Redactor: IOANA CRACĂ

Dicționarul a fost publicat cu sprijinul
Ministerului Educației, Cercetării și Tineretului

ISBN 973-637-036-4

Tiparul executat la Regia Autonomă „Monitorul Oficial"

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN – AL. ROSETTI"

micul dicționar academic

VOLUMUL IV

LITERELE Pr–Z

EDITURA UNIVERS ENCICLOPEDIC
BUCUREȘTI, 2003

MICUL DICȚIONAR ACADEMIC (MDA)
elaborat sub egida
ACADEMIEI ROMÂNE
PREȘEDINTE
Acad. **EUGEN SIMION**

DE CĂTRE **INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN – AL. ROSETTI"**
DIN BUCUREȘTI AL **ACADEMIEI ROMÂNE**

DIRECTOR
Acad. **MARIUS SALA**

LUCRAREA A FOST ÎNCEPUTĂ SUB CONDUCEREA Acad. **ION COTEANU**

Redactori responsabili: Acad. **MARIUS SALA** și **ION DĂNĂILĂ**

Micul dicționar academic (MDA) a fost redactat și revizuit în cadrul Sectorului de lexicologie și lexicografie al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti" din București al Academiei Române de următorul colectiv :

Redactori

Alina Barbu
dr. Melania Bădic
Anca Boldea
Cristina Borzan
Valentina Cărare
Victor Celac
Ștefan Colceriu
Ion Dănăilă
Viorel Deliu
Anca Cristina Gherman
Garofița Gligor
Daniela Grădinescu
Eugenia Guțulescu
Liliana Hoinărescu
Alexandru Daniel Mardale
dr. Mihaela Marin
dr. Cătălina Mărănduc
Nicoleta Mihai
Anabella-Gloria Niculescu-Gorpin
dr. Mihaela Popescu
dr. Carolina Popușoi
Silvia Săvulescu
Claudia Siliștean u
Oana Sitaru
Lidia Slăninoiu
dr. Doina Sparionoapte
Corina Stancu
Florin Sterian
Gabriela Stoica
Gabriela Șerban
Oana Tittel
dr. Radu Nicolae Trif
dr. Florin Vasilescu
Violeta Vizireanu
Maria Zbarcea

Au colaborat: Rodica Bogdan, Monica Busuioc, Claudia Ene, Anca Sevcenco, dr. Ariadna Ștefănescu, Nicoleta Tiugan.

Revizori

Viorel Deliu
Liliana Hoinărescu
dr. Mihaela Marin
dr. Carolina Popușoi
Claudia Siliștean u
Gabriela Stoica
Oana Tittel
dr. Radu Nicolae Trif
Violeta Vizireanu

Revizie finală

Viorel Deliu (literele R; S)
Liliana Hoinărescu (literele V; X; Y)
dr. Carolina Popușoi (literele Ș; T)
Claudia Siliștean u (literele S; Z)
Gabriela Stoica (literele S; Ț; W)
Oana Tittel (literele Q; R; S)
dr. Radu Nicolae Trif (literele S; U)

Revizie etimologii

dr. Ion Robciuc, pentru limbile: slavă veche, slavonă, limbi slave moderne.
Ștefan Colceriu, pentru limbile: latină, greacă, neogreacă, germană.

Coordonatorul volumului
Liliana Hoinărescu

Prelucrarea textului în vederea editării: Viorel Deliu
Operatori date: Elena Dosan, Elena Daniela Ionescu, Dragoș Lixandru, Georgeta Mihaela Manole, Eliza Negoiță, Ionuț Nicolae, Daniela Rozmalin, Teodora Tacu, Roxana Andreea Teodorescu.

LISTA ABREVIERILOR FOLOSITE ÎN MICUL DICȚIONAR ACADEMIC (MDA)

NB. Abrevierile cu **inițială majusculă** indică domenii, iar cele **cursive** trimit la părți de vorbire. În interiorul parantezei explicative prima abreviere începe cu majusculă, următoarele fiind scrise cu inițială minusculă. Abrevierile scrise cu majusculă în această listă rămân ca atare chiar dacă nu ocupă primul loc în paranteza explicativă. În paranteza dreaptă, în secțiunea de plural, indicațiile morfologice pot apărea cu caractere drepte.

A

a.	anul
a	adjectiv
A și:	accentuat și
abr	abreviat, abreviere
abs	absolut
Ac	acuzativ
Acl	artă culinară
acp	adesea construit cu prepoziții
ad	adjectiv demonstrativ
ada	articol demonstrativ adjectival
adf	adjectiv demonstrativ feminin
adi	adesea ironic
adm	adjectiv demonstrativ masculin
Aer	aeronautică
af	adjectiv feminin
afi	adjectiv feminin invariabil
afp	adjectiv feminin plural
afpt	adjectiv feminin pluralia tantum
agm	anglicism
Agb	agrobiologie
Agc	agrochimie
Agg	agrogeologie
Agi	agrometeorologie
Agl	agrologie
Agn	agronomie
Agr	agricultură
Agt	agrotehnică
Aht	arhitectură
ai	adjectiv interogativ
ain	adjectiv invariabil
air	adjectiv interogativ-relativ
aî	adjectiv de întărire
alb	albaneză, albanez(ul)
Alg	algebră
Alh	alchimie
Alp	alpinism
am	adjectiv masculin
amer	americană, american(ul)
amp	adjectiv masculin plural
ampt	adjectiv masculin pluralia tantum
an	adjectiv neutru
anh	adjectiv nehotărât
anhi	adjectiv nehotărât invariabil
Ant	antichitate
aor	aorist al lui „ “
ap	adjectiv la plural
ap.	apud
Apc	apicultură
aplr	adesea la plural
apr	adjectiv pronominal
aps	adjectiv posesiv
ar	armeană, armenesc(ul)
ara	articol adjectival
ard	articol demonstrativ
are	adesea repetat
arg	argou, argotic
arf	argotic și familiar
arh	articol hotărât
arm	aromână, aromânesc(ul),
arp	articol posesiv
Ari	artilerie
Arl	arheologie
arm	aromână, aromân (ul)

arn	articol nehotărât
arp	articol(ul) posesiv
art.	articol(ul), articole(le), articulat(ă)
Art	artă, artistic
arti	articol invariabil
asir	adesea cu sens ironic
Asb	astrobiologie
Asl	astrologie
asm	americanism
asr	astăzi rar
Asn	astronautică
Ast	astronomie
At:	atestare
Atm	anatomie
Atp	antropologie
aug	augmentativ
aus	austriacă, austriac(ul)
Aut	autovehicule
av	adverb
avi	adverb interogativ
avng	adverb negativ
avnh	adverb nehotărât
avr	adverb relativ
Avț	aviație

B

Bac	bacteriologie
Ban	Banat
Bas	Basarabia
Bbl	bibliologie
bbm	barbarism
Bch	biochimie
Bfz	biofizică
bg	bulgară, bulgar(ul)
bgm	bulgărism
Bib	bibliografie
Bis	termen bisericesc
Blg	biologie
Bot	botanică
Buc	Bucovina

C

c	conjuncție
Car	cartografie
cca	circa
ccd	construit cu dativul
ccr	concretizat
cdp	calchiat după
ceh	cehă, ceh(ul)
cf, Cf	confer
cfîn	ca formulă de încheiere
Chm	chimie
Chr	chirurgie
c.i.	complementul indică...
Cib	cibernetică
Cig	cinematografie
Cj	conjunctiv prezent
Cmr	comerț
Cnd	condițional
Cng	cinegetică
Cns	construcții
C-o	condițional-optativ prezent
Com	comunicații, comunicare
Cor	coregrafie
Cos	cosmologie
Cot	cosmonautică
Crl	criminologie
Crm	criminalistică
crp	creație personală
Crș	Crișana
csc	cu sens colectiv
cscj	cu schimbare de conjugare
Csg	cosmografie
Csl	consulting
Csm	cosmetică
csn	cu sens cantitativ
csnp	cu sens neprecizat (probabil)
csp	creație spontană
css	cu schimbare de sufix
ct	catalană, catalanul
Ctb	contabilitate
ctc	ca termen de comparație
ctm	contaminare între „ " și „ "
Cul	artă culinară
cvni	cuvânt internațional

D

d.	despre
D	dativ
dal	dialectal
dc	denumire comercială
dep	depreciativ
Dgt	dogărit
d. Hr.	după Hristos
Dlg	dulgherit
Dob	Dobrogea
Dpl	diplomație
dr	dacoromână, dacoromânesc(ul)
drr	derivat regresiv
Drt	drept

E

E:	etimologie
ebr	ebraică, ebraic(ul)
ec	element de compunere
Ech	echitație
Ecl	ecologie
Ecn	economie
Ecp	economie politică
eg	engleză, englezesc(ul)
Elh	electrotehnică
Elt	electronică
Emb	embriologie
Ent	entomologie
Erg	ergonomie
Est	estetică
etc.	etcaetera
euf	eufemistic

F

f	feminin
[f. a.]	fără an
fact	factitiv
fam	familiar
Far	farmacie
fasc.	fasciculă, fascicule(le)
fcr	formă coruptă
[f. e.]	fără editură
Fer	feroviar
fig	figurat
Fin	finanțe
Fit	fitopatologie
Fiz	fizică
fîr	franțuzism învechit și rar
[f. l.]	fără localitate
Flt	filatelie
Flz	filozofie
fn	formă neaccentuată / forme neaccentuate
Fnl	fonologie
fo	formație onomatopeică
Fol	folclor
Fon	fonetică
For	fortificații
form	formație
Fot	fotografie
fr	franceză, franțuzesc(ul)
Frc	farmacologie
frî	franțuzism învechit
frm	franțuzism
frp	formulă de politețe
frr	franțuzism rar
fșa	folosit și absolut
[f. t.]	fără tipografie
Fzl	fiziologie
Fzn	fizică nucleară

G

G	genitiv
Gch	geochimie
G-D	genitiv-dativ
Gen	genetică
ger	germană, german(ul)
Gfz	geofizică
Ggf	geografie
Ghm	geohidrometrie
gîr	germanism învechit și rar
Glg	geologie
Gmf	geomorfologie
gmi	glumeț și ironic
gmî	germanism învechit
gms	germanism
gmsr	germanism rar
Gmt	geometrie
gmț	glumeț
gr	greacă, grecescul
grc	grecism
grî	grecism învechit
Grm	gramatică
grr	grecism rar
Grz	gerunziu
Gth	geotehnică

H

h	harta
Hdr	hidrologie
Hid	hidrografie
hip	hipocoristic
Hld	heraldică
Hor	horticultură
Hpm	hipism
hpu	hiperurbanism

I

i	interjecție
idș	idiș
Iht	ihtiologie
Im	imperfect
imp	impropriu
Imt	imperativ
In	infinitiv
Ind	industrie

Inf informatică
Ing inginerie
int interogativ
Inț industrie țărănească
inv invariabil
ir istroromână, istroromânesc(ul)
irn ironic
Ist istorie
it italiană, italienesc(ul)
itî italienism învechit
itm italienism
itr italienism rar
iuz ieșit din uz

Î

îac în același compus
îacs în aceeași construcție
îacr în aceeași corelație cu „ "
îae în aceeași expresie
îaf în aceeași formă
îal în aceeași locuțiune
îarg învechit și argotic
îas în aceeași sintagmă
îc în compusul „ " / compusele „ ", „ "
îcn în construcții negative
îcr în corelație cu ...
îcrî în construcții corelative cu el însuși
îcs în construcția „ "/ construcțiile „ ", „ "
îdt în dicționare(le) din trecut
îe în expresia „ " / expresiile „ ", „ "
îf în forma „ " / formele „ ", „ "
î. Hr. înainte de Hristos
îl în locuțiune(a), locuțiuni(le)
îla în locuțiunea adjectivală „ " / locuțiunile adjectivale „ ", „ "
îlav în locuțiunea adverbială „ " / locuțiunile adverbiale „ ", „ "
îlc în locuțiunea conjuncțională „ " / locuțiunile conjuncționale „ ", „ "
îljv în locuțiunea adjectivală și adverbială „ "
îlp în locuțiunea pronominală
îlpp în locuțiunea prepozițională „ "/ locuțiunile prepoziționale „ ", „ "
îls în locuțiunea substantivală " "/ locuțiunile substantivale
îlv în locuțiunea verbală „ "/ locuțiunile verbale „ ", „ "
înv învechit
îoc în opoziție cu ...
îrg învechit și regional
îs în sintagma „ " / sintagmele „ ", „ "
îvp învechit și popular
îvr învechit și rar

J

jap japoneză, japonez(ul)
Jrn jurnalism
Jur științe juridice

L

la locuțiune adjectivală
lat latină, latinesc(ul)
lat. med. latina medie
lav locuțiune adverbială
lc locuțiune conjuncțională
Lin lingvistică
Lit literatură
liv livresc
lm latina medievală, latinesc(ul) medieval
Log logică
lp latina populară, latinesc(ul) popular
lpl la plural
lpp locuțiune prepozițională
ls locuțiune substantivală
lsg la singular
lt latina târzie
ltî latinism învechit
ltm latinism
ltr latinism rar
lv locuțiune verbală

M

m masculin (după litere cursive care indică partea de vorbire)
Mak marketing
Man management
Mar Maramureș
Mat matematică
mbg mediobulgară
Mcb microbiologie
Mdv medicină veterinară
Mec mecanică
Med medicină
Met meteorologie
mg maghiară, maghiar(ul)
mgm maghiarism
mgî maghiarism învechit
mgr mediogreacă
Mil termen militar
Min minerit

Mit	mitologie
ml	moștenit din latinescul
Mlg	mineralogie
mlp	moștenit din latina populară
Mol	Moldova
Mor	morărit
Mp	mai mult ca perfect
mpl	mai ales la plural
Mpp	medicină populară
mr	megleno-română, megleno-românesc(ul)
mrc	mai ales ironic
Mrn	marină
ms	manuscris
Msm	mass-media
mss	manuscrise
mtf	metaforic
Mtg	metalurgie
Mtp	mitologie populară
Mtr	metrologie
Mun	Muntenia
Muz	muzică

N

n	neatestat(ă)
n	neutru (după alte litere cursive care indică partea de vorbire)
na	numeral adverbial
Nav	navigație
nc	numeral cardinal
nct	necunoscut(ă)
ncv	numeral colectiv
nd	numeral distributiv
ned	nedefinit
neg	negativ
nf	numeral fracționar
ngr	neogreacă, neogrecesc(ul)
nm	numeral multiplicativ
no	numeral ordinal
nob	neobișnuit
np	nume propriu
nr.	număr(ul)
nrc	nerecomandabil
ns	nesigură
Num	numismatică

O

Olt	Oltenia
Opt	optică
Orn	ornitologie

P

p	persoana
p	plural (după alte litere cursive care indică partea de vorbire)
p.	pagină, pagini(le)
P:	pronunțat
pad	prin apropiere de...
Pal	paleontologie
pan	prin analogie
Par	participiu
Pat	patologie
pbl	probabil
Pc	perfect compus
pcf	prin confuzie
pcn	prin contaminare
Pct	pictură
pd	pronume demonstrativ
pdf	pronume demonstrativ feminin
Pdl	pedologie
pdm	pronume demonstrativ masculin
Ped	pedagogie
Pes	pescuit
pex	prin extensiune
Pf	perfect
pfm	popular și familiar
pgn	prin generalizare
Pgr	poligrafie
pin	pronume interogativ
pir	pronume interogativ relativ
pî	pronume de întărire
Pl:	plural
Plg	plugărie
pll	pluralul lui „ “
Plu	plutărit
pm	prin metonimie
pmz	prin metateză
pn	poloneză, polonez(ul)
png	pronume negativ
pnh	pronume nehotărât
Pol	politică
Pom	pomicultură
pop	popular
por	portugheză, portughez(ul)
pp	prepoziție, prepoziția, prepoziții(le)
ppl	pronume personal de politețe
ppr	pronume personal
pps	pronume posesiv
prc	prin restricție
prcn	probabil contaminare între...
pref	prefață

prf	pronume reflexiv
prl	pronume relativ
prli	pronume relativ invariabil
prt	peiorativ
prv	provensală, provensalul
Ps	perfect simplu
Psa	psihanaliză
Psh	psihologie
Psr	păstorit
P și:	pronunțat și:
pvb	postverbal al lui „ “
Pzi	prezentul indicativ

R

r	la umărul indicației de pagină = recto
Rad	radio(difuziune)
reg	regional
Rel	religie
rep	repetat
Ret	retorică
rom	română, românescul
rrm	limba rromani
rs	rusă, rusesc(ul)
rsî	rusism învechit
rsm	rusism
rtr	retoromană

S

s	substantiv
s	singular (după alte litere cursive care indică partea de vorbire)
S și:	scris și:
sa	substantiv articulat
săs	săsească, săsesc(ul)
săsm	săsism
sbm	sârbism
scl	siciliană, sicilianul
Scm	scrimă
Scp	sculptură
sec.	secol(ul), secole(le)
sem	semitică, semitic(ul)
sf	substantiv feminin
sf.	sfârșitul
sfa	substantiv feminin articulat
sfi	substantiv feminin invariabil
sfm	substantiv feminin și masculin
sfn	substantiv feminin și neutru
sfp	substantiv feminin plural
sfpt	substantiv feminin pluralia tantum
sfs	substantiv feminin singular
sfsa	substantiv feminin singular accentuat
sfst	substantiv feminin singularia tantum
Sg	singular
sgp	singular refăcut după plural(ul)
si	substantiv invariabil
Si:	sinonim
Sil	silvicultură
sl	slavă, slav(ul)
slî	slavonism învechit
slm	slavonism
slv	slavonă, slavon(ul)
sm	substantiv masculin
sma	substantiv masculin articulat
smf	substantiv masculin și feminin
Smg	semasiologie
smi	substantiv masculin invariabil
smn	substantiv masculin și neutru
smnf	substantiv masculin, neutru și feminin
smp	substantiv masculin plural
smpt	substantiv masculin pluralia tantum
sms	substantiv masculin singular
smst	substantiv masculin singularia tantum
sn	substantiv neutru
sna	substantiv neutru articulat
snf	substantiv neutru și feminin
sni	substantiv neutru invariabil
snm	substantiv neutru și masculin
snp	substantiv neutru plural
snpt	substantiv neutru pluralia tantum
sns	substantiv neutru singular
Soc	sociologie
sp	spaniolă, spaniol(ul)
sp	substantiv plural
spc	specializat
spm	spaniolism
Spt	sport
srb	sârbă, sârbesc(ul)
ss	substantiv singular
ssa	substantiv singular articulat
sst	sens suspect
Stl	stilistică
Sts	statistică
sv	slovenă, sloven(ul)
svc	slovacă, slovac(ul)

Ș

șdp	și depreciativ
șfg	și la figurat
șhp	și hipocoristic
șîac	și în aceeași construcție

șîc — și în compusul „ “ / compusele „ “, „ “
șîcs — și în construcția „ “ / construcțiile „ “, „ “
șîe — și în expresia „ “ / expresiile „ “, „ “
șîf — și în forma „ “ / formele „ “, „ “
șîs — și în sintagma „ “ / sintagmele „ “, „ “
șlp — și la plural
șls — și la singular
Șnt — științele naturii
ș. u. — și următoarele

T

Tăb — tăbăcărie
tc — turcă, turcesc(ul)
tcî — turcism învechit
tcm — turcism
tcr — turcism rar
Teg — telegrafie
Teh — tehnică
Tel — telecomunicații
Tex — textile
Thl — tehnologie
Tip — tipografie
Tlg — teologie
Tlv — televiziune
tom — tom(ul), tomuri(le)
Top — topografie
trp — termen injurios pentru...
Trs — Transilvania
trv — trivial
Tsm — Turism
tt — tătară, tătărăsc(ul)

Ț

Țes — țesătorie

U

ucm — ucrainism
ucr — ucraineană, ucrainean(ul)
udp — urmat de determinări introduse prin prepoziția „ “ / prepozițiile „ “, „ “
Urb — urbanistică

V

v — la umărul indicației de pagină = verso
v — verb(ul), verbe(le)
V: — variantă, variante(le)
va — verb auxiliar
var — varietate
Vc — vocativ
vc — verb copulativ
vcim — verb copulativ impersonal
Ves — vestimentație
vfr — vechiul francez
vgr — vechiul grec
vi — verb intranzitiv
vi(a) — verb intranzitiv (și absolut)
vif — verb intranzitiv factitiv
viim — verb intranzitiv, impersonal
Viit — viitor
vim — verb impersonal
vimp — verb impersonal pasiv
vir — verb intranzitiv, reflexiv
virp — verb intranzitiv, reflexiv, pasiv
virr — verb intranzitiv reflexiv reciproc
virt — verb intranzitiv, reflexiv, tranzitiv
virtf — verb intranzitiv, reflexiv, tranzitiv factitiv
vit — verb intranzitiv, tranzitiv
vit(f) — verb intranzitiv, tranzitiv (factitiv)
Vit — viticultură
vit(a) — verb intranzitiv, tranzitiv (și absolut)
vitr — verb intranzitiv, tranzitiv, reflexiv
viu — verb intranzitiv absolut
Vop — vopsitorie
vp — verb predicativ
vr — verb reflexiv
vra — verb reflexiv absolut
vri — verb reflexiv, intranzitiv
vrim — verb reflexiv, impersonal
vrp — verb reflexiv, pasiv
vrr — verb reflexiv, reciproc
vrt — verb reflexiv, tranzitiv
vrtf(a) — verb reflexiv, tranzitiv factitiv folosit și absolut
vru — verb reflexiv unipersonal
vsa — verb semiauxiliar
vsl — vechea slavă, vechiul slav
vt — verb tranzitiv
vt(a) — verb tranzitiv (și absolut)
vt(f) — verb tranzitiv (factitiv)
vtf(a) — verb tranzitiv factitiv (și absolut)
vtfr — verb tranzitiv, factitiv, reflexiv
vti — verb tranzitiv, intranzitiv
vtim — verb tranzitiv impersonal
vtir — verb tranzitiv, intranzitiv, reflexiv
vtr — verb tranzitiv, reflexiv
vtra — verb tranzitiv, reflexiv absolut
vtrf — verb tranzitiv, reflexiv factitiv
vtri — verb tranzitiv, reflexiv, intranzitiv
vtrim — verb tranzitiv și reflexiv impersonal
vtrp — verb tranzitiv, reflexiv pasiv

vtrr	verb tranzitiv, reflexiv reciproc
vtru	verb tranzitiv, reflexiv și unipersonal
vtu	verb tranzitiv unipersonal
vu	verb unipersonal
vz, Vz	vezi

Z

Zid	zidărie
Zlg	zoologie
Zth	zootehnie

Q

q[1] *smi* [P: *chiu*] A douăzecea literă a alfabetului limbii române, folosită în scrierea numelor proprii și a neologismelor cu caracter internațional.

q[2] [At: LTR[2] / P: *chiu* / E: fr ***q***] **1** *smi* (Fiz) Simbol literal pentru căldură. **2** *smi* (Fiz) Simbol literal pentru cantitatea de lumină. **3** *smi* (Elt) Simbol literal pentru sarcina electrică. **4** *ai* (Îs) *Aliaj* ~ Tip de aliaj pe bază de nichel, similar cu aliajele feronicrom. **5** *ai* (Îs) *Cod* ~ Cod internațional pentru indicațiile de serviciu în radiotelegrafie.

q-metru *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: *~re* / E: fr ***q-mètre***] Instrument pentru măsurarea factorului de calitate al bobinelor sau al circuitelor de înaltă frecvență.

qigong *sns* [At: DN[3] / P: *cikung* / E: cuvânt chinez] Complex de tehnici tradiționale chineze folosite pentru păstrarea energiei vitale.

quadrant *sn* vz ***cadran***

quadrat *a* vz ***cadrat***

quadratură *sf* vz ***cadradură***

quadrienal *a* vz ***cvadrienal***

quadrifonic, ~ă *a* vz ***cuadrofonic***

quadrifonie *sf* vz ***cuadrofonie***

quadrilater *sn* vz ***cadrilater***

quadrimaran *sn* vz ***cvadrimaran***

quadrigă *sf* vz ***cvadrigă***

quadrivium *sn* [At: ENC. ROM. / P: *cva~* / E: lat ***quadrivium*** „cele patru căi"] Treapta imediat următoare învățământului elementar medieval (trivium), în care se predau aritmetica, geometria, muzica și astronomia.

quaestor *sm* [At: ENC. ROM. / P: *cve~* / Pl: *~i* / E: it ***quaestor***] (În Roma antică) Magistrat cu atribuții fiscale.

quaker, ~ă *smf* [At: ENC. ROM. / P: *cuei-căr* / Pl: *~i, ~e* / E: eg, fr ***quaker***] Membru al unei secte religioase protestante pacifiste și austere întemeiate în sec. XVII și răspândite în Anglia și S.U.A.

quakerism *sn* [At: ȘĂINEANU, D. U. / P: *cuei-că~* / Pl: (rar) *~e* / E: eg ***quakerism***, fr ***quakérisme***] Doctrina quakerilor, bazată pe teama privind a doua venire a lui Mesia.

quan *sn* [At: ENC. ROM. / Pl: ? / E: fr ***quan***] **1** Monedă în Anam, regiune din Vietnam aflată în trecut sub protectorat francez. **2** Măsură de greutate în Anam, echivalentă cu 312. 20 kg.

quantum *sn* vz ***cuantum***

quarc *sn* [At: ȘĂINEANU, D. U. / P: *cuarc* / Pl: ? / E: eg ***quarck***] (Fiz) Particulă ipotetică din care ar fi constituite particulele elementare.

quartal *sn* vz ***cvartal***

quartă *sf* vz ***cvartă***

quartet[1] *sn* vz ***cvartet***

quartet[2] *sm* [At: DN[3] / P: *cuar~* / Pl: *~eți* / E: fr ***quartet***] (Inf) Byte de patru biți.

quartolet *sn* vz ***cvartolet***

quarț *sn* vz ***cuarț***

quasag *sm* [At: ȘĂINEANU, D. U. / P: *cua~* / Abr: QSG / Pl: *~agi* / E: eg ***quasag***] Obiect cosmic extragalactic de dimensiuni unghiulare reduse, cu aspect de stea, emițător de radiații ultraviolete intense.

quasar *sm* [At: ȘĂINEANU, D. U. / P: *cua~* / Abr: QSR / Pl: *~i* / E: eg, fr ***quasar***] Obiect cosmic extragalactic, cu strălucire de zeci sau sute de ori mai puternică decât a celor mai mari galaxii, sursă puternică de radiații electromagnetice.

quasi vz ***cvasi***

quassia *sfi* [At: LTR[2] / E: fr ***quassia***] Specie de arbori sau arbuști din familia simarubacee, cu frunze compuse, cu canale secretoare oleorezinoase perimedulare.

quassină *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~ne* / E: fr ***quassine***] Substanță extrasă din lemnul arborilor quassia, sub formă de cristale fine asemănătoare unor frunzulițe, fără miros, cu gust foarte amar, greu solubile în apă și în eter.

quatenar *sn* vz ***cuaternar***

quaternio terminorum *sni* [At: DN[3] / P: *cva~* / E: lat ***quaternio terminorum***] Eroare de raționament datorată ambiguității termenului mediu, care face ca silogismul să aibă patru termeni în loc de trei.

quattrocentist, ~ă [At: DEX-S / P: *cua-tro~* / Pl: *~iști, ~e* / E: it ***quattrocentista***, fr ***quattrocentiste***] **1** *smf* Om de cultură din quattrocento. **2** *a* Care aparține Renașterii timpurii italiene. **3** *a* Care este specific Renașterii timpurii italiene. **4** *a* Din quattrocento.

quattrocento *sns* [At: ENC. ROM. / P: *cua-tro-cen~* / E: it ***quattrocento***] Denumire dată culturii italiene din sec. XV, cunoscută și sub numele de Renaștere timpurie.

quebracho *smi* [At: ENC. ROM. / P: *che-bra-cio* / E: sp ***quebracho***] **1** Arbore tropical din America de Sud, cu lemnul foarte dur și bogat în substanțe tanate (*Schinopsis lorentzii* sau *Quebracho colorado*). **2** Lemnul arborelui quebracho (1). **3** Material tanat extras din scoarța și lemnul de quebracho (1), folosit în industria pielăriei.

quechua [At: ENC. ROM. / P: *che-ciu-a* / E: sp ***quechua***] **1** *sfi* Populație amerindiană care trăiește în ținuturile muntoase din Peru și în unele zone ale Boliviei. **2** *ai* Care aparține populației quechua (1). **3** *ai* Care este specific populației quechua (1). **4** *sfi* Limbă amerindiană vorbită de populația quechua (1).

quericit *sn* [At: ENC. ROM. / Pl: ? / E: nct] Poliol ciclic sub forma unor cristale incolore, cu gust dulce, care se găsește în ghindă.

quetzal *sm* [At: DEX-S / P: *che-tal* / S și: (1) *cuezal* / Pl: *~i* / E: fr, sp ***quetzal***] **1** Pasăre frumoasă, de mărimea unei mierle, din Americaca Centrală, care simbolizează dorința de libertate. **2** Unitate monetară de bază a Guatemalei.

quick-cola *sfi* [At: DN[3] / P: *cuic~* / E: eg ***quick-cola***] Băutură răcoritoare pe bază de cola.

quidditate *sfs* [At: ENC. ROM. / P: *cvi-di~* / E: lat ***quidditas, -atis***] Concept aristotelian ce desemnează ansamblul factorilor care condiționează sau determină esența unui lucru.

quietism *sn* vz ***chietism***

quieto *aj, av* [At: DN[4] / P: *chi-e~* / E: it ***quieto***] (Muz) **1-2** Liniștit.
quinoa *sfi* [At: DN[4] / P: *chi-noa* / E: fr ***quinoa***] Plantă erbacee cultivată în America Centrală pentru semințele sale cu o mare valoare nutritivă.
quintal *sn* vz ***chintal***
quintar *sm* [At: DN[4] / P: *chen~* / Pl: *~i* / E: fr ***quintar***] Monedă divizionară în Albania, valorând a suta parte dintr-un lek.
quintă *sf* vz ***chintă***
quintesență *sf* vz ***chintesență***
quintet *sn* vz ***cvintet***
quiproquo *sn* [At: ENC. ROM. / P: *cvi-pro-cvo* și *chi-pro-co* / Pl: *~uri* / E: fr ***quiproquo***] **1** (Liv) Confuzie de persoane sau lucruri. **2** (În teatru) Situație comică în care un personaj este confundat cu altul, rezultând o serie de încurcături.
quipu *sn* [At: DEX[2] / P: *chi~* / Pl: ? / E: sp ***quipo***] **1** Sistem de scriere incaș, care folosea adeseori sfori de diverse culori și noduri. **2** Instrument, alcătuit din sfori și noduri, folosit de incași pentru sistemul de scriere quipu (**1**).
quisling *sm* [At: M. D. ENC. / P: *cvi~* și *chi~* / Pl: *~ngi* / E: ***Quisling***] (Liv) **1** Colaboraționist cu hitleriștii. **2** Trădător de patrie.
quolibet *sn* [At: ENC. ROM. / P: *cvo~* / Pl: ? / E: fr ***quolibet***] **1** (Liv) Joc de cuvinte răutăcios sau glumeț. **2** Glumă de prost gust. **3** (Muz) Compoziție alcătuită din fragmente diferite, pentru a pune în valoare virtuozitatea interpretului sau cu scopul obținerii de efecte comice.
quorum *sn* vz ***cvorum***
quotient *sn* [At: DN[4] / P: *cvo~* / Pl: *~e* / E: fr ***quotient***] **1** Rezultat al unei diviziuni Si: *cât* (**55**). **2** (Îs) ~ *intelectual* Raport între vârsta mentală și cea reală a unui copil. **3** (Îs) ~ *respiratoriu* Raport între volumul de bioxid de carbon eliminat și cel de oxigen absorbit în același timp de un organism animal sau vegetal.
quruch *sn* [At: DEX[2] / Pl: ? / E: fr ***quruch***] Veche monedă divizionară în Arabia Saudită.

R

r[1] *smi* [P: *re*] **1** A douăzecea literă a alfabetului limbii române. **2** Sunetul corespunzător literei *r* (**1**), consoană sonantă lichidă vibrantă dentală.

r[2] *smi* [At: MDA ms / P: *er*] Simbol matematic pentru raza cercului.

rabană *sf* [At: LTR / Pl: ? / E: fr ***rabane***] Țesătură impermeabilă, din rafie, din care se fac perdele, pânză de cort etc.

rabarbară *sf* vz ***rabarbură***

rabarbă *sf* vz ***rabarbură***

rabarbăr *sm* vz ***rabarbură***

rabarbură *sf* [At: BIANU, D. S. / V: *~bară*, *~bă*, *~băr sm*, *răb~*, *rebarbară*, *reb~*, *robarbăr sm* / Pl: ? / E: ger ***Rhabarber***, mg ***rebarbara***] **1-3** (Bot; Trs) Revent (**1-3**) (*Rheum officinale*, *Rheum palmatum*, *Rheum rhaponticum*).

rabașa *vt* [At: ALAS 5 IV. 1936, 8/2 / Pzi: *~șez* / E: fr ***rabâcher***] (Frr) A banaliza printr-o prea deasă repetare.

rabașare *sf* [At: MDA ms / Pl: *~șări* / E: ***rabașa***] Banalizare printr-o prea deasă repetare.

rabașat, ~ă *a* [At: ALAS 27 IX. 1936, 8/5 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rabașa***] (Frr) Banalizat printr-o prea deasă repetare.

rabașcă *sf* [At: ALR II, 6612/414 / Pl: ? / E: ns cf ucr, rs *рубанкок*] (Reg) **1** Mistrie. **2** Unealtă în formă de cuțit folosită în tăbăcărie.

rabat *sn* [At: STAMATI, D. / Pl: *~uri* / E: ger ***Rabatt***] **1** Reducere din prețul de vânzare al unei mărfi. **2** (Îs) ~ *comercial* Cotă procentuală din prețul de vânzare destinată să acopere cheltuielile de circulație și să asigure beneficii organizațiilor comerciale Si: *adaos comercial*.

rabata *vt* [At: DEX-S / V: ***~bate*** / Pzi: *~tez* / E: fr ***rabattre***] **1** (Mat) A roti o figură plană în jurul unei drepte situate în planul figurii. **2** A lăsa în jos Si: *a îndoi*, *a plia*.

rabatabil, ~ă *a* [At: LTR[2] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***rabattable***] (D. elemente de construcție, organe de mașini etc.) Care poate fi rotit în jurul unei axe (orizontale).

rabatare *sf* [At: DEX[2] / V: ***~batere*** / Pl: *~tări* / E: ***rabata***] **1** (Mat) Rotire a unei figuri plane în jurul unei drepte situate în planul figurii. **2** Pliere.

rabatat, ~ă *a* [At: DEX[2] / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rabata***] **1** (Mat) Care a fost rotit în jurul unei drepte. **2** Pliat.

rabate *vt* vz ***rabata***

rabatere *sf* vz ***rabatare***

rabator *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~oare* / E: fr ***rabattoir***] Piesă cu poziție reglabilă, folosită în construcția mașinilor agricole pentru aplecarea plantelor spre aparatul de tăiere, împiedicarea căderii lor pe sol și așezarea lor uniformă pe platforma mașinii.

rabă *sf* [At: CIAUȘANU, V. 193 / Pl: ? / E: srb ***raba***] (Reg; îe) **Slabă** ~ Slabă afacere.

rabăș *sn* vz ***răboj***

rabân *sm* vz ***rabin***

rabdomanție *sfs* [At: DN[3] / E: fr ***rhabdomancie***] Arta de a ghici viitorul cu ajutorul unei baghete magice.

rabdomiom *sn* [At: DN[3] / P: *~mi-om* / Pl: *~oame* / E: fr ***rhabdomyom***] Tumoare benignă a țesutului muscular striat.

rabiat, ~ă *a* [At: CARAGIALE, O. III, 161 / P: *~bi-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: ger ***rabiat***] (Rar) Furios peste măsură Si: *furibund* (**1**), *turbat*.

rabic, ~ă *a* [At: BARCIANU / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***rabique***] (Med) **1** Care provine de la rabie. **2** Caracteristic rabiei. **3** Referitor la rabie.

rabie *sf* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~ii* / E: lat ***rabia***] (Med) Turbare.

rabilă *sf* vz ***rablă***

rabin *sm* [At: CAT. MAN. I, 88 / V: (înv) ***ravi***, ***ravin***, (reg), *~bân* / A și: *rabin* / Pl: *~i* / E: pn ***rabin***, ger ***Rabbiner*** cf fr *rabbin*] **1** Conducător religios al unei comunități mozaice. **2** Funcția de rabin (**1**). **3** Titlul de rabin (**1**). **4** Bărbat care reprezintă o autoritate într-o comunitate mozaică.

rabinat *sn* [At: ȘĂINEANU / Pl: ? / E: ger ***Rabbinat***] (Rar) **1** Funcția de rabin (**1**). **2** Perioada în care o persoană deține funcția de rabin (**1**).

rabinic, ~ă *a* [At: VALIAN, V. / Pl: *~ici, ~ice* / E: ger ***rabbinisch***, fr ***rabbinique***] **1** Care aparține rabinului (**1**). **2** Referitor la rabin (**1**). **3** Specific rabinului (**1**).

rabinism *sns* [At: DEX / E: fr ***rabbinisme***] Doctrina rabinilor.

rabinist *sn* [At: DN[3] / Pl: *~iști* / E: fr ***rabbinisme***] **1** Cel care studiază cărțile rabinilor. **2** Cel care este fidel tradițiilor rabinilor.

rabiț *s* [At: LTR[2] / Pl: ? / E: ger ***Rabitz***(wand)] Plasă de sârmă folosită pentru fixarea tencuielii pe suprafața unor elemente de construcție sau pentru executarea unor ornamente.

rabiță *sf* vz ***râbiță***[1]

rablagi *vr* [At: DL / V: ***răblăgi***, ***reblegi*** / Pzi: *~gesc* / E: ***rablagiu***] **1** (Fam; d. obiecte) A se deteriora prin întrebuințare îndelungată. **2** (D. ființe) A-și pierde puterea fizică și intelectuală, datorită bătrâneții Si: *a se ramoli*, *a se rebegi*.

rablagire *sf* [At: MDA ms / Pl: *~ri* / E: ***rablagi***] **1** (Fam; d. obiecte) Deteriorare prin folosire îndelungată. **2** (D. ființe) Pierdere a puterii fizice și intelectuale.

rablagit, ~ă *a* [At: POPOVICI, S. E. 83 / V: ***răblăg~***, ***rebleg~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***rablagi***] **1** (D. obiecte) Deteriorat prin uz îndelungat. **2** (D. ființe) Sleit de puteri Si: *ramolit*. **3** (D. ființe) Cu sănătatea zdruncinată.

rablagiu, ~ie [At: BL, VII/122 / Pl: *~ii* / E: ***rablă*** + *-agiu*] **1-2** *a* (Rar) Rablagit (**2-3**). **3** *smf* Persoană ramolită.

rablă *sf* [At: LB / V: (reg) ***roab~***, ***~bilă*** / Pl: *~le* / E: bg ***хръбла***] **1** (Fam; dep) Lucru vechi și deteriorat Si: *vechitură*, (reg) *răbăgie*, *roajbă*. **2** (Fam; dep) Lucru de proastă calitate. **3** (Fig) Animal bătrân și slab Si: *gloabă* (**4**), *mârțoagă*, *răpciugă* (**2**). **4** (Dep) Om îmbătrânit și sleit de puteri. **4** (Reg) Celibatar bătrân. **5** (Reg) Om prost și leneș. **6** (Reg) Femeie decăzută.

rablău *sm* [At: SEVERIN, S. 33 / Pl: *~ăi* / E: mg ***rabló*** cf *rablă*] **1** (Trs; Mar) Hoț (**1**). **2** (Trs; Mar; pex) Om periculos. **3** (Trs; Mar; pex) Om fără cuvânt. **4** (Buc; Mol) Om voinic, dar prost și leneș. **5** (Reg) Celibatar bătrân.

rablionetă *sf* [At: DEX-S / P: *~bli-o~* / Pl: *~te* / E: ***rablă***] (Fam; dep) Automobil vechi și uzat.

rablui v vz *răbăli*

rabode sfp [At: LEXIC REG. II, 16 / E: ns cf *raburi, rascotă*] (Mun) Vreascuri.

raboș sn vz *răboj*

rabota vt [At: ORBONAȘ, MEC. 162 / Pzi: ~*tez* / E: fr ***raboter***] A prelucra prin așchiere suprafața unei piese de metal, cu ajutorul rabotezei.

rabotaj sn [At: DS / Pl: ~*e* / E: fr ***rabotage***] Rabotare.

rabotare sf [At: IOANOVICI, TEHN. 197 / Pl: ~*tări* / E: ***rabota***] Prelucrare prin așchiere a suprafeței unei piese, de obicei din metal, cu ajutorul rabotezei.

rabotat sns [At: IOANOVICI, TEHN. 213 / E: ***rabota***] **1** Rabotare. **2** (Îs) *Mașină de* ~ Raboteză.

raboteză sf [At: IOANOVICI, TEHN. 324 / Pl: ~*ze* / E: fr ***raboteuse***] Mașină-unealtă cu ajutorul căreia se efectuează operațiunea de rabotare Si: *mașina de rabotat*.

rabotor sm [At: NOM. PROF. 22 / S și: ~*teur* / Pl: ~*i* / E: fr ***raboteur***] Muncitor care lucrează la raboteză.

rabulist sm [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: ~*iști* / E: ger ***Rabulist***] (Înv; Trs; d. avocați) Persoană care, în mod subtil, reușește să interpreteze legile în favoarea sa (sau a celui pe care îl apără).

rabulistică sfs [At: GHEȚIE, R. M. / E: mg ***rabulisztika***, ger ***Rabulistik***] (Înv; Trs) Interpretare tendențioasă a legilor, făcută de obicei în scopuri personale.

raburi snp [At: RĂDULESCU-CODIN / V: ***reab~*** / E: nct] (Mun) **1** Vreascuri. **2** Surcele putrezite care nu mai pot fi folosite la foc.

rabuș sn vz *răboj*

rac¹ i [At: ARGHEZI, C. J. 85 / V: ***raca*** / E: fo] (Are) **1** Cuvânt care imită strigătul caracteristic al broaștelor Si: *oac!* **2** (Reg) Cuvânt care imită strigătul caracteristic al raţelor Si: *mac!* **3** Cuvânt care imită sunetul claxonului de automobil.

rac² [At: ANON. CAR. / Pl: *raci* sm, ~*uri* sn / E: vsl ***ракъ***] **1** sm Crustaceu comestibil, acoperit cu carapace tare de culoare neagră-verzuie care devine roșie la fiert, cu abdomenul inelat, cu cinci perechi de picioare, cea din față având formă de clește, care trăiește în lacuri și în râuri (*Astacus fluviatilis*). **2** sm (Îs) ~ *de mare* Crab (*Carcinus moenas*). **3** sm (Îas) Homar (*Homarus*). **4** sm (Îas) Stacoj (*Homarus vulgaris*). **5** sm (Bot; reg; îc) **~ul-pământului** Ciormoiag (**1**) (*Melampyrum cristatum*). **6** sm (Îe) **A da** (sau **a merge**) **înapoi** (sau **îndărăt ca ~ul** (sau **ca racii**) sau **a-i spori ca la** ~ A-i merge rău. **7** sm (Îs) *Gât de* ~ Lucru foarte bun. **8** sm (Îe) **Iute ca ~ul** Încet. **9** sm (Îe) **I se bate inima ca la un ~ mort** Se spune când cineva este foarte speriat. **10** sm (Îe) **Fierbe sângele în el ca într-o coajă de ~ (mort)** Se spune despre un om lipsit de energie, fără vlagă. **11** sm (Îs) *Roșu ca ~ul* (sau *ca un ~ fiert*) Foarte roșu la față. **12** sms (Art.) Una dintre cele douăsprezece constelații ale zodiacului, în dreptul căreia ajunge soarele la solstițiul de vară Si: *cancer* (**4**). **13** sm (Îs) *Tropicul ~ului* (sau *cancerului*) Paralelă de latitudine la 23°27' nord de ecuator, care limitează zona tropicală de cea boreală. **14** sm (Med; pop; șîs *boală de ~*) Cancer (**1**). **15** sm (Reg) Umflătură pe trunchiul unui copac. **16** smn (Pan) Nume dat mai multor obiecte (cu capăt bifurcat, ascuțit sau încovoiat) cu care se prinde, se agață, se trage ceva. **17** smn Ancoră (**1**). **18** smn Dispozitiv folosit pentru fixarea coloanei de țevi de pompare în coloana de exploatare a unei sonde. **19** smn Dispozitiv folosit pentru prinderea și readucerea la suprafață a unor piese scăpate sau rămase accidental în gaura de sondă. **20** smn Cârlig de fier cu mai mulți colți, atârnat de o frânghie, folosit pentru scoaterea găleților căzute în fântână. **21** smn Tirbușon. **22** smn Unealtă cu ajutorul căreia se scoate încărcătura puștii și cu care aceasta se curăță în interior. **23** smn Cârligul undiței. **24** smn Belciug (**1**). **25** smn Clanță (**2**). **26** smn Fiecare dintre furcile lesei de prins pește. **27** smn Cele două mânere care prind între ele pânza joagărului. **28** smn Bucată de fier în formă de X prinsă deasupra jugului pentru a nu se uza din cauza proțapului. **29** smn Unealtă de dulgherie nedefinită mai îndeaproape. **30** sm (Reg) Întăritură la malul râurilor, făcută din grinzi așezate pe picioare de lemn, peste care se pun crengi, pietriș etc. **31** sn (Reg; lpl) Rădăcinile aeriene ale porumbului. **32** sm (Ent; reg; de obicei determinat prin „de pământ" sau „de câmp") Coropișniță (**1**) (*Gryllotalpa vulgaris*). **33** sm (Reg; de obicei art.; șlp) Dans popular în ritm de horă. **34** sm (Reg; șlp) Melodie după care se execută racii (**33**). **35** sm (Olt; Mun; mpl) Mâncare pregătită din ardei (roșii) umpluți cu făină, ceapă prăjită, uneori și orez, și fierți în zeamă de varză. **35** sm Ardei uscat și pisat cu usturoi.

raca i vz *rac¹*

racachici sm [At: FRÂNCU – CANDREA, M. 104 / Pl: ~ / E: ***rac¹*** cf *racalici, racatet*] (Reg) Brotac (**1**) (*Hyla arborea*).

racalet sm [At: MARIAN, CH. 54 / V: ***răcal~*** / Pl: ~*i* / E: ***rac¹*** cf *răcănel, racalici*] (Reg) Brotac (**1**) (*Hyla arborea*).

racalici sm [At: BARCIANU / V: ***racal~*** / Pl: ~ / E: ***rac¹*** cf *răcănel, racalet*] (Reg) Brotac (**1**) (*Hyla arborea*).

racamete sm [At: DR. III, 687 / V: ***~met, răcam~, răcămeț*** / Pl: ~*eți* / E: ***rac¹*** cf *răcănel, racatet*] (Reg) **1** Brotac (**1**) (*Hyla arborea*). **2** Termen de dezmierdare pentru copii. **3** (Bot) Captalan-galben (*Petasites officinalis*). **4** (Bot) Măcriș (*Rumex acetosa*). **5** (Bot) Brăbin (*Bunias orientalis*).

racameț sm vz ***racamete***

racanel sm vz ***răcănel***

racaș sn vz ***răcaș***

racatet sm [At: MARIAN, O. I, 89 / V: ***răcat~*** / Pl: ~*i* / E: ***rac¹*** cf *racalet*] (Reg) Brotac (**1**) (*Hyla arborea*).

racatiță¹ sf [At: H XIII, 301 / Pl: ~*țe* / E: ***rac¹*** cf *racatet*] (Reg) Broască (**1**) (*Rana esculenta*).

racatiță² sf vz ***caracatiță***

racălici sm vz ***racalici***

racem sn [At: BARASCH, I. N. 136/9 / Pl: ~*e* / E: fr ***racème***, lat ***racemus***] **1** Inflorescență în formă de ciorchine. **2** (Îs) ~ *compus* Panicul.

racemază sf [At: DN³ / Pl: ~*ze* / E: ***racem(ic)*** + *-aza*] Enzimă care catalizează reacțiile de racemizare.

racemic, ~ă sn, a [At: DEX / Pl: ~*ici*, ~*ice* / E: fr ***racémique***] **1-2** (Agent chimic organic) care este optic inactiv.

racemiform, ~ă a [At: DEX / Pl: ~*i*, ~*e* / E: fr ***racémiforme***] (Bot; d. inflorescențe) În formă de racem (**1**).

racemizare sf [At: DEX / Pl: ~*zări* / E: ns cf fr *racémisation*] Proces prin care o substanță devine racemică (**2**).

racemos, ~oasă a [At: DN³ / Pl: ~*oși*, ~*oase* / E: fr ***racémeux***] (D. inflorescențe) În formă de racem Si: *racemiform*.

racetă sf vz ***rețetă***

rachetar sm [At: I. GOLESCU, C. / Pl: ~*i* / E: ***rachetă1*** + *-ar*] (Înv) Persoană care fabrică sau vinde rachete¹ (**2**).

rachetă¹ sf [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~cle~*** / Pl: ~*te* / E: ger ***Rakete***, it ***racchetta***, rs ***ракета***] **1** Proiectil ce conține substanțe care se aprind în aer producând o lumină puternică (de diferite culori) pe o traiectorie lungă și care este folosit la semnalizări sau la focuri de artificii. **2** Aparat de zbor propulsat, prin reacție directă, cu ajutorul unui motor, la distanțe foarte mari de Pământ. **3** (Îs) ~ *cosmică* Rachetă¹ (**2**) de mari dimensiuni, folosită pentru plasarea sateliților artificiali pe orbite și a navelor cosmice pe traiectorii stabilite. **4** (Îs) ~ *meteorologică* Rachetă¹ (**2**) recuperabilă dotată cu aparate speciale de măsură a parametrilor meteorologici și de transmitere a informației, folosită pentru investigații ale atmosferei până la altitudini de 150 km.

rachetă² sf [At: ȘĂINEANU / Pl: ~*te* / E: fr ***raquette***] **1** Obiect de joc la tenisul de câmp sau la badminton, alcătuit dintr-o rețea de coarde fixate pe un cadru oval de lemn, prevăzut cu un mâner lung, cu ajutorul căruia se lovește mingea. **2** (Rar) Paletă cu care se lovește mingea la tenisul de masă. **3** Paletă ovală aplicată pe talpa încălțămintei pentru a nu se afunda în zăpadă.

rachetist sm [At: SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 841 / Pl: ~*iști* / E: ***rachetă¹*** + *-ist*] Militar care face parte dintr-o unitate de rachete¹ (**2**).

rachetodrom *sn* [At: DN² / Pl: *~uri* / E: ***racheta¹*** + (aero)***drom***] Teren și instalații amenajate pentru decolarea și aterizarea rachetelor¹ (2), precum și pentru urmărirea și dirijarea zborului acestora.

rachetomodel *sn* [At: DN³ / Pl: *~e* / E: ***racheta¹*** + ***model***] Model de rachetă¹ (2), de dimensiuni reduse.

rachetomodelism *sns* [At: DN³ / E: ***rachetomodel*** + *-ism*] Sport aviatic ce constă în proiectarea, construirea și lansarea de rachetomodele.

rachetomodelist, ~ă *smf* [At: DN³ / Pl: *~iști, ~e* / E: ***rachetomodel*** + *-ist*] Specialist în rachetomodelism.

rachiar *sm* vz ***rachier***

rachiareasă *sf* vz ***rachiereasă***

rachiarie *sf* vz ***rachierie***

rachiaș *sn* [At: ȘIO II, 298 / P: *~chi-aș* / V: (reg) ***~iuaș*** / Pl: *~e* / E: ***rachiu*** + *-aș*] 1-2 (Șhp) Rachiu (1) bun. 3 Rachiu (1) puțin.

rachie *sf* vz ***rachiu***

rachiege *sf* [At: DDRF / V: ***răc~*** / Pl: ? / E: ns cf *rechie*] (Bot; reg) 1-2 Rechie¹ (1-2) (*Reseda lutea* și *luteola*). 3 Rozetă (1) (*Reseda odorata*).

rachier *sm* [At: URICARIUL, II, 43 / P: *~chi-er* / V: (rar) ***~iar*** / Pl: *~i* / E: ***rachiu*** + *-ar*] 1 (Înv) Persoană care fabrică sau vinde rachiu (1) Si: *țuicar*. 2 (Reg) Nuntaș care îl însoțește pe naș la nuntă și-i duce ploconul.

rachiereasă *sf* [At: TDRG / V: ***~iar~*** / P: *~chi-e-rea~* / Pl: *~ese* / E: ***rachier*** + *-easă*] 1-2 (Îvr) Rachieriță (1-2).

rachierie¹ *sf* [At: KOGĂLNICEANU, S. 116 / P: *~chi-e~* / V: (rar) ***~iar~, răc~*** / E: ***rachier*** + *-ie*] (Înv) Ocupația rachierului (1).

rachierie² *sf* [At: IORGA, S. D. VI, 189 / P: *~chi-e~* / V: (rar) ***~iar~, răc~*** / Pl: *~ii* / E: ***rachiu*** + *-erie*] 1 Fabrică sau depozit de rachiu. 2 Loc unde se vinde rachiu.

rachieriță *sf* [At: NECULCE, L. 85 / P: *~chi-e~* / Pl: *~țe* / E: ***rachier*** + *-iță*] 1 (Înv) Femeie care vinde rachiu. 2 Soție de rachier (1).

rachigiu *sm* [At: TES. II, 385 / Pl: *~ii* / E: tc ***rakici***] (Îvr) Rachier (1).

rachiiță *sf* [At: DIONISIE, C. 219 / A: nct / Pl: ? / E: ***rachie*** + *-iță* cf bg *ракиица*] Rachiu (1).

rachior *s* [At: POP, ap. ȘIO II, 198 / P: *~chi-or* / Pl: ? / E: ***rachiu*** + *-ior*] 1-2 (Rar; șhp) Rachiaș (1-2).

rachitisă *sf* vz ***rahitis***

rachiu *sn* [At: BIBLIA (1688), 98/55 / V: (reg) ***răc~, ~ie, răchie, rechie*** *sf* / Pl: *~ri* / E: tc ***raki***, srb ***rakija***] 1 Nume generic dat băuturilor alcoolice obținute prin distilarea vinului, a fructelor, a cerealelor etc. sau sintetic, prin amestecul alcoolului cu apă (și cu esențe), fără adaos de sirop de zahăr Si: (reg) *holercă* (3), *palincă, vinars*. 2 (Îs) *~ nemțesc* (sau *de venin*) Produs farmaceutic folosit ca purgativ. 3 (Reg; îs) *~l miresei* Rachiu (1) (colorat în roșu) care se servește nuntașilor în casa noilor căsătoriți, a doua zi după nuntă. 4 (Îe) **A face ~ pisicii** A plânge. 5 Porție de rachiu (1) (cât încape într-un pahar). 6 (Reg) Petrecere care se face după nuntă la părinții miresei.7 (Art) Joc popular care se dansează la nunți. 8 Melodia pe care se dansează rachiul (7).

rachiuaș *sn* vz ***rachiaș***

raci *s* [At: SCL ,1953, 216 / V: ***raici*** / Pl: ? / E: mg ***rács***] (Reg) Grătar (1).

racilă¹ *sf* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 220/1 / V: (reg) ***~ină, rahi~, rafi~*** / Pl: *~le* / E: nct] 1 Boală cronică incurabilă. 2 (Îe) **A avea ~ la inimă** A avea o supărare. 3 (Îe) **A sta ~ de cineva** A se ține scai de cineva. 4 (Reg) Cancer (1). 5 (Reg) Bubă (1). 6 (Fig) Viciu. 7 (Fig) Dușmănie (1). 8 (Olt) Ființă mică și slabă. 9 (Olt) Copil născut prematur.

racilă² *sf* [At: DEX / Pl: *~le* / E: ns cf *rac²*] (Pop) Unealtă de diferite forme folosită la prinderea racilor² (1).

racină *sf* vz ***racilă***

rack *sn* [At: DEX-S / Pl: *~uri* / E: eg ***rack***] (Elt) Cadru metalic pe care se pot fixa diferite aparate, componente ale unui sistem.

racla *vt* [At: BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 199 / Pzi: *~lez* / E: fr ***racler***] (Frm) 1 A răzui. 2 (Spc) A face un raclaj (1).

raclaj *sn* [At: DL / Pl: *~e* / E: ***racla***] 1 Intervenție chirurgicală prin care se îndepărtează, cu ajutorul chiuretei, o formație patologică (polip, vegetație etc.) de pe un organ intern. 2 (Spc) Curățarea stratului superficial al mucoasei uterine cu ajutorul chiuretei pentru a îndepărta ovulul fecundat Si: *chiuretaj* (2).

raclare *sf* [At: DL / Pl: *~lări* / E: ***racla***] Răzuire.

raclă *sf* [At: HERODOT (1645), 229 / V: (îvp) ***lacră*** (Pl: *lăcre*), (înv) ***rahlă*** (Pl: *răhli*) / Pl: *~le* / E: bg ***ракла***] 1 (Îvp) Sicriu. 2 (În practicile religiei creștine) Sicriu (mic) în care se păstrează moaștele sfinților. 3 (Îvp) Ladă (mare și ornamentată) în care se păstrează diferite obiecte. 4 (Îvp; îs) *~la legii* Cutie în care se păstrează tablele legii la evrei. 5 (Pop) Cutie de lemn cu capac în care se păstrează anumite alimente. 6 (Buc) Despărțitură într-un hambar, într-un dulap etc. 7 Sertar. 8 Porțiune cuprinsă între două grinzi ale podului casei, între două picioare ale unui uluc. 9 (Îrg) Bucată de pământ Si: *parcelă*. 10 (Reg) Suprafață de pământ cuprinsă între două drumuri. 11 (Reg) Pânză urzită din două feluri de bumbac.

racletă¹ *sf* [At: DN³ / Pl: *~te* / E: fr ***raclette***] 1 (Teh) Lamă răzuitoare. 2 Lamă de oțel foarte subțire care îndepărtează excesul de cerneală de pe suprafața cilindrică a formei de tipar la mașinile de tipar adânc.

racletă² vz ***rachetă***

raclor *sn* [At: DL / Pl: *~oare* / E: fr ***racloir***] (Frm) 1 Instrument cu care se raclează (1). 2 Dispozitiv mobil folosit pentru curățarea nămolului depus pe fundul decantoarelor, fără scoaterea din funcțiune a instalației.

raco *i* vz ***rac¹***

racob *sm* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 172 / A: nct / Pl: *~i* / E: nct] (Reg) Cărăuș (1).

racoimă *sf* vz ***răcovină***

racoină *sf* vz ***răcovină***

racola *vt* [At: CAMIL PETRESCU, T. III, 23 / Pzi *~lez* / E: fr ***racoler***] A recruta pe cineva pentru o anumită activitate (reprobabilă), atrăgându-l prin promisiuni, presiuni etc.

racolaj *sn* [At: DN³ / Pl: *~e* / E: fr ***racolage***] Racolare.

racolare *sf* [At: DN³ / Pl: *~lări* / E: ***racola***] Recrutare a cuiva pentru o anumită activitate (reprobabilă) Si: *racolaj*.

racolat¹ *sns* [At: MDA ms / E: ***racola***] Racolare.

racolat², ~ă *a* [At: DEX² / Pl: *~ați, ~e* / E: ***racola***] (D. oameni) Care a fost recrutat pentru o anumită activitate (reprobabilă).

racoler *sm* [At: DEX-S / Pl: *~i* / E: fr ***racoleur***] Persoană care racolează.

raconta *vt* [At: ISIS (1859), 43/1 / Pzi: *racont* / E: fr ***raconter***] (Frr) A relata.

racontare *sf* [At: MDA ms / Pl: *~tări* / E: ***raconta***] (Frr) Relatare.

racord *sn* [At: NICA, L. VAM. 207 / Pl: *~uri* / E: fr ***raccord***] 1 Legătură, contact între două părți ale unei lucrări sau între două elemente ale unui întreg. 2 (Spc) Plan de legătură între două secvențe de film care asigură continuitatea acțiunii cinematografice. 3 Îmbinare a două benzi de sunet fără a întrerupe unitatea coloanei sonore. 4 Piesă (constituită din una sau două părți tubulare cu piulițe) cu care se face legătura între două conducte și prin care poate circula un fluid sau un material pulverulent ori granular. 5 Porțiune de circuit electric care pune în legătură rețeaua de distribuție cu locul de utilizare a energiei electrice.

racorda [At: SOARE, MAȘ. 69 / Pzi: *~dez* / E: fr ***raccorder***] 1 *vt* A stabili un racord (1). 2 (Gmt) A uni între ele două drepte sau două curbe printr-o curbă tangentă la fiecare dintre dreptele sau curbele între care se face legătura.

racordare *sf* [At: DL / Pl: *~dări* / E: ***racorda***] 1 Stabilire a unui racord (1). 2 (Cr) Locul unde se leagă două elemente ale unui sistem tehnic. 3 (Cr) Porțiune din suprafața unei țevi, a unui tub etc. prin care se face trecerea între două zone cu secțiuni diferite. 4 (Cr) Realizarea unei legături între două porțiuni ale unui drum sau ale unei căi ferate prin introducerea între ele a unui tronson de traseu cu axă curbă.

racordat, ~ă *a* [At: IL. 1962, nr. 1, 52 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***racorda***] Care a fost pus în legătură.

racovină *sf* vz ***racovină***

ractăr *sn* [At: CV, 1952, nr. 3, 42 / Pl: *~e* / E: mg ***raktár***, „magazie, depozit"] (Reg) Magazin de coloniale și băuturi.

racuină *sf* vz *răcovină*

racursi [At: ALAS. 12 III, 1939, 5/2 / V: *~u* / Pl: *~uri* / E: fr *raccourci*] 1 *sn* Procedau de folosire a perspectivei în artele plastice și în cinematografie, prin care extremitățile obiectului reprezentat apar apropiate, iar unele dimensiuni ale acestuia reduse. 2 *sn* Linii sumare care evocă o perspectivă, o vedere de ansamblu într-un tablou. 3 *sn* (Ccr) Desen, pictură, sculptură executate prin procedeul racursiului (1). 4 *ai* Prescurtat.

racursiu *sn, ai* vz *racursi*

rad *sm* [At: DEX / Pl: *razi* / E: fr *rad*] (Fiz) Unitate de măsură egală cu doza radiației care cedează o energie de 100 de ergi unui gram de substanță în care este absorbită.

radar *sn* [At: DN² / Pl: *~e* / A și: *rădar* / E: eg, fr *radar*] 1 Aparat care emite unde electromagnetice și apoi le recepționează, după ce au fost reflectate de un obiect, folosit pentru a detecta și a localiza un obiect prin măsurarea timpului trecut între emisia și recepția undelor. 2 Sistem de detectare și de localizare folosit de radar (1). 3 (Îs) ~ *auto* Aparat portabil destinat măsurării vitezei autovehiculelor care trec prin câmpul electromagnetic emis.

radarist *sm* [At: DN³ / Pl: *~iști* / E: fr *radariste*] Specialist în probleme de radar (1).

radaș, ~ă *a* [At: T. PAPAHAGI, M. 230 / Pl: *~i, ~e* / E: nct] (Reg) 1 Frumos (1). 2 Curat (8).

radavoi *sm* [At: ȘEZ. III, 87 / Pl: ~ / E: rs **рядовой**] (Reg) Militar.

radă¹ *sf* [At: DOSOFTEI, PS. 206/11 / Pl: *~de* / E: pn *rada*] (Îvr; la popoarele slave) Denumire dată consiliului, adunării, organului central al puterii.

radă² *sf* [At: LĂZĂRESCU, S. 43/15 / Pl: *~de* / E: fr *rade*] Porțiune de apă în apropierea unui port, apărată de vânturi și de valuri, în care sunt ancorate navele care așteaptă intrarea în port sau ieșirea în larg.

radăș *s* [At: FURNICĂ, I. C. 193 / V: *~deș, ~diș, ~doaș, rădaș* / Pl: ? / E: mg *radas*] (Reg) 1 Adaos peste cantitatea sau prețul convenit la vânzare-cumpărare. 2 Surplus.

radduce *v* vz *readuce*

rade [At: MOXA, ap. GCR. I, 60/9 / Pzi: *rad*, (îrg) *raz* / Ps: *rasei* / Cj și: (îrg) *să raz* / Imt: *rade* / Par: *ras* / Grz: *răzând* / E: ml *radere*] 1 *vt* A îndepărta (cu un instrument) un strat subțire de pe un obiect Si: *a răzui* (1). 2 *vi* (Îe) **A ~ putina sau a o ~ (la sau de fugă)** A fugi din fața unui pericol sau a unei situații neplăcute. 3 *vt* (Înv) A tortura pe cineva zgâriindu-i carnea de pe corp cu un instrument special. 4 *vt* A da pe răzătoare. 5 *vt* A șterge (cu guma, cu lama etc.) ceva scris. 6 *vt* A anula (2). 7 *vt* (Spc) A șterge numele cuiva de pe o listă, dintr-un catalog etc. pentru a scoate din evidență Si: *radia²* (1). 8-9 *vtr* A(-și) tăia cu briciul sau cu mașina de ras părul, barba, mustața până la piele Si: *a (se) bărbieri* (1-2). 10 *vt* (Fam; îe) **A-i ~ cuiva o mustață** A-și bate joc de cineva. 11 *vt* (Fam; îe) **Să-mi razi (sau să-mi radă, să-mi radeți) mustața** (sau **mustățile**) **(dacă nu...)** Se spune pentru a arăta că ești foarte sigur de cele ce afirmi. 12 *vt* (Fam; îe) **A ~ (cuiva) o palmă** A da cuiva o palmă. 13 *vt* (Înv; îe) **A ~ fața cuiva** A ucide. 14 *vt* (Fam; irn; îe) **A ~ pe cineva fără săpun** A critica aspru pe cineva. 15 *vr* (Arg) A se lăuda în mod exagerat. 16 *vr* (Arg) A minți. 17 *vt* (Pop) A reteza. 18 *vt* A atinge ușor din mers sau din zbor suprafața pământului sau a apei. 19 *vt* (Întărit prin „din temelie") A dărâma lăsând locul gol. 20 *vt* (Fig; întărit prin „din temelie") A nimici. 21 *vt* (Fig; c. i. un adversar) A învinge pe cineva într-o competiție. 22 (Fig; spc) A lua cuiva toți banii la un joc de cărți sau printr-un șiretlic.

radere *sf* [At: IORGA, S. D. XXI, 102 / Pl: *~ri* / E: *rade*] 1 Înlăturare (cu un instrument) a unui strat subțire de pe un obiect Si: *răzuială, răzuire* (reg) *răzăluială, răzăluire*, (rar) *răzuit¹*. 2 Mărunțire pe răzătoare (1). 3 Anulare (2). 4 Îndepărtare a părului, a bărbii sau a mustății, până la piele, cu ajutorul briciului sau al mașinii de ras. 5 (Fig) Nimicire.

radeș *s* vz *radăș*

radia¹ [At: DDRF / P: *~di-a* / Pzi: *~iez* / E: fr *radier*] 1 *vt* A emite raze de lumină, de căldură, de unde sonore sau fascicule de particule în toate direcțiile Si: (pop) *a răza*. 2 *vi* (Fig) A avea o înfățișare care reflectă o stare de fericire, de bucurie etc. 3 *vi* (D. străzi) A se ramifica.

radia² *vt* [At: DDRF / P: *~di-a* / Pzi: *~iez* / E: fr *radier*] 1 A șterge dintr-un registru, dintr-o listă. 2 A scoate din evidență.

radial, ~ă *a, av* [At: STAMATI, D. / P: *~di-al* / Pl: *~i, ~e* / E: fr *radial*, ger *radial*] 1-2 (Care pleacă dintr-un centru) ca razele unui cerc Si: *radiar* (1-2). 3-4 (Care este) dispus în formă de raze Si: *radiat* (3-4).

radian *sm* [At: CIȘMAN, FIZ. I, 18 / P: *~di-an* / Pl: *~i* / E: fr *radian*] Unitate de măsură pentru unghiuri, egală cu un unghi cu vârful în centrul unui cerc ce cuprinde un arc a cărui lungime este egală cu raza cercului.

radiant, ~ă *a* [At: MARIN, F. 9/12 / P: *~di-ant* / Pl: *~nți, ~e* / E: fr *radiant*] 1 Care se răspândește prin radiații. 2 Care emite radiații.

radianță *sf* [At: DL / P: *~di-an~* / Pl: *~țe* / E: fr *radiance*] Mărime egală cu raportul dintre fluxul de lumină emis de suprafața unui corp și aria acestei suprafețe.

radiar, ~ă *a, av* [At: SCRIBAN, D. / P: *~di-ar* / Pl: *~i, ~e* / E: fr *radiaire*] 1-4 Radial (1-4).

radiare *sf* vz *radiere*

radiat, ~ă [At: FLORA MOLD. I, 43 / P: *~di-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: *radia¹*] 1-4 *a, av* Radial (1-4). 5 *smp* Animale nevertebrate având organele dispuse în formă de raze. 6 *sn* (Lpl) Grup de plante din familia compozeelor ale căror petale sunt așezate radial. 7 *sn* (Lsg) Plantă care face parte din grupul radiatelor (6).

radiativ, ~ă *a* [At: DEX / P: *~di-a~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr *radiatif*] 1 Care ține de radiație (1). 2 Referitor la radiație (1). 3 Însoțit de emisia unei radiații (2). 4 Care privește raportul dintre cantitatea de căldură primită și cea cedată de pământ într-o perioadă de timp determinată.

radiator *sn* [At: NICA, L. VAM. 207 / P: *~di-a~* / Pl: *~oare*, (rar) *~i* sm / E: fr *radiateur*] 1 Corp sau dispozitiv care emite radiații (2). 2 Ansamblu format din tuburi sau coloane tubulare prin care circulă aburi sau apă caldă într-o instalație de încălzire centrală. 3 (Îs) ~ *electric* Aparat electric de încălzire constituit dintr-unul sau mai multe rezistoare și dintr-un dispozitiv de reflectare a căldurii. 4 Dispozitiv care servește la răcirea motoarelor cu ardere internă. 5 Antenă de emisie reprezentând elementul activ al unui sistem de antene.

radiație *sf* [At: MARIN, PR. I, 17/18 / P: *~di-a~* / V: *~iune* / Pl: *~ii* / E: fr *radiation*] 1 Emitere și propagare de unde sau de corpusculi. 2 Undă sonoră, luminoasă, electromagnetică etc. Si: *rază* (7). 3 Radiere¹ (1).

radiațiune¹ *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ni* / E: fr *radiation*] (Rar) Ștergere a unui cuvânt sau a unui nume dintr-o listă.

radiațiune² *sf* vz *radiație*

radical, ~ă [At: ASACHI, S. L. I, 218 / V: (îvr) *~ă* *sf* / Pl: *~i*, (rar) *~e*, *~uri* sn / E: fr *radical*, ger *Radikal*] 1 *a* De bază Si: *esențial* (13), *fundamental* (1). 2 *av* Cu desăvârșire. 3 *a* (D. tratamente, medicamente) Care vindecă complet. 4-5 *smf, a* (Persoană) care preconizează reforme mari, schimbări fundamentale. 6 *a* (Fig) Categoric (1). 7 *sm* (Mat) Rădăcină (61). 8 *sm* Simbol matematic care indică o extragere de rădăcină. 9 *a* (Mat; îs) *Axa ~ă* Locul geometric al punctelor din plan care au aceeași putere față de două cercuri date, reprezentat printr-o dreaptă perpendiculară pe linia care unește centrele cercurilor. 10 *a* (Mat; îs) *Plan ~* Locul geometric al punctelor din spațiu având aceeași putere față de două sfere date, reprezentat printr-un plan. 11 *sm* Grup de atomi cu valență nesatisfăcută care rămâne neschimbat într-o reacție chimică și care, obișnuit, nu există în stare liberă. 12 *sm* (Lin) Rădăcină (66). 13 *a* Care face parte din radical (12). 14 *a* (Pex; d. cuvinte) Care este de bază într-o familie de cuvinte și de la care se formează derivate. 15 *sfp* (Dep) Neologisme. 16 *sfp* (Dep; îe) **A vorbi pe ~** A vorbi în termeni elevați, cu neologisme. 17 *a* (Bot) Care aparține rădăcinii (1).

radicală *sf* vz *radical*

radicalism *sn* [At: STAMATI, D. / Pl: ? / E: fr *radicalisme*, ger *Radikalismus*] Preconizare și practicare a metodelor radicale în soluționarea unor probleme.

radicalist, ~ă *smf, a* [At: DN^3 / Pl: *~iști, ~e* / E: ***radical*** + *-ist* cf ger *Radikalist*] **1-2** (Adept) al radicalismului.
radicaliza *vtr* [At: BUL. FIL. III, 186 / Pzi: *~zez* / E: ***radical*** + *-iza*] **1-2** A (se) orienta spre reforme radicale (**5**).
radicalizare *sf* [At: V. ROM. ianuarie 1960, 85 / Pl: *~zări* / E: ***radicaliza***] Orientare spre reforme radicale (**5**).
radicant, ~ă *a* [At: GRECESCU, FL. 115 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***radicant***] **1** (D. tulpini) Care emite din loc în loc rădăcini (**1**). **2** (D. plante) Care se agață prin rădăcini (**1**) suplimentare.
radicație *sf* [At: DN^2 / Pl: *~ii* / E: fr ***radication***] (Rar) Dispoziție a rădăcinilor (**1**) unei plante.
radicelă *sf* [At: C. GIURESCU, P. O. 110 / Pl: *~le* / E: fr ***radicelle***] Rădăcină (**1**) secundă care se dezvoltă din celulele unei rădăcini (**1**) principale.
radicicol, ~ă *a* [At: DN^3 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***radicicole***] **1** Care crește pe rădăcini. **2** Care trăiește în simbioză cu rădăcinile.
radiciform, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***radiciforme***] Care are forma unei rădăcini (**1**).
radicivor, ~ă *a* [At: DN^2 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***radicivore***] Care mănâncă rădăcini (**1**).
radiclă *sf* vz ***ridiche***
radicotomie *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: fr ***radicotomie***] Secționare chirurgicală a unei rădăcini a măduvei spinării Si: *rizotomie*.
radicul *s* vz ***radiculă***
radiculalgie *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: fr ***radiculalgie***] (Med) Durere surdă și continuă datorată unei inflamații a nervilor cranieni sau rahidieni.
radicular, ~ă *a* [At: DN^2 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***radiculaire***] (Rar) **1** Care aparține radiculei. **2** Care se referă la radiculă.
radiculă *sf* [At: CAIET, 69^r/9 / V: (îvr) ***radicul*** *s* / Pl: *~le* / E: fr ***radicule***, lat ***radicula***] Parte a embrionului unei semințe, din care se dezvoltă, după germinație, rădăcina (**1**) plantei.
radiculită *sf* [At: DN^3 / Pl: *~e* / E: fr ***radiculite***] Inflamație a rădăcinilor nervoase craniene sau rahidiene.
radiculografie *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: fr ***radiculographie***] Radiografie a rădăcinilor rahidiene, puse în evidență cu ajutorul unor substanțe de contrast.
radier^1 *sn* [At: LTR^2 / P: *~di-er* / Pl: *~e* / E: fr ***radier***] **1** Element de construcție alcătuit dintr-un planșeu de beton armat care se întinde de obicei pe sub întreaga construcție pe care o susține. **2** Căptușeală de beton, de bolovani sau de pavele executată pe fundul unei ape, între picioarele unui pod etc. pentru a împiedica coroziunea și adâncirea albiei. **3** Canal prin care iese apa dintr-un baraj construit pentru a reglementa debitul de apă necesar plutăritului.
radier^2 *sn* vz ***radieră***
radieră *sf* [At: SĂGHINESCU, V. 65 / P: *~di-e~* / V: ***~er, radir*** *sn* / Pl: *~re* / E ger ***Radier*** (gummi)] Gumă de șters.
radiere^1 *sf* [At: DRĂGHICESCU, C. 93 / P: *~di-e~* / V: (înv) ***~iare*** / Pl: *~ri* / E: ***radia^1***] **1** Emitere de raze de lumină, de căldură, de unde sonore sau fascicule de particule în toate direcțiile. **2** (Fig) Reflectare a unei stări de fericire, de bucurie etc. **3** (D. străzi) Ramificare (**1**).
radiere^2 *sf* [At: HAMANGIU, C. C. 450 / P: *~di-e~* / V: (înv) ***~iare*** / Pl: *~ri* / E: ***radia^2***] Ștergere dintr-un registru sau dintr-o listă.
radiestezie *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: fr ***radiesthésie***] Facultatea de a percepe radiațiile electromagnetice.
radiestezist, ~ă *smf* [At: DN^3 / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***radiesthésiste***] Persoană care are radiestezie.
radifer, ~ă *a* [At: DEX^2 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***radifère***] Care conține radiu.
radină *sf* [At: ANTIPA, P. 114 / V: ***răd~, rați~, ratin*** *sm* / Pl: *~ne, ~ni* / E: rs ***редина***, srb ***redina***] (Reg) **1** Răgălie (**1**). **2** (Îc) **Parcă ești prins pe rădini** Se spune despre un om ud până la piele. **3** (Îf *rațina*) Creangă (**1**). **4** (Îf *ratină*; îpl) Vreascuri. **5** Bucată de lemn rotundă. **6** Sirec.
radio^1- [At: DLR / E: fr ***radio-***] Element principal de compunere savantă care are semnificația: **1** Radiația electromagnetică. **2** Simetria radială.
radio^2 [At: SCÎNTEIA, 1960, nr. 4847 / P: *~di-o* / V: (pop) ***~iu*** / A și: (art.) *radioul* / Pl: *~uri* / E: ger ***Radio***, fr ***radio***] **1** *sn* Instalație de transmitere a sunetelor prin unde electromagnetice, cuprinzând aparatele de emisiune și pe cele de recepție. **2** *sn* (Îs) *Post de ~* Post de emisiune radiofonică. **3** *sn* (Spc; șîs *aparat de ~*) Aparat de recepție radiofonică Si: *radioreceptor* (**1**). **4** *sn* Sistemul și activitatea de difuzare a programelor de știri, de muzică etc. prin radio^2 (**1**). **5** *sn* Emisiune radiofonică. **6** *sn* Instituție care dirijează și coordonează problemele referitoare la radio^2 (**1, 4**). **7** *ai* Referitor la radioreceptoare. **8** *ai* Referitor la emisiunile difuzate prin radio^2 (**3**). **9** *ai* Referitor la radiația electromagnetică. **10** *ai* Specific radiației electromagnetice.
radioactiv, ~ă *a* [At: MARINESCU, P. A. 34 / Pl: *~i, ~e* / E: ger ***radioaktiv***, fr ***radioactif***] **1** (D. unele elemente chimice) Care are proprietăți de radioactivitate (**1**). **2** (D. zăcăminte, izvoare) Care conține corpuri cu proprietăți de radioactivitate (**1**). **3** Care aparține radioactivității (**1**). **4** Privitor la radioactivitate (**1**). **5** Care este specific radioactivității (**1**).
radioactivitate *sf* [At: MARINESCU, P. A. 34 / Pl: *~tăți* / E: fr ***radioactivité***] **1** Ansamblu de fenomene constând în emiterea spontană a unor radiații corpusculare sau electromagnetice de către nucleele atomice instabile ale unor elemente. **2** (Îs) *~ artificială* Radioactivitate (**1**) provocată prin bombardarea nucleelor atomice ale unor elemente cu anumite particule. **3** Disciplină care studiază fenomenele radioactive.
radioactualitate *sf* [At: DEX-S / P: *~di-o-ac-tu-a~* / Pl: *~tăți* / E: ***radio^2*** + ***actualitate***] Emisiune radiofonică în care se transmit actualități.
radioaltimetru *sn* [At: LTR^2 / Pl: *~re* / E: fr ***radioaltmètre***] Aparat de radiolocație instalat la bordul unui avion, cu ajutorul căruia se determină altitudinea avionului față de sol.
radioamator *sm* [At: DLR / Pl: *~i* / E: fr ***radio-amateur***] Persoană care, ca amator, stabilește legături între o stație de radio^2 proprie și una străină, cu scopul de a comunica în bune condiții cu aceasta, de la o distanță cât mai mare.
radioamatorism *sns* [At: SP. POP. 1966, nr. 5058, 2/5 / E: fr ***radio-amatorisme***] Practicare a radiocomunicațiilor de către radioamatori.
radioamplificare *sf* [At: LTR^2 / Pl: *~cări* / E: ***radio^1- + amplificare*** cf fr *radioamplification*] Recepție, amplificare și distribuire prin fire a programelor de radiodifuziune sonoră cu ajutorul unei instalații.
radioamplificator *sn* [At: DN^3 / Pl: ? / E: ns cf fr *radio-amplificateur*] Amplificator radio^2 (**1**).
radioascultare *sf* [At: DN^3 / P: *~di-o~* / Pl: *~tări* / E: ***radio^2 + ascultare***] **1** Ascultare a emisiunilor de radio^2 (**1**). **2** Serviciu care se ocupă cu ascultarea emisiunilor de radio^2 (**1**). **3** Timp rezervat ascultării în emisiunile radioamatorilor.
radioascultător, ~oare *smf* [At: HRISTEA, P. E. 199 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***radio^2 + ascultător***] Ascultător al emisiunilor de radio^2 (**2**).
radioastronom *sm* [At: DEX-S / P: *~di-o~* / Pl: *~i* / E: fr ***radioastronome***] Specialist în radioastronomie.
radioastronomic, ~ă *a* [At: DEX-S / P: *~di-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***radioastronomique***] **1** Referitor la radioastronomie. **2** De radioastronomie.
radioastronomie *sf* [At: LTR^2 / Pl: ? / E: fr ***radio-astronomie***, ger ***Radioastronomie***] Ramură a astronomiei care studiază fenomenele din univers folosind pentru informare undele radioelectrice emise de corpurile din spațiul cosmic.
radioaterizare *sf* [At: DL / Pl: *~zări* / E: ***radio^1- + aterizare***] Aterizare fără vizibilitate, în cursul căreia un avion este dirijat cu ajutorul mijloacelor radiotehnice situate la sol.
radiobaliza *vt* [At: DN^3 / Pzi: *~zez* / E: fr ***radiobaliser***] A marca o rută aeriană cu radiobalize.
radiobalizaj *sn* [At: DN^3 / Pl: *~e* / E: fr ***radiobalisage***] Radiobalizare.
radiobalizare *sf* [At: DEX^2 / Pl: *~zări* / E: ***radiobaliza***] Marcare a unei rute aeriene cu radiobalize.
radiobalizat, ~ă *a* [At: DEX^2 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***radiobaliza***] (D. rute aeriene) Care a fost marcat cu radiobalize.

radiobaliză *sf* [At: LTR^2 / Pl: *~ze* / E: fr ***radio-balise***] Aparat terestru de radionavigație care emite unde electromagnetice recepționate de avioane în momentul trecerii lor deasupra punctului în care se găsește acest aparat și care servește la dirijarea aterizării fără vizibilitate a avioanelor Si: *radiofar*.

radiobiolog, ~ă *smf* [At: DEX-S / P: *~di-o-bi-o~* / Pl: *~ogi, ~oge* / E: ***radiobiologue***] Specialist în radiobiologie.

radiobiologie *sf* [At: DER / Pl: *~ii* / E: ***radio^1- + biologie***] Ramură a biologiei care studiază acțiunea radiațiilor ionizante asupra organismelor vii.

radiobiotic, ~ă *a* [At: DN^3 / P: *~di-o-bi-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***radiobiotique***] Referitor la efectele radiațiilor asupra organismelor vii.

radiocalciu *sns* [At: DEX – S / E: ***radio^1- + calciu***] Calciu (1) radioactiv.

radiocarbon *sns* [At: DN^3 / E: fr ***radiocarbone***] Denumire obișnuită pentru izotopul carbon-14, folosit în cercetări biologice și chimice.

radiocasetofon *sn* [At: DEX-S / Pl: *~oane* / E: ***radio^2 + casetofon***] Aparat care încorporează un radioreceptor și un casetofon.

radiochimie *sf* [At: SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 837 / Pl: *~ii* / E: ***radio^1- + chimie***] Ramură a chimiei care studiază probleme legate de elementele radioactive.

radiocinematografie *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: fr ***radiocinématographie***] Metodă de diagnostic radiologic, care constă în înregistrarea pe film cinematografic a imaginii radiografice a unui organ în funcțiune.

radioclub *sn* [At: DEX-S / Pl: *~uri* / E: ***radio^2 + club***] Club al radioamatorilor.

radiocobalt *sns* [At: DN^3 / E: ns cf fr *radiocobalt*] Izotop radioactiv al cobaltului.

radiocomandă *sf* [At: LTR^2 / Pl: *~menzi* / E: fr ***radiocommande***] Telecomandă realizată cu ajutorul undelor electromagnetice.

radiocombină *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ne* / E: ns cf *radio^2 + combina*] Combină muzicală ce conține și un aparat de radio^2 (3).

radiocomentator *sm* [At: DN^3 / Pl: *~i* / E: ***radio^2 + comentator***] Comentator al unui post de radioemisiune.

radiocompas *sn* [At: LTR^2 / Pl: *~uri* / E: fr ***radiocompas***, ger ***Radiokompas***] Aparat de bord care servește la determinarea direcției de zbor a avionului în raport cu un post terestru de radionavigație, ale cărui semnale le recepționează.

radiocomunicație *sf* [At: MDT / Pl: *~ii* / E: fr ***radiocommunication***] Transmitere și recepționare la distanță a unor sunete, semnale și imagini cu ajutorul undelor electromagnetice.

radioconductor *sn* [At: CADE / Pl: *~oare* / E: fr ***radioconducteur***] Corp care devine conductor de electricitate sub influența undelor electromagnetice.

radiodermită *sf* [At: DN^3 / Pl: *~te* / E: ns fr ***radiodermite***] (Med) Dermită provocată de iradieri cu raze X sau de substanțe radioactive.

radiodetecție *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: ns cf fr *radiodétection*] Folosire a undelor electromagnetice pentru a semnala într-o regiune prezența (și natura) unui obiect.

radiodiagnostic *sn* [At: DN^3 / Pl: *~ice* / E: fr ***radiodiagnostic***] Diagnostic medical bazat pe examinarea radiologică.

radiodifuza *vt* [At: BUL. FIL. III, 186 / Pzi: *~zez* / E: fr ***radiodiffuser***] A transmite ceva printr-un post de radioemisiune.

radiodifuzare *sf* [At: MDA ms / Pl: *~zări* / E: ***radiodifuza***] Transmitere printr-un post de radioemisiune.

radiodifuzat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***radiodifuza***] Transmis printr-un post de radioemisiune.

radiodifuziune *sf* [At: CONTEMP. 1950, nr. 186, 6/6 / P: *~zi-u~* / Pl *~ni* / E: fr ***radiodifusion***] **1** Radiocomunicație care constă în transmiterea sistematică a unor programe destinate recepției publice. **2** (Pex) Radio^2 (4). **3** (Îs) *Post* (sau *stație*) *de ~* Post de emisiune radiofonică. **4** Instituție care se ocupă de problemele referitoare la radiodifuziune (1).

radiodifuzor *sn* [At: DN^3 / Pl: *~oare* / E: ns cf *radio^2 + difuzor*] Difuzor pentru aparate radio^2 (3).

radiodistribuție *sf* [At: LTR^2 / Pl: *~ii* / E: fr ***radiodistribution***] Distribuție publică, prin linii de telecomunicații speciale, a programelor de radiodifuziune sonoră Si: *radioficație*.

radioecologie *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: eg ***radioecology***] Studiul efectelor radiațiilor naturale asupra organismelor vii.

radioecou *sn* [At: DEX – S / Pl: *~ri* / E: ***radio^2- + ecou***] Radioundă recepționată după emisie, în urma reflexiei ei pe suprafața unui corp (ceresc).

radioelectric, ~ă *a* [At: DM / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***radioélectrique***] **1** Care aparține radioelectricității. **2** Privitor la radioelectricitate. **3** Care este specific radioelectricității. **4** Care este studiat de radioelectricitate.

radioelectrician, ~ă *smf* [At: DN^3 / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***radioélectricien***] Specialist în radioelectricitate.

radioelectricitate *sf* [At: BOGZA, C. O. 203 / Pl: *~tăți* / E: fr ***radioélectricité***] Ramură a fizicii care studiază oscilațiile de înaltă frecvență și undele electromagnetice, precum și aplicațiile acestora în diferite domenii.

radioelement *sn* [At: ENC. TEHN. II, 52 / Pl: *~e* / E: fr ***radioélément***] Element chimic radioactiv.

radioemisie *sf* vz ***radioemisiune***

radioemisiune *sf* [At: PUȘCARIU, L. R. I, 101 / P: *~si-u~* / V: ***radioemisie*** / Pl: *~ni* / E: fr ***radioemission***] **1** Emisiune radiofonică. **2** (Îs) *Post* (sau *stație*) *de ~* Post de emisiune radiofonică. **3** Producere de unde electromagnetice în scopul realizării unei radiocomunicații.

radioemițător *sn* [At: SCÎNTEIA, 1960, nr. 4836 / Pl: *~oare* / E: ***radio^1- + emițător***] Instalație cu ajutorul căreia se produc unde electromagnetice purtătoare de informații, folosite în radiocomunicații.

radiofar *sn* [At: MDT / Pl: *~uri*, (rar) *~e* / E: fr ***radiophare***] Post fix de radioemisiune, servind la dirijarea navigației aeriene și maritime.

radiofica *vt* [At: LTR^2 / E: drr ***radioficație***] (Folosit numai la timpurile compuse sau trecute) **1** A instala în localități posturi de radiodistribuție. **2** Generalizare a transmisiunii programelor de radiodifuziune sonoră prin radiodistribuție (1).

radioficare *sf* [At: CV, 1949, nr. 4, 25 / Pl: *~cări* / E: ***radiofica***] **1** Instalare, în localități, a posturilor de radiodistribuție. **2** Transmitere a emisiunilor radiofonice prin posturi de radiodistribuție.

radioficat, ~ă *a* [At: SCÎNTEIA, 1960, nr. 4856 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***radiofica***] Înzestrat cu posturi de radiodistribuție.

radioficație *sf* [At: DN^2 / Pl: *~ii* / E: rs ***радиофикация***] Radiodistribuție.

radiofizică *sf* [At: DER / Pl: ? / E: ***radio^1- + fizică***] Ramură a fizicii care studiază oscilațiile electromagnetice de înaltă frecvență, precum și producerea și propagarea undelor radioelectrice.

radiofon *sm* [At: CADE / Pl: *~oane* / E: fr ***radiophone***] (Acr) Aparat care transformă radiațiile termice sau luminoase în sunete.

radiofonic, ~ă *a* [At: SADOVEANU, O. IX, 211 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***radiophonique***] **1** Care aparține radiofoniei (1). **2** Privitor la radiofonie (1). **3** Care utilizează radiofonia (1). **4** Care este specific radiofoniei (1).

radiofonie *sf* [At: CADE / Pl: *~ii* / E: fr ***radiophonie***] **1-2** (Sistem de) transmitere și recepționare a mesajelor sonore prin unde electromagnetice. **3** Ramură a fizicii care studiază radiofonia (2).

radiofonist, ~ă *smf* [At: DN^3 / Pl: *~iști, ~e* / E: ***radiofonie + -ist***] **1-2** Specialist în radiofonie (1-2).

radiofosfor *sns* [At: DEX-S / E: eg ***radiophosphorus***] Fosfor radioactiv.

radiofotografie *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: fr ***radiophotographie***] Clișeu al unei imagini obținute cu ajutorul razelor X pe un ecran.

radiofrecvență *sf* [At: DL / Pl: *~țe* / E: fr ***radiofréquence***] Frecvență a undelor electromagnetice, folosită în radiocomunicații.

radiogalaxie *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ii* / E: fr ***radiogalaxie***, eg ***radiogalaxy***] Galaxie caracterizată printr-o emisie intensă de radiounde.

radiogazetă *sf* [At: DN^2 / Pl: *~te* / E: ***radio^2 + gazetă***] Emisiune de știri, comentarii, muzică etc. transmisă prin radio^2 (2).

radiogenetic, ~ă [At: DEX / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***radio^1- + genetic*** cf eg *radiogenetic*] **1** *sf* Capitol al geneticii care studiază posibilitatea

ameliorării soiurilor de plante și a raselor de animale prin radiații ionizante. **2** *a* Referitor la radiogenetică (**1**). **3** *a* De radiogenetică (**1**).

radiogeodezie *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: ***radio¹- + geodezie***] Domeniu al geodeziei care se ocupă cu măsurarea distanțelor dintre punctele geodezice cu aparatură radio² de mare precizie.

radiogeologie *sf* [At: DN² / Pl: *~ii* / E: ***radio¹- + geologie***] Parte a geologiei care utilizează tehnica radioactivității.

radioghida *vt* [At: DN³ / Pzi: *~dez* / E: fr ***radioguider***] A dirija prin radioghidaj.

radioghidaj *sn* [At: LTR² / Pl: *~e* / E: fr ***radioguidage***] Dirijare de la distanță, prin mijloace radiotehnice, a unui vehicul (de zbor).

radioghidare *sf* [At: MDA ms / Pl: *~dări* / E: ***radioghida***] Radioghidaj.

radiogoniograf *sn* [At: DN³ / P: *~di-o-go-ni-o~* / Pl: *~e* / E: fr ***radiogoniographe***] Radiogoniometru înregistrator.

radiogoniometra *vt* [At: DN³ / Pzi: *~rez* / E: ***radiogoniometru***] A determina direcția unui radioemițător prin radiogoniometrie.

radiogoniometrare *sf* [At: DN³ / Pl: *~rări* / E: ***radiogoniometra***] Determinare a direcției unui radioemițător prin radiogoniometrie.

radiogoniometric, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***radiogoniometra***] **1** Referitor la radiogoniometrie. **2** De radiogoniometrie.

radiogoniometrie *sf* [At: ENC. TEHN. I, 198 / P: *~ni-o~* / Pl: *~ii* / E: fr ***radiogoniométrie***] Metodă de determinare a direcției unui radioemițător cu ajutorul undelor electromagnetice.

radiogoniometru *sn* [At: LTR² / P: *~ni-o~* / Pl: *~re* / E: fr ***radiogoniométrie***] Aparat de radiorecepție care permite determinarea direcției din care vin semnale radioelectrice.

radiografia *vt* [At: CADE / P: *~fi-a* / Pzi: *~iez* / E: fr ***radiographier***] (Rar) A face o radiografie.

radiografic, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***radiographique***] **1** Care aparține radiografiei (**1**). **2** Privitor la radiografie (**1**). **3** Specific radiografiei (**1**).

radiografie *sf* [At: ȘĂINEANU / Pl: *~ii* / E: fr ***radiographie***] **1** Fotografiere a interiorului unui corp opac, în special a unor regiuni din interiorul corpului omenesc, cu ajutorul razelor X. **2** (Cer) Fotografie obținută cu ajutorul razelor X Si: *radiogramă* (**2**).

radiogramă *sf* [At: CADE / Pl: *~me* / E: fr ***radiogramme***, ger ***Radiogramme***] **1** Telegramă transmisă prin radiocomunicație Si: *radiotelegramă*. **2** Radiografie (**2**).

radiointerferometru *sn* [At: DEX-S / Pl: *~re* / E: fr ***radiointerféromètre***] (Ast) Padiotelescop a cărui funcționare se bazează pe interferența radioundelor ce ajung la un sistem de două sau mai multe antene cu care acesta este echipat.

radioitinerar *sn* [At: DN³ / Pl: *~e* / E: ***radio² + itinerar***, după fr *radioroute*] Itinerar urmat de o aeronavă care se conduce după semnalele primite de la radiofarurile hertziene.

radioizotop *sm* [At: DN² / P: *~di-o-i~* / Pl: *~i* / E: fr ***radio-isotop***] Izotop radioactiv.

radioizotopic, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***radio-isotopique***] (Fiz) **1** Care ține de radioizotop. **2** De radioizotop.

radiojurnal *sn* [At: DL / Pl: *~e* / E: fr ***radiojournal***] Emisiune radiofonică ce cuprinde cronica evenimentelor importante (ale zilei).

radiolar *sm* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i, ~e* sn / E: ***radiolaire***] **1** (Lpl) Ordin de protozoare marine învelite într-o cochilie silicioasă cu prelungiri subțiri, dispuse în formă de raze. **2** (Șls) Animal din ordinul radiolarilor (**1**).

radiolarit *sn* [At: MDT / Pl: ? / E: fr ***radiolarit***] Rocă sedimentară silicioasă, de origine organică, rezultată din acumularea scheletelor de radiolari (**2**).

radiolocator *sn* [At: LTR² / Pl: *~oare* / E: rs ***радиолокатор***, eg ***radiolocator***] Instalație de radiolocație.

radiolocație *sf* [At: DL / Pl: *~ii* / E: rs ***радиолокация***, eg ***radiolocation***] Determinare cu ajutorul undelor radioelectrice a poziției unui obiect (în mișcare) față de un reper.

radiolog *sm* [At: DL / Pl: *~ogi* / E: fr ***radiologue***] Medic specialist în radiologie.

radiologic, ~ă [At: ABC SĂN. 74 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***radiologique***] **1** *a* Care aparține radiologiei (**2**). **2** *a* Referitor la radiologie (**2**). **3** *a* Care este specific radiologiei (**2**). **4** *av* Prin determinări de radiologie (**2**).

radiologie *sf* [At: LTR² / Pl: *~ii* / E: fr ***radiologie***] **1** Disciplină care se ocupă cu studiul razelor X și cu aplicarea lor în precizarea diagnosticului unei boli. **2** Ramură a medicinii care se ocupă cu examinarea corpului uman cu ajutorul razelor X pentru precizarea diagnosticului unei boli interne și cu folosirea acestor raze în scop terapeutic.

radioluminescență *sf* [At: DN³ / Pl: *~țe* / E: ns cf fr *radioluminescence*] Luminescență provocată de radiații.

radiomagazin *sn* [At: DN² / Pl: *~e* / E: ***radio² + magazin***] Emisiune cu caracter variat (informativ, cultural-artistic, distractiv) transmisă prin radio².

radiomanometrie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***radiomanométrie***] (Med; îs) ~ *biliară* Metodă de examinare a căilor biliare, în cursul unei operații sau după efectuarea ei, prin cercetarea morfologiei și a presiunilor manometrice ale acestora.

radiometalografie *sf* [At: MDT / Pl: *~ii* / E: fr ***radiométallographie***] Ramură a metalografiei care studiază structura fină a metalelor și a aliajelor cu ajutorul radiațiilor.

radiometric, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***radiométrique***] **1** Care aparține radiometrului. **2** Referitor la radiometru. **3** (Fiz; îs) *Efect ~* Creștere a presiunii aerului pe suprafața unui corp iluminat datorită încălzirii locale a corpului și a aerului, produsă de energia luminii absorbite de corp.

radiometrie *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: fr ***radiométrie***] (Fiz) Măsurare a intensității unei radiații.

radiometru *sm* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~re* / E: fr ***radiomètre***] **1** Aparat folosit pentru măsurarea presiunii exercitate de o radiație sonoră. **2** Aparat folosit pentru punerea în evidență a efectului radiometric. **3** (În trecut) Aparat care servea pe mare la măsurarea pe meridian a înălțimii soarelui.

radiomicrofon *sn* [At: DEX / Pl: *~oane* / E: ***radio¹- + microfon***] Mic radioemițător portabil, prevăzut cu un microfon, folosit pentru interviuri sau pe scenă.

radiomicrometru *sn* [At: DN³ / Pl: *~re* / E: fr ***radiomicromètre***] Instrument folosit la măsurarea intensităților de radiație foarte mici.

radiomimetic, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***radiomimétique***, eg ***radiomimetic***] (Fiz; d. substanțe) Care are o acțiune asemănătoare radiațiilor ionizate.

radionavigație *sf* [At: LTR² / Pl: *~ii* / E: rs ***радионавигация***, fr ***radionavigation***] Conducere prin mijloace radiotehnice a unui avion sau a unei nave.

radionecroză *sf* [At: DN³ / Pl: *~ze* / E: fr ***radionécrose***] Necroză a unui țesut produsă de o doză excesivă de radiații ionizate.

radionevrită *sf* [At: DN³ / Pl: *~te* / E: fr ***radionévrite***] Nevrită cauzată de acțiunea razelor radioactive asupra unui nerv.

radionucleu *sn* [At: DN³ / Pl: *~ee* / E: ***radio¹- + nucleu***] (Fiz) Nucleu instabil radioactiv.

radioopac, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~aci, ~ace* / E: fr ***radio-opaque***] (Fiz; d. unele substanțe) Care împiedică trecerea radiațiilor printr-un organ, determinând obținerea unei imagini radiologice.

radiooperator, ~oare *smf* [At: DN³ / Pl: *~i, ~oare* / E: eg ***radiooperator***] Operator de radio² (**1**).

radiopatologie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***radiopathologie***] Disciplină care studiază bolile provocate de radiațiile penetrante.

radiopirat *sn* [At: DEX-S / Pl: ? / E: fr ***radiopirate***] Post de radio² (**2**) clandestin.

radioprogram *sn* [At: DN³ / Pl: *~e* / E: ***radio + program***] Program de radio² (**4**).

radioproiector *sn* [At: DEX-S / Pl: *~oare* / E: ***radio²*** + ***proiector***] Instalație (înglobând un radiolocator și un proiector) destinată să descopere și să lumineze țintele aeriene în timpul nopții.

radioprotector, ~oare [At: DEX – S / Pl: *~oare* / E: fr ***radioprotecteur***] **1** *a* Care protejează de acțiunea nocivă a unor radiații. **2** *sf* (Îs) *~oare chimică* Substanță chimică neutralizantă a efectului energiei radiante asupra organismului.

radioprotecție *sf* [At: DEX-S / Pl : *~ii* / E: fr ***radioprotection***] Protecție împotriva radiațiilor în radiologie.

radioreceptor *sn* [At: LTR² / Pl: *~oare* / E: ***radio¹-*** + ***receptor***] **1** Aparat de telecomunicații folosit pentru captarea undelor radioelectrice prin intermediul unei antene Si: *radio²* (3). **2** (Îs) *~ de trafic* Radioreceptor (1) profesional utilizat pentru recepția unor semnale cu caracter special (informații de presă, date științifice, semnale pentru navigație etc.).

radiorecepție *sf* [At: MDT / Pl: *~ii* / E: ***radio¹-*** + ***recepție***] Captare a undelor radioelectrice utilizate pentru radiocomunicații și punere în evidență a mesajului transmis.

radioreleu *sn* [At: LTR² / Pl: *~ee* / E: ***radio¹-*** + ***releu***] Sistem de radiocomunicație constituit din două stațiuni terminale și un lanț de stațiuni intermediare de recepție și retransmisie.

radioreperaj *sn* [At: DN³ / Pl: *~e* / E: fr ***radiorepérage***] Procedeu de obținere a informațiilor privitoare la prezența, poziția, natura etc. diverselor obiecte cu ajutorul undelor electromagnetice.

radioreportaj *sn* [At: DN² / Pl: *~e* / E: fr ***radioreportage***] Reportaj transmis prin radio² (2).

radioreporter *sm* [At: DN³ / Pl: *~i* / E: fr ***radioreporter***] Reporter pentru emisiunile de radio² (2).

radiorezistent, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~nți, ~e* / E: eg ***radioresistant***] (Med) Cu radiorezistență.

radiorezistență *sf* [At: DN³ / Pl: *~țe* / E: fr ***radiorésistance***] (Med) Rezistență față de radiațiile nocive.

radios, ~oasă *a* [At: HELIADE, O. I. 354 / P: *~di-os* / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***radieux***, lat ***radiosus***, it ***radioso***] **1** Care strălucește răspândind raze de lumină Si: *luminos, strălucitor*. **2** (D. figura omenească) Care exprimă seninătate, veselie, fericire. **3** (D. oameni) Cu o expresie de fericire.

radioscopic, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***radioscopique***] **1** Care aparține radioscopiei (1). **2** Privitor la radioscopie (1). **3** Care este specific radioscopiei (1).

radioscopie *sf* [At: CADE / Pl: *~ii* / E: fr ***radioscopie***] **1** Examinare a interiorului unui corp opac, în special a corpului omenesc, prin proiectarea pe un ecran a razelor X care au străbătut corpul. **2** (Ccr) Imagine obținută prin radioscopie (1). **3** (Îvr) Studiere a razelor solare.

radiosensibilitate *sf* [At: DN³ / Pl: *~tăți* / E: fr ***radiosensibilité***] Sensibilitate față de radiațiile ionizante.

radioservice *sn* [At: DEX – S / P: *~di-o-ser-vis* / E: eg ***radio-service***] Service pentru aparatura de radiocomunicații.

radiosextant *sn* [At: DEX – S / Pl: *~e* / E: ***radio²*** + ***sextant***] Aparat cu care se stabilește pe hartă poziția unei nave, folosind emisiunile radio² (10) ale aștrilor.

radiosimpozion *sn* [At: DEX – S / Pl: *~oane* / E: ***radio²*** + ***simpozion***] Simpozion prezentat la radio² (3).

radiosondaj *sn* [At: DN³ / Pl: *~e* / E: fr ***radiosondage***] Explorare a păturilor superioare ale atmosferei cu ajutorul unei radiosonde.

radiosondă *sf* [At: CONTEMP. 1949, nr. 161, 6/1 / Pl: *~de* / E: fr ***radio-sonde***] Aparat de sondaj meteorologic, folosit pentru cercetarea păturilor superioare ale atmosferei.

radiostațiune *sf* [At: DEX / Pl: *~ni* / E: rs **радиостация**] Ansamblu format dintr-un radioemițător, o antenă de emisiune, instalații și clădiri anexe, destinat efectuării radioemisiunilor (3).

radiostea *sf* [At: DEX / Pl: *~ele* / E: ***radio¹-*** + ***stea***] Radiosursă de dimensiuni foarte mici (cât un punct).

radiostereografie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***radiostéréographie***] Radiografie în care imaginea apare în relief.

radiostimulare *sf* [At: DN² / Pl: *~lări* / E: fr ***radiostimulation***] (Blg) Metodă de stimulare a creșterii plantelor prin tratarea semințelor cu radiații.

radiosursă *sf* [At: DEX / Pl: *~se* / E: fr ***radiosurce***] Sursă de unde radio² (10) din spațiul cosmic.

radioșcoală *sf* [At: DEX-S / Pl: *~oli* / E: ***radio²*** + ***școală***] Emisiune de radio² (2) destinată perfecționării procesului de învățământ.

radiotehnic, ~ă [At: LTR² / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***radiotechnique***] **1** *sf* Ramură a tehnicii care se ocupă cu aplicațiile oscilațiilor și ale undelor electromagnetice de înaltă frecvență pentru transmiterea și recepționarea informațiilor. **2** *a* Care aparține radiotehnicii (1). **3** *a* Referitor la radiotehnică (1). **4** *a* Care este specific radiotehnicii (1).

radiotelefon *sn* [At: DEX / Pl: *~oane* / E: fr ***radiotéléphone***] Aparat portabil de emisie-recepție, folosit pentru radiotelecomunicații bilaterale pe distanțe relativ mici.

radiotelefonic, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***radiotéléphonique***] **1** Referitor la radiotelefonie. **2** De radiotelefonie.

radiotelefonie *sf* [At: LTR² / Pl: *~ii* / E: fr ***radiotéléphonie***] Sistem de comunicație radiofonică între două posturi, echipate fiecare cu aparate de emisie și recepție.

radioteleghidat, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~ați, ~e* / E: ***radio²*** + ***teleghidat***] Care este teleghidat prin unde radio² (10).

radiotelegrafia *vt* [At: CADE / P: *~fi-a* / Pzi: *~iez* / E: fr ***radiotélégraphier***] A transmite (o știre, o comunicare etc.) prin radiotelegrafie.

radiotelegrafiat, ~ă *a* [At: DL / P: *~fi-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***radiotelegrafia***] Transmis prin radiotelegrafie.

radiotelegrafic, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***radiotélégraphique***] **1** Care aparține radiotelegrafiei. **2** Privitor la radiotelegrafie. **3** Care este specific radiotelegrafiei.

radiotelegrafie *sf* [At: CADE / Pl: *~ii* / E: fr ***radiotélégraphie***] Radiocomunicație care constă în transmiterea unor mesaje prin unde electromagnetice Si: *telegrafie fără fir*.

radiotelegrafiere *sf* [At: DL / Pl: *~ri* / E: ***radiotelegrafia***] Transmitere (a unei știri, a unei comunicări etc.) prin radiotelegrafie.

radiotelegrafist, ~ă *smf* [At: NOM. PROF. 64 / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***radiotélégraphiste***] **1** Persoană specializată în radiotelegrafie. **2** Operator la un aparat de radiotelegrafie.

radiotelegramă *sf* [At: CADE / Pl: *~me* / E: fr ***radiotélégramme***] Radiogramă (1).

radiotelemecanică *sf* [At: DN² / Pl: ? / E: ***radio¹-*** + ***telemecanică***] Ramură a telemecanicii care folosește undele radioelectrice pentru emiterea și recepționarea comenzilor.

radiotelemetric, ~ă *a* [At: GEOLOGIA, 7 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***radiotelemetrie***] **1** Care aparține radiotelemetriei. **2** Privitor la radiotelemetrie. **3** Care este specific radiotelemetriei.

radiotelemetrie *sf* [At: LTR² / Pl: *~ii* / E: ***radio¹-*** + ***telemetrie***] Determinare a distanței dintre un obiect și un reper dat cu ajutorul undelor radioelectrice.

radiotelemetru *sn* [At: DN³ / Pl: *~re* / E: fr ***radiotélémètre***] Aparat pentru măsurarea distanțelor care folosește undele radio² (10).

radiotelescop *sn* [At: LTR² / Pl: *~oape* / E: fr ***radiotéléscope***, ger ***Radioteleskop***] Aparat folosit la recepționarea și studierea undelor radio² (10) emise de corpurile cerești.

radiotelevizat, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***radiotélévisé***] Care este transmis simultan la radio² (2) și la televiziune.

radiotelevizіune *sf* [At: DN³ / Pl: *~ni* / E: ns cf fr *radiotélévision*] Serviciu de radio² și televiziune.

radioteodolit *sn* [At: DN³ / P: *~di-o-te-o~* / Pl: *~e* / E: ger ***Radiotheodolit***] Radiogoniometru folosit la reperarea în înălțime.

radioterapeut, ~ă *smf* [At: DEX-S / Pl: *~uți, ~e* / E: fr ***radiothérapeute***] Specialist în radioterapie.

radioterapic, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***radiothérapeutique***] De radioterapie.

radioterapie *sf* [At: DLR / Pl: *~ii* / E: fr ***radiothérapie***] Metodă de tratare a unor boli prin acțiunea razelor X Si: *roentgenterapie*.

radiotransmisionist, ~ă *smf* [At: DEX / P: *~di-o-trans-mi-si-o~* / Pl: *~iști, ~e* / E: ***radiotransmisiune*** + *-ist*] Specialist în radiotransmisiuni.

radiotransmisiune *sf* [At: DL / P: *~si-u~* / E: fr ***radiotransmission***] **1** Transmitere la distanță prin unde electromagnetice a unor semnale (sunete, semne, imagini). **2** (Imp) Transmisiune de radiodifuziune. **3** (Imp) Program transmis printr-un sistem de radiodifuziune.

radiotratament *sn* [At: DEX-S / Pl: *~e* / E: ***radio¹-*** + ***tratament***] (Med) Tratament cu radiații.

radioundă *sf* [At: DEX-S / Pl: *~de* / E: ***radio¹-*** + ***undă***] Undă electromagnetică cu lungimea cuprinsă între 10 km și 1 mm.

radiovacanța *sfsa* [At: DN³ / E: ***radio²*** + ***vacanța***] Post de radio² (2) sezonier cu emisiuni specifice destinate celor aflați în vacanță.

radir vz ***radieră***

radist *sm* [At: DEX-S / Pl: *~iști* / E: ***radio²*** + *-ist*] Militar specializat în emisiuni și recepții radio² (1).

radiș *s* vz ***radăș***

radită *sf* vz ***ridiche***

radiu¹ *sns* [At: ARH. OLT. I, 108 / V: *~m* / E: fr ***radium***, ger ***Radium***] Element radioactiv, din grupa metalelor alcalino-pământoase, asemănător din punct de vedere chimic cu bariul, întrebuințat în fizică și în medicină.

radiu² *sn* vz ***radio²***

radiu³ *sn* vz ***radius***

radiu⁴ *sn* vz ***rediu***

radium *sns* vz ***radiu¹***

radiumterapie *sf* [At: DN² / Pl: *~ii* / E: fr ***radiumthérapie***] Folosire a radiului în tratamentul unor boli, în special a unor forme de cancer.

radius *sn* [At: KRETZULESCU, A. 15/9 / P: *~di-us* / V: *radiu* / Pl: *~uri* / E: lat, fr ***radius***] Os lung care împreună cu cubitusul formează scheletul antebrațului.

radix *sn* [At: DN³ / Pl: *~uri* E: lat ***radix***] (Rar) Rădăcină (1).

radja *sf* vz ***rajah***

radjah *sm* vz ***rajah***

radoaș *sm* vz ***radăș***

radom *sm* [At: DEX / Pl: *~uri* / E: fr ***radôme***] Dispozitiv pentru protejarea antenelor de unde scurte contra agenților atmosferici.

radon *sns* [At: MDT / E: fr ***radon***] Element chimic gazos cu proprietăți radioactive, obținut prin dezintegrarea radiului.

radou *sn* [At: GHICA, S. 400 / Pl: *~ri* / E: fr ***radeau***] (Frî) Plută pentru transportul pe apă.

radulă *sf* [At: ZOOLOGIA, 52 / Pl: *~le* / E: fr ***radule***, lat ***radula***] (Zlg) Placă chitinoasă cu numeroși dințișori, asemănătoare cu o pilă, de pe limba moluștelor, care servește la roaderea hranei.

raf *sn* [At: CONV. LIT. XX, 1916 / V: (reg) ***~t*** / Pl: *~uri* / E: mg ***raf*** cf ger *Reif*] **1** (Reg) Cerc de fier care se aplică pe obada unei roți de lemn. **2** (Îe) **A pune ~ul** (pe cineva) A supune (pe cineva). **3** (Reg; de obicei lpl) Șină de cale ferată.

rafaelic, ~ă *a* [At: PETICĂ, O. 35 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***raphaélique***] (Liv) **1** Care aparține lui Rafael Si: (liv) *rafaelit* (1), *rafaelitic* (1). **2** În genul picturii lui Rafael Si: (liv) *rafaelit* (2), *rafaelitic* (2). **3** Referitor la Rafael Si: (liv) *rafaelit* (3), *rafaelitic* (3). **4** Care este specific lui Rafael Si: (liv) *rafaelit* (4), *rafaelitic* (4). **5** Serafic.

rafaelism *sns* [At: DEX-S / E: eg ***Raphaelism***] **1** Ceea ce este specific artei lui Rafael. **2** Tendință de a prelua și de a cultiva maniera lui Rafael.

rafaelit, ~ă *a* [At: CĂLINESCU, C. N. 20 / Pl: *~iți, ~e* / E: eg ***Raphaelite***] (Liv) **1-4** Rafaelic (1-4).

rafaelitic, ~ă [At: CĂLINESCU, C. N. 200 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***Rafael*** + *-itic*] (Liv) **1-4** *a* Rafaelic (1-4). **5** *av* În maniera lui Rafael.

rafală *sf* [At: ALECSANDRI, P. II, 143 / Pl: *~le* / E: fr ***rafale***] **1** Dezlănțuire bruscă, violentă, de obicei scurtă, de vânt, de ploaie sau de ninsoare. **2** Serie neîntreruptă, de obicei scurtă, de lovituri ale unei arme de foc automate sau ale unei baterii de tunuri.

rafena *v* vz ***rafina***

rafeu *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr ***raphé***] Linie de joncțiune a două jumătăți simetrice ale unei formațiuni anatomice sau ale unui organ.

rafia *sf* vz ***rafie***

rafie *sf* [At: NICA, L. VAM. 207 / V: ***~ia***, (reg) ***t~*** / Pl: *~ii* / E: fr ***raphia***, ger ***Raphia***] **1** Specii de plante din familia palmierilor, cu tulpina scurtă și groasă, ale căror frunze au nervuri foarte rezistente (*Raphia*). **2** Plantă care face parte dintre speciile de rafie (1). **3** (Prc) Fibre obținute din nervurile frunzelor de rafie (2) (sau din coajă de tei), folosite în horticultură, viticultură și la confecționarea unor obiecte împletite. **4** (Pex) Fibre sintetice asemănătoare cu rafia (3), cu aceleași utilizări.

rafilă *sf* vz ***racilă***

rafina [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~fena***, ***răfena***, (reg) ***răf~***, ***ref~*** / Pzi: *~nez*, (înv) *rafin* / E: fr ***raffiner***, ger ***raffinieren***] **1** *vt* A curăța o substanță, un produs etc. de impurități. **2** A trata semifabricatele fibroase folosite în industria hârtiei în scopul separării, perierii și hidratării fibrelor. **3-4** *vtr* (Fig) A (se) face mai fin, mai delicat, mai subtil.

rafinagiu *sm* vz ***rafinaj***

rafinaj *sn* [At: ALEXI, W. / V: ***~agiu*** / Pl: *~e* / E: fr ***raffinage***] **1-2** Rafinare (1-2).

rafinament *sn* [At: HELIADE, D. J. 177/3 / S și: (înv) *raffinament* / Pl: *~e* / E: fr ***raffinement***] **1** Finețe a gustului sau a simțirii Si: *rafinare* (2). **2** (Prt) Viclenie.

rafinare *sf* [At: I. NAT. 21 / V: (înv) ***~fen~*** / S și: (înv) *raffinare* / Pl: *~nări* / E: ***rafina***] **1** Proces tehnologic prin care se îndepărtează impuritățile dintr-o substanță, dintr-un produs etc. Si: *rafinaj* (1). **2** Tratament al pastei de hârtie executat, de obicei, cu ajutorul rafinoarelor cu piatră, după procesul de fierbere Si: *rafinaj* (2). **3** (Fig) Rafinament (1).

rafinat¹ *sns* [At: ALR SN I h 252/537 / V: (reg) ***ref~*** / E: ***rafina***] (Reg) **1-2** Rafinare (1-2).

rafinat², ~ă [At: BULETIN, F. (1843), 237²/21 / V: (înv) ***răfen~***, (reg) ***răf~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rafina***] **1** *a* (D. substanțe, produse etc.) Care a fost supus unui tratament de rafinare (1). **2** *a* (Fig) Fin (2). **3** *a* (Fig) Subtil. **4** *smf* Persoană caracterizată printr-o finețe a gustului sau a simțirii. **5** *a* (Prt) Perfid.

rafinator *sm* [At: CR (1836), 4¹/12 / Pl: *~i* / E: ***rafina*** + *-tor*] Rafinor (1).

rafinație *sf* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 56 / Pl: *~ii* / E: ***rafina***] (Rar) **1-2** Rafinare (1-2).

rafinărie *sf* [At: IC. LUM. (1840), 99²/29 / V: (înv) ***~ner~***, ***răfen~*** / S și: (înv) *raffinărie* / Pl: *~ii* / E: fr ***raffinerie***, ger ***Raffinerie***] **1** Instalație în care se face rafinarea (1) unor produse. **2** (Spc) Unitate industrială în care se face prelucrarea țițeiului pentru obținerea de produse petroliere.

rafinea *sf* vz ***refenea***

rafinerie *sf* vz ***rafinărie***

rafinor *sm* [At: ȘĂINEANU / Pl: *~i* / E: fr ***raffineur***, ger ***Raffineur***] **1** Muncitor calificat pentru operațiile de rafinare (1) Si: *rafinator*. **2** (Fig) Persoană rafinată (3).

rafinoză *sf* [At: MACAROVICI, CH. 559 / Pl: *~ze* / E: fr ***raffinose***] Zaharidă formată din glucoză, galactoză și fructoză, folosită în medicină și în bacteriologie.

rafistola *vt* [At: DEX-S / Pzi: *~lez* / E: fr ***rafistoler***] (Frm) A repara ceva sumar și inestetic.

raft¹ *sn* [At: POLIZU / Pl: *~uri* / E: tc ***raf*** (dal ***raft***)] **1** Poliță așezată într-un dulap sau fixată de-a lungul pereților unei camere. **2** (Reg) Firidă (1).

raft² *sn* [At: VARLAAM, C. 366 / V: ***raht***, ***reht*** / Pl: *~uri* / E: tc ***raht***] (Înv: mpl) **1** Harnașament de lux. **2** Panglică. **3** Ciucure (1).

raft³ *sf* vz ***raf***

raftă *sf* [At: KLEIN, D. 212 / V: ***raptă*** / Pl: *~te* / E: nct] (Trs; Ban) **1** Parte cu care cineva contribuie la o cheltuială comună sau la achitarea unei datorii. **2** Parte care revine cuiva în urma unei împărțeli. **3** (Îe) **A o spune** (cuiva) **raptă** (sau **~n ochi**) A spune (cuiva) în față, fără înconjur.

4 (Îe) **A-și pierde** sau **a-și lua ~ta (de la viață)** A se resemna. 5 (Îe) **A-și lua rapta și mândașul** A-și lua gândul de la ceva. 6 (Îe) **A fi ~a** (cu cineva) A fi chit. 7 (Îe) **A da ~ta** (pe cineva) A bate (pe cineva).

raftin *s* [At: SĂGHINESCU, V. 66 / V: ***reftim*** / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) 1 Partea de deasupra a zidăriei unei clădiri, terminată în roșu. 2 (Îf *reftim*) Parte a temeliei unei construcții ieșită în afara zidului.

ragacea *sf* vz ***răgace***

ragaci *sn* [At: ANTIPA, P. 291 / Pl: *~ace* / E: rs **рогач**] Unealtă în formă de cleşte cu coadă lungă, folosită la pescuit.

ragadă *sf* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~de* / E: fr ***rhagade***] 1-2 Mică ulcerație (de natură sifilitică) care apare pe piele, mai ales printre degete, la nări, la buze etc. 3 Sfârcul mamelei.

raganelă *sf* [At: DEX-S / Pl: *~le* / E: it ***raganella***] (Muz) Instrument autofon care prin învârtire produce un zbârnâit ca morișca.

ragaoace *sf* vz ***răgace***

ragât *sm* vz ***răget***

rage [At: PSALT. 215 / V: (îrg) ***râgi*** (Pzi: *răgesc* / Par: *răgit, ras*), (reg) ***răgui*** (Pzi: 3 *răguie*), ***râgi*** / Pzi: *rag* / Par: *ras* / E: ml ***ragere***] 1 *vi* (D. unele animale) A scoate răgete Si: *a mugi, a răcni*, (îrg) *a rugi*. 2 *vt* (Pan; d. instrumente muzicale) A scoate sunete puternice, neplăcute. 3 (Îe) **Nici nu-mi ~, nici nu-mi plânge** Nu mă interesează. 4 (Fig; d. oameni) A zbiera. 5 (D. ape) A vui.

ragea *sf* vz ***regea***

ragelă *sf* vz ***ragilă***

raget *sn* vz ***răget***

raghilă *sf* vz ***ragilă***

ragial *smn* vz ***regeal***

ragilă *sf* [At: I. IONESCU, C. 156 / V: ***raghi~, ravi~***, (reg) ***~gelă***, (rar) ***răg~, răvilă, răhel*** *sn*, ***răher*** *sn* / Pl: *~le*, (rar) *~li* / E: ns cf ger *Raffel*] 1 Instrument format dintr-o scândură în care sunt înfipți dinți de fier și prin care se trage cânepa sau inul melițat, ca să se aleagă partea cea mai fină Si: (reg) *raștilă*. 2 Zgardă cu țepi de fier care se pune la gâtul câinilor ciobănești pentru a-i apăra de mușcătura lupului. 3 Curea sau scândurică cu câteva cuie, care se fixează pe botul vițeilor ca să nu mai poată suge. 4 (Reg) Piatră zgrunțuroasă care periclitează mersul plutelor. 5 (Rar; îf *ravilă*) Năvod. 6 (Bot; reg; îc) **~la-pământului** Sparanghel (*Asparagus officinalis*).

ragionament *sn* [At: CALENDAR (1852), 2/21 / Pl: *~e* / E: it ***ragionamento***] (Iti) Raționament.

raglan *sn* [At: CADE / Pl: *~e* / E: fr ***raglan***] 1 Croială specială a unor obiecte de îmbrăcăminte la care mâneca pornește de la răscroiala gulerului. 2 Palton sau pardesiu cu o croială raglan (1).

raglă *sf* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~le* / E: nct] (Reg) Gealău cu care se fac dungi de-a lungul scândurii.

ragoz *sn* vz ***rogoz***

ragtime [At: DEX-S / P: *regtaim* / Pl: ? / E: eg ***ragtime***] 1 *sn* Tip de piesă muzicală în ritm de jazz, născută din fuziunea folclorului negru cu muzica de dans. 2 *a* Cu ritm de ragtime (1). 3 *sn* Stil pianistic de interpretare a muzicii ragtime (1).

raguzan, ~ă *a* [At: (a. 1787) ap. T. PAPAHAGI, C. L. / Pl: *~i, ~e* / E: ***Ragusa*** + *-an*] (Îvr) 1-2 *smf, a* (Persoană) care provine din Ragusa. 3 *a* Care aparține Ragusei. 4 *a* Privitor la Ragusa. 5 *a* Care este specific Ragusei.

raguză *sf* [At: (a. 1819) FURNICĂ, I. C. XXIX / Pl: *~ze* / E: np ***Ragusa***] (Îvr) Veche monedă originară din Ragusa.

rahagerie *sf* [At: ȘIO, I2, 300 / V: (rar) ***~gir~*** / Pl: *~ii* / E: ***rahagiu*** + *-ărie*] (Iuz) 1 Loc unde se vinde rahat² (1). 2 Loc unde se fabrică rahat² (1).

rahagirie *sf* vz ***rahagerie***

rahagiu *sm* [At: CARAGIALE, O. II, 190 / V: ***~atg~, reh~*** / Pl: *~ii* / E: ***rahat²*** + *-giu*] (Iuz) 1 Fabricant de rahat² (1). 2 Vânzător (ambulant) de rahat² (1).

rahalocum *sn* vz ***rahatlocum***

rahat¹ *sn* [At: BELDIMAN, E. 134/19 / V: ***reh~*** / Pl: ? / E: tc ***rahat***] (Înv) 1 Confort (1). 2 Huzur.

rahat² *smn* [At. POLIZU / Pl: *~uri* sn, *~ați* sm / E: tc ***rahat*** (lokum)] 1 Preparat dulce cu aspect gelatinos, fabricat din sirop de zahăr, amidon și diferite arome și prezentat, de obicei, în formă de cuburi mici Si: (trî) *rahatlocum*. 2 (Fam; șîs *~ cu apă rece*) Lucru lipsit de valoare sau de importanță. 3 (Pfm; irn; îs) *~ cu prune* (sau, reg, *cu perje*) Lucru lipsit de valoare. 4 (Pex; fam) Materii fecale Si: *căcat* (1). 5 (Pfm; irn; îe) **A face din ~ bici, să facă plici și să și trosnească** A realiza un lucru de calitate cu mijloace puține și ineficiente. 6 (Pfm; irn; îe) **A face ~ul praf** (sau **praștie**) A eșua în realizarea unui lucru mult lăudat anterior. 7 (Pfm; îe) **A se face de ~** A se face de râs. 8 (Pfm; îe) **A îngheța ca un ~ în ploaie** A îngheța foarte tare. 9 (Pfm; îs) *~ în ploaie* Lucru de nimic. 10 (Pfm; îs) *~ cu moț* Lucru mult lăudat, dar în realitate lipsit de importanță. 11 (Pfm; irn; îe) **A fi** (sau **a se crede**) **un ~ cu ochi** A fi o persoana neînsemnată, care însă se crede foarte importantă.

rahatgiu *sm* vz ***rahagiu***

rahatlicum *sn* vz ***rahatlocum***

rahatlocum *sn* [At: URICARIUL, XXII, 302 / V: ***rahatloc, ~alo~, ~lic~*** / Pl: *~uri* / E: tc ***rahatlokum***] (Trî) Rahat² (1).

rahăt *s* [At: DLR / Pl: ? / E: nct] (Reg) Răstimp (1).

rahel *sn* vz ***ragilă***

rahialgie *sf* [At: DL / P: *~hi-al~* / Pl: *~ii* / E: fr ***rachialgie***] Durere (nevralgică) de-a lungul coloanei vertebrale.

rahianestezic, ~ă *sn, a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***rahianestezie***] 1-2 (Substanță) cu acțiune anestezică locală, care se injectează în canalul rahidian.

rahianestezie *sf* [At: DM / P: *~hi-a~* / Pl: *~ii* / E: fr ***rachianesthésie***] Anestezie a jumătății inferioare a corpului, obținută în urma injectării prin puncție, în canalul rahidian, a unei substanțe anestezice.

rahicenteză *sf* [At: DN³ / Pl: *~ze* / E: fr ***rachicentèse***] Introducere a unui ac de seringă în spațiul dintre două vertebre, pentru a face un tratament, o anestezie etc.

rahidian, ~ă *a* [At: KRETZULESCU, A. 434/19 / P: *~di-an* / S și: *rachi~* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***rachidien***] 1-2 Care aparține coloanei vertebrale sau măduvei spinării. 3-4 Privitor la coloana vertebrală sau la măduva spinării. 5-6 Care este specific coloanei vertebrale sau măduvei spinării. 7 (Îs) *Canal ~* Canalul format din vertebre, care conține măduva spinării. 8 (Îs) *Anestezie ~ă* Rahianestezic.

rahilă *sf* vz ***racilă***

rahis *sn* [At: BIANU, D. S. / V: ***rachis*** / Pl: ? / E: fr ***rachis***] 1 (Atm) Măduva spinării. 2 (Bot) Ax central în lungul căruia se înșiră o serie de organe asemănătoare între ele.

rahisinteză *sf* [At: DN³ / Pl: *~ze* / E: ***rahi***(dian) + ***sinteză***] Intervenție chirurgicală prin care se urmărește solidarizarea mai multor vertebre.

rahit *sn* vz ***rahitis***

rahitic, ~ă [At: DESCR. AȘEZ. 143 / V: (îvr) *~os*, ***rochi~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***rachitique***] 1-2 *smf, a* (Persoană) care suferă de rahitism. 3 *a* (Fig) Fragil (2). 4 *a* (D. unele părți ale corpului) Anormal dezvoltat (prea subțire).

rahiticos, ~oasă *smf, a* vz ***rahitic***

rahitis *sn* [At: VALIAN, V. / V: ***rahit, rachitisă*** *sf*, ***rochi~*** / Pl: ? / E: ngr **ῥαχῖτις**, ger ***Rachitis***, rs **рахит**] (Îvr) Rahitism.

rahitism *sn* [At: KRETZULESCU, M. 125/21 / V: ***rachi~*** / Pl: ? / E: fr ***rachitisme***] Boală caracteristică primei copilării, ce constă în calcifierea insuficientă a țesutului fundamental osos, fiind produsă de lipsa vitaminei D.

rahlă *sf* vz ***raclă***

rahnă¹ *sf* [At: N. LEON, MED. 142 / Pl: *~ne* / E: ger ***Rachen*** (katarrh)] (Mol) Guturai¹.

rahnă² *sf* vz ***râvnă***

rahotă¹ *sf* [At: T. PAPAHAGI, M. 141 / V: ***~te*** / E: nct] (Reg) 1 Vuiet. 2 Învălmășeală. 3 Dezordine (1).

***rahotă*²** *s* [At: ALR I. 381/136 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Venetic.

rahote *sf* vz ***rahotă*¹**

raht *sn* vz ***raft*²**

rahtivan *sm* [At: FILIMON. O. I. 303 / Pl: *~i* / E: tc ***rahtvan***] (Înv) Slujbaș însărcinat cu ținerea rafturilor² la caii domnești.

***rai*¹** *sn* [At: CORESI. EV. 369 / Pl: *~uri* / E: slv *рай*] **1** (În diferite concepții religioase) Loc plin de încântare și de fericire, în care petrec după moarte sufletele drepților Si: *eden* (1), *paradis*. **2** (Îe) **Bătaia** (sau **frica, răbdarea**) **e (ruptă) din ~** Bătaia, răbdarea, frica etc. e eficace. **3** (Fig) Ceva plăcut, încântător. **4** (Șîs *gură de ~*) Colț încântător de natură. **5** (Fig) Loc în care cineva se simte foarte bine. **6** (Fig) Mulțumire sufletească și o mare fericire. **7** (Îc) **Iarba ~ului** Vetrice (*Chrysanthemum vulgare*). **8** (Reg; în practica religiei creștine) Pomană.

rai*²** *sn* [At: CV 1952, nr. 2, 37 / Pl : *~uri* / E: ger ***Reihe] (Reg) Seră.

***rai*³** *sn* [At: DEX / Pl: *~uri* / E: nct] (Mrn) Roată de lemn sau de metal, cu caneluri la margine, prin care poate fi rulată o parâmă de cânepă sau de oțel.

raia*¹** *sf* [At: DDRF / V: **~ie** (A și: *raie*), ***reia / Pl: *~iele* / E: ger ***Rahe***] (Reg) **1** Șipcă de brad întrebuințată la făcutul gardurilor, la fixarea tencuielii pe pereții de lemn ai caselor vechi etc. **2** Prăjină de care se prinde pânza luntrii. **3** Lemn lung și rotund.

raia*²** [At: N. COSTIN. LET. II, 48 / V: ***raie *snf* / A și: *raia* / Pl: *~le*, (rar) *raie* sf, *~li* sm / E: tc ***raya***] (Înv) **1** *sfn* Cetate (împreună cu ținutul din jur) de pe teritoriul țărilor românești, ocupată și administrată direct de autoritățile militare turcești. **2** *sf* Nume dat de către turci Moldovei și Țării Românești, care plăteau tribut Imperiului Otoman, dar nu erau administrate de acesta. **3** *sfn* (Și csc) Nume dat de către turci locuitorilor din Moldova și Țara Românească, datori să le plătească tribut. **4** *sm* Creștin supus Imperiului Otoman. **5** *sf* (Csc) Sărăcime.

raiah *sm* vz ***rajah***

raiat *sn* [At: IORGA, S. D. XXI, 242 / Pl: ? / E: ***raia*²**] **1** (Îvr) Aprovizionare care se făcea de către țările subjugate în folosul Imperiului Otoman. **2** (Pex) Serviciu făcut cuiva.

raiaua *sfsa* vz ***raie*¹**

raibur *sn* [At: MÎNDRESCU, I. G. 76 / Pl: *~e* / E: ger ***Reiber***] (Reg) Un fel de pilă.

raici *s* vz ***raci***

raid *sn* [At: ENC. VET. 130 / Pl: *~uri* / E: fr ***raid***, eg ***raid***] **1** Incursiune făcută de cavalerie pe teritoriul inamic. **2** Incursiune făcută de nave sau de avioane (individual ori în grup) în scopul efectuării unor recunoașteri, al unor cercetări etc. **3** (Gmț) Tură. **4** (Îs) *~-anchetă* Anchetă pe o anumită temă efectuată în diferite întreprinderi, localități etc.

raie*¹** *sf* [At: ȘINCAI, ap. DR.V, 561 / V: ***raiaua *sfsa* / Pl:? / E: lat ***raia***] (Iht) Vatos (*Raia clavata*).

***raie*²** *sf* vz ***raia*¹**

***raie*³** *sf, sn* vz ***raia*²**

raielicesc, ~ească *a* [At: URICARIUL, VI, 124 / Pl: *~ești* / E: ***raia*²**+ *-icesc*] **1** Care depinde de o raia² (2). **2** Care aparține unei raiale² (2). **3** Privitor la o raia² (2). **4** Care este specific unei raiale² (2).

raieluță *sf* [At: ARVINTE, TERM. 163 / V: ***răil~, rel~, ril~*** / Pl: *~țe* / E: ***raia*¹** + *-uță*] Raia¹ (3) mică.

raieu *sn* [At: C. PETRESCU, Î. II, 147 / Pl: *~ri* / E: fr ***rayé***] (Frr) Dungă vizibilă pe o stofă, de obicei de altă culoare sau de altă nuanță.

raigras *sm* [At: BORZA, D. 100 / Pl: ? / E: ger ***Raigras***] **1** (Bot; șîc **~-englezesc**) Zizanie (*Lolium perenne*). **2** (Îc) **~-de-mare** Iarbă-de-mare (*Zostera marina*).

raiman *sn* vz ***raimăr***

raimăr *sm* [At: ALR I 805/129 / V: ***~man*** (A și: *raiman*) / Pl: *~i*, *~meri* / E: ger ***Räumer***] (Trs) Persoană care îngrijește de un drum Si: *drumar* (3), *picher*.

raină *sf* [At: MÎNDRESCU, I. G. 76 / Pl: *răini*, *~ne* / E: ger ***Reine***] **1** (Reg) Cratiță (1). **2** Tigaie. **3** Conținutul unei cratițe.

rainic *s* [At: JAHRESBER. X, 204 / Pl: ? / E: ger ***rheinisch*** „de la Rin"] (Înv; Trs; îc) **Fiorin-~** Monedă care valora 60 de creițari.

raion *sn* [At: TELEGRAFUL (1854), 35 2/66 / Pl: *~oane* / E: rs ***район***, fr ***rayon***] **1** Spațiu (circular) sau întindere pe care se exercită o acțiune Si: *rază*. **2** Secție a unui magazin unde se găsesc mărfuri de același fel. **3** Unitate administrativ-teritorială în România (între 1950-1968) alcătuită din orașe raionale și din comune. **4** Unitate administrativ-teritorială în cadrul unui oraș mare.

raiona *vt* [At: DN² / Pzi: *~nez* / E: ***raion***] **1** (C. i. marfa, un produs) A repartiza pe raioane (2). **2** A împărți în raioane (3).

raional, ~ă *a* [At: V. ROM. martie 1954, 238 / Pl: *~i*, *~e* / E: ***raion*** + *-al*] **1** Care aparține raionului (3). **2** Privitor la raion (3). **3** Care este specific raionului (3).

raionare *sf* [At: DL / Pl: *~nări* / E: ***raiona***] **1** Repartizare pe raioane (2). **2** Împărțire pe raioane (3).

raipelt *sn* [At: VICIU, GL. / V: ***răi~, răifert*** (Pl: *răiferțuri*), ***rep~, rap~*** (Pl: *răpelțuri* sn, *răpelți* sm) / Pl: *~e* / E: ger ***Reibhölzer*** (pll *Reibholz*)] (Reg) Chibrit (1).

rais *sn* [At: ALR SN IV h 1 135/219 / Pl: ? / E: ger ***Reis***] (Gms) Orez.

raiște *sf* vz ***vraiște***

raita *i* [At: NEGRUZZI, S. I, 14 / E: mg ***rajta***] (Înv) Cuvânt de recunoaștere rostit de paznicii de noapte când se apropiau unul de altul.

raitariu *sn* vz ***răitar***

raită [At: ALECSANDRI, S. 165 / P: *rai-ta* / V: ***roa~*** / Pl: *~te* / E: ***raita***] **1** *sf* Vizită scurtă. **2** *sf* Trecere în grabă pe undeva. **3** *sf* Abatere din drum Si: *ocol*. **4** *av* Repede. **5** *sf* (Trs; îlav) **Cu ~ta-n sus** Cu partea de jos în sus Si: *răsturnat*. **6** *sf* (În jocuri de copii; îe) **Alo, ~a, toate-s gata** Se spune când un copil se dă peste cap sau pe spate, ridicându-și picioarele în sus.

raităr *sm* vz ***răitar***

raiter *sm* vz ***răitar***

raitier *sm* vz ***răitar***

raitilea *av* [At: H IX 92 / E: ***raită***] (Reg; d. vaci; îe) **A da ~** A fugi în joacă.

raitot *sf* vz ***ratotă***

raiță *sf* vz ***creițar***

***raiz*¹** *s* [At: LEXIC REG. 107 / Pl: ? / E: nct] (Buc) Lanț care se pune pe talpa saniei ca să nu alunece prea repede.

raiz*²** *sm* vz ***reiz

raiz-afende *sn* vz ***reiz-efendi***

raiz-avende *sm* vz ***reiz-efendi***

raja *sf* vz ***rajah***

rajah *sm* [At: LEON ASACHI, B. 30/25 / V: ***raiah, raja*** *sf*, ***radja*** *sf*, ***radj~*** / Pl: *~i* / E: fr ***rajah***] **1** Titlu purtat de șeful statului în India antică, devenit apoi titlu princiar. **2** Persoană care deține acest titlu.

ral *sn* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~uri* / E: fr ***râle***] **1** (Mpl) Zgomot respirator patologic, perceput la ascultarea toracelui în afecțiunile bronhiilor sau ale plămânilor. **2** Zgomot produs de respirația unui muribund, constituind un simptom al agoniei Si: *horcăit* (1).

ralanti *sn* [At: LTR² / V: ***~len~*** / Pl: *~uri* / E: fr ***ralenti***] (Șîs *regim de ~*) Mers încetinit al unui motor cu ardere internă.

ralantizare *sf* [At: DN³ / Pl: *~zări* / E: ns cf fr *ralentissement*] (Rar) **1** Scădere a intensității sau a vitezei unei mișcări. **2** (Fig) Scădere a energiei.

ralenti *sn* vz ***ralanti***

ralia [At: BĂLCESCU, M. V. 619 / P: *~li-a* / Pzi: *~iez* / E: fr ***rallier***] **1-2** *vtr* (Înv; d. trupe) A (se) regrupa (după o bătălie). **3-4** *vtr* A (se) aduna (în jurul cuiva sau a ceva) în vederea unei acțiuni comune. **5** *vr* A adera la o părere, la o propunere. **6** *vr* A se alătura la ceva.

raliare *sf* vz ***raliere***

raliat *sm* [At: IORGA, L. I, 124 / P: *~li-at* / Pl: *~ați* / E: ***ralia***] (Rar) Persoană care se raliază (4) la ceva sau cu cineva.

ralid *sn* [At: DEX / Pl: *~e* / E: fr ***rallidés***] **1** (Lpl) Familie de păsări alergătoare cu picioare lungi, cu penaj închis, care trăiesc mai ales în regiunile mlăștinoase. **2** (Șls) Pasăre din familia ralidelor (1).

raliere *sf* [At: BARONZI. I. L. I. 233/29 / P: *~li-e~* / V: (înv) ***~iare*** / S și: *ralliere* / Pl: *~ri* / E: ***ralia***] **1** (Înv) Regrupare după o bătălie. **2** Grupare (în jurul cuiva sau a ceva) în vederea unei acțiuni comune. **3** Aderare la o părere, la o propunere.

raliță *sf* vz ***rariță***[1]

raliți *v* vz ***rărița***

raliu *sn* [At: SCÎNTEIA, 1960, nr. 4850 / Pl: *~ri* / E: fr ***rallye***] Cursă automobilistică, de regulă pe distanțe mari, combinată adesea cu probe speciale (de viteză, îndemânare etc.).

rallentando *av* [At: DN[2] / E: it ***rallentando***] (Muz; indică modul de execuție) Rărind progresiv tempoul mișcării.

ram[1] *sn* [At: BIBLIA (1688), 370 2/45 / V: (sgp) ***~ură*** (Pl: înv. *~ure*), (rar) ***~ur*** *sn*, (reg) ***lamură*** (Pl: *lămuri*), ***~ă*** *sf*, ***~bori*** *smp* (cu sgp *rame*) ***rămiură*** (Pl: *rămiuri*) / Pl: *~uri*, (îrg) *rămuri*, *~e*, (reg) *rămi*, (rar) *~i* sm / E: ml ***ramus***] **1** Fiecare dintre ramificațiile unui trunchi de arbore Si: *cracă* (1), *creangă* (1), (reg) *rotină* (3), *rază* (13). **2** Fiecare dintre ramificațiile tulpinii unei plante. **3** Parte a unui obiect sau a unui corp în formă de ram (1). **4** Ramificație a unei artere, a unui nerv etc. **5** Fiecare dintre ramificațiile coarnelor cerbului sau ale căpriorului. **6** Derivație a unui curs de apă principal. **7** Subîmpărțire a unui masiv muntos. **8** (Rar) Derivație a unei căi ferate. **9** (Rar) Aripă a unei construcții. **10** (Reg; îf *ramură*) Fiecare dintre cadrele de lemn ale ferestrei. **11** (Fig) Ramificație a unei familii, a unui popor. **12** (Reg) Rudenie. **13** (Fig) Diviziune a unei discipline științifice Si: *domeniu* (5). **14** (Fig) Sector al unei activități practice Si: *domeniu* (6), (rar) *rămureală*.

ram[2] *sn* vz ***ramă***[1]

rama *vi* [At: DN[2] / Pzi: *~mez* / E: fr ***ramer***] (Rar) A vâsli.

ramare *sf* [At: DN[3] / Pl: *~mări* / E: ***rama***] Vâslire.

ramadan *sn* vz ***ramazan***

ramatizm *sn* vz ***reumatism***

ramazan *sns* [At: GCR. II. 117/16 / V: ***~adan***, (înv) ***răimăz~*** / E: tc ***ramazan***, fr ***ramadan***] **1** A noua lună a anului musulman. **2** Postul cel mare, care durează o lună, în timpul căruia musulmanii postesc de la răsăritul până la apusul soarelui. **3** (Fam; îe) **A face (un) ~** A răbda de foame. **4** (Fig; fam) Stomac. **5** (Fam; îe) **A-l tăia pe cineva la ~** A-i fi foame.

ramazanlâc *sn* [At: IORGA, S. D. VI, 193 / Pl: *~uri* / E: tc ***ramazanlik***] Dar care se făcea agilor cu ocazia sărbătoririi ramazanului (2).

ramă[1] *sf* [At: ANON. CAR. / V: (îrg) ***ram*** *sn* / Pl: *~me*, (reg) *rămi*, *~muri*, *rămuri* / E: ger ***Rahmen*** (dal ***Rahme***)] **1** Cadru de lemn, de metal etc. în care se pune o fotografie, o oglindă, un tablou. **2** (Pex) Tablou. **3** (Pex) Fotografie înrămată. **4** (Fig) Delimitare în formă de ramă (1) a unui spațiu. **5** (Irn; îs) *Bun de pus în ~* Urât. **6** (Irn; îas) Necorespunzător. **7** Schelet de formă și mărimi diferite, în care se fixează ceva. **8** (Trs) Jugul joagărului. **9** (Prc) Părțile ramei (8). **10** (Reg) Lemnul de la marginea plutei. **11** (Reg) Marginea covorului. **12** (Reg; îf *ram*) Borul pălăriei. **13** Fâșie de piele flexibilă și groasă, cusută pe marginea încălțămintei, servind la fixarea tălpii de față.

ramă[2] *sf* [At: HELIADE, D. J. 117/26 / Pl: *~me* / E: fr ***rame***] **1** Vâslă. **2** (Îe) **A trage la ~** (sau **la ~me**) A vâsli.

ramăt *sn* vz ***freamăt***

ramât *sn* vz ***freamăt***

rambleia *vt* [At: DL / P: *~ble-ia* / Pzi: *~iez* / E: fr ***remblayer***] **1** A executa un rambleu (1) pentru o șosea sau pentru o cale ferată. **2** A umple cu rambleu (2) golurile rămase într-o mină în urma exploatării.

rambleiaj *sn* [At: MDT / P: *~ble-iaj* / Pl: *~e* / E: fr ***remblayage***] Rambleiere.

rambleiator *sm* [At: DN[3] / P: *~ble-ia~* / Pl: *~i* / E: ***rambleia*** + *-tor*] Muncitor miner care execută lucrări de rambleiere.

rambleiere *sf* [At: MDT / P: *~ble-ie~* / Pl: *~ri* / E: ***rambleia***] **1** Executare a unui rambleu (1) pentru o șosea sau pentru o cale ferată. **2** Umplere cu rambleu (2) a golurilor rămase într-o mină în urma exploatării Si: *rambleiaj*.

rambleu *sn* [At: GHICA, S. 564 / Pl: *~ri*, *~ce* / E: fr ***remblai***] **1** Lucrare executată din pietriș sau din pământ în scopul ridicării unui teren la nivelul necesar construcției unei căi ferate sau a unei șosele. **2** Material solid care servește la umplerea unor goluri (în special a celor rămase într-o mină în urma exploatării) sau pentru a ridica un teren la nivelul necesar unei construcții.

rambori *smp* vz ***ram***[1]

ramburs *sn* [At: ȘĂINEANU / V: ***~ă*** *sf* / Pl: *~uri*, (rar) *~e* / E: drr ***rambursa***, după fr *remboursement*] **1** (Înv) Rambursare. **2** Sistem de expediere a unei mărfi, în care plata transportului este făcută de destinatar la primirea obiectului. **3** (Ccr) Contravaloarea mărfii sau a taxelor de transport plătită de către destinatar expeditorului.

rambursa *vt* [At: ȘĂINEANU / V: (rar) ***rem~*** / Pzi: *~sez* / E: fr ***rembourser***] **1** A plăti cuiva o sumă de bani datorată Si: *a restitui* (1). **2** (Rar) A compensa (7). **3** A înapoia prin ramburs (1).

rambursabil, ~ă *a* [At: CLIMESCU, A. 285 / Pl: *~i*, *~e* / E: ***remboursable***] **1** Care poate fi rambursat. **2** Care trebuie rambursat.

rambursare *sf* [At: I. IONESCU, P. 206 / Pl: *~sări* / E: ***rambursa***] Restituire a unei sume de bani (datorate) Si: (înv) *ramburs* (1).

rambursat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***rambursa***] Restituit.

rambursă *sf* vz ***ramburs***

ramcă *sf* [At: V. MOLIN, V. T. 54 / Pl: *~mce*, (rar) *rămci* / E: rs **рамка**] (Tip) Ramă de fier în care se închide și se fixează forma tipografică a materialului cules, pentru a fi introdus în mașina de tipar.

ramer, ~ă *smf* [At: DN[3] / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***rameur***] Persoană care manevrează ramele[2] unei ambarcații.

ramet *sn* vz ***freamăt***

rameză *sf* [At: DEX / Pl: *~ze* / E: fr ***rameuse***(-sécheuse)] Mașină pentru întinderea în lățime și uscarea țesăturilor, prin prinderea lor pe o ramă mobilă care trece printr-un spațiu de uscare în care circulă un curent de aer cald.

ramie *sf* [At: NICA, L. VAM. 208 / P: *~mi-e* / Pl: ? / E: fr ***ramie***] **1** Plantă textilă din familia urticaceelor, originară din Asia (*Boehmeria nivea*). **2** Fibră textilă foarte rezistentă extrasă din tulpina ramiei (1).

ramifia *v* vz ***ramifica***

ramifica *vr* [At: NEGULICI / V: (îvr) ***~fia*** / Pzi: *ramific* / E: fr ***ramifier***] **1-6** A se despărți în două sau în mai multe ramuri[2] (**1-2**, **4**, **6-8**). **7-8** (Fig) A se diviza în două sau mai multe ramuri[2] (**13-14**).

ramificare *sf* [At: DDRF / Pl: *~cări* / E: ***ramifica***] **1-6** Despărțire în două sau în mai multe ramuri[2] (**1-2**, **4**, **6-8**) Si: *ramificație* (**1-6**), (rar) *rămurire*. **7-8** (Fig) Divizare în două sau mai multe ramuri[2] (**13-14**) Si: *ramificație* (**7-8**).

ramificat, ~ă *a* [At: COBÎLCESCU, G. 11/3 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***ramifica***] **1-6** Despărțit în ramuri[2] (**1-2**, **4**, **6-8**) Si: (îvr) *ramulos* (**1-6**), *rămurit* (**1-6**). **7-8** (Fig) Divizat în două sau mai multe ramuri[2] (**13-14**).

ramificație *sf* [At: SAHIA, U.R.S.S., 188 / V: (rar) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***ramification***] **1-6** Ramificare (**1-6**). **7-8** (Fig) Ramificare (**7-8**). **9** (Ccr) Parte desprinsă dintr-un întreg. **10** Subdiviziune.

ramificațiune *sf* vz ***ramificație***

ramn *sm* [At: PSALT. 467 / Pl: *~i* / E: slv **рамнъ**] (Bot; înv) Păducel (*Crataegus monogyna*).

ramnă *sf* vz ***râvnă***

ramoleală *sf* [At: DL / Pl: *~eli* / E: ***ramoli*** + *-eală*] **1** Pierdere a vioiciunii mișcărilor și a integrității facultăților intelectuale din cauza bătrâneții Si: *ramolisment*. **2** Stare a celui ramolit.

ramoli *vr* [At: BRĂESCU, O. A. I, 8 / Pzi: *~lesc* / E: fr ***ramollir***] A-și pierde (din cauza bătrâneții) vioiciunea mișcărilor și integritatea facultăților intelectuale Si: *a se rablagi* (2).

ramolire *sf* [At: DL / Pl: *~ri* / E: ***ramoli***] Slăbire a minții și a puterilor fizice Si: *decrepitudine*, (rar) *ramolisire*, *ramoliție*.

ramolisire *sf* [At: D. ZAMFIRESCU, A. 34 / Pl: *~ri* / E: ***ramolisment***] (Rar) Ramolire.

ramolisment *sn* [At: ȘĂINEANU / Pl: *~e* / E: fr ***ramollissement***] Ramoleală.

ramolit, ~ă *smf, a* [At: CARAGIALE, O. II, 105 / Pl: *~iți, ~e*/ E: ***ramoli***] **1-2** (Persoană) care și-a pierdut vioiciunea mișcărilor și integritatea facultăților intelectuale din cauza bătrâneții Si: *decrepit, rablagit* (**2**), (reg) *mârced*.

ramoliție *sf* [At: PARHON, O. A. I, 267 / Pl: ? / E: ***ramolit*** + *-ie*] (Rar) Ramolire.

ramonaj *sn* [At: DN^3 / Pl: *~e* / E: fr ***ramonage***] Escaladare prin interiorul unei formații stâncoase.

ramos, ~oasă *a* [At: DN^3 / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***rameux***] Cu multe ramuri.

ramoș *sn* [At: VORONE. D. 126 / Pl: ? / E: nct] (Trs) Dans popular nedefinit mai îndeaproape.

rampagiu *sn* [At: NOM. PROF. 14 / Pl: *~ii* / E: ***rampă*** + *-(a)giu*] (Rar) Muncitor care lucrează pe rampă (**7**) într-o exploatare forestieră.

rampant, ~ă *a* [At: DN^2 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***rampant***] (Rar; d. suprafețe) Înclinat.

rampas *sn* [At: SĂGHINESCU, V. 66 / V: ***rampaz, rom~*** / Pl: *~uri* / E: nct] (Reg) Adaosul, pe dinăuntru, între căputa și talpa încălțămintei.

rampaș *sn* [At: ALR I, 1718/49 / Pl: ? / E: ger ***Rampes*** „poșircă"] (Reg) Vin nou care nu s-a limpezit încă Si: *tulburel*.

rampă *sf* [At: VLAHUȚĂ, O. A. III, 32 / Pl: *~pe*, (reg) *rampi* / E: fr ***rampe***, ger ***Rampe***] **1** Balustradă de lemn, de fier sau de piatră de-a lungul unei scări sau al unui pod Si: *rezemătoare* (**4**). **2** Barieră (**1**). **3** Partea din față a unei scene de teatru, unde sunt instalate luminile Si: *rivaltă*. **4** (Pgn) Scenă. **5** (Îe) **A chema la ~** A cere, prin aplauze, ca artiștii să reapară pe scenă. **6** (D. piese de teatru; îe) **A vedea lumina ~pei** A intra în repertoriul unui teatru pentru a fi jucat în fața publicului. **7** Platformă (la nivelul pardoselii unor vehicule) care servește la depozitarea, încărcarea și descărcarea mărfurilor dintr-un vehicul rutier sau feroviar. **8** (Pex) Loc (lângă linia ferată) destinat încărcării și descărcării mărfurilor. **9** Porțiune din traseul unei șosele sau a unei căi ferate în pantă, parcursă în sensul urcării. **10** Loc de trecere peste linia ferată. **11** Lucrare minieră prin care se face legătura între galeria de transport a unui orizont și un puț de mină sau un plan înclinat. **12** (Îs) *~ de lansare* Platformă prevăzută cu dispozitive de orientare și ghidare, folosită pentru lansarea avioanelor catapultate sau a rachetelor. **13** (Fig; îas) Ocazie prin care cineva se poate afirma.

ramplasa *vt* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***rem~*** (Pzi: 3 (rar) *remplasă*) / Pzi: *~sez* / E: fr ***remplaser***] (Frî) A înlocui.

ramplasare *sf* [At: MDA ms / Pl: *~sări* / E: ***ramplasa***] Înlocuire.

ramplasat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***ramplasa***] Înlocuit.

rampure *sm* vz ***rapor***

rams *sn* [At: SĂGHINESCU, V. 66, ap. TDRG / Pl: *~uri* / E: ger ***Ramsch***] Joc de cărți nedefinit mai îndeaproape.

ramstec *sn* [At: ALEXI, W. / V: (nob) ***rem~*** / Pl: ? / E: fr ***romstek***] (Rar) Carne de vită din porțiunea crupei.

ramtata *i* [At: ȘĂINEANU / E: fo] Cuvânt care redă sunetul produs de bătaia tobelor.

ramulos, ~oasă *a* [At: GRECESCU, FL. 556 / Pl: *~oși, ~oase* / E: lat ***ramulosus, -a, -um***] (Îvr) **1-6** Ramificat (**1-6**).

ramur *sn* vz ***ram^1***

ramură *sf* vz ***ram^1***

rana^1 sf [At: PSALT. HUR. 62^r/5 / Pl: *răni*, (înv) *~ne*, (reg) *rănuri* / E: slv ***рана***] **1** Ruptură internă sau exterioară a țesuturilor corpului unei ființe vii sub acțiunea unui agent distrugător Si: *leziune, plagă*, (înv) *rănitură*, (reg) *ojdă^2*. **2** (Îe) **Bun de pus** (sau **de legat**) **la ~** Se spune despre un om foarte bun. **3** (Îe) **A pune** (sau **a turna**) **sare** (sau **oțet** etc.) **pe ~** A întărâta pe cineva. **4** (Îe) **A pune degetul pe ~** A arăta în mod lămurit adevărata cauză a unei situații neplăcute. **5** (Îe) **A prinde vulpea la ~** Se zice despre cei care fac mofturi. **6** (Îs) *~na-trânjilor* Pelagră. **7** Semn care rămâne după vindecarea unei plăgi Si: *cicatrice*. **8** (Îvr) Rănire. **9** (Fig) Suferință morală. **10** (Înv) Lovitură. **11** (Înv; îf *rane*) Bătaie (**1**). **12** Tortură. **13** (Înv; fig) Lovitură morală. **14** (Înv; fig) Încercare sufletească.

rană^2 *sf* vz ***hrană***

ranc *sn* [At: PAȘCA, GL. / Pl:? / E: nct] (Reg) **1** Mânie. **2** Pizmă.

rancalău *sm* vz ***râncalău***

rancă^1 *sf* [At: BĂLCESCU, P. 148 / V: ***rân~*** / Pl: ? / E: ns cf *ranghiță, rânchiță*] (Iht; reg) Porcușor (*Gobio gobio*).

rancă^2 *sf* vz ***rangă***

rancău *sm* vz ***râncău***

ranch *sn* [At: DN^3 / P: *ranci* / Pl: *~uri* / E: eg ***ranch***] **1-2** Fermă pentru creșterea vitelor (în vestul Statelor Unite ale Americii și în Mexic).

rancheș *sm* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~i* / E: ns cf *râncaci, rancau*] (Reg) Cal râncaci (**1**).

ranchiună *sf* [At: BOLLIAC, O. 247 / S și: *~ncu~* / Pl: *~ne* / E: fr ***rancune***] Ură ascunsă și dorință de răzbunare Si: *pică*, (ltî) *rancoare*.

ranchiunos, ~oasă *smf, a* [At: TEODOREANU, M. II, 232 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***rancuneux***] **1-2** (Persoană) care poartă ranchiună Si: *dușmănos, răzbunător*.

rancoare *sf* [At: BARIȚIU, P. A. III, 233 / V: ***rân~*** / Pl: ? / E: lat ***rancor, -oris***] (Ltî) Dușmănie (**1**).

rancotă *sf* [At: L. ROM. 1966, 288 / Pl: *~te* / E: ns cf *răscoță*] (Reg; dep) Vreasc.

randalina *vt* [At: DLR / Pzi: *~nez* / E: ***randalină***] (Teh) A moleta.

randalinare *sf* [At: LTR^2 / Pl: *~nări* / E: ***randalina***] (Teh) Moletare.

randalină *sf* [At: LTR^2 / Pl: *~ne*/ E: ger ***Randaline***] (Teh) Moletă.

randament *sn* [At: SCÎNTEIA, 1953, nr. 1 786 / Pl: *~e* / E: fr ***rendement***] **1** Capacitate de producție a unui muncitor, a unei întreprinderi, a unui utilaj, a unui teren etc. într-o unitate de timp dată. **2** Raportul dintre lucrul mecanic produs și energia consumată de un sistem tehnic (mașină, aparat etc.) pentru a produce acel lucru mecanic. **3** Raportul dintre efectul obținut și efortul depus într-o acțiune. **4** (Fig) Beneficiu (**1**). **5** Eficiență (**1**).

randă *sf* [At: DN^2 / Pl: *~de* / E: it ***randa***] Pânză trapezoidală aflată pe catargul de la pupă.

randea *sf* [At: SĂGHINESCU, V. 66 / V: ***rân~, răn~*** / Pl: ? / E: ns cf ger *Rand* „margine"] (Reg; îe) **A-și lua ~ua** A pleca în grabă.

randevu *sn* [At: KOGĂLNICEANU, ap. PR. DRAM. 435 / S și: *randez-vous* / Pl: *~uri* / E: fr ***rendez-vous***] (Frm) Întâlnire dintre două sau mai multe persoane, într-un loc și la timpul dinainte stabilite.

randomiza *vt* [At: DEX-S / Pzi: *~zez* / E: eg ***randomize***] A distribui întâmplător variantele din câmpul de experiență (pentru eliminarea erorilor experimentale).

randomizare *sf* [At: DEX^2 / Pl: *~zări* / E: ***randomiza***] Distribuire întâmplătoare a variantelor din câmpul de experiență (pentru eliminarea erorilor experimentale).

randomizat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***randomiza***] (D. variante) Care a fost distribuit întâmplător.

ranete *snp* vz ***renet***

ranfluare *sf* [At: DN^2 / P: *~flu-a~* / Pl: *~uări* / E: ns cf fr *renflouer*] Operație de readucere la suprafață și de punere în stare de plutire a unei nave scufundate.

ranforsa *vt* [At: DEX / Pzi: *~sez* / E: fr ***renforcer***] **1** (Teh) A întări o piesă sau o construcție metalică cu ajutorul unor bare, nervuri sau grinzi, pentru mărirea rigidității lor. **2** A suplimenta numărul vehiculelor din rețeaua transportului în comun în perioada orelor de vârf.

ranforsaj *sn* [At: DN^3 / Pl: *~e* / E: fr ***renforçage***] (Frm) **1-2** Ranforsare (**1-2**). **3** (Spc) Întărire a suspensiei la automobile.

ranforsare *sf* [At: DN^3 / Pl: *~sări* / E: ***ranforsa***] **1** (Teh) Întărire a unei piese sau a unei construcții metalice cu ajutorul unor bare, nervuri sau grinzi, pentru mărirea rigidității acestora. **2** Suplimentare a numărului vehiculelor din rețeaua transportului în comun în perioada orelor de vârf.

ranforsat, ~ă *a* [At: DN^3 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***ranforsa***] **1** Care este întărit cu ranforturi. **2** (Îs) *Suspensie ~a* Suspensie mai rezistentă la caroseriile de automobil.

ranfort *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~uri* / E: fr ***renfort***] Element de construcție constituit dintr-una sau mai multe bare de oțel, destinat să asigure rigiditatea transversală a unui pod metalic.

rang[1] *sn* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 250 / V: (îvr) ***~ă*** / Pl: *~uri* / E: fr ***rang***] **1** Loc ocupat de o singură persoană sau de o instituție într-o ierarhie, după criteriul importanței funcției etc. **2** Treaptă ierarhică socială Si: *grad* **(27)**. **3** (Îla) **De ~ul întâi** sau **de primul** (sau **al doilea** etc.) **~** De calitatea întâi (sau a doua etc.). **4** (Îal) De gradul întâi. **5** Grad militar. **6** (Frî) Șir de persoane. **7** (Îs) *Lojă de ~ul întâi* (sau *al doilea*) Lojă din rândul situat imediat deasupra parterului (sau din rândul al doilea). **8** (Mat; îs) *Unitate de ~ul întâi* Unime. **9** (Lin) Loc pe care îl ocupă un cuvânt, un fonem etc. în ordinea frecvenței.

rang[2] *sn* vz ***rangă***[1]

rangajat, ~ă *a* vz ***reangajat***

rangă[1] *sf* [At: LB / V: (reg) ***rang*** *sn* (Pl: *~uri*), ***~glă, ~ncă*** / Pl: *răngi*, (reg) *~nge* / E: nct] **1** Bară de oțel ascuțită la un capăt, servind ca pârghie pentru mișcarea obiectelor grele sau folosită când se sapă în pământ foarte adânc, când se desface un pavaj etc. Si: (reg) *manelă, răzuș*. **2** (Reg; îf *ranglă*) Bară lungă de fier, încovoiată la un capăt, cu care minerii desprind piatra. **3** (Reg) Ghionoi.

rangă[2] *sf* vz ***rang***[1]

rangăt *sn* [At: MAT. FOLK. 147 / Pl: ? / E: fo] (Reg) Gălăgie **(1)**.

ranghiță *sf* vz ***râbiță***[1]

rangir *sn* vz ***ranjir***

ranglă *sf* vz ***rangă***[1]

ranichi *sm* vz ***rinichi***

ranicultură *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ri* / E: ns cf it *ranicoltura*] Cultura broaștelor de baltă comestibile Si: *batracocultura*.

ranima *v* vz ***reanima***

ranimare *sf* v ***reanimare***

raniță *sf* [At: CR (1830), 118 2/27 / Pl: *~țe*, (pop) *răniți*, *~ți* / E: rs ***ранец***] **1** Sac special de pânză (impermeabilizată) sau de piele, purtat în spate de militari, vânători, turiști etc. și în care se pun lucruri necesare la drum. **2** (Reg; îe) **A-și lua concediu de la ~** A-și acorda un răgaz de odihnă.

ranjir *sn* [At: MO (1960), 922/17 / V: ***~ngir*** / Pl: ? / E: rs ***ранжир***] (Îvr) Aranjare **(1)**.

ranoloare *sf* vz ***renoloare***

ranplanplan *i* [At: ALECSANDRI, T. 106 / V: ***rantamplan, rataplan*** / E: fo] Cuvânt care redă sunetul produs de bătaia tobelor.

rantamplan *i* vz ***ranplanplan***

rantaș *sn* vz ***rântaș***

rantău[1] *sm* [At: DLR / Pl: ? / E: nct] (Reg) **1** Om mâncăcios. **2** Om leneș.

rantău[2] *s* [At: ALR. II/I MN 121, 3809/279 / Pl: ? / E: nct] Scoaba din ușorul ușii, în care intră zăvorul.

rante *sf* vz ***rantie***

rantie *sf* [At: ALECSANDRI, ap. CADE / V: ***~te*** / Pl: *~ii*, (reg) *rănții* / E: ns cf ucr *pantyx*] **1** Haină lungă și largă care se poartă (de către preoți, călugări etc.) peste îmbrăcăminte Si: *manție*. **2** (Îrg) Cârpă **(1)**. **3** (Îrg) Haină veche și uzată. **4** (Mar) Scutec.

rantotă *sf* vz ***ratotă***

ranț *sn* [At: KLEIN, D. 154 / V: ***~ă*** (Pl: *~țe*) *sf*, ***roanță*** *sf*, (reg; sgp) ***~ură*** *sf* / Pl: *~uri*, (reg) *~ure* / E: mg ***ránc***] **1** (Trs) Cută **(1)**. **2** (Reg) Franj **(1)**. **3** (Lpl) Fire destrămate care atârnă la o haină netivită. **4** (Reg; îf *ranța*) Resturi de urzeală Si: *urioc*. **5** (Reg; fig) Femeie cu purtări imorale. **6** Cal slab Si: *gloabă* **(4)**, *mârțoagă*. **7** (Reg; lpl; îf *ranțură*) Ornamente de postav colorat care se aplică pe suman în dreptul șoldurilor. **8** (Reg; îf *ranța, roanță*) Ferăstrău de mână. **9** (Mun; îf *ranță*) Rumeguș. **10** (Reg) Roată dințată. **11** (În jocurile de copii) Parte a monedei pe care este scrisă cifra. **12** (Îcs) *În ~* sau *în ~ă* Joc de copii, cu bani sau cu nasturi, nedefinit mai îndeaproape.

ranță *sf* vz ***ranț***

ranțură *sf* vz ***ranț***

ranunculacee *sf* [At: BRANDZA, FL. 1 / Pl: ~ / E: fr ***renonculacées***] **1** (Lpl) Familie de plante erbacee dicotiledonate, cuprinzând mai multe specii, dintre care unele otrăvitoare. **2** (Lsg) Plantă care face parte din familia ranunculaceelor **(1)**.

ranversa *vt* [At: ALEXI, W. / Pzi: *~sez* / E: fr ***renverser***] (Frr) A da peste cap Si: *a răsturna* **(1)**.

ranversare *sf* [At: DN[2] / Pl: *~sări* / E: ***ranversa***] **1** Evoluție acrobatică prin care un avion execută o schimbare de direcție de 180 de grade, fiind ridicat brusc și apoi lăsat să alunece pe o parte până ajunge cu botul în jos. **2** (D. avioane) Întoarcere pe aripă.

raora *v* vz ***roura***

raot *sm* [At: NOVACOVICI, C. B. 11 / Pl: ? / E: ns cf *răst*] (Ban) Devastare **(1)**.

rap[1] *i* [At: BRĂESCU, O. A. I, 26 / E: fo] (Rep; pronunțat și cu *r* prelungit) Cuvânt care imită zgomote scurte, dese și ritmice, produse prin lovirea unei suprafețe tari. **2** Cuvânt care imită zgomotul produs de o mișcare bruscă și scurtă a unui corp.

rap[2] *sni* [At: MDA ms / E: eg ***rap***] Gen de muzică specifică negrilor, cu lungi pasaje vorbite ritmate.

rapace *a* [At: HELIADE, O. II, 73 / Pl: (rar) *~aci* / E: fr ***rapace***, it ***rapace***, lat ***rapax, -acis***] **1** (Înv; d. animale și păsări) De pradă Si: *răpitor* **(3)**. **2** (Liv; d. oameni) Lacom de bunuri materiale Si: *hapsân* **(4)**, *hrăpăreț* **(4)**.

rapacitate *sfs* [At: GHEȚIE, R. M. / E: fr ***rapacité***, lat ***rapacitas, -atis***] **1** (Înv) Însușirea de a fi rapace **(1)**. **2** Lăcomie de bunuri materiale Si: (îdt) *hrăpăreție*.

rapag *sn* vz ***rapăg***

rapagan *s* [At: DLR / Pl: ? / E: nct] (Reg) Om hoinar.

rapagău *sn* [At: VAIDA / Pl: *~gauă* / E: mg ***ropogó*** (csardas)] (Trs) Dans popular jucat numai de flăcăi Si: *răpăguș*[2].

rapainoage *sfp* [At: LEXIC REG. II, 16 / E: nct] (Reg) Vreascuri.

rapakiwi *sn* [At: DEX / Pl: ? / E: fr ***rapakiwi***] Varietate roșie de granit, cu structura porfirică, cristalizată, utilizată ca material de construcție și ca ornament.

rapalău[1] *sm* [At: LEXIC REG. 117 / Pl: *~ăi* / E: ns cf *rap*[1]] (Mol) Persoană care pocnește din harapnic la buhai, de Anul Nou.

rapalău[2] *sm* [At: LEXIC REG. 117 / Pl: *~ăi* / E: ns cf ger *Rappe*, mg *répahal*] (Mol) Pește mare.

rapalău[3] *sm* vz ***răpălău***

rapandulă *sf* [At: REBREANU, I. 280 / V: ***lea~, răpăn~*** / Pl: *~le* / E: nct] (Reg) Femeie cu purtări imorale.

rapanghel *sn* [At: I. GOLESCU, C. / A și: *rapanghel* / Pl: *~e*, (rar) *~i*, (îvr) *~uri* / E: ngr ***ῥαπαγγελία*** „poruncă, ordin"] **1** (Pop; îe) **A lua** (pe cineva) **la ~** (sau **la ~e**) sau (rar) **a da** (pe cineva) **la ~** A certa **(1)** (pe cineva). **2** (Pop; îae) A lua (pe cineva) la bătaie. **3** (Reg) Dans popular nedefinit mai îndeaproape.

rapavișat, ~ă *a* [At: ALR I, 1948/140 / Pl: *~ați, ~e* / E: nct] (Reg) Crestat **(4)**.

rapăg *sn* [At: CADE / V: ***~pag*** / Pl: ? / E: drr ***rapăga***] **1** (Reg) Ghețuș **(2)**. **2** (Îe) **A face cuiva un ~** A împinge pe cineva din spate, făcându-i vânt.

rapăn[1] [At: I. IONESCU, C. 93/2 / V: ***~pin***, (reg) ***hr~***, ***~ă*** *sf*, (pop) ***râp*** (Pl: (rar) *râpuri*), ***rip, râpă*** *sf* / Pl: *~e* / E: ns cf *rapor*] **1** *sn* Boală de piele asemănătoare cu râia, pe care o capătă caii, câinii și porcii, uneori și oamenii Si: (reg) *mol*[5]. **2** *sn* (Pcf) Râie. **3** *sn* (Îe) **A se umple de ~** A nu trage nici un folos. **4** *sn* (Îe) **A fi plin de noroc ca porcul de ~** A fi foarte norocos. **5** *sn* (Rar; îf *rapin*) Răpciugă. **6** *sn* Strat gros de murdărie pe piele Si: *jeg*. **7** *sn* (Fig; Trs; îf *râpă*) Cal bătrân, slab și urât. **8** *a* Răpănos **(1)**. **9** *sn* Plantă folosită în medicina populară pentru vindecarea rapănului **(1)** (*Capsella bursapastoris*).

rapăn[2], ***~ă*** *a* [At: CIAUȘANU, V. / Pl: *~peni, ~pene* / E: nct] (Olt; d. pomi fructiferi) Încărcat de rod.

rapănă *sf* vz ***rapăn***[1]

rapăt *sn* [At: TEODORESCU, ap. TRDG / Pl ? / E: ns cf *rap*[1]] (Reg) **1** Tropăit. **2** Ploaie torențială. **3** Palme trase cuiva la repezeală.

rapcă *sf* vz ***râpcă***

rapec *sm* [At: DLR / Pl:? / E: nct] (Reg) **1** Miel. **2** Copil care nu crește. **3** Copil obraznic.

rapede *av* vz ***repede***

rapel *sn* [At: ALEXI, W. / Pl: *~uri* / E: fr ***rappel***] **1** (Înv) Rechemare (a unui ambasador, a unui exilat etc.). **2** Readucere a unei piese sau a unui sistem tehnic în poziția inițială. **3** (Med) Revaccinare cu o cantitate mai mică de vaccin pentru a prelungi imunitatea dată de vaccinarea inițială. **4** (Îs) *Coborâre în ~* Coborâre, în alpinism, a unui perete abrupt, printr-un sistem de coardă dublă.

rapid, ~ă [At: CALENDARIU (1794), 29/17 / A și: *rapid* / Pl: *~izi, ~e* / E: fr ***rapide***, lat ***rapidus, -a, -um***] **1-2** *a, av* (Care acționează) cu repeziciune Si: *repede* (**1-2**). **3-4** *a, av* (Care se produce) cu repeziciune Si: *repede* (**11**). **5** *sf* Sector al unui râu în care apa are o viteză mare Si: *repeguș* (**1**), *repeziș* (**4**), *repez* (**3**), *repezină*, (îvp) *repejune* (**4**). **6** *sn* Canal cu pantă mai mare decât panta critică ce racordează două tronsoane ale unui curs de apă situate la înălțimi diferite. **7** *sn* (Glg) Cataractă (**2**). **8-9** *sn, a* (Șîs *tren ~*) (Tren) care circulă cu viteză mare și nu se oprește decât în stațiile importante.

rapiditate *sf* [At: HELIADE, D. J. 133/17 / Pl: *~tăți* / E: fr ***rapidité***, lat ***rapiditas, -tis***] **1** Însușirea unei acțiuni de a se petrece într-un timp foarte scurt. **2** Viteză mare Si: *repeziciune* (**1**).

rapieră *sf* [At: DN[2] / P: *~pi-e~* / Pl: *~re* / E: fr ***rapière***] Spadă cu lamă fină.

rapin *sn* vz ***rapăn***[1]

rapință *sf* vz ***rapiță***

rapiț *sm* vz ***rapiță***

rapiță *sf* [At: COTEANU, PL. 26 / V: (reg) ***rapiț*** *sm*, ***~ință, rochiță, nap~*** / Pl: ? / E: bg **рапица**] **1-2** (Șîc **~-sălbatică, ~-măruntă, ~-navetă, ~-colza**) Două specii de plante erbacee din familia cruciferelor cu tulpina lungă și subțire și cu flori galbene, cultivate pentru semințele lor bogate în ulei, cu numeroase întrebuințări în industrie Si: (reg) *brojba* (**1, 4**), *curechi-*(**5-6**) *salbatic*, *nap-rotund*, *navetă* (*Brassica napus* și *Brassica rapa*). **3** (Îs *~ sălbatică*) Nap-sălbatic (*Brassica campestris*). **4** (Îc **~-neagră, ~-de-muștar**) Muștar-negru (*Brassica nigra*). **5** (Îc **~-albă, ~-de-muștar**) Muștar-alb (*Brassica alba*). **6** (Reg; îc) **~-sălbatică** Muștar-de-câmp Si: *ridichioară* (**2**) (*Sinapis arvensis*). **7** (Reg; îac) Brâncuță (**5**) (*Nasturtium palustre*). **8** (Reg; îac) Ridiche-sălbatică (*Raphanus raphanistrum*). **9** (Reg; îc) **~-albă** sau **~-de-grădină** Muștar (*Sinapis alba*). **10** (Reg; îc) **~-de-câmp** Muștar-de-câmp (*Sinapis arvensis*). **11** (Reg; îc) **~-de-ogoare** Ridiche-(**10**) sălbatică (*Raphanus raphanistrum*). **12** Sămânță de rapiță (**1-2**). **13** Ulei extras din sămânță de rapiță (**1-2**). **14** (Reg) Brâncuță (**4**) (*Sisymbrium officinale*). **15** (Reg) Varză căreia nu i s-a format căpățâna.

rapor *sm* [At: DOSOFTEI, ap. TDRG / V: (reg) ***rampure, ~pur, ~pură, ~pure, ~puri*** *smp*, ***răpuri*** *smp*, ***râpur*** / Pl: *~i* / E: ns cf *rapăn*] **1** (Pop; mpl) Nume generic dat unor afecțiuni ale pielii, care apar de obicei din cauza febrei Si: (Ban; Trs) *rapurei*. **2** (Mar) Pojar. **3** (Mar) Scarlatină. **4** (Ban) Coș[4] (**3**). **5** (Reg) Boală contagioasă care duce la căderea părului Si: (reg) *chelbe* (**1**). **6** (Pcf) Jeg.

raport *sn* [At: FN, 126 / V: (înv) ***rep~***, (îvp) ***răp~*** / S și: (îvr) *rapport* / Pl: *~oarte, ~uri* / E: fr ***rapport*** cf ger *Report*] **1** Comunicare scrisă sau orală prezentată unei adunări, unei autorități etc. cuprinzând o relatare (oficială) asupra unei activități personale sau colective, asupra unor fapte etc. **2** Textul raportului (**1**). **3** (Îlv) **A da** (sau **a-(și) face**) **~** (sau **~ul**, nob **~uri**) A raporta (**1**). **4** (Îe) **A-i face cuiva ~** A comunica unui șef ierarhic o greșeală săvârșită de un subaltern. **5** (Mil) Scurtă prezentare orală asupra situației trupei, făcută de un militar în fața superiorului său. **6** (Mil) Momentul când se prezintă raportul (**5**). **7** (Îe) **A se prezenta** (sau **a ieși, a fi scos** etc.) **la (un) ~** A se prezenta (sau a fi chemat) în fața unui superior pentru a-și susține o doleanță sau pentru a răspunde de o greșeală săvârșită. **8** (Mpl) Legătură între două (sau mai multe) persoane, instituții etc. Si: *relație*, (înv) *referință*. **9** (Îs) *~uri de producție* Relații de producție. **10** (Rar) Legătură directă. **11** Legătură între două sau mai multe obiecte, fenomene, noțiuni etc. pe care gândirea omenească o poate constata și stabili Si: *relație*. **12** (Îe) **În ~ cu** În comparație cu... **13** (Îe) **Sub ~ul** (sau **sub ~**) Din acest punct de vedere. **14** (Îe) **Sub toate ~urile** Din toate punctele de vedere. **15** (Înv; îe) **A avea ~** A avea legătură. **16** (Înv; îae) A se referi. **17** Relație (numerică) între două valori rezultată din compararea lor Si: *proporție*. **18** (Iuz; îs) *~ aritmetic* Diferența dintre două mărimi. **19** (Îs) *~ geometric* Câtul dintre două mărimi. **20** (Mat) Câtul dintre două mărimi de același fel, exprimate în aceleași unități. **21** (Îvr) Rație a unei progresii. **22** (Jur) Aducere înapoi, la masa succesiunii, a unei donații primite anterior, pentru ca succesiunea să poată fi împărțită în mod egal între toți moștenitorii. **23** Câștig (**6**). **24** (Îs) *Casă* (sau *imobil*) *de ~* Casă sau imobil care aduce venit proprietarului prin închiriere.

raporta [At: MUREȘANU, P. 144/121 / V: (înv) ***~pur~, răp~, rep~*** / Pzi: *~tez*, 3, 6: *raportă*, (înv) *rapoartă* / E: fr ***rapporter***] **1-2** *vt(a)* A prezenta, în scris sau oral, un raport (**1, 5**) (cu caracter oficial). **3** *vt* A aduce un lucru la cunoștința cuiva Si: (înv) *a raportui*. **4** *vt* A denunța pe cineva. **5** *vt* A relata (în mod indiscret sau răutăcios). **6** *vt* A stabili un raport (**8**) între două (sau mai multe) noțiuni, obiecte, fenomene. **7** *vt* A considera ceva în relație cu... Si: *a se referi*. **8** *vt* (Îs) **A se ~ la ceva** A se subordona. **9** *vr* (Iuz) A se referi la ceva sau la cineva. **10** *vt* A reprezenta grafic pe un plan, la o anumită scară, elementele unei ridicări de teren sau anumite figuri geometrice. **11** *vt* (Jur) A aduce înapoi, la masa succesiunii, o donație primită anterior, pentru ca succesiunea să poată fi împărțită în mod egal între toți moștenitorii. **12** *vt* (Rar) A aduce beneficii. **13** *vt* A găsi valoarea pe care o are o mărime când a doua mărime are o valoare egală cu unitatea.

raportagiu *sn* vz ***reportaj***

raportare *sf* [At: POLIZU / Pl: *~tări* / E: ***raporta***] **1-2** Prezentare, în scris sau oral, a unui raport (**1, 5**) (cu caracter oficial). **3** Aducere la cunoștința cuiva a unui lucru. **4** Stabilire a unui raport (**8**) între două (sau mai multe) noțiuni, obiecte, fenomene. **5** (Rar) Comparare (**1**). **6** Reprezentare grafică pe un plan, la o anumită scară, a elementelor unei ridicări de teren sau a anumitor figuri geometrice.

raportat, ~ă *a* [At: CAMIL PETRESCU, U. N. 151 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***raporta***] **1-2** Prezentat într-un raport (**1, 5**). **3** Adus la cunoștința cuiva. **4-5** Comparat (**1-2**).

raportator *sm* [At: PLEȘOIANU, T. IV, 152/10 / V: ***~tăt~*** / Pl: *~i* / E: ***raporta*** + *-tor*] **1-2** (Înv) Raportor[2] (**1-2**).

raportător *sm* vz ***raportator***

raportor[1] *sn* [At: ASACHI, G. 10[r]/14 / V: (înv) ***~ter*** / Pl: *~oare* / E: fr ***rapporteur***] Instrument gradat, în formă de semicerc, folosit la construirea și la măsurarea unghiurilor Si: (înv) *transportator*.

raportor[2]***, ~oare*** *smf* [At: KOGĂLNICEANU, S. A. 118 / V: (înv) ***rep~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***rapporteur***] **1-2** Persoană care face un raport (**1, 5**) pentru a-l susține în fața unei adunări sau în fața superiorului Si: (înv) *raportator* (**1-2**), *reportuitoriu*.

raportui *vt* [At: IST. AM. 28[r]/20 / V: ***răp~, rep~*** / Pzi: *~esc* / E: ***raport*** + *-ui*] (Înv) **1-2** A raporta (**1-2**).

rapotine *sfp* vz ***răpotin***

rapsă *sf* vz ***rapță***

rapsod *sm* [At: BV, III, 533 / Pl: *~ozi* / E: fr ***rapsode***] **1** (La grecii antici) Persoană care umbla din oraș în oraș recitând fragmente din poeme epice. **2** Autor de ample poeme epice care evocă evenimentele de seamă din viața unui popor. **3** (Astăzi) Poet (epic). **4** Cântăreț și recitator de creații populare.

rapsodia *vi* [At: ODOBESCU, S. III, 48 / P: *~di-a* / Pzi: *~iez* / Grz: *~iind* / E: ***rapsodie***] (Rar) **1** A compune poeme epice. **2** A recita poeme epice.

rapsodic, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***rapsodique***] **1** *a* Lipsit de unitate, asemenea unei rapsodii (**2**). **2** *a* (D. compoziții

muzicale) Care are caracteristicile unei rapsodii (3). **3-4** *a, av* (Realizat) în maniera unei rapsodii (3).

rapsodie *sf* [At: GTN (1836), 712/31 / Pl: ~*ii* / E: fr ***rapsodie***] **1** (La grecii antici) Fragment dintr-un poem epic recitat de rapsozi (1). **2** Poezie (epică) alcătuită de obicei din mai multe părți. **3** Compoziție muzicală, de cele mai multe ori de formă liberă, alcătuită din succesiunea unor motive și fragmente de melodii de inspirație folclorică.

rapsodiere *sf* [At: DN³ / Pl: ~*ri* / E: ***rapsodia***] (Rar) **1** Compunere de poeme epice. **2** Recitare de poeme epice.

rapșit *sm* vz ***rapșâț***

rapșâț *sn* [At: LEXIC REG. 107 / V: ~***șit*** / Pl: ~*șiți* / E: ger ***Raubschütz***] (Buc; gms) **1-2** Braconier (**1-2**).

rapt *sn* [At: CALENDAR (1855), 102/24 / Pl: ~*uri* / E: fr ***rapt***, lat ***raptus***] **1** Răpire a unei persoane (mai ales a unei femei). **2** Furt săvârșit prin violență Si: *jaf*.

raptă *sf* vz ***raftă***

raptus *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr, lat ***raptus***] (Psh) Impuls brusc și necontrolat care pune subiectul în situația de a îndeplini acte violente și grave.

rapță *sf* [At: BUGNARIU, N. / V: ~***psă*** / Pl: ? / E: nct] (Trs) Lovitură dată cu palma Si: (pop) *fleașcă* (**6**).

rapur *sm* vz ***rapor***

rapură *sf* vz ***rapor***

rapure *sm* vz ***rapor***

rapurta *v* vz ***raporta***

rar, rară [At: C. CANTACUZINO, C. M. I, 79 / Pl: ~*i*, ~*e*, (nob) *rari* af / E: ml ***rarus, -a, -um***] **1** *a* (Îoc *des*; d. colectivități, mulțimi sau corpuri compuse din unități identice) Care are elementele componente mai depărtate unele de altele. **2** *a* (Îoc *des*; d. colectivități, mulțimi sau corpuri compuse din unități identice) Cu elemente mai puțin numeroase decât de obicei. **3** *a* (Îoc *des*) Cu densitate mică Si: (pop) *răruț* (**1**). **4** *a* (Îoc *des*) Care, într-un șir de lucruri sau de ființe de același fel, se află față de celelalte la o distanță mai mare decât cea obișnuită Si: (pop) *răruț* (**2**). **5-6** *a, av* (Care este) puțin numeros. **7-8** *a, av* (Care se găsește) în puține locuri. **9** *a* Neobișnuit. **10** *a* Excepțional (**6**). **11** *a* Scump. **12** *a* Superior (ca valoare). **13-14** *a, av* (Îoc *repede*) (Care se desfășoară sau se efectuează) într-un ritm lent Si: *rărit*[2] (**5**), (pop) *răruț* (**3**). **15-16** *a, av* (Îoc *des, frecvent*) (Care se petrece, se întâmplă sau se succedă) la intervale depărtate Si: *rareori*. **17** *a* (Rar; d. persoane) Care efectuează acțiuni într-un timp mai lung decât în mod obișnuit. **18** *sf* Un fel de mreajă de pescuit cu împletitură rară (**2**). **19** *sm* (Buc) Ochi (mare) al plasei de pescuit. **20** *sfa* (Reg) Horă nedefinită mai îndeaproape. **21** *sfa* Melodie pe care se dansează rara (**20**). **22** *sm* Soi de struguri nedefinit mai îndeaproape.

rara *av* [At: DELAVRANCEA, S. 13 / E: ***rar*** + *-a*] **1** (Pop; arc) Pe îndelete Si: *domol* (**16**). **2** (Reg; îe) **A o lua ~** A merge repede. **3** (Reg; îae) A o lua la fugă.

rarău *sm* [At: CANTEMIR, IST. 186 / V: ***râr~*** / Pl: ~*ăi* / E: mg ***ráró***] (Îrg) Pasăre răpitoare, nedefinită mai îndeaproape.

rarefacție *sf* [At: CADE / V: ~***iune*** / Pl: ~*ii* / E: fr ***raréfaction***] Rarefiere (**1**).

rarefia [At: CĂLINESCU, C. 23 / P: ~*fi-a* / Pzi: ~*iez* / E: fr ***raréfier***] **1** *vr* (D. gaze) A(-și) micșora densitatea. **2** *vt* A face ca un corp (gazos) să-și micșoreze densitatea Si: (rar) *a rarifica*.

rarefiant, ~ă *a* [At: DN² / P: ~*fi-ant* / Pl: ~*nți*, ~*e* / E: fr ***raréfiant***] Care rarefiază (**2**).

rarefiat, ~ă *a* [At: CIȘMAN, FIZ. I, 486 / P: ~*fi-at* / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: ***rarefia***] (D. gaze) Cu densitatea micșorată Si: *rar* (**3**), *rărit* (**3**), (rar) *rarificat*.

rareficare *sf* vz ***rarificare***

rareficat, ~ă *a* vz ***rarificat***

rarefiere *sf* [At: T. POPOVICI, SE. 77 / P: ~*fi-e~* / Pl: ~*ri* / E ***rarefia***] **1** Micșorare a densității Si: *rarefacție*, (rar) *rarificare*. **2** Rărire patologică a unui țesut organic.

rareie *s* [At: GRAIUL, I, 169 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Bălării (**1**).

rareori *av* [At: DRLU / E: ***rare*** (pll *rar*) + ***ori***] **1** Câteodată (**1**). **2** Uneori. **3** Nu prea des (în timp).

rarescent, ~ă *a* [At: DN² / Pl: ~*nți*, ~*e* / E: fr ***rarescent***] (Rar) Care se rarefiază (**2**).

rareș, ~ă *a* [At: DOSOFTEI, ap. TDRG / Pl: ~*i*, ~*e* / E: ***rar*** + *-eș*] (Învr) Cu barba rară (**1**) Si: *spânatic*.

raretă *sf* vz ***rariță***[1]

rarifica *vt* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *rarific* / E: fr ***raréfier***] (Rar) A rarefia (**2**).

rarificare *sf* [At: SCRIBAN, D. 1088 / V: ~***ref~*** / E: ***rarifica***] (Rar) Rarefiere (**1**).

rarificat, ~ă *a* [At: MARIN, F. 417/34 / V: ~***ref~*** / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: ***rarifica***] (Rar) Rarefiat.

rarisim, ~ă *a* [At: HASDEU, I. V. 239 / Pl: ~*i*, ~*e* / E: fr ***rarissime***, lat ***rarissimus***] **1-2** (Rar) Care se găsește (sau se întâmplă) foarte rar (**6, 8**). **3** Cu totul neobișnuit.

rariște *sf* [At: RUSSO, S. 128 / V: (reg) ***răr~*** (A și: *răriște*) / Pl: ~*ti* / E: ***rar*** + *-iște*] **1** Loc (dintr-o pădure) unde copacii sunt rari (**1**) Si: *rărіș* (**1**), *raritură* (**3**), (reg) *răreț*, *rarime* (**11**), *rărișiș*. **2** (Rar; îf *răriște*) Răritură în pânză. **3** (Reg; îf *răriște*) Strungăreață. **4** (Ast; reg) Stea nedefinită mai îndeaproape.

rarita *sf* vz ***raritate***

raritate *sf* [At: ȘINCAI, HR. I, 9/17 / V: (îtî) ***rarita*** (Pl: ~*ale*), (gmî) ***raritet*** *s* / Pl: ~*tăți*, (înv) ~ / E: fr ***rareté***, lat ***raritas, -atis***, cf it *rarità*, ger *Rarität*] **1** Obiect, ființă, fenomen care se întâlnește rar (**8**). **2** (Pex) Ceea ce este excepțional (**6**). **3** Însușirea de a fi rar (**5**) Si: (îvr) *rărime* (**4**). **4-5** (Îoc *densitate*) Caracterul a ceea ce este rar (**1-2**).

raritet *s* vz ***raritate***

rariță[1] *sf* [At: ST. LEX. 168^{r2}/1 / V: ***rali~*** (Pl: *raliți*), (reg) ~***retă***, (rar) ***a~*** / Pl: ~*țe* / E: bg ***ралица***, sub influența lui *rar*] **1** Unealtă agricolă asemănătoare cu plugul care răstoarnă și îngrămădește pământ la baza plantelor prășitoare Si: (înv) *răritoare* (**1**). **2** (Ast; mpl; art.) Constelația Orion. **3** (Ast; art.) Steaua Sirius.

rariță[2] *sf* [At: MOLDOVAN, Ț. N. 85 / Pl: ~*țe*, ~*ți* / E: ***rar*** + *-iță*] **1** (Trs) Învelitoare făcută din văl, pe care și-o pun femeile sau miresele pe cap. **2** (Reg) Perdea. **3** Sirec. **4** (Reg) Floare nedefinită mai îndeaproape.

rarunchi *sm* vz ***rărunchi***[1]

ras[1] *sn* [At: POLIZU / Pl: ~*uri* / E: ***rade***] **1** Tăiere cu briciul sau cu mașina de ras a părului, a bărbii, a mustății până la piele Si: *bărbierit*[1] (**1**), *răsătura* (**4**). **2** (Reg) Dans popular care se dansează acasă la ginere și care simulează rasul[1] (**1**). **3** (Reg) Melodie pe care se dansează rasul[1] (**2**). **4** (Mun; îlav) **În ~** Până la nivelul gurii vasului. **5** (Îlav) **La ~** Total. **6** (Îe) **A ieși ~ pe ~** A fi exact. **7** (Îae) A fi distrus. **8** (Îae) A fi lefter.

ras[2], ***rasă*** [At: ANON. CAR. / Pl: *rași*, ~*e* / E: ***rade***] **1** *a* Care este curățat de stratul exterior prin răzuire Si: *răzuit*[2]. **2** *a* (D. legume, fructe) Curățat de stratul de deasupra (prin frecare pe răzătoare). **3** *a* (D. legume, fructe) Mărunțit pe răzătoare. **4** *a* (Înv; d. documente, cărți etc.) Care este șters. **5** *a* (D. barbă, mustăți, păr) Tăiat până la piele. **6-7** *a* (D. cap, față, pex, d. oameni) Care are barba și mustățile, părul etc. tăiate până la piele Si: *bărbierit* (**1**). **8** *a* (Îe) **Ori tunsă, ori ~ă** Într-un fel sau în altul. **9** *a* (Îe) **~, neras** Indiferent cum. **10** *a* (Îe) **Nici tuns, nici ~** În nici un fel. **11** *a* (Îe) **Tu zici ~ă, ea zice tunsă** sau **unul zice tunsă, altul ~ă** Se spune despre cei care nu se potrivesc în păreri și care nu sunt niciodată de acord. **12** *a* (Îe) **A scăpa ~** A ieși bătut. **13** *sfp* (Îe) **~e, tunse** Injurii. **14** *a* (D. pielea animalelor) Curățat de păr. **15** *a* (Fig; d. câmp) Cu iarba sau cu holdele tăiate Si: *cosit* (**4**), *secerat*. **16** *a* (D. terenuri) Neted. **17** *av* Atingând aproape o suprafață Si: *razant*. **18-19** *a, av* (De obicei îcr „plin") Plin până la margini. **20** *a, av* (Reg) (Care este) la același nivel.

rasat, ~ă *a* [At: DEX / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: fr ***racé***] (Liv) **1** De rasă[1] (**7**). **2** (Pex) Select.

rasă[1] *sf* [At: STAMATI, D. / Pl: ~*se* / E: fr ***race***, ger ***Rasse***] **1** Fiecare dintre grupurile biologice de populații, caracterizate prin culoarea părului,

a pielii și prin alte particularități exterioare. **2** (Imp) Neam. **3** Grup de indivizi aparținând aceleiași specii de microorganisme, plante sau animale, cu caractere comune, constante, conservate ereditar, care se deosebesc de alte varietăți din aceeași specie prin anumite caractere specifice. **4** Fel (2). **5** Valoare. **6** (Îla) **De ~** Select. **7** (Îal) De soi bun. **8** Specie.

rasă² *sf* [At: PRAV. 298 / Pl: *~se*, (înv) *răși* / E: slv **раса**] Haină (neagră) largă și lungă până la călcâie, pe care o poartă preoții, călugării și călugărițele pe deasupra îmbrăcămintei.

rasc *sn* vz ***vreasc***

raschetă *sf* vz ***rașchetă***

rascol *sn* vz ***răscol¹***

rascolnic, ~ă *smf, a* [At: ȚICHINDEAL, F. 57/19 / V: *răs~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: rs **раскольник**] **1-2** (Adept) al unei secte religioase din Rusia despărțite de biserica ortodoxă oficială în sec. XVII.

rascotă *sf* [At: BARONZI, L. 118 / Pl: *~te* / E: ns cf *rasc*] (Reg; de obicei lpl) Vreasc.

raseologie *sf* [At: DL / P: *~se-o~* / Pl: *~ii* / E: ***rasă¹***] Ramură a antropologiei care se ocupă cu studiul raselor¹ (1) omenești.

rasgado *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr, sp ***rasgado***] Preludiu de chitară executat prin atacarea tuturor corzilor.

rashi *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: ebr ***rashi***] Scriere folosită în anumite manuscrise evreiești.

rasial, ~ă *a* [At: SCÎNTEIA, 1954, nr. 2866 / P: *~si-al* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***racial***] **1** De rasă¹ (1). **2** Privitor la rasă¹ (1). **3** Care este specific rasei¹ (1). **4** Care aparține rasei¹ (1). **5** (Îs) *Discriminare ~ă* Persecutare a unor categorii de cetățeni pe motivul apartenenței lor la o anumită rasă¹ (1).

rasism *sns* [At: SADOVEANU, E. 6 / E: fr ***racisme***] Teorie social-politică ce susține inegalitatea biologică și intelectuală a raselor¹ umane.

rasist, ~ă [At: V. ROM. iul. 1954, 21 / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***raciste***] **1** *a* Care aparține rasismului. **2** *a* Privitor la rasism. **3** *a* Care este specific rasismului. **4** *smf* Adept al rasismului.

raslă *sm* [At: L. ROM. 1959, nr. 2, 54 / Pl: *~le* / E: nct] (Reg) Palton vechi și uzat.

rasofor *sm* [At: KLEIN, D. 214 / Pl: *~i* / E: ngr ***ῥασοφόρος***] (Grc) Călugăr novice, îmbrăcat în rasă².

rasol *sn* [At: IORGA, S. D. XII, 179 / V: (îrg) *răs~* / Pl: *~uri*, (pop) *~oale* / E: bg **разсол**] **1** Sortiment de carne de bovine sau de porcine care se obține din regiunea gambei. **2** Fel de mâncare preparat din rasol (1) de vită sau din pește, cu diferite ingrediente. **3** (Mol; îf *răsol*) Piftie. **4** (Îrg) Tencuială. **5** Lucrare făcută repede și prost. **6** (Fam; îe) **A da ~** A face un lucru în grabă, superficial.

rasoleală *sf* [At: LB / V: *ros~* / Pl: *~eli* / E: ***rasol*** + *-eală*] **1** (Rar) Prepararea rasolului (2). **2** (Îrg) Rasol (4). **3** (Fam) Lucrare făcută superficial, de mântuială.

rasoli *vt* [At: I. GOLESCU, C. / V: (îrg) ***răs~***, (reg) ***ros~*** / Pzi: *~lesc* / E: ***rasol***] **1** (Rar) A face rasol (2). **2** (Îrg) A tencui (gros) un perete. **3** (Fam) A face un lucru de mântuială, superficial.

rasolire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***rasoli***] **1** (Îvr) Rasol (4). **2** Lucru făcut în grabă, de mântuială.

rasolit, ~ă *a* [At: CARAGIALE, O. II, 166 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***rasoli***] (Fam) Făcut în grabă, superficial.

raspă *sf* vz ***raspel***

raspel *sn* vz ***rașpel***

rasper *sn* vz ***răspăr¹***

raspetie *sf* vz ***răspetie***

rasplu *sn* vz ***rașpel***

rast¹ *sn* [At: KLEIN, D. 154 / Pl: *~uri* / E: slv **растъ**, srb ***rast***] **1** (Pop) Inflamație a splinei (din cauza malariei). **2** (Pop) Splină inflamată. **3** (Înv) Infarct. **4** (Reg) Indigestie. **5** (Reg) Venin.

rast² *sn* [At: BARCIANU / Pl: *~uri* / E: săs ***Rast***] (Trs) Fiecare dintre grinzile transversale care susțin tavanul unei construcții.

rast³ *s* [At: JAHRESBER. X, 204 / Pl: ? / E: ger ***Rast***] (Mil; gmî) Repaos.

rast⁴ *s* [At: ȘIO. II₂, 159 / Pl: ? / E: tc ***rast***] (Înv) Nume dat coardei *sol* la unele instrumente (cobze și viori).

rastagalie *sf* [At: POP. ap. HEM. 1616 / Pl: *~ii* / E: ns cf *străgălie*] (Dob) Inel de metal folosit ca ornament la hamuri.

rastău *sn* vz ***resteu***

rastel *sn* [At: DDRF / Pl: *~e, ~uri* / E: it ***rastello***, ger ***Rastel***] **1** Suport făcut din bare de lemn sau de metal, servind la susținerea sau rezemarea unor obiecte. **2** Subansamblu al unor mașini de filat sau de răsucit fire textile având rolul de a susține materialul cu care sunt alimentate acestea.

raster *sn* [At: DN³ / Pl: *~e* / E: ger ***Raster***] **1** Placă de sticlă pătrată sau rotundă, liniată special, folosită în tipografie. **2** Sită fotografică. **3** Instrument pentru liniat portative, care poate trage deodată cinci linii paralele. **4** Rastru.

rastru *sn* [At: DEX / Pl: *~re* / E: ns cf ger *Raster*] Ansamblul liniilor (orizontale) în care este descompusă o imagine de televiziune Si: *raster* (4).

raș *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr, eg ***rash***] Erupție eritematoasă de scurtă durată care apare în perioada de invazie a unor boli eruptive.

rașă *sf* vz ***haras***

rașcă *sf* [At: ANTIPA, P. 416 / Pl: *rașci* / E: nct] **1** Prăjină cu care pescarii împing frânghiile năvodului pe sub gheață, de la o copcă la alta, sau cu care gonesc peștele spre năvod. **2** Unealtă semănătoare cu o sulă, folosită la impregnarea plutelor de la carmacele pescărești.

rașcău¹ *s* [At: DLR / Pl: ? / E: nct] (Reg) „Loc, pripor".

rașcău² *sn* vz ***jașcău***

rașcheta *vt* [At: DM / Pzi: *~tez* / E: ***rașchetă***] **1** A curăța de vopsea sau de rugină o suprafață metalică, cu ajutorul rașchetei (1). **2** A răzui parchetul. **3** A netezi cu rașcheta (3) o tencuială.

rașchetare *sf* [At: LTR² / Pl: *~tări* / E: ***rașcheta***] **1** Curățare de vopsea sau de rugină a unei suprafețe metalice, cu ajutorul rașchetei (1). **2** Răzuire a parchetului. **3** Netezire a unei tencuieli cu ajutorul rașchetei (3).

rașchetat, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rașcheta***] **1-2** Curățat cu rașcheta (1-2).

rașchetator, ~oare *smf* [At: DEX-S / Pl: *~i, ~oare* / E: ***rașcheta*** + *-tor*] Muncitor specializat în rașchetarea parchetului.

rașchetă *sf* [At: CADE / V: *rasc~* / Pl: *~te* / E: it ***raschietto***, ger ***Raskette***] **1** Daltă încovoiată cu care se rade vopseaua și rugina de pe o suprafață metalică. **2** Răzuitor pentru parchet. **3** Unealtă în formă de perie având cuie în loc de peri, care servește la netezirea tencuielii.

rașchiu *sn* vz ***roștei***

rașel *sn* [At: DEX / Pl: *~e* / E: nct] Mașină de tricotat, echipată cu două sisteme de ace cu limbă, cu ajutorul căreia se obțin tricoturi din urzeală cu legături caracteristice.

rașpalău *sn* [At: LB / V: ***răș~, rășpăl~, răspal~*** / Pl: *~laua* / E: mg ***ráspoló***] **1** (Reg) Rașpel (1). **2** (Trs) Răzătoare pentru legume.

rașpă *sf* vz ***rașpel***

rașpăl *sn* vz ***rașpel***

rașpăr *sn* vz ***rașpel***

rașpău *sn* vz ***rașpel***

rașpel *sn* [At: DRLU / V: (reg) ***hrașpa, hreașpă, rașpă*** *sf*, ***rasp~, rasplu, ~pa, ~păl, ~păr, ~pău*** (Pl: *rașpaua, rașpaie*), ***~per, ~pil, ~pilă , ~poi*** (Pl: *~poaie*), ***~pol, ~por, răspău, rășpău, rășpila, rășpoi*** / Pl: *~e*, (rar) *~uri* / E: ger ***Raspiel, Raspel***, mg ***rápoly, rápó***] **1** Pilă de oțel cu una sau mai multe fețe, cu dinți rari, folosită la prelucrarea lemnului, a tălpii și a altor materiale nemetalice sau metalice de duritate mică Si: (reg) *rașpalău* (1), (reg) *razălău* (1). **2** (Reg; îf *rașpău*) Răzătoare pentru legume.

rașper *sn* vz ***rașpel***

rașpil *sn* vz ***rașpel***

rașpilă *sf* vz ***rașpel***

rașpoi *sn* vz ***rașpel***

rașpol *sn* vz ***rașpel***

rașpor *sn* vz ***rașpel***

rașta *i* [At: DLR / E: ns cf ger *rasten* „a se opri, a face popas", *Rast* „odihnă, răgaz, popas, oprire"] (Gmî) Gata!

raștilă *sf* [At: DAMÉ, T. 139 / Pl: *~le* / E: ns cf *rașpilă*] (Reg) Ragilă (1).

rastoc *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: ger *Reistock*] (Reg) Cravașă.

rat *sm* [At: L. ROM. 1968, 514 / Pl: *rați* / E: ger *Rat*] (Îrg) Judecător.

rata [At: CADE / Pzi: *~tez* / E: fr *rater*] **1** *vt* A pierde o ocazie. **2** *vt* A nu reuși într-o împrejurare. **3** *vt* A da greș. **4** *vr* A nu reuși să se afirme sau să realizeze ceva la nivelul posibilităților sale. **5** *vi* (D. arme de foc, explozibile) A nu lua foc când sunt declanșate.

ratafia *sni* [At: DN³ / E: fr *ratafia*] Lichior de fructe cu alcool și zahăr.

rataj *sn* [At: TEODOREANU, M. II, 456 / Pl: *~e* / E: fr *ratage*] (Frr) **1-2** Ratare (1-2).

rataplan *i* vz *ranplanplan*

ratare *sf* [At: L. L. I, 124 / Pl: *~tări* / E: *rata*] **1** Eșuare într-o împrejurare Si: *rateu* (4). **2** Nereușită.

ratașa *vr* [At: GRAUR, E. 24 / Pzi: *~șez* / E: fr *rattacher*] **1** A se lega. **2** A se alipi (4).

ratat, ~ă [At: VLAHUȚĂ, O. A. 211 / Pl: *~ați, ~e* / E: *rata*] **1-2** *smf, a* (Persoană) care nu a reușit să se afirme. **3-4** *smf, a* (Persoană) care nu s-a realizat în viață. **5** *a* (D. acțiuni, situații) Nereușit.

ratatinare *sf* [At: DEX / Pl: *~nări* / E: fr *ratatiner*] Tulburare de metabolism caracterizată prin reducerea în dimensiuni și zbârcirea celulelor, ca urmare a pierderii apei intracelulare.

ratavei *sn* vz *retevei*

rată *sf* [At: MAIOR, IST. 260/14 / Pl: *~te*, (îvr) *rete* / E: ger *Rate*] **1** Cotă care urmează a fi vărsată sau distribuită, la un termen dinainte fixat, în contul unei datorii sau al unei obligații. **2-3** (Îljv) **În ~e** (Care se face) cu plata eșalonată în părți (egale). **4** (Ecp; îs) *~ta plusvalorii* Raportul dintre plusvaloare și capitalul variabil. **5** (Ecp; îs) *~ta profitului* Raportul dintre plusvaloare și întregul capital avansat. **6** (Ecp; îs) *~ta medie a profitului* Profitul mediu pe care îl dau întreprinderile ca urmare a concurenței pe piață. **7** (Ecp; îs) *~ta dobânzii* Raportul procentual dintre dobândă și suma împrumutată. **8** (Ecp; îs) *~ a finanțării interne* Raportul dintre sursele de autofinanțare și valoarea investiției. **9** (Imp) Procent.

ratâtă *sf* vz *ratotă*

rateș *sn* [At: GANE, N. II, 158 / V: *~toș, ~tuș* / Pl: *~e* / E: ucr *ратуш*] **1** (Îrg) Han mare așezat pe un drum principal în afara localităților. **2** (Dep) Casă mare, veche și dărăpănată Si: *hardughie* (1). **3** (Reg) Șură.

rateu *sn* [At: STOICA, VÂN. 18 / Pl: *~ri* / E: fr *raté*] **1** Încercare nereușită de a trage un foc de armă sau de a aprinde un explozibil. **2** Defect în funcționarea unui motor cu explozie, datorită căruia arderea combustibilului se face incomplet, producând o explozie falsă care nu poate pune motorul în mișcare. **3** (Pex) Pocnetul care însoțește rateul (2). **4** Ratare (1).

raticid *sn, a* [At: LTR² / Pl: *~e* / E: fr *rat* „șoarece" (pad cuvinte ca *insecticid, bactericid*)] **1-2** (Substanță toxică) care stârpește șoarecii.

ratieră *sf* [At: IONESCU-MUSCEL, ȚES. 295 / P: *~ti-e~* / Pl: *~re* / E: fr *ratière*] Dispozitiv la războiul mecanic de țesut cu ajutorul căruia se ridică și se coboară ițele pentru formarea rostului.

ratifica *vt* [At: CALENDARIU (1794), 30/29 / Pzi: *ratífic* / E: fr *ratifier*, lat *ratificare*] **1** A confirma în formă autentică un act, un tratat, o lege etc. pentru a le face să aibă deplină valabilitate. **2** (D. un stat) A-și manifesta printr-un act acordul de a fi parte la un tratat, la o convenție etc.

ratificare *sf* [At: GM (1854), 3502/14 / Pl: *~cări* / E: *ratifica*] Confirmare în formă autentică a unui act, tratat, lege etc. pentru a le face să aibă deplină valabilitate.

ratificat, ~a *a* [At: STAMATI, D. / Pl: *~ați, ~e* / E: *ratifica*] (D. un act, un tratat, o lege) Care este confirmat în formă autentică.

ratificație *sf* [At: DOC. EC. 810 / V: *~iune* / Pl: *~ii* / E: fr *ratification*] (Iuz) Ratificare.

ratificațiune *sf* vz *ratificație*

ratij *sn* vz *rătez¹*

ratin *sn* vz *radină*

ratina *vt* [At: DN³ / Pzi: *~nez* / E: fr *ratiner*] (Tex) A da un aspect buclat țesăturilor.

ratinare *sf* [At: DEX / Pl: *~nări* / E: *ratina*] Operație de finisare prin care fibrele scămoșate de pe suprafața țesăturilor de lână se strâng și se răsucesc în noduri sau se ordonează în valuri.

ratinat, ~ă *a* [At: DEX² / Pl: *~ați, ~e* / E: *ratina*] (D. țesături) Cu aspect buclat.

ratină *sf* vz *radină*

ratite *sfp* [At: DEX / E: fr *ratites*] (Zlg) Acarinate (1).

ratod *sn* vz *ratotă*

ratodă *sf* vz *ratotă*

ratoș *sn* vz *rateș*

ratot *sn* vz *ratotă*

ratotă *sf* [At: ANON. CAR. / V: *rait~, rant~, ~tâtă, ~od, ~odă, ~tot* *sn*, *~tută* *sn* / Pl: (rar) *~te* / E: mg *ra(n)totta*] (Trs; Ban) Omletă.

ratuș *sn* vz *rateș*

ratută *sf* vz *ratotă*

rață *sf* [At: CANTEMIR, IST. 179 / V: (reg) *reață* / Pl: *~țe*, (reg) *rățe, rețe, răți* / E: ns cf alb *rosë*, srb *raca*] **1** Specii de păsări înotătoare, domestice sau sălbatice, cu picioarele scurte, cu ciocul lat și turtit (*Anas platyrhynchos*). **2** (Șîs *~ sălbatică*) Specie de rațe (1) vânate pentru carnea lor gustoasă. **3** (Șîs *~ domestică*) Denumire dată multiplelor varietăți provenite prin domesticirea raței (2) sălbatice, deosebite între ele prin culoarea penajului, forma corpului, calitățile productive etc. **4** (Îe) **A-i intra** (cuiva) **~ în traistă** A i se face frică. **5** (Îe) **A prinde** (pe cineva) **cu ~ în traistă** A prinde pe cineva asupra faptului. **6** (În jocurile de copii; îe) **A face mâna ~** A așeza degetul arătător peste cel mare, mijlociul peste arătător ș.a.m.d. **7** (Reg; îc) **~-de-tău** Pescăruș (*Alcedo ispida*). **8** (Reg; îac) Cocor (1) (*Grus cinerea*). **9** (Iht; reg) Știucă (*Esox lucius*). **10** Urinal. **11** (Reg) Nume dat de copii fiecăreia dintre jumătățile unei nuci. **12** (Art.) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **13** (Art.) Melodia după care se execută rața (12).

rațcă [At: DER / Pl: *~țce* / E: srb, mg *racka*] **1-2** *sf, a* (Oaie) cu lână groasă și cu coarnele răsucite în formă de tirbușon. **3** *sf* Lână neomogenă, de calitate inferioară, produsă de oile rațce (2).

ratea *sf* vz *rețea*

rațetă *sf* vz *rețetă*

rație¹ *sf* [At: POENARU, E. A.175/22 / V: (înv) *~iune* / Pl: *~ii* / E: lat *ratio, -onis*, fr *ration*] **1** (Mat) Număr constant care se adaugă la un termen al unei progresii aritmetice pentru a obține termenul următor. **2** (Mat) Număr constant cu care se înmulțește un termen al unei progresii geometrice pentru a obține termenul următor. **3** Porție de hrană socotită necesară pe un timp determinat și fixată după o anumită normă.

rație² *sf* vz *rațiune¹*

ratiocina *vt* [At: DN³ / Pzi: *~nez* / E: it *raziocinare*] **1** A raționa¹ cu mult echilibru. **2** A raționa¹ cu subtilitate.

ratiocinant, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~nți, ~e* / E: ns cf it *raziocinante*] **1** Referitor la ratiocinare. **2** Cu caracter de ratiocinare.

ratiocinare *sf* [At: DN³ / V: *~ațiune* / Pl: *~nări* / E: fr *ratiocination*] (Liv) **1** Raționare cu mult echilibru. **2** Raționament subtil.

ratiocinațiune *sf* vz *ratiocinare*

rațiocinial, ~ă *a* [At: BARIȚIU, P. A. III, 462 / P: *~ți-o-ci-ni-al* / Pl: *~i, ~e* / E: *rațiociniu*] (Ltî) Care se referă la un decont.

rațiociniu *sm* [At: BARIȚIU, P. A. III, 247 / P: *~ți-o~* / V: *~ocinie* *sf* / Pl: *~ii* / E: lat *ratiocinium*] (Ltî) Decont (1).

raționa¹ *vi* [At: HELIDE, O. II, 483 / P: *~ți-o~* / Pzi: *~nez*, 3 (nob) *raționa* / E: *rațiune*, după fr *raisonner*] A gândi în mod logic Si: (frî) *rezona¹*.

raționa² *vt* [At: ȘĂINEANU / P: *~ți-o~* / Pzi: *~nez* / E: fr *rationner*, it *razionare*] **1** A raționaliza (2). **2** (Mat) A raționaliza (3).

raționabil, ~ă *a* [At: HELIADE, D. J. 165/5 / P: *~ți-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: lm *rationabilis*] **1** (D. oameni) Care are o judecată rațională (1). **2** (D.

oameni) Care are o comportare rațională (1). 3 (D. acțiuni, fapte etc.) Care se menține în limitele normale, obișnuite. 4 (D. acțiuni, fapte etc.) Logic.

rațional, ~ă [At: FLECHTENMACHER, T. 2ᵛ/6 // P: *~ți-o~* Pl: *~i, ~e* / E: fr ***rationnel***, lat ***rationalis***] **1-2** *a, av* Conform cu principiile și cerințele rațiunii Si: *rationat* (1). **3-4** *a, av* (D. oameni) (Care gândește) în mod logic. **5** (În filozofia raționalistă; îoc *empiric*) Dedus din rațiune, considerat ca independent de experiență și anterior acesteia. **6-7** *a, av* (Care se face) cu judecată. **8-9** *a, av* (Care se face) cu respectarea unor principii sistematice. **10** *a* (Mat; îs) *Număr ~* Clasă de numere din care fac parte numerele întregi și fracționare, pozitive sau negative, precum și numărul zero și care pot fi exprimate printr-un raport între două numere întregi. **11** *a* (Mat; îs) *Expresie ~ă* Expresie algebrică ce nu conține extrageri de radical asupra necunoscutei. **12** *a* (Fiz; îs) *Mecanica ~ă* Mecanică teoretică.

raționalism *sns* [At: ȘĂINEANU / P: *~ți-o~* / E: fr ***rationalisme***] **1** Curent în teoria cunoașterii care consideră rațiunea ca singurul izvor al cunoașterii autentice și certe. **2** Încredere în capacitatea rațiunii de a cunoaște realitatea.

raționalist, ~ă [At: RUSSO, S. 70 / P: *~ți-o~* / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***rationaliste***] **1** *smf* Adept al raționalismului (1). **2** *a* Care ține de raționalism (1). **3** *a* Care este specific raționalismului (1). **4** Privitor la raționalism (1).

raționalitate *sf* [At: CORNEA, E. I, 181/25 / P: *~ți-o~* / Pl: ? / E: fr ***rationalité***] (Rar) Însușirea de a fi rațional (1).

raționaliza *vt* [At: SCRIBAN, D. / P: *~ți-o~* / Pzi: *~zez* / E: fr ***rationaliser***] **1** A organiza o activitate după norme și principii raționale (8). **2** A supune anumite produse (de primă necesitate) unui consum dirijat, conform unor norme stabilite dinainte Si: *raționa²* (1). **3** (Mat) A transforma o expresie algebrică irațională într-o expresie echivalentă care nu conține o extragere de radical.

raționalizare *sf* [At: IOANOVICI, TEHN. 354 / P: *~ți-o~* / Pl: *~zări* / E: ***raționaliza***] **1** Organizare a unei activități după norme și principii raționale (8). **2** Supunere a unor anumite produse (de primă necesitate) unui consum dirijat, conform unor norme stabilite dinainte Si: *raționare²*. **3** (Mat) Transformare a unei fracții având ca numitor comun o expresie algebrică irațională, într-o fracție egală, cu numitor rațional. **4** Transpunere pe planul rațiunii (1).

raționalizat, ~ă *a* [At: CĂLINESCU, C. O. 150 / P: *~ți-o~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***raționaliza***] **1** Rațional (1). **2** Supus unui consum dirijat, după norme dinainte stabilite. Si: *raționat²*.

raționalizator *sm* [At: V. ROM. ian. 1954, 99 / Pl: *~i* / E: ***raționaliza*** + *-tor*] Persoană care se ocupă cu găsirea mijloacelor de raționalizare (1) a muncii.

raționament *sn* [At: HELIADE, GR. ROM. XXX/2 / V: ***~nem~*** / Pl: *~e* / E: fr ***raisonnement***, după *raționa*] **1** Înlănțuire logică de judecăți care duce la o concluzie. **2** (Pex) Șir de argumente de care se servește cineva în judecarea unei chestiuni sau pentru a-și susține punctul de vedere Si: (frî) *rezon* (8), *rezonament¹* (1). **3** (Rar) Cauză (7).

raționare¹ *sf* [At: POENARU, G. 5/14 / Pl: *~nări* / E: ***raționa¹***] Gândire logică.

raționare² *sf* [At: DL / Pl: *~nări* / E: ***raționa²***] Raționalizare (2).

raționat¹, ~ă *a* [At: ȘĂINEANU / Pl: *~ați, ~e* / E: ***raționa¹***] **1** Bazat pe raționament (1) Si: *judicios, logic*. **2** Echilibrat (3).

raționat², ~ă *a* [At: CONTEMP. 1948, nr. 109, 3/5 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***raționa²***] Raționalizat (2).

ratione *sf* vz ***rațiune***

rationement *sn* vz ***raționament***

raționist *sm* [At: BARIȚIU, P. A. I, 255 / Pl: *~iști* / E: im ***rationista***] (Îvr) Contabil (13).

rațioținie *sf* vz ***ratiocíniu***

rațiune¹ *sf* [At: HELIADE, O. I, 119 / V: (înv) *rație, ~ione* / Pl: *~ni* / E: lat ***ratio, -onis***] **1** Facultate a omului de a gândi, de a cunoaște, de a înțelege esența lucrurilor și a proceselor din natură și din societate, de a descoperi cauzele și legile acestora Si: (frî) *rezon* (1). **2** (Pex) Judecată. **3** (Pex) Minte. **4** Treapta a doua a cunoașterii, caracterizată prin faptul că operează cu noțiuni, judecăți și raționamente. **5** Cauză (8). **6** Justificare. **7** (Îs) *~ de stat* Principiu în baza căruia o autoritate de stat ia unele măsuri de interes general, trecând peste interesul particular. **8** (Îs) *~ de a fi* (sau *de a exista, de existență*) (a unei persoane, a unui lucru, a unui fenomen etc.) Ceea ce justifică și motivează existența (unei persoane, a unui lucru, unui fenomen etc.). **9** Scop.

rațiune² *sf* vz ***rație***

rauă *sf* vz ***rouă***

raucă¹ *sf* [At: TEAHA, C. N. 258 / Pl: ? / E: ***rău***] (Reg) Mârțoagă.

raucă² *sf* [At: ALR I, 1746/178 / Pl: *~uce* / E: nct] (Reg) Pește care seamănă cu mreana.

rauten *s* [At: CALENDARIU (1814), 183/8 / Pl: ? / E: ger ***Rauten*** (pll *Raute*)] (Bot; gmî) Virnaț (*Ruta graveolens*).

ravac *sn* [At: URICARIUL, IV, 133/12 / V: (îvp) ***răv~***, (reg) ***rev~*** / E: tc ***ravak***] **1** Miere de bună calitate care se scurge din fagurii expuși la soare. **2** Must care se scurge din strugurii puși în teasc (fără presare). **3** Vin superior obținut din ravac (1). **4** Vin limpede, separat de drojdii, prin trecerea lui dintr-un butoi în altul. **5** Vin rămas neînghețat într-un butoi expus la temperaturi joase. **6** Vin obținut din diverse fructe (de munte). **7** (Reg) Grăsime care se scurge din cașul stors de zer.

ravagiu *sn* [At: BRĂESCU, V. 37 / V: ***~vaj*** / Pl: *~ii*, (îvr) *~ri* / E: fr ***ravage***] **1** (Mpl; de obicei în legătură cu verbul „a face") Distrugere cauzată de furtuni, inundații etc. **2** Pustiire provocată de boli, epidemii etc. **3** (Pex) Pagubă.

ravaj *sn* vz ***ravagiu***

ravașlui *v* vz ***răvășlui***

ravăn, ~ă *a* vz ***reavăn***

raven, ~ă *a* vz ***reavăn***

ravenant, ~ă [At: DN³ / Pl: *~nți, ~e* / E: it ***ravennante***] (Liv) **1** Din Ravenna. **2** Mozaic caracteristic pentru arhitectura bizantină din Ravenna.

ravenă *sf* [At: DN³ / Pl: *~ne* / E: fr ***ravin***] Vale strâmtă cu versanți abrupți, instabili.

ravent *sn* vz ***revent***

ravi *sm* vz ***rabin***

ravila *v* vz ***răgila***

ravilă *sf* vz ***ragilă***

ravili *v* vz ***răgila***

ravin *sm* vz ***rabin***

ravinare *sf* [At: DN³ / Pl: *~nări* / E: ns cf fr *ravinement*] (Glg) Proces de formare a ravenelor.

ravintă *sf* vz ***revent***

ravitalia *vt* [At: V. ROM. dec. 1963, 151 / Pzi: *~iez* / E: fr ***ravitallier***] (Frr) A aproviziona cu alimente, cu materiale etc. Si: *a ajuta* (3).

ravitaliere *sf* [At: CAMIL PETRESCU, T. II, 433 / Pl: *~ri* / E: ***ravitalia***] (Rar) Aprovizionare cu alimente, cu materiale etc.

ravizie *sf* vz ***revizie***

ravlă *sf* [At: UDRESCU, GL. / E: nct] **1** (Mun) Cantitate mare Si: *grămadă* (1). **2** (Fig) Belșug (1).

ravună *sf* vz ***arvună***

raz¹ *sn* [At: SLAVICI, V. P. 103 / Pl: *~uri* / E: srb ***raz***] **1** Bară de oțel cu un capăt lățit și ascuțit, folosită la săpat gropi în pământ, la spart piatră etc. **2** Unealtă constând dintr-o bară scurtă de oțel cu tăiș la un capăt, folosită de tâmplari, dulgheri etc. Si: *răzătoare* (6). **3** (Reg) Otic la plug. **4** (Reg) Bucată de lemn cu care se nivelează grăunțele în baniță. **5** (Reg) Băț crestat cu care se frământă la stână urda sau cașul dospit Si: *răvar* (1). **6** (Reg) Par.

raz² *smn* vz ***rază***

razacaie *sf* vz ***razachie***

razachie [At: IORGA, S. D. XII, 68 / V: (îvp) ***~acăie, ~zăc~, ~zda~, răzic~, rez~, rezac~, rezic~*** / Pl: *~ii* / E: tc ***razaki*** cf bg *разакия*, srb *razakija*, ngr *ραζακί*] **1** *sf* Soi românesc de viță de vie care produce struguri

(de masă) cu boabe mari, albe sau roșii, lunguiețe și foarte cărnoase. **2** *sf* Strugure produs de razachie (**1**). **3** *a* De culoarea razachiei (**2**). **4** *a* (Îe) **A o lua pe coarda ~** A o lua cu binișorul. **5** *sf* (Reg; adesea determinat prin „sălbatică") Agriș (**1**) (*Ribes grossularia*).

razalău *smm* vz ***răzălău***

razant, ~ă [At: ALEXI, W. / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***rasant***] **1-2** *a, av* (Care trece) la mică distanță de o suprafață, aproape atingând-o. **3** *sf* Lovitură la jocul de tenis, dată astfel încât mingea trece aproape de partea superioară a plasei.

razanță *sf* [At: LTR² / Pl: *~țe* / E: fr ***rasance***, ger ***Rasanz***] **1** Proprietate a traiectoriei unui mobil de a avea curbură mică. **2** Distanță până la care o traiectorie se păstrează paralel și la mică înălțime față de pământ.

rază *sf* [At: CUV. D. BĂTR. I, 249 / V: (îrg) ***raz*** (Pl: *razi* sm, *~zuri* sn) / Pl: *~ze*, (îrg) *reze*, (reg) *răzi* / E: ml ***radia***] **1** Linie dreaptă după care se propagă lumina. **2** Fascicul subțire de lumină. **3** Traiectorie luminoasă. **4** (Îvr; îe) **A da ~** A fi originar din... Si: *a descinde* (**5**). **5** Lumină. **6** (Fig) Licărire. **7** (Fiz) Radiație (**2**). **8** (Și eliptic; îs) *~ze X* (sau *Roentgen*) Unde electromagnetice cu lungimi de undă mult mai mici decât acelea ale luminii. **9** (Reg; mpl) Radiografie (**1**). **10** (Mat) Distanță constatată de la centrul unui cerc până la orice punct de pe circumferință sau de la centrul unei sfere până la orice punct de pe suprafața ei. **11** (Mat) Segment de dreaptă care funcționează ca rază (**10**). **12** (Fig) Arie pe care se exercită o acțiune Si: (înv) *raion* (**1**), *zonă*. **13** (Fig) Arie pe care se întinde puterea sau influența cuiva sau a ceva. **14** (Reg) Creangă (**1**). **15** Fiecare dintre ramificațiile coarnelor cerbului. **16** (Reg) Fiecare dintre fofezele vârtelniței. **17** (Reg) Fiecare dintre cele patru lemne ale urzitoarei, prinse de capetele crucilor, pe care se întind firele la urzit. **18** (Reg) Bețe de lemn înfipte în perete pe care se urzește. **19** (Reg) Totalul sau o parte a firelor de urzeală de pe vârtelniță sau urzitor. **20** (Reg) Fiecare dintre cercurile concentrice ale unui copac, după care se poate stabili vârsta acestuia. **21** (Reg; art.; lpl) Numele unei constelații nedefinite mai îndeaproape. **22** (Reg; îs) *~zele nopții* Calea Lactee. **23** (Reg; șîc ***~za-soarelui***) Floarea-soarelui (*Helianthus annuus*). **24** (Bot; îc) **~zele-soarelui** Năvalnic (*Scolopendrium vulgare*).

razachie *sf* vz ***razachie***

razăm *sn* vz ***reazem***

razbalui *vt* [At: DLR / Pzi: ? / E: rs ***разваливать***] (Reg) A face dezordine căutând ceva.

razboinic *sm* vz ***războinic***

razdachie *sf* vz ***razachie***

razem *sn* vz ***reazem***

razgloji *smp* vz ***răzlog***

razie *sf* [At: ȘĂINEANU / Pl: *~ii* / E: fr, it ***razzia***, ger ***Razzia***] **1** Invazie pe un teritoriu dușman cu scopul de a prăda. **2** Control inopinat al populației dintr-o anumită rază teritorială, făcut de poliție, având drept scop descoperirea unor infractori sau a unor contravenienți. **3** Control medical inopinat.

razim *sn* vz ***rezem***

razima *v* vz ***rezema***

razimă *sf* vz ***reazem***

razmot *sn* [At: DN² / Pl: ? / E: fr ***rase-mottes***] Zbor orizontal al unor aeronave, foarte aproape de sol.

razna *av* [At: LB / V: (rar) ***a~***, ***~nă*** / E: slv ***разьно***] **1** (Pe lângă verbe de mișcare) Fără o țintă precisă. **2** Neținând seama de drum sau de direcție. **3** La întâmplare. **4** (Rar; precedat de *pp* „de-a") La întâmplare. **5** (Îe) **A o lua ~** A divaga. **6** (Îae) A bate câmpii. **7** (Îae) A exagera. **8** (Adesea urmat de *pp* „de" sau în construcție cu verbele „a sta", „a ține" etc.) La o parte Si: *izolat*.

raznă¹ *sf* [At: DELAVRANCEA, T. 131 / Pl: *~ne* / E: pvb ***rázni***] **1** Împrăștiere. **2** (Fig) Digresiune (**1**).

raznă² *sf* [At: CONV. LIT. XX, 1016 / Pl: *~ne* / E: nct] (Reg) Felie de măr sau de pară.

raznă³ *av* vz ***razna***

razniță *sf* [At: GLOSAR REG. / Pl:? / E: nct] (Reg) Presă de ulei.

raznocinți *smp* [At: DEX² / E: rs ***разночинцы***] Nume dat în Rusia, începând din sec. XVIII, intelectualității ridicate din rândurile funcționărimii, micii burghezii, negustorimii și țărănimii, care a avut un rol important în mișcarea revoluționară și în dezvoltarea științei și a culturii.

razol *sn* vz ***rozol¹***

răbar¹ sm vz ***râbar***

răbar² *sn* vz ***rävar***

răbarbură *sf* vz ***rabarbură***

răbăgie *sf* [At: ALR II/I, 4257/64 / Pl: ? / E: ns cf *rablagi*] **1-6** (Reg; îf *răbăjie*) Rablă (**1-6**).

răbălaș *sn* [At: ALR I, 1429/280 / Pl: ? / E: mg ***rablás***] (Reg) Jaf.

răbăli *vt* [At: CABA, SĂL. 100 / V: ***rablui***, ***~lui***, ***~blui***, ***rob~*** / Pzi: *~lesc* / E: mg ***rabol***] (Trs) A jefui.

răbălui *v* vz ***răbăli***

răbda [At: COD. VOR. 150/7 / V: (îrg) ***reb~*** / Pzi: *rabd*, (pop) *rábd* / E: nct] **1** *vt* A suporta (cu resemnare) o neplăcere sau o durere fizică sau morală Si: *a îndura*, *a suferi*. **2** *vt* (Îe) **A ~ în piele** A îndura mult, fără a se plânge. **3** *vi* (Înv) A rezista în luptă. **4** *vi* (Udp „la") A fi rezistent. **5-6** *vti* (Îvp) A aștepta în liniște, cu resemnare. **7** *vt* (Fig; îe) **A nu ~ vremea** (pe cineva) A fi presat de timp. **8** *vt* A tolera săvârșirea unui lucru nepermis Si: *a îngădui*, *a permite*. **9** *vt* A suporta prezența cuiva sau a ceva Si: *a suferi*. **10** *vt* (Fig) A îndura. **11** *vt* (Îe) **A (nu)-l ~ pe cineva inima (să...)** A (nu) se putea stăpâni (să...). **12** *vt* (Îe) **A (nu)-l mai ~ (pe cineva) puterile să...** A (nu) mai putea să... **13** *vt* (Înv) A crede (în cineva sau în ceva). **14** *vt* A spera. **15-16** *vir* A-și înfrâna pornirile Si: *a se abține* (**2**), *a se stăpâni*.

răbdare *sf* [At: COD. VOR. 134/7 / V: (înv) ***reb~*** / Pl: *~dări* / E: ***răbda***] **1** Capacitatea de a suporta dureri fizice sau morale. **2** (Gmț; îe) **A mânca (sau a înghiți, a se hrăni, a trăi cu) ~dări prăjite** A răbda (**1**) de foame. **3** Putere de a aștepta în liniște desfășurarea evenimentelor. **4** (Înv; în construcție cu verbul „a face") A avea răbdare (**3**). **5** (Îe) **A-(și) ieși din ~** (sau **din ~dări**) A (se) enerva (foarte tare). **6** (Îe) **A scoate** (pe cineva) **din ~** (sau **din ~dări, din toate ~dările**) A face pe cineva să se enerveze foarte tare. **7** (Gmț; îc) **~ și tutun** Se spune cuiva care trebuie să aștepte multă vreme. **8** (Cu valoare de imperativ) Așteaptă! **9** (Înv) Indulgență. **10** (Înv) Speranță. **11** Stăruință într-o lucrare (grea și de lungă durată) Si: *perseverență*, *statornicie* (**2**), *tenacitate*.

răbdat *sns* [At: UDRESCU, GL. / E: ***răbda***] **1-5** Răbdare (**1, 3, 9-11**). **6** (Reg; îe) **(A se alege) ei cu luatul, noi cu ~ul** Se zice când cineva este nedreptățit la împărțirea unor avantaje, bunuri etc.

răbdător, ~oare *a* [At: CORESI, EV. 265 / V: (înv) ***reb~***, ***rebdătoriu*** / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***răbda*** + *-tor*] **1** Care suportă cu tărie greutăți, suferințe fizice sau morale Si: *răbduriu* (**1**), (îvr) *răbduros* (**1**). **2** Care așteaptă în liniște desfășurarea evenimentelor. **3** (Înv) Care rabdă (**8**) Si: *indulgent*, *îngăduitor*. **4** Rezistent. **5** (Reg) Păgubaș. **6** Perseverent.

răbduce *v* vz ***răduce***

răbduliu, ~ie *a* vz ***răbduriu***

răbduliv, ~ă *a* vz ***răbduriu***

răbdurie *sf* [At: CORESI, L. 456/11 / Pl: ? / E: ns cf *răbduriu*] (Înv) Răbdare (**1**).

răbduriu, ~ie *a* [At: CORESI, L. 264/7 / V: (înv) ***~uliu***, ***~uliv***, ***~iv*** / Pl: *~ii* / E: ***răbda***] **1** Răbdător (**1**). **2** Indulgent. **3** Rezistent. **4** Perseverent.

răbduriv, ~ă *a* vz ***răbduriu***

răbduros, ~oasă *a* [At: DOSOFTEI, V. S. ian 12ʳ/4 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***răbduriu*** css] **1** (Îvr) Răbdător (**1**). **2** (Reg) Rezistent. **3** (Reg) Viguros.

răbegit, ~ă *a* vz ***rebegit***

răbel, ~ă *a* vz ***rebel***

răbelie *sf* vz ***rebelie***

răbigeală *sf* vz ***rebegeală***

răbigi *v* vz ***răbegi***

răbiță *sf* vz ***râbiță¹***

răbiză *sf* vz ***răbizli***

răblăgi *v* vz ***rablagi***

răblăgit, ~ă *vz* ***rablagit***

răblări *vt* [At: TDRG / Pzi: *~resc* / E: ***rablă*** + *-ări*] (Rar) **1** A uza. **2** A strica.

răblărit, ~ă *a* [At: VLAHUȚĂ, O. A. II, 3 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răbdări***] Rablagit (1).

răbloli *vru* [At: CV, 1951, nr. 6, 30 / Pzi: 3 *~lește* / E: nct] (Reg; d. vreme) A se încălzi.

răblui *v* vz ***răbăli***

răblușag *sn* [At: ALR I, 1429/350 / Pl: *~uri* / E: mg ***rablóság***] (Reg) Jaf.

răboașcă *sf* vz ***rubașcă***

răboj *sn* [At: NEGRUZZI, S. II, 263 / V: (reg) ***rabuș, ~bos, ~buș*** (Ban; Trs) ***raboș*** (A și: *raboș*), (Ban) ***rabăș*** / E: bg ***раболь***, srb ***rabos***] **1** Bucată de lemn de formă cilindrică sau în patru muchii, pe care se însemnau în trecut, prin crestături, diferite socoteli (numărul vitelor, banii datorați etc.). **2** (Îe) **A însemna la ~** A număra. **3** (Îae) A ține în evidență. **4** (Îe) **A șterge de pe ~** A da uitării. **5** (Îae) A ierta. **6** (Îe) **A lua** (sau **a da**) **pe ~** A lua (sau a da) pe datorie. **7** (Îe) **A trăi pe ~** A trăi pe datorie. **8** (Îe) **Ca pe** (sau **după**) **~** Întocmai. **9** Băț care se introduce în vasul cu lapte, la stână, însemnându-se pe el cantitatea de lapte rezultată dintr-o mulsoare. **10** (Reg) Bucată de lemn cu semne, întrebuințată în loc de zar într-un joc practicat la priveghi. **11** (Pex; reg) Condică (1). **12** Ceea ce se înseamnă pe răboj (1) Si: *socoteală*. **13** (Îe) **A i se uita cuiva ~ul** A i se uita cuiva numărul anilor. **14** (Îe) **A(-și) ieși** (sau **a scoate** pe cineva) **din ~ (afară)** A(-și) pierde (sau a face pe cineva să-și piardă) răbdarea Si: *a (se) supăra*. **15** Crestătură, de o anumită formă, făcută ca semn distinctiv în urechea unei vite. **16** (Reg) Unealtă ciobănească cu care se freacă urda și se zdrobește cașul dospit Si: *ravar* (1). **17** (Bot; reg) Mușchi care crește pe stânci și pe locuri pietroase.

răbojar *sm* [At: (a. 1560), ap. PANAITESCU, O. Ț. 207 / Pl: *~i* / E: ***răboj*** + *-ar*] (Îvr) Încasator de biruri.

răboji *vt* [At: DAVILA, V. V. 157 / Pzi: *~jesc* / E: ***răboj***] (Rar) A însemna pe răboj (1).

răbojire *sf* [At: DEX / Pl: *~ri* / E: ***răboji***] Însemnare pe răboj (1).

răboleală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***răboli*** + *-eală*] (Olt; Mun) Răsteală.

răboli *vr* [At: GR. S. V. 123 / V: ***~oni, ~ori, ~oti***, (reg) ***~orî*** / Pzi: *~lesc* / E: nct] (Olt; Mun) A se răsti^1 (1).

răboni v *vz* ***răboli***

răbonit, ~ă *a* vz ***răbunit***

răbonțat, ~ă *a* [At: LEXIC REG. II, 31 / Pl: *~ați, ~e* / E: ns cf *răbunit^1*] (Olt) Răvășit.

răboreală *sf* [At: LEXIC REG. 56 / Pl: *~eli* / E: ***răbori*** + *-eală*] (Reg) Răstire (la cineva).

răbori *v* vz ***răboli***

răborî *v* vz ***răboli***

răboș *sn* vz ***răboj***

răbotca *sf* vz ***horbotă***

răboti *v* vz ***răboli***

răboțoi *vr* [At: DLR / Pzi: *răboțoi, ~esc* / E: ctm ***răboli*** + ***rățoi***] (Reg) A se răsti^1 (1).

răbugni *v* vz ***răbufni***

răbufneală *sf* [At: LB / V: (reg) ***~une~, răzbufn~, răzbugn~, răzbun~, rebuvn~*** / Pl: *~eli* / E: ***răbufni*** + *-eală*] **1** Zgomot surd și puternic Si: *bufnitură, răbufnire* (1). **2** Suflu puternic (de vânt), însoțit de un zgomot surd. **3** (Fig) Manifestare violentă a unui sentiment Si: *izbucnire*. **4** (Reg) Fermentație (1). **5** (Reg; îf *răbuneală*) Caimac (1) pe lapte. **6** (Reg) Boală a oilor caracterizată prin umflarea ugerului.

răbufnet *sn* [At: LUNGIANU, ap. SCRIBAN, D. / Pl: *~e* / E: pvb ***răbufni***] **1** Răsunet (1). **2** Amintire (1).

răbufni [At: DELAVRANCEA, T. 50 / V: ***~ubni, ~uni, reb~*** / Pzi: *~nesc* / E: *ră(z)-* + ***bufni***] **1** *vi* A produce (prin izbire, cădere sau explozie) un zgomot surd și puternic. **2-3** *vtr* A (se) trânti cu putere de ceva, producând un zgomot înfundat Si: *a (se) izbi*. **4** *vi* (D. zgomote) A răsuna puternic. **5** *vt* (Reg; îf *răbuni*) „A bate bădâniu ca să se aleagă untul". **6** *vi* A izbucni cu putere (eliberându-se dintr-o strânsoare, dintr-o apăsare) Si: *a năvăli, a țâșni*. **7** *vi* (Fig; d. acțiuni, sentimente) A se manifesta brusc și violent Si: *a izbucni*. **8** *vi* (D. vin, lapte) A fermenta (1). **9** *vr* (Mun; Olt; îf *răbuni*; d. pământ) A se afâna (1). **10** *vi* (D. pâine) A crăpa (3) (fiind bine coaptă).

răbufnire *sf* [At: LM / Pl: *~ri* / E: ***răbufni***] **1** Zgomot surd și puternic Si: *răbufneală* (1), *răbufnit^1* (1), (rar) *răbufnitură*. **2** Țâșnire. **3** (Fig) Manifestare bruscă și violentă (a unui sentiment, a unei emoții etc.) Si: *răbufnit^1* (1).

răbufnit^1 *sn* [At: MDA ms / Pl: ? / E: ***răbufni***] **1-3** Răbufnire (1-3).

răbufnit^2, ~ă *a* [At: CV, 1949, nr. 8, 33 / V: ***~unat, ~unit, răzbunat*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răbufni***] **1** (Mun; îf *răbunat*) Mărunțit. **2** (D. pâine, fructe; îf *răbunit*) Crăpat (1) de copt. **3** (Olt; d. buze; îf *răzbunat*) Răsfrânt (1).

răbufnitură *sf* [At: CĂLINESCU, E. O. I, 84 / Pl: *~ri* / E: ***răbufni*** + *-tură*] (Rar) Răbufnire (1).

răbui *vt* [At: URICARIUL, X, 406 / Pzi: *~esc* / E: ns cf ger *reiben* „a freca, a rade"] (Mol) **1** A șterge de pe răboj (1). **2** A lichida o socoteală. **3** A unge cu răbuială (2). **4** A face curățenie. **5** (Fig) A da gata pe cineva.

răbuială *sf* [At: CREANGĂ, A. 46 / Pl: *~ieli* / E: ***răbui*** + *-eală*] (Mol). **1** Unsoare preparată din păcură în scopul înmuierii unor obiecte din piele. **2** Ungere cu răbuială (1). **3** Dereticare.

răbuire *sf* [At: DEX^2 / Pl: *~ri* / E: ***răbui***] **1** Ștergere de pe răboj (1). **2** Lichidare a unei socoteli. **3** Ungere cu răbuială. **4** Dereticare.

răbuit, ~ă *a* [At: DEX^2 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răbui***] (Reg) Uns cu răbuială (1).

răbunat^1, ~ă *a* vz ***răbufnit^1***

răbunat^2, ~ă *a* vz ***răbufnit^2***

răbuneală *sf* vz ***răbufneală***

răbuni^1 *vr* [At: ARHIVA, XXX, 283 / Pzi: *~nesc* / E: nct] (Mun; Olt) A se tolăni.

răbuni^2 *v* vz ***răbufni***

răbunit^1, ~ă *a* [At: RĂDULESCU-CODIN / V: ***~bon~, ~nat*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răbuni^1***] (Reg) **1** Tolănit. **2** Răvășit (1).

răbunit^2, ~ă a *vz* ***răbufnit^2***

răbuș *sn* vz ***răboj***

răbuz *sn* vz ***răboj***

răc *i* [At: ALR II, 5735/36 / E: fo] (Reg) Cuvânt cu care se alungă rațele.

răcam *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~uri* / E: tc *rakam* „cifră, calcul, aritmetică"] (Trî) „Tablă elementară de socotit".

răcan *sm* [At: BACALBAȘA, ap. TRDG / Pl: *~i* / E: ns cf *răcut*] (Dep) Recrut (1) (în armată).

răcar *sm* [At: FILIMON, O. I, 101 / Pl: *~i* / E: ***rac^2*** + *-ar*] Persoană care se îndeletnicește cu prinderea sau cu vânzarea racilor.

răcaș *sn* [At: PAȘCA, GL. / V: ***rac~, roc~*** / Pl: *~uri* / E: mg ***rakás***] **1** (Reg) Grămadă de trunchiuri de copaci. **2** Tason. **3** (Reg; îlav) **Cu ~u** Cu grămada. **4** (Buc) Un fel de jilip pe care sunt lăsate să alunece la vale lemne de foc. **5** (Reg) Proptea făcută din scânduri așezate cruciș, care se pune la capătul stivelor de lemne ca să nu se dărâme. **6** (Trs; Mar) Lucruri depozitate în dezordine. **7** (Mar; Trs) Grup (mare) de oameni.

răcăbuș *sm* [At: L. COSTIN / Pl: *~i* / E: ***racob*** + *-uș*] (Ban) Căruțaș.

răcădea *v* vz ***recădea***

răcădi *va* vz ***răgădui***

răcădui^1 *vr* [At: BUL. FIL. VII-VIII, 368 / Pzi: *~esc* / E mg ***reked*** „a răguși"] **1** (Ban; d. copii) A scânci. **2** (Reg) A se răsti^1 (1).

răcădui^2 *v* vz ***răgădui***

răcăduire *sf* [At: DEX^2 / Pl: *~ri* / E: ***răcădui^1***] **1** Scâncire. **2** Răstire (1).

răcăi *vi* [At: ALR SN III, 4 733/531 / Pzi: 3 *~ește* / E: ***rac^1*** + *-ăi*] (Reg) **1** (D. broaște) A orăcăi. **2** (D. rațe) A măcăi.

răcăină *sf* vz ***răcovină***

răcăleț *sm* vz ***racalet***
răcăli[1] *vi* [At: ALR SN II h 381/318 / Pzi: 3 *~lește* / E: ***rac[1]*** + *-ăli*] (Reg; d. rațe) A măcăi.
răcăli[2] *vt* [At: COMAN, GL. / Pzi: *~lesc* / E: ns cf *răcălui*] (Trs) A scormoni.
răcălui[1] *v* vz ***răclui[2]***
răcălui[2] *v* vz ***răcălui***
răcămăți *vr* [At: DLR / V: ***rechemeți*** / Pzi: *~țesc* / E: ***răcămeț***] (Reg) **1** A se răsti[1] **(1)**. **2** A amenința **(6)**.
răcămete *sm* vz ***racamete***
răcămeț *sm* vz ***racamete***
răcănat, ~ă *a* vz ***rătăcănat***
răcănel *sm* [At: I. IONESCU, M. 65 / V: ***racan~, ~coner, râc~, rânc~*** / Pl: *~ei* / E: ns cf *răcăni*] (Reg) Brotac **(1)** (*Hyla arborea*).
răcăni *vi* [At: ȘĂINEANU / Pzi: 3 *~nește, răcăne* / E: ***rac[1]*** + *-ăni*] (Reg; d. broaște) A orăcăi.
răcănit *sn* [At: UDRESCU, GL / Pl: ? / E: ***răcăni***] (Reg) Orăcăit.
răcărele *sfp* vz ***răcorel***
răcărit *sn* [At: SADOVEANU, O. VII, 459 / Pl: ? / E: ***rac[2]***] (Rar) Îndeletnicirea de a prinde raci[2] **(1)**.
răcăstaua *sf* vz ***răcăstău***
răcăstău *s* [At: COMAN, GL. / V: ***lăcăsteu, ~taua*** *sf*, ***~teu, rechesteu*** / Pl: ? / E: mg ***rekesztő***] (Reg) **1** Stăvilar. **2** Cumpăna stavilei la joagăr. **3** (Îf *lăcăsteu*) Loc îngrădit.
răcăsteu *s* vz ***răcăstău***
răcășan *sm* [At: ARVINTE, TERM. 163 / Pl: *~șeni* / E: ***răcaș*** + *-ean*] (Trs) Lucrător care muncește la tason, punând în ordine materialul lemnos.
răcăși [At: ARVINTE, TERM. 163 / Pzi: *~șesc* / E: ***răcaș***] **1** *vt* (Reg) A pune în ordine lemnele la tason Si: *a răcășui*. **2** *vt* „A expune lucrurile de preț, în semn de mândrie". **3** *vr* A se tolăni.
răcășit, ~ă *a* [At: ARVINTE, TERM. 163 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răcăși***] (Reg) Împrăștiat.
răcășui *vt* [At: ARVINTE, TERM. 163 / Pzi: *~esc* / E: ***răcaș*** + *-ui*] (Reg) A pune în ordine lemnele la tason Si: *a răcăși* **(1)**.
răcătănat[1], ~ă *a* vz ***răscrăcănat***
răcătănat[2], ~ă *a* vz ***rătăcănat***
răcăteț *sm* vz ***racateț***
răcătui *v* vz ***răgădui***
răcățel *sm* [At: DDRF / Pl: *~ei* / E: ns cf *racănel, rachet*] (Reg) Brotac **(1)** (*Hyla arborea*).
răce *a* vz ***rece***
răcea *sf* [At: ANTIPA, P. 375, 382 / Pl: *~ele* / E: ns cf *răcilă*] (Reg) Minciog.
răceală *sf* [At: CORESI, EV. 364 / V: (înv) ***rec~***, (reg) ***ric~*** / Pl: *~eli*, (înv) *~ele* / E: ***răci*** + *-eală*] **1** (Îoc *căldura*) Temperatură scăzută (a aerului). **2** (Îoc *căldură*) Vreme rece Si: *frig* **(1)**. **3** Însușire a unui corp de a fi rece **(1)**. **4** Senzație de frig (provocată de boală, de frică etc.). **5** (Îvr) Rușine. **6** (Fig) Lipsă de însuflețire sau de entuziasm Si: *indiferență, nepăsare*. **7** Atitudine distantă Si: *rezervă*. **8** Calm **(11)**. **9** Imparțialitate. **10** Boală contagioasă la oameni și la animale, caracterizată prin inflamarea căilor respiratorii superioare și manifestată prin guturai, tuse febrilă etc. Si: (Mol) *rahnă[1]*.
răcelniță *sf* [At: L. ROM. 1960, nr. 5, 29 / Pl: *~țe* / E: ***rac[2]*** + *-elniță*] Plasă mică, circulară, pentru prins raci[2] **(1)**.
răcer *sn* [At: LB / Pl: *~e* / E: ***răci*** + *-ar*] (Trs) Răcitor **(5)** la cazanul de distilat rachiu.
răcesc, ~ească *a* [At: ȘEZ. VII, 93 / Pl: *~ești* / E: ***rac[2]*** + *-esc*] (Într-un descântec) **1** De rac[2] **(1)**. **2** Care se referă la rac[2] **(1)**.
răchie[1] *sf* vz ***rachiu***
răchie[2] *sf* vz ***rechie[1]***
răchiege *sf* vz ***rachiege***
răchierie *sf* vz ***rachierie***
răchișoară *sf* [At: TRDG / Pl: *~re* / E: ***răchită*** + *-ișoară*] (Bot) **1** Cătină **(2)** (*Lycium halimifolium*). **2** (Reg) Jaleș-de-câmp (*Stachys recta*).
răchitan *sm* [At: DDRF / Pl: *~i* / E: ***răchită*** + *-an*] **1** Plantă erbacee cu flori roșii purpurii, așezate la vârful tulpinilor și al ramurilor în spice mari și dese (*Lythrum salicaria*) Si: (reg) *brăileancă* **(3)**, *călbășoră*, *cârligățea[1]* **(1)**, *gălbejoră* **(3)**, *florile-zânelor, lemnie, lemnuș, lemnușcă, zburătoare-bărboasă*. **2** Plantă erbacee cu flori roșii purpurii, așezate la vârful tulpinilor și al ramurilor în spice lungi și subțiri (*Lythrum virgatum*).
răchitar[1] *sm* [At: MARIAN, INS. 274 / Pl: *~i* / E: ***răchită*** + *-ar*] Fluture mare de noapte de culoare brumărie, a cărui larvă atacă tulpina unor arbori, în special a răchitelor bătrâne (*Cossos ligniperda*).
răchitar[2] *s* [At: DR. XI, 67, 72 / Pl: ? / E: ***răchită*** + *-ar*] (Reg) Răchitiș.
răchită *sf* [At: BIBLIA (1688), 88[2]/37 / V: (reg) ***~iță, răpi~, răți~, rec~, ric~, roc~*** / Pl: *~te, ~iți* / E: bg **ракита**] **1** Nume dat mai multor specii de salcie, cu frunzele înguste și lunguiețe, cu ramuri elastice, folosite ca material de împletit (*Salix*). **2** (Șîc **~ta-cea-fragedă, ~verde, ~albă**) Specie de salcie cu ramuri erecte, care pot fi desprinse ușor de trunchi, cu frunze înguste și lunguiețe, având marginile fin zimțate Si: *lozie, mlajă*, (reg) *plesnitoare, salce, salcie, salcică, sălcioară, salcie fragedă, salcie plesnitoare* (*Salix fragilis*). **3** (Șîc **~albă, ~de-mlajă, ~de-împletit**) Mlajă (*Salix viminalis*). **4** (Reg; șîc **~sălbatică, ~moartă, ~flocoasă**) Răchită **(1)** roșie (*Salix purpurea*). **5** (Reg; șîc **~albă, ~mare, ~sălbatică, ~de-pădure, ~cu-mâțoace, ~de-luncă**) Salcie (*Salix alba*). **6** (Reg; șîc **~moale, ~puturosă, ~sălbatică, ~cu-mâță**) Iov (*Salix capraea*). **7** (Reg; șîc **~supărată, ~pletoasă, ~iovă, ~ta-plângerii, ~jalnică, ~albă, ~americană, ~moartă, ~de-mlajă, ~mlăjoasă**) Salcie pletoasă (*Salix babylonica*). **8** (Mpl. îf *răchiți*; șîc **~furtunosă**) Zălog (*Salix cinerea*). **9** (Șîc **~roșie**) Arbust cu ramurile de culoare cenușie, măslinie sau purpurie-închisă, cu frunze înguste, puțin mai late spre vârf, cu flori purpurii sau verzui, din ale cărui nuiele se fac împletituri Si: *lozie, mlajă*, (reg) *răchițică* **(14)**, *salcă-roșie, salce-neagră, salcie-roșie* (*Salix purpurea*). **10** Nuiele sau coajă de răchită **(1)**, din care se confecționează obiecte împletite (coșuri, scaune etc.). **11** Lemn moale de răchită **(1)**, din care se fac linguri, albii etc. **12** (Pex; csc) Răchitiș. **13** (Bot; reg; lpl) Colțișor **(4)** (*Dentaria bulbifera*).
răchitărie *sf* [At: DR. XI, 65 / Pl: *~ii* / E: ***răchită*** + *-ărie*] Pădure (tânără) de răchită **(1)**, din care se taie nuiele pentru confecționarea de împletituri.
răchiteață *sf* [At: BORZA, D. 154 / Pl: *~ețe* / E: ***răchită*** + *-eață*] (Reg) Mlajă (*Salix viminalis*).
răchitici *s* [At: DR. XI, 72 / Pl:? / E: ***răchitiș*** css] Răchitiș.
răchitiș *sn* [At: (a. 1491) BOGDAN, D. ȘT. I, 473 / V: (reg) ***rec~, ~ițiș*** / Pl: *~uri* / E: ***răchită*** + *-iș*] Desiș de răchite Si: *răchită* **(12)**, *răchitărie*, (reg) *răchitar[2], răchitici*.
răchitos, ~oasă *a* [At: ALR II, 6390/250 / V: ***~ițos*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***răchită*** + *-os*] (Reg; d. terenuri) Plin de răchită **(1)**.
răchițată *a* [At: GR. S. V. 62 / Pl: *~te* / E: ***răchită***] (Într-un descântec; csnp) De culoare galbenă Si: *gălbui* **(1)**.
răchiță *sf* vz ***răchită***
răchițea *sf* [At: H I. 19 / Pl: *~ele* / E: ***răchițică*** css] **1-13** Răchițică **(1-13)**.
răchițel *sm* [At: CANDREA, Ț. O. 52 / Pl: *~ei* / E: ctm ***răchită*** + ***răcănel***] (Reg) Brotac **(1)** (*Hyla arborea*).
răchițică *sf* [At: CREANGĂ, P. 316 / Pl: *~țele* / E: ***răchită*** + *-ică*] **1** Răchită **(1)** tânără. **2** (Prc; csc) Răchită **(1)** folosită la confecționarea împletiturilor. **3** Vârfuri de răchită **(4)** din care se extrage o vopsea galbenă. **4** (Îc) **~albă** (sau **~mlajă**) Mlajă (*Salix viminalis*). **5** (Reg; șîc **~albă**) Salcie pletoasă (*Salix babylonica*). **6** Arbust cu frunze ascuțite, acoperite pe ambele părți cu un fel de solzi care le dau un aspect argintiu și cu flori mici, galbene Si: (rar) *măslin-sălbatic*, (reg) *salcie-mirositoare, sălcioară* (*Elaeagnus angustifolia*). **7** (Lpl) Arbust târâtor pitic, cu flori roz-carmin, care crește în regiunile muntoase și subalpine, al cărui fruct (bacă roșie) de mărimea unui bob de mazăre, cu gust acrișor, se folosește în alimentație și în farmaceutică (*Oxycoccus quadripetalus*). **8** (Buc) Iarbă-roșie (*Polygonum persicaria*). **9** (Bot; Buc) Zburătoare (*Epilobium*

angustifolium). **10** (Bot; Mol; mpl) Canale (*Impatiens balsamina*). **11** (Reg) Cătină-(2)-de-garduri (*Lycium halimifolium*). **12** (Mol; îc) **~ de toamnă** Albăstriță (*Aster tripolium*). **13** (Mol; îc) **Răcițele-de-toamnă** Brumărele (3) (*Phlox paniculata*). **14** Salcie-roșie (*Salix purpurea*).

răchițiș *sn* vz ***răchitis***

răchitos, ~oasă *a* vz ***răchitos***

răchiu *sn* vz ***rachiu***

răci [At: ANON. CAR. / V: (înv) ***reci*** / Pzi: *răcesc* / E: ***rece***] **1-2** *vtr* (D. obiecte) A deveni sau face să devină mai rece (1). **3** *vr* (D. timp) A deveni (mai) friguros, cu temperatura (mai) scăzută. **4-5** *vtr* (D. ființe și corpul lor) A pierde sau a face să piardă din căldura vitală obișnuită (din cauza unei spaime, a unei boli etc.). **6** *vr* (D. ființe și corpul lor) A avea senzația de frig. **7** *vt* (Îc) **A-și ~ gura degeaba** (sau **în zadar, de pomană, de-(a) surda**) A vorbi fără folos. **8** *vt* (Îae) A insista zadarnic. **9-10** *vtr* (Îe) **A i se** (sau **a-i**) **~** (cuiva) **inima** A (se) speria. **11** *vr* (Îvr; calc greșit după slv ***ростыдити сѧ***) A se rușina. **12** *vr* (Fig; d. oameni și sentimentele lor) A deveni distant, nepăsător. **13-14** *vtr* (D. sentimente) A (se) diminua. **15-16** *vtr* (Rar; d. fapte, evenimente etc.) A(-și) pierde actualitatea. **17** *vi* (D. oameni și animale) A se îmbolnăvi, contractând o răceală (10). **18** *vi* (Reg) A se obrinti.

răcilă *sf* [At: ANTIPA, P. 388 / V: ***răciul*** (Pl: *răciuluri, răciule*) *sn* / Pl: *~le* / E: srb ***racilo***] **1** Unealtă cu care se prind racii[2] (1), alcătuită dintr-un cerc de lemn sau de sârmă pe care se fixează o plasă de forma unei farfurii. **2** (Reg) Unealtă de pescuit alcătuită dintr-o plasă (în formă de sac) fixată de o prăjină lungă.

răcime *sfs* [At: VÎRCOL. V. 98 / V: ***rec~*** / E: ***rece*** + *-ime*] (Olt) Vreme rece.

răcină *sf* vz ***ricină***

răcipist *sn* vz ***recipisă***

răcipistie *sf* vz ***recipisă***

răcire *sf* [At: DRLU / V: (înv) ***rec~*** / Pl: *~ri* / E: ***răci***] **1** (D. obiecte) Pierdere a căldurii. **2** (Înv) Rușine. **3** (Rar; d. oameni și animale) Îmbolnăvire prin contractarea unei răceli (10).

răcit[1] *sns* [At: DL / Pl: ? / E: ***răci***] Pierdere a căldurii Si: *răcire* (1).

răcit[2]***, ~ă*** *a* [At: DRLU / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răci***] **1** (D. obiecte) Care a devenit mai rece (1). **2** Care este rece (1). **3** (D. ființe) Care are o senzație de frig (din cauza spaimei, a unei emoții etc.). **4** (Îe) **Cu inima ~ă** Speriat. **5** Bolnav de răceală (10).

răcitoaică *sf* [At: BORZA, D. 64 / Pl: ? / E: ***răchită*** + *-oaică*] (Bot; reg) Cârligei (12) (*Epilobium roseum*).

răcitor, ~oare [At: CANTEMIR, HR. 270 / V: (îvr) ***rec~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***răci*** + *-tor*] **1** *a* (Îvr) Care produce frig. **2** *sf* Răceală (1). **3** *sfn* Vas cu gheață care servește la răcirea băuturilor. **4** *sn* Instalație folosită pentru răcirea sau menținerea unei temperaturi scăzute a unui material, a unei substanțe sau a unui spațiu închis, cu ajutorul unui agent refrigerent ca gheața, lichid volatil, aer, apă rece etc. **5** *snf* Instalație cu apă rece care servește la condensarea vaporilor de alcool la cazanul de distilat rachiu Si: (Trs) *răcer*. **6** *sn* Dulăpior cu pereți dubli, în care se menține o temperatură joasă prin introducere de gheață sau printr-un aparat electric, care se folosește pentru păstrarea la rece a alimentelor sau pentru răcirea băuturilor Si: *frigider*. **7** *sn* Încăpere într-o cherhana, cu pereți dubli și bine izolați, în care se pune gheață, servind pentru păstrarea peștelui la rece. **8** *sn* Instalație care servește la răcirea cuptorului în fabrici.

răcitură *sf* [At: BRONZI, L. 159 / S și: *rec~* / Pl: *~ri* / E: ***răci*** + *-tură*] **1** (Mol; Trs; mpl) Piftie. **2** (Rar; lpl) Mâncăruri reci.

răciuci *v* vz ***răsuci***

răciucică *sf* [At: LR II, 605 / Pl: ? / E: ***răciuci***] (Reg) **1-2** Drugă (1-2).

răciuină *sf* vz ***răcovină***

răciul[1] *sn* vz ***răcilă***

răciul[2] *sn* vz ***reciug***

răciună *sf* vz ***răcovină***

răcâi *v* vz ***râcâi***

răclar *sm* [At: H X. 161 / Pl: *~i* / E: ***raclă*** + *-ar*] (Reg) **1-2** Persoană care face racle (1, 3).

răcli *vt* [At: BARCIANU / Pzi: *~lesc* / E: ***raclă***] (Rar) A face caneluri de-a lungul unei coloane.

răclitură *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~ri* / E: ***răcli*** + *-tură*] (Rar) Canelură (1).

răcliță *sf* [At: PRAV. 42 / V: (reg) ***lăcri~*** / Pl: *~țe*, (reg) *~ți* / E: ***raclă*** + *-iță*] **1** (Îvp) Raclă (3) mică Si: *casetă* (1). **2** (Pop) Cutie sau vas (de lemn, cu capac) în care se păstrează brânza, untul etc. **3** (Pop) Cutie sau vas (de lemn, cu capac) în care se duce mâncarea la câmp.

răclui[1] *vt* [At: DL / Pzi: *~esc* / E: ***raclă*** + *-ui*] (Reg) A parcela.

răclui[2] *vt* [At: ALRT II, 142 / V: ***lăcrui, ~căl~*** / Pzi: *~esc* / E: mg ***rak***] **1** (Reg) A așeza (1). **2** (Îf *răcălui*) A îndrepta butucii la tason și a-i pune în ordine. **3** A zidi în interior pereții unei fântâni.

răcluță *sf* [At: IORGA, S. D. XII, 60 / V: ***lăcru~*** / Pl: *~țe* / E: ***raclă*** + *-uță*] (Îrg) Casetă (1).

răcnet *sn* [At: ASACHI, S. L. I, 69 / V: (reg) ***răhn~*** / Pl: *~e* / E: ***răcni*** + *-et*] **1** Urlet de animal. **2** Țipăt puternic scos de om, exprimând durere, mânie, teamă etc. **3** (Dep) Cuvinte strigate cu putere. **4** (Pex) Larmă de voci. **5** (Îla) **Ultimul ~** Foarte nou și foarte modern.

răcni[1] [At: N. TEST. (1648), 310v/20 / V: (pop) ***răgni***, (Trs) ***răhni***, (reg) ***râc~*** / Pzi: *~nesc* / E: vsl ***рыкнѫти***] **1** *vi* (D. animale) A scoate strigătul caracteristic speciei Cf *rage* (1). **2-3** *vti* (D. oameni) A scoate strigăte puternice (de durere, de mânie, de spaimă etc.). **4-5** *vti* (D. oameni) A spune ceva cu glas foarte tare Si: *a țipa, a urla, a zbiera*. **6-7** *vti* (D. oameni) A se răsti la cineva.

răcni[2] *vt* [At: ANON. CAR. / Pzi: *~nesc* / E: srb ***rignuti***] (Ban) A voma.

răcnire *sf* [At: VARLAAM – IOASAF, 175r/19 / V: (reg) ***râc~*** / Pl: *~ri* / E: ***răcni***[1]] **1-2** Răcnet (1-2).

răcnitor, ~oare *a* [At: DOSOFTEI, V. S. dec. 193v/15 / V: (înv) ***~iu***, (reg) ***răgn~*** / E: ***răcni*** + *-tor*] **1** (Îrg; d. animale) Care răcnește[1] (1). **2-3** (D. oameni) Care răcnește[1] (2).

răcnitoriu, ~oare *a* vz ***răcnitor***

răcnitură *sf* [At: VARLAAM – IOASAF, 55v/2 / V: ***răgn~*** / Pl: *~ri* / E: ***răcni***[1] + *-tură*] **1** (Îrg) Urlet (de animal) Si: *muget*. **2** Strigăt. **3** Plânset puternic.

răcoaică *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ice*/ E: ***rac***[2] + *-oaică*] (Rar) Femela racului2 (1).

răcoanță *sf* [At: ALR SN II h 357/574 / V: ***rochin~, roc~*** / Pl: *~țe* / E: mg ***raconka***] (Trs; Mol; mpl) **1** Țeapă la sanie sau la car, înlocuind loitrele. **2** Fiecare dintre drugii de fier prinși vertical de perinocul vagonetului de cărat bușteni. **3** Întregul șir de drugi care sprijină încărcătura vagonetului de cărat bușteni. **4** Stinghie sau rezemătoare laterală care permite încărcarea unui vagon cu bușteni sau cu scânduri peste nivelul vagonului.

răcoare [At: PALIA (1581), 21/9 / S și: *rec~* / Pl: *~ori* / E: ***rece*** + *-oare*] **1** *sf* Temperatură ușor scăzută a aerului Si: *răcoreală* (1). **2** *sf* Frig moderat. **3** *sf* (Pex) Loc răcoros (1). **4** *sf* (Îc) **A se lăsa (cu) ~** A se face frig. **5** *sf* (Fam; mai ales în construcție cu verbele „a sta", „a băga" etc.; îe) **La ~** La închisoare. **6** *sf* (Rar) Adiere răcoroasă (1). **7** *sf* (Mai ales d. apă) Însușirea de a fi răcoros (1) Si: *răcoritor, răceală* (1). **8** *sf* (Adesea în construcție cu „a-i fi", „a i se face") Senzație de frig moderat, produsă de temperatura scăzută a aerului. **9** *sf* (Îe) **A-l lua** (pe cineva) **cu ~ori** A i se face frig. **10** *sf* (Mpl; adesea în construcție cu „a lua", „a apuca", „a cuprinde") Senzație de frig provocată de o stare patologică sau emotivă. **11** *sf* (Îe) **A (se) băga în ~ori** (sau **în toate ~orile**) sau **a-l trece (toate) ~orile** A (se) îngrozi. **12** *sf* (Reg; îe) **A-și lua ~orile** A scăpa de grijă. **13** *sf* (Îvr) Rușine. **14** *a* (Înv) Răcoros (1).

răcodeală *sf* vz ***răcodelie***

răcodelie *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. dec. 196v/7 / V: ***~eală, ~le***, (Olt) ***ruc~*** / Pl: *~ii* / E: vsl ***ржкодѣлиѥ***] **1** (Îrg) Muncă manuală. **2** (Cer) Lucru de mână.

răcohină *sf* vz ***răcovină***

răcoină^1 *sf* [At: CIAUŞANU, V. 193 / V: ~*cui*~ / E: nct] 1 (Olt) Pânză din care se fac saltele.

răcoină^2 *sf* vz ***răcovină***

răconer *sm* vz ***răcănel***

răcoreală *sf* [At: M. COSTIN, O. 271 / S şi: *rec~* / Pl: *~eli* / E: ***răcori*** + *-eală*] 1 Răcoare (1). 2 (Fam; rar; îe) **La ~** La închisoare. 3 (Îvr) Distracţie (1). 4 (Rar; ccr) Băutură răcoritoare. 5 (Înv; fig) Linişte.

răcorel *sns* [At: CARAGIALE, O. VII, 68 / E: ***răcoare*** + *-el*] Răcoare (1) uşoară.

răcori [At: MINEIUL (1776), 116 ^{r}2/28 / S şi: *rec~* / Pzi: *~resc* / E: ***răcoare***] **1-2** *vtr* A pierde (sau a face să piardă) din căldură Si: *a (se) răci* (1-2). **3-4** *vtr* A(-şi) potoli senzaţia de fierbinţeală a corpului şi setea. **5-6** *vtr* A (se) înviora. **7-8** *vti* (Îrg) A face bine cuiva. **9-10** *vtr* (Fig) A (se) linişti (în urma unei izbucniri nervoase). **11** *vr* (Rar) A se consola (2).

răcorică *sf* [At: TDRG / V: ***~cărele*** *sfp* / Pl: *~rele* / E: ***răcorel*** css] (Bot) 1 (Mun; Olt; lpl) Volbură (*Convolvulus arvensis*). 2 Zorele (*Impomaea purpurea*). 3 Zorele (*Pharbitis hederacea*). 4 (Îf *racărele*) Zorele-bătute (*Calystegia pubescens*).

răcorire *sf* [At: LB / Pl: *~ri* / E: ***răcori***] 1 Răcoare (1). 2 (Îrg) Reveneală.

răcorit, ~ă [At: ALECSANDRI, POEZII, 363 / S şi: *rec~* / Pl: *~iţi, ~e* / E: ***răcori***] 1 Care s-a răcorit (2) Si: *răcoros* (1). 2 (Fig; d.oameni) Liniştit (în urma unei izbucniri nervoase).

răcoritoară *a* vz ***răcoritor***

răcoritor, ~oare [At: GCR. II, 254/32 / V: (înv) ***~oară*** *af* / S şi: *rec~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***răcori*** + *-tor*] 1 *a* Care produce răcoare (1). 2 *sf* (Înv) Răcoare (15). 3 *sfp* Băutură care astâmpără setea şi răcoreşte (3). 4 *sn* (Îvr) Evantai (1).

răcoros, ~oasă *a* [At: CALENDARIU (1794), 1/27 / V: ***~cur~*** / S şi: *rec~* / Pl: *~oşi, ~oase* / E: ***răcoare*** + *-os*] 1 Care are o temperatură uşor scăzută Si: *răcoritor* (1), *răcorit* (1), (înv) *răcoare* (15). 2 Care aduce răcoare (9). 3 Care produce o senzaţie de prospeţime Si: *înviorător*. 4 (Rar) Fraged (5). 5 (Fig) Care linişteşte. 6 (D. îmbrăcăminte) Care nu ţine cald.

răcoşan *sm* vz ***rocoşan***

răcoşi *v* vz ***rocoşi***

răcoşit, ~ă *a* vz ***rocoşit^2***

răcoşitor, ~oare *a* vz ***rocoşitor***

răcovină *sf* [At: CIHAC, II, 302 / V: ***racoimă, racoi~, rac~, racui~, răcăi~, răciuină, răciună, răcohi~, răcoi~, răcui~, răncuină, recoi~, recori~, rec~, rocori~, rocoti~, roc~, rogoi~*** / Pl: *~ne* / E: nct] 1 Mică plantă erbacee cu tulpina târâtoare, cu flori albe, cu petalele mai scurte decât sepalele şi cu fructul o capsulă lunguiaţă, folosită în medicina populară Si: (reg) *aurică, coadă* (110)*-de-găină, cuişoriţă* (6), *gheţişoară, iarba-găinii, rocotel* (2), *rocoviţă, roghină, scânteiuţă, steluţă-albă* (*Stellaria media*). 2 Rocoţea (1) (*Stellaria graminea*). 3 (Reg; şîc **rocoină-roşie**) Scânteiuţă (*Anagallis caerulea*). 4 (Bot; reg) Mierluţă (*Alsine nerva*). 5 (Mun; Olt) Plantă erbacee din familia rubiaceelor, cu frunze moi şi flori albe, folosită în medicina populară Si: *floarea-Sfântului-Ion, sânziană* (*Galium rotundifolium*). 6 (Reg) Busuioc-de-câmp (*Galinsoga quadriradiata*). 7 (Reg; şîc **rocoină-grasă**) Busuioc-sălbatic (*Galinsoga parviflora*).

răcoz *sm* vz ***rogoz***

răcrut *sm* vz ***recrut***

răcşor *sm* ***răcuşor***

răctălui *v* vz ***rihtui***

răcui *v* vz ***rucului***

răcuină^1 *sf* ***răcoină***

răcuină^2 *sf* vz ***răcovină***

răculeţ *sm* [At: DDRF / Pl: *~i* / E: ***rac^2*** + *-uleţ*] **1-2** (Şhp) Rac^2 (1) mic Si: *răculeţ* (**1-2**), *răcuţ* (**1-2**). 3 Plantă erbacee cu rizom gros, târâtor, cu flori albe-roşietice, folosită în medicina populară Si: (reg) *buruiana* (**55**)*-rândunicii, carligăţie, cârligel* (**10**), *cârligat, cârligăţică* (**1**), *cârligeţe, cârliguţi* (**2**), *ghinţură, iarbă-roşie, lemn dulce, moţul curcanului, nodurar, rădăcina* (**15**)*-şarpelui, scoriş-de-munte, şerpariţă, troscot, troscoţel, ţâţa-fiului* (*Polygonum bistorta*). 4 (Bot; reg) Iarba-şopârlelor (*Polygonum viviparum*) 5 (Bot; reg) Cârligioare (*Bidens cernuus*).

răcurgere *sf* vz ***recurgere***

răcuros, ~oasă *a* vz ***răcoros***

răcuşcă *sf* [At: TDRG / E: ***rac^2*** + *-uşcă*] (Reg; csc) Crustacee mici, de diferite specii.

răcuşor *sm* [At: ALECSANDRI, T. 74 / V: ***~cşor*** / Pl: *~i* / E: ***rac^2*** + *-uşor*] **1-2** (Şhp) Răculeţ (**1-2**). 3 (Pan) Insectă mică, cu picioarele de dinainte asemănătoare cu cleştele unui rac^2 (1), care trăieşte în ape curgătoare şi stătătoare (*Nepa cinerea*). 4 (Reg) Ceapă (**1**). 5 (Bot; reg) Creţuşcă (**1**) (*Filipendula ulmaria*).

răcut *sm* vz ***recrut***

răcuta *v* vz ***recruta***

răcutare *sf* vz ***recrutare***

răcută *sf* vz ***recrut***

răcute *sm* vz ***recrut***

răcuţ *sm* [At: ATILA, P. 444 / Pl: *~i* / E: ***rac^2*** + *-uţ*] **1-2** (Rar; şhp) Răcuşor (**1-2**).

rădacică *sf* vz ***rădaşcă***

rădan^1 *sn* vz ***rădvan***

rădan^2 *sn* vz ***redan***

rădaş *s* vz ***rădaş***

rădaşcă *sf* [At: ŞINCAI, ap. DR. V, 561 / V: (reg) ***brud~, carabaşă, caradaş*** *sm*, ***carad~, caraşcă, cărăba~, căr~, dăr~, ~acică, răga~, rod~, rudacică, rud~*** (Pl: *rudaşte, rudăşti*), ***rudeş~*** / Pl: *~şte*, (reg) *~şti, ~dăşti, ~şce, ~dăşci, ~aşci* / E: bg **рогачка**] 1 (Şîs *rodaşcă de stejeriu*) Insectă din ordinul coleopterelor, de culoare neagră-castanie, al cărei mascul are o pereche de mandibule puternice, asemănătoare coarnelor de cerb Si: *răgace*, (reg) *boul-lui-Dumnezeu, bourel* (**2**), *buhai* (**3**), *cerb* (**5**), *cerbar* (**1**), *răgăciţă, taur* (*Lucanus cervus*). 2 (Reg) Model de cusătură de arnici pe ie.

rădăcina *vr* [At: CORESI, EV. 35 / Pzi: *~nez* / E: ***rădăcină***] (Înv) 1 (D. plante) A prinde rădăcini (1). 2 (Fig; rar) A se statornici. 3 (Fig) A pătrunde adânc (în conştiinţă, în obişnuinţă etc.) Si: *a se înrădăcina*.

rădăcinare *sf* [At: URICARIUL, V, 173/16 / Pl: *~nări* / E: ***rădăcina***] (Înv) 1 Formare a rădăcinii (1). 2 Statornicire.

rădăcinat, ~ă *a* [At: DRLU / Pl: *~aţi, ~e* / E: ***rădăcina***] (Îvr; d. plante) Înfipt cu rădăcinile (1) în pământ.

rădăcină *sf* [At: GCR. I, 12/4 / V: (reg) ***~ne*** / Pl: *~ni*, (îrg) *~ne* / E: ml ***radicina***] 1 Organ al plantelor superioare având rolul de a fixa planta în sol şi de a absorbi apa împreună cu substanţele minerale dizolvate în ea. 2 (Pop) Parte a plantei aflată în pământ, indiferent de structura şi de funcţiile pe care le are. 3 (Fig) Element fundamental Si: *temelie*. 4 (Fig) Profunzime. 5 (Bot; îs) *~ de micşunea* (sau *de micşunele*) Rizom parfumat al unei varietăţi de stânjenei (*Iris florentina*), din care se face pudră. 6 (Îlav; în construcţie cu verbe ca „a tăia", „a rupe", „a curma" etc.) **Din ~** (sau **din ~ni**) În întregime. 7 (Îal) Definitiv (9). 8 (Îe) **A rupe ~nile** A se hotărî să plece. 9 (Îc) **~na-mărului** Colac mare, făcut pentru parastas, în care se înfige o creangă de măr împodobită cu nuci, cu dulciuri, cu lumânări etc. 10 (Pex; rar) Exemplar dintr-o plantă. 11 (Lpl; îvr) Rădăcinoase (4). 12 (Bot; reg; îc) **~na-ciumei** Captalan (**5**) (*Petasites officinalis*). 13 (Bot; reg; îac) Cucuruz (**23**) (*Petasites albus*). 14 (Bot; îc) **~na-sărăcici** Pătrunjel-de-câmp (*Pimpinella saxifraga*). 15 (Bot; Trs; îc) **~na-şerpilor** (sau **~şarpelui**) Răculeţ (**2**) (*Polygonum bistorta*). 16 (Bot; reg; îc) **~amară** Ghinţură (*Gentiana lutea*). 17 (Bot; reg; îc) **~de-friguri** Rodul-pământului (*Arum maculatum*). **18-19** (Bot; reg; îc) **~de-lingoare** Iarbă-de-lingoare (*Lysimachia punctata, Lysimachia vulgaris*). 20 (Bot; reg; îc) **~de-piper-alb** (sau **~de-ghimbir**) Ghimbir (*Zingiber officinale*). 21 (Bot; reg; îc) **~de-săpun** Odagaci (*Saponaria officinalis*). 22 (Bot; Mar; îc) **~de-smăhoaie** Iarba-osului (*Helianthemum nummularium*). 23 (Bot; reg; îc) **~dulce** Lemn-dulce (*Glycyrhiza glabra*). 24 (Bot; îac) Lemn-dulce (*Glycyrhiza echinta*). 25 (Bot; reg; îac) Feriguţă (**1**) (*Polypodium vulgare*). 26 (Bot; reg; îac) Morcov (*Daucus carota*).

27 (Bot; reg; îc) **~dulce-de-munte** Feriguță (1) (*Polypodium vulgare*). 28 (Bot; reg; îc) **~galbenă** Sfeclă (*Beta vulgaris*). 29 (Bot; reg; îc) **~neagră** Tătăneasă (*Symphytum officinale*). 30 (Bot; reg; îac) Brustur(3)-negru (*Symphytum cordatum*). 31 (Bot; reg; îc) **~roșie** Mei-păsăresc (*Lythospermum officinale*). 32 (Bot; reg; îc) **~sălbatică** Hrean (1) (*Armoracia rusticana*). 33 (Bot; îc) **~na-vieții** Ginseng (1). 34 (Șîs ~ *plătăcină*) Joc de copii nedefinit mai îndeaproape. 35 (Îcs) *De-a ~na* Joc practicat la priveghi. 36 (Atm; pan) Partea care fixează dinții sau firele de păr în țesut. 37 (Pex; îs) *~na cozii* Parte a cozii calului pe care crește părul Si: (reg) *măcău*[1]. 38 (Reg) Partea cea mai profundă a unei tumori, a unui abces, a unei bătături. 39 (Îrg) Temelie (a unei clădiri, a unui zid etc.) 40 (Îrg; îs) *~na plastii* Căpiță de fân. 41 (Îlav; în legătură cu verbe ca „a surpa", „a slăbi" etc.) **Din ~** Din temelie. 42 (Îla) **De ~** De bază Si: *fundamental* (1). 43 (Reg; îs *~nile ușii*) Ușori. 44 (Îrg) Strămoș comun. 45 (Îrg) Familie (7). 46 (Fig) Origine. 47 (Fig) Cauză (3). 48 (Fig; îe) **A curma** (sau **a stârpi, a tăia**) **răul din ~** A desființa un rău cu totul și definitiv. 49 Parte de lângă pământ a tulpinii unui copac. 50 (Reg) Scorbură. 51 Buturugă (1). 52 (Trs; spc) Butuc pe care lemnarul cioplește lemnul. 53 (Reg) Portaltoi. 54 (Reg) Cocean de porumb. 55 (Pan) Parte a unui membru, a unui organ sau porțiunea de păr etc. cea mai apropiată de articulație sau de țesutul în care este fixat. 56 (Înv; îs) *~na piciorului* Tars. 57 (Înv; îs) *~na mâinii* Carp[2]. 58 Parte a unei construcții, a unui gard etc. care se află mai aproape de pământ. 59 Parte a unui instrument, a unei rame etc. care este mai aproape de mâner sau de suport. 60 Porțiunea cea mai apropiată de sursă a unui fluid. 61 (Mat) Număr care, ridicat la o putere, dă numărul dat Si: *radical* (7). 62 (Mat; îs) *~ pătrată* (sau, înv, *pătratică*, sau *~na a doua* ori, înv, *~ cvadrată* sau *cvadraticească* sau *~na cvadratului*) (a unui număr sau a unei expresii algebrice) Număr (sau expresie algebrică) care, înmulțit cu sine însuși, reproduce numărul dat (sau expresia algebrică dată). 63 (Mat; îs) *~ cubică* (a unui număr sau a unei expresii algebrice) Număr (sau expresie algebrică) care, înmulțit succesiv de trei ori cu sine însuși, reproduce numărul dat (sau expresia algebrică dată). 64 (Mat) Valoarea necunoscutei dintr-o ecuație algebrică. 65 (Mat; îvr) Numitor. 66 (Lin) Element al unui cuvânt, ireductibil din punct de vedere morfologic, comun cuvintelor din aceeași familie și care conține sensul lexical al cuvântului Si: *radical* (12).

rădăcine *sf* vz ***rădăcină***

rădăciniș *sn* [At: GALAN, B. I, 7 / E: ***rădăcină*** + *-iș*] (Rar; csc) **1-2** Mulțime de rădăcini (1-2). **3** Mulțime de rădăcini (36).

rădăciniță *sf* [At: LINȚIA, P. II, 31 / Pl: *~țe* / E: ***rădăcină*** + *-iță*] **1-2** (Șhp) Rădăcină (1) mică Si: *rădăcinuță* (1-2), *rădăcioară* (1-2).

rădăciniu, ~ie *a* [At: MARIAN, CH. 51 / Pl: *~ii* / E: ***rădăcină*** + *-iu*] De culoarea rădăcinii arborilor Si: *gălbui* (1).

rădăcinos, ~oasă [At: DRLU / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***rădăcină*** + *-os*] **1-2** *a* (D. plante) Cu rădăcini (1) mari sau multe. **3** *a* (Bot; reg; îc) **Floare-~oasă** Coada (103)-cocoșului (*Polygonatum*). **4** *a* (Fig; d. oameni) Ciolănos. **5** *sfp* Legume cultivate pentru rădăcina lor. **6** *sf* (Șls) Plantă cultivată pentru rădăcina ei. **7** (D. terenuri) Plin de rădăcini (1).

rădăcinuță *sf* [At: ECONOMIA, 210/27 / Pl: *~țe* / E: ***rădăcină*** + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Rădăciniță (1-2).

rădăcioară *sf* [At: POLIZU / V: (reg) ***~dio~*** / Pl: *~re* / E: ***rădăcină*** + *-ioară*] **1-2** (Șhp) Rădăciniță (1-2).

rădăgeală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***rădăgi*** + *-eală*] (Mun) **1** Răceală. **2** (Îe) **A lua** (pe cineva) **cu ~** A fi cuprins de frig. **3** (Îae) A răci (17).

rădăgi [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~gesc* / E: nct] (Mun) **1** *vi* A fi cuprins de frig. **2** *vi* A răci (17). **3** *vt* A cuprinde frigul Cf *rebegi* (1).

rădăgit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E ***rădăgi***] (Mun) Răcit[2] (5).

rădășcat *a* [At: DAMÉ, T. 28 / Pl: *~e* / E: ***rădașcă*** + *-at*] (Mol; d. coarnele animalelor) Care seamănă ca formă cu coarnele rădașței.

rădășești *afp* [At: ALECSANDRI, P. I, 99 / E: ***Rădășeni***] (Mol; îs *vișine ~*) Specie de vișine, nedefinită mai îndeaproape.

rădeca *v* vz ***ridica***

rădiac *sn* [At: SADOVEANU, O. X, 469 / Pl: *~uri* / E: ***rădiu*** + *-ac*] (Reg) Rediu (1).

rădica *v* vz ***ridica***

rădicare *sf* vz ***ridicare***

rădicat[1] *sn* vz ***ridicat***[1]

rădicat[2]***, ~ă*** *a* vz ***ridicat***[2]

rădică *sf* vz ***ridiche***

rădicător *sn* vz ***ridicător***

rădicătoriu, ~oare *a, sn* vz ***ridicător***

rădicătură *sf* vz ***ridicătură***

rădiche *sf* vz ***ridiche***

rădichie *sf* vz ***ridiche***

rădichioară *sf* vz ***ridichioară***

rădiclă *sf* vz ***ridiche***

rădie *sf* vz ***reghie***

rădină *sf* vz ***radină***

rădioară *sf* vz ***rădăcioară***

rădiscă *sf* [At: ALR I, 851/24 / Pl: *~ste* / E: ger ***Radieschen***] (Reg) Ridiche (*Raphanus sativus*).

rădiș *sn* vz ***rediș***

rădiță *sf* vz ***ridiche***

rădița *sfsa* [At: H II, 120 / E: ***Rădița***] (Reg) **1** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** Melodie după care se execută rădița (1).

rădiță *sf* vz ***ridiche***

rădiu *sn* vz ***rediu***

răducănești *anp* [At: GRECESCU, FI. 222 / E: ns cf *Răducăneni*] (Îs) *Mere ~* Specie de mere dulci, nedefinită mai îndeaproape.

răducător, ~oare *a* [At: CUV. D. BĂTR. I, 298 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***răduce***[1] + *-ator*] (Îvr) Asemănător.

răduce[1] [At: CUV. D. BĂTR. I, 29 8 / V: (înv) ***ar~***, (reg) ***răbd~, răzd~*** / Pzi: *răduc* / E: ml ***reducere***] **1-2** *vri* (Îrg) A (se) asemăna (9) cu ceva. **3** *vt* A stabili o asemănare Si: *a compara* (1). **4** *vt* (Înv) A reprezenta.

răduce[2] *v* vz ***reduce***

răducere[1] *sf* [At: CUV. D. BĂTR. I, 298 / Pl: *~ri* / E: ***răduce***[1]] (Îvr) Asemănare (2).

răducere[2] *sf* vz ***reducere***

rădui *s* [At: PAMFILE, C. Ț. 158 / Pl: ? / E: ***rediu*** + *-ui*] (Reg) **1-2** (Șhp) Rediu mic. **3** Colțișor de pădure.

răduiac *s* [At: T. PAPAHAGI, C. L. / Pl: ? / E: ***rădui*** + *-ac*] (Reg; șhp) **1-2** Rădui (1-2).

răduiaș *s* [At: IORGA, S. D. XVI, 211 / Pl: ? / E: ***rădui*** + *-aș*] (Reg; șhp) **1-2** Rădui (1-2).

rădușă *sf* [At: ALR II/I h 162/47 / Pl: ? / E: srb ***reduša***] (Reg) Bucătăreasă (la nuntă).

rădvan *sn* [At: NECULCE, L. 99 / V: (reg) ***rădan, răzv~*** (S și: *răsv~*), ***râzv~*** / S și: *red~* / Pl: *~e*, (nob) *~i* sm / E: pn ***rydwan***, ucr ***РИДВАН***, rs ***РЫДВАН***] (Înv) Trăsură de lux închisă, montată pe arcuri și trasă de mai mulți cai.

rădvănaș *sn* [At: IORGA, S. D. VI, 108 / Pl: *~e* / E: ***rădvan*** + *-aș*] (Rar) **1-2** (Șhp) Rădvan mic.

rădzpântie *sf* vz ***răspântie***

răf *sm* vz ***rif***

răfăcanie *sf* [At: ALR SN I h 252/605 / Pl: ? / E: ns cf *prefăcanie*] (Reg) Fierbere a țuicii a doua oară.

răfec *sn* vz ***refec***

răfeca *v* vz ***refeca***

răfecătură *sf* vz ***refecătură***

răfena *v* vz ***rafina***

răfenare *sf* vz ***rafinare***

răfenat, ~ă *a* vz ***rafinat***[2]

răfenărie *sf* vz ***răfinărie***

răfenea *sf* vz ***refenea***

răfet *sn* vz ***rufet***

răfia vt [At: ALR II. 6 109/537 / Pzi: *răfiu* / E: *rafie*] (Reg) A lega (via) cu rafie (3).

răfica *v* vz ***refeca***

răfina *v* vz ***rafina***

răfinat, ~ă *a* ***rafinat***[2]

răflus *sn* vz ***reflux***

răfrec *sn* vz ***refec***

răfrecătură *sf* vz ***refecătură***

răftuleț *sn* [At: DM / Pl: *~e* / E: ***raft***[1] + *-uleț*] 1-4 (Șhp) Raft[1] (1-2) mic.

răfturele *snp* [At: SADOVEANU, O. II, 172 / E: ***rafturi*** (pll *raft*) + *-ele*] (Rar) 1-4 Răftuleț (1-4).

răfui[1] [At: PRAVILA (1814), 12/10 / V: (îvr) ***ref~*** / Pzi: *~esc* / E: nct] 1 *vt* (Înv) A clarifica o socoteală bănească. 2 *vt* (Înv) A plăti o datorie. 3 *vt* (Reg) A calcula (4). 4 *vt* (Reg) A termina ceva. 5 *vrr* (Fig) A clarifica cu cineva o situație. 6 *vrr* (Pex) A se certa (2). 7 *vrr* (Pex) A se bate (126). 8 *vt* (Fig) A critica aspru. 9 *vt* (Pex) A bate (92). 10 *vr* A se răzbuna (1).

răfui[2] *vt* [At: ALR I, 823/ 831 / Pzi: *răfui* / E: ***raf*** + *-ui*] (Reg) A pune raf pe roată Si: *a ferecu* (1).

răfuială *sf* [At: ȘTEFANELLI, D. C. 119 / S și: *ref~* / Pl: *~ieli* / E: ***răfui*** + *-eală*] 1 (Îvp) Lichidare a unor conturi bănești Si: (înv) *răfuire* (1). 2 (Îvp) Achitare a unei datorii Si: (înv) *rafuire* (2). 3 (Îvp) Socoteală. 4 (Îvp) Plată. 5 (Rar) Calcul (4). 6 (Fig) Clarificare a unei situații. 7 (Pex) Ceartă (1). 8 (Pex) Bătaie (1). 9 (Îe) **A-i trage** (sau **a-i da**) **cuiva o ~** A mustra pe cineva. 10 (Îae) A bate pe cineva. 11 (Îe) **A lua** (pe cineva) **la ~** A cere cuiva socoteală Si: *a lua la rost*. 12 Răzbunare (1).

răfuire *sf* [At: URICARIUL, VII, 111 / Pl: *~ri* / E: ***răfui***[1]] (Înv) 1-4 Răfuială (1-4).

răgace[1] *sf* [At: LB / V: (reg) ***garacie*** (Pl: *gărăcii*), ***ragacea, ragoace*** (Pl: *ragoci*), ***~aci*** *sm*, ***~acie*** (Pl: *~găcii, ~cii*), ***~aoace, ~găce, ~găcie, ~găoace, ~goace râgacie, regoace, rogaci*** *sm*, ***rug~, rugaci*** *sm*, ***rugacie*** / Pl: *~aci*, (îrg) *~găci* / E: vsl **rogačь*, bg **рогач**] 1 Rădașcă (1) (*Lucanus cervus*). 2 (Mun) Cărăbuș (1) (*Melolontha vulgaris*).

răgace[2] *sf* vz ***răgăoace***[1]

răgaci[1] *sm* vz ***răgace***[1]

răgaci[2], ***~ace*** *smf, a* [At: DLR / V: *~acie sf* / Pl: *~, ~ace* / E: ***rage*** + *-aci*] (Reg) 1-2 (Vită) care rage.

răgacie[1] *sf* vz ***răgace***[1]

răgacie[2] *sf* vz ***răgaci***[2]

răgaliște *sf* [At: RĂDULESCU-CODIN, 63 / Pl: ? / E: ns cf *răgalie*] (Mun) Loc.

răgaoace *sf* vz ***răgace***[1]

răgașcă *sf* vz ***rădașcă***

răgatcă *sf* vz ***rohatcă***

răgaz *sn* [At: ANON. CAR. / V: (înv) ***reg~*** / Pl: *~uri* / E: nct] 1 Timp disponibil (pentru a face ceva). 2 Perioadă de întrerupere a unei activități Si: *odihnă, pauză, repaos, respiro*, (îti) *respirium*. 3 (Îlav) **Fără** (**de**) **~** Fără întrerupere Si: *necontenit*. 4 (Îlav) **Cu ~** Fără grabă. 5 (Rar) Moment. 6 Liniște. 7 Tihnă. 8 (Îlav) **În ~** În tihnă.

răgăce *sf* vz ***răgace***[1]

răgăcie *sf* vz ***răgace***[1]

răgăciță *sf* [At: ALR I, 1 897/107 / V: ***rug~*** / Pl: *~țe* / E: ***răgace*** + *-iță*] (Reg) Rădașcă (1) (*Lucanus cervus*).

răgădaie *sf* [At: CV, 1952, nr. 5, 39 / V: ***rogodai*** / Pl: ? / E: mg ***ragadály***] (Bot; reg) 1 Turiță (*Galium aparine*). 2 (Îf *rogadai*) Odagaci (*Saponaria officinalis*).

răgădi *v* vz ***răgădui***[1]

răgădui[1] [At: I. CR. III, 172 / V: ***răcădi, răcă~, răcătui, ~di*** / Pzi: *~esc* / E: mg ***ragad***] 1 *vt* (Mun) A pune mâna pe ceva Si: *a apuca* (2). 2 *vt* A agonisi (1). 3 *vr* (Mol; Trs) A lua o atitudine amenințătoare. 4 *vr* A se repezi asupra cuiva. 5 *vr* A se răsti[1] (1). 6 *vi* (Olt) A da buzna. 7 *vr* (Reg: d. caii prinși la căruță sau la plug; îf *răgădi*) A se speria și a o lua razna.

răgădui[2] [At: COMAN, GL. / Pzi: *~esc* / E: nct] 1 *vt* (Mun) A păsui. 2 *vt* A aștepta (2). 3 *vi* A poposi undeva după un drum lung.

răgăduială[1] *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ieli* / E: ***răgădui***[1] + *-eală*] (Mun) Agoniseală (2).

răgăduială[2] *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ieli* / E: ***răgădui***[2] + *-eală*] (Mun) Păsuire.

răgăi[1] *v* vz ***râgâi***[1]

răgăi[2] *v* vz ***râgâi***[1]

răgăială *sf* vz ***râgâială***

răgăire *sf* vz ***râgâire***

răgăitură *sf* v ***râgâitură***

răgalie *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. febr. 81[r]/8 / V: (reg) ***~arie*** / Pl: *~ii* / E: nct] 1 Rădăcină ieșită din pământ a plantelor (mai ales a copacilor), smulsă de vânt, de apă etc. Si: (reg) *ragațână, radina* (1). 2 Desiș de rădăcini ieșite din malul apelor curgătoare. 3 Îngrămădire de lemne, crengi, vreascuri etc. aduse de apă pe malul unui râu Si: (reg) *radina* (2). 4 (Reg) Pir (*Agropyrum repens*) 5 (Reg) Cartof stricat. 6 (Reg; dep) Om mic de statură.

răgament *sn* vz ***regiment***

răgamint *sn* vz ***regimen***

răgăoace[1] *sf* [At: DDRF / V: ***~gace*** / Pl: *~oci* / E: ns cf *găoace*] (Reg) 1 Cavitate (1). 2 Orbită a ochiului.

răgaoace[2] *sf* vz ***răgace***[1]

răgărie *sf* vz ***răgălie***

răgățână *sf* [At: JIPESCU, O. 39 / Pl: *~ni* / E: nct] (Reg) Răgălie (1).

răgăzoaie *sf* [At: ARVINTE, TERM. 163 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Buștean putred.

răgâi *v* vz ***râgâi***[1]

răgea *sf* vz ***regea***

răgeal *smn* vz ***regeal***

regela *v* vz ***răgila***[1]

răgelat[1] *sn* vz ***răgilat***[1]

răgelat[2], ***~ă*** *a* vz ***răgilat***[2]

răgeluică *sf* vz ***răgiluică***

răgeluță *sf* [At: A V, 33 / Pl: *~țe* / E: ***ragelă*** + *-uță*] Răgiluică.

răget *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 163[r]/36 / V: ***rag~***, (reg) ***ragăt*** / Pl: *~e* / E: ***rage*** + *-et*] 1 Strigăt scos de unele animale Si: *muget*, (rar) *rugire*. 2 (Pex) Țipăt puternic al omului Si: *răcnet* (2), *răcnire* (2).

răghezi *v* vz ***râncheza***

răghie *sf* vz ***reghie***

răghila *v* vz ***răgila***

răghilat[1] *sn* vz ***ragilat***[1]

răghilat[2], ***~ă*** *a* vz ***ragilat***[2]

rági *v* vz ***rage***

răgila[1] *vt* [At: CREANGĂ, O. 293 / V: (reg) ***ravila, ravili, ~gela, ~ghi~, ravi~*** (Pzi: *ralez, ravilesc*) / Pzi: *ragil* / E: ***ragila***] A trage fuiorul de in sau de cânepă pe ragilă Si: (reg) *a răheri*.

răgila[2] *vr* [At: RĂDULESCU-CODIN / Pzi: ? / E: ns cf *regea*] (Reg) A se baza (3).

răgilat[1] *sn* [At: I. IONESCU, C. 156/2 / V: (reg) ***~gel~, răghi~, răvi~*** / Pl: ? / E: ***răgila***[1]] Procesul prin care fuiorul este tras pe ragilă (1).

răgilat[2], ***~ă*** *a* [At: (a. 1828) IORGA, S. D. XXI, 428 / V: ***răgel~, răghil~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***răgila***[1]] (D. in și cânepă) Tras pe ragilă (1).

răgilă *sf* vz ***ragilă***

răgiluică *sf* [At: DAMÉ, T. 139 / V: ***~gel~*** / Pl: ? / E: ***ragilă*** + *-uică*] 1-2 (Șhp) Ragilă (1) mică Si: *rageluță*.

răgitor, ~oare *a* [At: BUDAI-DELEANU, ap. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 415 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***rage*** + *-tor*] 1-4 (Rar) Care rage (1-4).

răgloti *vr* [At: PSALT. HUR. 21[r]/20 / Pzi: *~tesc* / E: ns cf *gloată*] (Îvr) A se lupta.

răglut *sm* vz ***recrut***

răglută *sf* vz ***recrut***

răgmani *smp* vz ***rohmani***

răgni *v* vz ***răcni***[1]

răgnitor, ~oare *a* vz ***racnitor***

răgnitură *sf* vz ***răcnitura***

răgoace *sf* vz ***răgace***[1]

rogoj *sm* vz ***rogoz***

răgori *vtr* [At: ANON. CAR. / Pzi: *~resc* / E: nct] (Reg) **1-2** A răguși (**1-2**).

răgorit, ~ă *a* [At: ANON. CAR. / V: ***rog~*** / Pl: ~iți, *~e* / E: ***răgori***] (Reg) **1-3** Răgușit (**1-3**).

răgoritură *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: ? / E: ***răgori*** + *-ura*] (Reg) Răgușeală.

răgos *sm* vz ***rogoz***

răgosi *v* vz ***răguși***

răgoșit, ~ă *a* vz ***răgușit***

răgoz *sm* vz ***rogoz***

răgozos, ~oasă *a* vz ***rogozos***

răgui *v* vz ***rage***

răgula *v* vz ***regula***

răgulat, ~ă *a* vz ***regulat***

răgulă[1] *sf* [At: M. COSTIN. ap. GÎDEI / Pl: *~le* / E: nct] (Înv) Neam.

răgulă[2] *sf* vz ***regulă***

răgușa *v* vz ***răguși***

răgușat, ~ă *a* vz ***răgușit***

răgușeală *sf* [At: LB / Pl: *~eli* / E: ***răguși*** + *-eală*] Îngroșare și slăbire a vocii, provocate de inflamarea laringelui sau a coardelor vocale Si: (reg) *răgoritură*.

răguși *vi* [At: LB / V: (reg) ***~gosi, ~șa, râng~, regușa, rug~*** / Pzi: *~șesc* / E: ns cf *gușă*] **1** A i se îngroșa și a-i slăbi cuiva vocea din cauza inflamării laringelui, a coardelor vocale Si: *a ragori* (**1**). **2** (D. glas) A deveni gros și stins Si: (reg) *a ragori* (**2**).

răgușire *sf* [At: DRLU / Pl: *~ri* / E: ***răguși***] Îngroșare și slăbire a vocii, provocate de inflamarea laringelui, a coardelor vocale.

răgușit, ~ă [At: LEX. MARS. 241 / V: (reg) ***ar~, ~goș~, ~șat, regușat, reg~*** / Pl: ~iți, *~e* / E: ***răguși***] **1** *a* (D. vocea oamenilor sau strigătul animalelor) Îngroșat și slăbit. **2** *a* (D. oameni) Care vorbește gros, înfundat (din cauza inflamării laringelui, a coardelor vocale). **3** *a* (D. animale) Care strigă gros, șters Si: (reg) *răgorit*. **4** *sfa* Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **5** *sfa* Melodia după care se dansează răgușita (**4**).

răgut *sm* vz ***recrut***

răgută *smf* vz ***recrut***

răgute *sm* vz ***recrut***

răhățel *sm* [At: MDA ms / Pl: ~*ei* / E: ***rahat***[2] + *-el*] **1** Rahat[2] (4) de mici dimensiuni. **2** Excrement de copil mic. **3** (Pex) Lucru lipsit de importanță.

răhățeală *sf* [At: MDA ms / Pl: ~*eli* / E: ***răhăți*** + *-eală*] **1-3** Răhățire (**1-3**). **4** (Ccr) Grămadă de excremente.

răhăți [At: MDA ms / Pzi: *~țesc* / E: ***rahat***[2]] **1** *vr* A defeca. **2-3** *vtr* A (se) murdări. **4-5** *vtr* A (se) umple de excremente.

răhățire *sf* [At: MDA ms / Pl: *~ri* / E: ***răhăți***] **1** Defecare. **2** Murdărire. **3** Umplere de excremente.

răhățiș *sn* [At: MDA ms / Pl: *~uri* / E: ***rahat***[2] + *-iș*] (Rar) Lucru de nimic.

răhățit, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: ~iți, *~e* / E: ***răhăți***] **1** Murdar. **2** Plin de excremente.

răher *sn* vz ***ragilă***

răheri *vt* [At: GR. S. V. 42 / Pzi: *~resc* / E: ***răher***] (Reg) A răgila[1].

răhnaci, ~ace *a* vz ***râvnaci***

răhnat, ~ă *a* [At: CHEST. V. 173/15 / Pl: ~*ați*, *~e* / E: ***rahnă***[1]] (În descântece; d. ochi) Injectat (din cauza guturaiului).

răhnă *sf* vz ***râvnă***

răhnet *sn* vz ***răcnet***

răhni[1] *v* vz ***răcni***

răhni[2] *v* vz ***râvni***

răhnitor, ~oare *a* vz ***râvnitor***

răhnitură *sf* vz ***râvnitură***

răhnoi, ~oaie *smf* vz ***râhnoi***

răhomaș *sn* vz ***trahomaș***

răhtivănie *sf* [At: I. GOLESCU, ap. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I. 463 / Pl: ? / E: ***rahtivan*** + *-ie*] (Înv) Rang de rahtivan.

răi [At: PSALT. 232 / V: (reg) ~a / Pzi: *~esc* / E: ***rău***] **1** *vr* (Îrg) A se înrăi. **2** *vr* A se înfuria. **3** *vi* (Reg) A slăbi. **4** *vi* (Reg) A tânji.

răia *v* vz ***răi***

răiat, ~ă *a* [At: DR. V. 223 / Pl: ~*ați*, *~e* / E: ***răia***] (Buc) Slăbit.

răiătate *sf* vz ***răutate***

răiciul *sn* vz ***reciug***

răiciun *sn* vz ***reciug***

răie *sf* vz ***râie***

răieluță *sf* [At: SCRIBAN. D. / Pl: *~țe* / E: ***raia***[2] + *-uță*] (Rar) Raia[2] (**1**) mică.

răiestrov *a* [At: M. COSTIN. O. 124 / Pl: *~i* / E: pn ***rejestrowy***] (Înv) Trecut în registru Si: *înregistrat*.

răieș *sm* [At: ȚIPLEA. P. P. 115 / Pl: *~i* / E: ns cf mg *révész*] (Mar) Luntraș.

răieșel *sm* [At: ȚIPLEA. P. P. 12 / Pl: *~ei* / E: ***răieș***+ *-el*] **1-2** (Mar; șhp) Răieș tânăr.

răiet *sm* [At: N. REV. R. VIII. 87 / Pl: ~*eți* / E: ns cf *rău*] (Reg) Porumb cu știulete scurt și boabe rare.

răilean, ~ă *smf* [At: IORGA. S. D. VI. 245 / Pl: ~*eni*, *~ene* / E: ***raia*** + *-ean*] (Îrg) Locuitor al unei raiale[2] (**1**).

răilenesc, ~ească *a* [At: ȘEZ. XIII. 130 / Pl: *~ești* / E: ***răilean*** + *-esc*] (Reg) Care aparține răilenilor.

răiluță *sf* vz ***raieluță***

răimăzan *sn* vz ***ramazan***

răime *sf* [At: GCR. I. 13/15 / Pl: ? / E: ***rău*** + *-ime*] (Îrg) **1-3** Răutate (**1-3**). **4** (Îe) A avea o ~ A se înfuria. **5** (Îae) A avea toane.

răimentar *sm* vz ***reimentar***

răiniță *sf* [At: CV. 1951. nr. 9-10, 47 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Sanie.

răință *sf* [At: MUREȘANU. P. 95/11 / V: ***rei~*** / Pl: ? / E: ***rău*** + *-ință*] (Îrg) **1-3** Răutate (**1-3**).

răios, ~oasă *a* vz ***râios***

răipelt *sn* vz ***raipelt***

răipert *sn* vz ***raipelt***

răire *sf* [At: CORESI. L. 28/18 / Pl: *~ri* / E: ***răi***] (Înv) **1-3** Răutate (**1-3**). **4** Înrăire.

răit, ~ă *a* [At: DR. V. 223 / Pl: ~iți, *~e* / E: ***răi***] (Reg) **1** Epuizat (**4**). **2** Pipernicit.

răitar *sm* [At: M. COSTIN. LET. I. 238/37 / V: ***raitariu, raitâr, raiter, raitier, ~iu, rei~, reiter*** / Pl: *~i* / E: pn ***rajtar***, rs ***рейтар***. ger ***Reiter***] (Înv) Soldat călare Si *cavalerist*.

răitariu *sm* vz ***răitar***

răitaș *sn* vz ***rătișă***

răitate *sf* vz ***răutate***

răităra *v* vz ***răteri***

răitug *sm* [At: CIHAC. II. 304 / Pl: *~ugi* / E: rs ***рейтузы***] (Îvr) Pantaloni de călărie.

răiz-afend *sm* vz ***reiz-efendi***

răjghina *v* vz ***răzghina***

răjghinat, ~ă *a* vz ***răzghinat***

răjioară *sf* vz ***rujioară***

răjlogi *v* vz ***răzlogi***

răjni *v* vz ***râșni***

răjniță *sf* vz ***râșniță***

răjudeca *v* vz ***răzjudeca***

rălativ *sn* vz ***relativ***

rălățat *sn* vz ***răritat***

rălici v vz *rărița*
rălița v vz *rărița*
rălițare sf vz *rărițare*
rălițat sn vz *rărițat*
rălițătură sf vz *rărițătură*
rămar sm [At: NOM. PROF. 32 / Pl: ~i / E: *ramă[1]* + -ar] (Rar) 1 Persoană care face rame[1] (1). 2 Persoană care încadrează tablouri.
rămas[1] sn [At: HERODOT (1645) / V: (înv) *rem~* / Pl: ~uri / E: *rămâne*] 1 (Îvp) Rămânere (1). 2 (Îe) ~ **bun** sau **bun** ~ Formulă de salut adresată de cel care pleacă celor care rămân. 3 (Îe) **A-și lua ~ bun** sau **a-și lua bun (sau bunul) ~** A se despărți de cineva (cu cuvinte de urare sau de afecțiune). 4 (Îvp) Pariu. 5 (Îvp) Amanet (1).
rămas[2], ~ă [At: PSALT. 35 / V: (înv) *rem~* / Pl: ~ași, ~e a, ~uri sn / E: *rămâne*] 1 a Care se găsește la locul unde a fost mai înainte. 2 a Care se află în starea de mai înainte. 3 a (Udp „de") Lipsit de o ființă apropiată (părinți, soț, soție, copii). 4 smf (Îrg) Moștenitor. 5 a (D. oameni) Îmbătrânit fără a se căsători. 6 a Care continuă să existe. 7 a Care supraviețuiește. 8 a Lăsat moștenire. 9 a Care prisosește (după ce o parte a fost consumată). 10 a (Îvp; îe) **A da ~ pe cineva** sau **a da ~ din judecată** A declara pe cineva învins. 11 a (Îvp; îe) **A se da ~** A se da bătut. 12 a (Reg) Sărac. 13 sn (Înv) Rămășiță[1] (1). 14 sn (Înv) Surplus. 15 sn (Înv; îe) **De ajuns și de ~** Din belșug. 16 sn Ceea ce rămâne de pe urma cuiva Si: *moștenire*.
rămaș sn [At: LB / Pl: ~uri / E: *rămâși*] (Reg; mai ales în construcție cu verbele „a prinde", „a face", „a pune", „a lua") Rămășag (1).
rămădi v vz *mărădui*
rămăsătură sf [At: ALR I. 1 291/341 / Pl: ~ri / E: *rămas* + -ătură] (Reg) Rămășiță[1] (1).
rămăsoi sm [At: T. PAPAHAGI. M. 13 / Pl: ~ / E: *rămas[2]* + -oi] (Mar) Văduv.
rămăsti [At: DLR / V: (reg) *mărăstui* / Pzi: ~tesc / E: nct] 1 vi A rămâne. 2 vt A economisi (7).
rămășa v vz *rămăși*
rămășag sn [At: ȚICHINDEAL. ap. CADE / V: (reg) ~ă sf / Pl: ~uri, (reg) ~age / E: *rămas[1]* + -șag] 1 (Mai ales în construcție cu verbe ca „a pune", „a prinde", „a face") Convenție prin care fiecare dintre persoanele care susțin lucruri contrare se obligă a oferi o răsplată (în bani sau obiecte) aceleia dintre ele care va avea dreptate Si: *pariu, prinsoare*, (îvp) *rămas[1]* (4), (reg) *rămășeală, rămaș, rămășiță[2]*. 2 (Reg) Rămășiță[1] (1).
rămășagă sf vz *rămășag*
rămășeală sf [At: TEODORESCU, P. P. 656 / Pl: ~eli / E: *rămăși* + -eală] (Reg) Rămășag (1).
rămășelnic sm [At: IORGA, S. D. VII, 101 / Pl: ~ici / E: *rămas[1]* + -elnic] (Îvr) Datornic (2).
rămăși [At: ȘINCAI, HR. II, 281/17 / V: (reg) ~șa / Pl: ~șesc / E: *rămășag*] 1 vrr (Îvp) A pune rămășag (1) Si: *a paria*. 2 vt (Îvp; cu complement intern) A face pariu.
rămășire sf [At: DRLU / Pl: ~ri / E: *rămăși*] (Rar) Pariere.
rămășitor sm [At: F (1876), 130 / Pl: ~i / E: *rămăși* + -tor] (Rar) Persoană care pune rămășag (1).
rămășitură sf [At: ANON. CAR. / Pl: ~ri / E: *rămas[1]* + -itură] (Îrg) Rămășiță[1] (1).
rămășiță[1] sf [At: PSALT. HUR. 11[v]/14 / V: (înv) *rem~* / Pl: ~țe, (înv) ~țuri, ~ți / E: *rămas[1]* + -iță] 1 Ceea ce a rămas dintr-un tot sau dintr-o cantitate oarecare, după ce partea cea mai mare a dispărut sau a fost utilizată Si: *rest* (4), (îrg) *rămăsătură*. 2 (Mpl; șîs ~țe *pământești* sau *trupești*) Corpul neînsuflețit al unui om. 3 (Înv) Moaște. 4 (Reg) Om de nimic. 5 (Reg) Fată bătrână. 6 (Îvp) Ceea ce a rămas neachitat dintr-o datorie Si: *rest* (8), *restanță* (1). 7 Ceea ce a rămas neîmplinit dintr-o obligație. 8 (Rar) Ceea ce lipsește până la cantitatea sau limita prevăzută. 9 (Înv) Ceea ce prisosește. 10 (Îvp) Totalitatea bunurilor rămase după moartea cuiva Si: *moștenire*. 11 Urmaș. 12 (Mat; înv) Rezultatul unei scăderi Si: *rest* (9).
rămășiță[2] sf [At: ALR I. 440/880 / Pl: ~țe / E: *rămăși*] (Reg) Rămășag (1).
rămășlui vrr [At: KLEIN. D. 76 / Pzi: ~esc / E: *rămăși*] (Înv) A pune rămășag.
rămăt sn vz *freamăt*
rămătism sn vz *reumatism*
rămâielnic, ~ă a [At: LEXIC REG. 107 / Pl: ~ici, ~ice / E: *rămâne* + -elnic] (Reg) Codaș (1).
rămâitor, ~oare a [At: CANTEMIR. IST. 337 / V: *rem~* / Pl: ~i, ~oare / E: *rămâne* + -tor] (Înv) 1 Care rămâne (41) Si: *durabil* (3), *statornic* (11), *stabil* (14). 2 (Reg) Care e întrecut de alții Si: *codaș* (1).
rămânda sf vz *remont*
rămânde v vz *rămâne*
rămâne [At: URECHE. LET.[2], I, 238 / V: ~*nea* (Pc: (reg) 3 *am rămâneat* / Mp: (reg) *rămânusam*, 2 *rămânusăi* / Imt: (reg) 5 *nu rămânereți*), (reg) ~*mânde*, *remânea* (Pc: 3 *o remânit*), *remune*, *rum~* / S și: *rem~* / Pzi: *rămân*, (reg) ~âi, ~âiu, 2 ~ni, 6 ~âu / Pc: *am rămas*, (reg) *am rămâns* / Grz: (reg) *rămâind* / E: ml *remanere*] 1 vi (D. ființe; îoc verbe care arată mișcarea *a se duce, a pleca, a merge* etc.) A sta pe loc. 2 vi (D. ființe; îoc verbe care arată mișcarea *a se duce, a pleca, a merge* etc.) A nu părăsi locul sau localitatea unde se află. 3 vi (D. lucruri) A nu fi dus din locul în care se găsește. 4 vi (Îe) **A-i ~ cuiva inima** (sau **ochii**) **la ceva** (sau **la cineva**) sau **a-i ~ cuiva ceva** (sau **cineva**) **la inimă** A-i plăcea cuiva foarte mult un lucru sau o persoană. 5 vi (Îe) **Să ~nă între noi** Se spune ca îndemn pentru păstrarea unui secret. 6 vi A se opri din mers. 7 vi A se opri la cineva sau într-un loc. 8 vi A lăsa în urmă. 9 vi (Întărit de „în urmă", „înapoi") A fi întrecut de cineva sau de ceva. 10 vi (D. ceas) A marca timpul cu întârziere. 11 vi (Îe) **A ~ de ceva** A se răzleți de o ceată. 12 vi (Îae) A nu face la timp un lucru. 13 vi (Îae) A nu mai prinde un vehicul care pleacă. 14 vi (Îe) **A ~ de căruță** A nu reuși. 15 vi A nu se mai întoarce (din luptă). 16 vi (Fam; îe) **A-i ~ cuiva oasele** (sau **ciolanele, zilele**) **pe undeva** A muri în locuri străine. 17 vi A sta mereu într-un loc. 18 vi (Pex) A nu se despărți de un obiect, de o părere, de o atitudine. 19 vi (Pex) A sta neclintit. 20 vi A se găsi într-o anumită situație. 21 vi (Îe) **A ~ pe drumuri** (sau **de dârvală**) A-și pierde mijloacele de existență. 22 vi (Îae) A sărăci. 23 vi A se opri într-o anumită atitudine. 24 vi A se menține sub un anumit aspect. 25 vi (Îe) **A ~ cu zile** (sau **cu sufletul în oase**) A continua să trăiască. 26 vi (Îae) A fi lăsat în viață. 27 vi (Îe) **A rămas înțeles** sau **rămânem înțeleși** Se spune ca încheiere a unei discuții, după ce s-a ajuns la un acord. 28 vi (Îe) **Cum rămâne (cu)...?** Ce hotărâre s-a luat (în privința)...? 29 vi (Îe) **A ~ morțiș la ceva** A ține cu orice preț la ceva. 30 vi (Îe) **A ~ pe gânduri** A medita. 31 vi (Îlv) **A ~ de minciună** A se dovedi mincinos. 32 vi (D. acțiuni; îe) **A ~ baltă** A fi întrerupt. 33 vi (D. acțiuni; îae) A fi nerezolvat. 34 vi (Îe) **A ~ pe mâna cuiva** A ajunge la bunul plac al cuiva. 35 vi (Îlv) **A ~ de rușine** A se face de râs. 36 vi (Fam; îe) **A ~ ars** (sau **opărit, fript**) A fi depășit de situație. 37 vi (Pop; îe) **A ~ grea** A fi însărcinată. 38 vi (Îae) A se hotărî pentru ceva. 39 vi (Îae) A pretinde ceva. 40 vi (Îe) **A ~ pe lângă** (sau **la**) **ale mele** (**tale, sale** etc.) A sta neclintit într-o hotărâre luată. 41 vi A continua să existe Si: *a dăinui* (1). 42 vi A nu se schimba. 43 vi (Îe) **A ~ tot pe a cuiva** Se zice când, într-o discuție, cineva își impune până la urmă punctul de vedere. 44 vi A se menține în conștiința oamenilor. 45 vi A supraviețui. 46 vi (Îe) **A ~ de cineva** A fi lipsit de cineva. 47 vi (Îae) A supraviețui celui care trebuie să-l susțină, să-l îngrijească. 48 vi (D. bunuri) A fi lăsat moștenire. 49 vi A ajunge în posesia cuiva. 50 vi A se menține ca un rest dintr-un întreg (după ce s-a consumat o parte). 51 vi (Îe) **Mult a fost, puțin a ~mas** Se spune ca încurajare, când dintr-un lucru greu s-a efectuat cea mai mare parte. 52 vi A avea în plus ceva Si: *a-i prisosi*. 53 vi (Îe) **A ~ pentru** (sau **pe**) **altă dată** (sau **pe săptămână** etc.) A se amâna pentru o dată ulterioară. 54 vi (Îe) **Mai ~ vorba despre** (sau **de**) Urmează să mai fie discutat. 55 vi (Îe) **Nu mai ~ (nici o) îndoială** Există siguranța că... 56 vi (Îe) **Nu (mai) ~ vorbă** sau **mai ~ vorbă?** E sigur, nu mai e de discutat. 57 vi (Îe) **A ~ (numai) să...** Urmează (doar) să... 58 vi (Îe) **Asta mai ~** Aceasta mai este

de făcut. **59** *vi* (Îe) **Tot ce mai ~** Tot ce se mai poate face. **60** *vi* (Ccd) A se alege cu ceva. **61** *vi* (Îe) **A nu-i (mai) ~ cuiva (alta) decât să...** A nu se găsi pentru cineva altă soluție decât... **62** *vi* A mai trebui ceva. **63** *vi* (Îe) **A ~** (ceva) **la** (sau **întru, până la**) **alta** sau **a ~** (ceva) **numai la...** A mai lipsi numai atâta. **64** *vi* (Îae) A ajunge lucrul până la un punct. **65** *vt* (Îvp; îe) **A ~ (cu ceva) pe cineva** A învinge pe cineva (într-o judecată, într-o prinsoare, la un concurs etc.). **66** *vi* (Îe) **A ~ de** (sau **din**) **judecată** A pierde un proces.

rămânea *v* vz ***rămâne***

rămânere *sf* [At: LB / A și: (îrg) *rămâncre* / Pl: *~ri* / E: ***rămâne***] **1** Staționare în același loc Si: *rămas¹* **(1)**. **2** Neschimbare a stării, a situației. **3** (Reg; îe) **~ bună** Rămas¹ **(2)** bun. **4** (Îe) **~ în urmă** Lipsă de progres (în raport cu alții) Si: *stagnare* **(4)**.

ramburat, ~ă *a* vz ***rămurat***

rămburele *sfp* vz ***rămurele***

rămeneac *sn* vz ***remeneacă***

rămentar *sm* vz ***reimentar***

rămf *sn* vz ***remf***

rămig *s* [At: TODORAN, GL. / Pl: ? / E: ns cf *rămâne*] (Reg) Rămășiță¹ **(1)**.

rămiură *sf* vz ***ram¹***

rămlaș *sn* [At: VICIU, GL. 93 / V: *râm~* / Pl: ? / E: mg ***romlas***] (Reg) **1** Piatră nefolositoare, care este aruncată afară din mină. **2** Loc în care se aruncă piatra stearpă, nefolositoare, scoasă din mină.

rămnaci, ~ace *a* vz ***râvnaci***

rămni *v* vz ***râvni***

rămnire *sf* vz ***râvnire***

rămnitor, ~oare *a* vz ***râvnitor***

rămnitură *sf* vz ***râvnitură***

rămos, ~oasă *a* [At: DDRF / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***ram¹*** + *-os*] (Îvr; d. plante) Rămuros.

rămoștină *sf* vz ***romostin***

rămpaș *sm* [At: ARVINTE, TERM. 163 / Pl: *~i* / E: ***rampă*** + *-aș*] (Reg) Lucrător care încarcă vagonetele forestiere la rampa de încărcare.

rămpaz *sn* vz ***rampas***

rămțuros, ~oasă *a* [At: MARIAN, INS. 467 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***ramțură*** + *-os*] (Reg; d. îmbrăcăminte) Zdrențăros.

rămuliță *sf* vz ***rămuriță***

rămune *v* vz ***rămâne***

rămura *v* vz ***rămuri***

rămurat, ~ă *a* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***rămbu~, ~rm~,*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***ramuri*** (pll *ram¹*) + *-at*] (Pop; d. arbori) Rămuros.

rămureală *sf* [At: JIPESCU, O. 131 / Pl: *~eli* / E: ***rămuri*** + *-eală*] (Rar) Ramură **(14)** a unei activități.

rămurel, ~ea *snf* [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 132 / V: ***lămurele*** *sfp*, ***rămburele*** *sfp* / Pl: *~e* / E: ***ramură*** + *-el*] **1-4** (Șhp) Ramură **(1-2)** (mică). **5** (Pan) Ramificație a unei artere, a unei vene, a unui nerv etc. **6** (Reg; îf *rămburele*) Ciucuri care se pun pe bradul și pe crucea mortului. **7** *sfp* Ciupercă comestibilă cu tulpina groasă, cărnoasă și foarte ramificată Si: (Mol) *meloșel, opintic* (*Ramaria botsytis*). **8** *sfa* (Olt) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **9** *sfa* Melodie după care se execută rămureaua **(8)**.

rămuri [At: MOLDOVAN, Ț. N. 22 / V: ***ram~*** / Pzi: *~resc* / E: ***ramură***] **1-6** *vr* A se ramifica **(1-6)**. **7** *vt* A împărți.

rămurică *sf* [At: BOLINTINEANU, O. 7 / Pl: *~rele* / E: ***rămurea*** css] **1-5** Rămurea **(1-5)**.

rămurire *sf* [At: STANCU, C. 85 / Pl: *~ri* / E: ***rămuri***] (Rar) **1-6** Ramificare **(1-6)**.

rămuriș *sn* [At: MURNU, D. 94 / Pl: *~uri* / E: ***ramură*** + *-iș*] Totalitate a ramurilor unui copac Si: (rar) *rămuriște*.

rămuriște *sf* [At: TOPÎRCEANU, B. 31 / Pl: *~ti* / E: ***ramură*** + *-iște*] (Rar) Rămuriș.

rămurit, ~ă *a* [At: F (1877), 121 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***rămuri***] (Îvr) **1-6** Ramificat **(1-6)**.

rămuriță *sf* [At: PAMFILE, C. Ț. 45 / V: ***lăm~, ~uli~*** / Pl: *~țe* / E: ***ramură*** + *-iță*] (Reg) **1-5** Rămurică **(1-5)**.

rămuros, ~oasă *a* [At: MOLNAR, D. 119 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***ramuri*** (pll *ram¹*) + *-os*] (D. arbori) Cu multe ramuri Si: (pop) *rămurat*, (îvr) *rămos*, (reg) *ratinos, răvănat*.

rămuș *s* vz ***râmuș***

rămușor *sn* [At: BARCIANU / Pl: *~oare* / E: ***ram¹*** + *-ușor*] (Rar) Ram¹ **(1)** mic.

răna *v* vz ***râni¹***

rănăli *vr* [At: ALR I, 149/308 / Pzi: *~lesc* / E: ***rană***] (Reg) A se răni¹ **(2)**.

răncaci *a* vz ***râncaci***

răncan *sm* [At: ALR I, 1109/194 / Pl: *~i* / E: ***râncaci***] (Reg) Cal râncaci **(1)**.

răncăi *v* ***râncăi***

răncălău *sm* vz ***râncălău***

răncălui *v* vz ***râncălui¹***

răncăni *vi* [At: CV, 1950, nr. 4, 37 / Pzi: *~nesc* / E: ns cf *râncăi*] A striga la cineva.

răncău¹ *sn* [At: VICIU, GL. / Pl: ? / E: nct] (Reg) Rântaș **(1)**.

răncău² *sm* vz ***râncău***

ranced, ~ă *a* vz ***rânced***

ranciog *s* [At: CONV. LIT. XIV, 348 / Pl: ? / E: nct] (Reg) **1** Oiște la cotiga plugului. **2** (Îe) **A lua pe cineva la ~** A trata pe cineva cu asprime.

răncot *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~e* / E: pvb ***răncoti***] (Mun) Larmă (de copii) Si: *răncoteală, răncotit*.

răncoteală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***răncoti*** + *-eală*] Răncot.

răncoti *vi* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *răncot, ~tesc* / E: nct] (Mun; dep) **1** A face gălăgie. **2** A se juca zgomotos.

răncotit *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***răncoti***] (Mun) Răncot.

răncuială *sf* vz ***râncăială***

răncuină *sf* vz ***răcovină***

răncureală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ele* / E: ns cf *rancotă, rascotă*] (Mun) Creangă **(1)** mică Si: *crenguța* **(1)**, *rămurea* **(1)**.

răndăli *v* vz ***rândului***

răndea *sf* vz ***randea***

răndunea *sf* vz ***rândunea***

răndurea *sf* vz ***rândunea***

rândurică *sf* vz ***rândunică***

rănelvană *sf* [At: BORZA, D. 21 / Pl: ? / E: ns cf *renoloare*] (Bot) Vătămătoare (*Anthyllis vulneraria*).

rănete *snp* vz ***renet***

răneturi *snp* vz ***renet***

răngajat, ~ă *a* vz ***reangajat***

răngăni *vr* [At: DLR / Pzi: *~nesc* / E: nct] (Reg; d. oameni) **1** A nu se putea ține pe picioare din cauza lenei. **2** A se tolăni peste tot.

răni¹ [At: PSALT. HUR. 8ᵛ/12 / V: (reg) ***râni*** / Pzi: *~nesc* / E: vsl ***ранити***] **1-2** *vtr* A(-și) produce o rană fizică Si: (reg) *a (se) rănăli, a (se) rănui*. **3** *vt* (Învr) A stârpi **(10)**. **4** *vt* (Fig; și determinat prin „inimă", „suflet") A provoca o durere sufletească. **5** *vt* (Fig) A jigni. **6** *vt* (Fig) A impresiona. **7** *vt* A provoca sentimente puternice (de dragoste). **8** *vt* (Înv) A pângări.

răni² *v* vz ***râni¹***

rănichi *sn* vz ***rinichi***

rănire¹ *sf* [At: ȘINCAI, HR. I, 30¹/1 / Pl: *~ri* / E: ***răni¹***] **1** Provocare a unei răni¹ fizice Si: (înv) *rănit¹, rănitură*. **2** (Nob) Rană¹ **(1)**. **3** (Fig) Jignire. **4** (Înv) Durere sufletească provocată de dragoste.

rănire² *sf* vz ***rânire***

rănișoară *sf* [At: LM / Pl: *~re* / E: ***rană¹*** + *-ișoară*] (Rar; șhp) **1** Rană¹ **(1)** de mică întindere. **2** Rană¹ **(1)** superficială.

rănit¹ *sn* [At: PRAV. 332 / Pl: ? / E: ***răni¹***] (Îvr) Rănire¹ **(1)**.

rănit², ***~ă*** [At: COD. VOR. 6/1 / V: (reg) ***rân~*** *a* / E: ***răni¹***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care are o rană¹ (1) Si: (reg) *rănuit* (1-2). **3** *a* (Fig) Lovit sufletește. **4** *a* Jignit.
rănitor, ***~oare*** *a* [At: PISCUPESCU, O. 127/14 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***răni¹*** + *-tor*] (Înv) **1** Care rănește¹ (1). **2-5** (Fig) Care rănește¹ (4-7).
rănitură *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ri* / E: ***răni¹*** + *-tura*] (Înv) Rănire¹ (1).
rănjală *sf* vz ***rânjeală***
rănji v vz ***rânji***
rănoloare *sf* vz ***renoloare***
rănoloasă *sf* [At: BORZA, D. 21 / Pl: ? / E: ns cf *renoloare*] (Bot) Vătămătoare (*Anthyllis vulneraria*).
rănsat, ***~ă*** *a* vz ***rânsat***
răntaș *sn* vz ***rântaș***
rantăli¹ *vt* [At: KLEIN, D. 154 / Pzi: *~lesc* / E: ns cf mg *ront*] (Reg) A face dezordine.
rantăli² *vt* [At: KLEIN, D. 154 / V: ***~lui*** / Pzi: *~lesc* / E: mg ***ránt***] (Reg) **1** A prăji. **2** A face rântaș. **3** A frige carne în ou și pesmet.
răntălui *v* vz ***răntăli²***
ränticos, ***~oasă*** *a* vz ***rânticos***
răntina *v* vz ***răntuna***
răntui¹ [At: DDRF / V: ***rân~***, ***rântoni*** / Pzi: *~esc* / E: mg ***ront***] (Trs) **1-2** *vtr* A (se) strica. **3** *vt* A împrăștia. **4** *vt* A face dezordine Si: (Trs) *a răntura*.
răntui² *vt* [At: GHEȚIE, R. M. / V: ***rân~*** / Pzi: *~esc* / E: mg ***ránt***] (Reg) **1** A smuci. **2** A smulge.
răntuit, ***~ă*** *a* [At: ALR II/I h 256/260 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***răntui¹***] (Reg) **1** Stricat. **2** Dărăpănat (1).
răntuna [At: VARLAAM, C. 102 / V: ***~urna***, ***ren~***, (reg) ***rân~***, (rar) ***~tina*** / Pzi: *răntun*, *~nez* / E: ns cf *înturna*] (Îrg) **1** *vt* A răsturna (1). **2** *vr* A se rostogoli. **3** *vr* (Îvr; d. râuri) A-și schimba cursul. **4** *vr* (Îvr; d. râuri) A coti (10).
rănturna *v* vz ***răntuna***
răntuzi *v* vz ***rotunji***
rănțui *vr* [At: L. ROM. 1959, nr. 2, 54 / Pzi: 3 *rănțuie*, *~ește* / E: ***ranț*** + *-ui*] (Reg; d. haine) **1** A se destrăma (2). **2** A se uza. **3** A se rupe.
rănțuială *sf* [At: LEXIC REG. II, 53 / Pl: *~ieli* / E: ***rănțui*** + *-eală*] (Reg) **1** Destrămare (1). **2** Uzare. **3** Rupere a unei haine.
rănțuit, ***~ă*** *a* [At: L. ROM. 1959, nr. 2, 1954 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***rănțui***] (Reg; d. haine) **1** Uzat. **2** Rupt.
rănuchi *sm* vz ***rărunchi¹***
rănui *vr* [At: ALR I, 167/341 / Pzi: *~esc* / E: ***rană¹*** + *-ui*] (Reg) A se răni¹ (2).
rănuit, ***~ă*** *smf, a* [At: ALR I, 1 622/289 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***rănui***] **1-2** (Reg) Rănit¹ (1-2).
rănunc *sm* vz ***rărunchi¹***
rănunchi¹ *sm* vz ***rărunchi¹***
rănunchi² *sm* vz ***rărunchi²***
rănunchioară *sf* vz ***rărunchioară***
rănuță *sf* [At: POLIZU / Pl: *~țe* / E: ***rană¹*** + *-uță*] (Rar) Rană¹ (1) mică.
rănză *sf* vz ***rânză***
răoaică *sf* [At: GR. S. VI, 145 / Pl: *~ice* / E: ***rău*** + *-oaică*] (În descântece) Femeie rea, dușmănoasă.
răoia *v* vz ***răui***
răoni *v* vz ***reuni***
răora¹ *v* vz ***râura***
răora² *v* vz ***roura***
răorare *sf* vz ***rourare***
răorat, ***~ă*** *a* vz ***rourat***
răoros, ***~oasă*** *a* vz ***rouros***
răot *s* [At: ȘEZ. VII, 93 / A: nct / Pl: ? / E: ***rău***] (În descântece; ccr) Lucru rău (3).
răotate *sf* vz ***răutate***
răpaci, ***~ace*** *a* vz ***hrăpaci***
răpagă *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: nct] (Reg) Copil mic și plângăcios.
răpaos *sn* vz ***repaus***
răpaosa *v* vz ***răposa***
răparet, ***~ă*** *a* vz ***hrăpăreț***
răpariț, ***~ă***, *a* vz ***hrapăreț***
răpaus *sn* vz ***repaus***
răpausa *v* vz ***răposa***
răpausare *sf* vz ***răposare***
răpăcioage *sfp* [At: VICIU, S. GL. / E: nct] (Bot; reg) Napi-porcești (*Helianthus tuberosus*).
răpăciune *sm* vz ***răpiciune***
răpăga [At: PAMFILE, A. R. 257 / V: ***~pâga***, ***~pega***, ***~piga*** / Pzi: *rapag* / E: nct] **1** *vi* (Reg) A aluneca (pe un loc abrupt, pe gheață etc.). **2** *vi* A cădea alunecând. **3-4** *vri* A se da pe gheață. **5** *vr* A se da cu sania. **6** *vi* A conduce sania (cu picioarele).
răpăguș¹ *sn* [At: CADE / V: ***pără~***, ***~pug~***, ***~peg~***, ***repeg~***, ***repegușă*** *sf* / Pl: *~uri* / E: ***rapăg*** + *-uș*] (Reg) **1** Loc înclinat. **2** Coastă abruptă Si: *povârniș*. **3** Drum în pantă Si: *repeziș* (2). **4** Ghețuș (2).
răpăguș² *sn* [At: ALR I, 1 477/283 / Pl: ? / E: mg ***ropogós*** (csardas)] (Reg) **1** Dans popular jucat numai de flăcăi Si: (reg) *rapagau*. **2** Melodie pe care se dansează răpăgușul (1).
răpăi [At: DELAVRANCEA, S. 16 / V: (reg) ***~ăna*** (Pzi: 3 *rapana*), ***~păni*** (Pzi: 3 *rapane*), ***~pâi***, ***~poi*** / Pzi: *răpăi*, *~esc* / E: ***rap¹***] **1** *vi* (D. ploaie, grindină) A produce zgomote scurte, dese și ritmice, lovind o suprafață tare Si: (reg) *a ropăi*. **2** *vi* (D. ființe) A lovi ritmic în ceva (cu picioarele, cu mâinile, cu aripile etc.) producând zgomote dese și scurte Si: *a ropoti*, (reg) *a ropăi* (2). **3** *vt* (Reg; îe) **A-i ~ cuiva tălpile** A fugi foarte repede, izbind cu putere pământul. **4** *vi* (D. lucrul izbit sau d. spațiul în care se produc zgomote) A emite zgomote ritmice. **5** *vi* (D. lucrul izbit sau d. spațiul în care se produc zgomote) A răsuna (1).
răpăială *sf* [At: CARAGIALE, S. 6 / V: (reg) ***~ănea~*** / Pl: *~ieli* / E: ***răpăi*** + *-eală*] **1** Zgomot produs de ploaie sau de grindină când cade pe o suprafață tare Si: *răpăire*, *rapăit²* (1). **2** Zgomot produs de lovituri ritmice în ceva (cu picioarele, cu mâinile, cu aripile etc.) Si: *răpăit²* (3). **3** (Gmț) Cotonogeală (10).
răpăire *sf* [At: SADOVEANU, D. I, 431 / Pl: *~ri* / E: ***răpăi***] (Rar) **1-2** Răpăială (1-2).
răpăit¹ *av* [At: CAMIL PETRESCU, O. II, 357 / E: ***răpăi***] (Rar) Cu zgomote scurte și dese.
răpăit² *sn* [At: VLAHUȚĂ, R. P. 77 / V: (reg) ***~ănit*** / E: ***răpăi***] **1** Răpăială (1). **2** Succesiune de lovituri ritmice. **3** Zgomotul produs de lovituri ritmice.
răpăitor, ***~oare*** *a* [At: MACEDONSKI, O. III, 5 / Pl: *~i* / E: ***răpăi*** + *-tor*] **1-4** Care răpăie (1-2, 4-5).
răpăitură *sf* [At: LUNGIANU, ap. CADE / Pl: *~ri* / E: ***răpăi*** + *-tură*] (Mpl) Zgomot produs de lovituri ritmice.
răpăla *v* vz ***răpălui***
răpălație *sf* vz ***reparație***
răpălău [At: DLR / V: ***rapal~*** / Pl: *~ăi* / E: ns cf *răpălui*] (Reg) **1** *sm* Încălțăminte uzată (și murdară). **2** *a* (D. oameni) Murdar și neglijent.
răpăli *v* vz ***răpălui***
răpălit, ***~ă*** *a* vz ***răpăluit²***
răpălui *vt* [At: CONV. LIT. XLIV², 131 / V: ***pără~***, ***~pala*** (Pzi: *~lez*), ***~li***, ***repăli***, ***rep~*** / Pzi: *~esc* / E: mg ***reperál***, ***reparál*** cf ger *reparieren*] (Reg) A repara (1).
răpăluire *sf* [At: MDA ms / Pl: *~ri* / E: ***răpălui***] (Reg) Reparație (1).
răpăluit¹ *sn* [At: ALR SN VI h 1746/76 / V: ***~lat***, ***~lit*** / Pl: ? / E: ***răpălui***] (Reg) Reparație (1).
răpăluit², ***~ă*** *a* [At: T. PAPAHAGI, C. A. 86 / V: ***~lit*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***răpălui***] (Reg) Reparat².
răpănà *v* vz ***răpăi***

răpandulă *sf* vz ***rapandula***
răpăneală *sf* vz ***răpăială***
răpăngic *sn* vz ***arpagic***
răpăni *v* vz ***răpăi***
răpănit *sn* vz ***răpăit***[2]
răpănos, ~oasă *a* [At: CREANGĂ, P. 101 / V: (reg) ***hr~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***rapăn*** + *-os*] **1** Bolnav de rapăn[1] (1) Si: (reg) *rapchinos* (1). **2** (Pex) Jegos. **3** (Îs) *Piele ~oasă* Se zice unui copil murdar și neastâmpărat. **4** (Reg) Bolnav de zgaibă Si: (reg) *zgaibos*.
răpăosa *v* vz ***răposa***
răpăosare *sf* vz ***răposare***
răpăosat, ~ă *a* vz ***răposat***[2]
răpăra *v* vz ***repara***
răpărare *sf* vz ***reparare***
răpărat *sn* vz ***reparat***[1]
răpărător *a* vz ***reparator***
răpăreț, ~eață *a* vz ***hrăpăreț***
răpăreție *sf* [At: DDRF / Pl: ? / E: ***răpăreț*** + *-ie*] (Îdt) Rapacitate (2).
răpări *sfp* vz ***răspăr***[2]
răpățită *sf* vz ***rupețită***
răpăusa *v* vz ***răposa***
răpăusat, ~ă *a* vz ***răposat***[2]
răpăuzat, ~ă *a* vz ***repauzat***
răpăga *v* vz ***răpăga***
răpăi *v* vz ***răpăi***
răpcă *sf* vz ***râpcă***
răpchinos, ~oasă *s* [At: I. CR. IV, 7 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ns cf *rapănos*] (Reg) **1** Răpănos (1). **2** (Pex) Păcătos. **3** Codaș (1).
răpcig *sn* vz ***răpciugă***
răpcigăi *v* vz ***răpciuga***
răpcigos, ~oasă *s* vz ***răpciugos***
răpciug[1] *sm* vz ***răpciune***
răpciug[2] *sn* vz ***răpciugă***
răpciuga *vi* [At: POLIZU / V: ***~igăi, ~ugi*** / Pzi: *răpciug* / E: ***răpciugă***] **1** (Reg) A se îmbolnăvi de răpciugă (1). **2** A strănuta.
răpciugare *sf* [At: POLIZU / Pl: ? / E: ***răpciuga***] (Reg) Îmbolnăvire de răpciugă (1).
răpciugă *sf* [At: POLIZU / V: (reg) ***~ug, ~cig*** *sn*, ***~ungă, rep~*** / Pl: ? / E: nct] **1** Boală contagioasă, de obicei la animale domestice, caracterizată prin ulcerații pe mucoasa nazală, respirație grea etc. Si: *morvă*, (rar) *rapin*, (reg) *cârtită* (3). **2** Cal bătrân, slab și bolnav Si: *mârțoagă*, *rablă* (3), *talan*.
răpciugi *v* vz ***răpciuga***
răpciugos, ~oasă *a* [At: POLIZU / V: (reg) ***~cig~, rupcig~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***răpciugă*** + *-os*] **1** (Mai ales d. cai) Bolnav de răpciugă (1) Si: *morvos*. **2** (Pex) Rău îngrijit, slab și prăpădit. **3** (Fig; reg; d. oameni) Sărac. **4** (Reg; fig; d. oameni) Zdrențăros.
răpciun *sn* vz ***răpciune***
răpciune *sm* [At: CORESI, EV. 144 / V: (reg) ***râp~, ~ug, ~un, ~ni, ~pici~*** *sp* / E: ns cf *rapi*] (Îvp) **1** Luna septembrie. **2** (Reg; îf *răpciune*) Luna august.
răpciungă *sf* vz ***răpciugă***
răpciuni *sp* vz ***răpciune***
răpeală *sf* vz ***hrapeală***
răpedeciune *sf* vz ***repeziciune***
răpega *v* vz ***răpăga***
răpeguș *sn* vz ***răpăguș***
răpelt *snm* vz ***rapelt***
răperat, ~ă *a* vz ***reparat***[2]
răpezie *sf* [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 155 / Pl: ? / E: ***repede*** + *-ie*] (Nob) Repeziciune (1).
răpezinos, ~oasă *a* [At: ALR SN III, h 829/2 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***repezină*** + *-os*] (Reg; d. râuri) Care curge vijelios.
răpezitor, ~oare [At: ALR I, I 418/418 / Pl: *~oare* / E: ***repezi*** + *-tor*] (Reg) **1** *sn* Săgeată. **2** *sf* Praștie.
răpeziune *sf* vz ***repejune***
răpi[1] *sfp* [At: TOMESCU, GL. / E: ns cf *răpi*[3]] (Mun; îe) **A merge** (sau **a veni, a fugi) în ~** (sau **în ~le ăle mari**) A merge repede.
răpi[2] [At: COD. VOR. 50/3 / V: (înv) ***hr~, hrâpi, ripi*** (reg) ***râpi*** / Pzi: *~pesc*, (înv): 3 *rapă* / E: ml* ***rapire*** (= *rapere*)] **1** *vt(a)* A lua cu forța și a duce cu sine Si: *a fura* (15). **2** *vt(a)* (Fig; subiectul este „moartea") A curma firul vieții. **3** *vt(a)* (Fig; cu complementul „viața", „sufletul", „zilele") A distruge (4). **4** *vt(a)* (Fig; cu complementul „viața", „sufletul", „zilele") A ucide. **5** *vt(a)* (C. i. un bun material) A-și însuși pe nedrept Si: *a jefui*, (înv) *a rapști* (5). **6** *vt(a)* (C. i. o țară, un teritoriu etc.) A lua în stăpânire cu forța armată Si: *a cuceri* (6), *a ocupa*. **7** *vt(a)* (Înv) A câștiga (prin luptă, prin stăruință). **8** *vi* (Îvr) A râvni. **9** *vt* (Fig) A lipsi pe cineva (prin abuz) de ceea ce are la dispoziție. **10** *vt* (Fig) A lua cuiva ceea ce i se cuvine. **11** *vt* (Fig) A lua cuiva ceea ce îi este necesar. **12** *vt* (Fig; îvr) A percepe ceva cu mare atenție și interes. **13** *vt* (Îrg) A scoate (pe cineva sau ceva) din locul unde se află (pentru a salva). **14** *vr* (Înv) A se înălța. **15** *vt* (Fig) A încânta. **16-17** *vri* (Ban; Trs) A se năpusti. **18-19** *vtr* A (se) coace înainte de vreme.
răpi[3] *vi* [At: DA / V: ***h~*** / Pzi: *~pesc* / E: nct] **1** A respira greu. **2** A face eforturi vizibile pentru a face ceva repede.
răpicios, ~oasă *a* [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 393 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***răpi***[2] + *-cios*] (Îvr; d. animale) Răpitor (3).
răpiciune[1] *sf* [At: CORESI, EV. 122 / V: (reg) ***~păc~*** / Pl: *~ni* / E: ***răpi***[2] + *-ciune*] **1** (Îvr) Răpire[1] (2). **2** (Fig; ccr) Obiect luat cu forța. **3** (Mun) Om lacom Si: *lacman*.
răpiciune[2] *sn* vz ***răpciune***
răpida *sf* vz ***ripidă***
răpide *a, av* vz ***repede***
răpiga *v* ***răpăga***
răpigă *sf* vz ***ripidă***
răpire[1] *sf* [At: PRAV. 189 / V: (înv) ***hr~*** / Pl: *~ri* / E: ***răpi***[2]] **1** Luare cu forța a unei ființe din locul unde se află și ducerea ei în altă parte Si: (înv) *răpit*[1] (1), *răpitură* (1). **2** Luare cu forța a unui bun material Si: *jefuire*, *prădare*, (înv) *răpiciune*[1] (1), *răpit*[1] (2), *răpitură* (2), *răpștire* (3), (îvr) *răpștit*[1]. **3** (Fig; ccr) Obiect luat cu forța. **4** (Fig) Încântare. **5** (Înv) Pornire nestăpânită Si: (înv) *răpit*[1] (3).
răpire[2] sf [At: DA / V: ***h~*** / Pl: *~ri* / E: ***răpi***[3]] **1** Respirație grea. **2** Grabă, precipitare de a face ceva.
răpit[1] *sn* [At: PRAV. 189 / V: (înv) ***hr~*** / Pl: ? / E: ***răpi***[2]] (Înv) **1-3** Răpire[1] (**1-2, 5**).
răpit[2], ***~ă*** *a* [At: PRAV. 180 / V: (înv) ***hr~, rip~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răpi***[2]] **1** (Rar; d. persoane) Luat cu forța și dus în altă parte. **2** (D. obiecte, bani etc.) Însușit pe nedrept. **3** Jefuit. **4** (Nob) Care jefuiește Si: *jefuitor*. **5** (Fig) Încântat. **6** (Înv) Nestăpânit. **7** (Ban) Copt înainte de vreme sau rămas necopt Si: *pripit*.
răpită *sf* vz ***răchită***
răpitor, ~oare [At: PO 175/23 / V: (înv) ***hr~, ~iu, rip~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***răpi***[2] + *-tor*] **1-2** *smf, a* (Persoană) care răpește[2] (1) pe cineva. **3** *a* (D. păsări sau animale) Care prinde și consumă hrană de origine animală, de obicei vie Si: (înv) *rapace* (1), (îvr) *răpicios*. **4** *sfp* Ordin de păsări care își procură hrana prin răpirea altor animale mici. **5** *sf* (Lsg) Pasăre care face parte din ordinul răpitoarelor (4). **6** *a* (Fig) Care ia viața cuiva Si: *omorâtor*, *ucigaș*. **7-8** *smf, a* (Persoană) care ia pe nedrept un bun al altuia. **9-10** *smf, a* (Persoană) care uzurpă un drept al altuia. **11** *a* (Fig) Încântător.
răpitoriu, ~oare *a* vz ***răpitor***
răpitură *sf* [At: PRAV. 184 / Pl: *~ri* / E: ***răpi***[2] + *-tura*] (Îvr) **1-2** Răpire (**1-2**). **3** (Fig; ccr) Obiect luat cu forța.
răpițiște *sf* [At: ALR SN I h 39/987 / Pl: ? / E: ***rapiță***+ *-iște*] (Reg; csc) Loc (cultivat) cu rapiță (1).
răpnă *v* vz ***râvnă***

răpoasa v vz **răposa**
răpoi v vz **răpăi**
răpoosa v vz **răposa**
răporator s vz **reparator**
răporos, ~oasă a vz **răpuros**
răporsa v vz **răposa**
răport sn vz **raport**
răporta v vz **raporta**
răportui v vz **raportui**

răposa [At: PSALT. 104 / V: (îrg) ~*păusa*, *rep*~, (înv) ~*pausa* (Pzi: *răpaus*), ~*păo*~, ~*poasa* (Pzi: *răpaos*), ~*oosa*, ~*ousa*, (reg) ~*orsa* / Pzi: ~*sez* / E: ml *repausare*] **1-2** *vri* (Înv) A se odihni (după o muncă) după un drum etc.) **3** *vt* (Înv) A oferi cuiva odihnă. **4** *vt* (Pex) A găzdui pe cineva. **5** *vt* (Înv) A avea liniște, tihnă (din partea cuiva). **6** *vi* (Asr; mai ales în limbajul bisericesc; udp „în“ „întru“, „către“ „pe“ etc.) A muri. **7** *vt* (Înv) A da cuiva odihnă veșnică Si: *a odihni*. **8** *vi* (D. duh, suflet) A se îndrepta asupra cuiva. **9** *vi* (D. duh, suflet) A se coborî (**1**). **10** *vr* (Îvr) A se sprijini.

răposare *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 219ʳ/10 / V: ~*paus*~, ~*păos*~, *rep*~ / Pl: (nob) ~*sări* / E: **răposa**] **1** (Înv) Odihnă. **2** Moarte. **3** (Precedat de „cea de apoi“) Odihnă veșnică.

răposat¹ *sn* [At: PĂSCULESCU, L. P. 225 / Pl: ? / E: **răposa**] (Rar) Răposare (**2**).

răposat², ~ă [At: TETRAEV. (1574), 214 / V: (înv) ~*păo*~, ~*păus*~, ~*ous*~, *rep*~ / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: **răposa**] **1** *a* (Înv) Netulburat. **2** *a* (Înv) Odihnit. **3** *a* (Fig) Care produce liniște sufletească Si: *liniștitor, odihnitor*. **4-5** *smf, a* (Persoană) care nu se mai află în viață Si: *decedat, defunct* (**1-2**), *mort*.

răposătoare *sf* [At: TETRAEV. (1574), 79 / Pl: ? / E: **răposa** + (*a*)*toare*] **1** (Îvr) Loc de odihnă Si: *sălaș*. **2** Moarte.

răpoteni *smp* vz **răpotin**

răpotin, ~ă *smf* [At: PANN, P. V. I, 140/9 / V: *rapotine sfp*, ~*teni smp*, ~*nă sf*, *râp*~, *rep*~, *ropotim*, *rop*~ / Pl: ~*i*, ~*e* / E: ns cf rs *роптать* „templu“] **1** (În vechile tradiții populare; de obicei art.; mpl și determinat prin „teștelor“) Sărbătoare care se ține de obicei în trei marți consecutiv începând cu a treia marți de după Paști. **2** (Pex) Turtă făcută de răpotin (**1**).

răpousa v vz **răposa**
răpousat, ~ă a vz **răposat²**
răpși v vz **răpști**
răpșire sf vz **răpștire**
răpșit¹ sn vz **răpștit¹**
răpșit², ~ă a vz **răpștit²**
răpșitor, ~oare a vz **răpștitor**
răpșitură sf vz **răpștitură**
răpștă sf vz **răpște**

răpște *sf* [At: VARLAAM, C. 327 / V: ~*tă* / Pl: ? / E: pvb **răpști**] (Înv) Mustrare.

răpști [At: PSALT. 113 / V: ~*pși*, ~*pți*, ~*pts*~, *râp*~ / Pzi: ~*resc* / E: slv **ръпътати, ръпъщѫ**] **1** *vi* (Îrg; adesea udp „spre“, „împotriva“, „asupra“ etc.) A protesta. **2** *vr* (Îrg) A se răsti¹ (**1**). **3** *vt* (Înv) A invidia. **4** *vi* (Îvr) A se tulbura. **5** *vt* (Înv) A-și însuși pe nedrept (un bun, un drept etc.) care aparține altuia Si: *a jefui, a răpi²* (**5**), *a uzurpa*.

răpștire *sf* [At: CORESI, EV. 250 / V: ~*și*~, ~*pts*~, *rep*~ / S și: *răbș*~ / Pl: ~*ri* / E: **răpști**] **1** (Înv) Protest. **2** (Înv) Invidie. **3** Jefuire.

răpștit¹ *sn* [At: LM / V: ~*șit*, ~*pts*~ / Pl: ? / E: **răpși**] (Îvr) Jefuire.

răpștit², ~ă *a* [At: LM / V: ~*șit*, ~*pts*~ / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: **răpști**] (Îvr) Revoltat.

răpștitor, ~oare *a* [At: CORESI, EV. 365 / V: ~*șitoriu*, ~*iu*, ~*ptștitoriu* / Pl: ~*i*, ~*oare* / E: **răpști** + -*tor*] (Înv) Care protestează.

răpștitoriu, ~oare a vz **răpștitor**

răpștitură *sf* [At: LM / V: ~*șit*~, ~*pts*~ / Pl: ~*ri* / E: **răpști** + -*tură*] (Îvr) Răstire (**1**).

răpți v vz **răpști**
răptști v vz **răpști**
răptștire sf vz **răpștire**
răptștit¹ sn vz **răpștit¹**
răptștit², ~ă a vz **răpștit²**
răptștitoriu, ~oare, a vz **răpștitor**
răptștitură sf vz **răpștitură**
răpublecă sf vz **republică**
răpublican, ~ă smf, a vz **republican²**
răpublică sf vz **republică**

răpuci *vi* [At: I. CR. III, 120 / Pzi: ~*cesc* / E: nct] (Reg) A transpira.

răpuguș sn vz **răpăguș**
răpuitor, ~oare a, smf vz **răpunător**

răpunător, ~oare [At: GANE N. I, 5 / V: ~*uit*~ / Pl: ~*i*, ~*oare* / **răpune** + -*ător*] **1-2** *smf, a* (Înv) (Persoană) care omoară Si: *ucigaș*. **3** *smf* (Fig; îvr) Persoană care încântă.

răpune [At: M. COSTIN, ap. GÎDEI / V: (îrg) *rep*~ / Pzi: *răpun, răpui* / Cj și: *să răpui*, (înv) 3 *să răpune* / Ps: *rapusei* / Par: *răpus* / E: ml *reponere*] **1-2** *vtr* (Îvp) A (se) pierde. **3-4** *vtr* (Îvp) A (se) distruge (**1-2**). **5** *vt* (Îe) **A ~ (ceva) din vedere** A pierde din vedere. **6** *vr* (Îe) **A se ~ din ochii cuiva** A nu mai putea fi văzut. **7** *vr* (Îe) **A-și ~ capul** (sau **viața, zilele**) A-și pierde viața. **8** *vt* (Îe) **A ~ (pe cineva) de zile** A omorî. **9** *vt* (În credințe religioase; îe) **A ~ (cuiva) sufletul** A face pe cineva să păcătuiască. **10-11** *vtr* (Reg) A (se) rătăci. **12** *vt* A ucide. **13-14** *vtr* (Fig) A pune capăt (la ceva) Si: *a (se) sfârși*. **15** *vi* A dispărea. **16-17** *vri* A muri. **18** *vr* (Rar) A se sinucide. **19** *vr* A-și cheltui toate puterile făcând ceva. **20** *vt* A învinge. **21** *vt* A subjuga. **22** (Fig) A copleși (**11**). **23** (Fig) A doborî (**11**). **24** *vt* A învinge într-o luptă de idei. **25** *vt* A întrece.

răpunere *sf* [At: DRLU / Pl: ? / E: **răpune**] (Îvp) **1** Dispariție (**5**). **2** Ucidere. **3** (Îlav; nob) **Pe ~** Pe întrecute.

răpura *vr* [At: ANON. CAR. / Pzi: ~*rez* / E: **rapură**] (Reg) A se umple de rapor (**1**).

răpurat, ~ă *a* [At: ANON. CAR. / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: **răpura**] (Reg) **1** Cu pielea spuzită. **2** Plin de rapor (**1**).

răpurei *smp* [At: CADE / E: **rapură**] (Ban; Trs) Rapor (**1**).

răpurga v vz **repurga**
răpuri smp vz **rapor**

răpuros, ~oasă *a* [At: LM / V: ~*por*~ / Pl: ~*oși*, ~*oase* / E: **rapură** + -*os*] **1** (Reg; d. oameni) Cu rapor (**1**). **2** Plin de rapor (**1**). **3** (D. bube) De rapor (**1**). **4** (Fig) Îmbrăcat neglijent.

răpus, ~ă *a* [At: IORGA, S. D. XXI, 77 / Pl: ~*uși*, ~*e* / E: **răpune**] **1** (Înv) Nimicit. **2** (Reg) Rătăcit. **3** Învins. **4** Doborât (**9**). **5** (Fig) Fără vlagă. **6** (Fig) Stins (**11**) (din viață). **7** (Fig) Dispărut (**7**).

răpușie *sf* [At: PAȘCA, GL. / Pl: ~*ii* / E: **răpus** + -*ie*] (Trs) **1** (Îlav) **Pe ~** Pe întrecute. **2** (Îlav) **Cu ~ia** În mod forțat. **3** Semn care consta dintr-o pălărie înfiptă într-un par în fața casei, dovedind că săteanul care locuia în acea casă, fiind condamnat de bătrânii satului, a făcut apel împotriva sentinței de judecată, a cărei executare era astfel suspendată. **4** (Îe) **A veni** (sau **a merge**) **pe** (sau **cu**) **~** A veni (sau a merge) la cineva și a se certa (pentru o faptă oarecare). **5** (Îae) A veni (sau a merge) la cineva cu intenția de a provoca vrajbă. **6** (Îae) A veni (sau a merge) la cineva cu scopul de a se răzbuna.

rărătură sf vz **răritură**

răret *sn* [At: ALRM SN I, 399/353 / Pl: ~*uri* / E: **rar** + -*et*] (Reg) Rariște (**1**).

rări [At: ANON. CAR. / S și: (înv) *reri* / Pzi: ~*resc* / E: **rar**] **1-2** *vtr* (Îoc *a îndesi*; d. obiecte de același fel sau d. colectivități, mulțimi, corpuri compuse din unități identice) A fi sau a deveni (mai) rar (**1**). **3-4** *vtr* (Îoc *a îndesi*; d. obiecte de același fel sau d. colectivități, mulțimi, corpuri compuse din unități identice) A fi sau a deveni (mai) puțin numeros. **5-6** *vtr* (Îoc *a îndesi*; d. obiecte de același fel sau d. colectivități, mulțimi, corpuri compuse din unități identice) A fi sau a deveni (mai) puțin compact, cu densitate (mai) mică. **7** *vr* (Rar) A se reduce la mai puțin Si: *a se micșora, a scădea*. **8** *vt* (Îoc *a îndesi*) A face ca într-un șir, obiectele de

același fel să fie mai rare (4) (îndepărtându-le unele de altele sau eliminând unele din ele) Si: (reg) *a rărici*. 9 *vt* (Reg; d. plante) A copili (2). 10 *vt* (Îoc *a grăbi*) A încetini ritmul unor acțiuni. 11 *vr* A se succeda la intervale de timp depărtate. 12 *vt* (Îe) **A (o) mai ~ cu ceva** A impune un lucru la intervale mai mari (sau în cantitate mai mică) decât de obicei. 13 *vt* (Îae) A o lăsa mai domol. 14 *vt* (Îe) **A o (mai) (sau cam) ~ de (pe) undeva** A se duce undeva din ce în ce mai rar. 15 *vt* (Îae) A pleca de undeva.

răricel, ~ea *a* [At: POLIZU / Pl: *~ei, ~e* / E: ***rar*** + *-icel*] **1-8** (Șhp) Rărișor (**1-8**). **9-12** (Șhp) Rărișor (**9, 11, 13, 15**).

rărici *vt* [At: GR. OLT. / Pzi: *~icesc* / E: ***rar***] (Reg) A rări (**8**).

răricică [At: JIPESCU, O. 53 / Pl: *~icele* / E: ***răricel*** css] **1-8** *a* Rărișor (**1-8**). **9-12** *a* (Șhp) Rărișor (**9, 11, 13, 15**). **13** *sf* (Reg) Varietate de struguri nedefinită mai îndeaproape.

rărime *sf* [At: ȘINCAI, HR. I, 269/14 / Pl: (rar) *~mi* / E: ***rar*** + *-ime*] **1-10** (Îrg) Caracterul a ceea ce este rar (**1-4, 5, 7, 9-12**). **11** (Reg) Rariște (**1**). **12** (Reg) Strungăreață.

rărire *sf* [At: DRLU / Pl: (rar) *~ri* / E: ***rări***] **1** Distanțare a unor elemente ale unor colectivități, mulțumi. **2** Încetinire a ritmului unor acțiuni.

răriș *sn* [At: HASDEU, R. V. 117 / Pl: *~uri*, (reg) *~e* / E: ***rar*** + *-iș*] **1** Rariște (**1**). **2** Loc rămas gol în urma căderii dinților sau a părului Si: (reg) *răritură* (**2**).

rărișor, ~oară *a* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 42ʳ/23 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***rar*** + *-ișor*] **1-8** *a* (Șhp) Cam rar (**1-4**). **9-16** (Șhp) *a, av* Cam rar (**5-8**).

răriște *sf* vz ***rariște***

rărișteș *sn* [At: ALRM SN I h 399/762 / Pl: ? / E: ***rariște*** + *-iș*] (Reg) Rariște (**1**).

rărit[1] *sn* [At: I. IONESCU, C. 99/28 / Pl: ? / E: ***rări***] Distanțare, într-un șir, a unor obiecte de același fel Si: *răritură* (**1**).

rărit[2]***, ~ă*** *a* [At: DRLU / Pl: *~iți, ~e* / E: ***rări***] **1-2** (Îoc *îndesit*; d. colectivități, mulțimi, corpuri compuse din unități identice) Devenit mai rar (**1-2**). **3** (D. gaze) Cu densitate micșorată Si: *rarefiat*. **4** (Reg; d. lichide) Diluat (**1**). **5** (Îoc *îndesit*; d. un șir de obiecte de același fel) Devenit mai rar (**4**). **6** (Îoc *grăbit*) Rar (**13**).

răritoare *sf* [At: IORGA, S. D. I, 239 / Pl: *~ori* / E: ***rărit*** + *-tore*] **1** (Înv) Rariță[1] (**1**). **2** (Reg) Instrument cu ajutorul căruia se fac cărări pe coceanul de porumb, ca să se desprindă boabele mai ușor.

răritură *sf* [At: I. IONESCU, C. 70/16 / V: (reg) *~răt~* / Pl: *~ri* / E: ***rări*** + *-tură*] **1** Rărit[1]. **2** Loc rămas liber între obiecte așezate rar (**4**). **3** Loc cu vegetație rară (**4**) Si: *rariște* (**1**). **4** Defect al unei țesături care are într-un loc urzeala sau bătătura mai rară (**1**) decât în rest. **5** (Reg) Strungăreață. **6** (Reg) Știrbitură a dinților la cai.

rărița *vt* [At: BL. XIII, 110 / V: *ralița*, (reg) ***rălici, răli~*** (Pzi: *~icesc*)/ Pzi: *~țez* / E: ***rariță***] **1** (C. i. terenul semănat sau planta cultivată) A lucra cu rarița[1] (**1**). **2** (Spc) A prăși (a doua oară) cu rarița[1] (**1**).

rărițare *sf* [At: PAMFILE, A. R. 77 / V: ***răli~*** / Pl: *~țări* / E: ***rărița***] Prășire cu rarița[1] (**1**) Si: *rărița*[1], (reg) *rărițătură* (**1**).

rărițat[1] *sn* [At: CATANELE, 22 / V: (reg) ***rălat~, răli~*** / Pl: ? / E: ***rărița***] Rărițare.

rărițat[2]***, ~ă*** *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rărița***] Prășit cu rarița[1] (**1**).

rărițătură *sf* [At: ALR II. 5 132/987 / V: (reg) ***răli~*** / Pl: *~ri* / E: ***rărița*** + *-(ă)tură*] (Reg) **1** Rărițare. **2** Brazdă făcută cu rarița[1] (**1**). **3** (Pex) Loc rărițat[2].

răriu, ~ie *a* [At: SĂM. IV, 907 / Pl: *~ii* / E: ***rar*** + *-iu*] (Reg) **1-8** (Șhp) Rărișor (**1-8**). **9-12** (Șhp) Rărișor (**9, 11, 13, 15**).

rărmurat, ~ă *a* vz ***rămurat***

răroi *sms* [At: ALR II. 5 198/47, 279 / E: ***rar*** + *-oi*] (Reg) Holdă rară (**1**).

rărui, ~ie *a* [At: PAMFILE, A. R. 257 / Pl: *~* / E: ***rar*** + *-ui*] (Reg) **1-8** (Șhp) Rărișor (**1-8**). **9-12** (Șhp) Rărișor (**9, 11, 13, 15**).

rărunche *sm* vz ***rărunchi***[1]

rărunchei *smp* [At: MARIAN, NA. 55 / E: ***rarunchi***[1] + *-el*] (În descântece) Rărunchi[1] (**1**) mic.

rărunchi[1] *smn* [At: PO 276/12 / V: (reg) ***rănuchi, rănu~, rănune, ~che, renuchi, renu~, rer~, rinuchi*** / Pl: *~*, (reg) *~nți, ~uri* / E: ml ***renunculus***] **1** (Îvp; mpl) Rinichi. **2** (Îe) **A avea (sau a fi cu, a prinde) seu la ~** A fi om înstărit, cu avere. **3** (Rar) Parte dorsală a corpului omenesc unde sunt așezați rinichii. **4** (Pex) Șale. **5** (Fig; îvr) Persoană din același neam cu cineva. **6** (Îvp; mpl) Interiorul corpului omenesc, considerat ca centru al forței, al sensibilității etc. **7** (Îlav) **Din ~** sau **din (sau până în) fundul ~lor** Din toate puterile. **8** (Îe) **A i se rupe cuiva ~i de milă** (sau **de mâhnire**) A-i fi foarte milă de cineva. **9** *sn* (Reg) Mișcare nereușită la jocul „de-a țurca", atunci când jucătorul nu poate lovi mingea din zbor. **10** (Îe) **A da ~ul** A executa o figură (în cadrul jocului „de-a țurca") constând din azvârlirea țurcii cu laba piciorului spre gropiță.

rărunchi[2] *sm* [At: LB / V: ***rănu~*** / Pl: ? / E: ml ***ranuculus***] (Bot; reg) **1** Boglar (**2**) (*Ranunculus sceleratus*). **2** Piciorul-cocoșului (*Ranunculus-acris*). **3** Gălbenele (**7**) (*Ranunculus polyanthemos*). **4** Plantă cu rizomul lung, cărnos, cu florile mari, galbene-aurii și cu fructele bombate Si: *gălbenele*(**11**)*-de-munte* (*Ranunculus carpaticus*). **5** Floare-de leac (*Ranunculus repens*). **6** Untișor (*Ficaria verna*).

rărunchioară *sf* [At: PASCU, S. 161 / V: ***rănu~, renu~*** / Pl: *~re* / E: ***rărunchi***[2] + *-(i)oară*] (Bot; reg) **1** (Îf *rănunchioară*) Boglar (**2**) (*Ranunculus sceleratus*). **2** (Șîc **rănunchioară-de-pădure**) Silnică (*Glechoma hederaceum*). **3** (Îac) Silnică (*Glechoma hirsutum*).

rărunchiuț *sm* [At: LB / Pl: *~i* / E: ***rărunchi*** + *-uț*] **1-2** (Reg; șhp) Rărunchi[1] (**1**) mic.

răruț, ~ă *a* [At: PAMFILE, I. C. 33 / Pl: *~uți, ~e* / E: ***rar*** + *-uț*] **1-8** *a* (Șhp) Cam rar (**1-4**). **9-16** (Șhp) *a, av* Cam rar (**5-8**).

răs- [At: DEX / V: ***răz~*** / E: vsl ***рас-, раз-***] Element prim de compunere care: **1** Formează, de la verbe, derivate care exprimă o împrăștiere. **2** Formează, de la verbe, derivate care exprimă o repetare a acțiunii exprimate de verbul simplu. **3** Formează, de la verbe, derivate care exprimă o intensificare a acțiunii exprimate de verbul simplu. **4** Formează, de la adjective, derivate care exprimă intensificarea însușirii exprimate de adjectivul simplu. **5** (Rar) Formează, de la substantive, derivate care exprimă ideea de intensitate în raport cu substantivul simplu. **6** Formează, de la substantive denumind grade de rudenie, derivate care indică generații depărtate. **7** Formează, de la adverbe de timp, derivate indicând un timp mai îndelungat decât cel exprimat de adverbul simplu. **8** Formează, de la verbe, derivate care exprimă ideea revenirii la o stare mai veche. **9** Formează, de la verbe, derivate care exprimă ideea modificării, în sens negativ, a situației dinainte. **10** Formează, de la verbe, substantive și adjective, derivate cu sensul mai depărtat decât cel al cuvântului simplu.

răsad *sn* [At: BIBLIA (1688), 369[1]/29 / V: (reg) ***res~, ~ă*** *sf* / Pl: *~uri*, (rar) *~e* / E: bg ***разсад, разсада***] **1** (Adesea csc) Plantă tânără crescută din sămânță (în răsadniță, seră), cu scopul de a fi răsădită Si: (înv) *sad*. **2** (Înv) Ramură tânără Si: *vlăstar*. **3** (Reg) Butaș. **4** (Reg) Varză cu căpățâna încă nedezvoltată. **5** (Fig) Neam. **6** (Reg; csc) Sământă din care se obține răsad (**1**). **7** (Reg) Răsadniță (**1**).

răsadă *sf* vz ***răsad***

răsadnic *sn* [At: MARIAN, S. R. II, 153 / V: *~aln~* / Pl: *~ice* / E: bg ***разсадник***] (Reg) **1** Răsadniță (**1**). **2** Răsad de varză.

răsadniță *sf* [At: IST. AM. 9ʳ/21 / V: (reg) ***~aln, ~ani~*** (Pl: *~săniți*), ***~săd~, ~staln~, resaln~, resăd~*** / S și: *res~* / Pl: *~țe*, (reg) *~ți* / E: ***răsadnic*** css] **1** Instalație formată dintr-un cadru de scânduri sau din prefabricate, acoperită de obicei cu geamuri, așezată pe un pat de gunoi de grajd peste care se pune un strat de pământ, servind la cultivarea răsadului Si: *pătul*, (reg) *melegar, mispet, pat cald, rai*[2], *răsadnic* (**1**). **2** (Reg) Pepinieră pentru vița de vie. **3** (Reg) Pădure tânără, semănată de curând. **4** (Rar) Loc de ședere pe timp mai îndelungat.

răsai *s* [At: MATEESCU, B. 51 / Pl: ? / E: pvb ***răsări***[1]] (Reg) Răsărit[1] (**5**).

răsalaltăieri *av* [At: VOICULESCU, P. 158 / A și: *~ieri, răs~* / E: ***răs-*** + ***alaltăieri***] În cuprinsul zilei care precedă pe cea de alaltăieri.

răsalnic sn vz *răsadnic*

răsalniță sf vz *răsadniță*

răsaniță sf vz *răsadniță*

răsare¹ sfs [At: ALR I, 1904/528 / V: (reg) *~soa~, rosoa~* / E: *răsări¹*] (Bot; reg; mai ales îc **~a-soarelui**) Floarea-soarelui (*Helianthus annuus*).

răsare² v vz *răsări¹*

răsădeală sf [At: TDRG / Pl: *~eli* / E: *răsădi* + *-eală*] (Rar) Răsădire.

răsădi vt [At: PSALT. HUR. 1ᵛ/11 / V: (reg) *res~* / Pzi: *~desc* / E: bg **разсадя**] 1 A muta o plantă din răsadniță (1) la locul de cultură Si: *a repica, a replanta, a sădi*, (Trs) *a rastavi*. 2 (Pex) A semăna.

răsădire sf [At: (a. 1632) GCR, I, 78/6 / Pl: *~ri* / E: *răsădi*] Mutare a unei plante din răsadniță (1) la locul de cultură Si: *repicare, replantare, sădire*.

răsădit¹ sns [At: DLR / E: *răsădi*] 1 Răsădire. 2 (Pex) Însămânțare.

răsădit², ~ă a [At: SADOVEANU, O. V, 563 / Pl: *~iți, ~e* / E: *răsădi*] 1 (D. plante) Care a fost mutat din răsadniță în alt loc Si: *repicat, replantat, sădit*, (Trs) *rastavit*. 2 (Pex) Plantat.

răsăditor, ~oare smf [At: VARLAAM, C. 229 / V: (înv) *~iu* / Pl: *~i, ~oare* / E: *răsădi* + *-tor*] (Rar) Persoană care răsădește Si: *săditor*.

răsăditoriu, ~oare smf vz *răsăditor*

răsădniță sf vz *răsadniță*

răsăjdui vi [At: (a. 1645) TDRG / Pzi: *~esc* / E: slv **расжждати, расъждати**] (Îvr) A chibzui (4).

răsădjuitor, ~oare a [At: PRAV. GOV. ap. TDRG / Pl: *~i, ~oare* / E: *răsădjui* + *-tor*] (Îvr) Care chibzuiește (4) (înainte de a decide).

răsălău sn vz *răzălău*

răsălta vi [At: MURNU, O. 355 / Pzi: *răsalt* / E: *ras-* + *sălta*] (Nob) 1 A se descovoia. 2 A se destinde (15).

răsămăna vi [At: PSALT. 313 / Pzi: *răsamăn* / E: *ras-* + *sămăna*] (Îvr) A semăna în toate părțile Si: *a împrăștia, a risipi*.

răsămănare sf [At: PSALT. 303 / Pl: *~nări* / E: *răsămăna*] 1 (Îvr) Împrăștiere. 2 (Cer) Ceea ce a fost împrăștiat.

răsăpi v vz *risipi*

răsăreală sf [At: GL. OLT. / Pl: *~eli* / E: *răsări¹* + *-eală*] (Reg) Răsărire¹ (1).

răsări¹ [At: PSALT. HUR. 123ᵛ/15 / V: (rar) *~sare* / S și: *res~, răs~* / Pzi: *rasar*, (reg) *răsai, ~resc*, 2 (înv) *răsari*, (reg) *răsai*; 3 (reg) *răsaie, răsare* / Cj: (înv) *să rasare*, (reg) *să răsaie* / E: ml **resalire**] 1 vi (D. plante aflate la începutul dezvoltării lor) A-și scoate vârful deasupra pământului Si: *a încolți, a miji*. 2 vi (Pex) A crește (2). 3 vi (Dep; îe) **A ~ ca ciupercile** sau **ca ciuperca (după ploaie** sau **din gunoi)** A apărea în număr mare (sau cu mare repeziciune). 4 vi (Dep; iae) A se înmulți peste măsură. 5 vi (Gmt; având la bază un joc de cuvinte; îe) **Seamănă dar nu ~sare** Se spune pentru a respinge afirmația cuiva despre asemănarea dintre două lucruri sau două persoane. 6 vt (Reg; d. plante) A odrăsli. 7 vtf (D. pământ, sol) A face să răsară (1). 8 vi (Înv; pan; d. ființe) A se naște. 9 vi A se trage din... 10 vi (Înv; d. anotimpuri) A începe. 11 vi (Îvr) A se regenera. 12 vi A se construi (foarte repede). 13 vi A se întemeia. 14 vi (D. aștri; îoc *a apune*) A apărea pe cer. 15 vi (Îe) **A-i ~ (cuiva) luna-n cap** A cheli (2). 16 vi (D. zi și zorii zilei) A se ivi. 17 vi A se arăta (pe neașteptate, din depărtare sau ieșind dintr-un loc ascuns vederii) Si: *a apărea* (2), *a se ivi*. 18 vi (Gmt; având la bază un joc de cuvinte; îe) **~sare unde nu-l semeni** Se spune despre cineva care se ivește acolo unde nu te aștepți. 19 vi (Adesea însoțit de complinirea „în minte") A apărea brusc în mintea cuiva. 20 vi (Adesea însoțit de complinirea „în minte") A i se năzări. 21 vi (Îrg) A-i veni cuiva o idee neașteptată sau ciudată. 22 vt (Îe) **A-i ~ (cuiva ceva) în minte** A-și aminti deodată de ceva. 23 vi (D. munți, copaci, clădiri etc.) A intra în raza vizuală a cuiva care se apropie. 24 vi (D. munți, copaci, clădiri etc.) A se arăta în toată înălțimea. 25 vi (Rar) A se zări. 26 vi (D. sunete) A se auzi (cu putere) Si: *a răzbate* (8). 27 vi A depăși un anumit nivel. 28 vi A ieși în evidență. 29 vtf (Rar) A înălța. 30 vi A apărea lămurit. 31 vi (D. copii) A se face mai mare. 32 vi (Reg; d. aluat) A dospi (4). 33 vi (Pop) A sări brusc (în picioare). 34 vi (Pop) A tresări. 35 vi (Îe) **A i (se) ~** sau **a se ~ (cuiva) (în** sau **pe gât)** A se îneca (cu mâncare sau cu băutură). 36 vi (Fig) A interveni brusc într-o discuție.

răsări² [At: M. COSTIN, ap. GÂDEI / Pzi: *rasar* / E: *ras-* + **sări**] 1 vr (Înv) A se rătăci (2). 2 vr (Înv; d. persoane) A se înstrăina. 3-4 vtr (Reg) A (se) desprinde dintr-un întreg. 5 vi (Îe) **Unde bați (sau dai) și unde ~sare** Se spune când se produc cu totul alte efecte decât cele așteptate. 6 vi (Reg) A sări (de pe locul unde a căzut). 7 vi (Reg) A reveni la forma inițială (după ce fost îndoit, întins etc.).

răsărind, ~ă a [At: ASACHI, S. L. I, 123 / Pl: *~nzi, ~e* / E: *răsări¹*] (Rar) 1-8 Care răsare (1-2, 9-14). 9 (D. zi și zorii zilei) Care se ivește.

răsărire¹ sf [At: MINEIUL (1776), 94 2/21 / S și: *res~* / Pl: *~ri* / E: *răsări¹*] 1 (D. plante) Încolțire. 2 (Pex) Creștere (2). 3 (Înv; pan; d. ființe) Naștere. 4 (Șîs *~a soarelui*) Momentul când răsare (14) soarele Si: *răsărit¹* (3). 5 (Rar) Parte a orizontului unde răsare soarele Si: *est* (1), *răsărit¹* (5). 6 Ivire. 7 Tresărire.

răsărire² sf [At: LM / Pl: ? / E: *răsări²*] (Reg) 1 Rătăcire (1) (a drumului). 2 Desprindere de întreg.

răsăriș s [At: PAMFILE, CER. 26 / Pl: ? / E: *răsări¹* + *-iș*] (Reg) Parte a orizontului unde răsare soarele Si: *răsărit¹* (5).

răsărit¹ sn [At: PSALT. HUR. 57ᵛ/44 / V: (reg) *reser~*, (îrg) *~ă* sf / S și: *res~, răs~* / Pl: (înv) *~e*, (rar) *~uri*, (reg) *~iți* sm / E: *răsări¹*] 1 Încolțit. 2 (D. aștri; îoc *apus*) Apariție pe cer. 3 (De obicei precedat de prepoziții) Momentul apariției unui astru Si: *răsărire¹* (4). 4 Început (al zilei). 5 (Îvp; șîs *~a soarelui*) Parte a orizontului unde răsare soarele Si: *est* (1), *orient*, (înv; Trs) *ost*, (reg) *răsai, răsăriș*, (rar) *răsărire¹* (5). 6 (Îe) **Cu un ochi la ~ și cu altul la apus** Se zice despre cei care se uită cruciș. 7 (Îe) **A vorbi una de la ~ și alta de la apus** A spune lucruri fără legătură. 8 (Reg; îe) **Una la ~ și alta la asfințit** Se spune despre lucruri care se află împrăștiate, în dezordine. 9 (Îe) **A sta cu un picior la ~ și cu altul la apus** A nu avea domiciliul stabil. 10 (Înv; îe) **Cât stau ~ele de apuse** Foarte departe. 11 (Înv, pex; șîs *~ele soarelui*) Partea a globului pământesc, a unui continent, a unei țări, a unui oraș etc. care se află în direcția estului față de un punct de reper dat. 12 (Îas) Nume generic dat popoarelor din țările sau din ținuturile de est. 13 (Îlav) **~ul și apusul** sau **(de la) ~ și (de la) apus** (Din) toată lumea. 14 (Înv; îlav) **De (la) ~ (sau de (la) ~ul soarelui) până la apus** De pretutindeni. 15 (Bot, Mol; îf *răsărita*; șîc **~ta-soarelui, ~ul-soarelui**) Floarea-soarelui (*Helianthus annuus*). 16 Ridicare (în picioare). 17 Tresărit.

răsărit², ~ă [At: CORESI, PS. 442/9 / S și: *res~* / Pl: *~iți, ~e* / E: *răsări¹*] 1 a (D. plante) Care a încolțit, apărându-i vârful deasupra pământului. 2-3 (Înv) smf, a (Cel) care s-a ivit. 4 a (Adesea la comparativ) Care depășește un anumit nivel. 5 a (Adesea la comparativ) Care iese în evidență. 6 a Care depășește măsura comună Si: *deosebit* (4). 7 a (D. copii) Care a mai crescut (față de alți copii).

răsăritan, ~ă a vz *răsăritean*

răsărita sf vz *răsărit¹*

răsăritean, ~ă [At: ASACHI, I. I. 46/27 / V: (îvr) *~tan* / S și: *res~* / Pl: *~eni, ~ene* / E: *răsărit¹* + *-ean*] 1 a (îoc *apusean*) Care ține de regiunile dinspre răsărit¹ (5). 2 a Caracteristic regiunilor răsăritene (1). 3 a Referitor la răsărit¹ (5). 4 a Din (sau de la) est (1). 5 a Dinspre est (1). 6 sm (Reg) Vânt care bate de la răsărit¹ (5). 7 smf Persoană care face parte din populația de bază a unei țări, provincii etc. dinspre răsărit¹ (5). 8 smf Persoană care este originară dintr-o țară sau dintr-o provincie din răsărit¹ (5). 9 sm (Lpl) Popoarele din răsărit¹ (4).

răsăriteancă sf [At: TDRG / Pl: *~ence* / E: *răsăritean* + *-că*] Locuitoare din țările, regiunile etc. din răsărit¹ (5).

răsăritenesc, ~ească a [At: CR (1831), 201²/5 / Pl: *~ești* / E: *răsăritean* + *-esc*] (Înv) Răsăritean (1).

răsăritoare sf [At: ALR II/I MN 20, 3 809/102 / Pl: *~* / E: *răsări²* + *-toare*] 1 (Trs; îs *~a zarului*) Zăvor (de lemn) Si: (reg) *trasăritoare*. 2 (Reg) Cădere de apă (la moară).

răsăritor, ~oare a [At: DRLU / S și: *res~* / Pl: *~i, ~oare* / E: *răsări¹* + *-tor*] 1 (Îvr; d. plante) Care răsare¹ (1). 2 (Rar; d. aștri) Care răsare¹ (14).

răsăritură *sf* [At: BARCIANU / S și: *res~* / Pl: *~ri* / E: ***răsări¹*** + *-tură*] **1** (Înv) Plantă răsărită² (1). **2** Mlădiță. **3** Mugur. **4** Răsărire¹ a unui astru. **5** Ivire. **6** (Ccr) Excrescență (1). **7** Tresărire. **8** Zvâcnitură.

răsătoare *sf* vz ***răzătoare***

răsătură *sf* [At: URICARIUL. VIII. 202 / V: ***rază~***, (reg) ***răzături*** *sfp* / Pl: *~ri* / E: ***rade*** + *-ătură*] **1** Îndepărtare (cu un instrument) a unui strat subțire de pe un obiect. **2** (Spc) Ștersătură făcută într-un text scris. **3** (Pex) Locul care a fost ras² (1). **4** Ras¹ (1). **5** Înlăturare a acelei părți din conținutul unui vas, care depășește în înălțime marginile vasului. **6** (Ccr; șîf *răzătură*) Ceea ce rezultă din raderea (2) unui obiect. **7** (Spc) Aluat ras² (1) de pe vasul în care s-a frământat pâine Si: (reg) *răsunoi* (1), *răzalitură*, *răzuitură* (2), *rosuri¹* (14). **8** (Reg; lpl) Frecăței.

răsăcătoare *sf* vz ***răsucătoare***

răsânoi *sn* vz ***răsunoi***

răsâpiciune *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 69ᵛ/15 / Pl: *~ni* / E: ***răsipi*** + *-ciune*] (Îvr) Risipire (1).

răscaci, ~ace *a* [At: ALRM II/I, h 132/36 / Pl: *~, ~ace* / E: pvb ***răscăci***] (Reg) Crăcănat (2).

răscali *sm* [At: ALR I, 943/348 / Pl: *~* / E: ucr ***рискаль***] (Reg) Cazma (1).

răscăbăi *v* vz ***răscăbăia***

răscăbăia *vr* [At: VASILIU, P. L. 160 / V: ***lă~***, ***~ăi*** / Pl: *~iez* / E: ns cf *răscăia*] **1** (Reg) A se așeza cu brațele și picioarele desfăcute. **2** (Reg) A se tolăni. **3** (Fig) A-și da importanță. **4** (Fig; dep) A râde larg, prostește. **5** A vorbi tare. **6** A se răsti. **7** (D. obiecte) A se strica, desfăcându-se.

răscăbăiat, ~ă [At: UDRESCU, GL. / V: ***lă~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***răscăbăia***] (Reg) **1** Strâmb. **2** Desfăcut (8). **3** Care atârnă în jos.

răscăbușuri *snp* [At: I. CR. V, 183 / E: ns cf *răstăbuși*] (Reg) Resturi de lemne.

răscăcăna *v* vz ***răscrăcăna***

răscăcănat, ~ă, *a* vz ***răscrăcănat***

răscăcăra *v* vz ***răscrăcăna***

răscăcărare *sf* vz ***răscrăcănare***

răscăcărat, ~ă *a* vz ***răscrăcănat***

răscăcărătură *sf* [At: POLIZU / S și: *res~* / Pl: *~ri* / E: ***răscăcăra*** + *-(ă)tură*] **1** Defect fizic, constând în a avea picioare strâmbe. **2** Unghiul dintre ramurile unui copac. **3** Spațiu între obiecte sau între părțile unui obiect, care se produce prin desfacere. **4** (Fig) Zâmbet larg, prostesc.

răscăcărel, ~ea *a* [At: H IV, 275 / Pl: *~ei, ~e* / E: ***răscăcăra*** + *-el*] (Într-un text popular) Crăcănat (2).

răscăci *vr* [At: ALRM II/I h 132 / Pzi: *~ăcesc* / E: srb ***raskaćiti***] **1** (Ban; d. oameni) A se crăcăna (4). **2** (D. cleşte) A se deschide.

răscăcit, ~ă *a* [At: ALRM II/I h 132 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răscăci***] (Ban; d. oameni) Crăcănat (2).

răscădea *vi* [At: MAT. FOLK. 1612 / Pzi: *răscad* / E: *răs-* + ***scădea***] (Într-un descântec; îcr „a scădea") A scădea din nou sau în repetate rânduri.

răscăi *v* vz ***răscăia***

răscăia [At: CIAUȘANU, GL. / V: *~ăi*, *~coia* / Pzi: *răscăi, răscai* / E: ns cf *răscări*] **1-2** *vtr* (Olt) A (se) crăcăna (**3-2**). **3-4** *vtr* A(-și) îndepărta degetele unul de celălalt. **5** *vr* (Buc) A se lăți. **6** *vr* A se umfla. **7** *vt* A împrăștia iarba proaspăt cosită sau fânul ud pentru a se usca. **8** *vi* (Reg; îf *răscoia*) A se întinde.

răscăiat, ~ă *a* [At: REV. CRIT. IV, 146 / V: *~it* (S și: *res~*), ***~câiat***, ***~coiat*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***răscăia***] (Reg) Crăcănat (2).

răscăit, ~ă *a* vz ***răscăiat***

răscăna *vr* [At: ALR II/I h 67/29 / Pzi: *răscăn* / E: ns cf *răscrăcăna*] (Reg) A se crăcăna (4).

răscrăcănat, ~ă *a* [At: ALRM II/I, h 132/29 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***răscăna***] (Reg) Crăcănat (2).

răscăneață *s* [At: H IX, 62 / Pl: ? / E: ***răscăna*** + *-eață*] (Reg; csnp) Om crăcănat.

răscăpăra *vi* [At: COȘBUC, AE. 161 / Pzi: *răscapăr* / E: *răs-* + ***scăpăra***] (Rar) A scăpăra din nou (repetat).

răscâiat, ~ă *a* vz ***răscăiat***

răscânta *vt* [At: DRLU / S și: *res~* / Pzi: *răscânt* / E: *răs-* + ***cânta***] (Rar) **1** A cânta din nou. **2** A repeta un cântec.

răscântător, ~oare *a* [At: ALEXANDRESCU, O. I, 300 / S ș: *res~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***răscânta*** + *-tor*] (Rar) **1** Care repetă un cântec. **2** Răsunător (**3**).

rasceafăr *sm* [At: JAHRESBER. V, 190 / Pl: *~ceferi* / E: ns cf *luceafăr*] (Reg) Luceafăr.

rasceti *v* vz ***rasciti***

răscheie *sf* [At: CHEST. II, 164/385 / V: ***rec~*** / Pl: *~ei* / E: *răs-* + ***cheie***] (Reg) Clanță (1).

răschia *v* vz ***răschia***

răschiat, ~ă *a* vz ***răschiat²***

răschidă *sf* [At: DLR / V: ***rașchite, ris~*** / Pl: *~de* / E: srb ***raskida***] (Reg) Ceartă (1).

răschiere *sf* vz ***rășchiere***

răschitor *sn* vz ***rășchitor***

răschira *v* vz ***rășchira***

răschiti *vi* [At: CANTEMIR, IST. 215 / Pzi: *~tesc* / E: *răs-* + ***chiti***] (Rar) **1** A se gândi din nou la ceva. **2** A se gândi cu insistență la ceva. **3** A chibzui bine.

răschitoare *sf* vz ***rășchitor***

răsciti *vt* [At: GANE, N. III, 69 / Pzi: *~tesc* / E: *răs-* + ***citi***] (De obicei îcr „a citi") A citi același lucru de mai multe ori.

răsclăncăi *vi* [At: VALIAN, V. / Pzi: 3 *răsclăncăie* / E: *răs-* + ***clăncăi***] (Rar) A clăncăi.

răscloci *vti* [At: CAZIMIR, GR. 87 / Pzi: *~ocesc* / E: *răs-* + ***cloci***] **1-2** A descloci sau a face ca o cloșcă să se desclocească.

răsclocit, ~ă *a* [At: SADOVEANU, O. XIII, 659 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răscloci***] (Rar; d. ouă) Care nu a fost clocit² suficient.

răscoace¹ [At: DRLU / S și: *res~* / Pzi: *răscoc* / E: *răs-* + ***coace***] **1-2** *vtr* (D. alimente) A (se) coace mai mult decât trebuie. **3-4** *vtr* (D. ouă) A (se) fierbe până la coagulare completă. **5** *vt* (D. metale) A încălzi la o temperatură foarte ridicată. **6-7** *vtr* A (se) încălzi foarte tare. **8** *vr* (D. semințe, fructe, plante) A se coace prea tare, nefiind culese la timp. **9** *vi* (În descântece; d. bube) A fi gata să se spargă. **10** *vr* (D. lemn, pânză) A se usca prea tare.

răscoace² [At: ALR I, 1823/584 / V: ***~oci*** / Pzi: *răscoc* / E: *răs-* + ***scoace***] **1** *vt* A încălzi la foc laptele acru pentru a-l închega și a-l transforma în brânză Si: *a scoace*. **2** *vi* (Îf *răscoci*) A practica datina răscocitului.

răscoacere *sf* [At: POLIZU / S și: *res~* / Pl: *~ri* / E: ***răscoace¹***] **1** (D. alimente) Coacere prea îndelungată. **2** (D. ouă) Fierbere până la coagulare completă. **3** (D. metale) Încălzire la o temperatură foarte ridicată. **4** (D. semințe, fructe, plante) Coacere prea tare, nefiind culese la timp. **5** (D. lemn, pânză) Uscare prea accentuată. **6** Fermentare.

răscoage *sfn* [At: BARONZI, L. 143 / S și: *res~* / Pl: ? / E: net] **1** Zburătoare (*Epilobium angustifolium*). **2** Pufuliță (*Epilobium hirsutum*).

răscoală¹ *sf* [At: M. COSTIN, O. 144 / V: ***ros~*** / S și: *res~* / Pl: *~le* / E: pvb ***răscula***] **1** Acțiune spontană și neorganizată a maselor împotriva asupririi, a exploatării Si: *răsculare* (**2**), *răzmeriță* (**2**), *răzvrătire* (**1**), *revoltă* (**1**), (rar) *răzvrăt* (**1**), *rebeliște*, (îvp) *răzvală* (**2**), (înv) *rocoș*, *rocoșire*, *rocoșitură*, *zurba*, (îvr) *rocoșeală*, *rocoșit¹*. **2** (Fig) Protest. **3** (Fig) Revoltă sufletească Si: *indignare*. **4** Zarvă. **5** Dezordine (1). **6** (Îlv) **A da ~** A răscoli (**19**). **7** Tumult. **8** (Fig) Tulburare sufletească datorată dezlănțuirii unor sentimente, pasiuni etc. **9** (Reg) Vânt puternic, care nu aduce ploaie.

răscoală² *sf* vz ***răscol¹***

răscoală³ *sf* vz ***răscol²***

răscoboală *sf* [At: CIAUȘANU, GL. / Pl: ? / E: ns cf *boală*] Necaz.

răscoc *sn* [At: CHEST. II, 246/336 / Pl: *~uri* / E: *răs-* + ***scoc***] **1** (Trs) Lemn în formă de triunghi care se așază între acoperiș și căpriori pentru a ridica streașina casei și a feri de ploaie pereții. **2** Parte a podului care

se face pe capetele ieșite în afară ale grinzilor. **3** Deschizătură în acoperiș pe unde pătrund lumina și aerul în pod și pe unde iese fumul.

răscoci *v* vz ***răscoace***[2]

răscocină[1] *sf* [At: CHEST. II, 430/142 / Pl: *~ni* / E: *răs-* + ***cocină***] (Reg) Adăpost pentru purcei.

răscocină[2] *sf* [At: H I, 140 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *scoc*] (Reg) Parte a morii nedefinită mai îndeaproape.

răscocit *sn* [At: LEXIC REG. 56 / Pl: *~uri* / E: ***răscoci***] (Reg) Datină care se practică la trei zile după ce fată o vacă, constând din împărțirea unui colac, care este mâncat cu laptele muls pe loc.

răscocora *vr* [At: MAT. DIALECT. I, 90 / V: *~ri* / Pzi: *răscocor* / E: *răs-* + ***cocora***] (Trs) **1** A se răsti[1] (1). **2** A-i sări țandăra.

răscocori *v* vz ***răscocora***

răscogea *sf* [At: CIHAC, II, 314 / Pl: ? / E: ***răscoage*** + *-ea*] (Bot; reg) Răscoage (1) (*Epilobium angustifolium*).

răscoi *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 146 / Pl: ~ / E: nct] (Orn; Buc) Râpar (2) (*Riparia riparia*).

răscoia *v* vz ***răscăia***

răscoiat, ~ă *a* vz ***răscăiat***

răscol[1] *sn* [At: JUN. LIT. I, 259 / V: (reg) ***ras~, ~oală, ros~*** *sf* / Pl: *~oale, ~uri, ~i* sm / E: vsl **раскол̃ъ**] **1** (Pop) Desfacere a stânii, toamna, după ce s-a preparat brânza și fiecare proprietar și-a ridicat partea cuvenită. **2** Separare a oilor după proprietarii lor Si: (reg) *răscoleală, răvășeală, răvășit*[1]. **3** (Pex) Momentul când se face răscolul[1] (1). **4** (Trs) Alesul oilor în strungă, primăvara, pentru măsurarea laptelui. **5** (Reg; ccr) Prăjină de care se servesc ciobanii ca să despartă oile. **6** (Reg; ccr) Ocolaș. **7** (Reg; ccr) Loc închis. **8** (Reg; ccr) Înjghebare în formă de trecătoare, formată din peretele strungii și un gard cotit. **9** (Reg; ccr) Strunga sau staulul cu trei despărțituri care servește la numărarea sau la alesul oilor. **10** (Reg) Adăpost pe lângă casă pentru vite, oi etc. **11** (Olt; Mun) Margine a unui vas. **12** (D. lichide; îe) **A da peste ~oale** A ieși afară din vas peste margini. **13** (Îe) **A trece** (sau **a da**) **peste ~oale** A se întrece cu gluma. **14** (Ccr) Bară de lemn prevăzută la capete cu două găuri în care intră carâmbii de sus ai loitrelor carului **15** (Îe) **A lega** (pe cineva) **în ~** A-i prinde cuiva (de obicei unui condamnat) gâtul sau picioarele între două lemne legate la capete, ca să nu se poată mișca. **16** (Reg) Fiecare dintre carâmbii de la loitra carului. **17** (Reg; lpl) Cele două lemne care se pun de-a curmezișul la car peste capetele loitrelor, când se cară grâul Si: *curmeziș* (16). **18** (Reg) Par mic cu care se strânge funia sau lanțul care leagă lemnele sau fânul pe car Si: *cetlău* (2). **19** (Îe) **A întinde** (pe cineva) **cu ~** A supune pe cineva la tortură. **20** (Pex; Olt; îf *rascol*) Legătură în formă de cruce (cu lanț sau cu funie) a lemnelor sau paielor pe car. **21** (Reg) Codârlă (2). **22** (Reg) Fofează la moară. **23** (Reg) Lopățică cu care se scoate apa din luntre Si: *ispol, scofiță*.

răscol[2] [At: ȘEZ. V, 121 / V: ***~oală*** *sf* / A și: *răs~* / Pl: *~oale* / E: pvb ***răscoli***] **1** *sn* (Reg) Împrăștiere. **2** *sn* (Îe) **A da oile în ~oală** A scula oile culcate și a le sili să se miște, ca să nu se îmbolnăvească de splină. **3** *sn* (Îe) **A face** (pe cineva) **~oale** A risipi. **4** *a* În dezordine. **5** *a* Răsfirat[2] (3). **6** *sn* (Mun) Joc zgomotos de copii. **7** *sn* Zarvă. **8** *sn* Dezordine (1). **9** *sn* (Mun) Viscol mare.

răscoleală *sf* [At: CHEST. V/73 supl. / Pl: *~eli* / E: ***răscoli***+ *-eală*] (Reg) Răscol[1] (1).

răscoli [At: M. COSTIN, O. 56 / V: (reg) ***ros~, roscori*** / S și: *res~* / Pzi: *~lesc, răscol* / E: vsl **раскол̃ити**] **1** *vt* (Cu complementul „stână" sau „oile") A desface toamna stâna, legând sau despărțind oile după proprietarii lor Si: *răvăși* (1). **2** *vt* (Trs) A alege oile în strungă, primăvara, pentru măsurarea laptelui. **3** *vr* (Reg; d. proprietarii de oi) A se împrăștia. **4** *vt* A mișca puternic Si: *a agita* (1), *a mișca, a stârni* (1). **5** *vt* A tulbura (apc. valuri). **6** *vt* (Fig) A provoca agitație. **7** *vt* A provoca agitație Si: *a agita* (6), *a ațâța* (4), *a întărâta*. **8** *vt* (Adesea cu complementul „inima", „sângele", „nervii" etc.) A provoca frământări sufletești. **9** *vt* A enerva (5). **10** *vt* (C. i. sentimente, pasiuni etc.) A înteți. **11** *vt* A provoca suferințe fizice, senzații neplăcute Si: *a chinui* (1). **12-13** *vtr* (Înv) A (se) revolta (1-2). **14** *vt* (C. i. animale sau păsări) A zburătăci. **15-16** *vtr* A (se) mișca din locul în care se află Si: *a porni*. **17** *vt* A face dezordine căutând pe cineva sau ceva Si: *a răvăși* (7). **18** *vt* A scotoci. **19** *vt* (Îe) **A ~ cerul și pământul** A face tot posibilul pentru a găsi un lucru pierdut. **20** *vt* A răsfoi[1] (1) (cărți, ziare etc.). **21** *vi* (Fig) A străbate un loc pentru a găsi pe cineva. **22** *vt* A scormoni jăraticul, pentru a înviora focul. **23** *vt* (Fig; cu privire la sentimente, stări sufletești, amintiri etc.) A zgândări. **24** *vt* A scurma (pământul etc.). **25** *vt* (Pex) A ara[4]. **26** *vt* (Reg; cu complementul „iarba", „fânul" etc.) A împrăștia pentru a se usca mai bine.

răscolire *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~ri* / E: ***răscoli***] **1** Agitație (1). **2** Senzație neplăcută de rău, greață etc. **3** Scotocire. **4** Răsfoire (1).

răscolit[1] *sn* [At: CADE / Pl: *~uri* / E: ***răscoli***] (Reg) **1** Răscol[1] (1). **2** Alesul mieilor de oi.

răscolit[2], ***~ă*** *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răscoli***] **1** În neorânduială Si: *răvășit*[2] (1). **2** (D. pământ) Scormonit. **3** (D. pământ) Săpat. **4** Stârnit[2] (1). **5** Agitat[2] (1). **6** (Fig) Tulburat sufletește.

răscolitor, ~oare *a* [At: LB / Pl: *~i, ~oare* / E: ***răscoli*** + *-tor*] **1** (Înv) Care îndeamnă la răscoală[1] (1) Si: *instigator*. **2** Care trezește amintiri, emoții Si: *tulburător*. **3** Care răscolește (25) pământul.

răscolnic[1], ***~ă*** *a* [At: CANTEMIR, ap. SCRIBAN, D. / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***răscoală***[1] + *-nic*] (Înv) Care îndeamnă la răscoală[1] (1).

răscolnic[2], ***~ă*** *sf* vz ***rascolnic***

răscolniță *sf* [At: UDRESCU, GL. / V: (reg) ***~orn~*** / Pl: *~țe* / E: ***răscoli*** + *-niță*] **1** (Mun) Dezordine (1). **2** Tulburare. **3** (Determinat prin „de vifor") Vijelie. **4** (Înv) Răscoală[1] (1).

răsconvins, ~ă *a* [At: CARAGIALE, O. VI, 66 / Pl: *~nși, ~e* / E: *răs-* + ***convins***] **1** Convins pe deplin. **2** (Rar) Convins de contrariul.

răscopiteală *sf* [At: ENC. VET. 97 / Pl: *~eli* / E: ***copită***] (Rar) Scrântitură a gleznei calului.

răscopt[1] *sn* [At: ALR I, 1823/590 / Pl: ? / E: ***răscoace***[2]] (Reg) Scopt.

răscopt[2], ***~oaptă*** *a* [At: ȘINCAI, HR. I, 389/19 / S și: *res~* / Pl: *~pți, ~oapte* / E: ***răscoace***[1]] **1** (D. alimente, mâncăruri) Copt foarte tare. **2** (Pex) Fiert mai mult decât trebuie. **3** (Fig) Încins. **4** (D. plante și fructe) Prea copt. **5** (Fig; irn; d. persoane) Trecut de vârsta tinereții. **6** Uscat prea tare. **7** Putrezit. **8** (Fig; îvr; d. persoane și faptele lor) Chibzuit[2] (3).

răscopt[3], ***~oaptă*** *a* [At: I. IONESCU, D. 538 / Pl: *~pți, ~oapte* / E: ***răscoace***[2]] **1** (Reg; d. lapte acru, smântână) Scopt. **2** (Îs) *Brânză ~oaptă* Brânză de vacă.

răscor *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oare, ~i* / E: nct] (Mun) **1** Izvor. **2** Confluență (1).

răscorniță *sf* vz ***răscolniță***

răscovăi *vi* [At: ȘEZ. XIX, 172 / Pzi: *~esc* / E: ns cf *sorocovi*] (Mun) A ura de Anul nou pe la casele fetelor.

răscovăit *sn* [At: DR. III, 878 / Pl: ? / E: ***răscovăi***] (Mun) Uratul, de Anul nou, pe la casele fetelor.

răscraci *sm* [At: CHEST. V/61 / Pl: ~ / E: *răs-* + ***craci*** (pll *crac*)] (Reg) Par cu crăci pe care se pun vasele de la stână, după ce s-au spălat Si: *prepeleac*.

răscrăcăna [At: CIHAC, II, 79 / V: ***~căc~, ~căcăra*** (S și: *res-*), ***~ăra*** / Pzi: *răscracăn, răscrăcăn, ~nez* / E: *răs-* + ***crăcăna***] **1-2** *vtr* A (se) crăcăna (3-4). **3** *vr* (Pan; Mun; d. obiecte) A se desface din încheieturi. **4** *vr* (Mun; fig) A se răsti[1] (1). **5** *vr* A râde zgomotos. **6** *vrim* (Îe) **A se ~ăra de ziuă** A se lumina de ziuă.

răscrăcănare *sf* [At: POLIZU / V: ***~ăra~*** / Pl: *~nări* / E: ***răscrăcăna***] **1** Crăcănare (3). **2** (D. obiecte) Desfacere din încheieturi. **3** (Fig) Râs zgomotos. **4** (Fig) Răsfirare (3).

răscrăcănat, ~ă *a* [At: ODOBESCU, S. III, 157 / V: ***răcătăn~, ~căcărat, ~ărat*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***răscrăcăna***] **1** (D. oameni și animale) Cu picioarele larg desfăcute. **2** (D. picioare) Îndepărtat unul de altul Si: *crăcănat* (2), *crăcit* (2). **3** (Fig) Răsfirat (3). **4** (Mun; pan; d. obiecte) Desfăcut din încheieturi. **5** (Mun; fig; d. râs) Zgomotos și strident.

răscrăcăra *v* vz ***răscrăcăna***

răscrăcărat, ~ă *a* vz ***răscrăcănat***

răscrăceală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***răscrăci*** + *-eală*] (Mun) **1** Poziție a picioarelor răscrăcănate (**2**). **2** (Fig) Râs lăbărțat.

răscrăci *vr* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~ăcesc* / E: *răs-* + ***crăci***] (Mun) **1** A se crăcăna (**4**). **2** (Fig) A râde zgomotos.

răscrăcit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răscrăci***] (Mun) **1-2** Răscrăcănat (**1-2**). **3** (Fig) Răsfirat[2]. **4** (Pan; d. obiecte) Desfăcut din încheieturi. **5** (Fig; d. râs) Zgomotos și strident.

răscrede *vt* [At: SBIERA, P. 237 / Pzi: *răscred* / E: *răs-* + ***crede***] (Fșa; îcr „crede"; ccd) **1** A crede tot ce spune cineva. **2** A crede pe deplin, fără rezerve.

răscript *sn* vz ***rescript***

răscroi[1] *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: pvb ***răscroi***[2]] (Rar) **1-4** Răscroială (**1-4**).

răscroi[2] *vt (a)* [At: CIHAC, II, 84 / Pzi: *~esc* / E: *răs-* + ***croi***] **1** A tăia un material de croitorie urmând linia spatelui, a gâtului sau a brațelor. **2** (Pex) A croi un material după măsură.

răscroială *sf* [At: CAZIMIR, GR. 151 / Pl: *~ieli* / E: ***răscroi***[2] + *-eală*] **1** Tăiere a unui material de croitorie, urmând linia spatelui, a gâtului sau a brațelor. **2** Croire a unui material după măsură. **3** Tăietură adâncită în croiala unei haine, în special la mâneci și la gât. **4** Bucată de stofă care cade când se răscroiește.

răscroit, ~ă *a* [At: CONV. LIT. II, 9 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răscroi***[2]] **1** (D. haine) Croit din nou. **2** (D. haine) Ajustat (**2**). **3** (D. haine sau părți ale hainelor) Tăiat (adânc). **4** (D. haine sau părți ale hainelor) Croit după corp.

răscroitură *sf* [At: DL / Pl: *~ri* / E: ***răscroi***[2] + *-tură*] **1-4** Răscroială (**1-4**).

răscruce *sf* [At: CREANGĂ, A. 44 / V: ***~uci*** (Pl: *~uciuri*) *sn* / S și: *res~* / Pl: *~uci* / E: *răs-* + ***cruce***] **1** (Mpl) Loc unde se încrucișează două sau mai multe drumuri Si: *răspântie* (**1**). **2** Loc de unde se separă două sau mai multe drumuri Si: *răspântie* (**2**). **3** (Pop; îs) *~cile cerului* Punct de pe bolta cerească în care se află Soarele la amiază Si: *zenit*. **4** Locul de întâlnire a două cursuri de apă Si: *confluență* (**1**). **5** (Fig) Moment hotărâtor în viața unui om, a unui popor etc. **6** (Pop) Obiect sau semn în formă de cruce (**3**). **7** (Rar) Cruce (**3**). **8** Partea a carului de care se prind șleaurile Si: *cruce* (**67**). **9** Cercevele care despart fereastra în mai multe ochiuri. **10** Parte a vârtelniței formată din două stinghii încrucișate de care sunt prinse fofezele Si: *fofelniță* (**1**). **11** Spițele de la roata morii. **12** Țăruș cu care se fixează o parte a lesei de pescuit pe fundul apei. **13** (Lpl) Cusătură în formă de cruce. **14** (Îf *răscruci*) Gest ritualic făcut în biserică, ce constă în închinarea cu fața îndreptată, rând pe rând, către cele patru puncte cardinale. **15-16** (Îljv) **În ~** (Care este) în formă de cruce Si: *cruciș* (**7, 13**).

răscruci[1] *sn* vz ***răscruce***

răscruci[2] *vt* [At: LEXIC REG. 115 / Pzi: *~ucesc* / E: ***cruce***] (Mol) A înjura pe cineva de cruce (**3**).

răscucăi *vt* [At: MARIAN, O. I, 48 / V: ***~ucui*** / Pzi: *răscucăi* / E: *răs-* + ***cuc*** + *-ăi*] (În superstiții) A descânta vitele sau oile care fată când cântă cucul, pentru a nu-și pierde laptele.

răscucui *v* vz ***răscucăi***

răscugetare *sf* [At: SBIERA, F. S. 159 / Pl: *~ări* / E: *răs-* + ***cugetare***] (Rar; îcr „cugetare") Cugetare repetată, stăruitoare.

răscula [At: BĂLCESCU, M. V. 80 / Pzi: *răscol* / E: *răs-* + ***scula***] **1-2** *vtr* A (se) ridica împotriva unei nedreptăți, a unei asupriri etc. **3-4** *vtr* A porni sau a face să pornească lupta contra asupritorilor Si: *a (se) răzvrăti* (**4-5**), (înv) *a (se) răscoli, a (se) răzmiriți* (**13-14**). **5** *vt* (D. idei, sentimente) A stârni (**14**). **6-7** *vtr* (Fig) A (se) indigna. **8** *vt* A pune în mișcare Si: *a alarma* (**1**).

răsculare *sf* [At: IST. CAROL XII, 37r/18 / S și: *res~* / Pl: *~lări* / E: ***răscula***] **1** Ridicare a maselor împotriva unei nedreptăți, a exploatării etc. Si: *răscoală*[1] (**1**). **2** (Fig) Indignare.

răsculat, ~ă *smf, a* [At: BĂLCESCU, M. V. 500 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***răscula***] **1-2** (Persoană) care s-a răzvrătit împotriva unei nedreptăți sau a unei oprimări Si: *răzvrătit* (**1-2**), *rebel* (**3-4**), *revoltat* (**1-2**), (rar) *rebelionist* (**1-2**), (înv) *rebelist* (**1-2**).

răsculător *sm* [At: GHICA, A. 30 / S și: *res~* / Pl: *~i* / E: ***răscula*** + *-(ă)tor*] **1** (Îvr) Persoană care se răscoală. **2** Persoană care îndeamnă la răscoală.

răsculeasă *sf* [At: H XI, 16 / V: ***~ure~*** / Pl: ? / E: nct] (Olt) Varietate de struguri cu bobul mare, alb și zemos.

răscumpăni *vt* [At: BARONZI, L. 98 / Pzi: *~nesc* / E: *răs-* + ***cumpăni***] (Îvr) A ține în echilibru Si: *a contrablansa* (**1**).

răscumpăr *sn* [At: MURNU, I. 6 / Pl: ? / E: pvb ***răscumpăra***] (Îvr) **1-8** Răscumpărare (**1-8**).

răscumpăra *vt* [At: MOXA, 374/9 / S și: *res~* / Pzi: *răscumpăr* / E: *răs-* + ***cumpăra***] **1** A elibera o persoană din captivitate, din robie, în schimbul unei plăți Si: *a mântui*. **2** A scăpa pe cineva sau ceva dintr-o primejdie, dintr-o încurcătură etc. **3** A plăti prețul unui lucru vândut sau amanetat pentru a reintra în proprietatea acelui lucru. **4** A cumpăra un obiect restituind posesorului prețul plătit de acesta sau oferindu-i un supraprеț. **5** A redobândi un bun pierdut. **6** (Ccd) A sancționa. **7** (Ccd) A răzbuna (**5**). **8** (Fig) A ispăși o greșeală făcută. **9** A răsplăti. **10** A compensa, printr-o realizare ulterioară, o acțiune (dăunătoare) săvârșită. **11** (D. realizări) A constitui o compensație. **12** (Rar) A lichida o obligație bănească. **13** A achita echivalentul unei sume datorate.

răscumpărabil, ~ă *a* [At: KOGĂLNICEANU, S. A. 165 / Pl: *~i, ~e* / E: ***răscumpăra*** + *-bil*] (Rar) Care poate fi răscumpărat[2] (**1**) Si: *răscumpărător* (**1**).

răscumpărare *sf* [At: VARLAAM, C. 26 / Pl: *~rări* / E: ***răscumpăra***] **1** Obținere a eliberării sau a vieții unui captiv, a unui rob, în schimbul unei plăți. **2** (Înv) Eliberare a unui rob din captivitate, prin forța armelor. **3** Răsplată (**1**). **4** Mântuire. **5** Plătirea prețului unui lucru vândut sau amanetat pentru a reintra în proprietatea acelui lucru. **6** (Înv) Răzbunare (**2**). **7** (Înv) Pedeapsă. **8** (Înv) Satisfacție.

răscumpărat[1] *sn* [At: C. CANTACUZINO, CM. I, 31 / Pl: ? / E: ***răscumpăra***] (Îvr) **1-4** Răscumpărare (**1-4**).

răscumpărat[2]***, ~ă*** *a* [At: BUL. COM. IST. IV, 26 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***răscumpăra***] **1** (D. lucruri vândute sau amanetate) Care este readus în stăpânirea fostului posesor (prin restituirea prețului de înstrăinare). **2** (D. persoane) Eliberat în schimbul unei sume de bani. **3** (Rar; fig) Răzbunat[1] (**1**).

răscumpărător, ~oare [At: BIBLIA (1688), 90r/27 / V: ***~iu*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***răscumpăra*** + *-tor*] **1** *a* (Înv) Care poate fi răscumpărat Si: *răscumpărabil*. **2** *sm* (Înv) Mântuitor. **3** *a* Răzbunător (**5**).

răscumpărătoriu, ~oare *a* vz ***răscumpărător***

răscumpărătură *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***răscumpăra*** + *-(ă)tură*] **1-8** (Îvr) Răscumpărare (**1-8**). **9** (Ccr) Proprietate dobândită prin răscumpărare (**1**).

răscunoaște *vt* [At: PREDA, D. 189 / Pzi: *răscunosc* / E: *răs-* + ***cunoaște***] (Rar) A cunoaște foarte bine (ceva sau pe cineva).

răscunoscut, ~ă *a* [At: GÎRLEANU, N. 78 / Pl: *~uți, ~e* / E: *răs-* + ***cunoscut***] Foarte cunoscut.

răscurbat, ~ă *a* [At: GRECESCU, FL. 29 / Pl: *~ați, ~e* / E: *răs-* + ***curbat***] (Rar) Îndoit.

răscurează *sf* vz ***răsculeează***

răsepi *v* vz ***risipi***

răseri *v* vz ***răsări***[1]

răsface [At: N. COSTIN, LET. I A. 45/27 / S și: *res~* / Pzi: *răsfac* / E: *răs-* + ***face***] **1** *vt* (Rar) A face ceva în mod repetat. **2** *vr* (Înv) A se desface (**35**).

răsfăciune *sf* [At: ANTIM, ap. TDRG / Pl: *~ni* / E: ***răsfățăciune***] (Îvr) Răsfăț (**5**).

răsfarel *sn* vz ***rasfărel***

răsfăț *sn* [At. BOLINTINEANU, ap. TDRG / S și: *res~* / Pl: *~uri* / E: pvb ***răsfăța***] **1** Alintare (**2**). **2** Răzgâiere (**2**). **3** (Rar) Zburdălnicie. **4** Desfătare (**4**). **5** Huzur (**2**). **6** Lux. **7** (Îlav) **În ~** Din belșug.

răsfăța [At: CORESI, EV. 71 / V: (rar) *res~* / Pzi: *răsfăț*, (nob) *~țez* / E: *răs-* + ***fața***] **1** *vt* A înconjura pe cineva cu dragoste, cu tandrețe exagerată

Si: *a alinta* (4). **2** *vr* A se purta ca un copil alintat. **3** *vr* A face mofturi. **4-5** *vtr* A (se) răzgâia (**1-2**). **6-7** *vtr* A (se) înveseli. **8-9** *vtr* A (se) desfăta (4). **10** *vr* A trăi în belșug. **11** *vr* A ocupa un spațiu mare. **12** *vr* (Fig) A se lăfăi. **13** *vt* (Fig; rar) A înzestra.

răsfățare *sf* [At: PANN, P. V. II, 5/21 / Pl: *~țări* / E: ***răsfăța***] **1** Alintare (2). **2** Răzgâiere (2). **3** Desfătare (4). **4** (Pop) Bucurie. **5** Huzur (2).

răsfățat[1] *sn* [At: REBREANU, N. 192 / Pl: ? / E: ***răsfăța***] **1** Alintat[1] (2). **2** Răzgâiere (2).

răsfățat[2], ***~ă*** *a* [At: AR (1829), 247[2]/29 / S și: *res~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***răsfăța***] **1** Alintat[2] (2). **2** Răzgâiat (2). **3** (Nob; d. gusturi) Rafinat[2] (2). **4** (Nob; d. locuri) Încântător. **5** (D. trai) Îmbelșugat. **6** (Rar) Ornamentat. **7** (D. locuri) Larg. **8** (D. locuri) Răsfirat[2] (3).

răsfățăciune *sf* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 290 / Pl: *~ni* / E: ***răsfăța*** + *-(ă)ciune*] (Îvr) **1-2** Răsfăț (**1-2**). **3** Desfătare (4).

răsfățătură *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***răsfăța*** + *-(ă)tură*] (Rar) **1-2** Răsfăț (**1-2**).

răsfăție *sf* [At: RETEGANUL, P. III, 81 / Pl: ? / E: ***răsfăț*** + *-ie*] (Reg; îlav) **Din ~** Din distracție.

răsfet *sn* vz ***rușfet***

răsfetar *sm* vz ***rușfetar***

răsfierbe *vr* [At: PAMFILE, DUȘM. 91 / Pzi: *răsfierb* / E: *răs-* + ***fierbe***] **1** A fierbe timp îndelungat. **2** A fierbe mai mult decât e necesar.

răsfili *vt* [At: CONV. LIT. IV, 77 / S și: *res~* / Pzi: *~lesc* / E: ***filă***] (Nob) A răsfoi[1] (1).

răsfira [At: PSALT. HUR. 55[r]/8 / V: ***res~*** / S și: *răzf~* / Pzi: *răsfir*, (rar) *~rez* / E: *răs-* + ***fir***] **1** *vt* A separa între ele firele părului, ale bărbii etc. îndepărtându-le unele de altele Si: *a rășchira* (**21**). **2** *vt* A întinde în lături. **3-4** *vtr* A (se) desface fir cu fir. **5-6** *vtr* A (se) împrăștia. **7-8** *vtr* (D. ființe) A (se) răzleți (**1**). **9** *vr* (Îc) **A-și ~ năcazul** (pe cineva) A-și vărsa necazul (pe cineva). **10** *vt* A presăra. **11-12** *vtr* (Înv) A (se) dizolva (**1-2**). **13** *vr* (Reg) A se rări (**2**). **14** *vt* (Îvr) A dezvălui (**1**). **15** *vt* (Îvr) A înșira. **16** *vt* (Îvr) A analiza (**1**). **17** *vt* (Fig) A rememora (**1**). **18** *vt* A răsfoi[1] (**1**).

răsfirare *sf* [At: I. VĂCĂRESCUL, P. 503/1 / V: ***res~*** / Pl: *~rări* / E: ***răsfira***] **1** Separare a firelor părului sau ale bărbii. **2** Împrăștiere. **3** Răspândire (**4**). **4** Risipire (**12**).

răsfirat[1] *sn* [At: PSALT. HUR. 123[r]/26 / E: ***răsfira***] (Îvr) **1** Împrăștiere. **2** Risipire (**12**).

răsfirat[2], ***~ă*** *a* [At: DOSOFTEI, PS. 469/2 / V: ***res~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***răsfira***] **1** Cu firele (părului, bărbii etc.) depărtate unele de altele. **2** Îndepărtat unul de altul Si: *rășchirat* (**5**). **3** Întins pe o suprafață mare Si: *împrăștiat*. **4** Răzlețit (**1**). **5** (D. litere, cuvinte etc.) Spațiat. **6** (D. pământ) Afânat (**1**). **7** (Fig) Nestatornic.

răsfloci *vtr* [At: CADE / Pzi: *~ocesc* / E: *răs-* + ***floc***] (Reg) **1-2** A (se) răsfăța (**4-5**).

răsflociat, ~ă *a* vz ***răsflocit***

răsflocit, ~ă *a* [At: REV. CRIT. IV, 86 / V: ***~ciat*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răsfloci***] (Reg) **1-2** Răsfățat[2] (**1-2**).

răsfoc[1] *sn* vz ***răsfoc***

răsfoc[2] *sn* vz ***răsfug***

răsfoi[1] [At: PLOIZU / S și: *res~* / Pzi: *~esc* / E: *răs-* + ***foaie***] **1-2** *vti* A întoarce foaie cu foaie o carte, un ziar etc. citind în fugă Si: *a frunzări* (**5**). **3-4** *vti* (Fig) A căuta ceva amănunțit. **5** *vt* (Fig) A rememora. **6** *vt* A răsfira (**2**). **7** *vt* (Fig) A împrăștia.

răsfoi[2] *vr* [At: DELAVRANCEA, S. 7 / Pzi: *~esc* / E: *răs-* + ***foi***] (Nob) A se lăfăi.

răsfoială *sf* [At: C. PETRESCU, C. V. 148 / Pl: *~ieli* / E: ***răsfoi***[1] + *-eală*] Răsfoire.

răsfoiat, ~ă *a* vz ***răsfoit***

răsfoire *sf* [At: POLIZU / S și: *res~* / Pl: *~ri* / E: ***răsfoi***[1]] Întoarcere rapidă a paginilor unei cărți, ale unui ziar etc. citind în fugă Si: *frunzărire* (**5**).

răsfoit[1] *sn* [At: DEX / Pl: ? / E: ***răsfoi***[1]] Răsfoire.

răsfoit[2], ***~ă*** *a* [At: DDRF / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răsfoi***[1]] **1** Desfăcut în foi. **2** (D. cărți, ziare etc.) Cercetat în fugă. **3** (D. cărți, ziare etc.) Citit superficial.

răsfrământa *vt* [At: I. VĂCĂRESCUL, P. 330 /12 / S și: *res~* / Pzi: *răsfrământ* / E: *răs-* + ***frământa***] (Rar) A frământa timp îndelungat.

răsfrânare *sf* [At: BELDIMAN, N. P. II, 157/25 / E: *răs-* + ***(în)frânare***] (Nob) Lipsă de cumpătare.

răsfrânat, ~ă *a* [At: BELDIMAN, N. P. II, 98/18 / Pl: *~ați, ~e* / E: *răs-* + (în)***frânat***] (Nob) Necumpătat.

răsfrângător, ~oare *a* [At: POLIZU / V: ***res~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***răsfrânge*** + *-ător*] (Îvr) **1** Refractant. **2** (D. verbe) Reflexiv (**2**).

răsfrângătură *sf* [At: GORJAN, H. II, 22/30 / Pl: *~ri* / E: ***răsfrânge*** + *-ătură*] (Rar) **1** Parte răsfrântă a unei haine Si: (rar) *răsfrânsătură* (**1**), *răsfrântură* (**1**). **2** Cută (**1**).

răsfrânge [At: AR (1829), 29[2]/28 / V: ***res~*** / Pzi: *răsfrâng* / Ps: *răsfrânsei* / Par: *răsfrânt* / E: *răs-* + ***frânge***] **1-2** *vtr* A (se) întoarce în afară. **3-4** *vtr* A (se) îndoi. **5-6** *vtr* A(-și) proiecta lumina asupra unui obiect, făcând-o să se reflecte. **7-8** *vtr* (D. obiecte) A(-și) reflecta lumina primită. **9** *vr* (D. umbră) A se proiecta pe o suprafață. **10** *vr* (D. sunete) A se întoarce sub formă de ecou. **11** *vt* A desface (**60**). **12** *vt* (Înv) A respinge un atac armat, obligând inamicul să se retragă. **13** *vt* (Îvr) A nu accepta. **14** *vr* (Fig; udp „asupra", „în") A se face simțit prin influența sa. **15** *vr* (Fig) A avea repercusiuni asupra a ceva sau a cuiva. **16-17** *vtr* A (se) reflecta pe o suprafață lucioasă Si: *a (se) oglindi*.

răsfrângere *sf* [At: DDRF / V: ***res~*** / Pl: *~ri* / E: ***răsfrânge***] **1** Îndoire în afară. **2** Desfacere (**51**). **3** Radiație luminoasă. **4** Strălucire. **5** Reflectare (**1**). **6** (Fig) Influențare. **7** (Fig; nob) Meditație.

răsfrânsătură *sf* [At: FRÂNCU – CANDREA, M. 132 / Pl: *~ri* / E: ***răsfrânge*** + *-tură*] (Rar) **1-2** Răsfrângătură (**1-2**).

răsfrânt, ~ă *a* [At: GCR. I, 350/33 / V: ***res~*** / Pl: *~nți, ~e* / E: ***răsfrânge***] **1** Întors în afară. **2** (D. lumină) Care este reflectat. **3** (D. sunete) Repetat sub formă de ecou. **4** Reflectat pe o suprafață lucioasă.

răsfrântură *sf* [At: GALACTION, O. A. II, 256 / V: ***res~*** / Pl: *~ri* / E: ***răsfrânt*** + *-ură*] (Rar) **1-2** Răsfrângătură (**1-2**).

răsfug [At: CALENDARIU (1814), 192/6 / V: (reg) ***~foc, ~ulg, ~ă*** *sf*, ***~sug, resfoc, res~*** / Pl: ? / E: *răs-* + ***foc***] **1** *sn* (Șîs ~ *alb*) Boală contagioasă a oilor, a caprelor și a vitelor, manifestată prin inflamația ugerului, prin încetarea secreției lactate și prin leziuni oculare și articulare. **2** *sn* (Reg) Antrax (**2**). **3** *sn* Capie (**1**). **4** *sn* (Îe) **A dat ~u-n el** Se spune despre cineva care se agită fără motiv. **5** *sn* (Reg) Boală a oilor localizată la picioare, la unghii. **6** *sn* Opăreală a oilor la încheieturi din cauza căldurii. **7** *sm* (Reg) Plantă erbacee din familia compozitelor, cu rămurele subțiri, verzi și aproape lipite de frunze, întrebuințată în medicina populară ca medicament împotriva răsfugului (**1**) Si: (reg) *mestecă*[2] (*Chondrilla juncea*). **8** *sm* (Reg) Dalac (**4**) (*Paris quadrifolia*). **9** *sm* (Bot; reg) Crin(**2**)-de-pădure (*Lilium martagon*). **10** *sm* (Bot; reg) Urzică moartă (*Lamium maculatum*).

răsfuga [At: MAIOR, T. 8 / V: (înv) ***res~*** / Pzi: *răsfug* / E: ns cf it *disfogare*] **1** *vt* (Nob) A emana (**4**). **2** *vr* A se transforma în vapori. **3** *vr* A se scurge. **4** *vt* (Fig) A îndepărta.

răsfugare *sf* [At: MAIOR, T. 44 / V: ***res~*** / Pl: *~gări* / E: ***răsfuga***] **1** (Îvr) Emanație (**1**). **2** Transpirație. **3** (Fig) Îndepărtare.

răsfugă *sf* vz ***răsfug***

răsfugi *vr* [At: CHEST. V, 173/88 / V: ***~ulgi*** / Pzi: *~ugește* / E: ***răsfug***] (Reg; d. oi, capre, vite) A se îmbolnăvi de răsfug (**1**).

răsfugit, ~ă *a* [At: DAMÉ, T. 30 / V: ***res~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răsfugi***] **1** (Reg; d. oi, capre, vite) Bolnav de răsfug (**1**). **2** (D. uger) Inflamat din cauza răsfugului (**1**).

răsfulg *sn* vz ***răsfug***

răsfulgare *sn* vz ***răsfulgire***

răsfulgera *vi* [At: COȘBUC, AE. 221 / Pzi: 3 *răsfulgeră* / E: *răs-* + ***fulgera***] A străluci.

răsfulgerat *sn* [At: A VI, 19 / E: ctm ***răsfug + fulgera***] (Reg) Răsfug (1).
răsfulgi *v* vz ***răsfugi***
răsfulgire *sf* [At: CHEST. V, 167/39 / V: ***~gare*** / Pl: ? / E: ***răsfulgi***] (Reg) Răsfug (1)
răsfulgit *sn* [At: CHEST. V. 167/88 / Pl: ? / E: ***răsfulgi***] (Reg) Răsfug (1).
răsfundat, ~ă *a* [At: ROSETTI, L. R. III, 71 / Pl: *~ați, ~e* / E: *răs-* + (des)***fundat***] (Reg; d. un teren) Desfundat² (7).
răsimți *v* vz ***resimți***
răsinit, ~ă, *a* vz ***răznit***
răsipa *v* vz ***risipi***
răsipă *sf* vz ***risipă***
răsipi *v* vz ***risipi***
răsipicios, ~oasă *a* vz ***risipicios***
răsipiciune *sf* vz ***risipiciune***
răsipilă *sm* vz ***risipilă***
răsipire *sf* vz ***risipire***
răsipit¹ *sn* vz ***risipit¹***
răsipit², ~ă *a* vz ***risipit²***
răsipitor, ~oare *a* vz ***risipitor***
răsipitură *sf* vz ***risipitură***
răsînțelege *vt* [At: CREANGĂ, A. 166 / Pzi: *răsînțeleg* / E: *răs-* + ***înțelege***] A înțelege bine, până în cele mai mici amănunte.
răsjudecător *sm* [At: N. COSTIN, LET. II, 103/26 / Pl: *~i* / E: *răs-* + ***judecător***] (Îvr) Cel mai mare dintre judecători.
răslăbi *vr* [At: CORESI, EV. 245, cf. 466 / Pzi: *~besc* / E: slv ***расдабити***] (Îvr) A-și pierde încrederea Si: *a se demoraliza* (4), *a se descuraja* (1).
răslăbire *sf* [At: CORESI, EV. 245 / Pl: ? / E: ***răslăbi***] (Îvr) Slăbiciune fizică.
răslăbit, ~ă *a* [At: CORESI, EV. 304 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răslăbi***] 1 (Înv) Lipsit de puteri Si: *istovit*. 2 Lipsit de curaj. 3 (D. abstracte) Lipsit de temeinicie.
răslăbitură *sf* [At: CORESI, EV. 247 / E: ***răslăbi*** + *-tură*] (Îvr) Răslăbire.
răsloaje *sf* vz ***răzlog¹***
răsma *v* vz ***rezema***
răsmat, ~ă *a* vz ***rezemat***
răsoare *sf* vz ***răsare¹***
răsol *sn* vz ***rasol***
răsoli *v* vz ***rasoli***
răsorbi *v* vz ***resorbi***
răspas *sn* [At: LB / V: ***~at, ~păs*** / Pl: *~uri* / E: *răs-* + ***pas***] 1 (Pop) Răgaz (2). 2 Repaus. 3 Spațiu între două lucruri. 4 (La războiul de țesut) Spaț.
răspaț *sn* vz ***răspas***
răspăl *sn* vz ***răspăr²***
răspătău *sn* vz ***răspălău***
răspălui *v* vz ***rășpălui***
răspăn *sn* vz ***raspăr²***
răspăr¹ *sm* [At: ANTIPA, F. I. 31 / V: ***rasper, ~pârt, ~per, resper*** / S și: *res~* / Pl: *~i* / E: ns cf *răspăr²*] 1 Pește răpitor de apă dulce, de culoare galbenă, cu capul alungit și cu aripile dorsale terminate cu ghimpi Si: (reg) *meles* (*Acerina Schraetser*). 2 (Iht; reg) Biban (1) (*Perca fluviatilis*). 3 (Iht; reg) Ghiborț (1) (*Acerina cernua*).
răspăr² *sm* [At: ȚICHINDEAL, F. 331/23 / V: ***răpări*** *sfp*, (reg) ***~ăl, ~ăn*** / E: *răs-* + ***păr¹***] 1 (Îlav) **În ~** Împotriva direcției firești în care crește părul pe capul și pe corpul ființelor. 2 (Îal) Împotriva direcției de mișcare a unui curs de apă, a unui agent fizic etc. 3-4 (Îljv) **În ~** Ostil. 5-6 (Îal) Echivoc (2). 7 (Îe) **A lua** (pe cineva sau ceva) **în** (sau **la**) **~** A-și bate joc (de cineva sau ceva) Si: *a ironiza*. 8 (Îae) A dojeni aspru. 9 (Rar; îe) **A-i merge cuiva în ~** A întâmpina greutăți. 10 (Îlpp) **În ~ul** Împotriva. 11 (Îal) În ciuda... 12 (Rar) Răfuială (5).
răspăs *sn* vz ***răspas***
răspător *sn* [At: LEXIC REG. 85 / Pl: *~oare* / E: ns cf *rășhitor*] (Reg) Rășchitor (1).
răspău *sn* vz ***raspel***
răspândi [At: PSALT. 183 / S și: *res~* / Pzi: *~desc*, (înv) *răspând* / E: vsl ***распѫдити***] 1-2 *vtr* (D. ființe aflate într-un grup sau care formează o colectivitate) A (se) duce în direcții diferite Si: *a (se) împrăștia, a (se) risipi* (4-5), *a (se) răzleți* (10-11). 3-4 *vtr* (D. lumină, căldură, miros etc.) A (se) împrăștia în toate părțile (sub formă de unde, de emanații) Si: *a (se) difuza* (1). 5-6 *vtr* A (se) întinde pe o suprafață mare. 7-8 *vtr* (D. știri, vești, publicații etc.) A (se) propaga. 9 *vt* (Înv) A face să dispară Si: *a desființa* (1), *a împrăștia, a risipi* (2). 10 *vt* A înlătura.
răspândii *sfp* vz ***răspântie***
răspândire *sf* [At: DICȚ. / Pl: *~ri* / E: ***răspândi***] 1 Răzlețire (1). 2 Împrăștiere. 3 Propagare. 4 Extindere (1) (în spațiu).
răspândit, ~ă *a* [At: MAIOR, IST. 209/11 / S și: *res~* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răspândi***] 1 (D. ființe) Răzlețit (1). 2 (Rar; d. păr) Răvășit² (1). 3 Cunoscut datorită frecvenței mari.
răspânditor, ~oare [At: GALACTION, O. A. I, 289 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***răspândi*** + *-tor*] 1 *a* Care răspândește (4). 2 *smf* Persoană care răspândește sau contribuie la răspândirea unor idei, metode, cunoștințe, știri etc. 3 *sn* Mașină care servește la împrăștierea și așternerea uniformă a materialelor de construcție pe șosele.
răspânte *sf* vz ***răspântie***
răspântec *sn* vz ***răspântie***
răspânteiaș *sm* vz ***răspântiaș***
răspântene *sf* vz ***răspântie***
răspânti *vr* [At: GR. S. VI, 103 / Pzi: *~tesc* / E: ***răspântie***] (Reg) A se bifurca (2).
răspântiaș *sm* [At: TDRG / V: ***~tei~, ~pin~*** / Pl: *~i* / E: ***răspântie*** + *-aș*] (Îvr) Persoană care făcea de pază la o răspântie (1).
răspântie *sf* [At: PSALT. HUR. 121ᵛ/15 / V: (înv) ***rădzp~***, (reg) ***~ndii*** *sfp*, ***~te, ~tec*** *sn*, ***~teie, ~tene, ~ine, ~turi*** *sp*, ***~pine, ~pintec, ~pintece, ~pinten*** *sn*, ***~pintene*** (Pl: *pinteni*), ***~pin~, ~pintină, ~puntici*** *sp*, ***respinte, respinten*** *sn*, ***respintene, res~, respin~, ~pintin*** (Pl: *pintini*) *sn*, ***respintini*** *sp*, ***respinți*** *sfp* / Pl: *~ii* / E: vsl ***распѫтик***] 1 (Adesea determinat prin „de drum", „de uliți" etc.) Loc unde se încrucișează două sau mai multe drumuri Si: *răscruce* (1). 2 (Adesea determinat prin „de drum", „de uliți" etc.) Loc unde se separă două sau mai multe drumuri Si: *răscruce* (2). 3 (Îe) **A ședea ca lupul în** (sau **la**) **~ii** A pândi. 4 (Rar) Confluență (1). 5 (Reg; îf *răspintin*) Macaz. 6 (Fig) Moment hotărâtor în viața unui om, în istoria unui popor etc.
răspântine *sf* vz ***răspântie***
răspânturi *s pl* vz ***răspântie***
răspârt *sm* vz ***răspăr¹***
răspeitură *sf* [At: DLR / Pl: *~ri* / E: ns cf *pieri*] (Reg) „Ruptură de apă".
răsper *sm* vz ***răspăr***
răspetă *sf* vz ***răspetie***
răspete *sf* vz ***răspetie***
răspetie *sf* [At: (a. 1779) IORGA, S. N. 130 / V: (înv) ***ras~, ~tă, res~***, (reg) ***~te, respete, respeti*** *sn* / Pl: *~ii* / E: slv ***распетик***] 1 (Îvr) Crucifix. 2 (Reg) Giulgiu (2).
răspi *v* vz ***răsti¹***
răspica *vt* [At: ȘINCAI, HR. I, 246/13 / V: ***res~*** / Pzi: *răspic* / E: *răs-* + (des)***pica***] 1 (Înv) A despica (1). 2 (Fig) A cerceta îndeaproape. 3 (Înv) A desface un obiect îndoit. 4 A pronunța clar și lămurit. 5 A explica limpede. 6 A preciza.
răspicare *sf* [At: DRLU / V: ***res~*** / Pl: *~cări* / E: ***răspica***] 1 Analiză profundă. 2 Explicare în mod limpede. 3 Pronunțare clară și lămurită.
răspicat, ~ă [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 13ʳ/30 / V: ***res~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***răspica***] 1 *a* (Îvr) Tăiat în lung Si: *despicat²* (1). 2-3 *a, av* (D. vorbe) (Pronunțat) în mod clar și deslușit. 4-5 *a, av* (Pex; d. voce) (Care răsună) în mod clar și deslușit. 6-7 *a, av* (Pex) Hotărât (4-5).

răspierde *vr* [At: PSALT. 69 / Pzi: *răspierd* / E: *răs-* + ***pierde***] (Îvr) **1** A se distruge (2). **2** A pieri.

răspieri *vi* [At: MAT. FOLK. 1513 / Cj: 3 *să răspieie* / E: *răs* + ***pieri***] (În descântece; în corelaţie cu „a pieri") A dispărea fără urmă.

răspierzare *sf* [At: PSALT. 236 / Pl: ? / E: *răs-* + ***pierzare***] (Îvr) Dispariţie (5).

răspinte *sf* vz ***răspântie***

răspintec *sn* vz ***răspântie***

răspinteie *sf* vz ***răspântie***

răspinten *sn* vz ***răspântie***

răspintene *sf* vz ***răspântie***

răspintiaş *sn* vz ***răspântiaş***

răspintie *sf* vz ***răspântie***

răspintin *sn* vz ***răspântie***

răspintină *sf* vz ***răspântie***

răspira *v* vz ***respira***

răspiscă *sf* vz ***rospiscă***

răsplai *sn* [At: ALR I 1 514/215 / Pl: *~e* / E: ger ***Reissblei***] (Reg) Creion (1).

răsplata *sf* [At: (a. 1643) BV. I, 131 / S şi: *res~* / Pl: (rar) *~lăţi* / E: pvb ***răsplăti***] **1** Ceea ce se face sau se dă cu scopul de a recompensa pe cineva pentru o acţiune săvârşită Si: *recompensă* (1). **2** (Rar) Acţiune prin care se pedepseşte o faptă Si: *pedeapsă*. **3** (Îe) **După** (sau **pentru**) **faptă (şi)** ~ Orice faptă ajunge cândva să fie răsplătită sau pedepsită. **4** (Îe) **A-i veni cuiva zi de plată şi ~** A sosi momentul răfuielilor.

răsplămădi [At: ARGHEZI, V. 146 / Pzi: *~desc* / E: *răs-* + ***plămădi***] **1-2** *vtr* (Rar) A (se) plămădi din nou. **3** *vt* (Fig) A face să ia naştere printr-o lungă elaborare. **4-5** *vtr* A (se) plăsmui.

răsplăti [At: N. COSTIN, L. 536 / S şi: *res~* / Pzi: *~tesc* / E: *răs-* + ***plăti*** cf bg ***разплатя***] **1** *vt* A da cuiva o recompensă (materială sau morală) pentru ceea ce a făcut Si: *a gratifica* (1). **2** *vt* A despăgubi (1). **3** *vr* (Îvr) A se achita de o obligaţie. **4** *vt* A pedepsi pe cineva pentru un rău săvârşit. **5** *vt* A ispăşi o greşeală. **6** *vt* A răzbuna (1).

răsplătire *sf* [At: MINEIUL (1776), 129ʳ1/6 / S şi: *res~* / Pl: *~ri* / E: ***răsplăti***] **1** Răsplată (1). **2** (Înv) Despăgubire (1). **3** (Înv; adesea în legătură cu verbe ca „a face", „a da", „a lua" etc.) Revanşă. **4** (Înv; adesea în legătură cu verbe ca „a face", „a da", „a lua" etc.) Pedeapsă. **5** Răzbunare (1).

răsplătitor, ~oare *smf, a* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 248 / V: ***~iu*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***răsplăti*** + *-tor*] **1-2** (Înv) (Persoană) care răsplăteşte (1). **3-4** (Persoană) care se răzbună (1). **5-6** (Persoană) care pedepseşte.

răsplătitoriu, ~oare *smf, a* vz ***răsplătitor***

răsplumbuit, ~ă *a* [At: MARIAN, SA. 174 / Pl: *~iţi, ~e* / E: *răs-* + ***plumbuit***] (În corelaţie cu „plumbuit") Plumbuit foarte tare.

răspoimâine *av* [At: DHLR. I, 247 / A şi: *răs~* / E: *răs-* + ***poimâine***] În ziua care urmează după poimâine.

răsponsabil, ~ă *smf* vz ***responsabil***

răspop *sm* vz ***răspopă***

răspopă *sm* [At: URICARIUL, IV, 400/18 / V: (rar) ***răspop*** / Pl: *~pi* / E: *răs-* + ***popă***] (Înv) Persoană căreia i s-a luat calitatea de preot.

răspopi *vt* [At: BARONZI, L. 118 / Pzi: *~pesc* / E: *răs-* + ***popi***] (Înv) A lua cuiva calitatea de preot.

răspopire *sf* [At: BARIŢIU, P. A. II, 720 / Pl: *~ri* / E: ***răspopi***] (Înv) Suspendare a calităţii de preot.

răspopit *a* [At: DDRF / Pl: *~iţi* / E: ***răspopi***] (Înv) Scos din preoţie.

răsprăştia *vt* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 7ᵛ/6 Pzi: ? / E: *răs-* + *(îm)***prăştia***] (Îvr) A împrăştia.

răsprosie *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ii* / E: *răs-* + ***prosie***] (Reg) Ogor arat şi semănat a doua oară.

răspublică *sf* vz ***republică***

răspunde [At: COD. VOR. / S şi: *res~* / Pzi: *răspund*, (îrg) *răspunz* / S şi: *să răspunz* / Ps: *răspunsei* / Par: *răspuns* / E: ml ***respondere***] **1-2** *vit* A da un răspuns^2 (1) la o întrebare sau la unele cuvinte adresate de cineva. **3** *vt* (Reg) A face cunoscut (prin viu grai). **4** *vt* (Reg) A da de veste. **5** *vt* (Înv) A menţiona ceva (în scris). **6** *vi* (Înv) A sta de vorbă cu cineva. **7** *vt* (Înv) A pronunţa. **8** *vt* (Reg) A spune deschis, fără înconjur. **9** *vi* A face dovada cunoştinţelor sale în faţa unui examinator. **10** *vi* A reacţiona prin vorbe, gesturi, atitudini la acţiuni, solicitări, provocări etc. Si: *a replica* (1), *a riposta* (1). **11** *vt* (Înv) A protesta. **12** *vt* A interveni într-o discuţie (publică) combătând (oral sau în scris) afirmaţiile cuiva. **13** *vt* A scrie cuiva de la care s-a primit o scrisoare. **14** *vt* A saluta pe cineva care a salutat întâi. **15** *vi* A da urmare unei cereri, unui apel etc. **16** *vi* (D. autorităţi, organe de presă etc.) A lămuri o problemă la cererea sau sesizarea cuiva. **17** *vi* A constitui o explicaţie la o întrebare. **18** *vrr* (Pop) A ţine legătura cu o persoană sau cu un grup de persoane. **19** *vi* (Înv) A lua contact cu cineva. **20** *vi* A da socoteală pentru faptele sale (sau ale altcuiva). **21** *vi* A-şi asuma răspunderea pentru faptele sale (sau ale altcuiva) Si: *a garanta* (8). **22** *vt* (Înv) A decide (3). **23** *vt* (Înv) A achita o sumă de bani. **24** *vr* (Înv) A se folosi (de ceva). **25** *vr* A se da drept... **26** *vr* A se prezenta. **27** *vr* (D. lucruri) A se numi. **28** *vi* A corespunde (1). **29** *vi* (Fig) A satisface. **30** *vi* A fi orientat spre... **31** *vi* A avea comunicaţie cu... **32** *vi* A străbate până la... **33** *vi* A ieşi în... **34** *vi* (D. senzaţii fizice sau psihice) A se face simţit. **35** *vi* (D. senzaţii fizice sau psihice) A se transmite. **36** *vi* (D. senzaţii fizice sau psihice) A răzbate.

răspundenţă *sf* vz ***corespondenţă***

răspundeţie *sf* vz ***corespondenţă***

răspundere *sf* [At: CORESI, EV. 327 / S şi: *res~* / Pl: *~ri* / E: ***răspunde***] **1** (Înv) Ceea ce se comunică unei persoane care a întrebat ceva sau care s-a adresat cuiva Si: *răspuns^2* (1). **2** (Rar) Pronunţare. **3** (Îvr) Semnificaţie. **4** (Îvr) Promisiune. **5** (Îvr) Decizie a unei autorităţi Si: *răspuns^2* (11). **6** Responsabilitate (1). **7** (Îe) **A trage** (sau **a chema**) (pe cineva) **la ~** A obliga pe cineva să dea socoteală de faptele sale. **8** (Îe; în legătură cu verbe ca „a avea", „a trezi", „a lipsi", „a munci" etc.) **Simţ de ~** sau **simţul ~rii** Faptul de a fi conştient de însemnătatea sarcinilor asumate sau primite şi de a lucra cu seriozitate pentru executarea lor. **9** (Îe) **Pe ~a mea** (sau **ta, sa** etc.) Pe garanţia mea (sau ta, sa etc.). **10** (Înv) Scuză. **11** (Înv) Pedeapsă. **12** (Înv) Plată. **13** (Jur) Consecinţă rezultată din neîmplinirea unei obligaţii legale.

răspunge *vt* [At: ŞEZ. XXIII, 261 / Pzi: *răspung* / E: ns cf *străpunge, împunge*] (În descântece) A străpunge.

răspuns^1 *av* [At: MAT. DIALECT. I, 226 / E: ***răspunde***] (Reg; d. sunete şi cuvinte) Răspicat (3).

răspuns^2 *sn* [At: COD. VOR. 156/1 / V: (înv) ***res~*** / Pl: *~uri* / E: ml ***responsum***] **1** (Adesea construit cu verbele „a da", „a primit" etc.) Ceea ce se comunică celui care întreabă. **2** Cuvinte spuse direct, scrise sau transmise printr-un intermediar, unei persoane care a întrebat ceva sau s-a adresat cuiva (într-un mod oarecare). **3** (Îla) **Fără de ~** Care nu poate fi combătut. **4** (Pop; îlv) **A da** (sau **a face**) **~** A răspunde (2). **5** (Îvr) Explicaţie (1). **6** (Îvr) Înregistrare în scris Si: *însemnare*. **7** Expunere a cunoştinţelor în faţa unui examinator. **8** (De obicei construit cu verbele „a aduce", „a duce", „a lua", „a trimite") Informaţie. **9** (Reg) Vorbă. **10** (Reg) Poruncă. **11** Replică la afirmaţii, acţiuni, provocări etc. **12** Soluţie. **13** Ceea ce se răspunde la o scrisoare. **14** Schimb de scrisori Si: *corespondenţă* (4). **15** (Înv) Ordin dat de către o autoritate. **16** (Înv) Responsabilitate (1). **17** Probă. **18** Pretext. **19** (Îvr) Organ prin care corpul comunică cu exteriorul. **20** (Îvr) Orificiu.

răspuns^3, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~nşi, ~e* / E: ***răspunge***] (Mun; d. obiecte de îmbrăcăminte sau de încălţăminte) Găurit (2).

răspuntici *sp* vz ***răspântie***

răspunzabil *sm* vz ***responsabil***

răspunzătate *sf* [At: BARIŢIU, P. A. III, 430 / Pl: ? / E: ***răspunde*** + *-ătate*] (Îvr) Responsabilitate (1).

răspunzător, ~oare [At: ŞINCAI, HR. I, 161/14 / V: (înv) ***~iu*** / S şi: *res~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***răspunde*** + *-ător*] **1** *a* (Îvr) Prin care se răspunde (1). **2** *a* Care dă răspuns^2 (1). **3-4** *smf, a* (Persoană) care răspunde (20)

pentru faptele sale. **5-6** *smf, a* (Persoană) care poartă răspunderea (**6**) Si: *responsabil* (**1**). **7-8** *smf, a* Reprezentant (**1**). **9** *a* (Îvr) Corespunzător.

răspunzătoriu, ~oare *a* vz ***răspunzător***

răsputea *vi* [At: SBIERA, P. 28 / Pzi: *răspot* / E: *răs* + ***putea***] (Pop; îe) **Cât răspoate** (cineva) Din toate puterile.

răsputere *sf* [At: EMINESCU, O. I, 94 / Pl: *~ri* / E: *răs-* + ***putere***] (Îla) **Din ~ri** (sau, rar, **din ~, din toată ~ea, din toate ~rile**) Din toate puterile.

răsrăsuci *vtr* [At: ATILA, P. 342 / S și: *res~* / Pzi: *~ucesc* / E: *răs* + ***răsuci***] **1-2** A (se) răsuci din nou.

răsști *vt* [At: DEX / Pzi: *răsștiu* / E: *răs-* + ***ști***] (Fam) A ști foarte bine.

răsșuiera *vi* [At: POP, ap. GCR, II, 343 / Pzi: *răsșuier* / E: *răs-* + ***șuiera***] (În descântece; în corelație cu „a șuiera") A șuiera foarte tare.

răstalniță[1] *sf* [At: LB / V: ***~ami~, ~an~, ~arn~, ~tel~, restăn~, rus~*** / Pl: *~țe* / E: srb ***rastavnica***] (Ban; Trs) **1** Scândură care formează marginea patului. **2** (Îf *răstaniță*) Marginea scocului. **3** (Lpl; csnp; îf *răstanițe*) Balustradă (**1**).

răstalniță[2] *sf* vz ***răsadniță***

răstamiță *sf* vz ***răstalniță[1]***

răstaniță *sf* vz ***răstalniță[1]***

răstarniță *sf* vz ***răstalniță[1]***

răstav *sn* [At: SANDU-ALDEA, A. 19/181 / V: (reg) ***~tău, ris~*** / Pl: *~uri*, (rar) *~e* / E: ns cf *răstăvi*] **1** Fâșie de pământ pe care se cultivă un singur fel de plante. **2** (Reg) Fâșie de pământ între două rânduri de semănături. **3** Distanță dintre rândurile unei culturi. **4** (Olt) Distanța dintre doi pomi. **5** (Olt) Distanța dintre două uluci de gard. **6** (Reg) Înălțimea peretelui unei cratițe. **7** Șină de fier distanțată care servește la fixarea formelor de tipar în rame. **8** (Reg) Sulul de dinainte la războiul de țesut.

răstăbuși *vt* [At: L. ROM. 1961, nr. 6, 569 / Pzi: *~șesc* / E: ns cf *buși*] (Buc; Mar) **1** A împrăștia. **2** A face dezordine.

răstăcuță *sf* [At: BOCEANU, GL. / V: *ros~* / Pl: *~țe* / E: nct] (Olt) Musculiță care trăiește în jurul vaselor cu băuturi alcoolice Si: *mușiță*.

răstăfol *sm* vz ***prostovol***

răstogol *sn* vz ***rostogol***

răstăi *sn* vz ***resteu***

răstălmăci [At: RUSSO, S. 47 / V: ***~tâl~*** / Pzi: *~ăcesc* / E: *răs-* + ***tălmăci***] **1** *vt* A explica (**1**). **2-3** *vtr* A (se) interpreta greșit, denaturând (intenționat) înțelesul. **4** *vt* (Rar) A reda în altă formă sau cu alte mijloace Si: *a transpune*. **5** *vt* A reflecta (**4**).

răstălmăcire *sf* [At: URICARIUL, X, 8 / S și: *res~* / Pl: *~ri* / E: ***răstălmăci***] **1** Explicare (**2**). **2** Denaturare (intenționată) a înțelesului.

răstălmăcit, ~ă *a* [At: MAIORESCU, D. I, 27 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răstălmăci***] **1** (D. gânduri, cuvinte, texte) Explicat (**1**). **2** (D. sensuri, explicații, intenții) Denaturat (**1**) (în mod intenționat).

răstălmăcitor, ~oare *a* [At: I. NEGRUZZI, S. II, 150 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***răstălmăci*** + *-tor*] (Îvr) Care răstălmăcește (**1**).

răstăm *sn* vz ***rustem***

răstănire *sf* vz ***răstignire***

răstău *sn* vz ***resteu***

răstăuță *sf* [At: CABA, SĂL. 67 / Pl: *~țe* / E: nct] (Trs) **1** Tăiței. **2** Mâncare făcută cu tăiței.

răstăv *sn* vz ***răstav***

răstăvi *vt* [At: ARH. FOLK. VI, 299 / Pzi: *~vesc* / E: ucr ***раставити***] (Trs) A răsădi (**1**).

răstăvit, ~ă *a* [At: ARH. FOLK. I, 209 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răstăvi***] (Trs) Răsădit[2] (**1**).

răstâlmăci *v* vz ***răstălmăci***

răstâmni *v* vz ***răstigni***

răstâmp *sn* vz ***răstimp***

răstâmpi *vi* [At: DLR / Pzi: *~pesc* / E: ***răstimp***] (Reg; la înmormântare) A trage clopotele (la anumite intervale).

răstândi *v* vz ***răstigni***

răstândia *v* vz ***răstigni***

răstea *sf* [At: UDRESCU, GL. / V: ***res~*** / Pl: *~ele* / E: ***răsti***] (Reg) **1** Vorbă aspră, spusă răstit. **2** (Îe) **A lua** (pe cineva) **cu ~ua** A certa (pe cineva) cu asprime.

răsteală *sf* [At: GOLESCU, Î. 113 / Pl: *~eli* / E: ***răsti*** + *-eală*] **1** (Pop) Răstire (**1**). **2** (Îlav) **Cu ~** Amenințător (**3**).

răstei *sn* vz ***resteu***

răstel *sn* vz ***resteu***

răstelniță *sf* vz ***răstalniță[1]***

răsteu *sn* vz ***resteu***

răsti[1] *vr* [At: CORESI, EV. 411 / V: (reg) ***~spi, res~, ros~*** / Pzi: *~tesc* / E: nct] **1** A vorbi tare și aspru, pe un ton amenințător Si: *a se răboli, a se răbotoi*, (reg) *a se răcămăți* (**1**), *a se răgădui[1]* (**5**), (îrg) *a se răpști* (**2**), *a se răscocora* (**1**), *a se războti, a se rocoboi, a răcni* (**2**), *a se stropși*. **2** (Pex) A face un gest de amenințare.

răsti[2] *v* vz ***rosti[1]***

răstic *sn* vz ***ristic***

răstică *sf* vz ***ristic***

răsticni *v* vz ***răstigni***

răstigni [At: CORESI, EV. 84 / V: (înv) ***~icni, res~***, (reg) ***~tâmni, ~tândi, ~tândia, ~ina*** (Pzi: *răstinez*), ***~ini, resteni, restingea, restini*** / Pzi: *~nesc* / E: vsl ***растьгнжти*** (cu ***ѫ*** citit *e*)] **1** *vt* A ucide în chinuri pe cineva, pironindu-l cu brațele și cu picioarele pe o cruce (**1**) Si: *a crucifica* (**1**). **2** *vt* (Pex) A tortura. **3** *vt* A întinde cuiva brațele în lături pentru a-l imobiliza. **4** *vr* A se tolăni cu mâinile și cu picioarele desfăcute. **5** *vt* (Fig; înv) A înfrânge. **6** *vr* (Fig; înv) A se abține de la... **7** *vr* (Fig; înv) A se supune cuiva.

răstignire *sf* [At: TETRAEV. (1574), 246 / V: (reg) ***res~, resten~, ~tăn~*** / Pl: *~ri* / E: ***răstigni***] **1** Ucidere a cuiva în chinuri, pironindu-l cu brațele și cu picioarele pe o cruce (**1**) Si: *crucificare* (**1**), *răstignit[1]*, *răstignitură*. **2** Cruce (**9**) mare, de obicei de lemn, pusă la marginea de drum, la intrarea într-un sat etc. reprezentând pe Iisus Hristos răstignit[2].

răstignit[1] *sn* [At: CUV. D. BĂTR. II, 455/25 / S și: *~icn~* / E: ***răstigni***] (Înv) Răstignire (**1**).

răstignit[2], ~ă *a* [At: (a. 1569-1575) GCR, I, 16/35 / V: ***~ihn~***, (reg) ***~inat*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răstigni***] **1** Pironit pe cruce (**1**) Si: *crucificat* (**1**). **2** Torturat. **3** (D. persoane) Cu brațele desfăcute și întinse. **4** (D. brațe) Desfăcut și întins. **5** (Rar) Robit (**2**).

răstignitor [At: ANON. CAR. / V: (înv) ***~iu*** / Pl: *~i* / E: ***răstigni*** + *-tor*] **1** *sm* (Înv) Persoană care răstignește (**1**). **2** *a* (Fig; asr) Chinuitor (**1**).

răstignitură *sf* [At: CORESI, EV. 69 / Pl: ? / E: ***răstigni*** + *-tură*] (Îvr) Răstignire (**1**).

răstimp *sn* [At: ȘINCAI, HR. III, 196/13 / V: (îrg) ***~tâmp, restâmp, res~, zăstâmp, ză~, zes~*** / Pl: *~uri*, (îvr) *~i* / E: vsl ***растжпъ***, influențat de *timp*] **1** Durată (limitată) de timp. **2** Interval între două perioade sau două momente diferite Si: *interval, perioadă, timp*, (reg) *rahat*. **3** (Îlav) **În** (sau rar, **la, pe la, prin**) **~uri** sau **din ~ în ~** sau (înv, eliptic) **~uri, ~uri** Din când în când. **4** (Îlav) **Într-un ~** De la o vreme. **5** (Îal) La un moment dat. **6** (Îlav) **În ~** În acest timp. **7** (Rar) Întrerupere a unei activități. **8** (Îlav) **Fără de (nici un) ~** Neîntrerupt.

răstina *v* vz ***răstigni***

răstinat, ~ă *a* vz ***răstignit[2]***

răstini *v* vz ***răstigni***

răstins, ~ă *a* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 46[r]/19 / Pl: *~nși, ~e* / E: ***tins***] (Îvr) Întins.

răstipastie *sf* vz ***rostopască***

răstire *sf* [At: POLIZU / V: (înv) ***res~*** / Pl: *~ri* / E: ***răsti[1]***] **1** Vorbire cu voce aspră, pe un ton ridicat și amenințător Si: *răsteală* (**1**). **2** (Îlav) **Cu ~** Cu asprime (**2**).

răstit[1] *sn* [At: CORESI, EV. 244 / V: ***~ă*** *sf* / Pl: ? / E: ***răsti[1]***] **1** (Îrg; îlav) **Cu ~(ul)** (sau **cu rostita**) În mod aspru. **2** (Îae) Cu mânie.

răstit[2], ~ă [At: MUSTE, LET. III, 36/22 / V: (îrg) ***res~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răsti[1]***] **1-2** *a, av* (D. modul de a vorbi, d. ton, glas, vorbe) Aspru și

amenințător. **3-4** *a, av* (D. modul de a vorbi, d. ton, glas, vorbe) Nervos și repezit. **5** *a* (Pex; d. gesturi, atitudini) Lipsit de prietenie Si: *ostil.*

răstitură *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 62ᵛ/15 / Pl: *~ri* / E: ***răsti¹*** + *-tură*] (Îrg) Vorbă amenințătoare, dură.

răstiu *sn* vz ***resteu***

răstoacă *sf* [At: (a. 1676) IORGA, S. D. VII, 35 / V: (reg) ***res~, ~oc, restoc, rostoc*** *sm* / Pl: *~ace*, (reg) *~oci* / E: bg ***разтока***] **1** Vârtej produs în locul unde o apă curgătoare, puțin adâncă, trece peste prund și peste bolovani. **2** (Pex) Braț al unui râu puțin adânc format prin abaterea apei cu scopul de a prinde pești în albia secată.

răstoace *vt* [At: CANTEMIR, HR. 8 / Pzi: *răstoc* / Ps: *răstorsei* / Par: *răstors* / E: *răs* + (*în*)***toarce***] **1** (Rar; cu pronumele în dativ) A se răzbuna (pentru o insultă, pentru o nedreptate etc.). **2** (Îvr) A lua cu forța. **3** (Fig) A transpune. **4** A da cuiva înapoi și în cantitate mai mare cele primite.

răstoc¹ *sn* [At: KLEIN, D. / V: ***ros~, roșt~*** / Pl: *~oace* / E: ger ***Rastag***] **1** (Reg) Păsuire. **2** Zi de odihnă (pentru soldați).

răstoc² *sn* [At: BARONZI, ap. CĂLINESCU, S. C. L. 109 / Pl: *~oace* / E: ns cf *rastoc*] (Reg) Fluier (1).

răstoc³ *sm* vz ***rastoacă***

răstoci *vt* [At: PĂCALĂ, M. R. 141 / V: ***ros~*** / Pzi: *~ocesc* / E: vsl ***растощити***] A abate cursul unei ape pentru a prinde pești în albia secată.

răstocire *sf* [At: MARIAN, INS. 58 / Pl: *~ri* / E: ***răstoci***] Abatere a cursului unei ape Si: (reg) *rastocit.*

răstocit *sn* [At: H X 336 / E: ***răstoci***] (Reg) Răstocire.

răstocol *sn* vz ***rostogol***

răstogoală *sf* vz ***rostogol***

răstogol *sn* vz ***rostogol***

răstogola *sf* vz ***rostogol***

răstogoli *v* vz ***rostogoli***

răstopască *sf* vz ***rostopască***

răstopastă *sf* vz ***rostopască***

răstopastie *sf* vz ***rostopască***

răstopi *vr* [At: DOSOFTEI, PS. 66/18 / Pzi: *~pesc* / E: slv ***растопити сѧ***] (Îvr) A se topi.

răstopit, ~ă *a* [At: DOSOFTEI, PS. 213/15 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răstopi***] (Îvr) Topit.

răstornat, ~ă *a* vz ***răsturnat²***

răstorniș *sn* vz ***răsturniș***

răstos, ~oasă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***rast*** + *-os*] (Reg) Bolnav de rast¹ (1).

răstov *sn* vz ***hrisov***

răstrație *sf* vz ***restanță***

răstrăbun *sm* [At: HELIADE, O. I, 203 / V: ***res~*** / S și: *răss~* / Pl: *~i* / E: *răs-* + ***străbun***] (Îrg) Răstrăbunic.

răstrăbunic, ~ă *smf* [At: MARIAN, NU. 63 / V: ***res~*** / S și: *răss~* / Pl: *~ici* / E: *răs-* + ***străbunic***] (Rar) Părinte al străbunicului sau al străbunicii, considerat în raport cu strănepoții Si: (îrg) *răstrăbun*, (rar) *răstrămoș*, (reg) *răstrămamă.*

răstrămamă *sf* [At: MARIAN, NU. 63 / Pl: *~me* / E: *răs-* + ***strămamă***] (Reg) Răstrăbunică.

răstrămoș, ~oașă *smf* [At: MARIAN, NU. 63 / S și: *răss~* / Pl: *~i, ~oașe* / E: *răs-* + ***strămoș***] (Rar) Răstrăbunic.

răstrănepot, ~oată *smf* [At: MARIAN, NU. 63 / V: (înv) ***res~*** / S și: *răss~* / Pl: *~oți, ~oate* / E: *răs-* + ***strănepot***] (Rar) **1** Copil al strănepotului sau al strănepoatei de fiu sau de fiică, considerat în raport cu bunicii. **2** Copil al strănepotului de frate sau de soră, considerat în raport cu unchii și mătușile sale.

răstriște *sf* vz ***restriște***

răstrâns, ~ă *a* vz ***restrâns***

răstrugă *sf* vz ***păstrugă***

răstulbura *vt* [At: PSALT. 181 / V: ***~urb~*** / Pzi: *răstulbur* / E: *răs-* + ***tulbura***] (Înv; îf *răsturbura*) A tulbura (pe cineva) peste măsură.

răstuna *v* vz ***răsturna***

răstupească *sf* vz ***rostopască***

răsturbura *v* vz ***răstulbura***

răsturna [At: CORESI, EV. 135 / V: (reg) ***~tor~, ~una*** / S și: *res~* / Pzi: *răstorn* / E: *răs-* + ***turna***] **1** *vt* A deplasa un corp din poziția lui normală, făcându-l să cadă într-o parte sau să ajungă cu partea de deasupra în jos. **2** *vt* A culca la pământ Si: (îrg) *a rântuna* (1). **3** *vt* (Îe) **A ~ brazda, pământul** etc. A ara (1). **4** *vt* (Îe) **A ~ casa (cu susu-n jos)** A produce dezordine mare. **5** *vr* (Reg; îe) **A i se ~** (cuiva) **rânza** A i se face greață. **6** *vt* A întoarce un vas, un recipient etc. cu fundul în sus, pentru a face să cadă sau să curgă conținutul Si: *a vărsa.* **7** *vt* (Îe) **A ~ o băutură (pe gât)** A bea repede, pe nerăsuflate. **8-9** *vtr* A (se) rostogoli (1). **10** *vt* (Fig) A schimba o situație veche, înlocuind-o cu una nouă, total diferită. **11** *vt* A da unui lucru altă formă sau alt aspect. **12** *vt* A modifica. **13** *vt* A înlătura dintr-o situație înaltă sau dintr-un post de conducere. **14** *vt* A desființa o organizație, o stare de lucruri, un plan, o concepție, o teorie etc. Si: (înv) *a distruge* (1), *a nimici.* **15** *vr* A se așeza într-o poziție comodă, de obicei sprijinit cu spatele de o rezemătoare. **16-17** *vtr* (D. oameni) A cădea sau a face să cadă dintr-un scaun, dintr-un fotoliu etc. **18** *vr* (Fig) A se răsfrânge (17).

răsturnare *sf* [At: DRLU / Pl: *~nări* / E: ***răsturna***] **1** Întoarcere a unui obiect într-o parte (sau cu susul în jos). **2** Doborâre (1). **3** Vărsare a conținutului unui recipient, prin întoarcerea acestuia cu fundul în sus. **4** (Fig) Schimbare radicală a unei situații Si: *modificare.* **5** Înlăturare dintr-o poziție forte sau dintr-o funcție de conducere.

răsturnat¹ *sns* [At: ȘEZ. IV, 25 / E: ***răsturna***] (Reg; îs) *~ul rânzei* Hernie (1).

răsturnat², ~ă *a* [At: N. TEST. (1648), 102ᵛ/301 / V: (reg) ***~tor~*** / S și: *res~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***răsturna***] **1** Aplecat într-o parte. **2** Culcat la pământ. **3** Trântit. **4** (D. obiecte) Întors într-o parte. **5** (D. obiecte) Întors cu susul în jos. **6** (D. obiecte) Așezat invers decât normal. **7** În dezordine Si: *răvășit* (1). **8** Rostogolit (1). **9** (D. om sau d. corpul omenesc) Așezat într-o poziție comodă cu spatele sprijinit de ceva Si: *tolănit.* **10** (Înv) Răsfrânt (1).

răsturnător, ~oare [At: N. COSTIN, L. 81 / V: (înv) ***~iu*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***răsturna*** + *-(ă)tor*] **1** *sm* (Rar) Cel care răstoarnă (1). **2-3** *smf, a* (Fig) (Persoană) care schimbă (o situație, o stare de lucruri). **4** *sf* Cormană (1) (la plug). **5** *sn* Dispozitiv folosit la laminoare pentru a executa operația de răsturnare pe o față și pe alta a blocurilor, a lingourilor, a tablelor etc. între două faze succesive de laminare. **6** *sn* Dispozitiv care servește la răsturnarea vagonetelor din mină, în scopul golirii acestora.

răsturnătoriu, ~oare *a* vz ***răsturnător***

răsturnătură *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ri* / E: ***răsturna*** + *-(ă)tura*] (Înv) 1-2 Răsturnare (1, 4).

răsturnel *sm* [At: GEORGESCU-TISTU, B. 88 / Pl: *~ei* / E: ns cf *răsturna*] (Reg) Specie de șarpe, nedefinită mai îndeaproape.

răsturnică *sf* [At: BARONZI, L. 118 / E: ns cf *răsturna*] (Reg) Femeie desfrânată.

răsturniș *sn* [At: MACEDONSKI, O. III, 125 / V: (reg) ***~tor~*** / Pl: *~uri* / E: ***răsturna*** + *-iș*] Povârniș.

răsuc *sn* [At: DL / V: (reg) ***~ă*** *sf* / Pl: *~uri* / E: pvb ***răsuci***] **1** Unealtă de lemn asemănătoare cu fusul, având jos un cârlig de care se leagă firul pentru a fi răsucit Si: *răsucea* (2), (reg) *rasucătoare* (1). **2** (Pex) Fir răsucit. **3** (Reg) Ceatlău (1).

răsucă *sf* vz ***răsuc***

răsucătoare *sf* [At: H XVII 98 / V: ***~sâc~*** / Pl: *~ori* / E: ***răsuci*** + *-ătoare*] **1** (Reg) Răsuc (1). **2** (Îf *răsâcătoare*) Drugă (1).

răsucea *sf* [At: H IV 87 / Pl: *~ele* / E: ***răsuc*** + *-ea*] **1** (Olt) Furcă în care se pune mosorul cu borangic de răsucit. **2** Răsuc (1). **3** (Îe) **A lua** (pe cineva) **în ~** (sau **cu ~ua**) A lua la zor (pe cineva). **4** Bucată de lemn cu care se răsucește funia sau lanțul trecut peste o sarcină (de fân, de lemne etc.) spre a o strânge Si: *ceatlău* (2), (reg) *răsuc* (3).

răsuceală *sf* [At: CADE / Pl: *~eli* / E: ***răsuci*** + *-eală*] **1** Răsucire (1). **2** (Ccr) Spirală. **3** Fir rezultat din răsucirea altor două fire, care servește la împletit. **4** (Reg) Uncaltă de tors. **5** (Reg) Drugă (1).

răsuci [At: DELAVRANCEA, ap. CADE / V: (îrg) ***răciuci***, ***rest~*** / Pzi: *~ucesc*, (reg) *răsuc*, 3 *răsuce* / E: *răs-* + ***suci***] **1** *vt* A învârti un fir (textil) în jurul lui însuși printr-o mișcare continuă și în același sens. **2** *vt* A reuni două sau mai multe fire înfășurându-le unele în jurul altora. **3** *vt* A învârti capetele mustăților pentru a le da o anumită formă. **4-5** *vtr* A(-și) imprima o mișcare de rotație. **6** *vt* A mânui sabia, paloșul etc. pentru a lovi cu ele. **7** *vt* (Rar; îe) **A o ~** A-și schimba atitudinea spre a ieși dintr-o încurcătură. **8-9** *vtr* A(-și) întoarce capul sau o parte a corpului, schimbându-i poziția. **10** *vt* (Îe) **A suci și a ~** (pe cineva) A hărțui (pe cineva) cu întrebări, pentru a obține anumite răspunsuri. **11** *vt* (Îe) **A ~ capul cuiva** A zăpăci pe cineva. **12** *vt* (Îe) **A ~ cuiva gâtul** A omorî (pe cineva). **13** *vr* (Reg; îe) **A i se ~** (cuiva) **în capul pieptului** A i se face greață (din cauza mâncării). **14** *vr* (Rar) A se apleca. **15** *vr* A se îndoi. **16** *vr* A se rostogoli (1). **17** *vr* A se întoarce brusc pe loc, schimbându-și direcția. **18** *vt* A-și scrânti un membru Si: *a luxa*. **19** *vt* A încolăci ceva în jurul cuiva sau a ceva Si: *a înfășura*. **20** *vt* A învârti un obiect, dându-i forma unui sul Si: (înv) *a învălătuci*. **21** *vt* (Spc) A răsfrânge (1). **22** *vt* (Spc) A înfășura cu mâna foița în care s-a pus tutun, pentru a face o țigară. **23** *vt* A învârti cu un gest mecanic un obiect ținut în mână. **24** *vt* A înfășura un fir în jurul unui suport.

răsucire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***răsuci***] **1** Învârtire a unui fir (textil) în jurul lui însuși printr-o mișcare continuă și în același sens. **2** Reunire a două sau mai multe fire înfășurându-le unele în jurul altora. **3** Învârtire a capetelor mustăților pentru a le da o anumită formă. **4** Rotire (4). **5** Mânuire a sabiei, a ploșului etc. pentru a lovi cu ele. **6** Îndoire. **7** Rostogolire (1). **8** Întoarcere bruscă pe loc urmată de schimbarea direcției. **9** Luxare. **10** Încolăcire. **11** Învârtire a unui obiect pentru a-i da formă de sul. **12** Învârtire cu un gest mecanic a unui obiect ținut în mână. **13** Înfășurare a unui fir în jurul unui suport. **14** Defect al pieselor de cherestea produs la uscare, care face ca suprafața lor să devină elicoidală. **15** (Bot; îs) *~a frunzelor* Boală virotică a cartofului, a tutunului și a pătlăgelelor roșii, manifestată prin îngălbenirea și răsucirea (6) frunzelor și oprirea din dezvoltare a plantelor.

răsucit, ~ă *a* [At: BIBLIA (1688), 681/21 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răsuci***] **1** (D. fire textile) Învârtit în jurul lui însuși, printr-o mișcare în același sens. **2** (D. mustăți, păr) Care este sucit într-un sens. **3** (D. gene) Răsfrânt (1). **4** (D. țigări) Făcut cu mâna, prin înfășurarea tutunului într-o foiță. **5** În formă de spirală. **6** Îndoit. **7** Strâmb. **8** Sinuos. **9** (D. corp sau privire) Întors într-o parte Si: *rotit*[2] (6).

răsucitor, ~oare [At: DAMÉ, T. 84 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***răsucit*** + *-tor*] **1** *smf* Persoană care se ocupă cu răsucitul firelor (într-o fabrică de textile sau de frânghii). **2** *sf* (Reg) Drugă (1). **3** *sfn* Piesă de lemn sau de metal la ferăstrău, la masa de dulgerie etc. care prin învârtire slăbește sau strânge o legătură.

răsucitorie *sf* [At: IONESCU-MUSCEL, ȚES. 30 / Pl: *~ii* / E: ***răsucitor*** + *-ie*] (Rar) Atelier în care se răsucesc firele textile pentru confecționarea anumitor obiecte.

răsucitură *sf* [At: ATILA, P. 34 / Pl: *~ri* / E: ***răsuciri*** + *-tură*] **1** (Mpl) Fiecare dintre întorsăturile, în formă de spirală, pe care le capătă firul prin răsucire (1). **2** Șerpuitură. **3** Îndoitură. **4** Rotire (4).

răsufla [At: DOSOFTEI, ap. TDRG / S și: *res~, rezs~* / Pzi: *răsuflu* / E: *răs-* + ***sufla***] **1** *vi* (Pop) A respira (1). **2** *vi* (Îe) **A ~ în fundul sticlei (cofei** etc. **de vin)** A bea pe nerăsuflate. **3** *vt* (Îe) **A-și ~ veninul asupra cuiva** A-și manifesta mânia, furia asupra cuiva. **4** *vi* A-și reveni după o emoție puternică Si: *a respira* (4). **5** *vi* A se odihni. **6** *vi* (Îvp) A avea liniște din partea cuiva sau a ceva. **7** *vi* A nu se mai simți în primejdie. **8-9** *vir* (D. vase, recipiente, locuri închise etc.) A comunica cu exteriorul. **10-11** *vir* (D. vase, recipiente, locuri închise etc.) A lăsa să se scurgă încet fluidul pe care îl conține, printr-o gaură mică sau printr-o crăpătură. **12** *vi* (D. conținutul unui vas) A se scurge prin crăpături. **13** *vr* (D. anumite băuturi sau alimente) A-și pierde tăria sau gustul datorită păstrării într-un vas prost închis sau în condiții improprii Si: *a se trezi*. **14** *vr* (Fig) A se banaliza (2). **15** *vt* (Cu complementul „aburi") A lăsa să iasă la suprafață. **16** *vt* (Olt) A afâna pământul la rădăcina unei plante. **17** *vt* (Olt) A lăsa mămăliga să mai fiarbă pe foc mic, după ce a fost mestecată Si: (reg) *a piscui*. **18** *vi* (Reg; d. bube) A ieși la suprafață. **19** *vi* (Îe) **A nu ~ de nicăieri** A nu apărea de nicăieri. **20** *vt* A spune. **21-22** *vtr* A(-și) destăinui gândurile, sentimentele. **23-24** *vti* (D. gânduri sau planuri ascunse) A ajunge la urechile cuiva Si: *a se auzi*. **25** *vt* (Fig) A răspândi (7).

răsuflare *sf* [At: MINEIUL (1776), 5/18 / S și: *res~, rezs~* / Pl: *~lări* / E: ***răsufla***] **1** Respirație (1). **2** (Îla) **Fără ~** Mort. **3** (Îlav) **Dintr-o (singură) ~** Dintr-o dată. **4** (Îe) **A-și ține** (sau **a-și opri, a-și stăpâni**) **~a** A se strădui să nu respire sau să respire ușor fără zgomot. **5** (Îe) **A i se curma** (sau **a i se tăia, a i se opri, a-i pieri** etc. cuiva) **~a** sau **(a fi) cu ~a oprită, tăiată** etc. A fi copleșit de o senzație sau de o emoție puternică. **6** (Înv; îe) **A lua** (sau **a apuca**) **~a** A-și trage răsufletul. **7** Expirație (6). **8** (Ccr) Aer expirat din plămâni. **9** (Îe) **A-și da ~a (de pe) urmă)** A muri. **10** (Fig) Adiere ușoară. **11** (Înv) Eliberare de sub apăsarea unei emoții, a unei griji etc. Si: *ușurare*. **12** Răgaz (2). **13** Tihnă. **14** (Rar) Răsuflătoare (4). **15** (Înv) Loc de eliberare a puroiului dintr-o rană, bubă. **16** (Pex) Erupție de bubulițe ce apare pe piele. **17** (Fig; înv) Destăinuire a sentimentelor.

răsuflat[1] *sn* [At: POLIZU / E: ***răsufla***] (Îvr) **1** Respirație (1). **2** (Îlav; îf negativă) **Pe nerăsuflate** (Care se face, are loc etc.) fără să răsufle (5). **3** (Îal) Foarte repede.

răsuflat[2], ***~ă*** *a* [At: PSALT. (1651), ap. GCR, I, 153/10 / S și: *res~, rezs~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***răsufla***] **1** (Înv) Respirat. **2** (D. băuturi și anumite alimente) Care și-a pierdut tăria, gustul, prin faptul că vasul nu a fost bine închis. **3** (Înv) Care și-a pierdut valabilitatea. **4** (Înv) Fără bază reală Si: *fals* (3). **5** Învechit. **6** (D. persoane în vârstă) Care nu mai are vlagă Si: *ramolit* (2).

răsuflător, ~oare [At: BIBLIA (1688) 1612/39 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***răsufla*** + *(ă)tor*] **1** *a* (Rar) Care respiră (1). **2** *a* Care servește la respirat. **3** *sf* Nume dat unor părți ale aparatului respirator (căile nazale, traheea, laringele, plămânii). **4** *sf* Deschizătură de aerisire prin care un spațiu închis comunică cu exteriorul Si: (rar) *răsuflare* (14). **5** *sf* Canal de evacuare a aerului și a gazelor la turnarea metalului lichid în forme, servind la verificarea umplerii formei. **6** *sn* Tub de evacuare a gazelor de ardere dintr-un motor cu ardere internă. **7** *sf* (Bot; îc) **~oarea-pământului** Ciupercă din familia lycoperdacee, de culoare alb-gălbuie în perioada de tinerețe și de culoare cenușie la maturitate, când se deschide în vârf pentru a lăsa să iasă sporii (*Lycoperdon bovista*). **8** *sf* (În basme) Loc prin care se crede că pământul comunică cu tărâmul celălalt. **9** *sf* (Pop; îs) *~oarea picioarelor* Umflătura care se formează deasupra genunchilor la picioarele dinainte ale cailor sau sub genunchi la picioarele dinapoi.

răsuflătură *sf* [At: PANN, ap. CADE / Pl: *~ri* / E: ***răsufla*** + *-(ă)tură*] **1** (Înv) Răsuflare (1). **2** Răsuflătoare (4). **3** (Reg) Erupție pe piele. **4** Bubă (1).

răsufleca *vrt* [At: DRĂGHICI, R. 120/2 / V: ***res~*** / Pzi: *răsuflec* / E: *răs-* + ***sufleca***] **1-2** (Îrg) A (se) sufleca.

răsuflet *sn* [At: LEX. MARS. / Pl: *~e* / E: ***răsufla*** + *-et*] **1** Respirație (1). **2** (Ccr) Aerul expirat din plămâni. **3** (Îe) **Într-un ~** Foarte repede. **4** (Îe) **A-și ține ~ul** A-și ține răsuflarea (4). **5** (Îe) **A-și lua** (sau **a-și trage**) **~ul** A-și regăsi respirația după un efort fizic, o emoție puternică etc. **6** (Fig) Putere. **7** Repaus scurt Si: *răgaz* (2). **8** (Fig) Adiere ușoară.

răsufleți *vi* [At: ȘINCAI, HR. III, 222/2 / S și: *res~* / Pzi: *~țesc* / E: ***răsuflet***] (Îvr) A nu se mai simți în primejdie.

răsuflu *sn* [At: NEGRUZZI, S. III, 497 / S și: *răzs~, res~* / Pl: *~ri* / E: pvb ***răsufla***] **1** (Pop) Respirație (1). **2** (Îe) **A-și ține ~l** A-și ține răsuflarea (4). **3** (Înv) Timp de odihnă.

răsufluș *sn* [At: FRÂNCU – CANDREA, M. 105 / Pl: ? / E: ***răsufla*** + *-uș*] (Trs) Respirație (1).

răsug *sn* vz ***răsfug***

răsumat *sn* vz ***rusumat***

răsun *sn* [At: MOXA. 395/10 / Pl: ? / E: pvb ***răsuna***] (Irg) Răsunet (1).

răsuna [At: CORESI, EV. 338 / V: (înv) ***reŝ~*** / S și: *rezs~* / Pzi: *răsun*, 6 (înv) *răsun* / E: ml ***resono, -are***] **1** *vi* A suna tare și prelung. **2** *vi* A se auzi (până) departe. **3** *vi* A produce sunete puternice și prelungi. **4** *vi* (D. spațiul în care se produc zgomotele; adesea însoțit de determinări introduse prin prepoziția „de") A se umple de sunete puternice (și a le retrimite prin ecou) Si: *a vui*. **5** *vi* (Fig) A da impresia că se mai aude, deși vibrațiile au încetat. **6** *vi* (Fig) A produce o rezonanță în sufletul cuiva. **7** *vi* A vibra. **8** *vi* A fi renumit. **9** *vt* A face cunoscut.

răsunare *sf* [At: GHEOARGACHI, LET. III, 318/17 / S și: *răzs~* / Pl: *~nări* / E: ***răsuna***] **1** (Înv) Sunet prelung. **2** (Înv) Zgomot. **3** Sunet muzical. **4** Melodie. **5** (Fig; îvr) Izbândă.

răsunat *sn* [At: N. COSTIN, L. 38 / Pl: ? / E: ***răsuna***] (Înv) **1-2** Răsunet (**1**, **5**).

răsunăt *sn* vz ***răsunet***

răsunător, *~oare* [At: LB / V: (înv) ***~iu*** / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***răsuna*** + *(ă)tor*] **1-2** *a*, *av* (Care răsună) (1) puternic și prelung (înv) *răsunetos*. **3** *a* Care se aude de (sau până) departe. **4-5** *a*, *av* Zgomotos. **6** *a* (D. spații) În care se împrăștie sau se concentrează sunetele. **7** *a* (Fig) Care impresionează puternic. **8** *a* (Fig) Care este de mare efect. **9-10** *av*, *a* (În mod) afectat (**3**).

răsunătoriu, *~oare* *a* vz ***răsunător***

răsunătură *sf* [At: BELDIMAN, N. P. II, 45/5 / Pl: *~ri* / E: ***răsuna*** + *-(ă)tură*] (Îvr) Răsunet (**1**).

răsunet *sn* [At: MAIOR, P. 59/5 / V: (reg) ***~năt*** / S și: *res~* / Pl: *~e* / E: ***răsuna*** + *-et*] **1** Sunet puternic (prelungit prin ecou) Si: *răbufnet* (**1**), (înv) *răsunat* (**1**), (îvr) *răsunătură*. **2** Ecou (**1**). **3** (Pex) Zgomot. **4** Rezonanță (**2**). **5** (Fig) Impresie pe care o produce un lucru, un fapt, un eveniment etc. asupra oamenilor Si: *răsunat* (**2**). **6** Interes profund și larg stârnit de ceva. **7** (Îe) **A avea** (sau **a găsi**) **~** A trezi interes. **8** (Îae) A face impresie.

răsunetos, *~oasă* *a* [At: I. VĂCĂRESCUL, P. 239/17 / S și: *res~* / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***răsunet*** + *-os*] (Îvr) Răsunător (**1**).

răsunând, *~ă* *a* [At: HELIADE, O. I, 112 / Pl: *~nzi*, *~e* / E: ***răsuna***] (Rar) Care răsună (**1**).

răsunoi *snm* [At: POLIZU / V: ***~sin~***, ***~uroi***, ***rășuroi***, ***rusân~***, ***rus~***, ***rustu~***, ***rusuroi*** / Pl: *~oaie* sn, ~ sm / E: ***răsură***[1] + *-oi*] **1** *smn* (Reg) Aluat care se rade de pe vasul în care s-a frământat pâinea Si: *răsură* (**5**). **2** *snm* Păinișoară sau colăcer[1] care se face din răsunoi (**1**). **3** *snm* Parte de la marginea unei pâini, formată din aluatul scurs în timpul coacerii. **4** *sn* Mămăligă mare și vârtoasă. **5** *sm* (Fig; dep) Cel mai mic dintre frați. **6** *sm* (Fig; dep) Bărbat rămas necăsătorit.

răsupi *v* vz ***risipi***

răsupit, *~ă* *a* vz ***risipit***[2]

răsur *sm* vz ***răsură***[3]

răsura *vt* [At: DELAVRANCEA, S. 198 / Pzi: ? / E: ***răsură***[2]] (Rar) A îmbujora.

răsurat, *~ă* *a* [At: DELAVRANCEA, S. 198 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***răsura***] Îmbujorat.

răsură[1] *sf* [At: CALENDARIU (1814), 168/2 / Pl: *~ri* / E: ***rade*** + *-ură*] **1** (Înv) Răsătură (**6**). **2** (Înv) Pilitură. **3** Ștersătură făcută cu un obiect tăios pe o hârtie. **4** Urma lăsată de răsătură (**3**). **5** (Reg) Răsunoi (**1**). **6** (Reg; lpl) Cocoloașe de brânză ce se formează în zer.

răsură[2] *sf* [At: NECULCE, L. 381 / V: (înv) ***res~*** / Pl: *~ri* / E: ns cf *răsură*[1]] **1** (Înv) Impozit suplimentar care se percepea în trecut pentru plata funcționarilor publici și a suitei domnului. **2** (Îs) *~ra limbii* Amendă pe care o plătea cineva pentru infamii spuse pe socoteala cuiva.

răsură[3] *sf* [At: I. VĂCĂRESCUL, P. 164/2 / V: ***~ur*** *sn*, ***rusur*** *sn*, (reg) ***ros~*** / Pl: *~ri* / E: nct] **1** (Bot) Trandafir sălbatic cu ghimpi numeroși și inegali, cu flori mari purpurii Si: *ruxandre* (*Rosa gallica*). **2** (Bot) Măceș (*Rosa canina*). **3** Floare de măceș. **4** (Ent) Efemeră (**6**) (*Ephemera vulgata*).

răsură[4] *sf* [At: LEXIC REG. 107 / Pl: ? / E: nct] (Îe) **A-și lua ~ra** A-și lua gândul Si: *a renunța*.

răsură[5] *sf* vz ***rosură***

răsurei *smp* [At: MAT. FOLK. 480 / E: ***răsură***[2] + *-el*] (Reg) Model de cusătură cu flori, pe pânză, în rânduri șerpuitoare.

răsuriu, *~ie* *a* [At: GORJAN, H. IV, 234/16 / Pl: *~ii* / E: ***răsură***[2] + *-iu*] De culoarea răsurii[3] (**1**) Si: *trandafiriu*.

răsuroi *snm* vz ***răsunoi***

răsvări *vt* [At: PSALT. 208 / V: ***răzvârî*** / Pzi: *~resc* / E: slv ***растварити***] (Îvr) A amesteca (**5**).

răszice *vi* [At: GHEREA, ST. CR. I, 305 / Pzi: *răszic* / E: *răs-* + ***zice***] (Rar) A repeta ceva de multe ori și în mod insistent.

rășcaș *sn* vz ***rișcașă***

rășcăli *vt* [At: ALR I 998/280 / Pzi: *~lesc* / E: ns cf *rășchia*] (Reg) A scurma.

rășcheli *v* vz ***rășchira***

rășchi *v* v ***rășchia***

rășchia *vt* [At: LB / V: ***rășca***, ***~chi*** (Pzi: *~iesc*), ***râsc~***, ***râș~***, ***resc~***, ***reș~***, ***reschita***, ***risc~***, ***riș~*** / Pzi: *~iez*, (reg) *rășchiu*, *rășchii* / E: ml **rasclare*] **1** (Fșa) A depăna firele toarse de pe fus sau de pe ghem pe rășchitor pentru a le face jurebii. **2** (Reg; pcf *rășchira*) A răsfira (**1**). **3** A întinde în lături. **4** (Reg) A scurma. **5** (Reg) A zgâria.

rășchiat[1] *sn* [At: PAMFILE, I. C. 211 / V: (reg) ***râsc~***, ***râș~*** / Pl: *~uri* / E: ***rășchia***] Rășchiere.

rășchiat[2], *~ă* *a* [At: DL / V: (reg) ***răsc~*** / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***rășchia***] **1** (D. fire textile) Depănat pe rășchitor. **2** (Pcf *răschirat*) Împrăștiat.

rășchierat, *~ă* *a* vz ***rășchirat***[2]

rășchiere *sf* [At: LM / V: (reg) ***răsc~***, ***râschiare*** / Pl: *~ri* / E: ***rășchia***] Depănare a firelor pe rășchitor Si: *rășchiat*[1].

rășchietor *sn* vz ***rășchitor***

rășchiitor *sn* vz ***rășchitor***

rășchila *v* vz ***vășchira***

rășchira [At: PSALT. 225 / V: ***~cheli***, ***~ila***, ***râs~***, ***resc~***, ***reschiera***, ***reș~*** / Pzi: *~rez*, *rășchir* / E: ns cf *răsfira*] **1-2** *vtr* A (se) împrăștia. **3** *vt* (Înv; c. i. bani, avere) A împărți. **4** *vt* (Înv; c. i. bani, avere) A cheltui (**7**). **5** *vr* (D. nori, fum etc.) A se risipi (**20**). **6** *vr* (D. nori, fum etc.) A dispărea (**1**). **7-8** *vrim* (Reg) A se însenina. **9** *vta* (Îrg) A scurma. **10-11** *vtr* (Îrg) A (se) extinde (**2**). **12** *vr* (Îrg) A străbate. **13-14** *vtr* A (se) întinde (pe o suprafață mare). **15-16** *vtr* (Înv) A îndepărta unul de altul. **17** *vt* (Înv) A alunga (**5**). **18-19** *vtr* A (se) răsfira (**1-2**) în lături. **20** *vt* A răsfira părul, barba, penele etc. **21** *vt* (Fig; înv) A pronunța clar, lămurit Si: *a răspica* (**4**). **22** *vt* (Reg; pcf) A rășchia (**1**).

rășchirare *sf* [At: CHEIA ÎN. 60v/28 / Pl: *~rări* / E: ***rășchira***] (Înv) Împrăștiere.

rășchirat[1] *sn* [At: HERODOT (1645), 401 / E: ***rășchira***] (Înv) Împrăștiere.

rășchirat[2], *~ă* [At: N. TEST. (1648), 181r/21 / V: ***~ier~***, ***răsc~***, ***reșc~***, ***res~*** / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***rășchira***] **1-2** *a*, *av* Răspândit în toate părțile. **3-4** *smf*, *a* (Individ) răzlețit. **5** *a* Depărtat unul de altul. **6** *a* Întins în lături. **7** *a* Ramificat (**1**). **8** *a* (D. pași) Mare. **9** *a* Întins pe o suprafață mare Si: *răsfirat*[2] (**3**). **10** *a* (D. păr, barbă etc.) Răsfirat (**1**). **11** *av* (Fig) Clar și lămurit.

rășchite *sf* vz ***rășchidă***

rășchitoare *sf* vz ***rășchitor***

rășchitor *sn* [At: KLEIN, D. 412 / V: (îrg) ***răsc~***, (reg) ***răschitoare*** *sf*, ***~iet~*** (Pl și: *~ietori* sm) *snm*, ***răschi~***, ***~oare*** *sf*, ***~iit~***, ***râc~***, ***râschitoare*** *sf*, ***râsc~***, ***râșchii~***, ***râșchitoare*** *sf*, ***râș~*** (Pl și: *râșchitori* sm) *snm*, ***reschitoare*** *sf*, ***res~***, ***reș~***, ***risc~***, ***rispi~*** (sgp) *sn*, ***rișchitoare*** *sf*, ***riș~***, ***rispi~***, ***rusc~*** / Pl: *~oare* / E: ***rășchia*** + *-tor*] **1** Unealtă pe care se deapănă tortul de pe fus sau de pe ghem, pentru a-l face jurebie Si: (reg) *rășchi*. **2** (Reg; de obicei îcs) *De-a rășchitorilea* sau *d-a rischitorul* Joc de copii în care doi se prind spate la spate, iar unul dintre ei, aplecându-se, îl ridică pe celălalt în spinare cu fața în sus. **3** (Reg; dep; îf *râschitor*) Om slab și

înalt. **4** (Lpl) Picioare lungi și subțiri. **5** (Reg) Cantitate de fire care se pune o dată pe râșchitor **(1)**.

rășchitoraș *sn* [At: MARIAN. CH. 32 / V: ***reschiet~*** / Pl: *~e* / E: ***râșchitor*** + *-aș*] **1-2** (Șhp) Rășchitor **(1)** (mic).

rășchitori *vt* [At: ALR. I 1275/109 / V: ***rășchitora*** (Pzi: *~rez*) / Pzi: *~resc* / E: ***rășchitor***] (Reg) A rășchia **(1)**.

rășcov *sm* vz ***râșcov***

rășcript *sn* vz ***rescript***

rășeică *sf* [At: ALR. SN IV h 1052/353 / Pl: *~ici* / E: ns cf *rade*] (Reg) Răzătoare pentru hrean.

rășfar *sn* [At: VARONE. J. R. 66 / V: ***~șvar*** / Pl: *~e* / E: ns cf *râvar*] (Trs) Cratiță cu trei picioare.

rășfărel *sn* [At: BIBICESCU. P. P. 208 / V: ***~for~, ~șvă~*** / Pl: *~e* / E: ***rășfar*** + *-el*] (Trs) **1-2** (Șhp) Rășfar (mic).

rășfet *sn* vz ***rușfet***

rășghina *v* vz ***răzghina***

rășina *vt* [At: DRLU / Pzi: *~nez* / E: ***rășină***] **1** (Îrg) A unge cu rășină. **2** (Rar) A extrage rășina din diferite plante, mai ales conifere, prin crestături făcute în coaja lor.

rășinar *sm* [At: LB / Pl: *~i* / E: ***rășină*** + *-ar*] **1** Persoană care se ocupă cu extracția rășinii. **2** Persoană care se ocupă cu vânzarea rășinii.

rășină *sf* [At: PSALT. 329 / V: (îrg) ***râș~, reș~***, (reg) ***riș~, ruș~, rușine*** / Pl: *~ni* / E: ml ***resina***] **1** Nume generic dat unor substanțe lipicioase, insolubile în apă și inflamabile, care curg de la sine sau se extrag prin incizii din diferite plante, mai ales conifere, sau se fabrică pe cale sintetică, având diverse întrebuințări în industrie. **2** (Csnp) Catran **(1)**. **3** (Reg) Cleiul pantofarului. **4** (În strigături; îf *rișină*) Murdărie.

rășinărie *sf* [At: LB / Pl: *~ii* / E: ***rășină*** + *-(ă)rie*] (Rar) Locul unde se prelucrează rășina **(1)**.

rășinos, ~oasă [At: BELDIMAN, H. I. 57/15 / V: (îrg) ***râș~, reș~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***rășină*** + *-os*] **1** *a* (D. arbori) Care produce rășină **(1)**. **2** *sfp* Conifere **(1)**. **3** *a* Cu aspectul și cu însușirile rășinei **(1)**. **4** *a* Lipicios. **5** *a* (Reg; d. pământ) Clisos **(2)**. **6** *a* (Fig; rar; îs *electricitate ~oasă*) Sarcină electrică negativă, statică, produsă prin frecarea unui baton de rășină cu o bucată de postav.

rășlui [At: (a. 1631) T. PAPAHAGI. C. L. / V: ***~șui, rușei, rușii, rușui*** / S și: *reș~* / Pzi: *~esc* / E: ns cf *rășpălui*] **1** *vt* A desprinde așchii, părți din ceva, cu ajutorul unei unelte. **2** *vr* (Reg; d. turme) A se împrăștia (la venirea unei furtuni) Si: (reg) *a se răzlogi*. **3** *vt* (Fig) A lua prin abuz. **4** *vt* (Fig) A-și însuși pe nedrept un bun sau o parte din bunul sau din dreptul cuiva. **5** *vt* A risipi **(8)**. **6** *vt* A rade de pe suprafața pământului o așezare omenească.

rășluire *sf* [At: ALEXI W. / S și: *reș~* / Pl: *~ri* / E: ***rășlui***] **1** (Rar) Desprindere de așchii sau părți din ceva, cu ajutorul unei unelte. **2** Împrăștiere a turmelor. **3** (Fig) Însușire pe nedrept a unui bun din dreptul cuiva. **4** Risipire **(6)**.

rășluit, ~ă *a* [At: ALEXI. W. / V: ***rușâit, rușuit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***rășlui***] **1** (Rar) Din care s-a luat o parte. **2** (D. grăunțe, semințe etc.) Decorticat² **(1)**.

rășni *v* vz ***râșni***

rășnire *sf* vz ***râșnire***

rășnit¹ *sn* vz ***râșnit¹***

rășnit², ~ă *a* vz ***râșnit²***

rășnitoare *sf* vz ***râșnitoare***

rășniță *sf* vz ***râșniță***

rășpălău *sn* vz ***rașpalău***

rășpăli *v* vz ***rășpălui***

rășpălui [At: DAMÉ. T. 112 / V: ***rășp~, ~li*** / Pzi: *~esc* / E: ***rașpel*** + *-ui* cf mg *ráspol*] **1** *vt* (Reg) A rade cu rașpelul. **2** *vt* (Reg) A pili. **3** *vr* (D. lapte) A se acri **(3)**.

rășpăluire *sf* [At: DEX / Pl: *~ri* / E: ***rășpălui***] **1** Radere cu rașpelul. **2** Pilire. **3** Acrire a laptelui.

rășpăluit, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~iți, ~e* / E: ***rășpălui***] **1** Zgâriat cu rașpelul. **2** Pilit.

rășpău *sn* vz ***rașpel***

rășpilă *sf* vz ***rașpel***

rășpoi *sn* vz ***rașpel***

răștaic *s* [At: CHEST. IV. 27/29 / Pl: ? / E: ns cf ger *Steig*] (Reg) Drum care se pierde în pădure sau în țarină.

răștanție *sf* vz ***restanță***

răștărație *sf* vz ***restaurație¹***

răștei *sn* vz ***roștei***

răștel *sn* vz ***resteu***

rășteu *sn* vz ***resteu***

răștinele *sfp* [At: DLR / E: nct] (Reg; în jocurile de copii; îe) **A arunca cu ~le cele mari** (sau **cele mici**) A arunca cu putere (mai mare sau mai mică).

răștinta *vi* [At: LEXIC REG. II. 101 / Pzi: *~tez* / E: ***răștanție***] **1** (Reg) A fi în restanță. **2** A nu fi de față. **3** A absenta.

răștoc *sn* [At: MÎNDRESCU. I. G. 77 / Pl: ? / E: ger ***Reibstock***] Vergea de curățat pușca.

rășui *v* vz ***rășlui***

rășuroi *sm* vz ***răsunoi***

rășuar *sn* vz ***rășfar***

rășvărel *sn* vz ***rășfărel***

rătacân, ~ă *a, sn* vz ***reteacăn***

rătan *sm, a* vz ***râtan***

rătăcan *s* vz ***rătăcană***

rătăcană *sf* [At: ALECSANDRI. T. 530 / V: ***~an*** *s*, ***~nie, ~cănie, rotacan*** *s* / Pl: *~ni, ~ne* / E: ns cf *roată*] **1** (Reg) Groapă adâncă. **2** (Reg) Hârtop **(3)**. **3** Loc sălbatic. **4** Prăpastie. **5** Porțiune dintr-o semănătură stricată de vite. **6** (Mun; îf *rătăcan*) Insulă mică. **7** Prispă mică de pământ. **8** (Pan) Rană deschisă care nu se vindecă. **9** Cicatrice rămasă de pe urma unui abces care s-a vindecat greu. **10** (Într-un joc de copii; îf *rotacan*) Cerc de mărimea unei roți de car, desenat pe pământ. **11** Bețișor subțire, cu noduri.

rătăcanie *sf* vz ***rătăcană***

rătăcăi *sp* [At: TOMESCU. GL. / E: nct] **1** (Reg; îe) **A băga (pe cineva) în ~** A zăpăci (pe cineva). **2** (Îae) A mustra.

rătăcănat, ~ă *a* [At: BUD. P. P. 82 / V: ***răcătă~, răcăn~, rot~, rotoc~, rotic~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ns cf *rotocolat*] **1** (Trs; d. pomi) Cu coroana rotundă și rămuroasă. **2** (D. ochi; îf *roticănat*) De formă rotundă.

rătăcănie *sf* vz ***rătăcană***

rătăceală *sf* [At: POLIZU / Pl: *~eli* / E: ***rătăci*** + *-eală*] (Înv) Eroare **(1)**.

rătăci [At: PSALT. HUR. 107ʳ/3 / S și: *ret~* / Pzi: *~ăcesc* / E: nct] **1-2** *vri* A pierde drumul Si: (înv) *a răsări²* **(1)**. **3-4** *vri* A greși direcția. **5** *vi* A umbla de ici-colo căutând drumul, încercând să ajungă la țintă. **6** *vr* (Udp „de") A se pierde de cineva. **7** *vt* (Îvr) A împrăștia. **8** *vi* A umbla umbla dintr-un loc în altul fără țintă Si: *a hoinări*. **9** *vi* A străbate un ținut în lung și în lat, neavând o așezare statornică Si: *a pribegi*. **10** *vr* A se așeza într-un loc străin Si: *a se pripăși*. **11** *vr* A se abate din drum. **12** *vt* A pierde ceva, nemaiștiind în ce loc a fost pus. **13** *vt* A nu ști unde se găsește cineva. **14-15** *vri* A ajunge într-un loc unde nu se aștepta nimeni să se găsească. **16** *vi* (Fig; îrg) A se abate de la o normă (religioasă) Si: *a păcătui*. **17** *vr* (Fig) A comite o eroare. **18** *vr* (Fig) A-și pierde controlul, judecata Si: *a se zăpăci*. **19** *vr* (Fig) A-și pierde mințile. **20** *vt* (Fig) A scoate (pe cineva) din minți. **21** *vt* (Fig; d. privire) A se muta dintr-un punct în altul, exprimând nedumerire, nesiguranță etc. **22** *vt* (Fig; d. privire) A se fixa în gol.

rătăcind, ~ă *a* [At: ODOBESCU. S. I. 228 / Pl: *~nzi, ~e* / E: ***rătăci***] (Rar) **1** Rătăcitor **(1)**. **2** Nomad.

rătăcire *sf* [At: CORESI. EV. 174 / Pl: *~ri* / E: ***rătăci***] **1** Pierdere a drumului bun Si: *răsărire²* **(1)**. **2** Confundare a direcției de urmat. **3** Hoinărire. **4** (Fig; înv) Abatere de la o normă (religioasă) Si: *păcat*. **5** (Fig)

Dezorientare (1). 6 (Fig) Greșeală (2). 7 (Fig) Întunecare a minții. 8 (Fig) Pierdere a facultăților mintale. 9 (Fig: rar) Deformare (12).

rătăcit, ~ă [At: N. TEST. (1648), 291/28 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***rătăci***] 1 *a* Care a pierdut drumul bun. 2 *a* Care a greșit direcția. 3 *sf* (Reg; îlav) **De-a ~a** Fără o țintă precisă. 4 *a* Care s-a îndepărtat (de un grup) Si: *răzleț* (1). 5 *a* Singuratic. 6 *a* (D. drumuri) Întortocheat și ocolitor. 7 *sm* (Reg; îs) *Drumu' ~iților* Calea lactee. 8 *a* (Îs) *Calea ~ă* Calea Lactee. 9 *s* (Îas) Cusătură nedefinită mai îndeaproape. 10-11 *smf, a* (Persoană) care rătăcește din loc în loc Si: *hoinar* (3-4), *pribeag*. 12 *a* Despre care nu se știe unde se află Si: *pierdut*. 13 *a* Care a ajuns într-un loc unde nu se aștepta nimeni să se găsescă. 14-15 *smf, a* (Înv) (Persoană) care s-a înstrăinat de credință. 16-17 *smf, a* (Persoană) care a păcătuit. 18 *a* Eronat (2). 19 *a* (Rar) Indus în eroare. 20-21 *smf, a* (Fig) (Persoană) care greșește prin purtare, prin atitudine. 22 *a* Dezorientat (1). 23-24 *smf, a* (Fig) (Persoană) care a pierdut controlul, judecata. 25-26 *smf, a* (Fig) (Persoană) cu mintea tulburată. 27 *a* (Fig; d. minte) Tulburat. 28 *a* (Fig; d. privire) Care se mută dintr-un punct în altul, exprimând nedumerire, nesiguranță, tulburare. 29 *a* (Fig; d. privire) Care se fixează în gol. 30 *a* (Fig; d. înfățișare, atitudine etc.) Pierdut. 31 *a* (Rar; d. voce) Slabă și șovăitoare.

rătăcitor, ~oare *a* [At: DRLU / Pl: *~i, ~oare* / E: ***rătăci*** + *-tor*] 1 Care umblă din loc în loc Si: *hoinar* (4), *pribeag*. 2 Nomad. 3 Răzleț (2). 4 (Fig; d. privire) Care se mută dintr-un punct în altul, exprimând nedumerire, nesiguranță, tulburare. 5 (Fig; d. privire) Care se fixeză în gol. 6 (Fig; rar) Pieritor.

rătăcitură *sf* [At: CORESI, L. 489/18 / Pl: *~ri* / E: ***rătăci*** + *-tură*] 1 (Înv) Greșeală (2). 2 Erezie[1] (1).

rătăli *v* vz ***răteri***

rătălire *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: ***rătăli***] (Reg) Retragere din fața dușmanului.

rătălui *v* vz ***răteri***

rătănesc, ~ească *a* vz ***rătănesc***

rătănie *sf* vz ***rătănie***

rătări *v* vz ***răteri***

rătăuți *vr* [At: CIAUȘANU, GL. / Pzi: *~țesc* / E: ns cf *rătuț*] (Reg) 1 A se sălbătici. 2 (D. oameni) A se sminti.

rătăvei *sn* vz ***retevei***

răteaz *sn* vz ***rătez[1]***

rătează *sf* vz ***rătez[1]***

rătegat, ~ă *a* vz ***retezat[2]***

rătej *sn* vz ***rătez[1]***

rătera *v* vz ***răteri***

răteri *vi* [At: (a. 1825-1827) CL, 1969, 300 / V: ***răităra, ~tăli, ~tălui, ~ra, ~tări, ~tili, retirui, reterui, retira*** / Pzi: *~resc* / E: ger ***retirieren***] (Reg) A se retrage (8) (din fața dușmanului).

rătevei *sn* vz ***retevei***

rătez[1] *sn* [At: VARLAAM, C. 88 / V: ***ret~***, (înv) ***~eaz***, (reg) ***rațij, ~ează*** *sf*, ***~ej, ~ă*** *sf*, ***rot~*** / Pl: *~e, ~uri*, (înv) *~i* sm / E: ucr ***ретязь***, mg ***retesz***] 1 Închizătoare primitivă, formată dintr-o limbă de lemn sau de metal, pentru uși, porți sau ferestre. 2 (Reg) Scoabă bătută în ușorul ușii, în care intră zăvorul. 3 (Trs) Clanță (1). 4 (Reg) Încuietoare la valiză. 5 (Îrg) Verigă. 6 Lanț. 7 (Trs) Za la lanț. 8 (Buc; Mol) Lănțișor subțire de aramă de care flăcăii își leagă cuțitele. 9 (Reg) Cingătoare metalică. 10 Podoabă feminină, nedefinită mai îndeaproape. 11 (Reg) Gânj la leucă. 12 O parte a căruței nedefinită mai îndeaproape.

rătez[2] *sn* vz ***retez[1]***

răteza *v* vz ***reteza***

rătezare *sf* vz ***retezare***

rătezat[1] *sn* vz ***retezat[1]***

rătezat[2], ~ă *a* vz ***retezat[2]***

răteză *sf* vz ***rătez[1]***

rătezătură *sf* vz ***retezătură***

rătie *sf* [At: CV. 1950, nr. 11-12, 41 / Pl: *~ii* / E: ns cf *ratina*] (Reg) 1 Nuia. 2 Vreasc.

rătili *v* vz ***răteri***

rătinos, ~oasă *a* [At: COMAN, GL. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***ratină*** + *-os*] (Reg; d. copaci) Rămuros.

rătioară *sf* [At: SĂM. IV, 772 / Pl: *~re* / E: ***rătie*** + *-oară*] (Reg; șhp) 1-2 Crenguță (1-2). 3 Vreasc.

rătirată *sf* vz ***retiradă***

rătiș *sn* vz ***rătișă***

rătișă *sf* [At: CABA, SĂL. 100 / V: ***răitaș, ~iș*** *sn*, ***ret~, reteșă, rit~*** / Pl: *~șe, ~și* / E: mg ***rétes***] 1 Plăcintă făcută din foi subțiri de aluat (uneori umplute cu brânză sau mere). 2 (Îf *raitaș*) Brânzoaică (1).

rătizătură *sf* vz ***retezătură***

rătui *vt* [At: NECULCE, L. 73 / Pzi: *~esc* / E: pn ***ratowai***, ucr ***ратувати***] (Înv) 1 A salva pe cineva. 2 A apăra (24).

rătuire *sf* [At: CANTEMIR, HR. 24 / Pl: *~ri* / E: ***rătui***] (Înv) Apărare (2).

rătund, ~ă *a* vz ***rotund***

rătunde *vt* [At: ȚICHINDEAL, F. 57/13 / V: ***~undi, rot~*** / Pzi: *rătund, rătung* / E: ***tunde***] 1 (Reg) A rotunji. 2 (Apc) A tăia fagurii dintr-un stup pentru a recolta mierea Si: *a reteza* (8).

rătundere *sf* [At: MDA ms / Pl: *~ri* / E: ***rătunde***] 1 Rotunjire (1). 2 Retezare (2) fagurilor dintr-un stup.

rătundi *v* vz ***rătunde***

rătundioară *sf* vz ***rotunjor***

rătuneală *sf* vz ***rătuteală***

rătungior, ~oară *a, sf* vz ***rotunjor***

rătunjel, ~ea *av* vz ***rotunjel***

rătunjică *sf* vz ***rotunjică***

rătuns[1] *sn* [At: CHEST. VI/13 supl. / Pl: ? / E: ***rătunde***] (Reg) Retezare (2) a stupilor.

rătuns[2], ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~nși, ~e* / E: ***rătunde***] 1 Rotunjit. 2 Retezat (2).

rătunșor, ~oară *a* vz ***rătunjor***

rătunza *v* vz ***rotunji***

rătunzală *sf* vz ***rotunjeală***

rătunzat, ~ă *a* vz ***rotunjit***

rătunzătură *sf* vz ***rotunjitură***

rătunseală *sf* vz ***rotunjeală***

rătunzi *v* vz ***rotunji***

rătunzime *sf* vz ***rotunjime***

rătunzioară *sf* vz ***rotunjor***

rătunzire *sf* vz ***rotunjire***

rătunzit, ~ă *a* vz ***rotunjit***

rătunzitură *sf* vz ***rotunjitură***

rătute *sm* [At: CIAUȘANU, GL. / V: ***~uț*** / Pl: *~uți* / E: ***rătuti***] (Olt) 1 Smintit. 2 Tâlhar. 3 Pușcăriaș.

rătuteală *sf* [At: MUSCEL, 92 / V: ***~une~*** / Pl: *~eli* / E: ***rătuti*** + *-eală*] (Olt) Tulburare a minții Si: *zăpăceala*.

rătuti *vr* [At: VALIAN, V. / Pzi: *~tesc* / E: ns cf *tuț*] 1 (Reg) A-și pierde mințile. 2 (Reg) A se zăpăci. 3 (Mun) A se rătăci (1).

rătutiș *av* [At: ȘEZ. II, 77 / E: ***rătute*** + *-iș*] (Reg) 1 Cu năucire. 2 De jur-împrejur.

rătutit, ~ă *a* [At: HEM, 573 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***rătuti***] (Olt; Mun) 1 Zăpăcit. 2 Amețit (de băutură). 3 Nebun.

rătuț *sm* vz ***rătute***

rățar *sm* [At: H N 350 / Pl: *~i* / E: ***rață*** + *-ar*] (Reg) Uliu (*Accipiter gentilis*).

rățăpisă *sf* vz ***recipisă***

rățăpiș *sn* vz ***recipisă***

rățăptă *sf* vz ***rețetă***

rățărie *sf* [At: SADOVEANU, O. V, 26 / Pl: *~ii* / E: ***rață*** + *-ărie*] 1 Mulțime de rațe (1). 2 Loc cu multe rațe (1). 3 (Fig) Apă multă vărsată pe jos.

rățăscuță *sf* [At: MARIAN, O. I, 229 / Pl: *~țe* / E: ***rățușcă*** + *-uță*] (Orn; Buc) Pescărel negru (*Cinclus*).

rățață *sf* vz ***rețetă***

rățea *sf* vz ***rețea***

rățesc, ~ească *a* [At: I. CR. IX, 179 / Pl: *~ești* / E: ***rață*** + *-esc*] (Într-un descântec) **1** Care aparține raței (1). **2** Privitor la rață (1). **3** Specific raței (1).

rățește *av* [At: IORDAN, L. R. A. 174 / E: ***rață*** + *-ește*] (Rar) **1** În felul raței (1). **2** Ca rața (1).

rățetă *sf* vz ***rețetă***

răți *vt* [At: PAMFILE, J. II, 163 / Pzi: *~țesc* / E: ***rață***] (Reg) A rățui[1].

rățică *sf* [At: ALR I. 991/164 / Pl: *~țele* / E: ***rața*** + *-ică*] (Reg) Pui de rață (1) Si: *boboc* (7).

rățin *sm* vz ***ricin***

rățină *sf* vz ***ricină***

rățintiș *sn* vz ***ricin***

rățipiș *sn* vz ***recipisă***

rățișoară *sf* [At: POLIZU / Pl: *~oare* / E: ***rață*** + *-ișoară*] **1-2** (Șhp) Rățușcă (1-2). **3** Rățușcă (3). **4** (Mpl) Plantă erbacee perenă, cu rizom și frunze lungi, cu tulpina scurtă, cu flori mari, violacee sau galbene (*Iris pumila*). **5** (Ent) Gen de insecte coleoptere lungi, brune-cenușii, cu rostrul lățit, asemănător cu ciocul de rață (1), care atacă porumbul, ovăzul, sfecla etc. (*Tanymecus*).

rățită *sf* vz ***răchită***

rățoaică *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ice* / E: ***rață*** + *-oaică*] (Reg) **1** Rață (1). **2** (Îe) **S-a hotărât cu ~ca** S-a terminat.

rățoaie *sf* [At: ALR I 1008/96 / Pl: ? / E: ***rață*** + *-oaie*] **1** (Reg) Rață (1). **2** (Șdp) Rață (1) mare.

rățoi[1] *sm* [At: ANON. CAR. / Pl: ~ / E: ***rață*** + *-oi*] **1** Bărbătușul raței (1). **2** (D. șuvițe de păr, mustăți etc.; îe) **Coada ~ului** sau **coadă de ~** Cu capetele răsucite în spirală. **3** (Dep) Bărbat înfumurat. **4** (Reg) Flăcău care îl însoțește pe naș la nuntă, ducându-i ploconul.

rățoi[2] *vr* [At: PR. DRAM. 208 / V: (rar) ***~țui***, (reg) ***roțăi*** / Pzi: *~esc* / E: ***rățoi***[1]] **1** A se răsti la cineva Si: (reg) *a se răboli, a se rabotoi, a se răscocora* (1). **2** A amenința pe cineva. **3** A se îngâmfa. **4** (Rar) A se lălăi.

rățoială *sf* [At: POLIZU / V: (rar) ***~țui~*** / Pl: *~ieli* / E: ***rățoi***[2] + *-eală*] **1** Vorbă răstită. **2** Amenințare (1). **3** Atitudine plină de îngâmfare.

rățoiaș *sm* [At: MARIAN, O. II, 395 / Pl: *~i* / E: ***rățoi***[1] + *-aș*] **1-2** (Șhp) Rățoi[1] (1) mic.

rățoire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***rățoi***[2]] **1** Răstire (1). **2** Amenințare (1). **3** Îngâmfare. **4** Lăfăire.

rățoit, ~ă [At: CONTEMP. 1948, nr. 112, 6/5 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***rățoi***[2]] **1-4** *a, av* (Rar; d. felul de a vorbi) Răstit (1-4). **5** *a* Îngâmfat.

rățoitură *sf* [At: BOLLIAC, O. 236 / Pl: *~ri* / E: ***rățoi***[2] + *-tură*] (Rar) **1-3** Rățoială (1-3).

rățucă *sf* [At: MARIAN, NA. 347 / Pl: *~uci, ~uce*, (reg) ~ / E: ***rață*** + *-ucă*] (Reg) **1-2** (Șhp) Rățușcă (1-2). **3** Rățușcă (3).

rățui[1] *vt* [At: PAMFILE, II, 88 / Pzi: *~esc* / E: ***rață*** + *-ui*] (Reg) A scobi nuca cu briceagul, cu cosorul etc. pentru a-i scoate miezul Si: (reg) *a răți*.

rățui[2] *v* vz ***rățoi***[2]

rățuială *sf* vz ***rățoială***

rățuică *sf* [At: LB / Pl: *~ici* / E: ***rață*** + *-uică*] (Reg) **1-2** (Șhp) Rățușcă (1-2). **3** Rățușcă (3). **4** Colăcel modelat în diferite forme.

rățușcă *sf* [At: NEGRUZZI, S. II, 264 / Pl: *~ște*, (reg) *~ști* / E: ***rață*** + *-ușcă*] **1-2** (Șhp) Rață (1) mică Si: *rățișoară* (1-2), (reg) *rațucă* (1-2), *rățuică* (1-2), *rățușoară* (1-2), *rățuță* (1-2). **3** Pui de rață Si: *boboc* (7), *rățișoară* (3), (reg) *rațucă* (3), *rățuică* (3), *rațușoară* (3), *rățuță* (3). **4** (Bot; reg; lpl) Specie de cartofi timpurii de formă lunguiață. **5** Joc de copii, constând din aruncarea unei pietricele în apă, în așa fel încât să facă mai multe sărituri la suprafața apei înainte de a se scufunda. **6** (Prc) Fiecare dintre săriturile pietrei la rățușcă (5) Si: *păraluțe*.

rățușoară *sf* [At: MARIAN, O. II, 396 / Pl: *~re* / E: ***rață*** + *-ușoară*] (Reg) **1-2** (Șhp) Rățușcă (1-2). **3** Rățușcă (3).

rău, rea [At: PSALT. HUR. 74r/11 / V: (înv) ***reu*** / S și: *relle fp* / Pl: *răi, rele* / E: ml ***reus*** „acuzat, vinovat"] **1** *a* (Îoc „bun") Care are însușiri negative. **2** *a* (Îoc „bun") Lipsit de calități pozitive. **3** *a* (D. oameni și firea lor) Care face (în mod obișnuit) neplăceri altora Si: (pop) *rânzos*. **4** *a* (Îla) **~ la** (sau **de**) **suflet** (sau, reg, **la credință**) Fără milă. **5** *a* (Îal) Răutăcios (1). **6** *a* (Îla) **~ de mama focului** Plin de răutate (2). **7** *a* (Îc) **Rea-voință** Purtare (sau atitudine) ostilă față de ceva sau de cineva. **8** *a* (Îac) Lipsă de bunăvoință. **9** *a* (Îc) **Rea-credință** Atitudine necinstită. **10-11** *a* (Îljv) **De rea credință** (În mod) necinstit. **12** *sm* Spirit necurat. **13** *sm* (Îc) **A da tuturor ~ilor** (pe cineva) A blestema pe cineva. **14** *sm* (Îae) A abandona (1). **15** *a* Care exprimă răutate (1). **16** *a* Gata să producă neajunsuri. **17** *a* Dușmănos. **18** *a* Răuvoitor (2). **19** *a* Care este contrar binelui. **20** *a* Nesupus. **21** *a* (Îvp) Cumplit (3). **22** *a* (Îrg; cu valoare de superlativ) Mare. **23** *a* Care nu-și îndeplinește îndatoririle morale și sociale cerute de o anumită calitate pe care o deține. **24** *a* (D. copii) Neascultător. **25** *a* (D. copii) Răsfățat (2). **26** *a* Contrar regulilor moralei. **27** *a* În dezacord cu opinia publică. **28** *a* Vinovat. **29-30** *smf, a* Păcătos. **31-32** *smf, a* (Îvp) Necinstit. **33-34** *smf, a* Netrebnic. **35-36** *smf, a* (Îvp) Desfrânat (4-5). **37** *a* (D. vorbe) Care jignește. **38** *a* (Pex) Necuviincios. **39** *sfp* Cuvinte urâte, jignitoare. **40** *sfp* Calomnii. **41** *a* (D. viață, trai etc.) Greu de suportat. **42** *a* (D. viață, trai etc.) Cu lipsuri. **43** *a* (D. viață, trai etc.) Neliniștit. **44** *a* (Îe) **A duce casă rea** (cu cineva) A trăi prost și în neînțelegere (cu cineva). **45** *a* (D. sentimente, stări sufletești) Care produc suferință. **46** *a* Întristat. **47** *a* (Îe) **A(-și) face sânge ~** (sau **inimă, voie rea**) A (se) necăji. **48** *a* (D. vești) Care anunță un necaz. **49** *a* (D. vești) Neplăcut. **50-51** *sm, a* (Eveniment) care produce neplăcere. **52** *a* Care nu are calitățile proprii destinației sale. **53** *a* Care nu este apt (pentru ceva). **54** *a* Care nu e corespunzător unui anumit scop Si: *nepotrivit*. **55** *a* Care prezintă unele imperfecțiuni. **56** *a* (Fiz; d. corpuri; îs) ~ *conducător de căldură* (sau *de electricitate*) Prin care căldura (sau electricitatea) nu se transmite Cf *izolator*. **57** *a* (Reg; d. vaci; îs) *Rea de lapte* Stearpă (27). **58** *a* (Îrg; d. animale) Slab. **59** *a* (Îrg; d. animale) Cu defecte corporale. **60** *a* (D. drumuri, terenuri) Pe care se circulă greu. **61** *a* (D. organe sau părți ale lor) Care nu funcționează normal Si: *bolnav* (2). **62** *a* (D. funcțiuni fiziologice) Care nu se desfășoară normal. **63** *a* (D. ființe; îe) **~ la auz** (**văz** etc.) Care nu aude (vede etc.) bine. **64** *a* (Îc) **~ de frig** (**de căldură**) Sensibil la frig (la căldură). **65** *a* (D. vite, cai; îe) **Rea** (sau, rar, **rău**) **de muscă** Care suferă din pricina muștelor. **66** *a* (D. persoane; îae) Care nu-și poate înfrâna instinctele sexuale. **67** *a* (Îe) **~ de pagubă** Se spune despre o persoană care se necăjește foarte mult când suferă o pagubă. **68** *a* (D. boli, răni) Greu de vindecat. **69** *a* (D. îmbrăcăminte și încălțăminte) Uzat. **70** *a* (Pex; d. îmbrăcăminte și încălțăminte) De purtare. **71** *a* (D. materiale, produse etc.) De proastă calitate. **72** *a* (D. materiale, produse etc.) Inferior. **73** *a* (Îe) **Poamă rea** sau **soi ~** Persoană cu deprinderi urâte. **74** *a* (D. plante) Sălbatic. **75** *a* (D. plante) Nealtoit. **76** *a* (D. mâncăruri și băuturi) Neplăcut la gust. **77** *a* (D. mâncăruri și băuturi) Prost pregătit. **78** *a* (D. mâncăruri și băuturi; pex) Stătut. **79** *a* (D. miros, gust) Neplăcut. **80** *a* (D. ciuperci) Necomestibil. **81** *a* (D. apă) Care nu e bună de băut. **82** *a* Nereușit. **83** *a* (D. bani) Fals (5). **84** *a* (D. bani) Ieșit din circulație. **85** *a* (D. persoane, mai ales despre meseriași, artiști etc.) Neîndemânatic. **86** *a* (Îla) **~ de lucru** (sau **de mână**) Căruia nu-i place să muncească Si: *leneș*. **87** *a* Nesatisfăcător. **88** *a* Dăunător (2). **89** *a* Neconform cu realitatea Si: *inexact*. **90** *a* (D. vreme, fenomene atmosferice, anotimpuri) Urât (friguros, ploios etc.). **91** *a* (D. vreme, fenomene atmosferice, anotimpuri) Nefavorabil. **92** *a* (D. ani) Neprielnic. **93** *a* (D. ani) Sărac (în recolte). **94** *a* Nerentabil. **95** *a* Prevestitor de rele. **96** *a* Nefast. **97** *a* (Îe) **(A fi) ~ de...** (A fi) neprielnic. **98** *a* (Îe) **E ~ de moarte** (sau **de boală**) Constituie pericol de moarte (sau de boală). **99** *a* (Îe) **A fi ~ de** (sau **la**) **ochi** sau **a avea ochi răi** A deochea (1). **100** *a* (D. soartă, ursită) Potrivnic. **101** *av* (Îoc „bine"; exprimă o apreciere care pune în evidență caracterul negativ al unei acțiuni sau stări, adesea în concurență cu „prost") Contra dorințelor sau intereselor cuiva. **102** *av* Supărător. **103** *av* (Îc) **A-i fi** (sau **a-i merge**) (cuiva) **~** A avea o viață grea. **104** *av* (Îae) A trece prin momente grele.

105 *av* (Îae) A nu-i prii. 106 *av* (Îe) **A sta** (sau **a se găsi**) ~ A nu avea cele necesare traiului. 107 *av* (Îae) A fi lipsit de confort. 108 *av* **A sta** (sau **a se găsi**) ~ **de...** (sau **cu...**) A fi în criză de ceva. 109 *av* (Îe) **A-i fi** (cuiva) ~ (sau **a se simți** ~) A fi (sau a se simți) bolnav. 110 *a* (Îe) **A i se face** (sau **a-i veni**) (**cuiva**) ~ A simți deodată amețeală, dureri, senzație de greață etc. 111 *a* (Îae) A leșina. 112 *av* (D. un bolnav) **A fi** ~ A fi în stare gravă. 113 *av* (Îe) **A se simți** ~ A încerca un sentiment neplăcut de apăsare, de stinghereală. 114 *av* (Îe) **A-i părea** (**cuiva**) ~ (**de** sau **după...**) A regreta (ceva sau pe cineva). 115 *av* (Reg; îe) **A fi** ~ **de** A fi criză de... 116 *av* (Îe) **A călca** ~ A umbla fără nici un rezultat. 117 *av* (Trs; îe) **A umba** ~ A face o afacere proastă, ieșind în dezavantaj. 118 *av* În împrejurări defavorabile. 119 *av* Neplăcut (pentru auz, miros etc). 120 *av* (D. haine, podoabe etc. 121 *av* (Îe) **A-i ședea** (sau **a-i sta, a-i veni**) ~ A nu i se potrivi. 122 *av* (Îae) A fi caraghios. 123 *av* (D. atitudini; îae) A fi ridicol. 124 *av* (Fam; îe) **A nu fi** ~ A avea o înfățișare plăcută. 125 *av* Neconfortabil. 126 *av* În mod dezagreabil. 127 *av* Cu dușmănie. 128 *av* (Înv) Cu cruzime. 129 *av* (În legătură cu verbe ale vorbirii) Calomnios. 130 *av* Așa cum nu trebuie (să fie făcut ceva). 131 *av* (Mun; îe) **A umbla** ~ A avea o purtare imorală. 132 *av* Cu defecte (3). 133 *av* Neconform cu realitatea Si: *incorect, inexact*. 134 *av* (În legătură cu verbe ale percepției, ale distingerii etc.) Neclar. 135 *av* (Cu sens întăritor) Tare, foarte. 136 *av* (Înv) În număr mare. 137 *av* (Reg; în comparații) Cum trebuie. 138 *sn* (Îoc „bine"; mpl) Ceea ce aduce nemulțumire. 139 *sn* (Îoc „bine"; mpl) Neplăcere. 140 *sn* (Îoc „bine"; mpl) Pricină de nefericire. 141 *sn* (Îoc „bine"; mpl) Nenorocire. 142 *sn* (Înv; îlav) **De** ~ Supărător. 143 *sn* (Îlav) **Cu părere de** ~ Cu regret. 144 *av* (Îlav) **A** ~ A nenorocire. 145 *sn* (Îe) **A vrea** (sau **a voi, a dori**, înv. **a cugeta, a cere**) (cuiva) ~**l** (sau, îvp, ~) A dori să i se întâmple cuiva lucruri neplăcute. 146 *sn* (Îe) **A avea** ~ (pe cineva) A dușmăni (1). 147 *sn* (Îe) **A vorbi** (sau, rar, **a grăi, a povesti**) (pe cineva) **de** ~ A bârfi pe cineva. 148 *sn* (Îae) A calomnia. 149 *sn* (Îe) **A ține** (**de**) ~ **pe cineva** A face pe cineva răspunzător. 150 *sn* (Îae) A fi supărat pe cineva. 151 *sn* (Îrg; îe) **A ține** (pe cineva sau ceva) **de** ~ A reține de la ceva. 152 *sn* (Îe) **A băga** (pe cineva) **la** ~ A provoca cuiva necazuri. 153 *sn* (Îe) **A lăsa** (pe cineva) ~**lui** A părăsi pe cineva aflat într-o situație dificilă. 154 *sn* (Îe) **E de** ~ Se zice pentru a preveni pe cineva în urmările neplăcute ale unei acțiuni. 155 *sn* (Îe) **Atâta** ~ Exclamație care arată nepăsarea cuiva față de o situație neplăcută. 156 *sn* (Îe) **Uita-te-ar relele!** Formulă glumeață prin care se urează cuiva noroc și fericire. 157 *sn* (Comparat ca un adjectiv; îe) **Din** ~ **în mai** ~ Dintr-o nenorocire în alta. 158 *sn* Pagubă. 159 *sfsa* (Reg) Primejdie. 160 *sn* Boală (1). 161 *sn* (Pex) Suferință fizică. 162 *sn* (Îs) ~ *de mare* Stare de indispoziție generală care se manifestă la unii călători pe mare. 163 *sn* (Îs) ~ *de munte* (sau *de altitudine* ori *de înălțime*) Stare de indispoziție generală cauzată de rarefierea aerului de pe înălțimi. 164 *sn* (Îe) **A-i face** (cuiva) ~ A produce cuiva o senzație neplăcută. 165 *sn* Ceea ce nu e recomandabil din punct de vedere moral. 166 *sn* (Pex) Faptă urâtă. 167 *sn* (Mpl) Păcat. 168 *sn* (Mpl) Viciu. 169 *sn* (Îe) **A vorbi** (pe cineva) **de** ~ A ponegri (pe cineva). 170 *sn* (Îe) **A lua** (cuiva ceva) **în nume de** ~ A atribui cuiva o intenție răuvoitoare. 171 *sn* (Îae) A interpreta eronat o observație. 172 *sn* (Lpl) Pozne copilărești. 173 *sn* Răutate (1). 174 *sn* (Îlpp) **De** (rar, **pentru**) ~**l** (cuiva) Din cauza răutății cuiva.

răuază *sf* [At: PAȘCA, GL. / Pl: *~ze* / E: ***rău***] (Reg) Copil plângăreț.

răuătate *sf* vz ***răutate***

răucios, ~oasă *a* vz ***răutăcios***

răufăcător, ~oare *smf, a* [At: COD. VOR. 148/4 / S și: *rău-fă~* / Pl: *~i, ~oare*, (îrg) *răi-făcători, rele-făcătoare* / E: ***rău*** + ***făcător*** după slv злотворьць] **1-2** (Îoc cu „binefăcător") (Persoană) care face rău (141) altora. **3-4** (Persoană) care contravine legilor sociale și morale.

răufăptaș *sm* [At: PAS, L. I, 61 / Pl: *~i* / E: ***rău*** + ***făptaș***] (Rar) **1-2** Răufăcător (1, 3).

rămi [At: CORESI, EV. 340 / P: *ră-u~* / V: ***răoia*** (Pzi: *răoiez*) / Pzi: *~esc* / E: ***rău*** + *-ui*] **1** *vr* (Îvr) A se înrăi. **2** *vt* (Olt) A drăcui[1] (1).

răulean, ~ă *smf* [At: DIACONU, VR. XCV / P: *ră-u~* / Pl: *~eni, ~ene* / E: ***rău*** + *-ulean*] (Reg) **1** Persoană cu apucături rele. **2** Persoană iute la mânie.

răuleancă *sf* [At: GLOSAR REG. / P: *ră-u~* / Pl: ? / E: ***răulean*** + *-că*] (Reg) Femeie de moravuri ușoare.

răuli *vt* [At: CIAUȘANU, GL. / P: *ră-u~* / Pzi: *~lesc* / E: ***răul(ui)***] (Olt) A drăcui [1] (1).

răur *s* [At: (a. 1761) CAT. MAN. II, 30 / A: nct / P: ? / Pl: ? / E: pvb ***răura***[2]] (Îvr) Ploaie de scurtă durată Si: *bură* (1).

răura[1] *v* vz ***râura***[1]

răura[2] *v* vz ***roura***

răură *sf* vz ***râu***

răureală *sf* vz ***roureală***

răuri *v* vz ***roura***

răurică *sf* vz ***rourică***

răuruscă *sf* vz ***lăuruscă***

răurușcă *sf* vz ***lăuruscă***

răutate *sf* [At: CORESI, EV. 237 / P: *ră-u~* / V: (înv) ***răot~, reot~, reu~***, (reg) ***răiăt~, răit~, ~uăt~*** / Pl: *~tăți*, (înv, nob) ~ / E: ***rău*** + *-ătate*] **1** (Îoc *bunătate*) Însușirea de a fi rău (3) Si: (înv) *răință* (1), *răire* (1). **2** Înclinarea de a face rău (141) altora Si: (înv) *răință* (2), *răire* (2). **3** Înclinarea de a spune vorbe supărătoare Si: *malițíe*, (înv) *răință* (3), *răire* (3), (înv) *răutăție*, (reg) *opșag*. **4** Însușirea celui rău (3) în raport cu alții Si: *neîndurare, cruzime*, (reg) *răiciune*. **5** (Înv; lpl) Păcate. **6** (Înv; lpl) Vicii. **7** (Înv) Ticăloșie. **8** (Înv) Păcătoșenie. **9** (De obicei lpl) Intenție rea (17). **10** (De obicei lpl) Faptă care denotă răutate (1). **11** (Îlav) **Cu** ~ În mod răutăcios Si: *malițios*. **12** (Îal) Sarcastic. **13** Afirmație răutăcioasă și ironică Si: *malițíe, malițiozitate*. **14** Om rău (3). **15** (Reg) Persoană decăzută din punct de vedere moral **16** Faptă rea (26) Si: *nelegiuire*. **17** (Înv) Rău (141). **18** Pagubă. **19** Poznă. **20** (Îvp) Nenorocire. **21** (Reg) Sărăcie. **22** (Îrg) Tulburare socială. **23** Război. **24** (Pop) Suferință fizică. **25** Boală (1). **26** (Șîs *~a copiilor*) Epilepsie (1). **27** (Înv) Tortură.

răutăcios, ~oasă [At: PAN, P. V. III 17/22 / P: *ră-u~* / V: (reg) ***~ucios*** / S și: *reu~* / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***răutate*** + *-ios*] **1-2** *smf, a* (Om) plin de răutate (3). **3-4** *smf, a* (Om) care e înclinat să jignească. Si: *malițios*, (pop) *rânzos*, (înv) *malign*, (reg) *roangheș*. **5** *a* Care exprimă răutate (3). **6** *a* Care provine din răutate (3). **7** *a* (D. vorbe, glume etc.) Care conține răutăți (13) Si: *malițios*. **8** *a* (D. atitudini, gesturi etc.) Care supără Si: *jignitor*.

răutăoaie *sf* [At: GR. S. VI, 145 / P: *ră-u~* / E: ***rău***] (Într-un descântec; csnp; îcs) *Răul copiilor cu răutăoaia*.

răutăți *vt* [At: PSALT. 195 / V: ***~uți*** / Pzi: *~tesc* / E: ***răutate***] (Înv) A face ca cineva să devină rău (3) Si: *a corupe* (6).

răutăție *sf* [At: CR. (1846), 29 1[1]/10 / P: *ră-u~* / E: ***răutate*** + *-ie*] (Înv) Răutate (1).

răutățit, ~ă *a* [At: PSALT. 72 / P: *ră-u~* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răutăți***] **1** (Înv) Înrăit. **2** (Înv) Ticălos. **3** Bolnav (2). **4** Slăbit (de boală).

răutori *smp* [At: A VI 8 / P: *ră-u~* / E: ***rău***] (Reg) **1-2** Răufăcători (1, 3).

răutrata *vt* [At: MUREȘANU, P. 22/2 / Pzi: *~tez* / E: ***rău*** + ***trata*** (după fr *maltraiter*)] (Îvr) A se purta urât cu cineva.

răutratare *sf* [At: BARCIANU / E: ***răutrata***] (Îvr) Tratament rău din partea cuiva.

răuț, ~ă [At: JAHRESBER. VIII, 97 / Pl: *~i, ~e* / E: ***rău*** + *-uț*] **1-10** (Șhp) *a* (Cam) rău (3, 17, 18, 24, 25). **11** (Hip) *sn* Senzație ușoară de indispoziție generală Si: *rău* (164).

răuță *sf* vz ***rouță***

răuți *v* vz ***răutăți***

răuțit, ~ă *a* vz ***răutățit***

răuvoitor, ~oare *smf, a* [At: DDRF / Pl: *~i, ~oare* / E: ***rău*** + ***voitor***] (Îoc „binevoitor") **1-2** (Persoană) care vrea răul (141) cuiva. **3-4** (Persoană) care manifestă reavoință.

răvac[1] *sn* vz ***ravac***

răvac[2] *sn* vz ***răvar***

răval *sn* vz ***răvar***

răvar *sn* [At: JIPESCU, O. 49 / V: (reg) ***răbar, ~ac, ~al, ~vor, râval, rivăr*** / Pl: *~e, ~uri* / E: ns cf *răvaș*] **1** Bucată de lemn cu crestături adânci cu ajutorul căreia se sfărâmă cașul dospit pentru a putea fi frământat Si: (reg) *crestălău, meredeu, raz*[1] (**5**), *răboj* (**16**), *răzător*[1] (**5**). **2** Lemn crestat cu care, conform unei tradiții populare, sunt chinuiți câinii în anumite zile ale anului. **3** (Reg) Răboj (**1**). **4** (Reg) Vas de lut sau de tinichea, având fundul prevăzut cu găurele prin care se trec legumele pentru a fi făcute pireu Si: *strecurătoare*, (reg) *ciurel* (**1**), *găurar* (**3**), *râușor* (**3**). **5** Presă manuală care se întrebuințează la stoarcerea untului din jumări. **6** (Reg) Vas de lemn în care ciobanii frământă brânza sau urda. **7** (Reg) Vas de lemn în care se spală carnea. **8** (Trs) Vas de pământ sau de tuci, în care se pregătesc mâncărurile Si: *oală*. **9** (Trs) Ghiveci de flori.

răvaș *sn* [At: (a. 1602) CUV. D. BĂTR. I, 123/1 / S și: *rev~* / Pl: *~e, ~uri* / E: mg ***rovás***] **1** (Trs; Mar) Crestătură prin care neștiutorii de carte însemnau pe răboj diverse socoteli. **2** (Reg) Crestătură pe marginea dinăuntru a vaselor de lemn pentru a putea fixa fundul. **3** Cută pe suprafața fructelor. **4** (Reg) Încrețitură a frunții Si: *rid*[1]. **5** Urma roților carului. **6** (Reg) Coamă de iarbă netăiată, rămasă pe brazdă în urma coasei. **7** Dungă de praf pe podelele grajdului, când se perie calul, prin scuturătura țesalei. **8** Fiecare dintre dungulițele, dispuse în formă de brad, de la țesătura în patru ițe. **9** (Cu determinarea „gol") Loc în țesătură unde firul rupt n-a fost înlocuit. **10** (Reg) Răboj (**1**). **11** (Reg; pex) Socoteală. **12** Băț care se introduce în vasul cu lapte, la stână, însemnându-se pe el, printr-o crestătură, cantitatea de lapte rezultată dintr-o mulsoare Si: *răboj* (**9**). **13** (Înv) Act (oficial sau particular) prin care se recunoaște un drept sau o stare de fapt. **14** (Adesea determinat prin „de drum" sau „de străji") Legitimație de călătorie. **15** (Îe) **A-i face** (cuiva) **~ul** sau **a-i da** (cuiva) **~ (de drum)** A izgoni (pe cineva). **16** Înștiințare din partea autorităților Si: *comunicare* (**1**), *ordin*. **17** (Șîs *~ de jalbă, ~ cu jalobă*) Reclamație scrisă. **18** Scrisoare. **19** Bilețel cu conținut glumeț, care se introduce de Anul Nou în plăcintă, cu scopul de a produce haz. **20** Bucățică de hârtie, pe care o pun copiii pe sfoara zmeului, ca să fie dusă de vânt cât mai aproape de zmeu. **21** (Pop) Hârtie care cuprinde o formulă destinată, în practicile superstițioase, să ocrotească pe purtător de anumite boli.

răvăceală *sf* vz ***răvășeală***

răvăci[1] *vt* [At: DDRF / Pzi: *~ăcesc* / E: ***ravac***] (Reg) **1** A trece vinul dintr-un butoi în altul pentru a-l separa de drojdii Si: *a pritoci*. **2** A limpezi vinul, lăsându-l să înghețe parțial și trăgând apoi numai partea neînghețată.

răvăci[2] *v* vz ***răvăși***

răvăcire *sf* [At: PAMFILE, I. C. 224 / Pl: *~ri* / E: ***răvăci***[1]] (Reg) **1** Trecere a vinului dintr-un butoi în altul, pentru a-l separa de drojdii. **2** Limpezire a vinului, prin înghețarea parțială și tragerea părții neînghețate.

răvăcit[1]***, ~ă*** *a* [At: PAMFILE, I. C. 224 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răvăci***[1]] (Reg; d. vin) Care a fost limpezit.

răvăcit[2]***, ~ă*** *a* vz ***răvășit***[2]

răvădui *v* vz ***revedui***

răvălit, ~ă *a* [At: MARIAN, S. R. II, 11 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răval***] (Reg) **1-2** Crestat (**4-5**).

răvănat, ~ă *a* [At: VICIU, GL. / V: ***~vân~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ns cf *răcănat*] (Reg; d. arbori) Rămuros.

răvăneală *sf* vz ***reveneală***

răvăni *v* vz ***reveni***[2]

răvărel *sn* [At: VICIU, GL. / Pl: *~e* / E: ***răvar*** + *-el*] (Trs) **1-2** (Șhp) Răvar (**9**) mic cu flori.

răvări *vt* [At: POLIZU / V: ***~vâri, ~vera*** / Pzi: *~resc* / E: ***răvar***] **1** (Reg) A trece legumele fierte sau alte alimente prin răvar (**4**) Si: *a freca* (**16**), (reg) *a făcălui*. **2** (Îe) **A ~ra pe cineva** A lua pe cineva la rost. **3** (Trs) A sfărâma macul cu sucitorul. **4** A chinui câinii cu răvarul (**2**), în anumite zile ale anului, conform unei tradiții populare Si: (reg) *a răvărui*.

răvărică *sf* [At: PAMFILE, I. C. 392 / Pl: ? / E: ***răvar*** + *-ică*] (Trs) Ulcică largă.

răvărs *sn* vz ***revărs***[1]

răvărsa *v* vz ***revărsa***

răvărsare *sf* vz ***revărsare***

răvărsat[1] *sn* vz ***revărsat***[1]

răvărsat[2]***, ~ă*** *a* vz ***revărsat***[2]

răvărsătură *sf* vz ***revărsătură***

răvărsătea *a* vz ***revărsătea***

revărsel, ~ea *a* vz ***revărsel***

răvărșel, ~ea *a* vz ***revărsel***

răvărui *vt* [At: MARIAN, S. R. II, 10 / Pzi: *~esc* / E: ***răvar*** + *-ui*] (Reg) A răvări (**4**).

răvărvel *sn* vz ***revolver***

răvășeală *sf* [At: VLAHUȚĂ, ap. CADE / V: (reg) ***~ăce~, ~voce~*** / Pl: *~eli* / E: ***răvăși*** + *-eală*] **1** (Reg) Separare a oilor după proprietarii lor, toamna, când se desface stâna Si: (pop) *răscol*[1] (**1**). **2** Dezordine produsă de obicei prin răscolirea, împrăștierea mai multor obiecte Si: *neorânduială, răvășire*.

răvășel *sn* [At: BIBLIA (1688), 3391/19 / Pl: *~e* / E: ***răvaș*** + *-el*] **1** (Înv) Act (oficial sau particular) prin care se recunoaște un drept sau o stare de fapt. **2** Înștiințare. **3** Petiție. **4** (Îvr) Codicil. **5** (Hip) Scrisorică.

răvăși [At: DR, III, 878 / V: (reg) ***~ăci, ~voci*** / S și: *rev~* / Pzi: *~șesc* / E: ***răvaș***] **1** *vt* (Reg) A răscoli (**1**). **2** *vt* (Ban) A împărți ceva. **3** *vt* (Ban) A socoti. **4** *vrr* A cădea la învoială. **5** *vrr* A se socoti. **6** *vt* A împrăștia, de obicei, mai multe obiecte, căutând ceva. **7** *vt* A face dezordine Si: *a scotoci, a răscoli* (**17**), (reg) *a rântui*[1] (**4**), *a rostopoli*. **8** *vt* (Cu complementul „focul" „cenușa" etc.) A scormoni. **9** *vt* A deranja (**1**). **10** *vt* A devasta (**1**). **11** *vt* (Rar) A risipi (**8**). **12** *vr* (Reg) A se crăpa de ziuă. **13** *vt* (Fig) A tulbura adânc sufletește.

răvășire *sf* [At: ARDELEANU, U. D. 126 / Pl: *~ri* / E: ***răvăși***] Împrăștiere a mai multor obiecte, pentru a căuta ceva Si: *răvășeală* (**2**), *răscolire* (**3**).

răvășit[1] *sn* [At: GR. S. VI, 56 / E: ***răvăși***] (Mun) Răscolire (**3**).

răvășit[2]***, ~ă*** *a* [At: DELAVRANCEA, T. 87 / V: (reg) ***~ăcit, ~vocit*** / S și: *rev~* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răvăși***] **1** În dezordine Si: *împrăștiat, răscolit*[2] (**1**), (Mun) *rostopolit*. **2** Stricat. **3** (Fig) Tulburat (din cauza unei emoții). **4** (D. față, chip etc.) Crispat[2].

răvășlui *vr* [At: CV, 1951, nr. 3-4, 44 / V: ***ravaș~*** / Pzi: *~esc* / E: mg ***rovásol*** „a însemna prin crestături (pe răboj)"] **1** (Mar) A ajunge la o înțelegere (cu cineva). **2** A se socoti cu cineva. **3** (Îf *ravașlui*) A se gândi (**3**).

răvânat, ~ă *a* vz ***răvănat***

răvârî *v* vz ***răvări***

răvci *sn* [At: BUGNARIU, N. / V: ***rev~*** / Pl: *~e* / E: nct] (Trs; Mar; mpl) **1** Unelte. **2** Unelte necesare pentru ca plugul să fie complet. **3** (Pex) Unelte agricole.

răveneală *sf* vz ***reveneală***

răveni *v* vz ***reveni***[2]

răvenos, ~oasă *a* vz ***revenos***

răvent *sn* vz ***revent***

răvera *v* vz ***răvări***

răvila *v* vz ***răgila***[1]

răvilat[1] *sn* vz ***răgilat***[1]

răvilat[2]***, ~ă*** *a* vz ***răgilat***[2]

răvilă *sf* vz ***ragilă***

răvineală *sf* vz ***reveneală***

răvint *sn* vz ***revent***

răviză *sf* vz ***ribizli***

răvnaci, ~ace *a* vz ***râvnaci***

răvnă *sf* vz ***râvnă***

răvni *v* vz ***râvni***

răvnire *sf* vz ***râvnire***

răvnit, ~ă *a* vz ***râvnit***

răvnitor, ~oare *a* vz ***râvnitor***

răvnitoriu, ~oare *a* vz **râvnitor**
răvnitură *sf* vz **râvnitură**
răvoarer *sm* vz **revolver**
răvoarvăr *sn* vz **revolver**
răvoceală *sf* vz **răvășeală**
răvoci *v* vz **răvăși**
răvocit, ~ă *a* vz **răvășit²**
răvoltă *sf* vz **revoltă**
răvolv *sn* vz **revolver**
răvolvăr *sn* vz **revolver**
răvor¹ *sm* [At: CHEST. V/11 supl. / Pl: ? / E: nct] (Reg) Loc sterp, fără iarbă.
răvor² *sn* vz **răvar**
răvorv *sn* vz **revolver**
răvorvăr *sn* vz **revolver**
răvurver *sn* vz **revolver**
răza *vi* [At: TDRG / V: ~zi / Pzi: 3 *rază* / E: **rază**] 1 (În poezia populară: d. aștri sau corpuri luminoase) A revărsa raze. 2 (D. raze) A străluci.
răzagniș *av* [At: PAMFILE, J. II, 163 / E: nct] (Reg; îlav) **În ~** Cu nici un chip.
răzaică *sf* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: **rade** + *-eică*] (Reg) 1 Răzătoare pentru cartofi. 2 Lopățică cu care se rade covata Si: *răzătoare* (4).
răzală *sf* [At: COMAN, GL. / V: **râz~** / Pl: *~le* / E: **rade** + *-eală*] 1 Cuțit pentru retezatul (3) stupilor. 2 (Îf *râzală*) Răzătoare pentru legume.
răzalău *sn* vz **răzălău**
răza-pazar *sn* vz **riza-pazar**
răzare *sf* [At: SLAVICI, N. II, 24 / Pl: *~zări* / E: **răza**] (Pop) Revărsarea razelor (soarelui).
răzaș *sm* vz **răzeș**
răzăchie *sf* vz **razachie**
răzădent *sm* vz **rezident**
răzăitoare *sf* vz **răzuitor**
răzălău [At: LB / V: **razal~, răsă~, ~zal~, râzal~, ~lâu, reseleu, rezeleu, riseleu** / Pl: *~laie, ~laua* sn, *~ăi* sm / E: mg **reszelö** cf *rade*] 1 *sn* (Reg) Rașpel (1). 2 *sn* (Trs; Ban) Răzătoare pentru ras legume, aluat etc. 3 *sn* Lopățică de lemn sau de metal cu care se rade aluatul de pe covată Si: (reg) *răzătoare* (4). 4 *sn* Custură pentru curățat pieile. 5 *smn* (Trs; mpl) Aluat ras pe răzătoare, care se fierbe în supă, în lapte etc.
răzălâu *sn* vz **răzălău**
răzăli *v* vz **răzălui**
răzălitoare *sf* [At: ALR II 3980/235 / Pl: *~ori* / E: **răzăli** + *-toare*] (Reg) Răzătoare pentru legume.
răzălitură *sn* [At: ALR SN IV h 1064/3126 / Pl: *~ri* / E: **răzăli** + *-tură*] (Reg; mpl) Resturi de aluat ras de pe covată Si: *răzătoare* (5).
răzălui *vt* [At: KLEIN, D. 154 / V: **~li, rez~** / S și: *răsă~* / Pzi: *~esc* / E: mg **reszel** cf *rade, răzui*] 1 (Reg) A răzui (1). 2 (Trs; îf *răzăli*) A da pe răzătoare (1).
răzăluială *sf* [At: TDRG / Pl: *~ieli* / E: **răzălui** + *-eală*] (Reg) Răzuire.
răzăluire *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: **răzălui**] (Reg) Răzuire.
răzăluit, ~ă *a* [At: DL / Pl: *~iți, ~e* / E: **răzălui**] (Reg) Ras² (1).
răzăma *v* vz **rezema**
răzămare *sf* vz **rezemare**
răzămat, ~ă *a* vz **rezemat**
răzămător, ~oare *sfn* vz **rezemător**
răzămiș *sn* vz **răzimiș²**
răzămuș *sn* vz **răzemuș**
răzănant *sm* vz **rizonant**
răzăș *sm* vz **răzeș**
răzășesc, ~ească *a* vz **răzășesc**
răzășește *av* vz **răzeșește**
răzăși *v* vz **răzeși**
răzășie *sf* vz **răzeșie**
răzășime *sf* vz **răzeșime**
răzășiță *sf* vz **răzeșiță**
răzătoare *sf* [At: LB / V: (reg) **răsă~, ~zât~, ~zet~, ~zit~** / Pl: *~ori*, (reg) ~ / E: **rade** + *-ătoare*] 1 Obiect având forme și dimensiuni diferite, întrebuințat în bucătărie pentru ras legume, cașcaval etc. Si: (reg) *răzuitor* (3). 2 (Îvr) Instrument de tortură. 3 Obiect de lemn sau de oțel, în formă de lamă, fixat la intrarea unei case, pe care se rade noroiul de pe încălțăminte. 4 (Reg) Lopățită de lemn sau de metal cu care se rade covata. 5 Aluat ras de pe covată Si: *răsătura* (7), (reg) *răzălitură, răzuitură* (2). 6 (Reg) Unealtă folosită în dulgherie, dogărie sau zidărie. 7 Custură pentru curățat pieile. 8 Rașpel (1). 9 (Reg) Băț cu care se netezește banița plină (cu cereale) ca să nu treacă peste măsură.
răzător¹ *sn* [At: KLEIN, D. 233 / V: **~zit~**, (înv) **~zitoriu** / Pl: *~oare* / E: **rade** + *-tor*] 1 (Reg) Unealtă cu care se curăță pământul adunat pe cormana plugului Si: *otic*. 2 Răzuitor (1). 3 Gripcă pentru ras doagele. 4 Custură pentru curățat pieile. 5 Răvar (1) (pentu sfărâmat cașul).
răzător², ~oare *a* vz **răzător**
răzătură *sf* vz **răsătură**
răzățăl *sm* [At: ALR II 6 305/574 / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Bobornic (*Veronica beccabunga*).
răzâmă *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. oct. 88ᵛ/21 Pl: ? / E: **răzimiș²**] (Înv; îla) **De ~** De bună seamă.
răzâtoare *sf* vz **răzătoare**
răzâtor *sn* vz **răzător¹**
răzâturi *sfp* vz **răsătură**
răzbate [At: DOSOFTEI, ap. TDRG / S și: *răs~, rez~, res~* / Pzi: *răzbat* / E: *răz-* + **bate** cf *străbate*] 1 *vt* (Înv) A învinge. 2 *vt* (Nob) A nimici. 3 *vt* (În corelație cu „a bate") A bate din nou. 4 *vt* A bate cu putere. 5 *vi* (Reg; d. păsări; determinat prin „din aripi") A lovi aerul cu aripile. 6 *vi* A-și face (cu greu) drum prin... 7 *vi* A trece (dincolo) Si: *a pătrunde, a răzbi* (13) 8 *vi* (D. glas, zgomot etc.) A se face auzit până la... 9 *vi* (D. idei, știri etc.) A deveni cunoscut Si: *a se difuza* (2). 10 *vt* (Subiectul indică senzații, sentimente etc.) A pune stăpânire pe cineva Si: *a copleși* (12). 11 *vi* A ajunge (cu greu) undeva (înlăturând obstacolele) Si: *a răzbi* (16). 12 *vi* (Îe) **A ~ cu urechea** A-și încorda auzul, ascultând cu atenție. 13 *vi* (Fig) A reuși (1). 14 *vr* (Reg) A se strădui mult în viață. 15-16 *vit* (Udp „prin") A umbla în lung și în lat Si: *a cutreiera* (2). 17 *vi* (Trs) A se târgui la preț. 18 *vt* A încerca să convingi pe cineva să vândă la un preț mai mic. 19 *vr* (Rar; prin apropiere de „a zbate") A se zbuciuma.
răzbatere *sf* [At: DRLU / S și: *răs~, res~* / Pl: *~ri* / E: **răzbate**] (Înv) Pătrundere (dincolo de ceva) Si: *răzbire* (2).
răzbăbuică *sf* [At: TEODORESCU, P. P. 131 / Pl: ? / E: *răz-* + **băbuică**] Femeie foarte bătrână Si: *babă* (1), *babătie* (1).
răzbătător, ~oare *a* [At: DRLU / S și: *răs~* / Pl: *~i, ~oare* / E: **răzbate** + *-ător*] 1 Care răzbate (7) Si: *pătrunzător*. 2 Care își face drum biruind obstacolele. 3 Care nu se dă bătut Si: *tenace*.
răzbeală *sf* [At: TEODORESCU, P. P. 612 / S și: *răs~* / Pl: ? / E: **răzbel**] (Nob) 1 Răzmeriță (2). 2 Luptă. 3 Război (1).
răzbel *sn* [At: KLEIN, D. 202 / V: **răz~** (S și: *resb~*) / Pl: *~e, ~uri* / E: **război** refăcut după lat **bellum**] (Îvp) Război (1).
răzbi [At: PSALT. HUR. 116ᵛ/22 / V: (rar) **râz~** / S și: *rez~* / Pzi: *~besc* / E: vsl **разбити**] 1 *vt* (Îrg) A zdrobi. 2 *vt* (Îrg) A lovi. 3 *vr* (Reg) A se zbate (pentru a se elibera). 4 *vt* A învinge. 5 *vt* (Îvr) A nimici. 6 *vt* A copleși pe cineva (prin număr, forță etc.). 7 *vt* (Îe) **A ~ (pe cineva) cu bătaia** (sau **în bătaie, în bătăi**) A bate rău pe cineva. 8 *vt* (Îe) **A ~ (pe cineva) în palme** A lua pe cineva la palme. 9 *vt* (D. senzații, sentimente etc.). A pune stăpânire pe cineva. 10 *vt* (Fig) A uimi. 11 *vt* (Înv; îe) **A ~ (cuiva) ochii** (cu ceva) A face pe cineva să se minuneze. 12 *vi* A-și face drum. 13 *vi* A pătrunde (dincolo) Si: *a pătrunde, a răzbate* (7). 14 *vt* A ieși (cu greu) la iveală. 15 *vi* (Rar) A apărea în toată înălțimea. 16 *vi* A ajunge (cu greu) undeva Si: *a răzbate* (11). 17 *vi* (D. sunete) A se face auzit (până la...) Si: *a străbate, a răzbate* (8). 18 *vi* (D. mirosuri) A ajunge până la...

19-20 *vit* A reuși. **21** *vi* (Rar) A dăinui (1). **22-23** *vit* A face față Si: *a prididi*. **24** *vi* (Îe) **A o ~ în...** A trece la... **25** *vi* (Îac) A se apuca de...

răzbic *sn* vz ***răzbici***[1]

răzbici[1] *sn* [At: POLIZU / V: ***răzbic*** (sgp), *rez~* / Pl: *~ice*, *~uri* / E: ***răzbi*** + *-ici*] (Reg) **1** Țăruș cu care se fac găuri în pământ când se seamănă porumbul sau fasolea. **2** Bețișor sau cui cu care se scoate un lemn sau un cui înțepenit într-o gaură. **3** Bețișor cu care se împinge dopul la pușca de soc. **4** Retevei (1). **5** Bucată de lemn cu care se răsucește funia sau lanțul trecut peste o sarcină (de fân, de lemn etc.) Si: *ceatlău* (3). **6** Unealtă de dogărie care servește la așezarea cercurilor pe butoaie Si: *ciochie* (1).

răzbici[2] *vt* [At: PAȘCA, GL. / Pzi: *~icesc* / E: ***răzbici***[1]] **1** (Olt) A perfora. **2** A scoate ceva bătând cu răzbiciul (2). **3** A strânge cu ceatlăul Si: *a cetlui* (1).

răzbiera *v* [At: POP. ap. GCR. II, 343 / Pzi: *răzbier* / E: *ras-* + ***zbiera***] **1** A zbiera din nou. **2** A zbiera foarte tare.

răzbire *sf* [At: XENOPOL, I. R. III, 142 / S și: *rez~* / Pl: *~ri* / E: ***răzbi***] **1** Înfrângere. **2** Răzbatere.

răzbit, ~ă *a* [At: (a. 1777) GCR. II, 117/18 / S și: *rez~* / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***răzbi***] **1** Străbătut. **2** (Înv) Străpuns. **3** (Rar) Lovit. **4** (D. oameni) Înfrânt. **5** (D. obstacole) Peste care s-a trecut.

răzbitor, ~oare *a* [At: ALECSANDRI, P. II, 15 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***răzbi*** + *-tor*] **1** Care trece prin... Si: *pătrunzător*. **2** (Îvr) Care învinge.

război[1] *sn* [At: COD. VOR. 126/5 / S și: *răsboiu*, *res~* / Pl: *~oaie*, (înv) *~ure* / E: vsl **разбой** „ucidere, jaf"] **1** (Adesea în legătură cu verbele „a face", „a da", „a bate") Conflict armat, de durată, între grupuri, clase sociale sau, mai ales, între state, pentru realizarea unor interese economice și politice Si: (îvp) *razbel*, (înv) *oaste*[1], *oștenie*, *oștenire*, *oștit*[1], (îrg) *răutate* (23), (nob) *răzbeală* (3). **2** (Îs) ~ *civil* Luptă armată între două sau mai multe grupări politice de orientări diferite din interiorul unui stat în vederea schimbării ordinii politice sau pentru menținerea celei existente. **3** (Îs) ~ *rece* Stare de tensiune în relațiile internaționale, provocată de politica de ostilitate a unor state față de altele, care nu ia totuși forma unui conflict armat. **4** (Îs) ~ *psihologic* Stare de tensiune și hărțuială nervoasă inițiată și întreținută cu scopul de a zdruncina moralul forțelor adverse și de a demoraliza populația. **5** (Îs) *Stare de* ~ Beligeranță. **6** (Înv) Tactică de luptă. **7** (Îrg) Luptă. **8** (Îrg) Bătălie (1). **9** (Înv; îe) **A face** (sau **a sta cu**) **~ asupra cuiva** A se lua la luptă. **10** (Înv; îae) A ataca pe cineva. **11** (Fig) Ciocnire între două forțe care acționează în sens contrar Si: *conflict* (5), *luptă*. **12** (Înv) Neînțelegere. **13** (Înv) Ură. **14** (Înv) Mânie. **15** (Înv) Prigonire.

război[2] *sn* [At: POLIZU / S și: *răsb~*, *resb~* / Pl: *~oaie* / E: bg **разбой**, srb ***razboj***] **1** Mașină de lucru cu ajutorul căreia se confecționează țesături din fibre textile. **2** Unealtă casnică pentru țesut Si: (reg) *stative*. **3** (Reg; șîs ~ *de cusut*) Gherghef (1). **4** (Pan) Carul[2] (25) joagărului. **5** Jugul joagărului. **6** Stâlpii acoperișului. **7** Parte a morii de vânt, care ține coșul Si: *cal* (22). **8** (Reg) Parte a pivei, nedefinită mai îndeaproape. **9** (Mun) Schelet de grinzi care susține și întărește acoperișul unei clădiri. **10** (Reg) Totalitatea bucăților de lemn prinse de căpriori cu scopul de a-i ține mai bine încheiați. **11** (Reg) Bucată de lemn în formă de triunghi, care se așază între acoperiș și căpriori pentru a ridica streașina casei și a feri pereții de ploaie. **12** (Reg) Ghizdul fântânii. **13** (Reg) Cadru (la fereastră, la icoană etc.). **14** (Olt) Chenar de lemn pe care se agață tutunul uscat. **15** (Reg) Ochi de fereastră. **16** (Reg) Suport de lemn al tocilei. **17** (Reg; șîs ~ *rotăresc*) Dispozitiv folosit de rotari la înspițatul și la obădatul roții. **18** Scaun de spițe.

război[3] [At: MAG. IST. I, 186/15 / S și: *răsb~*, *resb~* / Pzi: *~esc* / E: ***război***[1]] **1** *vrr* A purta război[1] (1) împotriva cuiva. **2** *vrr* A se lupta. **3** *vt* (Îvp) A ataca pe cineva cu forța armată. **4** *vt* (Pex) A învinge pe cineva. **5** *vt* A supune.

războială *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~eli* / E: ***război***[3] + *-eală*] (Înv) Luptă.

războiaș *sn* [At: M. COSTIN, O. 162 / Pl: *~e* / E: ***război***[1] + *-aș*] (Îvr; șdp) Război[1] (1) de mici proporții (ori fără importanță).

războiesc, ~ească *a* [At: TDRG / S și: *resb~* / Pl: *~ești* / E: ***război***[1] + *-esc*] **1-3** Războinic (**6-8**).

războieș *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: ***război***[2] + *-aș*] (Reg) Alergătoare (**13**) la urzit.

războinic, ~ă *a* [At: CORESI, EV. 176 / Pl: *~ici* / E: vsl **разбойникъ**] **1** *sm* (Înv) Tâlhar. **2** *sm* (Înv) Ucigaș. **3** *sm* Luptător. **4** *a* Care se războiește mult. **5** *a* Căruia îi place lupta Si: *bătăios* (1), *belicos* (1), (îvr) *rezbelator*. **6** *a* Privitor la război[1] Si: (rar) *războiesc* (1), (înv) *războinicesc* (1), *rezbelic*, *rezbelnic*. **7** *a* Specific războiului[1] (1) Si: (rar) *războiesc* (2), (înv) *războinicesc* (2), *rezbelic*, *rezbelnic*. **8** *a* Care aparține războiului[1] Si: (rar) *războiesc* (3), (înv) *războinicesc* (3), *rezbelic*, *rezbelnic*.

războinicesc, ~ească *a* [At: KOTZEBUE, V. 17[r]/1 / Pl: *~ești* / E: ***războinic*** + *-esc*] (Înv) **1-3** Războinic (**6-8**).

războinicește *av* [At: CM. I, 170 / E: ***războinic*** + *-ește*] (Îvr) **1** Ca un războinic (3). **2** În felul războinicilor (3).

războinicie *sf* [At: MURNU, O. 58 / S și: *răsb~* / Pl: *~ii* / E: ***războinic*** + *-ie*] (Rar) Însușirea de a fi războinic (4).

războire *sf* [At: DIONISIE, C. 173 / S și: *răsb~* / Pl: *~ri* / E: ***război***[3]] Luptă.

războitor, ~oare *smf, a* [At: AR (1829), 272/40 / S și: *răsb~* / Pl: *~i* / E: ***război***[3] + *-tor*] **1-2** (Înv) (Persoană) care se războiește (1).

războli[1] [At: PSALT. 322 / S și: *rasb~*, *resb~* / Pzi: *~lesc* / E: vsl **разболѣти сѧ**, ucr **разболіти ся**] **1** *vr* (Îvp) A se îmbolnăvi. **2** *vr* (Reg) A-și face de cap. **3** *vt* (Reg) A răzbuna (4).

războli[2] *vr* [At: GLOSAR REG. / Pzi: *~lesc* / E: *răz-* + ***boli***] (Reg) A se vindeca de o boală.

războlit, ~ă *a* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 90[r]/6 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***războli***[1]] **1** (Îvp) Bolnav (de multă vreme). **2** (Îc) **A se face ~** A se îmbolnăvi.

războteza *vr* [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 202[v]/13 / Pzi: *~tez* / E: *răz-* + ***boteza***] (Îvr) **1** A se boteza din nou. **2** A-și schimba numele.

războtezare *sf* [At: GRAUR, N. P. 90 / Pl: *~zări* / E: ***războteza***] (Rar) Schimbare a numelui.

războți *vr* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~țesc* / E: nct] (Olt) A se răsti[1] (1).

răzbubui *vi* [At: ODOBESCU, S. III 90 / S și: *ras~* / Pzi: 3 *răzbubuie* / E: *răz-* + ***bubui***] (D. surse de zgomote; pex d. locul în care se fac auzite zgomotele) **1** A bubui (2) tare. **2** A răsuna (3).

răzbubuire *sf* [At: DEX / Pl: *~ri* / E: ***răzbubui***] **1** Bubuire puternică.

răzbubuit[1] *sn* [At: REBREANU, NUV. 266 / Pl: *~uri* / E: ***răzbubui***] (Rar) Bubuit.

răzbubuit, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***răzbubui***] (D. surse de zgomot) Care bubuie (2) tare.

răzbucni *vr* [At: CHEST. V. 87/26 / Pzi: 3 *~nește* / E: ns cf *izbucni*, *răbufni*] (Reg) A dospi (14).

răzbucuros, ~oasă *a* [At: CREANGĂ, P. 111 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: *răz-* + ***bucuros***] (Rar) Foarte bucuros.

răzbufneală *sf* vz ***răbufneală***

răzbufni *v* vz ***răbufni***

răzbugneală *sf* vz ***răbufneală***

răzbun[1] *sm* [At: DLR / Pl: *~i* / E: *răs-* + ***bun***] (Rar) Răzbunic.

răzbun[2] *sn* [At: MOXA, 405/36 / E: pbl *răzbuna*] **1** (Îrg; adesea precedat de „a avea", „a da", „a cere" etc.) Odihnă. **2** Păsuire. **3** (Reg) Vreme frumoasă. **4-5** (Rar) Răzbunare (**1-2**).

răzbun[3], ***~ă*** *a* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~i*, *~e* / E: *răz-* + ***bun***] (Reg) Foarte bun.

răzbuna [At: HELIADE, O. I, 102 / V: (reg) ***~zvu~*** / S și: *rasb~*, *resb~* / Pzi: *razbun*, (reg) *~nez* / E: *răz-* + ***bun***] **1** *vr* (Și udp „pe", „asupra", „contra", „de") A-și face singur dreptate, pedepsind pe cel de la care a suferit un rău, o nedreptate Si: *a (se) răfui* (10), *a răsplăti* (6). **2** *vt* A-și satisface o dorință, o pretenție etc. (în urma unor privațiuni). **3** *vt* A-și vărsa mânia pe cineva sau pe ceva. **4** *vt* A satisface pe cel care nu este în măsură să-și facă singur dreptate, pedepsind în locul lui pe cel de la care a suferit un rău Si: (reg) *a războli* (3). **5** *vt* (C. i. fapta ce trebuie

pedepsită) A pedepsi. **6** *vr* (Pop; d. vreme) A se îmbunătăți. **7** *vr* (Pop; d. vreme) A se însenina. **8** *vr* (Pop; d. nori) A se împrăștia. **9-10** *vrt* (Îe) **A ~ pe cineva la inimă** sau **a i se ~ cuiva inima** A (se) înveseli. **11-12** *vrt* (Îae) A-i prii (cuiva). **13** *vr* (Reg) A se răcori **(1)**. **14** *vt* (Îvr) A înceta. **15-16** *vri* (Reg) A (se) însănătoși.

răzbunare *sf* [At: HELIADE, O. I, 222 / S și: *răsb~, resb~* / Pl: *~nări* / E: ***răzbuna***] **1** Dreptate pe care și-o face cineva singur, pedepsind pe cel de la care a suferit un rău, o nedreptate Si: *răfuială* **(12)**, *răsplată* **(2)**, (rar) *răzbun²* **(5)**, (reg) *răzbuneală* **(1)**. **2** Satisfacere a celui care nu este în măsură să-și facă singur dreptate, pedepsind în locul lui pe cel de la care a suferit o nedreptate Si: (rar) *răzbun²* **(4)**, (reg) *răzbuneală* **(2)**, (înv) *răscumpărare* **(6)**. **3** (Reg) Înseninare.

răzbunat¹, ~ă *a* [At: DL / Pl: *~ați, ~e* / E: ***răzbuna***] **1** (D. oameni) Căruia i s-a făcut dreptate, răufăcătorul fiind pedepsit. **2** (D. fapte) Pedepsit.

răzbunat², ~ă *a* vz ***răbufnit***

răzbunător, ~oare *smf, a* [At: BĂLCESCU, M. V. 29 / S și: *răsb~, resb~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***răzbuna*** + *-(ă)tor*] **1-2** (Persoană) care se răzbună **(1)**. **3-4** (Persoană) care nu iartă răul ce i s-a făcut Si: *ranchiunos* **(1-2)**. **5-6** (Persoană) care manifestă tendință de răzbunare **(1-2)**.

răzbuneală¹ *sf* [At: CHEST. V/41 supl. / Pl: ? / E: ***răzbuna*** + *-eală*] (Reg) **1-2** Răzbunare **(1-2)**. **3** Îmbunătățire a vremii.

răzbuneală² *sf* vz ***răbufneală***

răzbunic, ~ă *smf* [At: DDRF / S și: *răsb~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: *răz-* + ***bunic***] Străbunic.

răzbuși *vt* [At: NOVACOVICIU, C. B. II, 6 / Pzi: *~șesc* / E: srb ***razbučiti*** „a sfredeli"] (Ban) A străbate.

răzbuza [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~zez* / E: ns cf *răzbuzat*] **1** *vr* (Reg; d. buze) A se bosumfla. **2-3** *vtr* A (se) răsfrânge **(1-2)**.

răzbuzat, ~ă *a* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 45ᵛ/34 / Pl: *~ați, ~e* / E: *răz-* + ***buzat***] **1** (Înv; d. buze) Răsfrânt **(1)**. **2** (Reg; d. oameni) Cu buzele groase și răsfrânte. **3** (Pex) Supărat. **4** (Pan; d. lucruri) Cu marginile întoarse în afară.

răzda *vt* [At: CREANGĂ, A. 17 / S și: *răsda* / Pzi: *răzdau* / E: *răz-* + ***da***] (În corelație cu „a da") **1** A da în mare cantitate. **2** A da mereu.

răzdanie *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ii* / E: *răz-* + ***danie***] (Reg) Danie **(2)**.

răzdiacon *sm* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i* / E: *răz-* + ***diacon***] (Rar) Diacon destituit.

răzdomni *vt* [At: BARONZI, L. 118 / Pzi: *~nesc* / E: *răz-* + ***domni***] (Rar) A detrona **(1)**.

răzdrugă *sf* vz ***păstrugă***

răzdrumica *v* vz ***răzdumica***

răzdruși *vi* [At: TDRG / Pzi: *~șesc* / E: vsl ***раздрѹшити***] (Îvr) A fi permis.

răzduce *v* vz ***răduce¹***

răzdumica *vt* [At: DOSOFTEI, PS. 157/14 / V: ***~dru~*** / Pzi: *~dumic* / E: *răz-* + ***dumica***] (Înv) A zdrobi.

răzeaș *sm* vz ***răzeș***

răzema *v* vz ***rezema***

răzeș *sm* [At: (a. 1642) GCR. I, 93/10 / V: (reg) ***răseaș, ~zaș, ~zăș, rezaș, rezăș, rez~*** / Pl: *~i* / E: mg ***részes***] **1** (În evul mediu, în Moldova) Țăran liber, organizat în obști, care stăpânea în comun pământul satului de care aparținea, dar lucra independent lotul agricol repartizat. **2** Copărtaș de moșie Si: (Mun) *moșnean*. **3** Țăran înstărit. **4** (Reg) Băștinaș **(1)**. **5** (Înv) Vecin.

răzeșesc, ~ească *a* [At: (a. 1757) URICARIUL, IV, 14/7 / V: (reg) ***~zăș~, rezăș~*** / Pl: *~ești* / E: ***răzeș*** + *-esc*] **1** Care aparține răzeșilor **(1)**. **2** Caracteristic răzeșilor **(1)**. **3** De răzeși **(1)** Si: (Mun) *moșnenesc*, (înv) *moștenesc*. **4** Privitor la răzeși **(1)**.

răzeșește *av* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***~zăș~*** / E: ***răzeș*** + *-ește*] (Rar) **1** În felul răzeșilor **(1)**. **2** Ca răzeșii **(1)**.

răzeși *vr* [At: (a. 1759) URICARIUL, X, 65 / V: (reg) ***~zăși, rez~*** / Pzi: *~șesc* / E: ***răzeș***] A se învecina.

răzeșie *sf* [At: (a. 1780) BUL. COM. IST. IV, 215 / V: (reg) ***rez~*** / Pl: *~ii* / E: ***răzeș*** + *-ie*] **1** Proprietate a unui răzeș **(1)**. **2** Stare socială a unui răzeș **(1)**.

răzeșime *sf* [At: ALECSANRI, O. 260 / V: (reg) ***~zăș~*** / Pl: *~mi* / E: ***răzeș*** + *-ime*] **1** Totalitate a răzeșilor **(1)**. **2** Mulțime de răzeși **(1)**.

răzeșiță *sf* [At: CONTEMPORANUL, VI₂, 15 / V: (reg) ***~zăș~*** / Pl: *~țe* / E: ***răzeș*** + *-iță*] **1** (În evul mediu, în Moldova) Țărancă liberă, proprietară de pământ. **2** Soție de răzeș **(1)**.

răzeșoară *sf* vz ***răzișoară***

răzetoare *sf* vz ***răzătoare***

răzgai *sn* vz ***răzgâi¹***

răzgăi *v* vz ***răzgâia***

răzgăia *v* vz ***răzgâia***

răzgăială *sf* vz ***răzgâială***

răzgăiare *sf* vz ***răzgâiere***

răzgăiat, ~ă *a* vz ***răzgâiat***

răzgăiciune *sf* [At: (a. 1821) IORGA, S. D. XXII, 45 / Pl: *~ni* / E: ***răzgăi*** + *-(i)ciune*] (Îvr) **1-2** Răzgâială **(1-2)**.

răzgăit, ~ă *a* vz ***răzgâiat***

răzgăitor, ~oare *a* vz ***răzgâietor***

răzgăitură *sf* vz ***răzgâietură***

răzgăna *v* vz ***răzghina***

răzgănat, ~ă *a* vz ***răzghinat***

răzgâi¹ *sn* [At: BARCIANU / Pl: ? / E: pvb ***răzgâia***] (Îvr) **1-2** Răzgâială **(1-2)**.

răzgâi² *v* vz ***răzgâia***

răzgâia [At: PANN, Ș.I. 42/15 / V: reg ***răzgăi, ~găia, ~âi, râș~*** (Pzi: *răzgăiesc*), ***râzgăi*** / Pzi: *răzgâi* / E: bg ***разгаля***] **1-2** *vtr* A (se) alinta peste măsură. **3** *vt* A satisface toate capriciile cuiva.

răzgâială *sf* [At: PANN, P. V. II, 5/21 / V: (reg) ***~găi~, râzgăi~, râz~*** / Pl: *~ieli* / E: ***răzgâia*** + *-eală*] **1** Alintare peste măsură Si: (rar) *răzgâiere* **(1)**, (îvr) *răzgâi¹* **(1)**, *răzgăiciune* **(1)**. **2** Satisfacere a tuturor capriciilor Si: (rar) *răzgâiere* **(2)**, (îvr) *razgâi¹* **(2)**, *răzgăiciune* **(2)**.

răzgâiare *sf* vz ***răzgâiere***

răzgâiat, ~ă *a* [At: CR (1846), 962/11 / V: (reg) ***~găi~, ~găi~, ~it, râzgăi~, râz~, râzgâit*** / S și: *răsg~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***răzgâia***] **1** Exagerat de alintat. **2** Prost crescut. **3** (Fig; rar) Satisfăcut. **4** (Fig; rar) Îmbuibat.

răzgâiere *sf* [At: POLIZU / V: (reg) ***~găiare, ~iare, râzgăi~*** / S și: *răsg~* / Pl: *~ri* / E: ***răzgâia***] (Rar) **1-2** Răzgâială **(1-2)**.

răzgâietor, ~oare *a* [At: POLIZU / V: ***~găit~*** / S și: *resg~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***răzgâia*** + *-tor*] (Îvr) **1-2** Care răzgâie **(1-2)**.

răzgâietură *sf* [At: POLIZU / V: ***~găi~*** / S și: *resg~* / Pl: *~ri* / E: ***răzgâia*** + *-(e)tură*] (Îvr) **1-2** Răzgâiere **(1-2)**.

răzgâit, ~ă *a* vz ***răzgâiat***

răzgândi *vr* [At: ALECSANDRI, T. 1365 / V: ***resg~*** / S și: *răsg~* / Pzi: *~desc* / E: *răs-* + ***gândi***] **1** A-și schimba gândul, părerea sau hotărârea. **2** A reveni asupra unei hotărâri luate. **3** A reflecta bine.

răzgândire *sf* [At: ODOBESCU, S. III, 166 / Pl: (rar) *~ri* / E: ***răzgândi***] **1** Schimbare a gândului, a părerii sau a hotărârii. **2** Revenire asupra unei hotărâri luate. **3** Reflectare adâncă.

răzgândit, ~ă *a* [At: NOVACOVICIU, C. B. II, 6 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răzgândi***] (Ban) Chibzuit îndelung.

răzghina *vr* [At: JIPESCU, O. 135 / V: ***răjg~, rășg~, ~găna, râjg~, râsg~*** / S și: *răsg~* / Pzi: *răzghin* / E: *răz-* + ***[îm]bina***] **1** (Reg; d. oameni sau d. animale) A se crăcăna (peste măsură). **2** (Reg; d. oameni sau d. animale) A-și scrânti picioarele depărtându-le prea mult unul de altul. **3** (D. crengi) A se desface de trunchi (sub greutatea fructelor).

răzghinat, ~ă *a* [At: GALACTION, O. 54 / V: ***răjg~, ~gân~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***răzghina***] (Reg; d. picioare) Crăcănat **(3)**.

răzghios, ~oasă [At: PAMFILE, S. T. 106 / S și: *rășg~* / Pl: *~oși, ~oase* / E: nct] (Mol) **1-2** *a, av* (În mod) mânios. **3** *sm* (Îe) **A lua** (pe cineva) **în ~** A lua (pe cineva) repede și pe neașteptate.

răzgros *sm* [At: DRAGOMIR, O. M. 205 / S și: *răsg~* / Pl: *~oși* / E: *răz-* + **gros**] (Trs) Trunchi de brad, lung și subțire, folosit la îngrădituri.

răzgudui *vt* [At: HELIADE, O. I, 297 / S și: *rezg~* / Pzi: *răzguduí* / E: *răz-* + **zgudui**] (Rar) A zgudui cu putere.

răzi[1] *vr* [At: (a. 1725) ap. RF, I, 325 / Pzi: *~zesc* / E: drr **răzor**] (Îvr) A se învecina.

răzi[2] *v* vz **răza**

răzichie *sf* vz **razachie**

răzilet *sn* [At: (a. 1821) IORGA, S. D. XXI, 368 / Pl: *~uri* / E: tc **rezilet**] (Înv) Nelegiuire.

răzimar *sn* [At: BARCIANU / Pl: *~e, ~i* sm / E: **răzima** + *-ar*] (Înv) Speteează.

răzimare *sf* vz **rezemare**

răzimat, ~ă *a* vz **rezemat**

răzimătoare *sf* vz **rezemătoare**

răzimătură *sf* vz **rezemătură**

răzimiș[1] *av* [At: F (1885), 466 / E: **răzima** + *-iș*] (Pop) **1** Hotărât (4). **2** Cu convingere.

răzimiș[2] *sn* [At: PAMFILE, S. T. 213 / V: *~zăm~* / Pl: ? / E: **răzimiș**[1]] **1-2** (Mol; îljv) **Cu răzămiș** Cu temei.

răzimuș *sm* vz **rezemuș**

răzista *v* vz **rezista**

răzișoară *sf* [At: MARIAN, S. R. I, 189 / V: *~zeș~* / Pl: *~re* / E: **rază** + *-ișoară*] (Pop) **1-2** (Șhp) Rază (2) mică. **3** Fiecare dintre ramurile coarnelor cerbului.

răzitoare *sf* vz **răzătoare**

răzitoriu *sn* vz **răzător**[1]

răzjudeca [At: COD. VOR. 60/3 / V: **răj~**, (reg) **~dica** / S și: *răsj~* / Pzi: *~judec* / E: *răz-* + **judeca**] **1** *vt* (Fșa) A judeca din nou. **2** *vt* A reflecta bine. **3** *vi* A pune la îndoială. **4** *vi* A comenta (4). **5** *vi* A răstălmăci (2).

răzjudecător *sm* [At: N. COSTIN, LET. II, 103/26 / S și: *răsj~* / Pl: *~i* / E: *răz-* + **judecător**] (Îvr) **1** Judecător suprem. **2** Stăpân (14).

răzjudica *v* vz **răzjudeca**

răzlăta *v* vz **răzleți**

răzlăltat, ~ă *a* vz **răzlețit**

răzlăți *v* vz **răzleți**

răzleț, ~eață [At: MAIORESCU, CR. II, 379 / V: *rez~* / S și: *răsl~* / Pl: *~i, ~e* / E: drr **răzleți**] **1** *a* (D. ființe sau grupuri de ființe) Care s-a desprins de colectivitate, îndepărtându-se de ceilalți Si: *singur, singuratic*. **2-3** *a, av* (D. lucruri) (Care este situat) la distanță unul de altul. **4** *a* (D. sunete, vorbe etc.) Care se produce la intervale de timp. **5** *a* (D. sunete, vorbe etc.) Fără continuitate. **6** *a* Împrăștiat. **7** *a* Care rătăcește din loc în loc Si: *pribeag*, (pop) *răzneț*. **8** *a* (D. ochi, privire) Tulbure.

răzleți [At: MAG. IST. III, 6/9 / V: **~lăta, ~lăți, rezlăți, rez~** / S și: *răsl~* / Pzi: *~țesc* / E: **răzneț**] **1** *vr* A se desprinde dintr-un grup. **2** *vr* A se despărți de colectivitate. **3** *vr* A se îndepărta unul de altul Si: *a se izola*, (pop) *a se răzni* (3), (reg) *a se razneți*. **4** *vr* (D. așezări) A întinde pe o suprafață mare. **5** *vr* (D. munți, ape) A se ramifica (4). **6** *vr* (Îrg) A se rătăci (1). **7** *vr* A se înstrăina. **8-9** *vtr* A (se) risipi. **10-11** *vtr* A (se) răspândi în direcții diferite. **12-13** *vtr* A (se) împrăștia.

răzlețire *sf* [At: CANTEMIR, HR. 86 / V: **~lăț~** / Pl: *~ri* / E: **răzleți**] **1** Desprindere de grup. **2** Separare de colectivitate. **3** Îndepărtare. **4** (Fig) Împrăștiere. **5** (Fig) Risipire (13).

răzlețit, ~ă *a* [At: BĂLCESCU, M. V. 122 / V: **~țat, rez~** / S și: *răsl~* / Pl: *~iți, ~e* / E: **răzleți**] **1** Care s-a desprins din grup, depărtându-se de ceilalți Si: *răznit* (1). **2** (D. case) Situat la distanță unul de altul Si: *izolat*. **3** (D. păr) Cu firele depărtate unele de altele Si: *răsfirat*[2] (1). **4** Răspândit în direcții diferite Si: *împrăștiat, risipit*. **5** (D. sate) Cu clădirile depărtate unele de altele Si: *răsfirat*[2] (3). **6** (D. ape) Ramificat (4).

răzloagă *sf* vz **răzlog**[1]

răzloc *sm* vz **răzlog**

răzlog[1] *sm* [At: BELDIMAN, E. 75/31 / V: **lozgloji, razloji** *smp*, **rasloaje, ~oagă** (S și: *răsloagă* / Pl: *răzloage*) *sf*, **~oc, ~oj** *sn*, **~lug** / S și: *răsl~* / Pl: *~ogi* / E: vsl **раслогъ**] (Reg) **1** Bucată lungă de lemn sau despicătură din trunchiul unui copac întrebuințată la îngrădituri. **2** Scândură groasă Si: *dulap*[2]. **3** (Trs; lpl) Scânduri lungi de 1 m, scobite pentru a intra una în alta și care se pun pe podul casei. **4** (Trs; lpl) Șindrile care nu se îmbucă. **5** (Mun) Stănog. **6** Împletitură făcută din nuiele sau din scoarță de tei, întrebuințată în loc de funie. **7** Strungă.

răzlog[2] *sn* [At: (a. 1761) IORGA, S. D. X, 392 / V: **~oj, ~op** / Pl: *~uri* / E: srb **razlog**] **1** (Înv) Sfat. **2** (Reg) Datină (2).

răzlogi [At: TEODORESCU, P. P. 286 / V: **~oji, ~ovi** / Pzi: *~ogesc* / E: **răzlog**[1]] (Reg) **1-2** *vtr* A (se) îndepărta de cineva sau de ceva. **3-4** *vtr* A (se) separa. **5** *vr* (D. turme) A se împrăștia. **6** *vt* A hotărî.

răzlogit, ~ă *a* [At: NOVACOVICIU, C. B. I, 19 / Pl: *~iți, ~e* / E: **răzlogi**] (Ban) Împărțit.

răzloj[1] *sn* vz **răzlog**[1]

răzloj[2] *sn* vz **răzlog**[2]

răzlop *sn* vz **răzlog**[2]

răzlug *sm* vz **răzlog**[1]

răzluși *vr* [At: (a. 1642) GCR. I, 98/3 / Pzi: *~șesc* / E: slv **разлоучити**] (Îvr) **1** A se desprinde de cineva sau de ceva. **2** A se depărta (1). **3** A se rupe.

răzma *v* vz **rezema**

răzmamă *sf* [At: MARIAN, NU. 63 / Pl: *~me* / E: *răz-* + **mamă**] (Reg) Străbunică.

răzmargine *sf* [At: COȘBUC, AE. 246 / Pl: *~ni* / E: *răz-* + **margine**] (Creație personală) Extremitate a unui lucru.

răzmat, ~ă *a* vz **rezemat**

răzmămi *vi* [At: LEXIC REG. 115 / Pzi: *~mesc* / E: **mamă**] (Buc) A înjura de mai multe ori de mamă.

răzmător *sn* vz **rezemătoare**

răzmățat, ~ă *a* [At: CIHAC, II, 95 / Pl: *~ați, ~e* / E: ns cf *dezmățat*] (Nob; d. lucruri) În dezordine.

răzmânca *vrr* [At: NOVACOVICIU, C. B. I, 19 / Pzi: *răzmănânc* / E: *răz-* + **mânca**] (Ban) **1** A se dușmăni. **2** A-și face rău unul altuia.

răzmeliță *sf* vz **răzmeriță**

răzmeri *vt* [At: POPA, V. 345 / Pzi: *~resc* / E: ns cf *răzmeriță*] (Rar) A alunga (5).

răzmericios, ~oasă *a* [At: (a. 1698) IORGA, ap. TDRG / V: **~mir~** / Pl: *~oși, ~oase* / E: **răzmeriță**] (Îvr) **1** Agitat (1). **2** Tulbure.

răzmeriță *sf* [At: CORESI, L. 360/8 / V: **~mir~** (A și: *~mír~*), **rez~, rezmir~**, (reg) **lismir~** (A: nct), **răzmeliță, ~mili~** (A și: *~milí~*), **rijm~** (A: nct), **rosmir~** (A: nct) / S și: *răs~* / Pl: *~țe, ~ți* / E: vsl **размирица**] **1** Război (1). **2** Răscoală[1] (1).

răzmii *snp* [At: CAMILAR, N. I, 218 / S și: *răsm~* / E: *răz-* + **mii** (pll *mie*)] **1** (Rar) Multe mii. **2** (Îla) **Mii și ~** În cantitate sau în număr foarte mare.

răzmiliță *sf* vz **răzmeriță**

răzmiricios, ~oasă *a* vz **răzmericios**

răzmiriță *sf* vz **răzmeriță**

răzmiriți *vr* [At: C. CANTACUZINO / Pzi: *~țesc* / E: **razmiriță**] (Înv) A se răzvrăti (5).

răzmoi *sn* [At: DLR / E: pvb **răzmuia**] (Reg; îe) **A băga rufele la ~** A pune rufele la muiat Si: *amoi* (3).

răzmuia *vt* [At: ALR II /836 / Pzi: *răzmoi* / E: *răz-* + **muia**] (Olt) A muia (rufele).

răzmuială *sf* [At: ALR II /836 / Pl: *~ieli* / E: **răzmuia** + *-eală*] (Reg) Înmuiere (a rufelor).

răznaște *vi* [At: CANTEMIR, HR. 100 / Pzi: *răznasc* / E: *raz-* + **naște**] (Îvr) A renaște (1).

răznatic, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ici* / E: **razna** + *-atic*] (Mun) **1** Care umblă razna. **2** Izolat. **3** Stingher.

răzneală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: **răzni** + *-eală*] (Mun) **1** Îndepărtare (de cârd, de turmă etc.) Si: *răzlețire* (1). **2** Rătăcire (1). **3** (Fig) Țicneală.

răznepot *sm* [At: I. CR. III, 36 / S și: *răsn~* / Pl: *~oți* / E: *răz-* + ***nepot***] (Rar) Strănepot.

răznet, ~eață *a* [At: ALECSANDRI, P. P. 280 / Pl: *~i, ~e* / E: ***razna*** + *-eț*] (Pop) **1** Care a luat-o razna. **2** Răzleț (1). **3** Pribeag. **4** Înstrăinat.

răzneți *vr* [At: ANGHEL, I. G. 25 / Pzi: *~esc* / E: ***răzneț***] (Rar) A se răzleți (3).

răzni [At: PANN, H. 75/5 / S și: *răsn~* / Pzi: *~nesc* / E: ***razna***] **1** *vr* (Pop; d. vite, oi etc) A se depărta (de cârd, de turmă etc). **2** *vr* (D. oameni) A se izola (de ai săi). **3** *vr* A se răzleți (3). **4** *vt* (Îe) **A o ~ spre cineva** sau **ceva** A se năpusti asupra cuiva sau a ceva. **5** *vt* (Îe) **A o ~ la fugă** A o lua la fugă. **6** *vt* (Reg) A răpi (1). **7** *vt* (Olt; Mun; îe) **A ~ vorba** A pierde firul ideilor. **8** *vt* (Îac) A face digresiuni în povestire.

răznit, ~ă *a* [At: GORJAN, H. II, 95/6 / V: (înv) ***răsin~*** / S și: *răsn~* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răzni***] **1** Izolat. **2** Rătăcit (1). **3** (Fig) Părăsit. **4** (Fig) Singuratic.

răznuță *sf* vz ***râznuță***

răzoară *sf* vz ***răzor***

răzol *sn* vz ***răzor***

răzor^1 *sn* [At: (a. 1575), BRĂESCU, M. 32 / V: (îrg) ***~oară*** *sf*, ***roz~***, (reg) ***~ol, rozol, ~zvor*** / S și: *răsor* / Pl: *~oare* / E: bg ***разор***] **1** Fâșie îngustă de pământ nearat sau brazdă adâncă servind de obicei ca hotar între două ogoare Si: *hat*^{1} (1). **2** Coamă de pământ formată din două brazde alăturate când arătura se începe de la mijlocul ogorului. **3** (Reg) Șanț făcut prin holdă ca să se scurgă apa. **4** Porțiune de pământ mai ridicată și nearată de-a lungul unui drum sau al unui șanț Si: *potecă*. **5** Loc arabil sau arat Si: *ogor*. **6** Strat de flori sau de legume. **7** (Îrg) Fâșie îngustă și lungă de pământ, servind adesea ca unitate de măsură. **8** (Prc) Șir (de viță de vie). **9** (Prc) Distanță între șiruri.

răzor^2 *sn* [At: ALECSANDRI, T. 852 / Pl: *~oare* / E: fr *ressort* după *răzor*^{1}] (Iuz) Arc mare de trăsură.

răzor^3 *sn* [At: ANTIPA, P. 789 / Pl: *~oare* / E: nct] (Reg) Drug de oțel ascuțit la un capăt cu care se fac găuri în gheață în vederea pescuitului cu năvodul.

răzoraș [At: PRAV. COND. (1780), 130 / V: (reg) ***roz~*** / Pl: *~e* sn, *~i* sm / E: ***răzor***^{1} + *-aș*] **1-6** (Șhp) *sn* Răzor^1 (**1, 4, 6**) (mic) Si: (reg) *răzorel* (**1-6**). **7** *sm* (Înv) Vecin (cu proprietatea).

răzorel *sn* [At: CHEST. IV, 129/778 / Pl: *~e* / E: ***răzor***^{1} + *-el*] (Reg) **1-6** (Șhp) Răzoraș (**1-6**).

răzori [At: (a. 1736) BUL. COM. IST. V, 243 / Pzi: *~resc* / E: ***răzor***^{1}] **1** *vt* (Rar) A delimita făcând răzor^1 (1). **2** *vt* (Rar) A separa. **3** *vr* (Înv) A se învecina.

răzorit, ~ă *a* [At: DELAVRANCEA, S. 167 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răzori***] Mărginit.

răzos, ~oase *a* [At: MARIAN, V. 112 / Pl: *~i, ~oase* / E: ***rază*** + *-os*] (Mol) Cu raze (1).

răzui *vt* [At: KLEIN, D. 155 / Pzi: *~esc*, (pop) *răzui* / E: ***raz***^{1} + *-ui*] **1** A îndepărta cu ajutorul unei unelte un strat subțire de pe suprafața unui lucru Si: *a rade* (1), (reg) *răzălui* (1). **2** (Fig) A atinge în treacăt. **3** A freca un corp cu o unealtă sau de o unealtă, pentru a obține un material mărunțit. **4** A da pe răzătoare (1).

răzuială *sf* [At: MANOLESCU, I. 67 / E: ***răzui*** + *-eală*] Răzuire.

răzuire *sf* [At: POLIZU / E: ***răzui***] Îndepărtare, cu ajutorul unei unelte, a unui strat subțire de pe suprafața unui lucru Si: *radere* (1), *răzuială*, (reg) *răzăluială, răzăluire*, (rar) *răzuit*^{1}.

răzuit^1 *sn* [At: VLASIU, A. P. 363 / E: ***răzui***] (Rar) Răzuire.

răzuit^2***, ~ă*** *a* [At: PISCUPESCU, O. 225/18 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***răzui***] Ras^2 (1).

răzuitoare *sf* [At: DRLU / V: (îrg) ***~zăi~***, (reg) ***râzăi~, ~zăiet~, ~zâi~, ~zii~, rezii~*** / Pl: *~ori* / E: ***răzui*** + *-toare*] **1** Unealtă cu care se răzuiesc diferite obiecte (pentru a le curăța sau netezi) Si: (reg) *răzătoare* (6). **2** (Rar) Pilă. **3** (Reg) Unealtă cu ajutorul căreia se desfac boabele de pe știuleții de porumb. **4** (Reg) Otic. **5** Unealtă alcătuită dintr-o lamă de metal cu coada de lemn, folosită la curățirea noroiului sau a gheții acumulate între șinele de cale ferată. **6** Răzătoare (1).

răzuitor *sn* [At: ORBONAȘ, MEC. 227 / Pl: *~oare* / E: ***răzui*** + *-tor*] **1** (Rar) Răzătoare (4). **2** (Reg) Otic (4). **3** (Reg) Răzătoare (1).

răzuitură *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***răzui*** + *-tură*] (Reg) **1** Răzuire. **2** (Ccr) Aluat ras de pe vasul în care s-a frământat pâinea Si: *răsătură* (7), *răzătoare* (5), (reg) *răzălitură*.

răzuma *v* vz ***rezema***

răzumăn, ~ă [At: NOVACOVICIU, C. B. I, 19 / Pl: *~i, ~e* / E: srb ***rezuman***] (Sbm; Ban) **1** *a* (D. persoane) Priceput. **2** *a* (D. persoane) Deștept (4). **3** *a* (D. vorbire) Clar și lămurit. **4** *av* Sincer.

răzuș, ~ă [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie, 136^r/27 / Pl: *~uri* sn, (rar) *~i* sf / E: ***raz***^{1} + *-uș*] **1** *sn* Daltă de diferite forme și mărimi, folosită în dulgherie, tâmplărie, rotărie etc. Si: *gripcă* (4), *teslă*. **2** *sn* (Reg) Șurubelniță. **3** *sn* (Reg) Otic (1). **4** *sn* Unealtă de lemn sau de fier, de forma unei tesle mici, folosită pentru a rade aluatul de pe covată Si: (reg) *răzătoare* (4), *răzuitor* (1). **5** *sn* Unealtă de fier sau de lemn cu care se desprinde coaja de pe bușteni. **6** *sn* Unealtă pentru plivit, formată dintr-un băț prevăzut la capăt cu o bucată de fier, lată și tăioasă. **7** *sf* (Reg) Pârghie (la moară). **8** *sf* Piesă de lemn care oprește sulurile războiului de țesut să se desfășoare mai mult decât trebuie.

răzvală *sf* [At: ZILOT, CRON. 353 / V: (înv) ***~an*** *sn*, ***rez~*** / S și: *răsv~* / Pl: ? / E: slv ***развала***] (Îvp) **1-2** Răzmeriță (**1-2**).

răzvan^1 *sn* vz ***rădvan***

răzvan^2 *sn* vz ***răzvală***

răzvărsa *v* vz ***revărsa***

răzvărsat, ~ă *a* vz ***revărsat***^{2}

răzvărui *vt* [At: SLAVICI, O. II, 23 / Pzi: *~esc* / E: *răz-* + ***vărui***] (Rar) **1** A vărui din nou. **2** A vărui de mai multe ori.

răzvârî *v* vz ***răzvări***

răzvârti *v* vz ***răzvrăti***

răzvechi, ~e *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~* / E: *răz-* + ***vechi***] (Rar) Foarte vechi.

răzvedit *av* [At: SBIERA, F. S. 29 / S și: *răsv~* / E: ***răzvidi***] Deslușit (4).

răzvesti *vt* [At: CORESI, L. 85/18 / Pzi: *~tesc* / E: slv ***развѣщати***] (Îvr) A instiga.

răzvidi *vi* [At: CADE / Pzi: *~desc* / E: ucr ***развидати*** „a cerceta", „a afla"] (Rar) A explica (1).

răzvlăti *v* vz ***răzvrăti***

răzvlătire *sf* vz ***răzvrătire***

răzvlătitor, ~oare *a* vz ***răzvrătitor***

răzvod *sn* [At: CR (1830), 293^r/14 / Pl: *~uri* / E: rs ***развод***] (Înv) Paradă militară.

răzvoluție *sn* vz ***revoluție***

răzvor *sn* vz ***răzor***

răzvot *sn* [At: SĂGHINESCU, V. 66 / Pl: *~uri* / E: *răz-* + ***vot***] (Rar) Votare din nou a unei propuneri, a unei legi etc. care a fost respinsă printr-un vot anterior.

răzvrăti [At: PSALT. 27 / V: (înv) ***~vârti, ~vlăti, ~reți*** (S și: *răsvreți*) / S și: *răsv~, resv~* / Pzi: *~tesc* / E: vsl ***развратити***] **1-2** *vtr* (Înv) A (se) schimba. **3** *vr* (Înv) A se lepăda de cineva. **4-5** *vtr* A (se) revolta. **6** *vr* A se indigna. **7** *vi* (Rar) A complota (împotriva cuiva). **8-9** *vtr* A (se) împrăștia. **10** *vt* A scormoni.

răzvrătire *sf* [At: PSALT. 273 / V: (înv) ***~vlă~*** (S și: *răsvlă~*), ***rezvlet~*** / S și: *răsv~, resv~* / Pl: *~ri* / E: ***răzvrăti***] **1** Răscoală^1 (1). **2** Nesupunere. **3** Instigare la revoltă. **4** Indignare. **5** (Fig; rar) Agitație (1).

răzvrătit, ~ă [At: PSALT. 315 / V: ***~ret~*** / S și: *răs~, res~* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***razvrăti***] **1-2** *smf, a* Răsculat (**1-2**). **3-4** *smf, a* Nesupus. **5** *a* (Fig) Răvășit^2 (3). **6** *a* (D. ape) Învolburat.

răzvrătitor, ~oare *smf, a* [At: ȘINCAI, HR. III, 277/37 / V: (înv) ***~vlă~*** (S și: *răsvlătitor*), ***~iu*** (S și: *resvrătitoriu*) / S și: *răsv~* / Pl: *~i, ~oare* /

E: *răzvrăti* + *-tor*] 1-2 (Persoană) care instigă la răzvrătire (1) Si: *instigator*, *revoltător*, (înv) *răscolnic*[1].
răzvrătitoriu, *~oare a* vz *răzvrătitor*
răzvrăt sn [At: BARCIANU / S și: *răsv~* / Pl: ? / E: pvb *răzvrăti*] (Rar) 1-4 Răzvrătire (1-4).
răzvreti v vz *răzvrăti*
răzvretit, *~ă smf*, *a* vz *răzvrătit*
răzvuna v vz *răzbuna*
râbac sm [At: DLR / Pl: *~aci* / E: ns cf ucr *рибак* „pescar", „pescăruș"] (Reg) Om mic de statură.
râbar sm [At: LB / V: (reg) *hărb~*, *lib~*, *răb~*, *rib~* / Pl: *~i* / E: bg **рибар**, rs **рыбарь**, ucr **рибарь**] 1 Pasăre din ordinul pescărușilor, asemănătoare cu rândunica, care trăiește pe malul mării și se hrănește cu pești mici Si: *chirighiță* (1), *rândunica* (7)*-de-mare* (*Sterna hirundo*). 2 (Orn; Trs) Pescărel (*Cinclus cinclus*).
râbiță[1] *sf* [At: LB / V: *ranghită*, *răb~*, *râmb~*, *rânchită*, *rângață*, *rib~*, *rinchită*, *ringhită* / Pl: *~te*, *~ți* / E: bg **рибица**, scr *ribica*, cf rs *рыбец*] (Reg) 1 (Iht) Porcușor (*Gobio gobio*). 2 (Iht) Behliță (2) (*Rhodeus amarus*). 3 Pește cu corpul alungit și turtit lateral, cu pete brune și o dungă aurie pe mijloc (*Cobitis aurata balcanica*). 4 (Iht) Plevușcă (*Leucaspius delineatus*). 5 (Îf *righiță*) Pește care se găsește în râurile mici și care seamănă cu țiparul, lung de cel mult 10 cm, nedefinit mai îndeaproape Si: *ribițoancă*.
râbiță[2] *sf* vz *ribiță*[1]
râbâi vt [At: LEXIC REG. II, 16 / Pzi: *răbâi* / E: nct] (Mun) A scormoni (pământul).
râca i [At: IONESCU, N. 47 / E: fo] (Arc) Imită zgomotul produs prin zgâriere.
râcalău sm vz *râncalău*
râcă[1] *sf* [At: M. COSTIN, O. 327 / V: (4-9) *rică* / Pl: (1-3) *râci* / E: *râcâi*[1]] 1 (Reg) Gropiță în pământ la unele jocuri de copii. 2 (Reg) Groapă mică prin care sunt delimitate două terenuri de fânaț. 3 (Reg) Partea inferioară a piciorului găinii Si: (reg) *râcâitoare* (4). 4 (Fam) Ceartă (1). 5 (Îe) **A căuta** (cuiva) ~ A căuta (cuiva) prilej de ceartă cu orice preț. 6 (Îe) **A purta** (cuiva) ~ A purta (cuiva) dușmănie. 7 (Îe) **A se pune în** ~ (cu cineva) A se împotrivi (cuiva) luându-se la ceartă. 8 (Îe) **A băga** ~ A învrăjbi. 9 (Reg) Persoană care provoacă ceartă.
râcă[2] *sf* [At: ALR II 4362/899 / Pl: *râci* / E: nct] (Reg) Arșic (la jocul de copii).
râcă[3] *av* [At: PAȘCA, GL. / E: nct] (Reg) 1 (Îlav) **Râcă-râcă**, **râre-râre** Iute-iute. 2 (Îal) Gata-gata.
râcâi[1] *vi* [At: COD. VOR. 164/13 / V: *răc~*, *ric~* / Pzi: *~esc* / E: vsl **рыкати**, **рикати**] (Înv) A răcni.
râcâi[2] *vr* [At: VICIU, GL. / Pzi: *râcâi* / E: ns cf alb *rrek(em)*] (Reg) 1 A se opinti. 2 A se îmbolnăvi din cauza unui efort prea mare. 3 A se zbate.
râcâi[3] *v* vz *răcâi*
râcăitură sf vz *râcâitură*
râcălău sm vz *râncălău*
râcălui vti [At: ȘEZ. V, 121 / V: *răc~* / Pzi: *~esc* / E: ns cf *râcâi*[1]] 1-2 (Mol) A scurma. 3-4 A râcâi (1, 2). 5-6 A răzui (1). 7-8 A curăța (1).
râcănel sm vz *răcănel*
râcâi[1] *vt* [At: PANN, P. V. I, 129 / V: (îvr) *~căi* / Pzi: *râcâi* / E: fo] 1 (D. păsări sau animale) A scurma pământul cu ghearele sau cu labele. 2 (D. oameni) A zgâria cu unghiile (sau cu ajutorul unui instrument) Si: (reg) *a râcălui* (4). 3 (Fig; d. stări sufletești, gânduri etc.) A frământa (10). 4 (Îe) **A-i** ~ (cuiva) **inima** A chinui pe cineva un gând, un sentiment etc. 5 (Îe) **A(-l)** ~ (pe cineva) **la inimă** A neliniști. 6 (Reg) A răscoli focul, jăraticul pentru a-l înviora Si: *a zgândări*. 7 (Reg) A scărpina. 8 A îndepărta prin radere un înveliș, un strat Si: *a răzui*.
râcâi[2] *v* vz *cârâi*
râcâi[3] *v* vz *hârcâi*
râcâi[4] *v* vz *râgâi*[1]
râcâială sf [At: DM / Pl: *~ieli* / E: *râcâit*[1] + *-eală*] 1-10 Râcâitură (1-10).
râcâire sf [At: DL / Pl: *~ri* / E: *râcâi*[1]] 1 Scurmare a pământului cu ghearele sau cu labele Si: *râcâit*[1] (1), (reg) *răcâiș* (1). 2 Zgâriere cu unghiile (sau cu ajutorul unor instrumente) Si: *râcâit*[1] (2), (reg) *râcâiș* (2). 3 (Fig) Frământare (10). 4 (Reg) Răscolire a focului, a jăraticului pentru a-l înviora Si: *râcâit*[1] (4), *zgândărire*, (reg) *râcâiș* (4). 5 (Reg) Scărpinare. 6 Îndepărtare prin radere a unui înveliș, a unui strat Si: *răzuire*, *râcâit*[1] (6), (reg) *râcâiș* (6).
râcâiș sn [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: *râcâi*[1] + *-iș*] (Mun) 1-6 Râcâire (1-6).
râcâit[1] *sn* [At: DL / Pl: ? / E: *râcâi*[1]] 1-6 Râcâire (1-6). 7-10 Zgomotul produs prin râcâire (1, 2, 4, 6).
râcâit[2], *~ă a* [At: DEX / Pl: *~iți*, *~e* / E: *râcâit*[1]] 1 Care este scurmat cu ghearele sau cu labele. 2 Care este zgâriat cu unghiile (sau cu ajutorul unui instrument). 3 (Fig) Care este frământat de stări sufletești, gânduri etc. 4 (Reg; d. foc, jăratic) Care este răscolit Si: *zgândărit*. 5 (Reg) Care este scărpinat. 6 Care este îndepărtat prin radere Si: *răzuit*.
râcâitor, *~oare* [At: ECONOMIA, 103 / V: *~căi~* / Pl: *~i*, *~oare* / E: *râcâi*[1] + *-tor*] (Reg) 1-2 *a* (D păsări) Care râcâie[1] (1-2). 3 *sn* Vătrai cu care se răscolește jăraticul în cuptor Si: (reg) *jărutor*. 4 *sf* Partea inferioară a piciorului găinii Si: *râcă*[1] (3).
râcâitură sf [At: DELAVRANCEA, S. 156 / P: *~câ-i~* / V: (reg) *~căi~* / Pl: *~ri* / E: *râcâi*[1] + *-tura*] 1-6 Râcâire (1-6). 7 Resturi de la râcâire (1-2). 8-13 Zgomot produs prin râcâire (1-6).
râcea sa [At: RĂDULESCU-CODIN / Pl: ? / E: nct] (Mun; dep) Om mic de statură și diform Cf *stârpitură*.
râceat, *~ă a* [At: VÂRCOL, V. 98 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ns cf *râcea*] (Olt) Slab.
râchită sf vz *răchită*
râchitor sn vz *răschitor*
râcni v vz *răcni*[1]
râcnire sf vz *răcnire*
râde [At: PSALT. 101 / V: (îvr) *ride*, (înv) *rede* / Pzi: *râd*, (și înv) *râz* / E: ml *ridere*] 1 *vi* (Adesea urmat de determinări modale) A-și manifesta veselia sau satisfacția printr-o mișcare caracteristică a feței și a gurii, scoțând în același timp sunete specifice, succesive și nearticulate. 2 *vi* (Îe) **A ~ galben** A râde fals. 3 *vi* (Îe) **A** ~ (cuiva) **în nas** (sau **în față**, **în obraz**) A sfida pe cineva. 4-5 *vir* (Pop; îe) **A (se) zâmbi** (sau, înv **zâmbire**) **a** ~ A surâde. 6 *vi* (Pan; d păsări) A scoate sunete asemănătoare cu râsul[2] (1) omului. 7 *vi* A se distra. 8 *vi* A fi mulțumit, vesel, fericit. 9 *vi* (Cu determinări în dativ sau introduse prin prepoziția „la") A arăta cuiva simpatic, surâzându-i. 10 *vi* (Cu determinări în dativ sau introduse prin prepoziția „la") A zâmbi. 11 *vi* (D. soartă, noroc) A-i fi cuiva favorabil. 12 *vi* A-și bate joc de cineva (sau de ceva). 13-14 *vti* (Îe) **(Mă) râd** (sau **a ~**) **și câinii** (sau **curcile, ciorile, papagalii**) (de cineva) Se spune despre cineva care s-a compromis. 15 *vi* (Pop; cu pronumele în dativ) A silui o femeie. 16 *vi* A nu da importanță la ceva Si: *a nesocoti*. 17 *vi* (Îe) **A** ~ (sau, rar **a-și** ~) **în barbă** (sau **pe sub mustață**) A râde (1) reținut.
râdere sf [At: BOLINTINEANU, O. 213 / Pl: *~ri* / E: *râde*] 1 Manifestare a veseliei sau a satisfacției printr-o mișcare a feței și a gurii, scoțând în același timp sunete specifice, succesive și nearticulate Si: *râs*[2] (1). 2 (Pan; d. păsări) Scoatere de sunete asemănătoare cu râsul[2] (1) omului. 3 Distracție (1). 4 Mulțumire. 5 *vi* Nesocotire.
râdie sf vz *reghie*
râfă sf vz *rufă*
râgaci sf vz *răgace*[1]
râgacie sf vz *răgace*[1]
râgă sf vz *rână*
râgâi[1] *vi* [At: PSALT. 86 / V: *râg~*, *~gâi*, *râgâi*, *rig~* / Pzi: *~esc* și *râgâi* / E: vsl **отрыгати**, **отригати**] (Înv) 1 A da la iveală. 2 A rupe (49).
râgâi[2] *v* vz *râgâi*[1]
râgâială sf vz *râgâială*
râgăire sf vz *râgâire*

râgăitură sf vz *râgâitură*
râgeal smm vz *regeal*
râgealâc sn vz *regealâc*
râghie sf vz *reghie*
râgi v vz *rage*
râgâi[1] [At: ANON. CAR. / V: (reg) *gârăi, gârâi, răgăi, râcăi, ~găi, rigăi, ricăi, or~,* / Pzi: *râgâi* și (reg) *~esc* / E: fo. cf bg *ръгнъ*, scr *rigati*] 1 A scotate din gât un zgomot caracteristic, provocat de eliminarea gazelor din stomac. 2 (Rar) A hârâi (2).
râgâi[2] *v* vz *cârâi*
râgâi[3] *v* vz *râgăi*[1]
râgâială sf [At: BIANU. D.S. / V: (reg) *~găi~, răgăi~* / P: *~gâ-ia~* / Pl: *~ieli* / E: *râgâi*[1] + *-eală*] 1-2 Râgâire (1-2). 3-4 Râgâit (3-4).
râgâire sf [At: DHLR I. 257 / V: (reg) *~găi~, răgăi~, rigăi~* / Pl: *~ri* / E: *râgâi*[1]] 1 Scoatere de zgomot din gât provocat de eliminarea gazelor din stomac Si: *râgâială* (1), *râgâit*[1] (1), *râgâitură* (4). 2 (Rar) Hârâire (2).
râgâit[1] *sn* [At: REBREANU, I. 34 / Pl: *~uri* / E: *râgâi*[1]] 1-2 Râgâire (1-2). 3-4 Zgomot produs prin râgâire (1-2) Si: *râgâială* (1-2), *râgâitură* (1-2).
râgâit[2], *~ă a* [At: MDA / Pl: *~iți, ~e* / E: *râgâi*[1]] 1 Care este scos din gât datorită eliminării gazelor din stomac. 2 Hârâit (2).
râgâitură sf [At: ANON. CAR. / V: (reg) *~găi~, răgăi~* / Pl: *~ri* / E: *râgâi*[1] + *-tură*] 1-4 Râgâit[1] (1-4).
râglă sf vz *brâglă*
râgnă sf vz *râvnă*
râhnă sf vz *râvnă*
râhni v vz *râvni*
râhnitor, ~oare smf vz *râvnitor*
râhnoi, ~oaie [At: CANDREA, F. 118 / V: *răh~* / Pl: *~, ~oaie* / E: *râhnă* + *-oi*] 1 *smf* (Reg; în descântece) Ființă imaginară despre care se crede că aduce râvna (9). 2-3 *a* (Reg) Râvnitor (7-8).
râia vir [At: (a. 1652) TDRG / Pzi: *~iez* / E: *râie*] 1-2 A (se) îmbolnăvi de râie (1) Si: (îvr) *a (se) râioșa*.
râială sf [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ieli* / E: *râia* + *-eală*] (Reg) Râie (1).
râiat[1] *sn* [At: H IX 46 / Pl: ? / E: *râia*] (Reg) Râie (1).
râiat[2], *~ă a* [At: TDRG / Pl: *~ați, ~e* / E: *râia*] (Reg) Îmbolnăvit de râie (1) Si: *râios* (2).
râie sf [At: HERODOT (1645), 236 / P: *râ-ie* / V: (îvr) *răie* / Pl: *râi* / E: ml *aranea* „păianjen"] 1 (Pop) Boală de piele la oameni și la animale, cauzată de un parazit și caracterizată prin apariția unor bubițe (localizate mai ales între degete) care produc mâncărime Si: *scabie*. 2 (Îs) ~ *căprească* (sau, înv, *sălbatică*) Formă mai gravă de râie (1), frecventă mai ales la animale (în special la capre). 3 (Îe) **Se ține ca ~ia de om** Se zice despre cineva de care nu mai poți să scapi. 4 (Reg; îe) **A(-i) face** (cuiva) **~ pe inimă** A fi invidios pentru ceva. 5 (Reg; îae) A necăji. 6 (Fig) Termen depreciativ pentru oameni și animale rele, care provoacă multe necazuri Si: *pacoste, năpastă*. 7 (Bot; îc) **~ia-broaștei** (sau **~broștească, ~de-apă**) Mătasea-broaștei (*Peplis portula*). 8 (Bot; șîc) **~ia-pământului, ~rusească** Busuioc-sălbatic (*Galinsoga parviflora*). 9-10 (Bot; îc) **~trifoiului** Torțel (*Cuscuta epytimum, cuscuta europaea*). 11 Gălbează (3) (*Cuscuta trifolii*). 12 (Îc) **~ia neagră a cartofului** Boală a cartofului provocată de o ciupercă și manifestată prin apariția unor excrescențe moi, negre-brune, pe părțile subterane ale plantei.
râiere sf [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: *râia*] (Rar) Îmbolnăvire de râie (1).
râios, ~oasă [At: BIBLIA (1688) 82[2]/8 / P: *râ-ios* / V: (îvr) *răi~*, (reg) *rios, irios* / Pl: *~oși, ~oase* / E: *râie* + *-os*] 1-2 *smf, a* (Ființă) care este bolnavă de râie (1) Si: *scabios*, (reg) *răpănos, râiat* (1-2). 3-4 *smf, a* (Reg) (Ființă) care este bolnavă de zgaibă Si: (reg) *zgaibos*. 5-6 *smf, a* (Reg; pex) (Om) care este murdar. 7-8 *sm, a* (Dep) (Om) parșiv. 9 *smf* (Fam; îe) **A face pe ~ul** A fi înfumurat fără motiv. 10 *smf* (Fam; îae) A fi arogant. 11 *a* (Fig; d. lucruri) Care este plin de asperități Si: *aspru* (1), *rugos, scorojit*.
râioșa vr [At: DRLU / Pzi: *~șez* / E: *râios*] (Îvr) A se umple de râie (1).
râiuță sf [At: DR / Pl: *~țe* / E: *râie* + *-uță*] (Hip) Râie (1).
râjioară sf [At: BORZA, D. / Pl: *~re* / E : nct] (Bot) 1 Bujor (1) (*Paeonia officinalis*). 2 Bujor (3) românesc (*Paeonia peregrina*).
râjghina, ~ă a vz *răzghina*
râjioară sf vz *rujioar*
râjnea sf [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ele* / E: nct] (Reg) 1 Lanț scurt la frâul sau la căpăstrul cailor. 2 Piedică de fier (la cai).
râjneală sf vz *râșneală*
râjneică sf [At: ALR SN IV, h 1052/362 / Pl: *~ici* / E: ns cf *râșni*] (Reg) Răzătoare pentru hrean.
râjneț, ~eață a [At: TEODORESCU, P. P. 117 / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *răzni*] (Reg) 1 (D. picioare) Crăcănat (2). 2 Rătăcit (4).
râjni[1] *v* vz *rânji*
râjni[2] *v* vz *râșni*
râjnică sf [At: DDRF / V: *rij~* / Pl: *~ici* / E: nct] (Bot) 1 Plantă erbacee din familia cruciferelor cu flori mici și albe, care crește prin păduri (*Cardamine impatiens*). 2 Plantă erbacee din familia cruciferelor cu flori liliachii, rar albe Si: (reg) *stupitul cucului* (*Cardamine pratensis*). 3 Plantă din familia crucifere cu rădăcina subțire, tulpina de 7-30 cm, de regulă albă, la bază cu rozetă de frunze penat-compuse, cu inflorescență la început densă, apoi prelungită (*Cardamine hirsuta*). 4 Plantă din familia crucifere cu rădăcina subțire, cu tulpina înaltă de 10-30 cm, puțin ramificate, cu frunze pețiolate, penat-compuse, cu flori racem pauciflor, la început dens, apoi prelungit (*Cardamine flexuosa*). 5 Drobușor (1) (*Isatis tinctoria*).
râjnire sf vz *râșnire*
râjnitoare sf vz *râșnitoare*
râjnitor sn vz *râșnitoare*
râjniță sf vz *râșniță*
râlă[1] *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: *~le* / E: nct] (Reg) 1 Minciună. 2 Calomnie. 3 (Fig) Om nemernic.
râlă[2] *sf* [At: I. BRĂESCU, M. 70 / S și: *rălă* / Pl: ? / E: ns cf ger *Rille*] (Reg) Șanț mic Si: *scurgere, rigolă*.
râlă[3] *sf* vz *liră*
râlă[4] *sf* vz *rână*
râldi vi [At: DDRF / Pzi: *~desc* / E: nct] (Reg) A glumi (1).
râma [At: PSALT. 10 / V: (înv) *rima*, (reg) *ruma* / Pzi: *râm*, (reg) *râmez* / E: ml *rimare*] 1-2 *vti* A săpa (pământul). 3-4 *vti* A scormoni (pământul). 5-6 *vti* (Spc; d porci) A scurma (pământul) cu râtul Si: (reg) *a jirmui, a râtui*[1] (1-2), *a ruciuli, a rujmuli*. 7 *vt* (Îe) **A-l ~ (un gând** pe cineva) **la** (sau **în, prin**) **inimă** A chinui (un gând) pe cineva.
râmac s [At: ANTIPA, P. 788 / Pl: ? / E: *râmă* + *-ac*] (Reg) Undiță specială pentru pescuit în apă tulbure.
râmare sf [At: POLIZU / Pl: *~mări* / E: *râma*] 1 Săpare. 2 Scormonire.
râmat[1] *sn* [At: MDA ms / Pl: ? / E: *râma*] 1-2 Râmare (1-2). 3-4 Zgomotul produs de râmare (1-2).
râmat[2] *a* [At: DRLU / Pl: *~ați, ~e* / E: *râma*] (D. pământ) 1 Săpat[2]. 2 Scormonit[2].
râmă sf [At: ANON. CAR. / V: (reg) *rimă, rumă, arimă* / Pl: *~me*, (reg) *~mi* / E: *râma*] Vierme cu corpul lung, de culoare roșcată, care trăiește în pământ (afânându-l și contribuind la formarea humusului) sau pe sub pietre, hrănindu-se cu pământ bogat în resturi vegetale (*Lumbricus terrestris*).
râmăgătură sf vz *rumegătură*
râmăt s [At: PAMFILIE, J. II, 163 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *ramat, jâmăt*] (Reg; îc) **A avea un ~ de copii** A avea copii mulți.
râmător, ~oare [At: PRAV. 23 / V: (înv) *~iu sm* / Pl: *~i, ~oare* / E: *râma* + *-(ă)tor*] 1 *smf* (Înv) Porc. 2 *smf* (Îs) ~ *sălbatic* Porc mistreț. 3 *smf*

(Fig; dep; d oameni) Grosolan (1). 4 *a* Care sapă pământul. 5 *a* Care scormonește pământul. 6 *sn* (Reg) Fier lat la plug Si: *brăzdar* (1).

râmătoriu *sm* vz ***râmător***

râmătură *sf* [At: LB / Pl: *~ri* / E: ***râma*** + *-(ă)tură*] 1 Loc râmat. 2 Pământ scormonit și răsturnat (de porc). 3 (Rar; pan) Drum rău. 4 (Reg) Teren erodat.

râmbițar *sm* [At: H XVII, 120 / V: ***~mghi~*** / Pl: *~i* / E: ***râmbiță*** + *-ar*] (Reg; îf *râmghițar*) Pește nedefinit mai îndeaproape.

râmbiță *sf* vz ***râbiță***[1]

râmboacă *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oci* / E: ns cf *drâmboi*] (Reg) 1 Om grosolan. 2 Om greoi la minte.

râmboci *vri* [At: COMAN, GL. / V: ***rânvo~*** / Pzi: 3 *~ocește* / E: ns cf *râmbușa, râmbotire*] 1-2 (Reg; îe) **A i se ~** A avea chef de ceva.

râmboi[1] *sm* vz ***drâmboi***

râmboi[2] *v* vz ***drâmboia***

râmboia *v* vz ***drâmboia***

râmboiat, ~ă *a* vz ***drâmboiat***

râmbotire *sf* [At: DLR / Pl: *~ri* / E: ns cf *râmboci*] (Reg) Poftă.

râmbușa *vri* [At: REV. CRIT. I, 225 / Pzi: ? / E: ns cf *romboci*] 1-2 (Reg; îe) **A i se ~** A-i veni chef de ceva.

râmf *sn* vz ***remf***

râmfoi *vt* [At: ALR I, 1620/90 / Pzi: *râmfoi* / / E: ns cf *fornăi, fonfăi*] (Reg) A vorbi pe nas Si: *a fonfăi*.

râmlaș *sn* vz ***rămlaș***

râmlean, ~ă [At: CORESI, EV. 517 / V: ***râm~, ~mne~, rom~*** / Pl: *~eni, ~ene* / E: vsl **римлıанинъ**] (Înv) 1-2 *smf, a* (Persoană) care făcea parte din populația de bază a statului roman și care se bucura de drepturi depline de cetățenie Si: *roman*[1] (1-2). 3-4 *smf, a* (Om) care era originar din Roma sau din Imperiul Roman. 5 *smp* Populația de bază care locuia în statul roman. 6 *a* Care aparținea Romei sau Imperiului Roman. 7 *a* Care aparține râmlenilor (5). 8 *a* Privitor la statul roman. 9 *a* Privitor la râmleni (5). 10 *a* Care provine din statul roman.

râmlenesc, ~ească *a* [At: M. COSTIN, ap. GÂDEI / Pl: *~ești* / E: ***râmlean*** + *-esc*] (Înv) 1 Specific râmlenilor (5). 2 Care se referă la râmleni (5). 3 Care provine de la râmleni (5). 4 Care aparține râmlenilor (5).

râmlenește *av* [At: M. COSTIN, ap. GÂDEI / E: ***râmlean*** + *-ește*] (Înv) 1 Ca râmlenii (5). 2 În limba latină.

râmnă[1] *sf* vz ***rână***

râmnă[2] *sf* vz ***râvnă***

râmneală *sf* [At: GR. S. VI, 112 / Pl: *~eli* / E: ***râmni*** + *-eală*] (În descântece) Lăcomie.

râmnean *sm* vz ***râmlean***

râmni *sn* vz ***râvni***

râmnic *sn* [At: (a. 1755) URICARIUL, XVI, 114 / V: (reg) ***râvnic, remnic*** / Pl: *~ice* / E: ucr **рибник**, bg **рыбник**] (Reg) 1 (Mpl) Iaz artificial cu pește Si: *heleșteu* (2). 2 Loc (mlăștinos) cu heleșteie sau bălți. 3 Teren mlăștinos redat agriculturii. 4 „Locul cu iarbă din sat unde pasc animalele și păsările de pe lângă casa omului". 5 Vale.

râmnicel *sn* [At: (a. 1755) URICARIUL, XVI, 157 / Pl: *~e* / E: ***râmnic*** + *-el*] 1-2 (Reg; șhp) Râmnic (1) mic.

râmnicios, ~oasă *a* [At: PASCU, S. 76 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***râmni*** + *-cios*] (Reg) Râvnitor (6).

râmnicos, ~oasă *a* [At: RĂDULESCU-CODIN / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***râmni*** + *-cos*] (Reg) Râvnitor (6).

râmnire *sf* vz ***râvnire***

râmnit, ~ă *a* vz ***râvnit***

râmnitor, ~oare *smf* vz ***râvnitor***

râmnitoreasă *sf* [At: GR. S. VI, 114 / Pl: *~ese* / E: ***râmnitor*** + *-easă*] (Într-un descântec) Persoană care face farmece Si: *râvnitoare* (9).

râmnitură *sf* vz ***râvnitură***

râmoia *vti* [At: DLR / Pzi: 3 *~oaie* / E: ns cf *râma*] (Reg) 1-2 A râma (1-2).

râmpeș, ~ă *a* [At: IOVESCU, N. 47 / Pl: *~i, ~e* / E: nct] (Mun; csnp) Bleg (5).

râmpi *vt* [At: DLR / Pzi: *~pesc* / E: ns cf *crâmpi*] (Reg) A împinge.

râmui *vti* [At: ANON. CAR. / Pzi: 3 *râmuie, ~ește* / E: ns cf *râma, jirmui*] 1-2 (Reg; mai ales d. porci) A râma (1-2).

râmuitor *sm* [At: ANON. CAR. / Pl: *~i* / E: ***râmui*** + *-tor*] (Reg) Porc.

râmuitură *sf* [At: CALENDARIU (1814) 86/11 / Pl: *~ri* / E: ***râmui*** + *tură*] (Reg) Pământ râmat Si: *râmătură* (1).

râmuș *s* [At: DR. IV, 852 / S și: *răm~* / Pl: ? / E: ***râma*** + *-uș*] (Reg) Botul porcului Si: *rât* (1).

rână *sf* [At: DDRF / V: (reg) ***râlă***, (reg) ***râmnă*** (Pl: *râmnuri*), ***râgă, râznă, rună*** / Pl: *~ne*, (reg) *~ni* / E: ml ***ren, renis***] 1 (Reg; lpl) Mușchii din regiunea renală Si: *șale*. 2 Fiecare dintre cele două laturi ale corpului omenesc Si: *coastă* (11), *latură, șold*. 3-4 (D. oameni; îljv) **Într-o** (sau **pe o**) **~** Culcat (sau aplecat) pe o parte, cu partea de sus a corpului sprijinită într-un cot. 5-6 (D. oameni; îal) Ridicat în picioare, cu corpul puțin îndoit. 7-8 (D. animale; îal) Culcat pe o latură. 9 (D. obiecte; îlav) **Într-o** (sau **pe o**) **~** Înclinat într-o parte Cf: *pieziș, strâmb, șoldiu*.

rânc[1] [At: DR. III, 768 / V: ***~ng, ~ngi*** / Pl: *~nci* / E: ns cf *râncaci*] 1-2 *sm, a* (Reg) (Animal) râncaci (1). 3 *sm* (Dep) Om fără copii Si: *steril, sterp*.

rânc[2] *sn* vz ***râncă***[1]

râncaci [At: DRLU / V: (reg) ***ran~, ron~*** / Pl: *~* / E: ***râncă***[1] + *-aci*] 1-2 *sm, a* (Mai ales d. cai și boi) (Animal) castrat incomplet Si: *râncai* (1-2), *râncaș* (1-2). 3-4 *sm, a* (Mai ales d. cai și boi) (Animal) cu un singur testicul Si: *râncai* (3-4), *râncaș* (3-4). 5-6 *sm, a* (Mai ales d. cai și boi) (Animal) cu testiculele nedezvoltate Si: *râncai* (5-6), *râncaș* (5-6). 7 *a* (D. oameni) Incapabil. 8 *a* (D. oameni) Libidinos. 9 *a* (D oameni) Desfrânat (6). 10 *a* (Reg; d oameni) Impulsiv. 11 *sm* (Reg) Taur.

râncai *sm, a* [At: DAMÉ, T. 52 / Pl: *~* / E: ns cf *râncă*[1], *râncaci*] 1-6 Râncaci (1-6).

râncalău *sm* [At: CABA, SĂL. 92 / V: ***rancal~, râncăl~, râc~, râcăl~, ~căl~, run~, runcăl~*** / Pl: *~ăi* / E: ns cf *râncă*[1], *râncaci*] 1-3 (Reg) Cal (sau bou) râncaci (2, 4, 6). 4 Hermafrodit (1). 5 (Reg) Catâr (1). 6 Desfrânat (6). 7 (Dep) Bărbat necăsătorit Si: *celibatar*.

râncaș *sm, a* [At: DDRF / Pl: *~i* / E: ns cf *râncă*[1], *râncaci*] 1-6 (Reg) Râncaci (1-6).

râncă[1] *sf* [At: DDRF / V: (reg) ***rânc*** (Pl: *râncuri*), ***runc***, (reg) ***rung*** *sn* / Pl: *~nci*, (reg) *~nce* / E: nct] 1 Organul genital al armăsarului Si: (reg) *sulac, vână*. 2 Vână de bou. 3 (Pex) Curea (1). 4 (Pex) Cravașă. 5 Inel făcut dintr-o curea, din râncă (2), din fier etc., cu care se leagă partea de sus a leucii de carâmbul loitrei unui car Si: *gânj, postoroncă*. 6 (Reg) Lamb la căruță. 7 (Reg) Potâng la plug.

râncă[2] *sf* vz ***rancă***[1]

râncăi [At: LB / V: ***rân~, ~ngăi, ~coi, run~*** Pzi: 3 *~ește* / E: ***râncău***] (Reg) 1-2 *vir* (D. boi, tauri) A (se) boncălui. 3 *vi* (D. oameni) A plânge. 4 *vr* (De oameni; îf *râncoi*) A deveni neliniștit.

râncăială *sf* [At: PAMFILE, J. I, 133 / V: ***râncui~*** / Pl: *~ieli* / E: ***râncăi*** + *-eală*] (Reg) Boncăluit (1).

râncăitură *sf* [At: PAMFILE, J. I, 133 / Pl: *~ri* / E: ***râncăi*** + *-tură*] (Reg) Boncăluit (1).

râncălău *sm* vz ***râncalău***

râncăli *vi* [At: ALRT II 127 / Pzi: 3 *~lește* / E: ***râncălău***] (Reg) 1-3 A râncălui[1] (1-3).

râncălui[1] *vi* [At: PASCU, S. 419 / V: ***rân~*** / Pzi: *~ește* / E: ***râncălău*** + *-ui*] (Reg) 1 (D. vite) A boncălui (1). 2 (D. urși) A mormăi. 3 (Pan; d. oameni) A plânge foarte tare.

râncălui[2] *vt* [At: SĂGHINESCU, V. 66 / Pzi: *~esc* / E: ***râncă***[1] + *-ălui*] (Reg) A lega leuca de carâmbul loitrei cu rânca[1] (5).

râncănel *sm* vz ***răcănel***

râncături *sfp* vz ***runcătură***

râncău *sm* [At: CIHAC, II, 187 / V: ***ran~, rân~*** / Pl: *~ăi* / E: ns cf *râncă*[1], *râncaci*] (Reg) 1 Animal râncaci (1). 2 Junc de doi ani. 3 Om libidinos.

rânced, ~ă [At: GCR II, 12/16 / V: (înv) ***răn~***, (reg) ***~cid, ~cit*** / Pl: *~ezi, ~e* / E: ml ***rancidus***] 1 *a* (D. materii grase) Care a primit gust și miros neplăcut din cauza alterării parțiale în contact cu aerul Cf *alterat*[2] (3), *descompus*[2] (3), *stricat*. 2 *a* (D. gust, miros) Caracteristic grăsimilor alterate. 3-4 *a, av* (Pex; d. gust, miros) Neplăcut. 5 *a* (Reg; îs) *Mere ~e* Mere al căror miez capătă, la coacere, un aspect sticlos.

râncedut, ~ă *a* [At: LB / Pl: *~i, ~e* / E: ***rânced*** + *-uț*] 1-2 (Rar; șhp) Puțin rânced (1).

râncezeală *sf* [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 304 / Pl: *~eli* / E: ***râncezi*** + *-eală*] 1-2 Gust (sau miros) de substanțe râncede (1) Si: *râncezitură* (1-2). 3-4 (Ccr) Slănină (sau untură) râncedă (1).

râncezi *vir* [At: DRLU / Pzi: 3 *~zește*, (reg) *râncează* / E: ***rânced***] 1-2 A deveni rânced (1) prin descompunere parțială în contact cu aerul Si: *a mârfogi*.

râncezire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***râncezi***] Căpătare a unui gust și a unui miros neplăcut din cauza alterării parțiale a alimentelor în contact cu aerul Si: *alterare* (3), *descompunere* (3), *stricare*.

râncezit, ~ă *a* [At: DRLU / Pl: *~iți, ~e* / E: ***râncezi***] Care a devenit rânced (1).

râncezitură *sf* [At: CONV. LIT. XI, 90/2 / V: ***rânciząt~*** / Pl: *~ri* / E: ***râncezi*** + *-tură*] (Rar) 1-2 Râncezeală (1-2).

rânchera *v* vz ***rânchеza***

rânchez [At: TEODORESCU, P. P. 498 / Pl: *~uri* / E: ***rânchеza***] (Rar) Rânchezat[1] (1).

rânchеza *vi* [At: CANTEMIR, IST. 76 / V: (reg) ***ràghezi, ~chera, ~zi, ~nteza, ren~, renchezi, rin~*** (Pzi: 3 *rinchează*) / Pzi: 3 *~chează*, (reg) *rânchеză, rânchezaza* / E: ml ****rhonchizare***] 1 (D cai) A necheza. 2 (Pgn; d alte animale) A scoate sunete caracteristice speciei (asemănătoare cu ale calului). 3 (Pan; dep; d oameni) A râde scoțând sunete asemănătoare unui nechezat Cf *a chicoti* (1), *a hohoti* (3).

rânchezare *sf* [At: MOLNAR, RET. 32/19 / V: (reg) ***rin~*** / Pl: *~zări* / E: ***rânchеza***] 1 Nechezare. 2 (Pgn) Emitere de sunete caracteristice diferitor specii de animale (asemănătoare cu ale calului) Si: *rânchezat*[1] (2), *rânchezătură* (2). 3 (Pan; d. oameni) Râs zgomotos Si: *rânchezat*[1] (3), *rânchezătură* (3) Cf *chicotire, hohotire* (8).

rânchezat[1] *sn* [At: ECONOMIA, 76/15 / V: ***~nte~*** / Pl: ? / E: ***rânchеza***] 1-3 Rânchezare (1-3).

rânchezat[2]***, ~ă*** *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rânchеza***] 1 (D. sunete) Care este asemănător cu un nechezat de cal. 2 (D. râsul oamenilor) Zgomotos.

rânchezătură *sf* [At: BELDIMAN, N. P. II, 175 / V: (reg) ***rin~, ren~*** / Pl: *~ri* / E: ***rânchеza*** + *-tură*] (Rar) 1-3 Rânchezare (1-3).

rânchezău *sm* [At: SADOVEANU, O. VIII, 401 / Pl: *~ăi* / E: ***rânchеza*** + *-ău*] (Reg) (Orn) Specie de cufundar, al cărui țipăt seamănă cu nechezatul cailor Si: *harmasar* (*Podiceps griseigena griseigena*).

rânchiță *sf* vz ***râbiță***[1]

râncid, ~ă *a* vz ***rânced***

râncit, ~ă *a* vz ***rânced***

rânciząt͏ură *sf* vz ***râncezitură***

râncoare *sf* vz ***rancoare***

râncoi[1] *a* [At: ALR I, 1109/103 / Pl: ~ / E: ns cf *râncă*[1], *râncaci*] (Reg) Râncaci (2).

râcoi[2] *v* vz ***râncăi***

râncoia *vir* [At: DLR / Pzi: ? / E: nct] 1-2 Râncăi (1-2).

râncos *a* [At: ALR I, 1109/107 / Pl: *~oși* / E: ***râncă***[1] + *-os*] (Reg) Râncaci (2).

râncotei *sn* [At: CV (1950), nr. 1, 32 / Pl: *~e* / E: ***rancotă*** + *-ei*] (Reg) Lemn scurt pentru foc.

râncuială *sf* [At: A VI, 8 / Pl: ? / E: ns cf *râncă*[1]] (Reg) Fiecare din cele două lemne paralele înfipte vertical în perinocul carului.

rând *sn* [At: CORESI, EV. 297 / V: (reg) ***~ă*** *sf* / Pl: *~uri* / E: slv ***рѧдъ***] 1 Șir (drept sau aliniat) de lucruri sau de ființe. 2 (Frî) Rang[1]. 3 (Îlav) **La ~** În șir. 4 (Îlav) **De-a ~ul**, (îvr) **de-a ~**, (înv) **de ~** Unul după altul. 5 (Îal) Fără întrerupere. 6 (Îal) De la un capăt la altul. 7 (Îlav) **Pe** (sau, înv, **pre**) **~** Succesiv. 8 (Îal) De la unul la altul. 9 (Îal) Alternativ (1). 10 (Îal; înv) În șir. 11 (Îal) Treptat. 12 (Îlav) **~ pe ~** (sau **~uri-~uri**, (înv) **rând-rând**) Unul după altul. 13 (Îlav) **În primul ~** Înainte de toate. 14 (Îlav) **În ~** În mod egal. 15 (Reg; îlav) **De ~** Alături. 16 (Reg; îlav) **(Pe) (tot) de-a ~ul** sau **(pe) de-a (-n) ~, d-a ~a**, (înv) **de** (sau **în**) **~** De la un capăt la altul. 17 (Reg; îlpp) **D-a ~ cu** Alături de. 18 (Îe) **A fi în primele ~uri** A ocupa un loc de frunte într-un șir. 19 (Fig; îae) A fi în fruntea unei activități. 20 (Îe) **Haină (încheiată) la două ~uri** Haină bărbătească cu două șiruri de nasturi, unul pentru a o încheia și unul ca garnitură. 21 Șir orizontal de cuvinte care formează o linie dreaptă într-un text scris sau tipărit. 22 (Îlav) **~ cu ~** În mod amănunțit. 23 (Îe) **A citi printre ~uri** A înțelege (sau a încerca să înțeleagă) și ceea ce nu se spune explicit într-un text scris. 24 Șir de obiecte suprapus altuia. 25 (Rar) Etaj (1). 26-29 Loc cuvenit cuiva (sau ocupat de cineva) într-un șir (sau în cadrul unei activități). 30 Ordine în care se succed faptele. 31 Moment indicat pentru o activitate. 32-33 (Îlav) **La ~** Potrivit ordinii stabilite (sau momentului indicat). 34 (Îlav) **Cu ~ul** Alternativ (1). 35 (Îlpp) **După ~ul** În ordinea. 36 (Înv; îe) **A trage ~ul pe cineva** A fi cazul. 37 (Îe) **A lua** (pe cineva) **la** (sau **după**) **~** A se ocupa de cineva conform ordinii stabilite (sau cuvenite). 38 (Îe) **A ține** (sau **a păstra**) **~ul** A respecta locul stabilit (sau ordinea stabilită). 39 (Îe) **A ține** (cuiva) **~ul** A păstra un loc pentru cineva lângă sine într-un șir. 40 (Îe) **A lăsa** (sau **a ceda**) (cuiva) **~ul** A se retrage dintr-un loc (sau dintr-o activitate) pentru a permite altcuiva să ocupe locul sau să acționeze. 41 (Îe) **A intra la ~** A începe să acționeze la momentul potrivit (sau după ordinea stabilită) în urma altora. 42 (Îe) **A veni** (sau **a fi**) **~ul** (cuiva, sau pentru ceva) A sosi momentul pentru a face ceva. 43 (Îe) **A veni la ~** A sosi momentul pentru a se face un lucru. 44 (Îe) **La** (sau, înv, **pre**) **~ul meu (tău etc.)** Atunci când este potrivit pentru mine (tine etc.). 45 (Îae) În urma altora într-un șir. 46 (Îae) Din partea mea (a ta etc.) 47 (Îe) **A nu-și da ~** A lucra de zor. 48 (Îae) A se îmbulzi la treabă (sau la vorbă). 49 (Pop; îe) **A nu-și putea da ~** (cu cineva) A nu o putea scoate la capăt cu cineva. 50 (Pop; îe) **A da ~ la** A ține seama de. 51 (Pop; îe) **Fără de ~** Fără seamă. 52 (Îe) **De ~** De serviciu. 53 (Reg; îe) **A-și face ~ul** A-și face datoria potrivit ordinii stabilite. 54 (Îvr; îe) **A nu da** (cuiva) **~** A nu da cuiva răgaz. 55 (Îae) A nu permite. 56 (Îvr; îe) **A nu-și (putea) da ~ cu** (sau **la**) **ceva** A nu prididi. 57 (Reg; îe) **A avea ~** A avea timp. 58 (Reg; îe) **A-și face ~** A-și face timp. 59 (Reg; îe) **A-și afla de ~** A-și face timp. 60 (Precedat de numerale sau de adjective) Dată (22). 61 (Îlav) **Într-un ~** La un moment dat. 62 (Îvr; îlav) **De la un ~ de vreme** De la un timp încoace. 63 (Reg; îlav) **Ca și de la ~** Ca și data trecută. 64 (Reg; îlav) **De-un ~** Deocamdată. 65 Cantitate, grup, număr care urmează după altă cantitate de același fel Cf *serie*. 66 Grup de obiecte, de obicei de îmbrăcăminte, care formează un tot și care se folosesc deodată. 67 (Prc) Costum bărbătesc. 68 (Îs) **~ de case** Corp de case. 69 Grup de persoane (sau obiecte) care formează un tot omogen. 70 (Înv) Categorie socială Si: *tagmă*. 71 (Îla) **De ~** Din popor. 72 (Pex; îal) Obișnuit. 73 (Îe) **În ~ cu cineva** (sau **cu ceva**) În categoria cuiva. 74 (Îe) **În** (sau **de**) **~ul cuiva** La același nivel. 75 (Îvp) Stare a lucrurilor Si: *obicei, rânduială* (17), *rost*. 76 (Îvp) Obicei. 77 (Îlpp) **De** (sau **din**) **~ul** În privința. 78 (Îvr; îlav) **Fără (de) ~** Fără seamă. 79 (Reg; îla) **Afară de ~** Neobișnuit. 80 (Reg; îe) **Cum e ~ul?** Cum se face că...? 81 (Reg; îae) Cum stau lucrurile? 82 (Îvr; îe) **A umbla** (sau **a căuta, a vedea**) **de** (sau **în**) **~ul cuiva** A purta grijă cuiva. 83 (Îvr; îe) **A căuta de ~ cu cineva** A se interesa de cineva. 84-85 (Reg; îe) **A-i umbla de ~** A-i merge cuiva bine (sau rău). 86 (Reg; îe) **A nu avea** (sau **a nu fi**) **~ de...** A nu avea posibilitatea să... 87 (Reg) Situație materială bună Si: *avere* (4), *stare* (55). 88 (Îla) **La ~** În situație materială bună. 89 (Îal) Bine văzut. 90 (Reg; îe) **A pune la** (sau **în**) **~** A organiza. 91 (Reg; îae) A crea o situație materială bună. 92 (Reg; îe) **A-i face** (cuiva) **~ de ceva** A-i face (cuiva) rost de ceva. 93 (Reg; mpl) Menstruație. 94 (Reg; îs) *~uri albe* Leucoree. 95 (Îe) **A ști ~ul** A cunoaște mersul lucrurilor.

rândaș¹ *sm* [At: POLIZU / S și: *ren~* / Pl: *~i* / E: ***rând*** sau ***rândui¹*** + *-aș*] **1** (Iuz) Om angajat într-o gospodărie particulară care efectua muncile grele (mai ales în grajd, în curte etc.) Si: *argat* **(1)**, *servitor, slugă*. **2** (Reg) Asociat **(1)**. **3** (Reg; spc) Fiecare dintre coproprietarii unei mori, care macină într-o ordine stabilită. **4** (Îs) *Moară cu ~i* Moară a mai multor asociați care macină cu rândul. **5** (Reg) Baci² **(1)**.

rândaș² *sn* [At: RĂDULESCU-CODIN, 64 / Pl: ? / E: ns cf *rindea*] (Reg) Cuțit întrebuințat de fierari.

rândă *sf* vz ***rând***

rândășesc, ~ească *a* [At: IORDAN, L. R. A. 171 / Pl: *~ești* / E: ***rândaș¹*** + *-esc*] **1-4** Specific rândașului¹ **(1-3, 5)**. **5-8** Care se referă la rândaș¹ **(1-3, 5)**. **9-12** Care provine de la rândaș¹ **(1-3, 5)**. **13-16** Care aparține rândașului¹ **(1-3, 5)**. **17** (Reg; îs) *Moara ~ească* Moară cu rândași¹ **(5)**.

rândășie *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ii* / E: ***rândaș¹*** + *-ie*] (Iuz) **1** Perioada cât cineva a avut funcția de rândaș **(1)**. **2** Starea de rândaș **(1)**.

rândășiță *sf* [At: TDRG / Pl: *~țe* / E: ***rândaș¹*** + *-iță*] (Iuz) Femeie angajată într-o gospodărie particulară, care efectua muncile mai grele Si: *argată* **(3)**, *servitoare, slujnica*.

rândea¹ *sf* vz ***rindea***

rândea² *sf* vz ***randea***

rândei¹ *sn* [At: LEXIC REG. 72 / Pl: *~e* / E: ns cf *rând, rândui*] (Reg) Lădoi cu speze pentru veșminte.

rândei² *s* [At: BARCIANU / Pl: ? / E: ***rândea¹*** + *-ei*] (Rar) Rindea.

rândelar *sm* vz ***rindelar***

rândi *vt* [At: GL. OLT. / Pzi: *~desc* / E: ***rând***] (Reg) A hotărî locul cuvenit cuiva (sau ocupat de cineva) în cadrul unei activități.

rândânoi *sm* vz ***rândunoi***

rânducoi *sm* vz ***rândunicoi***

rândui¹ [At: N. TEST. (1648), 69ᵛ/13 / Pzi: *~esc*, (reg) *rândui* / E: ***rând*** + *-ui*] **1-2** *vtr* (Adesea în concurență cu *orândui*) A (se) așeza în rând **(1)**, într-o succesiune regulată, într-un șir, într-un șirag Si: *a (se) alinia* **(1)**. **3-4** *vtr* A (se) aranja într-o anumită ordine. **5** *vr* (D. forme de relief, construcții obiecte) A se afla, a fi așezat unul după altul într-o anumită ordine Si: *a se înșirui*. **6** *vr* A se succeda în timp, a urma unul după altul Si: *a se perinda*. **7** *vt* (Îvr) A expune pe rând Si: *a enumera* **(2)**, *a înșira*. **8** *vt* (C. i. obiecte) A aranja potrivit unor cerințe de ordin practic sau estetic Si: *a pune în ordine* **(1)**. **9-10** *vit* (Reg; adesea în concurență cu *orândui*) A face ordine și curățenie în casă Si: *a deretica* **(4)**. **11** *vr* (Înv; d. oștiri sau unități militare: adesea cu determinările „la" sau „de război") A se așeza în formație de luptă. **12** *vr* (Înv; d. oștiri sau unități militare; adesea cu determinările „la" sau „de război") A se pregăti de luptă, de război. **13** *vt* (C. i. un domeniu de activitate, o colectivitate, chestiuni de interes obștesc sau personale etc.) A pune în ordine Si: *a aranja* **(1)**, *a organiza*, (asr) *a regula*. **14** *vt* (C. i. un domeniu de activitate, o colectivitate, chestiuni de interes obștesc sau personale etc.) A întocmi. **15** *vt* A pune la cale Si: *a pregăti*. **16** *vt* (Subiectul gramatical sau logic, exprimat sau subînțeles, indică adesea o forță supranaturală) A hotărî **(15)**. **17** *vt* A da cuiva o însărcinare sau o dispoziție Si: *a menі* (pe cineva), *a desemna²* **(2)**. **18** *vt* A ridica pe cineva la o demnitate Si: *a învesti*. **19** *vt* A pune, a așeza într-un loc anumit (pentru a îndeplini ceva) Si: *a repartiza* **(1)**. **20** *vt* (Înv) A porunci. **21** *vt* A prescrie un medicament. **22** *vt* A decide **(1)**. **23** *vt* A pregăti ceva pentru un anumit scop Si: *a destina* **(2)**. **24** *vt* A pune ceva (sau pe cineva) la dispoziția cuiva. **25** *vt* A duce la bun sfârșit Si: *a îndeplini*.

rândui² *v* vz ***rindui***

rânduială *sf* [At: N. TEST. (1648), 37ᵛ/14 / Pl: *~ieli*, (îvp) *~iele* / E: ***rândui¹*** + *-eala*] **1** Mod de așezare a lucrurilor (potrivit unor cerințe de ordin practic sau estetic). **2** Așezare în ordine Si: *aranjare* **(1)**. **3** (Îlv) **A pune în (bună) ~** sau **a pune cu** (îvp **la**) **~** A rândui **(1)**. **4** (Înv) Dispunere, aranjare în formație de luptă. **5** (Crc; îvr) Armată **(3)**. **6** (Înv) Loc ocupat într-o anumită succesiune sau în cadrul unei activități Si: *rând* **(29)**. **7** Poziție socială Si: *categorie* **(4)**, *rând* **(70)**, *tagmă*. **8** (Pop) Situație materială Si: *rost* **(47)**, *stare* **(55)**. **9** (Reg) Menstruație. **10** Organizare (într-un domeniu de activitate) Si: *disciplină* **(7)**, *ordine, regula*. **11** (Îlav) **Cu (bună** sau **multă) ~** sau **cu (după) toată ~la** În ordine Si: *disciplinat* **(1)**, *ordonat, organizat*. **12** (Îal) Cum se cuvine Si: *cum se cere, după toate regulile*. **13** (Îal) Cu chibzuială. **14** (Înv; îlav) **Fără ~** Neorganizat. **15** (Îvp; îlav) **A pune** (ceva) **în** sau **la (bună) ~** A rândui **(10)**. **16** (Îe) **Cu ~ la cap** Chibzuit **(1)**. **17** Sistem, mod de organizare sau desfășurare Si: *lege, normă, rând* **(75)**, *regula*. **18** Fel de a fi. **19** Obicei. **20** (Înv; îs) *~a de trei* Regula de trei. **21** (Înv; îla) **Afară din ~** Neobișnuit. **22** (Înv; îlav) **Fără ~** Exagerat **(10)**. **23** (Îvp; îlav) **Cu această** sau (reg) **cu astă ~** În acest mod Si: *astfel* **(1)**. **24** Ceremonial **(1)**. **25** (Îe; pop) **A-i purta** (cuiva) **~la** (sau **~ielile**) sau **a purta ~la înmormântării** A-i face cuiva înmormântarea și slujbele religioase de pomenire conform tradiției. **26** (Îvp) Alcătuire **(7)**. **27** Sistem (social, politic, economic) Si: *regim*. **28** (Îvp) Poruncă. **29** (Îvp) Măsură. **30** (Înv) Stabilire a atribuțiilor și obligațiilor cuiva Si: *rostire* **(10)**. **31** (Înv) Dare **(17)**. **32** (Pop) Destin **(2)**. **33** Ordine în casă Si: *orânduiala, rostire* **(11)**.

rânduire *sf* [At: MAIOR P. 68/28 / Pl: *~ri* / E: ***rândui¹***] **1** Dispunere într-o anumită ordine Si: *aranjare* **(1)**, *repartizare*. **2** (Înv) Alcătuire **(7)**. **3** Rânduială **(17)**.

rânduit, ~ă [At: (a. 1668) IORGA, S. D. VII, 75 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***rândui¹***] (Adesea în concurență cu *orânduit*) **1** *a* Așezat în rând, într-o succesiune regulată Si: *înșiruit, aliniat*. **2** *a* Grupat într-un anumit fel. **3** *a* Aranjat potrivit unor cerințe de ordin practic sau estetic. **4** *a* Pus în ordine Si: *ordonat*. **5** *a* Întocmit. **6** *a* Hotărât **(4)**. **7** *a* Numit într-o anumită slujbă Si: *desemnat* **(3)**, *însărcinat, împuternicit, investit*. **8** *a* Ursit. **9** *sf* (Pop) Ursită.

rânduitor, ~oare *smf* [At: LB / Pl: *~i, ~oare* / E: ***rândui¹*** + *-tor*] Persoană care rânduiește¹ **(1)**.

rânduli *v* vz ***rândului***

rândului *vt* [At: CADE / V: ***~li, ~dăli*** / Pzi: 3: *~ește* / E: mg ***rendel***] (Mar; Trs; ccd) A sorti.

rândunea *sf* vz ***rândunică***

rândunel [At: ȘĂINEANU / V: (reg) ***~urel, ~ner*** / Pl: *~ei* / E: ***rândunea***] **1** *sm* Masculul rândunicii **(1)** Si: *rândunic, rândunicoi, rândunoi, rânduniос*. **2** *av* (Pe lângă verbul *a zbura* exprimă ideea de superlativ absolut) Repede (ca rândunica).

rândunelă *sf* [At: HELIADE, O. I, 396 / V: ***~ure~, rondurelă*** / Pl: *~le* / E: it ***rondinella*** (după *rândunica*)] (Orn; înv) Rândunică **(1)**.

rânduner *sm* vz ***rândunel***

rânduncsc, ~ească *a* [At: DONICI, F. II, 25/3 / Pl: *~ești* / E: ***rândunea*** + *-esc*] **1** (Rar) Care aparține rândunicilor **(1)**. **2** (Rar) Privitor la rândunică **(1)**. **3** Specific rândunicii **(1)**.

rândunic *sm* [At: ALR I, I 018/594 / Pl: *~ici* / E: drr ***rândunică***] (Orn; reg) Rândunel **(1)**.

rândunică *sf* [At: (a. 1661) GCR I, 179/12 / V: ***~nea***, (îrg) ***~urică***, (înv) ***rândunea, rândurea, rondunсă, rondunea, rundunea, rundurea*** / Gd: și *~ichii* / Pl: *~ici*, (rar) *~ice* / E: ***rândunea*** css (ml ***hirundinella***)] **1** (Șîs *~ de casă, ~ de cămine, ~ de câmp, ~ de coș, ~ de sad, ~ de sat, ~ de țară*) Pasăre călătoare cu coada despicată, cu spatele albastru-închis, cu pântecele alb și cu fruntea și bărbia roșii Si: (înv) *rândunelă*, (reg) *rândunița (Hirundo rustica)*. **2** (Buc; îcs) *De-a ~ca* Joc de copii Si: *țurcă*. **3** (Îc) **~ca-Domnului** Codobatură **(1)** (*Motacilla alba*). **4** (Îc) **~-de-apă** (sau **-de-lut, -de mal, -de-pământ, -de-pârâu, -de-ploaie**) Lăstun-de-mal (*Riparia riparia*). **5** (Îc) **~-de-ploaie** (sau **-de-munte, -de-pădure, -de-turn, -de-ziduri**) Drepnea (*Cypselus opus*). **6** (Îc) **~-de-noapte** Păpăludă (*Caprimulgus europaeus*). **7** (Îc) **~-de-mare** Pescăruș (*Sterna hirundo*). **8** (Îc) **~-de-stepă** Ciovică¹ **(4)**-de-mare (*Glareola pratineola*). **9** (Reg; șîs *~nea de ploaie, ~ de casă, ~ de fereastră, ~ de oraș, ~nea puturoasă, ~ sălbatică*) Lăstun (*Delichon urbica*). **10** (Reg; prin asemănare cu culoarea penelor) Nume dat unor animale: capră, oaie cu lâna neagră, dar pe pântec albă, vacă. **11** (Reg; prin asemănare cu forma cozii) Tăujer. **12** (Reg; prin asemănare cu forma cozii) Muche dințată făcută din șindrile la vârful acoperișului. **13** (Reg; îf *rândunea*; prin asemănare

cu forma cozii) Scobitură făcută în butucul și în obada roții, pentru a fixa spița. **14** (Prin asemănare cu forma corpului) Ultima dintre cele cinci pânze ale unui catarg, așezată în vârful acestuia. **15** (Reg; prin asemănare cu forma corpului) Fâșie de carne de lângă șira spinării porcului. **16** (Prin asemănare cu forma corpului) „Talpa copitei, osul mort, în formă de unghi". **17** (Șîs ~ *de mare*) Pește marin, lung de 40–80 cm, cu capul foarte mare, cu spinarea și aripile roșii și cu pântecele alb-trandafiriu (*Trigla hirundo*). **18** (Bot; reg; îf *rândurică*) Iarba-fiarelor (*Cynachum vincetoxicum*) **19-20** (Reg; art.) Dans popular (și melodia pe care se execută). **21** (Reg; art.) Constelație nedefinită mai îndeaproape.

rândunicoi *sm* [At: ALR I, 1018/746 / V: **~uri~, ~uroi** / Pl: ~ / E: ***rândunică*** + *oi*] (Orn; reg) Rândunel (1).

rândunioc *sm* [At: A I, 34 / Pl: ~*oci* / E: ***rândunea*** + *-oc*] (Orn; reg) Rândunel (1).

rândunioi *sm* vz **rândunoi**

rândunița *sf* [At: CADE / V: **~uri~, run~, ron~** / Pl: ~*te* / E: ***rândunea*** css] **1** (Reg; orn) Rândunică (1) (*Hirundo rustica*). **2** (Bot) Iarba-fiarelor. **3** Coada-(**172**)-zmeului (*Calla palustris*). **4** Iarba-fiarelor (*Cynachum vincetoxicum*).

rânduniu, ~ie *a* [At: MARIAN, CH. 51 / Pl: ~*ii* / E: ***rândunea*** + *-iu*] (Reg) De culoarea penelor de pe spatele rândunicii Si: *albastru închis*.

rândunoi *sm* [At: EMINESCU, O. IV, 223 / V: **~nioi, ~roi, ~dânoi** / Pl: ~ / E: ***rândunea*** + *-oi*] (Orn; reg) Rândunel (1).

rândurea[1] *av* [At: CV 1950, nr. 4, 41 / E: ***rânduri*** (pll *rând*)] Câteodată.

rândurea[2] *sf* vz **rândunică**

rândurel *sm* vz **rândunel**

rândurelă *sf* vz **rândunelă**

rândurele *snp* [At: UDRESCU, GL. / E: ***rânduri*** (pll *rând*) + *-ele*] **1-2** (Mai ales în poezia populară; șhp) Rânduri (1). **3** (Mai ales în poezia populară) Rânduri de text scris.

rândurică *sf* vz **rândunică**

rânduricoi *sm* vz **rândunicoi**

rândurița *sf* vz **rândunița**

rânduroi *sm* vz **rândunoi**

rânel *s* [At: FRÂNCU – CANDREA, M. 105 / Pl: ? / E: ns cf ger *Reindl*] (Trs) Cratiță (1).

rânetă *sf* [At: GLOSAR REG. / Pl: ~*te* / E: ns cf *râni*] (Reg) Unealtă cu care se curăță copitele cailor când se potcovesc Si: *cuțitoaie* (2).

râng *sm* vz **rânc**[1]

rângață *sf* vz **râbița**[1]

rângăi *v* vz **râncăi**

rânghiță *sf* vz **râbița**[1]

rângi[1] *sm* vz **rânc**[1]

rângi[2] *v* vz **rânji**

rângire *sf* vz **rânjire**

rângit *sn* vz **rânjit**[1]

rângitură *sf* vz **rânjitură**

rângocit, ~ă *a* [At: GR. S. VI, 243 / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: ns cf *rângușí*] (Reg) **1-2** Răgușit (1-2).

rângoia *vit* [At: ALR I, 1072/156 / Pzi 3: *rângoaie* / E: ns cf *râncăi*] **1** (Trs) A boncălui (1). **2** (Reg) A necheza.

rângușí *v* vz **răgușí**

râni[1] [At: VARLAAM, C. 464 / V: (îrg) **râni**, (îvr) **~na** / Pzi: ~*nesc* / E: cf bg *рина* „a curăți gunoiul cu lopata"] **1** *vt* A curăța ceva de stratul depus pe deasupra (gunoi, zăpadă etc) Si: (reg) *a răcălui* (7). **2** *vt* (Fig) A săpa la suprafață Si: *a răcâi* (1). **3-4** *vit* (Ban; gmț) A curăța, a lua de pe masă. **5** *vt* (Fig) A izgoni.

râni[2] *v* vz **râni**[1]

rânichi *sm* vz **rinichi**

rânire *sf* [At: LB / V: (reg) **rân~** / Pl: ~*ri* / E: ***râni***[1]] **1** Rânit[1] (1). **2** Izgonire.

râniș *sn* vz **reniș**

rânit[1] *sn* [At: LB / Pl: ? / E: ***râni***[1]] **1** Curățare de pe o suprafață a stratului depus pe deasupra (gunoi, zăpadă etc.) Si: *rânire* (1). **2** Izgonire.

rânit[2], **~ă** *a* [At: MDA ms / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: ***râni***[1]] **1** (D. suprafețe) Curățat de stratul depus pe deasupra (gunoi, zăpadă etc.). **2** Izgonit.

rânit[3], **~ă** *a* vz **rânit**[2]

rânjaică *sf* [At: NOVACOVICIU, C. B. I, 18 / Pl: ? / E: ***rânji*** + *-aică*] (Ban) Copil care scâncește și plânge mult.

rânjeală *sf* [At: (cca. 1569-75) GCR I, 10/22 / V: (înv) **rân~** (Pl: *rânjale*) / Pl: ~*eli* / E: ***rânji*** + *-eală*] **1-2** Rânjet (**1-2**). **3** (Reg) Persoană care rânjește. **4** (Înv) Ceartă (1). **5** (Înv) Ură.

rânjet *sn* [At: BOLLIAC, O. 197 / Pl: ~*e* / E: ***rânji*** + *-et*] **1** Grimasă de batjocură, de răutate, de prostie etc., care descoperă dinții Si: *rânjeală* (1), *rânjire* (1), *rânjitură* (1). **2** Râs sau zâmbet răutăcios, sarcastic Si: (liv) *ricanare*, *rânjeală* (2), *rânjet* (2). **3** Manifestare de furie sau de amenințare la unele animale, constând din arătarea colților.

rânji [At: CORESI, EV. 58 / V: (înv) **rân~**, (reg) **~ngi** (S și: *ringi*), (Olt) **râjni** / Pzi: ~*jesc* / E: bg **ръжка** „a mârli"; ***râjni***, prin metateză] **1-2** *vit* (D. animale) A-și arăta amenințător colții (mârâind). **3-4** *vit* (D. oameni) A-și arăta dinții într-o grimasă de răutate, de batjocură, de prostie, de veselie prefăcută etc. Si: (Olt) *a hârgi*. **5** *vi* A râde batjocoritor Si: (liv) *a ricana*. **6** *vi* (Pex) A zâmbi sau a râde (arătându-și dinții). **7** *vi* (Îe) **A-i ~ cuiva în** (sau **sub**) **nas** A-și bate joc de cineva care e prezent. **8** *vi* (Îe) **A ~ în sine** A-și bate joc în sinea sa. **9** *vi* (Îe) **A ~ la stele** A nu avea ce mânca. **10** *vr* (Fig; d. țesături) A se destrăma (1). **11** *vi* (Înv) A-și bate joc. **12** *vi* (dp vsl ***шматати са***) A cârti (1).

rânjici *s* [At: JAHRESBER. VIII, 124 / E: nc cf *rânjnică*] (Bot; reg) Năsturel (*Nasturtium officinale*).

rânjind, ~ă *a* [At: PANN, E. IV, 121/14 / Pl: ~*nzi*, ~*e* / E: ***rânji***] (Îvr) Care seamănă cu un rânjet.

rânjire *sf* [At: ALECSANDRI, POEZII, 385 / V: (reg) **~ngire** (S și: *ringire*) / S și: *rin~* / E: ***rânji***] **1** Rânjet (3) (de animal, de fiară). **2** Zâmbet sarcastic Si: *rânjet* (2). **3** Batjocură (3). **4** Cârtire (1).

rânjit[1] *sn* [At: SLAVICI, N. II, 80 / V: (reg) **~ngit** (S și: *ringit*) / Pl: ~*uri* / E: ***rânji***] **1-2** Rânjire (**1, 3**).

rânjit[2], **~ă** [At: NEAGOE, ap. GCR I, 165/33 / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: ***rânji***] **1** *a* (D. dinți) Dezvelit printr-un rânjet (1). **2** *a* (Pop; îs) *Cea cu dinții ~iți* Moartea. **3** *a* (D. animale și botul sau gura lor) Care își arată dinții într-un rânjet (3). **4** *a* (D. persoane, d. fața sau gura lor) Care rânjește (2). **5** *a* (D. persoane, d. fața sau gura lor) Strâmbat într-un rânjet (1). **6** *a* (Rar) Care seamănă cu un rânjet (1). **7** *a* (Rar) Care este însoțit de un rânjet (1). **8-9** *smf, a* (Reg) (Persoană) cu gura mare sau care râde prea mult. **10-11** *smf, a* (Reg) (Persoană) care este în conflict cu toată lumea Si: *cicălitor* (1). **12** *a* (Reg) Care poartă îmbrăcămintea în dezordine.

rânjitor, ~oare *a* [At: DRLU / Pl: ~*i*, ~*oare* / E: ***rânji*** + *-tor*] **1** (D. persoane, d. gura sau fața lor) Care rânjește (2). **2** (D. dinți) Care se descoperă într-un rânjet (1). **3** Care seamănă a rânjet (1). **4** (Înv) Care își bate joc (de cineva).

rânjitură *sf* [At: CORESI, EV. 80 / V: (reg) **~ngi~** / Pl: ~*ri* / E: ***rânji*** + *-tură*] **1** Rânjet (1). **2** (Rar) Persoană care rânjește. **3** (Reg) Locul dintre pod și osie unde se vâră capătul de la inima carului Si: *crestuș* (1). **4** (Înv) Batjocură (3).

rânjotcă *sf* [At: MAT. DIALECT. I, 91 / E: ***rânji*** + *-otcă*] (Trs; dep) Persoană care rânjește, care râde mult.

rânsat, ~ă *a* [At: ALR I, 1948/22, 837 / V: **rân~** / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: ***rânsă***[2]] **1** (Ban; Olt; d. coaja copacilor) Cu asperități Si: *aspru* (1), *rugos*. **2** (Reg; d. roți) Dințat (2).

rânsă[1] *sf* [At: (sec. XVIII) IORGA, S. D. XII, 231 / V: (reg) **~nză** (Pl: *rânzi*), **râză** / Pl: ~*se* / E: vsl **рѧса**] **1** (Pop) Inflorescență masculină a unor arbori Si: *ament*, (pop) *mâțișor*, (reg) *mugur*. **2** (Reg) Mugurul carpenului. **3** (Reg) Dudă. **4** (Reg) Rizom de clopoței (*Campanulla ranunculoides*). **5** (Mar; Ipl) Curelușe ornamentale în formă de franjuri, la pungă.

rânsă² *sf* [At: KLEIN. D. 420 / V: (reg) *~n s* / Pl: *~se* / E: ns cf *ranță*] **1** (Trs) Rotiță zimțată. **2** (Spc) Rotița pintenului. **3** (Reg) Roata zimțată a joagărului. **4** (Mar) Crestătură în ciocanele de la piuă Si: (reg) *răvaș*.

rânsă³ *sf* vz *rânză¹*

rânsăn *s* vz *rânsă²*

rântaș *sn* [At: KLEIN. D. 411 / Pl: *~uri* / V: mg *rántás*] **1** Făină prăjită în grăsime, care se adaugă la unele mâncăruri Si: *prăjeală*, (reg) *rântău¹*. **2** (Îe) **Cui nu-i place facă-și cu ~** Se zice cuiva care e nemulțumit cu ceea ce i s-a făcut sau i s-a dat.

ranteza *v* vz *rancheza*

rântezat *sn* vz *rânchezat*

rântezătoriu, ~oare *a* vz *rânchezător*

rânticos, ~oasă *a* [At: LAR II. 2880/279 / V: *rân~, rin~* / Pl: *~oși, ~oase* / E: ns cf *rantie*] **1** (Trs) Zdrențătos. **2** (Pex; d. cai tineri) Slab.

rântoni *v* vz *rântui¹*

rântui¹ *v* vz *rântui¹*

rântui² *v* vz *rântui²*

rântuna *v* vz *rântuna*

rântunzi *v* vz *rotunji*

rântura *vt* [At: LEXIC REG. II, 53 / Pzi: *rântur* / E: ns cf *rântui¹*] (Trs) A împrăștia și a încurca Si: *a deranja* (**5**).

rântuzi *v* vz *rotunji*

rânuchi *sm* vz *rărunchi¹*

rânui *vt* [At: ARVINTE. PERM. 164 / Pzi: ? / E: ns cf ger *Rinne* „jilip"] (În terminologia lucrătorilor forestieri) A da drumul lemnelor pe jilip.

rânvoci *v* vz *râmboci*

rânzalău *sm* [At: LEXIC REG. 115 / Pl: *~ăi* / E: *rânză¹* + *-alău*] (Buc) Om foarte rău.

rânzar¹ *sm* [At: ALR I. 990/922 / Pl: *~i* / E: *rânză²* + *-ar*] (Olt; Mun) Copac sau arbust care face rânsă¹ (**1**).

rânzar² *sm* [At: BUGNARIU. N. / V: *rin~* / Pl: *~i* / E: *rânză¹* + *-ar*] (Reg) Miel sau ied mic, al cărui stomac se folosește pentru închegarea laptelui.

rânză¹ *sf* [At: (a. 1652) TDRG / V: (reg) *~nsă, rân~* / Pl: *~ze*, (reg) *rânzi, ~zuri* / E: ns cf alb *rrëndës* „cheag"] **1** (Pop) Stomac. **2** (Îe) **A se împăca cu ~za** A mânca (pe săturate). **3** (Îe) **A i se întoarce** (cuiva) **~za pe dos** A i se face greață. **4** (Îae) A se enerva (**5**). **5** (Îe) **A avea ~ domnească** A fi bolnav de stomac. **6** (Îe) **A crăpa sau a plesni (în cineva** sau **a-i crăpa** cuiva) **~za (de ciudă, de necaz** etc.) A fi foarte necăjit. **7** (Îae) A fi furios. **8** (Îe) **A avea ~ fierbinte** A se înfuria ușor Si: *a fi iute*. **9** (Îe) **A fi cu ~za mare** sau **a avea ~za prea mare** A fi necăjit. **10** (Îae) A fi mânios. **11** (Îe) **A nu mai încăpea ~za în cineva** A fi nervos, iritabil, rău. **12** (Trs) Mânie. **13** (Îe) **A-l mânca** (pe cineva) **~za** (sau **o ~**) A fi furios. **14** (Buc) Putere. **15** (Pop) Pipotă. **16** (Reg; șîs ~ *umplută*) Mezel preparat din cecumul porcului, umplut cu carne, grăsime și măruntaie. **17** (Reg; îas) Tobă mică. **18** (Pex; reg) Abdomen. **19** (Îe) **A avea** (sau **a face**) **~** A face avere Si: *a se îmbogăți*. **20** (Îe) **A-i slăbi** (cuiva) **~za** A sărăci. **21** Osânză. **22** (Îe) **A fi în ~za părinților** A trăi pe seama părinților. **23** (Îae) A moșteni avere de la părinți. **24** (Reg) Numele unor afecțiuni digestive caracterizate prin dureri abdominale și grețuri (ptoză gastrică, dispepsie etc.). **25** (Îvr; fig) Străfund. **26** (Bot) Florile (amenți) de arin (*Alnus glutinosa*). **27** (Bot) Flori (amenți masculi) de alun (*Corylus avelana*). **28** (Bot) Rizom de clopoței (*Campanula rapunculoides*). **29** Dudă.

rânză² *sf* vz *rânsă¹*

rânzișoară¹ *sf* [At: TDRG / Pl: *~re* / E: *rânză²* + *-ișoră*] **1-2** (Reg; șhp) Rânsă¹ (**1**) (mai mică). **3** (Bot; reg) Boglar (**1**) (*Ranunculus sceleratus*). **4-5** (Bot; reg) Gălbenele (**7, 10**) (*Ranunculus polyanthemos, Ranunculus pedatus*). **6** (Bot; reg) Coada (**157**)-vacii (*Verbascum phlomoides*). **7** Plantă din familia piperacee (*Piper longum*). **8** Crețușcă (**3**) (*Spiraea ulmaria*).

rânzișoară² *sf* [At: POLIZU / Pl: *~re* / E: *rânză¹* + *-ișoară*] **1-2** Rânză¹ (**1**) (mică) Si: (rar) *rânzucă* (**1-2**).

rânzoi *vtr* [At: ALR I. 1572/255 / V: *~zui, rânzoli* / Pzi: *~esc* / E: *rânză¹*] **1-2** (Trs) A (se) înfuria. **3-4** A (se) amărî (**3**).

rânzoli *v* vz *rânzoi*

rânzos, ~oasă *a* [At: LB / Pl: *~oși, ~oase* / E: *rânză¹* + *-os*] **1** (Reg) Burtos. **2** Puternic. **3** (Pop) Iute la mânie Si: *arțăgos* (**2**), *certăreț* (**1**), *irascibil*. **4** Rău. **5** (Reg) Neînduplecat.

rânzoșa *vr* [At: ALR I, 1 565/668 / Pzi: *~șesc* / E: *rânzos*] (Reg) **1-2** A se rânzoi (**2, 4**).

rânzoșie *sf* [At: GHEȚIE. R. M. / Pl: *~ii* / E: *rânzos* + *-ie*] **1** (Reg) Mânie. **2** Necaz.

rânzucă *sf* [At: I. BOTEZ. B. I., 137 / Pl: *~uci* / E: *rânză¹* + *-ucă*] **1-2** (Rar) Rânzișoară² (**1-2**).

rânzui *v* vz *rânzoi*

râora *v* vz *roura*

râp¹ *sm* [At: ATILA. P. 242 / Pl: *~i* / E: bg **риба**, srb **riba**] **1** (Iht) Fusar (**3**) (*Aspro streber*). **2** (Iht) Pietrar (*Aspro zingel*).

râp² *sn* vz *rapăn¹*

râpa *vit* [At: BOCEANU. GL. / Pzi: *~pez* / E: *râp²*] **1-2** (Olt; Trs) A se acoperi de rapăn¹. **3-4** (D. piele) A crăpa din cauza murdăriei sau a frigului.

râpac *s* vz *ripac*

râpană *sf* [At: VASILIU. P. L. 149 / Pl: *~ne* / E: *râpă¹* + *-ană*] (Reg) **1-2** Râpă¹ (**1-2**).

râpar *sm* [At: BUDAI-DELEANU. T.V. 136 / Pl: *~i* / E: *râpă¹* + *-ar*] **1** (Reg) Loc râpos¹. **2** Lăstun de mal (*Riparia riparia*). **3** Lăstun (*Delichon urbica*).

râpat, ~ă *a* [At: I. CR. I. 152 / Pl: *~ați, ~e* / E: *râpa*] (Olt; Trs) Râpos² (**1**).

râpă¹ *sf* [At: DOSOFTEI. V. S. octombrie 43ʳ/3 / V: *rip~* / Pl: *~pe, ~pi* / E: ml *ripa*] **1** Coastă abruptă a unui deal. **2** Surpătură de pământ făcută de torente sau de șuvoaie Si: *ponor, prăpastie, pripor*. **3** (Îe) **A merge de ~** A se rostogoli pe un povârniș Si: *a se prăvăli*. **4** (Îe) **A se duce de ~**, (rar) **a ajunge la malul ~pei** A se distruge (**1**). **5** (Îae) A eșua (**4**). **6** (Îe) **A da de ~** A distruge (**1**). **7** (Îe) **A** (se) **da de** (sau, rar, **pe, la**) **~** A (se) omorî. **8** (Îae; rar) A (se) înșela. **9** Mal. **10** (Rar; îe) **A da cu nasul de ~** A fi silit să se oprească. **11** (Reg) Matcă. **12** (Bot) Sfeclă (*Beta vulgaris*).

râpă² *sf* vz *ripă¹*

râpă³ *sf* vz *rapăn¹*

râpcă *sf* [At: DOSOFTEI. V. S. noiembrie 130ʳ/17 / V: *rap~, răp~* / Pl: *râpce, râpci* / E: nct] **1** (Îrg) Ramură (uscată) a viței de vie. **2** (Rar) Arac folosit pentru susținerea viței de vie. **3** (Reg) „Crenguță ori mușchi de pe crenguțe".

râpciune *sm* vz *râpciune*

râpcui *vt* [At: TDRG / Pzi: *~esc* / E: *râpcă* + *-ui*] (Reg) A tăia crengile uscate ale viței de vie Si: *a curăța* (**4**) (vița de vie).

râpi¹ *vit* [At: MAT. DIALECT. I. 215 / Pzi: *~pesc* / E: *râpă¹*] (Reg) **1-2** A face o săpătură adâncă.

râpi² *v* vz *răpi²*

râpit, ~ă *a* [At: GRAIUL. I. 435 / Pl: *~iți, ~e* / E: *râpă¹* + *-it*] (Reg) Râpos¹.

râpos¹, ~oasă *a* [At: M. COSTIN. O. 157 / Pl: *~oși, ~oase* / E: *râpă¹* + *-os*] Plin de râpe, cu coaste repezi, cu maluri abrupte Si: *măluros*, (reg) *râpit, râpuros*.

râpos², ~oasă *a* [At: STERESCU. N. 1054 / Pl: *~oși, ~oase* / E: *râp¹* + *-os*] **1** (Olt; Trs) Acoperit de rapăn¹ Si: *jegos, murdar, nespălat*, (reg) *râpat*. **2** (Reg; d. obiecte și suprafețele lor) Aspru (**1**).

râpotin *sm* vz *râpotin*

râpșoară *sf* [At: UDRESCU. GL. / Pl: *~re* / E: *râpă²* + *-(u)șoară*] **1-2** (Mun; șhp) Râpă¹ (**1**) mică.

râpști *v* vz *râpsti*

râpui *vr* [At: ALR I. 395/542 / Pzi 3: *~ește* / E: *râpă²* + *-ui*] (Reg; d. terenuri) A se surpa.

râpur *sm* vz **rapor**
râpuros, ~oasă *a* [At: ALR II/836 / Pl: *~oși, ~oase* / E: **râpă**[1]] (Reg) Râpos[1].
rârău *sm* vz **rarău**
râre *av* [At: PAȘCA, GL. / E: nct] (Reg; îlav) **Râcă-râcă ~-~** Iute-iute.
râs[1] [At: (a. 1658) URICARIUL, XVI, 202 / V: (înv) *ris sm* / Pl: *râși* sm, *~uri* sn / E: vsl **рысь**] 1 *sm* Animal sălbatic carnivor din familia felidelor, asemănător cu pisica sălbatică, având blana cenușie-roșcată, uniformă sau cu pete, și cu smocuri de păr pe urechi Si: *linx* (*Lynx lynx*). 2 *smn* Blană de râs[1] (1) (prelucrată).
râs[2] *smn* [At: COD. VOR. 130/4 / V: (îrg) *ris* / Pl: *~uri* sn, *râși* sm / E: ml **risus**] 1 Manifestare a veseliei sau satisfacției printr-o mișcare caracteristică a feței și a gurii, scoțând în același timp sunete specifice, succesive și nearticulate. 2 Mișcare caracteritică a gurii și sunetele care o însoțesc, specifice unei stări de veselie Si: *râset*. 3 (Pex) Veselie, voioșie. 4 (Îe) **Vai de moarte fără ~ și de nuntă fără plâns** Binele și răul sunt întotdeauna împreună. 5 (Îla) **De ~** Care provoacă râsul (1) Si: *hazliu* (2), *vesel*. 6 (Îe) **A se porni pe ~** sau **a pufni (a bufni) de (sau în) ~** sau **a-l pufni (a-l bufni, a-i umfla** etc.) **~ul** (pe cineva) A nu-și putea stăpâni râsul (1). 7 (Îe) **A leșina (**sau **a se strica, a se prăpădi** etc.) **de ~** A râde foarte tare. 8 (Mun; îe) **A-i da** (cuiva) **~ul prin piele** A mânca bătaie. 9 (Îae) A da de necaz Si: *a (o) păți*. 10 (Reg; lpl) Glume (2). 11 (Fig) Sunet în cascade scos de unele păsări (asemănător cu râsul (1)). 12 Batjocură (3). 13 (Îla) **De ~** Fără valoare. 14 (Îal) Compromițător (1). 15 (Înv; îla) **Luător în ~** Batjocoritor (1). 16 (Mun; îlav) **Pe ~** Gratis (1). 17 (Îe) **A fi** (sau **a se face, a ajunge, a rămâne** etc.) **de ~ (și de ocară)** sau **a fi** (sau **a se face, a ajunge** etc) **(de) ~ul lumii (satului, curcilor, câinilor** etc.) A fi (sau a se face, a ajunge etc.) de batjocură, de ocară Si: *a se compromite* (1). 18 (Îe) **A face** (pe cineva) **de ~ (și de ocară)** sau **a face** pe cineva **de ~ul satului** A face (pe cineva) de batjocură, de ocară Si: *a batjocori* (1), *a compromite* (1). 19 (Îe) **A-și face** (sau **a-și bate**) **~ de** (sau, înv. **după**) **cineva** (sau **ceva**) sau (înv) **a-și face ~** A-și bate joc (de cineva sau ceva) Si: *a batjocori* (1). 20 (Îvp; îae) A viola o femeie Si: *a necinsti*. 21 (Mun; îls) **~ul pământului** Om de nimic Si: *netrebnic*. 22 (Îvp; prc; d. femei) Necinstire. 23 Umor. 24 Satiră. 25 (Orn; șîc **~ul pădurii**) Huhurez (7) (*Syrnium aluco*).
râsâpire *sf* vz **recipisă**
râsâpiș *sn* vz **recipisă**
râscăi *vz* **râșcăi**
râscări *vi* [At: ALR I, 998/100 / Pzi: 3 *râscare* / E: ns cf *râșca*] (Reg) **1-2** A rășchia (4-5).
râschia *v* vz **rășchia**
râschiare *sf* vz **rășchiere**
râschiat *sn* vz **rășchiat**[1]
râschitoare *sf* vz **râșchitor**
râschitor *sn* vz **rășchitor**
râscugi *smp* vz **râșcor**
râset *sn* [At: SLAVICI, O. II, 75 / Pl: *~e* / E: **râs**[2] + *-et*] (Lsg; adesea cu sens colectiv) Râs[2] (2).
râsghina *v* vz **răzghina**
râsoaică *sf* [At: SADOVEANU, O. XIV, 576 / Pl: *~ice* / E: **râs**[1] + *-oaică*] (Rar) Femela râsului[1] (1).
râsot *sn* [At: CIAUȘANU, V. 194 / Pl: *~e* / E: **râs**[2]] 1 (Mun) Râs (1) puternic. 2 Râs (1) înăbușit (înghesuit), pe înfundate.
râsui *vt* [At: CIAUȘANU, V. 194 / Pzi: ? / E: **râs**[2] + *-ui*] (Mun) A necinsti o femeie Si: *a viola*.
râsuire *sf* [At: CIAUȘANU, R. SCUT. 81 / Pl: *~ri* / E: **râsui**] Necinstire (a unei femei).
râsuită *af* [At: CIAUȘANU, GL. / Pl: *~te* / E: **râsui**] (Mun; d. femei) Siluită.
râșc i [At: UDRESCU, GL. / E: fo] (Mun) Sunet care redă zgomotul produs de un obiect frecat cu ceva tare.
râșca *v* vz **râșchia**
râșcaș *sm* [At: BORZA, D. / Pl: *~i* / E: nct] Orez (*Oryza sativa*).
râșcăi *vti* [At: ALR I, 998/18 / V: **~coi** (Pzi și: *râșcoi*) / Pl: *râșcăi* / E: ns cf *rășchia*] (Ban; Trs) **1-2** A rășchia (**4-5**).
râșchi *sn* [At: ALR I, 1274/93 / Pl: *~e* sn, *~* sm / E: **râșchia**] (Reg) Rășchitor (1).
râșchia *v* vz **rășchia**
râșchiat *sn* vz **rășchiat**[1]
râșchig *sn* [At: ȘEZ. XII, 3 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Ghiuden.
râșchiitor *sn* vz **rășchitor**
râșchira *v* vz **rășchira**
râșchitoare *sf* vz **rășchitor**
râșchitor *sn* vz **rășchitor**
râșchitora *v* vz **rășchitori**
râșcog *sm* vz **râșcov**
râșcoi *v* vz **râșcăi**
râșcov *sm* [At: BIANU, D.S. / V: **râșcog, ~cuv, răș~, riș~, roș~, hriș~, rășcugi** / Pl: *~i* / E: ns cf ucr *рижок, рижка*] (Bot) 1 (Șîc **~ de brad, ~ de fag**) Ciupercă comestibilă, cu pălăria portocalie-cărămizie și cu picior galben-portocaliu care crește prin pădurile de fag și de brad Si: (reg) *burete-dulce, lăptucă, opintic, rășcoviță, râșcovan, păstrăv-de-pădure, pâinea-pădurii, pita-lui-Dumnezeu* (*Lactarius deliciosus*). 2 Vinețică-cu-lapte (*Lactarius volemus*). 3 Burete-galben (*Cantharellus cibarius*). 4 Burete (3)-iute (*Lactarius piperatus*). 5 Zbârciogi-grași (*Gyromitra esculenta*).
râșcovan *sm* [At: BORZA, D. 194 / V: *roș~* / Pl: *~i* / E: **râșcov** + *-an*] (Bot; Trs) Râșcov (1) (*Lactarius deliciosus*).
râșcovel *sm* [At: TDRG / Pl: *~ei* / E: **râșcov** + *el*] (Bot; Mol) Vinețică-cu-lapte (*Lactarius volemus*).
râșcoviță[1] *sf* [At: BORZA, D. 194 / V: *roș~* / Pl: *~țe* / E: **roșcov** + *-iță*] (Bot) 1 Râșcov (1) (*Lactarius delicious*). 2 Vinețică-cu-lapte (*Lactarius volemus*).
râșcoviță[2] *sf* [At: CHEST. V, 67/1 / Pl: *~țe* / E: ns cf *râșcoviță*[1]] (Reg) Rasă de oi înrudită cu rasa merinos.
râșcuv *sm* vz **râșcov**
râșină *sf* vz **rășină**
râșinos, ~oasă *a* **rășinos**
râșnar *sm* vz **râznar**
râșnă *sf* vz **râznă**
râșneală *sf* [At: UDRESCU, GL. / V: (reg) **râjn~** / Pl: *~eli* / E: **râșni** + *-eală*] 1 Râșnire. 2 (Mun) Porumb râșnit.
râșni *vt* [At: TETRAEV. (1574), 243 / V: (îrg) **răș~**, (reg) **râjni, rajni, rojni** / Pzi: *~nesc* / E: drr **râșniță**] 1 (Fșa; c. i. boabe de cereale, sare, cafea etc.) A preface în pulbere sau în fragmente mărunte cu ajutorul râșniței Vz *măcina*. 2 (Pex) A zdrobi. 3 A amesteca (4). 4 (Cu complementul *măselele*) A freca producând un zgomot caracteristic. 5 A scrâșni din măsele Si: *a trosni*. 6 (Reg) A ronțăi. 7 (Fig) A vorbi mult Si: *a trăncăni, a măcina, a melița*. 8 (Reg; pan; fșa) A digera (1).
râșnicioară *sf* [At: GOROVEI, C. 183 / Pl: *~re* / E: **râșniță** + *-ioară*] **1-2** (Șhp) Râșniță (4) de dimensiuni mai mici.
râșnire *sf* [At: LM / V: (reg) **râjn~, răș~** / E: **râșni**] Prefacere în pulbere sau în fragmente mărunte (a boabelor de cereale, sare, cafea etc.) cu ajutorul râșniței Si: *râșneală, râșnit*[1], *măcinare*.
râșnit[1] *sn* [At: DDRF / V: **răș~** / E: **râșni**] Râșnire.
râșnit[2], *~ă* *a* [At: CALENDARIU (1814), 167/18 / V: (înv) **răș~** / Pl: *~iți, ~e* / E: **râșni**] 1 Măcinat cu râșnița. 2 (Reg) Sfărâmat.
râșnitoare *sf* [At: DAMÉ, T. 153 / V: **răș~, râjn~, râjnitor** *sn* / Pl: *~ori* / E: **râșni** + *-toare*] 1 (Reg) Piatră de moară. 2 (Reg; îf *râjnitor*) Răzătoare pentru hrean, morcovi etc. 3 (Pan) Pipotă.
râșnitar *sm* [At: C. PETRESCU, A. R. 7 / Pl: *~i* / E: **râșniță** + *-ar*] (Rar) Persoană care lucra cu râșnița (3) de măcinat porumb, sare etc.
râșniță *sf* [At: TETRAEV. (1574), 230 / V: (îrg) **răș~**, (reg) **râjn~, rajn~** / Pl: *~țe*, (reg) *~ți* / E: bg **ръшница**] 1 Moară primitivă, mișcată cu ajutorul animalelor de tracțiune. 2 (Prc) Piatră de moară. 3 Mașină rudimentară

de măcinat porumb, sare etc., compusă din două pietre, dintre care cea de deasupra se învârtește cu ajutorul unui mâner Si: (Trs) *melesteu*. 4 Mașină mică de uz casnic, cu mecanism simplu, cu care se macină boabele de cafea, de piper etc. Si: (rar) *morișcă*. 5 (Fam) Gură (44). 6 (Pan; reg) Stomac. 7 Pipotă. 8 (Urmat de determinări) Măsea. 9 Măsea de minte. 10 (Arg) Ceas de proastă calitate. 11 (Art.) Dans popular cu ritm vioi asemănător cu hora. 12 Melodie pe care se execută râșnița (11).

râști[1] *i* [At: ALR SN V h 469/705 / E: fo] (Reg; de obicei repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de mersul pe zăpadă Si *scârț*.

râști[2] *vi* [At: ALR SN V h 1 469/705 / Pzi 3: *râștie* / E: **râști**[1]] (Reg: d. zăpadă) A produce prin apăsare, prin frecare sub pași un zgomot ascuțit, caracteristic Si: *a scârțâi*.

rât[1] *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 87r/30 / V: (reg) ***rut*** / Pl: *~uri*, (rar) *~e* / E: vsl **рътъ**] 1 Botul porcului. 2 (Mol) Roată[1] (1). 3 (Pex) Bot (1). 4 (Reg) Cioc de pasăre Si: *plisc*. 5 (Prt) Gură (1). 6 (Îe) **A face ~** A se obrăznici. 7 (Îae) A face nazuri. 8 (Îe) **A avea** (sau **a fi cu**) **~** A fi obraznic. 9 (Îe) **A da** (cuiva) **peste ~** A dojeni aspru. 10 (Înv) Proră.

rât[2] *sn* [At: (a. 1724) IORGA, S. D. I, 97 / Pl: *~uri* / E: mg ***rét, rit***, srb ***rit***] 1 (Pop) Șes cu iarbă (de-a lungul unei ape curgătoare) Si: *livadă, fânaț, pășune, pajiște*. 2 (Trs) Teren mic cu pădure în mijlocul unei lunci. 3 (Reg) Loc umed, mlăștinos Si: *baltă* (14), *mlaștină, papuriș, stufăriș*. 4 Pământ nelucrat Si: *țelină, moină*[1].

rât[3] *sn* [At: LEXIC REG. II, 31 / Pl: *~uri* / E: nct] (Mun) Gaură în pământ la jocul de copii.

râtan [At: JAHRESBER. XII, 118 / V: ***rat~*** / Pl: *~i* / E: **rât**[1] + *-an*] 1 *sm* Porc. 2-3 *smf, a* (Fig) (Om) grosolan (1). 4 *a* (Reg) Nebunatic. 5 *sm* (Dep) Recrut Vz *pufan, răcan*.

râtancă *sf* [At: POLIZU / Pl: *~nce* / E: **râtan** + *-că*] (Rar) Femeie grosolană (1) Si: *bădărancă* (2).

râtaș *sn* [At: ALR SN II h 593/346 / Pl: *~uri* / E: **rât**[2] + *-aș*] 1 (Reg) Teren desțelenit Si: *laz*. 2 (Îe) **A face ~** A desțeleni (1).

râtănesc, ~ească *a* [At: POLIZU / V: ***rat~*** / Pl: *~ești* / E: **râtan** + *-esc*] (Rar) 1 Specific râtanului (2). 2 Care aparține râtanului (2). 3 Referitor la râtan (2).

râtănește *av* [At: POLIZU / E: **râtan** + *-ește*] (Rar) 1 Ca un râtan (2). 2 În felul râtanilor (2).

râtănie *sf* [At: POLIZU / V: ***rat~*** / Pl: *~ii* / E: **râtan** + *-ie*] Atitudine, faptă sau vorbă de râtan (2) Si: *bădărănie* (4), *grosolănie, mitocănie, mojicie*.

râticel *sn* [At: JARNÍK–BÎRSEANU, D. 311 / Pl: *~e* / E: **rât**[2] + *-icel*] 1-2 (Reg; șhp) Râtuț (1-2).

râtmă *sf* vz ***ritmă***

râtos[1], ***~oasă*** *a* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~oși, ~oase* / E: **rât**[1] + *-os*] 1 (D. porci) Cu râtul mare. 2 (Fig; d. oameni) Grosolan (1). 3 (Fig; d. oameni) Țâfnos.

râtos[2], ***~oasă*** *a* [At: CHEST. II, 73/411 / Pl: *~oși, ~oase* / E: **rât**[2] + *-os*] (Reg; d. terenuri) Mlăștinos.

râtoncă *sf* [At: ALR SN I h 28/346 / Pl: *~nci* / E: nct] (Reg) Săpăligă.

râtui[1] *vti* [At: DENSUSIANU, Ț. H. 262 / Pzi: *~esc*, 3 *râtuie* / E: **rât**[1]] 1-2 (Reg; d. porci) A râma (5-6). 3-4 (Reg) A împinge cu râtul. 5-6 (Reg; fig) A-și bate joc de cineva.

râtui[2] *vt* [At: ALRM SN I h 20/346 / Pzi: *~esc* / E: **rât**[2]] (Reg) A desțeleni (1).

râturele *snp* [At: HODOȘ, P. P. 216 / E: ***râturi*** (pll *rât*[2]) + *-ele*] 1-2 (Reg; șhp) Râturi[2] mai mici.

râtuț *sn* [At: LB / Pl: *~uri* / E: **rât**[2] + *-uț*] 1-2 (Reg; șhp) Rât[2] (1) (mic) Si: *râticel* (1-2).

râță[1] [At: NEGRUZZI, S. I, 8 / V: *riți sm* / Pl: *~țe* / E: vsl **рьци**] 1 *sfi* Numele literei „r" din alfabetul chirilic. 2 *sf* (Pex; fam) Literă. 3 *sf* (Pex; irn) Învățătură. 4 *sf* (Îe) **Nici o ~** Nimic.

râță[2] *i* vz ***riță***

râu *sn* [At: PSALT. HUR. 53r/22 / V: (îng) ***riu***, (reg) ***răură*** / S și: *reu* / Pl: *~uri*, (înv) *~re* / E: ml ***rivus***] 1 Apă curgătoare mare (navigabilă), formată din unirea mai multor pâraie, și care se varsă într-un fluviu, în alt râu, într-un lac sau într-o mare. 2 (Înv) Izvor. 3 (Înv) Șuvoi de apă Si: *puhoi, torent*. 4 (Îlav) **Râuri-râuri** În număr mare. 5 (Mpl) Element decorativ în costumul popular românesc, cusut în rânduri verticale pe ii, cămăși, cojoace.

râuleț *sn* [At: CR (1848), 6[1]/53 / P: *râ-u~* / S și: *riuleț* / Pl: *~e* / E: **râu** + *-uleț*] 1-2 (Șhp) Râu (1) (mai mic) Si: *pârâu, râurel* (1-2), ***râușor*** (1-2) Vz *gârlă* (1).

râura[1] *vti* [At: MAIOR, IST. 70/9 / P: *râ-u~* / V: (înv) ***râu~, râora, râuri*** (S: *riuri*) / S și: *riura* / Pzi 3: *~rează, râură* / E **râuri** (pll *râu*)] 1-2 (D. râuri, ape) A curge (4). 3-4 A da naștere. 5-6 (Înv; subiectul indică un râu) A străbate un loc (alimentându-l cu apă). 7-8 (Rar) A împodobi o ie, o cămașă etc. cu râuri (5).

râura[2] *v* vz ***roura***

râurat[1], ***~ă*** *a* [At: STANCIU, C. 97 / P: *râ-u~* / Pl: *~ați, ~e* / E: **râura**] Împodobit, cusut cu râuri (5).

râurat[2], ***~ă*** *a* vz ***rourat***

râureală *sf* vz ***roureală***

râurean, ~ă *smf, a* [At: DDRF / P: *râ-u~* / V: (reg) ***riu~*** / Pl: *~eni, ~ene* / E: **râuri** (pll *râu*) + *-ean*] 1-2 (Persoană) care locuiește pe malul unui râu.

râurel *sm* [At: LB / P: *râ-u~* / Pl: *~e* / E: **râuri** (pll *râu*) + *-ele*] 1-2 (Șhp) Râuleț (1-2).

râuri *v* vz ***râura***

râurire *sf* [At: LB / P: *râ-u~* / Pl: *~ri* / E: **râuri**] Curgere (2).

râușor *sn* [At: ANON. CAR. / P: *râ-u~* / Pl: *~oare* / E: **râu** + *-ușor*] 1-2 (Șhp) Râuleț (1-2).

râuț *sn* [At: KLEIN, D. 411 / P: *râ-uț* / Pl: *~uri* / E: **râu** + *-uț*] 1-2 (Reg; șhp) Râuleț (1-2).

râval *sn* vz ***ravar***

râvnaci, ~ace *a* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 9v/4 / V: ***râv~, râhn~*** / Pl: *~, ~ace* / E: **râvni** + *aci*] 1 (Înv) Care e plin de râvnă, însuflețit de o dorință Si: *doritor* (1), *râvnitor* (1). 2 Harnic (7). 3 Invidios. 4 Rival.

râvnă *sf* [At: CORESI, EV. 481 / V: (îrg) ***râmnă, răhnă***, (înv) ***răpnă, răvnă, râvne***, (reg) ***rahnă, ramnă, râgnă, râhnă*** / Pl: *~ne* / E: pvb **râvni**] 1 Imbold lăuntric (puternic) spre ceva Si: *aspirație* (8), *dorință* (1). 2 (Îla) **De ~** De dorit. 3 (Înv) Invidie. 4 Poftă. 5 (Reg; îe) **A face râmne** A pofti. 6 Însuflețire la muncă Si: *silință, sârguință, zel*, (înv) *osârdie*. 7 (Înv; îlav) **În ~** Neobosit. 8 (În descântece) Deochi (3). 9 (Reg) Epilepsie (1). 10 (Bot; reg; îf *râhnă*) Rocoțea (*Stellaria graminea*).

râvne *s* vz ***râvnă***

râvni *vti* [At: PSALT. 66 / V: (îrg) ***râhni, râmni, râvni***, (înv) ***revni, răhni***, (reg) ***ramni*** / Pzi: *~nesc* / E: vsl **рьвьновати**] 1-2 (Udp „la") A simți un imbold puternic spre un lucru, a dori din toată inima să posezi sau să realizezi ceva Si: *a aspira* (5), *a jindui, a năzui*. 3-4 A jindui, a dori să-ți însușești un lucru care aparține altuia. 5-6 (Îrg; adesea construit cu dativul) A privi cu invidie pe cineva, (dorind să fii asemenea lui). 7-8 A pizmui pe cineva Si: *a dușmăni* (1-2). 9-10 (Înv) A se supăra. 11-12 (În descântece) A fermeca (3).

râvnic *sn* vz ***râmnic***

râvnie *sf* [At: COD. TOD. 228 / Pl: *~ii* / E: **râvni** + *-ie*] (Îvr) Dorința de a-ți însuși ceea ce aparține altuia Si: *lăcomie, pofta*.

râvnire *sf* [At: CORESI, EV. 47 / V: (înv) ***râv~, rev~***, (reg) ***râmn~, ramn~*** / Pl: *~ri* / E: **râvni**] 1 Dorință (2). 2 (Înv) Credință (3). 3 (Înv) Patimă. 4 (Înv) Invidie. 5 (Înv) Mânie. 6 Pedeapsă.

râvnit, ~ă *a* [At: BIBLIA (1688), 64[2]/8 / V: ***râv~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: **râvni**] 1 Dorit (1). 2 (Înv) Invidiat.

râvnitor, ~oare [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 170v/20 / V: (îrg) ***râmn~***, (înv) ***râv~, râvnitoriu, râhnitoriu, rev~, ~iu, revnitoriu*** *a*, (reg) ***râhn~, râmn~*** *smf* / Pl: *~i, ~oare* / E: **râvni** + *tor*] 1 *a* Care tinde spre cineva sau ceva Si: *doritor* (1), (înv) *râvnaci* (1). 2 *a* (Înv) Credincios (12). 3 *a* (Înv) Fidel (1). 4 *a* (Rar) Pofticios. 5-6 *smf, a* (Cel) care este

plin de râvnă Si: *sârguitor*, *zelos*. 7 *a* (Înv) Invidios. 8 *a* Care pedepsește. 9 *smf* (În descântece) Persoană care face farmece, care deoache.

râvnitoriu, ~oare *a* vz ***râvnitor***

râvnitură *sf* [At: CORESI, L. 440/5 / V: (înv) ***râv~***, (reg) ***râmn~, râhn~, râmn~*** / Pl: *~ri* / E: ***râvni*** + *-tură*] 1 (Îvr) Râvnire (1). 2 (În descântece) Farmec (2).

râvniță *sf* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 174 / Pl: *~țe* / E: srb ***ribnica***] (Reg) Canal la moară.

râvnos, ~oasă *a* [At: MARCOVICI, D. 176/13 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***râvnă*** + *-os*] (Înv) Care este plin de râvnă (1) Si: *zelos, sârguincios*.

râz *sn* vz ***riz²***

râzală *sf* vz ***răzală***

râzalău *sn* vz ***răzălău***

râzancă *sf* [At: GLOSAR. REG. / Pl: *~nce* / E: ***râză¹*** + *-ancă*] (Reg) Femeie îmbrăcată în haine rupte Si: *zdrențăroasă*.

râzar *sm* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~i* / E: ***râză¹*** + *-ar*] 1 (Trs; Ban) Negustor ambulant de haine vechi Si: *telal*. 2 Bărbat îmbrăcat în haine rupte Si: *zdrențăros*.

râzareț, ~ă *a* [At: MAT. DIALECT. I. 234 / Pl: *~i, ~e* / E: ***râde*** + *-areț*] (Olt) „Vorbăreț, deschis, neprefăcut".

râză¹ *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ze* / E: slv ***риза***, srb ***riza***] 1 (Reg) Bucată ruptă dintr-o țesătură sau dintr-un obiect de îmbrăcăminte vechi Si: *cârpă* (1), *zdreanță*. 2 Haină uzată, veche. 3 (Dep) Haină (1). 4 Scutec.

râză² *sf* vz ***rânsă¹***

râzăcios, ~oasă *a* [At: DRLU / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***râde*** + *-cios*] (Îvr) Râzător (1).

râzăreț, ~eață *a* [At: ATLAS S II, 1939, 10/1 / Pl: *~i, ~e* / E: ***râde*** + *-ăreț*] (Rar) Râzător (1).

râzător, ~oare [At: ANON. CAR. / V: (înv) ***răz~, ~iu***, (reg) ***râsât~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***râde*** + *-ător*] 1 *a* Care râde, răspândind, exprimând voie bună Si: *vesel*, (îvr) *râzăcios*, (rar) *râzăreț, râzând*. 2 *a* Care își bate joc de cineva sau de ceva. 3-4 *smf, a* (Înv) (Persoană) care stârnește râsul, batjocura, care este ridicolă.

râzătoriu, ~oare *a* vz ***râzător***

râzâlic *sn* vz ***rizilic***

râzând, ~ă *a* [At: NEGRUZZI, S. I, 57 / Pl: *~nzi, ~e* / E: ***râde***] (Rar) Care râde, care exprimă veselie Si: *râzător* (1).

râzător, ~oare *a* vz ***râzător***

râzbi *v* vz ***răzbi***

râzeac *sm* vz ***rizacă***

râzgai *sn* vz ***răzgâi¹***

râzgă *sf* [At: LESNEA, I. 113 / E: pvb ***râzgâia***] (Creație personală) 1-2 Răzgâială (1-2).

râzgăi *v* vz ***răzgâia***

râzgăială *sf* vz ***răzgâială***

râzgăiat, ~ă *a* vz ***răzgâiat***

râzgăire *sf* vz ***răzgâire***

râzgâia *v* vz ***răzgâia***

râzgâială *sf* vz ***răzgâială***

râzgâiat, ~ă *a* vz ***răzgâiat***

râzgâit, ~ă *a* vz ***răzgâit***

râzilic *sn* vz ***rizilic***

râznar *sm* [At: ARDELEANU, V. P. 54 / V: ***râșn~*** / Pl: *~i* / E: ***râznă¹*** + *-ar*] (Reg) Vagonetar.

râznaș *sm* [At: NOM. PROF. 19 / Pl: *~i* / E: ***râznă¹*** + *-aș*] (Reg) Vagonetar.

râznă¹ *sf* [At: ARDELEANU, V. P. 36 / V: ***râșnă, riz~*** / Pl: *~ne* / E: nct] 1 (Reg) Vagonet cu care se transportă piatra, minereul etc. de la locul de extracție până la gura unei mine. 2 (Reg) Conținutul unei râzne (1).

râznă² *sf* vz ***rână***

râznălire *sf* [At: MDT / Pl: *~ri* / E: ***râznă¹***] (Reg) Operația de încărcare și de transport cu râzna¹ (1).

râznuță *sf* [At: FD I, 160 / V: ***răz~*** / Pl: *~țe* / E: ***râznă¹*** + *-uță*] 1-2 (Reg; șhp) Râznă¹ (1) de dimensiuni reduse.

râzos, ~oasă *smf, a* [At: ANON. CAR. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***râză¹*** + *-os*] 1-2 (Reg) (Om) zdrențăros.

râzvan *sn* vz ***rădvan***

re¹- [At: DN³ / E: fr, lat ***re-***] Element prim de compunere cu sens iterativ, care servește la formarea unor verbe, a unor adjective sau a unor substantive.

re² *smi* [At: POLIZU / E: it ***re***, fr ***ré***] (Muz) 1 Unul dintre cele șapte sunete ale gamei. 2 Notă corespunzătoare sunetului re² (1). 3 A treia coardă a unei viori.

rea *i* vz ***area***

reabilita [At: BOLINTINEANU, O. 453 / P: *re-a~* / Pzi: *~tez* / E: fr ***rhéabiliter***] 1-2 *vtr* A(-și) restabili buna reputație. 3 *vt* A dezminți învinuirile aduse cuiva. 4 *vt* (Jur) A reintegra pe cineva în drepturile pierdute (în urma unei condamnări sau a unei bănuieli false).

reabilitare *sf* [At: GHEREA, ST. CR. III, 154 / P: *re-a~* / Pl: *~tări* / E: ***reabilita***] 1 Restabilire (1) a bunei reputații Si: (rar) *reabilitație* (1). 2 Dezmințire a învinuirilor aduse (pe nedrept) Si: (rar) *reabilitație* (2). 3 (Cer) Act juridic prin care cineva este repus în drepturile personale pierdute (în urma unei condamnări) Si: (rar) *reabilitație* (3).

reabilitat, ~ă *a* [At: DDRF / P: *re-a~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reabilita***] Care și-a redobândit buna reputație.

reabilitație *sf* [At: ȘĂINEANU / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***rhéabilitation***] 1-3 Reabilitare (1-3).

reabilitațiune *sf* vz ***reabilitație***

reabona *vr* [At: DL / P: *re-a~* / Pzi: *~nez* / E: ***re¹-*** + ***abona*** cf fr *réabonner*] A se abona (1) din nou.

reabonare *sf* [At: DLR / P: *re-a~* / Pl: *~nări* / E: ***reabona***] Reînnoire a abonamentului.

reabonat, ~ă *a* [At: DN³ / P: *re-a~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reabona***] (D. oameni) Care beneficiază de un nou abonament.

reaborda *vt* [At: DEX-S / P: *re-a~* / Pzi: *~dez* / E: ***re¹-*** + ***aborda***] A aborda din nou o problemă pentru a o aprofunda.

reabordare *sf* [At: DEX² / P: *re-a~* / Pl: *~dări* / E: ***reaborda***] Abordare din nou a unei probleme pentru a o aprofunda.

reabordat, ~ă *a* [At: DEX² / P: *re-a~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reaborda***] (D. probleme, situații, teorii etc.) Care a fost abordat din nou (pentru aprofundare).

reaburi *snp* vz ***dreaburi***

reaclimatiza *vtr* [At: DN³ / P: *re-a~* / Pzi: *~zez* / E: ***re¹-*** + ***aclimatiza***, după eg *reacclimatize*] 1-2 A (se) aclimatiza din nou la anumite condiții.

reaclimatizare *sf* [At: DN³ / P: *re-a~* / Pl: *~zări* / E: ***reaclimatiza***] Aclimatizare din nou la anumite condiții.

reaclimatizat, ~ă *a* [At: DEX² / P: *re-a~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reaclimatiza***] Care a fost aclimatizat din nou la anumite condiții.

reacoperi *vt* [At: BARCIANU / P: *re-a~* / Pzi: *reacopăr* / E: ***re¹-*** + ***acoperi***] 1 A acoperi ceva din nou. 2 A acoperi ceva care a fost descoperit.

reacoperire *sf* [At: LM / P: *re-a~* / Pl: *~ri* / E: ***reacoperi***] (Rar) Acoperire din nou a ceva care a fost descoperit.

reacoperit, ~ă *a* [At: MDA ms / P: *re-a~* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***reacoperi***] Care a fost acoperit din nou.

reacorda *vt* [At: DEX-S / P: *re-a~* / Pzi: (1) *reacord*, (2) *~dez* / E: ***re¹-*** + ***acorda***] 1 A acorda din nou îngăduință, favoare, avantaje etc. 2 A acorda din nou un instrument muzical dezacordat.

reacordare *sf* [At: DEX² / P: *re-a~* / Pl: *~dări* / E: ***reacorda***] 1 Acordare (3) încă o dată a îngăduinței, a unor avantaje etc. 2 Acordare din nou a unui instrument muzical dezacordat.

reacordat, ~ă *a* [At: DEX² / P: *re-a~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reacorda***] 1 Care a fost acordat (1) înca o dată. 2 (D. instrumente muzicale dezacordate) Acordat (3) din nou.

rea-credință *sf* [At: MINEIUL (1776), 149^v2/8 / E: ***rea*** + ***credință***] **1** Atitudine necinstită Si: *perfidie, viclenie*. **2-3** (Îljv) **Cu** (sau **de**) ~ Rău intenționat.

reactant *sm* [At: CHIM. ANORG. 14 / P: *re-ac~* / Pl: *~nți* / E: eg ***reactant***] Fiecare dintre substanțele care iau parte la o reacție chimică.

reactanță *sf* [At: DER / P: *re-ac~* / Pl: *~țe* / E: eg ***reactance***] (Fiz) **1** Mărime caracteristică circuitelor electrice de curent alternativ care conțin ca elemente reactive bobine sau condensatoare. **2** Bobină electrică a cărei reactanță (**1**) este sensibilă.

reactiv, ~ă [At: POLIZU / P: *re-ac~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***réactif***] **1-2** *sm, a* (Chm) (Substanță) care are proprietatea de a reacționa specific într-o reacție chimică în prezența unui ion sau a unei grupe de ioni Si: (înv) *reagent*. **3** *a* Referitor la reactanță (**1**). **4** *a* (D. elemente de circuite) Care realizează un transfer periodic de energie în circuit, introducând un defazaj între intensitatea curentului și tensiunea electrică.

reactiva [At: BARCIANU / P: *re-ac~* / Pzi: *~vez* / E: fr ***réactiver***] **1** *vt* (Rar) A pune din nou în activitate. **2** *vr* (Rar) A reintra în cadrele permanente ale armatei. **3** *vr* (D. boli) A se declanșa din nou, după o vindecare aparentă Si: *a recidiva* (**1**). **4** *vt* (Chm) A face ca o substanță să devină din nou activă.

reactivant, ~ă [At: DANIELOPOLU, F. N. II, 252 / P: *re-ac~* / Pl: *~nți, ~e* / E: ***reactiva***] **1** *a* Care reactivează (**1**). **2** *s* Reactiv (**1**) chimic folosit în industria extractivă pentru a da particulelor de minereu proprietatea de a pluti într-un lichid.

reactivare *sf* [At: BARIȚIU, P. A. II, 677 / P: *re-ac~* / Pl: *~vări* / E: ***reactiva***] **1** Repunere în activitate Si: (înv) *reacționare*. **2** Intrare din nou în cadrele permanente ale armatei. **3** (Chm) Proces prin care o substanță devine din nou activă. **4** (Med; îs) *~a serului* Reapariție a proprietăților active ale unui ser devenit inactiv, prin adăugare de ser proaspăt.

reactivitate *sf* [At: DER / P: *re-ac~* / E: fr ***réactivité***] **1** (Fiz) Mărime care caracterizează funcționarea unui reactor nuclear. **2** (Chm) Capacitate a unui atom sau a unei molecule de a participa la o reacție chimică. **3** (Med) Proprietate a unui țesut de a reacționa la un stimul oarecare. **4** (Ccr) Reacție la o excitație. **5** Însușirea de a fi reactiv (**2**).

reactopropulsor *sn* [At: DN^2 / Pl: *~oare* / E: ns cf *reactor* + *propulsor*] Reactor (**3**) având ca organ propulsor o elice antrenată de o turbină alimentată de gazele evacuate din camera de combustie a reactorului.

reactor *sn* [At: DM / P: *re-ac~* / Pl: *~oare* / E: fr ***réacteur***] **1** Aparat industrial sau de laborator în care se realizează o reacție chimică. **2** (Îs) ~ *nuclear* Instalație complexă în care se realizează fisiunea nucleelor atomice ale elementelor grele radioactive, printr-o reacție în lanț controlată, cu scopul de a permite utilizarea energiei degajate. **3** Motor termic în care se folosește transformarea energiei chimice a combustibilului în energia cinetică a jetului de fluid evacuat sub presiune în mediul ambiant, pentru a se obține propulsia unui vehicul în sens opus ejecției fluidului. **4** Bobină electrică cu reactanța mult mai mare decât rezistența ei electrică, utilizată în instalațiile electrice pentru limitarea curenților de scurtcircuit.

reactualiza *vt* [At: CIȘMAN, FIZ. I, 449 / P: *re-ac-tu-a~* / Pzi: *~zez* / E: *re^1-* + ***actualiza***] **1** A face să fie din nou actual. **2** (D. documente, baze de date etc.) A reînnoi informațiile conținute.

reactualizare *sf* [At: DM / P: *re-ac-tu-a~* / Pl: *~zări* / E: ***reactualiza***] (Rar) **1** Readucere în actualitate. **2** Reînnoire a informațiilor conținute de un document, de o bază de date etc.

reactualizat, ~ă *a* [At: MDA ms / P: *re-ac-tu-a~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reactualiza***] **1** Readus în actualitate. **2** (D. documente, baze de date etc.) Căruia i s-au reînnoit informațiile conținute.

reacție *sf* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 462 / P: *re-ac~* / V: ***~iune*** / S și: *~csie* / Pl: *~ii* / E: fr ***réaction***] **1** Manifestare ca răspuns la ceva. **2** Ripostă (**1**). **3** (Blg) Fenomen nemijlocit prin care materia vie răspunde acțiunii unui excitant (venit din interior sau din afară). **4** (Chm) Transformare pe care o suferă substanțele sub acțiunea unor agenți fizici sau a altor substanțe chimice, în urma căreia se formează substanțe noi, cu proprietăți diferite de ale celor inițiale. **5** (Îs) ~ *în lanț* Reacție (**4**) care constă într-o succesiune de reacții elementare, astfel încât substanțele produse în una dintre acestea iau parte la reacția următoare. **6** (Fiz; șîs *forță de reacțiune*) Forță (sau cuplu de forțe) care se opune unei acțiuni, fiind egală și de sens contrar cu aceasta. **7** (Ast; îs) ~ *gravitațională* Modificare a direcției și a vectorului de viteză caracteristice unei nave spațiale care trece prin apropierea unui corp ceresc, datorită câmpului gravitațional al acestuia. **8** (Îs) *Avion cu* ~ Avion a cărui propulsie este asigurată de reactoare (**3**). **9** (Îs) *Motor cu* ~ Reactor (**3**). **10** Derivare a unei puteri din circuitul de ieșire al unui amplificator de radio cu tuburi electronice și introducerea ei în circuitul lui de intrare. **11** (Teh; îs) *Reacțiunea indusului* Totalitatea fenomenelor datorate câmpului magnetic produs de indus la funcționarea în sarcină a unei mașini electrice. **12** (Mîf *reacțiune*) Împotrivire politică, economică, culturală etc. a claselor în declin față de progresul social. **13** (Pex; îaf) Forțe sociale reacționare ostile progresului.

reacționa *vi* [At: LOVINESCU, C. VII, 26 / V: (înv) ***~iuna*** / P: *re-ac-ți-o~* / Pzi: *~nez* / E: ***reacție***] **1** A răspunde într-un anumit fel la o excitare sau la o acțiune din afară. **2** A lua atitudine față de o situație sau o împrejurare Si: *a riposta* (**2**).

reacțional, ~ă *a* [At: PARHON, B. 126 / P: *re-ac-ți-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***reactionnel***] (Rar) **1** Care se referă la reacție (**1**). **2** Care ține de reacție (**1**).

reacționar, ~ă [At: STAMATI, D. / P: *re-ac-ți-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***réactionnaire***] **1** *a* Care aparține reacțiunii (**12**). **2** *a* Care este specific reacțiunii (**12**). **3** *a* Care se referă la reacțiune (**12**). **4** *sm* Partizan al reacțiunii (**12**) politice Si: *contrarevoluționar* (**5**).

reacționare *sf* [At: BARIȚIU, P. A. II, 677 / P: *re-ac-ți-o~* / Pl: *~nări* / E: *re^1-* + ***acționare***] (Înv) Reactivare (**1**).

reacționarism *sm* [At: MAIORESCU, D. I, 12 / P: *re-ac-ți-o~* / E: ***reacționar*** + *-ism*] **1** Concepție politică reacționară. **2** Caracterul a ceea ce este reacționar (**2**). **3** Atitudine ostilă progresului.

reacțiuna *v* vz ***reacționa***

reacțiune *sf* vz ***reacție***

reacumula *vt* [At: BARBU, P. 234 / P: *re-a-cu~* / Pzi: *~lez* / E: *re^1-* + ***acumula***] A acumula din nou.

reacumulare *sf* [At: DN^3 / P: *re-a-cu~* / Pl: *~lări* / E: ***reacumula***] Acumulare din nou.

read *sn* vz ***rediu***

readapta *vtr* [At: BL, VII, 31 / P: *re-a~* / Pzi: *~tez* / E: *re^1-* + ***adapta***] **1-2** (Rar) A (se) adapta din nou.

readaptare *sf* [At: DL / P: *re-a~* / Pl: *~tări* / E: ***readapta***] Proces de adaptare care se manifestă pentru a doua oară (cel puțin).

reade *sf* vz ***rediu***

readjudeca *vt* [At: DN^3 / Pzi: *readjudec* / E: după fr *réadjuger*] A adjudeca din nou.

readjudecare *sf* [At: DN^3 / Pl: *~cări* / E: ***readjudeca***] Adjudecare pentru a doua oară (cel puțin).

readmisie *sf* [At: ALEXI, W. / P: *re-ad~* / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***réadmission***] (Îvr) Admisiune din nou.

readmisiune *sf* vz ***readmisie***

readmite *vt* [At: ALEXI, W. / P: *re-ad~* / Pzi: *readmit* / E: *re^1-* + ***admite***] A admite (**7**) din nou Si: *a reprimi*.

readmitere *sf* [At: ALEXI, W. / P: *re-ad~* / E: ***readmite***] (Îvr) Readmisie.

readmonesta *vt* [At: DEX–S / P: *re-ad~* / Pzi: *~tez* / E: *re^1-* + ***admonesta***] A admonesta pentru noi abateri.

readmonestare *sf* [At: DEX^2 / P: *re-ad~* / Pl: *~tări* / E: ***readmonesta***] Admonestare pentru noi abateri.

readormi *vi* [At: DLR / P: *re-a~* / Pzi: *readorm* / E: *re^1-* + ***adormi***] A adormi din nou.

readucător *sn* [At: DEX^2 / P: *re-a~* / Pl: *~i* / E: ***readuce*** + *-ător*] Dispozitiv de stabilire totală sau parțială a condițiilor inițiale de funcționare ale unui sistem tehnic sau de readucere a unei mărimi la o valoare cuprinsă în intervalul de reglare pentru a se obține funcționarea stabilă a sistemului.

readuce *vt* [At: CORNEA, E. I, 203/51 / P: *re-a~* / V: (nob) ***radd~*** / Pzi: *readuc* / E: *re*[1]*-* + ***aduce***] A aduce din nou la locul său în starea de mai înainte Si: (înv) *a reduce* (1).

readucere *sf* [At: DN³ / P: *re-a~* / Pl: *~ri* / E: ***readuce***] Aducere din nou la locul său în starea de mai înainte.

readuna *vtr* [At: CR (1846), 42²/38 / P: *re-a~* / Pzi: *readun* / E: *re*[1]*-* + ***aduna***] **1-2** A (se) strânge iarăși la un loc.

readunare *sf* [At: DEX² / P: *re-a~* / Pl: *~nări* / E: ***readuna***] Adunare din nou la un loc.

reaerisi *vt* [At: DEX-S / P: *re-a~* / Pzi: *~sesc* / E: *re*[1]*-* + ***aerisi*** după fr *réaérer*] A aerisi din nou o încăpere în care aerul este viciat sau un obiect de îmbrăcăminte din care nu a ieșit mirosul neplăcut.

reaerisire *sf* [At: DEX² / P: *re-a~* / Pl: *~ri* / E: ***reaerisi***] Nouă aerisire a unei încăperi în care aerul este viciat sau a unui obiect de îmbrăcăminte din care nu a ieșit mirosul neplăcut

reaerisit, ~ă *a* [At: DEX² / P: *re-a~* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***reaerisi***] (D. încăperi, obiecte de îmbrăcăminte etc.) Care a fost aerisit din nou.

reafirma *vt* [At: DL / P: *re-a~* / Pzi: *reafirm* / E: *re*[1]*-* + ***afirma***] A afirma ceva din nou.

reafirmare *sf* [At: BLAGA, G. 60 / P: *re-a~* / Pl: *~mări* / E: ***reafirma***] Afirmare din nou.

reafla *vt* [At: CR (1848), 13²/53 / P: *re-a~* / S și: *răa~* / Pzi: *reaflu* / E: *re*[1]*-* + ***afla***] A afla din nou Si: *a regăsi* (1).

reaflare *sf* [At: BARCIANU / P: *re-a~* / Pl: *~lări* / E: ***reafla***] (Rar) Aflare din nou Si: *regăsire* (1).

reagent *sm* [At: VASICI, M. II, 60/18 / P: *re-a~* / V: *~ghe~* / Pl: *~nți* / E: ns cf lat *reagens*, ger *Reagens*] (Chm; înv) Reactiv (2).

reaghent *sm* vz ***reagent***

reagrava *vtr* [At: DN³ / Pzi: *~vez* / E: *re*[1]*-* + ***agrava***] **1-2** (D. boli, situații etc.) A (se) agrava din nou.

reagravare *sf* [At: DN³ / P: *re-a~* / Pl: *~vări* / E: ***reagrava***] Nouă agravare a unei boli.

reagravat, ~ă *a* [At: MDA ms / P: *re-a~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reagrava***] (D. boli) Care s-a agravat din nou.

reajunge *vi* [At: MACEDONSKI, O. I, 62 / P: *re-a~* / Pzi: *reajung* / E: *re*[1]*-* + ***ajunge***] (Rar) A ajunge din nou într-o anumită situație.

reajusta *vt* [At: DL / P: *re-a~* / Pzi: *~tez* / E: fr ***réajuster***] **1** A ajusta ceva din nou. **2** A potrivi ceva unei noi situații.

reajustare *sf* [At: DL / P: *re-a~* / Pl: *~tări* / E: ***reajusta***] Ajustare nouă.

real[1] *sm* [At: (a. 1822) DOC. EC. 261 / P: *re-al* / V: (înv) ***rial*** (Pl: *rialuri*) / Pl: *~i* / E: fr ***réal***, sp ***real***] Monedă spaniolă de argint.

real[2]***, ~ă*** [At: FL (1838), 26¹/29 / P: *re-al* / V: (înv) ***reel*** / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***realis***, ger ***real***, fr ***réel***] **1** *a* Care are o existență obiectivă, independentă de conștiință sau de voință. **2** *a* Care există în realitate Si: *adevărat* (2), (îvr) *realnic*. **3** *a* (Fig; îs) *Imagine ~ă* Imagine a unui obiect dată de un instrument optic (aparat de proiecție, aparat fotografic etc.) care poate fi prinsă pe un ecran, pe o peliculă etc. **4** *a* Conform cu realitatea. **5** *a* Incontestabil. **6** *a* Neprefăcut. **7** *a* (Îs) *Capital ~* Capital care funcționează efectiv în procesul producției și care are o valoare proprie. **8** *a* (Îs) *Salariu ~* Cantitate de bunuri și de servicii care pot fi obținute cu salariul nominal. **9** *a* (Îs) *Drept ~* Drept pe care o persoană îl exercită asupra unui lucru în mod direct și imediat. **10** *a* (Îs) *Număr ~* Număr care poate fi exprimat ca limită a unui șir convergent de numere raționale. **11** *a* (Înv; îs) *Științe ~e* Științe exacte. **12** *a* (Îs) *Secție ~ă* Secție a unei școli de cultură generală în care se pune accentul pe științele exacte. **13** *a* (Îs) *Liceu ~* sau *școala ~ă* Liceu sau școală în care se pune accentul pe științele exacte. **14** *sn* Ceea ce există Si: *realitate* (1).

realbi *vtr* [At: BARCIANU / P: *re-al~* / Pzi: *~besc* / E: *re*[1]*-* + ***albi***] **1-2** A (se) albi din nou.

realege *vt* [At: CADE / P: *re-a~* / Pzi: *realeg* / E: ***realege***] A alege din nou.

realegere *sf* [At: DLR / P: *re-a~* / Pl: *~ri* / E: ***realege***] Alegere din nou.

realegibil, ~ă *a* vz ***reeligibil***

realeza *vt* [At: DN³ / P: *re-a~* / Pzi: *~zez* / E: ns cf fr *réaléser*] **1-2** A aleza (**1-2**) din nou.

realezare *sf* [At: DN³ / P: *re-a~* / Pl: *~zări* / E: ***realeza***] **1-4** Nouă alezare (**1-4**) executată.

realgar *sn* [At: PONI, CH. 124 / P: *re-al~* / E: fr ***réalgar***] Sulfură naturală de arsen cristalizată în sistemul monoclinic.

realimenta *vt* [At: BELEA, P. A. 253 / P: *re-a~* / Pzi: *~tez* / E: *re*[1]*-* + ***alimenta***] A reînnoi provizia de alimente, de combustibil, de muniție etc.

realimentare *sf* [At: ABC SĂN. 358 / P: *re-a~* / Pl: *~tări* / E: ***realimenta***] Reînnoire a proviziei de alimente, de combustibil, de muniție etc.

realimentat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***realimenta***] Reîncărcat cu combustibil, alimente, muniție etc.

realipi *vt* [At: CADE / P: *re-a~* / Pzi: *~pesc* / E: *re*[1]*-* + ***alipi***] **1-2** A alipi (**1, 3**) din nou. **3-4** A alipi (**1, 3**) la loc.

realipire *sf* [At: DM / P: *re-a~* / Pl: *~ri* / E: ***realipi***] **1** Alipire nouă. **2** Reîntregire (**1**).

realipit, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~iți, ~e* / E: ***realipi***] **1** Alipit din nou. **2** Reîntregit (**1**).

realism *sn* [At: I. GOLESCU, C. / P: *re-a~* / E: fr ***réalisme***] **1** Atitudine în creația sau teoria artistică și literară, care are ca principiu de bază reflectarea realității (1) obiective în datele ei esențiale, obiective, caracteristice. **2** Totalitatea concepțiilor filozofice care recunosc existența independentă de subiect și cognoscibilitatea obiectului. **3** (Îs) *~ critic* Curent filozofic contemporan care recunoaște realitatea lumii materiale, dar interpune între subiect și obiect un al treilea element, de natură spirituală, denumit „dat" sau „esență". **4** (Îs) *~ socialist* Teorie estetică (opusă teoriilor „artă pentru artă", formalismului, artei abstracte și nonfigurative etc.) potrivit căreia arta este o formă a conștiinței sociale. **5** (Îs) *~ naiv* Termen prin care este desemnat, uneori, materialismul spontan al vieții cotidiene, convingerea proprie oricărui om, izvorâtă din practica vieții de toate zilele, potrivit căreia lucrurile există independent de conștiința omenească și se reflectă în aceasta. **6** Curent în filozofia scolastică medievală care considera că noțiunile generale constituie realități de sine stătătoare și anterioare lucrurilor individuale. **7** (În vorbirea curentă) Atitudine a omului care are simțul realității. **8** Spirit practic.

realist, ~ă [At: MAIORESCU, CR. II, 261 / P: *re-a~* / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***réaliste***] **1** *a* Bazat pe principiile realismului (**2**). **2** *a* Specific realismului (**2**). **3** *a* Care se referă la realism (**2**). **4** *a* (D. scriitori, artiști etc.) Care aderă la realism (**1**). **5** *a* (D. scriitori, artiști etc.) Care reprezintă realismul (**2**) în artă, în literatură etc. **6** *a* Care ține seama de realitate (**1**). **7** *a* Bazat pe realitate (**1**). **8-9** *smf, a* (Persoană) care cunoaște bine realitatea (**1**). **10-11** *smf, a* (Persoană) cu simțul realității. **12** *a* (D. obiecte) Care imită sau reproduce în mod exact realitatea. **13** *a* Real² (**2**).

realistic, ~ă *a* [At: VIANU, A. P. 238 / P: *re-a~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***realist*** + *-ic* cf it *realistico*, ger *realistisch*] (Rar) **1** Conform cu realitatea (**1**). **2** Care oglindește realitatea (**1**) în mod veridic Si: *realist* (**6**).

realitate *sf* [At: VÂRNAV, L. 142ᵛ/16 / P: *re-a~* / Pl: *~tăți* / E: fr ***réalité***, lat ***realitas, -tis***, ger ***Realität***] **1** Existență obiectivă. **2** Fapt concret. **3** Lucru real² (**1**). **4** Stare de fapt. **5** (Pex) Adevăr (**8**). **6** (Îlav) **În ~** În adevăr. **7** (Îe) **A aduce** (sau **a chema, a readuce** pe cineva) **la ~** A face (pe cineva) să înțeleagă o anumită situație, să vadă un lucru sub aspectul lui real. **8** (Flz; lsg) Materie care există în afara conștiinței omenești și independent de ea. **9** (Înv; lpl) Bunuri imobile. **10** Realism (**6**).

realiza [At: I. GOLESCU, C. / P: *re-a~* / S și: *~isa* / Pzi: *~zez*, (nob): 3 *realiză* / E: fr ***réaliser***] **1** *vt* A aduce (ceva) la îndeplinire Si: *a îndeplini, a înfăptui*, (înv) *a obârși*. **2** *vt* A face să devină real (**2**). **3-4** *vrt* A (se) materializa. **5** *vt* A obține ceva. **6** *vt* (Spc) A crea o operă de artă. **7** *vt* (Rar; îe) **A-și ~ viata** A reuși în viață. **8** *vr* (D. o persoană, mai ales d. un artist) A se dezvolta pe deplin din punct de vedere profesional. **9** *vr* (D. o persoană, mai ales d. un artist) A-și pune în valoare capacitatea de creație. **10** *vt* A reuși să pătrundă înțelesul unui lucru. **11** *vt* A-și face o idee precisă despre... **12** *vt* (Rar) A transforma în bani. **13** *vt* A încasa prețurile (la mărfurile vândute).

realizabil, ~ă *a* [At: FILIMON, O. I. 126 / P: *re-a~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***réalisable***] **1** Care poate fi înfăptuit. **2** Care poate fi pus în practică.

realizant, ~ă *a* [At: DN³ / P: *re-a~* / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***réalisant***] (Mat) Discriminant (**5**).

realizare *sf* [At: BĂLCESCU, M. V. 3 / P: *re-a~* / Pl: *~zări* / E: ***realiza***] **1** Aducere la îndeplinire Si: *împlinire, înfăptuire*, (înv) *realizație* (**1**). **2** (Ccr; mpl) Lucru realizat. **3** Obținere a ceva Si: *reușită* (**2**). **4** Creare a unor opere de artă. **5** Creație artistică. **6** (Ccr) Operă de artă, științifică etc. **7** Izbândă.

realizat, ~ă *a* [At: MAIORESCU, CR. III, 122 / P: *re-a~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***realiza***] **1** Înfăptuit. **2** Obținut. **3** (D. o operă de artă) Reușit (din punct de vedere artistic).

realizator, ~oare [At: DL / P: *re-a~* / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***réalisateur***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care realizează (**1**) Si: *înfăptuitor*. **3-4** *smf, a* Creator (**13**). **5** *smf* (Spc) Persoană care se ocupă cu realizarea (**1**) emisiunilor de radio sau de televiziune.

realizație *sf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *re-a~* / V: ***~iune*** / S și: *~isa~* / Pl: *~ii* / E: fr ***réalisation***] (Înv) **1-2** Realizare (**1, 3**).

realizațiune *sf* vz ***realizație***

realmente *av* [At: CĂLINESCU, E. O. I, 191 / P: *re-al~* / E: ***real¹*** + *-mente*, după fr *réellement*] În mod real² (**4**).

realnic, ~ă *a* [At: (a. 1814) L. ROM. 1961, nr. 6, 560 / P: *re-al~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: rs ***реальный***] (Îvr) Real² (**2**).

realtoi *vt* [At: DEX–S / P: *re-al~* / Pzi: *~esc* / E: ***re¹- +altoi²***] A altoi² (**1**) încă o dată o plantă la care primul altoi¹ nu s-a prins.

realtoire *sf* [At: DEX² / P: *re-al~* / Pl: *~ri* / E: ***realtoi***] Nouă altoire a unei plante la care primul altoi¹ nu s-a prins.

realtoit, ~ă *a* [At: DEX² / P: *re-al~* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***realtoi***] Care a fost altoit încă o dată.

realța [At: CR. (1848), 15¹/61 / P: *re-al~* / Pzi: *realț* / E: it ***rialzare***] **1-2** *vtr* (Iți) A (se) ridica. **3-4** *vtr* (Iți) A (se) înălța din nou. **5** *vt* (Îe) **A ~ capul** A-și reveni dintr-o situație proastă.

ream *sm* vz ***hram***

reamăt *sn* vz ***freamăt***

reambala *vt* [At: DN² / P: *re-am~* / Pzi: *~lez* / E: ***re¹- + ambala***] (Rar) A ambala (**1**) din nou.

reambalare *sf* [At: DN³ / P: *re-am~* / Pl: *~lări* / E: ***reambala***] Ambalare (**1**) din nou.

reambarca *vtr* [At: DN³ / P: *re-am~* / Pzi: *reambarc* / E: ***re¹- + ambarca***] **1-2** A (se) ambarca din nou.

reambarcare *sf* [At: DN³ / P: *re-am~* / Pl: *~cări* / E: ***reambarca***] Ambarcare din nou.

reambulare *sf* [At: DN³ / P: *re-am~* / Pl: *~lări* / E: nct] Operație de actualizare a planurilor topografice, prin punerea de acord între teren și plan, cu toate modificările care au intervenit față de întocmirea inițială a planului.

reamenaja *vt* [At: SCÎNTEIA, 1960, nr. 4841 / P: *re-a~* / Pzi: *~jez* / E: ***re¹- + amenaja***] A amenaja (**1**) într-o formă nouă.

reamenajare *sf* [At: SCÎNTEIA, 1960, nr. 4841 / P: *re-a~* / Pl: *~jări* / E: ***reamenaja***] Amenajare (**1**) într-o formă nouă.

reamenajat, ~ă *a* [At: DEX² / P: *re-a~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reamenaja***] Care a fost amenajat într-o formă nouă.

reaminti [At: BOLINTINEANU, O. 419 / P: *re-a~* / Pzi: *~tesc* / E: ***re¹- + aminti***] **1-2** *vtr* A(-și) aminti (**1-2**) din nou. **3** *vt* A rechema ceva în minte Si: *a rememora*. **4** *vt* A menționa din nou.

reamintire *sf* [At: EMINESCU, P. L. 85 / P: *re-a~* / Pl: *~ri* / E: ***reaminti***] **1** Aducere aminte din nou. **2** Rememorare.

reamintit, ~ă *a* [At: DEX² / P: *re-a~* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***reaminti***] **1** Care a fost rememorat. **2** Care a fost menționat din nou.

reamplasa *vt* [At: DN³ / P: *re-a~* / Pzi: *~sez* / E: ***re¹- + amplasa***] A amplasa din nou, în condiții modificate.

reamplasare *sf* [At: DN³ / P: *re-a~* / Pl: *~sări* / E: ***reamplasa***] Amplasare nouă în condiții modificate.

reamplasat, ~ă *a* [At: DEX² / P: *re-a~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reamplasa***] Care a fost amplasat din nou în condiții modificate.

reamputa *vt* [At: DEX–S / P: *re-a~* / Pzi: *~tez* / E: ***re¹- + amputa***] A amputa din nou un segment al aceluiași organ.

reamputare *sf* [At: DEX² / P: *re-am~* / Pl: *~ri* / E: ***reamputa***] Amputare a unui segment al aceluiași organ.

reamputat, ~ă *a* [At: DEX² / P: *re-a~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reamputa***] Care a fost amputat din nou.

rean *sn* vz ***hrean***

reanaliza *vt* [At: L. ROM. 1965, nr. 1, 37 / P: *re-a~* / Pzi: *~zez* / E: ***re¹- + analiza***] (Rar) A analiza din nou pentru a aprofunda o înțelegere sau pentru a corecta o eroare.

reanalizare *sf* [At: DN³ / P: *re-a~* / Pl: *~zări* / E: ***reanaliza***] Analizare efectuată din nou pentru a aprofunda o înțelegere sau pentru a corecta o eroare.

reanalizat, ~ă *a* [At: DEX² / P: *re-a~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reanaliza***] Care a fost analizat din nou pentru a aprofunda o înțelegere sau pentru a corecta o eroare.

reanclanșa *vt* [At: DN³ / P: *re-a~* / Pzi: *~șez* / E: fr ***réenclancher***] (Teh) A realiza o reanclanșare automată rapidă.

reanclanșare *sf* [At: DN³ / P: *re-a~* / Pl: *~șări* / E: ***reanclanșa***] (Îs) *~ automată rapidă* Restabilire automată a alimentării unui circuit întrerupt în urma unui scurtcircuit.

reanclanșat, ~ă *a* [At: DEX² / P: *re-a~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reanclanșa***] (Teh) Care a suferit o reanclanșare automată rapidă.

reangaja [At: CONTEMP. 1952, nr. 305, 5/2 / P: *re-an~* / Pzi: *~jez* / E: ***re¹- + angaja***] **1-2** *vtr* A (se) angaja (**1-2**) din nou. **3** *vr* (Spc) A se angaja în cadrele permanente ale armatei (după îndeplinirea stagiului militar).

reangajare *sf* [At: BRĂESCU, A. 246 / P: *re-an~* / Pl: *~jări* / E: ***reangaja***] Angajare (**1**) nouă.

reangajat, ~ă [At: DL / P: *re-an~* / V: (reg) ***ran~, răn~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reangaja***] **1** *a* Angajat (**2**) din nou. **2** *sm* Cel care, după îndeplinirea stagiului obligatoriu, s-a angajat ca subofițer (în vechea organizare a armatei).

reanima [At: ALEXI, W. / P: *re-a~* / V: (înv) ***ran~*** / Pzi: *reanim, ~mez* / E: ***re¹- + anima***, fr ***ranimer***] **1** *vt* A readuce la viață. **2** *vt* (Med; spc) A face o reanimare (**2**). **3** *vr* A se înviora.

reanimare *sf* [At: CONTEMP. 1961, nr. 784, 7/76 / P: *re-a~* / V: (înv) ***ran~*** / Pl: *~mări* / E: ***reanima***] **1** Revenire la viață. **2** (Med; spc) Procedeu terapeutic folosit în vederea restabilirii funcțiunilor vitale ale organismului (respirația și circulația) când acestea au încetat. **3** (Med; spc) Operația prin care un bolnav este readus la viață prin folosirea unor procedee speciale. **4** (Med; spc; șîs *secție de ~*) Secție a unui spital specializată în realizarea reanimării (**3**).

reanimator, ~oare *smf* [At: DN³ / P: *re-a~* / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***réanimateur***] Medic specialist în reanimare (**3**).

reapare *v* vz ***reapărea***

reapariție *sf* [At: DDRF / P: *re-a~* / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***réapparition***] **1** Apariție din nou. **2** (Fig) Regenerare (**4**). **3** Republicare.

reaparițiune *sf* vz ***reapariție***

reapărea *vi* [At: EMINESCU, P. L. 65 / P: *re-a~* / V: ***~pare*** / Pzi: *reapar* / E: ***re¹- + apărea***] **1** A apărea din nou (pe neașteptate sau dintr-un loc ascuns). **2** A lua naștere din nou. **3** A se regenera (**7**). **4** (D. publicații) A apărea din nou (după o perioadă de întrerupere) Si: *republicare*. **5** A apărea din nou în gândul, în amintirea cuiva. **6** A se retipări.

reaprinde [At: REBREANU, R. I, 45 / P: *re-a~* / Pzi: *reaprind* / Ps: *reaprinsei* / Par: *reaprins* / E: ***re¹- + aprinde***] **1** *vt* (C. i. aparate care servesc la iluminat sau corpuri care produc lumină) A aprinde (**18**) din nou. **2** *vr* (Fig; d. sentimente, pasiuni etc.) A izbucni din nou.

reaprindere *sf* [At: REBREANU, R. I, 105 / P: *re-a~* / Pl: *~ri* / E: ***reaprinde***] **1** (D. aparate care servesc la iluminat sau corpuri care produc

lumină) Repunere în funcțiune pentru a lumina din nou. 2 (Fig) Reînsuflețire.

reapropia *vtr* [At: CR (1848), 32³/59 / P: *re-a~* / Pzi: *reapropii* / E: *re¹-* + ***apropia***] **1-2** A (se) apropia¹ (1) din nou.

reapropiere *sf* [At: MDA ms / P: *re-a~* / Pl: *~ri* / E: ***reapropia***] Apropiere (1) din nou.

reaproviziona *vtr* [At: DM² / P: *re-a~* / Pzi: *~nez* / E: *re¹-* + ***aproviziona***] **1-2** A (se) aproviziona din nou.

reaprovizionare *sf* [At: SADOVEANU, O. XI, 579 / P: *re-a~* / Pl: *~nări* / E: ***reaproviziona***] Aprovizionare (1) nouă.

reapuca *vt* [At: BARIȚIU, P. P. III, 428 / P: *re-a~* / Pzi: *reapuc* / E: *re¹-* + ***apuca***] **1-2** A apuca (**1-2**) din nou. **3** A relua (**1**).

rearanja [At: DEX-S / P: *re-a~* / Pzi: *~jez* / E: *re¹-* + ***aranja***] **1** *vt* A aranja (1) după alte criterii. **2-3** *vtr* A (se) aranja (**2-3**) din nou. **4** *vt* A reprelucra o bucată muzicală.

rearanjare *sf* [At: DEX² / P: *re-a~* / Pl: *~jări* / E: ***rearanja***] **1** Aranjare după alte criterii. **2** Ajustare a ținutei. **3** Reprelucrare a unei piese muzicale.

rearanjat, ~ă *a* [At: DEX² / P: *re-a~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rearanja***] **1** Aranjat² (1) după alte criterii. **2** (D. oameni) Care și-a ajustat ținuta exterioară. **3** (D. piese muzicale) Care a fost reprelucrat.

rearbitra *vt* [At: DN³ / P: *re-a~* / Pzi: *~rez* / E: *re¹-* + ***arbitra***] (Jur) A soluționa din nou un litigiu arbitral după desființarea de către organul de control competent a primei hotărâri pronunțate.

rearbitrare *sf* [At: DN³ / P: *re-a~* / Pl: *~rări* / E: ***rearbitra***] (Jur) Soluționare din nou a unui litigiu arbitral după desființarea de către organul de control competent a primei hotărâri pronunțate.

rearbitrat, ~ă *a* [At: MDA ms / P: *re-a~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rearbitra***] (Jur; d. litigii) Soluționat din nou după desființarea de către organul de control competent a primei hotărâri pronunțate.

rearenda *vt* [At: CARAGIALE, O. V, 169 / P: *re-a~* / Pzi: *~dez* / E: *re¹-* + ***arenda***] A arenda (1) din nou (altcuiva).

rearendare *sf* [At: DN³ / P: *re-a~* / Pl: *~dări* / E: ***rearenda***] Arendare nouă.

rearginta *vt* [At: DEX-S / P: *re-a~* / Pzi: *~tez* / E: *re¹-* + ***arginta***] A arginta un obiect metalic de pe care s-a curățat stratul anterior de argint.

reargintare *sf* [At: DEX² / P: *re-a~* / Pl: *~tări* / E: ***rearginta***] Proces prin care un obiect metalic de pe care s-a curățat stratul anterior de argint este argintat din nou.

reargintat, ~ă *a* [At: DEX² / P: *re-a~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rearginta***] Care a fost acoperit din nou cu un strat de argint după ce stratul anterior s-a curățat.

rearma [At: BARCIANU / P: *re-ar~* / Pzi: *~mez* / E: *re¹-* + ***arma***] **1-2** *vtr* (Îvr) A (se) reînarma. **3** *vt* A reîncărca o armă.

rearmare *sf* [At: DN³ / P: *re-ar~* / Pl: *~mări* / E: ***rearma***] **1** (Îvr) Reînarmare. **2** Reîncărcare a unei arme.

reasculta *vt* [At: DLLR / P: *re-as~* / Pzi: *reascult* / E: *re¹-* + ***asculta***] **1** (Jur) A reaudia (**1**). **2** A asculta din nou (prelegeri, înregistrări muzicale etc.) Si: *a reaudia* (**2**).

reascultare *sf* [At: DLR / P: *re-as~* / Pl: *~tări* / E: ***reasculta***] **1** (Jur) Reaudiere (1). **2** Ascultare din nou a unei prelegeri, a unei înregistrări muzicale etc. Si: *reaudiere* (**2**).

reascuțire *sf* [At: IOANOVICI, TEHN. 216 / P: *re-as~* / Pl: *~ri* / E: *re¹-* + ***ascuțire***] **1** Ascuțire repetată a unei lame sau a unui obiect de tăiat. **2** (Fig) Îndârjire. **3** (Fig) Întețire.

reasigura *vtr* [At: CR (1848), 20²/63 / P: *re-a~* / Pzi: *reasigur* / E: *re¹-* + ***asigura***] **1-2** A (se) asigura (**5**) din nou. **3-4** A (-și) reînnoi o asigurare.

reasigurare *sf* [At: DDRF / P: *re-a~* / Pl: *~rări* / E: ***reasigura***] **1** Nouă asigurare (**2**). **2** Reînnoire a unei asigurări (**3**). **3** Operație prin care o societate de asigurări se asigură ea însăși la o altă societate de asigurare (pentru a obține acoperire la o parte din riscuri). **4** Suma depusă pentru reasigurare (**3**).

reasocia *vtr* [At: VIANU, M. 43 / P: *re-a~* / Pzi: *~iez* / E: *re¹-* + ***asocia***] **1-2** A (se) asocia cu aceeiași parteneri la o nouă acțiune.

reasociat, ~ă *a* [At: DEX² / P: *re-a~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reasocia***] Care este asociat cu aceeiași parteneri la o nouă acțiune.

reasociere *sf* [At: DN³ / P: *re-a~* / Pl: *~ri* / E: ***reasocia***] Proces prin care cineva se asociază cu aceeiași parteneri la o nouă acțiune.

reașeza [At: CR (1846), 32 bis¹/34 / P: *re-a~* / Pzi: *reașez* / E: *re¹-* + ***așeza***] **1-2** *vtr* A (se) așeza din nou (pe un scaun, pe pământ etc.). **3** *vr* (Îe) **A se ~ la lucru** A se apuca din nou de treabă. **4-5** *vtr* A (se) stabili din nou într-un loc, într-o localitate. **6** *vt* A pune într-o altă ordine. **7** *vt* A aranja după alte criterii.

reașezare *sf* [At: ASACHI, SL. L. II, 33 / P: *re-a~* / Pl: *~zări* / E: ***reașeza***] **1** Așezare din nou (pe scaun, pe pământ etc.) Si: *repunere*. **2** (Îs) *~ pe tron* Reîntronare. **3** Restabilire într-o localitate. **4** Readucere în vechea stare Si: *restabilire*. **5** (Îs) *~ în drepturi* Repunere în drepturi. **6** Așezare în altă ordine. **7** Aranjare după alte criterii.

reatribui *vt* [At: DEX-S / P: *re-a~* / Pzi: *reatribui* / E: *re¹-* + ***atribui***] **1-2** A atribui (**1, 7**) din nou. **3-4** A atribui (**1, 7**) altcuiva decât înainte.

reatribuire *sf* [At: DEX² / P: *re-a~* / Pl: *~ri* / E: ***reatribui***] **1-2** Atribuire (**1, 5**) din nou. **3-4** Atribuire (**1, 5**) altcuiva.

reatribuit, ~ă *a* [At: MDA ms / P: *re-a~* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***reatribui***] **1** Care a fost atribuit din nou. **2** Care a fost atribuit altcuiva.

reață *sf* vz ***rață***

reatâța *vt* [At: BARCIANU / P: *re-a~* / Pzi: *reațâț* / E: *re¹-* + ***ațâț***] **1-2** A ațâța (**1, 3**) din nou. **3** (Fig) A ațâța (**4**) din nou

reatâțare *sf* [At: BARCIANU / P: *re-a~* / Pl: *~țări* / E: ***reatâța***] **1-2** Ațâțare (**1, 3**) din nou. **3** (Fig) Ațâțare (**4**) din nou.

reaudia *vt* [At: DL / P: *re-au-di-a* / Pzi: *~iez* / E: *re¹-* + ***audia***] **1** (Jur) A supune unui nou interogtoriu Si: *a reasculta* (**1**). **2** A asculta din nou (prelegeri, înregistrări muzicale etc.) Si: *a reasculta* (**2**).

reaudiere *sf* [At: M. 1961, nr. 1, 14 / P: *re-a-u-di-e-re* / Pl: *~ri* / E: *re¹-* + ***audiere***] **1** (Jur) Supunere la un nou interogatoriu Si: *reascultare* (**1**). **2** Ascultare din nou a unei prelegeri, a unei înregistrări muzicale etc. Si: *reascultare* (**2**).

reauzi *vt* [At: MACEDONSKI, O. III, 23 / P: *re-a-u~* / Pzi: *reaud* / E: *re¹-* + ***auzi***] A auzi (**8**) din nou.

reavăn, ~ă [At: ANON. CAR. / V: (îrg) ***rav~***, (rar) ***raven, reven*** / Pl: *reveni, revene* / E: bg **равен** „plan, șes"] **1** *a* (D. soluri) Care conține umiditate (în măsură favorabilă lucrărilor de cultură). **2** *a* (Pgn) Umed. **3** *a* (Reg) Igrasios. **4** *sn* Umezeală. **5** *sn* (Reg) Partea cu verdeață (aflată lângă o apă) a unui câmp. **6** *a* (Pex) Răcoros (**2**). **7** *a* (Pex) Proaspăt. **8** *a* (Reg) Înviorat.

reazăm *sm* vz ***reazem***

reazem *sm* [At: PSALT. 204 / V: ***~zim, raz~, razăm, razim***, (înv) ***razimă*** *sf* / Pl: *~e*, (înv) *~uri* / E: pvb ***rezema***] **1** Dispozitiv care asigură sprijinirea unui corp de alt corp Si: *rezemătoare*. **2** (Mec; îs) *Punct de ~* Punct fix în jurul căruia forța și rezistența tind să ajungă în echilibru. **3** Parte a unui sistem tehnic prin care se face legătura între două corpuri și care impune anumite restricții deplasării relative a acestora. **4-5** (Rar) Balustradă (**1-2**). **6** Parte a războiului de țesut formată din cele două tălpi orizontale pe care se sprijină celelalte părți ale acestuia. **7** Sprijin. **8** (Ccr) Persoană care ajută Si: *ocrotitor, sprijinitor*.

reazim *sm* vz ***reazem***

rebab *sn* [At: DN² / Pl: *~uri* / E: fr ***rebab***] Instrument muzical cu două coarde, asemănător viorii, folosit de algerieni, tunisieni și marocani.

rebandaja *vt* [At: DEX² / Pzi: *~jez* / E: *re¹-* + ***bandaja***] A înlocui bandajele roților unui vehicul feroviar.

rebandajare *sf* [At: DEX² / Pl: *~jări* / E: ***rebandaja***] Înlocuire a bandajelor roților unui vehicul feroviar.

rebarbară *sf* vz ***rabarbură***

rebarbativ, ~ă *a* [At: ȘĂINEANU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***rébarbatif***] **1** Cu aspect respingător. **2** Neplăcut. **3** (Îs) *Cuvânt ~* Cuvânt neintegrabil într-o limbă. **4** (Fig) Care se împotrivește la ceva Si: *refractar* (**3**).

rebarbură *sf* vz ***rabarbură***

rebate *vtr* [At: GHEȚIE, R. M. / Pzi: *rebat* / E: *re¹- + **bate***] (Rar) **1-2** A bate din nou la mașină un text corectat, amplificat etc.

rebatere *sf* [At: DEX² / Pl: *~ri* / E: ***rebate***] Batere din nou la mașină a unui text corectat, amplificat etc.

rebătut, ~ă *a* [At: DEX² / Pl: *~uți, ~e* / E: ***rebate***] (D. texte) Care a fost bătut din nou la mașină (pentru corecturi, adăugiri etc.).

rebda *v* vz ***răbda***

rebdare *sf* vz ***răbdare***

rebdator, ~oare *sf* vz ***răbdător***

rebdătoriu, ~oare *a* v ***răbdător***

rebeagă *sf* [At: UDRESCU, GL. / V: ***repe~, reble~*** / Pl: ? / E: drr ***rebegi***] **1** (Mun) Vechitură. **2** Animal slab. **3** (Dep) Epitet depreciativ la adresa unei femei.

rebec *sm* [At: CADE / Pl: *~uri* / E: fr ***rebec***] Vechi instrument muzical în formă de lăută, cu trei coarde, introdus în Europa de arabi.

rebedenie *sf* vz ***rubedenie***

rebedină *sf* [At: MAT. DIALECT. I, 234 / Pl: *~ne* / E: nct] (Reg) Fată bătrână.

rebegeală *sf* [At: ȘĂINEANU, D. U. / V: (reg) ***ribig~, răbig~*** / Pl: *~cli* / E: ***rebegi*** + *-eală*] **1** Amorțire **(1)** (de frig). **2** Stare a celui rebegit **(1)** Si: *rebegire* **(2)**. **3** (Reg) Moarte provocată de frig.

rebegi [At: POLIZU / V: (reg) ***ribigi, răbigi*** / Pzi: *~egesc* / E: ns cf mg *rebeg* „tremură"] **1** *vi* A amorți de frig. **2** *vi* A se zgribuli. **3** *vr* (Reg; d. animale) A răci **(17)**. **4** *vr* (Reg) A slăbi, arătând rău. **5** *vr* (Reg) A se rablagi **(2)**.

rebegire *sf* [At: POLIZU / E: ***rebegi***] (Rar) **1-2** Rebegeală **(1-2)**.

rebegit, ~ă *a* [At: POLIZU / V: (rar) ***răb~, ribig~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***rebegi***] **1** Pătruns de frig Si: *amorțit* **(1)**, *înghețat, înțepenit*. **2** Stors de puteri. **3** Fără chef Si: *abătut* **(2)**.

rebej *sn* [At: COMAN, GL. / Pl: *~e, ~uri* / E: nct] (Reg) **1** Refec grosolan la o haină. **2** Ață groasă și noduroasă.

rebel, ~ă [At: FN, 29 / V: (înv) ***răb~*** / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***rebellis***, ger ***Rebelle***, fr ***rebelle***] **1-2** *smf, a* (D. oameni, pex. d. manifestările lor) (Persoană) care ia parte activă la o rebeliune. **3-4** *smf, a* (Persoană) care îndeamnă la revoltă Si: *răzvrătit* **(1-2)**, *revoltat* **(1-2)**, (rar) *rebelionist* **(1-2)**, (înv) *rebelist* **(1-2)**. **5** *a* Recalcitrant **(2)**. **6** *a* (D. atitudini) Care exprimă revoltă. **7** *a* (Fig; d. păr, bucle etc.) Zbârlit. **8** *a* (D. boli) Greu de vindecat. **9** *sf* (Îvr) Rebeliune **(1)**.

rebela *vr* [At: AR (1829), 237¹/451 / V: *~li* / Pzi: *~lez* / E: fr ***rebeller***] (Înv) A se răzvrăti **(5)**.

rebelat, ~ă *a* [At: BĂLCESCU, M. V. 313 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rebela***] (Îvr) Răzvrătit **(2)**.

rebeli *v* vz ***rebela***

rebelie *sf* [At: FN, 19 / V: (înv) ***râb~*** / Pl: *~ii* / E: ***rebel*** + *-ie*] (Îvp) Revoltă.

rebelione *sf* vz ***rebeliune***

rebelionist *sm, a* [At: PAS, L. II, 211 / Pl: *~iști* / E: ***rebeliune*** + *-ist*] **1-2** (Rar) Răzvrătit **(1-2)**.

rebelist *sm* [At: P. POPESCU, C. M. I, 236 / S și: *~elli~* / Pl: *~iști* / E: ns cf *rebelie*] **1-2** (Înv) Răzvrătit **(1, 3)**.

rebeliște *sf* [At: PERPESSICIUS, M. III, 142 / Pl: *~ti* / E: ***rebel*** + *-iște*] (Rar) Răscoală¹ **(1)**.

rebeliune *sf* [At: BĂLCESCU, M.V. 57 / V: (îrg) ***~ione*** / Pl: *~ni* / E: fr ***rébellion***, ger ***Rebellion***, it ***ribellione***] **1** Răscoală **(1)**. **2** (Fig) Indignare.

rebeni *sp* [At: VICIU, GL. / E: ger ***Reben*** (pll ***Rebe***)] (Reg) Cepuri de viță de vie.

rebia *sf* vz ***rubia***

rebifa *vr* [At: DN³ / Pzi: *~fez* / E: fr ***rebiffer***] (Fam) **1** A lua o atitudine amenințătoare. **2** A deveni furios. **3** A protesta. **4** A se împotrivi.

rebilona *vt* [At: DN³ / Pzi: *~nez* / E: fr ***rebillonner***] (Agr) A bilona din nou.

rebilonare *sf* [At: DN³ / Pl: *~nări* / E: ***rebilona***] (Agr) Executare din nou a biloanelor **(2)**.

rebizlă *sf* vz ***ribizli***

rebizli *smp* vz ***ribizli***

rebleagă *sf* vz ***rebeagă***

reblegi *v* vz ***rablagi***

reblegit, ~ă *a* vz ***rablagi***

rebo *sn* [At: DN³ / Pl: *~uri* / E: fr ***rebot***] Joc asemănător monoverbelor ilustrate, dar în care se folosesc numai desene.

rebobina *vt* [At: DL / Pzi: *~nez* / E: ***rebobina***] A reface bobinajul unei mașini electrice.

rebobinare *sf* [At: DL / Pl: *~nări* / E: ***rebobina***] Refacere a bobinajului unei mașini electrice.

rebomba *v* vz ***ribomba***

rebonifica *vt* [At: GHEȚIE, R. M. / Pzi: *rebonific* / E: *re¹-* + ***bonifica***] A restitui cuiva suma avansată în contul unei mărfi, al unui serviciu etc.

rebonificare *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~cări* / E: ***rebonifica***] **1** Restituire a sumei avansate în contul unei mărfi, al unui serviciu etc. **2** (Ccr) Sumă rebonificată Si: *rebonificație*.

rebonificație *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~ii* / E: *re¹-* + ***bonificație***] Rebonificare.

rebord *sn* [At: DN² / Pl: *~uri* / E: fr ***rebord***] (Teh) Margine proeminentă, ieșită în afară.

reboteza *vt* [At: BARCIANU / Pzi: *~tez* / E: *re¹-* + ***boteza***] (Rar) **1** A boteza din nou într-o altă religie. **2** A boteza cu alt nume.

rebotezare *sf* [At: DEX-S / Pl: *~zări* / E: ***reboteza***] **1** Botezare într-o altă religie. **2** Botezare cu alt nume.

rebotezat, ~ă *sf* [At: DEX² / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reboteza***] **1** Care a fost botezat din nou într-o altă religie. **2** Care a fost botezat cu alt nume.

rebrusment *sn* [At: DN³ / Pl: *~e* / E: fr ***rebroussement***] Schimbare a direcției și a sensului de mișcare a unui tren prin întoarcerea locomotivei și legarea ei la capătul opus al șirului de vagoane.

rebufni *v* vz ***răbufni***

rebus *sn* [At: DDRF / Pl: *~uri* / E: fr ***rébus***, ger ***Rebus***] **1** Joc în care un cuvânt sau o frază sunt reprezentate printr-o combinație de figuri, litere sau semne pe baza cărora urmează să ghicești cuvântul sau fraza dată. **2** (Fig) Șaradă. **3** (Înv) Compoziție heraldică prin care se face aluzie la numele unor persoane, la profesiunea sau calitățile personale ale acesteia, descrise figurat.

rebusist, ~ă [At: DEX-S / Pl: *~iști, ~e* / E: ***rebus*** + *-ist*] **1** *smf* Persoană care creează probleme de rebus **(1)**. **2** *smf* Persoană care rezolvă probleme de rebus **(1)**. **3-5** *a* (Rar) Rebusistic **(1-3)**.

rebusistic, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***rebusist*** + *-ic*] **1** Specific rebusului **(1)**. **2** Referitor la rebus **(1)**. **3** Care aparține rebusului **(1)**.

rebut *sn* [At: IOANOVICI, TEHN. 96 / Pl: *~uri* / E: fr ***rebut***] **1** Produs care nu corespunde condițiilor de calitate stabilite prin standarde, norme interne, contracte etc. și care nu poate fi folosit conform destinației sale. **2** (Îs) ~ *recuperabil* Rebut **(1)** care printr-o remaniere poate fi adus la calitatea stabilită. **3** (Îe) **A da** (sau **a cădea** etc.) **la ~** A declara (sau a fi declarat) rebut **(1)** un produs.

rebuta *vt* [At: CONTEMP. 1956, nr. 503, 2/5 / Pzi: *~tez* / E: fr ***rebuter***] **1** A respinge (ceva) ca necorespunzător. **2** A declara rebut **(1)** un produs.

rebutare *sf* [At: IOANOVICI, TEHN. 179 / Pl: *~tări* / E: ***rebuta***] **1** Respingere (a unui produs) ca necorespunzător. **2** Operația de stabilire a rebuturilor **(1)**.

rebutat, ~ă *a* [At: NOM. MIN. I, 98 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rebuta***] Care este considerat drept rebut **(1)**.

rebuvneală *sf* vz ***răbufneală***

rec *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~uri* / E: ger ***Reck***] Bară fixă (pe care se fac exerciții de gimnastică).

recalcificare *sf* [At: DN³ / Pl: *~cări* / E: după fr *récalcification*] Depunere de săruri minerale în organism după o decalcificare osoasă Si: *remineralizare* **(2)**.

recalcitrant, ~ă a [At: MAIORESCU. D. II. 128 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr **récaclitrant**] **1** Care se opune. **2** Care nu se lasă convins Si: *încăpățânat, îndărătnic, refractar* (3). (înv) *renitent*.

recalcitranță sf [At: CĂLINESCU. E. O. 32 / Pl: *~țe* / E: fr **récalcitrance**] (Rar) Încăpățânare.

recalcula vt [At: V. ROM. iulie 1954. 304 / Pzi: *~lez* / E: *re*[1]- + **calcula**, cf fr *recalculer*] **1** A calcula (1) din nou. **2** A stabili ceva pe baza unor noi calcule.

recalculare sf [At: BO. 1962. 207 / Pl: *~lări* / E: **recalcula**] **1** Calculare din nou. **2** Stabilire a ceva pe baza unor noi calcule.

recalculat, ~ă a [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: **recalcula**] **1** Care a fost calculat din nou. **2** Care a fost stabilit pe baza unor noi calcule.

recalescență sf [At: DEX / E: fr **recalescence**] Creștere spontană a temperaturii unui metal în curs de răcire, care se manifestă vizibil printr-o licărire a metalului.

recalibra vt [At: DN² / Pzi: *~rez* / E: *re*[1]- + **calibra**] A calibra din nou o piesă, o armă, o țeavă etc.

recalibrare sf [At: DEX / Pl: *~rări* / E: **recalibra**] Operația prin care o piesă, o armă, o țeavă etc. este calibrată din nou.

recalibrat, ~ă a [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: **recalibra**] (D. piese, arme, țevi etc.) Care au fost calibrate din nou.

recalifica [At: DL / Pzi: *recalific* / E: *re*[1]- + **califica**] **1-2** *vtr* A (se) instrui în vederea obținerii unor noi calificări profesionale. **3-4** *vt* A da (sau a obține) o nouă calificare.

recalificare sf [At: PREDA. R. 317 / Pl: *~cări* / E: **recalifica**] **1** Pregătire în vederea obținerii unei noi calificări profesionale. **2** Calificare nou dobândită.

recalificat, ~ă a [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: **recalifica**] Care a obținut o nouă calificare profesională.

recapitula vt [At: CR (1848). 3³/16 / Pzi: *~lez* / E: fr **récapituler**] **1** A reveni asupra unei lucrări, chestiuni, probleme etc. insistând asupra punctelor esențiale. **2** (Pex) A sintetiza. **3** A readuce în memorie Si: *a-și reaminti* (2). **4** A trece în revistă. **5** A revedea sistematic materia parcursă într-o anumită perioadă de învățământ pentru a o reține Si: *a repeta* (2).

recapitulare sf [At: STAMATI, D. / Pl: *~lări* / E: **recapitula**] **1** Revenire asupra unei lucrări, chestiuni, probleme etc. insistând asupra punctelor esențiale Si: (înv) *recapitulație* (1). **2** (Pex) Sintetizare. **3** Trecere în revistă Si: (înv) *recapitulație* (2). **4** Reamintire (2). **5** Revedere sistematică a materiei parcurse într-o anumită perioadă de învățământ Si: *repetare* (2), (înv) *recapitulație* (5).

recapitulat, ~ă a [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: **recapitula**] **1** Asupra căruia s-a revenit insistând pe punctele esențiale. **2** Repetat.

recapitulativ, ~ă a [At: DL / Pl: *~i, ~e* / E: fr **récapitulatif**] **1** Care recapitulează (1). **2** Care are rolul de a recapitula (1). **3** Destinat recapitulării (1). **4** (Pex) Rezumativ (1). **5** (D. lecții, seminarii etc.) În care se revede sistematic materia parcursă într-o anumită perioadă de învățământ.

recapitulație sf [At: HELIADE, PARALELISM. II. 143 / V: *~iune* / Pl: *~ii* / E: fr **récapitulation**] (Înv) **1-5** Recapitulare (1-5).

recapitulațiune sf vz **recapitulație**

recapitului vt [At: ASACHI. E. II. 60/15 / Pzi: *~esc* / E: ger **rekapitulieren**] (Îvr) **1-5** A recapitula (1-5).

recarbura vt [At: DL / Pzi: *~rez* / E: fr **recarburer**] A mări procentul de carbon al unui oțel care, în cursul elaborării, a fost decarburat sub limita prescrisă.

recarburare sf [At: IOANOVICI. TEHN. 39 / Pl: *~rări* / E: **recarbura**] Mărire a procentului de carbon al unui oțel care, în cursul elaborării, a fost decarburat sub limita prescrisă.

recategorisi vt [At: L. ROM. 1965, nr. 1, 89 / Pzi: *~sesc* / E: *re*[1]- + **categorisi**] **1-2** A categorisi (1-2) din nou.

recădea vi [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 40 / V: (înv) *răc~* / Pzi: *recad* / Ps: *recăzui* / Par: *recăzut* / E: *re*[1]- + **cădea**] **1** A se prăbuși din nou. **2** A se lăsa din nou în jos. **3** A reveni la nivelul sau la starea anterioară. **4** A cădea la loc. **5** (Fig; udp „în") A fi cuprins din nou de ceva. **6** (Fig) A se întoarce din nou la ceva sau în ceva Si: *a reveni*. **7** (Îe) **A ~ pe gânduri** A redeveni îngândurat.

recădere sf [At: BARCIANU / Pl: *~ri* / E: **recădea**] **1** Revenire. **2** (Med; înv; fig) Recidivă (1). **3** (Fig) Degradare (12).

recăl sn [At: H. XII. 312 / V: **lecăr, lecru, rechel, ~clă** (Pl: *recăle*) *sf*, **~clu** (Pl: *recluri*) / Pl: *~e* / E: săs **Reckl**, mg **rékli**] (Reg) Haină de postav sau de pănură, făcută în casă.

recăluț sn [At: PĂCALĂ, M. R. 165 / Pl: *~e* / E: **recăl** + *-uț*] (Trs) **1-2** (Șhp) Recăl mic.

recăpăta vt [At: CORNEA, E. I. 191/27 / Pzi: *recapăt* / E: *re*[1]- + **căpăta**] A căpăta (1) din nou Si: *a recâștiga* (1), *a redobândi* (1).

recăpătare sf [At: ARISTIA, PLUT. / Pl: *~tări* / E: **recăpăta**] Căpătare din nou Si: *recâștigare* (1), *redobândire* (1).

recăsători vr [At: CĂLINESCU, S. 136 / Pzi: *~resc* / E: *re*[1]- + **căsători**] A se căsători (2) din nou.

recăsătorire sf [At: DL / Pl: *~ri* / E: **recăsători**] Căsătorie (1) nouă.

recăsătorit, ~ă a [At: DL / Pl: *~iți, ~e* / E: **recăsători**] Căsătorit din nou.

recântări vt [At: BARCIANU / Pzi: *~resc* / E: *re*[1]- + **cântări**] **1** A cântări (1) din nou. **2** (Fig) A cântări (2) din nou (o situație, o decizie etc.).

recântărire sf [At: LM / Pl: *~ri* / E: **recântări**] **1** Cântărire (1) din nou. **2** (Fig) Cântărire (2) din nou a unei situații, a unei decizii etc.

recântărit, ~ă a [At: MDA ms / Pl: *~iți, ~e* / E: **recântări**] **1** Care a fost cântărit (1) din nou. **2** (Fig; d. situații, decizii etc.) Care a fost cântărit (2) din nou.

recâștiga [At: POLIZU / Pzi: *recâștig* / E: *re*[1]- + **recâștiga**] **1-4** *vt* A câștiga (**11, 14, 19-20**) (ceva) din nou. **5** A obține din nou victoria (într-o competiție sportivă, într-un proces etc.). **6** *vr* (Rar) A-și reveni.

recâștigare sf [At: NEGRUZZI, S. I. 202 / Pl: *~gări* / E: **recâștiga**] **1** Redobândire. **2** Recuperare (1).

rece [At: PSALT. HUR. 76ʳ/17 / V: (înv) *răce* / Pl: *reci* / E: ml **recens** „proaspăt, recent"] **1** *a* (Îoc „cald") Lipsit de căldură. **2** *a* (Îoc „cald") Care are o temperatură mai scăzută decât o limită dată. **3** *a* (Îoc „cald") Care dă senzația de frig. **4** *a* (Îs) *Climă* ~ Climă polară. **5** *a* (Îas; pex) Clima regiunilor situate în apropierea cercului polar. **6** *a* (Înv; îs) *Pământ* ~ Pământ argilos, umed. **7** *a* (Îs) *Locuință* ~ Locuință care nu poate fi bine și ușor încălzită. **8** *a* (Îs) *Abces* ~ Abces fără caracter inflamator. **9** *a* (Îe) **A-i trece** (cuiva) **un șarpe ~ prin sân** (sau **prin inimă**) A se îngrozi. **10** *a* (Îe) **A se întrece în apă ~** A se obrăznici. **11** *sns* (Adesea în construcție cu „a-i fi") Temperatură scăzută. **12** *sn* (Îlav) **La ~** La o temperatură scăzută. **13** *sn* (Îal) La temperatura normală, fără a încălzi. **14** *sn* (Fig; îal) În mod obiectiv și neinfluențat de sentimente. **15** *sn* (Îe) **A nu-i fi** (cuiva) **nici cald, nici ~** sau **a nu-i face** (cuiva) **nici cald, nici ~** sau **a nu-i ține** (cuiva) **nici de cald, nici de ~** A-i fi (cuiva) indiferent. **16** *sn* (Îe) **A-i trece** (cuiva) **~ prin inimă** (sau **prin spate**) A se înspăimânta. **17** *sn* (Îe) **A scoate** (sau **a sufla, a-i ieși**) **din gură când cald, (și) când ~** A susține când una, când alta. **18** *sn* (Îae) A o întoarce în toate felurile Si: *a o scălda*. **19** *a* (Întărind pe „fiori", „răcori") Care înfioară. **20** *a* (D. hrană) Care și-a pierdut căldura. **21** *a* (D. hrană) Care se compune din alimente neîncălzite. **22** *a* (D. hrană) Care se consumă fără a fi în prealabil încălzit. **23** *a* (Îs) *Hrană* ~ Hrană care se ia în excursii, în călătorii, în deplasări. **24** *a* (D. produsele de panificație) Care nu este proaspăt Si: *vechi*. **25** *a* (D. îmbrăcăminte) Care nu ține de cald. **26** *a* (D. oameni; pex d. organele sau membrele lor) Cu temperatura scăzută sub nivelul normal din cauza frigului, a unei emoții etc. Si: *înghețat, înțepenit*. **27-28** *a* (Îljv) **Cu sânge ~** Cu calm. **29** *a* (Îae) Cu prezență de spirit. **30** *a* (Îlav) **Cu gura ~** Fără a mânca sau a bea ceva. **31** *a* (Îe) **A(-i) fi** (cuiva) **inima ~** A fi mereu înspăimântat. **32** *a* Care și-a pierdut sau e lipsit de căldură animală Si: *inert, neînsuflețit, țeapăn*. **33** *a* (Fig; d. oameni) Lipsit de căldură sufletească Si: *indiferent, insensibil, nepăsător*. **34** *a* (Fig; d. oameni) Neprietenos. **35** *a* (Fig; d. fizionomia, manifestările, acțiunile etc. oamenilor) Care exprimă lipsă de sensibilitate. **36** *a* (Fig; d. fizionomia,

manifestările, acțiunile etc. oamenilor) Care exprimă ostilitate. **37** *a* (Fig; d. fizionomia, manifestările, acțiunile etc. oamenilor) Inexpresiv. **38** *a* (Fig; d. oameni) Ponderat. **39** *a* (D. gândire, idei, noțiuni, cuvinte etc.) Cu caracter obiectiv. **40** *a* (D. o încăpere) Neospitalier. **41** *a* (D. disciplină) Sever. **42** *a* (Olt) Foarte sărac. **43** *sfp* (Trs) Piftie. **44** *sn* (Înv; în textele religioase; cdp slv стоудъ) Ocară.

receală *sf* vz ***răceală***

receda *vi* [At: BARIȚIU, P. A. II, 149 / Pzi: *~dez, reced* / E: *re*[1]- + ***ceda***] (Rar) A ceda (1) din nou.

recela [At: DN² / Pzi: *~lez* / E: fr ***receler***] (Frm) **1** *vt* A păstra și a ascunde un obiect furat de altcineva. **2** *vt* A sustrage de la cercetările justiției pe cineva. **3** *vr* A se refugia (3).

recelare *sf* [At: DN³ / Pl: *~lări* / E: ***recela***] **1** Păstrare și ascundere a unui obiect furat de altcineva. **2** Sustragere a cuiva de la cercetările justiției. **3** Refugiere (3).

recenicul *sna* [At: VARONE, D. 126 / A: nct / E: ns cf bg *реченица* „dans"] **1** Dans popular. **2** (Reg) Ciuceeul sârbesc.

recensământ *sn* [At: I. IONESCU, D. 66 / V: ***~sem~***, (înv) ***~siment*** (S și: *~nzi~*) / Pl: *~uri, ~minte* / E: fr ***recensement***] Operație administrativă constând în înregistrarea statistică a populației, a animalelor, a vehiculelor etc. dintr-o țară sau dintr-o regiune dată Si: (înv) *catagrafie* (2), (iuz) *recenzie*².

recensemânt *sn* vz ***recesnământ***

recensia *v* vz ***recenza***

recensiment *sn* vz ***recensământ***

recent, ~ă *a* [At: PROT.-POP. / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***récent***, lat ***recens, -entis***] **1** Care s-a petrecut (s-a întâmplat, a apărut) de curând. **2** Care datează de puțină vreme.

recenza[1] *vt* [At: I. IONESCU, M. 14 / V: (înv) ***~nsia*** / Pzi: *~zez* / E: fr ***recenser***] A face un recensământ.

recenza[2] *vt* [At: GHEȚIE, R. M. / S și: *~nsa* / Pzi: *~zez* / E: drr ***recenzie***[1], cf ger *rezensieren*] A face o scurtă dare de seamă, prezentând critic o lucrare literară sau științifică, un spectacol etc.

recenzare[1] *sf* [At: DN² / Pl: *~zări* / E: ***recenza***[1]] Recensământ.

recenzare[2] *sf* [At: DN² / Pl: *~zări* / E: ***recenza***[2]] Recenzie[1] (1).

recenzat[1]***, ~ă*** *a* [At: DEX² / Pl: *~ați, ~e* / E: ***recenza***[1]] Care este cuprins într-un recensământ.

recenzat[2]***, ~ă*** *a* [At: DEX² / Pl: *~ați, ~e* / E: ***recenza***[2]] (D. lucrări științifice, literare) Care a fost prezentat într-o recenzie[1] (1).

recenzent, ~ă *smf* [At: STAMATI, D. / V: (înv) ***rețe~*** (S și: *~nse~*) / Pl: *~nți, ~e* / E: ger ***Rezensent***] Persoană care face o recenzie[1] (1) Si: (rar) *recenzor*².

recenzie[1] *sf* [At: MAIOR, RĂSP. 4 / V: (înv) ***~iune*** (S și: *recensiune*), ***rețe~*** (S și: *rețensie*) / S și: *~nsie* / Pl *~ii* / E: ger ***Rezension***] **1** Prezentare succintă, de obicei la apariție, a unei scrieri literare sau științifice, cu comentarii și aprecieri critice. **2** Operație de comparare a unei ediții a unui autor vechi cu manuscrisele. **3** Text revăzut și editat critic.

recenzie[2] *sf* [At: FILIMON, O. II, 141 / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***recension***] (Iuz) Recensământ.

recenziune[1] *sf* vz ***recenzie***[1]

recenziune[2] *sf* vz ***recenzie***[2]

recenzor[1]***, ~oare*** *smf* [At: ȘĂINEANU / S și: *~nsor* / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***recenseur***] Persoană care participă la lucrările unui recensământ.

recenzor[2]***, ~oare*** *smf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~i, ~oare* / E: ***recenzie***[1]] (Rar) Recenzent.

recepaj *sn* [At: DS / Pl: *~e* / E: fr ***recépage***] (Sil) Recepare.

recepare *sf* [At: DER / E: ns cf fr *recéper*] Operație de tăiere de la suprafața solului, a puieților de arbori, pentru a provoca formarea unor tulpini noi prin lăstărire Si: *recepaj*.

recepe *vt* [At: GHEȚIE, R. M. / Pzi: *recep* / E: lat ***recipere***] (Ltr) A reprimi.

recepisă *sf* vz ***recipisă***

recepospolită *sf* vz ***recipospolită***

recept, ~ă *a* [At: BARIȚIU, P. A. I, 223 / Pl: *~pți, ~e* / E: lat ***receptus, -a, -um***] (Trs; Itm) Recunoscut și permis.

recepta *vt* [At: DL / Pzi: *~tez* / E: ns cf *receptor, receptiv, recepție*] A primi și a înregistra unde sonore sau luminoase Si: *a recepționa* (2).

receptaclu *sn* vz ***receptacul***

receptacol *sn* vz ***receptacul***

receptacul *sn* [At: CAIET, 79ᵛ/15 / V: ***~col***, (înv) ***~clu*** / Pl: *~e* / E: fr ***réceptacle***, lat ***receptaculum***] **1** (Bot) Porțiune dilatată a pedunculului pe care se inserează florile. **2** (Rar) Loc ferit. **3** Loc unde se adună, se păstrează, se înmagazinează ceva.

receptare *sf* [At: VIANU, A. P. 258 / Pl: *~tări* / E: ***recepta***] Înregistrare a undelor sonore sau luminoase.

receptat, ~ă *a* [At: VIANU, M. 246 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***recepta***] (D. unde sonore sau luminoase) Care a fost captat și înregistrat Si: *recepționat* (2).

receptă *sf* vz ***rețetă***

receptiv, ~ă *a* [At: GALACTION, A. 84 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***réceptif***] **1** Capabil de a recepționa cu ușurință impresii din afară. **2** Care primește cu interes observațiile care i se fac și ține seama de ele. **3** Care învață ușor. **4** (Med) Care contractează ușor o boală contagioasă.

receptivitate *sf* [At: VASICI, M. I, 197/13 / E: ger ***Rezeptivität***, fr ***réceptivité***] **1** Predispoziție de a primi ușor impresii sau influențe din afară. **2** Însușirea de a fi receptiv (3). **3** Capacitatea unui substrat biologic de a suferi influența unui agent exterior. **4** (Med) Predispoziție a unui organism de a contracta ușor o boală infecțioasă, ca urmare a scăderii mijloacelor sale de apărare.

receptor, ~oare [At: PONI, F. 282 / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***récepteur***] **1** *a* (Teh) Care receptează o acțiune mecanică, un curent, o undă sonoră sau luminoasă, un semnal etc. **2** *sn* Sistem tehnic destinat primirii și, eventual, dirijării energiei de o anumită formă. **3** *sn* Dispozitiv destinat să primească energie de o anumită formă și să o transforme în forma în care aceasta trebuie folosită. **4** *sn* (Îs) ~ *telegrafic* Aparat cu ajutorul căruia se primesc și se înregistrează pe o bandă de hârtie semnalele telegrafice. **5** *sn* (Îs) ~ *radio* Radioreceptor (1). **6** *sn* (Șîs) ~ *telefonic* Dispozitiv care transformă oscilațiile electromagnetice în oscilații acustice similare mesajului sonor transmis. **7** *sn* (Pex) Piesă a unui aparat telefonic care cuprinde receptorul (6). **8** *sm* (Fzl) Organ care transformă energia stimulilor externi în excitație nervoasă.

receptură *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ri* / E: ger ***Rezeptur***] **1** Preparare, în farmacie, a medicamentelor prescrise printr-o rețetă. **2** Loc, într-o farmacie, unde se primesc rețetele și unde se prepară medicamentele prescrise.

recepție *sf* [At: ALECSANDRI, T. 856 / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***réception***] **1** Primire (cu caracter ceremonios) a unui oaspete. **2** (Îs) *Discurs de* ~ Discurs rostit într-o ședință solemnă de către un membru nou ales al unei academii. **3** Reuniune cu caracter festiv (mai ales în cercurile oficiale). **4** Operație de luare în primire a unui material sau a unei lucrări, în urma verificărilor de ordin cantitativ și calitativ Si: *recepționare* (1). **5** (Teh) Captare a semnalelor de telecomunicații, urmată de amplificarea și transformarea lor într-un mesaj (sonor, optic sau grafic) asemănător și de aceeași natură cu mesajul transmis Si: *recepționare* (2). **6** Serviciu într-o întreprindere hotelieră care are evidența persoanelor aflate în hotel și face repartizarea în camere a solicitatorilor.

recepționa *vt* [At: CADE / Pzi: *~nez* / E: fr ***receptionner***] **1** A lua în primire o lucrare tehnică, un material etc. în urma unei verificări calitative și cantitative. **2** (Teh) A recepta.

recepționar, ~ă *smf* vz ***recepționer***

recepționare *sf* [At: DL / Pl: *~nări* / E: ***recepționa***] **1** Recepție (4). **2** (Teh) Recepție (5).

recepționat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***recepționa***] **1** Luat în primire în urma unei verificări calitative și cantitative. **2** (Teh) Receptat.

recepționer, ~ă *smf* [At: NOM. PROF. 4 / V: ***~nar*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***recepționa*** + *-ar*, cf fr *réceptionnaire*] **1** Persoană care are însărcinarea de a recepționa o lucrare, un material etc. **2** (Spc) Persoană care are

misiunea de a primi obiectele expediate prin (poștă) Si: (rar) *recepționist*. 3 (Spc) Persoană care lucrează la serviciul de recepție (6) al unui hotel.

recepționist, ~ă *smf* [At: NOM. PROF. 29 / Pl: *~iști, ~e* / E: ***recepționa*** + *-ist*] (Rar) Recepționer (2).

recepțiune *sf* vz ***recepție***

recerca *vt* [At: ASACHI, S. L. II, 48 / Pzi: *recerc* / E: *re*[1]- + ***cerca***, după fr *rechercher*] (Înv) **1** A cerceta din nou. **2** A solicita din nou pe cineva.

recercare *sf* [At: LM / Pl: *~cări* / E: ***recerca***] **1** Cercetare nouă. **2** Solicitare nouă.

recerceta *vt* [At: BARCIANU / Pzi: *~tez* / E: *re*[1]- + ***cerceta***] **1-3** A cerceta **(2-4)** din nou.

recercetare *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~tări* / E: ***recerceta***] **1-2** Cercetare **(2-3)** nouă.

recercetat, ~ă *a* [At: DEX[2] / Pl: *~ați, ~e* / E: ***recerceta***] **1-2** Care a fost cercetat **(2-3)** din nou.

recere *vt* [At: BARIȚIU, P. A. I, 280 / Pzi: *recer* / E: *re*[1]- + ***cere***, după lat *requirere*] (Înv) **1-9** A cere **(1, 6-10, 24-26)** (din nou). **10** A face să fie necesar Si: *a impune*.

recerință *sf* [At: (a. 1881) CAT. MAN. I, 571 / Pl: *~țe, ~ți* / E: ***recere*** + *-ință*] (Înv) **1** Cerință **(1)**. **2** Trebuință.

recerut, ~ă *a* [At: BARIȚIU, P. A. III, 231 / Pl: *~uți, ~e* / E: ***recere***] (Rar) **1-4** Cerut **(5-8)** cu stăruință. **5** Necesar.

reces *sn* [At: DN[3] / E: lat ***recessus***] (Atm) Ventricul.

recesie *sf* vz ***recesiune***

recesionist, ~ă *a* [At: DEX[2] / Pl: *~iști, ~e* / E: ***recesiune***] **1** Cu caracter de recesiune **(1)**. **2** Privitor la recesiune **(1)**.

recesiune *sf* [At: DER / V: *recesie* / Pl: *~ni* / E: fr ***récession***] (Ecp) **1** Scădere a producției, reducere a investițiilor etc. în perioada apariției fenomenelor negative asemănătoare crizelor economice. **2** Stagnare temporară a afacerilor. **3** (Pex) Criză **(3)**. **4** (Rar) Retractare **(4)**. **5** (Ast; îf *recesie*) Îndepărtare a obiectelor extragalactice de sistemul solar.

recesiv, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***récessif***] **1** (Rar) Care dă înapoi Si: *retras*. **2** Pe cale de dispariție. **3** (Îs) *Caracter ~* Caracter ereditar sau genă care nu se manifestă decât în absența genei contrare, dominante.

recesivitate *sf* [At: DN[3] / E: fr ***récessivité***] (Blg) **1** Ceea ce este în recesiune **(4)**. **2** Stare a unei gene sau a unui caracter recesiv **(3)**.

recetă *sf* vz ***rețetă***

receti *v* vz ***reciti***

recheie *sf* vz ***rascheie***

rechel *sn* vz ***recăl***

rechema[1] [At: ASACHI, S. L. I, 139 / Pzi: *rechem* / E: *re*[1]- + ***chema***, după fr *rappeler*] **1** *vt* A chema **(4)** înapoi. **2** *vt* A chema **(4)** din nou. **3** *vt* (Fig; rar) A trezi (la realitate). **4** *vt* A revoca un ambasador, un ministru plenipotențiar etc. din postul încredințat, chemându-l înapoi în țară. **5-6** *vtr* A (-și) reaminti o imagine, un fapt trecut etc.

rechema[2] *vti* [At: CR (1831), 55[2]/10 / Pzi: *rechem* / E: după fr *réclamer*] (Înv) **1-2** A pretinde (un drept).

rechemare *sf* [At: LM / Pl: *~mări* / E: ***rechema***[1]] **1** Chemare **(3)** înapoi. **2** Revocare a unui ambasador, a unui ministru plenipotențiar etc. din postul încredințat Si: *rapel* **(1)**. **3** (Îs) *Scrisoare de ~* Scrisoare prin care un diplomat este revocat din postul său și rechemat în țară. **4** (Rar) Rememorare.

rechemat, ~ă *a* [At: ODOBESCU, S. I, 225 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rechema***] **1** Care a fost chemat **(1)** înapoi. **2** (Spc; d. ambasadori, miniștri etc.) Care a fost revocat din funcție.

rechemeți *v* vz ***răcămăți***

rechesteu *sn* vz ***răcăstău***

rechestiș *s* [At: CV, 1952, nr. 5, 39 / Pl: ? / E: mg ***rekesztés***] (Reg) Despărțitură **(42)**.

recheza *v* vz ***rîncheza***

rechezіție *sf* vz ***rechiziție***

rechiab *sm* vz ***richiab***

reachiabie *sf* vz ***richiabie***

rechiap *sm* vz ***richiab***

rechie[1] *sf* [At: DDRF / V: ***răc~, reheie*** / A și: *rechie* / Pl: *~ii* / E: nct] **1-2** Plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu flori mici, galbene-verzui Si: (reg) *brobință* **(1)**, *drobință, drobiță, poala-sfintei-Mării, prescurea, rachiege* **(1-2)**, *rezedă galbenă, rezedă sălbatică, rozetă* **(3)** *sălbatică* (*Reseda lutea* și *luteola*). **3** (Reg) Rozetă **(1)** (*Reseda odorata*).

rechie[2] *sf* vz ***rachiu***

rechin *sm* [At: CARAGIALE, O. VII, 75 / Pl: *~i* / E: fr ***requin***] **1** (Lpl) Gen de pești marini răpitori, cu solzi mărunți aspri, cu coada formată din doi lobi inegali, cu cinci fante branhiale pe laturile capului și cu schelet cartilaginos. **2** Pește care face parte din genul rechinilor **(1)**. **3** (Îc) **~ albastru** Specie de rechin **(1)** lung de 3-5 m, care trăiește în Marea Mediterană și în Oceanul Atlantic (*Charcharias glaucus*). **4** (Fig) Om lacom și fără scrupule.

rechiptar *sm* vz ***richiaptar***

rechiptariu *sm* vz ***richiaptar***

rechită *sf* vz ***răchită***

rechitiș *sn* vz ***răchitiș***

rechiu *sn* vz ***rachiu***

rechizite *sfp* [At: ȘĂINEANU / V: (rar) ***recvi~, recuz~*** / S și: *requi~* / E: ger ***Requisit***] **1** Totalitatea obiectelor (cerneală, creioane, penițe, radiere etc.) necesare pentru scris, desenat etc. **2** Accesorii pentru scris (în birouri). **3** (Rar) Recuzită.

rechizitor *sn* vz ***rechizitoriu***

rechizitorial, ~ă *a* [At: TEODOREANU, M. U. 40 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***réquisitorial***] (Rar) **1-2** Referitor la rechizitoriu **(1-2)**. **3-4** Specific rechizitoriului **(1-2)**. **5** Acuzator **(2)**.

rechizitoriu *sn* [At: RUSSO, S. 115 / V: ***~tor, ~ium*** / Pl: *~ii* / E: fr ***réquisitoire***, lat ***requisitorium***] **1** (Jur) Act prin care procurorul pune în mișcare acțiunea penală împotriva unui infractor și dispune trimiterea lui în judecată. **2** Cuvântare a procurorului în care acesta expune în fața instanțelor de judecată punctele pe care se sprijină acuzarea. **3** (Fig) Acuzare gravă (și violentă) bazată pe o amplă documentare.

rechizitorium *sn* vz ***rechizitoriu***

rechiziție *sf* [At: BARIȚIU, P. A. II, 316 / V: (înv) ***~iune, recvi~***, (reg) ***~chez~*** / S și: *recui~* / Pl: *~ii* / E: ger ***Requisition***, fr ***réquisition***] **1** Măsură excepțională prin care un organ al administrației de stat obligă pe cetățeni la cedarca temporară a unor bunuri mobile sau imobile (contra plată) pentru nevoile armatei sau ale statului Si: (înv) *recrutație* **(2)**. **2** (Îla) **De** (sau **din**) **~** Luat prin rechiziție **(1)**. **3** (Îvr) Cerere **(21)**.

rechiziționa *vt* [At: N. A. BOGDAN, C. M. 117 / P: *~ți-o~* / Pzi: *~nez* / E: fr ***requisitionner***] **1** A face rechiziție **(1)**. **2** A lua prin rechiziție **(1)**. **3** A supune rechiziției **(1)**.

rechiziționare *sf* [At: ALEXI, W. / P: *~ți-o~* / Pl: *~nări* / E: ***rechiziționa***] **1** Luare prin rechiziție **(1)**. **2** Supunere la rechiziție **(1)**.

rechiziționat, ~ă *a* [At: C. PETRESCU, Î. II, 11 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rechiziționa***] Luat prin rechiziție **(1)**.

rechizițiune *sf* vz ***rechiziție***

reci[1] *s* vz ***recie***

reci[2] *v* vz ***răci***

recicla *vt* [At: DEX / Pzi: *~lez* / E: fr ***recycler***] A prelucra anumite deșeuri în vederea refolosirii lor.

reciclare *sf* [At: SCÎNTEIA, 1971, nr. 8 696 / Pl: *~lări* / E: ***recicla***] **1** Prelucrare a deșeurilor în vederea refolosirii lor. **2** (Înv) Perfecționare a pregătirii cadrelor de conducere și a specialiștilor formați într-o perioadă anterioară, pentru a se adapta noilor cerințe ale științei și tehnicii contemporane.

reciclat, ~ă *a* [At: DEX[2] / Pl: *~ați, ~e* / E: ***recicla***] **1** (D. deșeuri) Care a suferit procesul de reciclare **(1)**. **2** (D. oameni) Care s-a perfecționat printr-o reciclare **(2)**.

recidiv, ~ă *a* [At: STAMATI, D. / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***recidivus, -a, -um***, ger ***rezidiv***] (Îvr) **1** Care se îmbolnăvește ușor din nou. **2** Recidivist.

recidiva *vi* [At: BABEȘ, O. A. I, 344 / Pzi: *~vez* / E: fr ***récidiver***] **1** (Med; d. o boală) A se manifesta din nou după vindecare clinică. **2** (Jur) A săvârși o recidivă (**2**).

recidivant, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~nți, ~e* / E: ***recidiva***] (D. boli) Care recidivează (**1**).

recidivare *sf* [At: DN³ / Pl: *~vări* / E: ***recidiva***] **1** (Med) Revenire a unei boli după vindecare. **2** (Jur) Recidivă (**2**).

recidivă *sf* [At: CORNEA, E. I, 68/20 / V: (înv) ***~iti~, reti~, reted~, retidiv*** *sn* / Pl: *~ve* / E: fr ***récidive***, ger ***Rezidiv(e)***] **1** (Med) Reapariție a unei boli după vindecare Si: (înv) *recădere* (**2**). **2** Săvârșire de către aceeași persoană, în anumite condiții, a unei noi infracțiuni pentru care legea penală prevede pedepse privative de libertate. **3** (Pex) Repetare de către cineva a unei greșeli, a unei vini, a unei fapte condamnabile.

recidivist, ~ă *smf* [At: DDRF / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***récidiviste***] (Jur) Persoană care săvârșește o recidivă (**2**) Si: (îvr) *recidiv* (**2**).

recidivitate *sfs* [At: DN² / E: fr ***récidivité***] (Rar) **1-2** Tendința de a recidiva (**1-2**).

recif *sn* [At: ȘĂINEANU / Pl: *~e* / E: fr ***récif***] (Glg) Acumulare calcaroasă de organisme (corali) formată în mările calde.

recime *sf* vz ***răcime***

recin *sm, sn* vz ***ricin***

recină *sf* vz ***ricină***

recipe *sn* [At: DN³ / E: lat ***recipe***] (Med) Termen folosit în prescripții medicale pentru a arăta că trebuie să se respecte întocmai compoziția farmaceutică și dozele prescrise (abreviat *rp*).

recipet *sf* vz ***bicicletă***

recipiendar *smf* [At: GHICA, S. 164 / P: *~pi-en-* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***récipiendaire***] (Înv) **1** Persoană care urmează să fie primită (în mod solemn) într-o societate constituită. **2** (Pex) Persoană desemnată pentru un titlu, pentru o funcție.

recipient *snm* [At: AMFILOHIE, G. F. 33ᵛ/2 / P: *~pi-ent* / V: (înv) *~e* / Pl: *~e, ~enți* / E: fr ***récipient***, lat ***recipiens, -ntis***, it ***recipiente***] **1** Vas folosit pentru păstrarea sau transportul unui material fluid, pulverulent sau granular. **2** (Pex) Vas.

recipisă *sf* [At: RÂND. JUD. 367/6 / V: (îrg) ***rățipis*** (Pl: *rățipisuri*) *sn*, ***~is*** (Pl: *~suri*) *sn*, ***reți~***, (înv) ***~cep~, ~suri*** *snp*, ***respiscă, retepise***, (reg) ***răcipist*** *sn*, ***răcipistie, rățăp~, râsâpisie, râsâpiș*** *sn*, ***~sie, ~stă, retepis*** *sn*, ***retepiș, rețipișă, ric~, ricipisie risipiție, ritipis*** (Pl: *rițipise, rițipisuri*) *sn*, ***rițip~, ritipiș*** (Pl: *rițipișuri*) *sn* / Pl: *~se* / E: ger ***Rezepisse***, fr ***récépisse*** cf rs *расписка*] **1** Dovadă sau adeverință oficială (detașată dintr-un carnet special) prin care se confirmă primirea unor acte, telegrame, colete, bani etc. destinate spre a fi expediate). **2** (Reg) Rețetă (**1**).

recipisie *sf* ***recipisă***

recipistă *sf* vz ***recipisă***

recipisuri *sn pl* vz ***recipisă***

recipospolită *sf* [At: N. COSTIN, L. 516 / V: ***~cep~*** / E: pn ***rezeczpospolita***] (Înv) **1** Suită a regelui polon. **2** Consiliul suprem al vechiului stat polon.

reciproacă *a* vz ***reciproc***

reciproc, ~ă [At: SIBINEANU, C. 44/22 / V: (înv) ***~eți~, rețiproacă*** *sf* / Pl: *~oci, ~oce* / E: lat ***reciprocus, -a, -um***, fr ***réciproque***, ger ***reziprok***] **1** *a* (D. fapte, fenomene, sentimente etc.) Care acționează unul asupra celuilalt, exercitând astfel o influență care vine din amândouă părțile. **2** *a* (Pex) Care angajează în egală măsură părțile contractante. **3** *a* (Grm; îs) *Reflexiv ~*, (înv) *verb ~* Forma verbală care arată că acțiunea este făcută în același timp de două sau mai multe subiecte, fiecare dintre ele suferind efectele acțiunii făcute de celelalte. **4** *a* (Log; îs) *Propoziții* (sau *judecăți*) *~oce* Propoziții (sau judecăți) în care subiectul uneia poate deveni predicatul celeilalte și invers. **5** *a* (Mat; îs) *Ecuație ~ă* Ecuația care, pe lângă orice soluție dată, admite ca soluție și valoarea inversă a acesteia. **6-7** *sf, a* (Mat; șîs *teoremă ~ă*) (Teoremă) care are ca ipoteză concluziile teoremei respective, iar drept concluzii ipoteza teoremei respective. **8** *a* (Mat; îs) *Numere ~oce* Numere care, înmulțite unul cu celălalt, au produsul egal cu unitatea. **9** *a* (Mec; îs) *Figură ~ă* Figură cu ajutorul căreia se determină forțele care acționează în barele unei grinzi cu zăbrele. **10** *av* (Înv) Invers, viceversa.

reciprocamente *av* [At: MARIN, F. 151/8 / E: it ***reciprocamente***] (Înv) În mod reciproc.

reciprocitate *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~tăți* / E: fr ***réciprocité***] **1** Însușirea de a fi reciproc (**1**). **2** Însușirea de a angaja în egală măsură părțile contractante. **3** Asigurare făcută de către un stat altui stat, cu care întreține relații diplomatice, culturale, comerciale, de a avea un tratament egal sau echivalent cu acela pe care acest din urmă stat i-l asigură la rândul său. **4** (Mat) Relație între două numere, ecuații sau teoreme prin care una dintre ele este reciproca (**6**) celeilalte. **5** (Fiz) Proprietate a razelor luminoase de a nu-și schimba forma și traiectoria atunci când este inversat sensul de propagare a luminii.

recircula *vt* [At: DEX² / Pzi: *recircul* / E: *re¹-* + ***circula***, după fr *récirculer*] **1-3** A face să intre într-un proces de recirculare (**1-3**).

recirculare *sf* [At: LTR² / Pl: *~lări* / E: *re¹-* + ***circulare***] **1** Reintroducere a unui material, a unei substanțe în ciclul de fabricație, în scopul îmbunătățirii unor parametri ai producției. **2-3** Recirculație (**1-2**).

recirculație *sf* [At: DL / Pl: *~ii* / E: *re¹-* + ***circulație*** cf fr *recirculation*] (Teh) **1** Reintroducere parțială sau totală a agentului caloric sau frigorific într-o instalație de încălzire sau de răcire. **2** Reintroducere a unui material într-o instalație în care se produce o reacție chimică.

recire *sf* vz ***răcire***

recișor, ~oară *a* [At: POLIZU / Pl: *~i, ~oare* / E: ***rece*** + ***-ișor***] (Rar; șhp) **1-6** Cam rece (**1-3**). **7-12** Destul de rece (**1-3**).

recita *vt* [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: *recit, ~tez* / E: fr ***réciter***] **1** A spune cu voce tare un text (în versuri), marcând prin intonație sensul și accentul cuvintelor Si: *a declama* (**2**), (îvr) *a recitălui* (**1**). **2** A spune cu voce tare din memorie un text (în versuri) Si: (îvr) *a recitălui* (**2**).

recital *sn* [At: STANCU, P. A. I, 264 / Pl: *~uri, ~e* / E: fr ***récital***] **1** Concert al cărui program este executat de un singur artist. **2** (Pex) Manifestare artistică susținută de un singur interpret. **3** (Pex) Manifestare artistică în cursul căreia se prezintă același gen de spectacol.

recitando *av* [At: DN² / E: it ***recitando***] (Muz; ca indicație de execuție) Declamând (**2**).

recitant, ~ă [At: DN² / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***récitant***] **1** *a* (D. voci sau instrumente) Care execută singur partea principală a unei bucăți muzicale. **2** *smf* Persoană care, într-un oratoriu sau într-o cantată, execută recitative.

recitare *sf* [At: MN (1836), 69²/25 / Pl: *~tări* / E: ***recita***] **1** Declamare (**2**). **2-3** Poezie recitată (**1-2**). **4-5** Text de recitat (**1-2**). **6** (Îvr) Relatare. **7** (Muz) Executare a unei bucăți muzicale în felul în care se execută recitativele.

recitativ *sn* [At: VÎRNAV, F. 208ʳ/3 / V: ***reți~*** / Pl: *~e* / E: fr ***récitatif***, ger ***Rezitativ***] Gen de muzică vocală (executată de solist) cu sau fără acompaniament instrumental, care, prin intonația și ritmica asemănătoare vorbirii, se apropie de declamație .

recitator, ~oare *smf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***récitateur***] **1** Persoană care recită (**1**). **2** (Muz) Persoană care execută recitative Si: *recitant* (**2**).

recitație¹ *sf* [At: MN (1836), 70²/37 / V: ***~iune*** / Pl: *~ii*, (rar) *~tății* / E: fr ***récitation***] (Înv) **1-7** Recitare (**1-7**).

recitație² *sf* [At: RALEA, S. T. III, 273 / Pl *~ii* / E: *re¹-* + ***citație***] (Rar) Pasaj dintr-un text, reprodus întocmai cu indicațiile respective Si: *citat* (**1**).

recitațiune *sf* vz ***recitație¹***

recită *sf* [At: ARISTIA, PLUT. / Pl: *~te* / E: pvb ***recita***] (Îvr) **1-7** Recitare (**1-7**).

recitălui *vt* [At: DRLU / Pzi: *~esc* / E: lat ***recitare***, cf mg *recitál*] (Îvr) **1-2** A recita (**1-2**).

reciti *vt* [At: HELIADE, D. J. 100/27 / V: (înv) ***~ceti*** / Pzi: *~tesc* / E: *re¹-* + ***citi***] **1-5** (Adesea îcr „a citi") A citi (**2-3, 7-9**) din nou același text.

recitire *sf* [At: LM / E: *reciti*] **1-5** Citire (**2-3**, **6-8**) nouă.
recitit, ~ă *a* [At: D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 21 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***reciti***] (D. texte) Care a fost citit (**2**) din nou.
recitivă *sf* vz ***recidivă***
recitor, ~oare *a* vz ***răcitor***
reciug *sn* [At: ALR II/36 / V: ***răiciul*** (Pl: *răicinle*), ***răiciun*** (Pl: *răiciune*), *~ul* / Pl: *~uri* / E: ns cf mg *rács*] (Reg) **1** Loc îngrădit pentru herghelie. **2** Loc unde se adună caii peste noapte. **3** Îngrăditură în care se bagă oile pentru muls. **4** Staul mic. **5** Gard în jurul clăii de fân.
reclam *sm* vz ***reclamă***
reclama [At: DESEN ARH. 6/28 / V: (îvr) ***~lema***, (pop) ***lăcrăma*** / Pzi: *reclam*, (rar) *~mez* / E: fr ***réclamer***] **1** *vta* A pretinde ceva (în baza unui drept) Si: *a revendica*. **2** *vt* A chema (**10**) (cu insistență). **3** *vt* (Fig) A necesita. **4-5** *vit* A face o reclamație contra cuiva. **6** *vt* (Înv) A protesa. **7** *vr* (Urmat de determinări în cazul dativ sau introduse prin prepoziția „de la" sau „din") A se declara înrudit cu... sau descendent din... **8** *vt* (Udp „de") A se declara ca fiind...
reclamagiu[1] *sm* [At: DL / Pl: *~ii* / E: ***reclama*** + *-giu*] (Fam) Persoană care obișnuiește să facă reclamații (**2**) neîntemeiate.
reclamagiu[2] *sm* [At: DL / Pl: *~ii* / E: ***reclamă*** + *-(a)giu*] (Fam; șdp) Persoană care își face multă publicitate.
reclamant, ~ă *smf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (pop) ***lăcrăm~*** / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***réclamant***] **1** Persoană care face o reclamație (**2**). **2** (Jur) Persoană care se adresează justiției pentru a i se recunoaște un drept, pentru a obține repararea unei nedreptăți, a unei pagube etc.
reclamare *sf* [At: POLIZU / Pl: *~mări* / E: ***reclama***] (Înv) Reclamație (**1**).
reclamat, ~ă [At: DL / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reclama***] **1** *a* Revendicat. **2-3** *smf, a* (Cel) împotriva căruia cineva se ridică prin intermediul justiției Si: *pârât*.
reclamator *sm* [At: CADE / Pl: *~i* / E: fr ***réclamateur***] (Rar) **1-2** Reclamant (**1-2**).
reclamație *sf* [At: (a. 1826) URICARIUL, V, 31/22 / V: (înv) ***~iune***, ***~clem~***, (pop) ***lăcrăm~*** / Pl: *~ii* / E: fr ***réclamation***] **1** Cerere (a ceva) în baza unui drept. **2** (Ccr) Petiție prin care se cere ceva sau se aduc anumite învinuiri cuiva.
reclamațiune *sf* vz ***reclamație***
reclamă *sf* [At: BARIȚIU, P. A. III, 33 / V: (înv) ***~am*** (Pl: *~muri*) *sn* / Pl: *~me* / E: fr ***réclame***, ger ***Reklame***] **1** Răspândire de informații elogioase despre cineva sau ceva cu scopul de a-i crea renume sau popularitate. **2** Activitate (comercială) prin care se urmărește (prin tipărituri, radio, televiziune, cinematograf etc.) suscitarea interesului publicului pentru cumpărarea anumitor mărfuri, pentru folosirea unor servicii etc. **3** (Ccr) Placardă, afiș, anunț în presă, radio etc. folosite în scopul de face reclamă (**2**).
reclasa *vt* [At: DL / Pzi: *~sez* / E: fr ***reclasser***] **1** A face noi categorii. **2** A reeduca un delincvent în vederea reabilitării sale.
reclasare *sf* [At: COD. PEN. R.P.R. 63 / Pl: *~sări* / E: ***reclasa***] Reeducare a unui delincvent în vederea reabilitării sale.
reclasifica *vt* [At: DN³ / Pzi: *reclasific* / E: *re*[1]- + ***clasifica***] A reface o clasificare (**1**) după alte criterii.
reclasificare *sf* [At: DN³ / Pl: *~cări* / E: ***reclasifica***] Refacere a unei clasificări (**1**) după alte criterii.
reclasificat, ~ă *a* [At: DEX² / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reclasifica***] Care a fost clasificat (**1**) din nou, după alte criterii.
reclă *sf* vz ***recăl***
reclădi *vt* [At: OLLĂNESCU, H. O. 185 / Pzi: *~desc* / E: *re*[1]- + ***clădi***] **1** A clădi (**1**) din nou, refăcând din temelii Si: *a reconstrui* (**1**). **2** (Fig) A recrea² (**1**). **3** (Fig) A reconstitui (**3**).
reclădire *sf* [At: LM / Pl: *~ri* / E: ***reclădi***] **1** Reconstruire (**1**). **2** (Fig) Refacere (**1**).
reclădit, ~ă *a* [At: GALACTION, A. 197 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***reclădi***] **1** Care a fost clădit (**1**) din nou. **2** (Fig) Recreat² (**1**).
reclema *v* vz ***reclama***
reclemație *sf* vz ***reclamație***
reclinat, ~ă *a* [At: DN² / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***récliné***, lat ***reclinatus***] Îndoit înapoi.
reclu *sn* vz ***recăl***
reclutare *sf* vz ***recrutare***
recluzionar, ~ă [At: BARCIANU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***reclusionnaire***] (Frm) **1** *sm* Deținut (**2**). **2** *a* (Rar) De recluziune (**1**).
recluziune *sf* [At: BARASCH, I. 192/4 / V: (rar) ***~ie*** / S și: *~usi~* / E: fr ***reclusion***] **1** (Jur) Pedeapsă privativă de libertate, aplicată pentru crime. **2** (Liv) Izolare. **3** Stare a celui care trăiește izolat.
recoace *vt* [At: ORBONAȘ, MEC. 206 / Pzi: *recoc* / E: *re*[1]- + ***coace***] (Teh) A trata termic piese sau materiale metalice cu scopul de a le îmbunătăți proprietățile fizico-chimice, mecanice, tehnologice etc.
recoacere *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: ***recoacere***] (Teh) Tratare termică a pieselor sau a materialelor metalice, cu scopul de a le îmbunătăți proprietățile fizico-chimice, mecanice, tehnologice etc.
recoborî *vi* [At: MACEDONSKI, O. I, 62 / Pzi: *recobor* / E: *re*[1]- +***coborî***] A coborî (**1**) din nou.
recognitiv, ~ă *a* [At: HAMANGIU, C. C. 291 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***récognitif***] (D. acte) Prin care se recunoaște o obligație.
recogniție *sf* [At: STAMATI, D. / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***récognition***] (Liv) **1-4** Recunoaștere (**1-4**).
recognițiune *sf* vz ***recogniție***
recognoscibil, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: *re*[1]- + ***cognoscibil*** cf it *riconoscibile*] Care poate fi recunoscut (**1**).
recoină *sf* vz ***răcovină***
recolment *sn* [At: DEX / Pl: *~e* / E: fr ***récolement***] Verificare a legității tăierii unei păduri.
recoloniza *vt* [At: DEX² / Pzi: *~zez* / E: eg ***recolonize***] A întări procesul de colonizare a unei țări, a unei regiuni, prin noi grupuri de populație.
recolonizare *sf* [At: DEX² / Pl: *~zări* / E: ***recoloniza***] Întărire a procesului de colonizare a unei țări, a unei regiuni, prin noi grupuri de populație.
recolonizat, ~ă *a* [At: DEX² / Pl: *~ați, ~e* / E: ***recoloniza***] (D. țări, regiuni etc.) Care a fost colonizat din nou prin noi grupuri de populație.
recolora *vt* [At: DN³ / Pzi: *~rez* / E: *re*[1]- + ***colora***] A colora (**1**) din nou un obiect pentru a spori intensitatea culorii inițiale sau pentru a o schimba.
recolorare *sf* [At: DN³ / Pl: *~rări* / E: ***recolora***] Colorare (**1**) din nou a unui obiect pentru a spori intensitatea culorii inițiale sau pentru a o schimba.
recolorat, ~ă *a* [At: DEX² / Pl: *~ați, ~e* / E: ***recolora***] Care a fost colorat (**1**) din nou (pentru a spori intensitatea culorii inițiale sau pentru a o schimba).
recolta *vt* [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: *~tez*, (înv) 3 *recolta* / E: fr ***récolter***] **1** A culege recolta (**1**). **2** (Fig) A se bucura de rezultatele obținute. **3** (Med) A lua sânge, spută, urină etc. de la oameni sau de la animale, pentru a le supune unor examene de laborator. **4** (Pex) A recolta probe de pe teren pentru analize.
recoltabil, ~ă *a* [At: DN² / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***récoltable***] (Rar; d. cereale, fructe etc.) Care poate fi recoltat² (**1**).
recoltare *sf* [At: AGRONOMIA (1859), 275/27 / Pl: *~tări* / E: ***recolta***] **1** Strângere a recoltei (**1**) Si: *recoltat*[1] (**1**). **2** (Med) Luare de sânge, spută, urină etc. pentru analize.
recoltat[1] *sn* [At: SCÂNTEIA, 1960, nr. 4849 / E: ***recolta***] **1-2** Recoltare (**1-2**). **3** (Îs) *Mașină de ~* Mașină pentru recoltarea produselor agricole cultivate.
recoltat[2]***, ~ă*** *a* [At: DEX / Pl: *~ați, ~e* / E: ***recolta***] **1** (D. cereale, fructe etc.) Care a fost cules. **2** (Med; d. sânge, urină, spută etc.) Care a fost luat spre a fi supus unor examene de laborator.
recoltă *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~te* / E: fr ***récolte***] **1** Cantitate de cereale sau de alte roade adunate într-o anumită perioadă Si: *rod, strânsură*.

2 Operație de strângere a roadelor produse de plantele agricole Si: *recoltare* (1). 3 Perioada recoltării (1). 4 (Fig) Rezultat (satisfăcător) al unei activități.

recomanda [At: NICOLAU, P. 284/12 / V: (înv) ***~men~***, (îrg) ***~mân~*** / Pzi: *recomand*, (înv) *~dez* / E: lat ***recommendare***, fr ***recommander***] **1** *vt* A semnala în mod special (pe cineva sau ceva) atenției cuiva. **2** *vt* A prezenta în mod elogios (pe cineva sau ceva) Si: (înv) *a recomandarisi* (1), *a recomandui* (1), *a recomândălui* (1). **3** *vt* A propune pe cineva pentru un post sau pentru o sarcină Si: (înv) *a recomandui* (2). **4** *vt* (Frî) A da o persoană în grija cuiva. **5** *vt* A îndemna (pe cineva) la ceva Si: (înv) *a recomandarisi* (3), *a recomandui* (4), *a recomândălui* (2). **6** *vt* A prescrie (un medicament, un tratament etc.) Si: (înv) *a recomandui* (5). **7** *vr* A se prezenta cuiva spunându-și numele Si: (înv) *a se recomândălui* (3). **8** *vr* A se da drept... **9** *vi* A face prezentările. **10** *vt* (Înv; c. i. o scrisoare) A expedia recomandat (5).

recomandabil, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~men~*** / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***recommandable***, lat ***recommendabilis***] **1-2** Care poate fi recomandat (2, 3). **3** (Med) Care este indicat a fi prescris.

recomandalui *v* vz ***recomândălui***

recomandare *sf* [At: ȘINCAI, HR. III, 144/27 / V: (înv) ***~mân~*** / Pl: *~dări* / E: ***recomanda***] **1-2** Recomandație (1-2). **3** Recomandație (4). **4** Prezentare.

recomandarisi *vt* [At: VÎRNAV, F. M. II, 6r/18 / S și: *~omma~* / Pzi: *~sesc* / E: ns cf fr *recommander*] **1** (Înv) A recomanda (2). **2** (Frm) A da o persoană în grija cuiva Si: *a încredința*. **3** A recomanda (5).

recomandat, ~ă [At: NICHIFOR, P. 69/4 / V: (înv) ***~men~*** / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***recomanda***] **1-2** *smf*, *a* (Îvr) (Individ) care a fost semnalat atenției cuiva. **3** *a* Indicat ca bun. **4** *a* (Med; d. medicamente, tratamente etc.) Prescris. **5** *a* (D. scrisori) Care este francat după un tarif special, organele poștale garantând, printr-o recipisă, remiterea la destinație. **6-7** *a* (Îljv) **~-expres** (Care este) recomandat și supus unui tarif de urgență, pentru a fi predat mai repede la destinație.

recomandație *sf* [At: CR (1829), 73[1]/19 / V: (înv) ***~iune***, ***~men~***, ***~mendațiune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***recommandation***] **1** Prezentare elogioasă. **2** Supunere a cuiva sau a ceva atenției unei persoane Si: *recomandare* (1). **3** (Șîs *scrisoare* sau *bilet*, *bilețel*, (înv) *carte de ~*) Scrisoare, bilet etc. prin care se recomandă (1) cineva în vederea unei acțiuni, a unei bune primiri etc. **4** Sfat. **5** Prezentare.

recomandațiune *sf* vz ***recomandație***

recomandui *vt* [At: KOGĂLNICEANU, S. 42 / V: ***~mân~***, ***~men~*** / Pzi: *~esc* / E: fr ***recommander***, ***recomendui*** cf rs *рекомендовать*] (Înv) **1** A recomanda (2). **2** A recomanda (3) pe cineva pentru un post sau pentru o sarcină. **3** A încredința. **4-5** A recomanda (5-6).

recomândălui [At: CANTEMIR, HR. 420 / V: ***~mandal~***, ***~men~***, ***~mendărui***, ***~mendirui***, ***~mendul~*** / Pzi: *~esc* / E: fr ***recommander***, ger ***rekommandieren*** cf mg *rekommendal*] (Înv) **1-3** *vt* A recomanda (2, 5, 7).

recomânda *vt* vz ***recomanda***

recomândare *sf* vz ***recomandare***

recomândui *v* vz ***recomandui***

recombina [At: DL / Pzi: *recombin* / E: *re*[1]*-* + ***combina***] **1** *vt* A combina (1) din nou elementele unui tot. **2** *vrr* A realiza o recombinare.

recombinare *sf* [At: DEX / Pl: *~nări* / E: ***recombina***] (Fiz) Neutralizare reciprocă a purtătorilor de sarcină electrică de semn contrar, produsă fie direct, la întâlnirea acestora, fie indirect, prin mijlocirea unei particule neutre.

recomenda *v* vz ***recomanda***

recomendabil, ~ă *a* vz ***recomandabil***

recomendat, ~ă *smf* vz ***recomandat***

recomendație *sf* vz ***recomandație***

recomendațiune *sf* vz ***recomandație***

recomendălui *v* vz ***recomândălui***

recomendărui *v* vz ***recomendălui***

recomendui *v* vz ***recomandui***

recomendului *v* vz ***recomendălui***

recomenta *vt* [At: DEX[2] / Pzi: *~tez* / E: *re*[1]*-* + ***comenta***] (D. texte literare, științifice etc.) A comenta (1) din nou, aducând argumente noi, făcând observații inedite etc.

recomentare *sf* [At: DEX[2] / Pl: *~tări* / E: ***recomenta***] Comentare încă o dată, aducând argumente noi, făcând observații inedite etc.

recomentat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***recomenta***] (D. texte literare, științifice etc.) Care a fost comentat din nou, aducând argumente noi, făcând observații inedite etc.

recompartimenta *vt* [At: DEX[2] / Pzi: *~tez* / E: *re*[1]*-* + ***compartimenta***] A face o compartimentare după alte criterii.

recompartimentare *sf* [At: DEX[2] / Pl: *~tări* / E: ***recompartimenta***] Compartimentare după noi criterii.

recompartimentat, ~ă *a* [At: DEX[2] / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***recompartimenta***] A cărui compartimentare a fost refăcută după noi criterii.

recompensa *vt* [At: CR (1848), 45[2]/47 / V: (înv) ***~nza*** / Pzi: *~sez*, (înv) 3 *recompensă* / E: fr ***récompenser***] **1** A da o recompensă Si: *a răsplăti* (1). **2** A răsplăti (2).

recompensare *sf* [At: CR (1848), 10[2]/42 / Pl: *~sări* / E: ***recompensa***] **1-2** Răsplătire (1-2)

recompensator, ~oare *a* [At: V. ROM. iulie 1962, 105 / V: ***~iu*** / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***recompensa***] (Rar) **1-2** Care recompensează (1-2).

recompensatoriu, ~ie *a* vz ***recompensator***

recompensație *sf* [At: VASICI, M. I, 166/2 / V: ***~iune***, ***~nza~*** / Pl: *~ii* / E: lat ***recompensatio***, ger ***Rekompensation***] (Înv) **1** Compensare. **2-3** Recompensare (1-2).

recompensațiune *sf* vz ***recompensație***

recompensă *sf* [At: AR 1830, 110[2]/10 / V: (înv) ***~sie***, ***~nzie***, ***~siune*** / Pl: *~se* / E: fr ***récompense***] **1** Răsplată (1). **2** Gratificație. **3** (Rar) Pedeapsă.

recompensie *sf* vz ***recompensă***

recompensiune *sf* vz ***recompensă***

recompenza *v* vz ***recompensa***

recompenzație *sf* vz ***recompensație***

recompenzie *sf* vz ***recompensie***

recompoziție *sf* [At: MARIN, F. 455/33 / V: ***~iune*** / S și: *~osi~* / Pl: *~ii* / E: fr ***recomposition***] (Înv) Recompunere.

recompozițiune *sf* vz ***recompoziție***

recomprima *vt* [At: DN[3] / Pzi: *recomprim* / E: fr ***recomprimer***, it ***ricomprimere***] A aplica operația de recomprimare.

recomprimare *sf* [At: DL / Pl: *~mări* / E: *re*[1]*-* + ***comprimare***] Ridicare a presiunii gazelor dintr-o conductă, efectuată din loc în loc, pentru a învinge rezistențele de curgere.

recompune *vt* [At: ASACHI, E. I, 7[3]/11 / Pzi: *recompun* / E: *re*[1]*-* + ***compune***] A reconstitui un obiect, structuri etc. din elementele în care a fost descompus.

recompunere *sf* [At: VIANU, A. P. 101 / Pl: *~ri* / E: ***recompune***] Reconstituire a unui obiect, structuri etc. din elementele în care a fost descompus.

reconcilia *vtr* [At: BARCIANU / P: *~li-a* / Pzi: *~iez* / E: fr ***réconcilier***] **1-2** A (se) împăca. **3-4** A (se) pune din nou de acord.

reconciliabil, ~ă *a* [At: GHEȚIE, R. M. / P: *~li-a~* / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***réconciliable***] **1** Care poate fi împăcat. **2** Care poate fi pus de acord.

reconciliare *sf* vz ***reconciliere***

reconciliație *sf* [At: BARASCH, I. 77/8 / P: *~li-a~* / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***reconciliation***] (Înv) **1-2** Reconciliere (1-2).

reconciliațiune *sf* vz ***reconciliație***

reconciliere *sf* [At: BARIȚIU, P. A. III, 50 / P: *~li~e~* / V: ***~iare*** / Pl: *~ri* / E: ***reconcilia***] **1** Punere de acord. **2** Împăcare.

recondiționa *vt* [At: SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 854 / P: *~ți-o~* / Pzi: *~nez* / E: *re*[1]*-* + ***condiționa***] **1** (Teh) A readuce (un utilaj, un vehicul etc.) în stare de funcționare. **2** (Pex) A repara (un obiect de uz curent).

recondiționare *sf* [At: SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 832 / P: *~ți-o~* / Pl: *~nări* / E: ***recondiționa***] **1** Readucere (a unui utilaj, vehicul etc.) în stare de funcționare. **2** (Pex) Reparare (**1**) (a unui obiect de uz curent).

recondiționat, ~ă *a* [At: DL / P: *~ți-o~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***recondiționa***] **1** Care a fost readus în stare de funcționare. **2** (Pex) Reparat (**1**).

reconduce *vt* [At: CR (1848), 38³/68 / Pzi: *reconduc* / E: *re¹-* + ***conduce***] (Îvr) A însoți pe cineva încă o dată.

reconducere *sf* [At: BARCIANU / Pl: ? / E: ***reconduce***] (Îvr) Însoțire a cuiva.

reconducție *sf* [At: DL / Pl: *~ii* / E: fr ***reconduction***] (Jur) Reînnoire a unui contract de închiriere sau de arendă.

reconfigura [At: DEX² / Pzi: *~rez* / E: *re¹-* + ***configura***] **1** *vt* A structura într-o nouă formă. **2** *vr* (Rar) A lua o nouă formă.

reconfigurare *sf* [At: DEX² / Pl: *~rări* / E: ***reconfigura***] Structurare într-o nouă formă.

reconfigurat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reconfigura***] Structurat într-o nouă formă.

reconfirma *vt* [At: OȚETEA, T. V. 78 / Pzi: *reconfirm* / E: *re¹-* + ***confirma***] **1-3** A confirma (**1, 2, 4**) din nou.

reconfirmare *sf* [At: DL / Pl: *~mări* / E: ***reconfirma***] **1-3** Confirmare (**1-3**) din nou.

reconfirmat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reconfirma***] **1-3** Care a fost confirmat (**1-3**) din nou.

reconfort *sn* [At: SADOVEANU, E. 95 / E: fr ***réconfort***] (Rar) **1-2** Reconfortare (**1-2**).

reconforta *vtr* [At: BARCIANU / Pzi: *~tez* / E: fr ***réconforter***] **1-2** A (se) reface din punct de vedere fizic Si: *a (se) fortifica* (**1-2**), *a (se) întrema*. **3-4** (Pex) A (se) recrea¹ (**5-6**).

reconfortant, ~ă [At: CARAGIALE, M. 162 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***réconfortant***] **1** *a* Care restabilește forțele vitale Si: *întăritor*, (înv) *reconfortator* (**1**). **2** *a* (Pex) Recreativ (**3**). **3** *sn* Substanță sau medicament tonic.

reconfortare *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~tări* / E: ***reconforta***] **1** Întremare. **2** (Pex) Recreare¹ (**2**).

reconfortat, ~ă *a* [At: CĂLINESCU, E. O. II, 131 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reconforta***] **1** Care și-a recăpătat energia. **2** Odihnit.

reconfortator, ~oare *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~i, ~oare* / E: ***reconforta*** + *-tor*] (Înv) **1-2** Reconfortant (**1-2**).

reconfortație *sf* [At: ALEXI, W. / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***réconfortation***] (Îvr) **1-2** Reconfortare (**1-2**).

reconfortațiune *sf* vz ***reconfortație***

reconsidera *vt* [At: STANCU, U.R.S.S. 107 / Pzi: *reconsider* / E: fr ***reconsidérer***] A interpreta dintr-un punct de vedere nou un eveniment, o operă literară etc.

reconsiderare *sf* [At: CONTEMP. 1948, nr. 120, 13/5 / Pl: *~rări* / E: ***reconsidera***] **1** Interpretare a unui eveniment, a unei opere literare, dintr-un punct de vedere nou. **2** Revalorificare.

reconsolida *vt* [At: DEX / Pzi: *~dez* / E: fr ***reconsolider***] **1-3** A consolida (**1, 3, 6**) din nou.

reconsolidare *sf* [At: DN³ / Pl: *~dări* / E: ***reconsolida***] **1-2** Consolidare (**1, 3**) nouă.

reconsolidat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reconsolida***] **1-2** Care a fost consolidat (**1, 3**) din nou.

reconstatare *sf* [At: MAIORESCU, L. 75 / Pl: *~tări* / E: *re¹-* + ***constatare***] (Rar) Constatare (**1**) din nou.

reconstitua *v* vz ***reconstitui***

reconstituant *sn, a* [At: BIANU, D. S. / P: *~tu-ant* / Pl: *~e* / E: fr ***reconstituant***] (Med) **1-2** (Medicament) tonic.

reconstitui *vt* [At: HASDEU, I. V. 229 / V: (înv) ***~ua*** / Pzi: *reconstitui* / S și: *să reconstituiesc* / E: fr ***reconstituer***] **1** A reface un întreg Si: *a recompune, a întregi*. **2** A reface în forma originară un edificiu, o operă de artă etc. pe bază de fragmente sau de documente. **3** (Fig) A readuce în conștiință fapte, evenimente etc. trecute. **4** (Fig) A reface din memorie. **5** A zugrăvi prin cuvinte imaginea unui lucru. **6** (Lin) A reface forma aproximativă a unui cuvânt neatestat dintr-o limbă, pe baza comparației dintre formele existente în limbile înrudite Si: *a reconstrui* (**4**). **7** (Jur) A stabili la fața locului împrejurările în care s-a petrecut o infracțiune.

reconstituire *sf* [At: SAHIA, U.R.S.S. 90 / Pl: *~ri* / E: ***reconsitui***] **1** Refacere a unui întreg Si: (rar) *reconstituție*. **2** Refacere, în forma originară, a unui edificiu, a unei opere de artă etc. pe bază de fragmente sau de documente. **3** (Fig) Evocare (**2**). **4** (Lin) Reconstrucție (**4**).

reconstituit, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~iți, ~e* / E: ***reconsitui***] **1** (D. un întreg) Refăcut din elementele componente. **2** (D. edificii, opere de artă etc.) Refăcut, în forma originară, pe bază de fragmente sau de documente. **3** (Fig) Evocat (**1**).

reconstituție *sf* [At: SCRIBAN, D. / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***reconstitution***] (Rar) Reconstituire (**1**).

reconstituțiune *sf* vz ***reconstrucție***

reconstructiv, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: eg ***reconstructive***] **1** Care implică reconstrucția (**1**). **2** Privitor la reconstrucție (**1**). **3** Specific reconstrucției (**1**).

reconstrucție *sf* [At: BART. S. M. 42 / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / Pl: *~ii* / E: fr ***reconstruction***] **1-2** Reconstruire (**1-2**). **3** (Fig) Evocare (**2**). **4** (Lin) Stabilire, cu ajutorul comparației, a formei unui cuvânt neatestat dintr-o fază a unei limbi care nu se mai vorbește, pe baza legilor de corespondență fonetică Si: *reconstituire* (**4**), *reconstruire* (**3**). **5** (Pex) Reconstituire (**4**) a unei limbi.

reconstrucțiune *sf* vz ***reconstrucție***

reconstrui *vt* [At: ȘĂINEANU / Pzi: *~esc* / E fr ***reconstruire***] **1-2** A construi (**1-2**) din nou. **3** A reface, în forma originară, un edificiu, o operă de artă etc. pe bază de fragmente sau documente. **4** (Lin) A stabili, cu ajutorul comparației, forma unui cuvânt neatestat dintr-o fază mai veche a unei limbi, pe baza legilor de corespondență fonetică. **5** (Pex) A reconstitui (**6**) o limbă.

reconstruire *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~ri* / E: ***reconstrui***] **1-2** Construire (**1-2**) din nou. **3** (Lin) Reconstrucție (**4**).

reconstruit, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~iți, ~e* / E: ***reconstrui***] **1-2** Construit (**1-2**) din nou. **3** (Lin; d. forma cuvintelor) Stabilit cu ajutorul comparației pe baza legilor de corespondență fonetică.

reconvalescent, ~ă *smf* [At: CR (1837), 329²/12 / Pl: *~nți, ~e* / E: ger ***Rekonvaleszent***] Convalescent (**1**).

reconvalescență *sf* [At: BARASCH, I. F. 8/30 / Pl: *~țe* / E: ger ***Rekonvaleszenz***] Convalescență.

reconvențional, ~ă *a* [At: HAMANGIU, C. C. 274 / P: *~ți-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***reconventionnel***] (Jur; îs) *Cerere* sau *acțiune ~ă* Cerere prin care, într-un litigiu, pârâtul formulează pretenții împotriva reclamantului în legătură cu acțiunea.

reconvențiune *sf* [At: DL / P: *~ți-u~* / Pl: *~ni* / E: fr ***reconvention***] (Jur) Cerere reconvențională.

reconversiune *sf* [At: DER / Pl: *~ni* / E: fr ***reconversion***] Modificare a obiectului activității unor întreprinderi sau a unor ramuri industriale (ca urmare a trecerii lor de la producția de război la producția de pace).

reconverti *vt* [At: DN³ / Pzi: *~tesc* / E: fr ***reconvertir***] A proceda la reconversiune.

reconvertire *sf* [At: DEX² / Pl: *~ri* / E: ***reconverti***] Operație de reconversiune.

reconvertit, ~ă *a* [At: DEX² / Pl: *~iți, ~e* / E: ***reconverti***] (D. întreprinderi, ramuri industriale etc.) Care a suferit o reconversiune.

reconvoca *vt* [At: [At: DEX² / Pzi: *reconvoc* / E: *re¹-* + ***convoca*** după fr *réconvoquer*] A convoca pentru altă dată.

reconvocare *sf* [At: DEX² / Pl: *~cări* / E: ***reconvoca***] Convocare pentru altă dată.

reconvocat, ~ă *a* [At: DEX² / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reconvoca***] Care a fost convocat pentru altă dată.

recopia *vt* [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: *~iez* / E: fr ***recopier***] **1** A copia (**1**) din nou un text, un act etc. **2** A scoate o nouă copie¹ (**1**).

recopiat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***recopia***] Care a fost copiat (1) din nou.

recopiere *sf* [At: DEX / Pl: *~ri* / E: ***recopia***] Copiere (1) din nou a unui text, a unui act etc.

recoprinde *v* vz ***recuprinde***

recopt, ~oaptă *a* [At: ORBONAȘ, MEC. 39 / Pl: *~pți, ~oapte* / E: ***recoace***] (Teh) Care a fost supus recoacerii.

record *sm* [At: ȘĂINEANU, D. U. / Pl: *~uri* / E: fr ***record***] **1** Rezultat realizat într-o competiție sportivă oficială, a cărui valoare reprezintă cea mai bună performanță omologată. **2** (Pex) Performanță maximă obținută într-un domeniu de activitate, într-o acțiune etc. **3** (Îe) **A bate ~ul** (în ceva) A atinge treapta cea mai înaltă în ceva. **4** (Îe) **A ține** (sau **a deține**) **~** (sau **un record**) A păstra un record (1) stabilit. **5** (Îac) A fi neîntrecut în...

recording *sn* [At: DN[3] / E: eg ***recording***] **1** Proces de înregistrare a sunetelor sau a altor semnale de comunicație. **2** Înregistrare fonografică.

recordist, ~ă *smf, a* [At: DEX[2] / Pl: *~iști, ~e* / E: ***record*** + *-ist*] (Persoană) care realizează un record (1).

recordman, ~ă *smf* [At: SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 855 / V: ***~men*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***recordman***] **1** Sportiv care a stabilit un record (1). **2** Sportiv care deține un record (1).

recordmen, ~ă *smf* vz ***recordman***

recorină *sf* vz ***recovină***

recoșire *sf* vz ***recoșire***

recovină *sf* vz ***răcovină***

recrație *sf* vz ***recreație[1]***

recrea[1] *vtr* [At: POLIZU / P: *~cre-a* / Pzi: *~ez* / E: fr ***récréer***, lat ***recreare***] **1-2** A (se) odihni (după un efort susținut). **3-4** A (se) înviora. **5-6** A (se) distra (**2-3**).

recrea[2] *vt* [At: DM / P: *~cre-a* / Pzi: *~eez* / E: fr ***recréer***] **1-17** A crea (**1-14, 17-19**) din nou.

recreanță *sf* [At: DN[3] / Pl: *~țe* / E: fr ***récréance***] (Jur) Uzufruct al unui bun în litigiu.

recreare[1] *sf* [At: POLIZU / P: *~re-a~* / V: ***~ecre*** / Pl: *~ări* / E: ***recrea[1]***] **1** Refacere după un efort susținut Si: *recreație[1]*. **2** Petrecere a timpului în mod plăcut.

recreare[2] *sf* [At: DM / P: *~re-a* / Pl: *~eări* / E: ***recrea[1]***] **1-18** Creare (**1-15, 17-19**) din nou Si (rar) *recreație* (**1-18**).

recreat[1], ~ă *a* [At: VLAHUȚĂ, O. A. III, 62 / P: *~cre-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***recrea[1]***] **1** Odihnit. **2** Înviorat.

recreat[2], ~ă *a* [At: MDA ms / P: *~cre-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***recrea[2]***] **1-19** Creat[2] (**1-19**) din nou.

recreativ, ~ă *a* [At: ȘĂINEANU / P: *~cre-a~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***récréatif***] **1-3** Care recreează[1] (**1, 3, 5**) Si: (rar) *recreator* (**1-3**).

recreator, ~oare *a* [At: BARCIANU / P: *~cre-a~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***recrea[2]*** + *-tor*] (Rar) **1-3** Recreativ (**1-3**).

recreație[1] *sf* [At: CARTE TREB. II, 274/8 / P: *~cre-a~* / V: (îvp) ***~cra~, regra~, ricria~***, (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: lat ***recreatio, -onis***, ger ***Rekreation***, fr ***récréation***] **1** Destindere (după un efort susținut) Si: *recreare[1]* (**1**), *reconfortare* (**1**). **2** (Pex) Distracție (**1**). **3** Timp destinat recreării[1] (**1**) elevilor între orele de curs Si: *pauză*.

recreație[2] *sf* [At: DM / P: *~cre-a~* / V: (îvp) ***~cra~, regra~, ricria~***, (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***récréation***] (Rar) **1-18** Recreare[2] (**1-18**).

recreațional, ~ă *a* [At: V. ROM. dec. 1960, 172 / P: *~cre-a-ți-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***recreație[1]***] (Rar) **1-3** Care recreează[1] (**1-3**). **4-5** Destinat recreației[1] (**1-2**).

recreațiune *sf* vz ***recreație***

recreere *sf* vr ***recreare[1]***

recremănt *sn* [At: URSU, T. Ș. 47 / Pl: ? / E: lat ***recrementum***] (Îvr) Murdărie.

recrimina *vi* [At: ȘĂINEANU / Pzi: *~nez* / E: fr ***récriminer***] **1** A răspunde unor acuzații sau injurii prin alte acuzații sau injurii. **2** A acuza (**1**).

recriminare *sf* [At: IORGA, L. I, 354 / Pl: *~nări* / E: ***recrimina***] Acuzație (cu care se răspunde unei alte acuzații) Si: (înv) *recriminație*.

recriminație *sf* [At: CONCORDIA, 4[2]/77 / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***récrimination***] (Înv) Recriminare.

recriminațiune *sf* vz ***recriminații***

recristalizare *sf* [At: MACAROVICI, CH. 61 / Pl: *~zări* / E: *re[1]*- + ***cristalizare***] **1** Operație de purificare a unei substanțe chimice impure, prin dizolvarea acesteia la cald, urmată de cristalizarea prin răcire a substanței pure. **2** Proces de refacere a cristalelor unui metal sau ale unui aliaj deformat la rece.

recroma *vt* [At: DN[3] / Pzi: *~mez* / E: *re[1]*- + ***croma***] A supune o piele tăbăcită operației de recromare.

recromare *sf* [At: DEX / Pl: *~mări* / E: ***recroma***] Operație de tăbăcire cu crom a pieilor, ulterioară unei alte tăbăciri și destinată îmbunătățirii unor caracteristici ale pieilor finite.

recromat, ~ă *a* [At: DEX[2] / Pl: *~ați, ~e* / E: ***recroma***] (D. piei tăbăcite) Care a fost supus operației de recromare.

recrudă *sf* vz ***recrut***

recrudescent, ~ă *a* [At: DN[2] / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***recrudescent***] **1** (Med) Care prezintă recrudescență (**1**). **2** (Fig) Care își reia forța, intensitatea.

recrudescență *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~țe* / E: fr ***recrudescence***] **1** (Med) Revenire, într-o formă mai acută, a unei boli sau a unei epidemii. **2** (Fig) Reluare într-un ritm mai viu, mai accentuat și mai intens a unei activități, a unei stări etc.

recrut *sm* [At: KLEIN, D. 187 / V: (reg) ***răc~*** (Pl: *~ute*), ***răcut, răcută*** (Pl: *racute*) *sf*, ***răcute*** (Pl: *~ude*) *sf*, ***~udă, răglut, răglută*** *sf*, ***răgut, răgută*** (Pl: *răguți, răgute*) *sf*, ***răgute, ~e, recute*** (sgp), ***regr~, regrută*** (Pl: *~te*) *sf*, ***regută*** (Pl: *reguți, regute*) *sf* / Pl: *~uți* / E: ger ***Rekrut***, mg ***regruta***, rs ***рекрут***] **1** Persoană care face parte din ultimul contingent chemat sub arme Si: (dep) *răcan*. **2** (Fig; fam) Membru intrat de curând într-o asociație, într-o mișcare, într-un domeniu de activitate Si: *începător*.

recruta [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) ***răcu~, recu~, regr~*** / Pzi: *~tez*, (înv) *recrut* / E: fr ***recruter***, ger ***rekrutieren***] **1** *vt* A înscrie în evidența autorităților militare în vederea încorporării Si: (înv) *a asenta* (**1**). **2** *vt* (Pex) A lua, a angaja soldați în armată Si: *a înrola*. **3** *vi* A se prezenta pentru înscrierea în evidența armatei. **4** *vt* (Fig) A angaja pe cineva pe baza unei alegeri. **5** *vt* (Fig) A atrage pe cineva pentru o anumită activitate.

recrutament *sn* [At: CR (1832), 42[2]/10 / Pl: *~e* / E: fr ***recrutement***] (Îvr) Recrutare (**1**).

recrutare *sf* [At: BĂLCESCU, M. V. 26 / V: (reg) ***răcut~, recut~, reclut~*** / Pl: *~tări* / E: ***recruta***] **1** Înscriere în evidența autorităților militare, în vederea încorporării Si: (înv) *recrutament, recrutație* (**1**), (Trs) *măsură* (**1**). **2** Angajare a cuiva pe baza unei alegeri. **3** Atragere a cuiva pentru o anumită activitate.

recrutație *sf* [At: CR (1833), 95[1]/43 / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: ***recruta*** + *-(a)ție*] (Înv) **1** Recrutare (**1**). **2** Rechiziție (**1**).

recrutațiune *sf* vz ***recrutație***

recrută *sf* vz ***recrut***

recrutător *sm* [At: POLIZU / Pl: *~i* / E: ***recruta*** + *-(ă)tor*] **1-2** Recrutor (**1-2**).

recrute *sm* vz ***recrut***

recrutor *sm* [At: DDRF / Pl: *~i* / E: fr ***recruteur***] **1** Persoană care face recrutări în armată Si: (rar) *recrutător* (**1**). **2** Persoană care recrutează (**3**) membrii pentru un partid, o asociație etc. Si: (rar) *recrutător* (**2**).

rect[1] *sn* [At: VEISA, I. 129/19 / V: (înv) ***~um, ~om*** / E: fr ***rectum***, lm (*intestinum*) ***rectum***] Ultimul segment al tubului digestiv, care se termină prin orificiul anal.

rect[2]- vz ***recto-***

rect[3]- vz ***recti-***

-rect[4] [At: DN[3] / E: fr ***recte***, lat ***rectus***] Element secund de compunere savantă cu semnificația „drept".

rectal, ~ă *a* [At: ABC SĂN. 348 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***rectal***] **1** Care aparține rectului[1]. **2** Privitor la rect[1].

rectalgie *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: ger ***Rektalgie***] (Med) Proctalgie.

rectangul *sn* [At: ȘĂINEANU / Pl: *~e* / E: fr ***rectangle*** cf lat *rectiangulum, -i*] (Înv) Dreptunghi (1).

rectangular, ~ă *a* [At: F (1873), 338 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***rectangulaire***] 1 (Înv) Dreptunghiular. 2 (Îs) *Coordonate ~e* Coordonate care sunt perpendiculare una pe alta, formând unghiuri drepte.

rectălui *vt* [At: PAȘCA, GL. / Pzi: *~esc* / E: ger ***richten***] (Reg) A sfătui.

recte *av* [At: RALEA, S. T. 107 / E: lat ***recte***] (Liv) 1 De fapt. 3 Adică (3).

recti- [At: DN^3 / V: ***rect-*** / E: fr ***recti-*** cf lat *rectus*] Element de compunere savantă cu semnificația: 1 Drept (3). 2 În unghi drept.

rectifica *vt* [At: MAIORESCU, CR. I, 361 / Pzi: *rectific* / E: fr ***rectifier***, lm ***rectificare***] 1 A corecta (1). 2 (Chm) A efectua o rectificare (3). 3 (Teh) A efectua o rectificare (4).

rectificabil, ~ă *a* [At: DN^3 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***rectifiable***] 1 Care poate fi rectificat^2 (1). 2 (Îs) *Curbă ~ă* Curbă a cărei lungime poate fi calculată prin calculul integral.

rectificare [At: BARIȚIU, P. A. III, 1981 / Pl: *~cări* / E: ***rectifica***] 1 Corectare. 2 (Ccr) Notă (într-un ziar, într-o revistă) prin care se rectifică (1) ceva Si: (iuz) *rectificație* (2). 3 (Chm) Operație de separare a componenților volatili cu puncte de fierbere diferite dintr-un amestec lichid, printr-o succesiune de evaporări și condensări. 4 (Teh) Operație de prelucrare prin așchiere, efectuată cu ajutorul pietrelor abrazive, în scopul obținerii unor suprafețe foarte netede, a unor dimensiuni de mare precizie. 5 Operație de readucere a unui corp, a unui sistem tehnic, a unei construcții sau a unui sistem natural la forma sau la starea inițială, anterioară unei deformări, sau la o formă și o stare nouă, stabilită printr-un proiect.

rectificat^1 *sn* [At: IOANOVICI, TEHN. 230 / E: ***rectifica***] 1 Corectare. 2 (Îs) *Mașină de ~* Mașină-unealtă de prelucrare a pieselor prin rectificare (4).

rectificat^2, ~ă a [At: MAIORESCU, D. I, 564 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rectifica***] 1 Care a fost corectat. 2 Care a fost supus operației de rectificare (3).

rectificativ, ~ă *a* [At: MAIORESCU, D. I, 130 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***rectificatif***] (Rar) Rectificator (1).

rectificator, ~oare [At: BARCIANU / V: (înv) ***~icăt~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***rectificateur***] 1 *a* Care rectifică (1) Si: (rar) *rectificativ*. 2 *sm* Muncitor calificat care efectuează rectificări (3). 3 *sm* Muncitor specializat care lucrează la o mașină de rectificat^1 (2).

rectificație *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***rectification***] (Iuz) 1 Corectare (1). 2 (Ccr) Rectificare (2).

rectificațiune *sf* vz ***rectificație***

rectificător, ~oare *a, sm* vz ***rectificator***

rectilin, ~ă *a* vz ***rectiliniu***

rectilinear, ~ă *a* vz ***rectiliniar***

rectiliniar, ~ă *a* [At: MDT / V: ***~near*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***rectilinéaire***] (Fiz; d. sisteme optice) Ortoscopic.

rectiliniaritate *sfs* [At: DN^3 / E: ***rectiliniar*** + ***-itate***] (Fiz) Calitate a unui sistem optic de a forma imagini corecte, fără distorsiuni.

rectiliniu, ~ie *a* [At: IOANOVICI, TEHN. 255 / P: *~niu, ~ni-e* / V: (rar) ***~lin*** / Pl: *~ii* / E: fr ***rectiligne***] 1 (D. mișcări) Care se desfășoară în linie dreaptă. 2 (Mat; d. figuri geometrice) Mărginit de linii drepte. 3 (Gmt; îs) *Unghi ~* Unghi de nouăzeci de grade. 4 (Înv) Referitor la linii drepte. 5 În linie dreaptă.

rectitudine *sf* [At: NEGULICI / Pl: *~ni* / E: lat ***rectitudo, -inis***, fr ***rectitude***] 1 (Liv) Stare a unei linii drepte. 2 (Liv) Calitate a unei linii drepte. 3 (Fig) Conformitate cu rațiunea, morala, datoria. 4 (Fig) Spirit de sinceritate.

recto^1- [At: DN^3 / V: ***rect-*** / E: fr ***recto-*** cf lat *rectum*] Element prim de compunere savantă cu semnificația: 1-2 (Referitor la) rect^1.

recto^2 *sn* [At: I. GOLESCU, C. / E: fr ***recto***, lat ***recto***] 1 (Îoc „verso") Prima pagină a unei foi scrise. 2 Pagina din dreapta a unui manuscris, a unei cărți. 3 (Rar) Avers.

rectom *sn* vz ***rect^1***

rector [At: ȘINCAI, HR. III, 269/3 / Pl: *~i* / E: lat ***rector***, ger ***Rektor***, fr ***recteur***] 1 *sm* Conducător al unei universități, al unui colegiu sau al altei instituții de învățământ superior. 2 *sm* Grad deținut de rector (1). 3 *sm* Funcția deținută rector (1). 4 *sm* (În unele țări din Apus) Persoană care conduce o școală medie. 5 *sm* Grad deținut de rector (4). 6 *sm* (Înv) Conducător (1). 7 *a* (Liv; îs) *Spirit ~* Conducător (1) spiritual.

rectoral, ~ă *a* [At: DN^2 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***rectoral***] 1 Care aparține rectorului (1). 2 De rector (1). 3 Privitor la rector (1).

rectorat *sm* [At: DDRF / Pl: *~e, ~uri* / E: fr ***rectorat***, ger ***Rektorat***] 1 Funcția de rector (1). 2 Durata rectoratului (1). 3 (Ccr) Birourile și serviciile administrative care depind de rector (1).

rectoscop *sn* [At: DN^3 / Pl: *~oape* / E: fr ***rectoscope***] (Med) Endoscop special pentru examenul optic al rectului.

rectoscopie *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: fr ***rectoscopie***] (Med) Examinare a rectului cu ajutorul rectoscopului.

rectrice *sf* [At: ENC. VET. 771 / Pl: *~* / E: fr ***rectrice***, lat ***rectrix, -icis***] Fiecare dintre penele mari și late din coada păsărilor, care servesc la dirijarea zborului.

rectum *sn* vz ***rect***

recție *sf* vz ***recțiune***

recțiune *sf* [At: N. II, 30/6 / V: (înv) ***~ie*** / E: fr ***rection***, ger ***Rektion***] 1 (Grm) Proprietate a unui cuvânt de a primi un determinant care trebuie să aibă o anumită formă flexionară sau o anumită construcție prepozițională Si: *regim* (13). 2 Legătură dintre cuvinte și determinantele lor.

recuceri [At: OȚETEA, R. 162 / Pzi: *~resc* / E: *re^1-* + ***cuceri*** după fr *reconquerir*] 1-3 *vt* A cuceri^2 (6-8) din nou (prin luptă). 4 *vr* (Rar) A deveni din nou stăpân pe sine. 5 *vr* (Rar) A se reculege (2).

recucerire *sf* [At: OȚETEA, R. 159 / Pl: *~ri* / E: ***recuceri***] 1-2 Cucerire (2-3) din nou (prin luptă).

recucerit, ~ă *a* [At: BRĂESCU, O. A. I, 119 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***recuceri***] 1-3 Care a fost cucerit (2-4) din nou.

recuizită *sf* vz ***recuzită***

recul *sn* [At: STOICA, VÂN. 22 / Pl: *~uri* / E: fr ***recul***] 1 Mișcare înapoi a unui corp solid, ca reacție față de o forță exercitată asupra lui de un alt corp, care se mișcă într-un anumit sens, considerat ca sens înainte. 2 Distanța maximă parcursă de un corp în timpul mișcării de recul (1). 3 (Pex) Mișcare îndărăt Si: *retragere*.

recula *vi* [At: IONESCU-MUSCEL, FIL. 436 / Pzi: *~lez* / E: fr ***reculer***] 1-2 A face un recul (1, 3). 3 A se retrage (brusc).

reculant, ~ă *a* [At: DN^2 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***reculant***] (D. mecanisme) Care reculează (1).

reculare *sf* [At: LTR^2 / Pl: *~lări* / E: ***recula***] Retragere (bruscă).

reculat, ~ă *a* [At: ALAS 13 IX, 1936, 1/6 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***recula***] 1 Împins înapoi. 2 Îndepărtat.

reculege [At: MAIORESCU, D. II, 106 / Pzi: *reculeg* / E: *re^1-* + ***culege*** după fr *recueillir*] 1 *vt* (Înv) A aduna din nou. 2 *vr* A-și reveni (după o spaimă, o emoție etc.) Si: *a se regăsi* (5), (rar) *a se recuceri* (5), *a se remite* (4). 3 *vr* A se adânci într-o meditație.

reculegere *sf* [At: VLAHUȚĂ, O. A. III, 193 / E: ***reculege***] 1 (Înv) Strângere (din nou). 2 Revenire dintr-o emoție, o spaimă. 3 Regăsire de sine. 4 Adâncire în meditație. 5 (Îs) *Moment* (sau *minut*) *de ~* Moment de tăcere și de meditație în semn de omagiu pentru o persoană decedată.

reculeș, ~easă *a* [At: VINEA, L. I, 54 / Pl: *~eși, ~e* / E: ***reculege***] 1 Meditativ. 2 Care denotă reculegere (4).

recunoaște [At: HELIADE, O. I, 224 / Pzi: *recunosc* / E: *re^1-* + ***cunoaște*** după fr *reconnaître*] 1 *vt* A identifica un lucru, o persoană sau unele trăsături ale acestora, cunoscute dinainte. 2 *vt* A identifica, după anumite particularități, ceva ce nu a fost cunoscut dinainte. 3 *vt* A distinge (1). 4 *vt* A descoperi într-o persoană, într-o imagine, într-o descriere trăsături caracteristice cuiva Si: *a regăsi* (4). 5 *vr* A-și descoperi în altul trăsăturile caracteristice. 6 *vt* A admite (ca existent, ca bun, ca valabil, ca autentic, ca adevărat etc.). 7 *vt* A considera pe cineva sau ceva valoros. 8 *vt*

(Subiectul indică un stat sau conducerea lui) A declara expres sau a admite în mod tacit existența unor situații nou create pe planul relațiilor internaționale. **9** *vt* A declara un copil natural ca legitim. **10** *vr* (Rar) A se considera (**3**). **11** *vt* A declara ceva ca fiind al său. **12** *vt* (Jur) A face un act de recunoaștere (**8**). **13** *vt* (Mil) A cerceta terenul și pozițiile inamice. **14** *vt* (Mil) A cerceta terenul pe unde urmează să meargă o unitate. **15** *vt* (Frr) A arăta recunoștință pentru ceva.

recunoaștere *sf* [At: CR (1834), 32[1]/39 / Pl: *~ri* / E: ***recunoaște***] **1** Proces al memoriei prin care se constată în prezența unui lucru, a unei ființe etc. percepute anterior, că acestea au fost cunoscute dinainte. **2** Identificare a unor lucruri, ființe etc. cunoscute dinainte. **3** Identificare după anumite trăsături caracteristice a unui lucru, a unei persoane etc. care nu au fost cunoscute dinainte. **4** Admitere a unui lucru ca bun, ca existent, ca valabil etc. **5** Considerație (**1**). **6** Act prin care un stat declară expres sau admite tacit existența unor situații nou create pe planul relațiilor internaționale. **7** (Ccr) Act prin care se recunoaște primirea unei sume, a unui depozit. **8** Declarare a unui lucru ca fiind al său. **9** (Jur) Act prin care un copil născut în afara căsătoriei dobândește, pe temeiul manifestării de voință a părintelui sau al unei hotărâri judecătorești, o condiție juridică asemănătoare cu cea a copilului născut din căsătorie. **10** Acordare de către un stat a calității de cetățean unei persoane de altă cetățenie, dar care aparține, după origine, populației de bază a statului respectiv. **11** Cercetare efectuată de un militar sau de un grup de militari, pentru a cunoaște amănunțit o porțiune de teren în vederea îndeplinirii unei misiuni de luptă. **12** Formațiune militară care efectuează o acțiune de recunoaștere (**11**). **13** Cercetare (**2**). **14** (Îvr) Recunoștință (**2**).

recunoscător, ~oare *a* [At: CR (1829), 782/22 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***recunoaște*** + *-ător*] (De obicei în legătură cu verbe ca „a fi", „a se arăta", „a rămâne" etc.) **1** Care poartă cuiva recunoștință (**1**) Si: (asr) *mulțumitor*. **2** Care exprimă recunoștință (**2**).

recunoscut, ~ă *a* [At: MAIORESCU, CR. I, 320 / Pl: *~uți, ~e* / E: ***recunoaște***] **1** Identificat. **2** Acceptat (ca bun, ca valabil). **3** Consacrat ca autoritate în materie. **4** (D. un guvern, un stat etc.) Acceptat ca îndreptățit să-și exercite puterea și să întrețină relații diplomatice cu alte state. **5** Mărturisit. **6** (D. un copil natural) Declarat ca legitim.

recunoștință *sf* [At: GOLESCU, E. 302/24 / Pl: *~țe* / E: ***recunoaște*** + *-ință* după fr *reconnaissance*] **1** Obligație morală pe care cineva o are față de cel care i-a făcut un bine. **2** Recunoaștere a unei binefaceri primite Si: *gratitudine*, (îvr) *recunoaștere* (**14**). **3** Răsplată (**1**).

recupărare *sf* vz ***recuperare***

recupera *vt* [At: ALEXI, W. / Pzi: *~rez* / E: fr ***récupérer***, lat ***recuperare***] **1** A obține din nou Si: *a redobândi, a recâștiga* (**1**). **2** A utiliza total sau parțial ceva (o energie răspândită într-o instalație, resturi sau deșeuri de materiale etc.) care altfel s-ar pierde. **3** (Pex) A întrebuința din nou.

recuperabil, ~ă *a* [At: IONESCU-MUSCEL, FIL. 277 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***récupérable***] **1-3** Care se poate recupera (**1-3**).

recuperabilitate *sfs* [At: DEX[2] / E: fr ***récuperabilité***, eg ***recuperability***] **1-3** Calitatea de a fi recuperabil (**1-3**)

recuperare *sf* [At: V. POPP, A. M. 1 / V: (înv) ***~păr~*** / Pl: *~rări* / E: ***recupera***] **1** Obținere din nou a ceva Si: *recâștigare* (**2**). **2** Utilizare totală sau parțială a ceva (energie răspândită într-o instalație, resturi sau deșeuri de materiale) care altfel s-ar pierde. **3** (Pex) Întrebuințare din nou.

recuperat, ~ă *a* [At: SCÂNTEIA, 1960, nr. 4837 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***recupera***] Obținut prin recuperare (**2**).

recuperator[1] *sm* [At: XENOPOL, I. R. I, 161 / Pl: *~i* / E: lat ***recuperator***] **1** (În Roma antică) Judecător angajat în problemele de despăgubire, de restituire etc. **2** (Arg) Persoană care se ocupă cu recuperarea ilegală, prin forță, a unor bunuri materiale, reprezentând contravaloarea unei sume de bani datorate de cel căruia i se iau aceste bunuri.

recuperator[2] *sn* [At: IOANOVICI, TEHN. 40 / Pl: *~oare* / E: fr ***récupérateur***] **1** Parte dintr-o instalație industrială care servește la recuperarea totală sau parțială a energiei, a resturilor sau a deșeurilor de materiile, care altfel se pierd. **2** Preîncălzitor de aer pentru cuptoare industriale.

recuprinde *vt* [At: GHICA, A. 307 / V: (înv) ***~cop~*** / Pzi: *recuprind* / E: *re*[1]- + ***cuprinde***] A cuprinde (**14**) din nou Si: *a recuceri* (**1**).

recura *vi* [At: ALEXI, W. / Pzi: *~rez* / E: lat ***recurrere*** „a reveni"] (Rar) **1** A recurge la cineva. **2** A face recurs (**1**).

recurant, ~ă *a* vz ***recurent***[2]

recurba *vt* [At: DLR / Pzi: *~bez* / E: fr ***recourber***] A îndoi din nou un obiect.

recurbare *sf* [At: DN[3] / Pl: *~bări* / E: ***recurba***] Îndoire din nou a unui obiect.

recurbat, ~ă *a* [At: MARIN, PR. I, 34/20 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***recurba***] Îndoit din nou.

recurent[1] *smf* [At: DDRF / Pl: *~nți, ~e* / E: lat ***recurrens, -entis***] (Jur) Persoană care face recurs.

recurent[2], ***~ă*** [At: KRETZULESCU, A. 385/18 / V: ***~rant*** / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***récurent***] **1** *a* (Atm; d. artere și nervi) Care revine spre punctul de plecare. **2** *a* (Îs) *Febră ~ă* sau *friguri ~e* Boală infecțioasă, caracterizată prin alternarea stărilor febrile cu stări nefebrile. **3** *sfa* Febră recurentă (**2**). **4** *a* Care se repetă, revine.

recurență *sf* [At: DL / Pl: *~țe* / E: fr ***récurrence***] **1** Caracterul a ceea ce este recurent (**1**). **2** (Mat; îs) *Formulă de ~* Formulă care exprimă un termen dintr-un șir în funcție de valorile unor anumiți termeni precedenți. **3** (Log; îs) *Demonstrație prin ~* Demonstrație prin inducție completă.

recurge *vi* [At: KOGĂLNICEANU, S. A. 176 / Pzi: *recurg* / E: *re*[1]- + ***curge*** după fr *recourir*] (Udp „la") A apela la cineva sau la ceva (pentru a cere ajutor) Si: *a se servi de...*

recurgere *sf* [At: DDRF / V: (înv) ***răc~*** / E: ***recurge***] **1** Adresare către cineva pentru a-i cere ajutor. **2** (Înv; îf *răcurs*) Reflux (**1**).

recurs *sn* [At: CALEDARIU (1794), 31/30 / Pl: *~uri*, (înv) *~e* / E: lat ***recursus***, ger ***Rekurs***, fr ***recours***] **1** (Jur; mai ales în legătură cu verbele „a avea", „a face") Cale de atac prin care se cere unei instanțe superioare anularea, ca neîntemeiată sau nelegală, a unei hotărâri judecătorești anterioare. **2** (Înv; îe) **A avea ~** A avea dreptul de a cere instanței superioare anularea unei hotărâri judecătorești anterioare. **3** (Ccr) Cerere formulată în scris în vederea anulării unei sentințe judecătorești anterioare. **4** (Rar) Recurgere (**1**). **5** (Îe) **A avea ~ la...** A avea acces la... **6** Sprijin.

recursie *sf* [At: GRAUR, I. L. 47 / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: lat ***recursio***] (Lin) Momentul în care organele articulatorii părăsesc poziția de articulare, revenind la normal și destinzându-se.

recursiune *sf* vz ***recursie***

recursiv, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: eg ***recursive***] (Liv) Care poate fi repetat în mod nelimitat.

recursivitate *sfs* [At: DN[3] / E: fr ***récursivité***] Calitatea de a fi recursiv.

recursoriu, ~ie *a* [At: ȘĂINEANU / P: *~ri~e* af / Pl: *~ii* / E: fr ***recursoire***] (Jur) **1** (Îs) *Acțiune ~ie* Acțiune intentată de o persoană care a posedat un bun dobândit în mod oneros, împotriva celui care i-a înstrăinat acest bun. **2** (Îas) Acțiune a unui garant, care a plătit o datorie, împotriva debitorului. **3** Prin care se exercită dreptul de recurs (**1**).

recut *sm* vz ***recrut***

recuta *v* vz ***recruta***

recutare *sf* vz ***recrutare***

recute *sm* vz ***recrut***

recuza [At: STAMATI, D. / Pzi: *~zez* / E: fr ***récuser***] **1** *vt* A cere retragerea din completul de judecată a unui judecător în cazul în care se pune la îndoială obiectivitatea sa. **2** *vt* (Pex) A nu recunoaște ceva sau calitatea cuiva. **3** *vr* A refuza judecarea unei pricini. **4** *vr* A refuza de a da o hotărâre. **5** *vr* A se declara incompetent.

recuzabil, ~ă *a* [At: ȘĂINEANU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***récusable***] Care poate fi recuzat (**2**).

recuzare *sf* [At: ARISTIA, PLUT. / Pl: *~zări* / E: ***recuza***] **1** Cerere de retragere din completul de judecată a unui judecător, în cazul în care se

pune la îndoială obiectivitatea sa Si: (iuz) *recuzație*, *recuză*. **2** Sustragere de la ceva.

recuzat, ~ă *smf, a* [At: DL / Pl: *~ați, ~e* / E: ***recuza***] **1-2** (Cel) căruia i s-a respins competența ori autoritatea.

recuzație *sf* [At: (sec. XIX) CAT. MAN. I, 68 / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***recusation***, lat ***recusatio, -onis***] (Iuz) Recuzare **(1)**.

recuzatiune *sf* vz ***recuzație***

recuză *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: ? / E: pvb ***recuza***] (Iuz) Recuzare **(1)**.

recuzită *sf* [At: STAMATI, D. / V: (înv) ***~uiz~, ~cvi~*** / E: ger ***Requisit***] Totalitatea accesoriilor necesare la montarea unei piese de teatru, a unui film, a unui spectacol.

recuzite *sfp* vz ***rechizite***

recuziter *sm* vz ***recuzitor***

recuzitor, ~oare *smf* [At: ARDELEANU, D. 182 / V: ***~ter*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ger ***Requisiteur***] Persoană însărcinată (la teatru sau la studiourile cinematografice) cu procurarea și păstrarea recuzitei.

recviem *sn* [At: ASACHI, L. 60[1]/45 / S și: *requi~* / Pl: *~uri* / E: lat ***requiem***, fr ***requiem***] **1** (În biserica romano-catolică) Slujbă religioasă pentru pomenirea unei persoane decedate. **2** (În biserica romano-catolică; prc) Muzică corală compusă pentru recviem **(1)**. **3** Compoziție corală cu orchestră, alcătuită din mai multe părți, scrisă pe textul liturgic al misei funebre.

recvizită *sf* vz ***recuzită***

recvizite *sfp* vz ***rechizite***

recvizitor *sm* [At: ȘINCAI, HR. I, 331/36 / A: nct / Pl: *~i* / E: lat ***requisitor***] (Ltr) Arhivar.

red *sn* vz ***rediu***

reda *vt* [At: STAMATI, D. / Pzi: *~u* / E: *re*[1]- + ***da*** după fr *redonner*] **1** A da din nou Si: *a restitui*. **2** (Fig) A exprima ceva prin viu grai, prin scris sau prin diverse mijloace artistice Si: *a reproduce* **(2)**.

redacta *vt* [At: ROMÂNUL (1857), nr. 19, 1[2]/60 / Pzi: *~tez* / E: fr ***rédiger***, lat ***redigere*** după *redacție, redactor*] **1** A formula în scris (în mod metodic și ordonat) rezultatul unui proces de gândire (o povestire, o descriere, un act) Si: (înv) *a redija*. **2** A asigura (la un ziar, la o editură etc.) finisarea, în conținut și formă, a unor manuscrise primite de la autori și destinate publicării. **3** (Înv) A conduce, în calitate de redactor **(1)**, o publicație periodică.

redactare *sf* [At: MAIORESCU, D. II, 38 / Pl: *~tări* / E: ***redacta***] Formulare în scris Si: (înv) *redacție* **(3)**, *redijare*.

redactat, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~ați, ~e* / E: ***redacta***] (D. acte oficiale, aricole etc.) Formulat în scris.

redactor, ~oare *smf* [At: CR (1829), 13[1]/19 / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***rédacteur***] **1** Persoană care lucrează în mod permanent la redacția unui ziar, a unei edituri etc. îngrijind și purtând răspunderea lucrărilor care se tipăresc. **2** Persoană care redactează **(2)** un articol, un studiu etc.

redacție *sf* [At: (a. 1829) URICARIUL, VIII, 108 / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***rédaction***] **1** Colectiv de redactori **(2)** care lucrează la un ziar, la o editură etc. **2** Localul în care se găsesc birourile redactorilor unui ziar, al unei reviste etc. **3** (Înv) Redactare. **4** Forma în care este redactată o publicație.

redacțional, ~ă *a* [At: TEODOREANU, M. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***rédactionnel***] **1** Care aparține redacției **(1)**. **2** Privitor la redacție **(1)**. **3** Specific redacției **(3)**.

redacțiune *sf* vz ***redacție***

redan *sn* [At: ALECSANDRI, P. III, 442 / V: ***rad~*** / Pl: *~e* / E: fr ***redan***, rs ***редан***] **1** Lucrare simplă de fortificație, alcătuită dintr-un zid în formă de unghi ieșit în afară, folosită în trecut pentru apărarea unei treceri. **2** Motiv decorativ sculptat în formă de dinți alăturați, folosit în arhitectura evului mediu. **3** Fiecare dintre treptele amenajate în partea superioară a unui zid construit pe un teren înclinat. **4** Aliniere a clădirilor de-a lungul unei străzi, astfel încât un colț al lor să iasă mai mult în afară. **5** Suprafață proeminentă, în formă de treaptă, pe fundul cocei unei ambarcații sau al unui hidroavion (ori al flotoarelor acestuia) care asigură alunecarea acestora pe apă cu o rezistență redusă la înaintare. **6** (Îlav) **În ~e** În zigzag.

redare *sf* [At: STAMATI, D. / Pl: *~dări* / E: ***reda***] **1** (Îdt) Restituire. **2** Exprimare a ceva prin viu grai, prin scris sau prin diverse mijloace artistice Si: *reproducere*.

redat, ~ă *a* [At: BASSARABESCU, V. 26/ Pl: *~ați, ~e* / E: ***reda***] **1** Care a fost restituit. **2** Exprimat prin scris sau prin diverse mijloace artistice Si: *reprodus*.

redata *vt* [At: DEX[2] / Pzi: *~tez* / E: *re*[1]- + ***data***] A data din nou după corectarea unei erori de datare.

redatare *sf* [At: DEX[2] / Pl: *~tări* / E: ***redata***] Operația de datare din nou după corectarea unei erori.

redatat, ~ă *a* [At: DEX[2] / Pl: *~ați, ~e* / E: ***redata***] Care a fost datat din nou, pentru a corecta o eroare.

redărui *vt* [At: TEODORESCU, M. II, 212 / Pzi: *~esc* / E: *re*[1]- + ***dărui***] (Rar) A dărui din nou.

redătător, ~oare *a* [At: MACEDONSKI, O. I, 187 / Pl: *~i, ~oare* / E: *re*[1]- + ***dătător***] (Rar) Care redă **(1)**.

rede *v* vz ***râde***

redehitoriu, ~ie *a* vz ***redebitoriu***

redege *v* vz ***redija***

redemție *sf* vz ***redempțiune***

redempțiune *sf* [At: FILIMON, O. I, 308 / P: *~ți-u~* / V: ***~mție*** / E: fr ***rédemption***] Mântuire.

redengotă *sf* vz ***redingotă***

redeschide [At: VLAHUȚĂ, O. A. I, 31 / Pzi: *redeschid* / E: *re*[1]- + ***deschide***] **1-2** *vtr* A (se) deschide din nou (o ușă, o fereastră). **3** *vr* (Fig; despre școli, instituții, întreprinderi) A-și relua activitatea întreruptă pentru un timp.

redeschidere *sf* [At: CALENDAR (1856), 105/2 / Pl: *~ri* / E: ***redeschide***] **1** Deschidere din nou (a unei uși, ferestre etc.). **2** Reluare a unei activități întrerupte pentru un timp.

redeschis, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~iși, ~e* / E: ***redeschide***] **1** (D. uși, ferestre etc.) Care a fost deschis din nou. **2** (D. școli, instituții etc.) Care și-a reluat activitatea întreruptă pentru un timp.

redescoperi *vt* [At: C. PETRESCU, Î. II, 57 / Pzi: *redescopăr* / E: *re*[1]- + ***descoperi***] **1-5** A descoperi **(14, 20-21, 27-28)** din nou.

redescoperire *sf* [At: DEX / Pl: *~ri* / E: ***redescoperi***] **1-5** Descoperire **(12, 17-18, 23-24)** din nou.

redescoperit, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~iți, ~e* / E: ***redescoperi***] **1-3** Care a fost descoperit **(7, 8, 11)** din nou.

redes, ~ă *a* [At: ALR I, 789/295 / Pl: *~i, ~e* / E: nct] (Reg; d. oameni) Înalt.

redeștepta [At: MACEDONSKI, O. I, 98 / Pzi: *redeștept* / E: *re*[1]- + ***deștepta***] **1-2** *vtr* A (se) trezi din nou. **3-4** *vtr* A face să-și revină sau a-și veni în fire. **5-6** *vtr* A readuce sau a reveni la viață. **7-8** *vtr* (Fig) A izbucni sau a face să izbucnească din nou. **9** *vt* (Fig) A evoca **(1)**.

redeșteptare *sf* [At: ALECSANDRI, S. 97 / Pl: *~tări* / E: ***redeștepta***] **1** Trezire (din lâncezeală, din amorțeală) Si: *reînviorare*. **2** (Fig) Reizbucnire. **3** (Fig) Evocare **(1)**.

redeșteptat, ~ă *a* [At: F (1890), 516 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***redeștepta***] **1** Care a fost trezit din lâncezeală, din amorțeală. **2** (Fig) Care a izbucnit din nou. **3** (Fig) Evocat **(1)**.

redevabil, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***redevable***] (Frm) Îndatorat.

redeveni *vi* [At: KOGĂLNICEANU, S. A. 202 / Pzi: *redevin* / E: *re*[1]-+ ***deveni***] A deveni din nou așa cum a fost mai înainte.

redevenire *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ri* / E: ***redeveni***] Revenire la starea inițială.

redevenit, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~iți, ~e* / E: ***redeveni***] Revenit la starea inițială.

redevență *sf* [At: C. PETRESCU, R. DR. 201 / Pl: *~țe* / E: fr ***redevance***] (Ecn) Cotă care se plătește la date fixe, din produsul unei exploatări.

redhibitoriu, ~ie *a* [At: HAMANGIU, C. C. 346 / V: ***~deb~, ~ie*** / S și: *~di~* / Pl: *~ii* / E: fr ***rédhibitoire***] Care poate anula o vânzare.

redhibiție *sf* vz ***redhibițiune***

redhibițiune *sf* [At: ȘĂINEANU / V: ***~ie, ~di~*** / Pl: *~ni* / E: fr ***rédhibition,*** lat ***redhibitio, -onis***] Anulare a unei vânzări când obiectul care se vinde are un defect sau actul vânzării are un viciu.

redibițiune *sf* vz ***redibiție***

redica *v* vz ***ridica***

redicare *sf* vz ***ridicare***

rediche *sf* vz ***ridiche***

redie[1] *sf* [At: ZOOLOGIA, 27 / Pl: *~ii* / E: fr ***rédie***] **1** Stadiu larvar în dezvoltarea gălbezei. **2** Larvă care se găsește în stadiu de redie (**1**).

redie[2] *sf* vz ***rediu***

redie[3] *sf* vz ***reghie***

redif *sm* [At: ȘIO II_2, 159 / Pl: ? / E: tc ***redif***] (Tcm) Soldat rezervist în armata turcă.

redija *vt* [At: STAMATI, D. / V: ***~dege, ~ige, ~igea*** / Pzi: *~jez* / E: fr ***rédiger***] (Înv) A redacta (**1**).

redijare *sf* [At: (a. 1885) URICARIUL, IV, 434/1 / V: *~igia~* / Pl: *~jări* / E: ***redija***] (Înv) Redactare.

redijat, ~ă *a* [At: DL / Pl: *~ați, ~e* / E: ***redija***] (Înv) Redactat.

redimensiona *vt* [At: DN[3] / P: *~si-o~* / Pzi: *~nez* / E: *re*[1]*-* + ***dimensiona***] **1** A recalcula dimensiunile (unei construcții, ale unei mașini etc.). **2** (Fig) A aborda dintr-o nouă perspectivă. **3** (Fig; rar) A regândi (**2**).

redimensionare *sf* [At: DN[3] / P: *~si-o~* / Pl: *~nări* / E: ***redimensiona***] **1** Recalculare a dimensiunilor (unei construcții, ale unei mașini etc.). **2** (Fig) Abordare dintr-o nouă perspectivă.

redimensionat, ~ă *a* [At: DEX[2] / P: *~si-o~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***redimensiona***] **1** (D. construcții, mașini etc.) Ale cărui dimensiuni au fost recalculate. **2** (Fig) Care a fost abordat dintr-o nouă perspectivă. **3** (Fig) Care a fost reevaluat (**2**).

redingot *sn* vz ***redingotă***

redingotă *sf* [At: CR (1848), 24[2]/32 / V: *~got*, (înv) ***~den~***, (rar) ***rid~*** / Pl: *~te* / E: fr ***redingote***] Haină bărbătească, de obicei de culoare neagră, cu poalele lungi, încheiată cu două rânduri de nasturi.

rediscuta *vt* [At: DEX / Pzi: *rediscut* / E: *re*[1]*-* + ***discuta***] A repune (ceva) în discuție.

rediscutare *sf* [At: DN[3] / Pl: *~tări* / E: ***rediscuta***] Repunere în discuție.

rediscutat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rediscuta***] Care a fost repus în discuție.

redispărea *vi* [At: EMINESCU, N. 72 / Pzi: *redispar* / E: *re*[1]*-* + ***dispărea***] (Rar) **1-4** A dispărea (**1, 5-7**) din nou.

redistila *vt* [At: DL / Pzi: *~lez* / E: fr ***redistiller***] A distila din nou pentru a obține un produs mai pur.

redistilare *sf* [At: DL / Pl: *~lări* / E: ***redistila***] Distilare nouă în vederea obținerii unui produs mai pur.

redistribui *vt* [At: DLR / Pzi: *redistribui* / E: *re*[1]*-* + ***distribui*** cf fr *redistribuer*] **1** A repartiza din nou. **2** A distribui (**2**) din nou un rol.

redistribuire *sf* [At: OȚETEA, R. 102 / Pl: *~ri* / E: ***redistribui***] (Rar) **1** Reîmpărțire (**2**). **2** Distribuire (**2**) nouă.

redistribuit, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~iți, ~e* / E: ***redistribui***] **1** Care a fost repartizat din nou. **2** (D. roluri, actori) Care a fost distribuit (**2**) din nou.

rediș *sn* [At: H IV 82 / V: ***râd~*** / Pl: *~uri* / E: ***rediu*** + *-iș*] (Reg) Pădure mică și tânără Si: *rediu* (**1**).

rediu *sn* [At: (a. 1493) BOGDAN, D. ȘT. II, 26 / V: ***rad~, răd~, red, read, reade, ~ie*** *sf* / Pl: *~ri, ~ii* / E: nct] **1** Pădure mică și tânără Si: *dumbravă*, (reg) *rădiac, rediș*. **2** (Prc) Porțiune de pădure izolată. **3** Desiș (**2**). **4** (Mol) Vale adâncă (împădurită). **5** Câmp nearat care servește ca pășune.

rediuș *sn* [At: H IX, 435 / Pl: *~uri* / E: ***rediu*** + *-uș*] (Reg) **1-2** (Șhp) Rediu (**1**) (mic). **3** Desiș (**2**).

redizolva *vt* [At: BELEA, P. A. 81 / Pzi: *redizolv* / E: *re*[1]*-* +***dizolva***] A dizolva din nou.

redoare *sf* [At: DN[2] / Pl: *~ori* / E: fr ***raideur***] **1** Lipsă de suplețe Si: *înțepeneală, rigiditate* (**1**). **2** (Med) Limitare a mișcărilor unei articulații.

redobândi *vt* [At: BĂLCESCU, M. V. 124 / Pzi: *~desc* / E: *re*[1]*-* + ***dobândi***] A dobândi din nou un lucru, o situație, o stare etc. Si: *a recâștiga* (**1**), *a recăpăta, a recupera* (**1**).

redobândire *sf* [At: GHICA, S. 103 / Pl: *~ri* / E: ***redobândi***] Recăpătare a unui lucru, a unei situații, stări etc.

redobândit, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~iți, ~e* / E: ***redobândi***] Recăpătat.

redondant, ~ă *a* vz ***redundant***

redondanță *sf* vz ***redundanță***

redresa [At: ALEXI, W. / Pzi: *~sez* / E: fr ***redresser***] **1-2** *vtr* A aduce ceva sau a reveni la poziția sau la funcționarea normală după o perturbație accidentală. **3-4** *vtr* (Fig) A aduce sau a reveni pe calea cea bună. **5-6** *vtr* (Fig) A (se) reface (**3-4**). **7** *vt* A transforma energia electromagnetică de curent alternativ în energie electromagnetică de curent continuu.

redresament *sn* [At: ALEXI, W. / E: fr ***redressement***] (Frm) **1** Redresare (**1**). **2** (Fig) Redresare (**4**).

redresare *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~sări* / E: ***redresa***] **1** Revenire la poziția normală Si: *îndreptare*, (frm) *redresament*. **2** (Fig) Aducere pe calea cea bună. **3** Acțiune prin care o aeronavă în coborâre ajunge în poziția de zbor orizontal, sub efectul comenzilor date de pilot sau al reacțiilor aerodinamice provocate de deplasarea ei. **4** (Fig) Refacere (**3**). **5** Transformare a energiei electromagnetice de curent alternativ în energie electromagnetică de curent continuu.

redresat, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***redresa***] **1** Care a revenit la poziția sau la starea normală. **2** (Fig) Care s-a îndreptat, revenind pe calea cea bună. **3** (D. curentul electric) Care a suferit o redresare (**5**).

redresor, ~oare [At: NICA, L. VAM. 210 / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***redresseur***] **1** *a* Care redresează (**1**). **2** *smn* Aparat sau dispozitiv cu ajutorul căruia se obține transformarea unui curent electric alternativ în curent continuu. **3** *sn* Sistem optic care servește pentru redarea imaginii unui obiect, de către un instrument optic, în poziția sa reală. **4** *sn* Dispozitiv care readuce în direcția inițială un curent de fluid, abătut de un obstacol oarecare.

reducător, ~oare *a* vz ***reductor***

reduce [At: ȘINCAI, HR. II, 85/13 / V: (înv) ***răd~*** / Pzi: *reduc* / E: lat ***reducere***, fr ***réduire***] **1** *vt* (Înv) A readuce. **2-3** *vtr* A (se) diminua (ca proporții, cantitate, intensitate etc.). **4** *vt* A reproduce la dimensiuni mai mici. **5-6** *vtr* A (se) restrânge. **7** *vt* (Mat) A efectua o reducere (**6**) Si: (înv) *a redutirui*. **8** *vt* (Îe) **A ~ la un singur** (sau **la același**) **numitor** A aduce la același numitor. **9** *vt* A aduce pe cineva sau ceva într-o stare de inferioritate în raport cu cea pe care a avut-o. **10** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **la tăcere** A face pe cineva să tacă. **11** *vt* A obliga. **12** *vt* (Chm) A scoate oxigenul dintr-o combinație cu ajutorul unui agent chimic. **13** *vt* (Frî) A supune. **14** *vt* (Frr) A transforma.

reducere *sf* [At: ȘINCAI, HR. II, 280/351 / V: (înv) ***răd~*** / Pl: *~ri* / E: ***reduce***] **1** (Înv) Readucere. **2** Diminuare (ca proporții, cantitate, intensitate etc.). **3** Micșorare a prețului unei mărfi Si: *rabat* (**1**). **4** Micșorare a numărului de detalii Si: *sintetizare*. **5** Limitare. **6** Aducere la o formă mai simplă Si: *simplificare*. **7** (Mat) Transformare, pe baza regulilor de calcul, a unei expresii pentru obținerea celei mai simple forme a expresiei respective Si: *reducție* (**4**). **8** (Mat; îs) *~ la unitate* Transformare a unui raport numeric în alt raport echivalent, unul dintre termeni având acum valoarea 1. **9** (Mat; îs) *~ la un singur* (sau *la același*) *numitor* Aducere la același numitor. **10** Înrăutățire a stării sau a situației cuiva. **11** (Chm) Proces invers oxidării, caracterizat prin îndepărtarea oxigenului dintr-un compus oxigenat. **12** (Chm; pgn) Orice reacție prin care un atom sau un ion câștigă electroni. **13** Operație logică de probare a validității modurilor silogistice. **14** (Îs) *~ la absurd* Demonstrare a adevărului unei teze prin arătarea faptului că teza contrară este falsă. **15** (Med) Metodă

ortopedică prin care oasele luxate sau fracturate sunt puse la loc Si: *reducție* (6).

reductibil, ~ă *a* [At: ȘĂINEANU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***réductible***] **1** Care se poate reduce (**5**). **2** Care se poate simplifica.

reductibilitate *sf* [At: ȘĂINEANU / Pl: *~tăți* / E: fr ***réductibilité***] **1-2** Însușirea de a fi reductibil (**1-2**).

reductor, ~oare [At: MARIN. PR. I, 148/5 / V: ***~căt~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***réducteur, reducător*** după *reduce*] **1-2** *sm, a* (Chm) (Substanță) care reduce (**11**) un oxid. **3-4** *sn, a* (Teh) (Aparat sau mecanism) care micșorează o viteză, o presiune etc.

reducție *sf* [At: CR (1846), 22[1]/28 / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***réduction***] **1** Reducere (**2**). **2** Reproducere obținută prin micșorarea la scară a dimensiunilor unui obiect. **3** Adaptare pentru pian a unei lucrări simfonice sau de operă. **4** (Mat) Reducere (**7**). **5** (Înv) Împărțire. **6** (Med) Reducere (**15**). **7** (Teh; ccr) Piesă de legătură, filetată sau nefiletată, prin intermediul căreia se realizează o asamblare demontabilă între două piese tubulare sau de alt fel, cu secțiuni sau cu dimensiuni diferite. **8** (Jur; îf *reducțiune*) Restrângere prin hotărâre judecătorească, după moartea unei persoane, a libertăților făcute de ea prin încălcarea drepturilor unor moștenitori.

reducțiune *sf* vz ***reducție***

reducțirui *v* vz ***redutirui***

redunda *vi* [At: ALEXI, W. / Pzi: 3 *~dează* / E: lat ***redundare***, fr ***redonder***] (Rar) A se găsi din belșug.

redundant, ~ă *a* [At: BARCIANU / V: ***~don~*** / Pl: *~nți, ~e* / E: eg ***redundant***, fr ***redondant***] **1** Referitor la redundanță (**1**). **2** Care prezintă redundanță (**1**). **3** Care este în plus. **4** (Rar; d. stil) Care prezintă redundanță (**2**).

redundanță *sf* [At: ALEXI, W. / V: ***~don~*** / E: fr ***redondance***, eg ***redundancy***] **1** Defect stilistic constând în abundența inutilă a expresiilor, a cuvintelor sau a imaginilor în formularea unei idei. **2** (Tel) Exces de semnale față de strictul necesar pentru transmiterea unei anumite cantități de informație. **3** (Lin) Surplus de comunicare ce asigură exactitatea transmiterii ei.

redupleca *v* vz ***reduplica***

reduplecare *sf* vz ***reduplicare***

reduplica *vt* [At: CALENDARIU (1794), 28/26 / V: (înv) ***~leca*** / Pzi: *reduplic* / E: lat ***reduplicare***] **1** (Rar) A dubla (**1**). **2** (Lin) A repeta unul sau mai multe foneme din rădăcina unui cuvânt, pentru a da cuvântului altă valoare morfologică sau stilistică sau pentru a forma un alt cuvânt.

reduplicare *sf* [At: DDRF / V: (înv) ***~lec~*** / Pl: *~cări* / E: ***reduplica***] (Lin) Repetare a unuia sau a mai multor foneme dintr-un cuvânt pentru a-i da acestuia altă valoare morfologică sau stilistică sau pentru a forma un alt cuvânt Si: *reduplicație*.

reduplicativ, ~ă *a* [At: ȘĂINEANU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***réduplicatif***] **1** Referitor la reduplicare (**1**). **2** Rezultat în urma unei reduplicări (**1**).

reduplicație *sf* [At: BARCIANU / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***réduplication***, lat ***reduplicatio, -onis***] (Lin) Reduplicare (**2**).

reduplicațiune *sf* vz ***reduplicație***

redus, ~ă *a* [At: DDRF / Pl: *~uși, ~e* / E: ***reduce***] **1** Micșorat (ca proporții, cantitate, intensitate etc.). **2** Mic. **3** (Mil; îs) *Termen ~* Stagiu militar cu o durată mai mică, de care beneficiază absolvenții unei facultăți. **4** (Mil; îs) *Tragere ~ă* Tragere de exercițiu. **5** (Lin; despre sunete) Slab perceptibil. **6** Limitat. **7** (D. oameni; adesea însoțit de determinările „mintal", „la minte") Care are o putere de înțelegere limitată Si: *mărginit, prost*. **8** (D. mintea sau manifestările oamenilor) Care arată posibilitățile limitate de judecată și de înțelegere. **9** Lipsit de profunzime. **10** (Chm; d. substanțe) Care a suferit operația de reducere (**11**). **11** (Mat; d. funcții și expresii algebrice) Care a suferit operația de reducere (**7**).

redut *sn* vz ***redută***

reduta *vt* [At: ALEXI, W. / Pzi: *~tez* / E: fr ***redouter***] (Frr) A se teme.

redutabil, ~ă *a* [At: BARASCH. I. 134/20 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***redoutable***] **1** Care inspiră teamă. **2** Valoros.

redută *sf* [At: TEODOROVICI, I, 219/17 / V: (înv) ***~dut*** (Pl: *reduturi*) *sn*, (reg) ***răd~*** / Pl: *~te*, (rar) *~uți* / E: rs ***редут***, ger ***Redoute***, fr ***redoute***] **1** Lucrare de campanie de formă poligonală, construită pentru apărarea circulară și care constituia ultimul punct de sprijin în cadrul pozițiilor fortificate. **2** Mic fort de apărare, înconjurat de șanțuri. **3** (Înv) Local public de petrecere cu muzică și dans. **4** (Înv) Bal mascat.

redutirui *vt* [At: DAS, 122/21 / V: ***~uct~*** / Pzi: *~esc* / E: ger ***reduzieren, reducțirui*** pad *reducere*] (Mat; înv) A reduce (**7**).

reechilibra *vtr* [At. DN[2] / Pzi: *~rez* / E: *re*[1]- + ***echilibra***] **1-8** A reveni sau a face să revină la starea de echilibru (**8-9, 11-12**). **9-12** (Fig) A reveni sau a face să revină la starea de echilibru (**15-16**).

reechilibrare *sf* [At: DL / Pl: *~rări* / E: ***reechilibra***] **1-4** Revenire la starea de echilibru (**8-9, 11-12**). **5-6** (Fig) Revenire la starea de echilibru (**15-16**).

reechilibrat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reechilibra***] **1-4** Care a fost adus în starea de echilibru (**8-9, 11-12**). **5-6** (Fig) Care a revenit la starea de echilibru (**15-16**).

reedifica *vt* [At: BARCIANU / Pzi: *reedific* / E: *re*[1]- + ***edifica***] A edifica (**1**) din nou Si: *a reconstrui* (**1**).

reedificare *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~cări* / E: ***reedifica***] Reconstrucție (**1**).

reedita *vt* [At: ȘĂINEANU / Pzi: *~tez* / E: fr ***rééditer***] **1** A publica într-o nouă ediție Si: *a retipări*. **2** A readuce în discuție o idee, o concepție, un fapt etc. **3** (Rar) A relua (o piesă de teatru).

reeditare *sf* [At: GRAUR, F. L. 6 / Pl: *~tări* / E: ***reedita***] **1** Publicare într-o nouă ediție. **2** Readucere în discuție a unei idei, a unei concepții, a unui fapt etc.

reeditat, ~ă *a* [At: SADOVEANU, E. 189 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reedita***] **1** Publicat într-o nouă ediție. **2** (D. idei, fapte, concepții etc.) Readus în discuție.

reeduca *vt* [At: CĂLINESCU, S. 701 / Pzi: *reeduc* / E: *re*[1]- + ***educa*** cf fr *rééduquer*] **1** A reface educația greșită a cuiva. **2** A da cuiva o nouă educație. **3** A deprinde un infirm să lucreze numai cu partea corpului rămasă sănătoasă. **4** A deprinde un organ să funcționeze din nou. **5** A deprinde un infirm cu o nouă meserie, adecvată situației sale.

reeducare *sf* [At: COD. PEN. R. P. R, 89 / Pl: *~cări* / E: ***reeduca***] **1** Refacere a educației cuiva. **2** Deprindere a unui infirm să lucreze numai cu partea corpului rămasă sănătoasă. **3** Deprindere a unui organ să funcționeze din nou. **4** Deprindere a unui infirm cu o nouă meserie adecvată situației sale.

reeducat, ~ă *a* [At: DEX[2] / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reeduca***] **1** Căruia i s-a corectat educația greșită. **2** Care a primit o nouă educație. **3** (D. infirmi) Deprins să se folosească din nou de partea corpului rămasă sănătoasă.

reel, ~ă *a* vz ***real***[2]

reeligibil, ~ă *a* [At: ȘĂINEANU / V: ***real~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***rééligible*** cf *realege*] (D. persoane) Care poate fi ales din nou într-o funcție pe care a mai ocupat-o.

reegibilitate *sfs* [At: CADE / E: fr ***rééligibilité***] (Rar) Însușirea de a fi reeligibil.

reemigrațiune *sf* [At: ȘĂINEANU / Pl: ? / E: *re*[1]- + ***emigrațiune***] (Rar) Emigrare din nou.

reescont *sn* [At: GHEȚIE, R. M. / V: ***~o*** / Pl: ? / E: fr ***réescompte***, it ***risconto***, ger ***Riskonto***] Operație prin care o bancă vinde, înainte de scadență, altei bănci cambii la ordinul său, în scopul accelerării rotației capitalului și lărgirii plasamentelor Si: *reescontare*.

reesconta [At: I. PANȚU, PR. 46 / Pzi: *~tez* / E: fr ***réescompter***] A efectua un rescont.

reescontare *sf* [At: DLR / E: ***reesconta***] Reescont.

reeșalona *vt* [At: DEX – S / Pzi: *~nez* / E: *re*[1]- + ***eșalona***] A eșalona din nou o datorie scadentă, stabilind un alt termen pentru plata ei.

reeșalonare *sf* [At: DEX[2] / Pl: *~nări* / E: ***reeșalona***] Nouă eșalonare a unei datorii scadente, stabilind un alt termen pentru plata ei.

reeșalonat, ~ă *a* [At: DEX[2] / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reeșalona***] (D. datorii, credite etc.) Care a fost eșalonat din nou, la noi termene.

reevalua *vt* [At: CF. 1962, nr. 1, 26 / P: *~lu-a* / Pzi: *~uez* / E: *re*[1]- + ***evalua*** cf fr *réévaluer*] **1-4** A evalua (**1-4**) din nou.

reevaluare *sf* [At: DL / P: *~lu-a~* / Pl: *~uări* / E: ***reevalua***] **1-3** Evaluare (**1-3**) din nou.

reevaluat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reevalua***] **1-3** Care a fost supus reevaluării (**1-3**).

reexamina *vt* [At: I. BOTEZ, B. I, 101 / Pzi: *~nez* / E: *re*[1]- + ***examina***] **1** A examina din nou pe cineva (când primul examen n-a fost concludent). **2** A lua din nou în discuție o lucrare, o problemă etc.

reexaminare *sf* [At: PREDA, M. 299 / Pl: *~nări* / E: ***reexamina***] **1** Nouă examinare a cuiva atunci când primul examen n-a fost concludent. **2** Cercetare din nou a unei lucrări, a unei probleme etc.

reexaminat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reexamina***] **1** Care a fost supus reexaminării (**1**). **2** (D. lucrări, probleme etc.) Care a fost cercetat din nou.

reexpedia *vt* [At: DN[2] / P: *~di-a* / Pzi: *~iez* / E: fr ***réexpédier***] **1-2** A expedia (**1, 3**) din nou.

reexpediere *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ri* / E: ***reexpedia***] **1-2** Expediere (**1, 3**) din nou.

reexport *sn* [At: DN[3] / Pl: *~uri* / E: drr ***reexporta***] Exportare a unor mărfuri importate fără a le supune vreunei prelucrări.

reexporta *vt* [At: DER / Pzi: *~tez* / E: fr ***réexporter***] A exporta mărfuri importate (fără a le supune vreunei prelucrări).

reexpoziție *sf* [At: M 1962, nr. 4, 33 / V: ***~iune*** / E: fr ***réexposition***] (Muz) Secțiune a unei sonate, a unei fugi etc. care se repetă Si: *repriză*.

reexpozițiune *sf* vz ***reexpoziție***

ref *sn* vz ***rif***

reface [At: DDRF / Pzi: *refac* / E: *re*[1]- + ***face*** după fr *refaire*] **1** *vt* A face din nou ceva (rău făcut) Si: *a repara* (**1**). **2** *vt* A transforma. **3-4** *vtr* A readuce sau a reveni la starea (bună) în care a fost mai înainte Si: *a (se) restabili*. **5** *vt* A reconstrui (**1**). **6** *vt* A restaura. **7** *vr* (D. țesuturi) A se regenera (**5**). **8-9** *vtr* (Fig) A (se) restabili (după o boală). **10** *vt* A constitui din nou Si: *a reconstitui* (**1**). **11** *vt* (Fig) A evoca (**2**). **12** *vt* (Reg) A fierbe țuica a doua oară Si: *a redistila*.

refacere *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: ***reface***] **1** Executare din nou a unui lucru rău făcut sau distrus. **2** Reconstruire (**1**). **3** Aducere din nou în starea (bună) de mai înainte Si: *restabilire* (**2**). **4** (Fig) Însănătoșire. **5** Operație prin care o unitate militară este retrasă din luptă, pentru odihnă și pentru completarea efectivelor și a armamentului.

refacție *sf* [At: PROT. – POP. N. D. / Pl: *~ii* / E: fr ***réfaction***] (Cmr; înv) **1** Reducere a taxelor vamale pentru mărfurile care au suferit de pe urma transportului pe mare, acestea micșorându-și astfel valoarea. **2** (Îs) *~ia căii* Înlocuire a elementelor componente ale unei căi ferate ca urmare a uzurii sau a scăderii siguranței de funcționare.

refăcut, ~ă *a* [At: DDRF / Pl: *~uți, ~e* / E: ***reface***] **1-16** Făcut[2] (**1-4, 6-9, 17, 24, 27, 36, 40, 43, 48, 52**) din nou. **17** (D. agricultură, economie etc, pex, d. regiuni, țări etc.) Readus în starea de mai înainte Si: *restabilit*. **18** (D. o lucrare, o casă etc.) Executat din nou Si: *restaurat, reparat* (**1**). **19** (Fig; d. oameni) Însănătoșit. **20** (D. țesuturi, organe) Regenerat (**3**).

refec *sn* [At: CUV. D. BĂTR. I, 298 / V: (reg) ***răf~***, (îrg) ***~frec***, (înv) ***răfrec*** / Pl: *~uri* / E: ns cf *refeca*] **1** (Înv; îf *răfrec*) Cârpă (**1**). **2** (Înv; îf *răfrec*) Petic. **3** Cusătură cu ajutorul căreia se îmbină două bucăți de pânză, ale căror margini se îndoaie și se prind sub îndoitură, ca să nu se destrame. **4** (Pex) Tiv. **5** (Îe) **A lua** (pe cineva) **la ~** sau (rar) **a trage cuiva un ~** A mustra (pe cineva) cu asprime. **6** (Îae) A critica aspru pe cineva. **7** (Îae) A cere cuiva socoteală despre ceva. **8** Fâșie îngustă de pânză, postav etc. cusută ca garnitură de altă culoare la unele articole de îmbrăcăminte, mai ales pentru a marca anumite cusături.

refeca *vt* [At: POLIZU / V: (reg) ***răf~, ~fre~, răfica*** / Pzi: *refec*, 3 (îrg) *~eacă* / E: ns cf lat *refrico, -are*] **1** A coase cu refec (**3**). **2** (Pex) A tivi. **3** (Fig; reg) A mustra aspru pe cineva. **4** A detașa cu ferăstrăul marginile ieșite ale scândurilor brute, pentru a obține scânduri paralelipipedice.

refecat[1]***, ~ă*** *a* [At: FILIMON, O. I, 179 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***refeca***] **1** (D. obiecte de îmbrăcăminte) Cusut cu refec (**3**). **2** (Pex) Tivit.

refecat[2]***, ~a a*** vz ***ferecat***

refecătură *sf* [At: POLIZU / V: ***răf~***, (înv) ***răfre~*** / Pl: *~ri* / E: ***refec*** + *-ătură*] (Reg) **1** Refec (**3**). **2** (Pex) Tivitură.

refector *sn* vz ***refectoriu***

refectoriu *sn* [At: FILIMON, O. I, 308 / V: (rar) ***~tor*** (Pl: *~oare*) / Pl: *~ii* / E: lat ***refectorium***, fr ***réfectoire***] **1** Sală de mâncare într-un internat, într-o mănăstire etc. **2** (Rar; pex) Sufragerie.

refenea *sf* [At: (a. 1652), ap. TDRG / V: ***rafin~, răf~, ~lă, ~el*** *sn* / Pl: *~ele* / E: tc ***refene***] **1** (Înv) Sumă de bani reprezentând contribuția cuiva la o cheltuială făcută în comun (la o petrecere, la o consumație etc.). **2** (Reg; îe) **A lua** (pe cineva) **la ~** A cere (cuiva) socoteală despre ceva, a lua (pe cineva) la rost. **3** Sumă datorată de cineva. **4** (Pop) Petrecere. **5** (Pex) Cârciumă. **6** (Buc) Petrecere cu mâncare, băutură și dans, care se face în seara de lăsatul secului. **7** (Reg) Batjocură (**2**). **8** (Reg; îe) **A trage** (cuiva) **o ~** A lua în râs. **9** (Reg; îf *refenel*; udp „de") Cantitate mică.

refeneală *sf* vz ***refenea***

refenel *sn* vz ***refenea***

refera *v* vz ***referi***

referat *sn* [At: AR (1838), 239[1]/6 / Pl: *~e* / E: ger ***Referat***] **1** Dare de seamă, scrisă sau orală, asupra unei cărți, a unei activități etc. **2** Scurt raport scris pe marginea unei cereri, a unui act etc. **3** Expunere succintă asupra unei probleme, a unui subiect științific, literar etc.

referativ, ~ă *a* [At: SCL, 1960, 183 / Pl: *~i, ~e* / E: ***referat***] (Rar) **1-3** Care ține de referat (**1-3**). **4-6** Cu privire la referat (**1-3**). **7-9** Privitor la referat (**1-3**).

referendar *sm* [At: CANTEMIR, HR. 115 / V: ***~rin~, ~riu*** / Pl: *~i* / E: lat ***referendarius***, ger ***Referendar***, fr ***référendaire***] **1** Demnitar la curtea franceză însărcinat cu prezentarea și urmărirea cererilor referitoare la titlurile de noblețe, la dispensele de vârstă etc. **2** (Îs) *Mare ~* Membru al senatului în Imperiul Francez, care deținea sigiliul adunării. **3** (Înv) Referent (**1**).

referendariu *sm* vz ***referendar***

referendum *sn* [At: SCÎNTEIA, 1952, nr. 2395 / Pl: *~uri* / E: lat ***referendum***, fr ***référendum***] Consultare directă a cetățenilor, chemați să se pronunțe prin vot asupra unui proiect de lege sau asupra unor probleme de stat de importanță deosebită.

referent, ~ă *smf* [At: CALENDARIU (1794), 19[2]/19 / V: (înv) ***~rint*** / Pl: *~nți, ~e* / E: ger ***Referent***, lat ***referens, -ntis***] **1** Specialist în cadrul unei instituții, a cărui atribuție este de a da îndrumări și informații în domeniul specialității sale Si: (înv) *referendar* (**3**). **2** Persoană care face un referat (**1**).

referență *sf* vz ***referință***

referențial, ~ă [At: SCL, 1964, 832 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***référentiel***] (Rar) **1** *a* De referire (**1**). **2** *sn* Sistem de referință.

referi [At: STAMATI, D. / V: (înv) ***~ra*** (Pzi: *~rez*) / Pzi: *refer*, (înv) *~rez*, 6 (rar) *refer* / E: fr ***référer***, ger ***referieren***] **1** *vt(a)* (Udp „despre", „asupra") A face un referat (**1**). **2** *vt(a)* (Udp „despre", „asupra") A relata. **3** *vr* (Udp „la") A se raporta la ceva sau la cineva. **4** *vr* A viza pe cineva sau ceva. **5** *vr* A face o aluzie.

referindar *sm* vz ***referendar***

referint, ~ă *smf* vz ***referent***

referință *sf* [At: BARIȚIU, P. A. III, 427 / V: (înv) ***~ren~*** / Pl: *~țe*, (înv) *~ți* / E: fr ***référence***, ger ***Referenz***] **1** (Înv) Legătură. **2** Raportare (**4**). **3** Informație pe care o dă cineva în legătură cu o persoană. **4** (Pgn) Informație. **5** (Gmt: îs) *Sistem de ~* Sistem de coordonate la care se raportează pozițiile figurilor geometrice. **6** (Fiz; îas) Grup format de sistemele de coordonate imobile unul față de altul, la care se raportează pozițiile corpurilor sau pozițiile în câmpurile de forță. **7** (Îla) **De ~** Important.

referire *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: ***referiri***] **1** Referință (**2**). **2** (Îlpp) **Cu ~ la...** Cu privire la...

referitor, ~oare *a* [At: ȘĂINEANU / Pl: *~i, ~oare* / E: ***referi*** + *-tor*] **1** (Udp „la") Care se referă la ceva sau la cineva. **2** (Îlpp) **~ la...** Privitor la...

refet *sn* vz ***rufet***

refi *vi* [At: MACEDONSKI, O. I, 141 / Pzi: *resunt* / E: *re*[1]- + ***fi***] (Creație personală) A fi din nou.

refierbe *vt* [At: BARCIANU / Pzi: *refierb* / E: *re*[1]- + ***fierbe***] (Rar) **1-2** A fierbe (**11, 12**) din nou.

refierbător *sn* [At: DEX / Pl: *~oare* / E: ***refierbe*** + *-ător*] Schimbător de căldură tubular, pentru fierberea unui lichid cu ajutorul aburului.

refina *v* vz ***rafina***

refinat *sn* vz ***rafinat***[1]

reflect *sn* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 189 / Pl: *~e* / E: fr ***reflet***, adaptat după *reflecta*] (Înv) **1-2** Reflex (**9, 11**).

reflecta [At: HELIADE, O. I, 206 / V: (îvr) ***~eta*** / Pzi: *reflect, ~tez* / E: fr ***refléter***, lat ***reflectere***, ger ***reflektieren***] **1** *vt* (D. corpuri) A produce reflexia luminii incidente, a sunetelor, a fasciculelor corpusculare etc. **2** *vr* (D. unde, raze de lumină etc.) A se întoarce în mediul inițial după ce a întâlnit suprafața de separație a altui mediu. **3** *vr* (Fig) A se răsfrânge (**14**). **4** *vt* (Fig) A reda (un sentiment, un fenomen etc.). **5** *vi* A medita profund. **6** *vt* (Înv) A preveni.

reflectant[1] *sm* [At: ALEXI, W. / Pl: *~nți* / E: ger ***Reflektant***] (Gmî) Pretendent.

reflectant[2]***, ~ă*** *a* [At: DN[2] / Pl: *~nți, ~e* / E: ***reflecta***] (D. corpuri) A cărui suprafață reflectă bine lumina, sunetele etc. Si: *reflectorizant* (**1**).

reflectare *sf* [At: EMINESCU, N. 32 / Pl: *~tări* / E: ***réflecta***] **1** Răsfrângere a luminii, a undelor, a fasciculelor corpusculare etc. Si: *reflectorizant* (**1**). **2** Meditație. **3** Categorie a gnoseologiei materialist-didactice, care se referă la esența raportului dintre subiect și obiect, dintre conștiință și lumea exterioară.

reflectat, ~ă *a* [At: CĂLINESCU, S. 384 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reflecta***] Care a suferit fenomenul de reflexie (**1**).

reflectător, ~oare *a* [At: MARIAN – ȚIȚEICA, FIZ. II, 32 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***reflecta*** + *-(ă)tor*] (Rar) Care reflectă (**1**).

reflectiv, ~ă *a* [At: ODOBESCU, S. III, 58 / Pl: *~i, ~e* / E: ***reflecta*** + *-iv*] (Rar) Meditativ.

reflectivitate *sfs* [At: DN[3] / E: fr ***réflectivité***, eg ***reflectivity***] (Blg) Însușire a țesuturilor vii de a provoca răspunsuri reflexe.

reflectometru *sn* [At: DEX / Pl: *~re* / E: fr ***réflectomètre***] (Fiz) Instrument pentru determinarea puterii de reflexie sau a calității luciului suprafeței corpurilor, prin comparare cu suprafața unui corp de referință.

réflector, ~oare [At: ȘĂINEANU / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***réflecteur***] **1** *sn* Parte a unui dispozitiv de iluminat sau a unui proiector, care, folosind fenomenul reflexiei, dirijează fluxul luminos al unei surse de lumină pe o anumită direcție sau într-o zonă mai întinsă. **2** *sn* (Pex) Dispozitiv înzestrat cu reflector (**1**). **3** *sn* Oglindă concavă care reflectă lumina într-o direcție voită. **4** *sn* (Pex) Proiector. **5** *sn* (Ast) Telescop al cărui obiectiv este alcătuit dintr-o oglindă concavă. **6** *sn* (Elt) Element component al unor antene în scopul măririi directivității lor. **7** *a* Care reflectă (**1**) lumina.

reflectoriu, ~ie *a* [At: CF 1960, nr. 1, 110 / Pl: *~ii* / E: ***reflecta*** + *-toriu*] Care reflectă (**4**).

reflectoriza *vt* [At: DEX / Pzi: 3 *~zează* / E: eg ***reflectorize***] A răsfrânge puternic orice fascicul de lumină.

reflectorizant, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~nți, ~e* / E: ***reflectoriza***] **1** Reflectant[1]. **2** (Îs) *Placă ~ă* Strat alcătuit din numeroase bile mici de sticlă, înglobate într-un material plastic transparent și colorat, care reflectă bine lumina incidentă și care se utilizează în semnalizarea rutieră.

reflectorizare *sf* [At: DEX[2] / Pl: *~zări* / E: ***reflectoriza***] Răsfrângere puternică a oricărui fascicul de lumină.

reflecție *sf* [At: CR (1848), 17[3]/48 / P: *~ți-e* / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: lat ***reflexio, -onis***, fr ***réflexion***, ger ***Reflexion*** după *reflecta*] **1** Meditație. **2** Observație. **3** Reflexie (**1**).

reflecțiune *sf* vz ***reflecție***

reflesie *sf* vz ***reflexie***

reflesiv, ~ă *a* vz ***reflexiv***

refleta *v* vz ***reflecta***

reflex, ~ă [At: DESEN ARH. 12/18 / S și: ***~ecsă*** af / Pl: *~cși, ~e,* (rar) *~uri* sn / E: lat ***reflexus***, fr ***réflex***, ger ***Reflex***] **1** *a* (Înv; d. unde luminoase sau sonore) Care suferă o reflexie (**1**). **2** *a* (Înv; d. frunze, petale etc.) Întors în afară Si: *răsfrânt* (**1**). **3** *a* (Fzl) Produs în mod spontan, independent de voință. **4-5** *sn, a* (Șîs *act ~*) (Reacție motorie, secretorie etc. a organismului animal sau uman la o modificare a mediului extern sau intern) care reprezintă un act fundamental al sistemului nervos. **6** *sn* (Îs) *~ necondiționat* Act reflex (**4**) înnăscut. **7** *a* (Îs) *~ condiționat* Act reflex (**4**) dobândit în cursul vieții. **8** *a* (Pgn) Care reprezintă o reacție imediată, spontană. **9** *sn* Rază reflectată. **10** *sn* Strălucire. **11** *sn* (Fig) Oglindire a unei stări de lucruri, a unui fenomen, a unei stări sufletești etc. Si: (înv) *reflect* (**2**).

reflexibil, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***réflexible***] (Rar) Care are proprietatea de a se reflecta (**1**).

reflexibilitate *sfs* [At: CADE / E: fr ***réflexibilité***] (Rar) Proprietatea de a se reflecta (**1**) a luminii, a căldurii, a sunetului etc.

reflexie *sf* [At: J. CIHAC, I. N. 343/13 / V: ***~iune, ~esie*** / S și: *~ecsie* / Pl: *~ii* / E: lat ***reflexio, -onis***, fr ***réflezion***, ger ***Reflexion***] **1** Fenomen de reîntoarcere (parțială) a luminii, a sunetului, a radiațiilor corpusculare etc. în mediul din care au venit atunci când cad pe suprafața altui mediu Si: *repercursiune* (**1**). **2** Reflecție (**1**).

reflexiune *sf* vz ***reflexie***

reflexiv, ~ă *a* [At: MAIORESCU, CR. I, 382 / V: (îvr) ***~esiv*** / S și: *~ecsiv* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***réflexiv***, ger ***reflexiv***] **1** (Grm; îs) *Pronume ~* Pronume care ține locul numelui unui obiect asupra căruia se exercită, direct sau indirect, acțiunea exprimată de verb și care e identic cu subiectul verbului. **2-3** *sn, a* (Grm; șîs *verb ~*) (Verb) a cărui acțiune se răsfrânge asupra autorului ei, însoțit de pronume reflexiv (**1**). **4-5** *sn, a* (Grm; șîs *diateză ~ă*) (Diateză) care arată că autorul acțiunii exprimate de verb este și obiectul acestei acțiuni. **6** *a* (Grm) Care este la diateza reflexivă (**5**). **7** *a* (D. oameni) Predispus la reflecție (**1**) Si: *meditativ*. **8** *a* (D. manifestări ale oamenilor) Care presupune reflexivitate.

reflexivism *sn* [At: GHEREA, ST. CR. III, 88 / E: ***reflexiv*** + *-ism*] (Rar) Reflexivitate (**2**).

reflexivitate *sf* [At: GHEREA, ST. CR. III, 87 / E: ***reflexiv*** + *-itate*] **1** Calitatea de a fi reflexiv (**7**). **2** Predispoziție spre meditație (**1**) Si: (rar) *reflexivism*. **3** Ceea ce exprimă reflecții (**1**) intime. **4** Caracter personal. **5** Proprietate a unei relații logice, matematice etc. de a avea loc întotdeauna între un element și el însuși.

reflexogen, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1950, nr. 184, 7/5 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***réflexogène***] Care poate produce un reflex (**4**).

reflexolog, ~ă *smf* [At: DN[3] / Pl: *~ogi, ~oge* / E: drr ***reflexologie***] Medic specialist în reflexologie.

reflexologie *sf* [At: DN[2] / Pl: *~ii* / E: fr ***réflexologie***] Disciplină care se ocupă cu studiul reflexelor (**4**).

reflexoterapie *sf* [At: DN[2] / Pl: *~ii* / E: fr ***réflexothérapie***] Metodă terapeutică prin care se urmărește vindecarea unor boli prin folosirea anumitor reflexe (**4**).

refliux *sn* vz ***reflux***

reflus *sn* vz ***reflux***

reflux *sn* [At: CR (1829), 22[1]/1 / V: (înv) ***~liux***, *~us* (S și: *~uss*), ***răf~*** / S și: *~ucs* / Pl: *~uri*, (înv) *~e* / E: lat ***refluxus***, fr ***réflux*** cf it *reflusso*] **1** Fază de coborâre a nivelului apelor oceanice și al mărilor deschise în cadrul fenomenului de maree Si: (înv) *răcurgere* (**2**). **2** (Fig) Regres (**1**).

refmatism *sn* vz ***reumatism***

refolosi *vt* [At: DEX – S / Pzi: *~sesc* / E: *re*[1]- + ***folosi***] **1** A da o nouă întrebuințare unor materiale, obiecte etc. după o prelucrare prealabilă. **2** A folosi din nou un procedeu, o metodă etc.

refolosibil, ~ă *a* [At: DEX[2] / Pl: *~i, ~e* / E: *re*[1]- + ***folosibil***] Care se poate folosi din nou după o prelucrare prealabilă.

refolosire *sf* [At: DEX² / Pl: *~ri* / E: ***refolosi***] Folosire din nou a unor materiale, obiecte etc. după o prelucrare prealabilă.

refolosit, ~ă *a* [At: DEX² / Pl: *~iți, ~e* / E: ***refolosi***] Care a fost folosit din nou după o prelucrare prealabilă.

reforja *vt* [At: IOANOVICI, TEHN. 217 / Pzi: *~jez* / E: *re¹- + **forja***] A forja din nou.

reform *sn* vz ***reformă***

reforma¹ [At: DRLU / V: (îvr) ***~mi*** (Pzi: *~mesc*) / Pzi: *~mez*, (îvr) *reform* / E: lat ***reformare***, fr ***reformer***] **1** *vt* A schimba (în bine). **2** *vt* A înnoi o stare de lucruri, o concepție etc. **3** *vt* (Jur; iuz) A modifica o sentință dată de o instanță inferioară. **4** *vt* A scoate din uz unele bunuri considerate la un moment dat inutilizabile. **5** *vt* A declara o persoană inaptă pentru serviciul militar și a o scoate din evidențele armatei. **6** *vr* (Înv) A se forma din nou Si: *a se reface* (**10**).

reforma² *vt* [At: ȘINCAI, HR. II, 263/9 / Pzi: *reform* / E: drr ***reformat²***] (Înv) A converti pe cineva la credința protestantă.

reformare *sf* [At: BULETIN, F. (1833), 75²/13 / Pl: *~mări* / E: ***reforma¹***] **1** (Înv) Schimbare. **2** (Înv) Înnoire. **3** (Rar) Reformă (**6**). **4** Scoatere din uz a unor bunuri considerate la un moment dat inutilizabile.

reformat¹, ~ă [At: STAMATI, D. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reforma¹***] **1** *a* Schimbat (în bine). **2** *a* (D. materiale, mașini, unelte etc.) Scos din uz. **3** *sm, a* (Bărbat) declarat inapt pentru serviciul militar și scos din evidențele armatei.

reformat², ~ă [At: MAIOR, I. B. 48/13 / V: (Trs) ***~oș*** *smf* / Pl: *~ați, ~e* / E: lat ***reformatus***, fr ***réformé***, mg *református*] **1-2** *smf, a* (Persoană) de confesiune creștină protestantă. **3** *smf* (Prc) Calvin (**5**). **4** *a* Care ține de cultul religios protestant. **5** *a* Care aparține protestantismului. **6** *a* Privitor la protestantism.

reformator, ~oare [At: DRLU / Pl: *~i, ~oare* / E: lat ***reformator, -oris***, fr ***réformateur***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care aduce schimbări. **3** *smf* Înfăptuitor al Reformei religioase.

reformatoș, ~ă *smf* vz ***reformat²***

reformație *sf* [At: DRLU / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: lat ***reformatio, -onis***, ger ***Reformation***, fr ***réformation***] (Înv) **1** Schimbare. **2** Îmbunătățire. **3-4** Reformă (**1-2**). **5** (Rar) Cultul religios protestant Si: *protestantism*.

reformațiune *sf* vz ***reformație***

reformă *sf* [At: (a. 1776–1780) ap. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 180 / V: (înv) ***reform*** *sn* / Pl: *~me*, (înv) *~mi* / E: fr ***réforme***, ger ***Reform***] **1** (De obicei urmat de determinări care indică natura, felul, caraterul) Modificare (prin lege) a unei stări de lucruri, pentru a obține o ameliorare sau un progres Si: (înv) *reformație* (**3**). **2** Transformare politică, economică, socială cu caracter limitat sau de structură Si: (înv) *reformație* (**4**). **3** (Îs) ~ *agrară* Schimbare a relațiilor agrare sau a formelor de stăpânire și folosire a pământului. **4** (Îs) ~ *monetară* (sau *bănească*) Operație financiară prin care se înlocuiește moneda unei țări cu o monedă nouă, ca urmare a perturbărilor din sistemul economic național, având un curs diferit față de prima. **5** (Îs) ~ *financiară* Reformă prin care se aduc modificări importante sistemului de formare și de cheltuire a venitului unui stat. **6** (Pex) Înnoire. **7** (Art.) Mișcare social-politică și religioasă cu caracter anticatolic și antifeudal, apărută în Europa apuseană în sec. XV-XVI, care a susținut principiul mântuirii prin credință, secularizarea averilor clerului, introducerea limbilor naționale în serviciile de cult și simplificarea ierarhiei și a cultului catolic Si: *reformare* (**3**). **8** Scoatere din evidență a unor bunuri considerate la un moment dat inutilizabile. **9** Totalitatea obiectelor reformate¹ (**2**). **10** (Pex) Depozit în care se păstrează totalitatea obiectele reformate¹ (**2**). **11** (Îla) **De ~** Scos din uz Si: *reformat¹* (**2**). **12** (Îlv) **A da** (ceva) **la ~** A reforma¹ (**4**). **13** Declarare a unei persoane ca inaptă pentru serviciul militar. **14** Situația unei persoane declarată inaptă pentru serviciul militar.

reformi *v* vz ***reforma***

reformism *sn* [At: LOVINESCU, C. IV, 123 / E: fr ***réformisme***] **1** Atitudine politică bazată pe propagarea reformelor (**2**). **2** Curent politic care preconizează progresul și schimbările în societate numai pe calea reformelor (**2**). **3** Protestantism.

reformist, ~ă [At: BLAGA, G. 68 / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***réformiste***] **1** *a* Care preconizează reforme (**1**). **2** *a* Care adoptă și susține reformismul (**2**). **3** *a* Care se face în spiritul reformismului (**2**). **4** *smf* Adept al reformismului (**2**). **5** *smf* Reformat² (**1**).

reformula *vt* [At: DN³ / Pzi: *~lez* / E: *re¹- + **formula***] A formula (**2**) din nou, în alți termeni.

reformulare *sf* [At: DN³ / Pl: *~lări* / E: ***reformula***] Formulare (**2**) nouă, în alți termeni.

reformulat, ~ă *a* [At: DEX² / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reformula***] Care a fost formulat² (**2**) din nou, în alți termeni.

refracta [At: PROPĂȘIREA (1844), 202¹/38 / Pzi: 3 *refractă*, (rar) *~tează* / E: fr ***réfracter***] **1** *vr* (Fiz; d. unde, raze de lumină etc.) A devia la trecerea dintr-un mediu în altul, suferind fenomenul de refracție (**1**). **2** *vt* (Fiz; d. corpuri) A produce fenomenul refracției (**1**).

refractabilitate *sf* [At: IOANOVICI, TEHN. 83 / E: ***refracta***] Proprietatea unui material de a fi refractar (**1**) Si: *refractaritate* (**1**).

refractar, ~ă *a* [At: MARIN, PR. I, 7/14 / V: (înv) ***~iu*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***réfractaire***] **1** (D. minerale, roci, materiale de construcție, diverse produse) Care rezistă la temperaturi înalte fără a-și schimba structura, compoziția și caracteristicile. **2** (Îs) *Cărămidă ~ă* Cărămidă fabricată dintr-un material special, rezistentă la temperaturi înalte, folosită la căptușirea focarelor la cuptoarele industriale, de la cazanele de încălzire centrală etc. **3** (D. oameni și caracterul lor) Care opune rezistență față de ceva. **4** (D. oameni și caracterul lor) Care nu este receptiv la ceva.

refractarism *sn* [At: HOGAȘ, DR. II, 204 / E: ***refractar*** + *-ism*] (Rar) Atitudine refractară (**3**).

refractaritate *sfs* [At: LTR² / E: fr ***réfractarité***] Proprietatea unui material de a fi refractar (**1**) Si: *refractabilitate*.

refractariu, ~ie *a* vz ***refractar***

refractat, ~ă *a* [At: PONI, F. 359 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***refracta***] (D. unde luminoase, sonore etc.) Care a suferit fenomenul refracției (**1**).

refractometrie *sfs* [At: DEX / E: fr ***réfractométrie***] Ansamblul procedeelor utilizate pentru determinarea indicilor de refracție ai substanțelor și pentru studierea altor proprietăți legate de valorile acestor indici.

refractometru *sn* [At: MDT / Pl: *~re* / E: fr ***réfractomètre***] Instrument optic pentru măsurarea indicilor de refracție ai substanțelor.

refractor, ~oare [At: STAMATI, D. / A și: *refractor* / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***réfracteur***, ger ***Refraktor***] **1** *sn* (Rar) Lunetă astronomică al cărei obiectiv este o lentilă. **2** *sn* Dispozitiv optic care schimbă direcția unui fascicul de lumină prin fenomenul de refracție (**1**). **3** *sn* (Ast) Telescop în care imaginea se obține cu ajutorul unui obiectiv alcătuit din mai multe lentile. **4** *a* Care produce refracție (**1**).

refracție *sf* [At: GENILIE, G. 102/22 / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***réfraction***, ger ***Refraktion***] **1** Fenomen de modificare a direcției de propagare a unei unde, a unei radiații sau a unui corpuscul rapid atunci când traversează suprafața de separare a două medii diferite. **2** (Îs) *Indice de ~* Mărime ce caracterizează fenomenul de refracție (**1**), egală cu raportul dintre viteza undelor sau radiațiilor în mediul din care acestea vin și viteza lor de propagare în mediul în care pătrund. **3** (Îs) ~ *astronomică* Deviere a razei de lumină a unui astru de la direcția rectilinie, datorită refracției (**1**) sale în atmosfera terestră.

refracțiune *sf* vz ***refracție***

refrangibil, ~ă *a* [At: MARIN, F. 455/355 / E: fr ***réfrangible***] Care se poate refracta (**1**).

refrangibilitate *sf* [At: MARIN, F. 448/31 / Pl: *~tăți* / E: fr ***réfrangibilité***] Însușirea de a fi refrangibil.

refrângător, ~oare *a* [At: F (1869), 265 / V: ***~iu*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***refrânge*** + *-tor* după fr *réfractaire*, lat *refractarius, -um*] (Înv) Refractar (**3**).

refrângătoriu, ~oare *a* vz ***refrângător***

refrânge *vtr* [At: AR (1820), $33^2/4$ / Pzi: *refrâng* / E: *re*[1]- + ***frânge***] (Înv) **1-2** A (se) răsfrânge (**5-6**). **3** *vr* (Fig) A se răsfrânge (**14**).

refrângere *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~ri* / E: ***refrânge***] (Înv) Răsfrângere (**5**).

refrec *sn* vz ***refec***

refreca *v* vz ***refeca***

refren *sn* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~e*, *~uri* / E: fr ***refrain***] **1** Cuvânt, vers sau grup de versuri care se repetă după una sau mai multe strofe, cu rolul de a sublinia, prin repetiție, o idee poetică. **2** Frază muzicală care se repetă după fiecare cuplet al unui cântec. **3** Temă principală a rondoului, care se repetă după fiecare cuplet. **4-5** (Șdp) Cuvânt, frază, expresie care se repetă stereotip

refrigera *vt* [At: DL / Pzi: 3 *~rează* / E: fr ***réfrigérer***] **1** (Înd) A răci un produs până la o temperatură apropiată de punctul de îngheț, în scopul conservării lui îndelungate. **2** (Pex) A îngheța.

refrigerant, ~ă *a* vz ***refrigerent***

refrigerare *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~rări* / E: ***refrigera***] **1** Înghețare. **2** (Ind) Răcire a unui produs până la o temperatură apropiată de punctul de înghețare Si: *refrigerație* (**1**). **3** (Med) Refrigerație (**2**).

refrigerat, ~ă *a* [At: SCÂNTEIA, 1966, nr. 6950 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***refrigera***] Care a trecut prin procesul refrigerării (**2**).

refrigerator *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~oare* / E: fr ***réfrigérateur***] Aparat sau instalație folosită pentru obținerea temperaturilor scăzute, în general cu ajutorul energiei electrice.

refrigerație *sf* [At: ALEXI, W. / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***réfrigération***] **1** (Înd) Refrigerare (**2**). **2** (Med) Metodă chirurgicală care constă în răcirea, în scop anestezic sau terapeutic a unui membru, a unui segment de membru sau a unei porțiuni limitate de tegument Si: *refrigerare* (**3**).

refrigerațiune *sf* vz ***refrigerație***

refrigerent [At: MARIN, PR. I, $116/33$ / V: ***~rant, ~igurant*** / Pl: *~nți*, *~e*, (rar) *~nți* sm / E: fr ***réfrigérant, refrigurant*** pad *frig*] **1** *a* Care contribuie la răcirea unui mediu până la o anumită temperatură. **2** *sn* Schimbător de căldură confecționat din sticlă sau din metal, folosit în laborator la condensarea vaporilor rezultați prin distilare.

refrigurant, ~ă *a* vz ***refrigerent***

refringent, ~ă *a* [At: MARIN, PR. I, $6/12$ / Pl: *~nți*, *~e* / E: fr ***réfringent***] (D. un mediu) Care produce refracție (**1**).

refrigență *sf* [At: SCRIBAN, A. / Pl: *~țe* / E: fr ***réfrigence***] (Fiz) Proprietate a unor corpuri de a refracta (**2**).

refrișa *vtr* [At: DEX – S / Pzi: *~șez* / E: fr ***refraîchir***] (Frm) **1-2** A (se) împrospăta.

refrunta *vt* [At: CR (1848), $1^3/7$ / Pzi: *refrunt* / E: *re*[1]- + (în)***frunta***] (Înv; nob) **1** A înfrunta. **2** A respinge. **3** A combate (**2**).

reftim *s* vz ***raftin***

refugi *v* vz ***refugia***

refugia *vr* [At: CR (1848), $23^3/52$ / P: *~gi-a* / V: (îrg) ***refugi*** / Pzi: *~iez* / E: fr ***réfugier***] (D. persoane) **1** A se retrage dintr-un teritoriu ocupat. **2** A se pune la adăpost de un pericol. **3** A fugi de o urmărire. **4** (Fig) A se retrage într-un loc liniștit.

refugiat, ~ă [At: CR (1846), $22^1/53$ / P: *~gi-at* / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***refugia***] **1-2** *smf*, *a* (Persoană) care s-a retras spre a se adăposti și spre a găsi sprijin sau ocrotire în fața unei primejdii. **3-4** *smf*, *a* (Persoană) care s-a pus la adăpost de o urmărire. **5** *smf* (Îs) ~ *politic* Persoană care cere azil politic.

refugiere *sf* [At: ASACHI, S. L. II, 65 / P: *~gi-e~* / V: (înv) ***~gire*** / Pl: *~ri* / E: ***refugia***] **1** Retragere dintr-un teritoriu ocupat. **2** Adăpostire din fața unui pericol. **3** (Fig) Retragere într-un loc liniștit.

refugire *sf* vz ***refugiere***

refugiu *sn* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 290 / V: (înv) ***rif~*** / Pl: *~ii* / E: fr ***réfuge***, lat ***refugium*** cf it *rifugio*] **1** Timp petrecut ca refugiat într-un anumit loc. **2** Loc de adăpostire în fața unei primejdii. **3** (Fig) Consolare (**4**). **4** Loc liniștit în care se retrage cineva pentru a se odihni. **5** Porțiune ridicată și amenajată ca un trotuar, pe partea carosabilă a unei străzi cu trafic intens sau în mijlocul unei piețe, pentru a ușura reglementarea circulației, traversarea străzii, urcarea sau coborârea din vehiculele de transport în comun etc.

refui *v* vz ***răfui***[1]

refula *vt* [At: CAMIL PETRESCU, T. III, 81 / Pzi: *~lez* / E: fr ***refouler***] **1** A respinge din domeniul conștientului în subconștient unele imagini, dorințe, idei etc. **2** (Teh) A deplasa un fluid într-o conductă sau într-un recipient prin împingerea cu ajutorul unei pompe. **3** (Teh) A mări unele dimensiuni transversale ale unor piese de metal, prin batere cu ciocanul sau prin presare, la cald sau la rece.

refulare *sf* [At: VLASIU, D. 294 / Pl: *~lări* / E: ***refula***] **1** Respingere din domeniul conștientului în subconștient a unei imagini, dorințe, idei etc. **2** Deplasare a unui fluid într-o conductă sau într-un recipient prin împingerea cu ajutorul unei pompe. **3** Prelucrare la cald sau la rece a unor piese metalice prin batere cu ciocanul sau prin presare.

refulat, ~ă [At: CAMIL PETRESCU, T. II, 160 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***refula***] (D. imagini, tendințe, sentimente etc.) **1** *a* Respins în subconștient. **2** *smf* Persoană care își refulează (**1**) ideile, dorințele, instinctele etc.

refunda *vt* [At: GHEȚIE, R. M. / Pzi: *refund* / E: lat ***refundere***] (Ltî) A restitui.

refundare *sf* [At: LM / Pl: *~dări* / E: ***refunda***] (Ltî) Restituire.

refuta [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: *~tez* / E: fr ***réfuter***, lat ***refutare***] (Frm) A combate (o teorie, o afirmație) prin argumente puternice.

refutabil, ~ă *a* [At: DN[2] / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***réfutable***] Care poate fi combătut.

refutare *sf* [At: POLIZU / Pl: *~tări* / E: ***refuta***] (Frm) Combatere a unei teorii, a unei afirmații, prin argumente puternice Si: *refutație*.

refutație *sf* [At: MARCOVICI, R. $128/13$ / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***réfutation***] Refutare.

refutațiune *sf* vz ***refutație***

refuz *sn* [At: I. GOLESCU, 6 / S și: *~us* / Pl: *~uri*, (înv) *~e* / E: fr ***refus***] **1** Respingere (**1**). **2** (Îlav) **Până la ~** Atât încât nu se poate mai mult. **3** (Fam; îe) **A trata cu ~** A refuza (**1**). **4** (Teh) Produsul rămas pe site sau pe ciururi în cursul unei operații de cernere, de sortare sau de clasare. **5** Defect de turnare care constă în producerea unor goluri rezultate din umplerea incompletă a formei cu metal topit.

refuza [At: CR (1831), $55^1/32$ / S și: *~usa* / Pzi: *refuz* / E: fr ***refuser***] **1** *vt(a)* A nu accepta ceva ce ți se oferă. **2** *vt* A nu acorda ceva ce ți se cere. **3** *vt* A nu consimți la ceva. **4** *vt* (Ccd) A se priva de ceva. **5** *vr* A scăpa de ceva. **6** *vr* A se eschiva (**3**).

refuzabil, ~ă *a* [At: NEGULICI / S și: *~usa~* / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***refuzable***] (Frî) Care poate fi refuzat.

refuzare *sf* [At: DLR / Pl: *~zări* / E: ***refuza***] Respingere (**1**)

refuzat, ~ă *a* [At: CĂLINESCU, S. 44 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***refuza***] Respins.

regal[1] *sn* [At: ȘĂINEANU / Pl: *~uri*, *~e* / E: ger ***Regal***] Dulăpior în secția de culegere manuală a unei tipografii, în care se păstrează casetele cu litere și suporturile pentru pagini.

regal[2] *sn* [At: CARAGIALE, O. VII, 359 / Pl: *~e* / E: fr ***régal***] **1** (Îvr) Ospăț bogat Si: *banchet* (**1**). **2** Eveniment deosebit care încântă. **3** Dar[2] (**1**) foarte plăcut.

regal[3], ***~ă*** [At: CR (1832), $243^1/31$ / V: (înv) ***rig~, ~e*** / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***régale***, lat ***regalis, -e***, it ***regale*** cf *rigă*] **1** *a* Care aparține unui rege[1] (**1**) Si: *regesc* (**1**), (iuz) *regiu*[2] (**1**). **2** *a* Privitor la rege[1] (**1**) Si: *regesc* (**2**), (iuz) *regiu*[2] (**2**). **3** *a* Caracteristic unui rege[1] (**1**). **4** *a* Care are calitatea de rege[1] (**1**). **5** *a* Demn de un rege[1] (**1**) Si: *regesc* (**7**). **6** *a* Ca al unui rege[1] (**1**). **7** *a* Maiestuos. **8** *a* (Îs) *Apă ~ă* Amestec de acid clorhidric și acid azotic, care are proprietatea de a ataca metalele nobile. **9** *sf* (Iuz) Pahar de bere mai mic decât țapul. **10** *sf* (Iuz) Cantitatea de bere dintr-un regal[3] (**9**).

regala [At: BARCIANU / Pzi: *~lez* / E: fr ***régaler***] **1-2** *vtr* (Rar) A (se) ospăta bine. **3** *vt* (Fig) A încânta.

regalare *sf* [At: VARLAAM – SADOVEANU, 272 / Pl: *~lări* / E: ***regala***] **1** Ospătare a cuiva. **2** (Fig) Încântare.

regală[1] *sf* [At: OȚETEA, T. V. 44 / E: fr ***régale***] (Rar) Drept considerat ca inerent monarhiei.

regală[2] *sf* [At: DEX / Pl: *~le* / E: fr ***régale***] **1** Instrument de suflat asemănător cu orga, dar mult mai mic decât aceasta. **2** Unul dintre registrele orgii.

regale *a* vz ***regal***[3]

regalian, ~ă [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 64 / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***régalien***] **1** *a* (Îs) *Drepturi ~iene* Prerogative regale[3] **(1)**. **2** *av* Ca un rege[1] **(1)**.

regalie *s* [At: BARIȚIU, P. A. III, 269 / P: *~li-e* / E: lm ***regalia, -ae, regalis***] (Ltî) **1** Percepere a unor impozite de către rege[1] **(1)**. **2** (Lpl) Înștiințări scrise emanate de la un rege[1] **(1)**, principe sau șef de stat, prin care cineva este chemat la o adunare sau în fața unei autorități.

regalism *sm* [At: ARISTIA, PLUT. / E: ***regal***[3] + *-ism*] **1** Concepție politică ce preconizează regalitatea ca formă de guvernământ. **2** Atitudine de susținere a regalității. **3** Atașament față de rege[1] **(1)**.

regalist[1] *sm* [At: DRLU / Pl: *~iști, ~e* / E: lm ***regalista, -ae,*** cf fr *régaliste*] (Înv) Senator numit de către monarh în Dieta Transilvaniei.

regalist[2]***, ~ă*** *smf* [At: ȘĂINEANU / Pl: *~iști, ~e* / E: ***regal***[3] + *-ist*, după fr *royaliste*] Adept al regalității Si: *monarhist*.

regalitate *sf* [At: DDRF / Pl: *~tăți* / E: lat ***regalitas, -atis*** după fr ***royauté***] Formă de guvernământ în care statul este condus de un rege[1] **(1)** Si: *monarhie*.

regat *sn* [At: CR (1829), 282[2]/19 / V: (înv) ***rig~*** / Pl: *~e*, (înv) *~uri* / E: ***rege***[1] + *-at*] **1** Stat guvernat de un rege[1] **(1)** Si: *monarhie*. **2** (Pex) Împărăție. **3** (Adesea precedat de „vechiul") Nume dat Olteniei, Munteniei și Moldovei, după primul război mondial.

regată *sf* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 225 / Pl: *~te* / E: fr ***régate***, it ***regatta***] **1** Competiție sportivă nautică în ansamblul ei tehnic. **2** Probă în competiții de iahting, care are mai multe etape în cadrul aceluiași program. **3** (Rar) Un fel de cravată care se înnoadă ca o fundă și ale cărei capete atârnă pe piept.

regaz *sn* vz ***răgaz***

regălui *vt* [At: ALR II, 6109/206 / Pzi: *~esc* / E: ns cf *rigolă*] (Reg) A rigola.

regăsi [At: EMINESCU, O. IV, 71 / Pzi: *~sesc* / E: *re*[1]*-* + ***găsi*** după fr *retrouver*] **1** *vt* A găsi din nou pe cineva sau ceva Si: *a reafla, a redescoperi* **(5)**. **2** *vr* A se afla (din nou) în același loc sau în aceeași situație. **3-4** *vtr* A (se) recunoaște **(4-5)**. **5** *vr* (Fig) A-și recăpăta echilibrul sufletesc (după o frământare, un zbucium etc.) Si: *a se reculege* **(2)**, *a-și reveni* **(4)**, (rar) *a se remite* **(4)**.

regăsire *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: ***regăsi***] **1** Identificare a unui obiect care a fost pierdut mai înainte. **2** (Fig) Reîntâlnire cu cineva după o perioadă de despărțire. **3** Identificare a unor trăsături proprii în altcineva. **4** Recăpătare a echilibrului sufletesc (după o frământare, un zbucium etc.) Si: *reculegere* **(3)**.

regăsit, ~ă *a* [At: HOREA, C. 45 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***regăsi***] **1** Care a fost identificat după ce a fost pierdut înainte. **2** (D. persoane) Reîntâlnit după o perioadă dedespărțire.

regățean, ~ă *smf* [At: C. PETRESCU, Î. I. 71 / Pl: *~eni, ~ene* / E: ***regat*** + *-ean*] Locuitor al vechiului regat **(3)** român.

regățeancă *sf* [At: DL / Pl: *~nce* / E: ***regățean*** + *-că*] Regățeană.

regățenesc, ~ească *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ești* / E: ***regățean*** + *-esc*] **1-2** Care aparține vechiului regat **(3)** sau regățenilor. **3-4** Care este caracteristic sau specific vechiului regat **(3)** sau regățenilor. **5-6** Privitor la vechiul regat **(3)** sau la regățeni. **7** Originar din vechiul regat **(3)**.

regățeniza *vr* [At: C. PETRESCU, Î. II, 221 / Pzi: *~zez* / E: ***regățean*** + *-iza*] **1** (Rar) A primi deprinderi, obiceiuri etc. caracteristice regățenilor. **2** A deveni regățean.

regândi *vt* [At: BLAGA, G. 165 / Pzi: *~desc* / E: *re*[1]*-* + ***gândi***] **1** A concepe din nou și în alt fel. **2** A aprecia ceva din nou sau în alt fel.

regândire *sf* [At: DEX[2] / Pl: *~ri* / E: ***regândi***] Concepere nouă și în alt fel.

regândit, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~iți, ~e* / E: ***regândi***] **1** Conceput din nou și în alt fel. **2** Reevaluat în alt mod.

rege[1] *sm* [At: ASACHI, S. L. II, 23 / V: (reg) ***~giu*** / Pl: *regi* / E: lat ***rex, -gis***] **1** Persoană care deține puterea supremă într-un regat Si: *monarh*, (înv) *rigă*[1] **(1)**. **2** (Iht; îc) **~le-păsărilor** Pițigoi. **3** (Iht; îc) **~le peștelui** (sau **peștilor**) Regină **(8)** (*Eupomotis gibbosus*). **4** (Fig) Persoană care are poziția cea mai însemnată într-un domeniu oarecare, într-o colectivitate, prin puterea sau prin importanța sa. **5** Piesa principală la jocul de șah. **6** Una dintre cărțile de joc Si: *crai* **(26)**, *popă, rigă*[1] **(2)**. **7** (Îs) *Cei trei regi* Grup de stele din mijlocul constelației Orion Si: *rariță*[1] **(3)**.

rege[2] *vt* [At: BARIȚIU, P. A. I, 246 / Pzi: *reg* / E: lat ***regere***] (Ltî) A conduce **(5)**.

regea *sf* [At: LET. III, 257/9 / V: ***rag~, răg~, rig~*** / Pl: *~ele* / E: tc ***reça, riça***] (Înv) **1** Rugăminte. **2** Mijlocire. **3** Sprijin. **4** Protecție. **5** Mijlocitor. **6** Protector. **7** Proptea.

regeal *smn* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 277 / V: ***ragial, răg~, râg~, rigial*** / Pl: *~i* sm, *~e, ~ele, ~uri* sn / E: tc ***riçal***] (Tcî) **1** Ministru al Porții Otomane. **2** Mare demnitar. **3** Funcția de mare demnitar al Porții Otomane.

regealâc *sn* [At: GORJAN, H. I, 90/12 / V: ***rag~*** / Pl: *~uri* / E: ***regea*** + *-lâc*] (Înv) **1** Rugăminte. **2** Intervenție.

regement *sn* vz ***regiment***

regenera [At: HELIADE, O. II, 384 / Pzi: *~rez*, 3 (înv) *regeneră* / E: fr ***régénérer***, lat ***regenerare***] **1-2** *vtr* A (se) înnoi. **3-4** *vtr* A (se) înviora. **5** *vr* (D. organe sau țesuturi) A se reface după ce a fost total sau parțial distrus, afectat de boală etc. **6-7** *vtr* (Pex) A (se) reface după ce a fost total sau parțial distrus. **8-9** *vtr* (Fig) A reveni sau a face să revină la viață nouă. **10** *vt* A da naștere la... **11** *vt* (Teh) A readuce în condiții de folosire un material uzat, prin procedee care redau materialului totalitatea sau o parte din proprietățile lui inițiale. **12** *vt* (Teh) A face un tratament termic cu scopul de a transforma o structură grosolană într-una fină.

regenerabil, ~ă *a* [At: DEX – S / Pl: *~i, ~e* / E: eg ***regenerable***] **1-3** Care se poate regenera **(1, 5, 7)**.

regenerare *sf* [At: BARIȚIU, P.A. I, 214 / Pl: *~rări* / E: ***regenera***] **1** Înnoire. **2** Înviorare. **3** Refacere a unui țesut sau a unui organ Si: *regenerescență*, (înv) *regenerație* **(2)**. **4** (Pex) Refacere după distrugere totală sau parțială. **5** Revenire la viață nouă. **6** (Teh) Readucere în stare de folosire a unui material uzat.

regenerat, ~ă *a* [At: CR (1848), 18[1]/33 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***regenera***] **1** Înnoit. **2** Înviorat. **3** (D. organe sau țesuturi) Refăcut după ce a fost total sau parțial distrus, afectat de boală etc. **4** (Pex) Refăcut după ce a fost total sau parțial distrus. **5** (Fig) Revenit la viață nouă. **6** (D. materiale uzate) Care a fost readus (prin procedee speciale) în condiții de folosire.

regenerativ, ~ă *a* [At: PARHON, B. 40 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***régénératif***] **1-3** Care are proprietatea de a regenera **(1, 5, 6)**.

regenerator, ~oare [At: HELIADE, V. XXII/7 / V: (înv) ***~răt~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***régénérateur***] **1-4** *smf, a* Care regenerează **(1-2)** Si: *înnoitor, înviorător*. **5** *a* Care regenerează **(5)**. **6** *a* De regenerare **(3)**. **7** *sn* Sistem tehnic care servește la regenerarea unui material uzat. **8** *sn* (Imp) Preîncălzitor de aer pentru cuptoare industriale, cu transfer direct de căldură Si: *recuperator*[2] **(2)**.

regenerație *sf* [At: AR (1829), 206[1]/2 / P: *~ți-e* / V: ***~iune, reghe~*** / Pl: *~ii* / E: fr ***régénération***, ger ***Regeneration***] (Înv) **1** Înnoire. **2** Regenerare a unor organe sau țesuturi. **3** (Pex) Refacere după o distrugere totală sau parțială. **4** (Fig) Renaștere.

regenerațiune *sf* vz ***regenerație***

regenerător, ~oare *a* vz ***regenerator***

regenerescență *sf* [At: PARHON, B. 118 / Pl: *~țe* / E: fr ***régénérescence***] Regenerare **(3)**.

regent, ~ă [At: GT (1838), 1[2]/2 / V: (înv) ***reghe~*** / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***régent***, lat ***regens, -entis***, ger ***Regent***] **1** *smf* Persoană care guvernează provizoriu o monarhie, ținând locul monarhului în timpul unei regențe **(1)** Si: (înv) *locotenent domnesc*. **2** *sm* (Înv) Director de colegiu. **3** *sm*

(Înv) Persoană care face parte dintr-un consiliu de administrație. 4 *a* (Asl; îs) *Planetă ~ă* Planetă care are principala influență într-un horoscop. 5-6 *sf, a* (Grm) (Propoziție) care este determinată de una sau mai multe subordonate. 7 *a* (D. părți ale propoziției subordonate) De care depinde, din punct de vedere strict gramatical, o subordonată.

regenta *vt* [At: RUSSO, S. 161 / Pzi: *~tez* / E: fr ***régenter***] (Frr) 1 A conduce (5). 2 A dirija (5). 3 A domina (1).

regență *sf* [At: CR (1831), 55[1]/29 / V: (înv) ***~ție, reghe~*** / E: fr ***régence***] 1 Guvernare provizorie, exercitată de una sau de mai multe persoane în timpul minorității, absenței sau bolii unui monarh. 2 Grup de persoane care exercită o regență (1) Si: *locotenență*. 3 State musulmane din nordul Africii (Tripolitania, Algeria, Tunis) guvernate printr-o delegație a sultanului din Constantinopol, înainte de stabilirea protectoratului francez. 4-5 (Îvr) Colonie (4-5). 6 Stil în arhitectura și în artele decorative franceze la începutul sec. XVIII, caracterizat prin suplețea, grația și delicatețea elementelor decorative.

regenție *sf* vz ***regență***

regesă *sf* [At: V. ROM. aug. 1962, 60 / Pl: *~se* / E: ***rege[1]***, pan *contesă*, *prințesă* etc.] (Nob) 1-2 Regină (1-2).

regesc, ~ească *a* [At: ASACHI, S. L. II, 104 / Pl: *~ești* / E: ***rege[1]*** + *-esc*] 1 Care aparține unui rege[1] (1) Si: *regal[3]* (1), (iuz) *regiu[2]* (1). 2 Privitor la un rege[1] (1) Si: *regal[3]* (2), (iuz) *regiu[2]* (2). 3 Caracteristic unui rege[1] (1). 4 (Rar) Care are calitatea de rege[1] (1). 5 Demn de un rege[1] (1). 6 Ca al unui rege[1] (1) Si: *regal[3]* (6). 7 (Mai ales despre ținută, mișcări, ton) Regal[3] (7).

regeste *sfp* [At: BOGDAN / E: lat ***regesta***, fr ***regeste***, ger ***Regesten***] Repertorii cronologice de acte provenite de la aceeași cancelarie sau de la aceeași personalitate din evul mediu, însoțite de note explicative și de extrase din cronici.

regestru *sn* vz ***registru***

regește *av* [At: DDRF / E: ***rege[1]*** + *-ește*] 1 Ca un rege[1] (1). 2 În felul unui rege[1] (1). 3 (Fig) Din belșug.

regheleu *sn* vz ***legheleu***

reghemânt *sn* vz ***regiment***

reghement *sn* vz ***regiment***

reghemint *sn* vz ***regiment***

regheneraţie *sf* vz ***regeneraţie***

reghent *sm* vz ***regent***

reghenție *sf* vz ***regență***

reghie *sf* [At: (a. 1811) DOC. EC. 125 / P: *~ghi-e* / V: ***răg~, râdie, râghe, redie*** (A și: *redie*), ***~in*** *sn*, ***regie, righi*** (Pl: *righe*) / Pl: *~ii* / E: mg ***régyija*** (***rédia***), lat ***regia***] 1 (Înv) Act în baza căruia proprietarii de vite, de oi etc. le puteau trece peste granița dintre Transilvania și Țara Românească, fără să plătească vamă. 2 (Reg) Autorizație de vânzare a vitelor. 3 (Îvr) Permis eliberat de o instituție regală.

reghimen *sn* vz ***regim***

reghiment *sn* vz ***regiment***

reghimentariu *sm* vz ***regimentar***

reghin *sn* vr ***reghie***

reghioană[1] *sf* vz ***reghion***

reghioană[2] *sf* vz ***regiune***

reghion *s* [At: TEODORESCU, P. P. 25 / V: ***~oană*** *sf* / Pl: ? / E: nct] (Csnp, în colinde) *Sus l-am ridicat, Sus la reghion, La sfântul Oson.*

reghistrator, ~oare *smf* vz ***registrator***

reghistru *sn* vz ***registru***

reghiuș *sm* [At: (a. 1786) IORGA, S. D. XII, 188 / A: nct / P: ? / Pl: *~i* / E: mg ***régius*** cf lat *regius*] (Înv; Trs) Comisar regal.

regicid, ~ă [At: ȘĂINEANU / Pl: *~izi, ~e* a, *~e* sn / E: fr ***régicide***] 1-2 *smf, a* (Persoană) care a asasinat un monarh. 3 *sn* Crima celui care a asasinat un monarh.

regie[1] *sf* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 60 / P: *~gi-e* / Pl: *~ii* / E: fr ***régie***, ger ***Regie***] 1 Sistem de executare a unei lucrări sau de exploatare a unui bun public sau particular de către un administrator care urmează să justifice conturile față de organele superioare sau față de proprietar. 2 Formă de organizare a unor întreprinderi având ca obiect exploatarea de bunuri ale statului sau valorificarea unor drepturi ale acestuia, caracterizată prin personalitate juridică proprie și gestiune separată de a statului, dar legată într-o măsură mai mică sau mai mare de bugetul statului. 3 (Îs) *Cheltuieli de ~* Totalitatea cheltuielilor de întreținere la o întreprindere, la o instituție. 4 (Îas) Cheltuieli care se fac cu ocazia executării unei lucrări la o întreprindere și care se adaugă la costul materiei prime, al materialelor etc. 5 (Pex; îas) Cheltuieli de întreținere a unei locuințe (încălzire, lumină etc.). 6 (D. construcții, lucrări de montaj, reparații capitale etc.; îs) *În ~* (*proprie*) Executate de către beneficiar cu aparatul său propriu de producție sau cu o subunitate proprie specializată. 7 Administrația unei întreprinderi care se ocupă cu exploatarea unor bunuri ale statului sau cu valorificarea unor drepturi ale acestuia. 8 Personalul unei întreprinderi care se ocupă cu exploatarea unor bunuri ale statului sau cu valorificarea unor drepturi ale acestuia. 9 Sediul unei întreprinderi care se ocupă cu exploatarea unor bunuri ale statului sau cu valorificarea unor drepturi ale acestuia. 10 (Înv) Instituție însărcinată cu perceperea unor impozite indirecte. 11 (Prc) Debit[1] (1). 12 Fabrică de tutun. 13 (Pex; fam) Tutun. 14 (Șîs *~ artistică*) Concepție a interpretării scenice a unui text dramatic, scenariu sau libret destinat să devină spectacol. 15 (Îas) Îndrumare a jocului artiștilor și a montării unui spectacol de teatru sau de operă, a unui film etc. 16 (Îas) Artă regizorală. 17 Persoană sau colectiv căreia îi aparține regia (14) și care desfășoară această activitate. 18 (Îs) *~ tehnică* Încăpere tehnică atașată unui studio de înregistrări, de radiodifuziune sau de televiziune pentru efectuarea reglajului și controlului primar al nivelului programelor înregistrate, radiodifuzate sau televizate. 19 (Îas) Conducerea tehnică a realizării unui spectacol. 20 Persoană sau colectiv care se ocupă de regie (18).

regie[2] *sf* vz ***reghie***

regie[3] *sf* vz ***regiune***

regifugiu *sn* [At: DN[2] / Pl: *~ii* / E: lat ***regifugium***] Sărbătoare romană care se celebra în amintirea alungării regilor din vechea Romă.

regim *sn* [At: STAMATI, D. / V: (îvr) ***~e, ~en, reghimen*** / Pl: *~uri*, (rar) *~e* / E: fr ***régime*** cf lat *regimen, -inis, regime*, it *regime*] 1 Sistem de organizare și de conducere a vieții economice, politice și sociale a unui stat. 2 Formă de guvernământ a unui stat. 3 (Îs) *~ parlamentar* Formă de guvernământ în care puterea supremă în stat este deținută de un parlament. 4 (Îs) *~ preferențial* Acordare de avantaje în relațiile de comerț exterior de către un stat altui stat, pe bază de reciprocitate. 5 Perioadă de guvernare a unui rege[1], a unui partid politic. 6 Sistem de norme sau de reguli privitoare la viața și activitatea dintr-o instituție, dintr-o întreprindere etc. la anumite relații sociale. 7 Convenție prin care se stabilesc anumite drepturi și obligații. 8 (Îs) *~ de economii* Ansamblu de măsuri prin care se urmărește asigurarea unei folosiri economicoase, raționale a resurselor de muncă, materiale și financiare. 9 Totalitatea condițiilor de viață, de lucru etc. dintr-un anumit loc. 10 Totalitatea regulilor impuse modului de viață sau de alimentație a unei persoane (suferinde). 11 Mod de alimentare. 12 (Îs) *~ alimentar* Folosire a alimentelor și a băuturilor în conformitate cu anumite reguli impuse de condițiile de sănătate ale unei persoane. 13 (Grm) Recțiune (1). 14 (Grm) Termen dependent de altul, corespunzând cerințelor recțiunii acestuia. 15 (Îs) *~ direct* Alăturare a unui determinant fără intermediul unui cuvânt de legătură. 16 (Îs) *~ indirect* Alăturare a unui determinant prin intermediul unui cuvânt de legătură. 17 (Șîs *caz ~*) Caz cerut prin recțiune de anumite verbe. 18 (Tch) Ansamblu de condiții externe invariabile care determină pentru un interval de timp funcționarea sau modul de utilizare a unor sisteme tehnice. 19 (Îs) *~ hidrologic* Ansamblul mărimilor variabile caracteristice unei ape sau unui bazin hidrografic. 20 (Îs) *~ hidric* Ansamblul fenomenelor de mișcare și de reținere a apei în sol. 21 (Îs) *~ vamal* Totalitatea dispozițiilor legale care reglementează modul de stabilire și aplicare a taxelor vamale.

regime *sn* vz ***regim***

regimen *sn* vz ***regim***

regiment *sn* [At: FN, 97 / V: (îvp) ***răgâm~, răgământ, ~gem~, reghemânt, reghemint, reghi~, righi~***, (înv) ***reghem~*** / Pl: *~e*, (îrg) *~uri* / E: ger ***Regiment***, fr ***régiment***] **1** Unitate de bază a forțelor armate compusă din mai multe batalioane (sau divizioane, escadrile etc.) Si: (înv) *polc*. **2** Oamenii care fac parte dintr-un regiment **(1)**.

regimental, ~ă *a* vz ***regimentar***

regimentar, ~ă *a* [At: MO (1860), 3/14 / V: (înv) ***~iu***, (rar) ***~al*** / E: fr ***régimentaire***] **1** Care aparține regimentului **(1)**. **2** Privitor la regiment **(1)**. **3** Caracteristic regimentului **(1)**. **4** (Iuz; îs) *Tren ~* Convoi de căruțe sau de camioane care transportă pe front munițiile sau proviziile unei unități militare.

regimentariu, ~ie *a* vz ***regimentar***

regină *sf* [At: LEX. MARS. 241 / Pl: *~ne*, (pop) *~ni* / E: lat ***regina***] **1** Soție de rege[1] **(1)** Si: (nob) *regesă* **(1)**. **2** Femeie care deține prerogativele unui rege[1] **(1)** Si: (nob) *regesă* **(2)**. **3** (Îs) *~na balului* Persoană de sex feminin, care la un bal, în urma unui concurs, întrunește cele mai multe adeziuni. **4** Albină femelă, mai mare decât albinele lucrătoare, care depune ouăle Si: *matcă*, (reg) *crăiasă* **(7)**, *crăiță* **(9)**, *împărăteasă, mamă, musca mare*. **5** Furnică sau termită femelă care depune ouă Si: *matcă*. **6** Piesă principală la jocul de șah care poate fi mutată în orice direcție, atât în linie dreaptă, cât și în diagonală Si: *damă* **(10)**. **7** (Rar; la jocul de cărți) Damă **(9)**. **8** (Șîc **~na-peștelui** sau **~na-peștilor**) Pește de apă dulce, cu corpul oval, cu solzi mari, verzui pe spate și cu pete mici galbene-aurii Si: (reg) *caras-galben, împăratul-peștilor, mâna-diavolului, ochean, regele-peștelui, reginică, sineș, soare, sorel, sorete, sticlete, trei-colori* (*Euromotis gibbosus*). **9** (Îac) Pește cu corpul lipsit de solzi, bătând în roz și cu carnea transparentă, întâlnit foarte rar. **10** (Îc) **~na-nopții** Plantă de grădină din familia solanaceelor, cu flori albe, roșietice sau violete, care se deschid la căderea nopții și răspândesc un miros plăcut Si: (reg) *floarea-nopții, tutun, tutunaș* (*Nicotiana*). **11** (Ast; reg; îc) **~na-stelelor** Steaua Vega, din constelația Lirei Si: *luceafărul cel mare de la miezul nopții, luceafărul cel frumos*. **12** (Orn; reg; îc) **~na-păsărilor** Pitulice (*Troglodytes troglodyptes*).

reginică *sf* [At: BĂCESCU, P. 50 / Pl: ? / E: ***regină*** + *-ică*] (Iht; reg) Regina(**8**)-peștilor.

regioană *sf* vz ***regiune***

regional, ~ă [At: DDRF / P: *~gi-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***régional***] **1** *a* Care aparține unei regiuni **(1)**. **2** *a* Privitor la o regiune **(1)**. **3** *a* Făcut în cadrul unei regiuni **(1)**. **4** *sf* Unitate organizatorică a unei organizații politice, economice etc. corespunzătoare unei regiuni administrative.

regionalism *sn* [At: SADOVEANU, O. IX, 219 / P: *~gi-o~* / Pl: *~e* / E: fr ***régionalisme***] **1** Atitudine care tinde să creeze în diferite provincii ale unei țări o activitate descentralizatoare, independentă de capitală. **2** Patriotism local. **3** Fapt de limbă existent numai într-o anumită zonă, caracteristic pentru un anumit grai.

regionalist, ~ă [At: DLR / P: *~gi-o~* / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***régionaliste***] **1** *a* Propriu regionalismului **(1)**. **2** *a* În spiritul regionalismului **(1)**. **3** *smf* Adept al regionalismului **(1)**.

regionare *sf* [At: DEX / Pl: *~nări* / E: ns cf *regiune*] Împărțire a unui teritoriu în zone cu condiții climaterice oarecum omogene, stabilite pe baza unor indici climaterici.

regionă *sf* vz ***regiune***

regisa *v* vz ***regiza***

regisor *sm* vz ***regizor***

regisoral, ~ă *a* vz ***regizoral***

regisorat *sn* vz ***regizorat***

regisorial, ~ă *a* vz ***regizoral***

registra *vt* [At: BARIȚIU, P. A. III, 66 / Pzi: *~rez* / E: fr ***registrer***, ger ***registriren***] (Înv) A înregistra.

registrator, ~oare *smf* [At: CR (1833), 26[1]/35 / V: ***reghi~***, (reg) ***~tur*** / A și: *registrator* / Pl: *~i, ~oare* / E: lat ***registrator***, ger ***Registrator***, fr ***régistrateur***] Funcționar care înregistrează hârtiile intrate și ieșite dintr-o instituție.

registratur *sm* vz ***registrator***

registratură *sf* [At: CARAGIALE, O. II, 34 / Pl: *~ri* / E: lat ***registratura***, ger ***Registratur***] **1** Serviciu în cadrul unei instituții, întreprinderi etc. unde se înregistrează corespondența, actele. **2** Localul în care funcționează registratura **(1)**.

registrație *sfs* [At: DEX – S / E: fr ***régistration***] Arta de a folosi posibilitățile timbrale ale orgii sau ale clavecinului, indicată în compozițiile moderne.

registru[1] [At: ȘINCAI, HR. I, 396/10 / V: (înv) ***~ges~, reghi~*** / Pl: *~re* sn, *~ri* sm / E: lat ***register***, ger ***Register***, fr ***registre***, eg ***register***] **1** *sn* Caiet, condică, sistem de fișe sau de foi volante în care se înregistrează diferite date și acte cu caracter administrativ, comercial etc. **2** *sn* (Îs) *~ de stare civilă* (sau al *stării civile*) Registru **(1)** în care sunt transcrise unele acte de stare civilă referitoare la naștere, căsătorie, deces etc. **3** *sn* (Îs) *~ de clasă* Condică în care sunt înregistrați, în ordine alfabetică, elevii unei clase și în care se notează absențele și abaterile lor disciplinare. **4** *sn* (Îs) *~ de bord* Jurnal de bord pe o navă. **5** *sn* (Îs) *~ de casă* Condică ce se ține obligatoriu de fiecare casierie și în care se înscriu zilnic, în ordine cronologică, încasările și plățile făcute de aceasta. **6** *sn* (Rar) Condică de prezență. **7** *sn* (Înv) Carte sau caiet care cuprinde însemnări despre diverse fapte de importanță istorică. **8** *sn* (Înv) Conținutul unui registru **(7)**. **9** *sn* (Înv) Tablă de materii. **10** *sn* Întindere a scării muzicale a unui instrument sau a unei voci, cuprinsă între nota cea mai de jos și nota cea mai de sus pe care le poate emite instrumentul sau vocea respectivă fără schimbarea timbrului. **11** *sn* Serie de sunete ale unei scări muzicale, reunite după un criteriu comun. **12** *sn* (Cer) Garnitură de tuburi la orgă, de acordaj diferit, dar cu timbru identic. **13** *sn* (Pex) Buton cu care este acționat registrul **(12)**. **14** *sn* Grup al coardelor de clavecin sau al butoanelor de acordeon care au același timbru. **15** *sn* (Aht) Suprafață cuprinsă între două profiluri orizontale de-a lungul unei fațade. **16** *sn* Fiecare dintre zonele în care este împărțită o suprafață decorativă. **17** *sn* Ansamblu al semnelor de reper care indică suprapunerea exactă a tiparului pe ambele fețe ale hârtiei. **18** *sn* (Teh) Plăcuță din oțel, din fontă sau din alt material, folosită la închiderea parțială sau completă a unei conducte prin care circulă un fluid gazos. **19** *sn* Dispozitiv folosit în centralele telefonice automate la înregistrarea automată a numărului telefonului chemat. **20** *sn* (Îs) *~l navelor* Instituție de stat sau particulară organizată în scopul stabilirii normelor tehnice de construcție, de recepție și de exploatare a navelor comerciale. **21** *sm* (Inf) Zonă de memorie din interiorul microprocesorului utilizată la stocarea valorilor și adreselor memoriei externe în timp ce microprocesorul execută operații logice sau aritmetice asupra lor.

regișor *sm* [At: MDA ms / Pl: *~i* / E: ***rege*** + *-ișor*] (Dep) Rege fără importanță Si: *reguleț*.

regiu[1] *sm* vz ***rege[1]***

regiu[2], ~ie *a* [At: BARCIANU / Pl: *~ii* / E: lat ***regius, -a, -um***] **1-2** (Ltm; iuz) Regal[3] **(1-2)**. **3** (Jur; îs) *Fund ~* Proprietate regală în Evul Mediu.

regiune *sf* [At: I. CIHAC, I, N. 271/4 / P: *~gi-u~* / V: (înv) ***reghi~, ~ie, ~ioană, ~ionă*** / Pl: *~ni* / E: lat ***regio, -onis***, fr ***région***] **1** Porțiune relativ omogenă din cuprinsul învelișului geografic, căreia îi sunt specifice anumite caractere (de relief, climă, ape, resurse economice etc.) Si: *ținut, zonă*, (înv) *oblastie, olat*. **2** Unitate administrativ-teritorială în România (între 1950 și 1968) alcătuită din raioane și unul sau mai multe orașe importante. **3** Organ de conducere al unei organizații politice sau de masă, care corespundea unei regiuni **(2)**. **4** Parte delimitată dintr-un tot Si: *porțiune, sector, zonă*. **5** (Spc) Parte a corpului sau a unui organ. **6** Strat atmosferic. **7** (Înv; lpl) Categorie socială.

regiza *vt* [At: BOGZA, A. Î. 622 / V: *~isa* / Pzi: *~zez* / E: drr ***regizor***] **1** A conduce un spectacol din punct de vedere artistic sau tehnic. **2** A îndruma jocul actorilor și montarea unui spectacol (de teatru, de film etc.) conform unei concepții și viziuni prealabile a regizorului **(1)**. **3** (Fig) A dirija **(4)**. **4** (Fig; prt) A pune la cale din umbră o activitate.

regizare *sf* [At: GÎ. 1962, nr. 683, 5/3 / E: ***regiza***] **1** Conducere a unui spectacol din punct de vedere artistic sau tehnic Si: (rar) *regizorat* (**1**). **2** (Fig) Dirijare (**2**).

regizat, ~ă *a* [At: BOGZA, A. Î. 622 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***regiza***] **1** (D. un spectacol de teatru, film etc.) Realizat conform unei concepții și viziuni prealabile a regizorului (**1**). **2** (Fig) Dirijat. **3** (Fig; prt: d. unele activități) Pus la cale din umbră.

regizor, ~oare *smf* [At: CR (1846), 28²/18 / S și: *~issor* / A și: *~gizor* / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***régisseur***, ger ***Regisseur***] **1** Specialist care se ocupă cu regia (**15**) spectacolelor, a filmelor etc. **2** (Frr) Vechil.

regizoral, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1948, nr. 112, 10/6 / V: (rar) ***~iso~***, ***~isorial*** / E: ***regizor*** + *-al*] **1** Care aparține regizorului (**1**). **2** Privitor la regizor (**1**). **3** Caracteristic regizorului (**1**).

regizorat *sns* [At: V. ROM. nov. 1954, 75 / V: ***~iso~*** / E: ***regizor*** + *-at*] (Rar) **1** Regizare (**1**). **2** Arta regizorului (**1**). **3** (Ccr) Birou al regizorului (**1**).

regizorial, ~ă *a* vz ***regizoral***

regizoriță *sf* [At: PR. DRAM. 189 / Pl: *~țe* / E: ***regizor*** + *-iță*] (Rar) **1** Soție de regizor (**1**). **2** Femeie regizor (**1**).

regla *vt* [At: IOANOVICI, TEHN. 375 / Pzi: *~lez* / E: fr ***régler***] **1** A reduce sau mări regimul de funcționare a unui sistem tehnic. **2** A stabili în prealabil valorile mărimilor unui sistem tehnic, care trebuie să rămână constante în timpul funcționării acestuia. **3** A pune la punct un aparat, un mecanism, o mașină, etc. **4** A dirija (**4**). **5** (Mil) A potrivi tirul unei arme de foc, al unei unități de artilerie etc. pentru distrugerea unui obiectiv. **6** (Med) A reglementa funcționarea unui organ, a unui sistem etc. dintr-un organism viu. **7** (Pex) A potrivi.

reglabil, ~ă *a* [At: IOANOVICI, TEHN. 219 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***réglable***] (Teh) **1-3** Care se poate regla (**1, 3, 5**). **4** (Pex) Care poate fi reglat (**7**).

reglabilitate *sf* [At: ORBONAȘ, MEC. 105 / E: ***reglabil*** + *-itate*] (Teh) Însușirea de a fi reglabil (**1**).

reglaj *sn* [At: IOANOVICI, TEHN. 266 / Pl: *~e* / E: fr ***réglage***] Ansamblul operațiilor prin care se mărește sau se reduce regimul de funcționare a unui sistem tehnic Si: *reglare* (**1**).

reglament *sn* vz ***reglement***

reglare *sf* [At: SOARE, MAȘ. 33 / Pl: *~lări* / E: ***regla***] **1** (Teh) Reglaj. **2** Dirijare (**2**). **3** (Mil) Potrivire a tirului unei arme de foc Si: *regulare* (**4**). **4** (Pex) Potrivire.

reglat, ~ă *a* [At: IOANOVICI, TEHN. 375 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***regla***] **1** (D. sisteme tehnice) Al cărui sistem de funcționare a fost echilibrat în funcție de valorile mărimilor caracteristice. **2** (D. aparate, mecanisme, mașini etc.) Pus la punct. **3** (D. tirul unei arme de foc, al unei unități militare) Potrivit pentru distrugerea unui obiectiv. **4** (Pex) Potrivit.

reglă *sf* vz ***riglă²***

reglement *sn* [At: (a. 1816) BV, III, 140 / V: ***~lam~*** / Pl: *~e*, (rar) *~uri* / E: fr ***règlement***, ger ***Reglement*** cf rs *регламент*] (Înv) **1-3** Regulament (**1-3**).

reglementa *vt* [At: RUSSO, S. 118 / Pzi: *~tez* / E: fr ***réglementer***] **1** A supune (ceva) unor norme sau unui regulament Si: *a regulariza* (**1**), (înv) *a regulamenta* (**1**). **2** A stabili raporturi legale Si: *a regulariza* (**2**), (înv) *a regulamenta* (**2**). **3** A pune în ordine Si: *a regulariza* (**3**), (înv) *a regulamenta* (**3**). **4** (Iuz) A face un regulament (**1**).

reglementar, ~ă [At: ȘĂINEANU, D. U. / V: (înv) ***~iu*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***réglementaire***] **1-2** *a, av* (Care se face) conform unui regulament sau unor norme Si: *regulamentar* (**1-2**), (înv) *regular* (**2-3**). **3** *a* Care ține de un regulament. **4** *a* (Înv) Care este în legătură cu Regulamentul Organic. **5** *a* (Înv) Privitor la Regulamentul Organic.

reglementare *sf* [At: SAHIA, U.R.S.S. 71 / Pl: *~tări* / E: ***reglementa***] **1** Supunere la o normă sau la un regulament Si: *regulare*, (înv) *regulamentare* (**1**), *regularisire*. **2** Stabilire de raporturi legale. **3** Punere în ordine. **4** (Jur) Ansamblu de norme juridice aplicabile într-un domeniu. **5** (Jur) Operație de stabilire a reglementărilor (**4**).

reglementariu, ~ă *a* vz ***reglementar***

reglementat, ~ă *a* [At: OȚETEA, T. V. 35 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reglementa***] **1** Supus unor norme sau unui regulament. **2** Stabilit prin raporturi legale. **3** Pus în ordine.

reglet *snm* [At: ROMANESCU, ZEȚ. 53 / V: ***~ă*** (Pl: *~te*) *sf*, ***~e, ~eț*** / Pl: *~e, ~eți* / E: fr ***réglet***] (Tip) Piesă de metal folosită la umplerea spațiilor dintre rânduri în formele de tipografie sau la umplerea spațiilor dintre formă și ramă Si: *albitură* (**11**).

regletă¹ *sf* vz ***reglet***

regletă² *sf* [At: DEX / Pl: *~te* / E: fr ***réglette***] Element auxiliar de montaj al unei instalații electrice, construit dintr-un material izolant pe care sunt fixate piese de contact și prin intermediul căruia se face legătura între cablul fix al instalației și diferitele aparate mici.

reglete *sn* vz ***reglet***

regleț *sm* vz ***reglet***

reglisă *sf* [At: BIANU, D. / A: nct / E: fr ***réglisse***] (Bot) Lemn-dulce (*Glycyrhiza echinata*).

reglor *sm* [At: IORDAN, L. R. A. 178 / Pl: *~i* / E: fr ***régleur***] **1** Tehnician care reglează mașini-unelte, dispozitive sau unelte montate pe acestea într-o secție de producție. **2** Lucrător cu calificare superioară care reglează un aparat în curs de fabricație, astfel încât piesele rezultate prin prelucrare să aibă dimensiunile prestabilite.

regn *sn* [At: ÎNV. POM. 14 / V: (înv) ***remn*** / Pl: *~uri*, (înv) *~e* / E: lat ***regnum, -i***, fr ***règne***] **1** Cea mai mare categorie sistematică în biologie. **2** (Adesea urmat de determinări care indică felul diviziunii) Fiecare dintre cele trei mari diviziuni ale corpurilor din natură: animal, vegetal și mineral. **3** (Înv; îs) *~ organic* Regnul vegetal și animal. **4** (Îs) *~ inorganic* Regn mineral. **5** (Rar) Subdiviziune a unui regn (**2**) Si: *specie*. **6** (Înv) Ținut. **7** (Înv) Guvernământ (**1**). **8** (Înv) Regat (**2**).

regnicolar, ~ă *a* [At: GT (1838), 5²/9 / Pl: *~i, ~e* / E: lm ***regnicolaris***] (Ltî) **1** Privitor la țară. **2** De țară. **3** Al țării.

regoace *sf* vz ***râgace¹***

regolă sf vz ***regulă***

regosol *sn* [At: DEX / Pl: *~uri* / E: fr ***régosol***] Tip de sol tânăr, format pe depozite afânate sau slab consolidate (nisipuri, loess, marne etc.).

regrație *sf* vz ***recrație¹***

regres *sn* [At: AARON, P. F. 633ᵛ/9 / Pl: *~e* / E: fr ***regrès***, lat ***regressus***, ger ***Regress***] **1** (Jur; de obicei în legătură cu verbul „a avea") Drept în virtutea căruia o persoană care a plătit o sumă de bani din culpa alteia se întoarce împotriva acesteia din urmă pentru recuperarea sumei plătite. **2** (Îs) *Acțiune de ~* Acțiune prin care o persoană care a plătit o sumă de bani din culpa alteia se întoarce împotriva acesteia din urmă pentru recuperarea sumei plătite. **3** (Îoc *progres*) Întoarcere de la o stare sau de la o formă superioară de dezvoltare la una inferioară sau inițială. **4-5** (Îljv) **În ~** (Care merge) înapoi, către o stare inferioară Si: *regresiv* (**2**).

regresa [At: BARCIANU / Pzi: *~sez* / E: fr ***régresser***] **1** *vr* (Jur; înv) A se despăgubi în urma acțiunii de regres (**1**) de o pierdere materială suferită. **2** *vi* (Îoc *a progresa*) A se întoarce de la o stare sau de la o formă superioară de dezvoltare la una inferioară. **3** *vi* (Pex) A decădea (**4**).

regresiune *sf* [At: VIANU, A. P. 283 / Pl: *~ni* / E: fr ***régression***] **1** Regres (**3**). **2** (De obicei determinat prin „a mării" sau „marină") Proces de retragere a apelor mării de pe unele suprafețe continentale, provocată de ridicarea uscatului. **3** (Ecp) Trecere de la stadii mai înalte de dezvoltare la stadii mai înapoiate. **4** (Lin) Reducere a extensiunii geografice a unui fenomen fonetic, morfologic etc. **5** (Lin; îs) *Falsă ~* Modificare a unui cuvânt în urma înțelegerii greșite a evoluției sale fonetice.

regresiv, ~ă [At: BARCIANU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***régressif***, ger ***regressiv***] **1** *a* (Îoc *progresiv*) Care se opune progresului. **2** *a* (Îoc *progresiv*) Care tinde spre o stare sau o formă înapoiată. **3-4** *a, av* (Care se face) în direcție inversă. **5** *a* (Îs) *Mișcare ~ă* Mișcare care se face în sensul invers celui normal. **6** *a* (Lin; îs) *Derivare ~ă* Procedeu de formare a unui cuvânt nou de la un cuvânt existent în limbă, prin suprimarea unui afix. **7** *a* (Lin; îs) *Formație ~ă* sau *derivat ~* Cuvânt obținut prin procedeul derivării

regresive. **8** *a* (Lin; îs) *Asimilare ~ă* Asimilare în care sunetul modificat stă înaintea sunetului care exercită influența modificatoare.

regret *sn* [At: MACEDONSKI, O. I, 52 / Pl: *~e* / E: fr ***regret***] **1** Părere de rău cauzată de pierderea unui lucru sau a unei ființe, de o nereușită sau de săvârșirea unei fapte. **2** (Pex) Remușcare. **3** (Îlav) **Cu ~** sau **cu tot ~ul** Cu (multă) părere de rău

regreta *vt* [At: NEGRUZZI, S. I, 341 / Pzi: *regret*, (înv) *~tez* / E: fr ***regretter***] **1** A a fi cuprins de părere de rău (pentru o faptă). **2** (Pex) A avea remușcări.

regretabil, ~ă *a* [At: ALECSANDRI, S. 541 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***regrettable***] (D. fapte, situații etc.) **1** Care provoacă părere de rău. **2** Care provoacă dezacord. **3** Vrednic de regret (**2**).

regretare *sf* [At: CANELLA, V. / Pl: ? / E: ***regreta***] (Rar) Remușcare.

regretat, ~ă [At: CARAGIALE, O. I, 1 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***regreta***] **1-2** *smfa, a* (D. o persoană decedată) (Persoană) de care îți pare rău că nu mai există **3** *a* (D. o situație, o întâmplare etc.) De care îți pare rău ca s-a întâmplat.

regrupa *vtr* [At: CONTEMP. 1949, nr. 158 / Pzi: *~pez* / E: *re*[1]- + ***grupa***] **1-2** A (se) grupa (**1-2**) din nou. **3-4** *vtr* A (se) reorganiza. **5-6** (Înv) A (se) ralia (**1-2**).

regrupare *sf* [At: STANCU, R. A. IV, 77 / Pl: *~pări* / E: ***regrupa***] **1** Reunire (**2**). **2** Reorganizare (**1**).

regrupat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***regrupa***] **1-3** Grupat[2] (**1-3**) din nou.

regrut *sm* vz ***recrut***

regruta *v* vz ***recruta***

regrută *sf* vz ***recrut***

regula *vt* [At: LB / V: ***răg~*** / Pzi: *~lez* / E: lat, it ***regulare***] **1** (Asr) A pune în ordine. **2** A organiza. **3** A face să funcționeze regulat (un mecanism, un aparat etc.) Si: *a regla* (**1**). **4** A potrivi. **5** (Mil) A regla tirul unei arme de foc. **6** (Fig; fam) A pune pe cineva la punct. **7** (Pex) A bate pe cineva. **8** (Arg) A avea relații sexuale.

regulament *sn* [At: (a. 1788) URICARIUL, XIV, 180/21 / V: (înv) ***~lem~*** / Pl: *~e*, (înv) *~uri* / E: ***regulamentum***] **1** Totalitatea instrucțiunilor și regulilor care stabilesc și asigură ordinea și bunul mers al unei organizații, al unei instituții, al unei întreprinderi etc. Si: (înv) *reglement* (**1**). **2** Totalitatea normelor după care se practică un joc, un sport etc. Si: (înv) *reglement* (**1**). **3** (Ccr) Lucrare (carte, broșură etc.) care cuprinde regulamentul (**1**) Si: (înv) *reglement* (**3**). **4** (Îs) *~ de ordine interioară* Regulament prin care se stabilesc, în cadrul unei organizații, dispoziții privitoare la disciplina muncii și în general la raporturile dintre această organizație și angajații săi. **5** Norme elaborate de puterea executivă pentru aplicarea și completarea dispozițiilor unei legi.

regulamenta *vt* [At: BARIȚIU, P. A. II, 3 / Pzi: *~tez* / E: ***regulament*** după ger *reglementieren*, fr *réglementer*] **1-3** (Îvr) A reglementa (**1-3**). **4** (Rar) A chema pe cineva la ordine. **5** (Fig) A pune pe cineva la punct.

regulamentar, ~ă [At: GHEREA, ST. CR. III, 12 / Pl: *~i, ~e* / E: ***regulament*** + *-ar* după ger *reglementarisch*, fr *réglementaire*] **1-2** *a, av* (Care se face) conform unui regulament Si: *reglementar* (**1-2**). **3** *a* Care ține de regulament Si: *reglementar* (**3**). **4** *a* (Înv) Care este în legătură, în conformitate cu Regulamentul Organic. **5** *a* (Înv) Privitor la Regulamentul Organic. **6** *a* (Îs) *Domn ~* Domnitor al Principatelor Române, care a domnit pe baza Regulamentului Organic.

regulamentare *sf* [At: RUSSO, S. 60 / Pl: *~tări* / E: ***regulamenta***] (Îvr) Reglementare.

regulamentat, ~ă *a* [At: BRĂESCU, O. A. II, 135 / PL: *~ați, ~e* / E: ***regulamenta***] (Rar) **1** Regulamentar (**1**). **2** Regulat (**13**).

regular, ~ă [At: DRLU / V: *~ler* / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***regularis, -e, regularius***] **1** *a* (Înv) Regulat (**1**). **2-3** *a, av* (Care se face) după regulament (**1**). **4-5** *a, av* Cu regularitate. **6** *a* (D. trupe) Regulat (**14**). **7** *a* (Înv; d. preoți) Care este supus regulilor unui ordin călugăresc. **8** *a* (Înv; d. preoți) Care ține de o mănăstire.

regulare *sf* [At: CR (1832), 94[2]/32 / Pl: *~lări* / E: ***regula***] **1-3** Reglementare (**1-3**). **4** (Înv) Hotărâre. **5** (Ccr) Act care conține o regulare (**4**). **6** (Mil; rar) Reglare a tirului unei arme de foc.

regularisi *vt* [At: DRĂGHICI, R. 148/21 / Pzi: *~sesc* / E: ***regulă*** + *-arisi*] (Înv) **1** A organiza. **2** A lua măsuri cu privire la... **3** (Fig) A pune pe cineva la punct. **4** A da o lecție cuiva.

regularisire *sf* [At: (a. 1833) DOC. EC. 543 / Pl: *~ri* / E: ***regularisi***] (Înv) **1** Organizare. **2** Punere la punct a cuiva.

regularitate *sf* [At: CONV. MEC. 54/30 / Pl: *~tăți* / E: fr ***régularité***] **1** Însușirea a ceea ce se face întotdeauna conform cu o regulă (**1**) Si: (înv) *regulatețe* (**1**). **2** Însușirea a ceea ce se face întotdeauna după o ordine fixată (sau cunoscută) dinainte Si: (înv) *regulatețe* (**2**). **3** (Îlav) **Cu ~** În mod regulat. **4** Proprietate a unui sistem sau a evoluției unor fenomene de a respecta o regulă dintr-un anumit punct de vedere. **5** Uniformitate. **6** Simetrie.

regulariza *vt* [At: ALEXI, W. / Pzi: *~zez* / E: fr ***régulariser***] **1-3** A reglementa (**1-3**). **4** A pune în concordanță (evidențe, balanțe contabile etc.). **5** A pune de acord datele evidenței contabile cu realitatea constatată pe teren prin inventariere. **6** A da o formă regulată unui obiect (corectându-i conturul). **7** A amenaja un curs de apă pentru a corespunde anumitor cerințe.

regularizare *sf* [At: GRAUR, F. L. 172 / Pl: *~zări* / E: ***regulariza***] **1-3** Reglementare (**1-3**). **4** Punere în concordanță a unor evidențe, a unor balanțe contabile etc. **5** Punere de acord a datelor evidenței contabile cu realitatea constatată pe teren prin inventariere. **6** Corectare a conturului unui obiect pentru a-i da o formă regulată. **7** Amenajare a albiei unei ape curgătoare în scopul îmbunătățirii condițiilor de curgere.

regularizat, ~ă *a* [At: MG. I, 425 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***regulariza***] **1** (D. evidențe, balanțe contabile) Ale cărui date au fost corelate cu realitatea constatată pe teren prin inventariere. **2** (D. albia unei ape curgătoare) Amenajat în scopul îmbunătățirii condițiilor de curgere.

regularnic, ~ă *a* [At: TOMICI, C. A. 35/10 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***regulă*** + *-arnic*] (Îvr) **1** După regulă (**8**). **2** Așa cum trebuie.

regulat, ~ă [At: (a. 1831) URICARIUL, II, 217 / V: ***lăgurat***, (reg) ***răg~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***regulă, lăgurat*** prin metateză] **1-2** *a, av* (Care este) conform unei reguli (**1**) stabilite în prealabil. **3-4** *a, av* (Care se repetă) după o anumită regulă (**1**) fără abatere. **5-6** *a, av* (Care se face) cu regularitate Si: (asr) *regular* (**4-5**). **7** *a* (Grm; îs) *Verb ~* Verb care respectă fără excepții regulile generale ale conjugărilor. **8** *av* În mod obișnuit. **9-10** *a, av* Exact (**10-11**). **11** *av* La timp. **12** *a* Uniform. **13** *a* Care se desfășoară fără abatere. **14** *a* (D. armate, trupe; îoc *neregulat*) Care este organizat sau care funcționează pe baza unor legi sau regulamente, având un caracter permanent Si: (asr) *regular* (**6**). **15-16** *sm, a* (Soldat) care făcea parte din trupele cu caracter permanent. **17** *a* Orânduit. **18** *a* Sistematizat. **19** *a* (D. figuri și corpuri geometrice) Care are toate laturile și toate unghiurile egale. **20** *a* (D. trăsături; forme etc.) Alcătuit din elemente care se regrupează ordonat sau simetric Si: *proporționat*. **21** *av* (Reg) Hotărât (**5**).

regulatețe *sf* [At: STAMATI, F. 59/9 / E: ***regulat*** + *-ețe* cf it *regolatezza*] (Înv) **1-2** Regularitate (**1-2**). **3** (Îlav) **Cu ~ță** Cu regularitate. **4** Simetrie.

regulativ *sn* [At: FUND. 55/2 / Pl: *~e* / E: ger ***Regulativ***] **1** (Înv) Îndreptar normativ. **2** Normă.

regulator, ~oare [At: BREZOIANU, A. 22/18 / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***régulateur***, ger ***Regulator***] **1-2** *smf, a* (Cel) care reglează (**1**). **3-4** *smf, a* (Cel) care stabilește regularitatea unei mișcări, a unei funcții, a unei stări etc. **5** *a* Care îndrumează. **6** *snm* Dispozitiv folosit pentru reglarea (automată) a funcționării unui sistem tehnic. **7** *sn* Dispozitiv la plug care permite reglarea brazdei în adâncime. **8** *sn* Dispozitiv cu ajutorul căruia se ridică sau se coboară piatra morii pentru a se obține, după voie, o făină mai mare sau mai măruntă Si: *posadă*, (reg) *calul* (**23**) *morii*, *ridicător* (**15**).

regulație *sf* [At: DRLU / Pl: *~ii* / E: lm ***regulatio***, ger ***Regulation***] (Îvr) Dispoziție (**4**).

regulă *sf* [At: FN. 117 / V: (îrg) ***răg~*** (A: *răgulă*), (înv) ***~golă, ~gură*** / Pl: *~li*, (înv) *~le* / E: lat ***regula***, fr ***règle***] **1** Normă pe baza căreia are loc un proces, se desfășoară o activitate sau se produce un fenomen. **2** Lege. **3** Mod de a rezolva o serie de probleme care au anumite caracteristici comune. **4** (Îs) ~ *de trei* Metodă pentru determinarea celei de-a patra proporționale a trei numere date. **5** (Îs) ~ *de trei simplă* Regulă (**4**) de trei în care numerele sunt direct proporționale. **6** (Îs) ~ *de trei compusă* Regulă (**3**) de trei în care cea de-a patra proporțională se referă la numere care sunt și ele deduse printr-o regulă de trei. **7** (Rar) Fiecare dintre cele patru operații aritmetice elementare. **8** Principiu conducător Si: *precept*. **9** (Îlav) **De ~** În mod obișnuit. **10** (Îvr) Model. **11** (Înv; nob) Iscusință. **12** (Înv; nob) Înfățișare. **13** (Mai ales în legătură cu verbele „a face", „a pune") Ordine. **14-15** (Îljv) **În** (sau, înv **la**) **(bună, perfectă) ~** În ordine. **16-17** (Îal) Așa cum se cuvine. **18-19** (Îljv) **În ~** sau **în toată ~la** (Care este) după toate regulile (**1**). **20-21** (Îal) Veritabil. **22** (Înv; îlav) **Cu ~** Ordonat. **23** (Rar) Punctualitate. **24** (Rar) Muncă. **25** (Pfm) Menstruație.

regulement *sn* vz ***regulament***

reguler, ~ă *a* vz ***regular***

regulet *sm* [At: BARIȚIU, P. A. I, 86 / Pl: *~i* / E: fr ***rege*** + *-uleț*] (Îvr; dep) Regișor (**1-2**).

regulier, ~ă *a* [At: MARIN. F. 489/29 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***régulier***] (Frî) Regulat (**1**).

regură *sf* vz ***regulă***

regurgita *vt* [At: DEX / Pzi: *~tez* / E: fr ***régurgiter***] A-i veni cuiva alimentele în gură prin regurgitație.

regurgitație *vt* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: ***regurgita***] Întoarcere a alimentelor din stomac sau esofag în gură fără efort de vomă.

regușa *v* vz ***răgușî***

regușat, ~ă *a* vz ***răgușit***

regușit, ~ă *a* vz ***răgușit***

regută *smf* vz ***recrut***

rehagiu *sm* vz ***rahagiu***

rehat *sn* vz ***rahat***[1]

reheie *sf* vz ***reghie***[1]

rehnă *sf* vz ***râvnă***

reht *sm* vz ***raft***[2]

reia *sf* vz ***raia***[1]

reiat, ~ă *a* [At: DL / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***rayé***] (D. țesături; pex d. obiecte de îmbrăcăminte) Cu dungi în relief formate din țesătură.

reichstag *sn* [At: DEX / P: *raihstag* / E: ger ***Reichstag***] Denumire dată Parlamentului german între 1867 și 1945.

reiepta *vt* [At: GHEȚIE, R. M. / Pzi: *reiept* / E: lat ***reiectare***] (Ltî; Trs) **1-2** A refuza (**1-2**).

reieptare *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~tări* / E: ***reiepta***] (Ltî; Trs) Refuz (**1**).

reieptație *sf* [At: ALEXI, W. / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: lat ***reiectatio***] (Ltî; Trs) Reieptare.

reieptațiune *sf* vz ***reieptație***

reieși[1] *vi* [At: MUREȘANU, P. 150/13 / Pzi: *reies* / E: *re*[1]- + ***ieși*** după fr *ressortir*] **1** A se ivi din nou. **2** A ieși. **3** A ieși în evidență. **4** A apărea ca o consecință logică.

reieși[2] *vi* [At: STAMATI, D. / Pzi: *reies* / E: *re*[1]- + ***ieși*** după it *riuscire*, fr *réussir*] **1-4** A reuși (**1-4**).

reieșire *sf* [At: (a. 1869) URICARIUL, I, 179 / Pl: *~ri* / E: ***reieși***[2]] **1-2** (Îvr) Reușită (**1-2**).

reieșit, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~iți, ~e* / E: ***reieși***[1]] Apărut ca o consecință logică.

reificare *sf* [At: DN[3] / Pl: *~cări* / E: ns cf fr *réification*] Proces în cursul căruia relațiile sociale îmbracă forma unor relații între obiecte concrete, iar omul însuși devine din subiect al proceselor sociale obiectul acestora, asemenea unui lucru.

reimentar *sm* [At: NECULCE, L. 123 / V: ***răi~, răm~, reghimentariu, rementariu*** / Pl: *~i* / E: pn ***regimentarz***] (Înv) Comandant de regiment (la polonezi).

reimporta *vt* [At: DEX / Pzi: *reimport* / E: fr ***réimporter***] A importa din nou.

reimportare *sf* [At: DN[3] / Pl: *~tări* / E: ***reimporta***] Importare din nou.

reimportat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reimporta***] Care a fost importat din nou.

reimprima *vt* [At: DLR / Pzi: *reimprim* / E: *re*[1]- + ***imprima***] **1** A retipări. **2** A înregistra încă o dată sunete, melodii etc. pe o bandă, pe un disc etc.

reimprimare *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~mări* / E: ***reimprima***] **1** Retipărire. **2** Nouă înregistrare a sunetelor, a melodiilor etc. pe o bandă, pe un disc etc.

reimprimat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reimprima***] **1** Retipărit. **2** (D. sunete, melodii etc.) Înregistrat din nou pe o bandă, pe un disc etc.

reincarna [At: DL / V: ***reîn~*** / Pzi: *~nez* / E: *re*[1]- + ***incarna***] **1-2** *vtr* A (se) incarna din nou. **3** *vr* (În unele concepții mistice; d. sufletul omului) A trece, după moarte, în alt corp (de om sau de animal).

reincarnare *sf* [At: DM / V: ***reîn~*** / Pl: *~nări* / E: ***reincarna***] Concepție mistică potrivit căreia sufletul, după moarte, trece în alt corp (de om sau de animal).

reincarnat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reincarna***] (D. persoane sau d. sufletul lor) Care s-a incarnat din nou într-un alt corp.

reincorpora *v* vz ***reîncorpora***

reinfecta *vtr* [At: ALEXI, W. / Pzi: *~tez* / E: *re*[1]- + ***infecta***] (Rar) **1-2** A (se) infecta din nou.

reinfectare *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~tări* / E: ***reinfecta***] (Rar) Nouă infectare.

reinfectat, ~ă *a* [At: DEX[2] / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reinfecta***] Care s-a infectat din nou.

reinstala [At: ȘĂINEANU / Pzi: *~lez* / E: fr ***réinstaller***] **1-2** *vtr* A (se) instala din nou. **3** *vt* A amenaja din nou.

reinstalare *sf* [At: DL / Pl: *~lări* / E: ***reinstala***] **1** Instalare din nou Si: (ltî) *repoziție*. **2** Amenajare din nou.

reinstaura *vt* [At: CF, 1962, nr. 1, 13 / Pzi: *~rez* / E: *re*[1]- + ***instaura***] A instaura din nou Si: *a reîntrona, a restaura* (**2**).

reinstaurare *sf* [At: DLR / Pl: *~rări* / E: ***reinstaura***] Instaurare din nou.

reintegra [At: ALECSANDRI, ap. GHICA, S. 81 / V: ***reîn~*** / Pzi: *~rez* / E: fr ***réintégrer***] **1** *vt* A stabili din nou (pe cineva) într-un post, într-o funcție, într-o demnitate etc. **2** *vt* A repune (pe cineva) în drepturile sale. **3** *vr* A face corp comun cu ceva Si: *a se contopi* (**2**), *a se îngloba*. **4** *vr* A se omogeniza.

reintegrabil, ~ă *a* [At: DN[2] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***réintégrable***] **1** Care poate fi repus în drepturile sale. **2** Care se poate contopi (**2**).

reintegrare *sf* [At: DDRF / Pl: *~rări* / E: ***reintegra***] **1** Repunere în drepturi. **2** Restabilire. **3** Înglobare.

reintegrat, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reintegra***] **1** Repus în drepturi. **2** Restabilit. **3** Care a făcut corp comun cu ceva.

reintegrație *sf* [At: DN[2] / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***réintégration***] **1-3** Reintegrare (**1-3**).

reintegrațiune *sf* vz ***reintegrație***

reinteroga *vt* [At: ALEXI, W. / Pzi: *~oghez* / E: fr ***réinterroger***] (Rar) A interoga din nou, pentru a obține date noi.

reinterogație *sf* [At: DEX[2] / Pl: *~ii* / E: ***reinteroga***] Interogație nouă pentru a obține date noi.

reinterogat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reinteroga***] Care a fost interogat din nou pentru a furniza date noi.

reinterpreta *vt* [At: PUȘCARIU, L. R. I, 78 / Pzi: *~tez* / E: fr ***réinterpréter***] **1** A interpreta din nou, modificând sau îmbunătățind prima interpretare. **2** A da o nouă interpretare.

reinterpretare *sf* [At: T. septembrie, 1966, 2 / Pl: *~tări* / E: ***reinterpreta***] **1** Reluare a unei interpretări vechi pentru a o modifica sau a o îmbunătăți. **2** Interpretare nouă.

reinterpretat, ~ă a [At: DEX² / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reinterpreta***] Care a fost interpretat din nou în alt mod.

reintra vi [At: CR (1848), 32³/67 / V: (înv) ***reîn~*** / Pzi: *reintru* / E: *re¹- + **intra*** după fr *rentrer*] 1 A intra din nou. 2 A reveni la starea, la situația în care a fost înainte. 3 A-și face din nou apariția.

reintrare sf [At: ALEXI, W. / Pl: *~rări* / E: ***reintra***] 1 Intrare din nou. 2 Revenire la starea, la situația în care a fost înainte. 3 Reapariție.

reintroduce vt [At: ALEXI, W. / V: ***reîn~*** / Pzi: *reintroduc* / E: *re¹- + **introduce***] 1 A introduce (ceva) din nou. 2 A face (ceva) să intre din nou.

reintroducere sf [At: ALEXI, W. / V: ***reîn~*** / Pl: *~ri* / E: ***reintroduce***] (Rar) Introducere din nou.

reintrodus, ~ă a [At: MDA ms / Pl: *~uși, ~e* / E: ***reintroduce***] Care a fost introdus din nou.

reinventaria vt [At: DLR / P: *~ri-a* / Pzi: *~iez* / E: *re¹- + **inventaria***] (Rar) A inventaria din nou.

reinventariat, ~ă a [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reinventaria***] Care a fost inventariat din nou.

reinventariere sf [At: DLR / P: *~ri-e-* / Pl: *~ri* / E: ***reinventaria***] (Rar) Inventariere din nou.

reinvesti vt [At: DEX – S / Pzi: *~tesc* / E: fr ***réinvestir***] 1 A face din nou o investiție. 2 A face o nouă investiție, pentru un alt obiectiv.

reinvestire sf [At: DEX² / Pl: *~ri* / E: ***reinvesti***] 1 Investire din nou. 2 Investire nouă, pentru un alt obiectiv.

reinvestit, ~ă a [At: MDA ms / Pl: *~iți, ~e* / E: ***reinvesti***] (D. o sumă de bani, un capital etc.) Care a fost investit pentru un alt obiectiv.

reinvita vt [At: DN² / Pzi: *reinvit* / E: fr ***réinviter***] A invita din nou.

reinvitat, ~ă a [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reinvita***] Care a fost invitat din nou.

reionism sns [At: DN³ / E: fr ***rayonnisme***] Mișcare în artele plastice din Rusia, la începutul sec. XX, care își propunea să sugereze în pictură a patra dimensiune, să dea impresia că opera ar fi atemporală și aspațială.

reis sn vz ***rais***

reitariu sm vz ***răitar***

reitcord sns [At: DEX / P: *rait-cord* / E: dc] Țesătură de bumbac utilizată pentru confecționarea balonzaidelor, a raglanelor și canadienelor.

reiter sm vz ***răitar***

reitera vt [At: ALEXI, W. / Pzi: *~rez* / E: ***réitérer***] (Liv) A repeta (1).

reiterare sf [At: ALEXI, W. / Pl: *~rări* / E: ***reitera***] (Liv) Repetare (1).

reiterat, ~ă a [At: ALEXI, W. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reitera***] (Liv) Repetat.

reiterativ, ~ă a [At: DN² / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***réitératif***] (Liv) 1 Care poate fi reiterat. 2 Care reiterează.

reiterație sf [At: STAMATI, D. / Pl: *~ii* / E: fr ***réitération***] 1 (Liv) Reiterare. 2 Metodă în tipografie constând în măsurarea repetată, din unghiuri diferite, pentru reducerea erorilor.

reiță i vz ***riță***

reivi vr [At: LM / Pzi: *~vesc* / E: *re¹- + **ivi***] A se ivi din nou.

reivire sf [At: ALEXI, W. / Pl: *~ri* / E: ***reivi***] Reapariție.

reiz sm [At: ȘIO. II₂, 97 / V: ***raiz*** / Pl: *~i* / E: tc ***reis***, ngr ***ῥαΐξης***] (Înv) Căpitan, mai ales de corabie, la turci.

reiz-afende sm vz ***reiz-efendi***

reiz-afendi sm vz ***reiz-efendi***

reizbi vt [At: LM / Pzi: *~besc* / E: *re¹- + **izbi***] A izbi din nou.

reizbucni vi [At: BARBU, P. 260 / Pzi: *~nesc* / E: *re¹- + **izbucni***] A izbucni din nou.

reizbucnire sf [At: MDA ms / Pl: *~ri* / E. ***reizbucni***] Izbucnire din nou.

reizbucnit, ~ă a [At: REBREANU, I. 161 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***reizbucni***] Izbucnit din nou.

reiz-efende sm vz ***reiz~efendi***

reiz-efendi sm [At: (A. 1693), ap. ȘIO, II₂, 98 / V: ***raiz-afende, raiz-avende, raiz-afend, raiz-afende, ~-afende, ~de, ~-afendi*** / S și: *reis-* / Pl: ? / E: tc ***reis efendi***] (Înv) 1 Mare cancelar al Imperiului otoman. 2 Ministru de externe.

reizicol sm [At: ȘIO II₂, 97 / S și: *~isi~* / Pl: *~i* / E: ns cf *reiz*] (În baladele dobrogene) Soldat al unui reiz.

reislâc sm [At: (a. 1693), ap. SIO II₂, 98 / Pl: ? / E: tc ***reislik***] (Înv) Căpitănie a unui port.

reîmbărbăta vt [At: BĂLCESCU, M. V. 374 / Pzi: *~tez* / E: *re¹- + **îmbărbăta***] 1 A insufla din nou încredere. 2 A însufleți din nou pe cel deprimat.

reîmbărbătare sf [At: BĂLCESCU, M. V. 120 / Pl: *~tări* / E: ***reîmbărbăta***] Îmbărbătare din nou.

reîmbărbătat, ~ă a [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reîmbărbăta***] 1 Care a căpătat din nou încredere în sine. 2 Reînsuflețit după ce a fost deprimat.

reîmbla vt [At: ȘINCAI, HR. I, 296/31 / Pl: *reîmblu* / E: *re¹- + **îmbla*** după lm ***reambulare***] (Îvr) A stabili hotarul unei proprietăți, al unui teritoriu Si: *a hotărnici* (1).

reîmblare sf [At: ȘINCAI, HR. I, 296/34 / Pl: *~lări* / E: ***reîmbla***] (Îvr) Stabilire a hotarului unei proprietăți.

reîmblător sm [At: ȘINCAI, HR. I, 332/5 / Pl: *~i* / E: ***reîmbla*** + *-(ă)tor*] (Îvr) Persoană oficială care se ocupa cu delimitarea și cu restabilirea hotarului unui teritoriu sau al unei proprietăți.

reîmpăca vtr [At: I. NEGRUZZI, S. IV, 47 / Pzi: *reîmpac* / E: *re¹- + **împăca***] 1-2 A (se) împăca din nou.

reîmpăduri vt [At: DDRF / Pzi: *~resc* / E: *re¹- + **împăduri***] A replanta o pădure.

reîmpădurire sf [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: ***reîmpăduri***] Împădurire din nou.

reîmpădurit, ~ă a [At: MDA ms / Pl: *~iți, ~e* / E: ***reîmpăduri***] Care a fost împădurit din nou.

reîmpărți [At: BARCIANU / Pzi: *reîmpart* / E: *re¹- + **împărți***] 1-2 *vtr* A (se) împărți din nou. 3 *vt* A face o nouă împărțire.

reîmpărțire sf [At: CR (1848), 5²/26 / Pl: *~ri* / E: ***reîmpărți***] 1 Împărțire din nou. 2 Nouă împărțire Si: (rar) *redistribuire*.

reîmpărțit, ~ă a [At: MDA ms / Pl: *~iți, ~e* / E: ***reîmpărți***] 1 Care a fost împărțit din nou. 2 Care a fost redistribuit (1).

reîmpinge vt [At: CR (1848), 39²/72 / V: ***rem~*** / Pzi: *reîmping* / E: *re¹- + **împinge*** după fr *repousser*] (Înv) 1 (Îf *rempinge*) A împinge (din nou). 2 (Îaf) A respinge. 3 A refuza (1).

reîmplanta vt [At: FD, III, 194 / Pzi: *~tez* / E: *re¹- +* (în)***planta***] (Reg) A replanta.

reîmple v vz ***reumple***

reîmplea v vz ***reumple***

reîmpreuna vtr [At: BARCIANU / Pzi: *reîmpreun* / E: *re¹- + **împreuna***] (Rar) 1-2 A (se) aduna din nou la un loc.

reîmpreunare sf [At: BARCIANU / Pl: *~ări* / E: ***reîmpreuna***] (Rar) Adunare din nou la un loc.

reîmprieteni vtr [At: GANE, AP. CADE / Pzi: *~nesc* / E: *re¹- + **împrieteni***] 1-2 A (se) împrieteni din nou.

reîmprietenit, ~ă a [At: MDA ms / Pl: *~iți, ~e* / E: ***reîmprieteni***] Care s-a împrietenit din nou.

reîmprospăta vt [At: ȘĂINEANU / Pzi: *~tez* / E: *re¹- + **împrospăta***] 1 A face ca ceva să fie din nou proaspăt. 2 (Fig) A înnoi. 3 (Fig) A readuce în memorie.

reîmprospătare sf [At: DDRF / Pl: *~tări* / E: ***reîmprospăta***] 1 Reînnoire (2). 2 (Fig) Reamintire (1).

reîmprospătat, ~ă a [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reîmprospăta***] 1 Reînnoit (1). 2 (Fig) Reamintit (1).

reîmprumuta vt [At: DR, VII, 598 / Pzi: *reîmprumut* / E: *re¹- + **împrumuta***] 1 A reintroduce un cuvânt dintr-o limbă care la rândul ei l-a împrumutat din limba respectivă. 2 A împrumuta un cuvânt dintr-o limbă care la rândul ei l-a luat dintr-o altă limbă.

reînarma vtr [At: DL / Pzi: *~mez* / E: *re¹- + **înarma***] 1-2 A(-și) reface potențialul de război. 3-4 A(-și) înzestra armata cu mijloace noi de luptă, cu armament nou Si: (îvr) *a rearma* (1-2).

reînarmare *sf* [At: SCÂNTEIA, 1953, nr. 2393 / Pl: *~mări* / E: ***reînarma***] **1** Refacere a potențialului de război. **2** Înzestrare cu armament nou.

reînarmat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reînarma***] **1** Care și-a refăcut potențialul de război. **2** Care este înzestrat cu armament nou.

reînălța *vt* [At: ALEXANDRESCU, O. I, 357 / V: ***ren~*** / Pzi: *reînalț* / E: *re¹-* + ***înălța***] **1** A înălța din nou. **2** A reconstrui (**1**). **3** (C. i. vocea) A ridica din nou tonul. **4** (Fig) A ridica (pe cineva sau ceva) la adevărata valoare Si: *a reabilita* (**1**).

reînălțare *sf* [At: DL / Pl: *~țări* / E: ***reînălța***] **1** Înălțare din nou. **2** Reconstruire (**1**). **3** (D. voce) Ridicare din nou a tonului.

reînălțat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reînălța***] **1** Care a fost înălțat din nou. **2** Reconstruit (**1**). **3** (D. voce, glas etc.) Al cărui ton a fost ridicat din nou.

reîncadra *vt* [At: DL / Pzi: *~rez* / E: *re¹-* + ***încadra***] A încadra (pe cineva) din nou într-un post pe care l-a ocupat anterior.

reîncadrare *sf* [At: DL / Pl: *~rări* / E: ***reîncadra***] Încadrare a (cuiva) din nou într-un post pe care l-a ocupat anterior.

reîncadrat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reîncadra***] Care a fost încadrat din nou într-un post pe care l-a ocupat anterior.

reîncarna *v* vz ***reincarna***

reîncarnare *sf* vz ***reincarnare***

reîncălzi *vt* [At: BARBU, P. 148 / Pzi: *~zesc* / E: *re¹-* + ***încălzi***] A încălzi din nou.

reîncălzire *sf* [At: DL / Pl: *~ri* / E: ***reîncălzi***] Încălzire din nou.

reîncălzit, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~iți, ~e* / E: ***reîncălzi***] Încălzit din nou.

reîncărca *vt* [At: BARCIANU / Pzi: *reîncarc* / E: *re¹-* + ***încărca***] **1** A încărca din nou un vehicul, un recipient. **2** A introduce din nou un cartuș într-o armă de foc.

reîncărcare *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~cări* / E: ***reîncărca***] **1** Încărcare din nou a unui vehicul, a unui recipient. **2** Reintroducere a unui cartuș într-o armă de foc.

reîncărcat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reîncărca***] **1** (D. vehicule, recipiente etc.) Care a fost umplut din nou. **2** Care a fost încărcat din nou într-un vehicul, într-un recipient. **3** (D. arme) Umplut din nou cu cartușe.

reîncepe *vt* [At: CR (1834) / V: ***ren~*** / Pzi: *reîncep* / E: *re¹-* + ***începe***] **1** A începe din nou. **2** A lua de la capăt.

reîncepere *sf* [At: DDRF / Pl: ? / E: ***reîncepe***] **1** Începere din nou. **2** Reluare (**7**).

reînceput, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~uți, ~e* / E: ***reîncepe***] **1** Început din nou. **2** Luat de la capăt.

reînchega *vt* [At: VLAHUȚĂ, R. P. 195 / Pzi: *reîncheg* / E: *re¹-* + ***închega***] **1** A închega din nou. **2** (Fig) A reconstitui (**1**).

reînchegare *sf* [At: DEX / Pl: *~gări* / E: ***reînchega***] **1** Închegare din nou. **2** (Fig) Reconstituire (**1**).

reînchegat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reînchega***] **1** Închegat din nou. **2** (Fig) Reconstituit (**1**).

reînchide *vt* [At: BOLINTINEANU, O. 332 / V: ***ren~*** / Pzi: *reînchid* / E: *re¹-* + ***închide***] **1** A închide din nou (o ușă, o fereastră, ochii etc.). **2** (D. instituții, organizații etc.) A-și suspenda din nou activitatea.

reînchidere *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ri* / E: ***reînchide***] **1** Închidere din nou. **2** Suspendare din nou a activității.

reînchiria *vt* [At: HAMANGIU, C. C. 431 / P: *~ri-a* / Pzi: *~iez* / E: *re¹-* + ***închiria***] A închiria din nou.

reînchiriat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reînchiria***] Care a fost închiriat din nou.

reînchiriere *sf* [At: DM / P: *~ri-e~* / Pl: *~ri* / E: ***reînchiria***] Închiriere nouă.

reînchis, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~iși, ~e* / E: ***reînchide***] **1** Închis din nou. **2** (D. instituții, organizații etc.) Care și-a suspendat din nou activitatea.

reîncolți *vi* [At: DL / Pzi: 3 *~țește* / E: *re¹-* + ***încolți***] (D. plante) A încolți din nou.

reîncolțire *sf* [At: DEX² / Pl: *~ri* / E: ***reîncolți***] Încolțire din nou.

reîncolțit, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~iți, ~e* / E: ***reîncolți***] (D. plante) care a încolțit din nou.

reîncorda *vt* [At: NEGRUZZI, S. II, 285 / V: ***ren~*** / Pzi: *~dez* / E: *re¹-* + ***încorda***] (C. i. un instrument muzical) A încorda din nou.

reîncorpora *vt* [At: DM / V: ***rein~*** / Pzi: *~rez* / E: *re¹-* + ***încorpora***] (C. i. o țară, o provincie etc.) A încorpora din nou Si: (înv) *a reîntrupa* (**2**).

reîncorporare *sf* [At: DM / Pl: *~ri* / E: ***reîncorpora***] Încorporare nouă Si: (înv) *reîntrupare* (**2**).

reîncorporat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reîncorpora***] (D. o țară, o provincie, un ținut etc.) Încorporat din nou.

reîndoi *vt* [At: BARCIANU / V: ***ren~*** / Pzi: *~esc* / E: *re¹-* + ***îndoi***] (Rar) A dubla (ceva) din nou.

reîndoire *sf* [At: CR (1848), 36²/59 / V: ***ren~*** / Pl: *~ri* / E: ***reîndoi***] (Rar) Dublare din nou.

reîndrepta *vt* [At: HELIADE, O. I, 121 / Pzi: *reîndrept* / E: *re¹-* + ***îndrepta***] A corecta din nou o greșeală.

reîndreptare *sf* [At: MDA ms / Pl: *~tări* / E: ***reîndreptat***] Corectare din nou a unei greșeli.

reîndreptat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reîndreptat***] (D. greșeli) Care a fost corectat din nou.

reîndruma *vt* [At: GHEȚIE, R. M. / Pzi: *~mez* / E: *re¹-* + ***îndruma***] (Rar) A îndruma din nou.

reîndrumare *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~mări* / E: ***reîndruma***] (Rar) Îndrumare din nou.

reîndrumat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reîndruma***] (Rar) Îndrumat din nou.

reînfășura *vt* [At: DM / V: ***ren~*** / Pzi: *reînfășor, reînfășur* / E: *re¹-* + ***înfășura***] A înfășura din nou.

reînfășurare *sf* [At: DEX / Pl: *~rări* / E: ***reînfășura***] Înfășurare din nou.

reînfășurat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reînfășura***] Înfășurat din nou.

reînfățișa *vtr* [At: GANE, ap. CADE / Pzi: *~șez* / E: *re¹-* + ***înfățișa***] **1-2** A (se) înfățișa din nou.

reînființa *vt* [At: ȘĂINEANU / Pzi: *~țez* / E: *re¹-* + ***înființa***] A înființa din nou Si: *a reîntemeia, a reface* (**10**).

reînființare *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~țări* / E: ***reînființa***] Înființare din nou.

reînființat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reînființa***] Înființat din nou.

reînflori *vi* [At: MACEDONSKI, O. I, 31 / V: ***ren~*** / Pzi: *~resc* / E: *re¹-* + ***înflori***] A înflori din nou.

reînflorire *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ri* / E: ***reînflori***] Înflorire din nou.

reînflorit, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***reînflori***] Înflorit din nou.

reînfrumuseța *vtr* [At: BARCIANU / Pzi: *~țez* / E: *re¹-* + ***înfrumuseța***] **1-2** A (se) înfrumuseța din nou.

reînfrumusețare *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~țări* / E: ***reînfrumuseța***] Înfrumusețare din nou.

reînfrumusețat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reînfrumuseța***] Înfrumusețat din nou.

reînfunda *vt* [At: CĂLINESCU, E. O. II, 106 / Pzi: *reînfund* / E: *re¹-* + ***înfunda***] (Rar) A înfunda din nou.

reînmatricula *vtr* [At: DEX² / Pzi: *~lez* / E: *re¹-* + ***înmatricula***] **1-2** A (se) înmatricula din nou, după ce a suferit o exmatriculare.

reînmatriculare *sf* [At: DEX² / Pl: *~lări* / E: ***reînmatricula***] Înmatriculare din nou, după ce a suferit o exmatriculare.

reînmatriculat, ~ă *a* [At: DEX² / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reînmatricula***] Înmatriculat din nou, după ce a suferit o exmatriculare.

reînnoda [At: MARCOVICI, D. 246/1 / V: ***renn~*** / Pzi: *reînnod* / E: *re¹-* + ***înnoda***] **1-2** *vtr* A (se) înnoda din nou după ce s-a desfăcut nodul. **3** *vt* (Fig) A restabili o relație deteriorată.

reînnodare *sf* [At: DEX^2 / Pl: *~dări* / E: ***reînnoda***] **1** Înnodare din nou după ce s-a desfăcut nodul. **2** (Fig) Restabilire a unei relații deteriorate.

reînnodat, ~ă *a* [At: DEX^2 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reînnoda***] **1** Înnodat din nou după ce s-a desfăcut nodul. **2** (Fig; d. relații) Care s-a restabilit, după ce fusese deteriorată.

reînnoi [At: DDRF / V: ***renn~*** / Pzi: *~esc* / E: *re^1*- + ***înnoi***] **1** *vt* A schimba din nou Si: *a înnoi*. **2-3** *vtr* (Fig) A (se) transforma. **4-5** *vtr* (Fig) A (se) regenera (**6-7**). **6** *vt* A schimba, înlocuind un obiect cu altul de același fel. **7** *vt* (Fig) A readuce în actualitate. **8** *vt* (C. i. un act, un document etc.) A preschimba. **9** *vt* (C. i. un act, un document etc.) A prelungi valabilitatea. **10** *vt* (C. i. o acțiune) A produce din nou. **11** *vt* A restabili. **12** *vt* A relua. **13** *vt* (C. i. o suferință, o durere etc.) A face să reapară.

reînnoire *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: ***reînnoi***] **1** Schimbare. **2** (Fig) Transformare. **3** (Fig) Regenerare (**4**). **4** Readucere în actualitate. **5** (D. acte, documente etc.) Preschimbare. **6** (D. acte, documente etc.) Prelungire a valabilității. **7** Reluare. **8** (D. suferință, durere) Reapariție (**1**).

reînnoit, ~ă *a* [At: HASDEU, I. V. 150 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***reînnoi***] **1** Care a fost făcut din nou. **2** (Fig) Schimbat. **3** (Fig) Primenit.

reînnoitor, ~oare [At: BARCIANU / Pl: *~i, ~oare* / E: ***reînnoi*** + *-tor*] **1-2** *smf, a* (Persoană) care reînnoiește (**1**). **3** *a* Care schimbă.

reînsămânța *vt* [At: SCÎNTEIA, 1970, nr. 8445 / Pzi: *~țez* / E: *re^1*- + ***însămânța***] A însămânța din nou.

reînsămânțare *sf* [At: SCÎNTEIA, 1952, nr. 2386 / Pl: *~țări* / E: ***reînsămânța***] Însămânțare din nou.

reînsămânțat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reînsămânța***] Care a fost însămânțat din nou.

reînsănătoși *vr* [At: DL / Pzi: *~șesc* / E: *re^1*- + ***însănătoși***] A deveni iar sănătos.

reînsănătoșire *sf* [At: GALACTION, O. 187 / Pl: *~ri* / E: ***însănătoși***] Restabilire a sănătății.

reînsănătoșit, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~iți, ~e* / E: ***însănătoși***] Care și-a recăpătat iar sănătatea.

reînscăuna *vtr* [At: DM / Pzi: *~nez* / E: *re^1*- + ***înscăuna***] (Înv) **1-2** A (se) înscăuna din nou.

reînscăunare *sf* [At: DM / Pl: ? / E: ***reînscăuna***] (Înv) Înscăunare din nou.

reînscăunat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reînscăuna***] (Înv) Înscăunat din nou.

reînscrie *vtr* [At: DN^3 / Pzi: *~iu* / E: *re^1*- + ***înscrie***] **1-2** A (se) înscrie din nou.

reînscriere *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ri* / E: ***reînscrie***] Înscriere din nou.

reînscris, ~ă *a* [At: DN^3 / Pl: *~iși, ~e* / E: ***reînscrie***] Înscris din nou.

reînsufleți *vtr* [At: CR (1846), 196^1/15 / V: ***ren~*** / Pzi: *~țesc* / E: *re^1*- + ***însufleți***] **1-2** A (se) entuziasma (**1-2**) din nou Si: *a (se) reînviora* (**5-6**). **3-4** A prinde sau a face să prindă din nou viață Si: *a (se) reanima* (**3**).

reînsuflețire *sf* [At: POLIZU / V: ***ren~*** / Pl: *~ri* / E: ***reînsufleți***] **1** Entuziasm (**1**). **2** Revenire la viață Si: *reînviorare* (**4**).

reînsuflețit, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~iți, ~e* / E: ***reînsufleți***] **1** Entuziasmat (**1**). **2** Revenit la viață.

reînșuruba *vt* [At: DEX-S / Pzi: *~bez* / E: *re^1*- + ***înșuruba***] A strânge la loc un șurub, un ghivent slăbit, un capac etc.

reînșurubare *sf* [At: DEX^2 / Pl: *~bări* / E: ***reînșuruba***] Înșurubare la loc a unui șurub, a unui ghivent slăbit, a unui capac etc.

reînșurubat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reînșuruba***] (D. un șurub, un ghivent slăbit, capac etc.) Înșurubat la loc.

reîntări *vt* [At: BĂLCESCU, M. V. 110 / Pzi: *~resc* / E: *re^1*- + ***întări***] **1** A întări din nou. **2** A confirma (pe cineva) din nou într-o slujbă.

reîntărire *sf* [At: CR (1848), 87^2/51 / V: ***ren~*** / Pl: *~ri* / E: ***reîntări***] **1** Întărire din nou. **2** Confirmare din nou a cuiva într-o slujbă. **3** (Spc; lpl) Trupe militare trimise în ajutorul cuiva Si: *întăriri*.

reîntărit, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~iți, ~e* / E: ***reîntări***] **1** Întărit din nou. **2** Confirmat din nou într-o slujbă.

reîntâlni *vtr* [At: DL / Pzi: *~nesc* / E: *re^1*- + ***întâlni***] **1-2** A (se) întâlni din nou Si: *a (se) revedea*.

reîntâlnire *sf* [At: BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 171 / Pl: *~ri* / E: ***reîntâlni***] Întâlnire din nou.

reîntâlnit, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~iți, ~e* / E: ***reîntâlni***] Întâlnit din nou.

reîntâmpina *vt* [At: TEODOREANU, M. II, 269 / Pzi: *reîntâmpin* / E: *re^1*- + ***întâmpina***] A întâmpina pe cineva din nou.

reîntârzia *vi* [At: CR (1848), 7^3/72 / V: ***ren~*** / P: *~zi-a* / Pzi: *reîntârzii* / E: *re^1*- + ***întârzia*** cf fr *retarder*] A întârzia din nou.

reîntârziere *sf* [At: ALEXI, W. / P: *~zi-e~* / Pl: *~ri* / E: ***reîntârzia***] Întârziere din nou.

reîntegra *v* vz ***reintegra***

reîntemeia *vt* [At: BĂLCESCU, M.V. 90 / Pzi: *~iez* / E: *re^1*- + ***întemeia***] (C. i. state, instituții etc.) A întemeia din nou Si: *a reînființa*.

reîntemeiat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reîntemeia***] Întemeiat din nou.

reîntineri [At: POLIZU / Pzi: *~resc* / E: *re^1*- + ***întineri***] **1-2** *vit* A deveni sau a face să devină din nou tânăr. **3-4** *vit* A se simți sau a face să se simtă din nou tânăr. **5-6** *vit* A căpăta sau a face să capete din nou o înfățișare tinerească. **7** *vi* (Fig) A primi noi forțe.

reîntinerire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***reîntineri***] Obținere a unei înfățișări tinerești.

reîntinerit, ~ă *a* [At: DDRF / V: ***ren~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***reîntineri***] Care a întinerit din nou.

reîntineritor, ~oare *a* [At: PARHON, B. 50 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***reîntineri*** + *-tor*] (Rar) **1-3** Care reîntinerește (**2, 4, 6**) pe cineva.

reîntoarce [At: BĂLCESCU, M. V. 23 / V: ***ren~*** / Pzi: *reîntorc* / E: *re^1*- + ***întoarce*** cf fr *retourner*] **1** *vr* A se întoarce din nou la locul de plecare Si: *a reveni*. **2** *vt* (Îdt) A da înapoi (ceva) Si: *a restitui* (**1**).

reîntoarcere *sf* [At: STAMATI, D. / V: ***ren~*** / Pl: *~ri* / E: ***reîntoarce***] **1** Revenire la locul de plecare. **2** (Îdt) Restituire.

reîntocmi [At: CĂLINESCU, E. O. I, 20 / Pzi: *~mesc* / E: *re^1*- + ***întocmi***] **1** A alcătui din nou. **2** A organiza din nou. **3** *vr* (Rar) A se strânge din nou laolaltă.

reîntocmire *sf* [At: MDA ms / Pl: *~ri* / E: ***reîntocmi***] Întocmire din nou.

reîntocmit, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~iți, ~e* / E: ***reîntocmi***] Întocmit din nou.

reîntorna *v* vz ***reînturna***

reîntra *v* vz ***reintra***

reîntrăma *v* vz ***reîntrema***

reîntrămare *sf* vz ***reîntremare***

reîntrămat, ~ă *a* vz ***reîntremat***

reîntregi *vt* [At: BARCIANU / Pzi: *~egesc* / E: *re^1*- + ***întregi***] **1** A întregi din nou. **2** A reconstitui (**1**).

reîntregime *sf* [At: HELIADE, O. I, 214 / V: ***ren~*** / E: *re^1*- + ***întregime***] (Nob) Reîntregire.

reîntregire *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~ri* / E: ***reîntregi***] Întregire din nou Si: (nob) *reîntregime*.

reîntregit, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~iți, ~e* / E: ***reîntregi***] Întregit din nou

reîntrema *vr* [At: DL / V: (reg) ***~răma*** / Pzi: *~mez* / E: *re^1*- + ***întrema***] A se întrema din nou, recăpătându-și din nou sănătatea sau puterile.

reîntremare *sf* [At: BARCIANU / V: (reg) ***~răm~*** / Pl: ? / E: ***reîntrema***] Însănătoșire.

reîntremat, ~ă *a* [At: CARAGIALE, O. I, 279 / V: ***ren~***, (reg) ***~răm~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reîntrema***] Care și-a căpătat din nou sănătatea sau puterile.

reîntroduce *v* vz ***reintroduce***

reîntroducere *sf* vz ***reintroducere***

reîntrona *vt* [At: V. ROM. ian. 1960, 158 / Pzi: *~nez* / E: *re^1*- + ***întrona***] A întrona din nou Si: *a reinstaura, a repune, a restabili, a restaura* (**2**).

reîntronare *sf* [At: MDA ms / Pl: *~nări* / E: ***reîntrona***] Întronare din nou.

reîntronat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reîntrona***] Întronat din nou.

reîntrupa *vt* [At: GALACTION, O. A. I, 144 / Pzi: *~pez* / E: *re*[1]- + ***întrupa***] **1** A întruchipa din nou. **2** (Înv) A uni din nou într-un singur tot. **3** (Înv) A întrupa din nou. **4** (Înv) A reîncorpora.

reîntrupare *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~pări* / E: ***reîntrupa***] **1** Reunire într-un singur tot. **2** Reîncorporare.

reîntrupat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reîntrupa***] **1** Reunit într-un singur tot. **2** Reîncorporat.

reînturna [At: CR (1848), 16³/60 / V: ***~tor~, ren~*** / Pzi: *reîntorn* / E: *re*[1]- + ***înturna*** cf fr *retourner*] **1** *vr* A se înapoia. **2** *vt* (Rar) A restitui (1).

reînturnare *sf* [At: MACEDONSKI, O. I, 259 / V: ***ren~*** / Pl: *~nări* / E: ***reînturna***] **1** Revenire. **2** (Înv) Reinstaurare.

reînverzi *vi* [At: PANN, P. V. 126/1 / S și: (înv) *~înv~* / Pzi: *~zesc* / E: *re*[1]- + ***înverzi***] (D. copaci, frunze etc.) A înverzi din nou.

reînverzire *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ri* / E: ***reînverzi***] Înverzire din nou.

reînverzit, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***reînverzi***] **1** (D. copaci, frunze etc.) Înverzit din nou. **2** (D. locuri, câmpuri etc.) Acoperit din nou cu verdeață.

reînvia [At: POLIZU / V: ***ren~*** / P: *~vi-a* / Pzi: *reînvii, ~iez* / E: *re*[1]- + ***învia***] **1** *vi* A reveni la viață după ce a fost mort Si: *a învia*. **2** *vi* (D. vegetație) A renaște după amorțirea din timpul iernii, începând să se dezvolte, să înverzească. **3** *vi* (Fig) A căpăta din nou putere Si: *a renaște*. **4** *vt* A readuce la viață (după ce a fost părăsit, uitat) Si: *a reactualiza* (1). **5** *vt* A face să fie din nou folosit. **6** *vt* (Fig) A se trezi în amintirea sau în conștiința cuiva. **7** *vt* A evoca (2).

reînviat, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / P: *~vi-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reînvia***] (Rar) **1** Care a revenit la viață după ce a fost mort. **2** (Fig) Readus la viață (după ce a fost părăsit, uitat) Si: *reactualizat* (1). **3** Reînviorat (1).

reînviere *sf* [At: POLIZU / V: ***ren~*** / P: *~vi-e~* / Pl: *~ri* / E: ***reînvia***] **1** Revenire la viață, după moarte. **2** (Fig) Revigorare.

reînvietor, ~oare *a* [At: VLAHUȚĂ, R. P. 24 / P: *~vi-e~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***reînvia*** + *-tor*] **1** (Rar) Care reînvie (3). **2** Care reînsuflețește.

reînvinge *vt* [At: BĂLCESCU, M.V. 619 / Pzi: *reînving* / E: *re*[1]- + ***învinge***] A învinge din nou (într-un război).

reînviora *vtr* [At: RALEA, S. T. II, 276 / P: *~vi-o~* / Pzi: *~rez* / E: *re*[1]- + ***înviora***] **1-2** A (se) face din nou vioi. **3-4** A (se) trezi din nou din amorțeală. **5-6** (Fig) A (se) reînsufleți (**1-2**).

reînviorare *sf* [At: MDA ms / Pl: *~rări* / E: ***reînviora***] **1** Înviorare nouă. **2** Dezmorțire (2). **3-4** Reînsuflețire (**1-2**).

reînviorat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reînviora***] **1** Înviorat din nou. **2** Dezmorțit² (3). **3-4** Reînsuflețit (**1-2**).

rejansă *sf* [At: L. ROM. 1959, nr. 6, 86 / V: ***~nț*** *sn*, ***~nță*** / Pl: *~se* / E: fr ***régence***] Panglică neextensibilă de bumbac, utilizată ca furnitură în confecții.

rejanț *sn* vz ***rejansă***

rejanță *sf* vz ***rejansă***

rejet *sn* [At: DN² / Pl: *~uri* / E: fr ***rejet***] **1** (Liv) Respingere. **2** (Glg) Denivelare produsă de o falie.

rejudeca *vt* [At: DN³ / Pzi: *rejudec* / E: *re*[1]- + ***judeca***] **1** (Jur) A judeca din nou un proces. **2** A chibzui încă o dată pentru a aprofunda, a elimina erorile etc.

rejudecare *sf* [At: DN³ / Pl: *~cări* / E: ***rejudeca***] **1** (Jur) Judecare din nou a unui proces. **2** Chibzuire încă o dată pentru a aprofunda, a elimina erorile etc.

rejudecat, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rejudeca***] **1** (Jur; d. procese) Judecat din nou. **2** Care a fost gândit încă o dată pentru a fi aprofundat, corectat etc.

rel *sn* vz ***ler***

relaior, ~oare *smf* [At: DEX² / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***relayeur***] Fiecare dintre participanții la o probă de ștafetă.

relansa [At: ALEXI, W. / Pzi: *~sez* / E: fr ***relancer***] **1** *vt* (Rar) A stârni vânatul Si: *a hăitui*¹ (2). **2** *vi* (La jocul cărți) A mări miza. **3** *vt* A arunca înapoi mingea (la jocul de tenis). **4** *vt* (C. i. activități economice, campanii publicitare etc.) A lansa din nou.

relansare *sf* [At: DEX / Pl: *~sări* / E: ***relansa***] **1** (La jocul de cărți) Mărire a mizei. **2** Aruncare înapoi a mingii la jocul de tenis. **3** Lansare din nou.

relascop *sn* [At: DEX / Pl: *~oape* / E: nct] (Sil) Aparat folosit pentru determinarea înălțimii arborilor, a suprafeței de bază a arborilor la hectar, precum și a unor elemente topografice dintr-un arboret.

relaș *sn* [At: ALEXI, W. / S și: *relache* / Pl: *~uri* / E: fr ***relâche***] **1** Suspendare temporară a reprezentațiilor unui teatru, ale unei opere etc. **2** Zi sau interval de timp în care nu se dau repezentații. **3** (Fam) Zi sau interval de repaus.

relata *vt* [At: I. IONESCU, M. 17 / Pzi: *~tez* / E: fr ***relater***] A povesti ceva amănunțit.

relatare *sf* [At: ALECSANDRI, S. 29 / Pl: *~tări* / E: ***relata***] Povestire detaliată.

relatat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***relata***] Povestit în mod amănunțit.

relativ, ~ă [At: POENARU, G. 67/18 / V: (înv) ***ral~*** / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***relativus, -a, -um***, fr ***relatif***, it ***relativo***, ger ***relativ***] **1** *a* (Udp „la") Care se referă la ceva sau la cineva. **2** *a* Care are legătură cu ceva sau cu cineva. **3** *a* (Îs) *Cuvânt* (sau *pronume, adverb, adjectiv*) ~ Cuvânt (sau pronume, respectiv adverb, adjectiv) care face legătura între propoziții subordonate și cuvintele determinate din propozițiile regente. **4** *a* (Îs) *Propoziție ~ă* Propoziție subordonată introdusă printr-un pronume sau adverb relativ. **5** *a* (Îas) Propoziție atributivă. **6** *a* (Îoc *timp absolut*; îs) *Timp* ~ Timp care exprimă o acțiune relatată la alt moment decât cel al vorbirii. **7** *a* (Îlpp) **~ la** În legătură cu... **8** *a* (Îal) Referitor la. **9** *a* (Îal) Față de... **10** *a* (Îal) În raport cu... **11** *a* (Îoc *absolut*) Care depinde de anumite condiții. **12** *a* (Îoc *absolut*) Care depinde de punctul de vedere al cuiva. **13** *a* (Îs) *Cronologie ~ă* Cronologie care stabilește că un eveniment sau un fenomen a avut loc înaintea altuia sau după altul, fără să poată preciza cu exactitate data. **14** *a* (D. mărimi fizice) Care are valoare dependentă de un anumit sistem de referință. **15** *a* (Îs) *Mișcare ~ă* Deplasare a unui corp față de un sistem de referință mobil. **16** *a* Care se definește sau se calculează prin raportarea la o altă mărime sau la anumite condiții concrete. **17** *a* Determinat cu aproximație. **18** *a* Care depinde de un termen în absența căruia ar fi fără sens. **19** *a* Care nu există decât în relație cu altceva. **20** *av* În oarecare măsură. **21** *av* Mai mult sau mai puțin. **22** *av* Aproximativ (3).

relativism *sn* [At: DL / Pl: ? / E: fr ***relativisme***] **1** (Flz) Doctrină care postulează relativitatea cunoștințelor omenești, în sensul că nimic nu este absolut adevărat decât prin raportare la individ. **2** Relativitate (1).

relativist, ~ă [At: DL / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***relativiste***] **1** *a* Care se referă la relativism (1). **2** *a* Care ține de relativism (1). **3** *smf* Adept al relativismului (1) **4** *a* (Fiz) Referitor la teoria relativității și la efectele prevăzute de această teorie.

relativitate *sf* [At: ȘĂINEANU / Pl: ? / E: fr ***relativité***] **1** Însușirea de a fi relativ (11). **2** (Fiz) Proprietate a mărimilor fizice de a depinde de condițiile concrete în care se efectuează măsurarea lor sau de sistemul de referință la care sunt raportate. **3** (Îs) *Teoria ~tății* Teorie a interdependenței dintre spațiu, timp și materia în mișcare, cuprinzând legi valabile atât pentru viteze mici de deplasare ale corpurilor, cât și pentru viteze foarte mari, comparabile cu viteza luminii.

relativiza [At: BUL. FIL. II, 225 / Pzi: *~zez* / E: ***relativ***] (Rar) **1** *vt* A face ca ceva să devină relativ (**11**). **2** *vr* A căpăta un caracter relativ (**11**).

relativizare *sf* [At: BLAGA, G. 37 / Pl: ? / E: ***relativiza***] (Rar) **1** Procesul prin care ceva devine relativ (**11**). **2** Procesul prin care se imprimă un caracter relativ (**11**).

relație *sf* [At: MAIOR, I. B. 338/4 / V: ***~iune***, (înv) ***~lăciune*** / Pl: *~ii* / E: lat ***relatio, -onis***, fr ***relation***, ger ***Relation***] **1** Relatare. **2** Dare de seamă. **3** (Mpl) Informație. **4** (Îlv) **A da ~ii** A informa. **5** (Mpl; de obicei urmat de determinări care indică felul, natura, caracterul) Legătură între două sau mai multe persoane, popoare, state, clase etc. **6** (Îs) *~ii de producție*

Legături care se stabilesc între oameni în procesul de producție a bunurilor materiale. **7** (Îs) *~ii diplomatice* Relații politice cu caracter de continuitate între state, stabilite prin agențiile diplomatice ale acestora. **8** (Mpl) Legături pe care le are cineva cu oamenii influenți, în măsură să dea un sprijin, un ajutor etc. **9** Legătură de dragoste. **10** Legătură sexuală. **11** Conexiune între obiecte, procese, fenomene sau între însușirile acestora. **12** (Grm) Conexiune interdependentă a două sau mai multe elemente lingvistice. **13** (Îs) *Complement circumstanțial de ~* Complement circumstanțial care arată obiectul la care se referă o acțiune sau o calitate, limitând de obicei la o parte a lui acțiunea sau calitatea. **14** (Îs) *Propoziție circumstanțială de ~* Propoziție circumstanțială care corespunde ca funcție complementului circumstanțial de relație. **15** (Îs) *Timp de ~* Timp relativ.

relaționa *vt* [At: DEX-S / Pzi: *~nez* / E: ***relație***] A pune în relație (**11**) două sau mai multe fenomene, evenimente etc.

relațional, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: ***relaționa***] **1** Referitor la relații (**11**). **2** De relație (**11**).

relaționat, ~ă *a* [At: DEX² / Pl: *~ați, ~e* / E: ***relaționa***] (Rar) Care a fost pus în relație (**11**) cu ceva.

relaționism *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: eg ***relationism***, ger ***Relationismus***] (Flz) Concepție potrivit căreia realitatea ar fi un sistem de relații logice.

relațiune *sf* vz ***relație***

relaxant, ~ă *sn, a* [At: DEX / Pl: *~nți, ~e* / E: ***relaxa*** + *-ant*] **1-2** (Substanță, medicament, factor etc.) care relaxează (**3**).

relaxa [At: BARCIANU / Pzi: *~xez* / E: fr ***relaxer***] **1** *vt* A pune un sistem fizic scos din starea de echilibru termodinamic, electric etc. în stare de libertate, acesta revenind lent la vechea stare sau la o nouă stare de echilibru. **2** *vr* (D. tensiunile mecanice dintr-un corp) A scădea fără ca să varieze deformația corpului. **3-4** *vtr* (Fig) A (se) liniști (după un efort susținut). **5-6** *vtr* (Fig) A deveni sau a face să devină mai puțin încordat.

relaxare *sf* [At: MAIORESCU, D. I, 71 / Pl: *~xări* / E: ***relaxa***] **1** Proces prin care un sistem fizic scos dintr-o stare de echilibru termodinamic, electric etc. revine liber și relativ lent la vechea stare sau la o nouă stare de echilibru Si: (rar) *relaxație*. **2** Scădere a tensiunilor interne dintr-un corp, deformația lui rămânând constantă. **3** (Fig) Liniștire a nervilor sau a unei stări de spirit Si: *destindere* (**4**). **4** (Fig) Scădere din intensitate a tensiunii dramatice.

relaxat, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***relaxa***] **1** (D. corpurile elastice, în special d. mușchii corpului) Destins (**3**). **2** (Fig) Liniștit după un efort fizic.

relaxație *sf* [At: BARCIANU / V: (înv) *~iune* / Pl: *~ii* / E: fr ***relaxion***] (Rar) Relaxare (**1**).

relaxațiune *sf* vz ***relaxație***

relaxă *sf* [At: DEX-S / Pl: *~xe* / E: dc] Tip de saltea confecționată din burete de material plastic.

relăciune *sf* vz ***relație***

relea *av* [At: PAȘCA, GL. / E: ***rău***] **1** (Reg; îlav) **De-a-(n) ~** Pe gratis. **2** (Reg; îal) În zadar.

relectură *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ri* / E: *re¹-* + ***lectură***] (Rar) Recitire (**1**).

relega¹ *vt* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 148 / Pzi: *releg* / E: fr ***reléguer***, lat ***relegare***] **1** (Liv) A izgoni. **2** (Liv) A exila (**1**). **3** (Rar) A plasa.

relega² *vt* [At: BARIȚIU, P. A. III, 76 / Pzi: *releg* / E: lat ***relegare***] (Înv) A relua (**5**).

relegare *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~gări* / E: ***relega¹***] (Liv) **1** Izgonire. **2** Surghiunire.

relegație *sf* [At: CĂLINESCU, E. O. 68 / V: *~iune* / Pl: *~ii* / E: fr ***relégation***, lat ***relegatio, -onis***] (Liv) **1-2** Relegare (**1-2**).

relegațiune *sf* vz ***relegație***

relege *sf* vz ***religie***

releu *sn* [At: MAIORESCU, D. I, 472 / Pl: *~ri* / E: fr ***relais***] **1** Înlocuire a cailor (în cursul unui drum), a câinilor (în timpul vânătorii) sau a ștafetelor (în timpul unei curse). **2** Locul unde se face releul (**1**). **3** Animal sau ștafetă de schimb pentru releu (**1**). **4** Dispozitiv sau aparat folosit la instalațiile automate care realizează anumite comenzi atunci când variază o mărime caracteristică. **5** Instalație intermediară a unui lanț de transmisiune, prin care parametrii mesajului, atenuați sau deformați pe parcursul lanțului, se readuc la valoarea inițială. **6** (Îs) *~ de scară* Automat de scară.

releva [At: MAIORESCU, D. I, 23 / V: ***~lieva*** / Pzi: *relev* / E: fr ***relever***, ***relieva*** cf *reliefa*] **1** *vt* A scoate în evidență. **2** *vt* (Rar) A băga de seamă. **3-4** *vtr* A (se) dovedi drept... **5** *vt* A pune în discuție. **6** *vi* (Rar) A depinde de ceva. **7** *vi* (Rar) A proveni din...

relevabil, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~i, ~e* / E: ***releva*** + *-bil*] Care merită să fie relevat (**1**).

relevant, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***relevant***] **1** Care care scoate în evidență. **2** Care remarcă ceva. **3** (Lin) Distinctiv (**2**).

relevanță *sf* [At: COD. PEN. R. P. R. 177 / Pl: *~țe* / E: ***releva***] (Rar) **1** Însemnătate. **2** Semnificație.

relevare *sf* [At: RUSSO, S. 187 / Pl: *~vări* / E: ***releva***] Punere în evidență Si: (rar) *relevație*.

relevație *sf* [At: DN² / Pl: ? / E: ger ***Relevation***] (Rar) Relevare.

releveu *sn* [At: MON. IST. II, 69 / Pl: *~ee, ~ri* / E: fr ***relevé***] **1** Figură care redă, la o scară indicată, dispoziția de plan, o secțiune sau un detaliu dintr-o construcție arhitecturală sau dintr-un ansamblu urbanistic. **2** Operație de măsurare și de desenare la scară a elementelor unei construcții, ale unui ansamblu de construcții etc. **3** Schiță în care sunt reprezentate la scară elementele unei construcții, ale unui ansamblu de construcții etc.

relevment *sn* [At: L. ROM. 1966, nr. 3, 301 / Pl: *~e* / E: fr ***relevment***] **1** Unghi format de o direcție de referință și direcția unui punct oarecare, reprezentat printr-un astru ori printr-un obiect terestru sau de pe mare. **2** Unghi format de o direcție de referință cu direcția unei raze vizuale sau cu direcția aparentă a unui emițător electromagnetic.

relichie *sf* vz ***relicvă***

relict, ~ă [At: MG I, 143 / Pl: *~e* / E: lat ***relictus, -a, -um***] **1** *a* Care s-a păstrat din trecut. **2** *sf, a* (Șîs *specie ~ă*) (Specie actuală de plante sau de animale) care a supraviețuit dispariției unei faune sau flore, cunoscută într-o formă identică sau abia schimbată din timpuri geologice trecute. **3** *snf* Vestigiu.

relicvariu *sn* [At: DER / Pl: *~ii* / E: fr ***reliquaire***] Cutie având forme variate, executată din materiale prețioase și folosită pentru păstrarea rămășițelor din trupul unui sfânt sau a unor obiecte ale acestuia.

relicvat *sn* [At: ȘĂINEANU / S și: *~iquat* / Pl: *~e* / E: fr ***reliquat***] Rest de datorie după reglarea unui cont.

relicvă *sf* [At: (a. 1829), URICARIUL, XIV, 296 / V: ***~ichie, ~vie*** (Pl: *~vii*) / Pl: *~ve* / E: lat ***reliquiae***, lm ***reliquia***, fr ***reliques***] **1** (Mpl) Moaște. **2** Obiect rămas din trecut și păstrat (cu venerație) ca amintire.

relicvie *sf* vz ***relicvă***

relief *sn* [At: AR (1829), 144²/24 / V: (înv) *~ev* / P: *~li-ef* / Pl: *~uri* / E: fr ***relief***, it ***relievo***] **1** Sculptură în care formele se desprind ușor de pe un fond plan cu care fac corp comun. **2** Proeminență (pe o suprafață). **3-4** (Îljv) **În ~** Ieșit în afară dintr-un plan. **5-6** (Îal) (Care este) cu trei dimensiuni. **7-8** (Îe) **A ieși** (sau **a scoate, a pune, a reieși¹**) **în ~** A (se) remarca (**1-2**). **9** Contur (**1**). **10** (Fig) Strălucire. **11** (Fig) Plasticitate. **12** Conformație a suprafeței terestre constituită din totalitatea neregularităților de forme pozitive sau negative considerate față de un plan general sau local. **13** Modelaj al volumelor obținute prin valorație în pictură și grafică.

reliefa *vt* [At: PETICĂ, O. 279 / P: *~li-e~* / Pzi: *~fez* / E: ***relief***] **1** A lucra în relief (**1**) un ornament sculptural, o gravură etc. **2** A scoate în evidență.

reliefant, ~ă *a* [At: TEODOREANU, M. II, 361 / P: *~li-e~* / Pl: *~nți, ~e* / E: ***reliefa***] (Rar) Pregnant.

reliefare *sf* [At: IBRĂILEANU, S. L. 36 / P: *~li-e~* / Pl: *~fări* / E: ***reliefa***] Scoatere în evidență.

reliefat, ~ă *a* [At: SAHIA, N. 30 / P: *~li-e~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reliefa***] **1** Ieșit în relief (**1**) Si: *proeminent*. **2** (Fig) Scos în evidență Si: *remarcat*.

reliev *sn* vz ***relief***

relieva v vz *releva*
relighie sf vz *religie*
relighion sn vz *religie*
relighios, ~oasă a vz *religios*
relighiozitate sf vz *religiozitate*
religie sf [At: ÎNCEPUTURI, 22 / V: (înv) *~lege, ~ighie, ~ighion* (Pl: *relighioane*) sn, *~iune* (Pl: *~iuni*) / Pl: *~ii* / E: lat ***religio, -onis***, ger ***Religion***, fr ***religion***] **1** Sistem de credințe și practici privind sentimentul divinității care îi unește, în aceeași comunitate spirituală și morală, pe toți cei care aderă la acest sistem. **2** Totalitate a instituțiilor și organizațiilor corespunzătoare religiei (**1**). **3** Disciplină care se predă în școli, având ca scop instruirea și educarea elevilor în spiritul religiei (**1**) date. **4** (Fig) Cult[1] (**5**). **5** (Fig) Lucru sacru.
religionar, ~ă a [At: BARIȚIU, P. A. I, 347 / P: *~gi-os* / V: *~iu* (Pl: rar. *~ie* af) / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***religionarius, -a, -um***, fr ***religionnaire***] (Înv) **1-3** Religios (**1-3**).
religionariu, ~ie a vz *religionar*
religios, ~oasă a [At: PETROVICI, P. 207 / P: *~gi-o~* / V: (înv) *~ighi~* / Pl: *~oși, ~oase* / E: lat ***religiosus, -a, -um***, fr ***religieux***, ger ***religios***] **1** Care ține de religie (**1**) Si: (rar) *religionar* (**1**). **2** Care se referă la religie (**1**) Si: (rar) *religionar* (**2**). **3** Privitor la religie (**1**) Si: (rar) *religionar* (**3**). **4** (Îs) *Slujba ~oasă* Ritual care se oficiază în biserică pentru preamărirea lui Dumnezeu. **5** Evlavios (**2**). **6** *smf* (Rar) Călugăr (**1**).
religiositate sf vz *religiozitate*
religiozitate sf [At: (a. 1851) URICARIUL, V, 147/17 / P: *~gi-o~* / V: (înv) *~ighi~, ~osi~* / S și: *~osi~* / E: fr ***religiosité***, ger ***Religiosität***] **1** Sentiment religios profund Si: *evlavie* (**1**), *pietate*. **2** (Fig) Atenție mare. **3** (Fig) Rigurozitate (**1**).
religiune sf vz *religie*
relocație sf vz *relocațiune*
relocațiune sf [At: HAMANGIU, C. C. 368 / V: *~ie* / Pl: *~ni* / E: fr ***relocation***] (Jur; iuz) Reînchiriere.
relon sn [At: SCÎNTEIA, 1960, nr. 4849 / E: după *nailon*, cu inițiala de la România] Fibră sintetică folosită la fabricarea țesăturilor, a tricotajelor etc.
relonist, ~ă smf [At: SCÎNTEIA, 1960, nr. 4991 / Pl: *~iști, ~e* / E: ***relon*** + *-ist*] Persoană care lucrează la fabrica de relon.
relua vt [At: PLEȘOIANU, T. III, 30 / Pzi: *reiau* / E: *re[1]-* + ***lua*** cf fr *reprendre*] **1** A lua din nou un obiect în mână. **2** A lua înapoi. **3** A reocupa un loc în spațiu. **4** A obține. **5** A începe din nou. **6** A continua după o întrerupere. **7** A prelua.
reluare sf [At: ALEXI, W. / Pl: *~uări* / E: ***relua***] **1** Apucare din nou a unui obiect după ce a fost abandonat. **2** Reintrare în posesie Si: *redobândire*. **3** Reocupare a unui loc în spațiu. **4** Reîncepere (**1**). **5** (Îc) **~ în primire** (a unui lucru) Primire din nou a unui lucru cu asumarea răspunderii pentru buna păstrare. **6** Continuare (după o întrerupere). **7** Preluare. **8** Reprezentare a unei piese de teatru care nu s-a mai jucat de multă vreme.
reluat, ~ă a [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***relua***] **1** (D. obiecte) Apucat din nou după ce a fost abandonat. **2** Redobândit. **3** Continuat după o întrerupere. **4** (D. o piesă de teatru) Reprezentată din nou după o perioadă în care nu s-a mai jucat.
reluctanță sf [At: DN[2] / Pl: *~țe* / E: fr ***réluctance***] **1** (Fiz) Mărime egală cu raportul dintre tensiunea magnetică de-a lungul unui circuit și fluxul magnetic care străbate circuitul. **2** (Îs) *~ specifică* Reluctivitate.
reluctivitate sf [At: DN[3] / Pl: *~tăți* / E: fr ***réluctivité***, eg ***reluctivity***] (Fiz) Reluctanță (**1**) a unei substanțe omogene și izotrope.
relupta vr [At: MUREȘANU, P. 117/16 / Pzi: *relupt* / E: *re[1]-* + ***lupta***] A se lupta din răsputeri.
reluță sf vz *raieluță*
rem sm [At: DN[3] / Pl: *~i* / E: eg, fr ***rem***] (Fiz) Unitate de măsură a dozelor de radiație raportate la efectul biologic, egală cu doza primită de un anumit țesut iradiat astfel încât doza absorbită să fie de un rad.
remaia vt [At: CV, 1949, nr. 4, 51 / Pzi: *~iez* / E: fr ***remmailler***] (C. i. ciorapi sau orice alt tricot) A repara, ridicând cu un instrument special firele deșirate și prinzând ochiurile scăpate.
remaiaj sn [At: L. ROM. 1959, nr. 5, 22 / Pl: *~e* / E: fr ***remmaillage***] Remaiere.
remaiat[1] sn [At: DEX / Pl: ? / E: ***remaia***] Remaiere.
remaiat[2], ~ă a [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***remaia***] (D. ciorapi, tricoturi etc.) Reparat prin remaiere.
remaiere sf [At: DL / Pl: *~ieri* / E: ***remaia***] Operație prin care un ciorap sau un tricot este reparat cu un instrument special, ridicând și prinzând ochiurile scăpate și firele deșirate.
remaieză sf [At: DL / Pl: *~ze* / E: fr ***remailleuse***] Femeie care se ocupă cu remaierea ciorapilor.
remake sn [At: DN[3] / P: *rimeic* / Pl: *~uri* / E: eg ***remake***] (Cig) Ecranizare nouă a unui film turnat mai demult.
remanent, ~ă a [At: CIȘMAN, FIZ. I, 239 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***rémanent***] (Fiz) Care persistă.
remanență sf [At: CIȘMAN, FIZ. I, 273 / Pl: ? / E: fr ***remanence***] **1** Stare (a unui corp) care persistă (după o comprimare). **2** (Îs) *~ magnetică* Stare de polarizare magnetică păstrată de un corp după anularea câmpului de magnetizare exterior. **3** (Îs) *~ electrică* Stare de polarizare electrică păstrată de un corp după anularea câmpului electric polarizator extern.
remania vt [At: MAIORESCU, D. I, 193 / P: *~ni-a* / Pzi: *~iez* / E: fr ***remanier***] **1** A face modificări în cuprinsul unei lucrări, în organizarea unei instituții, în compoziția unui guvern etc. **2** A transforma parțial o mașină, o instalație sau o construcție, după o deteriorare, cu scopul readucerii în starea de funcționare sau pentru a-i îmbunătăți caracteristicile funcționale. **3** A înlătura defectele unor materiale sau ale unor produse care nu corespund prescripțiilor tehnice impuse.
remaniabil, ~ă a [At: SCÎNTEIA, 1960, nr. 4850 / P: *~ni-a~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***remaniable***] **1-3** Care poate fi remaniat (**1-3**).
remaniare sf vz *remaniere*
remaniat, ~ă a [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***remania***] **1** (D. instituții, guverne, organizații etc.) Modificat. **2** (D. mașini, instalații, construcții etc.) Transformat parțial, după o deteriorare, cu scopul readucerii în starea de funcționare sau pentru a-i îmbunătăți caracteristicile funcționale. **3** (D. materiale, produse etc.) Ale cărui defecte au fost înlăturate.
remaniere sf [At: MAIORESCU, D. I, 95 / Pl: *~ri* / V: (înv) *~iare* / P: *~ni-e~* / E: ***remania***] **1** Schimbare. **2** (Îs) *~ ministerială* (sau *a guvernului*) Schimbare în compunerea unui guvern, intervenită în urma demisiei unui membru al guvernului sau a trecerii acestuia la conducerea unui alt minister. **3** (Rar) Înlocuire.
remarca [At: CR (1848), 20[2]/72 / Pzi: *remarc*, (îvr) *~chez* / E: fr ***remarquer***] **1** vt A băga de seamă Si: *a observa*. **2** vr A se face observat.
remarcabil, ~ă a [At: CR (1846), 113[1]/31 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***remarquable***] Vrednic de luat în seamă.
remarcare sf [At: ALEXI, W. / Pl: *~cări* / E: ***remarca***] **1** Observare **2** Punere în evidență.
remarcat, ~ă a [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***remarca***] Care a ieșit în evidență Si: *reliefat* (**2**).
remarcă sf [At: HELIADE, D. J. 22/23 / Pl: *~rce, ~mărci* / E: fr ***remarque***] Observație.
remas[1] sn vz *rămas[1]*
remas[2], ~ă sn vz *rămas[2]*
rematicale sfp vz *revmaticale*
rematism sn vz *reumatism*
rematismă sf vz *reumatism*
remărita vr [At: KLOPȘTOCK, F. 169 / Pzi: *remărit* / E: *re[1]-* + ***mărita***] (Udp „cu") A se mărita din nou.
remăsura vt [At: GHEȚIE, R. M. / Pzi: *remăsor, remăsur* / E: *re[1]-* + ***măsura***] A măsura din nou.
remășiță sf vz *rămășiță[1]*
remâitor, ~oare a vz *rămâitor*

remândă *sf* vz ***remont²***
remânea *v* vz ***rămâne***
rembrandtian, ~ă *a* [At: VIANU, A. P. 157 / P: *~ti-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: ***Rembrandt*** + *-ian*] **1** Care aparține lui Rembrandt. **2** Privitor la Rembrandt. **3** În genul picturii lui Rembrandt.
rembursa *v* vz ***rambursa***
remed *sn* vz ***remediu***
remedia [At: ROMÂNUL (1857), nr. 29, 4²/48 / V: (înv) ***~dui*** (Pzi: *~duiesc*) / Pzi: *~iez* / E: fr ***remédier***] **1-2** *vtr* A (se) tămădui. **3** *vt* (C. i. o situație, o stare etc.) A îndrepta.
remediabil, ~ă *a* [At: CADE / P: *~di-a~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***remédiable***] **1** (Rar) Care se poate vindeca. **2** Care poate fi remediat (**2**). **3** Căruia i s-a găsit un remediu (**1**).
remediare *sf* vz ***remediere***
remediat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***remedia***] **1** Vindecat. **2** Îndreptat.
remediere *sf* [At: I. IONESCU, M. 6 / P: *~di-e~* / V: (înv) ***~diare, ~duire*** / E: ***remedia***] Îndreptare.
remediu *sn* [At: ÎNVĂȚĂTURĂ, 113/13 / V: (înv) ***remed, ~zie*** *sf* / Pl: *~ii* / E: lat ***remedium***, fr ***remède***] **1** Leac. **2** Mijloc de îndreptare sau de îmbunătățire a unei situații, a unei stări etc. Si: *soluție*.
remedui *v* vz ***remedia***
remeduire *sf* vz ***remediere***
rememora *vt* [At: RUSSO, S. 13 / V: (nob) ***~ri*** (Pzi: *~resc*) / Pzi: *~rez* / E: fr ***remémorer***] (De obicei construit cu pronumele în dativ) A-și aduce din nou în memorie Si: *a reaminti* (**3**).
rememorare *sf* [At: IBRĂILEANU, S. L. 32 / Pl: *~rări* / E: ***rememora***] Reamintire (**2**).
rememorat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rememora***] Readus în memorie.
rememorativ, ~ă *a* [At: DN² / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***remémoratif***] **1-2** Comemorativ (**1-2**).
rememorator, ~oare *a* [At: IBRĂILEANU, S. L. 32 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***rememora*** + *-tor*] **1** (Rar) Care ține de rememorare. **2** (Rar) Cu privire la rememorare.
rememori *v* vz ***rememora***
remeneacă *sf* [At: ALR II, 5087/76 / V: ***rămeneac*** / Pl: *~neci* / E: nct] (Ban) Bulfeu.
rementariu *sm* vz ***reimenter***
remeș *sn* [At: ALR II, 6782/260 / V: ***rim~*** / Pl: *~e* / E: nct] (Reg) Fiecare dintre șanțurile făcute pe suprafața pietrei de la moară.
remet *sn* vz ***freamăt***
remetie *sf* [At: IORGA, S. D. XII / Pl: *~ii* / E: mg ***remete*** „pustnic"] (Rar) Schit.
remezie *sf* vz ***remediu***
remf *sn* [At: GHEȚIE, R. M. / V: ***rămf, râmf, rimpf*** / E: săs ***rämp, remp***] (Bot; șîs *buruiană de ~*) Curcubețică (**1**) (*Aristolochia elematilis*).
remige *sf* [At: ENC. VET. 771 / Pl: *~* / E: fr ***rémige***] Fiecare dintre penele mari ale aripilor unei păsări, care servesc la baterea aerului în timpul zborului.
remilitariza *vt* [At: DL / Pzi: *~zez* / E: *re¹-* + ***militariza*** cf fr *remilitariser*] A reface industria de război și a reorganiza forțele armate aflate în stare de dezarmare într-un stat, într-o regiune sau într-o zonă.
remilitarizare *sf* [At: DL / Pl: *~zări* / E: ***remilitariza***] Refacere a industriei de război și reorganizarea forțelor armate aflate în stare de dezarmare într-un stat, într-o regiune sau într-o zonă.
remineraliza *vtr* [At: DN³ / Pzi: *~zez* / E: fr ***reminéraliser***] (Med; Blg) **1-2** A redobândi minerale până la compoziția normală.
remineralizare *sf* [At: DN³ / Pl: *~zări* / E: ***remineraliza***] **1** Redobândire de minerale până la compoziția normală Si: *remineralizație*. **2** (Spc) Recalcificare.
remineralizație *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***reminéralisation***] Remineralizare (**1**).
reminescenta *vt* [At: ARGHEZI, în ALAS 18, XI, 1934, 1/7 / E: ***reminiscență***] (Creație personală) A-și reaminti (**1**).
reminiscență *sf* [At: BARIȚIU, P. A. III, 112 / Pl: *~țe* / E: fr ***réminiscence***, lat ***reminiscentia, -ae***] **1** Amintire vagă și incompletă a unor fapte aproape dispărute din memorie. **2** Rămășiță¹ (**1**). **3** Influență ulterioară.
remisibil, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***rémissible***] (Rar) Care poate fi iertat Si: *scuzabil*.
remisie *sf* vz ***remisiune***
remisiune *sf* [At: ȘĂINEANU / V: ***~isie*** / Pl: *~ni* / E: lat ***remissio, -onis***, fr ***rémission***] **1** (Rar; în biserica catolică) Iertare a păcatelor. **2** (Jur; înv) Anulare a unei datorii, a unei obligații Si: *dispensa* (**2**). **3** (Med) Diminuare sau dispariție temporară a manifestărilor unei boli. **4** Predare (a unui obiect).
remite [At: BARIȚIU, P. A. I, 448 / Pzi: *remit* / E: lat ***remittere*** cf fr *remettre*] **1** *vt* (Înv) A preda (un obiect). **2** *vt* (D. un creditor) A renunța, total sau parțial, la o sumă de bani datorată de un debitor. **3** *vt* (Rar) A amâna. **4** *vr* (Rar) A-și veni în fire Si: *a se reculege* (**2**), *a se regăsi* (**5**).
remitent¹ *sm* [At: I. PANȚU, PR. 50 / Pl: *~nți* / E: ger ***Remittent***] **1** Posesorul unei polițe. **2** Girant.
remitent², ~ă *a* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***rémittent***] **1** (D. manifestările unei boli) Care scade din intensitate. **2** (D. manifestările unei boli) Care dispare temporar.
remitere *sf* [At: HAMAGIU, C. C. 272 / Pl: *~ri* / E: ***remite***] **1** Predare (a unui obiect). **2** Renunțare, totală sau parțială, la o sumă de bani datorată de un debitor.
remiza *vt* [At: DL / Pzi: *~zez* / E: ***remiză***] A termina o partidă de șah la egalitate.
remizare *sf* [At: DL / Pl: *~zări* / E: ***remiza***] Terminare a unei partide de șah la egalitate.
remiză *sf* [At: STAMATI, D. / V: ***~zie, rimizie*** / S și: *~isă* / Pl: *~ze* / E: fr ***remise***] **1** Situație în care doi șahiști angajați într-o partidă consimt asupra unui rezultat de egalitate. **2** (Pgn) Rezultat de egalitate. **3** Plată făcută (unui lucrător comercial) sub forma unei cote procentuale față de deverul realizat. **4** (Ccr) Sumă astfel acordată ca plată Si: *comision* (**6**). **5** Construcție pentru adăpostirea vehiculelor rutiere, a mașinilor agricole, a uneltelor etc. Vz *garaj, șopron*. **6** Pădure sau tufărie care servește ca loc de adăpost pentru vânat.
remizer *sm* vz ***remizier***
remizie *sf* vz ***remiză***
remizier *sm* [At: ȘĂINEANU, D.U. / V: ***~zer*** / Pl: *~i* / E: fr ***remisier***] (Înv) Lucrător comercial plătit prin remiză (**3**).
remn *sn* vz ***regn***
remnic *sn* vz ***râmnic***
remobila *vt* [At: ALEXI, W. / Pzi: *~lez* / E: *re-* + ***mobila***] A mobila din nou.
remonstra *vit* [At: BARIȚIU, P. A. III, 108 / V: ***~mus~*** / Pzi: *~rez* / E: ger ***remonstrieren*** cf și *mustra*] (Înv) **1-2** A exprima o opinie contrară. **3-4** A ridica o obiecție Si: *a protesta*.
remonstranță *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~țe* / E: ger ***Remonstrenz***] (Înv) **1-2** Remonstrare (**1-2**).
remonstrare *sf* [At: XENOPOL, I. B. IV, 219 / V: ***~mus~*** / Pl: *~rări* / E: ***remonstra***] **1** Obiecție. **2** Imputare.
remonstrație *sf* [At: ALEXI, W. / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: ger ***Remonstration***, lat ***remonstratio, -onis***] (Înv) **1** Obiecție. **2** Imputare.
remonstrațiune *sf* vz ***remonstrație***
remont¹ *sm* vz ***remontă***
remont², ~ă *smf* [At: ALEXI, W. / V: (reg) ***rămândă, remândă, rimoantă, rim~, rimonzi*** *smp*, ***romândă*** *sf* / P: *~nți, ~e* / E: ***remontă***] **1** Cal achiziționat pentru nevoile armatei. **2** (Pex) Cal tânăr de rasă, încă neobișnuit la ham sau la călărie.
remonta *vt* [At: URICARIUL, XIV, 243 / Pzi: *~tez* / E: fr ***remonter***] **1** A procura cai necesari armatei. **2** (C. i. o instalație, o fabrică etc.) A

monta din nou. **3** (Fig) A restabili. **4** A readuce în poziția inițială. **5** A ridica din nou.

remontant, ~ă *a* [At: COMȘA, N. Z. 31 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***remontant***] (D. plante) Care înflorește de mai multe ori în perioada de vegetație.

remontare *sf* [At: SCÎNTEIA, 1960, nr. 4863 / Pl: *~tări* / E: ***remonta***] **1** Montare din nou. **2** Readucere în poziția inițială. **3** Ridicare din nou.

remontă *sf* [At: BULETIN, G. (1840), 109[1]/5 / V: (înv) ***remont*** *sm* / Pl: *~te* / E: rs ***ремонт***, fr ***remonte***, ger ***Remonte***] **1** Procurare de cai pentru nevoile armatei sau armăsari pentru crescătoriile de cai. **2** Serviciu militar însărcinat cu remonta (1). **3** Totalitatea cailor procurați. **4** Crescătorie de cai.

remontoar *sm* [At: ALEXI, W. / V: ***~tuar*** / Pl: *~e* / E: fr ***remontoir***] **1** Mecanism cu ajutorul căruia se întoarce un ceasornic, fără a recurge la o cheie sau fără a-l deschide. **2** (Rar; pex) Ceasornic (1).

remontor *sm* [At: MO (1861), 20 / Pl: *~i* / E: rs ***ремонтёр***] (Iuz) Militar însărcinat cu procurarea cailor pentru nevoile armatei.

remontuar *sm* vz ***remontoar***

remoră *sf* [At: DRĂGHICEANU, C. 117 / Pl: ? / E: fr ***rémora***, lat ***remora***] Specie de pește caracterizată prin prezența unui disc adeziv la partea superioară a capului cu care se fixează de corpuri plutitoare (vase) sau de pești mari, pentru a se putea deplasa (*Eccheneis remora*).

remorca *vt* [At: GHICA, S. 413 / Pzi: *~rchez, remorc* / E: fr ***remorquer***] **1** (Subiectul este un vehicul) A trage după sine (legat cu un cablu) un vapor, un vagon, un camion etc. care nu se poate deplasa cu mijloace proprii Si: *a trage la edec* (4). **2** (Fig) A lua, a duce cu sine. **3** (Fig) A atașa unui grup. **4** (Fig) A ajuta pe cineva să scape de dificultăți.

remorcaj *sn* [At: ALEXI, W. / Pl: *~e* / E: fr ***remorquage***] Remorcare (1).

remorcare *sf* [At: DDRF / Pl: *~cări* / E: ***remorca***] **1** Tragere după sine a unui vapor, vagon, camion etc. care nu se poate deplasa cu mijloace proprii Si: *remorcaj*, (rar) *remorcație*. **2** Luare, ducere cu sine. **3** (Fig) Atașare a cuiva la un grup. **4** Ajutare a cuiva să scape de dificultăți.

remorcație *sf* [At: DOC. EC. 805 / Pl: *~ii* / E: ***remorca*** + *-ație*] (Rar) Remorcare (1).

remorcă *sf* [At: ODOBESCU, S. III, 430 / Pl: *~rci* / E: fr ***remorque***] **1** Vehicul fără autopropulsie, tras de un vehicul motor și destinat transportului de persoane sau de mărfuri. **2** (Îlav) **La ~** Fiind remorcat sau remorcând un alt vehicul. **3** (Îe) **(A fi** sau **a sta, a (se) pune** etc.) **la ~ca** (cuiva sau a ceva) (A fi sau a deveni) dominat, dependent de cineva sau de ceva.

remorcher *sn* [At: DOC. EC. 803 / V: (înv) ***~chior, ~cor*** / Pl: *~e* / E: fr ***remorqueur***] **1** Navă cu motor de mare putere, destinată să remorcheze ambarcațiile fără propulsie proprie (sau navele mari în interiorul porturilor). **2** Vas care remorchează.

remorchior *sn* vz ***remorcher***

remorcor *sn* vz ***remorcher***

remoție *sf* [At: ALEXI, W. / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: lat ***remotio, -onis***, ger ***Remotion***] (Trs; înv) Transportare în altă parte Si: *îndepărtare*.

remoțiune *sf* vz ***remoție***

remova *vt* [At: GHEȚIE, R. M. / Pzi: *~vez* / E: lat ***removere***] (Trs; înv) A mișca din loc Si: *a îndepărta*.

removare *sf* [At: MDA ms / Pl: *~vări* / E: ***remova***] Mișcare din loc Si: *deplasare* (1), *îndepărtare*.

rempart *s* [At: ALEXI, W. / Pl: ? / E: fr ***rempart***] (Frr) Zid de cetate Si: *parapet*.

rempărțire *sf* vz ***reîmpărțire***

rempinge *v* vz ***reîmpinge***

remplasa *v* vz ***ramplasa***

remstec *sn* vz ***ramstec***

remuladă *sf* [At: DN[3] / Pl: *~de* / E: fr ***rémoulade***] Sos picant preparat din untdelemn, zeamă de lămâie, muștar și verdețuri.

remunera *vt* [At: ȚICHINDEAL, F. 252/6 / V: (înv) ***~ri*** / Pzi: *~rez*, (înv) *remuner* / E: fr ***remunerer***, lat ***remunerare*** cf ger *remunerieren*] A retribui.

remunerare *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~rări* / E: ***remunera***] Retribuire.

remunerariu *sn* [At: SBIEREA, F. S. 298 / Pl: *~ii* / E: ***remunera***] (Rar) Retribuție.

remunerativ, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: eg ***remunerative***] **1** Care servește pentru remunerare. **2** Profitabil.

remunerator, ~oare *a* vz ***remuneratoriu***

remuneratoriu, ~ie [At: I. IONESCU, P. 74 / V: ***~tor*** (Pl: *~ori, ~oare*, înv *~oarie*), (înv) ***~rător*** / Pl: *~ii* / E: fr ***rémunerateur***, lat ***remunerator***] **1** *a* Care remunerează. **2** *a* Care aduce câștig, folos. **3** *smf* Persoană care remunerează.

remunerație *sf* [At: ȚICHINDEAL, F. 153/7 / V: ***~iune***, (îvr) ***~rățiune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***rémuneration***, lat ***remuneratio, -onis***] Retribuție (1).

remunerațiune *sf* vz ***remunerație***

remunerător, ~oare *a* vz ***remuneratoriu***

remunerățiune *sf* vz ***remunerație***

remuneri *v* vz ***remunera***

remustra *v* vz ***remonstra***

remustrare *sf* vz ***remonstrare***

remușca *vt* [At: HELIADE, O. I, 316 / Pzi: *remușc* / E: drr ***remușcare***] (Rar) A cauza remușcări.

remușcare *sf* [At: HELIADE, D. J. 122/7 / Pl: *~cări* / E: ***re[1]-*** + ***mușcare*** cf fr *remords*, it *rimodere*] **1** (Adesea în construcție cu verbul „a avea") Mustrare de cuget. **2** (Adesea în construcție cu verbul „a avea") Părere de rău a cuiva pentru o faptă rea pe care a comis-o Si: *regret, căință*.

remușcător, ~oare *a* [At: GALACTION, O. 58 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***remușca*** + *-tor*] (Rar) Care provoacă mustrări de cuget, remușcări.

remuu *sn* [At: DN[3] / P: *~mu-u* / Pl: *~ri* / E: fr ***remous***] **1** Variație treptată a înălțimii apei unui râu sau a unui canal produsă în zonele în care mișcarea uniformă a curenților lui este împiedicată. **2** Vârtejuri de apă și valuri mici care se formează în imediata apropiere a pupei la o navă propulsată prin elice. **3** (Îs) *~ri de aer* Zone instabile unde se întâlnesc curenți de aer ascendenți și descendenți.

ren[1] *sm* [At: ISIS (1856), 35[1]/35 / Pl: *~i* / E: fr ***renne***] Mamifer rumegător asemănător cu cerbul, cu coarne ramificate (atât la mascul, cât și la femelă), care trăiește în tundrele din nordul Europei, Asiei și Americii de Nord, și care, domesticit, servește ca animal de tracțiune (*Rangifer tarandus*).

ren[2] *sn* vz ***ler***

renal, ~ă *a* [At: KRETZULESCU, A. 331/4 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***rénal***] **1** Care ține de rinichi. **2** Privitor la rinichi. **3** Specific rinichilor.

renan, ~ă *a* [At: ȘĂINEANU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***rhenan***] **1-2** Care aparține fluviului Rin sau regiunilor străbătute de acest fluviu. **3-4** Specific Rinului sau regiunii Rinului. **5-6** Privitor la Rin sau la regiunea Rinului.

renascentin, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1966, nr. 1052, 10/4 / Pl: *~i, ~e* / E: ***Renaștere*** cf it *rinascita*] **1-3** (Rar) Renascentist **(1-3)**.

renascentist, ~ă *a* [At: DN[2] / V: ***rin~*** / E: ***Renaștere*** cf it *rinascita*, sp *renascentista*] **1** Care aparține Renașterii Si: (rar) *renascentin* **(1)**. **2** Referitor la Renaștere Si: (rar) *renascentin* **(2)**. **3** Specific Renașterii Si: (rar) *renascentin* **(3)**.

renaște [At: CR (1829), 254[2]/4 / Pzi: *renasc* / E: ***re[1]-*** + ***naște*** cf fr *renaître*] **1-2** *vit* (D. ființe) A se naște din nou. **3** *vt* A da din nou viață cuiva. **4-5** *vit* (Fig) A-și recâștiga forțele morale, vitalitatea Si: *a (se) redresa, a (se) reface* **(8-9)**. **6** *vi* (Fig) A-și înnoi concepțiile. **7** *vi* A crește din nou Si: *a se regenera*. **8** *vi* (Fig) A se trezi din nou la viață Si: *a-și reveni* **(5)**. **9** *vi* (Fig) A se produce din nou Si: *a reapărea*. **10** *vt* A crea din nou Si: *a regenera*. **11** *vi* (Fig) A-și recâștiga puterea economică sau politică, dobândind o nouă dezvoltare. **12** *vi* (Fig) A se forma din nou Si: *a se reface* **(10)**, *a reconstitui* **(1)**.

renaștere *sf* [At: CR (1829), 261[1]/9 / Pl: *~ri* / E: ***renaște***] **1** Naștere din nou a unei ființe. **2** (Fig) Recâștigare a forțelor morale, a vitalității Si: *redresare, refacere* **(4)**. **3** (Fig) Înnoire a concepțiilor. **4** (Fig) Trezire din

nou la viață Si: *revenire* (6). 5 (Fig) Recâștigare a puterii (economice sau politice). 6 Dobândire a unei dezvoltări noi. 7 Formare din nou Si: *refacere* (2).

renălța *v* vz ***reînălța***

renăscător, ~oare *a* [At: EMINESCU, O. I, 184 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***renaște*** + *-ător*] 1 Care renaște. 2 Care face să renască. 3 (Fig) Care își redobândește (sau face să-și redobândească) forțele morale, vitalitatea. 4 (Fig) Care (se) redresează, care (se) reface. 5 Care (își) înnoiește concepțiile. 6 (Fig) Care se recreează.

renăscând, ~ă *a* [At: CR (1846), 56[1]/22 / Pl: *~nzi, ~e* / E: ***renaște***] 1 Care se naște din nou Si: *renăscut* (1). 2 Care apare, care se formează din nou Cf *renăscut* (7).

renăscut, ~ă *a* [At: MACEDONSKI, O. I, 62 / Pl: *~uți, ~e* / E: ***renaște***] 1 (D. ființe) Care s-a născut din nou. 2 (Fig) Care și-a redobândit forțele morale, vitalitatea. 3 (Fig) Care s-a redresat, s-a refăcut. 4 (Fig) Care și-a înnoit concepțiile. 5 Care a crescut din nou Si: *regenerat* (4). 6 (Fig) Care s-a trezit din nou la viață, care și-a revenit. 7 (Fig) Care s-a produs din nou, care a reapărut. 8 (Fig) Care și-a recâștigat puterea economică sau politică, dobândind o nouă dezvoltare. 9 Care s-a format din nou, care s-a refăcut.

rencepe *v* vz ***reîncepe***

rencheza *v* vz ***râncheza***

renchezătură *sf* vz ***rânchezătură***

renchezi *v* vz ***râncheza***

renchi *sn* vz ***renghi***

renchide *v* vz ***reînchide***

renclodă *sf* vz ***renglotă***

rencorda *v* vz ***reîncorda***

rendea *sf* vz ***rindea***

rendeș, ~ă *a* [At: CHEST. V/68 supl. / Pl: *~i, ~e* / E: mg ***rendes***] 1 (Mar; Trs; d. cornute) Care are coarne lungi și drepte. 2 (Mar; Trs; d. cornute) Care are coarnele cu vârful îndreptat înainte.

rendiment *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: ? / E: it ***rendimento***] (Iti) 1 Cantitate produsă Si: *rod*. 2 Randament în muncă.

rendire *sf* vz ***rindire***

rendită *sf* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 290 / Pl: *~te* / E: it ***rendita***] (Înv) 1-2 Rentă (1-2).

rendoi *v* vz ***reîndoi***

rendoire *sf* vz ***reîndoire***

rendzină *sf* [At: CANTUNIARI, L. M. 131 / Pl: *~ne* / E: fr ***rendzine***] Grupă de soluri formate pe un substrat calcaros într-un climat umed sau semiuscat.

rene *sf* vz ***renie***

renega *vt* [At: KOGĂLNICEANU, S. A. 98 / Pzi: *reneg* / E: drr ***renegat*** cf lat *renegare*] 1 A nu recunoaște pe cineva sau ceva ca fiind al său Si: *a nega, a tăgădui, a abjura, a repudia* (1). 2 A se lepăda de cineva sau de ceva Si: *a nega, a tăgădui, a retracta* (3), *a abjura, a repudia* (2).

renegare *sf* [At: DDRF / Pl: *~gări* / E: ***renega***] Tăgăduire.

renegat, ~ă *smf, a* [At: CR (1848), 17[2]/31 / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***renégat***] 1-2 *smf, a* (Persoană) care s-a înstrăinat, s-a depărtat de patria, de credința sa Si: *apostat* (1-2). 3-4 (Persoană) care a renunțat la părerile sau la convingerile sale anterioare Si: *apostat* (3).

renet [At: DER / V: *~ă sf*, (reg) ***ranete, rănete, răneturi*** *snp* / Pl: *~e* / E: fr ***reinette*** cf ger *Renette*, rs, ucr *ранет*] 1 *sn* (Șîf *renetă*; îs) ~ *ananas* Varietate de mere de mărime mijlocie, conice, de culoare galben-limonie, portocalie pe partea expusă la soare. 2 *sn* (Șîf *renetă*; îs) ~ *ananas* Mărul care produce merele renet (1) ananas. 3 *a* (Îs) *Mere ~e* Numele mai multor varietăți de mere cu gust plăcut și cu mare rezistență la atacul ciupercilor.

renetă[1] *sf* [At: DN[3] / Pl: *~te* / E: fr ***reinette***] Instrument recurbat folosit pentru curățarea copitelor la cai.

renetă[2] *sf* vz ***renet***

renfășura *v* vz ***reînfășura***

renflori *v* vz ***reînflori***

renghe *s* [At: VICIU, GL. / Pl: ? / E: ns cf *rangă*] (Reg) Bucată de lemn care se introduce prin verigile capetelor unui lanț rupt pentru a le fixa.

renghi *sn* [At: (a. 1777) FURNICĂ, I. C. 51 / V: ***~nchi*** / Pl: *~uri* / E: tc ***reng, renk***] 1 (Îvr) Culoare (2). 2 Păcăleală. 3 (Îe) **A (-i) juca** (cuiva) **(un)** ~ (sau **~ul, ~uri**) sau (rar) **a-i trage** (cuiva) **~ul** A face cuiva o farsă Si: *a păcăli*.

renglot *sm* [At: DLR / Pl: *~oți* / E: drr ***renglotă***] Pom din familia rozaceelor, care produce renglote Si: *corcoduș* (1), *goldan* (1), (reg) *crihin* (*Prunus insititia*).

renglotă *sf* [At: GRECESCU, FL. 195 / V: ***~clodă, rin~*** (Pl: *ringloate*), (reg) ***~te*** *sfp*, ***ringlouri*** *snp*, ***ringotă*** (Pl: *ringoate*), ***ligroate*** *sfp* / Pl: *~te* / E: ger ***Ringlotte***, fr ***reine-Claude***, cf mg *ringló*] Varietate de prune mari, sferice, galbene-verzui sau roșcate Si: (reg) *crihină*.

reni *s* vz ***renie***

renichi *sm* vz ***rinichi***

renie *sf* [At: SLAVICI, V. P. 124 / V: (reg) ***reni*** *s*, ***rene*** / Pl: *~ii* / E: ucr dal ***рінь***] 1 Porțiune joasă și convexă din meandrul unui râu, acoperită cu nisip și prundiș, care reprezintă zona de acumulare a aluviunilor Si: *plajă, reniș*. 2 Margine puțin adâncă a mării Si: *plajă*.

reniform, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***réniforme***] Care are formă de rinichi.

renină *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ne* / E: fr ***rénine***] Enzimă cu efect hipertensiv, secretată de rinichi.

reniș *sn* [At: ANTIPA, P. 193 / V: ***rân~*** / Pl: *~uri* / E: ***renie*** + *-iș*] 1 (Reg) Loc acoperit cu aluviuni pe malul unui râu (pe care cresc lăstari de salcie) Si: *renie* (1). 2 Banc de nisip sau de pietriș pe fundul unei ape Si: *renie* (1).

renit, ~ă *a* vz ***rănit[2]***

renitent, ~ă *a* [At: BARIȚIU, P. A. I, 381 / Pl: *~nți, ~e* / E: lat ***renitens, -entis***, ger ***renitent***] 1 (Înv) Care rezistă Si: *îndărătnic, recalcitrant*. 2 (Înv) Care se opune Si: *îndărătnic, recalcitrant*.

renitență *sf* [At: BARIȚIU, P. A. I, 659 / Pl: *~țe* / E: lat ***renitentia***, ger ***Renitenz***] Rezistență.

reniu[1] *sn* [At: ARISTIA, PLUT. 81/3 / Pl: ? / E: fr ***regne***, it ***regno***] 1 (Îvr) Stăpânire. 2 Regat (1).

reniu[2] *sn* [At: MACAROVICI, CH. 407 / Pl:? / E: fr ***rhénium***] Metal rar, descoperit în minereurile de platină.

renivela *vt* [At: DN[3] / Pzi: *~lez* / E: *re[1]-* + ***nivela*** cf fr *reniveler*] A nivela din nou.

renivelare *sf* [At: DN[3] / Pl: *~lări* / E: ***renivela***] Nivelare din nou.

rennoda *v* vz ***reînnoda***

rennoi *v* vz ***reînnoi***

rennoit, ~ă *a* vz ***reînnoit***

reno *sn* [At: DN[3] / S și: *rheno* / Pl: ? / E: lat ***rheno***] (Ant) Manta (germanică) făcută dintr-o piele de oaie.

renoaică *sf* [At: PERPESSICIUS, M. III, 155 / Pl: *~ice* / E: ***ren*** + *-oaică*] (Rar) Femela renului.

renoloare *sf* [At: PANȚU, PL. / V: ***ran~, răn~*** / Pl: ? / E: ns cf lat *vulneraria* și rom *rană*] (Bot) Vătămătoare (*Anthylli vulneraria*).

renons *sn* vz ***renonsă***

renonsa *v* vz ***renunța***

renonsă *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***renons*** *sn* / Pl: *~se* / E: fr ***renonce***] (Frî; la jocul de cărți) Refuz de a da o carte de culoare cerută de partener.

renova *vt* [At: ȘĂINEANU / Pzi: *~vez* / E: fr ***rénover***] (C. i. o casă, un mobilier etc.) A înnoi.

renovare *sf* [At: IBRĂILEANU, SP. CR. 99 / Pl: *~vări* / E: ***renova***] 1 Înnoire. 2 (Fig) Schimbare (1).

renovat, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***renova***] Refăcut.

renovator, ~oare *smf, a* [At: POVĂȚ. (1844), 336/7 / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***rénovateur***] 1-2 (Persoană) care aduce prefaceri, care militează pentru reînnoiri, pentru progres Si: *înnoitor*.

renovație *sf* [At: ALEXI, W. / V: *~iune* / Pl: *~ii* / E: fr ***rénovation***] **1** Înnoire. **2** (Fig) Schimbare (**1**).

renovațiune *sf* vz ***renovație***

rensufleți *v* vz ***reînsufleți***

rensuflețire *sf* vz ***reînsuflețire***

renta [At: ȘĂINEANU / Pzi: 3 *~tează* / E: fr ***renter***] **1-2** *vit* A produce câștig (mare). **3** *vr* (Fam) A merita osteneala. **4** *vr* (Fam) A fi util.

rentabil, ~ă *a* [At: BARCIANU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***rentable***] Care rentează, care aduce câștig Si: *avantajos* (**1**), *productiv*.

rentabilitate *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~tăți* / E: fr ***rentabilité***] Însușirea de a fi rentabil, de a aduce venit Si: *avantaj* (**1**), *beneficiu* (**1**).

rentabiliza *vt* [At: DN³ / Pzi: *~zez* / E: fr ***rentabiliser***] A face să fie rentabil.

rentabilizare *sf* [At: REV. VÎN. 1960, nr. 10, 23 / Pl: *~zări* / E: ***rentabil***] (Rar) Atribuire a însușirii de a deveni rentabil.

rentă *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~te* / E: fr ***rente***] **1** Venit regulat pe care îl obține un proprietar de pe urma unui capital plasat, a unui teren (prin redarea contra plată a dreptului de folosință a acestuia) etc. Si: (înv) *rendită* (**1**). **2** Dobândă produsă de o obligațiune și plătită de stat Si: (înv) *rendită* (**2**). **3** (În feudalism) Plată (în muncă, produse sau bani) la care era obligat iobagul față de stăpânul său.

rentărire *sf* vz ***reîntărire***

rentârzia *v* vz ***reîntârzia***

rentier, ~ă *smf* [At: DDRF / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***rentier***] Persoană care trăiește din rentă.

rentinerit, ~ă *a* vz ***reîntinerit***

rentoarce *v* vz ***reîntoarce***

rentoarcere *sf* vz ***reîntoarcere***

rentregime *sf* vz ***reîntregime***

rentremat, ~ă *a* vz ***reîntremat***

renturna *v* vz ***reînturna***

renturnare *sf* vz ***reînturnare***

renuchi *sm* vz ***rărunchi***[1]

renumăra *vt* [At: BARCIANU / Pzi: *renumăr* / E: *re*[1]*-* + ***număra***] A număra din nou.

renume *sn* [At: HELIADE, D. J. 67/5 / E: *re*[1]*-* + ***nume*** cf fr *renom*] **1-2** Faimă (**3-4**). **3** (Îla) **Cu ~** Renumit.

renumi [At: BĂLCESCU, M. V. 15 / Pzi: *~mesc* / E: *re-* + ***numi*** după fr *renommer*] **1** *vr* (Înv) A deveni renumit, celebru. **2** *vtf* A face (pe cineva) să devină renumit.

renumit, ~ă *a* [At: CR (1848), 30³/63 / Pl: *~iți, ~e* / E: *re*[1]*-* + ***nume*** cf fr *renommé*)] Al cărui nume este (foarte) cunoscut: Si: *celebru, faimos* (**2**), *ilustru, reputat, revestit, strălucit, vestit*.

renunchi *sm* vz ***rărunchi***[1]

renunchioară *sf* vz ***rărunchioară***

renunța *vit* [At: HELIADE, D. J. 68/7 / V: (înv) *~ția, ~nonsa* / Pzi: *renunț* / E: fr ***renoncer***, lat ***renuntiare***] **1-2** (De obicei urmat de determinări) A se lăsa de ceva, a înceta de a mai face ceva Si: *a abandona*. **3-4** (De obicei urmat de determinări) A părăsi de bunăvoie (ceva sau pe cineva) Si: *a abandona* (**1**).

renunțare *sf* [At: CANELLA V. 1 / V: (înv) *~țiare* / Pl: *~țări* / E: ***renunța***] **1** Încetarea de a mai face ceva Si: *abandon* (**1**), *abandonare* (**1**). **2** Părăsire de bunăvoie (a cuiva sau a ceva) Si: *abandon* (**3**), *abandonare* (**3**), (iuz) *repășire* (**2**).

renunția *v* vz ***renunța***

renunțiare *sf* vz ***renunțare***

renură *sf* [At: NOM. MIN. I, 90 / Pl: *~ri* / E: fr ***rainure***] Canal sau grup de canale executate pe suprafețele exterioare sau interioare ale unor piese și ale unor organe de mașini, având un anumit rol funcțional sau de ansamblu Si: *canelură* (**3**).

renvia *v* vz ***reînvia***

renviere *sf* vz ***reînviere***

reo- [At: DN³ / P: *re-o* / E: fr ***rhéo***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Curent electric. **2** Curent de apă. **3** Scurgere.

reoaldă *sf* vz ***leordă***

reobază *sf* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr ***rhéobase***] (Fiz) Intensitate minimă a unui curent galvanic.

reobișnui *vr* [At: REBREANU, R. I, 17 / Pzi: *~esc* / E: *re*[1]*-* + ***obișnui***] (Rar) A se obișnui din nou Si: *a se redeprinde*.

reocupa *vt* [At: ȘĂINEANU / Pzi: *reocup* / E: fr ***réocuper***] A ocupa din nou Si: *a recuceri*.

reocupare *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~pări* / E: ***reocupa***] Ocupare din nou Si: *recucerire*, (îvr) *reocupație*.

reocupație *sf* [At: ALEXI, W. / V: *~iune* / Pl: *~ii* / E: fr ***réoccupation***] (Îvr) Reocupare.

reocupațiune *sf* vz ***reocupație***

reofil, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: ger ***rheophil***] (D. viețuitoare) Care preferă apele curgătoare.

reofor *sm* [At: DN³ / Pl: *~i* / E: fr ***rhéophore***] Fir al unei pile electrice.

reoglinda *v* vz ***reoglindi***

reoglindi *vt* [At: F (1872), 326 / V: *~da* / Pzi: *~desc* / E: *re*[1]*-* + ***oglindi***] (C. i. stări, fenomene, acțiuni) A reflecta (**1**) (din nou).

reoglindire *sf* [At: MDA ms / Pl: *~ri* / E: ***reoglindi***] Reflectare (**1**) (din nou).

reoglindit, ~ă a [At: MDA ms / Pl: *~iți, ~e* / E: ***reoglindi***] Reflectat (**1**) (din nou).

reograf *sn* [At: DN³ / Pl: *~e* / E: fr ***rhéographe***] (Fiz) Aparat pentru înregistrarea unei curbe de curent sau de tensiune.

reografie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***rhéographie***] (Med) Explorare a modului în care se face circulația sângelui în anumite organe sau regiuni ale corpului pe baza variațiilor electrice ale acestora.

reogramă *sf* [At: DN³ / Pl: *~me* / E: fr ***rhéogramme***] Curbă reprezentând variațiile electrice ale anumitor organe.

reologic, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***reologie***] Care ține de reologie.

reologie *sf* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr ***rhéologie***] Ramură a mecanicii care studiază deformarea și curgerea unor materiale sub acțiunea forțelor aplicate asupra lor.

reometrie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***rhéométrie***] Tehnică a măsurării mărimilor care caracterizează un material cu proprietăți reologice.

reometru *sn* [At: DN³ / Pl: *~re* / E: fr ***rhéomètre***] Instrument pentru măsurarea proprietăților reologice ale materialelor.

reomorfism *sn* [At: DN³ / Pl: *~e* / E: fr ***rhéomorphisme***] Proces prin care o rocă sau un sediment se transformă într-o masă fluidă.

reomorfoză *sf* [At: DN³ / Pl: *~ze* / E: ns cf ger *Rheomorphose*] (Blg) Transformare a diferitelor forme de animale (de exemplu, oxiuri) datorită apei curgătoare.

reoni *vt* [At: N. TEST. 1648 / V: (reg) ***răo~*** / Pzi: *~nesc* / E: ns cf *reoniu*] (Îrg) A face cuiva rău Si: *a vătăma*.

reoniu, ~oană *smf, a* [At: PSALT. 119/15 / Pl: *reoni, ~oane* / E: ***rău*** + *-oniu*] **1-2** (Îvr) (Persoană) care face rău.

reorchestra *vt* [At: DN³ / P: *re-or~* / Pzi: *~rez* / E: *re*[1]*-* + ***orchestra***] A face o altă orchestrație.

reordonanța *vt* [At: DN³ / Pzi: *~țez* / E: *re*[1]*-* + ***ordonanța*** cf fr *réordonnancer*] A ordonanța din nou.

reordonanțare *sf* [At: DN³ / Pl: *~țări* / E: ***reordonanța***] Ordonanțare nouă.

reorganiza *vt* [At: BĂLCESCU, M.V. 604 / S și: *~isa* / Pzi: *~zez* / E: fr ***réorganiser***] **1** A întocmi, a orândui din nou. **2** A organiza pe baze noi Si: *a reprofila* (**1**), *a restructura*.

reorganizare *sf* [At: CALENDAR (1850), 74/17 / S și: *~isare* / Pl: *~zări* / E: ***reorganiza***] **1** Organizare nouă. **2** Organizare pe baze noi Si: *reprofilare* (**1**).

reorganizat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reorganiza***] Care a fost organizat pe baze noi.

reorganizator, ~oare *smf* [At: IORGA, L. II, 43 / S și: *~isator* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***reorganiza*** + *-tor*] **1-2** Persoană care reorganizează (**1-2**).

reorganizație *sf* [At: AR (1835), 30[1]/23 / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***réorganisation***] (Înv) Reprofilare.

reorganizațiune *sf* vz ***reorganizație***

reorienta *vtr* [At: DN[3] / Pzi: *~tez* / E: *re[1]-* + ***orienta*** cf fr *réorienter*] **1-2** A (se) orienta către o nouă direcție.

reorientare *sf* [At: DN[3] / Pl: *~tări* / E: ***reorienta***] Orientare către o nouă direcție.

reortodoxizare *sf* [At: BLAGA, G. 103 / Pl: ? / E: ***ortodox***] (Rar) Revenire, reîntoarcere la ortodoxie.

reoscop *sn* [At: DN[3] / Pl: *~oa-pe* / E: ger ***Rheoskop***] Instrument cu care se constată prezența unui curent electric.

reoscopic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***rhéoscopique***] Referitor la reoscop.

reostat *sn* [At: ȘĂINEANU / Pl: *~e* / E: fr ***rhéostat***] Aparat alcătuit dintr-un rezistor având o rezistență electrică reglabilă și care servește la reglarea intensității curentului electric din circuite.

reostatic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***rhéostatique***] Referitor la reostat.

reostricțiune *sf* [At: DN[3] / P: *~ți-u~* / Pl: *~ni* / E: fr ***rhéostriction***] (Fiz) Contracție transversală a unui conductor străbătut de curent electric.

reotate *sf* vz ***răutate***

reotaxic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***rhéotaxique***] Referitor la reotaxie.

reotaxie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***rhéotaxie***] Reotropism.

reotropism *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***rhéotropisme***] Tropism propriu unor animale acvatice, prin care ele iau o poziție determinată în raport cu curentul apei Si: *reotaxie*.

repagina *vt* [At: DN[3] / Pzi: *~nez* / E: *re[1]-* + ***pagina***] A pagina din nou.

repaginare *sf* [At: DN[3] / Pl: *~nări* / E: ***repagina***] Paginare din nou.

repantir *sm* vz ***repentir***

repaos *sn* vz ***repaus***

repara *vt* [At: CALENDARIU (1794), 30/12 / V: (reg) ***răpăra***, ***~păra***, (pop) ***~pera*** / Pzi: *repar*, (reg) *~rez* / E: fr ***réparer***] **1** (C. i. obiecte, bunuri materiale etc. uzate, stricate) A repune în stare de funcționare Si: *a drege* (**13**), *a reface*, (pfm) *a meșteri*, *a meșterui*, (reg) *a răpălui*, *recondiționa*, *a renova*. **2** A îndrepta. **3** A compensa (**1**). **4** (Jur) A acoperi o pagubă Si: *a despăgubi*.

reparabil, ~ă *a* [At: BARCIANU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***réparable***] **1** Care poate fi reparat, dres. **2** (Fig) Care poate fi îndreptat, corectat.

reparare *sf* [At: (a. 1855) URICARIUL, IV, 430/3 / V: (reg) ***răpăr~***, ***reper~*** / Pl: *~rări* / E: ***repara***] **1** (D. obiecte, mecanisme etc. uzate, stricate) Repunere în stare de funcționare Si: *refacere*, (pop) *dres[1]* (**1**), (pfm) *dregere* (**10**), (rar) *reparat[1]* (**1**), *răpăluire*, *răpăluit[1]*. **2** Îndreptare. **3** Compensare (**1**). **4** (Jur) Despăgubire (**1**).

reparat[1] *sn* [At: CARAGIALE, O. VII, 117 / V: (reg) ***răpăr~***, ***reper~*** / Pl: ? / E: ***repara***] **1-4** (Rar) Reparare (**1-4**).

reparat[2], ~ă *a* [At: AGÂRBICEANU, A. 60 / V: (reg) ***reper~***, ***răper~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***repara***] (D. obiecte) Readus în stare bună Si: *dres[2]* (**1**), *refăcut*, (reg) *răpăluit[2]*, *recondiționat*, *renovat*.

reparator, ~oare *a* [At: HELIADE, D. J. 121/12 / V: (reg) ***răpăr~***, ***răpor~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***réparateur***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care repară (**1**). **3** *a* (Pex) Care întremează. **4** *a* (Pex) Care înviorează.

reparatură *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~ri* / E: ger ***Reparatur***, lat ***reparatura***] (Rar) Reparație (**1**).

reparație *sf* [At: FUND. 52 / V: ***~iune***, (îrg) ***reper~***, (reg) ***răpăla~***, ***ripir~*** / Pl: *~ii* / E: fr ***réparation***, lat ***reparatio, -onis***, ger ***Reparation***] **1** Ansamblu de operații efectuate asupra unui lucru stricat, uzat, pentru a-l readuce în stare bună Si: (rar) *reparatură*, (reg) *răpăluit[1]*. **2** (Pex) Vindecare. **3** (Fig) Satisfacție pentru o ofensă Si: *răzbunare*, *revanșă*.

reparațiune *sf* vz ***reparație***

repartira *vt* [At: BARIȚIU, P. A. I, 657 / Pzi: *~rez* / E: ger ***reparatieren***] (Îvr) A repartiza (**1**).

repartit, ~ă *a* [At: I. IONESCU, D. 38 / Pl: *~iți, ~e* / E: fr ***réparti***] (Îvr) Distribuit (**1**).

repartitor *sn* [At: DN[3] / Pl: *~oare* / E: fr ***répartiteur***] Dispozitiv cu ajutorul căruia se poate face schimbarea legăturilor dintre liniile exterioare și cele interioare ale unei centrale telefonice.

repartiție *sf* [At: BARIȚIU, P. A. I, 657 / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***répartition***] **1** Distribuire (**1**). **2** (Ccr) Act prin care se repartizează o locuință. **3** (Ecp) Proces de repartizare a produselor între membrii societății (determinat de relațiile de producție din acea societate).

repartițiune *sf* vz ***repartiție***

repartiza *vt* [At: BARCIANU / Pzi: *~zez* / E: fr ***répartir***] **1** A împărți ceva (după anumite norme) Si: *a distribui* (**1**), (îvr) *a repartira*, *a repărți*. **2** A pune un angajat într-un anumit loc sau domeniu de activitate Si: *a numi*.

repartizare *sf* [At: DDRF / Pl: *~zări* / E: ***repartiza***] **1** Distribuire (**1**). **2** Numire. **3** (Ccr) Act prin care se stabilește locul unde cineva își va desfășura activitatea.

repartizat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***repartiza***] Distribuit (**1**).

repartizor *sn* [At: DL / Pl: *~oare* / E: ***repartiza***] (Teh) Distribuitor (**2**).

repatria *vrt* [At: ALEXI, W. / P: *~tri-a* / Pzi: *~iez* / E: fr ***rapatrier***, lat ***repatriare***] **1-2** A se întoarce, a se înapoia (sau a aduce pe cineva înapoi) în patrie după o absență îndelungată.

repatriat, ~ă *smf, a* [At: CĂLINESCU, S. 373 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***repatria***] **1-2** (Persoană) care s-a reîntors în patrie după o absență îndelungată.

repatriere *sf* [At: DL / Pl: *~ri* / E: ***repatria***] Înapoiere în țară (după o absență).

repaus *sn* [At: PSALT. HUR. 54[r]/21 / P: *~pa-us* / V: ***~aos***, (îvp) ***răpaos***, ***răp~*** / Pl: *~uri* / E: ml ***repausum***] **1** Starea în care o activitate este întreruptă temporar (pentru refacerea capacității de muncă a organismului) Si: *inactivitate*, *odihnă*, (înv) *astâmpăr* (**1**), *răposare*. **2-3** (Îljv) **Fără ~** Neîntrerupt. **4** (Pex) Somn. **5** (Înv; în limbajul bisericesc) Odihnă de veci. **6** (Reg) Popas. **7** (Fiz) Stare a unui corp ale cărui puncte nu-și modifică poziția în raport cu un sistem de referință. **8** Liniște (sufletească) Si: *calm* (**13**), *pace*, *răgaz*, *tihnă*. **9** (Fig) Stare de nemișcare primordială. **10** (Mai ales în limbajul bisericesc; adesea determinat prin „de veci", „veșnic" etc.) Moarte (considerată ca stare de odihnă veșnică) Si: (înv) *răposare*. **11** (Înv; ccr) Loc de găzduire, de odihnă. Si: *adăpost* (**1**).

repauza [At: FILIMON, O. I, 311 / P: *~pa-u~* / S și: *~usa* / Pzi: *~zez*, 3 (rar) *repauză* / E: lat ***repausare*** cf *răposa*] **1** *vr* A se odihni. **2-3** *vit* (Pex) A (se) sprijini. **4** *vi* A muri.

repauzare *sf* [At: BARCIANU / P: *~pa-u~* / S și: *~usare* / Pl: *~zări* / E: ***repauza***] **1** Odihnă. **2** Moarte.

repauzat, ~ă *a* [At: COD. TOD. 196 / V: (înv) ***răpău~*** / S și: *~usat* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***repauza***] **1-2** *smf, a* Răposat[2] (**1-2**). **3** *a* Odihnit. **4** *a* (Pex) Ieșit la pensie.

repălat *sn* vz ***răpăluit[1]***

repăli *v* vz ***răpălui***

repălit *sn* vz ***răpăluit[1]***

repăra *v* vz ***repara***

repărți *vt* [At: BARIȚIU, P. A. I, 657 / Pzi: *~țesc* / E: fr ***répartir*** după *parte*] (Îvr) A împărți.

repărțire *sf* [At: ODOBESCU, S. III, 340 / Pl: *~ri* / E: ***repărți***] (Îvr) Distribuire (**1**).

repăși *vit* [At: GHEȚIE, R. M. / Pzi: *~șesc* / E: *re[1]-* + ***păși*** cf mg *visszalép*] (Iuz) **1-2** A (se) da (mai) înapoi Si: *a (se) retrage* (**10**).

repășire *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~ri* / E: ***repăși***] (Iuz) **1** Dare înapoi Si: *retragere* (**1**). **2** Renunțare (**1**).

repciugă *sf* vz ***răpciugă***

repeagă *sf* vz ***rebeagă***

repede [At: PSALT. 89 / V: (înv) ***răp~, răpide.*** / Pl: *~ezi.* (îvr) ~ / E: ml ***rapidus. rapide***] **1** *av* (Îoc *încet, domol*) Cu grabă Si: *iute, rapid.* **2** *av* (Îoc *rar*) Cu mișcări rapide și dese. **3** *av* Fără întârziere Si: *brusc* (**2**), *deodată* (**2**), *imediat.* **4** *av* (Îe) **A o lua** ~ A se grăbi într-o acțiune fără a judeca rezultatele Si: *a se pripi.* **5** *av* (Îe) **A lua** (pe cineva) ~ sau **cu ~a** A lua (pe cineva) pe nepregătite, prin surprindere. **6** *av* (Îe) **~-repejor** Fără întârziere Si: *îndată.* **7** *av* (Rar) Cu ușurință Si: *fără efort.* **8** *av* Curând (**10**). **9** *a* (D. mișcări) Iute. **10** *a* (D. lucruri în mișcare) Care se deplasează cu repeziciune, cu iuțeală. **11** *a* (Îoc *rar*) Care se succedă, se desfășoară într-un ritm rapid. **12** *a* (D. ape) Care curge sau care se mișcă cu repeziciune. **13** *a* (D. timp) Care trece cu repeziciune. **14** *a* (Rar; d. expuneri, descrieri etc.) Succint. **15** *a* (D. ființe sau manifestările lor) Ager (**1**). **16** *a* (D. ființe sau manifestările lor) Grăbit (**3**). **17** *a* (Îlav) **Cu pași ~ezi** În ritm rapid Si: (nob) *grabnic* (**7**). **18** *a* (D. agenți fizici) Care se manifestă cu putere, dar nu durează mult. **19** *a* (Prc; d. picături, stropi etc.) Care cade iute, succedându-se rapid. **20** *a* (D. dealuri, pante, planuri înclinate etc.) Abrupt (**1**). **21** *a* (D. drumuri) Care duce la țintă în cel mai scurt timp, fără ocol. **22** *sf* (Îvr) Curgere, mișcare rapidă. **23** *sf* (Ent) Insectă de culoare arămie, verde-deschis pe spate, cu puncte albe pe fiecare elitră și care fuge foarte iute Si: (reg) *măsurător, târtâriță* (*Cincindela campestris*).

repeguș[1] *sn* [At: ATILA, P. 217 / Pl: *~uri* / E: ***repede***] Porțiune din cursul unui râu unde apa are viteza cea mai mare Si: *repeziș* (**4**), *repezină, repez* (**3**), (îvp) *repejune* (**4**).

repeguș[2] *sn* vz ***răpăguș***[1]

repegușă *sf* vz ***răpăguș***[1]

repejor *av* [At: VLAHUȚĂ, O. A. 425 / E: ***repede*** + *-ior*] **1-2** (Șhp) (Destul de) repede (**1**). **3** Cu mișcări (destul de) rapide și dese Si: *repede* (**2**).

repejune *sf* [At: ANON. CAR. / V: (înv) ***răpeziune*** / S și: *repejiune* / Pl: *~ni* / E: ***repede*** + *-iune*] **1** (Îvp) Repeziciune (**1**). **2** Repeziș (**4**). **3** (Îlav) **Cu** (sau **în**) ~ Repede (**1**). **4** (Reg) Loc pieziș Si: *râpă.*

repelț *sn* vz ***raipelț***

repent, ~ă *a* [At: DL / Pl: *~nți, ~e* / E : lat ***repens, -tis***] (D. plante) Care se târăște pe pământ Si: *târâtor.*

repentin, ~ă *a* [At: BARIȚIU, P. A. I, 171 / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***repentinus, -a, -um***] (Ltr) **1** Subit. **2** Neprevăzut.

repentir [At: HELIADE, O. I, 390 / V: ***~pan~*** *sm* / Pl: *~e* sn, *~i* sm / E: fr ***repentir***] **1** *sn* (Frî) Căință. **2** *sm* (Lpl; îf *repantiri*) Bucle lungi de păr, la modă în epoca romantismului.

reper *sn* [At: MON. IST. I, 140 / Pl: *~e,* (rar) *~i* sm / E: fr ***repère***] **1** (Șîs *punct de ~*) Lemn, obiect, detaliu de teren etc. care servește ca mijloc de orientare. **2** Semn (punct, linie, perforație etc.) trasat pe obiectele care trebuie asamblate, pentru a se identifica poziția lor corectă în ansamblu. **3** Linie, trăsătură făcută pe scara gradată a unui instrument de măsură în dreptul căreia se citesc, cu ajutorul indicatorului, valorile de măsurat. **4** (Mat) Sistem de referință pentru o dreaptă în raport cu care, cu ajutorul unui sistem de numere numite coordonate, poate fi determinat orice punct al dreptei.

repera[1] *v* vz ***repara***

repera[2] *vt* [At: ENC. TEHN. I, 214 / Pzi: *~rez* / E: fr ***repérer***] A determina cu ajutorul unui reper poziția exactă a unui loc, a unui obiectiv etc. Si: *a identifica.*

reperare[1] *sf* [At: DL / Pl: ? / E: ***repera***[1]] Determinare a poziției exacte a unui loc, a unui obiectiv etc. Si: *identificare.*

reperare[2] *sf* vz ***reparare***

reperat[1] *sn* vz ***reparat***[1]

reperat[2]***, ~ă*** *a* vz ***reparat***[2]

reperație *sf* vz ***reparație***

repercusiune *sf* [At: MAN. SĂNĂT. 219 / P: *~si-u~* / Pl: *~ni* / E: fr ***répercussion*** cf lat *repercussio, -onis*] **1** Consecință (**1**). **2** (Rar) Răsfrângere (a sunetului) Si: *reflexie* (**1**). Cf *ecou* (**1**).

repercuta *vr* [At: BARCIANU / Pzi: *~tez* / Cj: 3 *să ~teze* / E: fr ***répercuter***] **1** (D. unde sonore sau luminoase) A se răsfrânge Si: *a se întoarce, a se reflecta* (**1**). **2** (Fig) A avea urmări, consecințe. **3** (Fig) A-și manifesta indirect efectele.

repercutare *sf* [At: DDRF / V: (înv) ***~tire*** / Pl: *~tări* / E: ***repercuta***] Răsfrângere (**1**).

repercutire *sf* vz ***repercutare***

repertoar *sn* vz ***repertoriu***

repertor *sn* vz ***repertoriu***

repertorial, ~ă *a* [At: DN[3] / P: *~ri-al* / Pl: *~i, ~e* / E: ***repertoriu*** + *-al*] Care se referă la repertoriu (**2**).

repertoriu *sn* [At: CR (1834), 34[2]/25 / V: ***~toar, ~tor*** / Pl: *~ii* / E: fr ***répertoire***, lat ***repertorium***] **1** Caiet, registru (de obicei cu literele alfabetului puse în evidență la margine) în care se înscriu în ordine alfabetică date, nume etc. pentru a putea fi găsite ușor. **2** Totalitatea pieselor (teatrale, muzicale) care se reprezintă de către un teatru, o orchestră etc. (de obicei în cursul unei stagiuni). **3** (Prc) Totalitatea pieselor (teatrale sau muzicale) scrise de un autor. **4** (Prc) Totalitatea pieselor (muzicale) interpretate de un actor, cântăreț etc. **5** Culegere de texte, de cântece etc.

repeta [At: ÎNVĂȚĂTURA, 68/17 / V: *~eți* / Pzi: *repet,* (înv) *~tez* / Cj și: 3 *să ~tească, să ~teze* / E: fr ***répéter***, ger ***repetieren***] **1** *vt* A spune, a face încă o dată (sau de mai multe ori) ceea ce a mai fost spus, făcut sau produs mai înainte Si: (înv) *a repetui,* (îvr) *a repetirui, a repetălui.* **2** *vt* A citi sau a spune de mai multe ori un text, o lecție etc. pentru a le reține sau a le înțelege mai bine Si: *a recapitula* (**5**). **3** *vt* (Spc) A face repetiția (**4**) unui rol, a unei piese de teatru etc. **4** *vt* (D. elevi, studenți) A urma din nou cursurile anului de studii (în care a rămas repetent). **5** *vr* A se întâmpla din nou Si: *a se reproduce* (**8**).

repetabil, ~ă *a* [At: DN[2] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***répétable***] Care se poate repeta (**1**).

repetare *sf* [At: POLIZU / V: ***~tire, ~ețire*** / Pl: *~tări* / E: ***repeta***] **1** Reluare a acelorași vorbe, idei, acțiuni etc. Si: *repetiție,* (înv) *repetuire,* (îvr) *repetiruire.* **2** Citire sau spunere a unui text, a unei lecții etc. pentru a le reține sau pentru a le înțelege mai bine Si: *recapitulare* (**5**). **3** Reluarea de către un student sau un elev a cursurilor anului de studii (în care a rămas repetent). **4** Repetiție (**4**).

repetat, ~ă *a* [At: BOLINTINEANU, O. 454 / V: ***~tit*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***repeta***] **1** Care este spus sau făcut încă o dată (sau de mai multe ori) Si: *recapitulat* (**2**), *reprodus* (**7**), (înv) *repetuit* (**1**). **2** Care se repetă frecvent, des Si: (înv) *repetuit* (**2**). **3** (Îlav) **În ~e rânduri** sau **de ~etite ori** De multe ori Si: *adesea* (**1**).

repetativ, ~ă *a* [At: SCL 1960, 183 / Pl: *~i, ~e* / E: ***repeta*** + *-tiv*] (Rar) Care (se) repetă (**1**).

repetălui *vt* [At: REG. SCOLAST. 28/1 / Pzi: *~esc* / E: ns cf lat *repetere,* mg *repetál*] (Îvr) A repeta (**1**).

repetent, ~ă *a* [At: CARAGIALE, O. II, 113 / Pl: *~nți, ~e* / E: ger ***Repetent***] (D. elevi și studenți; mai ales în construcții cu verbele „a fi", „a rămâne" etc.) Care repetă (**4**) clasa sau anul de studii.

repetență *sf* [At: TEODOREANU, M. II, 409 / E: ***repetent***] (Rar) Repetenție.

repetenție *sf* [At: I. BOTEZ, B. I, 94 / Pl: *~ii* / E: ***repetent*** + *-ie*] Situația de repetent Si: (rar) *repetență.*

repeți *v* vz ***repeta***

repetir *sn* [At: (a. 1835) DOC. EC. 570 / E: ger ***Repetieruhr***] (Nob: îs *ceasornic ~*) Ceas care se întoarce la intervale mai mari decât 24 de ore.

repetire *sf* vz ***repetare***

repetirui *vt* [At: OBRADOVICI, D. 43/2 / Pzi: *~esc* / E: ger ***repetieren***] (Îvr) A repeta (**1**).

repetiruire *sf* [At: POVĂȚ. ÎNV. 28 r / Pl: *~ri* / E: ***repetirui***] (Îvr) Repetare (**1**).

repetit, ~ă *a* vz ***repetat***

repetitor[1]***, ~oare*** *a* [At: GR. R. N. I, 69/3 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***repeti*** + *-tor* cf lat *repetitor*] (Îvr) Care se repetă (**1**).

repetitor²*, *~oare [At: DDRF / V: *~eti~*/ Pl: *~i*, *~oare* / E: fr ***répétiteur***, ger ***Repetitor***] **1** *smf* (Iuz) Meditator. **2** *smf* (Muz) Corepetitor. **3** *sn* Sală de meditație (într-un internat).

repetiție *sf* [At: POVĂȚ. ÎNV. 23²/5 / V: (rar) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***répétition***] **1** Repetare, reluare a acelorași vorbe, idei, acțiuni etc. **2** (Îs) *Armă cu ~* Armă automată (**5**). **3** (Îlav) **Cu ~** De mai multe ori Si: *tot mereu*. **4** Exercițiu făcut de către interpreți în cursul pregătirii unui spectacol sau a unei audiții publice Si: *repetare* (**4**). **5** Lecție care constă din repetarea (**2**) materialului deja parcurs. **6** Procedeu sintactic-stilistic care constă în folosirea repetată a aceluiași cuvânt sau a unui grup de cuvinte cu scopul de a înviora expunerea, de a întări ideea etc. **7** (Jur) Acțiunea de a cere prin justiție restituirea unei sume de bani care a fost plătită fără a fi datorată.

repetițiune *sf* vz ***repetiție***

repetor *sn* [At: DN³ / Pl: *~oare* / E: fr ***répéteur***] Amplificator telefonic folosit pe liniile de mari distanțe.

repetui [At: AR (1829) 58²/37 / Pzi: *~esc* / E: fr ***répéter***] **1-3** *vt* (Înv) A repeta (**1-3**). **4-5** *vit* A (se) produce încă o dată (sau de mai multe ori).

repetuire *sf* [At: L. ROM. 1959, nr. 2, 38 / Pl: *~ri* / E: ***repetui***] (Înv) Repetare (**1**).

repetuit*, *~ă *a* [At: AR (1829), 208¹/40 Pl: *~iți*, *~e* / E: ***repetui***] (Înv) **1-2** Repetat (**1-2**).

repeți *v* vz ***repeta***

repețire *sf* vz ***repetare***

repețit*, *~ă *a* vz ***repetat***

repețitor*, *~oare *smf* vz ***repetitor***

repez *sn* [At: ȘĂINEANU, D. U. / Pl: *~uri* / E: pvb ***repezi***] **1** (Îe) **A-și da ~** A-și lua avânt. **2** (Îe) **A da ~** A face să se repeadă, să o ia la goană. **3** Porțiune din cursul unui râu unde apa curge mai repede Si: *repeziнă*, *repeziș* (**4**), *repeguș¹*.

repezea *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***repezeală***] **1** (Mun; îe) **A lua la ~** (sau **cu ~ua**) (pe cineva) A lua la rost Si: *a repezi* (**13**). **2** (Mun; îae) A zori (pe cineva).

repezeală *sf* [At: CARAGIALE, O. VII, 7 / Pl: *~eli* / E: ***repezi*** + *-eală*] **1** Iuțeală. **2** (Îlav) **La ~** Foarte repede Si: *cu mare iuțeală*, *în grabă*. **3** (Mun) Mânie. **4** (Rar) Distanță parcursă în fugă. **5** (Rar) Călătorie făcută în grabă. **6** (Olt; lpl) Râpe.

repezi [At: (a. 1625) GCR I, 72/2 / Pzi: *reped*, (reg) *repez*, *~pesc* / E: ***repede***] **1** *vr* A-și iuți mișcările, deplasarea etc. Si: *a se grăbi* (**2**). **2** *vr* A se grăbi să facă ceva, fără chibzuință Si: *a se grăbi* (**7**), *a se precipita*, *a se pripi*. **3** *vr* A se duce (până undeva) în grabă (și pentru scurt timp) Si: *a se abate* (**12**), *a da o fugă* (**24**). **4** *vt* A trimite pe cineva în grabă până undeva. **5** *vt* (Îe) **A ~ veste** A aduce la cunoștință (în cel mai scurt timp) Si: *a vesti*. **6** *vr* A se năpusti. **7** *vt* (D. ape curgătoare) A trece furtunos. **8** *vt* (D. ape) A ieși cu putere Si: *a izbucni*, *a țâșni*. **9** *vt* A arunca (**15**). **10** *vt* A trânti. **11** *vt* A imprima unui obiect, unei arme o mișcare rapidă și violentă, cu scopul de a lovi pe cineva. **12** *vt* (C. i. lovitura) A da, a aplica cu violență. **13** *vt* (Rar) A face la repezeală Si: *a pregăti* (în pripă). **14** *vt* (Fig) A se răsti la cineva Si: *a brusca* (**1**).

repezicios*, *~oasă *a* [At: BARCIANU / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***repezi*** + *-cios*] (Rar; d. o pantă) Foarte abrupt (**1**) Si: (foarte) *povârnit*, *prăpăstios*, *râpos*, *repede* (**20**).

repeziciune *sf* [At: BĂLCESCU, M. V. 123 / V: (reg) ***râpedeci~*** / Pl: *~ni* / ***repede*** + *-iciune*] **1** (Mai ales precedat de *pp* „cu") Viteză mare Si: *iuțeală*, *rapiditate* (**2**), *repezeală* (**1**), *repezire* (**1**), *viteză*, (rar) *repezime*, (nob) *râpezie*, (îvp) *repejune* (**1**). **2** Rapiditate (**1**). **3** (Rar) Înclinare mare a unei pante, a unei coaste.

repezime *sf* [At: POLIZU / Pl *~mi* / E: ***repede*** + *ime*] (Rar) Iuțeală.

repeziнă *sf* [At: PUȘCARIU, ET. WB. 130 / Pl: *~ne* / E: ***repede*** + *-ina*] Porțiune din cursul unui râu unde apa are viteza cea mai mare Si: *repez* (**3**), *repeziș* (**4**), *repeguș¹*.

repezire *sf* [At: PSALT. 321 / Pl: *~ri* / E: ***repezi***] **1** Iuțeală. **2** (Înv; fig) Înverșunare.

repeziș [At: MINEIUL (1776), 23^v2/37 / V: (reg) ***rip~*** / Pl: *~uri* / E: ***repede*** + ***iș***] **1** *sn* Mișcare rapidă Si: *grabă* (**2**), *năvală*, *repezitură* (**1**). **2** *av* În grabă Si: *repede* (**1**). **3** *sn* Pantă abruptă Si: *povârniș* (foarte înclinat), *prăpastie*, (reg) *repăguș¹*. **4** Porțiune din cursul unui râu unde apa are viteza cea mai mare Si: *repezină*, *repeguș¹*, *repez* (**3**). **5** (Reg) Cădere de apă Si: *cascadă* (**1**), *cataractă* (**1**).

repezit*, *~ă *a* [At: BUDAI-DELEANU, T. 264 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***repezi***] **1** Făcut în grabă, la repezeală Si: *grăbit* (**4**). **2** (D. vorbe, gesturi etc., pex. d. oameni) Nestăpânit.

repezitură *sf* [At: PSALT. 89 / Pl: *~ri* / E: ***repezi*** + *-tură*] (Reg) **1** Repeziș (**1**). **2** Curgere, mișcare rapidă a unei ape.

repezuș *sn* [At: SADOVEANU, O. XIII, 22 / Pl: *~uri* / E: ***repede*** + *-uș*] **1** (Mol) Năvală. **2** (Mol; fig) Izbucnire. **3** (Mol) Urmă săpată în pământ de torentele de apă când plouă Si: *făgaș* (**9**).

repi *v* vz ***hrăpi***

repica *vt* [At: DN² / Pzi: *~chez*, *repic* / E: fr ***repiquer***] (Agr) A răsădi (**1**).

repicaj *sn* [At: DS / Pl: *~e* / E : fr ***repiquage***] Transplantare.

repicare *sf* [At: MDT / Pl: *~cări* / E: ***repica***] (Agr) Răsădire.

repicat¹ *sn* [At: SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 322 / E: ***repica***] (Agr) Răsădire.

repicat²*, *~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***repica***] Răsădit.

repidă *sf* vz ***ripidă***

repizie *sf* vz ***repriză***

replanta *vt* [At: GALACTION, O. 307 / Pzi: *~tez* / E: *re¹-* + ***planta*** cf fr *replanter*] A planta din nou Si: *a răsădi* (**1**), *a transplanta*, (reg) *a reîmplanta*.

replantare *sf* [At: SADOVEANU, E. 31 / Pl: *~tări* / E: ***replanta***] Transplantare.

replantat*, *~ă [At: MDA ms / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***replanta***] Răsădit.

replay *sn* [At: DEX-S / P: *ri-plei* / Pl: ? / E: eg ***replay***] Reluare (imediată) a fazelor interesante dintr-o transmisie sportivă (directă) la televiziune.

replămădi *vt* [At: LABIȘ, P. 379 / Pzi: *~desc* / E: *re¹-* + ***plămădi***] A plămădi din nou Si: *a plăsmui*, *a zămisli*, *a făuri* (din nou).

replia *vr* [At: IONESCU-MUSCEL, ȚES. 66 / P: *~pli-a* / Pzi: *~iez* / Grz: *~iind* / E: fr ***replier***] **1** A se strânge (după ce a fost desfășurat) prin suprapunerea unei părți peste alta. **2** (Mil) A retrage apărarea, de obicei sub presiunea inamicului, de pe un aliniament pe altul, mai favorabil ducerii acțiunilor de luptă ulterioare.

replica *vt* [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: *replic* (A și: *replic*) / E: fr ***répliquer***] (Fșa) **1-2** A riposta (**1**, **3**).

replicare *sf* [At: MDA ms / Pl: *~cări* / E: ***replica***] **1-2** Ripostă (**1**, **3**).

replică *sf* [At: RÂND. JUD. 5/9 / Pl: *~ici*, (rar) *~ice* / E: lat ***replica***, fr ***réplique***] **1** (Jur) Concluzii opuse de reclamant celor formulate de pârât. **2** (Jur) Răspuns dat părții adverse. **3** (Îe) **A da** (sau **a vorbi în**) **~** A răspunde (în cursul unor dezbateri) combătând afirmațiile și atacurile părții adverse Si: (îvr) *a replicălui*. **4** Răspuns (prompt și energic) la afirmațiile cuiva Si: *ripostă* (**1**). **5** Acțiune hotărâtă care respinge un atac. **6** (Îla) **Fără ~** La care nu se mai poate răspunde Si: *definitiv* (**3**). **7** (Îlv) **A da** (**o**) **~** (sau **~ca**) A replica (**1**). **8** (Îe) **A fi tare în ~ci** A găsi prompt răspunsul cel mai potrivit într-o discuție. **9** Porțiune din rolul unui actor, constituind un răspuns la cele spuse de partenerul său. **10** Partea finală a unui fragment de dialog, care solicită intervenția interlocutorului. **11** Copie a unei opere de artă, executată de autor sau sub supravegherea lui și care poate fi de dimensiuni sau din materiale diferite de cele ale originalului și poate prezenta unele mici modificări de formă.

replicălui *vt* [At: AARON, P. F. 688^v/17 / Pzi: *~esc* / E: lat ***replicare***] (Jur; îvr) A da o replică (**3**).

repliere *sf* [At: BARBU, Ș. N. 244 / P: *~pli-e~* / Pl: *~ri* / E: ***replia***] (Mil) Retragere, de obicei sub presiunea inamicului, de pe un aliniament pe altul, mai favorabil ducerii acțiunilor de luptă ulterioară.

repopora *vt* [At: CR (1846), 179¹/19 / Pzi: *~rez* / E: *re-* + ***popora*** după fr *repeupler*] (Îvr) **1-2** A repopula (**1-2**).

repopula *vt* [At: DL / Pzi: *~lez* / E: *re[1]- +* ***popula***] **1** A așeza din nou locuitori pe un teritoriu. **2** (Subiectul indică oameni, animale sau plante; c. i. o regiune, un teritoriu) A umple din nou un loc, prin strămutare din altă parte sau prin înmulțire.

repopulare *sf* [At: DS / Pl: *~lări* / E: ***repopula***] **1** Așezarea din nou de locuitori pe un teritoriu. **2** Umplere din nou a unui loc, prin strămutare din altă parte sau prin înmulțire.

report[1] *sn* [At: ȘĂINEANU / Pl: *~uri* / E: fr ***report***] **1** (Fin) Trecere a unei sume (reprezentând un total parțial) din josul unei coloane în fruntea coloanei următoare, pentru a fi adunată la aceasta Si: *reportare*. **2** (Pex) Sumă reportată sau orice sumă rămasă dintr-un calcul anterior și transpusă în noi evidențe contabile. **3** Prelungire a unei operații de bursă, ajunse la termen, până la lichidarea următoare.

report[2] *sn* vz ***raport***

reporta[1] *vt* [At: I. PANȚU, PR. 129 / V: *~purta* / Pzi: *~tez, report* / E: fr ***reporter*** cf *purta*] (Fin) A face report[1] **(1)**.

reporta[2] *v* vz ***raporta***

reportagistic, ~ă *a* [At: IORDAN, L. R. A. 176 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***reportaj*** + *-istic*] **1** (Rar) Care ține de reportaj **(1)**. **2** Privitor la reportaj **(1)**. **3** Specific reportajului **(1)**.

reportagiu *sn* vz ***reportaj***

reportaj *sn* [At: CARAGIALE, O. IV, 42 / V: (iuz) *~**agiu*** (Pl: *~agii*), (îvr) ***raportagiu*** / Pl: *~e*, (rar) *~uri* / E: fr ***reportage*** cf și *raport*] **1** Specie publicistică, apelând adesea la modalități literare de expresie, care informează operativ asupra unor situații, evenimente de interes general sau ocazional, realități geografice, etnografice, economice etc. **2** Anchetă radiodifuzată, filmată sau televizată. **3** Funcția de reporter. **4** Ocupația reporterului.

reportare *sf* [At: DL / Pl: *~tări* / E: ***reporta[1]***] (Fin) Report[1] **(1)**.

reportat, ~ă [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reporta***] (D. sume, cifre) Trecut din josul unei coloane în fruntea coloanei următoare, pentru a fi adunată la aceasta.

reporter *sm* [At: GHICA, S. 20 / A și: *reporter* / Pl: *~i* / E: fr ***reporter***] Persoană însărcinată să culeagă de pe teren și să transmită diferite informații pentru ziar, radio sau televiziune.

reporteraș *sm* [At: CARAGIALE, ap. CADE / Pl: *~i* / E: ***reporter*** + *-aș*] (Dep) Reporter neînsemnat, obscur.

reportericesc, ~ească *a* [At: GL 1961, nr. 6, 2/2 / Pl: *~ești* / E: ***reporter*** + *-icesc*] **1** Specific reporterului. **2** Care intră în atribuțiile unui reporter. **3** Privitor la reporter.

reportofon [At: DEX-S / Pl: *~oane* / E: ***report***(er) + (caseto)***fon***] Minicasetofon special pentru înregistrare în cursul reportajelor.

reportui *v* vz ***raportui***

reportuitoriu *sm* [At: AR (1829), 249[2]/22 / Pl: *~ori* / E: ***reportui*** + *-tor*] (Înv) Persoană care face un raport Si: *raportor[1]*.

reposa *v* vz ***răposa***

reposare *sf* vz ***răposare***

reposat, ~ă *a* vz ***răposat***

repotin *sm* vz ***răpotin***

repotină *sf* vz ***răpotin***

repovesti *vt* [At: EMINESCU, O. I, 71 / Pzi: *~tesc* / E: *re[1]-* + ***povesti***] A povesti din nou.

repovestire *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ri* / E: ***repovesti***] Povestire din nou.

repovestitor *sm* [At: CR (1848), 41[1]/45 / Pl: *~i* / E: ***repovesti*** + *-tor*] Persoană care repovestește.

repoza *vi* [At: CR (1848), 41[1]/45 / S și: *~osa* / Pzi: *~zez* / E: fr ***reposer***] (Înv) A se odihni.

repozitoriu *sn* [At: BARCIANU / S și: *~osi~* / Pl: *~ii* / E: ger ***Repositorium***] (Înv) Dulap pentru cărți Si: *bibliotecă* **(1)**.

repoziție *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / V: *~**iune*** / Pl: *~ii* / E: lat ***repositio, ~onis***] **1** (Ltî) Reașezare. **2** (Ltî) Reintegrare.

repozițiune *sf* vz ***repoziție***

repreensibil, ~ă *a* vz ***reprehensibil***

reprehenda *vt* [At: BARCIANU / Pzi: *~dez* / E: lat ***reprehendere***] (Ltî) **1** A mustra. **2** A blama **(1)**.

reprehensibil, ~ă *a* [At: GHICA, S. 146 / V: *~**reen~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***répréhensibile***, lat ***reprehensibilis, -e***] **1** (Liv) Care merită să fie blamat. **2** (Liv) Care atrage reproșuri.

reprehensie *sf* vz ***reprehensiune***

reprehensiune *sf* [At: ALEXI, W. / V: *~**ie*** / Pl: *~ni* / E: fr ***répréhension***, lat ***reprehensio, -onis***] (Liv) Mustrare.

represalii *sfp* [At: ASACHI, S. L. II, 94 / V: *~**eza~*** / S și: *~ess~* / E: fr ***représailles***, lat ***repressalia***] **1** Măsuri de pedepsire luate de o autoritate de stat împotriva unei colectivități ca urmare a săvârșirii de către aceasta a unor acte de răzvrătire Si: *represiune* **(1)**. **2** Măsuri de constrângere luate de un stat împotriva organelor sau cetățenilor altui stat ca urmare a săvârșirii de către acel stat a unor acte ilicite față de el sau față de cetățenii lui și spre a-l determina să înceteze astfel de acte.

representație *sf* vz ***reprezentație***

represibil, ~ă *a* [At: PRETORIAN, C. 35 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***répressible***] (Rar) Care poate sau trebuie să fie reprimat.

represiune *sf* [At: MAIORESCU, D. I, 174 / Pl: *~ni* / E: fr ***répression***] **1** Reprimare a unei acțiuni de opoziție, de revoltă Si: *represalii* **(1)**. **2** Măsură de constrângere și de pedepsire a celui care comite o infracțiune Si: *represalii* **(1)**.

represiv, ~ă *a* [At: SADOVEANU, O. IX, 336 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***répressif***] **1** Care se referă la represiune **(1)**. **2** Care reprimă.

represor *sm* [At: DN[3] / Pl: *~i* / E: ns cf lat *repressor*] (Blg) Factor citoplasmatic având funcția de a inhiba capacitatea de funcționare a unei gene sau a unui grup de gene structurale Si: *frenator*.

reprezalii *sfp* vz ***represalii***

reprezanta *v* vz ***reprezenta***

reprezenta [At: BĂLCESCU, M.V. 10 / V: (înv) *~**zan~**, ~**zin~*** / S și: *~ese~* / Pzi: *~zint*, (înv) *~tez*, (rar) 3 *~zentă* / E: fr ***représenter***, lat ***representare***] **1** *vt* A înfățișa ceva în chip artistic prin linii, culori, cuvinte, sunete Si: *a oglindi*, (îvr) *a obrăzui*. **2** *vt* A avea forma sau înfățișarea unui anumit obiect. **3** *vt* A realiza (în miniatură) un obiect. **4** *vt* (Înv) A reda. **5** *vt* A prezenta, a juca o lucrare dramatică în fața publicului. **6** *vt* (Îvr) A se prezenta. **7** *vt* A acționa în numele unei persoane, al unei colectivități Si: (înv) *a reprezentălui*. **8** *vt* A fi exponentul unui curent, al unei școli etc., înfățișând aspectele lor caracteristice, esențiale. **9** *vt* A constitui **(1)**. **10** *vt* A-și readuce în conștiință imaginea obiectelor sau a fenomenelor percepute anterior Si: *a-și aminti* **(1)**. **11-12** *vtr* (Pex) A(-și) imagina. **13** *vt* A exprima o legătură între mai multe mărimi printr-o relație matematică.

reprezentant, ~ă *smf* [At: CR (1829), 273[1]/26 / V: (înv) *~**te*** (S și: *~esentante*) *sm*, *~**zin~*** / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***représentant***] **1** Persoană împuternicită să reprezinte **(7)** pe cineva Si: (rar) *reprezentator* **(1)**. **2** Persoană împuternicită să țină locul cuiva Si: (rar) *reprezentator* **(2)**. **3** Persoană împuternicită să acționeze în numele unei persoane, al unei colectivități, al unui stat Si: (rar) *reprezentator* **(3)**. **4** Persoană care reprezintă o școală, un curent, o clasă socială etc. în aspectele lor caracteristice și esențiale Si: *exponent* **(1)**.

reprezentante *sm* vz ***reprezentant***

reprezentanță *sf* [At: SBIERA, F. S. 223 / V: (înv) *~**zin~*** (S și: *~esin~*) / Pl: *~țe* / E: ger ***Repräsentanz***] **1** Organ care reprezintă o colectivitate. **2** Filială, agenție a unei instituții sau a unei întreprinderi (comerciale). **3** Organ al unui stat, care îl reprezintă în relațiile comerciale cu alte state Si: (înv) *reprezentație* **(4)**.

reprezentanție *sf* vz ***reprezentație***

reprezentare *sf* [At: CR (1848), 21[2]/26 / V: (înv) *~**esin~*** / S și: *~ese~* / Pl: *~tări* / E: ***reprezenta***] **1** Înfățișare a ceva în chip artistic prin linii, culori, cuvinte, sunete Si: *oglindire*, *reprezentație* **(2)**, (îvr) *obrăzuire*. **2** (Îs) ~ *topografică* Înscriere pe un plan, pe o hartă etc. a detaliilor de pe teren cu ajutorul semnelor topografice. **3** Reprezentație **(1)**. **4** Acționare

în numele unei persoane, al unei colectivități Si: (înv) *reprezentație* (3) *reprezentăluire*. **5** (Îs) *Cheltuieli de* ~ Sume prevăzute în bugetul unui stat, al unei instituții sau al unei întreprinderi cu scopul de a acoperi cheltuielile rezultate din îndeplinirea funcțiilor oficiale pe care le deține o persoană. **6** (Psh) Readucere în conștiința omului a obiectelor și a fenomenelor care au acționat anterior asupra simțurilor sale Si: *reproducere* (4). (înv) *reprezentație* (4). **7** (Psh) Capacitate de a readuce în conștiință imaginea obiectelor sau a fenomenelor percepute anterior Si: *reproducere* (5). (înv) *reprezentație* (5).

reprezentativ, ~ă [At: CR (1831), 34²/9 / S și: *~ese~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***représentatif***] **1** *a* (D. un organ, un sistem de guvernare etc.) Care reprezintă (7) o colectivitate și acționează în numele ei (fiind constituit prin alegeri). **2** *a* Care (prin însușirile sale) reprezintă, ilustrează epoca, mediul, curentul din care face parte. **3** *sf* Echipă sportivă reprezentantă a unei țări.

reprezentator, ~oare *smf* [At: BARIȚIU, P. A. II, 253 / S și: *~ese~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***reprezenta*** + *-tor*] **1-3** (Rar) Reprezentant (**1-3**).

reprezentație *sf* [At: ȘINCAI, HR. III, 273/17 / V: *~iune, ~anție*, (rar) *~zin~* / S și: *representație* / Pl: *~ii* / E: fr ***représentation***, lat ***repraesentatio, -onis***] **1** Prezentare pe scenă a unei opere dramatice, a unui program artistic etc. Si: *reprezentare* (3), *spectacol*. **2** Reprezentare (**1**). **3-5** (Înv) Reprezentare (**4, 6-7**). **6** (Înv; îs) ~ *națională* Reprezentanță (3) națională. **7** (Înv) Act prin care se exprimă o cerere, o dorință, o mulțumire etc. Si: *întâmpinare, rugăminte* (1).

reprezentațiune *sf* vz ***reprezentație***

reprezentălui *vt* [At: ȘINCAI, HR. III, 282/33 / S și: *~ese~*/ Pzi: *~esc* / E: lat ***repraesentare***] (Înv) A reprezenta (**7**).

reprezinta *v* vz ***reprezenta***

reprezintant, ~ă *smf* vz ***reprezentant***

reprezintanță *sf* vz ***reprezentanță***

reprezintare *sf* vz ***reprezentare***

reprezintație *sf* vz ***reprezentație***

reprima *vt* [At: ODOBESCU, S. I, 430 / Pzi: *reprim*, (înv) *~mez* / E: fr ***réprimer***] A curma (prin mijloace drastice, prin violență) desfășurarea unei acțiuni, a unei mișcări sociale etc.

reprimanda *vt* [At: ALEXI, W. / Pzi: ? / E: fr ***réprimander***] (Frî) A mustra.

reprimandă *sf* [At: STAMATI, D. / Pl: *~de* / E: fr ***réprimande***] (Frî) Mustrare.

reprimare *sf* [At: PREDA, R. 72 / Pl: *~mări* / E: ***reprima***] Curmarea (prin mijloace drastice, prin violență) a desfășurării unei acțiuni, a unei mișcări sociale etc.

reprimat, ~ă *a* [At: SEBASTIAN, T. 49 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reprima***] Înăbușit.

reprimi *vt* [At: CR (1848), 8³/35 / Pzi: *~mesc* / E: *re¹-* + ***primi***] **1** A primi înapoi (un lucru care a fost cedat, împrumutat, luat). **2** A reangaja o persoană care a fost concediată.

reprimire *sf* [At: LM / Pl: *~ri* / E: ***reprimi***] **1** Primire înapoi a unui lucru (care a fost cedat, împrumutat, luat). **2** Reangajare a unei persoane care a fost concediată.

reprivatiza *vt* [At: DN³ / Pzi: *~zez* / E: *re¹-* + ***privatiza***] A face o reprivatizare.

reprivatizare *sf* [At: DN³ / Pl: *~zări* / E: ***reprivatiza***] Trecere din nou în proprietate privată a unor bunuri naționale, statale sau naționalizate.

reprivi *vit* [At: BARCIANU / Pzi: *~vesc* / E: *re¹-* + ***privi***] (Rar) **1-2** A privi retrospectiv.

reprivire *sf* [At: BARIȚIU, P. A. II, 741 / Pl: *~ri* / E: ***reprivi***] (Rar) Privire retrospectivă.

repriză *sf* [At: CAMIL PETRESCU, T. I, 126 / V: (reg) *~pizie* / Pl: *~ze* / E: fr ***reprise***] **1** Fiecare dintre părțile sau etapele succesive în care se împarte desfășurarea unei activități (în special a unei competiții sportive). **2** (Îlav) **În ~ze** Pe rând Si: *în etape*. **3** Durată a unei faze dintr-o operație tehnică. **4** Creștere a turației unui motor în scopul învingerii unei rezistențe exterioare momentane. **5** (Muz) Reexpoziție. **6** (Reg; îf *repizie*) Grup, echipă de schimb.

reproba *vt* [At: GHICA, S. 145 / Pzi: *reprob*, (înv) *~bez* / E: lat ***reprobare*** cf fr *réprouver*] (C. i. un act, o acțiune etc) A dezaproba (**1**).

reprobabil, ~ă *a* [At: CARAGIALE, O. III, 14 / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***reprobabilis, -e***] (D. acțiuni, atitudini etc.) Care merită să fie reprobat Si: *condamnabil* (1), *rușinos* (1).

reprobare *sf* [At: FILIMON, O. I, 107 / V: (îvr) *~rub~* / Pl: *~bări* / E: ***reproba***] Dezaprobare.

reprobat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reproba***] Dezaprobat.

reprobativ, ~ă *a* [At: CĂLINESCU, C. N. 53 / Pl: *~i, ~e* / E: ***reproba***] (Rar) Reprobator.

reprobator, ~oare *a* [At: ȘĂINEANU / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***réprobateur***, lat ***reprobator***] Care reprobă Si: *dezaprobator*, (rar) *reprobativ*.

reprobație *sf* vz ***reprobațiune***

reprobațiune *sf* [At: ODOBESCU, S. I, 32 / V: *~ie* / Pl: *~ni* / E: fr ***réprobation***, lat ***reprobatio, -onis***] (Rar) Dezaprobare.

reproducător, ~oare [At: ISIS (1862), 16¹/23 / V: (înv) *~ctor, ~ctoriu* / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***reproducteur*** cf rom *produce*] **1** *a* (Blg) Care se reproduce (**1**). **2** *a* (Blg) Privitor la reproducere (**1**). **3** *a* (Blg) Specific reproducerii. **4-5** *smf, a* (Șis *animal* ~) (Animal) domestic selecționat pentru reproducere (**1**). **6** *a* Care imită, care reproduce felul de a fi, gesturile etc. caracteristice cuiva.

reproduce [At: FL (1838), 5²/7 / Pzi: *reproduc* / E: fr ***reproduire*** cf rom *produce*] **1** *vr* (Blg; d. ființe, organisme etc.) A se înmulți. **2** *vt* A spune sau a scrie întocmai ceea ce a mai fost spus sau scris Si: *a reda* (2) (cu exactitate). **3** *vt* A înfățișa ceva cu fidelitate. **4** *vt* A reprezenta (în forme concrete) Si: (înv) *a răduce¹* (3). **5** *vt* A copia felul de a fi, gesturile etc. caracteristice cuiva Si: *a imita*. **6** *vr* A se oglindi în conștiință (printr-o imagine fidelă). **7** *vt* (Rar) A imagina. **8** *vr* A se produce din nou Si: *a se repeta* (5). **9** *vt* (Ecp) A relua în mod continuu procesul de producție. **10** *vt* (Ecp) A produce din nou (un bun, o marfă etc.). **11** *vt* A produce în serie Si: *a multiplica* (prin mijloace mecanice).

reproducere *sf* [At: ALBINEȚ, M. 227/14 / Pl: *~ri* / E: ***reproduce***] **1** (Blg) Înmulțire. **2** Redare exactă a unui text, a unei opere de artă etc. Si: *imitare, reproducție, copiere* (2). **3** (Ccr) Copie făcută după o operă de artă, după o fotografie etc. **4** Oglindire în conștiință Si: *reprezentare* (1).

reproductibil, ~ă *a* [At: DLR / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***reproductible***] Care poate fi reprodus.

reproductiv, ~ă *a* [At: CAIER. 69ᵛ/8 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***reproductif***] **1** (Blg; rar) Care reproduce (**1**). **2** (Blg; rar) Care face posibilă o reproducere (**1**). **3** (Rar) Care reproduce (**3**). **4** (Ecp; rar) Care favorizează o nouă producție. **5** (Ecp; rar) Care reproduce (**9**).

reproductivitate *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~tăți* / E: fr ***reproductivité***] (Rar) Capacitatea de a reproduce (**1**).

reproductor, ~oare *a* vz ***reproducător***

reproductoriu, ~ie *a* vz ***reproducător***

reproducție *sf* [At: CAIER. 75ᵛ/27 / V: *~iune* / Pl: *~ii* / E: fr ***reproduction***, lat ***reproductio, -onis***] **1-2** (Blg) Reproducere (**1-2**). **3** (Rar; ccr) Reproducere (făcută) după o operă de artă Si: *reproducere* (3). **4** (Ecp) Înnoire, reluare neîntreruptă (simplă sau lărgită) a procesului de producție Si: *reproducere* (9).

reproducțiune *sf* vz ***reproducție***

reprodus, ~ă *a* [At: DEX–S / Pl: *~uși, ~e* / E: ***reproduce***] **1** (Blg; d. ființe, organisme) Înmulțit. **2** (D. ceea ce a mai fost spus sau scris) Spus sau scris întocmai Si: *redat*. **3** Înfățișat cu fidelitate. **4** Reprezentat în forme concrete. **5** Oglindit în conștiință (printr-o imagine fidelă). **6** (Rar) Imaginat. **7** Repetat (**1**). **8** (Ecp) Reluat în mod continuu în procesul de producție. **9** (Ecp; d. bunuri) Produs din nou. **10** (Prc) Produs în serie.

reprofila [At: L. ROM. 1959, nr. 6, 86 / Pzi: *~lez* / E: *re-* + ***profila***] **1** *vt* A schimba profilul unei instituții, unei întreprinderi etc. Si: *a reorganiza* (1). **2** *vr* (D. oameni) A-și schimba ocupația, meseria.

reprofilare *sf* [At: DLR / P: *~lări* / E: ***reprofila***] Reorganizare (**2**).

reprograma *vt* [At: DEX–S / Pzi: *~mez* / E: *re¹* + ***programa***] A programa din nou.

reprogramare *sf* [At: MDA ms / Pl: *~mări* / E: ***reprograma***] Programare nouă.

reproș *sn* [At: KOGĂLNICEANU, S. 219 / Pl: *~uri*, (înv) *~e* / E: fr ***reproche***] Imputare.

reproșa *vit* [At: ALEXANDRESCU, O. I, 312 / Pzi: *~șez* / E: fr ***reprocher***] **1-2** A-și face (sau a-i face cuiva) imputări, mustrări, reproșuri Si: *a(-și) imputa*.

reproșabil, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***reprochable***] (Rar) Care merită reproșuri.

reproșare *sf* [At: MDA ms / Pl: *~șări* / E: ***reproșa***] Imputare.

reprubare *sf* vz ***reprobare***

repștire *sf* vz ***răpștire***

reptațiune *sf* [At: DN³ / Pl: *~ni* / E: fr ***reptation*** cf lat *reptatio*] (Liv) **1** Târâre. **2** Deplasare lentă a zăpezii pe terenurile înclinate.

reptil *sn* vz ***reptilă***

reptilă *sf* [At: ISIS (1856), 12²/32 / V: (înv) ***reptil*** *sn*, ***~lie*** / Pl: *~le* / E: fr ***reptiles***, ger ***Reptile***] **1** (Lpl) Clasă de vertebrate târâtoare, ovipare, cu temperatura corpului variabilă, cu corpul acoperit de o piele groasă, solzoasă, fără picioare sau cu picioare scurte, dispuse lateral. **2** (Șls) Animal care face parte din clasa reptile (**1**). **3** (Fig) Persoană care este gata să se înjosească pentru a parveni.

reptilian, ~ă *a* [At: PERPESSICIUS, M.C. III, 228 / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***reptilien***] **1** Care se referă la reptile. **2** (Fig) Josnic.

reptilie *sf* vz ***reptilă***

republecă *sf* vz ***republică***

republic, ~ă *a* [At: CR (1846), 104¹/18 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***republică***] **1-2** (Îvr) Republican (**1-2**).

republica *vt* [At: ALECSANDRI, S. 46 / Pzi: *republic* / E: *re¹-* + ***publica*** cf fr *republier*] A publica din nou.

republican¹ *sm* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i* / E: fr ***républicain***] Pasăre de mărimea unei mierle, care trăiește în grupuri în sudul Africii.

republican², ~ă [At: IST. AM. 75ᵛ/12 / V: (îvr) ***răp~*** / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***republicanus***, ger ***Republikaner***, fr ***républicain***] **1** *a* Care aparține republicii (1) Si: (îvr) *republic* (**1**), *respublicanicesc* (**1**), *republicănesc* (**1**), *republicesc* (**1**). **2** *a* Privitor la republică Si: (îvr) *republic* (**2**), *respublicanicesc* (**2**), *republicănesc* (**2**), *republicesc* (**2**). **3** *av* În favoarea republicii (**1**). **4** *smf* Adept al republicii ca formă de guvernământ.

republicanism *sn* [At: FL (1838), 83¹/16 / Pl: ? / E: fr ***républicanisme***] **1** Concepție care susține republica (**1**) ca formă de guvernământ. **2** Atitudine, activitate în favoarea republicii (**1**).

republicare *sf* [At: DL / Pl: *~cări* / E: ***republica***] Reapariție (**4**).

republică *sf* [At: N. COSTIN, L. 40 / V: (înv) ***răpublecă***, ***răp~***, ***răsp~***, ***~blecă***, ***resp~*** / Pl: *~ici*, (înv) *~ice* / E: lat ***respublica***, fr ***république***, ger ***Republik***, it ***republica***] **1** Formă de guvernământ în care organele supreme ale puterii de stat sunt alese pe un timp determinat. **2** Țară cu o astfel de formă de guvernământ. **3** (Rar; pex) Populație a unei republici. **4** (Rar ; cdp fr *la république des lettres*, îs) ~ *a literaturii* Totalitatea scriitorilor.

republicănesc, ~ească *a* [At: VÂRNAV, F. 35ʳ/1 / Pl: *~ești* / E: ***republican*** + *-esc* cf fr *républicain*] **1-2** (Îvr) Republican (**1-2**).

republicesc, ~ească *a* [At: (a. 1822) URICARIUL, IV, 281/4 / Pl: *~ești* / E: ***republică*** + *-esc*] **1-2** (Îvr) Republican² (**1-2**).

repuc *sm* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~puci* / E: ns cf *năpuc*, *zăpuc*] Ultimul purcel născut, fiind și cel mai mic Si: (reg) *năpuc*, *zăpuc*.

repudia *vt* [At: ASACHI, S.L. II, 88 / P: *~di-a* / Pzi: *~iez* / E: fr ***répudier***] **1** A nu (mai) recunoaște pe cineva sau ceva Si: *a îndepărta*, *a renega* (**1**), *a respinge*. **2** A se lepăda de cineva sau de ceva Si: *a renega* (**2**), *a tăgădui*, *a abjura*. **3** (Jur) A renunța la o moștenire sau la un legat.

repudiare *sf* vz ***repudiere***

repudiat, ~ă *smf, a* [At: GALACTION, A. 323 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***repudia***] **1-2** (Rar) (Persoană) care a fost repudiată (**2**).

repudiere *sf* [At: MAIORESCU, D. II, 16 / P: *~di-e~* / V: (îvr) ***~iare*** / Pl: *~ri* / E: ***repudia***] **1** Respingere (a cuiva sau a ceva) Si: (nob) *repudiu*. **2** (Jur) Renunțare la o moștenire.

repudiu *sn* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ii* / E: lat ***repudium***] (Nob) Repudiere (**1**).

repugna *viu* [At: HELIADE, O. I, 383 / V: (înv) ***~umna*** / Pzi: 3 *repugnă* / E: fr ***répugner***, lat ***repugnare***] **1** (Ccd) A-i produce cuiva silă, oroare. **2** (Ccd) A-i displăcea profund. **3** (Rar) A nu se potrivi cu... **4** (Rar) A fi opus, contrar.

repugnant, ~ă *a* [At: FILIMON, O. II, 124 / V: ***~unient*** / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***répugnant***] **1** Care produce silă Si: *dezgustător*, *respingător* (**3**), *scârbos* (**3**), (rar) *repulsiv* (**1**). **2** (Rar) Care nu se potrivește cu... **3** (Rar) Opus.

repugnanță *sfs* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 5 / V: (înv) ***~umn~*** / E: fr ***répugnance***, lat ***repugnantia***] (Rar) Repulsie (**1**).

repuls *sn* vz ***repulsie***

repulsie *sf* [At: DRLU / V: ***~iune***, (rar) ***repuls*** *sm* / S și: *~lzie* / Pl: *~ii* / E: fr ***répulsion***] **1** Aversiune instinctivă Si: *dezgust*, *oroare*, *resentiment* (**2**), *respingere* (**2**), (rar) *repugnanță*. **2** (Fiz) Respingere (**3**).

repulsiune *sf* vz ***repulsie***

repulsiv, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***répulsif***] (Rar) **1** Care inspiră repulsie Si: *dezgustător*, *repugnant* (**1**), *respingător* (**3**). **2** Care nu admite. **3** Care refuză (**1**).

repumna *v* vz ***repugna***

repumnanță *sf* vz ***repugnanță***

repune¹ *vt* [At: PETROVICI, P. 185/18 / Pzi: *repun* / E: *re¹-* + ***pune***] **1** A pune din nou Si: *a reașeza*. **2** A pune la loc. **3** (Îe) **A ~ pe cineva sau ceva în drepturi** (sau, rar, **în drept**) A-i reda cuiva drepturile. **4** (Îe) **A ~ piciorul** (undeva) A sosi din nou (undeva). **5** (Îae) A pătrunde din nou. **6** (Înv) A pune deoparte Si: *a amâna* (**3**).

repune² *v* vz ***răpune***

repunere *sf* [At: PR. DREPT. 236 / Pl: ? / E: ***repune¹***] Punere din nou Si: *reașezare* (**1**).

repunient, ~ă *a* vz ***repugnant***

repurga *vt* [At: ÎNVĂȚĂTURĂ, 109/1 / V: ***răp~*** / Pzi: *repurg* / E: lat ***repurgare***] (Ltî) A îndepărta murdăria Si: *a curăța* (**1**).

repurgație *sf* [At: ÎNVĂȚĂTURĂ, 52/21 / Pl: ? / E: ***repurga***] (Ltî) Îndepărtare a murdăriei Si: *curățare* (**1**).

repurta¹ *vr* [At: ALECSANDRI, ap. ȘĂINEANU / Pzi: *report* / E: fr ***reporter*** pad *purta*] **1** (Îvr) A se îndrepta cu gândul, mintea etc. spre idei, oameni, fapte (de obicei din trecut). **2** (Înv) A se întoarce cu mintea în trecut. **3** (D. gând, minte etc.) A se îndrepta spre idei, oameni, fapte (de obicei din trecut).

repurta² *vt* [At: F. AARON, G. 197 / Pzi: *~tez* / E: lat ***reportare***, it ***riportare***] A obține o victorie, un succes etc.

repurta³ *v* vz ***reporta¹***

reputa *vt* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 71 / Pzi: ? / E: fr ***réputer***] (Rar) A considera (**1**).

reputat, ~ă *a* [At: DDRF / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reputa*** cf fr *réputé*] Care se bucură de o reputație bună Si: *renumit* (**1**).

reputație *sf* [At: MARCOVICI, R. 45/10 / V: ***~iune***, (înv) ***~tăciune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***réputation***, lat ***reputatio, -onis***] **1** Părere publică despre cineva sau ceva Si: *renume* (**1**), *faimă* (**3**). **2** Felul în care cineva este cunoscut sau apreciat Si: *renume* (**2**), *faimă* (**4**).

reputațiune *sf* vz ***reputație***

reputăciune *sf* vz ***reputație***

rer *sn* vz ***ler***

rern *sn* vz ***ler***

reromanizare *sf* [At: PUȘCARIU, L. R. I, 370 / Pl: ? / E: *re¹-* + ***romanizare***] Romanizare din nou.

rerunchi *sm* vz ***rărunchi¹***

resac *sn* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~uri* / E: fr ***ressac***] Val de apă produs prin întoarcerea violentă a apei care a lovit un obstacol, prezentând aspectul unei explozii.

resad *sn* vz ***răsad***[1]

resalniță *sf* vz ***răsadniță***

resaluta *vt* [At: ALEXI, W. / Pzi: *resalut* / E: *re*[1]- + ***saluta***] A răspunde la salut.

resădi *v* vz ***răsădi***

resădniță *sf* vz ***răsadniță***

resălta *vit* [At: LM / Pzi: *resalt* / E: *re*[1]- + ***sălta*** cf it *risaltare*] **1** A sălta din nou. **2** (Înv) A sări înapoi.

resăltare *sf* [At: LM / Pl: ? / E: ***resălta***] **1** Salt din nou. **2** (Înv) Salt înapoi.

resări *vit* [At: CR (1848), 41[1]/53 / Pzi: *resar* / E: *re*[1] + ***sări***] (Rar) **1-2** A sări din nou.

reschia *v* vz ***rășchia***

reschimbare *sf* [At: LM / Pl: ? / E: *re*[1]- + ***schimbare***] (Rar) Schimbare din nou.

reschira *v* vz ***rășchira***

reschirat, ~ă *a* vz ***rășchirat***[2]

reschitoare *sf* vz ***rășchitor***

reschitor *sn* vz ***rășchitor***

rescinde *vt* [At: ALEXI, W. / Pzi: *rescind* / E: fr ***rescinder***] (Jur; rar) A anula (o decizie) Si: *a casa* (**1**).

rescindere *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: ? / E: ***rescinde***] (Jur; rar) Anulare (a unei decizii) Si: *casare*[2] (**1**).

rescisoriu, ~ie *a* vz ***rescizor***

rescizie *sf* vz ***resciziune***

resciziune *sf* [At: HAMANGIU, C. C. 187 / P: *~zi-u~* / V: (rar) *~zie* / S și: *resciziune* / Pl: *~ni* / E: fr ***rescision***, lat ***rescissio, -onis***] (Jur) Desființare a unui act juridic când una dintre părțile din proces a suferit o leziune.

rescizor, ~oare *a* [At: ALEXI, W. / V: *~ori* / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***rescisoire***, lat ***rescissorius, -a, -um***] Care provoacă o resciziune.

rescoate *vt* [At: MUREȘANU, P. 84/17 / Pzi: *rescot* / E: *re*[1]- + ***scoate***] (Rar) A scoate din nou.

resconto *sn* vz ***reescont***

rescrie *vir* [At: GHEȚIE, R. M. / Pzi: *rescriu* / E: *re*[1]- + ***scrie***] **1** (Rar) A scrie din nou. **2** (Prc) A răspunde în scris.

rescriere *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: ? / E: ***rescrie***] (Rar) **1** Scriere din nou. **2** Răspuns în scris.

rescript *sn* [At: IORGA, S. D. XIII, 14 / V: (înv) ***răs~, rășc~, reșc~, reșcriptum*** / Pl: *~e, ~uri* / E: lat ***rescriptum***, ger ***Reskript***] **1** Răspuns dat de împărații romani în chestiunile de drept puse de magistrații sau de guvernatorii provinciilor Si: (înv) *rescris* (**1**). **2** (Pex) Ordin emanat de la un suveran Si: (înv) *rescris* (**2**). **3** Hotărâre a papei ca răspuns la o chestiune teologică.

rescris *sn* [At: STAMATI, D. / Pl: ? / E: *re*[1]- + ***scris*** cf lat *rescriptum*] **1-2** (Îvr) Rescript (**1-2**).

rescripție *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ii* / E: fr ***rescription***] (Îvr) Împuternicire de ridicare a unei sume Si: *mandat*.

resedință *sf* vz ***reședință***

resel *sn* vz ***reșou***

reseleu *sn* vz ***răzălău***

resemna [At: BARIȚIU, P. A. II, 674 / V: (înv) ***~signa*** / Pzi: *~nez* / E: fr ***résigner*** după *semna*] **1** *vr* A se împăca cu o situație rea, defavorabilă. **2** *vr* A accepta un rău fără împotrivire Si: *a suporta*. **3** *vi* A renunța (la o situație, la o funcție etc.).

resemnare *sf* [At: CALENDARIU (1794), 35/34 / V: (înv) ***~sign~*** / Pl: *~nări* / E: ***resemna***] **1** Împăcare cu o situație rea, defavorabilă Si: (îvr) *resemnație*. **2** Răbdare.

resemnat, ~ă *a* [At: BARIȚIU, P. A. II, 604 / V: (înv) ***~sign~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***resemna***] **1** Care se împacă cu o situație grea, defavorabilă Si: *răbdător*. **2** Care suportă un rău fără împotrivire Si: *răbdător*. **3** (D. gesturi, atitudini etc.) Care exprimă resemnare.

resemnație *sf* [At: HELIADE, D. J. 129/2 / V: ***~iune, ~simnațiune, ~ezign~, ezignațiune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***résignation***, lat ***resignatio*** după *resemna*] (Îvr) Resemnare (**1**).

resemnațiune *sf* vz ***resemnație***

resenina *vr* [At: BARCIANU / V: ***rassenina*** (Cj: 3 *rassenine*) / Pzi: *~nez* / E: *re*[1]- + [în]***senina***, it ***rasserenare***] (Îvr) A se însenina din nou.

resentiment *sn* [At: ASACHI, A. LIT. 4 / V: (înv) ***resimt~*** / Pl: *~e* / E: fr ***ressentiment***] **1** Sentiment de ostilitate față de cineva (izvorât dintr-o nemulțumire mai veche) Si: *aversiune* (**1**), *ranchiună*, *repulsie* (**1**), (rar) *resimțământ*. **2** Mânie[1] (**2**).

reserit *sn* vz ***răsărit***[1]

reseu *sn* vz ***resou***

resfăța *v* vz ***răsfăța***

resfet *sn* vz ***rusfet***

resfetar *sm* vz ***rusfetar***

resfira *v* vz ***răsfira***

resfirare *sf* vz ***răsfirare***

resfirat, ~ă *a* vzi ***răsfirat***[2]

resfoc *sn* vz ***răsfug***

resfrângător, ~oare *a* vz ***răsfrângător***

resfrânge *v* vz ***răsfrânge***

resfrângere *sf* vz ***răsfrângere***

resfrânt, ~ă *a* vz ***răsfrânt***

resfrântură *sf* vz ***răsfrântură***

resfug *sn* vz ***răsfug***

resfuga *v* vz ***răsfuga***

resfulgare *sf* vz ***răsfugare***

resfulgit, ~ă *a* vz ***răsfugit***

resgândi *v* vz ***răzgândi***

resid *sn* vz ***reziduu***

residența *sf* vz ***rezidență***

residenție *sf* vz ***rezidență***

residință *sf* vzi ***rezidență***

resigna *v* vz ***resemna***

resignare *sf* vz ***resemnare***

resignat, ~ă *a* vz ***resemnat***

resignație *sf* vz ***resemnație***

resignațiune *sf* vz ***resemnație***

resimnațiune *sf* vz ***resemnație***

resimtiment *sn* vz ***resentiment***

resimțământ *sn* [At: GHICA, S. 644 / V: ***~țem~, ~țim~*** / Pl: *~e* / E: fr ***ressentiment*** după *simțământ*] (Rar) Resentiment (**1**).

resimțemânt *sn* vz ***resimțământ***

resimți *vir* [At: DEX / Pzi: *resimt* / E: fr ***ressentir*** după *simți*] **1** *vt* A simți. **2** *vr* A simți urmările, consecințele unei împrejurări (anterioare). **3** *vr* A avea repercusiuni.

resimțire *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ri* / E: ***resimți***] **1** Simțire. **2** Simțire a urmărilor unei împrejurări (anterioare).

resoarbe *v* vz ***resorbi***

resolubil, ~ă *a* [At: I. GOLESCU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***résoluble***] (Ast; d. nebuloase) Căreia i se pot distinge, cu ajutorul aparatelor de mare putere separatoare, stelele componente.

resolvant, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C / V: ***~vent*** / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***résolvant***] (Med; îvr) Rezolutiv.

resolvălui *vt* [At: ȘINCAI, HR. III, 276/2 / Pzi: *~esc* / E: lat ***resolvere***] **1** A hotărî (**4**). **2** A institui.

resolvent, ~ă *a* vz ***resolvant***

resonant, ~ă *a* vz ***rezonant***[2]

resor *sn* vz ***resort***

resorbi [At: ÎNVĂȚĂTURĂ, 100/16 / V: (înv) ***răs~, ~oarbe*** / Pzi: *resorb* / E: lat ***resorbere***, fr ***résorber***] **1** *vr* (Med) A suferi procesul de resorbție.

2 *vr* (Med) A dispărea prin resorbție (1). 3 *vt* A încorpora în sine Si: *a absorbi*.

resorbție *sf* [At: DESCR. APE. 46/1 / V: (rar) ***rezo~*** (S și: *rezorpție*), ***~țiune*** (S și: *rezorpțiune*), ***~iune*** (S și: *rezorpțiune*) / S și: *~rpție* / Pl: *~ii* / E: fr ***résorption***] 1 (Med) Proces prin care un lichid sau un gaz trece dintr-o cavitate a organismului, dintr-un conduct natural al organismului sau din țesutul interstițial în sistemul circulator. 2 (Med) Dispariție lentă a unui țesut, a unui organ (de obicei străin organismului) Si: *rezoluție* (6). 3 (Pex) Încorporare a unei substanțe Si: *absorbție* (1).

resorbțiune *sf* vz ***resorbție***

resort *sn* [At: AR (1829), 56[1]/41 / V: ***rezort***, (înv) ***resor*** (Pl: *~soare*), ***rezor*** / S și: *ressort* / Pl: *~uri*, (rar) *~oarte* / E: fr ***ressort***, ger ***Ressort***] 1 Organ de mașină care servește la realizarea legăturilor elastice dintre diferite elemente ale unui sistem tehnic. 2 (Sens curent) Arc (15). 3 (Fig) Sursă de energie fizică sau morală Si: *suport moral, imbold* Vz *mobil[1]*. 4 Domeniu de activitate. 5 (Îs) *Autoritate* (sau *organ* etc.) *de* ~ Autoritate (sau organ etc.) sub a cărei jurisdicție intră o problemă și care are competența de a o rezolva. 6 (Îe) (**A fi**) **de ~ul** (cuiva) (A ține) de competența, de specialitatea cuiva. 7 (Îae) A intra în atribuțiile cuiva.

resortisant *sm* [At: DER / Pl: *~nți* / E: fr ***ressortissant***] (Jur) Persoană fizică sau juridică aparținând unui stat și care se află sub protecția altui stat.

resou *sn* [At: GHICA. S. XXII / V: ***~sel***, ***~seu*** / Pl: *~ri* / E: fr ***réseau***] (Frî) Rețea (de cale ferată).

respânteiaș *sm* vz ***răspântiaș***

respântie *sf* vz ***răspântie***

respect *sn* [At: EUSTATIEVICI, I. 48/14 / V: (Trs: înv) ***resp~***, (nob) ***reștept*** / Pl: *~e*, (înv) *~uri* / E: fr ***respect***, lat ***respectus***, ***-us***, mg ***respektus***, ger ***Respekt***] 1 Stimă. 2 Onoare. 3 (Îe) **A ține** (pe cineva) **la** (sau **în**) ~ A ține pe cineva la distanță. 4 (Îae) A nu lăsa pe cineva să devină familiar. 5 (Îe) **A pune** (pe cineva) **la** ~ A impune cuiva o atitudine respectuoasă. 6 (Îae) A pune pe cineva la punct. 7 (Îe) **~ele mele** Formulă de salut. 8 (Rar; lpl) Semn de stimă, de considerație. 9 (Însoțit de determinări în genitiv) Respectare (1). 10 Atenție față de cineva sau ceva Si: *grijă* (5), *menajare*, *respectare* (1). 11 Respectare (2). 12 (Înv) Luare în considerație Si: *considerent* (1). 13 (Îlav) **În tot ~ul** (sau **în toate ~ele**) Din toate punctele de vedere Si: *întru totul*. 14 (Îlpp) **În ~ul cuiva** (sau **a ceva**) sau **cu ~ la...** În ceea ce privește... Si: *în privința...*, *față de ...* 15 (Îvr) Termen cu care se amână plata unei datorii. 16 (Tip; îs) *Foaie de* ~ Fila care rămâne adesea albă la circulare și la alte imprimate.

respecta [At: MARCOVICI, C. 124/19 / V: (nob) ***reștepta*** (Pzi: *reștept*) / Pzi: *respect*, (înv) *~tez* / E: fr ***respecter***] 1 *vt* A simți și a manifesta respect (1) față de cineva sau ceva Si: *a cinsti* (1), *a onora*, *a stima*, (înv) *a respectălui* (1), *a respectarisi*, *a respectui*. 2 *vt* A ține seama de... Si: *a nu neglija*. 3 *vt* A acorda atenția cuvenită Si: *a nu neglija*. 4 *vt* A cruța pe cineva sau ceva Si: *a nu vătăma*. 5 *vt* A nu tulbura. 6 *vr* A nu face nimic ce ar fi sub demnitatea sa. 7 *vt* A nu se abate de la o lege, o dispoziție, un angajament, un principiu etc. Si: *a nu încălca*, *a se supune*, *a urma*, (înv) *a respectălui* (2).

respectabil, ~ă *a* [At: HELIADE, O. II, 338 / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***respectable***] 1 Care merită să fie respectat Si: *demn* (1). 2 Care impune respect Si: *demn* (3). 3 Mare. 4 Impresionant.

respectabilitate *sf* [At: SEBASTIAN, T. 368 / Pl: ? / E: fr ***respectabilité***] (Rar) Calitatea de a fi respectabil Si: *onorabilitate*.

respectare *sf* [At: CAMIL PETRESCU, T. II, 519 / Pl: *~tări* / E: ***respecta***] 1 Manifestare a stimei deosebite față de cineva. Si: *respect* (9). 2 Neabatere de la o lege, o normă un principiu etc. Si: *respect* (11).

respectarisi *vt* [At: (a. 1811) DOC. EC. 109 / Pzi: *~sesc* / E: fr ***respecter***] (Înv) A respecta (1).

respectat, ~ă *a* [At: GENILIE, G. 241 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***respecta***] Care se bucură de respect (1) Si: *cinstit* (3), *stimat*, *onorat*, (înv) *respectuit*.

respectălui *vt* [At: MUMULEANU, C. 17/6 / V: ***resp~*** / Pzi: *~iesc* / E: fr ***respecter***] 1-2 (Înv) A respecta (1, 6).

respectiv, ~ă [At: URICARIUL, V, 17/12 / V: (nob) ***resteptiv*** / Pl: *~i*, *~e* / E: lm ***respectivus***, ***-a***, ***-um***, fr ***respectif***] 1 *a* Care privește împrejurarea, persoana sau obiectul despre care este vorba. 2 *a* (Vorbind despre mai multe persoane sau despre mai multe lucruri) Care se raportează la fiecare în particular. 3 *a* (Vorbind despre mai multe persoane sau despre mai multe lucruri) Care privește pe fiecare în parte Si : *corespunzător* (1). 4-5 *smf*, *a* (Fam) Soțul sau iubitul cuiva (în raport cu această persoană) sau soția (în raport cu soțul). 6 *a* (Pex) Persoana despre care e vorba. 7 *av* Pentru cealaltă situație (poziție, parte). 8 *av* Pentru al doilea caz.

respectos, ~oasă *a* vz ***respectuos***

respectui *vt* [At: AR (1829), 149[2]/24 / Pzi: *~esc* / E: fr ***respecter***] (Înv) A respecta (1).

respectuit, ~ă [At: CONACHI, P. 299 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***respectui***] (Înv) Respectat.

respectuos, ~oasă *a* [At: CR (1830), 53[2]/41 / P: *~tu-os* / V: ***~tos***, (nob) ***restept~*** / Pl: *~oși*, *~oase* / E: lm ***respectuosus***, ***-a***, ***-um***, fr ***respectueux***] 1 Care denotă respect (1) Si: (liv) *reverențios*, (rar) *reverențial* (1). 2 Care inspiră respect (1). 3 (Rar; udp „de") Care nu se abate de la ... 4 (Jur; înv; îs) *Act* ~ Act prin care tinerii care urmau să se căsătorească cereau consimțământul părinților.

resper *sm* vz ***răspăr[1]***

respete *sf* vz ***răspetie***

respeti *sn* vz ***răspetie***

respitie *sf* vz ***răspetie***

respezi *v* vz ***strepezi***

respica *v* vz ***răspica***

respicare *sf* vz ***răspicare***

respicat, ~ă *a* vz ***răspicat***

respicia *vi* [At: ALEXI, W. / P: *~ci-a* / Pzi: *~iciez* / E: lat ***respicio***] (Ltî) 1 A privi înapoi. 2 A chibzui (10).

respicient *sm* [At: GHEȚIE, R. M. / P: *~ci-ent* / Pl: *~nți* / E: lat ***respiciens***, ***-tis***] (Ltî) Observator.

respingător, ~oare *a* [At: MARIN, F. 24/13 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***respinge*** + *-tor*] 1 (Rar) Care respinge (3). 2 (Îs) *Pompă aspiratoare-~oare* Pompă cu piston în care lichidul aspirat în cilindru este deplasat la o anumită distanță prin presiunea exercitată de piston. 3 Care inspiră silă, aversiune Si: *dezgustător*, *odios*, (rar) *repulsiv* (1), *repugnant* (1), *scârbos* (3). 4 Grețos (1).

respinge *vt* [At: IST. M. 118/22 / S: *răs~* / Pzi: *resping* / E: *res-* + [îm]***pinge*** cf it *respingere*] 1 A ține piept unui atac armat. 2 A sili pe dușmani să se retragă. 3 (Îoc *a atrage*) A îndepărta de la sine. 4 A arunca înapoi. 5 A refuza (1). 6 A nu primi. 7 A declara (pe cineva) nereușit, căzut la examen Si: *a pica*, *a (nu) promova*. 8 (Rar; c. i. sentimente, porniri) A înăbuși.

respingere *sf* [At: VLAHUȚĂ, O. A. II, 184 / Pl: *~ri* / E: ***respinge***] 1 Îndepărtare de la sine. 2 Dezgust. 3 (Fiz) Exercitare a unei forțe dirijate dinspre corpul care o exercită spre corpul asupra căruia se exercită Si: *repulsie* (2).

respinte *sf* vz ***răspântie***

respintere *sn* vz ***răspântie***

respintie *sf* vz ***răspântie***

respintini *spl* vz ***răspântie***

respinți *sfp* vz ***răspântie***

respir *sn* [At: COȘBUC, P. II, 202 / Pl: ? / E: pvb ***respira***] (Rar) Respirație (1).

respira [At: I. GOLESCU, C. / V: (îng) ***răs~*** / Pzi: *respir*, 3 (înv) și *~rează* / E: fr ***respirer***, lat ***respirare***] 1 *vi* A introduce în plămâni, prin inspirație, aerul din atmosferă și a elimina, prin expirație, aerul din plămâni, încărcat cu bioxid de carbon Si: *a răsufla* (1). 2 *vt* A inhala (aer) în plămâni Si: *a inspira*. 3 *vt* (Îe) **A-și ~ sufletul** A muri. 4 *vi* (Fig) A-și reveni, a se simți ușurat după o emoție, o grijă, un efort Si: *a răsufla* (4). 5 *vt* (Fig) A răspândi (3) (idei, sentimente).

respirabil, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***respirable***] (D. aer) Care poate fi respirat (1).

respirare *sf* [At: EMINESCU, O. I, 152 / Pl: *~rări* / E: ***respira***] **1** (Rar) Respirație (2). **2** Boare (1).

respirat *sn* [At: MDA ms / Pl: ? / E: ***respira***] Respirație (1).

respirat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***respira***] (D. aer) Care a fost inhalat în plămâni și apoi eliminat Si: (înv) *răsuflat*[2] (1).

respirator, ~oare *a* [At: MAN. SĂNĂT. 106/13 / V: ***~iu*** / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***respiratorie***] **1** Care ține de respirație (1). **2** Privitor la respirație (1). **3** Care folosește la respirație (1). **4** (Îs) *Aparat ~* (sau *~iu*) Sistem de organe care asigură respirația (1). **5** (Fig) Care respiră (5).

respiratoriu, ~ie *a* vz ***respirator***

respirație *sf* [At: ÎNVĂȚĂTURĂ, 63/6 / V: (înv) ***~iune, ~răciune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***respiration***, lat ***respiratio, -onis***] **1** Proces fiziologic care constă în schimbul de gaze (absorbirea oxigenului din atmosferă și eliminarea bioxidului de carbon) între organismele vii și mediul înconjurător Si: *răsuflare* (1), *răsuflet* (1), *respirat*[1], (rar) *răsuflat*[1] (1), *respir, respirare* (1), (pop) *răsuflu* (1), (Trs) *răsufluș*. **2** Acțiune ritmică și mecanică prin care animalele superioare realizează acest schimb Si: *răsuflare* (2), *respirare* (1). **3** Aerul expirat Si: *suflare*. **4** (Fig; d. o operă, un studiu etc.) Răspândire, degajare (a unor sentimente, idei). **5** (Îla) **De largă** (sau **scurtă**) ~ De amploare mare (sau redusă).

respirațiune *sf* vz ***respirație***

respiracıune *sf* vz ***respirație***

respiriu *sn* [At: BARIȚIU, P. A. II, 289 / Pl: ? / E: lat ***respirium***] (Ltî) Răgaz (2).

respiro *sn* [At: MDA ms / Pl: ? / E: it ***respiro***] Răgaz (2).

respiscă *sf* vz ***recipisă***

resplenda *vit* [At: ALECSANDRI, P. III, 500 / Pzi: 3 *resplendă* / E: fr ***resplendir***] (Frr) **1-2** A străluci.

respondenție *sf* vz ***corespondență***

responsabil, ~ă [At: I. IONESCU, F. 13/26 / V: (reg) ***răs~, ~nza~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***responsable***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care poartă răspunderea unui lucru, a unui fapt Si: *răspunzător*. **3** *smf* (De obicei urmat de determinări care indică felul, natura responsabilității) Persoană care este însărcinată cu o funcție de conducere (care are o sarcină de răspundere, căreia i s-a încredințat o responsabilitate).

responsabilitate *sf* [At: (a. 1827) URICARIUL, VII, 98 / Pl: *~tăți* / E: fr ***responsabilité***] **1** Obligația de a efectua un lucru, de a răspunde, de a da socoteală de ceva Si: *răspundere*. **2** Funcția de responsabil (3).

responsorial, ~ă [At: DN[3] / P: *~ri-al* / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf it *responsoriale*] **1** *a* (Liv) Care are ton, caracter de răspuns. **2** *a* (Bis; d. vers, frază, cuvânt) Spus sau cântat de public ori de cor ca răspuns sau ca replică la cele spuse de preot. **3** *sn* Carte care cuprinde răspunsurile și cântecele liturgice ale credincioșilor.

responsoriu *sn* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: ns cf it *responsorio*, lat *responsorium*] (Bis) Răspuns al corului sau al unor soliști dat preotului la liturghie.

respublicanicesc, ~ească *a* [At: MOLNAR, I. XIX/6 / Pl: *~ești* / E: ger ***republikanisch*** cf lat *respublica*] **1-2** (Îvr) Republican[2] (1-2).

respublică *sf* vz ***republică***

respundență *sf* vz ***corespondență***

respundenție *sf* vz ***corespondență***

respuns *sn* vz ***răspuns***[2]

rest *sn* [At: (a. 1804) IORGA, S.D. XII, 157 / Pl: *~uri*, (înv; nob) *~e* / ger ***Rest***, fr ***reste***, ngr ***ρε΄στον***] **1** Ceea ce rămâne dintr-un tot după ce s-a luat cea mai mare parte Si: (înv) *rămas*[2], (Trs) *măradic, ronghiuri* (2). **2** Ceea ce rămâne de executat dintr-o lucrare, dintr-o acțiune după ce o parte a fost terminată. **3** Parte dintr-o perioadă de timp care nu s-a scurs încă. **4** (Mpl) Ceea ce rămâne dintr-un tot care a fost distrus, consumat, lichidat în cea mai mare parte Si: *rămășiță*[1] (1), *deșeu* (1). **5** Parte dintr-un tot care rămâne în afara celui care interesează. **6** (Îlav) **În ~** În afară de obiectul în discuție. **7** Sumă de bani care se înapoiază celui care face o plată cu bani mai mulți decât suma cuvenită. **8** Plată neachitată în termen Si: *restanță* (1), *rămășiță*[1] (6). **9** (Mat) Număr care reprezintă rezultatul unei scăderi Si: *diferență* (1), (înv) *rămășiță*[1] (12), *restanță* (4). **10** (Mat) Partea care rămâne nedivizată la o împărțire și care, adăugată produsului dintre împărțitor și cât, ne dă deîmpărțitul.

restabili [At: CALENDARIU (1794), 35/7 / Pzi: *~lesc* / E: *re*[1]*-* + ***stabili*** cf fr *rétablir*, lat *restabilire*, it *ristabilire*] **1** *vt* A stabili din nou Si: *a reîntorna, a reînnoi, a restatornici* (1), (înv) *a restitui*. **2** *vt* A readuce în starea de la început (sau în alta mai bună) Si: *a reîntrona, a reînnoi* (1), *a restatornici* (2), (înv) *a restitui* (1). **3** *vr* (D. persoane) A-și reface sănătatea Si: *a se însănătoși, a se întrema*. **4** *vr* (D. sănătate) A se îmbunătăți. **5** *vt* A reconstitui cuvinte, texte, manuscrise etc. în forma (presupusă) originală.

restabilire *sf* [At: ȘĂINEANU / Pl: *~ri* / E: ***restabili***] **1** Readucere în starea de la început Si: *reașezare, restatornicire, restituție*. **2** Însănătoșire. **3** Reconstituire.

restabilit, ~ă *a* [At: VLAHUȚĂ, O. A. I, 246 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***restabili***] (Rar; d. persoane) Însănătoșit.

restant, ~ă *a* [At: BARIȚIU, P.A. II, 722 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***restant***, ger ***restant***] **1** Care a rămas (de pe urma cuiva sau a ceva). **2** Rămas în urmă Si: *întârziat*.

restanță *sf* [At: (a. 1748) IORGA, S.D. XIII, 137 / V: (înv) ***răstanție, ~ție, reștanție*** (Pl: *reștanții*), (reg) ***răstranție*** / Pl: *~țe* / E: lat ***restantia***, it ***restanza*** cf mg *restancia*] **1** Plată (în special impozit) neachitată la termen Si: *rest* (9), (îvp) *rămășiță*[1]. **2** (Îla) **În ~** Restanțier (2). **3** Lucru, lucrare în întârziere. **4** Examen care n-a fost trecut la termenul fixat. **5** (Mat; înv) Diferență (1).

restanție *sf* vz ***restanță***

restanțier, ~ă *a* [At: BARCIANU / Pl: *~ți-er* / Pl: *~i, ~e* / E: ***restanță*** + *-er*] **1-2** *smf, a* (Persoană) care a rămas în urmă cu o plată. **3** (D. studenți) Care nu și-a promovat examenul la termenul fixat.

restatori *vt* [At: BARIȚIU, P. A. III, 427 / Pzi: *~resc* / E: *re*[1]*-* + ***statori*** cdp lat *restabilire*] (Îvr) A restatornici (1-2).

restatornici *vt* [At: HELIADE, AMF. 72/3 / Pzi: *~icesc* / E: *re*[1]*-* + ***statornici***] **1** A statornici din nou (în stare mai bună) Si: *a restabili* (1-2), (înv) *a restitui*, (îvr) *a restatori* (1-2). **2** (Rar) A reabilita.

restatornicire *sf* [At: AR (1830), 26 bis1/49 / Pl: *~ri* / E: ***restatornici***] Restabilire (1).

restatornicitor, ~oare *smf, a* [At: ASACHI, S.L. II, 45 / V: ***~iu, ~oare*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***restatornici*** + *-tor*] **1-2** (Persoană) care restatornicește (1-2).

restatornicitoriu, ~oare *smf* vz ***restatornicitor***

restaura [At: STAMATI, D. / Pzi: *~rez*, (nob) *restaur* / E: fr ***restaurer***, lat ***restaurare***] **1** *vt* (C. i. o clădire, un monument de artă etc.) A reface în forma inițială Si: *a reconstitui*, (îrg) *a meremetisi*. **2** *vt* A instaura din nou un suveran, o dinastie, o formă de guvernământ abolită etc. Si: *a reinstaura, a reîntrona*. **3** *vt* A reintroduce. **4** *vr* (Fig; frm) A-și restabili forțele Si: *a se întrema*. **5** *vr* (Fig) A ajunge la o situație mai bună Si: *a se înviora, a se redresa*. **6** *vr* (Fig) A reveni la starea dinainte Si: *a se reface* (4).

restaurant *sn* [At: CR (1846), 281/4 / Pl: *~e* / E: fr ***restaurant***] **1** Local public unde se consumă, contra plată, mâncăruri și băuturi Si: (înv) *restaurație*[1] (1). **2** (Îs) *Vagon-~* Vagon atașat unui tren de persoane în care se servește mâncare și băutură.

restaurare *sf* [At: ALECSANDRI, S. 15 / Pl: *~rări* / E: ***restaura***] **1** (D. o clădire, un monument de artă etc.) Refacere în forma inițială Si: *restaurație*[2] (1). **2** Instaurare din nou a unui suveran, a unei dinastii etc. Si: *restaurație*[2] (2), *reîntronare*. **3** Restabilire a forțelor Si: *regenerare, restaurație*[2] (3).

restaurator, ~oare [At: CR (1830), 59 bis[2]/46 / V: (înv) ***~rător, ~tora~, ~toritor*** / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***restaurateur***, lat ***restaurator, -oris***] **1** *smf* Persoană care restaurează (1) o clădire, o operă de artă. **2** *smf* Persoană care restaurează (2) o formă de guvernământ, legi, instituții abolite. **3** *smf*

Proprietar sau administrator al unui restaurant. **4** *a* (Îvr; d. hrană) Care reface Si: *hrănitor* (**15**), *fortifiant* (**2**).

restaurație[1] *sf* [At: F (1872), 58 / V: ***~iune***, (reg) ***rășțăr~*** / Pl: *~ii* / E: ger ***Restauration***, mg ***restauráció***] **1** (Înv) Restaurant (**1**). **2** (Reg) Cârciumă. **3** (Reg; îf *rășțărație*) Sală de așteptare.

restaurație[2] *sf* [At: AR (1829), 165[2]/28 / V: (înv) ***~iune***, (reg) ***roștor~*** / Pl: *~ii* / E: fr ***restauration***, lat ***restauratio***, ***-onis***, mg ***restauráció***] **1-3** (Înv) Restaurare (**1-3**). **4** Perioadă din istoria unor state, caracterizată prin readucerea pe tron a dinastiilor detronate în urma unor revoluții, lovituri de stat etc. **5** (Pex) Stil în arta acestor state specific restaurației (**5**). **6** (Trs; înv) Alegere de deputați sau de înalți funcționari.

restaurațiune[1] *sf* vz ***restaurație***[1]

restaurațiune[2] *sf* vz ***restaurație***[2]

restaurător, ~oare *smf* vz ***restaurator***

restăgol *sn* vz ***rostogol***

restăniță *sf* vz ***răstălniță***[1]

restău *sn* vz ***resteu***

restâmp *sn* vz ***răstimp***

restea *sf* vz ***răstea***

restei *sn* vz ***resteu***

restel *sn* vz ***resteu***

resteni *v* vz ***răstigni***

restenire *sf* vz ***răstignire***

restept *sn* vz ***respect***

resteptiv, ~ă *a* vz ***respectiv***

resteptuos, ~oasă *a* vz ***respectuos***

resteu *sn* [At: ANON. CAR / V: (reg) ***~tău***, ***~tei***, ***~tel*** (Pl: *~eluri*, *restei*), ***ras~***, ***răș~***, ***răstiu***, ***răsteu***, ***~teu***, ***răstel***, ***rastel***, ***lăstău***, ***răstrău*** (Pl: *rastaie*), ***răstăi***, ***les~*** / Pl: *~eie*, (reg) *~eauă*, *~ri*, *~ei* / E: nct] **1** Fiecare dintre cele două cuie, făcute din lemn sau din fier, cu care se închid laturile jugului după înjugarea vitelor. **2** (Îe) **A lua** (pe cineva) **cu ~l** A se purta (cu cineva) aspru Si: *a amenința* (**4**). **3** (Îl) **Cu ~l la brâu** sau **a umbla cu ~l** A fi cicălitor, arțăgos. **4** (Îe) **A ajunge la ~l de alun** A sărăci de tot. **5** (Reg) Cui de fier sau de lemn, asemănător cu resteul (**1**), cu diverse întrebuințări. **6** Retevei (**1**). **7** Spetează care ține obezile să nu se desfacă roata morii sub presiunea apei. **8-9** (Reg) Rustem (**1-2**).

resti *v* vz ***răsti***[1]

restigni *v* vz ***răstigni***

restignitor *sm* vz ***răstignitor***

restignitoriu *sm* vz ***răstignitor***

restignitură *sf* vz ***răstignitură***

restihnit, ~ă *a* vz ***răstignit***

restimp *sn* vz ***răstimp***

restingea *v* vz ***răstigni***

restini *v* vz ***răstigni***

restinire *sf* vz ***răstignire***

restire *sf* vz ***răstire***

restit, ~ă *a* vz ***răstit***[1]

restitui *vt* [At: MARIN, PR. I, 53/38 / Pzi: *restitui*, (rar) *~esc* / E: fr ***restituer***] **1** A da îndărăt (cuiva) ceva Si: *a înapoia*, *a reda*, *a returna* (**2**), (rar) *a reînturna* (**2**), *a retrimite* (**1**). **2** (Înv) A restabili (**2**).

restituibil, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***restituable***] Care poate (sau trebuie) să fie restituit.

restituire *sf* [At: VLAHUȚĂ, A. O. III, 222 / Pl: *~ri* / E: ***restitui***] **1** Înapoiere. **2** (Rar) Refacere a unui monument arhitectural deteriorat Si: *restaurare* (**1**). **3** Reconstituire a unui text în forma originală.

restituit, ~ă [At: MDA ms / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***restitui***] Care a fost înapoiat.

restitutoriu, ~ie *a* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: lat ***restitutorius***, fr ***restitutoire***] Prin care se cere o restituire (**1**).

restituție *sf* [At: STAMATI, D. / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***restitution***] **1** Înapoiere. **2** Readucere în starea de la început (sau în alta mai bună) Si: *restabilire* (**1**), *refacere*, *restatornicire*. **3** (Fig) Înfățișare.

restituțiune *sf* vz ***restituție***

restoacă *sf* vz ***răstoacă***

restorator, ~oare *smf* vz ***restaurator***

restorător, ~oare *a* vz ***restaurator***

restrăbate *vt* [At: HELIADE, O. I, 214 / Pzi: *restrăbat* / E: *re-* + ***străbate***] (Rar) A străbate din nou Si: *a reparcurge*.

restrălucí *vi* [At: HELIADE, O. I, 392 / Pzi: *~ucesc* / E: *re-* + ***străluci***] (Rar) A străluci din nou.

restrânge [At: CALENDARIU (1794), 28 / Pzi: *restrâng* / E: *re*[1]*-* + ***strânge*** cf fr *restreindre*] **1** *vt* A micșora. **2** *vr* A se limita. **3** *vr* A-și organiza viața pe baze mai modeste, adaptându-se unor condiții materiale mai reduse. **4** *vt* (C. i. o prietenie, o alianță etc.) A întări, a strânge mai mult.

restrângere *sf* [At: DRLU / Pl: *~ri* / E: ***restrânge***] **1** Restricție (**1**). **2** (Îla) **Fără ~** Fără restricții (**2**) Si: *întreg*, *deplin* (**1**).

restrâns, ~ă *a* [At: GHICA, S. 212 / Pl: *~nși*, *~e* / E: ***restrânge***] **1** Redus. **2** Care este concentrat asupra unui lucru Si: *absorbit* (**2**).

restrebun *sm* vz ***răstrăbun***

restrăbunic, ~ă *smf* vz ***răstrăbunic***

restrenepot, ~oată *smf* vz ***răstrănepot***

restrictiv, ~ă [At: BARIȚIU, P.A. III, 7 / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***restrictif***] Care creează restricții (**1**).

restricție *sf* [At: CR (1848), 34[2]/58 / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***restriction***, lat ***restrictio***, ***-onis***] **1** Măsură care limitează un drept, o libertate etc. Si: *restrângere* (**1**). **2** (Îlav) **Fără (nici o) ~** Fără rezerve Si: *pe deplin* (**2**).

restricțiune *sf* vz ***restricție***

restringent, ~ă *smf, a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~nți*, *~e* / E: fr ***restringent***] **1-2** (Rar) (Substanță) care restrânge (**1**) țesuturile animale Si: *astringent* (**1**).

restriște *sf* [At: HELIADE, O. I, 159 / V: ***răs~*** / Pl: (rar) *~ti*, (înv) *~* / E: *răs-* + ***triște***] **1** Vreme rea, de cumpănă, de încercări. **2** Șir de nenorociri care se abat asupra cuiva Si: *suferință*, *tristețe*.

restructura *vt* [At: DL / Pzi: *~rez* / E: *re*[1]*-* + ***structura***] A schimba structura unui lucru Si: *a reorganiza* (**1**).

restructurare *sf* [At: CV 1949, nr. 9, 48 / Pl: *~rări* / E: ***restructura***] Reorganizare (**1**).

restuleț *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: ***rest*** + *-uleț*] **1-2** (Mun; șhp) Rest (**1**) (mai mic).

resuche *sf* [At: BORZA, D. 98 / Pl: *~suchi* / E: nct] (Bot; reg) Creson (*Lepidium sativum*).

resuci *v* vz ***răsuci***

resufleca *v* vz ***răsufleca***

resuge *vt* [At: HELIADE, O. I, 113 / Pzi: *resug* / E: *re*[1]*-* + ***suge***] **1** (Îvr) A suge. **2** (Îvr; fig) A slei.

resumă *sf* [At: STAMATI, D. / Pl: *~me* / E: ***rezuma***] (Îvr) Rezumat.

resuna *v* vz ***răsuna***

resură *sf* vz ***răsură***[2]

resurect, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~cți*, *~e* / E: nct] **1** Referitor la resurecție. **2** Specific resurecției. **3** Care aparține resurecției.

resurecție *sf* [At: PROT.-POP. N. D. / V: ***~iune*** (S și: *resurrecțiune*) / S și: *resurrecție* / E: fr ***résurrection***] Reînviere.

resurecțiune *sf* vz ***resurecție***

resurgență *sf* [At: DN[3] / Pl: *~țe* / E: fr ***réssurgence***] (Glg) Apariție la suprafață sub formă de izvor a unei pânze de apă subterane.

resursă *sf* [At: I. IONESCU, F. 3/5 / V: (înv) ***~rtă*** / Pl: *~se*, (înv) *~suri* / E: fr ***ressource***] (Mpl) Rezervă sau sursă de mijloace (materiale sau spirituale) susceptibile de a fi valorificate într-o împrejurare dată.

resurtă *sf* vz ***resursă***

resuscita *vt* [At: BARCIANU / Pzi: *~tez* / E: fr ***ressusciter***] **1** A reda organismului funcțiunile vitale Si: *a reînvia*, *a trezi*. **2** A realiza repunerea în funcțiune a inimii sau a respirației.

resuscitare *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~tări* / E: ***resuscita***] **1** Reînviere. **2** (Îs) *~ cardiacă* Metodă de tratament care urmărește repunerea în funcție a unei inimi oprite. **3** (Îs) *~ respiratorie* Metodă de tratament care urmărește repunerea în funcție a respirației.

resuscitat, ~ă *a* [At: BARCIANU / Pl: *~ați, ~e* / E: ***resuscita***] Reînviat.

resuvenire *sf* [At: EMINESCU, N. 119 / Pl: *~ri* / E: fr ***ressouvenir***] (Frî) Aducere-aminte.

reșapa *vt* [At: DN³ / Pzi: *~pez* / E: fr ***rechaper***] A reconstitui banda de rulare a unei anvelope uzate prin adăugarea unui nou strat de cauciuc pe pânze.

reșapare *sf* [At: DN³ / Pl: *~pări* / E: ***reșapa***] Reconstituire a bandei de rulare a unei anvelope uzate prin adăugarea unui nou strat de cauciuc pe pânze.

reșapat, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ați, ~e* / E: ***reșapa***] (D. cauciucuri) Care a fost supus reșapării.

reșarja *vt* [At: ALEXI, W. / Pzi: *~jez* / E: *re¹-* + ***șarja***] (Teh) A încărca cuptorul cu o nouă șarjă.

reșcă¹ *sf* [At: ANTIPA, P. 431 / Pl: ? / E: nct] Instrument de pescuit la adâncimi mari, făcut din matrița năvodului.

reșcă² *sf* vz ***areșcă***

reșchia *v* vz ***rășchia***

reșchiera *v* vz ***rășchira***

reșchietoraș *sn* vz ***rășchitoraș***

reșchira *v* vz ***rășchira***

reșchirat, ~ă *a* vz ***rășchirat²***

reșchitor *sn* vz ***rășchitor***

reșchița *v* vz ***rășchia***

reșcript *sn* vz ***rescript***

reșcriptum *sn* vz ***rescript***

reședea *vi* [At: ASACHI, S. L. II, 33 / V: ***~șid~*** / Pzi: *reșed* / E: *re¹-* + ***ședea*** cf fr *résider*) (Înv) A avea reședința, domiciliul undeva.

reședință *sf* [At: ASACHI, S. L. II, 85 / V: (înv) ***rese~***, (reg) ***residen~*** / Pl: *~țe*, (rar) *~nți* / E: fr ***résidence***, lat ***residentia*** după *ședință*] **1** Sediu al unei autorități sau al unei persoane oficiale Si: *rezidență* (**1**). **2** Localitate sau casă în care o persoană particulară își are domiciliul stabil Si: *rezidență* (**2**). **3** (Îla) **De ~** Care servește drept sediu unei autorități sau unei persoane oficiale. **4** (Îal; d. orașe) În care se află sediul organelor supreme ale puterii de stat sau organele de conducere ale unei unități teritorial-administrative Si: (îvr) *rezidențial*. **5** Locul în care locuiește cineva temporar.

reșidea *v* vz ***reședea***

reșidență *sf* vz ***reședință***

reșină *sf* vz ***rășină***

reșinos, ~oasă *a* vz ***rășinos***

reșiță *sf* vz ***rișiță***

reșmea *sf* [At: (a. 1780) IORGA, S. D. VIII, 77 / Pl: *~ele* / E: tc ***reșme***] (Îvr) Accesorii la harnașament.

reșou *sn* [At: H. LOVINESCU, C. S. 63 / Pl: *~ri* / E: fr ***réchaud***] Aparat care funcționează electric sau cu gaz, servind pentru a fierbe sau pentru a încălzi alimente, preparate de laborator etc.

reșpect *sn* vz ***respect***

reșpectălui *v* vz ***respectălui***

reștafel *sn* [At: ALR I, I 596/218 / Pl: *~e* / E: nct] (Reg) Portmoneu.

reștanție *sf* vz ***restanță***

reștepta *v* vz ***respecta***

retace *v* vz ***retăcea***

retard¹ *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr ***retard***] (Frm) **1** Întârziere. **2** (Îs) *Medicament ~* Medicament cu efect prelungit, datorită acțiunii unor substanțe absorbite încet de organism.

retarda *vi* [At: ALEXI, W. / Pzi: *~dez* / E: fr ***retarder***] (Rar) A rămâne în urmă Si: *a întârzia*.

retardare *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~dări* / E: ***retarda***] (Rar) Întârziere.

retardat, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***retarda***] **1** Care a rămas în urmă Si: *întârziat*. **2-3** *smf, a* (Persoană) care nu s-a dezvoltat din punctul de vedere al intelectului Si: *întârziat mintal*.

retardatar, ~ă *a* [At: CĂLINESCU, C. N. 63 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***retardataire***] (Rar) Întârziat.

retardație *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***retardation***] (Ast) Mișcare a lunii pe sfera cerească în sens direct (de la vest la est), precum și a planetelor, având ca efect întârzierea în fiecare zi a trecerii astrului la meridianul locului.

retasură *sf* [At: IOANOVICI, TEHN. 101 / Pl: *~ri* / E: fr ***retassure***] Defect al pieselor turnate, care apare sub formă de gol în partea lor superioară și se datorează unei solidificări neuniforme a piesei de la interior spre periferie.

retăcea *vt* [At: MUREȘANU, P. 55/5 / V: ***~tace*** / Pzi: *retac* / E: *re-* + ***tăcea*** cf ger *verschweigen*] (Înv) A trece sub tăcere Si: *a ascunde* (**5**), *a tăinui*.

retăcere *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ri* / E: ***retăcea***] (Îvr) Trecere sub tăcere Si: *ascundere* (**4**), *tăinuire*.

retăia *vt* [At: BARCIANU / Pzi: *retai* / E: *re-* + ***tăia***] A tăia din nou.

retăzătură *sf* vz ***retezătură***

reteacăn, ~ă [At: I. CR XIII, 83 / V: ***~cână*** *sf*, ***răta~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *rătăcănat*] **1** *a* (Reg; d. căpițe, stoguri de fân) Fără vârf Si: *bont* (**1**), *neterminat, plat, teșit*. **2** *sn* (Reg) Claie de fân (sau grămadă de coceni) din care s-a consumat o parte. **3** *sn* (Reg) Rămășiță a unui stog. **4** *sm* (Reg) Claie nevârfuită. **5** *sn* (Reg) Bănuț la ou.

reteacână *sf* vz ***reteacăn***

retează *sf* vz ***retez¹***

retentiv, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf it *retentivo*] **1** Referitor la retenție (**1**). **2** Specific retenției (**1**). **3** Cu caracter de retenție (**1**).

retenție *sf* [At: ALEXI, W. / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***rétention***, lat ***retentio, -onis***] **1** Oprire. **2** (Jur; îs) *Drept de ~* Drept acordat celui ce deține un lucru de a refuza restituirea lui până la plata de către persoana căreia trebuie să i se facă restituirea sumei pe care o datorează deținătorului în legătură cu lucrul. **3** (Fig) Stăpânire. **4** (Med) Reținere și acumulare în organism a unor substanțe care în mod obișnuit sunt eliminate, datorită funcționării defectuoase a unor glande cu secreție externă. **5** (Med; îs) *~ placentară* Reținerea placentei în uter după evacuarea fătului peste timpul normal, care poate fi urmată de infecții grave. **6** Creare a unor bazine de acumulare pe cursul unei ape, prin înălțarea nivelului acesteia cu ajutorul unor construcții speciale. **7** Reținere a apei în astfel de bazine. **8** (Chm) Proprietate a unor substanțe de a încetini evaporarea solventului cu care au fost amestecate omogen.

retențiune *sf* vz ***retenție***

retera *v* vz ***răteri***

reteradă *sf* vz ***retiradă***

reterui *v* vz ***răteri***

reteșă *sf* vz ***rătișă***

retevei *sn* [At: POLIZU / V: (reg) ***ratav~, răt~, rătăv~, rotov~, ~eu*** / Pl: *~e*, (reg) *retevei* sm / E: nct] **1** Bucată de lemn scurtă și groasă Si: *scurtătură*, (reg) *caravei* (**2**), *ciocârtac, cotromplet, răzbici¹* (**4**). **2** (Îe) **A lua** (pe cineva) **cu ~ul** A bate (**128**). **3** (Îae) A trata cu asprime. **4** (Reg) Butuc (**2**). **5** (Fig) Om mic de statură și viguros, puternic.

reteveiaș *sn* [At: ISPIRESCU, ap. GCR II, 355 / Pl: *~e* / E: ***retevei*** + *-aș*] **1-2** (Șhp) Retevei (**1**) (mai mic).

reteveist *sn* [At: PAS, L. I, 275 / Pl: *~iști* / E: ***retevei*** + *ist*] (Rar) Bătăuș (cu reteveiul).

reteveu *sn* vz ***retevei***

retez¹ *sn* [At: ALECSANDRI, P. P. 260 / V: (reg) ***răt~*** / Pl: *~e* / E: pvb ***reteza***] **1** (Pop; îe) **La ~ul părului** În locul unde se taie, se retează părul Si: *la ceafă* (**1**). **2** (Reg) Ceremonie prin care se retează (**5**) moțul copilului. **3** (Reg) Lemn gros, retezat la capete. **4** Butuc rămas la rădăcină într-o tăietură. **5** Partea de jos a unei clăi căreia i s-a luat vârful. **6** (Înv) Secțiune transversală. **7** (Reg) Semn care se face la oi pentru a fi recunoscute și care constă în tăierea vârfului urechii Si: *retezătură* (**6**), (reg) *retezat¹* (**2**).

retez² *sn* vz ***rătez¹***

reteza *vt* [At: DOSOFTEI, PS. 197/4 / V: (îvp) ***răt~*** / Pzi: *retez*, 3 (reg) *ratează* / Im și: (Mol) *retezeam* / E: nct] **1** A tăia transversal, cu o singură tăietură completă, un obiect (pentru a-l scurta sau pentru a utiliza partea

tăiată) sau o parte a corpului unei ființe. **2** (Pgn) A tăia. **3** (Îe) **A-i ~ (cuiva) unghiile** A face pe cineva inofensiv Si: *a pune la punct*. **4** (Îe) **A-i ~ (cuiva) firul vieții** A ucide pe cineva. **5** (Reg; c. i. o persoană) A-i tăia cuiva părul Si: *a tunde*. **6** (Reg; c. i. o haină) A scurta. **7** (Îe) **A o ~** A o lua de-a dreptul pentru a scurta drumul. **8** (Îe) **A o ~ de** (sau **la**) **fugă** A începe să alerge Si: *a o lua la fugă*. **9** (Apc) A tăia fagurii dintr-un stup pentru a recolta mierea Si: *a tunde*, (reg) *a rătunde* **(2)**. **10** A curăța stupul Si: *a tunde*, (reg) *a ratunde*. **11** (Apc; reg) A tăia din faguri larvele de trântori. **12** (Fig) A pune capăt la ceva Si: *a curma* **(8)**, *a întrerupe*, *a opri*. **13** (Îe) **A-l ~** (pe cineva) **scurt** sau **a (i-)o ~** A-i limita cuiva pretențiile Si: *a-l pune la locul lui*. **14** (Îae) A pune brusc capăt discuției. **15** (Îe) **A o ~ cu cineva** (sau **cu ceva**) A întrerupe brusc relațiile cu cineva (sau a se lăsa subit de un lucru).

retezare *sf* [At: POLIZU / V: (pop) *răt~* / Pl: *~zări* / E: ***reteza***] **1** Tăiere. **2** (Apc) Tăiere a fagurilor dintr-un stup pentru a recolta mierea Si: *retezat[1]* **(3)**, *tuns*, (reg) *rătuns*. **3** (Apc) Exterminare a trântorilor Si: *bătut* **(4)**, (reg) *trântorit*.

retezat[1] *sn* [At: DIACONU, P. 38 / V: (pop) *răt~* / Pl: *~uri* / E: ***reteza***] **1** Tăiere. **2** (Reg) Retez[1] **(7)**. **3** (Apc) Retezare **(2)**.

retezat[2], ~ă *a* [At: MACEDONSKI, O. I, 23 / V: (pop) *răt~*, reg) ***rătegat*** / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***reteza***] **1** Tăiat[2]. **2** (Reg; d. persoane) Cu părul tuns. **3** (Reg; d. vase) Plin până la marginea de sus Si: *ras*. **4** (Rar) De formă teșită Si: *bont* **(2)**. **5** (Fig) Întrerupt brusc Si: *curmat* **(9)**. **6** (Îe) **Cuvânt ~** Fără multă vorbă, fără a admite replică Si: *scurt*.

retezător *sm* [At: NOM. PROF. 31 / Pl: *~i* / E: ***reteza*** + *-tor*] Muncitor în fabrica de cherestea care retează **(1)** buștenii cu ferăstrăul.

retezătură *sf* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***răt~, rătiz~***, (îvr) ***~táz~*** / Pl: *~ri* / E: ***reteza*** + *-tură*] **1** Tăiere. **2** Loc unde a fost retezat ceva. **3** (Pex) Platou. **4** (Reg) Bucată de lemn retezată **(1)** la amândouă capetele Si: *butuc* **(2)**. **5** (Îf *rătezătură*) Scorbură. **6** (Reg) Semn de recunoaștere făcut la oi prin tăierea vârfului urechii Si: (reg) *retez[1]* **(7)**. **7** (Mol) Plantă nedefinită mai îndeaproape.

reticent, ~ă [At: CONTEMP. 1949, nr. 162, 13/3 / Pl: *~nți*, *~e* / E: fr ***réticent***] **1** (D. oameni sau d. vorbe) Care manifestă reticență **(2)**. **2** Care ezită Si: *ezitant* **(9)**, *nehotărât*.

reticență *sf* [At: ȘĂINEANU / V: (îvr) ***~ție*** / Pl: *~țe* / fr ***réticence***, lat ***reticentia***] **1** Trecere sub tăcere a unui lucru care trebuie spus Si: *omisiune*, *reținere*. **2** Rezervă într-o anumită chestiune. **3** Figură de stil prin care vorbitorul, întrerupându-și exprimarea, lasă totuși să se înțeleagă lucrurile trecute sub tăcere.

reticenție *sf* vz ***reticență***

reticul *sn* [At: CULIANU, C. 144 / V: (înv) *~ă sf* / Pl: *~e* / E: fr ***réticule***, lat ***reticulum***] (Fiz) Ansamblu de linii subțiri, încrucișate, sau de alte semne, care intră în construcția unor instrumente optice și care are rolul de a permite vizarea unei direcții sau efectuarea unei măsurări.

reticular, ~ă *a* [At: COBÎLCESCU, G. 17/6 / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***réticulaire***] (D. o structură) Care este alcătuit în forma unei rețele Si: *reticulat* **(1)**.

reticulat, ~ă *a* [At: BARCIANU / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***reticul*** cf fr *réticulé*, lat *reticulatus*, *-a*, *-um*] **1** Reticular. **2** (Atm; îs) *Formație ~ă* Structură anatomică aparținând trunchiului cerebral, reprezentând o grupare difuză de celule și de fibre nervoase.

reticulă *sf* vz ***reticul***

reticulină *sfs* [At: BELEA, P. A. 281 / E: fr ***réticuline***] (Blg) Substanță de natură proteică prezentă în fibrele conjunctive ale țesutului reticular.

reticulită *sf* [At: DLR / Pl: *~te* / E: ***reticul***] (Med) Inflamație a țesutului reticular.

reticulo- [At: DN[3] / E: fr ***réticulo-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1-2** (Referitor la) rețea. **3** Reticular.

reticulocit *sn* [At: DN[3] / Pl: *~e* / E: fr ***réticulocyte***] Globulă roșie tânără, fără nucleu, vizibilă numai în sângele proaspăt.

reticulocitoză *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ze* / E: fr ***réticulocytose***] Creștere a numărului de reticulocite în timpul regenerării măduvei.

reticulopatie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***réticulopatie***] Reticuloză.

reticuloză *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ze* / E: fr ***réticulose***] Boală cauzată de creșterea numărului de reticulocite din sânge Si: *reticulopatie*.

retină *sf* [At: ANTROP. 177/1 / Pl: *~ne* / E: fr ***rétine***] Membrană internă nervoasă a ochiului, alcătuită din mai multe straturi de celule, pe care se formează imaginea vizuală.

retinian, ~ă [At: RALEA, S.T. III, 227 / Pl: *~ieni*, *~iene* / E: fr ***rétinien***] **1** Care aparține retinei. **2** Privitor la retină. **3** Specific retinei.

retinită *sf* [At: DN[3] / Pl: *~te* / E: fr ***rétinite***] (Med) Inflamație a retinei.

retinopatie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***rétinopatie***] (Med) Boală a retinei.

retipări *vt* [At: CR (1848), 8[1]/42 / Pzi: *~resc* / E: *re[1]-* + ***tipări***] A tipări din nou Si: *a reimprima*.

retipărire *sf* [At: LM / Pl: *~ri* / E: ***retipări***] Tipărire din nou Si: *reimprimare*.

retira[1] *vr* [At: PANN, P.V. I, 173/29 / V: ***ritera*** / Pzi: *~rez* / E: fr ***retirer***] (Îvr) **1** A se retrage (din fața dușmanului). **2** A pleca.

retira[2] *v* vz ***răteri***

retiradă *sf* [At: (a. 1819) URICARIUL, VII, 81 / V: ***reter~, ~ată***, (reg) ***rătirată*** / Pl: *~de*, *~răzi* / E: fr ***retirade***, ger ***Retirade***, it ***ritirata***] (Înv) **1** Retragere din fața dușmanului. **2** Closet.

retirat, ~ă *a* [At: GORJAN, H. IV, 202/7 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***retira[1]***] (Înv) Retras.

retirată *sf* vz ***retiradă***

retirui *v* vz ***răteri***

retișă *sf* vz ***rătișă***

retiv, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***rétif***] (Liv) **1** Îndărătnic. **2** (D. animale) Care refuză să înainteze.

retivitate *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***rétivité***] **1** (Liv) Îndărătnicie. **2** (Med) Parapsihoză caracterizată prin refuzul executării comenzilor.

retoartă *sf* vz ***retortă***

retopi *vt* [At: LABIȘ, P. 381 / Pzi: *~pesc* / E: *re-* + ***topi***] A topi din nou.

retor *sm* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 164[v]/22 / V: (înv) ***rit~*** / Pl: *~i* / E: ngr ***ῥήτωρ***, lat ***rhetor***, ***-oris***] **1** Orator. **2** (În antichitatea greco-romană) Profesor de retorică. **3** Elev al unui seminar de retorică.

retoric, ~ă [At: DRLU / V: ***rit~*** / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***rhétorique***, gr ***ῥητορικός*** lat ***rhetoricus***, ***-a***, ***-um***] **1-2** *a* Care aparține retoricii sau retorului Si: *oratoric*, *retoricesc* **(1-2)**, (înv) *ritoricos* **(1-2)**. **3-4** *a* Privitor la retorică sau retor Si: *oratoric*, *retoricesc* **(3-4)**, (înv) *ritoricos* **(3-4)**. **5** *a* (Prt; d. stilul sau felul de a vorbi al cuiva) Emfatic **(4)**. **6** *sm* (Îvr) Orator.

retorică *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 164/124 / V: (înv) ***rit~*** / E: lat ***rhetorica***, ngr ***ῥητορική***, fr ***rhétorique***] **1** Arta de a convinge un auditoriu printr-o argumentație bogată, riguroasă, pusă în valoare de un stil și de o limbă alese. **2** Ansamblul regulilor care ajută la însușirea retoricii **(1)**. **3** (Îs) *Figură (de) ~* Formă expresivă a vorbirii, care înfrumusețează stilul, dându-i mai multă vigoare și caracter sugestiv. **4** (Prt) Declamație emfatică. **5** Mijloace oratorice întrebuințate spre a convinge auditoriul.

retoricesc, ~ească *a* [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 207[v]/1 / V: (înv) ***rit~*** / E: ger ***retorisch***] **1-4** Retoric **(1-4)**. **5** (Înv; îs) *Figură ~ească* Figură de retorică. **6** (Prt; d. stilul sau felul de a vorbi al cuiva) Emfatic **(1)**.

retoricește *av* [At: DRLU / V: ***rit~*** / E: ***retoric*** + *-este*] **1** Din punct de vedere retoric. **2** În mod retoric.

retorism *sn* [At: VĂCĂRESCUL, ap. ODOBESCU, S. I, 301 / V: (înv) ***rit~*** (S și: *ritorizm*) / E: ***retor***] **1** Elocvență încărcată de figuri și elemente retorice. **2** Stil emfatic, retoric.

retoroman, ~ă [At: ȘĂINEANU / Pl: *~i*, *~e* / E: ger ***rhetoromanisch***, fr ***rhéto-roman***] **1** *smp* Populație romanică care trăiește în sud-estul Elveției și în nord-estul Italiei. **2** *smf* Persoană care aparține retoromanilor **(1)**. **3** *a* Care aparține retoromanilor **(1)**. **4** *a* Privitor la retoromani **(2)**. **5-6** *sf*, *a* (Șîs *limba ~ă*) (Limba) vorbită de retoromani **(1)**.

retorsiune *sf* [At: DN[3] / P: *~si-u~* / Pl: *~ni* / E: fr ***rétorsion***] **1** Întoarcere împotriva cuiva a propriilor argumente. **2** Act juridic prin care un stat exercită un drept spre a determina un alt stat să înceteze exercitarea unui drept similar.

retortă *sf* [At: PLUSC. D. 9/24 / V: (înv) ***~oar~*** / Pl: *~te* / E: fr ***retorte***] **1** Vas de sticlă, de pământ sau de platină, constând dintr-un balon cu gât lung și curbat, întrebuințat în laboratoare. **2** Recipient construit din metal sau din materiale refractare care este folosit pentru distilări industriale.

retos *av* ***ritos***

retract *sn* [At: DN[3] / Pl: *~e* / E: fr ***retrait***] (Jur) Luare înapoi a unui bun, a unui drept alienat.

retracta [At: PROT. – POP. N. D. / Pzi: *~tez* / E: fr ***rétracter***] **1** *vt* A retrage o afirmație, un cuvânt etc. Si: *revoca[1]* **(4)**. **2** *vt* A reveni asupra celor spuse sau scrise Si : *a retrage* **(3)**. **3** *vt* A se dezice de o faptă, de o atitudine etc. Si : *a renega* **(2)**. **4** *vr* (D. unele organe, țesuturi etc.) A se strânge. **5** *vr* (D. materiale) A-și micșora volumul Si: *a se contracta* **(10)**.

retractabil, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***rétractable***] **1** Care se poate retracta, retrage. **2** (Teh; d. o piesă) Care poate fi retrasă spre (în) sistemul tehnic din care face parte.

retractare *sf* [At: DDRF / Pl: *~tări* / E: ***retracta***] **1** Retragere a unei afirmații, a unui cuvânt etc. Si: (îvr) *retractație* **(1)**, *revocare* **(1)**. **2** Revenire asupra celor spuse sau scrise Si: (îvr) *retractație* **(2)**, *revocare* **(2)**.

retractat, ~ă *a* [At: ALEXI. W. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***retracta***] **1-2** (Rar) Contractat **(4-5)**. **3** (D. acte, legi, ordine etc.) Anulat.

retractație *sf* [At: I. GOLESCU. C. / Pl: *~ii* / E: ***rétractation***] **1-2** (Îvr) Retractare **(1-2)**.

retractil, ~ă *a* [At: CAMIL PETRESCU. T. I, 27 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***rétractile***] (D. unele organe sau părți ale corpului) Care are facultatea de a se strânge, de a se trage înapoi sau în interior.

retractilitate *sfs* [At: SCRIBAN. D. / E: fr ***rétractilité***] (Rar) Proprietatea unui element sau a unui corp de a fi retractil.

retractiv, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***rétractif***] Care provoacă o retracție.

retracție *sf* [At: POLIZU / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E fr ***rétraction***] (Med) Strângere, micșorare a dimensiunilor unui țesut sau ale unui organ.

retracțiune *sf* vz ***retracție***

retraduce *vt* [At: NEGRUZZI. S. I, 257 / Pzi: *retraduc* / E: *re[1]-* + ***traduce***] A traduce din nou.

retraducere *sf* [At: SBIEREA. F. 46 / Pl: *~ri* / E: ***retraduce***] Traducere din nou.

retrage [At: CALENDARIU (1794), 38/29 / Pzi: *retrag* / E: fr ***retirer*** cf ***trage***] **1** *vt* A trage. **2** *vt* A lua înapoi ceva din locul unde a fost pus sau dat (pentru a fi păstrat sau cu un alt scop). **3** *vt* (Fig) A reveni asupra celor hotărâte sau susținute anterior Si: *a retracta* **(2)**. **4** *vr* (D. ființe) A se duce într-o parte Si: *a se da deoparte, a se feri[1]* **(22)**. **5** *vr* A se izola (pentru a evita societatea, pentru a avea liniște, pentru a se odihni etc.). **6** *vr* (Fig) A se închide în sine. **7** *vr* A părăsi un loc, o încăpere etc. Si: *a pleca*. **8** *vr* (D. armate) A da înapoi din fața dușmanului Si: (îvr) *a se retira* **(2)**, (reg) *a rateri*. **9** *vr* A se îndepărta. **10** *vr* A se trage înapoi. **11** *vr* A ieși dintr-o funcție, dintr-o organizație în care a fost înscris Si: *a renunța* **(2)**, *a abandona* **(1)**. **12** *vr* (D. autobuze, tramvaie etc.) A ieși din circulație, întrerupându-și activitatea. **13** *vr* (D. ape curgătoare) A reintra în albie.

retragere *sf* [At: CR (1829), 1922/13 / Pl: *~ri* / E: ***retrage***] **1** Tragere înapoi Si: *îndepărtare*, (iuz) *repășire* **(1)**. **2** (Îs) ~ *cu torțe* Paradă sau manifestație, făcută seara, cu făclii aprinse. **3** Luare înapoi. **4** Izolare (pentru a evita societatea, pentru a avea liniște, pentru a se odihni etc.). **5** Locul unde se izolează cineva (pentru a trăi retras). **6** (Mil) Părăsire a pozițiilor de către o armată (în fața dușmanului) Si: (înv) *retretă*. **7** Intrare obligatorie a soldaților în dormitoare seara, la ora stabilită Cf *stingere*. **8** Semnalul retragerii **(7)**. **9** Plecare dintr-o funcție, dintr-un post Si: *abandonare* **(1)**, *părăsire*, *renunțare*. **10** (Îs) *Ofițer* (*sublocotenent, căpitan* etc.) *în* ~ Ofițer care, din cauza vârstei înaintate sau a invalidității, a ieșit din cadrele active ale armatei (și nu mai face parte nici din cadrele de rezervă) Cf *pensionare*.

retrangement *sn* vz ***retranșament***

retranscrie *vt* [At: DEX – S / Pzi: *~iu* / E: *re[1]-* + ***transcrie***] A transcrie din nou.

retranscriere *sf* [At: DEX[2] / Pl: *~ri* / E: ***retranscrie***] Transcriere nouă.

retransmisie *sf* [At: DL / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: *re[1]-* + ***transmisie***] Recepție și transmitere din nou, concomitentă, a unui program de radiodifuziune sau de televiziune.

retransmisiune *sf* vz ***retransmisie***

retransmite *vt* [At: CAMIL PETRESCU. T. II, 198 / Pzi: *retransmit* / E: *re[1]-* + ***transmite***] **1** (D. un post de telecomunicații) A transmite, concomitent cu recepționarea, semnale de telecomunicații sau emisiuni radiofonice primite de la alt post. **2** (D. un ordin, o scrisoare etc.) A transmite prin intermediul cuiva.

retransmitere *sf* [At: DL / Pl: *~ri* / E: ***retransmite***] **1** (D. un post de telecomunicații) Transmitere, concomitentă cu recepționarea, de semnale de telecomunicații sau de emisiuni radiofonice primite de la alt post. **2** (D. un ordin, o scrisoare etc.) Transmitere prin intermediul cuiva.

retranșa *vr* [At: HASDEU. I. V. 90 / Pzi: *~șez* / E: fr ***retrancher***] (Mil) A se întări pe o poziție, prin tranșee și alte lucrări de fortificație Si: *a se fortifica* **(3)**.

retranșament *sn* [At: BĂLCESCU. M. V. 658 / V: ***~șem~*** (S și: *retranchement*), (rar) ***~ngem~*** / Pl: *~e* / E: fr ***retranchement***] (Mil) Obstacol natural sau artificial, folosit ca mijloc de apărare împotriva atacurilor inamicului Si: *fortificație*, (înv) *apărătură* **(8)**.

retranșare *sf* [At: DL / Pl: *~șări* / E: ***retranșa***] (Mil) Întărire pe o poziție, prin tranșee și alte lucrări de fortificație Si: *fortificare* **(2)**.

retras, ~ă *a* [At: NEGRUZZI. S. I, 44 / Pl: *~ași, ~e* / E: ***retrage***] **1** (D. persoane) Singuratic. **2** (D. clădiri, locuri etc.) Plasat mai la o parte Si: *depărtat* **(1)**, *dosnic* **(1)**, *izolat*. **3**. (D. vorbe, afirmații) Asupra căruia s-a revenit.

retrata *vt* [At: DL / Pzi: *~tez* / E: *re-* + ***trata***] A trata un material textil cu anumite soluții pentru a mări rezistența la spălare a culorii cu care a fost vopsit.

retratare *sf* [At: MDT / Pl: *~tări* / E: ***retrata***] Tratare a unui material textil cu anumite soluții pentru a mări rezistența la spălare a culorii cu care a fost vopsit.

retrată *sf* vz ***retretă***

retrăi [At: GALACTION. A. 149 / Pzi: *~iesc* / E: *re[1]-* + ***trăi***] **1** *vt* A simți ceea ce ai mai simțit o dată. **2** *vt* A avea impresia că treci prin aceleași întâmplări prin care ai mai trecut o dată. **3** *vt* A simți ceea ce a simțit altul. **4** *vt* A avea impresia că treci prin aceleași întâmplări prin care a trecut altul. **5** *vit* A continua să existe Si: *a dăinui* **(1)**, *a se perpetua, a rezista*.

retrăire *sf* [At: DL / Pl: *~ri* / E: ***retrăi***] **1** Impresia că simți ceea ce ai mai simțit o dată. **2** Impresia că treci prin aceleași întâmplări prin care ai mai trecut o dată. **3** Sentimentul că simți ceea ce a simțit altul. **4** Impresia că treci prin aceleași întâmplări prin care a trecut altul.

retrămite *v* vz ***retrimite***

retrămitere *sf* vz ***retrimitere***

retrece [At: HELIADE. O. I, 179 / Pzi: *retrec* / E: *re[1]-* + ***trece*** cf fr *repasser*] **1** *vi* (Îcr *trece*) A trece de mai multe ori (încoace și încolo) printr-un loc, pe lângă ceva sau prin dreptul cuiva. **2** *vt* A trece din nou peste ceva pentru a ajunge dincolo. **3** *vi* A se muta din nou dintr-un loc în altul.

retretă *sf* [At: CONACHI. P. 226 / V: ***~rată, ritrată*** / Pl: *~te* / E: fr ***retraite***, it ***ritratta***] (Înv) Retragere **(6)** (în fața dușmanului).

retribui *vt* [At: I. IONESCU. P. 128 / Pzi: *retribui* / E: fr ***rétribuer***, lat ***retribuere***] (C. i. persoane sau, pex, munci, lucrări) A plăti cuiva o sumă de bani pentru o muncă prestată Si: *a remunera, a onora*.

retribuire *sf* [At: LUPTA DE CLASĂ, 1952, nr. 4, 76 / Pl: *~ri* / E: ***retribui***] Remunerare.

retribuție *sf* [At: (a. 1855) URICARIUL, IV, 438/25 / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***retribution***] **1** Plată în bani pentru o muncă prestată Si: *remunerație*, (rar) *remunerariu*. **2** Leafă. **3** (Îvr) Subvenții.

retribuțiune *sf* vz ***retribuție***

retrimete *v* vz ***retrimite***

retrimite *vt* [At: CORNEA, E. II, 197/31 / V: (rar) ***~mete***, (înv) ***~trăm~*** / Pzi: *retrimit* / E: *re[1]-* + ***trimite*** cf fr *renvoyer*] **1** A trimite (din nou) ceva într-o direcție sau la o anumită destinație Si: (înv) *a remite*. **2** A trimite înapoi Si: *a restitui* (**1**), (înv) *a remite*. **3** A recomanda cuiva să consulte (din nou) un text.

retrimitere *sf* [At: DL / V: (înv) ***~trăm~*** / Pl: *~ri* / E: ***retrimite***] **1** Trimitere din nou Si: (înv) *remitere*. **2** Trimitere înapoi Si: *înapoiere, restituire* (**1**), (înv) *remitere*. **3** Recomandare făcută cuiva de a consulta (din nou) un text.

retro[1]- [At: DN[3] / E: fr ***retro-***, it ***retro-***] Element prim de compunere savantă cu sensul: **1** În urmă. **2** În spate.

retro[2] [At: DN[2] / E: fr ***rétro***] **1** *ai* (D. stil, muzică, modă) Care marchează o întoarcere (reluând sau imitând un stil mai vechi). **2** *sni* (La biliard) Efect de recul. **3** *sni* (La biliard; îe) **A face un ~** A executa o lovitură care să imprime bilei o mișcare înapoi.

retroactiv, ~ă *a* [At: (a. 1855) URICARIUL, V, 198/6 / P: *~tro-ac~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***rétroactif***] **1** Care produce efecte și pentru ceea ce s-a petrecut în trecut. **2** (Spc; d. legi) Care se aplică unor fapte din trecut.

retroactivitate *sf* [At: ȘĂINEANU / P: *~tro-ac~* / Pl: *~tăți* / E: fr ***rétroactivité***] **1** Calitatea de a fi retroactiv. **2** Acțiune retroactivă.

retroacție *sf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~tro-ac~* / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***rétroaction***] (Înv) Acțiune retroactivă Si: *retroactivitate* (**2**).

retroacțiune *sf* vz ***retroacție***

retroceda *vt* [At: DLR / Pzi: *~dez* / E: fr ***rétrocéder***] A da cuiva înapoi un drept, un bun, un teritoriu etc., pe care acesta îl cedase mai înainte.

retrocedant, ~ă *smf, a* [At: DN[2] / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***rétrocédant***] **1-2** (Persoană) care dă ceva înapoi.

retrocedare *sf* [At: BUL. COM. IST. I, 190 / Pl: *~dări* / E: ***retroceda***] Înapoiere către cineva a unui drept, a unui bun, a unui teritoriu etc., pe care acesta le cedase înainte.

retrocesiune *sf* [At: DLR / P: *~si-u~* / V: (înv) ***~cezie*** / Pl: *~ni* / E: fr ***rétrocession***] Act prin care se retrocedează ceva.

retrocezie *sf* vz ***retrocesiune***

retroflexie *sf* [At: BIANU, D. S. 481 / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***rétroflexion***] (Med) Îndoire către înapoi a unui organ.

retroflexiune *sf* vz ***retroflexie***

retrofuzee *sf* [At: DN[3] / Pl: *~* / E: fr ***rétrofusée***] Motor rachetă al unui vehicul spațial destinat frânării mișcării acestuia Si: *fuzee de frânare*.

retrognatism *sn* [At: DN[3] / Pl: (rar) *~e* / E: fr ***rétrognatisme***] (Îoc *prognatism*) Conformație a feței caracterizată prin insuficienta dezvoltare a maxilarului inferior.

retrograd, ~ă [At: DRĂGUȘANU, C. 205 / Pl: *~azi, ~e* / E: fr ***rétrograde***, lat ***retrogradus, -a, -um***] **1** (Îoc *progresist*; d. persoane) Care se opune progresului, tinzând să readucă starea de lucruri din trecut Si: *reacționar*. **2** (Îoc *progresist*; d. idei, concepții etc.) Contrar progresului Si: *învechit*. **3** Care merge înapoi. **4** Care merge din prezent spre trecut. **5** (D. corpurile cerești și mișcarea lor aparentă în jurul axei lumii) Care merge de la răsărit spre apus.

retrograda [At: HASDEU, I. V. 148 / Pzi: *~dez* / E: fr ***rétrograder***] **1** *vi* (Înv) A merge înapoi Si: *a se retrage* (**10**). **2** *vi* (Fig) A pierde ceva dobândit Si: *a regresa*. **3** *vi* (D. aștri) A efectua o mișcare retrogradă (**5**). **4** *vt* A trece pe cineva într-o funcție sau într-un grad inferior celui avut înainte. **5-6** *vit* (Spt) A trece într-o categorie inferioară ca urmare a rezultatelor obținute și consemnate în clasament.

retrogradare *sf* [At: FILIMON, O. II, 246 / Pl: *~dări* / E: ***retrograda***] **1** Mers înapoi Si: *retrogradație* (**1**). **2** (Fig) Regres (**2**). **3** (Ast) Mișcare retrogradă (**5**) a unui corp ceresc Si: *retrogradație* (**3**). **4** Trecere a cuiva într-o funcție sau într-un grad inferior celui avut înainte Si: (înv) *retrogradație* (**4**). **5** (Spt) Trecere într-o categorie inferioară ca urmare a rezultatelor obținute și consemnate în clasament.

retrogradație *sf* [At: BARASCH, I. 90/23 / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***rétrogradation***] **1-4** (Înv) Retrogradare (**1-4**).

retrogradațiune *sf* vz ***retrogradație***

retrogresiune *sf* [At: DN[3] / P: *~si-u~* / Pl: *~ni* / E: fr ***rétrogression***] Mișcare în sens invers celui normal sau general.

retroguardie *sf* [At: FILIMON, O. II, 103 / Pl: *~ii* / E: it ***retroguardia***] (Înv; nob) Ariergardă.

retromorfism *sns* [At: DL / E: fr ***rétromorphisme***] Adaptare a șisturilor cristaline la condiții de metamorfism mai puțin intens decât acela care a determinat formarea lor inițială.

retromorfoză *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ze* / E: fr ***rétromorphose***] (Blg) Tip particular de dezvoltare a organismelor animale și vegetale în cursul căreia apar fenomene de degenerare.

retropoziție *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***rétroposition***] Plasare a unei formații anatomice înapoia poziției sale anterioare.

retroproiector *sn* [At: DN[3] / Pl: *~oare* / E: fr ***rétroprojecteur***] Aparat pentru retroproiecție (**1**).

retroproiecție *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***rétroprojection***] **1** Proiecție cinematografică cu aparatul de proiecție aflat în spatele unui ecran translucid. **2** (Fig) Proiectare înapoi în timp.

retropropulsie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***rétropropulsion***] Frânare a unui vehicul spațial cu o fuzee.

retropulsie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***rétropulsion***] (Med) Tendință de cădere spre înapoi.

retroreflector *sn* [At: DN[3] / Pl: *~oare* / E: ***rétro[1]-*** + ***reflector***] Dispozitiv optic care reflectă lumina în direcția imediat apropiată de cea incidentă.

retrors, ~oarsă a [At: DN[3] / Pl: *~rși, ~oarse* / E: ns cf lat *retrorsus*] (D. unele părți ale plantelor) Îndreptat îndărăt.

retrospectiv, ~ă [At: RUSSO, S. 47 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***rétrospectif***] **1** *a* Care privește în urmă. **2** *a* Care se referă la fapte și situații din trecut. **3-4** *sf, a* (Șîs *expoziție ~ă*) (Expoziție de artă plastică) cuprinzând opere din trecut ale unui artist. **5** *sf* Reprezentare a unor opere, programe etc. din trecut. **6** *a* (Nob) Din trecut Si: *vechi*.

retrospecție *sf* vz ***retrospecțiune***

retrospecțiune *sf* [At: ALEXI, W. / V: ***~ie*** / E: fr ***rétrospection***] (Rar) Privire, examinare retrospectivă (**2**).

retroversie *sf* [At: BIANU, D.S. 31 / V: (rar) ***~siune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***rétroversion***] (Med) Înclinarea uterului posterior către sacru.

retroversiune[1] *sf* [At: DL / Pl: *~ni* / E: ger ***Retroversion***] **1** Retraducere a unui text în limba din care a fost tradus. **2** (Imp) Traducere a unui text din limba maternă într-o limbă străină.

retroversiune[2] *sf* vz ***retroversie***

retrovizor *sn* [At: LTR / Pl: *~oare* / E: fr ***rétroviseur***] Oglindă fixată la vehicule în așa fel încât să dea conducătorului posibilitatea de a vedea ce se petrece în spate.

retrusare *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: ns cf fr *retroussement*] **1** Ridicare. **2** (Glg; îs) *~a stratelor* Ridicare în sus, răsturnare a unor strate.

retunsoare *sf* vz ***rotunjor***

retur *sn* [At: ALEXI, W. / Pl: *~uri* / E: fr ***retour***] **1** Întoarcere pe același drum. **2** Revenire la locul de plecare. **3** Indicație pentru serviciul poștal pe un plic sau pe un colet, arătând că obiectul trebuie înapoiat expeditorului. **4** A doua parte a unei competiții sportive, în care aceleași echipe se întâlnesc în revanșă. **5** (Spt) Lovitură de răspuns la serviciul adversarului Si: *returnare* (**3**).

returna [At: HELIADE, O. I, 388 / Pzi: *~nez* / E: fr ***retourner***] **1** *vr* (Înv) A se reîntoarce. **2** *vt* A înapoia. **3** *vt* (Spt) A răspunde cu o lovitură serviciului adversarului.

returnare *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~nări* / E: ***returna***] **1** Reîntoarcere. **2** Înapoiere. **3** (Spt) Retur (**5**).

retuș *sn* [At: ALEXI, W. / Pl: *~uri* / E: fr ***retouche***] Îndreptare, corectare a unei picturi, a unei fotografii, a unei piese tehnice etc.

retușa *vt* [At: ALEXI, W. / Pzi: *~șez* / E: fr ***retoucher***] **1** A face un retuș unei picturi, unei fotografii etc. **2** (Fig) A corecta.

retușare *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~șări* / E: ***retușa***] **1** Îndreptare, corectare a unei picturi, a unei fotografii, a unei piese tehnice etc. **2** Corectare. **3** (Muz) Stilizare armonică a unei melodii.

retătă *sf* vz ***rețetă***

rete *sfp* [At: MOLDOVAN, Ț. N. 175 / E: mg ***rece***] (Trs) Dantelă (1).

rețea *sf* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***raț~, răț~*** / Pl: *~ele*, (înv) *~eli* / E: ml ***retella***] **1** Împletitură din fire (de ață, sfoară, sârmă etc.) lucrată în ochiuri mari Si: *plasă, fileu* (1). **2** (Pex) Țesătură rară care imită o rețea (1). **3** (Pan) Pânză de păianjen. **4** (Înv) Dantelă. **5** Plasă de vânătoare sau, mai ales, de pescuit. **6** (Rar; fig) Intrigă. **7** (Rar; fig) Capcană (2). **8** Săculeț făcut din împletitură de sfoară unde se păstrează, în timpul pescuitului, peștele prins cu undița. **9** Poliță făcută din împletitură de sfoară sau de sârmă groasă, pe care se așază bagajele în tren, în autobuz etc. **10** (Reg) Fileu pentru păr. **11** Obstacol în fața tranșeelor sau îngrăditură la un teren, alcătuit din sârmă ghimpată întinsă în rânduri dese între stâlpi susținători. **12** (Urmat de determinări) Ansamblu de conducte, galerii, străzi, drumuri etc. cu multe ramificații și întretăieri. **13** (Îs) ~ *hidrografică* Totalitatea văilor prin care se scurg apele de suprafață dintr-un anumit teritoriu. **14** (Îs) ~ *de distribuție* Ansamblu de conducte prin care se distribuie consumatorilor dintr-un oraș apa, electricitatea, gazul metan etc. **15** Sistem de vase sanguine, de nervi etc. **16** Ansamblu de instituții, școli etc. răspândite într-o localitate, într-o regiune etc. **17** Al doilea compartiment al stomacului rumegătoarelor Si: *ciur* (27).

retedivă *sf* vz ***recidivă***

retenzent, ~ă *smf* vz ***recenzent***

retezie *sf* vz ***recenzie***[1]

retep *sn* vz ***rețetă***

retepis *sn* vz ***recipisă***

retepise *sf* vz ***recipisă***

retepiș *sn* vz ***recipisă***

retept *sn* vz ***rețetă***

rețet *sn* vz ***rețetă***

rețetar *sn* [At: L. ROM. 1968, nr. 2, 134 / Pl: *~e* / E: ***rețetă*** + *-ar*] **1** Bloc cu formulare pe care se scriu rețete. **2** Listă cu rețete.

rețetă *sf* [At: (a. 1750) IORGA, S. D. XII, 59 / V: ***rece~***, (îrg) ***raț~, ~tătă, rătătă, răț~, rețept*** (Pl: *~țepte, ~țepturi*) *sn*, (înv) ***recepta***, (reg) ***racetă, rățăptă, rețet*** *sn*, ***rețep*** *sn* / Pl: *~te* / E: ngr ***ρεταέττα***, ger ***Rezept***, it ***ricetta***, lat ***recepta***, mg ***recept***, rs ***рецепт*** cf fr *recette*, lm *recepta*] **1** Formula preparării unui medicament, a unei alifii, a unei loțiuni etc. **2** Formulare în scris de către medic a medicamentelor necesare unui bolnav (și a modului lor de administrare). **3** Formular special utilizat de medic pentru prescrierea medicamentelor. **4** (Chm) Ansamblu de indicații (materii prime, proporții, mod de preparare) necesare pentru obținerea unui anumit produs. **5** Formulă pentru prepararea unei mâncări sau băuturi. **6** (Fig) Soluție practică. **7** (Fig) Formulă stereotipă Si: *schemă, șablon*. **8** Sumă de bani realizată din vânzarea biletelor pentru un spectacol.

rețică *sfs* [At: GRAIUL, I, 144 / E: ***rețină***] (Mun) Ulei de ricin.

rețidiv *sn* vz ***recidivă***

rețidivă *sf* vz ***recidivă***

rețim *smn* vz ***ricin***

rețin *smn* vz ***ricin***

rețină *sf* vz ***ricină***

reținător, ~oare [At: GHEREA, ST. CR. III, 266 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***reține*** + *-ător*] **1** *a* (Rar) Care ține pe loc. **2** *a* Care împiedică de la ceva. **3** *sn* (Teh) Ansamblu de conducte și de organe de reținere care servesc la dirijarea circulației fluidului într-un singur sens. **4** *sn* (Teh) Casetă cu supape sau valvă care dirijează aspirația sau refularea fluidului într-o pompă cu piston sau într-un compresor.

reține *vt* [At: MAIOR, în L. ROM. 1961, nr. 2, 141 / V: ***~nea*** / Pzi: *rețin* / E: fr ***retenir*** după *ține*] **1** A ține pe loc, a împiedica de la ceva Si: *a opri*. **2** A înfrâna. **3** A nu lăsa să se desfășoare Si: *a întrerupe, a opri*. **4** A face pe cineva sau ceva să mai stea un timp oarecare într-un anumit loc Si: *a opri*. **5** A face pe cineva să-și piardă timpul (ținându-l de vorbă) Si: (reg) *a opăci*. **6** (Jur) A lipsi pe cineva temporar de libertate (pentru cercetări). **7** A opri o parte din drepturile (bănești) cuvenite cuiva. **8** A opri la sine ceva (ce nu-i aparține) Si: *a nu restitui, a păstra*. **9** A opri dinainte (un bilet, un loc în tren, la un spectacol, o marfă etc.) Si: *a rezerva* (1). **10** A-și întipări în memorie Si: *a ține minte*. **11** (Rar) A înregistra. **12** A-și opri atenția asupra... Si: *a remarca, a releva*. **13** (Jur) A admite (de către instanță) existența unei stări de fapt pe baza probelor prezentate. **14** A opri ceva absorbind sau păstrând în sine.

reținea *v* vz ***reține***

reținere *sf* [At: HELIADE, D. J. 25/3 / Pl: *~ri* / E: ***reține***] **1** Ținere pe loc Si: *păstrare, oprire, menținere*. **2** Stăpânire de sine Si: *circumspecție* (2), *prudență, rezervă*. **3** Discreție (4). **4** Detențiune pentru un timp scurt a unei persoane, înainte de punerea ei sub urmărire. **5** Oprire a unei părți din drepturile bănești cuvenite cuiva. **6** Întipărire în memorie.

rețînus *sn* vz ***ricin***

reținut, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~uți, ~e* / E: ***reține***] **1** (D. oameni și manifestările lor) Stăpânit. **2** (Fig) Micșorat. **3** Moderat.

rețipis *sn* vz ***recipisă***

rețipisă *sf* vz ***recipisă***

rețipișă *sf* vz ***recipisă***

rețiproacă *a* vz ***reciproc***

rețiproc, ~ă *a* vz ***reciproc***

rețitativ *sn* vz ***recitativ***

reu *a, av, sn* vz ***rău***

reumateism *sn* vz ***reumatism***

reumatic, ~ă [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 218/25 / P: *re-u~* / V: (înv) ***revm~***, (îvr) ***reuvm~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: lat ***rheumaticus***, ngr ***ρευματικός***, ger ***rheumatisch***] **1** *a* Cauzat de reumatism Si: (îvr) *reumaticos* (1). **2-3** *smf, a* (Persoană) care suferă de reumatism Si: (îvr) *reumaticos* (2). **4** *smf* (Îvr) Persoană care suferă de catar[2] (1) (pulmonar). **5-6** *smf, a* (Îvr) (Persoană) care tușește.

reumaticesc, ~ească *a* [At: VULCAN, T. 28/25 / P: *re-u~* / Pl: *~ești* / E: lat ***reumaticus***, ger ***rheumatisch***] (Îvr) **1** Cauzat de reumatism (1). **2** Specific bolnavului de reumatism (1). **3** Privitor la reumatism (1).

reumaticos, ~oasă *a* [At: VALIAN, V. / P: *re-u~* / V: ***revm~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ngr ***ρευματικός***] (Îvr) **1-2** Reumatic (**1, 3**). **3** Reumatismal.

reumatism *sn* [At: VULCAN, T. 41/20 / P: *~re-u~* / V: (înv) ***refm~, ~os, revm~, revmatismos*** (A și: *revmatismós*), ***revmatizm***, (înv; nob) ***~teism***, (reg) ***ramatizm, rămăt~, remat~, rematismă*** *sf*, ***rimatizm, romatism, romatizm, romatizmă*** *sf*, ***rumatism*** / Pl: *~e*, (înv) *~uri* / ngr ***ρευματισμός*** lat ***rheumatismus***, ger ***Rheumatismus***] **1** Denumire generică dată unui grup de afecțiuni cu cauze multiple, caracterizate prin inflamații ale organelor aparatului locomotor și cardiovascular și prin dureri și tulburări diverse Si: (înv) *revmaticale*, (Trs) *reumă*, (reg) *mătrice, orbalt*. **2** Durere reumatică. **3** (Îvr) Catar[2] (1).

reumatismal, ~ă *a* [At: CR (1829), 114[1]/25 / V: (înv) ***revm~, rum~*** / P: *re-u~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***rhumatismal*** pad *reumatism*] De natură reumatică Si: (înv) *reumaticos* (3), *reumatismatic*.

reumatismatic, ~ă *a* [At: DESCR. APE, 68/28 / P: *re-u~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***reumatism*** + *-atic*] (Îvr) Reumatismal.

reumatismos *sn* vz ***reumatism***

reumatologie *sfs* [At: DN[2] / P: *re-u~* / E: fr ***rhumatologie*** pad *reumatism*] Ramură a medicinei interne care se ocupă cu studiul bolilor reumatismale.

reumă *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / P: *re-u~* / S și: *rheumă* / Pl: *~me* / E: mg ***reuma***, ger ***Rheuma***, lat ***rheuma***] **1** (Trs) Reumatism (1). **2** (Îvr) Catar[2] (1).

reumfla *vt* [At: CĂLINESCU, C. N. 332 / Pzi: *reumflu* / E: ***re-*** + ***umfla***] A umfla din nou.

reumple *vtr* [At: BARCIANU / V: (înv) ***reîm~, reîmplea*** / Pzi: *reumplu* / E: ***re***[1]***-*** + ***umple***] **1-2** A (se) umple din nou.

reuni *vtr* [At: MARIN, F. 37/33 / Pzi: *~nesc* / E: fr ***réunir***] **1-2** A (se) uni din nou. **3-4** A (se) aduna. **5-6** A (se) regrupa. **7-8** A (se) strânge laolaltă.

reunire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***reuni***] **1** Adunare la un loc. **2** Regrupare. **3** Întrunire.

reuniune *sf* [At: BARIȚIU, P. A. III, 142 / V: (îvr) ***riu~*** / Pl: *~ni* / E: fr ***réunion*** cf it *reunione*] **1** Întâlnire a unui grup de persoane Si: *adunare* **(2)**, *întâlnire, întrunire*. **2** (Înv) Asociație **(1)**. **3** (Rar) Îmbinare.

reurca *vir* [At: MACEDONSKI, O. I, 62 / Pzi: *reurc* / E: *re*^{1}- + ***urca***] **1-2** A se urca din nou.

reurcare *sf* [At: BĂLCESCU, M. V. 285 / Pl: *~cări* / E: ***reurca***] Urcare din nou.

reuruşcă *sf* vz ***lăuruşcă***

reuşa *v* vz ***reuşi***

reuruşcă *sf* vz ***lăuruşcă***

reuşa *v* vz ***reuşi***

reuşi [At: CR (1846), 5^1/19 / V: (înv) ***~şa*** / Pzi: *~şesc*, 3 (îvr) *~şaşte* / E: fr ***réussir***, it ***riuscire***] **1** *vt* A ajunge la rezultatul dorit Si: *a face, a izbuti, a izbândi, a răzbate* **(13)** *a răzbi* **(4)**, *a realiza* **(1)** (înv) *a reieşi*, (frm) *a parveni*, (îvp) *a isprăvi*, (pop) *a nimeri*, (Mol) *a hălădui* **(5)**, (grî) *a catortosi* **(3)**. **2** *vi* A fi realizat după plac Si: *a ieşi, a izbuti, a prinde*. **3** *vt* A face ceva cu pricepere şi îndemânare. **4** *vt* (Reg) A fi victorios Si: *a izbândi, a izbuti, a învinge, a triumfa*, (înv) *a reieşi*, (fig) *a răzbi*.

reuşire *sf* [At: CR (1848), 39^1/48 / E: ***reuşi***] **1** Izbândă. **2** Realizare. **3** Victorie.

reuşit, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~iţi, ~e* / E: ***reuşi***] **1** Bine realizat Si: *izbutit*. **2** (Îe) **A fi ~** Se zice despre cineva care face o afirmaţie interesantă, originală, neaşteptată. **3** (Fam; d. oameni) Frumos **(1)**.

reuşită *sf* [At: LĂZĂRESCU, S. 112/8 / Pl: *~te* / E: fr ***réussite***, it ***riuscita***] **1** Izbândă. **2** Realizare **(2)**.

reutate *sf* vz ***răutate***

reutila *vt* [At: DL / P: *re-u~* / Pzi: *~lez* / E: *re*^{1}- + ***utila***] **1** A înzestra cu utilaje noi. **2** A utila din nou.

reutilare *sf* [At: DLR / P: *re-u~* / Pl: *~lări* / E: ***reutila***] **1** Înzestrare cu utilaje noi. **2** Utilare din nou.

reuvmatic, ~ă *a* vz ***reumatic***

revac *sn* vz ***ravac***

revaccina *vt* [At: BABEŞ, O. A. I, 129 / Pzi: *~nez* / E: *re*^{1}- + ***vaccina*** cf fr *revacciner*] A vaccina din nou pentru a reactualiza, a întări sau a prelungi efectul primei vaccinări.

revaccinare *sf* [At: BELEA, P. A. 139 / Pl: *~nări* / E: ***revaccina***] Vaccinare din nou cu scopul de a reactualiza, a întări sau a prelungi efectul primei vaccinări.

revalida *vt* [At: DN^2 / Pzi: *~dez* / E: fr ***revalider***] (Jur) A valida din nou.

revalorifica *vt* [At: DL / Pzi: *revalorific* / E: *re*^{1}- + ***valorifica***] **1** A valorifica din nou. **2** A repune în valoare. **3** (Teh) A readuce în stare de folosire deşeuri, rebuturi, piese şi organe de maşini uzate etc.

revalorificare *sf* [At: CONTEMP. 1951, nr. 223, 2/7 / Pl: *~cări* / E: ***revalorifica***] **1** Valorificare din nou. **2** Repunere în valoare. **3** (Teh) Readucere în stare de folosire a deşeurilor, a rebuturilor, a pieselor şi a organelor de maşini uzate etc. **4** (Pex) Reconsiderare (a unui autor, a unei opere literare sau ştiinţifice).

revaloriza *vt* [At: DL / Pzi: *~zez* / E: fr ***revaloriser***] **1** A aduce la valoarea iniţială. **2** A ridica cursul oficial al valutei naţionale în raport cu aurul şi cu valutele străine (la nivelul pe care l-a avut anterior).

revalorizare *sf* [At: DM / Pl: *~zări* / E: ***revaloriza***] **1** Aducere la valoarea iniţială. **2** Ridicarea cursului oficial al valutei naţionale în raport cu aurul şi cu valutele străine (la nivelul pe care l-a avut anterior).

revan *sn* [At: POLIZU / V: ***~iu*** / Pl: *~uri* / E: tc ***revani***] (Tcî) Un fel de prăjitură preparată din migdale.

revanc *sn* vz ***robanc***

revancă *sf* vz ***robanc***

revandica *v* vz ***revendica***

revaniu *sn* vz ***revan***

revanşa *vr* [At: BARCIANU / Pzi: *~şez* / E: fr ***revancher***] A întoarce cuiva binele sau răul făcut Si: *a-şi lua revanşa, a plăti*.

revanşare *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~şări* / E: ***revanşa***] (Rar) Întoarcere (cuiva) a binelui sau răului făcut.

revanşard, ~ă [At: DL / Pl: *~rzi, ~e* / E: fr ***revanchard***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care vrea să-şi ia revanşa, să se răzbune. **3** *a* Care duce sau sprijină o politică de revanşă pentru o pierdere suferită.

revanşă *sf* [At: ŞĂINEANU / Pl: *~şe* / E: fr ***revanche***] **1** Răzbunare pentru un rău suferit de cineva sau (mai rar) răsplată pentru un serviciu făcut cuiva Vz *plată, răfuială*. **2** (Îs) *Spirit de ~* Dorinţă de răzbunare. **3** (Spt) A doua partidă prin care un jucător sau o echipă învinsă încearcă să obţină victoria în faţa aceluiaşi adversar. **4** (Îlv) **A-şi lua** (sau **a da** cuiva) **~şa** A se revanşa.

revanşism *sn* [At: L. ROM. 1962, 392 / E: ***revanşă*** + *-ism*] **1** Dorinţă de răzbunare. **2** Spirit de revanşă.

revărs^1 *sn* [At: TDRG / V: ***răv~*** / E: pvb ***revărsa***] (Reg; îf *răvărs*) Revărsat^1 **(1)**.

revărs^2 *sn* vz ***revers***^{1}

revărsa [At: BIBLIA (1688), 199^1/58 / V: ***răv~***, (reg) ***rezv~*** / Pzi: *revărs*, 3 *revarsă* / E: *ră(s)*- + ***vărsa***] **1** *vr* (D. ape curgătoare) A se vărsa peste margini Si: *a deborda* **(1)**, *a inunda*, (reg) *a năboi, a puhoia*, (îrg) *a se rupe* **(86)**. **2** *vr* (Înv; d. râuri, fluvii etc.) A-şi uni apele cu alte ape Si: *a se vărsa*. **3** *vr* (D. lacrimi) A se prelinge. **4** *vr* A curge **(1)** (îmbelşugat). **5** *vr* (Înv) A se vărsa din nou. **6** *vr* (Fig; fam; d. corpul omului sau d. părţi ale lui) A se lăţi şi a atârna (din cauza grăsimii) Si: *a se lăbărţa*, (reg) *a se vărsa*. **7** *vr* (D. aşezări) A se întinde pe o suprafaţă mare Si: *a se răspândi*. **8** *vr* (Fig; d. sentimente, stări sufleteşti etc.) A se exterioriza cu intensitate Si: *a exploda, a se manifesta*. **9** *vr* (Înv; d. idei) A se răspândi. **10** *vr* (D. lumină sau căldură) A se împrăştia. **11** *vr* (Îc) **A se ~ zorile** (sau **zori de ziuă**) sau **a se ~ de ziuă** (sau **de zori**) A se ivi zorile. **12** *vr* (Fig; d. oameni, vehicule etc.) A ieşi (sau, rar, a intra) în număr mare Si: *a năvăli, a se răspândi, a se risipi*. **13** *vt* (Pop) A arunca, a vărsa în cantitate mare peste ceva Si: *a împrăştia, a risipi*. **14** *vr* (Pop; d. pământ, brazde) A se răsturna. **15** *vr* (Reg; d. muguri) A se desface **(27)**.

revărsare *sf* [At: BIBLIA (1688), 379^2/4 / V: (înv) ***răv~*** / E: ***revărsa***] **1** Ieşire peste margini a unei ape Si: *inundare, inundaţie, înec, potop*, (pop) *potopenie*, (înv) *revărsătură* **(1)**, *udătură*. **2** (Îvr) Vărsare a unei ape în alta. **3** (Mai ales d. lumină sau căldură) Difuzare **(1)**. **4** Exteriorizare (puternică) a unor sentimente. **5** (Fig) Răspândire (în număr mare) Si: *năvălire*.

revărsat^1 *sn* [At: URECHE, L. 82 / V: (îvp) ***răv~*** / E: ***revărsa***] **1** (Îc) **~ul zorilor** (sau **zilei**, rar, **dimineţii**) sau **~ de zori** (sau **de zi**, rar, **de ziuă**) Timpul când se luminează de ziuă Si: *zori de zi*, (reg) *revărs*^{1}. **2** (Fig) Început.

revărsat^2***, ~ă*** [At: ASACHI, S.L. II, 19 / V: (pop) ***răv~***, (reg) ***răzv~*** / Pl: *~aţi, ~e* / E: ***revărsa***] **1** *a* (D. ape curgătoare) Care s-a vărsat peste maluri Si: *ieşit*. **2** *a* Vărsat^2. **3** *a* (Fig; fam; d. corpul omului sau d. părţi ale lui) Care atârnă de prea multă grăsime Si: *lăbărţat*, (reg) *vărsat*^{2}. **4** *a* (D. zori, dimineaţă, lumină) Ivit. **5** *a* (D. zori, dimineaţă, lumină) Împrăştiat. **6** *a* Răspândit pe o suprafaţă mare Si: *întins, lăţit*. **7-8** *a, av* (Reg) Răsfirat. **9** *a* (Rar) Presărat. **10-11** *a, av* (Reg) Luxuriant. **12** *a* (Reg; d. flori) Învolt. **13** *a* (Îvr) Învârstat.

revărsătură *sf* [At: PISCUPESCU, O. 183/15 / V: (pop) ***răv~*** / Pl: *~ri* / E: ***revărsa*** + *-ătură*] (Îvp) **1** Revărsare **(1)**. **2** (Reg; ccr) Pietre, nămol etc. aduse de o apă curgătoare când se revarsă.

revărsăţea *a* [At: ŞEZ. I, 114 / V: ***răv~*** / Pl: *~ele* / E: ***revărsat*** + *-ea*] **1-4** (Rar; în poezia populară; şhp; îf *răvărsăţea*) (Cam) revărsat^2 **(10, 12)**.

revărsel, ~ea *a* [At: PAMFILIE, CR. 71 / V: ***răv~***, ***răvârşel*** / Pl: *~ei, ~ele* / E: ***revărs***^{1} + *-el*] **1** (În poezia populară) Împrăştiat. **2** Ramificat.

revăzut, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~uţi, ~e* / E: ***revedea***] (D. lucrări scrise) Examinat din nou Si: *controlat* **(1)**, *revizuit, verificat*.

revedălui *vt* [At: (a. 1790) BV II, 337 / Pzi: *~esc* / E: ns cf ger *revidierem*] (Înv) A revedui.

revedea [At: HELIADE, O. I, 314 / Pzi: *revăd* / Cj: 3 (îrg) *să revază*, 3 (înv) *să reveadă* / Ps: 2 *revăzui* / Par: *revăzut* / Gz: *revăzând* / Imt: *revezi*

/ E: *re*[1]- + ***vedea*** cf fr *revoir*] **1-2** *vtr* A (se) vedea din nou. **3-4** *vtr* A (se) întâlni iar după mai multă vreme. **5-6** *vtr* (Fig) A (se) vedea în amintire așa cum era odinioară. **7-8** *vtr* (Fig) A-și evoca lucruri, fapte din trecut. **9** *vr* A ajunge din nou într-o anumită situație Si: *a se pomeni, a se regăsi*. **10** *vt* A examina din nou un text scris Si: *a revizui*. **11** *vt* (Îvr) A controla (**1**).

revedere *sf* [At: ASACHI, S.L. I, 158 / Pl: *~ri* / E: ***revedea***] **1** Reîntâlnire după mai multă vreme. **2** (Fig) Evocare a unor amintiri, lucruri, fapte din trecut. **3** (Îe) **La ~** Formulă de salut la despărțire. **4** (Îe) **A-și lua la ~** A se despărți de cineva, salutându-l.

revedui *vt* [At: AR (1829), 34[1]/49 / V: ***răvăd~, ~vid~, ~end~, ~vida*** / Pzi: ? / E: ns cf fr *revoir*, ger *revidieren*] **1** A verifica. **2** (Înv) A controla (**1**). **3** (Mol; îf *răvădui*) A fura (**1**). **4** (Reg; îf *răvădui*) A alege oile care dau lapte dintre cele sterpe.

reveduire *sf* [At: (a. 1852) CAT. MAN. I, 152 / Pl: *~ri* / E: ***revedui***] **1** Verificare. **2** Controlare (**1**).

reveduitor, ~oare *a* [At: (a. 1839) URICARIUL, V, 8/11 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***revedui*** + *-tor*] (Îvr) Care controlează Si: *controlor* (**1**), *revizor*.

reveie *snp* vz ***răveie***

reveion *sn* vz ***revelion***

revela *vt* [At: NEGULICI / Pzi: *~lez*, (rar) *revel* / E: fr ***révéler***, lat ***revelare***] **1** A face cunoscut Si: *a arăta* (**3**), *a descoperi* (**14**), *a destăinui* (**1**) *a dezvălui* (**1**). **2** (Rel; rar) A face cunoscut prin inspirație divină. **3** A developa un film fotografic.

revelare *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~lări* / E: ***revela***] **1** (Rar) Destăinuire (**1**). **2** (Rar) Dezvăluire printr-o inspirație divină.

revelat, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***revela***] **1** (Rar) Destăinuit (**1**). **2** Dezvăluit printr-o revelație divină.

revelator, ~oare [At: ȘĂINEANU / V: (rar) ***~iu*** / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***révélateur***, lat ***revelatorius, -a, -um***] **1** *a* Care dezvăluie, descoperă sau duce la descoperirea unui adevăr ascuns, a unei taine. **2** *a* Semnificativ. **3** *sn* Soluție folosită în practică fotografică pentru developare Si: *developator* (**1**).

revelatoriu, ~ie *a* vz ***revelator***

revelație *sf* [At: HASDEU, I. C. I, 289 / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***révélation***, lat ***revelatio, -onis***] **1** Dezvăluire, descoperire (neașteptată) a unui adevăr ascuns, a unui fenomen neobservat, a unui tâlc etc. **2** (Pex) Lucru relevat. **3** (Îe) **A fi o ~** A depăși așteptările Si: *a surprinde, a uimi*. **4** (Rel) Dezvăluire a voinței lui Dumnezeu, făcută unor persoane dotate cu facultăți supranaturale. **5** (Îvr; csnp) Deșteptare.

revelațiune *sf* vz ***revelație***

revelion *sn* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~li-on* / V: ***~veion*** (S și: *reveillon*) / Pl: *~oane* / E: fr ***réveillon***] **1** Noaptea care precedă prima zi a unui an nou și în care se sărbătorește noul an. **2** Petrecere organizată de revelion (**1**). **3** (Înv) Cină după un bal.

reveluță *sf* [At: I. CR. II, 155 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Monedă nedefinită mai îndeaproape.

reven, ~ă *a* vz ***reavăn***

revena *v* vz ***reveni***[2]

revendica *vt* [At: RUSSO, S. 65 / V: (rar) ***~vin~***, (înv) ***~van~*** / Pzi: *revendic* / E: fr ***revendiquer*** cf lat *revindicare*] **1** A-și reclama un drept sau un bun care i se cuvine sau îi aparține și care se află în posesiunea altei persoane Si: (rar) *a cere* (**9**), *a pretinde*. **2** (Înv) A-și asuma (o obligație, o răspundere etc.).

revendicant *sm* [At: PR. DREPT, 239 / Pl: *~nți* / E: ***revendica*** + *-ant*] (Jur) Persoană care revendică (ceva).

revendicare *sf* [At: HASDEU, I. C. I, 8 / V: ***~vin~*** / Pl: *~cări* / E: ***revendica***] **1** Pretindere de către o persoană a unui drept sau a unui bun care i se cuvine și care se află în posesiunea altei persoane Si: (înv) *revendicație* (**1**). **2** (Ccr) Ceea ce se revendică Si: (înv) *revendicație* (**2**).

revendicativ, ~ă *a* [At: V. ROM. ianuarie 1960, 86 / Pl: *~i, ~e* / E: ***revendica***] Care revendică un bun, un drept cuvenit.

revendicație *sf* [At: ȘĂINEANU / V: ***~iune, ~vin~, revindicatiune*** / Pl: ? / E: fr ***revendication***, ger ***Revindikation***] (Înv) **1-2** Revendicare (**1-2**).

revendicațiune *sf* vz ***revendicație***

revendui *v* vz ***revedui***

reveneală *sf* [At: CORESI, EV. 139 / V: (îrg) ***ră~***, (înv) ***răvă~***, (reg) ***răvi~*** / Pl: *~neli* / E: ***reveni***[2] + *-eală*] **1** Umezeală (din pământ sau din atmosferă). **2** (Îlv) **A da răv~** A se umezi. **3** (Reg) Igrasie. **4** (Reg) Răcoare. **5** (Reg) Boare (**2**). **6** (Rar) Mireasmă.

reveni[1] *vi* [At: ASACHI, S. L. I, 210 / Pzi: *revin*, (pop) *reviu* / E: *re*[1]- + ***veni*** cf fr *revenir*] **1** A veni înapoi (la locul de unde a plecat) Si: *a se reîntoarce*, (îvr) *a se returna* (**1**), (pop) *a se reînturna*. **2** A se ivi din nou Si: *a reapărea*. **3** (Îe) **A-i ~** (cuiva) **graiul** A se reculege (în urma unei surprize, emoții etc.) putând vorbi din nou. **4** (Udp „la" sau „din") A se întoarce la o stare (sufletească) anterioară. **5** A-și recăpăta cunoștința în urma unei crize, a unui leșin etc. Si: *a renaște* (**6**), *se trezi*. **6** (Îe) **A ~ la viață** A scăpa dintr-o boală grea Si: *a se însănătoși*. **7** (Îe) **A ~ la realitate** A fi conștient din nou de starea de lucruri înconjurătoare. **8** (Îe) **A ~ la sentimente mai bune** A deveni mai înțelegător, mai binevoitor **9** (Udp „la" sau „asupra") A se ocupa din nou (de ceva) Si: *a relua*. **10** (Ccd) A-i aparține în virtutea unui drept, a unei prerogative. **11** (Ccd) A fi de resortul sau de datoria cuiva. **12** A i se cuveni cuiva (ca moștenire). **13** A i se repartiza cuiva ceva. **14** (Udp „asupra") A renunța la...

reveni[2] [At: ECONOMIA, 41/10 / V: (înv) ***~na***, (îvr) ***răvăni***, (reg) ***răv~*** / Pzi: *~nesc* / E: ***reavăn***] **1-2** *vir* A deveni reavăn Si: *a se jilăvi, a se umezi*. **3-4** *vtr* A (se) răcori. **5-6** *vtr* (Reg; d. aer) A (se) împrospăta.

revenie *sf* [At: BOCEANU, GL. / E: ***reveni***[2]] (Olt) Loc pe unde iese apa din pământ Si: *izvor*.

revenire *sf* [At: NEGRUZZI, S. III, 447 / Pl: *~ri* / E: *reveni*[1]] **1** Întoarcere la punctul de plecare Si: *înapoiere, reîntoarcere, returnare* (**1**), (pop) *reînturnare*. **2** Întoarcere la o stare, la o (situație) anterioară. **3** Reluare a unei idei, teme etc. **4** Renunțare la o idee Si: *revocare*. **5** Operație de încălzire la temperaturi înalte și de răcire lentă la care sunt supuse piesele metalice (în special din oțel și din fontă) cu scopul de a le îmbunătăți ductilitatea și tenacitatea. **6** Întoarcere la viață Si: *renaștere* (**4**).

revenos, ~oasă *a* [At: ap TDRG / V: ***răv~, ~vin~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***reavăn*** + *-os*] (Reg; d. sol) Umed.

revent *sn* [At: URECHE, L. 116 / V: (înv) ***rav~, ravintă*** *sf*, ***răv~, răvint***, ***revint*** / Pl: *~uri* / E: tc ***ravent***] (Bot) **1-3** Plante legumicole cu frunze mari, al căror pețiol este folosit în alimentație, iar rădăcina și rizomul au acțiune purgativă Si: *rubarbă* (**1-3**) (*Rheum officinale, r. palmatum, r. rhaponticum*). **4** (Reg) Levănțică (*Lavandula angustifolia*).

rever *sn* [At: CAZIMIR, GR. 100 / Pl: *~e, ~uri* / E: fr ***revers***] **1** Partea răsfrântă a unei haine, în prelungirea gulerului, de o parte și de alta a pieptului. **2** (Spt) Lovitură în care racheta este manevrată cu partea opusă mâinii în care este ținută.

reveransă *sf* vz ***reverență***

reverber *sn* [At: STAMATI, D. / V: (înv) ***~e*** *s*, ***~ă*** *sf* / Pl: *~e* / E: fr ***réverbère***] **1** Oglindă metalică montată la o lampă pentru a aduna și a reflecta razele de lumină într-o anumită direcție. **2** Felinar, prevăzut cu oglindă metalică, destinat să lumineze străzile. **3** (Îs) *Cuptor* (sau *furnal*) *cu ~* Cuptor cu reverberație (**4**).

reverbera *vt* [At: ALEXI, W. / Pzi: *~rez* / E: fr ***réverbérer***] **1** A reflecta lumina sau căldura. **2** (Rar) A lumina. **3** A produce reverberația (**1**) unui sunet. **4** A prelucra cu mijloace electroacustice un semnal sonor în scopul realizării unor efecte analoage celor determinate de reverberația unei încăperi.

reverberație *sf* [At: BREZOIANU, A. 319/23 / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***réverbération***] **1** Persistență a unui sunet într-o încăpere, după ce sursa sonoră a încetat să mai emită unde, datorată reflexiilor sunetului pe pereți sau pe alte corpuri. **2** Reflexie a luminii sau a căldurii Si: *scânteiere* (**3**), *strălucire, reflex*. **3** (Teh) Reflexia repetată a căldurii pe pereții unui focar sau ai unui cuptor special. **4** (Îs) *Cuptor cu ~* Cuptor cu acoperișul boltit, căptușit cu cărămidă refractară, în care încălzirea

materialului se face prin contactul cu gazele de ardere și prin radierea căldurii din acoperișul boltit Si: *cuptor cu reverber*.

reverberațiune *sf* vz ***reverberație***

reverberă *sf* vz ***reverber***

reverbere *s* vz ***reverber***

reverberometru *sn* [At: DN^3 / Pl: *~re* / E: fr ***réverbéromètre***] Aparat pentru măsurarea timpului de reverberație.

revereandră *sf* vz ***reverendă***

reverend, ~ă [At: ANTROP. 289/1 / Pl: *~nzi, ~e* / E: lm ***reverendus***, fr ***révérend***] **1** *a* Demn de respect. **2** *sm* (Spc) Titlu dat preoților și călugărilor creștini de anumite confesiuni. **3** *sm* Persoană căreia i se dă titlul de reverend (**2**).

reverendă *sf* [At: BARIȚIU, P. A. I, 196 / V: (reg) ***levereandră***, ***leveleandră***, ***~eandră*** / Pl: *~de*, (rar) *~nzi* / E: lm ***reverenda***] Haină preoțească lungă, de obicei de culoare neagră Si: *anteriu* (**1**).

reverendisim *a* [At: BARCIANU / Pl: *~i* / E: lm ***reverendissime***] Titlu dat unei persoane care deține un grad superior aceluia de reverend în ierarhia bisericească.

reverență *sf* [At: ȚICHINDEAL, F. 12/20 / V: (înv) ***~ție***, ***~rință***, (rar) ***~ransă*** / E: lat ***reverentia***, fr ***révérence***] **1** (Adesea în construcție cu verbul „a face") Mișcare a corpului făcută în semn de salut respectuos și constând dintr-o înclinare sau din îndoirea genunchilor Si: *plecăciune, temenea*, (înv) *închinăciune*. **2** (Asr) Stimă.

reverențial, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / V: *~ar* / P: *~ți-al* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***révérenciel***] **1** (Rar) Respectuos (**1**). **2** (Jur; îs) *Temere ~ă* Sentiment de teamă și respect.

reverențiar, ~ă *a* vz ***reverențial***

reverenție *sf* vz ***reverență***

reverențios, ~oasă *a* [At: ȘĂINEANU / P: *~ți-os* / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***révérencieux***] (Liv) Respectuos (**1**).

reveric, ~ă *a* [At: KLOPȘTOCK, F. 268 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***reverie***] (Nob) Care are caracter de reverie Si: *visător*.

reverie *sf* [At: ROM. LIT. 18/13 / Pl: *~ii* / E: fr ***rêverie***] **1** Starea sufletească a celui furat de imaginație, de amintiri, de visuri, de gânduri Si: *visare*. **2** (Muz) Piesă vocală sau instrumentală de mici proporții cu caracter oniric.

reverificare *sf* [At: SCÎNTEIA, 1952, nr. 2396 / Pl: *~cări* / E: *re*^{1}- + ***verificare***] (Rar) Verificare din nou.

reverință *sf* vz ***reverență***

revers^1 *sn* [At: RÂND. JUD. 101/19 / V: (îvr) ***~vărs*** / Pl: *~uri* / E: lat ***reversus***, fr ***revers***, ger ***Revers***] **1** (Îoc *avers*) Dos al unei monede, al unei medalii, (pex) al unei foi scrise etc Vz *verso*. **2** (Fig) Parte nevăzută, ascunsă și în contrast izbitor cu aspectul cunoscut al unui lucru, al unei situații etc. **3** (Mil; în lucrările de fortificație) Partea dinspre atacator a șanțului sau a tranșeelor.

revers^2 *sn* vz ***reversale***

reversale *sp* [At: BARIȚIU, P. A. I, 225 / V: ***~lii***, (rar) ***revers*** / E: lm ***reversales***, fr ***reversales*** cf lat *reversus*] **1** Înscris prin care se face o concesie în schimbul alteia. **2** Act prin care cineva se obligă să respecte un angajament. **3** Act prin care un catolic căsătorit cu o persoană de altă confesiune se obliga a-și crește copiii în religia catolică.

reversalii *sp* vz ***reversale***

reversibil, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***réversible***] **1** (Jur; d. bunuri) Care urmează să revină, în anumite cazuri, în posesiunea fostului proprietar. **2** (D. rente, pensii) Care, la moartea titularului, poate trece asupra altei persoane. **3** Care poate reveni. **4** Care poate fi adus înapoi. **5** Care se poate întoarce la starea inițială. **6** (D. fenomene fizice sau reacții chimice) Care se poate desfășura atât într-un sens, cât și în sens invers. **7** (Teh) Care poate acționa în două sensuri opuse. **8** (Îs) *Plug ~* Plug alcătuit din două trupițe simetrice, care poate răsturna brazda la dus și la întors în aceeași parte și care servește în special la arături pe coaste, pe dealuri. **9** (Grm; d. propoziții) Care nu-și modifică înțelesul când se schimbă diateza verbului.

reversibilitate *sf* [At: I. GOLESCU, C. / E: fr ***réversibilité***] **1-9** Proprietatea de a fi reversibil (**1-9**).

reversare *sf* [At: DN^3 / Pl: *~sări* / E: fr ***reversion*** cf eg *reversal*] (Rar) **1** Inversare. **2** Reversiune (**4**).

reversie *sf* vz ***reversiune***

reversiune *sf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~si-u~* / V: (rar) ***~ie*** / E: fr ***réversion***, lat ***reversio, -onis***] **1** (Jur) Dreptul prin care bunurile de care a dispus o persoană în favoarea alteia îi revin în cazul când aceasta din urmă moare fără să aibă copii. **2** (Rar) Reîntoarcere. **3** Tratament termic aplicat unor aliaje cu bază de aluminiu pentru a elimina efectele îmbătrânirii. **4** Schimbarea ordinii de succesiune în timp a stărilor prin care trece un sistem în cursul unei transformări Si: (rar) *reversare* (**2**). **5** Conversiune (**3**).

reversiv, ~ă *a* [At: DN^3 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***réversif***] (D. mecanisme, procese etc.) Care revine spontan la poziția sau la starea inițială după încetarea fenomenului modificator.

reversor *sn* [At: DN^3 / Pl: *~oare* / E: eg ***reverser***] Dispozitiv la mașinile de încărcat materiale, care efectuează încercări la tracțiune și de compresiune.

revesti *vt* [At: HELIADE, O. I, 386 / Pzi: *~tesc* / Cj: 3 (nob) *să reveste* / E: fr ***revêtir***, it ***revestire***] **1** (Înv; liv) A îmbrăca. **2** (Fig) A lua un aspect, o formă, un chip etc. **3** A acorda cuiva o funcție, o demnitate Si: *a învesti*. **4** (Jur; înv) A prevedea un act cu tot ce este necesar pentru a fi valid Si: *a învesti*.

revestire *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ri* / E: ***revesti***] (Înv; liv) Îmbrăcare.

revestit^1***, ~ă*** *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***revesti***] (Înv; liv) Îmbrăcat.

revestit^2***, ~ă*** *a* [At: SFC II, 75 / Pl: *~iți, ~e* / E: *re*^{1}- + ***vestit***] Foarte cunoscut.

revida *v* vz ***revedui***

revidui *v* vz ***revedui***

revier *sn* [At: DN^3 / Pl: *~e* / E: ger ***Revier***] (Mil) Spațiu al unei cazărmi sau al unei tabere militare.

revif *sn* [At: DN^3 / Pl: *~uri* / E: fr ***revif***] (Glg) Perioadă a mareei cuprinsă între apa liniștită și cea în creștere.

revigora *vt* [At: DN^3 / Pzi: *~rez* / E: fr ***revigorer***] (Frm) A reda vigoarea Si: *a înviora*.

revinde *vt* [At: BARCIANU / Pzi: *revând* / E: *re*^{1}- + ***vinde***] A vinde din nou.

revindere *sf* [At: LM / Pl: *~ri* / E: ***revinde***] Revânzare.

revindica *v* vz ***revendica***

revindicare *sf* vz ***revendicare***

revindicație *sf* vz ***revendicație***

revindicațiune *sf* vz ***revendicație***

revini *v* vz ***reveni***^{2}

revinos, ~oasă *a* vz ***revenos***

revint *sn* vz ***revent***

revir *sn* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~e, ~uri* / E: ger ***Revier***] (Înv) Porțiune limitată dintr-o suprafață Si: *sector, raion, zonă*.

revirement *sn* vz ***reviriment***

reviriment *sn* [At: MACEDONSKI, O. IV, 108 / V: (înv) ***~rem~*** / Pl: *~e* / E: fr ***revirement***] **1** Schimbare bruscă în bine Si: *înviorare*. **2** (Iuz; îs) *~ de fonduri* Virament.

revistă *sf* [At: LB / Pl: *~te* / E: it ***rivista*** cf fr *revue*, sp *revista*] **1** Publicație periodică cuprinzând bucăți literare, articole, studii, recenzii, note (din domenii variate sau dintr-o specialitate). **2** Conducere a unei reviste (**1**) Vz *redacție*. **3** (Șîs *trecere în ~*) Solemnitate constând în trecerea unui comandant sau a unei persoane oficiale de-a lungul frontului unei formații militare, care dă onorul stând pe loc. **4** (Și îas) Inspecție sumară făcută de un comandant unei unități militare adunate în acest scop. **5** (Fig; și îas) Examinare a unor lucruri, a unor fapte etc., făcută în mod succesiv. **6** (D. un comandant sau o persoană oficială; îe) **A trece în ~** A trece de-a lungul frontului unei formații militare care dă onorul. **7** (Îae; d. un

comandant sau o persoană oficială) A inspecta trupele adunate în acest scop într-o anumită formație. **8** (Fig; îae) A examina pe rând, succesiv. **9** (Înv; nob) **A face ~ta** A cutreiera (**1**). **10** Spectacol alcătuit dintr-o succesiune variată de dansuri, cântece, cuplete, scenete vesele cu subiecte din actualitate, având o temă comună.

revistuță *sf* [At: BUL. FIL. VII-VIII, 73 / Pl: *~țe* / E: ***revistă*** + *-uță*] (Dep) Revistă (**1**) lipsită de valoare sau importanță.

revitaliza *vt* [At: DN^3 / Pzi: *~zez* / E: *re^1-* + ***vitaliza***] (Rar) A da din nou putere Si: *a reanima*.

reviviscent, ~ă *a* [At: DN^3 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***reviviscent***] Care poate reînvia.

reviviscență *sfs* [At: DN^2 / E: fr ***reviviscence***] (Blg) Proprietate a unor plante și animale acvatice (inferioare) de a reveni la viață, prin umiditate, după ce s-au uscat.

reviză *sf* vz ***ribizli***

revizie *sf* [At: AR (1829), 256^1/36 / V: (înv) ***~iune***, (reg) ***rav~***, ***riv~*** / Pl: *~ii* / E: fr ***révision***, lat ***revisio, -onis***] **1** Revizuire (**1**). **2** Inspecție. **3** (Iuz) Reexaminare a celor amânați la recrutare pentru debilitate fizică sau boală și a celor reformați. **4** Formă contabilă de control (întreprinsă de obicei de organe speciale) care constă în reverificarea documentelor de evidență privitoare la operații care au avut loc anterior. **5** (Teh) Ansamblu de operații efectuate asupra unei instalații, a unei mașini etc., care constă în reglarea pieselor și aparatajelor, înlăturarea jocurilor survenite prin uzură etc. **6** Secție dintr-o întreprindere sau dintr-un atelier care face aceste operații.

reviziona *vt* [At: GHEȚIE, R. M. / Pzi: *~nez* / E: ***reviziune***] (Înv; nob) A revizui.

revizionism *sn* [At: CL 1957, 19 / E: fr ***révisionnisme***, rs ***ревизионизм***] Atitudine sau acțiune care urmărește revizuirea și modificarea unui tratat, a unei legi etc.

revizionist, ~ă *a* [At: MAIORESCU, C. II, 358 / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***revisionniste***, rs ***ревизионист***] **1** Care ține de revizionism. **2** Care se referă la revizionism. **3** Care are ca scop revizuirea unui tratat, a unei legi etc.

reviziune *sf* vz ***revizie***

revizor, ~oare *smf* [At: (a. 1775) BV II, 212 / A și: *revizor* / Pl: *~i, ~oare* / E: ger ***Revisor***, fr ***réviseur***] **1** Persoană care are sarcina de a controla, de a verifica ceva. **2** Persoană care are atribuția de a controla aplicarea dispozițiilor legale și normative într-un sector de activitate. **3** (Înv; șîs *~ școlar*) Inspector al școlilor primare dintr-un județ.

revizorat *sn* [At: CADE / Pl: *~e* / E: ***revizor*** + *-at*] **1** Funcția de revizor (**1**). **2** (Pex) Timpul cât cineva ocupă funcția de revizor (**1**). **3** Serviciu în cadrul căruia își exercită revizorul (**1**) funcția. **4** Localul unde funcționează revizoratul (**3**).

revizuent *sm* [At: PR. DREPT, 790 / Pl: *~nți* / E: ***revizui***] Persoană care introduce cerere de revizuire (**4**) la un proces.

revizui *vt* [At: CR (1848), 10^1/45 / V: (înv) *~za* (S și: *revisa*) / Pzi: *~esc* / E: fr ***réviser***] **1** A revedea o lucrare pentru a corecta eventualele lipsuri sau deficiențe Si: *a cerceta* (**2**), *a controla* (**1**). **2** (Pex) A schimba. **3** A cerceta pe rând, succesiv Si: *a trece în revistă*. **4** (Teh) A face revizie.

revizuire *sf* [At: POLIZU / S și: *revisuire* / Pl: *~ri* / E: ***revizui***] **1** Revedere a unei lucrări pentru a i se corecta eventualele lipsuri sau deficiențe Si: *cercetare* (**2**), *controlare* (**1**), *revizie* (**1**). **2** (Pex) Schimbare. **3** Cercetare pe rând, succesivă Si: *trecere în revistă* (**3**). **4** (Jur) Cale de atac introdusă pentru anularea unei hotărâri judecătorești definitive, ca fiind nelegală în baza unor probe descoperite ulterior.

revizuit, ~ă *a* [At: DL / Pl: *~iți, ~e* / E: ***revizui***] Reexaminat.

revmatic, ~ă *a* vz ***reumatic***

revmaticale *sfp* [At: PISCUPESCU, O. 297/1 / V: ***~vum~***, (rar) ***rem~*** / E: ***ῥευματικά***] (Înv) Reumatism (**1**).

revmaticos, ~oasă *a* vz ***reumaticos***

revmatism *sn* vz ***reumatism***

revmatismal, ~ă *a* vz ***reumatismal***

revmatismos *sn* vz ***reumatism***

revmatizm *sn* vz ***reumatism***

revni *v* vz ***râvni***

revnire *sf* vz ***râvnire***

revnitor, ~oare *a* vz ***râvnitor***

revnitoriu, ~oare *a* vz ***râvnitor***

revoca^1 *vt* [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: *revoc* / E: fr ***révoquer***, lat ***revocare***] **1** A retrage mandatul unui deputat, unui diplomat etc. Si: (îvr) *a revocălui*. **2** A îndepărta din funcție un ministru, un funcționar etc. Si: *a demite* (**3**), *a destitui*, (înv) *a mazili*. **3** A anula un decret, un ordin etc. Si: *a abroga*, *a anula*, *a contramanda* (**1**), *a desființa* (**5**). **4** A retrage cele spuse Si: *a retracta* (**1**).

revoca^2 *vt* [At: F (1877), 149 / Pzi: *revoc*, 3 și *revoacă* / E: *re^1-* + ***evoca***] A evoca (**1**).

revocabil, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***révocable***, lat ***revocabilis***] **1-3** Care poate fi revocat (**1-3**).

revocabilitate *sfs* [At: NEGULICI / E: fr ***révocabilité***] **1-3** Însușirea de a fi revocabil (**1-3**).

revocare *sf* [At: CADE / Pl: *~cări* / E: ***revoca^1***] **1** Retragere de către alegători a mandatului dat unei persoane pentru a-i reprezenta Si: (iuz) *revocație* (**1**). **2-3** Retractare (**1-2**).

revocat, ~ă *a* [At: DL / Pl: *~ați, ~e* / E: ***revoca^1***] **1** (D. miniștri, funcționari etc.) Scos din funcție Si: *concediat*, *demis*, *destituit*, (înv) *mazilit*. **2** (D. acte, decrete, ordine etc.) Anulat^2 (**2**).

revocație *sf* [At: AARON, P. F. 625^1/6 / V: ***~iune***, (rar) ***~căciune*** / Pl: *~ii* / E: lm ***revocatio, -onis***, fr ***révocation***] (Iuz) **1** Revocare (**1**). **2-3** Retractare (**1-2**).

revocațiune *sf* vz ***revocație***

revocăciune *sf* vz ***revocație***

revocălui *vt* [At: EUSTATIEVICI, I. 71/9 / V: ***~cul~*** / Pzi: *~esc* / E: lat ***revocare***] (Îvr) A revoca (**1**).

revocului *v* vz ***revocălui***

revolție *sf* vz ***revoluție***

revolta [At: AR (1830), 20^1/2 / V: (înv) *~ti* / Pzi: *revolt*, (înv) *~tez*, 3 și (înv) *revoaltă* / E: fr ***révolter***] **1-2** *vtr* A se răzvrăti (**4-5**). **3-4** *vrt* A fi sau a face să fie cuprins de revoltă (**1-2**) Si: *a (se) indigna*.

revoltant, ~ă [At: ALBINEȚ, M. 68/22 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***révoltant***] **1** *a* Revoltător. **2** *sm* (Înv) Răzvrătit.

revoltare *sf* [At: POLIZU / E: ***revolta***] **1** Răzvrătire. **2** Indignare.

revoltat, ~ă *a* [At: CR (1830), 156^1/20 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***revolta***] **1-2** *smf*, *a* Răzvrătit. **3** *a* Indignat.

revoltă *sf* [At: AR (1829), 125^1/21 / V: (reg) ***răv~***, ***riv~*** / Pl: *~te*, (înv) *~oalte* / E: fr ***révolte***] **1** Răscoală spontană, neorganizată, împotriva conducerii, a autorității de stat Si: *răscoală* (**1**), *răzvrătire*, *rebeliune*, (îvp) *rebelie*, (pop) *revoluție* (**3**), (înv) *rocoșenie*, *rocoșitură*, *zurba*, (înv) *răcoșit^1*. **2** Sentiment de mânie amestecată cu amărăciune, provocat de o faptă sau de o întâmplare nedemnă sau nejustă Si: *indignare*.

revoltător, ~oare [At: VLAHUȚĂ, O. A. 228 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***revolta*** + *-(ă)tor*] **1** *a* Care provoacă revoltă, indignare Si: *revoltant*. **2** *smf* (Îvr) Răzvrătit.

revolti *v* vz ***revolta***

revoluciune *sf* vz ***revoluție***

revolut^1, ~ă *a* [At: LOVINESCU, C. IV, 22 / Pl : *~uți, ~e* / E: fr ***révolu***, lat ***revolutus, -a, -um***] Care și-a încheiat circuitul Si: *sfârșit*, *terminat*, (reg) *gătat*.

revolut^2, ~ă *a* [At: GRECESCU, FL. 267 / Pl: *~uți, ~e* / E: lat ***revolutus*** cf fr *révoluté*] (D. unele părți ale plantelor) Întors în afară (și în jos).

revoluție *sf* [At: LEON ASACHI, B. 72/10 / V: (înv) ***~iune***, (îvr) ***răzv~***, ***~lăție***, ***rivolușie***, ***rivul~*** / Pl: *~ii* / E: lat ***revolutio, -onis***, ger ***Revolution***, fr ***révolution***] **1** (Șîs *~ socială*) Proces de transformare prin care se realizează înlocuirea unui anumit mod de organizare economică, socială, politică etc. cu o altă formă de organizare. **2** Mișcare colectivă organizată care are ca scop cucerirea puterii politice într-un stat Si: *insurecție*. **3** (Pop) Răscoală (**1**). **4** (Fig) Schimbare, transformare radicală

(într-un anumit domeniu). **5** Schimbare geologică a scoarței terestre. **6** (Ast; șîs *mișcare de ~*) Mișcare periodică a unui corp ceresc care parcurge o traiectorie închisă, o orbită. **7** (Îvr) Mișcare de rotație a unui corp ceresc împrejurul axei sale. **8** (Gmt) Mișcare de rotație a unei figuri împrejurul unei axe. **9** (D. suprafețe sau corpuri geometrice; îla) **De ~** Care este generat prin rotația unei drepte, a unei curbe sau a unei figuri geometrice în jurul unei drepte fixe. **10** (Fiz) Mișcare a unui corp care parcurge o curbă închisă. **11** Rotație completă a unei roți în jurul osiei sale. **12** (Sil) Perioadă de timp de la nașterea unei păduri până la exploatare.

revoluționa *vt* [At: BĂLCESCU, M. V. 14 / P: *~ți-o~* / Pzi: *~nez* / E: fr ***révolutionner***] **1** A aduce în stare de revoluție (1). **2** A îndemna la revoluție (1). **3** A transforma brusc și din temelii Si: *a schimba*.

revoluționar, ~ă [At: AR (1830), 3 712/3 / P: *~ți-o~* / V: (îvr) ***~ner*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***révolutionnaire***] **1** *a* Care ține de revoluție (1). **2** *a* Care se referă la revoluție (1). **3** Care aderă la revoluție sau propagă revoluția (1). **4** *a* (Fig) Care produce o transformare radicală într-un anumit domeniu. **5** *smf* Partizan al revoluției (1) Vz *adept* (1). **6** *smf* Participant la o revoluție (1). **7** *smf* Răzvrătit (1). **8** Inițiator al unor transformări radicale într-un anumit domeniu.

revoluționare *sf* [At: BĂLCESCU, M. V. 2 / P: *~ți-o~* / Pl: *~nări* / E: ***revoluționa***] Transformare, de obicei bruscă și profundă, într-un domeniu oarecare.

revoluționarism *sn* [At: DL / P: *~ți-o~* / Pl: (rar) *~e* / E: ***revoluționar*** + *-ism* cf ger *Revoluzionarismus*] **1** Ideologie revoluționară (1). **2** Atitudine revoluționară (1). **3** Spirit revoluționar (1).

revoluționariza *vt* [At: DN³ / P: *~ți-o~* / Pzi: *~zez* / E: ns cf rs ***революционизровать***] A îndemna la revoluție (1).

revoluționat, ~ă *a* [At: CR (1830), 263²/29 / P: *~ți-o~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***revoluționa***] (Rar) Care se află în stare de revoluție sau de răscoală.

revoluționer, ~ă *a* vz ***revoluționar***

revoluțiune *sf* vz ***revoluție***

revolval *sn* vz ***revolver***

revolvăr *sn* vz ***revolver***

revolvel *sn* vz ***revolver***

revolver *sn* [At: GM (1854), 41/32 / V: (reg) ***levorv~*** (A și: *levorver*), ***levodv~, levorvel, liv~, livorver, livorvoare*** *snp*, ***livolvel, livorvel, livervor*** (Pl: *livorvoare*), ***lovor~*** (Pl: *lovorveruri*), ***~văr, ~vor~*** (A și: *revorver*; Pl: *~uri*), ***~orvăr, ~vel, ~văl, revorvel, ~vul~, răvolvăr, răvorvăr, răvărvel, răvurver, răvoarvăr, răvoarer, răvorv*** (Pl: *răvoarve*), ***răvolv*** (Pl: *răvoalve, răvolve*), ***rivorv~, rivorvel, rivărvel, rovorv~*** (Pl: *~uri*) / A și: (reg) *revolver* / Pl: *~e*, (reg) *~voalvere* / E: fr ***revolver***, ger ***Revolver***, mg ***revolver***] **1** Armă de foc cu repetiție, de dimensiuni mici, care se mânuiește cu o singură mână Si: *pistol*. **2** Ciocan pneumatic. **3** (Îs) *Sistem-~* Tip de dispozitiv care declanșează automat mișcările succesive ale unei piese de mașină. **4** (Îs) *Război-~* Mașină de țesut ale cărei țevi sunt schimbate cu ajutorul unui dispozitiv sistem-revolver. **5** (Îs) *Cap-~* Dispozitiv rotitor de prindere a sculelor la mașinile-unelte cu mai multe scule așchietoare. **6** (Îs) *Strung-~* Strung prevăzut cu un cap-revolver în care se fixează mai multe scule, necesare pentru executarea unor operații succesive la aceeași piesă. **7** (Îs) *Ciocan-~* Unealtă cu ajutorul căreia se numerotează trunchiurile de copaci.

revopsi *vt* [At: DLR / Pzi: *~sesc* / E: *re-* + ***vopsi***] A vopsi din nou.

revorvăr *sn* vz ***revolver***

revorvel *sn* vz ***revolver***

revorver *sn* vz ***revolver***

revuist *sm* [At: GALACTION, O. A. I. 181 / Pl: *~iști* / E: fr ***revuiste***] Persoană care creează spectacole de revistă.

revuistic, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1949, nr. 156, 12/3 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***revuist*** + *-ic*] Care este specific spectacolului de revistă (4).

revulsie *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~lzie, ~iune, ~lziune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***révulsion***] Iritație locală a pielii, provocată cu scopul de a deplasa sângele care stagnează într-un organ sau într-o regiune inflamată a corpului.

revulsiune *sf* vz ***revulsie***

revulziv, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~lziv*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***révulsif***] **1** Care provoacă revulsie. **2** Specific revulsiei.

revulție *sf* vz ***revoluție***

revulver *sn* vz ***revolver***

revulzie *sf* vz ***revulsie***

revulziune *sf* vz ***revulzie***

revulziv, ~ă *a* vz ***revulsiv***

revumaticale *sfp* vz ***revmaticale***

rezachie *sf* vz ***razachie***

rezai *s* [At: (a. 1803) T. PAPAHAGI, C. L. / V: ***~an*** / E: tc ***rizai***] (Tcî) Un fel de țesătură nedefinită mai îndeaproape.

rezalet *sn* [At: DUMITRACHE, ap. ȘIO II₂, 98 / Pl: *~uri* / E: tc ***rezalet***] (Tcî) Rușine.

rezalit *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: ger ***Risalit***] (Aht) Porțiune de zid mult îngropată, care modulează fațada unei construcții.

rezan *s* vz ***rezai***

rezaș *sm* vz ***răzeș***

rezat-pazar *sm* vz ***riza-pazar***

reză *sf* [At: CADE / Pl: *~ze* / E: srb ***reza***] (Ban) Zăvor la ușă Si: *ivăr*.

rezăchie *sf* vz ***razachie***

rezădenție *sf* vz ***rezidență***

rezălui *v* vz ***răzălui***

rezăș *sm* vz ***răzeș***

rezășesc, ~ească *a* vz ***răzășesc***

rezăchie *sf* vz ***razachie***

rezâmbi *vi* [At: MACEDONSKI, O. I, 160 / Pzi: *~besc* / E: *re¹-* + ***zâmbi***] (Rar) A zâmbi din nou.

rezbel *sn* vz ***răzbel***

rezbelator *sm* [At: FILIMON O. II, 105 / Pl: *~i* / E: ***rezbel*** cf lat *bellator*] (Îvr) Războinic.

rezbelic, ~ă *a* [At: ASACHI, S. L. II, 61 / S și: *resbelic* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***rezbel*** + *-ic*] (Îvr) Războinic.

rezbelnic, ~ă *a* [At: GHICA, A. 152 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***rezbel***, după *războinic*] (Îvr) Războinic.

rezbici *sn* vz ***răzbici¹***

rezeca *vt* [At: DN³ / Pzi: *rezec* / E: fr ***réséquer***] A face o rezecție.

rezecție *sf* [At: BARCIANU / V: (înv) ***~iune*** (S și: *resecțiune*) / S și: *resecție* / Pl: *~ii* / E: fr ***résection***] Îndepărtare pe cale chirurgicală în întregime sau parțial a unui țesut sau a unui organ.

rezecțiune *sf* vz ***rezecție***

rezedă *sf* [At: GRECESCU, FL. 90 / V: ***~etă*** / S și: *resedă* / A și: *rezedă* / Pl: *~de* / E: fr ***réséda***, ger ***Resede***, mg ***rezeda***] (Bot) **1** Rozetă (1) (*Reseda odorata*). **2** (Șîc **~ sălbatică**) Rechie (*Reseda luteola*).

rezedenție *sf* vz ***rezidență***

rezeduță *sf* [At: I. VĂCĂRESCUL, P. 504/1 / Pl: *~țe* / E: ***rezedă*** + *-uță*] **1-4** (Șhp) Rezedă (**1-2**) (mică și gingașă).

rezeleu *sn* vz ***răzălău***

rezema [At: PSALT. HUR. 32ʳ/10 / V: ***rasima, răzăma, răzima, ~zima*** (îrg) ***răsma, răzma***, (înv) ***ră~***, (reg) ***arazăma, arăzăma, a~, arăzma, ~zma, răzuma*** / Pzi: *reazem*, (pop) *rezem* / E: net] **1** *vt* A așeza un lucru astfel încât să se sprijine de ceva ca să nu cadă. **2** *vt* A sprijini ceva cu o proptea Si: *a propti, a susține*. **3** *vt* (Îe) **A ~ peretii** (sau **peretele**) A sta degeaba. **4** *vt* A așeza. **5-6** *vti* (Îrg) A înfige. **7** *vr* (D. persoane) A se așeza astfel încât să se sprijine de ceva, să nu cadă, să meargă mai ușor, să se odihnească etc. **8** *vt* (Fig; d. privire) A fixa (**3**). **9-10** *vtr* (Îvr) A (se) culca. **11** *vr* (Fig) A se bizui (**2**) **12** *vi* (Îvr) A tinde. **13** *vi* (Înv) A apăsa (**6**). **14** *vi* (Îvr) A-și avea originea Si: *a se trage*. **15** *vr* (Îvr; construit cu prepoziția „de la") A se îndepărta. **16-17** *vit* (Îe) **A o ~ la...** A merge spre... Si: *a se îndrepta*. **18** *vt* (Îac) A ajunge la un anumit loc Si: *a se opri*. **19** *vr* (Îe) **A se ~ în contra cuiva** A se apăra de cineva sau de ceva.

rezemare *sf* [At: PSALT. HUR. 62ᵛ/4 / V: (înv) ***răzăm~, răzim~*** / Pl: ? / E: ***rezema***] (Îvr) **1** Reazem (**1**). **2** Imobilitate. **3** Sprijin.

rezemat, ~ă a [At: AETHIOPICA, 81[v]/16 / V: ***~zim~, răzăm~, răzi~, răzm~, răsm~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rezema***] **1** (D. lucruri; uneori precedat de verbe care exprimă o stare) Care este sprijinit Si: *proptit*. **2** (D. ființe) Care se sprijină ca să nu cadă, să se odihnească etc. **3** (Îe) **A sta ~ în bâtă** A se baza pe forță. **4** (Fig; adesea udp „pe", rar „asupra" etc.) Care se bizuie pe ceva Si: *întemeiat*.

rezemător, ~oare [At: POLIZU / V: ***răzimătoare*** *sf*, (înv) ***răză~*** *sm* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***rezema*** + *-tor*] **1** *sn* (Îvr) Sprijin. **2** *sf* Spătar. **3** *sf* Fiecare dintre părțile laterale ale unui scaun sau fotoliu, pe care cel care șade își reazemă brațele. **4** *sf* Balustradă **(1)**. **5** *sf* Suport de care se reazemă ceva. **6** *sf* Propteaua alergătoarei pentru urzit țesături Vz *limbă, sprijinitoare*. **7** *sf* Parte a pivei, care se află în spatele maiurilor Vz *jug*.

rezemătură sf [At: BIBLIA (1688), 247/2 / V: ***răzim~*** / E: ***rezema*** + *-(ă)tură*] **1** (Îvr) Proptea. **2** (Înv; fig) Sprijin.

rezemânt sn [At: HELIADE, O. I, 220 / Pl: ? / E: ***rezema*** + *-(ă)mânt*] (Înv; nob) Spătar.

rezemuș sn [At: CALENDARIU (1814), 104/29 / V: ***răzim~, răză~*** / Pl: *~uri* / E: ***rezema*** + *-uș*] **1** (Reg) Stâlp de susținere sau de legătură între părțile unei case. **2** Pretcă. **3** Fiecare dintre cele două chingi orizontale care susțin pisălogii la piuă.

rezerpină sf [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***réserpine***] Alcaloid extras dintr-o plantă exotică, având acțiune sedativă și hipotensivă.

rezerva [At: FILIMON, O. I, 119 / S și: *reserva* / Pzi: *rezerv*, (înv) *~vez* / E: fr ***réserver***] **1** *vt* A reține **(9)** (pentru cineva sau pentru ceva). **2** *vt* (Îe) **A-și ~ dreptul de a ...** A-și păstra pentru sine dreptul de a... **3** *vr* A se păstra (pentru). **4** *vt* (Fig) A meni.

rezervare sf [At: GALACTION, A. 304 / Pl: *vări* / E: ***rezerva***] **1** Păstrare (pentru cineva sau pentru ceva). **2** Discreție **(4)**.

rezervat, ~ă [At: CR (1848), 26[1]/69 / S și: *reservat* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rezerva***] **1** *a* Pus la o parte (pentru cineva sau pentru ceva) Si: *păstrat, reținut*. **2** *sn* Scaun situat într-o anumită parte a unei săli de spectacol. **3** *sn* (Pex) Partea sălii unde se află aceste scaune. **4** (D. persoane; pex, d. sentimente, aptitudini) Cumpătat **(13)**. **5** (Înv; nob) Nemărturisit.

rezervatar, ~ă [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***réservataire***] **1-2** *smf, a* (Moștenitor) care are dreptul la rezerva succesorală. **3** *sn* Stat care formulează o rezervă la încheierea unui tratat.

rezervă sf [At: (a. 1832) CR. 302 / S și: *rese~* / Pl: *~ve* / E: fr ***réserve***] **1** Cantitate (de alimente, de obiecte, de bani etc.) pusă deoparte și păstrată pentru a fi întrebuințată mai târziu Si: *depozit* **(1)**, *rezervație* **(1)**. **2** (Îc) **~ succesorală (sau legală)** Parte dintr-o avere succesorală de care testatorul nu poate dispune liber, fiind rezervată de drept moștenitorilor rezervatari. **3** (Îc) **~ de pădure** Porțiune de pădure în care nu se pășunează. **4** (Îla) **De ~** Destinat să înlocuiască la nevoie o piesă tehnică, un obiect, o persoană. **5** (Spt; spc; îal) Jucător care înlocuiește, la nevoie, pe unul dintre jucătorii titulari angajați în competiție. **6** (Îal) Păstrat pentru a fi întrebuințat în anumite condiții. **7** Obiecție. **8** (Îlav) **În ~** La dispoziție pentru a fi utilizat la nevoie. **9** Resursă (neexploatată). **10** (Îc) **~ve interne** Posibilități de creștere a capacității de producție a unei întreprinderi prin mai buna folosire a mașinilor, prin reducerea consumului de materiale, prin mai buna organizare a procesului tehnologic etc. **11** Cantitate de substanțe minerale utile, industrializabile, care se găsește în subsolul unui anumit teren. **12** Trupă neangajată în luptă, păstrată pentru intervenții neprevăzute. **13** Parte a armatei formată din persoane care au satisfăcut serviciul militar și care este chemată sub arme în caz de război sau de concentrare. **14** (D. militari, în special d. ofițeri; îla) **De** (sau **în**) **~** Care nu face parte din cadrele active ale armatei. **15** Persoană (sau grup de persoane) destinată să înlocuiască pe altele în anumite condiții. **16** Cameră de spital în care este internat un bolnav sau cel mult doi. **17** Îndoială. **18** Restricție. **19** (Îlav) **Fără ~** (sau **~ve**) Fără reticențe. **20** (Îlav) **Sub toate ~vele** Fără nici o garanție. **21-22** (Îljv) **Cu (multă) ~** Cu îndoială. **23** (Îlpp) **Sub ~va** Cu condiția. **24** (Îe) **A face ~ve** A-și exprima îndoielile asupra justeții unei teze. **25** (Fig) Discreție (4). **26** (Pex) Răceală. **27** (Ecp; îc) **~ve de stat** Cantitate de bunuri materiale, dintre cele mai importante, acumulate și centralizate cu scopul de a asigura continuitatea procesului de producție și necesitățile de consum ale populației, în cazul ivirii unor greutăți neprevăzute. **28** (Fin; îc) **~aur** Cantitate de aur pe care o păstrează băncile de emisiune ca garanție pentru biletele de bancă puse în circulație și pentru lichidarea datoriilor către alte țări, în cazul când acestea nu pot fi achitate prin livrări de mărfuri obișnuite. **29** (Fin; îc) **~ lichidă** Totalitatea mijloacelor bănești, existente sub orice formă, negrevate de nici o sarcină, disponibile la o bancă, la o întreprindere etc. **30** (Fin; îc) **~ bugetară** Parte din veniturile unui buget, constituită ca rezervă în scopul acoperirii unor cheltuieli neprevăzute sau în cazul nerealizării integrale a veniturilor. **31** (Fzl; îc) **~ alcalină** Cantitate de bicarbonat de sodiu din plasmă, exprimată în cm^3 de bioxid de carbon, care se degajază din 100 ml de plasmă la presiunea parțială a bioxidului de carbon de 40 mm de carbon și la temperatura corpului. **32** (Jur) Manifestare prin care un stat, devenit parte la un tratat, declară că vrea să excludă sau să limiteze aplicarea anumitor clauze cuprinse în acest tratat, ori să le atribuie un anumit înțeles. **33** (Fig) Prudență. **34** (Pex) Jenă.

rezervist sm [At: ȘĂINEANU / Pl: *~iști* / E: fr ***réserviste***] **1-2** Soldat (sau ofițer) care a îndeplinit serviciul militar și este trecut în cadrele de rezervă **(14)** ale armatei.

rezervoar sn vz ***rezervor***

rezervor sn [At: CUCIURAN, D. 49 / V: ***~iu, ~oar*** (S și: *~vuar*; Pl: *~vuaruri*) / S și: *rese~* / Pl: *~oare* / E: fr ***réservoir***] **1-2** Bazin (sau recipient) în care se depozitează o cantitatea de fluide sau de materiale granulare ori pulverulente. **3** (Îc) **Toc ~** Stilou. **4** Depresiune de teren amenajată spre a colecta apele de pe un anumit teritoriu, pentru a fi folosite în scopuri tehnice. **5** (Atm) Veziculă în care se adună produsele lichide de dezasimilație.

rezervoriu sn vz ***rezervor***

rezeș[1] sn [At: KLEIN, D. 414 / Pl: ? / E: mg ***rezes***] (Trs) Țuică foarte tare obținută la începutul celei de-a doua distilări.

rezeș[2] sm vz ***răzeș***

rezeși v vz ***răzeși***

rezeșie sf vz ***răzeșie***

rezetă sf vz ***rezedă***

rezice vt [At: GORJAN, H. II, 177 / Pzi: *rezic* / E: *re~* + ***zice***] A repeta.

rezida vi [At: POLIZU / Pzi: *rezid* / E: fr ***résider***, lat ***residere***] **1** (Îvr) A locui. **2** (Cu determinări introduse prin prepoziția „în") A consta.

rezidare sf [At: POLIZU / Pl: *~dări*/ E: ***rezida***] **1** (Îvr) Locuire. **2** Constare.

rezident, ~ă [At: N. COSTIN, LET[2], II, 92 / V: *~zed~*, ***răzăd~*** / Pl: *~nți, ~e* / E: lat ***residens***, ger ***Resident***, fr ***résident***] **1** *sm* (Îs) *Ministru ~* Reprezentant diplomatic, inferior în grad unui ministru plenipotențiar sau unui ambasador. **2** *a* (D. cetățenii unui stat stabiliți în alt stat) Care își au domiciliul în... **3-4** *smf, a* (Șîs *medic ~*) (Medic) care efectuează un stagiu de specializare superioară într-un anumit domeniu medical.

rezidență sf [At: CANTEMIR, HR. 285 / V: ***~ție***, (îvr) ***~din~, residin~, resi~, ~zedenție, ~zădenție, resid~*** / Pl: *~țe* / E: lat ***residentia***, fr ***résidence*** cf rs *резиденция*] **1-2** Reședință **(1-2)**. **3** (Îla) **De ~** De reședință.

rezidențial, ~ă a [At: DEX / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***résidentiel***, it ***residenziale***] **1** Specific rezidentului **(1)** **2** Care se referă la rezident **(1)**. **3** Care provine de la rezident **(1)**. **4** Care aparține rezidentului **(1)**.

rezidențiat sn [At: MDA ms / Pl: *~e* / E: ns cf *rezident*] **1** (Șîs *examen de ~*) Concurs național pentru absolvenții Facultății de Medicină în vederea ocupării unui număr de locuri pentru diferite stagii de specializare medicală superioară. **2** Perioadă în care câștigătorii examenului de rezidențiat **(1)** efectuează un stagiu de pregătire medicală superioară, încheiat cu obținerea titlului de medic specialist într-un anumit domeniu medical.

rezidenție sf vz ***rezidență***

rezidențional, ~ă a [At: LP 3/14 / P: *~ți-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***rezidență***] (Îvr) De rezidență.

rezidi vt [At: BĂLCESCU, M. V. 109 / Pzi: *~desc* / E: *re[1]-* + ***zidi***] A zidi din nou Si: *a reclădi*.

rezidință sf vz ***rezidență***

rezidire *sf* [At: PREDA, R. 130 / Pl: *~ri* / E: ***rezidi***] Zidire din nou Si: *reclădire*.
rezidit[1] *sn* [At: MDA / Pl: ? / E: ***rezidi***] Rezidire[1].
rezidit[2], ***~ă*** *a* [At: MDA / Pl: *~iți, ~e* / E: ***rezidi***] Care este zidit din nou.
rezidiu *sn* vz ***reziduu***
rezidual, ~ă *a* [At: PARHON, B. 17 / P: *~du-al* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***résiduel***] **1** Care rămâne (ca reziduu). **2** (Îe) **Apă ~ă** Apă întrebuințată în procesele tehnologice, care conține anumite impurități sau substanțe toxice.
reziduar, ~ă *a* [At: DEX / P: *~du-ar* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***résiduaire***] (Rar) Care formează reziduuri.
rezidui *vi* [At: AR (1829), 80[1]/25 / Pzi: *~esc* / E: fr ***résider***] (Înv) A rezida (**1**).
reziduu *sn* [At: MARIN, PR. I, 53/31 / P: *~du-u* / V: ***~diu*** (Pl: *rezidui*), ***resid*** / Pl: *~ri, ~duri* / E: fr ***résidu***, lat ***residuum***] **1** Restul care rămâne de la o operație de prelucrare chimică sau fizică a unui material brut. **2** Materie care se depune pe pereții sau pe fundul recipientelor în care se păstrează diferite substanțe lichide. **3** (Îs) *~ri furajere* Deșeuri din industria alimentară care pot fi valorificate în alimentația animalelor.
rezignație *sf* vz ***resemnație***
rezignațiune *sf* vz ***resemnație***
reziitoare *sf* vz ***răzuitoare***
rezil *sn* [At: ȘĂINEANU / V: ***riz~*** / Pl: *~uri* / E: fr ***résille***] (Frî) Fileu (**4**).
rezilia *vt* [At: DDRF / P: *~li-a* / Pzi: *~iez* / E: fr ***résilier***] A anula un contract, o convenție.
reziliabil, ~ă *a* [At: D. ZAMFIRESCU, Î. 61 / Pl: *~li-a~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***résiliable***] Care poate fi anulat.
reziliare *sf* vz ***reziliere***
reziliat, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / P: *~li-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rezilia***] (D. un contract sau o convenție) Anulat.
rezilientă *sf* [At: DEX / P: *~li-en~* / Pl: *~țe* / E: fr ***résilience***] Mărime caracteristică pentru comportarea materialelor la solicitările prin șoc, egală cu raportul dintre lucrul mecanic consumat pentru ruperea la încovoiere, prin șoc, a unei epruvete și aria secțiunii transversale în care s-a produs ruperea respectivă.
reziliere *sf* [At: GHICA, S. 454 / P: *~li-e~* / V: (înv) ***~iare*** (S și: *resiliare*) / Pl: *~ri* / E: ***rezilia***] **1** Anulare a unui contract, a unei convenții. **2** Desfacere a unor contracte, în cazul în care una dintre obligațiile reciproce nu a fost executată, menținându-se acele efecte ale contractului care s-au produs până la data desfacerii lui.
rezima *v* vz ***rezema***
rezimat, ~ă *a* vz ***rezemat***
rezina *vt* [At: DEX / Pzi: *~nez* / E: fr ***résiner***] A extrage rășina din arborii rășinoși prin recoltarea ei din scurgerile naturale sau din tăieturile făcute special.
rezinaj *sn* [At: DS / Pl: *~e* / E: fr ***résinage***] Rezinare.
rezinare *sf* [At: DER / Pl: *~nări* / E: ns cf fr *résiner*] Operație de extragere a rășinii din arborii rășinoși Si: *rezinaj*.
rezinat *sm* [At: DL / Pl: *~ați* / E: fr ***résinate***] Substanță solidă, insolubilă în apă, obținută prin combinarea unei rășini cu un metal și întrebuințată în industria lacurilor, a materiilor colorate etc.
rezină *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ne, ~ni* / E: fr ***résine***, it ***resina***] (Rar) Rășină.
rezinifer, ~ă [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***résinifère***] Care conține sau produce rășină.
rezinifica *vt* [At: DL / Pzi: *rezinific* / E: fr ***résinifier***] A transforma o substanță chimică într-o substanță asemănătoare cu rășina.
rezinificare *sf* [At: DEX / Pl: *~cări* / E: ***rézinifica***] Transformare a unei substanțe chimice într-o substanță asemănătoare cu rășina.
rezinit *sm* [At: DN[3] / Pl: ? / E: nct] Constituent al cărbunilor fosili, provenind din rășini, ceară și alte substanțe.
rezinol *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: ger ***Resinol***] Rășină sintetică, obținută din petrol.
rezista *vi* [At: ÎNVĂȚĂTURĂ 65/16 / V: (înv) ***răz~*** / S și: *resi~* / Pzi: *rezist* / E: fr ***résister***, lat ***resistere***] **1** (D. obiecte, substanțe etc.) A nu se modifica sub influența unor factori externi Si: *a dura*[3] (**3**), *a se păstra*. **2** (D. persoane) A se împotrivi (cuiva sau la ceva). **3** (D. ființe; udp „la") A suporta oboseala, foamea, durerea etc. **4** (D. organisme vii) A supraviețui în condiții nefavorabile. **5** (D. idei, afirmații etc.) A se susține prin temeinicie. **6** A nu se lăsa învins.
rezistant, ~ă *a* vz ***rezistent***
rezistare *sf* [At: POLIZU / S și: *resi~* / Pl: *~tări* / E: ***rezista***] (Îvr) **1-5** Rezistență (**1-5**).
rezistent, ~ă *a* [At: MARIN, F 4/29 / V: (îvr) ***~tant, ~tinte*** (S și: *resistinte*) / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***résistant***] **1** (D. obiecte, substanțe etc.) Care nu se modifică sub influența unor factori externi Si: *trainic*. **2** (Rar; d. persoane) Care se împotrivește (cuiva sau la ceva). **3** (D. ființe; udp „la") Care suportă oboseala, foamea, durerea etc. Si: *dârz* (**12**), *neclintit*, *puternic*, *tare*. **4** (D. organisme vii) Care supraviețuiește în condiții nefavorabile. **5** (D. idei, afirmații etc.) Care se susține prin temeinicie. **6** (D. corpuri) Care suportă fără modificări în masa lui acțiunea altui corp sau a unei forțe străine. **7** (D. lucruri) Care rezistă Si: *durabil* (**3**), *trainic*. **8** (D. materiale) Care nu-și modifică ușor proprietățile sub acțiunea unui agent fizico-chimic.
rezistență *sf* [At: (a. 1848) CR 29[1]/57 / V: (înv) ***~ție, ~tință*** / S și: *resi~* / Pl: *~țe* / E: fr ***résistance***, it ***resistenza***] **1** (D. obiecte, substanțe etc.) Nemodificare sub influența unor factori externi Si: *durabilitate* (**1**), *persistență*, *viabilitate* (îvr) *rezistare* (**1**). **2** (D. persoane) Împotrivire (la cineva sau la ceva). **3** (D. ființe; udp „la") Suportare a oboselii, foamei, durerii etc. Si: *rezistare* (**3**). **4** (D. organisme vii) Supraviețuire în condiții nefavorabile Si: *rezistare* (**4**). **5** (D. idei, afirmații etc.) Susținere prin temeinicie Si: *rezistare* (**5**). **6** Proprietate a unui corp de a suporta, fără modificări în masa lui, acțiunea altui corp sau a unei forțe străine. **7** (Îs) *~ța materialelor* Ramură a mecanicii care se ocupă cu studiul comportării corpurilor deformabile, când se exercită asupra lor forțe din afară, și cu studiul dimensiunilor pe care acestea trebuie să le aibă ca să nu-și modifice forma. **8** (Rar) Forță. **9** Forța de opunere a unui mediu la realizarea unei acțiuni. **10** Forță pe care un conductor electric o opune trecerii curentului și care depinde de materialul din care este făcut conductorul, de grosimea și lungimea lui. **11** (Teh) Rezistor. **12** (Mil) Respingere a atacurilor inamicului și menținere pe pozițiile proprii. **13** Mișcare populară antifascistă de eliberare, desfășurată în timpul celui de-al doilea război mondial în țările ocupate de fasciști.
rezistenție *sf* vz ***rezistență***
rezistibil, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***résistible***] (Rar) Căruia i se poate rezista.
rezistibilitate *sf* [At: DEX / Pl: *~tăți* / E: ***rezistibil*** + *-itate*] (Rar) Însușirea de a fi rezistibil.
rezistin *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: ger ***Resistin***] Aliaj de cupru, mangan și fier, foarte rezistent la coroziune și cu rezistivitate mare.
rezistinte *ai* vz ***rezistent***
rezistință *sf* vz ***rezistență***
rezistivimetru *sn* [At: DEX / Pl *~re* / E: fr ***résistivimètre***] Instrument pentru măsurarea rezistivității.
rezistivitate *sf* [At: EG. TEHN. I, 209 / Pl: *~tăți* / E: fr ***résistivité***] (Fiz) Mărime caracteristică fiecărui material, egală cu rezistența electrică a unui cub din materialul respectiv, având muchia egală cu unitatea.
rezistor *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~oare, ~i* sm / E: fr ***résistor***, eg ***resistor***] Element de circuit electric care prezintă o anumită rezistență electrică, fiind folosit în construcția reostatelor, a aparatelor de încălzire electrică etc. Si: *rezistență* (**11**).
reziță *sf* [At: LTR / Pl: *~te* / E: fr ***résite***] Rășină sintetică, obținută prin condensarea la cald a formaldehidei cu fenoli, întrebuințată la fabricarea izolatoarelor electrice, a plăcilor de gramofon etc.

rezlăți v vz *răzleți*
rezlățit, ~ă a vz *răzlețit*
rezleți vz *răzleți*
rezm sn vz *resm*
rezma v vz *rezema*
rezmeriță sf vz *răzmeriță*
rezmiriță sf vz *răzmeriță*
rezol sm [At: DEX / Pl: ~i / E: fr **résol**, ger **Resol**, rs **резол**] Produs de condensare a fenolului cu formaldehida, în prezența unui catalizator bazic, cu aspect de masă sticloasă galbenă sau brună, casantă și ușor de pulverizat, solubilă în solvenți organici.
rezolia v vz *rezolva*
rezolui v vz *rezolva*
rezoluit, ~ă a vz *rezolvat*
rezolut, ~ă a [At: TEODOROVICI, M. 94/11 / S și: *reso~* / Pl: ~uți, ~e / E: lat **resolutus, -a, -um**, ger **resolut**, fr **résolu**] (Liv) Hotărât.
rezolutiv, ~ă a [At: BIANU, D. S. / Pl: ~i, ~e / E: fr **résolutif**] (D. medicamente sau medicații) **1** Care are proprietatea de a micșora o inflamație Si: *antiinflamator* (**2**). **2** Care readuce la starea normală o regiune inflamată a corpului.
rezolutoriu, ~ie a [At: ȘĂINEANU / S și: *reso~* / E: fr **résolutoire**] (Jur) **1** Care determină anularea (unui act). **2** (Îs) *Condiție ~ie* Condiție a cărei împlinire determină stingerea cu efect retroactiv a efectelor unui act juridic.
rezoluție sf [At: ȘINCAI, HR. II, 305 / V: *~iune* / S și: *reso~* / Pl: ~ii / E: lat **resolutio, -onis**, ger **Resolution**, fr **résolution**] **1** Hotărâre luată în urma unor dezbateri colective. **2** (Îlav) **Cu ~** Ferm. **3** (Îvr; îe) **A face ~iune** A (se) hotărî. **4** Rezolvare pe care cel în drept o dă unei cereri, unui act etc. **5** (Jur) Desființare, cu efect retroactiv, a unui contract, în cazul în care una dintre obligațiile reciproce, cărora acesta le dă naștere, nu a fost executată. **6** (Med; îf *~iune*) Dispariție a unei inflamații fără supurare Si: *resorbție* (**2**). **7** (Îvr) Descompunerea numerelor în factori primi.
rezoluțiune sf vz *rezoluție*
rezolva [At: MAIOR, IST. 260 / V: (înv) *~lia*, *lui*, *~lvi* (S și: *resolvi*) / S și: *reso~* / Pzi: *rezolv*, (înv) *~vez* / E: lat **resolvere**, ger **resolvieren**] **1** *vt* A găsi soluția unei probleme. **2** *vt* A pune capăt unei controverse, unui litigiu, unui conflict Si: *a soluționa*. **3** *vt* (Mat) A dezlega o problemă Si: (înv) *a rezolvirui* (**1**). **4** *vt* (Mat) A obține valoarea necunoscutei dintr-o ecuație Si: (înv) *a rezolvirui* (**2**). **5** *vt* (Mat) A afla dimensiunile necunoscute ale unei figuri geometrice Si: (înv) *a rezolvirui* (**3**). **6** *vt* A duce la bun sfârșit. **7** *vt* A pune rezoluția (**4**) pe un act. **8-9** *vtr* (Înv) A (se) decide. **10** *vt* (Rar) A descompune. **11** *vt* (Jur) A anula. **12-13** *vrt* (Med; d. inflamații, tumori) A scădea (sau a face să scadă treptat și să dispară). **14-15** *vtr* A (se) transforma. **16** *vt* (D. instrumente optice) A distinge amănunte cât mai fine ale obiectelor studiate.
rezolvabil, ~ă a [At: IORDAN, L. R. A. 169 / Pl: ~i, ~e / E: **rezolva** + *-bil*] **1** Care poate fi soluționat. **2** Care poate fi încheiat. **3** (Mat) Care poate fi dezlegat. **4** (Mat) Care poate fi obținut. **5** (Mat) Care poate fi aflat. **6** Care poate fi dus la bun sfârșit. **7** Care poate fi decis. **8** (Rar) Care poate fi descompus. **9** (Jur) Care poate fi anulat. **10** (Med; d. inflamații, tumori) Care scade treptat și dispare. **11** Care poate fi transformat.
rezolvantă a [At: DEX / Pl: ~te / E: fr **résolvante**] (Mat; îs) *Ecuație ~* Ecuație formată cu coeficienții unei ecuații, care ajută la găsirea rădăcinilor acesteia.
rezolvare sf [At: STAMATI, F. 155 / V: (înv) *~vire* / Pl: ~vări / E: **rezolva**] **1** Soluționare. **2** Elucidare a unei controverse, a unui litigiu, a unui conflict. **3** Dezlegare a unei probleme. **4** (Mat) Aflare a dimensiunilor necunoscute ale unei figuri geometrice. **5** (Mat; înv) Descompunere a numerelor în factori primi. **6** Limpezire. **7** Punere a rezoluției (**4**) pe un act. **8** (Rar) Descompunere a unei substanțe în elementele componente. **9** (Jur) Anulare. **10** (Med; d. inflamații, tumori) Scădere (și dispariție). **11** Transformare. **12** (Îvr) Hotărâre.
rezolvat, ~ă a [At: ASACHI, E. II, 98 / V: *~luit* / Pl: ~ați, ~e / E: **rezolva**] **1** Pentru care s-a găsit o soluție convenabilă. **2** (D. controverse, litigii, conflicte) Căruia i s-a pus capăt. **3** (Mat) Dezlegat. **4** (Mat) Căruia i s-a obținut valoarea necunoscutei dintr-o ecuație. **5** Care a fost dus la bun sfârșit. **6** (D. un act) Căruia i s-a pus rezoluția (**4**). **7** (Înv) Care s-a decis. **8** (Rar) Care s-a descompus. **9** (Jur) Care a fost anulat. **10** (Med; d. inflamații, tumori) Care scade treptat și dispare). **11** Care s-a transformat.
rezolvi v vz *rezolva*
rezolvire sf vz *rezolvare*
rezolvirui vt [At: (a. 1805) ARITM. 46 / Pzi: ~esc / E: ger **resolvieren**] (Îvr) **1-3** A rezolva (**3-5**).
rezon sn [At: VÂRNAV, F.M. I, 20 / S și: *reson* / Pl: ~oane, ~uri / E: fr **raison**] (Înv) **1** Rațiune (**1**). **2** (Îe) **A pune** (pe cineva) **la** (sau înv. **la**) **~** A învăța minte (pe cineva). **3** (Nob; îe) **A-și ieși din ~** A-și ieși din minți. **4** Argument (**1**). **5** Cauză (**22**). **6** Dreptate (**6**). **7** (Îe) **A avea ~** A avea dreptate. **8** (Mat; nob) Rația unei progresii.
rezona[1] vi [At: ȚICHINDEAL, F. 8 / V: *~nui* / S și: *reso~* / Pzi: ~nez / E: fr **raisonner**, ger **rasisonnieren, räsonieren**] (Înv) **1** A raționa. **2** A ridica obiecții Si: *a protesta*, (pop) *a cârti* (**2**).
rezona[2] vi [At: MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. II, 45 / Pzi: 3 *~nează* / E: fr **résonner**] A se afla în rezonanță (**1**) Si: *a vibra*.
rezonabil, ~ă a [At: NEGRUZZI, S. I, 44 / V: (îvr) *~bl* / S și: *reso~* / Pl: ~i, ~e / E: fr **raisonnable**] **1-2** Raționabil (**1-2**). **3** (D. prețuri) Echitabil. **4** (D. prețuri; pex) Accesibil.
rezonabl a vz *rezonabil*
rezonament sn [At: ASACHI, E. I, 28 / V: *~nem~* / S și: *reso~* / Pl: ~e / E: fr **raisonnement**, ger **Raisonnement, Räsonnement**] (Înv) **1** Raționament. **2** Polemică.
rezonant[1] sm [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: ~nți / E: fr **raisonnant**] (Înv) **1** Persoană care judecă. **2** Persoană care contrazice.
rezonant[2], *~ă* a [At: DER IV, 140 / V: (înv) *reso~* / Pl: ~nți, ~e / E: fr **résonnant**] **1** (D. un corp) Care oscilează. **2** (D. un corp sau o încăpere) Care are proprietatea de a amplifica și prelungi sunetele pe baza fenomenului de rezonanță (**1**). **3** Care răsună.
rezonanță sf [At: POLIZU / S și: *reso~* / Pl: ~țe / E: fr **résonance**] **1** Fenomen de oscilație a unui corp datorită energiei primite de la un alt corp, care oscilează cu o frecvență egală sau apropiată. **2** Proprietate a unor corpuri sau încăperi de a amplifica și prelungi sunetele pe baza fenomenului de rezonanță (**1**) Cf *răsunet* (**4**). **3** (Îs) *Cutie de ~* Cavitate al cărei volum de aer este capabil să oscileze și să amplifice sunetele. **4** Ecou. **5** (Lin; rar) Timbru. **6** (Med) Tulburare de gândire la schizofrenici, caracterizată prin înlocuirea legăturilor de fond ale acțiunilor prin relații verbale, de obicei, făcute după asonanță, rimă sau localizare în timp sau spațiu.
rezonat, ~ă a [At: I. IONESCU, C. VI/11 / Pl: ~ați, ~e / E: **rezona**[1]] (Îvr) Rațional.
rezonator sm [At: SCRIBAN, D. / Pl: ~i / E: fr **résonateur**] **1** Corp, sistem fizic etc. capabil să intre în rezonanță (**1**) când se găsește într-un câmp de forțe periodice, datorită unui izvor de oscilații. **2** (Lin; urmat de „bucal", „nazal") Parte a cavității bucale sau nazale care participă la emiterea anumitor sunete.
rezonement sn vz *rezonament*
rezoner sm [At: DN[3] / P: ~nör / S și: *raisonneur* / Pl: ~i / E: fr **raisonneur**] (Liv) **1** Personaj dintr-o operă literară, în special dintr-o piesă de teatru sau dintr-un film, care reflectează asupra acțiunii și aupra celorlalte personaje. **2** Cel care face obiecții în orice împrejurare.
rezonirui vi [At: ȚICHINDEAL, F. 61 / Pzi: ~esc / E: ger **räsonieren**] (Îvr) A raționa.
rezonui v vz *rezona*[1]
rezor sn vz *resort*
rezorbție sf vzi *resorbție*
rezorbțiune sf vz *resorbție*

rezorcină *sf* [At: BIANU, D. S. / S și: *reso~* / Pl: *~ne* / E: fr ***résorcine***] Substanță organică solidă, cristalizată, incoloră, solubilă în apă și alcool, cu slabă acțiune reducătoare, folosită ca revelator fotografic, ca materie primă în industria chimică și farmaceutică.

rezort *sn* vz ***resort***

rezulta *vi* [At: MN (1836), 54[1]/4 / S și: *resu~* / Pzi: 3 *rezultă* / E: fr ***résulter***] **1** A apărea drept consecință logică Si: *a reieși, a urma*. **2** A se obține. **3** (Mat; mai ales la calculele aritmetice) A avea drept rezultat în urma unor calcule Si: *a da, a ieși*.

rezultant, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / S și: *resu~* / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***résultant***] (Nob) **1** Care apare drept consecință logică. **2** Care se obține. **3** (Mat) Care rezultă în urma unor calcule. **4** Care se referă la o rezultantă.

rezultantă *sf* [At: MARIAN, F. 243 / S și: *resu~* / Pl: *~te* / E: fr ***résultante***, ger ***Resultante***] **1** (Fiz) Forță care reprezintă suma vectorială a mai multor forțe date și care, din anumite puncte de vedere, este echivalentă cu sistemul de forțe dat. **2** (Fig) Efectul îmbinat al unor cauze multiple.

rezultat *sn* [At: (a. 1829) AR. / S și: *resu~* / Pl: *~e*, (înv) *~uri* / E: fr ***résultat***, ger ***Resultat***] **1** Ceea ce rezultă dintr-o acțiune, dintr-o judecată, dintr-un fapt, dintr-un calcul etc. Si: *consecință* (**1**), *efect* (**2**), *urmare*. **2** (Mpl) Realizare concretă. **3** (Îe) **A da ~** (sau **~te**) A produce efectul dorit. **4** (Îlav) **Fără ~** Inutil. **5** Ceea ce se obține printr-un șir de operații matematice.

rezultativ, ~ă *a* [At: SCL 1960, 491 / Pl: *~i, ~e* / E: ***rezulta***] (Rar) **1** Care rezultă dintr-o acțiune, dintr-o judecată, dintr-un fapt, dintr-un calcul etc. **2** Care se obține printr-un șir de operații matematice.

rezuma [At: POLIZU / S și: *resu~* / Pzi: *rezum*, (rar) *~mez* / E: fr ***résumer***] **1** *vt* A reda pe scurt esențialul unei lucrări, al unei expuneri Si: *a sintetiza*. **2** *vt* (Pex) A povesti (sau a descrie) pe scurt. **3** *vr* A se limita (la ceva). **4** *vt* (Fig; de obicei udp „în") A cuprinde (**46**) (în sine). **5** *vt* (Fig; udp „în") A sintetiza.

rezumare *sf* [At: LM / S și: *resu~* / Pl: *~mări* / E: ***rezuma***] **1** Redare pe scurt, scrisă sau orală, a ideilor unei lucrări, unei expuneri Si: *sintetizare, rezumat* (**1**). **2** (Pex) Povestire (sau o descriere) pe scurt. **3** Limitare (la ceva). **4** Cuprindere (**34**) (în sine). **5** Sintetizare.

rezumat *sn* [At: MARIN, PR. I, 91 / S și: *resu~* / Pl: *~e* / E: fr ***résumé***] **1** Rezumare (1). **2** Recapitulare succintă. **3** Sinteză. **4** (Îlav) **În ~** Pe scurt.

rezumativ, ~ă *a* [At: IBRĂILEANU, S. L. 88 / Pl: *~i, ~e* / E: ***rezuma***] **1** Care redă pe scurt esențialul unei lucrări, unei expuneri etc. Si: *concis* (**1**), *recapitulativ* (**4**) *succint*, (rar) *rezumator* (**1**). **2** (Pex) Care povestește (sau care descrie) pe scurt Si: (rar) *rezumator* (**2**). **3** Care se limitează (la ceva) Si: (rar) *rezumator* (**3**). **4** (Fig) Care simplifică Si: (rar) *rezumator* (**4**).

rezumator, ~oare [At: MAIORESCU, L. 75 / V: ***~măt~*** (S și: *resumător*) / Pl: *~i, ~oare* / E: ***rezuma*** + *-tor*] (Rar) **1-4** *a* Rezumativ (**1-4**). **5** *smf* Cel care întocmește un rezumat.

rezumător, ~oare *a* vz ***rezumator***

rezvletire *sf* vz ***răzvrătire***

ria *sn* [At: DN[3] / P: *ri-a* / Pl: *~s* / E: fr, it ***ria***] (Glg) Țărm marin format prin pătrunderea apei mării pe văile largi ale râurilor dintr-o regiune muntoasă, cu culmi perpendiculare pe linia țărmului.

rial[1] *sn* vz ***real***[1]

rial[2] *sm* [At: DEX / P: *ri-al* / Pl: *~i* / E: fr ***rial***] Unitate monetară în Iran.

ribar *sm* vz ***râbar***

ribigeală *sf* vz ***rebegeală***

ribigi *v* vz ***rebegi***

ribigit, ~ă *a* vz ***rebegit***

ribiță[1] *sf* vz ***ribizli***

ribiță[2] *sf* vz ***râbiță***[1]

ribițoancă *sf* [At: (a. 1949) CV, nr. 8, 35 / Pl: *~nce* / E: ***ribiță***[1] + *~oancă*] (Iht; Trs) Râbiță (**5**).

ribiză *sf* vz ***ribizli***

ribizi *smp* vz ***ribizli***

ribizl *sm* vz ***ribizli***

ribizlă *sf* vz ***ribizli***

ribizli *smp* [At: BULET. GRĂD. BOT. V, 66 / V: (reg) ***libriză*** *sf*, ***librizdi*** *smp*, ***libizdri*** *smp*, ***răbiză*** *sf*, ***răviză*** *sf*, ***râbiță*** *sf*, ***rebizlă*** *sf*, ***rebiz~*** *smp*, ***reviză*** *sf*, ***ribiță*** *sf*, ***ribiză*** *sf*, ***ribizei*** *smp*, ***ribizi*** *smp*, ***ribizil*** *sm*, ***ribizl*** *sm*, ***~lă*** *sf* / E: mg ***ribizli***, ger ***Ribisel***, srb ***ribiz***] **1** (Pop) Coacăz (**1**) (*Brukenthalia spiculifolia*). **2** (Pop) Coacăză (**4**). **3** (Reg; îf *ribiță, râbiză*) Agriș (**1**) (*Ribes grossularia*). **4** Agrișă.

riboflavină *sf* [At: DEX / Pl: *~ne* / E: fr ***riboflavine***] Termen folosit pentru a denumi vitamina B_2, care se găsește în lapte, ficat, rinichi, ouă, frunze verzi, iarbă.

ribonic *am* [At: DN[3] / Pl: *~ici* / E: it ***ribonico***] (Îs) *Acid ~* Acid care intră în compoziția ribozei.

ribonuclează *sf* [At: DEX / P: *~cle-a~* / Pl: *~ze* / E: fr ***ribonucléase***] Enzimă prezentă în sucurile digestive intestinale, cu acțiune specifică asupra acidului ribonucleic.

ribonucleic *am* [At: DER / Pl: *~ici* / E: fr ***ribonucléique***] (Mpl; îs) *Acid ~* Acid nucleic prezent în citoplasma tuturor celulelor, care au un rol esențial în transmiterea informației genetice necesare sintezei proteinelor specifice.

ribonucleoproteină *sf* [At: DEX / P: *~cle-o~* / Pl: *~ne* / E: fr ***ribonucléoprotéine***, eg ***ribonucleoprotein***] (Blg) Complex macromolecular alcătuit din proteine și acid ribonucleic.

ribovirus *sn* [At: DEX / Pl: *~uri* / E: ***ribo***[nucleu] + ***virus***] (Blg) Virus la care materialul ereditar este reprezentat de acidul ribonucleic.

riboză *sf* [At: DEX / Pl: *~ze* / E: fr ***riboze***] (Blg) Monozaharidă cu cinci atomi de carbon, caracteristică acizilor ribonucleici, component esențial al tuturor celulelor vii.

ribozom *sm* [At: DEX / Pl: *~i* / E: fr ***ribosome***] (Blg) Particulă citoplasmică de dimensiuni foarte mici, formată din proteine și acizi ribonucleici.

rica *i* vz ***rică***[1]

ricana *vi* [At: C. PETRESCU, C. V. 339 / Pzi: *~nez* / E: fr ***ricaner***] (Liv) A rânji.

ricanare *sf* [At: RALEA, S. T. I, 354 / Pl: *~nări* / E: ***ricana***] (Liv) Rânjire.

ricanat *sn* [At: MDA / Pl: *~e, ~uri* / E: ***ricana***] (Liv) Rânjet.

rică[1] *i* [At: CONV. LIT. XX, 1016 / V: ***rica*** (A și: ***rica***), ***rică-ri***, ***rică-ha***, ***rică-hă***, ***richi-ria***, ***ricuța*** / E: nct] **1** (Trs; Ban; rep; șîf *rică-ri*) Strigăt cu care se cheamă rațele. **2** (Rep; șîf *rică-ha, rică-hă*) Strigăt cu care se alungă rațele.

rică[2] *sf* vz ***râcă***[1]

rică-ha *i* vz ***rică***[1]

rică-hă *i* vz ***rică***[1]

ricăi[1] *v* vz ***râcâi***[1]

ricăi[2] *v* vz ***răgâi***[1]

rică-ri *i* vz ***rică***[1]

riceală *sf* vz ***răceală***

ricercar *sn* [At: DEX / V: *~e* / Pl: ? / E: it ***ricercare***] Compoziție muzicală polifonică, anterioară fugii, alcătuită din mai multe secțiuni (fiecare având tema sa proprie), care se cântă fără întrerupere Cf *capriciu* (**6**), *fantezie* (**8**).

riceri *sp* [At: I. IONESCU, M. 374 / A: nct / E: nct] (Reg) Cusături decorative care se fac pe iile românești.

richi-ria *i* vz ***rică***[1]

richiab *sm* [At: (a. 1715) ȘIO II[2], 99 / V: ***~ap***, ***rechi~***, ***rechiap*** / Pl: *~i* / E: tc ***rikyab***] (Tcî) **1** Rangul de ofițer superior în suita împăratului (care era alcătuită din patru ofițeri). **2** Persoană care are rangul de richiab (**1**). **3** Funcția richiabului (**2**). **4** Titlul richaibului (**2**). **5** Perioada cât richiabul (**2**) și a exercitat funcția. **6** (Îs) *~-caimacam* Nume dat loctiitorului marelui vizir. **7** (Îs) *~ap-imbrohor* Nume date marelui comis al sultanului. **8** Nume dat puterii imperiale turcești.

richiabie *sf* [At: (a. 1802) TES. II, 311 / V: ***rechi~, ~amb~*** / Pl: *~le* / E: tc ***rikyabie***] (Tcî) Dare anuală pe care Principatele Române o trimiteau sultanului turcesc ca o contribuție la acoperirea cheltuielilor richiabului.

richiambie *sf* vz ***richiabie***

richiap *sm* vz ***richiab***

richiaptar *sm* [At: (a. 1693) ȘIO II[2], 99 / V: ***rechi~, rechiptariu*** / Pl: *~i* / E: tc ***rikyabdar***] (Tcî; șîs) *~aga* Înalt demnitar al seraiului, care ținea scara de la șa când încăleca sultanul.

richisi *v* vz ***risipi***

richită *sf* vz ***răchită***

ricin [At: DDRF / V: (reg) ***re~, ritin, retin, retim, rătim*** *sm*, ***retinus, ritinuș*** (A și: *ritinus*), ***ritâmuș, ritămuș, rătinuș, ritiuș*** *sn* / Pl: *~i* sm, *~e* sn / E: lat ***ricinus***, ger ***Rizinus,*** mg ***ricinus***] **1** *sm* Plantă erbacee sau arborescentă originară din Africa, cu rădăcina pivotantă, puternică, cu tulpina înaltă de 1-2 m, cu flori verzi, roșii sau violete Si: *căpușă* **(2)** (*Ricinus communis*). **2** *sm* (Îc) **Ulei (sau unt, pop, oloi) de ~** Ulei extras din semințele ricinului **(1)**, cu proprietăți purgative, nesicativ, neinflamabil, păstrându-și aceeași consistență la variații mari de temperatură, folosit în industria farmaceutică sau ca lubrifiant la motoarele de avion, precum și în industria pielăriei, a cauciucului sintetic etc. Si: (pop) *ricină* **(2)**. **3** *sn* (Trs; Mar; îf *ritinuș*) Ulei de ricin **(2)**.

ricină *sf* [At: KLOPSTOCK, F. 187 / V: (reg) ***reci~, riti~, reti~, răti~*** / Pl: *~ne* / E: ***ricin*** + *-ă*] **1** Toxină vegetală care se găsește în semințele de ricin și care are proprietatea de a aglutina globulele sângelui. **2** (Pop) Ricin **(2)**. **3** (Bot; pop) Ricin **(1)**.

ricipet *s* vz ***bicicletă***

ricipisă *sf* vz ***recipisă***

riciuri *snp* [At: PAMFILIE, A. R. 257 / E: nct] (Reg) Lucruri de tot felul Si: *buclucuri* **(4)**, *calabalâc* **(3)**, *catrafuse* **(1)**.

rickettsii *sfp* [At: DER / P: *richeții* / S și: *ricketsii* / Pl: *~* / E: eg ***rickettsia***, fr ***rickettsie***] (Blg) Microbi care fac trecerea de la bacterii la virusuri, având caractere comune ambelor grupe și care provoacă, la om și la animale, boli epidemice grave.

rickettsioză *sf* [At: DER / P: *~ți-o~* / S și: *ricketsioză* / Pl: *~ze* / E: eg ***rickettsiosis***, fr ***rickettsiose***] (Med) Infecție epidermică, în general gravă, comună omului și animalelor, provocată de ricketsii și transmisă prin intermediul unor insecte.

ricoșa *vi* [At: ȘĂINEANU, D. U. / Pzi: *~șez* / E: fr ***ricocher***] (D. un proiectil, pgn, d. orice corp mobil, aruncat sau izbit cu putere) A sări înapoi (sau a-și schimba direcția traiectoriei inițiale) în urma ciocnirii de un obstacol.

ricoșare *sf* [At: COD. PEN. R. P. R. 516 / Pl: *~șări* / E: ***ricoșa***] Săritură înapoi (sau schimbare a direcției traiectoriei) a unui corp (sau a unui proiectil) în urma ciocnirii de un obstacol.

ricoșet *sn* vz ***ricoșeu***

ricoșeu *sn* [At: BUL. FIL. VI, 18 / V: *~et* (Pl: *~ete*) / S și: *~ochet* / Pl: *~ri* / E: fr ***ricochet***, ger ***Rikoschett***] **1** Înscriere a proiectilului pe o nouă traiectorie când întâlnește pământul (sau un alt obstacol) sub un unghi mic până la 20^0 Si: *ricoșare*. **2** (Pgn) Schimbare de direcție a unui lucru când se ciocnește de un obstacol. **3** (Ccr) Obstacol care face să ricoșeze proiectilele. **4** (Fig) Efect invers. **5** (Îs) *Tragere prin ~* Tragere în care se folosesc efectele exploziei proiectilelor care au ricoșat.

ricriație *sf* vz ***recreație[1]***

ricșă *sf* [At: CONTEMP. 1949, nr. 156, 6 / Pl: *~șe* / E: eg ***ricksha***, ger ***Rickscha***] Trăsurică cu două roți, trasă de om, folosită în unele țări din Orient.

rictui *v* vz ***rihtui***

rictus *sn* [At: I. BOTEZ, B. I. 168 / Pl: *~uri* / E: fr ***rictus***, lat ***rictus***] **1** Contracție a mușchilor feței, care dă figurii expresia de râs forțat. **2** Strâmbătură a gurii provocată de rictus **(1)**. **3** Rictus **(1)** care apare în unele boli ale sistemului nervos.

ricuța *i* vz ***rică[1]***

rid[1] *sn* [At: T. POPOVICI, S. 415 / Pl: *~uri* / E: fr ***ride***] **1** Încrețitură a pielii obrazului Si: *creț* **(17)**, *cuta* **(4)**, *zbârcitură*, (reg) *răvaș* **(4)**. **2** (Pex) Cută **(1)**.

rid[2] *sn* [At: BL VI, 192 / Pl: *~uri* / E: săs ***Rid, Ritt***] (Reg) Proprietate.

rida *vr* [At: DLR / Pzi: *~dez* / E: ***rid[1]***] A căpăta riduri[1] **(1)**.

ridare *sf* [At: MDA ms / Pl: *~dări* / E: ***rida***] Încrețire a pielii obrazului.

ridat, ~ă [At: DLR / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rida***] Care are riduri Si: *zbârcit*.

ride *v* vz ***râde***

ridei *sn* [At: LEXIC REG. 21 / Pl: *~e* / E: nct] (Reg) Scândură folosită la oprirea minereului din rostogol.

rident, ~ă *a* [At: HELIADE, O. I, 215 / V: *~e ai* / Pl: *~nți, ~e* / E: it ***ridente***] (Itî) Râzător.

ridente *ai* vz ***rident***

ridger *sn* [At: DEX / P: *riger* / Pl: ? / E: eg ***ridger***] Utilaj folosit pentru executarea digurilor mici, în lucrări de teren, pentru irigații sau pentru reținerea zăpezilor pe terenuri agricole.

ridica [At: PSALT. HUR. 22[r]/21 / V: (îvp) ***a~, ard~, răd~***, (îrg) ***red~***, (înv) ***arăd~, dirica, rădeca*** / Pzi: *ridic* / E: ml ***eradicare*** „a dezrădăcina"] **1** *vt* A lua de jos și a duce în sus (susținând cu brațele, cu spatele etc.) Cf *a sălta*. **2** *vt* A lua în mână (sau în brațe). **3** *vt* (Îe) **A ~ mănușa** A primi o provocare (la duel). **4** *vt* (Înv; îe) **A ~ (ceva) cu sufletul** A susține ceva (fără a avea dovezi). **5** *vt* (Fig) A-și asuma ceva. **6** *vt* (Fig) A suporta o greutate. **7** *vt* A împinge în sus. **8** *vt* A trage în sus. **9** *vt* (Îvr; îla) **De ridicat la cer** Vrednic de laudă. **10** *vt* (Îe) **A ~ (pe cineva) în slavă** (sau **în slava cerului**) A lăuda exagerat. **11** *vt* (Înv; îe) **A ~ jalbă** A înainta unei autorități o reclamație. **12** *vt* (Înv; îae) A veni cu jalba în proțap. **13** *vt* (Îe) **A ~ armele** (sau **arma, sabia**, înv **arme, sabie**) **contra** (sau, înv, **asupra**) **cuiva** (sau, îvr, **pe cineva**) A ataca (pe cineva). **14** *vt* (Îae) A porni război (împotriva cuiva). **15** *vt* (Îe) **A ~ paharul** (sau **un pahar, un pocal, o cupă, toast, un toast** etc.) A închina în cinstea cuiva. **16** *vt* (În practicile religioase; îe) **A-i ~** (cuiva) **panaghia** (sau **praznic, parastas, paos**) A face slujbă pentru pomenirea unui mort, în cursul căreia se urcă și se coboară succesiv un colac făcut anume. **17** *vt* (Îae) A omorî. **18** *vt* (Îae) A înjura pe cineva. **19** *vt* (C. i. poduri, mobile, bariere etc.) A suspenda **(1)**. **20** *vt* (C. i. pânzele unei corăbii) A întinde (pe catarg). **21** *vt* A așeza (mai sus). **22** *vt* A așeza peste ceva. **23** *vt* (Îlv) **A ~ în scaun** A înscăuna. **24** *vt* (Înv; îe) **A ~ pe** (sau **spre**) **cruce** A răstigni. **25** *vt* (Înv; îe) **A ~** (pe cineva) **în furci** A spânzura (pe cineva) în furci. **26** *vt* (Îvr; fig) A închina (ceva cuiva). **27** *vt* (Înv; fig) A aduce jertfă. **28** *vt* (C. i. o parte a corpului omenesc) A îndrepta în sus. **29** *vt* (C. i. o parte a corpului omenesc) A duce mai sus. **30** *vt* (Îe) **A (-și) ~ fruntea** (sau **capul**, îvr **gâtlejul**) A se arăta dârz. **31** *vt* (Îae) A deveni amenințător. **32** *vt* (Îae) A se răzvrăti. **33** *vt* (Îe) **A(-și) ~ ochii** (sau **privire**, rar **ochi**) A privi în sus. **34** *vr* (Rar; îae) A privi. **35** *vt* (În limbajul bisericesc; îe) **A (-și) ~ ochii** (sau **sufletul**) **către Dumnezeu** A(-și) îndrepta gândul spre Dumnezeu. **36** *vt* (Îae) A se ruga. **37** *vt* (Îe) **A ~ mâinile** (sau, rar, **mâna**) (către cineva) A implora (pe cineva). **38** *vt* (Îvr; îe) **A(-și) ~ mâna de pe cineva** A înceta ostilitățile împotriva cuiva. **39** *vt* (Îe) **A ~ mâna** (sau **două degete**) A cere cuvântul. **40** *vt* (Îe) **A ~ un deget** (sau **brațul**) A acționa. **41** *vt* (Îe) **A ~ pumnul la cineva** A amenința (pe cineva) cu bătaia. **42** *vt* (Îe) **A ~ ochii** (sau **nasul, fruntea**) **din** (sau **de pe**) (lucrarea, cartea etc. din față) A privi în sus. **43** *vt* (Îae) A întrerupe lucrul, lectura etc. **44** *vt* (Îvr; îe) **A ~ cornul** A se mândri. **45-46** *vtr* (Îe) **A (i se) ~ (cuiva) pieptul** A (i se) umfla pietul prin inspirație. **47** *vt* A îndepărta (trăgând în sus). **48** *vt* (Îe) **A-și (pălăria** (sau **căciula** etc.) A-și descoperi capul în semn de respect sau de salut Si: *a saluta*. **49** *vt* (C. i. mânecile sau poalele hainelor) A sufleca. **50** *vt* (Înv) A scoate cu efort. **51** *vt* (Îvr) A face să răsară. **52** *vt* (Fig) A face să înceteze Si: *a anula* **(1)**, *a desființa* **(1)**. **53** *vt* A șterge. **54** *vt* (Îe) **A ~ ședința** A declara ședința terminată. **55** *vt* (Înv; îe) **A ~ Divanul** A încheia lucrările divanului. **56** *vt* (Înv) A închide o prăvălie, un local public etc. **57** *vt* (Înv) A pune capăt unei situații dificile. **58** *vt* (Îvr; cu compliniri introduse prin prepoziția „de") A amâna pe cineva cu o plată, cu o datorie etc. **59** *vt* (Îvr; cu compliniri introduse prin prepoziția „de", „de la",

„dintru") A scăpa pe cineva de ceva Si: *a izbavi*. **60** *vt* (Fig) A lipsi pe cineva de ceva Si: *a răpi*, *a sustrage*. **61** *vt* (Îe) **A ~ (cuiva) viața** (sau **zilele**) A omorî (pe cineva). **62** *vt* (Îe) **A-și ~ viața** A se sinucide. **63** *vt* (Îvr; în texte religioase) A lua (cuiva) viața. **64** *vt* A transporta (obiecte sau persoane). **65** *vt* (Îe) **A ~ tabăra** (sau **taberele**, îvr **lagărul**) A desface corturile unei tabere și a se muta în altă parte. **66** *vt* (Îe) **A ~ stâna** A desface stâna toamna și a coborî cu turma și cu toate uneltele păstorești de la munte. **67** *vt* (Îe) **A ~ masa** A strânge vesela și tacâmurile de pe masă după ce s-a terminat de mâncat. **68** *vt* (Îae) A sfârși masa. **69** *vt* A aresta. **70** *vt* A lua în primire. **71** *vt* A aduna un impozit, o dare etc. **72** *vt* A încasa o sumă de bani. **73** *vt* A scoate din post o gardă sau o santinelă și a o înlocui. **74** *vr* (Înv; de obicei în legătură cu alte verbe de mișcare) A pleca (în altă parte) Si: *a se muta*. **75** *vt* (Înv) A face (pe cineva) să plece Si: (înv) *a alunga* (5), *a goni* (6). **76** *vr* A începe o acțiune. **77** *vr* A se scula de jos (părăsind poziția de așezat sau de culcat). **78** *vr* (Îe) **A se ~ în** (sau **pe**) **coate** A părăsi poziția de culcat, săltând de jos numai trunchiul și sprijinindu-l în coate. **79** *vr* (Îe) **A se ~ în capul oaselor** A se scula și a sta așezat pe locul unde mai înainte fusese așezat. **80** *vr* (Îe) **A se ~ pe vârfuri** (sau **pe vârful degetelor**) A sălta de la pământ călcâiele, sprijinind corpul numai pe vârfurile picioarelor. **81** *vr* (Îe) **A se ~ pe călcâie** A sălta de la pământ vârfurile picioarelor, sprijinind corpul pe călcâie. **82** *vr* (Îe) **A se ~ în scări** A se scula în șa, sprijinind picioarele în scări. **83** *vr* (Îe) **A se ~ din cenușă** A-și crea o situație bună, pornind de la una foarte rea. **84** *vt* A ajuta (pe cineva) să se scoale în picioare. **85** *vt* A obliga (pe cineva) să se scoale de jos. **86** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **din scaun** (sau **din tron**) A detrona. **87** *vt* (Îe) **A ~ (pe cineva) din pulbere** (sau **din gunoi**, **din pământ**) A ajuta (pe cineva) să iasă dintr-o situație proastă. **88** *vt* (Îae) A scoate pe cineva din mizerie, din nenorocire, din starea de decădere morală Si: *a salva*. **89** *vt* (C. i. un obiect aplecat sau culcat) A așeza drept. **90-91** *vtr* (Înv) A (se) scula din morți Si: *a învia*. **92-93** *vtr* (Îe) **A (se) ~ din** (sau **dintru**) **morți** A învia. **94-95** *vtr* (Astăzi; îae) A (se) însănătoși. **96** *vr* A se trezi. **97-98** *vtr* (Udp „după", înv „din", „de pe") A (se) însănătoși. **99** *vr* (D. clădiri, copaci etc.) A sta drept. **100** *vr* (D. clădiri, copaci etc.) A se înălța. **101** *vtf* A face să se contureze. **102** *vr* A se înălța în văzduh. **103** *vr* (Îvr; îe) **A se ~ spre lumină** A se clarifica. **104** *vt* (Îe) **A ~ casa în slavă** A face tărăboi. **105** *vr* (D. aștri; pex, d. lumină, zori etc.) A se sui pe bolta cerului Si: *a răsări*. **106** *vr* (D. nori, fum, praf etc.) A se înălța. **107** *vr* (D. negură, ceață etc.) A se risipi. **108** *vr* (D. rouă) A se evapora (1). **109** *vr* (D. obiecte cufundate într-un lichid) A ieși la suprafață. **110** *vt* (Înv; fig) A îndrepta (din punctul de vedere etic). **111** *vt* (Îe) **A ~ mai (pre) sus** A înnobila (din punct de vedere moral). **112** *vr* (Îe) **A se ~ până la**... A se înnobila (din punctul de vedere moral). **113** *vr* (De obicei urmat de determinări care indică înălțimi) A se urca. **114** *vr* (De obicei urmat de determinări care indică înălțimi) A se cățăra (1). **115** *vr* (Îe) **A se ~ în șa** (sau **în scară**) A încăleca. **116** *vr* (Îe) **A se ~ pe umerii** (sau **pe umărul**) **cuiva** A ajunge la o situație prin cineva. **117** *vt* (C. i. locul, suprafața) A urca. **118** *vr* (D. un drum, o cărare etc.) A duce în sus. **119** *vr* (Fig) A-și face o situație mai bună. **120** *vr* (Fig) A se situa pe o poziție socială mai înaltă. **121** *vr* (Fig) A se impune în fața altora. **122** *vr* (Fig) A ajunge la putere. **123** *vt* (C. i. valori sociale, morale etc., pex, persoane) A promova (pe cineva sau ceva) la o treaptă superioară. **124** *vt* (C. i. valori sociale, morale etc., pex, persoane) A ajuta (pe cineva sau ceva) să progreseze. **125** *vt* A atinge o treaptă superioară Si: *a progresa*. **126** *vt* A pune (pe cineva) pe o treaptă mai înaltă din punctul de vedere al aprecierii, al respectului. **127** *vt* A înălța în grad, în rang. **128** *vt* (Îvp; urmat de compliniri care indică o funcție, un rang, un titlu etc.) A numi. **129** *vt* (Îe) **A ~ (pe cineva) în ochii cuiva** A face (pe cineva) să câștige mai multă apreciere din partea cuiva. **130** *vr* (Îe) **A se ~ în ochii cuiva** A câștiga mai multă stimă din partea cuiva. **131** *vr* (Îe) **A se ~ mai presus de orice critică** A atinge un nivel foarte înalt. **132** *vt* (Înv) A preamări. **133** *vr* (Înv) A se mândri. **134** *vr* (D. copii, pex, d. pui de animale) A crește (2). **135** *vr* (Fig) A se ivi. **136** *vr* (Fig) A se dezvolta. **137** *vr* (Fig) A se forma. **138** *vr* (Înv; adesea urmat de complinirile „de vârstă" sau „la vârstă") A crește (1). **139** *vr* (Înv; adesea urmat de complinirile „de vârstă" sau „la vârstă") A îmbătrâni. **140** *vt* A crește copii. **141** *vt* A îngriji pui de animale. **142** *vr* A se face mai înalt. **143** *vt* (Îe) **A ~ prețul** A scumpi (o marfă). **144** *vt* (Mat; îe) **A ~ un număr la (o) putere** (sau, înv, **la o potență**) A înmulți un număr cu el însuși de câte ori arată exponentul. **145** *vt* (Mat; îe) **A ~ un număr la pătrat** A înmulți un număr cu el însuși. **146** *vt* (Mat; îe) **A ~ un număr la cub** A înmulți pătratul unui număr cu numărul simplu. **147** *vr* (D. o sumă) A atinge o anumită valoare. **148** *vr* (D. o sumă) A ajunge la o anumită cantitate Si: *a se cifra* (1). **149** *vt* (C. i. o construcție, un monument) A zidi. **150** *vt* (Îe) **A ~ din cenușă** (sau **din ruine**) A reconstrui (din temelii). **151** *vt* A face să apară Si: *a crea* (1) *a înființa*. **152** *vt* (Mat; îe) **A ~ o perpendiculară** A trasa o dreaptă perpendiculară pe altă dreaptă sau pe un plan. **153** *vt* (Top) **A ~ un plan** A determina prin măsurători poziția punctelor dintr-o regiune și a le reprezenta pe un plan. **154-155** *vtr* A (se) stârni. **156-157** *vtr* A (se) produce. **158** *vt* (Pop; îlv) **A ~ nuntă** A nunti. **159** *vt* (Pop; îlv) **A ~ danturi** A dansa. **160** *vt* (Înv; îlv) **A ~ cumăndare** A comânda (2). **161** *vt* (Înv; îlv) **A ~ negustorie** A negustori. **162** *vt* (Înv; îlv) **A ~ făgăduință** A făgădui. **163** *vt* (Înv; îlv) **A ~ gonire** A goni. **164** *vt* (Înv; îlv) **A ~ izbândă** A izbândi. **165** *vt* (Înv; îlv) **A ~ ocară** A ocărî. **166** *vt* (Înv; îlv) **A ~ pâră** A pârî. **167** *vt* (Înv; îlv) **A ~ potrivire** A se împotrivi. **168** *vt* (Înv; îlv) **A ~ sfadă** A certa (1). **169** *vt* (Înv; îlv) **A ~ vrajbă** A învrăjbi. **170** *vt* (Îlv) **A ~ o acuzație** A acuza. **171** *vt* (Îlv) **A ~ o învinuire** A învinui. **172** *vt* (Îlv) **A ~ obiecții** A obiecta. **173** *vt* (Îlv) **A ~ pretenție** (sau **pretenții**) A pretinde un lucru (considerându-l ca fiind un drept cuvenit). **174** *vt* (Înv; îe) **A ~ cuvinte rele** (sau **viclene** etc.) **(asupra cuiva)** A vorbi (pe cineva) de rău. **175** *vt* (Înv; îe) **A ~ gând asupra gândului (cuiva)** A contrazice (pe cineva). **176** *vt* (Înv; îe) **A ~ război** A porni război. **177** *vt* (Înv; îae) A purta război. **178** *vt* (Îe) **A ~ o problemă** (sau **probleme**) A crea o situație nouă care trebuie rezolvată. **179** *vr* (D. sunete) A se auzi cu putere Si: a *răsuna*. **180** *vt* (Înv; îe) **A(-și) ~ glasul** (sau **glas**, **graiul**) A vorbi. **181** *vt* (Îe) **A ~ glasul** (sau **glas**, **tonul**) A vorbi tare. **182** *vt* (Îae) A vorbi cu îndrăzneală. **183** *vt* (Pex; îae) A protesta. **184** *vt* (Fam; îe) **A nu ~ pliscul** A tăcea. **185** *vt* (Îe) **A ~ glasul (la cineva)** A se plânge (cuiva). **186** *vt* (Îe) **A-și ~ glasul în favoarea** (sau **împotriva**) **cuiva** (sau **a ceva**) A lua atitudine în favoarea (sau împotriva) cuiva (sau a ceva). **187** *vt* (Rar) A scoate în evidență Si: *a releva*. **188** *vt* (Îe) **A ~ o problemă** (sau **o chestiune**) A pune în discuție o problemă. **189** *vt* A reproșa. **190** *vr* (Îvr) A se manifesta. **191** *vr* (D. oameni, pex, d. popoare, țări, clase sociale etc.; adesea cu compliniri introduse prin prepoziția „împotriva", înv, „asupra", „pre", „spre") A se opune. **192** *vr* (D. oameni, pex, d. popoare, țări, clase sociale etc.; adesea cu compliniri introduse prin prepoziția „împotriva", înv, „asupra", „pre", „spre") A se răscula. **193** *vr* (D. oameni, pex, d. popoare, țări, clase sociale etc.; adesea cu compliniri introduse prin prepoziția „împotriva", înv; „asupra", „pre", „spre") A începe război. **194** *vr* (Îe) **A se ~ (cu vorbe) asupra cuiva** A se răsti la cineva. **195** *vr* (Îae) A-și vărsa mânia (sau necazul) pe cineva. **196** *vr* (Înv; îe) **A se ~ cu pâră (asupra cuiva)** A găsi (cuiva) pricină Si: *a obiecta*. **197** *vr* (Îae) A pârî (pe cineva). **198** *vr* (Înv; îe) **A se ~ cu oaste pre cineva** (sau **cu sabie asupra cuiva**) A porni război împotriva cuiva. **199-200** *vrtf* A (se) mobiliza. **201** *vt* (Îvp; îe) **A ~ oaste** (sau **oști**, **oștire**, **ostași**) A pregăti pentru luptă Si: *a înarma*. **202** *vt* (Îe) **A ~ în picioare** (sau **în sus**) A mobiliza. **203** *vt* (Îae) A porni la luptă. **204** *vr* (De obicei în legătură cu verbele „a spune", „a zice" etc.) A lua atitudine. **205** *vr* (Înv) A se cutremura. **206** *vt* (D. vapoare; îe) **A ~ ancora** A porni în larg. **207** *vt* (D. oameni; îe) **A ~ mâinile** (către cineva) A se preda. **208** *vt* (Îe) **A (-și) ~ capul** A se arăta dârz. **209** *vt* (Pex; îae) A se răzvrăti. **210** *vt* (Îae) A-și reveni dintr-o situație proastă Si: *a se redresa*. **211** *vt* (Îae) **A (-și) ~ nasul** (**sus** sau **mai sus decât se cuvine**) A fi înfumurat. **212** *vt* (Îae) A deveni obraznic. **213** *vt* (Îe) **A ~ (mirat** sau **surprins) din sprâncene** A face ochii mari de mirare. **214** *vt* (Îe) **A ~ din umeri** A-și arăta nedumerirea (sau indiferența) față de ceva (sau de cineva). **215** *vr* (Îe) **A (i) se ~ părul măciucă** A se speria foarte tare. **216** *vr* (D. păsări) A se înălța în văzduh.

ridicare *sf* [At: CORESI, EV. 177 / V: (îvp) ***răd~***, (înv) ***red~***, ***ard~*** / Pl: *~cări* / E: ***ridica***] **1** Luare de jos (și ducere în sus, susținând cu brațele, cu spinarea etc.). **2** Luare în mână sau în brațe. **3** Tragere în sus Si: *săltare*. **4** Împingere în sus Si: *săltare*. **5** (Înv; îs) *~a mâinilor* Rugăciune. **6** (Înv; îs) *~a nasului* Trufie. **7** (Reg; îe) **A face ~a** A face parastas. **8** Înlăturare (de pe ceva). **9** Asumare a ceva. **10** Suportare a unei greutăți. **11** Înălțare. **12** (Îs) *~în slavă* (sau *în slava cerului, în slăvi*) (*a cuiva, sau ceva*) Lăudare exagerată. **13** (Îs) *~ a armelor* (sau *a armei, a sabiei*) *contra* (sau, înv *asupra*) *cuiva* (sau, înv, *pe cineva*) Atacare a cuiva. **14** (Îas) Pornire a războiului (împotriva cuiva). **15** (Îs) *~ a paharului* (sau *a pocalului, a cupei, a toastului* etc.) Toastare. **16** (Îrg; îs) *~ a panaghiei* (sau *a praznicului, a parastasului, a paosului*) Pomenire a unui mort. **17** (Îas) Ucidere. **18** (Îas) Înjurătură. **19** (D. poduri, mobile, bariere etc.) Suspendare (1). **20** (D. pânzele unei corăbii) Întindere (pe catarg). **21** Așezare (mai) sus. **22** Așezare peste ceva. **23** (Îs) *~ în scaun* Înscăunare. **24** (Înv; îs) *~ pe* (sau *spre*) *cruce* Răstignire. **25** (Înv; îs) *~ în furci* Spânzurare în furci. **26** (Îvr; fig) Închinare (a ceva cuiva). **27** (Înv; fig) Aducere de jertfă. **28** (D. o parte a corpului omenesc) Îndreptare. **29** (D. o parte a corpului omenesc) Ducere (mai) sus. **30** (Îs) *~ a frunții* (sau *a capului*, îvr *a gâtlejului*) Curaj (2). **31** (Îas) Amenințare (1). **32** (Îas) Răzvrătire. **33** (Îs) *~ a ochilor* (sau *a privirii*) Privire în sus. **34** (Rar; îas) Privire. **35** (Bis; îs) *~ a ochilor* (sau *a sufletului*) *către Dumnezeu* Îndreptare a gândului spre Dumnezeu. **36** (Îas) Rugăciune. **37** (Îs) *~ a mâinilor* (sau, rar *a mâinii*) *către cineva* Implorare. **38** (Îvr; îs) *~ a mâinii de pe cineva* Încetare a ostilităților împotriva cuiva. **39** (Îs) *~ a mâinii* (sau *a două degete*) Cerere de cuvânt. **40** (Îs) *~ a unui deget* (sau *a unui braț*) Acționare. **41** (Îs) *~ a pumnului* Amenințare cu bătaia. **42** (Îs) *~ a ochilor* (sau *a nasului, a frunții*) *din* (sau *de pe*) (lucrarea, cartea etc. din față) Relaxare în timpul lecturii prin îndreptarea privirii în altă direcție. **43** (Îas) Întrerupere a lucrului, a lecturii etc. **44** (Îvr, îs) *~ a cornului* Mândrie. **45** (Îs) *~a pieptului* Umflare a pieptului prin inspirație. **46** Îndepărtare. **47** (Îs) *~ a pălăriei* (sau *a căciulii* etc.) Descoperire a capului în semn de respect (sau de salut). **48** (D. mânecile sau poalele hainelor) Suflecare. **49** (Înv) Scoatere dificilă. **50** (Înv) Răsărit. **51** (Fig) Anulare. **52** (Îs) *~ a ședinței* Terminare a ședinței. **53** (Înv; îs) *~ a Divanului* Încheiere a lucrărilor Divanului. **54** (Îvr; cu compliniri introduse prin prep „de") Amânare a cuiva cu o plată, cu o datorie etc. **55** (Înv; cu compliniri introduse prin prepoziția „de", „de la", „dintru") Izbăvire. **56** (Fig) Răpire. **57** (Îs) *~ a vieții* (sau *zilelor*) Ucidere. **58** (Îas) Sinucidere. **59** (Îvr; în texte religioase) Ucidere. **60** Transportare (de obiecte sau persoane). **61** (Îs) *~ a taberei* (sau *taberelor*, îvr, *lagărului*) Desfacere a corturilor unei tabere și mutare în altă parte. **62** (Îs) *~ a stânei* Desfacere a stânei toamna și coborâre cu turma și cu toate uneltele păstorești de la munte. **63** (Îs) *~a mesei* Strângere a veselei și tacâmurilor de pe masă după ce s-a terminat de mâncat. **64** (Îas) Sfârșire a mesei. **65** Arestare (1). **66** Luare în primire. **67** Adunare a unui impozit, a unei dări etc. **68** Încasare a unei sume de bani. **69** Scoatere din post a unei gărzi sau a unei santinele și înlocuirea ei. **70** (Înv; de obicei în legătură cu verbe de mișcare) Plecare (în altă parte) Si: (înv) *mutare*. **71** (Înv) Alungare (3). **72** (Înv; d. animale care se vânează) Gonire (1). **73** Începere a unei acțiuni. **74** Sculare de jos (părăsind poziția de așezat sau culcat). **75** (Îs) *~ în* (sau *pe*) *coate* Părăsire a poziției de culcat, săltând de jos numai trunchiul și sprijinindu-l în coate. **76** (Îs) *~ în capul oaselor* Sculare și așezare pe locul unde mai înainte fusese așezat. **77** (Îs) *~ pe vârfuri* (sau *pe vârful degetelor*) Săltare a călcâielor de la pământ, sprijinind corpul numai pe vârfurile picioarelor. **78** (Îs) *~ pe călcâie* Săltare a vârfurilor picioarelor de la pământ, sprijinind corpul pe călcâie. **79** (Îs) *~ în scări* Sculare în șa, sprijinind picioarele în scări. **80** (Îs) *~ din cenușă* Creare a unei situații bune, pornind de la una foarte rea. **81** (Îs) *~ (a cuiva) din scaun* (sau *din tron*) Detronare. **82** (Îs) *~ (a cuiva) din pulbere* (sau *din gunoi, din pământ*) Ajutor dat cuiva pentru a ieși dintr-o situație proastă. **83** Salvare. **84** (D. un obiect aplecat sau culcat) Îndreptare. **85** (Înv) Înviere. **86** (Îs) *~ din* (sau *dintru*) *morți* Înviere. **87** (Sens curent; îas) Însănătoșire. **88** Trezire. **89** (Udp „după", înv „din", „de pe") Însănătoșire. **90** (D. clădiri, copaci etc.) Înălțare. **91** Înălțare în văzduh. **92** (Îvr; îs) *~ spre lumină* Clarificare (3). **93** (D. aștri, pex, d. lumină, zori etc.) Suire pe bolta cerului Si: *răsărit*[1]. **94** (D. nori, fum, praf etc.) Înălțare. **95** (D. negură, ceață etc.) Risipire. **96** (D. rouă) Evaporare (1). **97** (D. obiecte cufundate într-un lichid) Ieșire la suprafață Cf *plutire*. **98** (Înv; fig) Îndreptare (din punctul de vedere etic). **99** (Îs) *~ mai (pre) sus* Înnobilare (din punctul de vedere moral). **100** (Îs) *~ până la ...* Înnobilare (din punct de vedere moral). **101** (De obicei urmat de determinări care arată înălțimi) Urcare. **102** (De obicei urmat de determinări care arată înălțimi) Cățărare (1). **103** (Îs) *~ în șa* (sau *în scară*) Încălecare. **104** (Îs) *~ pe umerii* (sau *pe umărul*) *cuiva* Ajungere la o situație prin cineva. **105** (Fig) Situare pe o poziție socială mai înaltă. **106** (Fig) Impunere în fața altora. **107** (Fig) Ajungere la putere. **108** (D. valori sociale, morale etc., pex, d. persoane) Promovare (a cuiva, sau a ceva) la o treaptă superioară Si: progres. **109** Punere (a cuiva) pe o treaptă mai înaltă din punctul de vedere al aprecierii, al respectului. **110** (Înv; fig) Înălțare la un rang (mai) înalt, la un grad, într-o funcție. **111** (Îvp; urmat de compliniri care indică o funcție, un rang, un titlu etc.) Numire. **112** (Îs) *~ mai presus de orice critica* Atingere a unui nivel foarte înalt. **113** (Înv) Preamărire. **114** (Înv) Mândrie. **115** (D. copii, pex, d. pui de animale) Creștere (1). **116** (Fig) Ivire. **117** (Fig) Dezvoltare (3). **118** (Fig) Formare (4). **119** (Înv; adesea urmat de determinările „de vârstă" sau „la vârstă") Îmbătrânire. **120** Creștere de copii. **121** Îngrijire de pui de animale. **122** Creștere în înălțime. **123** Mărire. **124** (Îs) *~ a prețului* Scumpire (a mărfii). **125** (Mat; îs) *~ a unui număr la (o) putere* (sau, înv *la o potență*) Înmulțire a unui număr cu el însuși de câte ori arată exponentul. **126** (Mat; îs) *~ a unui număr la pătrat* Înmulțire a unui număr cu el însuși. **127** (Mat; îs) *~ a unui număr la cub* Înmulțire a pătratului unui număr cu numărul simplu. **128** (D. o sumă) Atingere a unei anumite valori. **129** (D. o sumă) Ajungere la o anumită cantitate. **130** (D. o sumă) Cifrare (1). **131** (D. o construcție, un monument etc.) Zidire. **132** (Îs) *~ din cenușă* (sau *din ruine*) Reconstruire (din temelii). **133** Înființare. **134** (Mat; îs) *~ a unei perpendiculare* Trasare a unei drepte perpendiculare pe altă dreaptă sau pe un plan. **135** (Top) *~ a unui plan* Determinare prin măsurători a poziției punctelor dintr-o regiune și reprezentare a acestora pe un plan. **136** Stârnire. **137** Producere. **138** (Pop; îs) *~ la nuntă* Nuntire. **139** (Pop; îs) *~ la danțuri* Dans (1). **140** (Înv; îs) *~ la cumândare* Comândare (4). **141** (Îs) *~ a unei acuzații* Acuzare (1). **142** (Îs) *~ a unei învinuiri* Învinuire. **143** (Îs) *~ a unei obiecții* Obiectare. **144** (Îs) *~ a unei pretenții* (sau *a unor pretenții*). Pretindere a unui lucru (considerat ca fiind un drept cuvenit). **145** (Înv; îs) *~ a unor cuvinte rele* (sau *viclene* etc.) (asupra cuiva) Vorbire de rău. **146** (Înv; îs) *~ a unui gând asupra gândului (cuiva)* Contrazicere (2). **147** (Înv; îs) *~ a unui război* Pornire a unui război. **148** (Înv; îas) Purtare a unui război Si: *războire*. **149** (Îs) *~ a unei probleme* (sau *a unor probleme*) Creare a unei situații noi care trebuie rezolvată. **150** (D. sunete) Răsunare. **151** (Înv; îs) *~ a glasului* (sau *a graiului*) Vorbire. **152** (Îs) *~ a glasului* (sau *a tonului*) Vorbire tare. **153** (Îos) Vorbire îndrăzneață. **154** (Îas) Protestare. **155** (Îs) *~ a glasului în favoarea* (sau *împotriva*) *cuiva* (sau **a ceva**) Luare de atitudine în favoarea (sau împotriva) cuiva (sau a ceva). **156** (Rar) Relevare. **157** (Îs) *~ a unei probleme* (sau a unei *chestiuni*) Punere în discuție a unei probleme. **158** Reproș. **159** (Îvr) Manifestare. **160** (D. oameni, pex, d. popoare, țări, clase sociale etc.; adesea cu compliniri introduse de prepoziția „împotriva", înv „asupra", „pre", „spre") Opunere. **161** (D. oameni, pex, d. popoare, țări, clase sociale etc.; adesea cu compliniri introduse de prepoziția „împotriva", înv, „asupra", „pre", „spre") Răsculare. **162** (Îs) *~ (cu vorbe) asupra cuiva* Răstire la cineva. **163** (Îas) Vărsare a mâniei (sau a necazului) pe cineva. **164** (Înv; îs) *~ cu pâră (asupra cuiva)* Obiecție. **165** (Îas) Pâră. **166** (Înv; îs) *~ cu oaste spre cineva* (sau *cu sabie asupra cuiva*) Pornire a unui război (împotriva cuiva). **167** (D. o colectivitate; șîs *~ în picioare sau în sus*) Mobilizare. **168** (Îvp; îs) *~ a unei oști* (sau *a unor oști, a unor oștiri, a unor ostași*) Înarmare. **169** (Înv; îs) *~ a cuiva în arme* Înarmare. **170** (Îas) Tulburare. **171** (Îs) *~ în picioare* Animare. **172** (Îas) Pornire la luptă. **173** (De obicei în legătură cu verbele „a spune", „a zice" etc.) Luare de

atitudine. **174** (Înv) Cutremur (2). **175** (Îs) *~a Sfintei Cruci* Înălțarea Sfintei Cruci. **176** (Reg; îe) **A face ~** A face parastas. **177** Ființă (18). **178** (Sens curent; d. noțiuni abstracte) Trecere la o treaptă superioară. **179** Sculare în picioare (de jos, de pe scaun etc.). **180** Schimbare a poziției corpului din orizontală în verticală. **181** Transportare. **182** Revoltă (1). **183** (Îs) *~ a ancorei* Pornire în larg. **184** (Îas) Pornire pe mare. **185** (Îs) *~ a mâinilor* (către cineva) Predare. **186** (Îs) *~ a capului* Comportare dârză. **187** (Îas; pex) Răzvrătire. **188** (Îas) Revenire dintr-o situație proastă Si: *redresare*. **189** (Îs) *~a nasului* (*în sus* sau *mai sus decât se cuvine*) Înfumurare. **190** (Îas) Obrăznicie. **191** (Îs) *~ cu mirare* (sau *surprindere*) *din sprâncene* Mirare. **192** (Îs) *~ din umeri* Nedumerire (sau indiferență) față de ceva (sau de cineva). **193** (D. păsări) Înălțare în văzduh.

ridicat[1] *sn* [At: M. COSTIN, O. 86 / V: (înv) ***răd~*** / Pl: ? / E: ***ridica***] **1-15** Ridicare (**1-3**, **60**, **67-68**, **70**, **74**, **83-84**, **89**, **130**, **161**, **167**). **16** Punere în poziție (normală) verticală (a unui obiect căzut, aplecat sau culcat).

ridicat[2], ***~ă*** *a* [At: CORESI, EV. 174 / V: (îvp) ***răd~***, ***a~***, (înv) ***ard~*** / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***ridica***] **1** Luat de jos (și dus în sus, susținut cu brațele, cu spinarea etc.). **2** Luat în mână (sau în brațe) Si: *înălțat*, *săltat*. **3** Tras în sus. **4** Împins în sus. **5** (D. poduri, mobile, bariere etc.) Suspendat (1). **6** (D. pânzele unei corăbii) Întins (pe catarg). **7** Așezat (mai) sus. **8** Așezat peste ceva. **9** (Îvr; fig) Închinat. **10** (Înv; fig) Adus jertfă. **11** (D. o parte a corpului omenesc) Îndreptat în sus. **12** (D. o parte a corpului omenesc) Dus (mai) sus. **13** (D. mânecile sau poalele hainelor) Suflecat. **14** (Înv) Scos cu efort. **15** (Înv) Răsărit[2]. **16** (Înv; fig) Anulat (2). **17** (Înv; d. o prăvălie, un local public etc.) Închis. **18** (Înv; d. o situație dificilă) Încheiat. **19** (Înv; d. o situație dificilă) Amânat (1). **20** (Fig) Răpit. **21** (D. obiecte sau persoane) Transportat. **22** (D. o tabără, un lagăr, o stână etc.) Desfăcut și mutat în altă parte. **23** (D. masă) Strânsă. **24** (D. masă) Sfârșită. **25** Arestat (2). **26** Luat în primire. **27** (D. un impozit, o dare etc.) Adunat (2). **28** (D. o sumă de bani) Încasat. **29** (D. o gardă sau o santinelă) Scoasă din post și înlocuită. **30** (Înv) Mutat. **31** (Înv) Alungat (4). **32** (Înv; d. animale care se vânează) Gonit (2). **33** (Înv; d. o acțiune) Început. **34** Sculat de jos (părăsind poziția de așezat sau de culcat). **35** (D. vârful degetelor sau călcâi) Săltat de la pământ. **36** Sculat în șa, sprijinind picioarele în scări. **37** Detronat. **38** Salvat. **39** (D. un obiect aplecat sau culcat) Așezat drept. **40** (D. un obiect aplecat sau culcat) Îndreptat. **41** (Înv) Înviat. **42** (Azi) Însănătoșit. **43** Trezit. **44** (D. clădiri, copaci etc.) Înălțat. **45** Conturat (1). **46** Înălțat în văzduh. **47** (Îvr) Clarificat (4). **48** (D. aștri, pex. d. lumină, zori etc.) Suit pe bolta cerului Si: *răsărit[2]*. **49** (D. nori, fum, praf etc.) Înălțat. **50** (D. negură, ceață etc.) Risipită. **51** (D. rouă) Evaporat (1). **52** (D. obiecte cufundate într-un lichid) Ieșit la suprafață. **53** (Înv; fig) Îndreptat (din punct de vedere etic). **54** Înnobilat (din punct de vedere moral). **55** Urcat. **56** Cățărat (1). **57** Încălecat. **58** (Îs) *~ prin cineva* Ajuns la o situație (prin cineva). **59** (D. un drum, o cărare etc.) Care duce în sus. **60** Situat pe o poziție socială mai înaltă. **61** (Fig) Impus în fața altora. **62** (Fig) Ajuns la putere. **63** (D. valori sociale, morale etc., pex. d. persoane) Promovat la o treaptă superioară. **64** (D. valori sociale, morale etc., pex. d. persoane) Ajutat să progreseze. **65** Evoluat (4). **66** Pus pe o treaptă mai înaltă (din punctul de vedere al aprecierii, al respectului). **67** Înălțat în grad, în rang. **68** (Îvp) Numit. **69** (Înv) Preamărit. **70** (D. copii, pex. d. puii de animale) Crescut (4). **71** (Fig) Ivit. **72** (Fig) Dezvoltat (5). **73** (Fig) Format[2] (5). **74** (Înv; adesea urmat de complinirile „de vârstă" sau „la vârstă") Îmbătrânit. **75** Crescut în înălțime. **76** (D. preț) Mărit. **77** (D. marfă) Scumpit. **78** (D. marfă) Confiscat[2]. **79** (Mat; îs) *Număr ~ la (o) putere* (sau, înv, *la o potență*) Număr înmulțit cu el însuși de câte ori arată exponentul. **80** (Mat; îs) *Număr ~ la pătrat* Număr înmulțit cu el însuși. **81** (Mat; îs) *Număr ~ la cub* Număr înmulțit cu pătratul său. **82** (D. o sumă) Valoros. **83** (D. o sumă) Mare (din punctul de vedere al cantității). **84** (D. o sumă) Cifrată la... **85** (D. o construcție, un monument etc.) Zidit. **86** Creat[2] (1). **87** Înființat. **88** (Mat; îs) *Perpendiculară ~ă* Dreaptă perpendiculară trasată pe o altă dreaptă sau pe un plan. **89** (Top; îs) *Plan ~* Poziția punctelor dintr-o regiune determinată prin măsurători și reprezentată pe un plan. **90** Stârnit. **91** Produs. **92** (Înv; îs) *Război ~* Război pornit. **93** (Înv; îas) Război purtat. **94** (Îe) *Problemă ~ă* Situație nou creată care trebuie rezolvată. **95** (D. sunete) Răsunător. **96** (Îs) *Glas ~ în favoarea* (sau *împotriva*) *cuiva* (sau *a ceva*) Atitudine luată în favoarea (sau împotriva) cuiva (sau a ceva). **97** (Rar) Relevat. **98** (Îs) *Problemă* (sau *o chestiune*) *~ă* Problemă pusă în discuție. **99** Reproșat. **100** (Îvr) Manifestat. **101** (D. oameni, pex. d. popoare, țări, clase sociale etc.; adesea cu compliniri introduse prin prepoziția „împotriva", înv „asupra", „pre", „spre") Opus. **102** (D. oameni, pex. d. popoare, țări, clase sociale etc.; adesea cu compliniri introduse prin pp „împotriva", înv „asupra", „pre", „spre") Răsculat. **103** (D. voce, ton) Răstit. **104** (D. o colectivitate; șîs *~ în picioare* sau *în sus*) Mobilizat. **105** (D. oameni; îs) *~ în arme* Înarmat. **106** (Îas) Pornit la luptă. **107** (D. vapoare; îs) *Cu ancora ~ă* Pornit[2] în larg. **108** (D. oameni; îas) Pornit[2] pe mare. **109** (Îs) *Cu mâinile ~e* (către cineva) Predat[2]. **110** (Îs) *cu capul ~* Sfidător. **111** (Pex; îas) Răzvrătit[2]. **112** (Îas) Revenit[2] dintr-o situație proastă Si: *redresat[2]*. **113** (Îs) *Cu nasul ~ sus* (sau *mai sus decât se cuvine*) Înfumurat[2]. **114** (Îas) Obraznic. **115** (Îs) *Cu sprâncenele ~e* Mirat. **116** (D. păsări) Înălțat[2] în văzduh.

ridicata *sfa* [At: (a. 1783) N.A. BOGDAN, C. M. 79 / Pl: *~te* / E: ***ridicat[1]***] **1-2** (Îljv; în legătură cu vânzarea și cumpărarea mărfurilor; îoc „cu amănuntul") **Cu ~** În cantități mari Si: *angro* (1). **3-4** (Fig; îal) În număr foarte mare. **5** (Îs) *Comerciant* (sau *precupeț*) *cu ~* Angrosist. **6** (Îs) *Preț cu ~* Preț pentru mărfuri vândute în cantități mari. **7** (Îs) *Comerț cu ~* Comerț cu mărfuri vândute în cantități foarte mari.

ridicător, ***~oare*** [At: PSALT. HUR. 12[v]/2 / V: (înv) ***~iu***, ***răd~***, (îvr) ***rădicătoriu*** / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***ridica*** + *-tor*] **1-2** *sm, a* (Înv) (Persoană) care ia de jos (ceva) și poartă (cu forța brațelor). **3-4** *sn, a* (Obiect) care (se) înalță. **5** *sm* (Înv; fig) Sprijinitor. **6** *sm* (Înv; fig) Salvator. **7-8** *sm, a* (Înv; fig) (Persoană) care pune (pe cineva) pe o treaptă mai înaltă din punctul de vedere al respectului, al aprecierii. **9-10** *sm, a* (Persoană) care se înalță în grad, în rang. **11** *a* (Înv; d. accent) Care face ca sunetele să devină mai înalte, mai ascuțite. **12-13** *sm, a* (Înv) (Persoană) care îndeamnă la revoltă. **14** *snf* (Înv) Pârghie. **15** *sn* (Reg) Dispozitiv cu ajutorul căruia se reglează înălțimea pietrelor morii, pentru a obține, după voie, făină mai fină sau mai granulată Si: (reg) *calul* (**23**) *buhaiului*, *podoimă*, *posadă*. **16** *sn* Dispozitiv folosit la combinele de cereale pentru ridicarea și adunarea plantelor căzute sau a celor tăiate în timpul recoltării. **17** *sn* (Reg) Grăunțar. **18** *sn* (Reg) Parte a morii pe care se ridică piatra pentru a o ferecа Si: (reg) *buhai* (**11**), *capră* (**29**), *cumpănă* (**18**). **19** *sn* Parte a pivei nedefinită mai îndeaproape.

ridicătoriu, ***~oare*** *a* vz ***ridicător***

ridicătură *sf* [At: N. COSTIN, LET. II, 13/20 / V: (înv) ***răd~***, ***arăd~***, ***ard~*** / Pl: *~ri* / E: ***ridica*** + *-(ă)tură*] **1-2** Ridicare (**1**, **3**). **3** (Îvr; ccr) Povară. **4** (Ccr) Parte mai înaltă a unui teren, a unei clădiri etc. Si: *proeminență*. **5** (Îvr) Stăvilar. **6** (Înv; fig) Scutire de bir. **7** (Înv; fig) Înlesnire. **8** (Înv) Mutare. **9** (Înv) Înălțare în rang.

ridiche *sf* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***rădică*** (Pl și: *rădici*), ***răd~*** (Pl: *rădiche*), ***rădiclă*** (Pl: *rădicle*), ***rădită*** (Pl: *rădite*, *rădiți*), ***rădiță*** (Pl: *rădițe*, *rădiți*), ***red~***, ***~chie*** (Pl și: *~chii*), ***~iță*** (Pl: *~iți*), ***~iță***, / Pl: *~ichi*, (reg) *~* / E: ml ***radicula***] **1** (Șîs *~ de lună* (sau *roșie*), *~ neagră* (sau *de iarnă*), *~ albă* (sau *de vară*), *~de bere*, *~de grădină*, *~tomnatică* reprezentând diferite varietăți) Plantă erbacee legumicolă din familia cruciferelor, cu rădăcina sferică sau conică, alungită, cărnoasă, umflată, comestibilă și cu frunze mari, adânc crestate (*Raphanus sativus*). **2** Rădăcina comestibilă a ridichei (**1**). **3** (Rar; îe) **A freca** (cuiva) **~a (la nas)** A bate rău (pe cineva). **4** (Fam; îae) A-i face cuiva greutăți. **5** (Fam; îae) A certa aspru pe cineva. **6** (Îe) **A freca ~** (pe cineva) A bate rău pe cineva. **7** (Îe) **A tunde ~** (pe cineva) A tunde la piele. **8** (Fig) Copil plăpând. **9** (Gmț) Elev din clasele mici Cf *boboc* (**12**), *pufan*. **10** (Îc) **~-sălbatică** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu rădăcina pivotantă, lungă și subțire, cu flori albe, roșii, violete, rar gălbui, dăunătoare plantelor de cultură Si: (reg) *ridichioară* (**5**), *rapiță* (**11**)*-de-ogoare* (*Raphanus raphanistrum*). **11** (Bot; îac) Muștar de câmp (*Sinapis arvensis*). **12** (Reg; pan) Suport de lemn ascuțit la unul

dintre capete (cel care intră în pământ) în care se fixează nicovala pe care se bate coasa.

ridichie *sf* vz ***ridiche***

ridichioară *sf* [At: FL. 54 / V: *răd~* / Pl: *~re* / E: ***ridiche*** + *-ioară*] (Bot) **1** Cerențel (1) (*Geum urbanum*). **2** Muștar de câmp (*Sinapis arvensis*). **3-4** (Îf *răd~*) Rapiță (*Brassica rapa*, *Brassica napus*). **5** Ridiche (**10**)-sălbatică (*Raphanus raphanistrum*). **6** Mărțișor (*Geum montanum*). **7** Călțunul (**5**)-doamnei (*Geum rivale*). **8** Micsandră-sălbatică (*Erysimum repanelum*).

ridichiul[1] *sn* vz ***ridicol[1]***

ridichiul[2] *sn* vz ***ridicol[2]***

ridichiulitate *sf* vz ***ridiculitate***

ridicol[1] *sn* [At: PR. DRAM. 475 / V: ***~ichiul*** / Pl: ? / E: fr ***ridicule***] (Frî) Pungă în formă de săculeț în care își păstrează femeile banii, batista etc.

ridicol[2], ~ă *a* [At: HELIADE, O. II, 82 / V: ***~cul,*** (înv) ***~chiul*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***ridicule***, it ***ridicolo***] **1** *a* Care stârnește râsul Si: *caraghios* (**2**), *rizibil*, (îvr) *ridiculos* (**1**). **2-3** *sn, a* (Ceea ce este) vrednic de râs. **4** *av* (Udp „de“ formând superlativul) Extraordinar de... **5** *a* (D. sume de bani, cifre etc.) Derizoriu (**2**). **6** *sn* Aspect caraghios al unui lucru (sau al unei ființe etc.) Si: *ridiculitate*.

ridicul, ~ă *a, sn* vz ***ridicol[2]***

ridiculitate *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~chiu~*** / Pl: *~tăți* / E: fr ***ridiculité***] Aspect caraghios al unui lucru (sau al unei ființe) Si: *ridicol* (**5**).

ridiculiza *vt* [At: NEGULICI / Pzi: *~zez* / E: fr ***ridiculiser***] **1** A scoate în evidență ridicolul[2] (**5**) unei situații, al unei stări etc. **2** A face pe cineva (sau ceva) să pară ridicol[2] (**1**).

ridiculizare *sf* [At: V. ROM. septembrie 1954, 211 / Pl: *~zări* / E: ***ridiculiza***] Evidențiere a ridicolului[2] (**5**) unei situații, unei stări etc.

ridiculos, ~oasă *a* [At: ASACHI, PED. 30/20 / Pl: *~oși, ~oase* / E: it ***ridicoloso***] (Îvr) Ridicol[2] (**1**).

ridiculozitate *sf* [At: BARCIANU / S și: *~osi~* / Pl: *~tăți* / E: ***ridicol[2]*** cf it *ridicolosita*] (Îvr) **1-2** Însușirea de a fi ridicol[2] (**1, 3**).

ridingotă *sf* vz ***redingotă***

ridită *sf* vz ***ridiche***

ridiță *sf* vz ***ridiche***

rierunca *sf* vz ***ierunca***

rif *sm* [At: (a. 1790) IORGA, S. D. VIII, 85 / V: ***réf, râf, ruf, irif*** / Pl: *~i* sm, *~uri* sn / E: tc ***rif, irif***, mg ***röf, réf***] (Îvr) Unitate de măsură pentru lungimi, valorând aproximativ 77 cm.

rifelat, ~ă *a* vz ***riflat***

riff *sn* [At: DN[3] / Pl: *~uri* / E: eg, fr ***riff***] (Jaz) **1** Frază melodică sau motiv care se repetă ca temă principală. **2** (Prc) Mod de construcție melodică specific folclorului negru.

riflat, ~ă *a* [At: IONESCU-MUSCEL, FIL. 90 / V: ***~fel~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***riflu***] (D. valțuri) Care are rifluri.

riflu *sn* [At: MDT / Pl: *~uri* / E: ger ***Rifflel***] Șanț de riflură.

riflui *vt* [At: DLR / Pzi: *~esc* / E: ***riflu*** + *-ui* / E: ns cf ger *rifflen*] A executa rifluri pe suprafața activă de la valțurile de moară, prin așchiere cu ajutorul unei mașini de rifluit.

rifluire *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ri* / E: ***riflui***] Executare a unor rifluri pe suprafața activă a valțurilor la moară.

rifluitor *sm* [At: NOM. PROF. 47 / P: *~flu-i~* / Pl: *~i* / E: ***riflui*** + *-tor*] Muncitor care execută rifluri.

riflură *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~ri* / E: fr ***riflure***] Fiecare dintre șanțurile elicoidale executate pe suprafața activă a cilindrilor valțurilor de moară, pentru a le mări eficacitatea.

rift *sn* [At: DEX / Pl: *~uri* / E: eg ***rift***] (Glg) **1** Șir de rupturi ale scoarței terestre pe fundul oceanelor. **2** Fisură în sol făcută de un râu.

rifugiu *sn* vz ***refugiu***

rig[1] *sn* [At: DLR / Pl: *~uri* / E: nct] (Reg) Pietriș folosit pentru pietruirea drumurilor.

rig[2] *a, sm* vz ***rigi***

rigal, ~ă *a* vz ***regal[3]***

rigan *sm* [At: ARGHEZI, B. 117 / A: nct / Pl: *~i* / E: gr ***ρίγαν***] (Bot) Sovârv (*Origanum vulgare*).

rigat *sn* vz ***regat***

rigă[1] *sm* [At: (a. 1829) AR, 71/11 / Pl: *rigi* / E: ngr ***ρήγας***] **1** (Înv) Rege[1] (**1**). **2** Carte de joc cu figura regelui Si: *popă, crai* (**26**).

rigă[2] *sf* vz ***rigi***

rigăi[1] *v* vz ***râgâi[1]***

rigăi[2] *v* vz ***râgâi[2]***

rigăl *sn* vz ***riglă[2]***

rigea sf vz ***regea***

righel *sn* vz ***riglă[2]***

righi[1] *sn* vz ***reghie***

righi[2] *smp* vz ***hrib***

righil *sm* vz ***rigla[2]***

righiment *sn* vz ***regiment***

rigi [At: H VIII, 287 / V: ***rig, rigiu, rigă*** *sf* / Pl: ~ / E: srb ***rig*** „roșcat“] (Ban) **1** *a* (D. părul cailor) Care e de culoare galben-roșcat. **2** *sn* Cal care are o pată albă în frunte. **3** *sn* Cal de culoare galbenă.

rigial *smn* vz ***regeal***

rigid, ~ă [At: HELIADE, D. J. 19 / Pl: *~izi, ~e* / E: fr ***rigide***] **1** *a* Care e lipsit de flexibilitate Si: *neflexibil, nemișcat, țeapăn*. **2** *a* (Teh) Care nu se deformează sub acțiunea forțelor exterioare. **3** *a* (Teh; pex; d. piese, legături) Fixat (**4**). **4** *a* (Teh; pex; d. piese, legături) Întărit. **5** *a* (D. oameni) Care nu se abate de la o anumită linie Si: *intransigent, neînduplecat*. **6** *a* (D. oameni) Care nu îngăduie abateri Si: *dur* (**4**), *riguros* (**2**), *sever*. **7** *a* (D. expresia sau trăsăturile feței) Care exprimă severitate. **8** *a* (Fig; d. opinii, concepții, idei etc.) Care nu permite abateri de la normele sau regulile stabilite Si: *sever*. **9** *a* Stabil.

rigiditate *sf* [At: (a. 1848) CR, 24/55 / Pl: *~tăți* / E: fr ***rigidité***] **1** Lipsă de flexibilitate Si: *înțepeneală*. **2** (Teh) Proprietate a corpurilor de a nu se deforma sub acțiunea forțelor care se exercită asupra lor. **3** (Îs) ~ *cadaverică* Fenomen general de întărire și de înțepenire musculară, care apare în primele ore după moarte, ca urmare a coagulării proteinelor musculare. **4** (Fig) Severitate. **5** (Fig) Intransigență. **6** (Fig) Respect excesiv al formei Si: *formalism* (**4**). **7** (Îs) ~ *dielectrică* Proprietate a unui mediu rău conducător de electricitate de a nu fi străpuns sub acțiunea unui câmp electric. **8** (Îs) ~ *musculară* Lipsă de suplețe musculară ca urmare a unor boli ale sistemului nervos (ca meningita cerebrospinală, tetanosul).

rigidiza *vt* [At: DEX / Pzi: *~zez* / E: ***rigid*** + *-iza*] A întări o piesă sau un element de construcție cu ajutorul unor nervuri, traverse etc., fixate prin nituire ori prin sudură.

rigidizare *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~zări* / E: ***rigid***] (Teh) Operație de întărire a unui element de construcție prin adăugarea unei piese care împiedică deplasarea lui.

rigidimetru *sn* [At: DN[3] / Pl: *~re* / E: ***rigidimètre***] (Fiz) Aparat pentru măsurarea rigidității dielectrice.

rigiu *a, sm* vz ***rigi***

rigla *vt* [At: TDRG / Pzi: *~lez* / E: ***riglă*** după fr *régler*] A trage linii cu rigla[1] (**1**) Si: *a linia*.

riglat, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rigla***] **1** (Rar) Liniat. **2** (Gmt; d. suprafețe) Care se obține prin mișcarea unei linii drepte.

riglă[1] *sf* [At: (a. 1831) DOC. EC. 491 / Pl: *~le* / E: ngr ***ρίγλα*** „regulă“] **1** Instrument plat, lung și drept, confecționat din lemn, din metal sau din material plastic, uneori gradat, cu care se trag linii drepte, se verifică suprafețele plane etc. Si: *linie*. **2** (Îs) ~ *de calcul* Instrument alcătuit dintr-o riglă[1] (**1**) fixă și una mobilă, care alunecă pe cea fixă, folosit pentru calcule rapide. **3** (Rar) Vergea cu care se nivelează banița prea plină. **4** Unealtă metalică (sau de lemn) folosită în metalurgie pentru netezirea și îndepărtarea surplusului de amestec de formare din cutia de formare. **5** Piesă de lemn groasă și lată, folosită în construcții. **6** (Fig) Dâră (**1**). **7** (Înv) Rubrică.

riglă² *sf* [At: IONESCU-MUSCEL, ȚES 601 / V: *reg~, ring~, ~lu* *smn*, *~li* *sn* (Pl și: *rigluri*), *righil* *sm*, *~găl* (Pl: *~găle*), *righel* *sn* (Pl: *righele*) / Pl: *~le* / E: ger ***Riegel***] **1** (Reg) Bucată de lemn sau de metal care servește de încuietoare la ușa casei Si: *zăvor, rătez¹, zar*. **2** (Reg) Scoabă din ușorul ușii, în care intră balamaua. **3** (Reg) Bucată de lemn aplicată orizontal (sau în diagonală) pe un element de construcție pentru a-l întări. **4** (Reg; mpl) Fiecare dintre grinzile pe care se sprijină podeaua de scândură a caselor și a grajdurilor. **5** (Reg) Leaț care se folosește la construcția gardului. **6** (Reg; îf *righel*) Punte pe care se urcă trunchiurile la joagăr. **7** (Reg) Barieră (**1**). **8** Piesă la războiul de țesut mecanic, care servește la conducerea și întinderea firelor de urzeală.

rigletă *sf* [At: LTR² / Pl: *~te* / E: fr ***réglette*** după *riglă*] **1** Riglă¹ (**1**) lungă de 2-5 m, folosită în topografie la măsurarea lungimii aliniamentelor. **2** Riglă¹ (**1**) mobilă a unei rigle (**1**) de calcul.

rigli¹ *vt* [At: LEXIC REG. 107 / Pzi: *~lesc* / E: ***riglă²***] (Reg) **1** A tăia la gater leațuri Si: (reg) *riglui* (**1**). **2** A face șănțulețe în scânduri cu un gealău special Si: *riglui* (**2**).

rigli² *sm* vz ***riglă²***

riglitor *sm* [At: LEXIC REG. 107 / Pl: *~i* / E: ***rigli¹*** + *-tor*] (Reg) Persoană care taie la gater leațuri.

riglitură *sf* [At: CHEST. II, 240/227 / Pl: *~ri* / E: ***riglă²*** + *-itură*] (Reg) Jghebul în care se îmbucă șindrilele.

riglu¹ *sm* vz ***riglă²***

riglu² *sn* [At: MÂNDRESCU, I. G. 78 / Pl: ? / E: ger ***Riegel***] (Reg) Cusătură folosită în croitorie și în cizmărie pentru a întări deschizătura unui șliț.

riglui *vt* [At: LEXIC REG. 107 / Pzi: *~esc* / E: ***riglă²*** + *-ui*] (Îvr) **1-2** A rigli¹ (**1-2**).

rigluitor *sm* [At: LEXIC REG. 107 / Pl: *~i* / E: ***riglui*** + *-tor*] **1** Gealăul cu care se rigluiește (**2**). **2** Persoană care rigluiește (**1-2**).

rigoare *sf* [At: HELIADE, D. J. 65 / Pl: *~ori* / E: fr ***rigueur***, it ***rigore***, lat ***rigor***] **1** Severitate. **2** Austeritate (**2**). **3** (Îla) **De ~** Care este cerut de o anumită împrejurare (sau de o anumită etichetă). **4** (Îal) Indispensabil. **5** (Îlav) **La ~** În caz de extremă necesitate. **6** (Îe) **A suferi** (sau **a-i aplica** cuiva) **~orile legii** A fi pedepsit conform legii. **7** (Lpl) Principii severe Si: *rigurozitate* (**2**). **8** (Fig; d. timp) Asprime. **9** Exactitate (**1**).

rigol *sn* vz ***rigolă***

rigola *vt* [At: COMAN, GL. / Pzi: *~lez* / E: ***rigolă***] **1** A săpa adânc pământul pentru a planta viță de vie Si: (reg) *regălui*.

rigolă *sf* [At: GALACTION, O. A. I, 42 / V: (reg) ***rigol*** *sn* (Pl: *~oale*) / Pl: *~le* / E: fr ***rigole*** cf ger *Rigole*)] **1-2** Șanț mic (sau amenajare specială) făcut de-a lungul străzilor, între marginea părții carosabile și bordura trotuarelor, având rolul de a colecta apele superficiale și de a le dirija la un punct de descărcare. **3** Canal mic prin care este condusă apa de irigație la plante. **4** Formă de eroziune în adâncime (până la 50 cm) a solului ca rezultat al acțiunii șuvoaielor de apă. **5** (Reg; îf *rigol*) Săpătură făcută la aproximativ 40 cm adâncime pentru a planta viță de vie. **6** (Reg; îf *rigol*) Lunecuș pe care se dau copii iarna.

rigorism *sn* [At: I. GOLESCU, C. / S și: *~izm* / Pl: *~e* / E: fr ***rigorisme***] **1** Concepție etică promovată de Kant ce opune în mod rigid normele morale necesităților fizice și spirituale ale omului. **2** Severitate extremă în stabilirea, în interpretarea sau în aplicarea normelor morale (sau a altor norme) Si: *austeritate* (**2**).

rigorist, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***rigoriste***] **1-2** *smf, a* (Adept) al rigorismului (**1**). **3-4** *smf, a* (Persoană) care nu admite abateri. **5-6** *smf, a* (Persoană) care este foarte exigentă în stabilirea, interpretarea sau în aplicarea normelor morale (sau a altor norme).

rigoros¹ *sn* [At: F (1874), 316 / V: *~gur~* / Pl: *~oase* / E: lat ***rigorosum***, ger ***Rigorosum***] (Înv) Examen (**4**) (de doctorat).

rigoros², ~oasă *a* vz ***riguros¹***

rigorozant *sm* [At: GHEȚIE, R. M. / S și: *~osant* / Pl: *~nți* / E: ***rigoros¹***] (Înv) Candidat la examenul de doctorat.

riguros¹, ~oasă *a* [At: CALENDARIU (1794), 35/29 / V: (înv) *~goros* / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***rigoureux***, lat ***rigorosus***] **1** Care este făcut cu rigurozitate Si: *aspru* (**19**), *sever, strict*. **2** Care nu admite abateri de la normele stabilite Si: *inflexibil, necruțător, neînduplecat, rigid* (**6**). **3** Sever. **4** (Jur; îs) *Detențiune ~oasă* Închisoare grea. **5** (Fig; d. timp) Geros (**2**). **6-7** Care este cerut de o anumită împrejurare (sau de o anumită etichetă). **8** Indispensabil. **9** Exact (**1**). **10** (D. demonstrații) În care fiecare afirmație este consecința clară a afirmațiilor demonstrate anterior.

riguros² *sn* vz ***rigoros¹***

rigurozitate *sf* [At: I. GOLESCU, C. / S și: *~osi~* / Pl: *~tăți* / E: ***riguros¹*** + *-itate* cf it *rigorosità*] **1** Severitate. **2** Rigiditate (**7**). **3** (Îlav) **Cu ~** În mod sever. **4** Exactitate (**1**).

rihtui *vt* [At: NOM. PROF. 45 / V: ***rict~***, (reg) ***răctălui*** / S și: *rich~* / Pzi: *~esc* / E: ger ***richten***] **1** A croi și a îmbina prin cusături piesele de piele care compun un obiect de încălțăminte. **2** A pune căptușeala unei fețe croite. **3** (Plu) A pune în ordine lemnele la tason.

rihtuire *sf* [At: DEX / Pl: *~ri* / E: ***rihtui***] **1** Croire și îmbinare prin cusături a pieselor de piele care compun un obiect de încălțăminte Si: *rihtuit¹* (**1**). **2** Punere a unei căptușeli la o față croită Si: *rihtuit¹* (**2**). **3** (Plu) Punere în ordine a lemnelor la tason Si: *rihtuit¹* (**3**).

rihtuit¹ *sn* [At: DEX / Pl: ? / E: ***rihtui***] **1-3** Rihtuire (**1-3**).

rihtuit² *a* [At: MDA / Pl: *~iți, ~e* / E: ***rihtui***] **1** (D. piesele de piele care compun un obiect de încălțăminte) Care este croit și îmbinat prin cusături. **2** (D. o față croită) Care este căptușită. **3** (Plu; d. lemnele de la tason) Care este pus în ordine.

rihtuitor, ~oare *smf, a* [At: NOM. PROF. 46 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***rihtui*** + *-tor*] **1-2** (Muncitor) care rihtuiește (**1**).

riță *sf* vz ***ruță***

rijmeriță *sf* vz ***răzmeriță***

rijnică *sf* vz ***râjnică***

ril *sn* [At: DEX / V: *~ă* *sf* / Pl: *~e, ~uri* / E: ger ***Rille***] **1** Șanț făcut cu o mașină specială pe linia de îndoire a unui carton (astfel încât straturile exterioare din spatele îndoirii să nu se rupă). **2** Șanț pe un disc.

rilă¹ *sf* vz ***ril***

rilă² *sf* vz ***liră***

riluță *sf* vz ***raieluță***

rima¹ *vi* [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: *~mez* / E: fr ***rimer***] **1** (D. două sau mai multe cuvinte) A avea aceleași sunete în silabele finale. **2** (Fig; d. lucruri, idei, persoane, etc.) A se potrivi. **3** (Fig; d. lucruri, idei, persoane etc.) A se asemăna. **4** (Rar) A face versuri cu rimă¹ (**1**).

rima² *v* vz ***râma***

rimat, ~ă *a* [At: DELAVRANCEA, T. 213 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rima¹***] **1** (D. cuvinte) Care au aceleași sunete cu silabele finale. **2** (Fig; d. lucruri, idei persoane etc.) Care se potrivesc. **3** (Fig; d. lucruri, idei, persoane etc.) Care se aseamănă (**5**). **4** Care este scris în versuri.

rimatism *sn* vz ***reumatism***

rimă¹ *sf* [At: HELIADE, O. II, 146 / Pl: *~me* / E: fr ***rime***] **1** Repetare a sunetelor finale a două sau mai multe versuri (începând de la ultima silabă accentuată). **2** (Pex) Potrivire a sunetelor finale a două cuvinte. **3-4** Cuvânt (sau segment dintr-un cuvânt) care rimează cu altul. **5** (Pex) Vers.

rimă² *sf* vz ***râmă***

rimbomba *vi* [At: ASACHI, S. L. II, 68 / V: ***reb~*** (Pzi: 3 *reboambă*) / Pzi: 3 *rimbombă* / E: it ***rimbombare***] (Iţi) A răsuna (**1**).

rimel *sn* [At: C. PETRESCU, C. V. 234 / Pl: *~uri* / E: fr ***rimel***] Produs cosmetic care se prezintă sub formă de pastă de diverse culori, folosit pentru machierea genelor.

rimela *vtr* [At: DLR / Pzi: *~lez* / E: ***rimel***] **1-2** A (se) da cu rimel pe gene.

rimelare *sf* [At: MDA ms / Pl: *~lări* / E: ***rimela***] Machiere a genelor.

rimelat¹ *sn* [At: DEX / Pl: ? / E: ***rimela***] Rimelare.

rimelat², ~ă *a* [At: BARBU, P. 81 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rimela***] **1** (D. gene, ochi) Care este dat cu rimel. **2** (Pex; d. persoane) Care are ochii fardați cu rimel.

rimesă *sf* [At: STAMATI, D. / Pl: *~se* / E: it ***rimessa***] (Înv) **1** Poliță dată drept plată. **2** Comision (**6**). **3** Sumă pe care muncitorii sezonieri din străinătate o trimit acasă. **4** Depozit (**4**).

rimiș *sn* vz ***remeș***

rimizie *sf* vz ***remiză***

rimlean *sm* vz ***râmlean***

rimoantă *sf* vz ***remont***

rimoncă *sf* [At: BORZA, D. 26 / A: nct / Pl: nct / E: nct] (Bot; reg) Albăstrică (*Aster tripolium*).

rimont, ~ă *smf, a* vz ***remont***

rimonzi *smp* vz ***remont***

rimpf *sn* vz ***remf***

rinalgie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***rhinalgie***] Durere de nas.

rinascentist, ~ă *a* vz ***renascentist***

rinascimento *sn* [At: DN³ / E: it ***rinascimento***] Principalul curent cultural al Renașterii.

rină *sf* [At: ALR II/I h 233/2 / V: *~r* *sn* / Pl: *~ne* / E: ger ***Rinne***, (dal) ***Rinner***)] (Reg) **1** Jgheab prin care metalele și aliajele topite se scurg din cuptoare în oale de turnare sau de transport. **2** (Reg; îf *rinar*) Jgheab la streașină, prin care se scurge apa de pe acoperiș Si: *uluc*.

rincheza *v* vz ***rânchеza***

rinchezare *sf* vz ***rânchezare***

rinchezătură *sf* vz ***rânchezătură***

rinchiță *sf* vz ***râbiță¹***

rincocefal *sm* [At: DEX / Pl: *~i* / E: fr ***rhynchocephales***] **1** (Lpl) Ordin de reptile caracterizat prin existența coardei dorsale. **2** (Lsg) Reptilă care face parte din ordinul rinocefali (**1**).

rinconela *sf* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr ***rinconelle***] (Zlg) Gen de brahiopode marine fosile din era secundară.

rindă *sf* vz ***rindea***

rindea *sf* [At: POLIZU / V: ***rân~***, ***ren~***, (înv) ***ran~***, ***run~***, ***arân~***, ***ir~***, (reg) ***rindă*** (Pl: *rinde*) / Pl: *~ele* / E: tc ***rende***] **1** Unealtă compusă dintr-unul sau mai multe cuțite fixate cu ajutorul unor pene într-un corp de lemn, cu care se execută, manual sau mecanizat, netezirea și fasonarea pieselor de lemn prin așchiere Si: *fățuitor*. **2** (Îlv) **A da** (sau **a trage** ceva) **la ~** A rindelui. **3** (Îe) **A da** (pe cineva) **la ~** A bate pe cineva. **4** (Îe; d. oameni) **A nu fi dat la ~** A fi grosolan. **5** Unealtă folosită la netezirea unor piese făcute dintr-un metal sau dintr-un aliaj moale. **6** (Reg; prc) Cuțitul rindelei. **7-8** (Reg) Dans popular nedefinit mai îndeaproape (și melodia pe care se execută).

rindela *vt* [At: LTR / Pzi: *~lez* / E: ***rindea***] **1-2** A rindelui (**1-2**).

rindelar *sm* [At: NOM. PROF. 22 / V: ***rân~*** / Pl: *~i* / E: ***rindela*** + *-ar*] Rabotor.

rindelare *sf* [At: LTR / Pl: *~lări* / E: ***rindela***] **1-2** Rindeluire (**1-2**).

rindelui *vt* [At: NOM. MIN. I, 342 / V: (îvr) *~dil~* / Pzi: *~esc* / E: ***rindea*** + *~ălui*] **1-2** A netezi cu rindeaua (**1, 5**) Si: *a rinda* (**1, 5**), *a rindui* (**1, 5**).

rindeluire *sf* [At: MDT / Pl: *~ri* / E: ***rindelui***] (**1-2**) Netezire cu rindeaua (**1-5**) Si: *rindeluit¹* (**1**) (îvr) *rindire* (**1-2**).

rindeluit¹ *sn* [At: DEX / Pl: ns *~uri* / E: ***rindelui***] **1** Rindeluire (**1**). **2** (**2**) *Mașină de ~* Mașină care efectuează în mod mecanic operații cu rindeaua.

rindeluit², ~ă *a* [At: MDA / Pl: *~iți, ~e* / E: ***rindelui***] **1-2** Care este netezit cu rindeaua (**1, 5**).

rindilui *v* vz ***rindelui***

rindire *sf* [At: I. IONESCU, M. 755 / V: ***ren~*** / Pl: *~ri* / E: ***rindea***] (Îvr) Rindeluire (**1-2**).

rindui *vt* [At: TDRG / V: ***rând~*** / Pzi: *~esc* / E: ***rindea*** + *~ui*] **1-2** A rindelui (**1-2**).

rinencefal *sn* [At: DEX / Pl: *~e* / E: fr ***rhinencephale***] Partea a creierului în care se realizează integrări superioare ale funcțiilor vegetative și emoționale.

rinflaiș *sn* [At: MÎNDRESCU, I. G. 78 / Pl: ? / E: ger ***Rindfleisch*** „carne de vacă"] (Reg) Rasol (**1**).

rinfort *sn* [At: ARISTIA, PLUT. / Pl: *~uri* / E: fr ***renfort***] (Fri) Întărire.

rinforzando *av* [At: DEX / P: *rinforțando* / E: it ***rinforzando***] (Indică modul de execuție a unei bucăți muzicale) Prin creșterea momentană a sonorității.

ring *sn* [At: CĂLINESCU, C. 265 / Pl: *~uri* / E: fr ***ring***, eg ***ring***, ger ***Ring***] **1** (Spt) Estradă ridicată la o înălțime regulamentară, de formă pătrată și împrejmuită cu corzi sprijinite pe patru stâlpi, unde se dispută gale de box. **2** (Pex) Box. **3** Platformă special amenajată într-un local, pe care se dansează. **4** (Tex) Mașină pentru întinderea sau dublarea tortului, pentru răsucirea firului și înfășurarea lui pe țevi Si: *mașină cu inelușe*. **5** (Nav) Cerc de metal pentru acostarea navelor, fixat de bulonul de pe peretele cheiului. **6** Șosea sau stradă circulară în jurul unui oraș sau a unei părți a lui. **7** Înțelegere de scurtă durată între principalele firme într-un domeniu pentu stabilirea unui preț.

ringhispil *sn* [At: BL VI, 180 / V: ***lighispir***, ***~ir*** / S și: *ringhi~spil* / A și: *ringhișpil* / Pl: ? / E: ger ***Riengelspiel***, mg ***ringlispil***] (Trs) Carusel (**4**).

ringhispir *sn* vz ***ringhispil***

riglă *sfp* vz ***riglă²***

ringlonte *sfp* vz ***renglotă***

ringlotă *sf* vz ***renglotă***

ringlouri *snp* vz ***renglotă***

ringotă *sf* vz ***renglotă***

ringpleaț *sn* [At: LEXIC REG. 107 / Pl: ? / E: ger ***Ringplatz***] (Reg) Teren neted în pădure unde se pot încărca bușteni pe vehicule.

rinic¹ *sm* [At: BORZA, D. 145 / Pl: *~ici* / E: ns cf lat *ranunculus*] (Bot; reg) Floare-de-leac (*Ranunculus repens*).

rinic² *sm* vz ***rinichi***

riniche *sm* vz ***rinichi***

rinichi *sm* [At: BIBLIA (1688), 60 / V: (îrg) ***rân~***, (înv) ***rinic***, (reg) ***rân~***, ***ran~***, ***ren~***, ***~iche***, ***~inchi*** / Pl: *~* / E: ml ***reniculus***] **1** Fiecare dintre cele două organe interne ale omului și ale animalelor superioare, care secretează și excretează urina și care sunt situate în regiunea lombară, în afara cavității peritoneale, de fiecare parte a coloanei vertebrale Si: (pop) *rărunchi*, (reg) *manuc*, *monic*. **2** (Med; îs) *~ artificial* Aparat care servește la înlocuirea temporară a funcțiilor rinichiului, eliminând totodată produșii toxici din sânge, fără să modifice compoziția lui Si: *dializator* (**3**), *dializor*.

rinichi *sm* vz ***rinichi***

rinită *sf* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~te* / E: fr ***rhinite***] Inflamație acută sau cronică a mucoasei nazale Si: *coriză* (**1**), *guturai¹*.

rinocer *sm* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~nocheros*** / Pl: *~i* / E: ngr ***ῥινόκερως***, lat ***rhinoceros***, fr ***rhinocéros***] **1** Două genuri de mamifere pahiderme imparicopitale mari din Asia și din Africa, cu corpul masiv și puternic, având în frunte unul sau două coarne caracteristice (*Rhinoceros*). **2** Animal din genurile rinocerilor (**1**).

rinocerid *sn* [At: DEX / Pl: *~e* / E: ns cf fr *rhinocéridés*] **1** (Lpl) Familie de mamifere imparicopitate, având ca tip rinocerul (**1**). **2** (Lsg) Animal din familia rinoceridelor (**1**).

rinocheros *sm* vz ***rinocer***

rinofaringe *sn* [At: DEX / Pl: *~* / E: fr ***rhino-pharynx*** (după *faringe*)] (Atm) Partea superioară a faringelui care comunică cu fosele nazale.

rinofaringită *sf* [At: DEX / Pl: *~te* / E: fr ***rhino-pharyngite***] (Med) Inflamație a rinofaringelui.

rinofimă *sf* [At: DN³ / Pl: *~me* / E: fr ***rhinophima***] (Med) **1** Hipertrofie a părții inferioare a nasului. **2** Afecțiune a pielii localizată pe nas ca urmare a agravării acneei rozacee.

rinofonie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***rhinophonie***] (Med) Rinolalie.

rinoiatrie *sf* [At: DN³ / P: *~no-ia~* / Pl: ? / E: it ***rinoiatria***] Terapie a afecțiunilor nazale.

rinolalie *sf* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr ***rhinolalie***] (Med) Tulburare a vocii datorită modificărilor rezonanței cavității nazale Si: *rinofonie*.

rinolit *sn* [At: DN³ / Pl: *~e* / E: fr ***rhinolithe***] (Med) Concrețiune pietroasă în nas Si: *calcul* (**5**) *nazal*.

rinolog, ~ă *smf, a* [At: DEX / Pl: *~ogi, ~oge* / E: ger ***Rhinolog***] **1-2** (Medic) specialist în rinologie.

rinologic, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***rhinologique***] (Med) **1** Care se referă la rinologie. **2** Care ține de rinologie. **3** Specific rinologiei.

rinologie *sfs* [At: DEX / E: fr ***rhinologie***] Ramură a medicinii care studiază anatomia, fiziologia și bolile nasului.

rinoplastic, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***rhinoplastique***] **1** Specific rinoplastiei. **2** Privitor la rinoplastie. **3** Care aparține rinoplastiei.

rinoplastie *sf* [At: TURNESCU, MED. OP. 260ʳ / Pl: *~ii* / E: fr ***rhinoplastie***] Intervenție chirurgicală plastică sau reparatorie, efectuată cu scopul de a reface un nas diform, distrus sau mutilat, prin grefarea sau prin transplantarea unei porțiuni de piele din altă parte a corpului.

rinoragie *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: fr ***rhinorragie***] (Med) Hemoragie nazală Si: *epistaxis*.

rinoree *sf* [At: DN³ / P: *~re-e* / E: ***rhinorrhée***] Scurgere de mucozități nazale.

rinoscop *sf* [At: DEX / Pl: *~oape* / E: fr ***rhinoscope***] (Med) Instrument prevăzut cu o oglindă, cu ajutorul căruia se examinează fosele nazale.

rinoscopie *sf* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~ii* / E: fr ***rhinoscopie***] Examinare a foselor nazale cu rinoscopul.

rinsou *sn* [At: MON. IST. II, 35 / S și: *rinceau* / Pl: *~ri* / E: fr ***rinceau***] Motiv decorativ, pictat sau sculptat, de formă curbată, reprezentând ramuri, frunze sau fructe.

rinticos, ~oasă *a* vz ***rânticos***

rinzar *sm* vz ***rânzar²***

rioare *sfp* [At: COMAN, GL. / P: *ri-oa~* / Pl: *~* / E: ***râu*** + *-ior*] **1-2** (În poezia populară; șhp) Râu (**1**) mic.

riolit *sn* [At: DEX / Pl: *ri-o~* / Pl: *~e* / E: fr ***rhyolite***, ger ***Rhyolith***, eg ***rhyolite***] Rocă vulcanică, cu compoziția chimică asemănătoare cu a granitului, alcătuită din cuarț și feldspați.

rios, ~oasă *a* vz ***râios***

rip *sn* vz ***rapău¹***

ripa *vt* [At: DN³ / Pzi: *~pez* / E: fr ***riper***] (Cns) A deplasa transversal pe distanțe foarte scurte o porțiune dintr-o linie de cale ferată, tablierul unui pod etc.

ripac *s* [At: BORZA, D. 32 / V: ***râp~*** / A: nct / Pl: ? / E: ucr ***рипак***] (Bot; reg) **1** Nap (*Brassica napus*). **2** Rapiță (*Brassica rapa*).

ripare *sf* [At: DN³ / Pl: *~pări* / E: ***râpa***] (Cns) Deplasare transversală pe distanțe foarte scurte a unei porțiuni dintr-o linie de cale ferată, a tablierului unui pod etc. Si: *ripat¹*.

ripat¹ *sn* [At: MDA / Pl: ? / E: ***ripa***] (Cns) Ripare.

ripat², ~ă *a* [At: MDA / Pl: *~ați, ~e* / E: ***ripa***] (Cns; d. o porțiune dintr-o linie de cale ferată, tablierul unui pod etc.) Care este deplasat transversal pe distanțe foarte scurte.

ripă¹ *sf* [At: BORZA, D. 30 / V: ***râpă*** / Pl: *~pe* / E: mg ***répa***, ger ***Rübe***] (Bot; reg) Sfeclă pentru vite (*Beta vulgaris*).

ripă² *sf vzi* ***râpă¹***

ripcă *sf* vz ***gripcă***

ripeag *sn* [At: ANTIPA, F. I. 260 / V: ***~ah*** / Pl: *~uri* / E: ucr ***рипяк*** „scaiete"] (Reg) Carmac format dintr-un singur rând de cârlige, folosit la prinderea sturionilor din mare.

ripeah *sn* vz ***ripeag***

ripeziș *sn* vz ***repeziș***

ripi *v* vz ***râpi²***

ripidium *sn* [At: DN³ / E: fr ***rhipidium***] (Bot) Tip de inflorescență cimoasă în formă de evantai.

ripitior, ~oare *a* vz ***răpitor***

ripolin *sn* [At: DN² / Pl: ? / E: fr ***ripolin***] (Rar) Email special produs în diferite culori.

ripolinat, ~ă [At: C. PETRESCU, O. P. I, 86 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***ripolin*** + *at*] Care este vopsit cu ripolin Si: *lăcuit*.

riposta *vi* [At: HELIADE, D. J. 86 / Pzi: *~tez* / E: fr ***riposter***] **1** A răspunde prompt și energic în contradictoriu Si: *a replica* (**1**). **2** A lua atitudine hotărâtă împotriva unei nedreptăți Si: *a reacționa* (**2**), *a protesta*. **3** A răspunde unui atac al adversarului (într-o luptă, într-o întrecere sportivă) Si: *a replica* (**2**).

ripostă *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~te* / E: fr ***riposte***] **1** Răspuns prompt și energic Si: *reacție* (**2**), *replică* (**4**). **2** Acțiune hotărâtă prin care se respinge un atac Si: *replică* (**2**) Cf *protest*. **3** Răspuns la atacul unui adversar (într-o luptă, într-o întrecere sportivă).

rips¹ *sn* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~ă*** *sf* / Pl: *~uri* / E: ger ***Rips***] Țesătură de bumbac sau de mătase, cu dungi paralele și înguste, în relief, folosită pentru tapisarea mobilelor și pentru confecționarea unor obiecte de îmbrăcăminte.

rips² *s* [At: I. IONESCU, C. 18 / Pl: ? / E: ger ***Reps***] (Bot; reg) **1** Rapiță (**3**) sălbatică (*Brassica campestris*). **2** Nap (*Brassica napus*).

ripsat, ~ă *a* [At: CAMIL PETRESCU, P. 9 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rips¹*** + *-at*] (Mai ales d. țesături) Care are dungi dese și reliefate Cf *reiat*.

ripsă *sf* vz ***rips¹***

ris¹ *sm* vz ***râs¹***

ris² *sn* [At: (a. 1766) IORGA, S. D. XII, 81 / V: ***riz*** / S și: *rias* / Pl: *~uri* / E: ger ***Ries***] (Gmî) Top (de hârtie).

ris³ *sn* [At: F (1869) 222 / Pl: ? / E: fr ***riz***, it ***riso***] (Bot; înv) Orez (*Oryza sativa*).

ris⁴ *sn* [At: ALR SN I h 48/47 / Pl: ? / E: srb ***ris***] (Ban) Seceriș.

ris⁵ *sn* vz ***râs²***

ris⁶ *sn* vz ***riz¹***

risar *sm* [At: ALR II, 5207/47 / Pl: *~i* / E: srb ***risar***] (Ban) Secerător.

risbermă *sf* [At: DN³ / Pl: *~me* / E: fr ***rispberme***] (Cns) Element de construcție care protejează fundațiile unei lucrări hidraulice.

risc *sn* [At: NEGULICI / V: (înv) ***rișchiu*** / E: fr ***risque***] **1** Posibilitate de a ajunge într-o primejdie. **2** Posibilitate de a avea de înfruntat un necaz. **3** Posibilitate de a suporta o pagubă. **4** (Îlav) **Cu orice ~** Cu orice preț. **5** (Înv; îe) **A pune în ~** A pune în primejdie.

risca [At: HELIADE, D. J. 45 / Pzi: *risc* / E: fr ***risquer***] **1** *vt* A-și pune în primejdie viața, onoarea etc. **2** *vi* A participa la o acțiune nesigură. **3** *vr* (Înv) A îndrăzni.

riscant, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~nți, ~e* / E: ger ***riskant***] (D. situații sau acțiuni) Plin de riscuri Si: *nesigur, primejdios, riscant*.

rischia *v* vz ***rășchia***

rischidă *sf* vz ***rășchidă***

riseleu *sn* vz ***răzălău***

rischitor *sn* vz ***rășchitor***

risipă *sf* [At: (cca 1650) GCR I, 149 / V: (îvr) ***răs~*** (S și: *resipă, rassipa, răzsipă*; Pl: nob. *răsipi*), (reg) ***siripă*** / Pl: *~pe* / E: ***risipi***] **1** (Îoc *economie*) Folosire nechibzuită a bunurilor materiale sau bănești Si: *irosire, risipire* (**13**), *risipit¹* (**2**). **2** (Fig) Belșug (**1**). **3** Răspândire în toate părțile Si: *împrăștiere, risipire* (**1**), (înv) *risipiciune*. **4** Dezmembrare (**1**) (a unui grup sau a unei colectivități). **5** Fugă în dezordine (a unei cete înarmate, a unei oști etc.). **6** (Pex) Înfrângere. **7-8** (Îljv) **În ~** În dezordine. **9** (Îal) Care se sfărâmă. **10** (Îal) Care este în ruină. **11** Dărâmare (**4**). **12** Stare de ruină. **13** (Îla) **În ~** Care se dărâmă. **14** (Îal) În ruină. **15** (Înv; mpl; ccr) Ruină (**1**). **16** Distrugere (**1**). **17** (Înv; îlv) **A purcede în ră~** A distruge (**1**). **18** Dispariție treptată Si: *destrămare* (**3**), *risipire* (**2**), *spulberare*.

risipeală *sf* [At: POLIZU / Pl: *~eli* / E: ***risipi*** + *-eală*] (Înv) **1-15** Risipire (**1-15**).

risipelnic, ~ă *a* [At: C. PETRESCU, O. P. I, 158 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***risipi*** + *-elnic*] (Rar) **1** Risipitor (**3**). **2** (D. manifestări ale oamenilor) Care provoacă risipă (**1**).

risipi [At: PSALT. 102 / V: (îvr) ***răs~*** (S și: *res~*), (înv) ***răsăpi, răsepi, râsăpi***, (reg) ***răsupi, richisi, siripi*** / Pzi: *~pesc*, (reg) *risip* / E: bg ***разсипя***, srb ***rasipati***] **1** *vt* (C. i. o grămadă, un șir etc.; îoc *a aduna*) A arunca în toate părțile Si: *a împrăștia*. **2** *vt* (C. i. o grămadă, un șir etc.; îoc *a aduna*) A distruge prin împrăștiere. **3** *vt* (Reg; cu complementul „fân", „otravă") A întinde. **4-5** *vtr* A (se) răspândi. **6-7** *vtr* A (se) difuza (**1**). **8** *vt* (C. i. o avere, un bun material, bani etc.; îoc *economisi*) A cheltui fără socoteală

Si: *a irosi*, (reg) *a părădui*, *a rășlui* (**5**). **9** *vt* (Înv) A dărui. **10** *vt* (Reg; construit cu complementul „casa" având sensul de „gospodărie", „rost") A distruge (1). **11-12** *vtr* (D. ființe aflate într-un grup, care formează o colectivitate, sau despre grupuri, colectivități) A porni în direcții diferite Si: *a se împrăștia*, *a se răsfira*, *a se răzleți*. **13-14** *vtr* A (se) răspândi în toate părțile. **15-16** *vtr* (C. i. cete înarmate, oști etc.) A (se) împrăștia. **17-18** *vtr* A (se) distruge (**1-2**). **19** *vt* (C. i. legi, făgăduieli etc.) A încălca. **20** *vt* (C. i. legi, ordine etc.) A anula. **21-22** *vtr* (D. nori, ceață, fum etc.) A (se) destrăma (**4**). **23** *vt* (D. un gând, o durere, o grijă etc.) A îndepărta.

risipicios, ~oasă *a* [At: DRLU / V: ***răs~*** / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***risipi*** + *-cios*] **1** Care poate fi aruncat în toate părțile. **2** Care poate fi distrus prin împrăștiere. **3** Care poate fi răspândit. **4** (D. oameni, întreprinderi etc.; îoc *economicos*) Care cheltuie fără socoteală. **5** Care se descompune. **6** (D. cete înarmate, oști etc.) Care se împrăștie. **7** Care se dărâmă. **8** Care se sfărâmă. **9** (D. nori, ceață, fum etc.) Care se destramă (ușor). **10** (D. un gând, o durere, o grijă etc.) Care poate fi ușor îndepărtat.

risipiciune *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 69 / V: ***răs~*** / Pl: *~ni* / E: ***risipi***] Risipire (**1**).

risipire *sf* [At: N. TEST. (1648) 10[r]/2 / V: ***răs~*** / Pl: *~ri* / E: ***risipi***] **1** (Îoc *adunare*) Aruncare în toate părțile Si: *împrăștiere*, *risipă* (**3**), (înv) *risipiciune*. **2** (Îoc *adunare*) Distrugere prin împrăștiere. **3** (Îe) **În ~** În mod dezorganizat (**1**). **4** (Rar) Dezorganizare interioară Si: *tulburare*. **5** (Îvr) Suprafață. **6** (Îoc *economisire*) Cheltuială fără socoteală Si: *irosire*, *risipă* (**1**), *risipit*[1] (**2**), (îrg) *răsluire* (**4**). **7** (Îe) **Cu ~** Din abundență. **8** (Fig) Belșug (**1**). **9** Dărâmare (**1**). **10** (Ccr) Dărâmătură (**1**). **11** (Ccr) Spărtură. **12** (D. ființe aflate într-un grup, care formează o colectivitate, d. grupuri, colectivități) Împrăștiere în direcții diferite Si: *dezmembrare* (**1**), *împrăștiere*, *răsfirare*, *răzletire*. **13** (D. cete înarmate, oști etc.) Împrăștiere. **14** (D. nori, ceață, fum etc.) Destrămare (**5**). **15** (D. un gând, o durere, o grijă etc.) Îndepărtare.

risipiș *sm* [At: PĂCALĂ, M. R. 21 / V: (reg) ***răsăp~*** / Pl: *~i* / E: ***risipă*** + *-iș*] (Reg) Plantă nedefinită mai îndeaproape Cf *iarba-negeilor* (*Sedum glaucum*).

risipit[1] *sn* [At: (cca 1550) SCL 1966, 72 / V: ***răs~*** / Pl: *~uri* / E: ***risipi***] **1-3** Risipire (**1**, **6**, **9**).

risipit[2]***, ~ă*** [At: PRAV. GOV. 45[2]/5 / V: (îvr) ***răs~*** (S și: *resipit*), (reg) ***răsup~***, ***sirip~*** / Pl: *~iți*, *~e*/ E: ***risipi***] **1** *a* Aruncat în toate părțile. **2** *a* Distrus prin împrăștiere. **3** *a* Răspândit ici și colo Si: *difuz* (**2**), *răsfirat*. **4** *a* (D. fân, otavă) Întins (pentru a se usca mai repede). **5** *a* Încurcat. **6** *a* (D. o avere, un bun material, bani etc.; îoc *economisit*) Cheltuit fără socoteală Si: *irosit*[2], (reg) *părăduit*[2]. **7** *a* (Reg; d. casă, gospodărie) Distrus[2] (**1**). **8** *a* (D. ființe aflate într-un grup, care formează o colectivitate, d. grupuri, colectivități) Răspândit în toate direcțiile Si: *dezmembrat* (**1**), *răzlețit*. **9** *a* (D. cete înarmate, oști etc.) Împrăștiat[2]. **10** *a* Dărâmat[2] (**1**). **11** *a* Sfărâmat[2]. **12** *av* (D. ochi, privire) Împrăștiat. **13** *a* (D. legi, făgăduieli etc.) Încălcat[2]. **14** *a* (D. legi, ordine etc.) Abrogat. **15** *a* (D. nori, ceață, fum etc.) Destrămat[2] (**2**). **16** *a* (D. sentimente, gânduri, senzații etc.) Spulberat[2]. **17** *a* Încurcat[2]. **18** *a* Dezorganizat[2] (**1**). **19** *a* (D. oameni și manifestările lor) Distrat (**1**). **20** *a* (D. oameni și manifestările lor) Dezordonat[2] (**3**). **21** *a* (D. oameni și manifestările lor) Derutat[2] (**1**). **22** *av* Fără țintă. **23** *a* (Fig) Copleșit de durere. **24** *a* (Fig) Demoralizat[2] (**2**).

risipitor, ~oare *smf, a* [At: N. COSTIN, L. 81 / V: (îvr) ***răs~***, (înv) ***răsipitoriu, ~riu*** / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***risipi*** + *-tor*] **1-2** (Persoană) care își risipește averea, bunurile Si: *cheltuitor* (**3**). **3-4** (Înv) (Persoană) care produce ruină Si: *nimicitor*, *distrugător* (**1**).

rispitoriu, ~oare *a* vz ***risipitor***

risipitură *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 274[r]/7 / V: ***răs~***, (reg) ***sirip~*** / Pl: *~ri* / E: ***risipi*** + *-tură*] **1-2** (Reg; îf *siripitură*) Risipă (**1-2**) **3-5** (Înv) Risipire (**1-2**, **13**). **6** (Pex) Înfrângere. **7** (Ccr; mpl) Rămășiță a unei cete înarmate, a unei oști înfrânte. **8** Dărâmare (**1**). **9** (Ccr; mpl) Dărâmătură (**1**). **10** (Ccr; mpl) Crăpătură. **11** (Prin Trs) Prăpastie. **12** (Înv) Distrugere (**1**). **13** Pieire.

risipiție *sf* vz ***recipisă***

risipos, ~oasă *a* [At: RUSSO, S. 111 / S și: *res~* / Pl: *~oși*, *~oase*/ E: ***risipă*** + *-os*] (Rar) **1** Distrugător (**1**). **2** Dezastruos (**2**).

risling *sn* [At: AGÂRBICEANU, A. 147 / V: ***rizl~*** / S și: *ries~* / Pl: ? / E: ger ***Riesling***, fr ***riesling***] **1** Varietate de struguri cu boabele dese, de culoare galbenă-verzuie, cu mici puncte negre, cu pielița groasă. **2** (Pex) Vin obținut din struguri risling (**1**).

rismă[1] *sf* [At: ȘINCAI, Î. 46 / V: ***rizmă*** / Pl: *~me* / E: it ***risma***] (Înv) Top (de hârtie).

rismă[2] *sf* [At: POLIZU / V: ***rizmă*** / Pl: *~me* / E: nct] (Chm; înv) **1** (Îs) *~ roșie* Realgar. **2** (Îs) *~ galbenă* Auripigment.

risolă *sf* [At: DN[3] / Pl: *~le* / E: fr ***rissole***] Prăjitură din aluat în formă de semilună sau rotundă, prăjită sau coaptă și umplută cu diferite compoziții.

risoluto *av* [At: DEX / E: it ***risoluto***] (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Hotărât.

risorge *vi* [At: HELIADE, O. I. 358 / Pzi: *risorg* / E: it ***risorgere***] (Îtr) A se înălța.

rispitor *sn* vz ***răschitor***

risposta *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: it ***risposta***] (Muz) A doua voce și următoarele într-un canon, care răspunde primei prezentări a temei (proposta).

ristav *sn* vz ***răstav***

ristem *sn* vz ***rustem***

risteu *sn* vz ***resteu***

ristic *sn* [At: BIBLIA (1688), 495[1] / V: ***răs~***, (rar) ***rastică*** *sf* / A și: *ristic* / Pl: ? / E: ngr ***ρασтίκι***] **1** (Îs) *Gogoașă de ~* Gogoașă bogată în tanin, care se formează pe ramurile și frunzele anumitor stejari în urma înțepăturii făcute de o specie de viespe și care se întrebuințează în industria chimică și farmaceutică. **2** Fard făcut dintr-un amestec de antimoniu și de ristic (**1**), întrebuințat pentru înnegrirea genelor, a sprâncenelor sau a părului.

ristigoală *sf* vz ***strâgălie***

ristov *sn* vz ***hristov***

riș *s* [At: H V, 375 / Pl: ? / E: ger ***Rüsche*** „volănaș"] (Reg) Podoabă femeiască, nedefinită mai îndeaproape.

rișcar *sm* [At: M. I. CARAGIALE, C. 15 / Pl: *~i* / E: ***rișcă***[1] + *-ar*] **1-3** Jucător de rișcă[1] (**1-3**).

rișcaș *sn* vz ***rișcașă***.

rișcașă *sfs* [At: KLEIN, D. 154 / V: ***hrișcaș***, ***hri~***, ***rășcaș***, ***rișcaș*** (A și: *rișcaș*), ***rizcaș*** *sn* / E: mg ***rizskása***] **1** (Bot; Trs) Orez (*Oryza sativa*). **2** Nume dat unor mâncăruri făcute cu orez Cf *fiertura de orez*, *pilaf*. **3** (Reg) Porumb sau mei măcinat mare Cf *pasat*.

rișcă[1] *sf* [At: ȘĂINEANU / Pl: (**2**) *~ște* / E: rs ***решка***] **1** Joc de noroc la care câștigă cel care ghicește pe ce parte va cădea moneda aruncată în sus. **2** (Reg) Joc la care fiecare participant primește nasturii pe care a reușit să-i arunce în niște gropițe făcute dinainte. **3** (Reg; îcs) *De-a ~ca* De-a țurca. **4** (Reg) Cârciumă.

rișcă[2] *sf* [At: BĂCESCU, P. 51 / Pl: ? / E: ns cf *râbnița*] (Mun) Pește mic.

rișcă[3] *sf* vz ***hrișcă***

rișchia *v* vz ***răschia***

rișchitoare *sf* vz ***răschitoare***

rișchitor *sn* vz ***răschitor***

rișchiu *sn* vz ***risc***

rișcov *sm* vz ***râșcov***

rișină *sf* vz ***rășină***

rișiță *sf* [At: LB / V: ***răs~***, ***res~*** / Pl: *~țe* / E: ns cf *ribiță*] **1** (Bot; reg) Agriș (*Ribes grossularia*). **2** Fructul rișiței (**1**). **3** (Bot) Coacăz (*Ribes rubrum*). **4** Fructul rișiței (**3**).

rișpitor *sn* vz ***răschitor***

rit *sn* [At: (a. 1751) URICARIUL, V. 423/8 / V: ***ritus*** / Pl: *~uri*, (înv) *~e* / E: ngr ***ρητόν***, lat ***ritus***, fr ***rite***] **1** Ritual (**4**). **2** (Pgn) Rânduială. **3** Confesiune religioasă. **4** (Spc) Veche credință religioasă.

ritardando *av* [At: DEX /E: it ***ritardando***] (Itm; indică modul de execuție a unei bucăți muzicale) Rărind treptat ritmul.

rită *i* [At: PAȘCA, GL. / E: nct] (Olt; rep) Strigat cu care se cheamă porcii.

ritenuto *av* [At: DEX / E: it ***ritenuto***] (Itm; indică modul de execuție a unei bucăți muzicale) În tempo reținut.

ritera *v* vz ***retira***

ritidom *sn* [At: DS / Pl: *~uri* / E: fr ***rhytidome***] (Bot) Strat extern al scoarței arborilor bătrâni, alcătuit din țesuturi moarte care se desprind în lamele subțiri.

ritișor *sn* [At: ANTIPA, P. 789 / Pl: *~oare* / E: nct] (Ban) Minciog.

ritișă *sf* vz ***rățișă***

ritm *sn* [At: EUSTATIEVICI, GR. RUM. 123ʳ/5 / Pl: *~uri*, (rar) *~i*, *~e* *sm* / E: ngr ***ῥυθμός*** lat ***rhytmus***, fr ***rythme***] **1** Succesiune simetrică și periodică a silabelor accentuate și neaccentuate sau a celor lungi și scurte într-un vers sau în proză. **2** Succesiune simetrică și periodică a accentelor tonice într-o frază muzicală Cf *cadență*. **3** (Pex) Vers. **4** Repetare regulată a unei mișcări Si: *cadență* **(1)**, *tempo*. **5** Evoluție mai rapidă sau mai lentă a unei acțiuni, a unei activități, condiționată de anumiți factori determinanți. **6** (Art) Armonie între părțile unui întreg. **7** Periodicitate a unei mișcări, a unui proces, a unei activități. **8** Repetare periodică a unor elemente de arhitectură sau de decorație, la o construcție.

ritma *vt* [At: ARDELEANU, U. D. 64 / Pzi: *~mez* / E: fr ***rythmer***] **1-2** A imprima ritm **(1-2)** unui vers, unei fraze sau unei bucăți muzicale. **3-4** A imprima ritm **(4-5)** unei mișcări, unei acțiuni etc.

ritmat, ~ă [At: CARAGIALE, O. I., 57 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***ritma***] **1-2** *a* (D. versuri, proză, melodii etc.) Care are ritm **(1-2)** Si: *ritmic* **(5-6)**, *sincopat*. **3-4** *a, av* (D. mișcări, acțiuni etc.) Care are ritm **(4)** Si: *cadențat* **(1-2)**, *ritmic* **(7-8)**, *sacadat*, *săltăreț*.

ritmă *sf* [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 101 / V: ***rât~*** / Pl: *~me* / E: ns cf lat *rhytmus*] **1-4** (Nob) Rimă[1] **(1-4)**.

ritmic, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***rythmique***] **1-2** *a* Care ține de ritm **(1-2)**. **3-4** *a* Care se referă la ritm **(1-2)**. **5-6** *a* (D. versuri, melodii) Ritmat **(1-2)**. **7-8** *a, av* (D. mișcări, acțiuni etc.) Care are ritm **(4)** Si: *cadențat* **(1-2)**, *ritmat* **(3-4)**. **9** *a* (Îs) *Gimnastică ~* Ramură a gimnasticii în care exercițiile se execută ritmic și cu acompaniament muzical. **10** *sf* Ansamblu de reguli privitoare la folosirea ritmului **(1)** în poezie și, mai rar, în proză. **11** *sf* Totalitatea ritmurilor **(1)**. **12** *sf* (Muz) Știința care studiază simetria timpilor accentuați și slabi, precum și a diferitelor valori de note într-o compoziție muzicală.

ritmicitate *sf* [At: LL I, 71 / Pl: *~tăți* / E: fr ***rythmicité***] **1-2** Însușire de a avea ritm **(1-2)**. **3** Desfășurare uniformă, fără întrerupere a unei activități (de producție, de aprovizionare, de desfacere etc.) Si: *regularitate*.

ritmografie sf [At: I. GOLESCU, C. / P: *~fi-e* / Pl: *~ii* / E: ngr ***ῥυθμογραφία***] (Îvr) Scriere ritmică **(7)**.

ritmoterapie *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: ***ritm*** + ***terapie***] Terapie psihică și fiziologică, constând în exerciții de restructurare a ritmului funcțional perturbat patologic.

ritologie *sfs* [At: DEX / E: fr ***ritologie***] Ramură a mitologiei și religiei care studiază ritul, ritualul și ritualismul ca părți constitutive ale unor uzanțe culturale cu caracter regulat, referitoare la superstiții și credințe tradiționale.

riton *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: gr ***ρύτον***] Vas conic de metal sau de lut, curbat ca un corn de vită, cu vârful modelat în forma unui cap de animal, folosit de grecii antici pentru libații sacre și petreceri.

ritor *sm* vz ***retor***

ritoric, ~ă *a, sm* vz ***retoric***

ritorică *sf* vz ***retorica***

ritoricesc, ~ească *a* vz ***retoricesc***

ritoricește *a* vz ***retoricește***

ritorici [At: (a. 1776) MINEIUL, 58ᵛ²/16 / Pzi: *~cesc* / E: ***ritor*** + *-ici*] (Îvr) A ține un discurs Si: *a ritorisi*.

ritoricos, ~oasă *a* [At: ASACHI, I, 135/3 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ngr ***ῥητορικός***] (Îvr) **1-4** Retoric **(1-4)**.

ritorie *sf* [At: (a. 1802) GCR II, 195/30 / Pl: *~ii* / E: ngr ***ρητορεία***] (Înv) Oratorie.

ritorisi *vi* [At: CANTEMIR, IST. 111 / Pzi: *~sesc* / E: ***ritor*** + *-isi*] (Îvr) A ține un discurs Si: *a cuvânta* **(15)**.

ritorism *sn* vz ***retorism***

ritornelă *sf* vz ***riturnelă***

ritos *av* [At: (a. 1781) GÁLDI, M. PHAN. 246 / V: (rar) ***~tuos***, (înv) ***et~*** / E: ngr ***ῥητός***] **1** Categoric **(1)**. **2** Clar **(15)**. **3** Deschis **(26)**.

ritrată *sf* vz ***retretă***

ritual, ~ă [At: BARIȚIU, P. A. III, 22 / P: *~tu-al* / Pl: *~i*, *~e* a, *~uri*, (rar) *~e* sn / E: fr ***rituel***, lat ***ritualis***, ger ***Ritual***] **1** *a* Care ține de rit **(1)**. **2** *a* Privitor la rit **(1)**. **3** *a* Care se face după un anumit rit **(1)** Si: *ritualic* **(1)**. **4** *sn* Rânduială a unei slujbe religioase. **5-6** *sn, a* (Carte) care conține rugăciunile și ceremoniile unui cult religios. **7** *sn* (Pgn) Ceremonial desfășurat după reguli tradiționale. **8** *sn* (Pgn) Obicei.

ritualic, ~ă *a, av* [At: SADOVEANU, O. X, 214 / P: *~tu-a~* / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***ritual*** + *-ic*] (Rar) **1-2** Ritual **(3)**.

ritualism *sn* [At: DL / P: *~tu-a~* / Pl: *~e* / E: fr ***ritualisme***] (Rar) **1** Supunere excesivă la ceremoniile bisericești. **2** Formalism religios.

ritualist, ~ă *smf, a* [At: DEX / P: *~tu-a~* / Pl: *~iști*, *~e* / E: fr ***ritualiste***] **1-2** (Adept) al ritualismului.

rituos *av* vz ***ritos***

riturnelă *sf* [At: ODOBESCU, S. III, 97 / V: *~tor~* / Pl: *~le* / E: fr ***ritournelle***, it ***ritornello***] **1** (Muz; înv) Refren. **2** (Muz) Fragment de muzică instrumentală care servește ca preludiu sau ca încheiere a unei arii. **3** (Muz) Fragment instrumental care precedă dansurile sau alternează cu ele. **4** Vers (sau grup de versuri) repetate într-o poezie, la intervale regulate. **5** (Rar) Poezie formată din trei versuri, dintre care primul rimează cu al treilea. **6** (Nob) Rondel.

rituș *sn* vz ***rit***

riț *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~uri* / E: ger ***Ritz***] (Tip) Crestătură liniară făcută pe o foaie de carton sau de mucava, pentru a putea fi îndoită mai ușor, fără să plesnească.

rița *i* vz ***riță***

riță *i* [At: ALR SN II H 380 / V: ***râță***, ***rei~***, ***~ța***, ***riță-ri***, ***~ți***, ***~țu*** / E: mg ***réce*** „rață"] (Arc) Strigăt cu care se cheamă sau se alungă rațele.

rițămuș *sn* vz ***ricin***

rițâmuș *sn* vz ***ricin***

riță-ri *i* vz ***riță***

riți[1] *i* vz ***riță***

riți[2] *i* vz ***râță[1]***

rițin *sm* vz ***ricin***

rițină *sf* vz ***ricină***

rițimuș *sn* vz ***ricin***

rițipisă *sf* vz ***recipisă***

rițipiș *sn* vzi ***recipisă***

riți-ri *i* vz ***riță***

rițiuș *sn* vzi ***ricin***

rițu *i* vz ***riță***

rițui *vt* [At: V. MOLIN, V. T. / Pzi: *~esc* / E: ger ***ritzen***] (Tip) A cresta un carton sau o mucava pentru a putea fi îndoită mai ușor, fără să plesnească.

rițuire *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~ri* / E: ***rițui***] (Tip) Crestarea a unui carton sau a unei mucavale pentru a putea fi îndoită mai ușor, fără să plesnească Si: *rițuit[1]*.

rițuit[1] *sn* [At: NOM. MIN. I, 371 / Pl: ? / E: ***rițui***] (Tip) Rițuire.

rițuit[2], ~ă *a* [At: MDA / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***rițui***] (Tip; d. un carton sau o mucava) Care a fost crestat pentru a putea fi îndoit mai ușor, fără să plesnească.

riu *sn* vz ***râu***

riuniune *sf* vz ***reuniune***

riurean sm vz ***râurean***

rivaj s [At: ALEXI. W. / Pl: ? / E: fr ***rivage***] (Frr) Țărm.

rival, ~ă [At: IST. AM. 33ᵛ/3 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***rival***, lat ***rivalis***, ger ***Rival***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care aspiră, în concurență directă cu alta, la aceeași funcție, avantaj, situație etc. Si: *adversar* (**3**), *concurent* (**1**), (înv) *râvnaci* (**4**). **3** *smf* Persoană care aspiră, deodată cu alta, la dragostea aceleiași persoane. **4** *smf* Persoană care este (sau aspiră să fie) egală cu alta în merite, în renume Cf *emul*. **5-6** *smf* (Îljv) **Fără (de)** ~ Fără asemănare.

rivala vi [At: STAMATI, D. / Pzi: *~lez* / E: ***rival***] (Înv; nob) **1-3** A rivaliza (**1-3**).

rivalicesc, ~ească a [At: MOLNAR, I. 276/6 / Pl: *~ești* / E: ***rival*** + *-icesc*] (Îvr) **1-3** Care este specific rivalilor (**1**, **3-4**). **4-6** Care se referă la rivali (**1**, **3-4**). **7-9** Care provine de la rivali (**1**, **3-4**). **10-12** Care aparține rivalilor (**1**, **3-4**).

rivalitate sf [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~tăți* / E: fr ***rivalité***, lat ***rivalitas, -atis***] Concurență între două sau mai multe persoane, popoare, state etc. care aspiră la același lucru Si: *întrecere*, *emulație* (**1**).

rivaliza vi [At: ASACHI, L. 68/13 / V: *~zi* / S și: *~isa* / Pzi: *~zez* / E: fr ***rivaliser*** cf ger *rivalisieren*] **1** (Udp „cu") A aspira la egalarea (sau la depășirea) cuiva în ce privește talentul, meritul, puterea etc. Si: (înv; nob) *a rivala* (**1**). **2** A-și disputa cu cineva o situație, un merit, un talent etc. Si: (înv; nob) *a rivala* (**2**). **3** A avea valoarea, importanța, frumusețea etc. apropiată sau egală cu a cuiva sau a ceva Si: *a egala* (**3**), (înv; nob) *a rivala* (**3**).

rivalizare sf [At: POLIZU / Pl: *~zări* / E: ***rivaliza***] (Rar) **1** (De obicei urmat de determinări) Aspirație la egalarea (sau la depășirea) cuiva. **2** Disputare cu cineva a unei situații, a unui merit, a unui talent etc. **3** Valoare, importanță, frumusețea etc. apropiată sau egală cu a cuiva sau a ceva Si: *egalitate* (**4**).

rivaltă sf [At: KLOPSTOCK, F. 194 / Pl: *~te* / E: ns cf it *ribalta*] (Rar) **1** Șir de becuri, de reflectoare care luminează (de la nivelul podelei) scena, în partea opusă rampei. **2** (Pex) Rampă.

rivanol sn [At: NICA, L. VAM. 212 / Pl: ? / E: ger ***Rivanol***] Produs farmaceutic folosit în medicină ca antiseptic.

rivăr sn vz ***răvar***

rivărvel sn vz ***revolver***

riveran, ~ă [At: ȘĂINEANU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***riverain***] **1** *sm* Persoană care locuiește pe malul unei ape. **2** *a* (Îs) *Proprietar* ~ Proprietar al unui loc situat pe malul unui râu. **3** *a* (D. o țară, o regiune, un loc) Situat pe malul unei ape Si: (înv) *maluros*, *țărmurean*.

rivieră sf [At: ȘĂINEANU / P: *~vi-e~* / Pl: *~re* / E: fr ***rivière***] **1** (Rar) Colier de diamante. **2** Obstacol format dintr-o groapă umplută cu apă, pe care trebuie să-l sară, la întreceri, un atlet sau un cal de curse.

rivizie sf vz ***revizie***

rivoltă sf vz ***revoltă***

rivorvel sn vz ***revolver***

rivorver sn vz ***revolver***

rivoluție sf vz ***revoluție***

rix sn vz ***rixă***

rixă sf [At: SEVERIN, S. 123 / V: ***rix*** (Pl: *rixuri*) *sn* / Pl: *~xe* / E: fr ***rixe***] **1** Ceartă însoțită de injurii (și de bătaie). **2** Controversă (**1**).

riz¹ sn [At: MÎNDRESCU, I. G. 78 / V: *ris* / Pl: *~uri* / E: ger ***Riß***] **1-2** (Teh) Zgârietură (sau fisură) puțin adâncă și îngustă, care se produce din cauza uzurii suprafețelor de contact ale pieselor unei mașini în mișcare. **3** (Teh) Fisură fină produsă într-o piesă de metal în urma unei prelucrări la cald defectuoase. **4** (Teh) Zgârietură făcută în scopul stabilirii poziției unor piese în ansamblul sau în mașina din care fac parte. **5** Șanț în talpa încălțămintei, prin care se face cusătura. **6** (Reg) Șănțuleț săpat în lemn cu cioplitorul (**5**). **7** Zgârietură făcută de un vârf ascuțit pe o piesă pentru a o însemna într-un anumit fel.

riz² sn [At: PAȘCA, GL. / V: ***râz, ~ă*** *sf* / Pl: ? / E: ger ***Riese***] **1** Jilip. **2** (Pex; îf *riză*) Loc unde se adună lemnele în pădure înainte de a fi date pe uluc. **3** (Reg) Loc curățat în pădure pentru a putea trage lemnele cu boii.

riz³ sn vz ***ris¹***

riza vtr [At: DN³ / Pzi: *~zez* / E: fr ***riser***] **1-4** A (se) forma rizuri¹ (**1-2**).

rizac sm vz ***rizacă***

rizacă¹ sf [At: ANTIPA, P. 547 / V: ***râzeac, rizac*** *sm* / Pl: *~ace* / E: ucr ***ризак***, rs ***резак***] (Reg) **1** Unealtă asemănătoare cu o coasă, cu coadă lungă, folosită la tăiatul stufului Si: *cosor* (**5**), (reg) *sabiță* (**3**), *târpan*. **2** Instrument cu care pescarii taie frânghiile carmacelor care nu pot fi scoase altfel la suprafață. **3** (Bot) Foarfeca-bălții (*Stratiotes aloides*). **4-6** (Bot; îf *rizac*) Trei specii de aloe (*Aloe ferox*, *succotrina* și *vera*).

rizacă² sf vz ***rizeafcă***

rizaliză sf [At: DN³ / Pl: *~ze* / E: fr ***rhizalyse***] (Med) Resorbție fiziologică sau patologică a unei rădăcini dentare.

rizancă sf [At: ARVINTE, TERM. 164 / Pl: ? / E: ***riz²*** + *-ancă*] (Reg) Podeaua unui jilip Si: *podină*, (reg) *fundină*, *inimă*, *îndrea*.

riza-pazar sn [At: VĂCĂRESCUL, ap. ȘIO II², 99 / V: (rar) ***răza-~*** (S și: *răzapazar*), ***rezat-păzar*** / Pl: ? / E: tc ***rizapazar***] **1** (Trî) Preț stabilit prin înțelegere între vânzător și cumpărător. **2** Preț liber.

rizare sf [At: DEX / Pl: *~zări* / E: ***riza***] Defect de funcționare al unei mașini, ca urmare a apariției rizurilor pe suprafețele a două piese aflate în contact.

rizartroză sf [At: DN³ / Pl: *~ze* / E: ***rizarthrose***] (Med) Artroză a rădăcini unui deget sau a unui membru.

rizat, ~ă a [At: DEX / Pl: *~ați, ~e* / E: ***riza***] (D. piese) Care are șanțuri superficiale sau zgârieturi, pe suprafață, produse prin uzură din cauza frecării cu altă piesă pe care alunecă sau din cauza întreținerii necorespunzătoare.

rizatel sm [At: PANAITESCU, O. Ț. 211 / Pl: *~i* / E: vsl ***рѣзати*** „a face crestături"] (Înv) Persoană care ținea robojul dărilor.

riză sf vz ***riz²***

rizcaș sn vz ***riscașă***

rizeafcă sf [At: ANTIPA, P. 372 / V: ***~za~*** / Pl: *~fce*, *~zefce*, *~zefci* / E: ns cf rs *резвяк* „vioi"] **1** Pește mic cu corpul turtit lateral și spinarea ascuțită, de culoare verzui-negricioasă pe spate, argintie pe laturi și albă pe burtă Si: *scrumbiță* (*Alosa caspia nordmanni*). **2** Pește mic cu corpul turtit lateral, cu abdomenul foarte ascuțit, având pe laturile corpului pete de culoare mai închisă (*Caspialosa caspia nordmanni*). **3** (Îs) *~mică* (*de neam*) Pește mic cu corpul foarte turtit, de culoare neagră-albăstrie pe spate și argintie pe burtă Si: *scrumbie mică de neam*, *scrumbioară* (*Clupea cultriventris normanni*).

rizeasca sfa [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: np ***Rizea***] **1** (Reg) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** Melodia după care se execută rizeasca (**1**)

rizerie sf [At: L. ROM. (1960) nr. 1, 64 / Pl: *~ii* / E: fr ***rizière***] (Rar) Orezărie.

rizibil, ~ă a [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***risible***] Ridicol (**1**).

rizibilitate sf [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~tăți* / E: fr ***risibilité***] (Rar) Însușirea de a fi rizibil.

rizic sn [At: (a. 1829) IORGA, S. N. 197 / V: (învr) ***~a*** *sf*, ***~o*** (S și: *risico*; Pl: *rizicouri*) / S și: *risic* / Pl: *~uri* / E: it ***risico***, ger ***Risiko***] (Asr) **1** Pericol. **2** (Jur; îs) *~o~pericol* (sau, înv, *~o-pericolo*) Răspundere. **3** (Îlv) **A pune în** ~ A risca.

rizica vt [At: BUL. FIL. IX, 30 / Pzi: *rizic* / E: ***rizic***] (Rar) A risca (**1**).

rizică sf vz ***rizic***

rizico sn vz ***rizic***

rizicultor, ~oare smf [At: DN³ / Pl: *~i*, *~oare* / E: fr ***riziculteur***] Cultivator de orez.

rizicultură sf [At: DL / Pl: *~ri* / E: fr ***riziculture***] **1** Cultură de orez. **2** Loc cultivat cu orez Si: *orezărie*.

riziform, ~ă a [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***riziforme***] Cu aspect asemănător boabelor de orez.

rizil *sn* vz ***rezil***

rizilic *sn* [At: (a. 1875) cf ŞIO II[1]. 302 / V: ***râzâl~***, ***râz~*** / Pl: ? / E: tc ***rezillik***] **1** (Reg) Batjocură (**3**). **2** (Îe) **A-şi face ~** (de cineva) A-şi bate joc. **3** Dezordine (**1**). **4** Murdărie.

rizin *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***rizine***] Firişor cu care se fixează lichenii.

rizling *sf* vz ***risling***

rizmă[1] *sf* vz ***rismă[1]***

rizmă[2] *sv* vz ***rismă[2]***

rizná *sf* vz ***râzná[2]***

rizo- [At: DN[3] / E: fr ***rizo-***] Element prim de compunere savantă cu semnificaţia: „rădăcină".

rizoaton, ~ă *a* [At: DN[3] / P: *~zo-a~* / Pl: *~i*, *~e* / E: it ***rizoatono***] (D. cuvinte) Care nu are accentul pe rădăcină.

rizobiu *sm* [At: DN[3] / P: *~biu* / Pl: *~ii* / E: fr ***rhizobium***] Bacterie simbiotică a nodozităţii leguminoaselor.

rizocarpee *sf* [At: DN[3] / Pl: ~ / E: fr ***rhizocarpée***] **1** (Lpl) Ordin de plante ierboase, având numai rădăcinile perene. **2** (Şls) Plantă din ordinul rizocarpee (**1**).

rizoctonie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***rhizoctonie***] (Bot) Ciupercă microscopică de pe rădăcinile unor plante.

rizoctonioză *sf* [At: DEX / Pl: *~ni-o~* / Pl: *~ze* / E: fr ***rhizoctoniose***] Boală a plantelor provocată de rozoctonie şi manifestată prin înmuierea părţilor aeriene ale plantei.

rizodermă *sf* [At: BOTANICĂ, 22 / Pl: *~me* / E: fr ***rhizo + -derme***] (Bot) Strat extern de celule la rădăcinile tinere, din care se formează perii absorbanţi.

rizofag, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~agi*, *~age* / E: fr ***rhisophage***] (Blg) Care se hrăneşte cu rădăcini.

rizofor, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***rhizophore***] (Blg; d. organisme) Prevăzut cu rădăcini.

rizoid *sm* [At: DEX / Pl: *~izi* / E: fr ***rhizoïde***] Organ de fixare şi de absorbţie al unor plante inferioare, constituit din filamente simple sau ramificate cu peretele foarte subţire.

rizom *sm* [At: CAIET, 71[r]/24 / V: (înv) *~ă* *sf* / Pl: *~i* / E: fr ***rhizome***, lat ***rhizoma***] (Bot) Tulpină subterană lipsită de clorofilă, uneori cu frunze rudimentare, care serveşte la înmagazinarea substanţelor nutritive de rezervă şi ca organ de înmulţire vegetativă Si: *bulb* (**1**), *tubercul*.

rizomă *sf* vz ***rizom***

rizomelic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***rhizomélique***] (Atm) Referitor la rădăcina membrelor.

rizonant [At: ARVINTE, TERM. 164 / V: ***razăn~*** / Pl: ? / E: ns cf ger *Resonanz* [holz]] (În limbajul muncitorilor forestieri) Lemn de calitate superioară, fără noduri.

rizopod *sn* [At: BARCIANU / Pl: *~e* / E: fr ***rhizopodes***] **1** (Lpl) Clasă de protozoare acvatice, cu corpul unicelular, care se mişcă cu ajutorul unor prelungiri protoplasmice (*Rhizopoda*). **2** (Lsg) Animal care face parte din clasa rizopode (**1**).

rizosferă *sf* [At: DEX / Pl: *~re* / E: fr ***rhizosphère***] Strat de pământ, de obicei până la 1 sau 2 m adâncime, în care se găsesc rădăcinile plantelor Cf *sol*.

rizoto *sns* [At: DN[2] / E: fr ***risotto***, it ***risotto***, ger ***Risotto***] Mâncare de orez preparată cu unt.

rizui *vt* [At: ARVINTE, TERM. 164 / Pzi: ? / E: ***riz[2] + -ui***] (În limbajul muncitorilor forestieri) A construi un jilip.

roabă *sf* [At: ECONOMIA, 119/11 / Pl: *~be*, (reg) *robi* / E: nct] **1** Mijloc pentru transportul materialelor pe distanţe mici, alcătuit dintr-o cutie sau o platformă care se rezemă la un capăt, pe o roată, la celălalt având două mânere pentru susţinere şi împingere Si: *tărăboanţă*, (reg) *roscol*. **2** (Reg) Cotigă (**5**). **3** Cantitate de material care se poate căra o dată cu roaba (**1**).

roablă *sf* vz ***rablă***

roacăn *sms* [At: LEXIC. REG. 94 / E: ns cf *rocomată*] (Reg) Pâine de calitate proastă (de obicei făcută din aluatul rămas pe covată).

roadă[1] *sf* [At: ŢICHINDEAL, F. 49/21 / Pl: ? / E: pvb ***roade[1]***] (Îvr) Rosătură (**1**).

roadă[2] *sf* vz ***rod***

roade[1] [At: PSALT. 166 / Pzi: *rod*, (îrg) *roz* / Cj 3: şi *să roază* / E: ml ***rodere***] **1** *vt* A rupe cu dinţiii, cu gura, puţin câte puţin, fărâme dintr-un obiect tare (de obicei dintr-un aliment, pentru a mânca). **2** *vt* (Îe) **A ~** (cuiva) **urechile** (sau **capul**) A plictisi (pe cineva) repetându-i mereu acelaşi lucru. **3** *vt* (Îe) **A (nu) avea** (ceva) **de ros** A (nu) fi bogat. **4** *vt* (Îae) A (nu) fi în slujbă. **5** *vt* (Îe) **A ~ litrele** A-i plăcea (cuiva) băutura. **6** *vt* (Îe) **A ~ pe cineva ca pe un picior de porc** A bate pe cineva la cap. **7** *vt* (Fig; d. stări sufleteşti, gânduri, sentimente etc.) A preocupa fără încetare Si: *a chinui* (**4**), *a consuma* (**3**), *a frământa* (**19**), *a tortura*. **8** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **la inimă** A umple de nelinişte, de supărare Si: *a chinui* (**5**). **9** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **la ficaţi** A regreta (ceva). **10** *vr* (D. oameni) A se duşmăni. **11** *vr* (Reg; îe) **A te ~ cu cineva în gură** A te ciorovăi cu cineva. **12** *vt* A exploata (**1**). **13** *vt* A distruge în ascuns Si: *a măcina*, *a submina*. **14** *vt* A morfoli (ceva) în gură fără a fărâmiţa sau a mânca Si: *a mesteca*. **15-16** *vtr* A (se) distruge (un material, un obiect) printr-o acţiune lentă şi îndelungată de măcinare, de frecare Si: *a (se) rupe* (**46-47**), *a (se) uza*, (reg) *a (se) rumega* (**6**). **17** *vt* (Îe) **A ~ cuiva pragul** A vizita pe cineva prea des, prea stăruitor. **18** *vt* A eroda (**1**). **19** *vt* (Mai ales d. încălţăminte) A (se) răni pielea (prin faptul că ceva apasă mereu asupra ei). **20** *vr* (Fig) A se şlefui. **21** *vi* (Arg) A învăţa mecanic Si: *a toci*.

roade[2] *sf* vz ***rodie[2]***

roadere *sf* [At: POLIZU / Pl: ? / E: ***roade***] **1** Sfărâmare a unui obiect tare (de obicei un aliment) Si: (reg) *rosură* (**1**). **2** (Fig) Preocupare, chin sufletesc. **3** Distrugere (în ascuns) Si: *măcinare*, *subminare*. **4** Uzare. **5** Erodare (**1**). **6** Rănire a pielii (pentru că ceva apasă, freacă mereu asupra ei) Si: *rosătură* (**3**).

roadster *sn* [At: DN[3] / P: *rod-ster* / Pl: *~e* / E: eg ***roadster***] Maşină sport cu două locuri, decapotabilă.

roafă *sf* [At: ALR I. 847/840/ Pl: *~fe* / E: nct] **1** (Reg) Varză care nu a făcut căpăţână. **2** Femeie decăzută.

roagă *sfs* [At: LEXIC REG. 85/ E: pvb ***ruga***] **1** (Mun; Olt) Rugăminte adresată cuiva pentru a fi ajutat. **2** (Îe) **Vine ea ~ga** Se spune celui care refuză să facă un bine sau uită binele făcut de altul.

roaibă *sf* vz ***roibă[1]***

roaită *sf* vz ***raită***

roajbă *sf* [At: VICIU, COL. 204 / Pl: *~be* / E: nct] **1** (Reg) Lucru vechi, uzat, de calitate proastă Si: *rablă*, *vechitură*. **2** (Reg; fig) Cal bătrân şi slab Si: *gloabă* (**4**), *mârţoagă*, *talan*.

roală *sf* vz ***rol[1]***

roamăn *s* vz ***roman[2]***

roandă *sf* [At: ARH. FOLK. VI. 299 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Epitet depreciativ dat unei femei slabe, pipernicite.

roangheş, ~ă *a* [At: LEXIC REG. II. 63/ Pl: *~i*, *~e* / E: nct] (Reg) Răutăcios.

roanţa *i* [At: PAMFILIE, J. II. 163 / E: fo cf *ronţ*, *ronţăi*] (Reg; de obicei repetat; îe) **~-~** Se zice despre cineva care mănâncă, care ronţăie mereu ceva.

roanţă[1] *sf* [At: LEXIC REG. II. 63 / E: ns cf *ronţăi*] **1** (Reg) Ciudă (**5**). **2** (Îe) **A se ţine ~** A se ţine cu gura de cineva Si: *a se certa* (**1**).

roanţă[2] *sf* vz ***ranţ***

roapă *sfs* [At: GR. S.V. 123 / E: pvb ***ropăi***] (Olt; îe) **A alerga într-o ~** A alerga foarte repede, într-un suflet.

roaşină *sf* [At: VICIU, GL / Pl: *~ne* / E: nct] (Reg) Spaţiul gol dintre perete şi iesle sau dintre două iesle, în care se ţine fânul pentru vite.

roată[1] *sf* [At: PSALT. 33 / V: (reg) ***rotă*** / Pl: *roţi*, *roate* / E: ml ***rota***] **1** Cerc de lemn sau de metal, cu spiţe sau plin, care învârtindu-se în jurul unei osii, serveşte la rularea pe o cale a unui vehicul. **2** (Îs) *Caii* (sau *boii*, *perechea*) *de la* (sau *la*) ~ Rotaş (**1**). **3-4** (Îljv) **De la ~te** Foarte tare Si: *straşnic*. **5** (Îe) **A pune pe ~te** A organiza (o lucrare, o acţiune) în aşa fel încât să se realizeze fără piedici. **6** (Îe) **A merge** (sau **a fi**) **ca pe ~te**

A se realiza fără piedici. **7** (Îae) A fi activ. **8** (Îe) **A-i fi** (cuiva) **carul într-o ~** A avea o stare materială rea, precară. **9** (Îe) **A-i lua** (cuiva) **~tele de la sanie** Se zice despre un datornic foarte sărac, de la care nu ai ce lua. **10** (Îe) **A se întoarce ~ta** A se schimba situația (în defavoarea cuiva). **11** (Rar; d. o situație, o stare; îe) **A fi pe ~** A fi schimbător. **12** (Îe) **A veni ~ta la știrbină (și drăguș la căuș)** A fi nevoit a cere ajutorul cuiva care nu ți-e binevoitor, care te are la mână. **13** (Îe) **A da** (sau **a împinge**) **la ~ pe cineva, a pune umărul la ~** A ajuta (pe cineva). **14** (Îe) **A trage** (sau **a fi, a împinge**) **la ~** A duce greul. **15** (Îe) **Du-te** (sau **să te duci**) **unde a dus surdul** (sau **dracul**) **~ta și mutul iapa, să mergi cum s-a dus surdu cu mutu și ~ta cu iapa** Se spune celui pe care nu vrei să-l mai vezi, nici să-i auzi numele. **16** (Îc) **Alba nainte, albă la ~** Se spune despre cei săraci care folosesc același lucru (în toate împrejurările). **17** (Îe) **Cât se-nvârtește o ~** Cât ai clipi din ochi Si: *foarte repede*. **18** (Îe) **(A fi) cât ~a carului** (A fi) foarte mare. **19** (Îe) **A-și face ~** A-și face loc. **20** (Îae) A-și croi o situație. **21** (Îrg; pex) Car (1). **22** (Reg; pex) Bicicletă (1). **23** Denumire generică pentru organ de mașină în formă de cerc de metal sau de lemn, cu spițe sau plin, care servește într-un sistem tehnic la transmiterea sau la transformarea unei mișcări. **24** (Îs) *~ta lumii* (sau *a vremii, a istoriei*) Succesiunea evenimentelor. **25** (Și determinat prin „olarului") Mașină de lucru rudimentară, construită dintr-un disc orizontal fixat pe un arbore rotitor vertical, pe care olarul rotunjește lutul, dând formă oalelor. **26** Cerc de lemn, cu spițe care servește la scos apa cu găleata din fântână. **27** (Determinat prin „norocului") Cerc mare, numerotat cu numere câștigătoare, care este învârtit cu mâna de cumpărătorul unui bilet de tragere. **28** (Îe) **A trage la ~** A juca la roata (26) norocului. **29** (Și determinat prin „de tors") Unealtă care servește la torsul lânii, cânepii și inului. **30** (Reg; și determinat prin „de depănat") Sucală. **31** (Trs; Mun) Vârtelniță. **32** (Reg; determinat prin „de urzit") Urzitor. **33** (Trs; Mol; și determinat prin „fusului" sau „de fus") Prâsnel la fusul de tors. **34** (Reg) Scripete la ițele războiului de țesut. **35** (Mol; rar determinat prin „de bătut") Unealtă folosită (la stână) pentru zdrobirea laptelui închegat spre a-l strâge în caș. **36** (Reg) Bătător de unt. **37** Instalație formată dintr-o roată (23) cu cupe, pusă în mișcare de cai sau de boi, cu ajutorul căreia se scoate apă pentru stropitul grădinilor. **38** (Înv) Unealtă care servea la desprinderea firului de pe gogoșile de mătase. **39** (Reg) Sfredel de care se servesc tâmplarii, dulgherii Si: *coarbă*[2] (1). **40** (Reg) Cerc de metal cu care se acoperă ochiurile de pe plită. **41** (Reg; determinat prin „de apă") Morișcă. **42** (Pan) Obiect, desen sau contur rotund Si: *cerc* (3), *disc* (1), *sferă*. **43** (Pan) Obiect fabricat, așezat sau împachetat în formă de cerc, de colac sau de covrig. **44** (Pan) Partea răsfrântă a unei căciuli. **45** (Reg; pan; lpl) Model de cusătură pe haine. **46** (Mol; pan; lpl) Împletitură de ciorapi. **47** (Reg; pan) Motiv ornamental în lemn. **48** (Reg; pan; îs) *~ta genunchiului* Rotulă. **49** (Mar; pan) Râtul porcului. **50** Ansamblu format din ființe sau lucruri (de același fel) așezate în formă de cerc. **51** (Rar; îlav) **Roate-roate** În mai multe cercuri. **52** (Îe) **A (se) face ~ (în jurul** sau **împrejurul cuiva** sau **a ceva)** A înconjura. **53** (Adverbial; de obicei pe lângă verbe ca „a așeza", „a sta", „a veni" etc.) În formă de cerc Si: *împrejur*. **54** (Reg; șîs *~ de vânat*) Vânătoare cu gonaci Si: *goană* (7). **55** (Îvr; determinat prin „de munci") Instrument de tortură și de execuție a osândiților, folosit în Evul Mediu. **56** Mișcare circulară Si: *cerc* (5), *învârtitură, rotocol*. **57** (Pex) Spațiu liber de formă circulară. **58** (Îs) *~ta morții* Acrobație care constă în alergarea în cerc cu motocicleta pe pereții unei construcții speciale. **59** (Construit de obicei cu verbe ca „a se duce", „a se întoarce", „a merge"; îlav) **De-a ~ta** De-a rostogolul. **60** (Îe) **A da (o) ~** sau (rar) **~te** A merge de jur împrejur. **61** (Îe) **A face (o) ~, a da o ~** (sau **~ ta**) A alerga (14). **62** (Adverbial) În formă de roată Si: *circular* (3). **63** (Art.) Dans popular cu strigături, jucat numai de feciori. **64** Melodia pe care se joacă roata (62). **65** (Reg; art.; îcn *de-a ~ta*) Joc de copii nedefinit mai îndeaproape. **66** (Reg; în jocul cu mingea; d. una dintre cele două echipe; îe) **A fi la ~** A fi la bătaie. **67** (Și determinat prin „țiganului", „gigantică", de obicei în legătură cu verbe ca „a face", „a se da") Figură de acrobație constând în rotirea laterală a corpului prin sprijinirea succesivă pe mâini și pe picioare. **68** (Pop; îs) *~ta stelelor* Coroana (24) boreală. **69** (Bot) Ochiul-boului (*Callistephus chinesis*).

roată[2] *sf* [At: URECHE, L. 194 / Pl: *~te*, (rar) *roți* / E: pn ***rota***, rs ***рота***] (Îvp) Companie de ostași.

roauă *sf* vz ***rouă***

roara *v* vz ***roura***

rob, roabă [At: (a. 1560) GCR I, 4/17 / Pl: *robi, roabe* / E: vsl ***робъ***] **1** *smf* Om aflat în dependență totală față de cineva și obligat să muncească pentru acela Vz *sclav*. **2** *smf* (Pex) Slugă. **3** *smf* Prizonier. **4** *smf* (Pop) Deținut (2). **5** *smf* Om aflat în relații social-politice de subjugare, de aservire Si: *exploatat* (1). **6** *smf* (Fig) Persoană foarte supusă, foarte devotată cuiva. **7** *smf* (Bis) Supus puterii divine Si: *credincios* (12). **8** *smf* (Fig; de obicei urmat de determinări în dativ și genitiv) Persoană stăpânită de o pasiune, de o preocupare copleșitoare, de o obligație sau de un sentiment puternic față de cineva. **9** *sm* (Îc) **Calea** (sau **drumul**) **~ilor** Calea lactee. **10** *sm* (Îcs) *De-a ~ii* Joc de copii nedefinit mai îndeaproape. **11** *sm* (Îacs) Joc obișnuit la priveghi.

robac, ~a *a* vz ***robaci***

robace *ai* vz ***robaci***

robaci, ~ace *a* [At: CREANGĂ, P. 283/ V: ***~bac, ~ace*** *ai* / Pl: *~aci, ~ace* / E: ***robi***] **1** (Mol; Buc; d. oameni) Rezistent și neobosit la muncă Si: *harnic* (7), *muncitor*. **2** (D. animale de tracțiune, mai ales d. cai) Care trage bine.

robagiu *sm* [At: IORDAN, L. R. A 159/ Pl: *~ii* / E: ***roabă*** + *-agiu*] (Rar) Hamal în port care transportă mărfurile cu roaba.

robalău *sm* [At: ALR II, 2881/279/ Pl: *~ăi* / E: de la ***robăli***] (Reg) Hoț (1).

robanc *sn* [At: MÂNDRESCU, I. G. 77 / V: ***reva~*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Rauhbank***] (Mol) Gealău[2].

robarbă *sf* vz ***rabarbură***

robarbar *sm* vz ***rabarbura***

robaș *sm* [At: ALEXICI, L. P. 2 / Pl: *~i* / E: ***rob*** + *-aș*] (Reg) Ocnaș.

robă *sf* [At: I. NEGRUZZI, S. I, 348 / Pl: *~be* / E: fr ***robe***] Haină lungă (de culoare neagră) cu mâneci largi, purtată de magistrați (în unele țări și de avocați) în ședințe, precum și de profesorii universitari (la anumite solemnități).

robăli *v* vz ***răbăli***

robălie *sf* [At: ALR II, 2 882/279 / Pl: *~ii* / E: ***robăli*** + *-ie*] (Reg) Tâlhărie.

robcă *sf* [At: PO 249/7 / Pl: *~bce* / E: bg ***робка***] **1** (Înv) Sclavă. **2** Captivă (1).

rober *sn* [At: STAMATI, D. / Pl: *~e* / E: eg ***rubber***] (Rar) Cele două jocuri din care se compune fiecare partidă de bridge sau de vist.

robesc, ~ească *a* [At: F (1884), 170 / Pl: *~ești* / E: ***rob*** + *-esc*] **1** (Reg) Care aparține unui rob (1). **2** (Reg) Specific robului (1). **3** Privitor la un rob (1).

robește *av* [At: (a. 1700) GCR I, 340/23 / E: ***rob*** + *-ește*] Îvr) Ca un rob (1) Si: *devotat* (1), *supus*.

robi [At: CORESI, EV. 155 / Pzi: *~besc* / E: ***rob***] **1** *vt* A aduce pe cineva în starea de rob (1). **2** *vt* A ține în captivitate. **3** *vt* (Îvr) A supune. **4** *vi* A trăi în robie. **5** *vi* A munci din greu, ca un rob (1). **6** *vi* (Îvp) A sluji pe cineva Si: *a servi*. **7** *vt* (Înv; c. i. de obicei o țară, un popor, un oraș etc.) A cuceri (6). **8** *vt* (Îvp) A întemnița. **9** *vt* (Fig; d. persoane sau manifestări ale lor) A cuceri prin farmecul pe care-l exercită. **10** *vt* (D. pasiuni, sentimente, preocupări etc.) A înlănțui. **11** *vt* A se lăsa subjugat, dominat (de cineva sau de ceva) **12** *vr* A fi robul unei pasiuni.

robia *sf* vz ***roibă***[1]

robiciune *sf* [At: (a. 1790) BUL. COM. IST. V, 286 / Pl: *~ni* / E: ***robi*** + *-ciune*] **1** (Îvr) Robie (1). **2** (Îc) **A face ~ unei țări** A lua captivi dintr-o țară Si: *a robi* (1).

robie *sf* [At: VARLAAM, C. 273 / Pl: *~ii* / E: ***rob*** + *-ie*] **1** Stare, condiție socială de rob (1) Si: *sclavie*, (îvr) *robitură*. **2** Robire (1). **3** (Îvp) Prizonierat. **4** (Înv; îe) **A face ~** (unei țări) A lua captivi, robi dintr-o țară. **5** Muncă (fizică sau intelectuală) grea. **6** Viață ca de rob (1). **7** Stare de dependență politică, socială și economică în care este menținută o țară,

o clasă socială etc. Si: *asuprire* (**5**), *exploatare* (**5**). **8** (Îvr) Cucerire (**2**). **9** (Pop) Stare a unei persoane întemnițate Si: (Mar) *robșag*. **10** (Pex) Temniță. **11** (Fig) Subjugare, dependență a unei persoane față de un sentiment, o pasiune, o preocupare etc. Si: *dominație* (**1**), *robire* (**4**).

robii *s* [At: I. IONESCU, M. 93 / A: nct / E: nct] (Rar) Pești mici, nedefiniți mai îndeaproape.

robime *sfs* [At: BIBLIA (1688), 151¹/53 / E: ***rob*** + *-ime*] **1** (Înv; csc) Mulțime de robi (**1**). **2** Mulțime de prizonieri (de război). **3** Sclavie.

robin *sn* vz ***rubin***

robinet *sn* [At: PONI, CH. 67 / Pl: *~e* sn, *~eți* sm / E: fr ***robinet***] Dispozitiv prevăzut cu un mecanism de închidere și de deschidere, care se aplică la o conductă sau la un rezervor, pentru a permite scurgerea după voie a lichidului sau a gazului aflat acolo.

robinson *sm* [At: BOGZA, C. O. 70 / Pl: *~i* / E: np ***Robinson***] Persoană care duce o viață izolată, singuratică.

robinsonadă *sf* [At: GL. 1959, nr. 26, 7/1 / E: np ***Robinson*** cf ger *Robinsonade*] **1** Viață în singurătate. **2** Acțiune neobișnuită, ieșită din comun Si: *aventură* (**1**).

robire *sf* [At: BIBLIA (1688), 338²/19 / Pl: *~ri* / E: ***robi***] **1** Înrobire. **2** (Înv) Ocupare (prin forța armelor) a unui teritoriu. **3** Luare de prizonieri (de război) Si: *prizonierat, captivitate* (**1**), *robie* (**3**). **4** Subjugare totală față de un sentiment, de o pasiune, de o îndeletnicire etc. Si: *dominație* (**1**), *robie* (**11**).

robit, ~ă [At: (a. 1697) GCR I, 314/24 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***robi***] **1-2** *smf, a* (Înv) (Persoană) care este sau a fost luată prizonier sau care se află în prizonierat. **3-4** *smf, a* (Persoană) care este exploatată economicește și politicește. **5** *a* (Fig) Fermecat (**3**).

robitor, ~oare [At: ANON. CAR / Pl: *~i, ~oare* / E: ***robi*** + *-tor*] **1-2** *smf, a* (Persoană) care subjugă, care asuprește Si: *exploatator* (**1**), *înrobitor*. **3** *a* (Fig) Care farmecă Si: *captivant, fascinant, fermecător* (**4**), *seducător*. **4** *smf* (Rar) Rob (**1**).

robitură *sf* [At: MOLITVENIC (sec. XVIII), 303 / E: ***robi*** + *-tura*] (Îvr) Robie (**1**).

robiust, ~ă *a* vz ***robust***

roboate *sp* [At: PAMFILE, J. II, 411 / A: nct / E: nct] (Reg) „Lucruri grele".

robodaș *sm* vz ***robotaș***

robodiaș *sm* vz ***robotaș***

robot¹ *sm* [At: VINEA, L. I, 15 / Pl: *~oți* / E: fr ***robot***] **1** Aparat automat care poate îndeplini, pe baza unui sistem complex de programe, o serie de acțiuni dirijate, asemănătoare unor acțiuni omenești. **2** Aparat electrocasnic folosit în bucătărie, combinând mai multe aparate simple (mixer, storcător, răzătoare etc.). **3** (Fig) Persoană care trudește tot timpul (fără folos personal). **4** Persoană care se mișcă, lucrează, acționează etc. în mod automat, fără să se gândească la ceea ce face.

robot² *sn* vz ***robotă¹***

robotaș *sm* [At: F (1874), 291 / V: ***~odaș, ~odiaș*** / Pl: *~i* / E: ***robotă¹*** + *-aș*] (Reg) Clăcaș (**1**).

robotă¹ *sf* [At: ȘINCAI, HR. III, 187/29 / V: ***robot*** (A și: *robot*) *sn*, (reg) ***~budă*** / A și: *robotă* / Pl: *~te* / E: vsl ***работа***] **1** Muncă obligatorie pe care o prestau clăcașii (iobagii) în folosul stăpânului Si: *clacă* (**1**). **2** Muncă gratuită pentru efectuarea unor lucrări (de interes obștesc) Si: *prestație*. **3** Muncă (grea) Si: *trudă*.

robotă² *sf* [At: TDRG / A: nct / Pl: *~te* / E: nct] (Mold) Ferment (**1**).

robotcă *sf* [At: TDRG / Pl: *~ce* / E: nct] (Mol) Broderie pe pânză, rotundă, festonată pe margini.

roboteală *sf* [At: MUSCEL, 47 / Pl: *~eli* / E: ***roboti*** + *-eală*] **1** Muncă grea Si: *trudă*. **2** (Sens curent) Treburi mărunte pe lângă casă Si: *robotit*.

roboti *vit* [At: DDRF / Pzi: *~tesc* / E: ***robotă¹***] **1-2** A munci din greu Si: *a trudi*. **3-4** A face treburi mărunte pe lângă casă Si: *a trebălui*.

robotit *sn* [At: SADOVEANU, O. V, 267 / E: ***roboti***] Roboteală (**2**).

robotnic, ~ă *smf* [At: T. PAPAHAGI, C. L. / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***robotă¹***] (Înv) Lucrător.

robșag *sn* [At: CADE / E: mg ***rabsag***] (Mar) Robie (**9**).

robșoară *sf* [At: GORJAN, H. II, 121/25 / Pl: *~re* / E: ***rob*** + *(u)șoară*] **1-2** (Îvr; șhp) Roabă (**1**) (mică, ușoară) Si: *robuliță* (**1-2**).

robudă *sf* vz ***robotă***

robui *vt* [At: VICIU, GL. / Pzi: *robui* / E: nct] (Reg) A opări tortul Si: *a fierbe* (**12**).

robuleț *sm* [At: GORJAN, H. II, 162/3 / Pl: *~i* / E: ***rob*** + *-uleț*] **1-2** (Șhp) Rob (**1**) (tânăr, fragil).

robuliță *sf* [At: MAT. FOLK. 733 / Pl: *~țe* / E: ***roabă*** + *-uliță*] **1-2** (Rar; șhp) Robșoară (**1-2**).

roburant, ~ă *sn, a* [At: DN³ / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***roborant***] **1-2** (Medicament) cu acțiune tonică generală Si: *tonifiant*.

roburit *sn* [At: DM / E: fr ***roburite***] (Chm) Substanță explozivă folosită în lucrări miniere.

robust, ~ă *a* [At: ARISTIA, S. 1/7 / V: (rar) ***~biust*** / Pl: *~uști, ~e* / E: fr ***robuste***] **1** Înzestrat cu o constituție fizică puternică Si: *viguros, voinic*. **2** Rezistent la muncă, la oboseală Si: *viguros, voinic*. **3** (Pan; d. organisme) Rezistent (**4**). **4** (D. obiecte) Rezistent (**6**).

robustețe *sf* [At: ARISTIA, PLUT. / E: ***robust*** + *-ețe* cf fr *robustesse*] **1-3** Însușirea de a fi robust (**1-3**) Si: *putere, vigoare*.

robusticel, ~ea *a* [At: GRECESCU, FL. 170 / Pl: *~ei, ~ele* / E: ***robust*** + *-icel*] **1-6** (Rar, șhp) (Destul de) robust (**1-3**).

robuț *sm* [At: RETEGANUL, TR. 31 / Pl: *~i* / E: ***rob*** + *-uț*] **1-4** (Pop; șhp) Rob (**1, 8**).

roc¹ *sn* [At: KLEIN, D. 195 / V: (reg) ***roace*** (Pl: *roci*) *sf* / Pl: *~uri* / E: ger ***Rock***] **1** (Îrg) Haină bărbătească, până la genunchi, cu gulerul căptușit. Si: *scurtuc, veston*, (reg) *căput*. **2** (Îrg) Jachetă femeiască. **3** Palton.

roc², ~ă *smf, a* [At: (a. 1783) GCR II, 129/36 / Pl: ? / E: fr ***rock***] **1-2** (În basmele orientale) (Pasăre) fabuloasă, gigantică.

roc³ *s* [At: (a. 1807) IORGA, S. D. VIII, 43 / E: ns cf fr *roquette*] (Bot; îvr) Creson (**1**) (*Lepidum sativum*).

roc⁴ *sn* [At: ANON.CAR. / Pl: *~uri, roace* / E: srb ***rok***] **1** (Ban) Termen. **2** (Îlav) **La ~** La termen.

rocadă *sf* [At: SADOVEANU, O. XI, 674 / Pl: *~de* / E: fr ***rocade***, ger ***Rockade***] **1** Mutare combinată a regelui și a turnului la jocul de șah, care se poate face o singură dată în decursul unei partide și care consta în aducerea unuia dintre turnuri lângă rege și trecerea regelui peste turn. **2** (Îe) **A face o ~** (sau **~da**) A schimba pe cineva (sau ceva) cu altcineva (sau altceva). **3** Cale de comunicație cu un traseu în general paralel cu linia frontului, folosită pentru regruparea și manevrarea trupelor și pentru asigurarea materială a acestora.

rocaille *sn, ai* [At: DN³ / P: *ro-cai* / E: fr ***rocaille***] **1-2** (Șîs *stil* ~) Stil caracteristic sec. XVIII, caracterizat prin fantezia contururilor răsucite și prin imitarea unor elemente naturale, ca grote, stânci etc.

rocambolesc, ~ă *a* [At: DLR / Pl: *~ești* / E: fr ***rocambolesque***] (Rar) Extravagant (**3**).

rocarniță *sf* [At: DM / Pl: *~țe* / E: nct] Cerc făcut din oțel sau din parâmă care servește la ridicarea pânzelor unei nave de-a lungul catargului.

rocaș *sn* vz ***răcaș***

rocaviță *sf* vz ***rucaviță***

rocă¹ *sf* [At: ISIS (1862), 44²/37 / Pl: *roci, roce* / E: fr ***roc, roche***, it ***rocca***] **1** (Adesea urmat de determinări care indică proveniența, felul, natura etc.) Material constitutiv al scoarței terestre care se prezintă, în general, sub formă de agregate alcătuite din unul sau mai multe minerale. **2** (Pex) Bolovan (**3**).

rocă² *sf* [At: BIANU, D. S. / Pl: ? / E: nct] (Bot; Trs) Roua-cerului (*Drosera rotundifolia*).

rocăcăi *vi* [At: H II, 167 / Pzi: *~esc* / E: ns cf *orăcăi*] (D. broaște) A orăcăi.

roche *sf* vz ***rochie***

rochie *sf* [At: ANON. CAR / P: *~chi-e* / V: (reg) ***roche*** (Pl: *rochi*), ***roichie*** / Pl: *~ii* / E: bg ***рокля***, scr ***roklja*** cf ger *Rökel*] **1** Îmbrăcăminte femeiască la care bluza și fusta (din același material) formează o singură

piesă. **2** (Bot; îc) **~ia-rândunicii** Ghizdei **(2)** (*Lotus corniculatus*). **3** (Bot; îc) **~ia-rândunicii** (sau **rândunelei**), **doamnei**, **cucoanei**, **păsării** Volbură (*Convolvulus arvensis*). **4** (Bot; îc) **~ia-cerului** Rourică (*Glyceria fluitans*). **5** (Înv) Fustă. **6** (Reg) Poale.

rochierit *sn* [At: N. A. BOGDAN, ap. TDRG / E: ***rochie***] (Nob) Mulțime de rochii.

rochință *sf* vz ***răcoanță***

rochioară *sf* [At: ȘEZ. III, 19 / P: *~chi-oa~* / Pl: *~re* / E: ***rochie*** + *-ioară*] **1-2** (Șhp) Rochiță[1] **(1-2)**.

rochită *sf* vz ***răchită***

rochiță[1] *sf* [At: (a. 1764) ARH. OLT. XXII, 129 / Pl: *~țe*, (rar) *~ți* / E: ***rochie*** + *-iță*] **1-2** (Șhp) Rochie **(1)** (mică, subțire). Si: *rochioară* **(1-2)**. **3** (Bot; îc) **~ța-rândunicii** (sau **~ța- păsăricii**) Volbură (*Convolvulus arvensis*). **4** (Bot; îc) **~ța-rândunicii** (sau **-rândunelei**) Cupa **(29)**-vacii (*Calystegia sepium*). **5** (Bot; îc) **~ța-rândunelei** Zorele (*Ipomaea purpurea*).

rochiță[2] *sf* vz ***rapiță***

roci *sn* [At: LB / Pl: *rociuri* / E: nct] **1** (Reg) Plasă întrebuințată la pescuit sau la vânat. **2** (Spc) Plasă de pescuit în formă de sac, cu gura montată pe un semicerc de lemn și pe o coardă întinsă între capetele semicercului, acesta fiind fixat de o coardă în formă de furcă.

rocică *sf* [At: H. XVII, 97. / P: *roci-că* / Pl: ? / E: mg ***rocska***] (Reg) Ciubăr folosit de argăsitori pentru udatul pieilor.

rocicolui *vt* [At: ALR SN IV h 1 157/574 / P: *roci-co~* / Pzi: *~esc* / E: ns cf mg *rücskös* „șifonat, boțit"] (Reg) A șifona.

rocmani *sm* vz ***rohmani***

rocmistru *sm* vz ***rotmistru***

rocoanță *sf* vz ***răcoanță***

rocoboi *vr* [At: MAT. DIALECT. I, 91 / Pzi: *~esc* / E: ns cf *răcădui*] (Reg) A se răsti la cineva Si: *a se burzului* **(3)**.

rococo *ai* [At: MAIORESCU, CR. I, 370 / E: fr ***rococo***] **1** (Îs) *Stil* ~ (Aht; arta decorativă) Stil artistic răspândit în secolul al XVIII-lea, caracterizat printr-o bogăție excesivă de linii, de curbe, de ghirlande împletite asimetric, încrustate cu cochilii etc. Vz *baroc* **(1)**. **2** Extravagant **(1)**.

rocodău *s* [At: CV 1952, nr. 5, 39 / Pl: ? / E: mg ***rakodo***] (Reg) Rampă de încărcare.

rocodele[1] *sfp* vz ***răcodelie***

rocodele[2] *sfp* vz ***rogodele***

rocoină *sf* vz ***răcovină***

rocoman *sn* [At: LEXIC REG. 21 / Pl: *~e* / E: mg ***rakomany***] (Reg) Mașină pneumatică de încărcat minereu.

rocomată *sf* [At: CV 1950, nr.11-12, 41 / E: ns cf *roacăn*] (Reg) Resturi de aluat rase de pe covată.

rocomotivă *sf* vz ***locomotivă***

rocoș *sn* [At: DOSOFTEI, ap. TDRG / Pl: *~uri* / E: pn ***rokosz***] (Înv) Răzvrătire.

rocoșan *sm* [At: N. COSTIN, L. 393 / V: ***răc~*** / S și: *~șean* / Pl: *~i*, *~șeni* / E: pn ***rokoszanin***] (Înv) Răzvrătit.

rocoșeală *sf* [At: M. COSTIN, ap. GÎDEI / Pl: *~eli* / E: ***rocoși*** + *-eală*] (Înv) Răzvrătire.

rocoșelnic *sm* [At: N. COSTIN, LET. II, 53/32 / Pl: *~ici* / E: ***rocoși*** + *-elnic*] (Înv) Răzvrătit.

rocoșenie *sf* [At: DDRF / Pl: *~ii* / E: ***rocoși*** + *-enie*] (Înv) Răzvrătire.

rocoși *vr* [At: URECHE, L. 64 / V: ***răc~*** / Pzi: *~șesc* / E: pn ***rokoszyč się***] (Înv) A se răzvrăti.

rocoșire *sf* [At: N. COSTIN, L. 96 / V: ***rec~*** / Pl: *~ri* / E: ***rocoși***] (Înv) Răzvrătire.

rocoșit[1] *sn* [At: M. COSTIN, ap. GÎDEI / Pl: *~uri* / E: ***rocoși***] (Îvr) Revoltă.

rocoșit[2], ~ă *a* [At: DDRF / V: ***răc~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***rocoși***] (Îvr) Răzvrătit.

rocoșitor, ~oare *a* [At: N. COSTIN, L. 469 / V: ***răc~, ~iu*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***rocoși*** + *-tor*] (Îvr) Răzvrătit.

rocoșitoriu, ~oare *a* vz ***rocoșitor***

rocoșitură *sf* [At: N. COSTIN, LET[2]. I, 76 / Pl: *~ri* / E: ***rocoși*** + *-tură*] (Înv) Răzvrătire.

rocotel *sm* vz ***rocoțel***

rocoțină *sf* vz ***răcovină***

rocoțel, ~ea *smf* [At: GRECESCU, FL. 121 / V: ***~tel*** / Pl: ? / E: ns cf *rocoină*] **1** (Mai ales îf *rocoțea*) Mică plantă târâtoare, cu flori albe, asemănătoare cu niște steluțe, așezate câte două Si: (reg) *buruiana-junghiului, iarba-cașunatului, ințiță, ochișor, răhua, sclipeți, steluța-fetei, steluță* (*Stellaria graminea*). **2** (Bot; reg; îf *rocoțel*) Răcovină (*Stellaria media*). **3** (Bot; reg; îf *rocoțel*) Iarbă-moale (*Stellaria holostea*). **4** (Bot; reg; îf *rocoțel*) Cuișoriță **(1)** (*Holosteum umbellatum*).

rocovină *sf* vz ***răcovină***

rocoviță *sf* [At: BORZA, D. 163 / A: nct / Pl:? / E: ns cf *rocovină*] (Reg) Răcovină (*Stellaria media*).

rocoz *sm* vz ***rogoz***

roctar *sn* [At: LEXIC REG. 21 / Pl: *~uri* / E: mg ***raktar***] (Reg) Depozit **(4)**.

rod[1] *sn* [At: PSALT. HUR. 3[r]/13 / V: ***roadă*** *sf* / Pl: *roade*, (îvp) *~uri*, (înv) *~ure* / E: vsl ***родъ***] **1** (Adesea esc) Produse vegetale cultivate Si: *recoltă*, (îrg) *rodire* **(3)** Vz *bucate* **(8)**. **2** (Îla) **De** (sau **ca**, **pe**) ~ Care rodește Si: *roditor* **(1)**. **3** (Spc; d. pomi; îal) Fructifer **(1)**. **4** (D. pomi; îal) Încărcat de roade. **5** (Îlv) **A da** (sau **a face**) ~ (sau **roadă**) A rodi **(1)**. **6** (Pop; îe) **A da în** ~ sau **a se da pe** ~, (reg) **a lega** ~ (sau **roadă**) A începe să rodească Si: *a lega*. **7** (Îc) **Rodul-pământului** Plantă erbacee veninoasă cu frunze mari, late și lucioase, după a cărei dezvoltare florală poporul apreciază recolta anului Si: (reg) *mana-pământului, murt, piciorul vițelului, porumbul-cucului, rădăcină-de-friguri, ungureancă*, (Trs) *aron[1]* **(1)**, *cocoșoaică* **(1)**, *hriba* **(4)**, *mărceț*, (Ban) *barba* **(41)**-*lui-Aron, calindar* **(12)**, *timp* (*Arum maculatum*). **8** (Fig) Rezultat (al unei munci, al unei acțiuni) Si: *avantaj* **(1)**, *efect* **(1)**, *folos* **(1)**. **9** (Înv) Muncă. **10** (Înv) Jertfă. **11** Copil **(1)**. **12** (La animale) Pui. **13** (Îrg) Produs al glandelor de reproducere ale animalelor și oamenilor, din care se dezvoltă fătul Si: *sământa*. **14** (Reg; d. animale; îla) **De roadă** De reproducere. **15** (Reg) Testicul. **16** (Înv) Urmaș. **17** (Pex) Familie **(7)**. **18** Generație **(5)**. **19** (Reg) „Crestătură sau nod format în cornul berbecilor, în timpul cât nu crește cornul".

rod[2] *sn* [At: MUSCEL, 40 / Pl: ? / E: nct] (Mun) **1** Mică proeminență pe o suprafață netedă. **2** Gaură, scobitură pe o suprafață netedă. **3** Por.

roda *vt* [At: DL / Pzi: *~dez* / E: fr ***roder***] **1** A netezi fin suprafața unui obiect cu pulberi sau paste abrazive. **2** A face operația de rodaj **(1)**.

rodaj *sn* [At: MIHALE, O. 22 / Pl: *~e* / E: fr ***rodage***] **1** Operație prin care mașini, mecanisme sau instalații noi sunt supuse la diferite regimuri de funcționare, pentru netezirea și ajustarea suprafețelor de contact în mișcare ale pieselor și organelor componente Si: *rodare* **(1)**, *rodat[1]* **(1)**. **2** Perioadă în care un motor funcționează în rodaj **(1)**.

rodalău *sn* [At: ALR SN IV h 1 052/346 / Pl: *~lauă* / E: ***roade[1]*** + *-alau*] (Reg) Răzătoare pentru hrean.

rodamină *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***rhodamine***] Materie colorantă roșie, asemănătoare cu fluoresceina.

rodan *sn* [At: DELAVRANCEA, O. I, 289 / V: ***rotan*** / Pl: *~e* / E: ngr ***ῥοδάνι*** cf *roată*] **1** Unealtă casnică cu care se deapănă firele textile de pe scul pe țevi sau pe mosoare Si: *sucala*. **2** (Mun; îf *rotan*) Rotița cu care se învârtește fusul sucalei. **3** (Îvr) Roată[1] de tortură.

rodanță *sf* [At: LTR / Pl: *~țe* / E: it ***radancia***] (Nav) Inel metalic, cu un jgheab pe suprafața laterală, care apără ochiurile parâmelor la ambarcații.

rodanură *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ri* / E: fr ***rhodanure***] (Chm) Sulfocianură.

rodar *sm* vz ***rudar[1]***

rodare *sf* [At: DER / E: ***roda***] **1** Netezire fină a suprafeței unui obiect cu pulberi sau paste abrazive Si: *rodat[1]* **(1)**. **2** Rodaj **(2)**.

rodașcă sf vz *rădașcă*

rodat[1] sn [At: NOM. MIN. I, 112 / E: *roda*] 1 Rodare (1). 2 Rodaj (2).

rodat[2], ~ă a [At: DL / Pl: ~ați, ~e / E: *roda*] Care a trecut prin rodaj (2).

rodăni vi [At: DDRF / Pzi: ~nesc / E: *rodan*] (Îvr) A trage pe roată[1].

rod-de-zahar sn vz *rodozahar*

rod-de-zahăr sn vz *rodozahar*

rode sf vz *rodie[2]*

rodei sm [At: BIBLIA (1688) 59[2]/30 / Pl: ~ / E: *rodie[1]* + *-ei*] 1-2 (Îvr; șhp) Rodie[1] (1) (mică).

rodenie sf vz *rudenie*

rodenticid sm [At: DL / Pl: ~izi / E: ger *Rodentizid*] Substanță toxică sau cultură bacteriană pentru combaterea rozătoarelor.

rodeo sn [At: DN[3] / E: eg, sp *rodeo*] 1 Serbare dată cu ocazia marcajului animalelor în unele regiuni din America. 2 Întrecere sportivă în care un călăreț (cow-boy) trebuie să călărească fără șa un cal sau un taur nedomesticit.

rodi[1] [At: (a. 1550-1600) GCR I, 8/28 / Pzi: ~desc / E: vsl **родити**] 1-2 vit (D. plante) A produce rod[1] (1). 3 vi A prinde rod[1] Si: *a lega*, (reg) *a înrodi*. 4 vt(a) (C. i. terenuri, regiuni) A produce. 5 vt (Îvp) A odrăsli. 6 vtf(a) A fertiliza (1). 7 vt(a) (Îvp; d. oameni) A naște. 8-9 vtr A (se) reproduce. 10 vt (Înv) A crea (1).

rodi[2] vt [At: ALEXANDRIA, 31/22 / Pzi: ~desc / E: slv **родити**] (Îvr) A avea în grijă, în atenție pe cineva.

rodi[3] v vz *rodia*

rodia vir [At: ALR SN I h 45/157 / V: *rodi* / E: *rodie[2]*] 1-2 (Reg; d. grâu) A prinde rugină.

rodie[1] sf [At: HERODOT (1645), 253 / P: ~di-e / V: (rar) *roidă* / Pl: ~ii, (îvr) *rode* / E: ngr **ρόδι, ρόιδι**] 1 Fructul rodiului, de mărimea unui măr, cu o coajă groasă, roșiatică și cu numeroase semințe înconjurate de un înveliș cărnos și roșiatic Si: (pop) *granat[1]* (1). 2 (Bot; îrg) Rodiu[1] (*Punica granatum*) 3 (Bot; reg) Merișor (*Chaenomeles japonica*).

rodie[2] sf [At: SN I h 45 / P: ~di-e / V: *rode, roade* / E: mg *ragya*] (Reg) 1 Rugină (la cereale) Si: *rojdie*. 2 Boală a viței de vie, cauzată de o ciupercă parazită Cf *mană*. 3 Ceață, negură dăunătoare pentru semănături. 4 Ploaie cu soare.

rodie[3] a [At: SEVASTOS, C. 140 / A: nct / Pl: ~dii / E: nct] (Într-o poezie populară; csnp) Înrudit.

rodier sm [At: ALECSANDRI, ap. CADE / P: ~di-er / Pl: ~i / E: *rodie[1]* + *-ar*] (Bot; rar) Rodiu[1] (*Punica grantum*).

rodiet, ~ă a [At: TEAHA, C. N. 261 / Pl: ~eți, ~e / E: *rodia*] (Reg; d. cereale) Atacat de rugină.

rodin s vz *rădina[1]*

rodinal sn [At: DN[3] / Pl: ? / E: ger *Rodinal*] Soluție concentrată de revelator, preparat pe bază de aminofenol.

rodină[1] sf [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 12[v]/17 / V: *rodin* s / Pl ~ni, ~ne / E: ucr **родини**] 1 (Înv; mpl) Zi de naștere. 2 Sărbătoare de ziua de naștere a cuiva. 3 (Reg; îe) **A se duce** (sau **a merge, a veni, a fi**) **la rodin** (sau **la ~ni, în ~ni**) A vizita o lehuză ducându-i daruri. 4 (Reg) Dar care se duce unei lehuze. 5 (Reg) Lehuzie. 6 (Îvr) Creație (7). 7 Întemeiere. 8 Început. 9 (Îvr) Neam.

rodină[2] sf [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: ? / E: ns cf *rodie[2]*] 1 Rugină (la cereale). 2 Ploaie dăunătoare pentru cereale Cf *mană*.

rodioară sf [At: BIBLIA (1688), 68 2/23 / V: *rud~* / Pl: ~re / E: *rodie[1]* + *-ioară*] 1-2 (Rar; șhp) Rodie[1] (1) (mică).

rodion sm vz *erodiu*

rodire sf [At: PSALT. HUR. 16[v]/2 / Pl: ~ri / E: *rodi*] 1 Producere de rod (1) Si: *rodit[1]*. 2 Fertilitate (2). 3 (Îvr) Rod[1] (1). 4 (Fig) Folos (1). 5 (Îvr) Neam.

rodit[1] sn [At: PO 24/21 / E: *rodi[1]*] (Îvr) Rodire (1).

rodit[2], ~ă a [At: PSALT. 275 / Pl: ~iți, ~e / E: *rodi[1]*] 1 (Îvp; d. plante) Care a făcut rod[1] (2) (bogat). 2 Care dă roade[1] multe. 3 Încărcat de rod[1]. 4 (Îvr; d. pământ, ținuturi, țări) Fertil (1). 5 (Reg; d. perioade de timp) În care se produce recoltă bogată.

roditor, ~oare [At: PSALT. 275 / V: (înv) *~iu* / Pl: ~i, ~oare / E: *rodi* + *-tor*] 1 a (D. plante) Care dă roade[1] (1). 2 a (D. arbori) Fructifer (1). 3 a (Îvr) Care dă roade bogate Si: *rodnic* (1). 4 a (D. pământ, ținuturi, țări) Fertil (1). 5 a (D. perioade de timp) În care se produce recoltă bogată Si: *mănos, rodnic* (2). 6 a (D. semințe) Care germinează bine. 7 a Care face sau ajută să se producă rod[1] (1) 8-9 a, av (Fig) Care dă rezultate bune Si: *productiv, rentabil, rodnic* (5). 10-11 sf, a (Înv) (Femeie) care a născut Si: (pop) *născătoare*. 12-13 sm, a (Înv) Creator (27).

roditoriu, ~oare a vz *roditor*

roditură sf [At: PALIA, ap. CAT. MAN. I, 295 / Pl: ~ri / E: *rodi* + *-tură*] (Îvr) 1 Geneză (1). 2 Jertfă.

rodiu[1] sm [At: BIBLIA (1688), 204[1]/25 / Pl: ~ii / E: *rodie[1]*] Arbust mediteranean cu flori roșii și fructe comestibile Si: (rar) *rodier, rubin* (3), (îrg) *rodie[1]* (2) (*Punica granatum*).

rodiu[2] sn [At: PONI, CH. 30 / S și: *rhodiu* / E: fr *rhodium*] Metal alb-argintiu care, în aliaj cu platina, se întrebuințează la confecționarea unor instrumente de laborator.

rodnic, ~a a [At: (a. 1661) GCR I, 178/17 / Pl: ~ici, ~ice / E: *rod[1]* + *-nic*] 1 (D. pământ, ținuturi, țări) Fertil (1). 2 (D. perioade de timp) În care se obțin recolte bogate Si: *roditor* (5). 3 (D. ploaie) Care face să se producă (mult) rod[1] (1) 4 (Îvr; d. plante) Roditor (1) 5 (Fig) Care aduce câștig mare Si: *folositor* (1), *productiv, rentabil, roditor* (9). 6 (Înv; d. oameni) Prolific.

rodnici vt [At: HELIADE, O. I, 94 / Pzi: ~cesc / E: *rodnic*] (Rar) 1-2 A face să fie rodnic (1, 6).

rodnicie sf [At: AR (1829) 241[1]/25 / Pl: ~ii / E: *rodnic* + *-ie*] 1-2 Fertilitate (1-2).

rodnicire sf [At: POLIZU / Pl: ~ri / E: *rodnici*] (Rar) 1 Rodnicie (1). 2 Prolificitate.

rodnicitor, ~oare a [At: POLIZU / Pl: ~i, ~oare / E: *rodnici* + *tor*] (Rar) 1-5 Care face să fie rodnic (1-5).

rodo- [At: DN[3] / E: fr *rodo-*] Element prim de compunere savantă cu semnificația: 1 Trandafir. 2 Rozaceu, roz.

rodocrozit sn [At: CANTUNIARI, L. M. 112 / V: *~a* / E: fr *rodocrosite*, ger *Rodocrosit*] Carbonat natural de mangan, roz, sursă importantă pentru extragerea manganului.

rodocroziță sf vz *rodocrozit*

rododafin sm [At: VALIAN, V. / V: *~fn* / Pl: ~i / E: ngr **ροδοδάφνη**] (Bot; înv) Leandru (*Nerium olander*).

rododafn sn vz *rododafin*

rododendron sm [At: GHICA, S. 551 / V: *rododendru* / Pl: ~i / E: fr *rododendron*, ger *Rhododendron*] (Bot) Smirdar (*Rhododendron kotschyi*).

rododendru sm vz *rododendron*

rodoficee sf [At: DN[3] / Pl: ~ / E: fr *rhodophycée*] 1 (Lpl) Clasă de alge marine care, în loc de clorofilă conțin un pigment roșu Si: *alge roșii*. 2 (Șls) Algă din clasa rodoficee (1).

rodoid sn [At: DN[3] / P: ~do-id / Pl: ? / E: fr *rhodoïd*] Materie termoplastică incombustibilă, pe bază de acetat de celuloză.

rodomontadă sf [At: ALEXI, W. / Pl: ~de / E: fr *rodomontade*] (Frm) Tiradă emfatică, cu laudă de sine zgomotoasă Si: *fanfaronadă, lăudăroșenie*.

rodonit sn [At: CANTUNIARI, L. M. 112 / V: *~ă* / E: fr *rhodonite*, ger *Rhodonit*] Silicat natural de mangan, roz-cenușiu, utilizat ca piatră ornamentală.

rodoniță sf vz *rodonit*

rodor sn [At: DL / Pl: ~oare / E: fr *rodoir*] Unealtă de rodat.

rodos, ~oasă a [At: FN 157 / Pl: ~oși, ~oase / E: *rod* + *-os*] 1 (Înv; d. pământ, ținuturi, țări) Favorabil culturilor. Si: *fertil* (1), *mănos, roditor* (4). 2 (D. perioade de timp) În care se obțin culturi bogate Si: *favorabil* (1), *roditor* (5).

rodozahar *sn* [At: (a. 1726-1773) N. A. BOGDAN C. M. 760 / V: ***rod-de-z~***, ***rod-de-zahăr***, ***~hăr***, ***rodu-z~*** / S și: *rodo-zahar* / Pl: (rar) *~uri* / E: ngr **ῥοδοζαχάρη** cf *zahăr*] (Înv) Dulceață de trandafiri.

rodozahăr *sn* vz ***rodozahar***

rodu-zahar *sn* vz ***rodozahar***

roena *v* vz ***ruina***

roentghen [At: GRAUR, N. P. 152 / P: *röntghen* / S și: *rentghen* / Pl: *~i* sm / E: np ***Roentgen***] **1** *sm* Unitate de măsură a dozei radiațiilor X sau Y. **2** *sn* Aparat cu care se produc raze X.

roentgenterapie *sf* [At: LTR² / P: *rön~* / Pl: (rar) *~ii* / E: fr ***roentgenthérapie***, ger ***Röntgentherapie***] Radioterapie.

rof *sn* [At: L. ROM. 1959, nr.5, 60 / E: ger ***Raufe*** „iesle"] (Trs) Instalație în formă de grătar, făcută în grajd deasupra ieslei, pe care se așază nutrețul.

rofeală *sf* [At: CIAUȘANU, V. 195 / Pl: *~eli* / E: ***rofi*** / + *-eală*] (Olt) **1-2** Fierbere sau frigere insuficientă a alimentelor.

rofi *vtr* [At: BOCEANU, GL. / Pzi: *~fesc* / E: nct] (Olt; d. alimente) **1-4** A (se) fierbe sau a (se) frige insuficient.

rofie *sf* [At: CIHAC, II, 318 / V: ***rohie***, ***rohini*** / Pl: *~ii* / E: ns cf srb *rohav* „ciupit de vărsat"] **1** (Pop; mpl) Bubuliță care apare uneori la copii pe cap și pe față (îndată după naștere) Si: *roșeață* (**11**). **2** „Dureri interioare ale copilului mic după naștere".

rofit, ~ă *a* [At: CIAUȘANU, V. 195 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***rofi***] (Olt; d. alimente) **1** Care nu a fost fiert sau fript îndeajuns. **2** Care nu fierbe bine sau repede.

rog *sn* vz ***rug²***

rogaci *sm* vz ***răgace¹***

rogatcă *sf* vz ***rohatcă***

rogator, ~oare *a* vz ***rogatoriu***

rogatoriu, ~ie *a* [At: ȘĂINEANU / V: ***rogator*** / E: fr: ***rogatoire***] **1** (Înv) Care este însărcinat cu reluarea unei cercetări juridice. **2** (Îs) *Comisie ~ie* Intervenție făcută de o instanță judiciară către o instanță din altă localitate pentru obținerea unor dovezi necesare instanței solicitatoare.

rogațiune sf [At: DN³ / P: *~ți-u~* / Pl: *~ni* / E: fr ***rogation***, lat ***rogatio***] Proiect de lege în dreptul roman, prezentat poporului pentru a-l aproba.

rogenă *sf* vz ***rovină***

roghie *sf* vz ***roibă***

roghină¹ *sf* vz ***rovină***

roghină² *sf* [At: BORZA, D. 165 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *răcovină*] (Bot; reg) Răcovină (*Stellaria media*).

rogmistru *sm* vz ***rotmistru***

rogoade *sf* [At: MAT. FOLK. 237 / E: ns cf *rogodele*] (Reg) Rogodele.

rogodai *sm* vz ***răgădaie***

rogode¹ *sm* vz ***răgădaie***

rogode² *sm* [At: BORZA, D. 138 / E: ns cf *rogodele*] (Bot; reg) Corcoduș (*Prunus cerasifera*)

rogodele *sfp* [At: DELAVRANCEA, S. 81 / V: ***gorovele***, ***roco~*** / E: ns cf *răcodele*] (Pop) Fructe (mărunte) de tot felul Si: (reg) *rogoade*.

rogoină *sf* vz ***răcovină***

rogoj *sms* vz ***rogoz***

rogojancă *sfa* [At: VARONE, D. 127 / E: nct] (Olt) **1** Horă nedefinită mai îndeaproape. **2** Melodie după care se execută rogojanca (**1**).

rogojea *sf* [At: BORZA, D. 121 / Pl: *~ele* / E: ***rogoz*** + *ea*] (Bot; reg) Bălușcă (*Ornithogalum umbellatum*).

rogojel *sn* [At: PANȚU, PL. / E: ***rogoz*** + *-el*] (Buc) Mică plantă erbacee cu stoloni subțiri, târâtori, cu frunzele aspre și inflorescență în formă de spic, ce crește în locuri însorite la marginea pădurilor Si: *rostogol* (**12**) (*Carex carryohyllea*).

rogoji *s* vz ***rogoz***

rogojinar *sm* [At: MOXA, 394/16 / Pl: *~i* / E: ***rogojină¹*** + *-ar*] Persoană care face sau vinde rogojini¹ (**1**).

rogojină¹ *sf* [At: MOXA, 394/16 / Pl: *~ni*, *~ne* / E: bg **рогожина**] **1** Împletitură de tulpini sau de frunze de plante (mai ales rogoz sau papură), care se așterne (în casele țărănești) pe pat, pe podea sau se atârnă pe pereți, se utilizează drept coviltir etc. **2** (Îe) **A aprinde ~ni în cap** Vechi obicei practicat în trecut în timpul unor procesiuni sau al trecerii domnului, a sultanului etc. spre a le atrage atenția și a le prezenta plângeri sau reclamații. **3** (Reg; îe) **A-i trage** (cuiva) **~na de sub picioare** A învinge pe cineva. **4** (Reg; îe) **A i se sparge** (cuiva) **~na în cap** A i se întâmpla (cuiva) ceva rău Si: *a o păți*. **5** Unealtă de pescuit alcătuită din rogojini (**1**) de papură cusute una de alta, cu marginile îndoite în sus și prinse cu sfoară ca să stea ridicate. **6** (Fig; dep) Femeie bătrână și urâtă. **7** (Fig; dep) Cal bătrân, slab, urât. **8** (Reg; art) Horă nedefinită mai îndeaproape. **9** Melodia după care se execută rogojina (**8**).

rogojină² *sf* [At: ALR I, I 913/360 / Pl: *~ni* / E: ***rogoz*** + *-ină*] (Reg) **1** (Bot) Rogoz. **2** Mlaștină.

rogojinărie *sfs* [At: LM / E: ***rogojinar*** + *-ie*] Meșteșugul rogojinarului.

rogojioară *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 21ᵛ/19 / Pl: *~re* / E: ***rogojină¹*** + *-ioară*] **1-2** (Șhp) Rogojină¹ (**1**) (mică, subțire).

rogorit, ~ă *a* vz ***ragout***

rogos *sm* vz ***rogoz***

rogoz *sm* [At: PO 182/25 / V: (îrg) ***rag~***, ***răcoz***, ***răgoj***, ***ragos***, ***răg~***, ***rocoz***, ***~oj***, ***~oji***, ***~os*** / Pl: *~uri*, *~oaze* / E: vsl **рогозъ**] **1** (Șîc **~ mare**, **~ aspru**, **~ de pădure**) Mai multe plante erbacee care cresc prin mlaștini, fânețe umede etc. cu varietăți care se folosesc la împletul rogojinilor (în trecut și la acoperitul caselor de la țară) Si: (reg) *mohor*, *pir-roșu* (*Carex*, *riparia*, *vulpina*, *hirta*, *arenaria* etc.). **2** (Pex) Loc unde crește rogoz (**1**). **3** (Trs; gmț; îe) **A se duce la** ~ A muri. **4** (Bot; reg) Pipirig (*Schoenoplectus lacustris*). **5** (Bot; reg) Pipirig (*Bolboschoenus maritimus*). **6** (Bot; reg) Țipirig (*Scirpus holoschoenus*). **7** (Bot; reg; șîc **~ negru iarbă de ~**, **~ depe râu**) Papură (*Typha angustifolia*). **8** (Bot; reg; îc) ~ **de grădină** Narcisă (*Narcissus*). **9** (Bot; reg) Gladiolă (*Gladiolus pandavensis*). **10** (Bot; reg) Săbiuță (**4**) (*Gladiolus imbricatus*). **11** (Bot; reg) Pipiriguț (*Haleocharis palustris*).

rogozar *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 151 / Pl: *~i* / E: ***rogoz*** + *ar*] (Orn) Lăcar (*Acrocephalus schoenabaenus*).

rogozaștină *sf* [At: DR. XI, 72 / Pl: ? / E: ***rogoz*** + *aștină*] (Reg) Rogoziș.

rogozărie *sf* [At: DR. XI, 72 / Pl: *~ii* / E: ***rogoz*** + *-ărie*] (Reg) Rogoziș.

rogoziș *sn* [At: DR. XI, 64 / Pl: *~uri* / E: ***rogoz*** + *-iș*] (Reg; csc) Loc unde crește mult rogoz (**1**) Si: (reg) *rogozaștina*, *rogozărie*, *rogoziște*.

rogoziște *sf* [At: DR. XI, 72 / Pl: *~ti* / E: ***rogoz*** + *-iște*] (Reg) Rogoziș.

rogozos, ~oasă *a* [At: LB / V: ***răg-*** / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***rogoz*** + *-os*] (D. iarbă, fân etc.) Cu (mult) rogoz (**1**).

rohacă *sf* vz ***rohatcă***

rohai *sn* [At: PAȘCA, GL. / Pl: ? / E: nct] (Reg) „Loc rău, rupt de apă".

rohatcar *sm* [At: TDRG / Pl: *~i* / E: ***rohatcă*** + *-ar*] (Mol) Persoană care supraveghea trecerea printr-o rohatcă (**1**).

rohatcă *sf* [At: BARONZI, L. 160 / V: (reg) ***răga~***, ***roga~***, ***~acă*** / Pl: *~tce*, *~hătci* / E: ucr, rs **рогатка**] (Mol) Loc pe unde se intră în oraș și unde se încasau în trecut taxele pentru mărfurile aduse spre vânzare Si: *barieră* (**4**).

rohie *sf* vz ***rofie***

rohilă *sf* [At: DR. V, 225 / A: nct / Pl: *~le* / E: nct] (Reg; dep) Cal slăbănog și bătrân.

rohini *sfp* vz ***rofie***

rohmani *smp* [At: PAMFILIE, CER. 39 / V: ***ragm~***, ***rocm~*** / E: ucr **рахман**] (În credințele populare) Blajini (**3**).

rohmistru *sm* vz ***rotmistru***

rohot *sn* [At: GR. BĂN. / V: ***root*** / E: fo] (Ban) Zgomot.

rohoti *vr* [At: CIAUȘANU, V. 195 / Pzi: *~tesc* / E: ***rohot***] (Olt) A se certa (**2**).

roi¹ *sm* [At: ARH. FOLK. III, 154 / Pl: ~ / E: nct] (Reg) Pui de căprioară.

roi² [At: ANON. CAR., 310 / Pl: *~uri* sn, ~ sm, (rar) *roaie* sn / E: vsl **рои**] **1** *smn* Grup compact de albine, ieșite din stup cu matca lor, în căutarea unui adăpost. **2** *sn* Familie de albine. **3** *sn* (Reg; îcs) *De-a ~ u* Joc de copii, nedefinit mai îndeaproape. **4** *sn* (Arg; îe) **A face ~ ul** A pleca în grabă Si: *a o șterge*. **5** *sn* (Pex; udp „de") Mulțime de insecte sau păsări mici

(de obicei în zbor). **6** *sn* (Îlav) **În ~ uri** În grupuri. **7** *sn* (Pan; de obicei udp „de") Grup de oameni activi și zgomotoși. **8** *sn* (De obicei udp „de") Mulțime de obiecte, de fenomene (luminoase) de același fel (văzute în mișcare).

roi³ *vi* [At: ANON. CAR. / Pzi: *~esc* / E: bg ***роя***] **1** (D. albine) A pleca în grup pentru căutarea unui nou adăpost. **2** (Pex; d. stupi) A da naștere unei noi familii de albine. **3** (Reg; îe) **A ~t stupul popii** A murit cineva. **4** (Pex; d. insecte sau păsări mici) A zbura în grupuri dintr-o parte într-alta. **5** (D. oameni). A se răspândi în grupuri pornind din același loc. **6** (D. oameni) A umbla dintr-o parte într-alta. **7** (D. obiecte, fenomene) A se mișca dintr-o parte într-alta.

roib, roaibă [At: ROSETTI. B. 103 / V: (reg) ***roibă*** / E: ml ***robeus***] **1-2** *smf, a* (Cal) cu părul roșcat (deschis) sau roșu-gălbui Si: *șarg*. **3-4** *smf, a* (Reg) (Cal) cu părul sur. **5** *a* (Reg; d. cai) Roșu cu pete albe la picior și la frunte. **6** *smf* (Reg) Mârțoagă. **7** *smf* (Reg) Persoană cu părul roșu.

roiban, ~ă *a* [At: A III, 2 / Pl: *~i, ~e* / E: ***roib*** + *-an*] (Reg; d. cai) Roib (1).

roibat, ~ă *a* [At: DENSUSIANU, Ț. H. 158 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***roib*** + *-at*] (D. cai) **1** Roșu. **2** Roib (1).

roibă¹ *sf* [At: LB / V: (reg) ***roai~, robia, rodea, roghie, ~bie, rughie*** / Pl: *~be* / E: ml ***robia***] **1** Plantă erbacee cu flori albe-gălbui în ciorchini, cu rădăcina conținând o materie colorată roșie Si: *garanță, otrățel, pațachină*, (reg) *buruiana-faptului, faptnic, rumenele* (*Rubia tinctorum*). **2** (Bot; reg; îf *robia*) Soi de mazăre timpurie (*Orbus vernus*). **3** (Bot; reg) Dumbravnic (*Melittis melissophyllum*). **4** (Bot; reg) Rumeneală (5) (*Potentilla procumbens*).

roibă² *a* vz ***roib***

robie *sf* vz ***roibă¹***

roibin *sn* vz ***rubin***

roibuleț *sm, a* [At: ALECSANDRI, P. P. 86 / Pl: *~i* / E: ***roib*** + *-uleț*] **1-2** (Șhp) Roib (1) (tânăr sau sprinten).

roichie *sf* vz ***rochie***

roidă *sf* vz ***rodie¹***

roieliște *sf* [At: CHEST. VI, 92 / E: ***roi²*** + *-eliște*] (Reg; csc) Mulțime de pui de albină.

roienat, ~ă *a* vz ***ruinat***

roina *vb* vz ***ruina***

roinat, ~ă *a* vz ***ruinat***

roină *sf* [At: ALR I, I 943/800 / Pl: *~ne* / E: ***roi²***] (Bot; reg) Roiniță¹ (1) (*Melissa officinalis*).

roine *sfp* vz ***ruiene***

roinic, ~ă *a* [At: EMINESCU, O. I, 91 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***roi²*** + *-nic*] (Rar; d. grupuri, colectivități) **1** Care se răspândește. **2** Care umblă dintr-o parte în alta.

roiniță¹ *sf* [At: HEM. 744 / Pl: *~țe* / E: bg ***ройница***] (Pop) Stup mic pentru prins un roi nou de albine.

roiniță² *sf* [At: DDRF / Pl: *~țe* / E: ns cf *roiniță*] **1** Plantă erbacee din familia labialelor cu flori albe cu miros plăcut, cu frunze ovale cu calități stimulente și antispasmodice Si: *melisă*, (reg) *buruiana-stupului, busuiocul-stupului, cătușnică* (5), *floarea-stupului, iarba-albinelor, izma stupilor, lămâiță, mătăcină, mierea-ursului, mintă-turcească, motoacă, poala-Sfintei-Marii, răstupească, roiște* (1), *stupelniță, voioșviță-de-albini* (*Melissa officinalis*). **2** (Bot) Mătăcină (1) (*Dracocephalum moldavicum*). **3** Planta *Amanita caesarea*.

roire *sf* [At: LB / Pl: *~ri* / E: ***roi³***] **1** Plecare în roi a albinelor din stup, pentru a întemeia o nouă familie Si: *roiște* (1), *roit¹* (1). **2** Zborul unui număr mare de insecte sau păsări. **3** Mișcare zgomotoasă de oameni Si: *forfotă* (1). **4** (În feudalism) Fenomen social de desprindere a unui grup de membri ai unei obști cu conducător și plecarea lui în altă parte pentru a întemeia o nouă obște.

roiște *sf* [At: I. IONESCU, ap. CADE / E: ***roi²*** + *-iște*] **1** Roire (1). **2** (Bot) Roiniță² (1) (*Melissa officinalis*).

roit¹ *sn* [At: ECONOMIA, 125/2 / Pl: *~uri* / E: ***roi³***] Roire (1).

roit² *sn* [At: CV 1951 nr. 3, 44 / Pl: *~uri* / E: mg ***rojt***] (Reg) **1** (Mpl) Ciucure (2). **2** Franj (2). **3** Uruioc. **4** Tiv. **5** Ornament din șnur pe partea de sus a cioarecilor.

roit³ *s* [At: PANȚU, Pl. / A: nct / E: nct] (Bot; Trs) Arnică (1) (*Arnica montana*).

roită *sf* [ALR SN III h 718/349 / Pl: *~te* / E: ns cf mg *raj(t)* „cârd"] (Reg) Cârd (1) (de rațe).

roitie *sf* [At: ALR I, I 734/190 / Pl: *~ii* / E: ns cf *roit²*] (Reg) Plasă (din sfoară).

roitoman, ~ă *a* vz ***ortoman***

roitor, ~oare *a* [At: EMINESCU, O. IV, 132 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***roi²*** + *-tor*] Care roiește (1).

roitură *sf* [At: ALR II, 3 362 / Pl: *~ri* / E: ***roi²*** + *-tură*] (Reg) Ciucure (1).

roizoli *vt* [At: ALR I, I 754/298 / Pzi: *~lesc* / E: mg ***rajzol***] (Reg) A însăila.

rojasin, ~ă *a* vz ***rozosin***

rojdanic *sm* [At: CUV. D. BĂTR. II, XXX / Pl: *~ice* / E: vsl ***рождениќъ***] (Înv) Carte populară care prezice destinul după zodie Si: *horoscop* (1), *zodiac*.

rojdă *sf* [At: A I, 20 / Pl: ? / E: mg ***rozsda***] (Reg) Rugină a cerealelor Si: (reg) *rodie²* (1).

rojdele *snp* vz ***rosteie***

rojdi *v* vz ***rujdi***

rojmalin *sm* vz ***rozmarin***

rojmalinuț *sm* [At: FOLC. TRANSILV. II, 12 / E: ***rojmalin*** + *-uț*] **1-2** (Reg; șhp) Rozmarin (1) (mic, delicat).

rojnar *sn* [At: ALR SN IV h 1 052/272 / V: ***hrojner*** / Pl: *~uri* / E: ns cf *rojni*] (Mar) Răzătoare pentru hrean.

rojini *v* vz ***râșni***

rojole *sf* vz ***rozol¹***

rojoli *vt* [At: ALR II, 5 192/334 / Pzi: *~lesc* / E: mg ***rozsol***] (Reg) A tăia cu foarfecele spicele de secară din grâu.

rojolică *sf* [At: CABA, SĂL. 92 / E: ***rozol¹***] (Reg) Țuică colorată în roșu.

rojolie *sf* vz ***rozol¹***

rojolin *a* [At: ALR II, 3 403/346 / E: ns cf *rozol¹*] (Reg) **1** Roșu (1). **2** Purpuriu.

rojoliș *sn* vz ***rozol¹***

rol¹ *sn* [At: HELIADE, D. J. 5/10 / V: (înv) ***~ă, roală*** *sf* / Pl: *~uri, ~e* / E: fr ***rôle***, ger ***Rolle*** (***Rolă*** sgp)] **1** (De obicei în legătură cu verbele „a avea", „a juca" etc.) Parte pe care o primește un artist în distribuția unui program artistic. **2** Totalitatea replicilor pe care le rostește un actor pe scenă. **3** (Pex) Personaj interpretat de un actor într-un spectacol. **4** Misiune. **5** Datorie (21). **6** Registru în care sunt trecuți contribuabilii. **7** (Jur) Listă cu procesele în ordinea judecării într-o anumită zi la un tribunal. **8** Lista oficială a persoanelor care se află pe un vapor.

rol² *sn* [At: VICIU, GL. / V: (reg) ***rulă*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Rolle***] **1** Jgheab pe care alunecă buștenii de la locul de tăiere până la căile de transport Si: *jilip, scoc* **2** (Min) Jgheab ca o pâlnie prin care se încarcă în vagoane cărbunele. **3** (Reg) Parte a joagărului alcătuită din două bârne legate prin stinghii, pe șase sau opt rotițe, pe care se așază bușteanul de tăiat în scânduri. **4** (Ban) Tăvălug. **5** Sul de lemn pentru călcat pe care se înfășoară rufele.

rol³ *sn* vz ***rolă²***

rola *v* vz ***rula¹***

rolan *sn* [At: SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 835 / E: dc cf *relon*] Fibră textilă sintetică, obținută prin polimerizare, cu proprietăți asemănătoare lânii.

rolare *sf* [At: DN³ / Pl: *~lări* / E: ***rolă¹***] Netezire a unui material cu ajutorul unei role¹ (1).

rolă¹ *sf* [At: NICA, L. VAM. 213 / Pl: *~e* / E: ger ***Rolle***] **1** (Teh) Organ de mașină care în timpul funcționării se rotește în jurul axei sale, la rularea unui vehicul, stabilirea unui contact electric etc. **2** Unealtă formată dintr-un

cilindru cu mâner pentru lucrări de finisare în construcții. 3 (Trs) Tub de ciment pentru căptușirea fântânilor.

rolă² *sf* [At: SCRIBAN, D. / V: ***rol, roră, rulă, rură*** / Pl: *~le* / E: pn ***rura, rula***] (Reg) Cuptor al mașinii de gătit.

rolă³ *sf* vz ***rol¹***

rolet *sn* vz ***roletă***

roletă *sf* [At: BARCIANU / V: ***rolet, ~lită*** / Pl: *~te* / E: fr ***roulette***] **1** Stor. **2** (Reg) Instrument pentru măsurarea diametrului trunchiului arborilor Si: *clupă* **(1)**, (imp) *compas* **(4)** *forestier*.

rolfilm *sn* [At: DN³ / Pl: *~e* / E: ger ***Rollfilm***, fr ***rollfilm***] Peliculă fotografică în formă de bandă, care se rulează pe un mosor de lemn sau de material plastic.

rolgang *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: ger ***Rollgang***] (Teh) Transportor la care materialul este purtat de rulouri care nu se deplasează, ci primesc o mișcare de rotație în jurul axei, fiind antrenate de lanțuri fără sfârșit.

roli *vt* [At: ALR II, 3 386 bis/3626 / V: ***roloi*** / Pzi: *~lesc* / E: ***rol²***] (Ban) A netezi cu rolul² **(5)** Si: *a călca* **(27)**.

rolină *sf* [At: ȘĂINEANU / Pl: ? / E: ns cf *ruletă*] (Înv) Jocul de ruletă.

rolișor *sn* [At: KLOPTȘTOCK, F. 91 / Pl: *~oare* / E: ***rol¹*** + *-ișor*] **1-2** (Șhp) Rol¹ **(1)** (mic, neînsemnat).

rolită *sf* vz ***roletă***

roloi *v* vz ***roli***

rom¹ *sm* [At: BL II, 184 / S și: *rrom* / Pl: *~i* / E: țig ***rom*** „om"] Țigan.

rom² *sn* [At: (a. 1793) IORGA, S. D. VIII, 28 / V: (reg) ***rum*** / E: fr ***rhum***, ger ***Rum***] Băutură alcoolică obținută din fermentarea și distilarea melasei din trestia de zahăr.

rom³ *sn* [At: VICIU, GL. / Pl: *~uri* / E: nct] (Reg) Nisip fin de râu sau făină de piatră măcinată în șteampuri, care conține aur.

romaic, ~ă *a* [At: ȘĂINEANU / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***romaïque***] **1** Care aparține Greciei sau grecilor. **2** Referitor la Grecia sau la greci. **3** Originar din Grecia.

romaicesc, ~ească *a* [At: CALENDARIU (1814) 99/25 / Pl: *~ești* / E: ngr ***ρωμαίκος***] (Înv) **1** Roman³ **(1)**. **2** Grecesc **(1)**.

roman¹ *sn* [At: (a. 1799) BV. II, 410 / V: (înv) ***~s, ~t, ~t,*** (nob) ***~ță*** *sf* / Pl: *~e*, (înv) *~uri* / E: fr ***roman***, it ***romanzo***] **1** (Adesea urmat de determinări care indică felul, caracterul etc.) Narațiune în proză, de întindere mare și cu conținut complex, care reflectă evenimente, episoade ale vieții unei societăți etc. **2** (Fig) Suită prelungită de întâmplări care par neverosimile.

roman² *sm* [At: COTEANU, PL. 30 / V: ***~mon*** (A și: *romon*), ***~mân, roamân, rumân*** / A și: *roman* / E: ucr ***роман***] (Bot; reg) **1** Mușețel (*Matricaria chamomilla*). **2** (Șîc **romon bolund**) Romaniță **(2)**-nemirositoare (*Matricaria inodora*). **3** Margaretă (*Chrysanthemum leucanthemum*). **4** Granat² (*Chrysanthemum parthenium*). **5** Ochiul-boului (*Chrysanthemum rotundifolium*). **6** (Șîc **~ puturos**) Romaniță **(8)**-puturoasă (*Anthemis cotula*). **7** Romaniță **(10)**-de câmp (*Anthemis arvensis*). **8** Romaniță **(11)**-mare (*Athemis nobilis*). **9** Vetrice (*Tanacetum vulgare*).

roman³, ~ă [At: (a. 1660-1680) GCR I, 176/22 / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***romanus, ~a, -um***, fr ***roman, romain***, it ***romano***] **1-4** *smf, a* (Persoană) care făcea parte din populația de bază a Imperiului Roman **(9)** sau era originară de acolo (și care se bucura de drepturi depline de cetățenie). **5** *smf* Persoană care făcea parte din Sfântul Imperiu Roman de națiune germană. **6** *smfp* Populația, poporul Imperiului Roman de națiune germană. **7** *smf* Locuitor al Romei. **8** *a* Originar din Roma sau din Imperiul Roman. **9** *a* Care aparține Romei, Imperiului Roman sau romanilor. **10** *a* Referitor la Roma, la Imperiul Roman **(8)** sau la romani **(3)** Si: (înv) *râmlean, râmlenesc, romaicesc, romanesc², romanicesc*. **11** *a* Specific Romei sau Imperiului Roman. **12-13** *sn, a* (Îoc *arab*; șîs *cifre ~e*) (Cifre) reprezentate prin litere din alfabetul latin. **14** *a* (Șîs *litere ~*) Litere latine. **15** *a* (Îs) *Biserica ~ă* Biserica catolică. **16** *a* Romano-catolic. **17** *smfa* Un fel de cadril, care a devenit apoi dans popular. **18** *sn* (Trs) Dansul călușarilor. **19** *sm* Melodie pe care se dansează romanii **(18)**. **20** *sfp* Sandale cu talpa subțire. **21** *sfp* Sandale de lemn.

romană *a* [At: LTR² 286 / Pl: *~ne* / E: fr ***romaine***] (Îs *balanță ~*) Balanță formată dintr-o pârghie cu brațe neegale, mobilă în jurul unui ax orizontal, pe brațul mai lung și gradat alunecând o greutate care echilibrează obiectul de cîntărit prins de capătul brațului mai scurt.

romanca *sfa* [At: VARONE, D. / E: ***roman³*** + *-ca*] (Trs) Romana **(17)**.

romancero sf [At: DN³ / P: *romansero* / Pl: *~s* / E: fr, sp ***romanceros***] Culegere de poeme spaniole medievale scrise în versuri și având ca subiect fapte eroice.

romancier, ~ă *smf* [At: HELIADE, D. J. 47/2 / P: *~ci-er* / V: (înv) ***~nți~, ~nțiar, ~nsi~*** / Pl: *~i,~e* / E: fr ***romancier*** cf it *romanziere*] Autor de romane¹ **(1)**.

romanesc¹, ~ă [At: DDRF / Pl: *~ești* / E: fr ***romanesque***] (Liv) **1** *a* Cu caracter de roman¹ **(1)**. **2** *a* Care ține de roman¹ **(1)**. **3** *a* Ca de roman¹ **(1)** Si: *fantezist* **(1)**, *romantic* **(5)**.

romanesc², ~ă *a* [At: CANTACUZINO, N. P. 29ᵛ/4 / V: ***~mân~*** / Pl: *~ești* / E: it ***romanesco***] **1-3** (Înv) Roman³ **(8-10)**.

romani *vr* [At: NEGRUZZI, S. I, 201 / Pzi: *~nesc* / E: ***roman³***] (Îvr) **1-2** A (se) romaniza **(1)**.

romanic, ~ă [At: XENOPOL, I. R. I, 180 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ger ***romanisch*** cf it *romanico*] **1** *a* Care se trage din romani³ **(1)**. **2** *a* Care are legătură cu poporul roman³ **(8)** sau cu Imperiul Roman **(9)**. **3-4** *a, sn* (Șîs *stil ~*) (Stil arhitectonic în Europa în sec. X–XIII) caracterizat prin severitate, masivitate și robustețe, cu deschideri în ziduri în general mici și bolți semicilindrice. **5** *a* (D. limbă) Care derivă din limba latină Si: *neolatin*. **6** *a* Care aparține limbilor romanice **(5)**. **7** *a* Caracteristic limbilor romanice **(5)**. **8** *a* Care se ocupă de limbile romanice **(5)**.

romanicesc, ~ească *a* [At: (a. 1850) DOC. EC. 975 / Pl: *~ești* / E: ***roman³*** + *-icesc*] **1-3** (Înv) Roman³ **(8-10)**.

romanism *sn* [At: PUȘCARIU, L. R. I, 326 / E: ***roman³*** + *-ism*] (Rar) Romanitate **(1)**.

romanist *sm* [At: BARCIANU / Pl: *~iști* / E: ger ***Romanist***, fr ***romaniste***] **1** Specialist în limbi romanice **(5)**. **2** Specialist în dreptul roman **(8)**.

romanistică *sf* [At: BUL. FIL. VI, 30 / E: ger ***Romanistik***] Disciplină lingvistică și filologică care studiază limbile romanice **(5)**.

romanitate *sfs* [At: BOJINCĂ, R. 96/10 / E: fr ***romanité***, it ***romanita***, lat ***romanitas, -atis***] **1** Caracter roman³ **(11)** al unui popor, al unei culturi etc. **2** Trăsătură caracteristică romană **(11)**. **3** Origine romană **(9)**. **4** Totalitatea popoarelor romanice **(1)** Si: *lumea romană*.

romaniță *sf* [At: GRECESCU, FL. 315 / V: (reg) ***râmân~, ~mân~*** (A și: *român~*), ***~men~, ~mn~, romonit, romon~*** (A și: *romon~*), ***~mun~, rum~, rumăn~, rumân~*** / E: ***roman²*** + *-iță* cf ucr *романець*] **1** (Bot; șîc **~ bună, ~ mică**) Mușețel (*Matricaria chamomilla*). **2** (Șîc **~ nemirositoare, ~ neadevărată**, reg. **~ puturoasă**) Plantă asemănătoare cu mușețelul, dar neparfumată Si: (reg) *chioara-găinii, mărărița, mărarul-broaștei, mușețel-prost, ochiul-boului, romon* **(2)**-*bolund, tătăiși* (*Matricaria inodora*). **3** (Șîc **~ de munte**) Planta *Achillea schurii*. **4** (Reg; îc) **~ de-câmp, ~ proastă** Plantă erbacee cu flori ca ale mușețelului Si: (reg) *măruca, mărună, mărunca, mușețel-prost, roman²* **(7)** (*Anthemis arvensis*). **5** (Bot; reg; îc) **~-mare** Aurată² **(2)** (*Anthemis nobilis*). **6** (Bot; șîc **~-galbenă, romăniță mare galbenă**) Floare **(33)**-de-perină (*Anthemis tinctoria*). **7-9** (Bot; șîc **~ mare**) Margaretă (*Chrysanthemum carinatum, leucanthem* și *rotundifolium*). **10** (Îc) **~-puturoasă, ~-proastă, ~ta-câinelui** Plantă erbacee cu miros neplăcut, cu flori ca ale mușețelului Si: (reg) *fulica, fulin, mărarul-câinelui, mărună, măruncă, momoriță, mușețel-prost, ochiul-boului, roman²* **(7)**-*puturos, romanoi* (*Anthemis cotula*). **11** (Bot; îc) **~-de-grădină** Granat² (*Chrysantheum parthenium*). **12** (Bot; îc) **Romoniță-turcească** Floarea **(78)**-raiului (*Chrysantheum cinerariae folium*). **13** (Bot; îc) **Rumăniță-mare** Floarea **(27)**-soarelui (*Helianthus annuus*). **14** (Îc) **~-rea** Plantă nedefinită mai îndeaproape. **15** (Îc) **~ta-calului** Plantă nedefinită mai îndeaproape. **16** (Art.; șîf

romonița) Horă urmată de sârbă. **17** Melodie după care se execută romanița **(16)**

romaniza *vtr* [At: ROMÂNUL (1857), nr. 1, 4²/41 / S și: *~isa* / Pzi: *~zez* / E: fr ***romaniser***] **1-2** A imprima sau a impune unei țări, regiuni etc. obiceiurile, cultura și civilizația romană **(11)** Si: (îvr) *a se romani* **(1-2)**. **3-4** (Îvr) A (se) românìza **(1-2)**.

romanizant, ~ă *a* [At: SCL 1950, 61 / Pl: *~nți, ~e* / E: ***romaniza*** + *-ant*] Care urmărește romanizarea limbii, acționând în acest scop.

romanizare *sf* [At: PÂRVAN, G. 118 / S și: *~isare* / E: ***romaniza***] **1** Imprimare sau impunere unei țări, regiuni etc. a obiceiurilor, culturii și civilizației romane **(11)**. **2** (Îvr) Românizare **(1)**.

romanizat, ~ă *a* [At: DC / Pl: *~ați, ~e* / E: ***romaniza***] Care a adoptat limba și obiceiurile romanilor³ **(1)**.

romanizator, ~oare *a* [At: PUȘCARIU, L. R. I, 328 / E: ***romaniza*** + *-tor*] Care romanizează **(1)**.

romano-catolic, ~ă [At: BENIUC, M. C. I, 107 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***roman³*** + ***catolic***] **1** *a* Care ține de biserica catolică **(3)**. **2** *a* Care aparține catolicismului. **3** *smf* Catolic **(8)**.

romanoi *sm* [At: BORZA, D. 20 / E: ***roman²*** + *-oi*] (Bot; reg) Romaniță **(9)**-puturoasă (*Anthemis cotula*).

romanomanie *sf* [At: KOGĂLNICEANU, S. A. 64 / E: ***roman³*** + ***manie***] (Rar) **1** Adorație exagerată pentru poporul roman. **2** Teorie care susținea originea pur romană a poporului român.

romans *sn* vz ***roman¹***

romansă *sf* vz ***romanță¹***

romansier, ~ă *smf* vz ***romancier***

romanșă *sfs* [At: DLR / E: fr ***romanche***] Ramura vestică a retoromanei **(6)**.

romantic, ~ă [At: OBLĂDUIREA, 29/30 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***romantique***, ger ***romantisch***] **1** *a* Care amintește de frumusețea locurilor descrise în romane Si: *pitoresc, romanesc¹* **(1)**. **2** *a* Care aparține romantismului **(1)**. **3** *sm* Creator a cărui operă se încadrează în romantism **(1)** Si: (rar) *romantist*. **4-5** *av, a* (Într-un mod) care evocă atitudini, teme specifice romantismului Si: *fabulos* **(2)**, *romanesc¹* **(3)**, *romanticesc*. **6-7** *smf, a* (Persoană) care are înclinări spre visare Si: *melancolic, romanțios* **(1-2)**.

romanticesc, ~ească *a* [At: GOLESCU, I. 133 / Pl: *~ești* / E: fr ***romantique***, ger ***romantisch*** cf rs *романтический*] (Înv) Romantic **(5)**.

romanticism *sns* [At: TIM. POPOVICI, D. M. / E: ***romantic*** + *-ism*] (Rar) Romantism **(2)**.

romanticitate *sfs* [At: F (a. 1884), 175 / E: ***romantic*** + *-itate*] (Nob) Romantism **(4)**.

romantism *sn* [At: GTN (1836), 49 bis ¹/27 / Pl: (rar) *~e* / E: fr ***romantisme***] **1** Mișcare artistică și literară apărută la începutul sec. XIX, în strânsă legătură cu afirmarea geniului național, caracterizată prin suprimarea regulilor formale, prin introducerea notelor de lirism, de sensibilitate și imaginație, prin înfățișarea figurilor ieșite din comun, prin tendința evaziunii în exotism, în vis, în trecut. **2** Atitudine estetică fundamentală având caracteristicile romantismului **(1)** Si: (rar) *romanticism*. **3** Ansamblu de aspecte care caracterizează mișcarea romantică **(5)**. **4** Înclinare spre lirism, spre visare, spre melancolie Si: *romanțiozitate*, (nob) *romanticitate*.

romantist *sm* [At: ALAS 6 VI 1937, 11/3 / Pl: *~iști* / E: ***romantism*** css] (Rar) Romantic **(3)**.

romanț *sn* vz ***roman¹***

romanța *vt* [At: BUL. FIL. III, 186 / Pzi: *~țez* / E: fr ***romancer***, it ***romanzare***] **1** A descrie viața unui om celebru, un fapt istoric, cu adausuri imaginate de autor. **2** A da caracter de roman¹.

romanțare *sf* [At: V. ROM., ianuarie 1954, 202 / Pl: *~țări* / E: ***romanța***] **1** Descriere a vieții unui om celebru, a unui fapt istoric, cu adausuri imaginate de autor. **2** Imprimare a unui caracter de roman¹.

romanțat, ~ă *a* [At: STANCU, R. A. IV, 333 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***romanța***] Prezentat ca un roman¹.

romanță¹ *sf* [At: HELIADE, D. C. 33/4 / V: (înv) ***~nsă*** / E: fr ***romance***, ger ***Romanze***] **1** Specie a poeziei lirice cu conținut sentimental (de obicei de inspirație erotică). **2** Compoziție muzicală vocală cu conținut liric.

romanță², ~ă *sm* vz ***roman¹***

romanțiar, ~ă *smf* vz ***romancier***

romanțier, ~ă *smf* vz ***romancier***

romanțios, ~oasă [At: CARAGIALE, O. II, 124 / P: *~ți-os* / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***romanț*** + *-ios*] **1-2** *smf, a* (Persoană) predispusă la visare, la melancolie Si: *visător, romantic* **(6-7)**. **3-4** *av, a* (Într-un mod) care predispune la melancolie, la visare, la contemplație. **5** *a* (D. opere literare) Care tratează teme sentimentale, cu note de melancolie, de visare.

romanțiozitate *sf* [At: TEODOREANU, M. II, 68 / Pl: *~tăți* / E: ***romanțios*** + *-itate*] Romantism **(4)**.

romașcă *sf* [At: BORZA, D. 7 / E: rus ***ромашка***] (Bot) **1** Ochiul-boului (*Chrysanthemum carinatum*). **2** Tătăiși (*Chrysanthemum cinerariaefolium*). **3** Mușețel (*Matricaria chamomilla*).

romatism *sn* vz ***reumatism***

romatizm *sn* vz ***reumatism***

romatizmă *sf* vz ***reumatism***

romăn *s* vz ***roman²***

romănele *sfp* vz ***rumeneală***

romănesc, ~ă *a* vz ***romanesc²***

romănică *sf* vz ***românică***

romăniță *sf* vz ***romaniță***

român, ~ă [At: CORESI, PS. 443/4 / V: (îvp) ***rum~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ml ***romanus***] **1-2** *smf* Persoană din populația de bază a României sau originară din România Si: (înv) *valah*. **3** *smp* Popor constituit ca națiune pe teritoriul României Si: (înv) *valah*. **4** *sm* (Îe) **(Dă-mi, Doamne) mintea** sau **gândul ~ ului, cea** (sau **cel**) **de pe urmă** Exprimă situația celui care vede prea târziu că a greșit. **5** *sm* (Înv; îf *rumân*) Roman³ **(1)**. **6** *smf* (Reg) Ortodox. **7** *sm* (Îc) **L-am făcut rumân** L-am creștinat. **8** *sm* (Pop) Țăran. **9** *sm* (Pop) Bărbat **(2)**. **10** *sm* (Pop; determinat prin „meu", „tău") Soț. **11** *sm* Om (în general). **12** *sm* (Îf *rumân*; în orânduirea feudală, în Țara Românească) Iobag. **13-16** *a* Românesc **(1-4)**. **17** *sf* Limbă vorbită de români **(3)**.

românaș *sm* [At: HELIADE, O. II, 325 / V: (pop) ***rum~*** / Pl: *~i* / E: ***român*** + *-aș*] **1-2** (Șhp) Român **(1)** (mic și energic) Si: (rar) *românel* **(1-2)**, *românică¹* **(1-2)**.

românățeanca *sfa* [At: VARONE, D. 127 / E: pbl ***Romanați*** + *-eanca*] **1** Horă nedefinită mai îndeaproape. **2** Melodie după care se execută românățeanca **(1)**.

româncă *sf* [At: ASACHI, S. L. I, 132 / V: (pop) ***rum~*** / Pl: *~nce* / E: ***român*** + *-că*] **1-2** Femeie care face parte din populația de bază a României sau e originară din România. **3** (Pop) Țărancă.

româncuță *sf* [At: ALECSANDRI, D. III, 65 / Pl: *~țe* / E: ***româncă*** + *-uță*] **1-2** (Șhp) Româncă **(1)** (frumoasă).

româncă *sf* vz ***remont***

românel *sm* [At: PANN, P. V. III, 106 1/18 / Pl: *~ei* / E: ***român*** + *-el*] **1-2** (Rar; șhp) Românaș **(1-2)**.

românesc, ~ească [At: (a. 1521) HURMUZAKI XI, 843 / V: (îvp) ***rum~*** / Pl: *~ești* / E: ***român*** + *-esc*] **1** *a* Care aparține României sau românilor **(1)** Si: *român* **(13)**. **2** *a* Originar din România Si: *român* **(14)**. **3** *a* Specific României sau românilor Si: *român* **(15)**. **4** *a* Referitor la România sau la români Si: *român* **(16)**. **5** *a* (Îs) *Țara Românească* Nume oficial al Munteniei (și Olteniei) până la Unirea principatelor. **6** *sf* (Rar) Limba română **(17)**. **7-9** *a* (Înv; îf *rumânesc*) Romanesc² **(1-3)**. **10** *a* (Reg; d. religie) Creștin ortodox. **11** *sfa* Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **12** *sfa* Melodie după care se execută româneasca **(11)**.

românește [At: MOXA, 356/21 / V: (înv) ***rum~*** / E: ***român*** + *-ește*] **1** *av* Ca românii **(1)**. **2** *av* În limba română. **3** *av* (Îe) **Ce, nu știi ~** Nu înțelegi ce-ți spun? **4** *av* (Îe) **A spune ~, în ochi, a spune verde, ~** A spune adevărul în față, fără menajamente. **5** *av* (Înv) Râmlenește. **6** *sf* Limba română **(17)**.

românî [At: (a. 1630) T. PAPAHAGI, C. L. / V: ***rum~*** / Pzi: *~nesc* / E: ***român***] **1-2** *vtr* (Îrg) A (se) românīza (**1-2**). **3-4** *vtr* (Olt) A (se) creștina (**1-2**). **5** *vt* (Îvr) A românīza (**3**). **6** *vt* (Rar) A traduce în românește. **7** *vt* (Îf *rumâni*, în Evul Mediu, în Țara Românească) A aduce în stare de iobag Si: *a iobăgi*.

românică¹ *sm* [At: PANN, P. V. I, 52/5 / V: (înv) ***rum~*** / Pl: ? / E: ***român*** + *-ică*] **1-2** (Șhp: mai ales în snoave și povești) Românaș (**1-2**).

românică² *sf* [At: DDRF / V: ***~mân, rumin~*** / Pl: ns / E: ***romăniță*** css] (Bot; Trs) Mușețel (*Matricaria chamomilla*).

românie *sf* [At: (a. 1632) ap. PANAITESCU, O. Ț. 266 / V: ***rum~*** / Pl: ? / E: ***român*** + *-ie*] **1** (Înv) Limba română (**17**). **2** (Îrg; îlav) **Pe ~** Românește (**2**). **3** (Îf *rum*; în Evul Mediu, în Țara Românească) Iobăgie.

românime *sf* [At: ASACHI, S. L. 194 / V: (înv) ***rum~*** / E: ***român*** + *-ime*] **1** Poporul român Si: *românism* (**3**). **2** Număr mare de români (**1**) Si: *românism* (**4**). **3** Teritoriu locuit de români Si: *românism* (**5**).

românism *sm* [At: (a. 1839) CR 261 2/13 / V: (înv) ***rum~*** / S și: *~izm* / Pl: (**6**) *~e* / E: ***român*** + *-ism*] **1** Sentimentul național al românilor (**1**). **2** Spirit românesc (**3**). **3-5** (Rar) Românime (**1-3**). **6** (Rar) Termen, expresie sau construcție specifică limbii române împrumutată de altă limbă (dar neadaptată la sistemul acesteia).

românit, ~ă *a* [At: CR (1830), 334²/25 / V: ***rum~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***românì***] (Înv) **1** Românizat (**1**). **2** Tradus în românește Si: *românizat* (**3**).

românitate *sfs* [At: HASDEU, I. C. VIII / E: ***român*** + *-itate*] Poporul român.

românită *sf* vz ***romaniță***

românīza [At: DDRF / Pzi: *~zez* / E: ***român*** + *-iza*] **1-2** *vtr* (D. persoane) A (se) asimila cu populația de limbă română (**17**) Si: (îrg) *a (se) români* (**1-2**). **3** *vt* A da unui cuvânt sau unei expresii străine intrate în limba română o formă potrivită cu structura și normele limbii române Si: (îvr) *a români* (**5**).

românizare *sf* [At: DDRF / Pl: *~zări* / E: ***românīza***] **1** Asimilare cu populația de limbă română (**17**). **2** (D. cuvinte sau expresii străine) Adaptare a unei forme potrivită cu structura și normele limbii române (**17**).

românizat, ~ă *a* [At: BĂLCESCU, M. V. 541 / S și: *~isat* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***românīza***] **1** Devenit român (**1**) Si: (înv) *românit* (**1**). **2** (D. cuvinte, expresii etc) Adaptat la structura și normele limbii române. **3** Care este tradus în românește Si: (înv) *românit* (**2**).

românofil, ~ă *smf* [At: IORDAN, L. R. A. 221 / Pl: *~i, ~e* / E: ***român*** + *-fil*] Persoană care manifestă simpatie deosebită pentru poporul român (**3**) și pentru cultura lui.

romb *sn* [At: AMFILOHIE, E. 141/8 / V: (înv) ***~o, ~us, ~mvos*** / E: *~uri*, (înv) *~e* / E: ngr ***ρόμβος***, fr ***rhombe***, lat ***rhombus***, ger ***rhombus***, it ***rombo***] **1** Patrulater ale cărui laturi sunt egale și ale cărui unghiuri nu sunt drepte. **2** Model în formă de romb (**1**).

rombo *sn* vz ***romb***

rombic, ~ă *a* [At: C. PETRESCU, S. 5 / S și: *rho~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***rhombique***] **1** În formă de romb (**1**). **2** (Îs) *Sistem ~* Sistem de cristalizare a cărui formă fundamentală este o prismă dreaptă cu bazele romburi.

romboeder *sn* vz ***romboedru***

romboedric, ~ă *a* [At: J. CIHAC, I. N. 447/6 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***romboédrique***] **1** În formă de romboedru. **2** (Îs) *Sistem ~* Sistem de cristalizare a cărui formă fundamentală este o prismă dreaptă cu bazele triunghiuri.

romboedru *sn* [At: J. CIHAC, I. N. 340/15 / V: (înv) ***~eder*** / S și: *rhom~* / Pl: *~re*, (înv) *~ri* / E: ***rhomboèdre***, ger ***Rhomboeder***] Poliedru cu toate fețele în formă de romb (**1**).

romboid, ~ă [At: AMFILOHIE, E. 141/9 / V: (înv) *~e, ~es, ~it, ~buit, ~mvoides* / Pl: *~izi, ~e* / E: fr ***romboïde***, lat ***rhomboides***, it ***romboide***, ger ***Rhomboid***, ngr ***ρομβοειδές***] **1** *sn* (Înv) Patrulater ale cărui diagonale perpendiculare se intersectează în mijlocul uneia dintre ele. **2** *a* În formă de romb (**1**).

romboidal, ~ă *a* [At: MARIN, PR. I, 16 / P: *~bo-i~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***rhomboïdal***] **1** Care are formă de romboid (**2**). **2** (Îvr; îs) *Ligament ~* Unul dintre ligamentele care leagă clavicula cu sternul.

romboide *sn* vz ***romboid***

romboides *sn* vz ***romboid***

romboit *sn* vz ***romboid***

rombus *sn* vz ***romb***

romeneală *sf* vz ***rumeneală***

romeniță *sf* vz ***romaniță***

romeu *sm* [At: FILIMON, O. I, 172 / Pl: *~ei* / E: ngr ***ρωμαῖος***] Grec din Imperiul roman de răsărit.

romfee *sf* [At: CANTEMIR, IST. 19 / S și: *~mphea* / Pl: ? / E: ngr ***ρομφαία***] (Înv) **1** Sabie cu două tăișuri. **2** Paloș lung și drept.

romișta¹ *i* [At: CABA, SĂL. 64 / E: nct] (Trs; cu valoare verbală) Pleacă! Si: *șterge-o!, valea!, cărelu!*

romișta² *vi* [At: PAȘCA, GL. / V: ***~mpi~*** / Pzi: ? / E: ns cf *romișta¹*] (Reg) **1** A o lua la fugă. **2** A sări în joc.

romlean *sm* vz ***rămulean***

romneasca *sfa* [At: VARONE, D. 128 / E: ns cf *romnie*] **1** (Reg) Horă nedefinită mai îndeaproape. **2** Melodie după care se execută romneasca (**1**).

romnie *sf* [At: JIPESCU, O. 52 / E: ns cf țig *romni* „țigancă"] **1** (Reg; art) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** Melodie după care se execută romnia (**1**).

romniță *sf* vz ***romaniță***

romon *sm* vz ***roman²***

romonel *sm* [At: TEAHA, C. N. 261 / E: ***romon*** + *-el*] (Bot; reg) Mușețel (*Matricaria chamomilla*).

romonit, ~ă *a* vz ***rumenit***

romonit *sm* vz ***romaniță***

romoniță *sf* vz ***romaniță***

romostin *sm* [At: JIPESCU, O. 53 / V: ***~ost~, rămoșt~*** / E: nct] Varietate de struguri nedefinită mai îndeaproape.

romostină *sf* vz ***romostin***

romp¹ *sn* [At: CHEST. II, 194/258 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Scobitură, ca o fereastră oarbă, în peretele casei, unde se pun obiectele mai des folosite Si: *firidă* (**1**).

romp² *i* [At: ALR SN V h 1469/836 / E: fo] (Reg; rep) Cuvânt care redă scârțâitul zăpezii sub picioare Si: *scârț*.

rompas *sn* vz ***rampas***

rompăi *vi* [At: ALR SN V h 1469/836 / Pzi: 3 *rompăie* / E: ***romp²***] **1** (Reg; d. zăpadă) A scârțâi sub picioare. **2** (Ban) A scrâșni, a trosni (între dinți).

romțăi *v* vz ***ronțăi***

romvoides *v* vz ***romboid***

romvos *sn* vz ***romb***

roncaci *a* vz ***râncaci***

rond, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / V: ***ront*** / Pl: *~uri* sn, *~e* sf af / E: fr ***rond, ronde***, ger ***Ronde***] **1** *sn* Figură, corp, contur în formă de cerc. **2** *sn* Piațetă circulară de unde pornesc mai multe artere de circulație, având adesea o plantație de flori sau un monument la mijloc. **3** *sn* Strat de flori (de obicei circular) ridicat deasupra nivelului terenului din jur. **4** *sn* (rar *sf*) Inspecție făcută în timpul nopții la posturile de pază ale unei garnizoane sau ale unei unități militare. **5** *sm* (Pex) Militar, de obicei ofițer, care face rondul (**4**). **6** *sn* (Îs) *Ofițer de ~* Ofițer care controlează santinelele pe garnizoană. **7** *sn* (Îe) **A fi de ~** A fi însărcinat cu inspecția santinelelor. **8** *sn* (Îe) **A-și face ~ul** A face inspecția santinelelor. **9** *sn* (Îae) A face un control. **10** *sn* (Îae) A da o raită. **11** *a* (Rar) Rotund (**1**). **12** *a* (Îs) *Scriere ~ă* Scriere cu litere rotunde, groase și drepte. **13** *a* (Îs) *Peniță ~ă* Peniță specială cu vârful lat, pentru scrierea rondă (**12**). **14** *sf* (Muz; înv) Notă întreagă. **15** *sf* (Înv) Manta femeiască lungă și fără mâneci, care se purta în trecut Si: (înv) *rotonda*.

rond² *sn* vz ***rundă¹***

rondă *sf* vz ***rond***[1]

rond-bosse *sn* [At: DN[3] / P: *rond-bos* / Pl: ? / E: fr ***rond-bosse***] Lucrare de sculptură executată complet în relief, nemaifăcând astfel corp comun cu fondul.

rond-punt *sn* [At: (a. 1846) DOC. EC. 919 / E: ns cf fr *rond-point*] (Îvr) Rond (**2**).

rondel *sn* [At: ȘĂINEANU / Pl: *~uri, ~e* / E: fr ***rondel***, it ***rondello***] Specie a poeziei lirice cu formă fixă, în care primul sau primele versuri se repetă, în mod obligatoriu, la mijlocul și la sfârșitul poeziei, și în care există numai două rime.

rondelă *sf* [At: V. MOLIN, V. T. 57 / V: **~ea** (sgp) / Pl: *~le* / E: fr ***rondelle***] **1** Mic disc de metal, de lemn etc. cu diverse utilizări în tehnică, element auxiliar de separare sau de siguranță între o piuliță și corpul piesei care se strânge Vz *șaibă*. **2** (Pan) Bucată rotundă. **3** Căpăcel în formă de disc, din carton subțire, care acoperă alicele dintr-un cartuș de vânătoare. **4** Disc de metal folosit ca semifabricat pentru monede, medalii etc. **5** (Sil) Mostră de formă cilindrică din trunchiul unui arbore, folosită la analiza structurii microscopice a lemnului, la determinarea vârstei etc. **6** (Îvr) Pelerină încrețită la gât.

rondină *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ne* / E: fr ***rondine***] Piesă de lemn de formă rotundă.

rondino *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: it ***rondino***] Piesă muzicală de proporții mici, construită în formă de rondo.

rondo *sn* [At: FILIMON, O. II, 209 / Pl: *~uri* / E: fr ***rondeau***, it ***rondo***] (Muz) **1** Formă muzicală instrumentală, bazată pe revenirea periodică a unei teme principale, care alternează cu diferite alte teme. **2** (Prc) Arie instrumentală a cărei temă revine în cursul piesei.

rondon *sn* vz ***rondou***

rondou *sn* [At: VORNIC, P. 54 / V: **~don** / Pl: *~ri* / E: fr ***rondeau***] **1** Loc de formă circulară (în grădini, piețe, localuri). **2** (Mar) Operație de schimbare a direcției de înaintare a unei nave cu 180°.

rondraspă *sf* [At: MÂNDRESCU, I. G. 79 / Pl: *~pe* / E: ger ***Rundraspel***] Rașpel pentru cizmărie.

rondunca *sf* vz ***rândunică***

rondunea *sf* vz ***rândunică***

rondunică *sf* vz ***rândunică***

rondunită *sf* vz ***rândunită***

rondurelă *sf* vz ***rândunelă***

ronflant, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***ronflant***] **1** Sforăitor. **2** (Fig) Emfatic (**1**).

ronghi *sn* [At: CABA, SĂL. 100 / S și: *rondi* / Pl: *~uri* (S și: *~iori*) / E: mg ***rongy***] (Trs) **1** Cârpă (**1**). **2** (Lpl) Resturi (**1**). **3** (Fig) Cal bătrân și slab Si: *gloabă* (**4**), *mârțoagă*, *rablă* (**3**).

ronghioș, ~ă *smf, a* [At: CV 1951, nr. 3, 44 / S și: *rondioș* / Pl: *~i, ~e* / E: mg ***rongyos***] (Trs: Mar) **1-2** (Om) zdrențăros. **3-4** (Om) murdar. **5-6** (Om) nemernic. **7-8** Vagabond. **9-10** (Fig) (Animal) slab, jigărit.

ronghioșag *sn* [At: MAT. DIALECT. I, 91 / S și: *~ndi~* / Pl: *~uri* / E: mg ***rongyossag***] (Reg) Murdărie și dezordine.

ronhăi *vi* [At: TAFRALI, S. 32 / Pzi: *ronhăi* / E: fo cf gr *ρόγχος*] (Rar) A sforăi.

roni *s* [At: DR. I, 271 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Ruptură în mal făcută de o apă curgătoare Vz *mâncătura* (**4**).

ronin *sm* [At: DN[3] / Pl: *~i* / E: fr ***ronin***] Cavaler feudal japonez exclus din clasa seniorilor.

roniță *sf* [At: BENIUC, M. C. I, 73 / Pl: *~țe* / E: nct] (Bot: Trs) Pitărcuță (*Boletus versipellis*).

ronja *vt* [At: DN[3] / Pzi: *~jez* / E: fr ***ronger***] A coroda (**1**).

ronjant *sm* [At: DN[3] / Pl: *~nți* / E: fr ***rongeant***] Reactiv întrebuințat la imprimarea țesăturilor prin metoda ronjării.

ronjare *sf* [At: DN[3] / Pl: *~jări* / E: ***ronja***] Procedeu de imprimare a desenelor pe țesături, care constă în aplicarea pe țesătura vopsită a anumitor reactivi susceptibili de a distruge culoarea Si: *corodare* (**1**).

ronjat, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ați, ~e* / E: ***ronja***] (D. țesături) Colorat prin ronjare.

ronron *sn* [At: SCÂNTEIA, 1961, nr. 5320 / A: net / Pl: *~uri* / E: fr ***ronron***] (Rar) Zgomot surd și continuu produs de un motor în timpul funcționării Si: *murmur*, (rar) *ronroneală*.

ronroneală sf [At: IORDAN, G. 20 / Pl: *~eli* / E: ***ronron*** + *-eală*] (Rar) Ronron.

ront *sn* vz ***rond***

ronț [At: ȘĂINEANU / Pl: *~uri* / E: fo] **1** *i* Cuvânt care redă zgomotul a ceva uscat și tare mestecat între dinți. **2** *sn* (Ban; Olt) Os moale ce se poate roade. **3** (Ban; Olt) Cartilaj.

ronțăi *vt* [At: POLIZU, HEM. 2 210 / V: **~ăni**, **~țâi** / Pzi: *ronțăi, ~esc* / E: ***ronț*** + *-ăi*] **1** A mânca dintr-un aliment tare, sfărâmând între dinți puțin câte puțin și producând un zgomot ușor, caracteristic Si: (reg) *a rompăi*. **2** A roade cu dinții fără a mânca. **3** A scârțâi.

ronțăială *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ieli* / E: ***ronțăi*** + *-eală*] **1** Roadere a unui aliment tare, sfărâmând între dinți puțin câte puțin și producând un zgomot ușor, caracteristic Si: *ronțăire* (**1**), *ronțăit* (**1**), *ronțăitură* (**1**). **2** Zgomotul produs de roaderea cu dinții a unui aliment tare Si: *ronțăit* (**2**), *ronțăire* (**2**), *ronțăitură* (**2**).

ronțăire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***ronțăi***] **1-2** Ronțăială (**1-2**).

ronțăit *sn* [At: ISPIRESCU, L. 161 / E: ***ronțăi***] **1-2** Ronțăială (**1-2**). **3** Zgomot produs de măcinarea boabelor de cereale.

ronțăitură *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***ronțăit*** + *-tură*] (Rar) **1-2** Ronțăială (**1-2**).

ronțăni *v* vz ***ronțăi***

roo *sf* vz ***rouă***

roor *s* vz ***rouă***

roora *v* vz ***roura***

roorare *sf* vz ***rourare***

roorat, ~ă *a* vz ***rourat***

root *sn* vz ***rohot***

rop [At: CREANGĂ, P. 163 / V: **~ai** / E: fo] **1** *i* (Rep; îf *ropai*) Cuvânt care redă zgomotul pe care îl fac picioarele când lovesc pământul în mers sau în timpul dansului Si: *tropăi*. **2** *i* (Reg) Cuvânt care redă zgomotul produs de căderea unui obiect tare Si: *buf*[1]. **3-4** *s* (Reg) Ropot (**11-12**).

ropai *i* vz ***rop***

ropală *sf* [At: SEVERIN, S. 61 / Pl: *~le* / E: gr ***ρόπαλον***] (Îvr) Ciomag noduros.

ropan *s* [At: ALR I, 1918/5 / Pl: ? / E: ns cf *rapan*] (Bot, reg) Podbal (*Tussillago-farfara*).

ropanior *s* [At: N. LEON, MED. 61 / Pl: ? / E: ***ropan*** + *-ior*] (Bot; reg) Ropan (*Tassilago-farfara*).

ropatiță *sf* vz ***rupetiță***

ropăi *vit* [At: AGÂRBICEANU, A. 270 / V: **~poi** / Pzi: *ropăi, ~esc* / E: ***rop*** + *-ăi*] **1** (Reg, d. ploaie) A răpăi (**1**). **2** (D. ființe) A ropoti.

ropăială *sf* [At: MAT. DIALECT. I, 91 / Pl: *~ieli* / E: ***ropăi*** + *-eală*] (Reg) Ploaie zgomotoasă, de scurtă durată Si: *aversă*, *răpăială* (**1**), *ropot* (**11**).

ropăit *sn* [At: ALR I, 1476/679 / Pl: *~uri* / E: ***ropăi***] (Reg) Ropot (**3**).

ropină *sf* [At: I. CR. VII, 52 / Pl: *~ni* / E: srb ***rupina***] (Reg) **1** Groapă (**1**). **2** Surpătură de teren Si: *râpă* (**2**), *rovina* (**2**).

ropișta *v* vz ***romișta***[2]

ropoi *v* vz ***ropăi***

ropot *sn* [At: DRĂGHICI, R. 159/28 / V: **~a** *sf* / Pl: *~e*, (rar) *~uri* / E: bg ***ропот***] **1** Zgomot produs de copitele unui cal (rar, ale unui alt animal) care aleargă. **2** Alergare (**1**). **3** Zgomot produs de pași (repezi) Si: *tropăit*. **4** (Îlav) **În ~**, **într-un ~** (sau **într-o ~ă**) Într-o fugă. **5** (Rar; îe) **A da un ~** (sau **o ~ă**) A da o fugă. **6** Gălăgie și zgomot. **7** Agitație (**1**). **8** Mișcare săltăreață (și zgomotoasă) în timpul dansului. **9** (Pex; art.) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **10** Melodia după care se execută ropotul (**9**). **11** (De obicei determinat prin „de ploaie", „de grindină"; șîf *ropota*) Cădere precipitată și zgomotoasă (de scurtă durată) Si: *aversă*, *răpăiala* (**1**),

ropotire (1), *ropotit* (1), (reg) *rop* (3), *rostopală* (4). **12** Zgomotul produs de ropot (11) Si: *ropotire* (2), *ropotit* (2), (reg) *rop* (4). **13** Succesiune de lovituri ritmice Si: *ropotire* (3), *ropotit* (3). **14** Curgere repede și zgomotoasă a unui torent sau a valurilor în mișcare Si: *ropotire* (4), *ropotit* (4). **15** (De obicei determinat prin „de aplauze") Izbucnire de aplauze Si: *ropotire* (5), *ropotit* (5). **16** Zgomotul aplauzelor Si: *ropotire* (6), *ropotit* (6). **17** (Reg; îf *ropotă*) Mâncare (lichidă) gătită rău, care nu se poate mânca. **18** (Ban) Agonic (1). **19** (Îe) **A pune ~** A trage să moară.

ropotă *sf* vz **ropot**

ropoti *vi* [At: EMINESCU, N. 102 / Pzi: *~tesc* / E: **ropot**] A produce zgomote repezi și cadențate, lovind ritmic în ceva.

ropotim *sm* vz **răpotin**

ropotim *sm* vz **răpotin**

ropotire *sf* [At: ARDELEANU, D. 175 / Pl: *~ri* / E: **ropoti**] **1-6** Ropot (**11-16**).

ropotit *sn* [At: AGÂRBICEANU, A. 159 / E: **ropoti**] (Rar) **1-6** Ropot (**11-16**).

ropotitor, ~oare *a* [At: ALECSANDRI, P. III, 285 / V: ***rotopitor*** / Pl: *~i, ~oare* / E: **ropoti** + *-tor*] Care ropotește (1).

roquefort *sn* [At: DN³ / P: *roc-fort* / E: fr ***roquefort***] Brânză fermentată moale și sărată, foarte apreciată.

roră *sf* vz **rolă²**

rorunchi *sm* vz **rărunchi¹**

roruști *s* vz **lăuruscă**

ros, roasă *a* [At: DRLU / Pl: *roși, roase* / E: **roade**] (De obicei urmat de determinări) **1** Măcinat (la suprafață) prin acțiunea (lentă) a unui agent exterior. **2** Uzat prin întrebuințare îndelungată. **3** (Fig) Care a avut mult de-a face cu ceva. **4** (Fig) Care e plictisit de ceva. **5** (Fig) Care este măcinat, consumat de... **6** (Mun; d. băuturi) Vechi.

rosalii *sfp* vz **rusalie**

rosăcică *sf* [At: BORZA, D. 158 / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Rujă (1) (*Sedum rosea*).

rosătură *sf* [At: ANON. CAR. / V: ***roză~*** / Pl: *~ri* / E: **roade** + *-ătură*] **1** Rană superficială provenită dintr-o roadere Si: *rosura¹* (**8**). **2** (Înv; îs) *~ de pântece* Colică la animale. **3** Roadere (**6**). **4** Tocire a dinților. **5** Eroziune a solului sub acțiunea apei. **6** Loc erodat. **7** (Rar) Porțiune dintr-o pădure tânără unde unele animale rod coaja arborelor, producând stricăciuni. **8** Rosură (**14**).

rosbif *sn* [At: ȘĂINEANU / Pl: *~uri* / E: fr ***rosbif***] Friptură din mușchi de vacă, foarte puțin fript, aproape crud la mijloc.

rosbrat *sn* [At: MÂNDRESCU, I. G. 79 / Pl: *~uri* / E: ger ***Rostbraten***] Carne de vacă friptă înăbușit, cu multă ceapă.

roscoală *sf* vz **răscol¹**

roscob *s* [At: PANȚU, PL. / A: nct / E: nct] (Bot; Trs) Vulturică (*Hieracium pilosella*).

roscol *sn* vz **răscol¹**

roscoli *v* vz **răscoli**

roscori *v* vz **răscoli**

rosesc, ~ească *a* vz **rusesc**

roshar *sn* [At: DL / Pl: ? / E: ger ***Rosshaar***] **1** Păr din coama sau coada cailor, folosit ca material de umplutură în tapițerie, ca urzeală la unele țesături etc. **2** Țesătură tare făcută din păr de cal.

rosian *sm, a* [At: AR (1829) 81/1 / Pl: *~ieni* / E: rs ***россиянин***] (Înv) **1-2** Rus (**1-2**).

rosichină *sf* vz **rozinchină**

rosienesc, ~ească *a* [At: (a. 1820) URICARIUL, I, 267 / V: ***rus~*** / Pl: *~ești* / E: ***rosian*** + *-esc*] (Înv) **1-2** Rusesc (**1-2**).

rosmailin *sm* vz **rozmarin**

rosman *s* [At: H. IV, 152 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Gard de piatră lucrat fără mortar.

rosmarin *sm* vz **rozmarin**

rosmălin *sm* vz **rozmarin**

rosmărin *sm* vz **rozmarin**

rosoare *sf* vz **răsare¹**

rosodin *a* [At: PAȘCA, GL. / Pl: ? / E: ns cf *rojolin*] (Reg) Roșu.

rosol *sm* vz **rozol¹**

rosoleală *sf* vz **rosoleală**

rosoli *v* vz **rasoli**

rosolie *sf* vz **rozol¹**

rosoliu *sm* **rozol¹**

rospiscă *sf* [At: BULETIN F. (1838) 30 / V: ***răs~*** / Pl: ? / E: rs ***росписка***] (Rsî) Chitanță (1).

rost¹ *sn* [At: PSALT. HUR. 51ʳ/7 / Pl: *~uri* / E: ml ***rostrum*** „cioc"] **1** (Îrg) Gură (**1**). **2** (Bis; îla) **(Cu) ~** (sau **~ul) de aur** Epitet dat Sf. Ioan Gură-de-Aur. **3** (Îe) **A-i fi** (cuiva) **~ul de aur** (sau **aurit**) A avea darul profeției. **4** (În legătură cu verbele „a grăi", „a vorbi", „a spune", „a auzi" etc.; îoc *în scris, de pe carte*; îe) **De ~** Prin viu grai Si: *verbal*. **5** (Îae) Inventat. **6** (Nob; îae) Din propria inițiativă Si: *neîndemnat, de la sine*. **7** (Îe) **A ști** (sau **a spune, a recita**) **pe de ~** (sau **de a ~ul**, sau, înv, **de ~**) A ști (sau a spune, a recita etc.) din aducere-aminte Si: *pe dinafară*. **8** (Îae) A cunoaște foarte bine. **9** (Îe) **A învăța pe de ~** (sau (îrg) **de ~, de-a ~ul**) A învăța un text pe dinafară, pentru a-l putea reproduce din memorie. **10** Cioc (**1**). **11** Facultatea de a vorbi Si: *glas* (**2**), *grai* (**13**), *limbă, vorbire*. **12** Spațiu între firele urzelii ridicate de ițe și cele rămase jos, prin care se trece suveica cu firul de bătătură. **13** Încrucișarea firelor de urzeală între ițe și sulul dinapoi (menținută cu doi fuscei), care servește la formarea rostului (**12**). **14** (Îe) **A porni ~ul** A începe țesutul. **15** (La războiul de țesut) Locul unde se încrucișează firele pe rășchitor sau pe urzitor. **16** (La războiul de țesut) Distanța de la sulul de dinainte până la spată. **17** Urzeală înfășurată pe sulul dinainte al războiului. **18** „Distanța din cinci în cinci coți la pânza țesută". **19** (La războiul de țesut) Fiecare dintre crestăturile de pe laturile urzitorului. **20** Vergea (de trestie) care se pune între firele urzelii pentru a menține rostul (**12**). **21** Tăiș. **22** (Reg; îe) **A pune ~ ui** A rosti. **23** Spațiu îngust dintre cărămizile unui zid, dintre țiglele unui acoperiș, dintre piesele care trebuie sudate etc. **24** (Reg) Fiecare dintre cele două orificii tăiate în cutia viorii. **25** (Reg) Ușor la ușă. **26** Fiecare dintre laturile formate de filele unei cărți închise. **27** (Reg) Jgheab de lemn, pe care alunecă un oblon. **28** (Reg) Crestătură în piciorul de sus al prispei. **29** (Reg) Curătură¹ (**2**). **30** Mod de organizare a unei activități. **31** Ordine (naturală sau logică) a faptelor. **32** Organizare (în întocmirea unui lucru, în desfășurarea unui proces) Si: *aranjament* (**2**), *plan, rânduială*. **33-34** (Îljv) **Cu ~** Ordonat. **35-36** (Îljv) **Fără ~** (Într-un mod) dezordonat (**4**). **37** (Îe) **A ști** (sau **a învăța, a cunoaște, a înțelege**) **~ul** (sau **~urile**) A ști (sau a cunoaște, a înțelege) mersul unui lucru Si: *a fi familiarizat*... **38** (Îe) **A face ~** (de ceva) A procura. **39** (Îe) **A fi** (sau, rar, **a simți**) **~** (de ceva) A exista o posibilitate sau o ocazie favorabilă pentru ceva. **40** (Îe) **A-și pierde ~ul** (sau **~urile**) A-și pierde cumpătul Si: *a se zăpăci*. **41** (Îe) **A (nu) ști de ~ul cuiva** A (nu) ști ce face și unde se află cineva. **42** (Îe) **A nu-și afla ~ul** sau **a nu mai avea nici un ~** A nu avea liniște. **43** Loc unde se cuvine sau se potrivește să fie ceva. **44** (Pop) Socoteală. **45** (Îe) **A lua** sau **a trage** (pe cineva) **la ~** A cere socoteală Si: *a mustra*. **46** (Îrg) Regulă (**1**). **47** (Reg; îlav) **De ~** În mod neîntrerupt. **48** Mod de a-și întocmi viața **49** Situație socială, materială, familială. **50** (Cer) Gospodărie (**1**). **51** (În construcție cu verbele „a avea", „a face", „a găsi", „a preda") Sursă de câștig Si: *ocupație, post*. **52** Sens. **53** Scop. **54** Justificare. **55** (Îlav) **Fără (de) ~** Zadarnic. **56** (Îe) **A da de ~** A găsi soluția Si: *a descifra* (**9**), *a deslusi, a înțelege*. **57** Atribuție (**1**).

rost² *sn* [At: CHEST. II, 336/9 / Pl: *~uri* / E: ger ***Rost***] (Buc; Ban) Grătarul sobei, prin care cade cenușa.

rosta *v* vz **rosti**

rostar *sn* [At: DDRF / V: ***~tori*** *sm* / Pl: *~e* / E: ***rost*** + *-ar*] (Reg) **1** Unealtă cu care se rostește (**7**) pânza. **2** Unealtă cu care se înclină dinții fierăstrăului de o parte și de alta a pânzei lui Si: *dintar* (**1**). **3** (Lpl) Cuie mici cu care rotarii delimitează curba roții și locul spițelor.

rostat *sn* [At: MARIAN, SA. 59 / E: ***rosta***] Rostire (**1**).

rosteală *sf* [At: CIAUȘANU, GL / Pl: *~eli* / E: ***rosti*** + *-eală*] **1** (Olt; îe) **A face ~** A pune la cale. **2** (Olt; îae) A începe. **3** (Olt; îae) A face rost de ceva. **4** (Mun) Agoniseală (**2**). **5** (Mun) Căsătorie (**1**).

rostei *sn* vz ***roștei***

rostelnic *sn* [At: H VI, 172 / Pl: ? / E: ***rost*** + *-elnic*] (Reg) Unealtă de tâmplărie nedefinită mai îndeaproape.

rosti[1] [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 192 / V (reg) ***rusti, răsti, rosta*** (Pzi: *rost*) / E : *~tesc* / E: ***rost[1]***] **1** *vt*(*a*) A spune (**1**). **2** *vt* A exprima prin vorbe. **3** *vt* (C. i. un discurs, o conferință) A expune (**1**). **4** *vt* (C. i. o dispoziție, un ordin, o ședință) A comunica (**1**). **5** *vt* A articula (**4**). **6** *vr* (Asr) A-și spune părerea Si: *a se pronunța*. **7** *vi* (Mai ales îf *rosta*) A trece firele urzelii prin ițe și prin spată Si: *a face rost* (**12**), *a năvădi, a rostui* (**1**). **8** *vi* (La războiul de țesut) A mări rostul (**12**) (micșorat în timpul țesutului) desfășurând o porțiune de urzeală de pe sulul dinapoi, înfășurând pe sulul din față o porțiune de pânză și mutând spre sul vergelele ce țin rostul. **9** *vi* A schimba ițele sau rostul pentru a prinde firul de bătătură. Si: *a țese*. **10** *vt* (Reg) A începe. **11** *vt* (Reg) A înclina dinții ferăstrăului de o parte și de alta a pânzei lui, ca să poată tăia. **12** *vt* (Reg) A rotunji cu toporul capetele unui butuc. **13** *vt* (Reg) A reteza șindrilele la aceeași mărime. **14** *vt* (Reg) A reteza pieziș capetele draniței să se scurgă mai ușor ploaia. **15** *vt* (Reg) A netezi gura unui vas de lemn. **16** *vt* (Reg) A găuri (sau a mări o gaură) cu sfredelul. **17** *vt* (Pop) A stabili locul sau atribuțiile cuiva Si: *a rândui* (**16**). **18** *vt* (Pop) A pune în ordine Si: *a aranja* (**1**), *a rostui* (**3**). **19** *vt* (Pop) A procura. **20** *vi* (Udp „de") A se îngriji de..., a aranja totul pentru... Si: *a pregăti*. **21** *vr* (Reg) A-și găsi un post, o ocupație. **22** *vr* (Reg) A se gospodări (**1**). **23-24** *vtr* A (se) căsători (**1**).

rosti[2] *v* z ***răsti[1]***

rostime *sf* [At: (a. 1706) DR VI, 377 / Pl: ? / E: ***rosti[1]*** + *ime*] (Nob) Înțelegere.

rostire *sf* [At: DRĂGHICI, R. 205/19 / Pl: *~ri* / E ***rosti***] **1** Spunere. **2** (Ccr) Vorbă. **3** Mod de exprimare Si: *elocvență* (**1**), *rostit[1]* (**3**), *stil*. **4** (Fig) Manifestare. **5** (Fig) Întruchipare. **6** Pronunțare a sunetelor Si: *articulare* (**1**). **7** (Înv) Hotărâre a unei autorități. **8** (Înv; pex) Sentință. **9** Prevedere. **10** (Rar) Rânduială (**30**). **11** (Ban) Ordine în casă Si: *orânduială, rânduiala* (**33**). **12** (Ban; ccr) Mobilier în casă.

rostisi *vt* [At: (a. 1823) DOC. EC. 295 / Pzi: *~sesc* / E : ***rost[1]*** + *-isi*] (Înv) A înființa.

rostit[1] *sn* [At: MDA ms / Pl: ? / E: ***rosti[1]***] **1-3** Rostire (**1-3**).

rostit[2], ~ă *a* [At: XENOPOL, I. R. I, 36 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***rosti***] **1** Pronunțat. **2** (Rar) Scos în evidență Si: *accentuat* (**2**), *reliefat*.

rostitor, ~oare [At: (a. 1717) URICARIUL, V, 253/14 / Pl: *~i, ~oare* / E : ***rosti*** + *-tor*] **1-2** *smf, a* (Rar) (Cel) care rostește (**1**). **3** *a* Care este exprimat Si: *rostit* (**1**), *pronunțat, spus*. **4** *a* (Rar) Care aranjează. **5** *sf* (Reg) Foi de urzeală care n-au mai avut loc să treacă prin ițe și spată Si: (reg) *mânz*.

rostitură *sf* [At: CREANGĂ, A. 88 / Pl: *~ri* / E: ***rosti*** + *-tură*] (Rar) **1-3** Rostire (**1-3**).

rostoc *sn* vz ***răstoc[1]***

rostoci *v* vz ***răstoci***

rostocin *s* vz ***rostopcin***

rostocol *sn* vz ***rostogol***

rostocoli *v* vz ***rostogoli***

rostocuță *sf* vz ***răstăcuță***

rostofol *s* [At: STOIAN, PĂST. 67 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Obiect de îmbrăcăminte din pânză, foarte larg, cu multe crețuri, purtat de țărani, în unele regiuni, în loc de ițari.

rostofol[2] *sn* vz ***rostogol***

rostogoala *sfa* vz ***rostogol***

rostogol [At: (a. 1819) URICARIUL, VII, 74 / V: (înv) ***restăg~***, (reg), ***răstăg~, răstocol, răs~, ~ocol, ~ofol, răstogola, ~goala, ~a*** *sf*, ***roștafol*** *sm* / Pl: *~uri* / E: ns cf *rotocol, rostogoli*] **1** *sn* Mișcare de rostogolire. **2** *sn* (Îlav) **De-a ~ul** sau (îvp) **de-a ~**, (reg) **de-a ~oala** Rostogolindu-se (**1**) Si: *de-a berbeleacul, de-a dura, de-a tumba*. **3** *sn* (Reg; îe) **A se duce ~ul peste cap** A se rostogoli (**1**). **4** *sn* (Ast; înv, șîs *mișcare a ~ului*) Mișcare de rotație a unui corp ceresc în jurul axei sale. **5** *sn* Pantă cu înclinare mare într-o mină, permițând transportul materialului prin alunecare sau rostogolire (**1**). **6** *sn* (Mun; îf *rostofol*) Cilindru de netezit pământul Si: *tăvălug*. **7** *a* Rotofei. **8** *sm* Plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpina dreaptă și ramificată spre vârf, cu frunze lanceolate, păroase, și cu flori alburii în capitule numeroase Si: (reg) *ariciu* (**8**), (rar) *căpățânoasă* (**6**), *măciuca-ciobanului, scai, scaiete* (*Echinops sphaerocephalus*). **9** *sm* (Bot) Tătărnică (*Echinops commutatus*). **10** *sm* (Bot) Scai (*Cirsium vulgare*) **11** *sm* (Bot) Scaiul-dracului (*Eryngium campestre*). **12** *sm* (Bot) Rogojel (*Carex carryophyllea*).

rostogola *sfa* vz ***rostogol***

rostogoli [At: PANN, P. V. II, 4/22 / V: (înv) ***res~***, (reg) ***răstăgoli, răs~, ~oco~*** / Pzi: *~lesc* / E: ns cf *rotocol, rostopoli*] **1-2** *vtr* A înainta, a aluneca, a cădea sau a face să înainteze, să alunece, să cadă rotindu-se în jurul lui însuși (pe un plan înclinat) rotindu-se în jurul lui însuși Si: *a veni, a (se) da de-a dura, de-a berbeleacul, de-a tumba, de-a rostogolul* (**1**), (îvr) *a se rotoli* (**1**). **3** *vt* (Îe) **A-și ~ ochii** (sau **privirea**) A-și muta ochii, privirea dintr-un punct în altul. **4** *vt* (Îae) A mișca ochii foarte repede (datorită unei anumite stări sufletești) **5** *vt* (Fig) A da impresia unei mișcări de rostogolire (**1**). **6** *vt* (Fig) A imprima o mișcare cu aspect de rostogolire (**1**). **7-8** *vrt* A (se) prăbuși (de la înălțime) cu o mișcare de rostogolire. **9** *vr* A se învârti. **10** *vr* (Ast; înv; d. corpuri cerești) A se roti în jurul axei sale. **11** *vr* (D. ape) A curge repede, tumultuos. **12** *vr* (D. mijloace de circulație) A înainta dând impresia unei mișcări de rostogolire. **13** *vi* (Reg ; îf *rostocoli*) A răscoli (prin casă) Si: *a cotrobăi* (**1**).

rostogolire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***rostogoli***] **1** Înaintare, cădere, prăbușire (însoțită) de zgomot a ceva, printr-o mișcare de rotire în jurul lui însuși Si: (rar) *rostogolit[1]* (**1**). **2** Mișcare continuă a valurilor unei ape.

rostogolit[1] *sn* [At: CAMIL PETRESCU, U. N. 15 / E: ***rostogoli***] (Rar) **1** Rostogolire (**1**) **2** Zgomotul făcut de o mișcare de rostogolire (**1**).

rostogolit[2], ~ă *a* [At: BUJOR, S. 159 / Pl: *~iți, ~e* E: ***rostogoli***] **1** Prăbușit. **2** (D. ape) Năvalnic.

rostogolitor, ~oare [At: BĂCESCU, PĂS. 151 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***rostogoli*** + *-tor*] **1** *a* Care se rostogolește (**1**). **2** *a* (Fig) Care dă impresia mișcării de rostogolire (**1**). **3** *a* Care se rostogolește (**10**). **4** *sm* (Orn; îc) **~-de-piatră** Scormonitor-de-piatră (*Arenaria interpres*).

rostompol *sm* vz ***rostopol[1]***

rostopal *sm* vz ***rostopol[2]***

rostopală [At: SĂGHINESCU, V. 66 / V: ***~pol*** / Pl: *~le* / E: nct] **1** *sf* (Reg) Pală mare de fân. **2** *sf* (Reg; îe) **A lua cu ~la** A lua cu hapca. **3-4** *sf, av* (Mun; îf *~pol*) Vârtej. **5** *sf* (Mun) Ropot (**11**) (de ploaie). **6** *sf* (Mun) Avânt (**1**).

rostopalniță *sf* [At: BORZA, D. 45 / E: ***rostopască*** + *alniță*] (Bot; reg) Rostopască (**1**) (*Chelidonium majus*).

rostopască *sf* [At: COTEANU, PL. 23 / V: (reg) ***lo~, răs~, răstopastie, răstipastie, răstupea~, ~snă, ~st*** *sn*, ***~stă, ~ste, ~stie, ~ațe, ~atie, ~pea~, ~postă, roto~, rotopaste, rotopast*** *sn* / Pl: (rar) *~ațe* / E: ucr **ростопасть**] (Bot) **1** (Reg; șîs *rotopaste mică*) Plantă erbacee medicinală din familia papaveraceelor, cu flori galbene-aurii, așezate în vârful tulpinii, conținând un suc gălbui-portocaliu acru, otrăvitor Si: (reg) *ai-de-pădure, alăndurișe, buruiană-de-negei, calce* (**4**)*-mare, crucea* (**120**)*-voinicului, gălbioare, iarbă-de-negei, lăptiugă, mac-sălbatic, măselniță, negelariță, oiască, paparună, pleoscăriță, rostopalniță, rostopastică, rostopatiță, rostopol[1], salățea* (**5**), *scânteiță* (**3**), *tătărcele* (*Chelidonium majus*). **2** (Trs; îf *răstupească*) Roiniță (*Melissa officinalis*).

rostopasnă *sf* vz ***rostopască***

rostopast *sn* vz ***rostopască***

rostopastă *sf* vz ***rostopască***

rostopaste *sf* vz ***rostopască***

rostopastică *sf* [At: BORZA, D. 45 / V: ***~pat~*** / Pl: ? / E: ***rostopască***] (Bot; reg) Rostopască (**1**) (*Chelidonium majus*).

rostopastie *sf* vz ***rostopască***

rostopat *s* [At: GOROVEI, C. 166 / Pl: ? / E: nct] (Într-o ghicitoare; csnp) Rotat.
rostopatică *sf* vz ***rostopastică***
rostopatie *sf* vz ***rostopască***
rostopatiță *sf* [At: BORZA, D. 45 / Pl: *~țe* / E: ***rostopască***] (Bot; reg) Rostopască (1) (*Chelidonium majus*).
rostopațe *sf* vz ***rostopască***
rostopație *sf* vz ***rostopască***
rostopcin *s* [At: COȘBUC, P. II, 243 / V: ***~ocin*** / Pl: ? / E: nct] (Reg) 1 Băutură alcoolică îndulcită. 2 Palincă dulce.
rostopească *sf* vz ***rostopască***
rostopol[1] *sm* [At: BORZA, D. 45 / V: ***~pal, ~tomp~*** / Pl: *~i* / E: ns cf *rostopască*] (Bot; reg) Rostopască (1)
rostopol[2] *sn* vz ***rastopală***
rostopoli *vt* [At: UDRESCU GL. / Pzi: *~lesc* / E: ***rostopol***[2]] (Mun) A amesteca lucrurile, aruncându-le unele peste altele Si: *a răscoli* (19), *a răvăși* (7), *a răsturna* (1).
rostopolit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***rostopoli***] (Mun) Răvășit.
rostoponi *smp* [At: BULET. GRĂD. BOT. V, 69 / E: nct] (Bot) Călțunaș (3) (*Tropaeolum majus*).
rostopastă *sf* vz ***rostopască***
rostori *sm* vz ***rostar***
rostorna *v* vz ***răsturna***
rostov *sn* vz ***hrisov***
rostral, ~ă *a* [At: CR (1830), 166 1/40 / V: (înv) ***~roal*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***rostral*** cf lat *rostralis*] (D. elemente arhitecturale sau obiecte de artă) 1 Care are forma unei nave antice. 2 (Îs) *Coloană ~ă* Coloană ornată cu prore sculptate în relief, în amintirea unei victorii navale. 3 (La vechii romani; îs) *Coroană ~ă* Coroană care imita botul și pintenul corăbiei, dată ca recompensă soldatului care sărea primul într-o corabie dușmană.
rostroal, ~ă *a* vz ***rostral***
rostru *sn* [At: DER / Pl: *~ri* / E: fr ***rostre*** cf lat *rostrum*] 1 (Zlg) Prelungire cartilaginoasă a botului unor pești. 2 (Ent) Trompă ascuțită la unele insecte. 3 (Pex) Formație anatomică în formă de cioc. 4 (Ant) Pinten care se punea la prora unei corăbii.
rostrui *v* vz ***rostui***
rostui [At: CARAGIALE, O. IV, 346 / V: ***~trui*** / Pzi: *~esc* / E: ***rost***[1] + *-ui*] 1 *vt* A forma rostul (12) urzelii la războiul de țesut Si: *rosti* (7). 2-3 *vtr* A umple cu material de umplutură și a netezi golurile dintre crăpăturile unei zidării, dintre pavelele sau bordurile unei șosele etc. 4 *vt* A pune în ordine Si: *a aranja* (1), (pop) *a rosti* (18). 5 *vt* A procura ceva (prin mijloace improvizate) Si: *a face rost* (36), (pop) *a rosti* (19). 6 *vt* A aranja (9) pe cineva bine, într-o o slujbă, printr-o căsătorie etc.
rostuială *sf* [At: DDRF / Pl: ? / E: ***rostui*** + *-eală*] (Rar) Rostuire (1).
rostuire *sf* [At: CV 1949 nr. 9, 27 / Pl: *~ri* / E: ***rostui***] 1 Formare a rostului (12) la războiul de țesut Si: *rostuit*[1], (rar) *rostuială*. 2 Aranjare a cuiva (bine) în viață. 3 Umplere cu material și netezire a golurilor dintre crăpăturile unei zidării, dintre pavelele sau bordurile unei șosele.
rostuit[1], *~ă* *a* [At: NOM. MIN. II, 87 / E: ***rostui***] Rostuire (1).
rostuit[2], *~ă* *a* [At: PAS, L. I., 90 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***rostui***] 1 (D. zidărie, pavaj etc.) Cu golurile astupate cu material de umplutură. 2 (D. oameni) Aranjat (3) într-un loc sau într-o slujbă. 3 Stabilit.
rostuleț *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~e* / E: ***rost***[1] + *-uleț*] Rost (1) (mic).
rosturgat *s* [At: BÂRLEA, B. I, 7 / Pl: ? / E: ger ***Rastvergatterung***] (În graiul soldaților români din armata austro-ungară) Adunare după pauza de masă în timpul unui marș.
rosură[1] *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 245[1]/32 / V: ***răs~***, (rar) ***rus~*** / Pl: *~ri* / E: *ros* + *ura*] 1 (Reg) Roadere (1). 2 Zgomot care se aude când roade (1) un animal. 3 (Îe) **A fi pe ~** A-i merge bine Si: *a se pune pe trai*. 4 (Îe) **A nu mai avea de ~** A nu mai avea cu ce trăi. 5 (Îls) **~ a urechilor** Sâcâială. 6 (Îe) **A fi la ~** A fi „la tocmeală", în vorbă, la intrigă, la contră, care pe care". 7 (Mun) Loc ros (5), găurit, tocit. 8 (Îrg) Rosătură (1). 9 (Îrg) Durere (la încheieturi). 10 Crampă (1). 11 (Mpl) Contracții ale lăuzei după naștere. 12 (Mol) Rofii (1). 13 (Reg) Epitet depreciativ pentru un cal slab Si: *gloabă* (4), *mârțoagă*. 14 (Reg; lpl) Resturile de aluat care rămân pe covată de la frământatul pâinii Si: *răsătură* (8).
rosură[2] *sf* vz ***rasură***[2]
roș, ~ă *s* vz ***roșu***
roșaj *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***rochage***] (Mct) Degajare de gaz, dizolvat în prealabil, care se produce în cursul solidificării unor metale sau aliaje.
roșatec, ~ă *a* vz ***roșiatic***
roșatic, ~ă *a* vz ***roșiatic***
roșățea *sf* [At: DDRF / Pl: *~ele* / E: ns cf *roșu*] Plantă erbacee cu tulpina cilindrică, dreaptă, cu florile dispuse într-o umbrelă terminală, care crește prin bălți și prin locuri mlăștinoase Si: *crin* (4)-*de-baltă* (*Butomus umbellatus*).
roșățică *sf* [At: BARCIANU / Pl: ? / E: ns cf *roșu*] (Bot; reg) Rujă (1) (*Sedum rosea*).
roșcan, ~ă [At: GLOSAR REG. / Pl: *~i, ~e* / E: ***roșcă*** + *-an*] (Reg) 1 (D. oameni) Roșu la față. 2 (D. porumb) De culoare roșiatică.
roșcat, ~ă [AT: POLIZU / Pl: *~ați, ~e* / E: ***roșcă*** + *-at*] 1 *a* Cu reflexe roșietice Si: *roșiu*[1], (rar) *roșcatic*, (Olt) *roșcav*. 2 *a* (D. părul oamenilor; adesea cu determinări care precizează nuanța sau împreună cu care formează nume compuse de culori) Blond sau castaniu spre roșu Si: *roșcovan* (2), (reg) *rui*[1]. 3 *a* (D. părul, blana animalelor, pex, d. animale) Galben cafeniu spre roșu Si: *roșcău*, *rușeț*. 4 *s* Animal cu blana roșcată (3) 5-6 *smf, a* (D. față, pex d. oameni) Roșcovan (2-3). 7 *a* (D. ochi) Injectat. 8 *sn* (Mai ales însoțit de determinări care precizează nuanța sau împreună cu care formează nume compuse de culori) Culoare care bate în roșu. 9 *smf* Nume dat animalelor domestice cu părul roșcat (bou, vacă, porc, oaie).
roșcatec, ~ă *a* vz ***roșcatec***
roșcatic, ~ă *a* [At: CR (1832) 19[1]/39 / V: ***~tec*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***roșcă*** + *-atic*] (Rar) Roșiatic (1).
roșcav, ~ă *a* [At: GL. OLT. / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *roșcat*] (Olt) Roșcat (1).
roșcă *smf* [At: POLIZU / Pl: *~ște* / E: ***roșu*** + *-că*] 1 Persoană cu părul roșcat sau ca fața roșcată. 2 Nume dat animalelor cu părul roșcat (vacă, oaie, câine).
roșcâni *vi* [At: ALR SN V h 1469/576 / Pzi: *~nește* / E: fo] (Reg, d. zăpadă) A scârțâi sub picioare.
roșcău *a* [At: ALR SN II h 275/279 / Pl: *~ăi* / E: ***roșcă*** + *-ău*] (Reg; d. părul cailor, pex, d. cai) Roșcat (3).
roșchiță *sf* [At: BĂCESCU, PĂS. 151 / Pl: (1) *~ți* / E: ***roșcă*** + *-iță*] (Reg) 1 (Orn) Căldăraș[1] (2) (*Pyrrhula pyrrhula*). 2 Vacă cu părul roșu.
roșchiu *sn* vz ***roștei***
roșcoban, ~ă *a* vz ***roșcovan***
roșcobă *sf* vz ***roșcovă***
roșcodan, ~ă *a* vz ***roșcovan***
roșcolan, ~ă *a* vz ***roșcovan***
roșcov[1] *sm* [At: CIHAC, II, 317 / Pl: *~i* / E: bg ***рожков***] (Bot) 1 Mic arbore din familia leguminoaselor din Arabia, răspândit în regiunea mediteraneană, cu frunze persistente, cu fructe dulci și comestibile (*Ceratonia siliqua*). 2 (Îc) **~-sălbatic** Plătică (*Gleditschia triacanthos*).
roșcov[2] *sm* vz ***râșcov***
roșcovan[1], *~ă* [At: KLEIN, D. 414 / V: (reg) ***~oban, ~odan, ~cuban***, (rar) ***~olan*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***roșcă*** + *-ovan*] 1-2 *smf, a* (Om) roșu (46) la față (datorită circulației sangvine). 3-4 *smf, a* (Om) roșcat (2). 5 *a* (D. părul sau blana animalelor) Roșcat (3). 6-7 *smf, a* (Reg; îf *roșcuban*) (Cal) cu părul roșcat Si : *roib*.
roșcovan[2] *sm* vz ***râșcovan***
roșcovar *sm* [At: BORZA, D. 78 / Pl: *~i* / E: ***roșcovă*** + *-ar*] (Bot; Olt) Plătică (*Gleditschia Triacanthos*).
roșcovă *sf* [At: (a. 1691) IORGA, S. D. V, 366 / V: (reg) ***~obă, ~cuvă*** / Pl: *~ve* / E: ***roșcov***[1]] 1 (Mpl) Fructul dulce, comestibil al roșcovului[1].

având forma unei păstăi cafenie-închisă, cu multe semințe Si: (reg) *coarne (74)-de-mare, pita-lui-Sântion*. **2** (Reg) Numele unei alesături de pânză, făcută în războiul de țesut. **3** (Reg) Boală de cai care provoacă apariția unor osișoare la nări.

roșcovior *sm* [At: GEORGESCU-TISTU, B. 50 / Pl: *~ri* / E: ***roșcov***[2] + *-ior*] (Bot; reg) Râșcov (*Lactarius deliciosus*).

roșcoviță *sf* vz ***râșcoviță***

roșcuban, ~ă *a* vz ***roșcovan***

roșculețe *sfp* [At: BORZA, D. 115 / E: ns cf *roșcă* + *-uleț*] (Reg) Coprine (2) (*Narcissus stellaris*).

roșcuță *sf* [At: DLR / Pl: ? / E: ***roșcă*** + *-uță*] (Reg) Vacă cu părul roșu.

roșcuvă *sf* vz ***roșcovă***

rosea *sf* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: ***roșu*** + *ea*] (Bot; reg) Mușcată (*Pelargonium zonale*).

roșeală *sf* [At: ANTIM, P. 151 / V: (înv) ***rușa~*** / Pl: *~ele*, (reg) *~eli* / E: ***roșu*** + *-eală*] **1** Culoare roșie Si: *roșeață* (1). **2** Culoare roșie a feței Si: *îmbujorare, împurpurare*. **3** (Înv) Rușine. **4** (Pop) Substanță roșie de vopsit țesăturile și alte obiecte. **5** (Pop; spc; mpl) Soluție de vopsit ouă. **6** Cerneală roșie. **7** (Pop; mpl) Fard roșu Si: *rumenele* (2), *suliman roșu*. **8** (Reg) Rugina grâului. **9** (Reg) Floare nedefinită mai îndeaproape Si: *roșeața* (13).

roșeață *sf* [At: ANON. CAR. / V: (îrg) ***ruș~*** / E: ***roșu*** + *eață*] **1** Culoare roșie Si: *roșeală* (1), (îrg) *rușința* **2** Culoare roșie a feței sau a altor părți ale corpului (datorită circulației sangvine) **3** Culoare roșie a feței (datorită unei emoții, a frigului etc.) Si: *îmbujorare*. **4** (Reg; îe) **A-i mânca roșața fața** A fi gras și sănătos. **5** (Îrg) Fard. **6** Pată roșie pe piele (simptom al unei boli). **7** (Pop) Erizipel. **8** (Pop) Pelagră. **9** (Pop) Gingivită. **10** (Pop) Bășicuță foarte dureroasă, care iese în nas. **11** (Buc; pop) Bube la copii apărute pe cap și pe față, îndată după naștere Si: *rofii* (1). **12** (Ban) Rugina grâului. **13** (Bot; reg) Floare nedefinită mai îndeaproape Si: *roșeală* (9).

roșești *ap* [At: ALR II, 6082/102 / E: ***roșu*** + *-esc*] (Reg; îs) *Prune ~* Soi de prune nedefinit mai îndeaproape.

roșetic, ~ă *a* vz ***roșiatic***

roși [At: CORESI, EV. 192 / V: (îrg) *ruși* / Pzi: *~esc*, 3 (îvr) și *~așle* / E: ***roșu***] **1-2** *vrt(a)* A deveni sau a face să devină roșu (1) (colorând, vopsind, fardând). **3** *vi* (Rar) A fi de culoare roșie (1). **4-5** *vir* (D. persoane) A deveni roșu (46) la față (datorită unei emoții, frigului etc.) Si: *a se îmbujora, a se rumeni* (1-2). **6-7** *vrtf(a)* (D. părți ale corpului) A se face roșu (1) (datorită unui flux de sânge). **8** *vt* (C. i. metale) A încinge în foc la roșu. **9-10** *vrt* (D. fructe sau legume) A (se) coace (13).

roșiat, ~ă *a* [At: CALENDARIU (1814), 77/12 / P: *~și-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***roși***] (Îrg) Roșiatic.

roșiatec, ~ă *a* vz ***roșiatic***

roșiatic, ~ă *a* [At: BIBLIA (1688), 207[1]/28 / P: *~și-a~* / V: ***~tec, ~ietic, ~șatec, ~șatic, ~șetic*** / E: ***roș(u)*** + *-atic*] **1-2** (Șhp) Care bate în roșu (1) Si: *roșior* (1-2), *roșiu*[1], *rumeniu* (1-2) (rar) *roșcatic* (1-2), (îrg) *roșiat* (1-2).

roșietic, ~ă *a* vz ***roșiatic***

roșiel, ~ea *a* [At: MÎNDRESCU, LP. 92 / *~ei, ~e* / E: ***roșii*** (pll *roșu*) + *-ele*] **1-2** (Pop; șhp) (Cam) roșu (1).

roșime *sf* [At: MARIAN, CH. 52 / E: ***roșu*** + *-ime*] (Rar) (Multă) culoare roșie.

roșioi, ~oaie *a* [At: ALR II/I MN 2, 6 809/316 / P: *~și-oi* / E: ***roșiu***[2] + *oi*] **1** (Reg, îs) *Mere-~oaie* Mere roșii. **2** (D. persoane) Cu părul roșu (1).

roșior, ~oară [At: CANTEMIR, IST. 107 / P: *~și-or* / V: (reg) ***ruș~, rușoară*** *sf*, ***~șuor, rușuoară*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***roșiu***[2] + *-ior*] **1-2** *a* (Șhp) (Cam) roșu (1) Si: *roșiatic* (1-2), *roșiel* (1-2) *roșiuț* (1-2). **3** *a* (Îs) *Mere ~oare* Varietate de mere văratice, de mărime mijlocie, cu dungi roșii. **4** *a* (Îs) *Pere ~oare* Varietate de pere care se păstrează bine toată iarna. **5** *a* (Îs) *Prune ~oare* Varietate de prune care se coc timpuriu. **6** *a* (Îs) *Prun ~* Varietate de prun care dă prune roșioare (5). **7** *a* (Îs) *Bureți ~i* Varietate de bureți comestibili. **8** *sf* Găină cu pene roșu-închis. **9-10** *a* (Șhp) (Cam) roșu (46). **11** *sf* Soi autohton de viță de vie cu struguri mici, roșiatici. **12** *sf* (Bot; reg; șîf *rușioară, rușoară*) Bujor (1) (*Paeonia officinalis*) **13** *sfm* (Bot; șlp; îf *rușiori, rușori*) Filimică (1) (*Calendula officinalis*). **14** *sfp* (Bot; reg) Rușuliță (*Heracium aurantiacum*) **15-16** *sf* (Bot; reg; îc) **~oară-sălbatică** Mama-pădurii (*Lathraea squamaria* și *Asperula odorata*). **17** *sf* (Bot; reg) Burete (20) dulce (*Lactarius volenus*) **18** *sf* (Bot; reg) Pâinea-pământului (*Russula vesca*). **19** *sf* Pește mic de baltă cu corpul turtit lateral și cu înotătoarele (mai puțin cea dorsală) roșii Si: *babușcă roșie, ochean*[3] (*Scardinus erythrophtalmus*) **20** *sm* (Iht; reg) Boiștean (1) (*Phoxinus phopxinus*). **21** *sf* (Iht; reg) Boarță (*Rhodeus sericeus*). **22** *sf* (Reg, îc) **~oară-bălană** Ocheană (*Rutilus rutilus*) **23** *sf* (Orn; reg) Gușă-roșie (*Erithacus rubecula rubecula*). **24** *sns* (Înv) Scarlatină. **25** *smp* (În organizarea mai veche a armatei; șîs *~i de țară*) Corp de elită de călăreți sau pedestrași Si: *roșu* (67). **26** *sm* Ostaș din corpul roșiorilor Si: *roșu* (68).

roșire *sf* [At: ST. LEX. 170[r]/8 / V: (reg) ***ruș~*** / E: ***roși***] (Înv) **1** Înroșire. **2** Congestionare (1).

roșit, ~ă [At: PO 298/7 / V: (îrg) ***ruș~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***roși***] **1** *a* Colorat în roșu (1). **2** *a* Fardat cu roșu. **3** *a* (D. față, pex. d. persoane) Care a devenit roșu (de emoție, de frig etc) Si: *îmbujorat, împurpurat*. **4** *a* (D. ochi) Congestionat (1). **5** *sf* (Într-un descântec) Iritație (a pielii).

roșitor, ~oare *sm* [At: ALRM SN I h 333/836 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***roși*** + *-tor*] (Reg) Boiangiu.

roșiță *sf* [At: H XI 505 / V: ***ruș~*** / E: ***roșu*** + *-iță*] (Reg) **1** Vacă de culoare roșie. **2** Boală nedefinită mai îndeaproape.

roșiu[1]***, ~ie*** *a* [At: PO 84/11 / V: (reg) **roșâvă** *af* / Pl: *~ii* / E: ***roșu*** + *-iu*] **1-2** (Șhp) Roșiatic (1-2).

roșiu[2]***, ~ie***, *a* vz ***roșu***

roșiuț, ~ă [At: LB / P: *~și-uț* / Pl: *~i, ~e* / E: ***roșiu***[1] + *-uț*] **1-2** *a* (Șhp) Roșior (1-2). **3** *a* (Trs; Mar; îs) *Mere ~e* Specie de mere nedefinite mai îndeaproape Si: *mere roșioare* (3). **4** *sfp* (Reg) Specie de prune nedefinită mai îndeaproape Cf *prune roșii* **5** *sf* (Iht; reg) Boiștean (1) (*Phoxinus phoxinus*).

roșâvă *a* vz ***roșiu***

rosmalin *sm* vz ***rozmarin***

rosmarin *sm* vz ***rozmarin***

rosmeriță *sf* vz ***razmeriță***

roșnăi *vtr* [At: LEXIC REG. II, 53 / Pzi *~esc* / E: nct] **1-2** (Trs, d. haine, încălțăminte) A (se) uza prin purtare.

roșou *a* vz ***roșu***

rostea *sf* vz ***rostei***

rostean *sm* vz ***leuștean***

rostei *sn* [At: LB / V: ***raschiu*** *sn*, ***răș~, rojdeie*** *snp*, ***rostei, roschiu, ~ea*** *sf*, ***~eu*** / Pl: *~e* / E: mg ***rostély*** cf *resteu*] **1** Cadru cu gratii pus în tocul ferestrelor sau al ușilor pentru siguranță. **2** Gard din lațuri. **3** Balustradă de scânduri la pridvor. **4** (Reg) Grătarul de la sobă prin care cade cenușa. **5** Grătar pe care se frige carnea.

rosteu *sn* vz ***rostei***

roștine *sp* [At: VICIU, GL / A: nct / E: ns cf *rostei*] (Reg) Nuiele din care se fac împletituri.

rostoc[1] *sn* vz ***răstoacă***

rostoc[2] *sn* vz ***răstoc***[1]

rostofol *sn* vz ***rostogol***

rostorație *sf* vz ***restaurație***

roștung *sn* [At: MÎNDRESCU, I. G. 79 / Pl: *~uri* / E: ger ***Rüstung***] (În vorbirea ostașilor români din armata austro-ungară) Echipament militar.

roșu, ~șie [At: CORESI, EV. 425 / V: (îrg) ***~ș, ~șă*** (înv) ***~șiu***, (Trs) ***~șou*** / Pl: *~șii*, (rar) *~șie* af, *~șuri* sn / E: ml ***roseus, ~a, ~um***] **1-2** *a, av* De culoarea sângelui Si: *arămiu, bordo* (2), *cărămiziu* (2), *purpuriu, roibat* (2), *rubiniu* (2), *stacojiu, teracot, vișiniu* (îrg) *mohorât* (reg) *moroșliv, rojoliu* (1). **3** *a* (Îs) *Ouă ~șii* Ouă vopsite cu roșu (pex, cu altă culoare) tradiționale la creștini de Paște. **4** *a* (Reg, îe) **A umbla** (cu ceva) **ca cu oul (cel)** ~ A trata cu foarte multă grijă. **5-6** *sm, a* (Înv; îs) *Ban ~* Ban de aramă. **7-8** *sm, a* (Înv; pex; îae) Monedă cu valoare foarte mică. **9** *a* (Îs) *Galben ~* Galben unguresc de aur. **10** *a* (Îs) *Florint ~* Florin de aur.

11 *a* (Reg; îs) *Vărsat* ~ (*mărunt* sau *de copii*) Pojar. **12-13** *sn. a* (Arg; îs) *Borșul cel* ~ Sânge. **14** *a* (Euf; îs) *Cel cu căciula ~ie* Diavolul (1). **15-16** *sf. a* (Bot; îs) *Pătlăgea ~ie* Plantă legumicolă anuală din familia solanceelor, cu frunze mari, penate, cu flori galbene și cu fructe comestibile (*Lycopersicum esculentum*). **17-18** *sf. a* (Bot; îas) Fructul roșiei (15), bacă zemoasă de culoare mai ales roșie, comestibilă Si: *pătlăgea, tomată*. **19** *a* (Îs) *Mere ~șii* Varietate de mere cu coaja roșie. **20** *a* (Îc) **Pere ~șii** Varietate de pere nedefinită mai îndeaproape. **21** *a* (Îs) *Pere cu miez* ~ (sau *~șii la miez*) Varietate de pere cu carnea roșie și coaja vânătă. **22** *a* (Îc) **Cireșe ~șii, cireșe ~șii grase, cireșe ~șii de Dobra, cireșe aslan ~șii, cireșe ~șii pietroase, cireșe ~șii zaharoase** Varietăți de cireșe. **23** *a* (Îs) *Vișine ~șii* Varietate de prune văratice, roșii-violacee, a căror carne se desprinde ușor de pe sâmbure. **24-25** *sf. a* (Îs) *Struguri roșii* (Varietate de struguri) cu boabe roșii și dese Si: *roșioară* (9). **26** *a* (Reg; îc) **Agriș ~** Coacăz (1). **27** *a* (Îs) *Bostan* ~ Bostan (3) porcesc (*Cucurbita pepo*). **28** *a* (Îs) *Grâu* ~ (*din Bănat*) specie de grâu. **29** *a* (Îc) **Pepene** (sau **harbuz**) ~Lubeniță (*Citrullus vulgaris*). **30** *a* (Zlg; îc) **Șarpe** (reg **gândac**) ~ Viperă (*Peliasberus*) **31** *a* (Ent; îs) *Furnică* ~ Specia de furnici *Formica sanguinea*. **32** *a* (Ent; reg; îae; adesea determinat prin „mare") Furnică de pădure (*Formica rufa*). **33** *a* (Ent; reg; îc) **Gândac ~** Vaca-domnului (*Lygaeus equestris*). **34** *a* (Îe) **A se duce** (sau **a merge**) **până la mărul** ~ A se duce foarte departe. **35** *a* (Îe) **A fi cu ciubote ~șii** A fi rar. **36** *a* (Îae) A fi scump. **37** *a* (Îe) **A plăti ciubote ~șii** A plăti mult **38** *a* (Îe) **A umbla** (sau **a se duce**) **cu ciubote roșii** A umbla desculț. **39** *a* (Îae) A fi foarte sărac. **40** *a* (Îe) **A căuta acul doamniei cu fir** ~ A căuta ceva frumos sau rar. **41** *a* (Bot; reg; îc) **Mălăiel-~** Păducel (*Crataegus monogyna*). **42** *a* (D. părul oamenilor) Roșcovan (2). **43** *a* (Pex; d. oameni) Cu părul roșcat (2). **44** *a* (D. părul animalelor și penele păsărilor, pex d. animale sau păsări sau d. părți ale corpului lor) Roșcat (2). **45** *a* (D. cai) Roib (1). **46** *smf* Nume dat animalelor și păsărilor domestice de culoare roșie (cal, bou, capră, câine, găină etc.) **47** *a* (D. fața sau părți ale corpului) De culoare rumenă-aprinsă (datorită circulației sangvine) Si: *roșcovan* (1). **48** *a* (Pex; d. oameni) Cu fața rumenă Si: *pletoric, rubicond, sangvin*. **49** *a* (D. ochi) Congestionat (2). **50** *a* Îmbujorat (de emoție, de frică etc.) **51** *a* (D. metale) Incandescent. **52** *a* (Îs) *Fier* ~ Fier înroșit în foc cu care se însemnă animalele (odinioară și sclavii și ocnașii) **53** *sn* Culoarea roșie, prima dintre culorile fundamentale ale spectrului luminii, la marginea acestuia spre lungimile de undă mari. **54** *sn* (Reg; îe) ~ **de pică** (sau **de râde**) Roșu aprins. **55** *sn* (Îs) ~ *cardinal* Roșu purpuriu. **56** *sn* (D. clădiri; îla) **În** (sau **din**) ~ Cu zidăria de cărămidă, terminată, dar netencuită. **57** *sn* (În construcție cu verbele „a încălzi", „a înfierbânta"; îla) **Până la ~** Până la incandescență. **58** *sn* Îe) **A vedea** (sau **a i se face**) **(cuiva) ~ (înaintea ochilor)** A se înfuria. **59** *sn* (Arg; îe) **A-i face (cuiva) ~ la muștuc** A lovi pe cineva să-i curgă sângele pe nas. **60** *sn* (Cer) Colorant roșu. **61** *sn* (Îs) ~ *de Berlin* (sau *de Paris, de Prusia, englez, englezesc, indian, venețian*) Denumire comercială a unei substanțe roșii, folosită în vopsitorie cu substituent al miniului de fier. **62** *sn* (Îs) ~ *de Congo* Colorant organic în industria textilă și indicator în chimia analitică. **63** *sn* Fard roșu pentru obraz și buze **64** *sn* (Cu determinarea „de buze") Ruj[1]. **65** *sn* (îvr *sf*) Țesătură sau broderie de culoare roșie. **66** *sn* (La cărțile de joc) Cupă[2]. **67** *smp* (Bot; reg) Limba-boului (*Anchusa officinalis*) **68** *smp* (În vechea armată a Țării Românești; șîs *~șii de țara*) Corp de călăreți sau de pedestrași compus din boieri de țară având uniformă de culoare roșie Si: *roșior* (22). **69** *sm* Ostaș din corpul roșiilor (67) Si: *roșior* (23) **70** *sm* (Îs) *Roșii străini* Corp de cavaleri format din ostași străini. **71** *sm* Descendent din boieri mici. **72** *smp* Corp de slujitori domnești înființat în sec. XVIII în Moldova, numit astfel datorită uniformelor roșii. **73** *sm* Dare plătită de roșii (70). **74** *a* (Fig) Inspirat sau pătruns de idei progresiste sau revoluționare (de stânga). **75** *a* (Fig) Creat de o mișcare revoluționară (în special de cea comunistă). **76** *sm* (Mpl) Adept al unor idei progresiste sau revoluționare (mai ales de stânga).

roșulițâ *sf* vz ***rușuliță***

roșuor, ~oară *a* vz ***roșior***

roșuț, ~ă [At: LB / Pl: *~i, ~e* / E: ***roșu*** + *-uț*] **1-2** *a* (Șhp) Roșior (1-2). **3** *sf* (Bot) Răcovină (3) (*Anagallis caerulea*). **4** *sf* (Bot; reg) Scânteiuță (5) (*Anagallis arvensis*).

rota *v* vz ***roti***

rotacan *s* vz ***rătăcană***

rotachism *sn* vz ***rotacism***

rotacism *sn* [At: ȘĂINEANU / V: (îvr) *~chism* / E: fr ***rhotacisme***] **1** Fenomen fonetic constând în transformarea unei consoane intervocalice în „r". **2** (În limba română) Fenomen dialectal de transformare a lui „n" intervocalic în „r".

rotaciza [At: GRAUR, I. L. 114 / Pzi: *~zez* / E: fr ***rhotaciser***] **1** *vr* (D. consoane) A suferi rotacismul (2). **2** *vi* (D. persoane) A vorbi cu rotacism (1).

rotacizant, ~ă *a* [At: IORGA, I. R. XXVIII / S și: *~isa~* / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***rhotacisant***] **1-2** (D. graiuri, texte etc.) Care prezintă rotacism (1-2).

rotacizare *sf* [At: PUȘCARIU, L. R. I. 65 / Pl: *~zări* / E: ***rotaciza***] Suferire a unui rotacism (2).

rotacizat, ~ă *a* [At: GRAUR, I. L. 65 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rotaciza***] Care a suferit rotacism (2).

rotagiu *sn* [At: ODOBESCU S. III, 339 / Pl: *~ii* / E: ***roată***, cf fr *rouage*] (Rar) Serviciu în cadrul unei administrații (de stat).

rotai *sn* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~e* / E: ***roată*** + *-ai*] (Înv) Făgaș[1] (1).

rotalit *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: cg ***rotalite***] Element de construcție din sticlă rezistentă și translucidă, de forma unui cilindru, care intră în compunerea unui perete sau a unui planșeu, servind pentru iluminarea unei încăperi.

rotametru *sn* [At: DN[3] / Pl: *~re* / E: fr ***rotamètre***] Instrument pentu măsurarea debitului unui fluid printr-o conductă.

rotan[1] *sn* vz ***rodan***[1]

rotan[2], ***~ă*** [At: ȘEZ. V, 68 / Pl: *~e* / E: nct] (Reg) **1** *a* (Îs) *Pere ~e* Soi de pere galbene, dulci. **2** *sf* Floare de grădină nedefinită mai îndeaproape.

rotang *sm* [At: DN[3] / Pl: ? / E: it, fr ***rotang***] Palmier agățător, asemănător cu o viță, care poate atinge lungimea de 200 m.

rotaprint *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: cg ***rotaprint***, ger ***Rotaprint*** (druker)] (Tip) Mașină de imprimat în care cerneala se transmite de pe forma de imprimare pe o suprafață de cauciuc și apoi pe hârtie.

rotar [At: N. TEST. (1648) 18[v]/8 / Pl: *~i, ~e* sn / E: ***roată*** + *ar*] **1** *sm* Meseriaș care face roți, care, căruțe etc. **2** *sm* (Tip) Lucrător care introduce și scoate formele din presa de imprimat. **3** *sm* (Reg) Biciclist. **4** *sn* (Reg) Scaun pe care se așază roata când i se fixează spițele și obada. **5** *sn* (Reg) Butucul roții. **6** *sn* (Reg) Instrument pentru depănarea firelor de pe vârtelniță Si: (pop) *cicărâc* (1).

rotare *sf* [At: DL / Pl: *~tări* / E: ***roată*** cf fr *rotation*] Element de execuție sportivă constând dintr-o mișcare de 360 de grade a corpului sau a unei părți a lui Si: *rotație* (1).

rotary *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: cg ***rotary***] **1** Sistem de foraj petrolier mecanic, cu circulație continuă și cu rotirea garniturii de foraj. **2** Sistem de telefonie automată, în care unele organe sunt acționate de o mișcare de rotație continuă.

rotaș [At: (a. 1793) IORGA, S. D. VIII, 27 / Pl: *~i, ~e* / E: ***roată*** + *-aș*] **1-2** *sm, a* (Cal) înhămat sau (rar) (bou) înjugat la oiște înaintea roților (după înaintași) Si: (reg) *rudar*[2] (3), *rudaș*[1] (5). **3** *sm* Vizitiu care conduce rotașii (1). **4** *sm* Porumbel care face tumbe în timpul zborului. **5** *sm* Porumbel cu coada rotată (2).

rotat, ~ă *a* [At: DRLU / Pl: *~ați, ~e* / E: ***roată*** + *-at*] **1** Cu formă de roată (1) Si: *rotund* (1). **2** Înfoiat, întins în formă de roată (1). **3** (Reg; îs) *Mere~e* Varietate de mere nedefinite mai îndeaproape. **4** (D. mișcări) Circular (1). **5** (D. părul cailor, pex d. cai) Alb sau sur, cu pete mai închise. **6** (Rar; d. boi) Cu pete de altă culoare **7** (Rar; d. țesături) Cu desene rotunde.

rotativ, ~ă [At: BARCIANU / Pl: *~e* / E: fr ***rotatif***] **1** *a* (D. mișcări) Circular (1). **2-3** *a, smf* (Sistem tehnic) care poate efectua rotații (1). **4-5** *sf, a* (Șîs *presă ~ă*) Instalație pentru imprimarea ziarelor și a publicațiilor

de mare tiraj, funcționând prin rotirea a doi cilindri cu suprafețele în contact, unul ca suport al clișeului, celălalt ca organ de presiune.

rotator, ~oare *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***rotateur***] Care învârtește.

rotatoriu, ~ie *a* [At: LB / Pl: *~ii* / E: fr ***rotatoire***] De rotație **(1)**.

rotatron *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: eg. fr ***rotatron***] (Tip) Mașină de gravare a formelor cilindrice pentru heliografie, bazată pe principiul gravării fotoelectrice prin descompunere în elemente.

rotație *sf* [At: (a. 1836) MN 70¹/35 / V: (înv) ***~iune, rotăciune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***rotation***, ger ***Rotation***] **1** (Șîs *mișcare de ~*) Mișcare în jurul unui punct fix sau al unei axe, fiecare punct al corpului care se mișcă rămânând la distanță constantă de punctul fix sau de axa respectivă. **2** (Ast) Mișcare a unui corp ceresc în jurul axei sale. **3** Schimbare alternativă. **4** (D. persoane; îlav) **Prin ~** Pe rând. **5** Schimb alternativ de persoane sau de echipe în cursul unei activități, asigurând continuitatea. **6** Alternare sau succesiune metodică a culturilor pe același teren, în funcție de caracteristicile plantelor agricole, pentru a obține recolte mari și a menține fertilitatea solului. **7** (Îs) *~ia capitalului* Circuitul capitalului privit ca un proces periodic.

rotațiune *sf* vz ***rotație***

rotă *sf* vz ***roată***

rotăcănat, ~ă *a* vz ***rătăcănat***

rotăciune *sf* vz ***rotație***

rotălie *sf* [At: VÂRCOL, V. / Pl: *~ii* / E: ***roată***] (Reg) Vârful gros al fusului.

rotăreasă *sf* [At: DL / Pl: *~ese* / E : ***rotar*** + *-easă*] Soție de rotar **(1)** Si: *rotăriță*.

rotăresc, ~ească *a* [At: COD. SILV. 17 / Pl: *~ești* / E: ***rotar*** + *-esc*] Specific rotarului **(1)** sau rotăriei **(1)**.

rotărie *sf* [At: I. IONESCU, D. 192 / Pl: *~ii* / E: ***rotar*** + *ie*] **1** Meseria rotarului Si: *rotărit*. **2** Atelierul rotarului **(1)**. **3** (Reg) Obiecte făcute de rotar **(1)**.

rotărit *sn* [At: BARCIANU / PL: ? / E: ***rotar*** + *-it*] Rotărie **(1)**.

rotăriță *sf* [At: RETEGANUL, P. I, 32 / Pl: *~țe* / E: ***rotar*** + *-iță*] Rotăreasă.

rotătură *sf* [At: ENC. VET. 153 / Pl: *~ri* / E: ***roată*** + *-ătură*] (Rar) Pată rotundă pe corpul animalelor de altă culoare decât restul părului.

rotățel *sm* vz ***rotoțele***

rotcă *sf* [At: ALR I 851/5 / Pl: *~tce* / E: srb ***rotkva***] (Ban) Ridiche (*Raphanus sativus*).

rotcol *s* [At: PAMFILIE, I.C. 153 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Roabă **(1)**.

rotelat, ~ă *a* vz ***rotilat***

roteliță *sf* vz ***rotiliță***

rotez *sn* vz ***rătez¹***

roti [At: N. COSTIN, LET. II, 67/2 / V: ***rota*** / Pzi: *~tesc* / E: ***roată***] **1-2** *vrt* A (se) învârti. **3-4** *vrt* (Pop) A dansa mișcându-se în cerc. **5** *vr* (Fig) A se perinda. **6-7** *vrt* (Mai ales udp „împrejurul" „în jurul" etc.) A efectua o mișcare de rotație Si: *a se învârti*. **8-9** *vtr* A înconjura ceva. **10** *vr* (Fig) A sta mereu în preajma cuiva (pentru a-i câștiga simpatia, bunăvoința etc.). **11** *vt* (Îe) **(A-și) ~ ochii** (sau **privirea, căutătura**) A-și plimba privirea în toate părțile. **12** *vt* A învârti în aer (deasupra capului) o armă, un baston etc. **13-14** *vrt* (D. păsări) A (se) înfoia. **15-16** *vrt* (D. cocoșii de munte în perioada împerecherii) A scoate sunete caracteristice și a se mișca în cercuri. **17-19** *virt* (D. ape) A forma cercuri de unde concentrice. **20-22** *virt* (D. ape) A face vârtejuri. **23** *vr* (Rar; d. râuri) A-și schimba cursul Si: *a coti* **(10)**.

rotică *sf* [At: LB / Pl: ? / E: ***roată*** + *-ică*] **1-2** (Înv; șhp) Rotiță **(1-2)**. **3** Rotiță **(3)**.

roticălat, ~ă *a* [At: RETEGANUL, CH. 92 / V: *~col~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ctm ***rotilat*** + ***rotocolat***] (Reg) **1** Rotocolit. **2** (Îs) *Mere ~e* Soi de mere foarte zemoase, acrișoare, rotunde și turtite, având pe o parte dungi roșii.

roticănat, ~ă *a* vz ***rătăcănat***

roticea *sf* [At: D. ZAMFIRESCU, R. 224 / V: ***~cică, ~tucea*** / Pl: *~ele* / E: ***rotiță*** + *ea*] **1-2** (Șhp) Rotiță **(1-2)**. **3** (Îvr) Picătură.

roticică *sf* vz ***roticea***

roticolat, ~ă *a* vz ***roticălat***

rotifer *sn* [At: SIMIONESCU, F. R. 455 / Pl: *~e* / E: fr ***rotifère***] **1** (Lpl) Clasă de viermi inferiori microscopici, acvatici, cu corpul înconjurat la partea anterioară de cili puternici. **2** Vierme din clasa rotiferelor **(1)**.

rotil¹ *sm* [At: ȚOPA, C. 219 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Ochiul-boului (*Callistephus chinensis*).

rotil², ~ă *a* [At: ALR I, 3/93, 94 / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *rotilat*] Rotund **(1)**.

rotila *vr* [At: LB / V: ***~li*** / Pzi: *~lez*, (reg) 3 *rotilă* / E: ***roată¹***] A se roti **(1)**.

rotilan, ~ă *a* [At: ARH. FOLK. I, 192 / Pl: *~i, ~e* / E: ***rotilă*** + *-an*] (Reg; într-o ghicitoare) Rotund **(1)**.

rotilat, ~ă *a* [At: LB / V: ***~tel~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rotilă***] (Pop) **1** Rotund **(1)**. **2** (Reg; îs) *Mere ~e* Varietate de mere rotunde, galbene, cu gust dulce, astringent. **3** (D. paloș) Încovoiat.

rotilă *sf* [At: LB / Pl: *~le* / E: ***roată*** + *-ilă*] **1-2** (Șhp) Rotiță **(1-2)**. **3** Bilă² **(1)**. **4** (Reg) Suport din pânză încolăcită, pe care femeile îl pun pe creștet când poartă greutăți pe cap Si: *oblanic*. **5** (Reg) Pălărie mare de floarea-soarelui. **6** Fiecare dintre cele două roți ale cotigii plugului. **7** (Pex) Cotiga plugului. **8** (Reg; îe) **A fi vreme între ~le** A avea foarte puțin timp la dispoziție.

rotili *v* vz ***rotila***

rotiliță [At: I.C.R. II, 301 / V: ***~tel~*** / Pl: *~țe* / E: ***rotila*** + *-iță*] **1** *sf* (În strigături, precedat de *roată*) Horă¹ **(2)**. **2** *a* Rotund **(1)**. **3** *av* În cerc. **4** *a* (Bot) Floarea-paștilor (*Anemonme nemorosa*). **5** *a* (Bot; lpl; îc) ***~ițe-albe*** Rotoțele **(2)** albe (*Alchillea ptarmica*). **6** *a* (Bot; lpl; îac) Strănutătoare (*Achillea cartilaginea*).

rotilușă *sf* [At: T. PAPAHAGI, M. 231 / Pl: *~șe* / E: ***rotilă*** + *-ușă*] (Reg) Horă¹ **(2)**.

rotin *sn* [At: ANTIPA, P. 64 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Camera sau oborul propriu-zis de la cotețele de pescuit în iazuri și în bălți.

rotire *sf* [At: ALECSANDRI, P. III, 290 / Pl: *~ri* / E: ***roti***] **1** Învârtire **(1)**. **2** Mișcare în cerc sau în spirală Si: *rotit* **(2)**, *rotocel* **(6)**. **3** (Pex) Cerc **(1)**. **4** Mișcare de rotație **(1)**. **5** (Fig) Succedare. **6** Rotit¹ **(3)**.

rotiserie *sf* [At: DLR / Pl: *~ii* / E: fr ***rôtisserie***] Local unde se prepară și se vând specialități de friptură.

rotiș *av* [At: ALECSANDRI, ap. CADE / E: ***roată¹*** + *-iș*] În cerc.

rotit¹ *sn* [At: DL / Pl: ? / E: ***roti***] **1-2** Rotire **(1-2)**. **3-4** Cântecul și dansul cocoșului de munte în perioada împerecherii.

rotit², ~ă *a* [At: COȘBUC, AE. 17 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***roti***] **1** (Rar) Răsucit². **2** Care se rotește **(1)** Si: *rotitor* **(1)**. **3** (Rar; d. alimente) Amestecat **(1)**. **4** (Fig; d. timp) Care trece. **5** (D. oameni) Care umblă (încontinuu). **6** (D. cap, privire) Întors într-o parte Si: *răsucit²* **(9)**.

rotitor, ~oare *a* [At: HELIADE, O. I, 159 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***roti*** + *-tor*] **1** Care se rotește **(1)** Si: *rotit²* **(2)**. **2** (Fig; d. timp) Trecător. **3-4** Care rotește **(4, 13)**.

rotitură *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~ri* / E: ***roti*** + *-tură*] (Pop) Rotire **(1)**.

rotiță *sf* [At: DRĂGHICI, R. 140/20 / Pl: *~țe*, (reg) *~ți* / E: ***roată*** + *-iță*] **1-2** (Șhp) Roată¹ **(1)** (mică) Si: *roticea* **(1-2)**, *rotilă* **(1-2)** *rotiliță* **(1-2)**, (înv) *rotică* **(1-2)**, (înv) *rotulă* **(3-4)**. **3** (Pex) Obiect de forma unei roți¹ **(1)**. **4** (Fig; îe) **A-i sări** (cuiva) **o ~** A înnebuni. **5-6** (Reg) Rotilă **(5-6)**. **7** (Reg) Bicicletă **(1)**. **8** (Reg) Scripete la războiul de țesut. **9-10** (Reg) Roată¹ **(62-63)**.

rotmaistru *sm* vz ***rotmistru***

rotmistru *sm* [At: M. COSTIN, ap. GÎDEI / V: ***rohm~, rogm~, ~mai~, rocm~*** / Pl: ? / E: pn ***rotmistrz***] (Înv) **1** (În armata polonă) Căpitan de cavalerie. **2** (Pex) Ofițer.

roto- [At: DN³ / E: fr ***roto-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Rotativ. **2** Referitor la un sistem de rotație".

rotocănat, ~ă *a* vz ***rătăcănat***

rotocel *sm* vz ***rototele***

rotocoală *sf* vz ***rotocol***

rotocol [At: LB / V: ***~coală*** *sf*, ***~oghele*** *sfp*, ***~ogoală***, ***~ogol*** (Pl: și *~ogoluri*) / Pl: *~oale* / E: ***roată***[1] + ***ocol***] **1** *sn* Imagine, contur, figură sau corp în formă de inel sau de cerc. **2** *sn* (Îlav) **În ~** sau **în ~oale** În formă de cerc sau în spirală. **3** *sn* (Îal) De jur împrejur. **4** *sn* Suprafață rotundă. **5** *sn* (Reg) Șir lung de fân cosit, format din adunarea brazdelor de o parte și de alta spre mijlocul fânațului. **6** *sn* Rotire **(2)**. **7** *sn* (Îlav) **De-a ~ogolu** De-a rostogolul **(1)**. **8** *sn* (Îe) **A da ~** (sau **~oale**) **cuiva** (sau **la ceva**) A-i da târcoale. **9** *sfp* (Bot) Brumărele **(3)** (*Phlox paniculata*). **10** *sfp* (Bot; și *rotoghele*) Ochiul-boului (*Callistephus chinensis*). **11-12** *sna* (Reg) Dans popular nedefinit mai îndeaproape (și melodia pe care se dansează). **13-14** *a, av* (Pop) Rotund **(1-2)**. **15** *a* (Reg) Varietate de mere nedefinită mai îndeaproape.

rotocolat, ~ă *a* [At: TDRG / V: (reg) ***~ogo~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rotocol***] În formă de cerc Si: *rotocolit, rotund*.

rotocoli [At: DDRF / V: ***~ogoli*** / Pzi: *~lesc* / E: ***rotocol***] **1-2** *vrt* A se roti **(1)** **3-4** *vir* A coti. **5-6** *vir* A ocoli. **7** *vt* (Rar) A-și roti privirea. **8** *vt* (Reg) A aduna (în rotocoale **5**) fânul cosit Si: (reg) *a cori*[2] **(1)**.

rotocolime *sf* [At: ANTIM. P. 34 / E: ***rotocol*** + *-ime*] (Îvr) **1** Rotunjime **(1)**. **2** Circumferință **(4)**.

rotocolire *sf* [At: POLIZU / V: ***~ogo~*** / Pl: ? / E: ***rotocoli***] **1** Rotire. **2** Cotire **(14)**. **3** Ocolire. **4** Rotire a privirii. **5** Adunare (în rotocoale) a fânului cosit.

rotocolit, ~ă *a* [At: ODOBESCU, S. III, 254 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***rotocoli***] **1** Circular **(1)**. **2** (Reg) Încercuit.

rotofei, ~e [At: AR (1829), 56[1]/28 / V: (reg) ***~feu***, ***~opei*** / Pl: *~, ~eie* / E: nct] **1-2** *smf, a* (Ființă) grasă **(1-2)**. **3** *a* (Fig; d. lucruri) Rotund **(1)**.

rotofeu, ~eie *a* vz ***rotofei***

rotofoto *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: ns cf fr *rotophotographie*] (Pgr) Instalație pentu culegerea fotografică, bazată pe sistemul monotip.

rotogan *sm* [At: CĂLINESCU, S. C. L. 105 / Pl: *~i* / E: ***roată***[1]] (Mpl) Varietate de porumbei de rasă brună.

rotoghele *sfp* vz ***rotocol***

rotoghilă *sf* [At: GALACTION, O. 46 / Pl: *~le* / E: ns cf *rotocol*] (Rar) Sferă.

rotogol, ~oală *sn* vz ***rotocol***

rotogolat, ~ă *a* vz ***rotocolat***

rotogoli *v* vz ***rotocoli***

rotogolire *sf* vz ***rotocolire***

rotogonet, ~eață *a* [At: COMAN, GL. / Pl: *~i, ~e* / E: ctm ***rotund*** + ***gogonet***] (Reg) Rotund **(1)**.

rotogravură *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ri* / E: fr ***rotogravure***] Heliogravură obținută mecanic pe clișee curbe de cupru la rotativă.

rotoheliografie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: ns cf fr *rotohéliogravure*] (Pgr) Tipar adânc în care se folosesc forme de tipar cilindrice de cupru, obținute pe cale chimică.

rotola *v* vz ***rotoli***

rotoli [At: ASACHI, S. L. II, 76 / V: ***~la*** / Pzi: *~lesc* / E: ns cf *roată, rotili*] **1** *vr* (Îvr) A se rostogoli. **2** *vt* (Îvr) A roti **(1)**.

rotondă *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~tun~*** / Pl: *~de* / E: fr ***rotonde***] **1** Sală sau construcție circulară cu tavanul sau acoperișul în formă de cupolă. **2** (Rar) Ring de dans. **3** (Îvr) Pelerină de damă Si: *capă*[1] **(1)**.

rotopască *sf* vz ***rostopască***

rotopast *sn* vz ***rostopască***

rotopaste *sf* vz ***rostopască***

rotopei, ~eie *a* vz ***rotofei***

rotopitor, ~oare *a* vz ***ropotitor***

rotor *sn* [At: ORBONAȘ, MEC. 126 / Pl: *~oare* / E: fr ***rotor***] Organ al unui motor sau generator de energie care se rotește, în timpul funcționării, în jurul arborelui pe care e montat.

rotoroată *a* [At: MAT. FOLK. 1516 / Pl: *~te* / E: ns cf *roată, rotilat*] (Reg) Rotund **(1)**.

rototecă *sf* [At: DL / Pl: *~eci* / E: fr ***rotothèque***] Catalog cu fișe puse pe plăcile unei tobe rotative, ce se consultă fără a le scoate de la locul lor.

rototranslație *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***rototranslation***] (Fiz) Mișcare complexă a unui corp constând din rotația sa în jurul unei axe și din translația în jurul acelei axe.

rototrol *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***rototrol***] (Fiz) Generatoare de curent continuu, care comportă mai multe circuite inductoare.

rototele *sfp* [At: DDRF / V: ***rotățel***, ***rotocel*** *sm* / V: ***roată***] **1** (Bot; reg) Bănuț **(9)** (*Bellis perennis*). **2** (Șic **~albe**) Plantă erbacee din familia compozitelor cu tulpina dreaptă, cu frunze lanceolate și dințate și cu flori albe-gălbui, dispuse în capitule Si: *coada* **(152)**-*șoricelului, rotilițe* **(5)** *albe* (*Achillea ptarmica*). **3** Coada**(148)**-șoricelului (*Achillea millefolium*) **4** Strănutătoare (*Achillea cartilaginea*).

rotovei[1] *sn* vz ***retevei***

rotovei[2]***, ~eie*** *a* vz ***rotofei***

rotucea *sf* vz ***roticea***

rotulă *sf* [At: KRETZULESCU, A. D. 78/11 / A: și (rar) *rotulă* / Pl: *~le* / E: fr ***rotule***, lat ***rotula***] **1** Os mic în formă de disc în partea anterioară a genunchiului Si: (pop) *oul genunchiului*. **2** (Teh) Nucă. **3-4** (Înv) Rotiță **(1-2)**.

rotund, ~ă [At: CANTEMIR, IST. 283 / V: (îrg) ***răt~*** / Pl: *~nzi, ~e* / E: ml ***retundus***] **1-2** *a, av* De forma unui cerc, a unei sfere, a unui disc sau a unui cilindru. **3** *a* (Mat; d. o curbă plană sau d. o suprafață) Cu toate punctele la distanță egală de un punct dat Si: (rar) *circular* **(1)**. **4** *a* (D. scris) Cu caractere rotunjite **(1)** **5** *a* (D. dealuri, coline etc.) Cu creasta netedă, fără muchii sau colțuri. **6** *sm* (Fam) Monedă. **7** *a* (D. ființe, d. corpul sau d. părți ale corpului lor) De formă rotundă **(1)** Si: *durduliu, grăsuț, împlinit, plin*. **8** *a* (D. cifre, sume, cantități) Fără fracțiuni sau subdiviziuni Si: *complet* **(1)**, *întreg, neștirbit, rotunjit* **(7)**. **9-10** *a, av* (Fig; d. mișcări, gesturi) Domol și unduios. **11-12** *a, av* (D. sunete, cuvinte etc.) Plăcut. **13** *av* (Înv; în legătură cu verbele „a zice", „a spune" etc.) În mod deschis Si: *direct* **(23)**, *fără înconjur*. **14** *snf* Figură sau suprafață în formă de disc sau de cerc. **15** *sn* (Poetic) Globul pământesc. **16** *sf* (Bot; reg) Mușcată (*Pellargonium odoratissimum*) **17** *sf* (Îc) **~a-puturoasă** Mic arbust cu ramuri cărnoase, cu frunze ușor încrețite pe margini și cu flori roșii în diferite nuanțe, plantă ornamentală (*Pelargonium zonale*) **18** *sfp* Corcodușă **(1)** (*Prunus cerasifera*). **19-20** *sfa* (Reg) Dans popular nedefinit mai îndeaproape (și melodia pe care se execută).

rotundă *sf* vz ***rotondă***

rotunde *v* vz ***rătunde***

rotundior *v* vz ***rotunjor***

rotunditate *sf* [At: CĂLINESCU, C. 224 / Pl: *~tăți* / E: ***rotund*** + *-itate* cf fr *rotondité*] (Rar) Rotunjime **(5)**.

rotunduț, ~ă *a* [At: L. ROM. 1966, 48 / Pl: *~i, ~e* / E: ***rotund*** + *-uț*] (Reg; șhp) **1-2** Rotunjor **(1-2)**.

rotunjeală *sf* [At: AETHIOPICA, 44[v]/4 / V: ***~nza~***, ***~nze~***, ***rătunze~*** / Pl: *~eli* / E: ***rotunji*** + *-eală*] (Înv) **1** Rotunjime **(1)**. **2** (Adesea determinat prin „pământului") Globul pământesc. **3** Rotunjime **(6)**.

rotunjel, ~ea *a* [At: ALECSANDRI, P. P. 241 / V: ***~nzel***, (reg) ***răt~*** / Pl: *~ei, ~e* / E: ***rotund*** + *-el*] **1-4** (Șhp) Rotunjor **(1-4)**.

rotunji [At: LB / V: *~nzi*, (reg) ***rântuzi***, ***rat~***, ***rătunza***, ***rătunzi***, ***rântunzi*** / Pzi: *~jesc* / E: ***rotund***] **1** *vt* A da formă rotundă **(1)** **2** *vt* (Reg; îe) **A o răt~ cu cineva** A hotărî ceva (cu cineva) **3** *vt* (Reg; îe) **A i-o răt~** (cuiva) A-i vorbi deschis. **4** *vt* A întregi o regiune, un teren etc. în așa fel încât linia de hotar să fie cât mai puțin sinuoasă. **5** *vr* A se forma **(2)**. **6-7** *vrt* (Rar) A (se) contura în forme rotunjite **(1)**. **8-9** *vtr* A (se) îngrășa. **10-11** *vtr* A (se) completa **(1-2)**. **12-13** *vtr* (Cu sens cantitativ) A spori. **14** *vt* A elimina fracțiunile unui număr, ale unei sume etc. **15** *vt* A completa până la o sumă rotundă **(8)**. **16** *vt* (Reg) A scurta. **17-18** *vtr* (Fig) A scoate sunete sau a pronunța cuvinte în mod melodios.

rotunjică [At: ȘEZ. I, 174 / Pl: *~jele* / E: ***rotund*** + *-ică*] **1-4** *a* Rotunjea (**1-4**). **5** *sf* (Reg) Plantă nedefinită mai îndeaproape. **6** *sf* (Olt) Căpiță de coceni pentru nutreț, făcută în copaci.

rotunjime *sf* [At: AMFILOHIE, G. 171/6 / V: ***~nzi~***, (înv) ***rătunzi~*** / Pl: *~mi* / E: ***rotund*** + *-ime*] **1** Calitate a ceea ce este rotund (**1**). **2** (Pex) Linie, formă, suprafață rotundă (**1**) Si: (înv) *rotunjeală* (**1**), *rotunjitură* (**1**), (îvr) *rotunjire* (**4**), (reg) *rotunjune*. **3** (Îvr; îs) *Rătunzimea lumii* Globul pământesc. **4** (Mat; îvr; îf *rătunzime*) Circumferință (**3**). **5** Formă rotundă (**7**), plină a corpului Si: (rar) *rotunditate*. **6** Calitatea (unei sume, unui număr) de a fi întreg Si: *întregime*, (înv) *rotunjeală* (**3**). **7** Îmbinare armonioasă a unor sunete și cuvinte.

rotunjire *sf* [At: N. COSTIN, L.130 / V: ***rătunzire, ~nzire*** / Pl: *~ri* / E: ***rotunji***] **1** Conferire a unei forme rotunde (**1**). **2** Întregire a unei regiuni, a unui teren etc. în așa fel încât linia de hotar să fie cât mai puțin sinuoasă. **3** Întregire. **4** (Îvr) Rotunjime (**1**).

rotunjit, ~ă [At: (a. 1799) GCR II, 168/33 / V: (reg) ***~nzit, răt~, rătunzit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***rotunji***] **1** *a* Cu formă rotundă (**1**). **2** *a* (D. dealuri, coline etc.) Rotund (**5**). **3** *a* (D. părți ale corpului) Gras (**2**). **4** *a* (D. ochi) Larg deschis Si: *holbat* (**1**). **5** *a* (D. mișcări) Rotund (**9**). **6** *a* Întregit. **7** *a* (D. cifre, sume) Rotund (**8**). **8-9** *a, av* (D. păr, mustăți etc.) Tăiat rotund (**1**) Si: *scurtat*. **10** *av* (Reg; îf *rotunzat*) Stabilit.

rotunjitor *sn* [At: DL / Pl: *~oare* / E: ***rotunji*** + *-tor*] Unealtă pentru fasonarea pieselor cu secțiune circulară.

rotunjitură *sf* [At: (a. 1693) FL. D. 68ᵛ/11 / V: ***~nzi~, rătunzi~, rătunzăt~*** / E: ***rotunji*** + *-tură*] **1** (Înv) Rotunjime (**1**). **2** (Îvr; ccr) Formă rotundă (**1**).

rotunjor, ~oară [At: CANTEMIR, IST, 107 / V: (reg) ***~nzior, rătundioară, rătungior, răt~, rătunșoare, rătunșor, rătunzioară, retunsoare*** *sf*, ***~ndior, ~nzor*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***rotund*** + *-ior*] **1-2** *a* (Șhp) (Cam) rotund (**1**) Si: *rotunjel* (**1-2**), (reg) *rotunduț* (**1-2**), (îvr) *rotunjos* (**1-2**). **3-4** *a* (Șhp) Grăsuț (**1-2**). **5** *sf* Plantă din familia compozitelor, cu tulpina păroasă, cu frunze lungi, lucitoare și cu flori roșii-violacee, dispuse într-un capitul terminal, care crește prin pășunile din regiunea alpină și subalpină (*Homogyne alpina*). **6-7** *sf* (Bot; reg) Silnică (*Glechoma hederaceum* și *hirsutum*). **8** *sm* (Bot; reg; îf *rătunjor*) Crețișoară (**4**) (*Alchemilla vulgaris*). **9** *sf* (Bot; reg; îf *rotunzioară*) Iederă (*Hedera helix*). **10** *sf* (Bot; reg; îf *rotungioară*) Cimbru (**2**) (*Satureja hortensis*). **11** *sf* (Mpl; șîs *mere rotunjioare*) Mere văratice, mărunte, galbene, care se coc în august.

rotunjos, ~oasă *a* [At: SBIERA, P. 321 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***rotund*** + *-ios*] (Într-o ghicitoare) Rotunjor (**1-2**).

rotunjiune *sf* [At: DDRF / Pl: *~ni* / E: ***rotund*** + *-iune*] (Reg) Rotunjime (**1**).

rotunjoare *sf* vz ***rotunjor***

rotunzat, ~ă *a* vz ***rotunjit***

rotunzeală *sf* vz ***rotunjeală***

rotunzel, ~ea *a* vz ***rotunjel***

rotunzică *a* vz ***rotunjel***

rotunzi *v* vz ***rotunji***

rotunzime *sf* vz ***rotunjime***

rotunzior, ~oară *a, sf* vz ***rotunjor***

rotunzire *sf* vz ***rotunjire***

rotunzit, ~ă, *a* vz ***rotunjit***

rotunzitură *sf* vz ***rotunjtură***

rotunzor, ~oară, *a* vz ***rotunjor***

rotuț *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 150 / Pl: *~i* / E: ***roată¹***] (Reg) Specie de porumbel nedefinită mai îndeaproape.

rotuță *sf* [At: LB / Pl: *~țe* / E: ***roată*** + *-uță*] (Reg) **1-2** (Șhp) Rotiță (**1-2**). **3-4** (Șhp) Roată (**62**). **5** (Bot) Nalbă (*Malva silvestris*).

roțăi *v* vz ***rățoi²***

roua [At: MUREȘANU, P. 7/1 / Pzi: *rouează* / E: ***rouă***] **1** *vi* A roura (**1**). **2-3** *vtr* A (se) uda cu rouă (**1**). **4** *vi* A cădea puțină ploaie **5** *vii* A ploua mărunt Si: *a burnița*, (rar) *a bura¹*, (reg) *a burlița*, (îvp) *a roura* (**7**).

rouaruscă *sf* vz ***lăuruscă***

rouă *sf* [At: PSALT. HUR. 114 2/23 / V: (îrg) ***roauă***, (reg) ***rauă*** *sf*, ***roor*** *sn*, (înv) ***ruore*** *sp* / Pl: (înv) *~* / E: ml ***ros, roris***] **1** Picături de apă formate în timpul nopților senine de primăvară, vară și toamnă prin condensarea vaporilor din atmosferă și care se depun pe pământ și pe obiectele aflate în aer liber. **2** (Îs) *~ dulce* Nectarul florilor. **3** (Îs) *~ înghețată* Promoroacă. **4** (Îlav) **Pe ~ (nescuturată)** De dimineață. **5** (Reg; îe) **Domn de ~** Om cu pretenții. **6** (Reg; și determinat prin „de ploaie") Ploaie măruntă și de scurtă durată Si: *bură²* (**1**). **7** (Bot; șîc **~ua-cerului**) **~ua-soarelui** Mică plantă erbacee, insectivoră, din familia framineelor, cu flori mici, albe și cu frunze lunguiețe, cu peri secretori Si: *rocă²* (*Drosera rotundifolia*). **8** (Bot; îac) Mană-de-apă (*Glyceria aquatica*).

rouos, ~oasă *a* [At: BOLINTINEANU, O. 203 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***rouă*** + *-os*] (Rar) Rourat (**1**).

roura [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 94ᵛ/11 / P: *ro-u-ra*, (pop) *rou-ra* / V: (îvp) ***rău~***, (îrg) ***răora***, (înv) ***roora, răuri raora, răora, râu~, roăra, ruăra, ruora, ruâra*** (Pzi: *ruâr*) / Pzi *~rez* / E: ml *rorare*] **1** *vi* A cădea rouă (**1**). **2** *vi* A se acoperi cu rouă (**1**) Si: *a se umezi*. **3-4** *vrt(a)* A (se) stropi cu picături (ca) de rouă (**1**) Si: *a (se) umezi, a (se) uda*. **5-6** *vtr* (Înv; fig) A (se) înviora. **7-8** *vtr* (Înv; fig) A (se) liniști. **9** *vi* (Îvp) A cădea o ploaie măruntă și de scurtă durată Si: *a bura, a burnița*. **10-11** *vtr* A (se) stropi cu picături mărunte de ploaie **12-13** *vit* (Îvp) A picura sau a face să picure, să curgă. **14** *vt* A lăsa să cadă picătură cu picătură.

rourare *sf* [At: DRLU / P: *ro-u~* / V: ***roor~ răor~*** / Pl: *~rări* / E: ***roura***] (Rar) Cădere de rouă (**1**).

rourat, ~ă *a* [At: PSALT. 329 / P: *ro-u~* / V: (înv) ***roor~, ruor~, răor~, râur~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***roura***] **1** Acoperit de rouă (**1**) Si: *rouos, rouros* (**1**). **2** (Fig; d. ochi) Umed.

roureală *sf* [At: DDRF / P: *ro-u~* / V: ***~rică***, (reg) ***rău~*** / Pl: *~ele* / E: ***rouă***] **1** (Îf *~rică*) Plantă erbacee din familia gramineelor, cu inflorescența spiculețe verzui, cu fructe dulci, comestibile, care crește în locuri umede Si: (reg) *firuță* (**4**), *iarba dulce, plutitoare, rochia* (**4**)-*cerului* (*Glyceria fluitans*) **2** (Bot; rar) Mană-de-apă (*Gliceria aquatica*). **3** (Reg) Burniță.

rourică *sf* vz ***roureală***

rouros, ~oasă *a* [At: DOSOFTEI, ap. TDRG / P: *ro-u~* / V: (înv) ***răor~, ruăros***, (reg) ***leu~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***rouă*** + *-os*] **1** Rourat (**1**). **2** (Înv) În care cade multă rouă (**1**). **3** (Reg; d. apă) Limpede ca roua.

rouruscă *sf* vz ***lăuruscă***

rourușcă *sf* vz ***lăuruscă***

roușoară *sf* [At: SLAVICI, ap. CADE / P: *ro-u~* / E: ***rouă*** + *-(u)șoară*] **1-2** (Rar; șhp) Rouă (**1**) (fină) Si: *rouță* (**1-2**).

rouță *sf* [At: MARIAN Î. 546 / P: *ro-u~* / V: ***răuță*** / Pl: ? / E: ***rouă*** + *uț*] (Reg) **1-2** (Șhp) Roușoară (**1-2**). **3** Burniță.

rovină *sf* [At: (a. 1703) URICARIUL, XVI, 46 / V: (înv) ***rogenă***, (reg) ***roghină*** / A: și (reg) *rovină* / Pl: *~ne, ~ni* / E: bg ***ровина***] **1** (Pop) Groapă (**7**). **2** (Pop) Surpătură (de teren). **3** (Pop) Loc mlăștinos. **4** (Pop) Mocirlă. **5** (Reg) Tufiș foarte des.

roviniș *sn* [At: UDRESCU, GL. / E: ***rovină*** + *-iș*] (Mun) Loc mâncat de ape, mlăștinos, râpos Si: *roviniște*.

roviniște *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ti* / E: ***rovină*** + *-iște*] (Mun) Roviniș.

rovinos, ~oasă *a* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***rovină*** + *-os*] (D. terenuri) Mlăștinos.

rovorver *sn* vz ***revolver***

roxolan, ~ă *smf* [At: XENOPOL, I. R. I, 91 / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***Rhoxolani, ~norum***] **1** (Lpl) Triburi sarmatice, stabilite la începutul erei noastre la granița de est a Daciei. **2** (Șls) Persoană din tribul roxolanilor (**1**).

roz, ~ă [At: IC. LUM. (1840) 6, 1/42 / V: (rar) ***roza*** (S și: *rosa*) *sn* / Pl: *~i, ~e* a, *~uri* sn / E: fr ***rose***] **1** *a* (Astăzi mai ales invariabil) Roșu foarte deschis, între roșu și alb Si: *trandafiriu*. **2** *sn* Culoare roz (**1**). **3** *sn*

(Lpl) Diferite nuanțe ale rozului (2). 4 *sn* (Îe) **A vedea** (sau **a privi ceva**) **în ~** A fi optimist.

roza *sn* vz ***roz***

rozace *sf* [At: NAUM. IST. ART. 118 / V: ***~asă***, (înv) ***~ață*** / Pl: ~ / E: fr ***rosace***] **1-2** Rozetă (**5**, **7**)

rozacee *sf* [At: NEGRUZZI, S. I, 103 / Pl: ~ / E: fr ***rosacées***] **1** (Lpl) Familie de plante dicotiledonate, lemnoase și erbacee, cu flori de obicei hermafrodite, din care fac parte trandafirul, măceșul, mărul, părul etc. **2** Plantă din familia rozacee (**1**).

rozaceu, ~ee *a* [At: BELEA, P. A. 159 / Pl: *~ei*, *~ee* / E: fr ***rosacée***, lat ***rosaceus***, ***-a***, ***-um***] (Rar) Care bate în roz (**1**).

rozalb, ~ă *a* [At: EMINESCU, O. I, 50 / S și: *roz-alb* / Pl: *~i*, *~e* / E: ***roz*** + ***alb***] Roz (**1**) foarte deschis, aproape alb.

rozalină *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***rosaline***] Bază azotată ai cărei derivați sunt culori care vopsesc fibra animală.

rozaliș *sn* vz ***rozol[1]***

rozariu *sn* [At: DN[3] / P: *~riu* / Pl: *~ii* / E: lat ***rosarium***] Culegere de rugăciuni pentru fecioara Maria.

rozasă *sf* vz ***rozace***

rozasin, ~ă *a* vz ***rozosin***

rozat, ~ă *a* [At: BUL. FIL. III, 186 / Pl: *~ați*, *~e* / E: fr ***rosé***] Colorat în roz (**1**).

rozatic, ~ă *a*, *av* [At: ALECSANDRI, P. III, 277 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***roz*** + *-atic*] (Rar) **1-2** Trandafiriu.

rozată *sf* vz ***rozace***

roză *sf* [At: BOJINCĂ, R. 115/10 / S și: *rosă* / Pl: *roze*, (îvr) *roaze* / E: fr ***rose***, lat ***rosa***, ***-ae***, it ***rosa***, ger ***Rose***] **1** Trandafir (*Rosa*). **2** (Îe) **A nu sta pe ~ze** A fi într-o situație dificilă. **3** Podoabă în formă de trandafir. **4** Motiv decorativ sau ornament în formă de roză (**1**). **5** (Îs) *~za-vânturilor* Cerc, cu direcțiile punctelor cardinale și gradațiile lor intermediare Si: *rozeta* (**2**)*-vânturilor*. **6** Tip de șlefuire a diamantului. **7** (Aht) Rozetă (**12**).

rozătă *sf* vz ***rozetă***

rozător, ~oare [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 62[r]/9 / V: (înv) ***~zit~*** / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***roade[1]*** + *-ător*] **1** *a* Care roade[1] (**1**). **2** *snp* Ordin de mamifere dăunătoare, caracterizate prin lipsa caninilor și o mare dezvoltare a incisivilor, adaptați pentru roadere. **3** *sm* Animal din ordinul rozătoarelor (**2**). **4** *sf* (Înv) Instrument de tortură.

rozătură *sf* vz ***rosătură***

rozânchin *sm* vz ***rozinchin[1]***

rozânchină *sf* vz ***rozinchină***

rozâncin *sm* vz ***rozinchin[1]***

rozâncină sf vz ***rozinchină***

rozbă *sf* [At: A I 26 / Pl: *~be* / E: ns cf *lobdă*] (Reg) Scândură tăiată din marginea buștenilor, din care se fac garduri.

rozenchene *s* vz ***rozinchin[1]***

rozeolă *sf* [At: BOGZA, Ț. 77 / P: *~ze-o~* / Pl: *~le* / E: fr ***roséole***] Erupție pe piele, în formă de pete mici, roz, prezentă în unele boli infecțioase (rubeolă, tifos exantematic, sifilis etc.) și în intoxicații.

rozet *sn* vz ***rozetă***

rozetă *sf* [At: AARON, A. 18 / V: (reg) ***rozet*** *sn*, ***~zată***, ***ruz~*** *sf*, ***ruzet*** *sn* / Pl: *~te* / E: fr ***rosette***] **1** Mică plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu frunzulițe lunguiețe și cu flori galben-aurii, plăcut mirositoare Si: *rezedă*, (reg) *busuioc-domnesc*, *prescure*, *rechie[1]* (**3**), *zmeurică* (*Reseda odorata*) **2** (Îs) *~ta-vânturilor* Roza (**5**)-vânturilor. **3** (Bot; șîc **~galbenă**, **~sălbatică**) Rechic[1] (**2**) (*Reseda luteola*). **4** (Bot) Zorea (*Pharbitis purpurea*). **5** Motiv decorativ sau ornament în formă de roză (**1**) în pictură, sculptură, arhitectură etc. Si: *rozace* (**1**). **6** (Înv) Bijuterie în formă de roză (**1**). **7** Ornament pentru rochii, de obicei din panglică, având forma unei roze (**1**). **8** (În trecut) Placă rotundă ca un nasture, prinsă în partea de sus din față a cizmei, pe care o purtau ostașii de cavalerie. **9** (Reg) Țintă de alamă prinsă ca decor pe cureaua păstorilor. **10** Insignă pentru butonieră, reprezentând decorații de un anumit grad. **11** Rotiță la pinten. **12** (Arh) Fereastră circulară cu vitralii, de mari dimensiuni, deasupra portalurilor bisericilor gotice Si: *roză* (**7**), *rozace* (**2**). **13** (Tch) Armătură sau guler marginal al unor piese, servind ca element de legătură, de suspensie sau de protecție. **14** Stea de manevră în formă de roză (**1**) la unii robineți.

rozinchin[1] *sm* [At: COMȘA, N. Z. 48 / V: (înv) ***resinchine*** *s*, ***~ncine*** *s*, ***~zâncin*** *sm*, ***rozenchene*** *s*, ***rujincin*** *sm* / Pl: *~i* / E: ns cf ger *Rosinchen*] (Reg) Coacăz (**1**) (*Ribes rubrum*).

rozinchin[2] *sm* vz ***rozinchină***

rozinchină *sf* [At: (a. 1774) FURNICĂ, I. C. 32 / V: ***rozân~***, ***rozinchin*** *sn*, ***rosichi~***, ***~ncină***, ***rozâncină***, ***rujincină***, ***rujincănă*** *sf* / S și: *~osi~* Pl: *~ne*, *~ni* / E: ***rozinchin[1]***] (Reg) **1** Stafidă (**1**). **2** Coacăză (**4**). **3** Agrișă (**1**).

rozincin *sm* vz ***rozinchin[1]***

rozincină sf vz ***rozinchină***

rozincine *s* vz ***rozinchin***

rozișor, ~oare *a* [At: TUDORAN, P. 364 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***roz*** + *-ișor*] **1-2** (Rar; șhp) (Cam) roz.

rozitor, ~oare *a* vz ***rozător***

roziu, ~ie *a* [At: ALECSANDRI, P. III, 60 / Pl: *~ii* / E: ***roz*** + *-iu*] Trandafiriu.

rozmalin *sm* vz ***rozmarin***

rozmarin *sm* [At: (a. 1712) IORGA, S. D. X, 143 / V: (reg) ***rosmalin***, ***rosmalân***, ***rosmalin***, ***rosmarin***, ***roșmalin***, ***roșm~***, ***~alin***, ***rozmălin***, ***~molin***, ***rujmalin***, ***rujmălin***, ***rujmarin***, ***rujmelin***, ***rusmălin***, ***rusmarin***, ***rușmalin***, ***rușm~***, ***rușmălin***, ***rușmarin***, ***rușmolin***, ***ruzmalin***, ***ruzm~*** / S și: *~osm~* / Pl: *~i* / E: ger ***Rosmarin***] (Bot) **1** Arbust mic, plăcut mirositor, cu frunze totdeauna verzi și cu flori albastre, albe sau roșii, întrebuințat în medicină și în parfumerie Si: (reg) *mirtân* (*Rosmarinus officinalis*). **2** (Prc) Frunza sau floarea rosmarinului (**1**). **3** (Reg) Pelinița (*Artemisia annua*). **4** (Reg) Lemnul-Domnului (*Artemisia abrotanum*). **5** (Reg) Siminoc (*Helichrysum arenarium*). **6** (Reg; îc) **~-de-munte** Plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpina robustă, cu flori albe-gălbui, care crește prin poienile din păduri și în regiunile de munte Si: (Buc) *merișor[1]* (*Gnaphalium silvaticum*). **7** (Art.; reg) Horă nedefinită mai îndeaproape. **8** (Art.; reg) Melodia pe care se execută rozmarinul (**7**).

rozmarina *i* [At: LEXIC REG. 107 / E: ***marina[1]***] (În limbajul muncitorilor forestieri, la încărcatul buștenilor) Comanda de a roti de două ori bușteanul pe grosimea lui.

rozmolin *sm* vz ***rozmarin***

rozol[1] [At: (a. 1754) IORGA, S. D. XII, 68 / V: ***razol*** *sn*, ***rojole***, ***rojolie***, ***rojoliș*** *sm*, ***rosol*** *sn*, ***rosolie*** *sf*, ***rosoliu***, ***~zaliș*** *sn*, ***~e***, ***~ie*** *sf*, ***~lin*** ***~lină***, ***~liș***, ***rujole*** *sf* / Pl: (rar) *~oale* / E: ngr ***ροδόλι***, ger ***Rosalia***, mg ***rozsolls*** cf it *rosolio*] **1** *sn* (Îrg) Rachiu roșu, îndulcit cu zahăr sau miere. **2** *sf* (Reg; îf *rozolie*) Floare roșie care se pune în vin spre a-l colora.

rozol[2] *sn* vz ***răzor[1]***

rozole *sf* vz ***rozol[1]***

rozoli *vt* [At: ALR SN IV h 1188/47 / Pzi: 3 *~lește* / E: ns cf *roade*] (Reg; d. încălțăminte) A roade (**21**), jenând.

rozolie *sf* vz ***rozol[1]***

rosolin *sn* vz ***rozol[1]***

rozolină *sf* vz ***rozol[1]***

rozoliș *sn* vz ***rozol***

rozor *sn* vz ***răzor[1]***

rozaraș *sn* vz ***răzoraș***

rozosin, ~ă *a* [At: MAT. DIALECT. I, 91 / V: ***~zas~***, ***rojasin*** *a* / A și: *~sin* / Pl: *~i*, *~e* / E: mg ***rozsaszin***] (Reg) Roz (**1**).

rozovă *ss* [At: TDRG / A: nct / Pl: *~ve* / E: ns cf rs *розовый*] (Bot; reg) Puricariță (*Pulicaria vulgaris*).

ruaj *sn* [At: IBRĂILEANU, SP. CR. 238 / P: *ru-aj* / Pl: *~e* / E: fr ***rouage***] (Frm) Ansamblul pieselor unei mașini.

ruăra *v* vz ***roura***

ruăros, ~oasă *a* vz ***rouros***

ruâra *v* vz ***roura***

rub *sn* [At: DLR / Pl: *~uri* / E: ns cf ucr *рубець*] (Reg) Haină.

rubaiat *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr ***rubayyat***] Formă de poezie persană alcătuită din patru versuri, dintre care primul, al doilea și al patrulea rimează împreună.

rubanat, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: fr ***rubané***] Cu alternanță de culoare închisă sau deschisă.

rubar *sn* [At: I. GOLESCU, ap. DR. II, 794 / V: ***~iu*** / Pl: ~*e* / E: tc ***rubar***] (Îvr; în legătură cu verbul „a face") Comparație (1).

rubarbă *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: ~*be* / E: fr ***rhubarbe***] (Bot) **1-3** Revent (*Rheum officinale, Rheum palmatum, Rheum rhaponticum*).

rubariu *sn* vz ***rubar***

rubașcă *sf* [At: G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 113 / V: (reg) ***răboa~*** / Pl: ~*ști* / E: rs ***рубашка***] Cămașă bărbătească încheiată pe umăr, purtată de obicei peste pantaloni.

rubă *sf* [At: CUV. D. BĂTR. I, 299 / Pl: *rube* / E: bg ***руба***] (Înv) Bucată de pânză Si: *cârpă* (1).

rubăț *sn* [At: L. ROM. 1961, nr. 2, 128 / V: ***~beț*** / Pl: ~*țe* / E: ucr ***рубець***] (Trs; Mol) Tiv.

rubedenie *sf* [At: ODOBESCU, S. III, 23 / V: ***reb~*** / Pl: ~*ii* / E: ns cf *rudenie*] (Pop) Rudă¹ (7).

rubefacție *sf* [At: DN³ / Pl: ~*ii* / E: fr ***rubéfaction***] Înroșire a pielii produsă de o substanță rubefiantă.

rubefiant, ~ă *sn, a* [At: DN³ / P: ~*fi-ant* / Pl: ~*nți*, ~*e* / E: fr ***rubéfiante***] **1-2** (Substanță) care irită și înroșește pielea.

rubelit *sn* [At: DL / Pl: ? / E: fr ***rubellite***] Piatră semiprețioasă roșie.

rubelniță *sf* vz ***lubeniță***

ruben *sm* [At: JAHRESBER. IV, 331 / Pl: ? / E: ger ***Rüben*** (pll *Rübe*)] (Bot; reg) Sfeclă (*Beta*).

rubeolă *sf* [At: DN² / P: ~*be-o~* / E: fr ***rubéole***] Boală contagioasă (de obicei la copii) caracterizată printr-o erupție de pete de culoare roz și prin mărirea ganglionilor limfatici cervicali.

ruberoid *sn* [At: CV 1949, nr. 9, 26 / P: ~*ro-id* / E: ger ***Ruberoid*** (pappe)] (În construcții) Carton asfaltat pentru acoperișuri și învelitori.

rubeț *sn* vz ***rubăț***

rubia *sf* [At: BELDIMAN, E. 38/28 / V: ***rebia*** (Pl: *rebiale*), *rupie* / S: *rubea* / Pl: ~*iele*, ~*bele* / E: tc ***rubyye***] Monedă turcească de aur, care a circulat în trecut și în țările românești.

rubiacee *sf* [At: BRANDZA, FL. 244 / P: ~*bi-a~* / Pl: ~ / E: fr ***rubiacées***] **1** (Lpl) Familie de plante dicotiledonate lemnoase sau erbacee, cu frunze înguste opuse și cu flori hermafrodite în inflorescențe bogate. **2** Plantă din familia rubiaceelor (1).

rubicond, ~ă *a* [At: EFTIMIU, N. 15 / V: ***~cund*** / Pl: ~*nzi*, ~*e* / E: fr ***rubicond***, lat ***rubicundus, -a, -um***] Roșu (47).

rubicund, ~ă *a* vz ***rubicond***

rubidiu *sn* [At: ISIS (1862) 3¹/3 / V: (înv) ***~m*** *sn* / E: fr ***rubidium***, ger ***Rubidium***] Metal alcalin, strălucitor ca argintul, ușor oxidabil, existent în natură în cantități mici, însoțind sodiul și potasiul.

rubidium *sn* vz ***rubidiu***

rubie *sf* [At: ȘINCAI, în DR. V, 561 / Pl: ~*ii* / E: lat ***rubia***] (Bot) Roibă¹ (1) (*Rubia tinctorum*).

rubil, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: ~*i*, ~*e* / E: lat ***rubellus***] De culoare galben-roșiatică.

rubin [At: (a. 1681) ap. HEM. 2129 / V: (înv) ***robin***, (reg) ***roibin*** / Pl: ~*e*, ~*uri*, (rar) ~*i* sm / E: ngr ***ρουμπίνι***, lm ***rubinus***, it ***rubino***, ger ***Rubin***] **1** *sn* Varietate de corindon, roșu-închis, utilizată ca piatră prețioasă și în mecanica fină. **2** *a* (Îs) *Mere ~e* Soi de mere dungate cu roșu și galben. **3** *sm* (Bot; rar) Rodiu¹ (*Punica granatum*).

rubina *vi* [At: HELIADE, O. I, 182 / Pzi: ~*nez* / E: ***rubin***] (Rar) A se înroși.

rubiniu [At: VLAHUȚĂ, R.P. 11 / Pl: ~*ii* / E: ***rubin*** + -*iu*] **1-2** *sn, a* (Culoare) roșu-închis. **3** *sm* Vin roșu.

rubinos, ~oasă *a* [At: HELIADE, O. I, 178 / Pl: ~*oși*, ~*oase* / E: ***rubin*** + *os* cf it *rubinoso*] (Înv) Rubiniu (2).

rublat, ~ă *a* [At: CIAUȘANU, V. 195 / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: ***rublă***] (Reg; d. cai) Vânăt cu pete albe.

rublă *sf* [URECHE, L. 73 / Pl: ~*le* / E: rs ***рубль***] **1** Unitate principală a sistemului monetar rusesc (și a fostei U.R.S.S.), introdusă începând cu sec. XIII. **2** Moneda reprezentând rubla (1). **3** (Pex; în trecut în țările române) Nume dat unor monede străine.

rublișoară *sf* [At: MAT. FOLK. 211 / Pl: ~*re* / E: ***rublă*** + *ișoară*] **1-2** (Șhp) Rublă (1) Si: *rubliță* (1-2), *rublulită* (1-2).

rubliță *sf* [At: VARONE, D. 129 / Pl: ~*țe* / E: ***rublă*** + -*iță*] **1-2** Rublișoară (1-2). **3-4** (Art.) Dans popular în ritm de horă. **5** Melodia pe care se dansează rublița (3-4).

rubluliță *sf* [At: H XI 295 / Pl: ~*țe* / E: ***rublă*** + *uliță*] **1-2** (Reg) Rublișoară (1-2).

rubrica *vt* [At: ALEXI, W. / Pzi: ~*chez* / E: fr ***rubriquer***] (Rar) A împărți în rubrici Si: *a aranja* (1), *a clasifica* (1), *a rândui*.

rubricare *sf* [At: MAIORESCU, CR. II, 150 / Pl: ~*cări* / E: ***rubrica***] (Rar) Aranjare pe rubrici Si: *aranjare* (1), *clasificare* (1), *rânduire*.

rubricariu *sn* [At: DN³ / P: ~*riu* / Pl: ~*ii* / E: ns cf it ***rubricario***] (Liv) **1** Titlu în cerneală roșie al capitolelor unei opere. **2** Indice alfabetic.

rubricat, ~ă [At: VLAHUȚĂ, ap. CADE / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: ***rubrica***] (Rar) Împărțit în rubrici Si: *aranjat* (1), *clasificat* (1), *rânduit*.

rubricator *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: ns cf it ***rubricatore***, eg ***rubricator***] Ansamblu de rubrici, fiecare alcătuită după un anumit criteriu, în care se clasifică un material variat.

rubricatură *sf* [At: DN² / Pl: ? / E: ger ***Rutrikatur***] Împărțire a unui registru, a unui formular etc. în rubrici (4) Si: *liniatură*.

rubrică *sf* [At: DRLU / A și: *rubrică* / Pl: ~*ici*, (înv) ~*ice* / E: lat ***rubrica***, ger ***Rubrik***, fr ***rubrique***] **1** (Îdt) Cerneală roșie. **2** (În cărțile, manuscrisele vechi) Titlu de carte sau de capitol scris cu roșu. **3** (Pex) Titlu. **4** Despărțitură, spațiu într-un registru, formular, grafic etc. **5** Spațiu rezervat (permanent) într-un ziar, într-o revistă, materialelor publicistice dintr-un anumit gen sau domeniu. **6** (Înv) Capitol (1). **7** (Înv) Paragraf.

rubru *sn* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: ? / E: lm ***rubrum***] (Trs; Iți) Rezumat scurt scris pe marginea unui act Si: *titlu*.

rubzac *sn* vz ***rucsac***

ruc *sn* [At: ALRT II, 331 / Pl: ~*uri* / E: ns cf ger *Ruck*] (Reg) Rând (la dans) Si: *tur*.

ruca *sf* [At: AXINTE URICARIUL, LET. II, 235/18 / V: ***rucă*** / Pl: ~*le* / E: tc ***ruka***] (Înv) Plângere (adresată sultanului).

rucacviță *sf* vz ***rucaviță***

rucaveță *sf* vz ***rucaviță***

rucaviță *sf* [At: (a. 1681) HEM 495 / V: ***~veță***, ***ruga~***, ***~acv~***, ***roc~*** (Pl: *rocavițe*) / Pl: ~*țe* / E: slv ***рѹкавица***] (Înv; mpl) Fiecare dintre cele două bucăți de stofă cu care se strâng mânecile stiharului, purtate de preot în timpul slujbei bisericești Si: *mânecar*, *mânecuță*, *naracliță*.

rucă *sf* vz ***ruca***

rucăi *v* vz ***rucui¹***

rucără *sf* [At: LEXIC REG. 85 / Pl: ~*re* / E: ns cf alb *rukë „deșert"*] (Reg) Drum prin porumb, toamna, pentru carul care transportă știuleți.

rucăreanca *sfa* [At: VARONNE, D. 129 / E: ***Rucăr***] **1** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** Melodia după care se execută rucăreanca (1).

rucărel, ~ea *a* [At: JIPESCU, O. 48 / Pl: ~*ei*, ~*e* / E: ns cf *oacăr*] (D. oi; csnp) Oacheș.

rucinicul *sna* [At: VARONE, D. 129 / A: nct / E: bg dal ***ръченик***] **1** Vechi dans popular. **2** Melodia pe care se dansează rucinicul (1).

ruciuli *vi* [At: CV 1951, nr. 3-4, 46 / Pzi: ~*lesc* / E: nct] (Trs) A râma (1).

ruclui *v* vz ***ruculi***

rucodelie *sf* vz ***răcodelie***

rucsac *sn* [At: CĂLINESCU, S. 21 / V: (reg) ***~cțac*** (Pl: ~*cțace*) ***rupsac***, ***ruzac***, ***rubzac*** *sn* / S și: *ruksac* / Pl: ~*uri*, (rar) ~*ace* / E: ger ***Rucksack***] Sac purtat în spate, mai ales de excursioniști Si: *raniță*.

ruclac sn vz *rucsac*

rucu i [At: ALR SN II h 380/316 / V: *rucu ru* / E: ns cf *rica, ruța*] (Reg; rep; îf „*rucu ru*") Cuvânt cu care se strigă rațele.

rucui[1] vi [At: H XVII, 334 / V: *rucăi* / Pzi: 3 *~ie* / E: fo] (Reg; d. porumbei) A gânguri (3).

rucui[2] v vz *rucului*

ruculi v vz *rucului*

rucului vi [At: MÂNDRESCU, I. G. 79 / V: *racui, ruclui, rucui, ~li, ruguli* / Pzi: *~esc* / E: mg (be)*rukkol*, ger (ein)*rücken*] (Înv; Trs) A se prezenta pentru îndeplinirea serviciului militar Si: *a fi încorporat, a recruta* (3).

rucu ru i vz *rucu*

rud sn vz *rudă[2]*

rudac sm vz *rudaci*

rudaci sm [At: STOIAN, PĂST. 54 / V: *rudac* / Pl: ~ / E: *rudă[1]* + *-aci*] (Reg) Berbec de prăsilă Si: *rudar[3]*.

rudacică sf vz *rădașcă*

rudar[1] sm [At: (a. 1701) IORGA, S. D. V, 3356 / V: *~iu*, (reg) *rodar* / Pl: *~i* / E: bg **рудар**] 1 Lucrător (țigan) care extrăgea aur din nisipul râurilor Si: *aurar[1]* (6), *băieș* (5). 2 Meșter țigan care lucrează din lemn albii, linguri, fuse etc. Si: (reg) *rudaș[3]*.

rudar[2] [At: F (1885), 411 / Pl: *~e* sn, *~ri* sm / E: *rudă[2]* + *-ar*] (Reg) 1 sn Prăjină lungă în casele țărănești, de care atârnă haine, obiecte casnice etc. Si: (pop) *culme*, (reg), *rudă[2]* (1). 2 sn (Pex) Covor, scoarță (pe perete). 3 sm Rotaș (1).

rudar[3] sm [At: H III, 96 / Pl: *~i* / E: *rudă* + *-ar*] (Reg) Rudaci.

rudariu sm vz *rudar[1]*

rudaș[1] [At: CHEST. V/66 supl. / Pl: *~i* sm / E: *rudă[2]* + *-aș*] (Reg) 1 sm Om care mână vitele. 2 smi (Lpl) Oameni care duc o greutate cu rudele[2] (1). 3 sm Persoană care sperie peștii de sub rădăcini, cu o prăjină, pentru a putea fi prinși mai ușor. 4 sm Vâslaș. 5 sm (Mpl) Rotaș (1). 6 sm Cal înhămat singur între hulubele căruței. 7 sn Rudar[2] (1). 8 sm Cantitate de fân pe care o pot duce doi oameni pe rude[2] (1) Si: *purcoi, porșor*.

rudaș[2] sm [At: CHEST. V/40 supl. / Pl: *~i* / E: *rudă* + *-aș*] (Reg) Berbec (sau, rar, taur) lăsat pentru prăsilă Si: *rudaci*.

rudaș[3] sm [At: CHEST. V. 13 supl. / Pl: *~i* / E: *rudar[1]*css] (Reg) Rudar[1] (2).

rudașcă sf vz *rădașcă*

rudă[1] sf [At: COD.VOR. 74/14 / Pl: *rude* / E: bg **рода**] 1 (Înv) Popor. 2 (Înv) Origine. 3 (Înv; îe) **De** (sau, rar, **pre**) ~ sau ~ **de**... De origine. 4 (Înv; îe) **A se trage** ~ A proveni de la... 5 (Înv) Rând de oameni din aceeași generație (5). 6 (Înv; îe) **Din ~ în ~** sau **de ~ și ~, în ~ și (în) ~, în ~ de ~, ~ și (în) ~, ~ în ~** Din generație în generație. 7 (Înv) Familie (1). 8 (Înv; îla) **De ~ bună** sau **mare, bogată** etc. Dintre cei bogați, nobili. 9 (Înv; îla) **De ~ rea** (sau **mică, mizeră** etc.) De origine modestă. 10 (Înv; după slavonul **родоначальникъ**; îc) **~-începătoriu** Întemeietor de familie Si: *strămoș*, (înv) *rudenie* (6)-*începătoriu*. 11 (Și cu determinări care indică gradul de rudenie) Persoană din aceeași familie cu alte persoane Si: *neam, rudenie* (11), (pop) *rubedenie* (11). 12 (Îe) **A fi ~** (sau **~de**) **cu cineva** sau **a-i fi** (cuiva) ~ A fi din aceeași familie. 13 (Îe) **A se ține ~** (cu cineva) A se socoti din aceeași familie. 14 (Îe) **A avea ~de la Ierusalim** A fi protejat de persoane influente Si: *a avea proptele*. 15 (Îrg) Gen (2). 16 (Pop) Rasă (3). 17-18 (Îljv) **De ~** De prăsilă. 19-20 (Îal) Puțin. 21 (Îlav) **Fără ~ de păcat** Fără milă. 22 (Îe) **A prinde ruda** A obține un alt soi de animale, de pomi. 23 (Îe) **Pe ~ și pe sământă**, sau rar **de pe ~, de pe sământă** Pe toți. 24 (Îae) Fără milă. 25 (Îae) Peste tot.

rudă[2] sf [At: PO 303/26 / V: (Reg) *rud* (Pl: *ruduri*) sn / Pl: *rude, ruzi* / E: mg *rud*, srb *ruda*] (Reg) 1 Prăjină, par, drug cu diverse întrebuințări. 2 Prăjină lungă în casele țărănești, de care se atârnă haine, obiecte casnice etc. Si: (pop) *culme* (11), (reg) *rudar[2]* (1). 3 Băț de răscolit jarul Si: (reg) *jăruitor*. 4 Prăjină care leagă ciutura de cumpăna fântânii. 5 Prăjină lungă ce se pune deasupra carului pentru a se lega strâns încărcătura. 6 (Mpl) Fiecare dintre prăjinile care se pun la car paralel cu loitrele, când se transportă fân, paie etc. 7 (Mpl) Prăjină servind la căratul fânului. 8 (Mpl; determinat prin „de mort") Prăjină servind la transportul sicriului. 9 Oiște. 10 (Îs) *Cal* (sau *bou*) *de* (sau *din, de la*) ~ Cal (sau bou) rotaș (1). 11 (Mpl) Fiecare dintre hulubele căruței cu un cal. 12 Căruță pentru doi cai. 13 (Mpl) Fiecare dintre cei doi carâmbi paraleli ai loitrei unei căruțe sau unui car. 14 (Pan; udp „de") Obiect în formă de drug Vz *baton* (1).

rudă[3] sf [At: (a. 1836) DOC. EC. 643 / Pl: *rude, ruzi* / srb *ruda*] 1 (Îrg) Minereu. 2 (Reg) Mină.

rudăreană sf [At: H. XIV, 162 / E: *rudar* + *-eană*] 1 (Reg) Dans popular nedefinit mai îndeaproape Si: *rudăreancă* (1). 2 Melodia pe care se joacă rudăreana (1) Si: (reg) *rudăreancă* (2).

rudăreancă sf [At: VARONE, D. 129 / E: *rudar* + *-eancă*] (Reg; art.) 1-2 Rudăreană (1-2).

rudăreasă sf [At: LM / Pl: *~ese* / E: *rudar[1]* + *-easă*] Soție de rudar[1] (2) Si: (reg) *rudăriță*.

rudăresc, ~ească a [At: PANN, P. V. III, 64[1]/3 / Pl: *~ești* / E: *rudar* + *esc*] 1 Specific rudarului[1] (2). 2 Făcut de rudar[1] (2). 3 Referitor la rudar[1] (1). 4 (Fig) Grosolan (2).

rudărie[1] sf [At: ȘĂINEANU / E: *rudar[1]* + *-ie*] 1-2 Meseria rudarului[1] (1-2). 3-4 (Csc) Uneltele rudarului [1] (1-2).

rudărie[2] sf [At: (a. 1843) DOC. EC. 788 / Pl: *~ii* / E: *rudar[1]* + *-ie*] (Îrg) Mină.

rudăriță sf [At: V. ROM, septembrie 1963, 30 / Pl: *~te* / E: *rudar[1]* + *-iță*] (Reg) Rudăreasă.

rudășuț sn [At: ALR I, 934/295 / Pl: ? / E: *rudaș* + *-uț*] 1-2 (Reg; șhp) Rudaș[1] (7).

rudățel, ~ea a [At: STOIAN, PĂST. 54 / Pl: *~ei, ~e* / E: ns cf *rudă[1]*] (Reg; d. berbeci, oi) Bun de prăsilă.

rudele sfp [At: TEAHA, C. N. 261 / E: *rudă[2]*] (Reg) Prăjini pe care se cară fânul Si: *rudă* (7).

rudelie sf vz *rudenie*

rudeni vr [At: SCURTU, T. 319 / Pzi: *~nesc* / E: *rudenie*] (Rar) A se înrudi.

rudenie sf [At: PSALT. 147 / V: (înv) *~elie*, (Mar) *rod~* / Pl: *~ii* / E: *rudă* + *-enie*] 1-4 (Înv) Rudă[1] (1-2, 5, 7). 5 (Îe) **~ de ~** Generație de generație. 6 (Înv; îc) **~-începătoriu** Rudă (10). 7 Urmaș. 8 Legătură directă sau colaterală între persoane din aceeași familie Si: *înrudire*. 9 (Rar; îs) *~ia cea duhovnicească* Rudenia dintre nași și fini în urma botezului. 10 Asemănare (2). 11 Rudă[1] (11).

ruderal, ~a a [At: GRECESCU, FL. 60 / Pl: *~e* / E: fr *rudéral*] 1 (Rar; d. plante) Care crește printre ruine. 2 (D. terenuri) Arid (1).

rudeșcă sf vz *rădașcă*

rudi [At: M. COSTIN, O. 126 / Pzi: *~desc* / E: *rudă[1]*] (Îrg; de obicei, udp „cu") 1-2 vrt A fi sau a deveni rudă[1] (11) cu cineva. Si: *a se înrudi*, (rar) *a se rudeni* (1). 3 vr (Fig) A avea caractere esențiale comune cu... Si: *a se apropia de* (19)..., *a se asemăna* (6), *a se înrudi*.

rudiar sm [At: DN[3] / P: *~di-ar* / Pl: *~i* / E: lat *rudiarius*] Gladiator care și-a dobândit libertatea.

rudiment sn [At: STAMATI, D. / Pl: *~e* / E: fr *rudiment*, lat *rudimentum*] 1 (Mpl) Noțiuni elementare ale unei științe, arte etc. 2 Ceea ce e la începutul dezvoltării Si: *germene* (4), *început*. 3 Organ rudimentar al corpului unei ființe sau plante.

rudimentar, ~ă [At: GHEREA, ST. CR. II, 44 / Pl: *~i, ~e* / E: fr *rudimentaire*] 1-2 a, av (În mod) neevoluat. 3 a (Îs) *Organ* ~ Organ atrofiat și fără funcționalitate, pe deplin dezvoltat la speciile originare Si: *rudiment* (3).

rudimentarism sn [At: CĂLINESCU, ap. IORDAN, L. R. A. 181 / E: *rudimentar* + *-ism*] (Rar) Primitivism.

rudioară[1] sf [At: TDRG / Pl: *~re* / E: *rudă[2]* + *-ioară*] 1-2 (Rar; șhp) Rudă[2] (1) (mică).

rudioară[2] sf vz *rodioară*

rudist sm [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr *rudiste*] Moluscă lamelibranhiată fosilă din jurasic.

rudișoară sf [At: PANN. P.V. II. 107/6 / Pl: ~*re* / E: ***rudă***[1] + -*ișoară*] **1-2** Rudă[1] (**11**) (mai îndepărtată).

rudiță sf [At: DRLU / Pl: ~*țe* / E: ***rudă***[2] + -*iță*] (Reg) **1-6** (Șhp) Rudă[2] (**6-8**) (mai mică). **7** Hulubă[1]. **8** Cabrioletă cu un cal. **9-10** (Șhp) Rudă[2] (**13**) (mai mică).

rudiță sf [At: DENSUSIANU. Ț. H. 100 / Pl: ~*țe* / E: srb ***rudica***] (Trs: Ban) **1** Bumbac roșu sau galben. **2** Ață colorată. **3** Lână de brodat.

rueni v vz ***ruina***

rueru sn vz ***ruin***[1]

ruf[1] sn [At: ABC. MAR. / E: fr ***rouf***] (Mar) Parte centrală a structurii unei nave, cuprinzând diferite cabine.

ruf[2] sn vz ***rif***

rufană sn [At: SCRIBAN. D. / Pl: ~*ne* / E: ***rufă*** + -*ană*] (Reg) Haină zdrențăroasă.

rufar sm [At: ALR II. 6 492/365 / Pl: ~*i* / E: ***rufă*** + -*ar*] (Buc) Om care adună zdrențe Si: *telal*.

rufă sf [At: (a. 1702) GCR I. 346/21 / V: *râfă* / Pl: *rufe* / E: vsl ***роухо***] **1** Obiect din bumbac, mătase etc. folosit ca lenjerie de corp, de pat Si: (mpl) *albitură* (**5**) *primeneală, schimb*. **2** (Îe) **A-și usca ~fele la un soare** (sau **la același soare**) **cu cineva** A fi intim cu cineva. **3** (Îae) A avea aceleași interese. **4** (Reg; lpl) Haine (**1**). **5** (Reg) Zdreanță.

rufărie sf [At: DDRF / Pl: (rar) ~*ii* / E: ***rufă*** + -*ărie*] **1** Totalitatea rufelor Si: *lenjerie*. **2** (Reg; lpl) Zdrențe.

rufet [At: NECULCE. L. 167 / V: ***răf~, ref~, rusf~*** / Pl: ~*uri* / E: tc ***rufet***] (Tcî) **1** sn Breaslă (**1**). **2** s Membru al unei corporații meșteșugărești Si: (înv) *rufetaș, isnaf*. **3** sn Corp de ostași sau de slujitori înarmați, recrutat dintre rufetași și din burghezie Si: (înv) *breaslă* (**4**).

rufetaș sm [At: NEGRUZZI. S. L.. 309 / Pl: ~*i* / E: ***rufet*** + *aș*] **1-2** (Înv) Breslaș (**1-2**).

rufian, ~ă smf [At: DN[3] / P: ~*fi-an* / Pl: ~*i*, ~*e* / E: it ***ruffiano***] (Itm) Mediator de legături amoroase.

rufianesc a [At: DN[3] / Pl: ~*ești* / E: it ***ruffianesco***] (Liv) **1** Decăzut (**1**). **2** Dezmățat (**5**).

rufianism sn [At: DN[3] / Pl: ? / E: it ***ruffianesimo***] (Liv) Proxenetism.

rufos, ~oasă smf, a [At: CANTEMIR. IST. 299 / Pl: ~*oși*, ~*oase* / E: ***rufă*** + -*os*] **1-2** (Îmbrăcăminte) ruptă (**10**). **3-4** (Om) zdrențăros.

rufuros, ~oasă a [At: UDRESCU. GL. / Pl: ~*oși*, ~*oase* / E: ns cf *rufos*] (Reg) Zdrențăros (și murdar).

rufundos, ~oasă a [At: DDRF / Pl: ~*oși*, ~*oase* / E: ns cf *rufos*] (Reg) Rufos *zdrențăros*.

rufușoară sf [At: SEVASTOS. ap. CADE / Pl: ~*re* / E: ***rufă*** + -*ușoară*] **1-2** (Șhp) Rufă (**1**) (albă, fină).

rug[1] [At: CORESI. ap. TDRG / V: *rugă* sf / Pl: *rugi, ruguri* / E: ml ***rubus***] **1** sm (Înv) Mărăcine (**1**). **2-3** sm (Îrg; șîc **~ de mure, ~ de munte, ~ de pădure**) Mur[2] (*Rubus caesius* și *plicatus*). **4** sm (Îc) **~ de zmeură, ~ de munte, ~ jidovesc, ~ul jidovului** Zmeur (*Rubus idaeus*). **5** sm (Șîc **~ de măceș, ~de câmp, ~ sălbatic, ~ă sălbatică, ~ul vacii**) Măceș (*Rosa canina*). **6** sm (rar sn) Tulpina rugului[1] (**1-5**). **7** sm (Prc) Flori de rug[1] (**1-5**). **8** sm (Reg; șîc **~ de casă, ~ de flori, ~ domnesc**) Trandafir (*Rosa*). **9** sm (Ban) Salcâm (*Robinia pseudacacia*). **10** sm (Mol) Viță de Canada (*Parthenocissus quinquefolia*) **11** sn (Mol) Viță **12** sn (Mol) Vrej.

rug[2] sn [At: HELIADE. O. II. 31 / V: (rar) ***rog*** / Pl: *ruguri* / E: ml ***rogus***, după *rug*[1]] Grămadă de lemne pe care se ardeau, în Antichitate, jertfele sau morții și, în Evul Mediu, condamnații la moarte.

rug[3] sms [At. ȘEZ VII. 120 / E: nct] (Îs) ~*ul drumului* Mijlocul drumului.

ruga[1] [At: COD. VOR. 2/10 / Pzi: *rog*. 4 (înv) și *rogăm* / Grz: *rugând*. (înv) *rogând* / Imt: *roagă-te*. (înv) *rogi-te* / E: ml ***rogare***] **1-2** vrt(a) (Folosit în formulele de politețe) A cere stăruitor un serviciu, o favoare, îndeplinirea unei dorințe etc. Vz *implora*. **3-4** vtr (Îe) **A ~** (pe cineva sau **a se ~** cuiva) **pe toți Dumnezeii** (sau **cu Dumnezeu, cu cerul și pământul**) A cere foarte insistent. **5** A dori (**1**). **6** (Îc) **A-și ~ moartea** A-și dori moartea. **7** (Îe) **A-i ~** (cuiva) **moartea** (sau **paharul morții**) A dori (cuiva) moartea. **8-9** vrt (În practicile religioase: numele divinității invocate este în dativ sau, mai rar, introdus prin prepoziția „de" sau „la", înv. „către", „spre") A spune o rugăciune (**1**) Si: *a se închina, a invoca*. **10** vi (Îrg; îc) **A-i ~** (cuiva) **de sănătate**. A face rugăciune pentru sănătatea cuiva. **11** vr A cere cuiva voie de a face ceva. **12** vr (Îe) **Mă rog** (și diminutival, cu sens hipocoristic sau ironic **mă rogel, mă roguță**) Formulă întrebuințată ca element incidental, fără legătură directă cu restul frazei (având uneori o nuanță concesivă, de nerăbdare, de nervozitate etc.).

ruga[2] vt [At: ALR I, 1207/343 / Pzi: 3 *rugă* / E: ***rug***[1]] (Reg) A înțepa.

rugace sf vz ***răgace***[1]

rugaci sm vz ***răgace***[1]

rugacie sf vz ***răgace***[1]

rugamătură sf vz ***rumegătură***

rugar [At: DR. XI. 65 / Pl: (**2-3**) ~*i* / E: ***rug***[1] + -*ar*] (Reg) **1** s Loc cu rugi[1] (**1**). **2** sm Salcâm (*Robinia pseudacacia*). **3** sm Trandafir (*Rosa centifolia*).

rugare sf [At: PSALT. 8 / V: ***rog~*** / Pl: ? / E: ***ruga***] **1** Rugăminte (**1**). **2** (Reg) Cerere (**21**) (scrisă) Si: *petiție*. **3** (Înv) Rugăciune (**1**).

rugat[1] sn [At: LB / Pl: ? / E: ***ruga***] **1** Rugăminte (**1**). **2** (Trs; înv) Cerere (**14**).

rugat[2], *~ă* [At: PSALT. 189 / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: ***ruga***[1]] **1** a (Pop; d. vorbe, rugăminți) Rugător (**1**). **2** sfp Rugăminți (**1**). **3-4** smf, a (Rar) (Cel) căruia i se adresează o rugăminte. **5** a (Înv) Îndrumător. **6-7** smf, a (Înv) Care se roagă (**7**) (divinității). **8** a (Într-o poezie populară; d. intervale de timp) În care se face rugăciune (**2**).

rugaviță sf vz ***rucaviță***

rugă[1] sf [At: PSALT. HUR. 2[v]/18 / Pl: *rugi*, (înv) *ruge* / E: pvb ***ruga***] **1** Rugăminte (**1**). **2** Rugăciune (**2**). **3** (Reg; îs) ~*ga cea mare* Rugăciune (**2**) făcută când în casă e cineva grav bolnav. **4** (Îlv) **A face** (sau **a da, a aduce**) **~** sau **a-și face ~a, a fi în ~, a sta la** (sau, înv, **cu, spre**) **~** A se ruga (**6**). **5** (Trs; mpl) Serviciu religios în timpul păresimilor Si: *priveghere*, (îpp) *denie* (**4**). **6** (Trs; Mar) Capelă (**3**). **7** (Mar; Trs) Biserică (**1**). **8** (Mar; Trs) Mănăstire. **9** (Trs; Ban) Troiță. **10** (Reg) Serbare a patronului unei biserici creștine Si: *hram* (**2**). **11** (Reg; pex) Patronul unei biserici Si: *hram* (**1**). **12** Șezătoare. **13** (Reg; îe) **A se duce ~** A se duce vestea.

rugă[2] sf vz ***rug***[1]

rugăcel sm vz ***lugăce***

rugăciţa sf vz ***rugăciță***

rugăciunar sn [At: MARIAN. NA. 121 / Pl: ~*e* / E: ***rugăciune*** + *ar*] (Rar) Molitvelnic.

rugăciune sf [At: COD.VOR. 136/4 / Pl: ~*ni*, (înv) ~ / E: ml ***rogatio, -onis***] **1** (Asr) Rugăminte (**1**). **2** Cerere (mulțumire sau laudă) adresată de credincioși divinității Si: *închinare, rugă*[1] (**2**), (înv) *rugare* (**3**), *rugăminte* (**2**), *molitvă* (îrg), *ocinaș*, (îvr) *molenie*. **3** (Îlv) **A face** (înv **a da, a aduce**) ~ (sau **~ ni**) sau **a-și face ~a, a fi în ~, a sta la ~** A se ruga[1] (**7**).

rugămente sf vz ***rugăminte***

rugăminte sf [At: VARLAAM. C. 253 / V: (înv) ***~mânt*** sn, ***~mente*** / Pl: ~*nți*, (înv) ~ / E: ***rugă***[1] + -*(ă)mânt*] **1** Cerere (stăruitoare) pentru a obține ceva Si: *rugare* (**1**), *rugă*[1] (**1**), *rugăciune* (**1**), (înv) *regea, regealâc* Vz *reprezentație*. **2** Rugăciune (**2**).

rugământ sn vz ***rugăminte***

rugărai sn [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: ***rug***[1] + -*ărai(e)*] (Reg) Rugărie.

rugărie sf [At: ȘEZ VII. 183 / Pl: ? / E: ***rug***[1] + -*ărie*] (Reg) Loc cu mulți rugi (**1**) Si: *rugarie*.

rugător, ~oare [At: PSALT. 130 / V: (înv) ***~iu*** / Pl: ~*i*, ~*oare* / E: ***ruga*** + -*(ă)tor*] **1-2** a, av (Într-un mod) plin de rugăminți (**1**) Vz *rugat*[2] (**5**). **3-4** smf, a (Persoană) care se roagă (**6**). **5** smf Creștin (**1**). **6** a (Reg; d. intervale de timp) În care se face rugăciune (**2**). **7** sm (Înv) Sol.

rugătoriu a, sm vz ***rugător***

rugău sn [At: CV 1949, nr. 3, 34 / Pl: ~*ri*, *rugaua* / E: mg ***rugo***] (Trs; Mar) **1** Arc de ceas. **2** Spirală. **3** Tirbușon.

rugbi *sn* [At: IORDAN, L. R. A. 499 / P: *ragbi* / S și: *~by* / E: eg ***rugby***, fr ***rugby***] Joc sportiv între două echipe, cu o minge ovală, care poate fi jucată și cu mâna, și cu piciorul.

rugbist *sm* [At: SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 848 / P: *ragbist* / S și: *~byst* / Pl: *~iști* / E: ***rugbi*** + *-ist*] Jucător de rugbi.

rugbistic *a* [At: SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 848 / P: *ragbistic* / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***rugbi*** + *-istic*] **1** De rugbi. **2** Referitor la rugbi.

rugea *v* vz ***rugi***

rugelușul *sa* [At: VARONE, D. / E: ***rug*** + *-eluș*] (Reg) **1** Sârbă. **2** Melodie pe care se joacă rugelușul (1).

rugena *v* vz ***rugini***

rugeni *v* vz ***rugini***

rugeolă *sf* vz ***rujeolă***

ruget^{1} *sn* [At: ENC. VET. 650 / Pl: ? / E: fr ***rouget***] Boală infecțioasă la porci, caracterizată de pete roșii pe piele.

ruget^{2} *sn* [At: DRLU / Pl: *~e* / E: ***rugi*** (pll *rug*^{1}) + *-et*] (Reg) Loc cu mulți rugi^{1}.

ruget^{3} *sn* [At: HOGAȘ, H. 93 / Pl: *~e* / E: ***rugi*** + *-et*] (Rar) Răget.

rughie *sf* vz ***roibă***^{1}

rugi *vi* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 81^{v}/24 / V: (reg) ***rugea*** / Pzi: *rugesc* / E: lat ***rugire***] (Îrg; d. animale) A rage.

rugina *v* vz ***rugini***

ruginare *sf* [At: BARONZI, L. I. 143 / E: ***rugină***] Mic arbust cu frunze înguste, lucioase și cu flori albe în mănunchiuri în vârful ramurilor Si: (reg) *merișoare-sălbatice* (*Andromeda polifolia*).

ruginat, ~ă *a* vz ***ruginit***^{2}

rugină *sf* [At: COD.VOR. 132/10 / Pl: *~ni*, (reg) *~ne* / E: ns cf lat *aerugo, -inis*] **1** Substanță brună-roșcată, sfărâmicioasă, formată prin oxidare pe obiectele de fier Si: (Mun) *rugineală* (1). **2** Pojghiță brună pe pietre produsă prin oxidarea minereurilor cu fier Si: (Mun) *rugineală* (2). **3** (Reg) Nume dat animalelor domestice cu pete ruginii. **4** (Reg) Jeg. **5** (Prin metonimie, adsesea, ca epitet precedând termenul calificat de care se leagă prin prepoziția „de") Armă veche uzată, deteriorată Si: *rablă* (1), *ruginitura* (2). **6** (Pop; fig) Bătrân ramolit. **7** (Reg) Om leneș. **8** (Reg) Om de nimic. **9** (Fig) Idee, teorie, mentalitate înapoiată. **10** (Fig) Om retrograd. **11** Boală infecțioasă a plantelor, cauzată de ciuperci microscopice, cu apariția unor pete brune, ruginii pe frunze, tulpini sau inflorescențe Si: (reg) *mucigai* Vz *mană*. **12** (Îvr) Mălură. **13** Plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpina dreaptă și ramificată spre vârf, cu flori galbene-aurii Si: (reg) *crugulită* (3), *lemnul-Domnului* (*Senecio jacobaea*). **14** (Bot; îc) **~-de-baltă** Plantă din familia compozitelor, cu tulpina înaltă, cu frunze lungi cu țepi pe margini și foi gălbui (*Senecio paludosus*). **15-17** (Bot) Pipirig (*Juncus effusus, conglemeratus* și *inflexus*). **18** (Bot) Mălaiul-cucului (*Luzula pilosa*). **19** Insectă mică, roșie, care trăiește pe spicele grâului.

ruginătură *sf* vz ***ruginitură***

rugineală *sf* [At: UDRESCU, GL. / E: ***rugină*** + *-eală*] **1-2** (Mun) Rugină (1-2).

rugini [At: COD. VOR. 132/10 / V: (îrg) ***~na***, (înv) ***rugeni***, (reg) ***~ena*** / Pzi: *~nesc* / E: ***rugină***] **1** *vi* A face rugină (1). **2** *vi* (Fig; d. frunze, plante etc.) A căpăta culoarea ruginii (1). **3** *vr* (Rar; d. dinți) A se acoperi cu tartru. **4-6** *vrt* (Fig) A (se) învechi. **7** *vr* (Reg; d. plante) A fi atacat de rugină (12). **8** *vi* (Reg; d. cereale, făină) A începe să fermenteze Si: *a se încinge*.

ruginime *sf* [At: MARIAN, NU. 672 / E: ***rugină*** + *-ime*] (Reg; csc) Rugină (1) multă.

ruginire *sf* [At: MACAROVICI CH. 247 / E: ***rugini***] **1-2** Apariție de rugină (1-2) Si: *ruginit*^{1} (1-2). **3** Căpătare de către plante a culorii ruginii (1). **4** (Fig) Învechire. **5** (Fig) Îmbătrânire. **6** (Fig) Ramolire. **7** Apariție a ruginii (12) la plante.

ruginiș *sn* [At: DR. XI, 65 / E: ***rug***^{1}] (Reg) Loc cu mulți rugi^{1} (1).

ruginit^{1} *sn* [At: ȚIPLEA, P. P. 115 / E: ***rugini***] Ruginire (1-2).

ruginit^{2}***, ~ă*** [At: BUDAI-DELEANU, I. 235 / V: (reg) ***~nat*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***rugini***] **1** *a* Acoperit, roș de rugină Si: *oxidat*, (îvp) *ruginos* (1). **2** *a* (Fig) Învechit. **3** *a* (Fig; d. frunze, plante etc.) Care a căpătat culoarea ruginii (1). **4** *a* (D. vin) De culoare ruginie. **5-6** *smf, a* (Fig) (Persoană, idee, concepție) înapoiată. **7** *a* (Rar) Rablagit (2). **8** *a* (D. plante) Atacat de rugină (12). **9** *a* (Reg; d. apă) Sălciu. **10** *sm* (Reg) Soi de struguri de culoare ruginie.

ruginitură *sf* [At: C. PETRESCU, R. DR. 24 / V: (rar) ***~năt~*** / Pl: *~ri* / E: ***rugini*** + *-tură*] **1** Obiect ruginit (1). **2** (Pex) Lucru vechi, uzat, fără valoare.

ruginiță *sf* [At: SIMIONESCU, FL. 251 / Pl: *~țe* / E: ***rugină*** + *-iță*] **1** Plantă erbacee cu frunze mici, înguste la bază și dințate la vârf, ce crește în locuri umbroase Si: (reg) *feriguță* (2), *spinarea-lupului* (*Asplenium ruta-muraria*). **2** (Bot) Strașnic (*Asplenium trichomanes*). **3** Ciupercă parazită ce distruge frunzele plantelor (*Uromyces scuteleatus*).

ruginiu, ~ie [At: ODOBESCU, S. III, 185 / Pl: *~ii* a, *~ri* sn / E: ***rugină*** + *-iu*] **1** *a* De culoarea ruginii (1). **2** *sn* Culoare ruginie (1). **3** *snp* Diferite nuanțe de ruginiu (2).

ruginos, ~oasă [At: COD. VOR. 142/11 / Pl: (1-5) *~oși*, *~oase* / E: ***rugină*** + *-os*] **1** *a* (Îpp; d. obiecte de metal) Ruginit^{2} (1). **2** *a* Învechit. **3** *a* (Înv; fig) Ruginit^{2} (6). **4** *a* (Reg; d. grâu) Ruginit^{2} (12). **5-6** *sf, a* (Iht; șîs *caracuda ~oasă*) Caras (2) (*Carassius carassius*) **7** *sf* (Mun) Soi de struguri ruginii (1).

rugioară *sf* [At: ALECSANDRI, P. P. 265 / Pl: *~re* / E: ***rugina*** + *-ior*] **1-2** (Șhp) Rugină (5). **3-6** (Șhp) Rugină (**13-14**) (mică și delicată). **7** (Reg) Nume dat unei capre cu părul roșu.

rugire *sf* [At: DRLU / Pl: *~ri* / E: ***rugi***] (Rar) Răget.

rugos, ~oasă *a* [At: PARHON, B. 58 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: fr ***rugueux*** cf lat *rugosus, -a, -um*] Aspru^{2} (1).

rugozitate *sf* [At: LTR / Pl: (2) *~tăți* / E: fr ***rugosité***] **1** Calitate a suprafeței unui corp cu mici asperități. **2** (Cer) Mică asperitate pe o suprafață.

ruguci^{1} *vr* [At: PRAV. 211 / Pzi: *~cesc* / E: nct] (Înv) A se văita.

ruguci^{2} *vt* [At: DR. V, 225 / Pzi: *~cesc* / E: mg ***rug*** „a lovi cu piciorul"] **1** (Reg; d. cai, rar, d. copii mici) A da din picioare. **2** (Înv) A viola o femeie.

rugulet *sm* [At: TEODORESCU, P. P. 299 / E: ***rug***^{1} + *-ulet*] **1-2** (Bot; șhp) Rug^{1} (1) (mic) Si: *ruguț* (1-2), *rugușor* (1-2), (reg) *ruguș* (1-2), *rugușel* (1-2), *rugutel* (1-2). **3** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **4** Melodie pe care se joacă ruguletul (3).

ruguli *v* vz ***rucului***

rugulița *sf* [At: BORZA, D. 37 / Pl: ? / E: ***rug*** + *-uliță*] (Bot) **1** Filimică (1) (*Calendula officinalis*). **2** Rușuliță (1) (*Hieracium aurantiacum*).

rugumа *v* vz ***rumega***

rugumașcă *sf* [At: ARVINTE, TERM. 164 / Pl: ? / E: ***rumeguș***] (Reg) Rumeguș (1).

rugumătoare *sf* vz ***rumegător***

rugumătură *sf* vz ***rumegătură***

rugumetură *sf* vz ***rumegătură***

rugumis *sn* vz ***rumeguș***

rugumoș *sn* vz ***rumeguș***

rugumuș *sn* vz ***rumeguș***

ruguș *sm(s)* [At: ARH. FOLK. VII, 89 / E: ***rug***^{1} + *-uș*] **1-2** (Bot; Trs; șhp) Rugulet (1-2).

rugușel *sm* [At: T. PAPAHAGI, M. 102 / Pl: ? / E: ***ruguș*** + *-el*] (Bot; Mar; șhp) Ruguleț (1-2).

rugusi *v* vz ***răgușí***

rugușiță *sf* [At: BORZA, D. 189 / Pl: *~țe* / E: ***ruguș*** + *-iță*] (Bot; reg) Cârciumăreasă (3) (*Zinnia elegans*).

rugușor *sm* [At: CADE / Pl: ? / E: ***rug***^{1} + *-ușor*] **1-2** (Bot; șhp) Ruguleț (1-2).

ruguț *sm* [At: MÂNDRESCU, L. P. 79 / Pl: ? / E: ***rug***^{1} + *-uț*] **1-6** (În poezia populară; șhp) Rug^{1} (**2-4**). **7** (Reg) Trandafir de dulceață (*Rosa centifolia*).

rugută *sf* [At: T. PAPAHAGI, M. 74 / Pl: *~te* / E: ***rugă*** + *-uță*] **1-2** (Șhp) Rugă^{1} (2) (scurtă).

***rugu**țel* sm [At: ALR Im 1909/59 / Pl: ? / E: ***rugu**ț* + *-el*] **1-2** (Bot; reg; șhp) Ruguleț (**1-2**).

***rui**[1] ai* [At: CIAUȘANU, GL. / E: ns cf bg *pyeи*, srb *rujan*] (Reg) **1** Pistruiat. **2** (D. persoane) Roșcat. **3** (D. persoane) Cu barbă roșie.

rui**[2] i* [At: PAȘCA, GL / E: ger ***Ruhe] (Reg) **1** Cuvânt care cere cuiva să tacă. **2** Strigăt cu care se alungă animalele.

***rui**[3] sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 151 / Pl: ? / E: nct] (Orn; reg) **1** Ciocârlan (**1**) (*Galerida cristata*). **2** Ciocârlie (**1**) (*Alauda arvensis*).

rui**[4] s* [At: BORZA, D. 53 / Pl: ? / E: bg ***руй, srb ***ruj***] (Bot) Scumpie (*Cotinus coggygria*).

ruian *sn* vz ***ruin***[1]

ruien *sn* vz ***ruin***[1]

ruiena *v* ***ruina***

ruiene *sfp* [At: ȘEZ. VII, 183 / V: ***roine*** / E: nct] (Reg) Soi de bureți galbeni, comestibili.

ruin[1] *sn* [At: COTEANU, PL. 15 / V: ***ruien***, ***ruian***, ***rueru*** / A și: *ruin* / Pl: ? / E: ns cf srb *rujno*] (Bot) **1** (Sîș ~ *alb*) Plantă cu tulpina acoperită cu peri, cu frunze lucioase și cu flori albastre în capitule sferice la vârful lujerilor Si: (reg) *călugărișoară* (**3**), *floarea-văduvelor*, *mușcatul-dracului*, *sopârliță* (*Lucissa pratensis*). **2** (Reg) Aglică (*Filipendula vulgaris*).

ruin[2] *sn* vz ***ruină***

ruina [At: LB / V: (reg) ***ruiena***, ***roina***, ***roena***, ***ruini***, ***rueni*** / Pzi: *~nez* / E: lat ***ruinare***, fr ***ruiner***] **1-2** *vrt* A (se) preface în ruină (**1**) Si: *a (se) dărăpăna* (**1**), *a (se) degrada* (**17**), *a (se) nărui*. **3** *vt* (Fig) A strica. **4** *vt* (Fig) A distruge (**6**) (sănătatea). **5** *vr* (Fig) A decădea sufletește. **6-7** *vrt* (Fig) A-și pierde sau a face pe cineva să-și piardă averea Si: *a (se) sărăci*, *a (se) distruge* (**7**).

ruinare *sf* [At: AR (1829) 124[1]/28 / V: (înv) ***~nire*** / Pl: *~nări* / E: ***ruina***] **1** Prefacere în ruină (**1**). **2** (Fig) Stricare. **3** Distugere (**5**) a sănătății Si: (înv) *rupere* (**12**). **4** Pierdere a averii Si: *sărăcire*.

ruinat, ***~ă*** *a* [At: BĂLCESCU, M.V. 114 / V: (reg) ***~nit***, ***~roien~***, ***roin~*** / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***ruina***] **1** Transformat în ruină (**1**) Si: *dărăpănat* (**1**), *năruit*, (reg) *rântuit*. **2** (Fig) Sărăcit.

ruină *sf* [At: LB / V: ***ruin*** / Pl: *~ne*, *~ni*, (înv) *~nuri* / E: lat ***ruina***, fr ***ruine***] **1** Ceea ce a rămas dintr-o construcție sau o localitate (parțial) dărâmată Si: *dărâmătură* (**1**), (reg) *ruinătură*, *surpătură*. **2** (Îla) **În** ~ (sau *(ne)* Ruinat (**1**). **3** (Fig) Rămășiță a trecutului. **4** (Fig) Pierdere a averii Si: *sărăcire*.

ruinător, ***~oare*** *a* [At: GANE, N. I, 57 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***ruina*** + *-tor*] Care ruinează (**6**) Si: *distrugător* (**1**), (rar) *ruinos*.

ruinătură *sf* [At: CHEST. II, 50/156 / Pl: *~ri* / E: ***ruina*** + *-(ă)tură*] (Reg) Casă ruinată Si: *dărăpănătură*, *ruină* (**1**).

ruini *v* vz ***ruina***

ruinire *sf* vz ***ruinare***

ruinit, ***~ă*** *a* vz ***ruinat***

ruinos, ***~oasă*** *a* [At: CR (1846), 56[1]/35 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: fr ***ruineux***] (Rar) Ruinător.

ruj[1] *sn* [At: I. BOTEZ, B. I, 48 / Pl: *~uri* / E: fr ***rouge*** (à levres)] Preparat cosmetic pentru colorarea buzelor (și, mai rar, a obrajilor) Si: *roșu* (**62**) *de buze*, *fard*.

ruj[2] *sm* vz ***rujă***

ruja *vr* [At: BARBU, P. 61 / Pzi: *~jez* / E: ***ruj***[1]] A-și da cu ruj[1] pe buze (sau pe obraji).

rujalină *sf* vz ***rujulină***

rujan, ***~ă*** *a* [At: ȘĂINEANU, D. U. / Pl: *~i*, *~e* / E: ***rujă***] (Reg; d. vite) Cu părul roșcat.

rujă *sf* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***ruscă*** *sf*, ***ruj*** *sm* / E: bg ***ружа*** srb ***ruša***] **1** (Șîc ~ **rasă**) Plantă înaltă de 10-35 cm, cu rizom gros cu fructe cărnoase și cu flori galben-purpurii grupate într-un buchet, care crește pe stâncile din regiunile subalpină și alpină Si: (reg) *barba-lupului*, *curechi* (**7**)-*de-stâncă*, *durzoaș*, *iarba-ciutei*, *rosăcica*, *rosațică*, *urechelniță*, *varză-de-stâncă*, *verzișoara*, *viorea* (*Sedum rosea*). **2** Măceș (*Rosa canina*). **3** (Șîc ~ **roșie**, **ruj de ruji**, **ruji de rug de grădină**) Trandafir (*Rosa centifolia*). **4** (Prc) Floare de trandafir. **5** (Șîc **~-ruși-de-Rusalii**, **~-mare**, **~-oșie**, **~-bujă roșie**, **~-mbujă**, **~-buja**) Bujor (**1**) (*Paeonia officinalis*). **6** (Îc **~-de-Rusalii**) Bujor (**10**) românesc (*Paeonia romanica*). **7** (Șîc **~a-soarelui**, **~-de-soare**) Floarea(**83**)-soarelui (*Helianthus annuus*). **8** (Șîc **~a-soarelui**) Mălăoaie (*Helianthemum alpestre*). **9** (Îac) Mălăoaia stâncilor (*Helianthemum rupifragum*). **10** (Îac) Iarba-osului (*Helianthemum vulgare*) **11** (Șîc **~-neagră**, **~-întunecată**, **~-(de)-pe-tuleu**, **ruji-pe-botă**) Nalbă de grădină (*Althalla rosea*). **12** (Îc) ~ (sau **rușă**)-**vânătă** (sau **-de-toamnă**) Steliță (*Aster amellus*). **13** (Îac) Ochiul-boului (*Callistephus chinensis*). **14** (Îc) ~ (sau **rușă**) **~-de-toamnă** Crizantemă (**1**) (*Chrysanthemum Indicum*). **15** (Îac) Brândușă (**4**)-de-toamnă (*Colichicum autumnale*). **16** (Îc) ~ (sau **rușă**)-**galbenă** (sau **-bujă-galbenă**, **-de-toamnă**) Mărită-mă mamă (*Rudbekia laciniata*). **17** (Lpl; îc) **Ruji-albe** Călin[1] (**1**) (*Viburnum opulus sterilis*). **18** (Îc) ~ **de-deal** (sau **~-floare-mare**) Nalbă (*Lavatera thuringica*). **19** (Lpl; îc) **Ruji-mici** Cârciumărese (**3**) (*Zinnia elegans*). **20** (Îc) **~ja-munților** (sau **-stâncilor**) Smirdar (*Rhododendron Kotschyi*). **21** (Îc) **~ja-macului** Mac roșu (*Papaver rhoeas*). **22** (Îc) **Ruji-de-paie** Flori-de-paie (*Helicrysum bracteatum*). **23** (Fig) Roșeața din obraz. **24** (Reg) „Nasturele cel mai mare de la șapca ostașilor". **25** (Reg; șîs ~ *alba*) Soi de viță de vie. **26** Vin din rujă (**25**).

rujdă *sf* [At: CHEST. II, 16/258 / Pl: *~de* / E: mg ***rozsda*** „rugină"] (Reg) **1** Obiect ruginit, stricat. **2** Casă veche, dărăpănată. **3** (Fig) Femeie desfrânată.

rujdi [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 10[r]/29 / V: ***roj~***, ***rus~***, ***hroj~*** / Pzi: *~desc* / E: ***rujdă***] **1** *vt* (Îrg) A juli pielea, carnea de pe corp. **2** *vr* A se înghimpa. **3** *vt* (Gmț) A râcâi. **4-5** *vtr* (Îrg) A (se) roade (**13**). **6** *vt* (Reg) A desface grăunțele de pe cocean Si: *a cura*[1] (**3**). **7** *vt* (Buc) A mânca (rozând sau ronțăind).

rujditoare *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 39[r]/16 / Pl: *~ori* / E: ***rujdi*** + *-toare*] (Înv; csnp) Instrument de tortură de jupuit pielea sau carnea de pe corp.

rujdulă *sf* [At: PAȘCA, GL. / Pl: *~le* / E: ***rujdă***] (Reg) **1** Rablă (**1**). **2** Femeie bleagă.

rujeolă *sf* [At: BIANU, P. S. / V: ***ruge~*** / Pl: *~le* / E: fr ***rougeole***] Pojar.

rujet *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***rouget***] Boală infecțioasă la porci, manifestată prin apariția unor pete roșcate și febră.

rujincână *sf* vz ***rozinchină***

rujincin *sn* vz ***rozinchin***[1]

rujincină *sf* vz ***rozinchină***

rujinei *sp* [At: BULET. GRĂD. BOT. V, 56 / E: ns cf ***ruja***] (Bot; reg) Filimică (**1**) (*Calendula officinalis*).

rujinică [At: DDRF / V: ***rujn~***, ***rusn~*** / Pl: *~ici*, *~nele* / E: ns cf *rujă*] (Bot) **1** *sf* Filimică (**1**) (*Calendula officinalis*). **2** *sfp* (Îc) **~ici-de-munte** Rușuliță (**1**) (*Hieracium aurantiacum*). **3** *sfp* (Îac) Ochiul-boului (*Aster alpinus*). **4** *sfp* Gălbenele (**9**) (*Lysimachia vulgaris*).

rujioară *sf* [At: GRECESCU, FL. 43 / V: ***răj~***, ***râj~*** / Pl: *~re* / E: ***rujă*** + *-ioară*] (Bot) **1** Bujor (**1**) (*Paeonia officinalis*). **2** Bujor (**10**) românesc (*Paeonia peregrina*).

rujiță *sf* [At: BORZA, D. 149 / V: ***ruși~*** *sf* / Pl: *~țe* / E ***ruja*** + *-iță*] **1** (Pop) Măceș (*Rosa canina*). **2** (Pop; pex) Floare (**1**). **3** (Bot; reg; îpl) Vâzdoagă (**2**) (*Tagetes patula*). **4** (Reg) Coroană pe capul miresei la căsătoria religioasă.

rujmalin *sm* vz ***rozmarin***

rujmălin *sm* vz ***rozmarin***

rujmărin *sm* vz ***rozmarin***

rujmelin *sm* vz ***rozmarin***

rujmuli *vi* [At: CV (1951) nr. 3, 46 / Pzi: 6 *~lesc* / E: nct] (Reg) A râma (**1**).

rujneac, ***~ă*** *smf* vz ***rusnac***

rujnică *sf* vz ***ruginică***

rujnicea *sf* [At: ARH. FOLK. VI. 299 / V: **~ițea, ~cică** / Pl: *~ele* / E: de **rujnică**] (Bot; Reg) **1** Trandafir mic (*Rosa gallica*). **2** Filimică (**1**) (*Calendula officinalis*).

rujnicică *sf* vz **rujnicea**

rujnicuță *sf* [At: VICIU. S. GL. / Pl: *~țe* / E: **rujnică** + *-uță*] (Bot; reg) Filimică (1) (*Calendula officinalis*).

rujnițea *sf* vz **rujnicea**

rujoaică *sf* vz **rujoancă**

rujoancă *sf* [At: BORZA. D. 81 / V: **~jan~**, **~aică** / E: **rujă**] (Reg) Floarea(**83**)-soarelui (*Helianthus annuus*).

rujoi *s* vz **drujoi**

rujole *sf* vz **ruzol**

rujulică *sf* vz **rușulică**

rujulin *sm* vz **rujulină**

rujulină *sf* [At: KLEIN. D. 155 / V: **~jal~** *sf*, **rujulin** *sm* / Pl: *~ne* / E: **rujă**] (Bot) Nalbă de grădină (*Althaea rosea*).

rujuliță *sf* [At: DDRF / Pl: *~țe* / E: **rujă** + *-uliță*] (Bot) **1** Filimică (**1**) (*Calendula officinalis*). **2** Vulturică (*Hieracium pilosela*). **3** Rușuliță (**1**) (*Hieracium aurantiacum*).

rujuță *sf* [At: JARNÍK – BÂRSEANU, D. 12 / Pl: *~țe* / E: **rujă** + *-uță*] (Bot; reg) **1** Filimică (**1**). **2** (Îc) **~ta-soarelui** Floarea(**83**)-soarelui (*Helianthus annuus*).

rula[1] [At. ALEXI. W. / V: (rar) *rola* / Pzi: *rulez* / E: fr **rouler**] **1** *vt* A deplasa un corp prin rostogolire. **2** *vi* (D. vehicule, poduri rulante etc.) A se deplasa prin intermediul roților sau rolelor. **3** *vt* A înfășura în formă de sul. **4** *vi* (D. filme) A se proiecta. **5** *vt* (C. i. bani, bunuri etc.) A pune în circulație. **6** *vt* A netezi, a întinde un materal textil prin apăsare cu un obiect în rostogolire.

rula[2] *vi* [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 204v/17 / Pzi: *~lez* / E: srb **ruljati** „a striga"] (Înv) A vorbi fără rost Si: *a flecări* (**1**).

ruladă *sf* [At: DACIA LIT. 278/12 / Pl: *~de* / E: fr **roulade**] **1** (Rar) Ornament muzical de coloratură, o succesiune de note cântate pe o singură silabă. **2** Preparat (dulce) făcut dintr-o foaie de aluat, înfășurat sul și umplut cu dulceață, brânză etc. Si: *rulou* (**6**).

rulaj *sn* [At: BO 1951, 313 / Pl: *~e* / E: fr **roulage**] **1** Timpul dintre două încărcări succesive ale unui vagon de marfă. **2** Circulația fondurilor bănești, a mărfurilor etc.

rulant, ~ă *a* [At: ORBONAȘ. MEC. 136 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr **roulant**] (Teh) **1** Care este construit pentru a se deplasa cu ajutorul unor organe de rostogolire (roți, rulmenți etc.). **2** (Îs) *Pod ~* Macara compusă dintr-un pod metalic ce se deplasează la înălțime pe o cale de rulare și un cărucior pe care e montată instalația de ridicat și transportat sarcina, folosită în ateliere, hale de montaj etc. **3** (Îs) *Bandă ~ă* Fâșie continuă de piele, cauciuc sau metal, acționată mecanic, servind la transportul obiectelor, materialelor etc. **4** (Îs) *Material ~* Totalitatea locomotivelor, vagoanelor etc. care circulă pe linii de cale ferată.

rulare *sf* [At: BACOVIA. O. 240 / Pl: *~lări* / E: **rula**] **1** Deplasare a unui obiect prin rostogolire. **2** Mișcare a unui vehicul prin învârtirea roților. **3** Proiectare (a unui film) pe un ecran cinematografic.

rulat, ~ă *a* [At: S. MARIAN. B. B. 20 / Pl: *~ați, ~e* / E: **rula**] **1** (D. autovehicule) Care a parcurs mulți kilometri (în timp îndelungat). **2** (Pex; d. autovehicule) Uzat. **3** Care s-a înfășurat în formă de sul (**3**).

rulă[1] *sf* vz **rol**[2]

rulă[2] *sf* vz **rolă**

ruletă *sf* [At: NEGRUZZI. S. I. 326 / Pl: *~te* / E: fr **roulette**] **1** Instrument pentru măsurarea distanțelor, format dintr-o panglică lungă de pânză sau oțel, gradată, care se poate înfășura pe un ax metalic (într-o cutie plată). **2** Joc de noroc la care câștigătorul este desemnat de oprirea unei bile într-unul din compartimentele unui disc rotativ. **3** Echipamentul pe care se joacă ruletă (**2**). **4** Mic instrument format dintr-o rotiță de metal dințată, care se folosește la desenarea tiparelor de stofă, la tăierea aluatului etc.

rulet *sn* vz **hârleț**

ruli *sn* vz **ruliu**

ruliu *sn* [At: BOLINTINEANU, O. 270 / V: (înv) *ruli* / E: fr **roulis**] Mișcare alternativă de înclinare a unei nave în jurul axei sale longitudinale Si: *legănare*.

rulment *sn* [At: IOANOVICI. TEHN. 251 / Pl: *~nți* / E: fr **roulement**] **1** Organ de mașină compus din două inele concentrice, separate prin bile sau cilindri de aceleași dimensiuni, care transformă mișcarea de alunecare în mișcare de rostogolire. **2** (Îs) *Fond de ~* Totalitatea resurselor materiale și bănești de care dispun anumite organizații în procesul activității lor.

rulotă *sf* [At: ALEXI. W. / Pl: *~te* / E: fr **roulotte**] **1** (Nob) Balustradă la docuri. **2** Vehicul remorcat la un autoturism și dotat cu elemente de confort propriu unei mici camere de locuit.

rulou *sn* [At: IOANOVICI. TEHN. 52 / Pl: *~ri* / E: fr **rouleau**] **1** Cilindru de lemn sau metal pentru susținerea și rularea unui sistem tehnic, deplasarea unor obiecte grele, înfășurarea unor fire etc. **2** Sul subțire de lemn (cu arc, pentru a putea fi ușor manipulat) pe care se înfășoară storul de la ferestre. **3** (Pex) Stor. **4** Cilindru de compresor. **5** Obiect sau material în formă de sul. **6** Ruladă (**2**). **7** Pieptănătură femeiască cu părul în formă de sul.

rulură *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ri* / E: fr **roulure**] Boală a arborilor constând în dezlipirea straturilor lemnoase.

rum *sn* vz **rom**[2]

ruma *v* vz **râma**

rumaniță *sf* vz **romaniță**

rumatism *sn* vz **reumatism**

rumatismal *a* vz **reumatismal**

rumă *sf* vz **râmă**

rumăga *v* vz **rumega**

rumăgală *sf* vz **rumegală**

rumăgătoare *sf* vz **rumegător**

rumăgătură sf vz **rumegătură**

rumăguș *sn* vz **rumeguș**

rumân[1] *sm* vz **roman**[2]

rumân[2] *sm* vz **rumen**[2]

rumâniță *sf* vz **romaniță**

rumânaș, ~ă *smf, a* vz **românaș**

rumâncă *sf* vz **româncă**

rumâne *v* vz **rămâne**

rumânea *sf* vz **rumeneală**

rumânesc, ~ească *a* vz **românesc**

rumânește *av* vz **românește**

rumânet, ~eață *a* [At: ARH. FOLK. VI, 217 / Pl: *~i, ~e* / E: **rumân** + *-eț*] (Reg) **1** Cu obiceiuri românești (**1**) **2-4** Românește (**1-3**).

rumâni *v* vz **români**

rumânie *sf* vz **românie**

rumânime *sf* vz **rumânime**

rumânism *sn* vz **rămânism**

rumânit, ~ă *a* vz **românit**

rumâniță *sf* vz **romaniță**

rumb *sn* [At: ABC. MAR / Pl: ? / E: fr **rumb**] (Nav) Unitate de măsură pentru unghiuri la roza-vânturilor, egală cu 11-15°.

rumbatron *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr **rhumbatron**] Dispozitiv alcătuit dintr-un sistem de cilindri conductori, folosit în dispozitivele de producere a curenților de foarte înaltă frecvență.

rumbă *sf* [At: PUȘCARIU. L. R. 317 / Pl: ? / E: fr **rumba**, ger **Rumba**] **1** Dans de origine cubaneză caracterizat de mișcări laterale alternative ale șoldurilor. **2** Melodia după care se dansează rumba (**1**).

rumeg[1] *sn* [At: VICIU. COL. 34 / Pl: ? / E: pvb **rumega**] (Reg) Rumegare[1].

rumega [At: BIBLIA (1688), 136/50 / V: (îrg) **~măga**, (reg), **ruguma** / Pzi: *rumeg* / E: ml **rumigare**] **1-2** *vit* (D. animale) A mesteca a doua oară mâncarea întoarsă din stomac. **3-4** *vtr* A mesteca. **5** *vt* (Dep; d. oameni) A mânca (**1**). **6** *vr* (Reg; d. obiecte de îmbrăcăminte) A se roade

(**16**). **7** *vr* (În superstiții; d. păr) A cădea (**11**). **8-9** *vti* (Fig) A medita îndelung asupra unui lucru.

rumegală *sf* [At: BIBLIA (1688). 136²/44 / V: ***~măg~*** / E: cf *rumega*] (Înv) Rumegătură (**1**).

rumegare *sf* [At: DRLU / Pl: *~gări* / E: ***rumega***] **1** (La vite) Mestecare pentru a doua oară a mâncării întoarse din stomac Si: *rumegat¹* (reg). *rumeg*. **2** (Dep) Mâncare. **3** (Fig) Meditare îndelungă asupra unui lucru.

rumegat¹ *sn* [At: V. ROM. ianuarie 1956, 35 / E: ***rumega***] Rumegare (**1**).

rumegat², ~ă *a* [At: (a. 1809) BV III, 12 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rumega***] **1** (D. hrana animalelor rumegătoare) Mestecat a doua oară, după ce s-a întors din stomac. **2** (Fig; d. gânduri, idei, planuri etc.) Îndelung gândit.

rumegător, ~oare [At: DRLU / V: (reg) ***~mig~, rumăgătoare, rugumătoare*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***rumega*** + *-tor*] **1** *a* (D. animale) Care rumegă (**1**). **2** *sfp* Subordin de mamifere cu conformația dinților și stomacul adaptate pentru rumegare (**1**). **3** *sf* (Reg) Stomac (**1**). **4** *sf* (Reg; îf *rugumătoare*) Rumeguș (**1**). **5** *sf* (Bot; Mol) Păduchernită (*Lepidium rudera*).

rumegătură *sf* [At: BIBLIA (1688). 136 2/42 / V: (îrg) ***~măg~***, (reg) ***rugumă~, rugumet~, rămăg~, rugamă~*** / Pl: *~ri* / E: ***rumega*** + *-tura*] **1** Hrană rumegată (**1**) Si: (înv) *rumegală*. **2** (Reg) Stomac (**1**). **3** Rumeguș (**1**).

rumegior, ~oară *a* vz ***rumeior***

rumeguș *sn* [At: PAMFILE, I. C. 125 / V: (reg) ***~măg~, ~mig~, rugumoș, rugumuș*** / Pl: ? / E: ***rumega*** + *-uș*] **1** (Csc) Particule mici de lemn asemănătoare tărâțelor, rezultate la tăierea lemnului, de obicei cu ferăstrăul Si: (reg) *rumegătoare* (**4**), *rumegatură* (**3**) *rugumască*, (Mun) *ranț*, (rar) *omețită*. **2** (Reg) Stomac (**1**).

rumeior, ~oară [At: I. VĂCĂRESCUL, P. 18/3 / V: ***~eor, ~enior, ~mior, ~egior*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***rumen*** + *-ior*] **1-6** *a* (Șhp) (Destul de) rumen² (**1-2. 5**) Si: *rumenel* (**1-6**), (reg) *rumenuț* (**1-6**). **7** *sf* (Bot) Cârmâz (**2**) (*Phytolacca americana*).

rumejală *sf* [At: CIAUȘANU, R. SCUT. 12 / Pl: *~jeli* / E: ***rumeji*** + *-eală*] (Olt) Umezeală.

rumeji *vri* [At: CIAUȘANU, V. 195 / Pzi: 3 *~jește* / E: ns cf srb *rominjati*, pad *umezi*] (Olt) **1-2** A se umezi de ploaie.

rumejină *sf* [At: PLOPȘOR, C. 92 / Pl: *~ni* / E: ***rumeji***] (Olt; în legătură cu verbele „a da", „a veni") Ploaie scurtă Si: (reg) *rumejuie*.

rumejuie *sf* [At: PAMFILIE, VĂZD. 108 / Pl: *~jui* / E: ***rumeji***] (Olt; și în legătură cu verbul „a da") Rumejină.

rumeliot, ~ă *a* [At: CR (1832), 81²/5 / P: *~li-ot* / Pl: *~oți, ~e* / E: ngr ***ρουμηλιότης***] **1** Care aparține Rumeliei. **2** Referitor la Rumelia. **3** Originar din Rumelia.

rumen¹ *sn* [At: ENC. VET. 450 / Pl: *~e* / E: fr ***rumen***] Primul și cel mai mare compartiment al stomacului rumegătoarelor (**2**).

rumen², ~ă [At: NECULCE, L. 93 / V: (reg) ***~măn, ~min*** / Pl: *~i, ~e* / E: vsl ***роумѣнъ***] **1** *a* (D. obraji, buze etc.) Care bate în roșu. **2** *a* Pex, d. oameni) Cu fața îmbujorată Si: *roșu* (**47**), *rubicond*, (îvr) *rumenos*. **3** *sn* (Înv) Îmbujorare. **4** *sn* (Reg) Fard roșu. **5** *a* (D. fructe și unele alimente) Copt² (**6**). **6** *a* De un roșu-aprins. **7** *a* Trandafiriu.

rumenea *sf* vz ***rumeneală***

rumeneală *sf* [At: ANON. CAR / V: (reg) ***~min~, rom~, românele*** *sfp*, ***~nea, ~minea, ~mânea*** / Pl: *~eli, ~ele* / E: ***rumen²*** + *-eală*] **1** Culoare rumenă (**1**) Si: *îmbujorare, roșeală* (**1**), (îrg) *rumeneață*. **2** Fard roșu Si: (pop) *roșeală* (**2**). **3** Culoare roșu-aprins Si: *trandafiriu*. **4** (Rar) Căldură (**5**). **5** (Bot; reg) Roibă¹ (**4**) (*Potentilla procumbens*). **6** (Bot; reg; mpl; îf *rumenea*) Roibă¹ (**1**) (*Rubia tinctorum*). **7** (Bot; reg) Iarba-șarpelui (*Echium vulgare*). **8** (Bot; reg) Cârmâz (**2**) (*Phytolacca americana*).

rumeneață *sf* [At: BĂRAC, A. 15/19 / V: ***~cte*** / E: ***rumen*** + *-eață*] (Îrg) Rumeneală (**1**).

rumenel, ~ea *a* [At: LB / Pl: *~ei, ~e* / E: ***rumen*** + *-el*] **1-6** (Șhp) Rumeior (**1-6**).

rumeneț, ~eață *a* [At: HODOȘ, P. P. 71 / Pl: *~i, ~e* / E: ***rumen²*** + *-eț*] (Într-o poezie populară) Rumen² (**5**).

rumenețe *sf* vz ***rumeneață***

rumeni [At: BIBLIA (1688) 359¹/30 / V: (reg) ***~mini*** / Pzi: *~nesc* / E: ***rumen²***] **1-2** *vrtf* (D. obraji, buze etc. pex de oameni) A (se) înroși. **3-4** *vrt* (D. fructe și unele alimente) A deveni rumen² (**5**). **5-6** *vrt* (Pop) A(-și) da cu fard roșu Si: *a (se) farda* (**1**), (pop) *a (se vopsi)*. **7-8** *vtr* A (se) colora în roșu aprins sau trandafiriu.

rumenior, ~oară *a, sf* vz ***rumeior***

rumenire *sf* [At: POLIZU / Pl: ? / E: ***rumeni***] **1** Înroșire a buzelor, obrajilor etc. **2** Coacere (**1**) (a fructelor, alimentelor etc.). **3** Fardare (**1**). **4** Colorare în roșu-trandafiriu.

rumenit, ~ă *a* [At: SLAVICI, O. II, 184 / V: (reg) ***romonit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***rumeni***] **1** (D. obraji, buze etc., pex, d. oameni) Care a devenit rumen² (**1**). **2** (D. alimente sau fructe) Care a devenit rumen² (**5**). **3** Fardat în roșu.

rumeniță *sf* [At: JARNÍK – BÂRSEANU D. 440 / Pl: *~țe* / E: ***rumen²*** + *-iță*] (Într-o poezie populară) Rumeneală (**2**).

rumeniu, ~ie *sn, a* [At: DELAVRACEA, T. 25 / Pl: *~ii* / E: ***rumen²*** + *-iu*] **1-2** Trandafiriu.

rumenos, ~oasă *a* [At: POLIZU / Pl: *~oși, ~oase* E: ***rumen²*** + *-os*] (Îvr) Rumen² (**2**).

rumenuț, ~ă *a* [At: PAMFILIE, CR. 75 / Pl: *~i, ~e* / E: ***rumen²*** + *-uț*] (Reg) Înroșit în foc.

rumeor, ~oară *sf, a* vz ***rumeior***

rumigător, ~oare *a* vz ***rumegător***

rumiguș *sn* vz ***rumeguș***

rumin, ~ă *a* vz ***rumen²***

rumina [At: SEVERIN, S. 124 / Pzi: *~nez* / E: fr ***ruminer***] (Frr) **1** *vi* (D. animale) A rumega (**1**). **2** *vt* (Fig) A medita îndelung.

ruminat, ~ă *a* [At: PERPESSICIUS, M. IV, 350 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rumina***] (Rar) **1** Rumegat (**1**). **2** (Fig) Măcinat.

ruminație *sf* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr ***rumination***] **1** Rumegare. **2** (Fig) Frământare a unor idei obsedante.

ruminea *sf* vz ***rumeneală***

rumineală *sf* vz ***rumeneală***

rumini *v* vz ***rumeni***

ruminică *sf* vz ***românică***

ruminită *sf* [At: DN³ / Pl: *~te* / E: fr ***ruminite***] Inflamație a rumenului.

rumior, ~oară *a* vz ***rumeior***

rummy *sn* [At: CAMIL PETRESCU, T. III, 307 / P: *römi, remi* / Pl: ? / E: fr ***rummy***, ger ***Rummy***] Joc de societate cu cărți sau plăcuțe prismatice de piatră, lemn etc. marcate cu cifre de diferite culori, cu care se fac diverse combinații.

rumoare *sf* [At: CARAGIALE, O. VI, 131 / Pl: *~ori* / E: fr ***rumeur*** cf lat *rumor, -oris*] **1** Murmur al unei mase de oameni. **2** (Pex) Zgomot confuz de voci care se aud în același timp. **3** (Rar) Zvon.

rumpător, ~oare *a, s* vz ***rupător***

rumpere *sf* vz ***rupere***

rumtură *sf* vz ***ruptură***

rună *sf* vz ***râná***

runc¹ *sn* [At: ȘĂINEANU, DR. XI, 227 / V: (reg) ***ru~*** *sn* / Pl: *~uri* / E: ml ***runcus***] **1** (Reg) Loc într-o pădure unde copacii au fost tăiați, au ars sau au fost doborâți de vânt, întrebuințat ca pășune sau ca ogor Si: *arsură* (**14**), *curătură¹* (**2**), *laz*. **2** Poiană în pădure sau pe o coastă de deal. **3** Câmp unde pasc vitele. **4** (Reg) Pământ pentru pășune, în proprietate obștească. **5** (Reg) Loc cu zmeură sau afine. **6** (Reg; îs) *Poamă de rung* Zmeură. **7** (Reg) Loc înclinat (acoperit de pădure). **8** (Reg) Podiș. **9** (Reg) Deal împădurit.

runc² *sn* vz ***râncă***

runcalău *sn* vz ***râncălău***

runcan *s* [At: T. PAPAHAGI, M. 231 / Pl: ? / E: ***runc¹*** + *-an*] (Mar) Tufă de zmeură.

runcă *sf* [At: BORZA, D. 125 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Mușcată (*Pelargonium odoratissimum*).

runcăi *v* vz ***râncăi***

runcălău *sm* vz ***râncălău***

runcătură *sf* [At: CV 1952, nr. 4, 34 / V: ***râncături*** *sfp* / Pl: *~ri* / E: ns cf *runc*] (Reg) Uscătură.

runcinat, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ați, ~e* / E: eg ***runcinate***] (D. frunze) Cu marginea inegal dințată, dinții fiind înclinați în spate.

runcui *vt* [At: ALR I, 989/122 / Pzi: *~esc* / E: ***runc¹*** + *-ui*] (Trs; Olt) A defrișa o porțiune de pădure Si: (reg) *a runculi*.

runculeț *sn* [At: (a. 1801) ȘTEFANELLI, D. C. 292 / Pl: *~e* / E: ***runc¹*** + *-uleț*] **1-2** (Reg: șhp) Runc¹ **(1)** (mai mic).

runculi *vt(a)* [At: DDRF / Pzi: *~lesc* / E: ***runc¹*** + *-uli*] (Buc) A runcui.

rundă *sf* [At: AGÂRBICEANU, A. 282 / V: ***rond*** *sn* / Pl: *~de* / E: ger ***Runde***, fr ***round***, cf eg. *round*] **1** (Trs) Cantitate dintr-un șir de același fel Si: *rând* **(1)**, *serie*. **2** (Spt) Repriză a unui meci de box. **3** (Spt) Serie de partide dintr-un turneu de șah, în care fiecare participant joacă o singură dată. **4** Parte dintr-un șir de acțiuni de același fel.

rundea *sf* vz ***rindea***

rundunea *sf* vz ***rândunică***

rundunică *sf* vz ***rândunică***

rundunită *sf* vz ***rândunită***

rundurea *sf* vz ***rândunică***

rune *sfp* [At: BARCIANU / E: ger ***Runen***, fr ***runes***] Caractere grafice ale celor mai vechi alfabete germanice și turcice.

rung¹ *sn* vz ***râncă¹***

rung² *sn* vz ***runc¹***

runic, ~ă *a, av* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ici, ~ice* / E: ger ***runish***, fr ***runique***] **1-2** Cu caracter de rune.

runolog, ~ă *smf* [At: DN³ / Pl: *~ogi, ~oge* / E: ger ***Runolog***, fr ***runologue***] Specialist în runologie.

runologie *sf* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr ***runologie***] Studiu al runelor.

ruora *v* vz ***roura***

ruorat, ~ă *a* vz ***rourat***

ruore *sp* vz ***rouă***

rup *sm* [At: (a. 1792) URICARIUL, IV, 136/14 / Pl: *~i* / E: tc ***rup***] (Înv) **1** Măsură de lungime echivalentă cu a opta parte dintr-un cot, aproximativ 8 cm. **2** Măsură de lungime egală cu un sfert de metru.

rupător, ~oare [At: CANTEMIR, IST. 187 / V: (înv) ***rump~***, ***rumpătoare*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***rupe*** + *-ător*] **1** *a* (Rar) Care rupe **(1)**. **2** *a* (Înv; îs) *Pasăre rumpătoare* Pasăre de pradă. **3** *sn* Mașină de desfăcut bumbacul din baloturi. **4** *sm* (Înv; nob) Spărgător. **5** *smf* (Înv; nob) Persoană care întrerupe vorba cuiva.

rupcigos, ~oasă *a* vz ***râpciugos***

rupe [At: PSALT. 86 / V: (îrg) ***rumpe*** (Pfs: 3 și *rumse*; Par: *rumt*) / Pzi: *rup* / Pfs: *rupse* / Par: *rupt* / E: ml ***rumpere***] **1-2** *vrt(a)* A distruge continuitatea unui material (trăgându-l sau întinzându-l în direcții opuse) Si: *a frânge* **(1-2)**. **3** *vt* (Îe) **A (-și) ~ lanțul (sclaviei** sau **de robie)** A se elibera din robie Si: *a (se) descătușa* **(3-4)**, *a (se) dezrobi* **(1-2)**. **4** *vt* (Pex; îae) A (se) elibera dintr-o constrângere. **5** *vt* (Îe) **A ~ cuiva inima** (sau **sufletul)** A-i provoca cuiva multă milă, durere, deznădejde. **6** *vt* (Pex; îae) A provoca o emoție puternică. **7** *vi* (Îe) **A i se ~** (cuiva) **inima** (sau **sufletul**, **reg. rărunchii** etc.) **(de milă, de durere, de jale** etc.) A-i fi cuiva milă. **8** *vr* (Îae) A simți o dejnădejde sau o mare durere sufletească. **9** *vr* (Pex; îae) A simți o emoție puternică. **10-11** *vtr* (D. părți ale corpului) A (se) fractura **(3-4)**. **12** *vt* (Îe) **A-și ~ gâtul** (sau **grumajii**) A muri. **13** *vt* (Îae) A-și pierde averea, situația. **14** *vt* (Îac; pex) A o păți. **15-16** *vtr* (Îe) **A-și ~ mâinile** A-și frânge **(14)** mâinile. **17** *vr* (Fig) A se îndoi de la mijloc Si: *a se apleca*. **18-19** *vtr* (D. oameni; șîe **A se ~ în cos**) A (se) epuiza **(8-9)**. **20** *vr* (Înv; fig) A se întrista. **21** *vt* A desface în două (deschizând drum de trecere). **22** *vt* (Îe) **A ~ frontul** (sau **tabăra**) A străpunge linia de apărare a inamicului. **23** *vt* (Îrg) **A ~ țelina** (sau **țelinile**) A desțeleni **(1)**. **24** *vt* (D. o moșie, un teren) A împărți. **25** *vt* (C. i. suprafețe) A întrerupe (producând goluri) **26** *vt* (La jocul de cărți). A tăia. **27-28** *vtr* A distruge prin sfărâmare, spargere, lovire etc. Si: *a sfărâma, a strica*. **29** *vt* (Mun; îc) **A ~ căruța** A da de belea. **30-31** *vtr* (D. pământ, maluri etc.) A surpa. **32-33** *vtr* (D. părți ale corpului, pex, oameni) A zdrobi. **34** *vt* (Îe) **A ~ pe cineva în coș** A bate zdravăn. **35** *vr* (Fig; d. oameni) A se ruina **(6)**. **36** *vr* (D. nori) A da o ploaie torențială. **37** *vt* (Reg) A zdrobi. **38** *vt* (Reg) A frânge părțile lemnoase ale tulpinilor de cânepă sau de in topite, pentru a se putea melița mai bine. **39-40** *vtr* A întrerupe. **41** *vt* (Olt; îe) **A ~ cazanul** A desface capacul cazanului de țuică pentru a opri distilarea. **42** *vi* (Îe) **A (o) ~ cu ceva** (sau **cu cineva**) A pune capăt unui obicei, unui sistem, unei atitudini sau legături. **43** *vt* (C.i. tratate, legi etc.) A abroga. **44** *vt* (C.i. tratate, legi etc.) A încălca. **45** *vt* (Trs; Mol) A înțărca vițelul sau mieii. **46-47** *vtr* A (se) distruge un obiect de îmbrăcăminte, de încălțăminte etc. prin întrebuințare Si: *a roade* **(15-16)**, *a uza*. **48** *vt* (Îe) **A ~ cartea** A învăța mult (pentru a ști pe de rost). **49** *vt* A sfâșia un lucru. **50** *vt* A smulge o parte dintr-un obiect. **51** *vi* (Reg; îe) **A-și ~ din ochi** (sau **din suflet, din inimă**) A da ceva cu mare greutate (de nevoie). **52-53** *vtr* (Îe) **A (se) ~ tusea** A expectora **(1)**. **54-55** *vtr* **A-l ~** (sau **a se ~**) **la foale** (sau **în jos**, **la coș** etc.) A avea diaree. **56** *vt* (Rar) A fărâmița **(1)**. **57** *vt(a)* (S.i. un animal) A sfâșia. **58** (Îe) **A-l ~ foamea** (pe cineva) A-i fi foarte foame. **59** *vt* A desprinde o parte din ceva (pentru a și-o însuși). **60** *vt(a)* (Îe) **A (-și) ~** (ceva) **de la gură** A se lipsi de strictul necesar pentru altcineva. **61** *vt* A obține (cu greu) o sumă de bani. **62** *vt* (Înv) A jefui. **63-64** *vtr* A smulge din locul unde este fixat. **65** *vt* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **urechile** A pedepsi, trăgând (tare) de urechi. **66** *vt* (Îae) A bate zdravăn. **67** *vt* (Îe) **Cât ai ~ un (fir de) păr din cap** Gata-gata să se întâmple. **68** *vt* (C. i. flori, frunze, fructe etc.) A culege **(1)**. **69-70** *vrt* A (se) desprinde (cu oarecare efort) de lângă cineva sau ceva depărtând(u-se) Si: *a (se) desface* **(29)**, *a (se) despărți* **(28)**, *a (se) desprinde* **(18)** *a (se) separa*. **71-72** *vrt* (De obicei dp „din") A se desface dintr-un tot Si: *a (se) desface* **(7)**, *a (se) desprinde* **(5)**, *a (se) detașa* **(1)**, *a (se) izola*. **73** *vt* (Fig) A se îndepărta de... Si: *a pierde legătura cu..., a se înstrăina*. **74-75** *vrt* (D. grupuri, colectivități) A se desface în mai multe părți Si: *a (se) împrăștia, a (se) rasfira, a (se) risipi* **(13-14)**, *a (se) răzleți*. **76** *vt* (Îe) **A (se) ~ rândurile** A (se) strica ordinea unui șir aliniat. **77** *vt(a)* (Îpp; adesea urmat de verbe la infinitiv) A începe. **78** *vt* (Îe) **A o ~ la** (ori **de fugă** (ori **la goană**, **la sănătoasa, la picior**) sau (reg) **a o ~ de-a fuga** (sau, tranzitiv) **a ~ fuga** A o lua la fugă. **79** *vi* (Mun; îc) **A o ~ din loc** A începe o acțiune. **80** *vi* (Mun; îac) A fugi **(1)**. **81** *vi* (Îe) **A o ~ de plâns** A se porni pe plâns. **82** *vi* (Îac) A plânge în hohote. **83** *vi* (Reg) A spune. **84** *vt* (Cu complementul „vorba", „limbă" sau tranzitiv, îc) **A o ~ (pe** sau **în...)...** A se exprima greu într-o limbă străină. **85** *vt* (Îvr) A da la iveală Si: (înv) *a râgâi*. **86** *vt* (Îvr) A face să izbucnească. **87-88** *vir* (Îrg; d. ape) A se revărsa **(1)**. **89** *vt* (Îrg; îe) **A ~ prețul** (sau **prețurile, târgul, tocmeala** etc.) A cădea de acord asupra prețului. **90** *vt* (Înv; îe) **A ~ sfat** (sau **sfatul**) A lua o hotărâre în urma unor discuții Si: *a decide* **(1)**, *se înțelege, a hotărî* **(6)**. **91** *vt* (Îrg; îe) **A ~ judecata** (sau **legea**) A da o sentință.

rupelian, ~ă [At: DN³ / Pl: *~ieni, ~iene* / E: ***rupélien***] (Glg) **1** *sn* Etajul mijlociu al oligocenului. **2** *a* Specific rupelianului **(1)**. **3** *a* Care aparține rupelianului **(1)**. **4** *a* Care provine din rupelian **(1)**.

rupere *sf* [At: PSALT. 276 / V: (înv) ***rump~*** / Pl: *~ri* / E: ***rupe***] **1** Distrugere a continutății unui material (trăgându-l sau întinzându-l în direcții opuse) Si: *frângere* **(1)**, *rupt¹* **(1)**. **2** Fracturare **(1)**. **3** Aplecare **(1)**. **4** (Înv; fig) Întristare. **5** Desfacere în două (deschizând drum de trecere). **6** (Înv) Împărțire (a unei moșii, a unui teren). **7** Întrerupere a unei suprafețe (producând goluri) **8** (La jocul de cărți) Tăiere. **9** Distrugere prin sfărâmare, spargere, lovire etc. **10** Surpare (a unui mal, a pământului etc.). **11** Zdrobire (a unei părți a corpului, pex, a unui om). **12** (Fig) Ruinare **(4)** (a averii sau sănătății cuiva) Si: *distrugere* **(5)**. **13** (Șîs *~ de nori*) Ploaie torențială (cu descărcări electrice). **14** (Reg) Sfărâmare. **15** (Reg) Frângere a părților lemnoase ale tulpinilor de cânepă sau de in topite, pentru a se putea melița mai bine. **16** Întrerupere. **17** (Olt; îs) *~ a cazanului* Desfacere a capacului cazanului de țuică pentru a opri distilarea. **18** Abrogare **(1)** (a unui tratat,

a unei legi etc.) **19** (Îs) ~ *de inimă* Durere adâncă Si: *jale*. **20** (Îs) ~*a frontului* Străpungere a liniei de apărare a inamicului. **21** (Trs: Mol) Înțărcare a vițelului sau mielului. **22** Distrugere a unui obiect de îmbrăcăminte, de încălțăminte etc. prin întrebuințare Si: *roadere* (**4**), *uzare*. **23** Sfâșiere a unui lucru. **24** Smulgere a unei părți dintr-un obiect. **25** (Rar) Fărâmițare (**1**). **26** Desprindere a unei părți din ceva (pentru a și-o însuși). **27** Desprindere din locul unde a fost fixat. Si: *smulgere, separare*. **28** (Îs) ~*a rândurilor* Stricarea ordinii unui șir aliniat. **29** (Îs) ~*a prețului* Fixarea prin tocmeală a prețului unei vânzări. **30** Obținere (cu greu) a unei sume de bani. **31** (Înv) Jefuire. **32** Smulgere din locul unde este fixat. **33** Culegere (**1**) (de flori, frunze, fructe etc.). **34** Desprindere (cu oarecare efort) de lângă cineva sau ceva depărtând(u-se) Si: *despărțire* (**28**), *separare*. **35** (De obicei udp „din") Desfacere, desprindere dintr-un tot Si: *detașare* (**1**), *izolare*. **36** (Fig) Îndepărtare de ceva Si: *înstrăinare*. **37** Desfacere în mai multe părți (a unor grupuri, colectivități) Si: *împrăștiere, răsfirare, răzlețire, risipire* (**10**). **38** Revărsare (**1**). **39** (Îs) ~ *a prețului* Cădere de acord asupra prețului. **40** Anulare, desfacere a unei relații sociale Si: *ruptură* (**4**).

rupestru, ~ră *a* [At: GRECESCU, PL. 109 / Pl: ~*eștri*, ~*re* / E: fr ***rupestre***] **1** (D. desenc, picturi, gravuri sau sculpturi) Care este executat pe pereții peșterilor sau pe stânci (în epocile vechi din istoria omenirii). **2** (D. plante) Care crește pe stânci.

rupetiță sf [At: DDRF / V: ***răpătiță, ropatiță*** / Pl: ~*țe* / E: ***rupe***] (Reg) **1** Petic. **2** Zdreanță. **3** Haină ruptă. **4** (Fig) Femeie vulgară și dezordonată.

rupetițos, ~oasă *a* [At: DLR / Pl: ~*oși*, ~*oase* / E: ***rupetiță*** + -*os*] (Reg; d. oameni) Zdrențăros.

rupia^1 *sf* [At: BRANDZA, FL. 463 / P: ~*pi-a* / Pl: ? / E: ***Ruppia*** (*maritima*)] Ață-de-mare (*Ruppia maritima*).

rupia^2 *sf* [At: BIANU, O. S. / P: ~*pi-a* / E: fr ***rupia***] Boală de piele manifestată prin cruste purulente care, după ce cad, lasă răni sângerânde.

rupicol, ~ă *a* [At: DN^3 / Pl: ~*i*, ~*e* / E: fr ***rupicole***] (D. plante) Care crește pe stânci sau bolovănișuri.

rupie^1 *sf* [At: BARCIANUL / P: ~*pi-e* / Pl: ~*ii* / E: fr ***roupie***] **1** Unitate bănească din India și alte țări asiatice. **2** (Ccr) Moneda reprezentând rupia (**1**).

rupie^2 *sf* vz ***rubia***

rupofobie *sf* [At: DN^3 / Pl: ~*ii* / E: fr ***rupophobie***] Teamă obsedantă de murdărie.

rupsac *sn* vz ***rucsac***

rupt^1 *sn* [At: (a. 1712) IORGA, S. D. XI, 70 / V: ***ruptă*** *sf* / Pl: ~*e* / E: ***rupe***] **1** Rupere **2** (Îe) **(Nici) în ~ul capului** Nicidecum. **3** (Îe) **A veni** (sau **a se duce**) **în** (sau **de-a**) **~ul capului** (sau **sufletului**) A veni sau a se duce foarte repede. **4** (În legătură cu modul de remunerare a muncii; îe) **Cu ~ul** sau **cu ~a** (reg **în ~** sau **la ~**) În raport cu o cantitate de muncă dinainte stabilită, indiferent de durata executării ei Vz *în acord* (**4**). **5** (D. o cantitate de muncă; îae) Dinainte stabilit Si: *impus*. **6** (Reg; îe) **Cu ~ ul** Cu ziua. **7** (Îe) **Pe ~e** sau **pe ~ ele(a)** Cu mare intensitate Si: *din răsputeri, pe brânci* (**18**). **8** Uzare. **9** (Reg; îs) ~*ul oilor* (*sau al sterpelor, al mieilor*) Separarea oilor fără lapte și a mieilor de oile de lapte. **10** (Reg; îas) Ziua când se face ruptul (**8**). **11** (Reg; îe) **~ de zi** Revărsatul zorilor. **12** (Înv) Decizie în urma unei deliberări. **13** (Reg; îs) ~*ul prețului* Fixarea prețului unei vânzări. **14** (În Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova; îf *ruptă*) Înțelegere între contribuabil și visterie prin care, în locul tuturor dărilor existente, se plătea anual (în rate) o sumă globală fixă Si: (înv) *ruptoare* (**5**). **15** (Pex) Suma totală stabilită prin ruptă (**13**). **16** (Îe) **Cu ~ ul** sau **cu ~a**, (reg) **într-un ~** Cu ridicata Si: *cu toptanul*. **17** (Îae) În total. **18** (Reg) Boală de vite nedefinită mai îndeaproape

rupt^2***, ~ă*** *a* [At: BIBLIA (1688), 159^1/40 / Pl: ~*pți*, ~*e* / E: ***rupe***] **1** Lipsit de continuitate. **2** Despărțit în mai multe părți. **3** (D. părți ale corpului) Fracturat (**1**). **4** (Fig; d. inimă, suflet) Copleșit de milă. **5** (Fig; d. inimă, suflet) Copleșit de durere, de deznădejde. **6** Sfărâmat. **7** (D. construcții) Dărăpănat (**1**). **8** (Înv; d. pământ) Desțelenit. **9** (D. mișcări, sunete, vorbe etc.) Întretăiat. **10** (Fig; d. relații sociale) Desfăcut (**11**). **11** (D. obiecte de îmbrăcăminte) Uzat. **12** (Pex; d. oameni) Zdrențăros. **13** (D. corp sau părți ale corpului) Rănit. **14** (Udp „de", care arată cauza) Extenuat (**1**). **15** Smuls. **16** (Îe) **A cere smochine ~e din pomii Rusalimului** A cere lucruri imposibile. **17** (Îe) **A spune** (sau **a zice**) **~ales** A spune clar, precis. **18** (Îe) **A fi ~ din soare** (sau **din rai**) A (fi) foarte frumos.

ruptaș *sm* [At: (a. 1761) IORGA, S.D. VII 221 / Pl: ~*i* / E: ***rupt***^{1} + -*aș*] (Înv) **1** Persoană care plătea dările după sistemul ruptei (**13**). **2** Muncitor angajat cu ruptul^1 (**3**) Si: (reg) *rupturaș*.

ruptă *sf* vz ***rupt***^{1}

ruptășesc, ~ească *a* [At: (a. 1775) C. GIURESCU, P. O. 240 / Pl: ~*ești* / E: ***ruptaș*** + -*esc*] (Înv) **1** Care aparține ruptașilor (**1**). **2** Referitor la ruptași (**1**). **3** Specific ruptașilor (**1**).

ruptătură *sf* [At: PASCU, S. 62 / Pl: ~*ri* / E: ***rupt***^{2} + *ătură*] (Rar) Ruptură (**6**).

ruptânpunt *sns* [At: MOLDOVAN, Ț. N. 134 / V: ***~ptun~*** / S și: *rupt în punt* / E: ***rupt***^{2} + ***în*** + ***punt***] **1** (Trs; Olt) Cusătură rară (făcută cu mâna). **2** Broderie în formă de cusătură continuă.

rupticel, ~ea *a* [At: IORDAN, STIL. 178 / Pl: ~*ei*, ~*ele* / E: ***rupt***^{2} + -*icel*] (Destul de) rupt^2 (**10**).

ruptoare *sf* [At: N. COSTIN, LET. II, 42/20 / E: ***rupt***^{1} + -*oare*] **1** (Îrg: șîs ~ *a prețului*) Stabilirea prețului unei mărfi. **2** (Înv) Rupt^1 (**13**). **3** (Îe) **Cu ~** Cu ridicata Si: *cu ruptul* (**15**). **4** (În legătură cu verbul „a face") Început. **5** (Înv; d. tratate; îf *rump~*) Anulare (**1**). **6** (Reg; fig; îs) ~ *de inimă* Rupere (**19**) de inimă. **7** (Olt) Baltă lângă un râu făcută de revărsarea apelor lui. **8** (Reg) Șanț făcut de curente de apă Si: *făgaș*^{1} (**9**). **9** (Reg; îs) ~ *de apă* Hidropizie. **10** (Reg; șîs ~ *de mijloc*) Durere de șale. **11** (Reg) Diaree (**1**).

ruptor *sn* [At: EC. TEHN. I, 178 / Pl: ~*oare* / E: fr ***rupteur***] Întrerupător folosit la motoarele electrice, la comutarea circuitelor electrice etc.

ruptorică *sf* [At: H IX, 436 / Pl: ~*ici* / E: ***ruptoare*** + -*ică*] (Reg) Frunza unei plante care se aplică pe locul bolnav de ruptoare (**10**).

ruptos, ~oasă *a* [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 332 / Pl: ~*oși*, ~*oase* / E: ***rupt***^{2} + -*os*] (Rar) Zdrențăros.

ruptunpunt *sn* vz ***ruptânpunt***

rupturaș *sm* [At: ALR II, 6 420/310 / Pl: ~*i* / E: ***rupură*** + -*aș*] (Reg) Ruptaș (**2**).

ruptură *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 158^v/19 / V: (înv) ***rumt~*** / Pl: ~*ri* / E: ***rupt***^{1} + -*ură*] **1** Distrugere a continuității unui material. **2** Despărțire în mai multe bucăți. **3** (Îs) ~ *de nori* Rupere (**13**) de nori. **4** Încetare a unei acțiuni, curmare a unor raporturi, legături Si: *rupere* (**39**). **5** (Îlav) **Fără ~** Necontenit. **6** Locul unde un obiect este rupt^2 (**1**) Si: *crăpătură* (**2**), *gaură, ruptătură, sfâșietură, spărtură*. **7** Locul unde un teren este rupt de ape. **8** Loc prăpăstios în curs de surpare. **9** (Îs) ~ *de pantă* Loc de unde pornește brusc panta unui deal sau a unui munte. **10** (Reg) Loc cu mai mulți copaci rupți (**2**) (de vânt, furtună). **11** (Reg) Drum tăiat peste deal pentru a trece de-a dreptul cu carul. **12** Bucată ruptă (**2**) din ceva Si: *frântură* (**14**). **13** (Prc) Bucată ruptă dintr-o haină. **14** Obiect (de îmbrăcăminte) foarte uzat Si: *zdreanță*. **15** (Fig; reg) Animal bătrân și slab Si: (reg) *rablă* (**4**). **16** (Mol) Femeie desfrânată. **17** (Înv) Grup desprins dintr-o colectivitate Si: *fracțiune* (**2**). **18** (Reg) Hernie (**1**). **19** (Trs) Cusătură numită „în urma acului".

rupturi [At: LB / Pzi: ~*resc* / E: ***ruptură***] **1** *vt* A rupe (**2**) în bucăți Si: *a îmbucătăți*. **2** *vt* (Înv) A mutila. **3-4** *vtr* (Reg) A pronunța (cu greu) întrerupând vorbele. **5** *vt* (Reg) A tivi pânza.

rupturire *sf* [At: MDA ms / Pl: ~*ri* / E: ***rupturi***] **1** Rupere (**1**) în bucăți. **2** (Reg) Pronunțare (greoaie) a vorbelor. **3** (Reg) Tivire a pânzei.

rupturit, ~ă *a* [At: LB / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: ***rupturi***] (Înv) Infirm.

rupturiță *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: ***ruptură*** + -*iță*] (Trs) Ajur (**1**).

rural, ~ă *a* [At: AR (1829), 166^1/39 / Pl: ~*i*, ~*e* / E: fr ***rural***] **1** *a* De la sat Si: *sătesc, țărănesc*. **2** *a* (Pex) Referitor la câmp. **3** *a* (În vechea administrare rurală; îs) *Comună* ~ Cea mai mică unitate administrativă

condusă de un primar. 4 *smf* Persoană de la țară. 5 *a* Care tratează subiecte din viața de la țară. 6 *a* (Dep) Lipsit de finețe Si: *grosolan* (2), *neprelucrat*.

ruralism *sn* [At: DN³ / Pl: *~e* / E: fr ***ruralisme***] (Liv) **1-2** Caracter rural (1).

ruraliza *vtr* [At: DN³ / Pzi: *~zez* / E: fr ***ruraliser***] (Liv) **1-2** A da un aspect de sat.

ruralizat, ~ă *a* [At: REBREANU, R. I, 48 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rural***] **1-2** Căruia i s-a dat un caracter rural.

rură *sf* vz ***rolă²***

rus¹, rusă [At: N. COSTIN, ap. GCR II, 3/14 / Pl: *ruși, ruse* / E: rs ***русь***] **1-2** *smf* Persoană din populația de bază a Rusiei sau care este originară de acolo. 3 *smp* Popor care locuiește în Rusia. 4 *a* Care aparține Rusiei. 5 *a* Originar din Rusia Si: *rusesc*. **6-7** *a* Care se referă la Rusia sau la ruși (3) Si: *rusesc*. 8 *sf* Limba vorbită de ruși¹ (3).

rus², rusă *a* [At: ANON. CAR. / Pl: *ruși, ruse* / E: bg ***рус***, srb ***rus***] (Îvr) 1 De culoare roșie Si: *roșcat* (1). 2 (Îc) **A fi ~** A fi om roșu la față și la păr.

rus³ *sm* [At: MARIAN, INS. 489 / V: ***ruș*** / Pl: *ruși* / E: nct] 1 Insecta *Blatta germanica*. 2 Insecta *Blaps mortisaga*. 3 (Iht) Porcușor (*Gobio gobio*).

rusalie [At: COD. VOR. 186 / V: ***~le*** *sf*, (înv) ***rosalii*** *sfp* / Pl: *~ii* / E: vsl ***роусалиа***] 1 *sfp* Sărbătoare religioasă creștină în a 50-a zi după Paști. 2 *sfp* (Reg; îs) *Strat de ~ii, stratul ~iilor* (sau *~lelor*), *strada ~iilor, strodul ~iilor* (sau *~lelor*), *sfredelul ~iilo* Sărbătoare cu 24 de zile înainte de rusalii (1). 3 *sfp* (Rar) Rugăciuni care se fac cu trei zile înainte de sărbătoarea Înălțarea Domnului. 4 *sfp* (În credințele populare) Zâne rele care dezlănțuie furtuni și schilodesc oamenii sau le iau mințile Si: *drăgaice* (13), *iele*. 5 *sf* (Ent) Efemeră (*Ephemera vulgata*).

rusale *sf* vz ***rusalie***

rusalin *sm* [At: H. X, 85 / Pl: ? / E: ns cf *rujan*] (Reg) Floare nedefinită mai îndeaproape.

rusav, ~ă *a* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 17ᵛ/14 / Pl: *~i, ~e* / E: ucr ***русявий***] (Înv; d. părul oamenilor) 1 Blond. 2 Roșcat.

ruscă¹ *sf* [At: POLIZU / Pl: (1-2) *ruște* / E: ucr ***руська***] 1 (Pop) Rusoaică (1). 2 (Pop; rar) Ucraineană. 3 (Art.) Dans popular. 4 (Art.) Melodie după care se dansează rusca¹ (3).

rusânoi *sn* vz ***răsunoi***

ruscă² *sf* [At: PRECUP, P. 25 / V: ***rușcă*** *sf* / Pl: *~sce* / E: ***rus²*** + *-că*] (Reg) 1 Nume dat animalelor domestice cu părul roșu sau cu pete roșii în jurul ochilor sau pe bot. 2 Deal cu pământ roșu. 3 Râpă cu pământ roșu. 4 Drum prin ruscă (2-3).

ruscea *sf* [At: BIANU, D. S. / V: ***rușcea*** *sf* / Pl: *~ele* / E: nct] (Bot) 1 Plantă erbacee cu flori violete sau albe, cultivată uneori ca plantă ornamentală. Si: *brândușă* (2) (*Crocus heuffelicinus*). 2 (Îc) **~-de-poiană** Plantă erbacee veninoasă din familia liliaceelor, cu flori roșietice sau liliachii Si: *brândușă* (4) (*Colchicum autumnale*).

ruschitor *sn* vz ***răschitor***

rusculiță *sf* [At: MAT. FOLK. 733 / Pl: *~țe* / E: ***ruscă¹*** + *-uliță*] (Reg) **1-4** (Șhp) Ruscă¹ (1-2) (tânără sau mică de statură) Si: *ruscuță¹* (1-4).

rusculițe *sfp* [At: BORZA, D. 115 / E: ***ruscă²*** + *uliță*] (Bot) Narcisă (*Narcisus poeticus*).

ruscuță¹ *sf* [At: SADOVEANU, O. XIII, 42 / Pl: (1) *~țe* / E: ***ruscă¹*** + *-uță*] **1-4** (Șhp) Rusculiță (1-4). 5 Dans popular din Moldova. 6 Melodie pe care se joacă ruscuța¹ (5).

ruscuță² *sf* [At: BRANDZA, Fl. 30 / Pl: *~țe* / E: ns cf *ruscă²*] (Bot) 1 Cocoșel (11) de câmp (*Adonis aestivalis*). 2 Plantă cu tulpina ramificată, cu flori roșii Si: (reg) *cocoșel* (22) (*Adonis flammea*). 3 (Îc) **~-e-primăvară, ~primăvăratică** Plantă erbacee otrăvitoare de stepă cu flori galbene Si: (reg) *dedițel* (9)*galbeni, scânteiță, spânț* (*Adonis vernalis*). 4 (Sîc **~e-toamnă, ~tomnatică**) Plantă cu tulpina dreaptă, cu flori roșii, intens pătate cu negru la bază Si: (reg) *cocoșel-tomnatic* (*Adonis autumnalis*). 5 (Reg; îc) **~-plină-și-goală** Narcisă (*Narcissus poeticus*). 6 (Reg; lpl) Cocoșei (24) (*Erythoronium dens canis*).

ruscuță³ *sf* [At: MARIAN, NA. 411 / Pl: *~țe* / E: nct] (Reg) Monedă veche austriacă de argint valorând în Moldova 15 parale, iar în Transilvania și Bucovina 10 creițari.

rusdi *v* vz ***rujdi***

rusesc, ~ească [At: (a.1642) GCR I, 98/13 / V: (înv) ***ros~*** / Pl: *~ești* / E: ***rus*** + *-esc*] **1-2** *a* Care aparține Rusiei, fostei R.S.F.S. Ruse sau rușilor Si: *rus*. 3 *a* Originar din Rusia sau fosta R.S.F.S. Rusă Si: *rus*. **4-5** *a* Referitor la Rusia sau la ruși Si: *rus*. 6 *sf* Limba vorbită de ruși¹ (1). 7 *sm* (Reg) Crivăț (1). **8-9** *sf(a)* Căzăceasca (36-37).

rusește [At: LB / E: ***rus¹*** + *-ește*] 1 *av* Ca rușii (1). 2 *av* În limba rusă (6). 3 *sf* Limba rusă.

rusetă sf [At: H IX 153 / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Floare de grădină nedefinită mai îndeaproape.

rusfert *sn* vz ***rusfet***

rusfet¹ *sn* vz ***rusfet***

rusfet² *sn* vz ***rufet***

rush *sn* [At: DN³ / P: *~raș* / Pl: *~uri* / E: eg ***rush***] (Spt) Efort final al unui cal pentru a câștiga cursa.

rusienesc, ~ească *a* vz ***rosienesc***

rusifica [At: DDRF / Pzi: *rusific* / E: fr ***russifier***] **1-2** *vtr* A (se) asimila cu populația de limbă rusă. 3 *vt* A modifica după structura limbii ruse.

rusificare *sf* [At: DDRF / Pl: *~cări* / E: ***rusifica***] 1 Asimilare cu populația de limbă rusă. 2 Modificare după structura limbii ruse.

rusism *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~e* / E: ***rus¹*** + *-ism*] Termen, expresie sau construcție specifică limbii ruse, împrumutată fără necesitate de altă limbă și neadaptată la sistemul acesteia.

rusistică *sf* [At: DN³ / Pl: ? / E: rs ***руссистика***] Studiu al culturii și limbii ruse.

rusitori *smp* [At: MARIAN, Î. 384 / V: ***~oare*** *sfp* / E: ns cf *ursitori*] (Ban) Sărbătoare populară în a șasea zi după duminica mare și în a cincea sau în a șaptea ori a noua zi după rusalii.

rusitoare *sfp* vz ***rusitori***

rusmălin *sm* vz ***rozmarin***

rusmărin *sm* vz ***rozmarin***

rusmăt *sm* vz ***rusumat***

rusnac, ~ă *smf* [At: BARCIANU / V: ***~neac*** (Pl: *~neci, ~nece*) ***rujneac*** (Pl: *rujneci, rujnece*) / Pl: *~aci, ~ace* / E: ucr ***руснак***] Ucrainean.

rusneac, ~ă *smf* vz ***rusnac***

rusnecesc, ~ească *a* [At: MAT. DIALECT. I, 190 / Pl: *~ești* / E: ***rusnac*** + *-esc*] (Reg) 1 Care aparține rusnacilor. 2 Caracteristic rusnacilor. 3 Care se referă la rusnaci.

rusoaică *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ice* / E: ***rus*** + *-oaică*] Femeie aparținând poporului rus¹ (2).

rusofil, ~ă *smf, a* [At: IORGA, L. II, 503 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***russophille***] **1-2** (Persoană) care simpatizează poporul rus și îi admiră cultura.

rusomat *sn* vz ***rusumat***

rustalniță *sf* vz ***răstalniță***

rusteicesc, ~ească *a* vz ***rusticesc***

rustem *sn* [At: CATANELE, 127 / V: ***~a*** *sf*, ***răstăm, ris~*** *sn* / E: ns cf *Rustem*] (De obicei art. și determinat prin „pe loc", „plimbat") 1 Dans popular cu ritm asimetric (uneori binar) cu mișcări vioaie, ușor săltat. 2 Melodia după care se dansează rustemul (1).

rusten *sn* vz ***restem***

rusti *v* vz ***rosti¹***

rustic, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ici, ~ice* / E: lat ***rusticus***, fr ***rustique***] 1 *a* Specific vieții la țară Si: (itr) *rustican* (1), *câmpenesc* (1). 2 *a* Care aparține vieții de la țară Si: *rustican* (2), *câmpenesc* (3). 3 *a* Care se referă la viața la țară Si: (itr) *rustican* (3) Vz *câmpenesc* (5). 4 *av* Ca la țară. **5-6** *av, a* (Într-un mod) care imită aspectele vieții de la țară. 7 *a* (D. elemente de arhitectură) Nefinisat. **8-9** *av, a* (Fig) Grosolan (2). 10 *a* Țărănesc. 11 *a* (Îs) *Limba latină* (sau *romană*) *~ă* Limba latină populară. 12 *s* Ceea ce este caracteristic vieții de la țară. 13 *a* (Fig) Simplu. 14 *sm* (Înv) Țăran.

rustican, ~ă *a* [At: ANGHEL – IOSIF. C. M. II, 12 / Pl: *~i, ~e* / E: it ***rusticano***] **1-2** (Itr) Rustic (**1-2**).
rusticesc, ~ească *a* [At: DRLU / V: ***~tei~*** / Pl: *~ești* / E: ***rustic*** + *-esc*] **1-3** (Îvr) Rustic (**1-3**).
rusticism *sn* [At: PETICĂ, O. 325 / E: ***rustic*** + *-ism*] (Rar) **1-3** Rusticitate (**1-3**).
rusticitate *sf* [At: NEGULICI / Pl: ? / E: fr ***rusticité***] **1-3** (Rar) Caracterul a ceea ce este rustic (**1-3**) Si: (rar) *rusticism* (**1-3**).
rusticizare *sf* [At: PUȘCARIU, L. R. I, 356 / Pl: ? / E: ***rustic***] (Rar) **1-2** Primire a unui aspect sau caracter rustic (**1-3**) Si: *rustificare*.
rustifica *vt* [At: DN³ / Pzi: *rustific* / E: ***rust***(ic) + *-ifica*] **1** A da un caracter brut, neprelucrat. **2** A trăi la țară.
rustificare *sf* [At: PUȘCARIU, L. R., 356 / E: ***rustic***] **1-3** (Rar) Rusticizare (**1-3**).
rustunoi *snm* vz ***răsunoi***
rusucătoare *sf* [At: A. III, 8 / Pl: ? / E: ***răsuci*** + *-ătoare*] (Reg) Unealtă de răsucit firul.
rusumat *sn* [At: (a. 1802) TES. II, 311 / Pl: *~uri* / E: tc ***rüsumat***] (Înv) Impozit ce constituia venitul domniei.
rusunoi *snm* vz ***răsunoi***
rusur sn vz ***răsură³***
rusură *sf* vz ***rosură***
rusurică *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: ? / E: ***răsură²*** + *-ică*] (Bot) **1-2** Răsură² (**1-2**) (*Rosa gallica* și *canina*).
rusuroi *snm* vz ***răsunoi***
rus *sm* vz ***rus¹***
rușală *sf* vz ***roșeală***
rușă *sf* vz ***rujă***
rușcă¹ *sf* [At: CADE / Pl: *~ște* / E: scr ***ručka***] (Ban) Cățuie (**1**).
rușcă² *sf* [At: DDRF / E: ***rujă***] (Bot; șîc **~ vânătă**) Steliță (*Aster amellus*).
rușcă³ *sf* vz ***ruscă***
rușcă⁴ *sf* vz ***drușcă***
rușcea *sf* vz ***ruscea***
rușchiu *sn* [At: DLR / A: nct / Pl: *~ri, rușchi* / E: nct] (Reg) Pământ pietros, nisipos și neproductiv.
rușculiță *sf* [At: TDRG / Pl: *~țe* / E: ***rușcă²*** + *-uliță*] (Bot) Rușuliță (*Hieracium aurantiacum*).
rușcuță *sf* vz ***ruscuță¹***
rușeață *sf* vz ***roșeață***
rușei *v* vz ***rășlui***
rușena *v* vz ***rușina***
rușet, ~ează *a* [At: JIPESCU, ap. TDRG / Pl: *~i, ~e* / E: ***rosu*** + *-et*] (Reg) Roșcat (**1**).
rușfet *sn* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 277 / V: ***~ert***, (reg) ***rusfet, rusfert, răsfet, resfet*** *sn* / Pl: *~uri* / E: tc ***rüşvet***] (Înv) **1** Mită. **2** Obligație suplimentară în muncă sau în natură prestată de țărani moșierilor. **3** (Mun) Învoială agricolă între țăran și moșier, prin care țăranul lucra două pogoane pentru el și unul pentru moșier.
rușfetar *sm* [At: GHEȚIE, R.M. / V: (reg) ***răsf~, resf~*** *sm* / Pl: *~i* / E: ***rușfet*** + *-ar*] (Înv) **1** Persoană care ia rușfet (**1**) Si: *mitarnic*. **2** (Mun) Țăran care a încheiat un rușfet (**3**).
rușfetărie *sf* [At: ALECSANDRI, T. 402 / Pl: *~ii* / E: ***rușetar*** + *-ie*] (Înv) Mituire.
ruși *v* vz ***roși***
rușii *v* vz ***rășlui***
rușiit, ~ă *a* vz ***rășluit***
rușina [At: PSALT. HUR. 8ʳ/21 / V: (înv) *~șna* / Pzi: *~nez*, (îrg) *rușin* / E: ***rușine***] **1** *vr* A-i fi cuiva rușine¹ (**1**) Si: *a se jena*. **2** *vtf* A face pe cineva să-i fie rușine¹ (**1**) **3** *vr* A se simți stingherit Si: *a se sfii*. **4** *vt* (Înv) A umili. **5** *vt* (Rar) A mustra. **6** *vt* (Îrg) A viola.
rușinare *sf* [At: BIBLIA (1688) 55¹/51 / E: ***rușina***] **1** (Pop) Rușine¹ (**1**). **2** Sfială. **3** (Îvr) Umilire. **4** (Înv) Desfrâu (**2**). **5** (Îvr) Goliciune (**5**).
rușinat, ~ă [At: PSALT. HUR. 64ᵛ/26 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rușina***] **1** *a* Cuprins de rușine (**1**) Si: *jenat*. **2** *a* (Îrg) Umilit. **3** *a* (Înv) Care dezonorează Si: *rușinos* (**1**). **4** *a* (Reg; d. femei) Sedusă. **5-6** *smf, a* (Îrg) (Om) lipsit de rușine Si: *impertinent, neobrăzat, obraznic, tupeist*. **7-8** *smf, a* (Îrg; pex) Imoral.
rușină *sf* vz ***rășină***
rușinăciune *sf* [At: DOSOFTEI, ap. CP 222/21 / Pl: *~ni* / E: ***rușina*** + *-ciune*] (Îvr) **1-5** Rușinare (**1-5**).
rușinător, ~oare [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 16ʳ/10 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***rușina*** + *-tor*] **1** *a* (Înv) Rușinos (**2**). **2** *sm* (Înv) Violator. **3** *sf* (Rar) Plantă din familia umbelifere, cu rădăcina pivotantă, subțire, fusiformă, cu tulpina dreaptă, ușor brăzdată, înaltă de 10-40 cm, ramificată, cu frunze penat-sectate, slab păroase, cu fructul eliptic, laceolat, de 6-12 mm și cu ghimpi Si: *rușinea* (**28**)*-fetei* (*Caucalis lappula*).
rușine *sf* [At: PSALT. HUR. 37ᵛ/4 / Pl: (îrg) *~ni* / E: ns cf lat *roseus* „roșu"] **1** Sentiment de jenă provocat de un insucces, o greșeală etc. Si: (pop) *rușinare* (**1**), (îrg) *rușință*, (îvr) *rușineală*. **2** (Îlv) **A-i fi** (sau **a i se face, a avea**) **~**, (înv) **a-i fi** (sau **a-i veni**) **cu** (**o**) sau **a-l prinde ~a** A se rușina (**1**). **3** (Uneori interogativ-retoric ; îe) **N-ai** (**n-are** etc.) **~** sau **nu-ți** (**nu-i** etc.) **e ~** (**obrazului**) Exprimă dojană pentru un om obraznic sau nesimțit. **4** (Îe) **Să-ți fie ~ obrazului** Exprimă reprobare. **5** Sfială. **6** Modestie. **7** (D. cuvinte, expresii; îla) **De ~** Indecent. **8-9** (Îljv) **Fără** (**de** sau **nici o**) **~** Fără jenă Si: *cu obraznicie, nerușinat*. **10** Batjocură (**2**). **11** (Îe) **A** (**se**) **face** sau **a fi** (**a rămâne, a** (**se**) **da** etc.) **de** sau, înv, **la**) **~** (sau (**de**) **~a lumii, a satului**). (înv) **a da în** (sau **peste**) **~** sau **a face** (cuiva) **~** A (se) face de râs. **12** Reg; îe) **A spăla obrazul de ~** A ieși cu fața curată. **13** (Reg; îe) **A lua ~a în nas** A înfrunta o situație neplăcută. **14** (Îae) A îndrăzni. **15** (Îe) **~a pământului** Calificativ dat unui om de nimic. Si: *lepădătura, scârbă*. **16** Motiv de a se simți umilit. **17** Situație dezonorantă în care se află cineva Si: *dezonorare* (**2**), *necinste, umilință*. **18** (Înv; îla) **Cu** (sau **plin de**) **~** Dezonorat. **19** (Îvp; îljv) **De** sau **cu** (**mare** sau **multă**) **~** (În chip) (foarte) umilitor. **20** (Îal) Reprobabil. **21** (Îe) **A păți** (**o** sau **vreo**) **~** (sau, nob, **niscăi ~ni**) A ajunge de batjocură. **22** (Îe) E (sau, reg, **șade, stă**) **~** sau (**e**) **mare ~** (sau **mai mare ~a**), înv **~** este E nepotrivit. **23** (Îae) E umilitor. **24** (Îe) **A fi ~a cuiva** A fi un om de nimic, de ale cărui fapte cineva se rușinează. **25** (Îvr) Necinste. **26** (Îvp) Organ genital (la oameni și animale). **27-28** (Bot; îc) **~a-fetelor, ~a fetei** Plante erbacee din familia umbeliferelor, cu tulpina acoperită cu peri rigizi, cu flori albe sau trandfirii în umbele, în mijlocul cărora se află o floricică de un roșu închis Si: *buruiana-rușinii, cinstea-fetei, morcov-de-câmp, nap-galben-de-câmp, pătrunjel-sălbatic*, (Mol) *rușinoasă* (**3-4**) (*Daucus carota* și *d. silvestris*) **29** (Bot; îc) **~a-fetei** Rușinătoare (**3**) (*Caucalis lappula*). **30** (Reg; îac) Aglică (*Spinarea filipendula*). **31** (Ent; reg; îae) Gândac verde-auriu foarte lucitor, care trăiește mai ales pe trandafiri Si: *ileana* (*Cetonia aurata*). **32-33** (Bot; îc) **~-fetelor** Iarbă-roșie (*Polygonum lapathifolium* și *persicaria*). **34** (Bot; reg; îc) **~a-ursului** Barba-ursului (*Equisetum arvense*). **35** (Bot; reg; îc) **~a-mâței** Plantă nedefinită mai îndeaproape.
rușine² *sf* vz ***rășină***
rășineală *sf* [At: PSALT. 132 / Pl: ? / E: ***rușine*** + *-eală*] (Îvr) Rușine¹ (**1**).
rușinos, ~oasă [At: ANON. CAR. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***rușine¹*** + *-os*] **1-2** *av, a* (Într-un mod) care aduce rușine, dezonorează Si: *blamabil, reprobabil*, (înv) *rușinător* (**1**), *ocarnic* (**1**), (îpp) *ocărâtor*. **3-4** *sfa* (Bot; Mol) Rușinea (**26-27**)-fetei (*Daucus carota și daucus silvestris*).
rușință *sf* [At: JIPESCU, O. 16 / E: ***ruși*** + *-ință*] (Îrg) **1** Rușine (**1**). **2** Pudoare. **3** Roșeață (**1**).
rușior, ~oară *a, sfm* vz ***roșior***
rușire *sf* vz ***roșire***
rușit, ~ă *a* vz ***roșit***
rușiță¹ *sf* vz ***roșiță***
rușiță² *sf* vz ***rujiță***
rușmalin *sm* vz ***rozmarin***

rușmarin *sm* vz ***rozmarin***

rușmolin *sm* vz ***rozmarin***

rușnică *sf* vz ***ruginică***

rușor¹ *sm* [At: VICIU, GL. / Pl: *~i* / E: ns cf *roșu*] (Reg) Urlup.

rușor², ~oară *sfm* vz ***roșior***

rușî *v* vz ***rujdi***

rușținä *sf* [At: CHEST. IV. 93/856 / Pl: ? / E: ***ruscă²*** + *-ină*] (Reg) Loc prăpăstios, care se surpă mereu.

rușui *v* vz ***rășlui***

rușuit, ~ă *a* vz ***rășluit***

rușulică *sf* [At: GRECESCU, FL. 367 / V: ***ruju~*** / Pl: ? / E: ***roșu*** + *-ulică*] (Bot; reg) Rușuliță (1) (*Hieracium aurantiacum*).

rușuliță *sf* [At: DDRF / V: ***roș~*** / Pl: *~țe* / E ***roșu*** + *-uliță*] (Bot) **1** Plantă erbacee din familia compozeelor, cu frunzele și tulpina acoperite cu peri lungi, cu flori de culoare roșie-portocalie, dispuse în capitule Si: *rușculiță, rușulică* (*Hieracium aurantiacum*). **2** Filimică (1) (*Calendula officinalis*). **3** Ochiul-boului (*Aster alpinus*).

rușuoară *sf* vz ***roșior***

rut¹ *i* [At: GLOSAR REG. / E: ger ***ruht***] (Reg) Cuvânt care atrage atenția cuiva să înceteze activitatea.

rut² *sn* [At: DN² / Pl: ? / E: fr ***rut***] (Blg) Starea fiziologică a animalelor (mai ales a mamiferelor) în perioada de împerechere Si: *călduri* (**17**).

rut³ *sn* vz ***rât¹***

rutacee [At: BRANDZA, FL. 111 / E: fr ***rutacées***] **1** *sfp* Familie de plante dicotiledonate având ca tip ruta¹ (**1**). **2-3** *sf, a* (Plantă) din familia rutacee (**1**).

rută¹ *sf* [At: COTEANU, PL. 21 / Pl: *rute* / E: ml ***ruta***] **1** (Bot; șîc **~-de-grădină, ~-de-muri**) Virnanț (*Ruta graveolens*) **2** (Bot) Rutișor (**6**) galben (*Thalictrum flavum*). **3** (Bot; Trs) Tătăiși (*Chrysanthemum cinerariaefolium*). **4** (Bot) Roibă (*Rubia tinctorum*). **5** (Bot; reg) Nalbă (*Lavatera thuringiaca*). **6** (Bot; îc) **~-sălbatică** Tămâiță-de-câmp (*Ajuga chamaepitys*). **7** (Reg; csnp) Băutură făcută din rută¹ (**1**).

rută² *sf* [At: DN² / Pl: *rute* / E: fr ***route***, ger ***Rutte***] **1** Drum urmat de un vehicul. **2** Traseu. **3** Direcție (**2**).

rutea *sf* [At: ALECSANDRI, T. 403 / Pl: *~ele* / E: tc ***rüte*** „punct"] (Înv; la jocul de cărți) Moment favorabil.

rutean, ~ă [At: BARIȚIU, P. A. III, 53 / Pl: *~eni, ~ene* / E: ger ***Ruthene***] **1** *smf* Ucrainean din fosta Austro-Ungarie. **2** *smp* Populație formată din ucrainieni din fosta Austro-Ungarie. **3** *a* Care aparține rutenilor (**1**) **4** *a* Referitor la ruteni (**1**). **5** *a* Specific rutenilor (**1**).

ruteancă *sf* [At: CADE / Pl: *~ence* / E: ***rutean*** + *-că*] Ruteană (**1**).

rutenism *sn* [At: PUȘCARIU, L. R. I, 294 / Pl: *~e* / E: ***rutean*** + *-ism*] Termen, expresie sau construcție specifice limbii rutenilor (**1**), împrumutată fără necesitate de altă limbă și neadaptată la sistemul acesteia.

ruteniu *sn* [At: PONI, CH. 30 / S și: *ruthe~* / E: fr ***ruthénium***] Metal cenușiu, foarte refractar, casabil și greu fuzibil, din familia platinei, întrebuințat la fabricarea filamentului becurilor.

rutes *av* [At: PSALT. 158 / V: ***~e*** / E: nct] (Înv) **1** Mai mult. **2** Iarăși.

rutese *av* vz ***rutes***

rutier, ~ă [At: S. C. ȘT. (IAȘI) 1956, II, 70 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***routier***] **1** *a* Care ține de circulația sau de transportul pe drumuri și șosele. **2** *a* Referitor la drumuri și șosele. **3** *a* (Îs) *Transport* ~Transport pe șosele. **4-5** *sn, a* (Îs) *Tractor* (sau *autotractor*) ~ (Tractor) cu remorcă pentru transportul pe șosele. **6** *a* (Îs) *Mașină ~a* Mașină folosită la construirea șoselelor. **7** *sm* (rar *sf*) Ciclist (**1**).

rutil *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: ? / E: fr ***rutile***] Oxid natural de titan, de culoare galben-închis până la roșie-brună, folosit în radiotehnică, industria ceramică etc.

rutilant, ~ă *a* [At: MARIN. PR. I. 109/9 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***rutilant***] (Înv) De culoarea rutilului.

rutilism *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr ***rutilisme***] Colorație congenitală roșcată a părului.

rutina *vtr* [At: LM / Pzi: *~nez* / E: fr ***routiner***] **1-2** (Rar) A învăța prin rutină.

rutinar, ~ă [At: BARCIANU / Pl: *~i, ~e* / E: ***rutină*** + *-ar*] **1** *a* Făcut prin rutină (**1**) Si: (frn) *rutinier* (**1**). **2** *sm* Persoană care are rutină (**1**) Si: *rutinier* (**2**). **3** *sm* (Dep) Sclav al rutinei (**2**).

rutinat, ~ă *a* [At: BARIȚIU, P. A. II, 697 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***rutină*** + *-at*] Care are rutină (**1**) Si: *dibaci* (**1**), *priceput, versat*.

rutină *sf* [At: I. IONESCU, V. 8 / Pl: ? / E: fr ***routine***] **1** Abilitate rezultată dintr-o practică îndelungată. **2** (Dep) Respectare servilă a unei norme de lucru Si: *manierism*.

rutinier *sm, a* [At: RALEA, O. 91 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***routinier***] **1-3** Rutinar (**1-3**).

rutișor *sm* [At: BRANDZA, FL. 35 / E: ***rută¹*** + *-ișor*] **1** Plantă cu rădăcina fibroasă, cu tulpina înaltă, cu flori galbene în panicule pe vârfurile ramurilor (*Thalictrum angustifolium*). **2** Plantă cu miros urât, acoperită cu peri și cu florile verzui-gălbui, plecate în jos (*Thalictrum foetidum*). **3** Plantă cu rizomul lung și subțire, cu flori gălbui, mici și plecate în jos în panicule piramidale pe vârfurile ramurilor (*Thalictrum minus*). **4** Plantă cu frunze ovale și flori trandafirii sau albe cu numeroase stamine verzi sau liliachii Si: *clocoței* (**35**), *mărgea, voltinel* (*Thalictrum aquilegifolium*). **5** Plantă erbacee din familia ranunculaceelor (*Talictrum lucidum*). **6** (Îc) **~-galben** Plantă cu rizom galben, târâtor și cu numeroase flori mici în umbele Si: *rută¹* (**2**) (*Thalictrum flavum*).

ruța *i* [At: ALR II 5 737/157 / V: ***~țu*** / E: mg ***ruca***] (Trs; Dob; mgm; rep) Strigăt pentru chemat sau alungat rațele.

ruțu *i* vz ***ruța***

ruxandră *sf* [At. PANȚU, PL. / Pl: *~re* / E: ns cf *micsandra*] (Bot) Răsură² (*Rosa gallica*).

ruzac *sm* vz ***rucsac***

ruzet *sn* vz ***rozetă***

ruzetă *sf* vz ***rozetă***

ruzli *s* [At: CHEST. VIII, 79/15 / E: nct] (Reg) Fel de mâncare preparat din ceapă.

ruzmalin *sm* vz ***rozmarin***

ruzmarin *sm* vz ***rozmarin***

ruznamea *sf* [At: (a. 1693) ap. ȘIO II, 100 / Pl: *~ele* / E: tc ***ruzname***] (Înv) **1** Birou al departamentului finanțelor. **2** Dispoziție dată de ruznamea (**1**).

ruz *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr ***ruz***] (Glg) Vale sculptată pe flancurile unei culmi anticlinale.

ruzvali *vt* [At: LEXIC REG. 108 / Pzi: *~lesc* / E: ucr ***розвалити*** „a dărâma, a nărui, a ruina, a dezorganiza"] (Reg) A curăța copacii de crengi.

S

s smi [P: *se*] **1** A douăzeci și una literă a alfabetului limbii române. **2** Sunetul corespunzător literei s (1) (consoană constrictivă dentală surdă).

sa *i* vz ***șo***

saad sn vz ***sad***

saba *av* [At: ALR I, 1986/80 / E: nct] (Reg; îe) **A se purta ~** A merge repede Si: *a se grăbi* (2).

sabadaș[1] *sm* [At: DLR / Pl: *~i* / E: ns cf mg *szabardos*] (Reg) Calificativ injurios dat copiilor.

sabadaș[2], ***~ă*** *a* [At: ȘEZ. V, 122 / Pl: *~i, ~e* / E: nct] Numeros.

sabaia *i* [At: DLR / P: *~ba-ia* / E: nct] (Pex) Cuvânt care exprimă îndemnul de a se năpusti, de a năvăli asupra cuiva.

sabaism *sn* vz ***sabeism***

sabaită *sf* vz ***săbăiță***

sabar *sns* [At: VARONE, D. / E: ***Sabar***] (Mun; Olt; mai ales art.) **1** Horă executată în ritm vioi, în care dansatorii se țin de mână sau de brațe. **2** Melodie după care se execută sabarul (1).

sabaș[1] *sn* [At: TDRG / V: ***~buș*** / A și: *sabaș* / Pl: *~e* / E: nct] (Buc; Mol) **1-2** (Ban dat ca) bacșiș.

sabaș[2] *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. februarie 62ᵛ/ 7 / Pl: *~e* / E: ns cf *șabas*, ucr *cабаш*] (Îvr) Sabat[1] (4).

sabat[1] *sn* [At: NEGRUZZI, S. II, 93 / A și: (îvr) *sabat* / Pl: *~uri, ~e* / E: lat ***sabbatum***] **1** Adunare de vrăjitori sau vrăjitoare care, potrivit unor legende medievale, se ținea sâmbăta de la miezul nopții (până la cântatul cocoșilor). **2** (Pex) Adunare zgomotoasă și dezordonată, cu agitație frenetică. **3** Gălăgie produsă de sabat (2). **4** Ziua de sâmbătă, care reprezintă ultima zi a săptămânii la mozaici și la unii sectanți creștini și care este considerată de aceștia zi de sărbătoare, fiind consacrată odihnei și ceremoniilor cultului Si: (îvr) *sabaș*[2]. **5** Numele primului tratat din Talmud, referitor la sărbători.

sabat[2] *sn* [At: I. CR. VIII, 220 / Pl: *~e* / E: nct] (Reg) Deprindere (a cuiva).

sabatic, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sabbatique***] **1** (Îdt; îs) *An ~* Fiecare al șaptelea an la vechii evrei, în care aceștia erau obligați să-și elibereze sclavii și să lase pământurile nelucrate. **2** (Îas; în învățământul superior din unele țări) An destinat cercetării, după un anumit număr de ani de predare. **3-4** De sabat (1, 4).

sabatilie *sf* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 440/21 / Pl: *~ii* / E: it ***sabadiglia***] Plantă din America Centrală și din Venezuela, cu bulb în formă de pară și frunze în formă de spadă, ale căror semințe și fructe pulverizate sunt folosite împotriva păduchilor și ca excitant al stomacului (*Schoenocaulon*).

sabatism *sns* [At: DRLU / E: lat ***sabbatismus***] (Îdt) Celebrare a sabatului[1] (4) Si: *sabatizare*.

sabatiza *vt* [At: COSTINESCU / Pzi: *~zez* / E: lat ***sabbatisare***, it ***sabatizzare***, fr ***sabbatiser***] (Îvr) A celebra sabatul[1] (4).

sabatizare *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~zări* / E: ***sabatiza***] (Îdt) Sabatism.

sabău *sm* vz ***săbău***

sabbatian, ~ă *smf* [At: DN[4] / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***sabbathien***] Membru al unei secte fondate în sec. IV care sărbătorea Paștele în aceeași zi cu evreii.

sabbatianism *sns* [At: DN[4] / E: fr ***sabbathianisme***] Doctrină a sabbatienilor.

sabeeni *smp* [At: DN[4] / E: fr ***sabeéns***] Membri ai mai multor secte religioase aparținând sabeismului

sabeism *sn* [At: I. GOLESCU, C. / V: (rar) ***~izm***, (înv) ***~bai~***, ***~bism*** / E: fr ***sabéisme***] Cult al focului și al corpurilor cerești practicat în vechime de unele popoare din Arabia meridională.

sabeizm *sn* vz ***sabeism***

sabie *sf* [At: PRAV. 108 / V: (reg) ***șablie*** / Pl: *săbii*, (înv) *~ii* G-D: *~ei*, *săbiei* / E: slv ***сабия***] **1** Armă albă alcătuită dintr-o lamă lungă de oțel ascuțită la vârf și pe una dintre laturi și fixată într-un mâner. **2** (Îc) **~baionetă** Sabie (1) scurtă care se poate atașa la pușcă, în luptele corp la corp. **3** (Reg; îs) *~ din bucăți* Sabie (1) pliantă. **4** (Înv; d. bărbați; îla) **De ~** Capabil să poarte sabia (1). **5** (Pgn) Armă pentru a lupta. **6** (Îvr; îlav) **Cât capul sub ~ia gealatului** Foarte puțin timp. **7** (Îe) (A fi) **~ia lui Damocle(s)** Se spune despre un mare pericol care amenință în orice moment situația cuiva sau a ceva. **8** (Rar; îe) (A fi) **~ia lui Dumnezeu** Se spune despre o pedeapsă aspră, despre o nenorocire suportată (dar meritată) de cineva. **9** (Îe) **A trece** (sau a lua, **a trage**, înv. **a pune**) **în** (sau **sub, prin**) **~** sau **~ii (pe cineva)** sau **a trece (pe cineva) prin ascuțișul ~i** A ucide (1) cu ajutorul sabiei (1). **10** (Pex; îae) A ucide cu ajutorul unor arme. **11** (Pgn; îae) A ucide cu ajutorul unor mijloace violente. **12** (Îe) **A trece prin** (sau învechit, **a călca cu**) **foc și (prin) ~** A nimici. **13** (Îae) A distruge prin incendiere și masacrare. **14** (Îe) **A pune mâna pe ~** sau **pe ~ii** ori (înv) **a se scula cu ~** A porni la luptă (înarmat cu o sabie **1**). **15** (Îe) **A scoate** (sau **a trage**) **~ia** A se pregăti de luptă, de atac. **16** (Îae) A începe o agresiune (folosind sabia **1**). **17** (Îe) **A stăpâni cu ~ia în mână** A stăpâni folosind forța (armată). **18** (Îe) **A-și pune capul (teafăr** sau **teafăr și nevinovat, sănătos) sub ~** A-și cauza singur un necaz, o nenorocire. **19** (Rar; d. oameni; îe) **A avea gura ca o ~** sau **a(-i) tăia gura în ~ii** A fi flecar. **20** (Rar; d. oameni; îae) A fi cicălitor. **21** (Rar; d. oameni; îae) A fi sarcastic. **22** (Îe) **A-i tăia gura în săbii** A vorbi în mod curent o limbă. **23** (Îe) (A fi) **~ cu două tăișuri** Se spune despre o situație care prezintă, în același timp avantaje și dezavantaje pentru cineva sau pentru ceva. **24** (Îe) **(A fi) cu cumpăna într-o mână și cu ~ia în altă mână** (A fi) fals, fățarnic. **25** (D. oameni; îe) **A fi foc și ~** A fi furios. **26** (D. oameni; îae) A fi violent. **27** (Fig) Lovitură de sabie (**1**). **28** Atac, luptă (cu sabia **1**). **29** Stare de conflict armat. **30** (Pex) Prăpăd. **31** (Pex) Pierdere adusă de un conflict armat. **32** (Ccr) Luptător (cu sabia **1**). **33** (Îvp) Putere a unui stat cotropitor. **34** (Pex) Învestitură acordată cuiva pentru conducerea unei armate, a unui stat etc. **35** Armă sportivă formată dintr-o lamă elastică de oțel, din gardă, mânere și piuliță, folosită la scrimă. **36** Probă de scrimă care se practică cu sabia (**35**). **37** (Pan) Pârghie cu manetă cu ajutorul căreia se comandă pornirea și oprirea războiului de țesut. **38** (Șîs) *~ de bataie* Piesă a

mecanismului de lansare a suveicii la războiul de țesut obișnuit. **39** (Reg) Fiecare dintre cele două speteze pe care sunt sprijiniți caii de la coșul morii. **40** (Reg) Parte a morii cu ajutorul căreia se ridică sau se lasă buhaiul (**11**). **41** (Reg) Brazdă (**10**) (de fân cosit). **42** Pește de apă dulce, cu corpul lucios și turtit, cu abdomenul arcuit și creasta abdominală ascuțită Si: *sabiță* (**1**), *săbioară* (**3**), *săbiță* (**1**), *săbiuță* (**4**), (reg) *bârcie*, *săbicioară* (*Pelecus cultratus*). **43** (Bot; Ban) Stânjenel (*Iris germanica*).

sabier *sm* vz ***săbier***

sabin[1] *sn* [At: LEXIC REG. 85 / Pl: *~e* / E: ns cf friulanul *sapin*] Unealtă asemănătoare cu un târnăcop, folosită de lucrătorii forestieri.

sabin[2]***, ~ă*** [At: LB / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***sabinus***, fr ***sabin***] **1** *smf* Persoană care făcea parte dintr-o populație italică supusă de romani la începutul sec. III î. Hr. **2** *a* Care aparține sabinilor[2] (**1**). **3** *a* Privitor la sabini[2] (**1**). **4** *a* Caracteristic sabinilor[2] (**1**).

sabină *sf* [At: ANTONESCU, O. / Pl: *~ne* / E: lat ***sabina***, fr ***sabine***] (Bot; liv) Cetină(7)-de-negi (*Juniperus sabina*).

sabineancă *sf* [At: SION, P. 330 / Pl: *~ence* / E: ***sabin***[2] + *-eancă*] (Îvr) Sabină[2] (**1**).

sabir *sn* [At: DLR / Pl: ? / E: fr ***sabir***] Limbă mixtă, rudimentară ca vocabular și structură gramaticală, folosită în bazinul mediteranean, ce conține elemente din franceză, provensală, italiană, spaniolă, catalană, greacă și arabă.

sabism *sn* vz ***sabeism***

sabiță *sf* [At: ANTIPA, F. I. 155 / V: (reg) *săb~* / A și: (reg) *sabiță* / Pl: *~țe*, (reg) *~ți* / E: bg ***сабица***] **1** Pește cu corpul lucios și turtit, cu abdomenul arcuit și creasta abdominală ascuțită Si: *sabie* (**42**), *săbioară* (**3**), *săbiuță* (**4**), *săbiiță*, *săbicioară*, (reg) *bârcie* (*Pelecus cultratus*). **2** (Reg) Obleț (*Alburnus alburnus*). **3** (Reg) Rizacă (**1**).

sabla *vt* [At: LTR[2] / Pzi: *~lez* / E: fr ***sabler***] (C. i. suprafața unor piese metalice) A finisa, făcând să devină mat prin împroșcare cu particule metalice sau cu lichide.

sablaj *sn* [At: ORDONAȘ, MEC. 224 / Pl: *~e* / E: fr ***sablage***] **1** Finisare mată prin împroșcare cu particule metalice sau cu lichide Si: *sablare* (**1**). **2** Operație care constă în îndepărtarea resturilor de ipsos, silicați etc. de pe o piesă dentară turnată prin proiectarea unui jet de nisip sub presiune Si: *sablare* (**2**).

sablant *sm* [At: LTR[2] XV, 182 / Pl: *~nți* / E: ***sabla*** + *-ant*] Jet de particule cu care se acționează asupra pieselor în timpul sablării (**1**).

sablare *sf* [At: MDT / Pl: *~lări* / E: ***sabla***] **1-2** Sablaj (**1-2**).

sablat[1] *sns* [At: DLR / E: ***sabla***] **1-2** Sablare (**1-2**).

sablat[2]***, ~ă*** *a* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sabla***] Care a fost supus operației de salbaj (**2**).

sable *ai, sn* [At: DN[4] / E: fr ***sable***] **1-2** (De) culoarea nisipului.

sableză *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~ze* / E: fr ***sableuse***] Aparat de sablat.

saboi *sm* vz ***săbău***

saboiță *sf* vz ***săbăiță***

saboj *sm* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~i* / E: ns cf *sabot*] (Reg) Dispozitiv care servește la frânarea roții unei căruțe.

sabor *sn* vz ***sabur***

sabord *sn* [At: ALEXI, W. / Pl: *~uri* / E: fr ***sabord***] Deschizătură în bordajul sau în parapetul unei nave, care servește la îmbarcarea și la debarcarea pasagerilor, la încărcarea și descărcarea mărfurilor, la aerisire, la scurgerea apei acumulate pe punte etc.

saborda *vt* [At: DL / Pzi: *~dez* / E: fr ***saborder***] (C. i. propria navă) A scufunda pentru a nu lăsa să cadă în mâinile dușmanului.

sabordaj *sn* [At: MDT / Pl: *~e* / E: fr ***sabordage***] **1** Scufundare intenționată a unei nave, efectuată de echipajul acesteia pentru a evita capturarea ei de către dușman Si: *sabordare* (**1**). **2** Găurire a corpului unei nave scufundate pentru a permite scoaterea încărcăturii la suprafață Si: *sabordare* (**2**).

sabordare *sf* [At: DL / Pl: *~dări* / E: ***saborda***] **1-2** Sabordaj (**1-2**).

sabornic, ~ă *a* vz ***sobornic***

sabot *sm* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~oți* / E: fr ***sabot***] **1** Încălțăminte făcută dintr-o bucată de lemn scobit. **2** (Pex) Încălțăminte cu talpa groasă (de lemn), fără călcâi și cu fețele din piele, din cauciuc sau din material textil, folosită de obicei ca mijloc de protecție în anumite profesiuni. **3** (Arg) Bocanc de fotbal. **4** (Teh) Piesă metalică fixată la capătul inferior al unui pilon, pentru a împiedica strivirea acestuia când este bătut în pământ Si: *papuc*[2]. **5** Piesă care se fixează la capătul inferior al unor coloane tubulare (țevi sau burlane) sau al unor dispozitive de curățare a sondei, având rol de protecție și de ghidaj în timpul introducerii lor în gaura de sondă ori de element de dislocare a depunerii de la talpa acesteia. **6** Capătul de jos al săgeții șteampului. **7** (Șîs *~ de cale*) Dispozitiv, așezat pe una dintre cele două șine de cale ferată, pentru a frâna sau a opri vagoanele (aflate în manevră). **8** (Șîs *~ de fier*, *~ de frână*) Organ principal al unei frâne cu fricțiune, care are rol de a încetini sau de a opri mișcarea unui autovehicul, a unei mașini-unelte etc. **9** Organ al mașinilor agricole de recoltat, destinat rezemării de sol a aparatului de tăiere și reglării înălțimii de tăiere a plantelor Si: *patină*[2].

sabota *vt* [At: TITULESCU, D. 704 / Pzi: *~tez* / E: fr ***saboter***] **1** (C. i. procese de producție, acțiuni, inițiative etc.) A împiedica în mod intenționat (cu rea-credință și pe ascuns) desfășurarea normală. **2** (C. i. oameni) A împiedica în mod intenționat (cu rea-credință și pe ascuns) în activitatea sa, în acțiunile sale.

sabotagiu *sn* vz ***sabotaj***

sabotaj *sn* [At: TITULESCU, D. 152 / V: (înv) *~agiu* / Pl: *~e* / E: fr ***sabotage***] (Șîs *act de ~*) **1** Acțiune organizată în scopul zădărnicirii, frânării unei activități, a unui proces de producție etc. Si: *sabotare* (**1**). **2** Infracțiune care constă în neîndeplinirea sau îndeplinirea intenționat defectuoasă de către un angajat a unor îndatoriri de serviciu de natură să aducă prejudicii avuției sau securității statului Si: *sabotare* (**2**).

sabotar *sm* [At: LTR[2] / Pl: *~i* / E: ***sabot*** + *-ar*] Lucrător care manevrează sabotul (**6**).

sabotare *sf* [At: LEG. EC. PL. 63 / Pl: *~tări* / E: ***sabota***] **1-2** Sabotaj (**1-2**).

saboter *sm* vz ***sabotor***

sabotor, ~oare *smf, a* [At: BARIȚIU, P. A. I, 10 / V: (rar) *~ter* / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***saboteur***] **1-2** (Persoană) care sabotează (**1**).

sabou *sm* vz ***săbău***

sabra *vt* [At: ALAS 25 X 1936, 6/7 / Pzi: *~rez* / E: fr ***sabrer***] A tăia cu sabia (**1**) Si: (îvp) *a săbia* (**1**).

sabrer *sm* [At: SPORTUL, 1969, nr 686, 4/1 / Pl: *~i* / E: fr ***sabreur***] **1** Luptător cu sabia (**1**). **2** Scrimer specializat în probele cu sabia (**4**). **3** Epitet dat unui militar brutal și incult.

sabretaș *sn* [At: CADE / Pl: *~e* / E: fr ***sabretache***] Un fel de geantă plată de piele care se purta, de către unii militari din cavalerie, atârnată de centiron.

sabrion *s* [At: I. CR. IV, 60 / A: nct / Pl: ? / E: fr ***sabre***] (Reg) Toiag preoțesc.

sabur *sn* [At: PISCUPESCU, O. 289/17 / V: *~bor* (A și: *sabor*) / A și: *sabur* / Pl: ? / E: tc ***sabur***] **1** Rășină de culoare brună, cu miros plăcut și gust amar, extrasă din sucul frunzelor de sabur (**3**, **4**) și întrebuințată în farmacie Si: (înv) *sarisabri*. **2** (Fig) Alinare (**6**). **3** Plantă din familia liliacee (*Aloe ferax*). **4** Plantă din familia liliacee (*Aloe succotrina*).

sabură *sf* vz ***savură***

sabuș *sn* vz ***sabaș***[1]

sac *sm* [At: PALIA (1581) / V: (reg) *~ă sf* / Pl: *saci* sm, (rar) *sace*, *~uri* sn / E: ml ***saccus***] **1** Obiect, de formă alungită, închis la un capăt, confecționat din pânză, hârtie groasă, material plastic etc. în care se păstrează sau se transportă diverse materiale. **2** (Îe) (**A fi**) **~ fără fund** sau (**a fi**) **~ spart** (A fi) om lacom, nesățios. **3** (Spc; îal) (A fi) om mâncăcios. **4** (Îae) (A fi) om foarte risipitor. **5** (Îae) Se spune despre un om care știe (și povestește) multe snoave, anecdote, glume etc. **6** (Îe) **A-și umple ~ul** A realiza un câștig mare. **7** (Rar; îae) A mânca foarte mult. **8** (Reg; îe) **A se vedea cu sacii-n car** (sau **în căruță**) A fi ferit de primejdii.

de surprize neplăcute. **9** (Îae) A se asigura (**5**). **10** (Reg; îe) **A găsi ~ de bucate** Se spune despre cei cărora le reușesc toate. **11** (Adesea udp „cu" sau „de" care arată natura) Conținutul unui sac (**1**). **12** (Adesea udp „cu" sau „de" care arată natura conținutului) Sacul împreună cu conținutul său (considerate adesea ca unitate de măsură). **13-14** (Îljv) **Cu ~ul** (Care este) în cantitate (foarte) mare, din abundență. **15** (Pfm; îe) **A da de fundul ~ului** A sărăci (**3**). **16** (Îe) **A-și dezlega ~ul** A începe să vorbească. **17** (Îae) A spune tot ceea ce știe Si: *a se destăinui* (**3**). **18** (Reg; îae) A făta (**1**). **19** (Îe) **A duce** (sau **a căra**) **~ul** (sau **sacii**) **la moară** A munci din greu. **20** (Rar; îe) **A-și pune sacii în car** A-și rezolva treburile. **21** (Pop; spc; șîs *~ de călcat*, *~ de struguri*, *~ pentru călcat poama*, *~ de pus poamă*, *~ de vie*, *~ de zdrobit struguri*) Sac (**1**) în care se zdrobesc strugurii. **22** (Spc) Unitate populară de măsură pentru cereale, egală cu cinci boanțe. **23** (Prin exagerare sau fig, cu determinări introduse prin prep „cu" sau „de", care arată conținutul) Cantitate (foarte) mare. **24** Pânză de fuior, de câlți sau de buci din care se fac sacii (**1**). **25** (Înv) Îmbrăcăminte făcută din sac (**24**) care se purta în semn de doliu sau de pocăință ori de către cei săraci. **26** (Reg) Suman scurt. **27** (Pan; șîs *~ de călătorie*, *~ de drum*, *~ de voiaj*) Geantă mare de pânză, de piele etc., în care se pun lucrurile necesare pentru o călătorie Si: (îvr) *săcușor* (**5**) *de voiaj*. **28** (Pan; șîs *~ de spate*, *~ de spinare*) Rucsac. **29** (Pan; îs) *~ de vânat* Geantă de piele sau de pânză impermeabilă, în care se pun vânatul împușcat, alimente și diverse accesorii și care este purtată de vânător la șold sau la spate, legată cu curele Vz *tolba*. **30** (Rar; pan) Geantă mică pe care o poartă femeile în mână și în care își țin batista, banii etc. Si: (rar) *săcușor* (**5**). **31** (Pan; îs) *~ de lucru* Pungă în care femeile își țin cele necesare pentru lucrul de mână. **32** (Pan; îs) *Rochie ~* Rochie a cărei croială pornește de la umăr, fără să urmeze linia corpului. **33** (Trs; Mar; pan; îs) *~ de* (sau *de pe*) *perină* Față de pernă. **34** (Reg; îs) *~ de perina* Dos de pernă. **35** (Pan; Trs; îs) *~ de paie* Saltea (**1**) de paie. **36** (Pan; șîs *~ de dormit*) Așternut special în formă de sac (**1**) căptușit, prevăzut de obicei cu fermoar și cu glugă, folosit mai ales de excursioniști pentru dormit. **37** Blană cusută în formă de sac și folosită în timpul iernii pentru a proteja în călătorii corpul sau picioarele cuiva. **38** (Reg; șîs *~ mic*) Sedilă (pentru scurs zerul). **39** (Reg) Coșul teascului. **40** (Reg) Cofă în care se pun ciorchinii de struguri. **41** (Reg) Bucată de pânză în formă de sac (**1**) în care se pune cenușa când se face leșie sau prin care se strecoară leșia. **42** (Trs; Mol) Traistă în care se dă cailor ovăz. **43** (Pan; șîs *~ de pește*) Instrument de pescuit în formă de sac (**1**), confecționat dintr-o țesătură rară sau din plasă, cu gura deschisă printr-un arc de lemn. **44** (Reg; pan; îe) **A da cu ~ul** A pescui. **45** (Reg; pan) Matriță. **46** (Reg; pan) Jubelnic. **47** (Atm; îs) *~ aerian* Prelungire extrapulmonară a bronhiilor păsărilor, care are rolul de a umple cu aer diversele organe, pielea și porii oaselor pentru a asigura respirația în timpul zborului Si: (îvr) *săcușor* (**6**) *pentru aer*. **48-49** (Atm; îs) *~ herniar* (sau, rar, *al herniei*) Diverticul al peritoneului visceral (și conținutul lui). **50** (Atm; îs) *~ lacrimal* sau (înv) *~ul lacrămilor* Porțiune superioară, a canalului nazal și lacrimal. **51** (Atm; îs) *~ embrionar* Parte constituentă a unui ovul, în care se află între șapte și câteva zeci de celule, dintre care una este oosfera. **52** (Atm; îs) *~ pericardic* (sau al *pericardului*) Pericard. **53** (Atm; îs) *~ uterin* Vezica ombilicală. **54** (Atm; îs) *~ limfatic* Terminație lărgită, bulbiformă, a unui vas limfatic. **55** (Atm; îs) *~ olfactiv* Fiecare dintre cavitățile olfactive, întinse de la nările embrionare până la membranele buconazale. **56-57** (Reg) Nimfă sau larvă de furnică Si: (reg) *săcușor* (**7-8**).

saca *sf* [At: NECULCE, L. 244 / V: (înv) ***~l*** *sn* / Pl: *~le*, (reg) *săcăli* / E: tc ***saka***] **1** Butoi de lemn (sau alt recipient) montat pe un cadru de căruță (de obicei cu două roți), cu care în trecut se transporta apa (de băut). **2** (Îs) *Dop de ~* Om scund și îndesat, om bondoc. **3** (Îe) **A-l călca** (pe cineva) **~ua** A păți un necaz. **4** (Îae) A fi slab, plăpând. **5** (Reg) Vas în care se păstrează apa de băut. **6** (Reg) Putină de varză. **7** Pompă de incendiu. **8** (Înv) Recipient folosit de vidanjori.

sacabaș *sm* [At: GHEORGACHI, LET. III, 317/6 / S și: *saca-baș* / Pl: *~i* / E: tc ***saka başi***] (Înv) Șeful sacagiilor (la alaiurile domnești).

sacada *vi* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pzi: *~dez* / E: fr ***saccader***] (Rar) A acționa sau a se manifesta în mod sacadat (**1**).

sacadare *sf* [At: IORDAN, STIL. 85 / Pl: *~dări* / E: ***sacada***] **1** Acționare sau manifestare în mod sacadat (**1**). **2** Întrerupere scurtă, care se succedă la intervale aproximativ egale, a unei mișcări, a unor sunete, a fluxului vorbirii etc.

sacadat, ~ă [At: BARCIANU / Pl: *~ați*, *~e* / E: fr ***saccadé***] (D. mișcări, sunete, vorbire) **1-2** *a, av* Cu întreruperi scurte și dese care se succedă la intervale aproximativ egale. **3** *a* (D. stil) Cu enunțuri, propoziții sau fraze scurte.

sacadă *sf* [At: CARAGIALE, O. VI, 133 / S și: *saccadă* / Pl: *~de* / E: fr ***saccade***] **1** (Liv) Mișcare, vorbire sacadată. **2** (Liv) Sunet(e) sacadat(e).

sacagioaică *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ice* / E: ***sacagiu*** + *-oaică*] **1-2** (Îdt) Sacagiță[1] (**1-2**). **3** (Rar) Sacagiță[1] (**3**).

sacagiță[1] *sf* [At: IORDAN, L. R. A. 186 / Pl: *~țe* / E: ***sacagiu*** + *-iță*] **1-2** (Îvr) Femeie care transporta (și vindea) apă cu sacaua (**1**) Si: *sacagioaică* (**1-2**). **3** (Rar) Nevastă de sacagiu Si: *sacagioaică* (**3**).

sacagiță[2] *sf* [At: BĂCESCU, P. 52, 84 / V: ***~ajiță***, ***săcăjiț*** *sm* / Pl: *~țe* / E: nct] (Iht) Zvârlugă (*Cobitis aurata balcanica*).

sacagiu *sm* [At: DOC. EC. 116 / Pl: *~ii* / E: ***saca*** + *-giu*] **1-2** Persoană care transporta (și vindea) apă cu sacaua (**1**) Si: (reg) *apar* (**1-2**). **3** Persoană care conducea sacalele (**1**) cu apă la alaiurile domnești. **4** Pompier (**1**) care folosea sacaua (**7**).

sacajiță *sf* vz ***sacagiță***[2]

sacal *sn* vz ***saca***

sacalăși *sn* vz ***săcăluș***

sacalâc *sn* vz ***sacatlâc***

sacalâș *sn* vz ***săcăluș***

sacaluș *sn* vz ***săcăluș***

sacapiu *sm* [At: CHEST. V, 25/86 / Pl: *~ii* / E: nct] (Reg) Lucrător la stână.

sacar *s* vz ***secară***

sacarin, ~ă *a* vz ***zaharin***

sacat, ~ă *a* [At: ALEXANDRESCU, O. I, 311 / V: ***săc~*** / Pl: *~ați*, *~e* / E: tc ***sakat***] (Înv; d. vite, rar, d. oameni) **1** Bolnav (**2**). **2** Lovit. **3** Rănit. **4** Infirm.

sacatefsit, ~ă *a* vz ***sacatifsit***

sacatifsi *vr* [At: GÁLDI / Pzi: *~sesc* / E: ngr ***ἐσακάτευσα*** (aor *σακατεύω*)] (Grî) A se mutila.

sacatifsit, ~ă *a* [At: GÁLDI / V: ***~tef~*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***sacatifsi***] (Înv) **1** Infirm. **2** Ruinat. **3** Deteriorat.

sacatlâc *sn* [At: ȘIO II1, 305 / V: ***~alâc*** / Pl: *~uri* / E: tc ***sakatlic***] (Înv) **1** Infirmitate. **2** (Pex) Necaz.

sacă *sf* vz ***sac***

sacăt *ai* [At: URICARIUL IV, 131/14 / E: tc ***sakit***] (Înv) De calitate inferioară.

sacăucă *sf* [At: S. C. ȘT. (IAȘI), 146/ V: ***sâc~***, ***țic~*** / Pl: *~uce* / E: ucr ***сикавка***] (Iht; Buc) Zvârlugă (*Cobitis aurata balcanica*).

sacăz *sn* vz ***sacâz***

sacâs *sn* vz ***sacâz***

sacâz *sn* [At: (a. 1750) IORGA, S. D. XII, 59 / V: (reg) ***~căz***, (nob) ***~câs*** / Pl: (îvr) *~uri* / E: tc ***sakiz***] **1** (Înv; șîs *~ alb*, *~ bun*, *~ dulce*) Materie rășinoasă de culoare albă sau gălbuie, transparentă, cu miros balsamic plăcut, secretată de arbustul mediteranean *Pistacia lentiscus*, întrebuințată mai ales în alimentație și în medicina populară Si: *mastic* (**1**). **2** (Pop) Mastică. **3** (Șîs *~ de vioară*) Produs solid, sticlos, fără gust și miros, de culoare gălbuie sau brună, obținut prin îndepărtarea terebentinei din rășina de conifere, folosit în industrie și la frecarea arcușurilor Si: *colofoniu*. **4** (Reg; îs *bumbac de ~*, *bumbac ~*, *~ bumbac*) Bumbac alb de calitate inferioară, folosit la țesut ca bătează. **5** (Bot; Mol) Colăcel[1] (**4**) (*Pelargonium peltatum*). **6** (Bot; reg) Răsfug (*Chondrilla juncea*).

sacâzel *sm* [At: BORZA, D. 125 / Pl: ? / E: ***sacâz*** + *-el*] (Bot) Colăcel[1] (**4**) (*Pelargonium peltatum*).

saccemvire s vz *septembrie*

saceac sn [At: COMAN, GL / V: *saciap, salceag, sâlceag* / Pl: *~uri* / E: tc *saçak*] (Reg) 1 (Îf *salceag*) Parte componentă a unei case, lată de 2-3 palme, care se află între calcan și streașina șiței. 2 (Îf *saciap*) Parte a podului situată pe capetele ieșite în afara grinzilor. 3 (Îf *saciap*) Locul gol în streașina casei, între cosoroabă și grinzi. 4 Bârnă care leagă stâlpii casei deasupra.

saceliform, ~ă a [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: *sacelliforme*] (D. fructe) În formă de săculeț.

sacelus sns [At: DN³ / E: lat *saccellus*] Capsulă monospermă cu dehiscență neregulată la rupere.

sacerdociu sn vz *sacerdoțiu*

sacerdot sm [At: SĂULESCU, HR. I, 40/7 / V: (înv) *~e, sațe~* / Pl: *~oți* / E: lat *sacerdos, -otis*, it *sacerdote*] 1 (Liv) Preot. 2 (Îdt; spc) Rabin.

sacerdotal, ~ă a [At: GUSTI, G. V. 58 / Pl: *~i, ~e* / E: fr *sacerdotal*, lat *sacerdotalis*] (Liv) 1 Care aparține unui cult. 2 Preoțesc. 3 (Pex) Sacru (1). 4 (Pex) Solemn (1).

sacerdote sm vz *sacerdot*

sacerdotesă sf [At: DN³ / Pl: *~se* / E: it *sacerdotessa*] (Ant) Vestală.

sacerdotism sns [At: DN³ / E: ns cf eg *sacerdotalism*] 1 Caracter sacerdotal (2). 2 (Prt) Credință în harul preoțesc sau în importanța preoțimii.

sacerdoție sf [At: COSTINESCU / Pl: *~ii* / E: *sacerdot* + *-ie*] (Liv) 1 Preoție. 2 Preoțime.

sacerdoțiu sn [At: NEGULICI / V: (înv) *~ociu* / Pl: *~ii* / E: lat *sacerdotium*] (Liv) 1 Preoțime. 2 Preoție. 3 (Pgn) Funcție (de mare răspundere). 4 (Pgn) Misiune (de mare răspundere). 5 (Fig) Ceea ce are un caracter venerabil. 6 (Fig) Ceea ce este demn de respectat. 7 (Nob) Ritual.

sacfestru sm [At: LEXIC REG. 117 / Pl: *~ri* / E: nct] (Buc) Comisar în plugușorul de Anul Nou.

sacfiu sm vz *secfiu*[1]

sachelar sm [At: (a. 1652) ap. CADE / V: (înv) *~ie, ~iu* / Pl: *~i* / E: slv **сакеларий**, ngr **σακελλάριως**] 1 Grad onorific acordat unui preot sau purtat de acesta. 2 Preot (1) care are gradul de sachelar (1). 3 Persoană (de obicei cleric) care îndeplinea diverse funcții administrative (la o mănăstire, la o curte boierească etc.)

sachelarie sm vz *sachelar*

sachelariu sm vz *sachelar*

sachem sm [At: DN³ / Pl: *~i* / E: fr *sachem*] Membru al consiliului la unele triburi indiene din America de Nord.

sacherometru sn vz *zaharometru*

sachet sn [At: DN³ / Pl: *~e* / E: fr *sachet*] Punguță.

sachisana sf vz *saxana*

sacială sf [At: BORZA, D. 164 / Pl: *~le* / E: nct] (Bot; Buc) Jaleș-de-câmp (*Stachys recta*).

saciap sn vz *saceac*

sacică sf [At: ECONOMIA, 78/4 / Pl: ? / E: mg *szecska*] (Îvr; csc) Paie[1] tăiate (pentru hrana mânjilor).

saciform, ~ă a [At: DEX² / Pl: *~i, ~e* / E: fr *sacciforme*] În formă de sac (1).

sacima sf vz *șașma*

sacimă sf [At: LTR² / Pl: ? / E: nct] (Reg) Șașma.

sacină sf vz *sarcină*

sacipar sm [At: H X, 356 / A: nct / Pl: *~i* / E: nct] (Reg) Pește nedefinit mai îndeaproape.

sacnasiu sn [At: LET. III, 249/34 / V: (înv) *~aș, ~așiu, sagnasie* sf, *sagn~, sagniș, sahniș, sahnișiu, șachnichie* sf, *șahnichiu, sacnaș, sâhniș, sign~* / Pl: *~ie, ~ri, ~ii* / E: tc *șahnișiu, șahniș*] 1 Un fel de balcon închis cu geamlâc sau cu obloane, care este situat la ultimul cat al caselor domnești sau boierești și care depășea nivelul fațadei. 2 Cameră mică în care așteptau cei ce veneau cu treburi la boier Vz *anticameră*.

sacnaș sn vz *sacnasiu*

sacnașiu sn vz *sacnasiu*

sacnă sf vz *sagnă*

sacolevă sf [At: DN³ / Pl: *~ve* / E: fr *sacolève*] Navă de cabotaj în Levant, curbată și ridicată în partea dinapoi.

sacom sn [At: DN³ / Pl: ? / E: fr *sacome*] (Aht) Mulură în consolă.

sacos sn [At: (a. 1652) ap. CADE / Pl: *~e* / E: gr **σάκκος**] 1 Veșmânt de mătase, lung până la genunchi și cu mâneci largi, împodobit cu galoane și broderii, care se poartă peste stihar. 2 (Grî) Polistavrion. 3 (Rar) Un fel de tunică pe care o purtau domnitorii la ceremonii.

sacoșă sf [At: TEODOREANU, M. II, 227 / Pl: *~șe* / E: fr *sacoche*] 1 Obiect în formă de geantă sau de sac mic, confecționat din pânză, piele sau plasă, în care se transportă cu mâna târguielile sau bagajele mici. 2 (Rar; prc) Poșetă (mai mare).

sacou sn [At: ALEXI, W. / Pl: *~ri* / E: ger *sakko*] Haină bărbătească cu tăietură specifică, care poate fi purtată la diferiți pantaloni.

sacoviște sf [At: ANTIPA, P. 382 / Pl: *~ti* / E: *sac* + *-oviște*] Unealtă de pescuit de dimensiuni mari, formată dintr-un schelet de lemn cu coada lungă și un sac de plasă montat pe schelet, cu care se pescuiește de pe mal, în locurile unde apa curge repede Si: *crâsnic*² (3).

sacoviță sf [At: DDRF / V: *săcăiță, sicaiță, sicăiță* / Pl: *~țe* / E: ns cf *sacoviște*] Unealtă auxiliară în pescuitul cu năvodul, formată dintr-o lamă metalică lungă, subțire și ascuțită la vârf, fixată pe o coadă de lemn, cu care se descurcă plasa și se uniformizează marginea copcilor în gheață.

sacra vt [At: HELIADE, O. I, 373 / Pzi: *~rez* / E: fr *sacrer*] 1 (Înv) A sfinți (1). 2-3 (Spc) A hirotonisi (1-2). 4 (Pex) A consfinți (2). 5 (Spc) A consacra valoarea, meritele (cuiva).

sacral[1] a [At: BLAGA, Z. 69 / Pl: *~i, ~e* / E: fr *sacral*] 1-3 (Liv) Sacru² (1-3). 4 Sacru² (4). 5 Sacru² (11).

sacral[2], *~ă* a [At: KRETZULESCU, A. 29/11 / Pl: *~i, ~e* / E: ger *sakral*] (Atm) 1 Care ține de sacrum Si: *sacrat*² (1). 2 Privitor la sacrum Si: *sacrat*² (2). 3 Specific sacrumului Si: *sacrat*² (3).

sacralgie sf [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: eg *sacralgia*] Durere în regiunea sacrală.

sacralitate sf [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr 55,6/5 / Pl: ? / E: *sacral* + *-itate*] (Rar) 1 Caracter sacru² (2). 2 Puritate sufletească.

sacraliza vt [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr 35, 9/1 / Pzi: *~zez* / E: fr *sacraliser*] (Liv) A conferi un caracter sacru² (2).

sacralizare[1] sf [At: CONTEMP. 1969, nr 1175, 8/4 / Pl: *~zări* / E: *sacraliza*] 1 (Liv) Atribuire a unui caracter sacru² (2). 2 (Pex) Fetișizare (2).

sacralizare[2] sf [At: ABC SĂN. 322 / Pl: *~zări* / E: fr *sacralisation*] (Med) Anomalie congenitală a regiunii lombare și sacrate², care constă în tendința de asimilare a ultimei vertebre lombare la prima vertebră sacrată².

sacrament sn [At: (a. 1651) BV I, 178 / V: (înv) *~rem~, sa~, șacramentom*, (reg) *~nt, ~minte* / Pl: *~e*, (înv) *~uri* / E: lat *sacramentum*, ger *Sakrament*, fr *sacrement*] 1 (În religia catolică) Fiecare dintre cele șapte taine bisericești. 2 (Spc) Taina cuminecăturii. 3 (Art.) Imprecație în care sunt invocate ori subînțelese lucrurile sfinte.

sacramental, ~ă a [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) *~e, ~rem~* / Pl: *~i, ~e* / E: lat *sacramentalis*, fr *sacramental*, ger *sakramental*, it *sacramentale*] 1 Care ține de sacrament (1). 2 Privitor la sacrament (1). 3 (Pgn) Care ține de dogmele bisericești. 4 (Pgn) Sacru¹ (4). 5 (Rar) Sacru² (9). 6 (Rar) Sacru² (11). 7 (Rar) Care este consacrat, obișnuit pentru o anumită situație (solemnă).

sacramentale a vz *sacramental*

sacrament sn vz *sacrament*

sacramentui vti [At: LEXIC REG. 108 / Pzi: *~esc* / E: *sacrament* + *-ui*] 1-2 A înjura (invocând lucrurile sfinte sau folosind cuvântul „sacrament").

sacraminte sn vz *sacrament*

sacrar sn vz *sacrariu*

sacrare *sf* [At: NEGULICI / Pl: *~rări* / E: ***sacra***] **1** (Înv) Sfințire (**1**). **2-3** Hirotonisire (**1-2**). **4** (Pex) Consacrare (**4**) a meritelor cuiva. **5** Binecuvântare (divină).

sacrariu *sn* [At: NEGULICI / V: ***sacrar*** / Pl: *~ii* / E: lat ***sacrarium***] **1** Loc în templu unde se păstrau obiectele de cult. **2** (Înv) Sacristie. **3** Loc de rugăciune la cei vechi, consacrat de obicei divinităților casei.

sacrat¹, ~ă *a* [At: NEGULICI / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***sacré***] **1** (Liv) Sfințit² (**1**). **2** (Liv) Sacru² (**1**). **3** (Liv) Sfânt (**43**).

sacrat², ~ă *a* [At: PARHON, O. A. 29 / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***sacré***] **1-3** (Atm) Sacral² (**1-3**).

sacrement *sn* vz ***sacrament***

sacremental, ~ă *a* vz ***sacramental***

sacrifia *v* vz ***sacrifica***

sacrifica [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) *~fia* / Pzi: *sacrific* / E: lat ***sacrificare*** cf fr *sacrifier*] **1** *vt* (C. i. ființe) A jertfi ca ofrandă adusă divinității sau pentru respectarea unui ritual Si: (înv) *a pocloni*. **2** *vt* (Pex; c. i. animale) A ucide în scopuri științifice, pentru consum, cu scop preventiv etc. **3** *vt* A renunța la ceva sau cineva din proprie inițiativă (în schimbul altcuiva sau altceva). **4** *vr* A se consacra cu totul, până la jertfa de sine, unei ființe, unei cauze, unei idei etc. Si: *a se devota* (**2**), *a se jertfi*, (îvr) *a se sfări*.

sacrificabil, ~ă *a* [At: NEGULICI / Pl: *~i, ~e* / E: ***sacrifica*** + *-bil* cf fr *sacrifiable*] (Îdt) Care poate fi sau care urmează a fi sacrificat.

sacrifical, ~ă *a* [At: RALEA, S. T. III, 146 / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***sacrificalis***] (Rar) **1-2** Care aparține sacrificiului (**1-2**). **3-4** Privitor la sacrificiu (**1-2**). **5-6** Specific sacrificiului (**1-2**).

sacrificare *sf* [At: NEGULICI / Pl: *~cări* / E: ***sacrifica***] **1** Jertfire a unei ființe ca ofrandă adusă divinității sau pentru respectarea unui ritual. **2** (Pex) Ucidere a unui animal în scopuri științifice, preventive, pentru consum etc. **3** Renunțare la ceva sau cineva din proprie inițiativă în favoarea cuiva sau a ceva. **4** Consacrare până la jertfa de sine unei cauze, unei idei etc.

sacrificat, ~ă *a* [At: DDRF / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sacrifica***] **1** (D. ființe) Care este jertfit ca ofrandă adusă divinității sau pentru respectarea unui ritual. **2** (Pex; d. animale) Care este ucis în scopuri științifice, preventive, pentru consum etc. **3** Ale cărui interese, idealuri, posibilități, însușiri etc. au fost jertfite în interesul sau din cauza cuiva, a ceva.

sacrificator *sm* [At: NEGULICI / V: (îvr) ***~căt~*** / Pl: *~i* / E: fr ***sacrificateur***] (Ant) Preot care oficia un sacrificiu (**1**).

sacrificător *sm* vz ***sacrificator***

sacrificiu *sn* [At: LB / V: (înv) *~iție sf*, ***~ițiu*** / Pl: *~ii*, (înv) *~ri, ~ie, ~ice* / E: lat ***sacrificium***, fr ***sacrifice***] **1** Ofrandă rituală adusă unei divinități, făcută cu o anumită ceremonie, în cadrul căreia este jertfită (pe altar) o ființă (vie) Si: *jertfă*, (nob) *oblațiune*. **2** Renunțare sau privațiune, voluntară sau impusă, de ordin material, pentru binele sau în interesul cuiva sau a ceva Si: *jertfă*. **3** (Spc) Jertfă de sine. **4** (Îs) *Echipă de ~* Grup de oameni care înfruntă o mare primejdie pentru a aduce la îndeplinire o sarcină primită ori asumată. **5** (Îla) **De ~** Care se sacrifică (**3**).

sacrificul *sm* [At: HR. III. 81/38 / Pl: *~i* / E: lat ***sacrificulus***] (Ltî; Trs) Preot.

sacrifiție *sf* vz ***sacrificiu***

sacrifițiu *sn* vz ***sacrificiu***

sacrileg, ~ă *smf, a* [At: HELIADE, ap. GHICA, A. 675 / V: ***~ege*** / Pl: *~egi, ~ege* / E: lat ***sacrilegus***, fr ***sacrilège***] **1-2** (Liv) Profanator. **3-4** (Pex) Ticălos.

sacrilege *a* vz ***sacrileg***

sacrileghiu *sn* vz ***sacrilegiu***

sacrilegi *s* vz ***sacrilegiu***

sacrilegiu *sn* [At: LB / V: (înv) ***~eghiu, ~ej***, (reg) ***~egi*** / E: lat ***sacrilegium***, fr ***sacrilège***] **1** (Liv) Faptă profanatoare. **2** (Reg; îs) *~ mic* Ultima sâmbătă din postul de Paști, în care se fac pomeni (și slujbe religioase) pentru morți. **3** (Reg) Sărbătoarea moșilor de iarnă.

sacrilej *sn* vz ***sacrilegiu***

sacristan *sm* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i* / E: fr ***sacristain***, lat ***sacristanus***, ger ***sakristaner***] **1** Persoană care are în grija sa sacristia unei biserici Si: *sacristin*. **2** (Nob) Ministrant.

sacristie *sf* [At: HR. III, 135/19 / Pl: *~ii* / E: lat ***sacristia***, fr ***sacristie***, ger ***Sakristei***] Încăpere specială în bisericile catolice sau clădită lângă aceste biserici, în care se păstrează obiectele de cult Si: (înv) *sacrariu* (**2**).

sacristin, ~ă *smf* [At: I. GOLESCU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sacristine***] (Frm; îdt) Sacristan (**1**).

sacriu *sn* vz ***sicriu***

sacro- [At: DN³ / E: fr ***sacro-*** cf lat *sacrum*] Element prim de compunere savantă cu semnificația „regiune sacrală".

sacrocoxalgie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***sacro-coxalgie***] Artrită cronică a simfizei sacroiliace.

sacroiliac, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~aci, ~ace* / E: fr ***sacroiliaque***] Iliosacral.

sacrolombar, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sacro-lombaire***] Referitor la sacrum și la vertebrele lombare.

sacrosanct, ~ă [At: LĂCUSTEANU, A. 15 / V: (înv) *~ant*, (îvr), ***~sânt*** / Pl: *~cți, ~e* / E: lat ***sacrosanctus***] **1** *a* (Liv) Sacru² (**4**). **2** *a* (Rar) Sacru² (**11**). **3** *a* (Pex) Intangibil. **4-5** *sn* Ceea ce este sacru² (**4, 11**). **6** *sn* Ceea ce este intangibil, inviolabil.

sacrosanctitate *sfs* [At: VOICULESCU, T. II, 165 / E: ***sacrosanct*** *+-itate*] **1-2** (Nob) Însușirea de a fi sacrosanct (**1-2**).

sacrosant, ~ă *a* vz ***sacrosanct***

sacrosânt, ~ă *a* vz ***sacrosanct***

sacrosciatic, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sacro-sciatique***] (D. două ligamente ale bazinului) Aflat între sacrum și osul iliac.

sacru¹ *sn* vz ***sacrum***

sacru², ~ră [At: HELIADE, O. I, 220 / Pl: *~ri, ~re* / E: lat ***sacrum***] **1** *a* Care aparține bisericii sau religiei (creștine). **2** *a* Privitor la cultul religiei (creștine). **3** *a* Specific bisericii sau religiei (creștine). **4** *a* Care se consideră a fi înzestrat cu harul divin. **5** *a* Sfânt (**9**). **6** *a* (Îs) *Foc ~* Foc întreținut permanent pe altarele zeilor. **7** *a* (Îas) Însuflețire. **8** *a* (Îas) Vocație. **9** *a* (Îas) Geniu (**5**). **10** *sn* Ceea ce este sacru² (**3**). **11** *a* Care impune un respect deosebit, venerație. **12** *a* Care este deosebit de prețios, de important. **13** *a* Care nu poate fi vătămat, de care nu te poți atinge sau nu trebuie să te atingi Si: *intangibil, inviolabil*. **14** *a* Sfânt (**59**). **15** *a* (Îs) *Monstru ~* Mare personalitate într-un domeniu, mai ales artistic. **16** *sn* (Înv; ccr) Obiect sacru² (**2**).

sacrum *sn* [At: I. IONESCU, V. 63/12 / V: ***sacru*** / Pl: *~uri* / E: fr ***sacrum***, lat ***sacrum***] (Șîs *os ~*, *os sacru*, (înv) *ciolanele ~*) Os triunghiular, alcătuit din cinci vertebre sudate, situat în partea inferioară a coloanei vertebrale, care împreună cu oasele pelviene formează bazinul Si: (pop) *crucea-șalelor, osul crucii*, (înv) *os sfânt*.

sacsău *sm* vz ***sachiu***

sacsie *sf* [At: DDRF / V: ***săscâie*** / S și: *saxie* / Pl: *~ii* / E: tc ***saksi***] (Reg) Ghiveci de flori.

sactere *sf* vz ***séfterea***

sacsiu *sm* vz ***saschiu***

sacular, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sacullaire***] Referitor la saculă.

saculă *sf* [At: DN² / Pl: *~le* / E: fr ***saccule***] Compartiment al urechii interne, situat în partea inferioară a vestibulului.

sacuri *vt* vz ***secura***

sad *sn* [At: COD. TOD. 210 / V: (înv) ***saad***, (reg) ***~ă*** *sf* / Pl: *~uri*, (îrg) *~e, săzi* / E: vsl садъ] **1** (Înv) Plantă. **2** (Îrg) Răsad¹ (**1**). **3** (Îrg) Butaș. **4** (Spc) Butaș de salcie de dimensiuni mari, folosit la împăduriri Si: *sadie*. **5** (Bot; reg; șîc **~pletos**) Sadină (**2**) (*Chrysopogon gryllus*). **6** (Bot; reg) Bărboasă (**3**) (*Botriochloa ischaemum*). **7** (Îrg) Livadă. **8** (Îrg) Grădină (**1**). **9** (Îs) *Mere de ~* Soi de mere nedefinit mai îndeaproape. **10** (Îrg) Vie tânără (sădită de curând). **11** (Înv) Loc necultivat (pe care cresc arbuști sălbatici). **12** (Reg) Sămânță (**1**). **13** (Îe) **A avea** (sau **a fi cu**) **~** (**bun**) **la vorbă** A vorbi cu rost, cu seriozitate. **14** (Îae) A avea chef de vorbă. **15** (Înv; pgn) Soi¹.

sadacat *sn* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 299/47 / V: ***~dic~, sădăc~*** / Pl: *~uri, ~e* / E: tc ***sadakat***] (Înv) Devotament.

sadă¹ *sf* [At: ALR I, 726, 345 / Pl: *~de* / E: nct] Vrană (la butoi).

sadă² *sf* vz ***sad***

sadâc *sn* vz ***sandâc¹***

sadârvân *sn* vz ***şadârvan***

sadea [At: FĂTU, D. 107/17 / E: tc ***sade***] **1** *ai* (Înv) Care este fără ornamente, fără adaosuri Si: *simplu* (**16**). **2** *av* În mod familiar Si: *simplu* (**21**), *de-a dreptul, direct*. **3** *ai* (Îvp) Care este neamestecat cu nimic altceva, de un singur fel Si: *pur²*. **4** *ai* (D. ţesături, lână, păr etc.) Care are o singură culoare. **5** *ai* (D. ţesături, lână, păr etc.) Care este uniform colorat. **6** *ai* (D. ţesături, lână, păr etc.) Care este fără desen. **7** *ai* Care este cu totul, pe de-a-ntregul Si: *complet* (**1**). **8** *ai* (Pfm) Veritabil. **9** *av* În mod precis (**1**).

sadelcă *sf* vz ***sidelcă***

sadetică *ai* [At: FILIMON, O. I, 217 / E: ***sadea***] (Înv; d. ţesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.) Care este fără ornamente.

sadic, ~ă *a* [At: C. PETRESCU, O. P. II, 327 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sadique***] **1** (D. acţiuni, manifestări, etc. ale oamenilor) Care porneşte din sadism (**1**). **2** Plin de sadism (**1**). **3** Care trădează sadism (**1**). **4** (D. oameni) Care tortureză pe cineva din plăcerea bolnăvicioasă de a-l vedea suferind.

sadicat *sn* vz ***sadacat***

sadie *sf* [At: L. ROM. 1959, nr 3, 67 / Pl: *~ii* / E: ***sad*** + *-ie*] (Reg) Butaş de salcie.

sadilă *sf* vz ***sedilă²***

sadinar *sm* [At: BORZA, D. 32 / E: ***sadină*** + *-ar*] (Bot) Bărboasă (**3**) (*Botriochloa ischaemum*).

sadină *sf* [At: POLIZU / V: (reg) ***săd~*** / Pl: *~ne*, (reg) *~ni* / E: bg ***садина***] **1** Plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunze păroase, albicioase şi cu spiculeţe violete sau gălbui, prevăzute la bază cu un smoc de peri aurii sau ruginii, care creşte spontan în regiunile aride de câmpie Si: (reg) *cipcină, sad* (**5**) (*Chrysopogon gryllus*). **2** (Reg) Bărboasă (**3**) (*Botriochloa ischaemum*). **3** (Reg) Butaş (de salcie). **4** (Rar; pex) Pepinieră. **5** Vie sădită de curând. **6** Loc necultivat. **7** (Rar) Neam. **8** (Rar) Soi¹ (**2**).

sadism *sn* [At: PETRESCU, O. P. II, 275 / S şi: (rar) *~izm* / Pl: *~e* / E: fr ***sadisme***] **1** Tendinţă anormală spre cruzime. **2** Plăcere patologică de a vedea pe cineva suferind sau de a-i pricinui suferinţe (fizice sau morale). **3** Cruzime extremă. **4** (Spc) Perversiune sexuală care constă în faptul că plăcerea sexuală se obţine prin supunerea partenerului la suferinţe fizice sau psihice.

sadniţă *sf* [At: ECONOMIA, 150/6 / Pl: *~ţe* / E: srb ***sadnica***] (Înv) **1** Pepinieră. **2** Puiet de curând sădit.

sadovenesc, ~ească *a* [At: V. ROM. ianuarie 1958, 181 / Pl: *~eşti* / E: ***Sadoveanu*** + *-esc*] **1-6** (Rar) Sadovenian (**1-6**).

sadovenian, ~ă *a* [At: L. ROM. 1967, 41 / P: *~ni-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: ***Sadoveanu*** + *-ian*] **1-2** Care aparţine lui M. Sadoveanu sau creaţiei lui Si: (rar) *sadovenesc* (**1-2**). **3-4** Privitor la M. Sadoveanu sau la creaţia lui Si: (rar) *sadovenesc* (**3-4**). **5-6** Specific lui M. Sadoveanu sau creaţiei lui Si: (rar) *sadovenesc* (**5-6**).

sadovenism *sns* [At: IORDAN / E: ***Sadoveanu*** + *-ism*] (Rar) Mod de a scrie specific lui M. Sadoveanu.

sadovenist *sm* [At: IORDAN / Pl: *~işti* / E: ***Sadoveanu*** + *-ist*] (Rar) Persoană care scrie în maniera lui M. Sadoveanu.

sadoveniza *vt* [At: BUL. FIL. VI, 53 / Pzi: *~zez* / E: ***Sadoveanu*** + *-iza*] (Rar) A crea în maniera lui M. Sadoveanu.

sadovenizat, ~ă *a* [At: IBRĂILEANU, S. L. 111 / Pl: *~aţi, ~e* / E: ***sadoveniza***] (Rar) Care este tratat într-o manieră proprie lui M. Sadoveanu.

sadrazan *sm* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 273 / V: ***~râazem*** / S şi: *sadrî-azem* / Pl: *~i* / E: tc ***sadrazam, sadri-âzam***] (Trî) Mare vizir.

sadrâazem *sm* vz ***sadrazam***

saducean *sm* vz ***saduchean***

saduceism *sn* vz ***saducheism***

saduceu *sm* vz ***saducheu***

saduchean *sm* [At: DDRF / P: *~che-an* / V: ***~ucean*** / Pl: *~eeni* / E: fr ***saducéen***] **1-2** (Rar) Saducheu (**1-2**).

saducheism *sn* [At: I. GOLESCU, C / V: (rar) ***~ucei~*** / E: fr ***saducéisme*** cf *saducheu*] Doctrină a unei secte religioase mozaice opusă fariseismului şi favorabilă elenismului care reprezenta interesele marilor proprietari de pământ şi ale marelui cler şi care nega existenţa sufletului şi a vieţii viitoare.

saducheu *sm* [At: COD. VOR. 48/19 / V: (rar) ***~uceu*** / Pl: *~ei* / E: slv ***садоукей***] **1** Adept al saducheismului Si: (rar) *saduchean* (**1**). **2** Membru al sectei care susţinea saducheismul Si: (rar) *saduchean* (**2**).

saeagiu *sm* vz ***saigiu***

saegi *sm* vz ***saigiu***

saegiu *sm* vz ***saigiu***

saf *sn* vz ***şaf²***

safalad *sn* [At: I. BOTEZ, B. I, 166 / V: ***~at***, (reg) ***savaladă*** *sf*, ***săfălăgi*** *spl* / Pl: *~e* / E: mg ***szafaládé***] **1** (Mpl) Cârnat preparat din carne proaspătă de bovine de calitate inferioară, carne de porc şi slănină, bine condimentat, segmentat în bucăţi de circa 10 cm şi afumat la cald. **2** (Pgn) Cârnat de calitate inferioară Si: *debreţin*.

safalat *sm* vz ***safalad***

safan *sm* [At: DN³ / Pl: *~i* / E: ger ***Saphan***] Animal rozător din familia sciuridelor, în pădurile din America de Nord.

safardea *sf* vz ***săferdea***

safari *sn* [At: DCR / Pl: *~uri* / E: fr ***safari***] Expediţie vânătorească în Africa.

safe *sn* vz ***seif***

safen, ~ă *sf, a* [At: KRETZULESCU, A. 433/7 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***saphène***] **1-2** (Venă) care coboară pe partea mediană a coapsei, colectând sângele venelor superficiale ale piciorului.

safer *s* [At: SCL 1974, 439 / A: nct / E: tc ***sifer***] (Reg; csnp) Durată (**1**).

safestru *sn* vz ***sechestru***

safeu *sn* vz ***seif***

safi [At: IORGA, S. D. XVI, 20 / V: ***safit*** / E: tc ***safi***] (Înv) **1** *ai* Curat (**7**). **2** *ai* Pur². **3** *ai* Net. **4** *av* Numai.

safian *sn* vz ***saftian***

safic, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***saphique***] **1** Care aparţine poetei antice Safo Si: (înv) *saficesc* (**1**). **2** Care este scris în maniera poetei Safo Si: (înv) *saficesc* (**2**). **3** (Îs) *Vers ~* Vers endecasilabic cu cinci picioare (un troheu, un spondeu, un dactil, doi trohei), folosit în vechea lirică greacă şi latină.

saficesc, ~ească *a* [At: BV III, 548 / Pl: *~eşti* / E: ***Safo*** + *-icesc*] **1-2** (Înv) Safic (**1-2**).

safir *sn* [At: FL. D. (1680), 16 / V: (îvp) ***zamf~***, (pop) ***zanf~***, (înv) ***samf~*** (Pl: *samfiri*) *sm*, ***sapf~, şaf~, za~*** / A şi: (rar) *safir* / Pl: *~e*, (rar) *~uri* / E: slv ***сафиръ***, cf ngr *σαφείρι*, fr *saphir*] **1** Varietate de corindon de culoare albastră, transparentă, folosită ca piatră preţioasă. **2** Varietate de blană de nurcă de culoare albăstrie.

safiriu, ~ie *a* [At: RALEA, S. T. I, 295 / Pl: *~ii* / E: ***safir*** *+-iu*] (Rar) **1** De culoarea safirului (**1**). **2** Albăstrui (**2**).

safism *sn* [At: DER / E: fr ***saphisme***] (Med) Homosexualitate feminină Si: *lesbianism, tribadism*.

safit *av* vz ***safi***

safiu *sm* vz ***seefiu***

saflic *sn* vz ***şaflic***

safran¹ *sm* vz ***şofran***

safran² *sn* [At: ABC MAR. / Pl: *~e, ~uri* / E: fr ***safran***] **1** Parte a cârmei unei nave, care poate fi rotită în jurul unui ax vertical şi asupra căreia se exercită presiunea apei când se schimbă direcţia de mişcare a navei. **2** Pană¹.

safranel *sm* vz ***şofrănel***

safranină *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ne* / E: fr ***safranine***] Colorant roșu sau roz-violet folosit pentru bumbac.

safraniu, ~ie *s* vz ***șofrăniu***

saftea *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***sef~***, (înv) ***săf~*** / Pl: ? / E: tc ***sefte, siftah***] **1** (Adesea construit cu verbul „a face") Prima vânzare (considerată de bun augur) făcută la începutul unei zile, săptămâni etc. sau făcută dintr-o marfă nouă Si: *pocinog* **(1)**, (înv) *seftenlichi*. **2** (Pex) Câștig realizat dintr-o saftea **(1)**. **3** (Pgn; fam) Inaugurare. **4** Început (bun, norocos) al unei acțiuni, al unui proces etc. Si: (îvp) *pocinog* **(1)**. **5** (Spc) Prima întrebuințare a unui lucru.

safterea *sf* vz ***sefeterea***

saftian *sn* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~ti-an* / V: ***~fi~, săf~,*** (înv) ***saht~, sef~, sehtien*** *sm*, (reg) ***seht~*** / Pl: *~uri*, (rar) *~e, ~iene* / E: tc ***sahtiyan***] **1** Piele fină de capră, tăbăcită vegetal (având desene în relief sau în culori). **2** Imitație obținută din piele de oaie sau de vițel, folosită la confecționarea unor articole fine de marochinărie și de galanterie Si: *cordovan, marochin*. **3** (Rar; fam; îe) **A avea urechi de ~** A fi surd. **4** (Reg) Carâmbul cizmei. **5** Pielea feței. **6** (Pex) Față **(1)**.

saftire *sf* vz ***sefterea***

saftiu[1] *sm* vz ***saschiu***

saftiu[2] *sm* vz ***secfiu[1]***

saftără *sf* vz ***sefterea***

saga *sfs* [At: HAȘDEU, I. C. I, 150 / V: ***~gă*** / E: ger ***Saga***] **1** Povestire specifică vechii literaturi scandinave (sec. X-XIV), în care sunt prezentate evenimente din istoria Islandei, fapte ale regilor norvegieni etc. îmbinate cu elemente din mitologia nordică europeană. **2** (Pgn) Lucrare epică de mare amploare.

sagace *a* [At: PROT. – POP., N. D. / Pl: (rar) *~aci, ~ace* / E: fr ***sagace***] **1** (Liv; d. oameni) Perspicace. **2** (D. mintea, acțiunile, manifestările etc. oamenilor) Care exprimă perspicacitate.

sagacitate *sfs* [At: NEGULICI / E: fr ***sagacité***, lat ***sagacitas, -atis***] (Liv) Perspicacitate.

sagă[1] *sf* [At: CV 1949, nr 3, 35 / E: mg ***szag***] Miros urât.

sagă[2] *sf* vz ***saga***

sageac *sn* vz ***săgeac[2]***

saghion *s* [At: SADOVEANU, O. XII, 155 / Pl: ? / E: ngr **σαγγίον**] (Înv) Îmbrăcăminte somptuoasă purtată de nobilii bizantini.

saghis *s* [At: BORZA, D. 149 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Înv) Trandafir (de dulceață) (*Rosa centifolia*).

sagital, ~ă *a* [At: M. D. ENC. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sagittal***] **1** (Atm; d. planuri) Care urmează axul de simetrie a corpului, fiind orientat anteroposterior. **2** (Îs) *Sutură ~ă* Sutură care unește cele două oase parietale.

sagitar *sm* [At: ALECSANDRI, P. III, 93 / Pl: *~i* / E: lat ***sagittarius***] (Rar) Arcaș în armata romană.

sagitat, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***sagitté***] (D. frunze) Care are forma unei săgeți.

sagmariu *sn* vz ***samar***

sagnasie *sf* vz ***sacnasiu***

sagnasiu *sn* vz ***sacnasiu***

sagnată *sf* vz ***zăgneată***

sagnă *sf* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***sacnă, sahnă, zagnă, zahnă*** / Pl: *~ne*, (reg) *sagni* / E: srb ***sadno***, ucr ***садно***] **1** Rană sau eroziune pe spinarea cabalinelor, făcută de șa, de tarniță sau de ham Si: (înv) *săgnitură*. **2** (Bot; reg; îc) **~na-calului** Plantă medicinală nedefinită mai îndeaproape. **3** Cicatrice rămasă pe corpul unui animal după marcarea lui cu fierul roșu. **4** (Reg) Necaz **(1)**. **5** Ceartă **(1)**.

sagniș *sn* vz ***sacnasiu***

sago *sn* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 23/25 / V: ***~gu*** *sn* / E: fr ***sagou***, ger ***Sago***] Produs alimentar sub formă de praf alb sau de granule de culoare albă de sagotier sau din amidon de cartofi și care se consumă de obicei fiert în supă sau în lapte.

sagotier *sm* [At: CADE / P: *~ti-er* / Pl: *~i* / E: fr ***sagoutier***] Nume dat mai multor specii de palmieri din măduva cărora se extrage sago (*Metroxylon*).

sagriu *smn* [At: CANTEMIR, IST. 208 / Pl: *~ii, ~ri* / E: tc ***sagri***] **1** Specie de măgar alb, care trăiește în nordul Africii. **2** Piele granulată obținută prin prelucrarea pieii de sagriu **(1)**. **3** (Pgn) Piele granulată.

sagu *sn* vz ***sago***

sagudați *snp* [At: XENOPOL, I. R. II, 107 / E: nct] Populație care a locuit în vechime în Macedonia.

saguin *sm* [At: DN[3] / Pl: *~i* / E: fr ***sagouin***, por ***saguin***] Maimuță mică din America de Sud, cu smocuri de păr la urechi.

sagum *sn* [At: DN[2] / Pl: *~uri* / E: lat ***sagum***, fr ***sagum***] Manta scurtă, prinsă pe umăr, pe care o purtau romanii și galii.

saha *sf* [At: ANTIPA, P. 622 / Pl: *~le* / E: tc ***saha***] Braț vechi al Dunării sau gârlă veche în Delta Dunării, izolate la ambele capete prin împotmolire în perioada apelor mici.

sahagnila *sfa* [At: PAMFILE, DUȘM. 96 / V: ***~amila*** / E: nct] (Reg; îlav) **Cu ~** În mod forțat.

sahaidoc *sn* vz ***săhăidoc***

sahaidocar *sn* vz ***săhăidăcar***

sahamila *sf* vz ***sahagnila***

sahan *sn* [At: URICARIUL, XI, 225 / V: (înv) ***săh~*** (Pl: *săhanuri*), (reg) ***~ă*** *sf* / Pl: *~e*, (înv) *~i* sm / E: tc ***sahan***] **1** (Înv) Vas metalic de diverse forme și dimensiuni, în care se gătește, se încălzește ori se servește mâncarea. **2** (Reg) Abajur.

sahana *sf* vz ***salhana***

sahană *sf* vz ***sahan***

sahar *sn* vz ***zahăr***

saharărie *sf* vz ***zahărărie***

sahariană *sf* [At: DCR / P: *~ri-a~* / Pl: *~iene* / E: fr ***saharienne***] Haină ușoară de sport cu mâneci scurte, pentru vreme călduroasă.

saharicală *sf* vz ***zaharica***

saharin, ~ă *a, sf* vz ***zaharin***

saharisi *v* vz ***zaharisi***

saharisit, ~ă *a* vz ***zaharisit***

saharniță *sf* vz ***zaharniță***

saharos, ~oasă *a* vz ***zaharos***

saharoză *sf* vz ***zaharoză***

sahăn *s* [At: CIHAC, II, 609 / Pl: ? / E: nct] (Îdt) Grăsime **(1)**.

sahâlă *sf* [At: SCL 1974, 439 / A: nct / E: nct] (Mol) Un fel de plăcintă nedefinită mai îndeaproape.

sahel *sns* [At: DER / E: fr ***sahel***] Zonă de tranziție între Sahara și savanele Africii subecuatoriale, cu precipitații puține, cu vegetație de savană uscată și de stepă.

sahelbe *sf* vz ***sihilă***

sahelian, ~ă [At: LTR[2] / P: *~li-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***sahelien***] **1** *sn* Primul etaj al pliocenului inferior din nordul Africii, reprezentat prin depozite cu formă marină. **2** *a* Care aparține sahelianului **(1)**. **3** *a* Care se referă la sahelian **(1)**. **4** *a* Care datează din sahelian **(1)**. **5** *a* Caracteristic pentru sahelian **(1)**. **6** *sn* Serie de straturi geologice din sahelian **(1)**.

sahib *sm* [At: DN[3] / P: *sa-ib* / Pl: *~i* / E: eg ***sahib***] (În limbajul colonial britanic) **1** Stăpân. **2** (Pex) Om alb.

sahnă *sf* vz ***sagnă***

sahnisiu *sn* vz ***sacnasiu***

sahnis *sn* vz ***sacnasiu***

saholnă *sf* [At: CHEST. V/15 / V: ***~otnă*** / A: nct / Pl: ? / E: nct] Plantă nedefinită mai îndeaproape.

sahotnă *sf* vz ***saholnă***

sahtian *sn* vz ***saftian***

sai *sn* vz ***saia[3]***

saia[1] *sf* [At: IORGA, S. D. VIII, 16 / P: *sa-ia* / V: (reg) ***salai*** *sn*, ***săia, sălai*** *sn* / Pl: *~iele*, (înv) *~le* / E: ns cf *însăila*] **1** (Îvp) Ață pentru însăilat. **2** (Pex) Cusătură provizorie, cu împunsături rare Si: *însăilătură*, (reg) *pular*

(2), *seilătură*. **3** (Înv) Cusătură ornamentală cu împunsături rare. **4** (Reg) Rochie proastă (parcă doar însăilată).

saia² *sf* [At: DOC. EC. 70 / P: *sa-ia* / V: (reg) *~ie*, ***sâia***, ***șa~*** / Pl: *~iele*, (reg) *~ieli* / E: tc ***saye***] **1** Construcție improvizată mai ales din nuiele, stuf, pământ, ori făcută din lemn sau zid, cu sau fără acoperiș, servind ca adăpost pentru oi, vite, unelte, nutreț etc Si: *saivan* (**2**). **2** (Reg; prc) Gard improvizat în jurul adăpostului pentru vite. **3** (Reg; prc) Podul grajdului.

saia³ *sf* [At: CIHAC, II, 694 / P: *sa-ia* / V: (înv) ***seia***, (reg), ***sai***, ***~ș*** *sn* / Pl: *~iele* / E: tc ***saya***] **1** (Înv) Țesătură (subțire) de lână sau de bumbac. **2** Obiect de îmbrăcăminte confecționat din saia³ (**1**).

saiac *sn* vz ***șiac***

saiaș *sn* vz ***saia³***

saichiu *s* [At: CHEST. II, 362/6 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Substanță grasă cu care se alimentează opaițul și candela.

saicior *sm* [At: ALR II, 6208/928 / P: *sa-i~* / Pl: *~i* / E: nct] (Zlg; reg) Scatiu (**1**) (*Carduelis spinus*).

saidacar *sm* vz ***sâhâidăcar***

saidace *sn* vz ***sâhâidac***

saidecar *sm* [At: ODOBESCU, S. I, 347 / V: (înv) ***seidic~***, ***sid~***, ***sidic~*** / Pl: *~i* / E: tc ***sadekâr***] Meșter argintar care broda cu fir odoarele bisericești.

saie *sf* vz ***saia²***

saieluță¹ *sf* [At: ALRM SN I h 263/987 / P: *sa-ie~* / Pl: *~țe* / E: ***saiele*** (pll *saia²*) + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Saia² (**1**) (mică).

saieluță² *sf* [At: TDRG / P: *sa-ie~* / V: ***sâi~*** / Pl: *~țe* / E: ***saiele*** (pll *saia³*) + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Saia³ (**1**) (mică și lucrată cu gust).

saievant sn vz ***saivan***

saigen *sm* vz ***saigiu***

saiggi *v* vz ***saigi***

saiggie *sf* vz ***saigie***

saiggit *sn* vz ***saigit***

saiggiu *sm* vz ***saigiu***

saigi [At: ȘIO II_1, 308 / P: *sa-i~* / V: ***~ggi*** / Pzi: *~igesc* / E: drr ***saigiu***] **1** *vi* (Înv) A îndeplini funcția de saigiu (**1**). **2** *vt*(*a*) A strânge (cu sila) beilicul sau oieritul.

saigie *sf* [At: ȘIO II_1, 308 / P: *sa-i~* / V: ***~ggie*** / Pl: *~ii* / E: ***saigiu*** *+-ie*] **1** (Înv) Slujba saigiului (**1**). **2** Strângere a birului beilicului sau a oieritului Si: *saigit*.

saigit *sn* [At: ȘIO II_1, 308 / V: ***~ggit*** / Pl: *~uri* / E: ***saigi***] (Înv) Saigie (**2**).

saigiu *sm* [At: DOC. EC. 67 / P: *sa-i~* / V: ***saeagiu***, ***saegi***, ***saegiu***, ***~gen***, ***~ggiu***, ***~ingiu*** / Pl: *~ii* / E: tc ***sayici***] **1** Slujbaș însărcinat de Poartă cu strângerea beilicului și a oieritului din țările române. **2** Slujbaș al stăpânirii care număra oile în vederea perceperii beilicului. **3** (Înv; spc; îf *saegiu*) Furnizor de vite din țările române pentru măcelăria împărătească din Constantinopol. **4** (Înv) Persoană care îndeplinea diverse funcții la grajd(urile domnești) Vz *comis*, *grăjdar*. **5** (Dob; lpl) Fiecare dintre flăcăii care, în noaptea din ajunul zilei Sfântului Dumitru, merg din casă în casă (unul îmbrăcat în cadână), jucând și cântând. **6** (Pex) Datină îndeplinită de saigii (**5**).

sailă *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~le* / E: ns cf *însăila*] (Reg) Însăilătură.

saimiri *smi* [At: DN⁴ / E: fr ***saïmiri***] Maimuță mică din America tropicală, cu coada lungă, prehensilă.

sain¹ *sn* [At: TDRG / Pl: *~uri* / E: ns cf lat *suina*] (Înv) Carne de porc.

sain², ***~ă*** *a*, *sf* vz ***sein***

saină *sf* vz ***sanie***

sainetă *sf* [At: DN⁴ / Pl: *~te* / E: fr ***saynète***, sp ***sainete***] Mică piesă comică, cu muzică și dans, în teatrul spaniol.

saingiu *sm* vz ***saigiu***

saint-bernard *sm* [At: M. D. ENC / P: *sen-bernar* / Pl: (2) *~rzi* / E: fr ***saint-bernard***] **1** Rasă de câini foarte mari, originară din Elveția, cu părul lung de culoare albă cu pete roșcate, dresați pentru găsirea persoanelor rătăcite în munți. **2** Câine din rasa Saint Bernard (**1**) Si: *bernardin*.

saint-simonian, ***~ă*** [At: FILIMON, O. I, 371 / P: *sen-simonian* / S și: *sansimonian* / Pl: *~ieni*, *~iene* / E: fr ***saint-simonien***] **1** *sm* Adept al saint-simonismului. **2-3** *a* Care aparține saint-simonienilor (**1**) sau saint-simonismului. **4-5** *a* Privitor la saint-simonieni sau la saint-simonism. **6-7** *a* Specific saint-simonienilor sau saint-simonismului.

saint-simonism *sns* [At: DN³ / P: *sen-simonism* / E: fr ***saint-simonisme***] Doctrină socialist-utopică, care considera că societatea viitoare se va întemeia pe marea industrie planificată, pe participarea la muncă a tuturor membrilor societății și pe repartiția după muncă, cu păstrarea proprietății private și a claselor sociale, progresul societății fiind determinat de știință și de rațiunea umană.

saioc *i* vz ***saitoc***

saip *sm* [At: MAG. IST. V, 140 / Pl: *~i* / E: tc ***sahip***] (Tcî) Prieten intim, favorit al sultanului.

saitin *sn* vz ***satin***

saitoc, ***~oacă*** [At: CADE / V: ***saioc*** *i* / Pl: *~uri*, *~oace* / E: fo] (Reg) **1** *i* (Are) Cuvânt care imită mersul săltat și grăbit. **2** *sn* Săritură (**1**). **3** *a* Care merge săltând. **4** *a* (Olt; d. copii) Neastâmpărat.

saivan *sn* [At: N. COSTIN, ap. ȘIO III, 308 / P: *sa-i~* / V: (îvp) ***sâi~***, (înv) ***saievant***, ***~nt***, ***sei~*** / Pl: *~e*, *~uri* / E: tc ***sayvan***, ***sayvant***] **1** Cort deschis, mobil, asemănător cu un baldachin, destinat împăratului, domnitorului sau înalților demnitari (turci sau români). **2** Adăpost pentru ovine și, mai rar, pentru vite, integral închis sau numai cu trei pereți, construit din materiale ușoare și acoperit cu nuiele, paie, stuf etc. Si: (reg) *colniță¹* Vz *grajd*, *perdea*, *saia²*, *șopron*. **3** (Dob) Șură¹. **4** (Mol; Dob) Construcție, încăpere unde se păstrează plugul, căruța, unelte, obiecte casnice etc. **5** (Dob) Magazie cu pereți de scânduri sau de trestie pentru adăpostit tutunul pe vreme umedă.

saivant *sn* vz ***saivan***

saiz-beș *sm* vz ***seiz-beșa***

saiz-beșa *sm* vz ***seiz-beșa***

sajă *sf* [At: CIHAC, II, 324 / V: ***sarjă*** / Pl: *săji* / E: ucr ***сажа***] **1** (Mol; Trs) Funingine. **2** (Spc) Chinoroz.

sake *sni* [At: DN³ / E: fr ***saké***] Băutură alcoolică specifică Japoniei, făcută din orez fermentat, care se bea, de obicei, caldă.

saki *smi* [At: DN⁴ / E: fr ***saki***] Maimuță cu barbă lungă și coadă stufoasă, din America de Sud.

sal¹ *sn* [At: SCRIBAN, D. / V: ***șal*** / Pl: *~uri* / E: tc ***sal***] Plută mare formată din mai multe plute¹ mici alăturate.

sal² *s* vz ***sală¹***

salacetol *sns* [At: BIANU, D. S / V: ***~licila~*** / E: *Sal*(icilat) + ***acet***(onă) + *-ol*] (Far) Substanță obținută din acetonă și salicilat de sodiu, care se prezintă sub formă de cristale incolore, solubile în alcool, eter etc. și care se întrebuințează în medicină, ca antiseptic Si: *salicilacetonă*.

salacilat *sm* vz ***salicilat***

salacinat *sm* vz ***salicilat***

salacitate *sfs* [At: LOVINESCU, C. V, 183 / E: fr ***salacité***] (Frr) Înclinație (irezistibilă) spre plăcerile sexuale.

saladă¹ *sf* [At: DN² / Pl: *~de* / E: fr ***salade***] Cască adâncă, de metal, cu vizieră scurtă, care făcea parte din armura cavalerilor între sec. XV și XVII.

saladă² *sf* vz ***salată***

saladieră *sf* vz ***salatieră***

salafiu *sn* vz ***sileaf***

salahii *s* vz ***selah***

salahor *sm* [At: ȘIO II_1, 309 / V: (pop) ***~aor***, (înv) ***sarahol***, ***sara~***, ***saraol***, ***saraor***, ***sera~***, ***sereor***, (reg) ***sălăh~***, ***sărăh~***, ***sărăor*** / Pl: *~i* / E: tc ***salahur***, ***serahur***] **1** Demnitar al Imperiului Otoman care avea grijă de grajdurile împărătești și care, uneori, era însărcinat cu instalarea noului domn în țările române. **2** Boier sau slujbaș din țările române aflat sub ordinele rahitivanului, care avea grijă de grajdurile domnești și însoțea alaiurile cu un fel de baston în mână Vz *comis*. **3** Țăran scutit de dări, pus de domnie la dispoziția Porții Otomane pentru repararea cetăților turcești, întreținerea drumurilor și pentru alte munci grele. **4** Muncitor

necalificat, angajat și plătit cu ziua, care lucrează mai ales la construcții de case, șosele etc. Vz *zilier*. **5** (Pgn) Muncitor (care prestează munci fizice grele). **6** Persoană care muncește din greu, care face partea cea mai neplăcută, mai brută a unei acțiuni.

salahoresc, ~ească a [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ești* / E: ***salahor*** + *-esc*] **1** (Rar) Care aparține salahorului (**6**). **2** (Rar) Privitor la salahor (**6**). **3** (Rar) Specific salahorului (**6**). **4** (Pgn; d. munca prestată de cineva) Extrem de greu, care cere mari eforturi (fizice).

salahorește av [At: I. GOLESCU, C. / E: ***salahor*** + *-ește*] **1** Ca salahorii (**4**) Si: *salahoric* (**1**). **2** (Pgn) Extrem de greu, cu mari eforturi (fizice) Si: *salahoric* (**2**).

salahori vi [At: GANE, N. I, 189 / Pzi: *~resc* / E: ***salahor***] **1** A munci ca un salahor (**4**). **2** (Pgn) A munci din greu Si: *a trudi*.

salahoric av [At: T iulie 1968, 93 / E: ***salahor*** + *-ic*] (Rar) **1-2** Salahorește (**1-2**).

salahorie sf [At: MUSTE, ap. CADE / V: (pop) ***~lao~***, (reg) ***~laolie*** / Pl: *~ii* / E: ***salahor*** + *-ie*] **1** Muncă prestată de salahor (**3**) Si: (rar) *salahorit*. **2** Stare de salahor (**3**). **3** Muncă de salahor (**4**). **4** (Pgn) Muncă (fizică) grea. **5** (Înv) Salahorime (**2**).

salahorime sf [At: I. GOLESCU, C. / E: ***salahor*** + *-ime*] **1** (Rar) Totalitatea salahorilor. **2** Mulțime de salahori Si: (înv) *salahorie* (**5**).

salahorit sn [At: (a. 1823) URICARIUL, V, 66/20 / E: ***salahori***] (Rar) Salahorie (**1**).

salai sn vz ***saia***[1]

salaică sf [At: TEAHA, C. N. 262 / Pl: *~ici* / E: nct] (Reg) Seceră (**1**).

salam[1] *sn* [At: IORGA, S. D. VIII, 14 / V: (rar) ***~ă*** *sf*, (reg) ***săl~***, ***salamie*** (Pl: *sălămi*) *sf*, (înv) ***~leam***, ***sol~*** / Pl: *~uri*, (înv) *~e* sn, *~i* sm / E: tc ***salam***] Produs alimentar, de obicei cu durată mare de conservare, preparat din carne tocată și condimentată, supus unor tratamente termice și introdus într-un înveliș (cilindric) din membrane naturale sau artificiale de diferite dimensiuni Vz *cârnat*, *mezel*.

salam[2] *s* vz ***selam***

salamaic sn vz ***salamalec***

salamalec sn [At: DIONISIE, C. 188 / V: (înv) ***~lâc***, ***~aic***, ***~lichiu***, (reg) ***~anic***, ***~anlâc***, ***selamalâc*** / Pl: *~uri* / E: tc ***selâmaleyküm*** „pacea să fie cu voi!"] **1** Salut după obicei oriental, cu mâna dreaptă dusă, pe rând, la inimă, la gură și la frunte. **2** (Pex; fam) Plecăciune (**1**). **3** (Reg; îf *salamalâc*) Formulă care însoțește salamalecul (**1**).

salamalichiu sn vz ***salamalec***

salamalâc sn vz ***salamalec***

salamandră sf [At: FL. D. (1680), 66r/4 / V: (pop) ***sălămâzd~***, ***solom~***, ***solomâzd~***, (reg) ***călămând~***, ***colom~***, ***colomând~ă***, ***coromâzlă***, ***foromâzlă***, ***holomâzd~***, ***jolomâzd~***, ***~ru*** *sm*, ***~astru*** *sm*, ***~măzd~***, ***~mâzdă***, ***~mâzd~***, ***~lămazd~***, ***~lomân~***, ***saramâzdă***, ***sălamăzd~***, ***sălăm~***, ***sălămăn~***, ***sălămăzd~***, ***solom~***, ***solomăn~***, ***solomezd~*** (Pl și: *solomezdri*), ***solomâzgă***, ***soromâslă***, ***sula~***, ***sulumăzd~***, ***șolomăzd~***, ***șolomen~***, ***șolomizd~***, ***șolom~***, ***șolomâzd~***, ***șulim~***, ***zalamâzd~***, ***zălamâzd~***, ***zălămăzd~***, ***zălămâzd~***, ***zolom~***, ***zolomâzd~***, ***zolomâzlă*** / Pl: *~re* / E: ngr ***σαλαμάνδρα***, lat ***salamandra***, fr ***salamandre***, ger ***Salamander***] **1** Specie de animal amfibian din ordinul caudatelor, asemănător cu șopârla, cu picioarele scurte și îndreptate în lături, cu corpul turtit și lat, cu pielea de culoare neagră cu pete galbene, cu tegumentul lucios care secretă o substanță iritantă cu rol protector Si: (reg) *șopârlă* (**2**) (*Salamandra Salamandra*). **2** (Îc) **Sălămâzdră-crestată** Specie de batracian de culoare castanie, cu pete, având o creastă dințată de-a lungul spinării (*Molge cristata*). **3** (Îc) **Sălămâzdră-cu-dungi** Specie de batracian de culoare măslinie, cu dungi de-a lungul trupului, cu vârful cozii ascuțit (*Molge vulgaris*). **4** (Îc) **Sălămâzdră-de-munte** Specie de batracian cu spatele colorat albastru-cenușiu și cu numeroase pete (*Molge alpestris*). **5** (Îc) **Sălămâzdră-de-apă** Specie de batracian specifică zonelor montane (*Triton montadonii*). **6** (Reg) Șopârlă (**1**) (*Lacerta*). **7** (Reg) Capră pestriță. **8** (Trs; îf *sulimandră*) Femeie vioaie, flușturatică (și intrigantă). **9** (Rar) Sobă de fier, asemănătoare cu godinul, folosită la încălzit.

salamandriță sf [At: CANTEMIR, IST. 251 / V: (reg) ***sălimieni~***, ***solomâzd~***, ***sulemen~***, ***sulimen~***, ***sulimin~***, ***sulumân~***, ***sulumen~***, ***șalumân~***, ***șălămân~***, ***șilimin~***, ***șolimen~*** (A și: *șolimendriță*), ***șolimin~***, ***șolomân~*** (A și: *șolomândriță*), ***șolomen~***, ***șolomin~***, ***șulemen~***, ***șulimen~***, ***șulimin~*** (A și: *șulimindriță*), ***șuliumen~*** (A și: *șuliumendriță*), ***șuluman~***, ***șulumăn~***, ***șulumen~***, ***șulumen~***, ***șulumin~*** / Pl: *~te* / E: ***salamandră*** + *-iță*] **1-2** (Șhp) Salamandră (**1**) (mică). **3-4** (Reg; șhp; îf *silimindriță*) Salamandră (**6**) (mică). **5-6** (Reg; șhp) Salamandră (**8**) (mică și vioaie). **7** (Reg) Haină jerpelită, ruptă.

salamandru sm vz ***salamandră***

salamangea sf vz ***șamalagea***

salamanic sn vz ***salamalec***

salamanlâc sn vz ***salamalec***

salamastră sf [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~re* / E: tc ***salmastra***] **1** Curea, funie care leagă vâsla unei bărci de strapazan. **2** Împletitură de parâme care se pune ornamental la bordul unei nave. **3** (Reg) Vână de bou.

salamastru sm vz ***salamandră***

salamă sf vz ***salam***[1]

salamăzdră sf vz ***salamandră***

salamâzdă sf vz ***salamandră***

salamâzdră sf vz ***salamandră***

salament s vz ***selamet***

salamet s vz ***selamet***

salamlâc sn vz ***selamlâc***

salamlic sn vz ***selamlâc***

salamulastră sf vz ***samuraslă***

salamură sf vz ***saramură***

salana sf [At: DLR / Pl: ? / E: nct] (Reg) Livadă frecvent inundată de ape.

salangană sf [At: ALEXI, W. / Pl: *~ne* / E: ger ***Salangane***, fr ***salangane***] Pasăre asemănătoare cu rândunica, de culoare brună, cu ciocul și cu picioarele negre, care trăiește în sud-estul Asiei și în Oceania (*Collocalia esculenta*).

salaor sm vz ***salahor***

salaorie sf vz ***salahorie***

salar[1] *sn* vz ***salariu***

salar[2], ***~ă*** [At: SCL 1968, 35 / Pl: *~i*, *~e* / E: rs ***салар***, fr ***salar***] **1** *smf* Persoană care face parte dintr-o populație turcică din nord-estul Chinei. **2** *a* Care aparține salarilor[2] (**1**). **3** *a* Privitor la salari[2] (**1**). **4** *a* Specific salarilor[2] (**1**).

salaria vt [At: PROT. – POP, N. D. / P: *~ri-a* / Pzi: *~iez* / E: fr ***salarier***] (Rar) A salariza.

salarial, ~ă a [At: BARIȚIU, P. A. III, 238 / P: *~i*, *~e* / E: fr ***salarial***] **1** Referitor la salariu (**1**). **2** Organizat pe bază de salariu (**1**). **3** Remunerat cu salariu (**1**).

salariare sf vz ***salariere***

salariat, ~ă [At: PLR I, 57 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***salaria*** cf fr *salarié*] **1-2** *smf, a* (Persoană) care, în schimbul unei munci depuse (ca angajat permanent), primește un salariu (**1**) Si: (pfm) *lefegiu*, *simbriaș*. **3** *a* (D. muncă, funcții etc.) Care este plătit cu un (anumit) salariu (**1**).

salarie sf vz ***salariu***

salariere sf [At: DDRF / P: *~ri-e~* / V: ***~iare*** / Pl: *~ri* / E: ***salaria***] (Rar) Salarizare.

salariu sn [At: MAIOR, IST. 260/30 / V: (pop) ***salar***, (înv) ***salarie*** *sf*, ***~m***, (reg) ***săl~***, ***șalărie*** *sf* / Pl: *~ii* / E: lat ***salarium***, fr ***salaire***] Plată[2] pe care o primește orice persoană angajată în mod regulat pentru contribuția la desfășurarea unei activități sociale Si: (pfm) *leafă*, (iuz) *retribuție*, (pop) *simbrie* (**3**), (înv) *hac*[1] (**2**), *nafaca*, *naiem*.

salarium sn vz ***salariu***

salariza vt [At: BARIȚIU, P. A. III, 207 / Pzi: *~zez* / E: lat ***salarisare***] (C. i. oameni) A plăti cu salariu pentru munca prestată Si: (rar) *a salaria*.

salarizare sf [At: LEG. EC. PL. 283 / Pl: *~zări* / E: ***salariza***] Acordare a unei plăți ca salariu (**1**).

salaș *sn* vz ***sălaș***

salași *vi* vz ***sălăși***

salată *sf* [At: ANON. CAR. / V: (pop) ***~adă,*** (înv) ***săl~,*** (reg) ***~ară, sălatră, sa~, săl~, șălatră, șel~, șelatră, ins~*** / Pl: *~te, ~turi,* (pop) *sălăți* / E: ngr **σαλάτα,** mg **salata,** it **salata,** ger **Salat,** fr **salade**] (Bot) **1** (Șîc *~-verde,* reg, *~-creață, ~-necreață, ~-cu-căpățână, ~-căpățână, ~-galbenă, ~-mică, ~-roșie, ~-de grădină, ~-mărule, ~-de merole, ~-ca-limba-oii, șelată-limba-oii, șălată-de-iarnă*) Plantă erbacee legumicolă din familia compozeelor, cultivată pentru frunzele sale mari, rotunde, bogate în vitamine și în săruri minerale, care se consumă în stare verde Si: *lăptucă,* (reg) *marulă* (*Lactuca sativa*). **2** (Pgn) Plantă asemănătoare cu salata (**1**), cu frunzele comestibile. **3** (Îc) *~-sălbatică* Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpină înaltă, frunzele lungi și crestate pe margini, care crește în locuri necultivate și aride Si: *lăptuci, susai, palma-tâlharului* (*Lactuca-serriola*). **4** (Bot; reg; îc) **~ta-câinelui** sau **~câinească** Zgrăbunțică (*Lapsana communis*). **5** (Bot; îc) **~ta-câinilor** Sălățică (**3**) (*Aposeris foetida*). **6** (Bot; reg; îc) **~-de-câmp** Untișor (*Ranunculus ficaria*). **7** (Bot; reg; șîc **șălata-broaștii** sau **șălatili-broaștii**) Calcea[1](**1**)-calului (*Caltha palustris*). **8** (Bot; reg; îc) **~ta-cucului** sau **~nemțească** (sau **-mică** ori **-sălbatică**) Untișor (*Ranunculus ficaria*). **9** (Bot; îc) **~tele-broaștei** Floare-de-leac (*Ranunculus repens*). **10** (Bot; reg; îc) **~-de-iarnă** Salsifi (*Scorzonera hispanica*). **11** (Bot; reg; îac) Barba-caprei (*Tragopogon dubius major*). **12** (Bot; reg; îc) **~câinoasă** Tâlhărea (*Mycelis muralis*). **13** (Îc) ~**ta-iepurelui** Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpină înaltă, cu flori roșii-purpurii sau violete Si: (reg) *crestățea* (**2**), *tâlhărea, frunza-voinicului, susai-de-pădure* (*Prenanthes purpurea*). **14** (Bot; reg; îc) **~împărătească** Năfurică (*Artemisia annua*). **15** (Bot; reg; îc) **~ta-mielului** Fetică (**5**) (*Valerianella locusta*). **16** (Bot; îc) **~ta-porcului** Buruiană-porcească (*Hypochoeris radicata*). **17** (Bot; reg; îc) **Șălată-de-baltă** Nufăr (*Nuphar luteum*). **18** (Îc) **~-de-mare** Specie de algă, cu talul asemănător cu o frunză, care trăiește în apa mărilor (*Ulva*). **19** (Bot; reg; șîc *salată-de-endivie*) Cicoare (**4**) (*Cichorium endivia*). **20** (Adesea urmat de determinări care arată felul) Preparat culinar făcut din salată (**1**) sau din anumite legume crude, fierte sau coapte ori din pește, ouă etc., la care se adaugă sare, untdelemn, oțet sau alte condimente și care se servește ca aperitiv sau ca garnitură. **21** (Fam; îe) **A-i face** (cuiva) **o ~** A mustra (pe cineva). **22** (Îe) **A mânca o ~** A suferi o mustrare. **23** (Îae) A fi zdrobit în bătaie. **24** (Fam) **A face** (pe cineva) **~** A-i trage (cuiva) o bătaie zdravănă. **25** (Șîs *~ de fructe*) Desert preparat din diferite feluri de fructe tăiate în cuburi mici sau în felii, amestecate cu zahăr și la care se adaugă rom, coniac, vin alb etc.

salatieră *sf* [At: VALIAN, V. / P: *~ti-e~* / V: (rar) ***~adi~,*** (înv) ***salatir*** *sn* / Pl: *~re* / E: ***salată*** + *-ieră* cf ngr *σαλατιέρα*, fr *saladier*] **1** Vas, castron de porțelan, faianță, sticlă etc. în care se pregătește sau se servește salata (**20**). **2** (Spt; îs) *~ra de argint* Cupă pusă în joc pentru câștigătorii finalei competiției mondiale de tenis „Cupa Davis". **3** Serviciu de masă alcătuit dintr-un suport (de metal) cu sticluțe pentru untdelemn, oțet și cu borcănașe pentru sare, piper și alte condimente (pentru salată **20**).

salatir *sn* vz ***salatieră***

salatră *sf* vz ***salată***

salavat *sn* [At: MAG. IST. V. 26 / Pl: *~uri* / E: tc ***salavat***] **1** Rugăciune canonică a musulmanilor, cuprinzând mărturisirea credinței că unica divinitate este Alah și că Mahomed este profetul lui Alah. **2** Obiect pe care era gravată formula religioasă a Islamismului și care era folosit ca talisman. **3** (Reg) Taifas.

sală *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX / V: (înv) ***șală,*** (înv) ***sal*** *s* / Pl: *săli,* (rar) *~le* / G-D și: (asr) (unei) *sale, salei* / E: ngr **σάλ(λ)α,** fr **salle,** ger **Saal,** it **salla**] **1** Încăpere spațioasă destinată pentru solemnități, întruniri, spectacole, întâlniri sportive, expoziții etc. **2** (Pgn) Cameră, de obicei de dimensiuni mari. **3** (Îs) *~ de arme* sau *~la armelor* Încăpere (în incinta unui muzeu) în care sunt păstrate armele, trofeele, veșmintele de luptă etc. **4** (Îas) Încăpere special amenajată în care se dau lecții de scrimă. **5** (Îs) *~ de baie* Cameră de baie Si: *baie[1]* (**1**). **6** (Îs) *~ de mâncare* (sau *de mese,* înv. *de ospețe*) Sufragerie (de obicei într-o școală, într-un spital, într-o unitate militară, într-o întreprindere etc.). **7** (Nob; îs) *~ de moarte* Abator (**1**). **8** (D. spectacole; îe) **A face ~ plină (goală)** sau **săli pline (goale)** A (nu) avea public mult. **9** (D. spectacole; pex; îae) A (nu) avea succes. **10** (Spc) (Adesea urmat de determinările „de clasă" sau „de curs") Încăpere în care se desfășoară procesul de învățământ pentru elevi, studenți etc. **11** Totalitatea persoanelor care se află într-o sală[1] (**1, 6, 10**). **12** Încăpere mică (de trecere) prin care se intră într-o casă venind de afară Si: *antreu, anticameră* (**1**), *vestibul.* **13** Tindă. **14** (Olt; Mun) Prispă (**1**). **15** (Reg) Pridvor. **16** Încăpere (de trecere) lungă și îngustă care face legătura între camerele unei locuințe, instituții etc. Si: *coridor* (**1**), *culoar* (**1**).

sală[2] *sf* [At: BL X, 105 / E: ucr, rs **сало**] (Reg) Slănină (**2**).

salămazdră *sf* vz ***salamandră***

salămlâc *sn* vz ***selamlâc***

salău *sm* [At: KLEIN, D. 416 / V: ***săl~*** / Pl: *~ăi* / E: mg ***szálló***] Persoană aflată în trecere care înnoptează ori stă câtva timp la cineva sau undeva Si: (Trs) *chiriaș* (**1**).

salbai *sm* vz ***salvie***

salbandă *sf* [At: CANTUNIARI, L. M. 140 / Pl: *~de* / E: fr ***salbande,*** ger ***Sahlband***] (Glg) Zonă de contract între un filon și rocile înconjurătoare.

salbatec, ~ă *smf, a* vz ***sălbatic***

salbă[1] *sf* [At: GCR I, 222/13 / V: (reg) ***slal~*** / Pl: *~be,* (pop) *salbi* / E: ml ***subalba***] **1** (Udp „de") Podoabă purtată (de femei) la gât sau rar pe frunte, alcătuită din unul sau mai multe șiraguri de monede (de aur), pietre prețioase, mărgele etc. Si: (pop) *zgardă.* **2** (Pop; îs) *~ba dracului* Persoană supărătoare, agasantă, de care nu te poți debarasa. **3** (Reg; îe) **A lăsa** (pe cineva) **în ~ba lui** A lăsa pe cineva așa cum este, cu proastele lui obiceiuri. **4** (Fam; îae) A lăsa (pe cineva) în banii lui. **5** (Reg) Bucată de catifea, împodobită cu cusături de flori și mărgele, pe care o pun fetele ca podoabă pe cap. **6** (Fig; udp „de") Grup (restrâns) de elemente de același fel înșirate sau așezate ca o salbă (**1**) și constituind o unitate. **7** (Pan) Cută a pielii de pe marginea inferioară a gâtului la bovine și la unele rase de ovine, constituind adesea un caracter de rasă Si: *fanon* (**2**). **8** (Reg) Bărbie (la oameni și la unele animale). **9** (Reg) Poliță[1]. **10** (Îc) **~moale** Arbust până la 6 m, cu frunze opuse, lanceolate sau eliptice, cu flori verzi-gălbui, cu fructele capsule cu patru lobi de culoare roz, care crește prin păduri, crânguri și tufișuri. Si: *vonicer,* (reg) *caprifoi* (**11**), *clocuță* (**2**), *grujarcă, sânger* (**2**), *voinicar, lemn-câinesc, lemnul-câinelui, parastasul-popii, pomiță-de-sânger* (*Evonymus europaeus*). **11** (Reg; șîc **~mare**) Arbust înalt până la 5 m, cu frunze late, opuse, mărunt dințate, cu flori verzui și cu fructe capsule roșii cu patru lobi Si: (reg) *lemn-câinesc, verigar, vonicer* (*Evonymus latifolius*). **12** Arbust cu ramurile terminate prin câte un spin, cu flori galbene-verzui și cu fructe cărnoase, negre, întrebuințate în medicină pentru proprietățile lor purgative Si: *verigar,* (reg) *crașci, glodiș, pațachină* (**1**), *porumbel* (**15**), *lemnul-câinelui, părul-ciutei, poama-câinelui, spinul cerbului, vonicer* (*Rhamnus cathartica*). **13** (Bot; îc) **~moale, ~ba-dracului** Crușân (*Rhamnus frangula*). **14** (Bot; reg) Săpunele (**7**) (*Aster novae-angliae*). **15** (Bot; reg) Liliac (*Syringa vulgaris*). **16** (Reg; îc) **~râioasă,** (reg) **~moale** Arbust înalt de 1-3 m, cu frunze ovale sau alungite, cu flori mici de culoare brună și cu fructe capsule cu patru lobi și care conține o specie de gutapercă în scoarța rădăcinilor Si: *lemn-râios,* (reg) *cerceii-babei, vonicer* (*Evonymus verrucosus*). **17** (Bot; reg) Gârbiță[1] (**7**) (*Limodorum abortivum*). **18** (Bot; reg) Secară (**1**) (*Secale cereale*). **19** (Reg) Funie cu care se leagă capătul din față al prăjinii la carul de fân.

salbă[2] *sf* vz ***silhă***

salbă[3] *sf* vz ***solbă***

salbăd, ~ă *a* vz ***searbăd[1]***

salbed, ~ă *a* vz ***searbăd[1]***

salbie *sf* vz ***sabie***

salcă[1] *sf* [At: ALR II/I h 93/325 / Pl: *~lce* / E: mg ***szalka***] (Reg) Așchie (1).

salcă[2] *sf* vz ***salcie***

salcâm [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~lchim,*** (reg) ***~p, ~leân, ~câz*** / Pl: *~i* / E: tc ***salchim***] **1** *sm* (Șîc *~-alb, ~-altoit,* reg. *~-rotund*) Arbore din familia leguminoaselor, cu ramurile brune, prevăzute cu câte doi spini la baza frunzelor imparipenate-compuse, cu florile albe, plăcut mirositoare, melifere, grupate în raceme lungi, cu fructele păstăi, care, în perdele de protecție, este folosit pentru fixarea terenurilor nisipoase și al cărui lemn, tare și rezistent, este utilizat pentru obiecte de uz gospodăresc și pentru foc Si: (reg) *acaț, băgrin* (**1**), *dafin* (**6**), *lemn-alb, liliac, mălin, mălinaș, păsuiele, pânar, rug[1]*, (înv) *setim* (*Roboinia pseudacacia*). **2-3** *sm* (Îc) *~-roșu* Doi arbori scunzi din familia leguminoaselor, originari din America de Nord, cu flori roz sau roșii dispuse în raceme, cultivați ca plante ornamentale (*Robinia hispida și viscosa*). **4** *sm* (Rar; îe) **A umbla cu vorbe pe după ~** A vorbi pe ocolite. **5** *av* (Reg; îe) **A vorbi (mai) ~** A vorbi mieros, cu amabilitate exagerată și falsă. **6** *sm* (Prc) Floare de salcâm (**1**). **7** *sm* (Înv; îs) *Apă de ~* Loțiune obținută din florile de salcâm (**1**), cu diverse întrebuințări în cosmetică. **8** *sm* (Îc) **~-albastru** Plantă cățărătoare din familia leguminoaselor, cultivată pentru ornament (*Wistaria sinensis*). **9** *sm* (Îc) **~-galben** Arbust din familia leguminoaselor, cu frunze trilobate și cu flori galbene dispuse în raceme, adesea cultivat ca plantă ornamentală și din lemnul căruia se confecționează obiecte de artă și mobilă fină Si: (reg) *bobițel, drob, grozamă, lemnul-bobului* (*Laburnum anagyroides*). **10** *sm* (Bot; reg) Bășicoasă (**3**) (*Colutea arborescens*). **11** *sm* (Îc) **~-japonez** (sau, pop, **-boieresc**) Arbore din familia leguminoaselor, cu coroană rotundă, umbroasă, cu frunze mici înguste, lucioase și bogate, cu fructul păstăi, adesea cultivat ca plantă ornamentală Si: (rar) *soforă*, (reg) *acație-boierească* (*Sophora japonica*). **12** *sm* (Îc) **~-mic** Arbust din familia leguminoaselor originar din America de Nord, cu florile purpurii-violacee închis dispuse în raceme de forma unor spice, adesea cultivat ca plantă ornamentală (*Amorpha fruticosa*). **13** *sm* (Bot; reg; șîc *~-boieresc*) Glădiță (*Gleditschia triacanthos*).

salcâmaș *sm* [At: FOLC. MOLD. 11, 213 / Pl: *~i* / E: ***salcâm*** + *-aș*] **1-2** (Șhp; într-o poezie populară) Salcâm (**1**) (mic și frumos).

salcâmă *sf* [At: UDRESCU, GL / Pl: *~me* / E: ***salcâm*** + *-ă*] (Reg) Fruct de salcâm (**1**), alcătuit dintr-o păstaie mare, lată, cu numeroase semințe.

salcâmărie *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ii* / E: ***salcâm*** + *-ărie*] (Reg) **1** Pădure de salcâmi (**1**). **2** Pui deși de salcâm (**1**).

salcâmiș *sns* [At: GLOSAR REG. / E: ***salcâm*** + *-iș*] (Reg) **1-2** Salcâmiște (**1-2**).

salcâmiște *sfs* [At: T. POPOVICI, SE. 540 / E: ***salcâm*** + *-iște*] (Rar) **1** Mulțime de salcâmi (**1**) Si: *salcâmiș* (**1**). **2** Loc acoperit cu salcâmi (**1**) Si: (reg) *salcâmiș* (**2**).

salcâmp *sm* vz ***salcâm***

salcân *sn* ***salcâm***

salcâz *sm* vz ***salcâm***

salce[1] *sf* [At: LB / V: (reg) ***~lcie, sarce, sarcie*** / E: ger ***Salsa,*** fr ***salse,*** (pad *salcie[1]*)] **1-3** (Reg; îc *~-mare, ~-părită*) Trei plante erbacee perene din familia liliaceeelor, originare din Mexic și din America de Sud (*Smilax medica, officinalis și sarsaporilla*). **4** (Prc) Rădăcină de salce[1] (**1-3**), cu gust amărui-acrișor, întrebuințată în medicină ca sudorific, depurativ etc. Si: (liv) *sarsaparilă*, (rar) *saparină[1]*. **5** (Pop; îs) *~ mare* (sau *păzită*) Leac preparat din salce[1] (**4**) fiartă mult în apă și apoi turnată într-un vas cu rachiu (sau vin), scoasă din rachiu, uscată, pisată și cernută. **6** (Pop; îs) *~ mică* (sau *purtătoare, umblătoare*) Leac preparat din salce[1] (**4**) nefiartă, ținută în rachiu, la căldură, cu zahăr candel, stafide, roșcove etc. **7** (Reg; îe) **A se pune la ~** A urma un tratament cu salce[1] (**5**) (păzită). **8** (Reg; îe) **A intra în** (sau **a ieși din**) **~** A începe (sau a termina) un tratament cu ceaiuri de salce[1] (**4**). **9** (Bot; reg; în forma *sarcie*) Iederă (*Hedera helix*).

salce[2] *sf* vz ***salcie***

salce[3] *sf* vz ***saltă***

salceag *sn* vz ***sarceac***

salchim *sm* vz ***salcâm***

salcicorn *sm* [At: POLIZU / Pl: *~i* / E: ***salcicorn***] (Îdt) Săricică (**9**) (*Salsola kali*).

salcie[1] *sf* [At: PSALT. 285 / V: (îvp) ***~lce*** (Pl: *sălci, selci*), (pop) ***~lcă,*** (înv) ***sălcie*** / Pl: *sălcii*, (rar) *~ii* / E: ml ***salix, -icis***] **1** (Șîc **salcă-amărâtă, salcă-aplecată, salcă-bițoasă, salcă-care-plânge, salcă-domnească, salcă-plecată, salcă-sălbatică, salcă-supărată, salce-mlăjoasă, ~-pletoasă, ~-plângătoare, ~-jalnică, ~-moartă, ~-plecată, ~-albă, ~-bătrână, ~-poloasă, ~-răchitoasă**) Arbore cu ramuri foarte lungi, subțiri și flexibile, care sunt aplecate în jos Si: (reg) *lozie, răchită, răchițică, sălcuță* (**3**) (*Salix babylonica*). **2** (Reg; îc **~-albă, ~-alburie**) Mic arbore cu ramurile erecte și flexibile, cu lemn ușor, moale, a cărui scoarță conține salocilina, folosită în medicină, iar frunzele tanin, utilizat la tăbăcitul pieilor Si: (reg) *lozie, răchită, sălcuță* (**4**) (*Salix alba*). **3** (Rar; șîc **~-de-munte, ~-pentandră**) Arbore înalt până la 12 m, cu scoarța brună închisă, cu frunzele fin și dens dințate, mirositoare și lucioase, cu florile galbene-verzui și cu fructul capsulă ovală lanceolată (*Salix pentandra*). **4** (Rar; șîc **~-triandră**) Arbust cu ramurile lungi, subțiri și flexibile, cu frunzele lanceolate sau oblonge, ascuțite și dințate, de culoare verde închis, lucioase pe partea superioară, cu flori galbene-verzui și cu fructul capsulă (*Salix triandra*). **5** (Bot; reg; șîc **salce-crestată, ~-căprească, ~-moale, ~-de-munte**) Iov (*Salix capraea*). **6** (Bot; reg; șîc **~-fragedă, ~-plesnitoare**) Răchită (*Salix fragilis*). **7** (Bot; reg; șîc **~-roșie, ~-purpurie, salce-neagră**) Răchită roșie (*Salix purpurea*). **8** (Bot; reg; șîc **salce-vânjoasă, ~-de-mlaje, ~-roșie, ~-americană**) Mlajă (*Salix viminalis*). **9** (Bot; reg; șîc **~-albicioasă**) Mlajă (*Salix incana*). **10** (Reg; șîc **salce-aurită**) Arbore cu frunze foarte subțiri și lungi, de culoare verde închis și cu nervuri foarte pronunțate (*Salix aurita*). **11** (Bot; reg; șîc **~-cenușie, ~-sălbatică**) Zălog (*Salix cinerea*). **12** (Reg) Arbore din familia salicaceelor, cu ramuri lungi, subțiri, și mlădioase, cu frunze lanceolate, cu flori galbene-verzui, dispuse în amenți (*Salix rubens*). **13** (Reg) Arbore din familia salicaceelor, cu ramuri lungi, subțiri, și mlădioase, cu frunze lanceolate, cu flori galbene-verzui (*Salix rubra*). **14** (Bot; reg) Iov (*Salix silesiaca*). **15** (Îc) **~-brumărie** (sau, rar, **-dafnoidă**) Arbore cu frunzele ca ale dafinului (*Salix daphnoides*). **16** (Îc) **Salce-cu-foi-de-mirt** Arbore care are frunzele ca ale mirtului (*Salix myrsinites*). **17** (Îc) **Salce-cu-foi-de-rozmarin** (sau **-târâtoare**) Arbore care are frunzele liniare, verzi închise ca ale rozmarinului (*Salix rozmarinifolia*). **18** (Îc) **~-pitică** (sau rar, **-reticulată, -retusă**) Arbust alpin care crește în boschete, cu frunze mici, lucioase, având pe partea inferioară nervuri proeminente (*Salix retusa*). **19** (Îc) **~-de-pârâu** Arbore cu lujeri subțiri, verzui sau bruni, cu frunze late, relativ mici, rotunjite, de culoare verde închis, lucitoare, cu nervuri subțiri (*Salix starkeana*). **20** (Îc) **Salce-galbenă** Arbore cu lujeri de culoare galbenă sau galbenă-roșcată (*Salix alba vitellina*). **21** (Fam; îe) **A umbla pe după ~** A vorbi pe ocolite. **22** (Reg; îs) *Tată de ~* Tată vitreg . **23** (Îs) *Frate de ~* Frate vitreg. **24** (Reg; îs) *Copil de ~* Copil vitreg. **25** (Îs) *Rudă de ~* Amant. **26** (Prc) Ramură de salcie[1] (**1**), care se folosește adesea la împletitul gardurilor, al coșurilor, cu scop ornamental. **27** (Reg; prc; adesea cu determinarea „de la Florii") Ramură de salcie[1] (**1**) verde (și înflorită) care se duce de către credincioși și se împarte în biserică, în duminica Floriilor Si: (pop) *stâlpare* (**2**), *mâțișor*, (reg) *sălcuță* (**5**). **28** (Bot; reg; șîc **~-mirositoare, salcă-domnească, salcă-ce-miroase-frumos**) Răchițică (*Elaeagnus angustifolia*). **29** (Reg) Pat de crengi (de salcie[1] **1**) pe care se așază claia de fân.

salcie[2] *sf* vz ***salce[1]***

salcie[3] *sf* vz ***salță[1]***

salcier *sn* vz ***sărciner***

salcin, ~ă *a* vz ***sălciu[2]***

salcină *sf* vz ***sarcină***

saldat *sm* vz ***soldat***

saleam *sm* vz ***salam[1]***

saleduct *sn* [At: FLACĂRA, 1969, nr. 5, 8 / Pl: *~e* / E: lat ***sal, -is*** + *-duct* pad *apeduct*] Conductă care transportă saramura (**1**).

salep [At: DIONISIE, C. 217 / V: (înv) ***~lip*** sn / Pl: *~i* sm, *~uri* sn / E: tc ***salep***] **1** *sm* (Bot; reg) Poroinic (*Orchis mascula*). **2** *sm* (Bot; reg) Untul-vacii (*Orchis morio*). **3** *sn* Tubercul uscat al unor specii de popoinic (**1**), de formă ovală sau brună, cu aspect mucilaginos. **4** *sn* Feculă alimentară extrasă din salep (**3**) care se întrebuința ca aliment întăritor (în diferite boli). **5** *sn* (Pex) Băutură preparată din feculă de salep (**3**), (miere) și apă. **6** *sn* (Înv; îs) *~ul morții* Otravă.

salepar *sn* [At: POLIZU / Pl: *~i* / E: ***salep*** + *-ar*] (Înv) **1-2** Salepgiu (**1-2**).

salepărie *sf* [At: LM / Pl: *~ii* / E: ***salepar*** *+-ie*] (Înv) **1-2** Meseria saleparului (**1-2**).

salepciu *sm* vz ***salepgiu***

salepgiu *sm* [At: GHICA, S. 677 / V: (înv) ***~pciu, ~lip~*** / E: tc ***salepci***] **1-2** Persoană care (prepara și) vindea salep (**5**) Si: (înv) *salepar* (**1-2**).

saleri *smp* [At: BELDIMAN, N. P. II, 132/2 / E: lat ***saliares***] (Înv) Salieni.

saletră *sf* vz ***silitră***

saletrom *s* vz ***silitră***

saleu *sn* [At: PETRESCU, O. P. II, 141 / Pl: *~ri* / E: fr ***salé*** „sărat"] Preparat de patiserie sărat, de obicei în formă de bastonașe, obținut din aluat de făină, unt, brânză, chimen etc. copt în cuptor.

salhana *sf* vz ***zalhana***

salhanagiu *sm* vz ***zalhanagiu***

salhat *sn* vz ***serhat***

salhă *sf* vz ***sihlă***

salic, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***salique***, it ***salico***, ger ***salisch***] **1** Care aparține unui trib al vechilor franci din regiunea Țărilor de Jos. **2** Privitor la salic (**1**). **3** (Îs) *Lege ~ă* Corp de legi elaborat în Franța medievală, care cuprindea o serie de reguli de drept civil, de drept penal și procedurale, dintre care cea mai cunoscută era prevederea care excludea femeile de la dreptul de succesiune a pământului.

salicacee [At: LTR[2] / S și: *salicaceae* / Pl: *~* / E: fr ***salicacées***] **1** *sfp* Familie de arbori sau de arbuști, cu frunze simple, alterne, cu flori unisexuate reunite în amenți care apar înainte sau o dată cu frunzele, cu fructe capsule care au numeroase semințe mici, acoperite cu peri lungi, albi-argintii, având ca tip salcia (*Salicaceae*). **2-3** *sf, a* (Plantă) care face parte din familia salicacee (**1**).

salicid *sm* [At: GL. OLT. / Pl: *~izi* / E: ns cf *salicilat, acid*] (Reg) Salicilat folosit drept conservant.

salicil *sm* [At: ALEXI, W / Pl: *~i* / E: ger ***Salizyl***] (Rar) Salicilat.

salicilacetol *s* vz ***salacetol***

salicilacetonă *sfs* [At: LTR[2] / E: ***salicil***(at) + ***acetonă***] (Far; rar) Salacetol.

salicilamidă *sf* [At: DER / Pl: *~de* / E: ***salicil***(at) + ***amidă***] Compus din grupa salicilaților, care, datorită proprietăților lui analgezice, antipiretice și antireumatice, asemănătoare cu ale aspirinei, este folosit ca medicament.

salicilanilidă *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~de* / E: fr ***salicylanilide***] Produs chimic obținut prin acțiunea acidului salicilic asupra anilinei, care se prezintă sub formă de ace, solubile în apă, și care se întrebuințează ca antipiretic Si: *salifebrină*.

salicilat *sm* [At: BIANU, D. S. 645 / V: (reg) ***salaci~, salaci~, saraci~, sarici~*** / Pl: *~ați* / E: fr ***salicylate***] (Adesea urmat de determinări care arată felul) Sare sau eter al acidului salicilic, folosit drept conservant în industria alimentară și în medicină Si: (rar) *salicil*.

salicilemie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***salicylémie***] Prezență a salicilatului în sânge.

salicilic *a* [At: BARCIANU / E: fr ***salicylique***] (Îs) *Acid ~* Acid derivat din fenol, care se prezintă sub formă de cristale aciculare, albe, de pulbere albă sau de prisme monoclinice, inodor, acrișor, parțial solubil în apă, alcool și eter și care este întrebuințat în medicină, în industria coloranților și în industria alimentară (la prepararea conservelor).

salicilină *sfs* [At: RESMERIȚĂ, D. / V: *~cină* / E: fr ***salicyne***, ger ***Salizin***] Substanță extrasă din scoarța unor specii de salcie[1] sau obținută pe cale sintetică din acid salicilic, care se prezintă sub formă de cristale albe, cu gust amărui, solubile în apă și în alcool, și care se întrebuințează în medicină ca antifebril și antireumatic Si: (rar) *salicozidă*.

saliciloterapie *sf* [At: DN[4] / Pl: *~ii* / E: fr ***salicylothérapie***] Folosire terapeutică a salicilaților.

salicină *sf* vz ***salicilină***

salicorn *sn* vz ***salicornie***

salicornie *sf* [At: BRANDZA, FL. 417 / V: (rar) ***salicorn*** *sn* / Pl: *~ii* / E: lat ***salicornia*** (*europaea*) cf fr *salicornia, salicorn, salicorne*] (Bot; rar) Brâncă (*Salicornia europaea*).

salicozidă *sfs* [At: LTR[2] / E: fr ***salicoside***] (Far; rar) Salicilină.

salie *sf* vz ***sălie***

salieni *smp* [At: M. D. ENC. / P: *~li-eni* / E: fr ***saliens***] Nume dat la romani preoților zeului Marte Si: (rar) *salii*, (îvr) *saleri*.

salifebrin *sn* vz ***salifebrină***

salifebrină *sfs* [At: NICA, L. VAM., 216 / V: ***salifebrin*** *sn* / E: fr ***salifébrine***] Salicilanilidă.

salifer, ~ă *a* [At: ONCESCU, G. 391 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***salifère***] **1** (D. terenuri, soluri, roci, regiuni) Care conține sare (**1**). **2** (Îs) *Complex ~* Depozite sedimentare din zona precarpatică, provenite din izvoarele sărate, din eflorescențele saline și din zăcămintele de sare (**1**) pe care le conțin formațiile acestui complex în unele regiuni.

salifiabil, ~ă *a* [At: MARIN, PR. I, XIII/15 / P: *~fi-a~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***salifiable***] (Chm) Care are proprietatea de a forma săruri (**25**).

salifiere *sf* [At: LTR[2] / P: *~fi-e~* / Pl: *~ri* / E: fr ***salifier***] Operație de separare a coloizilor liofili dintr-o soluție prin adăugarea de electroliți, alcool etc. și prin îndepărtarea mai mult sau mai puțin completă a moleculelor de apă reținute la suprafața particulelor coloide.

saliga *vr* [At: COM. SAT. III, 52 / Pzi: ? / E: nct] (Reg; irn) A se urca.

saligenină *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~ne* / E: fr ***saligénine***] Substanță extrasă din scoarța și frunzele de salcie[1] (**1**) prin hidroliza salicilinei sau pe cale sintetică (din fenol și formaldehidă ori fenol și clorură de metilen), care se prezintă sub formă de cristale, albe, rombice, solubile în alcool, eter etc. și care este utilizată în medicină ca anestezic și în tratamentul reumatismului, gutei etc. Si: (rar) *saligenol*.

saligenol *sm* [At: LTR[2] / Pl: *~i* / E: fr ***saligénol***] (Far; rar) Saligenină.

salii *smp* [At: DN[2] / E: lat ***salii***] (Rar) Salieni.

salin, ~ă *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***salinus***, fr ***salin***] **1** Care conține sare (**1**) în mod natural Si: *sărat*[2] (**1**). **2** (Înv; pex) Pe care (sau în care) s-a pus sare (**1**). **3** Care are gust de sare (**1**). **4** (Chm) Care are caracter de sare (**25**). **5** Care conține (multă) sare (**1**). **6** Care conține o anumită concentrație de sare (**1**). **7** (D. plante) Care crește într-un pământ ce conține sare (**1**).

salinar *sm* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 69 / Pl: *~i* / E: ***salină*** + *-ar*] (Înv) Persoană care muncește într-o salină Si: (rar) *ocnaș*, (înv) *ocnar, ocnean*.

salină *sf* [At: AR (1829), 2361/11 / V: (înv) ***sari~***, (reg) ***sani~*** / Pl: *~ne*, (înv) *~ni* / E: fr ***saline***, ger ***Saline***, lat ***salina***] **1** Mină[1] din care se extrage sarea gemă sub formă solidă (blocuri sau măruntă) și sub formă lichidă (saramură concentrată). **2** (Înv; pgn) Mină[1].

salinifer, ~ă *a* [At: FLACĂRA, 1969, nr 5, 6 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***salinifère***] **1** Care conține sare (**1**). **2** Bogat în sare (**1**). **3** Format din sare (**1**).

salinitate *sf* [At: ONCESCU, G. 93 / Pl: *~tăți* / E: fr ***salinité***] **1-2** Conținutul în sare (**1, 25**) al unei ape, al unei soluții, al unui sol. **3-4** Însușire a unei ape, a unei soluții, a unui sol de a conține o anumită cantitate de sare (**1, 25**).

saliniza *vr* [At: PROBL. GEOGR. II, 2.2 / Pzi: 3 *~zează* / E: ***salin*** + *-iza*] (D. ape, soluri) A reține săruri minerale solubile.

salinizare *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~zări* / E: ***saliniza***] Acumulare de săruri minerale solubile.

salinizat, ~ă a [At: PROBL. GEOGR. I, 145 / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: *saliniza*] (D. ape, soluri) Care conține săruri minerale solubile.

salinometru sn [At: DL / Pl: ~*re* / E: fr *salinomètre*] Instrument folosit pentru determinarea concentrației soluțiilor de sare.

salìp sn vz *salep*

salipgiu sm vz *salepgiu*

salipirìn sn vz *salipirină*

salipirină sfs [At: BIANU, D. S. / V: (rar) *salipirin* (S și: *salypirin*) / E: ger *Salipyrin*, fr *salipyrine*] Substanță obținută din acid salicilic și antipirină, care se prezintă sub formă de cristale albe, cu gust dulceag-acrișor, întrebuințată ca analgezic, antireumatic etc.

saliretină sfs [At: LTR² / E: fr *salirétine*, ger *Saliretine*] Rășină sintetică obținută prin acțiunea acizilor diluați asupra saligeninei și care este întrebuințată în industria lacurilor.

salirgan sms [At: NICA, L. VAM. 216 / S și: *salyrgan* / E: dc] Substanță care se obține prin tratarea amidei acidului salicilic cu ester monocolor acetic și care, de obicei în amestec, are diverse întrebuințări în medicină, ca diuretic.

salìște sf vz *siliște*

salìt sns [At: CANTUNIARI, L. M. 112 / V: (rar) ~*ă sf* / E: fr *salite*, ger *Salit*] Varietate de piroxen monoclinic fără aluminiu.

salìtă¹ sf [At: GRECU, P. 86 / Pl: ~*te* / E: ngr *σάλιαγκος*] (Zlg; înv) Melc.

salìtă² sf vz *salit*

salìtră sf vz *silitră*

salìtru s vz *silitră*

saliva vi [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: ~*vez* / E: fr *saliver*] **1** A secreta (multă) salivă. **2** (Fig) A dori foarte mult (ceva).

salival, ~ă a vz *salivar*

salivar, ~ă a [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ~**al**, ~**ver** / Pl: ~*i*, ~*e* / E: fr *salivaire*] **1** Care aparține salivei. **2** Privitor la salivă. **3** (Îs) *Glandă* (înv, *glandulă*) ~*ă* sau (înv) *aparat* ~, *canalele* ~*e* (Fiecare dintre) cele trei perechi de glande situate în cavitatea bucală, care secretă saliva.

salivare sf [At: PONTBRIANT, D. / Pl: ~*vări* / E: *saliva*] Secretare de salivă Si: *salivație* (**1**).

salivație sf [At: POV. 7/22 / V: ~**iune** / Pl: ~*ii* / E: fr *salivation*, lat *salivatio, -onis*] **1** Secreție (exagerată) de salivă. **2** Funcție a glandelor salivare.

salivațiune sf vz *salivație*

salìvă sf [At: I. GOLESCU, C. / Pl: ~*ve* / E: fr *salive*, lat *saliva*] Lichid secretat de glandele salivare și eliminat prin canalele excretoare în cavitatea bucală, servind la formarea și la înghițirea bolului alimentar, la păstrarea umidității membranei mucoase a gurii etc. Si: (pfm) *scuipat*, *bale*.

saliver, ~ă a vz *salivar*

salm sm vz *salmon*

salmastrìcol, ~ă a [At: M. D. ENC. / Pl: ~*i*, ~*e* / E: *salmastru* + *-icol*] (D. animale și plante) Care trăiește în ape salmastre.

salmastru, ~ră a [At: ANTIPA, P. 201 / Pl: ~*aștri*, ~*re* / E: lat *salmaster* cf it *salmastro*] (D. ape, lacuri, lagune etc.) Cu salinitate intermediară între salinitatea apelor dulci și a celor marine.

salmiac sns [At: ASACHI, L. 861/26 / P: ~*mi-ac* / E: fr *salmiac*, ger *Salmiak*] Clorură de amoniu naturală, cristalizată, incoloră, galbenă sau roșie, cu gust sărat înțepător, folosită la curățarea metalelor, în operația de lipire, în industria textilă, în industria chimică și în medicină Si: (pop) *țipirig*.

salmie sf [At: SADOVEANU, O. XV, 327 / Pl: ~*ii* / E: fr *salmis*] Un fel de tocană preparată din bucăți de vânat care au fost prăjite în prealabil.

salmon sm [At: ȘINCAI, ap. DR. V, 561 / V: (rar) *salm* / Pl: ~*i* / E: lat *salmo, -onis*] (Iht; rar) Somn (**1**) (*Silurus glanis*).

salmonelă sf [At: DER / S și: *salmonella* / Pl: ~*le* / E: fr *salmonella*] Bacterie patogenă, larg răspândită în natură, cuprinzând microbii care provoacă febra tifoidă, febrele paratifoide și toxiinfecțiile alimentare.

salmoneloză sf [At: ENC. VET 349 / Pl: ~*ze* / E: fr *salmonellose*] Boală infecțioasă a mamiferelor și a păsărilor, care se poate transmite și la om, provocată de o bacterie din grupul salmonelei, care se manifestă prin febră, tulburări gastrointestinale, pneumonii etc. Si: *paratifoză*.

salmonicol, ~ă a [At: VÎN. PESC. iulie 1960, 6 / Pl: ~*i*, ~*e* / E: fr *salmonicole*] **1-2** Care aparține salmoniculturii sau salmonidelor. **3-4** Care se referă la salmonicultură sau la salmonide. **5-6** Specific salmoniculturii sau salmonidelor.

salmonicultură sf [At: LTR² / Pl: ~*ri* / E: fr *salmoniculture*] Cultură în instalații și în amenajări speciale a diferitelor specii de salmonide, în vederea producerii de puiet, reproducerii artificiale și creșterii efectivelor destinate repopulării sau comercializării pentru consum.

salmonid sn [At: ANTIPA, F. I. 200 / V: ~**ă** *sf* / Pl: ~*e*, ~*izi* sm / E: fr *salmonidés*] **1** (Lpl) Familie de pești răpitori caracterizați printr-o a doua înotătoare dorsală, care trăiesc în ape dulci (de munte) și în mări (*Salmonidae*). **2** Pește care face parte din familia salmonidelor (**1**).

salmonidă sf vz *salmonid*

salnitru sns [At: KLEIN, D. 417 / E: lat *sal nitri*] (Chm; înv; Trs) Silitră (**1**).

saloantă sf [At: BĂCESCU, PĂS. 151 / V: ~**onta** / Pl: ~*te* / E: mg *szalonka*] (Orn; reg) Sitar (**1**) (*Scolopax rusticola*).

salofen sn [At: BIANU, D. S. / E: ger *Salophen*, fr *salophène*] Antiseptic intestinal pe bază de acid salicilic, care se prezintă sub formă de pulbere cristalină albă, fără miros, cu gust slab amărui, folosit în tratamentul reumatismului articular.

salol sns [At: BIANU, D. S. / E: ger *Salol*, fr *salol*] Salicilat de fenil, întrebuințat ca antiseptic și antipiretic.

salomândră sf vz *salamandră*

salomie sf [At: BORZA, D. 37 / Pl: ~*ii* / E: ns cf np *Salomia*] (Bot; reg) **1** Filimică (**1**) (*Calendula officinalis*). **2** (Îc) **~ii-galbene** Margaretă (*Chrysanthemum leucanthemum*).

salon sn [At: I. GOLESCU, C. / Pl: ~*oane*, (înv) ~*uri* / E: fr *salon*] **1** Încăpere (spațioasă) într-o locuință (mai luxoasă) care servește pentru primirea oaspeților sau pentru reuniuni de familie. **2** Sală¹ (**1**) în care au loc baluri, serbări, reuniuni, petreceri etc. **3** (Pex; lpl) Societate bună care frecventează saloanele (**2**). **4** (Înv; îs) ~ *de așteptare* Sală¹ (**1**) în care solicitatorii așteaptă să fie primiți de cineva. **5** (Adesea prt; îla) **De ~** Specific lumii mondene. **6** (Îal) Care se produce într-un salon (**2**). **7** (Arg; îe) **Fii ~!** Ține-te de cuvânt. **8** (Arg; îae) Nu fi mojic! **9** (Arg; îe) **A fi ~** A fi de calitate foarte bună. **10** (Arg; îae) A fi distins. **11** Cenaclu literar, artistic, filozofic etc. ai cărui membri au o îndrumare critică și o ideologie comună. **12** Reuniune a unui salon (**11**). **13** Loc unde se reunesc membrii salonului (**11**). **14** (Adesea urmat de determinări care indică felul) Sală¹ (**1**) în care se organizează expoziții de pictură, sculptură, fotografii etc. **15** (Pex) Expoziție organizată într-un salon (**14**). **16** Încăpere dintr-o unitate spitalicească destinată să adăpostească un număr relativ mare de bolnavi. **17** (De obicei urmat de determinări care indică felul) Sală¹ (**1**) sau unitate în care se desfășoară unele activități profesionale destinate în mod nemijlocit publicului.

salonard, ~ă a [At: PERPESSICIUS, M. III, 318 / Pl: ~*rzi*, ~*e* / E: fr *salonnard*] (De obicei prt) **1** Obișnuit (și apreciat) în saloanele mondene sau în așa-numita lume bună Si: (rar) *salonier* (**1**). **2** Care manifestă un spirit și un gust pline de snobism Si: (rar) *salonier* (**2**).

salonaș sn [At: CARAGIALE, O. I, 7 / Pl: ~*e* / E: *salon* + *-aș*] **1-2** (Șhp) Salon (**1**) (mic și intim).

saloncă sf vz *saloancă¹*

salonier, ~ă a [At: SCRIBAN, D. / P: ~*ni-er* / Pl: ~*i*, ~*e* / E: fr *salonnier* „critic al unei expoziții de artă"] **1-2** (Rar) Salonard (**1-2**).

salonta sf vz *salontă*

saloon sn [At: DLR / P: *salun* / Pl: ~*uri* / E: eg *saloon*] Cârciumă americană din trecut, cunoscută la noi în special din filmele western.

salop *sn* [At: IORGA, S. D. XII, 145 / V: (înv) ***~lup, sa~*** / Pl: *~uri, ~oape* / E: rs **салоп**, fr ***salope***] Haină de damă (relativ scurtă), îmblănită sau vătuită, cu sau fără mâneci, care se purta în trecut.

saloperie *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ii* / E: fr ***saloperie***] (Frr) Murdărie.

salopetă *sf* [At: CAMIL PETRESCU, P. 313 / V: (reg) ***sal~*** / Pl: *~te* / E: fr ***salopette***] **1** Costum de protecție alcătuit dintr-o singură piesă, confecționat din doc, pânză tare, material impermeabil etc. care este îmbrăcat deasupra hainelor obișnuite, de obicei de către muncitori. **2** (Pex) Obiect de vestimentație alcătuit dintr-o singură piesă (pantaloni cu platcă și bretele) care se poartă peste cămașă, bluză etc.

salot *sn* vz ***salut***[1]

salpeter *sn* vz ***salpetru***

salpetros, ~oasă *a* [At: NEGULICI / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***salpêtreux***] (Înv) **1** Care conține salpetru (**1**). **2** Cu aspect de salpetru (**1**).

salpetru *sn* [At: CALENDARIU (1814), 186/14 / V: (înv) ***~ter*** / E: ger ***Salpeter***, fr ***salpêtre***] **1** Nume generic dat la două specii de azotați (salpetru de Chile și salpetru de India). **2** (Șîs ~ *de Chile*) Azotat (natural) de sodiu, care se prezintă sub formă de cristale în mase granulare compacte, sub formă de eflorescențe etc., transparent, incolor sau alb, uneori divers colorat, care se folosește ca îngrășământ mineral, în industria metalurgică Si: (pop) *silitră*. **3** (Șîs ~ *de India*) Azotat (natural) de potasiu, care se prezintă sub formă de cristale în agregate grăunțoase compacte, sub formă de eflorescențe etc., transparent, incolor sau alb-cenușiu, care se întrebuințează ca îngrășământ, în industria de explozivi, alimentară etc. Si: (pop) *silitră* (**1**). **4** (Rar; îs) ~ *de Leuna* Azotat de amoniu (cu sulfat de amoniu). **5** (Rar; îs) ~ *de Norvegia* (sau *norvegian*) Azotat de calciu. **6** (Îs) ~ *de Montana* Amestec de azotat de amoniu cu sulfat de amoniu.

salpină *sf* vz ***țapină***

salpinge *sns* [At: D. MED. / E: it ***salpinge***] **1** Formațiune anatomică de formă tubulară Si: *salpinx* (**1**). **2** (Prc) Trompă uterină Si: *salpinx* (**2**).

salpingectomie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***salpingectomie***] Operație chirurgicală prin care se efectuează extirparea (totală sau parțială) a trompei uterine.

salpingită *sf* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~te* / E: fr ***salpingite***] Inflamație acută sau cronică a trompelor uterine.

salpingocel *sn* [At: DN[4] / Pl: *~e* / E: fr ***salpingocèle***] Hernie a trompei uterine.

salpingografie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***salpingographie***] Radiografie a trompei uterine prin introducerea în lumenul ei a unei substanțe de contrast.

salpingoovariectomie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***salpingoovariectomie***] Ablațiune a trompelor și a ovarelor.

salpingoovarită *sf* [At: D. MED. / P: *~go-o~* / Pl: *~te* / E: fr ***salpingo-ovarite***] (Med; rar) Anexită.

salpingopexie *sf* [At: DN[4] / Pl: *~ii* / E: eg ***salpingopexy***] Fixare a trompei uterine la organele vecine.

salpingorafie *sf* [At: DN[4] / Pl: *~ii* / E: fr ***salpingorraphie***] Sutură a trompei uterine.

salpingoscop *sn* [At: D. MED. II, 510 / Pl: *~oape* / E: fr ***salpingoscope***] Instrument cu ajutorul căruia se realizează salpingoscopii.

salpingoscopie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***salpingoscopie***] Explorare vizuală, cu ajutorul salpingoscopului, a orificiului faringian al trompei lui Eustache.

salpingostomie *sf* [At: DN[4] / Pl: *~ii* / E: fr ***salpingostomie***] Intervenție plastică pentru refacerea unui orificiu tubar și legarea lui cu ovarul.

salpingotomie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***salpingotomie***] Operație chirurgicală prin care se efectuează secționarea trompei uterine.

salpinx *si* [At: DER / E: lat ***salpinx***] **1-2** Salpinge (**1-2**). **3** Conduct care unește urechea medie și fosele nazale Si: *trompa lui Eustache*.

salsaparilă *sf* vz ***sarsaparilă***

salsa *sfi* [At: DN[4] / E: it ***salsa***] (Muz) Combinație modernă între vechile sonorități cubaneze și portoricane, cu o insistentă tentă ritmică.

salsă[1] *sf* vz ***saltă***[1]

salsă[2] *sf* vz ***saltă***[2]

salsău *sm* vz ***saschiu***

salsifi *sms* [At: PANȚU, PL / V: *~e sf* / E: fr ***salsifis***] Plantă erbacee din familia compozeelor, cu rădăcina pivotantă, groasă, fusiformă, cu partea exterioară negricioasă, iar cea interioară albă, moale, cu gust plăcut, cu tulpina dreaptă ramificată în partea superioară, cu flori galbene plăcut mirositoare grupate în capitule, cultivată ca legumă și ca materie primă pentru fabricarea surogatelor de cafea Si: (rar) *scorțoneră*, (reg) *salată* (**10**) *de iarnă* (*Scorzonera hispanica*).

salsifie *sf* vz ***salsifi***

salsolă *sf* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~le* / E: fr ***salsola***] (Bot; rar) Săricică (**8**) (*Salsola kali*).

salsolină *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~ne* / E: fr ***salsoline***, ger ***Salsolin***] Alcaloid extras din salsolă, sub formă de pulbere cristalină, albă, slab gălbuie, solubilă în apă, întrebuințat ca medicament pentru scăderea tensiunii arteriale, a excitabilității sistemului nervos etc.

salt[1] *av* [At: N. COSTIN, LET. II, 60/12 / V: (reg) ***~a, ~ă*** / E: tc ***salt***] (Înv) **1** Fără a fi însoțit (de trupe, de escortă). **2** Cel puțin.

salt[2] *sn* [At: BUDAI-DELEANU, LEX / Pl: *~uri* / E: lat ***saltus***, it ***salto***] **1** Mișcare prin care ființele se desprind brusc de la pământ (sau de pe un punct de sprijin) avântându-se în sus și revenind în același loc sau deplasându-se Si: *săltat*[1] (**13**), *săritură* (**1**), (înv) *săltătura* (**1**), (înv) *săltare* (**1**), (reg) *saitoc* (**2**). **2** Mișcare de deplasare bruscă în zbor Si: *săltat*[1] (**14**), *săritură* (**2**), (reg) *saitoc* (**3**). **3** (Îs) *Triplu* ~ Probă atletică de săritură (**1**) în lungime, în care atletul face trei sărituri consecutive care se însumează. **4** (Îrg) Dans (**1**). **5** Deplasare în care nu este respectată ordinea consecutivă a unor trepte sau faze. **6** Trecere (bruscă) de la o situație la alta, de obicei superioară. **7** (Îs) ~ *calitativ* Trecere la un alt stadiu necesar al dezvoltării în natură, societate și gândire, prin schimbarea unui obiect sau proces.

salta *av* vz ***salt***[1]

saltamarcă *sf* [At: SCRIBAN, D. / V: ***sant~*** / Pl: *~rce* / E: tc ***saltamarka***] (Îrg) Un fel de haină (îmblănită) purtată de bărbați.

saltanat *sn* [At: VĂCĂRESCUL, ap. ȘIO II[1], 311 / Pl: *~uri, ~e* / E: tc ***saltanat***] (Înv) Pompă[2] (**1**).

saltando *av* [At: DN[3] / E: it ***saltando***] (Muz; indică modul de execuție la instrumentele cu coarde și arcuș) În felul procedeului staccato, prin lansarea ușoară a arcușului pe coarde și revenirea lui naturală.

saltar *sn* vz ***sertar***

saltaraș *sn* vz ***sertăraș***

saltarello *si* [At: IVELA, D. M / E: it ***saltarello***] **1** Vechi dans italian și spaniol care are o mișcare rapidă, cu sărituri. **2** Melodie după care se execută saltarello (**1**). **3** Parte dintr-o veche suită instrumentală, vioaie, care urmează după un dans mai lent.

saltație *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***saltation***, lat ***saltatio***] **1** Artă romană care îngloba dansul, pantomima și oratoriul. **2** Deplasare prin salturi a particulelor antrenate de un curent de apă sau de aer.

saltă *av* vz ***salt***[1]

saltea *sf* [At: URICARIUL, XI, 249 / V: (înv) ***seltele***, (reg) ***săl~*** / Pl: *~ele*, (înv) *~eli* / E: ngr ***σελτές***] **1** Obiect în formă de sac plat, de obicei paralelipipedic, confecționat din pânză, din diverse țesături sintetice, din cauciuc etc., în care se introduce (și se fixează prin cusături din loc în loc) un strat gros de lână, de iarbă-de-mare, de paie, de vată etc. sau care se umple cu aer, apă etc. și care se folosește ca așternut moale (pe paturi), pentru protecție corporală în unele probe sportive, pentru a pluti pe apă etc. **2** (Îe) **A sta** (sau **a ședea**) **pe ~** A nu face nimic din comoditate. **3** (Îae) A fi fără nici o grijă. **4** (Îac) A fi bogat. **5** (Îlav) **A pune** (sau **a avea**) **sub ~** A-și face sau a avea economii. **6** (Îlav) (**De**) **pe ~** Fără a se obosi, fără a face ceva. **7** (Îal) Fără să-l coste ceva. **8** (Îe) **A se întinde cât ține ~ua** A pretinde doar atât cât este posibil. **9** (Pan; urmat de determinări) Nume generic pentru mai multe obiecte făcute din piatră, cărămidă, nuiele etc. care sunt întrebuințate pentru a proteja, a apăra, a fortifica etc. **10** (Spc; șîs ~ *pentru reproducere*) Cadru de lemn de diferite forme, în care

sunt fixate mustăți de salcie, crengi de brad, vârfuri de stuf etc., folosit la reproducerea dirijată a diferitelor specii de pește.

saltegiu *sm* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ii* / E: ***saltea*** + *-giu*] (Mun) Saltelar.

saltelar *sm* [At: NOM. PROF. 36 / Pl: *~i* / E: ***saltele*** (pll *saltea*) + *-ar*] Meseriaș care confecționează saltele (**1**) Si: (reg) *saltegiu*.

salteluță *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~te* / E: ***saltele*** (pll *saltea*) + *-uță*] **1-2** (Șhp) Saltea (**1**) (mică sau pufoasă).

salteu *sn* [At: ATILA, P. 120 / Pl: *~ri* / E: ***sălta***] Unealtă de pescuit cu suprafață mare, făcută dintr-o plasă îndoită și cusută pe margini, folosită mai ales în bălți, gârle, râuri domoale etc.

saltigrad, ~ă *a* [At: DN[2] / Pl: *~azi, ~e* / E: fr ***saltigrade***] (Blg; d. unele animale) Care se deplasează sărind.

saltimbac *sm* vz ***saltimbanc***

saltimbanc *sm* [At: ȘĂINEANU[2] / V: (rar) ***~bac*** / Pl: *~nci* / E: fr ***saltimbanque***] Actor de circ, cu mimică exagerată, care în trecut evolua în piețe sau la bâlciuri, executând exerciții acrobatice ușoare.

saltire *sf* vz ***psaltire***

saltison *sn* [At: ALR SN IV h 1 125/365 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Tobă de porc.

salto *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: it ***salto***] (Muz) Prescurtare a unei lucrări, efectuate de obicei de executanți după aprecierea lor.

salță[1] *sf* [At: HELIADE, L. B. III, 41/16 / V: (rar) ***~lce, ~lcie, ~lsă*** / E: ngr ***σάλτσα***, it ***salsa***] (Înv) **1** Sos picant. **2** (Spc) Zeamă acrișoară făcută din usturoi pisat amestecat cu lămâie, oțet sau vin, sare, piper, dafin, cimbru etc., cu care se ungeau anumite fripturi.

salță[2] *sf* [At: RESMERIȚĂ, D. / V: (rar) ***~lsă*** / Pl: *~țe* / E: it ***salsa***] (Glg) Ridicătură conică formată prin erupția la suprafața pământului a gazelor degajate dintr-un zăcământ de hidrocarburi, care antrenează apă și noroi Si: *pâclă, vulcan noroios*.

saluber, ~ă *a* vz ***salubru***

salubritate *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: (rar) *~tăți* / E: fr ***salubrité***, lat ***salubritas, -atis***] **1** Însușirea de a fi salubru (**1**). **2** Stare generală, favorabilă sănătății, a condițiilor igienice și sanitare din locuințe, curți, orașe etc. Si: *curățenie* (**1**). **3** Ansamblu de însușiri care fac ca ceva să fie curat, igienic, sănătos. **4** (Adesea urmat de determinarea „publică") Totalitatea măsurilor și metodelor prin care este întreținută starea de salubritate (**2**). **5** (Ccr) Întreprindere (sau ansamblu de întreprinderi) care asigură aplicarea măsurilor și metodelor prin care este întreținută starea de salubritate (**2**).

salubriza *vt* [At: DEX[2] / Pzi: *~zez* / E: ***salubru*** + *-iza*] A face salubru (**1**) pentru populație locul de trai sau de muncă.

salubrizare *sf* [At: ABC SĂN. 329 / Pl: *~zări* / E: ***salubriza***] (Rar) Operație prin care se aplică măsurile pentru asigurarea unui loc de muncă sau de trai salubru (**1**) pentru populație.

salubrizat, ~ă *a* [At: DEX[2] / Pl: *~ați, ~e* / E: ***salubriza***] Care a devenit salubru (**1**) (în urma unei acțiuni organizate).

salubru, ~ră *a* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***saluber*** / Pl: *~ri, ~re* / E: fr ***salubre***, lat ***saluber***] **1** Care este favorabil sănătății. **2** Care asigură curățenia, igiena, sănătatea.

salud, ~ă *a* vz ***zălud***

saluki *smi* [At: DN[3] / E: ger ***Saluki***] Ogar persan, cu o siluetă de mare frumusețe, cu care se vânează gazelele.

salup *sn* vz ***salop***

saluretic, ~ă *sn, a* [At: D. MED. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***salurétique***] **1-2** (Medicament) care favorizează excreția renală de sodiu.

salut[1] *sn* [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) ***~lot*** / Pl: *~uri* / E: fr ***salut***] Cuvânt, frază, formulă, gest, mișcare etc. prin care cineva salută pe altcineva (direct sau mediat) Si: (înv) *sărutare* (**1**), *sărutătură* (**1**), (tcî) *selam* (**1**).

salut[2] *sn* [At: BARIȚIU, P. A. II, 80 / V: (înv) ***~ă*** *sf*, ***~e*** *sf* / Pl: *~uri* / E: lat ***salus, -tis***] (Înv) **1** Salvare (**1**). **2** (Pex) Fericire (**1**). **3** Bunăstare.

saluta *vt* [At: T. A. ARON, S. A. 23/17 / V: (înv) ***săl~*** / Pzi: *salut*, (înv) *~tez* / E: lat ***salutare***, it ***salutare***] **1** (Fșa: c. i. oameni) A rosti, a scrie, a transmite un cuvânt, o frază, o formulă etc. ori a face un gest, o mișcare etc. pentru a-și exprima politețea, respectul, afecțiunea etc. îndeosebi la întâlnire și la despărțire Si: (înv) *a săruta* (**1**), (reg) *a noroci, a sălutări*. **2** (Pex) A-și manifesta bucuria (prin aclamații, gesturi). **3** (C. i. persoane sau acțiuni, evenimente etc.) A întâmpina cu bucurie, cu entuziasm (o idee, o acțiune etc.).

salutar, ~ă *a* [At: HELIADE, O. I, 201 / V: (înv) ***~iu*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***salutaire***] **1** Care este folositor pentru menținerea (sau recâștigarea) sănătății, pentru viața cuiva etc. **2** (Pgn) Care este potrivit, adecvat, necesar etc. (prin consecințele pozitive) într-o împrejurare dată.

salutare *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~tări* / E: ***saluta***] **1** Rostire, scriere, transmitere a unui cuvânt, a unei fraze, formule etc. pentru exprimarea politeții, respectului, afecțiunii etc. îndeosebi la întâlnire și la despărțire Si: (rar) *salutat*[1] (**1**), (înv) *salutație* (**1**), *sărutare* (**1**), (reg) *norocire, sălutărire* (**1**). **2** Cuvânt, frază, formulă etc. sau gest, mișcare etc. prin care cineva își exprimă politețea, respectul, afecțiunea etc. față de altcineva, mai ales la întâlnire și la despărțire ori prin intermediul cuiva Si: (rar) *salutat*[1] (**2**), (înv) *salutație* (**2**), *sărutare* (**2**), (reg) *norocire, sălutărire* (**2**). **3** Formulă de salut adresată la întâlnire sau la despărțire Si: *salve, servus*.

salutariu, ~ie *a* vz ***salutar***

salutat[1] *sn* [At: DDRF / E: ***saluta***] **1-2** (Rar) Salutare (**1-2**).

salutat[2]***, ~ă*** *a* [At: DDRF / Pl: *~ați, ~e* / E: ***saluta***] Care primește un salut[1] (**1**).

salutație *sf* [At: ȘT 49/18 / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: lat *salutatio*, fr ***salutation***] **1-2** (Înv) Salutare (**1-2**).

salutațiune *sf* vz ***salutație***

salută *sf* vz ***salut***[2]

salute *sf* vz ***salut***[2]

salva [At: HELIADE, O. I, 210 / Pzi: *~vez*, (înv) *salv* / E: lat ***salvare***, it ***salvare***] **1-2** *vtr* A izbuti să scoată sau să iasă dintr-o situație critică Si: (îvp) *a (se) mântui*. **3-4** *vtr* (Spc) A (se) dezrobi. **5** *vt* (Îc) **A ~ aparența** (sau **aparențele**) A da unui lucru, unei situații etc. o înfățișare capabilă să ascundă răul lăuntric.

salvabil, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: it ***salvabile***] Care poate fi salvat.

salvamar [At: DCR / Pl: *~e* sn, *~i* sm / E: ***salva*** +***mar***(e)[2]] **1** *sn* Serviciu destinat să ajute la salvarea celor care sunt în pericol de a se îneca în mare. **2** *sm* Salvamarist.

salvamarist *sm* [At: DCR / Pl: *~iști* / E: ***salvamar*** + *-ist*] Persoană din cadrul salvamarului care se ocupă cu salvarea celor aflați în pericol de a se îneca în mare.

salvamont *sn* [At: DCR / E: ***salva*** + ***mont***(an)] Organizație care se ocupă cu salvarea persoanelor rătăcite, surprinse de viscole, de avalanșe etc. în munți.

salvamontist *sm* [At: DCR / Pl: *~iști* / E: ***salvamont*** + *-ist*] Persoană din cadrul salvamontului care se ocupă cu salvarea persoanelor rătăcite, surprinse de viscole, de avalanșe etc. în munți.

salvare *sf* [At: ARISTIA, PLUT. 174/4 / Pl: *~vări* / E: ***salva***] **1** (Adesea prin lărgirea sensului și figurat) Scoatere dintr-o situație critică Si: (asr) *mântuință*, (îvp) *mântuire*, (înv) *selamet*. **2** (Spc) Dezrobire (**2**). **3** (Ccr) Ceea ce salvează pe cineva sau ceva. **4** (Îla) **De ~** Care servește pentru a salva. **5** Instituție medicală care acordă primul ajutor accidentaților sau bolnavilor care au nevoie de o intervenție medicală urgentă. **6** Vehicul special care transportă accidentați sau bolnavi la un spital (de urgență) Si: *ambulanță* (**1**).

salvarsan *sns* [At: NICA, L. VAM 216 / E: ger ***Salvarsan***] Substanță care conține arseniu în moleculă, cu aspect de pulbere galbenă, cristalină, higroscopică, solubilă în apă, cu acțiune curativă în tratamentul unor boli, mai ales al sifilisului.

salvat[1] *sm* vz ***salvet***

salvat[2]***, ~ă*** *a* [At: DEX[2] / Pl: *~ați, ~e* / E: ***salva***] Care a fost scos dintr-o primejdie, dintr-o încurcătură etc.

salvată *sf* vz ***salvet***

salvator, ~oare *smf, a* [At: NEGULICI / Pl: *~i, ~oare* / E: ***salva*** + *-tor*] (Adesea prin lărgirea sensului și figurat) **1-2** (Persoană) care salvează sau poate salva Si: *mântuitor*, (înv) *mântuielnic*. **3-4** (Spc) (Persoană) care dezrobește sau poate dezrobi Si: *dezrobitor* (**1-2**).

salvă *sf* [At: AR (1829), 421/26 / V: (reg) ***sălburi*** *sfp* / Pl: *~ve* / E: fr ***salve***, ger ***Salve***] **1** Lovituri de tun sau de pușcă trase simultan, adesea în împrejurări solemne sau festive. **2** Zgomot produs de salvă (**1**).

salvconduct *sn* [At: ȘINCAI, HR. II, 15/25 / V: (rar) ***~voc~*** (S și: înv *salvo-conduct*) / Pl: *~e* / E: it ***salvocondotto*** cf fr *saufconduit*] **1** Permis care se acorda unei persoane pentru a se putea duce într-un anumit loc și a se putea întoarce fără restricție Vz *pașaport*. **2** Document eliberat de autorități care permitea unei persoane să intre, să staționeze în zona de război sau să iasă din ea.

salve *i* [At: CARAGIALE, O. VII, 5 / E: lat ***salve***] (Fam) Cuvânt prin care cineva salută (mai ales la întâlnire sau la despărțire) Si: *ciao, servus* (**1**).

salvet *sn* [At: KLEIN, D. 417 / V: ***~ă*** (A și: *salvetă*) *sf*, ***~un***, ***~vat*** *sm*, ***~vată*** *sf*, ***săl~*** / A și: *salvet* / Pl: *~e*, *~uri* / E: mg ***szalvéta***] (Trs; Ban) Șervet.

salvetă *sf* vz ***salvet***

salvetun *sn* vz ***salvet***

salvgarda *vt* [At: BARCIANU / V: (rar) ***~vog~*** / Pzi: *~dez* / E: fr ***sauvegarder***, it ***salvaguardare*** după *salva*] (Liv) **1** A proteja un bun moral, social etc. **2** A salva (**1**).

salvgardare *sf* [At: MAIORESCU, CR. II, 260 / Pl: *~dări* / E: ***salvgarda***] **1** Asigurare a protecției unui bun moral, social etc. **2** Salvare (**1**).

salvie *sf* [At: LB / V: ***~lbie***, (înv) ***~lbai*** *sm*, (reg) ***cil~, săl~, selghie, sel~, sil~, șalie, șa~, șăl~, șel~*** / Pl: *~ii* / E: lat ***salvia***] **1** (Șîc **~-de-grădină**) Mic arbust cu tulpina semilemnoasă, aromată, cu frunze lanceolate, cu flori albastre, violete, mai rar albe, originar din sudul Europei, cultivat ca plantă ornamentală și (pentru frunzele sale) medicinală Si: *jale, jaleș* (*Salvia officinalis*). **2** (Bot; reg; șîc **~-busuioacă, ~-de-câmp** sau **-de-câmpuri, sălvie-de-fânete, ~-sălbatică**) Jale (*Salvia pratensis*). **3** (Șîc **~-roșie**) Plantă ornamentală cu frunze ovale și cu flori roșii, așezate de-a lungul ramurilor (*Salvia splendens*). **4** (Îc) **Sălvie-amplexifoliată** Arbust cu numeroase frunze (*Salvia amplexifolia*). **5** (Îc) **Sălvie-de-Austria** (sau **austriacă**) Arbust cu flori alburii sau galbene-alburii (*Salvia austriaca*). **6** (Bot; îc) **~-cleioasă** Cinsteț (*Salvia glutinosa*). **7** (Bot; rar; îc) **~-de-Etiopia** Șerlai (*Salvia aethiopis*). **8** (Îc) **Sălvie-cu-frunze-de-betonică** Arbust cu tulpina foliată, cu frunze oblong-lanceolate, cu flori albastre (*Salvia betonicaefolia*). **9** (Îc) **Sălvie-de-pădure** Plantă erbacee cu frunzele pețiolate, cu flori violacee sau roz (*Salvia silvestris*). **10** (Îc) **Sălvie-plecată** (sau **-nutantă**) Plantă erbacee cu flori violacee-albastre (*Salvia nutans*). **11** (Bot; rar; îc) **Sălvie-verticilată** Urechea-porcului (*Salvia verticillata*). **12** (Îc) **~-albă** Plantă meliferă erbacee din familia malvaceelor, cu tulpină dreaptă, cu frunze lobate, cu flori trandafirii Si: (reg) *ghilie, nalbă, rujă-de-deal* (*Lavatera thuringiaca*).

salvoconduct *sn* vz ***salvoconduct***

salvogarda *v* vz ***salvgarda***

sam *sn* [At: VICIU, GL / Pl: *~uri* / E: ger ***Saum***] (Reg) Tiv făcut la poalele hainelor prea lungi.

sama *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~le* / E: nct] **1** Produs bogat în enzime, întrebuințat în pielărie la operația de sămăluire[2]. **2** (Rar) Sămăluire[2].

samachisă *sf* vz ***sămăchișă***

samachiș *sn* vz ***sămăchișă***

samachișă *sf* vz ***sămăchișă***

samadia *sfa* [At: I. CR. I, 155 / E: nct] (Olt) **1** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** Melodie după care se execută samadia (**1**).

samalagea *sf* vz ***șamalagea***

samalare *sf* [At: PAMFILE, C. Ț. 60 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Plantă nedefinită mai de îndeaproape.

samalâc *sn* [At: PAMFILE, J. II, 164 / V: ***~loc, ~luc*** / Pl: *~uri, ~âce, ~âci* sm / E: tc ***samanlik***] (Dob; Mol) Construcție (rudimentară) pe lângă gospodăria țărănească, în care se păstrează nutrețul pentru vite și sunt adăpostite vitele.

samalâș, ~ă *a* [At: BUGNARIU, N. 50/381 / Pl: *~i, ~e* / E: mg ***szàmolás***] (Trs; d. oameni) Zgârcit.

samali *v* vz ***sămălui[1]***

samalit, ~ă *a* [At: TEAHA, C. N. 252 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***samali***] (Trs; d. oameni) Chibzuit[2] (**1**).

samaloc *sn* vz ***samalâc***

samaluc *sn* vz ***samalâc***

samadhi *sni* [At: DN[4] / E: fr ***samadhi***] Dans yoga, mod de contemplație prin întreruperea activității cugetării, în care se realizează contopirea subiectului cu obiectul.

samandură *sf* [At: CV 1951, nr 9-10, 43 / Pl: *~ri* / E: ns cf *geamandura*] (Reg) Mămăligă pusă în plasa de pescuit și folosită ca momeală pentru pești.

samaniu, ~ie *a* [At: VALIAN, V. / Pl: *~ii* / E: tc ***samani***] (Înv) Care are culoarea galbenă deschisă, ca paiul[1].

samar *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 25[v]/11 / V: (îrg) ***săm~***, (înv) ***sagmariu***, ***săgm~***, ***săgnar***, ***sâgmariu***, ***signar***, ***som~*** / Pl: *~e, ~uri*, (înv) *~i* sm / E: bg ***самар***, ngr ***σαγμάρια, σαμάρια***] **1** Un fel de șa[3] mare de povară, fără scări, care se pune de obicei pe măgari, catâri, cămile etc. **2** Pereche de traiste în care se pune încărcătura și care se așază pe spatele unui animal. **3** (Pex) Încărcătură transportată pe spatele unui animal de povară. **4** (Reg; îe) **A-și lega ~ul** A deveni bogat. **5** Dispozitiv pentru transportul cărămizilor pe șantierele de construcție, alcătuit dintr-un panou de lemn care are fixată pe una dintre fețe o mică platformă, iar cealaltă față două chingi rezistente de piele, frânghie etc., pentru a putea fi purtat în spinare. **6** (Pop) Culme la acoperișul unei case. **7** (Înv) Cal de povară (cu samar **1**).

samaragiu *sm* [At: PAMFILE, I. C. / Pl: *~ii* / E: ***samar*** + *-agiu*] **1-2** Persoană care confecționează (și vinde) samare (**1**) Si: (înv) *sămărar* (**1-2**). **3** (Rar) Soldat conducător de samare (**7**).

samară[1] *sf* [At: J. CIHAC, I. N. 260/16 / V: (înv) ***~re*** / Pl: *~re* / E: fr ***samare***] Tip de fruct uscat, cu o singură sământă și cu pericarpul prelungit în formă de aripioare Si: (înv) *samaridie*.

samară[2] *sf* vz ***samar***

samare *sf* vz ***samară[1]***

samarean, ~ă *smf, a* vz ***samarinean***

samareanesc, ~ească *a* [At: CORESI, EV. 477 / Pl: *~ești* / E: ***samarean*** + *-esc*] **1-4** (Înv) Samaritean (**3-6**).

samarenină *sf* vz ***samarinean***

samaridie *sf* [At: GRECESCU, FL. 13 / Pl: *~ii* / E: ***samară[1]***] (Înv) Samară[1].

samarinean, ~ă *smf, a* [At: CORESI, EV. 151 / V: ***~nian***, (înv) ***~rean, ~reanin*** / Pl: *~eni, ~ene* / E: slv ***самарѧнинъ***] **1-2** *smf* Samaritean (**1-2**). **3-6** *a* Samaritean (**3-6**).

samarineancă *sf* [At: CORESI, EV. 151 / Pl: *~ence* / E: ***samarinean*** + *-că*] Samariteancă.

samarinian, ~ă *smf, a* vz ***samarinean***

samaritean, ~ă [At: VALIAN, V. / V: (înv) ***săm~*** / Pl: *~eni, ~ene* / E: fr ***samaritaine***] **1** *smf* Persoană care locuia, în Antichitate, în provincia palestiniană Samaria și care provenea din amestecul evreilor antici cu coloniști aduși de cuceritorii asirieni Si: *samarinean* (**1**). **2** *smf* Om bun, milostiv Si: *samarinean* (**2**). **3-4** *a* Care aparține Samariei sau samaritenilor (**1**) Si: *samarinean* (**3-4**), (înv) *samareanesc* (**1-2**). **5-6** *a* Privitor la Samaria sau la samariteni Si: *samarinean* (**5-6**), (înv) *samareanesc* (**3-4**).

samariteancă *sf* [At: VALIAN, V. / V: (înv) ***sămăr~*** / Pl: *~ence* / E: ***samaritean*** + *-că*] Femeie care locuia, în Antichitate, în provincia palestiniană Samaria și care provenea din amestecul evreilor antici cu coloniști aduși de cuceritorii asirieni Si: *samarineancă, samariteană* (**1**).

samariu *sns* [At: PONI, CH. 30 / E: fr ***samarium***] Element chimic din familia lantanidelor, metal de culoare cenușie deschisă.

samașăr *sm* vz ***sameșer***

samatoc *sn* [At: H V. 16 / V: ***sanat~*** / E: bg ***саматок***] (Olt) **1** Rachiu de drojdie. **2** Must care se trage de pe tescovină imediat după zdrobirea strugurilor.

samavar *sn* vz ***samovar***^{1}

samavolnic, ~ă *a* [At: IST. Ț. R. 15 / V: (rar) ***~mov~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: slv ***самоволЬнЪ***, rs ***самовольный***] **1** (D. oameni) Care procedează după bunul plac, nerespectând și încălcând (în mod flagrant) voința și drepturile altora. **2** (D. acțiunile, manifestările etc. oamenilor) Făcut după bunul plac personal, prin nerespectarea și încălcarea (flagrantă a) voinței și drepturilor altora.

samavolnicește *av* [At: TDRG / V: (rar) ***~mov~*** / E: ***samavolnic*** + *-ește*] În mod samavolnic (**2**).

samavolnicie *sf* [At: CORESI, EV. 24 / V: (înv) ***~mov~*** / Pl: *~ii* / E: ***samavolnic*** + *-ie*] **1** (Înv; îf *samovolnicie*) Libertate de a lucra, de a acționa fiecare după voia sa. **2** Libertate pe care și-o arogă cineva de a proceda, de a acționa după bunul său plac, prin încălcarea (flagrantă a) voinței și drepturile altora. **3** Atitudine, acțiune, manifestare samavolnică (**2**).

samă *sf* vz ***seamă***

samăna *vt* vz ***semăna***^{1}

sambă *sf* [At: DER / Pl: *~be* / E: fr, por ***samba***] (Mai ales art.) **1** Dans de origine braziliană, înrudit cu rumba, în măsura binară, dar cu mișcare mai vie și ritm sincopat. **2** Melodie după care se execută samba (**1**).

sambechiu *sn* [At: ZEITSCHRIFT XIX, 395 / Pl: *~ie* / E: tc ***sünbeki***] (Tcî) Ambarcație întrebuințată în Orient.

sambilă *sf* vz ***zambilă***

sambo^1 *smi* [At: DN^3 / E: sp ***sambo***] Descendent provenit din căsătoria unui indian din America cu un negroid sau cu un mulatru.

sambo^2 *sni* [At: DN^3 / E: fr ***sambo***] Luptă sportivă, răspândită în fosta URSS, care se aseamănă cu jiu-jitsu.

sambuc [At: DN^3 / Pl: *~uri* sn, *~uce* sf / E: fr ***sambuque***, lat ***sambuca***] **1** *sn* Punte volantă a unei mașini de război medievale, care se lăsa dintr-un turn de asediu pe zidurile cetății asediate. **2** *sf* Un fel de harfă cu patru coarde , la greci.

samcă *sf* [At: ȘĂINEANU^2 / V: ***sancă***, (reg) ***sâmcă, sâncă, șancă*** / Pl: *~mce* / E: ucr ***самка***] **1** (Mai ales art; în credințele populare) Ființă rea care omoară sau vatămă pe oameni (mai ales lăuzele și copiii lor). **2** (În credințe și în superstiții populare) Nume generic pentru mai multe boli cu manifestări diverse, grave determinate de samcă (**1**). **3** Amuletă purtată pentru a fi ferit de samcă (**2**). **4** (Reg) Boală a cailor. **5** (Reg) Umflătură care se face sub pielea vitelor (mai ales la gât). **6** (Bot; reg) Scai-vânăt (*Eryngium campestre*). **7** (Reg; îf *sancă*) Planta *Lallemantia iberica*.

samcoaică *sf* vz ***sâmcoaică***

samcoaie *sf* vz ***sâmecoaie***

samcoi *sm* vz ***sâmcoi***

samdangi-bașa *sm* vz ***șamdangi-bașa***

samdangiu *sm* vz ***șamdangiu***

samediva *sf* vz ***samodiva***

sameș, ~ă [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 111/8 / V: (înv) ***~miș***, (înv) ***sămaș*** / Pl: *~i* / E: ***samă*** + *-eș*] **1** *sm* Dregător însărcinat (în Evul Mediu, în Țara Românească) cu strângerea birului de la contribuabili Si: (înv) *sameșer* (**1**). **2** *sm* (Înv) Funcționar administrativ care încasa diverse plăți, care supraveghea bunul mers al unor instituții etc. Si: (înv) *sameșer* (**2**). **3** *sm* (Înv) Administrator (de moșie) Si: (înv) *sameșer* (**3**). **4** *sm* (Mol) Baci (la o stână). **5** *a* (Înv; d. oameni) Chibzuit (la bani, în administrarea unor bunuri).

sameșer *sm* [At: IORGA, S. D. VI, 437 / V: ***~mașăr*** / Pl: *~i* / E: ***sameș*** + *-ar*] **1-3** (Înv) Sameș (**1-3**).

samet [At: F (1887), 7 / A: nct / E: ger ***Samet***] (Înv) Catifea (**1**).

samfir *sn* vz ***safir***

samfiu vz ***secfiu***^{1}

samiș, ~ă *sm, a* vz ***sameș***

samite *av* [At: SCL 1966, 684, 687 / E: ***pasămite***] (Ban) Probabil.

samizdat *sn* [At: DN^4 / Pl: *~uri* / E: rs ***самиздать***, fr ***samizdat***] Ansamblu de mijloace folosite în fosta URSS pentru difuzarea operelor interzise de cenzură.

samnit, ~ă *smf, a* [At: DER / Pl: *~iți, ~e* / E: lat ***Samnites***, fr ***Samnites***] **1-2** (Lpl; șîs *triburi samnite*) (Populație) italică din centrul penisului italice, supusă de romani la începutul sec. III î. C. **3-4** (Persoană) care aparținea populației samnite (**2**).

samoan, ~ă [At: SCL 1968, 311 / P: *~mo-an* / Pl: *~i, ~e* / E: ***Samoa*** + *-an*] **1-2** *smf, a* (Persoană) care face parte din populația de bază a insulei Samoa sau care este originară de acolo. **3-4** *a* Care aparține insulelor Samoa sau samoanilor (**1**). **5-6** *a* Privitor la insulele Samoa sau la samoani (**1**). **7-8** *a* Specific insulei Samoa sau samoanilor (**1**).

samochiș *sn* vz ***sămăchișă***

samodărjeț *sm, a* vz ***samoderjeț***

samodârjăț *sm, a* vz ***somoderjeț***

samodâjeț *sm, a* vz ***somoderjeț***

samoderjavie *sf* [At: NECULCE, L. 315 / Pl: *~ii* / E: rs ***самодержавие***] (Rsî) **1-3** Autocrație (**1-3**).

samoderjeț *sm, a* [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 223^r/23 / V: ***~dărjâț***, ***~dăr~, ~dârjăț, ~dâr~*** / Pl: *~i* / E: slv ***самодръжецъ***, rs ***самодержец***] **1-4** (Înv) Autocrat (**1-4**).

samoderjiat *s* [At: KOGĂLNICEANU, în CONTRIBUȚII, I, 79 / P: *~ji-at* / E: ns cf *samoderjeț*] (Înv) **1-3** Autocrație (**1-3**).

samodia *sf* vz ***samodiva***

samodiva *sfa* [At: CIHAC, II, 95 / V: (reg) ***samed~, ~dia, somodiva, somodzie*** / E: bg ***самодива***] **1** (În credințe și în superstiții populare) Femeie foarte frumoasă care ademenește fetele și băieții, pentru a le stoarce puterea sau care răpește copii și le provoacă moartea (sugându-le sângele). **2** (Pgn) Ființă imaginară aducătoare de nenorociri. **3** (Pop) Moarte. **4** (Reg) Ursită. **5** (Olt) Femeie urâtă, rea, prefăcută, cu apucături grosolane.

samodrăjavnic *sm* [At: DOSOFTEI, MOL. 86 / Pl: *~ici* / E: slv ***самодръжавьнъ***] (Înv) Suveran absolut.

samodrăjiț *sm, a* vz ***samoderjeț***

samoed, ~ă [At: DEX^2 / Pl: *~ezi, ~e* / E: fr ***samoyéde***] **1** *smf* Persoană care face parte dintr-o populație de origine mongolă din Siberia de Nord. **2** *a* Care aparține samoezilor (**1**). **3** *a* Specific samoezilor (**1**). **4** *a* Referitor la samoezi (**1**).

samoglasnic *sn, a* [At: CAT. MAN. I, 144 / Pl: *~ice* / E: slv ***самогласьнъ***] (Înv) **1-2** (Cântec bisericesc în versuri) care servește la crearea unor tropare izolate.

samoladon *s* [At: FURNICĂ, I. C. 215 / Pl: ? / E: ngr ***σαμόλαδο***] (Grî) Ulei de susan.

samor *sm* vz ***samur***

samorasl㠖 *sf* vz ***samurasl㠖***

samovar^1 *sn* [At: I. GOLESCU, C. / V: (rar) ***~mav~***, (înv) ***~muv~*** / Pl: *~e* / E: rs ***самовар***] Vas de metal, prevăzut cu două mânere laterale și cu un încălzitor (cu cărbuni aprinși sau electric), în care se fierbe apa pentru ceai.

samovar^2 *sn* [At: MDT / Pl: *~e* / E: nct] Balanță specială pentru determinarea greutății volumetrice a semințelor.

samovile *sfp* [At: PAMFILE, DUȘM. 260 / E: bg ***самовила***] (Reg) Iele.

samovolnic, ~ă *a* vz ***samavolnic***

samovolnicește *av* vz ***samavolnicește***

samovolnicie *sf* vz ***samavolnicie***

sampan *sn* vz ***șampană***

sampson *sm* vz ***samson***^{1}

samsar *sm* [At: I. GOLESCU / V: (înv) ***sim~, simțar, simzar, sinzar***, (reg) ***sâm~, sâm~, țamțar*** / Pl: *~i* / E: tc ***simsar***, bg ***самсар***] Persoană care înlesnește o afacere Si: *intermediar, mijlocitor, misit*.

samsara *sfs* [At: DEX^2 / E: fr ***samsara***] Doctrină brahmanică și budistă privitoare la transmigrația sufletului.

samsaraș *sm* [At: GHICA, CE. II, 447 / Pl: *~i* / E: ***samsar*** + *-aș*] **1-2** (Șhp) Samsar (tânăr). **3** (Dep) Samsar neimportant.

samsari *v* vz ***sâmsări***

samsarie *sf* vz ***sâmsărie***

samsarlâc *sn* [At: HELIADE, O. II, 55 / Pl: *~uri* / E: tc ***simsarlik***] **1** Ocupație a samsarului Si: *misitie*, (rar) *sâmsărie* (**1**). **2** Tranzacție încheiată de samsar Si: *misitie*, (rar) *sâmsărie* (**2**). **3** Plată pentru serviciile samsarului Si: *misitie*, (rar) *sâmsărie* (**3**). **4** Beneficiu obținut de samsar Si: *mistie*, *sâmsărie* (**4**).

samsaroaică *sf* [At: CADE / Pl: *~ice* / E: ***samsar*** + *-oaică*] (Iuz) Femeie care mijlocea plasarea slugilor la stăpâni.

samscrit, ~ă *a* vz ***sanscrit***

samson[1] *sm* [At: CANTEMIR, I. I. 1, 21 / V: (înv) ***~sun***, (reg) ***~mpson*** / Pl: *~i* / E: tc ***samsun***] (Asr) Dulău[1] (**1**).

samson[2] *sm* [At: CV 1949, nr. 7, 32 / Pl: *~i* / E: fr ***senson***] Varietate de struguri cu boabele mari, cilindrice, negre, cu pielița subțire.

samson[3] *sm* [At: H XI, 401 / Pl: *~i* / E: nct] (Reg) Legumă nedefinită mai de aproape.

samsonie *sfs* [At: T. PAPAHAGI / E: ***samson*** + *-ie*] (Înv; îla) **De ~** Din orașul turcesc Samsun.

samsun *sm* vz ***samson***[1]

samșug [At: A IX, 5 / Pl: *~uri* / E: ns cf *sanceu*] (Reg) Sanie (**1**) folosită pentru căratul lemnelor (lungi).

samtartău *sm* [At: KLEIN, D. 417 / V: ***~tou*** / Pl: *~ăi* / E: mg ***számtartó***] (Înv; Trs) Contabil (**13**).

samtartoiță *sf* [At: LB 606 / P: *~to-i~* / Pl: *~țe* / E: ***samtartău*** + *-iță*] (Înv) Contabilă (**13**).

samtartou *sm* vz ***samtartău***

samulastră *sf* vz ***samuraslă***

samun *sn* vz ***simun***

samur [At: ANON. CAR / V: (înv) ***~mor***, (reg) ***savor*** *sn*, ***șamure*** *snp* / Pl: (**1**, rar **2**) *~i*, (**2**) *~uri* / E: tc ***samur***, ngr ***σαμούρι***] **1** *sm* Animal mamifer carnivor din familia mustelidelor, originar din pădurea siberiană și din Asia Centrală, cu blana prețioasă, sură, cu o pată albă pe piept Si: *zibelină* (*Martes zibellina*). **2** *sn* Blană de samur (**1**) Si: *zibelină*. **3** *sn* Obiect de îmbrăcăminte confecționat din blană de samur (**1**). **4** *sn* (Îvr) Culoare albă-cenușie, asemănătoare cu blana samurului (**1**).

samurache *sm* [At: ȘIO II$_1$, 312 / E: ***samur*** + *-ache*] Câine cu părul fin, lucios, lins, asemănător cu acela al samurului (**1**).

samurai *sm* [At: LESNEA, VERS. 71 / Pl: *~* / E: fr ***samouraï***, ***samurai***] Persoană care făcea parte dintr-o castă feudal-militară din Japonia, desființată după revoluția din 1867-1868.

samuraslă *sf* [At: CR I, 20 / V: (reg) ***murastru*** *sm*, ***salamulastră***, ***~mor~***, ***~st*** *sm*, ***~stră***, ***~stru*** *sm*, ***~stă***, ***~azdră***, ***~rsală***, ***sâmulastră***, ***sâm~***, ***sâmurastră***, ***zamurastru*** *sm* / Pl: *~le* / E: slv **саморасль**, bg **саморасъл**] **1** (Csc) Plante de cultură răsărite de la sine din semințele scuturate la recoltarea culturilor anterioare sau din bulbi, tuberculi etc. nescoși din pământ. **2** (D. plante de cultură; îla) **De ~** Crescut de la sine, fără a fi semănat. **3** (Bot; reg) Ceapa-ciorii (*Allium vineale*).

samurast *sm* vz ***samuraslă***

samurastră *sf* vz ***samuraslă***

samurastră *sf* vz ***samuraslă***

samurastru *sm* vz ***samuraslă***

samurazdră *sf* vz ***samuraslă***

samureu, ~ee *a* [At: HELIADE, O. I, 231 / Pl: *~ei*, *~ele* / E: ***samur*** + *-eu*] (Îvr) **1** Care aparține samurului (**1**). **2** Specific samurului (**1**).

samuriu, ~ie *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ii* / E: ***samur*** + *-iu*] (Înv) De culoarea blănii samurului (**1**).

samursală *sf* vz ***samuraslă***

samuvar *sn* vz ***samovar***[1]

sana *vt* [At: GHEȚIE, R. M. / Pzi: *~nez* / E: lat ***sanare***] (Ltr) A însănătoși.

sanabor *s* [At: N. LEON, MED. 150 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Leac folosit pentru astm, nedefinit mai îndeaproape.

sanare *sf* [At: ALEXI, W / Pl: *~nări* E: ***sana***] (Nob) Însănătoșire.

sanatoc *sn* vz ***samatoc***

sanator *sn* vz ***sanatoriu***

sanatorial, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1952, nr 296, 4/4 / P: *~ri~al* / Pl: *~i*, *~e* / E: ***sanatoriu*** + *-al*] **1** Care aparține sanatoriului (**1**). **2** Specific sanatoriului (**1**). **3** Care are regim de sanatoriu (**1**).

sanatoriu *sn* [At: BARCIANU / V: (pop) ***sanator*** (Pl: *sanatoare*), (reg) ***sen~*** / Pl: *~ii* / E: fr ***sanatorium***, ger ***Sanatorium***] **1** Instituție medicală special dotată pentru tratarea unor boli cronice (tuberculoză, nevroză etc.) sau pentru convalescență, repaus și recuperare a capacității de muncă Si: *casă de sănătate*. **2** (Iuz) Spital particular în care îngrijirea bolnavilor se face contra plată.

sanatoriza *vtr* [At: RL 1967, nr 7 337 / Pzi: *~zez* / E: ***sanatoriu*** + *-iza*] (Rar) **1-2** A (se) interna într-un sanatoriu.

sanbenito *sni* [At: DN[3] / E: it ***sanbenito***] **1** Tunică galbenă, din pânză de sac, care se punea celor condamnați de inchiziție. **2** (Pex) Condamnare de către inchiziție.

sancană *sf* vz ***sanceu***

sancă *sf* vz ***samcă***

sancău *sn* vz ***sanceu***

sanceu *sn* [At: ȘEZ. XIX, 112 / V: ***~cană*** *sf*, ***~cău***, ***~ciu***, ***sca~*** / Pl: *~ce* / E: mg ***szánkó*** „săniuță"] **1** Sanie (**1**) (cu care se transportă poveri). **2** (Spc) Sanie (**1**) cu tălpile scurte care, atașată în prelungirea unei sănii mai lungi, servește ca suport la transportul lemnelor lungi. **3** (În forma *sanciu*) Sanie (**1**) mare, fără șine pe tălpi.

sanche *av* vz ***sanchi***

sanchi[1] *av* [At: ALECSANDRI, T. 115 / V: ***~nche*** / E: tc ***sanki***] **1** (Fam) Așa-zicând. **2** (Fam) Vorbă să fie! **3** (Arg; îe) **~ pontu** Se spune cuiva pentru a-i atrage atenția asupra unei primejdii iminente. **4** Atenție!

sanchi[2] *vr* [At: CIAUȘANU, V. 196 / Pzi: *~nchesc* / E: ***sanchi***[1]] (Olt) A se lenevi.

sanchilot *sm* vz ***sanculot***

sanchiu, ~ie [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) ***sân~***, ***tân~*** / Pl: *~ii* / E: ***sanki***] **1** *a* (Pop; d. oameni) Tăcut. **2** *a* (Pop; d. oameni) Prefăcut. **3** *a* (Pop; d. oameni) Rău. **4** *a* (Pop; d. oameni) Arțăgos (**2**). **5** *a* (Pop; d. oameni) Încăpățânat. **6** *a* (Fam) Bizar (**1**). **7** *a* (Fam) Aiurit[2] (**2**). **8-9** *smf*, *a* (Olt) (Om) trândav.

sanciruță *sf* [At: BORZA, D. 111 / Pl: *~țe* / E: nct] (Bot) **1** (Reg) Iarbă-creață (*Mentha spicata*). **2** (Îc) **~ta-broaștei** Izmă (*Mentha longifolia*).

sanciu *sn* vz ***sanceu***

sanct, ~ă *smf*, *a* [At: ȚICHINDEAL, A. M. 25/8 / Pl: *~cți*, *~e* / E: lat ***sanctus***] **1-2** (Ltî) (Ceea ce este) sfânt.

sanctifia *v* vz ***sanctifica***

sanctifica *vt* [At: HELIADE, ap. GHICA, A. 705 / V: (înv) ***~fia***, (înv) ***sant~***, ***sânți~*** / Pzi: *sanctific* / E: lat ***sanctificare***, fr ***sanctifier***] **1** (În religia creștină; c. i. oameni) A trece în rândul sfinților Si: *a canoniza*, *a sfinți*[1] (**1**), (înv) *a sacra* (**1**). **2** (Liv) A considera sfânt (**1**). **3** (Liv; c. i. obiecte) A sfinți[1] (**9**). **4** (Liv) A consfinți (**1**).

sanctificare *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~cări* / E: ***sanctifica***] (Liv) **1-2** Sfințire (**1-2**). **3** Consfințire (**1**).

sanctificat, ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***santifica***] (Liv) **1-2** Sfințit[3] (**1-2**). **3** Consfințit (**1**).

sanctificație *sf* [At: NEGULICI / V: *~iune* / Pl: *~ii* / E: fr ***sactification***] (Înv) **1-2** Sfințire (**1-2**).

sanctificațiune *sf* vz ***sanctificație***

sanctitate *sf* [At: BARIȚIU, P. A. I, 245 / V: (înv) ***~nt~*** / E: lat ***sanctitas***] **1** (Liv) Sfințenie (**10**). **2** (Jur; rar) Inviolabilitate. **3** (Art. urmat de un aps) Termen de reverență folosit pentru a vorbi cu (sau despre) un patriarh ortodox sau un papă (precedând adesea titlul acestora).

sanctuar *sn* [At: NEGULICI / P: *~tu-ar* / V: (înv) ***~iu*** / Pl: *~e* / E: lat ***sanctuarium***, fr ***sanctuaire***] **1** Loc într-un locaș de cult considerat sfânt și interzis profanilor. **2** (Spc) Altar (**1**). **3** (Pgn) Locaș de cult. **4** Monument sacru.

sanctuariu *sn* vz ***sanctuar***

sancție sf vz ***sancțiune***

sancționa *vt* [At: AR (1829), 1472/32 / V: (înv) ***~iuna***, ***~nț ~***, ***~ni*** / Pzi: *~nez* / E: fr ***sanctionner***] **1** A confirma printr-o sancțiune (**1**). **2** A da un caracter legal sau oficial. **3** (Pgn) A recunoaște drept valabil, adevărat, just etc. **4** A conferi un caracter durabil. **5** A consacra (**5**). **6** (Și prin lărgirea sensului) A aplica o sancțiune (**6**) Si: *a pedepsi*. **7** (Pex) A dezaproba (**1**).

sancționabil, ~ă *a* [At: COD. PEN. R. P. R. 29 / P: *~ți-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***sancționa*** + *-bil*] Pasibil de o sancțiune (**6**).

sancționare *sf* [At: NEGULICI / P: *~ți-o~* / V: (înv) ***~iun~*** / Pl: *~nări* / E: ***sancționa***] **1** Ratificare a unei legi, a unei decizii, a unei stări de fapt. **2** Aplicare a unei sancțiuni (**6**) Si: *pedepsire*. **3** (Pex) Dezaprobare (a cuiva sau a ceva).

sancționator, ~oare *a* [At: GHICA, A. 126 / P: *~ți-o ~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***sancționa*** + *-tor*] (Rar) **1** Care sancționează (**1**). **2** Care are rol de sancțiune (**1**). **3** Care sancționează (**6**).

sancțiuna *v* vz ***sancționa***

sancțiunare *sf* vz ***sancționare***

sancțiune *sf* [At: NEGULICI / P: *~ți-u~* / V: (înv) ***sancție, ~nț~*** / Pl: *~ni* / E: fr ***sanction***, lat ***sanctio, -onis***] **1** Aprobare dată unei legi de către șeful statului, pentru a o face executorie. **2** Confirmare a unui act, a unei decizii etc. de către o autoritate sau o instanță superioară celei care le-a emis, pentru a le da valabilitate. **3** (Pgn) Recunoaștere a valabilității, justeții etc. a ceva. **4** Conferire a unui caracter durabil. **5** Consacrare (**4**). **6** Măsură represivă aplicată cuiva ca o consecință a nerespectării unei legi, unei dispoziții etc. **7** Pedeapsă atrasă de nerespectarea unei legi, a unei dispoziții, etc. **8** (Pgn) Pedeapsă. **9** (În dreptul internațional) Ansamblu de măsuri (economice, financiare, militare) cu caracter de pedeapsă, aplicat unui stat. **10** Represalii contra părții care nu respectă obligațiile luate printr-o convenție.

sanculot *sm* [At: PROT. - POP., N. D. / P: *~cii~* / V: ***~nchil~*** / S și: *sanchiulot, sans-culotte* / Pl: *~oți* / E: fr ***sans-culotte***] Revoluționar din cadrul mișcării populare în timpul revoluției burgheze din 1789-1794 din Franța.

sancvinic, ~ă *a* vz ***sangvinic***

sancvinicesc, ~ească *a* [At: FIZIOGN. 104/12 / Pl: *~ești* / E: rs ***сангвинический***] (Înv) **1-4** Sangvin (**1-4**).

sanda *sf* [At: IORDAN, L. R. A. / Pl: *~le* / E: sgp ***sandale***] Sandală (**1**).

sandac *sn* vz ***sandâc***[1]

sandacar *sm* [At: (a. 1837) FURNICĂ, D. C. 399 / Pl: *~i* / E: ***sandac*** + *-ar*] (Înv) Meseriaș care confecționa sandâcuri[1] (**1**).

sandaciu *sm* [At: D. BOGDAN, GL. 98 / Pl: *~ii* / E: tc ***sandalçi***] (Înv) Luntraș.

sandagelâc *s* vz ***sandalgelâc***

sandal[1] *sn* [At: HERODOT (1645), 270 / V: ***za ~*** / Pl: *~e, ~uri* / E: tc ***sandal***] (Îrg) Luntre lungă pentu transportul mărfurilor (la turci).

sandal[2] *sn* [At: (a. 1728) IORGA, S. D. XI, 265 / Pl: *~uri* / E: tc ***sandal***] Țesătură de mătase.

sandal[3] *sn* vz ***sandală***

sandal[4] *sn, sm* vz ***santal***

sandală *sf* [At: DRLU / V: (înv) ***sandal*** (Pl: *~le*, (rar) *~li* sm) *snm*, ***~liu*** *s*, (reg) ***sândal*** *sn*, ***sân~, sândoală, sca~*** / Pl: *~le* / E: fr ***sandale***, lat ***sandalium***] **1** Încălțăminte ușoară (de vară), de obicei cu fețele foarte decupate sau făcute din bentițe. **2** (Trs) Papuc[1]. **3** (Reg; îs) *Scandală de lână* Cipic (**1**).

sandalgealâc *s* [At: (a. 1824) DOC. EC. 321 / V: ***~dagelâc*** *s* / Pl: ? / E: ns cf *sandal*[2]] Țesătură de mătase (folosită în trecut pentru obiecte de îmbrăcăminte).

sandalis *s* vz ***santal***

sandaliu *s* vz ***sandală***

sandarac *sn* [At: (1805) GRECU, P. 84 / V: (înv) ***~ă*** *sf*, ***~roc*** / E: ngr ***σανδαράκη***, lat ***sandaraca***, fr ***sandaraque***] Rășină naturală extrasă dintr-o specie de tuia (*Callitris quadrivalvis*) care crește în Africa de Nord și în Australia, utilizată în industria lacurilor, a vopselelor etc.

sandaracă *sf* vz ***sandarac***

sandaroc *sn* vz ***sandaroc***

sandâc[1] *sn* [At: (a. 1766) FURNICĂ, I. C. XXVII / V: ***~dac, sadâc, sânduc, sân~, sânduc, senduc, sunduc*** / Pl: ? / E: tc ***sandik, sanduk***] **1** (Înv) Cufăr[1] (**1**). **2** (Înv) Ladă. **3** (Dob) Coșul căruței. **4** (Mun) Dricul căruței.

sandâc[2] *sn* [At: CORESI, ap. DHLR II, 541 / Pl: ? / E: mg ***szándék***] (Înv) Intenție.

sandjac *sm* vz ***sangeac***

sandjacat *sn* vz ***sangeacat***

sandol *sm* vz ***santal***

sandolă *sf* [At: ANTIPA, P. 295 / V: ***~lie*** / Pl: *~le* / E: ucr ***сандоля***] (Dob) Ostie[1].

sandolie *sf* vz ***sandolă***

sandomircă *sf* [At: ALEXI, W. / S și: *sandomirka* / Pl: (rar) *~rci* / E: pn ***sandomirka***] Varietate de grâu cu spicul de culoare roșie deschisă, cu bobul mic, oval, alb-gălbui (cultivată mai ales în Moldova) (*Triticum vulgare albo-rubrum*).

sandou *sn* [At: DN[3] / Pl: *~ri* / E: fr ***sandow***] Cablu elastic, din fire de cauciuc paralele, îmbrăcat într-o țesătură din fire de bumbac sau de in.

sandrace *s* vz ***șatrancă***

sandraci *s* vz ***șatrancă***

sandră *sf* [At: DER / Pl: *~re* / E: fr ***sandre***] Tip de câmpie fluvio-glaciară, ușor ondulată, formată prin depunere de nisipuri și pietrișuri de la periferia ghețarilor continentali în fața morenelor frontale.

sanducel *sn* [At: (a. 1715) ȘIO II_1, 313 / V: ***sân~, sun~*** / Pl: *~e* / E: ***sandâc***[1] + *-el*] **1-2** (Îrg; șhp) Sandâc[1] (**1**) (mic).

sanduh[1] *sm* vz ***schinduf***[1]

sanduh[2] *s* vz ***sfanduh***

sandvici *sn* vz ***sandviș***

sandviș *sn* [At: ANTONESCU, D. / V: ***~ici*** (S și: *~ich, ~dwich*) ***~nv~, senvici, senv~*** / Pl: *~uri*, (rar) *~e* / E: fr ***sandwich***, eg ***sandwich***] **1** Felie de pâine (unsă cu unt) pe care se pune un aliment rece (șuncă, salam, brânză etc.) **2** (Fam; îe) **A face ~ (pe cineva)** A strivi (pe cineva). **3** (Îae) A bate pe cineva (strivindu-l).

sane *sf* vz ***sanie***

sanepid *sn* [At: SCÂNTEIA, 1960, nr 4 846 / Pl: *~uri* / E: ***san***(itar) +***epid***(emiologic)] Instituție sanitară care se ocupă de diferite domenii de igienă publică, precum și cu combaterea bolilor contagioase.

sanfân *sm* [At: BREZOIANU, A. 117/20 / Pl: *~i* / E: fr ***saintfoin***] (Bot) Plantă erbacee din familia papilionaceelor, cu rădăcina pivotantă, cu frunze alterne și flori roz sau purpurii, reunite într-un spic lung, conic, cultivată ca plantă furajeră (*Hedysarum onobrychis*).

sanfedist *sm* [At: FILIMON, O. II, 100 / Pl: *~iști* / E: it ***sanfedista***] Membru al asociației politico-religioase Santa Fede, formată în Italia meridională pentru a lupta împotriva stăpânirii și a guvernului impuse de francezi după revoluția din 1789 Vz *carbonar*.

sanfie *sf* vz ***secfiu***[1]

sanfior *sm* [At: LEXIC. REG. 13 / P: *~fi-or~* / Pl: *~i* / E: ***sanfiu*** + *-ior*] (Bot; Mar; șhp) Garoafă (**11**) (*Dianthus barbatus*).

sanfiu *sm* vz ***secfiu***[1]

sanforizare *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~zări* / E: fr ***sanforisage***] Operație de stabilizare a dimensiunilor țesăturilor de bumbac, pentru a se elimina contracția lor la spălare, la umezire etc.

sangeac [At: URECHE, LET. I, 127/2 / V: ***~ag***, (înv) ***~al*** (Pl: *sangeale*), ***~eg, ~ep, ~et, ~ndjac, sân~, sângeat, sângeg, sin~, sân~, sângeah*** (Pl: *sângeași*) / S și: *sangiac* / Pl: *~uri* sn, *~aci* sm / E: tc ***sancak***] **1** *sn* (Șîc **~-șerif**) Steag de mătase verde, despre care se credea că ar fi aparținut lui Mahomed și care era folosit în războaiele turcilor, când la luptă participa sultanul sau marele vizir. **2** *sn* (Pgn) Steag turcesc. **3** *sn* (Îc) **~-beg** Portdrapel (la turci). **4** *sn* Steag cu semilună în vârful lăncii, pe care Poarta

Otomană îl trimitea în țările române cu prilejul unui nou domn, ca semn de învestire. **5** *sn* Margine a așternutului pe care stătea vizirul și care avea un loc anumit pentru a fi sărutat de supușii săi. **6** *sn* Subdiviziune teritorial-administrativă a unui pașalâc sau a unui vilaiet, în Imperiul Otoman Si: (înv) *sangeacat, sangealâc*. **7** *sm* (Șîc **~bei**) Guvernator al unui sangeac (**6**).

sangeacat *sn* [At: ASACHI, L. 901/40 / V: ***~ndjacat*** / S și: *sangiacat* / Pl: *~uri, ~e* / E: ***sangeac*** + *-at*] (Înv) Sangeac (**6**).

sangeactar *sm* [At: (a. 1775) ȘIO II$_2$, 103 / V: ***sân~*** / S și: *sangiactar* / Pl: *~i* / E: tc ***sancaktar***] (Înv) Sangeac (**6**).

sangeag *sm, sn* vz ***sangeac***

sangeagasi *sm* vz ***sangeagas***

sangeagas *sm* [At: M. COSTIN, ap. GÎDEI, 331 / V: *~asi*, ***sân~*** / S și: *sangiagas* / Pl: *~i* / E: ***sangeac*** + *-as*] (Înv) Sangeac (**6**).

sangeal *sn* vz ***sangeac***

sangealâc *sn* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~uri* / E: ***sangeac*** + *-lâc*] (Înv) Sangeac (**6**).

sangeangiu *sm* [At: N. COSTIN, LET[2] II, 455 / V: ***sân~*** / S și: *sangiangiu* / Pl: *~ii* / E: ***sangeac*** + *-giu*] (Înv) Sangeac (**6**).

sangeap *s* vz ***sângeapă***

sangeg *sm* vz ***sangeac***

sangep *sm* vz ***sangeac***

sanget *sm* vz ***sangeac***

sanghin, ~ă *a* vz ***sangvin***

sanghinolent, ~ă *a* vz ***sangvinolent***

sanginariu, ~ie *a* vz ***sangvinar***

sangreu *s* [At: LEXIC REG. 31 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Drojdie uscată rămasă pe pereții interiori ai butoaielor de vin.

sanguin, ~ă *a* vz ***sangvin***

sanguinar *a* vz ***sangvinar***

sanguinarie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: lat ***sanguinaria***, fr ***sanguinaire***] Plantă din familia papaveraceelor, din America de Nord, unde latexul ei roșu era folosit de indigeni pentru a-și vopsi pielea

sanguinariu, ~ie *a* vz ***sangvinar***

sanguinard, ~ă *a* [At: V. ROM, noiembrie 1964, 109 / Pl: *~rzi, ~e* / E: ***sanguin*** + *-ard*] (Rar) **1-5** Sângeros (**1-2, 5-7**).

sanguină *sf* [At: ALEXI, W. / V: ***~gvi~*** / Pl: *~ne* / E: fr ***sanguine***] **1** Mineral de culoare roșiatică-brună care conține oxid feric natural (hematit sau oligist). **2** Creion a cărui mină este făcută din sanguină (**1**). **3** Desen executat cu sanguină (**2**). **4** Litografie care imită o sanguină (**3**).

sanguinic, ~ă *a* vz ***sangvinic***

sanguinolent, ~ă *a* vz ***sangvinolent***

sangulie *sf* [At: (a. 1815) IORGA, S. D. VII, 44 / Pl: *~ii* / E: nct] (Îvp) **1** Țesătură foarte subțire (de mătase). **2** Năframă (vărgată) făcută din sangulie (**1**).

sangvin[1]- [At: DN[3] / E: fr ***sanguin***, lat ***sanguis, -inis***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Sânge (**1**). **2** Referitor la sânge (**1**). **3** De sânge (**1**).

sangvin[2], ~ă *a* [At: NEGULICI / V: ***~guin***, (asr) ***~ghin***, (înv) ***sânguin*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sanguin***, lat ***sanguineus***] **1** Care aparține sângelui (**1**). **2** Privitor la sânge (**1**), la compoziția sau la circulația sa în organism. **3** Specific sângelui (**1**). **4** Prin care circulă sângele (**1**) Si: *sangvinic* (**3**). **5** Care are culoarea sângelui (**1**). **6** În care predomină sângele (**1**). **7** (D. temperamentul oamenilor) Care se caracterizează prin vioiciune, mobilitate, impulsivitate la reacții sau (după alte concepții) care se caracterizează printr-un echilibru puternic și totodată mobil în reacții Si: *sangvinic* (**1**). **8** (D. oameni) Cu temperamentul sangvin (**7**) Si: *sangvinic* (**2**).

sangvinar, ~ă *a* [At: NEGULICI / P: *~gvi~* / V: ***~gui~***, (înv) ***~guinariu***, ***~nginariu*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sanguinaire***] (Asr) **1-2** Sângeros (**1-2**).

sangvină *sf* vz ***sanguină***

sangvinic, ~ă *a* [At: ALBINEȚ, M. 47/20 / V: ***~gui~***, (înv) ***~nev~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: ger ***Sanguinisch***] **1** (D. temperamentul oamenilor) Sangvin (**7**). **2** (D. oameni) Sangvin (**8**). **3** (Îdt) Sangvin (**4**). **4** (Înv) Care se manifestă prin expectorație cu sânge. **5-6** (Înv) Sângeros (**1-2**).

sangvinitate *sfs* [At: RALEA, S. T. III, 257 / E: ***sangvin*** + *-itate*] (Rar) Aspect sangvinolent al unui țesut prin care circulă sângele.

sangvinolent, ~ă *a* [At: BABEȘ, O. A. I, 69 / P: *~gvi~* / V: ***~nghin~***, ***~gui~*** / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***sanguinolent***, lat ***sanguinolentus***] **1** Amestecat cu sânge. **2** Care conține sânge. **3** De culoarea sângelui Si: *sângeriu* (**1**).

sanhedrin *sn* [At: ȘĂINEANU[2] / Pl: *~uri* / E: fr ***sanhédrin***] **1** Tribunal suprem, religios și civil, la vechii iudei, alcătuit din membri ai nobilimii sacerdotale Si: *sinedriu*. **2** Tribunal părtinitor, care dă verdicte discutabile. **3** Grup, cerc închis de oameni care pretind a da verdicte infailibile.

sanhiu *sm* vz ***secfiu[1]***

sanicioară *sf* vz ***sănișoară***

sanicior *sm* vz ***sănișoară***

sanidin *sns* [At: ANTONESCU, D. / V: ***~ă*** *sf* / E: fr ***sanidine***] Feldspat potasic incolor, alb, roz ori cenușiu, cu luciu sticlos, cristalizat în sistemul monochimic.

sanidină *sf* vz ***sanidin***

sanidinit *sns* [At: CANTUNIARI, L. M. / E: fr ***sanidinite***] Rocă magnetică formată în cea mai mare parte din sanidin și care conține minerale rare.

sanie *sf* [At: URECHE, L. 200 / V: (reg) ***saină*** (Pl: *saini, saine*), ***sane*** (Pl: *sani*) / Pl: *sănii*, (înv) *~ii*, (reg) *sani* / E: ns cf vsl **сани*, bg *сани*] **1** Vehicul prevăzut cu două tălpi de lemn sau de metal în loc de roți, cu tracțiune animală, umană sau autopropulsat, folosit la transportul pe zăpadă sau pe gheață. **2** (Reg; îe) **A lua cuiva roatele de la ~** A nu avea ce să iei de la cineva (atât e de sărac). **3** Conținutul unei sănii (**1**). **4** Sanie (**1**) de dimensiuni reduse, folosită, mai ales de copii, la alunecarea pe zăpadă sau pe gheață Si: *săniuță*. **5** (Teh; pan) Dispozitiv pentru transportul greutăților mari la manevrele de forță. **6** Organ de mașină-unealtă sau piesă componentă a unor subansambluri de mașini-unelte sau a unor aparate de măsură, care poate aluneca pe ghidaje, asigurând deplasarea fie a sculei prelucrătoare sau a mecanismului de măsurare, fie a piesei care se prelucrează sau se măsoară. **7** (Șîs ~ *de lansare*) Ansamblu de grinzi montate sub o navă, care ajută la alunecarea acesteia pe calea de lansare în timpul operației de lansare. **8** Ansamblu de plute unite provizoriu, folosit la transportarea buștenilor. **9** (Reg) Sanceu (**4**). **10** (Reg; art.) Numele unei constelații nedefinite mai îndeaproape. **11** (Reg) Greșeală la urzit.

sanfica *vt* [At: L. ROM. 1961, nr 1, 56 / Pzi: *sanific* / E: ns cf lat *sanus*] (Înv) A vindeca.

sanină *sf* vz ***salină***

sanir *s* [At: GRECU, P. 196 / A: nct / E: nct] (Înv) Vânt nedefinit mai îndeaproape.

sanitar, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~riu***, ***săni~***, (reg) ***sălitar*** *sm* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sanitaire***] **1** *a* Care aparține sănătății și igienei. **2** *a* Privitor la sănătate și la igienă. **3** *a* Specific sănătății și igienei. **4** *a* (D. instituții, personal, legi, măsuri etc.) Care se ocupă de sănătatea și de igiena publică. **5** *a* Destinat asigurării ocrotirii și îngrijirii sănătății publice. **6** *a* (Spc) Care se ocupă de sănătatea și de igiena din cadrul unităților militare. **7** *a* Destinat asigurării, ocrotirii și îngrijirii sănătății din cadrul unităților militare. **8** *a* (Îs) *Instalație ~ă* Denumire generică pentru instalațiile de closet, baie, apă curentă etc. **9** *a* Care aparține instalațiilor sanitare (**8**). **10** *a* Privitor la instalațiile sanitare (**8**). **11** *a* (D. mijloace de transport) Care servește la transportarea bolnavilor, a răniților. **12-13** *smf, a* (Rar; șîs *agent ~*) (Persoană) din cadrul personalului medical mediu al unei unități medicale (îndeosebi din mediul rural și din armată).

sanitoriu, ~ie *a* vz ***sanitar***

sanitație *sfs* [At: D. MED. / E: eg ***sanitation***] Ansamblu de procedee și de măsuri luate în vederea asanării mediului.

sanitoare *sf* vz ***sunătoare***

sanitoarie *sf* vz ***sunătoare***

san-pan *pnh* [At: FURTUNĂ / A: nct / E: pn ***sam pan***] (Reg) Unul-altul.

sano- [At: DN[4] / E: fr ***sano-***, cf lat *sanus* „sănătos"] Element prim de compunere savantă cu semnificația „sănătate".

sanogenetic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sanogénétique***] **1** Referitor la sanogeneză. **2** De sanogeneză.

sanogeneză *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ze* / E: fr ***sanogenèse***] Ramură a medicinei care se ocupă cu asigurarea stării de sănătate a populației, studiind mediul social ca factor patologic, influența locuinței și a condițiilor de muncă.

sansandic *av* [At: LEXIC REG. 10 / E: mg ***szántszándékkal***] (Reg) În mod intenționat.

sanscrit [At: GENILIE, G. 148/8 / V: (înv) ***sams~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ger ***Sanskrit***, fr ***sanscrit***] **1-2** *smf, a* (Șîs *limba ~ă*) (Limbă veche indo-europeană din India) care a devenit limba clasică a civilizației brahmane din această țară. **3** *a* Care aparține limbii sanscrite (2). **4** *a* Privitor la limba sanscrită (2). **5** *a* Scris în limba sanscrită (2). **6** *sn* Cuvânt din limba sanscrită (2). **7** *sn* Etimon de proveniență sanscrită (2). **8** *sm* Autor care scria în limba sanscrită (2).

sanscritic, ~ă *a* [At: SĂULESCU, HR. I, 9/3 / V: (înv) ***senc~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sanscritique***, ger ***sanskritisch***] (Înv; îs) *Limba ~ă* Limba sanscrită (2).

sanscritist *sm* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~iști* / E: ger ***Sankritist***, fr ***sanscritiste***] (Rar) Sanscritolog.

sanscritolog *sm* [At: DL / Pl: *~ogi* / E: rs ***санскритолог***] Specialist în limba sanscrită (2) și în literatura scrisă în această limbă Si: (rar) *sanscritist*.

sansibilitate *sf* vz ***sensibilitate***

sansiu *sm* vz ***saschiu***

sanșiu *sm* vz ***saschiu***

santa *sf* vz ***șanta***[2]

santal [At: LEON ASACHI, B. 25/29 / V: (înv) ***~oz***, ***~ndal***, (îvr) ***~ndalis*** *s*, (nob) ***~ndol*** *sm* / Pl: *~uri* sn, *~i* sm / E: fr ***santal***, ngr ***σάνταλον***, tc ***sandal***] **1** *sm* Nume dat mai multor varietăți de arbori exotici tropicali, puțin înalți, cu frunze mari, opuse și cu flori dispuse în raceme. **2** *sn* Colorant (roșu sau galben) extras din lemnul de santal (1). **3** *sn* Esență extrasă (prin distilare) din lemnul (și din rădăcina varietății albe) de santal (1), folosită în medicină și în parfumerie. **4** *sn* Lemnul santalului (1), de culoare albă sau brună-roșiatică, dens și parfumat, folosit mai ales în tâmplăria de lux și la extragerea santalului (2).

santaloz *sm* vz ***santal***

santamarcă *sf* vz ***saltamarcă***

santase *s* [At: HOGAȘ, DR. II, 68 / V: ***~sie*** / E: it ***sesanta sei***] (Pop) Jocul de cărți „șaizeci și șase".

santasie *sf* vz ***santase***

santă *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~te* / E: srb ***santa***] (Reg) Sloi de gheață.

santifica *v* vz ***santifica***

santim *sn* vz ***centimă***

santimă *sf* vz ***centimă***

santimental, ~ă *a* vz ***sentimental***

santină *sf* [At: ABC MAR. 91 / Pl: *~ne* / E: fr ***sentine***] Spațiu situat pe fundul unei nave, în care se colectează apa de pe punțile inferioare sau provenită din infiltrații și din condensare.

santinea *sf* vz ***santinelă***

santinelă *sf* [At: I. GOLESCU / V: ***sen~***, (reg) ***~ea***, ***săn~***, ***sentinea***, ***ța~*** / Pl: *~le* / E: fr ***sentinelle***] **1** Militar înarmat care face serviciul de pază a unui post, a unei instalații, a unui loc etc. **2** (Pgn) Persoană care stă de pază Si: *strajă, caraulă*. **3** (De obicei precedat de prepoziția „de", rar „în", și în construcții cu verbe ca „a fi", „a sta" etc.) Supraveghere a unei persoane sau a unui obiect. **4** (De obicei precedat de prepoziția „de", rar „în", și în construcții cu verbe ca „a fi, „a sta" etc.) Pază. **5** (Îla) **De ~** Care servește la pază.

santinier *sm* [At: DN[2] / P: *~ni-er* / Pl: *~i* / E: ***santină*** + ***-ier***] Mecanic la santina unei nave.

santitate *sf* vz ***sanctitate***

santonian, ~ă [At: ONCESCU, G. 61, 71 / P: *~ni-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***santonien***] **1** *sn* Al doilea subetaj al senonianului, caracterizat prin anumite specii de amoniți, echinide, lamelibranhiate, corali etc. **2** *a* Care aparține santonianului (1). **3** *a* Care se referă la santonian (1). **4** *a* Care datează din santonian (1). **5** *a* Caracteristic pentru santonian (1). **6** *sn* Serie de straturi geologice din santonian (1).

santonic *sm* [At: PISCUPESCU, O. 274/17 / V: ***~ă*** *sf* / E: lat ***santonicus***] (Bot; înv) Pelin (*Artemisia abinthium*).

santonică *sf* vz ***santonic***

santonină *sfs* [At: BIANU, D. S. / E: fr ***santonine***] Substanță extrasă din mugurii unor specii de pelin, folosită în medicină pentru proprietățile ei antihelmintice.

santun *sm* [At: ALECSANDRI, O. P. 323 / Pl: *~i* / E: fr ***santon***] (Înv) Nebun venerat de arabi, deoarece ar fi comunicat nemijlocit cu Mahomed.

santur *s* [At: GORJAN, M. I, 95/7 / Pl: ? / E: tc ***santur***] (Înv) Instrument muzical asemănător cu harpa.

sanționa *v* vz ***sancționa***

sanționi *v* vz ***sancționa***

sanțiune *sf* vz ***sancțiune***

sanviș *sn* vz ***sandviș***

saon *sn* vz ***savon***

sapalău *sn* vz ***săpălău***

sapan[1] *sn* [At: LTR[2] / V: ***~ă*** *sf*, ***ța~*** / Pl: *~e* / E: tc ***apan***] Parâmă cu care se încing mărfurile care sunt încărcate pe o navă sau descărcate de pe o navă.

sapan[2] *sm* [At: DN[4] / Pl: *~i* / E: eg ***sapan***] Mamifer rumegător din America de Nord, înrudit cu veverița, care ziua doarme foarte adânc.

sapană *sf* vz ***sapan***

saparină[1] *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ne* / E: tc ***saparna***] (Rar) Salce[1] (4).

saparină[2] *sf* vz ***țaparină***

saparâș, ~ă *a* vz ***țaparâș***

sapă[1] *sf* [At: CUV. D. BĂTR. I, 207/2 / Pl: *~pe*, (reg) *săpe, săpi, sepe, sepi* / E: ml ***sappa***] **1** Unealtă agricolă alcătuită dintr-o lamă metalică lată, plană sau ușor concavă și o coadă de lemn, folosită îndeosebi la săpat și la prășit. **2** (D. oameni; îla) **De ~** Capabil să lucreze cu sapa (1). **3** (Îe) **A ajunge** (sau **a se vedea, a aduce, a lăsa** etc.) **la** (sau **în**) **~ de lemn** A (se) ruina. **4** (Pop) Săpăligă (1). **5** (Reg; șîs *~ de laz*) Cazma (5). **6** (Îs) *~pa și lopata* Moarte. **7** (Mar; Trs; șîs *~ de laz*) Ghionoi. **8** (Șîs *~ de foraj*) Unealtă care constituie extremitatea inferioară a garniturii de foraj, cu ajutorul căreia se sapă gaura de sondă. **9** (Olt; Trs) Brăzdar la plug. **10** (Trs; șîs *~ de plug*) Rariță[1] (1). **11** Dispozitiv situat la extremitatea inferioară a afetului de tun, care servește ca punct de sprijin și de fixare în timpul tragerii. **12** Fiecare dintre cei patru căpriori de la colțurile acoperișului unei case țărănești. **13** (Pex; șîs *~pa casei*) Scheletul acoperișului unei case țărănești. **14** (Mar; îs) *~pa casei* Fața casei. **15** (Bot; reg; îc) **~sălbatică** Brândușă de toamnă (*Colchicum autumnale*).

sapă[2] *sf* [At: DOC. EC. 72 / Pl: *~pe*, (reg) *săpi* / E: pvb ***săpa***] **1** Fărâmițare, scobire a pământului cu sapa[1] (1), efectuată îndeosebi în cadrul unor lucrări agricole Si: *săpare* (1), *săpat*[1] (1), (înv) *săpătură* (1). **2** (Spc) Prașilă.

sapă[3] *sf* [At: CANTEMIR, HR. 143 / Pl: *~pe*, (reg) *săpi* / E: ns cf srb *sapi*] (Atm; îvp) Crupă la cal.

sapeur *sm* [At: BARIȚIU, P. A. I, 359 / V: ***~pier*** / Pl: *~i* / E: fr ***sapeur***] (Frr) Săpător (1).

sapfir *sn* vz ***safir***

sapid, ~ă *a* [At: DN[4] / Pl: *~izi, ~e* / E: fr ***sapide***, lat ***sapidus***] Savuros (1).

sapie[1] *sf* vz ***săpie***

sapie[2] *s* [At: PĂSCULESCU, L. P. 190 / Pl: ? / E: ns cf *sasap, căsăpie*] (Reg) Măcelar.

sapient, ~ă *smf, a* [At: HELIADE, D. J. 4/26 / P: *~pi-ent* / Pl: *~nți, ~e* / E: lat ***sapiens, -ntis***] **1-2** (Înv) (Om) doct.

sapientisim *sm* [At: ARISTIA. PLUT. / P: *~pi-en~* / Pl: *~i* / E: lat ***sapientissimus***] (Ltî rar) Om foarte înțelept.

sapiență *sf* [At: HELIADE. O. II, 40 / P: *~pi-en~* / V: (înv) ***~ție, ~iință*** / E: lat ***sapientia***] (Înv) **1** Înțelepciune. **2** Învățătură.

sapiențial, ~ă *a* [At: SCRIBAN. D. / P: *~pi-en-ți-al* / Pl: *~i, ~e* / E: ***sapiență*** + *-ial*] (Rar) **1** Care aparține sapienței. **2** Referitor la sapiență. **3** Specific sapienței.

sapienție *sf* vz ***sapiență***

sapier *sm* vz ***sapeur***

sapiință *sf* vz ***sapiență***

sapin *sn* vz ***țapină***

sapinar *sm* vz ***țapinar***

sapină *sf* vz ***țapină***

sapindacee *sfp* [At: DN[3] / E: fr ***sapindacées***] Familie de plante dicotiledonate dialipetale, lemnoase și liane, grimpante sau volubile, din regiunile tropicale.

sapindale *sfp* [At: DN[4] / E: fr ***sapindales***] Ordin de plante cu flori din care fac parte familiile sapindacee, aceracee și poligalacee.

saplaic *sn* [At: CADE / Pl: *~uri, ~ice* / E: srb ***saplak***] (Olt) Cauc sau cupă mare de lemn care se folosește la cazanele de țuică și la teascurile de vin.

saplâc *s* [At: ALR I 336/984 / Pl: ? / E: tc dal ***sapluk***] (Reg) **1** Șiră[1] (1) de paie. **2** Șiră[1] de paie.

sapoi *sn* vz ***săpoi***

sapon[1]- [At: DN[4] / E: fr ***sapon-*** cf lat *sapo, -nis*] Element prim de compunere cu semnificația „săpun".

sapon[2] *sn* vz ***săpun***

saponaceu, ~ee *a* [At: DN[4] / Pl: *~ei, ~ee* / E: fr ***saponacé***] De natura săpunului (2).

saponifica *vt* [At: ARHIVA, II, 144 / Pzi: *saponific* / E: fr ***saponifier***] **1** (C. i. esteri) A descompune, prin hidroliză, în acizi organici și în alcooli. **2** (C. i. grăsimi) A descompune, sub acțiunea apei și în prezența hidroxizilor alcalini, spre a forma glicerină și săpunuri.

saponificare *sf* [At: MARINESCU P. A. 46 / V: (rar) ***săpun~*** / Pl: *~cări* / E: ***saponifica***] **1** (D. esteri) Descompunere prin hidroliză, în acizi organici și în alcooli Si: (rar) *saponificațiune* (1). **2** (D. grăsimi) Descompunere, sub acțiunea apei și în prezența hidroxizilor alcalini, pentru a forma glicerină și săpunuri Si: *saponificațiune* (2).

saponificație *sf* vz ***saponificațiune***

saponificațiune *sf* [At: CADE / P: *~ți-u~* / V: ***~ție*** / Pl: *~ni* / E: fr ***saponification***] (Rar) **1-2** Saponificare (1-2).

saponină *sf* [At: MACAROVICI, CH. 636 / Pl: *~ne* / E: fr ***saponine***] Substanță de origine vegetală care, în contact cu apa, formează o spumă abundentă și persistentă.

saponit *sns* [At: CANTUNIARI, L. M. 113 / E: fr ***saponite***] Silicat natural de magneziu și de aluminiu, hidratat, care se prezintă sub formă de cristale microscopice, fine, de culoare albă, cenușie, gălbuie, roșietică, brună, verzuie, cu luciu gras.

saporific, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***saporifique***] (Liv) Care dă gust, savoare.

sapornită *sf* vz ***săpornită***

sapornoi *sm* [At: PĂSCULESCU, L. P. 375 / Pl: ~ / E: ns cf *sapornită*] (Reg; într-un descântec) Ființă imaginară despre care se crede că îmbolnăvește sau omoară oameni Si: (reg) *săpornicar*.

sapotacee *sfp* [At: DN[4] / E: ***sapoptacées***] Familie de plante dicotiledonate gamopetale, tropicale, din care se obțin balata și gutaperca.

sapotier *sm* [At: M. D. ENC. / P: *~ti-er* / Pl: *~i* / E: fr ***sapotier***] Arbore din America tropicală, foarte înalt, cu frunze alterne ce au la subțioara lor flori albe solitare, iar fructul bacă cenușie, de mărimea unei lămâi, cultivat pentru latexul alb pe care îl produce (*Achras sapata*).

sapro- [At: DN[3] / E: fr ***sapro-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Putred. **2** Putrefacție. **3** Poluare.

saprobiont *sn* [At: DN[3] / Pl: *~e* / E: fr ***saprobionte***] Organism care se dezvoltă în medii cu materii organice în descompunere.

saprobiotic, ~ă *a* [At: DN[4] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***saprobiotique***] Care trăiește în apele poluate sau pe resturi organice în putrefacție.

saprobioză *sf* [At: DN[4] / Pl: *~ze* / E: fr ***saprobiose***] Mod de viață propriu organismelor din apele poluate cu resturi organice în stare de putrefacție.

saprofil, ~ă *a* [At: DN[4] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***saprophile***] (Blg) Care preferă resturile organice, crescând în humus.

saprofit, ~ă *smf, a* [At: ENC. AGR. III, 89 / Pl: *~iți, ~e* / E: fr ***saprophyte***] **1-2** (Organism vegetal sau microorganism) care își procură hrana din substanțe organice moarte, în descompunere.

saprofitism [At: BOTANICA, 14 / E: fr ***saprophytisme***] **1** Mod de viață al organismelor saprofite (2). **2** Incapacitate a unor microorganisme de a provoca boli unui organism pe care se dezvoltă.

saprogen, ~ă *sm, a* [At: BABEȘ, O. A. I, 46 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***saprogène***] **1-2** (Microorganism) care produce putrefacția.

saprogeofite *sfp* [At: DN[4] / E: fr ***saprogéophytes***] Încrengătură de plante saprobiotice cu flori.

sapropel *sn* [At: ENC. AGR. IV, 584 / Pl: *~uri* / E: fr ***sapropel***] Mâl bogat în substanțe organice aflate în diferite stadii de descompunere, format pe fundul apelor sărace în oxigen (mări, lagune, locuri).

sapropelic, ~ă *a* [At: ANTIPA, P. 235 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sapropelique***] **1** Format din sapropel. **2** Bogat în sapropel.

sapropelit *sns* [At: LTR[2] / E: fr ***sapropelite***, ger ***Sapropelit***] **1** Cărbune provenit din descompunerea unor materiale vegetale bogate în substanțe proteice și grase. **2** Rocă sedimentară construită din elemente fine, silicioase, argiloase, marnoase ori calcaroase, cu un conținut variabil de sapropel.

saproplancton *sns* [At: DN[4] / E: fr ***saproplancton***] Plancton al apelor bogate în substanțe organice în descompunere.

saprozoic, ~ă *a* [At: DN[4] / P: *~zo-ic* / Pl: *~ici, ~ice* / E: eg ***saprozoic***] (D. animale) Cu nutriție saprofitică.

saprozoit *sm* [At: DN[4] / P: *~zo-it* / Pl: *~iți* / E: fr ***saprozoïte***] Protozoar sau larvă pe materii organice în descompunere ori în rănile omului sau ale animalelor.

saptember *s* vz ***septembrie***

sapun *sn* vz ***săpun***

sapuni *v* vz ***săpuni***

sar *s* [At: H II, 14 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Vas de bucătărie nedefinit mai îndeaproape.

sarabalie *sf* [At: CIAUȘANU, V. 196 / V: ***ța~*** / Pl: *~ii* / E: nct] (Olt; Mun) Ceată (**18**).

sarabandă *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~de* / E: fr ***sarabande***] **1** Vechi dans popular spaniol de origine orientală, cu caracter solemn, mișcare lentă și ritm în trei timpi, devenit în sec. XVII dans de curte în Franța și din sec. XVIII introdus în balete și suite instrumentale. **2** Melodie după care se execută sarabanda (1). **3** (Fig) Mișcare amețitoare, tumultoasă. **4** (Pex) Mulțime dezlănțuită, agitată, gălăgioasă.

saracen, ~ă *smf, a* vz ***sarazin***

sarachin, ~ă *smf, a* vz ***sarazin***

saraci *sm* [At: ȘIO II_2, 103 / Pl: ~ / E: tc ***saraç*** „șelar"] (Tcî) Grăjdar domnesc Si: *rândaș*.

saraci-baș *sm* vz ***saraci-bașă***

saraci-bașă *sm* [At: ȘIO II_2, 103 / V: ***saraci-baș*** / S și: *saraci bașă* / E: tc ***saraç-bași*** „șeful șelarilor"] (Tcî) Mai mare peste rândașii de la serai sau peste cei de la curtea domnilor țărilor române.

saraci-iamac *sm* [At: ȘIO II_2, 103 / E: tc ***saraç-yamagi***] (Tcî) Ajutor de saraci-bașă.

saracilat *sm* vz ***salicilat***

saracin[1], ~ă *smf* vz ***săracin[2]***

saracin[2], ~ă *smf, a* vz ***sarazin***

saracliu *s* [At: (a. 1726) IORGA, S. D. XIV, 33 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf tc *sarkle* „care poartă turban"] (Înv) Obiect de îmbrăcăminte bărbătesc pentru cap, nedefinit mai îndeaproape.
saracustă *sf* vz ***sărăcustă***
saraf *sm* vz ***zaraf***
sarafan *sn* [At: M. D. ENC / Pl: *~e* / E: rs **сарафан,** fr ***sarafane***] **1** Un fel de fustă lungă și foarte largă, cu platcă și cu bretele scurte, purtată peste cămașă, care face parte din costumul popular feminin rusesc. **2** Rochie fără mâneci și de obicei foarte decoltată, care se poartă peste bluză.
saraflâc *sn* vz ***zaraflâc***
saragea *sf* [At: ȘIO II$_2$, 103 / V: ***~angea, ~rigea, sărăcei*** *smp* / Pl: *~ele* / E: tc ***saruca***] **1** Călăreț din vechea cavalerie turcească. **2** Călăreț din corpurile de cavalerie cu caracter neregulat, în țările române. **3** (Lpl) Vechi corp de cavalerie (cu caracter neregulat) din Imperiul Otoman și din țările române.
sarahol *sm* vz ***salahor***
sarahor *sm* vz ***salahor***
sarai *sn* vz ***serai***
sarai-bașa *sm* [At: ȘIO II$_2$, 104 / E: tc ***saray bași***] (Tcî) Intendent al seraiului.
saraigli *sf* vz ***sarailie***
sarailie *sf* [At: I. CR. II, 134 / V: (rar) ***~igli***, (înv) ***ser~,*** (reg) ***~ralie*** / E: tc ***sarayle*** „prăjitură de palat"] **1** Prăjitură făcută din foi subțiri (de plăcintă) rulate, cu umplutură de nuci, de alune sau de migdale, îmbibată cu sirop de zahăr sau de miere. **2** (Mol; îf *saralie*) Plăcintă cu poale-n brâu, coaptă în tigaie.
saralie *sf* vz ***sarailie***
saramisliță *sf* [At: H XIV, 464 / A: nct / Pl: *~țe* / E: ns cf *salamandriță*] (Reg) Specie de șopârlă (de culoare neagră).
saramâzdă *sf* vz ***salamandră***
saramoară *sf* vz ***saramură***
saramoră *sf* vz ***saramură***
saramulă *sf* vz ***saramură***
saramura *vt* [At: DL / Pzi: *~rez* / E: ***saramură***] **1** (C. i. alimente) A introduce în saramură **(1)** sau a injecta cu saramură pentru a conserva Si: *a mura*. **2** (C. i. piei de animale) A ține în saramură **(1)** înainte de tăbăcire. **3** (C. i semințe de cereale) A trata cu fungicide înainte de semănare, pentru combaterea unor boli. **4** (Reg; c. i. vița de vie) A stropi cu substanțe toxice pentru distrugerea dăunătorilor.
saramurare *sf* [At: ENC. AGR. IV, 422 / Pl: *~rări* / E: ***saramura***] **1** Introducere în saramură **(1)** sau injectare cu saramură a alimentelor pentru a le conserva Si: *murare*. **2** Ținere în saramură **(1)** a pieilor de animale înainte de tăbăcire. **3** Tratare cu fungicide a semințelor de cereale înainte de semănare, pentru combaterea unor boli. **4** (Reg) Stropire a viței de vie cu substanțe toxice pentru distrugerea dăunătorilor.
saramurat, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~ați, ~e* / E: ***saramura***] **1** (D. alimente) Introdus în saramură **(1)** sau injectat cu saramură pentru a conserva Si: *murat*. **2** (D. piei de animale) Ținut în saramură **(1)** înainte de tăbăcire. **3** (D. semințe de cereale) Tratat cu fungicide înainte de semănare, pentru combaterea unor boli. **4** (Reg; d. vița de vie) Stropit cu substanțe toxice pentru distrugerea dăunătorilor.
saramură *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (rar) ***sala~***, (înv) ***sarem~*** (S și: *sare-mură*), (reg) ***~ulă, ~moră, sălâm~*** / Pl: *~ri* / E: ngr **σαλαμούρα**] **1** Soluție preparată din apă în care se dizolvă sare de bucătărie (folosită mai ales la conservarea unor alimente) Si: (reg) *mură*^{3}, *sărătură* **(7)**, *slatină* **(3)**. **2** Zeamă sărată, uneori condimentată cu oțet, cu usturoi etc., cu care de obicei se servesc unele feluri de mâncare. **3** (Pex) Mâncare preparată cu saramură **(2)**. **4** (Pex) Aliment extrem de sărat. **5** (Pop) Telemea. **6** Soluție obținută prin dizolvarea unor săruri (de sodiu, de potasiu, magneziu etc.) în apă, folosită în agricultură, în industrie etc. **7** (Reg) Nutreț preparat cu saramură **(1)**. **8** (Pop) Izvor de apă sărată Si: *sărătură* **(5)**. **9** Apă care conține sare **(1)** în mod natural Si: *sărătură* **(6)**, *slatină* **(1)**.
sarandar *sn* vz ***sărindar***
sarandic *a* vz ***sărandic***
sarangea *sf* vz ***saragea***
saraoală *sf* [At: MAT. FOLK. 203 / P: *~ra-oa~* / Pl: *~le* / E: nct] (Reg) Unitate de măsură pentru capacitate nedefinită mai îndeaproape.
saraol *sm* vz ***salahor***
saraolie *sf* vz ***salahorie***
saraor *sm* vz ***salahor***
sarascher *sm* vz ***seraschier***
sarascheläc *sn* vz ***serascherlâc***
saraschez *sm* vz ***seraschier***
saraschier *sm* vz ***seraschier***
saraschieriu *sm* vz ***seraschier***
saraser *sn* vz ***serasir***
sarasir *sn* vz ***serasir***
sarazin, ~ă [At: FL. D. (1680), 73^V /14 / V: (rar) ***~acin,*** (înv) ***~acen, ~achin*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sarrazin,*** ngr **Σαρακηνός**, lat ***saracenus***, cf *sărăcin*^{2}] **1** *smf* (Ant) Persoană care făcea parte din populația Arabiei apusene și sudice Si: (înv) *sărăcin*^{2} **(1)**. **2** *smf* (În Evul Mediu) Arab (din apusul Europei) Si: (înv) *sărăcin*^{2} **(2)**. **3** *smf* (Pex) Musulman (din apusul Europei) Si: (înv) *sărăcin*^{2} **(3)**. **4** *a* Specific sarazinilor **(1)** Si: (înv) *sărăcin*^{2} **(4)**. **5** *a* Privitor la sarazini **(1)** Si: (înv) *sărăcin*^{2} **(5)**. **6** *a* Care aparține sarazinilor Si: (înv) *sărăcin*^{2} **(6)**.
sarazină *sf* [At: LTR^2 / Pl: *~ne* / E: fr ***sarrasine***] Poartă suplimentară executată din grinzi groase de lemn armate la partea inferioară cu colți metalici, situată între podul ridicător și poarta de intrare a cetăților medievale, care, la nevoie, putea fi coborâtă pentru a bara trecerea atacatorilor.
sară *sf* vz ***seară***
sarăc *sn* vz ***saric***
sarămpău *sn* vz ***șarampoi***^{1}
sarâc *sn* vz ***saric***
sarbacană *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ne* / E: fr ***sarbacane***] **1** Tub lung și drept cu care se pot arunca, prin suflare, mici proiectile. **2** Armă cu care musulmanii aruncau materii incendiare asupra inamicului.
sarbăd^1***, ~ă*** *a* vz ***searbăd***^{1}
sarbăd^2***, ~ă*** *a* vz ***searbăd***^{2}
sarbed^1***, ~ă*** *a* vz ***searbăd***^{1}
sarbed^2***, ~ă*** *a* vz ***searbăd***^{2}
sarbezi *v* vz ***serbezi***^{1}
sarbușcă *sf* vz ***sărbușcă***
sareada *sf* vz ***zarnacadea***
sarc- vz ***sarco-***
sarcare *pnh* [At: GRAIUL, I, 174 / E: ns cf *oricare, oarecare*] (Reg) Oricare.
sarcasm *sn* [At: ȚICHINDEAL, F. 277/17 / V: (înv) ***~ă*** *sf*, ***~azm, ~azmuz*** / Pl: *~e*, (rar) *~uri* / E: lat ***sarcasmus,*** ngr **σαρκασμός**, fr ***sarcasme***] **1** Atitudine plină de dispreț și de ironie necruțătoare. **2** Ironie necruțătoare. **3** Exprimare, enunț, element care denotă sarcasm **(1)**.
sarcasmă *sf* vz ***sarcasm***
sarcastic, ~ă [At: HELIADE, O. I, 222 / Pl: **(1)** *~ici, ~ice* / E: fr ***sarcastique***] **1** *a* (D. acțiuni și manifestări ale oamenilor, d. fizionomia lor etc.) Care denotă, arată, trădează sarcasm **(1)**. **2** *a* (D. oameni) Care este plin de sarcasm **(1)**. **3** *sn* Element sarcastic **(1)** (într-o operă artistică).
sarcazm *sn* vz ***sarcasm***
sarcazmuz *sn* vz ***sarcasm***
sarcă^1 *sf* [At: GRECU, P. 392 / E: ngr **σάρκα** „carne"] (Grî) Culoare folosită odinioară de pictori pentru redarea carnației.
sarcă^2 *sf* vz ***țarcă***^{1}
sarce^1 *sf* [At: KLEIN, D. 418 / Pl: *sărci* / E: mg ***szárcsa***] (Orn; Trs) Lișiță (*Fulica atra*).
sarce^2 *sf* vz ***salce***^{1}
sarcenă *sf* vz ***sarcină***
sarceriu *sn* vz ***sărciner***

sarcie *sf* vz ***salce***[1]
sarcier *sm* vz ***sărciner***
sarcinar *sn* vz ***sărciner***
sarcină *sf* [At: BIBLIA (1688), 55^2/14 / V: (înv) ***~rcenă***, (reg) ***sac~***, ***salc~*** / Pl: *~ni*, (îvp) *~ne* / E: ml ***sarcina***] **1** Obiect, ființă sau grup de obiecte ori de ființe având o anumită greutate (mare) și fiind transportate cu un animal de tracțiune, cu un mijloc de transport, pe spinarea omului etc. **2** Greutate pe care o reprezintă sarcina (1) Si: *povară, încărcătură*. **3** (Înv) Presiune. **4** (Spc) (Udp „de") Legătură sau grămadă (delimitată) (de lemne, de fân, de paie etc.) care poate fi dusă în spinare sau cu brațele. **5** (Înv) Măsură de greutate sau de volum folosită pentru lemne de foc, echivalând probabil cu cantitatea care poate fi dusă cu spinarea. **6** Obligație materială (în bani, în produse, în muncă etc.) față de o autoritate. **7** Ceea ce i se impune cuiva sau își impune cineva să facă într-o anumită situație sau într-un anumit scop Si: *îndatorire, misiune, obligație*. **8** Activitate de o importanță deosebită pe care trebuie s-o înfăptuiască cineva Si: *misiune*. **9** Responsabilitate materială sau morală. **10** (Îlav) **În ~** În seamă. **11** (Îal) Împotrivă. **12** (Îlpp; adesea în construcție cu verbe ca „a rămâne", „a sta", „a cădea", „a reveni", „a pune" etc.) **În** (sau înv, **pe**) **~na...** În atribuția... **13** (Îal) În legătură cu... **14** (Îal) Pe seama...**15** (Îal) Asupra. **16** (Îal) Împotriva. **17** (De obicei articulat; udp „de") Activitate pe care o prestează cineva în mod regulat și organizat, într-o întreprindere, instituție etc. Si: *slujbă* (1). **18** (Rar) Facultate (psihică). **19** Stare a femeii gravide din momentul fecundării până la expulzarea fătului. **20** Perioadă când o femeie este gravidă Si: *graviditate* (1). **21** Mărime fizică ce produce o stare de solicitare mecanică într-un corp solid deformabil sau într-un sistem fizic ori tehnic. **22** Solicitare mecanică produsă de o sarcină (21). **23** Putere debitată de un sistem generator, transmițător sau transformator de energie. **24** (D. sisteme fizice ori tehnice producătoare de energie; îe) **A pune în ~** A pune în funcțiune. **25** (Șîs ~ *electrică*) Mărime fizică ce caracterizează starea de încărcare electrică a unui corp. **26** Mărime scalară care caracterizează proprietatea unui corp de a crea în jurul său un câmp electric sau de a fi acționat atunci când se află în câmpul electric al altui corp. **27** (Cantitate de) electricitate. **28** (Îs) ~ *magnetică* Mărime fizică ce caracterizează starea de magnetism a unui corp Si: *masă magnetică*.
sarciner *sn* vz ***sărciner***
sarco- [At: DN^3 / E: fr ***sarc(o)-***, ***-sarque***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Carne. **2** Mușchi. **3** Sarcom.
sarcocarp *sn* [At: DN^4 / Pl: *~uri* / E: eg ***sarcocarp***] Fruct cărnos.
sarcocel *sn* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~e* / E: fr ***sarcocèle***] Tumoare dură a testiculelor, din cauza unei inflamații, a unui traumatism etc.
sarcofag[1] *sn* [At: VALIAN, V. / V: (rar) ***~agiu*** (Pl: *~agi*), (îvr) ***~aj*** / Pl: *~age* / E: fr ***sarcophage***, lat ***sarcophagus***] **1** Sicriu monumental din Antichitate, executat din materiale durabile (piatră, marmură, bronz etc.) adesea bogat ornamentat. **2** Monument funerar modern construit ca un sarcofag (1). **3** (Rar; pgn) Sicriu. **4** (Rar; pan) Ladă (în care se țin lucruri vechi).
sarcofag[2], ***~ă*** *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~agi*, *~age* / E: ngr **σαρκόφαγος**] (Înv; d. oameni) Carnivor (1).
sarcofagiu *sn* vz ***sarcofag***[1]
sarcofaj *sn* vz ***sarcofag***[1]
sarcofil, ***~ă*** *a* [At: DN^4 / Pl: *~i*, *~e* / E: eg ***sarcophyllus***] Cu frunze cărnoase.
sarcoid, ***~ă*** *sn, a* [At: DN^3 / Pl: *~izi*, *~e* / E: fr ***sarcoïde***] **1-2** (Mică tumoare a pielii) care seamănă cu sarcomul, dar de natură benignă.
sarcoidoză *sf* [At: DN^4 / Pl: *~ze* / E: fr ***sarcoïdose***] Afecțiune prin multiple leziuni sarcoide.
sarcolem *sn* [At: BABEȘ, O. A. I, 133 / V: ***~ă*** *sf* / Pl: *~e* / E: fr ***sarcolemme***] (Atm) Membrană conjunctivă laxă, fină, care înconjoară fibra musculară.
sarcolemă *sf* vz ***sarcolem***
sarcologie *sfs* [At: I. GOLESCU, C. / E: fr ***sarcologie***] (Atm; rar) Parte a anatomiei care se ocupă cu studierea mușchilor Si: *miologie*.
sarcom *sn* [At: I. GOLESCU, C. / V: (rar) ***~ă*** *sf* / Pl: *~uri*, *~oame* / E: fr ***sarcome***, lat ***sarcoma***] Tumoare malignă a țesutului conjunctiv, care se dezvoltă rapid și produce metastaze în diferite organe.
sarcomatos, ***~oasă*** *a* [At: BABEȘ, O. A. I, 483 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: fr ***sarcomateux***] (Med; d. țesuturi, celule, etc.) **1** Care are sarcom. **2** Afectat de sarcom.
sarcomatoză *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ze* / E: fr ***sarcomatose***] Boală caracterizată prin apariția unor sarcomuri multiple.
sarcomă *sf* vz ***sarcom***
sarcomicete *sfp* [At: DN^4 / E: fr ***sarcomycètes***] Grup de ciuperci cu țesut cărnos.
sarcomiom *sn* [At: DN^4 / Pl: *~uri* / E: fr ***sarcomyome***] Miosarcom.
sarcoplasmă *sf* [At: LTR^2 / Pl: *~me* / E: fr ***sarcoplasme***] Substanță lichidă sau semilichidă care intră în componența citoplasmei fibrei musculare.
sarcoplast *sn* [At: DN^3 / Pl: *~e* / E: eg ***sarcoplast***] Celulă din care se formează fibrele musculare striate.
sarcopt *sm* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~pți* / E: fr ***sarcopte***] Parazit microscopic din clasa arahnidelor, care pătrunde în pielea omului sau a animalelor și care produce scabia (*Sarcoptes scabiae*).
sarcoptic, ***~ă*** *a* [At: ENC. VET. 496 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***sarcopt*** + *-ic*] Care este produs de sarcopt.
sarcosperm, ***~ă*** *a* [At: DN^4 / Pl: *~i*, *~e* / E: lat ***sarcospermus***] Cu semințe cărnoase.
sarcosporidioză *sf* [At: ENC. VET. 653 / P: *~di-o~* / Pl: *~ze* / E: fr ***sarcosporidiose***] Boală parazitară a erbivorelor.
sarcoterapie *sf* [At: DN^4 / Pl: *~ii* / E: fr ***sarcothérapie***] Tratament cu ajutorul extractelor din carnea animalelor.
sarcoustă *sf* vz ***sărăcustă***
sarcozină *sfs* [At: LTR^2 / S și: *sarcosină* / E: fr ***sarcosine***] Aminoacid obținut sintetic sau prin hidroliza creatinei musculare, care se prezintă sub formă de cristale incolore cu gust dulceag.
sard, ***~ă*** [At: CR (1829), 20/1 / Pl: *~rzi*, *~e* / E fr ***sarde***] **1-2** *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Sardiniei sau care este originară de acolo Si: (rar) *sardinian* (1). **3** *smp* Populația care locuiește în Sardinia Si: (rar) *sardinian* (2). **4-5** *a* Care aparține Sardiniei sau sarzilor (1) Si: (rar) *sardic* (1-2), *sardinian* (3-4), (înv) *sardinesc* (1-2), *sardinez* (1-2). **6-7** *a* Privitor la Sardinia sau la sarzi Si: (rar) *sardic* (3-4), *sardinian* (5-6), (înv) *sardinesc* (3-4), *sardinez* (3-4). **8-9** *a* Specific Sardiniei sau sarzilor (1) Si: (rar) *sardic* (5-6), *sardinian* (7-8), (înv) *sardinesc* (5-6), *sardinez* (5-6). **10-11** *a* Care provine din Sardinia sau de la sarzi Si: (rar) *sardic* (7-8), *sardinian* (9-10), (înv) *sardinesc* (7-8), *sardinez* (7-8). **12-13** *sf, a* (Șîs *limba ~ă*) (Limba) vorbită de sarzi (3).
sardac *sn* vz ***sărdac***
sardana *sf* [At: DN^4 / Pl: ? / E: fr ***sardana***] **1** Vechi dans popular din Catalonia, în cerc. **2** Melodia pe care se execută dansul numit sardana (1).
sardanapalesc, ***~ă*** *a* [At: I. BOTEZ, B. I, 38 / Pl: *~ești* / E: fr ***sardanapalesque***] (Frr) **1-2** Sardanapalic (**1-2**).
sardanapalic, ***~ă*** *a* [At: ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 99 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***Sardanapal*** + *-ic*] **1** (D. ospețe, modul de viață al oamenilor etc.) Exagerat de îmbelșugat, de luxos Si: (frr) *sardanapalesc*. **2** (Pex; d. modul de viață, manifestările oamenilor) Desfrânat (**5**).
sardanapalism *sn* [At: I. GOLESCU, C. / E: ***Sardanapal*** + *-ism*] (Liv) Viață desfrânată, destrăbălată (dusă de cineva).
sardea *sf* [At: MÂNCĂRILE, 93/3 / V: ***~elă*** / Pl: *~ele*, (înv) *~le* / E: ***sardele*** (pll *sardelă*), ngr **σαρδέλλα**] **1** Numele mai multor specii de pești marini (de dimensiuni mici) din familia clupeidelor, asemănători cu scrumbia, cu carne gustoasă, care trăiesc mai ales în Oceanul Atlantic și în bazinul Mării Mediteraneene, dintre care cea mai cunoscută este *Sardina pilchardus* Si: *sardină* (3). **2** (Mpl) Conservă preparată din carnea sardelelor (1) Si: (rar) *sardină* (4).
sardeluță *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~țe* / E: ***sardelă*** + *-uță*] (Iht) **1-2** (Șhp) Sardea (**1**) (mică). **3** (Rar) Singurică (*Clupeonella cultriventris*).

4 (Reg) Mic pește marin cu corpul foarte turtit lateral, cu operculul lipsit de striuri și cu gura mică (*Sprattus sprattus phalericus*).

sardic, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ice, ~ici* / E: ***sard*** + *-ic*] **1-8** (Rar) Sard (**4-11**).

sardină *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ne* / E: fr ***sardine***] **1** Pește marin din familia clupeidelor, asemănător cu scrumbia, cu spatele albastru-verzui și cu pântecele argintiu, cu o singură dorsală, extrem de vorace (*Sardina pilchardus*). **2** Pește marin rezultat din adaptarea sardinei (1) la condițiile de mediu din Marea Neagră (*Sardina dobrogica*). **3-4** (Rar) Sardea (**1-2**).

sardinelă *sf* [At: ANTIPA, P. 275 / Pl: *~le* / E: lat ***sardinella***, fr ***sardinelle***] **1** Pește marin din familia clupeidelor, asemănător cu sardeaua, care trăiește în Marea Egee și pătrunde în Marea Neagră prin Bosfor (*Sardinella aurita*). **2** Pește marin rezultat din adaptarea sardinelei (1) la condițiile de mediu din Marea Neagră (*Sardinella euxina*).

sardinesc, ~ească *a* [At: CR (1820), 213²/19 / Pl: *~ești* / E: ***Sardinia*** + *-esc*] (Înv) **1-8** Sard (**4-11**).

sardinez, ~ă *a* [At: DOC. EC. 706 / Pl: *~i, ~e* / E: ***Sardinia*** + *-ez*] (Înv) **1-8** Sard (**4-11**).

sardinian, ~ă [At: AR (1829), 30¹/3 / P: *~ni-an* / Pl: *~i, ~e* / E: ***Sardinia*** + *-ian*] **1-2** *smf* (Rar) Sard (**1-2**). **3-10** *a* Sard (**4-11**).

sardinier *sn* [At: DN³ / Pl: *~e* / E: fr ***sardinier***] Navă mică în Marea Mediterană pentru pescuit sardele

sardinov *s* vz ***sardiu***

sardion *s* vz ***sardin***

sardiu *s* [At: N. TEST (1648), 306ᵛ / V: (înv) ***~ion***, (îvr) ***~dov*** / E: lat ***sardius*** (lapis), ngr ***σάρδιον***] Piatră semiprețioasă transparentă, de culoare roșie sau brună.

sardoa *sf* [At: ANTROP. 115/12 / A: nct / E: ns cf gr *Σαρδώ* „Sardinia"] (Înv) Plantă care, mâncată, provoacă un râs spasmodic.

sardon *s* vz ***sardonix***

sardonic, ~ă *a* [At: HELIADE, O. II, 83 / Pl: *~ici, ~ice* / E: lat ***sardonicus***, fr ***sardonique***] **1** (D. râs, zâmbet, voce etc.) Care exprimă ironie ori satisfacție răutăcioasă, sarcasm (1), batjocură. **2** (D. oameni) Care se manifestă printr-o ironie ori satisfacție răutăcioasă, prin sarcasm (1), cinism, dispreț.

sardonice *s* vz ***sardonix***

sardonie *sf* vz ***sardonix***

sardoniu *s* vz ***sardonix***

sardonix *sns* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~iu***, (rar) ***~ice***, (înv) ***~ie*** *sf*, ***~iz***, ***sardon*** / E: ger ***Sardonix***] Varietate de calcedonie cu dungi roșii sau brune, dispuse regulat, folosită ca piatră semiprețioasă de podoabă și ornament.

sardoniz *s* vz ***sardonix***

sare *sf* [At: CORESI, EV. 411 / Pl: (reg) *săruri*, (înv) *sări, sărure, sari* / E: ml ***sal, salis***] **1** (Șîs ~ *de bucătărie*, ~ *de bucate*) Substanță chimică naturală alcătuită din clor și sodiu, care se prezintă sub formă de cristale cubice incolore, solubile în apă, cu gust specific, extrasă din saline sau din apele marine ori lacustre și folosită la condimentarea și la conservarea alimentelor, ca materie primă pentru fabricarea produselor clorosodice (soda caustică, acidul clorhidric, clorul) etc. Si: *clorură de sodiu*. **2** (Spc) Sare (1) gemă. **3** Drob de sare (1) gemă. **4** (Îs) ~ *și piper* Numele unor stofe a căror țesătură, în două culori, dă impresia unui amestec de cristale de sare (1) cu boabe de piper (1) pisat. **5** (Îlav; construit cu verbe ca „a pune", „a fi" etc.) **La ~** În saramură (1). **6** (Îal; construit cu verbe ca „a trimite", „a aduce" etc.) La muncă silnică în saline. **7** (Îlv) **A da** (sau **a pune**) **~** A săra (1). **8-9** (Îlv) **A pune** (ceva) **la ~** A saramura (1, 3). **10** (Rar; îe) **~a și marea** Lume foarte multă. **11** (Reg; îe) **A (nu)-i fi cuiva de ceva** sau **a (nu)-i veni cuiva să facă ceva cum (nu) îi este câinelui a linge ~** A nu avea chef de (a face) un lucru (necesar). **12** (Îe) **A fi ca ~a-n bucate** A fi potrivit, adecvat. **13** (Îe) **A-i fi** (sau, reg, **a-i avea**, **a-i sta** etc.) **cuiva (drag) ca ~a-n ochi** A-i fi cuiva antipatic, nesuferit. **14** (Îe) **A primi pe cineva** (sau **a ieși înaintea cuiva**) **cu pâine și cu ~** A primi pe cineva cu mare cinste. **15** (Îe) **A pune** (sau **a turna**) **~ pe rană** A provoca (cuiva) o durere sufletească sau iritare, reactualizând o problemă delicată, insistând asupra ei etc. **16** (Îe) **A-i pune** (sau **parcă i-a pus**) **~ pe coadă** Se spune despre cineva care s-a (ori a fost) enervat. **17** (Îe) **A se amesteca în toate ca ~a-n bucate** A se amesteca în numeroase probleme, treburi etc. care nu îl privesc. **18** (Îs) *~a pământului* (sau, rar, *a lumii, a poporului* etc.) Element esențial (al unei comunități sociale). **19** (Îae) Ceea ce este mai prețios. **20** (Reg; îe) **A(-i) fi cu mâna** (sau **mâinile**) **de ~** A avea ghinion. **21** (Reg; îc) **~a-caprei** Specie de lichen (*Cladomia rangiferian*). **22** (Fig) Finețe spirituală. **23** (Fig) Farmec (7). **24** (Fig) Haz (3). **25** (Adesea urmat de determinări care indică felul, natura) Compus chimic rezultat de obicei din reacția dintre un acid și o bază. **26** (Îs) ~ *amară* (sau *de Seidlitz*) Sare (25) de magneziu a acidului sulfuric, sub formă de praf alb, cristalizat, solubil în apă, care se întrebuințează în industrie și în medicină (ca purgativ) Si: *sulfat de magneziu*. **27** (Îs) ~ *de lămâie* Acid citric Si: *săricică* (5) *de lămâie*. **28** (Îs) ~ *de măcriș* Substanță chimică rezultată prin combinarea moleculară a acidului oxalic cu oxalatul acid de potasiu, sub formă de cristale mărunte, folosită ca decolorant în industria textilă. **29** (Reg; îs) ~ *acră* (sau *amară*) Alaun (de aluminiu și de potasiu). **30** (Pop; îs) *~a pisicii* (sau *mâței*) (Sulfură de) antimoniu. **31** (Înv; îs) ~ *de cenușă* (sau *de leșie*) Carbonat de potasiu. **32** (Înv; îs) ~ *de prunel(ă)* Azotat de potasiu lichid. **33** (Spc; mpl; de obicei urmat de determinări care arată felul) Nume dat unor substanțe folosite pentru a parfuma apa de baie și în scopuri curative. **34** (Lpl) Nume dat unor substanțe (volatile) cu miros puternic (pe bază de fenol, camfor etc.), întrebuințate (în trecut) pentru trezirea din leșin ori pentru prevenirea acestuia.

sarecă *sf* vz ***sarică***

saremură *sf* vz ***saramură***

saretr *s* vz ***silitră***

sarf *s* [At: VĂCĂRESCUL, ap. ȘIO II₂, 159 / E: tc ***sarf***] (Tcî) Gramatică (1).

sargas *sn* vz ***sargasă***

sargasă *sf* [At: ALEXI, W. / V: (rar) *sargas* *sn* / Pl: *~se* / E: fr ***sargasse***] Algă de culoare brună care crește îndeosebi pe coastele Americii, de unde este smulsă de curenți și dusă în jumătatea nordică a Oceanului Atlantic, între insulele Bermude, Canare și Azore.

sarghie¹ *sf* [At: SCRIBAN, D / V: ~ *iu* *sn* / E: tc ***sargi*** „bandaj, bandă"] (Reg) Pânză (rară) de sac folosită la împachetat, la făcutul saltelelor, ca ștergător pentru talpa încălțămintei etc.

sarghie² *sf* vz ***sârghie***

sarghiu *sn* vz ***sarghie¹***

sargii *s* [At: I. IONESCU, M. 703 / A: nct / E: tc ***sergi***] (Olt) Obiect pe care tăbăcarii întind pieile la uscat.

sarhat *sn* vz ***serhat***

sari *sn* [At: DER / A și: *sari* / Pl: *~uri* / E: fr ***sari***] Obiect de îmbrăcăminte femeiască, purtat mai ales în India, constând dintr-o fâșie lungă de țesătură, dreaptă în jurul corpului, până la glezne, și având un capăt aruncat peste umăr.

saric *sn* [At: IORGA, S. D. VII, 196 / V: (înv) ***~răc, ~râc, sărechi, sărâc*** / Pl: *~ice, ~uri* / E: tc ***sarik***] **1** Văl făcut dintr-o țesătură fină (adesea împodobit cu pietre prețioase) care se înfășura în jurul fesului, alcătuind împreună turbanul turcesc Si: (înv) *sariclâc*. **2** (Înv; pgn) Turban. **3** (Îrg) Turban de damă.

sarică *sf* [At: VARLAAM, C. 492 / V: (înv) ***~recă*** / A și: (reg) *sarică* / Pl: *~ici, sărici*, (rar) *~ice* / E: ml ***sarica***] **1** Manta țărănească lungă și mițoasă pe dinafară, țesută din fire groase (de lână), pe care o poartă oamenii de la munte, mai ales ciobanii. **2** (Pex) Material din care se confecționează sarica (1) Vz *suman*.

saricilat *sm* vz ***salicilat***

sariclâc *sn* [At: URICARIUL XVI, 275 / Pl: *~uri* / E: ***saric*** + *-lâc*] (Înv) Saric (1).

sariciță *sf* [At: CIHAC, I, 243 / Pl: *~țe* / E: ***sarică*** + *-iță*] **1-2** (Rar; șhp) Sarică (1) (mică sau lucrată cu gust).

sarig *sm* vz ***sarigă***

sarigă *sf* [At: ALEXI. W. / V: ***sarig*** *sm* / Pl: *~igi* / E: fr ***sarigue***] (Zlg; rar) Oposum (*Didelphys virginiana*).

sarigea *sf* vz ***saragea***

sarină¹ *a* vz ***sein***

sarină² *sf* vz ***salină***

saridar *sn* vz ***sărindar***

sarin *sn* [At: DN³ / E: ger ***Sarin***] Substanță toxică de luptă, cu acțiune neuroparalitică.

sarisabri *sm* [At: GRECU. P. 397 / V: *~ru* / E: tc ***sarisabir***] (Tcî; rar) Sabur (1).

sarisabru *s* vz ***sarisabri***

sarisă *sf* [At: DN³ / Pl: *~se* / E: lat ***sarissa***] (Ant) Lance lungă macedoneană.

sarisofor *sm* [At: DN³ / Pl: *~i* / E: lat ***sarisophorus***] (Ant) Soldat în armata macedoneană care lupta cu sarisă.

saristocu *s* [At: VARONE. D. / V: *~tro~* / E: nct] (Mun; art.) **1** Dans popular care constă dintr-o horă urmată de o sârbă. **2** Melodie după care se execută saristocu (1).

saristrocu *s* vz ***saristocu***

sarjant *sm* vz ***sergent***

sarjă¹ *sf* [At: IORGA. S. D. VII. 178 / V: ***serți*** *sfp*, ***săr~*** / E: rs ***серьга*** cf ucr *серга*] (Înv; mpl) Cercel (folosit ca podoabă la urechi) Vz *sargă*.

sarjă² *sf* vz ***sajă***

sarlai *sm* vz ***șerlai***

sarma *sf* [At: IORGA. S. D. XII. 207 / V: (reg) ***~lă, ~mă*** (Pl: *sarme*), ***săr~*** (Pl: *sărmi*) / Pl: *~le*, (reg) *sărmale* / E: tc, srb ***sarma***] **1** (Mpl) Preparat culinar obținut din carne tocată amestecată cu orez (sau numai din orez), cu ingrediente etc., rulate în foi de varză (acră), de viță etc. Si: (reg) *găluşcă* (1), *perişoară, pernuță, puică, purcel*. **2** (Ban; Mun; şîs *sarmă de piparcă* sau *de pipară*) Ardei umplut.

sarmală *sf* vz ***sarma***

sarmale *sf* [At: COMAN. GL / E: ns cf *sarma*] (Bot; reg) Porumb (*Zea mays*).

sarmat, ~ă [At: DRLU / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***Sarmates*** cf lat *sarmata*] **1** *sm* (Lpl) Veche populație indo-europeană nomadă, înrudită cu sciții, care a populat teritoriile din jurul Mării Negre și a fost asimilată de slavii vechi, de geto-daci etc. **2** *smf* Persoană care făcea parte dintre sarmați (1). **3** *a* Care aparține sarmaților (1) Si: *sarmatic* (4). **4** *a* Privitor la sarmați Si: *sarmatic* (5). **5** *a* Specific sarmaților (1) Si: *sarmatic* (6). **6-7** *sf, a* (Şîs *limba ~ă*) (Limba) vorbită de sarmați (1).

sarmatic, ~ă [At: ONCESCU. G. 14 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sarmatique***] (Glg) **1** *s* Ultima diviziune a miocenului. **2** *a* Care aparține ultimei diviziuni a miocenului. **3** *a* Care se referă la sarmatic (1). **4** *a* Specific sarmaticului (1). **5** *s* Serie de straturi geologice din sarmatic (1). **6-8** *a* Sarmat (3-5). **9** *a* (D. plante) Care caracterizează stepele sudice din URSS.

sarmațian, ~ă [At: ONCESCU. G. 14 / P: *~ți-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***sarmatien***] (Glg) **1** *s* Ultimul etaj al miocenului din sud-estul Europei, caracterizat prin existența unei faune (lamelibranhiate, gasteropode, foraminifere etc.) adaptate la un regim de ape salmastre Vz *sarmatic* (1). **2** *a* Care aparține sarmațianului (1). **3** *a* Care se referă la sarmațian (1). **4** *a* Specific sarmațianului (1). **5** *s* Serie de straturi geologice din sarmațian (1).

sarmă *sf* vz ***sarma***

sarmentos, ~oasă *a* [At: CADE / Pl: *~oşi, ~oase* / E: fr ***sarmenteux***] (D. plante) Care are tulpina sau ramurile lungi, mlădioase și agățătoare.

sarniță *sf* [At: CIHAC. I. 242 / V: ***sărniță*** / Pl: *~țe, ~ți* / E: *sare* + *-niță*] (Reg) **1-2** Solniță (1-2).

sarong *sn* [At: VOICULESCU. P. II. 199 / Pl: *~uri* / E: fr ***sarong***] Obiect vestimentar malaiez, de forma unei fuste lungi și strâmte, purtat de bărbați și de femei.

saros *sn* [At: M. D. ENC / Pl: *~uri* / E: fr ***saros***] Perioadă de optsprezece ani, unsprezece zile și opt ore, după care se repetă, în aceleași intervale și în aceeași ordine, eclipsele de soare și de lună.

sarpe *sm* vz ***şarpe***

sarpencă *sf* vz ***şerpencă***

sarponel *sm* [At: BORZA. D. 155 / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Sănișoară (*Sanicula europaea*).

sarrusofon *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr ***sarrusophone***] Instrument muzical de suflat, de alamă, cu ancie dublă, folosit în fanfare.

sarsail *sm* vz ***sarsailă***

sarsailă *sm* [At: CREANGĂ. O. 141 / V: (reg) ***~il, sar~, sâr~*** / E: nct] **1** (Pop) Diavol (1). **2** (Spc) Căpetenia dracilor Si: *scaraoțchi* (1), *tartorul*. **3** (Reg; îf *sarsail*) Epitet depreciativ dat unui om rău, viclean.

sarsalam *sm* [At: BORZA. D. 58 / A: nct / E: nct] (Bot; reg) Ciumăfaie (1) (*Datura stramonium*).

sarsam *sn* vz ***sărasm***

sarsan *sm* [At: CIAUȘANU. GL. / Pl: *~i* / E: ns cf *sarsailă*] (Olt) Diavol (1).

sarsana *sf* vz ***saxana***

sarsană *sf* vz ***sărsam***

sarsaor *sm* [At: GR. S. VI. 146 / Pl: *~i* / E: ns cf *sarsailă*] (Reg; într-un descântec) Diavol (1).

sarsaoroaică *sf* [At: GR. S. VI. 146 / P: *~sa-o~* / Pl: *~ice* / E: ***sarsaor*** + *-oaică*] (Reg; într-un descântec) Diavoliță (1).

sarsaparilă *sf* [At: MAN. SĂNĂT 217/28 / V: ***sals~*** / E: lat (*Smilax*) ***sarsaparilla***, fr ***salsepareille***] (Liv) Salce¹ (4).

sarsă *sf* vz ***sarselă***

sarselă *sf* [At: SADOVEANU. O. VIII. 407 / V: (reg) ***sarsă, sarțea*** / Pl: *~le* / E: fr ***sarcelle***] Mică pasăre sălbatică de baltă, din familia rației (*Anas crecca*).

sart *sn* [At: CADE / Pl: *~uri* / E: it ***sarta***, tc ***sart***, ngr ***ξάρτια***] Parâmă care servește la fixarea catargelor de bordurile navei și la prinderea scărilor cu care se urcă pe catarge.

sarțea *sf* vz ***sarselă***

sarvanea *sf* vz ***şabana***

sarvat *sm* [At: UDERSCU. GL. / Pl: ? / E: nct] (Mun; Olt) Plantă erbacee nedefinită mai îndeaproape.

sas¹ *sn* [At: MDT / Pl: *~uri* / E: fr ***sas***] **1** Încăpere sau compartiment dintr-un sistem tehnic, dintr-o instalație, dintr-o hală, care separă sectoare cu regim climatic sau tehnologic diferit și care poate comunica alternativ cu fiecare dintre aceste sectoare ori cu exteriorul. **2** (Rar) Încăpere mică situată între două sau mai multe camere ale unui apartament. **3** Tub de oțel al unui cheson pneumatic pentru executarea fundațiilor, care leagă camera de lucru de celula de aer.

sas², ~ă *smf* [At: GCR I. 178/3 / V: (reg) ***sașă*** *sf*, ***șas*** *sm* / Pl: *sași, sașe*, (îrg) *sasi*, (înv) *șași* / E: ns cf mg *szász*] **1** (Rar) Persoană care face parte din populația germană originară din Flandra, din regiunile Rinului și ale Mosellei și din Saxonia, colonizată în Transilvania în sec. XII și XIII. **2** (Lpl) Populație alcătuită din sași² (1). **3** (Mun) Epitet dat unui om care mănâncă mult.

sasafras *sm* [At: COTEANU. PL. 20 / S și: *sassafras* / E: fr ***sassafras***] Arbore originar din America de Nord, cu lemn gălbui, ușor, folosit în construcții, cu rădăcini din care se extrage o esență parfumată și cu frunze întrebuințate, după uscare, drept condiment (*Sassafras officinalis*).

sasanid, ~ă *a* [At: ODOBESCU. S. III. 112 / Pl: *~izi, ~e* / E: fr ***sassanide***] **1-2** Care aparține dinastiei persane a Sasanizilor sau a epocii ei. **3** Privitor la dinastia sasanidă (1) sau la epoca ei. **4** Care este specific dinastiei sasanide (1) sau epocii ei.

sasău *sm* vz ***saschiu***

sasc *sm* vz ***saschiu***

sască¹ *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *saște* / E: ***sas²*** + *-că*] (Reg) Săsoaică.

sască² *sf* [At: JIPESCU, ap. HEM 2 133 / E: nct] **1** (Reg) Varietate de struguri acrișori, cu pielița bobului tare. **2** (Bot; reg) Roiniță² (*Melissa officinalis*). **3** (Ent; reg) Cosaș (mic) (*Locusta cantanus Charp*).

sască³ *sf* [At: LEXIC REG. II. 31 / Pl: *saști* / E: nct] (Ggf; Olt) Vale.

saschiu *sm* [At: COTEANU. PL. 17 / V: (reg) ***sasc, ~său, ~seau, ~seu, ~sfiu, ~sâu, ~stiu, sacsău, sacsiu, ~sftiu, salsău, sansiu*** (A și: *sansiu*), ***sanșiu, sași, saștiu, săsău, zaschiu*** / Pl: ~*ii* / E: mg ***szászfű***] (Bot) **1-2** Două plante erbacee, cu tulpină târâtoare, cu frunzele opuse, lanceolate-eliptice, cu flori albastre-violete, cu roz, rar albe, așezate solitar la subsoara frunzelor Si: (reg) *brebenoc* (**1-2**), *cununiță* (**30, 36**), *nurișor*[1], *secfiu*[1] (**4-5**) (*Vinca herbaceea* și *minor*). **3** (Trs; Mar; șîc **sansiu-plin, sansiu-de-câmp, sasfiu-de-câmp, sastiu-de-câmp**) Garoafă (**1**) (*Dianthus caryophyllus*). **4** (Reg; îc) **Zaschiu-sălbatic** Garoafă (**11**) (*Dinthus barbatus*). **5** (Reg) Cuișoare (**4**) (*Dianthus chinesis*). **6** (Reg; îf) Limba-mării (*Iberis umbellata*). **7** (Reg; îc) **Sansiu-turcesc-de-câmp** Săpunariță (*Saponaria officinalis*). **8-9** (Trs; îf *sasău*) Papură[1] (*Typha angustifolia* și *latifolia*). **10** (Reg; îc) **Sasăul-iepurilor** Ferigă (**7**) (*Dryopteris filix-mas*). **11** (Reg; îc) **Sasău-de-apă** Nufăr (*Nuphar luteum*).

saseau *sm* vz ***saschiu***

saseu *sm* vz ***saschiu***

sasfiu *sm* vz ***saschiu***

sasistit, ~ă *a* vz ***sastisit***

sasâu *sm* vz ***saschiu***

sasoaică *sf* vz ***săsoaică***

sastisare *sf* [At: URICARIUL VII, 91 / Pl: ~*sări* / E: net] (Înv) **1-2** (Mod de) organizare.

sastisi *vtr* [At: ODOBESCU, S. III, 218 / V: (înv) ***savdisi*** / Pzi: ~*sesc* / E: ngr ***ἐσάτισα***] **1-2** (Înv) A (se) tulbura. **3-4** (Înv) A (se) zăpăci. **5-6** (Fam) A (se) plictisi. **7-8** (Fam) A (se) sătura (**6-7**).

sastisire *sf* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 270 / V: (înv) ***sia~*** / Pl: ~*ri* / E: ***sastisi***] (Înv; fam) **1** Tulburare. **2** Plictisire. **3** Săturare (**5**).

sastisit, ~ă *a* [At: BELDIMAN, E. 100/2 / V: (rar) ***sastit*** / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: ***sastisi***] **1** (Înv; fam) Tulburat. **2** Care trădează tulburare, dezorientare, emoție. **3** (Fam) Plictisit. **4** Care exprimă plictiseală.

sastire *sm* vz ***saschiu***

sașă *sf* vz ***sas***[2]

sașeu *sn* [At: TEODOREANU, M. II, 276 / Pl: ~*ri* / E: fr ***sachet***] (Frr) Pungă mică din material textil în care se păstrează batiste, ciorapi etc. sau în care se pun flori plăcut mirositoare pentru a parfuma rufele.

sași *smp* [At: DIACONU, VR. LV. / E: net] (Mol) Scoarță de lână, cu desene lineare simple.

sașiu, ~ie [At: POLIZU / V: ***șa~*** / Pl: ~*ii* / E: tc ***șași***] **1** *a* (D. oameni) Care suferă de strabism, care se uită cruciș Si: *strabic* (**2**), (reg) *bazaochi* (**1**), *chiomb* (**14**), *pachionț*, *paliu*[2], *ponciur*, *zbanghiu*. **2** *smf* Persoană care suferă de strabism Si: *strabic* (**1**). **3** *a* (D. ochi, privire) Specific unei persoane care suferă de strabism Si: *cruciș* (**14**), *încrucișat*, (reg) *paliu*[2], *ponciș*. **4** *a* (Mun; d. oameni) Țicnit.

sașma *sf* vz ***șașma***

sașmă *sf* vz ***șașma***

sașți *sm* vz ***saschiu***

saștiu *sm* vz ***saschiu***

sat *sn* [At: PSALT. HUR. 46²/11 / V: (înv) ***fsat*** / Pl: ~*e*, (înv) ~*uri* / E: ml ***fossatum*** „șanț" cf alb *fshat*] **1** (Înv) Cort (**1**). **2** (Înv) Locuință (rudimentară). **3** (Pex) Așezare umană compusă din corturi. **4** (Sens curent) Așezare umană rurală ai cărei locuitori sunt în majoritate țărani (agricultori) Si: (pex) *siliște* (**2**). **5** (Îe) **~ fără câini** ori **~ul lui Cremene** Loc fără pază, unde poate intra și ieși oricine și oricând. **6** (Pex; îae) Loc în care lipsește ordinea, organizarea. **7** (Pop; mai ales îcn; îe) **A face ~ (undeva** sau **cu cineva)** A rămâne mult (undeva sau cu cineva) **8** (Îs) ~ *olimpic*, ~ *de vacanță* etc. Grup de locuințe cu caracter nepermanent, destinate unui anumit scop (sportiv, distractiv, științific etc.). **9** (Înv) Cetate (**6**). **10** Locuitorii unui sat (**4**). **11** (Îe) **A se supăra** (sau **a se mânia** etc.) (ca) **văcarul pe ~** A se supăra în mod nejustificat pe cineva. **12** (Pan) Grup mare (și relativ stabil) de animale. **13** Așternut (**17**). **14** (Înv) Sanctuar (**1**). **15** (Înv) Ogor.

satan *sm* vz ***satană***

satană *smf* [At: CORESI, L. 349/13 / V: ***satan***, (înv) ***săt~*** / Pl: ~*ne*, (reg) *sătăni* / E: slv ***сатана***, ngr ***Σατανᾶρ***, fr ***satan***] **1** (Mai ales în limbajul bisericesc; art.) Căpetenie a diavolilor Si: *scaraoțchi* (**1**), *tartorul*. **2** (Pgn) Diavol (**1**). **3** (Pex) Duh necurat Si: *iazmă*. **4** (Adesea ironic sau arogant) Epitet dat unei persoane nesuferite, viclene, rele, neastâmpărate etc.

satanesc, ~ească *a* [At: GCR I, 228/27 / V: ***săten~*** / Pl: ~*ești* / E: ***satană*** + *-esc*] (Îvp) **1-3** Satanic (**1-3**).

satang *sm* [At: DN³ / Pl: ~*ngi* / E: fr ***satang***] Monedă divizionară în Thailanda, a suta parte dintr-un baht.

satanic, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: ~*ici*, ~*ice* / E: fr ***satanique***] **1** Care aparține satanei (**1**). **2** Specific satanei (**1**). **3** Ca de satană (**1**). **4** (Pex) Care (prin cruzime, răutate, perfidie, viclenie, perversitate etc.) este demn de satana.

satanicesc, ~ească *a* [At: ANTIM, ap TDRG / V: ***sătăn~*** / Pl: ~*icești* / E: ***satană*** + *-icesc* cf ngr *σατανικός*] (Înv) **1-3** Satanic (**1-3**).

satanism *sn* [At: IORGA, P. A. II, 100 / E: fr ***satanisme***] **1** Însușire a ceea ce este satanic (**2**) Si: *caracter satanic*. **2** Motiv generat de literatura romantică, care situează în centrul operei literare pe satana sau personajul satanic, care se caracterizează printr-o atmosferă satanică. **3** Cult al satanei (**1**).

sataniza *vt* [At: DN³ / Pzi: ~*zez* / E: ***satan(ic)*** + *-iza*] **1** A da un caracter satanic (**2**). **2** A afurisi (**2**).

satanofobie *sf* [At: DN³ / Pl: ~*ii* / E: ***satana*** + ***fobie***] Fobie de tot ceea ce are caracter satanic Si: *demofobie*.

satara *sf* [At: HEM 3213 / Pl: ~*le* / E: ns cf tc (mu)*sadere* „confiscare"] **1** (Mpl) Denumire generică a dărilor excepționale percepute în țările române, în orânduirea feudală. **2** (Înv; pgn) Impozit. **3** (Mun) Șugubină. **4** (Pop) Povară. **5** (Pex; adesea îcr „belea") Pacoste.

satăr *sm* vz ***șatâr***

satăr-baș *sm* vz ***șatârbaș***

satâr[1] *sn* [At: MINEIUL (1776), 103r²/20 / Pl: ~*e*, (rar) ~*uri*, (înv) ~*i* sm / E: tc ***satir***] **1** Cuțit mare de bucătărie cu lamă lată și groasă, cu care se sparg oasele sau se toacă (mai mare) carnea, zarzavaturile etc. **2** Secure folosită în trecut ca armă de luptă sau ca unealtă a călăului. **3** (Rar) Cuțitul ghilotinei. **4** (Gmț) Sabie (**1**) sau cuțit mare.

satâr[2] *sm* vz ***șatâr***

satâraș[1] *sm* [At: FILIMON, O. I, 109 / Pl: ~*i* / E: ***satâr***[2] + *-aș*] Soldat mercenar din vechea gardă domnească, în țările române, înarmat cu satâr[1] (**2**) Si: *satârgiu*, *șatâr*.

satâraș[2] *sn* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: ~*e* / E: ***satâr***[1] + *-aș*] **1-2** (Șhp) Satâr[1] (**1**) (mic).

satârbaș *sm* vz ***șatârbaș***

satârgi-bașa *smi* [At: FILIMON, O. I, 155 / E: tc ***satirci-bași***] Comandament al satârgiilor Si: *șatârbaș*.

satârgiu *sm* [At: DDRF / Pl: ~*ii* / E: tc ***satirci***] Satâraș[1].

satel *sm* vz ***satelit***

satelit [At: AMFILONIE, G. F. 112r/15 / V: (înv) ***satel*** / Pl: ~*iți*, (înv) ~*e* / E: fr ***satellite***] **1** *sm* Corp ceresc natural sau artificial care gravitează pe o orbită circulară sau eliptică în jurul altui corp ceresc sub acțiunea a două forțe (gravitația și forța centrifugă), egale și de sens contrar. **2** *a* Care gravitează în jurul cuiva sau a ceva, care depinde de ceva. **3** *a* (Pex) Secundar. **4** *a* (Îs) *Oraș* ~ Oraș de importanță secundară, fără adevărata autonomie economică, plasat în apropierea unui oraș mare și dependent de acesta. **5** *sm* (Șîs ~ *artificial*) Vehicul cosmic, prevăzut cu aparataj, lansat în spațiul circumterestru în scopuri științifice cu ajutorul unor rachete și care, după plasarea pe orbită, continuă să graviteze în jurul pământului, sau al altei planete, fără a mai avea nevoie de propulsie. **6** *sm* Roată dințată a unui mecanism planetar care se poate roti liber în jurul unui ax al unui portsatelit, iar împreună cu acesta în jurul axului roții planetare, servind la transformarea unei mișcări de rotație în alte mișcări de rotație. **7** *sm* Persoană, grup de persoane, națiune etc. care depinde de cineva sau de ceva în jurul căruia gravitează. **8** *sm* Persoană, grup de persoane, națiune etc. care se află la dispoziția, la ordinele, în subordinea cuiva.

satelitism *sns* [At: ARGHEZI, S. VIII, 255 / E: ***satelit*** + *-ism*] (Nob) Sistem universal de dependență între diferitele corpuri cerești.

sateliza *vt* [At: ARGHEZI, B. 96 / Pzi: *~zez* / E: fr ***satelliser***] (Rar) A plasa pe o orbită circumterestră (ca satelit **5**).

satelizare *sf* [At: ARGHEZI, S. IX, 171 / Pl: *~zări* / E: ***sateliza***] (Rar) Plasare pe o orbită circumplanetară (ca satelit **5**).

sateloid *sn* [At: M.D. ENC. / Pl: *~e* / E: ***satel*** + *-oid*] **1** Aparat de zbor orbital, cu motorachetă de mică tracțiune, constituind un intermediar între un avion și un satelit artificial. **2** Satelit (**5**) destinat să se miște pe orbite apropiate de pământ.

satem *sn* [At: DN^{3} / E: ger ***Satem***(sprache)] Limbă indo-europeană care a păstrat în evoluția ei sunetul *s* înaintea vocalelor *e* și *i*.

saten *sn* vz ***satin***

sateră *sf* vz ***satiră***

sati *sfs* [At: DN^{3} / E: fr ***sati***] (La brahmani) **1** Nume dat văduvei care era arsă pe rugul funerar alături de corpul soțului ei defunct. **2** Ritual prin care văduva era arsă pe rugul funerar alături de corpul soțului ei defunct.

satin *sf* vz ***satiră***

satin *sn* [At: STAMATI, D. / V: ***~ten***, (reg) ***sait~*** / Pl: *~uri* / E: fr ***satin***] Țesătură de mătase, de bumbac (mercerizat), de fibre sintetice etc., cu una dintre fețe lucioasă și netedă, folosită mai ales pentru căptușeli de obiecte vestimentare.

satina *vt* [At: BARCIANU / Pzi: *~nez* / E: fr ***satiner***] (C. i. țesături de bumbac sau hârtie, carton) A da aspect de satin prin presare (și netezire) la calandru.

satinadă *sf* [At: DN^{3} / Pl: *~de* / E: fr ***satinade***] Țesătură care imită satinul.

satinaj *sn* [At: LTR^{2} / Pl: *~e* / E: fr ***satinage***] Luciu caracteristic dat țesăturilor (de bumbac), hârtiei sau cartonului prin operația de satinare.

satinare *sf* [At: LTR^{2} / Pl: *~nări* / E: ***satina***] Presare sau netezire la calandru a țesăturilor (de bumbac) pentru a căpăta un luciu special.

satinat, ~ă *a* [At: ONCESCU G. 53 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***satina*** cf fr *satiné*] Care are netezimea, luciul, reflexele satinului Vz *lucios, mătăsos*.

satinet *sn* [At: ALEXI, W. / V: ***~ă*** *sf* / Pl: *~uri* / E: fr ***satinette***] **1** Țesătură de bumbac sau de bumbac amestecat cu mătase, care seamănă ca aspect ca satinul. **2** Țesătură deasă, lucioasă, folosită în legături de pânză.

satinetă *sf* vz ***satinet***

satinos, ~oasă *a* [At: CĂLINESCU, S. 8 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***satin*** + *-os*] (Rar) Ca de satin.

satintur *sn* [At: ALECSANDRI, T. 432 / Pl: *~uri* / E: fr ***satin*** (de) *Tours*] (Înv) Varietate de satin.

satir *sm* [At: I. C., POEZII, 41 / A și: *satir* / Pl: *~i* / E: ngr ***σάτυρος***, lat ***satyrus***, fr ***satyre***, ger ***Satyr***] **1** Divinități minore, rustice, din mitologia greacă, reprezentate prin ființe cu corp omenesc acoperit cu păr, cu urechi ascuțite, cu coarne, coadă și picioare de țap (sau de cal), care personificau instinctele brutale. **2** Reprezentare plastică a unui satir (**1**). **3** Epitet dat unui om desfrânat, senzual, brutal în relațiile sexuale.

satira *vt* [At: NEGULICI / Pzi: *~rez* / E: ***satiră***] **1-2** (Înv) A satiriza (**1-2**). **3** A ironiza.

satiră *sf* [At: I. C. POEZII, 2 / V: (înv) ***~teră*** / A și: *satiră* / Pl: *~re* / E: ngr ***σατύρα***, lat ***satira***, fr ***satire***] **1** Scriere în versuri sau în proză, operă cinematografică etc. în care sunt aspru criticate și ridiculizate, de obicei cu intenții moralizatoare, viciile oamenilor sau diverse aspecte negative ale societății. **2** (Prc) Conținut al unei satire (**1**). **3** (Pex) Satirizare (**2**). **4** Categorie estetică din sfera comicului, care critică cu violență și caricatural pe cineva sau ceva, scoțând pe primul plan aspectele negative. **5** Specie literară reprezentată de satiră (**1**). **6** Piesă de teatru, la grecii antici și la romani, în care se criticau moravurile și ale cărei personaje principale reprezentau niște satiri (**1**).

satiriază *sf* vz ***satiriazis***

satiriazis *s* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 285/11 / P: *~ri-a~* / V: (rar) ***~ză*** (S și: *satiriasă*) *sf* / S și: *satiriasis* / E: ngr ***σατυρίασις***, fr ***satyriasis***] Exagerare patologică a plăcerii sexuale la bărbați Si: *aidomanie*.

satiric^{1}, ~ă *a* [At: VALIAN, V. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***satyrique***] **1** (Ca) de satir (**1**) Si: (înv) *satiricesc^{1}* (**1**). **2** Specific satirilor (**1**) Si: (înv) *satiricesc^{1}* (**2**). **3** Privitor la satiri (**1**) Si: (înv) *satiricesc^{1}* (**3**).

satiric^{2}, ~ă [At: BUDAI-DELEANU, LEX / Pl: *~ici, ~ice* / E: lat ***satiricus***, ngr ***σατυρικός***, fr ***satirique***] **1** *a* Care aparține satirei (**1**) Si: (înv) *satiricesc^{2}* (**1**). **2** *a* Privitor la satiră (**1**) Si: (înv) *satiricesc^{2}* (**2**). **3** *a* Care are caracter de satiră (**1**) Si: (înv) *satiricesc^{2}* (**3**). **4** *a* Specific satirei (**1**) Si: (înv) *satiricesc^{2}* (**4**). **5** *a* Care constituie o satiră (**1**) Si: (înv) *satiricesc^{2}* (**5**). **6** *a* (D. oameni) Înclinat spre satiră (**1**) Si: (înv) *satiricesc^{2}* (**6**). **7** *a* (D. oameni) Căruia îi place să satirizeze. **8** *sna* Conținut satiric^{2} (**1**). **9-10** *sm, a* (Scriitor) care compune satire (**1**).

satiricesc^{1}, ~ească *a* [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 90 / Pl: *~cești* / E: ***satir*** + *-icesc*] **1-3** (Înv) Satiric^{1} (**1-3**).

satiricesc^{2}, ~ească *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX / Pl: *~cești* / E: ***satiră*** + *-icesc*] **1-5** (Înv) Satiric^{2} (**1-5**).

satiricește *av* [At: BUDAI-DELEANU, LEX / E: ***satiric^{2}*** + *-ește*] (Îdt) Într-un mod specific satirei (**1**).

satirisi *vt* [At: BUDAI-DELEANU, LEX / Pzi: *~sesc* / E: ngr ***σατυρίζω***] (Înv) **1-2** A satiriza (**1-2**).

satirisire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX / Pl: *~ri* / E: ***satirisi***] (Înv) **1-2** Satirizare (**1-2**).

satirist *sm* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~iști* / E: ***satiră*** + *-ist*] (Înv) **1** Autor de satire (**1**). **2** Măscărici.

satiriza *vt* [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: *~zez* / E: fr ***satiriser***] **1** A critica în mod aspru sau a ridiculiza printr-o satiră (**1**). **2** A prezenta în mod satiric^{2} (**1**) Si: (înv) *a satira* (**2**), *a satirisi* (**2**).

satirizabil, ~ă *a* [At: DCR / Pl: *~i, ~e* / E: ***satiriza*** + *-bil*] Care poate fi satirizat.

satirizare *sf* [At: POLIZU / Pl: *~zări* / E: ***satiriza***] **1** Criticare în mod aspru sau ridiculizare printr-o satiră (**1**) Si: (înv) *satirisire* (**1**). **2** Prezentare într-un mod satiric^{2} (**4**).

satisface *vt* [At: STAMATI, D. / Pzi: *satisfac* / E: lat ***satisfacere***, fr ***satisfaire*** (după *face*)] **1** (C. i. dorințe, porniri, necesități, exigențe, norme etc.) A aduce la îndeplinire. **2** (C. i. dorințe, porniri, necesități, exigențe, norme etc.) A fi conform cu... **3** (Spc; rar; c. i. obligații, datorii) A onora etc. potrivit unei convenții, unui angajament. **4** (D. militari în termen; sens curent; îe) **A(-și) ~ serviciul militar** (sau **armata**) A îndeplini serviciul militar Si: *a face armata*. **5** (C. i. oameni) A îndeplini anumite dorințe, porniri, necesități etc., făcând să fie mulțumit, împăcat Si: *a mulțumi*. **6** (Spc) A repara o ofensă (printr-o înfruntare directă).

satisfacere *sf* [At: PELIMON, I. 163/17 / Pl: *~ri* / E: ***satisface***] **1** Aducere la îndeplinire a unei dorințe, porniri, necesități, exigențe, norme etc. Si: (rar) *satisfacție* (**3**). **2** (D. oameni) Îndeplinire a unei anumite dorințe, porniri, necesități etc., făcând să fie mulțumit, împăcat. **3** (Asr) Satisfacție (**7**).

satisfacție *sf* [At: IORGA, S. D. XII, 52 / V: (înv) ***~iune***, (îvr) ***sădes~*** / Pl: *~ii* / E: lat ***satisfactio***, fr ***satisfaction*** cf it *soddisfazione*] **1** (Adesea construit cu verbe ca „a cere", „a obține", „a da" etc.) Act prin care se repară o ofensă sau o nedreptate, un neajuns etc. făcut cuiva. **2** (Adesea construit cu verbe ca „a cere", „a obține", „ a da" etc.) Act prin care cineva obține de la altcineva sau dă cuiva ceea ce pretinde. **3** (Rar) Satisfacere (**1**). **4** (Îlv) **A da ~** A satisface (**5**). **5** (Îe) **A cere** (sau **a da**) **~** A provoca (sau a accepta o provocare) la duel. **6** Sentiment de mulțumire, de plăcere, de bucurie care rezultă din îndeplinirea (de către sine sau de către alții) a ceva dorit. **7** Ceea ce constituie obiectul dorinței, al așteptării, al mulțumirii cuiva Si: (asr) *satisfacere* (**3**). **8** (Îlv) **A da ~** A satisface (**1**).

satisfacțiune *sf* vz ***satisfacție***

satisfăcător, ~oare [At: GHICA, C. E. III, 70 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***satisface*** + *-ător*] **1** *a* Corespunzător anumitor cerințe, anumitor trebuințe, anumitor norme, potrivit cu anumite criterii. **2-3** *av, a* (Într-un mod) care satisface (**5**) pe cineva (fără a depăși o anumită limită medie) Si: *mulțumitor*. **4** *av* (Rar) Destul (de...).

satisfăcut, ~ă *a* [At: PROT.–POP., N. D. / Pl: *~uți, ~e* / E: ***satisface***] **1** (D. oameni) Ale cărui dorințe, exigențe, necesități etc. au fost îndeplinite. **2** (D. oameni) Plin de satisfacție (**6**) Si: *mulțumit, împăcat.* **3** (D. manifestări ale omului) Care exprimă mulțumire, satisfacție (**6**).

satrap *sm* [At: AETHIOPICA, $13^{v}/2$ / Pl: *~i* / E: ngr ***σατράπης***, fr ***satrape***, lat ***satrapes***] **1** Guvernator al unei satrapii (**1**), cu puteri aproape nelimitate. **2** (Pgn) Suveran cu puteri absolute. **3** Epitet dat unei persoane cu înclinații și comportări despotice.

satrapic, ~ă *a* [At: DN^{2} / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***satrapique***] **1** Care aparține satrapului (**1**) Si: (înv) *satrapicesc* (**1**). **2** Privitor la satrap (**1**) Si: (înv) *satrapicesc* (**2**). **3** Specific satrapului (**1**) Si: (înv) *satrapicesc* (**3**). **4** (Pex) Tiranic.

satrapicesc, ~ească *a* [At: AETHIOPICA, $45^{r}/8$ / Pl: *~ești* / E: ***satrap*** + *-icesc*] (Înv) **1-3** Satrapic (**1-3**). **4** (Pex) Tiranic.

satrapie *sf* [At: AETHIOPICA, $84^{r}/10$ / Pl: *~ii* / E: ngr ***σατραπεία***, lat ***satrapia***, fr ***satrapie***] **1** Provincie în vechiul Imperiu Persan, în monarhiile elenistice etc., guvernată de un satrap (**1**). **2** (Pex) Stăpânire despotică. **3** Faptă, atitudine, comportare de satrap (**3**).

satura *vt* [At: MARIAN, PR. I, 15/32 / Pzi: *~rez* / E: fr ***saturer***, lat ***saturare***] **1** (C. i. sisteme fizico-chimice sau tehnice) A aduce în stare de saturație (**1**). **2** A face să ajungă la saturație (**3**).

saturabil, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***saturable***] (D. sisteme fizico-chimice sau tehnice) Care poate fi adus în stare de saturație (**1**).

saturabilitate *sf* [At: SCRIBAN, D. / E: fr ***saturabilité***] (Rar) Însușirea de a fi saturabil.

saturant, ~ă *a* [At: MACAROVICI, CH. 54 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***saturant***] **1** Care (poate) produce saturație (**1**). **2** (Îs) *Vapori ~nți* Vapori care se află în contact cu lichidul sau solidul din care s-au dezvoltat. **3** (Pex; îae) Vapori saturați (**1**). **4** Care produce saturație (**3**).

saturare *sf* [At: IOANOVICI, TEHN. 22 / Pl: *~rări* / E: ***satura***] **1** Aducere a unui sistem fizico-chimic sau tehnic în stare de saturație (**1**). **2** (Rar) Săturare (**1**).

saturat, ~ă *a* [At: PONI, CH. 146, cf 164 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***satura***] **1** (D. sisteme fizico-chimice sau tehnice) Care a fost adus ori se află în stare de saturație (**1**). **2** (D. sisteme fizico-chimice sau tehnice) Care se află într-o asemenea stare încât nu poate forma compuși de adiție. **3** Care se află în stare de saturație (**3**).

saturator *sn* [At: IONESCU-MUSCEL, ȚES. 626 / Pl: *~oare, ~i* sm / E: fr ***saturateur***] Aparat folosit pentru concentrarea unei soluții până la saturație (**1**), prin dizolvarea unui solid sau a unui gaz.

saturație *sf* [At: MARIN, F. 490/23 / V: (înv) ***~iune*** / E: fr ***saturation***, lat ***saturatio, -onis***] **1** Stare a unui sistem fizico-chimic sau tehnic în care, prin variația unui anumit parametru, unele mărimi care caracterizează sistemul au atins valoarea maximă (sau sunt foarte aproape de acesta). **2** (Îs) *~ magnetică* Stare a unui corp feromagnetic aflat într-un câmp magnetic foarte puternic și care, prin sporirea în continuare a intensității acestui câmp, nu mai poate realiza nici o sporire a inducției magnetice. **3** Stare de plinătate, de intensitate maximă a ceva sau a cuiva, satisfacere deplină a ceva sau a cuiva. **4** Stare de suprasaturație. **5** (Pex) Plictiseală, oboseală, dezgust, silă care decurge dintr-o stare de saturație (**4**) Si: *sațietate* (**3**).

saturațiune *sf* vz ***saturație***

saturn *s* [At: BIANU, D. S. 594 / E: fr ***saturne***] (Alh) Plumb.

saturnale *sfp* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~lii*** / E: fr ***saturnales***, lat ***saturnalia***] **1** Sărbătoare populară la romani, care se celebra în fiecare an, în mai multe zile de la mijlocul lunii decembrie, la terminarea muncilor agricole, în onorarea zeului Saturn. **2** Dans cu caracter obscen executat în timpul petrecerilor care aveau loc cu ocazia saturnalelor (**1**). **3** (Pgn) Dans zgomotos, sălbatic. **4** (Pgn) Orgie[1]. **5** (Ccr) Loc unde se desfășoară saturnalele (**4**).

saturnalii *sf* vz ***saturnale***

saturnian, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / P: *~ni-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***saturnien***] **1** (Rar; îs) *Perioadă ~ă* Perioadă anterioară revoluției geologice care a dat continentelor forma lor actuală. **2** (Liv; d. oameni) Trist. **3** (Liv; d. oameni) Melancolic. **4** (Rar; îs) *Vers ~* Vers saturnin[1] (**1**). **5-7** (Rar) Saturnin[1] (**2-4**).

saturnic, ~ă *a* [At: COȘBUC, AE. 98 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***saturnique***] (Liv; d. oameni) **1** Trist. **2** Melancolic. **3** Morocănos.

saturnin[1], ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf fr *saturnien*] **1** (Îs) *Vers ~* Vers de tip iambic, caracteristic poeziei latine arhaice Si: *saturnian* (**4**). **2** (Rar) Care aparține planetei Saturn Si: *saturnian* (**5**). **3** Care se referă la Saturn Si: *saturnian* (**6**). **4** (Rar) Specific planetei Saturn Si: *saturnian* (**7**).

saturnin[2], ~ă *a* [At: DESCR. APE, 125/10 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***saturnin***] **1** (D. anumite boli) Care este provocat de intoxicația cu plumb. **2** Referitor la plumb. **3** Specific plumbului. **4** Provocat de plumb.

saturnism *sn* [At: BIANU, D. S. 593 / E: fr ***saturnisme***] Boală (profesională) provocată de intoxicația cu plumb, caracterizată prin fenomene ca: astenie, anemie, gingivită, colici, scleroză renală etc.

saț [At: PSALT. SCH. 350/15 / V: (îvp) ***~iu*** (Pl: *sațiuri*, înv. *sații*) / E: ml ***saties***] **1** *sn* (Pop) Senzație de saturare, de sațietate (**1**). **2** *sn* (Înv; îla) **De ~iu** Sățios[1] (**1**). **3-4** *sn* (Înv; îljv) **Fără** (de) **~** Lacom. **5** *sn* (Pex; îae) Nepotolit. **6** *sn* (Îlav) **Până la ~(iu)** sau (înv) **de** (ori **în** sau **întru**) **~(iu)** În mare cantitate Si: *de ajuns, din belșug.* **7** *sn* (Rar; îe) **Peste ~** Foarte mult. **8** *sn* (Îae) Exagerat, peste măsură de mult. **9** *sn* (Îe) **A (nu) avea** sau (îvp) **a (nu) afla, a (nu) vedea ~** A (nu) se putea sătura (niciodată). **10** *sn* (Pex) A (nu) fi mulțumit cu ce are. **11** *sn* (Îvp; d. alimente) **A ține (de) ~** sau **a fi cu** (sau **de**) **~** A sătura repede (și pe mai multă vreme). **12** *sn* (Pex) Stare de plictiseală, silă, dezgust (cauzate de suprasaturație). **13** *a* (Înv; îf *sațiu*) Sătul (**12**). **14** *a* Plictisit. **15** *sn* (Pop) Senzație a omului lacom, nesătul sau îmbuibat. **16** *sn* (Reg; îe) **A avea ~ la** (sau de) **vorbă** A vorbi mult și cu miez. **17** *sn* (Înv) Abundență de produse destinate alimentației. **18** *sn* (Înv; îlav) **Cu ~iu** Îndelung, mult timp.

saterdot *sm* vz ***sacerdot***

sațiabil, ~ă *a* [At: ARISTIA / P: *~ți-a~* / V: (înv) ***~e*** / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***satiabilis***] (Rar) **1-2** Care (se) poate sătura (**1**).

sațiabile *a* vz ***sațiabil***

sațiabilitate *sf* [At: SCRIBAN, D / P: *~ți-a~* / E: ***sațiabil*** + *-itate*] (Rar) Calitatea de a fi sațiabil (**2**).

sațiat, ~ă *a* [At: DRLU / P: *~ți-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***saț***] (Înv) Sătul (**1**).

sațietate *sf* [At: POLIZU / V: (înv) ***saț~*** / Pl: *~tăți* / E: fr ***satiété***, lat ***satietas, -atis***] **1** Stare a celui sătul (**1**) Si: (pop) *saț* (**1**). **2** (În special) Stare de suprasaturație produsă prin alimentație excesivă. **3** Plictiseală, oboseală, dezgust, silă etc. provocată de suprasaturație Si: *saturație* (**5**). **4** (Îlav) **Până la ~** În mod excesiv, dincolo de limitele normale.

sațiu *sn* vz ***saț***

sau *c* [At: COD. VOR. 56/4 / V: (îrg) ***seau*** / E: ***să*** + ***au***] Exprimă: **1** Excluderea pe baza alegerii între două alternative *Pleacă astăzi sau mâine.* **2** Excluderea care privește incompatibilitatea, prin raportare la un element de referință comun, dintre două elemente opuse, contrare, contradictorii etc. între care nu intervine posibilitatea de alegere *Plânge sau râde.* **3** Excluderea care privește un element anulat prin opusul lui negativ *A fi sau a nu fi.* **4** Discontinuitatea pe baza alternării unui element cu altul *Se auzeau sunete indistincte sau, uneori, țipete.* **5** Discontinuitatea care privește compatibilitatea, prin raportare la un element de referință comun, dintre două elemente complexe, complementare, de aceeași natură etc. *Oraș sau sat.* **6** Discontinuitatea care privește coexistența reală sau posibilă a două planuri, aspecte etc. simultane pe care se desfășoară o acțiune, se manifestă o stare, o însușire etc. *Prescurtat sau detaliat.* **7** Deosebirea dintre două modalități de exprimare echivalente ca sens, privitoare la aceeași realitate *Carpații sau Alpii Transilvaniei.* **8** Deosebirea dintre două modalități de exprimare care privește convertirea unei mărimi pe baza divizibilității în altele, echivalente valoric, numeric etc. *Doi napoleoni sau patruzeci de franci.* **9** Dezacordul relativ dintre două modalități de

estimare, referitoare la unul și același element *Era inteligent sau aproape inteligent*. **10** Dezacordul care privește distanța dintre un mod de acționare și un altul care reprezintă ori ar putea reprezenta o justificare a acestuia *De ce nu scrii? Sau n-ai timp?* **11** Dezacordul privește lipsa de certitudine a unui anumit element al relației *Se vede că am ghinion sau nu știu ce să mai zic*.

saulă *sf* [At: URICARUL. X. 406 / P: *sa-u~* / V: **(1)** ***~ură, saură*** / A și: *saulă* / Pl: *~le* / E: ns cf ger *Säule*] **1** (Înv) Măciucă. **2** Parâmă (subțire) folosită la bordul unei nave pentru ridicarea pavilionului, fixarea suplimentară a unei vele etc.

saum *s* [At: MĂS. GR. 98/20 / Pl: ? / E: ger ***Saum***] (Înv) Măsură de greutate egală cu aproximativ 137 Kg.

sauna *sf* [At: D. MED / P: *sa-u~* / V: ***~nă*** / Pl: *~ne* / E: fr ***sauna***] Baie de aburi care constă în expunerea corpului la o temperatură de 60-80° C, produsă de obicei prin stropirea unor pietre poroase încinse, după care se activează circulația organismului prin lovirea corpului cu un mănunchi de nuiele și prin dușuri reci.

saună *sf* vz ***sauna***

saur¹ *sm, a* [At: FD III, 180 / E: ger ***sauer***] **1-2** (Gms; Ban) (Lapte) acru. **3-4** (Lapte) bătut.

saur² *sm* [At: BLAGA, POEZII, 362 / Pl: *~i* / E: ger ***Saur***] (Rar) Balaur **(1)**.

saur³- vz ***sauro-***

saură¹ *a* [At: ALR I, 1372/684 / Pl: ? / E: nct] (Reg; d. piatră) Mărunt.

saură² *sf* vz ***saulă***

saurian, ~ă [At: ALEXI, W. / P: *sa-u-ri-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***sauriens***] **1** *sm* (Lpl) Ordin de reptile cu pielea acoperită de solzi cornoși și cu coada de obicei lungă, care cuprinde șopârlele și cameleonii (*Sauria*). **2** *sm* (Șls) Animal care face parte din ordinul saurienilor **(1)**. **3** *a* (Rar) Care aparține saurienilor **(1)**. **4** *a* (Rar) Din ordinul saurienilor **(1)**. **5** *a* Privitor la saurieni **(1)**.

sauro- [At: DN³ / V: ***saur-, -saur, -zaur*** / E: fr ***saur(o)-, -saure, -saurien***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Reptilă. **2** Șopârlă.

saurofidian [At: DN³ / Pl: *~ieni* / E: fr ***saurophidiens***] **1** *sm* (Lpl) Supraordin de reptile din care fac parte ordinul lacertilienilor și cel al ofidienilor. **2-3** *sm, a* (Lsg) (Reptilă) care face parte din ordinul saurofidienilor **(1)**.

saurografie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***saurographie***] Descriere sistematică a șopârlelor.

sauropod [At: DN³ / Pl: *~e* / E: fr ***sauropodes***] **1** *sn* (Lpl) Subordin de reptile dinozauriene fosile, amfibii și ierbivore, din care fac parte diplodocul, brontozaurul, gigantozaurul. **2-3** *sn, a* (Animal) care face parte din ordinul sauropodelor **(1)**.

sauropterigian [At: DN³ / Pl: *~ieni* / E: fr ***sauroptérygiens***] **1** *sn* (Lsg) Ordin de reptile marine carnivore, cu labele transformate în înotătoare și părțile ventrale acoperite cu plăci dermice. **2-3** *sn, a* (Animal) care face parte din ordinul sauropterigienilor **(1)**.

saurozaur *sm* [At: DN³ / Pl: *~i* / E: ***sauro-*** + *-zaur*] Reptilă fosilă care cântărea circa 10 tone și atingea până la 12 m.

saussurit *sn* [At: DN³ / P: *so-sü~* / E: fr ***saussurit***] Mineral, telerură naturală de aur și de plumb, din care se extrage aurul.

sauvignon *s* [At: DER / P: *so-vin-ion* / E: fr ***sauvignon***] **1** Soi de viță de vie cu struguri având boabele verzi, îndesate, ușor transparente, bune pentru producerea unor vinuri superioare. **2** (Pex) Vin făcut din sauvignon **(1)**.

savai¹ *av* vz ***săvai***

savai² *sn* vz ***sevai***

savaladă *sf* vz ***safalad***

savană *sf* [At: AR (1834), 280¹/21 / Pl: *~ne* / E: fr ***savane***, ger ***Savanne***] Câmpie vastă, caracteristică regiunilor tropicale secetoase, acoperită cu ierburi înalte și cu rare tufe cu arbuști spinoși sau cu arbori rezistenți la condițiile de secetă.

savant, ~ă [At: SIS (1859), 6¹/30 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***savant***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care posedă cunoștințe temeinice și vaste într-unul sau în mai multe domenii ale cunoașterii, îndeosebi ale științei. **3-4** *smf, a* (Persoană) care creează în domeniul științei Si: *erudit, învățat*. **5** *a* (D. manifestările, creațiile etc. oamenilor) Care denotă multă știință, erudiție. **6** *a* (D. manifestările, creațiile etc. oamenilor) Care denotă mult rafinament, multă artă, pricepere, iscusință etc. **7** *a* (D. lucrări științifice, artistice) Care este făcut după legile științei sau ale artei, conținând date valoroase din aceste domenii. **8** *a* (D. organizații, colectivități, adunări) Format din savanți **(1)**. **9** *a* (Pex) Inaccesibil maselor, publicului larg. **10** *a* (D. cuvinte, construcții ale limbii) Care este împrumutat (recent) din greacă sau din latină ori care este format din elemente grecești sau latinești. **11** *a* (Pex; d. cuvinte) Care este folosit de oameni instruiți Si: *livresc*. **12** *a* (D. cuvinte, construcții ale limbii) Care are la bază limbile și cultura clasică greco-latinică. **13** *a* (D. cuvinte, construcții ale limbii) Care provine din limbile și cultura clasică greco-latinică. **14** *a* (D. cuvinte, construcții ale limbii; îoc *popular, folcloric*) Cult **(5)**. **15** *a* (D. creații literare) Care este inspirat din cultura clasică sau cultă. **16** *a* (D. creații literare) Care folosește forme și procedee prozodice clasice sau culte. **17** *a* (D. unele limbi) Care este folosit (de specialiști) ca limbă de cultură.

savanterie *sf* [At: ARGHEZI, B. 53 / E: fr ***savanterie***] (Rar) Pedantism.

savantism *sn* [At: SCRIBAN, D. / V: *~izm* / E: ***savant*** + *-ism*] (Rar) **1** Însușire a unui savant **(1)**. **2** Calitatea de a fi savant **(1)**. **3** Calitate a unei lucrări științifice, artistice etc. de a fi savantă **(5)**.

savantiza *vt* [At: IORDAN / Pzi: *~zez* / E: ***savant*** + *-iza*] (Rar) A da un aspect savant **(9)**.

savantizm *sn* vz ***savantism***

savantlâc *sn* [At: N. REV. R. I, nr 4, 165 / Pl: *~uri* / E: ***savant*** + *-lâc*] **1** (Fam; adesea irn) Erudiție **(1)**. **2** (Fam; adesea ironic) Element savant **(4)**. **3** (Pex) Pedanterie. **4** (Rar) Preocupare științifică.

savar *sm* vz ***savart***

savarină *sf* [At: IBRĂILEANU, A. 76 / Pl: *~ne* / E: fr ***savarin***] Prăjitură făcută dintr-un aluat moale copt în forme speciale, bine îmbibată cu sirop (amestecat cu rom) și garnisită cu frișcă.

savart *sm* [At: LTR² / V: ***savar*** / Pl: *~rți, ~e* sn / E: fr ***savart*** cf ger *Savart*] Unitate de măsură pentru intervale muzicale, de 301 ori mai mică decât o octavă.

savastoc *sn* vz ***sfeștoc***

savat *sm* [At: MAT. FOLK. 439 / V: ***săfat*** / E: nct] (Reg) Plantă nedefinită mai îndeaproape.

savăi *av* vz ***săvai***

savdes *s* [At: GÁLDI, M. PHAN. 248 / Pl: ? / E: ngr ***σεβντᾶς***] (Grî; rar) Plăcere.

savdisi *v* vz ***sastisi***

savoare *sf* [At: MARIN, PR. I, XII/14 / Pl: (rar) *~ori* / E: fr ***saveur***] **1** Senzație produsă de unele substanțe asupra organului gustului. **2** (Spc) Gust plăcut, deosebit pe care îl au unele alimente. **3** (Fig) Stare de încântare produsă de cineva sau de ceva. **4** Calitate a cuiva sau a ceva de a produce încântare, farmec, plăcere, satisfacție etc.

savoiard, ~ă [At: BARCIANU / P: *~vo-iard* / Pl: *~rzi, ~e* / E: fr ***savoyard***] **1** *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Savoiei sau care este originară de acolo. **2** *smf* (Lpl) Populația care locuiește în Savoia. **3-4** *a* Care aparține Savoiei sau savoiarzilor **(1)**. **5-6** *a* Privitor la Savoia sau la savoiarzi. **7** *a* Originar din Savoia.

savoir-vivre *sn* [At: DN³ / P: *savoar-vivre* / E: fr ***savoir-vivre***] (Liv) Cunoașterea și practicarea uzanțelor în societate.

savonieră [At: VINEA, L. I, 75 / P: *~ni-e~* / Pl: *~re* / E: fr ***savon***, după fructieră, supieră etc.] Săpunieră.

savor *sm* vz ***samur***

savura *vt* [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: *~rez*, 3 și (înv) *savură* / E: fr ***savourer***] **1** A se bucura pe îndelete (de cineva). **2** A se simți o plăcere rafinată (pentru ceva). **3** A aprecia (ceva) în mod deosebit. **4** A gusta, a

mânca sau a bea pe îndelete și cu plăcere (pentru a simți cât mai bine gustul). **5** A aprecia în mod deosebit gustul.

savurare *sf* [At: V. ROM. octombrie 1964. 98 / Pl: *~rări* / E: ***savura***] **1** Simțire a unei plăceri rafinate (pentru ceva). **2** Gustare pe îndelete și cu plăcere (pentru a simți cât mai bine gustul). **3** Apreciere în mod deosebit a gustului.

savură *sf* [At: GORJAN. H. 11. 46/1 / V: (înv) ***sabu~*** / Pl: *~ri*, (rar) *~re* / E: ngr ***σαβοῦρα*** cf tc *sabura*] **1** Balast (format în general din nisip sau pietriș) care se pune pe fundul navelor de transport neîncărcate pentru a le asigura stabilitatea și a îmbunătăți randamentul elicei Si: *lest*. **2** Material granular obținut prin concasarea rocilor, care se folosește la construcția îmbrăcăminților rutiere.

savuros, ~oasă *a* [At: ALEXI. W. / Pl: *~oși*, *~oase* / E: fr ***savoureux***] **1** (D. alimente) Care are un gust plăcut, deosebit Si: *delicios* (**2**). **2** (Fig) Care este plin de farmec. **3** (Fig) Care produce încântare, plăcere, satisfacție etc.

saxana [At: M. COSTIN. ap GÎDEI. 331 / V: (înv) ***~ea***, ***sachisa~***, (reg) ***~nă*** (S și: *sacsană*), ***sarsa~***, ***sărsana***, ***săxăna*** / S și: *sacsana* / Pl: *~le* / E: tc ***seksane*** cf scr *seksana*] **1** *sf* (Îvp) Povară (mare) (pe care o poartă animalele sau oamenii în spinare). **2** *sf* (Pex) Animal de povară. **3** *sf* (Îe) **~ briceag** Se spune ironic despre un om nevoiaș, prost îmbrăcat. **4** *sf* (Reg; îe) **(A fi) ~ de bani** (A fi) plin de bani. **5-6** *av, a* (Șîs *gol ~*) Complet dezbrăcat Si: *gol pușcă*. **7** *sf* (Îrg) Necaz. **8** *sf* (Reg; îe) **A-și găsi ~ cu cineva** A avea neplăceri. **9** *sf* (Reg; lpl; îf *sarsanale*) Lucruri de tot felul, în dezordine. **10** *sf* (Înv; îf *sarsana*) Loc unde se lucrează sau se repară corăbii.

saxană *sf* vz ***saxana***

saxanea *sf* vz ***saxana***

saxatil, ~ă *a* [At: ALEXI. W. / A și: (rar) *saxatil* / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***saxatile***, lat ***saxatilis***] (D. plante și, rar, d. animale) Care crește sau trăiește prin locuri pietroase, stâncoase.

saxaul *sm* [At: SCÂNTEIA 1952, nr 2 499 / S și: *sacsaul* / Pl: *~i* / E: fr ***saxaoul***] **1** (Lpl) Gen de arbori sau arbuști din Asia Centrală, din familia chenopodiaceelor, care pot atinge circa 7 m înălțime, cu frunze foarte puțin dezvoltate, buni fixatori ai solurilor nisipoase (*Haloxylon*). **2** (Șls) Plantă care face parte genul saxaulilor (**1**).

saxhorn *sn* [At: IVELA. D. M / Pl: *~uri* / E: ger ***Saxhorn***, fr ***saxhorn***] Instrument muzical de suflat din alamă, care poate emite de la cele mai grave până la cele mai acute sunete, folosit în fanfare și în orchestre.

saxi- [At: DN[3] / E: fr ***saxi-*** cf lat *saxum*] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Stâncă. **2** Rocă.

saxicol, ~ă [At: ENC. ROM / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***saxicole***, lat ***saxicola***] **1** *a* (D. unele specii vegetale) Care crește pe stânci sau prin locuri pietroase. **2** *sf* Gen de păsări cântătoare cu penajul cenușiu deschis pe spate, cu pântecele galben, gușa ruginie și aripile negre.

saxifragacee *sf* [At: ENC. ROM. / Pl: *~* / E: fr ***saxifragacées***] **1** (Lpl) Familie de plante dicotiledonate, polipetale, cu flori de obicei hermafrodite, care cuprinde arbori, arbuști, plante perene și unele specii de ierburi. **2** (Șls) Plantă care face parte din saxifragacee (**1**).

saxifragă *sf* [At: BRANDZA. FL. 148 / Pl: *~agi*, *~age* / E: lat ***saxifraga***, fr ***saxifrage***] Mai multe specii de plante erbacee perene din familia saxifragaceelor (**1**) (*Saxifraga*).

saxofon *sn* [At: TIM. POPOVICI. D. M. / Pl: *~oane* / E: fr ***saxophone***, ger ***Saxophon***] Instrument muzical de suflat din alamă, cu ancie simplă și tub conic, cu timbru dulce și pătrunzător, întrebuințat mai ales în muzica militară și în muzica de jazz.

saxofonist *sm* [At: DL / Pl: *~iști* / E: fr ***saxophoniste***] Instrumentist care cântă la saxofon.

saxon, ~ă [At: I. GOLESCU. C. / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***saxon***] **1-2** *smf* Persoană care aparține populației germane de pe teritoriul aflat între Elba și Rin (Saxonia) sau care este originară de acolo. **3** *sm* (Lpl) Populație formată din saxoni (**1**). **4-5** *a* Care aparține Saxoniei sau saxonilor (**1**) Si: (înv) *saxonic* (**1-2**). **6-7** *a* Privitor la Saxonia sau la saxoni Si: (înv) *saxonic* (**3-4**). **8** *a* Originar din Saxonia Si: (înv) *saxonic* (**5**). **9-10** *a* (Rar) Sas[2] (**1-2**). **11** *sf* Ansamblul dialectelor germanice occidentale provenite din vechiul idiom vorbit în Saxonia. **12** *sm* Câine de vânătoare originar din Saxonia.

saxonian, ~ă *a, sn* [At: DN[3] / Pl: *~ieni*, *~iene* / E: fr ***saxonien***] **1-2** (Din) etajul permianului mediu de facies continental din vestul Europei.

saxonic, ~ă *a* [At: ASACHI. L. 35[2]/17 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***saxonique***] (Înv) **1-5** Saxon (**4-8**).

saxotrombă *sf* [At: LTR[2] / V: ***saxt~*** / Pl: *~be* / E: fr ***saxtromba***] Instrument muzical de suflat folosit în muzica militară și în fanfare, mai mare decât cornul, confecționat din piele.

saxtrombă *sf* vz ***saxotrombă***

saxtubă *sf* [At: IVELA. D. M / S și: *sax-tuba* / Pl: *~be* / E: ger ***Saxtuba***] Instrument muzical de suflat din alamă, de dimensiuni mari, cu sonoritate puternică de bas, folosit în orchestre mari.

saz *sn* [At: VĂCĂRESCUL. IST. 299 / Pl: *~uri* / E: tc ***saz***] Instrument muzical oriental cu coarde.

sazan *sm* [At: ANTIPA. F. I. 114 / Pl: *~i* / E: tc ***sazan***] (Iht; Mol) Crap (**1**) (*Cyprinus carpio*).

sazolic *sn* [At: BUD. P., P. 44 / V: ***sazal~*** / Pl: *~uri* / E: mg ***százalék***] (Mar) **1** Procent (**1**). **2** (Pex) Impozit.

să *c* [At: CORESI. EV. 47 / V: (înv) ***se*** / E: ml ***si***] Exprimă: **1** Enunțarea posibilității realizării unei stări, unei acțiuni etc. independent de actualizarea formală a faptului cu care se află în legătură *Să auzim propunerea*. **2** Precedat, explicit sau implicit de „ca", posibilitatea reali[zări]i unei stări, unei acțiuni etc., enunțată ca dezvoltare explicativă, preci[zân]d la ce se referă exprimarea formală a unui act de declarație, de voință, de îndemn etc. *Îl sfătui să se ducă la întâlnire*. **3** Precedat, explicit sau implicit, de „pentru ca" ori explicit de „ca" precedat subînțeles de „pentru", posibilitatea realizării unei stări, unei acțiuni etc., enunțată ca dezvoltare explicativă precizând finalitatea care justifică un anumit fapt *A venit să controleze instalația*. **4** Precedat explicit de „în loc ca" ori de „în loc" urmat subînțeles de „ca", posibilitatea realizării unei stări, unei acțiuni etc., enunțată ca dezvoltare explicativă precizând ce se anulează sau este anulabil prin petrecerea în schimb a unui alt fapt evaluat ca opus, contrar etc. în conjunctura dată *În loc să citească, se plimbă*. **5** Precedat de „decât" comparativ, posibilitatea realizării unei stări, unei acțiuni etc., enunțată ca dezvoltare explicativă precizând ce nu este indicat sau acceptat prin confruntare cu un fapt evaluat ca preferabil în conjunctura dată *Decât să te văd așa, mai bine plec*. **6** Precedat de „decât" restrictiv, posibilitatea realizării unei stări, unei acțiuni etc., enunțată ca dezvoltare explicativă precizând ce se manifestă în exclusivitate, adesea cu valoare de excepție, într-o conjunctură în care actualizarea unei alte probabilități este negată *N-ai decât să plângi*. **7** Posibilitatea realizării unei stări, unei acțiuni etc. în contexte în care este enunțată ca dezvoltare explicativă precizată retrospectiv *Era bine să fi venit*. **8** (Înv) Presupunerea realizării unei stări, unei acțiuni etc. Si: *dacă Spune-mi să ești tu râmlean*. **9** Precedat, explicit sau implicit, de „chiar", posibilitatea realizării unei stări, unei acțiuni etc., presupusă ca ipoteză argumentativă menită reliefării faptului că, în ciuda existenței unor condiții necesare pentru ceva, acestea nu vor atrage efectul scontat *Să fi fost și eu acolo, tot se întâmpla asta*. **10** Precedat, explicit sau implicit, de „pentru ca" ori de „ca" precedat subînțeles de „pentru", posibilitatea realizării unei stări, unei acțiuni etc., presupusă ca deducție logică din existența unui fapt indicat ca premisă justificativă *Nu are suficiente motive să-l pedepsească*. **11** Precedat, explicit sau implicit, de „încât", posibilitatea realizării unei stări, unei acțiuni etc. este presupusă ca rezultat necesar al condițiilor particulare pe care le prezintă un anumit fapt *Nu sunt așa de rău încât să te cert*. **12** Precedat, explicit sau implicit, de „de", posibilitatea realizării unei stări, unei acțiuni etc., presupusă ca urmare a influenței exercitate de un anumit fapt *Era frumoasă să nu-ți crezi ochilor*. **13** Posibilitatea realizării unei stări, unei acțiuni etc. în contexte în care este presupusă retrospectiv, ca urmare a unui fapt *Se strecurase fără să-l fi văzut cineva*.

săbac *sn* vz ***șăbac***

săbai *av* vz ***săvai***

săbaș *sn* [At: LB / V: ***sab~, ș~*** / Pl: (rar) *~e*, *~uri* / E: mg ***szabás***] **1** (Reg; de obicei precedat de *pp* „pe", „după") Mod în care se prezintă cineva (sub aspect fizic, ca fizionomie, ca statură, ca alură etc.). **2** (Olt) Obicei. **3** (Mun; îf *sabaș*) Origine. **4** (Trs; art.) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **5** (Trs; art.) Melodie după care se execută săbașul **(4)**.

săbăceag *sn* vz ***săbășag***

săbădi *vi* [At: ALR II, 2 387/272 / Pzi: *~desc* / E: ns cf *săbășag*] (Reg) A întârzia undeva mai multă vreme.

săbădșag *sn* vz ***săbășag***

săbăi [At: LB / V: ***~boi, ~bui*** / Pzi: *~esc* / E: ***săbău*** cf mg *szab*] (Trs) **1** *vt* (C. i. materiale textile) A croi[1] **(18)**. **2** *vt* (C. i. materiale textile) A lucra. **3** *vt* (Pex) A coase **(1)**. **4** *vi* A practica meseria de croitor.

săbăiesc, ~iască *a* [At: ANON. CAR. / P: *~bă-iesc* / V: ***~boi~*** / Pl: *~ești* / E: ***săbău*** + *-esc*] (Trs; Ban) **1** Care aparține croitorilor **(1)**. **2** Privitor la croitori **(1)**. **3** Specific croitorilor **(1)**.

săbăiește *av* [At: LB / P: *~bă-ieș~* / V: ***~boi~*** / E: ***săbău*** + *-ește*] (Trs) În felul croitorilor **(1)**.

săbăire *sf* [At: LB / V: ***~boi~*** / Pl: *~ri* / E: ***săbăi***] (Trs) **1** Croire **(1)**. **2** (D. materiale textile) Lucrare. **3** (Pex) Coasere **(1)**. **4** Practicare a meseriei de croitor **(1)** Si: (reg) *săbăit* **(4)**.

săbăit *sn* [At: LB / V: ***~boit*** / Pl: *~uri* / E: ***săbăi***] (Trs) **1-4** Săbăire **(1-4)**.

săbăiță *sf* [At: KLEIN, D. 415 / V: ***~boi~, sabai~, saboi~, sob~*** / Pl: *~țe* / E: ***săbău*** + *-iță*] (Trs; Mar) Croitoreasă.

săbăoanca *sfa* [At: VARONE, D. 129 / P: *~bă-oan~* / E: ***săbăoani*** + *-că*] (Reg) **1** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** Melodie după care se execută săbăoanca **(1)**.

săbărel *s* [At: JIPESCU, O. 91 / E: ***sabar*** + *-el*] (Mai ales art.) **1** Dans popular răspândit mai ales în Muntenia. **2** Melodie după care se execută săbărelul **(1)**.

săbășag *sn* [At: CADE / V: ***~ăceag, ~ădș~, ~ăts~, sloboș~*** / Pl: *~uri* / E: mg ***szabadság***] (Trs; Mar) **1** Vacanță. **2** Concediu **(1)**. **3** Permisie.

săbăși *vt* [At: LEXIC REG. II, 42 / Pzi: *~șesc* / E: ***săbaș***] (Reg; c. i. oameni) A confunda **(1)**.

săbășui *vt* [At: LEXIC REG. 94 / Pzi: *~esc* / E: ***săbaș*** + *-ui*] (Trs; c. i. oameni) **1** A identifica după fizionomie. **2** A confunda **(1)**.

săbătșag *sn* vz ***săbășag***

săbău *sm* [At: ANON. CAR / V: ***sab~, saboi, sabou, sebeu*** / Pl: *~ăi* / E: mg ***szabó***] (Reg) **1** Croitor **(1)**. **2** Cojocar. **3** Blănar **(1)**.

săbăvi *v* vz ***zăbovi***

săbia [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 103[r]/32 / P: *~bi-a* / V: *~ii* / Pzi: *~iez* / E: ***sabie***] **1** *vt* (Îvp) A tăia cu sabia **(1)** Si: (rar) *a sabra*, (reg) *a săbui[1]* **(1)**. **2** *vt* (Pex) A face să simtă dureri ca și cum ar fi fost lovit cu sabia **(1)**. **3** *vr* (Olt; îf *săbii*) A se ascuți ca o sabie **(1)**.

săbian *sm* vz ***sibian***

săbiar *sm* vz ***săbier***

săbiare *sf* vz ***săbiere***

săbiat, ~ă *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / P: *~bi-at* / V: ***~iet*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***săbia***] (Înv) **1** Care este ca o sabie **(1)**. **2** Ascuțit ca o sabie **(1)**. **3** (Mun; Olt) Strâmb. **3** (Mun; Olt) Pieziș.

săbicioară *sf* [At: DDRF / Pl: *~re* / E: ***sabiță*** + *-ioară*] (Iht; reg) Sabie **(42)** (*Pelecus cultratus*).

săbier *sm* [At: ANON. CAR. / P: *~bi-er* / V: (înv) ***~iar, sab~, seb~*** / Pl: *~i* / E: ***sabie*** + *-ar*] **1-2** Persoană care făcea (și vindea) săbii **(1)**. **3** (Înv) Luptător (cu sabia **(1)**).

săbiere *sf* [At: GCR II / P: *~bi-e* / V: ***~iare*** / Pl: *~ri* / E: ***săbia***] (Îrg) **1** Tăiere cu sabia **(1)**. **2** (Pex) Provocare a unei dureri ca și cum ar fi fost lovit cu sabia **(1)**.

săbierie[1] *sf* [At: DLRU / P: *~bi-e~* / Pl: *~ii* / E: ***sabie*** + *-ărie*] **1-2** Loc unde se făceau (și se vindeau) săbii.

săbierie[2] *sf* [At: SCRIBAN, D. / P: *~bi-e~* / E: ***săbier*** + *-ie*] **1-2** Meseria săbierului **(1-2)**.

săbiet, ~ă *a* vz ***săbiat***

săbietură *sf* [At: CHEST. V, 156/1, 51 / P: *~bi-e* / Pl: *~ri* / E: ***săbia*** + *-ătură*] (Trs) Semn făcut de om la urechile oilor (pentru identificare).

săbii vz ***săbia***

săbiiță *sf* [At: ANTIPA, F. I. 158 / Pl: *~țe* / E: ***sabie*** + *-iță*] (Iht; reg) Sabiță **(1)** (*Pelecus cultratus*).

săbioaie *sf* [At: BUDAI-DELEANU, T. V. 41 / P: *~bi-oa-ie* / Pl: *~* / E: ***sabie*** + *-oaie*] (Înv) **1-2** Săbioi **(1-2)**.

săbioară *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / P: *~bi-oa~* / Pl: *~re* / E: ***sabie*** + *-ioară*] **1-2** (Șhp) Săbiuță **(1-2)**. **3** (Iht) Sabie **(42)** (*Pelecus cultratus*). **4** (Iht; rar) Obleț (*Alburnus alburnus*). **5** (Bot; reg) Săbiuță **(5)** (*Gladiolus imbricatus*). **6** (Bot; reg) Gladiolă (*Gladiolus gandavensis*). **7** (Bot; reg) Plantă din familia iridacee (*Iris halophila*). **8** (Orn; reg) Uliu păsăresc (*Accipiter nisus*).

săbioi *sn* [At: ISPIRESCU, L. 136 / P: *~bi-oi* / Pl: *~oaie* / E: ***sabie*** + *-oi*] **1-2** (Șdp) Sabie **(1)** mare și grea Si: *săbioaie* **(1-2)**.

săbiță *sf* vz ***sabiță***

săbiușcă *sf* [At: POP, în JAHRESBER. III, 292 / P: *~bi-uș~* / E: ***sabie*** + *-ușcă*] **1-2** (Reg; șhp) Săbiuță **(1-2)**.

săbiuță *sf* [At: LEX. MARS. 211 / P: *~bi-u* / Pl: *~țe* / E: ***sabie*** + *-uță*] **1-2** (Șhp) Sabie **(1)** (mică) Si: *săbioară* **(1-2)**, (reg) *săbiușcă* **(1-2)**. **3** (Fam; rar) Epitet (depreciativ) pentru un sublocotenent tânăr. **4** (Iht; reg) Sabie **(42)** (*Pelecus cultratus*). **5** Plantă erbacee bulboasă din familia iridaceelor, cu tulpina dreaptă, adesea puțin sucită, cu frunze în formă de sabie **(1)** și cu flori purpurii, dispuse în racem Si: (pop) *secerele* **(3)**, (reg) *cocârdău, cocoșică, cordău, crin* **(20)**, *floare vânătă, rogoz, săbioară* **(5)**, *săgeată* **(39)**, *săgețică* **(3)**, *seceră* **(10)**, *seceruică* **(5)**, *seceruie, spetează* **(38)** (*Gladiolus imbricatus*). **6** (Bot; reg) Gladiolă (*Gladiolus gandavensis*). **7** (Orn; reg) Cioc **(12)**-întors (*Recurvirostra avosetta*).

săblazină *sf* [At: COD. VOR. 243[r]/5 / Pl: *~ne* / E: slv **съблазнь**] (Înv) **1** Primejdie (de moarte). **2** Supărare. **3** (Șîs) *Piatra ~nei* Obstacol. **4** Prilej de a greși căzând în păcat. **5** Ceea ce constituie un izvor de greșeli, de păcate. **6** Cenușă **(1)**. **7** Defăimare **(3)**. **8** Păcătuire. **9** (Med) Poluție. **10** Onanie[2].

săblăzni [At: CORESI, TETR. 40 / Pzi: *~nesc* / E: slv **съблазнити сѧ**] **1-2** *vtr* (Înv) A (se) abate de la calea morală. **3-4** *vtr* A duce sau a cădea în ispită, în păcat. **5** *vr* (Pop) A avea poluție. **6** *vr* (Urmat de *pp* „de") A nu recunoaște ca atare. **7-8** *vtr* A (se) supăra.

săblăznire *sf* [At: (sec. XVI) DHLR II, 306 / Pl: *~ri* / E: ***săblăzni***] (Înv) Rătăcire.

săblăznitor *sn* [At: CORESI, TETR. 30 / Pl: *~i* / E: ***săblăzni*** + *-tor*] (Înv) Păcătos.

săboară *sn* vz ***sabor[2]***

săboi *v* vz ***săbăi***

săboie *sf* [At: ALR II, 5764/260 / Pl: *~ii* / E: ***saboi*** + *-ie*] (Mar; Trs) Croitorie **(1)**.

săboiesc, ~iască *a* vz ***săbăiesc***

săboiește *av* vz ***săbăiește***

săboire *sf* vz ***săbăire***

săboit *sn* vz ***săbăit***

săboiță *sf* vz ***săbăiță***

săbor[1] *sm* [At: BORZA, D. 12 / Pl: *~i* / E: nct] (Bot; reg) Limba boului (*Agave americana*).

săbor[2] *sn* vz ***sobor[2]***

săbornicesc, ~ească *a* vz ***sobornicesc***

săbui[1] *vt* [At: MAT. FOLK. 150 / Pzi: *~esc* / E: mg ***szabni*** „a tăia, a spinteca"] (Fșa) **1** (Buc; Olt) A săbia **(1)**. **2** (Pgn) A tăia cu un obiect tăios.

săbui[2] *v* vz ***săbăi***

săc, sacă *a* vz ***sec***

săcaiță *sf* vz ***sacoviță***

săcalăș *sn* vz ***săcăluș***

săcar *sm* [At: DLRU / Pl: ~*i* / E: *sac* + *-ar*] **1-2** (Înv) Persoană care (făcea sau) vindea saci (**1**). **3** (Îdt) Cărător de saci (**1**). **4** (Spc) Hamal în port.
săcară *sf* vz *secară*
săcastru *sn* [At: KLEIN, D. 415 / V: (reg) *sec~* / Pl: ~*re*, ~*ri* / E: ns cf mg *szakasz*] (Trs) Șină[1].
săcat[1], ~ă *a* vz *sacat*
săcat[2], ~ă *a* vz *secat*
săcăcios, ~oasă *a* vz *secăcios*
săcăciune *sf* vz *secăciune*
săcădi[1] *vi* [At: CABA, SĂL. 92 / Pzi: ~*desc* / E: mg *szikkad*] (Trs) A seca[2] (**1**).
secădi[2] *vi* [At: COMAN, GL. 66 / V: (reg) *~ăli* / Pzi: 3 *~dește* / E: ns cf mg *szökni* „a sări"] (Reg; d. animale) A șchiopăta.
săcădit, ~ă *a* [At: COMAN, GL. 66 / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: *săcădi[2]*] **1** (Reg) Uscat. **2** (Mar) Sleit de puteri.
săcăduit, ~ă *a* vz *secătuit*
săcăiță *sf* vz *sacoviță*
săcălaș *sn* vz *săcăluș*
săcăli *v* vz *săcădi[2]*
săcăluș *sn* [At: MOXA, 403/36 / V: *sacal~*, (înv) *sacalăș*, *săcalăș*, (reg) *sacalâș*, *~laș*, *sec~*, *țăcălaș* / Pl: ~*uri*, ~*e*, (rar) ~*i* / E: mg *szakallás*] **1** Tun mic, rudimentar folosit în evul mediu, ca armă de luptă, iar, mai târziu la festivități și la parade. **2** Salvă de săcăluș (**1**). **3** (Reg; pan) Pușcă de soc. **4** (Reg; pan) Jucărie ca o piuă mică, în care se introduce pucioasă de chibrituri, care aprinzându-se, produce o explozie. **5** (Reg; pex) Praf de pușcă pus într-o țeavă. **6** (Mol) Bucată groasă (sferică) de lemn. **7** (Mol; pex) Bol alimentar. **8** (Reg) Bucată de lemn de care se priponesc vitele Vz *pripon*, *țăruș*. **9** (Mol; Buc) Lemn care se pune în gura cailor nărăvași când sunt potcoviți, a unui animal când trebuie tratat etc.
săcălușă *sf* [At: TDRG / Pl: ~*șe* / E: *sacale* (pll *saca*) + *-ușă*] **1-2** (Rar; șhp) Saca (**1**) (mică).
săcăluț *sn* [At: A II, 3 / Pl: ~*e* / E: *sac* + *-ăluț*] **1-2** (Reg; șhp) Săculeț (**1-2**).
săcănău *s* [At: ALR I, I 110/65, 75 / Pl: ? / E: ns cf mg *szokás*] (Trs; Ban) Nărav (la cai).
săcărar *sm* [At: MARIAN, NU. 403 / Pl: ~*i* / E: *săcară* + *-ar*] (Rar) Paznic la semănături Si: (reg) *jitar*.
săcărăța *v* vz *secărăți*
săcărâmbit *sn* [At: LTR VI, 847 / E: *Săcărâmb* (np) + *-it*] Telurură naturală de aur și plumb, cristalizată în sistemul rombic, de culoare plumburie, cu luciu metalic, folosită la extragerea aurului.
săcărea *sf* vz *secărea*
săcăreș *sm* vz *sechiraș*
săcăreț[1], ~eață *a* vz *secăreț[1]*
săcăreț[2], ~eață *a* vz *secăreț[2]*
săcări *v* vz *secări*
săcărică *sf* vz *secărea*
săcăriște *sf* vz *secăriște*
săcărit[1] *sn* vz *secărit*
săcărit[2], ~ă *a* [At: ALR SN I h 41/836 / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: *săcări*] (Reg) **1** (D. lanuri de grâu) Prin care a crescut secara Si: (îrg) *secăros* (**1**), (reg) *secăreț[2]* (**1**). **2** (D. boabe de grâu) Amestecat cu boabe de secară Si: (îrg) *secăros* (**1**), (reg) *secăreț[2]* (**2**).
săcătate *sf* [At: ARH. FOLK. III, 122 / E: *sec* + *-ătate*] (Reg) Lipsă de vlagă, de putere Si: *slăbiciune* (4).
săcătau *sn* vz *săcăteu*
săcăteu *sn* [At: GR. S. V, 345 / V: *~tau*, *săcet~* / Pl: ~*eie*, ~*eauă* / E: mg *szakató* „coș, paner"] (Reg) **1-4** Săculeț (**1-4**). **5** (Prc) Barieră făcută din săcăteu (**1**). **6** Sedilă[2] pentru strecurat zerul.
săcător, ~oare *a* vz *secător*
săcătos, ~oasă *a* vz *secatos*
săcătui *v* vz *secătui*
săcătuit, ~ă *a* vz *secătuit*
săcătură *sf* vz *secătură*
săcățiu, ~ie *a* vz *secățiu*
săcățiv, ~ă *a* vz *secățiv*
săceală *sf* vz *țesală*
săceas *i* [At: UDRESCU, GL. / E: ns cf rs *сейчас*] (Reg) Cuvânt cu care se îndeamnă vaca să stea liniștită la muls.
săceată *sf* vz *săgeată*
săcela *v* vz *țesăla*
săcelat, ~ă *a* vz *țesălat[2]*
săcera *v* vz *secera*
săcerat *sn* vz *secerat[1]*
săceră *sf* vz *seceră*
săcerător, ~oare *s, a* vz *secerător*
săcerătură *sf* vz *secerătură*
săcerățică *sf* [At: MAT. FOLK. 1470 / V: (reg) *~reț~* / Pl: ~*țele* / E: *seceră* + *-ățică*] **1-2** (Reg; șhp) Secerătoare (**1**).
săcere *sf* vz *seceră*
săcerea *sf* vz *secerea*
săcerețică *sf* vz *săcerățică*
săcerică *sf* vz *secerea*
săceriș *sn* vz *seceriș*
săceritor, ~oare *smf, a* vz *secerător*
săceruică *sf* vz *seceruică*
săcetă *sf* vz *secetă*
săceteu *sn* vz *săcăteu*
săcetos, ~oasă *a* vz *secetos*
săcfestru *sn* vz *sechestru*
săcfestrui *v* vz *secfestrui*
săcfiu *sm* vz *secfiu[1]*
săchestra *v* vz *sechestra*
săchestru *sn* vz *sechestru*
săchistra *v* vz *sechestra*
săci *sn* vz *seci*
săcifiu *sm* vz *sechiu[1]*
săcira *v* vz *secera*
săcirat *sn* vz *secerat[1]*
săcirător, ~oare *smf, a* vz *secerător*
săcire *sf* vz *seceră*
săciriș *sn* vz *seceriș*
săcită *sf* vz *secetă*
săciui *v* vz *seciui*
săciuit[1] *sn* [At: VUIA, Ț. H. 80 / Pl: ~*uri* / E: *săciui*] (Trs) Defrișare (**1**).
săciuit[2], ~ă *a* [At: CANTEMIR, IST. 170 / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: *săciui*] (Înv; d. copaci, păduri) Tăiat.
săclic *sn* vz *sălic*
săcnaș *sn* vz *sacnasiu*
săcni *v* vz *săgni*
săcoi *sn* [At: SBIERA, P. 184 / Pl: ~*oaie*, ~ sm / E: *sac* + *-oi*] **1-2** (Șdp) Sac (**1**) (mare).
săcos, ~oasă *a* [At: LB / Pl: ~*oși*, ~*oase* / E: *sac* + *-os*] (Rar) **1** Ca un sac (**1**). **2** Ca de sac (**1**).
săcotei *sn* [At: DDRF / Pl: ~*e* / E: *sac* + *-otei*] **1-4** (Reg; șhp) Săculeț (**1-4**).
săcoti *v* vz *socoti*
săcrăți *vr* [At: VÂRCOL. M. / Pzi: ~*țesc* / E: nct] (Olt) **1** A se supăra. **2** A i se acri de ceva, de cineva.
săcrel *sn* vz *sicriu*
săcreț[1], ~ă *sn, a* vz *secreț[2]*
săcreț[2], ~eață *a* vz *secreț[3]*
săcretar, ~ă *smf* vz *secretar*
săcri *sn* vz *sicriu*

săcriaș *sn* vz ***sicriaș***
săcrii *sn* vz ***sicriu***
săcrin *sn* vz ***sicriu***
săcritar *sm* vz ***secretar***
săcriu *sn* vz ***sicriu***
săcșor *sm* vz ***săcușor***
săctembăr *sms* vz ***septembrie***
săctembre *sms* vz ***septembrie***
săctembri *sms* vz ***septembrie***
săctemvri *sms* vz ***septembrie***
săcui^{1} *sm* vz ***secui^{1}***
săcui^{2} *sn* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~e* / E: ***sac*** + *-ui*] **1-4** (Olt; Trs; șhp) Săculeț (**1-4**). **5** (Reg) Mezel la care se folosește ca înveliș cecumul porcului. **6** (Reg) Botniță pentru vițel.
săcui^{3} *v* vz ***secui^{2}***
săcuiancă *sf* vz ***secuiancă***
săcuiaș *sn* [At: GL. OLT. / P: *~cu-iaș* / Pl: *~e* / E: ***săcui^{2}*** + *-aș*] (Reg) Sedilă^{2} (**1**).
săcuienesc, ~ească *a* vz ***secuienesc***
săcuiesc, ~ească *a* vz ***secuiesc***
săcuieț *sn* [At: ANON. CAR. / P: *~cu-ieț* / Pl: *~e* / E: ***săcui^{2}*** + *-eț*] **1-4** (Șhp) Săculeț (**1-4**).
săcuime *sf* vz ***secuime***
săcuire *sf* vz ***secuire***
săcuișor *s* [At: ALR SN IV h 1225/386 / Pl: ? / E: ***săcui^{2}*** + *-(i)șor*] (Reg) Cenușar pentru strecurat leșia.
săcuit, ~ă *a* [At: DRLU / Pl: *~iți, ~e* / E: ***săcui^{3}***] (Înv) Prădat.
săcuitor *sm* [At: DRLU / P: *~cu-i* / Pl: *~i* / E: ***săcui^{3}*** +*-tor*] (Înv) Jefuitor.
scuizat, ~ă *a* vz ***secuizat***
săculeață *sf* vz ***săculeț***
săculete *sm* [At: CADE / Pl: *~eți* / E: ***sac*** +*-ulete*] **1-4** (Mun; Olt; șhp) Săculeț (**1-4**).
săculeț *sn* [At: ANON. CAR. / V: (reg) (**1-2**) ***~eața*** *sf* / Pl: *~e, ~i* sm / E: ***sac*** + *-uleț*] **1-2** (Șhp) Sac (**1**) (mic) Si: *săcotei* (**1-2**), *săcușor* (**1-2**), (îrg) *săcultet* (**1-2**), (reg) *săcui^{2}* (**1-2**), *săculete* (**1-2**), *săcuț* (**1-2**). **3** Conținutul unui săculeț (**1**) Si: *săcotei* (**3**), *săcușor* (**3**), (îrg) *săculteț* (**3**), (reg) *săcui^{2}* (**3**), *săculete* (**3**), *săcuț* (**3**). **4** Săculețul (**1**) și conținutul lui Si: *săcotei* (**4**), *săcușor* (**4**), (îrg) *săcultet* (**4**), (reg) *săcui^{2}* (**4**), *săcultet* (**4**), *săcuț* (**3**). **5-6** (Șîs ~ *de mână*) Sac (**27, 30**). **7** (Reg; îs) ~ *ul cașului* Sedilă^{2} (**1**). **8** (Mun; Dob; șîs ~ *de cenușă*, ~ *de leșie*) Sac (**41**). **9** (Pop) Perniță din pânză subțire, în care se pun diferite substanțe medicamentoase, care se aplică pe locul bolnav Cf *sac* (**33**). **10** (Atm; reg; pan) Scrot. **11** (Atm; rar; îs) ~ *seminal* Testicul. **12** (Med; înv; lpl) Varice.
săculteață *sf* vz ***săcultet***
săcultet *sn* [At: (1829), 20^{2}/30 / V: (reg) ***~eața*** *sf*, ***sec~*** / Pl: *~e* / E: ***sac*** +*-ulteț*] **1-4** (Îrg; șhp) Săculeț (**1-4**). **5** (Mol; spc) Sac în care cad grăunțele la moară. **6** (Înv; îf *secultet*) Fileu (**4**) de păr. **7** (Înv; pan) Glandă în care moscul acumulează o secreție puternic și frumos mirositoare.
săcunt *sn* vz ***secundă***
săcură *sf* vz ***secure^{1}***
săcure *sf* vz ***secure^{1}***
săcurea *sf* vz ***securea***
săcuri *v* vz ***secura***
săcurică *sf* vz ***securică***
săcurice *sf* vz ***securice***
săcușor *sm* [At: NECULCE, L. 266 / V: (îvp) ***~cș~*** / Pl: *~i*, (înv) *~oare* sn / E: ***sac*** + *-ușor*] **1-4** (Șhp) Săculeț (**1-4**). **5** (Înv; îs) ~ *de voiaj* Sac (**27**) de voiaj de dimensiuni mici. **6** (Atm; înv; pan; îs) ~ *pentru aer* Sac (**47**) aerian. **7-8** (Ent; reg) Larvă sau nimfă de furnică Si: *sac* (**56-57**).
săcuț *sn* [At: DRLU / Pl: *~e, ~uri* / E: ***sac*** +*-uț*] **1-4** (Reg; șhp) Săculeț (**1-4**). **5** (Buc; Mol; spc) Sac (**1**) în care se dă ovăz la cai. **6** (Mar) Față de pernă.
sădăcat *sn* vz ***sacadat***
sădechiu *sn* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: nct] (Reg) Crâng de sălcii.
sădelă *sf* vz ***sădilă^{1}***
sădelcă^{1} *sf* [At: ALR II, 5046/769 / V: (reg) ***~dil~, sed~*** / Pl: *~lci* / E: bg ***садилка***] (Reg) Unealtă de lemn sau de fier, cu un capăt ascuțit, cu care se fac, manual, gropi pentru sădit vița de vie sau răsaduri Si: (reg) *sădelniță, sădilă^{1}, sighincă* (**1**).
sădelcă^{2} *sf* vz ***sidelcă***
sădelniță *sf* [At: CV 1951, nr 1, 36 / Pl: *~țe* / E: ***sădi*** + *-elniță*] (Mun) Sădelcă^{1}.
săderiu, ~ie *a, sm* [At: CIHAC, II, 323 / A și: *săde~* / Pl: *~ii* / E: ***sider*** + *-iu*] **1-2** (Îdt) (Care este de) culoarea fierului.
sădesfacție *sf* vz ***satisfacție***
sădi [At: CORESI, EV. 296 / Pzi: *~desc* / E: slv ***садити***] **1** *vt* (C. i. răsaduri, puieți etc.) A înfige cu rădăcinile în pământ, la locul definitiv, pentru a se dezvolta Si: *a răsădi*. **2** *vt* (C. i. terenuri) A acoperi cu răsaduri, puieți etc. Si: *a planta*. **3** *vt* (Rar; pan) A educa (**2**). **4** *vt* (Rar, c. i. semințe, plante etc.) A semăna (**1**). **5-6** *vtrp* (Îvr) A popula. **7** *vt* (Înv; c. i. popoare) A statornici (**1**). **8-9** *vtr* (Înv) A (se) localiza. **10-11** *vtr* (Îrg) A (se) întemeia.
sădilă^{1} *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~delă, săti~, sidi~*** / Pl: *~le* / E: bg ***садило***] (Mun; Olt) Sădelcă^{1}.
sădilă^{2} *sf* vz ***sedilă^{2}***
sădilcă *sf* vz ***sădelcă^{1}***
sădină *sf* vz ***sadină***
sădire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ri* / E: ***sădi***] **1** Înfigere cu rădăcinile în pământ la locul definitiv, pentru a se dezvolta Si: *răsadire*, *sădit* (**1**), (înv) *sădiș* (**1**). **2** Acoperire cu răsaduri, puieți Si: *plantare, sădit^{1}* (**2**), (înv) *sădiș* (**2**). **3** (Pan) Educare (**1**). **4** (Înv; ccr; mpl) Plantă sădită^{2}. **5** (Înv; ccr; pcx) Plantație. **6** (Rar) Semănare (**1**). **7** (Înv; ccr; pgn) Semănătură (**2**). **8** (Înv) Populare. **9** (Înv) Statornicire (**1**). **10** (Înv) Localizare. **11** (Îrg) Întemeiere.
sădiș *sn* [At: ANON. CAR. / E: ***sădi*** + *-iș*] (Înv) **1-2** Sădire (**1-2**).
sădit^{1} *sn* [At: VISSARION, B. 32 / E: ***sădi***] **1-2** Sădire (**1-2**). **3** (Îrg) Butășire (**1**).
sădit^{2}, ~ă *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***sădi***] **1** (D. răsaduri, puieți) Înfipt cu rădăcinile în pământ la locul definitiv pentru a se dezvolta Si: *răsădit^{2}* (**1**). **2** (D. terenuri) Acoperit cu răsaduri Si: *plantat^{2}*. **3** (Rar; d. semințe, plante etc.) Semănat^{2} (**1**).
săditor, ~oare [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~i, ~oare* / E: ***sădi*** + *-tor*] **1-2** *a* Care sădește (**1-2**). **3** *a* (Îs) *Material* ~ Plante tinere care pot fi sădite (**1**) Si: *puieți*, (înv) *săditură* (**2**). **4** *smf* Persoană care sădește (**1-2**) Si: *plantator*, (rar) *răsăditor*. **5** *smf* (Pan) Întemeietor. **6** *sn* Unealtă de lemn sau fier, baston scurt, ascuțit la un capăt și îndoit la celălalt, pentru plantat răsaduri, puieți etc. Si: *plantator*.
săditură *sf* [At: CANTEMIR, I. I. II, 94 / Pl: *~ri* / E: ***sădi*** + *-tură*] **1** (Înv) Plantație. **2** (Înv) Material săditor (**3**). **3** (Trs; spc) Pădure sădită^{2} de curând.
sădrie *sf* [At: BÂRLEA, L. P. M. I, 80 / A: nct / Pl: *~ii* / E: ns cf *sindie*, *sanhedrin*] (Reg) Tribunal.
sădus *sm* vz ***sodăș***
săfat *sms* vz ***savat***
săfălăgi *sp* vz ***safalad***
săferdea *sf* [At: DDRF / V: ***saf~*** / E: tc ***safarda*** „mustrare, dojană"] (Mol; fam) Bătaie (**1**).
săfestra *v* vz ***sechestra***
săfestru *sn* vz ***sechestru***
săfestrui *v* vz ***secfestrui***
săfran *sm* vz ***șofran^{1}***
săftărea *sf* vz ***sefterea***
săftea *sf* vz ***softea***
săfterea *sf* vz ***sefterea***
săftian *sn* vz ***saftian***

săftiele *sfp* [At: PAMFILE, I. C. 342 / P: *~ti-e~* / E: ns cf *saftian*] (Reg) Saftian (1).
săftină *sf* vz ***sefterea***
săfulca *v* vz ***sufleca***
săgar *sm* [At: POLIZU / Pl: *~i* / E: net] (Îdt) Luptător (în antichitate).
săgeac¹ *sn* [At: GĂMULESCU, E. S. 184 / V: ***săiac, sâjac*** / Pl: *~uri, ~ace* / E: scr ***sadzak***] (Trs; Ban) Pirostrie.
săgeac² *sn* [At: CIHAC, II, 609 / V: ***sag~*** / Pl: *~uri* / E: tc ***saçak***] **1-2** (Îdt) (Articol de) ceaprăzărie. **3** (Mun; îf *sageac*) Prelungire a podului pe capetele ieșite în afară ale grinzilor spre a feri pereții de ploaie. **4** (Mun) Fiecare dintre capetele de grindă sau scurtăturile de lemn care susține sageacul (3).
săgecar *sm* [At: CIHAC, II, 609 / Pl: *~i* / E: ***săgeac²*** + *-ar*] (Îdt) **1-18** Ceaprazar (**1-18**).
săgeată [At: PSALT. 86 / V: (înv) ***sege~, sige~, săcea~*** / Pl: *săgeți*, (îrg) *~te, ~ete*, (înv) *~ețe* / E: ml ***sagita***] **1** *sf* Vargă subțire de lemn, trestie, etc., la un capăt cu un vârf (metalic) ascuțit, aruncată dintr-un arc încordat, folosită în trecut (la unele populații și astăzi) ca proiectil de vânătoare sau de luptă, iar astăzi, la unele probe sportive de tir Si: (înv) *săhăidac* (3), (reg) *răpezitor*. **2** *sf* (Ccr) Lovitură de săgeată (**1**). **3** *av* Cu viteză mare. **4** *sf* Resturi de arme vechi ca vârful săgeții (**1**), găsite în pământ (considerate, în credințele populare, ca vârfuri de trăsnet). **5** *sf* (Pan) Rază luminoasă a unui corp ceresc, care străbate rapid spațiul. **6-7** *sf* (Îvp; pan; șîs *~ta cea de piatră*, reg *~ de trăsnet, ~ de piatră*) (Lumină de) fulger Si: *trăsnet*. **8** *sf* (Pan; lpl) Privire sfredelitoare (și aspră). **9** *sf* (Pan; dep) Vorbă sau afirmație, aluzie răutăcioasă, ironică sau critică. **10** *sf* (Pex; dep) Ironie (usturătoare) Si: *înțepătură*. **11** *sf* (Pan) Durere fizică vie, pătrunzătoare și de scurtă durată Si: *înțepătură, junghi, săgetătură* (**9**). **12** *sf* (Reg; pex) Săgetătură (**10**). **13** *sf* (Reg; rar; pex) Suferință morală (neașteptată și intensă). **14** *sf* (Pan) Semn ca o săgeată (**1**) care servește la indicarea direcției, a evoluției unui proces etc. **15** *sf* (Pan) Vârful ascuțit al coroanei (piramidale a) unor arbori. **16** *sf* (Reg; pan) Brad tânăr cu ramurile retezate până aproape de vârf, care se înfige pe mormânt la capul unui flăcău sau al unei femei tinere. **17** *sf* (Gmt; pan) Distanță maximă dintre coarda care unește extremitățile unui arc de curbă și punctele arcului. **18** *sf* (Gmt; pan) Perpendiculară trasă din mijlocul unui arc pe coarda acestuia. **19** *sf* (Pan) Piesă a navei, formată din bare ori traverse de lemn sau de fier care servește la susținerea, consolidarea, fixarea etc. altor piese ale navei. **20** *sf* (Reg; pan) Fiecare dintre stâlpii caselor țărănești, ai pătulelor, ai coșarelor etc. care sunt fixați cu un capăt în temelie iar cu celălalt în grinzile acoperișului. **21** *sf* (Reg; pan) Fiecare dintre căpriorii care formează cele patru muchii laterale ale acoperișului casei țărănești. **22** *sf* (Pan) Fiecare dintre barele de care sunt fixate aripile morii de vânt Si: (reg) *căluș* (**11**). **23** *sf* (Reg; pex) Aripă a morii de vânt. **24** *sf* (Reg; pan) Fiecare dintre barele scrânciobului de care sunt atârnate scaunele Si: *pârghie*. **25** *sf* (Reg) Fiecare dintre stâlpii de lemn, de metal ai șteampului, care pisează minereul în piuă. **26** *sf* (Reg; pan) Fiecare dintre cele două țepușe de pe coama caselor țărănești Si: (reg) *bold* (**20**), *sulinar, suliță, țeapă*. **27** *sf* (Reg; pan) Prăjină folosită ca proptea la o stivă de lemne. **28** *sf* (Pop; Ban) Prăjină (la fântână). **29** *sf* (Mol; Buc; pan) Cumpăna fântânii. **30** *sf* (Reg; pan) Cordar (la ferăstrău). **31** *sf* (Trs; Olt; pan) Coardă (la arc). **32** *sf* (Reg; pan) Deschidere a rostului, la războiul de țesut, pe unde trece suveica. **33** *sf* (Reg) Tuleu la usturoiul de toamnă. **34** *sf* (Reg; pan) Pistil[1] (**1**) la usturoiul de toamnă. **35** *sf* (Reg; pan) Lucrare simplă de fortificație cu ridicătură de pământ sau o ieșitură de zid. **36** *sf* (Ggf; pan; îs) *~ litorală* Forma pozitivă de relief din zona țărmurilor marine joase, care poate închide un golf, formând un liman. **37** *sf* Cordon litoral, pe nisip. **38** *sf* (Bot; șîc **~ta apei, ~ta apelor**) Plantă erbacee cu frunza ca vârf de săgeată (**1**), cu flori albe, cu tuberculi comestibili, care crește pe marginea râurilor sau în apele stătătoare Si: (reg) *iarba-săgeții* (*Sagittaria sagittifolia*). **39** *sf* (Bot; Mol) Rodul-pământului (*Arum maculatum*). **40** *sf* (Bot; reg) Săbiuță (4) (*Gladiolus imbricatus*). **41** *sf* (Bot; reg; îc) **~lui-Dumnezeu** Verigel (*Orobanche caryophyllacea*). **42** *sf* (Bot; reg; îac) Verigel (*Orobanche gracilis*). **43** *sf* (Bot; reg; îac) Crăielici (*Orobanche lutea*). **44** *sf* (Bot; reg; îae) Crăielici (*Orobanche major*). **45** *sf* (Bot; reg; îc) **~ta- Domnului** Sporiș (*Verbena officinalis*).
săgedea *sf* vz ***segedea***
săget, ~eată *smf, a* [At: CV 1952, nr 2, 37 / Pl: *~eți, ~e* / E: ns cf *biet*] (Mun; Olt) **1-2** Sărman (**18-19**).
săgeta [At: PSALT. 3 / V: (reg) ***~eți***, (îvr) ***sig~*** / Pzi: *~tez*, (îrg) *săget* / E: ml ***sagittare***] **1** *vi* A trage cu săgeata (**1**). **2** *vi* A arunca săgeți cu arcul. **3** *vt* (C. i. ființe sau părți ale lor) A ținti cu săgeata (**1**). **4** *vt* (Pgn) A ținti cu o armă albă. **5** *vt* (C. i. ființe sau părți ale lor) A străpunge cu săgeata (**1**). **6** *vt* (Pgn) A străpunge cu o armă albă. **7-8** *vt* (C. i. ființe sau părți ale lor) A răni (sau a omorî) cu lovituri de săgeată (**1**). **9-10** *vt* (Pgn) A răni (sau a omorî) cu lovituri de armă. **11** *vt* (Spc) A vâna cu arcul. **12** *vt* (Reg; d. obiecte ascuțite) A înțepa. **13** *vt* (Fig; cu aluzie la efectul produs de o săgeată (**1**) la mișcarea sau la forma ei) A lovi cu violență producând înțepături, dureri vii, intense (la suprafața pielii). **14** *vt(a)* (În credințe și în superstiții populare; d. ființe imaginare, duhuri rele, boli, moarte) A pricinui brusc dureri fizice intense, suferință mare ori moarte. **15** *vt* (Adesea udp „în", „la", „prin"; d. dureri fizice) A cuprinde pe neașteptate (și intens). **16** *vt* (Adesea udp „în", „la", „prin"; d. dureri fizice) A înjunghia (brusc și cu violență) Si: *a străpunge* (**18**), (reg) *a pușca*. **17** *vt* (D. stări fiziologice, sentimente, stări afective etc.) A cuprinde brusc (și cu intensitate). **18** *vt* (D. stări fiziologice, sentimente, stări afective etc.) A produce un efect puternic și instantaneu. **19** *vt* (D. gânduri, amintiri etc; de obicei urmat de determinările „la inimă", „prin minte", „prin cap" etc.) A-i veni cuiva deodată (în minte). **20** *vt* (D. gânduri, amintiri etc.; de obicei urmat de determinările „la inimă", „prin minte", „prin cap" etc.) A-i apărea cuiva brusc (în minte). **21** *vt(a)* (C. i. oameni) A face aluzii sau observații răutăcioase, ironice sau critice (usturătoare) Si: *a înțepa*. **22** *vt* (C. i. oameni; de obicei urmat de determinările „cu privirea" „cu privirile" etc.) A privi cu insistență, a-l aținti cu priviri pătrunzătoare, sfredelitoare (și adesea aspre, dezaprobatoare). **23-24** *vti* (În credințe și în superstiții populare) A deochea cu privirea. **25-26** *vti* (C. i. obiecte, ființe etc.; d. surse de lumină sau de căldură) A trimite a răspândi rete sau radiații. **27** *vim* (Reg) A fulgera (**1**). **28** *vt* (D. fulgere sau trăsnete) A cădea asupra cuiva sau a ceva (distrugându-l, nimicindu-l). **29** *vi* A se deplasa în mare viteză (și în linie dreaptă). **30** *vi* A trece ca o săgeată (**1**). **31** *vt* A străbate, a trece prin ceva în mod rapid, fulgerător. **32** *vt* (Rar) A țâșni. **33** *vt* (Rar; c. i. construcții sau părți ale acestora) A înălța, a proiecta (în formă de săgeată). **34** *vi* (Rar; d. construcții) A străbate înălțimile. **35** *vi* (Rar; d. construcții) A domina prin înălțime.
săgetar *sm* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i* / E: ***săgeată*** + *-ar*] **1-2** (Îdt) Persoană care făcea (și vindea) săgeți (**1**). **3** (Înv) Țintaș.
săgetare *sf* [At: CORESI, EV. 14 / Pl: *~tări* / E: ***săgeta***] **1** Tragere cu săgeata (**1**) Si: *săgetat¹* (**1**), *săgetătură* (**1**). **2** Țintire cu săgeata (**1**) Si: *săgetat¹* (**2**), *săgetătură* (**2**). **3** Străpungere cu săgeata (**1**) Si: *săgetat¹* (**3**), *săgetătură* (**3**). **4** Rănire cu lovituri de săgeată Si: *săgetat¹* (**4**), *săgetătură* (**4**). **5** Ucidere prin lovituri de săgeată (**1**) Si: *săgetat¹* (**5**), *săgetătură* (**5**). **6** (Îcr) Distanță parcursă de o săgeată (**1**) azvârlită din arc Si: (înv) *săgetătură* (**6**). **7** (Pop; fig; în credințe și în superstiții) Provocare (în mod brusc) de dureri fizice intense, suferință, mare ori moarte. **8** Privire insistentă (și adesea aspră, dezaprobatoare). **9** Răspândire de raze, radiații. **10** Deplasare în mare viteză (și în linie dreaptă). **11** (Rar) Străbatere a înălțimilor. **12** (Rar; d. construcții) Dominare a unei construcții prin înălțime.
săgetaș *sm* [At: ISPIRESCU, ap. CADE / Pl: *~i* / E: ***săgeată*** + *-aș*] **1** (Înv) Săgetător (**1**). **2** (În credințe și în superstiții populare) Săgetător (**12**).
săgetat¹ *sn* [At: CANTEMIR, HR. 125 / V: ***sige~*** / E: ***săgeta***] **1-4** Săgetare (**1-5, 11-12**).
săgetat², ~ă *a* [At: URECHE, LET. 204/29 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***săgeta***] **1** Atins, lovit, străpuns de săgeată (**1**). **2** Rănit cu lovituri de săgeată (**1**). **3** Ucis cu lovituri de săgeată (**1**). **4** În formă de săgeată (**1**). **5** Ca o săgeată (**1**). **6** (În credințe și în superstiții populare; fig) Bolnav de săgetătură.

7 (Fig) Care simte o durere fizică neașteptată, bruscă (și violentă). 8 (Fig) Copleșit brusc de un sentiment, de o stare afectivă. 9 (D. zbor, mers etc.' fig) Cu mișcări sau deplasări extrem de rapide (și în linie dreaptă) Si: *săgetător* (11).

săgetatic *sm* [At: GR. S. VI, 111 / Pl: *~ici* / E: ***săgeta*** + *-atic*] (Într-un descântec) Săgetător (5).

săgetărică *sf* [At: BORZA, D. 76 / E: ***săgeată*** + *-arică*] (Bot; reg) Greghetin (1) (*Geranium pratense*).

săgetător, ~oare [At: COD. VOR. 54/14 / V: ***sege~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***săgeta*** + *-ător*] 1 *sm* Persoană (îndeosebi ostaș) care trage cu arcul Si: *arcaș* (1), (îrg) *săgetar* (2), (înv) *săgetaș* (1). 2 *a* Care săgetează (1). 3 *a* Care săgetează (2). 4 *a* (Fig) Care săgetează (13). 5 *smf* (În credințe și în superstiții populare) Duh rău, ființă imaginară etc. care ar provoca boala numită săgetătură Si: (reg) *săgetătură* (10), *săgetoaică*. 6 *a* (Fig) Care săgetează (15) Si: (înv) *săgetos* (1). 7 *a* (D. cuvinte, afirmații, aluzii etc.) Plin de răutate, de ironie sau de critică Si: *înțepător, tăios, usturător*. 8 *a* (D. cuvinte, afirmații, aluzii etc; fig; pex) Pătrunzător. 9 *a* (D. ochi; privire; fig) Care săgetează (22). 10 *av* (D. ochi; privire; fig) Cu insistență (și adesea cu dezaprobare). 11 *a* (D. zbor; mers, etc., fig) Cu mișcări sau deplasări extrem de rapide (și în linie dreaptă) Si: *săgetat*[2] (9). 12 *sm* (Lsg; art.; de obicei ca nume propriu) Constelație zodiacală din emisfera australă care cuprinde 140 de stele vizibile Si: *arcașul* (3). 13 *sm* (Lsg; art.; de obicei ca nume propriu) Semn al săgetătorului (12) reprezentat printr-un om sau centaur care trage cu arcul.

săgetătoroaică *sf* [At: GR. S. VI, 146 / E: ***săgetător*** + *-oaică*] (Într-un descântec) Săgetătoare Vz *săgetător* (5).

săgetătură *sf* [At: DOSOFTEI, P. S. 54/4 / V: (reg) ***săgetură, ~git~, ~segetură, sug~*** / Pl: *~ri* / E: ***săgeta*** + *-tură*] 1-6 Săgetare (1-6). 7 Lovitură de săgeată (1). 8 Rană provocată de o săgeată. 9 (Fig) Durere fizică vie, pătrunzătoare și de scurtă durată Si: *junghi, înțepătură, săgeată*. 10 (Fig; în credințe și superstiții populare) Nume dat mai multor boli, la oameni și la animale, care se manifestă brusc și cu violență prin dureri de cap, ochi, nas, măsele, prin congestii cerebrale, paralizii etc. (despre care se crede că sunt produse de duhuri rele, ființe imaginare etc. și care s-ar vindeca prin leacuri băbești și prin descântare) Si: *săgeată* (12). 11 (Reg) Săgetător (5). 12 (Reg) Trăsnet. 13 (Bot; reg; îf *săgetură*) Greghetin (1) (*Geranium pratense*).

săgetățică *sf* [At: SEZ. XV, 118 / E: ***săgeată*** + *-țică*] Plantă nedefinită mai îndeaproape, folosită ca plantă medicinală în săgetătură (10).

săgetea *sf* vz ***săgetică***

săgetoaică *sf* [At: FOLC. MOLD. I, 414 / E: ***săgeată*** + *-oaică*] (Într-un descântec) Săgetătoare Vz *săgetător* (5).

săgetoaie *sf* [At: FOLC. MOLD. I, 414 / P: *~toa-ie* / E: ***săgeată*** + *-oaie*] Săgetătoare Vz *săgetător* (5).

săgetos, ~oasă *a* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 193/21 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***săgeta*** + *-os*] (Înv) 1 Săgetător (6). 2 Care răspândește lumină, căldură. 3 (D. aer) Producător de boli.

săgetuică *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 142ᵛ/33 / Pl: *~ice* / E: ***săgeată*** + *-uică*] 1-2 (Înv; șhp) Săgetică (1-2).

săgetură *sf* vz ***săgetătură***

săgetuță *sf* [At: LB / V: (reg) ***~etea*** / Pl: *~țe* / E: ***săgeată*** + *-uță*] 1-2 (Îdt; șhp) Săgetică (1-2).

săgetea *sf* [At: DDRF / Pl: *~ele* / E: ***săgetică*** css] 1-2 (Șhp) Săgetică (1-2). 3-6 (Bot; reg) Săgetică (3-6).

săgetel *sms* [At: BORZA, D. 40 / E: ***săgeată*** + *-el*] (Bot; înv) 1 Rogoz (*Carex arenaria*). 2 Gladiolă (*Gladioulus gandavensis*).

săgeți *v* vz ***săgeta***

săgetică *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX / Pl: *~țele* / E: ***săgeată*** + *-ică*] 1-2 (Șhp) Săgeată (1) mică Si: (înv) *săgetuță* (1-2), (înv) *săgetuică* (1-2). 3 (Bot; reg) Săbiuță (4) (*Gladiolus imbricatus*). 4 (Bot; reg) Greghetin (1) (*Geranium pratense*). 5 (Bot; reg) Buchet (3) (*Geranium pusillum*). 6 (Bot; Buc; lpl) Lintea-pratului (*Lathyrus pratensis*).

săghieș *sm* [At: MARIAN, O. I, 383 / P: *~ghi-eș* / Pl: *~i* / E: ns cf *sabie*] (Orn; reg) 1 Cinteză (1) (*Fringilla coelebs*). 2 Cinteză (2) (*Fringilla montifungilla*).

săgităturǎ *sf* vz ***săgetătură***

săgmar *sn* vz ***samar***

săgnar *sn* vz ***samar***

săgnată *sf* vz ***zăgneată***

săgneală *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~eli* / E: ***săgni*** + *-eală*] 1-2 (Înv; csnp) Sagnă (1-2). 3-4 (Iht; îdt) Sagnă (5-6).

săgni [At: LB / V: ***săcni, sig~*** / Pzi: *~nesc* / E: ***sagnă***] (Reg) 1-2 *vtr* (D. animale de tracțiune sau de călărie) A căpăta sau a produce răni sau eroziuni (pe spinare) de la jug, de la șa, de la ham etc. 3 *vt* (Pex; d. oameni) A se răni[1]. 4 *vt* (C. i. animale) A marca prin înfierare. 5 *vi* (Îf *săcni*) A da înapoi. 6 *vi* (Îf *săcni*) A sărăci (3).

săgnire *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ri* / E: ***săgni***] 1 (D. animale de tracțiune sau de călărie) Rănire (pe spinare) de la jug, de la șa, de la ham etc. 2 (Pex) Rănire. 3 Marcare prin înfierare a unui animal.

săgnit, ~ă *a* [At: MANOLACHE DRĂGHICI, I. 50/2 / V: ***țign~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***săgni***] (Reg) 1 (D. cabaline) Care a căpătat o sagnă (1). 2 (Pex; d. cabaline) Rănit[2]. 3 (D. obiecte de îmbrăcăminte) Care este oarecum murdar.

săgnitură *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ri* / E: ***săgni*** +*-tură*] (Med; înv) Sagnă (1).

sahaidac *sn* vz ***săhăidac***

săhan *sn* vz ***sahan***

săhastru, ~ă *smf* vz ***sihastru***

săhăidac *sn* [At: (a. 1629) IORGA, D. B. I, 58 / V: (înv) ***~hai~, săi~, sahai~, sei~*** (reg) ***~dan, saidace*** *snp* / Pl: *~ace* / E: pn ***sahajdak*** cf tc *sajdak*] 1-2 (Înv) Tolbă (de purtat săgețile (1)). 3 (Înv; pex) Săgeată (1). 4 (Îvr) Armura unui ostaș. 5 (Trs) Un fel de sac de pânză cu care își poartă femeile de la țară copii, în spate, când merg la câmp sau la un drum mai lung. 6 (Reg; îf *saidace*) Bagaj (1).

săhăidăcar *sm* [At: (a. 1748-1749) IORGA, S. D. VI, 45 / V: ***săi~, saidacar,*** (înv) ***~dac~, seh~,*** (reg) ***sahai~, sfeidec~*** / Pl: *~i* / E: ***săhăidac*** + *-ar*] (Înv) 1-2 Persoană care (făcea sau) vindea săhăidace (1). 3-4 (Pex) Persoană care făcea (sau vindea) arcuri, săgeți, sulițe, obiecte de harnașament etc.

săhălbar *sm* [At: T. PAPAHAGI, M. 231 / Pl: *~i* / E: ***sehelbă*** + *-ar*] (Mar) 1-2 Cărbunar (1-2).

săhănel *sn* [At: PISCUPESCU, O. 311/15 / Pl: *~e* / E: ***sahan*** + *-el*] (Îrg; șhp) 1-2 Sahan (1) mic.

săhăstresc, ~ească *a* vz ***sihăstresc***

săhăstrește *av* vz ***sihăstrește***

săhăstri *v* vz ***sihăstri***

săhăstrie *sf* vz ***sihăstrie***

săhâstri *v* vz ***sihăstri***

săhelbă *sf* vz ***sihlă***

săhelbe *sf* vz ***sihlă***

săhlos, ~oasă *a* vz ***sihlos***

săhniș *sn* vz ***sacnasiu***

săhoalbe *sf* vz ***sihlă***

săhrasti, ~e *smfp* vz ***sihastru***

săia[1] *sf* vz ***soia***[1]

săia[2] sf vz ***soia***[2]

săiac *sn* vz ***săgeac***[1]

săiastră *sf* [At: T: PAPAHAGI, M. 138 / P: *să-ias~* / Pl: *~re* / E: ns cf *măiastră*, vz *măiestru*] (Mar; într-un descântec) Ființă supranaturală închipuită ca o zână cu puteri magice.

săicăra *vri* [At: GR. S. VI, 252 / Pzi: ? / E: ns cf (*să*) *vaicăra, căina*] (Mol; într-un descântec) A se văita.

săidac *sn* vz ***săhăidac***

săidăcar *sm* vz ***săhăidacar***

săidăcărie[1] *sf* [At: CIHAC, II, 323 / Pl: ~*ii* / E: ***săidăcar*** + *-ie*] (Înv) **1-2** Meseria săhăidăcarului (**1-2**). **3** Atelierul săhăidăcarului (**1**). **4** Loc unde se păstrează, (se expun sau se vând) obiecte de șelărie.

săidăcărie[2] *sf* [At: CIHAC, II, 323 / V: ***seidec~*** / Pl: ~*ii* / E: ***săidac*** + *-ărie*] (Îrg; csc) Obiecte de harnașament de șelărie.

săieluță *sf* vz ***saieluță***[2]

săim *sn* vz ***seim***

săiman *sm* vz ***seimen***

săimen *sm* vz ***seimen***

săin, ~ă *a, sf* vz ***sein***

săina *v* vz ***sânia***

săinușă *a* [At: SEZ, VII, 122 / P: *să-i~* / Pl: ~*șe* / E: ***săin*** + *-ușă*] **1-2** (Într-o ghicitoare; șhp) Sein (**1-2**) (mic).

săinuță *sf* vz ***săniuță***

săiși *aps* vz ***său***

săițău *sn* vz ***șaițău***

săitesc, ~ească *a* vz ***sătesc***

săiuș *sms* [At: H III, 209 / P: *să-iuș* / E: nct] (Reg) Plantă nedefinită mai îndeaproape Si: (reg) *ovăsniță*.

săivan *sn* vz ***saivan***

săjac *sn* vz ***săgeac***[1]

sălac, ~ă *a* vz ***sărac***

sălaf *s* [At: H V, 280 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Pungă sau săculeț în care își păstrează ciobanii cele necesare pentru aprins focul.

sălai[1] *sn* vz ***saia***

sălai[2] *s* [At: A I, 21 / Pl: nct / E: nct] (Reg) Tăișul secerei Si: (reg) *sălaică*[2].

sălaică[1] *a* [At: PAȘCA, GL. / Pl: ? / E: ns cf *sălai*[1]] (Reg; d. fasole verde) Bătrână și ațoasă.

sălaică[2] *sf* [At: A I, 35 / Pl: ? / E: ***sălai***[2] + *-că*] (Reg) Sălai[2].

sălam *sn* vz ***salam***[1]

sălamăzdră *sf* vz ***salamandră***

sălamie *sf* vz ***salam***[1]

sălariu *sn* vz ***salariu***

sălaș *sn* [At: PSALT. 171 / V: (înv) ***sal~, sel~*** / Pl: ~*e*, ~*uri* / E: mg ***sállos***] **1** Locuință modestă Si: (înv) *sălășluire* (**4**). **2** (Pgn) Loc (special amenajat) în care cineva locuiește în mod statornic Si: *domiciliu, locuință*, (asr) *lăcaș*, (înv) *sălășluire* (**5**). **3** (Înv; pex) Sediu, reședință (a unei autorități a unei instituții etc.) Si: (înv) *sălășluință* (**3**), *sălășluire* (**6**), (îvr) *sălașnă* (**3**). **4** (Rar; îs) ~ *de veci* Mormânt. **5** (Rar; pex; csc) Persoanele (din aceeași familie) care locuiesc într-un sălaș (**1**). **6** (Pan; în concepții religioase) Loc imaginar considerat ca sediu pentru sfinți, ființe supraomenești, morți, etc. Si: (înv) *sălășluire* (**8**). **7** Loc de adăpost (sau de culcuș) al animalelor sălbatice Si: *bârlog* (**2**), *cuib* (**1**), *vizuină*. **8** (Pan) Loc în care își petrec viața (sau poposesc vremelnic) păsările sălbatice și peștii Si: *sălășluire* (**9**). **9** (Rar; pex) Animale sălbatice care trăiesc într-un sălaș (**7**). **10** (Înv) Așternut, culcuș (al omului). **11** (Îe) **A face ~ (cu cineva)** A avea relații sexuale (cu cineva). **12** (Reg) Lăcaș de cult. **13** (Trs) Placentă. **14** (Trs; Mar) Sicriu (**6**). **15** Loc unde poposește cineva pentru a se odihni, pentru a găsi adăpost sau găzduire. **16** (De obicei în legătură cu verbele „a da", „a cere", „a căuta", „a găsi" etc; pex) Găzduire vremelnică oferită cuiva (sau obținută de cineva) Si: *sălășluire* (**13**). **17** (Înv; îlv) **A se afla în ~** A sălășlui. **18** Construcție (rudimentară) făcută pe locurile de pământ, în țarină, la munte etc., care servește ca locuință (sau ca adăpost sezonier) pentru oameni sau animale. **19** Loc unde își închid ciobanii oile, în timpul nopții, ca să îngrașe pământul cu excrementele. **20** (Reg; îf *salaș*) Loc unde se adăpostesc oile la amiază, în timpul verii Vz *stâniște*. **21** (Înv) Cort (**1**). **22** (Pex) Campament sau așezare (temporară) în corturi Si: *tabără*. **23** (Spc; de obicei urmat de determinări ca „de țigani", „țigănesc" etc.) Cort de țigani (nomazi). **24** (Pex) Familie sau grup de familii de țigani (nomazi sau robi) locuind de obicei în corturi, adesea aflate sub conducerea unui vătaf Si: *șatră*. **25** (Reg) Încăpere sau construcție specială dintr-o gospodărie unde se adăpostesc vitele Vz *grajd*. **26** (Reg) Încăpere sau construcție specială unde se adăpostesc oile Vz *staul*. **27** (Lpl) Acareturi (**1**). **28** (Înv) Mică așezare umană de proporțiile unui cătun sau ale unui sat Si: (înv) *sălășluire* (**10**).

sălașnă *sf* [At: MÂNDRESCU, UNG. 180 / Pl: ~*ne* / E: ***sălaș***] (Înv) **1-3** Sălaș (**1-3**).

sălată *sf* vz ***salată***

sălatră *sf* vz ***salată***

sălăbagie *sf* [At: NOUA COVICIU, C. B. I, 20 / E: ns cf *sălăbărie*] **1-2** Silnicie (**2-3**).

sălăbăraș, ~ă *a* [At: DLR / Pl: ~*i*, ~*e* / E: ns cf *sălăbărie, sălăbăgie*] (Reg) Care face uz de violență.

sălăbărie *sf* [At: LIUBA / E: nct] **1-2** (Ban) Silnicie (**2-3**).

sălăcaș *sm* [At: (a. 1797), IORGA, S. D. XIV, XLI / Pl: ~*i* / E: ns cf *sălaș, clăcaș*] (Înv) Țăran (clăcaș) care își avea sălașul (**1**) pe moșia unei mănăstiri.

sălădui *vt* [At: T. PAPAHAGI, M. 231 / Pzi: ~*esc* / E: nct] (Mar) A pricepe.

sălăgea *sf* [At: DDRF / Pl: ~*ele* / E: ns cf *sălățea*] (Bot; reg) Untișor (*Ranunculus ficaria*).

sălăhor *sm* vz ***salahor***

sălăjean, ~ă [At: VARONE, D[2] / Pl: ~*eni*, ~*ene* / E: ***Sălaj*** + *-ean*] **1-2** *smf, a* Persoană care face parte din județul Sălaj sau este originară de acolo. **3** *smp* Populația de bază a județului Sălaj. **4** *a* Care aparține sălăjenilor (**3**). **5** *a* Specific sălăjenilor (**3**). **6** *a* Referitor la sălăjeni (**3**). **7** *sma* (Trs) Dans popular de perechi. **8** (Trs) Melodie după care se execută sălăjeanul (**7**).

sălăjeancă *sf* [At: DEX–S / Pl: ~*ence* / E: ***sălăjean*** + *-că*] **1** Femeie născută și crescută în județul Sălaj. **2** Locuitoare a județului Sălaj.

sălămar *sm* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: ~*i* / E: ***salam*** +*-ar*] (Îdt) Fabricant de salamuri[1].

sălămândră *sf* vz ***salamandră***

sălămăzdră *sf* vz ***salamandră***

sălămândră *sf* vz ***salamandră***

sălămâzdră *sf* vz ***salamandră***

sălămură *sf* vz ***saramură***

sălăriță *sf* vz ***sărăriță***

sălășar *sm* [At: LB / Pl: ~*i* / E: ***sălași*** + *-ar*] (Trs; înv) Persoană care se ocupa cu găzduirea oaspeților, trecătorilor etc.

sălășel *sn* [At: VARLAAM – IOASAF, 67[v]/20 / Pl: ~*e* / E: ***sălaș*** + *-el*] **1-2** (Șhp; înv) Sălaș (**1**) (mic). **3** (Trs; șhp) Sicriaș (**5**). **4-5** (Înv; șhp) Sălaș (**15**) (mic).

sălăși [At: LM / V: ***salași*** / Pzi: ~*șesc* / E: ***sălaș***] (Trs; reg) **1-3** *vi* A sălășlui (**1-3**). **4** *vi* A sălășlui (**9**). **5-6** *vir* A sălășlui (**11-12**). **5** *vt* A găzdui (**1**).

sălășime *sf* [At: ARH. FOLK. VI, 299 / E: ***sălaș*** + *-ime*] (Reg) Loc de odihnă pe care s-a așezat ceva sau cineva.

sălășitor, ~oare [At: LM / Pl: ~*i*, ~*oare* / E: ***sălăși*** + *-tor*] **1-4** *smf, a* (Înv) (Persoană) care (se) sălășluiește (**9-10**) Si: (înv) *sălășluitor* (**8-11**). **5** *sf* (Bot; reg) Osul-iepurelui (*Ononis hircina*). **6** *sf* (Bot; reg) Osul-iepurelui (*Ononis spinosa*). **7** *sf* (Bot; reg) Osul-iepurelui (*Ononis arvensis*).

sălășli *v* vz ***sălășui***

sălășlui [At: PSALT. 232 / V: (înv) ***~ia*** / Pzi: ~*esc* / E: mg ***szállásol***] **1** *vi* (D. oameni) A-și avea locuința, sălașul (**1**) într-un anumit loc Si: *a locui, a sta*, (înv) *a sălășui* (**1**), (reg) *a sălăși* (**1**). **2** *vi* (D. oameni) A-și duce existența Si: *a trăi, a viețui*, (înv) *a sălășui* (**2**), (reg) *a sălăși* (**2**). **3** *vi* (Rar) A avea culcușul într-un anumit loc Si: (înv) *a sălășui* (**3**). **4-5** *vtr* (De obicei cu determinări locale) A (se) stabili într-un loc Si: *a (se) așeza* (**29-30**), *a (se) sălășui* (**4-5**). **6-7** *vrt* (De obicei cu determinări locale) A(-și) fixa domiciliul sau sediul Si: *a (se) instala*, (înv) *a (se) sălășui* (**6-7**), *a lăcășli*. **8** *vt* A popula. **9-10** *vir* (Îvp) A petrece noaptea sau un anumit timp undeva Si: (înv) *a (se) sălășui* (**9-10**). **11-12** *vir* (Îvp) A a locui

provizoriu la cineva în gazdă Si: (înv) *a (se) sălășui* (**11-12**), (reg) *a (se) sălăși* (**5-6**). **13-14** *vir* (Îvr) A avea relații sexuale cu cineva. **15** *vr* A poposi. **16** *vt* (Înv; c. i. oameni) A găzdui (**1**).

sălășluia *v* vz ***sălășlui***

sălășluință *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 6ᵛ/5 / Pl: *~țe* / E: ***sălășlui*** + *-ință*] **1-3** Sălășluire (**1-3**). **4-8** Sălaș (**1-4**).

sălășluire *sf* [At: DOSOFTEI, ap. GCR I, 239/8 / Pl: *~ri* / E: ***salășlui***] **1** Locuire într-un anumit loc Si: *sălășluință* (**1**), (ivr) *sălășuire* (**1**). **2** Viețuire într-un anume loc Si: *sălășluință* (**2**), (ivr) *sălășuire* (**2**). **3** (Rar) Găsire a unui loc pentru dormit Si: *sălășluință* (**3**), (ivr) *sălășuire* (**3**). **4-6** (Înv; ccr) Sălaș (**1-3**). **7** (Înv; pex) Așezare umană. **8** (În concepții religioase; pan) Sălaș (**7**). **9** (Pan) Sălaș (**8**). **10** (Spc) Mică așezare umană de proporțiile unui cătun sau ale unui sat Si: (înv) *salaș* (**28**). **11** (Înv) Stabilire a cuiva într-un anumit loc Si: *instalare*. **12** (Pop) Locuire, oprire temporară (într-un anumit loc). **13** (De obicei în legătură cu verbele „a da", „a cere", „a găsi" etc.) Sălaș (**16**).

sălășluitor, ~oare [At: (a. 1819) DOC. EC. 204 / P: *~lu-i~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***sălășlui*** + *-tor*] **1-6** *smf, a* (Înv) (Persoană) care sălășluiește (**1-3**) într-un anumit loc Si: *locuitor*. **7** *a* (Înv; d. așezări omenești) Care este situat într-un anumit loc. **8-11** *smf, a* (Înv) (Persoană) care (se) sălășluiește (**11-12**) Si: (înv) *sălășitor* (**1-4**). **12** *smf* (Înv) Persoană care sălășluiește (**16**) pe cineva Si: *gazdă* (**5**).

sălăștioară [At: GRECESCU, FL. 163 / P: *~ti-oa~* / Pl: *~re* / E: nct] (Bot; reg) **1-2** Osul-iepurelui (*Ononis spinosa, ononis arvensis*).

sălășui [At: PSALT. HUR. 45ᵛ/8 / V: (înv) ***~și*** / Pzi: *~esc* / E: ***sălaș*** + *-ui*] **1-3** *vi* (Înv) A sălășlui (**1-3**). **4-6** *vtr* A (se) sălășlui (**4-6**). **7-10** *vir* A (se) sălășlui (**9-12**). **11** *vt* (Îrg) A găzdui (**1**).

sălășuire *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: ***sălășui***] (Înv) **1-4** Sălășluire (**1-3, 11**).

sălătruc *s* [At: COMAN, GL / Pl: ? / E: nct] (Reg) Cotitură a unui drum.

sălătruică *sf* [At: H XVIII, 17 / Pl: *~ici* / E: ***salatră*** + *-uică*] (Bot; reg) Untișor (*Ranunculus ficaria*).

sălătuță *sf* [At: BORZA, D. 69 / Pl: *~țe* / E: ***salată*** + *-uță*] (Bot; reg) Untișor (*Ranunculus ficaria*).

sălățea *sf* [At: BORZA, D. / Pl : *~ele* / E: ***sălățică*** css] **1-2** (Șhp) Sălățică (**1-2**). **3-5** (Bot; reg) Sălățică (**3-5**).

sălățică *sf* [At: RETEGANUL, CH. 69 / V: (reg) ***șelățele*** *sfp* / Pl: *~țele* / E: ***salată*** + *-ică*] **1-2** (Bot; șhp) Salată (**1**) (mică). **3** (Reg) Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene, care crește în locurile umbroase ale pădurilor din zona muntoasă Si: (reg) *salata* (**6**)*-câinilor* (*Aposeris foetida*). **4** (Bot; reg) Untișor (*Ranunculus ficaria*). **5** (Bot; reg; îf *sălățea*) Rostopască (*Chelidonium majus*). **6** (Bot; reg; îc) ~ **ca-zidului** Răsfug (*Chondrilla juncea*).

sălău *sm* vz ***salău***

sălângă *sf* [At: FRÂNCU – CANDREA, M. 105 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *sălcă¹, scurâmbă*] (Trs) Așchie (**1**).

sălângi *vr* [At: FRÂNCU – CANDREA, M. 105 / Pzi: *~ngesc* / E: ***sălângă***] A se înțepa cu o așchie.

sălbatec, ~ă *a, smf* vz ***sălbatic***

sălbatic, ~ă [At: (a. 1560) GCR I, 4/4 / V: ***~tec,*** (înv) ***salbatec, selbatec, sel~,*** (reg) ***sărb~*** / Pl: *~ici, ~ice,* (îvr) *~ici* af / E: ml ***silvaticus***] **1** *a* (D. plante) Care a crescut de la sine, fără să fie cultivat Si: *necultivat*, (reg) *sălbăticos* (**1**). **2** *a* (D. plante) Care nu este altoit Si: *nealtoit*, (reg) *sălbăticos* (**2**). **3** *a* (Ca determinativ, urmând după nume de fructe) Care reprezintă varietăți necultivate (sau nealtoite) Si: (reg) *sălbăticos* (**3**). **4** *a* (Înv; csnp; îs) *Vin selbatec* Vin care provine din viile cu viță-de-vie nealtoită. **5** *a* (D. animale) Care este nedomesticit, trăind în natură și ferindu-se de om Si: *neîmblânzit*, (înv) *sălbăticos* (**4**). **6** *a* (Pex; d. cai) Care este greu de stăpânit Si: *aprig* (**8**), *sireap* (**3**). **7** *a* (Îs) *Miere sălbatecă* Miere produsă de albinele sălbatice (**5**). **8** *a* (D. animale domestice) Care se arată temător în prezența oamenilor (străini). **9** *a* (D. copii, oameni) Care se sperie ușor. **10** *a* Care este creat de natură fără intervenția omului Si: *natural*. **11** *a* Lipsit de artificii (de rafinament) Si: *frust* (**6**), *simplu*. **12** *a* Care aparține naturii vegetale. **13** *a* Care este specific naturii vegetale. **14** *a* (D. pământ, terenuri etc.) Care este (încă) nedesțelenit. **15** *a* (D. ținuturi, locuri etc.) Care este greu accesibil (sau neospitalier) datorită unor factori naturali Si: *inaccesibil*. **16** *a* (D. ținuturi, locuri etc.) Care este nelocuit Si: *pustiu*. **17** *a* (D. ținuturi, locuri etc.) Care este neumblat Si: *nefrecventat*. **18** *a* (D. ținuturi, locuri etc.) Care este lipsit de urmele civilizației. **19-20** *smf, a* (Persoană) care aparține unor grupuri de oameni aflate (încă) în prima perioadă de dezvoltare a societății omenești Si: *primitiv*. **21-22** *smf, a* (Persoană) care aparținea unei populații migratoare din epoca marilor migrațiuni Si: (iuz) *barbar* (**1-2**). **23** *a* Specific sălbaticului (**19**) Si: *înapoiat, primitiv*. **24** *a* Care se referă la sălbatici (**19**). **25** *a* Care datează din timpul sălbaticilor (**21**). **26** *a* (D. ochi, privire etc.) Ca de sălbatic (**19**). **27** *a* (D. păr, bărbi, etc.) Care este (total) neîngrijit, ca de sălbatic (**19**). **28-29** *smf, a* (Persoană) care se comportă ca un sălbatic Si: *grosolan, înapoiat, necivilizat, primitiv*, (liv) *troglodit*. **30** *a* (D. oameni) Care este lipsit de omenie, comportându-se în mod crud Si: *barbar* (**14**), *sângeros* (**1**), *violent*. **31** *a* (D. manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor sau d. fața, fizionomia, ochii, privirea etc. lor) Care exprimă lipsă de omenie (sau cruzime, brutalitate, violență). **32** *a* (Îvr; d. obiecte; îf *salbatec*) Care produce dureri violente, insuportabile. **33-34** *smf, a* (Om) căruia nu-i place compania altora. **35-36** *smf, a* (Om) care se izolează de semenii săi, de societate Si: *insociabil, nesociabil*. **37-38** *smf, a* (Om) retras. **39** *a* Care se manifestă cu o violență, o forță, o intensitate extraordinară. **40** *a* (D. elemente mobile; spc) Care se mișcă, se deplasează (cu mare viteză și în mod impetuos). **41-42** *a, av* (D. mișcări, deplasări ale unor elemente mobile) (Care se fac) cu mare viteză și în mod impetuos. **43** *a* (D. oameni) Care au manifestări nestăpânite Si: *impulsiv*. **44** *a* (D. firea, manifestările oamenilor) Care denotă lipsă de stăpânire, impulsivitate.

sălbăcitură *sf* vz ***sălbăticitură***

sălbănar *s* [At: DOINE, 48 / Pl: ? / E: ns cf *salbă¹*] (Reg; csnp) Tip de cusătură cu care se împodobesc poalele în portul popular.

sălbănaș *s* [At: FRÂNCU – CANDREA, M. 105 / Pl: ? / E: ns cf *salbă¹*] (Trs) Tip de cusătură cu care se împodobesc mânecile cămășii în portul popular Si: (reg) *salbănele*.

sălbanele *sfp* [At: FRÂNCU – CANDREA, M. 105 / E: ns cf *salbă¹*] (Trs) Sălbănaș.

sălbătă *sf* vz ***sălbătie***

sălbătăcesc, ~ească *a* vz ***sălbăticesc***

sălbătăcește *av* vz ***sălbăticește***

sălbătăci *v* vz ***sălbătici***

sălbătăcie *sf* vz ***sălbătăcie***

sălbătăcime *sf* vz ***sălbăticime***

sălbătăcire *sf* vz ***sălbăticire***

sălbătăcit, ~ă *a* vz ***sălbăticit***

sălbătăciune *sf* vz ***sălbăticiune***

sălbătea *sf* vz ***sălbăție***

sălbăteci *v* vz ***sălbătici***

sălbătecie *sf* vz ***sălbăticie***

sălbătecime *sf* vz ***sălbăticime***

sălbătecit, ~ă *a* vz ***sălbăticit***

sălbătecitură *sf* vz ***sălbăticitură***

sălbăteciune *sf* vz ***sălbăticiune***

sălbătecos, ~oasă *a* vz ***sălbăticos***

sălbăticesc, ~ească *a* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~tăc~*** / Pl: *~ești* / E: ***sălbatic*** + *-esc*] **1-6** (Înv) Sălbatic (**20, 22-26**).

sălbăticește *av* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 126ᵛ/16 / V: (înv) ***~tăc~,*** (îvr) ***selbăt~*** / E: ***sălbatic*** + *-este*] **1-2** (Înv) Ca un sălbatic (**19, 21**) Si: (înv) *brutal* (**3**), *crud* (**17**), *violent*. **3** (Îvr; îf *sălbătăceste*) Cu mare viteză sau cu impetuozitate.

sălbătici [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 118ᵛ/18 / V: (pop) ***~tăci***, (reg) ***~teci***, (îvr) ***selbătăci*** / Pzi: *~icesc* / E: ***sălbatic***] **1-2** *vir* (C. i. plante cultivate) A ajunge în starea plantelor sălbatice (**5**). **3-4** *vtr* (C. i. animale domestice) A deveni sau a face să devină sălbatic (**5**). **5-6** *vtr* (C. i. plantații,

terenuri, etc.) A ajunge sau a aduce în stare de paragină Si: *a se degrada* (18), *a se părăgini*. **7-10** *vr* (C. i. locuri, ținuturi) A deveni sălbatic (**15-18**). **11-12** *vrt* (C. i. oameni) A deveni sau a face să devină sălbatic (**29**), violent, brutal. **13-14** *vir* (Înv; îf *sălbătăci*) A se purta cu o cruzime neobișnuită (comițând atrocități). **15** *vtf* (Rar) A face să devină fioros, înspăimântător. **16** *vr* A ajunge în stare de primitivism. **17-18** *virt* A deveni sau a face să devină sălbatic (**34**). **19-20** *virt* A se retrage sau a face să se retragă departe de societate.

sălbăticie *sf* [At: GOLESCU, C / V: (pop) ***~tăcie, ~tecie*** / Pl: *~ii* / E: ***sălbatic*** + *-ie*] **1** (Rar; îf *sălbătăcie*) Vegetație naturală spontană. **2** Stare în care se află animalele sălbatice (**5**) Si: (înv) *sălbăticiune* (**3**), *sălbăticime* (**1**). **3** Animal sălbatic (**5**) Si: *sălbăticiune* (**1**). **4** Stare a omului lipsit de îndrăzneală, sfios, temător. **5** Stare a naturii netransformate de către om. **6** Stare a unui loc, a unui ținut nelocuit, neumblat, pustiu. **7** (Ccr) Loc neumblat, pustiu Si: *sălbăticiune* (**5**), *sălbăticime* (**3**). **8** (Rar) Paleolitic. **9** (Stare de) înapoiere extremă Si: *primitivism*, (înv) *sălbăticiune* (**6**), *sălbăticime* (**7**). **10** Lipsă (totală) de civilizație Si: *primitivism*, *sălbăticiune* (**7**), *sălbăticime* (**8**). **11** Loc unde nu a pătruns încă civilizația. **12** Atitudine (sau trăsătură) a omului sălbatic Si: (înv) *sălbăticiune* (**8**), *sălbăticime* (**9**). **13** Manifestare (acțiune) lipsită de umanitate, crudă, brutală, violentă etc Si: (înv) *sălbăticiune* (**9**), *sălbăticime* (**10**). **14** (Îlav) **Cu ~** Fioros. **15** (Îal) Cu cruzime. **16** Act de cruzime, de violență. **17** Fel de a fi al persoanei sălbatice, izolate, retrase. **18** (Rar) Izolare, singurătate în care trăiește cineva. **19** Intensitate, forță ieșită din comun.

sălbăticime *sf* [At: CALENDARIU (1814) / V: (îvp) ***~tăci~, ~teci~***, (reg) ***selbătăc~*** / Pl: *~mi* / E: ***sălbatic*** + *-ime*] **1** (Înv; îf *sălbătăcime*) Sălbăticie (**2**). **2** (Reg) Sălbăticiune (**1**). **3** (Prc; îf *sălbătăcime*) Carne de sălbăticiune (**1**). **4** (Buc; îf *sălbătăcime*) Mulțime de animale sălbatice (**5**) (pentru vânat). **5** (Rar; mpl; îf *sălbătăcime*, *sălbătecime*) Sălbăticiune (**6**). **6** (Îvr) Mulțime de sălbatici (**19**). **7-8** (Înv; îf *sălbătăcime*) Sălbăticie (**9-10**). **9-10** Sălbăticie (**12-13**). **11** (Înv; îf *sălbătăcime*) Sălbăticie (**19**).

sălbăticire *sf* [At: (începutul sec. XVIII) MAG. IST. II, 222/15 / V: (pop) ***~tăci~*** / Pl: ? / E: ***sălbătici***] **1** Pierdere a însușirilor plantelor de cultură până la starea plantelor sălbatice. **2** Pierdere a însușirilor specifice animalelor domestice până la starea animalelor sălbatice (**5**). **3** Decădere a unei plantații, a unui loc în starea de paragină[1]. **4** Pierdere a însușirilor morale specific umane Si: *brutalitate* (**5**), *cruzime* (**2**), *violență*. **5** Cădere în primitivism. **6** (Pex) Sălbăticie (**9**).

sălbăticit, ~ă *a* [At: MINEIUL (1776), 35[r1]/37 / V: (pop) ***~tăcit, ~tecit***, (reg) ***selbătăcit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***sălbătici***] **1-2** (D. plante cultivate) Care a ajuns (prin degradare) în starea plantelor sălbatice (**1**). **3** (D. animale domestice) Care a devenit sălbatic (**5**). **4** (D. plantații, terenuri, etc.) Care a ajuns în stare de paragină din lipsă de îngrijire. **5** (D. oameni) Care a ajuns asemenea unui sălbatic (**19**). **6** (D. oameni) Care a devenit crud, brutal, violent. **7** (D. oameni) Care s-a abrutizat, s-a îndobitocit. **8** (D. fizionomia, ochii etc. cuiva) Care arată, trădează pe omul sălbatic (**19**). **9** (Înv) Care a decăzut enorm.

sălbăticitură *sf* [At: ALR I, 1157/223 / V: ***~teci~, ~ăci~*** / Pl: *~ri* / E: ***sălbăticit*** + *-ură*] (Trs) Sălbăticiune (**1**).

sălbăticiune *sf* [At: CR (1830), 395[2]/28 / V: (pop) ***~tăc~***, (reg) ***~tec~*** / Pl: *~ni* / E: ***sălbatic*** + *-iune*] **1** (Pop; csc) Animal sălbatic (**5**) (pentru vânat) Si: (reg) *sălbăticie* (**3**), *sălbăticime* (**2**), *sălbăticitură*. **2** Epitet pentru o persoană care fuge de lume și care trăiește izolată, retrasă, departe de oameni (și de civilizație). **3** (Înv; îf *sălbătăciune*) Sălbăticie (**2**). **4-9** (Îvr; îf *sălbătăciune*) Sălbăticie (**6-7, 9-10, 12-13**).

sălbăticos, ~oasă *a* [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 329 / V: ***~tec~, sel~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***sălbatic*** + *-os*] **1-3** (Reg; d. plante) Sălbatic (**1-3**). **4-6** (Îvr; d. animale) Sălbatic (**5-6, 8**). **7-10** (Înv; d. oameni) Sălbatic (**9, 20, 23, 30**). **11-12** (Înv; d. manifestări ale oamenilor, d. fața, fizionomia etc. lor) Care arată, trădează pe omul sălbatic (**31, 43**).

sălbatie *sf* vz ***sălbăție***

sălbătioară *sf* [At: MÎNDRESCU, L. P. 203 / P: *~ti-oa~* / V: ***sărb~*** / Pl: *~re* / E: ***sălbat(ic)*** + *-ioară*] **1-4** (Trs; șhp) Animal sălbatic (**5-6**) (mic) Si: (reg) *sălbătișoară* (**1-4**).

sălbătișoară *sf* [At: MAT. FOLK. 412 / Pl: *~re* / E: ***sălbat(ic)*** + *-ișoară*] **1-4** (Reg; șhp) Sălbătioară (**1-4**).

sălbăță *sf* vz ***sălbăție***

sălbătică *a* [At: ALECSANDRI, P. P. 14 / V: ***selb~*** / E: ***sălbatic*** + *-ică*] **1-6** (Șhp) (Cam) sălbatică (**1, 5, 9**).

sălbăție *sf* [At: POLIZU / V: ***~ată*** (A: nct), ***~ță*** (A: nct), ***~ătea***, ***~ăție***, ***~tea*** / Pl: *~ii* / E: ns cf *salbă*[1]] **1** (Reg) Plantă erbacee din familia gramineelor, cu tulpină rigidă, cu frunze aspre, cu flori dispuse în spice lungi și înguste și cu fructe otrăvitoare, care crește prin semănături și locuri părăginite Si: (reg) *beție*, *ciormoiag* (**5**), *nebuneală*, *obsigă*, *zizanie* (*Lolium temulentum*). **2** (Bot; reg) Zizanie (*Lolium perenne*).

sălbezi *v* vz ***sărbezi***[2]

sălbioară *sf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~bi-oa~* / Pl: *~re* / E: ***salbă***[1] + *-ioară*] **1-2** (Șhp) Sălbuliță (**1-2**).

sălbiș *sms* [At: BORZA, D. 146 / E: ns cf *salbă*[1]] (Bot; reg) Crușân (*Rhamenus frangula*).

sălbuliță *sf* [At: I. GOLESCU, C / Pl: *~țe* / E: ***salbă***[1] + *-uliță*] **1-2** (Șhp) Salbă (**1**) (mică) Si: (reg) *sălbioară* (**1-2**).

sălburi *sfp* vz ***salvă***

sălcari *smp* [At: ALR II, 6390/53 / E: ***salcă***[2] + *-ari*] (Trs) Sălciș.

sălcat, ~ă *a* [At: PAMFILE, C. Ț. 125 / Pl: *~ați, ~e* / E: ns cf *salcă*[2]] (Reg; csnp) Cu crengile plecate ca salca[2].

sălcărie *sf* [At: ALR II, 6390/848 / Pl: *~ii* / E: ***salcă***[2] + *-ărie*] (Reg) Sălciș.

sălcăriș *sn* [At: UDRESCU, GL / V: ***sel~*** / Pl: *~uri* / E: ***salcă***[2] + *-ăriș*] (Reg) Sălciș.

sălcăriță *sf* [At: BĂCESCU, PĂS. 151 / Pl: *~țe* / E: ***salcă***[2] + *-ăriță*] (Orn; reg) Pitulice (*Phylloscopus collybita*).

sălceag *sn* vz ***saceac***

sălceală *sf* vz ***țesală***

sălcer *sn* vz ***sărciner***

sălceriu *sn* vz ***sărciner***

sălcet *sn* [At: ANON. CAR / Pl: *~uri, ~e* / E: ***salce***[2] + *-et*] Loc acoperit cu (pădure de) sălcii[1] Si: *sălciș*, (reg) *sălcari*, *sălcărie*, *sălcăriș*, *sălcime*, *sălciniș*.

sălceu, ~cie *a* vz ***sălciu***[2]

sălcică *sf* [At: ALECSANDRI, P. P. 135 / V: ***~lți~*** / E: ***salcie***[1] + *-ică*] **1-2** (Reg; șhp) Sălcioară (**1-2**). **3** (Bot; reg) Răchită (*Salix fragilis*).

sălcie *sf* vz ***salcie***[1]

sălcier *sn* vz ***sărciner***

sălciiș *sn* vz ***sălciș***

sălcime *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: (rar) *~mi* / E: ***salcie***[1] + *-ime*] (Reg) Sălciș.

sălcin, ~ă *a* vz ***sălciu***[2]

sălcină *sf* vz ***sulfină***

sălcinator *s* [At: ALR II/I h 213/762 / Pl: ? / E: ***salcie***[1]] (Reg; csc) Ramuri sau crengi (înverzite) de salcie care se pun la poarta caselor în ziua de Sfântul Gheorghe.

sălciner *sn* vz ***sărciner***

sălcineriu *sn* vz ***sărciner***

sălciniș *sn* [At: DR. XI, 72 / Pl: *~uri* / E: ***salcie***[1] + *-iniș*, după *aluniș*, *stejăriș*, *păltiniș*] (Reg) Sălciș.

sălciniu [At: H XVIII, 276 / Pl: *~ii* / E: ns cf *sălciu*[2]] **1** *a* (Bot; reg; îs) *Măr ~* Varietate de măr[1] cu fructele asemănătoare merelor pădurețe. **2** *sm* (Reg) Măr sălciniu (**1**). **3-4** *sm*, *am* (Reg; prc; îas) (Fruct) al mărului sălciniu (**1**).

sălcioară *sf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~ci-oa~* / Pl: *~re* / E: ***salcie***[1] + *-ioară*] **1-2** (Bot; șhp) Salcie[1] (**1**) (mică) Si: (reg) *sălcică* (**1-2**). **3** (Bot; reg) Răchită (*Salix fragilis*). **4** (Bot; reg; șîs ~ *mirositoare*) Răchițică (*Elaeagnus angustifolia*). **5** (Bot; reg) Săpunele (**7**) (*Aster novae-angliae*).

6 (Bot; reg) Scânteiuțe (9) (*Aster novi belgii*). 7 (Bot; reg) Flori-de-toamnă (*Aster salignus*). 8 (Bot; reg) Sânziene(15)-de-grădină. 9 (Art.) Dans popular de tipul horei, care se joacă după masa de nuntă. 10 (Art.) Melodie după care se execută sălcioara (9).

sălcios, ~oasă *a* [At: LB / P: *~ci-os* / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***salcie¹*** + *-os*] (Îdt) Sălciu² (1).

sălciș [At: SLAVICI, O. T. 55 / V: *~iiș* / Pl: *~uri* / E: ***salcie¹*** + *-iș*] Loc acoperit cu (pădurice de) sălcii¹ Si: *sălcet*, (reg) *sălcari, sălcărie, sălcăriș, sălcime, sălciniș*.

sălciu¹ *s* [At: PAMFILE, CR. 62 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg; într-un colind; csnp) Tron.

sălciu², ~ie *a* [At: N. TEST. (1648) 178ᵛ/5 / V: (înv) ***sel~***, (reg) ***~cin, ~ceu, ~eie, salcin*** / Pl: *~ii*, (înv) *~ie sf* / E: ***salcie¹*** + *-iu*] 1 Care are gust neplăcut, de obicei leșietic, amărui Si: (înv) *sălcios*, (reg) *sărăturos* (3). 2 (D. alimente, băuturi etc.) Care are un gust neplăcut (sau nepotrivit) Si: (înv) *sălcos* (2). 3 (D. alimente, băuturi etc.) Care nu are nici un gust sau nu este gustos Si: (înv) *sălcos* (3). 4-6 (D. gust) Caracteristic alimentelor, băuturilor etc. sălcii² (1-3). 7 (Bot; îs) *Măr ~* Varietate de măr de vară ale cărui fructe au gust sălciu² (3). 8 (Prc; îas) Fructul mărului sălciu (8). 9 (D. gură) Cu gust neplăcut, asemănător aceluia al alimentelor sălcii (2). 10 (D. oameni, d. manifestările lor etc.) Care este lipsit de atracție, de interes, care nu suscită interesul Si: *anost* (1), *plictisitor*.

sălciuță *sf* [At: BORZA, D. 63 / P: *~ci-u~* / Pl: *~țe* / E: ***salcie¹*** + *-uță*] (Bot; reg; îs) *~ mirositoare* Răchițică (*Elaeagnus angustifolia*).

săleos, ~oasă *a* [At: KLEIN, D. 416 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***salcă²*** + *-os* cf și *salce¹*] 1 (Îrg; d. terenuri) Care este acoperit cu sălcii¹. 2-3 (Îdt) Sălciu² (2-3).

sălcuță *sf* [At: CUV. D. BĂTR. I, 124 / Pl: *~țe* / E: ***salcă²*** + *-uță*] 1-2 (Șhp) Salcă² (1) (mică). 3 (Bot; reg) Salcie¹ (1) (*Salix babylonica*). 4 (Bot; reg) Salcie¹ (2) (*Salix alba*). 5 (Reg; prc) Ramură de salcie¹ verde (și înflorită) care se duce de către credincioși și se împarte în biserică, în duminica Floriilor Si: (pop) *mâțișor, stâlpare* (2), (reg) *salcie¹* (27). 6 Plantă erbacee cu rizom lung, cu frunze înguste, lanceolate, lucioase și cu inflorescențe spice groase, de culoare roșie, care plutește la suprafața apelor stătătoare Si: (reg) *iarbă-roșie-broștească, troscot-de-apă* (*Polygonum phibium*).

săldat *sm* vz ***soldat***

săleac, ~ă *a* vz ***sărac***

sălecuț, ~ă *a* vz ***sărăcuț***

sălem-acaasă *sf* vz ***selemachesă***

sălerită *sf* vz ***sărăriță***

săleşte *sf* vz ***siliște***

sălfărea *sf* vz ***sefterea***

sălgăbirău *sm* vz ***solgăbirău***

sălhana *sf* vz ***zalhana***

sălhă *sf* vz ***sihlă***

sălhăt *s* [At: PAȘCA, GL / Pl: ? / E: ***sălhă*** + *-et*] (Reg) Desiș (1).

sălhui, ~uie *a* vz ***silhui***

săli *v* vz ***sili***

sălic *sn* [At: ARH. OLT. III, 382 / V: ***săcl~*** / Pl: *~ice, ~uri* / E: nct] 1 (Ban) Sticlă de lampă sau de felinar de mână. 2-3 (Reg) Țoi (de rachiu). 4 (Ban) Măsură de capacitate care variază între un sfert și o jumătate de litru.

sălicel, ~ea *a* vz ***sărăcel***

sălie *sf* [At: MARIAN, Î. 247 / V: ***sal~*** / Pl: *~ii* / E: ns cf mg *szál* „fir"] 1 (Ban; Trs) Pânză cu care se acoperă mortul în sicriu. 2 (Ban; Trs) Văl. 3 (Ban; Trs) Voaletă. 4 (Reg; spc) Vălul miresei.

sălihtar *sm* vz ***silihtar***

silihutar *sm* vz ***silihtar***

săliman, ~ă *smf, a* vz ***sărman***

sălindar *sn* vz ***sărindar***

sălință *sf* vz ***silință***

săliște *sf* vz ***siliște***

săliștean *sf* [At: MAT. DIALECT. I, 267 / Pl: *~ene* / E: ***săliște*** + *-eană*] Catrință cu ciucuri.

sălitar *sm* vz ***sanitar***

sălitor, ~oare *a* vz ***silitor***

sălitră *sf* vz ***silitră***

săliță *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) ***săl~*** / Pl: *~țe* / E: ***sală¹*** + *-iță*] 1-6 (Șhp) Sală (1, 12, 16) (mică).

săliție *sf* [At: BORZA, D. 69 / E: ***salată*** + *-ie*] (Bot; reg) Untișor (*Ranunculus ficaria*).

sălmăjac *sn* [At: CABA, SĂL. 100 / V: ***sormoj~*** (Pl: *sormojoace*) / Pl: *~uri* / E: mg ***szalmazsák***] (Reg) Saltea (umplutură cu paie).

sălnic *sm* [At: DLR / A: ? / E: nct] (Reg) Cenușă din care s-a făcut leșia.

sălta [At: N. TEST. (1648) 74ᵛ/6 / V: *~ti* / Pzi: *salt*, (înv) *~tez* / E: ml ***saltare***] 1 *vi* (C. i. ființe) A sări² (1). 2 *vi* (Îe) **A ~ de bucurie** sau **a-i ~** (cuiva) **inima** sau **sufletul (de bucurie)** A simți o mare bucurie. 3 *vi* (Îae) A fi cuprins de o mare emoție. 4 *vi* (Fig; rar) A trăi (cu intensitate) o anumită stare afectivă (bucurie, veselie, emoție, satisfacție, entuziasm etc.) exteriorizând-o adesea prin sărituri, gesturi, mimică. 5 *vi* (Rar) A dansa (1). 6 *vi* (Buc; îf *sălti*) A înnebuni. 7-8 *vir* A se mișca (repetat, ritmic) de jos în sus (și de sus în jos) (sub impulsul unei forțe din afară). 9 *vt* (Reg) A legăna. 10 *vt* A ridica (printr-un efort) prinzând în mână (ori în mâini) (sau ținând în palmă ori în palme). 11 *vi* (Îrg; c. i. ape) A se agita din cauza vântului sau a pietrelor de pe fundul albiei. 12 *vi* (Înv; pgn) A mișca. 13 *vi* A se deplasa în salturi² (1). 14 *vi* A păși sprinten. 15 *vi* A se deplasa dintr-un loc în altul (situat mai sus sau mai jos) printr-un salt² (1). 16-17 *vit* A trece ceva printr-un salt² (1). 18-19 *vit* A ieși brusc (și cu putere, cu viteză) de undeva, apărând pe neașteptate Si: *a țâșni*. 20-21 *vir* A se ridica în înălțime. 22-23 *vir* (Pex) A se înălța în văzduh. 24 *vr* (C. i. ființe) A părăsi poziția orizontală (sau șezândă) și a-și îndrepta corpul (sau jumătatea lui superioară) în poziția (relativ) verticală Si: *a se ridica, a se scula*. 25 *vr* (C. i. ființe; îe) **A se ~ în vârfuri** A-și desprinde călcâile de la pământ, sprijinindu-și corpul numai pe vârfurile picioarelor. 26 *vt* A lua de jos și a duce în sus (printr-un efort fizic, printr-o mișcare) Si: *a ridica*. 27 *vt* A deplasa (sau a împinge) (sau a trage) dintr-un loc situat mai jos în unul situat mai sus Si: *a ridica*. 28 *vt* (Spc; c. i. o parte a corpului unei ființe) A îndrepta în sus, a-și duce mai sus Si: *a înălța, a ridica*. 29-30 *vri* (D. ființe sau plante tinere) A se face mai înalt, a câștiga în înălțime (și în maturitate) Si: *a crește* (2), *a se înălța, a se ridica*. 31-32 *vitr* (Fig) A(-și) determina sau a se crea o situație (materială, socială etc.) mai bună Vz *ridica*. 33-34 *vitr* A(-și) sau a se îmbunătăți situația (materială, socială etc.). 35-36 *vitr* (Spc) A promova.

săltar *sn* vz ***sertar***

săltare *sf* [At: VARLAAM, C. 366 / Pl: *~tări* / E: ***sălta***] 1 Desprindere bruscă de la pământ (sau de pe un punct de sprijin) cu avântare în sus și revenire în același loc sau (ceva) mai departe (de obicei cu repetarea mișcării) Si: *săltat¹* (1), (înv) *salt²* (1), *săritură* (1), *țopăială*. 2 (Înv) Dans (1). 3 (Înv; pex) Petrecere cu dansuri, jocuri. 4 (Fig; înv) Trăire (intensă) a unei stări efective. 5 (Fig; înv) Vioiciune. 6 Elan² (1). 7 (Fig; înv) Cerință sufletească sau trupească Si: *săltat¹* (7). 8 (Înv) Zvâcnire. 9 (Înv) Tresărire. 10 Mișcare (repetată, ritmică) de jos în sus (și de sus în jos) a unui corp (sub impulsul unei forțe din afară Si: *săltat¹* (10). 11 Deplasare în sus, ridicare a unui corp Si: *săltat¹* (11). 12 (Fig; rar) Îmbunătățire a situației (materiale, sociale etc.) a cuiva Si: *săltat¹* (12).

săltat¹ *sn* [At: BARCIANU / Pl: *~uri* / E: ***sălta***] 1-12 Săltare (1-12). 13-14 Salt² (1-2).

săltat², ~ă [At: DELAVRANCEA, ap. CADE / V: ***~tit*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sălta***] 1 *a* (D. mers, mișcări etc.) Care se face în salturi² Si: *săltăreț* (6). 2 *a* (Pex) Care se face cu sprinteneală, cu vioiciune Si: *săltăreț* (7), *sprinten* (5), *vioi, zglobiu*. 3 *av* (D. mers, mișcări etc.) Cu vioiciune. 4 *a* (D. muzică, dans, versuri, etc.) Care are ritm vioi Si: *săltăreț* (9), (îvr) *săltător* (3). 5 *a* (Pex) Ritmat. 6 *a* (D. manifestări ale oamenilor) Cu ritm vioi. 7 *a* (Reg) Smintit² (1). 8 *a* Care este dus, împins, deplasat în sus. 9 *a* (Spc; d. părți ale corpului) Îndreptat în sus Si: *înălțat, ridicat²*.

10 *a* (D. ființe sau plante tinere) Care a devenit mai înalt. 11 *a* (D. ființe sau plante tinere) Care s-a maturizat.

săltăraș *sn* vz **sertăraș**

săltăreț, ~eață [At: ODOBESCU, S. III, 189 / Pl: *~i, ~e* / E: **sălta** + *-ăreț*] 1 *a* (D. ființa) Care saltă (1) Si: (rar) *săltător* (1). 2-3 *a* (D. ființe) Care face (sau care se deplasează în) salturi[2] (1) Si: *săltător* (2-3). 4 *a* (Pex) Care se mișcă sprinten, vioi Si: (înv) *săltând* (1). 5 *sf* (Mol) Codobatură (1) (*Motacilla alba*). 6 *a* (D. mers, mișcări, etc.) Care se face în salturi[2] (1) Si: *săltat*[2] (1). 7 *a* (Pex) Care se face cu sprinteneală, cu vioiciune Si: *sprinten, vioi, zglobiu*, (îvr) *săltat*[2] (3). 8 *a* (Rar; d. ochi) Vioi. 9 *a* (D. muzică, dans, versuri, etc.) Care are ritm vioi Si: *săltat*[2] (4), (îvr) *săltător* (5). 10 *a* (Pex) Ritmat. 11 *av* Cu vioiciune. 12 *a* Care se mișcă (repetat, ritmic) de sus în jos și invers (sub impulsul unei forțe externe) Si: (înv) *săltând* (2).

săltător, ~oare [At: ANON. CAR. / V: *~iu* / Pl: *~i, ~oare* / E: **sălta** + *-tor*] 1-3 *a* (Rar) Săltăreț (1-3). 4 *a* (Înv; îs) *Fântână ~oare* Fântână arteziană. 5 *a* (Îvr; d. muzică, versuri, etc.) Săltăreț (9). 6 *sf* (Înv) Zvâcnire. 7 *sf* Sac de plasă sau instalație din șipci ori ghiondere, folosite ca anexe la gardurile pescărești cu leasă, în perioada creșterii sau a scăderii apelor, în care se prind peștii care sar (din interior) aceste garduri.

săltătoriu, ~oarie *a* vz **săltător**

săltătură *sf* [At: (cca 1600) CUV. D. BĂTR. II, 227/10 / Pl: *~ri* / E: **sălta** + *-ătură*] (Înv) 1 Salt[2] (1). 2 Dans (1). 3 (Pex) Petrecere cu dansuri, jocuri. 4 Mișcare de înălțare (în raport cu poziția, cu nivelul obișnuit).

săltând, ~ă *a* [At: ASACHI, S. L. I, 151 / Pl: *~nzi, ~e* / E: **sălta**] (Înv) 1 (D. ființe) Care se mișcă sprinten, vioi Si: *săltăreț* (4). 2 Săltăreț (12).

săltea *sf* vz **saltea**

sălteală *sf* [At: LEXIC REG. 108 / Pl: *~eli* / E: **sălta** +*-eală*] Nebunie.

sălti *v* vz **sălta**

săltică *sf* vz **sălcică**

săltire *sf* vz **psaltire**

săltit, ~ă *a* vz **săltat**

săluă *sf* vz **sihlă**

sălui [At: KLEIN, D. 417 / Pzi: *~esc, sălui* / E: mg **száll**] 1 *vi* (Trs) A poposi undeva (peste noapte). 2 *vi* (Trs) A primi ospitalitatea cuiva (peste noapte). 3 *vt* (Trs) A găzdui (peste noapte). 4 *vr* (Reg) A se îmbolnăvi subit.

săluire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ri* / E: **sălui**] 1 (Trs) Poposire undeva (peste noapte). 2 (Trs) Acceptare a ospitalității cuiva (peste noapte). 3 (Trs) Găzduire (peste noapte). 4 (Reg) Îmbolnăvire subită.

sălunină *sf* vz **sulumină**

săluta *v* vz **saluta**

sălutări *vt* [At: BÎRLEA, L. P. M. I, 6 / Pzi: *~resc* / E: ns cf ger *salutieren*] (Mar) A saluta (1).

sălva *v* vz **sobălta**

sălvet *sn* vz **salvet**

sălvie *sf* vz **salvie**

sămar *sn* vz **samar**

sămaritean *sm* vz **samaritean**

sămariteancă *sf* vz **samariteancă**

sămaș *sm* vz **sameș**

sămăchiș *sn* vz **sămăchișă**

sămăchișă *sf* [At: LB / V: (reg) **samachișă, samachiș** *sn*, **~iș** *sn*, **~ăci~, ~ăți~, ~mci~, ~măchiște, samachi~, samochiș** *sn*, **semăți~, semechiș** *sn*, **semechi~, smechi~, sminchi~, smiuchi~, zămăți~, zămichi~, zminchi~** / Pl: *~șe* / E: ucr **самокиша**] 1 (Reg) Lapte prins, lapte acru de vacă (de pe care s-a luat smântâna) Si: (reg) *chișleag* (1). 2 (Reg) Brânză (proaspătă) de vaci. 3 (Buc; Trs) Brânză de vaci cu smântână. 4 (Reg) Lapte gras cu multă smântână. 5 (Reg) Cheag pentru prinderea laptelui Si: (reg) *covăseală* (4), *maia*[1]. 6 (Bot; reg) Coroniște (*Coronilla varia*). 7 (Bot; reg; îf *sămăcișă*) Brumărele (3) (*Phlox paniculata*). 8 (Bot; reg; îf *sumătișă*) Ghizdei (2) (*Lotus corniculatus*). 9 (Bot; reg) Saschiu (2) (*Vinca minor*).

sămăchiște *sf* vz **sămăchișă**

sămăcișă *sf* vz **sămăchișă**

sămăcov *sn* [At: LIUBA–IANA, M. / Pl: *~oave* / E: scr **samokov**] (Ban) Ciocan folosit la topitorie.

sămădaș *sn* [At: (a.1793) IORGA, S. D. XIII, 191 / Pl: *~uri* / E: mg **számadás**] 1 Socoteală (4). 2 Situație care cuprinde o socoteală (asupra veniturilor și cheltuielilor). 3 (Trs) Dare se seamă.

sămădău *sm* [At: SLAVICI, N. III, 55 / Pl: *~ăi* / E: mg **számadá**] 1 (Trs) Persoană care ține socotelile cuiva Si: *contabil* (13). 2 (Trs) Porcar care răspunde material de porcii pe care-i are sub supraveghere, având în subordine alți porcari.

sămădi *vt* [At: LEXIC REG. 21 / Pzi: *~desc* / E: **sămădău** cf mg *számitgat*] (Mar) A calcula (1).

sămăduri *sfp* [At: DDRF / A: nct / E: nct] (Trs) Sufertaș.

sămădușag *sn* [At: CADE / Pl: *~uri* / E: **számadóság**] (Trs) Contabilitate (1).

sămăhoancă *sf* [At: LEXIC REG. II, 117 / E: ucr **самогонка**] (Reg) Rachiu.

sămăli *v* vz **sămălui**[1]

sămălui[1] [At: CANTEMIR, HR. 51 / V: (înv) **sem~**, (reg) **~li, samali**, / Pzi: *~esc* / E: mg **szamól**] 1 *vt(a)* (Îrg) A calcula (1). 2 *vt(a)* (Îrg) A estima din punct de vedere numeric, cantitativ, valoric etc. 3 *vt(a)* (Trs) A număra. 4-6 *vtir* (Trs; Mar; îrg) A judeca.

sămălui[2] *v* vz **semălui**[1]

sămăluială *sf* [At: CANTEMIR, ap. DDRF / P: *~lu-ia~* / Pl: *~ieli* / E: **sămălui**[1] + *-eală*] 1-4 Sămăluire[1] (1-4).

sămăluință *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 18[v]/6 / Pl: *~țe* / E: **sămălui** + *-ință*] (Îvr) Capacitate de a discerne, de a aprecia, de a anticipa.

sămăluire[1] *sf* [At: CANTEMIR, HR. 447 / Pl: *~ri* / E: **sămălui**[1]] (Înv) 1 Calculare (1). 2 Apreciere numerică, cantitativă, valorică etc. 3 Judecată. 4 (Pex) Discernământ.

sămăluire[2] *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~ri* / E: **sama**] Operație care constă în tratarea pieilor înainte de tăbăcire, cu un amestec bogat în enzime, pentru a le da suplețe, elasticitate, tușeu mătăsos etc. Si: (rar) *sama* (2).

sămăluitor, ~oare [At: CANTEMIR I. I. I, 3 / P: *~lu-i~* / Pl: *~i, ~oare* / E: **sămălui**[1] + *-tor*] 1-2 *smf, a* (Îvr) (Persoană) care sămăluiește[1] (1). 3-4 *smf, a* (Ființă) care sămăluiește[1] (4). 5 *a* Capabil (1).

sămăna[1] *v* vz **semăna**[1]

sămăna[2] *v* vz **semăna**[2]

sămănare[1] *sf* vz **semănare**[1]

sămănare[2] *sf* vz **semănare**[2]

sămănaș, ~ă *a* vz **semănaș**

sămănat *sn* vz **semănat**

sămănăciune *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 148[r]/8 / E: **sămăna**[2] + *-ăciune*] (Îvr) Asemănare (2).

sămănător[1]**, ~oare** *a* vz **semănător**[1]

sămănător[2]**, ~oare** *s* vz **semănător**[2]

sămănătorism *sn* [At: PLR II, 466 / V: **sem~** / E: **Sămănător**(ul) (np) + *-ism*] 1 Curent literar inițiat la începutul sec. XX, în România, de revista „Sămănătorul", care acuza stările sociale existente, opunând orașului „viciat" de civilizație imaginea idilică a satului patriarhal, considerând țărănimea ca depozitara exclusivă a valorilor naționale și cultivând o literatură de inspirație rurală și istorică. 2 Ideologie a curentului sămănătorist (1).

sămănătorist, ~ă [At: ALR II, 350 / V: **sem~** / Pl: *~iști, ~e* / E: **Sămănător**(ism) + *-ist*] 1-2 *a* Care aparține sămănătorismului (1-2). 3-4 *a* Privitor la sămănătorism (1-2). 5-6 *a* Specific sămănătorismului (1-2). 7-8 *av* În felul sămănătoriștilor (9-10). 9-10 *smf* Adept al sămănătorismului (1-2). 11 *smf* (Spc) Scriitor care aparține sămănătorismului (1).

sămănătură[1] *sf* vz **semănătură**[1]

sămănătură[2] *sf* vz **semănătură**[2]

sămăndilă *sf* [At: DR. III, 1087 / Pl: *~le* / E: ns cf *samodiva, samovile*] (Reg) Ființă imaginară cu puteri nefaste.

sămăra *vt* [At: BUDAI-DELEANU. LEX. / Pzi: *~rez* / E: ***samar***] (Îdt; c. i. animale de povară) A pune samarul (1) pe spinare.

sămărar *sf* [At: PONTBRIANT. D. / Pl: *~i* / E: ***samar*** + *-ar*] (Îvr) **1-2** Samaragiu (**1-2**).

sămărare *sf* [At: BUDAI-DELEANU. LEX. / Pl: *~rări* / E: ***sămăra***] (Îdt) Punere a samarului (**1**) pe spinarea unui animal de povară.

sămăraș[1] *sm* [At: AN. IST. NAȚ. III. 547 / Pl: *~i* / E: mg ***szamaras***] **1-2** (Îvr) Persoană care îngrijește (și mână) măgarii (încărcați cu samare).

sămăraș[2] *sn* [At: I. GOLESCU. C. / Pl: *~e*, *~i* / E: ***samar*** + *-aș*] **1-2** (Șhp) Samar (**1**) (mic) Si: *sămărel* (**1-2**).

sămărât, ~ă *a* [At: ST. LEX. 173/2 / Pl: *~âți*, *~e* / E: nct] (Îvr; d. oameni) Vesel.

sămărel *sn* [At: I. GOLESCU. C. / Pl: *~e* / E: ***samar*** + *-el*] **1-2** (Șhp) Sămăraș[2] (**1-2**).

sămărman *sm* [At: CHEST. III. 10/362 / A: nct / Pl: *~i* / E: ger ***Zimmermann***] (Reg) Meșter care construiește case.

sămășie *sf* vz ***sămeșie***

sămășlui *vt* [At: PRAV. 178 / Pzi: *~esc* / E: slv ***съмъкнити, -шиња***] (Înv) **1** A chibzui (**4**). **2** A decide (**2**). **3** (Rar) A oficia.

sămășluire *sf* [At: PRAV. LUCACI. 178 / Pl: *~ri* / E: ***sămășlui***] (Înv) Chibzuire (**1**).

sămătișă *sf* vz ***sămăchișă***

sămăț, ~eață *a* vz ***semeț***

sămânător, ~oare *smf* vz ***semănător***[1]

sămânătură *sf* vz ***semănătură***

sămâncioară *sf* vz ***semincioară***

sămânța *vt* [At: GL. OLT. / Pzi: *~țez* / E: ***sămânță***] (Reg) A semăna[1] (**2**).

sămânțare *sf* [At: A III. 2 / Pl: *~țări* / E: ***sămânța***] (Reg) **1** Semănare[1] (**1**). **2** Ceea ce se scutură din fânul uscat Si: *stroh*.

sămânță [At: COD. VOR. 144/18 / V: (îrg) ***semință***, ***sem~***, (reg) ***~țâi***, ***~țâiuri*** *sfp* / Pl: *seminte*, (îrg) *seminți*, *seminturi*, *~țe*, (înv) *semențe*, *sămințe*, *seminți*, *săminturi*, (reg) *semințîi*, *semințiuri*, *~țiuri*, *~țuri* / GD: *semințel*, *semințîi*, (rar) *~ței* / E: ml ***sementia***] **1** *sf* (Csc) Organ al plantelor superioare (închis în fruct), care conține embrionul și în care, în condiții prielnice, se poate dezvolta o nouă plantă Si: (înv) *plod*, (reg) *sad* (**12**). **2** *sf* (Pgn) Orice parte a plantei care se seamănă[1] (**1**) Si: *sâmbure* (**1**). **3** *sf* (Îla) **De** (sau **pentru**) **~** Păstrat pentru semănat. **4** *sf* (Îe) **Nici de ~** Absolut nimic. **5** *a* (Olt; lpl; îf *sămânțâi*) Bun pentru semănat. **6** *sf* (Îrg; lpl; îf *sămânțiuri*, *sămânțiuri*, *sămințî*, *săminturi*, *seminturi*, *semințiuri*, *semințîi*) Diferite soiuri de semințe (**1**). **7** *sf* (Fig; udp „de") Cantitate, parte (extrem de) mică din ceva Si: *fărâmă* (**2**), *pic*[1], *sâmbure* (**10**). **8** *sf* (Fig) Ceea ce reprezintă partea centrală, esențială, fundamentală a ceva Si: *nucleu*. **9** *sf* (Îvp; csc) Element biologic (ou, icră, ovul, spermă etc.) care servește la reproducerea ființelor. **10** *sf* (D. ființe; îla) **Bun de ~** Prolific. **11** *sf* (Reg; îla) **Fără ~** Steril. **12-13** *sf* (Îljv) **De** (sau **pentru**) **~** (Care este bun, care este selecționat) Pentru reproducere Si: *de prăsilă*. **14** *sf* (Îrg) Organ genital (împreună cu elementele de reproducere). **15** *sf* (Bot; reg; îc) **~ța purcelului** Genul *Plantago*. **16** *sf* (Îvp) Germen patogen. **17** *sf* (Fig) Element din care se dezvoltă ceva Si: *germen* (**1**). **18** *sf* (Fig) Ceea ce reprezintă cauza, motivul sau pretextul a ceva. **19** *sf* (Îe) **~ de vorbă** Prilej de a începe vorba. **20** *sf* (Îae) Poftă de a vorbi, de a flecări. **21** *sf* (Îrg; csc) Copil[1] (**1**). **22** *sf* (Îrg; csc) Urmaș. **23** *sf* Rudă. **24** *sf* (Îrg; csc) Familie (**1**). **25** *sf* (Îrg; csc) Colectivitate umană distinctă. **26** *sf* (Trs) Neam bun, ales. **27** *sf* (Pop) Soi, rasă de animale. **28** *sf* (Pop) Animal care aparține unui anumit soi, unei anumite rase. **29** *sf* (Pop) Fel, tip, categorie (de ființe). **30** *sf* (Pop; îe) **~ de** Absolut nici un.

sământărie *sf* vz ***seminterie***

sămânțâi *sfp* ***sămânță***

sămânțâiuri *sfp* ***sămânță***

sămânțer *sm* vz ***semincer***

sămânțos, ~oasă [At: CĂLINESCU. C. O. 117 / V: *~ncios* / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***sămânță*** + *-os*] **1** *a* (D. fructe) Care are multe semințe (**1**) Si: *sâmburos* (**1**). **2** *sf* (Mpl) Grup de arbori fructiferi cu fructe cărnoase, provenite din dezvoltarea receptaculului floral și a ovarului și având multe semințe (**1**) situate în cinci loji. **3** *sf* (Șls) Arbore din grupul sămânțoase (**2**). **4** *a* (Pfm; d. viețuitoare) Prolific.

sămbatriot *sm* vz ***simpatriot***

sămbraș *sm* vz ***sâmbraș***

sămcea *sf* vz ***simcea***

sămcioară *sf* [At: GRIGORIU-RIGO. M. P. I. 78 / P: *~ci-oa~* / Pl: *~re* / E: ***sămcea*** + *-ioară*] **1-2** (Reg ; șhp) Sămcea (**1**) (mică).

sămcișă *sf* vz ***sămăchișă***

sămcoaică *sf* [At: MARIAN. D. 201 / V: (reg) ***sam~*** / Pl: *~ice* / E: ***samcă*** + *-oaică*] **1-2** (În credințe și în superstiții populare ; șdp) Sămcoaie (**1-2**).

sămcoaie *sf* [At: MARIAN. NA. 377 / P: *săm-coa-ie* / V: (reg) ***sam~*** / Pl: *~* / E: ***samcă*** + *-oaie*] **1-2** (În credințe și în superstiții populare ; șdp) Samcă (mare) Si: *sămcoaică* (**1-2**).

sămcoi *sm* [At: TEODORESCU. P. P. 390 / V: (reg) ***san~***, ***sam~***, ***sâm~***, ***șam~*** / Pl: *~* / E: ***samcă*** + *-oi*] (În credințe și în superstiții populare) **1-2** (Șdp) Samcă (mare). **3** Samcă de sex masculin.

sămcuță *sf* [At: ȘĂINEANU[2] / V: (reg) ***sâm~*** / Pl: *~țe* / E: ***samcă*** + *-uță*] (Bot) **1** Cucută-de-pădure (*Galium schultesii*). **2** (Reg) Bobornic (*Veronica chamaedrys*). **3** (Reg) Brâncuță (*Sisymbrium officinale*).

sămen *sm* vz ***seimen***

sămeniș *sn* vz ***semeniș***[1]

sămeșie *sf* [At: BUDAI-DELENU. LEX. / V: (înv) ***~mă~***, ***~mi~*** / Pl: *~ii* / E: ***sameș*** + *-ie*] (Reg) **1-2** Local unde se află (instituția în care se execută funcția de sameș).

sămeșoaie *sf* [At: ALECSANDRI. T. 194 / Pl: *~* / E: ***sameș*** + *-oaie*] (Reg) Soția sameșului.

sămeț, ~eață *a* vz ***semeț***

sămeți *v* vz ***semeți***

sămeție *sf* vz ***semeție***

sămincer *sm* vz ***semincer***

sămincioară *sf* vz ***semincioară***

sămincios, ~oasă *a* vz ***sămânțos***

sămințenie *sf* vz ***semințenie***

sămințet *sn* vz ***sămințetă***

sămințetă *sf* [At: (a. 1824) BUL. COM. IST. IV. 139 / V: ***~țet*** *sn* (Pl: *sămânțeturi*) / Pl: *~țe* / E: ns cf fr *chemisette*] (Înv; csnp) Șemizetă.

săminție *sf* vz ***seminție***

sămișie *sf* vz ***sămeșie***

sămn *sn* vz ***semn***

sămna *v* vz ***semna***

sămnat *sn* vz ***semnat***[1]

sămnătură *sf* vz ***semnătură***

sămnificat *sn* vz ***semnificat***

sămnui *v* vz ***semnui***

sămnuire *sf* vz ***semnuire***

sămostrea *sf* [At: DOSOFTEI. PS. 115/4 / E: pn ***samotrzal***] (Îvr) Arbaletă.

sămpehiște *sf* vz ***sămăchișă***

sămsar *sm* vz ***samsar***

sămsăresc, ~ească *a* [At: JIPESCU / Pl: *~ești* / E: ***samsar*** + *-esc*] (Rar) **1** Care aparține samsarilor (**1**). **2** Privitor la samsari (**1**). **3** Specific samsarilor (**1**).

sămsărește *av* [At: SCRIBAN. D. / E: ***samsar*** + *-ește*] (Rar) În felul samsarilor (**1**).

sămsări [At: JIPESCU, ap ȘIO II_1, 312 / V: ***sam~*** / Pzi: *~resc* / E: ***samsar***] **1-2** *vti* (Pop) A face treburi de samsar. **3-4** *vti* A înlesni încheierea unei afaceri, a unei tranziții etc. **5** *vt* (Reg) A păcăli (într-o tranzacție).

sămsărie *sf* [At: POLIZU / V: ***samsar~*** / Pl: *~ii* / E: ***samsar*** + *-ie*] (Rar) **1-4** Samsarlâc (**1-4**)

sămui *v* vz ***semui***

sămuială *sf* vz ***semuială***

sămuire *sf* vz ***semuire***

sămuitor *sm* [At: LEXIC REG 108 / P: *~mu-i~* / E: ***sămui*** + *-tor*] (Buc) Șeful unei echipe forestiere, care ia în primire ceea ce are de lucrat echipa sa.

sămulastră *sf* vz ***sămuraslă***

sămuraslă *sf* vz ***samuraslă***

sămurastră *sf* vz ***samuraslă***

sămurele *sfp* [At: VICIU, GL. 74 / E: ***samuri*** (pll *sam*) + *-ele*] **1-2** (Reg; șhp) Samuri (mici).

sămuța *v* vz ***sumuța***

sănase *ap* [At: BULET. GRĂD. BOT. I, 79 / A: nct / E: nct] (Reg; îs) *Mere* ~ Varietate de mere[2] nedefinită mai îndeaproape.

sănat *sn* vz ***senat***

sănăcioară *sf* vz ***sănișoară***

sănătate *sf* [At: CORESI, EV. 57 / V: (reg) ***sân~*** / Pl: (rar) *~tăți* / GD: *~tății*, (înv) *~tăței* / E: ml ***sanitas, -tatis***] **1** Stare generală bună a unui organism, care rezultă din funcționarea normală și regulată a tuturor organelor sale. **2** (Pgn) Stare generală a unui organism. **3** (Îs) ~ *publică* (Bună) stare sanitară a unei colectivități umane. **4** (Îas) Stare de salubritate a întregii populații de pe un anumit teritoriu. **5** (Îs) *Casă de* ~ Instituție medicală special dotată pentru tratarea unor boli cronice (tuberculoză, nevroză etc.) pentru convalescență, repaus și recuperare a capacității de muncă Vz *sanatoriu*. **6** (Îlav) **Cu ~** În condiții bune, fără necazuri Si: *cu bine*. **7** (Îe) **În** (sau, înv, **pentru**) **~a** (cuiva) Urare făcută în cinstea cuiva atunci când se închină un pahar cu băutură. **8** (Îae) Pentru a onora, a preamări pe cineva Si: *în cinstea* (cuiva). **9** (Îe) **A închina** (sau **a bea**) **în** (ori **pentru** sau, reg, **de**) **~a** (cuiva) A închina băutura sau a bea în cinstea cuiva, urându-i să fie sănătos (1), fericit, să aibă noroc etc. **10** (Reg; îe) **A scoate pe cineva din ~** A scoate pe cineva din minți (1). **11** (Pfm; îe) **~ (bună)** S-a sfârșit, nu mai e nimic de făcut. **12** (Pfm; îae) Mi-e indiferent, nu-mi pasă. **13** (Reg; îae) Absolut nimic. **14** (Reg; îe) **A lăsa ~** A muri[1] (1). **15** (Reg; îe) **Parcă mănânci ~** Se spune atunci când mănâncă o mâncare foarte bună, foarte gustoasă. **16** (Mai ales în formule epistolare) Urare prin care se dorește cuiva să fie sănătos. **17** (Gmț) Băutură (alcoolică).

sănătăție *sf* [At: PONTBRIANT, D. / E: ***sănătate*** + *-ie*] (Îdt) Puritate a aerului.

sănătoare *sf* vz ***sunătoare***

sănătorița *sfa* [At: SEVASTOS, N. 282 / E: ns cf *sănătos*] **1** Dans popular care se joacă de obicei după masa de cununie. **2** Melodie după care se dansează sănătorița (1).

sănătos, ~oasă [At: CORESI, EV. 217 / V: (îrg) ***sân~, sin~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ml ***sanitosus***] **1** *a* (D. ființe, d. corpul sau părți ale corpului lor) Care se bucură de sănătate (1) deplină, care nu suferă de nici o boală sau infirmitate. **2** *a* (Îlv) **A (se) face ~** A (se) însănătoși. **3** *a* (Pop; îe) **A se lega** (de cineva) **ca boala** (sau **a se agăța ca moartea**) **de om(ul)** ~ A aduce cuiva învinuiri (nejustificate). **4** *a* (Pop; îae) A căuta (cuiva) prilej de ceartă. **5** *a* (Fam; îe) **A nu fi ~ dacă...** A nu se putea abține sau reține de la ceva (rău). **6** *a* (Fam; îae) A nu se simți bine până nu face sau nu spune ceva (rău). **7** *a* (Reg; îe) **Nu-i boala ~oasă** Se spune despre o boală gravă. **8** *a* Care denotă sănătate (1). **9** *sn* Ceea ce este sănătos (1). **10** *a* (D. oameni; șîs ~ *la minte*) Care este în deplinătatea facultăților mentale. **11** *a* (D. minte, rațiune) Care reacționează în mod normal, firesc. **12** *a* (D. oameni) Înțelept. **13** *a* (D. plante, fructe, produse vegetale etc.) Care este neatins de boală. **14** *a* (D. plante, fructe, produse vegetale etc.) Care este în bună stare, întreg, neatins, nevătămat. **15** *a* (Pex) Care are un aspect plăcut. **16** *a* (Pan; d. obiecte) Care este în bună stare, intact, solid, rezistent, trainic. **17** *a* (D. oameni, caracterul lor etc.) Care este nealterat din punct de vedere moral. **18** *a* Care este prielnic sănătății. **19** *a* (Fig) Care este așa cum trebuie să fie, adecvat, nimerit, potrivit, recomandabil. **20** *a* (Fig) Care este util, folositor. **21** *sf* (Îe) **A o lua** (sau, înv, **a se apuca de**, ori, fam, **a o apuca la**, **a o șterge la**, **a o rupe la** etc.) **~oasa** A fugi în mare grabă (și pe furiș) de undeva Si: *a o rupe la fugă*. **22** *a* (Fig) Care are o mare amploare, o mare bogăție, o mare consistență, o mare intensitate etc. **23** *a* (Fig) Care depășește anumite limite normale. **24** *a* (Îs) *Râs* ~ Râs puternic, din toată inima. **25** *av* (Îe) **A râde ~** A râde cu poftă, din toată inima.

sănătoșa *v* vz ***sănătoși***

sănătoșare *sf* vz ***sănătoșire***

sănătoșat, ~ă *a* vz ***sănătoșit***

sănătoșel, ~șică *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ei, ~e* / E: ***sănătos*** + *-el*] **1-2** (Șhp) Sănătos (1).

sănătoși *vtr* [At: CORESI, EV. 148 / V: *~șa* / Pzi: *~șesc* / E: ***sănătos***] **1-2** (Îrg) A (se) însănătoși.

sănătoșire *sf* [At: DRLU / V: ***~șare*** / Pl: *~ri* / E: ***sănătoși***] (Înv) Însănătoșire.

sănătoșit, ~ă *a* [At: DRLU / V: ***~șat*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***sănătoși***] (Înv) Însănătoșit.

sănăxar *sn* vz ***sinaxar***

săncea *sf* vz ***smicea***

sănchiu, ~ie *a, smf* vz ***sanchiu***

săncoi *sm* vz ***sâmcoi***

săndal *sn* vz ***sandală***

săndală *sf* vz ***sandală***

săndicos, ~oasă *a* vz ***sunducos***

săndoală *sf* vz ***sandală***

sănduc *sn* vz ***sandâc***[1]

săndulie *sf* [At: POPA, V. 29 / Pl: *~ii* / E: fr ***descente de lit***] (Rar) Covoraș (care se pune lângă pat).

săneață *sf* vz ***sineață***

sănec *sn* [At: LEXIC. REG. 50 / V: ***~nic*** / Pl: *~ece* / E: nct] (Reg) **1-2** Țesătură de cânepă din care se fac rufe de corp, prosoape, fețe de masă etc. (de proastă calitate). **3** (Pex; îf *sănic*) Ștergar făcut din țesătură de cânepă.

sănet *sf* vz ***sinet***

săneț *sm* vz ***sâneață***

sănețar *sm* vz ***sânețar***

sănge *sn* vz ***sânge***

săngeac *sn* vz ***sangeac***

săngeagaș *sm* vz ***sangeagaș***

săngeat *sm* vz ***sangeac***

săngeg *sn* vz ***sangeac***

săngiab *sm* vz ***sângeap***

săngios, ~oasă *a* vz ***sângios***

săngur, ~ă *a* vz ***singur***

sănhisi *v* vz ***sinchisi***

sănhiu *sm* vz ***secfiu***

sănia [At: LB / P: *~ni-a* / V: ***săina*** / Pzi: *~iez, săniu* / E: ***sanie***] **1-2** *vtr* (Rar) A (se) plimba cu sania (1). **3** *vr* (Trs) A se da cu sania. **4** *vr* (Trs; Mol) A aluneca pe gheață cu tălpile încălțămintei. **5-6** *vt* A transporta târând pe jos (sau lăsând să alunece pe un plan înclinat). **7** *vr* (Reg; pgn) A se deplasa prin alunecare. **8** *vr* (Reg; d. pământ) A se surpa.

săniare *sf* vz ***săniere***

săniat *sn* [At: AGÂRBICEANU, S. 234 / P: *~ni-at* / E: ***sănia***] (Trs) Săniuș (3).

sănic *sn* vz ***sănec***

sănicioară *sf* vz ***sănișoară***

sănicior *sm* vz ***sănișoară***

sănier *sn* [At: ALR SN Vh 13/1 / 353 / P: *~ni-er* / E: ***sănia*** + *-ar*] (Reg) Patină[2].

săniere *sf* [At: LB / P: *~ni-e~* / V: ***~iare*** / Pl: *~ri* / E: ***sănia***] (Îdt) **1** Plimbare cu sania Si: (înv) *sănietură* (1). **2** Alunecare cu sania Si: (înv) *sănietură* (2).

sănietură *sf* [At: LB / P: *~ni-e~* / Pl: *~ri* / E: ***sănia*** + *-tură*] (Îdt) **1-2** Săniere (1-2).

săniiș *sn* vz ***săniuș***

sănin, ~ă *sn, a* vz ***senin***

sănina¹ *vtr* [At: UDRESCU, GL / Pzi: *~nez* / E: ns cf *anina*] (Mun) **1-2** A (se) sui pe o înălțime, pe un vârf. **3-4** A ajunge (ori a face să ajungă) repede la o situație materială bună.

sănina² *v* vz ***senina***

săninare *sf* vz ***seninare***

săninat, ~ă *a* vz ***seninat²***

săninătate *sf* vz ***seninătate***

sănineață *sf* vz ***senineață***

săninos, ~oasă *a* vz ***seninos***

sănioară *sf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~ni-oa~* / Pl: *~re* / E: ***sanie*** + *-(i)oară*] **1-2** (Șhp) Sanie **(1)** (mică). **3** Săniuță **(3)**.

sănioi *sn* [At: ȘEZ. XIX, 112 / P: *~ni-oi* / Pl: *~oaie* / E: ***sanie*** + *-oi*] **1-2** (Șdp) Sanie **(1)** (mare).

sănifora *sf* vz ***sinisfora***

sănișoară *sf* [At: LB / V: (reg) ***~șor*** *sm*, ***~icioară, ~icior*** *sm*, ***~năcio~, sanicio~, sanicior*** *sm*, ***sâncio~, sânicior*** *sm*, ***sân~*** / Pl: *~re* / E: ns cf lat *sanicula*] (Reg) Plantă erbacee perenă din familia umbeliferelor, cu tulpina dreaptă cu frunze bazale palmate-lobate, cu flori mici albe-roșietice, grupate în capitule globuloase care formează o umbelă neregulată, cu fructe mici achene acoperite cu spini lungi, care crește prin păduri umbroase și umede și se folosește în medicina populară Si: *buruiană-de-dambla, cinci-foi(-mari), iarba-frântului, sarponel* (*Sanicula europaea*).

sănișor *sm* vz ***sănișoară***

sănitar, ~ă *a* vz ***sanitar***

sănitoare *sf* vz ***sunătoare***

săniucă *sf* [At: ALT I, 1695/347 / P: *~ni-u* / Pl: ? / E: ***sanie*** + *-ucă*] (Mar) **1-2** (Șhp) Săniuță **(1-2)**. **3** Săniuță **(3)**.

săniuș *sn* [At: CREANGĂ, O. 244 / P: *~ni-uș* / V: (înv) ***~iiș*** / Pl: *~uri* / E: ***sanie*** + *-uș*] **1** Loc în pantă acoperit cu zăpadă sau cu gheață, unde iarna se dau copii cu săniuțele Si: *derdeluș*. **2** (Trs; Mar) Ghețuș pe care se dau copii iarna. **3** Alunecare cu săniuța Si: (reg) *săniat*. **4** (Îlav) **De-a ~ul** Alunecând (pe gheață). **5** (Reg) Drum de sanie.

săniuscă *sf* [At: PAMFILE, J. I, 345 / P: *~ni-uș~* / Pl: ? / E: ***sanie*** + *-uscă*] (Reg) **1-2** (Șhp) Săniuță **(1-2)**. **3** Săniuță **(3)**.

săniuță *sf* [At: LB / P: *~ni-u* / V: (reg) ***săinu~*** / Pl: *~țe* / E: ***sanie*** + *-uță*] **1-2** (Șhp) Sanie **(1)** (mică) Si: *sănioară* **(1-2)**, *săniucă* **(1-2)**, *săniuscă* **(1-2)**. **3** Sanie **(6)**.

sănjene *sfp* vz ***sânziană***

sănoane *sf* vz ***sărune***

sănorisa *v* vz ***sinorisi***

săntinelă *sf* vz ***sentinelă***

săntifica *v* vz ***sanctifica***

sănțire *sf* vz ***simțire***

sănun *sn* vz ***sărune***

sănună *sf* vz ***sărune***

sănune *sf* vz ***sărune***

sănzuiene *sfp* vz ***sânziană***

săos, ~oasă *a* [At: VALIAN, V. / V: (reg) ***săuos*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***seu*** + *-os*] **1** (Îvr; îf *săuos*) Care are (mult) seu. **2** (Reg) De culoarea seului. **3** (Atm; înv; îs) *Gâlcă săoasă* Glandă sebacee.

săpa [At: PSALT. 10 / V: (înv) ***sepa*** / Pzi: *sap*, (pop) *săp* / E: ml ***sappare***] **1** *vt(a)* (C. i. solul) A tăia și a fărâmița, a afâna, a scobi cu sapa¹ **(1)**, cu o altă unealtă similară sau cu o mașină agricolă specială, în vederea efectuării unor lucrări agricole, îndeosebi în vederea cultivării. **2** *vt(a)* (Rar; pex) A cultiva pământul. **3** *vt(a)* (Reg; spc; c. i. plante sau locuri cultivate) A prăși¹. **4** *vt(a)* (Îvp; c. i. plante) A scoate cu sapa¹ **(1)** sau cu altă unealtă similară pentru a transplanta, a răsădi, a distruge etc. **5** *vt(a)* (Îvp; c. i. plante) A tăia rădăcinile din pământ pentru a distruge. **6** *vt(a)* (C. i. obiecte, substanțe etc. îngropate, formate total sau parțial în pământ) A scoate, a degaja din pământ, a aduce la suprafață dislocând pământul din jur cu sapa¹ **(1)** sau cu alte instrumente similare, cu mașini speciale Si: *a dezgropa* **(1)**. **7** *vi* (Reg) A vâsli. **8** *vt(a)* (C. i. pământul, rocile etc.) A scoate din locul unde se află (dislocând, sfărâmând) cu ajutorul sapei¹ **(1)** sau al altor instrumente sau mașini, formând gropi, șanțuri, excavații, fundații etc. Si: (îrg) *a scurma* **(1)**. **9** *vt(a)* (Pop; c. i. pământul, țărâna etc.) A scormoni **(2)**. **10** *vt(a)* (C. i. porci) A râma. **11** *vt(a)* (Înv; c. i. construcții, părți de construcții, ziduri etc.) A face o spărtură sau a forța pentru a pătrunde undeva (pentru a jefui, a distruge etc.). **12** *vt(a)* (Înv; pex) A dărâma. **13** *vt(a)* (Pex; c. i. gropi, șanțuri, excavații etc.) A realiza prin scoaterea, prin dislocarea unui volum de pământ, de roci etc. cu sapa¹ **(1)** sau cu alt instrument ori mașină. **14** *vt(a)* (Îe) **A ~ groapa** (ori, învechit, **groapă, groape**) (cuiva sau a ceva) A încerca să facă sau a face un mare rău, a pricinui mari necazuri. **15** *vt(a)* (Îac; șîe **a ~** cuiva **mormântul**) A întreprinde ceva care provoacă moartea cuiva sau sfârșitul a ceva. **16** *vt(a)* (C. i. ape, ploi, vânturi etc.; c. i. soluri, terenuri) A exercita o acțiune de desprindere și de înlăturare prin transport a unor elemente componente Si: *a eroda*. **17** *vt(a)* (C. i. ape, ploi, vânturi etc.; c. i. soluri, terenuri) A degrada, a distruge printr-o acțiune lentă și îndelungată de frecare, izbire, măcinare. **18** *vt(a)* (Pex) A surpa **(3)**. **19** *vt(a)* (D. ape curgătoare; c. i. albia unei ape sau un echivalent al acesteia) A adânci prin eroziune. **20** *vt(a)* (Fig) A distruge în mod progresiv și lent. **21** *vt(a)* (C. i. oameni) A încerca sau a izbuti să compromită, să facă să-și piardă poziția, funcția, viața, prestigiul etc. prin uneltiri, mașinații, acțiuni reprobabile Si: *a submina*. **22** *vt(a)* (C. i. suprafața unor materiale dure) A modela prin cioplire, tăiere, scobire, prin batere, prin mijloace chimice etc. spre a obține un obiect finit (utilitar sau de artă). **23** *vt(a)* (Rar; spc) A sculpta **(1)**. **24** *vt(a)* (C. i. inscripții, ornamente, reprezentări, părți de obiecte sau obiecte cu valoare utilitară ori artistică) A executa prin cioplire, tăiere, scobire într-un material dur cu ajutorul unor instrumente cu vârful ascuțit sau prin mijloace chimice. **25** *vt(a)* (Spc) A împodobi prin cioplire, tăiere, scobire. **26** *vt(a)* (Reg; c. i. ouă) A încondeia. **27** *vt(a)* (Adesea fig) A lăsa o adâncitură, o urmă în ceva prin apăsare, izbire etc.

săpare *sf* [At: CORESI, EV. 305 / Pl: *săpări* / E: ***săpa***] **1** Tăiere și fărâmițare, afânare, scobire a solului cu sapa¹ **(1)**, cu o altă unealtă similară sau cu o mașină agricolă specială, în vederea efectuării unor lucrări agricole, îndeosebi în vederea cultivării Si: *săpat¹* **(1)**, *sapă²* **(1)**, *săpătură* **(1)**. **2** (Trs; spc) Prașilă. **3** Degajare din pământ, dezgropare a unui obiect, a unei substanțe etc. prin fărâmițarea și dislocarea pământului cu sapa¹ **(1)** sau cu alt instrument ori cu mașini speciale Si: *săpat¹* **(3)**. **4** Scoatere a unui volum de pământ, de roci etc. din locul în care se află (prin sfărâmare, dislocare etc.) cu ajutorul sapei¹ **(1)**, al altor instrumente ori cu mașini, pentru a forma gropi, șanțuri, excavații, fundații etc. Si: *săpat¹* **(4)**, *săpătură* **(5)**. **5** (Pex) Executare a unei gropi, a unui șanț, a unei excavații, a concavității unor construcții etc. prin dislocarea unui volum de pământ de roci etc. Si: *săpat¹* **(5)**. **6** Exercitare de către ape, ploi, vânturi etc. a unei acțiuni de desprindere și de înlăturare prin transport a unor elemente componente ale solului Si: *erodare, eroziune*. **7** (Fig; înv) Nimicire, distrugere (progresivă, lentă). **8** (Fig; sens curent) Acțiune reprobabilă prin care cineva încearcă să compromită pe altcineva, să-l facă să-și piardă poziția, funcția, prestigiul, viața etc. **9** Prelucrare prin cioplire, tăiere, scobire, prin mijloace chimice etc. a suprafeței unui material dur pentru a obține un obiect finit (utilitar sau de artă). **10** (Pex) Executare, realizare, modelare prin cioplire, tăiere, scobire, batere etc. într-un material dur a unei inscripții, a unui ornament, a unei reprezentări, a unui obiect etc. Si: (înv) *săpătură* **(3)**.

săpaș *sm* [At: VALIAN, V. / Pl: *~i* / E: ***săpa*** + *-aș*] (Îdt) Săpător **(1)**.

săpat¹ sn [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / E: ***săpa***] **1-7** Săpare **(1-5, 9-10)**. **8** (Reg) Încondeiere a ouălor de Paști.

săpat², ~ă *a* [At: (a. 1588) CUV. D. BĂTR. I, 195/9 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***săpa***] **1** (D. sol) Tăiat și fărâmițat, afânat, scobit cu sapa¹ **(1)**, cu altă unealtă similară sau cu mașina agricolă specială, în vederea efectuării unor lucrări agricole. **2** (Spc) Prășit. **3** (D. obiecte, substanțe etc. îngropate, formate etc. în pământ) Degajat din pământ, dezgropat prin fărâmițarea și dislocarea pământului cu sapa¹ **(1)** sau alt instrument ori cu mașini speciale Si: *dezgropat*. **4** (D. pământ, roci etc.) Scos din locul în care se află (prin

sfărâmare, dislocare etc.) cu ajutorul sapei[1] (1), al altor instrumente ori cu mașini, pentru a forma gropi, șanțuri, excavații, fundații etc. **5** (Pex; d. gropi, șanțuri, excavații etc.) Executat prin dislocarea unui volum de pământ cu ajutorul sapei[1] (1), al altor instrumente ori cu mașini speciale etc. **6** (D. soluri, terenuri etc.) Erodat. **7** (D. suprafața unor materiale dure) Prelucrat prin cioplire, tăiere, scobire, batere etc. pentru a obține un obiect finit (utilitar saude artă). **8** (Pex; d. inscripții, ornamente, reprezentări, obiecte etc.) Executat dintr-un material dur prin cioplire, scobire, batere etc. **9** (Reg; d. ouăle de Paști) Încondeiat. **10** (D. locuri, drumuri etc.) În care s-a format o adâncitură, un făgaș, în care arămas o urmă. **11** (Îrg; pex; d. drumuri, terenuri) Plin de gropi, accidentat.

săpăcios, ~oasă *a* [At: DRLU / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***săpa*** + *-ăcios*] (Reg; d. boli) Care se agravează (în mod lent, pe nesimțite).

săpălău *sn* [At: DRLU / V: ***sapa~*** (Pl: și *sapalaua*) / Pl : *~laie* / E: ***sapă[1]*** + *-ălău*] **1-2** (Buc; Trs, șdp) Sapă[1] (1) mare și grea. **3** (Trs; îf *sapalău*) Târnăcop. **4** (Reg) Ghionoi. **5** (Trs; Mar) Otic (1). **6** (Mar; Trs; îf *sapalău*) Unealtă cu care se jupoaie scoarța de pe trunchiurile de copaci.

săpălică *sf* [At: PREDA, M. 442 / V: ***~pel~*** / Pl: *~ici* / E: ***sapă[1]*** + *-ălică*] (Reg) Săpăligă (1).

săpălie *sf* [At: CONV. LIT. XXXVII, 649 / Pl: *~ii* / E: ***sapă[1]*** + *-ălie*] (Reg) Săpăligă (2).

săpăligă *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) ***~pel~, ~pul~*** / Pl: *~igi*, (rar) *~ige* / E: ***sapă[1]*** + *-ăligă*] **1** Sapă[1] (1) mică Si: (pop) *sapă[1]* (2), (reg) *ogărătoare, săpălică, săpălie, săpălucă, săpelă, săpiță* (2), *săpoaică, săpoichiță, săpucă, săpuliță, săpușoară, săpuță, scrapină*. **2** (Spc) Unealtă asemătoare cu o sapă[1] (1), cu lamă mai mică, oblongă, având adesea la partea opusă lamei unul sau mai mulți colți, folosită în lucrări de grădinărie și în legumicultură Si: *săpiță* (2), *săpălugă, săpoi* (2). **3** Cazma.

săpălucă *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~uci* / E: ***sapă[1]*** + *-ălucă*] Săpăligă (1).

săpălugă *sf* [At: ISPIRESCU, L. 234 / V: ***săpel~*** / Pl: *~ugi*, (rar) *~uge* / E: ***sapă[1]*** + *-ălugă*] (Reg) Săpăligă (2).

săpător, ~oare [At: ANON. CAR. / Pl: *~ori, ~oare* / E: ***săpa*** + *-tor*] **1-2** *smf, a* (Persoană) care muncește cu sapa[1] (1) sau cu alte instrumente (asemănătoare) de săpat[1]. **3** *sm* (Spc) Ostaș din trupele de geniu care lucrează (prin săpare) la fortificații sau diferite construcții militare. **4** *sm* (Reg; spc) Gropar. **5** *sm* (Înv) Hoț prin efracție. **6** *sfn* (Olt; Mol) Cazma (1). **7** *sf* Mașină cu care se sapă, cu care se dezgroapă ceva prin săpare. **8** *sf* (Reg) Rariță. **9-10** *sm, a* (Fig) (Persoană) care sapă (21). **11** *sm* Sculptor. **12** *sm* Gravor. **13** *sf* (Înv) Unealtă specială cu care se sapă (22).

săpătură *sf* [At: PSALT. 180 / V: ***sep~*** / Pl: *~ri* / GD: (înv) *~rei* / E: ***săpa*** + *-tură*] **1** (Înv) Săpare (1). **2** (Îrg; spc) Prașilă. **3** (Îrg; ccr) Teren lucrat cu sapa[1] (1). **4** (Îrg; pgn) Teren cultivabil pentru lucrat cu sapa[1] (1). **5-6** Săpare (4-5). **7** (Spc; lpl) Lucrări arheologice de excavație. **8** (Ccr) Groapă șanț, excavație, adâncitură etc. rezultate în urma unei săpări (4-6) ori în mod natural. **9** (Reg; ccr) Loc săpat[2] (6), mâncat de ape. **10** (Reg; ccr) Urmă lăsată pe sol de torente, de șuvoaie. **11** Săpare (9). **12** (Înv; ccr) Lucrătură ornamentală, ornamentație, inscripție etc. făcută prin săpare (9) (în special în sculptură). **13-14** (Înv) Sculptură (2, 5). **15** (Înv; ccr; spc; șîs ~ *cu apă tare*) Gravură.

săpățină *sf* [At: FRÂNCU – CÂNDREA, M 105 / Pl: ? / E: ***săpat[2]*** + *-ină*] (Trs) Legumă care se sapă (2).

săpelă *sf* [At: ALR SN I h 28/27 / Pl: *~ele* / E: ***sapă***] (Reg) Săpăligă (2).

săpelică sf vz ***săpăligă***

săpeligă *sf* vz ***săpăligă***

săpelugă *sf* vz ***săpăligă***

săpet *sn* vz ***sipet***

săpie *sf* [At: MARIAN, S. R. II, 123 / V: ***sap~*** / Pl: *~ii* / E: srb ***sepja***] **1** (Ban) Apă cu adaos de săruri, în care se argăsesc pieile. **2** Ciubăr cu gura mai largă decât fundul, folosit la argăsitul pieilor.

săpițat *sn* [At: ALR II, 5 132/141 / E: ***săpiță***] (Reg) Rărițat.

săpiță *sf* [At: CIAUȘANU, GL. / Pl: *~țe* / E: ***sapă[1]*** + *-iță*] **1** (Olt) Sapă[1] (1) mică. **2** (Reg) Săpăligă (2). **3** (Reg) Rariță[1] (1).

săpoaică *sf* [At: H IX, 18 / Pl: *~oaice* / E: ***sapă[1]*** + *-oaică*] (Olt) Săpăligă (1).

săpoaie *sf* vz ***săpoi***

săpoi *sn* [At: LB / V: ***~oaie*** *sf*, ***sap~*** / Pl: *~oaie* / E: ***sapă[1]*** + *-oi*] **1-2** (Șdp) Sapă[1] (1) mare. **3** (Reg) Săpăligă (2). **4** (Reg) Cazma (1). **5** (Reg) Târnăcop. **6** (Reg) Ghionoi. **7** (Reg) Chitonag[2] cu care se fac găuri în pământ pentru semănatul diferitelor culturi sau pentru înfipt aracii la vie.

săpoichiță *sf* [At: LEXIC REG. 56 / Pl: *~țe* / E: ***săpoaică*** + *-iță*] Săpăligă (1).

săpon *sn* vz ***săpun***

săponar *sm* vz ***săpunar***

săponărică sf vz ***săpunărică***

săponărie *sf* vz ***săpunărie***

săponel *snm* vz ***săpunel***

săponi *v* vz ***săpuni***

săponire *sf* vz ***săpunire***

săpornicar *sm* [At: PĂSCULESCU, L. P. 375 / Pl: *~i* / E: ns cf *săporniță*] (Reg; într-un descântec) Ființă imaginară despre care se crede că îmbolnăvește oamenii sau îi omoară.

săporniță *sf* [At: PĂSCULESCU, L. P. 75 / V: ***sap~*** / Pl: *~țe* / E : nct] (Reg; într-un descântec) Ființă imaginară (feminină) despre care se crede că îmbolnăvește sau omoară oamenii.

săprotivire *sf* [At: DOSOFTEI, MOL. 86 / Pl: *~ri* / E: ns cf slv сѫпротивьство, rom *împotrivi*] (Îvr) Împotrivire.

săpșoară *sf* vz ***săpușoară***

săptămânal, ~ă [At: CARAGIALE, O. VIII, 271 / Pl: *~i, ~e* / E: ***săptămână*** + *-al*] **1** *a* Care are loc (cu regularitate) o dată pe (sau în fiecare) săptămână Si: *săptămânar* (2). **2** *av* O dată pe (sau în fiecare) săptămână. **3** *sn* Publicație care apare o dată pe săptămână Si: *hebdomadar*. **4** *a* Care este destinat să se desfășoare (sau care durează) timp de o săptămână.

săptămânar, ~ă [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~i, ~e* / E: ***săptămână*** + *-ar*] (Îdt) **1** *sm* Muncitor angajat cu săptămâna. **2** *a* Săptămânal (1).

săptămână *sf* [At: CORESI, EV. 11 / V: (înv) ***sept~***, (reg) ***stăm~*** / Pl: *~ni*, (înv) *~ne* / E: ml ***septimana***] **1** Perioadă de șapte zile consecutive care se socotește (la noi) de luni dimineața până duminică seara și care se repetă de cincizeci și două de ori într-un an, constituind o diviziune calendaristică. **2** (Îs) *~na (cea) mare* (sau *a Paștilor, a patimilor*, (pop) *a deniilor*, (reg) *neagră, a chinului*) Ultima săptămână înainte de Paști. **3** (Îs) *~na Paștilor* (sau (pop) *a sărbătorilor, luminată*, (reg) *a Paștilor mici, a albilor, a negrilor, a vederii, a Tomii, a blajinilor, a mironosițelor*) Săptămâna care începe cu duminica Paștilor. **4** (Îs) *~na albă* (sau *a brânzei*) Prima săptămână din postul Paștilor (în care biserica ortodoxă permite să se mănânce lapte și derivatele lui). **5** (Reg; șîs) *~na nebunilor, a bondriștilor, a ouălor, a peștelui* Ultima săptămână înaintea începerii postului Paștilor. **6** (Îs) *~na învârstată* (sau, reg, *vârstată, a hârții, hârțească, de harți, mistreață, curată, tărcată, a cătărigelor, a clisei, a aicilor*) Penultima săptămână înainte de începerea postului Paștilor (în care biserica ortodoxă permite să se mănânce carne, în afară de miercurea și vinerea) Si: (reg) *cârneleagă, harți*. **7** (Reg; îs) *~na cu harți* (sau *hârțească, papistriță, pestriți a fariseului, a moșilor, de carne, învăstrată*) A treia săptămână înainte de începerea postului Paștilor (în care biserica ortodoxă permite să se mănânce carne miercurea și vinerea) Si: *harți*, (reg) *cârneleagă*. **8-9** (Îljv) **Cu ~na** (Pe) timp de o săptămână. **10-11** (Reg; îal) **De ~** (Care este) de serviciu pe timp de o săptămână. **12** (Îlav) **Pe ~** În fiecare (sau în interval de o) săptămână Si: *săptămânal* (1). **13** (Îlav) **Din ~ în ~** sau **~de~** Săptămânal (1). **14** (Îlav) **Cu ~nile** Timp de mai multe săptămâni. **15** (Îal; pex) Timp (relativ) îndelungat. **16** (Pfm; îe) **A fi** (sau **a intra**) în **~na oarbă** (sau **chioară**) Se spune despre cineva care nu-și dă seama de realitate, care acționează pe negândite. **17** (Reg; îe) **Este în**

~ni Se spune despre o femeie lăuză. **18** (Spc; urmat de determinări de obicei în genitiv) Perioadă de 7 zile consecutive dedicată (în mod oficial) unei anumite activități. **19** (Lpl) Timp nedeterminat, care cuprinde un număr de zile considerat (relativ) mare. **20** (Lpl) Perioadă (destul de) îndelungată. **21** *sf* Perioadă de cinci (șase) zile lucrătoare consecutive, care încep luni și sfârșește vinerea (sâmbăta).

săptămânucă *sf* [At: GR. S. VII, 79 / E: ***săptămână*** + *-ucă*] **1-2** (Reg; șhp) Săptămână (1) (frumoasă, care trece repede și ușor etc.).

săptembăr *ss* vz ***septembrie***

săptembri *ss* vz ***septembrie***

săptemvere *ss* vz ***septembrie***

săptemvire *ss* vz ***septembrie***

săptemvirie *ss* vz ***septembrie***

săptemvri *ss* vz ***septembrie***

săpucă *sf* [At: ALR SN I h 28/353 / Pl: *~uche* / E: ***sapă***[1] + *-ucă*] (Reg) Săpăligă (1).

săpuior *sm* [At: BORZA, D. 156 / P: *~i* / E: ***săpun*** +*-ior*] (Bot; Olt; adesea lpl) Săpunariță (*Saponaria officinalis*).

săpuligă *sf* vz ***săpăligă***

săpuliță *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~țe* / E: ***sapă***[1] + *-uliță*] (Reg) Săpăligă (1).

săpun [At: ANON. CAR. / V: (îrg) ***~pon, sopon, sorpun,*** (reg) ***sapon, sap~, sorpon,*** (îvr) ***sopân*** / Pl: *~uri*, (reg) *~e, ~i* sm / E: ml ***sapo, ~onis***] **1-2** *sm* (Bucată dintr-un produs reprezentând o) sare a unui acid gras cu un metal (alcalin), produs prin saponificarea acizilor grași sau a grăsimilor cu soluții care conțin de obicei hidroxid de sodiu sau de potasiu și care servește la spălarea corpului, a rufelor, în diverse procedee tehnice și industriale. **3** *sn* (Reg; îe) **A face** (pe cineva) **cu ~ și cu apă rece** sau **a trage** (cuiva) **un ~** A certa aspru (pe cineva). **4** *sn* (Reg; îe) **A striga la ~** A striga tare. **5** *sn* Clăbuc de săpun (1). **6** (Lpl) Sorturi de săpun (1). **7** *sn* (Îs) *~ de pământ* Argilă fină, de culoare vânătă, care bătută cu apă face spumă, folosită pentru îndepărtarea grăsimii de pe lâna prelucrată în industria textilă Si: *argilă smectică*. **8** *sms* (Bot; reg; șîc **~ul calului, ~ul popii, floare de ~, sapon de flori, rădăcină de ~, ~ul păsăricii, saponul broaștii**) Săpunariță (*Saponaria officinalis*).

săpuna *v* vz ***săpuni***

săpunar [At: (sec. XVII) IORGA, S. D. V, 240 / V: (înv) ***săpon~, sapon~*** / Pl: *~i* / E: ***săpun*** + *-ar*] **1-2** *sm* Persoană care se ocupă cu prepararea (sau cu vânzarea) săpunului (1) Si: (îvr) *săpungiu* (**1-2**), *săpungia* (**1-2**). **3** *a* (Îs) *Cartof ~* Soi de cartof de calitate superioară, de formă lunguiață, cu miezul alb-roz. **4** *sm* (Bot; Trs; Mun) Săpunariță (*Saponaria oficinalis*).

săpunară *sf* vz ***săpunare***

săpunare *sf* [At: VALIAN, V / V: *~nară* / Pl: *~nări* / E: după lat ***saponaria***] (Bot; înv) Săpunariță (*Saponaria officinalis*).

săpunariță *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) ***sopon~*** / Pl: *~țe* / E: ***săpun*** + *-ariță*] Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu frunze de forma vârfului de suliță, dispuse câte două față în față, cu flori trandafirii sau albe asemănătoare cu garoafele, care crește în lunci sau pe marginea drumurilor, folosită ca nutreț pentru vite, în medicină (pentru poftă de mâncare, pentru proprietățile ei sudorifice și depurative etc.), iar rizomul ei, cunoscut și pentru însușirea de a scoate petele de pe stofe, este întrebuințat la prepararea săpunului (**1-2**) Si: *ciulin, odagaci* (**2**), (pop) *săpunel* (**4**), (înv) *săpunare, săpunărică*, (reg) *berbecei, grozdică, juni, mielușei, săpuior, săpun* (**8**), *săpunar* (**4**), *săpunaș* (**4**), *săpunăriță, săpunioară, săpuniță, soponaică, spumariță, văcărică, văcăriță, buruiană-albă, mărariul-calului, sansiu-turcesc-de-câmp* (*Saponaria officinalis*).

săpunaș [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~e, ~i* sm / E: ***săpun*** + *-aș*] **1-2** *sn* (Șhp) Săpun (1) (mic). **3** *sn* Supozitor (împotriva constipației) făcut dintr-o bucată mică de săpun (1) Si: *săpunel* (3). **4** *sm* (Bot; Mun; Olt; mpl) Săpunariță (*Saponaria officinalis*). **5** *sm* (Bot; reg) Feciorică (*Herniaria incana*).

săpunăreasă *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ese* / E: ***săpunar*** + *-easă*] **1-2** (Îdt) Femeie care se ocupă cu prepararea (sau cu vânzarea) săpunului (1).

săpunărică *sf* [At: POLIZU / V: ***săpon~*** / Pl: *~ici* / E: ***săpunare*** + *-ică*] (Bot; înv) Săpunăriță (*Saponaria officinalis*).

săpunărie *sf* [At: (a. 1832) DOC. EC. 501 / V: (înv) ***~pon~*** / Pl: *~ii* / E: ***săpun*** + *-ărie*] **1** Fabrică, atelier în care se fabrică săpun (**2**). **2** Prăvălie în care se vând sortimente de săpun (1).

săpunărit *sn* [At: I. GOLESCU, C. / E: ***săpun*** + *-ărit*] Dare care se percepea în țările române de la cei care fabricau sau vindeau săpun (1).

săpunăriță *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***sapon~*** / E: ***săpun*** + *-ăriță*] (Bot; reg) Săpunarița (*Saponaria officinalis*).

săpune *v* vz ***supune***

săpuneală *sf* [At: SBIERA, F. S. 132 / V: (reg) ***sapon~, sap~, sorpon~, surp~*** / Pl: *~eli*, (reg) *~ele* / E: ***săpuni*** + *-eală*] **1** (Rar) Săpunire (1). **2** (Mpl; la singular de obicei csc) Clăbuc (sau spumă) de săpun (1). **3** (Mpl; la singular de obicei csc) Apă cu săpun (1). **4** (Fam; fig) Mustrare severă. **5** (Îlv) **A-i trage** (sau **a-i da**) **o ~** (cuiva) A certa aspru (pe cineva). **6** (Rar; îal) A bate pe cineva. **7** (Îe) **A primi** (sau **a încasa, a mânca**) (o) **~** A fi (aspru) dojenit, certat, criticat. **8** (Bot; reg; îf *soponeală*) Ochiul-boului (*Aster alpinus*). **9** (Bot; reg; îf *soponeală*) Săpunele (**7**) (*Aster laevigatus*).

săpunel, ~ea [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) ***sapon~, saponele*** *sfp*, ***săpon~, sop~, sorpon~, sorponele*** *sfp*, ***sup~*** / Pl: *~el, ~e* / E: ***săpun*** + *-el, -ea*] **1-3** *sn* Săpunaș (**1-3**). **4** *smf* (Bot; reg; îs *soponele domnești*) Săpunariță (*Saponaria officinalis*). **5** *sm* (Reg; îf *saponel*) Mică plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ și cu flori mari roșii-purpurii Si: (reg) *cimbrișor* (1), *cimbru* (1) (*Thymus comosus*). **6** *sm* (Bot; reg) Vălul-miresei (*Gysophila muralis*). **7** *sf* (Lpl) Plantă erbacee cu frunze lanceolate și cu flori albastre, cultivată pentru ornament Si: (reg) *dumitraș, floarea-sfintei-Mării, salbă*[1] (**15**)*-moale, sălcioară* (**5**), *scânteiuțe* (**12**), *stele-chineze, vinețele* (*Aster novae-angliae*). **8** *sf* (Lpl) Săpuncală (**9**) (*Aster laevigatus*). **9** *sf* (Reg; lpl; îf *soponele*) Flori-de-toamnă (*Aster salignus*). **10** *sf* (Reg; lpl) Scânteiuțe (**9**) (*Aster novi-belgii*).

săpungia *s* [At: ANON. CAR. / A: nct / Pl: nct / E: srb ***sapund ija***] (Îvr; Ban) **1-2** Săpunar (**1-2**).

săpungiu *sm* [At: DDRF / Pl: *~ii* / E: ***săpun*** + *-giu*] (Îvr) **1-2** Săpunar (**1-2**).

săpuni [At: ANON. CAR. / V: (rar) ***~na***, (reg) ***saponi, sap~, soponi, sop~, sorponi, sup~*** / Pzi: *~nesc* / E: ***săpun***] **1-2** *vtr* A (se) freca (cu apă și) cu săpun (1). **3-4** *vtr* A (se) acoperi cu clăbuci de săpun (pentru a spăla sau pentru a se spăla). **5-6** *vtr* (Pex) A (se) spăla cu săpun (1). **7-8** *vtr* (Spc) A(-și) muia barba cu clăbuci de săpun înainte de ras. **9** *vt* (Fig) A critica (cu asprime) Si: *a dojeni, a certa, a mustra*[1]. **10** *vt* A trage o săpuneală (4).

săpunică *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl : *~nele* / E : ***săpunea*** css] **1-5** Săpunea (**4, 7-10**).

săpunieră *sf* [At: BUL. FIL. VI, 37 / P: *~ni-e~* / Pl: *~re* / E: ***săpun*** + *-ieră cf savonieră*] Cutie sau vas mic în care se ține săpunul de toaletă Si: *savonieră*.

săpunificare *sf* vz ***saponificare***

săpunioară *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~re* / E: ***săpun*** + *-ioară*] (Bot; reg) Săpunariță (*Saponaria officinalis*).

săpunire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***sapon~*** / Pl: *~ri* / E: ***săpuni***] **1** Frecare cu apă și săpun (1) Si: *săpunit*[1] (**1**), (rar) *săpuneală* (**1**). **2** (Spc; pex) Operație de finisare la vopsirea și imprimarea textilelor, care consată într-o baie de săpun la temperatura de fierbere Si: *săpunit*[1] (**2**). **3** (Fig; fam) Criticare (aspră) a cuiva.

săpunit[1] *sn* [At: DDRF / V: (reg) ***sopon~*** / E: ***săpuni***] **1-2** Săpunire (**1-2**).

săpunit[2]***, ~ă*** *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (reg) ***sopon~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***săpuni***] **1** Care este frecat cu (apă și cu) săpun (1). **2** Care este acoperit cu clăbuci de săpun (1) (pentru a fi curățat). **3** (Pex) Spălat

cu săpun (1). 4 (Reg) Curat (prin spălare cu săpun). 5 (Spc) Care este muiat în clăbuci de săpun (1) înainte de ras.

săpuniță *sf* [At: ALR I, 1911/558 / V: ***sapon~*** / Pl: *~țe* / E: ***săpun*** + *-iță*] (Bot. reg) Săpunariță (*Saponaria officinalis*).

săpunos, ~oasă *a* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***sopon~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***săpun*** + *-os*] (Înv) 1 Care conține săpun (1). 2-3 Care are aspect (sau care este pe bază) de săpun (2).

săpușoară *sf* [At: CUV. D. BĂTR. I, 300 / V: ***săpș~*** / Pl: *~re* / E: ***sapă[1]*** + *-ușoară*] 1-2 (Șhp) Săpăligă (1-2). 3 (Trs) Târnăcop.

săpuță *sf* [At: ALR SN I h 28 / Pl: *~țe* / E: ***sapă[1]*** + *-uță*] (Reg; șhp) Săpăligă (1).

săra *vt* [At: ANON. CAR. / Pzi: *~rez* și (reg) *sar, săr* / E: ml ***salare***] 1 (Fșa; c. i. alimente) A presăra sare pentru a potrivi gustul Si: (reg) *a sărui*. 2 (Îe) **A-și ~ inima** (sau **sufletul**) A simți o satisfacție deosebită (în urma unei răzbunări). 3 (Reg; îe) **A-și ~ sufletul cu ceva** A face un rău cuiva. 4 (Reg; îae) A avea pe cineva pe conștiință. 5 (C. i. alimente) A adăuga, a pune sare pentru a conserva. 6 (Pex) A conserva prin adăugare de sare. 7 (Reg; îe) **A ~ (pe cineva) să nu se împută** A bate rău pe cineva. 8 (Fșa) A da , a conferi (sau a căpăta) un gust (mai) sărat. 9 (Reg; fig; c. i. oameni) A ofensa (cu vorba) Si: *a certa, a dojeni, a jigni*.

sărac, ~ă [At: PSALT. HUR. 55/23 / V: (pop) ***sireac***, (îrg) ***ser~***, (înv) ***sir~***, (reg) ***sălac, săleac, sileac*** / Pl: *~aci, ~ace* (reg) *~aji* / E: slv ***сиракъ***] 1-2 *smf, a* (Îrg) (Copil) orfan. 3 *a* (Înv; îe) **A rămâne ~ de** (cineva) A pierde o ființă dragă (care a decedat). 4-5 *smf, a* (Înv) Văduv. 6-7 *smf, a* (Om) lipsit de avere (sau de bunurile materiale necesare vieții) Si: *nevoiaș, sărman* (1-2), (liv) *mizer*, (îvp) *neavut, nenorocit*, (pfm) *nepricopsit*, (îrg) *mișel*, (înv) *measer, neputernic, neputincios*, (reg) *săracoi, obielos, pământit*, (dep) *păduchios*. 8-9 *smf, a* (Pex) (Om) care face parte din clasa socială (cea mai) de jos Si: (înv) *sărman* (3-4). 10-11 *smf, a* (Pex) (Om) de condiție socială modestă Si: (pop) *prost*, (înv) *sărman* (5-6). 12-13 *smf, a* (Pex) (Om) fără rang Si: (înv) *sărman* (7-8). 14-15 *a* (Reg; îs) *~u și bogatu* (Melodie după care se execută) un anumit tip de horă. 16 *a* (Îs) *Steaua ~ului* Steaua polară. 17 *smf* (Pop) Cerșetor (1). 18 *a* (D. așezări sau colectivități omenești, d. ținuturi, teritorii etc.) Care are insuficiente bunuri materiale (naturale) Si: *sărăcăcios* (3), *sărman* (10), (reg) *sărăcios[2]* (2). 19 *a* (D. așezări sau colectivități omenești, d. ținuturi, teritorii etc.) Cu oameni săraci (7) Si: (înv) *sărman* (11), (reg) *sărăcăcios* (4). 20 *a* Care reflectă sărăcie (3) Si: *sărăcăcios* (6), (reg) *sărăcios* (3). 21 *a* Specific omului sărac (7) Si: *sărăcăcios* (7). 22 *a* De om sărac Si: *sărăcăcios* (8), *mizerabil*, (rar) *meschin*, (liv) *mizer*, (înv) *sărăcesc*, (reg) *sărăcios[2]* (4), (îvr) *mizericos*. 23 *av* Cu sărăcie (3). 24 *a* (Pgn; udp „în") Care posedă, conține ceva (altceva decât bunuri materiale necesare existenței) în cantitate nesatisfăcătoare, insuficientă, redusă Si: *sărăcăcios* (9). 25 *a* (Spc; d. limbă) Care are un vocabular redus (sau insuficiente mijloace de expresie). 26 *a* Care există în cantitate sau în măsură (prea) mică, în număr (foarte) redus Si: *insuficient*. 27 *a* (Pgn; rar; udp „de") Care este lipsit (în totalitate sau în parte) de... Si: (înv) *sărman* (12). 28 *a* (Sens curent; d. oameni; îe) **~ cu duhul** sau (rar) **~ de duh** Prost. 29 *a* (D. atitudinea, manifestările, însușirile oamenilor; îae) Care denotă prostie. 30 *a* (Îae) De om prost. 31 *a* (Înv; îe) **~ de viață** Plăpând și bolnăvicios. 32 *a* (D. pământ, sol) Care este lipsit de componenți care îl fac propriu pentru agricultură Si: *neroditor, nefertil*, (rar) *sărăcăcios* (10), (reg) *macru, searbăd[1]*. 33 *a* (D. ani) Cu recoltă slabă, insuficientă. 34 *a* (D. plante, vegetație etc.) Care este lipsit de vigoare, pipernicit, firav Si: (rar) *sărăcăcios* (12). 35 *a* (D. lumină și surse de lumină sau de căldură) Care are un grad redus de intensitate Si: *slab*. 36 *av* (D. lumină și surse de lumină sau de căldură) Cu intensitate redusă. 37 *a* Care are calitate sau valoare modestă, scăzută, de calitate inferioară Si: *sărăcăcios* (13), (înv) *sărăcesc* (4). 38 *a* Cu aspect (extrem de) modest Si: *sărăcăcios* (14), (înv) *sărăcesc* (5). 39 *a* Care este lipsit de fast Si: *sărăcăcios* (15), (înv) *sărăcesc* (6). 40 *a* (D. viață) Anevoioasă, plină de lipsuri Si: *sărăcan* (6). 41 *a* (Pex) Cu evenimente puține (și puțin semnificative) Si: *sărăcăcios* (16), *sărăcesc* (7). 42 *a* Lipsit de farmec, de frumusețe, de strălucire. 43-44 *smf, a* (Adesea în construcții exclamative; exprimă compătimire și înțelegere plină de omenie; de obicei precedă numele determinat) (Persoană) care se găsește într-o situație grea, care este vrednic de plâns.

săracan *sm* vz ***sărăcan***

sărad *sn* [At: DOSOFTEI, ap TDRG / V: ***răsad*** / Pl: *~uri* / E: ngr **σειρά διον**] 1-2 (Ornament din) șiret făcut din lână împletită de obicei în trei, cu care se cos figuri decorative pe marginea sumanelor, catrințelor etc. 3 (Reg) Ornament făcut din postav cusut pe clinii sumanului. 4 (Buc) Șiret împletit cu care se leagă diverse obiecte. 5 (Îvr) Ghirlandă (de frunze, flori etc.).

săraf *sf* vz ***zaraf***

sărafim *sm* vz ***serafim***

sărar [At: (a. 1695) IORGA, S. D. V, 338 / Pl: (1) *~i*, (2, 3) *~e, ~uri* / E: ***sare*** + *-ar*] 1 *sm* (În trecut) Vânzător de sare. 2 *sn* (Mun; Olt) Vas de pământ, de lemn etc. în care se păstrează sarea. 3 *sn* (Reg) Solniță. 4 *sn* (Mol; Mun) Crăcană în care se pune un bulgăre de sare pentru vite. 5 *s* (Reg) Bulgăre de sare.

sărare *sf* [At: DRLU / Pl: *~rări* / E: ***săra***] 1 Presărare de sare pentru a potrivi gustul Si: *sărat[1]* (1), (îrg) *sărătură* (8). 2-3 (Procedeu de) conservare a alimentelor prin adăugare de sare Si: *sarat[1]* (2-3). 4-5 (Procedeu de) conservare a pieilor prin tratare cu sare.

sărat[1] *sn* [At: VALIAN, V. / E: ***săra***] 1-3 Sărare (1-3).

sărat[2], ~ă [At: COD. VOR. 126/11 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***săra***] 1 *a* Care conține (sau este îmbibat cu) sare (1) în mod natural Si: (asr) *sărăturos* (1). 2 *a* (Îs) *Loc ~* Sărătură (10). 3 *a* Privitor la sare (1). 4 *a* Specific sării (1). 5 *a* Care aparține sării (1). 6 *a* (D. alimente, mâncăruri) Căruia i s-a adăugat sare (1) pentru a i se potrivi gustul. 7 *a* (D. alimente, mâncăruri) Presărat cu sare (1). 8 *a* (D. alimente, mâncăruri) Care are (prea) multă sare (1). 9 *a* (Pgn) Care are gust de sare (1). 10 *a* (Reg; îe) **~ și piperat** Se spune despre un om rău. 11 *s* (Reg; îe) **A mânca ~** A trăi bine. 12 *s* (Îc) **A nu lua ~ pe limbă** A nu mânca pe nimic. 13 *a* (Spc; mai ales d. pește) Care este conservat prin sărare. 14 *a* Acoperit (sau plin) de sare (1). 15 *a* (Fig; d. expuneri, vorbe, glume etc.) Cu (mult) spirit Si: *spiritual*. 16 *a* (Fig; d. prețuri, dobânzi etc.) (Excesiv de) ridicat[2]. 17 *a* (Fig; reg; d. lovituri, bătaie etc.) Care este (excesiv de) intens, puternic.

sără *s* [At: TEAHA, C. N. 263 / Pl: nct / E: mg *szer* „guraliv, fanfaron"] 1 (Trs) „Om neînsemnat, dar guraliv". 2 (D. oameni; îla) **De ~** Care se supără ușor.

sărăboi *sm* vz ***sărăoaie***

sărăcan, ~ă *smf* [At: CREANGĂ, O. 33 / V: ***sărac~, serac~*** *sn*, ***sireic~*** *smf*, ***arac~, ărac~, irac~, îrac~*** *sm* / Pl: *~i, ~e* / E: ***sărac*** + *-an* cf *săraca-mi de mine*] (Pop; uneori cu sens afectiv) 1-3 Om sărac (7, 9, 12).

sărăcăci *vi* [At: SFC IV, 40 / Pzi: *~ăcesc* / E: drr ***sărăcăcios***] (Rar) A sărăci (3).

sărăcăcie *sf* [At: KLEIN, D. 417 / Pl: *~ii* / E: ***sărăcăci*** + *-ie*] (Îdt) Sărăcie (3).

sărăcăcios, ~oasă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***sărac*** + *-ăcios*] 1 (Rar; d. oameni) Care este (cam) sărac (7). 2 (Rar; d. oameni) Care dă impresia de om sărac (7). 3-4 (D. așezări sau colectivități omenești, d. ținuturi, teritorii etc.) Sărac (18-19). 5 (D. viață, trai, vremuri etc.) Care este plin de lipsuri, de greutăți (materiale) Si: *anevoios, greu, sărac* (40). 6 Care reflectă sărăcie (3) Si: *sărac* (20), *mizerabil*, (rar) *meschin*, (liv) *mizer*, (înv) *sărăcesc* (1), (reg) *sărăcios[2]* (3), (îvr) *mizericos*. 7-8 Sărac (21-22). 9 (Pgn) Sărac (24). 10 (Rar; d. pământ, sol) Sărac (32). 11 (Buc; d. ani) Cu recoltă slabă, insuficientă. 12 (Rar; d. plante, vegetație etc.) Sărac (34). 13-16 Sărac (37-39, 41).

sărăcăcitură *sf* [At: CHEST. II, 49/85 / Pl: *~ri* / E: ***sărăcăci*** + *-tură*] (Reg) Casă urâtă și sărăcăcioasă.

sărăcătură *sf* vz ***sărăcitură***

sărăcea *sf* vz ***săricică***

sărăcei *smp* vz ***saragea***

sărăcel, ~ea *a* [At: I. GOLESCU, C / V: ***sălicel*** / Pl: *~ei, ~e* / E: ***sărac*** + *-el, -ea*] 1-2 (Reg; șhp) (Destul de) sărac (7).

sărăcesc, ~ească *a* [At: CORESI, EV. 116 / V: ***sir~*** / Pl: *~ești* / E: ***sărac*** + *-esc*] (Înv) **1** Sărăcăcios **(6)**. **2** Care este lipsit de avantaje. **3** Care nu îmbogățește. **4-7** Sărac **(37-39, 41)**. **8** Umil.

sărăcește *av* [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 208ᵛ/2 / E: ***sărac*** + *-ește*] **1** Ca un om sărac **(7)**. **2** În felul oamenilor săraci. **3** În sărăcie.

sărăci [At: VARLAAM, C. 333 / Pzi: *~cesc* / E: ***sărac***] **1-2** *vtr* (Reg) A face să ajungă (sau a ajunge) orfan. **3-4** *vit* A-și pierde (sau a face să-și piardă) avutul, bunăstarea, bunurile materiale necesare vieții, ajungând sărac **(7)** Si: (îrg) *sărmăni*. **5-6** *vit* A decădea, a regresa (sau a face să decadă, să regreseze) din punct de vedere economic. **7-8** *vit* A (se) reduce (mult) în cantitate, în număr Si: *a (se) împuțina*. **9-10** *vit* (Îrg; udp „de") A ajunge (sau a face să fie lipsit) (în totalitate sau în parte) de... **11** *vt* (C. i. pământul, solul) A face să devină neroditor, nefertil, sărac **(32)**. **12** *vt* A face să-și piardă din calitate, din valoare, din semnificații etc. (în urma simplificării, a schematizării). **13** *vr* (Îrg) A se văita, a se căina (considerându-se sărac) Si: (reg) *a (se) compătimi*.

sărăcică *sf* vz ***săricică***

sărăcie *sf* [At: CORESI, EV. 41 / Pl: *~ii* / E: ***sărac*** + *-ie*] **1** (Îrg) Starea, situația de orfan. **2** (Înv) Văduvie. **3** Stare a celui sărac **(7)** (generată de lipsă de avere sau de bunuri materiale necesare existenței) Si: *lipsă, nevoie* (liv) *penurie*, (îvp) *neavere*, (îrg) *niștotă*, (înv) *neputință, sărăcăcie, sărmănie*, (reg) *sarăpanie*, (îvr) *mizeraciune*. **4** (Pop; îe) **A face cumetrie cu ~ia** A nu mai putea scăpa de mizerie. **5** (Pop; îe) **A trage ~ia de coadă** A trage mâța de coadă. **6** (Îe) **A-și vedea** (sau **căuta**) **de ~** A nu se amesteca în treburile altuia. **7** (Pfm) Epitet depreciativ pentru un om sărac. **8** (Bot; Trs; șîc **iarba ~i**) Busuioc sălbatic (*Galinsoga parviflora*). **9** Aspect, mediu etc. sărăcăcios **(6)**. **10** Lipsă de fertilitate a solului. **11** (Adesea udp „de") Cantitate (prea) mică, număr (prea) mic, insuficient de ceva. **12** (Adesea udp „de") Ceea ce este lipsit de bogăție, de (prea mare) valoare, de amploare. **13** (Adesea udp „de") Ceea ce este insuficient Si: *lipsă (de)*. **14** (Adesea udp „de") Stadiu nesatisfăcător, insuficient de dezvoltare. **15** (Îe) **~ de duh** (ori **cu duhul** sau, rar, **de minte, mintală**) Lipsă de inteligență Si: *prostie*. **16-18** (Pfm; de obicei pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prepoziția „de") Epitet depreciativ pentru ceva (de mică valoare sau fără valoare, puțin folositor sau nefolositor, ori neplăcut, supărător).

sărăcilă *sms* [At: DDRF / E: ***sărac*** + *-ilă*] **1** (Pop; dep) Om sărac **(7)**. **2** Vânt foarte uscat și cald, care suflă (vara) în Dobrogea, distrugător pentru culturi Si: (reg) *vântul negru*.

sărăcime *sf* [At: M. COSTIN, LET². I, 367 / E: ***sărac*** + *-ime*] (Csc) **1** Totalitatea oamenilor săraci **(7)**. **2** Mulțime de oameni săraci Si: (îvr) *sărmănime* **(2)**.

sărăcin¹ *sm* [At: BORZA, D. 123 / E: ns cf *sărac*] (Bot; reg) Mei (*Panicum miliaceum*).

sărăcin², ~ă *smf* [At: CORESI, ap. DHLR II, 529 / V: ***saracin*** / Pl: *~i, ~e* / E: slv ***срачинъ*** cf vsl *сарацинъ*] (Înv) **1-3** *smf* Sarazin **(1-3)**. **4-6** *a* Sarazin **(4-6)**.

sărăcinesc, ~ească *a* [At: (cca. 1650) HEM 1470 / Pl: *~ești* / E: ***sărăcin²*** + *-esc*] (Îvr) **1-3** Sarazin **(4-6)**.

sărăcinește *av* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 25ᵛ/5 / E: ***sărăcin²*** + *-ește*] (Îvr) **1-3** Ca sarazinii **(1-3)**.

sărăcios¹, ~oasă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***sare*** + *-ăcios*] (Îvr) Care conține multă sare **(1)**.

sărăcios², ~oasă *a* [At: ȘEZ. IV, 159 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***sărac*** + *-ios*] (Reg) **1-4** (D. oameni) Sărac **(7, 18, 20-21)**

sărăcir *sm* vz ***sărăcin¹***

sărăcire *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: (rar) *~ri* / E: ***sărăci***] **1** Pierdere a averii sau bunăstării, a bunurilor materiale necesare vieții. **2** Scădere, împuținare a trăsăturilor calitative, a valorii, a semnificațiilor etc.

sărăcit, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***sărăci***] **1** Care a devenit sărac **(7)**. **2** Care s-a redus (mult) în dimensiuni, în cantitate, în număr. **3** (D. limbi) Care a devenit mai puțin complex, mai puțin bogat. **4** (D. pământ, sol) Care a devenit nefertil, neroditor.

sărăcitor, ~oare *a* [At: I. IONESCU, D. 321 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***sărăci*** + *-tor*] (Îvr; d. plante) Care sărăcește solul în care crește.

sărăcitură *sf* [At: UDRESCU, GL. / V: ***~căt~*** / Pl: *~ri* / E: ***sărac*** + *-itură*] (Mun; dep) Om foarte sărac.

sărăcoi, ~oaie [At: PĂCALĂ, M. R. 108 / Pl: *~, ~oaie* / E: ***sărac*** + *-oi*] **1-2** *smf, a* (Copil) orfan. **3-4** *smf, a* Sărac **(6-7)**. **5** *smf* (Reg) Cerșetor **(1)**.

sărăcovăț *sm* vz ***sorocovăț***

sărăcustă *sf* [At: (a. 1627) IORGA, S. D. VIII, 32 / V: (înv) ***sărc~, sarac~***, (reg) ***~coustă, sarocouste*** *sfp* / Pl: *~te* / E: slv ***саракоусти***, ucr ***сорокоуст***] **1** (Înv) Interval de patruzeci de zile. **2** (Îrg) Sărindar **(2)**. **3** (Trs; Buc) Slujbă de pomenire a morților făcută în sâmbetele postului Paștilor. **4** (Trs; Buc) Plată (în bani sau în natură) care revine preotului pentru o sărăcustă **(3)** Si: *sărindar* **(3)**. **5** (Buc; îf *sorocouste*) Alimente care se duc la biserică pentru a fi sfințite cu prilejul Sfântului Toader și care se împart de pomană. **6** (Trs; Ipl) Popasurile în care se citesc evangheliile, pe drumul de la casa mortului până la groapă. **7** (Trs; îe) **A merge cu ~te** A merge încet. **8** (Îrg) Praznic, ospăț la înmormântare Si: *pomană*.

sărăcuț, ~ă *a* [At: (a. 1800) GCR II, 181 / V: (reg) ***~uz, sălec~, selec~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***sărac*** + *-uț*] **1-6** (Șhp) (Cam) sărac **(7, 20, 24, 37, 43-44)**.

sărăcuz, ~ă *a* vz ***sărăcuț***

sărădi *vt* [At: ODOBESCU, S. III, 545 / Pzi: *~desc* / E: ***sărad***] (Reg) A sărădui (sumane, catrințe etc.).

sărădui *vt* [At: CREANGĂ, O. 213 / Pzi: *~esc* / E: ***sărad*** + *-ui*] (C. i. sumane, catrințe etc.) A coase, a împodobi cu sărad Si: (reg) *a sărădi*.

sărăduit, ~ă [At: BARCIANU / Pl: *~iți, ~e* / E: ***sărădui***] (D. sumane, catrințe) Împodobit cu săraduri.

sărăfie *sf* vz ***zărăfie***

sărăhor *sm* vz ***salahor***

sărăiji *sp* [At: VICIU, GL. / E: nct] (Bot; reg) O specie de ciuperci foarte gustoase, nedefinită mai îndeaproape.

sărăiman, ~ă *a, smf* vz ***sărman***

sărăimănesc, ~ească *a* vz ***sărmănesc***

sărăman, ~ă *a, smf* vz ***sărman***

sărănaie *sf* vz ***sărăoaie***

sărăndic [At: CADE / V: ***~rân~, saran~*** / Pl: *~ici* / E: ns cf *sărăntoc*] **1-2** *sm, a* (Mar; Trs) (Copil) orfan. **3** *sm* (Mar) Om sărac **(7)**.

sărăntoc, ~oacă *smf* [At: GT (1839), 146 / V: (reg) ***~tuc, ~rân~*** / Pl: *~oci, ~oace* / E: slv ***сиротъкъ***] **1-2** (Pop; dep) Om (foarte) sărac **(7)**. **3** (Reg) Cerșetor **(1)**.

sărăntuc, ~ă *smf* vz ***sărăntoc***

sărăoaie *sf* [At: VICIU, GL. / P: *~ră-oa~* / V: ***~ăboi*** *sm*, ***~ănaie*** / Pl: *~ăăi* / E: nct] (Trs; Mar) **1** (Bot) Tigvă (*Legenaria siceraria*). **2** Țeavă de tras vinul din butoi (făcută din sărăoaie **(1)**.

sărăor *sm* vz ***salahor***

sărăpane *sf* vz ***sărăpânie***

sărăpanie *sf* [At: PAȘCA, GL. / V: ***~ane*** / E: ns cf *sărăcan*] (Trs) Sărăcie **(3)**.

sărăreasă *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ese* / E: ***sărar*** + *-easă*] (Îvr) Nevasta sărarului **(1)**.

sărăresc, ~ească *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ești* / E: ***sărar*** + *-esc*] (Îvr) **1** Privitor la sărar **(1)**. **2** Specific sărarului **(1)**. **3** Care aparține sărarului **(1)**.

sărărește *av* [At: I. GOLESCU, C. / E: ***sărar*** + *-ește*] (Îvr) Ca sărarii **(1)**.

sărărie *sf* [At: (a. 1715) IORGA, S. D. VII, 93 / Pl: *~ii* / E: ***sare*** + *-ărie*] **1** (Îrg) Salină **(1)**. **2** Loc de unde se extrage sarea **(1)** prin evaporarea apei de mare. **3** Depozit, prăvălie, loc în care se vindea sare **(1)**. **4** Impozit care se percepea pe vânzarea sării **(1)**. **5** Loc unde se pune sarea **(1)** pentru animale. **6** (Pex) Construcție rudimentară în care se pune sare **(1)** în blocuri (sau sare în amestec cu lut, care se pregătește) pentru a completa hrana vânatului. **7** (Olt; Mun) Solniță.

sărărit *sn* [At: (a. 1701) IORGA, S. D. V, 340 / E: ***sare*** + *-ărit*] Impozit care se percepea pe extragerea sării (1) (pentru nevoile individuale).

sărărit *sn* vz ***sărăriță***

sărăriță *sf* [At: LEX. MARS., 243 / V: (înv) ***~rer~***, ***~iț*** *sn*, ***sălă~***, ***săleriță*** / Pl: *~țe* / E: ***sare*** + *-ăriță*] **1** (Pop) Solniță. **2** (Reg; îf *sălăriță*) Obiect de construcție rudimentară, făcut dintr-un lemn lung și scobit, în care se pune sare (1) cu făină pentru oi. **3** Dispozitiv mecanic (remorcabil) folosit pentru împrăștierea sării (1) (pe arterele de circulație, în timpul iernii).

sărătaș *a* [At: (a. 1748) IORGA, S. D. VI, 45 / Pl: *~i* / E: ***sărat²*** + *-aș*] (Îvr; d. pescari) Care se ocupă cu conservarea peștelui prin sărare.

sărător, ~oare [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***săra*** + *-tor*] **1** *sn* (Îrg) Solniță. **2** *sf* (Reg) Jgheab în care se pune sarea (1) pentru vite. **3** *smf* Lucrător într-o fabrică de conserve, care se ocupă cu săratul produselor alimentare.

sărăturat, ~ă *a* [At: DCR / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***sărătură*** + *-at*] (Rar; d. pământ, terenuri, soluri) Sărăturos (2).

sărătură *sf* [At: (a. 1759) IORGA, S. D. XIX, 30 / Pl: *~ri* / E: ***săra*** + *-ătură*] **1** Mâncare preparată cu prea multă sare (1). **2** Aliment conservat cu sare (1). **3** (Îrg) Amestec preparat din sare (1) și făină, tărâțe etc., care se dă animalelor domestice sau de vânat pentru completarea hranei. **4** (Fig) Element de preț, indispensabil din componența a ceva. **5** Izvor de apă sărat Si: *slatina*, (pop) *saramură* (**8**). **6** Apă care conține apă în mod natural Si: *slatină*, (pop) *saramură* (**9**). **7** (Trs) Saramură (1). **8** (Îrg) Sărare (1). **9** (Îdt) Conservare (a alimentelor) prin adăugare de sare Si: *saramurare* (1). **10** Calitatea (unui) aliment de a fi sărat². **11** Însușirea (unui) aliment de a conține sare (1). **12** (Înv) Cantitate, proporție de sare (1) conținută de ceva. **13** (Înv) Sare (1) conținută (într-o anumită proporție) de ceva. **14** (Reg; lpl) Resturi depuse la fundul cazanului după prepararea săpunului. **15** Sol, teren bogat în săruri solubile sau în cationi alcalini (de sodiu), în general impropriu pentru culturi agricole sau cu fertilitate scăzută. **16** (Bot; reg; îc) **~-roșie** Brâncă (*Salicornia europaea*). **17** (Bot; reg; îc) **~ tufoasă** Iarbă-de-sărătură (*Suaeda maritima*).

sărăturică *sf* [At: BORZA, D. 78 / Pl: nct / E: ***sărătură*** + *-ică*] (Reg) Planta *Goniolimon tataricum*.

sărăturos, ~oasă *a* [At: DRLU / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***sărătură*** + *-os*] **1** (Asr) Sărat² (1). **2** (D. pământ) Care este bogat în săruri minerale solubile sau în cationi alcalini (de sodiu) (fiind de obicei nefertil sau puțin fertil) Si: (rar) *sărăturat*. **3** (Reg; d. apă) Sălciu² (1).

sărățel, ~ea [At: LB / Pl: *~ei*, *~e* / E: ***sărat²*** + *-el*, *-ea*] **1-2** *a* (Cam) sărat² (1, 6). **3** *sf* (Mpl) Preparat de patiserie sărat² (6), asemănător cu saleurile. **4** *sn* (Buc) Pasăre mică cu pene galbene, nedefinită mai de aproape.

sărățică [At: LB / Pl: *~țele* / E : ***sărățea*** css] **1-2** *a* Sărățel (1-2). **3-4** *sf* Sărățel (3-4). **5** *sfa* (Dob) Dans popular (învârtită) nedefinit mai îndeaproape. **6** *sfa* (Dob) Melodie după care se execută sărățica (7).

sărăzui *v* vz ***surzui***

sărâc *sn* vz ***saric***

sărândic *a*, *sm* vz ***sărandic***

sărântoc, ~oacă *smf* vz ***săr*ântoc**

sărât, ~ă *a* [At: FRÂNCU – CANDREA, M 105 / Pl: *~âți*, *~e* / E: ***sări²***] (Trs) Batjocoritor și ironic.

sărba *v* vz ***serba***

sărbare *sf* vz ***serbare***

sărbat, ~ă *a* vz ***serbat***

sărbatic, ~ă *a*, *smf* vz ***sălbatic***

sărbăt, ~ă *a* vz ***searbăd²***

sărbătioară *sf* vz ***sălbătioară***

sărbătoare [At: PSALT. 147 / V: (înv) ***~bot~***, ***ser~*** / Pl: *~ori* / GD: *~orii*, (rar) *~i* / E: ***sărba*** + *-ătoare*] **1** *sf* Zi (ori succesiune de zile) consacrată celebrării unui eveniment religios ori comemorării unui sfânt (și în care, de obicei, au loc solemnități, respectarea unor ritualuri, întreruperea activității obișnuite) Si: (îvp) *praznic*, (înv) *sărbătorie* (3). **2** *sf* (Pgn) Zi (ori succesiune de zile) în care se serbează un eveniment, un personaj de seamă, o categorie de oameni etc. (și în care, de obicei, au loc solemnități, respectarea unor ritualuri, întreruperea activității obișnuite etc.) Si: (îvp) *praznic*, (înv) *sărbătorie* (4). **3** *sf* (Pex) Zi oficială de odihnă. **4** *sf* (Mpl) Perioada din jurul, în timpul Crăciunului, a Anului Nou sau a Paștelui. **5** *sf* (Iuz; îs) *~a muncii* 1 Mai, ziua solidarității celor ce muncesc din lumea întreagă. **6** *sf* (D. zile; îla) **De ~** sau **de ~ ori** În care se sărbătorește ceva sau cineva. **7** *sf* (D. zile; îal) În care (oficial) nu se lucrează Si: *de odihnă*. **8-9** *sf* (Îljv) **De ~, de ~ ori** (Ca) pentru sărbătoare (1). **10-11** *sf* (Îal) (În mod) festiv. **12** *sf* (Reg; d. cai; îla) **De ~** Care este folosit de sărbători (1) sau în ocazii deosebite. **13** *sf* (Reg; îe) **Împarte ~orile (pe drum)** Se spune despre o persoană care își pierde vremea, care umblă fără rost. **14** *sf* (Reg; îs) *~-n casă* Se spune pentru a evita discuții jenante, când sunt fete de față. **15** *av* (Îf *~a*, *~orile*) În zilele de sărbătoare (1). **16-17** *av* (Îaf) La (ori în) fiecare sărbătoare. **18** *sf* Eveniment foarte plăcut, emoționant etc. **19** *sf* Prilej de mare bucurie, de deosebită plăcere. **20** *sf* (Asr) Sărbătorire (3).

sărbătoresc, ~ească *a* [At: CR (1829) 231/2 / V: ***ser~*** / Pl: *~ești* / E: ***sărbătoare*** + *-esc*] **1** Specific unei sărbători (1). **2** Privitor la sărbători (1). **3** Ca de sărbătoare (1). **4** (Pex) Festiv.

sărbătorește *av* [At: FM (1842) 89¹/25 / E: ***sărbătoare*** + *-ește*] **1-2** (Ca) de sărbătoare (1). **3** (Pex) Cu fast.

sărbători *vt* [At: CR (1830), 79²/41 / Pzi: *~resc* / E: ***sărbătoare***] **1** (C. i. evenimente, persoane) A marca admirația, entuziasmul, bucuria, însemnătatea, semnificația etc. **2** (C. i. evenimente, persoane) A cinsti, a onora printr-o sărbătoare (1), printr-o serbare, printr-o întrunire, printr-o petrecere etc.). **3** A consacra, a închina o sărbătoare (1).

sărbătorică *sf* [At: JIPESCU, ap. CADE / Pl: *~rele* / E: ***sărbătoare*** + *-ică*] **1-2** (Rar; șhp) Sărbătoare (1) (scurtă dar plăcută).

sărbătorie *sf* [At: CR (1831) 63²/44 / Pl: *~ii* / E: ***sărbătoare*** + *-ie*] (Înv) **1** Sărbătorire (1). **2** Glorificare. **3-4** Sărbătoare (1-2).

sărbătorire *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ri* / E: ***sărbători***] **1** Organizare a unei sărbători (1). **2** Participare la o sărbătoare (1). **3** (Pex) Serbare (publică sau particulară) Si: *festivitate*, *petrecere*, (asr) *sărbătoare* (20), (înv) *sărbătorie* (3).

sărbătorit, ~ă [At: I. GOLESCU, C / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***sărbători***] **1-2** *smf a* (Persoană) căreia i se fac manifestări de simpatie, de admirație, de prețuire etc. pentru meritele sale cu ocazia unui eveniment deosebit, a unei petreceri etc. **3** *a* Triumfal.

sărbătoriu *sm* [At: PSALT. 80 / Pl: *sărbători* / E: ***sărba*** + *-ătoriu*] (Îvr) **1** Cel care sărbătorește (1). **2** Cel care ia parte la o sărbătorire (1).

sărbezele *sfp* [At: BORZA, D. 22 / V: ***~băz~*** / E: ***sarbăd*** + *-ele*] (Bot; reg; șîc **~roșii**) Strugurii-ursului (*Arctostaphylos uva-ursi*).

sărbezeală *sf* vz ***serbezeală***

sărbezenie¹ *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ii* / E: ***sarbăd²*** + *-enie*] (Reg) Sărbezie¹.

sărbezenie² *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ii* / E: ***sarbăd¹*** + *-enie*] (Reg) Paloare.

sărbezi¹ *sp* vz ***searbăd²***

sărbezi² [At: I. GOLESCU, C. / V: ***ser~***, (reg) ***săb~***, ***sălb~***, ***selb~***, ***ser~*** / Pzi: 3 *~zește*, (reg) *sărbade* / E: ***sarbăd²***] **1** *vr* (Îrg; c. i. lapte, rar c. i. alte produse lactate sau alimente) A se acri (în urma alterării). **2** *vr* (Îvr; fig; c. i. oameni) A deveni aspru, sever, rigid. **3-4** *vri* (Reg; d. dinți) A (se) strepezi (1).

sărbezi³ *v* vz ***serbezi¹***

sărbezie¹ *sf* [At: SCRIBAN, D. / V: ***selb~***, (reg) ***ser~*** / Pl: *~ii* / E: ***sarbăd²*** + *-ie*] (Îrg) Calitatea de a fi searbăd², fără gust Si: (reg) *sărbezenie¹*.

sărbezie² *sf* vz ***serbezie¹***

sărbezime *sf* [At: CIHAC, I. 241 / E: ***sarbăd²*** + *-ime*] (Rar) Serbezitură² (4).

sărbezit, ~ă *a* [At: CHEST. V, 108/12, 38 / Pl: *~iți*, *~e* / E. ***sărbezi²***] (Reg; d. lapte sau produse lactate) Acrit (în urma alterării).

sărbeziu, ~ie *a* [At: MARIAN, CH. 51 / Pl: *~ii* / E: ***sarbăd¹*** + *-iu*] (Reg; d. culori) Pal².

sărbi *v* vz **serba**
sărbotoare *sf* vz **sărbătoare**
sărbuşcă *sf* [At: DDRF / V: (reg) **sar~, ser~, solb~, sor~** / Pl: *~şte* / E: ns cf *sarbăd²*] **1** (Reg) Mâncare preparată din zer de unt sau chişleag, sau lapte dulce fiert cu mălai sau făină, brânză de vaci sau dovlecei. **2** Ciorbă preparată din zarzavat, la care se adaugă zer de la brânza de vaci şi puţină făină de porumb.
sărcăli *vi* [At: ALRT II, 154 / Pzi: 3 *~leşte* / E: **sarcă** + *-ăli*] (Trs; c. i. coţofene) A emite sunete specifice speciei.
sărcea *sf* [At: MARIAN, O. II, 355 / Pl: *~cele* / E: **sarce¹** + *-ea*] (Orn; reg) Lişiţă (*Fulica atra*).
sărceală *sf* vz **ţesală**
sărcel *sn* vz **sărciner**
sărcela *v* vz **ţesăla**
săcer *sn* vz **sărciner**
sărceriu *sn* vz **sărciner**
sărcier *sn* vz **sărciner**
sărcieriu *sn* vz **sărciner**
sărcina *vt* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pzi: *~nez* / E: **sărcina**] (Înv) A însărcina.
sărcinar *sm* vz **sărciner**
sărcinare *sf* [At: DRLU / Pl: *~nări* / E: *sarcină*] (Înv) Însărcinare.
sărcinat, ~ă *a* [At: DRLU / Pl: *~aţi, ~e* / E: **sarcina**] **1** (Îvr) Însărcinat. **2** (Mun; Olt; d. femei) Însărcinată.
sărcinel *sn* vz **sărciner**
sărciner [At: DDRF / V: **salcier, sarceriu, sarcier, sarcinar, sar~, sălcer, sălceriu, sălcier, săl~, sălcineriu, ~iu, ~el, ~nar, ~nier, ~ier, ~ieriu** (Pl: *~ieri*), **~cel, ~cer, ~ceriu, sercer, sercier** *sn* / Pl: *~e*, (rar, m) *~i* / E: **sarcină** + *-ar*] **1** *sn* Par¹ lung (şi gros) înfipt în pământ, făcut dintr-un trunchi de copac (mai tânăr) cu crengile retezate până aproape de tulpină, de care se atârnă, la ţară, diverse obiecte gospodăreşti ca să se scurgă, să se usuce etc. Si: *prepeleac*, (reg) *par¹*, *olar*, *sărcior* (**1**). **2** *sn* (Spc; îf *sălcier, sărcier, sărcieriu, sercier*) Lemn fixat vertical pe plută, de care plutaşii îşi agaţă hainele sau alte obiecte. **3** *sn* (Pan) Nume dat unor obiecte asemănătoare ca formă cu sărcinerul (**1**) şi care au diverse întrebuinţări. **4** *sn* (Trs; Buc; pan) Trunchi de copac (mai tânăr) cu crengile retezate, înfipte în pământ, pe care se clădeşte claia de fân. **5** *sn* (Trs; îf *sălcer, sălceriu*) Claie mică de fân. **6** *sn* (Trs; pan) Fiecare dintre prăjinile legate câte două cruciş, care se aşază (împotriva vântului) de o parte şi de alta a clăii de fân. **7** *sn* (Olt; pan) Arac pentru susţinut fasolea. **8** *sn* (Reg; îf *sălcer*) Par¹ la gard. **9** *sm* (Trs; îf *sărcinar, sarcinar*) Persoană care transportă o greutate, o sarcină.
sarcineriu *sn* vz **sărciner**
sărcinier *sn* vz **sărciner**
sărcinioară *sf* [At: CIHAC, I, 242 / V: *~cio~* / Pl: *~re* / E: **sarcină** + *-ioară*] **1-2** (Rar; şhp) Sărcinuţă (**1-2**).
sărcinuţă *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ţe* / E: **sarcină** + *-uţă*] **1-2** (Şhp) Sarcină (**4**) (mică) Si: (rar) *sărcinioară* (**1-2**).
sărcioară *sf* vz **sărcinioară**
sărcior *sm* [At: JUN. LIT. 1923, nr 4-5, 103 / P: *~ci-or* / Pl: *~i* / E: **sarcină** + *-ior*] **1-2** (Buc) Sărciner (**1-2**).
sărcoi *sn* vz **ţarcoi**
sărcustă *sf* vz **sărăcustă**
sărdac *sn* [At: CREANGĂ, A. 37 / V: *sar~* / E: ucr **сердак, сардак**] (Mol; Buc) Haină, ţărănească făcută din dimie, scurtă până la brâu.
sărdanie *sf* [At: LB / Pl: *~ii* / E: ns cf bg *скрьбне*] (Reg) Necaz.
sărdar *sn* vz **serdar**
sărdăreasă *sf* vz **serdăreasă**
sărdăreasca *sfa* vz **serdăresc**
sărdărie *sf* vz **serdărie**
sărechi *sn* vz **saric**
sărelniţă *sf* [At: ALR I, 708/735 / Pl: *~ţi* / E: **sare** + *-elniţă*] (Reg) **1-2** Solniţă (**1-2**).

săreniesc, ~ească *a* vz **sirienesc**
săreriţă *sf* vz **sărăriţă**
sărgent *sm* vz **sergent**
sări¹ *sp* [At: PAŞCA, GL / E: mg **szer**] (Trs; îlav) **De-atâtea ~** De atâtea ori Si: *adesea*.
sări² *vi* [At: (cca 1550) CUV. BĂTR. II, 457/2 / Pzi: 1 *sar* şi *săr*, (pop) *sai, săi*, (reg) *ser, sar*; 2 *sari* şi (pop) *sai, sări, săi*, (reg) *seri, sei*; 3 (pop) *saie*, (reg) *săre*; 4 (reg) *săim, serim*; 5 (reg) *săiţi, seriţi*; 6 (pop) *sar*, (reg) *ser, sar* / Cj: (pop) *să sar*, (reg) *să sau*, 3 *să saie* / Imt: 2 (pop) *sai, sări, săi*, (reg) *seri*; 5 *săriţi* / E: ml **salire**] **1** *vi* (D. fiinţe) A se desprinde brusc de la pământ (sau de pe un punct de sprijin) avântându-se în sus şi a reveni în acelaşi loc sau a se deplasa (puţin) (de obicei repetând mişcarea) Si: *a sălta* (**1**). **2** *vi* (Reg; îe) **A ~ într-un călcâi** A fi vrednic, iute la treabă. **3** *vi* (Pop) A dansa (**1**). **4** *vt* (Pop; d. animale masculе, mai ales d. cai) A efectua monta Si: *a fecunda*. **5** *vi* (De obicei urmat de determinări care indică punctul de plecare sau direcţia, locul în care se face acţiunea) A se deplasa prin salt² de sus în jos, de jos în sus sau pe o traectorie curbă (spre a se plasa undeva). **6** *vi* (Îe) **A ~ din lac în puţ** A intra dintr-o nenorocire în alta, a scăpa ori a fugi de un caz şi a da de altul şi mai mare. **7** *vi* (Rar; îe) **A ~ în pod** A fi foarte bucuros, fericit. **8** *vi* (Fig) (A desea urmat de determinarea „de la una la alta") A trece brusc, în cursul unei expuneri, de la o idee la alta. **9** *vi* (Pgn) A sălta (**13**). **10** *vi* (Fig; d. puls, temperatură) A înregistra brusc valori ridicate. **11** *vi* (Reg; pan; d. soare) A răsări¹. **12** *vit* A trece printr-o săritură sau prin escaladare peste un obstacol sau peste ceva care se interpune Vz *escalada*. **13** *vi* (Îe) **A ~ peste cal** A exagera în manifestările, în acţiunile sale. **14** *vt* (Pop; îe) **A ~ groapa** A scăpa (cu greutate) de moarte sau de o boală extrem de gravă. **15** *vt* (Pfm; îe) **A ~ pârleazul** A avea purtări uşuratice, imorale. **16-17** *vit* (Pop; îe) **A ~ garduri** (ori **gardul** sau *vi* **peste garduri**) A umbla după sau a avea aventuri amoroase. **18** *vt* (Îc) **Sare-garduri** Persoana care umblă după sau are aventuri amoroase. **19** *vt* (Fig; c. i. elemente ale unui ansamblu) A lăsa la o parte (involuntar sau conştient), a trece cu vederea. **20** *vi* (Olt; Mun) A depăşi o anumită cantitate, o anumită greutate, un anumit volum, o anumită dimensiune etc. (considerate ca etalon). **21** *vi* (Mun) A cere să dea mai mult decât preţul oferit (de cumpărător). **22** *vi* (De obicei udp „în", „din", „de la", „de pe") A se ridica brusc de undeva. **23** *vi* (D. vânat) A ieşi brusc (şi în salturi²) din culcuş, din ascunzătoare etc. când e stârnit de vânător sau de câine. **24** *vi* (De obicei udp „din") A se trezi brusc din somn sau dintr-o stare de somnolenţă, de visare, de apatie, de neatenţie etc. **25** *vi* (De obicei udp „din") A tresări din cauza unei emoţii puternice şi neaşteptate. **26** *vt* (Fig; fam; d. somn, lene) A dispărea. **27** *vi* (D. obiecte sau părţi de obiecte) A se deplasa brusc în sus sau mai sus, de sus în jos, de obicei sub impulsul unei forţe exterioare. **28** *vi* (Îe) **A ~ în aer** A se preface în bucăţi (în urma unei explozii). **29** *vi* (Îae) A se desfiinţa. **30** *vi* (Îe) **A ~ în ţăndări** A se sparge sau a se rupe în mai multe fragmente ca urmare a unei solicitări violente exterioare. **31** *vi* (Îe) **Plânge** (sau **râde**) **de sare cămaşa de pe el** Plânge (sau râde) foarte tare, în hohote. **32** *vi* (De obicei cu determinări locale introduse prin *pp* „din"; şi prin lărgirea sensului) A se deplasa, a ieşi, a cădea etc. (brusc) din locul în care se află sub acţiunea unor forţe exterioare. **33** *vi* (De obicei cu determinări locale introduse prin *pp* „din"; şi prin lărgirea sensului) A-şi schimba brusc poziţia datorită unei forţe exterioare. **34** *vi* (De obicei cu determinări locale introduse prin *pp* „din"; şi prin lărgirea sensului) A se desprinde în mod brusc, neaşteptat etc. de... datorită unei forţe exterioare. **35** *vi* (Îe) **A(-i) ~ inima (din loc)** A simţi în mod brusc o mare frică sau o emoţie intensă. **36** *vi* (Îe) **A-şi ~ din minţi** (sau, popular, **din fire** ori, reg, **din urmă**) A se comporta ca un nebun Si: *a înnebuni*. **37** *vi* (Fam; îe) **A-i ~** (cuiva) **ţandăra (de-a-ndoaselea** sau **aschia, ţâfna, muştarul, bâzdâcul, arţagul)** A se enerva. **38** *vi* (Fam; îe) **A-şi ~ din ţâţâni** (sau din **balamale, din nituri**) ori (reg) **a ~ de pe ţăncuş** A nu mai avea răbdare, a nu mai putea suporta, a-şi pierdea cumpătul Si: *a se enerva*. **39** *vi* (Reg; îe) **A-i ~ cheful** A se supăra (**15**). **40** *vi* (Îae) A-i trece timpul potrivit, favorabil, optim. **41-42** *vir* (Fam; fig) A înnebuni. **43** *vt* (Reg; c. i. membre ale corpului)

A-și luxa. **44** *vt* (Înv; d. focuri, incendii) A se extinde. **45** *vi* A se repezi să facă ceva. **46** *vi* A interveni prompt, grabnic într-o acțiune. **47** *s* (Reg; îc) **Sai că-l înghit** Papanaș. **48** *vi* (Îe) **A-i ~** (cineva) **înainte** A alerga în întâmpinarea cuiva cu mare grabă. **49** *vi* (Îe) **A-i ~** (cuiva) (**de** sau, asr, **în**) **gât** A îmbrățișa pe cineva (cuprinzându-l cu brațele pe după gât). **50** *vi* (Pex; îae) A arăta cuiva o dragoste exagerată sau impudică, senzuală. **51** *vi* (Spc) A interveni grabnic, prompt pentru a ajuta pe cineva. **52** *vi* (Spc) A interveni într-o discuție sau a începe discuția brusc, neașteptat sau nedorit. **53** *vi* (Îe) **A ~ cu gura (mare)** sau **cu vorba la** (sau **pe**) **cineva** (sau **asupra cuiva**) A face cuiva reproșuri în mod vehement, cu tonul ridicat. **54** *vi* (Spc; adesea udp „asupra", „la", „pe" etc.) A se repezi la cineva cu dușmănie, cu agresivitate Si: *a se năpusti*. **55** *vi* (Îe) **A ~ în capul cuiva** sau **a-i ~ cuiva în cap** A se repezi la cineva cu vorbe aspre, violente, critice etc. **56** *vi* (Reg; îe) **A ~ în coada cucoanei** A se obrăznici. **57** *vi* A apărea pe neașteptate, brusc (în salturi²). **58** *vi* (Îe) **A(-i) ~ în ochi** A(-i) apărea cu evidență. **59** *vi* (Rar; îae) A se distinge (în mod șocant) Si: *a se evidenția*. **60** *vi* (D. elemente de același fel) A se împrăștia brusc (și neîntrerupt) în toate părțile. **61** *vi* (Pex; d. lichide) A ieși cu presiune printr-o crăpătură, o tăietură, o deschizătură etc. Si: *a țâșni*.

sări³ *v* [At: FRÂNCU - CANDREA, M. 105 / Pzi: *~resc* / E: ns cf *sară*] (Trs) A batjocori.

săricea *sf* vz ***săricică***

săricică *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) *~cea*, ***~răcea***, ***~răci~***, ***siricea*** / Pl: *~cele* / GD: (rar) *~cichii*, (înv) *~cichei* / E: ***sare*** + *-icică*, ***săricea*** css] **1** (Pop) Sare (cu granulație mică). **2** (Pop) Trioxid de arsen Si: *arsenic*. **3** (Pgn) Combinație a arsenului. **4** (Mun) Clorură mercurică. **5** (Pop; șîs ~ *de lămâie*) Sare (**26**) de lămâie. **6** (Pgn; îas) Acid tartric. **7** (Trs; îf *săricea*) Alaun. **8** Plantă erbacee cărnoasă, cu tulpina foarte ramificată, păroasă ori glabră, cu frunze spinoase la vârf, cu flori verzui, alburii sau roșiatice, care crește în locuri nisipoase sărate Si: (rar) *salsolă*, (înv) *salcicorn*, (reg) *burcum*, *ciurlan*, *ciulan*, *curai*, *ciortan*, *fugaci*, *parpalac³*, *pachitnic*, *tăvălug*, *târtan¹*, *vălătuc*, *vălatan*, *căruțele-dracului*, *iarbă sărată*, *iarba porcului* (*Salsola Kali*).

sărigea *sf* vz ***săricică***

săriman, ~ă *a*, *smf* vz ***sărman***

sărin¹, ~ă *a*, *sf* vz ***sein***

sărinat *sn* vz ***seninat¹***

sărind, ~ă *a* [At: HELIADE, L. B. I, 6/7 / Pl: *~nzi*, *~e* / E: ***sări²***] (Îvr) Care sare² (**1**).

sărindar *sn* [At: (cca 1680) BUL. COM. IST. III, 84 / V: (îrg) ***~i***, ***ser~***, (înv) ***~iu***, ***sarand~***, ***seredar***, ***seren~***, ***serindariu***, (reg) ***sălin~***, ***sarin~*** / Pl: *~e*, *~uri* / E: slv **сарандаръ**, **саландаръ**, ngr **σαρανταϊ**] **1** Ciclu de patruzeci de rugăciuni făcute de preot timp de patruzeci de zile consecutive pentru morți, pentru iertarea păcatelor, pentru bolnavi etc. **2** Rugăciune făcută de preot la 40 de zile de la moartea cuiva sau o dată pe an Si: *parastas*, (îrg) *sărăcustă* (**2**). **3** Plată (în bani sau în natură) care revine preotului pentru oficierea sărindarului Si: (îrg) *sărăcustă* (**4**). **4** Păcat săvârșit de cineva, pentru a cărui iertare preotul face o slujbă specială.

sărindari *sn* vz ***sărindar***

sărindariu *sn* vz ***sărindar***

sărire *sf* [At: DRLU / Pl: *~ri* / E: ***sări***] **1** Desprindere bruscă de la pământ (sau de pe un punct de sprijin) avântându-se în sus și revenire în același loc sau deplasându-se (puțin) (de obicei repetând mișcarea) Si: *săltare* (**1**), *sărit¹* (**1**). **2** Deplasare prin salt² (**1**) de sus în jos, de jos în sus sau pe o traiectorie curbă (spre a se plasa undeva) Si: *sărit¹* (**2**). **3** (Fig) Trecere bruscă de la o stare, de la o treaptă etc. la alta. **4** Trecere printr-o săritură (**1**) sau prin escaladare peste un obstacol sau peste ceva ce se interpune Si: *sărit¹* (**3**). **5** Ridicare bruscă de undeva, de pe ceva (pentru a porni, pentru a face ceva). **6** (Îvr) Agresiune. **7** Invazie.

sărit¹ *sn* [At: COȘBUC, P. I, 98 / E: ***sări²***] **1-3** Sărire (**1-2**, **4**). **4** (Reg) Montă. **5** (Rar; îe) **A scoate pe cineva din ~e** A enerva peste măsură.

sărit², ~ă [At: (a. 1782) GCR II, 127/29 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***sări²***] **1** *sf* (Pop) Săritură (**1**). **2** *sf* (Pop; pex) Distanță mică (parcursă prin salt ¹ **1**). **3** *sf* (Reg; îcs) *De-a ~a* Șotron. **4** *snf* (Reg; îcs) *De-a ~ele*, *de-a ~u* Joc în care un copil stă aplecat cu mâinile sprijinite pe genunchi, iar ceilalți sar peste el Si: *de-a capra* (**23**). **5** *sf* (Reg; d. pași; îla) **De-a ~a** Care saltă (**1**). **6** *sf* (De obicei art.; șîcs *de-a ~a*, *d-an săritele*) Dans popular care se execută în formație de horă (participanții ținându-se de mână sau stând unul în spatele celuilalt) de obicei cu pași bătuți pe loc. **7** *sf* (Trs; Mar) Cascadă (**1**). **8** *sf* (Trs; Mar; spc) Cădere a apei la moară (din scoc pe cupele roții). **9-10** *sf* (Reg) Săritoare (**10-11**). **11** *sf* (Îvr) Fugă (în salturi² **1**). **12** *a* Care a fost lăsat deoparte (conștient sau voluntar), care a fost trecut cu vederea, omis. **13** *a* (D. obiecte) Deplasat brusc din locul în care a fost fixat. **14** *a* (Îe) **A fi** (sau **a aștepta**, **a sta** etc.) **cu inima ~ă** A fi (sau a aștepta, a sta etc.) extrem de emoționat, de speriat. **15** *a* (Fam; d. oameni) Nebun. **16** *a* (Îe) **A fi ~ din minte** (sau, fam, **din țâțâni**) A fi nebun. **17** *sf* (Îe) **A-și ieși din ~e** (sau pop, **a-și pierde ~a**) A se enerva tare, pierzându-și cumpătul. **18** *sf* (Îe) **A scoate** (pe cineva) **din ~e** A înfuria (pe cineva). **19** *sf* (Îe) **A-i sări ~ele** A se speria (**2**).

săritor, ~oare [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***sări²*** + *-tor*] **1** *a* Care sare² (**1**). **2** *a* (Îe) **~ în ochi** Absolut evident Si: *frapant*. **3** *smf* (Spc) Persoană care practică probe de sărituri în diverse ramuri sportive. **4** *smf* (Spc; înv) Acrobat. **5** *sf* (Pop) Cascadă (**1**). **6** *sf* (Lpl) Familie de insecte din ordinul ortopterelor care au picioarele din urmă adaptate pentru sărit¹. **7** *sf* (Lsg) Insectă care face parte din familia săritoarelor (**6**). **8** *sm* (Ent; reg; spc) Cosaș (**5**). **9** *sf* (Îvr; lpl) Ordin de mamifere care au caracteristica de a sări². **10** *sf* (Buc; Mol) Parte a lăptocului morii de lângă roată, mai înclinată decât restul lăptocului Si: (reg) *sărită²* (**9**). **11** *sf* (Reg) Ultima porțiune a uluculni pe care sunt coborâte lemnele, din munte, puțin ridicată în sus, de unde acestea cad în tason făcând un salt² prin aer Si: (reg) *sărită²* (**10**). **12** *sf* (Reg) Săritură (**1**). **13** *sfn* (Pop) Pârleaz. **14** *sf* Loc în care o potecă de munte se întrerupe brusc și se continuă la alt nivel. **15** *sf* (Reg) Piatră mare, așezată în drum care trebuie sărită pentru a putea trece drumul. **16** *a* (D. lucruri) Care se ridică brusc în sus, de obicei sub impulsul unei forțe exterioare. **17** *a* (Asr; d. ape) Care țâșnește în sus (din pământ). **18** *a* (Îs) *Fântână* ~ Fântână arteziană. **19** *a* (D. oameni) Care se grăbește, care se repede (să facă ceva). **20** *a* (D. oameni) Care intervine grabnic într-o acțiune. **21** *a* (D. oameni) Care e gata să ajute pe cineva Si: *îndatoritor*, *serviabil*. **22** *a* (Spc; înv) Care se repede la cineva, cu dușmănie, atacându-l. **23** *sf* (Mun; Olt) Joc de copii nedefinit mai de aproape.

săritură *sf* [At: AR (1830), 7¹/25 / Pl: *~ri* / E: ***sări²*** + *-tură*] **1** Mișcare prin care ființele se desprind brusc de la pământ (sau de pe un punct de sprijin) avântându-se în sus și revenind în același loc sau deplasându-se Si: *salt²* (**1**), (îrg) *săltătură* (**1**), (înv) *săltare* (**1**), (reg) *saitoc* (**1**), *săltat¹* (**1**). **2** Mișcare de deplasare bruscă în zbor Si: *salt²* (**2**), (reg) *saitoc* (**2**). **3** (Reg; îs) *~ri de inimă* Palpitații. **4** (Rar; îe) **A da o ~** A merge undeva în grabă. **5** (Spc; adesea cu determinări care arată felul sau instrumentul ajutător) Desprindere temporară a unui sportiv de pe sol, de pe un punct de sprijin, de pe o instalație etc., în înălțime, în jos sau în lungime ca urmare a unei mișcări bruște, de pe loc sau cu elan. **6** (Spc; lpl) Ramură a atletismului, a natației, a schiului etc. în care are loc o asemenea săritură (**5**). **7** (Fig; rar) Schimbare, oscilație bruscă. **8** (Îs) ~ *de vânt* Schimbare bruscă a direcției vântului, întâlnită de obicei în timpul cicloanelor. **9** (Fig) Trecere bruscă de la o idee la alta, de la o etapă, o fază etc. la alta. **10** (Fig; înv) Promovare rapidă, considerabilă într-o funcție. **11** (Reg) Spațiu străbătut printr-o săritură (**1**). **12** (Reg; pex) Distanță mică (între două puncte în spațiu). **13** Deplasare prin salt² (**1**) sau prin escaladare peste un obstacol sau peste ceva care se întrepune Si: (reg) *sărire* (**4**). **14** (Reg; șîcs *de-a ~ra*, *~ra caprei*) (De-a) capra (**23**). **15** (Fig) Trecere cu vederea (involuntară sau conștientă) a unor elemente într-un ansamblu Vz *omisiune*. **16** Ridicare bruscă în picioare. **17** Schimbare rapidă a poziției corpului din poziția orizontală în cea verticală. **18** (Înv) Atac rapid împotriva cuiva sau a ceva. **19** (Trs; Ban) Cascadă (**1**). **20** (Trs; Mar; spc) Cădere a apei la moară (din scoc pe cupele roții).

săriu s [At: ARH. FOLK. VI, 285 / E: nct] (Trs; îs) ~ *nopții* Miezul nopții.

săriuta v vz *săruta*

săriutare sf vz *sărutare*

sărjent sm vz *sergent*

sărma sf vz *sarma*

sărmaci sm vz *sârmaci*

sărman, ~ă [At: PO 254/21 / V: (îrg) *sărăim~, săram~, sărim~, serim~, ser~, sirim~, sir~, sirum~, sâr~, sur~, surum~, sărum~, sereim~, sirom~, surom~*, (reg) *sălim~, sârom~, surim~, sirim~* / Pl: *~i, ~e* / E: slv **сиромахъ**, scr *siromah* css] **1-2** *smf, a* Sărac (**6-7**). **3-8** *smf, a* (Înv; pex) Sărac (**8-13**). **9** *smf* (Reg) Cerșetor (**1**). **10-11** *a* (Înv; d. așezări sau colectivități umane, d. ținuturi, teritorii etc.) Sărac (**18-19**). **12** *a* (Înv; de obicei udp „de") Sărac (**27**). **13** *a* (Rar; d. oameni; îla) ~ **cu duhul** Prost. **14** *smf* (Trs) Om fără căpătâi (pe care n-are cine să-l îngrijească). **15-16** *smf, a* (Îrg) (Copil) orfan. **17** *a* (Înv; d. copii) Bastard (**1**). **18-19** *smf, a* (Adesea în construcții exclamative; exprimă compătimire și înțelegere plină de omenie; de obicei precedă numele determinat) (Om) care se găsește într-o situație grea, care este vrednic de plâns Si: *sărac* (**43-44**). **20** *smf* (Înv; îf *suruman*) Om smerit, evlavios, cucernic.

sărmă sf vz *sârmă*

sărmăliță sf [At: ALR SN IV h 1098/705 / Pl: *~țe* / E: *sarmale* (pll *sarma*) + *-iță*] **1-2** (Reg; șhp) Sărmăluță (**1-2**).

sărmăluță sf [At: HASDEU, R. V. 114 / Pl: *~țe* / E: *sarmale* (pll *sarma*) + *-uță*] (Șhp) **1-2** Sarma (**1**) (mică) Si: (reg) *sărmăliță* (**1-2**).

sărmăncuț, ~ă smf, a [At: ALECSANDRI, P. P. 363 / V: *sermăncuță* / Pl: *~i, ~e* / E: *sărman* + *-icuț*] **1-4** (Reg; șhp) (Foarte) sărman (**1-2**).

sărmănel [At: GORJAN, H. IV, 176/31 / V: *sâr~* / Pl: *~ei* / E: *sărman* + *-el*] (Pop; șhp) **1-2** *am* (Cam) sărman (**1**). **3-6** *sm, a* Sărman (**18-19**).

sărmănesc, ~ească a [At: ANON. CAR. / V: *~ăim~* / Pl: *~ești* / E: *sărman* + *-esc*] **1** Care aparține sărmanului (**1**). **2** Specific sărmanului (**1**).

sărmăni vi [At: N. TEST. (1648), 91ʳ/7 / V: *surum~* / Pzi: *~nesc* / E: *sărman*] (Îrg) A sărăci (**3**).

sărmănică [At: VISSARION, B. 183 / V: (înv) *sirman~* / Pl: *~nele* / E: *sărmănel* css] (Pop; șhp) **1-2** *af* (Cam) sărmană (**1**). **3-6** *sf, a* Sărmană (**18-19**).

sărmănie sf [At: N. TEST. (1648), 58ʳ/31 / V: *sirim~, surum~* / E: *sărman* + *-ie*] (Înv) Sărăcie (**3**).

sărmănime sf [At: POLIZU / E: *sărman* + *-ime*] **1-2** (Îvr; csc) Sărăcime (**1-2**).

sărmănuț, ~ă smf, a [At: ALEXANDRESCU, O. I, 363 / V: *ser~, sâr~* / Pl: *~i, ~e* / E: *sărman* + *-uț*] (Șhp) **1-4** Sărman (**15-16**). **5-8** (Cam) sărman (**18-19**).

sărmea sf vz *sârmea*

sărmeia sf vz *sermaia*

sărniță sf vz *sarniță*

săros, ~oasă a [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~oși, ~oase* / E: *sare*] (Îdt) Care conține sare (**1**).

sărota v vz *săruta*

sărpan s [At: ALR I/II h 296/345 / E: nct] (Reg) Giulgiu care se pune pe fața mortului.

sărpui v vz *șerpui*

sărpun sm [At: PONTBRIANT, D. / V: *ser~, șăr~, șer~* / Pl: *~i* / E: ns cf lat *sepullum*] **1-2** (Bot; reg) Cimbrișor (*Thymus pulegioides* și *serpyllum*).

sărpunel sm [At: CIHAC, I, 243 / V: *ser~, șăr~, șer~* / Pl: *~ei* / E: *săpun* + *-el*] **1-2** (Bot; reg) Cimbrișor (*Thimus pulegioides* și *serpyllum*).

sărsam sn [At: KLEIN, D. 418 / V: *țarțam*, (îrg) *sar~, ser~*, (reg) *sarsană, ~ă sf, ~țam, sâr~, sor~, țar~, țarțan* (Pl: *~i*) *sm, zarzam* / Pl: *~uri*, (reg) *~e* / E: mg *szerszam*] **1** (Îrg; mpl) Unealtă în gospodărie. **2** Instrument. **3** (Reg; euf; mai ales la cal) Penis. **4** Harnașament. **5** (În limba literară, adesea fam; îf *țarțam*) Ciucure (**2**). **6-7** (Pgn; în limba literară, adesea șdp; îf *țarțam*) (Element de) podoabă (inutil, de prost gust).

sărsamă sf vz *sărsam*

sărsăilă sm vz *sarsailă*

sărsăna sf vz *saxana*

sărțam sn vz *sărsam*

sărui vt [At: SFC IV, 124 / Pzi: *~esc* / E: *sare* + *-ui*] (Reg) A săra (**1**).

săruman, ~ă a, smf vz *sărman*

sărune [At: T. PAPAHAGI, M. 81 / V: *sănoane sf, sănun sn, sănună, sănune, senu~ sf* / Pl: *~ni* / E: *sare*] **1** *sf* (Ban; Mar) Sare (**1**) (pisată, amestecată cu tărâțe) care se dă oilor și vitelor. **2** *sf* (Reg) Loc, prevăzut de obicei cu un jgheab sau cu lespezi de piatră, în care se așază (bulgări de) sare (**1**) pentru oi, vite sau animale sălbatice. **3** *sf* Fântână cu apă sărată[2] (**1**) sau minerală. **4** *sn* (Mol; Buc: prc) Jgheab de lemn în care se pune sare (**1**) (amestecată cu tărâțe) pentru oi sau vite. **5** *sf* (Trs; prc) Lespede de piatră pe care se presară sarea (**1**) (pentru oi). **6** *sn* (Prc; îf *sănun*) Obiect alcătuit din trei pari[1] așezați cruciș și înfipți în pământ, în care se pune sarea (**1**) pentru vite.

sărut sn [At: NEGRUZZI / Pl: *~uri* / E: pvb *săruta*] **1** Atingere cu buzele a buzelor, a obrazului, mâinii etc. cuiva în semn de afecțiune, de respect, de umilință etc. Si: *sărutare* (**2**), (pfm) *pupare, pupat*, (fam și în limbajul copiilor) *pup*[3], *pupătură*. **2** Salut (**1**).

săruta [At: COD. VOR. 30/6 / V: (înv) *~riu~, ~rota* / Pzi: *sărut* / E: ml *salutare*] **1** *vt* A saluta (**1**). **2** *vt* A întâmpina (cu bucurie, cu simpatie, cu entuziasm, cu satisfacție) Si: *a saluta* (**3**). **3** *vt* (Îvr) A îmbrățișa (o carieră, o activitate etc.). **4-5** *vtrr* (C. i. oameni sau părți ale corpului lor) A atinge cu buzele pentru a-și manifesta afecțiunea, respectul, umilința, recunoștința etc. față de cineva Si: (pfm) *a pupa*, (reg) *a țuca*. **6** *vt* (Îe) ~ **mâna** (sau **mâinile, mânușița** etc.) Formulă de salut (la întâlnire ori la despărțire) sau de mulțumire adresată femeilor, persoanelor (mai) în vârstă sau, în trecut, stăpânilor. **7** *vt* (Îe) **Sărutăm dreapta** Formulă de salut (la întâlnire ori la despărțire) sau de mulțumire adresată (în trecut) preoților, domnitorilor, boierilor, stăpânilor. **8** *vt* (Reg; îe) **A-i ~** (cuiva) **cununiile** A asista la cununia cuiva, a ajunge să vadă pe cineva căsătorit.

sărutare sf [At: COD. VOR. 166/5 / V: *~riu~* / Pl: *~tări* / E: *săruta*] **1** (Înv) Salut[1] (**1**). **2** Sărut (**1**). **3** (Înv; îe) **A da lumii veșnica ~** A muri[1]. **4** (Pex) Gest care imită sau sugerează sărutul.

sărutat sn [At: (începutul sec. XVIII) MAG. IST. I, 299/11 / Pl: *~uri, ~e* / E: *săruta*] **1-2** (Înv) Sărutare (**1-2**). **3** Sărutare (**4**).

sărutată sf [At: CORESI, L. 387/9 / Pl: *~te* / E: *săruta*] (Înv) **1** Salut[1] (**1**). **2** Sărut (**1**).

sărutător, ~oare smf, a [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~i, ~oare* / E: *săruta* + *-tor*] **1-2** (Îdt) (Persoană) care sărută (**4**).

sărutătură sf [At: CORESI, EV. 491 / Pl: *~ri* / E: *săruta* + *-tură*] (Înv) **1** Salut[1] (**1**). **2** Sărut (**1**) (insistent, de lungă durată).

sărv, ~ă smf vz *serv*

sărvi v vz *servi*

sărvici sn vz *serviciu*

sărvisi vr [At: GRAM. MOLD. 15/2 / Pzi: *~sesc* / E: *servi* + *-isi*] (Îvr) A se folosi de ceva sau de cineva.

sărvitor, ~oare smf vz *servitor*

săsiag sn vz *sâsâiac*

săsăla v vz *țesăla*

săsăruică sf [At: ȘEZ. XV, 119 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Plantă erbacee nedefinită mai de aproape, întrebuințată în medicina populară veterinară.

săsău sm vz *saschiu*

săscâie sfp vz *sacsie*

săscute sfp vz *săscută*

săscuță sf [At: MARIAN, SA. 192 / V: *~ute* / Pl: *~țe* / E: *sască* + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Săsoaică[1] (mică). **3** (Bot; reg; mpl) Crăiță (**15**) (*Targetes patula*).

săsesc, ~ească [At: (sec. XVIII) MAG. IST. I, 114/20 / Pl: *~ești* / E: *sas* + *-esc*] **1** *a* Care aparține sașilor[2] (**1**). **2** *a* Privitor la sași[2] (**1**). **3** *a*

Specific sașilor²(1). **4** *a* De sași² (1). **5** *sfa* (Reg) Dans popular nedefinit mai de aproape. **6** *sfa* Melodie după care se execută săseasca (**5**).

săsiac *sn* vz ***sâsâiac***

săsime *sf* [At: ANON. CAR / E: ***sas*** + *-ime*] **1** Populație săsească (**4**). **2** Mulțime de sași² (**1**). **3** Totalitatea sașilor² (**1**).

săsism *sn* [At: PUȘCARIU, L. R. I, 274 / Pl: *~e* / E: ***sas²*** + *-ism*] Termen, expresie sau construcție a limbii sașilor² împrumutată fără necesitate de altă limbă și neadaptată la sistemul acesteia.

săsiță *sf* [At: ALRM SN II h 698/64 / Pl: *~țe* / E: ***sas²*** + *-iță*] **1-2** (Reg; șhp) Săsoaică (tânără, mică, drăguță etc.).

săsoaică *sf* [At: POLIZU / V: (reg) ***sășo~, sas~, ses~, șă~*** / Pl: *~ice* / E: ***sas²*** + *-oaică*] Femeie care face parte din populația germană originară din Flandra, din regiunile Rinului și ale Mosellei și din Saxonia, colonizată în Transilvania în sec. XII și XIII Si: (îvr) *săsoaie*, (reg) *sasca¹*, *săsiță* (**1**).

săsoaie *sf* [At: N. COSTIN / P: *~soa-ie* / V: ***sășo~*** / Pl: ? / E: ***sas*** + *-oaie*] (Îrg) Săsoaică.

săstav *sn* [At: PRAV. LUCACI, 161 / Pl: *~e* / E: slv ***съставъ***] (Îvr) Element component.

săstui *vi* [At: SCL 1974, 442 / Pzi: *~esc* / E: fo] (Rar) A cere să se facă liniște spunând „s(s)t" Si: (reg) *a țistui*.

sășoaică *sf* vz ***săsoaică***

sășoaie *sf* vz ***săsoaie***

săta *v* vz ***seta***

sătan, ~ă *smf* vz ***sătean***

sătană *sm* vz ***satană***

sătaș *sm* [At: (a. 1819) DOC. EC. 217 / Pl: *~i* / E: ***sat*** + *-aș*] (Înv) **1-2** Consătean (**1-2**).

sătă *sf* vz ***sită***

sătănesc, ~ească *a* vz ***satanesc***

sătănicesc, ~ească *a* vz ***satanicesc***

sătcel *sn* vz ***săticel***

săteac *sn* [At: CADE / Pl: *~ece* / E: ***sat*** + *-eac*] **1-2** (Olt; șhp) Sătuleț (**1-2**).

sătean, ~ă *smf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 115ʳ/10 / V: (îrg) ***set~***, (reg) ***sătan, sit~*** / Pl: *~eni, ~ene*, (înv) *~i* / E: ***sat*** + *-ean*] **1** Om care locuiește într-un sat și care are ca ocupație de bază agricultura Si: *plugar*, *țăran*, (îrg) *poporan*. **2** (Spc; înv) Țăran iobag (sau clăcaș). **3** (Îvr) Consătean (**1**).

săteancă *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ence*, (îrg) *~enci* / E: ***sătean*** + *-că*] Femeie care locuiește într-un sat și care are ca ocupație de bază agricultura Si: *țărancă*, (îrg) *săteană* (**1**).

sătenesc, ~ească *a* [At: PETROVICI, P. 29/10 / Pl: *~ești* / E: ***sătean*** + *-esc*] (Înv) **1-4** Sătesc (**1-4**).

sătenește *av* [At: LB / E: ***sătean*** + *-ește*] (Înv) **1** În felul sătenilor (**1**). **2** Ca sătenii (**1**).

sătesc, ~ească *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (reg) ***săitesc*** / Pl: *~ești* / E: ***sat*** + *-esc*] **1** Ca la sat (**1**). **2** Specific satului (**1**). **3** Care aparține satului (**1**). **4** Referitor la sat (**1**).

sătic *sn* [At: CV. 1950, nr 3, 36 / Pl: *~ice* / E: ***sat*** + *-ic*] **1-2** (Reg; șhp) Sătuleț (**1-2**).

săticean *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~icene* / E: ***sat*** + *-icean*] **1-2** (Reg; șhp) Sătuleț (**1-2**).

săticel *sn* [At: (a. 1618) IORGA, S. D. XI, 89 / V: ***~tcel*** / Pl: *~e* / E: ***sat*** + *-icel*] **1-2** (Îrg; șhp) Sătuleț (**1-2**).

sătila *sf* vz ***sădila¹***

sătiri *v* vz ***sictiri***

sătișcă *sf* vz ***sitișcă***

sătișor *sn* [At: CONV. LIT. XI, 100 / Pl: *~oare* / E: ***sat*** + *-ișor*] **1-2** (Șhp) Sătuleț (**1-2**).

sătmărean, ~ă [At: T decembrie 1968, 80 / Pl: *~eni, ~ene* / E: ***Sătmar*** (np) + *-ean*] **1-2** *smf* Persoană care face parte din populația de bază a orașului Satu Mare sau este originară de acolo. **2-3** *smf* (Lpl) Locuitorii orașului Satu Mare. **4-5** *a* Care aparține orașului Satu Mare sau sătmărenilor (**1**). **6-7** *a* Privitor la Satu Mare sau la sătmăreni (**1**). **8-9** *a* Originar din Satu Mare.

sătnic *sm* [At: CORESI, EV. 225 / Pl: *~ici* / E: slv ***сътьник***] (Îvr) Sutaș.

sătora *v* vz ***sătura***

sătuc *sn* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~uce, ~uri* / E: ***sat*** + *-uc*] **1-2** (Șhp) Sătuleț (**1-2**).

sătucean *sn* [At: BREZOIANU, Î 5/5 / Pl: *~ene* / E: ***sătuc*** + *-ean*] **1-2** (Îrg; șhp) Sătuleț (**1-2**).

sătucel *sn* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~e* / E: ***sătuc*** + *-el*] **1-2** (Îrg; șhp) Sătuleț (**1-2**).

sătul, ~ă [At: PSALT. HUR. 30ᵛ/3 / Pl: *~ui, ~e*, (înv) *~i* sm / E: ml ***satullus***] **1** *a* (D. ființe) Care și-a potolit pe deplin foamea sau setea, care s-a săturat Si: *îndestulat*, *mâncat²*, *săturat* (**1**), (pop) *ospătat²*, (îrg) *sațiat*, (reg) *omiat*. **2** *a* (Îrg; îlav) **Până la** (sau **din**) **~** Pe săturate (**2**). **3** *a* (Reg; îlav) **Pe ~e** Cu stomacul plin. **4** *a* (Reg; îal) După-masă. **5** *a* (Reg; îlv) **A da de ~** A se sătura (**1**). **6** *a* (Îal) A ajunge la o situație bună, prosperă. **7** *sn* (Înv) Belșug, abundență de mâncare. **8** *a* (Rar) Saturat (**1**). **9** *a* (Rar) Bogat în anumiți componenți (până la limita maximă). **10** *a* (Rar; pex; d. recipiente) Care este plin până la refuz Si: *arhiplin*. **11** *a* (Fig; d. oameni; de obicei udp „de") Care este (pe deplin) mulțumit, satisfăcut. **12** *a* (Fig; d. oameni; de obicei udp „de") Care a ajuns la o stare sufletească de suprasaturație, de plictiseală, de oboseală, de dezgust, de silă etc. (față de ceva sau de cineva) Si: (asr) *săturat* (**3**).

sătula *v* vz ***sătura***

sătulean *sn* [At: GANE, N. I, 218 / Pl: *~ene* / E: ***sat*** + *-ulean*] **1-2** (Rar; șhp) Sătuleț (**1-2**).

sătuleț *sn* [At: PLEȘOIANU, T. IV, 22/24 / Pl: *~e* / E: ***sat*** + *-uleț*] **1-2** (Șhp) Sat (**1**) (mic) Si: *sătișor* (**1-2**), *sătuc* (**1-2**), (rar) *sătulean* (**1-2**), (îrg) *săticel* (**1-2**), *sătucean* (**1-2**), *sătucel* (**1-2**), (reg) *săteac* (**1-2**), *sătic* (**1-2**), *săticean* (**1-2**), *sătuț* (**1-2**).

sătura [At: PSALT. HUR. 18ʳ/10 / V: (înv) ***~tora***, (reg) ***~ula*** / Pzi: *satur*, (reg) *saturez*, *~rez* / E: ml ***saturare***] **1-2** *vtr* A(-și) potoli pe deplin foamea sau setea Si: *a (se) îndestula*, (reg) *a se sățui* (**1-2**). **3** *vt* (Înv) A satura (**1**). **4** *vr* (Fig; astăzi mai ales îcn; adesea udp „de", prin conjuncția „să") A se simți sau a ajunge să se simtă (pe deplin) mulțumit, satisfăcut. **5** *vt* (C. i. dorințe, porniri etc.) A satisface (**1**). **6-7** *vtr* (Fig; de obicei udp „de" sau, rar, „cu", conjuncția „să") A ajunge sau a face să ajungă la o stare sufletească de suprasaturație, de plictiseală, de oboseală, de dezgust, de silă etc. (față de ceva sau de cineva) Si: (fam) *a se sastisi* (**7-8**). **8** *vr* (Îe) **A se ~** (de ceva sau cineva) **ca de mere acre** (sau **pădurețe**) sau **a se ~ până în gât** A ajunge să nu mai poată suporta ceva. **9** *vr* (Înv; îe) **A se ~ de viață** sau (reg, irn) **a se ~ de toate** A muri¹. **10** *vr* (Rar; îe) **A se ~ cu binele** A i se urî cu binele.

săturare *sf* [At: BIBLIA (1688), 31¹/53 / Pl: *~rări* / E: ***sătura***] **1** Potolire a foamei sau a setei Si: *îndestulare*, *săturat¹* (**1**), (rar) *saturare* (**2**), (înv) *săturătură*. **2** (Pex) Belșug (de mâncare) Si: *îmbuibare*. **3** (Înv; îlav) **În ~** Pe săturate (**2**). **4** (Înv; ccr; mpl) Hrană (suficientă, din belșug). **5** Stare de suprasaturație, de plictiseală, de oboseală, de dezgust.

săturat¹ *sns* [At: VOICULESCU, P. I, 167 / E: ***sătura***] **1** Săturare (**1**). **2** (Îlav) **Pe ~e** Până la atingerea senzației de sațietate Si: (îrg) *până la sătul*, (înv) *în săturare*, (reg) *pe sătule*. **3** (Pex; îal) Foarte mult.

săturat², ~ă *a* [At: LEX. MARS. 244 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sătura***] **1** (D. ființe) Care și-a potolit pe deplin foamea sau setea Si: *îndestulat*, *mâncat²*, *sătul* (**1**), (pop) *ospătat²*, (îrg) *sațiat*, (reg) *omiat*. **2** (Înv) Saturat (**1**). **3** (Asr; fig; d. oameni) Sătul (**12**).

săturăcios, ~oasă [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***sătura*** + *-ăcios*] (Înv; d. alimente) Sățios¹ (**1**).

săturător, ~oare *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~i, ~oare* / E: ***sătura*** + *-ător*] (Înv; dlt) Sățios¹ (**1**).

săturătură *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***sătura***+ *-ătură*] (Înv) Săturare (1).

săturele *snp* [At: HODOȘ, P. P. 128 / E: ***sat*** + *-urele*] (Într-o poezie populară; șhp) **1-2** Sătulețe (**1-2**) Vz *sătuleț*.

sătuț *sm* [At: BUCAVNA, 62 / Pl: *~e* / E: ***sat*** + *-uț*] **1-2** (Trs; Mar; șhp) Sătuleț (**1-2**).

sătietate *sf* vz ***sațietate***

sățios[1], ***~oasă*** *a* [At: CORESI, EV. 561 / P: *~ți-os* / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***sațiu*** + *-os*] **1** (D. alimente) Care satură repede și bine Si: *consistent* (**2**), *hrănitor* (**15**), *nutritiv*, (înv) *săturăcios, săturător*. **2** (Reg; d. oameni) Care care trebuie săturat[2] (**1**). **3** (Înv) Îmbelșugat, bogat în produse alimentare. **4** (Îrg; fig) Îngâmfat. **5** (Îrg; fig; pex) Ursuz.

sățios[2], ***~oasă*** *a* [At: BUDAI-DELEANU, T. V. 79 / P: *~ți-os* / V: ***seț~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ns cf *sete*] (Îrg) Setos (**2**).

sățui *vrt* [At: DRLU / Pzi: *sățui* / E: ***sat*** + *-ui*] (Trs; Olt) **1-2** A (se) sătura (**1-2**).

său[1], ***sa*** [At: COD. VOR. 28/6 / V: (înv) ***săiși*** / Pl: *săi, sale* / N: (enclitic, *m*) *-său*, (pop) *-so, -su* / E: ml **seus*] **1** *pps* Înlocuiește numele obiectului posedat de cel despre care se vorbește înlocuind, totodată, și numele acestuia *Maria îi apucă mâna într-a sa*. **2** *pps* (La masculin singular) Indică lucrurile personale, proprietatea, avutul, partea persoanei despre care se vorbește *Hristos al său tuturor împarte, daruri dând tatălui*. **3** *pps* (La feminin plural) Indică ocupația, îndeletnicirile, treburile, preocupările, părerile etc. persoanei despre care se vorbește, înlocuind totodată și numele acestora *Nu-și îngrijește singul de-ale sale*. **4** *pps* (Îe) **A se ține de ale sale** A-și vedea de treabă. **5** *pps* Indică pe soțul, respectiv soția persoanei despre care se vorbește *Al său a murit!*. **6** *pps* (La masculin plural) Indică familia, rudele, persoanele apropiate ale celui despre care se vorbește sau membrii grupului din care acesta face parte, înlocuind totodată și numele acestora *Sosește la ai săi*. **7** *pps* (Înv; sudat cu pronumele reflexiv în forma neaccentuată „-și", așezat enclitic) *Ei întoarseră-se între ai săi*. **8** *aps* Care aparține celui despre care se vorbește. **9** *aps* Indică posesiunea *Casa sa*. **10** *aps* Indică apartenența *Și-și legă picioarele sale*. **11** *aps* (Îlav) **După ființa sa** În esență, în fond. **12** *aps* Determină abstracte, acțiuni, fenomene etc. legate de cel despre care se vorbește *Libertatea omului este pricina măreției și mizeriei sale*. **13** *aps* Indică dependența, în legătură cu termeni care denumesc persoane considerate în raportul lor față de cel despre care se vorbește *Îi cheamă pe frații săi*. **14** *aps* Precedat de cuvinte care indică determinații, formează construcții folosite ca termeni de referință pentru persoanele de rang înalt *Măria sa*. **15** *aps* (Pop; la feminin singular, preluând flexiunea substantivului) *S-a ivit în ușă, petrecut în spate de gânguritul nevesti-si*. **16** *aps* (Pop) În construcție cu pronumele personal „el" la forma de genitiv care dublează semantic valoarea adjectivului *Mă-sa lor, soru-mea, l-a apucat pe Ghiță în brațe*. **17** *aps* (În legătură cu unele nume de colectivități de ținuturi etc. raportul de dependență se analizează invers) *Întoarseră-se ... în cetatea sa*. **18** *aps* (Cu valoare subiectivă) Care este spus, făcut, realizat, săvârșit, folosit, obținut de persoana despre care se vorbește *Fieștecare va aduce faptele sale*. **19** *aps* (Cu valoare obiectivă) Care este spus, făcut, realizat, săvârșit, folosit, obținut în legătură cu persoana despre care se vorbește *Nimeni nu are grija sa*.

său[2] *sn* vz ***seu***

săuar *sm* [At: (sf. sec. XVII) IORGA, S. D. VII, 184 / P: *să-uar* / Pl: *~i* / E: ***său***[2] + *-ar*] (Înv) Negustor de seu.

săucală *sf* vz ***sucală***

săuos, ~oasă *a* vz ***săos***

săva *av, c* vz ***săvai***

săvadă *sf* vz ***zăvează***

săvai [At: COD. VOR. 148/20 / V: (îvp) ***sav~*** (A și: *savai*) *av*, (înv) ***săva*** *av, c*, ***sabai*** *av*, ***seva*** *c*, (reg) ***~văi*** (A și: *săvăi*), ***savăi*** (A și: *savăi*) *av* / E: ***să*** + ***va*** „vrea"] **1** *av* (Înv; de obicei urmat de un numeral) Măcar. **2** *av* (Îvp) Chiar (și ...). **3** *av* (Îvp) Întocmai. **4** *av* (Înv; îs) ~ *cine* Oricine. **5** *av* (Înv; îs) ~ *ce* Orice[1]. **6** *av* (Înv; îs) ~ *unde* Oriunde. **7** *av* (Înv; îs) *Săva a care* Oricare. **8** *av* (Înv; îs) ~ *de câte ori* Ori de câte ori. **9** *av* (Înv; îs) ~ *cât* Oricât[1]. **10** *av* (Îlc) **~ să** (sau **de**) Chiar dacă. **11** *av* (Îlc) **~ că** (sau **și**) Cu toate că. **12** *av* (Îvr) În zadar. **13** *c* (Înv) Deși. **14** *c* (Înv) Chiar dacă. **15** *c* (Îvr; îf *săva*) Dacă. **16** *c* (Reg) Însă. **17** *c* (Reg) Ca să, în scopul... **18** *c* (Înv; adesea îcr *sine însuși*) Sau.

săvastac *s* [At: PAMFILE, J. II, 169 / E: np ***Sevastopol***] (Reg; îs) *Bătaie la* ~ Bătaie strașnică, zdravănă.

săvăi[1] *av* vz ***săvan***

săvăi[2] *v* vz ***sovâlta***

săvărdoacă *sf* vz ***săvârdoacă***

săvărși *v* vz ***săvârși***

săvârșenie *sf* [At: PSALT. 323 / Pl: *~ii* / E: ***săvârși*** + *-enie* cf slv **съвръшеније**] (Înv) **1** Sfârșit (**1**). **2** Moarte. **3** (Sst) Săvârșire (**1**).

săvârși [At: CORESI, EV. 108 / V: (înv) ***~vir~, ~vrăși, sev~*** / Pzi: *~șesc* / E: slv **съвръшити**] **1** *vt* (Îrg; c. i. activități, lucrări în curs de executare) A termina. **2** *vt* (Spc; c. i. viața sau zilele; ccd pronumelui personal) A-și încheia (murind[1]). **3** *vt* (Înv) A consuma până la capăt Si: *a epuiza*. **4** *vrp* (Jur; înv) A se prescrie. **5** *vr* (Îvr) A se petrece. **6** *vr* (Îrg; d. oameni, adesea cu determinarea „din viață") A muri[1]. **7** *vt* (Înv; c. i. oameni) A omorî. **8** *vt* A face să devină real, să existe (în urma unei activități prestate în acest scop) Si: *a realiza, a înfăptui*, (înv) *a plini*. **9** *vt* (Spc) A elabora (**4**). **10** *vt* (Îvr; spc; c. i. piese muzicale) A executa (**7**). **11** *vt* (Înv) A forma împreună. **12** *vt* (Îvr) A obține. **13** *vt* (Înv) A lămuri. **14** *vt* (Înv) A rezolva. **15** *vt* (Îvr; c. i. dureri sufletești) A îndura. **16** *vi* (Îvr, d. oameni) A sluji (**20**). **17** *vt* (Îvp; c. i. ritualuri, ceremonii, evenimente) A oficia.

săvârșe *sf* [At: TDRG / E: ***săvârși*** + *-ie*] **1** (Reg; îlav) **Până la** (sau **la**) ~ Până la moarte. **2-3** (Pex; îljv) **Până la** (sau **la**) ~ Etern.

săvârșire *sf* [At: URECHE, LET. I, 145/31 / V: (înv) ***~vrăș~, ~vrâș~, ~vrâș~, sevârș~*** / Pl: *~ri* / E: ***săvârși***] **1** (Înv) Terminare a unei activități, a unei lucrări în curs de executare. **2** (Înv; pex) Sfârșit (**1**). **3** (Îlav) **Fără de ~** În mod continuu Si: *perpetuu, veșnic*. **4** (Îlv) **A lua ~** A se sfârși (**1**). **5** (Spc) Încheiere a vieții, a zilelor cuiva. **6** (Jur) Prescriere a unei infracțiuni. **7** (Îrg) Moarte. **8** Realizare, înfăptuire a ceva în urma unei activități prestate în acest scop. **9** (Spc) Elaborare (**4**). **10** (Spc) Creare (**13**). **11** (Spc) Comitere (a unei infracțiuni). **12** (Înv; pex; ccr) Ceea ce (s-)a realizat, (s-)a înfăptuit, (s-)a creat etc. Si: (înv) *săvârșit*[1] (**7**). **13** (Înv; îlv) **A aduce la** (sau **în, întru**) **~** A săvârși (**8**). **14** (Înv; îe) **A pune la ~** A pune în practică. **15** (Înv) Scop[2] (**15**). **16** (Îvp) Oficiere a unor ritualuri, ceremonii etc.

săvârșit[1] *sn* [At: CORESI, EV. 77 / V: ***sever~*** / Pl: *~uri* / E: ***săvârși***] (Înv) **1** Sfârșit (**1**). **2** (Îla **Fără ~** Etern (**8**). **3** (Îe) **A ieși la ~** A reuși să termine. **4** (Îvr) Rezultat. **5** (Îvr) Folos. **6** Moarte. **7** Săvârșire (**12**). **8** (Îlv) **A aduce la ~** A săvârși (**8**). **9** Scop[2] (**1**). **10** Intenție.

săvârșit[2], ***~ă*** [At: BIBLIA (1688) [prefață] 6/51 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***săvârși***] **1** *a* (Înv) Ceea ce a ajuns sau a fost dus până la capăt Si: *terminat*. **2** *a* (Grm; înv; îs) *Timp* ~ Perfectul simplu. **3** *a* (Înv) Perfect[2]. **4-5** *smf, a* (Îrg) (Persoană) care a murit[1].

săvârșitor, ~oare *a* [At: (a. 1819) IORGA, S. D. VII, 70 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***săvârși*** + *-tor*] **1** (Înv) Care săvârșește (**8**). **2** (Jur; înv; spc) Executiv (**1**). **3** (Îvr) Care completează. **4** (Îvr) Care perfecționează. **5** (Grm; îvr; d. verbe) Intranzitiv.

săvârșitură *sf* [At: CANTEMIR, IST. 310 / Pl: *~ri* / E: ***săvârși*** + *-tură*] (Înv) **1** Terminare. **2** (Pex; ccr) Lucru terminat.

săveacă *sf* [At: LEXIC REG. II, 42 / Pl: *~eci* / E: nct] (Reg) Plăcintă de post.

săvolda *v* vz ***sovâlta***

săvon *sn* vz ***sovon***

săvonit, ~ă *a* vz ***sovonit***

săvrăși *v* vz ***săvârși***

săvrășire *sf* vz ***săvârșire***

săxăna[1] *sf* vz ***saxana***

săxăna² *vt* [At: TDRG / S și: *săcsăna* / Pzi: *~nez* / E: **saxana**] (Reg; c. i. animale de povară) A încărca pe spinare cu o sarcină mare Si: (reg) *a însăxăna*.

săzălic *sm* vz **sazolic**

săzdanie *sf* [At: VARLAAM, C. 14 / Pl: *~ii* / E: slv **създание**] (Înv; în limbajul bisericesc) **1** Creație (**7**). **2** (Pex; ccr) Creatură (**5**).

sâbsâoară *sf* vz **subsuoară**

sâbțioară *sf* vz **subsuoară**

sâbțira *v* vz **subțira**

sâc¹ *i* [At: I. GOLESCU, C. / V: (îrg) *sic* / E: ns cf *sâcâi*] **1** (Are) Cuvânt însoțit de gestul lovirii pumnilor unul peste altul, prin care cineva își exprimă satisfacția răutăcioasă pentru un necaz al altuia. **2** (Reg; îe) ~ **de nuntă, mâine-i horă!** Se spune când cineva se consolează sau vrea să pară consolat că a obținut un lucru mai puțin important decât cel pe care-l dorește.

sâc² *i* [At: CHEST. V. 77/37 / E: tc **sic** „penis"] (Reg; are) **1** Strigăt cu care se cheamă oile. **2** Strigăt cu care se îndeamnă oile sau celelalte femele să primească mai repede masculul.

sâcăitor, ~oare *a* vz **sâcâitor**

sâcătuie *sf* vz **șcătulă**

sâcerat *sn* vz **secerat¹**

sâcerător, ~oare *s, a* vz **secerător**

sâcerla *v* vz **țesăla**

sâchimea *i* vz **sichimea**

sâcitor *sm* vz **sucitor**

sâcâi *vt* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) **sicăi** / Pzi: *sâcâi*, (îvr) *~esc* / E: tc **sik**] **1** A crea o stare de supărare, de enervare, de iritare. Si: *a agasa* (**2**), *a enerva* (**6**), *a indispune*, *a irita*, *a necăji*, (liv) *a tracasa*, (pop) *a ciudi* (**4**), *a zădărî*, (înv) *a scârbi*, (reg) *zăgălui*, *a zăhăi*, *a zahătui*. **2** A-i vorbi cuiva repetând același lucru, insistând asupra unei teme în mod plictisitor Si: *a bodogăni* (**3**), *a cicăli* (**3**), *a pisa*, *a pisălogi*, *a bate la cap*, (pop) *a boscorodi*, *a dondăni*, *a prociti*, *a sucăli* (**6**), (reg) *a tocăni*, (fam) *a socri* (**1**). **3** A plictisi. **4** A se mișca încoace și încolo, fără astâmpăr.

sâcâială *sf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~câ-ia~* / V: (îvr) *sicăi~* / Pl: *~ieli* / E: **sâcâi** + *-eală*] **1** Creare a unei stări de supărare, de enervare, de iritare Si: *agasare* (**2**), *enervare* (**2**), *iritare*, *plictisire*, *sâcâire* (**1**), (liv) *tracasare*, (pop) *zădărâre*. **2** Vorbărie care plictisește (prin insistență, prin repetare) Si: *bodogăneală*, *cicăleală* (**2**), *sâcâire* (**2**) (reg) *morocăneală*, (fam) *pisălogeală*.

sâcâietor, ~oare *a* vz **sâcâitor**

sâcâire *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ri* / E: **sâcâi**] **1-2** Sâcâială (**1-2**).

sâcâit, ~ă *a* [At: POLIZU / Pl: *~iți*, *~e* / E: **sâcâi**] **1** Căruia i s-a creat o stare de supărare, de enervare, de iritare Si: *agasat*, *enervat* (**2**), *iritat*, *plictisit*, (pop) *zădărât*. **2** (Rar; mai ales d. copii) Neastâmpărat. **3** Agitat (**2**). **4** (Rar) Care este greu de mulțumit.

sâcâitor, ~oare *a* [At: CAMIL PETRESCU, U. N. 347 / V: (rar) **~ietor**, **~căi~** / Pl: *~i*, *~oare* / E: **sâcâi** + *-tor*] **1** Care creează o stare de supărare, de enervare, de iritare Si: *agasant*, *enervat* (**1**), *iritant*, *plicticos*, *plictisitor*. **2** Care-i vorbește cuiva repetând același lucru, insistând asupra unei teme în mod plictisitor Si: *cicălitor* (**3**), (fam) *pisălog*.

sâcâldisi [At: (a. 1779), ȘIO II₂, 109 / V: **sic~** / Pzi: *~sesc* / E: tc **sikildi** (aor *sikil*)] **1** *vt* (Tcî) A constrânge (**1**). **2** *vr* (Îf *sicâldisi*) A se plictisi.

sâcoală *sf* vz **școală**

sâcreți *vi* [At: COMAN, GL. / Pzi: *~țesc* / E: **secret**] (Reg) A deveni secret.

sâcrin *sn* vz **sicriu**

sâcriu *sn* vz **sicriu**

sâctembre *s, sg* vz **septembrie**

sâctir *i* vz **sictir**

sâdeșcă *sf* [At: T. PAPAHAGI, M. 234 / V: **sid~**, **șud~** / Pl: *sideșți* / E: ctm **sădelcă¹**, **vântureșcă**] **1** (Mar) Instrument rudimentar de lemn pentru vânturat grăunțele când se îmblătește Si: (reg) *vântureșcă*. **2** (Reg; îf *sideșcă*) Căluș de metal întrebuințat la moară. **3** (Mar; îf *șudeșcă*) Lingură de metal sau de lemn.

sâghie *sf* vz **șirghie**

sâgmariu *sm* vz **samar**

sâgnar *sn* vz **samar**

sâgni *v* vz **săgni**

sâhlar *sm* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~e* / E: **sâhlă** + *-ar*] (Mol) **1-6** Sihlă (**1, 5-9**).

sâhlărie *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ii* / E: **sâhlă** + *-ărie*] (Mol) **1-2** Sihlă (**1, 3**).

sâhlău *sm* [At: DLR / Pl: *~ăi* / E: **sihlă** + *-ău*] (Reg) Om dezordonat.

sâhliște *sf* [At: ARVINTE, TERM. 165 / Pl: ? / E: **sâhlă** + *-iște*] (Mol) **1-2** Sihlă (**1-2**).

sâi *v* vz **sfii**

sâială *sf* vz **sfială**

sâință *sf* vz **sființă**

sâlhă *sf* vz **sihlă**

sâlhui, ~e *a* vz **silhui**

sâliman *sm* vz **suliman**

sâlimieniță *sf* vz **salamandriță**

sâlit¹ *sm* vz **silit²**

sâlit², ~ă *a* vz **silit³**

sâlitori *sf* vz **silitor**

sâlnec, ~ă *a* vz **silnic**

sâlnic, ~ă *a* vz **silnic**

sâlnici *v* vz **silnici**

sâlță *sf* [At: DOSOFTEI, ap. CADE / Pl: *~țe* / E: ucr **сильце**] (Înv) Laț.

sâlnă *sf* vz **sihlă**

sâlvai *sn* vz **silvoiz**

sâlvă *sf* vz **sihlă**

sâlvăriță *sf* vz **silvoiz**

sâmăț, ~eață *a* vz **semeț**

sâmbătar *sm* [At: DLR / Pl: *~i* / E: **sâmbătă** + *-ar*] (Reg) Sâmbătaș.

sâmbătaș *sm* [At: SIMION DASC. / Pl: *~i* / E: **sâmbătă** + *-aș*] Adept al unei secte religioase care serbează ziua de sâmbătă Si: (reg) *sâmbătar*.

sâmbătă [At: COD. VOR². 8ʳ/9 / V: (înv) **simbâtă** / Pl: *~bete*, (înv) *~te* / GD și: (înv) *~betei*, (pop) *~betii* / E: slv **сѫбота**] **1** *sf* Ziua a șasea a săptămânii, care urmează după vineri Vz *sabat*. **2** *sf* (În tradițiile populare; îs) ~ *mare* sau ~ *Paștilor* (ori *Paștelui*) Sâmbăta din ajunul duminicii Paștilor. **3** *sf* (Îs) ~ *morților* (sau *moșilor*) Nume dat anumitor sâmbete din an, în care se fac slujbe și pomeni pentru morți. **4** *sf* (Șîs) ~ *brânzei* Ultima sâmbătă dinaintea postului mare, în care se lasă sec de Paști. **5** *sf* (Șîs) ~ *părinților* (sau *plăcintelor*) Sâmbăta precedentă lăsatului de sec în care se fac slujbe pentru morți. **6** *sf* (Îs) ~ *pietrii* Sâmbăta de după Rusalii, sărbătorită pentru a feri culturile de ploaie cu piatră. **7** *sf* (Șîs) *Apa ~betei* Apă despre care se crede că se află sub pământ și care curge spre lumea celor morți. **8** *sf* (Îe) **A se duce pe apa ~tei** A se pierde. **9** *sf* (Pop; îe) **A purta** (sau, rar, **a paște, a ține, a păzi, a păstra**) (cuiva) **~betele** A face pomană în fiecare sâmbătă până la 40 de zile după moartea cuiva. **10** *sf* (Pop; îae) A urmări pe cineva cu gând rău. **11** *sf* (Îae) A dușmăni pe cineva. **12** *sf* (Reg; îae) A purta slujbele cuiva. **13** *sf* (Reg; îe) **A-i lipsi cuiva o ~ sau a nu fi în toate ~betele** A fi nebun. **14** *sf* (Îvr) Săptămână (**1**). **15** *av* În sâmbăta imediat următoare sau precedentă. **16** *av* (Șîf *sâmbăta*) Într-o zi de sâmbătă. **17** *av* (Mai ales îf *sâmbăta*) În fiecare sâmbătă.

sâmbecioară *sf* [At: MARIAN, Î. 384 / V: **~bici~** / Pl: *~re* / E: **sâmbătă** + *-ioară*] **1** (Ban) Colac care se dă de pomană în sâmbăta (**2**) mare. **2** (Olt) Colăcel pe care se pune semnul crucii cu pristolnicul.

sâmbicioară *sf* vz **sâmbecioară**

sâmbotei *sm* vz **somotei**

sâmbovin *sm* vz **sâmbovină**

sâmbovină *sf* [At: PANȚU, PL. / V: **~vin** *sm* / Pl: *~ne* / E: nct] Arbore înalt până la 20 m, cu coroană largă, cu frunze alterne lanceolate, cu flori

verzi-gălbui, care apar înainte de înfrunzire, și cu fructe comestibile, de forma unor cireșe mici brune-vioelete sau purpurii Si: *mierea-ursului* (*Celtis australis*).

sâmbra *vr* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pzi: *~rez* / E: ***sâmbră***] A se întovărăși.

sâmbrar *sm* [At: ALR I, 1793/231 / Pl: *~i* / E: ***sâmbătă*** + *-ar*] (Reg) **1** Asociat (1). **2** Tovarăș (în vederea aratului sau a alcătuirii unei stâne de vară) Si: (îvr) *sâmbraș* (2).

sâmbrare *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~rări* / E: ***sâmbra***] (Îvr) Întovărășire.

sâmbraș *sm* [At: ANON. CAR / V: (înv) ***sâm~***, (reg) ***sim~***, ***tim~*** / Pl: *~i* / E: ***sâmbră*** + *-aș*] (Reg) **1-2** Sâmbrar (**1-2**). **3** (Ban) Persoană care, având puține oi, le dă altuia la păzit și pășunat.

sâmbră *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 177ʳ/32 / V: ***sim~*** / Pl: *~re* / E: ns cf alb *sëmbër* (srb *srebar*, *srebra*, ngr *σομβολή*)] **1** (Îvr) Asociație (1). **2** Tovărășie. **3** (Reg; îlav) **De ~** În tovărășie. **4** (Îal) Împreună. **5** (Reg; îe) **A prinde** (sau **a face**) **~** A face tovărășie. **6** (Îvr; spc; șîs *~ în plug*) Întovărășire în vederea aratului sau a alcătuirii unei stâne de vară Si: (reg) *simbrie*. **7** (Îvr) Timp cât durează o sâmbră (1). **8** (Mar; Trs; îs) *~ra oilor* Sărbătoarea începerii mulsului vitelor (la munte). **9** (Trs) Conflict (1). **10** (Reg) Preț.

sâmbrăli *vr* [At: ALR I, 1793/255 / Pzi: *~lesc* / E: ***sâmbră*** + *-ăli*] (Reg) A se întovărăși.

sâmbrălui *vr* [At: CADE / Pzi: *~esc* / E: ***sâmbră*** + *-ălui*] (Reg) A se întovărăși.

sâmbrășie *sf* [At: ALRM SN I h 10/362 / Pl: *~ii* / E: ***sâmbraș*** + *-ie*] Tovărășie (la plug).

sâmbrie *sf* vz ***simbrie***

sâmgbrioară *sf* vz ***simbrioară***

sâmbur *sm* vz ***sâmbure***

sâmbura *vi* [At: PAȘCA, GL. / Pzi: ? / E: nct] (Reg) **1** A presimți. **2** A presupune.

sâmburar *sm* [At: MARIAN, O. I, 416 / V: ***sim~*** / Pl: *~i* / E: ***sâmbure*** + *-ar*] (Orn; reg) Bot-gros (*Coc cothraustes coccothraustes*).

sâmburaș *sm* [At: POLIZU / Pl: *~i*, *~e* sn / E: ***sâmbure*** + *-aș*] **1-2** (Rar; șhp) Sâmburel (**1-2**).

sâmbure *sm* [At: ST. LEX. 173/1 / V: (pop) ***~ur***, ***simbur***, (înv) ***sim~***, ***sumbur*** / Pl: *~ri* / E: ns cf alb *thumbullë*, *sumbullë*] **1** Parte din interiorul unor fructe, adesea cu învelișul tare și lemnos, care conține sămânța. **2** (Prc) Parte moale a seminței care conține substanța germinativă. **3** (Reg; îe) **A fi două inimi într-un ~** A fi trup și suflet cu cineva. **4** (Reg) Miez (de nucă). **5** (Reg) Bob de grâu. **6** (Reg; șîs *~ de fag*) Jir. **7** (Ban; Ipl) Păsat dat de obicei, de pomană. **8** (În vechile tradiții populare; îs) *Moși de ~ri* Nume dat diferitelor zile din an (mai ales zilei de sâmbătă), considerate sărbători, în care se fac slujbe și pomeni morților. **9** (Fig; udp „de") Cantitate foarte mică din ceva. **10** (Fig) Obiect, lucru etc. de proporții foarte mici Si: *fărâmă* (**2**), *strop* (**2**). **11** (Pan) Parte centrală, esențială, fundamentală a unui lucru sau a unei acțiuni Si: *nucleu*. **12** Parte interioară Si: *interior*. **13** (Fig) Ceea ce este esențial, fundamental Si: *esență* (**1**), *fond* (**1**), *miez*. **14** Loc sau punct de pornire, de formare, de dezvoltare a cuiva sau a ceva. **15** (Îlav) **În ~** În embrion. **16** Grup restrâns de persoane în jurul căruia se formează o grupare mai mare Si: (reg) *miez*, *nucleu*. **17** Parte centrală a unei comete, cu densitate și luminozitate maximă. **18** (Înv) Nucleu.

sâmburel *sm* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ei* / E: ***sâmbure*** + *-el*] **1-2** (Șhp) Sâmbure (**1**) (mic) Si: (rar) *sâmburaș* (**1-2**).

sâmburos, ~oasă [At: LB / V: (înv) ***sim~*** / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***sâmbure*** + *-os*] **1** *a* (D. fructe) Care are (mulți) sâmburi Si: *sămânțos* (**1**). **2-3** *sf*, *a* (Mpl) (Grup de arbori fructiferi) ale căror fructe sunt drupe. **4-5** *sf*, *a* (Șls) (Arbore) din grupul sâmburoase (**2**). **6** *sf* (Reg) Soi de strugure nedefinit mai îndeaproape. **7-8** *a*, *av* Plin de conținut.

sâmedru *sm* [At: NECULCE, ap. CADE / V: (îvr) ***sâmetru***, (reg) ***simed~***, ***sânmed~***, ***sumed~*** / E: ***Sân¹*** + ***Medru*** (np *Dumitru*)] (Pop) Numele unei sărbători creștin-ortodoxe celebrate la 26 octombrie (Sfântul Dumitru).

sâmeț, ~eață *a* vz ***semeț***

sâmiană *sf* vz ***sânziană***

sâmicerc *sn* vz ***semicerc***

sâmsig *sm* vz ***somsid***

sâmt *a*, *sm* vz ***sunt***

sâmțemint *sm* vz ***simțământ***

sâmzeiene *sf* vz ***sânziană***

sâmzelenii *sf pl* vz ***sânziană***

sâmzenii *sf pl* vz ***sânziană***

sâmziană *sf* vz ***sânziană***

sâmzoiană *sf* vz ***sânziană***

sâmzuiene *sf pl* vz ***sânziană***

sân¹ *a*, *sm* vz ***sunt***

sân² [At: PSALT. HUR. 64ᵛ/25 / V: (înv) ***sin*** / Pl: *~i* sm, *~uri* sm / E: ml ***sinus***] **1** *sm* (Înv; adesea determinat prin „de mare") Golf². **2** *sn* Parte a cămășii sau a bluzei care acoperă pieptul. **3** *sn* Spațiu dintre piept și cămașă (sau bluză), în care se pot ține lucruri. **4** *sn* (Îe) **A sta** (sau **a ședea**, **a rămânea**, **a fi**) **cu mâinile în ~** A nu întreprinde nimic, a sta inactiv. **5** *sn* (Îae) A nu lucra. **6** *sn* (Îe) **A fi** (sau **a umbla**) **cu frica** (sau **cu gheața**, **cu moartea**) **în ~** A se teme foarte tare de ceva. **7** *sn* (Îe) **A-și scuipa** (sau, reg. **a-și stupi**) **în ~** A face gestul de a scuipa (în sân (**3**)), prin care cei superstițioși cred că preîntâmpină un rău sau că înlătură frica. **8** *sn* (Îe) **A crește** (sau **a încălzi**, **a ține**) **șarpele în** (sau **la**) **~** sau **a vârî pe dracu-n ~** A ajuta, a ocroti pe un nerecunoscător. **9** *sn* (Îe) **A-i trece** (sau **a-i intra**) **(un șarpe (rece) prin)** (sau **în**) **~** A se înfiora de spaimă. **10** *sn* (Îe) **A umbla** (sau **a fi**) **cu crucea-n ~** A fi bun, cucernic, evlavios. **11** *sn* (Îae) A fi fățarnic, ipocrit. **12** *sn* (Îe) **A fi** (sau **a se afla**, **a trăi** etc. **ca**) **în ~ul lui Avram** (sau, rar, **al lui Dumnezeu** ori **ca în ~ de rai**) A trăi bine, fericit. **13** *sn* (Îvr; îe) **A avea** (sau **a ține**) **pe cineva în** (sau **la**) **~** A ajuta pe cineva. **14** *sn* (Îae) A menaja pe cineva. **15** *sn* (Reg; îe) **A lăsa pe cineva cu mâinile-n ~** A sărăci pe cineva. **16** *sn* (Reg; îe) **A băga** (pe cineva) **în ~** A arăta (cuiva) dragoste mare. **17** *sn* (Îe; reg) **Te-aș** (ori **l-aș**) **băga** (sau **vârî**) **în ~, dacă ai** (ori **ar**) **încăpea** (sau **dar nu încapi** ori **nu încape**) **de urechi** sau **a băga** (pe cineva) **de păr în ~** Se spune despre cei care ne sunt dragi. **18** *sn* (Reg) Gura cămășii. **19** *sn* (Reg) Matiță. **20** *sn* Parte a corpului la om (rar la animale vertebrate) de la gât până la abdomen, cuprinzând cavitatea în care se află inima și plămânii. **21** *sn* (Prc) Organe din interiorul cavității toracice (în special inima). **22** *sn* Piept. **23** *sn* (Rar; îe) **A muri cu zile în ~** A muri prematur. **24** *sn* (Îe) **A strânge pe cineva la ~** A îmbrățișa pe cineva. **25** *sn* (Fig) Sân² (**20**) considerat ca sediu al sentimentelor Vz *inimă*, *suflet*. **26** *smn* (Lsg cu valoare de plural) Organ anatomic al femeii, care secretă lapte în perioada de alăptare Si: *mamelă*, *piept*, (pop) *țâță*, (reg) *zăcătoare*. **27** *snm* (Îla; d. copii) **De ~** Sugar (**1**). **28** *snm* (Îlv) **A da ~** A alăpta copilul. **29** *snm* (Îe) **A fi bun ca ~ul mamei** A fi foarte bun. **30** *sn* (Pop) Uter. **31** *sn* (Fig) Parte interioară, parte centrală Si: *interior*, *mijloc*, *miez*. **32** *sn* Loc ascuns Si: *ungher*. **33** *sn* (Urmat de un singular cu sens colectiv sau de un plural; îlpp) **Din ~ul** ... Dintre, din mijlocul... **34** *sn* (Îlpp; de obicei urmat de un plural sau de un nume colectiv) **În ~ul** Între. **35** *sn* (Îal) În interiorul... **36** *sn* (Reg) Gârlici la piatra alergătoare a morii. **37** *sn* (Reg) Șanț¹ împrejurul gârliciului (la piatra morii). **38** *sn* (Reg) Porțiunea pietrei morii de la răvașuri până la steangă. **39** *sn* (Reg) Asperități pe piatra morii. **40** *sn* Parte a plutei care, la cotiturile apei, când tablele plutei nu sunt legate bine unele de altele, iese în afara firului apei și se izbește de mal. **41** *sn* (Îs) *~ul podului* Parte a podului¹ construită pe capetele ieșite în afară ale grinzilor, la streașină. **42** *sn* (Îas) Loc în șură¹ sau în grajd unde se ține nutrețul.

sân³ *sm* vz ***sin¹***

sân⁴ *sn* vz ***sinus¹***

sânătate *sf* vz ***sănătate***

sânătos, ~oasă *a* vz ***sănătos***

sâncea *sf* vz ***smicea***

sâncelat, ~ă *a* vz ***simcelat²***

sânchisi *v* vz ***sinchisi***
sândăcos, ~oasă *a* vz ***sunducos***
sândâc *sn* vz ***sandâc***[1]
sândie *sf* vz ***sindie***
sânduc *sn* vz ***sandâc***[1]
sânducel *sn* vz ***sanducel***
sânealâ *sf* vz ***sineală***

sâneață *sf* [At: MOXA, 404/14 / V: ***săn~, sănet*** (Pl: și *sâneți*) *sn*, ***sen~, senet*** *sn*, ***sin~, sinet, sinit, ~et*** *sn*, ***svin~*** / Pl: *~ețe* / E: slv **свинець**] **1** (Înv; Mol) Flintă[1]. **2** (Rar; pex; lpl) Plumbi de încărcat pușca. **3** Lovitură dată cu o sâneață (**1**).

sânec *sn* vz ***sinec***
sâneca *v* vz ***sineca***
sânelit, ~ă *a* vz ***sinilit***
sânet *sn* vz ***sinet***
sânet[1] *sm* vz ***sinet***[1]
sânet[2] *sn* vz ***sâneață***

sânetar *sm* [At: ASACHI, S. L. II, 98 / V: ***săn~, săneter, sin~, svin~*** / Pl: *~i* / E: ***sâneață*** + *-ar*] **1** (Mol; înv) Ostaș înarmat cu sâneață (**1**) Si: (înv) *sânetaș*. **2** Persoană care fabrică sânețe (**1**). **3** Persoană care repară sânețe (**1**).

sânetaș *sm* [At: M. COSTIN, LET., I, 311/18 / V: ***sin~*** / Pl: *~i* / E: ***sâneață***+ *-aș*] (Înv; Mol) Sânetar (**1**).

sângarete *sm* vz ***sângerete***

sânge *sn* [At: PSALT. HUR. 48^v/15 / V: (înv) ***sin~*** *sm* / Pl: (îvp) *~giuri* / E: ml ***sanguis***] **1** Lichid (de culoare roșie), vital pentru organism, care circulă într-un sistem de vase, având o compoziție chimică complexă și variabilă de la o specie animală la alta. **2** (Rar; îs) *~ de iepure* Vin roșu. **3** (Fam; îs) *~ de prună* Țuică. **4** (Pop; îs) *~ Domnului* Vin (roșu). **5** (Înv; îs) *~ de ouă* Vin. **6** (Îla) **De ~** Roșu (aprins). **7** (Îal; d. lacrimi) De mare durere. **8** (Îal) Sângeros (**1**). **9** (Îal) Crud (**19**). **10-11** (D. cărnuri fripte; îljv) **În ~** Care nu este prea fript, care a rămas crud în interior. **12** (Îal) Care este ca sângele (**1**) curgând. **13** (Îal) Plin de sânge (**1**). **14** (Îlav) **În ~** În mod sângeros. **15** (Îlav) **(Până) la ~** Până când țâșnește sângele. **16** (Pex; îal) Foarte tare, foarte mult. **17** (Îal) Extrem de aspru Si: *drastic* (**2**). **18** (Îal) Până la distrugere. **19** (Îe) **A lua** (sau a ori **a-i lăsa, a slobozi cuiva**, reg. **de**) **~** A scoate cuiva o anumită cantitate de sânge (în scop terapeutic). **20** (Îe) **A da ~** A consimți să-i scoată o cantitate oarecare de sânge pentru a fi folosit la transfuzii. **21** (Îe) **A-i îngheța** (cuiva) **~le în vine** sau **a îngheța ~le** (în cineva) A fi cuprins de groază. **22** (Îe) **A i se urca** (sau **a face să i se urce** ori **a i se sui, a-i năvăli, a-i da, a-i ieși** etc.) **~ în obraz** ori **la cap, în față** A se înroși sau a face să se înroșească din cauza unui sentiment, a unei emoții puternice etc. **23** (Pex; îae) A se înfuria. **24** (Îe) **A-și face** (sau **a-i face cuiva**) ori, înv, **a face în cineva ~ rău**, sau (reg) **a-și pune** (ori **a pune cuiva**) **~ rău la inimă** A (se) supăra foarte tare. **25** (Îae) A (se) enerva (**5**). **26** (Îe) **A(-i) fierbe** (sau **a** ori **a-i clocoti, dogorî**) **~le** (în cineva) A se înfierbânta din cauza mâniei, a unei supărări etc. **27** (Îe) **A avea ~ în vine** A fi plin de energie și de vigoare. **28** (Îe) **A-și vărsa** (sau **a-și da, a-și jertfi**) **~le** (ori, înv, **sângiurile**) (pentru cineva sau ceva) A se sacrifica pentru cineva. **29** (Îae) A-și da viața (pentru cineva sau ceva). **30** (Fig; csc) Sacrificiu suprem. **31** Jertfă. **32** (Fig; adesea lpl) Sânge (**1**) vărsat prin fapte sângeroase. **33** (Pex) Omor. **34** Crimă sângeroasă. **35** (Înv; îs) *Om al* (sau *omul*) *sângiurilor* Călău[1] (**1**). **36** (Îe) **A avea** (sau **a fi cu**) **mâinile pătate de ~** A fi vinovat de crimă. **37** Sânge considerat ca purificator al caracterelor ereditare sau ale unei colectivități naționale, sociale etc. **38** (Pex) Familie (**1**). **39** Neam. **40** (Înv; îs) *Mestecător de ~* Persoană care a săvârșit un incest. **41** (Înv; îs) *~ amestecat* sau *amestecare de ~* Căsătorie între rude apropiate. **42** (Pex; îas) Incest. **43** (Pex; îas) Corcire (**2**). **44** (Îs) *Legături de ~* Înrudire (apropiată). **45** (Îs) *Rudenie de ~* sau *înrudire de ~* Legătură de consagvinitate între membrii aceleiași familii. **46** (Îs) *Rudă de ~* Persoană din aceeași familie cu o alta, de care e legată prin legături de consangvinitate. **47** (Îs) *Frate de ~* Frate care provine de la aceeași mamă și de la același tată Si: *frate bun*. **48** (Îas) Popor care aparține aceleiași ginți. **49** (Îs) *Frăție de ~* Legătură de rudenie între frați buni. **50** (Îs) *Glasul ~lui* sau (rar) *vocea ~lui* Dragoste firească, înnăscută, dintre membrii aceleiași familii. **51** (Îla) **Cu** (sau **de**) **~ albastru** De familie nobilă. **52** (Îe) **A fi ~le cuiva** A fi copilul cuiva. **53** (Îe) **A avea ceva în ~** A fi obișnuit, familiarizat cu ceva. **54** (Îae) A avea ceva înnăscut. **55** Rasă de animale, în special de cai. **56** Sânge (**1**) considerat ca purtător al caracterelor morale. **57** (Îla) **~ rece** Echilibru sufletesc. **58** Calm (**11**). **59** (Reg; îc) **~le-voinicului** sau (rar) **~-de-voinic** Plantă agățătoare din familia leguminoaselor cu frunze compuse și flori mari roșii, violete, albastre sau albe, frumos mirositoare, care se cultivă ca plantă ornamentală Si: *indrușaim* (reg) *agrișai, costele, hărăgică, măzăruică, oreșniță, pejnea, floare-de-mazăre* (*Lathyrus odoratus*). **60** (Bot; reg; îac) Oreșniță (*Lathyrus tuberosus*). **61** (Bot; reg; îac) Săbiuță (**5**) (*Gladiolus imbricatus*). **62** (Reg; îac) Plantă din familia orhideelor care crește în regiunile alpine, cu frunze înguste și alungite, cu flori plăcut mirositoare de culoare purpurie Si: (reg) *muscel* (*Nigritella rubra*). **63** (Reg; îac) Plantă din familia orhideelor care crește în regiunile alpine, cu frunze înguste și alungite, cu flori de culoare purpuriu-întunecat Si: (reg) *muscel, puțoi* (*Nigritella nigra*). **64** (Reg; îc) **~-de-nouă-frați** sau **~-a-nouă-frați** Plantă nedefinită mai îndeaproape. **65** (Șîc **~le-zmeului, ~le-dracului, ~-de-godic, ~le-dragonului**) Produs vegetal rășinos (cristalizat) folosit, pentru mirosul plăcut pe care îl degajă prin ardere sau ca praf dizolvat în rachiu ori în diferite uleiuri vegetale, în medicina populară. **66** (Șîc **~le-boului**) Plantă nedefinită mai îndeaproape. **67** (Înv) Materie. **68** (Pop; șîs *~ grabnic* sau *lin*) Boală a vitelor, a cailor și a oilor care se manifestă prin lipsă de poftă de mâncare, prin somnolență, respirație grea, răcirea urechilor Si: (reg) *sânger* (**4**), *sângerare* (**9**), *sângerătură* (**5**), *sângereală*. **69** (Îs) *~ mohorât* Dalac (**1**). **70** (Pop; îs) *~ roșu* Personaj din credințele populare, ostil omului.

sângeac[1] *sn* vz ***sangeac***
sângeac[2] *s* vz ***sângeapă***
sângeacă *sf* vz ***sângeapă***
sângeactar *sm* vz ***sangeactar***
sângeal *sm* vz ***sangeac***
sângeangiu *sm* vz ***sangeangiu***

sângeap[1] *sm* [At: POLIZU / V: ***~njap, sangial, sin~, singeapă*** *sf* / Pl: *~epi*, (rar) *~uri* sn / E: tc ***sincap, sincab***] (Înv) **1** (Zlg) Jder (*Martes martes*). **2** (Zlg) Veveriță (*Sciurus vulgaris*). **3** (Zlg) Dihor (**1**) (*Putorius putorius*). **4** (Zlg) Viezure (*Meles meles*). **5** (Prc) Blana (prelucrată) a unor animale mici.

sângeap[2] *s* vz ***sângeapă***

sângeapă *sf* [At: ALECSANDRI, T. I, 555 / V: ***~eap, ~eac, ~acă*** *sf*, ***san~, sin~*** / Pl: *~epe* / E: ns cf *cinzeacă*] **1** (Mol și Buc) Cinzeacă (**1**). **2** Conținutul unei sângepe (**1**). **3** (Ban) Unitate de măsură pentru suprafețe, egală cu aproximativ 1/8 de iugăr.

sângecli *vt* [At: T. PAPAHAGI, C. L. / Pzi: *~lesc* / E: ***sangeac***] **1** (Fșa: înv) A strânge dări de pe un sangeac (**6**). **2** (Pex) A jefui.

sângel *sm* vz ***sugel***
sângeniu, ~ie *a* vz ***sângeriu***

sângeoi *s* [At: ALRM SN III h 943/836 / E: ***sânge*** + *-oi*] (Reg) Sângerete (**1**).

sângepiu, ~ie *a* [At: (a. 1765) IORGA, S. D. XI, 62 / V: ***sin~, sângi~, singhipiu*** / Pl: *~ii* / E: ***sângeap*** + *-iu* cf tc *sincab*] (Înv) De culoarea sângeapului[1] (**3**).

sânger [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***~njăr*** / Pl: *~i* sm / E: ***sânge*** + *-er*] **1** *sm* Arbust din familia cornaceelor, cu ramuri drepte, roșii toamna și vara, cu frunze de obicei ovale, vara verzi și toamna roșii, cu flori albe și fructe negre cu puncte albe Si: (reg) *sângerel, sânginel, lemn-pucios* (*Cornus sanguinea*). **2** *sm* (Bot; reg; șîc **pomiță de ~**) Salbă (**11**)-moale (*Evonymus europaeus*). **3** *sn* (Bot; reg; șîc **~ pătrat**) Iarbă-împușcată (*Hypochoeris maculata*). **4** *sm* (Trs) Sânge (**68**). **5** *sm* (Prin confuzie) Hanger (**1**). **6-7** *a* (Îvr) Sângeros (**1-2**).

sângera [At: (sec. XVI) CUV. D. BĂTR. II, 470/10) / Pzi: *~rez*, (rar) *sânger* / E: ml ***sanguinare***] **1-2** *vit* A avea sau a face să aibă scurgere (abundentă) de sânge (**1**) (prin tăiere, lovire etc.). **3-4** *vit* A pierde sau a face să piardă sânge (**1**). **5-6** *vrt* A-i curge sau a face să-i curgă sânge (**1**) Si: (înv) *a cruntu* (**2-3**), *a încrunta*. **7-8** *vit* (Fig; de obicei îcr „inimă", „suflet" sau un echivalent al acestora) A fi sau a face să fie copleșit de tristețe, de mâhnire etc. **9-10** *vit* (Fig) A suferi sau a face să sufere (moral). **11** *vt* A face o sângerare (**2**). **12** *vt* (Pop; c. i. vite, cai, oi etc.) A lăsa sânge (**1**) în scop terapeutic, de obicei pentru a vindeca de sânge (**69**) Si: (reg) *a strici*. **13** *vi* (Fig) A deveni roșu. **14** *vr* (Pex) A se colora în roșu. **15-16** *vir* (Pop; d. vite, cai, oi etc.) A (se) îmbolnăvi sau a fi bolnav de sânge (**69**) Si: *a se însplina*. **17-18** *vir* (Pop; d. vite, cai, oi etc.) A crăpa din cauza ingerării unei cantități prea mari de trifoi. **19-20** *vir* (Înv; d. animale) A se îmbolnăvi ca urmare a îngroșării exagerate a sângelui (**1**). **21** *vt* (Reg; c. i. oameni) A lua sânge (**1**).

sângerare *sf* [At: CONACHI, P. 296 / Pl: *~rări* / E: ***sângera***] **1** Scurgere (abundentă) de sânge (**1**) (în urma unei tăieturi, a unei lovituri etc.) Si: *hemoragie* (**1**), *însângerare*, (rar) *sângerat[1]* (**1**), (îvr) *sângerătură* (**1**), (înv) *încruntare*. **2** Pierdere de sânge Si: *hemoragie* (**1**), *însângerare*, (rar) *sângerat[1]* (**2**), (îvr) *sângeraura* (**2**), (înv) *încruntare*. **3** (Șîs) *Timp de ~* Analiză de laborator pentru determinarea timpului de coagulare a sângelui (**1**). **4** Proces tehnologic de recoltare a sângelui (**1**) animalelor sacrificate în abator pentru a fi valorificat. **5** (Med) Luare de sânge (**1**) în scop terapeutic sau pentru efectuarea anumitor analize medicale Si: (înv) *sângerată* (**4**). **6** (Înv) Vărsare de sânge (**1**). **7** (Pex) Luptă. **8** (Fig) Colorare în roșu. **9** (Reg) Sânge (**69**). **10** (Reg) Necaz. **11** Difuzare a unui colorant din piele în baia de ungere sau de reducere a tăbăcirii cu crom. **12** (Teh) Operație de găurire a unei ancore de lemn pentru a lăsa să se scurgă apa din ea.

sângerariță *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~te* / E: ***sânger*** + *-ariță*] **1** (Reg) Coada-zmeului (*Calla palustris*). **2** Coada-zmeului (*Aristolochia serpentaria*).

sângeraș *sm* [At: I. CR. IV, 377 / Pl: *~i* / E: ***sânger*** + *-aș*] (Reg) Plantă nedefinită mai îndeaproape.

sângerat[1] *sn* [At: DL / Pl: ? / E: ***sângera***] (Rar) **1-2** Sângerare (**1-2**).

sângerat[2], ***~ă*** [At: HELIADE, L. B. I, 244/26 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***sângera***] **1** *a* Care sângerează (1) Si: *sângerând* (**1**), (înv) *sângeratic* (**5**), *sângeros* (**10**). **2** *a* Plin de sânge (**1**) Si: *însângerat*, *sângerând* (**2**), (înv) *însângerat*, *sângerător*, (îvr) *sângios* (**1**), (înv) *încruntat*, *sângeros* (**11**). **3** *sf* (Med; înv) Sângerare (**5**). **4** *a* (Asr; d. ochi) Însângerat. **5** *a* (Îvp) Pătat sau stropit cu sânge. **6** *a* (Pex) Sangvinolent (**2**). **7** *a* (Fig) Sângeriu (**1**). **8** *a* (Pop; d. vite) Care suferă de sânge (**69**).

sângeratec, ***~ă*** *a* vz ***sângeratic***

sângeratic, ***~ă*** *a* [At: HELIADE, L. B. I, 221/8 / V: (înv) ***~tec*** / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***sângera*** + *-atic*] **1-3** (Înv) Sângeros (**1-3**). **4** (Fig) Sângeriu (**1**). **5** Sângerat[2] (**1**). **6** Sangvinolent (**2**).

sângerător, ***~oare*** *a* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 505/9 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***sângera*** + *-ător*] (Înv; asr) Sângerat[2] (**2**).

sângerătură *sf* [At: PISCUPESCU, O. 292/8 / Pl: *~ri* / E: ***sângera*** + *-ătură*] **1-2** (Îvr) Sângerare (**1-2**). **3** (Ccr) Rană din care curge sânge (**1**). **4** (Înv; îs) *Boala ~rii stomacului* Hematemeză. **5** (Reg) Urma de sânge lăsată de vânatul rănit. **6** (Reg) Sânge (**68**). **7** (Mol; Trs) Operație prin care se produce o sângerare (**6**) la urechea unei vite sau, mai rar, deasupra ochiului pentru a o vindeca de sânge (**68**).

sângerând, ***~ă*** *a* [At: HRISOVERGHI A. 5/62 / Pl: *~nzi*, *~e* / E: ***sângera***] **1-2** Sângerat[2] (**1-2**).

sângereală *sf* [At: H XI, 80 / Pl: *~eli* / E: ***sângera*** + *-eală*] (Reg) Sânge (**68**).

sângereasă *sf* [At: BORZA, D. 155 / Pl: *~ese* / E: ***sânger*** + *-easă*] (Bot; reg) Sorbestrea (*Sanguisorba officinalis*).

sângerel *sm* [At: PANȚU, PL. / Pl: *~ei* / E: ***sânger*** + *-el*] (Bot; reg) Sânger (**1**) (*Cornus sanguinea*).

sângeret *sm* vz ***sângerete***

sângerete *sm* [At: ANON. CAR. / V: ***~geret***, ***~găr~*** / Pl: *~eți* / E: ***sânger*** + *-ete*] **1** (Reg) Un fel de cârnat (preparat) din carne grasă de porc, limbă, inimă, plămâni etc. amestecate cu sânge Si: (reg) *sângeoi*, (reg) *câlbaș*, *groiză*, *măietic*, *pasătic*, *pungă*, *tișca*, *vireș*. **2** (Trs; Mun) Caltaboș. **3** (Pgn) Salam. **4** Cârnat (**1**).

sângerică *sf* [At: BRANDZA, FL. 204 / V: (reg) ***~nce~***, ***sincer~*** / Pl: ? / E: ***sânger*** + *-ică*] (Bot) **1** Mică plantă erbacee, de culoare cenușie-verde, cu frunzele lineare, ciliate la bază, cu flori albe-verzui, fără corolă Si: (reg) *sinceriță* (*Scleranthus perennis*). **2** (Reg; îf *sincerică*) Buruiana surpăturii (*Scleranthus annuus*). **3** (Reg; îf *sincerică*) Feciorică (**5**) (*Herniaria glabra*). **4** (Reg) Sorbestrea (*Sanguisorba officinalis*). **5** (Reg) Meișor (*Digitaria sanguinalis*).

sângerit *sn* [At: URICARIUL, XIII, II / Pl: ? / E: ***sânge*** + *-ărit*] **1** (Înv; în cutuma funciară din Moldova) Drept de proprietate asupra unui teren dobândit de o persoană ca urmare a îngropării unui mort descoperit pe acel teren și neîngropat la termen de fostul proprietar. **2** (Înv) Pedeapsă de sânge. **3** (Înv) Dajdie, plată pentru sânge.

sângeriu, ***~ie*** *a* [At: ODOBESCU, S. 5, 139 / V: (înv; reg) ***~eniu***, ***~giniu*** / Pl: *~ii* / E: ***sânger*** + *-iu*] **1** De culoarea sângelui Si: *roșu-aprins*, *sangvinolent* (**3**), *sângerat[2]* (**8**), *sângeros* (**17**), (înv) *sângeratic* (**4**), (reg) *sângiu*. **2** Amestecat cu sânge (**1**) Si: *sangvinolent* (**1**), (îvp) *sângerat[2]* (**6**), (înv) *sângeratic* (**6**), *sângeros* (**12**), (reg) *sângiu*. **3** Care conține sânge (**1**).

sângeros, ***~oasă*** [At: PSALT. 290 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ml ***sanguinosus***] **1** *a* (D. oameni) Care este înclinat spre cruzime și vărsare de sânge Si: (asr) *sangvinar* (**1**), (înv) *sangvinic* (**5**), *sângeratic* (**1**), *sireap* (**11**), (îvr) *sânger* (**6**). **2** *a* (D. manifestări ale oamenilor) Care se caracterizează prin violență, brutalitate și cruzime Si: (asr) *sangvinar* (**2**), (înv) *sangvinic* (**6**), *sângeratic* (**2**), *sireap* (**14**), (îvr) *sânger* (**7**). **3** *a* (Rar; d. producții beletristice) Care este dominat sau axat pe ideea de crimă, de forță, de brutalitate. **4** *a* (D. acțiuni, evenimente etc.) Care este însoțit de măceluri sau de vărsări de sânge. **5** *a* Care este plin de cruzime Si: (înv) *sângeratic* (**3**). **6** *a* (Îvr; d. temperamentul oamenilor) Sangvin (**7**). **7** *a* (D. oameni) Sangvin (**8**). **8** *a* (Rar; d. oameni) Care are mult sânge. **9** *a* (Reg; d. oameni) Rumen[2]. **10** *a* (Înv) Sângerat[2] (**1**). **11** *a* (Înv) Sângerat[2] (**2**). **12** *a* (Rar) Sangvinolent (**1**). **13** *a* (Rar; d. ochi) Injectat. **14** *a* Congestionat (**2**). **15** *a* (Fig) Ofensator. **16** *a* (Pex) Foarte grav. **17** *a* (Fig) Sângeriu (**1**). **18** *sf* (Reg) Rușuliță (*Hieracium aurantiacum*).

sângeroșie *sf* [At: TDRG / Pl: ? / E: ***sângeros*** + *-ie*] (Nob) **1-3** Cruzime (**2-4**).

sânghеorghe *sm* [At: (a. 1642) IORGA, D. B. I, 74 / V: (reg) ***~giorgiu***, ***~giorz***, ***sânjor***, ***~jorj***, ***~jorz***, ***sângiorz***, ***somgeorz***, ***sumgeorz*** / E: ***sân[1]*** + ***Gheorghe*** (np) cf mg *Szent György*] **1** (Pop) Sărbătoare creștină celebrată la 23 aprilie, când la țară se împodobesc porțile caselor cu ramuri înverzite, ca simbol al (venirii) primăverii. **2** (Reg; îf *sânjor*) Ramuri înverzite cu care se împodobesc porțile caselor la țară în ziua sărbătorii de sângheorghe (**1**).

sângifer *a* [At: BARASCH, I. N. 231/29 / Pl: *~e* / E: ***sânge***] (Îvr; îs) *Vas ~* Vas sangvin (**4**).

sânginel *sm* [At: CADE / Pl: *~ei* / E: ns cf *sânger*] (Bot; reg) Sânger (**1**) (*Cornus sanguinea*).

sânginiu, ***~ie*** *a* vz ***sângeriu***

sângiorgiu *sm* vz ***sângheorghe***

sângiorz *sm* vz ***sângheorghe***

sângios, ***~oasă*** *a* [At: (a. 1764) IORGA, S. D. XIII, 252 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***sânge*** + *-os*] **1** (Îrg) Sângerat[2] (**2**). **2-3** (Îrg; d. oameni sau temperamentul lor) Sangvin (**7-8**). **4** (Șîs) *Vas ~* Vas sangvin (**4**). **5** (Reg; d. oameni) Rumen[2]. **6** (Înv) Care privește circulația sângelui.

sângir *sn* vz ***singir***

sângișor *sm* [At: GR. S. VI, 133 / Pl: ? / E: ***sânge*** + *-ișor*] (Reg; șhp) Sânge (**1**) (drag, prețios).

sângiu, ***~ie*** *a* [At: MARIAN, CH. 51 / Pl: *~ii* / E: ***sânge*** + *-iu*] (Reg) **1-2** Sângeriu (**1-2**).

sânguin, ~ă *a* vz ***sangvin***
sânica *v* vz ***sineca***
sânicioară *sf* vz ***sânișoară***
sânicior *sm* vz ***sânișoară***
sânicoară *sm* [At: PAMFILE, S. T. 178 / V: (reg) ***sâmi~, sâmn~, simi~*** / Pl: ? / E: ***sân***[3] + ***Nicoară***] (Pop) Două sărbători creștine celebrate una la 6 decembrie, iar cealaltă la 9 decembrie.
sânișoară *sf* vz ***sânișoară***
sânișor *smn* [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 195 / V: ***sin~*** / Pl: *~i* sm, *~oare* sn / E: ***sân***[2] + *-ișor*] **1-8** (Șhp) Sân (**1-2, 20, 26**) (mic) Si: *pieptișor* (**1**), *pieptuleț* (**1**), *pieptuț* (**1**), (rar) *pieptușor* (**1**), *sânuleț* (**1-8**), *sânuț* (**1-8**), (pop) *țâțucă*.
sânjap *sm* vz ***sângeap***
sânjăr *s* vz ***sânger***
sânjor *sm* vz ***sângheorghe***
sânjorj *sm* vz ***sângheorghe***
sânjorz *sm* vz ***sângheorghe***
sânjuoane *sf* vz ***sânziană***
sânmăria *sf* vz ***sântămaria***
sânmedru *sm* vz ***sâmedru***
sânos, ~oasă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***sân***[2] + *-os*] **1** (Îdt) Cu multe sânuri[2] (**1**). **2** (D. femei) Cu sânii (**26**) mari.
sânpetru *sm* [At: LB / V: (pop) ***sâm~***, (reg) ***~pietru, sim~, sum~, sumpotru*** / E: ***sân***[1] + ***Petru***] (Pop) Numele unei sărbători creștine celebrate la 29 iunie.
sânt, ~ă [At: DL / V: (îvp) ***sâmt, sân, sim, sin*** / Pl: *~nți, ~e* / E: ml ***sanctus***] **1** *a* (Îvp) Sfânt (**1**). **2** *sma* (Pop) Dumnezeu. **3** *a* Sfânt (**9**). **4** *smf* Sfânt (**10**). **5** *smf* (Reg; lpl; îf *sâmți*) Mucenici[2]. **6** *a* (Îrg) Sfânt (**38**). **7** *a* (D. aștri) Sfânt (**56**). **8** *a* (Îrg) Sfânt (**58**). **9** *a* (Înv) Nevinovat. **10** *a* Pur.
sântar *sm* vz ***șintar***
sântămaria *sf* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 26/15 / V: ***~marii, ~măria, ~mărie, sâm~, ~mărie,*** (reg) ***sânmăria, stă~*** / E: ***sântă*** + ***Maria***] **1** (Pop; șîs ~ *mare*) Sărbătoare creștină celebrată la 15 august, când se organizează, de obicei, nedei, târguri etc. Si: *adormirea* (**7**) *Maicii Domnului*. **2** (Șîs ~ *mică*) Sărbătoare creștină celebrată la 8 septembrie, când se consideră că începe toamna.
sântămarii *sf* vz ***sântămaria***
sântămăria *sf* vz ***sântămaria***
sântămărie *sf* vz ***sântămaria***
sânteuță *sf* vz ***scânteiuță***
sântiană *sf* vz ***sânziană***
sântianoș *s* [At: ALR II, 3661/316 / Pl: ? / E: mg ***szentyános*** (kenyér)] (Reg) Roșcovă.
sântilie *sms* [At: LB / V: ***sâmielii, sin~*** / E: ***sânt*** + ***Ilie***] (Pop) Sărbătoare creștină celebrată la 20 iulie, despre care se crede că aduce ploi însoțite de descărcări electrice (și piatră) și care este serbată, de obicei, prin nedei, bâlciuri, târguri etc.
sântiliesc, ~ească *a* [At: CREANGĂ, A. 68 / P: *~li-esc* / Pl: *~ești* / E: ***sântilie*** + *-esc*] (Mol; îe) *Pere ~ești* Varietate de pere timpurii care se coc pe la jumătatea lunii iulie (în preajma sărbătorii Sfântului Ilie).
sântință *sf* vz ***sentință***
sântioan *sm* vz ***sântion***
sântion *sm* [At: LB / V: ***~ioan***, (reg) ***sâmt~, sin~*** / P: *~ti-on* / E: ***sânt*** + ***Io(a)n***] **1-2** Două sărbători creștine celebrate una la 7 ianuarie, iar cealaltă la 24 iunie.
sântuleț *sm* [At: ISPIRESCU, L. 47 / Pl: *~i* / E: ***sânt*** + *-uleț*] **1-2** (Îvp; șhp) Sfântuleț (**1-2**).
sânțenie *sf* [At: DL / Pl: *~ii* / E: ***sânt*** + *enie*] **1** (Pop) Sfințenie (**1**). **2** (Îlav) **Cu ~** Cu sfințenie.
sânți *vt* [At: MAG. IST. 5, 58/11 / Pzi: *~țesc* / E: ***sânt***] (Înv) **1-2** A hirotonisi (**1-2**).
sânție *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ii* / E: ***sânt*** + *-ie*] **1** (Înv) Sfințenie (**1**). **2** Sfinție (**7**).
sânțire[1] *sf* [At: LB / Pl: *~ri* / E: ***sânți***] **1-2** (Înv) Hirotonisire (**1-2**). **3** Sfințire[1] (**1**). **4** Târnosire.
sânțire[2] *sf* vz ***simțire***
sânțit, ~ă *a* [At: LB / Pl: *~iți, ~e* / E: ***sânți***] (Înv) **1-2** Hirotonisit (**1-2**).
sânuleț[1] *sn* [At: DSR / Pl: *~e* / E: ***sân***[2] + *-uleț*] **1-8** (Șhp) Sânișor (**1-8**).
sânuleț[2] *sn* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 275/9 / Pl: *~e* / E: ***sân***[4] + *-uleț*] **1-2** Sinus[1] (**1**) (mic).
sânuț *sm* [At: CADE / Pl: *~i* / E: ***sân***[2] + *-uț*] **1-8** (Rar; șhp) Sânișor (**1-8**).
sânvăsâi *sm* vz ***sânvăsiu***
sânvăsia *vt* [At: GR. S. V. 123 / Pzi: *~iez* / E: ***sânvăsii***] **1** (În superstiții) A face vrăji în ajun de Anul Nou. **2** A ghici, în noaptea de Anul Nou, dacă doi tineri se vor căsători (sau nu) în anul următor, folosind două boabe de piatră acră de pe plita încinsă.
sânvăsii *sm* vz ***sânvăsiu***
sânvăsiu *sm* [At: TDRG / V: ***sâmvasii, ~sâi, sâmvăsii, sâmvăsui, ~sii, săvasâi*** / E: ***sân***[1] + ***Vasii*** (np)] (Pop) Sărbătoare creștină celebrată la 1 ianuarie, care coincide cu ziua Anului Nou.
sânzalău *s* [At: ALR I, 129/305 / Pl: ? / E: ns cf *mânzalau*] **1** (Reg; csc) Firele de urzeală care nu încap în spată (și care se fac ghem, rămânând pe lângă război). **2** Mânz.
sânzâiană *sf* vz ***sânziană***
sânzânioară *sf* [At: DSR / Pl: *~re* / E: ***sânziană*** + *-ioară*] (Bot; reg) **1** Sânziană (**5**) (*Galium verum*). **2** Sânziană (**6**) (*Galium mollugo*).
sânzâian *sm* vz ***sânziana***
sânzâiană *sf* vz ***sânziană***
sânzene *sf* vz ***sânziană***
sânziană *sf* [At: LB / V: (pop) ***sâm~, ~zâi~, sin~***, (înv) ***sâmi~, sâmzâană*** *sf*, ***sumzâiene, sâmzenii, sâmziene*** *sfp*, ***sâmzoiană*** *sf*, ***sâmzuiene, sânjene, ~juoane*** *sfp*, ***~nti~***, (reg) ***~zâi~, sânzâiene, sânzelenii*** *sfp*, ***~zene*** *sfp*, ***~zenie*** *sf*, ***~an*** *sm*, ***~zui~*** *sf*, ***sânzuiene*** *sfp*, ***sunzuiană, surziană*** *sf* / P: *~zi-a~* / Pl: *~iene*, (reg) *~ieni* / E: ml ***sanctus dies Johannis***] **1** (De obicei lpl) Numele popular al sărbătorii religioase celebrate la 24 iunie Si: *drăgaică* (**1**), *nașterea Sfântului Ioan Botezătorul*. **2** (Pex) Zilele care precedă sau care urmează imediat după sânziene (**1**), simbolul verii și al florilor. **3** (Îs) *Nopți* (sau *noaptea*) *de ~* Șir de nopți (sau noapte) din preajma sărbătorii de sânziene (**1**) când, potrivit credinței populare, se produce o liniște deplină în natură, animalele fac sfat și capătă darul vorbirii etc. **4** (Reg) Coroană de flori de sânziene (**5**) care se pune pe case sau pe grajduri în noaptea precedentă zilei de sânziene (**1**). **5** (Șîc **~iene-galbene, floarea-~ntienii**) Plantă cu tulpina rigidă, cu frunzele ovale, acoperite pe fața interioară cu peri, cu flori plăcut mirositoare, galben-aurii, dispuse în inflorescențe, care, conform credințelor, ar avea proprietatea de a închega laptele și de a aduce noroc și belșug Si: *drăgaică* (**14**), (reg) *sânzânioară* (**1**), *smântânică, floarea-lui-Sântion* (*Galium verum*). **6** (Șîc **~albă**) Plantă din familia rubiaceelor, cu tulpina robustă, cu frunze ovale, așezate câte 8 și flori albe dispuse în panicule Si: *drăgaică*, (reg) *floarea-sântenii, sânzânioară* (**2**), *smântânică, floarea-lui-Sântion*, (reg) *beteala*(**4**)*-reginei* (*Galium mollugo*). **7** Plantă din familia rubiaceelor, cu frunze ovale, acoperite pe margini și pe nervuri cu peri aspri și cu flori albe dispuse în panicule Si: *răcovină, floarea-Sfântului-Ion* (*Galium rotundifolium*). **8** (Reg; șîc **sânziene-de-pădure**) Cucută (**8**)-de-pădure (*Galium schultesii*). **9** (Reg) Smântânică (*Galium cruciata*). **10** (Reg; șîc **~iene-roșii, ~iene-roșii-sălbatice**) Planta *Galium perpureum*. **11** Plantă din familia rubiaceelor cu flori mari (*Galium palustre*). **12** (Îvr; șîc **~galbenă**) Turiță (*Galium aparine*). **13** (Șîc **~iene-de-pădure**) Vinariță (*Asperula odorata*). **14** (Reg) Floare-de-perină (*Anthemis tinctoria*). **15** (Șîc **~iene-de-grădină**) Plantă din familia compozeelor, originară din Canada, cu tulpina dreaptă, acoperită cu peri aspri și flori galbene-aurii dispuse în capitule, cultivată la noi ca plantă ornamentală Si: *drăgaică, sălcioară* (**8**), *năvalnicul-al-mare* (*Solidago canadensis*). **16-21** (Prc) Floarea de sânziană (**5-10**). **22** (Șîc **~iene-de-toamnă** sau **~iene-albe**)

Plantă erbacee din familia rubiaceelor, cu flori albe sau roz dispuse în inflorescențe (*Asperul glauca*). **23** (Șîc **~iene-de-munte**) Plantă din familia rubiaceelor (*Asperula capitata*). **24** (Reg; îc) **~-voinicească** Crețușcă (**3**) (*Spiraea ulmaria*). **25** (Îc) **~iene-gălbenii** (*Halium flavescens*). **26** (Îc) **~iene-rodie** Plantă din familia rubiaceelor, ale cărei rădăcini se folosesc la vopsit (*Galium rubioides*). **27** (Bot; reg) Garoafă (**1**) (*Dianthus caryophyllus*). **28** (Bot; reg) Sunătoare (*Hypericum perforatum*). **29** (Pop; lpl) Iele.

sânzuiană *sf* vz ***sânziană***

sâoat *sn* vz ***suhat***

sâpit *sn* vz ***sipet***

sâptir *a* vz ***subțire***

sâpțâoară *sf* vz ***subsuoară***

sâpțirel, ~ea, ~ică vz ***subțirel***

sâpțuoară *sf* vz ***subsuoară***

sâpura *vtr* [At: PAMFILE. I. C. 421 / Pzi: *~rez* / E: nct] **1-2** (Reg; c. i. bucăți de lemne) A (se) tăia oblic la capete pentru a se putea îmbuca unul cu altul.

sârb, ~ă [At: CORESI, ap. GCR I, 25/24 / V: (rar) ***serb***, (înv) ***sirb*** / Pl: *~i, ~e* / E: srb ***srb***] **1-2** *smf* (Îvr) Persoană care face parte din populația de bază a Serbiei sau care este originară de acolo Si: *sârbac*. **3** *smp* Populație care trăiește în Serbia. **4** *smf* (Pgn) Iugoslav. **5-9** *a* Sârbesc (**1-5**). **10** *sf* Limba vorbită de sârbi (**1**). **11** *sf* (Adesa art.) Dans popular românesc, cu ritm vioi, jucat de obicei cu dansatorii prinși în cerc Si: *sârbeasa* (**11**), *sârboaica* (**3**). **12** *sf* Melodia pe care se execută sârba (**11**) Si: *sârbeasca* (**12**). **13** *sm* (Mun; Olt; imp) Bulgar (**1**). **14** *sf* (Reg) Vestă. **15-16** *smf, a* (Pop) (Oaie sau rasă de oi) cu coarne mari crescute în sus sau, răsucite în spirală și cu lâna scurtă, de culoare cenușie-roșcată sau neagră. **17** *sm* Numele popular al stelei Alcor din constelația Ursa Mare. **18** *sf* (Reg) Floare nedefinită mai îndeaproape.

sârbac *smf* [At: CANTEMIR, ap. HEM 1006 / Pl: *~aci, ~ace* / E: ***sârb*** + *-ac*] **1-2** (Înv) Sârb (**1-2**).

sârbărie *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ii* / E: ***sârb*** + *-ărie*] (Olt; Mun) Grădinărie de legume (cultivată de sârbi) Si: (reg) *sârbie* (**3**).

sârbcă *sf* [At: MAG. IST. II, 126/12 / Pl: *~bce* / E: scr ***srbka, srpka***] (Îvr) Sârboaică (**1**).

sârbesc, ~ească *a* [At: MAG. IST. I, 94/7 / V: (înv) ***sir~*** / Pl: *~ești* / E: ***sârb*** + *-esc*] **1-2** Care aparține Serbiei sau sârbilor Si: *sârb* (**5-6**). **3-4** Privitor la Serbia sau la sârbi Si: *sârb* (**7-8**). **5** Originar din Serbia Si: *sârbesc* (**9**). **6** (Pgn) Iugoslav. **7** (Șîc) *Cartofi ~ești* Specie de cartofi făinoși. **8** (Șîc) *Porc ~* Porc de culoare albă, cu urechi groase, corp lung și picioare lungi. **9** (Șîc) *Lână ~ească* Lână subțire de culoare roșietică. **10** *sf* (Înv) Slavonă. **11-12** *sfa* (Reg) Sârbă (**11-12**).

sârbește [At: ANON. CAR. / E: ***sârb*** + *-ește*] **1** *av* Ca sârbii (**1**). **2** *av* În limba sârbă (**5**). **3** *s* Limba vorbită de sârbi Si: *sârbă* (**10**). **4** *av* (Înv) Slavonește.

sârbie *sf* [At: (a. 1675) GCR I, 220/25 / Pl: *~ii* / E: ***sârb*** + *-ie*] **1** (Înv) Limba slavonă. **2** (Pex) Text scris în limba slavonă. **3** (Reg) Grădină de legume (cultivată de sârbi (**1-2**) Si: (reg) *sârbărie*. **4** Loc în care trăiesc sârbi (**1-2**).

sârbism *sn* [At: PUȘCARIU, L. B. I, 292 / V: (rar) ***ser~*** / Pl: *~e* / E: ***sârb*** + *-ism*] Cuvânt sau expresie împrumutate din limba sârbă (**10**) (și neasimilate).

sârboaică *sf* [At: NECULCE, L. 13 / V: (înv) ***sirb~*** / Pl: *~ice* / E: ***sârb*** + *-oaică*] **1** Femeie care face parte din populația de bază a Serbiei sau care este originară de acolo. **2** (Pgn) Iugoslavă. **3-4** (Reg; art.) Sârbă (**11-12**). **5** (Mun; Olt; imp) Bulgăroaică.

sârbocroată *sf, a* [At: DER / P: *~cro-a~* / Pl: ? / E: ***sârb*** + ***croat***] **1-2** (Iuz; șîs *limba ~*) (Limbă) vorbită de sârbi și de croați.

sârbotei *sm* [At: SEVASTOS, N. 282 / Pl: ? / E: ***sârb*** + *-otei*] (Reg) Sârb (**1**).

sârbsca *sfa* [At: SEVASTOS, N. 282 / Pl: ? / E: scr ***srbska, srpska***] **1-2** Sârbă (**11-12**).

sârbuliță *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~te* / E: ***sârbă*** + *-uliță*] **1-2** (Șhp) Sârbă (**11**) (scurtă).

sârcă *sf* vz ***țarcă***

sârdar *s* [At: BORZA, D. / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Iederă (*Hedera helix*).

sârdiliche *s* [At: VICIU, S. GL. / A: nct / Pl: ? / E: nct] Lapte acru.

sârfariu *sm* vz ***sfârnar***

sârg *sn* [At: PSALT. 305 / V: ***~ă*** *sf*, ***sirg*** / Pl: ? / E: mg ***szorog***] **1** (Îvp; îlav) **Cu** (sau **de**, ori **în** sau, înv, **în de**) **~** În grabă. **2** (Îvp; pcx; îal) Curând (**1**). **3-6** (De obicei în locuțiuni construite cu *pp* „cu") Sârguință (**1-4**).

sârgă *sf* vz ***sârg***

sârghie *sf* [At: DUNĂREANU, N. 32 / V: ***sar~*** / Pl: *~ii* / E: tc ***sergi***, cf bg *cepru*] (Mun) **1** Tarabă. **2** Teasc făcut din două sau mai multe scânduri late între care se pune pastrama la presat.

sârgui *vir* [At: PSALT. HUR. 90v/12 / V: (înv) ***sir~*** / Pzi: *~esc* / E: ***sârg*** + *-ui*] **1-2** (Înv) A (se) grăbi (**4-5**). **3-4** (Îvp) A (se) sili (**4-5**).

sârguială *sf* [At: N. COSTIN, L. 594 / Pl: *~ieli* / E: ***sârgui*** + *-eală*] **1** (Înv) Grabă (**1**). **2-3** Silință (**4-5**).

sârguincios, ~oasă *a* [At: CR (1830), 8[1]/3 / P: *~gu-in~* / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***sârguință*** + *-ios*] **1** (D. oameni) Care depune eforturi deosebite într-o acțiune. **2** (D. oameni) Care muncește cu seriozitate Si: *harnic* (**5**), *muncitor, silitor* (**4**), *sârguitor* (**2**), *vrednic, zelos*, (liv) *laborios*, (rar) *lucrător, strădalnic* (**1**), *străduitor* (**1**), (înv) *diligent* (**1**), (reg) *parav*. **3** (D. manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor) Care necesită eforturi deosebite. **4** (D. oameni) Care dovedește insistență, seriozitate Si: *insistent*, (liv) *laborios*, (rar) *lucrător, perseverent, silitor* (**7**), *sârguitor* (**5**), *spornic, strădalnic* (**2**), *străduitor* (**2**), *susținut, tenace, zelos*.

sârguință *sf* [At: (a. 1637) IORGA, S. N. 69 / V: (înv) ***sir~*** / Pl: (rar) *~țe* / E: ***sârgui*** + *-ință*] **1** Înclinație deosebită de a munci cu plăcere și cu seriozitate. **2** Dragoste de muncă Si: *hărnicie* (**2**), *strădanie, vrednicie*, (înv) *diligență*[2] (**1**). **3** Muncă susținută, insistentă într-un domeniu de activitate, la învățătură etc. Si: *hărnicie* (**1**), *strădanie, vrednicie*, (înv) *nepreget, nepregetare, osârdie, protinimie*. **4** Râvnă. **5** (Înv) Putere.

sârguitor, ~oare *a* [At: (a. 1643) CUV. D. BĂTR. I, 249/16 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***sârgui*** + *-tor*] **1-2** (D. oameni) Sârguincios (**1-2**). **3** (Înv; șîc) **Împreună ~** sau **dimpreună ~** Părtaș. **4** (Înv; îac) Complice (**2**). **5** (D. manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor) Care necesită eforturi deosebite. **6** Care dovedește insistență, seriozitate Si: *perseverent, silitor* (**7**), *vrednic*, (livr) *laborios, sârguincios* (**4**), *susținut, tenace, zelos*, (rar) *lucrător, spornic, strădalnic* (**2**), *străduitor* (**2**), (înv) *diligent* (**1**), (reg) *porav*.

sârjiță *sf* [At: (a. 1588) CUV. D. BĂTR. I, 209/11 / Pl: ? / E: scr ***surgica***] **1-2** (Îvr) Sârjoacă (**1-2**).

sârjoacă *sf* [At: I. IONESCU, C. 181/23 / V: (reg) ***ser~, serjoană*** / Pl: ? / E: rs ***суржик***] **1** (Îvr) Amestec de boabe de grâu cu boabe de secară Si: (îvr) *îndoitura* (**1**), *sârjiță* (**1**). **2** (Pex) Lan de grâu în care crește și secară Si: (îvr) *îndoitură* (**2**), *sârjiță* (**2**).

sârlai *sm* vz ***șerlai***

sârlă *sf* vz ***sihlă***

sârmaci *sm* [At: (a. 1776) ȘIO II$_1$, 331 / V: ***sâr~, sur~*** / Pl: *~* / E: tc ***surnaci, zurnaci***] (Înv) Trâmbițaș.

sârmaia *sf* vz ***sermaia***

sârman, ~ă *a, smf* vz ***sărman***

sârmar *sm* [At: BARCIANU / Pl: *~i* / E: ***sârmă*** + *-ar*] Muncitor specializat în fabricarea sârmei sau în confecționarea obiectelor de sârmă.

sârmă *sf* [At: (a. 1588) CUV. D. BĂTR. I, 197/1 / V: (înv) ***săr~, sir~***, (îvr) ***şăr~*** / Pl: *~me*, (reg) *~mi* / E: tc ***sirma***, ngr ***σύρμα***] **1** (Îvr) Fir de aur sau de argint. **2** (Îvr) Filigran (**1**). **3** (Reg) Diademă (**3**). **4** (Reg) Țesătură încrețită de fir care împodobește opregul. **5** Fir metalic de oțel, de aramă, de aluminiu etc. cu secțiune transversală circulară mai mică de 16 mm. **6** (Pgn) Fir metalic de orice grosime Si: (reg) *drot* (**1**), (îvr) *tel*. **7** (Pex) Rețea din sârmă (**6**). **8** (Pan) Cablu format din mai multe fire metalice. **9** (Îs) *~ ghimpată* (sau, rar, *cu ghimpi*) Fir dublu obținut prin răsucirea a două fire de oțel moale (galvanizat) pe care sunt fixate din

loc în loc noduri cu ghimpi metalici. **10** (Șîs) ~ *de parchet* (sau *parchete* ori *de frecat parchetul*) Împletitură, în formă de plasă, din fire de oțel, prevăzută cu muchii ascuțite, folosită la curățarea parchetului prin răzuire. **11** (Fam; gmț; îe) **A veni** (ceva) **prin** ~ A fi transmis (ceva) prin telegraf. **12** (Gmț; îe) **A vorbi** (cu cineva) **pe** ~ A vorbi (cu cineva) la telefon. **13** (Fam; gmț; îe) **A băga** (cuiva) **o** ~ A telefona (cuiva). **14** (Reg; îe) ~ **de om** Se spune despre un om de neam bun și înzestrat cu multe calități. **15** (Îe) **A juca pe** ~ A se acomoda cu împrejurările, a ști să se descurce în orice situație. **16** (Nav) Parâmă făcută din fire de sârmă (**5**) răsucite. **17** (Olt) Fiecare dintre firișoarele de borangic care, la trasul gogoșilor, se unesc, se lipesc pentru a da firul de țesut. **18** (Buc) Iarbă mare care crește pe câmp. **19** (Ban) Panglică. **20** (Spc) Cordea care se pune la pălărie. **21** (Arg) Moldovean. **22** (Ban) Șiret la ghete. **23** (Reg) Parte a viorii nedefinită mai de aproape, probabil coardele. **24** (Iht; Mun) Plevușcă[1] (*Leucaspius delineatus*).

sârmănel, ~ică *a* vz ***sărmănel***

sârmănuț, ~ă *a* vz ***sărmănuț***

sârmea[1] *sf* [At: MANOLACHE DRĂGHICI / V: ***sărm~, siur~, surma, sur~*** / Pl: ? / E: tc ***sürme*** (tașe)] **1** (Chm; înv) Antimoniu. **2** Preparat cosmetic din antimoniu și gogoși de ristic cu care se vopseau pleoapele și sprâncenele.

sârmea[2] *sf* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***surmă*** / Pl: ? / E: ***sârmă*** + *-ea*] (Reg) Tel.

sârmea[3] *sf* vz ***surmă***

sârmos, ~oasă *a* [At: VINEA, L. I, 141 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***sârmă*** + *-os*] **1** (D. firele de păr sau de blană) Care este aspru ca sârma (**5**). **2** (Îs) *Fox* ~ Rasă de foxterrier cu blana albă, cu pete maronii sau negre și perii aspri și, de obicei, creți. **3** (Olt; d. oameni) Care este dificil, mofturos (la mâncare).

sârmuliță *sf* [At: H. LOVINESCU, T. 196 / Pl: *~țe* / E: ***sârmă*** + *-uliță*] **1-2** (Șhp) Sârmă (**5**) (subțire, scurtă). **3** (Bot; reg) Orzoaică-de-baltă (*Vallisneria spiralis*). **4** (Iht; Mun) Plevușcă[1] (*Leucaspius delineatus*).

sârmului *vr* [At: LEXIC REG. 108 / Pzi: *~esc* / E: ns cf *sârnic[3]*] (Buc) A se sili (**4**).

sârmușoară *sf* [At: SEVASTOS, N. 5 / Pl: *~re* / E: ***sârmă*** + *-ușoară*] **1-2** (Rar; șhp) Sârmuliță (**1-2**).

sârnic[1] *sn* [At: ANTIPA, P. 124 / V: ***sir~*** / Pl: *~ice* / E: nct] (Mol) Un fel de sac de prins pește, fixat la gardurile de pescuit.

sârnic[2] *sn* [At: COMAN, GL. / Pl: *~ice* / E: ucr ***сирник***] (Buc) Chibrit (**1**).

sârnic[3], ~ă *a* [At: VÂRCOL, M. / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***sârg*** + *-nic*] (Olt; Ban) Harnic (**5**).

sâroman, ~ă *a, smf* vz ***sărman***

sârsaică *sf* [At: BORZA, D. 37 / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Trestie (*Calancagrostis epigeois*).

sârsam *sn* vz ***sărsam***

sârsăilă *sm* vz ***sarsailă***

sârui *v* vz ***șurlui***

sârvi *v* vz ***servi***

sârvian *sm* [At: ALR II, 6/53 / Pl: *~ieni* / E: ns cf *sârb*] (Ban) Zarzavagiu.

sârvici *sn* vz ***serviciu***

sâsaiac *sn* vz ***sâsâiac***

sâsăitură *sf* vz ***sâsâitură***

sâsănel *sm* vz ***sisinel***

sâsâi[1] *sn* [At: MAT. DIALECT. I, 93 / V: ***susăi*** / Pl: *~e* / E: ***sâsâiac***] **1** (Reg) Sâsâiac (**1**). **2** Ladă mare pentru păstratul cerealelor.

sâsâi[2] *vit* [At: ȘĂINEANU[2] / Pzi: *sâsâi*, (rar) *~esc* / E: fo] **1-2** (Mai ales d. gâște și șerpi) A emite sunete caracteristice speciei, asemănătoare unui „s" prelungit. **3-4** (Rar) A fâșâi sau a face să fâșâie. **5-6** (D. lemne) A produce în timpul arderii un sunet șuierător. **7-8** A vorbi defectuos pronunțând „s" în loc de „ș" sau de grupurile „ce", „ci". **9-10** A vorbi peltic. **11-12** (Pex) A emite sunete printre dinți Si: (reg) *a șișcăvi*. **13-14** A pronunța intejecția „șt!" cu „ș" prelungit (în scopul de a obține liniște).

sâsâiac *sn* [At: KLEIN, D. 184 / V: ***~sai~, săsăiag, săsiac, ~ă*** *sf*, ***~siac, siac, sisiac, sisilac, susâ~, sus~, susiac, susuiac*** / Pl: *~iece* / E: ucr ***сусик***] **1** (Reg) Construcție făcută din scânduri sau nuiele împletite, pentru depozitarea cerealelor, mai ales a porumbului Si: (reg) *sâsi[1]* Vz *hambar*. **2** (Mar) Ladă în care se strânge uiumul la moară.

sâsâiacă *sf* vz ***sâsiac***

sâsâială *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ieli* / E: ***sâsâi[2]*** + *-eală*] **1** Sunet caracteristic, asemănător unui „s" prelungit, emis de gâște, de șerpi etc. Si: *sâsâit* (**1**), *sâsâitură* (**1**), (rar) *sâsâire* (**1**). **2** Pronunțare defectuoasă a sunetului „s" în loc de „ș" Si: *pelticire*, (rar) *pelticeală*. **3** (Pex) Sunet rezultat din rostirea interjecției „șt!" cu „s" prelungit (în scopul de a obține liniște) Si: *sâsâit* (**2**), *sâsâitură* (**2**), (rar) *sâsâire* (**3**).

sâsâire *sf* [At: MACEDONSKI, O. III, 49 / V: (rar) ***sisăi~*** / Pl: *~ri* / E: ***sâsâi[2]***] **1-2** (Rar) Sâsâială (**1, 3**).

sâsâit[1] *sn* [At: DL / Pl: ? / E: ***sâsâi[2]***] **1-2** Sâsâială (**1, 3**)

sâsâit[2], ~ă *a* [At: TEODOREANU, M. II, 327 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***sâsâi[2]***] **1** (D. oameni) Care sâsâie[2] (**7**) Si: *peltic*, (reg) *șișcav*. **2** (D. cuvinte) Pronunțat defectuos prin rostirea unor sunete (mai ales a sunetului „ș" și a sunetelor „ci" ca „s").

sâsâitor, ~oare *a* [At: T. POPOVICI, S. 213 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***sâsâi[2]***+ *-tor*] (Rar; d. vocea cuiva) Care sâsâie[2] (**7**).

sâsâitură *sf* [At: BARCIANU / V: (rar) ***~săi~*** / Pl: *~ri* / E: ***sâsâi[2]*** + *-tură*] **1-2** Sâsâială (**1, 3**).

sâsâneală *sf* [At: DIONISIE, C. 177 / Pl: *~ele* / E: ns cf *șușanea[1]*] (Înv; csnp) Sâneață (**1**).

sâsânel *sm* vz ***sisinel***

sâsiac *sn* vz ***sâsâiac***

sâștanie *sf* vz ***sfeștanie***

sâveică *sf* vz ***suveică***

scaba *s* [At: BĂCESCU, PĂS. 151 / Pl: ? / E: nct] (Orn; Dob) Codalb (**4**) (*Haliaëtus albicilla*).

scabello *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: it ***scabello***] **1** Piedestal pe care se așază busturi, statuete, lămpi. **2** Taburet.

scabie *sf* [At: ȘINCAI, ap. DR. V, 561 / V: (îvr) ***șc~***, (înv) ***~amb~, șcapie*** / Pl: *~ii* / E: lat ***scabies***] **1** (Bot; înv) Scabioasă (**7**) (*Scabiosa*). **2** Boală de piele contagioasă provocată, la om sau la unele animale și păsări, de pătrunderea în epidermă a unui artropod parazit și caracterizată prin apariția unor bășicuțe și printr-o puternică senzație de mâncărime Si: (pop) *râie*. **3** (Îs) *~ia cerealelor* Boală de piele datorată unui parazit care trăiește pe cereale de la care se poate transmite la om. **4** (Șîs) *~ia zidarilor* Eczemă profesională cauzată de sensibilitatea la bicromați. **5** (Șîs) *~ia nichelatorilor* Eczemă profesională cauzată de sensibilizarea la săruri de nichel.

scabios, ~oasă [At: ÎNVĂȚĂTURĂ, 93/21 / P: *~bi-os* / V: (înv **2**) ***~ioz*** *sm*, ***~ioză*** *sf* / Pl: *~oși, ~oase* / E: lat ***scabiosus***, fr ***scabieux***] **1** *a* Care aparține scabiei (**2**). **2** *a* Provocat de scabie (**2**). **3** *a* Privitor la scabie (**2**). **4** *a* (D. ființe) Care are scabie (**2**) Si: *râios*, (reg) *răpănos*, *râiat[2]*. **5-6** *smf, a* (Persoană) care are scabie (**2**). **7** *sf* (Bot; adesea cu determinări care indică specia) Nume dat mai multor plante erbacee sălbatice sau cultivate, cu flori albastre liliachii, albe sau roșii, dispuse în capitule, cu frunze alungite și cu tulpina acoperită de peri scurți Si: (înv) *scabie* (**1**) (*Scabiosa*).

scabioz *sm* vz ***scabios***

scabioză *sf* vz ***scabios***

scabros, ~oasă [At: BARIȚIU, P. A. III, 113 / Pl: *~oși, ~oase* / E: lat ***scabrosus***, fr ***scabreux***] **1** *a* (Iuz) Dificil (**2**). **2** *a* (Iuz) Delicat (**1**). **3** *a* (Iuz) Neplăcut. **4** *a* (D. oameni) Care este lipsit de decență, de rușine, de morală. **5** *a* (D. manifestările oamenilor) Care denotă lipsă de decență Si: *imoral, obscen, trivial*. **6** *sn* Element scabros (**5**). **7** *sn* Atmosferă scabroasă (**5**). **8** *av* În mod scabros (**5**). **9** *av* (Rar; d. sunete) Neplăcut la auz.

scabrozitate *sf* [At: I. BOTEZ, B. I, 166 / Pl: *~tăți* / E: fr ***scabrosité***] **1** Însușirea a ceea ce este scabros (**5**). **2** Vorbă, atitudine, faptă scabroasă (**5**) Si: *imoralitate, indecență, obscenitate, trivialitate*.

scabru, ~ă *a* [At: GRECESCU, FL. 266 / Pl: *~ri, ~re* / E: fr *scabre*] (D. plante sau părți ale lor) 1 Aspru la pipăit. 2 Acoperit cu peri ascuțiți și rigizi.

scade v vz *scădea*

scadent, ~ă *a* [At: FILIMON, O. II, 227 / Pl: *~nți, ~e* / E: it *scadente*] 1 (Îvr; d. lucrări, realizări etc.) Cu scăderi de calitate. 2 (D. datorii, obligații) Care a ajuns la scadență (1). 3 (D. termene) La care trebuie onorată o datorie.

scadentar *sn* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~e* / E: it *scadenzario*] Registru în care se ține evidența scadențelor.

scadență *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~țe* / E: it *scadenza*] 1 Termen de plată pentru o datorie Si: (pop) *soroc* (1), (înv) *vadea*. 2 Expirare a scadenței (1). 3 (Pgn) Dată la care trebuie să se producă ceva.

scadră *sf* vz *escadră*

scadron *sn* vz *escadron*

scaf *sm* vz *scafă*

scafa *vt* [At: DDRF / V: *scăfa* / Pzi: ? / E: *scafă*] 1 (Înv) A scobi cu dalta. 2 (Pex) A cizela (1).

scafald *s* [At: NEGULICI / A: nct / Pl: ? / E: ns cf vfr *chafaud*] (Îdt) Eșafod (2).

scafandrier *sn* [At: RESMERIȚĂ, D. / P: *~dri-er* / Pl: *~e* sn, *~i* sm / E: fr *scaphandrier*] 1-2 *sn* (Rar) Scafandru (1-2).

scafandru [At: BARCIANU / Pl: *~re* sn, *~ri* sm / E: fr *scaphandre*] 1 *sn* Echipament special de protecție, impermeabil de forma unui combinezon, prevăzut cu o cască metalică cu vizor, cu mănuși și bocanci speciali, cu aparat respirator (autonom sau în legătură cu suprafața apei), care permite unui scufundător să rămână mai mult timp sub apă, pentru explorarea fundului apelor, pentru efectuarea anumitor lucrări subacvatice etc. Si: (rar) *scafandrier* (1). 2 *sm* Costum special de zbor, izolat față de mediul exterior, cu care se îmbracă aviatorii sau cosmonauții pentru a fi protejați împotriva condițiilor nefavorabile vieții din atmosfera superioară sau din spațiul cosmic. 3 *sm* Persoană calificată care, cu ajutorul unui echipament special, efectuează lucrări la anumite adâncimi sub apă Si: *scafandrier* (2). 4 *sm* Persoană specializată care, cu ajutorul unui echipament special, efectuează zboruri și cercetări în spațiul cosmic.

scafă *sf* [At: PSALT. 150 / V: (înv) *scaf* *sm*, (reg) *șc~*, (îvr) *scufă* / Pl: *~fe* / E: ngr **σκάφη**] 1 (Înv) Pahar (1). 2 Cupă (10). 3 Ceașcă (1). 4 (Spc) Vas mare, de obicei în formă de cupă, care servea la păstrarea vinului (sfințit), a unor substanțe (folosite în ritualul religios etc.). 5 (Îrg) Recipient din lemn, de obicei în formă de strachină, de diverse dimensiuni, întrebuințat la stâne sau în gospodăriile țărănești la pregătirea, păstrarea alimentelor sau la servirea acestora la masă, la spălarea vaselor etc. 6 (Spc) Strachină (de lemn). 7 (Reg) Covată (3) din lemn în care (se frământă aluatul sau) se spală vasele. 8 (Reg) Teică la moara de apă. 9 (Îvr; îf *scufă*) Recipient în care se spălau nisipurile aurifere. 10 Căuș de lemn sau de metal care servește la manipularea sau la măsurarea produselor în stare de pulbere, grăunțe etc. 11 Conținutul unei scafe (10). 12 Conținutul împreună cu scafa (10). 13 (Îvr) Taler de balanță. 14 (Înv) Luntre primitivă asemănătoare cu o albie, făcută dintr-un trunchi scobit. 15 (Înv) Corpul unei nave. 16 (Înv) Epavă a unei nave. 17 (Aht) Suprafață cilindrică prevăzută cu stucaturi și picturi care face racordarea tavanului (și pardoselii) cu pereții unei încăperi. 18 (Aht) Piesă prefabricată, din beton sau din gresie ceramică, din care se execută scafe (17), pardoseli etc. 19 (Reg) Orbită la cal. 20 (Îvr) Matcă. 21 (Reg) Scobitură mică în pământ, către care este dirijată mingea, în jocul poarca[1] Cf *jir*. 22 (Atm; îrg) Craniu (1). 23 (Rar) Carapace de broască țestoasă. 24 (Reg) Un fel de cuțit lat, netăios, cu mâner de lemn, care servește în tăbăcărie la înlăturarea de pe piei a părților grase și a celor cărnoase. 25 (Îvr; csnp) Coroana unui copac.

scafău *s* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: *scafă* + *-ău*] (Reg) Vas de lemn în care se pune mâncarea Si: *scafă* (5).

scafârlie *sf* vz *scăfârlie*

scafiță *sf* vz *scăfiță*

scafiu *sm* vz *spahiu*

scafoalcă *sf* vz *scatoalcă*

scafoid [At: KRETZULESCU, A. 87 / Pl: *~e* / E: fr *scaphoïde*] 1-2 *a*, *sm* (Care se referă la) unul dintre cele șapte oase ale labei piciorului. 3 *a* În formă de barcă.

scafoidită *sf* [At: D. MED. / P: *~fo-i~* / Pl: *~te* / E: fr *scaphoïdite*] (Med) Inflamație a osului scafoid.

scafopode *sfp* [At: DN³ / E: fr *scaphopodes*] Clasă de moluște marine, din zona litorală, cu o cochilie cilindro-conică, ca un tub deschis la ambele capete.

scai¹ [At: CORESI, TETR. 13 / V: (îrg) *zgaie* *sf*, (reg) *scaie* *sf*, *sgai* / Pl: ~ , (rar) *~uri* sn / E: nct] 1 *sm* Nume generic al mai multor plante erbacee cu frunze ghimpoase și cu fructe globinoase înconjurate de ghimpi îndoite la vârf. 2 *sm* Plantă erbacee din familia compozitelor cu tulpina robustă, cu frunze lanceolate acoperite pe partea superioară de spini mici, și cu flori roșii, sau albe, terminate cu un pin lung Si: *ghimpe*, (reg) *ciulin* (4), *crăpușnic*, *rostogol*, *scaiete* (9) (*Cirsium vulgare*). 3 *sm* (Bot; reg) Crăpușnic (*Cirsium decussatum*). 4 *sm* (Bot; reg) Ciulin (1) (*Cardus nutans*). 5 *sm* (Reg; șîc **~-roșu, ~-voinicesc**) Spin (*Carduus acanthoides*). 6 *sm* Plantă din familia compozitelor (*Carduus cardicans*). 7 *sm* (Reg; șîc **~-rotund, ~-rotunjor, ~-gogoneț**) Rostogol (*Echinops sphaerocephalus*). 8 *sm* (Bot; reg; șîc **~-oinicesc**) Tătarnică (*Echinops ritro*). 9 *sm* (Bot; șîc **~-măgăresc, ~-mare, ~-muced, ~-voinicesc**) Plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpina robustă, cu frunze lunguiețe, albicioase pe partea inferioară, cu flori purpurii dispuse în capitule și cu involucrul cu folicule terminate într-un spin Si: (reg) *scaiete* (12), *ghimpe*(8)-*mare*, *pălămidă¹*, *sita-zânelor*, *spin-alb* (*Onopordon acanthium*). 10 *sm* (Bot; reg; șîc **~ul-Sfintei-Mării, ~-pestriț**) Armurariu (1) (*Silybum marianum*). 11 *sm* (Bot; reg; șîc **~ul-dracului, ~ul-vântului, ~-muced, ~-vânăt, ~-voinicesc, ~-mneriu, ~-de-câmp**) Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu tulpina robustă, ramificată, cu flori solitare, albăstrui-verzui, folosită în medicina populară, mai ales contra durerilor de dinți Si: (reg) *amărea* (1), *îndracită*, *rostogol*, *scăieți* (13), *scăiuș* (3), *spin*, *sperioasă* (11), *tăvălici* (*Eryngium campestre*). 12 *sm* (Bot; reg; șîc **~ul-oii, ~-mărunt**) Brusture (*Arctium lappa*). 13 *sm* Brusture (*Arctium tomentosum*). 14 *sm* (Bot; reg; șîc **~-de-ochi, ~ul-popii, ~ul-voinicului, ~-voinicesc, ~-pădureț**) Varga-ciobanului (*Dispsacus silvestris*). 15 *sm* (Bot; reg; șîc **~-ul-măgarului, ~ul-voinicului**) Scaiete (5) (*Dispacus laciniatus*). 16 *sm* (Bot; reg; șîc **~-muscălesc, ~-tătăresc, ~-rusesc**) Holeră (6) (*Xanthium spinosum*). 17 *sm* (Bot; reg) Zgrăbunțică (*Lapsana communis*). 18 *sm* (Prc) Fructul cu ghimpi alscaiului (1), care se agață de haine, de blana animalelor etc. 19 *sm* (Șîc) **~-albastru** (sau **~-vânăt**) Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu tulpina de culoare violetă, dreaptă, ramificată în partea superioară, cu frunze late, spinoase, cu flori violacee dispuse în capitule ovale, care se cultivă uneori și prin grădini Si: (reg) *buruiana*(49)-*zmeului*, *samcă* (6), *spin-vânăt*, *șipul-vântului* (*Eryngium planum*). 20 *sm* (Reg; îc) **~-tătăresc sau ~ul-popii** Cornuți² (*Xanthium strumarium*). 21 *sm* (Reg) **~-de-țesătorie** Plantă erbacee bienală cu ramificațiile tulpinii purtând în vârf inflorescențe în formă de capitule, cu semințe prevăzute cu țepi elastici, având vârful îndoit, care se recoltează când plantele încep să se usuce și se folosesc în industria textilă, la mașinile de scămoșat (*Dipsacus fullonum*). 22-23 *sm*, *av* (Îe) **A se ține** (sau **a se lega, a se agăța** etc. de cineva sau de ceva) **ca ~ul** sau **~ (de...)** A însoți (pe cineva) pretutindeni. 24-25 *sm*, *av* (Îae) A manifesta o insistență exagerată, adesea inoportună (față de cineva sau, rar, de ceva). 26 *sm* (Reg) **A-și aprinde ~i în cap** A-și aprinde paie-n cap. 27 *sm* (Reg; îe) **A pune** (cuiva) **~ul la ușă** A sărăci (pe cineva). 28 *sm* (Îc) **~-ghimpos** (sau **~-mărunt, voinicesc**) sau **~ul-dracului** Plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpina foarte ramificată și cu flori purpurii, spinoase, dispuse în capitule Si: (reg) *ghimpe* (6), *vădană* (*Centaurea calcotrapa*). 29 *sm* (Îc) **~-galben** Plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpina ramificată, cu frunze subțiri și flori galbene dispuse în capitule ovale, prevăzute cu ghimpi Si: (reg) *pălămidă¹*, *vădană*, *zglăvoc-galben* (*Centaurea solstialis*). 30 *sm* (Reg; îc) **~-mărunt** Turtiță (*Agrimonia*

eupatoria). **31** *sm* (Reg; îac) Lipicioasă (*Galium aparine*). **32** *sm* (Îc) **~-de-papură** Bucsău (*Spartium junceum*). **33** *sm* (Reg; îc) **~-de-tufă-mare** Mielărea (*Vitex agnus castus*). **34** *sm* (Reg; îc) **~-amar** Schinel (*Cricus benedictus*). **35** *sm* (Reg; îc) **~-porcesc** Buruiană porcească (*Hypochoeris radicata*). **36** *sm* (Reg; îc) **~-creț** Plantă nedefinită mai îndeaproape. **37** *sm* Epitet dat unei persoane care te urmărește cu insistență și de care nu poți scăpa. **38** *sm* (Orn; Olt) Sticlete (*Carduelis carduelis*).

scai[2] *s* [At: DEX / Pl: ? / E: nct] **1** Imitație de piele făcută din material plastic, maleabilă și rezistentă la schimbările de temperatură. **2** (Pex) Obiect confecționat din scai[2] (**1**).

scaicior *sm* vz ***scăiecior***

scaie *sf* vz ***scai[1]***

scaiecior *sm* vz ***scăiecior***

scaiecios *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 151 / P: *sca-ie~* / Pl: *~oși* / E: ***scaieți*** (pll *scaiete*) + *-ios*] (Orn; Olt) Inăriță (*Carduelis flammea*).

scaier *sm* vz ***scăier***

scaieț *sm* vz ***scaiete***

scaiete *sm* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (pop) ***scăi~***, (reg) ***scaieț***, ***scăietiu***, ***scăieț*** / P: *sca-ie~* / Pl: *~eți* / E: ***scai[1]*** + *-ete*] **1** Nume generic al mai multor plante erbacee cu frunze sau capitule spinoase. **2** Plantă erbacee din familia compozitelor, cu frunze păroase pe partea superioară, terminate printr-un spin puternic, cu flori purpurii reunite în capitule solitare pe vârful ramurilor Si: (reg) *spin* (*Carduus kerneni*). **3** (Reg) Ciulin (**1**) (*Carduus mutans*). **4** (Reg) Spin (**21**) (*Carduus acanthoides*). **5** Plantă erbacee cu tulpina acoperită cu peri și țepi inegali Si: (reg) *porci*, *scai[1]* (**15**), *scăiuș* (**2**) (*Dispacus laciniatus*). **6** (Reg) Varga-ciobanului (*Dispacus silvestris*). **7** (Pop; șîc **~le-popii**) Cornuț (*Xabthium strumarium*). **8** (Reg) Pălămidă[1] (*Cirsium avense*). **9** (Reg) Scai[1] (**2**) (*Cirsium vulgare*). **10** (Reg) Rostogol (*Echinops sphaliacephalus*). **11** (Reg) Tătarnică (*Echinops commutatus*). **12** (Reg; șîc **scăi~-muced**, **scăieț-măgăresc**) Scai[1] (**9**) (*Onopordon acnthium*). **13** (Reg; lpl; îf *scăieți*) Scai[1] (**11**) (*Eryngium campestre*). **14** (Reg; șîs *scăiete mare*) Brusture (*Arctium lappa*). **15** (Reg; îf *scăietiu*) Zgrăbunțică (*Lapsana communis*). **16** (Ban) Ciumăfaie (**1**) (*Datura stramonium*). **17** (Reg) Păpădie (*Taraxacum officinale*). **18** (Prc) Fruct cu ghimpi al scaietelui (**1**), care se agață de haine, de blana animalelor etc. **19** (Reg; îc) **~-muscălesc** Holeră (**6**) (*Xanthium spinosum*). **20** (Reg; îc) **~-voinic** Plantă erbacee cu tulpina spinoasă, înconjurată de frunze mari care rețin apa de ploaie ca într-o pâlnie, nedefinită mai îndeaproape. **21** (Orn; Olt; Mun) Scatiu (**1**) (*Carduelis spinus*).

scaietos, ~oasă *a* [At: PONTBRIANT, D. / P: *sca-ie~* / V: ***scăi~*** / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***scaiete*** + *-os*] (Înv) **1-18** Plin de scaieți (**1-18**).

scaimb *sn* vz ***schimb***

scal *sm* [At: CONV. LIT. XXIII, 343 / Pl: *~i* / E: lat ***squalus***, fr ***squale***] (Zlg; înv) Rechin.

scalada *v* vz ***escalada***

scaladare *sf* vz ***escaladare***

scalamb, ~ă *a* vz ***scălâmb***

scalandisi *v* vz ***scandalisi***

scalandiv, ~ă *a* vz ***scarandiv***

scalar[1] *sm* [At: M. D. ENC. / Pl: *~i* / E: fr ***scalaire***] Pește teleostean originar din America de Sud, cu corpul discoidal argintiu cu reflexe aurii și brune, brăzdat de dungi transversale negre sau gri, folosit ca pește de acvariu (*Pterophyllum scalare*).

scalar[2], ~ă *a, sm* [At: SANIELEVICI, R. 118 / Pl: *~i*, *~e* / E: ger ***Skalar***, fr ***scalaire***] **1-2** (Fiz; Mat) (Mărime) care are o valoare determinată printr-o unitate de măsură și printr-un singur număr real (care arată câte unități de măsură cuprinde valoarea respectivă).

scalariform, ~ă *a* [At: BOTANICA 15 / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***scalariphorme***] Care este în formă de scară (**1**).

scală[1] *sf* [At: (a. 1634) IORGA, D. B. I, 51 / V: (înv) ***sic~*** / Pl: *~le*, (înv) *scăli* / E: ngr ***σκάλα***, it ***scala***, ***scalo***, ger ***Skala***] **1** (Înv) Punct vamal. **2-3** (Pex) Port[3] (care servește și ca punct vamal). **4** (Prc) Debarcader (la mare, la un ocean). **5** Scară ale cărei elemente sunt diviziuni ale unei linii, marcate cu valorile numerice ale mărimilor raportate corespunzător Si: *scară* (**7**) *gradată*. **6** (Spc) Placă gradată pe care se pot urmări la aparatele de radio, posturile și lungimile de undă. **7** (Trs; înv) Tabel care cuprindea cursul unor efecte comerciale, financiare etc. **8-9** (Muz; înv) Scară (**47-48**). **10** (Îvr) Scară (**1**). **11** (Îvr; îf *sicală*) Scară (**23**) (mică).

scală[2] *sf* [At: POLIZU / V: (reg) ***șc~*** / Pl: *~le* / E: nct] **1** Boală a animalelor cornute, a oilor și a cailor, caracterizată printr-o rană la țesutul cornos de la picior, provenită, de obicei, din necurățenie. **2** (Reg) Epitet dat unui cal opărit la glezne. **3** (Reg) Boală a cailor caracterizată prin inflamarea ganglionilor de la gât Si: *melic[1]*. **4** (Reg) Panarițiu. **5** (Olt; Trs) Nume generic dat unor răni speciale (la oameni). **6** (Olt; Trs; pgn) Nume generic dat unor boli, unor infirmități (la oameni).

scală[3] *sf* [At: H XIV, 444 / Pl: *~le* / E: ucr ***скала***] (Reg) **1-2** Strat (sau aglomerare) de stânci sau de piatră de dimensiuni foarte mari. **3** Cascadă (**1**).

scalce *sf* [At: CADE / Pl: *scălci* / E: *s-* + ***calce***] **1** (Bot; reg) Calce[1] (**1**) (*Caltha palustris*). **2** (Lpl) Bulbuci (**5**) (*Trollius europaeus*). **3** (Îc) **Scălci-mici** Scânteiuță (**5**) (*Anagallis arvensis*) **4** (Șîc **~mare**) Rostopască (*Chelidonium majus*). **5** (Îac) Untișor (*Ranunculus ficaria*). **6** (Îac) Scânteiuță (**8**) (*Gagea arvensis*).

scald *sm* [At: PROT. - POP. N. D. / Pl: *~lzi* / E: fr ***scalde***] Vechi poet nordic (islandez sau scandinav), a cărui poezie are în general un caracter eroic.

scaldă *sf* [At: DRLU / Pl: *~de*, (înv) *scălzi* / E: pvb ***scalda***] **1** (Pop) Îmbăiere în apă (pentu a spăla) Si: *baie*, *îmbăiere*, *scăldare* (**2**). **2** (Ccr) Apă în care se scaldă (**1**) cineva, mai ales copiii mici Si: (reg) *scăldare* (**3**). **3** (Reg; îe) **A da** (pe cineva) **în ~** A provoca (cuiva) un mare neajuns. **4-5** (Olt; în superstiții; ccr) Apă în care s-a spălat (și obiecte de care s-a folosit) un om bolnav, aruncate în credința că sunt spurcate. **6** (Ccr) Loc într-o apă, într-un râu unde se poate scălda cineva Si: (îvp) *scăldătoare* (**8**), (reg) *scăldat[1]* (**3**), (îrg) *scăldare* (**4**). **7** (Îrg; ccr) Așezământ public cu instalații pentru îmbăiere (cu ape curative) Si: (îrg) *scăldătoare* (**9**). **8** (Ccr) Vas în care se scaldă (**1**) cineva, de obicei copiii mici Si: (îrg) *scăldare* (**5**), *scăldătoare* (**10**).

scalen [At: AMFILOHIE, E. 157/8 / V: (înv) ***~linos***, ***șc~*** / Pl: *~i*, *~e* / E: it ***scaleno***, fr ***scalène***, ngr ***σκαληνός***] **1** *a* (Gmt; îs) *Triunghi ~* Triunghi ale cărui laturi sunt de mărimi diferite. **2-3** *sm*, *a* (Atm; șîs *mușchi ~*) (Fiecare dintre cei trei mușchi[2] egali) în formă de triunghi scalen (**1**), situați în regiunea cervicală laterală.

scaleno- [At: DN[3] / E: fr ***scaléno-*** cf gr *σκαλενός*] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Oblic. **2** Scalen (**1**).

scalenoedru *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~re* / E: fr ***scalenoèdre***] Formă cristolografică limitată de fețele triunghiuri scalene (**1**).

scalenotomie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***scalénotomie***] Secționare a mușchiului scalen (**3**), în scopul obținerii imobilizării primelor două coaste superioare.

scaletă *sf* [At: DN[3] / Pl: *~te* / E: it ***scaletta***] (Cig) Scenariu de film, cu indicația succesiunii momentelor principale ale acțiunii.

scalfutar *sm* [At: PAȘCA, GL. / Pl: *~i* / E: nct] (Reg) Nădrăgar.

scalimetrie *sf* [At: DLR / Pl: ? / E: fr ***scalimétrie***] **1-2** (Metodă de) determinare a vârstei peștilor acoperiți cu solzi, prin cercetarea cercurilor concentrice care se adaugă la solzi, pe măsura creșterii peștilor.

scalinos *a* vz ***scalen***

scaliolă *sf* [At: DN[3] / Pl: *~le* / E: it, fr ***scagliola***] (Cns) Placă ușoară întrebuințată pentru fabricarea pereților interiori în construcțiile prefabricate.

scalniță *sf* vz ***slaniță***

scaloaică *sf* [At: RESMERIȚĂ, D. 721 / Pl: *~ice* / E: ***scaloi[2]*** + *-că*] (Mun; Olt) Fată sau femeie (tânără) micuță și sprintenă, vioaie, neastâmpărată.

scalogramă *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~me* / E: fr **scalogramme**] (În statistică și în marketing) Reprezentare grafică cu ajutorul căreia se măsoară și se ilustrează intensitatea opiniilor unor grupuri sociale.

scaloi[1] *sm* [At: VICIU, GL. / V: **scăl~** / Pl: ~, *~oaie* sn / E: ns cf (Allium) *ascalonicum*] **1** (Reg) Fir de ceapă răsădită care nu a făcut bulb. **2** (Reg) Bulb de ceapă de formă lunguiață cu foile groase. **3** (Reg) Căpățână de usturoi (nedezvoltată), fără cățel, formată dintr-o singură bucată. **4** (Reg) Varză care are căpățâna nedezvoltată. **5** (Mun) Grăunte.

scaloi[2], *~oaie* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: ~, *~oaie* / E: ns cf *scaloian*, *scaloi*[1]] **1** *sm* (Reg) Persoană, în special copil sau tânăr, foarte vioaie, neastâmpărată. **2** *sm* (Mun) Persoană foarte slabă (și înaltă). **3** *sm* (Olt) Om înalt și molâu. **4** *sm* (Mun) Femeie sterilă. **5** *a* (Olt; d. copii) Zburdalnic. **6** *a* (D. oameni) Inoportun. **7** *sm* (Mol) Diavol (1).

scaloian *sm* [At: MARIAN, S. R. III, 298 / P: *~lo-ian* / V: **scol~** / Pl: *~ieni* / E: *s-* + **caloian**] **1** (În credințele populare) Caloian. **2** (Reg) Persoană (tânără) vioaie, sprintenă, neastâmpărată (și slabă).

scaloiță *sf* [At: DA I_2, 53 / Pl: *~țe* / E: **scaloi** + *-iță*] (În credințele populare) Caloian cu înfățișarea unei femei.

scalp[1] *sn* [At: LOVINESCU / Pl: ? / E: pvb **scalpa**] (Rar) Scalpare.

scalp[2] *sn* [At: DM / Pl: *~uri* / E: fr **scalp**, eg **scalp**] Piele a capului uman împreună cu părul, după ce a fost desprinsă de pe craniu printr-o tăietură circulară sau în urma unui accident.

scalpa *vt* [At: BARCIANU / Pzi: *~pez* / E: fr **scalper**] (C. i. oameni) A desprinde pielea și părul care acoperă cutia craniană printr-o tăietură circulară a pielii sau în cursul unui accident.

scalpare *sf* [At: DL / Pl: *~pări* / E: **scalpa**] Desprindere a porțiunii de piele și de păr care acoperă cutia craniană printr-o tăietură circulară sau în cursul unui accident Si: (rar) *scalp*[1].

scalpel *sn* [At: NEGULICI / Pl: *~e*, *~uri* / E: fr **scapel**, lat **scalpellum**] Instrument în formă de cuțitaș, cu mâner îngust și cu lamă acuțită, de obicei curbă, prevăzută cu unul sau cu două tăișuri, folosit la disecții anatomice.

scalpete *sm* vz **scarpete**

scaltoafă *sf* vz **scatoalcă**

scam *sn* vz **scamă**

scamator *sm* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) **e~**, **escamoter**, **escamotor** / Pl: ? / E: fr **escamoteur**] **1** (Mai ales în construcții comparative și ca termen de comparație) Specialist în scamatorie (1) Si: *prestidigitator*, *iluzionist*, (înv) *cabaz* (2), (reg) *boscar*. **2** (Fig) Șarlatan.

scamatorie *sf* [At: PR. DRAM. 293 / V: (îrg) **scămăt~** / Pl: *~ii* / E: **scamator** + *-ie*] **1** Arta și tehnica de a produce iluzii (optice) prin mișcări abile și rapide ale mâinilor Si: *iluzionism*, *prestidigitație*, (reg) *boscărie* (1). **2** (Pex) Iluzie (optică) provocată de scamator cu ajutorul tehnicii de a produce iluzii (optice) prin mișcări abile și rapide ale mâinilor Si: *iluzionism*, *prestidigitație*, (reg) *boscărie* (2). **3** (Pop) Spectacol (mai ales de marionete sau de circ) care are loc la bâlciuri, iarmaroace etc. **4** (Fig) Șarlatanie.

scamă *sf* [At: ANON. CAR. / V: (înv) **scua~**, **scam** (Pl: *scămuri*) *sn*, **zga~** / Pl: *~me*, (reg) *scămi* / E: ml **squama**] **1** (Mol) Formație tegumentară pe aripile fluturilor. **2** (Mun; Trs) Învelișul boabelor de grâu sau de orz. **3** Fir subțire și scurt, destrămat dintr-o țesătură, dintr-o blană etc. **4** (Lsg; csc) Fibre textile foarte scurte (și subțiri) rezultate de obicei în cursul proceselor tehnologice din filaturi și întrebuințate în scopuri industriale (ca straturi termoizolatoare, ca material de umplutură etc.). **5** (Lsg; csc) Destrămătură, ațișoară care se depune pe un obiect de îmbrăcăminte, pe un material textil. **6** (Lsg; csc) Fire destrămate dintr-o bucată de pânză albă (uzată) cu care în trecut se pansau rănile (în loc de vată). **7** (Buc; Trs) Vată. **8** (Îvr) Fir țesut de păianjen, care plutește în aer. **9** (Bot; rar; lsg) Praf[2]. **10** (Rar; lsg) Puf[2]. **11** (Trs; lsg) Rumeguș. **12** (Trs; lsg) Talaș rezultat din prelucrarea cu scărmănarul a suprafeței unei scânduri. **13** (Reg; lpl; sst) Căpriorii casei.

scambie *sf* vz **scabie**

scameică *sf* [At: ANTIPA, P. 361 / Pl: *~ice* / E: rs **скамейка**] Un fel de scăunoaie (1) care servește pescarilor la ascuțitul cârligelor de la carmace.

scamelă *sf* [At: PĂSCULESCU, L. P. 16 / Pl: *~le* / E: nct] (Reg; într-o colindă) Întristare, durere adâncă.

scamie *s* vz **scamnie**

scamifer, *~ă* *a* vz **scnamifer**

scamn *sn* vz **scaun**

scamnie *sf* [At: CADE / V: **~mie**, **scăm~** / A și: *scămnie* / Pl: *~ii* / E: scr **skamija**] **1** (Ban) Scaun (1). **2** (Îf *scamnie* și *scamie*) Bancă[2] (1).

scamniș *sn* vz **scăuniș**

scamonee *sf* [At: MAN. SĂN. 59/18 / P: *~ne-e* / Pl: ~ / E: fr **scammonée**, lat **scammonea**] **1** Plantă din Asia Mică, cu frunze de formă triunghiulară și cu flori de culoare galbenă pal, din care se extrage scamoneea (*Convulvulus scammonea*). **2** Suc rășinos extras din rădăcina scamoneei (1), folosit în medicină ca purgativ puternic Si: (rar) *scamoniu*.

scamoniu *s* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA 226/12 / V: **~m** (S și: *scammonium*) / Pl: ? / E: (Convulvulus) **scamonea**] (Rar) Scamonee (1).

scamonium *s* vz **scamoniu**

scamos, *~oasă* *a* vz **scămos**

scamota *v* vz **escamota**

scampolo *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~uri* / E: it **scampolo** „cupon"] Bluză de damă confecționată din tricot, având la gât o deschizătură (prevăzută cu nasturi sau cu fermoar).

scan *sm* vz **scaun**

scana *vt* [At: DEX[2] / Pzi: *~nez* / E: eg **scan**] **1** (Teh; Med) A explora prin intermediul unui scaner (1). **2** (Teh) A supune operației de scanare (2). **3** (Fam) A privi insistent pe cineva.

scanare *sf* [At: DEX[2] / Pl: *~nări* / E: **scana**] **1** (Teh; Med) Explorare cu ajutorul unui scaner (1). **2** Procedeu de digitizare a imaginilor prin intermediul unui scaner (**2**).

scanat, *~ă* *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați*, *~e* / E: **scana**] (D. imagini, fotografii etc.) Digitizat cu ajutorul scanerului (**2**).

scanceu *sn* vz **sanceu**

scand *sm* vz **scaun**

scanda *vt* [At: PROT. – POP. / Pzi: *~dez* / E: fr **scander**] **1** (C. i. versuri, de obicei latinești sau grecești) A marca măsura, descompunând în unități metrice sau silabice, în cursul recitării. **2** (C. i. versuri, de obicei latinești sau grecești) A recita, scoțând în evidență alternanțele silabice. **3** (Pgn) A vorbi sau a recita în mod ritmic, accentuând fiecare silabă sau fiecare inițială a unei prescurtări. **4** (C. i. fraze muzicale) A citi, a executa punând accentul pe timpii tari.

scandal *sn* [At: (a. 1652) IORGA, C. I. II, 243 / V: (înv) **~ă**, **~dală**, **~delă** *sf*, (reg) **~del** *sm*, **~dilă** *sf*, **scăn~** / A și: (înv) **scandal** / Pl: *~uri*, (înv) *~e* / E: slv **скандалъ**, ngr **σκάνδαλον**, fr **scandale**, lat **scandalum**] **1** (Înv) Prilej de a păcătui. **2** (Înv) Păcat[2]. **3** Ceea ce încalcă normele morale sau sociale și provoacă indignare, revoltă, protest, nemulțumire etc. **4** Ceea ce contrariază, ofensează modul de a gândi comun al cuiva. **5** (Pex) Persoană care oferă prilej de indignare, de revoltă, de nemulțumire. **6** Indignare provocată de o faptă urâtă, neconformă cu normele morale ori sociale existente. **7** (Reg; îe) **A-i fi ~del** A fi contrariat de ceva, părându-i-se ciudat. **8** (Îrg) Jenă provocată de o faptă (rușinoasă) proprie sau a altcuiva. **9** Reacție de protest violentă (manifestată oral sau în scris) față de ceva considerat nedemn, rușinos, jignitor, șocant, inacceptabil etc. **10** Ceartă violentă, zgomotoasă, adesea însoțită de bătaie, de vătămări corporale, de deteriorări de obiecte, provocată de cineva sau izbucnită între două sau mai multe persoane. **11** (Pex) Zgomot, gălăgie mare produsă de un scandal (**10**). **12** (Pgn) Zgomot, gălăgie mare Si: *zarvă*. **13** (Înv) Neînțelegere. **14** (Înv) Vrajbă. **15** (Înv) Supărare (pe sau între...). **16** (Îrg) Greutate pe care o întâmpină cineva într-o acțiune. **17** (Înv; îs) *Piatra* (sau *pietruța*, *stânca*) *~lei* (sau *~ului*, *de ~ă*) Dificultate neprevăzută. **18** (Fam) Portjartier.

scandalagioaică *sf, a* [At: SCRIBAN. D. / Pl: *~ice* / E: ***scandalagiu*** + *-oaică*] **1-2** (Femeie) care are obiceiul să provoace scandal (**10**).

scandalagiu *sm, a* [At: BARCIANU / Pl: *~ii* / E: ***scandal*** + *-agiu*] **1-2** (Bărbat) care are obiceiul să provoace scandal (**10**).

scandală[1] *sf* vz ***sandală***

scandală[2] *sf* vz ***scandal***

scandali *v* vz ***scândăli***

scandalici *vt* [At: TEAMPE. O. S. 89/3 / Pzi: *~icesc* / E: ***scandal*** + *-ici*] (Îvr) A scăndălisi (**3**).

scandalisi [At: DOSOFTEI. V. S. februarie 56[v]/24 / V: ***~aland~***, ***scădălizi***, ***scandăl~***, ***scandălizi*** / Pzi: *~sesc* / E: ngr ***σκανδαλίζω***] **1** *vr* (Îvr; îf *scădălisi*) A se jena. **2** *vrr* (Îvr; îf *scalandisi*) A se certa (**2**). **3** *vt* (Îvr; îf *scăndălisi*) A îndemna la rău Si: (îvr) *a scandalici*. **4-5** *vtr* A (se) scandaliza (**1-2**). **6-7** *vtr* (Îf *scăndălisi*, *scăndălizi*) A surprinde (sau a fi surprins) în mod neplăcut.

scandalisire *sf* [At: BUDAI-DELEANU. LEX. / V: ***~arăsăre*** / Pl: *~ri* / E: ***scandalisi***] (Înv) **1** Învrăjbire. **2** Scandalizare (**1**).

scandalitate *sf* [At: FM (1842), 154[1]/28 / Pl: *~tăți* / E: ***scandal*** + *-itate*] (Îvr) Fapt scandalos.

scandaliza [At: ARISTIA. PLUT. LXIX$_2$/1 / S și: *~isa* / Pzi: *~zez* / E: fr ***scandaliser***, lat ***scandalizare***] **1-2** *vtr* A face să fie sau a fi cuprins de revoltă, de indignare Si: *a se indigna*, *a (se) revolta*, (înv) *a (se) scandalisi* (**4-5**), *a (se) scăndăli* (**2-3**). **3** *vtf* (Prin atenuarea sensului) A șoca.

scandalizare *sf* [At: (a. 1828) IORGA, S. D. V, 281 / Pl: (rar) *~zări* / E: ***scandaliza***] **1** Indignare. **2** (Prin atenuarea sensului) Șocare.

scandalizat, *~ă* *a* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***scandaliza***] **1** (D. oameni) Care este cuprins de revoltă. **2** (D. manifestările, mimica etc. oamenilor) Care denotă revoltă Si: *indignat*, *revoltat*.

scandalos, *~oasă* *a* [At: DRLU / V: (reg) ***scândăl~*** / Pl: *~oși*, *~oase* / E: fr ***scandaleux***] **1** Care provoacă sau este de natură să provoace scandal (**6**) Si: *scăndălicios* (**1**). **2** Care creează o faimă proastă, vâlvă, zarvă Si: *rușinos*, (înv) *scăndălicios* (**2**). **3** Care constituie o rușine[1] sau aduce rușine[1] Si: *rușinos*, (înv) *scăndălicios* (**3**). **4** (Cu sens atenuat) Care șochează (prin caracterul insolit). **5** Excesiv (de mare, de mult, cu totul exagerat). **6** (Înv) Privitor la scandal (**12**). **7** Specific scandalului (**4**). **8** Care provine de la scandal (**4**). **9** Care se ocupă de scandaluri sau de zvonuri, bârfeli etc. **10** (Mol; Olt; d. oameni) Certăreț (**1**).

scandară *sf* vz ***scandră***

scandarăsăre *sf* vz ***scandalisire***

scandare *sf* [At: DDRF / Pl: *~dări* / E: ***scanda***] **1** Marcare a măsurii unor versuri (grecești sau latine), prin descompunerea lor în unități metrice sau silabice, în cursul recitării Si: (înv) *scanzie* (**1**). **2** Recitare ce scoate în evidență alternanțele silabice Si: (înv) *scanzie* (**2**). **3** Vorbire sau recitare ritmică, ce scoate în evidență (prin accentuare) fiecare cuvânt, fiecare silabă sau fiecare inițială a unei prescurtări Si: (înv) *scanzie* (**3**). **4** Citire, executare a unei fraze muzicale punând accent pe timpii tari. **5** Tulburare funcțională a vorbirii care constă în disocierea cuvintelor în silabe.

scandat, *~ă* *a* [At: L. ROM. 1966, 22 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***scanda***] **1-3** Care este rostit prin scandare (**1-3**).

scandălă *sf* vz ***scandal***

scandel *sn* vz ***scandal***

scandelă[1] *sf* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~le* / E: ns cf *scădea*] (Reg) Scăzământ aplicat cantității de grâu dat la trior.

scandelă[2] *sf* vz ***scandal***

scandilă *sf* vz ***scandal***

scandinav, *~ă* [At: GENILIE, G. 16/12 / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***scandinave***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care face parte din populația de bază a Scandinaviei sau este originară de acolo. **3-4** *a* Care aparține Scandinaviei sau scandinavilor (**1**) Si: *scandinavic* (**1-2**). **5-6** *a* Privitor la Scandinavia sau la scandinavi (**1**) Si: *scandinavic* (**3-4**). **7** *a* Originar din Scandinavia Si: *scandinavic* (**5**). **8-9** *a* Specific Scandinaviei sau sandinavilor (**1**) Si: *scandinavic* (**6-7**).

scandinavic, *~ă* *a* [At: GENILIE. G. 116/21 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ger ***skandinavisch***] **1-7** Scandinav (**3-9**).

scandion *s* [At: (a. 1843) DOC. EC. 804 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Înv) Act doveditor eliberat cu ocazia încărcării mărfurilor într-o navă pe Dunăre.

scandiu *sn* [At: PONI, DH. 30 / Pl: ? / E: ger ***Skandium***, fr ***scandium***] Element chimic metalic din grupa pământurilor rare, alb-cenușiu cu luciu specific, care se găsește în natură sub formă de oxid.

scandră *sf* [At: SCRIBAN. D. / V: ***~dară***, ***~dură*** / E: ns cf slv *скарѫдик* „murdărie"] **1** (Mol; Buc; îe) **A-i fi ~** (sau **scandură**) A-i fi silă de ... **2** (Îae) A ezita să ...

scandură *sf* vz ***scandră***

scaner *sn* [At: DEX[2] / S și: *scanner* / Pl: *~e* / E: eg, fr ***scanner***] **1** Aparat folosit în diferite sisteme de investigație pentru explorarea amănunțită, punct cu punct. **2** Dispozitiv periferic al unui computer ce digitizează lucrările artistice, imaginile, fotografiile etc.

scansiune *sf* vz ***scanzie***

scant *sn* vz ***scaun***

scanzie *sf* [At: STAMATI, D. / V: ***~nsiune*** (P: *~si-u~*) / Pl: *~ii* / E: lat ***scansio, -onis***, fr ***scansion***] (Înv) **1-3** Scandare (**1-3**).

scaon *sn* vz ***scaun***

scap *sm* [At: GRECESCU. FL. 84 / Pl: *~i*, *~uri* *sn* / E: fr ***scape***] **1** Tulpină a unei plante. **2** Pețiol al unei plante. **3** Peduncul al unei plante. **4** (Spc) Peduncul floral lipsit de frunze, care se dezvoltă direct din sol. **5** Articol sau segment bazal la antena unor insecte.

scapăr *sn* [At: C. PETRESCU. A. R. 44 / Pl: ? / E: pvb [illegible]] **1-2** Fulger(are). **3** Scăpărare (**1**).

scapăt *sn* [At: CORESI. PS. 44 / Pl: ? / E: pvb ***scăpăta***] **1** [illegible] (al unui astru, al zilei). **2** (Pop; pex) Momentul asfințitului. **3** (Reg; Vest. **4** (Asr) Sfârșit (în spațiu, în timp). **5** (Îrg; spc) Capăt al unei [illegible]te[1]. **6** (Pgn) Pantă[1]. **7** (Reg) Cărăruie făcută în pădure de animale sălbatice.

scapet *sm* [At: MAIOR, IST. 4/1 / V: ***~eț***, (înv) ***scopeț*** / Pl: *~eți* / E. slv ***скопець***, rs ***скопец***] **1** Bărbat castrat Si: *scopir*[3] (**2**). **2** (Spc) Membru al unei secte creștine apărute în Rusia, care practică asceza și castrarea. **3** (Pex) Birjar rus aparținând sectei scapeților (**1**).

scapeț *sm* vz ***scapet***

scapeți *vt* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~țesc* / E: ***scapet***] (Reg) A castra.

scapolit *sn* [At: ONCESCU. G. 260 / Pl: *~e* / E: fr ***scapolite***] Mineral amorf, incolor sau opac, format dintr-un amestec de silicat de calciu cu silicat de aluminiu, care se găsește în unele roci vulcanice.

scapul[1] *sm* [At: LTR[2] / Pl: *~e* / E: fr ***scapule***] Tip de tulpină aeriană lungă, terminată cu o inflorescență, cu frunze prinse la noduri care formează rozetă.

scapul[2] *sn* vz ***scapulă***

scapulalgie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E : fr ***scapulalgie***] (Med) Durere la umăr.

scapular, *~ă* *a* [At: KRETZULESCU, A. 377/22 / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***scapulaire***] **1** Care aparține omoplatului sau umărului. **2** Care se referă la omoplat sau la umăr. **3** Specific omoplatului sau umărului. **4** Situat în regiunea omoplatului sau a umărului.

scapulă *sf* [At: POLIZU / V: (rar) ***~ul***, ***~lum*** *sn* / Pl: *~le* / E: lat ***scapula***, fr ***scapullum***] Os pereche triunghiular, lat și subțire, care formează partea posterioară a articulației umărului (la oameni) sau a bazei gâtului la animale Si: *omoplat*, *spată*.

scapulectomie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***scapulectomie***] Ablațiune a omoplatului.

scapulo-umeral, *~ă* *a* [At: DN[3] / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***scapulo-huméral***] Al omoplatului și al umărului.

scapulum *sn* vz ***scapulă***

scar *s* vz ***scareu***

scarabeide *snp* [At: DN[4] / E: fr ***scarabéides***] Familie de insecte coleoptere cu antenele în lamele, din care fac parte cărăbușul, scarabeul etc.

scarabeu *sm* [At: DRLU / Pl: ~*ei* / E: lat **scarabeus**, fr **scarabée**] **1** (Lpl) Gen de insecte din ordinul coleopterelor, cu corpul negru, lat și turtit, cu capul și cu picioarele dințate, coprofage (*Scarabeus*). **2** (Șls) Insectă care face parte din genul scarabeilor (**1**). **3** Pecete, piatră gravată sau bijuterie care înfățișează un scarabeu (**2**).

scaradîn, *~ă* *a* vz *scarandiv*

scaramanghion *s* [At: SADOVEANU, O. XII, 155 / P: ~*ghi-on* / Pl: ? / E: ngr **σκαραμάγγιον**] (Grr) Obiect de îmbrăcăminte de gală neidentificat mai îndeaproape.

scaramucă *sf* [At: ȘINCAI, HR. III, 6/13 / V: ~*uș* / Pl: ~*uce* / E: it **scaramuccia**] (Trs; înv) Luptă (preliminară) de mică amploare și de scurtă durată Si: *harță* (**1**), *hărțuială* (**2**), *hărțuire* (**2**), *hărțuit*[1] (**2**), *încăierare*.

scaramuș[1] *sm* [At: PROT. - POP., N. D. / Pl: ~*i* / E: fr **scaramouche**] Personaj (bufon) din vechea comedie italiană, îmbrăcat în negru.

scaramuș[2] *sm* vz *scaramuncă*

scarandă *sf* [At: H XII, 262 / Pl: ~*de* / E: nct] (Olt) **1** Monedă turcească de aur care se poartă ca podoabă în urechi. **2** Ban vechi (turcesc) de diferite mărimi și valori, care de obicei se poartă ca podoabă în salba femeilor. **3** (Pex) Broșă metalică fără valoare.

scarandîf, *~ă* *a* vz *scarandiv*

scarandîu, *~ie* *a* vz *scarandiv*

scarandiv, *~ă* [At: (a. 1784) DR. IV, 1059 / V: **~aladiv**, **~if**, **~iu**, **scărândav**, **scărândea**, **scândaliv**, **zgarantiv**, **zgărândiv** / Pl: ~*i*, ~*e* / E: ns cf slv **скарадьнъ**, rom *scarandivi*] (Reg; d. oameni și animale) **1** Care este năzuros, dificil la mâncare. **2** (Pex) Care are o constituție delicată.

scarandivi *vr* [At: VARLAAM / V: ~*izi*, **~rân~**, **scărăn~** / Pzi: ~*vesc* / E: slv **скарадовати сѧ**] (Înv) A-i fi scârbă (de ceva sau de cineva) Si: *a se îngrețoșa*.

scarandizi *v* vz *scarandivi*

scaraochi *sm* vz *scaraoțchi*

scaraoschi *sm* vz *scaraoțchi*

scaraoste *sm* vz *scaraoțchi*

scaraoțchi *sms* [At: NEGRUZZI, S. I, 88 / V: **caraoschi**, **caraoste**, **ca~**, **cărăosti**, **~ochi**, **~roioșchi**, **~oschi**, (reg) **~oste**, **~rio~**, **scărio~** / E: slv **скарнотски**] **1** (Reg; adesea ca nume propriu; șîs ~ *cel bătrân*, ~ *cel mai mare*) Căpetenie a dracilor Si: *lucifer*, *tartorul*, *satana* (**1**), (pop) *sarsaila* (**2**), *vătafu*, *tatăl dracilor*, *dracul cel mare*, (îrg) *mamonu*. **2** (Pgn) Diavol (**1**). **3** (Reg; îe) **L-a înțărcat ~** Se spune despre cineva șiret, viclean. **4** (Reg) **A avea pe ~ într-însul** A fi viclean. **5** (Rar) Epitet (glumeț) pentru oameni.

scară *sf* [At: CORESI, EV. 461 / Pl: *scări*, (reg) ~*re*, *scăre* / E: ml **scala** cf fr *échelle*, it *scala*] **1-2** Obiect (portativ) format din două bare paralele ori ușor convergente sau din două bucăți de funie ori de cablu legate între ele la distanțe egale prin piese paralele transversale care servesc drept trepte pentru urcat și coborât Si: (îvr) *scală*[1] (**10**). **3** (Îs) ~*ra mâței* (sau *pisicii*) ori ~ *de pisică* Scară (**1**) flexibilă formată din două parâme vegetale sau de sârmă între șuvițele cărora se fixează trepte cilindrice de lemn, folosită mai ales în navigație. **4** (Rar; pex; îas) Mod de a pătrunde într-o casă prin cățărare, fără a se folosi de intrarea obișnuită. **5** (Reg; îs) ~*ra mâței* Jucărie de hârtie de forma unei mici armonici. **6** (Îs) ~*ra pisicii* Spațiu alb format în textul cules în urma spațierilor neregulate. **7** (Reg; îs) ~*ra mâței* Numele unui joc de copii, nedefinit mai îndeaproape. **8** (Reg; îe) **A se face ~ și punte** A se face luntre și punte. **9** (Reg; îe) **A-i pune** (cuiva) **o ~ bună** A ajuta (pe cineva). **10** (Reg; îe) **A tăia** (cuiva) **~ra** A împiedica (pe cineva) să facă ceva. **11** (Pan) Obiect de forma unei scări (**1**) folosit ca reazem pentru plante. **12** (Reg; spc) Obiect format dintr-o prăjină prin care se introduc la distanțe egale cuie (de lemn) care servesc drept trepte pentru urcat și coborât. **13** (De obicei lsg) Ansamblu de trepte care fac legătura între diferite nivele ale unei construcții între nivelul solului și al parterului (ori etajelor) unei construcții sau între diferențele de nivel ale unui teren. **14** (Îs) ~ *rulantă* Scară (**13**) cu trepte mobile articulate pe o bandă rulantă, folosită în locuri cu circulație intensă sau cu diferențe mari de nivel Si: *escalator*. **15** (Îvp; îe) **A pune** (sau **a întinde**, **a așterne**, **a așeza** etc.) pe cineva **la ~** A întinde (pe cineva) pe jos, de obicei în fața intrării casei, pentru a-l bate (cu biciul). **16** (Pex: îae) A bate cu biciul. **17** (De obicei lpl) Fiecare dintre treptele unei scări (**13**). **18** (Reg) Pârleaz. **19** (Pan; lpl) Lungime inegală a șuvițelor din părul unui om sau al unui animal tuns cu neîndemânare. **20** (Îe) **A tunde în scări** A tunde părul unei persoane în așa fel încât firele să nu fie retezate la același nivel, ci la nivele diferite, mai mic spre ceafă și mai mare spre creștet. **21** (De obicei urmat de determinări în genitiv care arată felul vehiculului) Treaptă sau șir de câteva trepte care servesc la urcarea sau la coborârea dintr-un vehicul. **22** (Pop; la car, la căruță etc.) Cruce (de dinapoi). **23** Fiecare dintre cele două piese de metal care atârnă de o parte și de alta a șeii și în care se sprijină piciorul călărețului. **24** (Rar; îe) **A da scări** A îndemna calul lovindu-l cu scările (**23**) sau cu pintenii. **25** (Rar; îe) **A nu-l ține bine scările** A avea o poziție (socială) nesigură, instabilă. **26** (Îae) Se spune despre un om gârbovit de ani, de griji și de nevoi. **27** (Rar; îe) **A se duce** (sau **a ajunge**) **până în** (ori **la**) **~ra murgului** A stărui până la izbândă. **28** (Îe) **A pune piciorul în ~** A adopta o atitudine fermă într-o problemă, spre a o rezolva (operativ). **29** (Rar; îe) **Cu piciorul în ~ra murgului** Făcut în grabă. **30** (Rar; îe) **La ~ra murgului** Repede. **31** (Îae) Niciodată. **32** Parte a morii formată din două bare paralele unite între ele prin alte două bare așezate transversal, astfel încât să formeze un cadru în care este fixat coșul Si: (reg) *scaun* (**66**), *ursoi*, *ursoaie*. **33** (Trs; Ban) Obiect de lemn de forma unei scări (**1**), fixat deasupra ieslei, în care se pune nutrețul pentru ca vitele să-l poată trage pe măsură ce mănâncă. **34** (Reg) Cordenci (**1**) (la războiul de țesut). **35** (Reg) Schelă (la o construcție). **36** (Reg) Capră pentru făcut șindrilă. **37** (Reg) Cârjă (**4**) (pentru infirmi). **38** (Ban; Trs) Năsălie. **39** (Reg; îs) ~*ra năvodului* Obiect de lemn în formă de scară (**1**) folosit la transportarea năvodului, cu sănii speciale, când se pescuiește sub gheață. **40** (Trs; Olt) Parte a spicului care susține boabele Si: *scaun* (**90**). **41** (Trs; Olt) Loc în care se află fiecare grăunte în spic Si: *scaun* (**91**). **42** (Reg; șîs ~*ra mare*, ~*ra sufletului*) Colac pentru pomeni, care are forma unei scări (**1**) sau care se așază în chip de scară pe o crenguță (de măr). **43** (Reg) Constelație nedefinită mai îndeaproape. **44** Succesiune continuă sau progresivă de elemente. **45** (Îs) ~*ra durității* (sau *de duritate*, *de durități*) Succesiune progresivă a durității celor zece minerale adoptate ca etalon al gradului de duritate. **46** (Rar; îs) ~ *de salarizare* Ansamblul treptelor de salarizare (înscrise într-un tabel, într-un grafic). **47** (Muz; spc; de obicei urmat de determinări) Ansamblul sunetelor succesive conținute într-un sistem muzical Si: (înv) *scală*[1] (**8**). **48** (Muz; spc; de obicei urmat de determinări) Succesiune a sunetelor muzicale care cuprinde opt octave Si: (înv) *scală*[1] (**9**). **49** (Spc; de obicei urmat de determinări) Totalitatea ființelor imaginate ca o serie, începând de la cele mai simple, la cele mai complexe. **50** (Înv; ccr) Text în care se află înscrise, într-o anumită ordine, elemente informative, situații etc. privitoare la ceva sau la cineva. **51** (Spc) Tablă de materii Si: *cuprins*[1] (**10**), *sumar*. **52** Indice sau glosar al unei lucrări. **53** Ierarhie a condițiilor, a stărilor, a treptelor, a rangurilor sociale, politice sau materiale. **54** Fiecare dintre stările, treptele, rangurile, ierarhiile sociale. **55** Ierarhie a valorilor morale și spirituale. **56** Mulțime ordonată de elemente (diviziuni, grade etc.) care servește la stabilirea, după o anumită regulă, a valorilor unei mărimi (fizice). **57** (Îs) ~ *gradată* (sau *de măsură*, *grafică*) Scară (**56**) ale cărei elemente sunt diviziuni ale unei linii marcate cu valorile numerice ale mărimii raportate corespunzătoare Si: *scală*[1] (**5**). **58** (Îs) ~ *termometrică* Scară (**56**) constituită dintr-un interval cuprins între două temperaturi și divizat în grade. **59** (Îs) ~*ra Beaufort* Scară (**56**) pentru măsurarea intensității vântului, divizată în grade (de la 0 la 12). **60** (Îs) ~ *de culori* Fâșie de hârtie pe care sunt dispuse, unul după altul, opt sau douăsprezece dreptunghiuri colorate în nuanțele spectrului luminii solare, utilizată în tehnica reproducerilor policrome. **61** Linie divizată în părți egale, care servește la indicarea raportului între dimensiunile indicate pe un plan și dimensiunile reale (mai mari). **62** Raport constant care există între dimensiunile indicate pe un plan, pe o hartă etc. și dimensiunile reale (mai mari). **63-64** (Îljv) **La** (sau **pe**, **de**) **~** ori **la** (sau **pe**) **~ra...** (Care se află, prin reducție) într-un anumit raport

numeric, matematic cu realitatea. **65** (Îe) **A reduce la ~** A reprezenta un obiect reducându-i dimensiunile, dar păstrând un raport constant al acestora față de realitate. **66** (Îae) A reproduce un desen, un plan etc. reducând dimensiunile lor și păstrând proporțiile în raport cu dimensiunile reale. **67** (Bot; îc) **~ra-domnului** sau **~ra-doamnei** Plantă erbacee cu frunze numeroase, cu flori albastre sau albe grupate în buchete și cu fructul o capsulă cu numeroase semințe Si: *scăricea* **(7)** (*Polemonium coeruleum*). **68** (Bot; îc) **~ra-popei** Plantă nedefinită mai îndeaproape.

scarândivi *v* vz ***scarandivi***

scardă *sf* [At: BORZA, D. 84 / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Iarba-Sfintei-Mării (*Hierochoë odorata*).

scardie *sf* vz ***scredă***[1]

scaret *sm* vz ***scoret***

scareu *sm* [At: POLIZU / V: (rar) *scar* / Pl: *~ri* / E: ngr **σκαρί**] Suport alcătuit din mai multe rânduri de grinzi masive de lemn dispuse în formă de dreptunghi, folosit în șantierele navale spre a sprijini fundul unei nave scoase pe uscat pentru reparații, spre a sprijini corpul unei nave în timpul construcției, pentru a ușura rostogolirea butoaielor de pe o navă etc. Vz *tacoz*.

scariface *vt* [At: ÎNVĂȚĂTURĂ, 120/3 / Pzi: *scarifac* / E: lat ***scarificare*** (după *face*)] (Îvr) A scarifica **(1)**.

scarifia *v* vz ***scarifica***

scarifica *vt* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) *~fia* / Pzi: *scarific* / E: lat ***scarificare,*** fr ***scarifer***] **1** (Fșa; c. i. pielea, sau, pgn, părți ale corpului, pex, ființe) A cresta superficial cu ajutorul scarificatorului **(1)**, al unui bisturiu, al unui brici etc., pentru a provoca o sângerare locală, pentru a degaja o regiune infiltrată sau inflamată, pentru a aplica un vaccin etc. Si: (înv) *a haraxi* (îvr), *a scariface*. **2** (C. i. pământul arabil) A sfărâma cu scarificatorul **(2)** sau cu alt instrument. **3** (C. i. materialul de suprafață al unor drumuri, șosele în refacere etc.) A scormoni și a disloca cu ajutorul scarificatorului **(3)** sau al altor instrumente.

scarificare *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~cări* / E: ***scarifica***] **1** Crestare superficială a pielii cu ajutorul scarificatorului **(1)**, al unui bisturiu, al unui brici etc. Si: *scarificație* **(1)**. **2** Afânare a solului cu ajutorul scarificatorului **(2)** Si: *scarificație* **(2)**. **3** Scormonire și dislocare a materialului de la suprafața unui drum (în refacere) cu ajutorul scarificatorului **(3)** Si: *scarificație* **(3)**.

scarificat, ~ă *a* [At: LTR[2] XV, 300 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***scarifica***] **1-3** Care a fost supus scarificării **(1-3)**.

scarificator *sm* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~oare*, (rar) *~i* sm / E: fr ***scarificateur***] **1** Instrument medical metalic format din mai multe lame tăioase acționate de un resort, folosit pentru a scarifica **(1)**. **2** Mașină agricolă prevăzută cu cuțite în formă de gheară, folosită la afânarea profundă a pământului, fără scoaterea lui la suprafață, mai ales în scopul întineririi pășunilor și a fânețelor. **3** Mașină de lucru rutieră prevăzută cu colți de oțel, folosită la scormonirea și la dislocarea pământului sau a unei suprafețe pietruite, pentru a înlesni operațiile de reprofilare a pietruirii unui drum.

scarificație *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: *~iune* / Pl: *~ii* / E: fr ***scarification,*** lat ***scarificatio, -onis***] **1-3** Scarificare **(1-3)**.

scarificațiune *sf* vz ***scarificație***

scarin *sn* vz ***sicriu***

scarios, ~ă *a* [At: GRECESCU, FL.7 / P: *~ri-os* / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***scarieux***, lat ***scariosus***] (Bot; d. organe) Care este membranos, translucid, tare și lipsit de clorofilă.

scariotchi *sm* vz ***scaraotchi***

scarlantină *sf* vz ***scarlatină***

scarlaonțat, ~ă *a* vz ***scârlionțat***

scarlat *s* [At: DRLU / V: *schirlet* / Pl: ? / E: it ***scarlatto***, lat ***scarlatus***] (Înv) **1** Stofă de culoare stacojie. **2** (Nob) Culoare stacojie.

scarlatin *sn* vz ***scarlatină***

scarlatină [At: PISCUPESCU, O. 259/5 / V: (înv) ***~in*** *sn*, (reg) ***~ant~, șar~, șc~*** / Pl: *~ne* / E: ngr **σκαρλατίνα**, fr ***scarlatine***] **1** *sf* Boală acută, infecțioasă, contagioasă și epidemică (specifică mai ales la copii), provocată de un streptococ, care se manifestă prin febră, dureri de gât și de cap, vomă și prin apariția unor pete roșii pe mucoasa gurii și pe pielea întregului corp, urmată de descuamare Si: (înv) *mohorâciune*, (reg) *anghină* **(1)**, *bubat*[1] **(1)**, *bube* **(2)**, *cochinadă* **(2)**, *coracă* **(2)**, *fapt* **(25)**, *foc* **(47)**, *focărie* **(4)**, *mârced*, *rapor*, *vărsat*, *zapor*. **2-3** *sf, a* (Îvr) (Fața, culoare etc.) stacojie.

scarlatinetă *sf* [At: D. MED. / Pl: *~te* / E: ***scarlatină*** + *-etă*] (Med) Formă ușoară de scarlatină **(1)**.

scarlatinos, ~oasă [At: RESMERIȚĂ D. / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***scarlatineux***] **1** *a* (Med) Care aparține scarlatinei **(1)**. **2** *a* Privitor la scarlatină **(1)**. **3** *a* Specific scarlatinei **(1)**. **4** *a* Produs de scarlatină **(1)**. **5-6** *smf, a* (Om) bolnav de scarlatină **(1)**.

scarmos *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~uri, ~oase* / E: ngr **σκαρμός**] (Reg) Strapazan (la o ambarcație).

scarp *sm* vz ***scarpă***

scarpă *sf* [At: (a. 1824) IORGA S. D., XXI, 203 / V: (reg) ***scarp*** *sm*, ***șcarp*** *smn*, ***șc~***, ***șcarpăn*** *sn* / Pl: *~pe* / E: it ***scarpa***] **1** (Mol; Buc; mpl) Pantof de damă ușor, de obicei împodobit cu broderii, care se purta în trecut Si: *condur*[2] **(1)**. **2** Papuc[1] (de damă). **3** (Reg) Încălțăminte veche, scâlciată (cu partea din spate călcată). **4** Papuc[1] (uzat) care este târșâit. **5** (Buc; îf *șcarp*) Bocanc de munte. **6** (Îrg) Suprafață înclinată, taluz de pământ, de pietriș, de zidărie care mărginește terasamente, exploatări miniere, șanțuri, cursuri de apă sau unele construcții. **7** (Reg) Plantație de protecție pe marginea unei căi ferate. **8** (Buc; Trs; îf *șcarp*, *șcarpăn*) Terasament (în rambleu) pe calea ferată. **9** (Ban; Buc; îf *șcarp*, *șcarpă*) Vale de râu Si: *făgaș* **(9)**, *șanț*. **10** (Reg; îf *șcarpă*) Prăpastie.

scarpet *sm* vz ***scarpete***

scarpete *sm* [At: VARONE, J. R., 66 / V: ***carpete, ~alp~, scarpet, scolp~, șc~*** / Pl: *~eți* / E: it ***scarpetta***] (Pop; mpl) Încălțăminte ușoară de postav, de dimie, de pâslă sau împletită din lână.

scart[1] *sn* [At: BARIȚIU, P. A. III, 173 / Pl: *~uri* / E: ns cf ger *skartieren* „a elimina"] (Reg; la unele jocuri de cărți) **1** Punere la o parte a unor cărți, pentru a fi schimbate cu altele. **2** (Pex; ccr) Cărți de joc puse de-o parte, pentru a fi schimbate cu altele. **3** (Îe) **A pune la ~** A da de-o parte. **4** (Îe) **A fi ~** A nu mai avea în mână cărți de o anumită culoare. **5** (Rar) Șaizeci și șase. **6** Material de pielărie care nu se valorifică din cauza calității sale inferioare.

scart[2] *sn* [At: DN[3] / Pl: *~uri* / E: it ***scarto***] Problemă enigmistică în care prin extragerea uneia sau a mai multor litere, a unei silabe ori a unui grup de litere dintr-un cuvânt se obține un cuvânt cu un înțeles nou.

scartecă *sf* [At: BARCIANU, V. / V: ***~tică*** / Pl: ? / E: ger ***Scharteke***] (Trs; îdt) Carte veche și fără valoare, nefolositoare.

scartelat, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ați, ~e* / E: ns cf fr *écartelé*, it *squartato*] (Hld; d. blazoane) Împărțit în patru părți egale printr-o linie orizontală și una perpendiculară.

scartică *sf* vz ***scartecă***

scarț *i* vz ***scârț***

scat *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: amer ***scat***] Stil vocal specific jazului, în care interpretul substituie textului melodiei silabe sau sunete onomatopeice cu valoare ritmico-fonetică, imitând improvizația instrumentală.

scatiaș *sm* [At: MARIAN, O. I, 368 / P: *~ti-aș* / V: (rar) ***scățiaș*** / Pl: *~i* / E: ***scatiu*** + *-aș*] **1-2** (Șhp) Scatiu **(1)** (mic). **3** (Reg; pgn) Scatiu **(1)**.

scatiică *sf* [At: SCRIBAN, D. 1166 / Pl: *~ice* / E: ***scatiu*** + *-ică*] (Rar) Femela scatiului **(1)**.

scatină *sf* [At: CONV. LIT. XXIII, 343 / A: nct / Pl: ? / E: lat ***Squalus squatina***, ns] (Iht; înv) Rechin.

scatiu *sm* [At: CIHAC, II 696 / V: (rar) ***~ațiu*** / Pl: *~ii* / E: ngr **σκαθί**] **1** Pasăre mică, cântătoare, foarte vioaie, cu pene verzi-gălbui, cenușii pe spate, iar pe aripi cu două dungi negre, al cărei cântec seamănă cu al canarului Si: (reg) *cintezoi* **(2)**, *cij*, *oiță*, *scaiete* **(21)**, *saicior*, *pasăre-galbenă*, *poala-Sfintei-Marii* (*Carduelis spinus*). **2** (Rar) Cănăraș (*Serinus canaria serinus*). **3** (Reg) Presură[1] (*Emberiza citrinella*). **4** (Reg;

îc) ~ **de gard** Presură[1] (*Emberiza cirlus*). **5** (Reg; îc) **~-cu-cap-roșu** Specie de inăriță (*Carduelis flammea cabaret*). **6** (Arg) Sergent (**6**). **7** (Arg) Sergent de stradă.

scato- [At: DN[3] / E: fr *scato-*] Element prim de compunere cu semnificația: **1** Excrement (**1**). **2** Referitor la excremente (**1**).

scatoalcă sf [At: DDRF / V: *~tol~*, *~tul~* (Pl: *scatulci*), (reg) *~lfă, ~oflă, scafo~, scaltoafă, scârtoafă, scofo~* / Pl: *~lce*, (rar) *~olci* / E: rs **скатулка**] **1** (Pfm; mpl; de obicei construit cu verbele „a trage", „a da", „a arde") Lovitură dată cuiva cu palma, cu pumnul, prin înghiontire etc. **2** (Pgn) Bătaie dată cuiva. **3** (Reg) Retevei. **4** (Reg) Bâtă. **5** (Reg; îf *scafoalcă*) Epitet injurios dat unei femei ușuratice, flecare sau intrigante. **6** (Reg; îf *scatolcă* și *scatolci*) Babornită (**1**).

scatoalfă sf vz *scatoalcă*

scatofag, ~ă a [At: DN[3] / Pl: *~agi, ~age* / E: fr *scatophage*] (Med) Coprofag (**2**).

scatofagie sf [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr *scatophagie*] (Med) Coprofagie (**1**).

scatofil, ~ă a [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: fr *scatophile*] Coprofil.

scatofilie sf [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr *scatophilie*] Coprofilie.

scatoflă sf vz *scatoalcă*

scatofobie sf [At: DN[4] / Pl: *~ii* / E: fr *scatophobie*] Coprofobie.

scatol s [At: ENC. ROM. / Pl: ? / E: fr *scatol*] Substanță chimică azotată, naturală, care rezultă din descompunerea proteinelor în intestinul gros al mamiferelor.

scatolcă sf vz *scatoalcă*

scatologic, ~ă [At: CAMIL PETRESCU, P. 77 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr *scatologique*] **1** *a* Care aparține scatologiei (**4**). **2** *a* Privitor la scatologie (**4**). **3** *a* Care cultivă scatologia (**4**) Vz *scabros*. **4** *sn* Element din sfera scatologiei (**4**).

scatologie sf [At: RALEA, S. T. I, 22 / Pl: *~ii* / E: fr *scatologie*] **1-2** (Caracterul scabros, grosolan pe care îl are o) scriere, glumă, afirmație etc. care face aluzie la excremente. **3** Referire trivială la fiziologia excreției. **4** (Med) Tendință patologică de a utiliza cuvinte obscene, scabroase Si: *coprolalie*.

scatom sn [At: DN[4] / Pl: ? / E: fr *scatome*] Tumoare prin acumulare de materii fecale în intestin Si: *fecalom, stercorom*.

scatulă sf vz *șcătulă*

scatulcă[1] sf [At: N. COSTIN, ap. LET. II, 93/8 / V: (înv) *~urcă, ~tol~, scăt~, șc~, ~lșcă* / Pl: *~lce, ~lci* / E: rs **шкатулка**] (Îrg) Lădiță (compartimentată) în care se pun sticle, mâncare, diverse obiecte mărunte, mai ales pentru călătorie, sau în care se păstrează lucruri de preț.

scatulcă[2] sf vz *scatoalcă*

scatulșcă sf vz *scatulcă[1]*

scaturcă sf vz *scatulcă[1]*

scaturi vi [At: GHEȚIE, R. M. / Pzi: 3 *~reste* / E: lat *scaturire*] (Ltî; îdt; d. ape) A izvorî.

scaturigine sf [At: GHEȚIE, R. M., 399 / Pl: *~ni* / E. lat *scaturigo, -inis*] (Ltî; Trs) Izvor (al unei ape).

scațiu sm vz *scatiu*

scaucă sf vz *scoică*

scaun sn [At: PSALT. HUR. 5[v]/3 / V: (îrg) *scamn, scaon*, (reg) *~d, scand, scant, scăuan, scoamn*, (îvr) *scan, scavn* / Pl: *~e*, (înv) *~i* sm / E: ml *scamnum*] **1** Mobilă de lemn, de metal etc., cu sau fără spătar, susținută, de obicei, pe patru picioare, pe care poate ședea o singură persoană Si : (reg) *scamnie* (**1**). **2** (Îs) ~ *de tortura* (sau *de supliciu*) Dispozitiv în formă de scaun (**1**) pe care, în vechime, era așezat cel supus torturii. **3** (Îs) ~ *electric* Dispozitiv folosit în unele țări pentru executarea prin electrocutare a condamnaților la moarte. **4** (Pex) Moarte provocată cu scaunul (**3**) electric. **5** (Reg; îe) **A ședea între două ~e** A fi nehotărât. **6** (Reg; d. soare; îe) **A fi în ~** A fi la asfințit. **7** (Îrg; urmat de determinări) Bancă fără spătar Si: *laviță*. **8** (Reg; îs) *~ul diacului* Strană (a dascălului). **9** (Pop) Bucată de scândură fixată la căruță, la barcă, la războiul de țesut etc., pentru a ședea pe ea. **10** (Reg) Butuc de lemn sau brazdă de pământ mărginită de (trei) țăruși bătuți în pământ, pe care se așază ciobanii când mulg oile. **11** (Reg) Năsălie. **12** (Arg; în limbajul școlarilor) Nota patru. **13** Loc pe care se stă la closet. **14** (Pex; șîs *ieșire la ~*) Eliminare a materiilor fecale. **15** (Ccr) Materii fecale eliminate de cineva. **16** (Înv; spc) Tron (pentru monarhi, înalții prelați etc. și, în credințele religioase, pentru divinitate). **17** (Pex) Simbol al puterii, al autorității (supreme) reprezentat de tron. **18** Autoritate sau funcție (supremă) a monarhului, a unui înalt demnitar (ecleziastic), a divinității etc. **19** (Îlv) **A (se) pune** sau **a (se) așeza, a (se) urca, a (se) ridica, a veni, a intra** etc. **în ~** A (se) înscăuna. **20** (Îlv) **A scoate** (sau **a arunca, a izgoni** etc.) **din ~** A detrona (**1**). **21-22** (Loc și) funcție deținute de cineva într-un consiliu, într-o adunare constituită într-o instituție etc. în virtutea unui drept, ca urmare a unor alegeri, prin numire, angajare, concurs etc. **23** (Înv; în credințele religioase; lpl) Numele unor cete îngerești (care ocupă un anumit loc în ierarhia îngerilor) Si: *tron*. **24** (Înv; adesea urmat de determinări care precizează sensul) Reședință (a unui monarh, a unui cleric înalt etc.) Si: *capitală* (**2**). **25** (Îs) *Sfântul ~* sau *~ul apostolic* (ori *pontifical*) Reședința papei. **26** (Pex; îas) Papalitatea. **27** (D. așezări; îla) **De ~** Care constituia reședința monarhului sau a cârmuirii Si: *de reședință*. **28** Loc unde se concentra o activitate, un fenomen, o facultate. **29** Explicație a unui fenomen. **30-31** (Îrg; de obicei urmat de determinări care arată felul) (Sediu pentru) consiliu, sfat, divan, instituție cu atribuții (predominant) juridice. **32** (Reg; îs) *~ul cel mare* Curtea de casație. **33** (Rar; îla) **Cu ~ la cap** Temeinic. **34** (Fam; îe) **Cu ~ la cap** (sau, rar, **la minte, la judecată**) Se spune despre un om care judecă temeinic. **35** (Rar; fam) Putere de judecată, de discernământ. **36-37** (Înv) (Sediu pentru autoritățile unor) diviziuni teritorial-administrative. **38-39** (Spc; adesea urmat de determinări) (Diviziune și) organizare teritorial-administrativă a sașilor și secuilor din Transilvania, în Evul Mediu. **40** (Îs) ~ *de măcelar* Butuc, trunchi sau masă[1] specială pe care măcelarul taie carnea. **41** (Îvr) Tocător (de carne, de zarzavaturi). **42** (Înv) Abator (**1**). **43** (Înv) Măcelărie. **44** (Înv) Pescărie. **45** (Înv) Tejghea a unui măcelar sau a unui pescar. **46** (Reg) Baracă (la bâlci, la târg). **47** Parte a meliței, de forma unei scânduri scobite, pe care se așază mănunchiul de in sau de cânepă pentru melițat Si: (reg) *trup*. **48** (Reg; la războiul de țesut) Cordenci (**1**). **49** (Tip) Un fel de masă mică și înaltă pe care se așază formele mari pentru corectat. **50** (Îs) ~ *de cioplit* Butuc pe care lucrează rotarul Si: *bedreag* (**1**). **51** (Șîs ~ *de cuțitoit*, ~ *de doage*, ~ *de lemnar*, reg. ~ *de cuțitoaie*, ~ *de cioplit*, ~ *de strujit*, ~ *de mezdrelit*, ~ *de mezdrit*, ~ *cu capră*, ~ *de lucrat*, ~ *de tras*, ~ *de văsărit*) Obiect de forma unei bănci pe care se așază rotarul, dulgherul, tâmplarul când lucrează cu cuțitoaia Si: *scăunoaie* (**1**), (reg) *capră* (**36**) *de cuțitoit*. **52** (Prc) Parte a scaunului (**51**) pe care stă călare dogarul, dulgherul sau tâmplarul când lucrează. **53** (Ban) Parte a cuțitului cojocarului, formată dintr-un lemn pătrat, cu care se fățuiesc pieile. **54** (Pop; urmat de determinări care arată felul) Unealtă (rudimentară) alcătuită, de obicei, din scânduri prevăzute cu găuri, pe care se fixează un obiect la care se lucrează. **55** (Îs) ~ *de spițe* (sau *de înspițat*) Cobilă (**4**) (a rotarului). **56** (Reg; îs) ~ *de cepi* Unealtă a rotarului în care se fixează cepurile obezilor unei roți, când se cuțitoiesc. **57** (Reg) Unealtă a rotarului în care se așază obezile pentru a le găuri sau roata când se înspițează sau se obădează. **58** (Reg; șîs ~ *de lumânări*) Dispozitiv format din două scânduri orizontale sprijinite pe două scânduri verticale și prevăzute cu numeroase găuri, în care se introduc țevile (de sticlă) în care se toarnă seul pentru facerea lumânărilor. **59** (Pop) Oplean. **60** (Reg; îs) *~u coarnelor* Bucată de fier care unește coarnele plugului Si: (reg) *punte*. **61** Partea de jos, mai masivă, a vârtelniței, a sucalei, a urzitorului, pe care se sprijină întreaga unealtă Si: *butuc* (**22**), *pat[1]*, *talpă*, *strat[2]* (**55**), (reg) *pitrucă*. **62** (Reg; la car, la căruță) Perinoc. **63** (Reg; la moară) Pârghie cu ajutorul căreia se reglează înălțimea pietrelor morii (de apă sau de vânt), pentru a obține, după voie, o făină mai mare sau mai măruntă Si: (pop) *posadă[2]*. **64** (Reg; la moară) Bucată de lemn scobit pe care se învârtește cepul grindeiului de la roata morii Si: (reg) *broască* (**27**). **65** (Reg; la moară; îs) *~u pietrilor* Stâlpii care susțin podul[1] morii. **66** (Reg; la moară; șîs ~ *coșului*) Scară (**32**).

67 (Reg; la moară; îas) Suport de lemn care fixează piatra zăcătoare Si: (reg) *crivac* (3). 68 (Reg; la moară; îas) Ansamblul andrelelor pe care se reazemă perna morii. 69 (Reg; la moară; îas) Strat de lemn de care este prins scaunul (64). 70 (Buc; Mar) Lemn așezat de-a curmezișul pe capătul din față al fiecărei table, la plută[1] Si: (reg) *călădău* (1), *chingă* (35). 71 (Buc; Mar) Lemn lung așezat pe partea din față a primei table, pe care se prinde cârma plutei. 72 (Buc; Mar) Băț înfipt în unul dintre butucii plutei, în care își agață plutașul hainele sau alte obiecte în timpul deplasării pe apă. 73 (Reg) Săgeată (30) pe care se urcă trunchiurile la joagăr. 74 (Reg) Car al joagărului. 75 (Reg) Fiecare dintre corfele între care se mișcă jugul joagărului. 76 (Reg) Căpătâiul cel mare al joagărului. 77 (La casă; șîs *~ul podului*) Schelet din bare de lemn care susține învelitoarea unui acoperiș (și suportul acesteia), transmițând greutatea lui elementelor de rezistență ale construcției. 78 (La casă; îas) Lemn care unește câte doi căpriori ai casei Si: *coclet* (1), *chinga* (23) *căpriorilor*. 79 (Reg; la casă) Căpătâiul crestat al stâlpilor unei case țărănești. 80 (Reg; la casă) Jgheab în care se îmbucă una într-alta șindrilele de pe acoperișul unei case. 81 (Olt; Mar) Vatra casei. 82 Parte a unor sisteme tehnice care servește la susținerea sau la rezemarea unor piese (componente). 83 (Spc) Piesă pe care se reazemă clapeta sau bila unei supape. 84 (Pop) Suport sau sistem de pari pe care se pune o albie, un cazan, o putină, un butoi etc. 85 (Trs; Mun) Capră de tăiat lemne. 86 (Reg) Butuc așezat pe pământ, sub uluc, pentru a-l susține. 87 Mică piesă de lemn așezată perpendicular pe cutia instrumentelor de coarde, susținând corzile și transmițându-le vibrația Si: *căluș* (10). 88 (Rar) Parte plată a unui inel de podoabă, pe care se încrustează o piatră sau se gravează ceva. 89 (Reg; îs) *~u cumpenelor* Taler[2] (2). 90 (Pop) Fiecare dintre părțile spicului cerealelor care susține câte un bob Si: *scară* (40). 91 (Pop) Locul grăunțelui în spicul cerealelor Si: *scară* (41). 92 (D. cereale; îe) **A băga** (sau **a da**) **~** A prinde rod Si: *a lega*. 93 (Reg) Unealtă rudimentară de desfăcut știuleții de porumb, alcătuită dintr-un fel de recipient îngrădit cu nuiele, în care se băgau știuleții și se băteau. 94 (Reg) Pârleaz. 95 (Reg) Pat[1] de scânduri pe care curge apa dintr-un iaz. 96 (Reg) Limbă îngustă de pământ care a rămas nearată între brazde Si: (pop) *greș* (11). 97 (Reg) Motiv ornamental care se lucrează pe cojoace. 98 (Reg) Joc de copii în care unul dintre copii încearcă să smulgă un alt copil dintr-un șir. 99 (Îrg) Nume dat unor părți de organe sau părți ale corpului omenesc sau animal care au o formă sau o funcție asemănătoare cu un scaun (1). 100 (Îs) *~u gurii* Falcă (1). 101 (Reg; spc) Greabăn (1) (la boul de jug). 102 (Ast; pop; șîs *~ul lui Dumnezeu*) Constelația Casiopeea. 103 (Bot; îc) **~ul-cucului** Plantă erbacee robustă cu tulpina tetragonală în partea inferioară și cilindrică în partea superioară, cu flori purpurii reunite într-un capitul (*Dianthus giganteus*). 104 (Bot; reg; îc **~amnu-cucului**) Ciubotica (5)-cucului (*Primula veris*). 105 (Bot; Trs; îac) Garoafă (*Dianthus*). 106 (Bot; reg; îac) Neghină (*Agrostemma githago*). 107 (Bot; reg; îac) Plantă cu cotorul subțire și ramificat și cu flori de culoare vânătă, nedefinită mai îndeaproape. 108 (Bot; reg; îc) **~ul-popii**, **~ul-lui-Dumnezeu** Cuișoare (4) (*Dianthus chinensis*). 109 (Bot; reg; îac) Garoafă (11) (*Dianthus barbatus*). 110 (Bot; reg; îac) Arșinic (1) (*Lychnis chalcedonica*). 111 (Bot; reg; îac) Steluțe (*Erigeron acer*). 112 (Bot; reg; îc) **~ul-Domnului** Brumărea (3) (*Phlox paniculata*). 113 (Bot; reg; îc) **~ul-ălor-bune** Pătrunjel-de-câmp (*Peucedanum oreoselinum*). 114 (Bot; reg; îc) **~ul-hălor-din-vânt** Lumânărica-peștilor (*Verbascum nigrum*).

scaunaș *sn* vz ***scăunaș***

scaund *sn* vz ***scaun***

scaundeș *sn* vz ***scăunaș***

scaunel *sn* vz ***scăunel***

scauoi *v* vz ***scheuna***

scavn *sn* vz ***scaun***

scăborcă *sf* [At: ALR II/I h 93/346 / Pl: *~rce* / E: nct] (Reg) Țandără (de lemn).

scăci *v* [At: LEXIC REG. 22 / Pzi: *~ăcesc* / E: ucr ***скачати***] (Mar; c. i. rufe) A călca (27).

scăcinătoriu *sn* vz ***scăciunător***

scăciui *vt* [At: L. ROM. 1959, nr 6, 52 / Pzi: *~esc* / E: nct] (Reg; c. i. fânul) A scutura cu furca în timpul uscării.

scăciuna *vi* [At: DLR / Pzi: *scăciun* / E: ns cf *scociorî*] (Reg) A scormoni în foc (cu cleștele).

scăciunător *sn* [At: CV 1950, nr. 2, 30 / V: ***~ină~***, ***~iu*** *sn* / Pl: ? / E: ***scăciuna*** + *-tor*] (Trs) Clește cu care se scormonește în foc Si: *vătrai*.

scădarcă *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: ? / E: scr ***skadarka***] (Ban; Trs) Soi de viță de vie cu struguri negri.

scădălizi *v* vz ***scandalisi***

scădea [At: PSALT. HUR. 84/12 / V: ***scade*** / Pzi : *scad*, (pop) *scaz*, 2 *scazi*, (înv) *scadezi* / E: ml ****excadere***] 1 *vi* A deveni mai mic ca dimensiune, ca întindere, ca suprafață, ca volum, ca lungime, ca grosime, ca greutate. 2 *vi* (Spc; d. ape curgătoare, mări, oceane) A-și coborî nivelul. 3 *vi* (Spc; d. ape curgătoare, mări, oceane) A reveni în matcă. 4 *vi* (Îrg; spc; d. ființe, sau părți ale lor) A închirci. 5 *vi* (Îrg; spc; d. ființe, sau părți ale lor) A slăbi. 6 *vi* (Îrg; spc; d. aștri) A deveni tot mai mic coborând spre asfințit 7 *vi* (Îrg; spc; pex; d. aștri) A asfinți. 8 *vi* (Spc; d. sosuri, mâncăruri) A-și pierde lichidul sau o parte din lichid (prin fierbere) Si: *a se îngroșa*. 9-10 *vitf* A deveni sau a face să devină mai puțin numeros, mai puțin des, mai puțin abundent. 11-12 *vitf* A (se) reduce ca număr, ca plafon, ca preț etc. 13 *vt* (C. i. un tot, un ansamblu) A reduce proporțiile prin luarea unei părți. 14 *vt(a)* (Mat; c. i. mulțimi, grupuri aditive) A efectua o scădere (8) Si: (înv) *a subtrahirui*, (îvr) *a subtragui*. 15 *vt* (C. i. elemente dintr-un ansamblu, dintr-un tot) A scoate din evidență (în urma uzurii, a deprecierii etc.). 16 *vt* (Înv; c. i.oameni) A înlesni la efectuarea unei obligații materiale, la plata unei datorii (prin diminuarea valorii lor). 17 *vi* (D. intervale sau unități de timp) A deveni mai scurt ca durată Si: *a se micșora, a se scurta*. 18-20 *vitr* A deveni sau a face să devină mai puțin intens Si: *a (se) micșora*, (îvr) *a scurta*. 21-22 *vitf* A slăbi sau a face să slăbească în intensitate, în tărie, în concentrație Si: *a (se) micșora*, (îvr) *a scurta*. 23-24 *vitf* A deveni sau a face să devină mai puțin util, mai puțin însemnat, mai puțin valoros, mai puțin necesar ori cu prestigiul știrbit. 25 *vi* (Înv; îe) **A ~ din mărire** A se rușina. 26-27 *vitf* (Înv; spc) A fi lipsit sau a lipsi de o anumită favoare, calitate, autoritate, de o anumită funcție, de un anumit bun (pe care le avea până atunci). 28 *vt* (Îe) **A-i ~ cuiva ceva** A prejudicia. 29 *vi* (Înv) A sfârși (1). 30 *vi* A dispărea (1). 31 *vi* A se distruge (1).

scădenie [At: (a. 1716) IORGA, S. D. XIV, 15 / Pl: *~ii* / E: ***scădea*** + *-enie*] 1 (Îvr) Reducere a unei obligații materiale. 2-5 Decădere (1-4).

scădere [At: PSALT. 209 / Pl: *~ri* / E: ***scădea***] 1 Reducere a dimensiunii, a întinderii, a suprafeței, a volumului, a lungimii, a înălțimii, a adâncimii, a lățimii, a grosimii, a greutății etc. 2 (Ccr) Ceea ce se reduce Si: *scăzământ* (3). 3 (Spc) Coborâre a nivelului unei ape. 4 (Ggf; înv) Reflux. 5 Reducere a cantității, a numărului, a desimii, a abundenței, a plafonului, a prețului. 6 Reducere a proporțiilor unui tot, unui ansamblu prin luarea (ori absența) unei părți componente. 7 Scoatere din evidență a unor bunuri (uzate, depreciate etc.) 8 (Înv) Înlesnire la efectuarea unei obligații materiale, la plata unei datorii (prin diminuarea plafonului lor). 9 (Mat; spc) Una dintre cele patru operații matematice fundamentale prin care se determină diferența dintre două numere, diferență care adunată cu scăzătorul trebuie să dea un număr egal cu descăzutul Si: (înv) *substracție, tragere*, (îvr) *scăzământ* (7), *subtrăgăciune*. 10 (Spc) Diferență a două numere complexe. 11 (Mat; îvr; pex) Descăzut. 12 Reducere a duratei unui interval, unei unități de timp. 13 Diminuare a utilității, a valorii, a însemnătății, a prestigiului. 14 (Înv) Declin (2). 15 (Înv) Decadență (1). 16 (Înv; d. bani; îe) **A umbla cu** ~ A avea cursul depreciat. 17 (Înv) Circumstanță defavorabilă Vz *necaz, nenorocire, restriște*. 18 (Îrg) Umilire. 19 (Îrg) Rușine[1]. 20 Ceea ce constituie o deficiență, un cusur, un defect, o insuficiență, o greșeală, un păcat, un viciu. 21 (Înv) Pagubă. 22 (Înv) Pierdere de vieți omenești. 23 (Înv) Pieire.

scăfa *v* vz ***scafa***

scăfar *sm* [At: PAMFILE, I. C. 172, 496 / Pl: *~i* / E: ***scafă*** + *-ar*] (Reg) Meșteșugar de scafe (**5-10**).

scăfălie *sf* vz ***scăfârlie***

scăfăneață *sf* [At: PAȘCA, GL. / Pl: *~ețe* / E: nct] (Reg) Palmă[1] (**1**).

scăfărmat, ~ă *a* [At: PĂSCULESCU, L. P. 21 / Pl: *~ați, ~e* / E: ns cf *scafă, (s)fărâmat*] (Reg) Scobit (**1**).

scăfătură *sf* [At: ARH. FOLK. VII, 41/ Pl: *~ri* / E: ***scafă*** + *-ătură*] (Trs) Cusături la mânecile cămășilor țărănești femeiești.

scăfău *s* [At: PASCU, S. 415 / Pl: ? / E: ***scafă*** + *-ău*] (Mol; Buc) **1-10** (Șdp) Scafă (**1-5**) (mare).

scăfârlie *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 127ᵛ /13 / V: (reg) ***cafălie, găvălie, glăvie, scaf~, ~făl~, sclăfie, sclefie, scof~, scovâ~*** / Pl: *~ii* / E: ***scafă***] **1** (Îrg) Cupă (**10**). **2-3** (Îrg; pgn) (Parte a unui) obiect scobit în formă de cupă (**10**). **4** (Îrg; pex; îf *scovârlie*) Scobitură a unui obiect. **5** (Atm; pop) Orbită. **6** (Atm; reg) Glob ocular. **7** (Atm; îrg) Os parietal. **8** (Atm; îrg) Parte a cutiei craniene formată din cele două oase parietale. **9** (Atm; pfm) Cutie craniană Si: *craniu* (**1**). **10** (Fam; adesea depreciativ) Cap (al unei ființe). **11** (Reg) Sinciput (**2**). **12** (Mun; îf *scăfălie*) Chelie[1] (**5**). **13** (Trs) Calotă (a pălăriei). **14** (Atm; îrg) Rotulă. **15** (Reg) Prâsnel

scăfică *sf* [At: ALRM SN II h 848/365 / Pl: ? / E: ***scafă*** + *-ică*] (Reg) **1-7** (Șhp) Scăfiță (**1-7**).

scăfilă *sf* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 178 / Pl: *~le* / E: ***scafă*** + *-ilă*] (Ban) Cutie craniană Si: *craniu*.

scăfiță *sf* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***scaf~, scof~*** / Pl: *~țe, ~ți* / E: ***scafă*** + *-iță*] **1-4** (Șhp) Scafă (**1, 5**) (mică) Si: (reg) *scăfică* (**1-4**). **5-6** Conținutul unei scăfițe (**1-2**) (folosit, uneori, ca unitate de măsură) Si: (reg) *scăfică* (**5-6**). **7** Conținutul împreună cu vasul Si: (reg) *scăfică* (**7**). **8** Căuș mic de lemn cu care se scoate apa din luntre Si: *scafă* (**10**). **9** (Reg) Sertar mic de masă. **10** (Olt) Parte a morii nedefinită mai îndeaproape. **11** (Într-un descântec; csnp) Articulație (**1**). **12-13** (Bot; reg) Ciupercă necomestibilă, mică, cu corpul aproape cilindric, de culoare galbenă-brună, și cu pălăria galbenă sau portocalie, care crește, de obicei, pe lemnele putrede din păduri (*Cyathus striatus* sau *crucibulum*). **14** (Bot; reg) Ciupercă necomestibilă, mică, cu corpul de formă cilindrică, de culoare albă-cenușie sau albă-gălbuie, care crește pe lemne putrede (*Nidularia granulifera*).

scăiancă *sf* [At: H II, 165 / P: *scă-ian~* / Pl: ? / E: nct] (Reg) Soi de struguri care se coace timpuriu.

scăiar *s* vz ***scăier***

scăiecior *sm* [At: PAMFILE, CR. 212 / P: *scă-ie~* / V: (reg) ***scaicior, scai~*** / Pl: *~i* / E: ***scăieți*** (pll *scaiete*) + *-ior*] **1-2** (Rar; șhp) Scaiete (**1**) (mic). **3** (Orn; pop) Sticlete (**1**) (*Carduelis carduelis*).

scăier [At: MARIAN, O. I, 392 / P: *scă-ier* / V: ***~iar*** *s*, ***scai~*** / Pl: **2** *~i* / E: ***scai[1]*** + *-ar*] **1** *s* (Reg; îf *scăiar*) Loc cu scaieți (**1**). **2** *sm* (Orn; Buc) Sticlete (**1**) (*Carduelis carduelis*).

scăiete *sm* vz ***scaiete***

scăietiu *sm* vz ***scaiete***

scăieț *sm* vz ***scaiete***

scăieţos, ~oasă *a* vz ***scaieţos***

scăinci *v* vz ***scânci***

scăios, ~oasă *a* [At: ANON. CAR. / P: *scă-ios* / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***scai[1]*** + *-os*] **1** (Înv) Plin de scai[1]. **2** (Îdt) Care seamănă cu un scai[1] (**1**). **3** (Îdt; spc) Spinos.

scăișor *sm* [At: CADE / P: *scă-i~* / Pl: *~i* / E: ***scai[1]*** + *-șor*] **1-2** (Șhp) Scai[1] (**1**) (mic). **3** (Bot; reg) Turiță (*Agrimonia eupatoria*). **4** (Bot) Cornicel (*Ranunculus arvensis*). **5** (Bot) Fluturaș (**11**) (*Cosmos bipinnatus*). **6** (Bot; lpl) Pejmă (*Amberboa moschata*). **7** (Bot) Puciognă (*Bifora radians*). **8** (Orn; Ban) Sticlete (**1**) (*Carduelis carduelis*).

scăiuș *sm* [At: ANON. CAR. / P: *scă-iuș* / Pl: *~i* / E: ***scai[1]*** + *-uș*] (Bot) **1** Plantă cu tulpina robustă, acoperită cu peri și cu țepi, cu flori alburii sau alb-gălbui dispuse în capitule globuloase și spinoase Si: (reg) *varga-ciobanului* (*Dipsacus pilosus*). **2** (Trs) Scaiete (**5**) (*Dipsacus laciniatus*). **3** (Reg) Scai[1] (**11**) (*Eryngium campestre*). **4** (Trs) Flori-de-paie (*Helichrysum bracteatum*). **5** (Reg) Crăstăval (*Cirsium oleraceum*).

scăiușel *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 152 / P: *scă-iu~* / Pl: *~ei* / E: ***scai[1]*** + *-ușel*] (Orn; reg; îs) ~ *mic* (sau *negricios, mare, de luncă, de pădure*) Urzicar (*Saxicola rubetra*).

scăiușeț *sms* [At: BORZA, D. 48 / P: *scă-iu~* / E: ***scăiuș*** + *-eț*] (Bot; Trs; îs) ~ *de casă* Cicoare (**1**) (*Cichorium intybus*).

scălan *sn* [At: CV 1950, nr.1, 33 / Pl: *~e* / E: nct] **1** (Bot; Ban) Ciorchine (**1**). **2** (Reg) Șir. **3** (Reg) Ghirlandă de cireșe. **4** (Ban; Olt) Legătură formată din doi știuleți de porumb (de sământă) depănușați, legați între ei cu propriile lor pănuși. **5** (Reg; lpl) Obiect de podoabă format dintr-un fel de ciucurași de metal, pe care îl pun femeile bătrâne în conci.

scălălăi *v* vz ***schelălăi***

scălămbaie [At: UDRESCU, GL. / P: *~ba-ie* / Pl: *~băi* / E: ***scălâmb*** + *-aie*] (Mun) Scălâmbăitură (**4**).

scălămbăia *v* vz ***scălâmbăia***

scălămbăială *sf* vz ***scălâmbăială***

scălămbăiat, ~ă *a* vz ***scălâmbăiat***

scălămbăiere *sf* vz ***scălâmbăiere***

scălămbăitură *sf* vz ***scălâmbăitură***

scălămbătură *sf* vz ***scălâmbătură***

scălâmb, ~ă *a* [At: HELIADE, O. I, 174 / P: *~ba-ia* / V: (înv) ***~limb***, (nob) ***scalamb*** / Pl: *~i, ~e* / E: nct] **1** (Pfm; d. ființe sau părți ale copului lor) Scălâmbăiat (**1**). **2** (D. manifestări fizice ale ființelor; pex) Scălâmbăiat (**2**). **3** (D. obiecte, mai ales d. încălțăminte) Care s-a deformat (prin uzură).

scălâmba *v* vz ***scălâmbăia***

scălâmbare *sf* vz ***scălâmbăiere***

scălâmbat, ~ă *a* vz ***scălâmbăia***

scălâmbăi *v* vz ***scălâmbăia***

scălâmbăia [At: I. GOLESCU, C. / P: *~bă-ia* / V: ***~ăi, ~ba, ~lâm~, ~limba, ~limbăi*** / Pzi: *scălâmbăi, ~iez* / E: ***scălâmb***] **1-2** *vrt* (Pfm; c. i. ființe sau părți ale corpului lor) A (se) strâmba (**3-4**). **3** *vr* (D. oameni, d. fața sau părți ale corpului lor) A face grimase (**1**). **4** *vr* (D. oameni) A face nazuri, mofturi.

scălâmbăială *sf* [At: DDRF / P: *~bă-ia~* / V: ***~lăm~*** / Pl: *~ieli* / E: ***scălâmbăia*** + *-eală*] **1-3** (Pfm) Scălâmbăiere (**1-3**). **4** (Pex) Ființă scălâmbăiată (**1**).

scălâmbăiat, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~bă-iat* / V: ***~lăm~, ~bat*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***scălâmbăia***] **1** (Pfm; d. ființe sau d. părți ale corpului lor) Care este strâmb, diform (din naștere sau prin accident) Si: (pfm) *scălâmb* (**1**). **2** (D. manifestări fizice ale ființelor; pex) Care caracterizează ființa scălâmbăiată (**1**) Si: (pfm) *scălâmb* (**2**). **3** (D. obiecte) Care s-a degradat (prin uzură, vechime etc.).

scălâmbăiere *sf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~bă-ie~* / V: ***~lăm~, ~bare, scălimbare, ~imbăire*** / Pl: *~ri* / E: ***scălâmbăia***] **1** (Pfm) Strâmbare, deformare a unei ființe sau a unor părți ale corpului ei Si: (pfm) *scălâmbăială* (**1**), *scălâmbăitură* (**1**). **2** Grimasă (**1**). **3** Comportament năzuros, mofturos Si: *scălâmbăială* (**3**), *scălâmbăitură* (**3**).

scălâmbăietură *sf* vz ***scălâmbăitură***

scălâmbăitură *sf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~bă-i~* / V: ***~ăt~***, (înv) ***~lăm~, ~lim~, ~limbăt~***, (reg) ***~lăm~, ~iet~*** / Pl: *~ri* / E: ***scălâmbăi*** + *-tură*] **1-3** (Pfm) Scălâmbăiere (**1-3**). **4** (Pex) Ființă scălâmbăiată. **5** (Mun; îf *scălâmbăitură*) Obiect strâmbat, scâlciat, deformat.

scălâmbătură *sf* vz ***scălâmbăitură***

scălcea[1] *sf* vz ***scâlcea***

scălcea[2] *sf* vz ***scâlcia***

scălcează *sf* vz ***scâlcează***

scălceia *v* vz ***scâlcia***

scălceiere *sf* vz ***scâlciere***

scălcele *sfp* [At: BORZA, D. 37 / E: ***scalce*** + *-ele*] (Bot; reg) **1** Coada (**172**)-zmeului (*Calla palustris*). **2** Păpădie (*Taraxacum officinale*).

scălci *v* vz ***scâlcia***

scălcia *v* vz ***scâlcia***

scălciare *sf* vz ***scâlciere***
scălciat, ~ă *a* vz ***scâlciat***
scălcios, ~oasă *a* [At: DDRF / P: *~ci-os* / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ns cf *scălcia*] (Îvr) Încălcit.
scălciuță *sf* [At: BORZA, D. 37 / P: *~ci-u~* / Pl: *~țe* / E: ***scalce*** + *-uță*] (Bot; Trs; lpl) Coada(**172**)-zmeului (*Calla palustris*).
scălda [At: CORESI, EV. 246 / V: (reg) ***scăuda*** / Pzi: *scald* / E: ml ***excaldare***] **1** *vt* (C. i. mai ales copii sau oameni morți) A îmbăia în apă caldă (sau în alt lichid) pentru a spăla. **2** *vt* (Pgn) A îmbăia. **3** *vt* (Îe) **A(-și) sau a-i ~ ochii în lacrimi** sau **cu ochii ~ți în** (ori **de**) **lacrimi** Se spune despre cineva care are ochii plini de lacrimi. **4** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **în lapte (dulce** sau, reg, **în zahăr**, **în vinars) (și în miere)** A oferi (cuiva) ceva din abundență, tot ce-i trebuie, ce dorește. **5** *vt* (Rar; îae) A fi plăcut, amabil. **6** *vt* (Reg; îe) **L-a ~t mă-sa în gâscă albă** Se spune despre un om norocos. **7** *vt* (Îe) **A ~ în sânge** A provoca un măcel sau un omor (sângeros). **8** *vr* (D. oameni) A se cufunda cu o parte a corpului sau cu întreg corpul într-o apă curgătoare, într-un lac etc. pentru a se răcori, a înota, a se spăla etc. **9** *vr* (Îe) **Se scaldă în averi** (sau **în parale**, **în aur** etc.) Se spune despre un om foarte bogat. **10** *vr* (Rar; îe) **A se ~ în apele sale** A fi lăsat să facă tot ce dorește. **11** *vr* (Rar; îe) **Are unde să se scalde** Are pe ce să se bizuie. **12** *vr* (Rar; îe) **În ce ape se scaldă?** Ce fel de om este? **13** *vr* (Îae) Ce păreri sau intenții are? **14** *vr* (Îae) În ce dispoziție sufletească se află? **15** *vr* (Îe) **A se ~ în sânge** A pierde mult sânge (în urma unui act de violență comis asupra cuiva sau asupra sa). **16** *vr* (Pex; îae) A muri de o moarte sângeroasă. **17** *vr* (Îae) Se spune despre un om violent care provoacă măceluri sau omoruri (sângeroase). **18** *vr* (D. animale, mai ales d. păsări; pan) A se tăvăli în praf, în nisip, în noroi etc. (pentru a se răcori). **19** *vt* A uda, a muia pe deasupra. **20** *vt* A acoperi cu un (strat de) lichid, cu spumă etc. **21** *vt* (D. ape curgătoare) A curge în jurul..., pe lângă... (udând). **22** *vt* (D. ape curgătoare) A străbate o zonă (udând). **23** *vt* (D. ape stătătoare) A atinge, a se extinde pe ... (udând). **24** *vr* (Rar; fig) A se reflecta. **25** *vr* (Reg; d. grape) A trece ușor pe suprafața unui teren cultivat. **26** *vt* (Pfm; îe) **A o ~ (în două ape)** A avea o atitudine lipsită de fermitate, șovăitoare. **27** *vt* (Pfm; îae) A da un răspuns evaziv, ocolind un răspuns clar.
scăldare *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (reg) ***scăud~*** / Pl: *~dări* / E: ***scălda***] **1** Scăldat[1] (**1**). **2** Cufundare a (unei părți a) corpului într-o apă curgătoare, într-un lac etc. pentru a se răcori, a înota, a se spăla, în scop curativ etc. Si: *scăldat* (**1**). **3** (Ban; Trs; ccr) Apă în care se scaldă (**1**) cineva, mai ales copiii mici Si: (pop) *scaldă* (**2**), *scăldătoare* (**3**). **4** (Îrg; ccr) Loc într-o apă, într-un râu unde se poate scălda cineva Si: *scaldă* (**6**), (îvp) *scăldătoare* (**8**), (pop) *scaldă*, (reg) *scăldat[1]* (**3**). **5** (Îrg; ccr) Vas în care se scaldă (**1**), de obicei, copiii mici Si: (pop) *scaldă*, (îrg) *scăldătoare* (**10**).
scăldat[1] *sn* [At: C. VÎRNAV, H. 95/9 / Pl: ? / E: ***scălda***] **1** Îmbăiere a cuiva (în apă caldă) pentru a spăla, în scop curativ etc. Si: *scăldare* (**1**). **2-3** Scăldare (**2**, **4**)
scăldat[2], ***~ă*** *a* [At: CADE / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***scălda***] **1** Care a fost (ori s-a) supus scăldării (**1**). **2** (Rar; îe) **A fi ~ în lapte dulce** A fi alb la față.
scăldăciune *sf* [At: MARIAN, NA. 255 / Pl: *~ni* / E: ***scălda*** + *-ăciune*] (Buc) Îmbăiere a copilului nou-născut (de către nașii copilului).
scăldător, ~oare [At: (a. 1652) ap. CADE / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***scălda*** + *-tor*] **1** *sf* (Pop) Scăldare (**1**). **2** *sf* (Pop) Baie (**1**). **3** *sf* (Îvp) Apă (sau alt lichid) în care se scaldă cineva Si: (reg) *scăldare* (**3**). **4** *sf* (Spc) Apa din cristelniță în care se cufundă copilul care se botează Vz *scaldă*, *scăldătură*. **5** *sf* (Reg; îe) **S-a căcat în ~oare** Se spune despre cei ce-și fac singuri rău. **6-7** *sf* (Reg; îae) Se spune despre un om norocos (sau ghinionist). **8** *sf* (Îvp) Loc într-o apă, într-un râu unde se poate scălda cineva Si: (pop) *scaldă* (**1**), (îrg) *scăldare* (**4**), (reg) *scăldat[1]* (**3**). **9** *sf* (Îrg) Așezământ public cu instalații pentru îmbăiere (cu ape curative) Si: (îrg) *scaldă* (**7**), *baie* (**8**) *publică*. **10** *sfn* (Îrg) Vas în care se scaldă, de obicei, copiii mici Si: (pop) *scaldă* (**8**), (îrg) *scăldare* (**5**). **11** *sfn* (Îrg; spc) Recipient, vas al jertfelnicului la vechii evrei. **12** *sfn* (Îrg; spc) Cristelniță. **13** *sf* (Rar; fig; șîs *~oarea soarelui*) Apus (al soarelui). **14** *sf* (Pex; îas) Vest. **15** *smf* (Asr) Persoană care scaldă (**1**), mai ales pe nou-născuți. **16** *smf* Persoană care se scaldă (**8**). **17** *smf* (Spc) Persoană care face băi în scopuri curative (într-o stațiune balneară).
scăldătură *sf* [At: CORESI, EV. 63 / Pl: *~ri* / E: ***scălda*** + *-ătură*] **1** (Înv) Scăldat[1], mai ales în scopuri curative. **2** (Îrg) Scăldătoare (**3**). **3-4** (Îrg) Vas (împreună cu conținutul lui) în care se scaldă (**1**) cineva. **5** (Spc) Cristelniță.
scălduș *sn* vz ***scăldușă***
scăldușă *sf* [At: MARIAN, NA. 97 / V: (înv) ***scălduș*** / Pl: *~se* / E: ***scălda*** + *-ușă*] **1** (Mar; Buc) Îmbăiere, mai ales a nou-născuților Si: *scăldușca* (**1**). **2** (Îvr; fig) Spălare, curățare de păcate (în urma botezării). **3** (Îrg) Apă în care se scaldă (sau a fost scăldat) cineva, mai ales copiii mici Si: (îvp) *scăldătoare* (**3**), (reg) *scăldușcă* (**2**). **4** Vas (mic) în care se scaldă cineva, mai ales copiii mici Si: (reg) *scăldușcă* (**4**), *scăldătoare* (**10**).
scăldușcă *sf* [At: MARIAN, NA. 255 / Pl: *~ște* / E: ***scălda*** + *-ușcă*] **1** (Mol; Buc) Scăldușă (**1**). **2** (Mol; Buc) Scăldușă (**3**). **3** (Buc) Scăldătoare (**10**). **4** (Mol) Mică petrecere la botezul unui copil.
scălîmb *a* vz ***scalâmb***
scălîmba *v* vz ***scalâmbaia***
scălimbare *sf* vz ***scalâmbaiere***
scălimbăi *v* vz ***scalâmbaia***
scălimbăire *sf* vz ***scalâmbaiere***
scălimbăitură *sf* vz ***scalâmbăitură***
scălimbătură *sf* vz ***scalâmbăitură***
scălmăna *v* vz ***scarmăna***
scălmănătoare *sf* vz ***scarmănător***
scălmâna *v* vz ***scarmăna***
scăloi *sm* vz ***scăloi[1]***
scăluș [At: VALIAN, V. / V: (reg) ***~ă*** *sf* / Pl: *~i* sm, *~e*, *~uri* sn / E: *s-* + ***căluș***] **1-2** *sm* (Ent; Ban; Olt) Cosaș (**5**) (*Locusta viridissima* și *cantans*). **3** *sm* (Ent; Ban; îc) **~-de-apă** Calul(**18**)-dracului (*Libellula*). **4** *sm* (Ent; reg) Repede (*Cicindela campestris*). **5** *sn* (Îrg) Căluș (**8**) (de pus în gura omului sau a unor animale). **6** *sn* (Reg) Bulfeu[2] (la jug). **7** *sn* (Reg) Cui care ține polița jugului de sulul grindeiului. **8** *s* (Reg) Lemn, în formă de triunghi care se așază între acoperiș și căpriori, pentru a ridica streașina casei și a feri pereții de ploaie. **9** *s* (Reg) Parte a morii care se poate regla pentru a măcina mai mare sau mai mărunt. **10** *sn* (Îvr) Căluș (**10**) (de vioară). **11** *sn* (Reg) Bucată de lemn care se pune în capătul unei funii pentru a o putea apuca mai bine. **12** *s* (Reg) Cârlig (la coasă). **13** *sn* (Reg) Laț (pentru prins păsări). **14** *s* (Reg) Semn la urechile oilor. **15** *s* (Reg) Trecătoare prin gard sau peste gard de la un vecin la altul. **16-17** *sm* (Olt) Căluș (**18-20**) (dans popular).
scălușă *sf* vz ***scăluș***
scăma [At: POLIZU / Pzi: *~mez* / E: ***scamă***] (Îdt) **1-6** *vtr* A (se) scămoșa (**1-6**). **7** *vt* A scămoșa (**7**).
scămar *s* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: ***scamă*** + *-ar*] (Trs) Custură sau gealău cu care se ia scama de pe scânduri sau se geluiește pentru prima dată.
scămare *s* [At: POLIZU / Pl: *~mări* / E: ***scăma***] **1-2** (Îdt) Scămoșare (**1-2**).
scămat, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***scăma***] **1-2** (Rar) Scămoșat[1] (**1**, **3**).
scămător *s* [At: CHEST. V, 96/1 / Pl: ? / E: ***scăma*** + *-tor*] (Reg) Unealtă cu care se freacă pielea de oaie pentru a o curăța de lână și pentru a o întrebuința ca învelitoare pentru brânza de burduf.
scămătorie *sf* vz ***scamatorie***
scămătură *sf* [At: POLIZU/ Pl: *~ri* / E: ***scăma*** + *-ătură*] (Îdt) Destrămătură (**1**).
scămnaș *sn* vz ***scăunaș***
scămnel *sn* vz ***scăunel***
scămneș *sn* vz ***scăunaș***
scămnie *sf* vz ***scamnie***

scămnuț *sn* vz ***scăunuț***

scămos, ~oasă *a* [At: LB / V: (reg) ***scam~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***scamă*** + *-os*] **1** (D. fibre textile, țesături sau obiecte din fibre textile) Care este acoperit de scame (3) Si: *scămoșat*[2] (1). **2** (D. fibre textile, țesături sau obiecte din fibre textile) Care are un aspect de puf[1] Si: *pufos*. **3** (D. fibre textile, țesături sau obiecte din fibre textile) Care se destramă (cu ușurință), mai ales în urma uzurii Si: *scămoșat*[2] (3), (rar) *scămat*. **4** (Rar; d. plante și părți ale lor) Pufos. **5** (Rar; d. piele) Care se descuamează.

scămoșa [At: I. IONESCU, C. / V: ***~și*** / Pzi: *~șez* / E: ***scămos***] **1-2** *vrt* A-i ieși sau a face să-i iasă, să se ridice scame, fibre, fâșii Si: (înv) *a (se) scăma* (1-2). **3-4** *vrt* A deveni sau a face să devină scămos sau pufos Si: (înv) *a (se) scăma* (3-4). **5-6** *vrt* A (se) uza începând să (se) destrame Si: (înv) *a (se) scăma* (5-6). **7** *vt* (Tex; spc; c. i. țesături) A finisa scoțând la suprafața capetelor fibrelor, în mod mecanizat (prin smulgere), pentru a obține un strat moale de fibre și un aspect plușat Si: (înv) *a scăma* (7). **8** *vr* (Ban; Trs; d. urși; îf *scomoșa*) A se zbârli. **9** *vt* (Mun; îf *scămoși*) A scărmăna (1). **10** *vr* (Reg; d. boabe de grâu) A se desprinde (parțial) de palee[2].

scămoșare *sf* [At: DDRF / V: ***~șire*** / Pl: *~șări* / E: ***scămoșa***] **1** Ieșire sau scoatere a scamelor, fibrelor, fâșiilor la materiale textile Si: *scămoșat*[1] (1), (înv) *scămare* (1), (reg) *scămoșeală* (1). **2** (Text; spc) Operație, în finisarea textilă, care constă în extragerea mecanizată a capetelor de fibre din firele țesăturilor și tricoturilor (cu ajutorul unor organe de smulgere) pentru a obține un strat moale de fibre și un aspect plușat Si: *scămoșat* (2), (înv) *scămare* (2). **3** Defect produs prin smulgerea, din cauza uzurii, a extremităților capetelor de fibre din firele țesăturilor și tricoturilor, astfel încât se schimbă aspectul neted al suprafeței acestora. **4** (Pan) Operație de mărire a rugozității suprafeței pieselor supuse îmbinării prin lipire, prin acțiunea unei unelte abrazive. **5** (Rar) Descuamare.

scămoșat[1] *sn* [At: DM / Pl: ? / E: ***scămoșa***] **1-2** Scămoșare (1-2).

scămoșat[2]***, ~ă*** *a* [At: VLAHUȚĂ, S. A. III, 222 / V: (reg) ***~șit*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***scămoșa***] **1** (D. fibre textile, țesături sau obiecte din fibre textile) Care are scame (3) Si: *scămat* (1). **2** Care are aspect de puf Si: *pufos*. **3** Care se destramă (cu ușurință) mai ales în urma uzurii Si: *scămos* (1), (rar) *scămat* (2). **4** (Spc; d. țesături) Care are suprafața acoperită cu un strat moale de fibre, cu aspect plușat, în urma procesului de finisare. **5** (Rar; d. plante) Pufos.

scămoșeală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***scămoșa*** + *-eală*] **1** (Mun) Scămoșare (1). **2** (Ccr) Mulțime de scame rezultate prin scămoșare (1).

scămoși *v* vz ***scămoșa***

scămoșire *sf* vz ***scămoșare***

scămoșit, ~ă *a* vz ***scămoșat***[2]

scămp *sn* vz ***schimb***

scămuță *sf* [At: VALIAN, V. / Pl: *~țe* / E: ***scamă*** + *-uță*] **1-2** (Șhp) Scamă (3) (mică). **3** (Gmț; îs) ~ *cu lăbuțe* Păduche.

scăncie *sf* vz ***scânecie***

scănciitură *sf* vz ***scâncitură***

scăndal *sn* vz ***scandal***

scăndăli [At: DOSOFTEI, V. S. februarie 75[v] /3 / V: (înv) ***scandali***, (îvr) ***scan~*** / E: ***scanda***] **1** *vt* (Îdt) A insulta. **2-3** *vrt* (Înv) A (se) scandaliza (1-2). **4** *vr* (Îvr; îf *scandăli*) A se învrăjbi. **5** *vr* (Îvr) A se sfii (4). **6** *vi* (Reg) A greși (1).

scăndălicios, ~oasă *a* [At: MAIOR, DIDAHII, 43/30 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***scandal*** + -icios] (Înv; Trs) **1-3** Scandalos (1-3).

scăndălisi *v* vz ***scandalisi***

scăndălisitor, ~oare *a* [At: MAIOR, DIDAHII, 137/27 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***scăndălisi*** + *-tor*] (Îvr; Trs) Care surprinde în mod neplăcut.

scăndălit, ~ă *a* [At: PRAV. 325 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***scăndăli***] (Îvr) Insultat.

scăndălizi *v* vz ***scandalisi***

scăndălos, ~oasă *a* vz ***scandalos***

scăndeș *sn* vz ***scăunaș***

scănduș *sn* vz ***scăunaș***

scănduț *sn* vz ***scăunuț***

scăngiui *v* vz ***schingiui***

scăntea *sf* vz ***scânteie***

scănteiuță *sf* vz ***scânteiuță***

scăoi *v* vz ***scheuna***

scăonaș *sn* vz ***scăunaș***

scăondel *sn* vz ***scăunel***

scăoneș *sn* vz ***scăunaș***

scăpa [At: COD. VOR. 94/29 / Pzi: *scap*, (pop) *scăp*, (reg) *schep* / E: ml ****excapare***] **1** *vi* (D. ființe; adesea urmat ori precedat de determinări introduse prin prepoziții) A izbuti să iasă dintr-o situație critică, primejdioasă, neplăcută etc. Si: (îvp) *a se mântui*. **2** *vi* (Reg; îe) **A ~ ca din gheara ursului (cu părul vâlvoi)** A ieși cu greu și bătut dintr-o situație primejdioasă. **3** *vi* (Reg; îe) **A ~ chel** (sau **tuns**) A ieși bătut. **4** *vi* (Reg; îe) **A ~ ciul** sau **scurt (de coadă)** A ieși dintr-o situație primejdioasă cu greutate și cu oarecare pagubă. **5** *vi* (Spc) A reuși să se vindece ori să se îndrepte după o boală (gravă). **6** *vi* (Pan; d. bunuri) A se menține neatins, în bune condiții, reușind să depășească unele condiții nefavorabile în care s-a aflat ori s-ar fi putut afla. **7** *vt* (Pan; c. i. bunuri) A reuși să pună la adăpost, a feri de primejdie, de pierdere, de distrugere, de dispariție, de trecerea în stăpânirea altcuiva. **8** *vt* (C. i. ființe) A nu mai putea ține sau menține sub control, lăsând să fugă, să dispară. **9** *vt* (C. i. ființe) A lăsa involuntar (din neatenție, din neglijență) să plece, să fugă, să dispară. **10** *vt* (Îe) **A nu ~** (pe cineva) **din ochi** (sau **din priviri, din vedere**) A ține (pe cineva) sub continuă ori strictă supraveghere. **11** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **din ochi** (sau **din priviri, din vedere**) A nu mai reuși să vadă, să supravegheze (pe cineva). **12** *vt* (Pop; c. i. plante cultivate) A neglija să execute o lucrare agricolă la timpul oportun, cu efecte dăunătoare. **13** *vt* (Rar) A se strecura prin..., a străbate puțin prin... **14** *vt* A reuși să iasă, să pornească, să se arate etc. (învingând un obstacol, strecurându-se prin sau pe lângă el). **15** *vt* (Îvr; d. tipărituri) A fi pe punctul de a apărea. **16-17** *vit* (Teh; d. vehicule) A circula pe o cale în pantă cu o viteză care nu mai permite oprirea în timp oportun. **18-19** *vit* (Teh; d. trenuri) A depăși viteza maximă admisă pentru circulație pe liniile cu pante mari. **20** *vi* (D. ființe; de obicei cu determinări introduse prin *pp* „de") A reuși să se elibereze, înlăturând pe cineva care îl urmărește și îi produce neajunsuri, neplăceri. **21** *vi* (D. ființe; de obicei cu determinări introduse prin *pp* „de") A reuși să nu mai aibă a face cu cineva. **22** *vi* (D. ființe; de obicei cu determinări introduse prin *pp* „de") A reuși să se debarasaze de ceva. **23** *vi* (Îe) (Cu determinări locale; adesea prin lărgirea sensului) A se îndrepta sau a reuși să se îndrepte către... pentru a-și afla salvarea, refugiul. **24** *vi* (Cu determinări locale; adesea prin lărgirea sensului) A căuta sau a-și afla salvarea, refugiul (undeva). **25** *vi* (Reg; d. păsări) A reuși să scoată pui. **26** *vi* (Rar; d. soare) A trece dincolo de ... (pe cer, la orizont). **27** *vi* (Îrg) A avea dorința de a ... Si: (îrg) *a-i veni (să...)*. **28** *vr* (Înv; în contexte figurate) A se clinti (2). **29** *vr* (Înv; în contexte figurate) A aluneca (3). **30** *vr* (Înv; în contexte figurate) A cădea (1). **31** *vr* (D. oameni) A nu se putea reține de a zice sau de a face ceva (rău, nepotrivit, intim etc.). **32** *vr* (Înv; d. oameni) A nu-și (putea) respecta (în mod accidental) promisiunea, angajamentul. **33** *vi* A exterioriza ceva (nepotrivit, intim etc.) ca urmare a faptului că nu se poate stăpâni. **34** *vt* (Îe) **A ~ o vorbă** A comite (din imprudență) o indiscreție. **35** *vt* (Spc) A avea senzația acută de defecare sau de urinare, a simți imperios nevoia de a ieși afară. **36** *vi* (Spc) A nu-și putea stăpâni necesitățile fiziologice (defecarea și urinarea), a face pe sine. **37** *vt* (Adesea cu determinări introduse prin *pp* „din") A nu mai (putea) ține (strâns) în mână, în gură etc., a da drumul fără voie lăsând să cadă. **38** *vt* (Îe) **A(-i) ~ din** (sau, înv, **de a**) **mână** A pierde un bun prilej de a face sau de a obține ceva avantajos. **39** *vt* (Îae) A pierde de sub control, a nu mai putea domina ceva sau pe cineva. **40-41** *vtr* A lăsa să alunece sau a aluneca fără voie (în urma destinderii, a relaxării, a oboselii etc.). **42** *vr* (Reg) A se cufunda fără voie, accidental, într-o apă, într-un smârc etc. **43-44** *vtr* (Înv; cu determinări introduse prin *pp* „de") A (se) lipsi de... **45** *vi* A nu mai regăsi (momentan) în memorie,

a nu reuși (momentan) să-și amintească. **46** *vi* (De obicei cu determinări introduse prin *pp* „de") A izbuti să facă astfel încât să evite pe cineva ori să nu suporte ceva ce-i este dăunător, nefavorabil, neplăcut Vz *sustrage, eschiva*. **47** *vi* A nu (putea) sesiza, percepe, pricepe, înțelege, reține, preciza, identifica. **48** *vt* (Adesea cu determinarea „din vedere") A trece cu vederea Si: *a omite, a neglija*. **49** *vt* (De obicei complementul este „prilejul", „ocazia") A nu ști sau a nu reuși să folosească, să valorifice (o împrejurare favorabilă). **50-51** *vti* A nu reuși să prindă, să apuce, să obțină, să dețină, să cucerească, să identifice. **52** *vt* (Spc) A nu reuși să facă, să realizeze la timp. **53** *vt* (spc) A face, a ajunge prea târziu. **54** *vt* A pierde întârziind.

scăpare *sf* [At: CORESI, EV. 4 / G-D: (rar) *~părei* / Pl: *~pări* / E: **scăpa**] **1** Ieșire sau scoatere dintr-o situație critică, primejdioasă, neplăcută Si: *salvare* (**1**), (asr) *mântuința*, (îvp) *mântuire*, (înv) *scăpătură* (**1**). **2** (Spc) Dezrobire (**2**). **3** (Spc) Vindecare ori îndreptare după o boală (gravă). **4** (Pan) Menținere în bună stare a ceva, prin depășirea unor condiții nefavorabile. **5** (Pan) Punere la adăpost a unui bun spre a-l feri de pierdere, degradare etc. **6** Eliberare de o obligație (după îndeplinirea ei). **7** Pierdere de sub control a cuiva care fuge, dispare. **8** (Reg; îlav) **Printre ~pări** Printre picături. **9** (Nav) Alunecare a ancorei. **10** (Teh) Erupție liberă a unei sonde, în condiții în care debitul ei nu mai poate fi controlat cu ajutorul instalației normale. **11** (Teh) Angajare pe o cale în pantă (în sensul văii) a unui vehicul care circulă cu o viteză ce nu mai permite oprirea vehiculului în timp oportun. **12** (Teh) Depășire de către un tren a vitezei maxime admise pe liniile cu pante mari. **13** Debarasare de cineva sau de ceva care îi produce neajunsuri, neplăceri etc. **14** (Pop; îe) **A-i fi (de) a ~a** ori **a face ceva de-a ~pării** A dori ori a face tot posibilul să scape (**20**) de cineva sau de ceva. **15** (Pop; îae) A face ceva în mod superficial. **16** Neputința cuiva de a se stăpâni să nu spună ceva (nepotrivit, necugetat). **17** (Spc) Neputința de a-și stăpâni defecarea sau urinarea (făcând pe sine). **18** Lăsare (fără voie) să cadă (din mână, din gură). **19** Evitare a cuiva sau a aceva ce-i este dăunător, nefavorabil, neplăcut. **20** Neputință de a sesiza, percepe, pricepe, înțelege ceva. **21** Pierdere a unei ocazii favorabile. **22** (Cu determinarea „din vedere") Trecere cu vederea a ceva Si: *omisiune*, (reg) *scăpău*. **23** Modalitate de a scăpa (**1, 20, 44**) Si: *scăpătură* (**2**). **24** (Ccr) Ceea ce scapă (**1, 20, 44**) Si: (nob) *scăpătură* (**3**). **25** Loc unde cineva reușește să scape (**1, 20, 44**) Si: (nob) *scăpătură* (**4**). **26** (Reg) Loc spre care trebuie să fugă, la oină, jucătorul care a bătut mingea Si: *țel*.

scăpat[1] *sn* [At: DDRF / Pl: ? / E: **scăpa**] **1** (Rar) Scăpare (**1**). **2** (Reg) Asfințit (al unui astru, al zilei). **3** (Pex) Momentul asfințitului.

scăpat[2], ***~ă*** [At: NECULCE, L. 112 / Pl: *~ați, ~e* / E: **scăpa**] **1-2** *smf, a* (Om, ființă, obiect) care a izbutit să iasă ori să fie scos dintr-o situație critică, primejdioasă, neplăcută. **3-4** *smf, a* (Spc) Dezrobit. **5** *a* (Pop; d. plante cultivate) Care nu a fost îngrijit, lucrat, cules la timpul oportun. **6** *a* (D. trenuri) Care circulă cu o viteză ce depășește viteza maximă admisă pentru circulație pe liniile cu pante mari (la coborâre). **7** *a* Care a fost rostit fiindcă vorbitorul nu s-a mai putut stăpâni ori din nebăgare de seamă, involuntar. **8** *a* Care n-a mai putut fi ținut (strâns) în mână, în gură etc. și i s-a dat drumul (fără voie). **9** *a* (Înv; pbl pcf) Scăpătat[2] (**5**).

scăpăciune *sf* [At: (a. 1718) URICARIUL, III, 54 / Pl: *~ni* / E: **scăpa** + *-ăciune* cf *scăpătăciune*] (Îrg) Scăpătare (**2**).

scăpăra[1] *vi* [At: BIBLIA (1688), 38[1]/49 / Pzi: *scapăr* / E: nct] **1** (D. oameni) A lovi cremenea cu amnarul și a scoate scântei (pentru a aprinde iasca sau fitilul) sau a freca între ele alte ustensile (ori părți ale unei ustensile) de aprins focul. **2** (D. oameni) A scoate scântei ori a aprinde focul scăpărând (**1**). **3** (Îe) **Cât ai ~ din amnar** (Într-o clipă. **4** (Pgn; d. corpuri dure) A scoate scântei prin lovire. **5** (Rar; îe) **A-i ~ fălcile** A mânca foarte lacom. **6** (Îe) **Fuge (sau aleargă) de (îi) scapără picioarele** (sau **călcâiele, potcoavele** etc.) Fuge foarte repede, din toate puterile. **7** (Îrg; îe) **A-i ~** (cuiva) **picioarele** (sau **călcâiele**) sau **a ~ din picioare** A azvârli, a arunca picioarele în toate părțile, a lovi din picioare. **8** (Îae) A bate din picioare de neastâmpăr, de nerăbdare. **9** (Îac) A fi extrem de nerăbdător sau de dornic. **10** (Reg; îe) **Scaperi în...** Se spune despre un teren pietros, nisipos, neproductiv. **11** (Îae) Se spune despre cineva care e foarte sărac. **12** (Îe) **A-i ~ buza** (de ceva) A dori, a avea nevoie foarte mult de ceva. **13** (Rar; pgn; d. corpuri incandescente) A scoate flăcări, scântei (în timp ce arde). **14** (Mai ales d. surse de lumină) A produce o lumină mai puțin intensă (și intermitentă), ca o scânteie Vz *a licări, a luci*. **15** (Mai ales d. surse de lumină) A produce o lumină vie, strălucitoare Si: *a sclipi, a scânteia* Vz *a străluci*. **16** (Pop) A fulgera (**1**). **17** (Reg; d. stele) A cădea (lăsând pentru puțin timp o dâră luminoasă). **18** (Mar; Trs; pan) A clipi (din ochi). **19** *vt* (C. i. indică surse de lumină) A împrăștia în mod intermitent (și cu intensitate). **20** (D. ochi, privire; adesea urmat de determinări care arată cauza ori felul) A avea o strălucire specifică, vie, care trădează un sentiment puternic, o senzație intensă Vz *a luci, a scânteia* (**5**), *a sclipi*. **21** (D. ochi, privire; adesea urmat de determinări care arată cauza ori felul; pex) A simți (brusc) o senzație intensă (de durere), de obicei exteriorizată în privire. **22** (Rar; îe) **A-i ~ gura** A avea o senzație de usturime intensă. **23** (D. oameni; determinat prin „din ochi") A avea o privire strălucitoare, vie, care trădează un sentiment puternic, a privi pătrunzător Si: *a scânteia* (**5**). **24** (Fig; d. idei, imagini, sentimente) A se ivi brusc, fulgerător (și pentru scurt timp). **25** (Fig; d. idei, imagini, sentimente) A se exterioriza cu intensitate, cu violență Si: *a izbucni*. **26** (Rar; d. ființe) A dori intens ceva. **27** (Rar; fig; d. ființe) A fremăta.

scăpăra[2] *vi* [At: DLR / Pzi: 3 *scapără* / E: *s-* + **căpăra**] (Reg; d. must) A fierbe (pentru a deveni vin) Si: (reg) *a căpăra* (**2**).

scăpărar *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~e* / E: **scăpăra**[1] + *-ar*] (Reg) Scăpărătoare (**1**).

scăpărare sf [At: EMINESCU, N. 124 / Pl: *~rări* / E: **scăpăra**[1]] **1** Lovire a cremenei cu amnarul și producere de scântei (pentru a aprinde ceva) sau frecare între ele a unor (părți) de ustensile de aprins focul. **2** (Pex) Scânteie, flacără produse prin scăpărare (**1**) Si: *scăpărat*[1] (**1**). **3** (Pgn) Lovire a două corpuri dure și emitere de scântei. **4** (Pex) Scânteie, flacără produse prin scăpărare (**3**) Si: (rar) *scapăr* (**3**). **5** Lumină puțin intensă (și intermitentă) ca o scânteie (**7**) Si: *licăr, licărire, lucire*. **6** Lumină vie, strălucitoare Si: *sclipire* (**2**), (rar) *scăpărat* (**3**), (înv) *scăpărătură* (**2**). **7** (Pop) Fulgerare (**1**). **8-9** (Nob) (Lumina produsă de un) licurici. **10** Strălucire specifică, vie, a ochilor, a privirii, care trădează un sentiment puternic, o senzație intensă Si: *scânteiere* (**5**). **11** (Fig) Apariție bruscă ori manifestare fulgerătoare (și de scurtă durată) a unei idei, a unei imagini, a unui sentiment, a unei senzații etc. Si: *scăpărat* (**5**) **12** (Pex) Idee, imagine, sentiment, senzație care apar ori se manifestă brusc, fulgerător (și pentru scurt timp) Si: (rar) *scăpărat* (**6**)

scăpărat *sn* [At: PONTBRIANT / Pl: ? / E: **scăpăra**] **1-6** Scăpărare (**1-2, 6-7, 11-12**).

scăpărâmânt *sn* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (reg) ***~minte*** *sf* / Pl: *~minte, ~e, ~uri* / E: **scăpăra**[1] + *-mânt*] (Pop; mpl) Scăpărătoare (**1**).

scăpărâminte *sf* vz **scăpărâmânt**

scăpărător, ~oare [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i, ~oare* / E: **scăpăra**[1] + *-tor*] **1** *sf* (Mpl) Instrument format din amnar, cremene și iască (sau fitil), cu care se scapără[1], pentru a aprinde ceva Si: (pop) *scăpărâmânt*, (îvr) *scăpărătura* (**1**), (reg) *scăpărar, scăpărici*. **2** *sf* (Reg; spc; mpl) Chibrit (**1**). **3** *sf* (Reg; spc; mpl) Brichetă[1]. **4** *sf* (Rar; pex; mpl) Scânteie, flăcără produse cu scăpărătoarea (**1-3**). **5** *sf* (Rar; mpl) Parte a unei cutii de chibrituri (acoperită cu un strat de fosfor roșu) pe care se freacă chibritul pentru a se aprinde. **6** *sf* (Trs; mpl) Percutor al unei arme de foc. **7** *a* (Mai ales d. surse de lumină) Care scapără[1] (**14**). **8** *sm* (Ent; reg) Licurici (*Lampyris noctiluca*). **9** *a* (D. ochi, privire) Care scapără[1] (**20**) Si: *scânteietor* (**3**), *sclipitor* (**5**). **10** *a* (Fig; d. oameni) Dotat cu o inteligență vie, cu un talent deosebit și de obicei spontan (ce impresionează puternic) Si: *scânteietor* (**4**), *sclipitor* (**6**), *strălucitor*. **11** *a* (Fig; d. manifestări, însușiri ale oamenilor) Care arată o inteligență sau un talent ieșite din comun Si: *scânteietor* (**5**), *sclipitor* (**7**), *strălucitor*.

scăpărătură *sf* [At: VALIAN, V. / Pl: *~ri* / E: **scăpăra**[1] + *-tură*] **1** (Îvr) Scăpărătoare (**1**). **2** (Înv) Scăpărare (**6**). **3** (Înv) Fulgerare (**1**). **4** (Îvr)

Lovitură, însoțită de o scăpărare (4) a unei arme de foc. 5 (Rar; fig) Manifestare, creație a unui om scăpărător (10).

scăpărici sm [At: DLR / Pl: ~ / E: **scăpăra¹** + *-ici*] (Reg) Scăpărătoare (1).

scăpărușă sf [At: VICIU, GL. / Pl: *~șe* / E: **scăpăra¹** + *-ușă*] (Reg) Chibrit (1).

scăpăta [At: NEAGOE, ÎNV. 126/21 / Pzi: *scapăt*, 3: *scapătă*, (rar) *~tează* / E: ml ***excapitare*] 1 *vi* (Îvp) A aluneca (involuntar). 2 *vi* (Îvp) A cădea (în mod accidental). 3 *vt* A lăsa să alunece, să cadă (din cauza oboselii). 4 *vi* A coborî (3). 5-6 *vir* (Reg) A (se) împiedica. 7 *vi* (Pop; d. aștri, mai ales d. soare) A asfinți (1). 8 *vi* (Reg; d. stele) A cădea (1). 9 *vi* (Olt; d. lună) A scădea (1). 10 *vi* (Trs) A scădea (9). 11-12 *vir* (Îrg) A se abate (de la un anumit comportament). 13-14 *vir* (Îrg; spc) A greși (prin faptele sale). 15 *vi* A-și pierde avutul, bunăstarea, bunurile materiale necesare vieții Si: *a sărăci* (3). 16 *vi* (Înv) A decădea (1). 17 *vi* (Nob) A rămâne repetent.

scăpătare sf [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~tări* / E: **scăpăta**] 1 (Pop) Apus¹ (1). 2 Sărăcire (1). 3 Sărăcie (3). 4 (Înv) Decădere (1).

scăpătat¹ sn [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 5ᵛ/25 / Pl: (îrg) *~e* / E: **scăpăta**] 1 Apus¹ (1). 2 (Pex) Momentul, vremea asfințitului. 3 Vest. 4 (Trs) Miazănoapte.

scăpătat², ~ă [At: N. COSTIN, ap. LET. II, 42 / Pl: *~ați, ~e* / E: **scăpăta**] 1 *a* (Pop; d. aștri) Care a coborât spre asfințit. 2 *a* (Pop; d. aștri) Care a apus. 3 *a* (Reg; fig) Încheiat. 4-5 *smf, a* (Om) care a devenit sărac (7) Si: *sărăcit* (1). 6 *a* (Îvr) Decăzut (1). 7 *a* (D. femei) Într-o stare de (totală) subordonare (față de bărbat).

scăpătăciune sf [At: (a. 1767) IORGA, S. D. XIV, 282 / Pl: *~ni* / E: **scăpăta** + *-ăciune*] Sărăcire (1).

scăpătiș sn [At: PAMFILE, CER. 35 / Pl: *~uri* / E: **scăpăta** + *-iș*] (Reg) 1 Apus¹ (1). 2 Momentul, vremea apusului¹ (1).

scăpător, ~oare [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~i, ~oare* / E: **scăpa** + *-tor*] 1-2 *smf, a* (Persoană, colectivitate) care scapă (1), salvează pe cineva. 3 *sfa* (Reg) Loc unde se refugiază copiii, ca să nu fie prinși, în jocul de-a prinselea.

scăpătură sf [At: ANON. CAR. / Pl: *~ri* / E: **scăpa** + *-ătură*] 1 (Înv) Scăpare (1). 2 Scăpare (23). 3 (Ccr; nob) Scăpare (24). 4 (Nob) Scăpare (25). 5 (Îvr) Sărăcire (1).

scăpău sn [At: ARGHEZI, VERS. 161 / Pl: *~ri* / E: **scăpa** + *-ău*] 1 (Olt) Ieșire, gaură prin care scapă (1) cineva. 2 (Reg) Alunecuș (2). 3 (Reg) Greșeală (1). 4 (Pop) Excremente (1).

scăperici sm [At: DLR / Pl: ~ / E: ns cf *scăpăra¹*] (Reg) Copil neastâmpărat.

scăpoci sm [At: ALR II/I MN 13, 6901/95 / Pl: ~ / E: **scăpa** + *-oci*] (Reg) Persoană care se umple de bale Si: *scăpos*.

scăpos sm [At: ALR II/I MN 13, 6091/95 / Pl: *~oși* / E: **scăpa** + *-os*] (Reg) Scăpoci.

scăra v vz **scări**

scărar sm [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~i* / E: **scară** + *-ar*] Meșteșugar care face scări (1).

scărat, ~ă a vz **scărit**

scărăbuș sm vz **cărăbuș**

scărăji v vz **scoroji**

scărăjit, ~ă a vz **scorojit**

scărăjitură sf vz **scorojitură**

scărăndăvicios, ~oasă a [At: CANTEMIR, ap. TDRG / Pl: *~oși, ~oase* / E: **scarandiv** + *-icios*] (Îvr) Grețos (1).

scărăndăvitură sf [At: CANTEMIR, ap. TDRG / Pl: *~ri* / E: **scarandivi** + *-tură*] (Îvr) Lucru grețos (1), scârbos.

scărăndăvos, ~oasă a [At: CANTEMIR, ap. TDRG / Pl: *~oși, ~oase* / E: **scarandiv** + *-os*] (Îvr) Grețos (1).

scărăndivi v vz **scarandavi**

scărățuie sf [At: ALR II/I h 272/605 / P: *~țu-ie* / Pl: *scărățui* / E: **scăriță** + *-uie*] 1-2 (Reg; șhp) Scăriță (1) (mică).

scărâmbă sf [At: LB / V: **~rembă, ~rimbă** / Pl: *~be* / E: pbl *s-* + **cărâmbă**] (Trs) 1 Așchie (1). 2 Surcea.

scărâmbi vr [At: FRÂNCU – CANDREA, M. 105 / Pzi: *~besc* / E: **scărâmbă**] (Trs) A se înțepa (cu o așchie).

scărândav, ~ă a vz **scarandav**

scărândea a vz **scarandav**

scărcica v vz **scrâșca**

scărembă sf vz **scărâmbă**

scări vt [At: MAIOR, IST. 109/5 / V: *~ra* / Pzi: *~resc* / E: **scară**] (Reg; Trs) 1 (C. i. scări) A sui treptele. 2 (C. i. prețuri) A ridica. 3 (Spc) A licita. 4 A reduce (treptat) (în volum, intensitate, preț, calitate, valoare, importanță etc.). 5 (Spc) A nuanța, a colora în degradeu. 6 A împărți în grade Si: *a grada* (1).

scărică sf [At: CADE / Pl: ? / E: **scară** + *-ică*] 1-2 (Rar; șhp) Scară (1) (mică).

scăricea sf [At: BRANDZA, FL., 340 / Pl: *~ele* / E: **scăricică** css] 1-6 (Șhp) Scăriță (1-6). 7 Plantă erbacee cu frunze numeroase, cu flori albastre sau albe, grupate în buchete și cu fructul o capsulă cu numeroase semințe Si: *scara(68)-doamnei*.

scăricică sf [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~icele* / E: **scară** + *-icică*] 1-6 (Șhp) Scăriță (1-6).

scărigă sf [At: POLIZU / Pl: *~igi* / E: **scară** + *-igă*] (Îdt) Scărilă.

scărilă sf [At: DAMÉ, T. 11 / Pl: *~le* / E: **scară** + *-ilă*] (Pop) Parte mobilă de dinapoia (și de dinaintea) carului sau a căruței, care seamănă cu o scară și care închide extremitățile vehiculului Si: (înv) *scarigă*.

scărimbă sf vz **scărâmbă**

scăriotchi sm vz **scaraotchi**

scărire sf [At: MAIOR, IST. 97/13 / Pl: *~ri* / E: **scări**] (Trs; înv) 1 Urcare a treptelor (unei scări 1, 13). 2 Ridicare a prețurilor. 3 (Spc) Licitare. 4 Reducere treptată (în volum, intensitate, preț, calitate, valoare, importanță etc.) 5 (Spc) Nuanțare, colorare în degradeu. 6 Împărțire în grade Si: *gradare* (1).

scăriș av [At: AR (1843), 106¹/12 / E: **scară** + *-iș*] 1 (Înv) Din treaptă în treaptă, ca treptele unei scări. 2-3 (Pex) În mod progresiv (sau regresiv) Si: *treptat*. 4 (Pex) Succesiv (7).

scărișoară sf [At: (a. 1566) CUV. D. BĂTR. I, 244 / Pl: *~re* / E: **scară** + *-ișoară*] 1-6 (Șhp) Scăriță (1-6).

scărit, ~ă a, av [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 133ᵛ/3 / V: **~rat** / Pl: *~iți, ~e* / E: **scări**] 1-2 (Îrg; d. terenuri, locuri, pante, povârnișuri, drumuri) (Cu denivelări) în formă de trepte.

scăritură sf [At: CIHAC, I, 245 / Pl: *~ri* / E: **scări** + *-tură*] 1-2 (Îdt) Urcare sau scădere (gradată, treptată).

scărița vi [At: AGÂRBICEANU, A. 88 / Pzi: *~țez* / E: **scăriță**] (Trs; Ban) A reduce (treptat) Vz *scări* (4).

scărițare sf [At: MDA ms / Pl: *~țări* / E: **scărița**] (Reg) Reducere (treptată).

scărițat, ~ă a [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 16, 4/1 / Pl: *~ați, ~e* / E: **scărița**] (Nob) Care are aspectul întrerupt și succesiv al treptelor unei scări (1).

scăriță sf [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~țe* / E: **scară** + *-iță*] 1-6 Scară (1, 13, 17) (mică) Si: (reg) *scărușă* (1-6), *scăruță* (1-6). 7 (Reg; prc) Fuștei al unei scări (1). 8 (Olt; Ban; la car, căruță) Cruce de dinapoi. (Reg) 9-12 (Șhp) Scară (21, 23) (mică). 13-18 (Reg; șhp) Scară (32, 33, 42) (mică). 19 (Atm) Unul dintre cele trei oscioare ale urechii mijlocii. 20 (Reg; îcs) *În ~țe* Șotron. 21 (Reg; îc) **~ta-muntelui** Varietate de ferigă care crește prin locuri umede (*Blechnum spicant*).

scărlătesc, ~ească a [At: DRLU / Pl: *~ești* / E: **scarlat** + *-esc*] (Îvr) Stacojiu (1).

scărlăunt sm vz **scârlionț**

scărlăunțat, ~ă a vz **scârlionțat**

scărleonți vtfr [At: MAT. FOLK. 305 / V: **scârlăonța** / P: *~le-on~* / Pzi: *~țesc* / E: **scârlionț**] (Mun; Olt) 1-2 A (se) cârlionța (1-2).

scărma a vz **scurma**

scarmăna [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie, 64v/19 / V: (reg) ***~ălm~, ~ălmâna, ~mâna*** / Pzi: *scarmăn*, (reg) *scarmen* / E: ml ****excarminare***] **1** *vt* (C. i. lână brută, bumbac etc.) A desface în fibre (descâlcind), a înfoia și a curăța de impurități Si: *a scămoșa* (**2**). **2** *vt* (C. i. pene) A smulge (și a descâlci) fulgii de pe cotor, pentru a face puf. **3** *vt* (Trs; Mar; c. i. păsări tăiate) A jumuli. **4** *vr* (Reg; d. pânză, țesături; îf *scărmâna*) A se destrăma (**2**). **5** *vt* (Pfm; c. i. ființe) A părui[1]. **6** *vt* (Pfm; pgn; c. i. ființe) A bate tare (smulgându-i părul, zgâriindu-l, sfâșiindu-i hainele etc.). **7** *vt* (Pex) A sfâșia, a rupe hainele (în urma bătăii). **8** *vt* (Cu sens atenuat) A certa, a lua la rost. **9** *vt* (Reg; îe) **A se ~ de cap** A-și smulge părul de pe cap (de necaz, de durere, de deznădejde). **10** *vt* (Îvr; prin lărgirea sensului; c. i. armate dușmane, inamici) A hărțui[2] (**2**). **11** *vt* (Nob) A jefui. **12** *vt* (Îvr; prin lărgirea sensului; c. i. pământul sau focul, jarul etc.) A scormoni (**2**). **13** *vt* (Îe) **A-i ~ punga cuiva** A-i lua cuiva toți banii. **14** *vt* (Înv; fig) A cerceta amănunțit.

scărmănare *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~nări* / E: ***scărmăna***] **1** Scărmănat[1] (**1**). **2** (Pfm) Păruială.

scărmănat[1] *sn* [At: ANON. CAR. / Pl: ? / E: ***scărmăna***] **1** Prelucrare primară a unui material textil care constă în desfacerea lui în fibre, în înfoierea lui și în curățirea lui de impurități Si: *scărmănare* (**1**), *scărmănătură* (**1**), (reg) *scărmăneală* (**1**), *scărmeniș* (**1**). **2** (Pfm) Păruială.

scărmănat[2], ~ă [At: DRLU / Pl: *~ați, ~e* / E: ***scărmăna***] **1** *a* (D. lână, bumbac etc.) Care a fost desfăcut în fibre, înfoiat și curățat de impurități. **2** *a* (Pfm; d. ființe) Care a fost păruit[1]. **3** *a* (Pgn) Care a fost bătut tare (smulgându-i-se părul, sfâșiindu-i-se hainele etc.). **4** *a* (Pex) Cu hainele sfâșiate, rupte (în urma bătăii). **5** *a* (Cu sens atenuat) Luat la rost Si: *certat* (**3**). **6** *sf* (Îvr) Bătaie (zdravănă).

scărmănător, ~oare [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (reg) ***~ălmănătoare, ~mânătoare*** *sf* / Pl: *~i, ~oare*, (rar) *~i* sf / E: ***scărmăna*** + *-tor*] **1** *smf* Persoană care scarmănă lână, pene etc. **2** *smf* (Spc) Meseriaș specializat în scărmănarea lânii, a penelor etc. **3** *snf* Unealtă cu care se scarmănă lâna Si: *darac* (**1**), (reg) *dărăcitoare* (**1**).

scărmănătură *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (înv) ***~mân~*** / Pl: *~ri* / E: ***scărmăna*** + *-tură*] **1** Scărmănat[1] (**1**). **2** (Ccr) Lână scărmănată. **3** (Pfm) Păruială.

scărmăneală *sf* [At: GALACTION, O. A. I, 342 / V: ***~men~*** / Pl: *~eli* / E: ***scărmăna*** + *-eală*] (Reg) **1** Scărmănat[1] (**1**). **2** Păruială. **3** (Fig) Cercetare, analiză minuțioasă.

scărmâna *v* vz ***scărmăna***

scărmânătoare *sf* vz ***scărmănător***

scărmânătură *sf* vz ***scărmănătură***

scărmeneală *sf* vz ***scărmăneală***

scărmeniș *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: ***scărmăna*** + *-iș*] (Mun) **1** Scărmănat[1] (**1**). **2** Păruială. **3** Joc de copii (cu fugă, hărțuieli, prins etc.) **4** Cercetare, analiză temeinică.

scărpina [At: (a. 1691) TDRG / Pzi: *scarpin* / E: ml ***scarpinare***] **1-2** *vrt* (D. ființe) A (se) freca cu unghiile, cu degetele, cu ghearele, cu labele etc., ori cu un obiect tare în locul unde simte o senzație de mâncărime, pentru a înlătura această senzație Si: (reg) *a se orjoveni*. **3** *vr* (D. oameni; urmat de determinări care arată locul) A face cu mâna gestul celui care se scarpină (**1**) și a-și exterioriza astfel îndoiala, încurcătura, nedumerirea, enervarea, plictiseala etc. **4** *vt* A produce sau a simți o mâncărime. **5** *vt* (Fam; gmț sau irn; c. i. strunele unui instrument muzical) A atinge ușor cu vârful degetelor pentru a produce sunete Si: *a ciupi*. **6** *vt* (Fam; fig; c. i. ființe sau părți ale lor) A bate (zdravăn).

scărpinare *sf* [At: DRLU / Pl: *~nări* / E: ***scărpina***] **1** Scărpinat (**1**). **2** (Înv; fig) Bătaie (zdravănă) dată cuiva.

scărpinat *sn* [At: DRLU / Pl: ? / E: ***scărpina***] **1** Frecare cu unghiile, cu degetele, cu ghearele, cu labele etc., ori cu un obiect tare în locul unde simte o senzație de mâncărime, pentru a înlătura această senzație Si: *scărpinare* (**1**), *scărpinătură* (**1**), (reg) *orjovenire*, *scărpineală* (**1**), *scărpiniș* (**1**). **2** (Pex) Senzație de mâncărime Si: *scărpinătură* (**2**), (reg) *scărpinici* (**1**), *scărpiniș* (**2**).

scărpinător, ~oare [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i, ~oare* / E: ***scărpina*** + *-tor*] **1** *a* (Înv) Care scarpină (**1**). **2** *sf* Dispozitiv, obiect cu care sunt scărpinate (**1**) (sau de care se freacă pentru a se scărpina) unele animale (domestice). **3** *sf* Obiect în formă de bețișor, prevăzut la un capăt cu o lopățică, folosit (odinioară) de oameni pentru a se scărpina (**1**). **4** *sf* (Reg; fig) Bătaie (dată cuiva). **5** *sf* (Pex; ccr) Nuia (cu care se bate cineva). **6** *sm* Epitet dat unui om aspru, bătăuș.

scărpinătură *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ri* / E: ***scărpina*** + *-ătură*] **1-2** Scărpinat (**1-2**). **3** (Ccr) Rană provocată prin scărpinat (**1**). **4** (Mun; fig) Bătaie (dată cuiva). **5** (Mun; cu sens atenuat) Dojană aspră (făcută cuiva).

scărpineală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***scărpina*** + *-eală*] **1** (Mun) Scărpinat (**1**). **2** (Med; reg) Scabie (**2**). **3** (Mun; fig) Bătaie (zdravănă) dată cuiva. **4** (Mun; fig; cu sens atenuat) Dojană aspră (făcută cuiva).

scărpinici *s* [At: TOMESCU, GL. / Pl: ? / E: ***scărpina*** + *-ici*] (Mun) **1-2** Iritație a pielii care provoacă senzația de mâncărime. **3** (Fig) Neastâmpăr. **4** (Îe) **A avea ~** A avea o comportare neastâmpărată (care cere bătaie). **5** (Îe) **A avea** (sau **a prinde**) **~ la limbă** A avea chef de vorbă, a vorbi vrute și nevrute Si: *a trăncăni*.

scărpiniș *sn* [At: ARGHEZI, S. XX, 22 / Pl: *~uri* / E: ***scărpina*** + *-iș*] **1** (Reg) Scărpinat (**1**). **2** (Mun; fig) Bătaie (dată cuiva).

scărpui [At: SĂGHINESCU, V. 67 / Pzi: *~esc* / E: nct] (Rar; c. i. lemne) A scrijeli cu ajutorul scărpuitorului, pentru a face să adere cleiul.

scărpuitor *s* [At: SĂGHINESCU, V. 67 / P: *~pu-i~* / Pl: ? / E: ***scărpui*** + *-tor*] (Rar) Instrument de fier cu zimți cu care se scărpuiește lemnul pentru a face să adere cleiul.

scărșni *v* vz ***scrâșni***

scărșnire *sf* vz ***scrâșnire***

scărț *v* vz ***scârț***

scărțâi *v* vz ***scârțâi***

scărțâitură *sf* vz ***scârțâitură***

scărțâi *v* vz ***scârțâi***

scărții *v* vz ***scârțâi***

scărușă *sf* [At: MARIAN, INS. 174 / Pl: *~șe* / E: ***scară*** + *-ușă*] **1-6** (Ban; șhp) Scăriță (**1-6**).

scăruță *sf* [At: DRLU / Pl: *~țe* / E: ***scară*** + *-uță*] **1-6** (Șhp) Scăriță (**1-6**).

scătuică *sf* vz ***șcătuică***

scătuie *sf* vz ***șcătulă***

scătulă *sf* vz ***șcătulă***

scătulcă *sf* vz ***scatulcă[1]***

scăturină *sf* [At: SBIERA, F. S. 389 / Pl: *~ne* / E: ns cf *scaturi*] (Îvr) Izvor (al unei ape).

scățăra *vr* [At: MARIN, O. II, 213 / Pzi: *scațăr* / E: *s-* + ***cățăra***] (Reg) **1-4** A se cățăra (**1-4**).

scătiaș *sm* vz ***scatiaș***

scăuan *sn* vz ***scaun***

scăuăi *v* vz ***scheuna***

scăuda *v* vz ***scălda***

scăudare *sf* vz ***scăldare***

scăuel *sf* vz ***scăunel***

scăui *v* vz ***scheuna***

scăuieș *sf* vz ***scăunaș***

scăuna *v* vz ***scheuna***

scăunal, ~ă *a* [At: LM / P: *scă-u~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***scaun*** + *-al*] (Trs; înv) **1** Care aparține unui scaun (**36**). **2** Privitor la un scaun (**36**). **3** Care răspunde de un scaun (**36**).

scăunar *sm* [At: I. GOLESCU, C. / P: *scă-u~* / Pl: *~i* / E: ***scaun*** + *-ar*] **1** Meseriaș care confecționează scaune (**1**). **2** (Reg) Măcelar.

scăunaș *sn* [At: M. COSTIN, ap. LET. I, 304/6 / P: *scă-u~* / V: (pop) ***~uieș***, (reg) ***~ndeș, ~neș*** (Pl: *~e, ~uri*), ***~ămn~, ~ămneș, ~ndeș, ~cau~, scaundeș*** / Pl: *~e* sn, *~i* sm / E: ***scaun*** + *-aș*] **1-2** (Șhp) Scaun (**1**) (mic)

Si: *scăunel* (1-2). (pop) *scăunenci* (1-2). (reg) *scăuniș* (1-2). *scăunuc* (1-2). *scăunuț* (1-2). (îvr) *scăunișor* (1-2). (îrg) *scăunicel* (1-2). 3 (Buc; la vârtelniță: îf *scăuneș*) Scaun (61). 4 (Trs; la car. căruță) Scaun (62). 5 (La vioară) Scaun (87). 6 (Trs; Ban; la car) Vârtej. 7 (Trs; Ban; la car) Piesă de lemn având la capete câte o țepușă, care se pune peste perinoc atunci când se scot loitrele Si: *telegău*. 8 (Trs) Parte a plugului nedefinită mai îndeaproape. 9 (În trecut) Mijlocitor, prepus (al unui negustor) sau negustor, achizitor de grâne, de diverse produse agricole (de prin sate) sau de vite Vz *comisionar* (1), *misit*, *samsar*. 10 Persoană care strângea zehereaua. 11 (Îvr) Paznic de vie. 12 (Înv) Scăunean (2). 13 (Bot; reg) Garoafă (*Dianthus*).

scăunat *a* [At: ALR II. 5 201/899 / P: *scă-u~* / Pl: ? / E: ns cf *scaun*] (Reg; d. grâu) Care s-a dezvoltat peste măsură din cauza ploilor sau a pământului gras.

scăundel *sn* vz ***scăunel***

scăundeș *sn* vz ***scăunaș***

scăunduț *sn* vz ***scăunuț***

scăunean *sm* [At: LB / Pl: *~eni* / E: ***scaun*** + *-ean*] (Trs; înv) 1 Membru al unui consiliu (municipal), magistrat, consilier al unui scaun (36). 2 Locuitor al unui scaun (36) Si: (înv) *scăunaș* (12).

scăuneci *sn* [At: KLEIN, D. 418 / V: *~enci* (Pl: *~enciuri*), ***~ninci*** / Pl: *~ece* / E: ***scaun*** + *-eci*] 1 (Pop) Scăunaș (1). 2 (Trs) Parte a unei unelte pe care se sprijină ori în care se fixează întreaga unealtă.

scăunel *sn* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / P: *scă-u~* / V: (reg) ***~ndel, ~uel, ~âmnel, ~ăon~*** / Pl: *~e* / E: ***scaun*** + *-el*] 1-2 (Șhp) Scăunaș (1-2). 3 (Trs; la car, la căruță: îf *scăundel*) Pod mic Cf *scaun* (62). 4 Vârtej (mic). 5 Scaun (87). 6 (Reg; îf *scămnel*) Padină (1) (ușor scobită) pe panta unui munte. 7 (Bot; reg) Potroacă[1] (*Centaurium minus*).

scăunenci *sn* vz ***scăuneci***

scăuneș *sn* vz ***scăunaș***

scăunicel *sn* [At: PONTBRIANT, D. / P: *scă-u~* / Pl: *~e* sn, *~ci* sm / E: ***scaun*** + *-icel*] 1-2 (Îrg; șhp) Scăunaș (1-2).

scăunime *sf* [At: LB / P: *scă-u~* / Pl: *~mi* / E: ***scaun*** + *-ime*] (În trecut, în Transilvania) 1-2 (Teritoriu al unui) scaun (36).

scăuninci *sn* vz ***scăuneci***

scăuniș *sn* [At: PAMFILE, I. C. 131 / P: *scă-u~* / V: ***scamniș*** / Pl: *~uri* / E: ***scaun*** + *-iș*] 1 (Reg; îf *scamniș*) Scaun (1) pe care se stă la războiul de țesut. 2 (Îf *scamniș*) Piesă a scaunului (51) de tras la cuțitoaie, formată dintr-o scândură așezată piepțiș pe corpul scaunului. 3 Perinoc (la car, la căruță).

scăunișor *sn* [At: LEX. MARS. 224 / P: *scă-u~* / Pl: *~oare* / E: ***scaun*** + *-ișor*] 1-2 (Îvr) Scăunaș (1-2).

scăunoaie *sf* [At: DDRF / P: *scă-u-noa-ie* / Pl: *~* / E: ***scaun*** + *-oaie*] 1 Obiect de forma unei bănci pe care se așază rotarul, dulgherul, tâmplarul când lucrează cu cuțitoaia Si: *scaun* (52), (reg) *capră de cuțitoit*. 2 (Mol) Capră de tăiat lemne.

scăunuc *sn* [At: O. BÂRLEA, A. P. II. 362 / P: *scă-u~* / Pl: *~uce* / E: ***scaun*** + *-uc*] 1-2 (Mar; șhp) Scăunaș (1-2).

scăunuș *sn* [At: ALRM SN I, h 225/27 / P: *scă-u~* / V: ***~ânduș*** / Pl: *~e* / E: ***scaun*** + *-uș*] (Reg) 1-2 (Șhp; îf *scănduș*) Scăunaș (1-2). 3 Pod[1] (mic).

scăunuț *sn* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / P: *scă-u~* / V: ***~âmn~, ~ânduț, ~nduț*** / Pl: *~țe, ~uri* / E: ***scaun*** + *-uț*] 1-2 (Trs; Ban; șhp) Scăunaș (1-2).

scăușa *vrt* [At: POLIZU / P: *scă-u~* / Pzi: *~șez* / E: nct] 1-2 (Îvr) A (se) usca. 3-4 A (se) zvânta. 5-6 (Fig) A (se) păcăli.

scăușat, ~ă *a* [At: DLR / P: *scă-u~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***scăușa***] (Reg) Deformat din cauza uscării.

scavodar *sm* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~i* / E: ns cf *năvodar*] (Într-o poezie populară) Luntraș.

scăzalcă *sf* [At: PETROVICI, P. 17/4 / Pl: ? / E: srb ***kazaljka***] (Îvr) Bețișor cu care se arată ceva la hartă, la tablă, pe un panou etc.

scăzământ *sn* [At: MA 18[V]/5 / Pl: *~minte*, (rar) *~uri* / E: ***scaz*** (cf *cădea*) + *-ământ*] 1 Reducere, micșorare (din punct de vedere dimensional, cantitativ, numeric, al plafonului, al valorii, al importanței etc.). 2 Rezultat, efect al scăzământului (1). 3 (Cer) Ceea ce (se) scade, se reduce (mai ales dintr-o obligație materială) Si: *scădere* (2). 4 (Înv; îlav) **Cu ~** În mod incomplet. 5 (Fin; rar; spc) Scont. 6 (Rar; spc) Lipsă. 7 (Mat; îvr; spc) Scădere. 8 (Olt) Loc lăsat liber între plantele de cultură.

scăzătiv *a* [At: (a. 1815) SFC IV, 92 / Pl: *~e* / E: ***scaz*** (cf *scădea*) + *-ativ*] (Înv; d. verbe) Defectiv (1).

scăzător *sm* [At: DEX / Pl: *~i* / E: ***scădea*** + *-ător*] (Mat) Număr care se scade din altul.

scăzut, ~ă *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~uți, ~e* / E: ***scădea***] 1 Care a devenit mai mic ca dimensiune, ca întindere, ca suprafață, ca volum, ca lungime, adâncime, lățime, greutate etc. 2 (Rar; spc; d. oameni) Care a slăbit (tare), care și-a redus dimensiunile din cauza slăbirii. 3 (D. sosuri, pex, d. mâncăruri) Care și-a pierdut (în parte) lichidul (prin fierbere) Si: *îngroșat*, (reg) *scurs*[2]. 4 Care a devenit mai puțin numeros, mai puțin des, mai puțin abundent, mai restrâns. 5 Care este ori s-a redus ca număr, ca plafon, ca preț Si: (inv) *searbăd*. 6 Care a devenit mai puțin intens, mai puțin viu, mai slab. 7 Care a slăbit în intensitate, în tărie, în concentrație. 8 (Spc; d. sunete, voce) De o tonalitate mai joasă Si: *coborât*. 9 Care este sau a devenit mai puțin util, mai puțin însemnat, mai puțin valoros ori cu prestigiul știrbit. 10 Care a decăzut ca importanță, ca valoare, ca prestigiu etc.

scâlbă *sf* [At: ALRT II. 31 / V: ***scârbă*** / Pl: *~be* / E: nct] (Reg) Scobitură (5).

scâlbit, ~ă *a* vz ***scârbit***[2]

scâlcea[1] *sf* [At: PAMFILE, I. C. 71 / V: ***scăl~*** / Pl: *~ele* / E: ns cf *scalce*] (Reg) Scâlceală (1).

scâlcea[2] *v* vz ***scâlcia***

scâlceazâ *sf* [At: PAMFILE, I. C. 30 / V: ***scăl~*** / Pl: *~eze* / E: ns cf *scâlcea*] 1 Unealtă de pescuit formată dintr-una sau mai multe scândurele manevrate cu piciorul, folosită de pescari pentru a stârni peștele și pentru a-l îndrepta spre sacul de pescuit Si: (reg) *tălpig*, *traglă*, *scâlcea*. 2 (Mol) Lopățică cu care se îndeasă băteala, când se țese. 3 (Reg) Un fel de lopățică întrebuințată de ciobani pentru a curăța noroiul din stână.

scâlceia *v* vz ***scâlcia***

scâlceiat, ~ă *a* vz ***scâlciat***

scâlceietură *sf* vz ***scâlcietură***

scâlcia [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / P: *~ci-a* / V: (îvr) ***scăl~***, (înv) ***scâlceia, scâlci, ~lcea***, (reg) ***sâlceia, scălcea*** / Pzi: *~ciez*, (reg) *scâlciucit*, *scâlceii* / E: ml ***excalciare***] 1 *vt* (C. i. tocurile sau talpa încălțămintei) A toci (într-o parte). 2 *vt* (Pgn; c. i. încălțămintea) A deforma prin uzură Si: (reg) *a scrombăi*. 3 *vr* (Pgn; d. lucruri) A-și schimba în rău forma, aspectul. 4 *vr* (Pgn; d. lucruri) A se desface din încheieturi. 5 *vt* (Fig; c. i. limba, scrierea, cuvintele etc.) A pronunța sau a scrie incorect Si: *a deforma* (10), *a schimonosi* (6), *a schingiui* (2), *a stâlci*. 6 *vt* (Îvr; fșa; îf *scălcia*) A împinge (cu piciorul). 7-8 *vtr* (Trs; Ban) A (se) clătina (2-3). 9-10 *vtr* A (se) zdruncina.

scâlciare *sf* vz ***scâlciere***

scâlciat, ~ă *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / P: *~ci-at* / V: (îvr) ***scăl~***, (reg) ***scâlceiat*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***scâlcia***] 1 (D. tocurile sau talpa încălțămintei) Care este tocit (într-o parte) sau strâmbat prin uzură. 2 (Pgn; d. încălțăminte) Care este deformat prin uzură Si: (reg) *scrombăit*. 3 (Pgn; d. lucruri) Care și-a schimbat în rău aspectul. 4 (Pgn; d. lucruri) Care are un aspect deformat. 5 (Fig; d. cuvinte, limbă, vorbire etc.) Pronunțat sau scris incorect Si: *schimonosit* (5), *schingiuit*[2] (2), *stâlcit*.

scâlciere *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / P: *~ci-e~* / V: (înv) ***scâlcei~, scălciare, ~ciare*** / Pl: *~ri* / E: ***scâlcia***] 1 Tocire (într-o parte) a tălpii sau tocului de la încălțăminte. 2 (Pgn) Deformare prin uzură. 3 (Fig) Degradare (14). 4 (Pgn; d. lucruri) Schimbare în rău a formei, a aspectului. 5 (Fig; d. limbă, scriere, cuvinte etc.) Pronunțare sau scriere incorectă

Si: *stâlcire*. **6** (Îvr; îf *scălciere*) Împingere (cu piciorul). **7** (Trs; Ban) Clătinare (**2**). **8** (Trs) Zdruncinare.

scâlcietură *sf* [At: MAIOR. IST. 73/9 / P: *~ci-e~* / V: (reg) ***~ceie~, ~ciit~*** / Pl: *~ri* / E: ***scâlcia*** + *-ătură*] **1** Tocire, deformare prin uzură. **2** (Ccr) Parte tocită, deformată (prin uzură) a unui obiect (în special a încălțămintei). **3** (Fig; pgn) Deformare (**11**).

scâlciitură *sf* vz ***scâlcietură***

scâlciu, ~ie *a* [At: ARGHEZI, S. V. 139 / Pl: *~ii* / E: drr ***scâlcia***] (Nob; d. ființe, părți ale lor și manifestările lor) Care are sau trădează un defect fizic (de conformație), o infirmitate.

scâmb *sn* vz ***schimb***

scâmba *v* vz ***schimba***

scâmbie *sf* vz ***scrumbie***

scâmen *sm* vz ***schimen***

scânceală *sf* [At: BARCIANU / V: (reg) ***schin~*** / Pl: *~eli* / E: ***scânci*** + *-eală*] **1-3** Scâncet (**1-3**).

scâncet *sn* [At: TDRG / V: (reg) ***schin~*** / Pl: *~e* / E: ***scânci*** + *-et*] **1** Sunet surd (și repetat) scos de unele animale (mai ales câini), de obicei pentru a exterioriza o durere Si: *scânceală* (**1**), *scâncitură* (**1**), *scâncit* (**1**), *scheunat*, *scheunătură* Vz *schelălăială* (**1**), *scheunat* (**1**). **2** Plâns înăbușit și întretăiat (de copil) Si: *scânceală* (**2**), *scâncit*[1] (**2**). **3** Sunet nearticulat, scurt, emis de om, ca exteriorizare a durerii sau (mai rar) a unui sentiment Si: *geamăt* (**1**), *tânguire* (**1**), (rar) *scânceală* (**3**), *scâncit* (**3**), (înv) *scâncitură* (**3**).

scânci [At: DOSOFTEI, PS. 253/13 / V: (reg) ***scăin~, schin~, schingi***, ***scin~*** / Pzi: *~ncesc* / E: fo] **1** *vi* (D. câini, mai ales d. puii acestora și, rar, d. alte animale) A emite sunete caracteristice, de obicei scurte și repetate (de durere, de foame, de bucurie etc.) Vz *a schelălăi* (**1**), *a scheuna* (**1**). **2-3** *vir* (D. oameni, mai ales d. copii) A plânge înăbușit și întretăiat Si: (reg) *a schercăni*, *a schindăni*, *a se schinciui*, *a schindisi*[2], (nob) *a schișmi*. **4** *vi* (Fig; rar; prt) A-și manifesta regretul după... **5-6** *vir* (D. oameni; de obicei prt) A scoate sunete tânguitoare, plângărețe Si: *a se văita*. **7-8** *vir* (D. oameni) A emite sunete nearticulate, scurte, sacadate, înainte sau după plâns, ori însoțind o senzație de durere, un efort fizic etc. Si: *a icni*. **9-10** *vir* A vorbi cu glas scăzut, întretăiat, abia perceptibil (și plângător).

scânciob *sn* vz ***scrânciob***

scâncire *sf* [At: PONTBRIANT / Pl: *~ri* / E: ***scânci***] **1** Emitere de către câini sau alte animale a unor sunete caracteristice, de obicei surde și repetate (de durere, de foame, de bucurie etc.) Si: *schelălăială* (**1**), *scheunat* (**1**). **2** Plâns înăbușit și întretăiat. **3** (Fig; rar; prt) Manifestare a regretului după... **4** (De obicei prt) Emitere de către oameni a unor sunete tânguitoare Si: *vaiet*. **5** (Dde obicei prt) Emitere de către oameni a unor sunete nearticulate, scurte, sacadate, înainte sau după plâns, ori însoțind o senzație de durere, un efort fizic etc. Si: *icnire*. **6** Vorbire cu glas scăzut, întretăiat, abia perceptibil (și plângător).

scâncit[1] [At: DM / V: (reg) ***schincit*** / Pl: *~uri* / E: ***scânci***] **1** Scâncet (**2**). **2** (Îvr) Geamăt (**2**).

scâncit[2]***, ~ă*** *a* [At: PONTBRIANT, D. / V: (reg) ***schin~*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***scânci***] **1** (D. oameni, mai ales d. copii) Care plânge înăbușit și întretăiat. **2** (D. sunete, glas, țipete etc.) Care este tânguitor, plângător, jalnic (și puțin intens, abia auzit, întretăiat).

scâncitor, ~oare [At: PSALT. 109 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***scânci*** + *-tor*] **1** *sm* (Îvr) Pui de leu sau de alt animal sălbatic (care scâncește). **2** *smf* Persoană care scâncește, se vaită. **3** *a* Care scâncește (**2**), se vaită. **4** *a* (Rar; d. sunete, glas etc.) Tânguitor (abia auzit, întretăiat).

scâncitură *sf* [At: CANTEMIR, ap. DDRF / V: (înv) ***~ciit~***, (reg) ***schin~*** / Pl: *~ri* / E: ***scânci*** + *-tură*] **1-3** Scâncet (**1-3**). **4** (Rar; prt) Lamentare.

scândaliv, ~ă *a* vz ***scarandiv***

scândurar *sm* [At: DRLU / Pl: *~i* / E: ***scândură*** + *-ar*] Muncitor într-un depozit de scânduri.

scândură [At: N. TEST. (1648), 171v/31 / V: (reg) ***schin~, scun~, șc~*** / Pl: *~ri*, (reg) *~re* / E: ml *scandula*] **1** *sf* Bucată de lemn cu formă și secțiune transversală, dreptunghiulară, în general groasă până la 4 cm, obținută prin tăierea longitudinală a buștenilor și întrebuințată în construcții, la lucrări de tâmplărie etc. Si: *blană* (**5**), *dulap* (**3**), *răzlog*[1], *șipcă*[1], *tinichea*. **2** *sf* (Îe) ~ *de scăpare* (sau *de salvare*) Mijloc oferit cuiva sau găsit, folosit de cineva pentru a se salva dintr-o situație desperată. **3** *sf* (Rar; îlav) **Din ~ în ~** Din scoarță în scoarță. **4-5** *sf*, *av* (Fam; d. oameni; îe) **A se usca** (sau **a slăbi**, **a se face**, **a rămâne**, **a fi** etc) **ca o ~** sau **ca ~** ori **~** sau **uscat** (ori **slab** etc) **ca o ~** sau **ca ~ra** ori **~** (A deveni, a fi etc) extrem de slab, numai pielea și oasele. **6** *sf* (Rar; îe) **A-i lua** (cuiva) **~ de sub picioare** A-i strica (cuiva) rostul, a-i lua locul. **7** *sf* (Îe) **A lăsa pe cineva pe ~** (sau **ca ~ra**, **pe ~ra goală**) A lăsa pe cineva complet sărac. **8** *sf* (Rar; îe) **A călca pe ~ra putredă** A merge pe căi greșite. **9** *sf* (Rar; îe) **Văd eu ce ~ calcă** Se spune pentru a arăta că vicleniile unei persoane sunt cunoscute vorbitorului. **10** *sf* (Spc) Scândură (**1**) lată și groasă, în special pavea de lemn Si: *blană* (**5**). **11** *sf* (Dep) Persoană foarte slabă. **12** *sf* Nume generic al unor obiecte, părți de obiecte etc. din scândură (**1**) sau asemănătoare cu scândura. **13** *sf* (Rar; lpl) Obadă. **14** *sf* (Pop; la plug) Cormană de lemn. **15** *sf* (Reg) Piesă la piua de postav, formată dintr-o bucată de scândură (**1**) prevăzută cu un orificiu în care se sprijină fusul. **16** *sf* (Pop; la războiul de țesut; mpl) Chingă (la tălpig (**1**)). **17** *sf* (Reg) Parte a ragilei de pieptănat fuioarele, formată dintr-o placă de lemn pe care este fixat pieptenele Si: (reg) *pat*[1]. **18** *sf* Tăblie din scânduri (**1**) care formează partea de deasupra a unei mese, a unei tejghele etc. **19** *sf* (Rar) Planșetă (**1**) pentru frământat ori pentru întins aluatul. **20** *sf* (Trs) Fund pentru mămăligă. **21** *sf* Tocător de carne, de ceapă etc. **22** *sf* (Șîs ~ *de călcat*) Placă lată de lemn, pe care se calcă cu fierul de călcat diverse obiecte (de îmbrăcăminte, casnice etc.). **23** *sf* (Îs) ~ *de semănat* Placă de lemn întrebuințată în pepinierele silvice pentru semănat. **24** *sf* (Pop; csc) Șindrilă. **25** *sf* (Mun) Fiecare dintre șipcile așezate pe căpriorii acoperișului, pentru a susține șindrila, olanele etc. **26** *sf* (Trs) Laviță. **27** *sf* (Reg) Poliță[1]. **28** *sf* (Reg) Botniță (cu cuie de fier) pusă viteilor după înțărcare, ca să nu mai sugă Si: (reg) *scândurică* (**7**), *scândurișcă*, *scândurută cu cuie*. **29** *sf* (Mlp; lsg csc) Podea, dușumea din scânduri (**1**). **30** *sf* (Pop; șîs ~ *de brad*, fam, *patru ~ri*) Sicriu. **31** *sf* (Îe) **A-i suna** (sau **a-i bate**) cuiva **~ra** A sosi momentul morții cuiva. **32** *sf* (Reg; îe) **A fi pe ~** A fi mort (în sicriu).

scândurărie *sf* [At: SADOVEANU, P. S. 76 / Pl: ? / E: ***scândură*** + *-ărie*] **1** Totalitatea scândurilor (**1**) din care este construit un obiect. **2** Partea de lemnărie a unui obiect. **3** Mulțime de scânduri (**1**). **4** (Pex) Obiect făcut din scânduri (**1**) Si: (îvr) *scândurime*. **5** Depozit de scânduri (**1**). **6** (Iuz) Negoț cu scânduri (**1**).

scândurea *sf* vz ***scândurică***

scândureană *sf* [At: PAMFILE, I. C. 276 / Pl: *~ene* / E: ***scândură*** + *-eană*] **1-2** (Reg; șhp) Scândurică (**1-2**). **3** (Reg; la răboiul de țesut; mpl) Tălpig.

scânduri *vt* [At: DRLU / Pzi: *~resc* / E: ***scândură***] (Trs; Buc; c. i. scânduri) A bate în cuie.

scândurică *sf* [At: COD. VOR. 96 / 6 / V: ***~ rea*** / Pl: *~rele* / E: ***scândură*** + *-ică*] **1-2** (Șhp) Scândură (**1**) mică Si: (pop) *scândurice* (**1-2**), (reg) *scândureană* (**1-2**), *scândurită* (**1-2**), *scândurușă* (**1-2**), *scândurută* (**1-2**). **3** (Trs; Dob; la războiul de țesut) Chingă (la tălpig **1**). **4** (Reg; la războiul de țesut) Tălpig (**1**). **5** (Trs; la războiul de țesut; îf *scândurea*) Lopățică. **6** (Trs; la jug; mpl) Bulfeu[2]. **7** (Reg) Scândură (**28**).

scândurice *sf* [At: LB / Pl: *~ici* / E: ***scândură*** + *-ice*] **1-2** (Pop; șhp) Scândurică (**1-2**). **3** (Trs; la războiul de țesut) Lopățică.

scândurie *sf* [At: ALR I. 1850 / 35 / Pl: *~ii* / E: ***scândură*** + *-ie*] (Reg) Parte a joagărului de apă, de forma unei tăblii de masă, pe care se pun buștenii pentru a fi tăiați.

scândurime *sf* [At: I. GOLESCU, C. / E: ***scândură*** + *-ime*] (Îvr; csc) Scândurărie (**4**).

scândurișcă *sf* [At: MAT. DIALECT. I, 26 / Pl: ? / E: ***scândură*** + *-ișcă*] (Trs) Scândură (**28**).

scândurită *sf* [At: LB / Pl: *~țe* / E: ***scândură*** + *-iță*] **1-2** (Trs; Ban; șhp) Scândurică (**1-2**). **3** (Îe) **A rămâne pe ~ța goală** A deveni complet sărac.

4 (Reg; la războiul de țesut) Chingă (la tălpig (1)). 5 (Reg; la războiul de țesut) Fiecare dintre brațele vatalelor. 6 (Pop; la războiul de țesut) Lopățică. 7 (Ban) Tocător de carne, de ceapă etc. 8 (Reg; la plug) Policioară. 9 (Reg; la plug) Bulfeu². 10 (Reg; la pereții de lut ai casei) Șipcă¹.

scândurușă *sf* [At: MARIAN, INS. 174 / Pl: *~șe* / E: **scândură** + *-ușă*] 1-2 (Reg; șhp) Scândurică (1-2).

scândurușă *sf* [At: LB / Pl: *~țe* / E: **scândură** + *-uță*] 1-2 (Trs; șhp) Scândurică (1-2). 3 (Reg; îs) ~ *cu cuie* Scândură (28).

scânecie *sf* [At: H X, 22, 69 / V: **scăncie** / Pl: *~ii* / E: nct] Unealtă de fierărie nedefinită mai îndeaproape.

scântană *sf* vz **scânteie**

scântă *sf* vz **scânteie**

scântea *sf* vz **scânteie**

scânteaie *sf* vz **scânteie**

scântei *sm* vz **scânteie**

scânteia [At: CANTEMIR, I. I. 41 / P: *~te-ia* / V: (îvr) **schin~** / Pzi: 3 *~ză*, *scânteie* (A și: (rar) *scânteie*) / E: **scânteie**] 1 *vi* A produce sau a împrăștia scântei (1). 2 *vr* (Reg; îf *schinteia*) A se arde (2). 3 *vi* (Mai ales d. surse de lumină) A produce o lumină puțin intensă (și intermitentă), ca o scânteie (1) Si: *a licări*, *a luci*. 4 *vi* A produce o lumină vie, strălucitoare Si: *a străluci*, *a sclipi* (1), *a scăpăra*¹ (15). 5 *vi* (D. ochi, privire) A avea o strălucire specifică, vie, care trădează un sentiment puternic Si: *a luci*, *a sclipi*, *a scăpăra*¹ (20). 6 *vi* (D. oameni) A privi pătrunzător.

scânteiare *sf* vz **scânteiere**

scânteiaș *sm* [At: ALR I, I 895/984 / P: *~te-iaș* / Pl: ? / E: **scânteie** + *-aș*] (Reg) Licurici.

scânteie *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 136ᵛ/3 / V: (îvr) **~tă**, **~eaie**, **scântei** *sm*, **schin~**, (reg) **scântea**, **schintaie**, **~tană**, **~tie**, **schintană**, **schinteană**, **schintie**, **scluntie**, (îvr) **~tea** / Pl: *scântei* / E: ml ***scantillia** (lit **scintilla**)] 1 Particulă incandescentă care sare din foc, dintr-un corp aprins, din ciocnirea unor corpuri dure, dintr-un material dur în timpul prelucrării etc., stingându-se foarte repede, datorită pierderii de căldură prin răcire în aer. 2 (Îs) ~ *electrică* Tip de descărcare electrică luminoasă, care apare la tensiuni ridicate între electrozi, având caracter discontinuu (și distructiv). 3 Strălucire specifică, vie, în ochi, în privire, care trădează un sentiment puternic Si: *scăpărare* (10), *scânteiere* (5), *sclipire*. 4 (Îe) **A i se face** (cuiva) **~ei (pe dinaintea ochilor)** Se spune când cineva primește o lovitură (fizică sau morală) puternică (și are senzația că vede scântei (1). 5 (Reg; îe) **A vedea ~ei verzi** A vedea stele verzi. 6 (Îe) **A se învăța** (sau **a se deprinde**) **ca țiganul** (sau, rar, **ca făurarul**) **cu ~eia** (ori **cu ~eile**) A se obișnui (sau a ajunge să se obișnuiască) cu ceva (neplăcut, rău). 7 Lumină puțin intensă (și intermitentă), ca o scânteie (1) Si: *licăr*, *lucire*, *scăpărare* (5), (liv) *scintilație*. 8 Sclipire. 9 (Fig) Fapt, în aparență neînsemnat, care declanșează o acțiune, un sentiment. 10 (Fig; de obicei udp „de") Părticică neînsemnată (din ceva) Si: *fărâmă* (2), *pic*¹, (reg) *țâră*. 11 (Bot; Trs) Garofiță (3) (*Dianthus carthusianorum*). 12 (Bot; reg) Liliac (*Syringa vulgaris*). 13 (Bot; Trs; lpl) Bănuți (9) (*Bellis perennis*). 14 (Bot; reg) Scânteiuță (4) (*Anagallis arvensis*).

scânteiere *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (îvr) **~iare**, (înv) **schin~**, (îvr) **~tiere** / Pl: *~ri* / E: **scânteia**] 1 Producere sau împrăștiere de scântei. 2 Ardere (1). 3 Lumină puțin intensă (și intermitentă), ca o scânteie (1) Si: *licăr*, *lucire*, (liv) *scintilație*, *scăpărare* (5), *sclipire* (1). 4 (Fiz; șîs *efect de* ~) Iluminare de durată foarte scurtă și de o întindere, practic, punctuală, a unui ecran fluorescent pe care cade o particulă cu viteză mare Si: *scintilație* (1). 5 Strălucire specifică, vie, a ochilor, a privirii, care trădează un sentiment puternic, o senzație intensă Si: *scăpărare* (10), *scânteie* (3), *sclipire* (3).

scânteietor, *~oare* *a* [At: PLEȘOIANU, T. I, 118/15 / P: *~te-ie~* / V: (înv) **~itor**, **schin~**, (îvr) **schinteitor** / Pl: *~i*, *~oare* / E: **scânteia** + *-tor*] 1 Care (pare că) împrăștie scântei (1). 2 Care produce o lumină vie, strălucitoare sau care este puternic luminat Si: *strălucitor*, *sclipitor* (1), (asr) *sclipind*, (pfm) *sclipicios*, (înv) *scânteios* (1), *scânteind*, *sclipit*² (4), *sclipos*. 3 (D. ochi, privire etc.) Care are o strălucire specifică, vie, ce trădează un sentiment puternic, o stare de spirit intensă Si: *scăpărător* (9), *sclipitor*, (înv) *scânteios* (3). 4 (Fig; d. oameni) Dotat cu o inteligență vie, cu un talent deosebit și de obicei spontan (ce impresionează puternic) Si: *scăpărător* (10). 5 (D. manifestări, însușiri ale oamenilor) Care dovedește o inteligență vie, un talent deosebit și de obicei spontan (ce impresionează puternic) Si: *scăpărător* (11), *sclipitor*, *strălucitor*.

scânteind, *~ă* *a* [At: HELIADE, O. I, 231 / V: **schin~** / Pl: *~nzi*, *~e* / E: **scânteia**] (Înv) Scânteietor (2).

scânteioară *sf* [At: POLIZU / P: *~te-ioa~* / V: (reg) **~eo~**, **schin~**, **schinti~** / Pl: *~re* / E: **scânteie** + *-ioară*] 1-2 (Șhp) Scânteiuță (1-2). 3 (Bot) Scânteiuță (5) (*Anagallis arvensis*). 4 Plantă erbacee cu tulpină ramificată, noduroasă, cu flori de culoare albastru-deschis, cultivată ca plantă ornamentală Si: (reg) *atârnătoare*, *cheița-raiului*, *ghețișoară* (*Commelina communis*). 5 Mică plantă erbacee din familia liliaceelor, cu flori de culoare galbenă, care crește pe coaste stâncoase (*Gagea saxatilis*). 6 (Bot; reg) Bănuți (9) (*Bellis perennis*). 7 (Bot; reg) Arșinic (1) (*Lychnis calcedonica*). 8 (Bot; reg; îf *schintioară*) Garoafă (1) (*Dyanthus caryophyllus*). 9 (Bot; reg) Săbiuță (4) (*Gladiolus imbricatus*). 10 (Bot; reg) Lipscănoaie (*Coreopsis tinctoria*). 11 (Bot; rar; lpl) Buruiană-de-cinci-degete (*Potentilla recta*).

scânteios, *~oasă* *a* [At: BUDAI-DELEANU, T. V, 56 / V: (îvr) **~eos** / Pl: *~oși*, *~oase* / E: **scânteie** + *-os*] 1 (Înv) Scânteietor (2). 2 (Ent; reg; îs) *Gândăcel* ~ Licurici (*Lampyris noctiluca*). 3 (D. ochii, privirea etc. oamenilor) Scânteietor (3).

scânteitor, *~oare* *a* vz **scânteietor**

scânteiță *sf* [At: VALIAN, V. / V: (îvr) **schin~**, (reg) **schitiță** (A: nct) / Pl: *~țe* / E: **scânteie** + *-iță*] 1-2 (Îvr; șhp; îf *schinteiță*) Scânteiuță (1-2). 3 (Îvr; șîc **~galbenă**) Rostopască (1) (*Chelidonium majus*). 4 (Bot; înv) Scânteiuță (5) (*Anagallis arvensis*). 5 (Bot; înv; îf; *schinteițe*) Gușa (5)-porumbului (*Cucubalus baccifer*). 6 (Bot; reg) Cocoșei(11)-de-câmp (*Adonis aestivalis*). 7 (Bot; reg; îf *schintiță*) Scrântitoare (*Potentilla supina*).

scânteiuță *sf* [At: LB / P: *~te-iu~* / V: (îvr) **sânteuță**, **~euță**, **schinteuță**, (înv) **scân~**, (reg) **~tiuță**, **schintăuță**, **schin~**, **schintiuță** / Pl: *~țe*, (reg) *~ți* / E: **scânteie** + *-uță*] 1-2 (Șhp) Scânteie (1) (mică) Si: *scânteioară* (1-2), (îvr) *schinteiță* (1-2). 3 (Reg; lpl) Chibrituri (1). 4 (Ent; reg; îf *scânteuță*) Licurici (*Lampyris noctiluca*). 5 (Bot; șîc **~roșie**) Mică plantă erbacee din familia primulaceelor, cu tulpina ramificată la bază și cu flori roșii, albastre sau albe Si: *scânteioară* (3), (înv) *scânteiță* (4), (reg) *aurică* (18), *gonitoare*, *intiță*, *mintentă*¹, *ochișor*, *răcovină*, *roșuță*, *scânteie* (14), *sclipeț*¹, *văcăriță*, *buruiana-bureților*, *buruiana-de-rânduri-roșii*, *coardă-de-găină*, *gonitoarea-vacii*, *iarbă-de-păsări*, *scălci-mici*, (îvr) *paperină* (*Anagallis arvensis*). 6 (Bot; șîc **~de-câmp**) Mică plantă erbacee din familia liliaceelor, cu bulb, cu două frunze bazale lineare și cu flori galbene dispuse în cime Si: (reg) *brumărea*, *ceapa-ciorii*, *scălci*(3)*-mici* (*Gagea arvensis*). 7 (Bot; reg) Ceapa(17)-ciorii (*Gagea paratensis*). 8 Plantă erbacee din familia primulaceelor, care crește în locuri umede și umbroase (*Centunculus minimus*). 9 (Bot; lpl) Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori alungite, albastre și frunze lineare, la bază auriculate Si: (reg) *cătare*, *floarea-sfintei-Mării*, *pocroavă*, *sălcioară* (5), *săpunele* (10), *stele-chineze*, *steluță*, *vinețele* (*Aster novi-belgii*). 10 (Bot; reg; îc) **~de-munte** Mică plantă erbacee compozită cu tulpina având un singur capitul terminal, cu frunze lanceolate sau oblonge, cu florile centrale galbene și cu cele marginale albastre, specifică regiunilor alpine Si: *ochiul-boului* (*Aster alpius*). 11 (Bot; reg) Steliță (1) (*Aster amellus*). 12 (Bot; reg) Săpunele (7) (*Aster novae-anglice*). 13 (Bot; reg; șîc **~de-câmp**, **~tiuță-sălbatică**, **~teuța-lupului**) Garoafă (12) (*Dianthus chinensis*). 14 (Bot; Trs; îf *scânteuțe*) Garoafe(6)-de-munte (*Dianthus superbus*). 15 (Bot; reg; șîc **~de-friguri**) Potroacă¹ (*Centaurium minus*). 16 (Bot; reg; șîc **~roșie**) Arșinic (1) (*Lychnis calcedonica*). 17 (Bot; îc) **Schinteuța-lupului** Floarea-cucului (*Lychnis flos-cuculi*). 18 (Bot; îvr) Răcovină (*Stellaria media*).

19 (Bot; reg) Bănuți **(9)** (*Bellis perenis*). **20-21** (Bot; reg; lpl) Brumărea **(3-4)** (*Phlox drummondii* și *paniculata*). **22** (Bot; reg; lpl) Lipscănoaie (*Coreopsis tinctoria*). **23** (Bot; reg; îf *schinteuță*) Săbiuță **(4)** (*Gladiolus imbricatus*). **24** (Bot; reg; îf *schinteiuță*) Nu-mă-uita (*Myosotis silvatica*). **25** (Bot; reg) Dumbeț (*Teucrium chamaedrys*). **26** (Bot; reg; îf *schintiuță*) Argințică **(1)** (*Dryas octopetala*). **27** (Bot; reg) Bobonei (*Gomphrena globosa*). **28** (Bot; reg; îf *scânteuță*) Floarea-călugărului (*Vaccaria pyramidata*). **29** (Reg) Planta *Centunculus minimus*. **30** (Bot; reg; îc) **Scânte(i)uță-de-munte** Parpian (*Antennaria dioica*). **31** (Bot; reg; îac) Popilnic (*Anemone hepatica*). **32** (Reg; îac) Planta *Potentilla ternata*. **33** (Bot; reg; îc) **~țe** (sau **schinteuțe**, **scânteuțe)-albe** Strămutătoare (*Achillea cartilaginea*). **34** (Bot; reg; îac) Rotoțele-albe (*Achillea ptarnica*). **35** (Bot; reg; îac) Planta *Machringia muscosa*. **36** (Bot; îvr; îc) **~** (sau **scânteuță** sau **schinteuță)-galbenă** Rostopască **(1)** (*Cheidonium majus*). **37** (Bot; îvr; îac) Untișor (*Ranunculus ficaria*). **38** (Bot; reg; îac) Ciuboțica(5)-cucului (*Primula veris*). **39** (Bot; reg; îc) **~-de-câmp** Siminoc (*Helichrysum arenarium*).

scânteoară *sf* vz ***scânteioară***

scânteos, ~oasă *a* vz ***scânteios***

scânteuță *sf* vz ***scânteiuță***

scânti *v* vz ***scrânti***

scântie *sf* vz ***scânteie***

scântiere *sf* vz ***scânteiere***

scântiuță *sf* vz ***scânteiuță***

scâpa *v* vz ***scuipa***

scâpia *v* vz ***scuipa***

scâpta *v* vz ***scuipa***

scâptit *sn* vz ***scuipat***[1]

scâr *s* [At: H IV, 87 / Pl: ? / E: ns cf *scârlionț*] **1** (Mun; Mol) Cârlionț **(1)**. **2** (Pgn) Păr cârlionțat.

scârb[1] *sn* vz ***scârbă***[1]

scârb[2]***, ~ă*** *a* [At: VALIAN, V. / Pl: *~i, ~e* / E: drr ***scârbă***[1]] (Îdt) Scârbos **(3)**.

scârbaș *sm* [At: MARIAN, INS. 413 / Pl: *~i* / E: ***scârbă***[1] + *-aș*] (Trs) Ființă scârboasă **(1)**.

scârbav, ~ă *a* [At: BARBU, PRINC. 248 / A și: *~bav* / Pl: *~i, ~e* / E: ***scârbă***[1] + *-av*] (Înv) Scârbos **(3)**.

scârbavnic, ~ă *a* [At: URICARIUL, III, 60 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***scârbav*** + *-nic*] **1-2** (Îvr) Scârbos **(1, 3)**.

scârbă[1] *sf* [At: COD. VOR. 20/19 / V: (reg) ***scârb***, (înv) ***scherb*** *sn*, ***schirbă*** / Pl: *~be*, (înv) *~bi* / E: slv ***скрьбь***] **1** (Îvr) Stare de întristare, de supărare, de nemulțumire, de amărăciune, de necaz ori de durere fizică, de chin. **2** (Îvr) Împrejurare care produce stare de scârbă **(1)** Si: (înv) *scârbie*. **3** (Reg; îe) **A se da ~ bei** A se lăsa copleșit de suferință, de necazuri. **4** (Reg; îe) **A fi rău de ~** A trăi cu (prea multă) intensitate o durere, o neplăcere. **5** Stare de iritare, de ciudă, de indignare, de mânie, de dușmănie, de ură (față de cineva sau ceva). **6** (Înv; îe) **A fi** (cineva) **cu ~** A-i fi (cineva) dușman, potrivnic. **7** Teamă. **8** Spaimă. **9** Stare pe care o simte cel care nu poate suferi (cu nici un preț) pe cineva sau ceva Si: *aversiune, dezgust, greață* **(6)**, *repulsie, silă*, (reg) *scârbeală*, (îvr) *scârbiciune*. **10** (Înv; îla) **De** (sau **cu**) **~** Care produce scârbă[1] **(9)**. **11** (Înv; îlav) **De** (sau **cu**) **~** Împotriva voinței sale Si: *cu forța*. **12** (Îe) **A-i fi** (sau **a face** ori **a i se face** cuiva) **~** (sau **o ~**) ori **a-l prinde** (sau **a-l cuprinde** etc. pe cineva) **~** ori **o ~** A se dezgusta **(1-2)**. **13** (Fam) Epitet dat unei persoane cu caracter urât, respingător, ori lipsite de valoare, de importanță. **14** (Pfm; dep; ccr) Animal, lucru respingător. **15** (Înv; fam; dep; spc) Animal spurcat, necurat. **16** (Înv) Faptă urâtă, condamnabilă, care indignează. **17** (Lpl) Vorbe injurioase.

scârbă[2] *sf* vz ***scâlbă***

scârbăciune *sf* [At: MIHĂESCU / Pl: *~ni* / E: ***scârbă*** + *-ciune*] (Nob) Vorbe injurioase, triviale.

scârbeală *sf* [At: GR. S. VI, 112 / Pl: *~eli* / E: ***scârbi*** + *-eală*] (Într-un descântec) Scârbă[1] **(9)**.

scârbelnic, ~ă *a* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***scârbă***[1] + *-elnic*] (Înv) **1** Care provoacă indignare sau dezgust. **2** Îngrozitor.

scârbelniță *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~țe* / E: ***scârbeală*** + *-niță*] (Reg) Scârboșenie **(2-3)**.

scârbelui *vr* [At: ANON. CAR. / Pzi: *~esc* / E: ***scârbeală*** + *-ui*] A se scârbi **(1)**.

scârbeț, ~eață *a* [At: BUDAI-DELEANU / Pl: *~i, ~e* / E: ***scârbă***[1] + *-eț*] **1** (Îvr) Scârbos **(3)**. **2** (Îvr) Înfiorător.

scârbi [At: PSALT. 52 / Pzi: *~besc* / E: slv ***скрьбѣти***] **1-3** *vitr* A (se) supăra. **4-6** *vitr* A (se) amărî. **7** *vr* (Reg) A boci (la sau după un mort). **8** *vr* (Înv) A regreta. **9** *vr* (Înv) A se mânia. **10** *vr* A urî. **11** *vr* (Reg) A se răsti[1] (la cineva). **12** *vrr* (Reg) A se ciondăni. **13-14** *vrt(i)* A avea sau a face să aibă o senzație ori un sentiment de scârbă[1] **(9)** față de cineva sau de ceva Si: *a (se) dezgusta* **(1-2)**, *a (se) îngrețoșa*. **15** *vr* (Rar) A renega.

scârbicios, ~oasă *a* [At: ANTIM, O. 352 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***scârbi*** + *-cios*] (Îvr) Scârbos.

scârbiciune *sf* [At: IORGA, S. D. VII, 17 / Pl: *~ni* / E: ***scârbi*** + *-ciune*] (Îvr) Scârbă[1] **(9)**.

scârbie *sf* [At: COD. VOR. 116/19 / Pl: *~ii* / E: ***scârbă***[1] + *-ie*] (Înv) Scârbă[1] **(2)**.

scârbire *sf* [At: BIBLIA (1688), 121[2]/37 / V: (îvr) ***~bui~*** / Pl: ? / E: ***scârbi***] **1** (Rar) Supărare. **2** Amărăciune **(3)**. **3** Bocet **(3)**. **4** (Înv) Regret. **5** (Înv) Mânie. **6** Ură. **7** (Reg) Răsteală. **8** (Reg) Ciondăneală **(1)**. **9** Senzație ori sentiment de scârbă[1] **(9)** față de cineva ori ceva Si: *dezgust, îngrețoșare* **10** (Rar) Renegare.

scârbit[1] *sn* [At: CORESI, TETR. 56 / Pl: ? / E: ***scârbi***] **1** (Îvr) Supărare. **2** Amărăciune **(3)**. **3** (Reg) Boală (cu grețuri) nedefinită mai îndeaproape.

scârbit[2]***, ~ă*** *a* [At: PSALT. 80 / V: (reg) ***~âlb~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***scârbi***] **1** (Îvr) Supărat. **2** (Îvr) Amărât **(2)**. **3** (Îvr) Enervat **(2)**. **4** (Îvr) Speriat. **5** Înfricoșător. **6** (D. oameni) Cuprins de scârbă[1] **(9)** Si: *îngrețoșat, dezgustat* **(1)**. **7** Care s-a săturat, s-a plictisit (de cineva sau de ceva) Si: *sătul* **(3)**. **8** (D. manifestările oamenilor, d. fața, ochii, privirea lor etc.) Care exprimă scârbă[1] **(9)**. **9** (Înv) Scârbos **(1)**.

scârbnic, ~ă *a* [At: BUZNEA, F. 17/6 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***scârbă***[1] + *-nic*] (Îvr) **1-2** Scârbos **(2-3)**.

scârboli *vr* [At: MAT. DIALECT. I, 92 / Pzi: *~lesc* / E: ***scârbă***[1]] (Reg) A se scârbi **(9)**.

scârbos, ~oasă [At: GOLESCU, Î. 69 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***scârbă***[1] + *-os*] **1-2** *smf, a* (Epitet injurios pentru o persoană) care inspiră dispreț, indignare Si: *detestabil* **(1)**, *infam, josnic*, (îvp) *scârbav* **(1)**, (înv) *scârbavnic* **(1)**, *scârbit*[2] **(9)**, (reg) *silos* **(1)**. **3** *a* Care provoacă scârbă[1] **(9)** (prin aspect, gust etc.) Si: *dezgustător, grețos* **(1)**, *respingător*, (rar) *scârbavnic* **(2)**, (îvp) *scârnav*, (înv) *scârb*[2], *scârbav*, (îvr) *scârbnic, scârbeț, scârbicios*, (reg) *silos* **(2)**. **4** *a* (Îe) **(A fi) ~ la gură** sau **a avea gură ~oasă** Se spune despre cineva care vorbește indecent, trivial. **5** *a* (D. oameni) Care se îngrețoșează cu ușurință (având senzația fiziologică de vomă). **6** *a* Care provoacă neplăcere Si: *dezagreabil* **(1)**, *nesuferit*.

scârboșenie *sf* [At: PASCU, S. 242, 243 / V: (reg) ***~oze~*** / Pl: *~ii* / E: ***scârbos*** + *-enie*] **1** Însușirea de a fi scârbos **(3)**. **2** Lucru, fapt, comportament etc. dezgustător, care produce scârbă[1] **(9)** Si: (reg) *scârbotenie* **(1)**, *scârbovenie* **(1)**, *scârbelniță* **(1)**. **3** (Spc; lpl) Vorbe injurioase, triviale Si: (reg) *scârbotenie* **(2)**, *scârbovenie* **(2)**, *scârbelnița* **(2)**.

scârbotenie *sf* [At: STANCU, Ș. 378 / Pl: *~ii* / E: ***scârbă***[1] + *-otenie*] (Mun) **1-2** Scârboșenie **(2-3)**.

scârbovenie *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ii* / E: ***scârbă***[1] + *-ovenie*] (Reg) **1-2** Scârboșenie **(2-3)**.

scârbozenie *sf* vz ***scârboșenie***

scârbuire *sf* vz ***scârbire***

scârc *sn* vz ***sfârc***

scârcăi *sn* vz ***scârcâi***

scârcează *sf* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: ns cf *scârci[1]*] Cujbă (7) (de care se atârnă ceaunul).

scârcel *sm* [At: DLR / Pl: ~*ei* / E: ***scârci[1]*** + -*el*] **1-4** (Reg; șhp) Scârci[1] (**1-2**) (mic).

scârci[1] *sm* [At: CIAUȘANU, GL / Pl: ~ / E: *s-* + ***cârci***] **1** (Olt) Strugure mic. **2** (Olt) Ciorchine de strugure fără boabe.

scârci[2] *sm* [At: H IX, 154 / Pl: ~ / E: ns cf *zgârci*] (Reg) Pește nedefinit mai îndeaproape.

scârci[3] *sn* vz ***scrânciob***

scârcica *v* vz ***scrâșca***

scârcimuș *s* [At: LEXIC REG. / V: ***zgâ~*** / Pl: ? / E: ***scârcium*** + -*uș*] **1-2** (Mun; Trs) Scrânciob mic.

scârciob *sn* vz ***scrânciob***

scârciom *sn* vz ***scrânciob***

scârciomeală *sf* vz ***scârciumeală***

scârciomi *v* vz ***scârciumi***

scârciomit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: ***scârciomi***] (Mun; d. oameni) **1** Care se face că plânge (alternând râsul cu plânsul). **2** Mofturos.

scârcion *sn* vz ***scrânciob***

scârcior, ~oară *a* [At: LEXIC REG. 56 / Pl: ~*i*, ~*oare* / E: *s-* + ***cârcior***] (Reg; d. păr[1]) Cârlionțat (**1**).

scârciov *sn* vz ***scrânciob***

scârcium *sn* vz ***scrânciob***

scârciuma *v* vz ***scârciumi***

scârciumeală *sf* [At: CIAUȘANU, GL. 58 / V: ***~ciom~*** / Pl: ~*eli* / E: ***scârciumi*** + -*eală*] **1** (Olt) Zvârcolire (de durere). **2** (Mun; îf *scârciomeală*) Smiorcăială (**5**).

scârciumi [At: RĂDULESCU-CODIN / V: (reg) ***~ma***, ***~ciomi*** / Pzi: *scârcium*, ~*mesc* / E: ***scârcium***] **1-2** *vtr* (Mun; Trs) A (se) da în scrânciob (**1**). **3-4** *vtr* A (se) legăna ușor cu un scaun, înclinându-l ușor pe spate. **5** *vr* (Reg; d. obiecte; îf *scârciuma*) A se balansa (**1-2**). **6** *vr* (Olt) A se zvârcoli (de durere). **7** *vr* (Fig) A ezita (**2**). **8** *vi* (Mun) A voi să-și ia vorba înapoi. **9-10** *vir* (Olt; Mun) A se smiorcăi (**6-7**). **11** *vr* (Mun; îf *scârciomi*) A se văita. **12** *vr* (Mun; îf *scârciomi*) A se sclifosi (**1**).

scârciumitură *sf* [At: CIAUȘANU, GL. 58 / Pl: ~*ri* / E: ***scârciumi*** + -*tură*] (Olt) Zvârcolire (de durere).

scârj i [At: UDRESCU, GL. / E: fo] (Reg) Cuvânt care imită zgomotul (neplăcut al) unui obiect greu târât pe jos, al ferăstrăului ori al joagărului când taie lemne etc.

scârjâi *vt* [At: REBREANU, NUV. 262 / V: ***~jeia***, ***~jia*** / Pzi: *scârjâi*, ~*esc* / E: ***scârj*** + -*âi*] (Reg; c. i. o suprafață) A freca, a zgâria sau a râcâi (provocând un zgomot caracteristic) Si: *a hârșâi* (**1**).

scârjâială *sf* [At: UDRESCU, GL. / P: ~*jâ-ia*~ / Pl: ~*ieli* / E: ***scârjâi*** + -*eală*] (Mun) Hârșâială.

scârjâit *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***scârjâi***] (Mun) Hârșâială.

scârjâitură *sf* [At: UDRESCU, GL. / P: ~*jâ-i*~ / V: ***~jei~*** / Pl: ~*ri* / E: ***scârjâi*** + -*tură*] **1** (Mun) Hârșâitură (**1**). **2** (Reg; îf *scârjeietură*) Zgârietură.

scârje *sf* [At: L. ROM. 1959, nr. 1, 64 / Pl: ~ / E: ***scârj***] (Reg) Sârmă groasă de forma unei vergi, îndoită la un capăt în semicerc, cu care se conduce cercul, în unele jocuri de copii.

scârjeia *v* vz ***scârjâi***

scârjeietură *sf* vz ***scârjâitură***

scârjia *v* vz ***scârjâi***

scârlăonț *sm* vz ***scârlionț***

scârlăonța *v* vz ***scârleonți***

scârleață *sf* [At: SCRIBAN, D. 1171 / Pl: ~*ețe* / E: ns cf *scârleică*] (Mol) Crivală (**6**) (pentru împletitul frânghiilor).

scârleică *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: ~*ici* / E: ns cf *scârleață*] **1** (Mol) Crivală (**6**) (pentru împletitul frânghiilor). **2** (Îe) (**A fi**) **slab ca o ~** A fi foarte slab.

scârlete *sm* [At: LEXIC REG. 85 / Pl: ~*eți* / E: nct] **1** (Mun; Olt) Săniuță (pentru copii). **2** (Mun; gmț) Epitet pentru un om mic de statură sau pentru un copil vioi, iute, neastâmpărat.

scârlionț *sm* [At: TDRG / P: ~*li-onț* / V: (reg) ***~lăonț***, ***~lăunț***, ***zgârlăunte***, ***zgâr~*** / E: *s-* + ***cârlionț***] **1** (Pop) Cârlionț (**1**). **2** (Olt; îf *scârlăunț*) Fiecare dintre capetele scândurilor ce încheie cele două laturi ale unei cișmele.

scârlionțat, ~ă *a* [At: ALR II/I MN 2, 6804/848 / V: ***scarlaon~***, ***scârlăun~***, ***zgârlaon~***, ***zgâr~*** / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: *s-* + ***cârlionțat***] (Olt; Mun; d. păr) Cârlionțat (**1**).

scârloni *vr* [At: ALR II/I MN 12, 6892/76 / Pzi: ~*nesc* / E: nct] (Reg; d. oameni; dep) A se smiorcăi.

scârma *v* vz ***scurma***

scârmaci, ~ace *a, smf* vz ***scurmaci***

scârmoceală *sf* [At: UDRESCU, GL. / V: ***scor~*** / Pl: ? / E: ***scârmoci*** + -*eală*] (Mun) Scormoneală (**2**).

scârmoci [At: UDRESCU, GL. / V: ***scor~*** / Pzi: ~*ocesc*, 3 și: *scârmoce* / E: ***scârma***] **1** *vt* (Mun) A scormoni (**2**). **2** *vr* (Reg) A se nelinişti. **3** *vr* (Olt) A se zvârcoli (de durere). **4** *vrr* (Mun) A se hârjoni (**1**). **5** *vi* (Olt; fig) A vorbi ce nu trebuie.

scârmocilă *sm* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***scârmoci*** + -*ilă*] Persoană (mai ales copil) care scotocește.

scârmocit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / V: ***scor~*** / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: ***scârmoci***] (Mun) **1** Scormonit (**2**). **2** (D. pământ) Arat superficial. **3** (Fig; d. oameni) Neastâmpărat.

scârmona *v* vz ***scormoni***

scârmoni *v* vz ***scormoni***

scârn[1], ~ă *a* [At: LB / V: (îvr) ***scorn*** / Pl: ~*i*, ~*e* / E: drr ***scârnă***] (Înv) Scârnav (**1**).

scârn[2], ~ă [At: UDRESCU, GL. / Pl: ~*i*, ~*e* / E: *s-* + ***cârn***] **1** *a* (D. oameni sau d. nasul lor; Mun) Cârn (**2**). **2** *smf* Persoană cu nasul scârn (**1**).

scârnaf, ~ă *a* vz ***scârnav***

scârnatic, ~ă *a* [At: LM / Pl: ~*ici*, ~*ice* / E: ***scârn[1]*** + -*atic*] (Îvr) Scârnav (**1**).

scârnav, ~ă [At: COD. VOR. 116/28 / V: (reg) ***~af***, ***schir~***, (îvr) ***scor~*** / Pl: ~*i*, ~*e*, (**4**) ~*uri* / E: slv **скрьнавъ**] **1** *a* (Îvp) Plin de scârnă Si: (înv) *scârn[1]*, *scârnăvit* (**1**), (îvr) *scârnatic*. **2** *a* (Pgn) Murdar (**1**). **3** *a* (Reg; d. suprafețe) Aspru[2] (**1**). **4** *sn* (Reg) Excrement (**1**). **5** *a* (Îvp) Scârbos (**1**). **6** *a* (Spc) Imoral. **7** *a* (Îe) **A avea gură ~ă** A vorbi obscenități. **8** *a* (Rar) Împuțit. **9** *a* (D. vreme) Nefavorabil. **10** *a* (Reg; d. oameni) Plăpând. **11** *a* (Olt; d. copii; îf *schirnav*) Care scâncește.

scârnă *sf* [At: PRAV. 249 / V: (îvr) ***scor~*** / Pl: ~*ne*, (rar) ~*ni* / E: slv **скрьна**] (Îvp) Excremente (**1**).

scârnăvel *a* [At: DRLU / Pl: ~*ei* / E: ***scârnav*** + -*el*] (Îvr) **1-3** (Cam) scârnav (**1-3**).

scârnăvenie *sf* [At: DN / Pl: ~*ii* / E: ***scârnav*** + -*enie*] (Rar) Scârnăvie (**4**).

scârnăvește *av* [At: DRLU / E: ***scârnav*** + *-ește*] (Îvr) În mod scârnav (**2, 5, 6**).

scârnăvi [At: PSALT. 163 / V: (reg) ***schir~*** / Pzi: ~*vesc* / E: ***scârnav***] **1** *vr* (Îvp) A defeca (**4**). **2-3** *vtr* A (se) murdări cu scârnă. **4-5** *vtr* (Pgn) A (se) murdări. **6** *vt* (Fig; c. i. lucruri considerate sfinte) A profana. **7** *vr* (Mun; mai ales d. copii și bătrâni; fig; îf *schirnăi*) A se văicări.

scârnăvie *sf* [At: CORESI, EV. 134 / V: (reg) ***schir~*** / Pl: ~*ii* / E: ***scârnav*** + -*ie*] **1** (Îvp) Excremente (**1**). **2** (Pgn) Murdărie (**1**). **3** (Fig) Om, animal, fapt etc. respingător. **4** (Fig) Om josnic, demn de dispreț, care provoacă scârbă (**5**) (morală) Si: (rar) *scârnăvenie*, (reg) *scârnăvitură*. **5** (Fig) Însușirea de a fi scârnav (**5**) Vz *infamie*, *mârșăvie*, *mișelie*, *josnicie*, *ticăloșie*. **6** (Ccr) Om, lucru, fapt etc. josnic. **7** Faptă, purtare sau petrecere imorală Si: *desfrâu*, *dezmăț*, *orgie*. **8** (Înv; fig) Profanare. **9** (Reg; îf *schirnăvie*) Văicăreală.

scârnăvire *sf* [At: DRLU / Pl: *~ri* / E: ***scârnăvi***] **1** (Înv) Defecare. **2** Murdărire cu scârnă. **3** (Pgn) Murdărire. **4** (Ccr) Faptă scârnavă (**6**).

scârnăvit, ~ă *a* [At: DRLU / V: (Reg) ***schir~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***scârnăvi***] **1** (Înv) Scârnav (1). **2** (Mun; d. bătrâni; îf *schirnăvit*) Care are sănătatea șubredă Si: *bolnăvicios, scârnav* (**10**), *plăpând*. **3** (Mun; mai ales d. copii; îf *schirnăvit*) Smiorcăit. **4** Alintat (1).

scârnăvitor, ~oare *a* [At: DRLU / Pl: *~i, ~oare* / E: ***scârnăvi*** + *-tor*] (Îvr) **1-5** Care (se) scârnăvește (**1-5**).

scârnăvitură *sf* [At: DLR / Pl: *~ri* / E: ***scârnăvi*** + *-tură*] (Ban) Scârnăvie (4).

scârneci *sm* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ~ / E: *s-* + ***cârneci***] (Reg; gmț) Copil cu nasul cârn, mic.

scârnei *sm* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ~ / E: ***scârn***^{2} + *-ei*] **1** (Mun; gmț) Copil vioi, neastâmpărat. **2** (Mun; gmț) Băiat șmecher.

scârpălui *vi* [At: FRÂNCU – CANDREA, M. 105 / Pzi: *~esc* / E: nct] (Trs) A săpa pe un teren înclinat pentru a face un drum.

scârșca *v* vz ***scrâșca***

scârșnet *sn* vz ***scrâșnet***

scârșni *v* vz ***scrâșni***

scârșnire *sf* vz ***scrâșnire***

scârșnitor, ~oare *a* vz ***scrâșnitor***

scârti *vr* [At: A I, 26 / Pzi: 3 *~tește* / E: nct] (Reg; d. lapte) A se închega prin încălzire la foc.

scârtoafă *sf* vz ***scatoalcă***

scârtoagă *sf* [At: PAMFILE, A. R. 259 / V: ***~ajă, ~rto~*** / Pl: *~age* / E: pbl ***scârțâi*** + *-oagă*] **1** (Reg) Opincă (1). **2** (Pgn) Încălțăminte uzată, veche și ruptă. **3** (Trs) Mârțoagă.

scârtoajă *sf* vz ***scârtoagă***

scârtogi *vt* [At: COMAN, GL. / Pzi: *~ogesc* / E: ***scârtoagă***] (C. i. opinci) A repara.

scârț [At: I. GOLESCU / V: ***~ța, ~țai,*** (rar) ***scarț, ~ță,*** (reg) ***scărț, scorț*** / E: fo] **1** *i* (Are) Cuvânt care imită zgomotul specific ascuțit, strident produs de unele obiecte, corpuri, substanțe etc. (sau de părți ale lor) prin frecare, prin apăsare, prin deplasare etc. **2** *sm* (Dep; îc) **~a-~a** ori (rar) **~ă-~ă (pe hârtie)** Funcționar. **3** *i* (Are) Cuvânt care imită zgomotul caracteristic produs de încălțăminte, în timpul mersului. **4** *sm* Adaos special la încălțăminte, pentru a o face să scârțâie (1) în timpul mersului Si: *scârțâitoare* (**5**), (reg) *scârțâiaș*. **5** *i* (Reg; rep; îf *scârța*) Cuvânt care imită sunetele ascuțite produse de anumite insecte. **6** *i* (Fam) Exclamație de dezaprobare, de împotrivire, de indiferență sau de dispreț față de spusele cuiva Si: *aș! da de unde!, vorbă să fie!,* (fam) *zexe!*

scârța *i* vz ***scârț***

scârțac *sm* [At: SCRIBAN / Pl: *~aci* / E: ***scârț*** + *-ac*] (Reg; dep) Lăutar.

scârțai *i* vz ***scârț***

scârțar *sm* [At: LEXIC REG. 85 / Pl: *~i* / E: ***scârț*** + *-ar*] **1** (Fam) Om zgârcit. **2** (Reg) Om de nimic.

scârță *i* vz ***scârț***

scârțăi *v* vz ***scârțâi***

scârțăială *sf* vz ***scârțâială***

scârțăietor, ~oare *a* vz ***scârțâitor***

scârțăit *sn* vz ***scârțâit***^{1}

scârțăitor, ~oare *a, sf* vz ***scârțâitor***

scârțăitură *sf* vz ***scârțâitură***

scârțăli *vr* [At: A I, 13 / Pzi: 3 *~lește* / E: ns cf *scârti*] (Reg; d. lapte) A se acri (3).

scârțămuș *s* vz ***scârțimuș***

scârțâi [At: ANON. CAR. / V: (îvr) ***~ții, scorțăi,*** (reg) ***scarțăi, scărțăi, scârții, ~țăi, ~țoi*** / Pzi: *scârțâi,* (îvr) *~esc* / E: ***scârț*** + *-âi*] **1** *vi* (D. obiecte, materiale, corpuri, substanțe etc.) A produce (prin frecare, prin apăsare, prin deplasare, sub acțiunea unei greutăți etc.) un zgomot specific ascuțit, strident, neplăcut Si: (rar) *a scrâșni,* (înv) *a prâsni*^{2}. **2** *vi* (Îe) **A unge osia ca să nu ~e (carul)** A câștiga bunăvoința, favoarea etc. cuiva cu daruri sau cu bani Si: *a mitui*. **3** *vt* (Rar; fam; îe) **A ~ ușa cuiva** A stărui pe lângă cineva cu insistențe plictisitoare. **4** *vi* (Rar; spc; d. încălțăminte) A produce un zgomot ascuțit, caracteristic, în timpul mersului. **5** *vi* (Rar; d. vehicule încărcate cu greutăți) A înainta cu greu, producând un zgomot strident. **6** *vi* (D. insecte) A scoate sunete specifice ascuțite, asemănătoare cu scârțâitul^1 (1) produs de unele obiecte prin frecare. **7** *vi* (Fam; d. oameni; adesea dep) A cânta (prost) la un instrument muzical cu coarde (scoțând sunete stridente). **8** *vi* (D. instrumente muzicale cu coarde) A emite sunete nearmonioase, stridente, false. **9** *vi* (Fam) A scrie greu, mișcând anevoie (și apăsând, zgâriind cu) penița pe hârtie (și producând un zgomot specific). **10** *vi* (Pgn; dep) A scrie. **11** *vi* (Fam; fig; d. mecanisme, instalații) A funcționa prost, cu greutate, cu randament scăzut. **12** *vi* (D. acțiuni, activități) A evolua în mod nesatisfăcător, anevoie. **13** *vi* (D. oameni) A o duce relativ rău cu sănătatea.

scârțâială *sf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~ță-ia~* / V: (rar) ***~țăi~,*** (reg) ***~ți~*** / Pl: *~ieli* / E: ***scârțâi*** + *-eală*] Scârțâit^1 (**1**).

scârțâietoare *sf* vz ***scârțâitor***

scârțâire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (înv) ***~țîi~,*** (îvr) ***schir~, scorțeire*** / Pl: *~ri* / E: ***scârțâi***] **1** (D. obiecte, materiale, corpuri, substanțe etc.) Producere (prin frecare, prin apăsare, prin deplasare, sub acțiunea unei greutăți etc.) a unui zgomot specific ascuțit, strident, neplăcut Si: *scrâșnire, prâsnire*^{2}. **2** (Fam; dep; d. oameni) Cântat (prost) la un instrument muzical cu coarde (prin scoaterea unor sunete stridente). **3** (Fam) Scriere dificilă, prin mișcarea anevoioasă, apăsând, zgâriind cu penița pe hârtie (producând un zgomot specific). **4** (Pgn; dep) Scriere.

scârțâiș *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: ***scârțâi*** + *-iș*] **1** (Mun) Scârțâit^1 (**1**). **2** Scârț (**3**).

scârțâit^1 *sn* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (reg) ***~țăit, ~țiit*** / Pl: *~uri* / E: ***scârțâi***] **1** Zgomot specific ascuțit, strident produs de unele obiecte, corpuri, substanțe etc. (sau de părți ale lor) prin frecare, prin apăsare, prin deplasare etc. Si: *scârțâială, scârțâitură* (**1**), (rar) *scrâșneală, scrâșnet, scrâșnire, scrâșnit*^{1}, (reg) *scârțiaș,* (nob) *scrijelire*. **2** (Rar) Sunet specific ascuțit produs de unele insecte. **3** (Fam) Sunet (nearmonios, strident) sau serie de sunete (nearmonioase, stridente) emise de un instrument muzical cu coarde Si: *scârțâitură* (**2**).

scârțâit^2***, ~ă*** *a* [At: BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 207 / V: ***~țiit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***scârțâi***] **1** (Rar; fam; d. instrumente muzicale cu coarde, mai ales d. viori) Care scârțâie (din cauză că instrumentul nu cântă bine). **2** (D. glas) Care are inflexiuni neplăcute, supărătoare, stridente. **3** (Fig; fam; d. oameni; îf *schirțiit*) Care se simte (relativ) rău cu sănătatea.

scârțâitor, ~oare [At: ANON. CAR. / P: *~ță-i~* / V: (rar) ***~țâietoare*** *sf,* ***~țăi~,*** (înv) ***~ții~,*** (reg) ***~țăietor*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***scârțâi*** + *-tor*] **1** *a* (D. unele obiecte, corpuri, substanțe etc. sau d. părți ale lor) Care scârțâie (1). **2** *a* (Pex; d. sunete, zgomote) Strident. **3** *sf* Jucărie care produce un zgomot specific, strident, prin rotirea unui dispozitiv, prin frecarea unei sfori etc. Si: *duruitoare* (**2**), *huruitoare* (**4**), *hârâitoare* (**7**). **4** *sf* Dispozitiv rudimentar din lemn prevăzut cu aripi, care, mișcate de vânt sau cu mâna, produc un zgomot strident și alungă păsările dăunătoare din semănături Si: *morișcă, sperietoare, zbârnâitoare*. **5** *sf* Adaos special la încălțăminte pentru a o face să scârțâie în timpul mersului Si: *scârț* (**4**). **6** *sf* (Bot) Plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunze înțepătoare și cu flori hermafrodite verzui, care crește prin locuri pietroase și nisipoase Si: (reg) *cârțâitoare, hericică, troscoțel, troscovă, troscot-de-câmp* (*Plycneum arvense*). **7** *sm* (Fam; dep) Instrumentist care emite sunete stridente, false cântând la un instrument cu coarde. **8** *sm* (Fam; dep) Funcționar. **9** *sm* (Pex) Scriitor netalentat.

scârțâitură *sf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~ță-i~* / V: (reg) ***scăr~, ~țăi~, ~ții~*** / Pl: *~ri* / E: ***scârțâi*** + *-tură*] **1** Scârțâit^1 (**1**). **2** (Fam; dep) Sunet (nearmonios, strident) sau serie de sunete (nearmonioase, stridente) emise de un instrument muzical cu coarde Si: *scârțâit*^{1} (**3**). **3** (Rar) Sunet ascuțit produs de alunecarea (apăsată) a peniței pe hârtie.

scârțială *sf* vz ***scârțâială***

scârții v vz *scârțâi*
scârțiire sf vz *scârțâire*
scârțiit sn vz *scârțâit*
scârțiitor, ~oare a vz *scârțâitor*
scârțiitură sf vz *scârțâitură*
scârțimuș s [At: VARONE, J. R. 66 / V: *scârțâm~* / Pl: ? / E: ns cf *scârcium*] (Mun; Trs) Leagăn (improvizat).
scârțoi v vz *scârțâi*
scâtăli [At: COMAN, GL / Pzi: *~lesc, scâtal* / E: nct] 1 *vt* (Reg) A întinde fânul la uscat, după ce a fost udat de ploaie. 2 *vt* (C. i. sămânța unor plante) A separa de impurități. 3 *vr* A se scobi (în dinți).
scegă sf [At: BĂCESCU, PĂS. / V: *scigă* / Pl: *scegi* / E: *s-* + *cegă*] (Iht; Ban) Cegă[1] (1) (*Acipenser ruthenus*).
scelălâi v vz *schelălăi*
scelerat, ~ă [At: NEGULICI / V: *șc~* / Pl: *~ați, ~e* / E: fr *scélérat*] (Liv) 1-2 *smf, a* Ticălos. 3-4 *smf, a* Criminal (1-2). 5 *a* (D. fapte, acțiuni, însușiri etc. ale oamenilor) Care este caracteristic unui scelerat (1). 6 *a* Care aparține unui scelerat (1). 7 *a* Care este făcut de un scelerat Si: *ticălos*.
sceleratețe sf [At: NEGULICI / V: *~rât~* / Pl: *~ți* / E: fr *scéleratesse*] (Rar) Ticăloșie.
scelerâtețe sf vz *sceleratețe*
scenal sn vz *scenariu*
scenarist, ~ă smf [At: CONTEMP. 1949, nr. 126, 11/2 / Pl: *~iști* / E: fr *scénariste*] Autor de scenarii (5-6).
scenaristic, ~ă a [At: CONTEMP. 1966, nr. 1033, 5/4 / Pl: *~ici, ~ice* / E: *scenariu* + *-istic*] 1-3 Care aparține scenariului (6-8). 4-6 Privitor la scenariu (6-8). 7-9 Specific scenariului (6-8).
scenariu, ~ie [At: ASACHI, P. R. 2/6 / V: (învr) *~al sn* / Pl: *~ii* / E: fr *scénario*, it *scenario*] 1-3 *a* Scenic (1-3). 4 *sn* (Înv) Mod de punere în scenă a unui spectacol dramatic Si: (rar) *scenărie* (2). 5 *sn* (Înv; prc; ccr) Decor (1). 6 *sn* Text care cuprinde prezentarea (în linii generale a) acțiunii unei piese de teatru. 7 *sn* Text care cuprinde dialogurile unei piese de teatru (de dimensiuni mai reduse) sau adaptare dramatică a unei opere literare, destinat de obicei reprezentărilor la radio sau la televiziune. 8 *sn* Text care cuprinde descrierea acțiunii unui fim, dialogurile lui, precum și indicații tehnice și regizorale corespunzătoare.
scenă sf [At: CRITIL, 79/15 / V: (învp) *șce~*, (înv) *se~*, *ște~*, *șe~*, (învr) *~ne* / Pl: *~ne* / E: fr *scène*, it *scena*, ger *Szene*] 1 Spațiu (mai ridicat) special amenajat într-o sală sau în aer liber, destinat reprezentării unui spectacol, unui concert etc. 2 (Pgn) Teatru. 3 (Îla) **La** (sau, rar, **în**) **~ deschisă** (Care are loc) în timpul spectacolului, al reprezentației, în timp ce cortina este ridicată Si: *la vedere*. 4 (Îe) **A urca** (sau **a intra**) **în** (sau **pe**) **~** A începe să joace teatru. 5 (Îae) A începe să-și interpreteze rolul repartizat într-un spectacol. 6 (Pgn; îae) A-și începe activitatea într-un domeniu oarecare. 7 (Pgn; îae) A începe să capete experiență. 8 (Îe) **A părăsi ~na** A părăsi profesiunea de actor, a se retrage din teatru. 9 (Pgn; îae) A se retrage dintr-o activitate oarecare sau din viața socială. 10 (Fig; de obicei urmat de determinări) Lumea, viața considerată ca teatru, ca o scenă (1). 11 (Fig; de obicei urmat de determinări) Loc, mediu de desfășurare a unor acțiuni, evenimente, fapte, fenomene etc. 12 (Rar; csc) Actorii care joacă pe scenă (1). 13 Operă literară sau muzicală destinată a fi reprezentată pe scenă (1). 14 (Pex) Reprezentație dramatică Vz *specatcol*. 15 Subdiviziune a unui tablou sau a unui act dintr-o operă dramatică ori muzicală, marcată de obicei prin intrarea în sau plecarea din scenă (1) a unui personaj, ori de modificarea locului sau a timpului de acțiune Si: (îvr) *scenetă* (1). 16 (Pgn) Episod, fragment (unitar) dintr-o operă (literară, istorică, cinematografică) în care se consumă (de obicei) o singură întâmplare, într-un cadru neschimbat. 17 Creație plastică ce înfățișează unul sau mai multe personaje (în acțiune). 18 (Pex) Acțiune, temă etc. înfățișată într-o creație plastică ce înfățișează unul sau mai multe personaje (în acțiune). 19 Tablou (viu) din natură. 20 Priveliște. 21 Acțiune, fapt, eveniment, întâmplare (la care asistă cineva). 22 (Spc) Întâmplare ieșită din comun, care poate interesa, impresiona etc. pe cineva. 23 Exteriorizare (în vorbe, gesturi) a nemulțumirii, a mâniei cuiva față de altcineva. 24 Ceartă violentă între două sau mai multe persoane. 25 (Îe) **A-i face cuiva o ~** (sau **~ne**) A aduce cuiva reproșuri cu vorbe violente, amenințări, plâns (în public).
scenărie sf [At: BARCIANU / V: *~ner~* / Pl: *~ii* / E: *scenă* + *-ărie*] (Rar) 1 Punere în scenă. 2 Mod de înscenare (sau de concepere) a unui spectacol dramatic Si: (înv) *scenariu* (4). 3 (Prc; ccr) Decor (folosit pentru a reprezenta locul unde se petrece acțiunea unui spectacol) montat pe scenă (1).
scene sf vz *scenă*
scenerie sf vz *scenărie*
scenetă sf [At: BOLLIAC, O. 48 / Pl: *~te* / E: it *scenetta* cf fr *saynète*] 1 (Îvr) Scenă (15). 2 Piesă de teatru, de obicei comedie, într-un singur act și cu un număr redus de personaje. 3 (Rar) Libret al unei opere muzicale de mici dimensiuni. 4 (Rar) Scenă (21) de mică amploare.
scengeriță sf [At: H XVIII, 142 / V: *~ghe~* / Pl: *~țe* / E: *steangără* + *-iță*] (Ban) Fiecare dintre verigile de fier care leagă, la car, osia de poiicioară.
scengheriță sf vz *scengeriță*
scenic, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / V: (rar) *șe~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr *scénique*] 1 *a* Care aparține scenei (1) Si: (înv) *scenariu* (1). 2 *a* Privitor la scenă (1) Si: (înv) *scenariu* (2). 3 *a* Specific scenei (1) Si: (înv) *scenariu* (3). 4 *a* Care se desfășoară (ori este făcut spre a se desfășura) pe scenă (1). 5 *a* Care este adaptat pentru scenă (1). 6 *a* (Pex) Regizoral. 7 *a* (Rar; îs) *Artă ~ă* Scenografie (2). 8 *a* (Îs) *Spațiu ~* Parte a scenei (1) expusă vederii publicului, unde se desfășoară jocul actorilor. 9 *a* (Îs) *Perspectivă ~ă* Vedere de ansamblu a unui decor. 10 *a* (Rar) Care ține de construcția operei dramatice. 11 *sm* (Rar) Dramaturg.
scenicitate sf [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 26, 19/1 / Pl: ? / E: *scenic* + *-itate*] Calitatea, însușirea unui text de a putea fi reprezentat pe scenă (1), de a fi dramatic, vizual.
scenograf, ~ă smf [At: I. GOLESCU, C. / V: (învr) *schin~*, *șe~* / Pl: *~i*, *~e* / E: fr *scénographe*, it *scenografo*, ngr *σκηνογράφος*] Persoană care se ocupă cu scenografia (1-2).
scenografic, ~ă a [At: I. GOLESCU, C. / V: (învr) *șen~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr *scénographique*] 1 Care aparține scenografiei (1). 2 Privitor la scenografie (1). 3 Specific scenografiei (1).
scenografie sf [At: I. GOLESCU, C. / V: (învr) *șe~* / Pl: *~ii* / E: fr *scénographie*, it *scenografia*] 1 Arta organizării scenei (1) și a sălii de spectacol prin pregătirea cadrului, ambianței, atmosferei în care se desfășoară acțiunea dramatică și care cuprinde crearea decorurilor, a costumelor, a iluminatului scenei etc. 2 Arta organizării cadrului, a ambianței în care se desfășoară acțiunea unui spectacol de televiziune sau a unui film Si: (rar) *artă scenică* (7).
scenotehnic, ~ă [At: T mai 1966, 56 / Pl: *~ici, ~ice* / E: *scenă* + *tehnic* cf it *scenotecnico*, *scenotecnica*] 1 *sf* Disciplină care se ocupă cu studiul rezolvării complexului de probleme tehnice ale spațiului scenic (destinat unui spectacol). 2 *sf* Tehnică a (folosirii) aparaturii de scenă și a trucajelor mecanice în teatru. 3 *a* Care aparține scenotehnicii (1). 4 *a* Privitor la scenotehnică (1). 5 *a* Specific scenotehnicii (1).
scenuță sf [At: T martie 1969, 78 / Pl: *~țe* / E: *scenă* + *-uță*] 1-2 (Rar; șhp) Scenă (1) (mică).
sceptic, ~ă [At: CANTEMIR, I. I. I, 22 / V: (înv) *sche~*, *schip~* / Pl: *~ici, ~ice*, (înv) *~ici* af / E: fr *sceptique*, ngr *σκεπτικός*] 1-2 *smf, a* (Care este) adept al scepticismului (2). 3-4 *smf, a* (Persoană) care nu are încredere în nimic, care se îndoiește de orice, care are o atitudine de scepticism (1) Vz *necredincios*. 5 *a* (D. înfățișarea, gesturile, manifestările etc. oamenilor) Care exprimă scepticism (1). 6 *a* Care caracterizează pe omul sceptic (3). 7 *av* Cu scepticism (1). 8 *a* (D. perioade de timp) În care predomină scepticismul (1).

scepticism *sn* [At: I. GOLESCU, C. / V: (rar) ***~izm***, (înv) ***sche~***, ***șteptiți~***, ***șteptițismus***, ***șep~*** / E: fr ***scepticisme*** cf ngr *σκεπτικισμός*, ger *Skeptizismus*] **1** Atitudine de rezervă, de îndoială, de neîncredere față de lucrurile în general admise, față de capacitatea omului de a-și realiza aspirațiile, față de posibilitatea lui de a izbuti într-o acțiune, față de posibilitatea cunoașterii realității obiective Si: *necredință*, *neîncredere*. **2** Concepție filozofică idealistă care pune la îndoială posibilitatea cunoașterii de către om a lumii existente, a adevărului obiectiv, a oricărei cunoștințe certe.

scepticizm *sn* vz ***scepticism***

sceptru *sn* [At: URECHE, ap. LET I, 118/7 / V: (înv) ***sche~***, ***schip~*** (Pl: *schiptruri*), ***scrip~***, ***șchip~*** (Pl: *șchiptruri*) / Pl: *~re* / E: lat ***sceptrum***, fr ***sceptre***, it ***scettro*** cf ngr *σκῆπτρον*] **1** Obiect în formă de baston, de obicei încrustat cu metale și cu pietre prețioase, purtat de suverani, de înalții demnitari bisericești, ca simbol al autorității lor. **2** (Pex) Autoritate a unui suveran, a unui prelat (simbolizate de sceptru (**1**)). **3** (Îs) *~ de fier* Autoritate, domnie despotică Si: *tiranie*. **4** (Fig; de obicei urmat de determinări care indică domeniul) Superioritate, autoritate necontestată a cuiva într-un anumit domeniu Si: *supremație*.

scheamăt *sn* [At: MARIAN, O. I, 318 / Pl: *~e* / E: ns cf *scheau*, *scheunat*] (Buc) **1** Grup de sunete caracteristice prin care câinele anunță apropierea unui animal (sălbatic). **2** Grup de sunete caracteristice prin care unele păsări anunță apropierea unui pericol.

scheau *i* [At: UDRESCU, GL. / E: fo] (Mun; are) Cuvânt care redă sunetul caracteristic pe care îl scot câinii Vz *ham*!

scheaun *sn* [At: SADOVEANU, O. XVII, 183 / S și: *schiaun* / Pl: *~e* / E: pvb ***scheuna***] (Rar) Scheunat (**1**).

scheci *sn* [At: LOVINESCU, S. II, 89 / Pl: *~uri* / E: fr, eg ***sketch***] Scurtă scenetă (**2**) cu caracter umoristic, satiric, pentru teatru, film etc., care tratează, de obicei, teme de actualitate.

scheelit *sn* [At: LTR[2] / P: *șe-lit* / Pl: ? / E: fr ***scheelite***, ger ***Scheelit***] Wolframat natural de calciu, cristalizat în sistemul pătratic, incolor sau de culoare cenușie, galbenă-brună, verzuie sau roșiatică, folosit pentru obținerea wolframului.

schefeneu *sn* [At: ALR SN IV h 1 043/272 / Pl: *~eauă* / E: ns cf *scafă*] (Reg) Blid, strachină (de lemn).

schelă *sf* [At: M. COSTIN, ap. LET. I, 24/20 / V: (îvp) ***~le***, ***șc~*** / Pl: *~le* / E: srb ***skela***, bg ***скеля*** cf tc *iskele*] **1** (Îrg) Port[3] mic, neechipat cu instalații portuare speciale, așezat pe fluvii sau pe râuri navigabile. **2** (Pgn) Port[3]. **3** (Prc) Debarcader. **4** (Pex) Punct vamal (situat adesea într-un asemenea port) Vz *scală*. **5** (Mol; Buc) Loc pe malul unei ape curgătoare unde se construiesc sau se ancorează plutele. **6** (Mol; Buc) Depozit de scânduri la marginea unei ape. **7** (Îvr; îf *schele*) Țărm. **8** (Îvr) Vad (al unei ape curgătoare). **9** (Ban) Târg. **10** Construcție auxiliară provizorie, metalică sau de lemn, care servește ca suport muncitorilor care lucrează la înălțime pentru executarea sau pentru repararea unei construcții, a unei instalații etc. și pe care se depozitează materialele necesare executării lucrărilor respective Si: *eșafodaj*, (reg) *pat*. **11** Punte ori construcție de lemn sau de metal, adesea mobilă, care face legătura între o navă și chei, pentru îmbarcarea și debarcarea pasagerilor, îmbarcarea și debarcarea mărfurilor etc. **12** Punte care se întinde de la țărm spre largul apei și pe care stau pescarii când pescuiesc. **13** (Ban) Bac, pod umblător. **14** (Rar) Grămadă de obiecte (de același fel) a căror așezare sugerează forma unei schele (**10**). **15** (Trs) Vas cu apă care se așază în pragul ușii unei case în care are loc o nuntă și peste care trec oaspeții când se întorc de la cununie. **16** (Înv) Eșafod (pentru execuții). **17** (Reg) Fiecare dintre lemnele cu care se prind câte doi căpriori la podul casei. **18** (Reg) Puntea stavilei la moara de apă. **19** (Reg) Stavilă, zăgaz la moara de apă. **20** (Reg; lpl) Căpițe de lucernă, de trifoi așezate în copaci. **21** (Șîs *~ petroliferă*, *~ petrolieră*, *~ de petrol*) Unitate industrială de exploatare a unui zăcământ (sau a unor zăcăminte) de țiței, care include totalitatea sondelor și instalațiilor auxiliare din regiunea respectivă. **22** (Prc) Turlă a unei sonde petroliere. **23** (Reg; lpl; îf *schile*) Picioroange. **24** (Reg; lpl; îf *schile*) Patine.

schelăi *v* vz ***schelălăi***

schelăitură *sf* vz ***schelălăitură***

schelălăi [At: KLEIN, D. 420 / V: (reg) ***scăl~***, ***scelălâi***, ***șchelui***, ***~ăloi***, ***~ălui***, ***~elăi***, ***~erlăi***, ***~erl~***, ***schilăi***, ***schil~***, ***schiol~***, ***schirloloi***, ***schiuli***, ***șchil~***, ***ștelălui*** / Pzi: 3 *schelălăie*, (rar) *~ește* / E: *s-* + ***chelălăi***] **1** *vi* (D. câini, pgn, d. alte animale) A scoate sunete plângătoare, ascuțite și repetate (de obicei de durere) Si: *a chelălăi* (**1**), *a scheuna* (**1**), (reg) *a schencăni* (**1**). **2-3** *vir* (D. oameni, mai ales d. copii mici; dep; pan) A plânge (continuu, strident) Si: *a scheuna* (**2**). **4** *vt* (Mun; îf *scherlăi*; c. i. copii) A bate (făcând să plângă, să urle).

schelălăială *sf* [At: LUNGIANU, ap. CADE / P: *~lă-ia~* / V: (reg) ***~erl~***, ***~erloială***, ***schil~*** / Pl: *~ieli* / E: ***schelălăi*** + *-eală*] **1** Lătrătură jalnică, plângătoare, ascuțită și repetată a câinelui Si: *schelălăire*, *schelălăit* (**1**), *schelălăitură* (**1**), *scheunare* (**1**), *scheunat* (**1**), *scheunătură* (**1**), (rar) *scheaun* (**1**) Vz *scâncet* (**1**). **2** (Pgn) Lătrătură jalnică, plângătoare, ascuțită și repetată a unor animale Si: *schelălăire* (**2**), *schelălăit* (**2**), *schelălăitura* (**2**), *scheunare* (**2**), *scheunat* (**2**), *scheunătură* (**2**), (rar) *scheaun* (**2**). **3** (Pan; adesea dep) Exclamație nearticulată, repetată, scoasă de o persoană pe un ton plângător (și strident) Si: *schelălăit* (**3**), *schelălăitură* (**3**), *scheunat* (**3**).

schelălăire *sf* [At: ISER, 192 / V: (rar) ***schil~*** / Pl: *~ri* / E: ***schelălăi***] **1-3** Schelălăială (**1-3**).

schelălăit *sn* [At: AGÂRBICEANU, A. 107 / V: ***scherlăit***, ***scher~***, ***schiol~*** / Pl: *~uri* / E: ***schelălăi***] Schelălăială (**1-3**).

schelălăitor, ***~oare*** *a* [At: CĂLINESCU, E. O. II, 321 / P: *~lă-i~* / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***schelălăi*** + *-tor*] (Nob) Care produce un sunet strident.

schelălăitură *sf* [At: CANTEMIR, I. I. II, 49 / P: *~lă-i~* / V: (înv) ***schil~***, (reg) ***~litură***, ***scherlăit~***, ***scher~*** / Pl: *~ri* / E: ***schelălăi*** + *-tură*] **1-3** Schelălăială (**1-3**).

schelălău *sn* [At: ANON. CAR. / V: (rar) ***șche~***, (înv) ***~lel~***, (reg) ***schilău*** / Pl: ? / E: pvb ***schelălăi***] (Pfm) Lătrătură puternică și asurzitoare (produsă de mai mulți câini deodată).

schelăloi *v* vz ***schelălăi***

schelălui *v* vz ***schelălăi***

schelărie *sf* [At: SAHIA, U.R.S.S. 24 / Pl: *~ii* / E: ***schelă*** + *-ărie*] **1** Ansamblul schelelor (**10**) montate pentru executarea sau repararea unei construcții. **2** Totalitatea elementelor care constituie structura de rezistență a unei construcții, a unui sistem tehnic Vz *schelet* (**5**). **3** Construcție alcătuită (în principal) numai dintr-o structură de rezistență.

schele *sf* vz ***schelă***

schelet *sn* [At: TEODORI, A. 62/5 / V: (înv) ***sce~***, ***~on***, ***~tr***, ***~tru***, ***schie~***, (reg) ***schilete*** / Pl: *~e*, (rar) *~uri*, *~eți* sm / E: fr ***squelette***, ger ***Skelett***, it ***scheletro***] **1** Totalitatea oaselor care susțin corpul animalelor vertebrate Si: *osatură*, *sistem osos*. **2** (Spc) Sistemul osos descărnat. **3** (D. ființe sau părți ale corpului lor; îla) **De ~** Foarte slab Si: *scheletic* (**2**). **4** (Prin exagerare) Epitet dat unei ființe extrem de slabe, căreia i se văd oasele prin piele. **5** Totalitatea elementelor care constituie structura de rezistență a unei construcții, a unui sistem tehnic etc. Si: *schelărie* (**2**). **6** Ceea ce a mai rămas, în urma degradării, dintr-o construcție, dintr-un sistem tehnic etc. Si: *osatură*. **7** Ansamblul elementelor mai dure ale solului, care rezistă eroziunilor. **8** (Fig) Plan sumar redus la câteva idei generale, principale, care permite o vedere de ansamblu asupra unei lucrări științifice, literare, artistice, a unui proces, a unui fenomen etc. Si: *schemă* (**2**). **9** Caracter tipografic (lung și subțire) format din conturul literelor. **10** Totalitatea sunetelor (sau fonemelor) din care este format un cuvânt.

scheletic, ***~ă*** *a* [At: C. PETRESCU, O. P. I, 164 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***squelettique***] **1** (D. ființe sau părți ale corpului lor) Cu înfățișare de schelet (**1**) Si: (îvr) *scheletos* (**1**). **2** (D. ființe, d. părți ale corpului lor sau d. înfățișarea lor) Foarte slab, uscat (de i se văd oasele) Si: (îvr) *scheletos* (**2**). **3** (D. construcții, sisteme tehnice etc.) Care este alcătuit numai dintr-un schelet (**5**). **4** (D. construcții, sisteme tehnice etc.) Din care a rămas doar scheletul, în urma degradării.

scheletizant, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1969, nr. 1 175, 7/3 / Pl: *~nți, ~e* / E: ***schelet***] (Rar) Care simplifică, care redă numai trăsăturile esențiale.

scheleton[1] *sn* [At: M. D. ENC. / S și: *skeleton* / Pl: *~oane* / E: fr, eg ***skeleton***] **1** Sanie de metal foarte joasă, pe care se stă culcat cu fața în jos și care se conduce cu mișcări ale corpului sau din vârful bocancilor. **2** Sport practicat cu scheletonul (**1**).

scheleton[2] *sn* vz ***schelet***

scheletos, ~oasă *a* [At: F (1884), 20 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***schelet*** + *-os*] **1-2** (Îvr) Scheletic (**1-2**).

scheletr *sn* vz ***schelet***

scheletru *sn* vz ***schelet***

schelma *vi* [At: COSTINESCU / V: *șc~* / Pzi: *~mez* / E: nct] (Mol; îe) **A o ~** A fugi (în mare grabă și pe furiș) Si: *a o șterge, a o lua la sănătoasa*.

schematic, ~ă [At: ȘĂINEANU[2] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***schématique***] **1** *a* Care înfățișează ceva în mod sumar, în linii generale, (mult) simplificat. **2** *a* Cu caracter sumar, (mult) simplificat. **3** *a* (Dep) Care înfățișează ceva în mod excesiv de sumar, de superficial, fără adâncime. **4** *a* (Dep) Care nu depășește anumite tipare, șabloane. **5** *sf* (Rar) Concepție, expunere etc. cu caracter schematic (**1**).

schematism *sn* [At: FM (1824), 2/9 / V: (rar) *~izm*, (înv) ***she~, șe~*** / Pl: *~e*, (înv) *~uri* / E: lat ***schematismus***, ger ***Schematismus***, fr ***schématisme***] **1** (Trs; înv) Condică în care se înregistrau în mod sintetic diferite date, nume, acte, situații cu caracter religios, administrativ, comercial etc. **2** (Asr) Schemă (**1**). **3** (Asr) Însușire, caracter, aspect sintetic, cuprins în anumite formule, reguli, legi. **4** (Dep) Formă prea generală, simplistă, lipsită de adâncime în care sunt prezentate lucrurile, fenomenele, realitatea etc. Vz *dogmatism, simplism*. **5** (Dep) Caracterul a ceea ce este (prezentat) prea sumar, prea general Vz *dogmatism, simplism*. **6** (Dep) Tendință sau mod de a concepe ori de a înfățișa lucrurile, fenomenele, realitatea etc. într-o formă simplistă, superficială, șablonardă, dogmatică Vz *dogmatism, simplism*. **7** (Dep) Respectare rigidă a unor formule, șabloane etc.

schematiza *vt* [At: ARGHEZI, B. 78 / Pzi: *~zez* / E: fr ***schématiser***, ger ***schematisieren***] **1** (C. i. o operă, o lucrare, o situație etc.) A înfățișa, a prezenta schematic (**1**) Vz *simplifica*. **2** (C. i. o operă, o lucrare, o situație etc.) A da un caracter schematic (**2**) Vz *simplifica*.

schematizant, ~ă *a* [At: CONSTANTINESCU, S. I, 124 / Pl: *~nți, ~e* / E: ***schematiza*** + *-ant*] (Rar) Care dă un caracter (prea) schematic (**1**).

schematizare *sf* [At: IORDAN, STIL. 77 / Pl: *~zări* / E: ***schematiza***] **1** Prezentare schematică (**1**) a unei opere, lucrări, situații etc. **2** Conferire a unui caracter schematic (**2**).

schematizat, ~ă *a* [At: CONSTANTINESCU, S. I, 45 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***schematiza***] Care are un caracter (prea) schematic (**1**).

schematizm *sf* vz ***schematism***

schemă *sf* [At: (a. 1839) BUL. COM. IST. IV, 159 / V: (înv) ***shimă, șe~*** / Pl: *~me* / E: lat ***schema***, fr ***schème***, it ***schema***, ger ***Schema***] **1** Reprezentare grafică simplificată a structurii, a dispunerii, a caracteristicilor etc. unui teren, unui ansamblu (tehnic), unui proces, unui fenomen etc. Si: (asr) *schematism* (**2**). **2** Plan sumar, redus la câteva idei generale, principale, care permite o vedere de ansamblu asupra unei lucrări științifice, literare, artistice, a unui proces, a unui fenomen etc. Si: *schelet* (**8**). **3** (Dep) Prezentare excesiv de sumară, de superficială, care nu depășește anumite tipare, șabloane etc. **4** (Spc) Reprezentare grafică a structurii organizatorice a unei întreprinderi sau instituții, cuprinzând compartimentele de lucru, numărul angajaților, gradele, funcțiile (și retribuția) lor etc. Si: *organigramă, stat*. **5** (Pex) Angajații unei întreprinderi sau instituții (pe grade și funcții) Si: *organigramă*.

schembea *sf* [At: (a. 1779) FURNICĂ, I. C. 94 / V: ***schim~***, (reg) ***șchiom~*** / Pl: *~ele* / E: tc ***iskembe***] **1** (Înv) Stomac ori abdomen de animal domestic, mai ales de vacă. **2-3** (Înv; spc) (Conținutul împreună cu) burduful făcut din pielea argăsită a stomacului unui animal domestic, în care se păstrau sau se transportau diferite alimente (brânză, untură, făină, tutun etc.). **4** (Asr) Ciorbă de burtă. **5** (Asr) Ciorbă făcută din peritoneul mielului. **6** (Asr) Drob de miel. **7** (Reg; îe) **A mâncat ~ua** S-a păcălit într-o afacere.

schemni-aga *sm* [At: NECULCE, L. 36 / V: *~și*, ***schimi-~, schim~*** / Pl: ? / E: tc ***iskemni agasi***] Înalt demnitar turc care avea funcția de a oferi sultanului scăunelul, împodobit cu plăci de argint, la urcarea sau la coborârea acestuia de pe cal, și care, ca reprezentant al Porții Otomane, era însărcinat să instaleze, în țările române, pe noul domn numit aici de Poartă.

schemni-agasi *sm* vz ***schemni-aga***

schemni-ceauș *sm* [At: M. COSTIN, O. 181 / V: ***schim~, chim~*** / Pl: *~i* / E: tc ***iskemni çavuşu***] Ceauș care, ca reprezentant al Porții otomane, însoțea în țările române pe noul domn numit aici de Poartă.

schencăni *vi* [At: H XII, 29 / V: ***schin~*** / Pzi: 3 *~nește* / E: ns cf *scheuna*] (Reg) **1** A scheuna (**1**). **2** (Îf *schincăni*) A scânci (**2**).

schentă *sf* vz ***spențer***

schență *sf* vz ***spențer***

schențăli *vt* [At: CABA, SĂL. 92 / Pzi: ? / E: nct] (Trs) **1** A smuci. **2** A trage. **3** A ciupi (**2**).

schepsăs *sn* vz ***schepsis***

schepsis *sn* [At: (a. 1794) GÁLDI, M. PHAN. 248/ V: (înv) ***~săs***, (reg) ***chepsis*** / Pl: (rar) *~uri* / E: ngr ***σκέψις***] **1** (Înv) Reflecție. **2** Considerație (**6**). **3** (Înv) Deviz. **4** (Înv) Calcul (**1**). **5** (Fam) Minte. **6-7** (Fam; îljv) **Cu ~** (În mod) bine socotit, chibzuit, gândit. **8** (Fam; îal) Cu un anumit scop (ascuns). **9** (Pex; îal) Cu șiretenie. **10** (Rar; fam; îal) În mod hazliu. **11** (Arg; îf *chepsis*) Învârteală.

scheptic, ~ă *a, smf* vz ***sceptic***

schepticism *sn* vz ***scepticism***

scheptru *sn* vz ***sceptru***

scherb *sn* vz ***scârbă***

scherbă *sf* vz ***scârbă***

schercăni *vi* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~nesc* / E: ns cf *schencăni*] (Mun) A scânci (**2**).

scherlăi *v* vz ***schelălăi***

scherlăială *sf* vz ***schelălăială***

scherlăit[1] *sn* vz ***schelălăit***

scherlăit[2]***, ~ă*** *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***scherlăi***] (Mun; dep; d. copii) Plângăcios.

scherlăitură *sf* vz ***schelălăitură***

scherlălăi *v* vz ***schelălăi***

scherlălăială *sf* vz ***schelălăială***

scherlălăit *sn* vz ***schelălăit***[1]

scherlălăitură *sf* vz ***schelălăitură***

scherm *s* vz ***scrimă***

scherzando *av* [At: TIM. POPOVICI, D. M. / P: *~rța~* / E: it ***scherzando***] (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) În tempo vioi, însuflețit, vesel, jucăuș, cu umor.

scherzo *s, av* [At: TIM. POPOVICI, D. M. / P: *~rțo* / E: it ***scherzo***] **1-2** (Piesă muzicală sau parte dintr-o simfonie sau sonată scrisă și executată) într-un tempo vioi, însuflețit, vesel, jucăuș, cu umor.

schesis *s* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 289 / Pl: ? / E: ngr ***σχέσις***] (Grî) Relație stabilită între lucruri, fapte, evenimente etc.

scheting *sn* [At: DN[2] / S și: *sketing* / Pl: *~uri* / E: eg ***skating***] **1** Patină[2] montată pe rotile. **2** Sport practicat cu schetingul (**1**).

scheuna *vir* [At: EMINESCU, O. IV, 81 / P: *sche-u~* / V: (reg) ***schiaona, schiauăna, schiau~, schiauona, schie~, schioni, schiuăna, schiuna, scauoi, scăoi*** (Pzi: și 3 *scăoie*), (Pzi: 3 *scăuăiește*), ***scăui*** (Pzi p3: *scăuiește*), ***scău~, șcău~, șcheaona, șcheuna, șchiauna, șchiauona, știau~*** / Pzi: *scheaun*, (rar) *scheun* / E: fo cf *scheau*] **1-2** A schelălăi (**1-2**).

scheunare *sf* [At: COȘBUC, P. II, 174 / P: *sche-u~* / V: (reg) ***~eon~, schie~*** / Pl: *~nări* / E: ***scheuna***] **1-3** Schelălăială (**1-3**).

scheunat *sn* [At: AGÂRBICEANU, P. M. 20 / P: *sche-u~* / V: ***~nit, șche~*** / Pl: ? / E: ***scheuna***] **1-3** Schelălăială (**1-3**).

scheunătură *sf* [At: CONTEMPORANUL, VII$_2$, 3 / P: *sche-u~* / V: (reg) ***schiaun~***, ***șche~*** / Pl: *~ri* / E: ***scheuna*** + *-ătură*] **1-3** Schelălăială (**1-3**).

scheunit *sn* vz ***scheunat***

scheușană *sf* [At: BĂCESCU, PĂS. 152 / P: *sche-u~* / Pl: ? / E: nct] (Ban) Pasăre nedefinită mai îndeaproape.

schevofilaca *sms* vz ***schevofilax***

schevofilachie *sf* [At: MINEIUL (1776), 161^{r2}/31 / V: ***~chion*** / Pl: *~ii* / E: ngr ***σκευοφυακιον***] (Grî) Loc în altar în care se păstrează obiectele de cult Vz *sacristie*.

schevofilachion *sn* vz ***schevofilachie***

schevofilax *sms* [At: (a. 1778) GÁLDI, M. PHAN. 248 / V: ***~aca*** / E: ngr ***σκευοφύλαξ***] (Grî) Preot (sau călugăr) însărcinat cu păstrarea obiectelor de cult (în altar) Vz *sacristan*

schi *sn* [At: ANGHEL – IOSIF, C. M. I, 118 / S și: *ski* / Pl: *~uri* / E: fr ***ski***, ger ***Ski***] **1** (Mpl) Un fel de patină^2 (**1**) în formă de bandă lungă și îngustă, de lemn, de metal sau de metal plastic, care, prinsă de talpa ghetelor, permite alunecarea rapidă pe zăpadă Si: (rar) *patină*^{2}. **2** (Lsg) Sport de iarnă practicat cu schiurile (**1**).

schia *vi* [At: PREDA, R. 124 / P: *schi-a* / Pzi: *~iez* / E: fr ***skier***] **1** A merge, a se deplasa lunecând pe zăpadă cu schiurile (**1**). **2** A practica schiul (**2**).

schiagrafie *sf* [At: DN^3 / P: *schi-a~* / S și: *skiagrafie* / Pl: *~ii* / E: fr ***skiagraphie***] (Liv) Radiografie.

schiagramă *sf* [At: DN^3 / P: *schi-a~* / S și: *skiagramă* / Pl: *~me* / E: fr ***skiagramme***] (Liv) Fotografie obținută prin schiagrafie Si: *radiografie*, *radiogramă*.

schiaona *v* vz ***scheuna***

schiatică *sf* vz ***sciatic***

schiau *sm* vz ***șcheau***

schiauăna *v* vz ***scheuna***

schiauna *v* vz ***scheuna***

schiaunătură *sf* vz ***scheunătură***

schiauona *v* vz ***scheuna***

schiaz *sm* [At: PANȚU, PL. / Pl: ? / E: nct] (Trs) **1-2** Măcriș (*Rumex acetosa* și *Rumex acetosella*).

schici *sn* [At: ALRM II/I h 326/310 / Pl: *~uri* / E: nct] (Reg) Clește pentru jar Si: *vătrai*.

schiciui *vt* [At: VICIU, GL. / Pl: ? / E: ***schici*** + *-ui*] (Reg; c. i. fânul) A scutura.

schidar *sn* vz ***schider***

schider *sn* [At: LTR^2 / V: ***~idar***, ***șchidăr*** / Pl: *~e* / E: ger ***Skidder***] **1** Dispozitiv asemănător unui troliu mecanic cu cabluri, folosit în exploatările forestiere pentru scoaterea trunchiurilor de arbori din parchetul de exploatare. **2** Funicular forestier. **3** (Dob; îf *schidar*) Roata morii cu măsele.

schidol, ~oală *a* vz ***schilod***

schidola *v* vz ***schilodi***

schidolare *sf* vz ***schilodire***

schidoli *v* vz ***schilodi***

schidolire *sf* vz ***schilodire***

schidolit, ~ă *a* vz ***schilodit***

schie *sf* [At: ANTIPA, P. 790 / Pl: *~ii* / E: nct] (Mol) Prăjină cu care luntrașul împinge ciobaca Si: (reg) *drughineață* (**2**).

schielet *sn* vz ***schelet***

schiere *sf* [At: DN^2 / P: *schi-e~* / Pl: ? / E: ***schia***] **1** Deplasare prin lunecare pe zăpadă cu schiurile (**1**). **2** Practicare a schiului (**2**).

schieuna *v* vz ***scheuna***

schieunare *sf* vz ***scheunare***

schif *sn* [At: LTR^2 / S și: *skiff* / Pl: *~uri* / E: fr, eg ***skiff***] **1** Ambarcație sportivă de curse, foarte lungă, îngustă și ușoară, de lemn, cu rame lungi și ușoare, cu scaune mobile. **2** (Lsg) Probă sportivă de canotaj practicată cu schiful (**1**).

schifist, ~ă *smf* [At: SPORTUL, 1969, nr. 658, 4/5 / Pl: *~iști*, *~e* / E: ***schif*** + *-ist*] Sportiv specializat în probele de schif (**2**).

schifosi *v* vz ***sclifosi***

schijă *sf* [At: (a. 1784) IORGA, S. D. VII, 234 / V: (reg) ***spihă***, ***spi~*** / Pl: *~je*, (înv) *~ji* / E: pn ***spiža***] **1** (Pop) Fontă. **2** Bucățică de metal rezultată din sfărâmarea prin explozie a unui proiectil, a unei bombe, a unei grenade, a unei mine etc.

schijar *sn* [At: LEXIC REG. / Pl: *~jere* / E: ***schijă*** + *-ar*] (Reg) Cratiță de fontă cu piciorușe Cf *laboș*.

schilău *i* [At: COM. SAT. III, 52 / E: fo] (Olt) Cuvânt care imită lătratul vulpii.

schilav, ~ă [At: REGUL. ORG. 157/26 / V: ***șc~*** / A și: *~lav* / Pl: *~i*, *~e* / E: ctm ***chilav*** + ***schilod*** sau *s-* + ***chilav***] **1-2** *smf, a* (Pop) Schilod (**1-2**). **3** *a* (Reg) Sleit de puteri (din cauza bătrâneții).

schilă^1 *sf* [At: BUDAI-DELEANU, T. V. 72 / Pl: *~le* / E: ngr ***σκύλα***] (Reg; dep) Javră.

schilă^2 *sf* vz ***schelă***

schilăi *v* vz ***schelălăi***

schilălăi *v* vz ***schelălăi***

schilălăială *sf* vz ***schelălăială***

schilălăire *sf* vz ***schelălăire***

schilălăitură *sf* vz ***schelălăitură***

schilălău *s* vz ***schelălău***

schilăvi *vtr* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***șc~*** / Pzi: *~vesc* / E: ***schilav***] (Îrg) **1-2** A (se) schilodi (**1**).

schilăvie *sf* [At: CANDREA, F. 224 / Pl: *~ii* / E: ***schilav*** + *-ie*] (Med; reg) Hernie (**1**).

schilăvire *sf* [At: BARIȚIU, P. A. II, 91 / Pl: *~ri* / E: ***schilăvi***] (Îrg) Schilodire (**1**).

schilăvit, ~ă *a* [At: PANN, E. IV, 60/25 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***schilăvi***] (Îrg) Schilodit (**1**).

schilăvos, ~oasă *smf, a* [At: NEGRUZZI, S. I, 224 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***schilav*** + *-os*] **1-2** (Înv) Schilod (**1-2**).

schilear *sm* vz ***schiler***

schilelău *s* vz ***schelălău***

schilentitură *sf* vz ***scrântitură***

schiler *sm* [At: (a. 1600) IORGA, D. B. I, 5 / V: (înv) ***~lear***, ***schelar*** / Pl: *~i* / E: ***schilă^2*** + *-ar*] Dregător domnesc, conducător al unui punct vamal (din preajma unei ape, la o trecătoare etc.), în epoca feudală, în țările române.

schilete *sn* vz ***schelet***

schili *vtr* [At: ANON. CAR. / Pzi: *~lesc* / E: nct] **1-2** (Ban) A (se) dichisi (**1-2**).

schilidir *sm* [At: ȘEZ. XV, 122 / Pl: ? / E: nct] (Buc) Plantă nedefinită mai îndeaproape.

schiliduș^1 *sn* [At: BORZA, D. 20 / Pl: *~i* / E: nct] (Bot; Trs) Parpian (*Antennaria dioica*).

schiliduș^2 *sm* vz ***spiriduș***

schilift *sn* [At: DN^2 / Pl: *~uri* / E: ger ***Skilift***, eg ***skilift***] Instalație pentru transportul schiorilor în vârful (ori în susul) unei pante.

schiligiu *sm* [At: GL. OLT. / Pl: *~ii* / E: ***schilă^2*** + *-igiu*] (Reg) Muncitor într-o schelă (**1**).

schilit, ~ă *a* [At: NOVACOVICIU, C. B. I, 20 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***schili***] (Ban; d. oameni) Dichisit (**1**).

schillerian *a* [At: CĂLINESCU, C. O. 150 / P: *și-le-ri-an* / Pl: *~ieni*, *~iene* / E: np ***Schiller*** + *-ian*] **1** Care aparține scriitorului german Schiller. **2-3** Privitor la Schiller sau la opera lui. **4-5** Specific lui Schiller sau operei lui.

schilnăvi *vr* [At: DLR / Pzi: *~vesc* / E: ns cf *schilav*] (Reg) A se văita.

schilod, ~oadă [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (îrg) ***schidol***, (reg) ***~og***, ***~om***, ***~omb***, ***șc~***, ***șchilog*** / Pl: *~ozi*, *~oade* / E: ns cf *schilav*] **1-2** *smf, a* (Ființă) care are unul sau mai multe membre (ori pgn, alte părți ale corpului) mutilate sau deformate de un accident, de o infirmitate etc.

Si: (pop) *schilav* (1-2). (înv) *schilăvos* (1-2). *rupturit* Vz *ciung*, *olog*. 3-4 *smf*, *a* (Pex) (Ființă) pocită[2]. 5 *a* (D. părți ale corpului unei ființe) Care este mutilat sau deformat de un accident, de o infirmitate etc. 6 *a* (Fig; d. cuvinte, fraze, vorbire etc.) Care este scris sau pronunțat greșit, deformat, care reprezintă o exprimare sau o construcție greșită ori neîngrijită, insuficient de clară, de expresivă. 7 *a* (Fig; d. cuvinte, fraze, vorbire etc.) Schilodit (2). 8-9 *smp* (Art.) (Melodie după care se execută un) dans popular „joc de brâu".

schilodeală *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~eli* / E: ***schilodi*** + *-eală*] (Rar) 1 Schilodire (1). 2 Schilodenie (1).

schilodenie *sf* [At: ȘĂINEANU[2] / V: *~oze~* / Pl: *~ii* / E: ***schilod*** + *-enie*] 1 Stare caracteristică a omului schilod (1) Si: (rar) *schilodeală* (2). 2 Om schilod (1). 3 (Mun) Copil nedezvoltat, pipernicit, rahitic.

schilodi *vtf* [At: BUDAI-DELANU, LEX. / V: (reg) ***~idoli***, ***~ogi***, (îvr) ***schidola*** / Pzi: *~desc* / E: ***schilod***] 1 (C. i. ființe sau părți ale corpului lor, îndeosebi mâini și picioare) A face să devină schilod (1) Si: (îrg) *a schilăvi* (1), (înv) *a rupturi*. 2 (Olt; îf *schidoli*) A dezvirgina. 3 (Reg; îf *schidoli*) A se fuduli (2).

schilodire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (reg) ***~idolire*** / Pl: *~ri* / E: ***schilodi***] 1 Căpătare a unei infirmități Si: (rar) *schilodeală* (1), (îrg) *schilăvire* (1). 2 (Olt) Dezvirginare. 3 (Reg) Fudulire.

schilodit, ~ă *a* [At: MARCOVICI, D. 226/22 / V: (reg) ***~idolit, ~ogit*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***schilodi***] 1 Care a devenit schilod (1) Si: (îrg) *schilăvit*. 2 (Fig; d. cuvinte, fraze, vorbire etc.) Care este scris sau pronunțat greșit, deformat, ori reprezintă o exprimare sau o construcție greșită ori neîngrijită, insuficient de clară, de expresivă Si: *schilod* (7).

schilog, ~oagă *a* vz ***schilod***

schilogi *v* vz ***schilodi***

schilogit, ~ă *a* vz ***schilodit***

schilom, ~oamă *a* vz ***schilod***

schilomb, ~oambă *a* vz ***schilod***

schilomoneală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***schilomoni*** + *-eală*] (Mun) 1 Schimonoseală (1). 2 Afectare (în gesturi, comportări). 3 Atitudine ridicolă[2].

schilomoni *vr* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~nesc* / E: ***schilom*** + *-oni*] (Mun) 1 (D. copii) A se schimonosi (3). 2 A se fandosi (2). 3 (D. femei) A se farda exagerat. 4 (D. femei) A se îmbrăca excentric.

schilomonit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***schilomoni***] (Reg) 1-5 Schimonosit (1-5).

schilozenie *sf* vz ***schilodenie***

schimă[1] *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 67[r]/4 / V: (înv) ***shi~***, ***sti~*** / Pl: *~me* / E: slv **схима**, ngr **σχῆμα**] 1 (Îrg; de obicei determinat prin „călugărească" sau „îngerească"; și prin lărgirea sensului) Rasă[1] (călugărească). 2 (Îrg; de obicei determinat prin „călugărească" sau „îngerească"; și prin lărgirea sensului) Haină preoțească. 3 (Îe) **A lua** (sau **a îmbrăca**) **~ma călugărească** (sau **monahală** ori **monahicească**) ori **a se îmbrăca în shima îngerească** A se călugări. 4 (Îe) **A dezbrăca** (pe cineva) **de shima călugărească** A face să renunțe la călugărie. 5 (Înv; pex) Cin[2] (11) (călugăresc sau preoțesc). 6 (Înv; pex) Viață monahală sau preoțească. 7 (Îf *shima*) Învestitură monahală. 8 (Înv) Fizionomie (1). 9 (Înv) Formă (1). 10 (Îs) *~ma vânturilor* Un fel de anemometru. 11 Strâmbătură a feței Vz *grimasă*. 12 Mișcare a feței ori a unei părți a ei (care exprimă ceva). 13 (Pgn; asr) Mișcare, gest, atitudine a corpului, a brațelor, a capului (care exprimă ceva). 14 (Îvr; îf *shimă*; csnp) Intenție. 15 (Îvr; îf *shimă*) Figură de stil.

schimă[2] *sf* vz ***știmă[2]***

schimb *sn* [At: PSALT. 93 / V: (îrg) ***scaimb***, ***scămp***, ***scâmb***, ***știmb***, (reg) ***șc~*** / Pl: *~uri* / E: pvb ***schimba***] 1 Înlocuire a cuiva prin altcineva sau a ceva cu altceva (de aceeași natură sau de aceeași valoare) Si: *schimbare* (1), (reg) *schimbală* (1), (înv) *schimbătură* (1). 2 Cedare a unui lucru, a unui bun (material sau spiritual) pentru a lua, a primi în locul lui un alt lucru, un alt bun (de o valoare echivalentă) Si: *schimbare* (2), (reg) *schimbală* (2), (înv) *schimbătură* (2). 3 (Spc) Proces de circulație a produselor în cadrul diviziunii muncii, de la producători la consumatori, prin vânzare-cumpărare, ca formă de repartizare a bunurilor produse de societate și ca moment al reproducției. 4 (Pex) Relație care se stabilește prin schimb (3). 5 (Teh; îs) *Piesă de ~* Piesă dintr-un mecanism care se fabrică separat de acestea și este menită să înlocuiască altă piesă identică, dar uzată, a respectivului mecanism. 6 (Fzl; îs) *~ de materii* Totalitatea proceselor care se produc în organism o dată cu asimilarea hranei. 7 (Fzl; îs) *~uri respiratorii* Totalitatea proceselor care au loc în organism în timpul introducerii oxigenului în sânge și al eliminării bioxidului de carbon. 8 (Îs) *Liber ~* Comerț exterior neîngrădit de taxe vamale sau de restricții de import și de export. 9 (Reg; îs) *Seara ~* Seara de dinaintea plecării oilor la stână, când proprietarii lor se adună și le mulg reciproc. 10 (Îs) *~ de experiență* Împărtășire reciprocă de către persoane sau colective a cunoștințelor, deprinderilor și rezultatelor dobândite într-un domeniu de activitate și care servește la ridicarea calificării și măiestriei profesionale, la perfecționarea procesului de producție etc. 11-12 (Îljv) **Cu ~ul** (Care apare, intervine, are loc) când unul, când altul Si: *rând pe rând*, *alternativ*. 13 (Mil; în trecut; îs) *Trupă cu ~ul* Trupă, unitate militară (de călărași sau de dorobanți) în care soldații erau chemați periodic să facă serviciul militar (în rest fiind lăsați la vatră). 14 (Mil; în trecut; îs) *Soldat* (sau *ostaș*, *călăraș*, *dorobanț* etc.) *cu ~ul* Soldat (sau ostaș, călăraș, dorobanț etc.) care făcea parte din trupă cu schimbul (13) Si: (înv) *schimbaș* (1). 15 (Îlav) **În ~** În loc(ul...). 16 (Îal) Drept compensație. 17 (Îvr; spc) Schimb (1) al inelelor de logodnă între doi tineri care se logodesc. 18 (Pex; ccr) Inele de logodnă. 19 (Pgn; ccr) Daruri care se schimbă între logodnici. 20 (Reg; îe) **A da ~(urile)** A se logodi. 21 (Spc) Predare a unei sume de bani pentru a primi o alta de (aproximativ) aceeași valoare, dar constând din alte monede sau bancnote Si: *schimbare* (7). 22 (Pex) Valoarea cu care se cotează zilnic diferite hîrtii de valoare la bursă. 23 (Îs) *Bancă* (sau *casă*) *de ~* Instituție financiară care se ocupă cu schimbarea banilor, a valorilor, a metalelor prețioase etc. Si: (rar) *schimbărie*, *schimbătorie*. 24 (Îs) *Scrisoare de ~* Act prin care semnatarul cere unei alte persoane să plătească o anumită sumă de bani celui indicat în act sau reprezentantului acestuia. 25 (Îs) *Agent de ~* Intermediar care are rolul de a negocia, în mod oficial, obligații de stat și alte efecte. 26 Trimitere, adresare, expediere reciprocă (a ceva). 27 (Udp „de") Discuție (sumară) cu cineva sau între două ori mai multe părți. 28 (Spc; udp „de") Discuție aprinsă Si: *ceartă*. 29 Așezare, fixare în altă parte, (unul) în locul altuia. 30 (Fiz) Trecere a unei energii, a unei particule etc. dintr-o parte în alta, de la un obiect la altul Si: *transfer*. 31 (Îs) *Forță de ~* Forță de legătură între două sisteme cuantice care se realizează prin schimb (30) reciproc și permanent de fotoni, de mezoni etc. 32-33 (Persoană care înlocuiește pe alta, ori este înlocuită de alta, care face parte dintr-un) ansamblu de persoane care activează în același timp și după același program într-o întreprindere, într-o instituție etc., în care, de obicei, lucrează mai multe serii de persoane cu alte programe de muncă, în cursul unei zile. 34 (Pex) Interval de timp – dintr-o zi – în care se lucrează în schimb (33) Si: *tură*. 35 (Mpl) Lenjerie de pat, de corp sau (pgn) orice fel de îmbrăcăminte curată care servește la înlocuirea periodică a celei murdare Vz *albitură* (5). 36 Înlocuire (periodică) a lenjeriei murdare Si: *primeneală*, (reg) *premenituri* Vz *schimbare* (11). 37 Grup, set de obiecte de îmbrăcăminte (de lenjerie) care formează un tot, o serie, și care se folosesc o dată Vz *rând*.

schimba [At: (a. 1550-1600) GCR I. 8/22 / V: (îrg) ***ști~***, (înv) ***scâm~*** / Pzi: *schimb* / E: ml ****excambiare***] 1 *vt(a)* A înlocui cu altcineva sau cu altceva (de aceeași natură sau de aceeași valoare etc.). 2 *vt(a)* A da, a ceda pentru a primi în loc altceva (de aceeași valoare). 3 *vt* (Reg; îe) **A ~ inelele** A se logodi. 4 *vt* (Spc; c. i. o sumă de bani) A da pentru a primi alta de aceeași valoare, dar în alte monede sau bancnote. 5 *vt* (Spc; c. i. vehicule) A coborî dintr-unul și a se urca în altul (pentru a merge mai departe, pentru a ajunge la destinație). 6 *vt* (Spc; c. i. părul, dinții, penajul etc.) A-i cădea și a căpăta (ulterior) altul în loc, de același fel. 7 *vt* (Spc; c. i. oameni) A îndepărta dintr-un post, dintr-o funcție etc. 8 *vt* (Spc; c. i. oameni) A înlocui cu altcineva într-un post, într-o funcție. 9 *vt* (Spc;

c. i. oameni) A trece dintr-un post, dintr-o funcție etc. în alta. **10** *vt* A ajunge să fie martor la înlocuirea unei (sau unor) persoane cu alta (sau cu altele) într-un post, într-o funcție etc. **11-12** *vrt* (Spc) A (se) dezbrăca (de rufele, hainele etc. murdare, purtate, uzate) și a se îmbrăca cu altele curate, bune etc. Si: *a (se) primeni*. **13-14** *vrt* (Pgn) A-și pune alte rufe, haine, obiecte de podoabă. **15** *vt* (C. i. obiecte de așternut) A scoate și a pune în loc altul, spălat, curat, mai bun. **16-17** *vrt* (Înv) A (se) travesti (pentru a nu fi recunoscut). **18** *vt* A adresa unul către altul. **19** *vt* (Îe) **A ~ priviri** (sau **o privire, ochiri**) A se privi unul pe altul (fugitiv, în mod semnificativ, cu subînțeles). **20** *vt* (De obicei cu determinări ca „o vorbă", „o vorbă, două", „un cuvânt" etc.) A vorbi, a discuta (puțin) cu cineva sau unul cu altul. **21** *vt* (C. i. păreri, impresii, gânduri, știri etc.) A face cunoscut unul altuia, a-și împărtăși în mod reciproc (oral sau în scris). **22** *vt* (C. i. focuri de armă, de artilerie etc.) A trage unul asupra altuia. **23** *vt* (C. i. locul în care se află cineva sau ceva) A așeza în altă parte Vz *muta* (2). **24-25** *vti* (Reg; d. cai; îe) **A ~ urechile (înapoi)** sau **a ~ din urechi** A ciuli (3) urechile. **26** *vr* (Înv; îe) **A se ~ din viață (în neviață** sau **din viața aceasta lumească)** A muri (1). **27** *vt* (Reg; c. i. cărțile de joc) A amesteca (înainte de a împărți jucătorilor). **28** *vt* (C. i. gânduri, hotărâri, intenții, drumul, orientarea, cursul etc. a ceva) A abate de la situația, de la direcția inițială (dată), determinând alt mers, alt curs, altă soluție, renunțând la direcția inițială, la cursul inițial în favoarea altei direcții, altui curs Si: (îvp) *a muta*. **29-30** *vtr* A face să sufere sau a suferi modificări în formă, în aspect, în structură, în conținut etc., dând sau căpătând altă înfățișare Si: *a (se) modifica, a (se) transforma*, (îvp) *a (se) muta*. **31-32** *vti* (D. oameni; îe) **A ~ fețe-fețe** (sau, îrg, **fețe, fel de fel de fețe**) sau **a ~ la fețe** A se înroși la față sau a deveni palid din cauza unei emoții puternice, a unei trăiri psihice vii, a unei boli etc. **33** *vrp* (Îe) **Se ~bă vorba** (sau socoteala, chestiunea etc.) Se zice când intervine ceva care modifică o situație existentă, prevăzută. **34** *vt* (Îrg; îe) **A-și ~ cuvântul** A se răzgândi. **35** *vt* (Spc; c. i. nume onomastice, toponimice, apelative etc.) A da, a folosi altul decât cel avut până atunci. **36** *vt* (Învr; c. i. o fracție, un radical, o expresie algebrică etc.) A simplifica.

schimbabil, ~ă *a* [At: CONTA, O. F. 69 / Pl: *~i, ~e* / E: ***schimba*** + *-bil*] (Rar) Care se poate schimba (1) (ușor).

schimbaci, ~ace *a* [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 301 / Pl: *~, ~ace* / E: ***schimba*** + *-aci*] (Îvr) Schimbător (3).

schimbală *sf* [At: PAMFILE, C.Ț. 25 / Pl: ? / E: ***schimba*** + *-eală*] (Reg) **1-2** Schimb (**1-2**).

schimbare *sf* [At: CORESI, EV. 531 / Pl: *~bări* / E: ***schimba***] **1-2** Schimb (**1-2**). **3** (Înv; îlav) **Fără ~** Fără întrerupere. **4** (Spc) Predare a unei sume de bani pentru a primi o alta de (aproximativ) aceeași valoare, dar constând din alte monede sau bancnote Si: *schimb* (**21**). **5** (Spc) Înlocuire a penajului, a părului, a dinților etc. unor ființe și dezvoltarea în locul lor a altor pene, altui păr, altor dinți etc. **6** (Spc) Îndepărtare a cuiva dintr-un post, dintr-o funcție, dintr-o sarcină etc. și înlocuirea lui cu altcineva. **7** (Îvr; îlv) **A lua ~** A schimba (**7**). **8** (Spc) Dezbrăcare de hainele murdare și îmbrăcare a altora curate Si: (rar) *primenire, schimb* (**36**). **9** (Înv) Trimitere, adresare (a ceva) unul către altul. **10** Așezare, fixare în altă parte. **11** Abatere de la poziția, de la situația, de la direcția inițială (dată) și adoptarea ori determinarea altui mers, altui curs, altei soluții, renunțare la direcția inițială, la cursul inițial în favoarea altei direcții, altui curs. **12** Modificare a formei, a aspectului, a structurii, a conținutului Si: *metamorfoză, transformare*, (înv) *schimbăciune, schimbătură* (**3**). **13** (Îs) *~a la față (a Domnului)* Sărbătoare creștină care se celebrează la 6 august în amintirea evenimentului care, după religia creștină, s-a petrecut pe muntele Tabor, când Iisus s-a arătat la trei dintre ucenicii săi, cu fața transformată, plină de strălucire Si: (îvp) *preobrajenie*. **14** (Spc) Folosire a unui nume (de persoană), a unui toponimic, a unui apelativ etc. în locul altuia folosit până atunci. 15 (Mat; îvr; spc) Simplificare (prin diviziune).

schimbaș *sm* [At: TDRG / Pl: *~i* / E: ***schimba*** + *-aș*] **1** (Mil; în trecut) Ostaș (călăraș, dorobanț etc.) care făcea parte din trupa cu schimbul (**13**). **2** (Pgn; nob) Cel care schimbă (1) pe altul luându-i locul.

schimbat[1] *sn* [At: CORESI, PS. 248/12 / Pl: *~uri* / E: ***schimba***] **1-2** Schimb (**1-2**). **3-5** Schimbare (**6, 10, 12**).

schimbat[2], ***~ă*** [At: GCR I, 114/34 / V: (reg) ***ști~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***schimba***] **1** *a* Care a fost înlocuit cu altcineva sau cu altceva (de același fel, de aceeași natură, de aceeași valoare etc.). **2** *sns* (Csc) Bani de valoare mică, mai ales de metal (reprezentând unități divizionare) Si: *mărunțiș*. **3** *a* Îmbrăcat cu rufe sau cu haine curate Si: *primenit*. **4** *a* (Pgn) Care și-a pus alte haine (de obicei mai bune) decât cele purtate până atunci. **5** *a* Care a căpătat o altă formă, un alt aspect, o altă înfățișare, o altă structură, un alt conținut, o altă valoare etc. Si: *metamorfozat, transformat*. **6-7** *a* (Reg) Schimbător (**3-4**). **8** *a* (D. nume) Care este altul decât cel anterior. **9** *sfa* (Olt) Horă vioaie, săltăreață. **10** *sfa* Melodie după care se execută schimbata (**9**).

schimbăcios, ~oasă [At: DRLU / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***schimba*** + *-ăcios*] **1-2** *a* Schimbător (**3-4**) **3** *sfp* (Bot; reg) Zorea (*Ipomaea purpurea*).

schimbăcioșie *sf* [At: DDRF / Pl: *~ii* / E: ***schimbăcios*** + *-ie*] (Îdt) Nestatornicie.

schimbăciune *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. februarie 59r/3 / Pl: *~ni* / E: ***schimba*** + *-ăciune*] Schimbare (**12**).

schimbărie *sf* [At: LB / Pl: *~ii* / E: ***schimba*** + *-ărie*] (Rar) Bancă sau casă de schimb (**23**).

schimbător, ~oare [At: N. TEST. (1648), 107r/19 / V: (reg) ***șc~*** / Pl: *~i, ~oare*/ E: ***schimba*** + *-tor*] **1** *sm* (Înv) Persoană care schimba (1) ceva, îndeosebi bani Vz *zaraf*. **2** *sf* (Reg) Fiecare dintre cele două femei care, împreună cu alte două, joacă (pe rând) drăgaica pe la casele sătenilor. **3** *a* Care se schimbă (**30**), se modifică, se transformă Si: *nestatornic, schimbăcios* (**1**), (reg) *schimbat*[2] (**6**), (îvr) *schimbaci* (**1**), *schimbeț* (**1**). **4** *a* (Spc) Care se schimbă (**30**) ușor, mereu, fiind puțin stabil ori statornic Si: *nestatornic, schimbăcios* (**2**), (reg) *schimbat*[2] (**7**), (îvr) *schimbaci* (**2**), *schimbeț* (**2**). **5** *sm* (Înv) Persoană care schimbă (**29**) ceva, care nu respectă ceva. **6** *a* (Mat; îvr; spc) Care divide, care servește ca divizor. **7** *a* (Nob; d. păsări) Migrator. **8** *smf* (Pgn) Nume dat unor mecanisme, unor unelte, unor părți ale lor etc. care au rolul de a schimba (**1**) ceva, de a transfera (și a transforma) ceva. **9** *sn* (Îs) *~ de căldură* Aparat sau instalație prin care circulă două sau mai multe medii fluide cu temperaturi diferite și în care are loc un schimb sau un transfer de căldură, de la mediul mai cald la mediul mai rece. **10** *sn* (Îs) *~ de ioni* Substanță chimică având proprietatea de a schimba ionii săi cu o cantitate echivalentă de alți ioni din soluția cu care vine în contact. **11** *sn* (Îs) *~ de viteză* Mecanism care are multe angrenaje cu roți dințate, cu ajutorul căruia se poate schimba (mări sau micșora) turația, respectiv viteza de lucru sau de deplasare a unei mașini. **12** *sn* (Îs) *~ de cale* Dispozitiv care se montează la intersecția a două linii de cale ferată, pentru a permite trecerea vehiculului de pe o linie pe alta. **13** *sn* (Îs) *~ telefonic* Echipament tehnic de comutație dintr-o centrală telefonică, prin intermediul căruia se realizează legarea liniei care cheamă cu linia postului solicitat. **14** *sfn* Piesă în formă de arc, prevăzută cu găuri, care se atașează la osia cotigii plugului și care se reglează, cu ajutorul unui cârlig introdus într-una din găurile piesei, brăzdarul plugului, pentru a tăia brazda mai îngustă ori mai lată Si: (pop) *schimboaie*, (reg) *cocârlă* (**12**), (reg) *cocârțeală, corlobaie* (**2**), *mâna*. **15** *snm* (Reg; la războiul de țesut; adesea lpl) Tălpig. **16** *sf* Pârghie cu ajutorul căreia se reglează înălțimea pietrelor morii (de apă sau de vânt), pentru a se obține o făină mai mare sau mai măruntă Si: (pop) *posadă*[1], *cumpănă* (**18**), (reg) buhai (**11**), *capră* (**29**), *cântarul* (**10**) *pietrelor, vârtej, zăvor*, (înv) *crainic*[1] (**2**).

schimbătorie *sf* [At: SCRIBAN / Pl: *~ii* / E: ***schimbător*** + *-ie*] (Rar) Bancă sau casă de schimb (**23**).

schimbătură *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. februarie 69v/3 / Pl: *~uri* / E: ***schimba*** + *-ătură*] **1** (Înv) Schimbare (**1**). **2** (Ccr) Ceea ce se dă ori se primește prin schimbare (**1**). **3** Schimbare (**12**).

schimbățel *a* [At: FOLC. TRANSILV. I, 96 / Pl: *~ei* / E: ***schimbat***[2] + *-el*] (Într-o poezie populară) Diminutiv al lui schimbat[2] (**3**).

schimbea *sf* vz ***schembea***

schimbei *sn* [At: DDRF / Pl: *~e* / E: ns cf *schimba*] (Îvr) Lemn scobit în formă de jgheab care se pune în locul unde un izvor iese din pământ.

schimbet, ~eață *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~i, ~e* / E: ***schimba*** + *-eț*] **1-2** (Îvr) Schimbător (**3-4**).

schimbiș *av* [At: MARIAN, Î. 87 / E: ***schimb*** + *-iș*] (Buc) Alternativ.

schimboaie *sf* [At: DDRF / Pl: ? / E: ***schimba*** + *-oaie*] (Pop) Schimbătoare (**14**).

schimbosi *v* vz ***schimonosi***

schimbură *sf* [At: VICIU, GL. / E: sgp ***schimburi*** (pll *schimb*)] (Îlv) **A face o ~** A schimba (**1**).

schimburele *sfp* [At: MARIAN, S. R. I, 277 / E: ***schimburi*** (pll *schimb*) + *-ele*] (Pop; într-o imprecație populară; hip) Schimb (**32**).

schimen *sm* [At: CORESI, PS. 285/5 / V: ***scâmen*** / Pl: *~i* / E: slv **скимънъ**] **1** (Înv) Pui de leu. **2** (Pgn) Pui de animal sălbatic.

schimî-aga *sm* vz ***schemni-aga***

schimnî-aga *sm* vz ***schemni-aga***

schimnî-agasi *sm* vz ***schemni-aga***

schimnic, ~ă [At: PRAV. 258 / V: ***schivn~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: slv **скимьникъ**] **1** *smf* Persoană (laic sau călugăr) care, din motive religioase, trăiește izolată de lume, ducând o viață închinată rugăciunii și plină de privațiuni Si: *pustnic*, (liv) *ascet* (**1**), (înv) *aschitac, aschitean*, (rar) *schimonah*. **2** *a* Care aparține schimnicului (**1**). **3-4** *a* Privitor la schimnic (**1**) sau la schimnicie. **5-6** *a* Specific schimnicului (**1**) sau schimniciei Si: (îvr) *pustiesc*. **7** *smf* (Pan) Persoană care duce o viață retrasă, izolată de societate (și extrem de cumpătată) Si: *ascet* (**2**), *pustnic*.

schimni-ceauș *sm* vz ***schemni-ceauș***

schimnicesc, ~ească *a* [At: ZILOT, CRON. 75 / V: ***schivn~*** / E: ***schimnic*** + *-esc*] **1-2** Care aparține schimnicului (**1**) sau schimniciei. **3-4** Privitor la schimnic (**1**) sau la schimnicie. **5-6** Specific schimnicului (**1**) sau schimniciei.

schimnicește *av* [At: POLIZU / V: ***~ivn~*** / Pl: *~ești* / E: ***schimnic*** + *-ește*] În felul schimnicilor (**1**) Si: (rar) *pustnicește*, (înv) *sihăstrește*.

schimnici [At: ZILOT, CRON. 75 / V: ***~ivnici***, (reg) ***~isi***, ***~ivnisi*** / Pzi: *~icesc* / E: ***schimnic***] **1-2** *vir* (Rar) A (se) sihăstri. **3** *vt* (Reg; îf *schimnisi, schivnisi*) A economisi. **4-5** *vtr* A-și restrânge cheltuielile. **6** *vr* (Pex) A se zgârci.

schimnicie *sf* [At: CONTA, O. F. 402 / V: ***~ivn~*** / Pl: *~ii* / E: ***schimnic*** + *-ie*] **1** Stare, viață de schimnic (**1**) Si: (nob) *schimnomonahie*. **2** Loc unde trăiește un schimnic (**1**). **3** (Pan) Singurătate, izolare (totală) în care trăiește cineva. **4** (Pex; ccr) Loc singuratic, izolat (unde trăiește cineva).

schimnicire *sf* [At: VOICULESCU, P. I, 155 / Pl: *~ri* / E: ***schimnici***] (Rar) Pustnicire.

schimnicit^{1} *sn* [At. TEODORESCU, P. P. 35 / Pl: ? / E: ***schimnici***] Trai de schimnic (**1**).

schimnicit^{2}, ~ă *a* [At: C. PETRESCU, R. DR. 54 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***schimnici***] (Rar) Care duce o viață de schimnic (**1**).

schimnomonahie *sf* [At: VOICULESCU, P. I, 149 / Pl: *~ii* / E: ***schimnic*** + ***monahie***] (Nob) Schimnicie (**1**).

schimonah *sm* [At: IORGA, II, 344 / V: ***shi~*** / S și: *schimonach* / Pl: *~i* / E: ngr **σχημόναχος**] (Rar) Schimnic (**1**).

schimoniseală *sf* vz ***schimonoseală***

schimonisi *v* vz ***schimonosi***

schimonisire *sf* vz ***schimonosire***

schimonisit, ~ă *a* vz ***schimonosit***

schimonisitor, ~oare *a, smf* vz ***schimonositor***

schimonisitură *sf* vz ***schimonositură***

schimonoseală *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (îvr) ***~nis~, ~ose~*** / E: ***schimonosi*** + *-eală*] **1** Grimasă (**1**). **2** (Reg) Fandoseală (**2**). **3** (Fig) Deformare (**10**).

schimonosi [At: PSALT. HUR. 96ᵛ/21 / V: (îrg) ***~mosi***, (reg) ***~mbosi***, ***șchimbonosi***, ***șchimosi***, (îvr) ***~nisi*** / Pzi: *~sesc* / E: ngr **ἀσχημονῶ** (aor ἀσχημαινω)] **1** *vr* (D. ființe sau d. părți ale corpului lor) A-și schimba în rău aspectul, forma, natura, devenind urât, respingător (sub aspect fizic). **2** *vr* (D. aspectul unor ființe sau unor părți ale corpului lor) A se schimba în rău, devenind respingător Si: *a se poci*. **3** *vr* (D. oameni) A face grimase (**1**) Si: (pfm) *a se scălâmbăia* (**3**), (reg) *a se opăci^{1}*. **4** *vr* (D. față sau d. părți ale feței oamenilor) A se contracta într-o strâmbătură, într-o grimasă (ca expresie a unei senzații, a unei stări sufletești etc. de obicei neplăcute) A se strâmba. **5** *vr* (Îrg) A face nazuri Si: *a se fandosi* (**2**). **6** *vt(f)* (Fig: c. i. cuvinte, vorbirea, limba etc.) A pronunța sau a scrie, a reproduce sau a face să pronunțe, să scrie sau să reproducă incorect Si: *a deforma* (**10**), *a denatura* (**2**), *a schingiui* (**2**), *a scâlcia* (**6**), *a stâlci*. **7** *vtf* (Îvr; fig; îf *schimosi*) A rușina.

schimonosire *sf* [At: MAIOR, IST. 240/19 / V: (îrg) ***~mosire***, (îvr) ***~nisire*** / Pl: *~ri* / E: ***schimonosi***] **1** Schimbare în rău a aspectului (fizic al) unei ființe, al feței etc. ei Si: *pocire*. **2** (Rar) Grimasă (**2**). **3** (Ccr; fig) Deformare a pronunțării cuvintelor, a vorbirii, a limbii etc.

schimonosit, ~ă *a* [At: VARLAAM, C. 49 / V: (îrg) ***~mosit***, (reg) ***șc~***, (îvr) ***~nisit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***schimonosi***] **1** (D. ființe sau d. părți ale corpului lor, mai ales d. față) Care și-a schimbat în rău aspectul, forma, natura, care a devenit urât, respingător (sub aspect fizic). **2** (Pgn) Care este urât, respingător (ca aspect fizic). **3** (D. față sau d. părți ale feței oamenilor) Strâmbat, contractat temporar într-o grimasă (ca expresie a unei senzații, a unei stări sufletești etc. de obicei neplăcute). **4** (Înv) Fandosit (**3**). **5** (Fig) (D. cuvinte, limbă, vorbire etc.) Pronunțat sau scris, reprodus greșit Si: (înv) *schingiuit^{2}* (**2**), (reg) *scâlciat* (**5**), *stâlcit*.

schimonositor, ~oare *smf, a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***~mositor***, (îvr) ***~nisitor*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***schimonosi*** + *-tor*] (Înv) **1-6** (Persoană) care (se) schimonosește (**1, 3, 6**).

schimonositură *sf* [At: CANTEMIR, HR. 148 / V: (îrg) ***~mos~***, (îvr) ***șchimonisit~*** / Pl: *~ri* / E: ***schimonosi*** + *-tură*] **1** Ființă diformă. **2** Înfățișare diformă. **3** Grimasă (**1**). **4** (Înv) Fandoseală (**2**). **5** (Fig) Ceea ce constituie o deformare, o denaturare (a adevărului, în pronunțarea cuvintelor, în vorbirea corectă etc.).

schimoseală *sf* vz ***schimonoseală***

schimosi *v* vz ***schimonosi***

schimosire *sf* vz ***schimonosire***

schimosit, ~ă *a* ***schimonosit***

schimositor, ~oare *smf, a* vz ***schimonositor***

schimositură *sf* vz ***schimonositură***

schincăni *v* vz ***schencăni***

schinceală *sf* vz ***scânceală***

schincet *sn* vz ***scâncet***

schinci^{1} *vi* [At: POLIZU / Pzi: *~ncesc* / E: ns cf *scânci*] (Îvr) A șchiopăta.

schinci^{2} *v* vz ***scânci***.

schincire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***schinci^{1}***] (Îvr) Șchiopătare.

schincit^{1} *sn* vz ***scâncit^{1}***

schincit^{2}, ~ă *a* vz ***scâncit^{2}***

schincitură *sf* vz ***scâncitură***

schinciui *vr* [At: VICIU, GL. / Pzi *~ncesc* / E: ***schinci^{2}*** + *-ui*] (Reg) A scânci (**3**).

schindafă *sf* vz ***schinduf^{1}***

schindiseală^{1} *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***schindisi^{1}*** + *-eală*] (Reg) Străduință.

schindiseală^{2} *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***schindisi^{2}*** + *-eală*] (Reg) **1** Scâncire (**2**). **2** Alergare din colț în colț plângând și miorlăind.

schindisi^{1} *vi* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~sesc* / E: *s-* + ***chindisi***] (Mun) A se strădui.

schindisi^{2} *vi* [At: UDRESCU, GL. / V: ***~dosi*** / Pzi: *~sesc* / E: ***schinci^{2}***] **1** (Mun) A scânci (**2**). **2** (Reg; îf *schindosi*) A alerga cu diferite mișcări din colț în colț, plângând și miorlăind.

schindisit^{1}, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***schindisi^{1}***] (Reg) Obosit.

schindisit^{2}, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***schindisi^{2}***] (Reg) Indispus.

schindof *sm* vz ***schinduf^{1}***

schindosi v vz ***schindisi***[2]
schinduc sm vz ***schinduf***[1]
schinduf[1] *sm* [At: ŞĂINEANU / V: *~uc*, (reg) ***~fă***, *~uş*, *~uţ*, ***~dafă***, ***~dof***, ***sanduh***, ***sfan~***, ***sfinduc***, ***sfândig***, ***sfândoc***, ***sfân~***, ***sfundoc***, ***sfunduc***, ***standuh***, ***svanduc***, ***svanduh*** / Pl: *~i* / E: nct] **1** Plantă din familia leguminoaselor, cu miros specific pătrunzător, cu frunze trifoliate, cu flori albe-gălbui, folosită în medicină, în bucătărie sau ca nutreţ Si: (reg) *molotru* (*Trigonella foenumgraecum*). **2** (Bot; reg) Sulfină-albastră (*Trigonella caerulea*). **3** (Bot; reg) Cimbrişor (*Thymus serpyllum*). **4** (Bot; reg) Cimbrişor (*Thymus pulegioides*). **5** (Îf *schinduc*) Plantă erbacee montană din familia umbeliferelor, înaltă de 50-150 cm, cu flori albe-verzui şi cu fructe ovale, lucioase, prevăzute cu aripioare, aromatice, întrebuinţate la prepararea unei băuturi alcoolice Si: (reg) *bucinişel* (*Conioselinum vaginatum*). **6** Băutură alcoolică preparată din schinduc (**5**) (cu afine, zeamă de lămâie etc.).
schinduf[2], ***~ă*** *smf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~i*, *~e* / E: nct] **1** (Mun) Persoană mică de statură. **2** Persoană cu părul ciufulit. **3** Persoană cu aspect neîngrijit. **4** Om (mai ales copil) încotoşmănat. **5** Om molâu. **6** Persoană posacă, ursuză.
schindufă *sf* vz ***schinduf***[2]
schindură *sf* vz ***scândură***
schinduş *sm* vz ***schinduf***[2]
schinel *sm* [At: TDRG / Pl: *~ei* / E: *spin* + *-el*] Mică plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene dispuse în capitule mari, cu bractee spinoase, cu fructe cilindrice, folosită în medicină Si: (reg) *iarbă-amară*, *scai*[1]*-amar* (*Cnicus benedictus*).
schingi[1] *sn* [At: POGOR, HENR. 78/20 / Pl: *~uri* / E: tc ***işkence***] **1** (Înv; mpl) Schingiuire (**1**). **2** (Îvr; pex; ccr) Unealtă de tortură.
schingi[2] *v* vz ***scânci***
schingiui *vt* [At: URICARIUL, IV, 69/5 / V: (reg) ***~gui***, ***scân~***, ***şc~*** / Pzi: *~esc*, (rar) *schingiui* / E: ***schingi***[1] + *-ui*] **1** (Fşa) A supune la (mari) suferinţe fizice, la chinuri, la cazne trupeşti Si: *a chinui*, *a tortura*, (îvp) *a cazni*, *a munci*, (îrg) *a pedepsi*, (înv) *a pătui*[2], *a tescui*, (reg) *a negăti*. **2** (Fig) A pronunţa sau a scrie, a reproduce incorect Si: *a deforma* (**10**), *a denatura* (**2**), (îrg) *a schimonosi* (**3**), *a scâlcia*, *a stâlci*.
schingiuire *sf* [At: NEGRUZZI, S. I, 311 / Pl: *~ri* / E: ***schingiui***] **1** (Adesea prin lărgirea sensului ori prin exagerare) Torturare. **2** (Fig) Deformare a cuvintelor, a vorbirii etc.
schingiuit[1] *sn* [At: DM / Pl: ? / E: ***schingiui***] (Rar) Torturare.
schingiuit[2], ***~ă*** *a* [At: NEGRUZZI, S. I, 266 / Pl. *~iţi*, *~e* / E: ***schingiui***] **1** (D. fiinţe; adesea prin lărgirea sensului ori prin exagerare) Torturat[2] (**1**). **2** (Fig; d. cuvinte, limbă, vorbire etc.) Pronunţat sau scris, reprodus greşit Si: (rar) *schimonosit* (**5**), (reg) *scâlciat*, *stâlcit*.
schingiuitor, ***~oare*** *smf*, *a* [At: I. NEGRUZZI, S. III, 39 / P: *~giu-i~* / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***schingiui*** + *-tor*] **1-2** (D. oameni) (Persoană) care torturează.
schingui *v* vz ***schingiui***
schinie *sf* [At. CORESI / Pl. *~ii* / E: slv ***скиниа***] (Îvr) Locuinţă rudimentară.
schinograf, *~ă* *smf* vz ***scenograf***
schintaie *sf* vz ***scânteie***
schintauă *sf* vz ***scânteie***
schinteia *v* vz ***scânteia***
schinteie *sf* vz ***scânteie***
schinteiere *sf* vz ***scânteiere***
schinteietor, *~oare* *a* vz ***scânteietor***
schinteiţă *sf* vz ***scânteiţă***
schinteiuţă *sf* vz ***scânteiuţă***
schinteuţă *sf* vz ***scânteiuţă***
schintie *sf* vz ***scânteie***
schintioară *sf* vz ***scânteioară***
schintiţă *sf* vz ***scânteiţă***
schintiuţă *sf* vz ***scânteiuţă***
schiocă *sf* vz ***ştioacă***
schiolălăi *v* vz ***schelălăi***
schiolălăit *sf* vz ***schelălăit***
schioni *v* vz ***scheuna***
schiop, *schioapă* *a*, *smf* vz ***şchiop***
schiopa *v* vz ***şchiopa***
schiopare *sf* vz ***şchiopare***
schiopat, *~ă* *a* vz ***şchiopat***[2]
schiopăta *v* vz ***şchiopăta***
schiopătare *sf* vz ***şchiopătare***
schiopătător *sm* vz ***şchiopătător***
schiopăti *v* vz ***şchiopăta***
schiopesc, *~ească* *a* vz ***şchiopesc***
schiopi[1] *v* vz ***scuipa***
schiopi[2] *v* vz ***şchipi***
schiopota *v* vz ***şchiopăta***
schiopotană *sf* vz ***şchiopotană***
schior, ***~oare*** *smf* [At: CADE / P: *schi-or* / S şi: *skior* / Pl: *~i*, *~oare*, (rar) *~ore* sf / E: fr ***skieur***] Persoană (mai ales sportiv) care practică schiul (**2**).
schip *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~uri* / E: fr, eg ***skip***] Recipient mare de metal care alunecă (pe role) pe o distanţă fixă şi se descarcă automat, prin basculare la capătul căii de ghidare, folosit la transportul materialelor în mine, în fabrici etc.
schipa *v* vz ***scuipa***
schipăta *v* vz ***şchiopăta***
schiper *sm* [At: DN[3] / Pl: *~i* / E: eg, fr ***skipper***] **1** Comandant al unei ambarcaţii de pescuit sau de mic tonaj. **2** (Pgn) Comandant al unei nave.
schipetar *sm* [At: M. D. ENC. / Pl: *~i* / E: alb ***shqipëtar***] Denumire autohtonă pe care şi-o dau albanezii.
schipi *v* vz ***scuipa***
schipiat *sn* vz ***scuipat***
schipit *sn* vz ***scuipat***[1]
schipiţ *sn* vz ***scuipat***[1]
schiptic, *~ă* *a* *smf* vz ***sceptic***
schipticesc, ***~ească*** *a* [At: CANTEMIR, I. I. I, 21 / Pl. *~eşti* / E: ***schiptic*** + *-esc*] (Îvr) Sceptic (**2**).
schiptru *sn* vz ***sceptru***.
schir[1] *sn* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 347/10 / V: (înv) ***~os*** / Pl: *~uri* / E: ngr ***σκιρρός***, fr ***squirre***] **1** Tumoare malignă a epiteliului glandular, caracterizată prin consistenţă dură, având în ţesut porţiuni de celule neoplazice. **2** (Pgn) Cancer (**1**).
schir[2] *sn* [At: BARCIANU / Pl: *~uri* / E: nct] (Îdt) Haină de lână aspră pe care o poartă călugării pe sub rasă.
schira *vr* [At: CORNEA, E. I, 52/18 / Pzi: 3 *~ează* / E: ***schir***[1]] (Îvr; d. ţesuturi) A se modifica, a degenera formând un schir[1] (**1**) Si: (îvr) *a se schiroşa*.
schirbă *sf* ***scârbă***[1]
schirculiţă *sf* [At: H II, 273 / Pl: *~ţe* / E: ns cf *schilculiţă* (= *spiculiţă*)] Plantă nedefinită mai de aproape.
schirdă *sf* [At: PAMFILE, J. C. 450 / Pl: *~de* / E: ucr, rs ***скирда***] (Reg) Stog, claie (de fân, de paie).
schirfoseală *sf* [At: SCRIBAN, D. 272 / Pl: *~eli* / E: *s-* + ***chirfoseală***] (Mol; Olt; fam) **1** Învălmăşeală. **2** Zăpăceală.
schirfosi *vt* [At: SCRIBAN, D. 272 / Pzi: *~sesc* / E: *s-* + ***chirfosi***] (Mol; fam; c. i. bani sau alte bunuri) A risipi.
schiriduş *sm* vz ***spiriduş***
schirlet *s* vz ***scarlat***
schirloloi *v* vz ***schelălăi***
schirlopan *sm* [At: L. ROM. 1959, nr. 2, 54 / Pl: *~i* / E: nct] (Mun) Vlăjgan.
schirnav, *~ă* *a* vz ***scârnav***

schirnăveală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***schirnăvi*** + *-eală*] (Mun) Stare generală fizică proastă a unei persoane.

schirnăvi *v* vz ***scârnăvi***

schirnăvie *sf* vz ***scârnăvie***

schirnăvit, ~ă *a* vz ***scârnăvit***

schirnog, ~oagă *a* [At: COMAN, GL. / V: ***~nov*** / E: ns cf *schilod, olog, cotonog, chirnog*] **1** (Mun) Infirm de o mână sau de un picior Si: (reg) *schirnogit* (1). **2** (Reg; îf *schirnov*; d. lucruri) Strâmbat, contorsionat în toate sensurile.

schirnogeală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***schirnogi*** + *-eală*] (Mun) Starea omului schirnog (1).

schirnogi [At: COMAN, GL. / V: ***~ova*** / Pzi: *~gesc* / E: ***schirnog***] **1-2** *vtr* (Mun) A face să devină sau a deveni schirnog (1). **3** *vt* (Reg; c. i. lucruri; îf *schirnova*) A strâmba (rău, de tot).

schirnogit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***schirnogi***] **1** (Mun) Schirnog (1). **2** (Mun; pex) Urât. **3** (Mun; pex) Diform (3).

schirnov, ~oavă *a* vz ***schirnog***

schirnova *v* vz ***schirnogi***

schiros[1] *sn* vz ***schir[1]***

schiros[2], ~oasă *a* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 455/25 / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***squirreux***] **1** (Înv; d. țesuturi) Care este de natura schirului[1] (1). **2** (Înv; d. țesuturi) Care are aspect de schir[1] (1). **3** (Înv; d. țesuturi) Care formează schiruri[1] (1). **4** (Înv; d. țesuturi) Bolnav de schir[1] (1).

schiroșa *vr* [At: CORNEA, E. I, 109/4 / Pzi: 3 *~șează* / E: ***schiros[2]***] (Îvr) A se schira.

schiroșare *sf* [At: CORNEA, E. I, 152/26 / Pl: *~șări* / E: ***schiroșa***] (Îvr) Modificare, degenerare a țesuturilor ce duce la formarea schirului[1].

schirțâire *sf* vz ***scârțâire***

schirțiit, ~ă *a* vz ***scârțâit[2]***

schismatic, ~ă *a* [At: GCR I, 329/26 / V: (înv) ***schim~, ~izm~, shis~, șis~*** / Pl: *~ici, ~e* / E: ngr **σχισματικός**, lat ***schismaticus***, fr ***schismatique***] **1** Care s-a separat formal de comunitatea religioasă creștină căreia îi aparține. **2** Care nu mai recunoaște autoritatea unei biserici creștine. **3** (Pgn) Separat de un grup de persoane până atunci unite, din cauza deosebirilor de păreri, a neînțelegerilor pe chestiuni de principiu etc.

schismă *sf* [At: BUL. COM. IST. II, 266 / V: ***~izmă***, (înv) ***shi~*** / Pl: *~me* / E: ngr **σχίσμα**, lat ***schisma***, fr ***schisme***] **1** Separare formală a unui grup de credincioși de comunitatea religioasă creștină căreia îi aparține. **2** Refuzul de a se supune conducerii oficiale a comunității și adoptarea unor dogme și a unui ritual propriu. **3** (Pgn) Separare provocată de deosebiri de păreri, de neînțelegeri pe chestiuni de principiu între grupuri sau între persoane unite până atunci Si: *sciziune*. **4** (Îs) *Marea ~ (bisericească)* Separarea intervenită între papalitate și patriarhia de Constantinopol, la 1054, ca urmare a unor vechi divergențe politice și religioase.

schist *sn* vz ***șist***

schistocit *sn* [At: D. MED. / Pl: *~e* / E: fr ***schistocyte***] Fragment de hematie care se găsește adesea în sângele periferic al bolnavilor de anemie hemolitică Si: *schizocit*.

schișni *vi* [At: PREDA, R. 223 / Pzi: *~nesc* / E: fo] (Mun) A scânci (2).

schit[1] *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 54[v]/6 / V: (îvr) ***șchit*** / Pl: *~uri* / E: slv ***скитъ***] **1** Mănăstire mică sau așezare călugărească situată într-un loc retras și de obicei dependentă de o mănăstire mai mare Si: (rar) *remeție*. **2** (Reg; pgn) Mănăstire. **3** Totalitatea călugărilor sau a călugărițelor care trăiesc într-un schit (1).

schit[2], ~ă *smf, a* vz ***scit***

schitaci[1], ~ace *a* [At: ȚICHINDEAL, F. 263/17 / V: (reg) ***~aș, sci~*** / Pl: *~, ~ace* / E: scr ***skitać***] **1** (Trs; Ban; d. oameni) Vioi. **2** (Trs; Ban; d. oameni) Flușturatic. **3** (Trs; Ban; d. oameni) Isteț.

schitaci[2], ~ace *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~, ~ace* / E: ns cf *chiti*] **1** (Trs; Ban; d. oameni) Curat (8). **2** (Trs; Ban; d. oameni) Gătit (2).

schitală *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~le*** / Pl: *~le* / E: ngr **σκυτάλη**] **1** (Înv) Fiecare dintre cele două bare sau bastoane rotunde, de dimensiuni egale, acoperite cu bucăți de piele, de pergament sau de hârtie care conțineau câte un exemplar înfășurat al aceleiași scrisori, unul fiind trimis, iar celălalt păstrat de către expeditor. **2** (Înv; pex) Scrisoare, ordin etc. trimise ca o schitală (1).

schitale *sf* vz ***schitală***

schitaș, ~ă *a* vz ***schitaci[1]***

schităcie *sf* [At: LB / V: (înv) ***~ăție*** / Pl: *~ii* / E: ***schitaci[1]*** + *-ie*] (Trs; Ban) **1** Vioiciune. **2** Istețime.

schitălos, ~oasă *a* [At: NOVACOVICIU, C. B. I, 19 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ns cf *schitaci[2]*] (Ban) Mărceț.

schităție *sf* vz ***schităcie***

schitău *a* [At: DLR / Pl: ? / E: ns cf *schitaci[2]*] (Reg; d. oameni) Chipeș.

schitean *sm* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 57[v]/14 / Pl: *~eni* / E: ***schit*** + *-ean* cf slv ***скитьнинъ***] Persoană din cinul călugăresc care trăiește într-un schit[1] (1) Si: (înv) *schitelnic*, (îvr) *schitnic*.

schiteancă *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ence* / E: ***schitean*** + *-că*] (Rar) Călugăriță care trăiește într-un schit[1] (1).

schitecut, ~ă *a* [At: CONV. LIT. XX, 1017 / Pl: *~i, ~e* / E: ***schitaci[2]*** + *-ut*] (Trs; d. oameni) **1-2** (Destul de) schitaci[2].

schitelnic *sm* [At: URICARIUL, II, 197 / P: *~ici* / E: ***schit[1]*** + *-elnic*] (Înv) Schitean.

schitic, ~ă *a* vz ***scitic***

schiticesc, ~ească *a* [At: ȘINCAI, HR. I, 218/11 / Pl: *~ești* / E: ***schit[2]*** + *-icesc*] **1-7** (Îvr) Scitic (1-7).

schitișor *sn* [At: URICARIUL, VII, 20 / Pl: *~oare* / E: ***schit[1]*** + *-ișor*] **1-2** (Șhp) Schit[1] (1) (mic și curat).

schitnic *sm* [At: MINEIUL (1776), 52[r1] / 38 / Pl: *~ici* / E: slv ***скитьникъ*** cf *schit[1]*] (Îvr) Schitean.

schitoncut, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *schitaci[1]*] (Mun; mai ales d. femei și copii) Mititel, vioi și jucăuș.

schitulеț *sn* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~e* / E: ***schit[1]*** + *-uleț*] **1-2** (Șhp) Schit[1] (1) (mic și frumos, curat etc.).

schița [At: SION, P. 62 / Pzi: *~țez* / E: ***schiță[1]*** cf it *schizzare*, ger *skizzieren*] **1** *vt* (C. i. desene, planuri, tablouri etc.) A executa în mod sumar, în câteva trăsături. **2** *vt* (C. i. o lucrare scrisă, o expunere, un plan de acțiune) A reproduce prin câteva trăsături figurative caracteristice (cu mijloacele artelor plastice sau cu mijloace tehnice). **3** *vt* (C. i. o lucrare scrisă, o expunere, un plan de acțiune) A fixa în linii generale, de bază. **4** *vt* (C. i. aspecte ale realității, stări de lucru, fapte etc.) A înfățișa în scris sau verbal prin câteva trăsături caracteristice. **5** *vr* A apărea în linii incipiente și (încă) generale. **6** *vt* A executa în mod schematic. **7** *vt* (C. i. gesturi, atitudini, mișcări) A începe fără să ducă până la capăt (dar sugerând, de obicei în mod elocvent, semnificația intenției).

schițare *sf* [At: MAIORESCU, CR. II, 112 / Pl: *~țări* / E: ***schița***] **1** Executare sumară, în câteva trăsături, a unui desen, plan, tablou etc. **2** Redare, transfigurare prin câteva trăsături figurative caracteristice (cu mijloacele artelor plastice sau cu mijloace tehnice). **3** Fixare în linii generale, de bază. **4** Descriere, în scris sau verbal, prin câteva trăsături caracteristice. **5** Apariție în linii incipiente și (încă) generale. **6** Execuție schematică, vagă. **7** Începerea unei acțiuni fără a o duce la capăt.

schiță[1] *sf* [At: NEGULICI / Pl: *~țe* / E: fr ***esquisse*** cf it *schizzo*] **1** Desen artistic, executat rapid după un model, care fixează primele observații directe ale autorului (și care servește la realizarea operei definitive). **2** Prima formă, executată, de obicei, în cărbune, în creion sau în peniță, a concepției unui tablou, a unei sculpturi, a unui proiect de arhitectură etc. **3** Desen executat schematic, care reprezintă imaginea aproximativă și adesea simplificată a unui obiect. **4** Reprezentarea sumară, în linii generale, esențiale, a (concepției) unei opere scrise, a acțiunii unei lucrări scrise, a unei expuneri, a unui plan de acțiune, a unor aspecte ale realității etc. **5** Lucrare scrisă, expunere, concepută în linii generale. **6** Specie sau operă literară aparținând genului epic, de dimensiuni mai reduse decât nuvela,

în care se prezintă un episod caracteristic din viața unuia sau mai multor personaje, din realitatea socială etc. **7** Gest, atitudine, mișcare a cuiva abia sugerată, nedusă până la capăt.

schița[2] *sf* [At: H III, 229, 465 / Pl: *~te* / E: ns cf *spiță*] (Mol) **1** Dans popular asemănător cu polca[1]. **2** Melodie după care se execută schița[2] (**1**).

schiţoi *vi* [At: ALR SN II, h 331 / 284 / Pzi: *schițoi*, 3: *schițoie*, *~ește* / E: ns cf *chițăi*] **1** (Reg; d. porci) A guița (**1**). **2** (D. oameni) A țipa. **3** (D. oameni) A plânge cu disperare.

schiuăna *v* vz ***scheuna***

schiuli *v* vz ***schelălăi***

schiuna *v* vz ***scheuna***

schiupi *v* vz ***scuipa***

schivală *sf* [At: H XVII, 98 / Pl: *~le* / E: nct] **1** (Reg) Crestătură făcută în piciorul de sus al prispei. **2** Vas mare de lemn în care își bagă cojocarul pieile, în vederea tăbăcirii lor.

schiverniseală *sf* [At: NECULCE, L. 86 / V: ***~vir~*** / Pl: *~eli* / E: *s-* + ***chiverniseală***] (Mol; înv) Procurare a celor necesare vieții, a mijloacelor de trai, de gospodărie.

schivernisi [At: NECULCE, L. 109 / Pzi: *~sesc* / E: *s-* + ***chivernisi***] **1** *vt* (Înv; Mol) A cârmui (**2**). **2** *vt* (Înv; Mol) A stăpâni. **3** *vt* (Înv; Mol) A administra (**1**). **4-5** *vtr* (C. i.oameni) A(-și) crea o situație (socială, materială) convenabilă Si: *a (se) căpătui* (**1-2**), *a (se) chivernisi* (**5-6**).

schivinisi *v* vz ***schimnici***

schivirniseală *sf* vz ***schiverniseală***

schivnic, ~ă *smf, a* vz ***schimnic***

schivnicesc, ~ească *a* vz ***schimnicesc***

schivnicește *av* vz ***schimnicește***

schivnici *v* vz ***schimnici***

schivnicie *sf* vz ***schimnicie***

schiz *sns* [At: STAMATI, D. / E: ger ***Skis***] (Îvr) Cartea de joc cu cea mai mare valoare (la tarot).

schizmatic, ~ă *a* vz ***schismatic***

schizmă *sf* vz ***schismă***

schizmi *vtr* [At: PRAV. IV / Pzi: *~mesc* / E: ns cf *schizmă*] **1-2** (Înv) A (se) constitui (**1-2**). **3-4** (Înv) A (se) schimba (**29-30**). **5-6** (Înv) A simula.

schizmire *sf* [At: EUSTRATIE, ap. TDRG / Pl: *~ri* / E: ***schizmi***] **1** (Înv) Constituire (**1**). **2** (Înv) Schimbare (**12**). **3** (Înv) Simulare.

schizmit, ~ă *a* [At: CANTEMIR, IST. 247 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***schizmi***] (Îvr) Prefăcut[2].

schizocit *sn* [At: D. MED. / Pl: *~e* / E: fr ***schyzocyte***] Schistocit.

schizofazie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***schizophasie***] Stare patologică manifestată prin vorbire incoerentă, confuză, întâlnită în formele de schizofrenie Si: *disfazie*.

schizofită *sf* [At: ENC. AGR. / Pl: *~te* / E: fr ***schizophyte***] **1** (Lpl) Grup de plante care au ca mod de reproducere diviziunea simplă (*Schizophyta*). **2** (Șls) Plantă care face parte din grupul schizofitelor (**1**).

schizofrenic, ~ă [At: VIANU, E. 259 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***schizophrénique***] **1-2** *smf, a* (Om) care este bolnav de schizofrenie. **3-4** *a* (Rar) Care este specific schizofreniei sau schizofrenicilor. **5-6** *a* Care se referă la schizofrenie sau la schizofrenici.

schizofrenie *sf* [At: YGREC, M. N. / Pl: *~ii* / E: fr ***schizophrénie***] Boală mintală cronică, caracterizată prin slăbirea și destrămarea progresivă a funcțiilor psihice și prin pierderea contactului cu realitatea.

schizogen, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: ger ***schizogen***] (Blg) Care ia naștere prin schizogeneză.

schizogeneză *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ze* / E: fr ***schizogénèse***] (Blg) Reproducere prin diviziune.

schizogonie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***schizogonie***] Înmulțire pe cale asexuată, prin diviziune multiplă ori prin separare, la protozoare și la unele plante inferioare.

schizoid, ~ă *smf, a* [At: CINEMA, 1968, nr. 6, III / Pl: *~izi, ~e* / E: fr ***schizoïde***] **1-2** (Tip de temperament, om) caracterizat prin tendința de izolare și de predominare a vieții interioare.

schizoidie *sf* [At: DN[3] / P: *~zo-i~* / Pl: *~ii* / E: fr ***schzoïdie***] Stare psihică specifică schizoidului Si: (rar) *schizotimie*.

schizomanie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***schizomanie***] Nume generic dat unor psihoze caracterizate printr-o comportare bizară și prin izolare față de mediu, determinate de factori toxiinfecțioși, favorizate de o anumită trăsătură psihică etc.

schizopod *sn* [At: SIMIONESCU, F. R. 430 / Pl: *~e* / E: fr ***schizopodes***] **1** (Lpl) Ordin de crustacee mici, terestre și acvatice, cu picioarele bifurcate și cu o serie de caractere primitive (*Schizopoda*). **2** (Șls) Crustaceu care face parte din ordinul schizopodelor (**1**).

schizotim *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***schizothyme***] (Rar) Schizoid.

schizotimie *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ii* / E: ***schizothymie***] (Rar) Schizoidie.

schwyz *ss* [At: ENC. AGR. / S și: *schwiz, schwitz* / P: *șvit* / E: np ***Schwyz***] **1** Rasă superioară de taurine, de culoare predominant brună, originară din Elveția, crescută pentru producția de lapte și de carne. **2** Animal care aparține rasei schwyz (**1**).

sciatic, ~ă [At: CORNEA E. I, 77 / 31 / P: *sci-a~* / V: (înv) ***ișia~, schia~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sciatique*** cf lat *sciaticus*, it *sciatica, sciatico*] **1** *sf* Boală care se manifestă printr-o durere vie pe traiectul nervului sciatic (**2**). **2** *a* (Îs) *Nerv ~* Nerv care pornește din partea inferioară a măduvii spinării și se ramifică în toată partea de jos a corpului, inervând membrele inferioare. **3** *a* Care se referă la nervul sciatic (**2**). **4** *a* Provocat de nervul sciatic (**2**). **5** *a* Specific nervului sciatic (**2**).

science-fiction *sns* [At: DN[3] / P: *sa-ians-ficșăn* / E: eg ***science-fiction***] (Agm) **1** Literatură științifico-fantastică. **2** Operă care aparține literaturii științifico-fantastice.

scientică *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: ? / E: ns cf lat *scientia*] Știință care are ca obiect de studiu știința ca fenomen social, dezvoltarea și structura acesteia, organizarea, locul și rolul ei în societate, îmbunătățirea continuă a cercetării științifice Si: (rar) *scientologie*.

scientific, ~ă *a* vz ***științific***

scientism *sn* [At: RALEA, S. T. I, 148 / P: *sci-en~* / V: (rar) ***ști~, științism*** / Pl: ? / E: fr ***scientisme***, it ***scientismo***] **1** Doctrină pozitivistă inițiată în sec. XIX și manifestată prin afirmarea multilaterală a spiritului științific și adesea prin absolutizarea rolului științei. **2** Tendință, fel de manifestare caracteristice scientismului (**1**).

scientist, ~ă [At: BLAGA, PLR II, 627 / P: *sci-en~* / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***scientiste***] **1** *a* Care aparține scientismului (**1**). **2** *a* Specific scientismului (**1**). **3** *smf* Adept al scientismului (**1**).

scientologic, ~ă *a* [At: DN[3] / P: *sci-en~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***scientologique***] **1** (Rar) Care aparține scientologiei. **2** (Rar) Care se referă la scientologie. **3** Specific scientologiei.

scientologie *sf* [At: M. D. ENC. / P: *sci-en~* / P: *sci-en~* / E: fr ***scientologie***, eg ***scientology***] Scientică.

scifozoar *sn* [At: M. D. ENC. / P: *~zo-ar* / Pl: *~e* / E: fr ***scyphozoaires***] **1** (Lpl) Clasă de celenterate marine, cuprinzând polipii solitari mici, cu numeroase tentacule în jurul gurii, precum și meduzele fără văl, mari și uneori colorate, cu cavitatea gastrică împărțită de septe în patru pungi (*Scyphozoa*). **2** (Șls) Animal care face parte din clasa schifozoarelor (**1**).

scigă *sf* vz ***scegă***

scinci *v* vz ***scânci***

scinda [At: RESMERIȚĂ, D. / Pzi: *~dez* / E: fr ***scinder***] **1-2** *vtr* (Adesea prin lărgirea sensului) A (se) împărți în mai multe elemente ori în elemente constitutive ale ansamblului Si: *a (se) divide* (**1-2**), *a (se) diviza* (**1-2**), *a (se) separa*. **3-4** *vtr* (Chm; Fiz) A (se) descompune în combinații mai simple. **5** *vr* (Spc; d. colectivități, organizații etc.) A se separa în grupuri, în elemente care intră în opoziție, în conflict unele cu altele.

scindare *sf* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~dări* / E: ***scinda***] **1** (Adesea prin lărgiea sensului) Divizare (**1**). **2** (Chm; Fiz) Descompunere în

combinații mai simple. **3** (Spc) Separare, fracționare a unei colectivități, a unei organizații etc. în grupuri sau elemente care intră în opoziție, în conflict.

scintigrafie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***scintigraphie***] Metodă de înregistrare grafică a radioactivității unui țesut, după administrarea unei substanțe marcate cu un izotop radioactiv, în vederea stabilirii unui diagnostic.

scintigramă *sf* [At: D. MED. / Pl: *~me* / E: fr ***scintigramme***] Înregistrare grafică a radioactivității unui țesut, după administrarea unei substanțe marcate cu un izotop radioactiv, pentru stabilirea unui diagnostic.

scintilator *sm* [At: M. D. ENC. / Pl: *~i* / E: fr ***scintillateur***] (Fiz) Material în masa căruia se produc scintilații la bombardarea cu particule neutre ori ionizate sau sub acțiunea razelor radioactive, folosit în construcția unor detectoare fotomultiplicatoare etc.

scintilație *sf* [At: PROT.-POP., N. D. / Pl: *~ii* / E: fr ***scintillation***, lat ***scintillatio***] **1** (Liv) Scânteiere **(3)**. **2** (Fiz) Iluminare de durată foarte scurtă și de o întindere, practic, punctuală, a unui ecran fluorescent pe care cade o particulă cu viteză mare. **3** Impuls luminos de scurtă durată produs la contactul unei particule cu un scintilator, utilizat îndeosebi la detectarea radiațiilor nucleare. **4** Modificare de intensitate și de colorație a luminii stelare, datorită refracției sale neregulate în atmosferă Si: *licărire, scânteiere*.

scioblu *s* [At: CHEST. V 135/43 / Pl: ? / E: ns cf *știob*[1]] (Reg) Putinei.

sciografie *sf* [At: PROT. – POP., N. D. / P: *sci-o~* / Pl: *~ii* / E: fr ***sciographie***] (Aht; îdt) Rprezentare grafică (în secțiune) a interiorului unei construcții.

sciroco *ss* vz ***siroco***

scit, ~ă [At: GCR I, 357/31 / V: (înv) ***schit, ~e*** / S și: *scyth* / Pl: *~iți, ~e*, (înv) *~i* / E: fr ***scythe***] **1** *smf* Persoană făcând parte dintr-o populație iranică antică, care a locuit, timp de mai multe secole, în stepele din nordul Mării Negre, în Sciția, sau care era originară din Sciția. **2** *smp* Veche populație de tip iranic care a locuit în Sciția. **3-9** *a* Scitic **(1-7)**.

scitaci, ~ace *a* vz ***schitaci***[1]

scitic, ~ă *a* [At: C. CANTACUZINO, C M I, 9 / V: (înv) ***schitic, știtic*** / S și: *scythic* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***scythique***, lat ***scythicus***] **1-2** Care aparține Sciției sau sciților **(2)** Si: *scit* **(3-4)**, (îvr) *schiticesc* **(1-2)**. **3-4** Specific sciților **(2)** sau Sciției Si: *scit* **(5-6)**, (îvr) *schiticesc* **(3-4)**. **5-6** Privitor la sciți **(2)** sau la Sciția Si: *scitic* **(7-8)**, (îvr) *schiticesc* **(5-6)**. **7** Originar din Sciția Si: *scitic* **(9)**, (îvr) *schiticesc* **(7)**.

sciurca *vr* [At: DLR / Pzi: ? / E: nct] (Buc) A scuipa.

sciuridă *sf* [At: DN[3] / Pl: *~de* / E: fr ***sciurides***] **1** (Lpl) Familie de animale rozătoare care cuprinde veverița, marmota etc. **2** (Șls) Animal care face parte din familia sciuridelor **(1)**.

sciziona *vtr* [At: BUL. FIL. II, 225 / P: *~zi-o~* / Pzi: *~nez* / E: ***sciziune***] **1-2** A (se) despărți **(18-19)**. **3-4** A (se) separa dintr-un întreg organizat.

scizionare *sf* [At: DN / P: *~zi-o~* / Pl: *~nări* / E: ***sciziona***] Separare dintr-un întreg organizat.

scizionist, ~ă [At: CONTEMP. 1948, nr. 109, 12/6 / P: *~zi-o~* / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***scissionniste***] **1** *smf* Persoană care aparține unei fracțiuni (dizidente) dintr-un grup organizat sau care urmărește să provoace o sciziune în cadrul unui partid, al unei mișcări organizate, al unui grup organizat Si: *fracționist* **(3)**. **2-3** *a* Specific sciziunii sau scizioniștilor **(1)**. **4-5** *a* Privitor la sciziune sau la scizioniști **(1)**. **6** *a* Care provoacă sau încearcă să provoace sciziune.

scizipar, ~ă *sn, a* [At: SCRIBAN, D. / S și: *scisipar* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***scissipare***] **1-2** (Organism inferior) care se reproduce prin sciziparitate.

sciziparitate *sf* [At: BABEȘ, O. A. I, 509 / S și: *scisiparitate* / Pl: ? / E: fr ***scissiparité***] Formă de reproducere asexuată, la bacterii, la unele alge și la protozoare, care se face prin divizarea organismului în două părți aproximativ egale.

sciziune *sf* [At: ANTONESCU, D. / P: *~zi-u~* / S și: *scisiune* / Pl: *~ni* / E: fr ***scission***] Dezbinare, despărțire, ruptură produsă în interiorul unui grup social, al unei organizații etc. de obicei pe chestiuni de principiu.

scizură *sf* [At: DER / Pl: *~ri* / E: fr ***scissure***] Șanț adânc care străbate suprafața unor structuri anatomice și le împarte adesea în segmente.

scizurită *sf* [At: D. MED. / Pl: *~te* / E: fr ***scissurite***] Inflamație a unei scizuri pulmonare.

sclab, ~ă *a* vz ***slab***

sclabort *s* vz ***sclaborț***

sclabuc *sm* vz ***sclăbuc***

scladă *sf* [At: DOSOFTEI, ap. TDRG / V: *scra~* / Pl: ? / E: pn ***skład***, ucr ***склад***] (Înv) **1** Stivă, grămadă de lemne Si: (înv) *năcladă*. **2** (Spc) Rug[2].

sclafări *v* vz ***sclăfări***

sclai *sn* vz ***slai***

sclav, ~ă [At: ASACHI, L. 110[1]/45 / V: (îvr) *șc~* / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***sclavus***] **1** *smf* (În epoca sclavagistă) Om aflat în puterea absolută a unui stăpân care l-a făcut prizonier sau l-a cumpărat Si: *rob*, (rar) *serv* **(2)**. **2** *a* (Îvr) Care aparține sclavilor **(1)**. **3** *a* (Îvr) Privitor la sclavi **(1)**. **4** *a* (Îvr) Specific sclavilor **(1)**. **5** *smf* (Pex; de obicei cu determinări în genitiv) Om aservit din punct de vedere economic, social, politic. **6-7** *smf, a* (Persoană) care satisface cu supunere oarbă, în mod servil, voința, dorința, capriciile cuiva. **8-9** *smf, a* (Pan; de obicei cu determinări în genitiv) (Persoană) care își subordonează (integral) voința sau acțiunile unei pasiuni, unui viciu, unei dogme, etc., fiind stăpânită de aceasta.

sclavagism *sn* [At: CONTEMP. 1948, nr. 106, 4/4 / Pl: ? / E: fr ***esclavagisme***] **1** Sistem social fondat pe sclavie **(1)**. **2** Doctrină care admite sclavia **(1)**.

sclavagist, ~ă [At: GHEREA, ST. CR. II, 17 / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***esclavagiste*** după *sclav*] **1** *a* Care aparține sclavagismului **(1)**. **2** *a* Privitor la sclavagism **(1)**. **3** *a* Care provine din sclavagism **(1)**. **4** *a* Specific sclavagismului **(1)**. **5** *a* Care reprezintă sclavagismul **(1)**. **6** *smf* (Iuz) Adept al menținerii sclaviei negrilor (din sudul Statelor Unite ale Americii, în timpul războiului de secesiune).

sclavagiu *sn* vz ***sclavaj***

sclavaj *sn* [At: NEGULICI / V: (înv) ***~agiu*** / Pl: *~e* / E: fr ***esclavage*** după *sclav*)] (Liv) **1-2** Sclavie **(1-2)**.

sclavic, ~ă *a* [At: L. ROM. 1959, nr. 6, 42 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***sclav*** + *-ie*] (Nob; d. traduceri, texte etc.) În care originalul este reprodus, transpus cu prea mare fidelitate formală, în mod mecanic (în dauna conținutului).

sclavie *sf* [At: MAIOR, T. 28/9 / V: (înv) ***~lăv~***, (reg) ***~lăbie***, (îvr) ***slav~*** / Pl: *~ii* / E: ***sclav*** + *-ie*] **1** Stare de sclav **(1)** Si: *robie*, (liv) *sclavaj* **(1)**, (înv) *sclavism*, (îvr) *robitură, servitate, servaj* **(1)**. **2** (Pan) Stare de aservire economică, socială, politică etc. în care se află o țară, o clasă socială, un individ Si: (liv) *sclavaj* **(2)**. **3** (Pan) Stare de (totală) subordonare a voinței, a atitudinii unei persoane în fața unei pasiuni, a unui viciu, a unei dogme.

sclavin, ~ă [At: XENOPOL, I. R. III, 48 / Pl: *~i, ~e* / E: lm ***sclavini***] (Rar) **1** *smf* (În Antichitatea romană târzie și Evul Mediu timpuriu) Slav de sud. **2-4** *a* Slav **(3-5)**.

sclavism *sn* [At: VASICI, M. II, 131/16 / Pl: ? / E: ***sclav*** + *-ism*] (Înv) Sclavie **(1)**.

sclăbănog, ~oagă *a* vz ***slăbănog***

sclăbi *v* vz ***slăbi***

sclăbie[1] *sf* vz ***sclavie***

sclăbie[2] *sf* vz ***slăbie***

sclăbotean, ~ă *a* vz ***slăbotean***

sclăbuc *sm* [At: ALR I, 1112/990 / V: (reg) ***~lab~*** / Pl: *~uci* / E: *s*[2]- + ***clăbuc***] Spumă **(2)**.

sclăbucariu *s* [At: TEAHA, C. N. 264 / Pl: ? / E: ***sclăbuc*** + *-ariu*] (Reg; csc) Spumă (la gură).

sclăbulean, ~ă *a* vz ***slăbulean***

sclăfări *vi* [At: CIHAC, II, 331 / V: ***~laf~*** / Pzi: *~resc* / E: nct] (Înv) **1** A râde. **2** A surâde.

sclăfie *sf* vz ***scăfârlie***

sclăfiță *sf* [At: JAHRESBER. V, 190 / Pl: *~țe* / E: nct] (Atm; reg) Rotulă.

sclăi *v* vz ***slei***

sclăină *sf* vz ***slănină***
sclănchi *v* vz ***sclipi***
sclăncini *vr* [At: PSALT. HUR. 10r/8 / Pzi: *sclăncinin* / E: nct] (Îvr) A șovăi[1].
sclănină *sf* vz ***slănină***
sclăpăț *sm* vz ***sclipeț***[1]
sclăvie *sf* vz ***sclavie***
sclânciob *sn* vz ***scrânciob***
sclâncioba *v* vz ***scrâncioba***
sclânti *v* vz ***scrânti***
sclântit, ~ă *a* vz ***scrântit***
sclântitură *sf* vz ***scrântitură***
scleamă *sf* vz ***sleme***
scleanță *sf* [At: ȘEZ. II, 183 / Pl: *~ențe* / E: nct] (Reg) Om îmbrăcat în haine negre.
scleapt *sm* vz ***sclepț***
scleapț *sm* vz ***sclepț***
sclebă *sf* [At: VICIU, GL. / Pl: *~be* / E: nct] (Trs) Panglică sau fundiță (de împletit părul).
sclederaș *sm* vz ***sfredelaș***
sclederi *v* vz ***sfredeli***
sclefa *v* vz ***șclefa***
sclefețcă *sf* vz ***scripete***
sclefețcăr *sn* vz ***scripete***
sclefie *sf* vz ***scăfârlie***
sclefoseală *sf* vz ***sclifoseală***
sclefosi *v* vz ***sclifosi***
sclefosit, ~ă *a* vz ***sclifosit***
sclei *v* vz ***slei***[2]
sclem[1] *smn* vz ***sleme***
sclem[2] *sn* vz ***slim***[1]
sclembe *sf* vz ***sleme***
scleme *sf* vz ***sleme***
sclemn *sm* vz ***sleme***
sclemnă *sf* vz ***sleme***
sclemne *sf* vz ***sleme***
sclep *sm* vz ***schept***
sclepeniță *sf* [At: DLR / Pl: *~țe* / E: ns cf *scleafă*] (Buc) Așchie (1).
sclepeniți *vt* [At: LEXIC REG. 108 / Pzi: *~țesc* / E: ***sclepeniță***] (Buc: c. i. lemne) A despica în surcele și așchii Si: (înv) *a sclepța*.
sclepete *sm* vz ***sclepț***
sclepiț *sm* vz ***sclepț***
scleps *sm* vz ***sclepț***
sclept *sm* vz ***sclepț***
sclepț *sm* [At: DOSOFTEI, V. S. februarie 78v/26 / V: (reg) ***~leapt***, (înv) ***~leap***, ***~let***, (reg) ***~ep***, ***~epete***, ***~epiț***, ***~ps***, ***~ept***, ***~lipet***, ***~șe***, ***sleapt***, ***șcleapț*** / Pl: *~i* / E: ns cf scr *školopac*] **1** (Ent; îrg) Streche (1) (*Hypoderma bovis*). **2** (Ent; îrg) Streche (*Oestrus ovis*). **3** (Ent; îrg; șîs ~ *căiesc*) Streche (*Gastrophilus equi*). **4** (Ent; îrg; șîs ~ *mare*) Tăun[1] (*Tabanus bovinus*). **5** (Ent; Trs; Mar) Țânțar[1] (*Culex pipiens*). **6** (Ent; Ban; Trs) Viermișor sau larvă de insectă acvatică folosită ca momeală la undiță. **7** (Buc) Copil vioi și neastâmpărat.
sclepța *vt* [At: GHEȚIE, R. M. / Pzi: *~țez* / E: ns cf *scleafă*, *sclefa*] (Înv; c. i. lemne) A sclepeniți.
sclerodenie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***sclérodénie***] Adenopatie scleroasă.
scleral, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***scléral***] **1** Care aparține scleroticii. **2** Care se referă la sclerotică. **3** Care afectează sclerotica. **4** Specific scleroticii.
scleră *sf* [At: D. MED. / Pl: *~re* / E: ger ***Sklera***] Tunică solidă care susține globul ocular.
sclerectazie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***scleréctasie***] Destindere anterioară sau posterioară a sclerei, apărută la leziuni inflamatorii sau degenerative.
sclerectomie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***sclérectomie***] **1-2** Tăiere chirurgicală a unui mic fragment din (scleră sau) sclerotică.
scleredem *sn* [At: D. MED. / Pl: *~e* / E: fr ***scléroedème***] Umflătură nedureroasă rezultată de la infiltrarea unui lichid seros în straturile subcutanate și în țesutul de mușchi al ochiului.
sclereidă *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~de* / E: fr ***scleréide***] (Bot) Celulă poliedrică moartă, cu membrana îngroșată, lignificată Vz *sclerenchim*.
sclerem *sn* [At: D. MED. / Pl: *~e* / E: fr ***sclérème***] Scerodermie cu caracter difuz.
sclerenchim *sn* [At: BOTANICA, 16 / Pl: *~uri* / E: fr ***sclérenchyme***] Țesut vegetal mecanic sau de susținere al plantei, alcătuit din celule moarte, lungi, cu pereți îngroșați, de obicei, lignificați, care conferă plantelor rezistență la îndoire, compresiune etc. Vz *sclereidă*.
sclerită *sf* [At: D. MED. / Pl: *~te* / E: fr ***sclérite***] (Med) Inflamație a sclerei.
sclerocheratită *sf* [At: D. MED. / S și: *sclerokeratită* / Pl: *~te* / E. fr ***sclérokératie***] Inflamare concomitentă a sclerei și a corneei.
sclerodactilie *sf* [At: BIANU, D. S. 659 / Pl: *~ii* / E: fr ***sclérodactylie***] Sclerodermie localizată la extermitățile degetelor de la mâini și de la picioare, ducând la deformații, mutilații și atrofii.
sclerodermie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***sclérodermie***] Creștere a consistenței ligamentelor până la îngroșarea lor.
sclerofil, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***sclérophyle***] (D. plante) Care are frunzele tari, cu cuticulă groasă, adaptate la secetă.
scleroftalmie *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~lir~*** / Pl: *~ii* / E: fr ***sclérophtalmie***, ngr ***σκληροφθαλμία***] Scleroză a ochiului.
sclerogen, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***sclérogène***] Care provoacă scleroză.
scleromalacie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***scléromalacie***] Subțierea progresivă a unor porțiuni din scleră și eliminarea lor.
sclerometru *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~ri* / E: fr ***scléromètre***] Instrument pentru determinarea durității materialelor prin măsurarea rezistenței lor la zgâriere.
scleronom, ~ă *a* [At: M. D. ENC. / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***scléronome***] (D. legăturile sistemelor de puncte materiale) Care nu variază în timp.
scleroproteină *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~ne* / E: fr ***scléroprotéine***] Proteină animală cu structură fibroasă, care este componenta organică a țesutului de susținere a organismului.
scleros, ~oasă *a* [At: BABEȘ, O. A. I, 22 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: fr ***scléreux***] **1-2** (Produs) de scleroză (1). **3** (D. țesuturi) Fibros. **4** (Rar; d. ființe sau părți ale lor) Sclerozat (**1**).
scleroscop *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~oape* / E: fr ***scléroscope***] Instrument pentru determinarea durității unui material prin măsurarea înălțimii ricoșeului unui percutor în cădere liberă pe suprafața acelui material.
sclerot *sm* [At: LTR[2] / Pl: *~oți* / E: fr ***sclérote***] Ansamblul de filamente al unor ciuperci, în care se acumulează substanțe de rezervă, constituind organe de rezistență.
sclerotică *sf*, *a* [At: ANTROP. 175/13 / V: (înr) ***~icuă*** / Pl: *~ice* / E: fr ***sclérotique***] **1-2** (Îvr; pex; șîs *lumină ~*) (Înveliș exterior, netransparent al globului ocular) care constă dintr-o membrană fibroasă cu funcție protectoare Si: *albul ochiului*, (rar) *albuș*.
scleroticuă *sf* vz ***sclerotică***
scleroza [At: DL / Pzi: *~zez* / E: fr ***scléroser***] **1-2** *vtr* A face scleroză (**1**) Si: *a (se) ramoli*. **3-4** *vtr* A determina scleroză (**1**) Si: *a (se) ramoli*. **5-6** *vti* (Fig; pan) A se conforma unor canoane.
sclerozare *sf* [At: CĂLINESCU, C. O. 172 / Pl: *~zări* / E: ***scleroza***] **1** Îmbolnăvire de scleroză (**1**) Si: *ramolire*. **2** Determinare a sclerozei (**1**) Si: *ramolire*. **3** (Pan) Închistare în canoane.
sclerozat, ~ă *a* [At: CAMIL PETRESCU, V. 17 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***scleroza***] **1** (D. ființe sau părți ale lor) Care a suferit o scleroză (**1**) Si: (rar) *scleros* (**4**). **2** (Pan) Închistat.

scleroză *sf* [At: BARCIANU / S și: (rar) *sclerosă* / Pl: *~ze* / E: fr **sclérose**] 1 Modificare a structurii normale a unui organ, prin proliferarea țesutului conjunctiv, ca urmare a unor procese inflamatorii cronice sau degenerative, a stazei sangvine prelungite, ca stadiu final de cicatrizare a unei plăgi. 2 (Îs) ~ *în plăci* Boală a sistemului nervos central cu apariția unor plăci de demielinizare și manifestată prin tulburări de mișcare, de vedere, ale sfincterului. 3 (Îs) ~ *laterală amiotrofică* Boală a sistemului nervos cu leziuni concomitente ale neuronilor motori periferici și centrali și manifestată prin atrofii musculare, prin exagerarea reflexelor oaselor și tendoanelor Si: *boala Charcot*.

sclet *sm* vz **sclept**

sclevesi *v* vz **sclivisi**

sclevesit, ~ă *a* vz **sclivisit**

sclăn *sn* vz **slin**

sclidiri *vt* [At: CHEST. V, 8/51 / V: (reg) ***sli~, strighili*** / Pzi: *~resc* / E: ns cf *sfredeli*] (Trs; c. i. obiecte sau materiale dure) A sfredeli.

sclidirit, ~ă *a* [At: CV 1950, nr. 2, 30 / Pl: *~iți, ~e* / E: **sclidiri**] (Reg; d. obiecte și materiale dure) Sferedelit.

sclidiritor *s* [At: ALRM SN I, h 365 / V: ***stridilitor*** / Pl: ? / E: **sclidiri** + *-tor*] (Trs) Priboi[1].

sclidiritură *sf* [At: CHEST. V, 8/51 / Pl: *~ri* / E: **sclidiri**+ *-tură*] (Reg) Gaură făcută cu sfredelul (priboiul).

sclifă *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~fe* / E: ns cf ger *Schleife*] (Trs) Sanie de transportat buștenii din pădure.

sclifet *s* vz **scripete**

sclifoseală *sf* [At: CREANGĂ, GL. / V: (rar) ***~lef~*** / Pl: ***~eli*** / E: **sclifosi** + *-eală*] (Fam; dep) 1 Sclifosire (1). 2 (Comportare, atitudine etc. plină de) nazuri, mofturi, fasoane Si: *fandoseală* (2).

sclifosi *vr* [At: DRAM. 395 / V: (rar) ***~lef~***, (reg) ***schi~, scrifoci*** / Pzi: *~sesc* / E: cf ngr **στιβώσω**, (aor *στιλβώνω* „lustrui"] 1 (Fam; d. oameni) A se plânge (de obicei prefăcut) sau nemotivat Si: *a se miorlăi, a se smiorcăi* (12). 2 A face nazuri Si: (reg) *a se smiorcăi, a se fandosi* (2).

sclifosire *sf* [At: DLR / Pl: *~ri* / E: **sclifosi**] 1 (Fam; dep) Plâns (de obicei) prefăcut sau nemotivat Si: (reg) *scârciomeală*, (fam; dep) *miorlăială, miorlăire, miorlăit*[1], *sclifoseala* (1), *sclifosit*[1] (1), *smiorcăială, smiorcăire, smiorcăit*[1] (1). 2 Comportare plină de nazuri Si: *sclifosit*[1] (3), (reg) *scârciomeală*, (fam; dep) *fandoseală, fandosire, fandosit*[1].

sclifosit[1] *sn* [At: DM / E: **sclifosi**] 1-2 Sclifosire (1-2).

sclifosit[2], *~ă* *smf, a* [At: SCRIBAN, D. / V: (rar) ***~lef~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: **sclifosi**] (Fam; dep; d. oameni) 1-2 (Persoană) care se sclifosește (1) Si: (reg) *scârciomit* (1), *miorlăit*[2], *smiorcăit*[2]. 3-4 (Persoană) care face nazuri Si: (reg) *scârciomit* (2).

sclimpoci *vi* [At: SCL 1974, 444 / Pzi: *~ocesc* / E: ns cf *sclifosi*] (Rar; c. i. bunuri materiale) A căuta să facă rost și să strângă.

sclipuș *sn* [At: PONBRIANT, D. / V: ***~impuș*** / Pl: *~e, ~uri* / E: *s-* + **climpuș**] (Reg) 1 Clempuș. 2 Cârlig de rufe. 3 (Îf *sclimpus*) Cui de lemn de care se atârnă ceva.

sclin *sm* [At: LEXIC REG. 22 / Pl: *~uri* / E: nct] (Mar) Uger al oii.

sclinciob *sn* vz **scrânciob**

sclinteală *sf* vz **scrânteală**

sclinti *v* vz **scrânti**

sclintit, ~ă *a* vz **scrântit**

sclintitoare *sf* vz **scrântitoare**

sclintitură *sf* vz **scrântitură**

sclință *sf* vz **scrântită**

sclip[1] *sm* [At: DLR / Pl: *~i* / E: nct] Traversă.

sclip[2] *sn* [At: DOSOFTEI, ap. TRDG / Pl: *~uri* / E: pn dal **sklip**] (Înv) 1-2 (Boltă sau) arcadă la o construcție. 3 (Pex) Încăpere. 4 Construcție subterană (boltită). 5 (Csnp; lpl) Coloane care susțin o boltă sau o arcadă.

sclip[3] *sm* vz **scripete**

sclipăt[1] *sm* vz **sclipet**[1]

sclipăt[2] *sm* vz **sclipet**[1]

sclipăț[1] *sm* vz **sclipeț**[1]

sclipăț[2] *sm* vz **sclipeț**[1]

sclipeală *sf* [At: GRECU, P. 398 / Pl: *~eli* / E: **sclipi** + *-eală*] Lumină puțin intensă și intermitentă, ca o scânteie Si: *sclipire* (1), *sclipit*[1] (1), (rar) *sclipitură*, (pop) *sclipet*[1], (reg) *sclipiș* (1).

sclipet[1] *sm* [At: C. PETRESCU, C. V. 311 / V: (rar) ***~păt***, (reg) ***~păț*** / Pl: ? / E: **sclipi** + *-et*] 1 (Pop) Sclipit[1] (1). 2 (Reg; îc) **Vierme-cu-~păț** Licurici (*Lampyris noctiluca*). 3 (Rar) Scăpărare (10).

sclipet[2] *sm* vz **sclipeț**[1]

sclipete *sm* vz **scripetea**

sclipeț[1] *sm* [At: COTEANU, PL. 23 / V: (reg) ***~pet*** (A și: *~pet*), ***~păt, ~păț, ~lăpăț, scripăt, scri~*** / E: ns cf *sclipi*] (Bot) 1 (Mpl) Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu tulpina noduroasă, cu frunzele compuse din trei foliole și cu flori mici galbene, întrebuințată în medicină, mai ales ca astringent Si: (reg) *sclipeței, scrântitoare, strânsurea, cinci-degete, iarba-faptului* (*Potentilla erecta*). 2 (Reg; lpl) Plantă erbacee cu flori de culoare aurie care crește pe pășunile de munte (*Potentilla aurera*). 3 (Reg) Scânteiuță (5) (*Anagallis arvensis*). 4 (Reg) Roșuță (*Anagallis caerulea*). 5 (Îrg) Brânca-ursului (*Heracleum sphondylium*). 6 (Reg) Dumbeț (*Teucrium chamaedrys*). 7 (Trs) Vindecea (*Betonica officinalis*). 8 (Reg; lpl) Găinuși (*Isopyrum thalictroides*). 9 (Reg; lpl) Rocoțea (*Stellaria graminea*).

sclipeț[2] *sm* vz **sclepeț**

sclipeț[3] *sm* vz **scripete**

sclipetă *sf* vz **scripete**

sclipeței *smp* [At: BORZA, D. 137 / E: **sclipeț**[1] + *-el*] (Bot; reg) Sclipeț[1] (1) (*Potentilla erecta*).

sclipi *vi* [At: MOXA, 403 / V: (înv) ***scri~***, (reg) ***~pti, ~lănclì*** / Pzi: *~pesc* / E: *s-* + **clipi**] 1 A produce o lumină puțin intensă (și intermitentă), ca o scânteie Si: *a licări, a luci, a scânteia* (3), *a scăpăra*[1] (14), (reg) *a sclipui*[1]. 2 (Și prin lărgirea sensului) A produce o lumină vie, strălucitoare Si: *a scăpăra* (15), *a străluci*. 3 (D. ochi, privire) A avea o strălucire deosebită care trădează un sentiment puternic Si: *a licări, a luci*, (rar) *a sticli*. 4 (D. oameni) A avea o privire strălucitoare, vie, care trădează un sentiment puternic, a privi pătrunzător Si: *a scânteia* (5), *a scăpăra*[1] (20), *a străluci*. 5 (Reg; îe) **A-i ~** (cuiva) **ochii după cineva** (sau **după ceva**) A dori foarte mult pe cineva (sau ceva). 6 (D. manifestări ale oamenilor, d. stări sufletești, însușiri) A se exterioriza cu putere (și pentru scurt timp) în ochi, în privire. 7 (Pop; d. oameni, de obicei cu determinarea „din ochi") A clipi (din ochi).

sclipici *ss* [At: UDRESCU, GL / E: **sclipi** + *-ici*] (Fam) 1 Paiete, ciobulețe colorate lucioase sau fire (strălucitoare) folosite ca ornament la unele obiecte de îmbrăcăminte. 2 Strălucire, lustru pe suprafața unui obiect.

sclipicios, ~oasă *a* [At: LB / Pl: *~oși, ~oase* / E: **sclipi** + *-cios*] 1-2 (Pop; fam) Sclipitor (1-2). 3 (Reg; îc) **Gândac-~** Licurici (*Lampyris noctiluca*).

sclipind, ~ă *a* [At: FM (1842), 158[1]/26 / Pl: *~nzi, ~nde* / E: **sclipi**] (Asr) Sclipitor (1-2).

sclipire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ri* / E: **sclipi**] (Adesea cu determinări în genitiv) 1 Lumină puțin intensă (și intermitentă), ca o scânteie Si: *licar, licărire, lucire, scânteiere* (3), *scăpărare* (5), *sclipeală* (1), *sclipit*[1] (1), (liv) *scintilație*, (nob) *sclipuire*[1] (1). 2 Lumină vie și strălucitoare Si: *scăpărare* (6), *strălucire*. 3 Strălucire specifică a ochilor, care trădează un sentiment puternic Si: *licărire, lucire, scăpărare* (10), *scânteire* (5), (rar) *sticlire, sclipet*[1], *sclipiș* (2).

sclipiș *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: **sclipi** + *-iș*] 1 (Reg) Sclipeală (3). 2 (Rar) Scăpărare (10).

sclipit[1] *sn* [At: GANE, N. II, 46 / Pl: ? / E: **sclipi**] 1 Sclipire (1). 2 (Îvr) Clipire (din ochi).

sclipit[2], *~ă* *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~iți, ~e* / E: **sclipi**] (Înv) 1-2 Sclipitor (1-2). 3 (D. privire, ochi) Sclipitor (5). 4 (Reg; fig; d. produse ale spiritului) Care este realizat de un om dotat cu o inteligență vie, cu un talent deosebit (și de obicei spontan) Cf *sclipitor* (7).

sclipitor, ~oare [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~i, ~oare* / E: **sclipi** + *-tor*] 1-2 *a* (Și prin lărgirea sensului) Care sclipește (1-2) Si: *scânteietor*

(1-2), *strălucitor*, (asr) *sclipind*, (pfm) *sclipicios* (1-2), (înv) *scânteios* (1), *scânteind*, *sclipit*² (1-2), (reg) *sclipos*. 3 *av* (Ca determinant al unui adjectiv, căruia îi dă valoare de superlativ) Foarte. 4 *a* (Reg; fig) Luxos. 5 *a* (D. privire, ochi) Care are o strălucire specifică, vie, ce trădează un sentiment puternic, o stare de spirit intensă Si: *scăpărător* (9), *scânteietor* (3), (înv) *scânteios*, *sclipit*² (3). 6 *a* (Fig: d. oameni) Dotat cu o inteligență vie, cu un talent deosebit și de obicei spontan (ce impresionează puternic). 7 *a* (D. manifestări, însușiri ale oamenilor) Care arată, denotă o inteligență, un talent sclipitor (6) Si: *scăpărător* (11), *scânteitor* (5), *strălucitor*. 8 *a* (Ent; reg; îc) **Goj ~-** Ileană (*Cetonia aurata*). 9 *a* (Ent; reg; îc) **Gâză ~oare** Licurici (*Lampyris noctiluca*).

sclipitură *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ri* / E: **sclipi** + *-tură*] (Rar) Sclipeală.

sclipoci *vi* [At: POPA, V. 131 / Pzi: *~ocesc* / E: *s-* + **clipoci**] (Rar) 1-2 A clipoci (1-2).

sclipos, ~oasă *a* [At: GL. OLT. / Pl: *~oși*, *~oase* / E: **sclipi** + *-os*] 1-2 (Olt) Sclipitor (1-2).

scliptură *sf* vz ***scriptură***

sclipt *sm* vz ***scripete***

sclipți *v* vz ***sclipi***

sclipui¹ *vi* [At: SFC IV, 119 / Pzi: 3 *~ește* / E: **sclipi**] (Reg) A sclipi (1).

sclipui² [At: CREANGĂ, O. 4 / V: *spilcui* / Pzi: *~esc*, *sclipui* / E: nct] 1 *vt* (Pop; c. i. bunuri materiale) A strânge încet, puțin câte puțin, de ici și de colo Si: *a face rost*, *a agonisi* (1). 2 *vt* (Pop; c. i. bunuri materiale) A realiza cu greu, printre picături (și în cantitate mică) Si: *a economisi* (4). 3 *vr* (Pop) A se chivernisi (2). 4 *vt* (Reg) A găsi (1).

sclipui³ *vt* [At: CANTEMIR, ap. DDRF / Pzi: *~esc* / E: **sclip²** + *-ui*] A bolti (1).

sclipuială *sf* [At: ARH. OLT. XXI, 275 / P: *~pu-ia~* / V: **spilcu~** / Pl: *~ieli* / E: **sclipui²** + *-eală*] (Olt; Mun) 1 Agonisire (1). 2 Economisire (5). 3 (Îlav) **Cu ~** În mod chibzuit.

sclipuire¹ *sf* [At: MDA ms / Pl: *~ri* / E: **sclipui¹**] (Nob) Sclipire (1).

sclipuire² *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: **sclipui²**] (Mol; Trs) 1 Agonisire (1). 2 Economisire (5). 3 Chivernisire (4).

sclipuire³ *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: **sclipui³**] (Îvr) Boltire (1).

sclipuit¹, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / V: **spilcu~** / Pl: *~iți*, *~e* / E: **sclipui²**] (Mun) 1 Econom (10). 2 (Îlav) **Pe spilcuite** Cu economie.

sclipuit², ~ă *a* [At: CANTEMIR, IST. 127 / Pl: *~iți*, *~e* / E: **sclipui³**] (Îvr; d. construcții sau d. părți ale lor) Boltit (1).

sclipurele *snp* [At: IORGA, D. B. I, 67 / E: **sclipuri** (pll *sclip²*) + *-ele*] (Îvr) Sclip² (1) mic.

sclipuș *sn* vz ***sclimpuș***

sclirisi *v* vz ***sclivisi***

sclirisire *sf* vz ***sclivisire***

sclirisitoare *sf* vz ***sclivisitor***

scliroftalmie *sf* vz ***scleroftalmie***

sclisă *sf* [At: ISER / Pl: *~se* / E: *s-* + **clisă**] (Îvr) Slănină.

sclitadă *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) **sicrit~, sicritate** / Pl: *~de* / E: ngr **σκλητάδα**] (Îvr) Poreclă.

sclivi *v* vz ***sclivisi***

scliviseală *sf* [At: VALIAN, V. / Pl: *~eli* / E: **sclivisi** + *-eală*] 1 (Îrg) Sclivisire (1). 2 (Ccr) Strat subțire de tencuială, de ciment sau de ipsos aplicat pe un perete, pardoseală etc. pentru a obține o suprafață perfect netedă și impermeabilă Si: *sclivisire* (2). 3 (Fam; dep) Dichisire (2).

sclivisi [At: GRECU, P. 393 / V: (înv) **~levesi**, (îvr) **sclivi, ~lirisi** / Pzi: *~sesc* / E: ngr **στιβώσα** (aor conj *στιλβώνω*)] 1 *vt* (Îrg; c. i. o suprafață dură, îndeosebi o suprafață metalică) A șlefui. 2 *vt* (Rar) A tencui¹ (netezind). 3 *vt* (Îvr; c. i. pânza) A scrobi¹ (2). 4 *vt* (C. i. elemente de construcție) A aplica un strat de scliviseală (2) pentru a netezi și a impermeabiliza. 5-6 *vtr* (Fam; dep) A (se) îmbrăca cu îngrijire (exagerată) Si: *a (se) dichisi* (3-4), *a (se) găti* (9-10), (pfm) *a (se) ferchezui* (1).

sclivisire *sf* [At: VALIAN, V. / V: (înv) **scliri~** / Pl: *~ri* / E: **sclivisi**] 1 (Îrg) Șlefuire, lustruire sau netezire (a unei suprafețe dure, îndeosebi metalice) Si: *scliviseală* (1). 2 Scliviseală (2). 3 (Fam; dep) Dichisire (2).

sclivisit, ~ă *a* [At: CANTEMIR, IST. 127 / V: (înv) **scleve~** / Pl: *~iți*, *~e* / E: **sclivisi**] 1 (Îrg) Șlefuit². 2 (Fam; dep; d. oameni) Care este (excesiv de) îngrijit îmbrăcat, aranjat Si: *gătit* (2), (pfm) *dichisit* (1), *ferchezuit* (1).

sclivisitor, ~oare [At: VALIAN, V. / V: (înv) **~liritoare** *sf* / Pl: *~i*, *~oare* / E: **sclivisi** + *-itor*] (Îdt) 1 *sf* Unealtă de șlefuit, de lustruit sau de netezit o suprafață dură, îndeosebi metalică. 2 *sm* Persoană care sclivisește (1).

sclobod, ~ă *a* vz ***slobod***

sclobozâtură *sf* vz ***slobozitură***

sclobozi *v* vz ***slobozi***

sclobozit, ~ă *a* vz ***slobozit²***

sclobozitor, ~oare *a* vz ***slobozitor***

scloi *sn* vz ***sloi¹***

scloiete *sfm* vz ***sloiete***

sclonți *vt* [At: LEXIC REG. II, 108 / Pzi: *~țesc* / E: ns cf *clonț*] (Mar; c. i. semințe de dovleac sau de floarea-soarelui) A sparge în dinți, pentru a mânca miezul.

scloptă *sf* [At: BÂRLEA, C. P. 284 / Pl: *~te* / E: nct] (Mar) Coajă de pepene sau de dovlec (de forma unei valve mari de scoică).

scloveni *v* vz ***sloveni***

sclugă *sf* vz ***slugă***

sclujbă *sf* vz ***slujbă***

scluji¹ *vi* [At: MAT. DIALECT. I, 92 / Pzi: 3 *~jește* / E: ns cf *luci*] (Reg; d. soare, lună, lumină) A se reflecta în geam.

scluji² *v* vz ***sluji***

sclujnică *sf* vz ***slujnică***

sclumpie *sf* vz ***scumpie²***

scluntie *sf* vz ***scânteie***

sclupto*r** *sm* vz ***sculptor

scluți *v* vz ***sluți***

scoabă¹ *sf* [At: GCR I, 172/8 / V: (reg) **~avă, scob** *sn* (Pl: *scoburi*) / Pl: *~be* / E: bg **скоба** cf *scobi¹*] 1 (Adesea urmat de determinarea „de fier") Piesă metalică, de obicei din oțel, formată dintr-o bară cu capetele ascuțite și îndoite în unghi drept, folosită mai ales la construcții provizorii pentru fixarea între ele a unor piese de lemn sau, uneori, de piatră Si: (reg) *capeie*, *cloambă* (3). 2 (Ca termen de comparație) Persoană slabă și uneori cocârjată din cauza slăbiciunii. 3 (Reg; îe) **A se face** sau **a fi (făcut) ~** A slăbi foarte tare sau a fi extrem de slab. 4 (Rar; d. ființe; îe) **A se face ~** A se ghemui (2). 5 (Rar; pex) Durere fizică vie care se manifestă ca o înțepătură de scoabă (1). 6 (Spc) Element din sârmă de oțel sau din alamă, folosit la îmbinări în industria confecțiilor din piele. 7 (Pfm; dep) Persoană (foarte) slabă, adesea tânără și gârbovită. 8 (Pfm; pex) Femeie slabă și rea. 9 (Reg; dep) Vită slabă, prăpădită. 10 (Arg) Unealtă veche, stricată. 11 (Reg; la car sau la căruță) Bară de fier îndoită la unul dintre capete sau bucată de lemn lungă și îngustă care ține legați carâmbii loitrei la mijlocul spetezelor Si: (reg) *cercel* (13), *ghermec*. 12 (Reg; la car sau la căruță) Bucată (pătrată) de fier care leagă proțapul de cruce. 13 (Reg; la car sau la căruță) Cui de fier cu care se fixează butucul pe perinoc. 14 (Reg; la joagăr) Fiecare dintre ghearele de fier între care se fixează bușteanul pentru a fi tăiat. 15 (Reg; la joagăr) Fiecare dintre inelele de fier de care sunt prinse scoabele (14) Si: (reg) *sponcă*. 16 (Reg; la joagăr) Rac de fier (în care intră pânza). 17 (Reg; la plută) Gânj în care se fixează cârma. 18 (Reg; la dispozitivele primitive de încuiere a ușilor) Fiecare dintre bucățile de fier îndoite ca o scoabă (1) și fixate în ușă, în care se mișcă ivărul la zăvoarele simple, sau drugul de lemn, la încuietoarele de lemn. 19 (Reg; la dispozitivele primitive de încuiere a ușilor) Bucată de fier sau de lemn îndoită ori tăiată ca o scoabă (1) și fixată în ușorul ușii, în dreptul zăvorului, pentru a intra² în ea ivărul sau drugul de lemn. 20 (Reg; la dispozitivele primitive de încuiere a ușilor) Zăvor. 21 (Reg; la tâmplărie, dulgherie sau dogărie) Daltă (cu tăiș

semicircular) Si: *ghin* (1). 22 (Reg; la tâmplărie, dulgherie sau dogărie) Teslă. 23 (Reg; la tâmplărie, dulgherie, dogărie) Cripcă (pentru curățarea doagelor vechi). 24 (Reg; la tâmplărie, dogărie, dulgherie) Lămbuitor. 25 (Reg; îf *scob*) Unealtă de dogărie, dințată, cu care se trage gardina la butoaie. 26 (Reg; la tâmplărie) „Cusătură de strungărit". 27 (Reg) Daltă scobită, cu cuțitul pieziș, folosită de rotari. 28 (Reg) Cuțitoaie (a potcovarului). 29 Unealtă în formă de cuțit îndoit la capăt, folosită pentru desfăcut și răzuit fagurii. 30 Placă sau bară metalică, cu 2, 3 sau 4 proeminențe ascuțite, cu care se execută operația chirurgicală de fixare a fragmentelor osoase ale unei fracturi. 31 Fiecare dintre discurile osoase de pe pielea unor pești ca morunul, nisetrul, cega. 32 (Bot; reg; sîc **~be-n-cur**) Măceașă. 33 (Bot; reg; lpl) Măceș (*Rosa canina*).

scoabă[2] *sf* [At: ODOBESCU, S. I, 131 / V: (reg) ***scob*** *sm* / Pl: *~be* / E: ***scobi***[1]] 1 (Reg) Crestătură făcută în piciorul de sus al prispei unei case țărănești. 2 (Reg; îf *scob*) Fiecare dintre scobiturile făcute în tocul ușii sau al ferestrei. 3 (Reg) Șanț mic făcut la locul de îmbucare a șindrilelor. 4 (Reg; îf *scob*) Șănțuleț făcut la capetele din interior ale doagelor unui butoi. 5 (Reg) Fiecare dintre crestăturile făcute într-o bară de lemn (care se folosește de obicei la încuietoarea de lemn pentru uși), în care se fixează cheia pentru a putea desface încuietoarea. 6 (Olt; Mun; la car) Parte scobită în formă de V, la unul dintre capetele proțapului, în care intră gruiul. 7 (Reg; spc) Grui. 8 (Reg) Partea de sus a teascului de stors struguri, în care intră vârtejul. 9 (Reg) Uluc sau scândură de moară, pe care curge făina de sub piatră în postavă. 10 (Îvr) Firidă (în zid). 11 (Pan) Loc (păduros) înfundat între dealuri sau între munți. 12 (Reg; pex) Fânaț într-o pădure, așezat pe o coastă.

scoacă *sfs* [At: GHEȚIE, R. M. / E: ***scoace***] (Trs; Buc) 1 Lapte acru (încălzit). 2 (Pex) Brânză proaspătă (dulce) făcută din scoacă (1).

scoace [At: MANOLACHE DRĂGHICI, ap. TDRG / Pzi: *scoc* / Par: *scopt* / E: ml ***excoquere***] 1 *vt* (Pop; c. i. lapte acru) A încălzi sau a fierbe pentru a închega și a transforma în brânză. 2 *vt* (Pop; pex; c. i. smântână) A încălzi sau a fierbe ca să se aleagă untul. 3 *vt* (C. i. vasele cu lapte acru) A încălzi ori a fierbe pentru a închega și a transforma în brânză laptele conținut de vase. 4 *vr* (Trs; d. unele alimente, mai ales despre brânzeturi) A se altera (din cauza căldurii) Si: *a fermenta* (1). 5-6 *vtr* (Reg) A (se) fierbe sau a (se) coace un timp mai îndelungat sau mai mult decât trebuie. 7-8 *vtr* (Reg) A scădea prin fierbere mai mult decât trebuie. 9-10 *vtr* (Mol) A (se) încălzi prea tare, a (se) înfierbânta. 11-12 *vtr* (Mol; pex) A (se) usca prea mult și a crăpa de căldură. 13 *vr* (Înv; d. fân, paie, făină) A se încinge.

scoacere *sf* [At: PAMFILE, I. C. 26 / Pl: *~ri* / E: ***scoace***] 1 Încălzire a laptelui pentru a-l închega și a-l transforma în brânză. 2 Încălzire a smântânii ca să se aleagă untul. 3 Alterare a alimentelor din cauza căldurii. 4 Fierbere sau coacere un timp mai îndelungat sau mai mult decât trebuie. 5 Încălzire prea puternică. 6 Uscare și crăpare din cauza căldurii.

scoaie *sf* [At: CIHAC, II, 332 / P: *scoa-ie* / Pl: ? / E: nct] (Îdt) Covată (11) (în care curge făina, la moară).

scoală *sf* vz ***școală***

scoamn *sn* vz ***scaun***

scoană *sf* [At: CV 1951, nr. 11, 38 / Pl: ? / E: ns cf *sconat, sconos*] (Reg) Persoană mândră, înfumurată.

scoapă *a* vz ***șchiop***

scoar *sn* vz ***scuar***

scoardă *sf* [At: MAT. DIALECT. I, 215 / Pl: *~de* / E: *s-* + ***coardă***] (Reg) Fiecare dintre sforile de cânepă din care este împletit biciul.

scoare *sf* vz ***scorie***[1]

scoarnă *sf* [At: REV. CRIT. III, 168 / Pl: *~ne* / E: ***scorni*** drr] 1 (Trs) Persoană inventivă și foarte activă. 2 (Rar) Scornitură (1).

scoarță [At: HERODOT (1645), 188 / V: (înv) ***~ție*** *sf*, (reg) ***scorț, școrț*** *s* / Pl: *~țe*, (reg) *~țuri, ~ți* / E: ml ***scortea***] 1 *sf* (Dob; urmat de determinări care arată felul, proveniența) Înveliș extern (gros și tare) al tulpinii, al crengilor și al rădăcinii unui copac sau al unei plante lemnoase Si: *coajă* (1). 2 *sf* (Îrg; îc) **~-dulce** (sau **aromatică**) Scorțișoară. 3 *sf* (Reg; d. părinți, frați, surori; îla) **De ~** Vitreg. 4 *sf* (Îe) **Obraz de ~** Om fără rușine, lipsit de bună-cuviință, neobrăzat. 5 *sf* (Îac) Trăsăturile de caracter ale unui om cu obraz de scoarță (4). 6 *sf* (Îe) **A se face** (sau **a căpăta**) **~** A se îngroșa întărindu-se. 7 *av* Foarte întărit (ca scoarța (1)). 8 *sf* (Reg) Femeie bătrână urâtă și rea Si: *cotoroanță* (3). 9 *sf* (Reg) Cal bătrân, urât și slab. 10 *sf* (Pan; nob) Piele. 11 *sf* (Trs) Găoace (a oului). 12 *sf* (Reg) Crustă formată pe mămăligă după răcire. 13 *sf* (Reg) Înveliș exterior al fructelor Si: *coajă* (2), *pieliță*. 14 *sf* (Reg) Spumă întărită de pe suprafața laptelui fiert Cf *coajă, smântână*. 15 *sf* Prăjitură pufoasă din ouă, zahăr, făină, nuci sau migdale, coaptă ca o foaie, care se taie în bucăți. 16 *sf* (Rar) Ștaif. 17 *sf* (Trs) Rapăn[1]. 18 *sf* (Îdt) Crustă a unei răni care începe să se cicatrizeze Si: *coajă* (14), *zgaibă*. 19 *sf* (Îvr; îs) *~ța sitei* (sau *a ciurului*) Marginea circulară îndoită în jurul pietrei alergătoare de moară, făcută, de obicei, din scândură subțire Si: *vesçă*. 20 *sf* (Îvr) Curmei (3) (din coajă de tei). 21 *sf* (Trs; Mol) Scândură. 22 *sf* (Trs; Mol) Așchie (1). 23 *sf* Fiecare dintre piesele de lemn care mențin distanța dintre saule, la navele cu vele. 24 *sf* Fiecare dintre cele două părți care formează învelișul unei cărți, al unui registru, al unui caiet, făcut, de obicei, dintr-un material rigid Si: *copertă* (1), (rar) *învelitoare*, (îrg) *tartaj*, (reg) *tablă*. 25 *sf* (Îlav) **Din ~ în** (sau **până în**) **~** De la prima până la ultima pagină, de la început până la sfârșitul unui text Si: *în întregime*, (reg) *din doască* (5) *în doască, din scândură în scândură*. 26 *sf* (Reg) Carton. 27 *sf* (Adesea urmat de determinarea „pământului") Învelișul exterior și solid al globului pământesc, cu o grosime care variază între 5 și 8 km în zona oceanică și între 30 și 80 km în zona continentală Si: *litosferă*, (înv) *coajă* (15). 28 *sf* (Pex) Înveliș exterior al altor planete. 29 *sf* (Pgn) Pământ. 30 *sf* (Îs) *~ protectoare* Strat subțire de oxizi metalici care acoperă unele roci din deșerturi. 31 *sf* (Îs) *~ de alterare* Pătură superficială a unor roci vechi în curs de alterare fizică. 32 *sf* (Spc) Strat rigid format la suprafața pământului după ploi mari, urmate de secetă. 33 *sf* (Adesea urmat de determinările „cerebrală", „creierului") Strat celular din partea exterioară a emisferelor cerebrale, format dintr-o substanță nervoasă cenușie Si: *cortex cerebral*. 34 *sf* Țesătură țărănească groasă, de obicei de lână, lucrată cu diferite modele și flori, care se așterne pe pat, pe lavițe, pe jos, se atârnă pe pereți Si: *cuvertura*, (pop) *velniță*, (reg) *lăicer, tehip, țol*. 35-36 *sf* (Pex) Covor (1, 2). 37 *sf* (Pex) Preș. 38 *sf* (Olt) Un fel de șorț făcut dintr-o țesătură fină (de lână) foarte deasă și rigidă, care ține locul fustei la costumele populare femeiești Si: *fotă* (3). 39 *sf* (Îdt) Rogojină[1]. 40 *sf* (Arg) Portofel.

scoarție *sf* vz ***scoarță***

scoate [At: PSALT. HUR. 48ᵛ/19 / V: (reg) ***a~*** / Pzi: *scot*, (reg) *scoț* / Ps: *scosei*, (înv) *scoș*, 4: *scoaseră*, (înv) *scoasem* / Par: *scos* / E: ml *°**excotere***] 1 *vt* (C. i. lichide, în special apă, aflate într-un spațiu închis ori circumscris) A extrage o anumită cantitate (cu ajutorul unui recipient) pentru a utiliza pe loc, pentru a duce spre utilizare undeva ori spre a ușura folosirea a ceva Si: *a lua*. 2 *vt* (Trs; Mol; îs) *Lingură de scos* Polonic. 3 *vt* (Trs; îas) Căuș (pentru luat făină). 4 *vt* (Reg; îe) **A ~ (vinul) de pe drojdii** A pritoci. 5 *vt* (Reg; îe) **A ~** (cuiva) **sânge** A face să curgă (din corpul cuiva), printr-o incizie, o cantitate de sânge, în scop curativ Si: (pop) *a lăsa* (cuiva) *sânge*. 6 *vt* (C. i. materii solide, minereuri, substanțe minerale utile) A trage afară ori a lua (cu ajutorul a ceva) din locul unde s-a format (pentru a valorifica) Si: *a extrage*. 7 *vt* (Îe) **A ~** (ceva sau pe cineva) **din pământ (din iarbă verde)** ori **de unde-o sti** sau (reg) **din fundul pământului** A găsi (ceva sau pe cineva) oricare ar fi greutățile de întâmpinat sau mijloacele de folosit în acest scop Si: *a găsi, a face rost* (cu orice preț). 8 *vt* (Pex; c. i. corpuri, obiecte etc. îngropate, acoperite cu pământ) A trage afară săpând și degajând materialul din jur Si: *a dezgropa*. 9 *vt* A elibera dintr-o strânsoare Si: *a degaja*. 10 *vt* (C. i. izvoare scrise, documente etc.) A lua pentru a folosi Si: *a extrage, a valorifica, a prezenta*. 11 *vt* (Înv; pex) A copia (6). 12 *vt* (Mat; rar; îe) **A ~ (un factor) de sub radical** A extrage (2) (un factor) de sub radical. 13 *vt* (Mat; rar; îe) **A ~ rădăcina pătrată** (sau **cubică**) A extrage (2) rădăcina pătrată (sau cubică). 14 *vt* (C. i. bunuri materiale) A obține în urma unui proces de prelucrare Si: *a extrage* (7), *a realiza*. 15 *vt* (C. i. bunuri materiale) A

face să existe printr-o activitate economică, productivă Si: *a produce*[1]. **16** *vt* (Spc) A fabrica (**1**). **17** *vt* (Spc; c. i. lucrări artistice) A crea în urma prelucrării unor materiale specifice. **18** *vt* (Îe) **A ~ efecte** (sau **un efect**) A reuși să creeze o anumită impresie (artistică). **19** *vtf* A obține sau a face să obțină de la cineva sau de la ceva (pentru a folosi, a valorifica). **20** *vt* (Fam; c. i. bunuri materiale, îndeosebi sume împrumutate) A reuși să intre în posesia... Si: *a recupera*. **21** *vt* (Spc) A încasa. **22** *vt* (Fin; înv; spc) A percepe. **23** *vt* (C. i. foloase, câștiguri materiale) A reuși să obțină prin valorificarea, specularea etc. unor bunuri, unor conjuncturi Si: *a realiza*. **24** *vt* (Îe) **A-și ~ pâinea** (sau, reg, **mămăliga**) A-și asigura prin muncă traiul (modest, umil) zilnic. **25** *vt* (C. i. sume cheltuite, bunuri pierdute, înstrăinate etc.) A lua înapoi Si: *a recupera, a redobândi, a relua*. **26** *vt* (Spc) A răscumpăra. **27** *vt* (C. i. o parte a corpului, mai ales ochii) A desprinde (cu violență, cu forță) din locul unde se află fixat, lăsând locul gol Si: (pop) *a trage*. **28** *vt* (Spc; c. i. dinți, măsele) A extrage (**7**). **29** *vt* (C. i. un organ bolnav) A extirpa (**2**). **30** *vt* (Îe) **A-și ~ ochii** (cu ceva) A-și strica vederea cu un lucru migălos sau din cauza condițiilor (de vizibilitate) necorespunzătoare pentru lucru. **31** *vt* (Îae) A depune mari eforturi pentru a vedea (în condiții necorespunzătoare). **32** *vrr* (Îe) **A-și ~ ochii unul altuia** A se certa (**2**). **33** *vrr* (Îae) A se bate (**118**). **34** *vt* (Rar; îe) **A-și ~ ochii (pentru cineva)** A fi în stare de orice sacrificiu (pentru cineva). **35** *vt* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **ochii** (cu ceva) A-i aduce (cuiva) mereu aminte, cu răutate ori fără tact, fără menajamente, cu reproș, de anumite fapte sau de anumite atitudini necorespunzătoare, de un serviciu sau de un bine care i-a fost făcut Si: *a reproșa*. **36** *vt* (Îae) A ademeni (**1**). **37** *vt* (Îae) A înșela. **38** *vt* (Înv; îe) **A-i ~** (cuiva) **sufletul** A ucide (pe cineva) Si: *a omorî*. **39** *vt* (Îae) A obosi (foarte tare pe cineva). **40** *vt* (Îe) **A-și ~ sufletul** A se obosi prea mult într-o acțiune Si: *a se extenua*. **41** *vt* (C. i. stâlpi, pari, cuie etc.) A apuca strâns și a smuci cu putere pentru a trage afară din locul în care a fost fixat ori bătut Si: *a îndepărta*. **42** *vt* (D. vânt, vijelii, factori naturali) A smulge în forță din locul în care se află fixat. **43** *vt* A lua cu forța din mâinile cuiva sau de la cineva Si: *a smulge, a smuci*. **44** *vt* (Fig; c. i. afirmații, informații, declarații, mărturisiri) A afla, a obține ori a reuși să afle, să obțină (cu greu) prin constrângere, forță, șiretenie Si: *a smulge, a stoarce*. **45** *vt* (C. i. elemente interne componente ale unei ființe sau ale unei plante) A extrage prin tăiere sau prin despicare și desfacere ori desprindere (pentru a îndepărta sau a folosi). **46** *vt* (C. i. corpuri străine aflate accidental sau formate în interiorul organismului unei ființe ori al unei părți a ei) A îndepărta, de obicei, pe cale chirurgicală, trăgând din locul în care a intrat, s-a înfipt Si: *a extrage* (**7**). **47** *vt* (C. i. corpuri tăioase sau ascuțite aflate accidental în interiorul organismului unei ființe ori a unei părți a ei) A trage afară Si: *a extrage*. **48** *vt* A înlătura dintr-un ansamblu, dintr-un tot, din uz etc. Si: *a elimina* (**4**), *a exclude* (**2**), *a îndepărta*. **49** *vt* (Îe) **A ~ corecturile** A îndepărta greșelile indicate în corecturile de tipar. **50** *vt* A face o copie, o reproducere Si: *a fotografia*. **51** *vt* (Fam; îe) **A ~** (pe cineva) **din circulație** A îndepărta (pe cineva) din activitate silindu-l să stea în inactivitate, în umbră Si: *a înlătura*. **52** *vt* (Fam; îae) A face să nu mai aibă nici o autoritate, nici o influență Si: *a înlătura*. **53** *vt* (Fam; îae) A obosi (pe cineva) până la epuizare Si: *a extenua*. **54** *vt* (Îe) **A ~ din cauză** A hotărî încetarea unei acțiuni judiciare împotriva cuiva. **55** *vt* (Rar; îe) **A ~ din joc** A renunța să mai acuze, să mai folosească etc. **56** *vt* (Rar; pex; îae) A desființa (**1**). **57** *vt* (Înv; c. i. secreții, produse fiziologice etc.) A elimina (**1**). **58** *vt* (Reg; c. i. senzații dureroase) A suprima. **59** *vt* (C. i. alimente) A înlătura din alimentație Si: *a suprima*. **60** *vt* (C. i. urme lăsate de corpuri străine care pătează sau de substanțe care, prin pătrundere într-un obiect, îi denaturează calitatea sau aspectul) A face să dispară prin spălare, prin frecare, prin tratare chimică, prin scuturare Si: *a îndepărta, a elimina* (**1**), *a înlătura*. **61** *vt* (Pex; d. pete de pigmentație apărute pe piele) A face să dispară prin decolorare sau prin tratare chimică Si: *a îndepărta*. **62** *vt* (C. i. cuvinte, fragmente de texte, inscripții, desene) A face să nu se mai vadă, să nu se mai cunoască Si: *a șterge*. **63** *vt* (Pex) A înlătura. **64** *vt* (Înv) A îndepărta. **65** *vt* (Mat; îrg) A scădea. **66** *vt* A lua (sau a deplasa, a da jos) din locul unde a fost fixat, prins, legat, agățat. **67** *vt* (Rar; îe) **A ~ luleaua de la ciubuc** A se enerva (procedând în consecință). **68** *vt* (Fam; îe) **A ~** (pe cineva) **din balamale** (sau **din țâțâni**) A enerva peste măsură (pe cineva). **69** *vt* (Reg; îe) **A ~ boii (din jug** sau **din plug) fără coarne** A termina rău o treabă. **70** *vt* A îndepărta de pe deget, de pe braț etc. (prin tragere) Si: *a smulge, a trage afară*. **71** *vt* (C. i. obiecte de îmbrăcăminte, bijuterii) A da jos de pe sine sau de pe altcineva Si: *a dezbrăca* (**1**), *a trage*, (pop) *a lepăda*, (înv) *a (se) dezvesti*, (fam) *a (se) dezechipa*. **72** *vt* (C. i. obiecte de încălțăminte) A descălța. **73** *vt* A trage afară dintr-un loc (ascuns, închis) și a aduce la vedere (pentru a folosi, a arăta) Si: *a lua*. **74** *vt* (Îe) **A ~ arma** (sau **sabia**) **(din teacă)** A începe ostilitățile, războiul, răscoala etc. **75** *vt* (Spc) A lua afară de la foc, din cuptor, dintr-un lichid în care s-a aflat în timpul tratării, al preparării. **76** *vt* (Îe) **A ~ castane(le)** (sau rar, **cărbunele, cărbunii**) **(din foc** sau **din spuză) cu mâna altuia** A se folosi de cineva pentru a-și rezolva o problemă dificilă sau pentru a întreprinde o acțiune periculoasă, riscantă. **77** *vt* (Fig) A aduce la suprafață, la lumină Si: *a ridica, a trage*. **78** *vt* (Spc) A trage afară de unde a căzut sau s-a scufundat. **79** *vt* A face să iasă dintr-o situație grea, periculoasă, neplăcută Si: *a salva, a scăpa*, (îvp) *a mântui*, (înv) *a mistui*. **80** *vt* (Spc) A reda libertatea Si: *a elibera, a descătușa, a dezrobi*, (înv) *a libera*, (reg) *a slobozi*. **81-82** *vtr* (Îrg; îe) **A(-și) ~ capul (din...** sau **de la...)** A(-și) salva viața. **83** *vt* (Înv; în limbajul bisericesc) A mântui. **84** *vt* (C. i. oameni; udp „din", „dintre", (reg) „de pe", „de la", care precizează sensul) A face să iasă dintr-o anumită stare (sufletească, fizică, fiziologică) Si: (îvp) *a slobozi*. **85** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **din fire** (sau, reg, **din fire afară**) ori **din minți** (sau, rar, **din minte**) ori (rar) **din simțiri** A face (pe cineva) să nu mai raționeze Si: *a zăpăci, a-i suci* (cuiva) *capul*. **86** *vt* (Îae) A face (pe cineva) să-și piardă calmul Si: *a se enerva*. **87** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **din sărite** (sau, rar, **din sărit**) A supăra foarte tare (pe cineva) Si: *a înfuria*. **88** *vt* (Îe) **A ~** (cuiva) **peri albi** A pricinui (cuiva) mari necazuri. **89** *vt* (Îae) A sâcâi mereu pe cineva. **90** *vt* (Reg; îe) **A ~** (pe cineva) **din viață** (sau **dintre cei vii**) A ucide. **91** *vt* (C. i. ființe; udp „din" sau „de", care indică locul părăsit, sau „pe" care indică locul de trecere dintr-o parte în alta) A face să plece din locul, din incinta unde se află. **92** *vt* (Îe) **A (nu avea cu ce) ~** (pe cineva) **din iarnă** A (nu avea posibilitatea de a) da (cuiva) hrană (și adăpost) ca să poată ieși cu bine din iarnă. **93** *vt* (Rar) A retrage dintr-o instituție la care era înscris. **94** *vt* A obține un produs din ceva Si: *a extrage, a fabrica*. **95** *vt* (Pop; spc; mai ales d. medicamente purgative, laxative sau diuretice) A provoca (sau a avea efect de) purgație sau diureză. **96** *vt* (C. i. oameni, de obicei cu determinări locale care indică direcția deplasării sau punctul de sosire) A lua cu sine pentru a conduce undeva Si: *a duce, a conduce*. **97** *vt* (Îe) **A (putea) ~ (cu bine)** (ceva) sau **a o (putea) ~ (cu bine) la (un)** (reg, **la bun, în**) **capăt** ori **la cale, la** (ori, înv, **în**) **căpătâi, la cap, la sfârșit, la un fel** (cu ceva sau cu cineva) A duce la bun sfârșit (un lucru, o acțiune etc.) Si: *a se descurca, a duce, a rezolva, a termina*. **98** *vt* (Pex; îae) A ajunge la un rezultat bun Si: *a scăpa*. **99** *vt* (Înv; fig) A îndrepta (spre...) Si: *a dirija* (**2**), *a îndruma*. **100** *vt* (C. i. oameni) A mobiliza pentru o acțiune. **101** *vt* (D. o potecă, un drum etc.; c. i. călători) A conduce într-un anumit loc. **102** *vt* (D. o potecă, un drum etc.; c. i. călători) A duce până într-un loc. **103** *vt* (Îrg) A duce cu forță (ori sub pază) afară (sau undeva). **104** *vt* (D. oameni) A lua (în primire), a ridica, a ține în brațe (în mână) etc. pentru a transporta afară, undeva. **105** *vt* (Pgn) A transporta (dintr-o țară în alta, dintr-un loc în altul). **106** *vt* (Rar) A izgoni. **107** *vt* (D. animale de tracțiune, de călărie, d. vehicule, ambarcații) A duce dintr-un loc circumscris, închis etc. într-altul deschis, (mai) larg Si: *a transporta*. **108** *vt* (D. drumuri; fig) A face să iasă din... sau în... (având o anumită direcție, orientare). **109** *vt* (Cu determinări care indică scopul deplasării, al chemării) A face, a obliga, a determina să vină, să se prezinte (undeva, la cineva) Si: *a chema* (**12**), *a convoca*. **110** *vt* A sili să iasă de undeva, să părăsească un loc circumscris Si: *a da afară, a alunga, a goni, a izgoni*, (îrg) *a mâna*[1]. **111** *vt* A face să iasă în calea sau în întâmpinarea cuiva. **112** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **în lume** A conduce (pe cineva) la o petrecere, la un spectacol,

pentru a cunoaște societatea. **113** *vt* (Îe) **A ~ om din cineva** A face pe cineva să devină om de valoare Si: *a educa, a șlefui*. **114** *vt* A face ca cineva să obțină o situație mai bună Si: *a promova*. **115** *vt* (Îe) **A ~ din circuit** A face să nu mai funcționeze, întrerupând legăturile cu circuitul. **116** *vt* (Îae) A retrage din circulație. **117** *vt* (De obicei cu determinări indicând nume de slujbe, de demnități etc.) A îndepărta dintr-o slujbă, dintr-o demnitate, dintr-o dregătorie Si: *a concedia* (**3**), *a demite* (**3**), *a destitui, a elibera* (**29**), *a scoate*, (înv) *a slobozi*, (grî) *a exoflisi*, (fam) *a mătrăși*. **118** *vt* (Spc) A înlătura de la domnie Si: *a detrona*. **119** *vt* (Îe) **A ~ la lumină** A descoperi (**14**). **120** *vt* (Îae; pex) A face cunoscut Si: *a arăta*. **121** *vt* (Spc; îae) A da publicității Si: *a publica*. **122** *vt* (Îe) **A ~ la iveală** (sau, înv, **la arătare**) A face să fie văzut, cunoscut, descoperit, identificat în mod public. **123** *vt* (Îe) **A ~ în vileag** A demasca (**5**). **124** *vt* (Îe) **A ~ în evidență** (sau **în relief**) A face să fie mai evident, mai pregnant o însușire, o trăsătură etc. Si: *a dezvălui, a evidenția, a sublinia*. **125** *vt* (Îe) **A ~** (ceva sau rar, pe cineva) **la** (sau **în** ori, înv, **de**) **vânzare** (sau, înv, **vânzător**) ori (reg) **a ~ vânzarea** (pe ceva) A oferi spre vânzare (ceva, sau, rar, pe cineva) Si: *a expune* (**3**), *a prezenta*. **126** *vt* (Spc; îae) A oferi la licitație, la mezat. **127** *vt* (Îe) **A ~** (ceva) **la licitație** (ori **la mezat**) sau (reg) **a ~ licitație** (pe ceva) A oferi (un bun) spre vânzare prin licitație. **128** *vt* (Rar; îe) **A ~ pe piață** A valorifica prin (și pentru) vânzare. **129-130** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **la covrigi** A ruina (sau a păgubi) pe cineva. **131** *vt* (C. i. părți ale corpului) A împinge făcând să iasă (mai) în afară, la vedere Si: *a evidenția*. **132** *vt* (Îe) **A(-i) ~ limba** (cuiva, la cineva, după cineva etc.) A-și manifesta disprețul, batjocura, dezaprobarea etc. față de cineva. **133** *vt* (Îae) A face (cuiva) în ciudă prin arătarea limbii afară din gură. **134** *vt* (Îe) **A munci (a lucra, a alerga, a fugi etc.) până-și ~ ochii** sau **(a-și) ~ limba de-un cot (muncind, luând, alergând** etc.) ori **a-și ~ sufletul (din el) (muncind, lucrând, alergând** etc.) A munci, a lucra, a alerga etc. din răsputeri. **135** *vt* (D. corpuri în care are loc un proces fizic sau chimic) A produce[1] (și a da afară, a face să se vadă, să se simtă etc.) Si: *a împrăștia*, (înv) *a slobozi*. **136** *vt* (Spc; d. corpuri, obiecte ude, lucioase, strălucitoare etc. sau d. corpuri, obiecte mirositoare) A răspândi. **137** *vt* (Rar; îe) **A ~ aburi pe gură** A vorbi zadarnic. **138** *vt* (Îe) **A ~ scântei** A face un lucru cu foarte multă convingere, în mod extrem de eficient. **139** *vt* A face să se răspândească. **140** *vt* (D. oameni și animale; c. i. sunete sau zgomote) A face să se audă Si: *a emite* (**4**), *a produce[1]*. **141** *vt* (D. oameni; c. i. silabe, cuvinte, grupuri de cuvinte) A articula cu ajutorul organelor vorbirii Si: *a grăi, a pronunța, a rosti[1]*. **142** *vt* (Pex; îcn) A spune. **143** *vt* (Șîe) **A(-i) ~** (cuiva) **vorbe (rele)** sau (reg) **nume (rău)** A relata (despre cineva) în mod defavorabil, de obicei pe nedrept Si: *a bârfi* (**1**), *a calomnia, a cleveti* (**1**), *a defăima* (**1**), *a denigra, a huli* (**2**), *a ponegri*. **144** *vt* (Îe) **A(-i) ~ vorbă** (sau **vorbe** ori, pop, **veste**, înv, **cuvânt**) **(că...)** A face să se răspândească știrea (defavorabilă, nerecomandabilă, inoportună, inexactă etc.) că... **145** *vt* (D. oameni; c. i. ceva ce n-a existat până atunci) A face să existe Si: *a crea, a inventa, a născoci*. **146** *vt* (C. i. oameni) A pune în seamă, de obicei cu probe, cu argumente, cu mărturii false, existența unui fapt, a unei situații. **147** *vt* (C. i. oameni) A face, a considera (pe nedrept) răspunzător de... **148** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **de minciună** A dovedi că (cineva) a spus un neadevăr. **149** *vt* (C. i. bani, hârtie, monedă) A tipări și a pune în circulație Si: *a emite*. **150** *vt* (Înv; c. i. obligații materiale) A fixa (**5**). **151** *vt* (C. i. scrieri, publicații etc.) A face să apară Si: *a edita* (**2**), *a elabora* (**7**), *a publica, a scrie, a tipări*. **152** *vt* (Înv; îe) **A ~ afară o proclamație** A face publică o proclamație. **153** *vt* (D. păsări; c. i. pui) A face să iasă din ouă, prin clocirea acestora. **154** *vt* (Rar; prin lărgirea sensului, d. animale mamifere) A făta (**1**). **155** *vt* (Rar; d. femei) A naște. **156** *vt* (D. plante, c. i. părți ale plantelor) A face să răsară, să crească, să se dezvolte, să fructifice etc. Si: *rodi[1], înmuguri, încolți, înspica*.

scoatere *sf* [At: BOLINTINEANU, O. 445 / Pl: *~ri* / E: **scoate**] **1** Extragere a unui lichid, în special a apei, aflate într-un spațiu închis ori circumscris, în vederea utilizării Si: *luare, scos[2]* (**1**). **2** Desprindere din locul de formare a unei materii solide, a unui minereu etc. în vederea utilizării, valorificării etc. Si: *extragere* (**5**), *scos[2]* (**2**). **3** Extragere a unui fragment dintr-un izvor (scris), un document etc. în vederea prezentării sau a prelucrării acestuia. **4** Obținere a unui bun material printr-o activitate productivă Si: *extragere, realizare*. **5** Producere. **6** Obținere a unui bun de la cineva sau de undeva (pentru a-l folosi, valorifica etc.). **7** (Fam; spc) Redobândire a unui material, a unei sume (împrumutate) etc. **8** Desprindere violentă, forțată, din locul în care se află, a unei părți a corpului omenesc Si: *tragere*. **9** (Fig) Obținere dificilă prin forță, constrângere, șiretenie etc. a unei afirmații, informații, mărturisiri Si: *smulgere, stoarcere*. **10** Extragere prin tăiere, despicare și desfacere ori prin desprindere a unui element intern component al unei ființe sau al unei plante în vederea îndepărtării sau folosirii acestuia. **11** Îndepărtare a unui element dintr-un tot, grup etc. Si: *eliminare, excludere*. **12** Desprindere și deplasare a unui obiect în vederea utilizării, transportării etc. acestuia. **13** Desfacere și înlăturare de pe corp a obiectelor de îmbrăcăminte sau încălțăminte. **14** Aducere în exterior a unui obiect închis, vârât, ascuns etc. **15** Aducere la suprafață a unei ființe sau a unui obiect căzut ori scufundat Si: *ridicare, tragere*. **16** Determinare a unei ființe să părăsească locul (circumscris) din incinta în care se află. **17** Ridicare a unui obiect sau a unei ființe în vederea transportării acestora. **18** Determinare a unei persoane sau a unui grup de persoane să se deplaseze de la locul în care se află la un altul, în vederea unei activități. **19** Îndepărtare a unei persoane dintr-o slujbă, demnitate etc. Si: *concediere, demitere, destituire, eliberare*, (înv) *slobozire*, (grî) *exoflisire*, (fam) *mătrășire*. **20** Orientare și deplasare a unora din părțile corpului către exterior. **21** Realizare a unui lucru inexistent până atunci Si: *creare, născocire, inventare*. **22** Punere în circulație a unor lucruri inexacte (defăimătoare) Si: *inventare, născocire, scornire*. **23** (Rar; d. bani, hârtie-monedă) Emitere și punere în circulație. **24** Elaborare a unei lucrări în vederea publicării Si: *editare, scriere*.

scoavă *sf* vz ***scoabă[1]***

scob[1] *sn* vz ***scoabă[1]***

scob[2] *sn* vz ***scoabă[2]***

scobaci[1] *sm* [At: GRAIUL, I, 502 / Pl: ~ / E: **scobar[1]** css] (Iht; reg) Scobar[1] (*Chondrostoma nasus*).

scobaci[2], ~ace *a* [At: L. ROM. 1959, nr. 3, 67 / Pl: ~, *~ace* / E: **scobi[1]** + *-aci*] **1-2** (Reg; d. lemnul de lucru) Care este puțin curbat (sau care are noduri, multe asperități pe suprafață).

scobai *sm* [At: I. IONESCU, M. 93 / V: *~e* (Pl: *scobai*) / Pl: ~ / E: **scobar[1]** css cf scr *skobalj*] **1** (Iht; reg) Scobar[1] (**1**) (*Chondrostoma nasus*). **2** (Îs) *~ de cârma* Scobari[1] (**1**) mai mari, care conduc bancurile de scobari[1] (**1**) în migrațiile lor.

scobaie *sf* vz ***scobai***

scobar[1] [At: LB / Pl: *~i* / E: ns cf *scoabă[1], scobi[1]*, bg *скобар*] **1** *sm* (Iht) Pește teleostean de râu din familia ciprinidelor, lung de 25-30 cm, cu corpul alungit, acoperit cu solzi osoși, de culoare verde-măslinie pe spate și argintie pe laturi, cu botul conic și cu maxilarul superior mult ieșit în afară, care trăiește în grupuri mari, mai ales în apele din regiunile de dealuri Si: *morun[2]*, (reg) *scobai* (**1**), *scobaci[1], pod[3], podeț[4], poduț[1], mațe-negre* (*Chondrostoma nasus*). **2** *sm* (Iht; îdt) Mreană (*Barbus barbus*). **3** *a* (Iht; șîs *nisetru ~*) Varietate de nisetru caracterizată prin numărul mare de plăci cornoase care îi acoperă corpul. **4** *sm* (Orn; reg) Pescărel (*Cinclus cinclus*). **5** *sm* (Orn; reg) Lăstun-de-mal (*Riparia riparia*). **6** *sm* (Bot; reg) Măceș (**1**) după fructificare.

scobar[2] *sn* [At: ALR II, 6695/365 / Pl: *~e* / E: **scoabă** + *-ar*] **1** (Reg) Unealtă formată dintr-un cilindru tăios de oțel, fixat pe un mâner de lemn, folosită în dogărie, pentru curățarea și netezirea interiorului vaselor mici de lemn Si: (reg) *zgârci*. **2** Capră alcătuită dintr-o bucată de lemn rezemată pe patru picioare și echipată cu dinți de lemn, între care se fixează 8-10 șindrile în vederea executării ulucelor, folosită în industria țărănească.

scobăieș *sm* [At: GRAIUL, I, 431 / P: *~bă-ieș* / Pl: *~i* / E: **scobai** + *-aș*] (Iht; reg) Scobărel (**1**).

scobărel *sm* [At: ATILA, P. 166 / Pl: *~i* / E: ***scobar*** + *-el*] **1-2** (Iht; șhp) Scobar[1] (1) (mic).

scobărî *v* vz ***scoborî***

scobâlți *vi* [At: DM / Pzi: *~țesc* / E: fo] (Reg) **1-2** A aluneca (3-4). **3** A se clătina (3).

scobârda *v* vz ***scovârda***

scobârdare *sf* vz ***scovârdare***

scobârdat, ~ă *a* vz ***scovârdat***

scobârlăi *v* vz ***scobârli***

scobârlău *sn* [At: LEXIC REG. II, 47 / Pl: *~laie* / E: ***scobârlăi***] (Reg) Gaură care se face în claia de fân.

scobârli *vi* [At: ALR I, 1340/166 / V: *~lăi* / Pzi: *~lesc* / E: ns cf *scobi[1]*] (Reg) A scormoni (1).

scobeardă *sf* vz ***scovardă***

scobeli *v* vz ***scorbeli***

scobelitură *sf* vz ***scorbelitură***

scoberda *v* vz ***scovârda***

scoberdare *sf* vz ***scovârdare***

scoberdat, ~ă *a* vz ***scovârdat***

scobi [At: PO 271 / Pzi: *~besc* / E: ***scoabă[2]***] **1** *vt* (Fșa; c. i. suprafața unor materiale dure) A executa (mici) adâncituri, șanțuri, crestături etc. cu ajutorul unor instrumente cu vârful ascuțit, prin batere, prin mijloace chimice etc., pentru a da materialului un anumit aspect (finit, utilitar, artistic) Vz *săpa*. **2** *vt* (Rar; spc) A scrijeli (1). **3** *vt* (Asr; spc) A sculpta (1). **4** *vt* (Spc; c. i. materiale dure) A scoate porțiuni de pe una dintre suprafețele de prelucrat pătrunzând (cât mai) adânc în interior, pentru a da materialului o formă concavă. **5** *vt* (Pex c. i. materiale dure) A realiza prin tăiere, prin așchiere etc., în formă concavă. **6** *vr* (Fig; rar; d. obraz) A lua o formă concavă, suptă. **7** *vt* (C. i. materiale de obicei dure) A face o gaură, o scobitură. **8** *vt* (Pex) A face să fie gol pe dinăuntru prin executare de scobituri (repetate) Si: *a găuri*. **9** *vt* (D. agenții fizici) A distruge printr-o acțiune lentă și îndelungată de adâncire, de săpare. **10** *vt* (Reg; d. păsări; c. i. fructe) A ciuguli (1). **11** *vt* (Îrg; pex; c. i. elemente componente ale unui ansamblu) A scoate, a desprinde, a disloca din locul unde se află fixat, cu ajutorul a ceva ascuțit. **12** *vt* (Trs; Mol; cu complementul „alune") A dezghioca (2) (cu ajutorul cuțitului). **13** *vt* (C. i. gropi, șanțuri, excavații etc. sau, pex, construcții care implică săpături) A executa prin dislocarea și scoaterea unui volum de pământ, de roci etc. **14** *vr* (Rar; fig) A se adânci (2). **15** *vi* (D. ființe) A introduce în ceva un obiect, un dispozitiv, un organ etc. ascuțit pentru a găsi, pentru a constata, pentru a scoate. **16** *vr* (Fam; d. oameni) A se scotoci (1) (în buzunar, în portofel etc.). **17** *vt* (Rar) A râcâi[1] sau a răzui (1) pentru a curăța, pentru a desfunda. **18-19** *vrt* A-și introduce degetele sau un obiect (ascuțit, subțire) în nas, în gură, în urechi (pentru a curăța, pentru a înlătura senzația de mâncărime etc.). **20-21** *vti* (Îlav) **Cât te-ai ~ în măsea** ori **cât te ~bești** sau **până ~bești în(tr-un) dinte** (Foarte) repede. **22** *vt* (Îe) **A-și ~ dinții cu cineva** A vorbi pe cineva de rău.

scobi[2] *v* vz ***scopi[1]***

scobicea *sf* [At: CADE / Pl: *~ele* / E: ***scoabă[1]*** + *-icea*] **1-2** (Ban; șhp) Măceașă (1) (mică).

scobină *sf* vz ***scodină***

scobinos, ~oasă *a* [At: PO 307/20 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ns cf *scobi[1]*] (Îvr; d. obiecte) Gol (pe dinăuntru).

scobire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ri* / E: ***scobi[1]***] **1** Executare a unor (mici) adâncituri, șanțuri, crestături etc. cu ajutorul unor instrumente cu vârful ascuțit, prin batere, prin mijloace chimice etc., pentru a da materialului un anumit aspect (finit, utilitar, artistic) Si: *scobit[1]* (1), *scobitură* (1), (înv) *scorburire*. **2** Realizare a unor materiale dure prin tăiere, prin așchiere etc., în formă concavă Si: *scobit[1]* (2). **3** Executare de gropi, șanțuri, excavații etc. sau, pex, construcții care implică săpături, prin dislocarea și scoaterea unui volum de pământ, de roci etc. Si: *scobit[1]* (3). **4** (Min; spc) Havare. **5** (Rar; ccr) Porțiune (concavă) a unei forme de relief situată la un nivel mai jos decât regiunile înconjurătoare Si: *scobit[1]* (5). **5** (Înv) Introducere a degetelor sau a unui obiect ascuțit, subțire) în nas, în gură în urechi (pentru a curăța, pentru a înlătura senzația de mâncărime etc.) Si: *scobit[1]* (6).

scobit[1] *sn* [At: BUDAI-DELEANU, LEX / Pl: ? / E: ***scobi[1]***] **1-6** Scobire (1-6). **7** (Înv; spc) Sculptat[1] (1). **8** (Îs) *Mașină de ~* Mașină-unealtă folosită pentru efectuarea de scobituri cu secțiune dreptunghiulară, în piese de lemn, prin intermediul unei dălți cu mișcare principală rectilinie, alternativă.

scobit[2], ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~iți, ~e* / E: ***scobi[1]***] **1** Care prezintă o scobitură (1). **2** Cu aspect de scobitură (1). **3** De formă concavă.

scobit[3], ~ă *a, sm* vz ***scopit[3]***

scobitor, ~oare [At: ANON. CAR. / Pl: *~i, ~oare* / E: ***scobi[1]*** + *-tor*] **1** *a* (Rar) Care scobește[1] (1). **2** *sm* (Înv) Sculptor. **3** *sf* (Orn; reg) Ciocănitoare (1) (*Picus*). **4** *s* Obiect tăios din oțel, cu tăișul de diferite forme, utilizat în sculptură sau în diverse lucrări de dulgherie, dogărie, fierărie pentru a scobi[1] (1). **5** *sf* și (rar) *sn* (Înv) Daltă (1). **6** *sf* (Reg) Ghin (1). **7** *sn* (reg) Teslă (1). **8** *sm* (Reg) Lămbuitor (de dulgherie). **9** *sf* (Reg) Cuțitoaie (2). **10** *sf* și (rar) *sm* Bețișor foarte subțire (din lemn, din os, din material plastic etc.) ascuțit la un capăt, folosit la scoaterea resturilor alimentare dintre dinți sau pentru a înlocui furculița Si: (reg) *scobaci*. **11** *smf* (Hip) Om foarte slab Si: *schelețic*. **12** *sn* (Reg) Bucată de piatră sau de fier pusă pe vatra țărănească sub lemne pentru a facilita aerisirea și, implicit, a intensifica procesul arderii.

scobitură *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ri* / E: ***scobi[1]*** + *-tură*] **1** Scobire (1). **2** (Spc; ccr) Ceea ce a fost scos prin scobire Si: (îrg) *scovârdătură* (1). **3** (Min; rar) Excavare (2). **4** (Ccr) Făgaș orizontal sau paralel cu stratificația unui zăcământ, obținut prin havare. **5** (Ccr) Loc scobit pe o suprafață, într-un material sau într-un corp (dur) Si: (reg) *scâlbă, scobuș, văgăună*. **6** (Ccr) Parte scobită a unui obiect, a unui corp etc. Si: (pop) *crestătură, dăltuitură, cioplitură, adâncitură, gaură, șanț, săpătură, scochină* (8). **7-8** (Înv) Sculptură (1, 2). **9** (Înv; spc; rar) Răscroială. **10** (Spc; rar) Nișă (1). **11** (Min) Galerie (3). **12** Gol lăsat într-o construcție (pentru a monta ceva ulterior). **13** (Rar) Scorbură (1). **14** Formă de relief cu aspect concav. **15** (Rar) Urmă adâncită lăsată pe suprafața pământului de ceva. **16** (Bot; reg; lpl) Măceș (1) (*Rosa canina*). **17** (Bot; reg; lpl) Măceașă (1).

scoborâre *sf* [At: ȘINCAI, HR. I, 254 / Pl: *~ri* / E: ***scoborî***] (Pop) **1** (Îoc *suire, urcare*) Deplasare de sus în jos Si: *coborâre* (1), *coborât[1]* (1), *descindere* (1), (pop) *scoborâș* (1), *scoborât[1]* (1). **2-3** Venire dintr-o regiune geografică cu o altitudine mai mare (sau dinspre nord) Si: *coborâre* (21-22), *coborât[1]* (21-22), (pop) *scoborâș* (2-3), *scoborât[1]* (2-3). **4** (Ccr) Loc, drum, potecă etc. pe care cineva sau ceva poate coborî (1) Si: (pop) *scoborâș* (4). **5** (Pex) Venire din altă parte Si: *coborâre* (23), *coborât[1]* (23), (pop) *scoborâș* (5), *scoborât[1]* (4). **6** Deplasare a unui obiect sau a unei ființe care zboară spre o altitudine (mai) mică. **7** Luare a unui obiect atârnat sau pus undeva sus de la locul lui pentru a-l așeza mai jos, pentru a-l utiliza etc. **8** Luare a unor ființe situate la o înălțime oarecare pentru a le duce jos. **9** Apropiere a unor corpuri cerești de (sau situare a unor corpuri cerești sub) linia orizontului Si: *coborâre* (6), *apunere* (1), *asfințire* (1), (pop) *scăpătare*. **10** Schimbare a intensității sau înălțimii vocii, tonului unui om pentru a fi mai puțin intens sau mai puțin profund Si: *coborâre* (9). **11** (Îvr; csnp) Taxă plătită pentru deplasarea (cu un vehicul) pe un drum în pantă[1].

scoborâș *sn* [At: ODOBESCU, ap. TDRG / V: (înv) *~riș* / Pl: *~uri* / E: ***scoborî*** + *-iș*] (Pop; îoc *urcuș, suiș*) **1-5** Scoborâre (1-5). **6** Parte a unui drum sau teren care coboară în pantă Si: *coborâș* (3), *clină* (2), *coastă* (24) *pantă[1], povârniș*.

scoborât[1] *sn* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~uri* / E: ***scoborî***] (Pop) **1-4** Scoborâre (1-3, 5).

scoborât[2], ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~âți, ~e* / E: ***scoborî***] (Pop) **1** Care s-a deplasat de sus în jos Si: *coborât[2]* (2), *descins[2]* (1). **2** Care s-a dat (sau a fost dat) jos de undeva Si: *coborât* (2). **3** (Fig) Care a ajuns (sau care se consideră) pe o poziție inferioară celei precedente (sau celei

reale) într-o ierarhie, într-o scară de valori etc. 4 (D. un obiect sau o ființă care zboară) Care se deplasează la o altitudine (mai) mică prin atmosferă. 5 (D. un obiect sau o ființă care zboară) Care s-a așezat undeva venind de sus în zbor. 6 (C. i. un obiect atârnat sau pus undeva sus) Care a fost luat de la locul lui pentru a fi așezat mai jos, pentru a fi utilizat etc. 7 (D. unele corpuri cerești) Care s-a apropiat de (sau este sub) linia orizontului Si: *apus*[2] (1), *asfințit*[2], (pop) *scăpătat*. 8 (Pex; d. seară, noapte) Care s-a lăsat. 9 (C. i. vocea, tonul unui om) Care și-a schimbat intensitatea sau înălțimea pentru a fi mai puțin intens sau mai puțin profund Si: *coborât* (3), *încet*.

scoborâtor, ~oare [At: COȘBUC, P. I, 257 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***scoborî*** + *-tor*] (Pop) 1 *smf* (Asr) Urmaș. 2 *a* (Rar) Care descrește în intensitate.

scoboriș *sn* vz ***scoborâș***

scoborî [At: NECULCE, L. 98 / V: (reg) ***~bărî***, ***scub~*** / Pzi: *scobor* / E: *s-* + ***coborî***] (Pop) **1-2** *vir* (Îoc *a sui*, *a urca*) A se deplasa de sus în jos Si: *a coborî* (**3-4**), *a descinde* (**1**). **3-4** *vir* A veni dintr-o regiune geografică cu o altitudine mai mare Si: *a coborî* (**25**). **5-6** *vir* A veni dinspre nord Si: *a coborî* (**26**). **7-8** *vir* (Pex) A veni din altă parte Si: *a coborî* (**27**). **9-10** *vir* A se da jos de undeva Si: *coborî* (**1-2**). **11-12** *vir* (Pex) A pune piciorul pe sol dându-se jos dintr-un vehicul, de pe cal etc. Si: *a coborî* (**5**). **13** *vtf* A obliga pe cineva să se dea jos de undeva. **14-15** *vtfr* (Fig) A ajunge (sau a face să ajungă, a (se) considera) pe o poziție inferioară celei precedente (sau celei reale) într-o ierarhie, într-o scară de valori etc. Si: *a (se) degrada*, *a (se) înjosi*. **16-17** *vir* (D. un obiect sau o ființă care zboară) A se deplasa spre o altitudine (mai) mică prin atmosferă. **18-19** *vir* (D. un obiect sau o ființă care zboară) A se așeza undeva venind de sus în zbor. **20** *vt* (C. i. un obiect atârnat sau pus undeva sus) A lua de la locul lui pentru a așeza mai jos, a utiliza etc. **21** *vt* (C. i. ființe situate la o înălțime oarecare) A lua cu sine și a duce jos. **22** *vtf* (C. i. ființe situate la o înălțime oarecare) A face să se dea jos. **23-24** *vir* (D. unele corpuri cerești) A se apropia de (sau a fi sub) linia orizontului Si: *a coborî* (**8**), *a apune* (**1**), *a asfinți* (**1**), (pop) *a scăpăta*. **25-26** *vir* (Pex; d. seară, noapte) A se lăsa. **27** *vt* (C. i. vocea, tonul unui om) A schimba intensitatea sau înălțimea pentru a fi mai puțin intens sau mai puțin profund Si: *a coborî* (**11**).

scoboroșit, ~ă *a* vz ***scorboroșit***

scobură *sf* vz ***scorbură***

scobuș *s* [At: GL. OLT. / Pl: ? / E: ***scobi***[1]] (Reg) Scobitură (**5**).

scoc *sn* [At: PO 184/7 / V: (reg) ***~op*** / Pl: *~uri* și (înv) *~urei*, *scoace* / E: slv ***скокъ** cf bg *скок*, srb *skok*] **1** Canal (făcut din bârne și scânduri) prin care este condusă apa care cade pe roata morii, a joagărului etc. pentru a le pune în mișcare Si: *láptoc*, *uluc*. **2** (Pgn) Canal prin care curge (sau se scurge) un lichid. **3** (Îrg; spc) Streașină (**1**). **4** (Rar) Loc unde cade apa la moară. **5** (Rar; pex) Vârtej (care se formează mai jos de o moară). **6** (Reg; fig) Loc bun. **7** (Îrg) Troacă. **8** (Reg) Pârâu care duce apa la o moară. **9** (Pop) Stavilă (la o moară de apă). **10** (Prc) Punte. **11** (Pop; îs) *~ de pescuit* (sau *de bolovani*) Dig mic din piatră făcut de pescari pe râuri, alcătuit din două părți care pornesc de la fiecare mal spre mijlocul albiei, lăsând la locul de întâlnire o mică deschizătură, unde se strâng și sunt prinși peștii. **12** (Pan) Construcție în formă de canal (cu sau fără apă), care servește în exploatările forestiere la alunecarea buștenilor de la locul de tăiere la căile de transport Si: *jilip*. **13** (Reg) Loc (în pădure) de unde se împing la vale buștenii. **14** Tub metalic înclinat folosit în industria extractivă pentru transportul materialului de excavație în mină sau la suprafața solului. **15** (Reg) Groapă (**7**). **16** (Reg) Râpă[1] (**1**). **17** (Reg) Copcă[2] (**1**). **18** (Reg) Pământ frământat cu picioarele din care se construiesc pereții caselor. **19** (Reg) Scobitură în grinda casei. **20** (Reg) Olan (**1**). **21** (Pex) Acoperiș făcut din olane. **22** (Reg) Parte a căruței nedefinită mai îndeaproape.

scocâcă *sf* [At: TDRG / Pl: ? / E: nct] (Reg) Mâncare preparată din lapte dulce în care se adaugă ouă bătute (și verdețuri) în timpul fierberii.

scochilă *sf* vz ***scochină***

scochin[1] *sm* [At: BORZA, D. 149 / Pl: *~i* / E: nct] (Bot; reg) Măceș (**1**) (*Rosa canina*).

scochin[2] *sn* vz ***scochină***

scochină *sf* [At: BARONZI, L. 119 / V: ***scochin***, ***~ilă***, ***scohi~*** / A și: *scochină* / Pl: *~ni* / E: nct cf *scoc*] (Reg) **1** Cale adâncă și îngustă rezultată în urma acțiunii de eroziune a apelor de munte sau a ploilor. **2** Albie naturală de scurgere a apelor de ploaie. **3** Urmă lăsată de șiroaiele de apă ce vin de la munte, în urma ploilor. **4** (Îf *scochilă*) Loc îngust printre rădăcinile arborilor care cresc pe malul apelor, unde se adăpostesc peștii (mai ales păstrăvii). **5** (Pex; îf *scochină*) Unealtă de pescuit alcătuită dintr-un coș de nuiele care se așază pe fundul apelor curgătoare. **6** Scorbură (**1**). **7** (Pex) Ascunzătoare (**5**). **8** (Reg) Peșteră (**1**). **9** (Reg) Scobitură (**6**). **10** (Spc) Copcă[2] (**1**).

scochineață *sf* [At: LEXIC REG. II, 31 / Pl: *~ețe* / E: ***scochină*** + *-eață*] (Reg) Șanț lung făcut pentru scurgerea apei.

scochinete *s* [At: LEXIC REG. II, 16 / Pl: ? / E: ***scochină*** + *-ete*] (Reg) Adăpost făcut de câine în căpița de fân.

scochița *vr* [At: SCRIBAN, D. / V: ***scuc~*** / Pzi: 3 *~țează* / E: ***scoc***] (Reg) **1** A se scoroji (**1**). **2** (Îf *scuchița*; d. scânduri sau grinzi de lemn) A se deforma prin uscare.

scociorâre *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (îrg) ***~orocire*** / Pl: *~ri* / E: ***scociorî***] **1-2** (Îvp; fam) Scormonire (**1-2**). **3** (Spc; c. i. focul, jarul, cărbunii etc.) Scormonire (**3**). **4** Scormonire (**4**). **5** (Îvp) Scoatere la iveală a unei boli care se află în stare latentă Si: *scociorât* (**6**). **6** (Reg) Percheziție. **7** (Pfm; fig) Cercetare amănunțită Si: *scociorât* (**7**). **8** (Reg) Iscodire. **9** (Reg; spc) Împrăștiere a oilor (pe vreme de caniculă) Si: *împingere*, *înțepare*, *îmboldire*, *scociorât* (**9**). **10** (Reg) Născocire. **11** (Îrg; fig) Stârnire (**4**). **12** (Reg; fig) Enervare (**2**). **13** (Reg; pex) Răstire. **14** (Reg) Agitare a vitelor înainte de împreunare Si; *scociorât* (**14**). **15** (Îrg) Ivire. **16** (Îrg) Stârnire (**9**).

scociorât *sn* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (îrg) ***scorocit*** / E: ***scociorî***] (Îvp) **1-15** Scociorâre (**1-15**).

scociorâtor, ~oare [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~i, ~oare* / E: ***scociorî*** + *-tor*] **1-2** *a* (Îvp; fam) Scormonitor (**2, 4**). **3** *a* (Îvp; d. leacuri) Care scoate la iveală boli care se află în stare latentă. **4-5** *smf, a* (Pfm; fig) (Om) care cercetează cu foarte mare atenție. **6-7** *smf, a* (Reg) (Om) care iscodește. **8-9** *smf, a* (Reg; mai ales d. animale) (Ființă) care împrăștie. **10-11** *smf, a* (Reg) (Om) care născocește. **12-13** *smf, a* (Reg; fig) (Om) care se enervează **14** *smf, a* (Îrg) (Om) care stârnește. **15** *sn* (Reg) Vătrai.

scocioreală *sf* [At: POLIZU / V: (îrg) ***scoroce~***, ***scorve~*** / Pl: *~eli* / E: ***scociorî*** + *-eală*] **1** (Reg) Cercetare minuțioasă. **2** (Îrg; îf *scoroceală*) Trezit (brusc) din somn (la o oră nepotrivită).

scociori *v* vz ***scociorî***

scociorî [At: N. COSTIN, L. 544 / V: (îrg) ***scoroci***, (reg) ***~ri***, ***scoconi***, ***cociorî*** / Pzi: *~răsc*, (reg) *~resc*, 2 *~răști*, (reg) *~rești*, 3 *~răște*, (reg) *~oară*, *~oră*, *~iură* / E: nct] **1-2** *vt* (Îvp; fam) A scormoni (**1-2**). **3** *vt* (Spc; c. i. focul, jarul, cărbunii etc.) A scormoni (**6**). **4-5** *vt* (Îvp) A scormoni (**11, 14**). **6** *vt* (Îvp; c. i. Boli în stare latentă) A scoate la iveală. **7** *vt* (Reg) A percheziționa. **8-9** *vti* (Pfm; fig; c. i. abstracte) A cerceta cu foarte mare atenție. **10-11** *vti* (Reg) A iscodi. **12** *vt* (Reg; îf *scoroci*; c. i. deprinderi, cunoștințe etc.) A face să-și însușească ori a-și însuși (în urma studiului, a exercițiilor). **13** *vt* (Îdt) A împrăștia. **14** *vt* (Reg; spc; c. i. oi) A nu lăsa să stea îngrămădite (pe vreme de caniculă) Si: *a împinge*, *a înțepa*, *a îmboldi*. **15** *vt* (Reg; îf *scoroci*; c. i. vești, păreri etc.) A difuza (**2**). **16** *vt* (Reg) A născoci. **17** *vt* (Îrg; fig) A stârni (**15**). **18** *vr* (Reg; fig) A se enerva (**5**). **19** *vr* (Reg; pex) A se răsti[1]. **20** *vr* A deveni agresiv. **21** *vr* (Reg; d. vite) A se agita înainte de împreunare. **22** *vt* (Îdt) A trezi (**1**). **23** *vr* (Îrg) A apărea (**1**). **24** *vr* (Îrg) A se stârni (**11**). **25** *vt* (Pfm; fig) A irita pe cineva amintindu-i lucruri neplăcute.

scoconi *v* vz ***scociorî***

scocorî *vr* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 172 / Pzi: *~răsc* / E: *s-* + ***cocorî***] (Reg) A se îngâmfa.

scoculeț *sn* [At: PĂCALĂ, M. R. 466 / Pl: *~e* / E: ***scoc*** + *-uleț*] **1-42** (Șhp) Scoc (**1-5, 7-22**) (mic) Si: *scocuț* (**1-42**). **43** (Hip) Scoc (**6**). **44** (Reg) Teică[1] (**1**).

scocuț *sm* [At: LB / Pl: *~i* / E: *scoc* + *-uț*] **1-43** Scoculeț (**1-43**).

scodac *sm* [At: MARIAN, INS. 466 / Pl: *~ați* / E: nct] (Ent; reg) Păduche (*Pediculus capitis*).

scodină *sf* [At: ALR I, 390/160 / V: *scobi~* / Pl: *~ne* / E: ns cf *scochină*] (Reg) Jgheab (la moară, la streașină, la fântână etc.).

scodoli [At: LB / V: (înv) *~ori*, (reg) *~orî* / Pzi: *~lesc* / E: ns cf *scotoci*] **1-3** *vt* (Îrg) A scormoni (**1-2, 11**). **4** *vru* (Reg; îf *scodorî*) A se ivi. **5** *vt* (Îdt) A împrăștia. **6** *vtf* (Îdt) A trezi (**1**).

scodolici *sm* [At: DHLR I, 250 / Pl: ~ / E: *scodoli* + *-ici*] (Îvr) Scormonici.

scodolire *sf* [At: LM / Pl: *~ri* / E: *scodoli*] (Îvr) **1-2** Scormonire (**1-2**).

scodori *v* vz *scodoli*

scodorî *v* vz *scodoli*

scodormăli *v* vz *scodormoli*

scodormoli *vt* [At: LB / V: *~măli* / Pzi: *~lesc* / E: ns cf *scormoli*] **1-2** (Îdt) A scormoni (**1-2**). **3-4** (Îvr) A răspândi (**1-2**).

scodormolire *sf* [At: LB / Pl: *~ri* / E: *scodormoli*] (Îvr) **1-2** Scormonire (**1-2**). **3** Răspândire.

scof *sn* [At: LIUBA – IANA, M. 86 / V: *~ă* *sf* / Pl: *~uri* / E: ns cf *scafă*] (Reg) **1** Troacă (**1**) mică de lemn. **2** Flămânzare (la vite). **3** Stâlp în care se fixează ușa casei. **4** (Îf *scofă*) Bârnă care leagă stâlpii casei în partea superioară. **5** (Reg) Stavilă (la moară).

scofaină¹ *sf* [At: LIUBA-IANA, M. 86 / Pl: *~ne* / E: *scof*] (Ggf; reg) Căldare glaciară Si: *zănoagă*.

scofaină² *sf* [At: L. COSTIN, GR. BĂN II, 172 / A: nct / Pl: *~ne* / E: ns cf *scofală*] (Reg) **1-2** Scofală (**1-2**).

scofală *sfs* [At: CREANGĂ, O. 39 / V: (reg) *hof~* / E: ns cf *fală*] **1** (Fam; adi) Faptă demnă de laudă Si: (reg) *scofaină²* (**1**). **2** (Fam; adi) Ceea ce este util, valoros Si: *ispravă*, (reg) *scofaină²* (**2**). **3** (Fam; pex; irn) Pricopseală. **4** (Rar; îe) **A nu avea** (sau **a nu face**) **nici o ~** A nu avea nici o șansă de izbândă. **5** (Rar; îae) A nu izbuti nimic. **6** (Îae) A nu avea nici un succes. **7** (Înv) Profit. **8** (Reg) Mâncare preparată din zeamă de carne (și slănină prăjită) îngroșată cu făină de grâu amestecată cu apă și smântână. **9** Mămăligă subțire. **10** (Îdt) Parte bombată a unei plăci metalice.

scofă *sf* vz *scof*

scofăi *vt* [At: ALR I, 1216/65 / Pzi: *~esc* / E: nct] (Reg; c. i. vântul) A stârni (**6**).

scofăli *vi* [At: ȘĂINEANU² / Pzi: *~lesc* / E: *scofală*] (Reg) A găti bine.

scofâlceală *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (îvr) *~ovâlțe~* / Pl: *~eli* / E: *scofâlci* + *-eală*] **1** (Pop) Încrețire a pielii (sau a obrazului) în urma unui proces de slăbire exagerată a organismului unei ființe Si: (reg) *sfarogeală*, (pfm) *scofâlcire* (**1**). **2** (Fam) Scorojire (**1**).

scofâlci [At: I. GOLESCU, C. / V: (îvr) *~lți*, *~ovâ~*, *~ovâlți* / Pzi: *~lcesc* / E: ns cf *falcă*] **1** *vr* (Pop; d. ființe, mai ales d. oameni, d. obraz) A se încreți în urma unui proces de slăbire exagerată a organismului Si: (reg) *a se sfarogi* (**3**), *a se scovârda* (**6**). **2-3** *vr* (Pex) A îmbătrâni (sau a părea bătrân). **4** *vr* (Fam; d. lucruri, mai ales d. corpuri cu suprafețe netede) A se deforma căpătând (la suprafață) adâncituri și ridicături, crăpături, îndoituri etc. **5** *vt* (Îdt; c. i. metale sau obiecte de metal) A ornamenta în relief.

scofâlcire *sf* [At: I. GOLESCU / V: (îvr) *~ovâlț~* / Pl: *~ri* / Pl: *scofâlci*] (Pfm) **1** Scofâlceală (**1**). **2** Scorojire (**1**).

scofâlcit, ~ă *a* [At: CARAGIALE, M. 43 / V: (îvr) *~ovâlțit* / Pl: *~iți*, *~e* / E: *scofâlci*] **1** (Pop; d. ființe, mai ales d. oameni, d. obraz) Care s-a încrețit în urma unui proces de slăbire exagerată a organismului Si: (reg) *sfarogit* (**2**), *scovârdat* (**4**). **2-3** (Pex) Care este (sau pare) bătrân. **4** (Fam; pex; d. lucruri) Care s-a deformat căpătând (la suprafață) adâncituri și ridicături, crăpături, îndoituri etc.

scofâlcitură *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (îvr) *~ovâlți~* / Pl: *~ri* / E: *scofâlci* + *-tură*] **1** (Pop) Cută profundă formată pe fața (sau, rar, pe corpul) persoanelor foarte slabe (în vârstă). **2** (Pfm; dep) Persoană foarte slabă. **3** (Fam) Parte a unei suprafețe cu (adâncituri și) ridicături Si: *făgaș*, *văgăună*.

scofâlți *v* vz *scofâlci*

scofânda *v* vz *scufunda²*

scofândat, ~ă *a* vz *scufundat²*

scofârceală *sf* [At: MAT. DIALECT. I, 267 / Pl: *~eli* / E: *scofârci* + *-eală*] (Reg; csnp) Terciuială de ouă sparte.

scofârci [At: MAT. DIALECT. I, 267 / Pzi: *~rcesc* / E: nct] (Reg) **1-2** *vtr* (D. ouă) A (se) strivi (**11-12**). **3** *vi* A scuipa des.

scofârda *v* vz *scovârda*

scofârdat, ~ă *a* vz *scovârdat*

scofârdi *v* vz *scovârda*

scofârlie *sf* vz *scăfârlie*

scofec *s* [At: DLR / Pl: ? / E: ns cf *scof*, *cofă*] (Reg) Cofă (**1**) mică, cu mânerul drept.

scofeleală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: *scofeli* + *-eală*] (Reg) **1-4** Scormonire (**1-4**).

scofeli [At: TDRG / V: *~orf~*, *~orfoli* / Pzi: *~lesc* / E: nct] (Reg) **1-3** *virt* A (se) scormoni (**1-2, 6, 11, 15**). **4** *vr* A se scobi¹ (**19**). **5** *vt* (C. i. bunuri materiale) A aduna (**9**) (puțin câte puțin, cu trudă) Si: *a agonisi*, *a câștiga*, (reg) *a sclipui²* (**1**). **6** *vt* (C. i. obiecte) A face din bucăți mici.

scofelici *sms* [At: UDRESCUL. GL. / E: *scofeli* + *-ici*] (Reg) Persoană (mai ales copil) care scotocește (**1**) peste tot Si: (reg) *scofelitor*.

scofelit¹ *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: *scofeli*] (Reg) **1** Scormonire (**4**). **2** (Fig) Cercetare (**2**).

scofelit², *~ă* *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți*, *~e* / E: *scofeli*] (Reg) Scotocit².

scofelitor *sm* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~i* / E: *scofeli* + *-tor*] (Reg) Scofelici.

scofelitură *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ri* / E: *scofeli* + *-tura*] (Reg) **1-4** Scormonire (**1-4**).

scofeturi *smp* [At: ȘĂINEANU² / E: *s-* + *cofeturi*] (Reg) Mâncăruri gustoase.

scofi *v* vz *scopi¹*

scofiță *sf* vz *scăfiță*

scofiu *sn* [At: SIMION DASC., LET. 109 / V: *~m* / Pl: *~ii* / E: mg *skófium*, lm *scophia*, *-ae*] **1** (Înv) Fir de aur cu care se brodau unele obiecte de îmbrăcăminte (de gală). **2** (Îvr) Obiect de îmbrăcăminte nedefinit mai îndeaproape, brodat cu scofiu (**1**).

scofium *sn* vz *scofiu*

scofleajă *sf* [At: RĂDULESCU-CODIN / V: *zgăvl~* / Pl: *~eje*, *~eji* / E: ns cf *scofâlcit*] (Reg) **1** Coajă de dovleac, întrebuințată adesea ca recipient. **2** Bucată de dovleac copt, bun de mâncat. **3** (Csnp) Scăfârlie. **4** (Pex; dep) Om prost. **5** Om bătrân și scofâlcit.

scofoalcă *sf* vz *scatoalcă*

scofordătură *sf* vz *scovârdătură*

scofunda *v* vz *scufunda²*

scohaci *sn* [At: LEXIC REG. 64 / Pl: *~ace* / E: ns cf *scobaci*] (Reg) Scobitoare (**10**).

scohină *sf* vz *scochină*

scoib, ~ă [At: DR V, 227 / Pl: *~i*, *~e* / E: ns cf *scoabă¹*, *coajbă*] (Reg) **1-2** *smf*, *a* (Cal) bătrân, slab și neputincios. **3-4** *sf*, *a* (Pex) Femeie bătrână și slabă. **5** *sf* Coajă verde de nucă. **6** *sf* Coajă de dovleac fiert (care se dă ca hrană porcilor).

scoicar *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 152 / Pl: *~i* / E: *scoică* + *-ar*] Pasăre acvatică din ordinul picioroangelor, cu penele negre lucioase pe spate și albe pe piept, cu ciocul puternic, de culoare roșie, care se hrănește mai ales cu scoici (**1**) și cu alte viețăți de apă Si: (reg) *ostrigar*, *stridiar*, *culic-de-mare*, *țarcă-de-mare* (*Haematopus ostralegus*).

scoică *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 8ʳ/32 / V: (reg) *scaucă* (Pl: *scăuci*), *zguo~* / Pl: *~ici* și (îvp) *~ice* / E: slv **сколька** cf bg *скойка*] **1** Moluscă care trăiește pe fundul apelor și are corpul turtit lateral, adăpostit într-o cochilie calcaroasă bivalvă Si: *lamelibranhiat*. **2** (Prc) Cochilia scoicii (**1**) Si: (îvr) *ostrică*, *ostrac*. **3** (Pop; d. oameni; îe) **A mânca numai zeamă de ~ici** A fi foarte slab. **4** (Pop; d. oameni; îe) **A se arde cu zeamă**

de ~ici A se supăra din nimic. **5** (Iht; îc) **~-de-baltă** (sau **de iazuri**, **de lac**) Gen de lamelibranhiate cu valvele cochiliei mari, subțiri, lipsite de zimți la țâțână și cu carnea comestibilă, care trăiește în mâl Si: *anodontă* (*Anodonta*). **6** (Iht; îc) **~-de-râu** Gen de lamelibranhiate cu valvele cochiliei alungite, de culoare brună-cenușie, cu pereții groși și rezistenți, care trăiește îngropat pe jumătate în nisipul de pe fundul paelor curgătoare (*Unio*). **7** (Iht; îc) **~-de-mărgăritar** (sau **de-perle-de-mare**) Scoică (**1**) din regiunile marine tropicale, cu valvele cochiliei solzoase la exterior și sidefoase în interior, care produce boabele de mărgăritar, folosite ca pietre semiprețioase (*Meleagrina margaritifera*). **8** (Iht; îc) **~-de-perle-de-râu** Scoică (**1**) răspândită din apele curgătoare limpezi, reci și sărace în calcar din Europa și din Asia, care produce perle mari (*Margaritana margaritifera*). **9** (Iht; rar; îc) **~-de-mare** Stridie (*Ostrea edulis*). **10** (Pop; îe; d. oameni) **A ajunge ca o ~** A deveni extrem de slab. **11** (Prc) Conținutul cărnos, comestibil al scoicii (**1**). **12** (Pan) Cochilie a gasteropodelor. **13** (Reg; pan) Carapacea broaștei țestoase. **14** (Reg) Organul genital al femeii. **15** (Reg) Figură într-un joc de copii care constă în lipirea palmelor îndoite fiecare în forma de căuș și lovirea lor de genunchi astfel încât să producă un sunet înfundat. **16** (Aht) Acoperiș mic, în formă de evantai, de obicei din sticlă fixată într-o armătură metalică, montat deasupra platformei unei scări de intrare într-o clădire, deasupra unei nișe (exterioare) etc. **17** (Atm; rar; îs) *~ca urechii* Pavilion. **18** (Reg) Parte a joagărului construită din două bârne scobite pe toată lungimea lor, care formează un fel de șine pe care alunecă carul joagărului. **19** (Reg) Bârnă care leagă stâlpii casei în partea superioară. **20** (Reg) Fiecare dintre grinzile care se pun în curmeziș pe temelia casei. **21** (Trs) Țintă cu cap de metal (lucitor), care se bate ca ornament pe șerpare. **22** (Reg) Copcă mare făcută în gheață. **23** Adâncitură a închizătorului armelor de vânătoare, în care este înșurubat percutorul. **24** (Mdv) Tumoare osoasă care se dezvoltă pe falangele cabalinelor (și bovinelor), mai ales la cele de tracțiune sau călărie, provocându-le adeseori șchiopătare. **25** (Reg) Mămăligă cu brânză, făcută în formă sferică.

scoicărie *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ii* / E: ***scoică*** + *-arie*] **1-2** (Îvr) Loc unde se vindeau (sau se păstrau) scoicile (**1**). **3** Mulțime de scoici (**1**).

scoicit, ~ă *a* [At: CIAUȘANU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***scoică***] (Reg) Slab (**1**).

scoiculiță *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~țe* / E: ***scoică*** + *-uliță*] **1-2** (Îvr; șhp) Scoicuță (**1-2**).

scoicuță *sf* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 160 / Pl: *~țe* / E: ***scoică*** + *-uță*] **1-2** (Șhp) Scoică (**1**) (mică) Si: (îvr) *scoiculiță* (**1-2**). **3** (Reg; la insecte) Parte chitinoasă care leagă capul de corp.

scoifa *vr* [At: COMAN, GL. / Pzi: 3 *~fează* / E: ns cf *scofâlci, scovârda*] (Reg; d. scânduri, lemne sau obiecte făcute din lemn) **1** A se încovoia. **2** A se deforma în lățime.

scoifă[1] *sf* [At: VICIU, GL. / Pl: *~fe* / E: nct] (Reg) Nasture.

scoifă[2] *sf* [At: ALR II/I, 121/47 / Pl: *~fe* / E: nct] (Reg) Rapân[1] (**1**).

scoifură *sf* [At: DLR / Pl: *~re* / E: nct] (Reg) Carapacea braoștei țestoase.

scoipi *v* vz ***scopi[1]***

scola *v* vz ***scula***

scolament *sn* vz ***sculament***

scolar[1] *sm* vz ***școlar[2]***

scolar[2], ~ă *a* vz ***școlar[1]***

scolaricește *a* vz ***școlariceşte***

scolaritate *sf* vz ***școlaritate***

scolast *sm* [At: GORUN, F. 55 / Pl: *~aști* / E: ger ***Scholast***] (Rar) **1** Școlar[2] (**1**) care aparține școlii de tip scolastic (**9**). **2** Adept al scolasticii (**5**). **3** (Pex) Persoană care gândește, care judecă rigid, dogmatic, ignorând latura practică.

scolastic, ~ă [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 67r/30 / V: (înv) ***sho~***, ***șco~***, (îvr) ***sholasnic***, ***sholeastic*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: lat ***scholasticus***, fr ***scolastique*** cf ngr **σχολαστικός**] **1** *sm* (Îvr; îf *sholeastic*) Persoană erudită. **2** *sm* (Înv) Discipol (**1**). **3** *a* (Înv) Școlar[1]. **4** *sm* (Rar) Persoană (de obicei filozof sau teolog) care practică scolastica (**5**) (sau care este adeptul ei). **5** *sfs* Învățământ care se preda în școlile din Evul Mediu în țările catolice, caracterizat prin subordonarea față de Biserică, prin utilizarea unor metode dogmatice și livrești, prin apelul la autoritatea unor concepții filozofice antice interpretate conform cerințelor teologiei etc. **6** *sfs* Metodă care aparține scolasticii (**5**) Si: (înv) *scolasticism*. **7** *sfs* (Pex) Mod de gândire sau activitate intelectuală bazate pe formalism și speculații sterile, rupte de realitate, de experiență. **8** *sfs* (Îvr; pgn) Metodă de învățământ școlar[1] (bazată pe clasicitatea greacă și latină). **9-10** *a* Care aparține (sau este caracteristic) scolasticii (**5**) Si: (îvr) *scolasticesc* (**2-3**). **11** *a* De scolastică (**5**) Si: (îvr) *scolasticesc* (**4**). **12** *a* Care amintește de scolastica medievală Si: (îvr) *scolasticesc* (**5**). **13** *a* (Pex) Care este rupt de realitate Si: *artificial, formal, pedant* (**1**), (îvr) *scolasticesc* (**6**).

scolasticesc, ~ească *a* [At: (a. 1790) IORGA, S. D. XIII, 17 / V: (înv) ***sho~***, ***șc~*** / Pl: *~ești* / E: ***scolastic*** + *-esc*] **1** (Înv) Școlar[1]. **2-6** (Îvr; îf *sholasticesc*) Scolastic (**9-13**).

scolasticește *av* [At: LB / V: (înv) ***șc~*** / E: ***scolasticesc***] (Îdt) **1** Școlărește (**1**). **2** În felul scolasticilor (**4**).

scolasticism *sn* [At: HELIADE, GR. ROM. XVI/28 / V: (înv) ***sho~*** / E: fr ***scolasticisme***] (Înv) Scolastică (**6**).

scolăresc, ~ească *a* vz ***școlăresc***

scolărește *av* vz ***școlărește***

scolăret *sn* vz ***școlăret***

scolăriță *sf* vz ***școlăriță[1]***

scolbură *sf* vz ***scorbură***

scolciob *sn* vz ***scorciob***

scolduș *sm* [At: RĂDULESCU-CODIN / Pl: *~i* / E: *s-* + ***colduș***] (Reg) Prun tomnatic cu fructe mici și acrișoare.

scoldușă *sf* [At: RĂDULESCU-CODIN, 66 / Pl: *~șe* / E: ***scolduș*** + *-ă*] (Reg) Fruct al scoldușului.

scoler *sm* vz ***școlar[2]***

scoleriță *sf* vz ***școlăriță[1]***

scoleriu *sm* vz ***școlar[2]***

scolex *sn* [At: DER / Pl: *~uri* / E: lat ***scolex***, fr ***scolex***] Extremitatea anterioară a teniei, de forma unei mici umflături prevăzute cu organe de fixare, cu care tenia se prinde de peretele intestinului.

scoliast *sm* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~li-ast* / V: (înv) ***~iost***, ***sho~*** / S și: *scholiast* / Pl: *~aști* / E: ngr **σχολιαστής**, fr ***scoliaste***] Autor de scolii (**1**).

scolie *sf* [At: RÂMNICEANU, 27v/11 / V: (înv) ***sho~***, ***sholion***, ***sholiu*** / S și: *scholie* / Pl: *~ii* / E: ngr **σχόλιον**, ger *Scholie*, fr *scholie*, *scolie*] **1** Notă gramaticală sau comentariu critic care servește la înțelegerea textului unui autor (clasic, vechi, antic). **2** (Înv; Mat) Remarcă sau comentariu final la o problemă rezolvată sau la o teoremă demonstrată. **3** (Înv; Mat) Formulare a unei teoreme. **4** (În Grecia antică) Cântec recitat cu acompaniament instrumental.

scoliost *sm* vz ***scoliast***

scoliotic, ~ă *smf, a* [At: DEX / P: *~li-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***scoliotique***] **1-2** (Persoană) care suferă de scolioză.

scolioză *sf* [At: BIANU, D. S. / P: *~li-o~* / Pl: *~ze* / E: fr ***scoliose***] Deviație patologică laterală a coloanei vertebrale, în special în regiunea dorsală, care apare în urma unor leziuni osoase sau a unei dereglări în ehilibrul anatomic al mușchilor vertebrali.

scoloian *sm* vz ***scaloian***

scolopendră[1] *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~re* / E: fr ***scolopendre***, lat ***scolopendra***] Specie de miriapod insectivor cu corpul de 10-12 cm lungime, alcătuit din 21 de inele, prevăzut fiecare cu câte o pereche de picioare, care trăiește în locuri umede și întunecoase și are mușcătura periculoasă pentru om Si: (pop) *cărcăiac*, (reg) *carete*, *scolopendriță*, *patruzeci-de-picioare* (*Scolopendra cingulata*).

scolopendră[2] *sf* [At: BRANDZA, D. 469 / V: ***~riu*** *sm* / Pl: *~re* / E: lat ***Scolopendrium*** [vulgare]] (Bot; rar) **1-2** Năvalnic (*Scolopendrium vulgare* sau *Phyllitis scolopendrium*).

scolopendriță *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~țe* / E: ***scolopendră***[1] + *-iță*] (Reg) 1 Scolopendră[1] (*Scolopendra cingulata*). 2 (Dep) Femeie vicleană, îndrăzneață și arogantă.
scolopendriu *sm* vz ***sclolopendră***[2]
scolpete *sm* vz ***scarpete***
scomârlă *sf* vz ***școmârlă***
scombridă *sn* [At: DN[3] / Pl: *~de* / E: fr ***scombridés*** cf lat *scomber*] 1 (Lpl) Familie de pești leosteeni marini, cuprinzând scrumbia, pălămida, somnul etc. 2 Pește care face parte din scombride (1).
scomoșa *v* vz ***scămoșa***
scompt *sn* vz ***scont***
scomptat, ~ă *a* vz ***scontat***
scomșe *sf* [At: COMAN. GL. / Pl: ~ / E: nct] (Reg; d. lucruri, fapte; îe) **A fi cu ~** A fi un lucru cumpătat.
sconat, ~a *smf, a* [At: COMAN. GL. / Pl: *~ați, ~e* / E: ns cf *sconos*] (Mun; adi) 1-2 (Om) care este (sau se consideră) isteț. 3-4 (Om) care își dă importanță. 5-6 (Om) care se amestecă în toate.
sconcenie *sf* [At: PSALT. 3 / Pl: ? / E: slv **съконьчаник**] (Înv) 1 Extremitate (1). 2 Pieire (1).
sconcs *sm* [At: BL X, 42 / V: (rar) ***~ngs*** (S și: *skongs*), (imp) ***scos, scunc*** / S și: *skonks* / Pl: *~cși* / E: fr ***sconse, skunks***, eg ***skunks***] 1 Mamifer carnivor lung de circa 50 cm, înrudit cu dihorul, cu blana foarte strălucitoare, de culoare alb, gri sau negru, originar din America Centrală și California, crescut și în captivitate pentru blana sa prețioasă Si: (reg) *puturos* (*Mephitis mephitis*). 2 (Prc) Blana (prelucrată a) sconcsului (1).
scondru *sm* [At: ABC MAR. / V: ***șc~*** / Pl: ***~ri*** / E: it ***scontro*** cf ger *Schorbaum*] Lemn de formă cilindrică (sau țeavă metalică lungă) prevăzut cu armături la ambele capete, folosit pe o navă, mai ales la menținerea acesteia la o anumită distanță de țărm.
scongs *sn* vz ***sconcs***
sconie *sf* [At: BĂCESCU. PĂS. 152 / Pl: *~ii* / E: nct] (Reg) Pasăre sălbatică nedefinită mai îndeaproape.
sconos, ~oasă *a* [At: CV 1951, nr. 11, 38 / Pl: *~oși, ~oase* / E: nct] (Reg; d. oameni) 1 Lăudăros. 2 Încrezut.
scont *sn* [At: ASACHI, E. I, 168/17 / V: (înv) ***~o, ~ompt, escompt, escomt, e~*** / Pl: *~uri* / E: it ***sconto***, fr ***escompte***] 1 Reducere acordată unui debitor care achită o poliță sau o datorie înainte de scadență Si: (rar) *scăzământ* (1). 2 Operație financiară care constă în cumpărarea efectelor de comerț (cambii, trate etc.) de către bănci, achitându-se înainte de scadență valoarea lor nominală, din care se rețin dobânda și un comision. 3 (Pex) Procent pe care îl reține o bancă la efectuarea unui scont (2). 4 Dobândă reținută anticipat de către o bancă, un cămătar pentru un împrumut care este pe cale să se efectueze (din însuși valoarea acelui împrumut).
sconta *vt* [At: GHICA, C. E. I, 93 / V: (înv) ***escompta, e~*** / Pzi: *~tez* / E: it ***scontare***, fr ***escompter***] 1-2 (C. i. efecte de comerț) A cumpăra (sau a vinde) înainte efecte de comerț înainte de scadență (cu scăderea unei dobânzi și a unui comision). 3 (C. i. sume de bani) A încasa (de la o instituție financiară) înainte de termen, de obicei cu plata unei dobânzi corespunzătoare. 4 (Rar; c. i. sume de bani) A cheltui înainte de a fi încasat. 5 (C. i. rezultatul, efectul unei acțiuni, al unui eveniment, al unui proces) A conta cu anticipare, având în vedere anumite considerente (socotite drept întemeiate ori sigure).
scontabil, ~ă *a* [At: I. PANȚU, PR. 52 / Pl: *~i, ~e* / E: it ***scontabile***] 1-2 (D. efecte de comerț) Care se poate cumpăra (sau vinde) înainte de scadență (cu scăderea unei dobânzi și a unui comision) Si: *scontat* (1-2).
scontare *sf* [At: LM / V: (înv) ***e~*** / Pl: *~tări* / E: ***sconta***] 1-2 Cumpărare (sau vindere) înainte de scadență (cu scăderea unei dobânzi și a unui comision).
scontat, ~ă *a* [At: GHICA, C. E. I, 109 / V: (înv) ***~ompt~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sconta***] 1-2 (D. efecte de comerț) Scontabil (1-2). 3 (D. rezultatul, efectul unor acțiuni, evenimente, procese) Pe care se poate pune bază în mod anticipat, având în vedere anumite considerente (socotite drept întemeiate ori certe).
scontator, ~oare *smf, a* [At: I. PANȚU, PR. 49 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***sconta*** + *-tor*] 1-8 (Persoană) care efectuează operații de scont (1-4).
sconto *sn* vz ***scont***
scontro *s* [At: STAMATI, D. / V: ***~ru*** / E: it ***scontro***] (Fin; îvr) 1 Lichidare a unui cont. 2 Registru în care se ține evidența conturilor.
scontru *s* vz ***scontro***
scop[1] *sm* [At: DOSOFTEI, V. S. februarie 27[r]/17 / Pl: *~i* / E: pvb ***scopi***[1] cf pn *skop*] (Înv) Om castrat.
scop[2] *sn* [At: PRAV. 137 / V: (înv) ***~os*** (Pl: *scoposuri* și *scopose*), ***~us*** / Pl: *~uri* / E: ngr **σκόπος**, lat ***scopus***] 1 Anticipare mintală a rezultatului pe care dorește să-l realizeze cineva prin acțiunile sale Si: *țel, rațiune, obiect, obiectiv, țintă*, (pop) *noimă*, (înv) *sfârșit*, (nob) *scopoșenie*. 2 Rezultat pe care și-l propune (sau pe care trebuie să-l realizeze) cineva Si: *intenție, proiect* (1). 3 Efect urmărit de cineva sau de ceva. 4 Ideal urmărit de cineva sau de ceva. 5 (Îlpp) **În** (sau **cu**) **~ul...** (sau, înv **cu scopos**) Pentru. 6 Întrebuințarea dinainte hotărâtă a ceva sau a cuiva Si: *destinație*. 7 (Îvr; îf *scopos*) Mod de a se purta cu cineva.
scop[3] *sn* vz ***scoc***
scop[4]***, ~oapă*** *a* vz ***șchiop***
-scop[5] [At: DN[3] / E: fr ***-scope***, it ***-scopo***] Element secund de compunere savantă cu sensul: 1 (Persoană, aparat) care examinează. 2 (Persoană, aparat) care observă, privește.
scopaci *v* vz ***scopci***[2]
scopău *s* [At: T. PAPAHAGI, C. L. 43 / Pl: ? / E: nct] (Reg; csnp) Zară.
scopârci *vi* [At: VICIU, GL. / Pzi: *~rcesc* / E: ns cf *scopi*[2]] (Reg) A scuipa (1) mult.
scopcă *sf* [At: CONV. LIT. V, 36 / V: (reg) ***~pci*** (Pl: *scopci*) sm / Pl: *~pce* / E: *s-* + ***copcă***] (Buc) Săritură a calului care fuge (în galop).
scopci[1] *sm* vz ***scopcă***
scopci *vi* [At: TDRG / V: ***~paci, ~poci*** / Pzi: 3 *~pcește* / E: ***scopcă***] 1 (Buc; d. cai) A sări deplasându-se rapid (în galop). 2 (Reg; pex) A merge undeva cu scopul de a cleveti.
scopel *sm* [At: GENILIE, G. 123/1 / Pl: *~i* / E: ngr **σκόπελος**] (Grî) 1-2 (Vârf de) stâncă în mare (care iese la suprafața apei).
scopeț *sm* vz ***scapet***
scopi[1] *vt* [At: COD. TOD. 209 / V: (reg) ***~poși, ~obi, ~ofi, ~oipi, iscopi*** / Pzi: *~pesc* / E: slv **скопити**] (Îvp) A castra.
scopi[2] *v* vz ***scuipa***
scopiansca *sfsa* [At: SEVASTOS, N. 282 / E: nct] (Reg) 1 Dans popular (care se execută la nunți) nedefinit mai îndeaproape. 2 Melodie după care se execută scopiansca (1).
scopie[1] *sf* vz ***scumpie***[2]
-scopie[2] [At: DN[3] / E: fr ***-scopie***, it ***scopia***] Element secund de compunere savantă cu semnificația: 1 Observație. 2 Examinare. 3 Privire.
scopili *vt* [At: DLR / Pzi: *~lesc* / E: ns cf *s-* + *copili*] (Reg) A aduna (1).
scopire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ri* / E: ***scopi***[1]] (Îvp) Castrare (1).
scopit[1] *sn* [At: DDRF / Pl: ? / E: ***scopi***[1]] (Îvp) Castrare (1).
scopit[2] *sn* vz ***scuipat***[1]
scopit[3] [At: MOXA, 367/28 / V: (reg) ***~obit, i~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***scop***[1]] (Îvp) 1 *a* (D. oameni și animale) Castrat[2] (1). 2 *sm* Bărbat castrat Si: *scapet*.
scopoci[1] *v* vz ***scotoci***
scopoci[2] *v* vz ***scopci***[2]
scopolamin *sn* vz ***scopolamină***
scopolamină *sf* [At: BIANU, D. S. / V: (rar) ***scopolamin*** *sn* / E: fr ***scopolamine***] Alcaloid din grupul atropinei, extras din frunzele și semințele mai multor plante, din familia solanaceelor, folosit în medicină ca sedativ, hipnotic și spasmolitic.
scopolia *sf* vz ***scopolie***

scopolie *sf* [At: ANTONESCU, D. / V: **~ia** / Pl: *~ii* / E: fr **scopolia**, lat **Scopolia**] (Bot; rar) **1** Mutulică (*Scopolia carniolica*). **2** (Pgn) Plantă solanacee asemănătoare cu mătrăguna, dar cu fructul o capsulă.

scopos[1] *sn* [At: VARLAAM, C. 84 / V: **~ot** (Pl: *scopote*) / Pl: *~e* / E: ngr σκόπος] (Înv) **1** Melodie (**1**). **2** Cântec (**1**).

scopos[2] *sn* vz ***scop[2]***

scoposi *vt* [At: SBIERA, F. S. 221 / Pzi: *~sesc* / E: **scopos[2]**] (Reg) **1** A proiecta. **2** A câștiga (**16**).

scoposit, ~ă *a* [At: MAIORESCU, CRITICE, 30 / Pl: *~iți, ~e* / E: **scoposi**] (Reg) Proiectat.

scopoșenie *sf* [At: CAMILAR, N. II, 408 / Pl: *~ii* / E: **scopos[2]** + *-enie*] (Nob) Scop[2] (**1**).

scopot[1] *sn* [At: ALEXI, W. / V: **scro~** / Pl: *~e* / E: nct] **1** (Trs) Răstimp (**1**). **2** (Reg) Distanță (**1**).

scopot[2] *sn* [At: CADE / Pl: *~e* / E: nct] (Reg) Înghițitură.

scopot[3] *sn* vz ***scopos[1]***

scopoși *v* vz ***scopi[1]***

scopt, ~oaptă [At: CREANGĂ, GL. / Pl: *~pți, ~oapte* / E: **scoace**] **1** *a* (Reg) Fermentat[2]. **2** *a* (Reg; d. lapte) Acrit[2] (**3**). **3** *a* (Pop; d. lapte acru) Care este (smântânit și) încălzit la foc mic pentru a se alege brânza. **4** *a* (D. brânza de vaci) Închegat (prin încălzirea laptelui acru sau prin amestecarea lui cu lapte dulce). **5** *a* (Reg; îs) *Brânză ~oaptă* Brânză care se prepară primăvara din prima mulsătură. **6** *sn* (Mol; Ban) Brânză de vaci (neseparată de zer). **7** *a* (Mol; d. preparate culinare) Copt sau fiert mai mult decât trebuie. **8** *a* (Mol; d. pielea de tăbăcărie) Ținut prea mult la tăbăcit. **9** *a* (Reg; d. fân, cereale etc.) Foarte uscat.

scoptătură *sf* [At: ALR I, 1812/357 / Pl: *~ri* / E: **scopt** + *-ătură*] (Reg) Scoptură.

scoptură *sf* [At: CHEST. V, 116/15 / Pl: *~ri* / E: **scopt** + *-ură*] (Reg) Brânză de vacă obținută din laptele acru încălzit sau din zerul fiert Si: (reg) *scoptătură*.

scopus *sn* vz ***scop[2]***

scor *sn* [At: IORDAN, L. R. A. 499 / Pl: *~uri* / E: fr, eg **score**] **1** Raport între punctele marcate de ambele echipe într-o întrecere sportivă. **2** Rezultat reflectat de scor (**1**). **3** (Îs) *~ alb* Meci nul.

scora *sf* [At: ANTIPA, P. 337 / A: nct / Pl: ? / E: nct] Plută mare alcătuită din mai multe bucăți legate la un loc, care face să plutească cârligele carmacelor marine.

scorabiță *sf* [At: TEAHA, C. N. 264 / Pl: ? / E: nct] (Reg; csc) Vreascuri.

scorb *sn* [At: DDRF / Pl: *~uri* / E: ns cf *scorbură*] (Înv) Gaură în pământ sau în trunchiul unui copac.

scorbaci *sn* vz ***zgârbaci***

scorbanci *sn* vz ***zgârbaci***

scorbeleală *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~eli* / E: **scorbeli** + *-eală*] (Îrg) **1-4** Scormonire (**1-4**). **5** Scobire în nas. **6** Scormonire (**7**).

scorbeli [At: ANON. CAR. / V: **~boli**, **scobeli**, **scribili**, **scorpeli** / Pzi: *~lesc* / E: cf *scobi, scormoni*] **1-3** *vt* (Îrg) A scormoni (**1-2, 11**). **4** *vt* (Reg) A săpa. **5** *vt* (Reg; pex) A ara[+]. **6** *vr* (Îrg) A se scobi în nas. **7** *vt* (Îrg) A scormoni (**17**).

scorbelire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: **~bol~** / Pl: *~ri* / E: **scorbeli**] (Înv) **1-4** Scormonire (**1-4**).

scorbelit[1] *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: **scorbeli**] (Reg) **1-4** Scormonire (**1-4**).

scorbelit[2], ~ă *a* [At: I. CR. V, 279 / V: **~bol~** / Pl: *~iți, ~e* / E: **scorbeli**] **1-2** (Îrg; d. pământ) Scormonit[2] (**1-2**). **3** (Reg; d. lucruri) Scotocit[2].

scorbelitor, ~oare *a* [At: ANON. CAR. / Pl: *~i, ~oare* / E: **scorbeli** + *-tor*] **1-2** (Îrg) Scormonitor (**2, 4**). **3** (Reg) Care sapă. **4** (Reg) Care ară[+].

scorbelitură *sf* [At: ANON. CAR / V: (reg) **scob~** / Pl: *~ri* / E: **scorbeli** + *-tură*] (Îrg) Scrijeleală.

scorbi *vt* [At: VALIAN, V. / Pzi: ? / E: **scrob**] (Îvr) A găuri (**1**).

scorboli *v* vz ***scorbeli***

scorbolire *sf* vz ***scorbelire***

scorbolit, ~ă *a* vz ***scorbelit[2]***

scorboră *sf* vz ***scorbură***

scorborâre *sf* vz ***scorburire***

scorborâș *sn* [At: TEODORESCU, P. P. 132 / Pl: *~uri* / E: **scorbori** + *-âș*] (Reg) Adânc (**1**).

scorborcos, ~oasă *a* [At: ALR II/I MN 30 2180/346 / Pl: *~oși, ~oase* / E: **scorbură**] (Reg) Aspru[2] (**1**).

scorbori *v* vz ***scorburi***

scorborî *v* vz ***scorburi***

scoboros, ~oasă *a* vz ***scorburos***

scorboroșeală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: **scorboroși** + *-eală*] (Reg) Scorbură (**9**).

scorboroși [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~șesc* / E: **scorboros**] (Reg) **1-2** *vtr* A deveni (sau a face să devină) scorburos (**1**) Si: (îrg) *a (se) scorburi* (**1-2**). **3** *vr* (D. dinți) A se caria (**1**). **4** *vtf* (C. i. munți) A face să devină scorburos (**4**) Si: (înv) *a scorburi* (**3**).

scorboroșit, ~ă *a* [At: DELAVRANCEA, S. 153 / V: **scob~** / Pl: *~iți, ~e* / E: **scorboroși**] **1** (Reg; d. copaci sau trunchiuri de copaci) Scorburos (**1**). **2** (Reg; d. dinți) Cariat (**1**). **3** (Îdt; d. pământ, munți) Scorburos (**6**). **4** (Fig; d. sunete) Înăbușit.

scorbura *v* vz ***scorburi***

scorbură *sf* [At: LB / V: **~boră**, (înv) **stior~**, (reg) **scob~**, **scolb~**, **școr~**, (nob) **~re** / Pl: *~ri* și (reg) *~re* / E: ns cf alb *korbull*] **1** Scobitură (mare) în trunchiul unui copac putred Si: (rar) *scobitură* (**13**), (reg) *rădăcină, retezătură, bortă, bortură, corobană, corobaie, năclad, scochină* (**6**). **2** (Pex) Trunchi de copac găunos, putrezit Si: (reg) *bortă, corobană, corobaie*. **3** (Reg) Coajă de copac. **4** Văgăună mică în munte, în stâncă, într-un mal, în pământ etc. Si: (reg) *corobaie*. **5** (Reg; spc) Peșteră (**1**). **6** (Reg; spc) Copcă în gheață. **7** (Îrg; pex) Cavitate (**1**). **8** (Reg; îe) **A avea ~ la inimă** A fi foarte supărat. **9** (Reg) Carie (dentară) Si: (reg) *scorboroșeală*. **10** (Nob) Firidă (**1**). **11** (Reg) Craniu (**2**). **12** (Reg; dep) Vacă bătrână și slabă. **13** (Reg; csnp) Scurmătură (**2**).

scorburâre *sf* vz ***scorburire***

scorbure *s* vz ***scorbură***

scorburea *sf* [At: GR. S. VI, 127 / Pl: *~ele* / E: **scorbură** + *-ea*] **1-2** (Reg; șhp) Scorbură (**1**) (mică).

scorburi [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) **~bori**, **~borî**, (reg) **~ra** / Pzi: *~resc* / E: **scorbură**] **1-2** *vtr* (Îrg) A se scorboroși (**1-2**). **3** *vtf* (Înv; c. i. munți) A scorboroși (**4**). **4** *vr* (Reg; d. tencuială; îf *scorburî*) A se coșcovi (**4**).

scorburire *sf* [At: I. GILESCU, C. / V: (înv) **~râre** / Pl: *~ri* / E: **scorburi**] (Înv) Scobire (**1**).

scorburit, ~ă *a* [At: A VI, 4 / Pl: *~iți, ~e* / E: **scorburi**] (Reg; d. copaci) Scorburos (**1**).

scorburos, ~oasă *a* [At: LB / V: (reg) **~bor~**, **ș~** / Pl: *~oși, ~oase* / E: **scorbură** + *-os*] **1** (D. copaci sau trunchiuri de copaci) Care este gol, scobit în interior din cauza putrezirii. Si: *găunos*, (reg) *scorburit, scorboroșit* (**1**), *scrobos[3], bortos, boșter, boștioros, buduganos, buștihos, buturos, corobăios, stupos*. **2** (Reg; d. fructe) Care este mâncat de viermi Si: *viermănos*. **3-4** (Reg; d. fructe) Sec (**71-72**). **5** (Îrg; d. dinți) Cariat[2] (**1**). **6** (D. pământ, munți) Plin de văgăuni Si: (reg) *scorboroșit* (**3**).

scorbut [At: MEȘT. DOFT. 44[V]/7 / V: (înv) **~us**, **șc~** / Pl: *~uri sn, ~uți sm* / E: lat **scorbutus**, ger **Skorbut**, fr **scorbut**] **1** *sn* Boală cronică care se manifestă prin anemie, gingivită, căderea dinților, apariția unor plăgi deschise pe corp din cauza lipsei vitaminei C din alimentație. **2** *sm* (Bot; reg) Lingurea (*Cochelaria officinalis*).

scorbutăriță *sf* [At: DDRF / Pl: *~țe* / E: **scorbut** + *-ariță*] (Bot; reg) Untișor (*Ranunculus ficaria*).

scorbutic, ~ă [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 113/20 / V: (înv) **șc~** / Pl: *~ici, ~ice* / E: lat **scorbuticus, -a, -um**, ger **skorbutisch**, fr **scorbutique**] **1** *a* Care este de natura scorbutului (**1**) Si: (îvr) *scorbuticesc*. **2-3** *smf, a* (Om) care este bolnav de scorbut (**1**).

scorbuticesc, ~ească *a* [At: MEȘT. DOFT. II, 45[r]/3 / Pl: *~ești* / E: **scorbut** + *-icesc*] (Îvr) Scorbutic (**1**).

scorbutigen, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***scorbutigène***] (Med) Care provoacă scorbut (1).

scorbutus *sn* vz ***scorbut***

scorci *s* [At: MAT. DIALECT. I. 235 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *scoarță*] (Reg) Nod.

scorciob *sn* [At: PAȘCA, GL. / V: ***scolc~*** (Pl: *scolcioabe*) / Pl: *~uri* / E: ns cf *scorb, scorbură*] (Reg) Vizuină.

scorciuros, ~oasă *a* [At: MAT. DIALECT. I. 235 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***scorci*** + *-uros*] (Reg; d. lemne) Noduros.

scorching *sm* [At: DN[3] / P: *scorcing* / Pl: ? / E: eg, fr ***scorching***] (În industria cauciucului) Ardere a amestecului de valțuri.

scordalea *sf* vz ***scordolea***

scordălea *sf* vz ***scordolea***

scordeli *vrr* [At: CABA, SĂL. 92 / Pzi: *~lesc* / E: nct] (Reg) A se certa (2).

scordisc, ~ă [At: XENOPOL, I. R. I, 87 / Pl: *~iști, ~iște* / E: fr ***Scordisques***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care făcea parte dintr-o populație de origine celtică, stabilită în partea superioară a Dunării. **3** *smp* Populație de origine celtică stabilită în partea superioară a Dunării. **4-5** *a* Care aparținea scordiștilor (1, 5). **6-7** *a* Privitor la scordiști (1, 5).

scordiu *sms* [At: CORNEA, E. II, 23/9 / E: lat [Teucrium] ***scordium***] (Bot; îvr) Iarbă-usturoasă (*Teucrium scordium*).

scordolea *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~dal~, ~dăl~***, (reg) ***~onea*** / A și: *scordolea* / Pl: *~ele* / E: ngr ***σκορδαλία***] **1** Sos preparat din nuci pisate, miez de pâine (sau pesmet), frecate cu usturoi, untdelemn, oțet (sau zeamă de lămâie), care se servește cu raci fierți, pește rasol, legume fierte etc. **2** (Pex) Mâncare preparată cu scordolea (1).

scordonea *sf* vz ***scordolea***

scoreci *sn* vz ***scoret***

scorer [At: L. ROM. 1959, nr. 2, 82 / Pl: *scoreri* sm, *scorere* sn / E: eg ***scorer***] **1** *sm* Sportiv care marchează goluri în jocul de fotbal Si: *golgheter*. **2** *sm* Persoană însărcinată cu evidența (și afișarea) scorului într-o întrecere sportivă. **3** *sn* Tabel, panou pe care se afișează scorul într-o întrecere sportivă.

scoret *sn* [At: PĂCALĂ, M. R. 466 / V: (reg) ***~eci, scaret*** / Pl: *~e* / E: *s-* + ***coret***] (Reg) **1** Teică[1] (1). **2** Piscoaic[1] (1). **3** Orificiu din mijlocul pietrelor unei râșnițe (1) prin care se scurge sarea măcinată. **4** (Îf *scaret*) Colțul sau lădița vetrei unde se adună cenușa.

scorfeli *v* vz ***scofeli***

scorfi *v* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: 3 *~fește* / E: *s-* + ***corfi***] (Reg; d. lemn sau, pex, d. obiecte din lemn) A se curba (1).

scorfoli *v* vz ***scofeli***

scorgoi *sms* vz ***scorogoi***

scoriaceu, ~ee *a* [At: ONCESCU, G. 239 / P: *~ri-a~* / Pl: *~* / E: fr ***scoriacé, -ée***] (D. lavă) **1** Care este alcătuit din scorii[1] (1). **2** Care are aspectul unei scorii[1] (1). **3** Care are caracteristicile scoriei[1] (1).

scorie[1] *sf* [At: BARASCH, I. N. 89/13 / V: (reg) ***scoare*** / Pl: *~ii* / E: fr ***scorie*** cf lat *scoria*] **1** (Șîs ~ *vulcanică*) Material provenit din lava vulcanilor, incomplet degazificată în contact cu apa. **2** Reziduu solid obținut la extragerea metalelor din minereuri, la topirea lor, la arderea huilei etc. Si: *zgură*. **3** (Pex) Strujitură care cade în timpul prelucrării unui metal prin batere cu ciocanul. **4** Strat de oxid (negru) format la suprafața unei piese de oțel încălzite la temperaturi înalte Si: *țunder*. **5** (Fig) Imperfecțiune. **6** (Fig) Lipsă.

scorie[2] *sf* [At: ALR I. 1733/940 / Pl: *~ii* / E: nct] (Reg) Copcă[2] (1).

scorificare *sf* [At: DN[3] / E: fr ***scorification***] Lichefiere a materiilor străine dintr-un metal în stare de fuziune.

scoris *sm* vz ***scorus[1]***

scorișă *sf* vz ***scorușă[1]***

scoriță *sf* [At: ALRM SN II, h 749/36 / Pl: *~țe* / E: nct] (Reg) Carton[1] (1).

scorium *sm* vz ***scorum***

scormăni *v* vz ***scormoni***

scormeli *v* vz ***scormoni***

scormieni *v* vz ***scormoni***

scormoceală *sf* vz ***scârmoceală***

scormoci *v* vz ***scârmoci***

scormocilă *sm* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***scormoci*** + *-ilă*] (Reg) Persoană (mai ales copil) care scotocește (1), manifestând curiozitate (exagerată).

scormocit, ~ă *a* vz ***scârmocit***

scormoli *v* vz ***scormoni***

scormolire *sf* vz ***scormonire***

scormolitor *sn* vz ***scormonitor***

scormoneală *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~eli* / E: ***scormoni*** + *-eală*] **1-8** (Rar) Scormonire (1-8). **9** (Reg) Scornire (2).

scormoni [At: ECONOMIA, 23/18 / V: (îrg) ***~oli***, (înv) ***~muna***, ***scurmoli***, (reg) ***~măni***, ***~meli***, ***~mieni***, ***~mura***, ***scârmona***, ***scâr~***, ***scur~***, ***zgo~*** / Pzi: *~nesc* și *scormon* / E: ns cf *scurma*] **1** *vt* (C. i. pământul sau alte materii solide) A săpa gropi, șanțuri în mod superficial și dezordonat Si: (rar) *a scotoci* (1), *a scurma* (1), (îvp; fam) *a scociorî* (1), (îrg) *a scârmăna*, *a scorbeli* (1), *a scobârli*, (înv) *a scodoli* (1), *a scodormoli* (1), (reg) *a scofeli* (1), (reg) *a scârmoci* (1), *a scobârli*, *a scrobosi[2]* (1), *a răcăli[2]*, *a scorni* (13), *a râcâi[1]* (1), *a scurma* (1). **2** *vt* (C. i. pământul sau alte materii solide) A arunca în toate părțile pentru a pătrunde, pentru a găsi ceva în interior, pentru a realiza ceva etc. Si: (rar) *a scotoci* (2), *a scurma* (2), (îvp; fam) *a scociorî* (2), (îrg) *a scârmăna*, *a scorbeli* (2), (înv) *a scodoli* (2), *a scodormoli* (2), (reg) *a scârmoci* (1), *a scobârli*, *a scrobosi[2]* (2), *a răcăli[2]*, *a scorni* (14), *a râcâi[1]* (1), *a scurma* (2). **3** *vt* (Reg; îe) **A ~** (pe cineva) **la inimă** A tulbura. **4** *vt* (Reg; îae) A nemulțumi. **5** *vt* (Rar) A zgâria. **6** *vt* (Spc; c. i. focul, cărbunii, jarul etc.) A mișca, a agita (cu un instrument) pentru a face să se înviorează, să ardă mai bine Si: *a răvăși*, (îvp; fam) *a scociorî* (3), (îrg) *a scârmăna* (3), (înv) *a scotoci* (3), (reg) *a scofeli* (3), *a scurma* (10). **7** *vi* A sfredeli (2). **8** *vt* (Îvr) A șlefui. **9** *vt* (Îvr) A împrăștia. **10** *vt* (Îvr) A doborî (1). **11** *vt* A cerceta peste tot, ori într-un anumit loc, răvășind, răscolind (pentru a găsi sau a scoate la iveală ceva) Si: *a scotoci* (4), *a cotrobăi*, *a scurma* (7), (îvp) *a scociorî* (4), (îrg) *a scorbeli* (3), *a scodoli* (3), (reg) *a scofeli* (4), (îrg) *a scorteli*, (reg) *a scobarli*. **12** *vt* (Fig) A încerca să pătrundă, să surprindă, să înțeleagă cu privirea Si: *a scruta* (1). **13** *vt* (Pex) A cerceta (3). **14** *vt* A face să se miște, să iasă din locul (ascuns) în care se afla Si: *a stârni*, (îvp) *a scociorî* (5), *a scorni* (5). **15** *vt* (Pan) A scoate (dintr-un loc ascuns) la iveală Si: *a scotoci* (5), (reg) *a scofeli* (5). **16** *vt* (Fig) A stârni. **17-18** *vtr* (Îrg) A (se) scula (2-3). **19** *vt* (Reg) A enerva (6). **20** *vt* (Reg) A plictisi.

scormonici, ~ice *smf, a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~, ~ice* / E: ***scormoni*** + *-ici*] (Reg) **1-2** (Persoană) care caută peste tot Si: (reg) *scurmaci* (2-3).

scormonire *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (rar) ***~olire*** / Pl: *~ri* / E: ***scormoni***] **1** Săpare de gropi, șanțuri în mod superficial și dezordonat în pământ sau alte materii solide Si: (rar) *scotocire* (1), *scormoneală* (1), *scormonit[1]* (1), *scurmare* (4), (îvp; fam) *scociorâre* (1), *scociorât* (1), (îrg) *scârmănare*, (îrg) *scrobeleală* (1), *scorbelit[1]* (1), *scorbelire* (1), *scobârlire*, (înv) *scodolire* (1), *scodormolire* (1), (reg) *scofeleală* (1), *scofelitură* (1), (reg) *scârmocire* (1), *scoberlire* (1), *racălire[2]*, *râcâire[1]* (2). **2** Aruncare în toate părțile pentru a pătrunde, pentru a găsi ceva în interiorul pământului sau al altor materii solide pentru a realiza ceva etc. Si: (rar) *scotocire* (2), *scormoneală* (2), *scormonit[1]* (2), *scurmare* (5), (îvp; fam) *scociorâre* (2), *scociorât* (2), (îrg) *scârmănare*, *scorbelire* (2), (înv) *scodolire* (2), *scodormolire* (2), (reg) *scofeleală* (2), *scofelitură* (2), (reg) *scârmocire* (1), (îrg) *scorbeală* (2), *scoberlit[1]* (2), *scoberlire* (2), *răcălire[2]*, *râcâire[1]* (1). **3** (Rar) Mișcare a focului, a jarului (cu un instrument) pentru a face să se înviorează, să ardă mai bine Si: *răvășire*, (rar) *scormoneală* (3), (îrg) *scorbeleală* (3), *scorbelire* (3), *scorbelit[1]* (3), *scormonit[1]* (3), (îvp; fam) *scociorâre* (3), *scociorât* (3), (reg) *scofeleală* (3), *scofelitură* (3), (îrg) *scărmănare* (3), (înv) *scotocire* (3), (reg) *scornire* (6). **4** Cercetare amănunțită peste tot sau într-un anumit loc, răvășind, răscolind (pentru a găsi sau a scoate la iveală ceva) Si: *scotoceală*, *scotocire* (4), *scotocit[1]*,

(rar) *scormoneală* (4). *scormonit*[1] (4). *cotrobăire*. (îvp) *scociorâre* (4). *scociorât* (4). (reg) *scofeleală* (4). *scofelitură* (4). (îrg) *scorbeleală* (4). *scoberlit*[1] (4). *scorbelire* (2). *scortelire*. (reg) *scofelire*, *scofelit*[1] (1). **5** (Fig) Stârnire. **6** (Fig) Cercetare (**2**). **7** (Îvr) Trezire (din somn) Si: (îrg) *scorbeleală* (**6**). (rar) *scormoneală* (**7**). **8** (Îvr) Iritare. **9** (Îvr) Plictisire.

scormonit*[1]** *sn* [At: DL / Pl: ? / E: ***scormoni] (Rar) **1-8** Scormonire (**1-8**).

scormonit*[2], *~ă *a* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***scormoni***] **1** (D. pământ sau d. alte materii solide) Care este săpat superficial și în dezordine Si: *răscolit*[2] (**1**). (reg) *scorbelit*[2] (**1**). **2** (D. pământ sau d. alte materii solide) Care este aruncat în toate părțile pentru a găsi ceva în interior, pentru a realiza ceva etc. Si: *răscolit*[2] (**2**). (îrg) *scorbelit*[2] (**2**). **3** (D. foc, jar) Mișcat (cu un instrument) pentru a fi reaprins sau înviorat. **4** (Rar) Scotocit[2]. **5** (Rar) Cercetat[2] (**3**).

scormonitor, ~oare [At: I. IONESCU, C. 158/23 / V: (înv) ***~oli~*** / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***scormoni*** + *-tor*] **1-2** *smf*, *a* (Ființă) care sapă gropi, șanțuri în pământ sau în alte materii solide, în mod superficial și dezordonat Si: (rar) *scotocitor* (**1-2**), *scurmător* (**1-2**), (îvp; fam) *scociorâtor* (**1**), (îrg) *scârmănător*, *scorbelitor* (**1**), *scobârlitor*, (reg) *scârmocitor* (**1**), *scobărlitor*, *răcălitor*[2], *râcâitor*[1] (**1**). **3-4** *smf*, *a* (Ființă) care aruncă în toate părțile pământ sau alte materii solide pentru a pătrunde, pentru a găsi ceva în interior, pentru a realiza ceva etc. Si: (rar) *scotocitor* (**3-4**), *scurmător* (**3-4**), (îvp; fam) *scociorâtor* (**2**), (îrg) *scârmănător*, *scorbelitor* (**2**), (reg) *scârmocitor* (**2**), *răcălitor*[2], *râcâitor*[1] (**1**). **5** *sn* Piesă metalică în formă de gheară, care se aplică la unele pluguri, pentru a scormoni (**2**) pământul de sub brazdă. **6** *sn* (Pex) Instrument agricol prevăzut cu un scormonitor (**5**). **7-8** *smf*, *a* (Persoană) care cercetează peste tot răvășind, răscolind (pentru a găsi sau a scoate la iveală ceva) Si: *scotocitor* (**5-6**). **9** *a* (Fig; d. privire) Care caută să pătrundă, să surprindă ceva. **10-11** *smf*, *a* (Pex) (Persoană) care analizează cu atenție până la cel mai mic detaliu Si: *cercetător* (**11-12**). **12** *sm* (Orn; reg; îc) **~de-pietris** Pietroșel (*Arenaria interpres*).

scormuna *v* vz ***scormoni***

scormura *v* vz ***scormoni***

scorn, ~ă *a* vz ***scârn*[1]**

scornaci, ~ace *a* [At: LB / Pl: ~ / E: ***scorni*** + *-aci*] (Înv; d. oameni) **1** Isteț. **2** Ingenios. **3** Vigilent.

scornav, ~ă *a* vz ***scârnav***

scornă *sf* vz ***scârnă***

scorneală *sf* [At: CANTEMIR, IST. 206 / Pl: *~eli* / E: ***scorni*** + *-eală*] (Îvr) **1-3** Scornire (**2**, **4-5**).

scorni [At: CORESI, ap. DHLR, II, 474 / V: (reg) ***zgo~*** / Pzi: *~nesc* / E: bg ***скорна***] **1-2** *vtr* (Înv) A (se) scula (**2-3**). **3** *vt* (Îvp; c. i. animale sau, pex, oameni) A scormoni (**14**). **4** *vr* (Îvr; d. oameni) A se ivi. **5** *vt* (Îrg; c. i. stări sufletești, acțiuni, evenimente etc.) A provoca. **6** *vt* (Îrg) A stârni. **7** *vr* (Îrg; d. elemente ale naturii) A se isca. **8** *vt* A crea ceva (inedit) Si: *a inventa*, *a născoci* (**1**), *a plăsmui* (**1**). **9** *vt* (Nob) A obține. **10** *vt* (Înv; c. i. legi, dispoziții, impozite) A institui. **11** *vt* (C. i. lucruri inexistente în realitatea curentă) A crea din imaginație (cu intenții rele) și a prezenta ca fiind drept adevărate Si: *a inventa*, *a născoci*, *a plăsmui*[1], (reg) *a scornoci*. **12** *vt* (Reg) A investiga. **13-14** *vi* (Reg) A scormoni (**1-2**). **15** *vi* (Reg) A râcâi[1] (**1**).

scornici *s* [At: DDRF / Pl: ? / E: nct] (Reg) Mâncare țărănească constând în bucăți mici de turtă de mălai prăjite în untură Si: (pop) *puricei*.

scornire *sf* [At: (a. 1820) DOC. EC. 242 / Pl: *~ri* / E: ***scorni***] **1** (Înv) Scoatere din adăpost a animalelor sau a oamenilor. **2** (Înv) Provocare a unor stări sufletești, a unor acțiuni, a unor evenimente etc. Si: (reg) *scormoneală* (**9**), (îvr) *scorneală* (**1**). **3** (Înv) Creare a ceva inedit. **4** Creare din imaginație (cu intenții rele) a unor lucruri inexistente în realitatea concretă și prezentarea lor ca fiind adevărate Si: *invenție*, *născocire*, *plăsmuire*, (îvr) *scorneală* (**2**), *scornitură* (**2**). **5** (Ccr) Produs al scornirii (**4**) Si: *invenție*, *născocire*, *plăsmuire*, (îvr) *scorneală* (**3**), *scornitură* (**3**). **6** (Reg) Scormonire (**3**).

scornit, ~ă *a* [At: (începutul sec. XVIII) MAG. IST. III, 31/18 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***scorni***] **1** (Înv; d. lucruri care nu au existat până atunci) Care este creat Si: *inventat*, *născocit* (**1**). **2** (D. lucruri inexistente în realitatea concretă) Care este creat din imaginație (cu intenții rele) și prezentat drept adevărat Si: *inventat*, *născocit*, *plăsmuit*, *urzit*, *ticluit*. **3** (Înv) Fals (**5**).

scornitor, ~oare *smf*, *a* [At: CANTEMIR, HR. 144 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***scorni*** + *-tor*] (Îvr) **1-2** Născocitor. **3-4** Instigator.

scornitură *sf* [At: M. COSTIN, LET.[2] I, 42 / Pl: *~ri* / E: ***scorni*** + *-tură*] **1** (Înv; azi fam) Născocire (**1**). **2-3** (De obicei lpl) Scornire (**4-5**). **4** (Reg; îs) ~ *de venin* Boală care se întâlnește la oameni, nedefinită mai îndeaproape.

scornoci *vt* [At: ISPIRESCU, M. V. 56 / Pzi: *~ocesc* / E: ***scorni*** + *-oci*] (Reg) A scorni (**11**).

scoroabă *sf* vz ***scoroambă***

scoroambă *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / V: ***~abă*** / Pl: *~be* / E: ns cf *poroambă*, *scorușe*] (Reg) Porumbă[1].

scorobaie *sf* [At: SCRIBAN, D. / P: *~ba-ie* / V: ***~boa~***, ***~ova~*** / Pl: *~băi* / E: *s-* + ***corobaie***] (Reg) **1** Coajă de dovleac (scobită) Si: *scorovace*. **2** Vale adâncă și îngustă.

scorobană *sf* [At: CHEST. IV, 91/264 / Pl: ? / E: ns cf *scorobaie*] (Reg) Deal de mică înălțime, de forma unei căciuli.

scorobar *sn* vz ***scorombar***

scorobete *sm* [At: ANTIPA, P. 790 / V: ***~eață*** *sf*, ***~eț*** / Pl: *~eți* / E: *s-* + ***corobete***] (Ent; reg) **1** Larvă a unor insecte, care trăiește în apele stătătoare sau sub pietrele de pe malul apelor curgătoare, folosită ca momeală la pescuit. **2** Câinele-babei (*Oniscus murarius*).

scorobeață *sf* vz ***scorobete***

scorobeț *sm* vz ***scorobete***

scoroboaie *sf* vz ***scorobaie***

scoroceală *sf* vz ***scocioreală***

scoroci *v* vz ***scociorî***

scorocire *sf* vz ***scociorâre***

scorocit *sn* vz ***scociorât***

scorodesma *s* [At: ENC. AGR. / Pl: ? / E: nct] (Bot; rar) Acrel (**1**) (*Laser trilobum*).

***scorodi*[1]** *vtr* [At: GRAUR, E. 74 / Pzi: *~desc* / E: ns cf *scoroji*] (Reg) **1-2** A (se) usca în mod excesiv.

***scorodi*[2]** *vt* [At: GRAUR, E. 76 / Pzi: *~desc* / E: ns cf *scotoci*] (Reg) A căuta (**69**).

scorog *s* vz ***sfarog***

scorogi *v* vz ***scoroji***

scorogoi *sms* [At: GRECESCU, FL. 478 / V: ***~rgoi*** / E: nct] (Bot; reg) Bundița vântului (*Phlomis pungens*).

scoroj *sn* [At: LEXIC REG. 38 / Pl: *~oaje* / E: pvb ***scoroji***] (Reg) Coajă de pâine foarte uscată.

scorojeală *sf* [At: DL / Pl: *~eli* / E: ***scoroji*** + *-eală*] **1** Deformare (sau cojire, crăpare etc.) (la suprafață), din cauza uscării excesive (sau din cauza căldurii, a prelucrării necorespunzătoare etc.) Si: (reg) *scromboială* (**1**). **2** (Ccr) Tencuială sau vopsea cojită.

scoroji *vr* [At: SLAVICI, V. P. 159 / V: (reg) ***~ogi***, ***scărăji*** / Pzi: *~jesc* / E: *s-* + ***coroji***] **1** A se deforma (sau a se coji, a se crăpa etc.) (la suprafață) din cauza uscării excesive (sau din cauza căldurii, a prelucrării necorespunzătoare etc.) Si: *a se deteriora*, (pop) *a se sfarogi* (**1**), (reg) *a se sfârlogi*, *a se scochița* (**1**), *a se scrobi* (**6**), *a se scrombui* (**3**), *a se sfoiegi* (**4**). **2** (Reg) A se răscoace. **3** (D. vopsele, tencuieli și d. obiectele pe care acestea sunt aplicate) A se degrada (la suprafață) prin umflare, cojire etc. din cauza condițiilor de mediu Si: *a se coji*, *a se coșcovi*. **4** (D. pielea corpului unor ființe, mai ales a oamenilor) A se coji (**6**). **5** (D. pielea corpului unor ființe, mai ales a oamenilor) A se zbârci din cauza uscăciunii, a deshidratării etc. **6** (Pex) A se scofâlci (**1**).

scorojire *sf* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~ri* / E: ***scoroji***] **1** Deformare (sau cojire, crăpare etc.) (la suprafață) din cauza uscării excesive (sau din cauza căldurii, a prelucrării necorespunzătoare etc.) Si: *deteriorare*, (pop)

sfarogeală (3), (fam) *scofâlceală* (2), *scofâlcire* (2). 2 (Reg) Răscoacere. 3 Degradare a vopselelor, a tencuielilor sau a obiectelor pe care acestea sunt aplicate (la suprafață) prin umflare, cojire etc. din cauza condițiilor de mediu Si: *cojire, coșcovire*. 4 Cojire a pielii corpului unor ființe (mai ales a oamenilor). 5 Zbârcire a pielii corpului unor ființe (mai ales a oamenilor) din cauza uscăciunii, a deshidratării etc.

scorojit, ~ă *a* [At: VLAHUȚĂ, S. A. II, 11 / V: (reg) ***~rujit, scărăjit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***scoroji***] 1 (D. obiecte, plante etc.) Deformat (sau cojit, crăpat etc.) (la suprafață) din cauza uscării excesive (sau din cauza căldurii, a prelucrării necorespunzătoare etc.) Si: *deteriorat*, (pop) *sfarogit* (1), *scrobit* (6), *scrombăit* (4), *sfoiegit* (5). 2 (Reg) Răscopt. 3 (Reg) Curățat de coajă. 4 (D. vopsele, tencuieli și d. obiectele pe care acestea sunt aplicate) Degradat (la suprafață) prin umflare, cojire etc. din cauza condițiilor de mediu Si: *cojit, coșcovit*. 5 (D. pielea corpului unor ființe, mai ales a oamenilor) Cojit (2). 6 (D. pielea corpului unor ființe, mai ales a oamenilor) Zbârcit din cauza uscăciunii, a deshidratării etc. 7 (D. părți ale corpului) Cu pielea aspră (sau zbârcită, crăpată). 8 (Fig; d. oameni) Degradat fizic Si: *scofâlcit* (1), *stafidit*.

scorojitură *sf* [At: UDRESCUL, GL. / V: ***scărăj~*** / Pl: *~ri* / E: ***scoroji*** + *-tură*] (Reg) 1 Obiect deformat din cauza uscării excesive. 2 Vopsea, tencuială etc. umflată, cojită (la suprafață) din cauza condițiilor de mediu. 3 (Fig) Persoană extrem de slabă.

scorombar *sm* [At: ȘĂINEANU[2] / V: ***~robar, ~rum~*** / Pl: *~i* / E: ***scoroambă*** + *-ar*] (Reg) Porumbar[1] (*Prunus spinosa*).

scoromnic, ~ă *a* vz ***scorumnic***

scorovace *sf* [At: LEXIC REG. 85 / Pl: *~veci* / E: ns cf *scorobaie*] (Reg) Scorobaie (1).

scorovaie *sf* vz ***scorobaie***

scorpat *sms* [At: CADE / A: nct / E: nct] (Bot; reg) Soc (*Sambucus nigra*).

scorpenă *sf* [At: CADE / A și: *scorpenă* / Pl: *~ne* / E: fr ***scorpène***] (Iht; rar) Porc-de-mare (*Scorpaena porcus*).

scorpie *sf* [At: CORESI, EV. 30 / V: (reg) ***~rtie, șc~, șcuorpă, șcurpie*** / Pl: *~ii* / E: slv **скорпиа** cf ngr σκορπίος] 1 (Îvp) Scorpion (1). 2 (Pop; șîc **~ia-cărților, ~ia-de-hârtie**) Scorpion (2). 3 (Mai ales în basme; adesea și ca np) Ființă fantastică cu însușiri supranaturale, închipuită de obicei ca un monstru feminin cu mai multe capete, care scoate flăcări pe nări și al cărei sânge ar avea însușiri miraculoase Si: (reg) *scorpioană*. 4 (Pop; îe) **A bea** (sau **a mânca**) **ca o ~** A bea (sau a mânca) foarte mult, cu lăcomie. 5 (Fam; dep) Persoană (mai ales femeie) foarte rea (și extrem de urâtă). 6-7 (Reg; dep) Vită rea (sau slabă). 8 (Reg) Viperă (*Pelias berus*). 9 (Reg) Specie de șarpe nedefinit mai îndeaproape. 10 (Reg) Broască țestoasă (*Testudo graeca* și *ibera*). 11 (Iht; îc) **~-de-mare** Pește teleostean marin, lung până la 30 cm, cu corp greoi, acoperit cu solzi mici cafenii-cenușii, cu pete întunecate și cu țepii înotătoarelor veninoși Si: *porc-de-mare* (*Scorpaena porcus*). 12 (Orn; reg) Pescărel (*Cinclus cinclus*). 13 (Reg) Nume generic pentru viețăți. 14 (Reg) Lemn putred și găunos. 15 (Reg) Bucată de gheață care plutește pe mijlocul unei ape. 16-17 (Înv) Harapnic (1-2).

scorpioană *sf* [At: TEODORESCU, P. P. 443 / Pl: *~ne* / E: ***scorpie*** + *-oaie*] (Reg) Scorpie (3).

scorpion *sm* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA 26/28 / P: *~pi-on* / V: (reg) ***șc~*** / Pl: *~i* / E: fr ***scorpion*** cf lat *scorpio, -onis*] 1 Specii de arahnide cu glande veninoase care se deschid în vârful unui ac aflat în partea din spate a abdomenului și cu maxilarele dezvoltate ca niște clești Si: (îvp) *scorpie* (1). 2 (Îc) **~ul-de-cărți** Specie de arahnid mic, asemănător cu scorpionul (1), dar lipsit de glandele veninoase, care trăiește prin filele cărților vechi, hrănindu-se cu insecte dăunătoare cărților Si: *chelifer*, (rar) *scorpia cărților, scorpia de hârtie* (*Chelifer cancroides*). 3 (Îc) **~-de-baltă** Insectă heteropteră acvatică de culoarea mâlului, cu corpul turtit și cu picioarele anterioare în formă de clește (*Nepa cinerea*). 4 (Art; și ca np) Constelație zodiacală din emisfera australă.

scorpionid *sn* [At: SĂGHINESCU, V. 67 / Pl: *~e* / E: fr ***scorpionidées***] 1 (Lpl) Ordin de arahnide ale căror reprezentant caracteristic este scorpionul (1). 2 Animal care face parte din scorpionede (1).

scorsoneră *sf* vz ***scorțoneră***

scort[1] *sn* [At: BIBICESCU, P. P. 244 / Pl: *~uri* / E: *s-* + ***cort***] (Reg) Cort (1).

scort[2] *sn* vz ***șcort***

scorteli *vt* [At: I. GOLESCU, C. / V: (îrg) ***scoteli***, (înv) ***~rțeli*** / Pzi: *~lesc* / E: ns cf *coteli*] (Îrg) A scormoni (11).

scortie *sf* vz ***scorpie***

scorț[1] *i* vz ***scârț***

scorț[2] *s* vz ***scoarță***

scorța *v* vz ***scorți***

scorțar [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) ***~e*** *sf* / Pl: *~e* și (reg) *~uri* sn, *~i* sm / E: ***scoarță*** + *-ar*] 1 *s* (Reg) Scoarță de copac. 2 *smp* (Reg) Opinci făcute din scoarță de copac pe care le folosesc locuitorii de la munte iarna, ca să nu alunece. 3 *sm* (Reg) Acoperiș făcut din scoarță de copac. 4 *sm* (Reg; spc) Acoperiș (făcut din scoarță de copac sau cetină) care apără de ploaie sau de soare strunga stânii Si: *comarnic*. 5 *sm* (Reg; spc) Acoperiș de lemn care adăpostește cuptorul, care este în afara casei. 6 *sm* (Reg) Par la gard. 7 *sm* (Înv) Meșteșugar care lucrează scoarțe, covoare. 8 *sn* (Reg) Covor (2). 9 *sm* (Șîc **~-mare, ~-comun**) Pasăre mică, cu gâtul alb, cu spinarea cenușie și pântecele galben, cu ciocul drept, tare și ascuțit și cu coada scurtă și retezată Si: (reg) *bocănitoare, cățărătoare, ciocârleț, ticlete, țiclon, țiclău, țoi, ciocănitoare-mică* (*Sitta europaea*). 10 *sm* (Șîc **~ mic**) Pasăre călătoare insectivoră din ordinul paseriformelor, cu partea dorsală de culoare cafenie cu pete albe, partea ventrală albă și cu cioc în formă de sabie Si: *scorțărel, scorțăraș* (3), (reg) *cojoaică, cojar, cojaiță, pasăre-mânuitoare* (*Certhia familiaris*).

scorțare *sf* vz ***scorțar***

scorțariu, ~ie *a* [At: HOGAȘ, DR. II, 44 / Pl: *~ii* / E: ***scorțar*** + *-iu*] (Reg) Care are o nuanță din penajul scorțarului (9-10).

scorțat, ~ă *a* vz ***scorțit***

scorțăli [At: ALR I, 963/295 / Pzi: *~lesc* / E: ***scoarță*** + *-ăli*] (Reg) 1 *vt* (C. i. trunchiurile arborilor) A jupui. 2 *vt* A zgâria. 3 *vi* (D. frunze) A fâșâi.

scorțăraș [At: I GOLESCU, C. / Pl: *~e* sn, *~i* sm / E: ***scorțar*** + *-aș*] 1-2 *sn* (Reg; șhp) Scorțar (8) (mic). 3 *sm* (Orn) Scorțar (10) (*Certhia familiaris*).

scorțărel *sm* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ei* / E: ***scorțar*** + *-el*] (Orn; șîc **~-nordic, ~-cu degete mari, ~-cu degete scurte**) Scorțar (10) (*Certhia familiaris*).

scorțărie[1] *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ii* / E: ***scoarță*** + *-ărie*] 1 (Reg) Cantitate (mare) de scoață de copac întrebuințată la vopsitul lânii. 2 (Înv) Loc unde se lucrau (și se vindeau) covoare (2).

scorțărie[2] *sf* [At: H I, 24 / Pl: *~ii* / E: ***scorțar*** + *-ărie*] (Reg) Meseria scorțarului (7).

scorțătură *sf* [At: TEAHA, C. N. 264 / Pl: *~ri* / E: ***scoarță*** + *-ătură*] (Reg) Coajă de legume, de fructe etc.

scorțără *sf* [At: A II, 8 / Pl: ? / E: ns cf *scoarță*] (Reg) Scoarță de mesteacăn.

scorțeli *v* vz ***scorteli***

scorțer *sm* [At: LEXIC REG. II, 107 / Pl: *~i* / E: ns cf *scoarță*] (Reg) Scândură subțire cu care se înlocuiesc loitrele carului pentru a putea transporta cartofi sau porumb.

scorțeturi *snp* [At: MAT. DIALECT. I, 235 / E: ***scoarță*** + *-et*] (Reg) 1 Covoare (2). 2 Haine (sau lucruri) vechi și uzate.

scorți [At: TDRG / V: (reg) ***~ța*** / Pzi: *~țesc* / E: ***scoarță***] 1 *vr* (Îrg) A se scorțoșa. 2 *vt* (Rar; c. i. o carte) A cartona (1).

scorțică *sf* [At: ALR SN IV, h 1141/365 / Pl: *~ici* / E: ***scoarță*** + *-ică*] (Reg) 1-2 (Șhp) Scorțișoară (1-2). 3 Scorțișoară (3).

scorțișoară *sf* [At: BIBLIA (1688), 61[2]/35 / Pl: *~re* / E: ***scoarță*** + *-ișoară*] 1-2 (Îrg; șhp) Scoarță (mică) Si: (reg) *scorțică* (1-2), *scorțiță* (1-2). 3

Scoarță aromată a scorțișorului . de coloare roșcată-cenușie, întrebuințată drept condiment medicină Si: (îrg) *scoarță dulce*, (reg) *scorțică* (**3**), *scorțuță, fohoi, timent, scorțucă de fohei, trestie de tămet*. **4-5** (Reg) Băcan² (**1-2**). **6** (Reg; îc) **Pere-~re** Varietate de pere de formă rotundă, cu coaja vineție și gust dulce. **7-8** (Reg; șhp) Copertă (**1**) (mică). **9** (Îrg) Cuvertură mică, păturică.

scorțișor *sm* [At: VALIAN. V. / Pl: *~i* / E: drr ***scorțișoară***] **1** Specii de arbori orientali, a căror scoarță este folosită drept condiment sau în medicină (*Cinnamomum*). **2** (Orn; reg) Pasărea *Erithacus rubecula rubecula*.

scorțișoriu, ~ie *a* [At: MARIAN. CH. 51 / Pl: *~ii* / E: ***scorțișoară*** + *-iu*] (Pop) De culoarea scorțișoarei (**3**) Si: *roșcat-cenușiu*.

scorțit, ~ă *a* [At: I. IONESCU. C. 30/28 / V: (reg) ***~tat*** / E: ***scorți***] (Îrg) Întărit.

scorțitor *sm* [At: SCRIBAN. D. / Pl: *~i* / E: ***scorți*** + *-tor*] (Rar) Legător de cărți.

scorțitorie¹ *sf* [At: SCRIBAN. D. / Pl: (rar) *~ii* / E: ***scorțitor*** + *-ie*] (Rar) Meserie a scorțitorului Si: *legătorie*.

scorțitorie² *sf* [At: SCRIBAN. D. / Pl: *~ii* / E: ***scoarță*** + *-(i)torie*] (Rar) Atelierul scorțitorului Si: *legătorie*.

scorțiță *sf* [At: MARIAN. CH. 9 / Pl: *~țe* / E: ***scoarță*** + *-iță*] (Reg) **1-2** (Șhp) Scorțișoară (**1-2**). **3-4** Băcan² (**1-2**).

scorțiu, ~ie *a* [At: MARIAN. CH. 51 / Pl: *~ii* / E: ***scoarță*** + *-iu*] (Reg) De culoarea scoarței de copac.

scortolină *sf* [At: DDRF / Pl: *~ne* / E: ns cf *scoarță*] (Fam) Prostituată (**1**).

scorțoneră *sf* [At: COTEANU. PL. 28 / V: (înv) ***~rso~***, ***~rzoneară***, ***~rzonelă***, ***~rzo~***, ***zcorzo~*** / Pl: *~re* / E: ger ***Scorzonera***, lat ***scorzonera*** (*hispanica*)] Plantă erbacee din familia compozeelor, cu rădăcina pivotantă, groasă, fusiformă, cu partea exterioară negricioasă, iar cea interioară albă, moale, cu gust plăcut, cu tulpina dreaptă, ramificată în partea superioară și cu flori galbene, plăcut mirositoare, grupate în capitule, cultivată ca legumă și ca materie primă pentru fabricarea surogatelor de cafea Si: *salsifi, salată-de-iarnă* (*Scorzonera hispanica*).

scorțoros, ~oasă *a* vz ***scorțuros***

scorțos, ~oasă [At: CORESI. EV. 107 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***scoarță*** + *-os*] **1** *a* (D. lemne, trunchiurile copacilor etc.) Care este acoperit cu o scoarță (**1**) tare, uscată și neregulată, aspră și cu crăpături Si: (reg) *scorțuros* (**1**). **2** *a* (Pex; d. plante lemnoase) Care are lemnul (sau trunchiul) scorțos (**1**) Si: (reg) *scorțuros* (**2**). **3** *a* (D. coaja fructelor) Aspră, dură (și neregulată). **4** *a* (Reg; pex; d. fructe) Cu coaja scorțoasă (**3**). **5** *a* (Reg; îc) **Dovleac-~** Varietate de dovleac cu miezul tare, consistent și dulce. **6** *a* (Reg; îc) **Pepene-~** Varietate de pepene galben cu miezul tare și dulce. **7** *a* (Reg; îc) **Mere-~oase** Varietate de mere mari, cu coaja groasă, de culoare ruginiu-gălbuie și cu miezul gustos. **8** *a* (D. pielea viețuitoarelor) Care este aspră, îngroșată, bătătorită, uscată (și crăpată) Si: (reg) *scorțoșat* (**1**). **9** *a* (Pex; d. viețuitoare sau părți ale corpului lor) Care are pielea scorțoasă (**8**) Si: (reg) *scorțoșat* (**2**). **10** *smf* (Fam; dep) Persoană obraznică. **11** *a* (Fig; d. oameni și manifestărilor lor) Care este lipsit de maleabilitate în raport cu semenii săi Si: *rigid, distant*. **12** *a* (Fig; d. oameni și manifestărilor lor) Care nu este conciliant Si: (reg) *scrobit²*. **13** *a* (Fig; rar; d. oameni) Certăreț (**1**). **14** *a* Care nu se îndoaie Si: *țeapăn, tare, rigid*. **15** *a* (D. un obiect; un material etc.) A cărui suprafață prezintă asperități Si: (reg) *ojingos*.

scorțoșa *vr* [At: LB / V: (înv) *~și* / Pzi: *~șez* / E: ***scorțos***] (Pop) A se înăspri (și a crăpa) Si: (îrg) *a se scorți*.

scorțoșare *sf* [At: CORNEA. E. I. 82/16 / Pl: *~șări* / E: ***scorțoșa***] (Îvr) **1** Înăsprire (și crăpare). **2** (Ccr) Strat scorțos (**14**).

scorțoșat, ~ă *a* [At: UDRESCU. GL. / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***scorțoșa***] (Reg) **1-2** Scorțos (**8-9**).

scorțoșenie *sf* [At: IST. LIT. ROM. II. 147 / Pl: *~ii* / E: ***scorțos*** + *-enie*] (Rar) Atitudine distantă.

scorțoși *v* vz ***scorțoșa***

scorțoșime *sf* [At: BARCIANU / Pl: (rar) *~mi* / E: ***scorțos*** + *-ime*] (Îdt) Boală a arborilor, nedefinită mai îndeaproape.

scorțoșitură *sf* [At: GHEȚIE. R. M. / Pl: *~ri* / E: ***scorțoși*** + *-tură*] (Îdt) Calozitate a pielii.

scorțotină *sf* [At: HEM 2666 / Pl: *~ne* / E: ns cf *scoarță*] (Fam) Prostituată.

scorțucă *sf* [At: ALRM SN III. h 958/353 / Pl: *~uci* și *~uce* / E: ***scoarță*** + *-ucă*] (Reg; îc) **~-de-fohei** Scorțișoară (**3**).

scorțuros, ~oasă *a* [At: ȘEZ. V. 77 / V: ***~tor~*** / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***scoarță*** + *-uros*] (Reg) **1-2** Scorțos (**1-2**).

scorțuță *sf* [At: ALRM SN III. h 958/349 / Pl: *~țe* / E: ***scoarță*** + *-uță*] (Reg) Scorțișoară (**3**).

scoruj *sm* vz ***scoruș¹***

scorujit, ~ă *a* vz ***scorojit***

scorum *sm* [At: VALIAN. V. / V: ***~rium*** / Pl: *~i* / E: ns cf *scoruș*] (Bot; înv) Scoruș¹ (**1**) (*Sorbus domestica*).

scorumă *sf* [At: CHIHAC. II. 333 / Pl: *~me* / E: ns cf *scorușă¹*] (Bot; îvr) Scorușă¹ (**1**).

scorumbar *sm* vz ***scorombar***

scorumnic, ~ă [At: MANOLESCU. I. 273 / V: ***~rom~*** / Pl: *~ici*, *~ice* / E: nct] (Reg) **1** *a* (D. legume, fructe, cereale) Care se coace mai devreme decât se coc în mod obișnuit alte legume, fructe sau cereale Si: *timpuriu*. **2** *sm* Varietate de porumb cu știuletele gros și boabele mari, aurii, care se coace timpuriu. **3** *a* (D. oameni) Care îmbătrânește înainte de vreme. **4** *a* (D. oameni) Care se căsătorește de tânăr. **5** *a* (D. copii; îf *scoromnic*) Dezvoltat înainte de vreme Si: *precoce* (**1**).

scoruș¹ *sm* [At: PANȚU. PL. / V: (reg) *~uj*, ***~riș*** / Pl: *~i* / E: drr ***scorușă¹***] **1** Arbore din familia rozaceelor, înalt de 15-20 m, cu scoarța brună, crăpată, cu fructe mari, de obicei galbene, comestibile cu flori albe dispuse în buchete, cu frunze roșii, galbene sau brune, al cărui lemn dur și dens este folosit în industria mobilei, iar coaja drept colorant: Si: (înv) *scorum*, (reg) *sorb* (*Sorbus domestica*). **2** (Șîc **~-păsăresc**, **~-sălbatic**, **~-de-munte**) Arbore mic din familia rozaceelor, cu crengile rare și mlădioase, cu frunzele zimțate și cu fructe de culoare roșie Si: *sorb*, (reg) *merișor¹*, *mersină, lemn câinesc, lemn-pucios, pomul-ursului* (*Sorbus aucuparia*). **3** (Îc) **~-pufos** Arbore ale cărui frunze prezintă pe suprafața inferioară un fel de pâslă sură (*Sorbus aucupasla*). **4** (Reg; îc) **~-de-pădure** Sorb (*Sorbus torminalis*). **5** (Reg; îc) **~riș-de-munte** Răculeț (*Polygonum bistorta*). **6** (Reg; îc) **~-nemțesc** Moșmon (*Mespilus germanica*). **7** (Reg; îac) Măceș (**1**) (*Rosa canina*).

scoruș² *sn* [At: LEXIC REG. 17 / Pl: *~e* / E: lat ***chorus***] (Trs) Parte a bisericii (de obicei balcon) unde cântă corul.

scorușă¹ *sf* [At: BUDAI-DELEANU. LEX. / V: (reg) ***~rișă*** / Pl: *~șe* / E: bg **оскоруша**] **1** Fruct al scorușului¹ (**1**), comestibil, de mărimea unei boabe de cireașă, de culoare roșiatică, brună sau galbenă Si: (îvr) *scorumă*. **2** (Reg; mai ales d. femei nemăritate; îe) **A înghiți ~șe** A rămâne însărcinată. **3** (Reg; îae) A muri. **4** (Reg) Pasăre sălbatică, probabil din familia sturzilor, care se hrănește cu fructele scorușului¹ (**1**), nedefinită mai îndeaproape.

scorușă² *sf* [At: VICIU. GL. / Pl: *~șe* / E: nct] (Reg) Scovardă (**1**).

scorușet *sn* [At: A III. 5 / Pl: ? / E: ***scoruș¹*** + *-et*] (Reg) Desiș (de scoruși¹).

scorușiu, ~ie *a* [At: JIPESCU. O. 80 / Pl: *~ii* / E: ***scorușă¹*** + *-iu*] (Reg) De culoarea scorușelor¹ (**1**).

scroveală *sf* vz ***scocioreală***

scorzoneară *sf* vz ***scorțoneră***

scorzonelă *sf* vz ***scorțoneră***

scorzoneră *sf* vz ***scorțoneră***

scos¹ *sm* vz ***sconcs***

scos² *sn* [At: PO 458 / Pl: *~uri* / E: ***scoate***] **1-6** Scoatere (**1-2**, **4**, **9**, **11**, **12**). **7** Ieșitul din ou al puilor în urma clocirii. **8** (Înv) Parte ieșită în afară a unei construcții Si: *foișor, cerdac*. **9** (Înv) Ornament în relief pe suprafața unei construcții Si: *stucatură, basorelief*. **10** (Îlpp) **A ~ de...** În afară de...

scos³, ~oasă [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***scoate***] **1** *a* (Rar) Care iese în relief Si: *proeminent* (1), *bombat*. **2** *sf* (Reg; îcs) *De-a ~oasa* Joc de copii în care se folosesc ichiuri și în care fiecare dintre participanți caută să lovească ichiul partenerului.

scosătură *sf* [At: KRETZULESCU, A. 18/13 / Pl: *~ri* / E: ***scos²*** + *-ătură*] (Înv) Proeminență.

scotă *sf* [At: ANTIPA, P. 469 / V: *șc~* / Pl: *~te* / E: it ***scotta***] **1** Parâmă folosită în navigație la ridicarea sau la coborârea unei vele. **2** Manevră folosită pentru fixarea colțului de jos al unei vele.

scotch¹ *sn* [At: CINEMA, 1968 / P: *scoci* / S și: *scoci* / Pl: *~uri* / E: eg ***scotch*** (tape) cf fr *scotch*] Nume comercial al unei benzi adezive.

scotch² [At: DLR ms / S și: *scoci* / Pl: *~uri* / E: ***scotch*** (whisky)] Whisky scoțian.

scoteli *v* vz ***scorteli***

scotelici *sm* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ~ / E: ***scoteli*** + *-ici*] (Reg) Scotocilă.

scoteri *vr* [At: BUDAI-DELEANU, LEX / Pzi: *~resc* / E: nct] (Îvr) A se supăra.

scotic, ~ă *a* [At: (a. 1840) DOC. EC. 739 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***Scoția*** + *-ic*] (Îvr) **1-5** Scoțian (**6-10**).

scoticesc, ~ească *a* [At: FM (1840) 25¹/14 / Pl: *~ești* / E: ***Scoția*** + *-icesc*] (Îvr) **1-5** Scoțian (**6-10**).

scotie *sf* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr ***scotie*** cf lat *scotia*] (Aht) Mulură concavă situată între două toruri sau între două muluri proeminente.

scotină *sf* [At: PRAV. GOV. / Pl: *~ne* / E: slv **скотина**] (Îvr) **1** Vită. **2** (Pex) Animal (**1**).

scotism *sm* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr ***scotisme***, it ***scotismo***] Complex al doctrinelor gânditorului medieval John Dunes Scot, teolog scoțian.

scotist, ~ă [At: DN³ / Pl: *~iști, ~e* / E: ***scotism*** cf it *scotista*] **1** *a* Referitor la scotism. **2** *a* Propriu scotismului. **3** *smf* Adept al scotismului.

scotoceală *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) ***~oșeală, ~tro~, ~troșeală*** / Pl: *~eli* / E: ***scotoci*** + *-eală*] Scormonire (**4**).

scotoci *vt* [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) ***~ori, ~oși, ~troci, ~troși, ~opoci*** / Pzi: *~ocesc* / E: ***scoate*** + *-oci*] **1-5** A scormoni (**1-2, 6, 11, 15**). **4** (Fig) A cerceta (**3**).

scotocilă *sm* [At: BL XV, 47 / V: ***~oși~, ~troși~*** / E: ***scotoci*** + *-ilă*] (Reg) Persoană (mai ales copil) care caută peste tot fiind foarte curioasă Si: (reg) *scotelici*.

scotocire *sf* [At: GOLESCU, Î. 67 / V: (reg) ***~oși~*** / Pl: *~ri* / E: ***scotoci***] **1-4** Scormonire (**1-4**). **5** (Fig) Cercetare (**2**).

scotocit¹ *sn* [At: DDRF / V: (reg) ***~oșit, ~tro~, ~troșit*** / Pl: ? / E: ***scotoci***] Scormonire (**4**).

scotocit², ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) ***~oșit, ~tro~, ~troșit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***scotoci***] (D. obiecte sau d. un anumit loc) Care a fost căutat cu de-amănuntul, răscolit peste tot (pentru a găsi) Si: *cotrobăit*, (rar) *scormonit* (**4**), (reg) *scofelit²*, *scorbelit²* (**3**).

scotocitor, ~oare *smf, a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i, ~oare* / E: ***scotoci*** + *-tor*] **1-6** (Îrg) Scormonitor (**1-4, 7-8**).

scotofobie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: ns cf gr σκότος + φόβος] Teamă patologică de întuneric.

scotopie *sf* [At: DN³ / Pl: ? / E: ns cf gr σκότος + ὄπις] Adaptare a ochiului la întuneric.

scotom *sn* [At: DER / Pl: *~oame* / E: fr ***scotome***] (Med) Pierdere a vederii pe o porțiune limitată a câmpului vizual.

scotori *v* vz ***scotoci***

scotoșeală *sf* vz ***scotoceală***

scotoși *v* vz ***scotoci***

scotoșilă *sm* vz ***scotocilă***

scotoșire *sf* vz ***scotocire***

scotoșit¹ *sn* vz ***scotocit¹***

scotoșit², ~ă *a* vz ***scotocit²***

scotroceală *sf* vz ***scotoceală***

scotroci *v* vz ***scotoci***

scotrocit¹ *sn* vz ***scotocit¹***

scotrocit², ~ă *a* vz ***scotocit²***

scotroșeală *sf* vz ***scotoceală***

scotroși *v* vz ***scotoci***

scotroșilă *sm* vz ***scotocilă***

scotroșit¹ *sn* vz ***scotocit***

scotroșit², ~ă *a* vz ***scotocit²***

scottish-terrier *sn* [At: DN³ / P: *scotiș-terier* / Pl: ? / E: eg, fr ***scottish-terrier***] Câine baset cu păr sârmos, abundent.

scotător, ~oare [At: PSALT. HUR. 21ʳ/13 / V: ***~iu*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***scoate*** + *-ător*] **1** *a* (Înv; d. substanțe medicamentoase) Care are proprietatea de a provoca transpirație, diureză sau purgație. **2-3** *sm, a* (Înv) Mântuitor. **4** *smf* Muncitor care scoate materialele (dintr-un cuptor, dintr-o mașină) în cursul unui proces de fabricație.

scotătură *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ri* / E: ***scoate*** + *-ătură*] **1** (Înv) Proeminență. **2** (Reg) Teren despădurit, pe care se mai văd încă butucii.

scotez, ~ă *a* [At: FILIMON, O. II, 230 / Pl: *~i, ~e* / E: it ***scozzese***] (Îvr) **1-5** Scoțian (**6-10**).

scoți *smp* [At: FM (1840), 25¹/21 / E: lat ***Scoti***] **1** (Înv) Scoțian (**5**). **2** Triburi celtice care populau la începutul erei noastre părțile de vest și de nord ale Islandei și care, în sec. VI, s-au stabilit în partea din nordul insulei britanice numită ulterior Scoția.

scoțian, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / P: *~ți-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: ***Scoția*** + *-ean*] **1-2** *smf, a* (Persoană) care face parte din populația de bază a Scoției. **3-4** *smf, a* (Om) originar din Scoția. **5** *smp* Populația care locuiește în Scoția Si: (înv) *scoți* (**1**). **6-7** *a* Care aparține Scoției sau scoțienilor (**5**) Si: (îvr) *scotez* (**1-2**), *scotic* (**1-2**), *scoticesc* (**1-2**). **8-9** Privitor la Scoția sau la scoțieni (**5**) Si: (îvr) *scotez* (**3-4**), *scotic* (**3-4**), *scoticesc* (**3-4**). **10** *a* Care provine din Scoția Si: (îvr) *scotez* (**5**), *scotic* (**5**), *scoticesc* (**5**). **11** *a* (Îs) *Școala ~ă* Școală filozofică engleză din sec. XVIII, care se baza pe o filozofie a „bunului simț". **12** *a* (Îs) *Duș ~* Duș în care apa foarte fierbinte alternează cu cea foarte rece. **13** *sf* Limbă vorbită de scoțieni (**5**). **14** *a* (Fig) Zgârcit.

scoție *sf* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~ii* / E: lat ***scotia***, ngr **σκοτία**] (Rar) **1** Jgheab. **2** (Spc) Scobitură de formă prelungă, făcută la baza unei coloane.

scoțitoriu, ~oare *a* vz ***scotător***

scovardă *sf* [At: ANON. CAR. / V: ***~vergă***, (îrg) ***~rgă, ~rză***, (înv) ***scobea~, ~vea~, ~vârdă***, (reg) ***~veargă, ~vercă, ~verză*** / Pl: *~verzi*, (reg) *~verze* / E: slv **сковрада** „tigaie"] **1** (Mpl) Aluat dospit (sau nedospit) prăjit în grăsime, (umplut cu brânză, urdă, mere etc.) Si: (reg) *scorușă²*, *pup⁴*, *alivancă* (**1**), *clătită*, *plăcintă*, *uscățea*. **2** (Reg) Resturi de mămăligă uscată (lipite de ceaun). **3** (Reg) Aluat din făină de porumb amestecat cu lapte acru și umplut cu brânză. **4** (Reg) Alivancă (**1**). **5** (Reg) Carne de porc prăjită, amestecată cu ouă. **6** (Fam; fig) Persoană foarte slabă (**1**). **7** (Reg; fig; lpl) Minciuni. **8** (Reg; îs) *~verzi verzi* Mâncăruri inexistente.

scovargă¹ *sf* vz ***scovardă***

scovargă² *sf* vz ***scovergă¹***

scovarză *sf* vz ***scovardă***

scovârzi *v* vz ***scovârda***

scovâlci *v* vz ***scofâlci***

scovâlțeală *sf* vz ***scofâlceală***

scovâlți *v* vz ***scofâlci***

scovâlțire *sf* vz ***scofâlcire***

scovâlțit, ~ă *a* vz ***scofâlcit***

scovâlțitură *sf* vz ***scofâlcitură***

scovârda *vr* [At: I. GOLESCU, C. / V: (îrg) ***~obâ~, ~vârzi, ~oberda, ~ofârda***, (reg) ***~di, ~ofârdi*** / Pzi: 3 *~dează* / E: ***scovardă***] **1** (Îrg; d. lemn sau obiecte din lemn) A se curba (**1**). **2** (Reg; d. oameni) A se gârbovi (**2**). **3** (Îrg; d. suprafețe de pământ) A se scufunda (**11**). **4** (Îrg; d. suprafețe de pământ) A aluneca (**4**). **5** (Reg; d. dinți) A crește neregulat. **6** (Reg; d. obrajii, ochii sau fața oamenilor) A se scofâlci (**1**).

scovârdare *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~ver~***, ***~obâ~***, ***~ober~*** / Pl: *~dări* / E: ***scovârda***] (Îdt) **1** Curbare a lemnului sau a obiectelor din lemn Si: *strâmbare*. **2** Gârbovire a oamenilor Si: *încovoiere*, *strâmbare*.

scovârdat, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~ober~***, ***~obâ~***, (reg) ***~ofâ~*** / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***scovârda***] **1** (Îrg; d. lemn sau obiecte din lemn) Curbat[2] (**1**). **2** (Reg; d. oameni) Gârbov (**2**). **3** (Reg; d. suprafețe de pământ) Scufundat. **4** (Reg; d. ochi, obraji) Scofâlcit (**1**).

scovârdă *sf* vz ***scovardă***

scovârdătură *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***scofor~*** / Pl: *~ri* și (rar) *~re* / E: ***scovârda*** + *-ătură*] (Îrg) **1** Scobitură (**2**). **2** Depresiune (**1**). **3** Vale. **4** (Îf *scofordătură*) Înălțime de proporții mai mici în șirul unor munți.

scovârdi *v* vz ***scovârda***

scovârlie *sf* vz ***scăfârlie***

scoveardă *sf* vz ***scovardă***

scoveargă *sf* vz ***scovardă***

scovercă *sf* vz ***scovardă***

scoverdare *sf* vz ***scovârdare***

scovergă[1] *sf* [At: DELAVRANCEA, S. 184 / V: ***~var~*** / Pl: *~rgi* / E: *s-* + ***covergă***] (Reg) **1** Țol. **2** Sac de plasă pentru prins pește.

scovergă[2] *sf* vz ***scovardă***

scoverză *sf* vz ***scovardă***

scovirda *v* vz ***scovârda***

scrab *sm* vz ***scrabă[1]***

scrabă[1] *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / V: ***scrab*** *sm* / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) **1** Ciormoiag (*Melampyrum cristatum*). **2** Ciormoiag (*Melampyrum arvense*). **3** (Îf *scrab*) Sor-cu-frate (*Melampyrum nemorosum*).

scrabă[2] *sf* vz ***scroambă***

scrabble *sn* [At: DEX / P: *screbl* / Pl: ? / E: eg ***scrabble***] Joc logic cu litere, asemănător jocului de cuvinte încrucișate.

scradă[1] *sf* [At: CADE / V: ***scărdie***, ***șc~*** / E: nct] **1-2** Planta *Cares pilosa* și *Festuca drymeia* care crește la munte, prin pâraie și prin locuri umbroase, și care servește drept hrană animalelor în sezonul rece, rămânând verde tot timpul anului.

scradă[2] *sf* vz ***scladă***

scradă[3] *sf* vz ***scroambă***

scramură *sf* [At: DR. V, 410 / Pl: *~ri* / E: ns cf lat *squamula*] (Olt) Picătură (**1**).

scraper *sn* vz ***screper***

scrapină *sf* [At: LTR[2] / A: nct / Pl: *~ne* / E: nct] (Reg) Săpăligă (**1**).

scratsh *sn* [At: DN[3] / P: *screci* / E: eg, fr ***scratch***] (Spt) Eliminarea unui concurent din competiție, în special pentru neprezentare, prin ștergerea de pe listele de participanți.

scrăbăi *v* vz ***scrombăi***

scrăbli *v* vz ***scrădi***

scrădi *vr* [At: UDRESCU, GL. / V: ***~ăbli***, ***~redi*** / Pzi: *~desc* / E: ***scradă[3]***] **1** (Reg; d. plante sau părți ale acestora) A se usca foarte tare Si: *a se răscoace[1]*. **2** (D. unele alimente) A fierbe (sau a se frige, a se coace) prea tare.

scrădire *sf* [At: DLR ms / Pl: *~ri* / E: ***scrădi***] (Reg) **1** Uscare a plantelor sau a unor părți ale acestora Si: *răscoacere*. **2** Fierbere (sau frigere, coacere) a unor legume mai mult decât este nevoie.

scrădiș *sn* [At: ANTIPA, F. I. 17 / Pl: *~uri* / E: ns cf *scradă[2]*] **1** Depunere de nisip sau de pietriș mărunt amestecat cu resturi de melci, scoici etc., care formează fundul unui râu, al unui fluviu sau al unei bălți. **2** (Pex) Loc acoperit cu scrădiș (**1**).

scrădit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***scrădi***] (Reg; d. plante sau părțile ale acestora) Care s-a uscat foarte tare Si: *răscopt[2]*.

scrămbiță *sf* vz ***scrumbiță***

scrășca *v* vz ***scrâșca***

scrășcare *sf* vz ***scrâșcare***

scrășni *v* vz ***scrâșni***

scrășnire *sf* vz ***scrâșnire***

scrășnit *sn* vz ***scrâșnit[1]***

scrăti[1] *v* vz ***scrânti***

scrăvilă *sf* [At: ALR I, 1697/308 / Pl: *~le* / E: nct] (Reg) Praștie (**1**).

scrâcicare *sf* vz ***scrâșcare***

scrâmbie *sf* vz ***scrumbie***

scrâmbiță *sf* vz ***scrumbiță***

scrâmciob *sn* vz ***scrânciob***

scrâmnie *sf* vz ***scrumbie***

scrânceb *sn* vz ***scrânciob***

scrâncep *sn* vz ***scrânciob***

scrâncev *sn* vz ***scrânciob***

scrânci *sn* vz ***scrânciob***

scrâncib *sn* vz ***scrânciob***

scrâncin *sn* vz ***scrânciob***

scrânciob *sn* [At: ANON. CAR. / V: (îrg) ***~ov*** (Pl: *scrânciovuri* și *scrânciove*), (reg) ***scrânci*** (Pl: *scrânciuri*), ***~ib*** (Pl: *scrâncibi* sm și *scrânciburi* sn) *smn*, ***~in***, ***~iub*** (Pl: *scrânciubi* sm și *scrânciube* sn) *smn*, ***~nceb*** (Pl: *scrâncebi*) *sm*, ***~ncep*** (Pl: *scrâncipe*), ***~ncev*** (Pl: *scrânceve*), ***~njub*** (Pl: *scrânjubi*) *sm*, ***scâ~***, ***scârci***, ***scârciob***, ***scârciom***, ***scârcion***, ***scârciov***, ***scârcium***, ***sclinciob***, ***sclânciob***, ***zgârcium***, (îvr) ***~âmc~***, ***scrin~***, ***scrincium***, ***~on*** / A și: (reg) *scrânciob* / Pl: *~uri* și (pop) *~e*, *~oabe* / E: slv **съкратити**] **1** (Șîs ~ *mare*) Construcție prevăzută cu un dispozitiv care balansează sau învârtește (în plan orizontal sau vertical) mai multe leagăne sau bănci (dispuse în cerc sau suprapuse) fixate pe același schelet, servind ca mijloc de distracție (la horă, șezători, târguri, serbări populare etc.) Si: (reg) *leagăn*, *dulap*, *scârțimuș*, *zdrâncă*. **2** (Reg; îe) **A ști ~ul cuiva** A cunoaște șiretlicul cuiva. **3** (Reg; șîs ~ *mic*, ~ *între stâlpi*) Leagăn (în care se balansează cineva). **4** Scândură lungă, cu mijlocul sprijinit pe un suport fix astfel încât pe capetele rămase libere pentru a se deplasa, alternativ, în sus și în jos, să se așeze două persoane pentru a se legăna Si: (reg) *huiț*. **5** (Îs) *Lucru* ~ Situație nesigură, neclară, complicată.

scrâncioba *vr* [At: ANON. CAR. / V: (înv) ***~bi***, (reg) ***sclâ~*** / Pzi: *scrânciob* / E: ***scrânciob***] **1** (Îrg) A se da în scrânciob (**4**). **2** (Reg) A se clătina (**3**).

scrâncioobar *sm* [At: MARIAN, S. R. III, 138 / Pl: *~i* / E: ***scrânciob*** + *-ar*] (Reg) Persoană care învârtește scrânciobul (**1**).

scrâncioobaș *sn* [At: MARIAN, S. R. III, 137 / Pl: *~e* / E: ***scrânciob*** + *-aș*] **1-4** (Reg; șhp) Scrânciob (**1**, **4**) (mic).

scrânciobi *v* vz ***scrâncioba***

scrâncion *sn* vz ***scrânciob***

scrânciov *sn* vz ***scrânciob***

scrânciub *sn* vz ***scrânciob***

scrânjub *sm* vz ***scrânciob***

scrânteală *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (pop) ***~rin~***, ***sclin~*** / Pl: *~eli* / E: ***scrânti*** + *-eală*] **1** (Med) Deplasare a extremității mobile a unui segment osos din poziția normală față de articulația din care face parte Si: *luxație*, *luxare*, *scrântire* (**1**), *scrântitură* (**1**), *dezarticulare*, *dezarticulație*, *dislocare*, *răsucire*, *sucitură*, *torsiune*, (rar) *dislocație*, (reg) *proclinteală*, *proclintire*. **2** (Rar; îe) **A da de ~** A i se întâmpla ceva rău. **3** (Fig; șîs ~ *la cap*) Tulburare a minții Si: *scrântire* (**2**), *sminteală*, *nebunie*, *țicneală*, (rar) *smintire*. **4** (Rar) Greșeală (**2**). **5** (Bot; reg) Coada-racului (*Potentilla anserina*).

scrânten *sms* [At: BORZA, D. 166 / A: nct / E: ns cf *scrinte*] (Bot; Ban) Liliac (*Syringa vulgaris*).

scrânti [At: PO 112/24 / V: (îvp) ***scrinti***, (reg) ***~răti***, ***sclin~***, ***sclân~***, ***scân~***, ***slân~*** / Pzi: *~tesc* / E: slv **съкрѫнѫти**] **1** *vr* (Med; d. oase sau d. extremitățile mobile ale oaselor) A se deplasa din poziția normală față de articulația din care face parte Si: *a se luxa*, *a se departicula*, *a se disloca*, *a se răsuci*, *a se suci*, (reg) *a se proclinti*. **2** *vr* (D. membre ale corpului) A suferi o deplasare a unui os, a unei articulații etc. din poziția normală Si: *a se luxa*, *a se departicula*, *a se disloca*, *a se răsuci*, *a se suci*, (reg) *a se proclinti*. **3** *vt* (Med; mai ales d. oameni, c. i. oase ori extremități mobile ale acestora sau membre ale corpului) A scoate din articulație, din poziția normală Si: *a luxa*, *a departicula*, *a disloca*, *a răsuci*, *a suci*.

(reg) *a proclinti*. **4** *vt* (Îe) **A o ~** A comite o eroare Si: *a greși*. **5** *vt* (Îae) A face o gafă, o prostie. **6** *vt* (Reg) A deplasa (**1**). **7** *vr* (Îvr; fig) A se abate de la convingerile sau hotărârile sale Si: *a se clinti*, *a șovăi*. **8** *vr* (Fig; d. oameni; adesea cu determinări ca „la minte", „la cap" etc.) A-și pierde judecata Si: *a înnebuni*, *a se sminti*, *a se țicni*.

scrântire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (înv) ***~rin~*** / Pl: *~ri* / E: ***scrânti***] **1-2** (Med) Scrânteală (**1**, **3**).

scrântit, ~ă *a* [At: ANON. CAR. / V: (pop) ***~rin~***, (reg) ***sclin~***, ***sclân~*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***scrânti***] **1** (D. oase sau d. extremități mobile ale oaselor) Deplasat din articulația din care face parte. **2** (D. membrele corpului) Care are deplasat un os, o articulație etc. din poziția normală Si: *luxat*, *dezarticulat*, *dislocat*, *răsucit*, *sucit²*, (reg) *proclintit*. **3** (Mai ales d. oameni) Care are un os, un membru etc. scrântit (**1-2**). **4** (Fig; d. oameni sau d. mintea, gândurile lor) Care și-a pierdut judecata normală Si: *alienat*, *dezechilibrat*, *dement*, (pop) *smintit*, *smucit*, *țicnit*, (îrg) *nerod*, (reg) *sașiu*.

scrântitoare *sf* [At: DDRF / V: (pop) ***~rin~***, (reg) ***sclin~*** / Pl: *~ori* / E: ***scrânti*** + *-oare*] **1** Plantă erbacee din familia rozaceelor cu tulpina întinsă pe pământ sau ascendentă, cu flori mici galbene dispuse în raceme, folosită în medicina populară Si: (reg) *scrintea*, *peritele*, *buruiene de cel perit*, *buruiene de spăriet*, *cervilcă*, *iarba vătămăturii* (*Potentilla argentea*). **2** Plantă erbacee din familia rozaceelor cu tulpina întinsă pe pământ sau ascendentă, cu flori mici galbene solitare, folosită în medicina populară Si: (reg) *arginție*, *gălbenușă*, *schințiță* (*Potentilla supina*). **3** (Reg; șîc **~-de-baltă**) Coada-racului (*Potentilla anserina*). **4** (Reg) Buruiană-de-cinci-degete (*Potentilla recta*). **5** (Reg) Sclipeț¹ (**1**) (*Potentilla erecta*). **6** (Reg) Cinci-degete (*Potentilla alba*). **7** (Reg; îf *scrintitoare*) Cinci-degete (*Potentilla reptans*). **8** (Reg; îf *scrintitoare*) Buruiana-junghiului (*Potentilla arenaria*). **9** (Reg) Închegătică (*Potentilla heptaphylla*). **10** (Reg) Drețe (*Lysimachia nummularia*). **11** (Reg) Ciumărea (*Galega officinalis*). **12** (Reg; îf *scrintitoare*) Cocoșei-de-câmp (*Adonis aestivalis*). **13** (Reg) Colacul-babei (*Alchemilla acutiloba*).

scrântitură *sf* [At: ANON. CAR. / V: (îvp) ***~rin~***, (reg) ***sclin~***, ***sclân~***, (îvr) ***schilen~*** / Pl: *~ri* / E: ***scrânti*** + *-tură*] **1** (Med) Scrânteală (**1**). **2** (Ccr) Articulație deplasată din poziția normală (**1**). **3** (Bot; reg) Drețe (*Lysimachia nummularia*). **4** (Bot; reg) Coada-racului (*Potentilla anserina*). **5** (Reg) Buruiană cu rădăcina mică, cu multe ramuri mărunte, cu tulpina în patru muchii având pe două dintre muchiile opuse foi lungi, înguste și lipite de tulpină cu una din margini, neidentificată mai îndeaproape.

scrântiță *sf* [At: CANDREA, F. 318 / V: ***~rin~***, ***sclin~*** / Pl: *~țe* / E: ***scrânti*** + *-iță*] (Bot; reg) **1** Bot-de-țarină (*Lathyrus sylvester*). **2** (Îf *scrintiță*) Clintiță (*Batrachium circinatum*). **3** (Îf *sclintiță*) Coada-racului (*Potentilla anserina*). **4** (Îf *sclintiță*) Argintică (*Dryas octopetala*).

scrâptură *sf* vz ***scriptură***

scrâșca *vi* [At: CUV. D. BĂTR. II, 346/8 / V: (înv) ***~răș~***, ***scârș~***, ***scârcica***, ***scârcica***, (reg) ***~riș~*** / Pzi: *scrâșc* / E: *s-* + ***crâșca***] (Înv) **1-2** A scrâșni (**1-2**).

scrâșcanie *sf* [At: RUSSO, în DA / Pl: ? / E: ***scrâșca*** + *-anie*] (Îvr) Jale.

scrâșcare *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. februarie 58ᵛ/22 / V: ***~răș~***, ***~âcic~*** / Pl: *~cări* / E: ***scrâșca***] **1** (Îrg) Scrâșnet (**1**). **2** (Înv; fig) Scrâșnet (**2**).

scrâșcat *sn* [At: IORGA, în SĂM. III, 323 / Pl: *~uri* / E: ***scrâșca***] (Rar) Scrâșnet (**3**).

scrâșnare *sf* vz ***scrâșnire***

scrâșneală *sf* [At: POLIZU / V: ***crâșneală*** / Pl: *~eli* / E: ***scrâșni*** + *-eală*] (Rar) Scrâșnet (**1**).

scrâșnet *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. Septebrie 31ᵛ/18 / V: (înv) ***scârș~*** / Pl: *~e* / E: ***scrâșni*** + *-et*] **1** Zgomot caracteristic provocat de strângerea maxilarelor și frecarea dinților de jos cu cei de sus ca efect al mâniei, al furiei, al durerii etc. Si: *scrâșnire* (**1**), (rar) *scrâșneală*, *scrâșnitură* (**1**), (îrg) *scrâșcare* (**1**), (înv) *scrâșnit¹* (**1**). **2** (Înv; fig; cu determinarea „dinților") Suferință fizică (sau morală) foarte mare Si: (înv) *scrâșnire* (**2**), *scrâșnit¹* (**2**), *scrâșcare* (**2**). **3** (Pan) Zgomot specific, de scurtă durată, aspru și neplăcut, produs de unele obiecte, corpuri, substanțe etc. (sau de părți ale lor), prin întreruperea bruscă a unei frecări, a unei apăsări, a unei deplasări etc. Si: (rar; pex) *scârțâit¹* (**1**), *scrâșnire* (**3**), (rar) *scrâșnit¹* (**3**), *scrâșnitură* (**2**), *scrișcat*, *scrâșcat*, (nob) *scrijelire* (**2**).

scrâșni *vi* [At: PSALT. 68 / V: (pop) ***scârș~***, (îrg) ***~răș~***, ***scris~***, ***~ârș~***, ***crâșni***, (înv) ***crașni***, ***crișni***, ***cârșni***, (reg) ***~âjni***, ***~rijni***, ***str~***, ***cârjni***, ***crijni***, ***crâjni***, ***șcârș~*** / Pzi: *~nesc* / E: fo] **1** (D. oameni; de obicei urmat de determinările „din dinți", „din măsele" sau, înv, „cu dinții", „în dinți") A produce un zgomot caracteristic prin strângerea maxilarelor și prin frecarea dinților de jos cu cei de sus, ca efect al supărării, al ciudei, al mâniei, al urii, al furiei, al durerii etc. Si: (îrg) *a crâșca*, *a scrâșca* (**1**). **2** (Fig; d. oameni) A pronunța cuvintele printre dinți vorbind cu supărare, cu ciudă, cu mânie, cu furie, cu ură etc. (greu stăpânite) Si: (înv) *a scrâșca* (**2**). **3** (Pan; d. obiecte sau d. părți ale unor obiecte; d. materiale, corpuri, substanțe etc.) A produce (prin întreruperea bruscă a unei frecări, a unei apăsări, a unei deplasări etc.) un zgomot specific, de scurtă durată, aspru și neplăcut Si: (rar; pex) *a scârțâi* (**1**). **4** (D. oameni) A provoca scrâșnete (**3**).

scrâșnind, ~ă *a* [At: HELIADE, O. I, 162 / Pl: *~nzi*, *~e* / E: ***scrâșni***] (Îvr; d. dinți, maxilare etc.) Scrâșnitor (**1**).

scrâșnire *sf* [At: LB / V: ***scârș~***, (înv) ***~nare***, ***scrăș~***, ***scârș~***, ***criș~***, ***crâșnire*** / Pl: *~i* / E: ***scrâșni***] **1-3** Scrâșnet (**1-3**). **4** Cuvânt pronunțat printre dinți Si: (rar) *scrâșnit¹* (**4**). **5** (Pex) Supărare (greu stăpânită) Si: (rar) *scrâșnit¹* (**5**).

scrâșnit¹ *sn* [At: (a. 1700) GCR I, 338/36 / V: (înv) ***scrăș~***, ***crâșnit*** / Pl: *~uri* / E: ***scrâșni***] **1-3** (Înv) Scrâșnet (**1-3**). **4-5** (Rar) Scrâșnire (**4-5**).

scrâșnit², ~ă *a* [At: COȘBUC, P. II, 79 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***scrâșni***] **1** (D. stări afective) Care este exprimat prin scrâșnete (**1**) Si: (îvr) *scrâșnitor* (**2**). **2** (D. manifestări ale oamenilor) Care este însoțit de scrâșnete (**1**) Si: (îvr) *scrâșnitor* (**3**). **3** (Pex) Care este reținut (ca să nu izbucnească) Si: (îvr) *scrâșnitor*. **4** (D. cuvinte, propoziții etc.) Rostit printre dinți (trădând supărare, furie, ură etc. abia stăpânită). **5** (D. zgomote) Care este de scurtă durată, aspru și neplăcut.

scrâșnitor, ~oare *a* [At: ALECSANDRI, POEZII, 238 / V: (pop) ***scârș~***, ***crâșnitor*** / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***scrâșni*** + *-tor*] **1** (D. dinți, maxilare etc.) Care produce un zgomot caracteristic prin strângerea maxilarelor și prin frecarea dinților de jos cu cei de sus, ca efect al supărării, al ciudei, al mâniei, al urii, al furiei, al durerii etc. Si: (îvr) *scrâșnind*. **2-3** (Îvr; d. stări afective sau d. manifestări ale oamenilor; îf *crâșnitor*) Scrâșnit² (**1-2**). **4** (Pan; d. obiecte sau părți ale lor; d. materiale, corpuri, substanțe etc.) Care produce (prin întreruperea bruscă a unei frecări, a unei apăsări, a unei deplasări etc.) un zgomot specific, de scurtă durată, aspru și neplăcut.

scrâșnitură *sf* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 184/26 / V: (înv) ***crâșnitură*** / Pl: *~ri* / E: ***scrâșni*** + *-tură*] (Rar) **1-2** Scrâșnet (**1**, **3**).

screamăt *sn* vz ***scremet***

scredi *v* vz ***scrădi***

screm *s* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: ? / E: pvb ***screme***] **1-7** (Îvr) Scremere (**1-7**). **8** (Reg) Excrement (**2**).

scremălău *s* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 180 / Pl: ? / E: ***screme*** + *-ălău*] (Reg) Behăit al mieilor Si: (reg) *scremătură* (**9**).

scremătură *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ri* / E: ***screme*** + *-ătură*] **1-7** (Îvr) Scremere (**1-7**). **8** (Ccr) Excrement (**2**). **9** (Reg; ccr) Scremălău.

scremânt *sn* vz ***excrement***

screme [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***str~*** / Pzi: *screm* / E: ml ***exprimere***] **1** *vr* (D. oameni și, rar, d. aminale) A încorda puternic mușchii abdomenului (însoțind efortul cu sunete caracteristice) pentru a crea presiunea necesară evacuării excrementelor Si: (reg) *a se munci*. **2** *vr* (Pex; d. femei aflate în momentul nașterii) A încorda, puternic mușchii abdomenului (însoțind efortul cu gemete, țipete etc.) pentru a expulza fătul. **3** *vr* (Fam; fig) A depune eforturi deosebite pentru a face, a obține etc. ceva (fără succes sau cu rezultate neînsemnate). **4** *vr* (Îe) **A se ~ să...** A fi pe punctul de a... (fără a reuși). **5** *vt* (Rar) A supune pe cineva la eforturi deosebite (și infructuoase). **6** *vr* (Trs) A se văita. **7** *vr* (Ban) A zbiera. **8** *vr* (Spc; rar) A se răsti¹.

screment *sn* vz ***excrement***

scremere *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ri* / E: ***screme***] (Asr) **1** Încordare puternică a mușchilor abdomenului omului (sau animalului) (însoțită de sunete caracteristice) pentru a crea presiunea necesară evacuării excrementelor Si: *scremet* (**1**), *scremut* (**1**), (îvr) *scremătură* (**1**), *screm* (**1**), (reg) *scremuș* (**1**). **2** Încordare puternică a mușchilor abdomenului femeilor aflate în momentul nașterii (însoțită de gemete, țipete etc.) pentru a expulza fătul Si: *scremet* (**2**), *scremut* (**2**), (îvr) *scremătură* (**2**), *screm* (**2**), (reg) *scremuș* (**2**). **3** (Fam; fig) Efort deosebit pentru a face, a obține etc. ceva (fără succes sau cu rezultate neînsemnate) Si: *scremet* (**3**), *scremut* (**3**), (îvr) *scremătură* (**3**), *screm* (**3**), (reg) *scremuș* (**3**). **4** (Rar) Supunere a cuiva la eforturi deosebite (și infructuoase) Si: *scremet* (**4**), *scremut* (**4**), (îvr) *scremătură* (**4**), *screm* (**4**), (reg) *scremuș* (**4**). **5** (Trs) Văitare. **6** (Ban) Zbieret. **7** (Spc) Răstire.

scremet *sn* [At: PISCUPESCU, O. 212/24 / V: ***~eamăt***, (rar) ***screamăt*** / Pl: *~e* / E: ***screme*** + *-et*] **1-7** Scremere (**1-7**). **8** (Îdt; ccr) Excrement (**2**). **9** (Rar) Eliminare a oului din organism prin eforturi mari.

scremuș *sn* [At: IOVESCU, N. 56 / Pl: *~uri* / E: ***screme*** + *-uș*] (Reg) **1-7** Scremere (**1-7**). **8** (Îc) **A intra la** (sau **a da de**) **~** A întâmpina (foarte) mari greutăți.

scremut *sn* [At: ANON. CAR. / Pl: *~uri* / E: ***screme***] **1-7** Scremere (**1-7**).

screper *sn* [At: NOM. MIN. 301 / V: ***~rap~*** / Pl: *~e* / E: eg ***scraper***, rs ***скрепер***] **1** Mașină folosită pentru săparea, transportarea și descărcarea pământului săpat la lucrările de drumuri, la construcțiile de canale etc. **2** (Min) Dispozitiv de transport alcătuit dintr-o cutie de oțel fără fund, cu o lamă cu gheare în partea inferioară, care este trasă printr-un cablu peste grămada de materiale de transportat.

screperist *sn* [At: SFC V, 33 / Pl: *~iști* / E: ***screper*** + *-ist*] Muncitor calificat în manevrarea screperului.

screptură *sf* vz ***scriptură***

screpț *sm* vz ***scripete***

scri *v* vz ***scrie***

scria *v* vz ***scrie***

scrib *sm* [At: NEGULICI / V: (îvr) ***~ă*** / Pl: *~i* / E: fr ***scribe***, lat ***scriba***] **1** (Înv) Persoană care redacta actele în cancelariile domnești Si: *diac*, *calemgiu*, *uricar*. **2** Persoană care copia un manuscris, un act etc. Si: *copist*, *scriitor* (**5**). **3** (Înv; la evrei) Cărturar care tălmăcea poporului cărțile lui Moise și normele de drept. **4** (Înv; pex) Cunoscător al legilor. **5** (Înv) Funcționar inferior la vechii egipteni, având atribuții de contabil și de copist. **6** (Irn) Scriitor care scrie mult și prost, fiind lipsit de valoare și de personalitate Si: (rar) *scribăreț* (**1**). **7** (Irn) Gazetar (fără scrupule) pus în slujba unui partid politic, a unei persoane sau a unui grup Si: (rar) *scribăreț* (**2**).

scribalău *sm* vz ***scribălău***

scribă *sm* vz ***scrib***

scribălău *sm* [At: BARBU, PRINC. 148 / V: (reg) ***~bal~*** / Pl: *~ăi* / E: ***scrib*** + *-ălău*] **1-2** (Înv) Scrib (**3-4**) mare. **3** (Prt) Funcționar (mărunt) Si: *conțopist*.

scribălet *sm* [At: DLR ms / Pl: *~eți* / E: ns cf *scrib*] (Reg) Tânăr înscris pentru recrutare.

scribăreț *sm* [At: C. PETRESCU, O. P. II, 93 / Pl: *~i* / E: ***scrib*** + *-ăreț*] (Rar; irn) **1-2** Scrib (**6-7**).

scribili *v* vz ***scorbeli***

scribo- [At: DN[3] / E: fr ***scribo-*** cf lat ***scriba***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1-2** (De) scrib.

scriboman, ~ă *smf* [At: DN[2] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***scribomane***] (Rar; dep) Persoană care are mania scrisului Si: (rar) *scriptoman* (**1**).

scribomanie *sf* [At: DN[2] / Pl: (rar) *~ii* / E: fr ***scribomanie***] (Rar; dep) Mania scrisului[1] (**1**) Si: *scriptomanie*.

scrie [At: COD. VOR. 54/18 / V: (pop) ***scri***, (îrg) ***~ia*** (Pzi: *scriez*) / Pzi: *scriu* / E: ml ***scribere***] **1** *vt* (C. i. sunete, litere, cifre, cuvinte, texte etc. ale unei limbi) A reda prin anumite semne grafice convenționale executate pe o suprafață cu ajutorul unor instrumente (specifice). **2** *vt* (Îe) **A ~ pe apă** (sau **pe nisip**, rar, **pe lumânare**, **pe mucul lumânării**) A uita ușor. **3** *vt* (Îae) A nu lua în serios ceva. **4** *vt* (Pex; c. i. pagini sau foi de hârtie, caiete etc.) A acoperi (integral) cu scriere. **5** *vt* (Spc) A scrie (**1**) cu o anumită ortografie, respectând anumite reguli ortografice Si: *a ortografia*. **6** *vr* (Pop) A se semna. **7** *vt* (Înv) A copia (**1**). **8** *vt* (Rar; c. i. formulare, acte tipărite în alb etc.) A completa. **9** *vt* (Îvr) A tipări. **10** *vt* (Îvp; c. i. linii, figuri, imagini, modele etc.) A picta (**1**). **11** *vt* (Îe) **A se ~ în partea cuiva** A semăna[2] (cu cineva). **12** *vt* (Pop; c. i. ouă) A încondeia. **13** *vt* A lăsa urme Si: *a întipări*, *a imprima*. **14** *vt* (Fig) A contura (**2**). **15** *vt* (Fig; c. i. traiectorii ale corpurilor în mișcare) A trasa. **16** *vr* (Îvr) A se întrupa. **17** *vt* (Pop; c. i. oameni; de obicei udp „în" sau, rar, „la", „se") A înregistra. **18** *vt* (Îrg; fig) A pune pe seama cuiva. **19** *vt* (Reg; c. i. sufletul) A ceda conform unei convenții scrise[2]. **20** *vt* (Îvp; c. i. oameni, de obicei cu determinări ca „la oaste", înv „la steaguri", pop. „la cătănie" etc.) A recruta (**1**). **21** *vt* (Înv; c. i. o populație, o colectivitate) A catagrafia (**1**). **22** *vt* (C. i. bunuri, averi etc.) A inventaria. **23** *vt* (C. i. bunuri materiale) A înregistra pe numele cuiva. **24** *vt* (C. i. acte, opere literare sau științifice etc.) A formula astfel încât să poată fi citit Si: *a compune*, *a redacta*. **25** *vt* (Pan; c. i. opere muzicale) A compune (**3**). **26** *vt* (C. i. articole, opere literare etc.; udp „la") A publica într-un periodic sau într-o culegere Si: *a colabora*. **27** *vt* (Spc; c. i. scrisori, mesaje etc.) A redacta pentru a expedia și a comunica ceva cuiva. **28** *vt* (Spc; c. i. scrisori, mesaje etc.) A expedia pentru a comunica ceva cuiva. **29** *vt* (C. i. vești, știri etc.) A înștiința prin scris[1] (**2**). **30** *vt* (C. i. oameni, fapte, evenimente etc.) A însemna prin scris[1] pe ceva, în ceva, undeva Si: *a înregistra*, *a înscrie*, *a consemna*, *a nota*[1] (**1**), (înv) *a notifica*. **31** *vt* (C. i. oameni, fapte, evenimente etc.) A semnala prin scris Si: *a povesti* (**1**), *a relata*. **32** *vt(a)* A se afla însemnat în scris[1] (**2**). **33** *vt* (Îe) **A(-i) fi scris** (**cuiva** sau, rar, **pentru cineva**) A(-i) fi sortit (**1**). **34** *vt* A explica în scris[1] pentru a argumenta, pentru a convinge, pentru a dovedi mai bine un anumit fapt. **35** *vrp* (Îvr) A atribui un titlu în scris[1] (**2**). **36** *vt* (Înv; d. acte normative sau private) A prevedea. **37** *vta* (Rar) A indica. **38** *vt* (Reg; c. i. pedepse) A da. **39** *vt* (Rar; c. i. medicamente sau tratamente medicale) A prescrie (**1**). **40** *vt* (Înv; șîc **a ~ împrejur**) A descrie (**1**). **41** *vt* (Pop; îe) **A ~** (ceva) **pe numele cuiva** A-i face cuiva acte de proprietate. **42-43** *vtr* (Pop) A (se) înscrie într-o organizație, într-un corp constituit, într-un colectiv de muncă.

scriea *sf* [At: MARIAN, Î. 490 / Pl: ? / E: ***scrie***] (Reg; csnp) Scrisoare (**10**).

scriere *sf* [At: CARTE TREB. II, 170/17 / V: (înv) ***scriire***, (îvr) ***scrire*** / Pl: *~ri* / E: ***scrie***] **1** Redare prin anumite semne convenționale a sunetelor, a literelor, a cifrelor, a cuvintelor, a textelor etc. dintr-o limbă Si: *scris*[1] (**1**), (înv) *scrisoare* (**1**). **2-3** (Ccr) (Sistem de) semne grafice convenționale prin care sunt redate sunetele, cuvintele, textele etc. unei limbi Si: *scris*[1] (**2-3**), (îrg) *scrisoare* (**3-4**), (înv) *scriptură* (**1-2**). **4** (Înv) Ortografie. **5** Mod (particular) de a caligrafia semnele grafice Si: *scris*[1] (**5**). **6** Fel de a scrie (**1**) al cuiva Si: *scris*[1] (**6**), *scriitură* , *scris*[1] (**1**), (îvp) *scrisoare* (**6**), (înv) *scriptură* (**9**). **7** (Înv) Recrutare (**1**). **8** Formulare scrisă[2] (**1**) Si: *redactare*, *scris*[1] (**7**). **9** (Înv; îs) *~ în scurt* Rezumat. **10** (Rar; îs) *~ frumoasă* Stilistică (**1**). **11** Ceea ce este scris[2] (**1**) ca rezultat al unei munci de redactare Si: *text scris*[2], *scris*[1] (**8**), *operă*[1], (înv) *scriitură* (**2**), *scriptură* (**10**), *scrisoare* (**18**). **12** Lucrare originală cu caracter literar, științific etc. Si: *scris*[1] (**9**), *operă*[1], (înv) *scriitură* (**3**), *scriptură* (**11**), *scrisoare* (**19**). **13** (Spc) Carte (**16**). **14** (Pex; lpl) Totalitate a textelor scrise[2] (și tipărite) ale unui autor, ale unui curent (literar), ale unui popor etc. Si: *scris*[1] (**11**), *operă*[1], (înv) *scriitură* (**5**), *scriptură* (**21**), *scrisoare* (**20**). **15** (Înv; șîs *~ împrejur*) Descriere (**1**).

scrietor *sm* vz ***scriitor***

scrifoci *v* vz ***sclifosi***

scrigheață *sf* vz ***străgheață***

scriire *sf* vz ***scriere***

scriitor, ~oare [At: PSALT. HUR. 38[r]/9 / P: *scri-i~* / V: (îrg) ***~ietor*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***scrie*** + *-tor*] **1** *smf* Persoană care scrie (**1**) Si: *autor*, (Itî) *scriptor*. **2** *smf* (Spc) Autor de opere literare. **3** *smf* (Rar) Publicist.

4 *sm* Persoană care redacta actele în cancelariile domenști Si: *scrib* (1), *diac, calemgiu, uricar*. **5** *sm* Scrib (2). **6** *sm* (Rar; șîs ~ *de* sau *de la masă*) Funcționar (într-o cancelarie). **7** *sm* (Cu determinări care indică felul) Persoană care scrie (1) anumite date pe diferite produse, pe mijloacele de transport etc. și ține evidența lor. **8** *sm* (Înv) Persoană în slujba domnului sau a unui înalt demnitar de stat care îndeplinea funcția de secretar Si: *diac, logofăt*. **9** *sm* (Îvr; îs) *~iu de pământ* Geograf. **10** *sn* (Înv; șîs *~iu masă*) Masă de scris[1] (1) Si: *birou*, (înv) *scriptoriu* (2).

scriitoraș *sm* [At: FM (1842), 110[1]/26 / P: *scri-i~* / Pl: *~i* / E: ***scriitor*** + *-aș*] **1** (Hip) Scriitor (1). **2** (Dep) Scriitor (1) neînsemnat. **3** (Irn) Funcționar neînsemnat Si: *contopist*.

scriitoricesc, ~ească *a* [At: RESMERIȚĂ, D. / P: *scri-i~* / Pl: *~ești* / E: ***scriitor*** + *-icesc*] **1-2** Care aparține scriitorilor (1) sau operei lor. **3** Care este caracteristic scriitorilor (1).

scriitoricește *av* [At: IORDAN, L. R. A. 174 / P: *scri-i~* / E: ***scriitor*** + *-icește*] (Rar) În felul scriitorilor (1).

scriitorie *sf* [At: LB / P: *scri-i~* / Pl: *~ii* / E: ***scriitor*** + *-ie*] (Înv) **1** Profesie de scriitor (1). **2** Funcție de scriitor (4). **3** Instituție în care își exercită funcția un scriitor (4). **4** Sediul scriitoriei (3) Si: *cancelarie*.

scriitorime *sf* [At: I. NEGRUZZI, S. I, 52 / P: *scri-i~* / E: ***scriitor*** + *-ime*] **1** Totalitate a scriitorilor (1). **2** Mulțime de scriitori.

scriitură *sf* [At: SPĂTARUL MILESCU, LET[2] I, 118 / P: *scri-i~* / Pl: *~ri* / E: ***scrie*** + *-tură*] **1-6** (Înv) Scriere (6, 11-15). **7** (Nob) Conținut al unei opere (literare). **8** (Îvr; îs) ~ *înăuntru* Inscripție. **9** (Liv) Modalitate literar-artistică specifică de exprimare a unui conținut. **10** (Spc) Fel particular de a alcătui și de a asocia (logic) propozițiile unui text (literar). **11** Aspect tehnic al unei compoziții muzicale în raport cu adaptarea ei la instrumentul muzical. **12** (Reg) Cusătură cu arnici.

scrijală *sf* vz ***scrijea***

scrijauă *sf* vz ***scrijea***

scrijăla *v* vz ***scrijeli***

scrijălătură *sf* vz ***scrijelitură***

scrijăli *v* vz ***scrijeli***

scrijălitură *sf* vz ***scrijelitură***

scrijălui *v* vz ***scrijeli***

scrijăluță *sf* vz ***scrijeluță***

scrijâcă *sf* vz ***scrijea***

scrije *sf* vz ***scrijea***

scrijea *sf* [At: DDRF / V: ***scrije, ~jală, ~jauă, ~jâcă, ~jie*** (Pl: *scrijii*) / Pl: *~ele* / E: slv **скрижаль**] (Reg) **1** Bucată subțire tăiată sau ruptă din ceva. **2** Felie subțire (de pâine). **3** (Lpl) Jumări (de grăsime).

scrijela *v* vz ***scrijeli***

scrijelare *sf* vz ***scrijelire***

scrijelat, ~ă *a* vz ***scrijelit***

scrijelătură *sf* vz ***scrijelitură***

scrijeleală *sf* [At: DM / Pl: *~eli* / E: ***scrijeli*** + *-eală*] Tăietură (sau zgârietură, crestătură) (superficială) făcută pe o suprafață (cu un obiect ascuțit sau tăios) Si: *scrijelire* (1), *scrijelit[1]*, *scrijelitură* (1), (îrg) *scorbelitură*.

scrijeli [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~la*** (Pzi: *scrijelez*), (pop) ***~jăla*** (Pzi: *scrijăl*), ***~jăli, ~jila, ~jili*** (Pzi: *scrijilesc* și *scrijil*), (reg) ***~jălui, scriji, scrijia*** (Pzi: 3 *scrijie*), (îvr) ***~injila*** / Pzi: *scrijelesc* / E: ***scrijeală***] **1** *vt(a)* (C. i. o suprafață) A face tăieturi, zgârieturi, crestături cu un obiect ascuțit, tăios sau cu o parte ascuțită, tăioasă a unui obiect, lăsând urme superficiale Si: (rar) *a scobi[1]* (1). **2** *vt* (Rar) A grava. **3** *vt* (C. i. pământ) A tăia brazde cu ajutorul plugului Si: *a ara*. **4** *vt* (Reg) A tăia ceva în bucăți sau în felii. **5** *vi* (Reg; îf *scrijili*) A scrâșni din dinți. **6** *vt* A alege prin ciupire ce-i mai bun dintr-o mâncare.

scrijelire *sf* [At: DDRF / V: ***~lare***, (pop) ***~jil~*** / Pl: *~ri* / E: ***scrijeli***] **1** Scrijeleală. **2** (Nob) Scrâșnet (3).

scrijelit[1] *sn* [At: MDA ms / Pl: ? / E: ***scrijeli***] Scrijeleală.

scrijelit[2], ~ă *a* [At: BARCIANU / V: ***~lat, ~jilat, ~jil~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***scrijeli***] **1** Care prezintă scrijelituri (1). **2** (Rar) Gravat[2].

scrijelitură *sf* [At: DDRF / V: ***~lăt~***, (rar) ***~jil~***, (pop) ***~jălăt~, ~jăl~, ~jilăt~***, (reg) ***~jit~***, (îvr) ***~jiet~*** / E: ***scrijeli*** + *-tură*] **1** Scrijeleală. **2** (Reg; îf *scrijitură*) Cicatrice. **3** (Rar; îf *scrijilitură*) Gravură (1). **4** (Rar) Brazdă (1).

scrijeluță *sf* [At: DL / V: ***~jăl~*** / Pl: *~țe* / E: ***scrijeală*** + *-uță*] **1-4** (Reg; șhp) Scrijea (1-2) mică.

scriji *v* vz ***scrijeli***

scrijia *v* vz ***scrijeli***

scrijie *sf* vz ***scrijea***

scrijietură *sf* vz ***scrijelitură***

scrijila *v* vz ***scrijeli***

scrijilat, ~ă *a* vz ***scrijelit***

scrijilătură *sf* vz ***scrijelitură***

scrijili *v* vz ***scrijeli***

scrijilire *sf* vz ***scrijelire***

scrijilit, ~ă *a* vz ***scrijelit***

scrijilitură *sf* vz ***scrijelitură***

scrijitură *sf* vz ***scrijelitură***

scrim *s* vz ***scrimă***

scrima *vi* [At: DL / Pzi: *~mez* / E: ***scrimă*** cf fr *escrimer*] (Rar) **1** A mânui armele albe. **2** A face scrimă (2).

scrimar *sm* vz ***scrimer***

scrimă *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***e~***, (îvr) ***schermă, scrims*** / E: it ***scrima***, fr ***escrime***] **1** Arta de a mânui armele albe (spada, floreta ori sabia). **2** Sport practicat cu arme albe.

scrimbiță *sf* vz ***scrumbiță***

scrimer, ~ă *smf* [At: ALEXI, W. / V: (înv) ***~mar*** / S și: *scrimeur* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***escrimeur*** cf *scrimă*] Sportiv care practică scrima (2).

scrin *sn* [At: (a. 1711) URICARIUL, XI, 219 / V: (înv) ***~ă*** *sf*, ***~iu*** (Pl: *scrinii*), ***sicrin*** *sn* / Pl: *~uri* și (înv) *~e* / E: rs **скрин, скриня**, lat ***scrinium***, mg ***szekrény***] **1** Mobilă în formă de dulăpior de înălțime medie, prevăzută cu mai multe sertare suprapuse, în care se păstrează mai ales lenjerie Si: *comodă*. **2** Lădiță mică (sau casetă) (căptușită cu mătase, catifea etc.), în care se păstrează bani, obiecte de preț etc.

scrină *sf* vz ***scrin***

scrinciob *sn* vz ***scrânciob***

scrincium *sn* vz ***scrânciob***

scriniariu *sms* [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 214[v]/19 / V: ***~nier*** / E: lat ***scriniarius***] (Îvr) Arhivar.

scrinier *sms* vz ***scriniariu***

scrinijila *v* vz ***scrijeli***

scriniu *sn* vz ***scrin***

scrintă *sf* vz ***scrinte***

scrinte *sf* [At: LB / V: (reg) ***~a, ~ee, ~tie*** (A: nct), ***~tă, ~nțe*** / E: ns cf *crintă, scânteie*] (Bot) **1** (Trs) Liliac (*Syringa vulgaris*). **2** (Reg) Scumpie (*Cotinus coggygria*). **3** (Reg; îf *scrintie*) Lemnul-vântului (*Syringa josikaea*). **4** (Reg; îf *scrintea*) Scrântitoare (1) (*Potentilla argentea*). **5** (Reg; îf *scrintee, scrintea*) Coada-dracului (*Potentilla anserina*).

scrintea *sf* vz ***scrinte***

scrinteală *sf* vz ***scrânteală***

scrintee *sf* vz ***scrinte***

scrinti *v* vz ***scrânti***

scrintie *sf* vz ***scrinte***

scrintire *sf* vz ***scrântire***

scrintit, ~ă *a* vz ***scrântit***

scrintitoare *sf* vz ***scrântitoare***

scrintitură *sf* vz ***scrântitură***

scrintiță *sf* vz ***scrântiță***

scrințe *sf* vz ***scrinte***

scrip *sm* vz ***scripete***

scripăt *s* vz ***scripete***

scripătură *sf* vz ***scriptură***

scripăț *sm* vz ***sclipeț[1]***

scripcar *sm* [At: PR. DRAM. 390 / Pl: *~i* / E: ***scripcă*** + *-ar*] **1** (Reg) Violonist. **2** (Reg; pex) Lăutar. **3** (Fam; irn) Scriitor (mai ales poet) neînsemnat. **4** Gândac negru, cu antene lungi, care produce sunete asemănătoare cu un scârțâit Si: (reg) *plopar* (**1**), *cobzar*, *țigănaș* (*Saperda carcharias*).

scripcă¹ *sf* [At: BUDAI-DELEANU. LEX. / V: (înv) ***~ptă***, (reg) ***~pică*** (A: nct) / Pl: *~pci* și (rar) *~pce* / E: ucr, rs **скрипка**] (Reg) **1** Vioară. **2** (Îs) *~ mare* Contrabas (**1**). **3** (Îs) *~ de hluj* Jucărie făcută dintr-un cocean de porumb, asemănătoare cu o vioară, cu care se joacă iarna copiii. **4** (Îe) **A fi gol ~** A fi dezbrăcat. **5** Parte dintr-o melodie (sau, pex, melodie) interpretată la vioară. **6** Arta de a mânui vioara Si: (reg) *scripcărie* (**1**). **7** (Pex) Meseria de violonist Si: (reg) *scripcărie* (**2**).

scripcă² *sf* vz ***scripete***

scripcăi *vi* [At: BARCIANU / Pzi: *~esc* / E: ***scripcă¹*** + *-ăi*] (Rar) A cânta la vioară.

scripcăraș *sm* [At: MARIAN. INS. 527 / Pl: *~i* / E: ***scripcar*** + *-aș*] **1** (Reg) Greier de câmp (*Gryllus campestris*). **2** (Reg) Pasăre nedefinită mai îndeaproape.

scripcărie *sf* [At: DDRF / Pl: (rar) *~ii* / E: ***scripcar*** + *-ie*] (Reg) **1-2** Scripcă¹ (**6-7**).

scripcuță *sf* [At: MARIAN. INS. 100 / Pl: *~te* / E: ***scripcă*** + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Scripcă¹ (**1**) (mică).

scripecior *sm* [At: ALRM SN I. h 309/886 / Pl: *~i* / E: ***scripeț²*** + *-ior*] **1-2** (Reg; șhp) Scripete (mic).

scripet *sn* vz ***scripete***

scripetar *sn* vz ***scripețar***

scripete *sm* [At: PLEȘOIANU, T. II, 89/30 / V: ***scripet*** (Pl: *scripete* sn și *scripeți* sm) *sn*, (îrg) ***scripeț*** (Pl: *scripeți* sm și *scripețe* sn) *smn*, ***script*** (Pl: *scripți* sm și *scripturi* sn) *smn*, (reg) ***scrip*** (Pl: *scripi* sm și *scripuri* sn) *smn*, ***~păt*** *s*, ***~pcă*** *sf*, ***~pit*** *s*, ***~piță*** *sf*, ***script*** (Pl: *scripți* sm și *scripturi*, *scripturi* sn) *smn*, ***~pte***, ***~pturi*** *sfp*, ***~ptă*** *sf*, ***~ptie*** *sf*, ***scrept***, ***sclefetcă*** *sf*, ***sclefețcăr***, ***sclifeț***, ***sclip***, ***sclipete***, ***sclipet***, ***sclipetă*** (A: nct) *sf*, ***sclipt***, ***slipetă*** (A: nct) *sf*, ***cripet*** (A: nct), ***zgript*** / Pl: *~eți*, (reg) *~ezi* sm și (îvr) *~ețe* sn / E: ns cf slv **скрипати**, rs *скрипеть* „a scârțâi"] **1** Mecanism alcătuit dintr-o roată cu șanț periferic care servește la transmiterea unei forțe prin intermediul unui element flexibil (fir, cablu, lanț etc.) care se rulează pe șanț Si: (reg) *scrivac* (**3**). **2** (Pex) Dispozitiv bazat pe scripete (**1**), care servește la ridicarea unor greutăți Si: (reg) *scrivac* (**4**). **3** (Pan) Dispozitiv compus din două roți cu diametre diferite dispuse pe același ax, care formează un bloc comun situat deasupra războiului de țesut (manual), folosind la mișcarea ițelor. **4** (Reg; d. țesături; îla) **În ~** Care a fost țesut în patru ițe, având o singură față. **5** (Reg; îe) **A bate în ~eți** A fi foarte supărat. **6** (Reg; îe) **A sări în ~eți** A sări de pe loc peste un obstacol ținând picioarele lipite. **7** (Atm; îvr) Articulație în formă de scripete (**1**). **8** (Reg; îf *scriptă*) Unealtă de tors nedefinită mai îndeaproape. **9** (Reg; îf *scripți*) Vârtej cu care se ridică piatra morii Si: (reg) *scrivac* (**5**). **10** (Reg) Parte a morii nedefinită mai îndeaproape. **11** (Reg; îf *scripcă*, *scripte*) Parte a fântânii cu ajutorul căreia se coboară și se ridică cele două găleți. **12** (Reg; îf *scripăt*, *script*, *scripte*) Parte a sucalei care transmite mișcarea circulară a roții la axul pe care se află mosorul Si: (reg) *duriță*, *durigă*, *garigă*, *rotiță*.

scripeț¹ *sm* vz ***sclipeț¹***

scripeț² *smn* vz ***scripete***

scripețar *sm* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~etar*** / Pl: *~i* / E: ***scripeți*** (pll *scripete*) + *-ar*] (Îdt) **1-2** Persoană care făcea (sau vindea) scripeți (**2**).

scripețărie¹ *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: (rar) *~ii* / E: ***scripețar*** + *-ie*] (Îvr) Meserie a scripețarului (**1**).

scripețărie² *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ii* / E: ***scripeți*** (pll *scripete*) + *-ărie*] (Înv) **1-2** Fabrică (sau prăvălie) de scripeți (**2**).

scripezi *v* vz ***strepezi***

scripi *v* vz ***sclipi***

scripică *sf* vz ***scripcă¹***

scripisi *vt* [At: CIHAC, II, 150 / Pzi: *~sesc* / E: ns cf rs *скрепить*] (Înv; c. i. acte, documente etc.) A parafa (**1**).

scripisire *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: ***scripisi***] (Înv) Parafare.

scripisit, ~ă *a* [At: ALECSANDRI, T. 1358 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***scripisi***] (Înv; d. acte, documente etc.) Parafat (**1**).

scripit *s* vz ***scripete***

scripită¹ *sf* [At: LEXIC REG. II, 37 / Pl: *~te* / E: nct] (Reg) Coastă abruptă de deal.

scripiță² *sf* vz ***scripete***

script¹ *sm* vz ***scripete***

script² *sn* vz ***scriptă¹***

scriptă¹ [At: CORESI, ap. CP 202/20 / V: (îvr) ***script*** *sn* / Pl: *~te* și (rar) *~uri* / E: lat ***scripta*** cf ger *Skripten*] **1** *sf* (Îvr; îs) *~ta sfântă* Scriptură (**15**). **2** *av* (Îvr; îf *script*) În scris¹ (**14**). **3** *sfp* (Înv) Documente (oficiale sau particulare). **4** *sfp* (Jur) Înscrisuri sub semnătură privată. **5** *sfp* (Înv; jur; îs) *Verificare de ~te* Procedură prin care organul de jurisdicție stabilește dacă scrierea sau semnătura unui act sub semnătură privată, contestat de partea căreia i se opune, îi aparține sau nu acesteia. **6** *sfp* Condici, registre, acte de evidență, de contabilitate etc. **7** *sfp* Însemnări cuprinse în scripte (**6**).

scriptă² *sf* vz ***scripcă¹***

scripte *sm* vz ***scripete***

scriptic, ~ă *a* [At: VIANU, A. P. 136 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***scripte*** (pll *scriptă*) + *-ic*] **1** (Asr) Scris² (**1**). **2** (D. probe, examene etc; îoc *oral*) Scris² (**6**). **3** Care a fost înscris, înregistrat în scripte¹ (**6**). **4** Care se realizează pe baza sau cu ajutorul scriptelor¹ (**7**). **5** Care rezultă din scripte¹ (**6**). **6** (Îs) *Fond ~* Fond destinat pestru retribuirea personalului din schema unei întreprinderi sau instituții. **7** (Îs) *Personal ~* Totalitate a angajaților permanenți din schema unei întreprinderi, instituții, organizații etc.

scripto- [At: DN³ / E: fr ***scripto***, it ***scritto*** cf lat *scriptus*] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1-2** (În) scris¹ (**13-14**). **3** Scriptic.

scriptoare *sf* [At: TDRG / Pl: *~ori* / E: ml ***scriptorium***] (Îvr) Taină.

scriptolog *sm* [At: GALAN, B. I, 27 / Pl: *~ogi* / E: ***scripte*** (pll *scriptă¹*)] (Dep) **1** Funcționar (mărunt) însărcinat cu ținerea la zi a scriptelor (**3**). **2** Birocrat (**1**).

scriptologie *sf* [At: SCÎNTEIA, 1954, nr. 2973 / Pl: *~ii* / E: ***scriptolog*** + *-ie*] (Dep) Formalism exagerat în rezolvarea unor probleme administrative, a unor acte oficiale etc. Si: *birocrație*.

scriptoman, ~ă *sm* și (rar) *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~i*, *~e* / E: ***scripte*** (pll *scriptă¹*) + *-oman*] (Dep) **1** Scriboman. **2** (Pex) Birocrat (**1**).

scriptomanie *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: (rar) *~ii* / E: ***scriptoman*** + *-ie*] Scribomanie.

scriptor¹ *sm* [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 116 / V: ***~itor*** / Pl: *~i* / E: lat ***scriptor***] (Ltî) Scriitor (**1**).

scriptor² *sm* [At: DN³ / Pl: *~i* / E: ns cf ger *skriptor*, it *scrittore*] (Liv) **1** Copist (**1**). **2** Aparat înregistrator.

scriptorie *sf* [At: DN³ / E: ns cf it *scrittoria*] Atelier de copiști în evul mediu Si: *scriptoriu* (**1**).

scriptoriu *sn* [At: NEGULICI / V: ***~it~***, ***~rit~*** / Pl: *~ii* / E: lat ***scriptorium***] (Înv) **1** Scriptorie. **2** Scriitor (**10**).

scriptoră *sf* vz ***scriptură***

scriptru *sn* vz ***sceptru***

scripturatic, ~ă *a* [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 197ᵛ/9 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***scriptură*** + *-atic*] (Îvr) Conform cu scriptura.

scriptură *sf* [At: COD. VOR. 102/4 / V: (reg) ***sclip~***, (îvr) ***~toră***, ***~păt~***, ***scrâp~***, ***screp~*** / Pl: *~ri* și (rar) *~re* / E: lat ***scriptura***] **1-2** (Înv) Scriere (**2-3**). **2** (Ccr) Semn scris² sau tipărit (**1**). **3** (Rar; îs) *~ de mână* Manuscris. **4** (Îe) **A arăta cu** (sau **a pune în**) **~** A scrie (**1**). **5** (Înv) Inscripție. **6** (Înv) Însemnare. **7** (Înv) Scrisoare (**26**). **8** (Înv) Act (doveditor). **9-11** (Înv) Scriere (**6, 11-12**). **12** (Înv; pex) Conținut al unei scrieri (**1**). **13** (Îvr) Contabilitate (**3**). **14** (Spc; sens curent; adesea lpl cu valoare de singular șîs *sfânta ~*, înv, *~ra sfântă*) Carte sacră a mozaismului și a creștinismului alcătuită din Vechiul Testament și Noul Testament, cel din urmă fiind

recunoscut numai de creștini Si: *biblie*, (îvr) *scripta sfântă*. **15** (Pex) Preceptele, legile etc. propovăduite de scriptură (**13**) sau de religia creștină. **16** (Înv; îs) *~ra cea veche* sau *vechea ~* Vechiul Testament. **17** (Înv; îs) *~ra cea nouă* Noul Testament. **18** (Îlav) **A treia zi după ~ri** Prea târziu. **19** (Înv) Înțelesul strict al unui text Si: *precept*. **20** (Rar) Principiu. **21** (Înv; lpl) Scriere (**14**).

scripturi *sfp* vz ***scripete***

scripturistic, ~ă *a* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***scriptură*** + *-istic* cf lat *scripturisticus*] (Înv) **1** Scris² (**1**). **2** (D. probe, examene etc.; îoc *oral*) Scris² (**6**).

script *sm* vz ***scripete***

scriptă *sf* vz ***scripete***

scriptie *sf* vz ***scripete***

scriptișor *sm* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~i* / E: ***script*** + *-ișor*] (Rar) Scripete (**1**) mic.

scripușă *sf* [At: LIUBA-IANA, M. 106 / Pl: *~șe* / E: nct] (Ban) Fiecare dintre cele două stinghii de lemn care leagă grindeiul de policioară la jug Si: (reg) *bulfeu*, *fiular*, *jiglă*, *lopățică*.

scrire *sf* vz ***scriere***

scris¹ *sn* [At: ȘINCAI, HR. I, 174/17 / Pl: *~uri* / E: ***scrie***] **1-11** Scriere (**1-6**, **8**, **11-14**). **12-13** (Îla) **De ~** Cu (sau pe) care se scrie (**1**). **14-15** (Îljv) **În ~** (Care se efectuează) prin intermediul unui text scris² (**1**). **16-17** (Îal) Pe hârtie Si: (înv) *cu scrisoare*. **17** (Îlav) **Cu ~ul** Prin cuvinte scrise² (**1**). **18** (Fig; rar) Pecete. **19** Activitatea de scriitor (**1**). **20** Profesia celui care scrie (**26**). **21** Înștiințare printr-un act, document etc. scris². **22** (Reg; ccr) Scrisoare (**26**). **23** (Înv) Relatare scrisă² Si: *semnalare*, *povestire*, *însemnare*. **24** (Îrg) Dovadă (**1**). **25** (Reg) Inventar. **26** (Ccr; iuz; lpl; cu determinări care arată felul) Acțiuni (**11**) (de valoare).

scris², ~ă [At: (cca 1608) CUV. D. BĂTR. I, 169/11 / Pl: *~iși*, *~e* / E: ***scrie***] **1** *a* (D. literele, cuvintele, textele, stilurile etc. unei limbi sau, pex, d. semnificațiile, ideile acestora) Care este redat prin scriere Si: (rar) *scriptic* (**1**), (înv) *scripturistic* (**1**). **2** *a* (Îs) *Limbă ~ă* Aspect scris² (**1**) al limbii naționale. **3-4** *sn*, *a* (Șîs *Lucrare ~ă*) (Text) scris² (**1**) de elevi în clasă, sub supravegherea profesorului, la sfârșitul unei perioade de studii, pentru verificarea și aprecierea cunoștințelor dobândite Si: *teză*. **5-6** *sn*, *a* (Îoc *oral*) (Examen, probă etc.) care se desfășoară prin intermediul scrierii Si: (rar) *scriptic* (**2**), (înv) *scripturistic* (**2**). **7** *a* (D. pagini sau foi de hârtie) Acoperit cu text scris² (**1**). **8** *sfp* Ceea ce este scris² (**1**). **9** *sfp* (Pex) Ceea ce spune, susține, redă etc. cineva într-un text scris² (**1**). **10** *a* (Pop) Pictat (**1**). **11** *sn*, *a* (Îlv) **A rămâne (ca) ~ pe perete** A încremeni. **12-14** *sn*, *a*, *av* (Îe și Îljv) **(A fi) ca** (sau **parcă**) **~** (sau **~ de frumos**) (A fi) foarte frumos. **15** *a* Frumos (**1**). **16** *a* (D. articole de îmbrăcăminte, d. lenjerie de pat etc.) Cusut cu arnici Si: *brodat*. **17** *a* (Îvr) Materializat. **18** *a* (Înv) Pomenit (în text) Si: *însemnat*, *consemnat*, *menționat*. **19** *sfn* (Pop; art.) Soartă (**1**). **20** *smf* (Pop; art.) Persoană predestinată să devină soțul sau soția cuiva. **21** *sn* (Îs) *Mașină de ~* Mașină folosită pentru dactilografierea textelor. **22** *sn* (Csc) Totalitate a operelor scrise aparținând unui popor, unei națiuni, unui scriitor.

scrisoare *sf* [At: (a. 1591) GCR I, 38/24 / Pl: *~ori* / E: ***scris¹*** + *-oare*] **1** (Înv) Scriere (**1**). **2** (Îlav) **Cu ~** În scris¹ (**14**). **3-4** (Îrg; ccr) Scriere (**2-3**). **5** (Îrg; pex) Știința scrierii. **6** (Reg; pex) (Știința de) carte Si: *cultură*, *învățătură*. **7** (Îvp) Scriere (**6**). **8** (Îvr) Caligrafie (ca obiect de învățământ). **9** (Îrg) Inscripție. **10** (Nob) Text scurt în care este relatată desfășurarea unor evenimente Si: (reg) *scriea*. **11** (Înv) Recensământ. **12** (Înv; îla; d. armate) **Pre ~** Regulat. **13** (Îrg) Dovadă scrisă Si: *act*, *document*. **14** (Fin; îs) *~ de credit* (sau, înv, *de schimb*) Document (la purtător) prin care un bancher sau o bancă cere altui bancher sau altei bănci să pună la dispoziția titularului acestui document suma menționată în el. **15** (Îs) *~ de trăsură* Act constatator al contractului de transport pe căile ferate în care se menționează mărfurile transportate, expeditorul și destinatarul, stația de destinație, taxele și condițiile de transport Si: *fraht* (**1**). **16** (Îs) *~ de transport* Act constatator al contractului de transport rutier în care se menționează mărfurile transportate, expeditorul și destinatarul, taxele și condițiile de transport. **17** (Îs; de obicei lpl) *~ de acreditare* (sau, înv, *creditivă*) Document prin care se atestă calitatea unui ambasador de a reprezenta un stat în relațiile cu un alt stat. **18-20** (Înv) Scriere (**11-12**, **14**). **21** (Înv) Limbă scrisă². **22** (Înv; șîs *~ împrejur*) Relatare scrisă² (**1**) Si: *descriere*. **23** (Înv; îs) *~a locului* sau *împrejur ~ a locurilor* Topografie (**1**). **24** (Înv; îs) *~a pământului* Geografie (**1**). **25** (Înv; îs) *~a vânturilor* Anemografie. **26** (Înv) Comunicare scrisă² trimisă cuiva prin poștă sau prin intermediul unei persoane Si: *răvaș*, (rar) *epistolă*, *misivă*, (îvp) *carte*, (înv) *scriptură* (**7**), (reg) *scris¹* (**22**). **27** (Îs) *~ deschisă* (sau, înv, *publică*) Articol redactat în formă de scrisoare (având un caracter polemic). **28** (Lpl) Culegere de corespondență având valoare literară sau istorică. **29** (Lpl) Specie a prozei literare care, sub forma corespondenței cu o persoană reală sau fictivă, se adresează unui public larg, enunțând idei filozofice, literare etc, adesea cu un carater critic. **30** Specie literară în versuri, varietate a poeziei didactice, în care se tratează, sub formă de scrisoare adresată unei persoane reale sau fictive, un subiect filozofic, moral etc. Si: *epistolă*.

scrisorică *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~rele* / E: ***scrisoare*** + *-ică*] **1-10** (Șhp) Srisoare (**9-10**, **13**, **18**, **26**) (mică).

scrișca *v* vz ***scrâșca***

scrișni *v* vz ***scrâșni***

scritor *sn* vz ***scriptor***

scritoriu *sm* vz ***scriptoriu***

scrivac [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ace* sn, *~aci* sm / E: *s-* + ***crivac***] **1** *sn* (Reg) Coastă a luntrei. **2** *sn* (Reg) Fiecare dintre piesele de lemn care fixează piatra morii Si: (reg) *scripete*. **3-5** *sn* (Reg) Scripete (**1-2**, **9**). **6** *sm* Monedă (sârbească) care valora aproximativ a suta parte dintr-un florin și care a circulat începând din sec. XVIII și în țările române Si: *crivac*.

scriveală *sf* [At: LM / Pl: *~eli* / E: ***scrivi*** + *-eală*] (Îrg; dep) **1-2** Smiorcăială (**4-5**). **3** Strâmbătură (**1**). **4** (Îe) **A-și sări din ~eli** A nu mai putea răbda.

scrivei *sm* [At: REV. CRIT. III, 168 / Pl: *~* / E: ***scrivi***] (Reg; dep) Copil plângăreț Si: (reg) *scrivilă*.

scrivi *vir* [At: ANON. CAR. / Pzi: *~vesc* / E: ns cf srb *kriviti*, bg *кривя*, ucr *скривити*] **1-2** (Îrg; dep; mai ales d. copii) A se smiorcăi (**6-7**). **3-4** (D. copii) A se strâmba (**18**). **5-6** A se tângui (**1**).

scrivilă *sms* [At: REV. CRIT. III, 168 / E: ***scrivi*** + *-ilă*] (Reg; dep) Scrivei.

scrivit, ~ă *smf*, *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***scrivi***] (Reg) **1-2** (Dep) (Copil) smiorcăit² (**3-4**). **3-4** (Dep) (Copil) răsfățat² (**1**). **5-6** (Om) plăpând (**1**).

scrivitură *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ri* / E: ***scrivi*** + *-tură*] (Reg) **1-2** Smiorcăială¹ (**4-5**).

scrijni *v* vz ***scrâșni***

scroabă *sf* vz ***scroambă***

scroafă *sf* [At: MOXA, 354/29 / Pl: *~fe* / E: ml ***scrofa***] **1** Femela porcului (**1**) Si: *purcea*, (pop) *poarcă¹* (**1**), (reg) *măscuroaică*, *măscuroaie*. **2** (D. un parvenit; îe) **A se sui** (sau **a se urca**) **~ în copac** (sau, reg, **în salcie**) A fi îngâmfat. **3** (Rar; ie) **A fi născut în zodia ~fei** A fi foarte norocos. **4** (Șîs *~ sălbatică*, *~ mistreață*, *~ de mistreț*, *~ de gligan*, *~ de pădure*) Femela porcului mistreț. **5** (Fam; dep) Femeie fără caracter Si: (fam) *scrofiță* (**3**). **6** (Orn; reg; îc) **~ de baltă** Pasărea *Ixobrychus minutus*. **7** (Orn; reg; îac) Bătlănaș (*Ardetta minuta*). **8** (Pop; îc) **~fa-cu-purcei** Constelație din emisfera boreală. **9** (Muz; Trs) Contrabas (**1**). **10** (Muz; Trs) Tambură¹. **11** (Reg; îcs) *De-a ~fa* (*cu purcei*) Joc de copii numit de-a poarca. **12** (Reg) Minge folosită în jocul de-a scroafa (**11**). **13** (Reg) Joc (de copii) nedefinit mai îndeaproape. **14** Lovitură executată rău la jocul de biliard, dar care, din întâmplare, nimerește bine Si: (înv) *scrofărie* (**2**).

scroambă *sf* [At: CREANGĂ, O. 191 / V: ***~rabă***, ***~radă***, ***~abă***, ***scrabă*** / Pl: *~be* / E: ucr ***шкраб***] (Reg) **1** (Mpl) Cizmă grosolană care nu se potrivește pe picior. **2** (Mpl) Încălțăminte veche și (foarte) uzată. **3** (Îf *scradă*) Obiect care s-a scorojit.

scrob[1] *sn* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***~op*** / Pl: *~uri* / E: slv ****скровъ*** cf bg *скроб*] **1** (Reg; mai ales în Mol) Jumări (de ouă). **2** (Reg) Mâncare făcută din ouă bătute fierte cu smântână sau cu miere. **3** (Ban; Trs) Mâncare asemănătoare cu terciul, făcută din făină fiartă. **4** (Reg; îs) ~ *de făină* Făină muiată pentru pui. **5** (Trs) Aluat (subțire) din care se fac clătite. **6** (Reg; lpl) Clătită (**6**). **7** (Reg) Aluat nedospit, frecat mărunt în palmă sau ras pe răzătoare, care se fierbe în supă în loc de tăieței Si: (pop) *frecăței*, (reg) *răzălău, trahana*. **8** (Reg) Mâncare uscată și întărită, care nu mai poate fi consumată. **9** (Reg; îe) **A se face ~** A se usca foarte tare. **10** (Reg) Pojghiță de gheață formată deasupra zăpezii Si: (reg) *scrociob* (**4**). **11** (Reg; d. rufe; îe) **A se face ~** A se întări din cauza gerului Si: (reg) *a se scrobi*. **12** (Trs) Tencuială.

scrob[2] *sn* [At: VÂRCOL. M. 88 / Pl: ? / E: drr ***scrobi***] (Reg) Scrobeală (**2**).

scrob[3] *sn* [At: ARISTIA. PLUT. 234/14 / Pl: *~uri* sn și *~i* sm / E: ns cf *crov*] **1** (Îvr) Groapă făcută în pământ, în care se plantează arbori. **2** (Olt) Groapă în care se adună apă, formând o băltoacă. **3** (Reg) Gaură formată în malul unei ape, în care se ascunde peștele și poate fi prins cu mâna Si: (reg) *crov*.

scrobală *sf* vz ***scrobeală***

scrobăi [At: ALR I. 1340/229 / Pzi: *~esc* / E: ns cf *scrob*[1], *cotrobăi*] (Reg) **1** *vr* (Mai ales d. copii) A se juca cu lingura într-un aliment lichid (lapte, supă etc.). **2** *vi* A cotrobăi (prin casă).

scrobeală *sf* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 482/24 / V: (reg) ***~bală*** / Pl: *~eli* / E: ***scrobi*** + *-eală*] **1** (Pop) Aluat subțire și lipicios, făcut din semințe de in, din tărâțe de grâu sau din făină de porumb, cu care se ung firele urzelii ca să nu se rupă sau ca să nu se scămoșeze Si: (reg) *mânjeală*. **2** (Șîs ~ *albă*) Amidon (sub formă de granule sau de praf) folosit pentru a da rigiditate, asprime, luciu firelor sau produselor textile, unor articole de lenjerie sau de îmbrăcăminte (după spălare) Si: *apret*, (reg) *aspreală, crohmală, scrob*[2], *sterc*[2]. **3** (Pex) Suspensie cu acest amidon. **4** (Pop; șîs ~ *albastră*, reg. ~ *vânătă*, ~ *turchiază*) Albăstreală (**2**). **5** (Reg) Rântaș. **6** (Reg) Tencuială.

scrobelniță *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~țe* / E: ***scrobeală*** + *-alniță*] (Îvr; csnp) Vas pentru ținut (sau pentru fiert) scrobeala (**1**).

scrobete *s* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: ***scrob***[3] + *-ete*] (Reg) Culcuș făcut de unele animale (iepure, câine etc.).

scrobi [At: ANON. CAR. / Pzi: *~besc* / E: srb ***skrobiti***] **1** *vt* (Pop; c. i. fire de urzeală) A unge cu scrobeală (**1**) Si: (reg) *a mânji*. **2** *vt* (C. i. fire sau produse textile, articole de lenjerie sau de îmbrăcăminte spălate etc.) A da rigiditate, asprime, luciu prin scufundarea în scrobeală Si: *a apreta*, (reg) *a crohmăli, a aspri*, (îvr) *a sclivisi* (**1**). **3** *vt* (C. i. rufe, țesături) A albăstri (**1**). **4** *vr* (Reg; d. zăpadă) A prinde la suprafață o pojghiță de gheață Si: (reg) *a se scrombăi* (**4**). **5** *vr* (D. rufe) A se întări din cauza gerului. **6** *vr* (Reg) A se scoroji (**1**).

scrobire *sf* [At: VALIAN, V. / Pl: *~ri* / E: ***scrobi***] **1** Scufundare în scrobeală (**2**) a firelor sau produselor textile, a articolelor de lenjerie sau de îmbrăcăminte (spălate), pentru a le face rigide, aspre, lucioase Si: *apretare, scrobit*[1] (**2**), (rar) *apretură*, (reg) *crohmălire, asprire*. **2** (Pop) Albăstrire (**3**).

scrobit[1] *sn* [At: DDRF / Pl: ? / E : ***scrobi***] **1** Ungere cu scrobeală (**1**). **2** Scrobire (**1**).

scrobit[2], ***~ă*** *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***scrobi***] **1** (D. fire sau produse textile, d. articole de lenjerie sau de îmbrăcăminte) Care a devenit rigid, aspru, lucios prin scufundare în scrobeală (**2**) Si: *apretat, tare*, (rar) *sclivisit*. **2** (Fig; dep; d. oameni) Îngâmfat. **3** (Dep; d. oameni și manifestările lor) Care este lipsit de maleabilitate Si: *rigid, distant, scorțos*. **4** (Reg; d. zăpadă) Care a prins la suprafață o pojghiță de gheață Si: (reg) *scrobos*[1], *scrombăit*. **5** (Reg; d. rufe) Care s-a întărit din cauza gerului. **6** (Reg; d. plante, mai ales d. cereale, paie etc.) Scorojit (**1**).

scrobitar *sm* [At: BREZOIANU, A. 593/15 / Pl: *~i* / E: ***scrobi***] (Îvr) Persoană care prepară scrobeală (**2**).

scrobitură *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: ***scrobi*** + *-tură*] (Rar) Obiect scrobit[2] (**1**).

scroboașe *sfp* vz ***scroboși***[1]

scroboj *sm* vz ***scroboși***[1]

scrobos[1], ***~oasă*** *a* [At: H XI, 320 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***scrob***[1] + *-os*] (Reg; d. zăpadă) Scrobit[2] (**4**).

scrobos[2], ***~oasă*** *a* [At: SCRIBAN, D. / V: ***~opos*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***scrob***[2] + *-os*] (Reg; d. țesături sau d. obiecte confecționate din țesături) Aspru (la pipăit).

scrobos[3], ***~oasa*** *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***scrob***[3] + *-os*] (Reg; d. copaci sau d. trunchiuri de copaci) Scorburos (**1**).

scroboși[1] *smp* [At: CADE / V: ***~oașe*** *sfp*, ***scroboj*** *sm* / E: ns cf *scroambă*] (Olt) **1** Obiecte făcute din piele de oaie sau de iepure. **2** Încălțăminte ruptă.

scoboși[2] *vt* [At: PĂCALĂ, M. R. 525 / Pzi: *~șesc* / E: ns cf *scrob*[3]] (Reg) **1-2** A scormoni (**1-2**).

scroboteală *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~eli* / E: ***scroboti*** + *-eală*] (Trs) **1** Tescovină. **2** Pastă moale, care seamănă cu lutul frământat. **3** (Fig) Persoană lipsită de voință, de hotărâre etc.

scroboti *vt* [At: GHEȚIE, R. M. / Pzi: *~tesc* / E: ns cf *scrob*[1]] **1** (Trs) A amesteca (**1**). **2** (Reg) A frământa pământ galben pentru a-l face bun de lipit.

scrobușor *sn* [At: TDRG / Pl: *~oare* / E: ***scrob*** + *-ușor*] **1-2** (Rar; șhp) Scrob[1] (**1**) (puțin).

scrociob *sn* [At: PĂCALĂ, M. R. 141 / Pl: *~oabe* și *~uri* / E: ns cf *scrob*[3]] (Reg) **1** Culcuș de paie în care se adăpostesc unele animale (domestice). **2** Loc în care își adună șoarecii provizii. **3** Bârlog (**1**). **4** (Reg) Scrob[1] (**10**).

scrof *sn* vz ***scrofulă***

scrofar *sm* [At: DR. VIII, 208 / Pl: *~i* / E: ***scroafă*** + *-ar*] (Reg) Crescător de scoafe (**1**).

scrofăi *vt* [At: LĂNCRĂNJAN, C. I. 94 / Pzi: *~esc* / E: ***scroafă*** + *-ăi*] (Reg) A adresa cuvinte injurioase, obscene Si: (reg) *a scrofăli, a scrofări, a porcări*[1], *a porci* (**1**), (fam) *a porcăi*[1] (**1**).

scrofăli *vt* [At: MAT. DIALECT. I, 92 / Pzi: *~lesc* / E: ***scroafa*** + *-ăli*] (Reg) A scrofăi.

scrofări *vt* [At: DLR ms / Pzi: *~resc* / E: ***scroafă*** + *-ări*] (Reg) A scrofăi.

scrofărie *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ii* / E: ***scroafa*** + *-ărie*] **1** (Îdt) Porcărie. **2** (Îvr) Scroafă (**14**).

scrofiță *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~țe* / E: ***scroafă*** + *-iță*] **1-2** (Șhp) Scroafă (**1**) (mică) Si: (rar) *scrofuliță* (**1-2**), *scrofușoară* (**1-2**). **3** (Fam; dep) Scroafă (**5**). **4** (Iht; Ban) Boiștean (*Phoxinus phoxinus*). **5** (Orn; Ban) Pasăre cântătoare, cu pene brune și negre Si: (reg) *pitulice, privighetoare-de-grădină* (*Sylvia borin*). **6** (Orn; reg) Purcelușă (*Sylvia hortensis*). **7** (Orn; reg) Purcelușă-neagă (*Sylvia curruca*). **8** (Orn; reg) Scroafă-de-baltă (*Ixobrychus minutus*).

scrofoaie *sf* [At: ARH. OLT. III, 383 / Pl: ? / E: ***scroafă*** + *-oaie*] (Reg) Scroafă (**1**) mare.

scrofos, ~oasă *a* [At: TOMESCU, GL. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***scroafă*** + *-os*] (Reg; d. oameni) **1** Gras (ca o scroafă). **2** Fălcos (**1**).

scrofoti *vi* [At: ALR II, 5687/316 / Pzi: 3 *~tește* / E: ***scroafă*** + *-oti*] (Reg; d. porci) A grohăi.

scrofulară *sf* vz ***scrofulare***

scrofulare *sf* [At: VALIAN, V. / V: (înv) ***~rie, ~ra*** / E: lat ***scrophularia***] (Bot; îdt) Buberic (*Scrophularia nodosa*).

scrofulariacee *sf* [At: BRANDZA, FL. 344 / P: *~ri-a~* / Pl: ~ / E: fr ***scrofulariacées***] **1** (Lpl) Familie de plante erbacee anuale sau perene din clasa dicotiledonatelor, caracterizate prin flori hermafrodite, solitare sau grupate în inflorescențe, prin fructe capsule sau bace Si: (rar) *scrofularinee* (**1**). **2** Plantă din familia scrofulariaceelor (**1**) Si: (rar) *scrofularinee* (**2**).

scrofularie *sf* vz ***scrofulare***

scrofularinee *sf* [At: BRANDZA, D. 292 / Pl: ~ / E: fr ***scrofularinées***] (Rar) **1-2** Scrofulariacee (**1-2**).

scrofulă *sf* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 420/29 / V: (îrg) *scrof* (Pl: *scrofuri*) *sn*, (înv) *șc~* / Pl: *~le* și (pop) *~li* / E: sgp **scrofule**] **1** (Mpl) Ganglion limfatic din regiunea cervicală, inghinală sau axială atins de scrofuloză Si: (pop) *gâlcă*, (reg) *moimă*[2], *uimă*, *jolnă*, *cârtiță*. **2** (Pop; mpl) Scrofuloză (**1**). **3** (Reg; îf *scrof*) Gușă (**10**). **4** (Reg) Inflamație a ganglionilor gâtului la cai. **5** (Reg) Cancer (**1**).

scrofulidă *sf* [At: D. MED. / Pl: *~de* / E: fr **scrofulide**] Afecțiune cutanată determinată de cauze scrofuloase.

scrofuliță *sf* [At: CIHAC, I, 249 / Pl: *~țe* / E: **scroafă** + *-uliță*] (Rar) **1-2** Scrofiță (**1-2**).

scrofulodermă *sf* [At: ABC SĂN. / Pl: *~me* / E: **scrofulă** + *-dermă*] Formă de tuberculoză cutanată, caracterizată prin noduli.

scrofulom *sm* [At: DN[3] / Pl: *~oame* / E: fr **scrofulome**] Tumoare scrofuloasă (**2**).

scrofulos, ~oasă [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 196/9 / V: (înv) *șc~* / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr **scrofuleux**] **1** *a* (D. boli) Privitor la scrofulă (**1**) sau la scrofuloză. **2** *a* (D. boli) De natura scrofulelor sau a scrofulozei. **3** *a* (D. oameni) Care are scrofule (**1**). **4** *a* (D. oameni) Bolnav de scrofuloză. **5** *smf* Persoană bolnavă de scrofuloză.

scrofulotuberculoză *sf* [At: DN[3] / E: fr **scrofulo-tuberculose**] (Med) Formă ușoară de tuberculoză ganglionară și osoasă, întâlnită mai ales la copii.

scrofuloză *sf* [At: BIANU, D. S. 663 / Pl: *~ze* / E: ger **Skrofulose**] **1** Boală cronică de natură tuberculoasă, manifestată prin inflamarea ganglionilor limfatici din regiunea cervicală, inghinală sau axială Si: (pop) *scrofulă* (**2**). **2** Stare de debilitate (specifică copiilor și tinerilor) manifestată prin limfatism, hipertrofie ganglionară, predispoziție la tuberculoză etc.

scrofușoară *sf* [At: CIHAC, I, 249 / Pl: *~re* / E: **scroafă** + *-ușoară*] (Rar) **1-2** Scrofiță (**1-2**).

scrombăi [At: CREANGĂ, O. 237 / V: *~răbăi* / Pzi: *~esc* / E: **scroambă** + *-ăi*] **1** *vt* (Mol; c. i. încălțăminte) A scâlcia (**2**). **2** *vi* (Mol; d. încălțăminte veche și uzată) A face un zgomot caracteristic în timpul mersului. **3** *vr* (Reg) A se scoroji (**1**). **4** *vr* (Reg; d. zăpadă) A prinde la suprafață o pojghiță de gheață Si: (reg) *a (se) scrobi* (**4**).

scrombăială *sf* [At: UDRESCU, GL. / P: *~bă-ia~* / Pl: *~ieli* / E: **scrombăi** + *-eală*] (Reg) **1** Scorojeală (**1**). **2** Formare la suprafața zăpezii a unei pojghițe de gheață.

scrombăit, ~ă *a* [At: MIRONESCU, S. 620 / Pl: *~iți, ~e* / E: **scrombăi**] (Reg) **1** (D. încălțăminte) Scâlciat (**2**). **2** (D. zăpadă) Care a prins la suprafață o pojghiță de gheață Si: (reg) *scrobos*[1], *scrobit*[2]. **3** (D. rufe) Care s-a întărit din cauza gerului Si: (reg) *scrobit*[2]. **4** Scorojit (**1**).

scrombăitură *sf* [At: UDRESCU, GL. / P: *~bă-i~* / Pl: *~ri* / E: **scrombăi** + *-tură*] (Reg) Obiect uscat sau deformat din cauza uscăciunii.

scrop *sn* vz **scrob**[1]

scropos[1]*, ~oasă* *a* vz **scrobos**[2]

scropos[2]*, ~oasă* *a* vz **scrupos**

scropot *sn* vz **scropot**[1]

scrot *sn* [At: KRETZULESCU, A. 328/25 / V: *~um* / Pl: *~uri* / E: lat **scrotum**] (Atm; înv, șîs *scrotu broașelor*) Mic sac cutanat în care sunt cuprinse testiculele Si: (pop) *punga broașelor*, *pielea broașelor*, (reg) *boașe*, *săculeț* (**10**).

scrotal, ~ă *a* [At: DN[3] / E: fr **scrotal**] Care aparține scrotului.

scrotum *sn* vz **scrot**

scrub *sn* [At: DN[3] / E: eg **scrub**] Fitocenoză caracteristică Australiei Centrale în care predomină tufișuri xerofite și, rar, eucalipți.

scruber *sn* [At: DN[3] / E: fr, eg **scrubber**] Epurator de gaz cu ajutorul unui jet de apă.

scrubrie *sf* vz **scrumbie**

scruchit *s* [At: I. CR. I, 60 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Lână udată în apă rece.

scrum *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 44r/9 / V: (reg) *~b*, *~n* / Pl: (rar) *~uri* / E: ns cf alb *shkrum*] **1** Materie de culoare neagră sau cenușie, care rămâne în urma arderii complete a unui corp (și care poate păstra, în parte, forma obiectului ars). **2** (Pop; îe) **A se face** (sau **a face pe cineva** sau **ceva**) **~** (**și cenușă**) A arde (sau a face să ardă) complet. **3** (Pop: îe) **A se alege** (**numai**) **~ul** (**și fumul** sau **și cenușa**) sau (**numai**) (**fum și**) **~** (sau **scrum și cenușă**) **de ceva** ori **de** (sau **din**) **cineva** A se distruge în întregime. **4** (Reg; îls) **Foc și ~** Durere (foarte mare). **5** (Îrg) Cenușă (**1**). **6** (Reg) Funingine. **7** (Reg) Fitil (**1**). **8** (Îrg) Coajă care se prinde pe fundul unui vas când se arde o mâncare. **9** (Reg) Coajă formată pe pereții interiori ai pipei în urma depunerilor de tutun ars.

scruma *v* vz **scrumi**

scrumb *sn* vz **scrum**

scrumbie *sf* [At: ZOOLOGIA, 116 / V: (înv) *~râm~*, *~brie*, *scum~*, *scumbrie*, (reg) *~ubrie*, *~râmnie*, *scumbrius*, *scurmie*, *scurumie* / Pl: *~ii* / E: ngr **σκουμπρί**] **1** (Șîc **~albastră**, **~de-mare**) Pește marin migrator din grupul teleosteenilor, lung de 20-30 cm, cu capul cilindric, acoperit cu solzi mărunți, de culoare albastră-verzuie pe spate, răspândit în Oceanul Atlantic și în unele mări (*Scomber scombrus*). **2** (Șîc **~de-Dunăre**, **~de-putină**, **~din-gura-Dunării**) Pește din grupul teleosteenilor, lung de 30-40 cm, cu corpul alungit și turtit lateral, acoperit cu solzi de culoare verzui pe spate și albă-albăstruie pe părțile laterale, care trăiește pe coastele Mării Negre, de unde migrează în Dunăre (*Caspialosa pontica*).

scrumbioară *sf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~bi-oa~* / V: (rar) *scumbri~* / Pl: *~re* / E: **scrumbie** + *-oară*] **1-4** (Șhp) Scrumbie (**1-2**) (mică) Si: *scrumbiță* (**1-4**). **5** (Pop; șîc **~mică**) Specie de srumbie (**1**) de mici dimensiuni, care trăiește in Dunăre și în bălțile ei (*Clupeonella cultriventris*).

scrumbiță *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (înv) *~răm~*, *~rim~* (A și: *scrimbiță*), *~râm~* (A și: *scrâmbiță* / Pl: *scrâmbiți*), *scumbriță* (A și: *scumbriță*), (reg) *crâmpiță* (A: nct) / A și: *scrumbiță* / Pl: *~țe* / E: **scrumbie** + *-iță*] **1-4** Scrumbioară (**1-4**). **5** (Îdt) Hering (*Clupea harengus*). **6** (Rar) Rizeafcă (*Alosa caspia nordmanni*).

scrumbrie *sf* vz **scrumbie**

scrumelniță *sf* [At: SĂGHINESCU, V. 67 / Pl: *~țe*, (pop) *~ți* / E: **scrum** + *-elniță*] (Asr) Scrumieră.

scrumi *vt* [At: PAMFILE, A. R. 259 / V: (pop) *~ma* / Pzi: *~mesc* / E: **scrum**] **1** A preface în scrum (**1**) Si: (pop) *a scrumui*. **2** (Îf *scruma*) A scutura scrumul de țigară.

scrumie *sf* [At: ȘĂINEANU[2] / Pl: *~ii* / E: **scrum** + *-ie*] (Rar) Scrumieră.

scrumieră *sf* [At: CARAGIALE, M. 313 / P: *~mi-e~* / Pl: *~re* / E: **scrum** + *-ieră* cf fr *cendrier*] Recipient mic de diferite forme în care se scutură scrumul de țigară și se pun mucurile țigărilor arse și chibriturile arse Si: (rar) *scrumelniță*, *scrumie*, *scuturătoare* (**7**), *cenușar*, *cenușieră*, (reg) *cenușerniță*.

scrumire *sf* [At: CĂLINESCU, O. II, 25 / Pl: ? / E: **scrumi**] (Rar) Prefacere în scrum (**1**).

scrumit, ~ă *a* [At: MACEDONSKI, O. III, 55 / Pl: *~iți, ~e* / E: **scrumi**] Care s-a prefăcut în scrum (**1**).

scrumn *sn* vz **scrum**

scrumui *vt* [At: DDRF / Pzi: *scrumui* și (rar) *~esc* / E: **scrum** + *-ui*] (Pop) **1-2** A scrumi (**1-2**).

scrunt *sn* vz **scruntar**

scruntar [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 20r/2 / V: (înv) *~utar*, (reg) *scrunt* (Pl: *scrunturi*), *~ntar* / Pl: *~e* și (rar) *~uri* / E: nct] (Reg) **1** *sn* Loc nisipos sau pietros (la marginea mării sau a unui râu, a unei bălți etc.) Si: (înv) *scruntărie*, *scruntărire* (**2**). **2** *sn* (Reg) Loc ridicat Si: *dâmb*. **3** *sn* (Reg; spc) Râpă cu pietre, formată de șuvoiul apelor. **4** *sn* (Reg; îs) *~ de pădure* Pâlc de pădure Si: *pădurice*. **5** *a* Curat (**8**).

scruntăreț *a* [At: CONV. LIT. XLVI$_2$, 3 / Pl: ? / E: **scruntar** + *-eț*] (Reg; d. locuri, terenuri etc.) Zvântat după ploaie.

scruntări *vr* [At: GR. S. VI, 244 / Pzi: 3 *~rește* / E: **scruntar**] (Reg) A se zvânta (după ploaie).

scruntărie *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~ii* / E: **scruntar** + *-ie*] (Îdt) Scruntar (**1**).

scruntărire *sf* [At: URICARIUL, I. 395 / Pl: *~ri* / E: **scruntări**] (Înv) **1** Zvântare (după ploaie). **2** (Ccr) Scruntar (**1**).

scrunțar *sn* vz ***scruntar***

scrupa *vt* [At: COMAN. GL. / Pzi: ? / E: nct] (Reg; c. i. știuleți) A curăța de boabe.

scrupel *sn* vz ***scrupul***

scrupol *sn* vz ***scrupul***

scrupos, ~oasă *a* [At: CIHAC, II, 85 / V: (reg) ***~rop~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ns cf ucr *скрупити*] (Reg) **1** (D. substanțe, materii etc.) Sfărâmicios. **2** (D. făină) Care a fost măcinată mare. **3** (D. mămăligă) Fiert prea mult. **4** (D. suprafața unor obiecte) Aspru (la pipăit).

scrupul *sn* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 467/11 / V: (rar) ***~pel***, (înv) ***~pol*** (Pl: *scrupoli*) *sm* / Pl: *~e* și (înv) *~uri* / E: fr ***scrupule***] **1** (Înv) Unitate de măsură pentru greutatea egală cu a treia parte dintr-un dram. **2** Sentiment foarte dezvoltat al cinstei, al moralei, al corectitudinii, al datoriei, manifestat în acțiunile, în munca, în realizările cuiva. **3** Neliniște de care este cuprins cineva cu privire la corectitudinea, moralitatea unui lucru, a unei acțiuni etc. **4** (Îla) **Fără (nici un)** sau **lipsit de ~** (sau ~e) (Care acționează, se comportă) fără a ține seamă de nici un considerent moral în atingerea scopului propus. **5** (Îe) **A-și face ~e** A se frământa în legătură cu moralitatea, cu legitimitatea sau spontaneitatea unei decizii, a unei acțiuni etc.

scrupulos, ~oasă *a* [At: HELIADE, L. B. I, 82/16 / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***scrupuleux***] **1** (D. oameni) Care are scrupule (**2**). **2** Care face ceva cu foarte multă atenție, cu multă grijă, cu conștiinciozitate Si: *conștiincios, meticulos, migălos, minuțios*. **3** (D. acțiuni sau realizări ale oamenilor) Care este făcut cu foarte multă atenție, cu multă grijă, cu conștiinciozitate Si: *conștiincios, meticulos, migălos*.

scrupulozitate *sf* [At: PARAB. 19/17 / Pl: *~tăți* / E: fr ***scrupulosité***] **1** Atenție deosebită în îndeplinirea datoriei, a obligațiilor, în luarea unei hotărâri etc Si: *conștiinciozitate, meticulozitate, minuțiozitate*, (îvp) *scumpătate* (**9**), *scumpete* (**2**), *scumpătate* (**2**). **2** Atenție (exagerată) pentru toate amănuntele, pentru exactitate Si: *conștiinciozitate, meticulozitate, minuțiozitate*.

scrupulum *sms* [At: DN^{3} / E: lat ***scrupulum***] A 24-a parte dintr-o uncie în sistemul de măsurătoare roman.

scruta *vt* [At: MACEDONSKI, O. I, 249 / Pzi: *~tez* / E: fr ***scruter***] **1** A privi cercetător, atent, iscoditor Si: (fig) *a sfredeli* (**14**). **2** A analiza minuțios (pentru a descoperi, a găsi semnificația etc.) Si: (îrg) *a oglindi*. **3** A căuta să afle, să surprindă Si: *a sonda*.

scrutabil, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i, ~e* / E: ***scruta*** + *-bil*] (Rar) **1** Care poate fi cercetat din priviri. **2** Care poate fi analizat minuțios (pentru a descoperi, a găsi semnificația etc.) Si: (rar) *sondabil*.

scrutar *sn* vz ***scruntar***

scrutare *sf* [At: CARAGIALE, O. II, 17 / Pl: *~tări* / E: ***scruta***] **1** (Rar) Privire cercetătoare, atentă, iscoditoare. **2** Analiză minuțioasă Si: (înv) *scrutin*. **3** (Îvr; ccr) Cercetare științifică Si: *investigație*.

scrutator *sm* vz ***scrutător***

scrutător, ~oare [At: CR (1833), 210^{2}/32 / V: (înv) ***~tat~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***scrutateur***, lat ***scrutator***] **1** *a* (D. ochi sau, pex, d. oameni) Care privește atent, cercetător, iscoditor, pătrunzător Si: (rar) *scurmător* (**6**). **2** *a* (D. privire) Pătrunzătoare. **3** *a* Care analizează minuțios. **4** *a* Care surprinde esența. **5** *sm* (Înv) Cercetător (**17**). **6** *sm* (Îdt) Persoană care făcea parte din comisia însărcinată cu adunarea și numărarea voturilor sau cu supravegherea scrutinului Si: (îdt) *scrutinător*. **7** *sm* (Iuz) Persoană care consemna în scris discuțiile purtate într-un consiliu (al unei bănci sau al unei societăți comerciale).

scrutin *sm* [At: STAMATI, D. / V: (înv) ***~ie*** *sf*, ***~iu*** *sn* / Pl: *~e* / E: fr ***scrutin***, lat ***scrutinium***, it ***scrutinio***] **1** Mod de organizare a alegerilor (de deputați) pe bază de buletine sau bile care se introduc într-o urnă. **2** (Îs) *~ de listă* Mod de alegere în care, dintre candidații înscriși pe buletinul de vot, alegătorul are dreptul de a vota mai mulți candidați, potrivit numărului de deputați stabilit pentru circumscripția electorală respectivă. **3** (Îs) *~ individual* (sau *nominal, uninominal*) Votare în care pe fiecare buletin este trecut numele unui singur candidat. **4** (Îs) *~ public* Votare care se face prin ridicare de mâini sau prin aprobări orale. **5** Operație electorală care constă în depunerea voturilor într-o urnă, în deschiderea urnei pentru a tria și a număra voturile, precum și în proclamarea rezultatului votării. **6** (Prc) Fiecare dintre momentele scrutinului (**5**). **7** Totalitate a voturilor exprimate depuse în urnă cu ocazia unei alegeri. **8** (Nob) Urnă (de votare). **9** (Înv; pcf) Scrutare (**3**).

scrutina *vi* [At: GHEȚIE, R. M. / Pzi: *~nez* / E: fr ***scrutiner***] (Îdt) A participa la un scrutin (**5**).

scrutinător *sm* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~i* / E: ***scrutina*** + *-tor*] *sm* (Îdt) Scrutător (**6**).

scrutinie *sf* vz ***scrutin***

scrutiniu *sn* vz ***scrutin***

scuamata *sf* [At: DN^{3} / P: *scu-a~* / E: lat ***squamata***] (Mil; Ant) Cuirasă făcută din mici bucăți metalice îmbinate ca solzii de pește.

scuamă^{1} *sf* [At: BIANU, D. S. / V: ***scva~*** / Pl: *~me* / E: fr ***squame*** cf lat *squama*] **1** (Med) Lamelă epidermică care se desprinde de pe piele în cazul unor boli eruptive sau de piele. **2** (Bot) Frunzișoară tare care protejează mugurii, receptaculul etc.

scuamă^{2} *sf* vz ***scamă***

scuamifer, ~ă *a* [At: GRECESCU, FL. 134 / V: (înv) ***sca~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***squamifère***] (Rar; d. tulpini sau ramuri) Care este acoperit cu lamele în formă de solzi.

scuamos, ~oasă *a* [At: DN^{3} / P: *scu-a~* / V: ***scva~*** / E: fr ***squameux***, lat ***squamosus***] (Bot) **1** Care se aseamănă cu solzii unui pește Si: *solzos*. **2** Acoperit de scuame (**2**).

scuar *sn* [At: FM (1841), 243^{1}/20 / V: (rar) ***scuer, scoar, scver*** / S și: *squar* și *square* / Pl: *~uri* / E: fr, eg ***square***] **1** Grădină publică de dimensiuni mici amplasată de obicei în mijlocul unei piețe, la o răspântie de străzi sau pe un teren mărginit de clădiri. **2** (Prc) Spațiu mic plantat cu iarbă, flori etc.

scuborî *v* vz ***scoborî***

scuchița *sf* vz ***scochița***

scud^{1} *sm* [At: ȘINCAI, HR. III, 277/19 / Pl: *scuzi* și (înv) *~e, ~uri* sn / E: it ***scudo***, lat ***scuda***] Veche monedă (italiană) de argint sau de aur, care a circulat mai ales în apusul Europei, în sec. XV-XVIII, valoarea ei variind după țări și epoci.

scud^{2} *sn* vz ***scut***

scuepi *v* vz ***scuipa***

scuepitură *sf* vz ***scuipătură***

scuer *sn* vz ***scuar***

scuf *sn* vz ***scufă***^{1}

scufă^{1} *sf* [At: (a. 1810) IORGA, S. D. VIII, 51 / V: (îvr) ***scuf*** (Pl: *scufuri*) *sn* / Pl: *~fe* / E: ngr ***σκουφοη***] **1** Scufie (**1**). **2** (Reg) Scufie (**2**). **3** (Îrg) Scufie (**3**). **4** (Rar) Scufie (**4**). **5** Bonetă specială purtată în timpul programului de lucru de personalul medical, de bucătari etc.

scufă^{2} *sf* vz ***scafă***

scufânda *v* vz ***scufunda***^{2}

scufie *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / A și: (îvr) *scufie* / Pl: *~ii* / E: ngr ***σκόυφια***] **1** Bonetă de pânză, de stofă etc. care se poartă mai ales noaptea, în timpul somnului, sau prin casă (când este frig) Si: *bonetă, tichie, căciuliță, scufă*^{1} (**1**). **2** Bonetică pentru sugari Si: (reg) *scufă*^{1} (**2**). **3** Acoperământ pentru cap purtat de femei, asemănător cu o bonetă Si: (îrg) *scufă*^{1} (**3**). **4** (Rar) Căciuliță (cilindrică) confecționată mai ales din pâslă, pe care o poartă călugării și călugărițele ortodoxe Si: (rar) *scufă*^{1} (**4**). **5** (Reg) Membrană care învelește capul unor copii nou-născuți. **6** (Îe; d. oameni) **A se naște cu ~ (în cap)** A fi foarte norocos.

scufier *sm* [At: CIHAC, II, 697 / P: *~fi-er* / Pl: *~i* / E: ***scufie*** + *-ar*] (Îvr) Persoană care confecționează scufii.

scufioară *sf* [At: CR (1829), 22^{2}/24 / P: *~fi-oa~* / Pl: *~re* / E: ***scufie*** + *-ioară*] **1-2** (Îvr; șhp) Scufiță (**1-2**). **3** (Hip) Scufie (**2**).

scufiță *sf* [At: DDRF / Pl: *~țe* / E: ***scufă*** + *-iță*] **1-2** (Șhp) Scufie (**1**) (mică) Si: (îvr) *scufioară* (**1-2**), (reg) *scufiuță* (**1-2**). **3** (Hip) Scufie (**2**).

scufiuță *sf* [At: MUSCEL. 97 / P: *~fi-u~* / Pl: *~țe* / E: **scufie** + *-iuță*] **1-2** (Reg; șhp) Scufiță (1-2). **3** (Hip) Scufie (2).

scufunda¹ *sfa* [At: ALR I. 423/5 / Pl: *~de* / E: **scufunda²**] (Reg; îlav: în legătură cu verbe ca „a se băga", „a se da") **De-a ~** (sau **de-a ~dele**) În întregime.

scufunda² [At: LB / V: (înv) *scof~*, (reg) *~fân~*, *scofân~* / Pzi: *scufund* / E: *s-* + **cufunda**] (În concurență cu *cufunda*) **1-2** *vtr* A (se) băga (cu totul) într-un lichid Si: *a (se) afunda, a (se) cufunda*. **3-4** *vtr* (D. nave, obiecte etc.) A cădea (sau a face să cadă) la fundul unei ape (în urma unei avarii) Si: *a (se) afunda, a (se) cufunda*. **5-6** *vtr* (Spc) A (se) îneca. **7** *vr* (Fig; d. aștri) A coborî (dincolo de orizont) Si: *a apune, a dispărea*. **8** *vt* (Fig; c. i. privirea, ochii) A aținti (2). **9** *vt* (Fig; c. i. privirea, ochii) A adânci (4). **10** *vr* A intra adânc într-o materie moale, vâscoasă, afânată etc. Si: *a se adânci, a se afunda, a se cufunda, a se înfunda*. **11** *vr* A se lăsa (sau a se deplasa, a cădea, a se prăbuși, a coborî etc.) în adânc, sub nivelul solului ori sub un nivel dat. **12** *vr* A dispărea sub nivelul solului Si: *a se înfunda, a se lăsa (în...)*. **13** *vr* (D. ochi) A se înfunda în orbite. **14** *vr* (D. pământ) A se prăbuși. **15** *vr* (Îe) **Nu se ~ pământul** Nu se întâmplă nici un rău (dacă nu se va realiza ceva). **16-17** *vri* (Fig; udp „în" sau „întru") A fi absorbit de o activitate, de o preocupare etc. Si: *a se cufunda*.

scufundaci *sm* [At: CADE / Pl: ~ / E: **scufunda** + *-aci*] (Orn; rar) Cufundar (*Podiceps cristatus*).

scufundar *sm* [At: MURNU, O. 89 / Pl: *~i* / E: **scufunda** + *-ar*] (Orn; rar) Cufundar (*Podiceps cristatus*).

scufundare *sf* [At: DDRF / Pl: *~dări* / E: **scufunda**] **1** Băgare (cu totul) într-un lichid Si: *afundare, cufundare, scufundat¹ (1), scufundătură (1)*. **2** Cădere la fundul unei ape Si: *afundare, cufundare, scufundat¹ (2), scufundătură (2)*. **3** (Fig) Apus¹ (1). **4** Lăsare (sau deplasare, cădere, prăbușire, coborâre etc.) în adânc, sub nivelul solului sau sub un nivel dat Si: *scufundătură (3)*. **5** (Spc) Prăbușire a unei porțiuni din scoarța terestră, în urma mișcărilor tectonice.

scufundat¹ *sn* [At: DLR ms / Pl: ? / E: **scufunda**] (Rar) **1-2** Scufundare (1-2).

scufundat², *~ă* *a* [At: BARCIANU / V: (reg) *scofân~* / Pl: *~ați, ~e* / E: **scufunda**] **1** Care este băgat cu totul în apă Si: *afundat, cufundat, înecat*. **2** Care este căzut la fundul unei ape Si: *afundat, cufundat*. **3** (D. pământ, terenuri etc.) Care s-a prăbușit. **4** (Spc; d. porțiuni ale scoarței terestre) Care este coborât în raport cu sectoarele învecinate, în urma unor mișcări tectonice.

scufundător, *~oare* [At: ȘĂINEANU² / Pl: *~i, ~oare* / E: **scufunda** + *-ător*] **1-4** *smf, a* (Persoană) care (se) scufundă (1-4). **5** *sm* Specialist în scufundarea sub apă (fără costum de scafandru).

scufundătură *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ri* / E: **scufunda** + *-ătură*] **1-3** Scufundare (1-2, 4). **4** (Ccr) Porțiune de teren scufundat (3) Si: *surpătură*, (rar) *scufundiș (4)*. **5** (Reg; la cai) Pielea subțire de la stânghia piciorului Si: (reg) *petehelită, peteluță (2)*.

scufundiș *sn* [At: ARGHEZI, L. 163 / Pl: *~e* / E: **scufunda** + *-iș*] **1-2** (Olt; îlv) **A se da de-a ~ul** A se scufunda (2, 4). **3** (Reg; îcs) *De-a ~ele* Joc de copii practicat la scăldat, nedefinit mai îndeaproape. **4** (Rar) Scufundătură (4).

scufundos, *~oasă* *a* [At: DAN. U. 231 / Pl: *~oși, ~oase* / E: **scufunda** + *-os*] (Rar) **1** Moale¹. **2** Adânc (1).

scui *vi* [At: ALR II. 5687/95 / Pzi: 3 *~este* / E: nct] (Reg; d. porci) A grohăi¹.

scuipa [At: (cca 1550) CUV. D. BĂTR. II. 418/18 / V: (îrg) *~pi, ~upi, ~upia* (Pzi: *scupiu*), *scopi, șchiopi, șchiupi, școpi*, (înv) *schiupi, scuepi, schiopi, schiopți, schiuopi*, (reg) *schipa, schipi, scâpa, scâpia, scâpta, șchipa, șchipi, schipia* / Pzi: *scuip* / E: ml **scupire* cf *exspuere*] **1** *vi* A elimina din gură salivă, printr-o mișcare specifică a buzelor și a limbii Si: (reg) *a se sciurca, a stupi (1)*. **2** *vi* (Reg; d. oameni; îe) **A ~ de sus** (sau **departe**) A fi îngâmfat. **3** *vi* (D. oameni; îe) **A linge unde a ~t** A-și retrage vorbele (răuvoitoare). **4** *vt* A expectora (1). **5** *vt* (Pfm; d. bolnavii de tuberculoză; îe) **A-și ~ plămânii** (sau, reg, **bojocii**) A tuși și a expectora des. **6** *vi* (Pfm; d. oameni; îae) A depune eforturi mari pentru a realiza ceva (cu riscul pierderii sănătății). **7** *vt* (Pop; îe) **A ~ sânge** A avea hemoptizie. **8** *vi* (D. pisici) A-și încorda corpul într-o mișcare de apărare și de atac, însoțită de un pufăit specific. **9-10** *vt* A arunca scuipat¹ (4) asupra (sau în urma) cuiva sau a ceva (sau a face numai gestul respectiv) în semn de batjocorire, de înjosire, de dispreț. **11** *vt* (Fig) A-și manifesta disprețul față de cineva (prin cuvinte, atitudini etc.). **12-13** *vtr* (Reg) A (se) murdări cu scuipat¹ (4). **14** *vt* (C. i. corpuri străine, substanțe etc.) A elimina (cu forță) din gură (împreună cu scuipatul¹ (4). **15** *vt* (Fig; c. i. cuvinte sau lucruri neplăcute, jignitoare etc.) A rosti (cu mânie, cu dispreț etc.). **16** *vt* (Fig; rar) A pronunța cu efort. **17-18** *vti* (Pan) A arunca cu forță. **19** *vt* (Arg) A oferi.

scuipare *sf* [At: NEAGOE, ÎNV. 151/3 / V: (înv) *~pire, ~upiere, ~upire* / Pl: *~pări* / E: **scuipa**] **1** Eliminare de salivă din gură printr-o mișcare specifică a buzelor și a limbii Si: *scuipătură (1), expectorare*. **2** (Pop; îs) *~ de sânge* Hemoptizie. **3-4** Aruncare de scuipat¹ (4) asupra (sau în urma) cuiva sau a ceva (sau simulare a gestului respectiv) în semn de batjocorire, de înjosire, de dispreț. **5** (Fig) Înjosire. **6** (Fig) Dispreț (1). **7** (Îvr; ccr; îf *scuipire*) Scuipat¹ (4).

scuipat¹ *sn* [At: CORESI, EV. 169 / Pl: *~uri* și (înv, rar) *~e, ~i* / V: (înv, reg) *~pit, schipit*, (înv) *~piat, schiopit*, (reg) *scupit, ~uipat, schipiat, schipiț, scopit, șchipat, schiupit* / E: **scuipa**] **1-3** Scuipare (1, 3-4). **4** Secreție a glandelor salivare care se adună în gură (și se scuipă) Si: *salivă, scuipătură (2)*, (pop) *stupit*, (îvr) *scuipare (7)*, (reg) *scuipici (1), expectorație, flegmă, spută*. **5** (Reg; îe) **A i se topi** (cuiva) **~ul în gură** A fi pofticios. **6** (Reg) **A nu mai avea ~ în gură** A vorbi mult. **7** (Reg; îe) **A-și cântări ~pitul** A nu face nimic. **8** (Reg; îe) **A-i veni** (cuiva) **~ la furcă** A avea chef de vorbă. **9** (Îc) **~ul-cucului** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze în formă de rozetă, cu flori liliachii, roz, rar, albe Si: *stupitul-cucului* (*Cardamine pratensis*). **10** (Bot; îac) Depozit granulos sau vâscos format în jurul ramurilor arborilor din ouăle unor fluturi. **11** (Bot; reg; îac) Lichid lăptos, caustic și otrăvitor, conținut în organele vegetale ale aliorului Si: (reg) *scuipiciul-cucului*. **12** (Orn; reg; îc) **~ul-dracului** Coțofană (*Pica pica*).

scuipat², *~ă* *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (îvr) *scupit* / Pl: *~ați, ~e* / E: **scuipa**] **1** (D. scuipat¹, sânge etc.) Scos, aruncat din (sau pe) gură. **2** Acoperit de scuipat¹ (4) în semn de batjocorire, de dispreț, de înjosire. **3-4** (Fig) Batjocorit² (1-2). **5** (Îrg; fig) Care seamănă foarte bine cu cineva sau ceva Si: *leit*.

scuipă *sf* [At: O. BÂRLEA, A. P. II. 198 / Pl: *~pe* / E: ns cf *scuipa*] (Reg; csnp) Batistă (1).

scuipăcios, *~oasă* *a* [At: DRLU / Pl: *~oși, ~oase* / E: **scuipa** + *-ăcios*] (Înv) **1** Care are salivă abundentă. **2** Care scuipă (1) mult și des.

scuipător, *~oare* [At: I. GOLESCU, C. / V: (îvr) *~pitoare sf* / Pl: *~i, ~oare* / E: **scuipa** + *-ător*] **1** *smf, a* (Persoană) care scuipă (1) (des). **2** (Înv; d. boli sau d. tuse) Care e însoțit de expectorație. **3** *sf* Vas special (mic) în care se scuipă (1) Si: (reg) *stupitoare*.

scuipătură *sf* [At: N. TEST. (1648), 118ʳ/13 / V: (înv) *~pit~*, (îvr) *~uepit~* / Pl: *~ri* / E: **scuipa** + *ătură*] **1** Scuipare (1). **2** (Ccr) Scuipat¹ (4).

scuipi *v* vz **scuipa**

scuipiat *sn* vz **scuipat¹**

scuipici *s* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: **scuipi** + *-ici*] (Reg) **1** Scuipat¹ (4). **2** (Îe) **A-și cântări ~ul** A nu face nimic. **3** (Bot; îc) **~ul-cucului** Lichid lăptos, caustic și otrăvitor, conținut de organele vegetative ale aliorului Si: (reg) *scuipatul-cucului*. **4** Lipici.

scuipire *sf* vz **scuipare**

scuipiș *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: **scuipa** + *-iș*] (Reg) **1** Pământ nisipos. **2** Pământ sterp.

scuipit *sn* vz **scuipat¹**

scuipitoare *sf* vz **scuipător**

scuipitură *sf* vz **scuipătură**

scul *sn* [At: ANON. CAR. / Pl: *~uri* și (îrg) *~e*, (înv) *sculi* sm / E: ngr **σκουλί**] 1 Legătură de fire de lână, de bumbac, de mătase etc. depănate continuu în formă de colac, în vederea unor operații de finisare sau pentru livrare Si: (îrg) *sucitură*, (înv) *mătărângă* (1), (reg) *căleapă*. 2 (Reg) Vârtelniță folosită la depănatul sculurilor (1). 3 Unitate de măsură a lungimii firelor folosită în industria textilă.

scula [At: PSALT. HUR. 97ʳ/4 / V: (înv) ***scola*** / Pzi: *scol* / E: ml ****excubulare***] 1 *vr* A-și schimba poziția corpului de la orizontal la vertical (trezindu-se din somn). 2-3 *vtr* (Pex) A (se) deștepta din somn Si: *a (se) trezi*, (pop) *a (se) pomeni*, (îrg) *a (se) scormoni* (17-18), *a (se) stârni*, (înv) *a (se) scorni* (1-2), (reg) *a (se) suminica*. 4 *vr* (Îe) **A se ~ pe piciorul stâng** (sau **cu dosul în sus**, **cu fața la pernă** ori **la cearșaf**) A fi prost dispus. 5 *vr* (Îrg) A părăsi patul după o perioadă în care a fost grav bolnav. 6-7 *vtr* (Îrg; pex) A (se) vindeca de o boală Si: *a (se) însănătoși*, *a (se) înzdrăveni*, *a (se) ridica*, (îrg) *a (se) întrema*, *a (se) lecui*, *a (se) tămădui* (1). 8-9 *vtr* (Îrg; adesea urmat de determinări ca „din morți", „din mormânt" etc.) A reveni la viață după ce a murit Si: *a învia*, (înv) *a se deștepta*, *a se ridica*. 10 *vr* A părăsi poziția orizontală (sau șezândă) și a-și îndrepta corpul (sau jumătatea lui superioară) în poziție (relativ) verticală Si: *a se ridica*, *a se sălta*. 11-12 *vr* A întrerupe (sau a încheia) o activitate, o acțiune etc. prin sculare (5). 13 *vr* (D. organele genitale masculine ale oamenilor și animalelor) A intra (și a se menține) în erecție. 14-15 *vr* (Fam; îe) **A i se ~** (cuiva) **să...** (sau **de...**) A se hotărî brusc (sau a dori pe moment) să obțină, să întreprindă etc. ceva Si: *a se năzări*. 16 *vr* (Reg; d. oameni) A se ridica puțin (pe vârful degetelor de la picioare) Si: *a se înălța*. 17 *vr* (Îvr; d. păsări) A se ridica în zbor. 18 *vt* (Reg; c. i. animale de vânat) A face să iasă din ascunzătoare Si: *a stârni*. 19 *vt* (Fig) A scoate din starea de liniște, de calm de mai înainte, tulburând, deranjând, enervând etc. 20 *vr* (Îrg; fig) A-și reveni dintr-o situație (materială sau morală) proastă Si: *a se redresa*, *a se reface*, *a se îndrepta*. 21 *vr* A ajunge din nou la o situație prosperă. 22 *vr* (Înv; fig) A se ivi. 23 *vr* (Înv; fig) A se naște. 24 *vrp* (Îvr; d. impozite) A se percepe. 25-26 *vt* (Reg; c. i. ființe) A crește (1, 35). 27 *vr* (Înv) A se ridica (sau a se pregăti) să plece undeva, la cineva. 28 *vr* A pleca de undeva pentru a merge în altă parte. 29-30 *vr* A începe (sau a se hotărî să înceapă) o acțiune Si: *a se ridica*. 31 *vr* (Pop; îe) **A i se ~** (cuiva) (**ceva**) A-i veni (cuiva) o idee (ciudată). 32 *vr* (Îvp; fig; udp „pe", „spre", „asupra" etc.) A se ridica împotriva cuiva sau a ceva. 33 *vr* A avea o atitudine ostilă față de cineva sau ceva. 34 *vr* A porni o revoltă, o răscoală, o rebeliune Si: *a se revolta* (1), *a se răscula* (1). 35 *vr* (Înv) A porni la război. 36 *vt* (C. i. oameni, oaste) A mobiliza cu sopul de a participa la război. 37 *vr* (D. război) A izbucni.

sculament *sn* [At: DOFTORII, 2ᵛ/10 / V: (înv) ***~urământ***, ***scol~*** / Pl: *~e* și (îvr) *~uri* / E: ngr **σκουλαμέντο**, it ***scolamento***] (Pop) Blenoragie.

scular *sm* vz ***sculer***

sculare *sf* [At: PSALT. HUR. 117ʳ/25 / Pl: *~lări* / E: ***scula***] 1 Deșteptare din somn Si: *trezire* (1), *sculat¹* (1). 2 Momentul trezirii din somn. 3 Însănătoșire. 4 (Înv) Înviere din morți Si: *sculat¹* (2), (înv) *sculătura* (1). 5 Părăsire a poziției orizontale (sau șezânde) și îndreptare. 6 (Înv; fig) Revenire dintr-o situație (materială sau morală) proastă Si: *redresare*, *refacere*, *îndreptare*, (îvr) *sculător* (4), (înv) *sculătură* (2). 7 (Îvr) Pornire (1). 8 (Ccr) Loc de pornire. 9 (Îvr; fig) Împotrivire. 10 Răsculare. 11 (Îvr) Pornire la război. 12 Mobilizare.

sculat¹ *sn* [At: DOSOFTEI, PS. 467/2 / E: ***scula***] 1-3 Sculare (1-2, 4).

sculat², ***~ă*** *a* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 171ʳ/10 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***scula***] 1 Care s-a deșteptat din somn. 2 Care a părăsit poziția orizontală sau (șezândă) și și-a îndreptat corpul în poziție verticală. 3 (Fig) Revoltat.

sculă *sf* [At: PO 4/28 / Pl: *~le* / E: ns cf *scul*] 1 (Îvp; de obicei lpl) Obiect de mare valoare (făcut dintr-un metal prețios) (cu pietre scumpe). 2 (Spc) Bijuterie (1). 3 (Îrg; euf) Organ genital masculin (la oameni sau la animale). 4 (Reg; d. persoane învârstă; îe) **A punc ~lele în cui** A avea puterile slăbite. 5 (Înv; lpl) Veșminte scumpe și obiecte prețioase folosite la serviciile religioase. 6 Piesă folosită pentru prelucrarea unor materiale solide, în scopul schimbării formei, a dimensiunilor și a proprietății acestora Si: *instrument*, *unealtă*, *ustensilă*, (reg) *sculeață*. 7 (Lpl; de obicei cu determinări) Totalitate a instrumentelor și a obiectelor care servesc cuiva pentru practicarea unei anumite îndeletniciri. 8 (Prc) Partea activă cu care acționează o sculă (6) asupra materialului sau a piesei de prelucrat. 9 (Fig) Persoană, acțiune, fapt de care se servește cineva pentru a atinge un anumit scop Si: *instrument*. 10 (Fam) Armă (de luptă). 11 (Îvp; lpl) Obiecte (casnice). 12 (Îvp; lpl) Țesături, cusături etc. care formează zestrea unei familii. 13 (Reg; îls) **~ de văduvă** Lucru vechi (și uzat).

sculăraie *sf* [At: UDRESCU, GL. / E: ***sculă*** + *-ăraie*] (Reg; csc) Sculărie (2).

sculăreț, ***~eață*** *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~i*, *~e* / E: ***scula*** + *-ăreț*] (Reg) 1 (D. oameni) Iute în mișcări Si: *vioi*, *sprinten*. 2 (D. melodii, dansuri etc.) Vioi.

sculărie *sf* [At: ORBONAȘ, MEC. 70 / Pl: *~ii* / E: ***sculă*** + *-ărie*] 1 Loc, atelier, secție etc. (într-o uzină) unde se fabrică, se recondiționează sau se păstrează scule (6). 2 (Csc) Totalitate a sculelor (6) care se găsesc într-un anumit loc Si: (reg) *sculăraie*.

sculător, ***~oare*** [At: PSALT. 30 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***scula*** + *-ător*] 1 *a* (Îvr) Care părăsește poziția orizontală (sau șezândă) pentru a-și îndrepta corpul (sau jumătatea lui superioară) în poziție (relativ) verticală. 2 *sm* (Înv; Trs) Ceas deșteptător. 3 *sf* (Îvr) Înviere. 4 *sf* (Îvr; fig) Sculare (6). 5 *sm* (Înv) Inamic. 6 *sf* (Bot; reg) Gemănarița (*Orchis papilonacea*). 7 *sf* (Bot; reg) Poroinic (*Orchis militaris*). 8 *sf* (Bot; reg) Poroinic (*Orchis pupurea*). 9 *sf* (Bot; reg) Untul-vacii (*Orchis morio*). 10 *sf* Poroinic (*Orchis mascula*). 11 *sf* (Bot; reg) Vătămătoare (*Anthyllis vulneraria*). 12 *sf* (Bot; reg) Linariță (*Linaria vulgaris*). 13 *sf* (Bot; Ban) Vinariță (*Aperula odorata*). 14 *sf* (Bot; îc) **~oare-mare** Mutulică (*Scopolia carniolica*).

sculătură *sf* [At: CORESI, ap. GCR I, 14/7 / Pl: *~ri* / E: ***scula*** + *-ătură*] (Înv) 1-2 Sculare (4, 6).

sculățel, ***~ea*** [At: CREANGĂ, O. 224 / Pl: *~ei*, *~e* / E: ***sculat*** + *-el*] (Reg) 1-2 *smf*, *a* (Cântec, melodie) care are un ritm vioi Si: (reg) *sculățică* (1-2). 3 *a* Indecent.

sculățică [At: DLR ms / Pl: *~ici* / E: ***sculat*** + *-ică*] (Reg) 1-2 *sf*, *a* Sculățel (1-2). 3 *a* Sculățel (3).

sculbuți *vt* [At: MAT. DIALECT. I, 215 / Pzi: *~țesc* / E: nct] (Reg; c. i. apa dintr-o sticlă) A agita (1).

sculeață *sf* [At: ALR II, 3535/76 / Pl: *~ețe* / E: ***sculă*** + *-eață*] (Reg) Sculă (6).

sculer *sm* [At: DL / V: (rar) ***~lier***, (reg) ***~lar*** / Pl: *~i* / E: ***sculă*** + *-ar*] 1 Persoană care lucrează la sculărie (1). 2 (Reg; îf *scular*) Tâmplar.

sculeț *s* [At: DDRF / Pl: ? / E: ***scul*** + *-eț*] 1-2 (Îvr; șhp) Sculișor (1-2).

sculi *vt* [At: FRÂNCU-CANDREA, M. 105 / Pzi: *~lesc* / E: nct] (Reg) A isprăvi.

sculier *sm* vz ***sculer***

sculișoară *sf* [At: (a. 1808) IORGA, S. D. VIII, 45 / Pl: *~re* / E: ***sculă*** + *-ișoară*] 1-6 (Șhp) Sculă (6, 11-12) (mică sau puțină).

sculișor *sn* [At: TDRG / Pl: *~oare* / E: ***scul*** + *-ișor*] 1-2 (Șhp) Scul (1) (mic) Si: (reg) *sculeț* (1-2), *sculuț* (1-2).

sculpa *v* vz ***sculpta***

sculpare *sf* vz ***sculptare***

sculpi *v* vz ***sculpta***

sculpit, ***~ă*** *a* vz ***sculptat²***

sculpta *vt* [At: ASACHI, S. L. II, 86 / V: (înv) ***~lpa***, ***~lpi*** / Pzi: *~tez* / E: fr ***sculpter***] 1 (C. i. materiale dure, plastice, obiecte ori suprafața unor asemenea materiale sau obiecte) A prelucra prin cioplire, scobire, modelare, gravare (cu unelte speciale) pentru a împodobi cu sculpturi (1), cu ornamente, cu forme sculpturale Si: (rar) *a scobi¹*. 2 A ciopli (5). 3 (Rar; d. ape; c. i. forme de relief) A eroda (1). 4 (C. i. figuri, imagini, modele, ornamente etc. artistice) A reproduce plastic, în trei dimensiuni sau în relief, prelucrând prin cioplire, scobire, modelare, gravare (cu unelte speciale) un material dur Si: (rar) *a scobi¹*. 5 (C. i. opere de artă) A realiza prin mijloace specifice sculpturii.

sculptare *sf* [At: POLIZU / V: (înv) ***~pare*** / E: ***sculpta***] **1** Prelucrare prin cioplire, scobire, modelare, gravare (cu unelte speciale) a unor materiale dure, plastice, obiecte ori suprafața unor asemenea materiale sau obiecte, pentru a împodobi cu sculpturi (1), cu ornamente, cu forme sculpturale Si: (rar) *a scobire*[1], *sculptat* (1). **2** Cioplire (4). **3** Erodare (1).

sculptat[1] *sn* [At: DDRF / Pl: ? / E: ***sculpta***] **1-3** Sculptare (**1-3**).

sculptat[2], ***~ă*** *a* [At: FM (1841), 211[1]/14 / V: (înv) ***~pit*** / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***sculpta***] **1** (D. materiale dure, plastice, obiecte ori suprafața unor asemenea material sau obiecte) Care este prelucrat prin cioplire, scobire, modelare, gravare (cu unelte speciale) pentru a fi împodobit cu sculpturi (1), cu ornamente, cu forme sculpturale. **2** (D. opere de artă) Care este realizat prin mijloace specifice sculpturii (2).

sculptogenic, ***~ă*** *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***sculpta*** după *fotogenic*] (Rar; d. oameni) Care (prin aspect, expresivitate) este demn de a fi sculptat Si: *sculptural* (5).

sculptor *sm* [At: AR (1829) 144[2]/36 / V: (îvr) ***~ltor***, (imp) ***sclup~***, ***culttor*** / Pl: *~i* / E: fr ***sculpteur***] Artist care creează opere de sculptură Si: (pop) *săpător* (4), (înv) *cioplitor*, *scobitor* (2) (îvr) *scultător*.

sculptoră *sf* [At: BL XIV, 119 / Pl: *~re* / E: ***sculptor*** + *-ă*] (Nob) Sculptoriță.

sculptoric, ***~ă*** *a* [At: SCL 1964, 419 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***sculptor*** + *-ic* cf it *sculptorio*] (Rar) **1** Care ține de sculptură. **2** De sculptor.

sculptoriță *sf* [At: BL XIV, 119 / Pl: *~țe* / E: ***sculptor*** + *-iță*] Artistă care creează opere de sculptură, care lucrează sculpturi (1) Si: (nob) *sculptoră*.

sculptural, ***~ă*** *a* [At: ODOBESCU, S. III, 73 / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***sculptural***] **1** Care ține de sculptură. **2** Referitor la sculptură. **3** Cu aspect de sculptură. **4** Lucrat ca o sculptură. **5** Sculptogenic. **6** Care are frumusețea formală a sculpturilor antice. **7** (D. suprafețe de teren) Care este erodat. **8** (D. procese) De erodare (1).

sculpturalitate *sf* [At: CONTEMP. 1949, nr. 120, 13/4 / Pl: ? / E: ***sculptural*** + *-itate*] (Rar) Aspect, expresivitate etc. demne de a fi sculptate.

sculptură *sf* [At: CR (1829) 269[2]/19 / V: (înv) ***~lt~*** / Pl: *~ri* / E: fr ***sculpture***, lat ***sculptura***] **1** Operă artistică în trei dimensiuni sau în relief, executată de un sculptor Si: (înv) *scobitură* (7), *săpătură* (2), *cioplitură*. **2** Ornament sculptat[2] (2) Si: (înv) *scobitură* (8), *săpătură* (13), *cioplitură*. **3** (Lsg; csc; de obicei urmat de determinări care indică apartenența, felul) Totalitate a sculpturilor unui sculptor, unei școli, unei epoci etc. (care reflectă un stil specific). **4** Mod de interpretare artistică a realității în imagini vizuale, redate tridimensional sau în relief prin cioplirea sau modelarea unui material. **5** Artă plastică având la bază sculptura (4) Si: (înv) *cioplitură*, *săpătură* (14).

scultător *sm* [At: CR (1830), 427[2]/16 / Pl: *~i* / E: ***scul[p]ta*** + *-ător*] (Îvr) Sculptor.

scultor *sm* vz ***sculptor***

scultură *sf* vz ***sculptură***

sculuț *sn* [At: FD IV, 262 / Pl: *~e* / E: ***scul*** + *-uț*] **1-2** (Reg; șhp) Sculișor (**1-2**).

scumbie *sf* vz ***scrumbie***

scumbrie *sf* vz ***scrumbie***

scumbrioară *sf* vz ***scrumbioară***

scumbriță *sf* vz ***scrumbiță***

scumbriu *sm* vz ***scrumbie***

scump, ***~ă*** [At: CORESI, EV. 74 / Pl: *~i*, *~e* / E: slv **скѫпъ**] **1** *a* (Îrg) Zgârcit. **2** *a* (Îe) **(A fi) ~ la tărâțe si ieftin la făină** A fi nechibzuit. **3** *a* (Îe) **A fi ~ la vorbă** (sau, rar, **la vorbire**, **la grai**) A fi tăcut. **4** *a* (Îe) **A fi ~ la vedere** A trăi retras. **5** *a* (Adi; îac) A fi greu de găsit. **6** *a* (Îe) **A fi ~ la râs** (sau, rar, **de zâmbet**) A fi posac. **7** *a* (Rar; îe) **A fi ~ de mână** A fi zgârcit. **7** *a* Econom (9). **9** *a* (Înv; d. oameni; pex d. activități sau d. manifestări ale oamenilor) Meticulos. **10** *a* (D. lucruri, servicii etc.) Care costă mult Si: *costisitor*, (îrg) *banos*, (înv) *costător*. **11** *a* (Înv; îe) **A(-i) cădea** (ceva) ~ (cuiva) A fi dezagreabil. **12** *av* Cu preț mare. **13** *av* Cu miză mare. **14** *av* (Rar) **A ține** (ceva) **~** (pe cineva) A plăti mult. **15** *a* (D. oameni) Care cere prețuri mari. **16** *a* (D. prețuri) Ridicat. **17** *a* (Înv; fig) Greu de obținut. **18** *a* (Reg; d. lemn; îe) **(A fi) ~ la secure** (A fi) greu de fasonat. **19** *a* (Îvr; d. locuri, ținuturi etc.) Sălbatic. **20** *a* (Îvr; d. locuri, ținuturi etc.) Inaccesibil. **21** *a* Care reprezintă o mare valoare materială, spirituală, morală etc. Si: *prețios*, *rar*, *valoros*. **22** *a* (Îs) *Metal ~* Metal prețios. **23** *a* (Reg; îe) **A purta nume mari sau ~e** A avea origine nobilă sau cu calități deosebite. **24** *a* (D. bani) Făcut din metal prețios. **25** *a* (D. aur) De primă calitate. **26** *a* (D. bani) Care are mare putere de cumpărare. **27** *a* (D. bani) Care este greu de procurat. **28** *a* (Îrg) Rar. **29** *a* (Îs) *Cuvinte ~e* Cuvinte pline de tâlc. **30** *a* Care este foarte drag cuiva Si: *drag*, *iubit*. **31** *a* (Îvr; îe) **A avea ~** (pe cineva) A stima (pe cineva).

scumpăciune *sf* [At: FM (1845) 91[1]/1 / Pl: *~ni* / E: ***scump*** + *-ăciune*] (Îvr) Scumpete (7).

scumpăr *sn* [At: DOSOFTEI, ap. GCR I, 242/23 / Pl: *~uri*, *~e* / E: pvb ***scumpăra***] (Îvr) **1** Răscumpărare (1). **2** Mântuire.

scumpăra [At: CORESI, EV. 257 / V: ***~up~***, ***~upera*** / Pzi: *scumpăr* / E: *s-* + ***cumpăra***] **1** *vt* (Înv) A cumpăra (1). **2** *vt* (Spc; c. i. dreptul de concesiune acordat cuiva) A cumpăra de la posesor în schimbul unui preț convenit. **3** *vt* (Îvr) A procura (1). **4** *vt* (Îvr) A reda (1). **5** *vt* (Înv; c. i. prizonieri, robi sau ostatici) A răscumpăra (1). **6** *vt* (Îvr) A împrumuta (cu bani). **7** *vt* (Înv) A salva (1). **8-9** *vtr* (Spc) A (se) elibera (**1-2**). **8** *vt* (În textele religioase) A mântui. **9** *vt* (Îvr; îe) **A-și ~ mânia** A se răzbuna (1).

scumpărare *sf* [At: PSALT. 111 / Pl: *~rări* / E: ***scumpăra***] **1** (Îvr) Răscumpărare (1). **2** (Înv) Salvare. **3** (Înv) Eliberare (1). **4** (Înv) Răzbunare.

scumpărător, ***~oare*** [At: (a. 1621) I. BIANU, D. R. 60 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***scumpăra*** + *-ător*] (Înv) **1** *sf* Cumpărare (1). **2** *sm* (Îvr) Mântuitor. **3** *sm* (Îvr) Răzbunător.

scumpătate *sf* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 255 / Pl: *~tăți* și (rar) *~tățuri* / E: ***scump*** + *-ătate*] (Îvp) **1** Zgârcenie. **2** Scrupulozitate (1). **3-6** Scumpete (**4-5**, **7**, **11**). **7** Bogăție (1). **8** Scumpire (1). **9** (De obicei precedat de *pp* „cu") Scrupulozitate (1). **10** (De obicei precedat de *pp* „cu") Exactitate (1). **11** (De obicei precedat de *pp* „cu") Judecată. **12** (Înv; îlav) **Cu ~** Cu plăcere.

scumpeală *sf* [At: JIPESCU, O. 85 / Pl: *~eli* / E: ***scumpi*** + *-eală*] (Înv) **1** Scumpire (1). **2-3** Scumpete (**4-5**).

scumpeliște *sf* [At: ALR I, 104/290 / Pl: *~ti* / E: ***scumpi*** + *-eliște*] (Reg) **1** Scumpire (1). **2-4** Scumpete (**4-6**). **5** Foamete (1).

scumpenie *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~ii* / E: ***scump*** + *-enie*] (Înv) **1** Scumpire (1). **2** Zgârcenie. **3-5** Scumpete (**4-5**, **7**). **6** Bogăție (1)

scumpet *sn* vz ***scumpete***

scumpete [At: CORESI, EV. 401 / V: (înv) ***scumpet*** *sn* / Pl: *~uri* sn / E: ***scump*** + *-ete*] **1** (Înv) Zgârcenie. **2** (Îvr; precedat de *pp* „cu") Scrupulozitate (1). **3** Scumpire (1). **4** Situație în care se înregistrează o scumpire (1) Si: (îvp) *scumpătate* (3), (înv) *scumpenie* (3), (înv) *scumpeală* (2), (reg) *scumpeliște* (2). **5** Perioadă de timp în care prețurile sunt foarte ridicate Si: (îvp) *scumpătate* (4), (înv) *scumpenie* (4), (înv) *scumpeală* (3), (reg) *scumpeliște* (3). **6** (Îrg) Sărăcie. **7** (Mpl) Lucru de preț Si: (pfm) *scumpătate* (5), (îrg) *scumpie*[1] (2), (înv) *scumpenie* (5), (îvr) *scumpăciune*, (înv) *scumpie*[1] (2). **8** (Rar) Frumusețe a unui lucru scump (9) Si: (înv) *scumpie*[1] (3). **9** (Înv) Bogăție (1). **10** (Într-o poezie populară) Mândrie. **11** (Fam; hip) Persoană dragă Si: (fam) *scumpătate* (7). **12** (Reg; îlav) **Cu ~** Cu plăcere.

scumpi [At: VARLAAM, C. 25 / Pzi: *~pesc* / E: ***scump***] **1** *vr* (D. oameni) A se tocmi exagerat de mult (la vânzarea sau la cumpărarea unui lucru). **2** *vr* A se arăta zgârcit (atunci când trebuie să dea, să facă ceva) Si: *a se zgârci*, *a se calici*, *a se lăcomi*. **3** *vt* (Îvr) A economisi (4). **4** *vt* (C. i. mărfuri) A mări prețul. **5** *vrp* (D. mărfuri, prestări de servicii etc.) A deveni mai scump (9). **6** *vt* (C. i. prețuri, dobânzi etc.) A face mai mare Si: *a mări*. **7** *vr* (D. oameni, mai ales d. negustori) A cere prețuri mari. **8** *vr* (Rar; d. bani) A deveni greu de procurat.

scumpic *sm* vz ***scumpie***[2]

scumpie[1] [At: COD. TOD. 226 / V: (îvr) ***scupie*** / Pl: *~ii* / E: ***scump*** + *-ie*] **1** *sf* (Înv) Zgârcenie. **2-3** *sf* (Înv) Scumpete (**7-8**). **4** *sf* (Înv) Bogăție (**1**). **5** *a* (Într-o poezie populară; pbl din necesități prozodice) Mândru.

scumpie[2] *sf* [At: COTEANU, PL. 18 / V: (înv) ***scopie***, (reg) ***~ic*** *sm*, ***~ilă***, ***~in*** *sm*, ***~ină***, ***~iu*** *sm*, ***~prină***, ***scunpie***, ***sclum~*** / Pl: *~ii* / E: pn ***skapia***] (Bot) **1** Arbust înalt până la 5 m, cu frunzele eliptice sau obovate și cu flori mici galbene-verzui în panicule mari, a cărui coajă și ale cărui frunze sunt folosite în vopsitorie și în tăbăcărie, precum și în medicina populară pentru proprietățile lor antiseptice și astringente Si: (reg) *liliac*, *oțetar*, *rui*[4] (*Cotinus coggygria*). **2** Coaja sau frunzele scumpiei (**1**). **3** (Îrg) Oțetar[3] (*Rhus typhina*). **4** (Îrg) Liliac (*Syringa vulgaris*). **5** (Reg; îc) **~altoită** Liliac franțuzesc (*Syringa persica*). **6** (Trs) Lemnul-vântului (*Syringa josikaea*). **7** (Reg; îf *scumpină*) Lămâiță (*Philadelphus coronarius*).

scumpilă *sf* vz **scumpie**[2]

scumpin *sm* vz **scumpie**[2]

scumpină *sf* vz **scumpie**[2]

scumpire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ri* / E: **scumpi**] **1** Creștere (mare) a prețului unei mărfi sau a unui serviciu Si: (îvp) *scumpătate* (**8**), *scumpete* (**3**), (înv) *scumpeală* (**1**), (înv) *scumpenie* (**1**) (reg) *scumpeliște* (**1**). **2** (D. mărfuri; îe) **A fi în ~** A fi în creștere. **3** (Rar) Creștere a valorii.

scumpișor, ~oară *a* [At: DEX / Pl: *~i*, *~oare* / E: **scump** + *-ișor*] **1-6** (Fam; șhp) Care este (mai) scump (**16-17, 30**) în comparație cu altceva sau altcineva Si: *scumpuleț* (**1-6**), *scumpușor* (**1-6**).

scumpiu *sm* vz **scumpie**[2]

scumpoc *sm*, *am* [At: A I, 24 / Pl: *~oci* / E: **scump** + *-oc*] (Reg) **1-2** (Om) zgârcit.

scumpoi *s* [At: A I, 24 / Pl: ? / E: **scump** + *-oi*] (Reg) Zgârcitură.

scumprină *sf* vz **scumpie**[2]

scumpuleț, ~eață *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i*, *~e* / E: **scump** + *-uleț*] **1-6** (Fam; șhp) Scumpișor (**1-6**).

scumpușor, ~oară *a* [At: CARAGIALE, O. VIII, 5 / Pl: *~i*, *~oare* / E: **scump** + *-ușor*] **1-6** (Fam; șhp) Scumpișor (**1-6**).

scunc *sm* vz **sconcs**

scuncenie *sf* [At: DLR ms / Pl: *~ii* / E: ucr ***скучення***] (Reg) Persoană enervantă.

scuncini *vt* [At: DLR ms / Pzi: *~nesc* / E: **scuncenie**] (Reg; c. i. oameni) A necăji peste măsură.

scund, ~ă *a* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 9ᵛ/14 / Pl: *~nzi*, *~e* / E: slv **скѫдъ**] **1** (Îoc *înalt*) Care are o înălțime sub cea obișnuită Si: *mărunt*, *mic*, *scurt* (**10**), *jos*, (îvp) *puțin*, (reg) *picinog*. **2** (Nob; d. ape) De mică adâncime.

scundac, ~ă [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~aci*, *~ace* / E: **scund** + *-ac*] **1** *a* (Îoc *înălțișor*) Cam (prea) scund Si: (înv) *scundatic*, (reg) *scundănac*. **2** *a* De lungime (prea) redusă. **3** *sm* (Reg) Pasăre nedefinită mai îndeaproape.

scundatec, ~ă *a* vz **scundatic**

scundatic, ~ă *a* [At: DIONISIE, C. 222 / V: ***~tec*** / Pl: *~ici*, *~ice* / E: **scund** + *-atic*] (Înv; d. oameni) Scundac (**1**).

scundănac, ~ă *a* [At: GL. OLT. / Pl: *~aci*, *~ace* / E: **scund**] (Reg; d. oameni) Scundac (**1**).

scundicel, ~ea *a* [At: CORESI, EV. 452 / Pl: *~ei*, *~e* / E: **scund** + *-icel*] **1-2** (Îrg; șhp) Scunduț (**1-2**).

scunducel, ~ea *a* [At: BUDAI-DELEANU, T. V. 42 / Pl: *~ei*, *~e* / E: **scund** + *-ucel*] (Îrg; șhp) **1-2** Scunduț (**1-2**). **3-4** Scurticel.

scundură *sf* vz **scândură**

scunduț, ~ă *a* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~i*, *~e* / E: **scund** + *-uț*] (Reg; șhp) **1-2** (Puțin) scund (**1**) Si: (îrg) *scundicel* (**1-2**), *scunducel* (**1-2**). **3-4** Scurticel (**3-4**).

scunpie *sf* vz **scumpie**[2]

scuolă *sf* vz **școală**

scupăra *v* vz **scumpăra**

scupcină *sf* vz **scupștină**

scupera *v* vz **scumpăra**

scupi *v* vz **scuipa**

scupia *v* vz **scuipa**

scupiat *sn* vz **scuipat**[1]

scupie *sf* vz **scumpie**[1]

scupiere *sf* vz **scuipare**

scupire *sf* vz **scuipare**

scupit[1] *sn* vz **scuipat**[1]

scupit[2]**, ~ă** *a* vz **scuipat**[2]

scupștină *sf* [At: F (1877) 83 / V: (înv) ***~pcină*** / S și: *skupștină* / E: srb ***skupština***] Organ al puterii de stat centrale și locale, în trecut în Serbia.

scura[1] *vt* [At: PSALT. 98 / Pzi: *scur* / E: ml ***excurare***] (Înv; Bis) **1** A curăța (**17**). **2** A mântui.

scura[2] *v* vz **scurge**

scuratoare *sf* vz **scurgător**

scurământ *sn* vz **sculament**

scure *v* vz **scurge**

scurere *sf* vz **scurgere**

scurgător, ~oare [At: RESMERIȚĂ, D. / V: (reg) ***~ratoare*** *sf* / Pl: *~i*, *~oare* / E: **scurge** + *-ător*] **1** *a* Care (se) scurge. **2** *sm* Muncitor calificat care supraveghează operațiile de scurgere în rafinării. **3** *sf* (Pop) Scurgere (**14**). **4** *sf* (Îdt) Zăgaz (la un lac, heleșteu) Si: *deversor*. **5** *smn* (Reg) Sedilă[2].

scurge [At: PO 254/5 / Si: (îrg) ***scura***, (înv) ***scure*** / Pzi: *scurg* / E: ml ***excurrere***] **1** *vr* (D. lichide) A ieși curgând sau a curge (fără întrerupere), prelingându-se, de obicei, în cantități mici (și până la ultima picătură). **2** *vtf* A face să iasă curgând sau să curgă, de obicei în cantități mici (până la ultima picătură). **3** *vtf* (Îrg; îcs) *De-a ~ sânge din grindă* Joc de flăcăi care se executa la priveghiul mortului. **4** *vr* (Îrg; d. recipiente) A-și pierde treptat conținutul (lichid) Si: *a se goli*. **5-6** *vtfr* (Îe) **A-și ~** (sau **a i se ~**) **ochii** (**de lacrimi** sau, îvr, **în lacrimi**) A plânge până la secarea lacrimilor (sau până la slăbirea vederii). **7** *vr* (Îe) **A i se ~ ochii** (sau, reg, **inima**) (**după cineva** sau **după ceva**) A se uita cu plăcere (sau cu dragoste) la cineva sau la ceva. **8** *vr* (Îae) A ține mult la cineva sau la ceva. **9** *vr* (Îae) A dori cu pasiune ceva sau pe cineva. **10** *vt* (C. i. un recipient cu băutură) A bea întreg conținutul Si: *a goli*. **11-12** *vt* (Pop) A avorta (**1-2**). **13** *vr* (D. ochi) A se sparge împrăștiindu-se din orbită. **14** *vt* A separa (de) partea lichidă prin stoarcere, strecurare etc. **15** *vt* (Rar; c. i. terenuri acoperite cu apă) A asana (**1**). **16** *vt* (Rar; c. i. apa aflată în exces pe un teren) A deseca (**1**). **17** *vr* (Rar) A seca[2] (**13**). **18** *vr* (Rar; d. terenuri; îf *scura*) A se zvânta. **19** *vr* (D. ape provenite din precipitații) A curge la vale (lăsând în urmă locul uscat). **20** *vr* (Înv; îf *scura*) A izvorî. **21** *vr* (Înv) A se vărsa. **22** *vr* (Fig; d. grupuri de ființe, de vehicule etc.) A se deplasa unul după altul (în raport cu un punct de referință fix) Si: *a se perinda* (**1**), *a trece*. **23** *vr* (Înv; fig) A se risipi. **24** *vr* (Fig; mai ales d. timp sau d. unități de timp sau, pex, d. viață, existență etc.) A trece (unul după altul) Si: *a se desfășura*. **25** *vt* (Îrg; fig; c. i. oameni) A secătui (**12**). **26** *vt* (Îrg; c. i. bani) A dobândi (prin mijloace necinstite) Si: *a acapara*.

scurgere *sf* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA 93/19 / V: (înv) ***~rere*** / Pl: *~ri* / E: **scurge**] **1** Curgere (neîntreruptă) a unui lichid în cantități mici (și până la ultima picătură) Si: (rar) *scursoare* (**1**), *scurs*[1] (**1**), (îvp) *scursură* (**1**). **2** Susur produs de apa care curge (lin). **3** (Teh) Proces de deplasare a unui fluid care părăsește un recipient, o incintă, un mediu poros sau suprafața unui corp solid. **4** Golire (**5**). **5** (Îvp) Secreție (**1**). **6** (Pex) Secreție (**4**). **7** (Reg; îs) *~ de sânge* Menstruație. **8** (Reg) Otoree. **9** (Reg) Leucoree. **10** (Reg) Blenoragie. **11** (Reg) Diaree (**1**). **12** Separare a părții lichide de cele solide prin stoarcere, strecurare etc. **13** Selectare și evacuare a apelor de precipitație, menajere, reziduale etc. Si: *scursoare* (**10**), *scurs*[1] (**1**). **14** (Ccr) Loc natural sau amenajat, prin care se scurge apa în exces, reziduurile lichide etc. Si: *scursoare* (**11**), (pop) *scurgătoare* (**3**), (reg) *scursură* (**11**). **15** (Îvr) Desecare (**1**). **16** (Rar) Loc prin care se scurge apa unui heleșteu, unui iaz, unui lac. **17** (Proces de) deplasare a apelor provenite din precipitații, pe suprafața pământului. **18** Deplasare unul după altul (în

raport cu un punct de referință fix). **19** Trecere a timpului, a vieții, a existenței etc. Si: *desfășurare*.

scuril, ~ă *a* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***scurrilis***] (Ltî) De bufon Si: *mucalit, caraghios*.

scurilie *sf* [At: DRLU / Pl: *~ii* / E: ***scuril*** + *-ie*] (Ltî) **1-3** Bufonerie (**1-3**).

scurilitate *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~tăți* / E: lat ***scurrilitas, -atis***] (Ltm) **1-3** Bufonerie (**1-3**). **4** Obscenitate.

scurima *v* vz ***scurma***

scurma [At: PSALT. 10 / V: (înv) ***~rima***, (reg) ***scăr~, scâr~, scruma, zgâr~, zgur~*** / Pzi: *scurm* / E: ns cf alb *gërmoj, zgërmis*] **1-2** *vt* (Îrg; c. i. gropi, șanțuri, excavații, concavitatea unor construcții etc.) A scormoni (**1-2**). **3-4** *vti* (C. i. pământ, roci) A zgâria (superficial) cu râtul, cu ciocul, cu ghearele, cu unghiile, cu un instrument etc., pentru a scoate ceva la iveală sau pentru a face o gaură (mică) Si: (îrg) *a zgârmăi*, (reg) *scurmuzui* (**1**), (pop) *a săpa, a râcâi*. **5** *vt* (Reg; îe) **A ~ (pe cineva) șerpii la burtă** A-i fi (foarte) foame. **6** *vt* (Îrg; îe) **A ~ (pe cineva) la inimă** A tulbura. **7** *vt* (Reg; îe) **A ~ (pe cineva) paralele în pungă** A fi risipitor. **8** *vt* (Rar) A scormoni (**11**). **9** *vt* (Pex) A ara[4]. **10** *vt* (Reg; c. i. o rană, o inflamație; îf *scărma*) A zgândări. **11** *vi* (Îvp) A scormoni (**6**). **12** *vt* (Rar; c. i. praf, nisip etc.) A răscoli. **13** *vt* (Fig; rar; d. oameni) A enerva (**6**). **14** *vt* (Fig) A scruta (**2**). **15** *vt* (Rar; c. i. oameni) A roade[1]. **16** *vt* (Rar; c. i. oameni) A preocupa (chinuind sufletește) Si: *a irita*. **17** *vi* (Îvr) A unelti (împotriva cuiva).

scurmaci, ~ace [At: LEXIC REG. 62 / V: ***scâr~*** / Pl: *~, ~ace* / E: ***scurma*** + *-aci*] **1** *sm* (Reg) Gheară (de pasăre) Si: (reg) *scurmuș*. **2-3** *sf, a* (Reg; îf *scârmaci*) Scormonici (**1-2**).

scurmare *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~mări* / E: ***scurma***] **1** Zgâriere (superficială) a pământului cu râtul, cu ciocul, cu ghearele, cu unghiile, cu ajutorul unui instrument etc., pentru a scoate ceva la iveală sau pentru a face o gaură (mică) Si: *râcâire*, (rar) *scurmat[1]* (**1**), *scurmătura* (**1**), *râcâit*. **2** (Fig; rar) Roadere. **3** (Fig; rar) Iritare. **4-5** Scormonire (**1-2**).

scurmat[1] *sn* [At: DDRF / Pl: ? / E: ***scurma***] **1-5** Scurmare (**1-5**).

scurmat[2], ~ă *a* [At: TEODOREANU, M. III, 65 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***scurma***] (Rar) **1** (D. fețele oamenilor) Răscolit[2]. **2** (D. oameni) Frământat (**5**). **3** (D. pământ) Care este răscolit la suprafață.

scurmător, ~oare [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~i, ~oare* / E: ***scurma*** + *-ător*] **1-4** *smf, a* Animal scormonitor (**2, 4**). **5** *smf* (Rar) Persoană care caută în gunoaie resturi de alimente sau alte obiecte valorificabile. **6** *a* (Fig; rar; d. ochi) Scrutător (**1**).

scurmătură *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ri* / E: ***scurma*** + *-ătură*] **1** (Rar) Scurmare (**1**). **2** (Ccr) Groapă sau gaură (superficială) făcută prin scurmare (**1**) Si: (reg) *scorbură* (**13**). **3** (Ccr; în descântece) Pământ, țărână răscolită de un animal, de o pasăre prin scurmare. **4** (Rar) Zgomot provocat de scurmarea pământului (cu ghearele).

scurmeică *sf* [At: H X, 355 / Pl: *~ici* / E: ***scurma*** + *-eică*] (Reg) Pisică[1] (**1**) (*Felis domestica*).

scurmie *sf* vz ***scrumbie***

scurmoli *v* vz ***scormoni***

scurmoni *v* vz ***scormoni***

scurmuș *sn* [At: ZANNE, P. III, 631 / Pl: *~e* / E: ***scurma*** + *-uș*] (Reg) Scurmaci (**1**).

scurmuzi *v* vz ***scurmuzui***

scurmuzit, ~ă *a* [At: LEXIC REG. II, 113 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***scurmuzi***] (Reg; d. pământ) Zgâriat (superficial) cu râtul, cu ciocul, cu ghearele etc.

scurmuzui [At: T. PAPAHAGI, C. L. / V: (reg) *~zi* / Pzi: *~esc* / E: ***scurma*** + *-uzui*] **1** *vt* (Reg; îf *scurmuzi*) A scurma (**2**). **2** *vr* (Reg; fig; d. durere) A se manifesta (în mod evident).

scurs[1] [At: CDDE / Pl: *~rși* sm, *~uri* sn / E: ***scurge***] **1** *sn* (Rar) Scurgere (**1**). **2** *sns* (Reg) Fund găurit al unui vas mare în care se țin prune. **3** *sn* (Reg) Curs (al unei ape). **4-5** *sm* (Fig; rar) Scursură (**13-14**).

scurs[2], ~ă *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX / Pl: *~rși, ~e* / E: ***scurge***] **1** (D. lichide) Care a curs (fără întrerupere), prelingându-se, de obicei în cantități mici (până la ultima picătură). **2** (Îrg; d. recipiente) Din care a curs tot conținutul (lichid) Si: *golit*. **3** (D. ochi) Spart și împrăștiat din orbită. **4** (Rar; mpl; d. ochi) Plânși[2]. **5** (Rar; mpl; d. ochi) Obosiți. **6** (Pex; rar; mpl; d. ochi) Inexpresiv. **7** Din care a fost separată partea lichidă de cea solidă prin stoarcere, strecurare etc. **8** (Reg; d. sosuri; pex; d. mâncăruri) Scăzut. **9** (Rar; d. terenuri acoperite cu apă) Asanat (**1**). **10** (Fig; d. timp sau d. unități de timp sau, pex, d. viață, existență etc.) Trecut (unul după altul) Si: *desfășurat*.

scursătură *sf* [At: I. IONESCU, ap. CADE / Pl: *~ri* / E: ***scurs[2]*** + *-ătură*] (Îvr) Apă (stătută) de ploaie sau reziduală adunată într-o adâncitură.

scursoare *sf* [At: LB / Pl: *~ori* / E: ***scurs[1]*** + *-oare*] **1** Scurgere (**1**). **2** (Ccr) Lichid murdar care se scurge dintr-un loc sau într-un loc Si: *scursură* (**2**). **3** (Spc; rar) Lături. **4** (Pop) Secreție (**1**). **5** (Pex) Secreție (**4**). **6** (Îrg) Leucoree. **7** (Îrg) Blenoragie (**1**). **8** (Îrg; șîs *~ fără sânge*) Diaree (**1**). **9** (Îdt; îs) *~ cu sânge* Dizenterie. **10** (Îvr) Scurgere (**13**). **11** (Ccr) Scurgere (**14**). **12** (Reg) Vârf (la șira sau la stogul de grâu). **13** (Fig; dep; mpl, iar lsg de obicei csc) Om de nimic Si: *lepădătură, scursură* (**13**), (rar) *scurs[1]*. **14** (Fig; dep; mpl, iar lsg de obicei csc) Om de la periferia societății Si: *scursură* (**14**), (rar) *scurs[1]*. **15** Apă care se scurge din pământ, de pe înălțimi etc. Si: (reg) *scursură* (**15**). **16** Apă curgătoare Si: (reg) *scursură* (**16**). **17** (Rar) Curs (al unei ape) Si: (reg) *scursură* (**17**). **18** (Prc) Albie[1] (**4**). **19** (Reg) Cădere de apă, la moară. **20** Curent al unei ape curgătoare.

scursură *sf* [At: (a. 1667) URICARIUL, XXV, 67 / V: (reg) ***scor~*** / Pl: *~ri* / E: ***scurs[1]*** + *-ură*] **1** (Înv) Scurgere (**1**). **2** (Ccr) Scursoare (**2**). **3** (Reg) Grăsime care se scurge din cașul curățat de zer[1]. **4** (Înv) Secreție (**1**). **5** (Pex) Secreție (**4**). **6** (Spc) Puroi[2] (**1**). **7** (Înv) Leucoree. **8** Blenoragie (**1**). **9** (Înv; șîs *~ fără sânge*) Diaree (**1**). **10** (Îrg; îs) *~ cu sânge* Dizenterie (**1**). **11** (Reg; ccr) Scurgere (**14**). **12** (Reg) Loc pe unde se scurge zeama din tescovină. **13-14** (Fig) Scursoare (**13-14**). **15-18** (Reg) Scursoare (**15-18**). **19-20** (Reg) (Loc de) vărsare a unei ape curgătoare. **21** (Reg) Cumpăna apelor. **22** Obcină (**1**). **23** Vârf de deal abrupt Si: *curmătură*. **24** (Reg) Prăpastie (**1**). **25** Rămășiță de la împărțirea pământurilor de pe lângă ape. **26** (Reg) Scadență a birului. **27** (Îrg) Bucată de aluat scursă din pâine crăpată, care se coace puțin mai târziu. **28** (Reg; lpl) Borhot (**1**). **29** (Reg) Grohotiș (**1**).

scurt, ~ă [At: ANON. CAR. / Pl: *~rți, ~e* și (îvr) *scurți* sf / E: ml **excurtus*] **1** *a* (Îoc *lung*; d. ființe, obiecte sau d. părți ale lor) Care are o lungime sub cea obișnuită Si: *mic*. **2** *av* (Pop; îe) **A scăpa ~ (de coadă)** A scăpa cu greu și dezavantajat, păgubit etc. dintr-o situație dificilă. **3** *a* (Îvr) Care are o suprafață sub cea obișnuită. **4** *a* (Fig; d. minte, memorie, inteligență etc.) Care este lipsit de agerime, de profunzime Si: *mărginit, redus, mic, obtuz, limitat*. **5** *a* (Îla) **~ la minte** Uituc. **6** *a* (Îe) **A avea memorie (sau memoria) ~ă** A nu putea (sau a nu vrea) să țină minte ceva. **7** *a* (Îae) A uita repede ceva. **8** *sf* Haină groasă, croită până deasupra genunchilor Si: (nob) *scurtătură* (**3**). **9** *sf* (Pop) Retevei. **10** *a* (Îoc *înalt*) Scund (**1**). **11-12** *av* (Înv; îe) **A face (pe cineva) mai ~ de (câte) o palmă** (sau **cu un cap**) A decapita (**1-2**). **13** *a* (D. drumuri, distanțe, proximitate în spațiu etc.) Care are o lungime sub cea obișnuită. **14** *a* (D. drumuri, distanțe, proximitate în spațiu etc.) Care se întinde pe o lungime mică. **15** *a* (D. drumuri, distanțe, proximitate în spațiu etc.) Care se parcurge în puțin timp (având lungime redusă). **16** *a* (Îs) *Vedere ~ă* Miopie. **17** *av* (Îe) **A fi ~ de** (sau, înv, **în, la**) **vedere** A fi miop. **18** *av* (În legătură cu verbe ca „a apuca", „a lega" etc.) (De) la mică distanță. **19** *av* (Pex; în legătură cu verbe ca „a apuca", „a lega" etc) Într-un mod care limitează (foarte mult) libertatea de mișcare Si: *strâns*. **20** *av* (Rar; îlav) **Din ~** De aproape. **21** *sm* (Îe) **A lua** (sau, înv, **a apuca**) (pe cineva) **din** (sau, înv, fam, **de**) ~ A trage la răspundere (pe cineva). **22** *sm* (Îe) **A ține** (pe cineva) **din** (sau, îvp, **de**) ~ A controla îndeaproape sau cu severitate comportarea (cuiva). **23** *sm* (Îae) A supune (pe cineva) unei discipline severe. **24** *sm* (Îae) A trata (pe cineva) cu asprime. **25** *sf* (Pop; îe) **A trage ~a** A suporta consecințe (neplăcute). **26** *a* (D. opere literare sau științifice sau d. părți ale lor) Care este de proporții reduse. **27** *a* (D. texte, d. formulări scrise ori orale sau d. elemente ale lor) Care este exprimat în cuvinte puține Si: *concis, concentrat, laconic, lapidar, succint, sumar*. **28** *a* (Îs) *Infinitiv ~*

Formă de infinitiv a verbelor în limba română, care poartă caracteristica conjugării. **29** *av* (Îlav) **Pe** (sau **în**, îvr. **întru**) ~ Fără cuvinte multe Si: *concis, concentrat, succint, sumar, scurt* (33). **30** *a* (Înv; îla) **În** (sau **pe**) **~ă vorbă** (sau; rar; **voroavă**) sau **în ~e cuvinte** Scurt (27). **31** *av* (Îe) (**A fi**) **~ la** (sau **în**) **vorbă** (sau, rar, **la cuvânt**, **la grai**, înv, **la voroavă**) (A fi) puțin comunicativ. **32** *a* (Îe) **A fi ~** A spune ceva în puține cuvinte Si: *concis*. **33** *av* (Îlav) **~ și cuprinzător** Concis, fără multe cuvinte. **34** *av* (Fam; îlav) **~ pe doi** Fără nici o discuție în plus. **35** *av* (În legătură cu verbe de declarație) Fără a admite replică Si: *tranșant, categoric*. **36** *av* (Îe) **A** (**o** sau **a i-o**, **a-l**) **tăia** (sau **reteza**) ~ A întrerupe cu hotărâre sau cu bruschețe din vorbă (pe cineva). **37** *sf* (Pop) Adenopatie (localizată în regiunea axială sau inghinală). **38** *sf* (Fam; irn) **A face ~ă la mână** A face un efort manual deosebit (și de durată). **39** *sf* (Îe) **A face ~ă la limbă** A trăncăni[1]. **40** *sf* (Îvr) Varice. **41** *a* (D. timp sau alte noțiuni temporale sau, pex, d. viață, d. stări afective, d. acțiuni, d. zgomote etc. a căror desfășurare este considerată din perspectiva duratei lor) Care ține (relativ) puțin. **42** *a* (Îlav) **În** (sau, rar, **la**) **~ă vreme** (sau **~ timp**, înv, **~ă diastină**) Într-un interval (relativ) mic Si: *curând*. **43** *a* (Îal; șîf **după ~ă vreme**, **după ~ timp**, sau, rar, **în ~** sau, îvr, **peste ~ă vreme**, **peste ~e zile**, **peste ~**) După un interval (relativ) mic Si: *curând*. **44** *a* (Îlav) **~ timp** (sau **~ă vreme**) **înainte de...** Într-un interval (relativ) mic, situat în raport de anterioritate imediată. **45** *a* (Îlav) (**La**) **~ă vreme** (sau **scurt timp**) **după ce...** Într-un interval (relativ) mic situat în raport de posteoritate imediată Si: *curând după...* **46** *av* (Îvr; îlav) **~ după** Scurt (45). **47** *a* (Îe) **Într-un timp mai lung sau mai ~** La o dată oarecare Si: *odată și odată, mai curând sau mai târziu*. **48** *a* (D. vocale sau d. silabe) Care are o durată mai mică decât cea medie, obișnuită. **49** *av* (În legătură cu verbe de mișcare) Brusc (2). **50** *s* (Înv) Scurtime (1).

scurta [At: CORESI, EV. 395 / V: (reg) *~ti* / Pzi: *~tez* și (îrg) *scurt* / E: ***scurt***] **1** *vt* (De obicei îoc *a lungi*; cu sens dimensional; c. i. obicte sau părți ale lor, părți ale corpului ființelor etc.) A face mai scurt (1). **2** *vt* (Îe) **A ~** (cuiva) **ghearele** A limita puterea cuiva. **3** *vt* (Îae) A pune pe cineva în imposibilitate de a face rău. **4** *vt* (Reg; îe) **A i se ~ pasul** A agoniza. **5** *vi* (Rar) A restrânge din suprafață. **6** *vt* (Pop; c. i. bușteni, lemne etc.) A tăia în bucăți (mai scurte). **7** *vt* (Pgn; îvr) A tăia (1). **8** *vt* (Trs; c. i. oameni) A păgubi. **9** *vt* (Mat; înv; fig; c. i. operații, fracții etc.) A simplifica (3). **10** *vt* (C. i. obiecte, construcții, arbori etc. sau părți ale lor) A simplifica (1). **11** *vt* (C. i. obiecte, construcții, arbori etc. sau părți ale lor) A face mai scurt (10). **12-13** *vt* (Îvp; c. i. oameni) A decapita (1-2). **14** *vt* (Rar; pex; pm; c. i. căpățâna) A despăți de trup (prin decapitare). **15** *vt* (C. i. drumuri, itinerarii sau echivalente ale acestora) A micșora distanța care trebuie a fi parcursă între două puncte sau până la o țintă spațială dată (de obicei, alegând un drum mai scurt, evitând ocolurile). **16** *vt* (Reg; îe) **A-i ~** (cuiva) **potecile** (sau **cărările**, **drumurile**) A împiedica activitatea cuiva. **17** *vt* (Îae) A pune cuiva viața în primejdie. **18** *vt* (Rar; îe) **A-i ~** (cuiva) **drumul** (sau **calea**) A-i ieși (cuiva) în întâmpinare. **19** *vt* (Rar) A da impresia că distanța parcursă este mai mică decât cea reală. **20** *vt* (Reg; c. i. oameni în mișcare) A prinde. **21** *vt* (C. i. opere literare sau științifice, texte etc. sau părți ale lor) A reduce din volum. **22** *vt* (C. i. fomulări verbale sau părți ale lor) A exprima în cuvinte puține. **23** *vt* (Rar; îe) **A ~** (cuiva) **vorba** (sau **a i-o ~**) A împiedica (pe cineva) să vorbească. **24** *vt* (Înv; spc; c. i. texte, opere ale unui autor etc.) A rezuma (1). **25-26** *vtfr* (Cu sens durativ) A face (sau a deveni) mai scurt (41) Si: *a (se) diminua, a (se) micșora, a scădea , a se mici[1]*. **27** *vt* (Îrg; îe) **A-i ~** (cuiva) **viața** A omorî. **28** *vt* (Îvr; îe) **A-l ~ vremea** (pe cineva) A zori. **29** *vt* (Rar) A face să pară mai scurt (41). **30-31** *vtr* (Csn) A face să devină (sau a deveni) mai mic, mai puțin Si: *a (se) diminua, a se împuțina, a (se) micsora, a scadea, a (se) mici[1]*. **32-33** *vtr* (Îvp; spc) A (se) reduce ca număr Si: *a (se) diminua, a (se) împuțina, a (se) micșora*. **34** *vt* (Îvp; pex) A omorî. **35** *vr* (Îvp; pex) A muri[1]. **36** *vr* (Îvr; cu sens intensiv) A scădea. **37** *vt* (Rar) A știrbi. **38** *vr* (Îvr) A se rări.

scurtac, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~aci, ~ace* / E: ***scurt*** + *-ac*] (Reg) Relativ scurt (1).

scurtare[1] *sf* [At: ST. LEX. 224¹/2 / Pl: *~tări* / E: ***scurta***] **1** Reducere a lungimii Si: (rar) *scurtat[1]* (1). **2** (Teh) Tăiere a unui buștean, a unui lemn etc. în bucăți (mai scurte) Si: (rar) *scurtat[1]* (2). **3** Reducere a înălțimii unui obiect, a unei construcții, a unui arbore etc. Si: (rar) *scurtat[1]* (3). **4** Micșorare a unei distanțe ce trebuie să fie parcursă între două puncte ori până la o țintă spațială dată (de obicei luând-o pe un drum mai scurt, evitând ocolurile) Si: (rar) *scurtat[1]* (4). **5** Reducere a proporțiilor, a volumului unei opere literare sau științifice sau a unor părți ale lor Si: *concentrare*, (rar) *scurtat[1]* (5). **6** Exprimare în cuvinte puține a unei comunicări scrise sau orale sau a unor părți ale ei Si: (rar) *scurtat[1]* (6). **7** Reducere a unui interval de timp, a duratei unei activități, a unei acțiuni etc. Si: *diminuare, micșorare, scădere*, (rar) *scurtat[1]* (7). **8** (Reg; îs) ~ *de* (sau *din*) *viață* Omorâre.

scurtare[2] *sp* [At: A VI, 8 / E: ***scurt*** + *-ar*] (Reg) Șosete.

scurtat[1] *sn* [At: DDRF / Pl: ? / E: ***scurta***] (Rar) **1-7** Scurtare (**1-7**).

scurtat[2], ~ă *a* [At: (a. 1774) GCR II, 99/30 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***scurta***] **1** Care a devenit mai mic în lungime. **2** (Înv; d. oameni; de obicei cu determinarea „de cap") Decapitat[2] (1). **3** (Rar) Care a devenit mai mic în înălțime. **4** (Rar; d. drumuri) Care evită ocolurile, reducând distanța ce trebuie străbătută între două puncte sau până la o țintă spațială dată. **5** (D. opere literare ori științifice, texte etc. sau d. părți ale lor) Care este redus ca proporții, ca volum. **6** (D. formulări verbale sau părți ale lor) Care este exprimat în cuvinte puține.

scurtător, ~oare *a* [At: EPISCPESCU, PRACTICA 338/20 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***scurta*** + *-ător*] (Înv) **1** Care determină reducerea unui interval de timp, a unei durate etc. **2** (Spc) Care scurtează viața.

scurtătură *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ri* / E: ***scurta*** + *-ătură*] **1** Bucată de lemn scurtă (1) (și groasă) (folosită, de obicei, pentru a bate pe cineva) Si: (pop) *retevei*, (reg) *scurtei, caravei, cotromplete, răzbici[1], resteu*. **2** (Înv; îe) **A măsura cu o ~** (pe cineva) A bate (**100**). **3** (Nob) Scurtă (**8**). **4** (Reg) Fâșie de lungime redusă dintr-o suprafață mai mare de teren agricol Si: (reg) *clin, trunchi[2]*. **5** (Reg) Crestătură făcută la urechea oilor ca semn distinctiv. **6** (Rar; dep) Om scund. **7** Cărare care urmează drumul cel mai scurt (**15**) între două puncte sau până la o țintă spațială dată, evitând ocolurile căii pricipale.

scurtăturică *sf* [At: PAMFILE, A. R. 25 / Pl: ? / E: ***scurtătură*** + *-ică*] **1-2** (Reg; șhp) Scurt (**8**) (mic) Si: (reg) *clinișor*.

scurtcircuit *sn* [At: BRĂESCU, O. A. I, 7 / Pl: *~e* / E: ***scurt + circuit*** după fr *court-circuit*] **1** Legătură electrică cu rezistență foarte mică stabilită între două puncte ale unui circuit electric între care există o diferență de potențial. **2** Ansamblul fenomenelor fizice care se produc la stabilirea unui scurtcircuit (1). **3** Fenomen fizic care constă în întreruperea accidentală a curentului electric într-o rețea sau instalație. **4** (Fam) Atingere accidentală a două fire sau puncte neizolate dintr-un circuit electric Si: (rar) *scurtcircuitare* (**3**). **5** Curentare a cuiva în urma unui scurtcircuit (4) Si: (rar) *scurtcircuitare* (**4**).

scurtcircuita *vtr* [At: DM / P: *~cu-i~* / Pzi: *~tez* / E: ***scurtcircuit*** cf fr *court-circuiter*] **1-2** A (se) produce un scurtcircuit (**1, 3**).

scurtcircuitare *sf* [At: SFC I, 194 / P: *~cu-i~* / Pl: *~tări* / E: ***scurtcircuita***] **1-2** Producere a unui scutcircuit (**1, 3**). **3-4** (Rar) Scurtcircuit (**4-5**).

scurtcircuitat, ~ă *a* [At: SFC I, 124 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***scurtcircuita***] (D. circuite, rețele etc. electrice sau d. părți ale lor) **1** În care s-a produs un scurtcircuit (3). **2** Care, în urma unui scurtcircuit (**3**), nu mai funcționează.

scurtcircuitor *sn* [At: LTR[2] / P: *~cu-i~* / Pl: *~oare* / E: ***scurtcircuita*** + *-tor*] Aparat sau dispozitiv prin care sunt scurtcircuitate (**1**) conductoarele unei instalații electrice.

scurtec *sn* vz ***scutec***

scurtecică *a* vz ***scurticică***

scurtei *s* [At: FOLC. MOLD. II, 68 / Pl: ? / E: ***scurt*** + *-ei*] (Reg) Scurtătură (1).

scurteicar *sm* [At: ALR II, 6535/848 / Pl: *~i* / E: ***scurteică*** + *-ar*] (Reg) Persoană care confecționează sau vinde scurteici.

scurteică *sf* [At: (a. 1818) GCR II, 226/3 / Pl: *~ici* / E: ***scurtă*** + *-eică*] Haină de stofă (sau, rar, de mătase, de catifea), de obicei îmblănită, croită până la (sau până sub) genunchi, purtată mai ales la țară Si: (pop) *cațaveică*.

scurteicică *a* vz ***scurticică***

scurteicuță *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~țe* / E: ***scurteică*** + *-uță*] **1-2** (Șhp) Scurteică (mică). **3** (Reg) Haină (de interior) croită până la genunchi, confecționată din pânză sau din stofă subțire, căptușită (sau, rar, vătuită) și purtată de femei la țară.

scurți *v* vz ***scurta***

scurticel, ~ea *a* [At: DOSOFTEI, V.S. noiembrie 141ᵛ/25 / Pl: *~ei, ~ele* / E: ***scurt*** + *-icel*] (Șhp) **1-2** (Indică dimensiunea; îoc *lungut*) Care este (cam) scurt (**1**) Si: *scurticică* (**1-2**), *scurtuț* (**1-2**), (îvr) *scurtișor* (**1-2**). **3-4** (Îoc „înălțuț") Care este (cam) scurt (**10**) Si: *scurticică* (**3-4**), *scurtuț* (**3-4**), (îrg) *scundicel* (**3-4**), *scunducel* (**3-4**), (reg) *scurtișor* (**3-4**), *scunduț* (**3-4**). **5-6** (D. drumuri, distanțe, proximitate în spațiu etc.) Care este (cam) scurt (**13**) Si: *scurticică* (**5-6**), *scurtuț* (**5-6**), (reg) *scurtișor* (**5-6**). **7-8** (D. opere literare sau științifice, texte, formulări scrise, formulări orale etc. sau d. părți ale lor) Care este (cam) scurt (**26**) Si: *scurticică* (**7-8**), *scurtuț* (**7-8**), (reg) *scurtișor* (**7-8**). **9-10** (Indică durata, d. timp sau alte noțiuni temporale; pex; d. viață, stări afective, acțiuni, zgomote etc. a căror desfășurare este considerată din perspectiva duratei lor) Care este (cam) scurt (**41**) Si: *scurticică* (**9-10**), *scurtuț* (**9-10**), (reg) *scurtișor* (**9-10**).

scurticică *af* [At: DLR ms / V: (înv) ***~tecică, ~teicică*** / Pl: *~ici* / E: css ***scurticel***] **1-10** (Șhp) Scurticea (**1-10**).

scurtime *sf* [At: CANTEMIR, ap. DDRF / V: (înv) ***~rtime***, (nob) ***curtime*** / Pl: *~mi* / E: ***scurt*** + *-ime*] **1** (Cu sens dimensional; îoc *lungime*) Lungime redusă (sub cea obișnuită) Si: (înv) *scurt*. **2** (Îoc *înălțime*) Înălțime redusă (sub cea obișnuită). **3** (Îoc *lungime*) Lungime redusă (sub cea obișnuită) a unui drum la care se ajunge evitând ocolișurile. **4** (Îoc *lungime*) Proporție redusă a unei opere literare sau științifice, a unor texte etc. sau părți ale lor.

scurtișor, ~oară *a* [At: I. GOLESCU / Pl: *~i, ~oare* / E: ***scurt*** + *-ișor*] **1-10** (Șhp) Scurticel (**1-10**).

scurtmetraj *sn* [At: DEX / Pl: *~e* / E: ***scurt*** + ***metraj*** după fr *court-métrage*] (Cig) Film a cărui durată nu depășește 30 de minute.

scurtuc *sn* vz ***surtuc***[1]

scurtuț, ~ă *a* [At: MAIOR, IST. 48/8 / Pl: *~i, ~e* / E: ***scurt*** + *-uț*] **1-10** (Șhp) Scurticel (**1-10**).

scurțime *sf* vz ***scurtime***

scurumat *s* [At: ALR I, 300/846 / Pl: ? / E: nct] (Reg; îe) **A se da de-a ~ul** A se rostogoli.

scurumie *sf* vz ***scrumbie***

scurpate *s* [At: ALR I, 300/850 / Pl: ? / E: nct] (Olt; îe) **A se da de-a ~** A se rostogoli.

scurușenie *sf* [At: I. CR. V, 183 / Pl: *~ii* / E: ns cf *crușeală*] (Reg) Resturi de argăseală.

scut *sn* [At: PSALT HUR. 28ᵛ/11 / V: (rar) ***~ur***, (înv) ***~ud*** / Pl: *~uri* și (îvr) *~e, ~ure* / E: ml ***scutum***] **1** Armă defensivă de diverse forme (dreptunghiulară, rotundă, ovală etc.) și mărimi, confecționată din metal, din lemn, din piele etc., cu care luptătorii din antichitate și din evul mediu își apărau pieptul de lovituri Si: *pavăză* (**1**), (rar) *blazon* (**2**), (înv) *aspidă, calcan*. **2** (Înv) Garda sabiei. **3** (Înv) Blazon (**1**). **4** (Fig) Ajutor acordat cuiva sau cerut de cineva Si: *protecție* (**1**), (grî) *prostasie*. **5** Mască protectoare folosită de sudori. **6** (Îrg) Adăpost (rudimentar la câmp). **7** (Reg; îlv) **A se pune la ~** A se adăposti (**2**). **8** (Reg) Șopron (**1**). **9** (Reg) Acaret (**1**). **10** Costrucție mobilă metalică sau de lemn folosită la susținerea pereților și a tavanului unei galerii de mină sau la protejarea lucrărilor de săpare și de căptușire a unui tunel. **11** Fomație chitinoasă care alcătuiește epiderma sau scheletul unor viețuitoare, având rol protector. **12** (Glg) Porțiune întinsă din cadrul unei platforme în care apare la suprafața pământului fundamentul cristalin cutat al acesteia, baza continentelor actuale.

scutar[1] *sm* [At: CIHAC, II, 335 / V: (îvr) ***~tieriu*** / Pl: *~i* / E: slv ***скѹтарь***] **1** Cioban care îndeplinește diverse sarcini în adinistrarea, conducerea etc. unei stâni Si: (înv) *scutaș*. **2** (Îrg) Stăpân (**1**). **3** (Reg) Cioban care nu plătește întreținerea oilor sale la stână. **4** (Reg) Persoană care supraveghează tăiatul și transportul buștenilor.

scutar[2] *sm* [At: BUDAI-DELEANU, T. V. 87 / V: ***~iu*** / Pl: *~i* / E: lat ***scutarius***] **1-8** (Înv) Scutier (**1-8**). **9** (Rar) Slujitor bisericesc care poartă prapurii.

scutariu *sm* vz ***scutar***[2]

scutaș *sm* [At: BL IX, 58 / Pl: *~i* / E: ***scut*** + *-aș*] (Înv) Scutar[1](**1**).

scutărie *sf* [At: H I, 47 / Pl: *~ii* / E: ***scutar***[1] + *-ie*] (Reg) Locuință a scutarului[1] (**1**).

scuteală *sf* [At: (a. 1683) GCR I, 269/3 / Pl: *~eli* / E: ***scuti*** + *-eală*] **1** (Înv) Protejare (**1**). **2** (Înv) Protecție. **3** (Reg; îe) **A pune pe cineva la ~** A ocroti. **4** (Pex; îae) A părtini pe cineva. **5** (Îvp) Adăpost (**1**). **6-7** (Îlv) **A (se) ține** (sau **a (se) pune, a (se) băga) la ~** A (se) adăposti (**1-2**). **8** (Reg) Acoperiș (**4**). **9** (Reg) Șopron pentru animale, care, unelte. **10** (Reg) Staul pentru oi. **11-12** (Înv; adesea urmat de determinări care indică felul) Scutire (**16-17**). **13** (Înv; îs) *Carte de ~* Înscris domnesc prin care se acorda cuiva scutire de unele impozite sau obligații pe o durată mai mare Si: (înv) *scutire* (**10**). **14** (Înv; îs) *Om de ~* Scutelnic[1] (**1**). **15** (Înv; îs) *Ostaș de ~* Soldat recrutat din rândul scutelnicilor[1] (**1**) Si: (înv) *scutelnicel* (**2**). **16** (Reg; îe) **A avea în ~** (pe cineva) Se spune despre un boier care avea în slujbă un scutelnic[1] (**1**).

scutec *sn* [At: CORESI, EV. 503 / V: (îrg) ***~urt~, ~tic*** (Pl: *~tice* sn și *~tici* sm), (reg) ***~teic, scurtelc*** / Pl: *~ece* / E: ns cf bg *скутак*] **1** Bucată de pânză, de flanelă, de pichet etc., de obicei dreptunghiulară, cu care se înfașă bebelușii Si: (reg) *cârpă, pelincă, rantie*. **2** (Îlav) **Din ~ece** Imediat după naștere. **3** (Îal) Din copilărie. **4** (Pop; îe) **A fi lovit cu ~ul** A fi smintit, zăpăcit, prostănac. **5** (Fig) Fază inițială (de dezvoltare) Si: *început*. **6** (Reg) „Țol". **7** (Reg) Opreg.

scutecel *sn* [At: DOSOFTEI, V.S. decembrie 237ᵛ/7 / V: (reg) ***~tic~*** / Pl: *~e* / E: ***scutec*** + *-el*] **1-2** (Șhp) Scutec (**1**) (mic) Si: (reg) *pelincuță*.

scutecit, ~ă *a* [At: LINȚIA, P. II, 22 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***scut***] (Rar) Acoperit cu scuturi (**11**).

scuteic *sn* vz ***scutec***

scutelă *sf* [At: ATILA, P. 414 / Pl: *~le* / E: lat ***scutella*** „cupă mică, ceașcă"] (Rar) Scut (**11**) de dimensiuni mici.

scutelnic[1] [At: PRAV. 49 / Pl: *~ici* / E: ***scuti*** + *-elnic*] **1** *sm* Țăran care era scutit de plata birului domnesc în schimbul unor obligații suplimentare (de obicei militare) față de domnie sau față de stăpânul moșiei Si: (înv) *scuteală* (**14**), (înv) *scutnic*. **2** *a* (Înv) Care era scutit de biruri, de obligații (către stat).

scutelnic[2] *sm* [At: BARCIANU / Pl: *~ici* / E: ***scut*** + *-elnic*] **1-8** (Rar) Scutier (**1-8**).

scutelnicel *sm* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ei* / E: ***scutelnic*** + *-el*] (Înv) **1** Soldat recrutat din rândul scutelnicilor[1] (**1**). **2** Scuteală (**15**).

scutelnicie *sf* [At: AR (1831), 558[1]/26 / Pl: *~ii* / E: ***scutelnic*** + *-ie*] (Îvr) **1** Rang de scutelnicel (**1**). **2** Funcția scutelnicelului (**1**). **3** Titlul scutelnicelului (**1**). **4** Perioadă în care s-a exercitat funcția de scutelnicel (**1**).

scuter *sn* [At: DM / Pl: *~e* / E: eg, fr ***scooter***] Tip de motocicletă ușoară, cu roți mici și cadru deschis, pe care conducătorul stă ca pe un scaun și care poate transporta una sau două persoane.

scuterist *sm* [At: DN³ / Pl: *~iști* / E: ns cf fr *scooteriste*] **1-2** Posesor (sau conducător) al unui scuter.

scuti [At: PSALT. 32 / Pzi: 1 *~tesc*, și (înv) 3 *scute* / E: ***scut***] **1-2** *vtr* (Asr; adesea cu determinări introduse prin *pp* „de", (înv) „cu", „prin") A (se) proteja. **3-4** *vtr* (Înv; îe) **A(-și) ~ viata** (sau **a se ~ cu viață**) A scăpa cu viață dintr-o mare primejdie. **5** *vt* (Înv) A păstra. **6** *vt* (Rar) A economisi (**4**). **7** *vr* (Reg; udp „de" sau, reg, „cu") A se adăposti (**2**). **8** *vt* (Reg) A ascunde (**1**). **9-10** *vt* (De obicei udp „de") A feri (sau a scăpa) de ceva neplăcut. **11** *vt* (Pex; de obicei udp „de") A trata cu grijă, cu

înțelegere și cu îngăduință Si: *a cruța*, *a menaja*, (îvr) *a menajarisi*. **12** *vt* (Îvr; c. i. o boală) A potoli[1] (1). **13** *vr* (Îvr; d. părți ale corpului) A se vindeca. **14** *vt* (Fam; adesea udp „de", sau, rar, „cu") A nu plictisi. **15** *vt* (udp „de") A nu (mai) cere (sau a nu mai supune la) îndeplinirea unor anumite îndatoriri, obligații Si: *a se dispensa*. **16** *vt* (Pex; cu determinări introduse prin *pp* „de") A fi lipsit de... **17-18** *vtr* (Rar) A (se) dispensa (de ceva sau de cineva).

scutic *sn* vz ***scutec***

scuticel *sn* vz ***scutecel***

scutier *sn* [At: HELIADE, O. I, 318 / P: *~ti-er* / Pl: *~i* / E: ***scut*** + *-ier*] (În Evul Mediu, în apusul Europei) **1** Tânăr nobil vasal care purta scutul (1) și celelalte arme ale cavalerului sau ale seniorului său Si: (rar) *scutelnic*[2] (1), (înv) *scutar*[2] (1). **2** Funcția scutierului (1) Si: (rar) *scutelnic*[2] (2), (înv) *scutar*[2] (2). **3** Titlul scutierului (1) Si: (rar) *scutelnic*[2] (3), (înv) *scutar*[2] (3). **4** Perioadă în care o persoană a exercitat funcția de scutier (1) Si: (rar) *scutelnic*[2] (4), (înv) *scutar*[2] (4). **5** Titlu purtat de tinerii nobili înainte de a deveni cavaleri Si: (rar) *scutelnic*[2] (5), (înv) *scutar*[2] (4). **6** (Îvr; pan) Cioclu (2). **7** (Rar) Ostaș. **8** (Rar) Luptător.

scutieriu *sm* vz ***scutar***[1]

scutință *sf* [At: PSALT. 28 / Pl: *~țe* / E: ***scuti*** + *-ință*] **1** (Înv) Protecție. **2** (Îvr) Adăpost (1). **3-5** (Înv; adesea urmat de determinări care indică felul) Scutire (**7-9**).

scutire *sf* [At: PSALT. 28 / Pl: *~ri* / E: ***scuti***] **1** (Asr) Protecție. **2** (Îvr; îs) *~ de boală* (sau *asupra*) Imunitate. **3** (Rar) Adăpost (1). **4-5** Ferire (sau scăpare) de ceva neplăcut Si: (rar) *scutit*[1] (**3-4**). **6** Tact față de sensibilitatea cuiva pe care din respect, din interes etc. vrem să-l cruțăm de neplăceri Si: *cruțare*, *menajament*, *menajare*, (rar) *scutit*[1] (**5**). **7** (Adesea urmat de determinări care indică felul) Privilegiu de a nu (mai) presta anumite servicii, de a nu (mai) plăti anumite dări Si: (rar) *scutit*[1] (**6**), (înv) *sentință* (**3**). **8-9** (Pex) Anulare (sau reducere) de taxe, impozite, obligații militare sau școlare etc. Si: (rar) *scutit*[1] (**7-8**), (înv) *scutință* (**4-55**) **10** (Înv; îs) *Carte de ~* Scuteală (**13**). **11** (Ccr) Act prin care se acordă cuiva o scutire (**7**) Si: *dispensă*, (rar) *scutit*[1] (**9**).

scutișor *sn* [At: TDRG / Pl: *~oare* / E: ***scut*** + *-ișor*] **1-2** (Șhp) Scut (1) (mic). **3** (Bot) Strat de celule epiteliale, care separă embrionul bobului de grâu de masa endospermului. **4** (Îvr) Petală a unor orhidee în formă de pinten.

scutit[1] *sn* [At: SFC IV, 308 / Pl: ? / E: ***scuti***] (Rar) **1** Protecție. **2** Adăpost (1). **3-8** Scutire (**4-9**).

scutit[2], ***~ă*** [At: (a. 1824) DOC. EC. 329 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***scuti***] **1** *a* (Înv) Protejat. **2** *a* (Rar) Adăpostit[2] (1). **3** *sn* (Rar) Adăpost (1). **4** *a* Care nu a (mai) fost supus (în condiții prevăzute de lege) la îndeplinirea unor îndatoriri (de obicei militare), la plata unor taxe, impozite etc. Si: (rar) *dispensat*.

scutitor, ***~oare*** [At: PSALT. HUR. 11^v/1 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***scuti*** + *-tor*] **1-2** *smf*, *a* (Înv) Protector. **3** *a* (Spc; d. boli) Care dă imunitate.

scutnic *sm* [At: DIONISIE, C. 367 / Pl: *~ici* / E: ***scuti*** + *-nic*] (Înv) Scutelnic[1] (1).

scutora *v* vz ***scutura***

scutos, ***~oasă*** *a* [At: J. CIHAC, I. N. 6/23 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***scut*** + *-os*] (Îvr; d. animale sau d. pielea lor) Care este acoperit cu scuturi (11).

scutur[1] *sn* [At: ALECSANDRI, POEZII, 241 / Pl: ? / E: pvb ***scutura***] (Rar) **1** Scuturare (1). **2** (Spc) Suflare (ușoară) de vânt Si: *adiere* (1). **3-4** Scuturare (**10**, **14**).

scutur[2] *sn* vz ***scut***

scutura [At: PSALT. HUR. 116^r/5 / V: (reg) *~ri*, *~tora* / Pzi: *scutur* / E: ml **excutulare*] **1** *vt* (C. i. obiecte, mai ales de îmbrăcăminte sau de uz curent, părți ale acestora sau părți ale corpului ființelor, plantelor etc.; adesea udp „de") A mișca oprind brusc deplasarea și schimbându-i (des) sensul într-o parte și într-alta, în sus și în jos, încoace și încolo etc., sau aplicând lovituri repetate, pentru a face să cadă, să se îndepărteze, să iasă etc. o materie, un corp străin etc. din sau de pe ceva. **2** *vt* (Pop; îe) **A ~ blana** (sau **cojocul**, **nădragii** cuiva) A bate (**100**). **3** *vt* (Îvr; îe) **A ~ de pureci** (pe cineva) A bate (**100**). **4** *vt* (Înv) A azvârli (1). **5** *vt* (Pfm; fig; c. i. oameni) A lua (prin mijloace necinstite) toți banii cuiva Si: (pfm) *a curăța*. **6** *vt* (Pex) A prăda. **7** *vt* (Pfm; c. i. punga, chimirul etc.) A goli de bani. **8** *vt* (Reg; c. i. cânepa) A bate în melițuică. **9** *vt* (Reg) A treiera[1] (1). **10** *vt* (Reg; c. i. paie) A îndepăta de pe arie cu furca prin mișcări scurte și repetate în sus și în jos, pentru a face să cadă boabele rămase sau căzute după treieriș. **11** *vt* (Reg; c. i. fânul) A întoarce. **12** *vt* (Reg; c. i. fânul) A întinde pentru a se usca. **13** *vt* (Rar) A presăra. **14** *vi* (Reg) A scormoni (1). **15** *vt* (Reg; c. i. încăperi sau părți ale lor) A căuta peste tot (răscolind, răvășind) pentru a găsi ceva. **16** *vt* (Îvr; fig) A cerceta (în amănunt) analizând, confruntând etc. pentru a lămuri o problemă, o situație etc. **17** *vt(f)* (C. i. materii, corpuri străine etc.) A face să cadă, să se îndepărteze, să iasă etc. din (sau de pe) ceva, prin mișcări oprite brusc și cu sensul deplasării schimbat (des) într-o parte și în alta, în sus sau în jos, încoace și încolo etc., prin lovituri repetate etc. **18** *vt* (Înv; îe) **A(-și) ~ praful** (sau **pulberea**) **de pe** (sau **din**) **picioare** A renunța cu totul la ceva. **19** *vr* (D. oameni; udp „de") A se curăța de praful, de noroiul, de zăpada etc. de pe picioare sau de pe altă parte a corpului, de pe haine etc., ștergându-se sau prin mișcări oprite brusc și cu sensul deplasării schimbat (des) în sus și în jos, prin lovituri repetate etc. **20-21** *vti* A șterge praful de pe obiectele din casă Si: *a deretica*, (îrg) *a griji*, (reg) *a câștiga*, *a orândui* (1), *a ticăji*[1], *a tistăli*[1]. **22** *vt* (C. i. situații, stări etc. în care se află cineva sau manifestări, deprinderi etc. ale cuiva) A înlătura ceva (nefiind potrivit cu mersul firesc al lucrurilor). **23** *vr* (De obicei udp „de", sau, rar, „din") A reuși să se îndepărteze, să se elibereze etc. de cineva sau de ceva care îl incomodează, îl deranjează, îl supără etc. provocându-i neajunsuri, neplăceri etc. Si: *a se debarasa*, *a se degaja*, *a se descotorosi*, *a se dezbrăca*. **24** *vr* (Fig) A reuși să iasă, printr-un efort (deosebit) de voință, de concentrare etc., de sub influența unei anumite stări sufletești, fizice, fiziologice etc. care apasă, incomodează etc. **25-26** *vtr* (Asr; cu determinările „din somn", „din somnolență", „din vis" etc.) A (se) trezi. **27** *vr* (D. plante) A rămâne fără frunze, flori, rod etc. în urma desprinderii și căderii lor. **28** *vr* (D. părți ale plantelor, mai ales d. frunze, flori, rod) A se desprinde (de plantă) și a cădea (împrăștiindu-se). **29** *vr* (Spc; d. flori) A rămâne fără petale. **30** *vt* (C. i. obiecte, construcții, ființe, arbori etc. sau părți ale lor) A scoate din poziția inițială, prin mișcări puternice și repetate cu sensul deplasării schimbat brusc, într-o parte și într-alta, încoace și încolo, în sus și în jos etc. **31** *vt* (Îe) **A ~ mâna** (cuiva) A saluta pe cinva luându-i mâna, strângându-i-o (cu putere) și mișcându-i-o repetat (și energic) în sus și în jos, în semn de (mare) afecțiune, bucurie etc. **32** *vt* (Mol; c. i. recipiente, saci etc. încărcați cu substanțe, materiale etc. pulverulente, granuloase etc.) A îndesa conținutul prin clătinare, prin agitare, printr-o ușoară ridicare și trântire etc. **33** *vt* (D. pavajul, denivelările etc. unui drum; pex; d. mijloace de transport care se deplasează pe un drum fără să ocolească denivelările acestuia; c. i. mijloace de transport sau, pex, obiecte transportate) A mișca brusc, puternic și dezordonat, mai ales în sus și în jos, într-o parte și într-alta Si: *a clătina*, *a hâțâna*, *a hurduca*, *a zdruncina*, *a zgudui*, (reg) *a hurducăi*. **34** *vr* (Îrg; d. pământ) A se cutremura (8). **35** *vr* (D. ființe, d. corpul sau d. părți ale corpului lor) A se mișca puternic (scurt și repetat) ca reacție la senzația de frig, de durere fizică, de greață etc., ca rezultat al unei stări emotive puternice etc. Si: *a se cutremura*, *a se zgudui*, *a se zgâlțâi*. **36** *vr* (Reg; îe) **A se ~ la foale** A se îmbolnăvi de hernie. **37** *vt* (Îe) **A-l ~** (pe cineva) **frigurile** A avea frisoane. **38** *vt* (Îae) A fi bolnav de malarie. **39** *vt* (Fig; rar) A aduce la realitate printr-o intervenție energică. **40** *vt* (Îvr) A tulbura. **41** *vt* (Fam) A bate (**100**) (zdravăn). **42** *vt* (Pex) A critica în mod aspru. **43-44** *vtrr* (Reg; spc) A (se) bate trăgându-se de păr Si: (fam) *a se părui*[1].

scuturaică *sf* [At: H V, 185 / Pl: ? / E: ns cf *scutura*] (Reg) Soi de struguri timpurii nedefinit mai îndeaproape.

scuturare *sf* [At: BIBLIA (1688) 374²/52 / Pl: *~rări* / E: ***scutura***] **1** Mișcare bruscă și repetată, într-o parte și înt-alta, în sus și în jos, încoace și încolo etc. care provoacă îndepărtarea, căderea, ieșirea etc. a unei materii, a unui corp străin etc. din sau de pe ceva Si: *scuturat*[1] (**1**), (rar) *scutur*[1]

(1). **2** (Îvr; fig) Cercetare (amănunțită), analiză, confruntare etc. pentru lămurirea unei probleme, a unei situații. **3** Cădere, îndepărtare, ieșire etc. a unei materii, a unui corp străin etc. din sau de pe ceva, prin mișcări bruște și repetate într-o parte și într-alta, în sus și în jos, încoace și încolo etc. Si: *scuturat[1]* (2). **4** Curățare de praful, de noroiul, de zăpada etc. de pe picioare, de pe altă parte a corpului, de pe haine etc., prin ștergere, prin mișcări bruște, repetate, în sus și în jos, prin lovituri etc. Si: *scuturat[1]* (3). **5** Ștergere a prafului de pe obiectele din casă Si: *curățenie, dereticare, dereticat[1], scuturat[1]* (4), *scuturătură* (5), (reg) *scutureală* (3). **6** (Fig) Înlăturare, îndepărtare, eliberare de o situație, de o stare etc. în care se află cineva sau de unele manifestări, deprinderi etc. ale cuiva (ca fiind nepotrivite cu mersul firesc al lucrurilor) Si: *scuturat[1]* (5). **7** (Fig) Îndepărtare, eliberare etc. de cineva sau de ceva care incomodează, deranjează, supără etc., provocând neajunsuri, neplăceri etc. Si: *debarasare, degajare, descotorosire, dezbărare, scuturat[1]* (6). **8** Desprindere și cădere a frunzelor, a florilor, a fructelor etc. unei plante Si: *scuturat[1]* (7). **9** (Spc) Desprindere și cădere a petalelor unei flori Si: *scuturat[1]* (8), (reg) *scuturiș* (1). **10** Scoatere din poziția inițială prin mișcări puternice și repetate, într-o parte și într-alta, încoace și încolo, în sus și în jos etc. Si: *scuturat[1]* (9), *scuturătură* (6), (rar) *scutur[1]* (3). **11** (Rar) Zdruncinătură. **12** (Îvr) Vibrație. **13** (Îvr; îs) ~ *de glas* Tunet. **14** Mișcare puternică (și repetată) ca reacție la senzația de frig, de durere fizică, de greață etc., ca rezultat al unei stări emotive puternice etc. Si: *cutremurare, cutremurătură, scuturat[1]* (10), *scuturătură* (7), *zgâlțâială, zgâlțâire, zgâlțâit[1], zgâlțâitură, zguduială, zguduire, zguduit[1], zguduitură*, (rar) *scutur[1]* (4). **15** (Fam) Bătaie (zdravănă) Si: (fam) *scuturat[1]* (11), *scuturătură* (8). **16** (Pex) Critică aspră Si: *ceartă*, (fam) *scuturat[1]* (12), *scuturătură* (9).

scuturat[1] *sn* [At: ANGHEL, P. 37 / Pl: ? / E: ***scutura***] **1-12** Scuturare (1, 3-10, 14-16). **13** (Gmț; îs) *~ul cojocului* Bătaie (1). **14** (Rar) Zdruncinătură. **15** (Reg; art.) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **16** (Reg) Melodie după care se execută scuturatul[1] (15).

scuturat[2], ~ă [At: N. COSTIN, ap. GCR II, 11/30 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***scutura***] **1** *a* (D. oameni sau d. părți ale corpului lor, d. obiecte etc.) Care este curățat de praf, de zăpadă etc. prin scuturare (3). **2** *a* (Rar; d. locuințe, încăperi etc.) Aranjat[2] (1). **3** *a* (Fam; fig; d. oameni) Prezentabil. **4** *a* (Fam; fig; d. oameni) Care este (destul de) educat, instruit, cizelat etc. Si: (fam) *curățel, scuturățel* (1), *spălat* (1), *spălățel* (1). **5** *a* (D. plante) Care este despuiată de frunze, de flori, care are fructele căzute. **6** *a* (D. frunze, flori, plante, fructe etc.) Care s-a (sau a fost) desprins de plantă și a căzut. **7** *a* (Rar; d. păduri, grădini etc.) Care are copacii, plantele etc. cu frunzele, florile, fructele, ramurile etc. căzute. **8** *a* (D. obiecte, construcții, ființe, arbori etc. sau d. părți ale lor) Care ste mișcat puternic și repetat într-o parte și într-alta, încoace și încolo, în sus și în jos. **9** *a* (Rar; d. recipiente, saci etc. încărcați cu substanțe, materiale etc. pulverulente, granulare etc.) Care este clătinat, agitat, ridicat puțin și trântit etc. ca să se îndese. **10** *a* (Pex) Ras[2]. **11** *av* (Reg; în legătură cu verbul „a juca") Săltat[2]. **12** *sf* (Reg) Figură de dans popular care constă într-o mișcare săltată, sacadată. **13** *a* (Îvr; fig) Sever[2] (7).

scutură *sf* [At: CORNEA, E. I, 62/12 / Pl: ? / E: pvb ***scutura***] (Îvr) Amețeală (1).

scutură*tor, *~oare [At: DAMÉ, T. 152 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***scutura*** + *-ător*] **1** *sf* Măturică de pene cu care se scutură (17) praful. **2** *sf* (Reg) Bătător (pentru covoare). **3** *sn* Mașină folosită în filaturi pentru separarea și eliminarea impurităților dintr-un material fibros. **4-5** *sn* (Șîs ~ *de paie*) Mecanism al unei batoze de cereale (sau batoză) care separă materialul treierat și elimină paiele lungi. **6** *sf* (Pop) Teică[1] (1). **7** *sf* Scrumieră. **8** *sn* (Buc) Titirez. **9** *sf* (Reg) Sită (1). **10** *smf* (Reg) Persoană care scutură (30) pomii fructiferi. **11** *smf* (Reg) Soi de strugure cu boabe rare și mărunte, nedefinit mai îndeaproape.

scuturătură *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***scutura*** + *-ătură*] **1** Ceea ce cade în urma scuturării (1). **2** (Reg; îs) ~ *de făină* Pospai (1). **3** (Reg; spc) Resturi de lână, scame care cad de la dărăcit. **4** (Rar) Ploaie de vară ușoară și de scurtă durată Si: (reg) *scutureală* (1). **5-9** Scuturare (5, 10, 14-16). **10** (Rar; fig) Ieșire, printr-un efort (deosebit) de voință, de concentrare etc., de sub influența unei anumite stări sufletești, fizice, fiziologice etc. care apasă, incomodează etc. **11** Scuturare (1) a pomilor fructiferi (în scopul recoltării fructelor) Si: (reg) *scuturiș* (2), *scutureală* (4). **12** (Pex; ccr) Fructe scuturate[2] (6) de vânt sau recoltate prin scuturare (1) Si: (reg) *scutureală* (5). **13** (Pop) Flori scuturate[2] (6). **14** (Pop; șîs ~ *de fân*) Fân care rămâne în iesle, pe fundul carului etc. **15** (Îvr) Cutremur (2). **16** (Reg; îs) ~ *de friguri* Acces (de friguri) Si: *frison*.

scuturățel, ~ică [At: BARONZI, L. 119 / Pl: *~ei, ~e* / E: ***scuturat*** + *-el*] **1** *a* (Fam; d. oameni) Scuturat[2] (4). **2** *sf* (Reg) Soi de strugure nedefinit mai îndeaproape.

scutureală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***scutura*** + *-eală*] (Reg) **1** (Îs) ~ *de nori* Scuturătură (4). **2** (Îs) ~ *de ninsoare* Ninsoare ușoară Si: *fulguială*. **3** Scuturare (5). **4** Scuturătură (11). **5** (Ccr) Scuturătură (2).

scuturi *v* vz ***scutura***

scuturice *sf* [At: PANȚU, PL. / Pl: ? / E: ***scutura*** + *-ice*] (Bot; reg) Ipcărige (*Gypsophila paniculata*).

scuturiș *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: ***scutura*** + *-iș*] **1** (Reg) Scuturare (9). **2** (Pex) Scuturătură (11).

scuț *sm* [At: I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 65 / Pl: *~i* și (rar) *~uri* sn / E: nct] **1** (Pop) Țurțur. **2** (Reg) „Vârful șurei de paie ud și înghețat". **3** (Pop) Sloi mare de gheață. **4** (Reg; cu valoare de superlativ; îe) **A se face** (sau **a îngheța**) **~** A îngheța foarte tare (transformându-se într-un sloi de gheață). **5** (Reg) Crustă zgrunțuroasă care se formează pe b[illegible]ta animalelor prin îmbâcsirea părului cu murdărie. **6** (Reg) Conglomer[illegible] materii).

scuțui *vr* [At: CIAUȘANU, V. 197 / Pzi: ? / E: ***scuț*** + *-ui*] (Reg) A se înscorțoșa.

scuțuit, ~ă *a* [At: MAT. DIALECT. I, 235 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***scuțui***] (Reg; d. animale) Acoperit cu o crustă de pământ amestecat cu fire de păr, cu murdărie etc.

scuza [At: (începutul sec. XVIII) MAG. IST. I, 197/7 / V: (înv) *e~* (S și: *escusa*), ***exc~*** (S și: *excusa*) / Pzi: *scuz* și (înv) *~zez* / E: fr ***excuser***, it ***scusare***] **1** *vt* (C. i. situații, acțiuni, manifestări, stări sufletești etc. proprii sau ale altora) A prezenta ca fiind mai puțin reprobabil, prin arătarea motivelor sau prin explicații, argumente etc. **2** *vt* (Pex) A motiva. **3** *vr* A-și căuta motive (întemeiate), explicații, argumente etc. convingătoare în ceea ce privește o acțiune, o manifestare etc. (reprobabilă), pentru diminuarea (sau anularea) unei vini sau pentru neîndeplinirea (sau îndeplinirea în mod nesatisfăcător) a unei acțiuni, a unei însărcinări Si: *a se dezvinovăți, a se disculpa, a se justifica*. **4-5** *vr* A-și exprima regretul în fața cuiva (sau a-și cere iertare de la cineva) pentru o greșeală, pentru o jignire (neintenționată), un deranj sau o manifestare (involuntară) care nu a fost la locul ei, pentru o impolitețe, o stângăcie etc. **6** *vt* (C. i. oameni) A fi de acord cu scuzele (4) exprimate de cineva. **7** *vt* (Pex) A ierta. **8** *vt(a)* (La imperativ; adesea cu determinările enclitice „-mă", „-ne") Formulă de politețe prin care cineva își cere iertare pentru o greșeală, o stângăcie etc. Si: *(mii de) scuze!, scuzele mele!, pardon!, iertați(-mă)!*. **9** Formulă de politețe prin care cineva cere permisiunea, îngăduința etc. cuiva Si: *iertați(-mă)!, pardon!, permiteți(-mi)!, îngăduiți(-mi)!*

scuzabil, ~ă *a* [At: MAG. IST. I, 255/22 / V: (îvr) *esc~* (S și: *escusabil*) / Pl: *~i, ~e* / E: it ***scusabile***] (D. fapte, gesturi, comportări etc. de obicei reprobabile, d. erori etc.) **1** Care poate fi motivat Si: *justificabil*. **2** Care poate fi trecut cu vederea, scuzat, iertat Si: (frî) *pardonabil*. **3** Care poate fi acceptat ca scuză (4).

scuzare *sf* [At: PONTBRIANT, D. / V: (înv) *e~* (S și: *escusare*) / Pl: *~zări* / E: ***scuza***] **1** (Rar) Prezentare a unei acțiuni, a unei situații, a unei manifestări etc. proprii sau a altcuiva ca fiind mai puțin reprobabilă, prin arătarea motivelor sau prin explicații, argumente etc. Si: *dezvinovățire, disculpare*. **2** (Pex) Motivare. **3** (Îdt) Căutare de motive (întemeiate), de explicații, argumente etc. convingătoare pentru o acțiune, o manifestare etc. (reprobabilă), pentru diminuarea (ori anularea) unei vini, pentru

neîndeplinirea (ori îndeplinirea în mod nesatisfăcător) a unei acțiuni, a unei însărcinări, a unei obligații etc. Si: *dezvinovățire, disculpare, justificare*. **4** Exprimare a regretului pentru o greșeală, o jignire (neintenționată), pentru un deranj sau pentru o manifestare, o impolitețe, o stângăcie etc. (involuntară). **5** (Îdt) Acceptare a scuzelor (4) exprimate de cineva. **6** (Pex) Iertare.

scuzat, ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / V: *e~* (S și: *escusat*) / Pl: *~ați, ~e* / E: ***scuza***] (Îdt) **1** Motivat. **2-3** Disculpat (**1-2**). **4** Iertat.

scuză *sf* [At: HELIADE, D. J. 61/13 / V: (înv) *e~* (S și: *escusă*) / S și: (înv) *scusă* / Pl: *~ze* / E: it ***scusa***, fr ***excuse***] **1** Motiv (real sau inventat), explicație, argument etc. prin care se încearcă să se motiveze, să se justifice o situație, o acțiune, o manifestare, o stare sufletească etc. (reprobabilă), neîndeplinirea (sau îndeplinirea în mod nesatisfăcător) a unei activități, a unei însărcinări, a unei obligații etc. să micșoreze sau să anuleze o vină, o greșeală etc. **2** (Pex) Motivare. **3** (Jur; de obicei cu determinări care arată circumstanța atenuantă) Împrejurare care atrage, în caz de săvârșire a unei infracțiuni, fie nepedepsirea făptuitorului, fie micșorarea vinovăției lui. **4** (De obicei lpl; adesea în legătură cu verbe ca „a cere", „a prezenta", „a înfățișa", înv. „a face" etc.) Cerere de iertare pentru o greșeală, pentru o jignire (neintenționată), pentru un deranj sau pentru o manifestare (involuntară) care nu a fost la locul ei, pentru o impolitețe, o stângăcie etc. **5** Cuvânt de disculpare. **6** (Îlv) **A primi** (sau **a accepta, a admite**) **~zele** (cuiva) A scuza (**6**). **7** (Îc) **(Mii de) ~ze!** (sau **~zele mele!**) Formulă de politețe prin care cineva își cere iertare pentru o greșeală, pentru o stângăcie etc. Si: *iertați(-mă)!, scuzați(-mă)!, pardon!*

scvamă *sf* vz ***scuamă***

scvamos, ~oasă *a* vz ***scuamos***

scver *sn* vz ***scuar***

sdealnă *sf* vz ***sedelnă***

sdrănuta *v* vz ***strănuta***

se[1] [At: PSALT. HUR. 54r/8 / V: ***sine*** (D: *sie, sieși*, îvr. *șie, șieși* / Ac: (îvr) *sinemi, sineți, sinene, sinevă, sinele, sineși*, (înv) *săneș*) / D: *își* / Ac: (îvp) *să* / E: ml ***se***] **1** *pr* Înlocuiește numele persoanei sau persoanelor despre care se vorbește și care sunt obiectul asupra căruia se exercită, direct sau indirect, acțiunea verbului al căror subiect sunt *Se ferește de mine*. **2** *pr* (Îf *sine*) Înlocuiește numele persoanei sau persoanelor despre care se vorbește și care sunt, reciproc, obiectul asupra căruia se exercită, direct sau indirect, acțiunea verbului al cărui subiect sunt *Se bat ca chiorii*. **3** *pr* (Îf accentuată *sine*, la p. 3, înv și la p. 2, 4, 5, 6) Înlocuiește numele persoanei sau persoanelor asupra cărora se exercită, direct sau indirect, acțiunea verbului, subliniind participarea singulară a subiectului la acțiune, izolat de alte subiecte posibile *Se cunoaște pe sine Se întrece pe sine însuși*. **4** *pr* (Îf neaccentuate *își, și-, -și, ș-*) Înlocuiește numele persoanelor în folosul cărora se acționează, accentuând implicarea lor în acțiune *Chemându-l sa-și aleagă o carte...* **5** *aps* (Îf neaccentuate *își-, -și*, înv. *-ș*, îf accentuată *șie*; indică posesiunea) Care este al persoanei despre care se vorbește. **6** *aps* (Îf neaccentuate *își-, -și*, înv. *-ș*, îf accentuată *șie*; d. o parte a corpului; indică apartenența) Care aparține persoanei despre care se vorbește. **7** *aps* (Îf neaccentuate *își-, -și*, înv. *-ș*, îf accentuată *șie*; indică dependența) Care se află într-o anumită legătură (de rudenie) cu persoana despre care se vorbește. **8** *aps* (Îf neaccentuate *își-, -și*, înv. *-ș*, îf accentuată *șie*; cu valoare subiectivă) Care este spus, îndeplinit, săvârșit etc. de persoana despre care se vorbește. **9** *ppr* (Îvp; îf accentuată *sine*; precedat de diverse prepoziții; p. 3, înv. p. 2, 4, 5, 6) Înlocuiește numele persoanei care săvârșește acțiunea, asupra căruia se răsfrânge acțiunea etc. *Luă cu sine și pe fiul cel mic. Furară tot de pe lângă sine*. **10** *ppr* (Reg; îlav) **De sine** Morocănos *Om de sine*. **11-12** *ppr* (Îljv) **De** (**la** sau, înv, **din, dintre**) **sine** (sau, înv, **sineși, sinele**) sau înv, **singur de** (sau **de la, din, dintru**) **sine** (sau **însuși**) sau **de sine singur** (ori **însuși**) (Care este făcut) din inițiativă proprie. **13-14** *ppr* (Îal) (Care este realizat) cu (sau prin) mijloace, resurse proprii. **15-16** *ppr* (Îal) (Care acționează) independent (de cineva sau ceva). **17-18** *ppr* (Îrg; îljv) **Fără sine** (În mod) neechilibrat. **19-20** *ppr* (Îrg; îal) (Ca) nebun. **21-22** *ppr* (Îljv) **De sine stătător** (Care poate exista sau se poate menține) prin puterile sale, prin însușirile care îl caracterizează, nedepinzând de nimeni sau de nimic. **23-24** *ppr* (Îljv) **În sine** (sau, înv, **pentru sine, de sineși**) (Care există) prin (sau în) ceea ce are esențial sau specific. **25-26** *ppr* (Îal) (Care există) în (sau prin) el însuși. **27** *ppr* (Înv; îla) **În sine** Neamestecat. **28** *ppr* (Îe) **A fi** (sau **a se înțelege, a vorbi** etc.) **de la sine (înțeles)** sau (înv) **de la sine** (sau **de sineși**) **se înțelege** A se subânțelege. **29** *ppr* (Îae) A fi evident. **30** *sm* (Îf *sine*, înv, *sineși*; de obicei art.) Ceea ce fiecare (în mod potențial sau real, conștientizat ori nu) este pentru el însuși Si: *eul*. **31** *sm* (Pex; îaf) Entitate materială și spirituală. **32** *sm* (Îlav) **În** (sau, înv, **întru**) **sine** (sau **sine-mi, sine-ți, sine-și** etc.) sau **în sinea mea** (sau **ta, lui** etc.) În gândul cuiva (fără a fi exteriorizat). **33** *sm* (Înv; îe) **A-și veni în sine** A-și reveni (dintr-o stare proastă, anormală etc.). **34** *sm* (Înv; îe) **A-și ieși din ~** A nu se mai comporta normal. **35** *sm* (Îvr; îe) **A se afla aflară din sineși** A fi bolnav psihic. **36** *sm* (Înv; precedat de diverse *pp*) Propria persoană. **37** *sm* (Înv; precedat de diverse *pp*) Suprafață. **38** *sn* (Înv; pex; precedat de diverse *pp*) Interior. **39** *pnh* (P. 3) Cineva *Se cere să încetați*. **40** *pr* (Indică diateza reflexivă; scoate în evidență subiectul) Înlocuiește numele unei persoane sau ale unor persoane care, ca subiecte, au o anumită stare, devenire sau participă intens, au un interes special etc. *Se bucură de cadou*. **41** *pr* (P. 3,6) Arată că acțiunea are loc fără a sugera cine o săvârșește *Ce ți se va întâmpla?* **42** *pr* (P. 3, 6) Înlocuiește numele persoanei sau ale persoanelor asupra cărora se răsfrânge acțiunea săvârșită de altcineva *Se aud zgomotele străzii*.

se[2] *c* vz ***să***

seadealmă *sf* vz ***sedelnă***

sea-line *ls* [At: DN[3] / P: *si-lain* / E: eg, fr ***sea-line***] Canalizare sub apă care permite încărcarea și descărcarea în plină mare sau în rada unui port a produselor petroliere.

sealbă *sf* vz ***solbă***

seamă *sf* [At: PSALT. 26 / V: (pop) ***samă*** (Pl: *sămi* și, îvr, *same*) / Pl: (îvr) *semi, seme* / E: mg ***szám***] **1** (Adesea udp „de" și precedat de arn „o") Număr[1] (**1**) mare (de ființe, de lucruri etc.) Si: *grămadă, mulțime* (**1**), (îvp) *mare[3]*, (înv) *mulțit[1]*. **2** (Adesea udp „de" și precedat de *arn* „o"; prc) Parte (însemnată) (din)... **3-4** (Îljv) **Fără ~ (de...)** sau (rar) **fără de ~** sau (reg) **fără chip** (sau **număr, rost**) **și (fără) ~** sau **din ~ afară** (Care este) fără număr. **5-6** (Îal) (Care este) exagerat (de mult, de mare etc.). **7-8** (Îal) (Care este) fără asemănare. **9** (Îljv) **Peste ~** (Care este) foarte (mult, mare, tare etc.) Si: *exagerat, excesiv, extraordinar*. **10** (Îvr; udp „peste") Măsură. **11** (Îrg; adesea precedat de *arn* „o" și, de obicei, urmat de determinarea „de vreme") Perioadă. **12** (Pop; art.; precedat de *pp* „de" și urmat de o determinare în genitiv) Vârstă. **13** (Îla) **De-o ~** (cu cineva) De (aproximativ) aceeași vârstă, generație (cu cineva). **14** (Rar; îe) **A fi de-o ~ cu timpul** A fi foarte bătrân. **15** (Înv) Sumă (de bani). **16** (Înv) Situație (financiară). **17-18** (Îlav și îlpp) **Pe** (sau **în**) **~** (sau **seama** cuiva) În obligație (sau în obligația cuiva). **19-20** (Îal) În posesie (sau în posesia cuiva). **21-22** (Îal) La dispoziție (sau la dispoziția cuiva). **23-24** (Îal) În grijă (sau în grija cuiva). **25** (Îlpp) **Pe** (sau **în**, reg, **pentru**) **~ma** (cuiva) În favoarea (cuiva sau a ceva). **26** (Înv; îe) **A băga** (sau **a prinde**, reg, **a-i da**) **(în) ~** sau **a(-și) lua ~ma** A calcula (**1**). **27** (Înv; îae) A număra[1] (**1**). **28** (Înv) **A băga ~ cu cineva** A ajunge la o înțelegere cu cineva asupra unei datorii, unei obligații etc. Si: *a se socoti*. **29** (Înv; îe) **A** (sau, înv, **a-și**) **da ~** (sau **~ma**) A (se) justifica. **30** (Înv; îae) A suporta consecințele pentru cele făcute. **31** (Înv; îae) A declara (**1**). **32** (Îe) **A(-i) ține ~ma** (sau **~**) sau **a ține în** (sau, înv, **întru o**) **~** (de ceva) A ține în evidență pentru un anumit scop Si: *a ține cont*. **33** (Îrg; îe) **A(-i) cere** (sau **a lua**) (cuiva) **~** (sau **~ma**) A pretinde ca cineva să se justifice pentru cele făcute. **34** (Reg; îe) **A-și da toate sămile** A relata tot ce știe (pentru a se justifica). **35** (Reg) **A-și căuta de ~** A se preocupa numai de treburile personale. **36** (Reg; îe) **A-și face de ~** A se îngrijora. **37** (Pop; îe) **A(-i) face ~ma** (sau, înv, **o** sau, rar, **de ~**) (cuiva) A omorî (**1**). **38** (Pop; îe) **A(-și) face (singur**, sau, înv, **singur sieși, sieși) ~ma** (sau **~**) A se sinucide. **39** (Reg; îe) **A-și face ~ma** A se sătura (de mâncare, de băutură). **40** (Înv; îe) **A-și**

trage ~ma A se acomoda. **41** (Reg: îae; csnp) A se simți. **42** (Înv; de obicei urmat de determinări care arată felul) Bir (**2**). **43** (Înv) Situație. **44** (Înv; îlav) **Cu ~** Cu rost. **45** (Înv; îlav) **Fără de** (sau **nici o**) **~** (sau, reg) **în ~ de nimică** Fără rost. **46** (Pop; îe) **A ști** (sau **a cunoaște**) **~ma** (sau **~**) (a ceva sau a cuiva) A fi familiarizat (cu ceva sau cu cineva). **47** (Pop; îe) **A nu ști de ~ma** (cuiva) A nu avea cunoștință despre ce face, unde se află etc. cineva. **48** (Pop) Condiție socială Si: *rang[1]*. **49** (Îvp) Fel (**3**). **50-51** (Îvp; îljv) **De-o ~** (sau, reg, **de, la ~**) (Care este) la fel (ca aspect, manifestare, situație etc.). **52** (Îvp; îlpp) **De ~ma...** La fel cu... **53** (Înv; îal) Din temperamentul... **54** (Înv) Asemănare (**2**). **55** (Pop; îe) **A nu-și afla ~ma** (sau **a nu avea ~**) **în** (sau **pe**) **lume** A nu avea pereche. **56** (Îrg) Respect (**1**). **57** (Reg; îla) **La ~** Important. **58-59** (Îljv) **De ~** (Care este) cu însușiri deosebite. **60-61** (Îal) (Care este) cu mari merite într-un anumit domeniu. **62-63** (Îal) (Care ocupa un loc) de (mare) importanță în ierarhia socială. **64-65** (Îal) (Care este) de o mare însemnătate. **66** (De obicei construit cu verbe ca „a băga", „a lua", „a ține", „a pune", „a socoti", „a da" etc.) Totalitate a calităților care dau preț unui obiect, unei ființe, unui fenomen etc. Si: *importanță, însemnătate, valoare*. **67** (Șîs *băgare de ~*) Preocupare specială a cuiva pentru ceva sau cineva Si: *atenție, considerație*. **68** (Înv; șîs *băgare de ~*) Luare în considerație a stării sau a situației cuiva sau a ceva, a existenței unui fapt, a unui adevăr etc. Si: *constatare, observație* (**1**), *remarcă*. **69** (Înv; șîs *băgare de ~*) Activitate intelectuală susținută depusă în vederea cunoașterii unui lucru, unui fenomen etc. Si: *cercetare, observație* (**2**), *examinare, studiu*. **70** (Înv; îas) Precept. **71** (Înv; îas) Ascultare (**10**). **72** (Îvr; îs) *Luare de ~* Îndrumare. **73** (Îvp; îlav) **Cu băgare de ~** Cu grijă. **74** (Îe) **A băga** (sau **a lua**, înv, **a ține**) **în ~** A lua în considerație. **75-76** (Îe) **A lua** (sau, înv, **a băga**) **~** sau (înv) **a lua de ~** sau **a(-i, -și) lua ~ma** A (se) supraveghea. **77-78** (Pex; îae) A spiona. **79** (Înv; îe) **A(-i) lua ~ma** (cuiva) sau (reg) **a băga în ~** (ceva) A înțelege. **80** (Pop; îe) **A-și lua ~ma** (sau **de ~**) sau (reg) **a trage de ~** A se răzgândi (**1**). **81** (Pop; îae) A se hotărî (**5**). **82** (Reg; îe) **A-și lua ~ma la vorbă** A vorbi cuviincios. **83** (Reg; îe) **A nu-și lua ~ma** A uita. **84** (Îe) **A-și da ~ma** (sau **~**) sau (reg) **a-și trage** (sau **lua**) **~ma** A fi conștient Si: *a realiza*. **85** (Pop; îlav) **De** (sau îrg, **cu**, reg, **a, de-a**) **bună ~** Cu adevărat. **86** (Pop; îal) Cu certitudine Si: *desigur, negreșit*. **87** (Reg; îal; îf **a bună ~**) În mod special Si: *anume*. **88** (Îe) **Mai cu ~** Mai ales Si: *îndeosebi*. **89** (Nob; îlav) **Chip și ~** Întru totul. **90** (Înv; îlav) **Nici într-o ~ de chip** În nici un caz Si: *nicidecum*.

seamăn, ~ă *smf* [At: I. VĂCĂRESCUL, P. 335/9 / V: ***semen*** *sm*, (rar) ***semene*** *sf*, (reg) ***semin*** / Pl: *semeni, semene* / E: pvb ***semăna[2]*** cf lat *similis*] **1** Ființă, obiect etc. care seamănă (și se potrivește) perfect cu o altă ființă, cu un alt obiect etc. Si: *pereche*, (pop) *potrivă*. **2-3** (Îljv) **Fără (de) ~** (Care este) de necomparat (prin calitate, dimensiune, intensitate etc.) cu altceva similar Si: *incomparabil, inegalabil, neasemănat*. **4-5** (Îal; pex) (Care este) cu totul deosebit Si: *extraordinar, nemaiauzit, nemaiîntâlnit, nemaipomenit*. **6** (Îe) **A nu(-și) (mai) avea** (sau **a nu-și afla**) **~** (**pe** sau, rar, **în lume**) A nu se putea compara cu nimic datorită însușirilor pe care le posedă Si: *a fi unic*. **7** (Nob) Înfățișare. **8** (De obicei urmat de un *aps*) Ființă (umană) considerată din punctul de vedere al apartenenței la aceeași specie, categorie, grup etc. Si: *aproape*.

seamnic, ~ă *a* [At: CORESI, L. 479/5 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ns cf *seamă*] (Îvr) Răzbunător.

seans *sm* vz ***seanță***

seanță *sf* [At: CR (1831), 7[1]/17 / P: *se-an~* / V: (îvr) ***seans, sianț*** *sn* / Pl: *~țe* / E: fr ***séance***, rs ***сеанс***] (Înv) Ședință.

seară [At: PSALT. 50 / V: (pop) ***sară*** / Pl: *seri* și (reg) *sere* / G-D: *serii* și (înv) *serei* / E: ml ***sera***] **1** *sf* Moment al zilei când apune soarele și începe să se întunece Si: *amurg, amurgit, asfințit, crepuscul, înserare*. **2** *sf* Timpul care corespunde serii (**1**) Si: *amurg, amurgit, asfințit, crepuscul, înserare*. **3** *sf* Ultimele ore ale zilei și primele ore ale nopții (**1**). **4** *sf* Prima parte din noapte (până către miezul nopții). **5** *sf* (Udp „de") Perioada de timp în care se desfășoară o anumită activitate *Seară de dans*. **6** *sf* (Îe) **Bună ~ra** (sau, reg, **~**) Formulă de salut folosită, la întâlnire sau la despărțire, în cursul serii (**1**) sau al nopții (**1**). **7** *sf* (Pop; îe) **~ra** sau (**~**) **bună** Formulă de salut folosită, la despărțirea de cineva, în cursul serii (**1**) sau al nopții (**1**). **8** *sf* (Îe) **A da** (cuiva) **bună ~ra** (sau, pop, **~ra bună**) A saluta (pe cineva) în cursul serii (**1**). **9** *sf* (Îe) **A-și lua** (de la cineva) **bună ~ra** (sau, pop, **~ra bună**) A saluta pe cineva, la despărțire, în cursul serii (**1**). **10** *sf* (Adesea însoțit de determinări temporale și, sau numai, precedat de *pp* „în", „întru", „dintru", „la" sau compuse cu acestea) Precizează momentul sau durata acțiunii. **11** *sf* (Îla) **De ~** Care se face, se produce sau acționează în timpul serii (**1**) sau în prima parte a nopții (**1**) Si: *de cu seară*. **12** *sf* (Îae; d. obiecte de îmbrăcăminte) Care se poartă în timpul serii (**1**) sau al nopții (**1**) la anumite ocazii. **13** *sf* (Îla) **Astă-~** sau (reg) **ia-~** În timpul serii (**1**) precedente Si: *aseară, ieri-seara*. **14** *sf* (Îal; prc) Deseară (**1**). **15** *sf* (Îlav) **Ieri-~** Seară (**13**). **16** *sf* (Îlav) **Alaltăieri-~** În timpul serii (**1**) de alaltăieri Si: *alaltăseară*. **17** *sf* (Îlav) **Mâine-~** În timpul serii de mâine. **18** *sf* (Îlav) **Poimâine-~** În timpul serii (**1**) de poimâine. **19** *sf* (Îlav) **Pe** (sau **către, spre, înspre**, pop, **sub**, îvp, **de către, înde, lângă**, înv, **pân-înde**) **~** (Aproape de sau) în momentul când începe seara (**1**) Si: *pe înserate, în amurg*. **20** *sf* (Îlav) **În** (sau, înv, **la**) **~** În timpul serii (**3**). **21** *sf* (Îlav) **De dimineață** (sau **din zori**, înv, **de la zori, de zi**) (**și**) **până în** (sau, înv, **pâna la**) **~** Pe întreaga durată a unei zile. **22** *sf* (Îal) În fiecare zi Si: *zilnic*. **23** *sf* (Îal; pex) Tot timpul Si: *mereu*. **24** *sf* (Îlav) **Din ~ până-n zori** sau (înv) **de cu seară până în ziuă** Pe întreaga durată a nopții (**1**). **25** *sf* (Îal) În fiecare noapte. **26** *sf* (Îal) Tot timpul. **27** *sf* (Îlav) **~ de** (sau, rar, **cu**) **~** sau (înv) **din ~ în ~** În fiecare seară (**1**). **28** *sf* (Îlav) **De cu ~** (Încă) din (sau în) timpul serii (**1**) care precedă producerea unui anumit fapt, eveniment (ce va avea loc a doua zi). **29-30** *sf* (Îal) Seara (**1**) (devreme). **31** *sf* (Îal) Din (sau în) prima parte a nopții (**1**) (până la miezul nopții). **32** *sf* (Pop; îal) Care se face în timpul serii (**3**). **33** *sf* (Îlv) **A se lăsa** (sau **a se pogorî, a se așterne, a cădea**) **~ra** sau **a se face ~** A se însera. **34** *av* (Îf *seara, serile*) În timpul serii (**3**). **35** *av* În fiecare seară (**1**). **36** *av* (Îlav) **În toată ~ra** În fiecare seară (**1**). **37-40** *av* (Îlav) **De cu ~ra** Seară (**28-31**). **41** *av* (Îlav) **Ieri-~ra** Seară (**13**). **42** *av* (Îlav) **Alaltăieri-~ra** Seară (**16**). **43** *av* (Îlav) **Mâine-~ra** Seară (**17**). **44** *av* (Îlav) **Poimâine-~ra** Seară (**18**). **45-47** *av* (Îlav) **(De) dimineața** (sau **dimineață**) (**și**) **până ~ra** Seară (**21-23**). **48-49** *av* (Îlav) **De ~ra până dimineața** Seară (**24-25**). **50** *av* (Înv; îlav) **Și dimineața și ~ra** (**și amiazăzi**) sau (**și**) **seara și dimineața și (într-)amiazăzi** Seară (**23**). **51** *sf* (Bot; înv; îf *sară*) Cornul secarei (*Claviceps purpurea*).

searbăd[1], ***~ă*** *a* [At: NEAGOE, ÎNV. 118/9 / V: ***sar~, sarbed***, (înv) ***salbed***, (reg) ***salbăd*** / Pl: *serbezi* și (înv) *~bezi, ~bede* și (reg) *~de*) / E: ns pbl ml *exalbidus*] **1** (Îvp; d. oameni sau d. fețele lor) Palid. **2** (Îvp; d. oameni) Care este fără vlagă Si: *slab, veștejit*, (reg) *sec* (**33**). **3** (Reg) Puhav. **4** (Pop; d. lumină, d. surse de lumină sau d. corpuri luminoase) Palid. **5** (Pop; d. culori, d. ochii oamenilor, d. ape etc.) Palid. **6** (Reg; d. alimente) Care este lipsit de gust Si: *insipid*. **7** (Reg; d. gustul alimentelor) Nedefinit. **8** (Reg; pex) Nesărat (**1**). **9** (Reg; d. apă) Sălciu[2] (**1**). **10** (Reg; d. pământ, sol) Sărac. **11** (Îvr; d. prețuri; îf *sarbed*) Scăzut. **12** (Fig; d. viață, existență etc., d. acțiuni, manifestări, creații literare etc. ale oamenilor) Care este lipsit de elemente, de evenimente etc. care să atragă atenția. **13** (Fig; d. viață, existență etc., d. acțiuni, manifestări, creații literare etc. ale oamenilor) Care nu trezește sau nu prezintă interes Si: *anost, banal, plictisitor* (**1**). **14** (Spc; d. oameni) Fără farmec, fără haz etc. Si: *anost, fad, insipid, nesărat*, (reg) *necălit*. **15** (D. figura oamenilor) Care exprimă lipsă de spirit, de haz, de farmec etc.

searbăd[2], ***~ă*** [At: N. COSTIN, ap. GCR II, 12/15 / V: ***sar~***, (îrg) ***sarbed***, (reg) ***sărbăt, sărbezi*** *sp* / Pl: *serbezi, ~bede* și (înv) *~de* / E: ns cf alb *tharbët*] **1** *a* (Îvp; mai ales d. lapte) Acru[2] (**1**). **2** *a* (Pex) Alterat[2] (**1**). **3-4** *a* (Reg; îs) *Gură ~ă* Persoană care vorbește mult (sau care prevestește nenorociri). **5** *a* (Reg; d. fructe) Necopt. **6** *a* (Reg; pex; d. fructe) Acru[2] (**2**). **7** *a* (Reg; îs) *Mere sarbede* Specie de mere nedefinite mai îndeaproape. **8** *sp* (Bot; reg; îf *sărbezi*) Strugurii ursului (*Arctostaphylos uva-ursi*).

seată *sf* vz ***sită***

seau *c* vz ***sau***

seaver *s* vz *sever[1]*

sebaceu, ~ee *a* [At: POLIZU, P. 133/7 / Pl: *~ei, ~ee* / E: fr ***sébacé***, lat ***sebaceus***] **1** (Atm; îs) *Glandă ~ee* Glandă exocrină în formă de ciorchine care se află la rădăcina firelor de păr sau la nivelul tegumentelor și care secretă sebum Si: (pop) *glandă grăsoasă*. **2** (D. secreții) Care este produs de glandele sebacee (1). **3** (D. secreții) De natura seului.

sebastă *sf* [At: DN³ / E: fr ***sébaste***] Pește ghimpos care se găsește în golful Gasconiei și în Marea Mediterană.

sebastocrator *sm* [At: XENOPOL, I. R. II, 218 / Pl: *~i* / E: ngr ***σεβαστοκράτωρ***] Titlu bizantin care urma după cel de împărat, dat, de obicei, persoanelor care făceau parte din familia domnitoare.

sebeu *sm* vz ***săbău***

sebgan *sm* vz ***seimen***

sebier *sm* vz ***săbier***

sebopoieză *sf* [At: DN³ / P: *~po-ie~* / E: fr ***sébopoïèse***] Secreție de sebum.

sebor *sn* vz ***sobor²***

seboree *sf* [At: BIANU, D. S. / P: *~re-e* / Pl: *~* / E: fr ***séborrhée***] (Med) Boală de piele manifestată prin secreție excesivă de sebum însoțită, adesea, de hipertografia glandelor sebacee.

seboreic, ~ă *a* [At: DN² / P: *~re-ic* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***séborrhéique***] (Med) **1** Care ține de seboree. **2** Privitor la seboree. **3** De seboree.

sebum *sns* [At: ENC. VET. 65 / E: fr ***sébum***, lat ***sebum***] Materie secretată de glandele sebacee, cu aspect păstos, care conține o cantitate mică de proteine, celule epiteliale descuamate și cantități mai mari de grăsimi și alcooli superiori Si: (înv) *smegmă*, (pop) *usuc*.

sec, seacă [At: PO 139/24 / V: (îrg) ***săc, sacă*** / Pl: *seci* smf și (îrg) *sece* sf / E: ml ***siccus, -a, -um***] **1** *a* (D. soluri, locuri, terenuri etc.) Care este lipsit de umezeală Si: *arid, secetos* (5), *uscat*, (îrg) *secațiu* (1), (înv) *secăcios* (1), *secățiv* (1). **2** *a* (Pex; d. soluri, locuri, terenuri etc.) Care este puțin productiv (din cauza uscăciunii) Si: *nefertil, neproductiv* (1), *steril, sterp*. **3** *a* (Înv; d. plante și d. animale) Steril. **4** *a* (Îvr; d. plante) Veșted. **5** *a* (D. râuri, izvoare etc. sau d. cursurile, albiile lor; d. lacuri, fântâni etc.) Care nu (mai) are apă. **6** *a* (D. terenuri) Care nu (mai) este impregnat cu apă Si: *uscat*, (îrg) *sterp*. **7** *a* (Îs) *Regim ~* Regim de interdicție a băuturilor alcoolice, impus unor bolnavi. **8** *a* (Înv; lpl; îs) *Legume seci* Nume generic pentru legume (fasole, mazăre, linte etc.) uscate. **9** *a* (Înv; îs) *Timbru* (sau *sigiliu*) *~* Ștampilă în relief, fără tuș, care se imprimă pe anumite acte cu o mașină specială. **10** *sn* (Îs) *Spălare la ~* Tratare a unor materiale sau a unor fibre cu solvenți chimici, fără apă. **11** *a* (Îs) *Tuse seacă* Tuse fără expectorație. **12** *a* (Reg; îls) **Boala ai seacă** Tuberculoză (pulmonară). **13-14** *sn* (Îljv) **În ~** (Care este) fără flegmă (sunând a gol). **15-16** *sn* (Îal; pex) (Care este) forțat. **17** *av* (Îe) **A tuși ~** A tuși fără expectorație. **18** *a* (D. sâni, ugere) Care nu mai secretă lapte. **19** *a* (Pex; d. femei, animale) Al căror sân, uger nu mai secretă lapte. **20** *a* (D. ochi) Care nu lăcrimează Si: *uscat*. **21** *av* (Pe lângă *v* „a plânge") Fără lacrimi. **22** *a* (D. anotimpuri, vreme, ani sau d. aer, vânturi etc.) Secetos (1). **23** *a* (Pex; d. anotimpuri, vreme, ani) Secetos (2). **24** *a* (Îvr; d. îmbăieri) Care se face numai cu aer fierbinte. **25** *a* (Îrg; d. mâncăruri) Lipsit de sos. **26** *a* (D. unele alimente) Care nu este însoțit de nimic Si: *gol, simplu*. **27** *av* (Indică modul de consumare a băuturilor alcoolice) Fără adaos de apă minerală sau sifon. **28** *a* (D. vinuri) Care conține o cantitate mică de zahăr. **29** *a* (Pop; d. gură) Uscat (de sete, de nemâncare). **30** *a* (Rar; d. buze) Care este cu pielea deshidratată. **31** *a* (Îrg; d. oameni) Slab. **32** *a* (Reg; d. oameni sau d. fețele lor) Palid (1). **33** *a* (Reg; d. oameni) Searbăd[1] (2). **34** *a* (Îvr; d. părți ale corpului uman) Cu adâncituri (din cauza slăbiciunii). **35** *sn* (Reg) Partea scobită a corpului (la om și la animale), cuprinsă între ultima coastă și osul șoldului Si: (pop) *deșert*, (reg) *flămânzare*. **36** *sn* (Reg) Bolta piciorului. **37** *a* (Reg; d. carne) Macru (1). **38** *a* (Îrg; d. oameni) Schilod (1). **39** *a* (D. părți ale corpului) Retezat² (1). **40** *a* (D. părți ale corpului) Atrofiat² (1). **41** *sm* (Înv) Paralizat. **42** *a* (Îe) **A avea mână seacă** A avea insucces în tot ceea ce întreprinde. **43** *a* (Udp „de") Istovit. **44** *a* (Pop; îs) *Vinerea seacă* Sărbătoare creștină de dinaintea Paștelui Si: *vinerea mare, vinerea patimilor*. **45** *a* (Îs) *Post ~* Post în care nu se consumă alimente și nu se beau lichide Si: *post negru*. **46** *sn* (De obicei urmat de determinări nume de sărbători religioase) Post³ (1). **47-48** *sn* (Pop; îljv) **De ~** De post. **49** *sn* (D. zile, săptămâni, luni; îla) **De ~** În care se fac rugăciuni și se ține un regim alimentar strict. **50** *sn* (Îal) Pentru post³ (1). **51** *a* (Îvp; d. recipiente sau obiecte considerate ca atare) Gol (23). **52** *a* (Reg; îs) *Lună seacă* Lună nouă. **53** *sn* (Îrg; îlav) **În ~** Degeaba (1). **54** *sn* (Reg; îal) În lipsuri. **55** *sn* (Reg; îal) Fără succes. **56** *sn* (Reg; îal; pe lângă verbe ca „a sări", „a călca", „a arunca" etc.) În aer (când se străbate o distanță oarecare până la pământ) Si: *în gol, în prăpastie*. **57** *sn* (Îlav; pe lângă verbe ca „a suna", „a răsuna") **A ~** Ca un lucru gol. **58** *sn* (Îe) **A înghiți în ~** A înghiți fără a avea ceva în gură, de obicei, ca manifestare a unei stări fiziologice ori sufletești. **59** *sn* (Pex; îae) A fi nevoit să-și înfrâneze (sau a-și înfrâna) o dorință. **60** *sn* (Pop; în superstiții) **A(-i) ieși cuiva cu ~** A ieși înaintea cuiva cu un vas gol, prevestind prin aceasta un insucces. **61** *sn* (Reg; îe) **A-i merge** (cuiva) **în ~** A avea (permanent) insuccese. **62** *sn* (Reg; îe) **A da tot în ~** Sec (59). **63** *sn* (Rar; la jocul de cărți; îe) **A juca în ~** A juca de unul singur, fără partener. **64** *av* (Rar; la jocul de cărți) **A plăti ~** A achita potul fără a mai cere în plus. **65** *sn* (Reg; îe) **A fulgera în ~** A fulgera când este timp senin. **66** *a* (Reg; îs) *Gură seacă* Persoană care vorbește mult. **67** *a* (Reg; îe) **A-i fi cuiva** (sau **a avea**) **gura seacă** A se împlini lucrurile nefavorabile prevestite de cineva. **68** *a* (Reg; d. acțiuni ale oamenilor) Care este fără succesul așteptat. **69** *a* (Reg; d. arme de foc) Care nu este încărcat. **70** *a* (D. ape, ținuturi etc.; udp „de") Lipsit (de...). **71** *sn* (Îvr) Lipsă dintr-un total, dintr-un număr complet, dintr-o formație. **72** *smf* (Reg) Înfometat. **73-74** *a* (D. fructe sau d. semințe) Care este fără miez (sau cu miezul uscat, nedezvoltat, stricat) Si: (reg) *scorburos* (3-4). **75** *a* (Pex; d. plante, în special, d. cereale) Care este fără fruct Si: (reg) *secareț[1]*. **76** *a* (Reg; d. varză) Care are căpățâna insuficient formată Si: (reg) *sterp*. **77** *a* (Reg; fig; d. muncă sau d. servicii, funcții etc.) Care este fără profit, fără avantaje materiale (suficiente). **78** *a* (D. sunete, zgomote, voce etc.) Care este scurt și fără rezonanță Si: (îrg) *secățiv* (4). **79** *a* (Spt; d. șuturi, lovituri) Care este scurt și fulgerător. **80-81** *smf, a* (Om) care este lipsit de inteligență, de judecată, de pricepere, de istețime Si: *mărginit, prost, prostănac, nătărău, nătâng*, (ivp) *nauc* (1), *neajuns²*, (pop) *pălăvatic*, (îrg) *prostan, prostatic[1], prostănatic*, (reg) *moroiman, motănos, nagabui, năsărâmb, nătânt, năbârgeac, năprui, năsâlnic, năvleg* (1), *năvligos, necălit, opac²* (1), *paliu³, păluț², pătrășcan, pleoncios, pliurd* (1), *puncău, prostovol, tanău[1], tanteș, tălășman, tărăntuc* (1), *tăud, telpiz, tântăit, tontan, tontălan, tontălău, tontolete, tontolog, tontovan, trașcaliu, trencheș, tronc², tut²* (1), *tutunac*. **82** *a* (D. manifestări ale oamenilor sau d. fețele lor) Care exprimă lipsă de inteligență. **83** *a* (Fig; d. viață, existență etc., d. acțiuni sau manifestări ale oamenilor) Care este lipsit de sens. **84** *a* (D. știință, concepte etc.) Care are un caracter abstract. **85** *a* (Fig; d. oameni și d. manifestările lor) Lipsit de expresivitate, de sensibilitate, de căldură Si: *rece, dur, aspru*. **86** *a* (Îs) *Umor ~* Mod de relatare a ceva într-o manieră care nu sugerează ideea de umor, aceasta reieșind însă din legătura neașteptată stabilită între elementele incompatibile, a cărei înțelegere implică un răstimp care, de obicei, atenuează (mult) intensitatea reacției prin râs. **87** *a* (D. stil) Care este neutru, sobru, concis. **88** *a* (D. opere de artă, construcții, monumente etc.) Lipsit de ornamente Si: *simplu*. **89** *a* Care se adresează strict intelectului. **90** *a* (Rar; d. manifestări ale oamenilor) Dârz (5).

seca¹ *sfs* [At: SLAVICI, N. I, 165 / E: srb ***seka***] (Reg) **1** (De obicei precedă numele unei femei) Termen de respect folosit de cineva când se adresează unei femei (mai) în vârstă sau când vorbește despre ea Si: (pop) *lele, mătușă, nană, tanti*. **2** Cumnată (1).

seca² [At: PSALT. 148 / V: (îrg) ***săca*** / Pzi: *sec* / E: ml ***siccare***, ml ***seccare***] **1** *vtf* (C. i. râuri, izvoare etc. sau cursurile, albiile lor, bălți, lacuri, fântâni etc.) A goli de apă Si: *usca*, (rar) *a secătui* (1). **2** *vtf* (Rar; spc; c. i. iazuri, bălți sau terenuri acoperite cu apă în exces) A deseca (1). **3** *vi* (Reg; spc) A micșora (mult) nivelul unei ape, bălți etc. pentru a prinde mai ușor pește. **4** *vt* (Fam; fig; c. i. băuturi alcoolice) A bea mult. **5** *vt*

(Rar; pgn; c. i. recipiente sau echivalente ale acestora) A goli (6). 6 *vt* (Fig; c. i. posibilități, capacități, disponibilități etc. fizice, intelectuale, afective etc. ale oamenilor) A face să ajungă la limită Si: *a secătui* (5). 7 *vt* (Pex; c. i. oameni) A obosi peste măsură (din cauza eforturilor fizice, a consumului nervos) Si: *a secătui* (6), *a epuiza, a extenua, a istovi, a slei, a stoarce, a suge, a vlăgui, a zdrobi, a sfărâma*, (înv) *a zămorî*. 8 *vt* (Rar; fig; c. i. oameni sau mijloacele materiale ale acestora) A secătui (11). 9 *vt* (Fig) A face să dispară Si: (îvr) *a secătui, a stârpi*. 10 *vt* (Îvr; fig) A distruge (6). 11 *vi* (Îvr; fig) A izvorî. 12 *vi* (D. râuri, izvoare etc. sau d. cursurile, albiile lor, d. bălți, lacuri, fântâni etc.) A-și pierde (total sau parțial, definitiv sau temporar) apele Si: *a secătui* (9). 13 *vi* (D. apele râurilor, izvoarelor, bălților, lacurilor, fântânilor etc.) A dispărea (1) (total sau parțial, definitiv sau temporar) Si: (rar) *a secătui, a se scurge*. 14 *vi* (Pan; d. lapte, lacrimi etc.) A înceta să mai curgă. 15 *vi* (Pan; d. sâni, glande etc.) A înceta să mai secreteze. 16 *vi* (Rar; fig; d. voce, sunete, zgomote etc.) A se pierde. 17 *vi* (D. plante, vegetație etc.) A-și pierde, din cauza lipsei de umiditate, seva, germenele de viață Si: *a secătui* (7), *a se veșteji, a se usca*. 18 *vi* (D. fructe sau d. semințe) A deveni sec (piezându-și puterea germinativă) Si: *a secătui* (8). 19 *vi* (Îvp; d. corpul omului sau d. părți ale lui) A se atrofia Si: *a paraliza*. 20 *vt* (Rar; c. i. animale, oameni sau părți ale corpului lor) A ologi. 21 *vi* (Reg; d. boli, bube) A dispărea (1). 22 *vt* (Înv) A omorî (1). 23 *vt* (Îvr; c. i. plante) A distruge prin tăiere. 24 *vt* (Fig; c. i. oameni; adesea urmat de determinări ca „la inimă", „la ficați") A chinui (producând o durere, o emoție etc. puternică). 25 *vt* (Fig; c. i. oameni) A cauza o durere (fizică) puternică. 26 *vt* (Fig; c. i. oameni) A pricinui o stare neplăcută. 27 *vt* (Fig; pex; c. i. oameni) A epuiza (sufletește). 28-29 *vti* (Îe) **A-l ~** (pe cineva) **la inimă** (sau **a-i ~** cuiva) **inima** A regreta (ceva sau pe cineva).

secabil, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~i, ~e* / E: lat **secabilis**, fr **sécable**] (Rar) Care poate fi tăiat, divizat.

secant, ~ă [At: ASACHI, G. 117[1]/12 / Pl: *~e* / E: fr **sécant, -e**, ger **Sekante**] (Mat) 1 *sf* Dreaptă care intersectează un (arc de) cerc, un arc de curbă, o curbă în două puncte ori una sau mai multe drepte, unul sau mai multe plane. 2 *a* (D. drepte) Care constituie, formează, reprezintă o secantă. 3 *a* (D. plane) Care intersectează una sau mai multe suprafețe, fără a fi tangentă cu acestea. 4 *sf* Funcție trigonometrică care, înmulțită cu funcția cosinus, este egală cu funcția unitate.

secară *sf* [At: PO 208/18 / V: (îvp) **săc~**, (înv) **~căre**, **sacar** *s*, (reg) **~re** / Pl: (reg) *~cări* / E: ml **secale**] 1 Plantă erbacee din familia gramineelor, cu tulpina înaltă, cu frunze liniare, aspre, cu flori verzui și cu inflorescența în spic, cultivată ca plantă alimentară Si: (reg) *hărană, salbă*[1], *secărea* (*Secale cereale*). 2 (Bot; îc) **~cornută** (sau, înv, **pintenată, măluroasă**) Sclerotul ciupercii (*Claviceps purpurea*) care trăiește ca parazit în ovarul unor graminee, în special în ovarul florilor de secară (1) și le atacă spicul Si: (rar) *clonții-babei*. 3 (Bot; reg; îc) **~albă** Alac (*Triticum spelta*). 4 (Bot; reg; îc) **~dulce** Molură (*Foeniculum vulgare*). 5 (Bot; reg; îc) **~sălbatică** Secărea (*Bromus secalinus*). 6 (Bot; înv; îf *secăre*) Anason (*Pimpinella anisum*). 7 (Bot; reg) Chimen (*Carum carvi*). 8 (Reg; mpl) Lan de secară (1). 9 (Prc; de obicei lsg; csc) Semințe de secară (1). 10 Făină de secară (1).

secare[1] *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~cări* / E: **seca[2]**] 1 Golire de apă a izvoarelor, a râurilor etc., sau a cursurilor, albiilor lor, a bălților, a lacurilor, a fântânilor etc. Si: *uscare*, (rar) *secat[1]* (1), *secătuire* (1). 2 (Spc; asr) Desecare (1). 3 (Fam; fig) Consum exagerat de băuturi alcoolice Si: *secat[1]* (3), *secătuire* (3). 4 (Rar; pgn) Golire (5). 5 (Rar; îlav) **Pe ~** În cantitate mare. 6 (Rar; îal) Până la ultima picătură Si: *secat[1]* (4). 7 (Fig) Ajungere la limita posibilităților, capacităților, disponibilităților fizice, intelectuale, afective etc. Si: *secat[1]* (6). 8 (Pex) Obosire peste măsură (din cauza eforturilor fizice, a consumului nervos) etc. Si: *epuizare, extenuare, istovire, sfârșeală, sleire, stoarcere, sugere, vlăguire, zdrobire, secat[1]* (7), (rar) *secătuire*, (înv) *zămorâre*. 9 (Rar; fig) Secătuire (9). 10 Pierdere (totală sau parțială, definitivă sau temporară) a apelor din râuri, izvoare sau din cursurile, albiile acestora, din bălți, lacuri, fântâni etc. Si: *secat[1]* (9), (rar) *secătuire* (4). 11 (Rar) Pierdere, din cauza lipsei de umiditate, a germenului de viață din plante Si: *secat[1]* (10), *secătuire* (5), *veștejire, uscare*. 12-13 Pierdere a miezului din fructe sau a puterii germinative din semințe Si: *secat[1]* (11-12), (rar) *secătuire* (6-7). 14 (Rar; fig) Producere a unei dureri (fizice) puternice, insuportabile, a unei stări neplăcute etc. Si: *secat[1]* (13) 15 (Pex) Epuizare sufletească Si: *secat[1]* (14).

secare[2] *sf* vz **secară**

secastru *sn* vz **săcastru**

secat[1] *sn* [At: CADE / Pl: ? / E: **seca[2]**] **1-14** Secare (1-4, 6-15).

secat[2], ~ă *a* [At: (cca 1792) N. A. BOGDAN, C. M. 70 / V: (îrg) **săc~** / Pl: *~ați, ~e* / E: **seca[2]**] 1 (D. râuri, izvoare etc. sau d. cursurile, albiile lor, d. bălți, lacuri, fântâni etc.) Care a fost golit de apă Si: (rar) *secătuit* (1), *uscat*. 2 (Rar; spc) Desecat[2] (1). 3 (Rar; pgn) Golit[2] (5). 4 (Fig; d. posibilitățile, capacitățile, disponibilitățile etc. fizice, intelectuale, afective ale oamenilor) Care a ajuns la limită Si: *secătuit* (3). 5 (D. oameni) Care a obosit peste masură (din cauza eforturilor fizice, a consumului nervos etc.) Si: *secătuit* (4), *epuizat, extenuat, istovit, sfârșit, sleit[2], stors[2], supt[2], vlăguit, zdrobit*, (înv) *zamorât*. 6 (Rar; fig) Secătuit (9). 7 (D. râuri, izvoare etc. sau d. cursurile, albiile lor, d. bălți, lacuri, fântâni etc.) Care și-a pierdut (total sau parțial, definitiv sau temporar) apa Si: (reg) *secătos, secătuit* (5). 8 (D. apele râurilor, izvoarelor, bălților, lacurilor, fântânilor etc.) Care a dispărut (total sau parțial, definitiv sau temporar) Si: (rar) *secătuit* (6). 9 (Rar; d. plante, vegetație etc.) Care și-a pierdut germenele de viață din cauza lipsei de umezeală Si: *secătuit* (7), *veștejit, uscat*. 10 (Rar; d. fructe sau d. semințe) Care a devenit sec (pierzându-și puterea germinativă) Si: *secătuit* (8). 11 (Înv; d. fructe) Deshidratat[2] (1). 12 (D. oameni, d. corpul sau părți ale corpului lor) Paralizat. 13 (Pgn; d. oameni) Infirm. 14 (D. ființe) Care este chinuit de o durere (fizică) puternică, insuportabilă. 15 (D. oameni) Care este epuizat suletește.

secator *sn* [At: ALAS 27 V, 1934, 1/4 / Pl: *~oare* / E: fr **sécateur**] Foarfecă mare de mână, cu cuțite scurte și brațe lungi, acționate cu ambele mâini, folosit în grădinărit.

secăcios, ~oasă *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: **săc~** / Pl: *~oși, ~oase* / E: **seca[2]** + *-ăcios*] 1 (Îdt; d. sol, d. locuri, terenuri etc.) Sec (1). 2 (Îvr; îf *săcăcios*) Extenuat.

secăciu, ~ie *a* vz **secățiu**

secăciune *sf* [At: URECHE, LET. I, 203/27 / V: (îvr) **săc~** / Pl: *~ni* / E: **sec** + *-ăciune*] 1 (Îvp) Secetă (2). 2 (Înv) Proces de deshidratare, de uscare excesivă a corpurilor expuse îndelung la soare, la vânt etc. 3 (Îvr; îf *săcăciune*) Paralizie. 4 (Îvr; îf *săcăciune*) Invaliditate.

secăluș *sn* vz **săcăluș**

secărâta *v* vz **secărâți**

secărâți *vt* [At: PAMFILE, A. R. 112 / V: **~ta, săc~ta** / Pzi: *~țesc* / E: **secară** + *-âți*] (Reg; c. i. lanuri de grâu) A secări (1).

secărâțit *sn* [At: PAMFILE, A. R. 112 / Pl: *~uri* / E: **secărâți**] (Reg) Secărit.

secăre *sf* vz **secară**

secărea *sf* [At: CIHAC, I. 252 / V: (reg) **săc~** / Pl: *~ele* / E: **secară** + *-ea*] (Bot) 1 (Pop) Chimen (*Carum carvi*). 2 (Pop; șîs **~de-grădină**) Molură (*Foeniculum vulgare*). 3 (Înv; șîs **~de-grădină**) Anason (*Pimpinella anisum*). 4 Plantă din familia gramineelor, înaltă până la 90 cm, cu frunze înguste, lineare, aspre la pipăit și cu spiculețe uniflore Si: (reg) *gnopa, iarba-ovăzului, iarba-vântului, obsigă, odaie[2], secărică* (4) (*Bromus samosus*). 5 Plantă din familia gramineelor, cu frunze lineare sau linear-lanceolate, cu florile așezate în spiculețe, golașe sau păroase, care crește prin semănături Si: *obsigă*, (reg) *secară-sălbatică, crapă, iarba-ovăzului, iarba-vântului, negară, odaie[2], secărică* (5), *tolbă, zizanie* (*Bromus secalinus*). 6 (Reg) Secară (1) (*Secale cereale*). 7 (Înv; lpl; îf *săcărele*) Săbiuță (3) (*Gladiolus imbricatus*). 8 (Îf *secărică*) Băutură alcoolică preparată, de obicei, din secară (aromată cu secărea) Si: *secărică* (8).

secăreț[1], ~eață *a* [At: PONTBRIANT, D. / V: **săc~** / Pl: *~i, ~e* / E: **sec** + *-ăreț*] (Trs; d. boabele de cereale sau, pex, d. cereale) Sec (73).

secăreț^2, **~eață** *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***săc~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***secară*** + *-eț*] **1** (Reg; d. lanuri de grâu) Prin care a crescut secară **(1)** Si: (îrg) *secăros* **(1)**, (reg) *secărit^2* **(1)**. **2** (D. boabele de grâu) Amestecat cu secară **(6-7)** Si: (îrg) *secăros* **(2)**, (reg) *secărit^2* **(2)**. **3** (D. boabele de grâu) Plin de secară Si: (îrg) *secăros* **(3)**, (reg) *secărit^2* **(3)**.

secări *vt* [At: PAMFILE, A. R. 112 / V: ***săc~*** / Pzi: *~resc* / E: ***secară***] **1** (C. i. lanuri de grâu) A curăța, prin tăiere sau prin smulgere, de secara **(1)** crescută printre firele de grâu Si: (reg) *a secărăți*. **2** (Reg; c. i. lanuri de grâu) A umple de secară **(1)**.

secărică *sf* [At: DLR ms / Pl: *~ici* / E: ***secară*** + *-ică*] **1-8** Secărea **(1-8)**.

secăriș *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: ***secară*** + *-iș*] (Reg) Lan de secară **(1)**.

secăriște *sf* [At: PASCU, S. 251 / V: ***săc~*** / Pl: *~ti* / E: ***secară*** + *-iște*] **1** (Reg) Câmp semănat cu secară **(1)**. **2** (Reg) Miriște de secară **(1)**. **3** (Reg; îf *săcăriște*) Pământ slab, bun numai pentru culturi de secară **(1)**.

secărit^1 *sn* [At: ENC. AGR / V: (reg) ***săc~*** / Pl: ? / E: ***secări***] Operație de îndepărtare, prin tăiere sau prin smulgere, a firelor de secară **(1)** crescute în lanurile de grâu Si: (reg) *secărițit*.

secărit^2, **~ă** *a* [At: DLR ms / Pl: *~iți, ~e* / E: ***secări***] **1-3** Secăreț^2 **(1-3)**.

secăriță *sf* [At: BRANDZA, FL. 223 / Pl: *~țe* / E: ***secară*** + *-iță*] (Bot; reg) **1** Chimen (*Carum carvi*). **2** Perișor^1 (*Elymus asper*).

secăros, **~oasă** *a* [At: ANON. CAR. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***secară*** + *-os*] **1-3** Secăreț^2 **(1-3)**.

secăruică *sf* [At: H I. 19 / Pl: ? / E: ***secară*** + *-uică*] (Reg) Plantă nedefinită mai îndeaproape.

secător, **~oare** *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***săc~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***seca^2*** + *-ător*] (Îdt) Care seacă^2 **(1)**.

secătos, **~oasă** *a* [At: GL. OLT. / V: ***săc~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***secat*** + *-os*] (Reg) **1** (D. râuri, izvoare etc., d. cursurile, albiile lor, d. bălți, lacuri, fântâni etc.) Secat^2 **(7)**. **2** (D. anotimpuri, vreme, ani sau d. aer, vânturi etc.; îf *săcătos*) Secetos **(1-2)**.

secătui *vtf* [At: CIHAC, I. 252 / V: (reg) ***săc~*** / Pzi: *~esc* / E: ***secat^2*** + *-ui*] **1** *vtf* (Rar; c. i. râuri, izvoare etc. sau cursurile, albiile lor, bălți, lacuri, fântâni etc.) A seca^2 **(1)**. **2** *vrp* (Rar; spc) A deseca **(1)**. **3** *vt* (Rar; pgn; c. i. recipiente sau echivalente ale acestora) A goli **(5)**. **4** *vt* (Rar; pex: c. i. oasele, membrele corpului omenesc) A face să rămână fără mușchi. **5-6** *vt* (Fig; c. i. posibilități, capacități, disponibilități etc. fizice, intelectuale, afective etc. ale oamenilor) A seca^2 **(6-7)**. **7-8** *vi* (Rar; d. râuri, izvoare etc. sau d. cursurile, albiile lor, d. bălți, lacuri, fântâni etc. sau d. apele acestora) A seca^2 **(12-13)**. **9-10** *vi* (Rar; d. plante, vegetație, d. fructe sau semințe) A seca^2 **(17-18)**. **11** *vtf* (Fig; c. i. oameni, colectivități umane, ținuturi, țări etc.) A face să rămână fără (aproape) nimic. **12** *vt* (C. i. mijloace materiale, în special financiare, bogății naturale etc.) A consuma (aproape) tot Si: *a slei, a stoarce, a istovi, a vlăgui*, (rar) *a seca^2* **(8)**, (îrg) *a scurge*. **13** *vtf* (Spc; c. i. rezerve de substanțe minerale dintr-un zăcământ) A epuiza (în cea mai mare parte sau total). **14** *vi* (Rar; spc; d. rezervele de substanțe minerale dintr-un zăcământ) A se termina. **15** *vtf* (Spc; c. i. terenuri, suprafețe agricole etc.) A face să devină neroditor, nefertil, sărac (prin exploatare nerațională) Si: *a sărăci*. **16** *vt* (Rar; pex) A seca^2 **(9)**.

secătuire *sf* [At: CIHAC, I. 252 / Pl: *~ri* / E: ***secătui***] **1-7** (Rar) Secare^1 **(1-3, 10-13)**. **8** (Fig) Rămânere fără (nici un fel de) mijloace materiale, bogății naturale etc. **9** Consumare (aproape) totală a mijloacelor materiale, a bogățiilor naturale etc. Si: *sleire, stoarcere, sugere, istovire, vlăguire, zdrobire*, (rar) *secare^1* **(9)**. **10** (Spc) Epuizare (în cea mai mare parte sau totală) a rezervelor de substanțe minerale dintr-un zăcământ. **11** (Spc) Transformare a unui teren agricol fertil într-unul nefertil sau puțin fertil (prin exploatarea lui nerațională).

secătuit, **~ă** *a* [At: CAMIL PETRESCU, U. N. 362 / V: (îrg) ***săc~***, (reg) ***săcăduit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***secătui***] **1-8** Secat^2 **(1, 3-5, 7-10)**. **9** (Fig; d. oameni sau d. colectivități umane, d. țări, ținuturi etc.) Care a rămas fără (aproape) nimic Si: *secat^2* **(6)**, *sleit^2, stors^2, supt^2, istovit, vlăguit*. **10** (D. mijloace materiale, în special d. bani, fonduri etc., d. bogății naturale etc.) Consumat (aproape) în întregime. **11** (Pex; d. pământ, sol) Sărăcit. **12** (Spc; d. rezervele de substanțe minerale dintr-un zăcământ) Care s-a epuizat prin exploatare. **13** (Spc; d. terenuri, suprafețe agricole etc.) Care a devenit nefertil, neroditor etc. (din cauza exploatării neraționale) Si: *sărăcit*.

secătuitor, **~oare** *a* [At: CONSTANTINESCU, S. II, 86 / P: *~tu-i~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***secătui*** + *-tor*] (Rar) Care secătuiește **(11-12)**.

secătură *sf* [At: NEAGOE, ÎNV. 218 / V: (îrg) ***săc~*** / Pl: *~ri* / E: ***seca^2*** + *-tură*] **1** (Pop) Loc secat^2 **(7)** (unde se poate prinde pește). **2** (Îrg) Loc, într-o pădure, defrișat și folosit ca pășune sau ca ogor Si: (pop) *curătură*, (îrg) *seci*, (reg) *iaz, runc^1*. **3** (Înv; pgn) Spațiu liber. **4** (Îvr) Porțiune, element, fragment (dintr-un tot, dintr-un ansamblu). **5** (Îvr) Plantă sau parte a unei plante care și-a pierdut seva. **6** (Îvr; pex) Uscătură. **7** Parte a corpului atrofiată, degenerată. **8** (Reg) Boală a oilor care se manifestă prin uscarea pielii. **9** (Reg) Boală la oameni și la animale nedefinită mai îndeaproape. **10** (De obicei lpl) Lucru, faptă, vorbă, afirmație etc. fără valoare, fără importanță, fără sens Si: *fleac, nimic*. **11** (Dep) Persoană lipsită de orice valoare, de caracter etc. Si: *lichea, otreapă*, (reg) *oșiștie*, (fam) *zdreanță*, (arg) *sichimea*.

secăturică *sf* [At: PANN, S. II. 47/2 / Pl: *~rele* / E: ***secătură*** + *-ică*] **1** (Înv; lpl; hip) Secătură **(10)**. **2** (Fam; hip) Secătură **(11)**.

secăturism *sn* [At: BUL. FIL. IV, 23, SFC I, 124 / Pl: *~e* / E: ***secătură*** + *-ism*] **1** (Rar) Mod de a se comporta specific unei secături **(11)**. **2** Faptă a unei secături **(11)**.

secăturlâc *sns* [At: IORDAN, L. R. A. 190 / E: ***secătură*** + *-lâc*] (Rar; csc) Mulțime de secături **(11)**.

secățiu, **~ie** *sf* [At: CIHAC, I. 251 / V: (reg) ***~ăciu***, ***săc~*** / Pl: *~ii* / E: ***secat*** + *-iu*] (Îrg; d. soluri, d. locuri, terenuri etc.) Sec **(1)**. **2-3** (Reg; d. cereale; îf *secăciu*) Care are bobul sec **(71-72)** Si: (reg) *secău* **(1-2)**. **4** (Reg; d. boabele cerealelor; îf *secăciu*) Cu miez uscat Si: (reg) *secău* **(3)**. **5** (Îrg; d. oameni) Uscățiv.

secățiv, **~ă** *a* [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) ***săc~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ctm ***sec*** și ***uscățiv***] **1** (Îdt; d. sol, locuri, terenuri etc.) Sec **(1)**. **2** (Îrg; d. oameni) Uscățiv. **3** (Îvr; d. carne) Macru **(1)**. **4** (D. sunete, zgomote, voce etc.) Sec **(76)**.

secău, **~äie** *a* [At: CIHAC, I. 251 / V: ***secâu***, ***secâi*** / Pl: *~ăi, ~äie* / E: ***sec*** + *-ău*] (Reg) **1-3** Secățiu **(2-4)**. **4** (D. vite; îf *secâu*) Slab **(2)**. **5** (D. fructe) Care este neplăcut la gust Si: *searbăd, astringent, înecăcios*.

secâi, **~âie** *a* vz ***secău***

secâu, **~âie** *a* vz ***secău***

secco *av* [At: DN^3 / E: it ***secco***] (Muz; ca indicație de execuție) Sacadat **(76)**.

secela *v* vz ***țesăla***

secelă *sf* vz ***siclu***

seceli *v* vz ***țesăla***

secentism *sn* [At: VIANU, L. U. 146 / Pl: ? / E: it ***seicentismo***] Mișcare literară și artistică din sec. al XVII-lea, în Italia.

secentist [At: CĂLINESCU, C. O. 201 / Pl: *~iști* / E: it ***seicentista***] **1** *sm* (Rar) Scriitor, artist care aparține secentismului. **2** *a* Care ține de secentism. **3** *a* Privitor la secentism.

secera [At: PSALT. HUR. 111^v/22 / V: (îrg) ***săc~*** (Pzi: (înv) *săcerez*), (înv) ***săcira*** / Pzi: *secer* / E: ml ***sicilare***] **1** *vt(f)* (C. i. cereale păioase) A reteza de la baza tulpinii cu o mișcare de tăiere executată manual, cu secera, sau mecanic, cu secerătoarea. **2** *vt* (Rar) A doborî **(1)**. **3** *vt* (Rar; pex) A recolta. **4** *vt* (Rar; pan; c. i. ființe sau părți ale corpului lor) A răni adânc cu un obiect tăios. **5** *vt* (Fig; c. i. ființe mai ales oameni sau viața lor) A omorî fulgerător (și în număr mare). **6** *vt* (Pex) A nimici. **7** *vr* (Rar) A muri^1.

secerar *ss* [At: MARIAN, S. R. I, 96 / E: ***seceră*** + *-ar*] (Pop) Luna august.

secerare *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~rări* / E: ***secera***] Retezare de la baza tulpinii cu secera sau secerătoarea a cerealelor păioase Si: *secerat^1* **(1)**, *seceriș* **(1)**, (pop) *seceră* **(2)**, (îrg) *secerătură* **(1)**, (înv) *secerăciune* **(1)**.

secerariță *sfs* [At: BORZA, D. 161 / E: *seceră* + *-ariță*] (Bot; înv) Cosițel (*Sium latifolium*).
seceraș *sm* [At: DL / Pl: *~i* / E: *seceră* + *-aș*] (Reg) Bărbat care seceră (1).
secerat[1] *sn* [At: PO 256/8 / V: (reg) ***săc~***, ***săcir~***, ***sâc~*** / Pl: *~uri*, (înv) *~e* / E: ***secera***] **1** Secerare. **2** (Rar) Seceriș (2).
secerat[2], ***~ă*** *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***secera***] **1** (D. cereale păioase) Retezat cu secera sau cu secerătoarea pentru a fi recoltat. **2** (Reg; pex; d. boabele de grâu) Recoltat prin secerare. **3** (Rar; pan; d. ființe sau d. părți ale corpului lor) Rănit adânc cu un obiect tăios. **4** (Rar; fig; d. oameni) Omorât fulgerător. **5** (Rar; pex) Mort.
secerat[3], ***~ă*** *a* [At: PASCU, C. 200 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***seceră*** + *-at*] (Reg) În formă de seceră (1).
seceră *sf* [At: (cca 1550) CUV. D. BĂTR. II, 452/20 / V: (îvp) ***~re***, (îrg) ***secire***, ***săcere***, ***săcire***, (reg) ***secira***, ***săc~*** / Pl: *~ri* (rar) *~re* / E: lat ***sicilis***] **1** Unealtă agricolă manuală alcătuită dintr-o lamă îngustă de oțel, curbată în formă de semicerc, cu tăișul zimțat spre interior și fixată într-un mâner de lemn, care servește, de obicei, pentru a secera (1) cereale păioase. **2** (Pop) Secerare. **3** (Înv; îf *secere*) Recoltă (1). **4** (Înv) Seceriș (2). **5** (Înv; pan) Obiect care constituie cuțitul secerătoarei. **6** (Pes; reg) Târpan. **7** (Pes; reg) Cârlig (pentru pescuit sub gheață). **8** Imagine a lunii, când se află în primul și ultimul pătrar, în formă de seceră (1) Si: *semilună*. **9** (Ast; reg) Parte a constelației Orion, compusă din șapte stele dispuse în formă de arc. **10** (Bot; reg) Săbiuță (*Gladiolus imbricatus*).
secerăciune *sf* [At: CORESI, TETR. 19 / Pl: *~ni* / E: ***secera*** + *-ăciune*] (Înv) **1** Secerare. **2** (Ccr; lsg csc) Seceriș (3).
secerător, ***~oare*** [At: PSALT. 276 / V: (îrg) ***săc~***, (înv) ***săceritor***, (reg) ***săcir~***, ***sâc~*** / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***secera*** + *-ător*] **1-2** *smf*, *a* (Persoană) care seceră (1). **3** *sf* Mașină agricolă de recoltat care seceră (1) cereale și alte plante agricole Si: (reg) *seceriță*. **4** *sf* (Îs) *~oare-legătoare* Combină agricolă de recoltat care seceră (1) cereale, formează snopii și, în același timp, îi leagă. **5** *sf* (Îs) *~oare-treierătoare* Combină agricolă de recoltat care seceră (1) cereale și le treieră.
secerătură *sf* [At: PO 101/4 / V: (înv) ***săc~*** / Pl: *~ri* / E: ***secera*** + *-ătură*] **1** (Îrg) Secerare. **2** (Rar) Seceriș (2). **3** (Îrg; ccr) Seceriș (3). **4** (Reg; ccr) Miriște.
secerățea *sf* [At: DLR ms / Pl: *~ele* / E: ***seceră*** + *-ea*] **1-2** (Reg; șhp) Secerățică (1-2).
secerățică *sf* [At: PAMFILE, A. R. 123 / Pl: *~ici* / E: ***seceră*** + *-țică*] **1-2** (Reg; șhp) Seceră (1) (mică) Si: (reg) *secerățea* (**1-2**), (pop) *secerea* (**1-2**), (reg) *secerică* (**1-2**), *seceriță* (**1-2**), (pop) *seceruică* (**1-2**).
secerdă *sf* [At: BORZA, D. 159 / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Gălbinare (*Serratula tinctoria*).
secere *sf* vz ***seceră***
secerea *sf* [At: TDRG / V: (îvp) ***săc~***, (reg) ***~rică*** / Pl: *~ele* / E: ***seceră*** + *-ea*] **1-2** (Pop; șhp) Secerățică (1-2). **3** (Bot; reg; lpl) Săbiuță (*Gladiolus imbricatur*).
secerește *av* [At: DL / E: ***seceră*** + *-ește*] (Reg) **1** Ca la secerat[1] (1). **2** Ca din seceră (1).
secerică *sf* [At: DLR ms / Pl: *~ici* / E: ***seceră*** + *-ică*] **1-2** (Reg; șhp) Secerățică (1-2).
seceriș *sn* [At: CORESI, EV. 153 / V: (îrg) ***săc~***, ***săcir~*** / Pl: *~uri* / E: ***secera*** + *-iș*] **1** Secerare. **2** Perioadă de timp în care se seceră (1) Si: (rar) *secerat[1]* (**2**), *secerătură* (**2**), (înv) *seceră* (**4**), (îvr) *seceruș*. **3** (Îvp; ccr; mai ales lsg csc) Cereale (coapte) care au fost sau urmează să fie secerate Si: *recoltă* (**1**), (îrg) *secerătură* (**3**), (înv) *secerăciune* (**2**).
seceriște *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ti* / E: ***secera*** + *-iște*] (Reg) Miriște.
seceriță *sf* [At: TEAHA, C. N. 265 / Pl: *~țe* / E: ***seceră*** + *-iță*] **1-2** (Reg; șhp) Secerățică (1-2). **3** Secerătoare (3).
seceruică *sf* [At: TDRG / V: ***săc~*** / Pl: *~ici* și *~ice* / E: ***seceră*** + *uică*] **1-2** (Pop; șhp) Secerățică (1-2). **3** (Bot; reg; lpl) Iarbă-lăptoasă (*Polygala major*). **4** (Bot; reg; lpl) Amăreală (*Polygala vulgaris*). **5** (Bot; reg) Săbiuță (*Gladiolus imbricatus*).
seceruie *sf* [At: TDRG / P: *~ru-ie* / Pl: ? / E: ***seceră*** + *-uie*] (Bot; Ban) Săbiuță (**5**) (*Gladiolus imbricatus*).
seceruș *sn* [At: N. COSTIN, L. 369 / Pl: *~uri* / E: ***secera*** + *-uș*] (Îvr) Seceriș (2).
secesie *sf* vz ***secesiune***
secesion *ss* [At: RESMERIȚĂ, D. / P: *~si-on* / S și: *secession* (P: *sesesion*) / E: ger ***Sezession***] **1** Stil în artele plastice și arhitectura de la sf. sec. XIX și începutul sec. XX în Europa, caracterizat prin importanța acordată formelor sinuoase și prin exuberanța decorației inspirate mai ales din motive vegetale. **2** Numele grupărilor artistice de avangardă din Germania și din Austria de la sf. sec. XIX și începutul sec. XX, care, ca o reacție împotriva artei oficiale academice, fără a avea o doctrină comună, au susținut impresionismul și postimpresionismul, promovând ulterior expresionismul.
secesionist[1], ***~ă*** [At: SCRIBAN, D. / P: *~si-o~* / Pl: *~iști*, *~e* / E: fr ***sécessionniste***] **1** *smf* Partizan al secesiunii (2). **2** *smf* (Rar; spc) Partizan al Confederației Sudului în timpul războiului de secesiune din America de Nord. **3** *a* Care se referă la secesiune (2). **4** *a* Privitor la secesiune (2). **5** *a* Care ține de secesiune (2).
secesionist[2], ***~ă*** [At: CARAGIALE, O. II, 206 / P: *~si-o~* / Pl: *~iști*, *~e* / E: ger ***Sezessionist***] **1** *sm* Artist adept al secesionului (1). **2** *a* Care se referă la secesion (1). **3** *a* Privitor la secesion. **4** *a* Caracteristic secesionului (1). **5** *a* (D. lucrări literare, opere artistice etc.) Care reflectă principiile secesionului. **6** *a* (D. lucrări literare, opere artistice etc.) Care este făcut conform cu principiile secesionului (1).
secesiune *sf* [At: BARCIANU / P: *~si-u~* / V: (înv) ***secesie*** / Pl: *~ni* / E: fr ***sécession***, lat ***secessio***, ***-onis***] **1** (Rar) Separare (2). **2** (Spc) Acțiune a unui grup, a unui stat sau a unei federații ori confederații de state de a se separa, în mod pașnic sau violent, de restul colectivității, de statul, de federația sau de confederația din care făcea parte, în vederea unirii cu un alt grup, un alt stat, o altă federație sau confederație ori a formării unui grup, stat, federație sau confederație de state noi. **3** (Ist; îs) *Războiul de ~* Războiul civil din 1861-1865 dintre statele nordice (aboliționiste) și cele sudice (susținătoare ale sclavagismului) ale Statelor Unite ale Americii.
secetaș, ***~ă*** *smf* [At: PĂSCULESCU, L. P. 8 / Pl: *~i*, *~e* / E: ***secetă*** + *-aș*] (Reg) Persoană însetată.
secetă *sf* [At: URECHE, LET. I, 203/24 / V: (îrg) ***săc~***, (înv) ***~te***, ***săcită*** / Pl: *~te* / E: ml ***siccitas***] **1** Condiții atmosferice caracterizate prin absența sau insuficiența precipitațiilor și, de obicei, prin temperaturi ridicate ale aerului, cu repercusiuni asupra vegetației și solului. **2** Perioadă în care umiditatea solului și a aerului este (mult) sub valorile minime necesare creșterii și dezvoltării normale a plantelor (cultivate) Si: (îvp) *secăciune* (**1**), *neploare*, (pop) *nerodire*, (înv) *sete*, *seteciune*. **3** (Rar) Lipsă de apă Si: *uscăciune*.
secete *sf* vz ***secetă***
secetos, ***~oasă*** *a* [At: DOSOFTEI, PS. 215/10 / V: (îrg) ***săc~***, (înv) ***secitos*** / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***secetă*** + *-os*] **1** (D. anotimpuri, vreme, ani etc.) Care este fără ploi (sau zăpadă) Si: *sec* (**22**), *secătos* (**1**), *uscat*. **2** (D. aer sau d. curenți de aer) Care este lipsit de umezeală Si: *sec*, (reg) *secătos* (**23**). **3** (D. zone geografice) Caracterizat prin precipitații atmosferice puține, cu vânturi uscate și pământuri nisipoase. **4** (D. soare, vânt) Care produce secetă. **5** (D. sol, locuri, terenuri etc.) Care nu are surse de apă Si: *arid*, *sec*, *uscat*. **6** (Îrg) Setos[1] (de a bea ceva). **7** (Fig; îvr, udp „de") Setos[1] (de a strânge, de a obține etc. ceva).
secfestra *v* vz ***sechestra***
secfestrant *sm* [At: HELIADE, F. 52/1 / V: (rar) ***sechestrante*** / Pl: *~nți* / E: ***sechestra*** + *-ant*] (Jur; iuz) **1** Fiecare dintre persoanele în litigiu pentru un lucru asupra căruia s-a aplicat un sechestru. **2** Persoană care cere aplicarea unui sechestru.
secfestrare *sf* vz ***sechestrare***

secfestrariseală *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~eli* / E: ***secfestrarisi*** + *-eală*] (Îvr) Sechestrare (1).

secfestrarisi *vt* [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: *~sesc* / E: ***secfestru*** + *-arisi*] (Jur; înv; c. i. bunuri mobile sau imobile aflate în litigiu sau aparținând unui debitor) A sechestra (1).

secfestrarisire *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ri* / E: ***secfestrarisi***] (Îvr) Sechestrare (1).

secfestrarisit, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***secfestrarisi***] (Îvr, d. bunuri mobile sau imobile aflate în litigiu sau aparținând unui debitor) Sechestrat (1).

secfestrarisitor, ~oare *smf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i, ~oare* / E: ***secfestrarisi*** + *-tor*] (Îvr) **1-2** Sechestrator (**1-2**).

secfestru *sn* vz ***sechestru***

secfestrui *vt* [At: (a. 1813) BUL. COM. IST. IV, 89 / V: (înv) ***secve~***, ***săc~***, (reg) ***săf~*** / Pzi: *~esc* / E: ***secfestru*** + *-ui*] (Jur; îrg; c. i. bunuri mobile sau imobile aflate în litigiu sau aparținând unui debitor) A sechestra (1).

secfestruire *sf* [At: (a. 1813) BUL. COM. IST. IV, 91 / V: ***~cve~*** / Pl: *~ri* / E: ***secfestrui***] (Jur; înv) Sechestrare (1).

secfestruit, ~ă *a* [At: T. PAPAHAGI, C. L. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***secfestrui***] (Înv; d. bunuri mobile sau imobile aflate în litigiu sau aparținând unui debitor) Sechestrat (1).

secfiu¹ *sm* [At: BORZA, D. 59 / V: ***segf~***, ***sacf~*** (A și: *sacfiu*), ***saftiu***, ***samf~***, ***sanfie***, ***sanf~***, ***sanhiu***, ***săcf~***, ***săcif~***, ***sânhiu*** / A și: *secfiu* / Pl: *~ii* / E: mgh ***szegfű***] **1** (Reg; îc) **Secfiu-îngrămădit** (sau **-de-vară**) Garoafă (*Dianthus caryophyllus*). **2** (Reg; îc) **Secfiu-turcesc** (sau **-nemțesc**, **-tărcat**) Garoafă (*Dianthus barbatus*). **3** (Reg; lpl; îf *sacfiu*) Cuișoare (*Dianthus chinensis*). **4-5** (Bot; Trs; îf *sacfiu*) Saschiu (1) (*Vinca herbacea* și *Vinca minor*). **6** (Bot; Trs; lpl; îf *sanfii*) Stânjenei (*Iris germanica*). **7** (Reg; îf *săcfiu*) Cuișoare (condiment).

secfiu² *sm* [At: DRLU / Pl: *~ii* / E: mg ***széfű***] (Bot; înv) Romaniță-mare (*Anthemis nobilis*).

seche *sf* vz ***zeghe***

sechelă *sf* [At: PREDA, I. 212 / Pl: *~le* / E: fr ***séquelle***] (Med; mpl) Tulburare funcțională sau organică constând dintr-o serie de urmări și complicații, mai mult sau mai puțin tardive și durabile, ale unei maladii, ale unui traumatism sau ale unei intervenții chirurgicale.

secheraș *sm* vz ***sechiraș***

secherâș *sm* vz ***sechiraș***

secheres *sm* vz ***sechiraș***

secheresie *sf* [At: BÂRLEA, L. P. M. II, 495 / V: ***~rie*** / Pl: *~ii* / E: ***secheres*** + *-ie*] (Trs; Mar) **1-2** Cărăușie (**1-2**).

secheresit *sn* [At: ALR SN V, h 1363 / Pl: ? / E: ***secheres*** + *-it*] (Trs; Mar) **1-2** Cărăușie (**1-2**).

secherie *sf* vz ***secheresie***

secheriș *sm* vz ***sechiraș***

sechestra [At: VALIAN, V. / V: (rar) ***secue~***, (îrg) ***secfe~***, ***secve~***, (reg) ***sefe~***, ***segve~***, ***sevâs~***, ***săche~***, ***săchis~***, ***sichis~***, ***săfe~***, ***sifes~***, ***țacfis~*** / Pzi: *~rez* / E: fr ***séquestrer***, lat ***sequestrare***] **1** *vt* (Jur; c. i. bunuri mobile sau imobile aflate în litigiu sau aparținând unui debitor) A face indisponibil în vederea executării silite sau a confiscării Si: (îrg) *a secfestrui*, (înv) *a secfestrarisi*, *a zeberi*, (reg) *a cuprinde*, *a foglăli*, *a funtui*, *a prenora*. **2** *vt* (Rar) A dosi (3). **3** *vt* (C. i. oameni) A reține cu forța Si: *a izola*. **4** *vt* (Spc) A aresta (1). **5** *vr* (Rar; fig) A se claustra (4).

sechestrante *sm* vz ***sechestrant***

sechestrare *sf* [At: POLIZU / V: (îrg) ***secfe~***, (înv) ***secue~***, ***secve~*** / S și: *sequestrare* / Pl: *~rări* / E: ***sechestra***] **1** Punere în indisponibilitate în vederea executării silite sau a confiscării Si: (rar) *sechestrație* (1), (înv) *secfestruire*, (îvr) *secfestrariseală*, *secfestrarisire*. **2** Reținere cu forța a unei persoane Si: (rar) *sechestrație* (2). **3** (Spc) Arestare (1).

sechestrat, ~ă *a* [At: BARIȚIU, P. A. II, 489 / V: (înv) ***secve~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sechestra***] (Jur) **1** (D. bunuri mobile sau imobile aflate în litigiu sau aparținând unui debitor) Care a fost pus în indisponibilitate în vederea executării silite sau a confiscării Si: (înv) *secfestruit*, (îvr) *secfestrarisit*. **2** (Rar; d. oameni) Care este reținut cu forța. **3** (Spc) Arestat² (**2**).

sechestrator, ~oare *smf* [At: BARCIANU / Pl: *~i, ~oare* / E: ***sechestra*** + *-tor*] (Rar) **1** Persoană însărcinată cu punerea sub sechestru a averii unui debitor Si: (înv) *secfestrarisitor* (**1**). **2** Executor al unui sechestru Si: (îvr) *secfestrarisitor* (**2**).

sechestrație *sf* [At: RÂND. JUD. 279/18 / V: ***~iune***, (înv) ***secue~***, ***secue~iune***, ***secve~*** / E: lat ***sequestratio***, ***-onis***, ger ***Sequestration***, fr ***séquestration***] (Iuz) **1-3** Sechestrare (**1-3**).

sechestrațiune *sf* vz ***sechestrație***

sechestru [At: RÂND. JUD. 277/21 / V: (îvp) ***~cfe~***, ***~cve~***, (înv) ***~cue~***, ***~cuestrațiune***, ***săcfe~***, (reg) ***sefe~***, ***segve~***, ***safe~***, ***săche~***, ***săfe~***, ***sicfe~***, ***siche~***, ***sife~***, ***țacfe~***, ***zăcrest***, (îvr) ***secvestrum*** / S și: *sequestru* / Pl: *~re* și *~ri* / E: lat ***sequestrum***, ***sequester***, fr ***séquestre***] **1** *sn* Încredințare a unui lucru litigios unei terțe persoane, care are obigația de a-l restitui, după soluționarea litigiului, celui în drept. **2** *sn* Măsură care dispune un sechestru (1) Si: (înv) *opreliște*, *zebereală*. **3** *sn* (Îs) ~ *convențional* Stabilirea sechestrului (1). **4** *sn* (Îs) ~ *judiciar* Stabilirea sechestrului (1) de către justiție. **5** *sm* (Șîs ~ *judiciar*) Persoană căreia îi sunt date spre păstrare lucrurile sechestrate până la rezolvarea litigiului. **6** *sn* (Șîs ~ *penal*, ~ *penal asigurător*, ~ *asigurător*) Măsură de asigurare, ordonată de justiție, care constă în indisponibilizarea (prin aplicare de sigiliu) a unui bun, pentru a se preveni înstrăinarea și sustragerea acestuia de la executare silită ori confiscare. **7** *sn* (Înv; spc) Poprire. **8** *sn* (Îlv) **A(-i) pune** (sau **aplica**) (cuiva) (**un**) ~ (sau, rar, **~re**) (pe ceva) sau **a pune sub** ~ (ceva) A sechestra (**1**). **9** *sm* (Reg; în vechea organizație judecătorească; îf *țacfestru*) Portărel. **10** *sn* (Med) Țesut necrozat.

sechin *sn* vz ***țechin***

sechiraș *sm* [At: MOXA, 387/34 / V: (înv) ***secheriș***, ***sichireaș***, ***siciraș***, (reg) ***secher~***, ***secherâș***, ***secheres***, ***secheriș***, ***săcăreș***, ***sichioraș***, ***sichiraș*** / Pl: *~i* / E: mg ***szekeres***] **1** (Îrg) Vizitiu. **2** (Reg; îf *sichiraș*, *sichioraș*) Om de casă Si: *fecior*.

seci *sn* [At: CANTEMIR, IST. 374 / V: (reg) ***săci*** / Pl: *~uri* / E: slv ***сѣчь***] **1** (Pop) Secătură (2). **2** (Reg) Pădurice rămasă dintr-o pădure mai mare Si: (reg) *ciritei*. **3** (Reg) Întăritură din copaci tăiați. **4** (Reg) Îngrăditură sau gard din crengi rămuroase Si: (reg) *nimăt*, *gard viu*. **5** (Reg; prc) Nuia (1). **6** (Pop) Loc (la stână) îngrădit, uneori acoperit, amenajat pentru adăpostirea oilor sau a altor animale Si: (reg) *nimăt*.

secică *sf* [At: DL / P: *seci-că* / Pl: ? / E: ucr ***сiчка***] (Reg; csc) Paie tăiate mărunt pentru hrana vitelor.

secira *sf* vz ***seceră***

secire *sf* vz ***seceră***

secitos, ~oasă *a* vz ***secetos***

seciui *vt* [At: URECHE, LET. I, 185/27 / P: *~ciu-i* / V: (îrg) ***săc~*** (Pzi: 3 *săciuiește* și *săciuie*) / Pzi: *seciuiesc* / E: ***seci*** + *-ui*] **1** (Îrg; c. i. copaci, păduri) A reteza (1). **2** (Îrg; pex) A prăvăli (1). **3** (Trs; c. i. păduri, lunci etc.) A defrișa pentru cultură. **4** (Reg; c. i. vreascuri) A îngrămădi.

seciuire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / P: *~ciu-i~* / Pl: *~ri* / E: ***seciui***] **1** (Îrg) Retezare a copacilor. **2** (Îrg; pex) Prăvălie. **3** (Trs) Defrișare a pădurilor, a luncilor pentru culturi. **4** (Reg) Îngrămădire de vreascuri.

seclu *sn* vz ***secol***

secluzie *sf* vz ***secluziune***

secluziune *sf* [At: DN³ / P: *~zi-u~* / V: *~uzie* / E: fr ***séclusion***] (Îs) ~ *pupilară* Aderența marginii pupilare a irisului la cristalin.

secol *sn* [At: TEODOROVICI, I. 31/10 / V: (asr) ***secul*** (Pl: *seculi* sm), (îvr) ***seclu*** / Pl: *~e* și (asr) *secoli* sm / E: lat ***saeculum***, it ***secolo***] **1** Interval de timp de o sută de ani, socotit de la orice dată. **2** (Adesea urmat de un numeral ordinal și de determinări care arată ordinea în raport cu era noastră) Interval de timp de o sută de ani, socotit de la o unitate până la completarea sutei respective inclusiv Si: *veac*, (înv) *sută*. **3** (Fam) Timp îndelungat. **4** (Fam; pex) Veșnicie. **5** (Lpl) Timp considerat în desfășurarea lui. **6** Perioadă lungă de timp (depășind 100 de ani). **7** (Pex) Generații contemporane acestor perioade în desfășurare. **8** (De obicei urmat

de determinări care precizează felul) Epocă istorică dominată de o personalitate excepțională, de un eveniment însemnat sau marcată prin anumite caracteristici. **9** (Pgn) Epocă (în care se petrece un eveniment de seamă, trăiește o personalitate reprezentativă etc.). **10** (Bis; rar) Viață lumească.

secolar, ***~ă*** *a* vz ***secular***

second *no* vz ***secund***[1]

seconda *v* vz ***secunda***

secondant, ***~ă*** *smf* vz ***secundant***

secondar, ***~ă*** *a* vz ***secundar***[2]

secondariu, ***~ie*** *a* vz ***secundar***[2]

secondă *sf* vz ***secunda***

secoviște *sf* [At: I. IONESCU, M. 87 / Pl: *~ti* / E: *sec* + *-oviște*] (Reg) Vad în care se găsește un ochi adânc de apă.

secrei *sn* vz ***sicriu***

secret[1] *s* [At: POLIZU, P. 110/32 / Pl: ? / E: pvb ***secreta***] (Îvr) Secreție (4).

secret[2], ***~ă*** [At: IST. AM. 38r/14 / V: (îrg) ***sic~***, (reg) ***săc~*** / Pl: *~e* și (îvp) *~uri* sn, *~eți*, *~e* a / E: fr ***secret***, lat ***secretus***, ***-a***, ***-um***] **1** *sn* Sistem (ingenios) care constituie condiția succesului în ceea ce se întreprinde. **2** *sn* (Spc) Metodă, formulă de lucru, de fabricație ascunsă sau cunoscută numai de un număr mic de persoane. **3** *sn* Ansamblu de cunoștințe, de informații etc. pe care le deține o peroană sau un grup de persoane și care nu trebuie divulgate. **4** *sn* Ceea ce nu trebuie să se spună nimănui Si: *ascunziș*, *taină*, *tăinuire*, (rar) *arcan*[1], (îvp) *tainicie*, (reg) *tărășenie*. **5** *sn* (Îs) ~ *lui Polichinelle* Fals secret (4), deoarece este cunoscut deja de toți. **6** *sn* (Îlav) **În ~** Fără martori. **7** *sn* (Îal) Într-un grup restrâns. **8** *sn* (Îal) În așa fel încât să nu devină public. **9** *sn* (Îal) În particular. **10** *sn* (Îal) În taină Si: *pe ascuns*, *tainic*, (îvr) *în secretar*. **11** *sn* (Rar; îe) **A fi în ~ele zeilor** A fi într-o poziție care-i permite să afle secrete (4) cunoscute numai de persoane importante. **12** *sn* (Rar; îae) A se afla în relații apropiate (de prietenie) cu persoane importante. **13-14** *a* Care este cunoscut de un număr limitat de persoane (sau care rămâne necunoscut) Si: (îvr) *secretic* (1-2), *secretnic* (1-2). **15** *a* Care este sau trebuie ținut ascuns de alții Si: *confidențial*, *tainic*, (înv) *secretnic* (3), (îvr) *secretic* (3). **16** *a* (Îs) *Agent* ~ Persoană cu misiune secretă de informare în domeniul politic, economic, militar etc. **17** *a* (Îas; spc) Detectiv (1). **18** *a* (Îs) *Poliție ~ă* Serviciu național de poliție, în unele țări, care este atașat de Ministerul de Interne și de care depind toate serviciile de poliție din țara respectivă. **19** *a* (Îs) *Societate* (sau *organizație*, *asociație*) *~ă* Societate (sau organizație, asociație) cu caracter conspirativ, constituită în ascuns, în mod ilegal. **20** *a* (Îs) *Fond* ~ Sumă de bani (în afara bugetului normal) de care poate să dispună o formă de guvernământ, un organ al ei etc. fără să dea socoteală de întrebuințarea ei. **21** *a* (Îs) *Testament* ~ Testament pe care testatorul îl depune în timpul vieții, ca măsură de prevedere, la tribunal, închis și sigilat. **22** *a* (Rar; d. oameni) Care știe să tacă Si: *discret*, *tainic*. **23** *a* (Rar; d. oameni) Prefăcut. **24** *sn* Ceea ce nu este cunoscut, descoperit, explicat, pătruns de înțeles (încă) de mintea omenească Si: *enigmă*, *mister*, *taină*, (rar) *misteriozitate*, (înv) *nepricepere*, *neștiut*[2], *neștiutură*. **25** *sn* Ceea ce constituie condiția intimă, esențială a unei științe, a unei arte etc. **26** *sn* Ceea ce solicită o inițiere specială (într-un domeniu). **27** *sn* Rațiune (ascunsă). **28** *a* Care cuprinde în sine un secret (24) Si: *ascuns*, *criptic*, *enigmatic*, *inexplicabil*, *ocult*, *misterios*, *necuprins*, *neînțeles*, *nepătruns*, *tainic*, (iuz) *misteric*, (înv) *neajuns*[2]. **29** *a* Care nu se manifestă în mod vizibil Si: *ascuns*, *tăinuit*. **30** *sn* Mecanism care nu funcționează decât în anumite condiții cunoscute de o persoană sau de câteva persoane. **31** *a* (Rar; d. lacăte, încuietori etc.) Care funcționează cu ajutorul unui mecanism special (cunoscut de puține persoane). **32** *a* (D. chei) Care este de tip special. **33** *a* Care nu este la îndemâna oricui. **34** *a* (D. uși, intrări etc.) Care este ascuns privirilor (pentru cei neavizați) Si: *ascuns*, *camuflat*, *mascat*[2]. **35** *a* (D. locuri în care s-a ascuns ceva) Care este greu de găsit Si: *ascuns*. **36** *sn* (Rar) Tăcere păstrată în legătură cu un secret[2] (13). **37** *sn* (Șîs ~ *de stat*) (Urmat de determinări care indică domeniul) Informații, date, documente etc. dintr-un anumit domeniu de activitate pe care le deține cineva (datorită profesiunii) și pe care nu are dreptul să le divulge (difuzarea lor fiind pedepsită de lege). **38** *sn* (Iuz; de obicei precedat de pp „de") Celulă izolată într-o închisoare. **39** *sn* (Înv) Discreție. **40** *sn* (Îlav) **La ~** Fără martori. **41** *sn* (Rar; îe) **A pune** (sau **a băga**) **la ~** A aresta (1). **42** *sn* (Îvr) Closet. **43** *sn* (Înv) Proiectil de tun încărcat cu substanțe care emană aburi otrăvitori. **44** *sn* (Pex) Încărcătură a unui secret (43).

secret[3], ***~eată*** [At: ANON. CAR. / V: (îvp) ***săc~*** *a*, ***sic~*** *a*, *smf* / Pl: *~eți*, *~e* / E: lat ***secretus***] **1** *a* (Îvp; d. locuri, ținuturi etc.) Pustiu. **2** *snf* (Trs) Pustiu. **3** *a* (Îvp; d. așezări omenești, d. locuințe etc. sau d. locuri de obicei populate) Pustiu. **4** *a* (Pop; d. păduri, drumuri, locuri etc.) Neumblat. **5** *sn* (Înv) Loc părăsit (presupus de a fi bântuit de duhuri rele). **6** *smf* (Îvp; de obicei art; mai ales în imprecații; adesea euf) Diavol (1). **7** *a* (Pop) Blestemat (1).

secreta *vt* [At: KRETZULESCU, A. 299/24 / Pzi: 3 *~tează* și (rar) *secretă* / E: fr ***sécréter***] (C. i. substanțe organice etc.) A produce și a elimina secreții.

secretar, ***~ă*** [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 149r/36 / V: *~ter sn*, (înv) ***~ritar***, ***săc~*** *smf*, ***săcritar*** *sm*, (reg) ***sicritar*** *smf* / Pl: *~i*, *~e* / E: lat ***secretarius***, fr ***secrétaire***] **1** *sm* (În Evul Mediu, în țările române) Titlu dat dregătorului care conducea lucrările unei cancelarii sau îndeplinea funcția de logofăt Si: (înv) *secretareș* (1). **2** *sm* Persoană care avea titlul de secretar (1) Si: (înv) *secretareș* (2). **3** *sm* Funcția secretarului (2, 5) Si: (înv) *secretareș* (3). **4** *sm* Perioadă în care cineva a exercitat funcția de secretar (3) Si: (înv) *secretareș* (4), *secretariat* (2), (înv) *secretărășie*. **5** *smf* (Pex; adesea cu determinări care arată felul) Persoană de încredere, atașată pe lângă un conducător de stat, un înalt demnitar sau o persoană particulară (marcantă), care se ocupă mai ales cu redactarea anumitor lucrări (secrete), cu întocmirea corespondenței etc. Si: (înv) *secretareș* (5). **6** *sm* (Îs) *Vel* ~ Secretar (5) șef. **7** *sm* (Îvr; îlav) **În ~** În secret. **8** *smf* (De obicei urmat de determinări care arată felul) Demnitar sau funcționar (superior) care pregătește lucrările și duce la îndeplinire hotărârile organului suprem al puterii sau al administrației de stat, ale unui minister sau ale altui organ central. **9** *sm* (În țările române; îs) ~ *de stat* (sau, înv, *al statului*, *de țară*) ori (înv) *~ul statului* Demnitar cu atribuții similare cu ale marelui postelnic, pe care îl înlocuiește ca titulatură prin Regulamentul Organic. **10** *sm* (În unele țări; în trecut și la noi; îas) Ministru (de Externe). **11** *sm* (Îas) Împuternicit guvernamental sau diplomatic. **12** *sm* (Îs) *Ministru ~ de stat* Titlu dat unuia dintre membrii unui guvern, situat ca atribuții între un ministru adjunct și un ministru plin. **13** *sm* (În unele țări; în trecut și la noi; îs) ~ *general* Funcționar superior (al unui minister, al unui departament etc.) care conduce și coordonează activitatea anumitor sectoare. **14** *sm* (Pex; îas) Ministru adjunct. **15** *sm* (Îas) Persoană aleasă să conducă și să coordoneze secretariatul unei organizații internaționale. **16** *sm* (Îs) ~ *de ambasadă* (sau *al ambasadei*, *de legație*, *al legației*) sau *~ul ambasadei* (sau *legației*) Reprezentat al unei misiuni diplomatice care răspunde de rezolvarea lucrărilor acestei activități. **17** *sm* (Adesea cu determinări care arată felul) Persoană care se ocupă cu organizarea și funcționarea unei adunări, a unei societăți etc. (ca adjunct al președintelui). **18** *sm* (De obicei urmat de determinări care arată felul) Funcționar al unei instituții publice (sau particulare) cu atribuții administrative variate Si: (înv) *secretareș* (6), *secretăriță* (1), (gmr) *protocolareț*. **19** *sm* (Spc) Funcționar care lucrează pe lângă conducerea unei instituții, unei întreprinderi etc. și care rezolvă lucrările curente de secretariat, corespondența, răspunde la comunicările telefonice etc. **20** *sm* (Îs) ~ *de redacție* Persoană din redacția unei publicații periodice însărcinată cu centralizarea și coordonarea materialului în vederea publicării și care răspunde și de felul cum se prezintă publicația. **21** *sm* (De obicei urmat de determinări care arată felul) Persoană care face parte din conducerea eligibilă a unei organizații politice sau obștești și care dirijează și coordonează activitatea organizației respective. **22** *sm* (Îs) ~ *general* Persoană aleasă de comitetul unui partid pentru a coordona activitatea

acestuia. **23** *sn* Mobilă (în care se țin scrisori, acte etc.) folosită ca birou, dulap sau comodă.

secretare *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~tări* / E: ***secreta***] (Rar) **1** Producere și eliminare de secreție. **2** (Ccr) Secreție (**1**).

secretareș *sm* [At: (a. 1777-1780) LL VII, 372 / V: ***~rit~***, ***sicritarius*** / Pl: *~i* / E: mg ***szekretarius***] (Înv; Trs) **1-5** Secretar (**1-5**). **6** Secretar (**18**).

secretariat *sm* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~ri-at* / Pl: *~e* / E: fr ***secrétariat***] **1** Funcție de secretar (**5**). **2** Secretar (**4**). **3** (Rar) Funcție, titlu de secretar (**8**) Si: *secretărie* (**1**). **4** Perioadă în care cineva exercită funcția de secretar (**8**) Si: *secretărie* (**2**). **5** (În țările române; îs) ~ *de stat* (sau *al statului*) Instituție care, după Regulamentul Organic, înlocuia ca titulatură și funcție postelnicia. **6** (Pex; în unele țări, în trecut și la noi) Minister (mai ales al Afacerilor Extrene). **7** (Rar; adesea urmat de determinări care arată felul) Funcție, titlu de secretar (**18**). **8** Perioadă în care cineva exercită funcția de secretar (**18**). **9** Serviciu într-o instituție (publică), într-o intreprindere etc., cu un anumit profil (literar, muzical, administrativ), condus de un secretar (**18**). **10** (Spc) Serviciu care funcționează pe lângă conducerea unei instituții, a unei întreprinderi, care rezolvă corespondența, lucrările curente administrative etc. **11** (Pex) Personalul care alcătuiește un secretariat (**10**). **12** Local unde își are sediul un secretariat (**10**) Si: (înv) *secretărie*. **13** Grup de persoane care consemnează conținutul dezbaterilor unei ședințe. **14** Organ superior ales al unui partid care organizează și controlează îndeplinirea hotărârilor partidului și selecționarea cadrelor. **15** Organ cu atribuții administrative și executive al unei organizații internaționale. **16** (Pex) Personalul care alcătuiește un secretariat (**15**). **17** Locul unde își are sediul un secretariat (**15**).

secretat *s* [At: DDRF / V: ***~e*** / Pl: ? / E: nct] (Reg) Numele de familie.

secretate *s* vz ***secretat***

secretăraș *sm* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i* / E: ***secretar*** + *-aș*] **1-6** (Rar; de obicei prt; șhp) Secretar (**5, 8, 18**) (fără importanță).

secretărașie *sf* [At: (a. 1777-1780) LL VII, 371 / Pl: *~ii* / E: ***secretareș*** + *-ie*] (Înv; Trs) Secretar (**4**).

secretărie *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ii* / E: ***secretar*** + *-ie*] (Înv) **1-3** Secretariat (**3-4, 12**).

secretăriță *sf* [At: SCL 1974, 447 / Pl: *~te* / E: ***secretar*** + *-iță*] **1-2** (Fam; rar; șhp) Secretară (**18**) (fără importanță).

secretătoriu, ~ie *a* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ii* / E: ***secreta*** + *-ătoriu*] (Îvr) **1-2** Secretor[1] (**1-2**).

secreter *sn* vz ***secretar***

secretic, ~ă *a* [At: AR (1831) 464^2/23 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***secret***[2] + *-ic*] (Îvr) **1-3** Secret[2] (**13-15**).

secretină *sf* [At: LTR[2] / Pl: ? / E: fr ***sécrétine***] Hormon secretat de mucoasa duodenală sub influența conținutului gastric acid, care are proprietatea de a excita secreția pancreatică, a bilei și a salivei.

secretiv, ~a *a* [At: DESCR. APE. 1/13 / Pl: *~i, ~e* / E: ***secreta*** + *-iv*] (Îvr) Secretor[1].

secretnic, ~ă *a* [At: AR (1830) 225^2/26 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***secret***[2] + *-nic* cf rs *секретный*] (Înv) **1-3** Secret[2] (**13-15**).

secretor[1]***, ~oare*** *a* [At: POLIZU, P. 112/7 / V: ***~iu*** / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***sécréteur***] **1** Care produce și elimină secreții Si: (îvr) *secretătoriu* (**1**), *secretiv* (**1**). **2** Care servește la secreție Si: (îvr) *secretătoriu* (**2**), *secretiv* (**2**). **3** (Îs) *Nerv* ~ Filet nervos care acționează direct asupra secreției (**1**) unei glande. **4** (Îs) *Țesut* ~ Țesut vegetal alcătuit din celule dispuse izolat sau în straturi și care produce secreții (**3**).

secretor[2]***, ~oare*** *a* [At: DN[2] / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***sécrétoire***] (Rar) Care se referă la secreție (**1**).

secretoriu, ~ie *a* vz ***secretor***[1]

secretos, ~oasă *smf, a* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***secret***[2] + *-os*] (Fam) **1-2** (Persoană) care nu se destăinuiește. **3-4** (Persoană) care știe să păstreze o taină. **5-6** (Persoană) care acționează pe ascuns, discret.

secreție *sf* [At: V. POPP, A. M. 29/11 / V: ***~iune***, (îvr) ***~ione*** / Pl: *~ii* / E: lat ***secretio, -onis***, fr ***sécrétion***, ger ***Sekretion***, it ***secrezione***] **1** Proces fiziologic fundamental de formare și de eliminare a unor substanțe organice rezultate din activitatea celulelor glandulare Si: (rar) *secretare*, (îvp) *scurgere* (**5**), (pop) *scursoare* (**4**), (înv) *scursura* (**4**). **2** (Bot; pan) Fenomen frecvent, în special la plantele labiate și crucifere, de eliminare de uleiuri eterice, nectar, latexuri etc. **3** Substanță organică (produsă și eliminată de celulele glandulare). **4** (Pex) Produs patologic rezultat din îmbolnăvirea unui organ, a epidermei etc. Si: (îvp) *scurgere* (**6**), (pop) *scursoare* (**5**), (înv) *scursura*, *stoarcere*, *secret*[1]. **5** (Bot; pan) Substanță organică produsă și eliminată de plante în urma secreției (**2**).

secrețione *sf* vz ***secreție***

secrețiune *sf* vz ***secreție***

secriaș *sn* vz ***sicriaș***

secrin *sn* vz ***sicriu***

secritar, ~ă *smf* vz ***secretar***

secritareș *sm* vz ***secretareș***

secriu *sn* vz ***sicriu***

secriuț *sn* vz ***sicriuț***

secrier *sm* vz ***sicrier***

secsie *sf* vz ***secție***

sectant, ~ă [At: CONTEMPORANUL, VI, 21 / Pl: *~nți, ~e* / E: lat ***sectans, -ntis***] **1** *smf* Adept al unei secte (**1**) Si: *pocăit*. **2** *a* Care este propriu, specific adepților unei secte (**1**). **3** *a* (Pex) Care dă dovadă de intoleranță Si: *intolerant*. **4** *a* Care dă dovadă de exclusivism, de fanatism Si: *exclusivist, fanatic*.

sectantism *sn* [At: GHEREA, ST. CR. I, 175 / E: ***sectant*** + *-ism*] (Rar) **1-4** Sectarism (**1-4**).

sectar, ~ă [At: NEGULICI, E. I, 221/18 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sectaire***] **1** *smf* Membru înfăcărat (și intolerant, exclusivist) al unei secte religioase, filozofice sau politice Si: (rar) *sectarist* (**1**). **2** *smf* (Spc) Membru al unei secte eterogene Si: (rar) *sectarist* (**2**). **3** *smf* (Pex) Adept al unei doctrine Si: (rar) *sectarist* (**3**). **4** *a* Care ține de sectă. **5** *a* Privitor la sectă. **6** *a* (Pex) Care se detașează de o grupare, de spiritul general. **7** *a* Care dovedește intoleranță, fanatism într-un anumit domeniu.

sectarism *sn* [At: LOVINESCU, C. VII, 104 / Pl: ? / E: fr ***secrarisme***] **1** Atitudine de sectar (**1-3**) Si: *sectantism* (**1**). **2** (Pex) Detașare de o grupare, de spiritul general etc. Si: *sectantism* (**2**). **3** (Pex) Intoleranță, fanatism manifestate într-un anumit domeniu Si: *sectantism* (**3**). **4** (Spc; în mișcarea muncitorească) Atitudine rigidă care implică primejdia ruperii partidului revoluționar de mase, a transformării lui într-un grup închis, restrâns Si: (rar) *sectantism* (**4**).

sectarist, ~ă *smf* [At: ISAC, O. 288 / Pl: *~iști, ~e* / E: ***sectar*** + *-ist*] (Rar) **1-3** Sectar (**1-3**).

sectat, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ați, e* / E: ns cf lat *sectus*] (D. frunze lobate) Care are lobi cu incizii mari, atingând nervura mediană.

sectator, ~oare *smf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (îvr) ***~tăt~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***sectateur***] (Asr) Persoană care împărtășește opiniile unui filozof, credințele unei secte religioase.

sectă *sf* [At: (a. 1793) IORGA, S. D. VII, 252 / Pl: *~te* / E: lat ***secta***, fr ***secte***] **1** Comunitate (creștină, islamică, budistă etc.) desprinsă din religia oficială Si: (înv) *eres*. **2** (Pex) Grup restrâns și închis alcătuit din adepții unei doctrine filozofice sau politice. **3** (Rar) Clică[1].

sectăr *sn* vz ***secter***

sectător, ~oare *smf* vz ***sectator***

sectembăr *ss* vz ***septembrie***

sectember *ss* vz ***septembrie***

sectembir *ss* vz ***septembrie***

sectembre *ss* vz ***septembrie***

sectembrie *ss* vz ***septembrie***

sectemvere *ss* vz ***septembrie***

sectemvrăr *ss* vz ***septembrie***

sectemvre *ss* vz ***septembrie***

sectemvrie *s* vz ***septembrie***

sectemvrii *ss* vz ***septembrie***

sectenber *ss* vz ***septembrie***

secter *sn* [At: CHEST. V, 125/61 / V: ***~tăr*** / Pl: *~e* / E: nct] (Reg) Șiștar[1] (**1**).

sector *sn* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~oare* / E: fr ***secteur***, lat ***sector, -oris***, ger ***Sektor***] **1** (Gmt; șîs ~ *de cerc*, ~ *circular*) Mulțimea punctelor din interiorul unui cerc situată între două raze. **2** (Gmt; îs) ~ *poligonal* Mulțimea punctelor din interiorul unui poligon regulat, cuprinsă între două raze ale cercului circumscris. **3** (Gmt; șîs ~ *sferic*, înv. ~ *sfericesc*) Mulțimea punctelor din interiorul unei sfere, situată în interiorul conului având ca bază un cerc mic al sferei, iar ca vârf centrul sferei. **4** Organ de mașină sau piesă cu profilul în formă de sector (**1**). **5** (Rar) Sextant. **6** Diviziune convențională, porțiune voit limitată a unui teritoriu (realizată în vederea organizării unei acțiuni de ansamblu sau a repartizării judicioase, și realizării depline a sarcinilor etc.). **7** Porțiune delimitată constituind domeniul de activitate în cadrul unui teritoriu. **8** Subdiviziune teritorial-administrativă a unui oraș mare Si: (iuz) *raion*. **9** Parte a unui front sau a unui teritoriu care constituie zona de operațiuni militare. **10** (Pgn; de obicei urmat de determinări care arată felul) Fiecare dintre zonele (**7**) corespunzătoare unei delimitări de orice natură a unei suprafețe. **11** Domeniu în cadrul economiei al unor unități economice, administrative etc. **12** (Pgn) Domeniu de activitate. **13** (Prc) Parte componentă a unui domeniu, a unei opere, a unui ansamblu etc. **14** (Adesea urmat de determinări care indică forma de proprietate) Totalitate a formelor economice bazate pe o anumită formă de proprietate asupra mijloacelor de producție.

sectorist *sm* [At: L. ROM. 1959, nr. 6, 86 / Pl: *~iști* / E: ***sector*** + *-ist*] Ofițer sau subofițer de miliție în sarcina căruia se află ordinea publică și evidența populației dintr-un anumit sector (**8**).

sectorizat, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sector***] (Rar) Care este împărțit pe sectoare.

secție *sf* [At: REG. ORG. 97/25 / V: ***~iune***, (îrg) ***~csie*** / Pl: *~ii* / E: fr ***section***, lat ***sectio, -onis***, rs ***секция***] **1** (Adesea urmat de determinări care arată felul) Subunitate ori subdiviziune organizatorică stabilită pe ramuri de activitate, pe specialități, pe operații etc. în întreprinderi, instituții, societăți etc. **2** (Pex) Personalul care alcătuiește o secție (**1**). **3** Local, atelier, încăpere etc. în care își desfășoară activitatea o secție (**1**). **4** (Îs) ~ *de vot* (sau *de votare*) Fiecare dintre subdiviziunile în care se împarte o circumscripție electorală, în raport cu numărul alegătorilor. **5** (Îas) Local în care votează alegătorii dintr-o secție (**4**). **6** (Spc; adesea urmat de determinările „de poliție", înv. „de miliție") Fiecare dintre subunitățile unei unități de poliție dintr-un oraș, însărcinate cu menținerea ordinii publice dintr-o anumită zonă a orașului respectiv. **7** (Pex; adesea urmat de determinările „de poliție", înv. „de miliție") Zonă a orașului aflată sub supravegherea unei secții (**6**). **8** (Pex; adesea urmat de determinările „de poliție", înv. „de miliție") Sediu, local al secției (**6**). **9** (Mil) Subdiviziune a unui pluton, a unei companii, a unei baterii etc. **10** (Spc) Compartiment într-un magazin, într-o sală de expoziție, într-un muzeu etc. care are o anumită destinație. **11** (Mai ales îf *secțiune*) Divizare în mai multe secțiuni (**14**).

secționa *vt* [At: BARCIANU / P: *~ți-o~* / Pzi: *~nez* / E: fr ***sectionner***] **1** A diviza în mai multe secțiuni (**14**) Si: *a tăia, a fracționa*. **2** (Spc) A tăia (imaginar) cu un plan transversal. **3** (Med; spc; c. i. organe, țesuturi, nervi etc.) A tăia (de obicei transversal). **4** (Rar; c. i. orașe mari) A împărți în sectoare (**8**).

secționabil, ~ă *a* [At: IORDAN, L. R. A. 169 / P: *~ți-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***secționa*** + *-bil*] (Rar) Care poate fi secționat.

secționare *sf* [At: LTR[2] / P: *~ți-o~* / Pl: *~nări* / E: ***secționa***] **1** Divizare în mai multe secțiuni (**14**) Si: *tăiere, fracționare*. **2-4** Secțiune[2] (**1, 7-8**).

secționat *a* [At: DLR ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***secționa***] **1** Divizat în mai multe secțiuni (**14**) Si: *tăiat, fracționat*. **2** (Spc) Tăiat (imaginar) cu un plan transversal. **3** (Med; spc; d. organe, țesuturi, nervi etc.) Tăiat (de obicei transversal). **4** (Rar; d. orașe mari) Împărțit în sectoare (**8**).

secționator *sm* [At: ARVINTE, TERM. 165 / P: *~ți-o~* / Pl: *~i* / E: ***secționa*** + *-tor*] Muncitor care retează butuci (în exploatările forestiere).

secționor *sn* [At: LTR[2] / P: *~ți-o~* / Pl: *~oare* / E: fr ***séctionneur***] (Rar) Separator (electric).

secțiune[1] *sf* vz ***secție***

secțiune[2] *sf* [At: DEX / P: *~ți-u~* / Pl: *~ni* / E: fr ***section***, lat ***sectio, -onis***] **1** Tăietură (transversală) făcută într-un corp Si: *secționare* (**2**). **2** (Pex; ccr) Loc unde s-a făcut o secțiune (**1**). **3** (Pex; ccr) Parte rezultată în urma unei secțiuni (**1**). **4** Porțiune din suprafața, lungimea etc. unui ansamblu (bine determinat). **5** (Spc) Formare a unei figuri geometrice prin intersectarea altor două figuri geometrice. **6** (Spc) Figură geometrică rezultată dintr-o secțiune (**5**). **7** (Pex) Tăiere (imaginară) cu un plan transversal Si: *secționare* (**3**). **8** (Med) Tăiere (de obicei transversală) a unui organ, a unui nerv etc. Si: *secționare* (**4**). **9** Suprafață rezultată din intersecția (imaginară) a unui corp solid cu o suprafață curbă sau plană. **10** Aria suprafeței unei secțiuni (**9**). **11** (Teh) Schiță reprezentând suprafața intersecției unei piese, a unui sistem tehnic etc. cu un anumit plan (orizontal sau vertical). **12** (Mat) Intersecție a două mulțimi. **13** Diviziune a unei lucrări, a unei opere literare, științifice, muzicale etc. cu caracteristici bine precizate în cadrul ansamblului Si: *parte*, (pex) *capitol*.

secuestra *v* vz ***sechestra***

secuestrare *sf* vz ***sechestrare***

secuestrație *sf* vz ***sechestrație***

secuestrațiune *sf* vz ***sechestrație***

secuestru *sn* vz ***sechestru***

secui[1] [At: CORESI, EV. 1 / V: (îvp) ***săc~*** / Pl: ~ / E: mg ***székely***] **1-2** *sm, a* (Bărbat) care face parte din populația rezultată din amestecul unor populații de limbă turcică atașate triburilor maghiare și așezată în estul Transilvaniei în sec. XII și XIII. **3** *smp* Populație formată din secui[1] (**1**) și secuience. **4** *sma* (Reg) Crivăț (**2**).

secui[2] *vt* [At: DENSUȘIANU, Ț. H. 282 / V: (reg) ***săc~*** / Pzi: *~esc* / E: ***sec*** + *ui*] **1** (Sil; c. i. arbori sau trunchiul lor) A tăia și a înlătura un inel din scoarță pentru a împiedica circulația sevei de la coroană la rădăcină și pentru a provoca astfel uscarea lentă, pe verticală, a arborelui Si: *a inela*, (reg) *a cerți, a ciungi, a plesura*. **2** (Pgn; c. i. plante) A face să se usuce. **3** (Reg; c. i. oameni; îf *săcui*) A spinteca (**3**). **4** (Îvr) A prăda.

secuiancă [At: SFC II, 221 / P: *~cu-ian~* / V: (reg) ***săc~*** / Pl: *~ience* / E: ***secui[1]*** + *-eancă*] **1-2** *sf, a* (Femeie) care face parte din populația rezultată din amestecul unor populații de limbă turcică atașate triburilor maghiare și așezată în estul Transilvaniei, în sec. XII și XIII. **3** *sf* (Reg; pex) Unguroaică.

secuienesc, ~ească *a* [At: ȘINCAI, HR. II, 159/4 / P: *~cu-ie~* / V: (reg) ***săc~*** / Pl: *~ești* / E: ***secui[1]*** + *-enesc*] (Înv) **1-3** Secuiesc (**1-3**).

secuiesc, ~iască *a* [At: ANON. CAR. / P: *~cu-iesc* / V: (îvp) ***săc~*** / Pl: *~ești* / E: ***secui[1]*** + *-esc*] **1** Care aparține secuilor[1] (**3**) Si: (înv) *secuienesc* (**1**). **2** Privitor la secui[1] (**3**) Si: (înv) *secuienesc* (**2**). **3** Care este caracteristic secuilor[1] (**3**) Si: (înv) *secuienesc* (**3**).

secuiește *av* [At: SCRIBAN, D. / P: *~cu-ieș~* / E: ***secui[1]*** + *-ește*] **1** (Rar) Ca secuii[1] (**3**). **2** În felul secuilor[1] (**3**).

secuime *sf* [At: BĂLCESCU, M. V. 347 / V: (îvp) ***săc~*** / E: ***secui[1]*** + *-ime*] **1** (Csc) Mulțime de secui[1] (**3**). **2** (Csc) Totalitate a secuilor[1] (**1**) și a secuiencelor (**1**). **3** Ținut locuit de secui[1] (**3**).

secuire *sf* [At: DS / V: (îrg) ***săc~*** / Pl: *~ri* / E: ***secui[2]***] **1** (Sil) Tăiere și înlăturare a unui inel din scoarța arborilor pentru a împiedica circulația sevei de la coroană la rădăcină și pentru a provoca uscarea lentă, pe verticală, a arborelui Si: *inelare*, (reg) *certire, ciungire, plesurare*. **2** (Pgn) Uscare a unei plante.

secuiza *vtr* [At: BUL. FIL. III, 189 / P: *~cu-i~* / Pzi: *~zez* / E: ***secui[1]*** + *-iza*] (Rar) A face să capete (sau a căpăta) trăsături caracteristice secuilor[1] (**3**).

secuizat, ~ă *a* [At: MOROIANUL, S. 17 / P: *~cu-i~* / V: (reg) ***săc~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***secuiza***] (Rar; d. oameni, populație etc.) Care a căpătat trăsături specifice secuilor[1] (**3**).

secul *sn* vz ***secol***

secular, ~ă [At: VÎRNAV, F. 106[r]/9 / V: (înv) ***~iu, ~col~*** / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***saecularis***, fr ***séculaire***] **1** *a* (Rar) Care are loc o dată la o sută de ani. **2** *a* (Îs) *An* ~ An care încheie un secol. **3** *a* Care datează de un

secol sau de mai multe secole. **4** *a* (Pex) Extrem de vechi Si: *străvechi*. **5** *a* (Rar; d. clerici, îoc *mănăstiresc, călugăresc*) De mir[2]. **6-7** *smf, a* Mirean[1] (**1**). **8-9** *smf, a* (Pex) Civil.

secularitate *sf* [At: PROT. – POP., N. D. / Pl: ? / E: fr ***sécularité***] (Îvr) Jurisdicție pe care o avea un episcop sau o biserică asupra lucrurilor laice.

seculariu, ~ie *a* vz ***secular***

seculariza *vtf* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 14 / S și: *secularisa* / Pzi: *~zez* / E: fr ***séculariser***] **1** (Rar; c. i. clerici) A face să devină laic Si: *laicizare*. **2** (C. i. bunuri, averi bisericești sau mănăstirești) A face să intre în patrimoniul statului, în schimbul unei despăgubiri.

secularizare *sf* [At: BUL. COM. IST. II, 7 / Pl: *~zări* / E: ***seculariza***] **1** (Rar) Laicizare. **2** Intrare în patrimoniul statului a unor bunuri sau averi bisericești, mănăstirești etc., în schimbul unei despăgubiri Si: (îdt) *secularizație* (**2**).

secularizat, ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***seculariza***] **1** (Rar; d. clerici) Care a devenit laic Si: *laicizat*. **2** (D. bunuri, averi bisericești sau mănăstirești) Care a trecut în patrimoniul statului, în schimbul unei despăgubiri.

secularizație *sf* [At: STAMATI, D. / V: *~iune* / Pl: *~ii* / E: fr ***sécularisation***] (Îdt) **1** (Rar) Laicizare. **2** Secularizare (**2**).

secularizațiune *sf* vz ***secularizație***

secultet *sn* vz ***săculeț***

secund[1], ~ă [At: IORGOVICI, O. 65/10 / V: (înv) ***~cond*** / Pl: *~nzi, ~e* / E: lat ***secundus***, fr ***second***, it ***secondo***] **1** *a* Care ocupă locul al doilea într-o succesiune, într-o ierarhie etc. Si: *al doilea*, (înv) *secundar*[2] (**1**). **2** *a* (Rar) Care urmează după cel mai important, cel mai bun, cel mai cunoscut etc. Si: *secundar*[2] (**2**). **3-4** *sm, a* (Spc) (Ofițer de marină) care îndeplinește pe navă funcția de adjunct al comandantului Si: *adjunct*. **5-6** *sm, a* (Spc) (Persoană) care ajută pe cineva într-o activitate (conformându-se vederilor celuilalt). **7-8** *smf, a* (Arbitru) care secundează (**2**) pe arbitrul principal în conducerea unei competiții sportive Si: *secundant* (**4**). **9-10** *sm, a* (Vocea, cântărețul, instrumentul sau instrumentistul) al doilea, care acompaniază vocea, cântărețul, instrumentul sau instrumentistul prim. **11-12** *smf, a* (Voce, cântăreț, instrument sau instrumentist) care execută vocea a doua. **13** *sf* (Înv; îe) **A ține ~a** A acompania (**2**). **14** *sf* Tiparul de pe a doua față a unei coli de tipar. **15** *sn* Titlu interior al broșurilor și al cărților.

secund[2] *sn* vz ***secundă***

secunda *vt* [At: BĂLCESCU, M. V. 662 / V: ***~con~*** / Pzi: *~dez* / E: lat ***secundare***, fr ***seconder***, ger ***sekundieren***] **1** (Fșa; c. i. mai ales oameni, colectivități sau acțiuni ale lor) A fi alături de cineva în acțiunile sale Si: *a ajuta, a asista*. **2** (Îvr; c. i. una dintre părțile aflate în duel) A asista în calitate de martori. **3** A ocupa locul al doilea într-o ierarhie. **4** (Muz) A acompania (**2**).

secundan *sm* [At: BARCIANUL, V. / Pl: *~i* / E: ger ***Sekundaner***] **1** (Înv) Elev din clasa a doua. **2** Elev cu o situație școlară proastă. **3** (Nob) Persoană care sprijină pe cineva. **4** (Spc) Secundant (**2**).

secundant, ~ă *smf* [At: PRAVILA (1778), 57/9 / V: ***~con~*** / Pl: *~nți, ~e* / E: ger ***Sekundant***, lat ***secundans, -ntis***] **1** (Mai ales *sm*) Martor înarmat, cu atribuția de a veghea la respectarea regulilor de către adversar în timpul duelului. **2** (Spc; mai ales *sm*) Martor într-un duel Si: (nob) *secundan* (**4**). **3** Persoană care secundează (**1**) pe cineva Si: *ajutor, asistent*, (îvr) *secundator*. **4** (Spc) Secund[1] (**7**). **5** (Muz; rar) Acompaniator. **6** Persoană (sau echipă) care, într-o cursă sportivă (ciclism, alergări, canotaj etc.), urmărește îndeaproape adversarul.

secundar[1] *sn* [At: POLIZU / Pl: *~e* / E: ***secundă*** + *-ar*] Acul ceasornicului care indică secundele (**2**).

secundar[2], ~ă [At: M. COSTIN, LET. I, 20/2 / V: (înv) ***~iu, ~condar, ~condariu*** / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***secundarius***, fr ***secondaire***] **1-2** *a* (Înv) Secund[1] (**1-2**). **3** *a* (Pex) Care este lipsit de importanță Si: *satelit* (**1**), *colateral, lăturalnic, marginal, minor, neimportant, periferic, lateral*. **4-5** *sm, a* (Șîs *Medic ~, doctor ~*) (Grad în ierarhia medicală) care urmează imediat după medicul stagiar și care precedă medicul specialist și medicul primar. **6** *sm* (Pex) Medic secundar (**5**). **7** *sm* (Îlav) **În ~** În al doilea rând. **8** *a* (Spc; d. propoziții sau d. părți de propoziție) Care depinde, din punct de vedere gramatical, de o altă parte de propoziție (principală) Si: *subordonat*. **9** *sf* Propoziție subordonată. **10** *a* (Muz; d. voci) Care, în compoziție, servește la completarea armoniilor, sprijinind vocea principală care poartă melodia. **11** *a* (Muz; îs) *Ton ~* Ton armonic superior și de combinație. **12** *a* Care se produce după un alt eveniment, în a doua fază, fiind legat (sau chiar determinat) de faza anterioară (de obicei inițială). **13** *a* (Îs) *Învățământ ~* (sau, înv, *învățătură ~a*) Treaptă a învățământului public care continuă învățământul primar Si: *învățământ mediu*. **14** *a* (Iuz; îs) *Școală ~a* (sau *curs ~*) Școală de învățământ secundar (**12**) Si: *gimnaziu, liceu, școală medie*. **15** *a* (Iuz; îs) *Curs ~* Ciclu de cursuri care se predau în învățământul secundar (**12**). **16** *a* (Iuz; îs) *Studii* (sau, îvr, *învățături*) *~e* Studii făcute într-o școală secundară (**13**). **17-18** *sf, a* (Iuz; șîs *Clasă ~ă*) (Studii) care au fost făcute într-o an de învățământ secundar (**12**). **19** *a* (Iuz; îs) *Profesor* (*de cursul*) *~* Profesor care predă în învățământul secundar (**12**). **20** *a* (Îs) *Raze ~e* Raze X care sunt emise de un corp bombardat cu raze X primare. **21** *a* (Glg; d. straturi, terenuri etc.) Care aparține celei de-a doua ere geologice Si: *mezozoic*. **22** *a* (Glg; d. straturi, terenuri etc.) Care se referă la ce de-a doua eră geologică Si: *mezozoic*. **23-24** *sn, a* (Șîs *Eră ~ă*) A doua eră geologică, caracterizată prin mișcări importante ale scoarței pământești și prin apariția primelor păsări, a primelor mamifere și a primilor pești osoși Si: *mezozoic*. **25** *s* Grupă de straturi geologice din secundar[2] (**22**) Si: *mezozoic*. **26** *a* (Îs) *Fenomen ~* Fenomen patologic puțin important care apare în cursul unei boli ca efect al fenomenelor ei caracteristice și care nu influențează cursul bolii.

secundare *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~dări* / E: ***secunda***] (Îvr) Asistare (**2**).

secundariat *sn* [At: CONTEMP. 1972, nr. 1332, 2/2 / P: *~ri-at* / Pl: *~e* / E: ***secundar[2]***] **1** Perioadă de timp în care își face stagiul un medic secundar. **2** Concurs pentru obținerea gradului de medic secundar[2] (**4**).

secundariu, ~ie *a* vz ***secundar[2]***

secundator *sm* [At: CONTEMPORANUL, III, 622 / V: ***~dăt~*** / Pl: *~i* / E: ***secunda*** + *-tor*] (Îvr) Secundant (**3**).

secundă *sf* [At: AMFILOHIE, E. 140/6 / V: (înv) ***secund*** *sn*, ***~con~***, (reg) ***~ntă, săcunt*** *sn* / Pl: *~de* / E: lat ***secundus***, fr ***seconde***, ger ***Sekunde***] **1** (Mat) Unitate de măsură pentru unghiuri și arcuri egală cu a șaizecea parte dintr-un minut hexagesimal sau cu a suta parte dintr-un minut centezimal. **2** Unitate de măsură a timpului egală cu a șaizecea parte dintr-un minut sau, mai nou, cu 9 192 631 770 de perioade de oscilație ale radiației emise la tranziția între două nivele hiperfine ale stării fundamentale $^3S1/2$ a atomului de cesiu 133 Si: (reg) *perț[1]*. **3** (Pex) Interval de timp foarte scurt (dintr-unul mai îndelungat) Si: *clipă, clipită, ceas, oră, minut, moment*, (rar) *clipeală*, (pop) *cârtă*, (îrg) *cescuț*, (reg) *perț*. **4** (Îlav) **Din ~ în ~** La intervale foarte scurte Si: *mereu*. **5** (Îlav) **~ după** (ori **de**) **~** În fiecare moment. **6** (Îal) Fără să se oprească Si: *continuu, întruna, mereu, necontenit, neîncetat*. **7-8** (Îlav) **În toată ~da** Secundă (**5-6**). **9** (Îlav) **Într-o ~** (sau **în două**, rar, **în trei, în patru** etc. **~de**) Într-un interval de timp care durează extrem de puțin Si: *acum, curând, imediat, îndată, numaidecât, repede, de la o clipă al alta, de la un minut la altul, de la un moment la altul, din clipă în clipă, din minut în minut, din moment în moment, dintr-o clipă într-alta, dintr-un minut într-altul, dintr-un moment într-altul, fără întârziere, într-o clipă, într-o clipită, într-un minut, într-un moment, la moment, pe dată, pe loc*, (pop) *fără zăbavă*, (îvp) *într-o mică de ceas*, (îrg) *așași, nepristan, numai*, (înv) *așa, pe tot minutul*, (reg) *amuși, minten, mintenaș* (**1**). **10** (Îal) Fără să treacă sau fără să întârzie mult timp. **11-12** (Îlav) **Din ~ în ~** Secundă (**9-10**). **13-14** (Îlav) **Dintr-o ~ într-alta** Secundă (**9-10**). **15-16** (Îlav) **De la o ~ la alta** Secundă (**9-10**). **17-18** (Rar; îlav) **La ~** Secundă (**9-10**). **19-20** (Îlav) **(Numai) pentru o ~** (Numai) pentru un interval de timp care durează extrem de puțin Si: (*numai*) *pentru o clipă, pentru un moment*. **21** (Îlav) **(Chiar) în această ~** sau **(chiar) în ~da aceasta** În momentul în care ne aflăm Si: (*chiar*) *acum*, (*chiar*) *în această clipă, în acest moment*. **22** (Îlav) **(Chiar) în ~da**

aceea (sau ~dele acelea) sau (chiar) **în acea** ~ (sau **în acele ~de**) În momentul despre care este vorba Si: *(chiar) atunci*, *(chiar) în clipa aceea*, *în momentul acela*, *pe moment*. **23** (Îlav) **Pe** ~ Secundă (**22**). **24** (Îlav) **(Chiar) din această** ~ sau **(chiar) din ~da aceasta** Începând cu momentul în care ne aflăm Si: *de acum (înainte)*, *(chiar) din această clipă*, *în acest moment*. **25** (Îlav) **(Chiar) din ~da aceea** sau **(chiar) din acea** ~ Începând cu momentul despre care este vorba Si: *de atunci*, *din clipa aceea*, *din momentul acela*. **26** (Îlav) **(Chiar) din prima** ~ Într-un interval de timp care durează extrem de puțin și care este concomitent cu stadiul inițial absolut al unei acțiuni Si: *(chiar) de la început*, *din prima clipă*, *din primul moment*. **27** (Îlav) **(Chiar) în ultima** ~ Într-un interval de timp care durează extrem de puțin și care se situează imediat anterior începerii unei acțiuni Si: *(chiar) în ultima clipă*, *în ultimul moment*. **28** (Îlav) **(În) nici o** ~ Nici (măcar) într-un interval de timp care durează extrem de puțin. **29** (Pex; îal) Nici măcar într-o cantitate, într-o modalitate, într-o măsură etc. cât de mică Si: *defel*, *deloc*, *nicicum*, *nicidecum*, *câtuși de puțin*, *în nici un caz*, *(în) nici o clipă*, *(în) nici un fel*, *(în) nici un minut*, *(în) nici un moment*, (îvp) *necum* (**1**), *nicicât*, *nimic* (**1**), (pfm) *ioc*, (reg) *nici*, *neam*, *nicicacum*, *nicicacât*. **30** (Îf) **O ~!** Exclamație prin care se cere cuiva să aibă puțină răbdare, să aștepte, să se oprească etc. Si: *o clipă*, *un minut*, *un moment*. **31** (Reg; îf *săcundă*) Limba pendulului (**1**). **32** (Muz) Interval între două sunete ale gamei aflate pe două trepte alăturate. **33** (Pex) Treapta a doua în raport cu o treaptă dată. **34** (Înv; îs) ~ *mică* (sau *minoră*) Semiton (**1**). **35** (Înv; îs) ~ *mare* (sau *majoră*) Ton[2] (**1**). **36** (Arg) Notă rea. **37** Poziție (de apărare) la scrimă.

secundător *sm* vz ***secundator***

secundipară *sf, a* [At: DN[3] / Pl: *~re* / E: fr ***secondipare***] **1-2** (Femeie) care naște a doua oară.

secundo *av* [At: GHEREA, ST. CR. III, 47 / E: lat ***secundo***] (Liv; fam; de obicei îcr „primo") În al doilea rând.

secuntă *sf* vz ***secundă***

secur, ~ă *a* vz ***sigur***

secura *vt* [At: IORDAN, L. R. A. 239 / V: ***sacuri***, ***săcuri*** / Pzi: ? / E ***secure***[1]] (Reg) A tăia cu securea[1] (**1**).

secure[1] *sf* [At: PSALT. HUR. 64r/6 / V: (pop) ***săc~***, (reg) ***săcură*** / Pl: *~ri*, (rar) ~ / E: ml ***securis***] **1** Unealtă compusă dintr-un corp de oțel cu tăiș și un ochi în care se fixează o coadă scurtă de lemn, folosită la doborârea copacilor, la despicatul sau prelucrarea lemnelor, la cioplit etc. și (în trecut) ca armă de luptă și de execuție (prin decapitare). **2** (Pex) Topor (**1**). **3** (Reg; d. oameni; îe) **A fi cioplit numai cu ~a** A fi necioplit. **4** (Reg; îlav) **Cât oi arunca cu ~a** Foarte aproape. **5** (Îrg; îe) **A da cu ~a în Dumnezeu** A fi temerar. **6** (Pex) Lovitură dată cu o secure[1] (**1**). **7** (Reg; pan) Instrumente asemănătoare, ca formă sau ca funcție, cu securea[1] (**1**). **8** (Reg) Unealtă de spart gheața. **9** (Reg) Cuțit folosit de dogar la făcutul cercurilor Si: (reg) *balat*. **10** (Reg) Săpăligă (**1**) ascuțită.

secure[2]***, ~ră*** *a* vz ***sigur***

securea *sf* [At: DLR ms / Pl: *~cle* / E: ***secure*** + *-ea*] **1-2** (Îrg; șhp) Securice (**1-2**).

securică *sf* [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 247 / V: (înv) ***săc~*** / Pl: *~rele* / E: ***secure***[1] + *-ica*] **1-2** (Îrg, șhp) Securice (**1-2**).

securice *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (reg) ***săc~*** / Pl: *~ici* / E: ***secure***[1] + *-ice*] **1-2** (Șhp) Secure[1] (**1**) (mică) Si: (îrg) *securea* (**1-2**), *securică* (**1-2**), (îvr) *securiță* (**1-2**).

securist, ~ă *smf* [At: PREDA, M. S. 24 / Pl: *~iști, ~e* / E: ***secur***[itate] + *-ist*] (Fam) **1** Persoană care a fost în serviciul securității în perioada comunistă. **2** (Dep) Persoană care face mult rău celorlalți (defăimează, persecută etc.).

securit *sns* [At: LTR[2] / E: ger ***Sekurit***[glass]] (Șîs *geam* ~) Sticlă de siguranță foarte rezistentă folosită, mai ales, pentru parbrize și ferestre la autovehicule, deoarece la spargere, datorită tensiunii interne obținute prin tratament termic, se transformă în bucățele mici, regulate și fără muchii ascuțite.

securitate *sf* [At: ȘINCAI, HR. I, 58/30 / V: (îvr) ***segu~*** / Pl: *~tăți* / E: lat ***securitas, -atis***, fr ***sécurité***] **1** Adăpostire de orice pericol Si: *siguranță*. **2** Sentiment de încredere, de liniște datorate convingerii că nu există pericol Si: *siguranța*. **3** Absența riscului de accidente. **4** (Adesea cu determinări care indică domeniul) Complex de condiții materiale, economice, politice care asigură securitatea (**3**) Si: *protecție* (**1**), *apărare*, *siguranță*, (înv) *siguratie*, *sigureală*, *siguritate*, (îvr) *securizare*[1] (**1**). **5** (Șîs ~ *publică*) Ansamblu de măsuri privind protecția oamenilor, a bunurilor etc. Si: *protecție* (**1**), *apărare*, *siguranță*, (înv) *siguratie*, *sigureală*, *siguritate*, (îvr) *securizare*[1] (**2**). **6** (Îs) ~ *colectivă* (sau, rar, *comună*) Stare rezultată în urma adoptării pe cale de tratat, de către două sau mai multe state, a unor măsuri de apărare comună împotriva unei agresiuni. **7** (Îs) ~ *europeană* Sistem de angajamente ferme și de măsuri cocrete luate de toate statele și menite să excludă forța sau amenințarea de folosire a forței în relațiile internaționale, să ofere tuturor statelor din Europa și din întreaga lume garanții depline că se află la adăpost de orice agresiune. **8** (În comunism, șîs *~a statului*, *~a de stat*) Totalitate a organelor represive de stat care aveau sarcina de apărare a sistemului social-economic, politic și ideologic al statului comunist. **9** (În comunism; spc) Organ represiv de stat care avea sarcina de apărare a sistemului social-economic, politic și ideologic al statului comunist. **10** (În comunism; spc) Instituție, unitate componentă etc. a securității (**8**). **11** (În comunism; spc) Sediu sau local al securității (**10**).

securiță *sf* [At: CIHAC, I, 252 / Pl: *~țe* / E: ***secure*** + *-iță*] **1-2** (Îvr; șhp) Securice (**1-2**).

securiza *vt* [At: DEX / Pzi: *~zez* / E: ***secur***[it] + *-iza*] (Teh; c. i. sticlă) A trata termic în vederea obținerii securitului.

securizare[1] *sf* [At: BARIȚIU, P. A. III, 445 / Pl: *~zări* / E: ns cf *securitate*] (Îvr) **1-2** Securitate (**4-5**).

securizare[2] *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~zări* / E: ***securiza***] Tratare termică a unei sticle în vederea obținerii securitului.

securizator *sm* [At: SFC V, 19 / Pl: *~i* / E: ***securiza*** + *-tor*] (Teh) Lucrător care se ocupă cu securizarea.

securs *s* [At: N. COSTIN, LET[2] II, 60 / Pl: ? / E: fr ***secours***] (Îvr) Ajutor (**1**).

secusă *sf* [At: D. MED. / Pl: *~se* / E: fr ***secousse***] (Med) Contracție musculară provocată de aplicarea unui stimul (electric) unic.

secutor *sm* [At: DN[3] / Pl: *~i* / E: lat ***secutor***] (Ant) **1** Gladiator înarmat numai cu sabie și scut, care se lupta cu un alt gladiator înarmat cu un trident și cu o plasă. **2** Mirmidon.

secvent, ~ă *a* [At: MAIORESCU, L. 112 / S și: *sequent* / Pl: *~nți, ~e* / E: lat ***sequens, -ntis***] (Îvr) Următor.

secvență *sf* [At: TIM. POPOVICI / Pl: *~țe* / E: fr ***séquence***, lat ***sequentia***, it ***sequenza***] **1** (Muz) Repetare, pe trepte diferite, a unei formule melodice sau a unei succesiuni de acorduri. **2** (Muz) Imn religios caracterizat prin repetarea versetului. **3** Grupare unitară de scene și de imagini într-un film. **4** Serie de fapte, de momente, de evenimente, de stări care se succed într-o anumită ordine și care formează un tot unitar. **5** (Lin) Enunț format dintr-o succesiune de cuvinte dispuse într-o anumită ordine, alcătuind un tot într-un ansamblu mai mare. **6-7** (Fiz) Succesiune de fenomene fizice (sau ordinea de variație în timp a mărimilor unui sistem).

secvențial, ~ă *a* [At: SCL 1964, 413 / P: *~ți-al* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***séquentiel***] (Rar) **1-2** Care ține de secvență (**4-5**). **3-4** Privitor la secvență (**4-5**).

secvestra *v* vz ***sechestra***

secvestrare *sf* vz ***sechestrare***

secvestrat, ~ă *a* vz ***sechestrat***

secvestrație *sf* vz ***sechestrație***

secvestru *sn* vz ***sechestru***

secvestrui *v* vz ***secfestrui***

secvestruire *sf* vz ***secfestruire***

secvestrum *sn* vz ***sechestru***

sedan *sn* [At: DN³ / Pl: *~e* / E: eg. fr ***sedan***] **1** Tip de caroserie pentru automobile cu un singur compartiment, cu locuri pentru patru până la șapte persoane. **2** Autoturism cu sedan (**1**). **3** Berlină (**2**).

seda *vtr* [At: DEX / Pzi: *~dez* / E: drr ***sedativ***] **1-2** A-și administra medicamente pentru a (se) calma Si: *a (se) liniști, a (se) calma.*

sedare *sf* [At: DEX / Pl: *~dări* / E: ***seda***] Administrare de medicamente pentru a (se) calma Si: *liniștire, sedație.*

sedativ, ~ă [At: MAN. SĂNĂT. 221/1 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sédatif***] **1-2** *sn, a* (Medicament, tratament etc.) care calmează Si: *calmant, lenitiv.* **3** *a* (Înv; îs) *Apă ~ă* Medicament preparat din alcool camforat, amoniac și apă sărată, întrebuințat drept calmant în durerile nevralgice și reumatice. **4** *a* (Înv; îc) **Sare ~ă de Homberg** Acid boric.

sedator *sn* vz ***ședator***

sedație *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: fr ***sédation***] (Med) Sedare.

sedeală *sf* [At: SEVERIN, S. 126 / Pl: *~ele* / E: slv ***сѣдѣло***] (Îvp) Imn religios cântat în biserică, în timpul căruia cei prezenți stăteau pe scaune Si: (îvp) *sedelnă.*

sedealnă *sf* vz ***sedelnă***

sedeancă *sf* [At: PONTBRIANT, D. / V: (reg) ***sid~*** / Pl: ? / E: bg ***седянка***] (Îrg) Șezătoare.

sedef *sn* vz ***sidef***

sedelcă¹ *sf* vz ***sădelcă¹***

sedelcă² *sf* vz ***sidelcă***

sedelnă *sf* [At: (a. 1715) IORGA, S. D. XIII, 135 / V: ***~eal~, seadeal~, sdeal~*** / Pl: *~ne* / E: slv ***сѣдѣльна***] (Îvp) Sedeală.

sedentar, ~ă [At: NEGULICI / V: (înv) ***~iu*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sédentaire***, lat ***sedentarius***] **1** *a* (D. oameni) Care stă mult într-un singur loc, refuzând să facă mișcare în aer liber. **2** *a* (Pex) Care își părăsește rar domiciliul. **3** *a* (D. activități umane, d. mod de viață etc.) Care se desfășoară într-un loc fix. **4** *a* (D. activități umane) Care se desfășoară mai mult din poziția șezând. **5** *a* (D. activități umane; d. mod de viață) Care este lipsit de mișcare Si: (înv) *șezător.* **6** *a* (Fig; d. activități umane, d. mod de viață) Specific omului care duce o viață lipsită de mișcare, de griji etc. **7** *a* (D. populații; îoc *nomad*) Fixat definitiv pe un anumit teritoriu Si: *stabil, statornic,* (înv) *așezător.* **8** *a* (Mil; îs) *Parte ~ă* Parte a unei unități militare care rămâne în timp de război în garnizoană și are misiunea de a completa efectivele părții operative, de a ține registrele și evidența efectivelor, de a caza și instrui noile contingente chemate sub arme și de a îngriji bunurile rămase în cazarmă. **9** *a* (Mil; îs) *Oficiu ~* Serviciu în organizarea armatei care, în timpul războiului se ocupă cu organizarea părții sedentare a armatei. **10-11** *sf, a* (Șîs *pasăre ~ă*) (Pasăre) care nu migrează în timpul iernii. **12** *a* (Îs) *Pește ~* Pește care nu face decât deplasări mici în căutarea hranei. **13** *a* (Îs) *Animal ~* Animal nevertebrat care stă temporar în galerii sau în tuburi protectoare de diferite tipuri, pe care și le face singur.

sedentarism *sn* [At: DL / Pl: ? / E: ***sedentar*** + *-ism*] **1-4** Viață sedentară (**3-6**) Si: (rar) *sedentaritate* (**1-4**). **5** Stare a animalelor, păsărilor etc. sedentare (**11-13**) Si: (rar) *sedentaritate* (**5**).

sedentarist *sm* [At: IORDAN, L. R. A. 183 / Pl: *~iști* / E: ***sedentar*** + *-ist*] (Rar) Militar de la partea sedentară (**8**).

sedentaritate *sf* [At: DEX / Pl: ? / E: fr ***sédentarité***] (Rar) **1-5** Sedentarism (**1-5**).

sedentariu, ~ie *a* vz ***sedentar***

sedereș, ~ă *a* [At: VAIDA / A: nct / Pl: *~i, ~e* / E: mg ***szderjes***] **1** (Trs; mgm) Vinețiu. **2** (Reg; d. cai) Care are coama și coada de o altă culoare decât cea a corpului.

sedeț *s* vz ***sedez***

sedez *s* [At: MÎNDRESCU, I. G. / V: ***~eț*** / Pl: ? / E: ger ***Sedez***] (Tip) Format de carte ale cărei foi reprezintă a șaisprezecea parte dintr-o coală de tipar.

sedif *sn* vz ***sidef***

sedilă¹ *sf* [At: HELIADE, PARALELISM, II, 153 / V: (înv) ***sid~, țedil*** *sn* / S și: *cedilă* / Pl: *~le* / E: fr ***cédille***] Semn diacritic în formă de virgulă, care se pune sub unele consoane pentru a marca alte valori fonetice ale acestora.

sedilă² *sf* [At: POLIZU / V: ***săd~***, (îrg) ***sid~***, (reg) ***sad~, o~, șind~, țid~*** / Pl: *~le* / E: bg ***цедило***] **1** Săculeț conic confecționat dintr-o țesătură de pânză rară prin care se scurge zerul la prepararea brânzii, a cașului, a urdei etc. și în care se lasă brânza proaspătă până se scurge tot zerul și se întărește Si: (reg) *sac, săcui², săculete, săculeț, scurgător, zăgârnă.* **2** (Reg; pex) Bucată de brânză, de caș, de urdă etc. strecurată prin sedilă² (**1**). **3** (Reg; îf *sidilă*) Brânză preparată din urdă.

sediment *sn* [At: STAMATI, D. / Pl: *~e* / E: fr ***sédiment***] **1** Pătură formată prin așezarea substanțelor corpusculare solide dintr-o suspensie Si: *strat, depozit, depunere,* (îvr) *șezământ².* **2** (Glg) Acumulare (stratificată) de minerale și de resturi organice așezate la suprafața pământului ca rezultate ale unor procese fizice, chimice sau biologice Si: *strat, depozit, depunere.* **3** (Spc) Acumulare stratificată de roci sedimentare (**3**) Si: *strat, depozit, depunere.*

sedimenta [At: ONCESCU, G. 10 / Pzi: *~tez* / E: fr ***sédimenter***, ger ***sedimentieren***] **1** *vr* (D. substanțe corpusculare solide dintr-o suspensie) A se lăsa la fund sub formă de sediment (**1**) Si: *a se așeza, a se depozita, a se depune.* **2** *vr* (Glg; d. particule sau d. fragmente de minerale, de roci, de organisme etc.) A se așeza în straturi (formând o masă compactă, dură) Si: *a se depozita, a se depune.* **3** *vtf* (D. agenți fizici, chimici sau biologici; c. i. minerale sau resturi organice) A face să se depună în straturi.

sedimentar, ~ă [At: COBÎLCESCU, G. 14/5 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sédimentaire***] **1** *a* (D. formații geologice, terenuri, depuneri etc.) Caracteristic sedimentului (**2**). **2** *a* (D. formații geologice, terenuri, depuneri etc.) Constituit din sediment (**2**). **3** *a* (Spc; d. roci) Care rezultă prin depunerea materialelor provenite în urma alterării sau dezagregării unor roci preexistente transportate de vânturi, de ape sau de ghețari, prin precipitarea chimică în ape sau sub acțiunea unor organisme. **4-5** *sm, a* (Șîs *Rocă ~ă*) Rocă formată prin sedimentare (**2**). **6** *a* (Îs) *Proces ~* Proces de formare a sedimentelor.

sedimentare *sf* [At: MACAROVICI, CH. 24 / Pl: *~tări* / E: ***sedimenta***] **1** Așezare (lentă) la fund a particulelor solide aflate în suspensie într-un lichid prin cădere liberă sau prin centrifugare Si: *depozitare, depunere,* (rar) *sedimentație* (**1**). **2** (Med; îs) *Viteză de ~* Probă de laborator prin care se urmărește ritmul de depunere al hematiilor din sângele recoltat, pentru a evidenția eventuale procese infecțioase latente din organism. **3** (Glg) Proces fizic, chimic sau biologic care se desfășoară la suprafața scoarței terestre și în urma căruia au loc, în condiții subaeriene sau subacvatice, așezarea unor particule sau fragmente de minerale, roci, organisme sau acumularea în straturi, prin precipitare chimică, a sedimentelor (**2**), din care provin rocile sedimentare Si: *depozitare, depunere,* (rar) *sedimentație* (**2**).

sedimentat, ~ă *a* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sedimenta***] **1** (D. substanțe corpusculare solide dintr-o suspensie) Lăsat la fund sub formă de sediment (**1**) Si: *așezat, depozitat, depus.* **2** (Glg; d. particule sau fragmente minerale, roci, organisme etc.) Așezat în straturi (formând o masă compactă, dură) Si: *depozitat, depus.*

sedimentator *sn* [At: DN³ / Pl: *~oare* / E: ***sedimenta*** + *-tor*] (Îs) *~ de praf* Aparat pentru luarea probelor de praf.

sedimentație *sf* [At: CANTUNIARI, L. M. / Pl: *~ii* / E: fr ***sédimentation***] (Rar) **1-2** Sedimentare (**1, 3**).

sedimentogen, ~ă *a* [At: ONCESCU, G. 43 / Pl: *~i, ~e* / E: drr ***sedimentogeneză***] **1** (D. procese, fenomene etc.) Care ține de sedimentogeneză. **2** (D. procese, fenomene etc.) Privitor la sedimentogeneză. **3** (D. depozite, terenuri, straturi etc.) Format prin sedimentogeneză.

sedimentogeneză *sf* [At: LTR² / Pl: ? / E: ***sediment + geneză***] Proces natural de sedimentare (**3**) în urma căruia se formează depozitele sedimentare și rocile sedimentare.

sedimentologie *sfs* [At: LTR² / E: ***sédimentologie***] Parte a geologiei care studiază modul de formare a depozitelor sedimentare și a rocilor sedimentare (**3**).

sedimentometrie *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: fr ***sédimentométrie***] (Fiz) Metodă de determinare a dimensiunilor particulelor dintr-un amestec bazată pe măsurarea vitezei de sedimentare.

sediție *sf* vz ***sedițiune***

sedițios, ~oasă [At: NEGULICI / P: *~ți-os* / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***séditieux***] (Liv; d. oameni sau d. manifestările, acțiunile etc. lor) **1** *a* Care instigă la revoltă Si: *agitator, ațâțător, instigator, provocator* (**1**), *răzvrătitor, tulburător*. **2** *a* (D. oameni) Răzvrătit (**1**). **3** *av* (Rar) În mod răzvrătitor.

sedițiune *sf* [At: CALENDAR (1861) 155/11 / P: *~ți-u~* / V: (înv) ***sediție*** / Pl: *~ni* / E: fr ***sédition***] (Liv) Revoltă (**1**).

sediu *sn* [At: MAIORESCU, D. 23 / Pl: *~ii* / E: lat ***sedium***, it ***sedio***] **1** (De obicei cu determinări care arată felul) Loc, clădire, încăpere unde funcționează (de obicei) o instituție publică, o societate, o organizație de masă etc. Si: (îrg) *sălaș* (**1**), (înv) *stoliță*. **2** (Fig) Punct în care sunt localizate anumite funcții, acte, stări etc. Si: *centru*. **3** (Fig) Punct de concentrare și de răspândire a unor acțiuni, idei etc. Si: *focar*.

sedrie *sf* [At: TURCU, R. 101 / Pl: *~ii* / E: lat ***sedria***] (Înv; Trs) **1** Adunare a nobililor dintr-un ținut. **2** (Îs) *~ orfanală* Instanță administrativă constituită pentru supravegherea averii minorilor orfani și pentru rezolvarea problemelor tutelare.

seducător, ~oare [At: NEGULICI / V: (înv) ***~ct~*** *smf, a*, ***~ctoriu***, ***~ctorie*** *a* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***seduce*** + *-ător*, fr ***séducteur***] **1** *smf* Persoană care atrage pe cineva prin vorbe sau gesturi măgulitoare, prin promisiuni mincinoase, prin daruri etc. (determinându-l să greșească) Si: (asr) *momitor*, (înv) *aromitor, balamut, celuitor, înceluitor, prilăstitor, prilesteț*. **2** *smf* Persoană care induce în eroare, abuzând de buna-credință a cuiva Si: *amăgitor, înșelător, aromitor, balamut, celuitor, înceluitor, prilăstitor, prilesteț*. **3** *smf* (Spc) Persoană care abuzează de buna-credință a cuiva prin promisiuni mincinoase, făcute în scopul de a obține acceptarea de a avea raporturi sexuale Si: *ademenitor, înșelător*, (înv) *celuitor, înceluitor*. **4** *sm* (Jur) Bărbat care comite infracțiunea de a determina o minoră, prin promisiuni mincinoase de căsătorie, să aibă raporturi sexuale cu el Si: *corupător*. **5** *a* (D. oameni sau d. acțiunile, manifestările etc. lor) Care exercită o influență covârșitoare Si: *ademenitor, atrăgător, ispititor, îmbietor, tentant*. **6** *a* Care produce o impresie favorabilă puternică, o stare de bucurie, de mulțumire, de satisfacție, de entuziasm etc. Si: *captivant, cuceritor, fascinant, fermecător, încântător, răpitor, savuros, șarmant*, (rar) *fascinator, subjugator*, (nob) *seductiv*.

seduce *vt(a)* [At: NEGULICI / V: (îvr) ***sedui*** / Pzi: *seduc* / E: lat ***seducere***, fr ***séduire***] **1** (D. oameni) A atrage prin vorbe sau gesturi măgulitoare, prin promisiuni mincinoase, prin daruri etc. (determinând să greșească) Si: *a ademeni, a ispiti, a înșela, a momi* (**1**). **2** A induce în eroare, abuzând de încrederea cuiva Si: *a amăgi, a înșela, a momi* (**1**), (îrg) *a prilesti* (**1**), (înv) *a aromi, a celui, a încelui*. **3** (Spc; mai ales d. bărbați; c. i. mai ales fete sau femei) A abuza de buna-credință a cuiva prin promisiuni pe care nu intenționează să le respecte ulterior, dar făcute în scopul de a obține acceptarea de a avea raporturi sexuale Si: *a ademeni, a înșela*, (îrg) *a prilesti* (**1**), (înv) *a celui, a încelui*, (îvr) *a seduiza*. **4** (Jur; d. bărbați; c. i. minore) A comite infracțiunea de a determina, prin promisiuni mincinoase de căsătorie, să aibă raporturi sexuale Si: *a corupe*. **5** (D. oameni sau d. acțiunile, manifestările etc. lor) A exercita o influență covârșitoare, o chemare irezistibilă Si: *a ademeni, a atrage, a ispiti, a îmbia, a tenta* (**1**), (înv) *a năpăstui* (**1**). **6** A produce o impresie favorabilă puternică, o stare de bucurie, de mulțumire, de satisfacție, de entuziasm etc. Si: *a atrage, a captiva, a cuceri, a delecta, a desfăta, a fascina, a fermeca, a încânta, a prinde, a răpi*[2]*, a subjuga, a vrăji*.

seducere *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ri* / E: ***seduce***] **1-7** Seducție (**1-7**).

seductiv, ~ă *a* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 55, 9/2 / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *seduce*] (Nob) Seducător (**6**).

seductor, ~oare *smf, a* vz ***seducător***

seductoriu, ~ie *a* vz ***seducător***

seducție *sf* [At: NEGULICI / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***séduction***, lat ***seductio, -onis***] **1** Atragere prin vorbe sau gesturi măgulitoare, prin promisiuni mincinoase, prin daruri etc. (determinând să greșească) Si: *ademeneală, ademenire, ispitire, momire*, (rar) *momitură, seducere* (**1**), (înv) *aromire, celuire, înceluială, înceluire*. **2** Inducere în eroare prin abuzare de buna-credință a cuiva Si: *amăgeală, amăgire, înșelare, seducere* (**2**). **3** (Spc) Abuzare de buna-credință a cuiva prin promisiuni pe care, cel care le face, nu intenționează să le respecte ulterior, fiind făcute doar în scopul de a obține acceptarea de a avea raporturi sexuale Si: *ademeneală, ademenire, înșelare, seducere* (**3**). **4** (Jur) Infracțiune constând din fapta unui bărbat de a determina o minoră, prin promisiuni mincinoase de căsătorie, să aibă raporturi sexuale cu el Si: *corupere, seducere* (**4**). **5** Influență covârșitoare Si: *ademeneală, ademenire, atracție, atragere, ispitire, îmbiat, îmbiere*, seducere (**5**), *tentație*, (rar) *îmbietură, tentare*. **6** Impresie favorabilă puternică, stare de bucurie, de mulțumire, de satisfacție, de entuziasm etc. Si: *atracție, atragere, seducere* (**6**), *captivare, cucerire, desfătare, fascinare, fascinație, fermecare, încântare, răpire, subjugare, vrăjire*, (înv) *răpitură*. **7** (Lpl) Mijloc întrebuințat pentru a seduce (**5**) pe cineva Si: *seducere* (**7**). **8** (Lpl) Ansamblu de însușiri care seduc (**2**) pe cineva Si: *farmec*.

seducțiune *sf* vz ***seducție***

sedui *v* vz ***seduce***

seduiza *vt* [At: PELIMON, I. 176/6 / P: *~du-i~* / Pzi: *~zez* / E: fr ***séduire***] (Îvr) A seduce (**3**).

sedus, ~ă *a* [At: TEODOREANU, M. III, 198 / Pl: *~uși, ~e* / E: ***seduce***] **1** (D. oameni) Care este atras (să greșească) prin vorbe sau gesturi măgulitoare, prin promisiuni mincinoase, prin cadouri etc. Si: *ademenit, ispitit, înșelat*. **2** (D. oameni) Care este indus în eroare, abuzându-se de încrederea pe care a avut-o Si: *amăgit, înșelat, momit*, (înv) *celuit, înceluit, prilestit* (**1**). **3** (Spc; mai ales d. fete sau femei) De a cărei bună-credință s-a abuzat prin promisiuni înșelătoare făcute în scopul de a obține acceptarea de a întreține raporturi sexuale Si: *ademenit, înșelat*, (înv) *celuit, înceluit, prilestit* (**1**). **4** (Jur; d. minore) Asupra căreia s-a comis infracțiunea de determinare, prin promisiuni mincinoase de căsătorie, de a întreține raporturi sexuale Si: *corupt*. **5** (D. oameni) Asupra căruia s-a exercitat o influență covârșitoare Si: *ademenit, ispitit, îmbiat*. **6** (D. oameni) Asupra căruia s-a produs o impresie favorabilă puternică, o stare de fericire, de mulțumire, de satisfacție, de entuziasm etc. Si: *captivat, cucerit, desfătat, fascinat, fermecat, încântat, răpit*[2]*, subjugat, vrăjit*.

sef *sn* vz ***seif***

sefard, ~ă *smf* [At: L. ROM. 1959, nr. 3, 105 / Pl: *~rzi, ~e* / E: fr ***Sefardi***] Evreu de rit spaniol, care vorbește iudeo-spaniola Si: *sefardit*.

sefardit, ~ă *smf* [At: L. ROM. 1959, nr. 3, 105 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***sefard*** + *-it*] Sefard.

sefer[1] *sns* [At: AMIRAS, LET[2] III, 176 / E: tc ***Sefer***] (Tcî) Luna a doua din calendarul musulman.

sefer[2] *sn* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 254 / Pl: ? / E: tc ***sefer***] (Tcî) Expediție militară Si: *campanie*.

sefertas *smn* vz ***sufertaș***

sefertaș *sn* vz ***sufertaș***

seferteas *sn* vz ***sufertaș***

sefestra *v* vz ***sechestra***

sefestru *sn* vz ***sechestru***

seftea *sf* vz ***saftea***

seftenlichi *s* [At: ALECSANDRI, T. 26 / Pl: ? / E: ns cf ngr σεφτες] (Îvr) Saftea (**1**).

sefterea *sf* [At: ODOBESCU, S. III, 173 / V: ***sactere***, ***saf~***, ***saftire***, ***saftâră*** (A: nct), ***saftăr~***, ***săf~***, ***saftină***, ***salfăr~*** / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Fumăriță (*Fumaria officinalis*).

seftian *sm* vz ***saftian***

segban *sm* vz ***seimen***

segedea *sf* [At: (a. 1693) ȘIO II_2, 105 / V: ***segid~, săg~, sigid~, seghidea*** / Pl: *~le* / E: tc ***seccade***] (Tcî) **1** Covor oriental (pentru rugăciune). **2** (Pex) Cuvertură.

segetură *sf* vz ***săgetătură***

segfiu *sm* vz ***secfiu***[1]

seghelet *s* [At: ALRM SN I, h 377/349 / Pl: ? / E: mg ***szeglet***] (Trs; mgm) Colțar (de tâmplărie).

seghidea *sf* vz ***segedea***

seghidilă *sf* vz ***seguidilla***

seghie *sf* vz ***șirghie***

seghincă *sf* [At: ANTIPA, P. 670 / Pl: *~nci, ~nce* / E: nct] (Reg) **1** Instrument primitiv de pescuit alcătuit dintr-un par lung de lemn în vârful căruia se află o suliță în patru muchii, ascuțită la vârf. **2** Obiect folosit de pescari pentru a sparge gheața.

seghiș *s* [At: SCL 1966, 458 / Pl: ? / E: mg ***szegés***] (Reg) Coamă (de la acoperișul casei).

segil *sn* vz ***sigiliu***

segment [At: GEOMETRIA A. M. 19r/13 / Pl: *~e* sn, *~nți* sm / E: fr ***segment***, lat ***segmentum***, ger ***Segment***] **1** *sn* (Gmt) Porțiune dintr-o figură, limitată cel puțin într-o parte din marginile ei. **2** *sn* (Gmt; îs) *~ de dreaptă* Mulțimea punctelor dreptei situate între două puncte ale acesteia. **3** *sn* (Gmt; îs) *~ sferic* (sau *de sferă*, înv. *sfericesc*) Mulțimea punctelor din sferă cuprinse între două planuri paralele. **4** *sn* (Gmt; îs) *~ de cerc, ~ circular*) Mulțimea punctelor interioare unui cerc cuprinse între două secante paralele ale cercului. **5** *sn* Parte distinctă dintr-un întreg, nedetașată de acesta. **6** *sn* (Lin) Element al lanțului vorbirii rezultat din segmentare (**1**). **7** *sn* Elementele constitutive ale corpului unor viețuitoare, asemănătoare ca structură și aranjate succesiv. **8** *sn* (Spc) Porțiune în formă de inel care, împreună cu alte porțiuni de același fel, alcătuiește abdomenul unor insecte și viermi Si: *inel, metamer*. **9** *sm* (Teh; îs) *~ de piston* (sau *~ul pistonului*) Garnitură, mai ales metalică, elastică și inelară, situată în partea superioară a unui piston, destinată să asigure etanșitatea interstițiului dintre piston și cilindru și să răzuiască uleiul depus pe peretele interior al cilindrului.

segmenta [At: BARCIANU / Pzi: *~tez* / E: fr ***segmenter***] **1** *vt* (C. i. ansambluri formate din elemente constitutive reperabile) A descompune în segmente (**5**) Si: *a despărți, a diviza, a fragmenta, a îmbucătăți, a împărți*. **2** *vt* (Lin; c. i. lanțul vorbirii sau elemente ale acestuia) A decupa în unități distincte luând în considerație elemente identice care apar în contexte diferite sau elemente diferite care apar în contexte identice. **3** *vr* (D. corpul unor viețuitoare) A se divide în segmente (**7**).

segmental, ~ă *a* [At: SCL 1964, 413 / Pl: *~i, ~e* / E: eg ***segmental***] (Lin) **1** Care rezultă în urma segmentării (**1**). **2-6** Care se referă la segment (**1**, **5-8**). **7-11** De segment (**1**, **5-8**).

segmentar, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***segmentaire***] **1** Care este format din segmente (**7**). **2** Care provine din segmentare (**3**).

segmentare *sf* [At: DL / Pl: *~tări* / E: ***segmenta***] **1** Descompunere a unui ansamblu format din elemente costitutive reperabile în segmente (**5**) Si: *despărțire, divizare, fragmentare, îmbucătățire, împărțire*, (rar) *segmentație* (**1**). **2** (Lin) Decupare a lanțului vorbirii în unități distincte luând în considerație elemente identice care apar în contexte diferite sau elemente diferite care apar în contexte identice Si: (rar) *segmentație* (**2**). **3** Divizare în segmente (**7**) Si: (rar) *segmentație* (**3**). **4** (Spc) Proces de divizare succesivă a oului (fecundat) care duce la formarea embrionului Si: *segmentație* (**4**).

segmentat, ~ă *a* [At: BARCIANU / Pl: *~ați, ~e* / E: ***segmenta***] (Rar) **1** Care a fost descompus în segmente (**5**) Si: *despărțit, divizat, fragmentat, împărțit*. **2** (Lin; d. unități din lanțul vorbirii) Care a fost izolat prin segmentare (**1**).

segmentație *sf* [At: BARCIANU / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***segmentation***] (Rar) **1-4** Segmentare (**1-4**).

segmentațiune *sf* vz ***segmentație***

segnetă *sf* vz ***zăgneată***

segrega [At: ÎNVĂȚĂTURĂ, 33/19 / Pzi: *segreg* / E: lat ***segregare***, it ***segregare***] **1** *vt* (Rar) A separa (**1**). **2** *vr* (Blg; spc; d. genele alele ale unui organism heterozigot) A se separa în timpul diviziunii, formând indivizi cu caractere distincte. **3** *vi* (Mtg; d. componenții unui aliaj) A se separa sau a se repartiza neuniform în timpul solidificării, datorită diferenței dintre punctele de topire. **4** *vr* (Cns; spc; d. materialele granuloase din betonul sau din mortarul depozitat sau transportat) A se separa în straturi de consistență diferită.

segregare *sf* [At: CĂLINESCU, C. O. 234 / Pl: *~gări* / E: ***segrega***] **1** (Rar) Separare (**1**). **2** (Blg; spc) Izolare a unui grup de indivizi sau a unei populații de restul speciei. **3** (Rar; spc) Segregație rasială. **4** (Blg; spc) Separare în timpul diviziunii a genelor alele ale unui organism heterozigot și formare a unor indivizi cu caractere distincte. **5** (Blg; spc) Separare a caracterelor materne și paterne în a doua generație hibridă. **6** (Mtg; spc) Separare sau repartizare neuniformă a componenților unui aliaj, produsă în timpul solidificării din cauza diferenței dintre punctele de topire. **7** Operație de afinare a unui aliaj prin răcire selectivă prin care, la solidificare, unele impurități se concentrează și se pot îndepărta ușor. **8** Proces de izolare a minereurilor din masa rocilor înconjurătoare. **9** (Cns; spc) Separare în straturi de consistență diferită a materialelor granulare din beton sau din mortar în timpul depozitării sau transportării acestora Si: *segregație* (**5**).

segregație *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / V: (iuz) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***ségrégation***] **1** (Rar) Separare (**1**). **2** (Spc; șîs *~ rasială*) Formă a discriminării rasiale constând în separarea populației de culoare de populația albilor (în ceea ce privește cartierele de locuit, școlile, sălile de spectacole, mijloacele de transport în comun, asistența medicală etc.) Si: (rar) *segregare rasială*. **3** (Mtg; spc) Zonă neomogenă din punct de vedere chimic, produsă în masa unui aliaj ca urmare a fenomenului de segregare (**6**). **4** Zonă compactă de minereu în masa rocilor înconjurătoare. **5** (Cns; spc) Segregare (**9**).

segregaționist, ~ă [At: V. ROM. ianuarie 1959, 194 / P: *~ți-o~* / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***ségrégationniste***] **1** *a* Care ține de segregația rasială. **2** *a* Privitor la segregația rasială. **3** *smf* Adept al segregației rasiale.

segregațiune *sf* vz ***segregație***

seguidilla *sf* [At: IVELA, D. M. / P: *seghidil'a* / V: (rar) ***seghidilă*** / E: sp ***seguidilla***] **1** Dans popular spaniol (andaluz), cu ritm ternar și mișcare vioaie, care se dansează cu acompaniament de chitară sau de castaniete. **2** Melodie după care se execută seguidilla (**1**).

segur, ~ă *a* vz ***sigur***

seguritate *sf* vz ***securitate***

segvestra *v* vz ***sechestra***

segvestru *sn* vz ***sechestru***

sehastrie *sf* vz ***sihăstrie***

sehastru, ~ră *smf* vz ***sihastru***

sehăidăcar *sm* vz ***săhăidăcar***

sehăstresc, ~ească *a* vz ***sihăstresc***

sehăstrește *a* vz ***sihăstrește***

sehăstri *v* vz ***sihăstri***

sehăstrie *sf* vz ***sihăstrie***

sehâstrie *sf* vz ***sihăstrie***

sehelbă *sf* vz ***sihlă***

sehelbe *sf* vz ***sihlă***

sehtian *sn* vz ***saftian***

sehtien *sn* vz ***saftian***

seia *sf* vz ***saia***[3]

seid *sm* vz ***seiz***

seidac *sn* vz ***săhăidac***

seidecărie *sf* vz ***săidăcarie***[2]

seidicar *sm* vz ***saidecar***

seif *sn* [At: BASSARABESCU, S. N. 176 / V: (rar) ***safe, safeu, sef*** / S și: *safe* / E: eg ***safe***] **1** Dulap sau lădiță de fier, cu pereții (foarte) groși și cu încuietori sepeciale, în care se păstrează bani, hârtii, obiecte de valoare

etc. Si: *casă de bani*. **2** (Pex) Încăpere (a unei bănci) special amenajată și bine asigurată în care se păstrează bani, hârtii, obiecte de valoare etc. **3** (Prc) Fiecare dintre casetele metalice din încăperea special amenajată a unei bănci în care o persoană particulară își depune, spre păstrare, bani, hârtii, obiecte de valoare etc.

seigă *sf* [At: DN² / Pl: ? / E: ns cf ger *Seige* „jgheab la mină"] Aparat de recoltare a stufului care se atașează frontal unui tractor.

seignettoelectricitate *sf* [At: LTR² / P: *se-ig~* / E: eg ***seignetto-electricity***, ger ***Seignettoelektrizität***] Proprietate a unor dielectrici de a se polariza intens în câmp electric și de a păstra polarizarea după scoaterea din câmp Si: *feroelectricitate*.

seila *vt* [At: I. GOLESCU, C. / P: *se-i~* / Pzi: *~lez* / E: nct] (Îvr) A însăila.

seilătură *sf* [At: ALRM SN III, h 1052 / P: *se-i~* / Pl: *~ri* / E: ***seila*** + *-ătură*] (Reg) Saia².

seim *sn* [At: URECHE, LET. I, 142/8 / V: (înv) ***săim*** / Pl: *~uri* / E: pn ***sejm***] **1** (În Evul Mediu, în unele state din răsăritul Europei) Adunare reprezentativă pe stări. **2** (Azi, în Polonia) Adunare națională. **3** (Azi, în Finlanda) Parlament unicameral. **4** (Pex) Sesiune de lucru a seimului **(2-3)**.

seiman *am* vz ***seimen***

seimă *sf* [At: ENC. AGR. / Pl: *~me* / E: fr ***seime***] **1** Boală caracteristică bovinelor și cabalinelor care se manifestă prin crăparea părții cornoase a copitei. **2** (Ccr) Crăpătură în partea cornoasă a copitei, provocată de seimă **(1)**.

seimean *sm* vz ***seimen***

seimen [At: M. COSTIN, O. 99 / V: (înv) ***~ean, sebgan, segban, săiman, săi~, sigmean, sigm~, siiman, siimean, simen***, (îvr) ***săm~***, (reg) ***~man*** / Pl: *~i* / E: tc ***seğmen, seyman***] **1** *sm* (În vechea organizare militară a Imperiului Otoman, mpl) Soldat dintr-un corp special al ienicerilor. **2** *sm* (În vechea organizare militară a țărilor române în sec. XVII și XVIII; mpl) Persoană care făcea parte dintr-un corp de ostași mercenari pedeștri (înarmați cu sânețe), care aveau ca principală atribuție paza curții domnești. **3** *am* (Reg; îf *seiman*) Viteaz.

seimenesc, ~ească *a* [At: (sf. sec. XVII) MAG. IST. V, 337/24 / Pl: *~ești* / E: ***seimen*** + *-esc*] **1** Care se referă la seimeni **(2)**. **2** Care aparține seimenilor **(2)**. **3** De seimen **(2)**.

sein, ~ă [At: ECONOMIA, 85/23 / V: ***sain, săin, sărin*** / Pl: *~i, ~e* / E: nct] **1** *a* (Pop; d. lână, blană, păr sau obiecte confecționate din astfel de materiale) De culoare naturală presărat cu negru sau cu maro. **2** *a* (Pex; d. animale, în special d. oi) Care are lâna, părul, pielea seină **(1)**. **3-4** *a* (Reg; pan; d. păr, barbă, mustăți; pex. d. oameni) Cărunt **(1-2)**. **5** *sf* Varietate de struguri cu bobul de culoare albă-cenușie sau neagră-vineție Si: (reg) *corb*. **6** *sfa* (Reg) Cântec care se cânta, probabil, la culesul seinelor **(5)**. **7** *sf* (Reg) Varietate de mere nedefinită mai îndeaproape.

seiner *sn* [At: DER / Pl: *~e* / E: eg ***seiner***] Navă maritimă de pescuit, prevăzută la pupă cu o platformă pentru manevrarea năvoadelor.

seir *sn* [At: CANTEMIR, ap. TDRG / Pl: *~uri* / E: tc ***seyir***] (Tcî) Priveliște.

seis *sm* vz ***seiz***

seism *sn* [At: MDT / Pl: *~e* / E: fr ***séisme***] (Liv) Cutremur **(2)**.

seismal, ~ă *a* [At: DN² / P: *se-is~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***séismal***] **1-3** Seismic **(1-3)**. **4** (Îs) *Linie ~ă* Direcție a undei seismice.

seismic, ~ă [At: SĂM. VI, 72 / V: (rar) ***sis~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***séismique***] **1** *a* Care ține de cutremure (de pământ) Si: (rar) *seismal* **(1)**. **2** *a* Privitor la cutremure Si: (rar) *seismal* **(2)**. **3** *a* Provocat de cutremure Si: (rar) *seismal* **(3)**. **4** *a* (Îs) *Unde ~ice* Unde elastice care se răspândesc în scoarța terestră, fiind provocate de cutremure sau de explozii (subterane) artificiale. **5** *a* (Îs) *Zonă* (sau *regiune*) *~ă* Zonă în care se petrec frecvent cutremure de pământ. **6** *a* (Îs) *Scară ~ă* Clasificare a cutremurelor de pământ în mai multe categorii de grade de intensitate, după puterea cu care se manifestă și după efectele pe care le au asupra scoarței terestre și asupra construcțiilor. **7** *a* Care înregistrează seismele. **8-10** *a* (Îs) *Stație ~ă* Seismologic **(4-6)**. **11** *sf* Seismometrie **(1)**. **12** *a* (Rar; îs) *Prospecțiune ~ă* Seismometrie **(2)**.

seismicitate *sfs* [At: ONCESCU, G. 93 / P: *se-is~* / E: fr ***séismicité***] Grad de frecvență și de intensitate a undelor seismice dintr-o regiune.

seismogenic, ~ă *a* [At: DM / P: *se-is~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***séismogénique***] Care determină apariția unui cutremur.

seismograf, ~ă [At: CADE / P: *se-is~* / V: (rar) ***sis~, sizm~*** / Pl: *~e* sn, *~i, ~e* smf / E: fr ***séismographe***] **1** *sn* Seismometru înregistrator. **2** *sn* Aparat folosit în prospecțiuni geofizice, cu ajutorul căruia se înregistrează vibrațiile produse de anumite explozii subterane provocate în scopuri științifice. **3** *smf* Specialist în seismografie.

seismografic, ~ă *a* [At: DM / P: *se-is~* / V: (rar) ***sizm~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***séismographique***] **1-2** Care ține de seismografie sau de seismograf **(3)**. **3-4** Privitor la seismografie sau la seismograf **(3)**. **5** (D. instrumente, aparate etc.) Care servește la măsurarea undelor seismice.

seismografie *sfs* [At: DM / P: *se-is~* / E: fr ***séismographie***] Parte a seismologiei care se ocupă cu înregistrarea undelor seismice și cu interpretarea acestor inregistrări.

seismogramă *sf* [At: SĂM. VI_1, 74 / P: *se-is~* / Pl: *~me* / E: fr ***séismogramme***] **1** Diagramă care reprezintă înregistrarea grafică la seismograf **(1)** a fenomenelor seismice **(1)**. **2** Formular pe care este înregistrată o seismogramă.

seismolog, ~ă *smf* [At: SĂM. VI_1, 73 / P: *se-is~* / Pl: *~ogi, ~oge* / E: fr ***séismologue***] Specialist în seismolgoie.

seismologic, ~ă *a* [At: D. GUSTI, P. A. 201 / P: *se-is~* / V: (rar) ***sis~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***séismologique***] **1** Care ține de seismologie. **2** Privitor la seismologie. **3** De seismologie. **4** (Îs) *Stație ~ă* Ansamblu de aparate instalate într-o anumită zonă și folosite pentru studiul fenomenelor seismice **(1)** (naturale) ale scoarței terestre Si: *stație seismică* **(8)**. **5-6** (Pex; îas) Locul unde (sau clădirea în care) sunt instalte aparatele folosite pentru studiul fenomenelor seismice **(1)** (naturale) ale scoarței terestre Si: *stație seismică* **(9-10)**.

seismologie *sfs* [At: SĂM. VI_1, 72 / P: *se-is~* / V: (rar) ***sis~*** / E: fr ***séismologie***] Ramură a geofizicii care se ocupă cu studierea mișcărilor seismice **(1)** naturale ale scoarței terestre.

seismometric, ~ă *a* [At: LTR² XIII, 404 / P: *se-is~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***séismométrique***] **1-2** Care aparține seismometriei sau seismometrului. **3-4** Privitor la seismometrie sau la seismometru.

seismometrie *sf* [At: LTR² / P: *se-is~* / E: fr ***séismométrie***] **1** Ramură a seismologiei care ține de geofizica aplicată și studiază modul și viteza de propagare a undelor seismice din scoarța terestră, provocate prin explozii artificiale, în scopul prospectării diferitelor substanțe minerale utile și al detectării structurilor geologice favorabile acumulării acestor substanțe etc. Si: *seismică* **(11)**. **2** (Rar) Prospecție seismică **(2)**.

seismometru *sn* [At: LTR² / P: *se-is~* / Pl: *~re* / E: fr ***séismomètre***] Aparat care indică momentul, durata și intensitatea undelor seismice.

seismonastic, ~ă *a* [At: BOTANICA, 61 / P: *se-is~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ns cf *seismonastie*] Care este specific organelor unor plante superioare caracterizate prin seismonastie.

seismonastie *sf* [At: DER / P: *se-is~* / Pl: *~ii* / E: fr ***séismonastie***] Mișcare a organelor unor plante superioare, provocată de scuturare, lovire etc.

seismoscop *sn* [At: LTR² / P: *se-is~* / Pl: *~oape* / E: fr ***séismoscope***] Aparat folosit pentru punerea în evidență a cutremurelor de pământ.

seismoterapie *sf* [At: DN² / P: *se-is~* / V: (rar) ***sis~*** / E: fr ***séismothérapie***] Procedeu terapeutic folosit în tratamentul unor atonii funcționale și care constă în a imprima întregului organism (sau numai unei părți) anumite vibrații mecanice de mică intensitate Si: *vibroterapie*.

seiș *sn* vz ***seișă***

seișă *sf* [At: LTR² / V: (rar) ***seiș*** (Pl: *seișuri*) *sn* / Pl: *~se* / E: fr ***seiche***] (Mpl) Pendulare ritmică de durată variabilă a apei unui lac sau a unei mări închise, datorită schimbărilor bruște ale presiunii atmosferice, vântului puternic, averselor locale intense, cutremurelor etc.

seivan *sn* vz ***saivan***

seiz *sm* [At: LET. III, 317/15 / V: (înv) *~id*, *~is* / Pl: *~i* / E: tc ***seyis***] (În țările române) Persoană (subordonată comisului) care era însărcinată cu îngrijirea cailor domnești sau boierești.

seiz-baș *sm* vz ***seiz-bașa***

seiz-bașa *sm* [At: LET. III, 317/15 / V: *~-baș*, *saiz-baș*, *saiz-~* / Pl: ? / E: tc ***sayis bași***, ***sayis bașe***] Șef al seizilor.

sejur *sn* [At: RL 1973, nr. 8867 / Pl: *~uri* / E: fr ***séjour***] **1** Ședere. **2** (Spc) Vacanță pe care o petreci într-o localitate, într-o țară etc.

sel *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~uri* / E: tc ***sel***] (Reg) **1** Torent. **2** Șanț.

selachian *sm* vz ***selacian***

selacian *sm* [At: BARASCH, I. N. 395 / P: *~ci-an* / V: (rar) ***~achian*** / Pl: *~ieni* / E: fr ***sélacien***] **1** (Lpl) Subclasă de pești marini (din care fac parte rechinul, vulpea-de-mare etc.) cu scheletul cartilaginos, cu corpul acoperit de plăci solzoase, cu orificiile branhiilor deschise direct la exterior, pe partea ventrală a corpului (*Selachii*). **2** Pește care face parte din subclasa selacienilor (**1**).

selah *sm* [At: GOLESCU, Î. 81 / V: ***salahii*** *smp* / Pl: *~i* / E: ngr ***σέλαχος***] (Iht; gri; rar) Calcan (*Scophthalmus maeoticus*).

selam *s* [At: (a. 1693) ȘIO II₁, 107 / V: ***~leam***, ***~lem***, ***salam*** / Pl: ? / E: tc ***selâm***] **1** (Tci) Salut[1]. **2** (Înv; îlv) **A face** (sau **a da**, reg. **a-și da**) **~(ul)** A se saluta. **3** Buchet de flori (oferit în semn de omagiu) în care maniera de aranjare a florilor are o valoare simbolică. **4** (Îs) **~-aga** Reprezentant al sultanului sau al vizirului însărcinat să răspundă la salutul trimis acestora de către domnitorul unui stat Si: *seleam-agasi*. **5** (Îs) **~-ceauș** Reprezentant al domnului care avea sarcina de a-l preceda, de a-i anunța sosirea și de a răspunde, în numele publicului, la salutul domnului. **6** (Îas) Șef al gărzii domnești. **7** (Înv; irn) Selamlâc (**2**).

selam-agasi *sms* vz ***seleam-agasi***

selamalâc *sn* vz ***salamalec***

selamet *s* [At: BELDIMAN, E. 90/30 / V: ***~lemet***, ***~liment***, ***~limet***, ***salament***, ***sal~***, ***silim~***, ***zelem~*** / Pl: ? / E: tc ***selamet***] **1** (Înv) Salvare (**1**). **2** (Înv) Noroc (**1**). **3** (Înv; îe) **A ieși** (sau **a o scoate**) **la ~** A (se) rezolva în mod favorabil o problemă, o situație etc. **4** (Înv; îae) A scăpa dintr-o primejdie. **5** (Îrg) Ruină. **6** (Îrg; îlv) **A scoate** (sau **a duce la**) **~** (pe cineva) A ruina. **7** (Îrg; îlv) **A ieși** (sau **a ajunge**) **la ~** A se ruina. **8** (Reg; îe) **A ieși** (sau **a scoate**) **la ~** (pe cineva) A ieși (însoțit de cineva) în societate.

selamlâc *sn* [At: (sf. sec. XVIII) LET. III, 232/13 / V: (înv) ***~lic***, ***selea~***, ***salamlăc***, ***salamlic***, ***salâmlăc*** / Pl: *~uri* / E: tc ***selâmlik***] **1** Parte a casei turcești rezervată bărbaților și musafirilor. **2** (Pex) Totalitate a încăperilor destinate domnului și slujitorilor lui, precum și recepțiilor, în palatele domnești din evul mediu, în țările române Si: (înv) *selam* (**7**). **3** Ceremonial sau alai cu care sultanul era însoțit la geamie pentru rugăciunea solemnă de vineri.

selamlic *sn* vz ***selamlâc***

selandră *sf* [At: DN[2] / Pl: *~re* / E: fr ***sélandre***] Navă de transport din timpul cruciadelor.

selaș *sn* vz ***sălaș***

selași *smp* [At: XENOPOL, I. R. I, 148 / E: lat ***Salassi***, ***-orum***, fr ***Salasses***] Populație celto-ligurică din Galia cisalpină.

selat *sm* vz ***solac***

selăr *s* vz ***țeler***

selbatec, ***~ă*** *smf*, *a* vz ***sălbatic***

selbatic, ***~ă*** *sf*, *a* vz ***sălbatic***

selbă[1] *sf* vz ***sihlă***

selbă[2] *sf* vz ***solbă***

selbătăcește *av* vz ***sălbăticește***

selbătăcime *sf* vz ***sălbăticime***

selbătăcit, ***~ă*** *a* vz ***sălbăticit***

selbătăci *v* vz ***sălbătici***

selbăticos, ***~oasă*** *a* vz ***sălbăticos***

selbătea *sf* vz ***sălbăție***

selbătic, ***~ă*** *a* vz ***sălbătic***

selbezi[1] *v* vz ***sărbezi***[2]

selbezi[2] *v* vz ***serbezi***[1]

selbezie[1] *sf* vz ***sărbezie***[1]

selbezie[2] *sf* vz ***serbezie***[1]

selbos, ***~oasă*** *a* vz ***sihlos***

selcăriș *sn* vz ***sălcăriș***

selce *sf* vz ***silice***[1]

selciu, ***~ie*** *a* vz ***sălciu***[2]

seleac, ***~ă*** *a* vz ***sărac***

seleaf *sn* vz ***sileaf***

seleah *sn* vz ***sileaf***

seleam *s* vz ***selam***

seleam-agasi *sms* [At: AXINTE URICARIUL, LET[2] II, 148 / V: *selam-~* / E: tc ***selâm-agasi***] Selam-aga (**4**).

seleam-ahceasă *sf* vz ***selemahcesă***

seleamlâc *sf* vz ***selamlâc***

seleap *sn* vz ***sileaf***

select, ***~ă*** [At: CARAGIALE, O. II, 138 / Pl: *~cți*, *~e* / E: fr ***select***] **1** *a* (D. publicul, asistența etc. dintr-o sală considerate ca fiind un tot sau, rar, d. oameni) Care dovedește finețe, eleganță, distincție, rafinament în înfățișare, în comportament, în gesturi, în simțiri etc. Si: *subțire*, *ales*, *deosebit*, *distins*, *fin*, *rafinat*[2], (fam) *șic*[1]. **2** *a* (Rar; d. modul de a se îmbrăca sau d. ținuta cuiva) Distins (**1**). **3** *a* (Rar; d. limbaj sau d. elemente ale acestuia) Distins (**3**). **4** *a* (D. adunări, întruniri, recepții etc. sau d. mediul social al unor activități umane) Format (exclusiv) din persoane selecte (**1**) Si: *ales*, *distins*. **5** *a* (D. cartiere) Care este locuit (exclusiv) de persoane bine situate din punct de vedere social, material etc. Si: *ales*, *distins*. **6** *sm*, *a* (Rar; irn) (Lume) rafinată. **7** *a* (D. localuri publice, magazine, hoteluri etc.) Care poate să satisfacă exigențele unui public select (**1**) Si: *ales*, *distins*, *rafinat*[2].

selecta [At: PLR II, 311 / Pzi: *~tez* / E: ***select***] **1** *vt(a)* (C. i. obiecte, ființe, mai ales oameni, elemente etc. care formează un grup, o mulțime, un ansamblu etc.) A alege și a reține după anumite criterii, în special după acela al însușirilor utile, în vederea atingerii unui anumit scop Si: *a clasa*, *a tria*[1], *a selecționa* (**1**). **2** *vt(a)* (C. i. grupuri, mulțimi, ansambluri etc. de obiecte, de ființe, mai ales de oameni, de elemente etc.) A alege și a împărți în categorii, în clase etc. după anumite criterii, în special după acela al caracteristicilor distinctive, în vederea atingerii unui anumit scop Si: *a clasa*, *a tria*[1], *a selecționa* (**2**). **3** *vt* (Lin; c. i. unități ale unei paradigme) A efectua o selecție (**3**). **4** *vt* (Rar) A prefera. **5** *vi* (D. aparate de radiorecepție) A delimita cu (foarte) mare precizie și a recepționa (foarte) clar undele electromagnetice modulate cu frecvențe sau cu amplitudini (foarte) apropiate ca mărime ale diverselor posturi de emisie. **6** *vi* (D. aparate de radiorecepție) A fi (foarte) selectiv.

selectare *sf* [At: LOVINESCU, C. VII, 118 / Pl: *~tări* / E: ***selecta***] **1-3** Selecție (**1-3**). **4** (Rar) Selecționare (**4**). **5** Delimitare (foarte) precisă și recepționare (foarte) clară a undelor electromagnetice modulate cu frecvențe sau cu amplitudini (foarte) apropiate ca mărime ale unor posturi de emisie.

selectat, ***~ă*** *a* [At: LOVINESCU, C. VI, 59 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***selecta***] **1-4** Selecționat (**1-3**, **5**). **5** (D. unde electromagnetice ale unor posturi de emisie, modulate cu frecvențe sau cu amplitudini foarte apropiate ca mărime sau d. posturi de emisie) Care a fost delimitat cu (foarte) mare precizie și recepționat (foarte) clar de un radioreceptor.

selectiv, ***~ă*** *a* [At: IBRĂILEANU, A. 8 / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***sélectif***] **1** Care are capacitatea de a efectua o selecție (**1**). **2-3** Care selectează (**1-2**). **4** Care este realizat printr-o selecție (**1**). **5** (Îs) *Cercetare ~a* Cercetare a unei colectivități statistice pe baza extragerii unei selecții (**1**) ale cărei caracteristici, desprinse și examinate, se consideră ca semnificative pentru întreaga colectivitate. **6** (D. sisteme fizico-chimice sau tehnice) Care are proprietatea de a efectua o alegere, după anumite criterii, între mai multe mărimi sau elemente de același fel. **7** (D. radiorecepție; pex; d. radioreceptoare) Care poate selecta semnalele unei anumite stații de

radioemisie de semnalele apropiate ca frecvență sau ca amplitudine emise de alte stații.

selectivitate *sf* [At: DL / Pl: *~tăți* / E: fr ***sélectivité***] **1** Capacitatea de a efectua o selecție (**1**). **2** Proprietate a unui sistem fizico-chimic sau tehnic de a efectua o alegere după anumite criterii, între elementele unei clase de fenomene, de obiecte etc. **3** (Nob) Selecție (**1**). **4** Proprietate a unui radioreceptor de a fi selectiv (**7**). **5** Însușire a plantelor și animalelor de a face selecție (**6**) în procesul de fecundare și în comportarea lor față de condițiile de viață.

selector *sn* [At: ENC. TEHN. I, 160 / Pl: *~oare* sn, (rar) *~i* sm / E: fr ***sélecteur***] **1-2** Dispozitiv mecanic sau electric care servește la efectuarea unei selectări (**1-2**). **3** (Spc; de obicei urmat de determinarea „telefonic") Dispozitiv de comutație în centralele telefonice automate care are rolul de a selecta (**1**) conexiunea cerută de abonat. **4** Mașină agricolă alcătuită dintr-o vânturătoare și mai multe site, cu ajutorul căreia se separă semințele de impurități și se sortează pe calități. **5** (Tex) Organ principal al mecanismelor desenatoare de la mașinile de tricotat alcătuit dintr-o tijă metalică care selectează individual acele de tricotat în vederea realizării desenelor în tricot.

selecție *sf* [At: GHICA, S. 552 / V: (asr) *~iune* / Pl: *~ii* / E: fr ***sélection***, lat ***selectio, -onis***] **1** Alegere și reținere, după anumite criterii, în special după acela al însușirilor utile pentru un anumit scop, a unor obiecte, a unor ființe, mai ales persoane, a unor elemente etc. care formează un grup, o mulțime, un ansamblu etc. Si: *selectare* (**1**), *selecționare* (**1**), (nob) *selectivitate* (**3**). **2** (Ccr) Rezultat al selecției (**1**) Si: *selectare* (**2**), *selecționare* (**2**). **3** (Spc; lin) Operație prin care sunt alese unități din axa paradigmatică Si: (rar) *selectare* (**3**), *selecționare* (**3**). **4** (Spc; ccr; lpl; îf *selecțiuni*) Fragmente de mare popularitate sau valoare alese dintr-o operă muzicală. **5** (Șîs *~ artificială*) Metodă de ameliorare a speciilor animale și vegetale, constând în alegerea, în vederea reproducției, a indivizilor care întrunesc cele mai multe calități biologice cu efect economic sau estetic Si: *selecționare* (**5**). **6** Proces de supraviețuire a indivizilor dotați cu cele mai adecvate însușiri în lupta pentru existență. **7** (Îs) *~ naturală* Mecanism fundamental al evoluției speciilor animale și vegetale în urma căruia, în lupta pentru existență, dispar indivizii care prezintă variații dăunătoare și supraviețuiesc cei cu variații favorabile din punct de vedere biologic. **8** (Îs) *~ sexuală* Modalitate de evoluție la animale cu sexe diferite, constând în alegerea preferențială a partenerului sexual mascul după însușiri atrăgătoare. **9** (Teh) Operație de alegere realizată de un selector telefonic în vederea asigurării legăturii între doi abonați ai unei centrale telefonice automate. **10** Operație de extragere a unităților dintr-o colectivitate generală, după anumite principii. **11** Parte dintr-o colectivitate cu ajutorul căreia se cercetează diversele caracteristici ale întregii colectivități.

selecționa [At: PLR II, 167 / P: *~ți-o~* / Pzi: *~nez* / E: fr ***sélectionner***] (Fșa) **1-2** *vt* A selecta (**1-2**). **3** *vt* (Spc; c. i. sportivi) A alege (după criterii valorice) în vederea participării la o întrecere, la o competiție, la o probă. **4** *vt* (C. i. semințe, plante de cultură, animale domestice etc.) A alege prin aplicarea unei selecții (**5**). **5** *vt* (Pex; c. i. specii de plante și animale) A ameliora prin selecții (succesive). **6** *vr* A se supune procesului de selecție naturală.

selecționabil, ~ă [At: DL / P: *~ți-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***selecționa*** + *-bil*] **1** *a* Care poate fi ales și reținut după anumite criterii. **2-3** *smf, a* (Spc) (Sportiv) care îndeplinește condițiile valorice pentru a fi ales să participe la o întrecere, la o competiție, la o probă.

selecționar *sm* [At: NOM. PROF. 15 / P: *~ți-o~* / Pl: *~i* / E: ***selecționa*** + *-ar*] (Rar) Selecționator.

selecționare *sf* [At: PRL II, 178 / P: *~ți-o~* / Pl: *~nări* / E: ***selecționa***] **1-3** Selecție (**1-3**). **4** Alegere a semințelor, a plantelor de cultură, a animalelor domestice etc. prin aplicarea unei selecții (**5**). **5** Selecționare (**5**).

selecționat, ~ă [At: ANGHEL, PR. 181 / P: *~ți-o~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***selecționa***] **1** *a* (D. obiecte, mai ales d. oameni, d. elemente etc. care formează un grup, o mulțime, un ansamblu etc.) Care a fost ales și reținut după anumite criterii, în special după acela al însușirilor utile pentru un anumit scop Si: *selectat* (**1**), *clasat, triat*. **2** *a* (D. grupuri, mulțimi, ansambluri etc. de obiecte, de ființe, mai ales de oameni, de elemente etc.) Care a fost ales și împărțit în categorii, în clase etc., după anumite criterii, în special după acela al caracterelor distinctive, în vederea unui anumit scop Si: *selectat* (**2**), *clasat, triat*. **3** *a* (Pex) De calitate superioară Si: *selectat* (**3**), *clasat, triat*. **4-5** *smf, a* (Sportiv) selecționat (**1**) în vederea participării la o întrecere, la o competiție, la o probă Si: *selectat* (**4**). **6** *sf* Echipă alcătuită din sportivi selecționați (**1**) din diverse echipe de club cu scopul de a reprezenta un oraș, o țară etc. la o anumită întrecere, compeție etc. **7** *a* (D. semințe, plante de cultură, animale domestice etc.) Care a fost ales prin aplicarea unei selecții (**5**). **8** *a* (Pex; d. specii de plante și de animale) Care a fost obținut prin selecție (**7**). **9** *a* (Pex; d. specii de plante și de animale) Care are însușiri ameliorate prin selecție (**5**).

selecționator, ~oare *smf* [At: SANDU-ALDEA, S. 102 / P: *~ți-o~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***selecționa*** + *-tor*] Persoană care lucrează în domeniul ameliorării plantelor de cultură și animalelor domestice prin metoda selecției (**5**) Si: (rar) *selecționar*.

selecționer, ~ă *smf* [At: IORDAN, L. R. A. 499 / P: *~ți-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sélectionneur***] **1** Persoană care face o selecție (**1**). **2** (Spc) Persoană autorizată și competentă care triază sportivii în scopul alegerii celor mai valoroși pentru costituirea unor echipe (naționale) reprezentative participante la o întrecere, la o competiție etc.

selecționism *sn* [At: DL / P: *~ți-o~* / Pl: ? / E: fr ***sélectionnisme***] Teorie care admite existența selecției naturale în biologie.

selecționist, ~ă *smf* [At: DL / P: *~ți-o~* / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***sélectionniste***] Adept al selecționismului.

selecțiune *sf* vz ***selecție***

selecuț, ~ă *a* vz ***sărăcuț***

selef[1] *sm* [At: (a. 1819) IORGA, S. D. XI, 102 / Pl: *~i* / E: tc *selef*] (Tcî) Predecesor (**1**).

selef[2] *sn* vz ***sileaf***

seleherb *s* vz ***sihlă***

selem[1] *sn* [At: (a. 1791) ȘIO II_2, 106 / Pl: *~uri* / E: ***selemahcesă***] (Înv) **1-2** Acont (**1-2**).

selem[2] *s* vz ***selam***

selem-ahceasă *sf* vz ***selemahcesă***

selemahcesă *sf* [At: DUMITRACHE, 112 / V: ***seleam-ahceasă***, ***selem-ahceasă***, ***sălem-acasă*** / Pl: ? / E: tc ***selem akçesi*** (***akçasi***)] (Tcî) Acont.

selemet *s* vz ***selamet***

selemie *sf* vz ***selimie***

selen *sn* vz ***seleniu***

selenar, ~ă *a* [At: MACEDONSKI, O. I, 163 / Pl: *~i, ~e* / E: ***Selene*** + *-ar*] **1** (Adesea fig) Care aparține lunii Si: *lunar*, (rar) *selenic*[1] (**1**), *selenit*[2] (**3**), (imp) *selenologic* (**1**). **2** (Adesea fig) Privitor la lună Si: *lunar*, (rar) *selenic*[1] (**2**), *selenit*[2] (**4**), (imp) *selenologic* (**2**). **3** (Adesea fig) Caracteristic lunii Si: *lunar*, (rar) *selenic*[1] (**3**), *selenit*[2] (**5**), (imp) *selenologic* (**3**). **4-5** (Adesea fig) (Ca) de (pe) lună Si: *lunar*, (rar) *selenic*[1] (**6-7**), *selenit*[2] (**2**), (imp) *selenologic* (**4-5**). **6** (Rar) Care se află sub influența lunii. **7** (Rar) Produs de lună. **8** Destinat studiului lunii. **9** Care are loc pe suprafața lunii.

selenaut *sm* [At: SCÂNTEIA, 1969, nr. 8134 / Pl: *~uți* / E: ***Selene*** pad „astronaut", „cosmonaut"] Astronaut care explorează suprafața lunii Si: (rar) *selenit*[2] (**2**).

selender *sm* vz ***cilindru***

seleniasm *sn* vz ***seliniasm***

seleniat [At: LM / P: *~ni-at* / Pl: *~ați* / E: fr ***séléniate***] (Chm) **1** *sm* Sare a acidului selenic. **2** *a* (Îs) *Hidrogen ~* Gaz incolor, cu miros caracteristic, foarte neplăcut, care arde cu flacără albastră.

selenic[1]***, ~ă*** *a* [At: PROT.-POP., N. D. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sélénique***] (Rar) **1-5** Selenar (**1-5**).

selenic²*, *~ă *a* [At: LTR² XV, 465 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sélénique***] (Chm) **1** Care conține seleniu. **2** (Îs) *Acid* ~ Acid care se prezintă sub forma unor cristale incolore, ușor solubile în apă (din care poate fi obținut prin evaporare în vid).

selenios *a* [At: LM / P: *~ni-os* / E: fr ***sélénieux***] (Îs) *Acid* ~ Acid bibazic care se prezintă sub formă de cristale incolore.

selenit¹ *sm* [At: PONTBRIANT, D. / V: *~ă sf* / Pl: *~iți* sm, (îvr) *~uri* sn / E: fr ***sélénite***] **1** Varietate fibroasă de ghips de culoare galbenă-aurie, cu luciu mătăsos, sidefat, utilizată pentru confecționarea unor obiecte decorative. **2** Sare incoloră a acidului selenios, cu proprietăți asemănătoare sulfaților corespunzători.

selenit²*, *~ă [At: BARASCH, M. III, 188/27 / Pl: *~iți, ~e* / E: fr ***sélénite***] **1** *sm* (Liv) Locuitor imaginar al lunii. **2** *sm* (Rar) Selenaut. **3-7** *a* (Rar) Selenar (**1-5**).

selenită *sf* vz ***selenit¹***

selenitos*, *~oasă *a* [At: BREZOIANU, A. 29/11 / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***séléniteux***] (Înv; d. apă) Care conține o cantitate mare de sulfat de calciu.

seleniu *sn* [At: PONI, CH. 30 / V: (rar) ***~m, selen*** / E: fr ***sélénium***] Element chimic, metaloid, de culoare neagră-cenușie care se găsește în natură în combinație cu sulful și care se întrebuințează în industria sticlei, a ceramicii și la fabricarea celulelor fotoelectrice.

selenium *sn* vz ***seleniu***

selenodezie *sfs* [At: DER / E: fr ***sélénodésie***] Disciplină care studiază forma și dimensiunile lunii, câmpul său gravitațional etc.

selenograf *sm* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***selin~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sélénographe***] (Înv) Selenolog.

selenografic*, *~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***selin~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sélénographique***] **1** Care aparține selenografiei Si: (îvr) *selinograficesc* (**1**). **2** Referitor la selenografie Si: (îvr) *selinograficesc* (**2**).

selenografie *sfs* [At: AMFILOHIE, G. F. 8ᵛ/8 / V: (înv) ***selin~*** / E: fr ***sélénographie***] Ramură a astronomiei care studiază luna sub aspectul elementelor naturale, al structurii, al proceselor fizice etc. Si: (rar) *selenologie*.

selenolog*, *~ă *smf* [At: CONTEMP. 1969, nr. 1205, 10/1 / Pl: *~ogi, ~oge* / E: fr ***sélénologue***] Specialist în selenografie Si: (înv) *selenograf*.

selenologic*, *~ă *a* [At: CONTEMP. 1969, nr. 1181, 9/4 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***selenolog***[ie] + *-ic*] (Imp) **1-5** Selenar (**1-5**).

selenologie *sfs* [At: DLR ms / E: eg ***selenology***] (Rar) Selenografie.

selenostat *sn* [At: COSTINESCU / Pl: *~e* / E: fr ***sélénostat***] Instrument care urmărește automat, dintr-un punct fix, mișcările lunii.

selenotropism *sn* [At: DN² / Pl: ? / E: eg ***selenotropism***] Mișcare a organelor unor plante superioare provocată de influența lunii pline asupra lor.

seler *sm* vz ***țeler***

self *sn* [At: ENC. TEHN. I, 133 / Pl: *~uri* / E: eg ***self***] (Fiz; iuz; șîs *bobină de* ~) **1-2** Bobină (**1-2**).

selfactor *sn* [At: NOM. PROF. 34 / A și: *selfactor* / Pl: *~oare* / E: ger ***Selfaktor***, eg ***selfactor***] (Tex) Torcătoare cu funcționare intermitentă folosită la toarcerea (fină a) firelor de lână, de bumbac, de fibre sintetice etc.

self-guvernement *s* [At: BRĂESCU, A. 237 / P: *selfgavnmănt* / Pl: ? / E: eg, fr ***self-government***] (Rar) Sistem de administrare potrivit căruia orice organ de conducere este controlat de membrii săi.

selfinductanță *sf* [At: MDT / Pl: *~țe* / E: eg, fr ***self-inductance***] (Fiz; rar) Inductanță proprie.

selfinducție *sf* [At: CADE / V: (rar) ***~iune*** / S și: *self-inducție* / Pl: *~ii* / E: eg, fr ***self-induction***] (Fiz) Fenomen de producere a unei forțe electromotoare într-un circuit, datorită câmpului magnetic și variației intensității curentului care străbate acel circuit Si: *inducție proprie, autoinducție*.

selfinducțiune *sf* vz ***selfinducție***

self-service *s* [At: DEX / P: *selfservis* / E: eg, fr ***self-service***] (Agm) **1-2** Autoservire (**1-2**).

selghie *sf* vz ***salvie***

selhui*, *~e *a* vz ***silhui¹***

selidă *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 66ʳ/27 / Pl: *~de* / E: ngr **σελύδα** (ac. al lui **δελύς**)] (Grî) Pagină (**1**).

seligea *sf* [At: DDRF / A: nct / E: nct] (Îvr) Căptușeală la hainele de blană.

seliment *s* vz ***selamet***

selimet *s* vz ***selamet***

selimie *sf* [At: TDRG / V: ***selem~*** / Pl: ? / E: tc ***selimiye***] Țesătură de mătase din care erau confecționate diferite obiecte de îmbrăcăminte (în special anterie).

selin *sm* [At: BRANDZA, FL. 229 / A: nct / Pl: *~i* / E: ***Selinum***] (Bot; reg) Îngerea (*Selinum carvifolia*).

selină *sf* vz ***țelină***

seliniasm *sn* [At: CORNEA, E. I, 152/2 / V: ***selen~, ~nism*** / E: ngr **σεληνιασμός**] (Grî) Somnambulism.

selinism *sn* vz ***seliniasm***

selinograf *sm* vz ***selenograf***

selinografic*, *~a *a* vz ***selenografic***

selinograficesc*, *~ească *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ești* / E: ***selinografie*** + *-icesc*] (Îvr) **1-2** Selenografic (**1-2**).

selinografie *sf* vz ***selenografie***

seliște *sf* vz ***siliște***

selitră *sf* vz ***silitră***

selnic *sn* vz ***senic***

selniță *sf* [At: ȘEZ. II, 43 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Vreasc.

selsin *sn* [At: LTR² / Pl: *~e* / E: fr, eg ***selsyn***] Aparat electric folosit ca traductor pentru transmiterea la distanță a deplasărilor unghiulare ale unor organe de mașină.

seltele *sf* vz ***saltea***

selva *sf* [At: DER / V: *~s* / E: por, sp ***selva***] Pădure ecuatorială (virgină) veșnic verde, din bazinul Amazonului.

selvas *sp* vz ***selva***

selvie *sf* vz ***salvie***

sem *sn* [At: SCL 1968, 238 / Pl: *~e* / E: fr ***sème***] (Lin) Unitate minimală de semnificație care nu se realizează niciodată independent, ci numai ca trăsătură componentă a unui semem Si: *componentă semantică, trăsătură semantică*.

semafor *sn* [At: PROT.-POP., N. D. / Pl: *~oare*, (rar) *~uri* / E: fr ***sémaphore***] **1** (Îvr) Telegraf optic. **2** Dispozitiv de semnalizare optică, instalat de-a lungul liniilor de cale ferată pentru dirijarea circulației trenurilor Si: (rar) *semnalizator* (**5**). **3** (Nav) Semnalizator optic de coastă, folosit pentru a transmite vaselor din larg comunicări referitoare la navigație. **4** Dispozitiv de semnalizare optică (cu brațe mobile), cu lumini colorate, pentru reglementarea circulației rutiere la intersecția străzilor în orașe Si: *autostop*, (rar) *semnalizator* (**6**), (fam) *stop*.

semaforic*, *~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sémaphorique***] (Rar) **1-3** Care aparține semaforului (**2-4**). **4-6** Privitor la semafor (**2-4**).

semaforist*, *~ă *smf* [At: DL / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***sémaphoriste***] Persoană care se ocupă cu întreținerea și cu mânuirea unui semafor (**2-4**).

semagraf *sn* [At: LTR² / Pl: *~e* / E: ns cf eg *sematography*] (Tip) Instalație pentru culegere la distanță, compusă dintr-un teletip și o mașină automată de cules.

semandicos*, *~oasă *a* vz ***simandicos***

semantem *sn* [At: SCL 1955, 46 / Pl: *~e* / E: fr ***sémantème***] (Lin) **1** Parte a unui cuvânt (identificată adesea cu rădăcina cuvântului) sau cuvânt considerate ca purtătoare ale sensului lexical. **2** Unitate (minimală) de expresie care are sens lexical. **3** Parte componentă a sememului, constituită din ansamblul de seme specifice ale acestuia.

semantic*, *~ă [At: ȘĂINEANU² / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sémantique***] **1** *sf* Parte a lexicografiei care studiază sensurile lexicale ale cuvintelor din

punct de vedere descriptiv, comparativ și, mai ales, istoric Si: *semasiologie*, (rar) *semantism* **(2)**, *lexematică*. **2** *sf* (Îs) *~ă generală* Curent teoretic care cercetează limbile naturale din punct de vedere sociologic și pragmatic (influența limbii asupra comportamentului uman, rolul semnelor și al simbolurilor în viața socială și individuală, tulburările și dificultățile survenite ca urmare a neadecvării cuvintelor la realitate, a impreciziei polisemiei etc.). **3** *sf* (Prc) Sens **(3)** lexical. **4-5** *a* Care aparține semanticii **(1)** sau sensului lexical Si: *semasiologic* **(1-2)**. **6-7** *a* Privitor la semantică sau la sens Si: *semasiologic* **(3-4)**. **8** *a* (Îs) *Componentă* (sau *trăsătură*) *~ă* Sem. **9** *a* (Îs) *Constantă ~ă* Sem dominant în cadrul unui ansamblu de sememe. **10** *sf* Disciplină filozofică dezvoltată în cadrul logicii simbolice (matematice) constituind teoria interpretării unui anumit sistem formalizat prin alt sistem formalizat. **11** *a* (Îs) *Nominalism ~* Curent filozofic de nuanță pozitivistă care contestă caracterul obiectiv al cunoașterii la nivelul treptei raționale Si: (rar) *semanticism*. **12** *sf* Ramură a semioticii care studiază corespondența dintre semne și ceea ce desemnează ele. **13** *a* Care aparține semanticii **(10)**. **14** *a* Privitor la semantică **(10)**. **15-16** *smf, a* (Persoană) care se ocupă cu studiul semanticii **(10)** Si: (rar) *semanticist* **(1-2)**. **17-18** *smf, a* (Persoană) care face parte din curentul nominalist semantic Si: (rar) *semanticist* **(3-4)**.

semantician *sm* [At: DL / P: *~ci-an* / Pl: *~ieni* / E: fr ***sémanticien***] Lingvist specialist în semantică (1) Si: *semasiolog*.

semanticism *sn* [At: MACREA, F. 12 / Pl: ? / E: rs **семантицизм**] (Asr) Nominalism semantic.

semanticist, ~ă *smf, a* [At: GRAUR, I. L. 21 / Pl: *~iști, ~e* / E: eg ***semanticist***] (Asr) **1-4** Semantic **(15-18)**.

semantism *sn* [At: PUȘCARIU, L. R. I, 436 / Pl: *~e* / E: fr ***sémantisme***] **1** Sens **(3)** lexical. **2** (Rar) Semantică **(1)**.

semasiolog *sm* [At: DL / Pr: *~si-o~* / Pl: *~ogi* / E: fr ***sémasiologue***] Semantician.

semasiologic, ~ă *a* [At: CADE / P: *~si-o* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sémasiologique***] **1-4** Semantic **(4-7)**.

semasiologie *sf* [At: ȘĂINEANU, Î. / P: *~si-o~* / Pl: *~ii* / E: fr ***sémasiologie***] **1** Semantică **(1)**. **2** Teorie, tratat, lucrare care se ocupă cu semasiologia **(1)**. **3** (Îoc *onomasiologic*) Metodă de cercetare în lexicologie care, plecând de la semnificant, studiază semnificatul. **4** Studiu bazat pe semasiologie **(3)**.

semălui[1] *vtr* [At: POGOR, HENR. 133/15 / V: ***săm~*** / Pzi: *~esc, semălui* / E: ***seamă*** + *-ălui* cf mg *számol*] (Îrg) **1-2** A (se) asemăna **(5-6)**. **3-4** A (se) compara **(2-3)**.

semălui[2] *v* vz ***sămălui***[1]

semăluitor, ~oare *a* [At: SĂULESCU, HR. I, 39/16 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***semălui*** + *-tor*] (Înv) Asemănător.

semăna[1] *vt* [At: PSALT. HUR. 111ᵛ/22 / V: (pop) ***sam~*** (Pzi: *samăn* și *samen*), ***săm~***, (îvr) ***~mena***, ***~mâna*** / Pzi: 1 *semăn* și (pop) *seamăn*, (reg) *seamen*, 2 *semeni* și (reg) *semini, seamini*, 3 *seamănă*, 4 *semănăm*, 5 *semănați, seamănă* / E: ml ***seminare***] **1** (Fșa; c. i. semințe) A pune sau a arunca în pământ (pregătit), pentru a face să încolțească, să se dezvolte și să rodească. **2** (C. i. terenuri agricole) A pune semințele necesare unei culturi Si: *a însămânța*, (pop) *a pune*, (reg) *a sămânța*. **3** (Pop; c. i. persoane) A arunca boabe de grâu, de orez, bomboane, stafide etc. la Anul Nou, la nuntă etc., însoțind gestul de o urare. **4** (Rar; pex) A planta. **5** (Îvr) A îngropa. **6** (Îvr; îf *sămăna*) A zămisli. **7** (Pan; de obicei la participiu) A arunca în toate părțile Si: *a împrăștia, a presăra, a risipi*. **8** (Rar; fig; c. i. idei, principii, teorii, metode etc.) A propaga. **9** (Rar; fig; c. i. învățături morale, concepții, doctrine etc. religioase, divinitatea etc.) A propovădui **(1)**. **10** (Fig; c. i. stări, sentimente etc. de ură, de spaimă etc., împrejurări nefavorabile etc.) A împrăștia, provocând efecte negative, nenorociri, necazuri etc.

semăna[2] *vi* [At: TETRAEV. (1574), 241 / V: (pop) ***sam~*** (Pzi: *samăn* și *samen*, 2 *sameni*, 3 *samănă* și *samănâ*), (înv) ***~mina*** / Pzi 1 *seman* și (pop) *seamăn*, (reg) *semen*, 2 *semeni*, 3 *seamănă* și (reg) *seamână*, 4 *semănăm*, 5 *semănați*, 6 *seamănă* / E: ml ***similare***] **1** (De obicei udp „cu") A avea înfățișarea, trăsături sau unele caracteristici, calități, defecte etc. (foarte) asemănătoare sau identice cu cele ale unei persoane, ale unei ființe, ale unui obiect etc. Si: *a aduce, a se asemăna, a se asemui, a se apropia*, (pop) *a se lovi*, (îrg) *a se răduce*[1] **(1)**, (înv) *a se arăduce, a se închipui, a se podobi* **(1)**, (reg) *a se cumpăni, a semeri*[2] **(4)**. **2** (De obicei udp „a" sau prin *c* „că", îvp. „ca și cum", „cum ca") A da impresia de ... **3** (De obicei udp „a" sau prin *c* „că", îvp. „ca și cum", „cum ca") A părea[1].

semănare[1] *sf* [At: LB / V: (pop) ***~mân~***, ***săm~*** / Pl: *~nări* / E: ***semăna***[1]] **1** Punere sau aruncare a semințelor necesare unei culturi în pământ (pregătit), pentru a face să încolțească să se dezvolte și să rodească plantele Si: *semănat*[1] **(1)**, *semănătură*[1] **(1)**, *însămânțare, însămânțat*, (înv) *semeniș*[1] **(1)**, (reg) *sămânțare* **(1)**, *pus*. **2** (Rar; pan) Aruncare în toate părțile Si: *împrăștiere, risipire*. **3** (Înv) Propovăduire.

semănare[2] *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 107ᵛ/22 / V: ***săm~*** / Pl: *~nări* / E: ***semăna***[2]] (Înv) Asemănare **(2)**.

semănariță *sf* [At: I. IONESCU, B. C. 153/2 / Pl: *~țe* / E: ***semăna*** + *-ariță*] (Înv) Semănătoare **(3)**.

semănaș, ~ă *a* [At: PONTBRIANT / V: ***săm~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***seaman*** + *-aș*] (Îvr) Asemănător.

semănat[1] *sn* [At: PO 169/4 / V: (pop) ***săm~***, (înv) ***semân~*** / Pl: *~uri*, (înv) *~e* / E: ***semăna***[1]] **1** Semănare[1] **(1)**. **2** (Înv) Cultivare a plantelor. **3** (Mol) Urare de Anul Nou, la nuntă etc. însoțită de aruncarea boabelor de grâu, de orez, a bomboanelor etc. în direcția persoanei căreia îi este adresată această urare. **4** Timpul când se seamănă[1] **(1)**.

semănat[2] *a* [At: PLEȘOIANU, T., II, 47/6 / V: (pop) ***săm~***, (înv) ***~mân~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***semăna***[1]] **1** (D. semințe sau d. plante) Care a fost pus sau aruncat în pământ (pregătit), pentru a încolți, a se dezvolta și a rodi. **2** (D. terenuri agricole pregătite) În care au fost puse semințele necesare unei culturi Si: *însămânțat*, (pop) *pus*, (reg) *sămânțat*. **3** (Pop; d. persoane) Peste care s-au aruncat boabe de grâu, de orez, bomboane, stafide etc. la Anul Nou, la nuntă etc., când i se face o urare. **4** (Îvr) Îngropat. **5** (Îvr; îf *sămănat*) Zămislit. **6** (Pan) Aruncat în toate părțile Si: *împrăștiat, presărat, risipit*. **7** (Rar; fig; d. idei, principii, teorii, metode etc.) Propagat. **8** (Rar; fig; d. învățături morale, concepții, doctrine etc. religioase, divinitatea etc.) Propovăduit **(1)**. **9** (Fig; d. stări, sentimente etc. de ură, de spaimă etc., împrejurări nefavorabile etc.) Care a fost împrăștiat, provocând efecte negative, nenorociri, necazuri etc.

semănărie *sf* [At: FILIPESCU, D. II, 61/26 / Pl: *~ii* / E: ***semăna***[1] + *-ărie*] (Îvr) Răsadniță.

semănător, ~oare[1] [At: PSALT. HUR. 111ᵛ/22 / V: (pop) ***săm~***, (înv) ***sămân~***, ***~mân~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***semăna***[1] + *-ător*] **1** *sm*, (rar) *sf* Persoană care pune sau aruncă semințele necesare unei culturi în pământ (pregătit). **2** *sm*, (rar) *sf* (Pop) Persoană care aruncă boabe de grâu, de orez, bomboane, stafide etc. la Anul Nou, la nuntă etc., însoțind gestul de o urare. **3** *sf* Unealtă sau mașină agricolă care execută semănatul **(1)** culturilor agricole Si: (reg) *mărcătoare*, (înv) *semănoriță*. **4** *sm*, (rar) *sf* (Rar; fig) Propovăduitor. **5** *sm*, (rar) *sf* (Rar; fig) Persoană care împrăștie nenorociri, necazuri etc.

semănător[2], ***~oare*** *a* [At: M. COSTIN, LET. I, 8/4 / V: ***săm~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***semăna***[2] + *-ător*] (Înv) Asemănător.

semănătorism *sn* vz ***sămănătorism***

semănătorist, ~ă *smf, a* vz ***sămănătorist***

semănătură[1] *sf* [At: (a. 1560) GCR I, 4/1 / V: (pop) ***săm~***, (înv) ***~men~***, ***~mân~***, ***sămân~*** / Pl: *~ri* / E: ***semăna***[1] + *-ătură*] **1** Semănare[1] **(1)**. **2** (Lsg; csc) Plante care au fost semănate[2] **(1)** sau care au ieșit din semințele care au fost semănate[2] **(1)** Si: (reg) *semeniș*[1] **(2)**. **3** (Pex) Teren pe care a crescut o semănătură[1] **(2)**.

semănătură[2] *sf* [At: POLIZU / V: ***săm~*** / Pl: *~ri* / E: ***semăna***[2] + *-ătură*] (Înv) Asemănare **(2)**.

semărie *sf* [At: D. BOGDAN, GL. / Pl: *~ii* / E: ***seamă*** + *-ărie*] (Îvr) Impozit.

semătișă *sf* vz ***sămăchișă***

semâna *v* vz ***semăna***[1]

semânal, ~ă *a* vz ***seminal***
semânare *sf* vz ***semănare***[1]
semânat *sn* vz ***semănat***
semânător, ~oare vz ***semănător***[1]
semânătură *sf* vz ***semănătură***[1]
semânță *sf* vz ***sămânță***
semânțarie *sf* vz ***seminţerie***
sembe *av* [At: VAIDA / V: ***~bia*** / E: mg ***szembe***] (Trs) Vizavi.
sembia *av* vz ***sembe***
sembianță *sf* [At: FILIMON, O. II, 28 / P: *~bi-an~* / Pl: *~țe* / E: it ***sembianza***] (Rar; ițî) Înfățișare.
semechiș *sn* vz ***samachișă***
semechișă *sf* vz ***samachișă***
semeiologie *sf* vz ***semiologie***
semel *smi* [At: GHICA, C. E. III, 7 / E: ger ***Semmel***] (Gîr) **1-2** Chiflă (**3-4**).
semelchită *sf* [At: PANȚU, PL / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Bot; Ban) Sulfină albastră (*Trigonella caerulea*).
semem *sn* [At: SCL 1974, 190 / Pl: *~e* / E: fr ***sémème***] (Liv) Unitate de semnificație alcătuită din mai multe ansambluri de seme.
semen[1] *sm* [At: ANTIPA, P. 486 / Pl: *~i* / E: nct] Bară de oțel folosită la pescuitul pe sub gheață, la tăierea copciilor și la desprinderea blocurilor de gheață Si: *ghin*.
semen[2] *sm* vz ***seamăn***
semena *v* vz ***semăna***[1]
semenar *sn* vz ***seminar***
semenătură *sf* vz ***semănătură***[1]
semen-contra *s* [At: MAN. SĂNĂT. 160/10 / E: fr ***semen-contra***] (Med) Pulbere din bobocii uscați ai unor specii de pelin (*Artemisia*), folosită în tratarea ascaridiozei.
semene *sf* vz ***seamăn***
semenea *av* vz ***asemenea***
semeni[1] *vt* [At: CHEST. II, 237/345 / Pzi: ? / E: ns cf *semăna*[2]] (Reg; c. i. șindrilă) A reteza pentru a avea aceeași mărime.
semeni[2] *vt* [At: A I, 34 / Pzi: *~nesc* / E: nct] (Reg; c. i. pereți) A unge cu pământ.
semenic *sm* vz ***siminoc***
semenință *sf* [At: MOLITVENIC (sec. XVII), 307 / Pl: ? / E: ***semăna***[2] + *-ință*] (Înv) Asemănare (**2**).
semeniș[1] *sn* [At: DOSOFTEI, ap. GCR I, 266/27 / V: ***săm~*** / Pl: *~uri* / E: ***semăna***[1] + *-iș*] **1** (Înv) Semănare[1] (**1**). **2** (Reg) Semănătură[1] (**2**).
semeniș[2] *s* [At: I. CR. V, 375 / Pl: ? / E: ***semăna***[2] + *-iș*] (Reg) Asemănare (**2**).
semeniște[1] *sfs* [At: LEXIC REG. II, 16 / Pl: ? / E: ns cf *semn*] (Reg) Semn (**60**).
semeniște[2] *sf* [At: H XI, 132 / Pl: ? / E: ***semăna***[1] + *-iște*] (Reg) **1-3** Arătură (**4-6**).
semențesc, ~ească *a* [At: PRAV. LUCACI, 168 / Pl: *~ești* / E: ***semenție*** + *-esc*] (Îvr; d. căsătorii) Care se face între rude (de gradul întâi).
semenție *sf* vz ***seminție***
semeosie *sf* [At: M. DRĂGHICI, F. III, 3[V]/15 / P: *~me-o~* / Pl: *~ii* / E: ***semi-*** + ***osie***] (Ast; îvr) Paralaxă.
semestral, ~ă *a* vz ***semestrial***
semestrial, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~tri-al* / V: (înv) ***~ral*** / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***semestralis***, fr ***semestriel***, ***semestral***, ger ***semestral***] **1-2** Care se raportează la un semestru (**1-2**). **3-6** Care se petrece sau se produce o dată într-un (sau în fiecare) semestru (**1-2**). **7-8** Care durează un semestru (**1-2**).
semestriu *sn* vz ***semestru***
semestru [At: CR (1832), 177[1]/14 / V: (îvr) ***~riu*** / Pl: *~re*, (înv) *~ri* / E: fr ***semestre***, lat ***semestris***] **1** *sn* Interval de timp care durează șase luni consecutive Si: (nob) *șaselunie*. **2** *sn* Jumătate din anul universitar sau școlar. **3** *sms* (Arg) Student. **4** *sms* (Arg) Serie (de studenți). **5** *sn* (Iuz) Rentă sau pensie care se plătește la fiecare șase luni.
semete *sn* [At: LĂNCRĂNJAN, C. III, 16 / Pl: *~uri* / E: ***S. M. T.*** (Stațiune de Mașini și Tractoare)] (Îvp; în limbajul propagandistic comunist) **1** Unitate economică socialistă de stat în agricultură, care se ocupa cu mecanizarea lucrărilor agricole în cooperativele agricole de producție. **2** Clădirile, instalațiile și utilajele unui semete (**1**). **3** Locul unde se afla un semete (**1**).
semetic, ~ă *a* vz ***semitic***
semetist, ~ă *smf* [At: SFC I, 172 / Pl: *~iști* / E: ***semete*** + ***-ist***] (Îvp) Persoană care lucra într-un semete (**1**).
semeț, ~eață *a* [At: N. COSTIN, L. 597 / V: (îvp) ***sum~***, (înv) ***sămăț***, ***săm~***, ***simăț***, ***sim~***, ***sâmăț***, ***sâm~*** / Pl: *~i, ~ețe* / E: nct] **1** (D. oameni) Care are încredere exagerată în calitățile proprii Si: *fudul, infatuat, încrezut, înfumurat, îngâmfat, megaloman, mândru, orgolios, trufaș*[1], *țanțoș, vanitos*, (liv) *prezumțios, suficient*, (îvp) *măreț*, (pop) *falnic, fălos, închipuit*, (pfm) *țâfnos*, (îrg) *pășiu*, (înv) *preaînălțat, zadarnic*, (îvr) *fumuros, trufitor*, (reg) *maros, nărtos*, (fam) *scrobit*[2], *bățos, înțepat*. **2** (Pex) Care este lipsit de respect, de rușine Si: *arogant, impertinent, insolent, îndrăzneț, necuviincios, neobrăzat, nerușinat, obraznic, sfruntat, țanțoș*, (pfm) *țâfnos*, (îrg) *rușinat*, (reg) *șulhetic*, (fam) *boțos*. **3** (D. manifestări, atitudini etc. ale oamenilor, d. părți ale corpului lor) Care exprimă îngâmfare Si: *mândru, orgolios, trufaș*[1], *țanțoș*, (liv) *prezumțios*, (rar) *superb*, (pop) *dârz, falnic, fălos*. **4** (Pex) Care exprimă obrăznicie Si: *arogant, impertinent, insolit, îndrăzneț, necuviincios, neobrăzat, obraznic, țanțoș*. **5** (D. natură sau d. elemente, fenomene etc. ale naturii, edificii, părți ale lor etc.) Care impresionează Si: *falnic, grandios, impozant, impresionant, impunător, magnific, maiestos, măreț, mândru, splendid, trufaș*[1], (îrg) *fălos*. **6** (D. oameni) Care nu se teme de greutăți și de pericole Si: *brav, curajos, cutezător, dârz, inimos, îndrăzneț, neînfricat, viteaz*, (liv) *intrepid*, (rar) *bărbat*, (înv) *hrabor, neînfricoșat*. **7** (D. manifestări, atitudini etc. ale oamenilor) Care exprimă curaj Si: *curajos, cutezător, dârz, îndrăzneț, neînfricat*. **8** (Rar; d. manifestări, atitudini etc. ale oamenilor) Avântat (**12**).
semețește *av* [At: HERODOT (1645), 380 / V: ***simețăște***, ***sum~*** / E: ***semeț*** + *-ește*] (Înv) **1** Cu semeție (**1**). **2** În mod semeț (**6**).
semeți [At: (sec. XVII) CAT. MAN. I, 383 / V: (pop) ***sum~*** (Pzi: *sumeț*), (înv) ***săm~***, ***sim~*** / Pzi: *~țesc* / E: ***semeț***] **1** *vr* A avea încredere exagerată în calitățile proprii Si: *a se crede, a se făli, a se fuduli, a se grozavi, a se infatua, a se împăuna, a se înfumura, a se îngâmfa, a se lăuda, a se trufi*[1], (rar) *a se marțafoi*[2], (îvp) *a se mări, a se mândri*, (pop) *a se încrede, a se păuni* (**1**), (înv) *a se înălța, a se preaînălța, a se preamări, a se prearădica, a se ridica, a se trufăși*, (reg) *a se bârzoi, a se făloși, a se marghioli, a se născocorî* (**1**), *a se sfătoși*, (fam) *a se furlandisi, a se înfoia*, (arg) *a se șucări*. **2** *vr* (Pex) A deveni lipsit de respect, de rușine Si: *a se obrăznici* (**1**), (rar) *a se întinde*, (reg) *a se laina*. **3** *vr* (Asr) A îndrăzni. **4** *vt* (Înv; îf *simeți*) A încuraja. **5** *vt* (Înv) A se baza (**2**). **6** *vr* (Îvp) A se răzvrăti.
semeție *sf* [At: CORESI, EV. 66 / V: (pop) ***sum~***, (înv) ***săm~***, ***sim~***, ***sâm~*** / Pl: *~ii* / E: ***semeț*** + *-ie*] **1** Sentiment de încredere exagerată în calitățile proprii Si: *fală, fudulie, infatuare, împăunare, înfumurare, îngâmfare, mândrie, orgoliu, trufie, vanitate*, (liv) *suficiență* (**3**), (rar) *superbie* (**1**), *țanțoșie*, (îvp) *măreție, mărire, păunire*, (îrg) *trufă*[1], (înv) *fălnicie, laudă, mărire, mărime, mândrețe, pohfală, preaînălțare, semețire* (**1**), *trufășie, zădărnicie*, (reg) *fălosie*, (îvr) *preînălțime*. **2** (Pex) Lipsă de rușine, de respect Si: *aroganță, impertinență, insolență, îndrăzneală, neobrăzare, nerușinare, obrăznicie, sfruntare, trufie*, (rar) *țanțoșie*, (pop) *țâfnă*, (înv) *sfruntenie*. **3** (Îlav) **Cu ~** În mod semeț (**6**) Si: (înv) *semețește* (**2**). **4** Ansamblu de calități care impresionează Si: *grandoare, măreție, splendoare*, (rar) *maiestate*. **5** Forță morală de a înfrunta primejdiile și neajunsurile de orice fel Si: *bărbăție, bravură, curaj, cutezanță, dârzenie, încumetare, îndrăzneală, neînfricare*, (rar) *cutezare*, (pop) *inimă, voinicie*, (pfm) *suflet*, (înv) *dârzie, îndrăznire, mărinimie*,

neînfricoșare, semețire (2), (grî) *taros*, (frm) *petulanță*. 6 (Înv; îf *sumeție*) Nesupunere. 7 (Înv) Răzvrătire.

semețire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***sum~*** / Pl: *~ri* / E: ***semeți***] 1-2 Semeție (1, 5).

semfonie *sf* vz ***simfonie***

semi- [At: I. GOLESCU, C. / E: fr, lat ***semi-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: 1 Jumătate. 2-3 (Relativ) puțin. 4 Parțial. 5 De tranziție.

semiacetal *sm* [At: LTR / P: *~mi-a~* / Pl: *~i* / E: fr ***semi-acétal***] (Chm) Derivat monoalcoolat al zaharurilor simple.

semiacvatic, ~ă *a* [At: GEOLOGIA, 75 / P: *~mi-a~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***semi- + acvatic***] (D. plante) Care trăiește parțial în apă.

semiaderent, ~ă *a* [At: GRECESCU, FL. 234 / P: *~mi-a~* / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***semi- + aderent***] Care nu se prinde bine de ceva.

semiafonizare *sf* [At: PUȘCARIU, L. / P: *~mi-a~* / Pl: *~zări* / E: ***semi- + afonizare***] (Fon) Afonizare parțială.

semiagnostic, ~ă *a* [At: DN² / P: *~mi-ag~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***semi- + agnostic***] Care are, într-o anumită măsură, caracteristicile agnosticismului.

semianalfabet, ~ă *smf* [At: L. ROM. 1967, 239 / P: *~mi-a~* / Pl: *~eți, ~e* / E: ***semi- + analfabet***] Persoană care abia știe să scrie și să citească.

semianarhist, ~ă *a* [At: DN² / P: *~mi-a~* / Pl: *~iști, ~e* / E: ***semi- + anarhist***] (Rar) Care are, în parte, caracteristicile anarhismului.

semiarbust *sm* [At: LTR² / P: *~mi-ar~* / Pl: *~uști* / E: ***semi- + arbust***] Tip de plantă cu tulpină aeriană, care face trecerea între plantele lemnoase și cele erbacee.

semiarhaic, ~ă *a* [At: RALEA, S. T. I, 12 / P: *~mi-ar-ha-ic* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***semi- + arhaic***] Care are, în parte, caractere arhaice.

semiarid, ~ă *a* [At: DN³ / P: *~mi-a~* / Pl: *~izi, ~e* / E: fr ***semi-aride***] (D. regiuni, ținuturi etc.) Care este aproape ca un deșert.

semiarticulație *sf* [At: DN² / P: *~mi-ar~* / Pl: *~ii* / E: ***semi- + articulație***] Articulație între două piese care permite o deplasare relativă a acestora în lungul unei axe.

semiartistic, ~ă *a* [At: VINEA, L. I, 407 / P: *~mi-ar~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***semi- + artistic***] (Rar) Care are, în parte, caractere artistice.

semiartizanat *sn* [At: DN² / P: *~mi-ar~* / Pl: *~e* / E: ***semi- + artizanat***] Sistem de muncă industrială bazat, în proporție de circa cincizeci la sută, pe meseriași.

semiasiatic, ~ă *a* [At: PÂRVAN, G. 393 / P: *~mi-a-si-a~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***semi- + asiatic***] (Rar) Care este, în parte, asiatic.

semiautomat, ~ă *a* [At: IOANOVICI, TEHN. 286 / P: *~mi-a-u~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***semi- + automat*** cf fr *semi-automatique*] 1 (D. sisteme tehnice) Care efectuează automat numai unele dintre mișcările pe care este capabil să le execute, celelalte fiind dirijate prin intervenții din exterior Si: (rar) *semiautomatic* (1). 2 (D. comenzi) Care este automatizat numai în parte Si: (rar) *semiautomatic* (2).

semiautomatic, ~ă *a* [At: DEX / P: *~mi-a-u~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***semi-automatique***] (Rar; d. sisteme tehnice, d. comenzi) 1-2 Semiautomat (1-2).

semiauxiliar, ~ă [At: L. ROM. 1967, 297 / P: *~mi-a-u-xi-li-ar* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***semi-auxiliaire***] 1-2 *sn, a* (Șîs *verb ~*) (Verb) cu rol sintactic asemănător cu al auxiliarelor propriu-zise, care dă acțiunii verbului „ajutat" o nuanță modală, reieșită din sensul său lexical.

semiaxă *sf* [At: DL / P: *~mi-a~* / Pl: *~xe* / E: ***semi- + axă***] (Gmt) 1 Porțiune dintr-o axă mărginită de origine și formată din toate punctele axei care se află în partea dreaptă sau stângă în raport cu originea. 2 Jumătate din lungimea axei unei curbe plane închise sau a unui corp de revoluție generat de o curbă plană închisă, cuprinsă în interiorul curbei sau al corpului respectiv.

semibarbar, ~ă *a* [At: PRL II, 523 / Pl: *~i, ~e* / E: ***semi- + barbar***] (Rar) Care este aproape de stare de barbarie.

semibarieră *sf* [At: DN³ / P: *~ri-e~* / Pl: *~re* / E: ***semi- + barieră***] Barieră automată care închide numai jumătate din lățimea căii de acces peste calea ferată.

semiboem, ~ă *a* [At: T iulie 1968, 72 / Pl: *~i, ~e* / E: ***semi- + boem***] (Rar) Care are, în parte, caracteristicile boemului.

semibuclă *sf* [At: DN³ / Pl: *~le* / E: ***semi- + buclă***] Jumătate de buclă.

semibursier, ~ă *smf* [At: ARGHEZI, L. 90 / P: *~si-er* / Pl: *~i, ~e* / E: ***semi- + bursier***] (Asr) Elev sau student care primește o parte din cuantumul unei burse integrale.

semic, ~ă *a* [At: L. ROM. 1968, 104 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sémique***] (Lin) 1 Care ține de seme. 2 Care ia în considerație semele. 3 (Îs) *Analiză ~ă* Metodă de descriere a compoziției semantice a cuvintelor prin descompunerea acestora în seme.

semicabină *sf* [At: RL 1966, nr. 6888 / S și: *semi-cabină* / Pl: *~ne* / E: ***semi- + cabină***] (Îs) *~ fonică* Pupitru cu echipament audiovizual.

semicadență *sf* [At: TIM. POPOVICI, D. M. / Pl: *~țe* / E: it ***semi-cadenza***] (Muz) Cadență pe dominantă.

semicalc *sn* [At: DN² / Pl: *~uri* / E: ***semi- + calc***] Cuvânt sau expresie care rezultă parțial din împrumut și parțial din resursele interne ale limbii Si: (rar) *semiîmprumut*.

semicalificat, ~ă *a* [At: DN² / Pl: *~ați, ~e* / E: ***semi- + calificat***] Care este (numai) în parte calificat.

semicamgarn *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: ***semi- + camgarn***] Stofă asemănătoare camgarnului.

semicarbonizare *sf* [At: MDT / Pl: *~zări* / E: ***semi- + carbonizare***] Proces de descompunere termică a cărbunilor la temperaturi relativ scăzute (până la 500°-600°), în absența aerului, prin care se obțin semicocs, gudron și gaze Si: *semicocsificare, semidistilare*.

semicartilaginos, ~oasă *a* [At: GEOLOGIA, 68 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***semi- + cartilaginos***] Care este, în parte, cartilaginos.

semicărturar *sm* [At: CADE / Pl: *~i* / E: ***semi- + cărturar***] Semisavant (1).

semicărturăresc, ~ească *a* [At: CADE / Pl: *~ești* / E: ***semi- + cărturăresc***] 1 Care aparține semicărturarului Si: *semisavant* (2). 2 Care se referă la semicărturar Si: *semisavant* (3).

semicentenar *sn* [At: RL 1968, nr. 7483 / Pl: *~e* / E: ***semi- + centenar***] 1 Jumătate a unui centenar Si: (înv) *semisecol* (1). 2 Împlinirea a cincizeci de ani de la producerea unui eveniment Si: (înv) *semisecol* (2). 3 Sărbătorirea semicentenarului (2) Si: (înv) *semisecol* (3).

semicentral, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: ***semi- + central***] (D. zone, construcții, magazine etc. urbanistice) Care este situat în apropierea centrului unei localități (mari).

semicerc *sn* [At: PLEȘOIANU, T. I, 157/6 / V: (înv) ***~circ, ~circlu, ~circul***, (reg) ***sâm~*** / Pl: *~uri* / E: ***semi- + cerc*** cf fr *demi-cercle*, ger *Halbkreis*] 1 (Gmt) Arcul de cerc subîntins de un diametru. 2 (Gmt) Fiecare dintre cele două părți egale (de curbă sau de suprafață) ale unui cerc, situate de o parte și de alta a unuia dintre diametrele cercului. 3 (Gmt) Figură geometrică formată din jumătatea unui cerc. 4 (Gmt) Jumătate de cerc. 5 (Spt) Linie care trasează și limitează o suprafață semicirculară privilegiată de reguli speciale de joc (la baschet, handbal etc.). 6 (Pan) Șir de ființe sau de lucruri care sunt dispuse în formă de semicerc (3). 7 Obiect sau parte a unui obiect care are forma unui semicerc (3). 8 Linie sau mișcare arcuită. 9 Semn grafic în formă de semicerc (4) pus deasupra sau dedesuptul unei litere, a unui simbol etc. pentru a indica valori speciale ale acestora.

semiciclic, ~ă *a* [At: DN² / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***semi- + ciclic***] (Rar) 1 Care durează o jumătate de ciclu. 2 Care se referă la o jumătate de ciclu. 3 Care ține de o jumătate de ciclu.

semiciclu *sn* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ri* / E: ***semi- + ciclu***] (Rar) Jumătate a unui ciclu.

semicirc *sn* vz ***semicerc***

semicirclu *sn* vz ***semicerc***

semicircul *sn* vz ***semicerc***

semicircular, ~ă *a* [At: ÎNV. VIN. 26/7 / V: (înv) ***~itercălan, ~iți~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***semi-circulaire*** cf lat *semicircularis*] 1 Care este în formă de semicerc (4) Si: (îvr) *semirond*. 2 (Atm; îs) *Canale* (sau, înv, *țevi*) *~e*

Cele trei canale care alcătuiec partea superioară a urechii interne și care determină sensul poziției capului, fiind legate de funcția de echilibru a capului.

semicivilizat, ~ă *a* [At: NEGRUZZI, S. I, 69 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***semi-*** + ***civilizat***] Care are un nivel insuficient de civilizație.

semicivilizație *sf* [At: CADE / Pl: *~ii* / E: ***semi-*** + ***civilizație***] Civilizație care are un nivel insuficient de dezvoltare.

semiclandestin, ~ă *a* [At: STANCU, R. A. I, 294 / Pl: *~i, ~e* / E: ***semi-*** + ***clandestin***] (Rar) Care este, în parte, clandestin.

semiclandestinitate *sf* [At: CINEMA, 1968, nr. 12, 18 / Pl: ? / E: ***semi-*** + ***clandestinitate***] (Rar) Calitate a ceea ce este semiclandestin.

semiclasic, ~ă *a* [At: SANIELEVICI, R. 100 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***semi-*** + ***clasic***] Care a devenit, în parte, clasic.

semicoagulat, ~ă *a* [At: BABEȘ, O. A. I, 461 / P: *~co-a~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***semi-*** + ***coagulat***] (Rar) **1-2** Care este pe jumătate (sau în parte) coagulat.

semicoardă *sf* [At: GEOMETRIE IX, 109 / Pl: *~de* / E: ***semi-*** + ***coardă***] (Gmt) Jumătate de coardă.

semicoborâtor, ~oare *a* [At: FORM. CUV. I, 191 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***semi-*** + ***coborâtor***] (Rar) Care coboară numai în parte.

semicocs *sn* [At: MDT / Pl: ? / E: ***semi-*** + ***cocs*** cf fr *semi-coke*] Produs solid obținut prin semicarbonizarea huilei sau a cărbunilor inferiori, întrebuințat drept combustibil sau la fabricarea cocsului metalurgic.

semicocsificare *sf* [At: LTR² / Pl: *~cări* / E: ***semi-*** + ***cocsificare***] Semicarbonizare.

semicolon *sn* [At: BĂLĂȘESCU, GR. 207/28 / Pl: ? / E: eg ***semi-colon***] (Înv) Semn de punctuație constând într-un punct și o virgulă Si: *punct și virgulă*.

semicolonial, ~ă *a* [At: SADOVEANU, E. 152 / P: *~ni-al* / Pl: *~i, ~e* / E: ***semi-*** + ***colonial***] Care este în stare de semicolonie.

semicolonie *sf* [At: DL / Pl: *~ii* / E: ***semi-*** + ***colonie***] Stat feudal independent, dar care, de fapt, se află în stare de dependență politică și economică față de un stat imperialist.

semicomplicitate *sf* [At: ARGHEZI, L. 268 / Pl: *~tăți* / E: ***semi-*** + ***complicitate***] (Rar) Complicitate parțială.

semiconductor, ~oare [At: LTR² / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***semi-conducteur***] **1** *a* (D. substanțe, materiale etc.) Care are o conductibilitate electrică intermediară între cea a metalelor și cea a izolatoarelor. **2** *sm* Material solid, cristalin, a cărui conductibilitate electrică este mai slabă decât cea a conductoarelor, dar mai bună decât cea a izolatoarelor, cu diverse utilizări în electrică. **3** *sm* (Pex) Component electronic activ din semiconductoare (**2**). **4** *a* (D. dispozitive, aparate etc.) Care este bazat pe folosirea semiconductoarelor (**2**). **5** *a* Care are în componența sa semiconductoare (**3**).

semiconservă *sf* [At: SCÂNTEIA, 1969, nr. 8136 / Pl: *~ve* / E: fr ***semi-conserve***] Produs alimentar preparat prin procedee obișnuite de conservare (fierbere, sărare, afumare etc.), dar cu o durată de păstrare mai mică decât cea a conservelor.

semiconsoană *sf* [At: CADE / Pl: *~ne* / E: fr ***semi-consonne***] Semivocală.

semiconsonantă *sf* [At: CADE / Pl: *~te* / E: ***semi-*** + ***consonantă***] (Fon; rar) Semivocală.

semicranie *sf* [At: CORNEA, E. II, 43/11 / Pl: *~ii* / E: cdp lat ***hemicrania***, gr **ἡμικρανία**, it ***emicrania***] (Med; îvr) Migrenă (localizată într-o parte a capului).

semicretin, ~ă *smf, a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: ***semi-*** + ***cretin***] **1-2** (Persoană) care suferă de semicretinism.

semicretinism *sn* [At: D. MED. / Pl: ? / E: ***semi-*** + ***cretinism***] Formă relativ ușoară de cretinism.

semicristal *sn* [At: SCÂNTEIA, 1961, nr. 5209 / Pl: *~e* / E: ***semi-*** + ***cristal***] Cristal de calitate inferioară.

semicult, ~ă [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~lți, ~e* / E: ***semi-*** + ***cult***] (Rar; d. oameni) **1** Care are puțină cultură. **2** (D. atitudini, manifestări, creații etc. ale oamenilor) Care denotă lipsă de cultură.

semicultural, ~ă *a* [At: T. POPOVICI, S. 171 / Pl: *~i, ~e* / E: ***semi-*** + ***cultural***] (Rar) Care are, în parte, caracter cultural.

semicultură *sf* [At: (a. 1896) PLR I, 459 / Pl: ? / E: ***semi-*** + ***cultură***] Cultură puțină și superficială.

semicumpănă *sf* [At: RL 1978, nr. 10365 / Pl: *~pene* / E: ***semi-*** + ***cumpănă***] Partea mobilă, în formă de braț, a unei semibariere de cale ferată.

semicurat, ~ă [At: CINEMA, 1968, nr. 4, III / Pl: *~ați, ~e* / E: ***semi-*** + ***curat***] Care este parțial curat.

semidemontabil, ~ă *a* [At: DCR / Pl: *~i, ~e* / E: ***semi-*** + ***demontabil***] Care este parțial demontabil.

semideschis, ~ă *a* [At: GRAUR, I. L. 60 / Pl: *~iși, ~e* / E: ***semi-*** + ***deschis***] **1-2** Care este pe jumătate (sau parțial) deschis. **3** (Fon; spc; d. vocale) Care are un grad mediu de deschidere.

semideșert *sn* [At: LTR² / Pl: *~uri* / E: ***semi-*** + ***deșert***] Regiune de tranziție între stepă și deșert, cu vegetație rară, formată din ierburi și semiarbuști.

semideșertic, ~ă *a* [At: SCÂNTEIA, 1974, nr. 10062 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***semi-désertique***] Care este situat în semideșert.

semidiametru *sn* [At: TEM. GHEOM. II, 2ʳ/15 / P: *~di-a~* / V: (înv) *sim~* / Pl: *~re* / E: fr ***semi-diamètre***] **1** (Gmt; înv) Rază. **2** Jumătatea diametrului aparent al unui astru.

semidiferență *sf* [At: GEOMETRIE VIII, 99 / Pl: *~țe* / E: ***semi-*** + ***diferență***] (Mat) Jumătate a unei diferențe.

semidirect, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~cți, ~e* / E: fr ***semi-direct***] (Rar; d. trenuri personale) Care are în componență și vagoane care nu circulă direct până la punctul terminus al traseului.

semidistanță *sf* [At: SPORTUL, 1969, nr. 686, 2/4 / Pl: *~țe* / E: ***semi-*** + ***distanță***] Distanță mijlocie.

semidistilare *sf* [At: LTR² / Pl: *~lări* / E: ***semi-*** + ***distilare*** cf fr *semidistillation*] (Min) Semicarbonizare.

semidiurn, ~ă *a* [At: LTR² / P: *~di-urn* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***semi-diurne***] (D. fenomene) Care durează 12 ore.

semidoct, ~ă [At: GHICA, C. E. I, 187 / Pl: *~cți, ~e* / E: ***semi-*** + ***doct*** cf it *semidotto*] **1-2** *smf, a* (Persoană) care are o cultură superficială (dar se crede cultă) Si: (rar) semiintelectual (**1-2**). **3** *a* (D. atitudini, manifestări, creații etc. ale oamenilor) Care denotă, trădează o cultură superficială (în ciuda pretențiilor).

semidoctism *sn* [At: CINEMA, 1968, nr. 10, 35 / Pl: ? / E: ***semidoct*** + *-ism*] (Liv) **1** Cultură superficială Si: (liv) *semidocție* (**1**). **2** Stare de semidoct (**1**) Si: (liv) *semidocție* (**2**).

semidocție *sf* [At: SADOVEANU, O. XVII, 21 / Pl: *~ii* / E: ***semidoct*** + *-ie*] (Liv) **1-2** Semidoctism (**1-2**).

semidreaptă *sf* [At: DM / Pl: *~epte* / E: ***semi-*** + ***dreaptă*** cf fr *semi-droite*] (Gmt) Mulțime a punctelor unei drepte situate de aceeași parte a unui punct al ei.

semiempiric, ~ă *a* [At: SANIELEVICI, R. 182 / P: *~mi-em~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***semi-*** + ***empiric***] (Rar) Care se bazează, într-o oarecare măsură, pe experiență.

semierudit, ~ă *a* [At: MAIORESCU, CR. II, 291 / P: *~mi-e~* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***semi-*** + ***erudit***] (Rar) Care denotă o erudiție superficială (în ciuda pretențiilor).

semieuropenesc, ~ească *a* [At: NEGRUZZI, S. I, 69 / P: *~mi-e-u~* / Pl: *~ești* / E: ***semi-*** + ***europenesc***] (Înv) Care este, în parte, europenesc.

semifabricat, ~ă *sn, a* [At: IOANOVICI, TEHN. 138 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***semi-*** + ***fabricat*** cf fr *semi-fabriqué*] **1-2** (Produs) care rezultă dintr-un proces industrial și servește ca material pentru executarea unui produs industrial finit Si: *prefabricat*.

semifanariot, ~ă *a* [At: IST. LIT. ROM. II, 189 / P: *~ri-ot* / Pl: *~oți, ~e* / E: ***semi-*** + ***fanariot***] (Rar) Care este, în parte, fanariot.

semifantastic, ~ă *a* [At: T mai 1964, 99 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***semi-*** + ***fantastic***] (Rar) Care este, în parte, fantastic.

semifeudal, ~ă *a* [At: TEODOREANU, M. III, 180 / P: *~fe-u~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***semi-*** + ***feudal***] **1** Care are o parte din caracteristicile feudalismului. **2** Care are rămășițe feudale.

semifigurație *sf* [At: T iulie 1964, 15 / Pl: *~ii* / E: ***semi-*** + ***figurație***] (Rar) Rol de foarte mică întindere (și importanță).

semifilm *sn* [At: CINEMA, 1968, nr. 12, 7 / Pl: *~e* / E: ***semi-*** + ***film***] (Rar; irn) Film de o calitate îndoielnică.

semifinală *sf* [At: DL / Pl: *~le* / E: ***semi-*** + ***finală*** cf fr *demi-finale*] Fază a unei întreceri sportive, artistice etc. care precedă finala și în care se selecționează echipele sau participanții la finală.

semifinalist, ~ă *smf, a* [At: L. ROM. 1959, nr. 2, 84 / Pl: *~iști, ~e* / E: ***semifinală*** + *-ist*] Participant la o semifinală.

semifinisat, ~ă *a* [At: SCÂNTEIA, 1963, nr. 5894 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***semi-*** + ***finisat***] (D. construcții, utilaje, etc.) Care nu este încă terminat pentru a putea fi pus în funcție sau în vânzare.

semifinit, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~iți, ~e* / E: ***semi-*** + ***finit***] (D. produse) Care rezultă dintr-un produs industrial și servește ca material pentru executarea unui produs industrial finit.

semifluid, ~ă *a* [At: CORNEA, E. II, 11/15 / Pl: *~izi, ~e* / E: fr ***semi-fluide***] Care este în parte fluid.

semifond *sn* [At: DL / Pl: ? / E: ***semi-*** + ***fond*** cf fr *demi-fond*] Probă sportivă (în atletism, în ciclism, în înot etc.) care se dispută pe distanțe medii.

semifondist, ~ă *smf* [At: L. ROM. 1959, nr. 2, 90 / Pl: *~iști, ~e* / E: ***semifond*** + *-ist*] Sportiv specializat în probe de semifond.

semiglob *sn* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~uri* / E: ***semi-*** + ***glob*** cf fr *hémisphère*] (Gfg; înv) Emisferă (**2**).

semiglumet, ~eață *a* [At: CĂLINESCU, E. O. II, 207 / Pl: *~i, ~e* / E: ***semi-*** + ***glumet***] Care este glumeț și serios în același timp Si: *semiserios*.

semigras, ~ă *sn, a* [At: LTR² X, 248 / Pl: *~ași, ~e* / E: ***semi-*** + ***gras***] (Tip; rar) **1-2** Aldin (**2-3**).

semigreu, ~ea [At: L. ROM. 1959, nr. 2, 86 / Pl: *~ei, ~ele* / E: ***semi-*** + ***greu***] (Spt) **1-2** *sf, a* (Șîs *categorie ~ea*) (Categorie) în care intră boxerii a căror greutate este între 75 și 81 de kilograme. **3-4** *sf, a* (Și îas) (Categorie) în care intră halterofilii a căror greutate este între 81 și 100 de kilograme. **5-6** *sf, a* (Și îas) (Categorie) în care intră luptătorii a căror greutate este între 90 și 100 de kilograme. **7** *sm* Sportiv (boxer, halterofil sau luptător) care face parte din categoria semigrea (**2, 4, 6**).

semiimbecil, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1965, nr. 1002, 4/7 / P: *~mi-im~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***semi-*** + ***imbecil***] (Rar) Care este în parte imbecil.

semiin *sn* [At: RL 1961, nr. 5263 / P: *~mi-in* / Pl: *~uri* / E: ***semi-*** + ***in***] **1** Fibră textilă obținută din amestecul firelor de in cu bumbac. **2** Țesătură din semiin (**1**).

semiinconștiență *sf* [At: CĂLINESCU, O. I, 146 / P: *~mi-in-con-ști-en~* / E: ***semi-*** + ***inconștiență***] Stare de relativă inconștiență.

semiindustrializa *vt* [At: RL 1974, nr. 9351 / P: *~mi-in-dus-tri-a~* / Pzi: *~zez* / E: ***semi-*** + ***industrializa***] (C. i. fructe, legume etc.) A transforma, prin prelucrare industrială parțială, în produs alimentar.

semiindustrializare *sf* [At: RL 1974, nr. 9351 / P: *~mi-in-dus-tri-a~* / Pl: *~zări* / E: ***semiindustrializa***] Operație de prelucrare industrială parțială a fructelor, legumelor etc., în vederea obținerii unui produs alimentar.

semiindustrializat, ~ă *sn, a* [At: DCR, 270 / P: *~mi-in-dus-tri-a~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***semiindustrializa***] **1-2** (Produs alimentar) care rezultă în urma procesului de semiindustrializare.

semiinstinctiv, ~ă *a* [At: CONTA, O. F. 139 / P: *~mi-in~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***semi-*** + ***instinctiv***] Care este, în parte, instinctiv.

semiintelectual, ~ă *smf, a* [At: RALEA, S. T. I, 15 / P: *~mi-in-te-lec-tu-al* / Pl: *~i, ~e* / E: ***semi-*** + ***intelectual***] (Rar) **1-2** Semidoct (**1-2**).

semiîmprumut *sn* [At: DN² / Pl: *~uri* / E: ***semi-*** + ***împrumut***] (Rar) Semicalc.

semiînălțime *sf* [At: SPORTUL, 1969, nr. 686, 3/7 / Pl: ? / E: ***semi-*** + ***înălțime***] Înălțime mijlocie.

semiînchis, ~ă *a* [At: SCL 1967, 63 / Pl: *~iși, ~e* / E: ***semi-*** + ***închis***] **1-2** Care este pe jumătate (sau parțial) închis. **3** (Fon; spc; d. vocale) Care are un grad mijlociu de închidere.

semiîndoit, ~ă *a* [At: ABC SĂN, 323 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***semi-*** + ***îndoit***] **1-2** Care este pe jumătate (sau parțial) îndoit.

semiîntunerec *sn* vz ***semiîntuneric***

semiîntuneric *sn* [At: EMINESCU, G. P. 3 / V: (rar) ***~rec*** / Pl: ? / E: ***semi-*** + ***întuneric***] **1-2** Semiobscuritate (**1-2**).

semiînvolt, ~oaltă *a* [At: BREZOIANU, A. 453/17 / Pl: *~lți, ~oalte* / E: ***semi-*** + ***învolt***] (D. flori) **1-2** Care este pe jumătate (sau parțial) învolt.

semijoben *sn* [At: CĂLINESCU, O. I, 231 / Pl: *~uri* / E: ***semi-*** + ***joben***] (Rar) Joben cu calota scundă Si: (fam) *semițilindru*.

semilacustru, ~ră *a* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 65, 17/1 / Pl: *~uștri, ~re* / E: ***semi-*** + ***lacustru***] (D. așezări omenești) Care este situat atât pe apă, cât și pe uscat.

semilână *sf* [At: IONESCU-MUSCEL, FIL. 481 / Pl: ? / E: ***semi-*** + ***lână***] Amestec de (fibre de) lână cu fibre de altă natură.

semilegal, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: ***semi-*** + ***legal***] **1** Care este, în parte, conform cu prevederile legii. **2** (Spc, d. proteste, demostrații etc.) Care se manifestă în semilegalitate (**1**).

semilegalitate *sf* [At: DN³ / Pl: *~tăți* / E: ***semi-*** + ***legal*** + *-itate*] **1** Situație, fapt etc. care este, în parte, conform cu prevederile legii. **2** (Spc) Formă de protest, demonstrație etc. neinterzisă de lege, dar susceptibilă de sancțiuni.

semiliber, ~ă *a* [At: OȚETEA, R. 312 / Pl: *~i, ~e* / E: ***semi-*** + ***liber***] (Rar; d. oameni) Care se bucură de libertate parțială.

semilichid, ~ă *a* [At: DN² / Pl: *~izi, ~e* / E: fr ***semi-liquide***] **1-2** Care este numai pe jumătate (sau parțial) lichid Si: *vâscos*.

semiliterar, ~ă *a* [At: ROMÂNIA LIT. 1969, nr. 14, 5/2 / Pl: *~i, ~e* / E: ***semi-*** + ***literar***] Care este, într-o oarecare măsură, literar.

semilucid, ~ă *a* [At: TEODOREANU, M. III, 329 / Pl: *~izi, ~e* / E: ***semi-*** + ***lucid***] Care este parțial lucid.

semiluciditate *sf* [At: REBREANU, R. II, 119 / Pl: ? / E: ***semi-*** + ***luciditate***] Stare de luciditate parțială.

semiluminos, ~oasă *a* [At: GENILIE, G. 95/12 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***semi-*** + ***luminos***] (Înv) Semiobscur (**1**).

semilunar¹, ~ă *a* [At: POLIZU, P. 43/1 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***semi-lunaire***] Care este în formă de semilună (**1**).

semilunar², ~ă *a* [At: GENILIE, G. 94/28 / Pl: *~i, ~e* / E: ***semi-*** + ***lunar***] (Înv) **1** Care durează o jumătate de lună. **2** (D. publicații) Bilunar.

semilună *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ni*, (înv) *~ne* / E: ***semi-*** + ***lună*** cf fr *demi-lune*] **1** Parte a discului lunii în formă de semicerc (**3**), luminat de soare în timpul primului sau ultimului pătrar Si: *seceră* (**8**). **2** Luna văzută în faza primului și a ultimului pătrar Si: *seceră* (**9**). **3** (Pan) Obiect, parte a unui obiect etc. care are formă de semilună (**2**). **4** (Șir de) obiecte, părți ale unor obiecte etc. care sunt dispuse în formă de semilună (**2**). **5** Semn simbolic al islamului, reprezentat de aspectul aparent al lunii în faza primului pătrar. **6** (Fig) Imperiul Otoman. **7** (Fig) Turci. **8** (Fig) Mahomedanism. **9** (Îs) *~ roșie* Denumire dată de unele state musulmane asociațiilor corespunzătoare celor de cruce roșie. **10** Instrument de percuție întrebuințat în muzica gărzii ienicerilor turci.

semimanual, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1962, nr. 825, 2/2 / P: *~nu-al* / Pl: *~i, ~e* / E: ***semi-*** + ***manual***] (D. operații tehnice, produse etc.) Care este executat parțial cu mâna.

semimat, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1967, nr. 1060, 7/1 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***semi-*** + ***mat²***] Care este parțial mat.

semimăsură *sf* [At: BARIȚIU, P. A. I, 304 / Pl: *~ri* / E: ***semi-*** + ***măsură***] (Rar) Măsură parțială (și ineficace).

semimetal *sn* [At: I. NAT. 39 / Pl: *~e*, (înv) *~uri* / E: ***semi-*** + ***metal*** cf fr *demi-métal*] Element chimic care are proprietăți intermediare între metale și metaloide.

semimetalic, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***semi- + metalic***] **1** Care are proprietăți de semimetal. **2** Care se referă la semimetale. **3** Care este făcut din semimetal.

semimijlociu, ~ie [At: SCÂNTEIA, 1969, nr. 8219 / Pl: *~ii* / E: ***semi- + mijlociu***] **1-2** *sf. a* (Spt; șîs *categorie ~ie*) (Categorie) în care intră boxerii a căror greutate este între 63.500 și 67 de kilograme. **3-4** *sf. a* (Și îas) (Categorie) în care intră halterofilii a căror greutate este între 65 și 70 kilograme. **5-6** *sf. a* (Și îas) (Categorie) în care intră luptătorii a căror greutate este între 74 și 82 kg. **7** *sm* Sportiv (boxer, halterofil sau luptător) care face parte din categoria mijlocie (**2**, **4**, **6**).

semimilenar, ~ă *a* [At: DCR / Pl: *~i, ~e* / E: ***semi- + milenar***] Care datează de 500 de ani.

semimonopol *sn* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 24, 29/4 / Pl: *~uri* / E: ***semi- + monopol***] Monopol parțial.

semimuscă [At: SCÂNTEIA, 1969, nr. 8213 / Pl: ? / E: ***semi- + muscă***] **1-2** *sf. a* (Spt; șîs *categorie ~*) (Categorie) în care intră boxerii a căror greutate este între 45 și 48 de kilograme. **3** *sf* Boxer care face parte din categoria muscă (**2**).

semin *sm* vz ***seamăn***

semina *v* vz ***semăna***[2]

seminal, ~ă *a* [At: KRETZULESCU, A. 10/2 / V: (înv) ***~mân~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***séminal***] **1** (Fzl) Care se referă la spermă Si: *spermatic* (**1**). **2** (Fzl) Care aparține spermei Si: *spermatic* (**2**). **3** (Fzl) Care produce spermă Si: *spermatic* (**3**). **4-5** (Fzl) Care conține (sau care transmite) spermă Si: *spermatic* (**4-5**). **6** (Bot) Care se referă la sămânța plantelor. **7** (Bot) Care aparține seminței. **8** (Bot) Care produce sămânța. **9** Care conține sămânța. **10** (Înv; îs) *Frunză* (sau *foaie*) *~ă* Cotiledon (**1**).

seminar *sn* [At: MAIOR, I. B. 234/26 / V: (înv) ***~e, ~ie, ~iu, ~ium, ~men~, siminarie***, (reg) ***simin~*** / Pl: *~ii, ~e*, (înv) *~uri* / E: lat ***seminarium***, fr ***séminaire***] **1** (Șîs *~ teologic*) Școală de nivel mediu cu profil teologic. **2** (Pex; îas) Clădire în care își are sediul un seminar (**1**). **3** Totalitate a cadrelor didactice și a elevilor unui seminar (**1**). **4** (Rar) Facultate de teologie. **5** Formă de activitate didactică în cadrul învățământului superior prin care studenții, îndrumați de un cadru didactic, prin discuții, referate, lucrări practice etc., fixează și adâncesc cunoștințele predate la cursuri, se familiarizează cu tehnicile de studiu individual, cu metodologia cercetării științifice etc. **6** (Iuz; îs) *~ pedagogic* Stagiu practic obligatoriu pentru studenții unei facultăți care își alegeau cariera didactică. **7** (Îas) Liceu în care se desfășura un seminar (**6**). **8** Cerc de studii pe lângă o instituție sau o organizație de masă, care are drept scop ridicarea calificării profesionale a membrilor săi, pregătirea lor ideologică etc. **9** (Șîs *~ internațional*) Reuniune (internațională) consacrată dezbaterii unei teme date și de mare actualitate. **10** (Arg) Închisoare.

seminare *sf* vz ***seminar***

seminarial, ~ă *a* [At: SĂM. III, 592 / P: *~ri-al* / Pl: *~i, ~e* / E: ***seminar*** cf lat *seminarialis*] **1-3** Care se referă la seminar (**1-3**) Si: (îvr) *seminaricesc* (**1-3**). **4-5** Care aparține seminarului (**1-2**) Si: (îvr) *seminaricesc* (**4-5**). **6** Care se referă la seminar (**5**) Si: (înv) *seminaristic* (**1**). **7** Care aparține seminarului (**5**) Si: (înv) *seminaristic* (**2**).

seminariat *sn* [At: ARDELEANU, U. D. 209 / P: *~ri-at* / Pl: *~e* / E: ger ***Seminariat***] (Rar) Perioadă de timp în care un elev urmează cursurile unui seminar (**1**).

seminaricesc, ~ească *a* [At: REGUL. ORG. 667/22 / Pl: *~ești* / E: ***seminar*** + *-icesc*] (Îvr) **1-5** Seminarial (**1-5**).

seminarie *sf* vz ***seminar***

seminarist *sm* [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) ***sim~*** / Pl: *~iști* / E: fr ***séminariste***] Elev al unui seminar (**1**).

seminaristic, ~ă *a* [At: SBIERA, F. S. 394 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ger ***seminaristisch***] (Înv) **1-2** Seminarial (**6-7**).

seminariu *sn* vz ***seminar***

seminarium *sn* vz ***seminar***

seminariza *vt* [At: DN[2] / Pzi: *~zez* / E: ***seminar*** + *-iza*] (C. i. prelegeri, materii de studii etc.) A discuta în cadrul seminarului (**5**).

seminarizare *sf* [At: DEX / Pl: *~zări* / E: ***seminariza***] Discutare a unor prelegeri, a unor materii de studii etc. în cadrul seminarului (**5**).

seminazalitate *sf* [At: PUȘCARIU, L. R. I, 60 / Pl: ? / E: ***semi- + nazalitate***] (Fon) Nazalitate parțială.

semincer [At: I. IONESCU, D. 224 / V: (reg) ***~mnic~, săm~, sământer*** / Pl: *~i* / E: ***semințe*** (pll *sămânță*) + *-ar*] **1** *sm* Arbore forestier selecționat special pentru a îndeplini funcția de producător de sămânță, în vederea regenerării naturale a pădurii din care face parte, sau pentru semănături directe în pepiniere. **2** *smp* Plante lăsate neculese o dată cu restul recoltei, pentru a servi ca plante de sămânță. **3-4** *sm, a* (Șîs *lot ~*) (Lot dintr-o cultură agricolă) destinat producerii semințelor pentru asigurarea materialului necesar însămânțărilor. **5** *sm* (Reg; îf *sămânțer*) Pădure tânără. **6** *sm* (Reg) Știulete de porumb nedezghiocat, păstrat pentru sămânță. **7** *sm* (Reg; îf *sămincer*) Berbec pentru reproducere. **8** *sm* (Bot; reg; îf *sămânțear*) Dovleac (*Cucurbita maxima*). **9** *sm* Tigvă (*Lagenaria siceraria*).

semincioară *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) ***săm~, sămân~*** / Pl: *~re* / E: ***sămânță*** + *-ioară*] **1-4** (Șhp) Sămânță (**1-2**) (mică). **5** (Bot; reg; lpl) Tremurătoare (*Briza media*).

seminegru, ~eagră *a*, (rar) *sn* [At: V. MOLIN, V. T. 50 / Pl: *~ri, ~re* / E: ***semi- + negru***] (Tip) **1-2** Aldin (**2-3**).

seminifer *a* [At: KRETZULESCU, A. 331/19 / Pl: *~e* / E: fr ***séminifère***] (Atm; îs) *Canal* (sau, înv, *vas*) ~ Fiecare dintre micile canale glandulare situate în testicul, care transportă sperma.

seminoc *sm* vz ***siminoc***

seminomad, ~ă *smf, a* [At: VUIA, PĂST. 14 / Pl: *~azi, ~e* / E: fr ***semi-nomade***] (Persoană, populație etc.) care este în stare de seminomadism.

seminomadism *sn* [At: DN[2] / Pl: ? / E: fr ***semi-nomadisme***] Mod de viață (întâlnit mai ales la marginile deșerturilor) în care populația îmbină agricultura sporadică cu creșterea vitelor.

semință *sf* vz ***sămânță***

semințean, ~ă *a* [At: T. PAPAHAGI, C. L. / Pl: *~eni, ~ene* / E: ***semință*** + *-ean*] (Înv) Care aparține aceleiași semințiі (**2**).

semințenie *sf* [At: (a. 1747) URICARIUL, III, 282 / V: (înv) ***săm~*** / Pl: *~ii* / E: ***sămânță*** + *-enie*] **1** (Înv) Descendent . **2** (Îrg) Seminție (**4**).

semințerie *sf* [At: CIHAC, I, 251 / V: (rar) ***sămânțar~***, (îvr) ***~mânțăr~*** / Pl: *~ii* / E: ***sămânță*** + *-ărie*] **1** (Îvr; îf *semânțărie*) Mulțime de semințe. **2** (Rar) Prăvălie unde se vând semințe de flori și de legume.

seminție *sf* [At: PALIA (1581), 58/12 / V: (înv) ***~men~, săm~, simiție*** / Pl: *~ii* / G-D: *semintiei* și (înv) *semințeei* / E: ***sămânța*** + *-ie*] **1** (Înv) Descendent (**2**). **2** (Csc) Totalitate a descendenților din același străbun. **3** Descendență (**1**). **4** Totalitate a persoanelor înrudite între ele prin sânge sau prin alianță Si: *neam, nemț*[1], *os, spița, vița*, (liv) *stirpe*, (îvp) *sămânță*, (înv) *rod*[1], *rudă*[1], *rudenie*, (îrg) *semințenie*, (reg) *nemenie, nemușag, porodiță*. **5** (Înv; csc) Strămoși (ai omului). **6** (Înv) Rudă[1]. **7** (Asr) Trib. **8** (Înv; îs) *~ia omenească* (sau *pământenilor*) Omenirea. **9** (Asr) Popor. **10** (Asr) Grup de oameni care aparține unui anumit popor. **11** Naționalitate. **12** (Asr) Tagmă. **13** (Îvr) Rasă[2]. **14** (Rar) Specie (de animale sau plante).

semințiș *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: ***sămânță*** + *-iș*] **1** (Reg; lpl) Diferite soiuri de semințe (**1**). **2** (Sil; csc) Totalitate a puieților de arbori forestieri proveniți din semințe, în mod natural, într-o pădure. **3** (Sil; pex) Loc acoperită de semințiș (**2**). **4** (Sil; imp) Loc acoperit cu puieți semănați.

seminud, ~ă *a* [At: PÂRVAN, G. 123 / Pl: *~uzi, ~e* / E: ***semi- + nud***[1]] (D. oameni) **1** Care este pe jumătate dezbrăcat. **2** Gol până la talie.

semiobscur, ~ă *a* [At: ISIS (1859), 107[1]/33 / P: *~mi-ob~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***semi- + obscur***] **1** Care este, în parte, obscur Si: (înv) *semiluminos* (**1**). **2** Care se află în penumbră Si: (înv) *semiluminos* (**2**). **3** Slab luminat Si: (înv) *semiluminos* (**3**). **4** (Fig) Care este, în parte, neclar, ascuns, tainic.

semiobscuritate *sf* [At: PETICĂ, O. 310 / P: *~mi-ob~* / Pl: *~tăți* / E: ***semi- + obscuritate***] **1-2** (Stare a unui) spațiu incomplet luminat, în care

abia se disting obiectele, ființele, contururile Si: *semiîntuneric, penumbră,* (rar) *semiumbră*. **2** Lipsă de faimă.

semioclusivă *sf, af* [At: SCL 1967, 521 / P: *~mi-o~* / V: ***~uzi~*** / Pl: *~ve* / E: ***semi-*** + ***oclusivă*** cf fr *demi-occlusive*] **1-2** (Fon; șîs *consoană ~vă*) (Consoană) a cărei articulare începe cu o ocluziune și se termină printr-o constricție Si: *consoană africată*.

semiocluzivă *a* vz ***semioclusivă***

semioficial, ~ă *a* [At: ROM. LIT. 67^1 /45 / P: *~mi-o-fi-ci-al* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***semi-officiel***] **1-2** Care provine din surse oficiale (sau care reflectă punctul de vedere oficial), dar nu are caracter oficial.

semiogor *sn* [At: LTR^2 XI, 608 / P: *~mi-o~* / Pl: *~oare* / E: ***semi-*** + ***ogor***] (Agn) Teren care, după recoltarea unor plante timpurii, se lucrează pentru a fi semănat în toamna anului respectiv, sau, uneori, în primăvara viitoare.

semiolog, ~ă *smf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~mi-o~* / Pl: *~ogi, ~oge* / E: fr ***sémiologue***] Specialist în semiologie.

semiologic, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~mi-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sémiologique***] **1-4** Semiotic (**2-3**, **5-6**).

semiologie *sfs* [At: CADE / P: *~mi-o~* / V: (rar) ***~mei~*** / E: fr ***sémiologie***] **1-2** Semiotică (**1**, **4**).

semiopacitate *sf* [At: RL 1973, nr. 8970 / P: *~mi-o~* / Pl: ? / E: ***semi-*** + ***opacitate***] Opacitate (**1**) parțială.

semioral, ~ă *a* [At: GENILIE, G. 94/28 / Pl: *~i, ~e* / E: ***semi-*** + ***oral***^{1}] (Îvr) Care durează o jumătate de oră.

semiorășel *sn* [At: FORM. CUV. I, 150 / P: *~mi-o~* / Pl: *~e* / E: ***semi-*** + ***orășel***] (Rar) Localitate rurală mai mare decât un târg, dar mai mică decât un oraș.

semiotic, ~ă [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 99/6 / P: *~mi-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sémiotique***] **1** *sf* Ramură a medicinii care se ocupă cu studiul simptomelor și semnelor diferitelor boli, precum și cu recomandarea metodelor corecte ale căutării și constatării lor în vederea precizării diagnosticului Si: *semiologie* (**1**), *simptomatologie*. **2** *a* Care se referă la semiotică (**1**) Si: *semiologic* (**1**). **3** *a* Care aparține semioticii (**1**) Si: *semiologic* (**2**). **4** *sf* Știință care se ocupă cu studiul general al semnelor și al comunicării prin intermediul acestora Si: (rar) *semiologie* (**2**). **5** *a* Care se referă la semiotică (**4**) Si: (rar) *semiologic* (**3**). **6** *a* Care aparține semioticii (**4**) Si: (rar) *semiologic* (**4**).

semioval [At: CONTEMP. 1966, nr. 1005, 4/2 / P: *~mi-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***semi-*** + ***oval***] (Rar) **1** *sn* Jumătate dintr-un oval. **2-3** *sn, a* (Contur, obiect etc.) care forma unui semioval (**1**).

semiparazit *sm* [At: DN^2 / Pl: *~iți* / E: ***semi-*** + ***parazit*** cf fr *demi-parasite*] Organism vegetal care, deși își poate prepara materia organică din cea minerală, își extrage o parte din hrană din altă plantă.

semiparazitism *sn* [At: DER / Pl: ? / E: ***semi-*** + ***parazitism***] Mod de viață al organismelor semiparazite.

semipelagic, ~ă *a* [At: AP 74 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***semi-*** + ***pelagic***] Care este în parte pelagic.

semiperimetru *sn* [At: GEOMETRIE IX, 176 / Pl: *~re* / E: ***semi-*** + ***perimetru***] (Gmt) Jumătate de perimetru.

semiperioadă *sf* [At: DN^2 / P: *~ri-oa~* / Pl: *~de* / E: ***semi-*** + ***perioadă*** cf fr *demi-période*] Jumătate de perioadă.

semipermeabil, ~ă *a* [At: MACAROVICI, CH. 68 / P: *~me-a~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***semi-perméable***] (D. membrane, pereți poroși etc.) Care permite numai trecerea anumitor componenți ai unui amestec gazos sau lichid.

semipermeabilitate *sf* [At: D. MED / P: *~me-a~* / Pl: ? / E: ***semi-*** + ***permeabilitate***] Însușirea de a permite numai trecerea anumitor componenți ai unui amestec gazos sau lichid.

semipieptănare *sf* [At: LTR^2 / Pl: *~nări* / E: ***semi-*** + ***pieptănare***] (Tex) Proces tehnologic de filare a lânii fine, lungi și a fibrelor chimice de tip asemănător pentru obținerea unor fire fine, pe o cale mai puțin costisitoare decât aceea a filării de lână pieptănată propriu-zisă.

semiplan *sn* [At: LTR^2 / Pl: *~e, ~uri* / E: ***semi-*** + ***plan*** cf fr *demi-plan*] Mulțime a punctelor din plan situate de aceeași parte a unei drepte.

semipolițienesc, ~ească *a* [At: TEODOREANU, M. III, 180 / P: *~ți-e~* / Pl: *~ești* / E: ***semi-*** + ***polițienesc***] (Rar; gmț) Care este, în parte, polițienesc.

semiporțelan *sn* [At: LTR^2 / Pl: ? / E: ***semi-*** + ***porțelan***] Produs ceramic intermediar între gresia ceramică fină și porțelan, întrebuințat la fabricarea pieselor pentru instalații sanitare.

semipreparat *sn* [At: SCÎNTEIA, 1963, nr. 5792 / Pl: *~e* / E: ***semi-*** + ***preparat***] Fel de mâncare preparat în parte (care se vinde în vederea continuării preparării lui acasă).

semiprețioasă *a* [At: LTR^2 XII, 325 / Pl: *~se* / E: ***semi-*** + ***prețios***] (Îs) *Piatră ~* Mineral care se aseamănă cu pietrele prețioase, dar are proprietățile fizice specifice mai puțin nete decât acestea, și care, în general, se găsește mai des în natură.

semiprimitiv, ~ă *sm, a* [At: SAHIA, U.R.S.S. 79 / Pl: *~i, ~e* / E: ***semi-*** + ***primitiv***] (Rar) **1-4** (Persoană) care este pe jumătate (sau într-o anumită măsură) primitiv.

semiprodus *sn* [At: DN^3 / Pl: *~e* / E: ***semi-*** + ***produs***] (Rar) Produs care rezultă dintr-un proces industrial și servește ca material pentru executarea unui produs industrial finit.

semiprofesionist, ~ă *a* [At: ALEXANDRU, I. M. 21 / P: *~si-o~* / Pl: *~iști, ~e* / E: ***semi-*** + ***profesionist***] (Rar) Care este în parte profesionist.

semiprofil *sn* [At: CĂLINESCU, E. O. II, 151 / E: ***semi-*** + ***profil***] (Rar; îlav) **În ~** Astfel încât să se vadă numai o parte din profil^1 (**1**).

semiproletar, ~ă *smf* [At: DN^2 / Pl: *~i, ~e* / E: ***semi-*** + ***proletar***] **1** (Iuz; în terminologia marxist-leninistă) Persoană care lucrează ca salariat într-o întreprindere capitalistă, continuând să lucreze în același timp și în propria-i gospodărie agricolă individuală. **2** (Imp) Țăran sărac. **3** (Imp) Om sărac.

semipronunțat, ~ă *a* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***semi-*** + ***pronunțat***] (Rar) Care este pronunțat pe jumătate sau în parte.

semirasă *sf* [At: DRĂGHICEANU, C. 116 / Pl: *~se* / E: ***semi-*** + ***rasă***^{2}] (Îvr) Populație rezultată din amestecul unor populații de rase diferite.

semirecital *sn* [At: DCR / Pl: *~uri* / E: ***semi-*** + ***recital***] Fiecare dintre cele două părți distincte ale unui recital, susținută de un alt interpret.

semirefractar, ~ă *sm, a* [At: LTR^2 / Pl: *~i, ~e* / E: ***semi-*** + ***refractar***] **1-2** (Material) al cărui punct de vitrificare e cuprins între 850° și 1580°.

semirelief *sn* [At: DN^2 / P: *~li-ef* / Pl: *~uri* / E: ***semi-*** + ***relief***] Figură sau motiv sculptat care se desprinde numai pe jumătate de fond.

semiremorcă *sf* [At: LTR^2 / Pl: *~rci* / E: fr ***semi-remorque***] Remorcă a unui vehicul rutier cu o singură osie, a cărei parte anterioară se sprijină pe partea din spate a cadrului vehiculului motor, putând pivota față de acesta până la un unghi de 90°.

semirond, ~ă *a* [At: ARISTIA, PLUT. 175/11 / Pl: (rar) *~nzi, ~e* / E: ***semi-*** + ***rond***^{1}] (Îvr) Semicircular (**1**).

semirotație *sf* [At: IONESCU-MUSCEL, FIL. 440 / Pl: *~ii* / E: ***semi-*** + ***rotație***] **1** Jumătate de rotație. **2** Rotație parțială.

semirotund, ~ă *a* [At: IOANOVICI, TEHN. 154 / Pl: *~nzi, ~e* / E: ***semi-*** + ***rotund***] (D. capul niturilor) Care este în formă de emisferă Si: *emisferic*.

semisabie *sf* [At: REGUL. ORG. 481/14 / Pl: *~săbii* / E: ***semi-*** + ***sabie***] (Îvr) Sabie mai scurtă decât cea obișnuită.

semisat *sm* [At: FORM. CUV. I, 150 / Pl: *~e* / E: ***semi-*** + ***sat***] (Rar) Localitate rurală, mai mare decât cătunul și mai mică decât satul.

semisavant [At: CADE / Pl: *~nți, ~e* / E: ***semi-*** + ***savant***] **1** *sm* Persoană care se dă drept savant, dar care are numai cunoștințe superficiale Si: *semicărturar*. **2** *a* Care aparține semisavantului (**1**) Si: *semicărturăresc* (**1**). **3** *a* Care se referă la semisavant Si: *semicărturăresc* (**2**).

semisălbatic, ~ă *a* [At: CONTA, O. F. 191 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***semi-*** + ***sălbatic***] (Rar; d. popoare sau oameni) Care este în parte sau pe jumătate sălbatic.

semicufundat, ~ă *a* [At: RL 1979, nr. 10699 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***semi-*** + ***scufundat***] **1-2** Scufundat parțial (sau pe jumătate).

semisecol *sn* [At: SBIERA, F. S. 425 / Pl: *~e* / E: ***semi-*** + ***secol***] (Înv) **1-3** Semicentenar (**1-3**).

semiserie *a* [At: FILIMON, O. II, 308 / Pl: ? / E: it *semiserie*] (Itf; rar; îs) *Operă* ~ Operă[2] în parte comică.

semiserios, ~oasă *a* [At: CĂLINESCU, E. O. II, 207 / P: *~ri-os* / Pl: *~oşi, ~oase* / E: *semi-* + *serios*] Semiglumeț.

semisferă *sf* [At: CADE / Pl: *~re* / E: *semi-* + *sferă*] (Rar) Emisferă.

semisferic, ~ă *a* [At: MAN. SĂNĂT. 261/14 / Pl: *~ici, ~ice* / E: *semi-* + *sferic*] (Rar) **1-4** Emisferic (**1-4**).

semisfonic, ~ă *a* [At: SCÎNTEIA, 1963, nr. 5804 / Pl: *~ici, ~ice* / E: *semi-* + *simfonic*] **1** (D. orchestre) Care are în componență, pe lângă instrumente specifice orchestrelor simfonice, și instrumente specifice orchestrelor de estradă. **2** (D. concerte) Care cuprinde pe lângă piese simfonice și piese de estradă.

semisoare *sms* [At: BREZOIANU, A. 448/5 / E: *semi-* + *soare*] (Îvr) Căldură moderată a soarelui.

semisomn *sns* [At: NEGRUZZI, S. I, 223 / E: *semi-* + *somn[1]*] (Îvr) Somnolență (**1**).

semison, ~ă *a* [At: ARHIVA, I, 166 / Pl: *~i, ~e* / E: lat *semi-* + *sonus*] (Fon; d. vocale; îoc *plenison*) Care este lipsit de valoare silabică.

semisonie *sfs* [At: ARHIVA, I, 167 / E: *semison* + *-ie*] (Rar) Fenomen lingvistic care constă în absența valorii silabice la vocale.

semispațiu *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~ii* / E: *semi-* + *spațiu*] Mulțime a punctelor din spațiu situate de aceeași parte a unui plan.

semistabilă *sf* [At: BLAGA, H. 10 / Pl: *~le* / E: *semi-* + *stabilă*] (Teh) Instalație care produce lucru mecanic, formată dintr-o căldare de abur și dintr-o mașină cu abur cu piston.

semistabulație *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: *semi-* + *stabulație*] Procedeu de creștere și întreținere a vitelor în cea mai mare parte a timpului în grajd.

semistih *sn* [At: HELIADE, O. I, 120 / Pl: *~uri* / E: *semi-* + *stih* cf fr *hémistiche*] (Înv) Emistih.

semisumă *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~me* / E: *semi-* + *sumă*] Jumătate dintr-o sumă.

semit, ~ă [At: DDRF / Pl: *~iți, ~e* / E: fr *sémite*] **1** *smf* Persoană din grupul de popoare din sud-vestul Asiei și din nordul și estul Africii cu aceeași origine, cu trăsături fizice comune și limbi înrudite, din care fac parte astăzi arabii, evreii, etiopienii etc. **2** (Spc) Evreu (**1**). **3-4** *a* Care aparține semiților (**1-2**) Si: *semitic* (**1-2**), (spc) *evreiesc*. **5-6** *a* Referitor la semiți (**1-2**) Si: *semitic* (**3-4**), (spc) *evreiesc*. **7-8** *a* Specific semiților (**1-2**) Si: *semitic* (**5-6**), (spc) *evreiesc*.

semitârâtor, ~oare *a* [At: SCÎNTEIA, 1962, nr. 5596 / Pl: *~i, ~oare* / E: *semi-* + *târâtor*] (D. plante și tulpinile lor) Care este parțial târâtor.

semitelecomandat, ~ă *a* [At: DCR / Pl: *~ați, ~e* / E: *semi-* + *telecomandat*] (D. utilaje, instrumente etc.) Care este mânuit prin telecomandă.

semitic, ~ă [At: PROT. - POP., N. D. / V: (îvr) *~metic* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr *sémitique*] **1-6** *a* Semit (**3-8**). **7-8** *sf, a* (Șîs *limbi ~ice*) (Ramură a familiei de limbi afro-asiatice) care cuprinde limbi ca araba, ebraica, arameica etc.

semitism *sn* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~e* / E: fr *sémitisme*] (Rar) **1** Ansamblu al caracteristicilor popoarelor sau limbilor semite. **2-3** Expresie alcătuită după modelul unei limbi semitice (sau împrumutată dintr-o limbă semitică).

semitist, ~ă *smf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~iști, ~e* / E: fr *sémitiste*] (Rar) Semitolog.

semitolog, ~oagă *smf* [At: DL / Pl: *~ogi, ~oge* / E: fr *sémitologue*] Specialist în semitologie Si: (rar) *semitist*.

semitologic, ~ă *a* [At: DN[2] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr *sémitologique*] **1** Care aparține semitologiei. **2** Privitor la semitologie.

semitologie *sfs* [At: DM / E: fr *sémitologie*] Știință care studiază cultura și limbile semitice.

semiton *sn* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~uri* / E: fr *semi-ton*] **1** (Muz) Cel mai mic interval dintre două sunete alăturate în sistemul muzical temperat. **2** (Muz) Interval de o jumătate de ton. **3** (Îs) ~ *diatonic* Interval format între două trepte cu denumiri diferite. **4** (Îs) ~ *cromatic* Interval format între două trepte cu aceeași denumire, dintre care una alterată. **5** (Pct) Nuanță de culoare intermediară, care face trecerea de la un ton închis la unul deschis al aceleiași culori.

semitort *sn* [At: IONESCU-MUSCEL, FIL. 20 / Pl: *~uri* / E: *semi-* + *tort*] Produs intermediar de filatură format din banda fibroasă căreia i s-a aplicat o torsiune parțială, înainte de a o supune laminării și filării finale.

semitransparent, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~nți, ~e* / E: *semi-* + *transparent*] (Rar) Translucid.

semitraversă *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~se* / E: *semi-* + *traversă*] (Nav) Traversă de pe puntea navei întreruptă de un bocaport, de un etambreu etc.

semițercălan, ~ă *a* vz *semicircular*

semițilindru *sn* [At: VINEA, L. I, 13 / Pl: *~re* / E: *semi-* + *țilindru*] (Fam) Semijoben.

semițircular, ~ă *a* vz *semicircular*

semiumbră *sf* [At: BREZOIANU, A. 443/3 / P: *~mi-um~* / Pl: ? / E: *semi-* + *umbră*] (Rar) Semiobscuritate.

semiuncială [At: BUL. COM. IST. I, 105 / P: *~mi-un-ci-a~* / Pl: *~le* / E: *semi-* + *uncială* după fr *semi-onciale*] **1-2** *sf, a* (Șîs *literă* ~) (Literă) de tipar reprezentând jumătate din mărimea unei unciale. **3** *a* (Îs) *Scriere* ~ Scriere cu litere semiunciale (**2**).

semiușor, ~oară [At: SPORTUL, 1969, nr. 686, 2/5 / P: *~mi-u~* / Pl: *~i, ~oare* / E: *semi-* + *ușor*] (Spt) **1-2** *sf, a* (Șîs *categorie ~oară*) (Categorie) în care intră boxerii a căror greutate este între 57 și 60 de kilograme. **3-4** *sf, a* (Și îas) (Categorie) în care intră halterofilii a căror greutate este între 57 și 60 de kilograme. **5-6** *sf, a* (Și îas) (Categorie) în care intră luptătorii a căror greutate este între 57 și 62 de kilograme. **7** *sm* Sportiv (boxer, halterofil sau luptător) care face parte din categoria semiușoară (**2, 4, 6**).

semiveghe *sf* [At: PREDA, R. 279 / Pl: ? / E: *semi-* + *veghe*] (Rar) Stare intermediară între veghe și somn.

semivelin, ~ă *sf, a* [At: LTR[2] / Pl: *~i, ~e* / E: *semi-* + *velin*] **1-2** (Hârtie, coală) care conține până la 60% pastă de lemn înălbită și care se folosește la scris sau la tipar.

semivocală *sf* [At: ȘĂINEANU[2] / Pl: *~le* / E: *semi-* + *vocală* cf fr *semi-voyelle*] Sunet intermediar între vocală și consoană, cu însușiri comune amândurora Si: *semiconsoană*, (rar) *semiconsonantă*.

semivocalic, ~ă *a* [At: PUȘCARIU, L. R. I, 97 / Pl: *~ici, ~ice* / E: *semi-* + *vocalic*] (Fon) **1** Care se referă la semivocale. **2** Care aparține semivocalelor. **3** Specific semivocalelor.

semivoltă *sf* [At: DN[2] / Pl: *~te* / E: *semi-* + *voltă* cf fr *demi-volte*] Jumătate de voltă.

semizeiesc, ~iască *a* [At: CĂLINESCU, B. I, 116 / Pl: *~ești* / E: *semizeu* + *-esc*] (Rar) **1** Care aparține unui semizeu (**1**). **2** Privitor la un semizeu (**1**). **3** Specific unui semizeu (**1**).

semizeu *sm* [At: PLEȘOIANU, C. 117/15 / Pl: *~ei* / E: *semi-* + *zeu* cf fr *demi-dieu*] **1** Erou mitologic născut dintr-un zeu și o muritoare sau dintr-o zeiță și un muritor, care, în raport cu ceilalți zei avea un rang inferior. **2** (Fam) Persoană înzestrată cu calități excepționale (care se impune prin valoarea sa). **3** (Fam; irn) Persoană cu pretenții (nejustificate) de superioritate. **4** (Fam; irn) Persoană cu relații printre persoane suspuse.

semn *sn* [At: PSALT. HUR. 64[r]/3 / V: (îvp) *sămn* / Pl: *~e* și (înv) *~uri* / E: ml *signum*] **1** Ceea ce se face sau se aplică pe un obiect, pe un animal etc. cu scopul de a-l deosebi, de a-l recunoaște de alte obiecte, animale etc. asemănătoare Si: *marcă[2]*. **2** (Rar) Crestătură pe răboj. **3** (Înv) Tatuaj. **4** Ceea ce constituie (sau este considerat ca) o probă (materială) a trecutului Si: *relicvă, vestigiu*. **5** Ceea ce rămâne după cineva sau ceva, rezultat în urma atingerii, apăsării etc. locului pe care a stat, pe unde a trecut etc. Si: *amprentă, urmă*. **6** (Spc; adesea urmat de determinări care arată proveniența, felul etc.) Ceea ce rămâne pe piele după vindecarea unei răni, a unei tăieturi, a unei bube, a unei boli etc. Si: *cicatrice*, (rar) *rană[1]* (**1**), *stigmat* (**8**), (îrg) *beleaznă*, (reg) *pupăză*. **7** Pată de culoare roșie-vineție (evoluând până la galben) apărută pe piele datorită ieșirii sângelui la suprafață în urma unei lovituri (puternice), a unei mușcături etc. Si: *echimoză, vânătaie, vinețeală*, (înv) *vânătare, urmă*. **8** Elemente

anatomice (patologice) caracteristice care există pe corpul uman (și care constituie o trăsătură individuală a acestuia). **9** (Rar; mpl) Semnalment (2). **10** (În credințele populare) Mișcare involuntară, convulsivă a unui mușchi al feței, a ochiului sau mâncărime a nasului, a podului palmei etc. interpretate ca având o anumită semnificație (bună sau rea). **11** Obiect așezat într-un anumit loc sau într-o anumită poziție pentru a delimita, a marca, a jalona, a despărți etc. ceva. **12** (Pop; îs) ~ *de* (sau, înv, *în*) *hotar* Piatră, stâlp etc. care marchează un hotar sau linia de demarcație a unui teren, a unui teritoriu etc. **13** (Pex; îas) Hotar (1). **14** (Îvr; spc) Însemnare făcută spre a nu uita ceva sau spre a găsi ceva mai ușor. **15** (Îs) ~ *de carte* Fâșie îngustă de mătase, de carton, de piele etc. care se pune între paginile unei cărți pentru a indica pagina la care s-a întrerupt lectura Si: (reg) *zăloagă*. **16** (Reg; în credințele populare; îe) **A lăsa ~** A pune pe pieptul sau la căpătâiul unui copil nou-născut un fir roșu (destrămat dintr-o țesătură) pentru ca acesta să ocrotească somnul copilului. **17** (Rar) Reper (1). **18** (Mai ales în legătură cu verbele „a da", „a lovi", „a nimeri", „a trage" și precedat de *pp* „în" sau „la") Loc marcat în care se trage cu arma Si: *țintă*, (înv) *țel*, (reg) *șaibă*[2]. **19** (Rar) Inscripție. **20** (Îvr) Titlu. **21** (Îvr) Însemnare (scrisă). **22** (De obicei cu determinări care arată felul) Simbol al unei meserii, al unui grad (militar), al unui rang, al demnității, al puterii etc. **23** Obiect care poartă sau reprezintă un semn (22) Si: *emblemă*, *însemn*. **24** Fenomen atribuit divinității sau altei forțe supranaturale și care adesea este considerat (în superstiții) un indiciu prevestitor. **25** Fiecare dintre cele douăsprezece constelații ale zodiacului Si: *zodie*. **26** (Îs) ~ *zodiacal* (sau *~ele zodiacului*) Fiecare dintre figurile simbolice ale zodiacului, reprezentând cele douăsprezece constelații corespunzătoare poziției soarelui în ecliptică. **27** (Îas) Fiecare dintre cele douăsprezece sectoare egale în care este împărțit zodiacul și în care soarele se află timp de aproximativ o lună Si: *zodie*. **28** (Înv; urmat de determinări care arată sensul) Crucea, ca simbol al credinței creștine. **29** (Îs) *~ul crucii* (sau *~ul sfintei cruci*) Reprezentare grafică, gestuală etc. a a semnului (28). **30** (Îe) **A-și face ~ul crucii** (sau, înv, **~ de pace**) A se închina. **31** (Rar) Imagine (a divinității, a unui sfânt). **32** (Pex) Icoană. **33** (În superstiții; îs) ~ *bun* (sau *rău*, *prost*) Prevestire a unui lucru bun (sau a unei nenorociri). **34** (Îe) **A avea ~e** (sau **a i se face cuiva ~**) A avea indicii în legătură cu o întâmplare viitoare. **35** (Îe) **A da ~** (sau **~e**) **de viață** A se manifesta. **36** (Îae) A face să se audă noutăți despre sine. **37** Fenomen luminos care apare uneori pe cer, fiind interpretat de superstițioși ca o prevestire. **38** Tot ceea ce evocă o persoană, un lucru, un fapt Si: *amintire*. **39** (Șîs ~ *grafic*) Simbol (literă, cifră etc.) folosit în scrierea curentă a unei limbi. **40** (Îs) ~ *de punctuație* Fiecare dintre semnele (39) convenționale (punct, virgulă etc.) care au rolul de a marca în scris pauzele, intonația, întreruperea cursului comunicării etc. **41** (Îs) *~ul întrebării* (sau ~ *de întrebare*, înv, ~ *întrebatoriu*, ~ *răspunzătoriu*) Semn (39) de punctuație folosit în scriere pentru a marca intonația propozițiilor sau a frazelor interogative Si: (rar) *punct de întrebare*. **42** (Îe) **A pune sub ~ul întrebării** A se îndoi de adevărul unor fapte sau al unor afirmații. **43** (Îae) A pune sub observație. **44** (Îae) A suspecta (1). **45** (Rar; îae) A compromite (1). **46** (Îs) *~ul exclamării* (sau, rar, *mirării*) sau ~ *de exclamare* (sau *de exclamație*) Semn (39) de punctuație care se pune la sfârșitul propozițiilor imperative, după o interjecție sau, uneori, după un vocativ pentru a marca natura exclamativă a comunicării Si: (rar) *punct al mirării*. **47** (Înv; îs) *~ele citării* Ghilimele. **48** (Îs) *~e matematice* Semn (39) care indică operațiile matematice. **49** (Îs) *~e convenționale* Figuri simbolice întrebuințate pentru a marca diferite notări pe hărți, planșe etc. **50** (Îs) ~ *diacritic* Semn grafic format din punct, virgulă, accent etc. adăugat unei litere (deasupra, dedesubt sau în lateral), pentru a reda un sunet diferit de cel notat prin litera respectivă. **51** (Îs) ~ *moale* Literă a alfabetului chirilic care marchează caracterul palatal al consoanei precedente. **52** (Îs) ~ *tare* Literă a alfabetului chirilic care marchează caracterul dur al consoanei precedente. **53** (De obicei cu determinări care indică domeniul) Simbol grafic folosit într-un anumit domeniu de activitate. **54** (Îs) ~ *convențional* Simbol cu semnificație general acceptată, întrebuințat pentru a face diferite notări pe planșe, hărți etc. **55** (Îs) ~ *de circulație* Fiecare dintre simbolurile utilizate pentru a indica viteza, sensul de circulație, parcarea, staționarea etc. cuprinse în legi, în convenții, în regulamente sau în prescripții speciale privind circulația rutieră, feroviară, aeriană etc. **56** (Îs) ~ *monetar* Inscripționările de pe o monedă. **57** (Pex; îas) Monedă. **58** (Liv) Cuvânt (1). **59** (Îs) ~ *lingvistic* Unitate dintre un sens și un complex sonor. **60** Manifestare, particularitate etc. după care poate fi recunoscut un obiect, un fenomen, un fapt etc. sau după care poate fi anticipată apariția unui fenomen, declanșarea unui fapt etc. Si: *indiciu*, (reg) *semeniște*[1]. **61** (Îe) **A da (un) ~** (sau, rar, **~e**) **de viață** A-și manifesta prezența Si: *a se manifesta*. **62** (Îae) A comunica de la distanță cu cineva. **63** (Rar) Veste. **64** (Înv; îlv) **A da ~** A vesti. **65** (Înv; îlv) **A da de ~** A înștiința. **66** (Șîs ~ *caracteristic*, ~ *distinctiv*, rar, ~ *deosebitor*) Trăsătură caracteristică prin care o persoană, un lucru etc. se deosebește de altele. **67** (Rar) Criteriu (1). **68** Tulburare funcțională sau senzație anormală resimțite de o ființă, care indică prezența unui proces patologic sau fiziologic în organism Si: *simptom* (1). **69** Dovadă (1). **70-71** (Îlav) **În** (sau **ca**, înv, **spre**) **~ de** (sau **că**) ... sau, înv, **spre ~ul** Pentru a dovedi (sau a întări) (că) ... **72** (Îal) Ca dovadă (că) ... **73** (Îal) Ca expresie a ... **74** (Îal) Ca probă (că) ... **75** Simbol (2). **76** (Îc) **Sub** (sau, rar, **în**) **~ul** (cuiva sau a ceva) Sub conducerea cuiva. **77** (Îae) Sub protecția cuiva. **78** (Mai ales în legătură cu verbul „a face") Gest al unei persoane care exprimă un gând, o intenție, o stare sufletească sau care comunică, sugerează cuiva ceva. **79** (Înv; mai ales în legătură cu verbul „a da") Semn (60) sau succesiune de semne (60) cu o semnificație prestabilită (și cunoscută numai de cei inițiați), pentru a declanșa (sau a întrerupe) o anumită acțiune ori pentru a arăta că acțiunea a fost declanșată. **80** (Pop; îlav) **Pe ~e** Probabil. **81** Manifestare exterioară a unui fenomen care permite să se presupună sau să se precizeze natura lui. **82** Tot ceea ce poartă o semnificație. **83** Pată de altă culoare decât restul corpului pe care o au unele animale Si: *urmă*, *pată*. **84** (Înv) Semnal (17).

semna [At: PO 286/22 / V: (înv) ***săm~*** / Pzi: 1 *~nez*, 3 *~neaza* și (înv) *seamnă* / E: ***semn*** cf fr *signer*] **1** *vt(a)* (Înv; c. i. obiecte sau ființe) A însemna. **2** *vt(a)* (Înv; c. i. obiecte) A sigila (3). **3** *vt(a)* (Înv; c. i. monede de metal) A fabrica (1). **4** *vt* (C. i. ființe sau părți ale corpului lor) A înfiera. **5** *vt* (Înv; îe) **A ~** (pe cineva) **la nas** A pedepsi cu stigmatizarea la nas (prin tăierea cartilajului care desparte fosele nazale sau printr-un alt semn). **6** *vt* (Înv; c. i. semne înfierate) A aplica (1). **7** *vt* (Rar; c. i. pași) A întipări. **8** *vt* (C. i. terenuri, hotare etc.) A marca. **9** *vt* (Înv; c. i. fapte, evenimente etc.) A menționa (în scris). **10** *vt* (Îvr) A iscodi. **11-12** *vtr* (C. i. scrisori, acte, opere literare, artistice etc.) A (se) iscăli. **13** *vt* (C. i. creații artistice, de obicei literare) A elabora, a crea, a compune etc. scriindu-și numele la sfârșit, în calitate de autor. **14-15** *vt* (Rar; c. i. articole, cărți, izvoare, documente, creații literare etc.) A publica (în calitate de autor). **16** *vt* (C. i. activități umane, de obicei, artistice) A realiza (scriindu-și numele la sfârșit, ca un semn al răspunderii). **17** *vt* A indica în scris, pe afiș sau pe generic, numele realizatorului unui spectacol, al unui film etc. **18** *vt* (C. i. contracte, tratate, convenții etc.) A fixa în scris (certificând, prin semnătura celor împuterniciți, valabilitatea celor convenite). **19** *vt* (Îrg) A arăta (1). **20** *vt* (Îvr; c. i. oameni) A desemna (1). **21** *vt* (C. i. evenimente, fenomene ale naturii etc.) A prevesti[1] (1). **22** *vt* (Înv) A însemna. **23** *vt* (Înv) A simboliza (2). **24** *vt* (Îvr; îf *sămna*) A instiga.

semnal *sn* [At: ASACHI, P. R. 50/15 / V: (asr) ***sign~*** (Pl: (rar) *signaluri*), (pop) ***țign~***, (reg) ***țicn~*** / Pl: *~e* / E: ***semn*** cf fr *signal*, ger *Signal*] **1** (Adesea urmat de determinări care arată felul) Semn (60) sau succesiune de semne convenționale cu o anumită semnificație, utilizate pentru a transmite (la distanță) mesaje (comenzi, avertismente, interdicții etc.) pe cale vizuală sau acustică. **2** (Pex) Aparat, dispozitiv, instalație etc. care reprezintă sau care emite semnale (1). **3** (Pex) Semnificație reprezentată de un semnal (1). **4** (Îs) ~ *de alarmă* Instalație auxiliară de comandă a frânării automate a unui tren, a unui metrou etc., care poate fi acționată prin intermediul unui dispozitiv montat în fiecare compartiment sau vagon. **5** (Îas) Sistem electronic cu declanșare automată care împiedică spargerea locuințelor,

a automobilelor, a băncilor, a caselor de bani, a muzeelor etc. 6 Avertizare sonoră declanșată prin punerea în funcțiune semnalului (4-5) de alarmă. **7** (Îe) **A trage ~ul de alarmă** A (se) atrage atenția asupra necesității de a opri sau de a modifica desfășurarea unei activități , a unui proces etc. care, dacă ar continua ca până atunci, nu ar duce la rezultatele scontate. **8** (Îae) A avertiza asupra unui pericol. **9** (Asr; îf *țignal*) Fluier mic de metal (folosit de militari sau de agenții de circulație) cu care se emit semnale (1). **10** (Asr; ccr) Sunet emis de un semnal (9). **11** (Asr; îlv) **A da țignal(ul)** A produce un semnal (10). **12** (Pop; îf *țignal, țicnal*) Jucărie constând într-un fluier din coajă de salcie, de tei sau rar de tinichea. **13** (Nob; îf *țignal*) Sirenă. **14** (Adesea cu determinări care indică felul) Oscilație electromagnetică utilizată pentru transmiterea la distanță (foarte) mare a mesajelor. **15** (Spc) Sunet sau succesiune de sunete convenționale pentru a recunoaște un post de radio, de televiziune sau o emisiune. **16** (Ast; îs) ~ *orar* Succesiune de sunete convenționale care precedă momentul anunțării orei exacte (în cadrul unei emisiuni radio). **17** (Fig; de obicei cu determinări care arată felul) Factor determinant al începutului sau al sfârșitului unei acțiuni, al unui fenomen social, al unei epoci istorice etc. Si: (înv) *semn* (84). **18-19** (Îe) **A (se) da ~ul** (sau, înv, ~) A se comanda începutul și sfârșitul unei acțiuni. **20** (Îae) A (se) începe o acțiune luând inițiativa. **21** (Rar) Semnalare (1). **22** (Fzl) Stimul senzorial care declanșează un reflex condiționat. **23** (Șîs *exemplar* ~, *număr* ~) Exemplar (nelegat) din tirajul tipărit al unei cărți sau al unei publicații periodice, întocmit înainte de difuzare în scopul depistării eventualelor scăpări tipografice și a semnalării acestora într-o erată. **24** (Îs) ~ *topografic* Baliză (1). **25** (Îs) ~ *luminos* (sau *electric*) Dispozitiv folosit pentru dirijarea circulației în orașe, pe calea ferată etc. **26** (Îs) ~ *de cale ferată* Semnal acustic, optic etc., prin care se transmite un ordin sau o comandă pentru circulația pe căile ferate. **27** (Îs) ~ *rutier* Indicator de circulație. **28** Sunet de corn sau împușcătură prin care se anunță începerea sau încetarea bătăii la vânătoare. **29** Indiciu.

semnala [At: GHICA, C. E. II, 409 / V: (înv) ***sign~*** / Pzi: *~lez* / E: ***semnal*** cf fr *signaler*] **1** *vt* A scoate în evidență Si: *a releva, a reliefa, a remarca*, (rar) *a semnifica* (4), *a semnaliza* (3). **2** *vt* A aduce la cunoștința cuiva Si: *a anunța, a comunica, a informa, a înștiința*, (rar) *a semnaliza* (4). **3** *vt* A aminti cuiva în treacăt, în linii mari Si: *a menționa*, (îvr) *a semnui* (4), (rar) *a semnaliza* (5). **4** *vr* (Rar) A se remarca. **5** *vt* (Rar) A observa. **6** *vt* (Îdt) A da semnalmentele unei persoane. **7-8** *vt* A semnaliza (1-2). **9-11** *vt* A avertiza (1-3).

semnalabil, ~ă *a* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 26, 7/1 / Pl: *~i, ~e* / E: ***semnala*** + *-bil*] (Rar) Remarcabil.

semnalare *sf* [At: IORGA, L. II, 561 / Pl: *~lări* / E: ***semnala***] **1** Atragere a atenției asupra unui fapt, a unui fenomen etc. Si: (rar) *semnal* (21), *relevare, reliefare, subliniere*, (rar) *remarcare, semnalizare* (9). **2** Aducere la cunoștința cuiva a ceva Si: *anunțare, comunicare, informare, înștiințare, semnalizare* (10). **3** Amintire în treacăt, în linii mari Si: *menționare*, (înv) *semnuire* (2), (rar) *semnalizare* (11). **4-5** (Rar) Semnalizare (1-2).

semnalist, ~ă *smf* [At: CONTEMP. 1956, nr. 492, 3/4 / Pl: *~iști, ~e* / E: ***semnal*** + *-ist*] (Rar) Persoană calificată în operații de semnalizare (1).

semnaliza *vt* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pzi: *~zez* / E: ***semnal*** + *-iza* cf ger *signalisieren*] **1** A transmite semnale (1) la distanță Si: (rar) *a semnala* (7). **2** A comunica prin semnale (1) Si: (rar) *a semnala* (8). **3-5** (Rar) A semnala (1-3).

semnalizare *sf* [At: C. PETRESCU, C. V. 182 / Pl: *~zări* / E: ***semnaliza***] **1** Transmitere de semnale (1) (la distanță) Si: (rar) *semnalare* (4). **2** Comunicare făcută prin semnale (1) Si: (rar) *semnalare* (5). **3** (Teh) Ansamblu al operațiilor de producere, de transmitere și de recepție a unui semnal (1), care indică (la distanță) anumite comenzi sau ordine, date despre anumite situații normale sau anormale, în funcționarea unor instalații etc. **4** (Ccr) Instalație pe un aerodrom, pe o cale ferată, într-un port etc. cu ajutorul căreia se semnalizează (1). **5** (Fzl) Activitate a emisferelor cerebrale prin care diferiți stimuli, asociindu-se cu stimuli care declanșează anumite reflexe înnăscute, pot deveni semnale (22) ale acestor din urmă stimuli, declanșând aceleași reacții. **6** (Fzl; îs) *Sistem de* ~ Totalitate a semnalelor prin care organismul se pune în legătură cu mediul înconjurător, prin intermediul scoarței cerebrale. **7** (Fzl; îs) *Primul sistem de* ~ Activitate de semnalizare (5) legată de „semnalele directe", adică de însușirile optice, acustice, olfactive etc. ale obiectelor din realitate. **8** (Îs) *Al doilea sistem de* ~ Activitate de semnalizare (5) specifică oamenilor, legată de cuvinte, denumită de Pavlov semnale ale semnalelor directe Si: *limbaj*. **9-11** (Rar) Semnalare (1-3).

semnalizator, ~oare [At: G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 61 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***semnaliza*** + *-tor*] **1** *a* Care transmite semnale (1) la distanță. **2** *a* Care comunică prin semnale (1). **3** *sn* Instalație pentru semnalizare (1). **4** *sn* Indicator luminos al unui autovehicul, care marchează schimbarea direcției de mișcare. **5-6** *sn* (Rar) Semafor (2, 4). **7** *smf* Persoană care semnalizează (1).

semnalment *sn* [At: CARAGIALE, O. II, 203 / V: (rar) ***sign~***, (înv) ***signalim~*** / Pl: *~e* / E: fr ***signalement*** cf *semn*] **1** (Mpl) Descrierea fizică a unei persoane, care servește la particularizarea, la caracterizarea acesteia. **2** Trăsătură sau ansamblu de trăsături fizice după care poate fi identificată o persoană Si: (rar) *semn* (9).

semnare *sf* [At: LB / Pl: *~nări* / E: ***semna***] **1** (Înv) Însemnare (pe un obiect, a unei ființe etc.). **2** Scriere a numelui (la sfârșit) pe o scrisoare, pe un act, pe o operă literară, artistică etc. în calitate de autor Si: *semnătură* (7). **3** Certificare prin semnătură Si: *iscălire, subsemnare* (1), *subscriere*, (înv) *subiscălire*. **4** Fixare în scris a unui contract, a unui tratat, a unei convenții etc. (certificând prin semnătura celor împuterniciți valabilitatea celor convenite) Si: *încheiere*.

semnat[1] *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 70ᵛ/5 / V: (înv) ***sâm~*** / Pl: ? / E: ***semna***] 1 (Îvr; îf *sâmnat*) Însemnat[1]. 2 Iscălit[1].

semnat[2], ***~ă*** *a* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 37ᵛ/36 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***semna***] **1** (Înv; d. obiecte, ființe) Însemnat[2]. **2** (Înv; d. oameni) Deosebit[2] (4). **3** (Înv) Menționat (în scris). **4** (D. scrisori, acte, opere literare, artistice etc.) Certificat prin semnătură Si *subscris* (2), *subsemnat* (1), (îvr) *subiscălit*. **5** (D. contracte, tratate, convenții) Care a fost fixat în scris (valabilitatea celor convenite fiind certificată prin semnătura celor împuterniciți).

semnatar, ~ă [At: GHICA, C. E. II, 460 / V: (îvr) ***sign~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***semna*** cf fr *signataire*] **1-4** *smf, a* (Persoană) care (fixează în scris și) semnează o scrisoare, un tratat, o convenție, un acord etc. Si: (rar) *subscriitor* (1) *semnător* (3-6). **5** *smf* Autor (al unei scrieri).

semnator, ~oare *smf* vz ***semnător***

semnător, ~oare [At: LB / V: (rar) ***~nator*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***semna*** + *-ător*] **1-2** *smf, a* (Îdt) (Persoană) care semnează (9). **3-6** *smf, a* (Înv) Semnatar (1-4). **7** *smf* Muncitor care efectuează marcarea obiectelor produse într-un proces de fabricație.

semnătură *sf* [At: (a.1675) GCR I, 219/15 / V: (îrg) ***sâm~*** / Pl: *~ri* / E: ***semna*** + *-ătură*] **1** (Îvr; îf *sâmnătură*) Sfat (1). **2** Numele unei persoane scris de propria mână sub textul unui act oficial, al unei scrisori etc. Si: *iscălitură*, (îrg) *subscriere* (2), (înv) *subscripție* (1), *subsemnătură* (1), (îvr) *signatură* (1), (rsî) *podpisca*. **3** Fel particular și constant în care o persoană își scrie numele cu mâna Si: *iscălitură*, (îrg) *subscriere* (3), (înv) *subscripție* (1), *subsemnătură* (2), (îvr) *signatură* (2), (rsî) *podpiscă*. **4** (Jur; îs) *Act sub ~ privată* Act care poartă semnătura autorului neautentificată de o autoritate. **5** (Îe) **A purta ~ra** (cuiva) A avea drept autor (pe...). **6** (Îe) **A fi sub ~ra** (cuiva) A avea drept autor (pe...). **7** Semnare (2). **8** (Rar) Angajament semnat (ca garanție a respectării lui).

semneficativ, ~ă *a* vz ***semnificativ***

semnicer *sm* vz ***semincer***

semnifica [At: NEGULICI / V: (înv) ***sign~*** / Pzi: *semnific* / E: fr ***signifier***, lat ***significare*** cf *semn*] **1** *vt* (C. i. enunțuri, lucruri, fapte etc.) A avea o valoare simbolică, specifică, reprezentativă etc. Si: *a însemna, a indica, a reprezenta, a simboliza* (1), *a spune* (27). **2-3** *vti* (D. cuvinte) A simboliza (4). **4** *vt* (Rar) A semnala (1). **5** *vt* (Îdt) A notifica pe calea justiției.

semnificant, ~ă [At: FILIMON, O. II, 181 / Pl: *~nți, ~e* / E: it ***significante***, fr ***signifiant*** cf *semn, semnifica*] **1** *a* (Îvr) Semnificativ (4). **2** *sn* Complex sonor care constituie suportul unui sens (lexical sau gramatical) Si: *substanță*.

semnificare *sf* [At: RUSSO, S. 32 / Pl: *~cări* / E: ***semnifica***] (Îvr) **1-3** Semnificație (**1-2, 5**). **4** Sens (**8**).

semnificat *sn* [At: FM (1841), 299[2]/26 / V: (înv) ***săm~*** / Pl: ? / E: fr ***signifié*** cf *semn, semnifica*] (Liv) **1-2** Semnificație (**1-2**).

semnificativ, ~ă *a* [At: NEGULICI / V: (înv) ***~nef~, sign~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***significatif*** cf *semn, semnifica*] **1** (D. enunțuri, lucruri, fapte etc.) Care are o valoare simbolică, specifică, reprezentativă etc. Si: *reprezentativ*. **2** Care exprimă ceva în mod clar. **3** Care confirmă ceva. **4** Care este plin de înțeles Si: *elocvent, expresiv, grăitor, revelator, sugestiv*, (înv) *spunător*, (îvr) *semnificant* (**1**).

semnificație *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~iune, sign~*** / Pl: *~ii* / E: fr ***signification***, lat ***significatio*** cf *semn*] **1** (Lin) Conținut semantic al unui cuvânt sau al unei construcții gramaticale Si: *accepție, înțeles, sens* (**1**), *tâlc*, (îvr) *semnificare* (**1**), (înv) *noimă, simț, semnificat* (**1**). **2** (Lin) Raport reciproc care unește semnificantul cu semnificatul Si: *accepție, înțeles, sens* (**2**), *tâlc*, (îvr) *semnificare* (**2**), (înv) *noimă, simț, semnificat* (**2**). **3** (În semiotică) Element permanent al sensului unui cuvânt Si: *denotație*. **4** Sens (**8**). **5** Ceea ce înseamnă sau reprezintă un enunț, o idee, un fapt etc. Si: *înțeles*, (îvr) *semnificare* (**3**), *sens, tâlc*, (reg; asr) *merchez*. **6** Importanță deosebită a unui fapt, a unui lucru etc.

semnificațiune *sf* vz ***semnificație***

semnișor *sn* [At: CIHAC, I. 252 / Pl: *~oare* / E: ***semn*** + *-ișor*] **1-4** (Șhp) Semn (**8, 11**) mic Si: *semnuleț* (**1-4**).

semnui *vt* [At: PONTBRIANT, D. / V: (îvr) ***săm~*** / Pzi: *~esc* / E: ***semn*** + *-ui*] **1** (Îvr; îf *sămnui*) A însemna cu fierul roșu. **2** A cresta (**11**). **3** (Îrg) A face semn. **4** (Îvr) A semnala (**4**). **5** (Îvr; îf *sămnui*) A investiga.

semnuire *sf* [At: PONTBRIANT, D. / V: ***săm~*** / Pl: *~ri* / E: ***semnui***] (Îdt) **1** Executare a unui semn (**78**). **2** Semnalare (**3**). **3** Investigație.

semnuleț *sn* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~e* / E: ***semn*** + *-uleț*] **1-4** (Șhp) Semnișor (**1-4**).

sempervirent, ~ă *sf, a* [At: DN[3] / Pl: *~nți, ~e* / E: lat ***semper virens*** „totdeauna verde"] **1-2** (Plantă) care are frunzele verzi tot timpul anului.

sempervirescent, ~ă *a* [At: ENC. AGR. III, 607 / Pl: *~nți, ~e* / E: ns cf lat *semper virescens* „totdeauna verde"] (Bot; d. părți ale plantelor) Care este întotdeauna verde.

sempitern, ~ă *a* [At: PROT. – POP., N. D. / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***sempiternus***] (Liv) Permanent.

sempiternel, ~ă *a* [At: ATLAS 30 XI, 1930, 4/3 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sempiternel***] (Frm) Permanent.

semplicitate *sf* vz ***simplicitate***

semplitate *sf* vz ***simplitate***

semplu, ~lă *a* vz ***simplu***

sempt *sn* vz ***semt***

semptembre *ss* vz ***septembrie***

semt *sn* [At: (a. 1823) DOC. EC. 278 / V: ***~mpt*** / Pl: *~uri* / E: tc ***semt***] (Îvr) **1** Tagmă (**1**). **2** (Îf *sempt*) Unitate teritorial-administrativă a unui oraș.

semui[1] [At: CUV. D. BĂTR. I. 301 / V: (reg) ***săm~*** / Pzi: *~esc* / E: ***seamă*** + *-ui*] **1-2** *vt* (Reg; îf *sămui*) A lua (sau a da) în grija cuiva. **3** *vi* (Înv) A raționa (**1**).

semui[2] [At: MINEIUL (1776), 28[VI]/31 / V: ***săm~*** / Pzi: *~esc* / E: ***semăna***] **1** *vt* (Înv) A stabili o asemănare pe baza unei comparații. **2** *vt* (Pex) A compara (**1**). **3** *vt* (Reg; c. i. oameni) A recunoaște. **4** *vi* (Reg) A semăna[2] (**1**). **5** *vt* (Reg) A confunda două persoane (din cauza asemănării) Si: *a confunda, a asemăna, a asemui*. **6** *vi* (Nob; îf *sămui*) A se preface.

semuială *sf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~mu-ia~* / V: (reg) ***săm~*** / Pl: ? / E: ***semui***[2] + *-eală*] (Îrg) Asemănare (**2**).

semuire[1] *sf* [At: (a. 1692) GCR I, 97/19 / Pl: *~ri* / E: ***semui***[1]] (Înv) **1-2** Luare (sau dare) în grija cuiva. **3** (Înv) Raționare.

semuire[2] *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***săm~*** / Pl: *~ri* / E: ***semui***[2]] (Reg) **1** Asemănare (**2**). **2** (Înv) Confundare (**1**). **3** (Îlav) **După ~** În raport cu. **4** (Îlav) **Pe săm~** După cât se pare.

sen *sm* [At: DN[2] / Pl: *~i* / E: fr ***sen***] Monedă divizionară japoneză valorând a suta parte dintr-un yen.

senal *sn* vz ***șenal***

senamechi *sf* vz ***siminichie***

senamechie *sf* vz ***siminichie***

senamichie *sf* vz ***siminichie***

senar *sn, a* [At: DER / Pl: *~e* / E: lat ***senarius***, fr ***sénaire***] **1-2** (Vers latin) format din șase picioare.

senarmontit *sn* [At: DEX[2] / Pl: ? / E: fr ***sénarmontite***] Minereu de stibiu.

senat *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 12[v]/29 / V: (îrg) ***săn~, sin~*** / Pl: *~e* și (îvr) *~uri* / E: lat ***senatus***, pn ***senat***, rs ***сенат***, fr ***sénat***] **1** (Ant) Organ, consiliu etc. politic cu diverse atribuții (de conducere) Si: (înv) *singlit*. **2** Camera superioară a parlamentului bicameral din unele state europene. **3** Sediul senatului (**2**). **4** (Pex) Clădirea, încăperea etc. în care își avea sediul senatul (**2**). **5** (Pex) Personalul senatului (**5**). **6** (Ant; în Roma antică) Sfatul bătrânilor. **7** (Ant; în timpul republicii) Organ suprem al puterii de stat. **8** (Ant; în timpul Imperiului Roman) Consiliu consultativ cu rol politic minor. **9** Corp legislativ al unor țări cu sistem bicameral, format din membri aleși sau de drept. **10** Camera superioară a parlamentului unei țări. **11-12** (Pex) Sediul senatului (**9-10**). **13-14** (Pex) Clădirea, încăperea etc. senatului (**9-10**). **15** Totalitate a senatorilor unei țări. **16** (Șîs ~ *universitar*) Consiliu de conducere a unei instituții de învățământ superior, format din profesori universitari și reprezentanți ai studenților, prezidat de rector.

senator *sm* [At: SIMION DASC., LET. 93 / V: (înv) ***sin~*** / Pl: *~i* / E: lat ***senator***, fr ***sénateur***, rs ***сенатор***] **1-8** Membru al unui senat (**1-2, 6-10, 16**) Si: (înv) *singlitic*. **9-16** Persoană care are rangul de senator (**1-8**). **17-24** Funcția senatorului (**9-16**) Si: (înv) *senatorie* (**9-16**), (dep) *senatorlâc* (**1-8**). **25-32** Titlul senatorului (**9-16**). **33-40** Perioadă în care un senator (**9-16**) își exercită (sau și-a exercitat) funcția de senator Si: (înv) *senatorie* (**25-32**), (dep) *senatorlâc* (**9-16**).

senatoresc, ~ească *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ești* / E: ***senator*** + *-esc*] (Înv) **1-48** Senatorial (**1-48**).

senatorește *av* [At: PONTBRIANT, D. / E: ***senator*** + *-ește*] (Îvr) **1-8** În felul senatorilor (**9-16**).

senatorial, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~ri-al* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sénatorial***] **1-16** Care ține de senat (**1-2, 6-10, 16**) sau de senatori (**9-16**) Si: (înv) *senatoresc* (**1-16**). **17-32** Privitor la senat (**1-2, 6-10, 16**) sau la senatori (**9-16**) Si: (înv) *senatoresc* (**17-32**). **33-48** Caracteristic senatului (**1-2, 6-10, 16**) sau senatorilor (**9-16**) Si: (înv) *senatoresc* (**33-48**).

senatorie *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ii* / E: ***senator*** + *-ie*] (Înv) **1-8** Demnitatea de senator (**9-16**). **9-16** Senator (**17-24**). **17-24** Mandat al senatorului (**1-6**). **25-32** Senator (**33-40**).

senatoriu *sn* vz ***sanatoriu***

senatorlâc *sn* [At: ALECSANDRI, T. I 234 / Pl: ? / E: ***senator*** + *-lâc*] (Dep) **1-24** Senator (**17-40**).

senatrice *sf* [At: I. NEGRUZZI, S. IV, 270 / Pl: *~* / E: fr ***sénatrice***] (Îvr; frm) **1-8** Soție de senator (**9-16**).

senatus-consult *sn* [At: DN[3] / P: *~uri* / E: lat ***senatus-consultum***] Hotărâre, decret al senatului roman.

senă[1] *sf* [At: DM / Pl: ? / E: tc ***sena***] (Far) Purgativ din flori, frunze și fructe uscate de siminichie.

senă[2] *sf* vz ***scenă***

sencer, ~ă *a* vz ***sincer***

senceritate *sf* vz ***sinceritate***

sencritic, ~ă *a* vz ***sanscritic***

sendrofie *sf* vz ***sindrofie***

senduc *sn* vz ***sandâc***[1]

seneață *sf* vz ***sâneață***

senectute *sf* [At: CĂLINESCU, O. II, 219 / Pl: ? / E: lat ***senectus, -utis***] (Liv) Bătrânețe (1).

senegalez, ~ă [At: SFC II, 219 / Pl: *~i, ~e* / E: ***Senegal*** + *-ez* cf fr *sénégalais*] **1-4** *smf, a* (Persoană) care face parte din populația de bază a Senegalului (sau care este originară din Senegal). **5** *smp* Populație care locuiește în Senegal. **6-7** *a* Care aparține Senegalului sau senegalezilor (5). **8-9** *a* Privitor la Senegal sau la senegalezi (5). **10** *a* Originar din Senegal. **11-12** *a* De Senegal sau de senegalezi (5). **13-14** *sf, a* (Șîs *limbă ~ă)* (Limba) vorbită de senegalezi (5).

senemechie *sf* vz ***siminichie***

senescență *sf* [At: PERPESSICIUS, M. II, 51 / Pl: *~țe* / E: fr ***sénescence***] **1** Slăbire a activității vitale a elementelor celulare sau a organismelor în vârstă. **2** Ansamblu de particularități fără caracter patologic specifice omului în perioada bătrâneții Si: *îmbătrânire*.

senestră *sfs* [At: DN^{3} / E: fr ***senestre*** cf lat *sinistra* „stângă"] (Hld) Partea stângă a unui blazon, a unui scut etc.

seneșal *sm* [At: PROT. - POP., N. D. / Pl: *~i* / E: fr ***sénéchal***] **1** Ofițer al palatului regal, care avea și funcția de șef al unei judecătorii subalterne în perioada feudală în unele țări. **2** Persoană care avea gradul de seneșal (1). **3** Funcția seneșalului (2). **4** Titlul seneșalului (2). **5** Perioadă în care seneșalul (2) și-a exercitat funcția.

senet *sn* vz ***sinet***

seneț *sn* vz ***sineață***

senez, ~ă *a* [At: OȚETEA, R. 277 / Pl : *~i, ~e* / E: it ***senese***] (Rar) **1** Care aparține Sienei. **2** Referitor la Siena. **3** Caracteristic Sienei. **4** De Siena.

senic *sn* [At: ATILA, P. 132 / V: ***seln~, țănec, țâln~*** / Pl: ? / E: ns cf bg *сеник*] **1-2** Sănec (1-2). **3** (Reg) Bucată de pânză în care se pune cenușa pentru a o strecura sau pentru a face leșie Si: *cenușar*. **4** Pânză rară folosită ca sedilă^{2}. **5** (Reg; îf *selnic*) Basma murdară, închisă la culoare (și murdară). **6** (Reg; îf *selnic*) Unealtă de pescuit asemănătoare cu leasa.

senil, ~ă *a* [At: BARCIANU / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***senilis***, fr ***sénile***] **1-2** (D. acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor sau d. procese, stări etc. specifice oamenilor) Care ține de bătrânețe (sau de senilitate). **3-4** (D. acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor sau d. procese, stări etc. specifice oamenilor) Privitor la bătrânețe (sau la senilitate). **5-6** (D. acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor sau d. procese, stări etc. specifice oamenilor) Caracteristic bătrâneții (sau senilității). **7** (D. oameni) Atins de senilitate Si: *decrepit, ramolit*. **8** (D. oameni) Care manifestă o pronunțată slăbiciune, în special mintală, provocată de bătrânețe. **9-10** De bătrân (sau de bătrânețe).

senilia *sfp* [At: DN^{3} / E: lat ***senilia***] (Liv) Scrieri ale unui om bătrân.

senilitate *sfs* [At: BARCIANU / E: fr ***sénilité***] Stare patologică provocată de îmbătrânire și caracterizată prin modificări structurale și funcționale de involuție fizică și psihică ale organismului.

seniliza *vr* [At: BUL. FIL. III, 186 / Pzi: *~zez* / E: ***senil*** + *-iza*] (Liv) A fi atins de senilitate.

senilizare *sf* [At: GL 1961, nr. 364, 2/3 / Pl: *~zări* / E: ***seniliza***] (Liv) Modificare structurală și funcțională de involuție fizică și psihică a organismului provocată de îmbătrânire.

senilizat, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~ați, ~e* / E: ***seniliza***] Care a devenit senil (8).

senin^{1}, ~ă [At: VARLAAM, C. 30 / V: (îrg) ***săn~, sărin, serin*** / Pl: *~i, ~e* a, (rar) *~uri* sn / E: ml ***serenus, -a, -um***] **1-2** *sn, a* (Cer) lipsit de nori Si: *claritate, limpezime, seninătate* (1), (înv) *senineală* (1), (îvr) *senineață* (1), *seninime* (1), (îrg) *seninat^{1}* (1), (înv) *seninat^{2}* (1), *seninos* (1). **3** *sn* Timp frumos Si: *seninătate* (2), (înv) *senineală* (2), (îrg) *seninat^{1}* (2), (îvr) *senineață* (2), *seninime* (2). **4** *sn* (Pex) Bolta cerească senină (2) Si: *seninătate* (3), (înv) *senineală* (3), (îrg) *seninat^{1}* (3), (îvr) *senineață* (3), *seninime* (3). **5-8** *sn* (Îlav; rar; îla) **(Ca) din (bun)** (sau, rar, **chiar**) **~** (Care se produce) pe neșteptate (sau fără motiv). **9** *sn* (Reg; îe) **A face tun pă săn~** A nu face nimic. **10** *sn* (Rar) Lumină. **11** *sn* Zi. **12** *sn* (Rar) Strălucire (2). **13** *sn* (Înv) Paradis **14** *sn* (Fig) Mulțumire sufletească Si: *seninătate* (4), (înv) *senineală* (4), (îvr) *senineață* (4), (îrg) *seninare^{1}* (1), *seninime* (4). **15** *sn* Expresie, fizionomie, privire etc. care arată seninătate (14) Si: *seninătate* (5), (înv) *senineală* (5), (îvr) *senineață* (5), (îrg) *seninare^{1}* (2), *seninime* (5). **16** *a* (D. zile, nopți, vreme, timp etc.) Cu cer senin^{1} (2). **17** *a* Lipsit de precipitații Si: *frumos*, (înv) *seninos* (2). **18** *a* Care strălucește Si: *luminos, lucios, strălucitor*, (înv) *seninos* (3). **19** *a* (Fig; d. oameni) Fără griji Si: *liniștit, mulțumit*, (reg) *seninat^{2}* (2), (înv) *seninos* (4). **20** *a* (D. figura oamenilor, d. expresia, privirea etc. lor sau d. manifestările lor) Care exprimă liniște Si: (înv) *seninos* (5), (reg) *seninat^{2}* (3). **21** *a* (Rar; d. privire) Pătrunzător. **22** *a* (Rar) Care exprimă sau sugerează o bună înțelegere a lucrurilor, claritate de idei etc. **23** *a* (Rar) Pur^{2}. **24** *a* (Rar; d. sunete) Clar (9).

senin^{2} *sn* [At: O. BÂRLEA, A. P. I, 162 / Pl: *~uri* / E: nct] (Reg) Stâncă (1).

senina *vt* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***săn~*** / Pzi: 3 *~nează* / E: ***senin^{1}***] (Înv) **1** A însenina. **2** A lumina.

seninare^{1} *sf* [At: VASICI, M. II, 63/29 / V: ***săn~*** / Pl: *~nări* / E: ***senin^{1}*** + *-are*] (Îrg) **1-2** Senin (14-15).

seninare^{2} *sf* [At: BARIȚIU, P. A. I, 375 / Pl: *~nări* și (rar) *~* / E: ns cf *sănina^{1}*] **1** (Reg) Stâncă (înaltă). **2** (Rar) Lespede netedă.

seninat^{1} *sn* [At: TOMICI, C. A. 87 / V: (înv) ***sări~***, (reg) ***seri~*** / Pl: ? / E: ***senina***] (Îrg) **1-3** Senin^{1} (1, 3-4). **4** (Îlav; reg) **Din ~** Senin^{1} (6).

seninat^{2}, ~ă *a* [At: (a. 1655) IORGA, S. D. IV, 32 / V: (înv) ***săn~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***senina***] **1** (Înv) Senin^{1} (2). **2-3** (Reg; fig; d. oameni) Senin^{1} (19-20). **4** (Înv; mai ales în titulatura dată domnitorilor, înalților demnitari etc.) Preamărit.

seninătate *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***săn~***, (înv) ***~net~, ~nit~*** / Pl: *~tăți* / E: ***senin^{1}*** + *-ătate*] **1-5** Senin^{1} (1, 3-4, 14-15). **6** (Îlav) **Cu ~** În mod liniștit. **7** (Îal) În mod indiferent.

senineală *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: ? / E: ***senina*** + *-eală*] (Îdt) **1-5** Senin^{1} (1, 3-4, 14-15).

senineață *sfs* [At: NEGRUZZI, S. I, 308 / V: ***săn~*** / E: ***senin^{1}*** + *-eață*] (Îvr) **1-5** Senin^{1} (1, 3-4, 14-15).

seninetate *sf* vz ***seninătate***

seninime *sf* [At: CIHAC, I, 253 / Pl: ? / E: ***senin^{1}*** + *-ime*] (Îvr) **1-5** Senin^{1} (1, 3-4, 14-15).

seninitate *sf* vz ***seninătate***

seninos, ~oasă *a* [At: (a. 1694) FN 36 / V: ***săn~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***senin^{1}*** + *-os*] (Înv) **1-5** Senin^{1} (2, 17-20).

senior^{1} *sm* [At: STAMATI, D. / P: *~ni-or* / A și: *senior* / Pl: *~i* / E: lat ***senior***] (Pe lângă un nume de familie; îoc *junior*) Tatăl (considerat în raport cu fiul).

senior^{2}, ~ă [At: N. COSTIN, LET. II, 113/3 / P: *~ni-or* / V: (înv) ***sin~*** (S și: *signor* / P și: *si-nior*), (îvr) ***senor, sinor*** *smf*, ***siniore*** (S și: *signiore* / P și: *si-niore*) *sm* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***seigneur***, it ***signor, signore***] **1** *smf* (Rar; de obicei urmat de numele de familie sau, rar, de prenume) Termen de politețe folosit pentru a vorbi cu (sau despre) un bărbat sau cu o femeie (de neam, cu funcție înaltă etc.) Si: *domn*, (îvr) *seniorie* (1). **2** *sm* Stăpân al unui domeniu feudal din apusul Europei, asupra căruia acesta își exercita și unele atribute ale puterii de stat. **3** *sm* (Pex) Nobil (1). **4-5** *sf* Soția unui senior^{2} (2-3).

senior^{3}, ~oară *smf, a* [At: DL / P: *~ni-or* / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***senior***] (Îoc „junior") **1-2** (Sportiv) care a depășit vârsta de 18 ani.

senioral, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / P: *~ni-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***senior^{2}*** + *-al* cf lat *seniorialis*] (Rar) **1-16** Seniorial (1-16).

seniorat^{1} *sn* [At: BARCIANU, V. / P: *~ni-o~* / Pl: ? / E: ***senior^{2}*** + *-at*] (Îdt) **1-2** Demnitate de senior^{2} (2-3) Si: *seniorie* (2-3). **3-4** Titlul seniorului^{2} (2-3).

seniorat^{2} *sn* [At: DLR ms / P: *~ni-o~* / Pl: ? / E: ***senior^{3}*** + *-at*] **1** Vârstă a unui senior^{3} (1). **2** Perioadă în care cineva practică un sport în calitate de senior^{3} (1).

seniorial, ~ă *a* [At: ODOBESCU, ap. CADE / P: *~ni-o-ri-al* / S și: (rar) *seigno~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***seigneurial*** cf *senior^{2}*] **1-4** Care aparține

seniorului[2] (2-5) Si: (rar) *senioral* (1-4). 5-8 Privitor la senior[2] (2-5) Si: (rar) *senioral* (5-8). 9-12 Specific seniorului[2] (2-5) Si: (rar) *senioral* (9-12). 13-16 Demn de un senior[2] (2-5) Si: (rar) *senioral* (13-16).

seniorie [At: AR (1829), 54[2]/44 / P: *~ni-o~* / V: (îvr) ***seno~***, (rar) ***sin~*** (S și: *signorie* / P și: *si-nio~*) / Pl: *~ii* / E: fr ***seigneurie*** după *senior*[2], it ***signoria***] 1 *sfsa* (Îvr; urmat de un *aps*) Senior[2] (1). 2-3 *sfs* Seniorat[1] (1-2). 4-5 *sf* Funcția de senior[2] (2-3). 6-7 *sf* Autoritatea unui senior[2] (2-3). 8-9 *sf* Drepturile unui senior[2] (2-3). 10 *sf* Domeniu al unui senior[2] (2). 11 *sf* Organ de conducere în unele orașe-republici italiene în Evul Mediu. 12 *sf* Reședința senioriei (10). 13 *sf* Personalul senioriei (10).

seniorită *sf* [At: PETICĂ, O. 256 / V: (rar) ***senor~*** / Pl: *~te* / E: sp ***señorita***] (În Spania și unele țări ale Americii Latine) 1-4 Domnișoară (1-3, 5).

senonian, ~ă [At: ONCESCU, G. 157 / P: *~ni-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***sénonien***] 1 *a* Care aparține ultimului etaj al cretacicului superior. 2 *a* Care se referă la cretacicul superior. 3 *a* Caracteristic cretacicului superior. 4 *s* Ultimul etaj al cretacicului superior, caracterizat prin faună de amoniți, belemniți, echinide, lamelibranhiate, gasteropode, corali etc. 5 *s* Serie de straturi geologice din senonian (2).

senor, ~a *smf* vz ***senior***[2]

senorie *sf* vz ***seniorie***

senorită *sf* vz ***seniorită***

sens *sn* [At: CANTEMIR, HR. 271 / V: (rar) ***senz*** / Pl: *~uri* / E: lat ***sensus***, fr ***sens***] 1-2 Semnificație (1-2). 3 (Îs) ~ *lexical* Ansamblul reprezentărilor susceptibile de a fi sugerate de un cuvânt în cursul întrebuințării lui în diverse situații Si: (rar) *semantică* (3), *semantism* (1). 4 (Îs) ~ *gramatical* Înțeles al unei forme flexionare sau al unei construcții sintactice, legat de exprimarea unor categorii sau a unor raporturi gramaticale. 5 (Îs) ~ *figurat* Transpunere cu efecte expresive a imaginii sugerate de un cuvânt dintr-un domeniu de reprezentare în altul. 6 (Îlav) **În adevăratul ~ al cuvântului** sau **în ~ul cel mai adevărat** (ori **înalt, exact, pur** etc.) Cu adevărat. 7 (Îal) Precis. 8 Valoare simbolică, reprezentativă etc. a unui enunț, a unui lucru, a unui fapt etc. Si: *înțeles, semnificare* (4), *semnificație* (4), *tâlc*, (reg; asr) *merchez*, (înv) *signitate*. 9 (Îlav) **În ~ul că ...** Și anume. 10 (Îal) Cu alte cuvinte Si: *adică*. 11 (Îlav) **În ~ul** În ceea ce privește. 12 Temei rațional Si: *logică, rațiune, rost*[1], (pop) *noimă*. 13-14 (Îljv) **Fără (de** sau **nici un) ~** (Care este) la întâmplare. 15-16 (Îal) (Care este) fără rost[1]. 17 Orientare în spațiu a unei ființe sau a unui obiect (față de altul) Si: *direcție, parte*. 18 (Mat; fiz; spc) Fiecare dintre cele două posibilități de succesiune a elementelor unui ansamblu continuu, ordonat cu o singură dimensiune, a punctelor unei linii etc. 19 (Mat; fiz; spc) Fiecare dintre cele două orientări posibile ale unei drepte. 20 (Îs) ~ *unic* Sistem de circulație a vehiculelor într-o singură direcție pe arterele cu mare afluență. 21 (Îs) ~ *giratoriu* Sens obligatoriu pe care trebuie să-l urmeze autovehiculele în jurul unui rond situat la o intersecție, într-o piață etc. 22 (Îlav) **Într-un anumit ~** Privind lucrurile dintr-un anumit punct de vedere. 23 (Îlav) **În ~ul cuiva** Potrivit părerilor cuiva. 24-25 (Îljv) **În acest ~** Cu privire la... (sau care se referă la problema în discuție). 26 (Îlpp) **În ~ul** În direcția... Si: *către, spre*. 27 (Îljv) **În ~ul** (Care este) potrivit părerilor cuiva. 28 (Iuz; la oameni și animale) Simț (1). 29 Simț (2). 30 (Rar; îs) ~ *practic* Simț practic. 31 (Îvr) Sentiment (1).

sensal *sm* [At: STAMATI, D. / Pl: *~i* / E: it ***sensale***] (Iti) Mijlocitor.

sensaciune *sf* vz ***senzație***

sensibil, ~ă [At: PARAB. 45/8 / V: (rar) *~nzi~* / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***sensibilis***, fr ***sensible***, it ***sensibile***] 1 *a* (D. oameni, animale sau plante și d. organe, părți ori simțuri ale lor) Care este capabil (din punct de vedere fiziologic) de senzații, de percepții Si: *simțitor* (1). 2 *a* (D. oameni, animale sau plante și d. organe, părți ori simțuri ale lor) Care reacționează (cu ușurință sau exagerat) la senzații, la percepții Si: *simțitor* (2), *emotiv*. 3 *a* (Pex; d. oameni, animale sau plante și d. organe, părți ori simțuri ale lor) Care rezistă greu sau nu poate rezista la unele condiții exterioare Si: *simțitor* (3). 4 *a* (D. oameni, animale sau plante și d. organe, părți ori simțuri ale lor) Care, la cel mai mic contact cu ceva, devine dureros, produce suferințe fizice. 5 *a* (D. aparate, instrumente de măsură, mașini etc.) Care reacționează la cele mai neînsemnate variații ale unor agenți externi Si: (reg) *sensibilos* (1). 6 *a* (D. aparate, instrumente de măsură, mașini etc.) Care înregistrează cele mai mici valori, deosebiri etc. Si: *fin, senzitiv* (4). 7 *a* (D. materiale fotografice) Care are însușirea de a fi impresionat într-o măsură determinată de radiațiile din regiunea vizibilă a spectrului. 8 *a* (D. senzații, percepții, fenomene etc.) Care poate fi sau este perceput cu ajutorul simțurilor. 9 *a* Care poate fi înțeles (mai bine) pe cale intuitivă. 10 *sn* Domeniul lucrurilor și fenomenelor sensibile. 11 *a* Care este suficient de evident încât să poată fi perceput, simțit Si: *apreciabil, considerabil, evident, important, simțitor* (11), *vădit*. 12 *a* (Pex) Specific (datorită evidenței sale) Si: *caracteristic*. 13 *a* (D. oameni sau d. firea, caracterul lor etc.) Care este capabil de o viață afectivă intensă Si: (reg) *sensibilos* (2). 14 *a* (D. oameni sau d. firea, caracterul lor etc.) Care trăiește profund sentimentele, impresiile, situațiile Si: (reg) *sensibilos* (3). 15 *a* (D. oameni sau d. firea, caracterul lor etc.) Care suferă excesiv din punct de vedere moral din cauza situațiilor, atitudinilor etc. pe care le întâlnește Si: (reg) *sensibilos* (4). 16 *a* (Pex; d. oameni sau d. firea, caracterul lor etc.) Care poate fi ușor impresionat Si: *emotiv, impresionabil, simțitor* (15), (înv) *simțibil* (4), (rar) *simțicios* (2), (reg) *sensibilos* (5). 17 *a* (D. manifestări, trăsături ale oamenilor) Care exprimă sensibilitate (1) Si: (înv) *simțibil* (5). 18 *sn* Ceea ce aparține vieții afective. 19 *sf* (Muz) Treapta a șaptea a modurilor major și minor, situată la o septimă superioară sau la o secundă inferioară față de tonică. 20 *sf* Acordul construit pe treapta a șaptea a modurilor major sau minor armonic. 21 *av* În mod perceptibil. 22 *a* Care se poate constata cu ușurință Si: *apreciabil, simțitor, vadit*..

sensibile *av* [At: DN[2] / E: it ***sensibile***] (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Cu simțire Si: *înduioșător*.

sensibilitate *sf* [At: VÂRNAV, L. 142[v]/16 / V: (înv) ***senzi~*** / Pl: (rar) *~tăți* / E: lat ***sensibilitas, -atis***, fr ***sensibilité***] 1 Capacitate a omului de a avea o viață afectivă intensă, de a trăi profund sentimentele, impresiile, situațiile. 2 Însușire a unei persoane care suferă excesiv din punct de vedere moral la întâmpinarea anumitor atitudini, situații etc. 3 (Pex) Stare de emotivitate Si: *simțire*, (înv) *simțibilitate* (3). 4 (În artă și literatură) Capacitate a unei opere, a unei creații artistice etc. de a impresiona afectiv. 5 (În artă și literatură) Ceea ce trădează sensibilitate (1). 6 (În artă și literatură) Receptivitate artistică. 7 Capacitate (fiziologică) a organismelor animale superioare, a unor plante, a unor părți ale lor etc. de a avea senzații, percepții, de a reacționa (cu ușurință sau exagerat) la senzații, la percepții. 8 (Pex) Mărime care exprimă capacitatea de reacție a unor organe de simț Si: (înv) *simțibilitate* (8). 9 Predispoziție a organismelor la diverse boli. 10 Capacitate a unui aparat, a unui instrument de măsură etc. de a reacționa la cele mai neînsemnate variații ale unor agenți externi, de a indica cele mai mici valori, deosebiri, diferențe etc. 11 (Pex) Mărime care exprimă sensibilitatea (10). 12 Însușire a unui material fotografic de a putea fi impresionat într-o măsură determinată exact de radiațiile din regiunea spectrului. 13 (Chm) Mărime a concentrației unei soluții la substanța de analizat, care produce, în timpul unei reacții de recunoaștere, un efect situat la pragul perceperii senzoriale. 14 Viteza cu care reacționează o emulsie fotosensibilă pentru a obține o anumită înnegrire a argintului în funcție de cantitatea de lumină recepționată. 15 Calitate a materialelor fotografice de a fi sensibile (8).

sensibiliza [At: MAIORESCU, CR., 25 / Pzi: *~zez* / E: fr ***sensibiliser***] 1-2 *vtr(p)* (Rar) A (se) concretiza (1-2). 3 *vt* A face să trăiască intens sentimentele, impresiile, situațiile. 4 *vt* (Pex) A impresiona. 5 *vt* A înduioșa. 6-7 *vtr* (Med) A avea (sau a dobândi) scăderea pragului de excitabilitate a unei structuri vii (celulă, țesut organ, organism) sub acțiunea unor factori interni sau externi. 8 *vt* (C. i. aparate, instrumente de măsură, sisteme tehnice, obiecte etc.) A mări sensibilitatea (10) față de acțiunea unui agent exterior. 9 *vt* (Spc; c. i. materiale fotografice) A face sensibil (7). 10 *vt*

A extinde intervalul de variație a unei mărimi în care un sistem fizico-chimic își menține o anumită sensibilitate.

sensibilizant, ~ă *a* [At: ABC SĂN. 345 / Pl: *~nți, ~e* / E: ***sensibiliza*** + *-ant*] (Med) Care provoacă scăderea pragului de excitabilitate a unei structuri vii (celulă, țesut, organ, organism) sub acțiunea unor factori interni sau externi.

sensibilizare *sf* [At: IOANOVICI, TEHN. 203 / Pl: *~zări* / E: ***sensibiliza***] **1** (Rar) Materializare. **2** Trăire intensă a sentimentelor, impresiilor, situațiilor Si: *emoționare, impresionare*. **3** (Med) Scădere a pragului de excitabilitate a unei structuri vii (celulă, țesut, organ, organism) sub acțiunea unor factori interni sau externi. **4** Creștere a sensibilității **(10)** unui aparat, instrument de măsură, sistem tehnic, obiect etc. față de acțiunea unui agent exterior.

sensibilizat, ~ă *a* [At: ARGHEZI, B. 64 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sensibiliza***] **1** (D. oameni) Care a devenit capabil de o viață afectivă intensă. **2** (Pex; d. oameni) Impresionat. **3** (Pex; d; oameni) Înduioșat. **4** (D. organisme vii sau părți ale lor) Care a devenit dureros, producând suferințe la cea mai mică atingere. **5** (D. aparate, instrumente de măsură, sisteme tehnice, obiecte etc.) Care și-a mărit sensibilitatea **(10)** față de acțiunea unui agent extern (mai ales față de lumină).

sensibilizator, ~oare [At: VIANU, A. P. 98 / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***sensibilisateur***] **1-2** *a* (Rar) Care concretizează **(3-4)**. **3** *sm* Substanță care, adăugată în stratul fotosensibil al unui material fotografic, mărește sensibilitatea la anumite culori, îndeosebi la cele din marginea spectrului luminii.

sensibilos, ~oasă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***sensibil*** + *-os*] (Reg) **1-5** Sensibil **(5, 13-16)**.

sensiblerie *sf* [At: SION, P. 372 / Pl: *~ii* / E: fr ***sensiblerie***] (Frm) **1-4** Sensibilitate **(1-4)** exagerată.

sensitogramă *sf* [At: DN[3] / Pl: *~me* / E: fr ***sensitogramme***] Clișeu sensitometric.

sensitometric, ~ă *a* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sensitométrique***] **1-2** Care aparține sensitometriei sau sensitometrului. **3-4** Privitor la sensitometrie sau la sensitometru. **5-6** De sensitometrie sau de sensitometru.

sensitometrie *sf* [At: LTR[2] / V: *senzi~* / Pl: *~ii* / E: fr ***sensitométrie***] Ansamblu de metode folosite pentru determinarea sensibilității materialelor fotografice în raport cu intensitatea și compoziția spectrală a radiației luminoase, cu durata și caracterul expunerii, precum și în raport cu modul de prelucrare a materialului.

sensitometru *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~re* / E: fr ***sensitomètre***] Instrument pentru determinarea sensibilității materialelor fotografice în raport cu durata de expunere.

sensorium *s* vz ***senzoriu***

sentembăr *ss* vz ***septembrie***

sentembrie *ss* vz ***septembrie***

sentement *sn* vz ***sentiment***

sentencios, ~oasă *a* vz ***sentențios***

sentență *sf* vz ***sentință***

sentenție *sf* vz ***sentință***

sentenționa *vt* [At: TEODOREANU, M. III, 97 / P: *~ți-o~* / Pzi: *~nez* / E: ***sentență***] (Nob) A exprima în mod sentențios (1).

sentențios, ~oasă *a* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~ți-os* / V: ***~ncios*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***sentencieux*** cf lat *sententiosus*] **1** (D. opere literare, limbă, mod de exprimare, stil etc.) Care conține sentințe, maxime Si: *aforistic*. **2** (Pex; d. opere literare, limbă, mod de exprimare, stil etc.) De o gravitate afectată. **3** (D. opere literare, limbă, mod de exprimare, stil etc.) Care este (prea) înflorit Si: *încărcat, pretențios, prețios, savant*. **4** (D. oameni) Care se exprimă prin maxime, prin sentințe. **5** (D. oameni) Care manifestă o gravitate afectată. **6** (D. oameni) Care folosește un ton emfatic (în exprimare).

sentențiozitate *sf* [At: CĂLINESCU, B. I. 401 / P: *~ți-o~* / Pl: ? / E: ***sentențios*** + *-itate*] (Rar) **1** Gravitate **(9)**. **2** Prețiozitate.

senteție *sf* vz ***sentință***

sentiment *sn* [At: PLEȘOIANU, T. I, 146/6 / V: (înv) ***~tem~*** (Pl: *sentemente* și *sentementuri*), ***simt~, sintem~, sin~*** / Pl: *~e* și (înv) *~uri* / E: fr ***sentiment***, lat ***sentimentum***] **1** Proces, stare, atitudine, manifestare afectivă specific umană, mai durabilă și mai complexă decât emoția, reprezentând reacția (pozitivă sau negativă) a individului față de alte ființe, față de obiecte și de fenomene sau față de sine însuși Si: *simțire, simțământ*, (înv) *simțiciune* **(3)**, (îvr) *sens* **(32)**. **2** (Fam; prt; îlav) **Cu ~** Cu pasiune. **3** (Fam; prt; îlav) **Fără ~** Cu indiferență Si: *indiferent, rece*. **4** Capacitate a individului de a simți, de a presimți, de a aprecia, de a înțelege ceva (pe cale instinctivă) Si: *senzație* **(9)**. **5-7** (Pex; adesea în construcții cu verbul „a avea") Opinie (sau impresie, convingere) rezultată în urma unei aprecieri subiective.

sentimental, ~ă [At: HELIADE, O. II, 172 / V: (înv) ***san~, sin~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sentimental***, lat ***sentimentalis***] **1** *a* Care aparține dragostei. **2** *a* Privitor la dragoste. **3** *a* Determinat de sentimente de dragoste. **4-5** *a* Care exprimă (sau trezește) dragoste. **6-7** *a* Stăpânit (sau determinat) de sentimente **(1)** duioase, nostalgice etc. Si: (rar) *sentimentalist* **(1-2)**. **8** *a* Care exprimă sentimente **(1)** duioase, nostalgice Si: (rar) *sentimentalist* **(3)**. **9** *a* (Pex) Care trădează o sensibilitate **(1)** exagerată Si: (rar) *sentimentalist* **(4)**. **10** *smf* Persoană cu o sensibilitate **(1)** accentuată (pe care o manifestă cu tărie).

sentimentalism *sn* [At: BACALBAȘA, S. A. I, 232 / Pl: *~e* / E: fr ***sentimentalisme***] **1-3** Manifestare (sau atitudine, tendință) proprie omului sentimental **(6)**. **4** Sensibilitate excesivă (și afectată) Si: *sentimentalitate* **(4)**. **5** Exagerare (afectată) a sentimentului Si: *sentimentalitate* **(5)**. **6** Tendință în literatura sec. XVIII în care esențială este reliefarea vieții sentimentale, bogate și tumultuoase a personajelor.

sentimentalist, ~ă *a* [At: ROM. LIT. 260[1]/16 / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***sentimentaliste***] (Rar) **1-4** Sentimental **(6-9)**.

sentimentalitate *sf* [At: KOGĂLNICEANU, în CONTRIBUȚII, I, 80 / V: (înv) ***simt~*** / Pl: *~tăți* / E: fr ***sentimentalité***] **1** Caracter sentimental **(8)** al unei persoane, al unei atitudini, al unei opere etc. **2** Stare a unei persoane sentimentale **(6)**. **3** Predispoziție spre sentimentalism **(4)**. **4-5** (Pex) Sentimentalism **(4-5)**.

sentimentaliza *vt* [At: BACOVIA, O. 51 / Pzi: *~zez* / E: ***sentimental*** + *-iza*] (Fșa) **1** A prezenta (ceva) într-un mod care exprimă sentimente **(1)** duioase, nostalgice. **2** A conferi un caracter sentimental **(8)**.

sentimentalizare *sf* [At: T septembrie 1968, 96 / Pl: *~zări* / E: ***sentimentaliza***] (Rar) **1** Prezentare într-un mod care exprimă sentimente **(1)** duioase, nostalgice. **2** Conferire a unui caracter sentimental **(8)**.

sentimentalizat, ~ă *a* [At: DEX[2] / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sentimentaliza***] Care este prezentat în mod sentimental **(8)**.

sentinea *sf* vz ***santinelă***

sentinelă *sf* vz ***santinelă***

sentință *sf* [At: CANTEMIR, I. I. I, 4 / V: (reg) ***săntan~***, (pop) ***săn~***, (reg) ***sătănție, săt~***, (îrg) ***~tență***, (asr) ***~tenție***, (înv) ***~ție, sân~, set~, ~teție*** / Pl: *~țe* și (rar) *~ți* / E: lat ***sententia***, fr ***sentence***] **1** Hotărâre a unei instanțe judecătorești Si: (reg) *proces*. **2-3** (Pgn) Decizie **(4-5)**. **4** Punct de vedere, opinie, apreciere etc. (cu caracter de concluzie). **5** Gândire formulată concis, care exprimă un principiu etic, o normă de conduită etc. Si: *adagiu, aforism, dicton, maximă*. **6** (Pgn) Decizie a unei comisii de arbitraj. **7** (Fig) Stigmatizare **(1)**. **8** Deviză **(3)**.

sentinție *sf* vz ***sentință***

senter, ~ă *a* vz ***sincer***

senteretate *sf* vz ***sinceritate***

senune *sf* vz ***sărune***

senvici *sn* vz ***sandviș***

senviș *sn* vz ***sandviș***

senz *sn* vz ***sens***

senzație *sf* [At: VASICI, M. I, 11/19 / V: (înv) ***sensăciune***, (înv) ***~iune*** (S și: *sensațiune*), ***simsa~, simsațiune*** / S și: *sensație* / Pl: *~ii* / E: lat ***sensatio, -onis***, fr ***sensation***] **1-2** (Adesea în legătură cu verbele „a face",

„a produce") (Eveniment, știre etc. care provoacă o) impresie puternică. **3-4** (Eveniment, știre etc. care constituie un) prilej de emoții puternice. **5** (Îlaj) **De (mare) ~** Senzațional (**1**). **6** Reflectare nemijlocită în conștiința omului a obiectelor și a fenomenelor lumii înconjurătoare ca urmare a acțiunii lor asupra organelor de simț. **7** Impresie bazată pe o apreciere subiectivă, pe afect, pe intuiție sau pe o anumită trăire sufletească. **8** (Pex) Simptom (**1**). **9** (Pex) Sentiment (**4**). **10** (Îlv) **A avea ~ia că ...** A i se părea. **11** (Îlv) **A face ~** A produce o impresie foarte puternică.

senzațional, ~ă [At: CARAGIALE, O. II, 118 / P: *~ți-o~* / S și: *sensațional* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sensationnel***] **1** *a* Care (prin caracterul ieșit din comun) face senzație (**2**). **2** *a* Care provoacă o mare surpriză. **3** *a* (D. literatură, articole publicistice, filme etc.) Care prezintă evenimente ce produc o impresie puternică. **4** *a* Care are o importanță covârșitoare. **5** *sn* Element, fapt, eveniment etc. senzațional (**1**). **6** *a* (Rar) Senzorial (**3**).

senzaționalism *sn* [At: BOGZA, A. Î. 197 / P: *~ți-o~* / Pl: ? / E: ***senzațional*** + *-ism*] (Rar) Caracter senzațional (**2**).

senzațiune *sf* vz ***senzație***

senzibil, ~ă *a* vz ***sensibil***

senzibilitate *sf* vz ***sensibilitate***

senzitiv, ~ă *a* [At: PROT. - POP., N. D. / S și: *sensitiv* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sensitif***] **1** *a* Care are proprietatea sau facultatea de a simți. **2** *a* Care se raportează la senzații (**7**). **3** *a* Senzorial (**3**). **4** *a* (Rar; d. mașini) Sensibil (**6**). **5** *a* Care este dotat cu o sensibilitate (**7**) excesivă. **6** *a* Care se caracterizează printr-o sensibilitate (**1**) excesivă. **7-8** *sf, a* (Bot; șîc **mimoză ~ă**) (Mimoză) cu frunzele penate, foarte sensibile, care, la cea mai mică atingere, se strâng, cu florile mici, roz, dispuse în capitule, adesea cultivată ca plantă ornamentală (*Mimosa pudica*).

senzitivism *sn* [At: D. MED. / Pl: ? / E: ***senzitiv*** + *-ism*] (Liv) Sensibilitate emoțională exagerată.

senzitometrie *sf* vz ***sensitometrie***

senzor *sm* [At: DEX[2] / S și: *sensor* / Pl: *~i* / E: eg ***sensor***, fr ***senseur***] (Fiz) Dispozitiv ultrasensibil care sesizează un anumit fenomen.

senzorial, ~ă *a* [At: ARHIVA, II, 668 / P: *~ri-al* / S și: *sensorial* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sensoriel***] **1** Care privește organele de simț. **2** Care se realizează prin simțuri. **3** Care are legătură cu producerea senzațiilor (**7**) sau cu receptarea stimulilor externi sau interni Si: *senzitiv* (**3**), (rar) *senzațional* (**6**).

senzorialism *sn* [At: LOVINESCU, S. I, 449 / P: *~ri-a~* / Pl: ? / E: ***senzorial*** + *-ism*] (Rar) Senzualism (**2**).

senzorialitate *sf* [At: RALEA, S. T. I, 152 / P: *~ri-a~* / Pl: ? / E: ***senzorial*** + *-itate*] Caracter senzorial (**1**).

senzorializa *vr* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 35, 4/2 / P: *~ri-a~* / Pzi: 3 *~zează* / E: ***senzorial*** + *-iza*] (Rar) A căpăta un caracter senzorial (**1**).

senzoriu *s* [At: ANTROP. 163/4 / V: (rar) ***~nsorium*** / S și: *sensoriu* / Pl: ? / E: lat ***sensorium***, fr ***sensorium***] Punct cerebral considerat de unii filozofi și psihologi centrul comun al tuturor senzațiilor.

senzual, ~ă *a* [At: ALBINEȚ, M. 21/8 / P: *~zu-al* / S și: *sensual* / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***sensualis***, fr ***sensuel***] **1-2** (D. însușiri, funcții, temperamente, sentimente, acțiuni etc. ale oamenilor) Care ține de simțuri (**1-2**). **3-4** (D. însușiri, funcții, temperamente, sentimente, acțiuni etc. ale oamenilor) Care se referă la simțuri (**1-2**). **5-6** (D. însușiri, funcții, temperamente, sentimente, acțiuni etc. ale oamenilor) Determinat de simțuri (**1-2**). **7** (D. oameni) Care este înclinat spre erotism Si: (înv) *simțual*. **8** Care exprimă o înclinație spre erotism Si: *lasciv, provocator, voluptuos*.

senzualicește *av* [At: PONTBRIANT, D. / P: *~zu-a~* / S și: *sensualicește* / E: ***senzual*** + *-icește*] (Îvr) **1** Într-un mod care ține de simțuri. **2** Cu înclinație spre erotism.

senzualism *sn* [At: BREZOIANU, Î. 134/1 / P: *~zu-a~* / S și: *sensualism* / Pl: ? / E: fr ***sensualisme***] **1-2** (Spc) Senzualitate (**1-2**). **3** (Fiz) Doctrină conform căreia senzația reprezintă singura sursă a cunoștințelor noastre despre lume Si: (rar) *senzorialism*.

senzualist, ~ă [At: BARASCH, M. I, 21/6 / P: *~zu-a~* / S și: *sensualist* / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***sensualiste***] **1** *a* Care aparține senzualismului (**3**). **2** *a* Privitor la senzualism (**3**). **3** *a* Specific senzualismului (**3**). **4** *smf* Adept al senzualismului (**3**).

senzualitate *sf* [At: ALBINEȚ, M. 11/4 / P: *~zu-a~* / V: ***simsu~*** / S și: *sensualitate* / Pl: *~tăți* / E: fr ***sensualité***] **1** (Spc) Înclinație spre satisfacerea simțurilor Si: *senzualism* (**1**), (rar) *sexualism* (**2**), (înv) *simțualism* (**1**), *simțualitate* (**1**). **2** Înclinație spre erotism Si: *senzualism* (**2**), (rar) *sexualism* (**3**), (înv) *simțualism* (**2**), *simțualitate* (**2**). **3** (Pex) Ceea ce exprimă senzualitate (**2**). **4** Sensibilitate senzorială (**2**).

sepa *v* vz ***săpa***

sepală *sf* [At: CAIET, 76[v]/13 / Pl: *~le* / E: fr ***sépale***] Frunză (modificată) care intră în componența caliciului unei flori.

sepaloid, ~ă *a* [At: DN[3] / P: *~lo-id* / Pl: *~izi, ~e* / E: fr ***sépaloïde***] În formă de sepală.

separa [At: ÎNVĂȚĂTURĂ, 51/2 / Pzi: *separ* și (înv) *~rez* / E: fr ***séparer***, lat ***separare***] **1** *vt* A face să înceteze să mai fie împreună (cu cineva sau ceva) Si: *a despărți, a izola*, (rar) *a segrega*. **2** *vt* (C. i. elemente ale unui ansamblu) A desprinde dintr-un ansamblu. **3** *vt* (C. i. o mulțime, un ansamblu etc.) A împărți în mai multe elemente Si: *a descompune, a divide, a diviza, a fracționa, a scinda*. **4** *vt* A diferenția (de cineva sau de ceva). **5** *vr* (Rar) A se izola de viața socială. **6** *vr* (Rar; spc; d. persoane de sex opus) A se despărți (**37**). **7** *vr* (Pex; d. soți) A divorța (**1**). **8** *vr* (Nob; d. organe legislative) A se dizolva (**4**). **9-10** *vri* (Fiz; d. o substanță solidă dizolvată într-un lichid) A (se) depune sub formă de precipitat.

separabil, ~ă *a* [At: STAMATI, D. / Pl: *~i, ~e* / E: fr *séparabi*[illegible] [illegible] ***separabilis***] **1-3** Care poate fi separat (**1-3**).

separare *sf* [At: MAIORESCU, CR. I, 48 / Pl: *~rări* / E: *separa*] **1** Încetare de a mai fi împreună (cu cineva sau ceva) Si: *despărțire, izolare*, (rar) *segregare* (**1**), *separație*. **2** Desprindere (ca element independent) dintr-un ansamblu sau dintr-un grup Si: *separație*. **3** Împărțire în mai multe elemente sau în elementele constitutive ale ansamblului Si: *descompunere, divizare, fracționare, scindare, separație*. **4** Diferențiere (de ceva sau de cineva) Si: *separație* (**4**). **5** (Fiz) *Putere de ~* Capacitate a ochiului, a instrumentelor optice etc. de a distinge amănunte cât mai mici ale obiectelor studiate. **6** (Spc) Operație de separare mecanică prin care se despart substanțele minerale utile de sterilul dintr-o masă minerală. **7** (Rar; spc) Despărțire (de persoana iubită) Si: *separație* (**5**). **8** (Pex) Divorț (**1**).

separat, ~ă [At: BARIȚIU, P. A. III, 119 / V: (reg) ***~per~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***separa***] **1** *a* Care a încetat să mai fie împreună (cu cineva sau ceva) Si: *despărțit, izolat*. **2** *a* Care a fost desprins (ca element independent) dintr-un ansamblu. **3** *a* Care este independent (de cineva sau de ceva). **4** *a* Care a constituit o delimitare. **5** *a* (Îs) *Pace ~ă* Pace pe care o încheie un stat în mod izolat, fără aliații săi de război. **6** *av* În mod independent.

separatism *sn* [At: BARIȚIU, P. A. II, 48 / Pl: ? / E: fr ***séparatisme***] **1** Tendință de a se separa de o majoritate sau de un grup social constituit Si: *izolare*. **2** Curent care susține o separare de ordin politic, autonomia față de un stat (ori în cadrul lui). **3** Autonomie (politică).

separatist, ~ă [At: KOGĂLNICEANU, S. A. 122 / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***séparatiste***] **1-3** *a* Care aparține separatismului (**1-3**). **4-6** *a* Privitor la separatism (**1-3**). **7-9** *a* Care susține separatismul (**1-3**). **10** *smf* Adept al separatismului (**2**).

separator, ~oare [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***séparateur***] **1-3** *a* Care separă (**1-3**) Si: *despărțitor, izolator*. **4** *sn* (Teh) Aparat, dispozitiv, mașină care servește la curățirea unei substanțe de alte substanțe sau la separarea (fizică a) unuia sau a mai multor componenți dintr-un amestec de corpuri (solide, lichide sau gazoase). **5** *sn* (Îs) *~ de lapte* Aparat centrifugal folosit separarea smântânii din lapte. **6** *sn* Aparat electric pentru conectarea și deconectarea vizibilă a unui circuit electric manevrabil numai dacă circuitul este întrerupt Si: (rar) *secționor*.

separație *sf* [At: CAIET, 87[r]/11 / V: (înv) ***~părăciune, ~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***séparation***, lat ***separatio, -onis***] **1-6** Separare (**1-4, 7-8**). **7-9** (Pex) Ceea ce separă (**1-3**). **10** (Îs) *~ de bunuri* Regim matrimonial potrivit căruia

fiecare dintre soți își păstrează libera dispunere de bunurile sale aduse în căsătorie. **11** (Îs) *~ia puterilor* Principiu fundamental de organizare a statului, potrivit căruia există trei puteri (legiuitoare, executivă și judecătorească), exercitate de organe diferite, având o anumită interdependență și dreptul de control reciproc. **12** (Îs) *~ de domiciliu* Dispensă, premergătoare divorțului, prin care se acordă soților dreptul de a avea domicilii legale diferite.

separațiune *sf* vz ***separație***

separe *sn* vz ***separeu***

separeu *sn* [At: TEODOREANU, M. III, 179 / V: ***separe*** / Pl: *~ri* / E: fr ***séparé***] Cameră, despărțitură, loc izolat etc. într-un restaurant, într-o grădină de vară etc.

separăciune *sf* vz ***separație***

sepătură *sf* vz ***săpătură***

sepedon *sm* [At: DN^3 / Pl: *~i* / E: fr ***sépédon***] **1** Insectă dipteră care trăiește pe unele plante acvatice. **2** Reptilă veninoasă, foarte periculoasă, din Africa.

seperat, ~ă *a* vz ***separat***

sepet *sn* vz ***sipet***

sepetar *sm* vz ***sipetar***

sepia *sf* vz ***sepie***

sepie *sf* [At: ȘINCAI, în DR. V, 561 / V: ***~ia***, (înv) ***sup~***, (îvr) ***sip~*** / Pl: *~ii* / E: fr ***sépia***, lat ***sepia***, it ***seppia***] **1** Specie de cefalopod răpitor din mările temperate și calde, cu corpul oval și cu o cochilie calcaroasă internă, având în jurul gurii opt brațe scurte și două lungi, prevăzute cu ventuze, care, atunci când este atacat, emană un lichid negricios, care tulbură apa (*Sepia officinalis*). **2** (Îs) *Os de ~* (sau, înv, *osul ~i*) Sepion. **3** (Îf *sepia*) Substanță colorantă, brună, secretată de sepie (**1**) sau fabricată pe cale artificială și folosită pentru desen și pentru laviu. **4** Culoare roșie-brună. **5** (Pex) Desen lucrat cu sepie (**3**). **6** Pulbere obținută prin măcinarea cochiliei de sepie (**1**) și folosită în tehnica dentară ca substanță abrazivă pentru polizarea lucrărilor protetice. **7** (Bot; îvr) Buberic (*Scrophularia nodosa*).

sepion *sm* [At: DER / P: *~pi-on* / Pl: *~i* / E: fr ***sépion***] Cochilia internă a sepiei, oval-alungită, turtită, cu aspect spongios Si: *sepie* (**2**).

sepolcral, ~ă *a* vz ***sepulcral***

sepoy *sm* [At: DN^3 / P: *si-poi* / Pl: *~* / E: eg ***sepoy***] (Liv) Soldat indigen din armata colonială britanică din India.

sepsie *sfs* [At: DN^3 / E: fr ***sépsie***] (Med) Calitatea a ceea ce este septic.

sept-[1] [At: DN^3 / E: fr ***sept-*** cf lat *septem*] Element prim de compunere savantă cu semnificația „șapte".

sept[2] *sn* [At: DER / Pl: *~uri* / E: lat ***saeptum***, fr ***septum***] (Atm) **1** Perete despărțitor între două cavități. **2** (Îs) *~ nazal* Perete cartilaginos-osos care desparte fosele nazale.

septantrion *sn* vz ***septentrion***

septantrional, ~ă *a* vz ***septentrional***

septămână *sf* vz ***săpătămână***

septembăr *ss* vz ***septembrie***

september *ss* vz ***septembrie***

septembiăr *ss* vz ***septembrie***

septembre *ss* vz ***septembrie***

septembrie *ss* [At: PO 256/12 / V: (înv) ***~mvrie***, (pop) ***~re***, (îrg) ***~mvre***, (înv) ***~evie***, ***~evri***, ***~evrie***, ***săptemvri***, (reg) ***~băr***, ***september***, ***~biăr***, ***~mvrie***, ***sectembăr***, ***sectember***, ***sectembir***, ***sectembre***, ***sect~***, ***sectemvere***, ***sectemvrăr***, ***sectemvre***, ***sectemvrie***, ***sectemvrii***, ***sectenber***, ***semptembre***, ***sentembăr***, ***sent~***, ***setember***, ***setembre***, ***saccemvire***, ***saptember***, ***săctembăr***, ***săctembre***, ***săctembri***, ***săctemvre***, ***săctemvri***, ***săptembăr***, ***săptembri***, ***săptemvere***, ***săptemvire***, ***săptemvirie***, ***săptemvre***, ***sâctembre*** / E: slv ***сєптємврий***, ngr ***σεπτέμβριος***] A noua lună a anului, care urmează după august Si: (îvp) *răpciune*, (pop) *vinicer*.

septemtrio *sn* vz ***septentrion***

septemtrion *sn* vz ***septentrion***

septemtrional, ~ă *a* vz ***septentrional***

septemvir *sm* [At: CADE / Pl: *~i* / E: lat ***septemvir***] (La romani) Fiecare dintre cei șapte preoți însărcinați cu organizarea serbărilor date în cinstea zeilor.

septemvre *ss* vz ***septembrie***

septemvrie *ss* vz ***septembrie***

septenal, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***septennal***, lat ***septennalis***] **1** *a* Care durează șapte ani. **2** *a* Care se exercită timp de șapte ani. **3** *a* Care se reia la fiecare șapte ani. **4** *sn* Plan (industrial, economic, cultural etc.) elaborat sau conceput pentru o perioadă de șapte ani.

septenar, ~ă *a* [At: DRLU / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***septenarius***, fr ***septénaire***] **1-2** Care privește o perioadă de șapte zile (sau șapte ani). **3-4** Care durează șapte zile (sau șapte ani). **5** (D. versuri) Care este compus din șapte picioare și jumătate.

septentrie *sf* vz ***septentrion***

septentrio *sn* vz ***septentrion***

septentrion *sns* [At: N. COSTIN, ap. GCR II, 3/26 / P: *~tri-on* / V: ***septentrio***, ***~rie***, ***~iune***, ***~emt~***, ***~emt~***, ***~tan~*** / E: lat ***septentrio***, ***-onis***, fr ***septentrion***] (Liv) Nord.

septentrional, ~ă [At: PLEȘOIANU, T. I, 256/12 / P: *~tri-o~* / V: (înv) ***~iunal***, ***~emt~***, ***~tan~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***septentrional***, lat ***septentrionalis***] **1** *a* Care este situat, în raport cu un punct, o regiune etc. la (sau în, spre) nord. **2-3** *a* Care provine (sau este originar) din nord. **4** *a* Care aparține nordului sau popoarelor din nord Si: *boreal*, *nordic*. **5-6** *smf, a* (Persoană) care face parte dintr-o populație care trăiește în regiunile de nord ale globului Si: *nordic*.

septentriunal, ~ă *a* vz ***septentrional***

septentriune *sf* vz ***septentrion***

septet *sn* [At: TIM. POPOVICI, D. M. / Pl: *~e* / E: ger ***Septett***] (Muz) **1** Compoziție muzicală întocmită pentru șapte voci sau șapte instrumente Si: *septuor*. **2** Formație muzicală alcătuită din șapte voci sau șapte instrumente, care execută împreună o compoziție muzicală.

septevie *ss* vz ***septembrie***

septevri *ss* vz ***septembrie***

septevrie *ss* vz ***septembrie***

septic, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***septique***] **1** Care este infectat de microbi. **2** Care este de natură microbiană. **3** Care provoacă o infecție microbiană.

septicemic, ~ă *a* [At: DN^3 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***septicémique***] Referitor la septicemie.

septicemie *sf* [At: ARHIVA, II, 226 / Pl: *~ii* / E: fr ***septicémie***] **1** Infecție generalizată provocată de pătrunderea în sânge a germenilor proveniți de la un focar de infecție Si: *piemie*. **2** (Mdv; îs) *~ hemoragică* Holeră (**1**).

septicitate *sf* [At: DEX / Pl: ? / E: fr ***septicité***] Toxicitate a microbilor.

septimă[1] *sf* [At: STAMATI, D. / Pl: *~me* / E: ger ***Septime*** cf it *settima*] (Muz) **1** Interval cuprins între două sunete ale gamei aflate la distanță de șapte trepte. **2** Treapta a șaptea de la o treaptă dată.

septimă[2] *sf* [At: DN^2 / Pl: *~me* / E: fr ***septime***] Poziție de apărare la scrimă.

septinevrie *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: fr ***septinévrie***] (Med) Diseminare a virusurilor pe cale nervoasă.

septogen, ~ă *a* [At: DN^2 / Pl: *~i, ~e* / E: ***septic*** după *gazogen*] (D. bacterii) Care produce infecții, putrefacții.

septolet *sn* [At: DN^2 / Pl: *~e* / E: fr ***septolet***] (Muz) Grup de șapte note de durată egală cu durata a patru note obișnuite.

septuagenar, ~ă *smf, a* [At: GHICA, C. E. 381 / P: *~tu-a~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***septuagénaire***, lat ***septuagenarius***] **1-2** (Persoană) care a atins (sau a depășit) vârsta de șaptezeci de ani.

septuor *sn* [At: DN^3 / P: *~tu-or* / Pl: ? / E: fr ***septuor***] Septet (**1**).

sepulcral, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~pol~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sépulcral***, lat ***sepulcralis***] (Liv) **1** *a* Care aparține mormântului Si: *funerar*, (liv) *mormântal*. **2** *a* Privitor la mormânt Si: *funerar*, (liv) *mormântal*. **3** *a* Ca de mormânt (**1**) Si: *funerar*, (liv) *mormântal*. **4** *a* (Îs) *Tăcere* (sau *liniște*) *~ă* Tăcere (sau liniște) totală. **5** *a* Specific unui mormânt. **6** *a* (Pex)

Extrem de întunecat. 7 *a* Care are ca temă moartea (1). 8 *a* Asemănător cu un mort. 9 *a* (D. voce, sunete etc.) Care are timbru grav, înfundat (părând a veni din mormânt) Si: *cavernos, mormântal* (2). 10 *sn* Notă dominantă în estetică, poezie, artă.

sepulcru *sm* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~re* / E: lat ***sepulcrum***, fr ***sépulcre***] (Liv) Mormânt.

sepultură *sf* [At: PROT. – POP., N. D. / Pl: *~ri* / E: fr ***sépulture***, lat ***sepultura***] (Liv) 1 Ceremonie a înmormântării Si: *înmormântare*. 2 Loc de înmormântare Si: *mormânt* (1).

sequoia *smi* [At: CĂLINESCU, S.113 / P: *~cuo-ia* și *~cvo-ia* / E: fr ***séquoia***, lat ***sequoia***] Arbore gigant din California, care poate atinge înălțimea de 150 m (*Sequoia gigantea*).

ser *sn* [At: ANTONESCU, D. / V: (rar) ***~um*** / Pl: *~uri* / E: fr ***sérum***, lat ***serum***] 1 (Șîs ~ *sangvin*) Partea lichidă a sângelui. 2 (Spc) Plasmă sangvină din care s-a extras fibrinogenul Si: (înv) *zer*. 3 (Adesea urmat de determinări care arată felul sau boala pentru combaterea căreia este administrat) Lichid extras din sânge sau preparat pe cale artificială care conține un anumit anticorp sau o secreție glandulară și care este folosit în scopuri terapeutice sau preventive. 4 (Îs) ~ *specific* Antiser. 5 (Îs) ~ *fiziologic* Soluție salină foarte diluată, apropiată de compoziția serului sangvin, folosită pentru a înlocui pierderile mari de lichide sau de sânge în diferite boli, pentru dizolvarea unor antibiotice etc.

serac[1] *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr ***sérac***] (Glg) Turn de gheață, proeminență rezultată din intersectarea crăpăturilor din cuprinsul ghețarilor.

serac[2], ***~ă*** *a* vz ***sărac***

seracan *sm* vz ***săracan***

seradelă *sf* [At: DER / Pl: *~le* / E: fr ***serradelle***, it ***serradella***] Plantă din familia leguminoaselor cu tulpina subțire, înaltă, cu frunzele compuse, folosită ca plantă furajeră (*Ornithopus sativus*).

serafic, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***séraphique***] 1-2 *a* De (sau ca de) serafim (1) Si: *îngeresc*, (liv) *angelic*, (rar) *serafimic* (1-2), (îvr) *serafiu* (1-2). 3 *a* (Fig) De o frumusețe inegalabilă Si: *îngeresc*, (liv) *angelic*, (rar) *serafimic* (3), (îvr) *serafiu* (3). 4-5 *a, av* (Care este) plin de candoare Si: *candid, curat, pur*², *neprihănit, nevinovat*, (rar) *serafimic* (4-5), (îvr) *serafiu* (4-5).

serafim *sm* [At: (a. 1580) CUV. D. BĂTR. II, 314/19 / V: (înv) ***~in***, ***săr~*** / S și: *seraphim* / Pl: *~i* / E: slv **серафимъ**] 1 (În concepția creștină) Înger de rang superior, situat ierarhic între arhangheli și heruvimi. 2 Reprezentare iconografică a unui serafim (1). 3 (Reg) Prapur. 4 (Reg) Ripidă. 5 (Reg) Copil îmbrăcat în stihar, care ajută preotul în timpul serviciului religios.

serafimic, ~ă *a, av* [At: HOGAȘ, M. N. 116 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***serafim*** + *-ic*] (Rar) 1-5 Serafic (1-5).

serafin *sm* vz ***serafim***

serafism *sn* [At: DEX / Pl: ? / E: ***serafi***[***c***] + *-ism*] Atitudine sau comportare serafică.

serafiu, ~ie *a, av* [At: ALECSANDRI, P. II, 60 / Pl: *~ii* / E: ***seraf***[im] + *-iu*] (Îvr) 1-5 Serafic (1-5).

serahor *sm* vz ***salahor***

serai *sn* [At: (a. 1633) MAG. IST. IV, 318/25 / V: (înv) ***~l***, ***sar~*** (Pl: *saraie*) / Pl: *~uri* / E: tc ***seray***, ***saray***, fr ***sérail***, ger ***Serail***] 1 Palat¹ al sultanului sau al marilor demnitari turci din Imperiul Otoman. 2 (Pgn) Palat¹. 3 (Prc) Apartament destinat cadânelor într-un palat turcesc Si: *harem*. 4 (Îvr) Locuință. 5-7 (Reg) Grajd (1-3). 8 Șopron (1).

serail *sn* vz ***serai***

seral, ~ă [At: CADE / Pl: *~e* / E: ***seară*** + *-al* cf it ***serale***] 1 *a* De seară Si: (liv) *vesperal*. 2 *a* (Spc; d. cursuri, conferințe etc.) Care se desfășoară seara. 3 *a* (D. forme și instituții de învățământ) Ale căror cursuri au loc seara. 4 *sn* Școală, facultate etc. care ține cursurile seara. 5 *sn* Cursuri care se țin la seral (4). 6 *av* În cursul serii. 7 *av* În fiecare seară.

seralie *sf* vz ***sarailie***

seralist, ~ă *smf, a* [At: DEX / Pl: *~iști, ~e* / E: ***seral*** + *-ist*] (Elev sau student) care urmează un curs seral.

serascher *sm* vz ***seraschier***

serascherlâc *sn* [At: NECULCE, L. 158 / V: ***sar~*** / Pl: *~uri* / E: tc ***saraskerlik***] (În Imperiul Otoman) Comandament al unei armate.

seraschiear *sm* vz ***seraschier***

seraschier *sm* [At: M. COSTIN, ap. GÂDEI, 334 / V: (înv) ***~ear***, ***~ir***, ***~cher***, ***~așc~***, ***sarascher***, ***sarascheriu***, ***sar~*** (S și: *saraskier*), ***saraschieriu*** / S și: *seraskier* / Pl: *~i* / E: tc ***serasker***] (În Imperiul Otoman) 1 Comandament suprem al unei armate (sau al armatei) turcești. 2 Comandant militar al unei unități teritoriale. 3 Ministru de război.

seraschir *sm* vz ***seraschier***

serasir *sn* [At: (a. 1681) ap. HEM. 495 / V: ***saraser***, ***sar~*** / Pl: *~uri* / E: tc ***seraser***] (Înv) Brocart.

seraschier *sm* vz ***seraschier***

serat, ~ă *a* [At: DM / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***serré***] (D. frunze sau alte organe ale plantelor) Care are marginile dințate, îndreptate spre vârful organului respectiv.

serată *sf* [At: HELIADE, D. J. 60/7 / Pl: *~te* / E: it ***serata***] 1 Întrunire de seară cu caracter literar, muzical etc. Si: (frî) *soarea* (1). 2 (Spc) Petrecere care are loc seara, la care se dansează Si: (frî) *soarea* (2).

seratiform, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***serratiforme***] (D. un organ vegetal) Care are aspectul unei lame de ferăstrău.

seră *sf* [At: ALECSANDRI, T. 1683 / Pl: *~re* / E: fr ***serre***] Construcție specială cu pereții și acoperișul din sticlă sau din material plastic, destinată adăpostirii și cultivării legumelor, florilor sau altor plante care nu suportă frigul, mai ales în perioada rece a anului (fiind înzestrată cu instalații de încălzire, iluminare, aerisire și udare).

serăuță *sfs* [At: BORZA, D. 187 / A: nct / E: nct] (Bot; îvr) Plevaiță (*Xeranthemum annuum*).

serba *vtrp* [At: PSALT. 151 / V: (îrg) ***săr~***, (înv) ***sărbi***, (reg) ***~rva***, ***sirva*** / Pzi: *~bez* / E: ml ***servare***] 1-2 (C. i. evenimente, persoane etc.) A (se) cinsti printr-o întrunire cu caracter solemn, festiv etc. Si: *a aniversa, a celebra, a comemora*. 3-4 (C. i. evenimente sau personalități religioase) A (i se) închina o sărbătoare (1) Si: *a prăznui* (1), *a proslăvi* (2), *a ține* (5). 5-6 (Rar; fig) A (se) omagia. 7-8 (Înv) A (se) oficia.

serbare *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (înv) ***săr~*** (G-D: *sărbarei* și *sărbărei*) / Pl: *~bări* / E: ***serba***] 1 (Asr) Sărbătoare (2). 2 (Spc) Manifestare cu caracter solemn, sărbătoresc, colectiv organizată pentru a marca un eveniment (considerat) important, pentru a aniversa sau comemora ceva sau pe cineva, pentru a cinsti, a omagia pe cineva sau ceva Si: *aniversare, comemorare, festivitate, celebrare, oficiere*. 3 Oficiere a unei ceremonii Si: *celebrare*. 4 (Pex) Petrecere. 5 (Înv) Hram (2).

serbat, ~ă *a* [At: PETROVICI, P. 205/23 / V: ***săr~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***serba***] (Asr) Sărbătorit.

serbătoare *sf* vz ***sărbătoare***

serbăteresc, ~ească *a* vz ***sărbătoresc***

serbezeală *sf* [At: LB / V: ***săr~*** / Pl: *~eli* / E: ***serbezi***² + *-eală*] 1 (Îrg; la oameni) Pierdere a puterii, a vioiciunii etc. în urma procesului de slăbire (exagerată) Si: (îrg) *acreală*, (rar) *sărbezime*, (îvr) *serbezitură*² (1). 2 (Îrg; la oameni) Slăbire (exagerată) a obrajilor Si: (îrg) *acreală*, (rar) *sărbezime*, (îvr) *serbezitură*² (2). 3 (Reg; d. obiecte colorate) Pierdere a culorii Si: (îrg) *acreală*, (rar) *sărbezime*, (îvr) *serbezitură*² (3). 4 (Îvr) Serbezitură² (4).

serbezi[1] [At: CUV. D. BĂTR. I, 301 / V: ***selb~***, ***săr~***, (reg) ***sar~*** / Pzi: *~zesc* / E: ***searbăd***] 1-3 *vtri* (Îrg; d. oameni) A deveni (sau a face să devină) slab, pierzându-și puterea. 4-6 *vtri* (D. oameni sau d. fața lor) A păli². 7 *vr* (Reg; d. culori) A nu mai colora. 8 *vr* (Reg; d. obiecte vopsite) A se decolora (2).

serbezi[2] *v* vz ***sărbezi***[2]

serbezie[1] *sf* [At: SCRIBAN, D. / V: (înv) ***selb~***, (îrg) ***săr~*** / Pl: *~ii* / E: ***searbăd***[1] + *-ie*] (Reg) Paloare (1).

serbezie[2] *sf* vz ***sărbezie***[1]

sebezitură[1] *sf* [At: LM / Pl: *~ri* / E: ***serbezi***[1] + *-tură*] (Înv) Paloare.

serbezitură² *sf* [At: LM / Pl: *~ri* și (rar) *~re* / E: **serbezi²** + *-tură*] **1-3** (Îvr) Serbezeală (**1-3**). **4** (Ca epitet precedă termenul calificat, de care se leagă prin *pp* „de") Băutură sau mâncare cu gust extrem de acru Si: *acreală, serbezeală* (**4**), *sărbezime*. **5** (Fig) Comportament sau vorbe neprietenoase, acre.

serbire *sf* vz ***servire***

serbism *sn* vz ***sârbism***

serbitor *sm* vz ***servitor***

serbițiu *sn* vz ***serviciu***

serbus *i* vz ***servus***

serbușcă *sf* vz ***sârbușcă***

serbuț *i* vz ***servus***

sercer *sn* vz ***sârciner***

sercier *sn* vz ***sârciner***

serclaj *sn* [At: DEX / S și: *cerclaj* / Pl: ? / E: fr **cerclage**] (Med) **1** Încercuire. **2** Metodă chirurgicală de reducere a calibrului uterin.

serdar *sm* [At: M. COSTIN, ap. GCR I, 200/7 / V: (înv) ***săr~*** / Pl: *~i* / E: tc **serdar**] **1** (În Țara Românească și Moldova, în sec. XVII–XVIII) Dregător domnesc care avea funcția de comandant de oaste, dar mai ales de călărime. **2** (În sec. XVIII–XIX) Boier de rang mijlociu sau mic. **3** (Îs) *~ mare* (sau *mare* ori *marele ~*) Comandant de oaste care făcea parte dintre boierii de divan. **4** (Îc) **Vel-~** Serdar (**3**). **5** (Îs) *~ de mazili* Comandant al călărimii formate din boieri mazili. **6** General (de cavalerie) în armata otomană. **7** (Îc) **~-ecrem** Comandant al cavaleriei la turci. **8** (Reg) Călău[1] (**2**). **9-15** Persoană care are gradul sau rangul de serdar (**1-7**).

serdăreasă *sf* [At: BELDIMAN, E. 55/13 / V: (înv) ***săr~*** / Pl: *~ese* / E: **serdar** + *-easă*] **1-7** Soție de serdar (**1-3, 5-8**).

serdăresc, ~ească [At: (a. 1795) ȘIO II_1, 320 / V: ***sărdăreasca*** *sf* / Pl: *~ești* / E: **serdar** + *-esc*] **1-8** *a* Care aparține serdarului (**1-8**). **9-16** *a* Privitor la serdar (**1-8**). **17-23** *a* Care are rangul de serdar (**1-7**). **24** *sfa* Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **25** *sfa* Melodie după care se execută serdăreasca (**24**).

serdărie *sf* [At: MUSTE, ap. ȘIO II_1, 320 / V: (înv) ***săr~*** / Pl: *~ii* / E: **serdar** + *-ie*] **1-7** Gradul sau rangul de serdar (**1-7**). **8-14** Funcția serdarului (**9-15**). **15-21** Titlul serdarului (**9-15**). **22-28** Perioadă în care un serdar (**9-15**) și-a exercitat funcția.

serdărit *sn* [At: (a. 1859) ȘIO II_1, 320 / Pl: ? / E: **serdar** + *-it*] (Mun; înv) Impozit care se percepea pentru vitele care intrau prin vii și care constituia o parte din venitul serdarului (**8**).

seredar *sn* vz ***sărindar***

serednic *s* [At: ARVINTE, TERM. 165 / V: (reg) ***~ehnic, ~elnic*** / Pl: ? / E: ucr **середник**] (Reg) Tablă de la mijlocul plutei[1] Si: *mijlocar*.

serehnic *sn* vz ***serednic***

sereiman, ~ă *smf, a* vz ***sărman***

serelnic *sf* vz ***serednic***

serenadă *sf* [At: BARIȚIU, P. A. III, 57 / V: (rar) ***~ată***, (înv) ***serin~*** / Pl: *~de* / E: fr **sérénade**, ger **Serenada**] **1** Compoziție muzicală vocală sau (și) instrumentală, cu caracter liric, alcătuită din mai multe părți, care se cântă mai ales noaptea, în aer liber, adesea sub fereastra cuiva (de obicei a iubitei) în semn de prețuire, de dragoste. **2** Concert executat (noaptea) cu o astfel de compoziție.

serenată *sf* vz ***serenadă***

serendar *sm* vz ***sărindar***

serenisim, ~ă [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 83 / S și: *serenissim* / Pl: *~i, ~e* / E: fr **sérénissime**, it **serenissimo**] **1** *a* (Ca termen de reverență pe lângă un titlu nobiliar ori bisericesc din Europa Occidentală) Înălțat. **2** *sm* Persoană căreia i se cuvine termenul de reverență serenisim (**1**).

sereor *sm* vz ***salahor***

sergeant *sm* vz ***sergent***

sergent *sm* [At: N. COSTIN, LET. II, 73/17 / V: (înv) ***~e, ~eant, serjant, serje~, sarjant, șerjant***, (reg) ***serjă, sărjent*** / Pl: *~nți* / E: fr **sergent**, rs **сержант**, pn **sierżant**, ger **Sergeant**] **1** Grad militar imediat superior gradului de caporal. **2** Persoană care are gradul de sergent (**1**). **3** Funcția sergentului (**2**). **4** Titlul sergentului (**2**). **5** Perioadă în care sergentul (**2**) și-a exercitat funcția. **6** (Iuz; șîs *~ de stradă, ~ de noapte*) Polițist (**1**) care asigura paza în timpul zilei (sau al nopții) într-un oraș Si: *gardian, gardist*, (înv) *zapciu*, (arg) *scatiu* (**6**), *sticlete* (**8**).

sergente *sm* vz ***sergent***

sergus *i* vz ***servus***

serhat *sn* [At: GHEORGACHI, CER. (1762), 308 / V: (înv) ***salh~, sar~*** / Pl: *~uri* și (rar) *~e* / E: tc **serhat**] Cetate sau fortăreață turcească situată la marginea Imperiului Otoman sau la granița țărilor române.

seria *vt* [At: BUL. FIL. II, 225 / P: *~ri-a* / Pzi: *~iez* / E: fr **sérier**] **1** A așeza în sau pe serii. **2** A tria, dând un număr de serie Si: *a clasa*.

serial, ~ă [At: PETICĂ, O. 475 / P: *~ri-al* / Pl: *~i, ~e* a, *~e* și *~uri* sn / E: fr **sériel**, eg **serial**] **1** *a* Care formează o serie. **2** *a* Care este dispus în serii. **3** *sn* (Adesea cu determinări care arată felul) Roman, piesă sau film documentar, scenariu radiofonic etc. tipărite sau prezentate în fragmente succesive. **4** *sn* Fragment dintr-un serial (**3**). **5** *sn* (Pex) Film artistic format din mai multe episoade în care evoluează aceleași personaje principale. **6** *sn* Episod dintr-un serial (**5**). **7** *a* (Muz) Care aparține serialismului. **8** *a* Privitor la serialism. **9** *a* Care se bazează pe serialism.

serialism [At: DER / P: *~ri-a~* / Pl: ? / E: **serial** + *-ism*] Tehnică de compoziție muzicală constând în folosirea unei serii ca material de construcție a melodiilor (temelor) și acordurilor unei lucrări.

serialitate *sf* [At: DN^3 / Pl: *~tăți* / E: ns cf it *serialità*] Însușirea a ceea ce are caracter serial.

seriat, ~ă *a* [At: PARHON, O. A. I, 135 / P: *~ri-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: **seria**] **1** Care a fost așezat în sau pe serii. **2** Care a fost triat, primind un număr de serie Si: *clasat*.

seriator, ~oare *smf* [At: DL / P: *~ri-a~* / Pl: *~i, ~oare* / E: **seria** + *-tor*] **1-2** (Rar) Persoană care seriază (**1-2**).

seric, ~ă *a* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr **sérique**] **1-5** Care se referă la ser (**1-5**).

sericeu, ~ee *a* [At: DN^2 / Pl: *~ei, ~ee* / E: lat **sericeus**] (Bot; d. unele organe) Care este acoperit cu peri mătăsoși, moi la pipăit Si: *mătăsos, serici-* (**3**).

serici- [At: DN^3 / E: fr **serici-** cf lat *sericus*] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1-2** (Referitor la) mătase. **3** Sericeu. **4** De mătase.

sericicol, ~ă *a* [At: SADOVEANU, O. XX, 38 / Pl: *~i, ~e* / E: fr **séricicole**] **1** Care se referă la sericicultură Si: (rar) *sericol* (**1**). **2** Privitor la sericicultură Si: (rar) *sericol* (**2**). **3** Care aparține sericiculturii Si: (rar) *sericol* (**3**).

sericicultor, ~oare *smf* [At: CADE / Pl: *~i, ~oare* / E: fr **sériciculteur**] Persoană specializată în sericicultură Si: (rar) *sericultor*.

sericicultură *sf* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~ri* / E: fr **sériciculture**] Ramură a zootehniei care se ocupă cu creșterea viermilor de mătase în vederea obținerii gogoșilor destinate prelucrării Si: (rar) *sericultură*.

sericigen, ~ă *a* [At: DN^3 / Pl: *~i, ~e* / E: fr **séricigène**] (D. glande) Care produce mătase.

sericină *sf* [At: DL / Pl: *~ne* / E: fr **séricine**] Proteină solubilă care acoperă firele de mătase naturale (și care este îndepărtată în cadrul procesului de prelucrare).

sericit *sn* [At: DER / Pl: ? / E: fr **séricite**] Varietate solzoasă de mică albă, întâlnită frecvent în șisturile cristaline slab metamorfozate și în rocile eruptive.

sericitizare *sf* [At: DN^3 / Pl: *~zări* / E: ns cf fr *séricitisation*] (Glg) Fenomen de transformare a feldspaților potasici în sericit.

sericitos, ~oasă *a* [At: DN^3 / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr **sériciteux**] Alcătuit din sericit.

sericol, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i, ~e* / E: fr **séricole**] (Rar) **1-3** Sericicol (**1-3**).

sericultor, ~oare *smf* [At: DDRF / Pl: *~i, ~oare* / E: fr **sériculteur**] (Îdt) Sericicultor.

sericultură *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: fr **sériculture**] (Îdt) Sericicultură.

serie *sf* [At: POENARU, E. A. 15/17 / Pl: *~ii* / E: fr ***série***, lat ***series***] **1** (Mat) Expresie matematică formată dintr-o infinitate de termeni care se deduc unul din altul conform unei anumite reguli și care sunt legați între ei cu semnul plus sau minus. **2** (Mat) Sumă infinită de numere ai cărei termeni pot fi puși în corespondență biunivocă cu mulțimea numerelor naturale. **3** (Chm) Grup de compuși organici cu aceleași particularități structurale, în care termenii succesivi diferă printr-un anumit grup de atomi. **4** (Glg) Complex de straturi care s-au depus în timpul unei epoci geologice. **5** (De obicei lsg; adesea precedat de *arn* „o" și urmat de determinări lpl) Înșiruire de fapte, de fenomene, de întâmplări etc. care se succed într-o anumită ordine. **6** Număr de ființe, cantitate de lucruri, de fenomene etc. cu anumite caracteristici comune (și într-o anumită succesiune). **7** (Spc: îs) *Legătură în ~* Conexiune a elementelor dintr-un circuit electric în care acestea pot fi străbătute numai de un același curent electric, iar tensiunile de la bornele lor se adună. **8** (D. mărfuri, obiecte; îla) **De ~** Confecționat după același tip (sau tipar). **9** (Pex; îal) Obișnuit. **10** (Îlav) **În ~** În multe exemplare după același tip sau tipar. **11** (Spc) Categorie într-o clasificare, într-o succesiune Si: *rând*. **12** (Spc) Totalitate a persoanelor care absolvesc în același an un ciclu de învățământ Si: *promoție*. **13** (Lin; spc) Grup de sunete sau de foneme caracterizate printr-o trăsătură comună. **14** (Muz; spc) Șir de douăsprezece sunete ale gamei cromatice în care fiecare sunet are o importanță egală, folosit ca unitate în muzica dodecafonică. **15** Număr de ordine care se aplică pe mărfuri, documente etc. existente într-un număr mare de exemplare de același tip. **16** (Îs) *~ zero* Primele cantități dintr-un produs nou, executate de o întreprindere în timpul însușirii fabricației produsului respectiv. **17** Număr caracteristic unuia dintre tipurile de fabricație a unor produse finite.

seriere *sf* [At: DEX / P: *~ri-e~* / Pl: *~ri* / E: ***seria***] (Rar) **1** Așezare în sau pe serii. **2** Triere prin care se dă și un număr de serie Si: *clasare*.

serigrafie *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: ns cf fr *sérigraphie*, ger *Serigraphie*] (Pgr) Procedeu de imprimare cu ajutorul unui ecran de mătase.

seriman, ~ă *smf, a* vz ***sărman***

serin, ~ă *sn, a* vz ***senin***

serinadă *sf* vz ***serenadă***

serinat *sn* vz ***seninat***[1]

serină *sf* [At: M. D. ENC / Pl: *~ne* / E: fr ***sérine***] Acid aminat esențial, prezent într-o serie de proteine naturale, mai ales în constituția fosfoprotidelor.

serindar *sn* vz ***sărindar***

seringă *sf* [At: CORNEA, E. I, 76/26 / V: ***sir~***, (reg) ***sili~*** / Pl: *~ngi* / G-D: *~ngii* și (rar) *~gei* / E: ***seringue***, lat ***syringa***, it ***siringa***] Instrument medical format dintr-un cilindru mic (de sticlă, plastic etc.) cu un piston etanș, prevăzut cu un ac tubular, folosit pentru a injecta în (sau a extrage din) organisme diferite substanțe lichide în scop terapeutic, pentru analize medicale etc.

seriograf *sn* [At: DN^3 / P: *~ri-o~* / Pl: ? / E: fr ***sériographe***] Accesoriu al aparatului radiologic pentru executarea de radiografii în serie.

seriografic, ~ă *a* [At: DEX / P: *~ri-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: eg ***seriographic***] De seriografie.

seriografie *sf* [At: DN^3 / P: *~ri-o~* / Pl: (rar) *~ii* / E: fr ***sériographie***] Înregistrare a unei serii de clișee cu ajutorul seriografului.

serios, ~oasă [At: MOLNAR, I. 365/22 / P: *~ri-os* / V: (înv) *~oz* / Pl: *~oși, ~oase* / E: lat ***seriosus***, fr ***sérieux***, it ***serioso***] **1** *a* (D. manifestări, acțiuni, comportări, atitudini ale oamenilor sau d. fața, mimica, privirea lor) Care exprimă gravitate, sobrietate etc. **2** *sn* (Rar) Ceea ce este sobru, grav etc. **3** *a* (D. oameni) Care respectă limita admisă (în comportare, în manifestări etc.). **4** *a* (D. oameni) Care este corect. **5** *a* (D. oameni) Care ia în considerație lucrurile importante. **6** *a* (D. oameni) Care este conștient de importanța faptelor sale. **7** *a* (D. oameni) Care nu manifestă veselie, nu se amuză etc. **8** *sn* (Înv) Seriozitate (**2**). **9** *sn* (Rar; îlav) **Cu (tot) ~ul** Într-un mod lipsit de glumă. **10** *sn* (Îe) **A lua** (pe cineva sau ceva) **în ~** A acorda (unei persoane sau unui lucru) toată atenția. **11** *sn* (Îae) A judeca pe cineva (pe nedrept) după aparențe. **12** *a* (D. oameni) Care are o pregătire temeinică într-un anumit domeniu de activitate. **13** *a* (D. oameni) Care se ocupă de un lucru, își îndeplinește obligațiile etc. cu deosebită atenție. **14** *a* (D. oameni) Pe care cineva se poate baza cu toată încrederea. **15** *a* (D. lucrări, activități, manifestări etc. ale oamenilor) Care reflectă o pregătire temeinică. **16-17** *a, av* (D. lucrări, activități, manifestări etc. ale oamenilor) (Care este) făcut cu multă competență, răspundere, stăruință Si: *temeinic*. **18** *a* (D. lucrări, activități, manifestări etc. ale oamenilor) Care prezintă importanță, interes deosebit Si: *valoros*. **19** *a* Care are însemnătate (prin cantitate, calitate, consecințe etc.) Si: *important, însemnat*. **20** *a* Care este de mari proporții Si: *adânc, profund*. **21** *a* Care trebuie privit cu toată grija cuvenită. **22** *av* În mod stăruitor. **23** *a* Determinat de cauze temeinice Si: *justificat, fundamentat, întemeiat*. **24-25** *av, a* (Într-un mod) care constituie o primejdie Si: *grav, primejdios*.

serioz, ~oază *a* vz ***serios***

seriozitate *sf* [At: CALENDARIU (1794), 30/19 / P: *~ri-o~* / Pl: (rar) ***~tăți*** / E: lat ***seriositas, -atis***] **1** Sobrietate (**1**). **2** Atitudine, manifestare, comportare etc. gravă, sobră Si: (înv) *serios* (**8**). **3** (Îlav) **Cu (mare** sau **toată) ~(a)** Într-un mod lipsit de glumă. **4** (Spc) Comportare morală exemplară. **5** Reflectare a unei pregătiri temeinice, competente etc. Si: *adâncime, profunzime, soliditate*, (liv) *profunditate*. **6** Îndeplinire a obligațiilor. **7** Atitudine plină de răspundere, de atenție pentru cineva sau ceva. **8** (Îlav) **Cu (toată) ~(a)** Cu mare atenție Si: *conștiincios, temeinic*. **9** Însemnătate (datorată cantității, competenței, conștiinciozității cu care este făcut etc.) Si: *importanță*. **10** Profunzime. **11** (Îvr; lpl) Probleme importante. **12** Primejdie.

serită *sf* [At: DN^3 / Pl: *~te* / E: fr ***sérite***] Inflamație a unei seroase (**2**) Si: *serozită*.

serj *sn* [At: BULETIN, F. (1843), 221/39 / V: (rar) ***serjă*** *sf* / Pl: *~uri* / E: fr ***serge***] Țesătură de mătase (amestecată cu bumbac) cu firul în diagonală, întrebuințată mai ales pentru căptușeli.

serjant *sm* vz ***sergent***

serjant *sm* vz ***sergent***

serjă[1] *sf* vz ***sergent***

serjă[2] *sf* vz ***serj***

serjent *sm* vz ***sergent***

serjoacă *sf* vz ***sârjoacă***

serjoană *sf* vz ***sârjoacă***

serlai *sm* vz ***șerlai***

sermaia *sf* [At: NECULCE, L. 257 / P: *~ma-ia* / V: ***~mea, sărmeia, sir~, sirmea, sirmia, sâr~*** / Pl: *~le* / E: tc ***sermaye***] (Înv) **1** Capital (**1**). **2** Fond (de bani). **3** (Pex) Proprietate. **4** (Pex) Avere (**4**).

serman, ~ă *smf, a* vz ***sărman***

sermănuț, ~ă *a* vz ***sărmănuț***

sermea *sf* vz ***sermaia***

sero- [At: DN^3 / E: fr ***séro-***, lat ***serum***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1-2** (Referitor la) ser. **3** Al serului.

serodiagnostic *sn* [At: DER / Pl: *~ice* / E: fr ***sérodiagnostic***] Diagnosticare a unei boli infecțioase prin stabilirea prezenței și stadiului de evoluție a anticorpilor specifici produși de microbii care au provocat boala.

serologic, ~ă *a* [At: A. POP, CHIRURG. 830 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sérologique***] **1-2** Care ține de serul sangvin (sau de serologie). **3-4** Privitor la serul sangvin (sau la serologie).

serologie *sf* [At: DL / Pl: ? / E: fr ***sérologie***] **1** Știință care se ocupă cu studiul serurilor terapeutice. **2** Capitol al imunologiei care cuprinde studiul metodelor pentru punerea în evidență a anticorpilor din serul sangvin, precum și studiul antigenelor microbiene și celulare și al toxinelor. **3** Studiu de laborator care constă în analizarea modificărilor serice din cursul diferitelor boli.

seroprofilaxie *sf* [At: DER / Pl: *~ii* / E: ***ser + profilaxie***] Metodă terapeutică ce constă în injectarea cu ser specific, provenind de la un convalescent sau de la un animal imunizat, pentru prevenirea apariției unor boli infectocontagioase.

seroreacție *sf* [At: DN^3 / P: *~re-ac~* / Pl: ? / E: ***séroréaction***] Reacție serologică.

seros, ~oasă [At: PROT. – POP., N. D. / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***séreux***] 1 *a* (D. țesuturi) Care secretă o serozitate. 2-3 *sf, a* (Șîs *membrană ~oasă*) (Membrană) care înlesnește mișcările unui organ, fiind formată din două foi subțiri, una care aderă strâns la organ, cealaltă care căptușește cavitatea în care se găsește organul, spațiul dintre ele fiind umplut cu o serozitate. 4 *a* (D. cavități, țesuturi etc.) Care conține o serozitate. 5 *a* (D. lichide) De natura serului sau a serozității. 6 *a* Care are proprietățile serului sau ale serozității Si: (înv) *zeros*. 7 *a* (Îs) *Sânge ~* Sânge în compoziția căruia predomină serul.

seroterapic, ~ă *a* [At: DN^3 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sérothérapique***] Referitor la seroterapie.

seroterapie *sf* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~ii* / E: fr ***sérothérapie***] Tratament medical preventiv sau curativ al unor boli infecțioase prin administrarea serului luat de la un animal imunizat împotriva acestor boli.

serotin, ~ă *a* [At: DN^3 / E: it ***serotino***, fr ***sérotine*** cf lat *sero*] (Liv) 1 De seară Si: *vesperal, tardiv*. 2 Care aparține perioadei de vară târzie (de la mijlocul lunii iulie până la mijlocul lunii septembrie) Si: *serotinal*.

serotinal, ~ă *a* [At: DN^3 / E: cf eg ***serotinal***] (Liv) Serotin (2).

serotonină *sf* [At: DN^3 / Pl: *~i, ~e* / E: eg ***serotonin***] Compus chimic prezent în organism, cu un rol important în biochimismul funcțional al creierului.

serovaccinare *sfs* [At: DN^3 / Pl: *~nări* / E: cf fr *sérovaccination*] Vaccinare în care se asociază vaccinului un ser specific.

seroziom *sn* [At: DN^3 / P: *~zi-om* / E: ns cf rs *серый* „cenușiu", *земля* „pământ"] Sol de semideșert cu un conținut redus de humus, bogat în carbonat de calciu.

serozitate *sf* [At: KRETZULESCU, A. 4/13 / S și: *serositate* / Pl: *~tăți* / E: fr ***sérosité***] 1 Lichid asemănător cu serul sangvin, secretat de membranele seroase. 2 Secreție patologică, excesivă (și adesea purulentă) a membranelor seroase. 3 Parte a sângelui, a laptelui etc. compusă în mare parte din apă.

serozită *sf* [At: DN^3 / Pl: *~te* / E: nct] (Med) Serită.

serpantin *sn* vz ***serpentin***

serpansil *sn* [At: DER / Pl: ? / E: dc] Alcaloid vegetal cu acțiune sedativă și hipotensivă Si: *rezerpină*.

serpe *sm* vz ***șarpe***

serpengea *sf* [At: CADE / Pl: ? / E: tc ***sirpençe***] (Rar) Antrax (2).

serpent *sn* [At: DEX / Pl: *~e* / E: fr, eg ***serpent***] Instrument de suflat din secolul XVI, cu tonalitate gravă, înlocuit ulterior de tubă.

serpentariu *sn* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: lat, eg ***serpentarium***, fr ***serpentaire***] Loc special amenajat (într-o grădină zoologică) în care trăiesc șerpi în condiții asemănătoare cu cele din natură.

serpentin, ~ă [At: ÎNV. VIN. 89/6 / V: ***serpan~*** (Pl: *serpantinuri*), ***șer~*** / Pl: *~e* / E: fr ***serpentin***, ger ***Serpentine***, lat ***serpentinus***] 1 *a* (Înv) Șerpuitor. 2 *sf* Sinuozitate a unui drum Si: *cotitură, șerpuitură*. 3 *sf* (Pex) Traseu șerpuit al unui drum care străbate un teren în pantă. 4 *sf* (Pex) Drum șerpuit. 5-6 *sf* (Îljv) **În ~ă** (Care este) cu șerpuituri. 7 *sf* Fâșie lungă și îngustă de hârtie colorată, înfășurată strâns, care, aruncată la distanță, se desfășoară în spirală. 8 *snf* Tub din metal, din sticlă sau din alte materiale, îndoit în formă de spirală, de elice etc. și folosit ca schimbător de căldură sau ca element al unui schimbător de căldură. 9 *snf* (Spc) Țeavă spiralată a alambicului Si: (reg) *șarpe*. 10 *snf* Silicat natural hidratat de magneziu, cristalizat în sistemul monoclinic, uneori amorf, de culoare verzuie, negricioasă, brună sau pestriță, format prin transformarea hidrotermală a rocilor ultrabazice.

serpentinizare *sf* [At: DN^3 / Pl: *~zări* / E: ns cf fr *serpentinisation*] Transformare în serpentin (12) a mineralelor sau a rocilor bogate în magneziu.

serpetă *sf* [At: DN^3 / Pl: *~te* / E: fr ***serpette***] Cuțit special, cu vârful în formă de pană îndoită, folosit pentru altoire Si: *cosoraș*.

serpiginos, ~oasă *a* [At: DN^3 / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***serpigineux*** cf lat *serpere*] (D. erupții) Cu contur sinuos.

serpun *sm* vz ***sârpun***

serpunel *sm* vz ***sârpunel***

sersam *sn* vz ***sârsam***

serta-ferta *av* [At: CARAGIALE, S. N. 77 / E: ngr ***σιπτᾰφερτα***] (Grî) Fără rost.

sertao *s* [At: DER / Pl: ? / E: por ***sertão***] Regiune secetoasă din nord-estul Braziliei, cu vegetație rară de arbuști spinoși, cactuși și unii arbori rezistenți la secetă.

sertar *sn* [At: I. GOLESCU, C. / V: (pop) ***sâlt~***, (reg) ***salt~***, (îvr) ***sirt~*** / Pl: *~e* și (înv) *~uri* / E: ngr ***συρτάρι***] 1 Parte a unei mobile (birou, scrin etc.) sub formă de cutie, care se trage (puțin) în afară și în care se țin diferite obiecte Si: (frm) *tiroar*, (reg) *pui^1, pult, șufladă*. 2 (Pan) Organ de mașină, cu fețe cilindrice sau plane, al unui sistem de comandă, care, printr-o mișcare automată de alunecare, permite intrarea și ieșirea agentului mobil (aer comprimat, abur etc.) Si: *registru, șubler, ventil*. 3 Element în formă de placă folosit în construcția unor robinete pe care le închide și le deschide deplasându-se într-o mișcare de translație în lungul axei lui. 4 (Fig) Categorii ale unei gândiri înguste, care cuprind forțat toate fenomenele.

sertăraș *sn* [At: I. GOLESCU, C. / V: (pop) ***sâlt~***, (îvr) ***sirt~***, (reg) ***saltar~*** / Pl: *~e* / E: ***sertar*** + *-aș*] 1-6 (Șhp) Sertar (1-3) (mic) Si: *sertărel* (1-6).

sertărel *sn* [At: I. GOLESCU, C. / V: (îvr) ***sirt~*** / Pl: *~e* / E: ***sertar*** + *-el*] 1-6 (Șhp) Sertăraș (1-6).

serti *vt* [At: CANDREA, Ț. O. 33 / Pzi: ? / E: nct] (Reg; csnp) A sili (1).

sertiza *vt* [At: SADOVEANU, O. X. 482 / S și: *sertisa* / Pzi: *~zez* / E: ns cf fr *sertir*] 1 (C. i. tuburi-cartușe încărcate) A fixa la proiectilele de artilerie și la gloanțele de infanterie, de vânătoare etc. în scopul simplificării manipulării. 2 (C. i. piese tubulare, cilindice sau prismatice) A asambla, a fixa între ele, prin reducerea secțiunii, prin deformarea plastică a pereților uneia dintre piese. 3 A reduce, prin deformare plastică, secțiunea de la extremitate, în vederea asamblării cu altă piesă. 4 (Spc; c. i. pietre ornamentale sau prețioase) A fixa într-o montură metalică prin îndoirea marginii monturii sau prin niște gheare ale ei.

sertizaj *sn* [At: LTR^2 XV, 579 / S și: *sertisaj* / Pl: *~e* / E: fr ***sertissage***] 1 Fixare a tubului-cartuș la proiectilele de artilerie și la gloanțele de infanterie, de vânătoare etc. în scopul simplificării manipulării Si: *sertizare* (1). 2 Asamblare a două piese tubulare realizată prin reducerea secțiunii, prin deformarea plastică a pereților uneia dintre piese Si: *sertizare* (2). 3 Reducere prin deformare plastică a secțiunii de la extremitatea unei piese tubulare, în vederea asamblării cu altă piesă Si: *sertizare* (3). 4 Fixare într-o montură a unei pietre ornamentale sau prețioase, prin îndoirea marginii monturii sau prin niște gheare Si: *sertizare* (4).

sertizare *sf* [At: LTR^2 / S și: *sertisare* / Pl: *~zări* / E: ***sertiza***] 1-4 Sertizaj (1-4).

serizat, ~ă *a* [At: VÎN. PESC. noiembrie 1964, 8 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sertiza***] Care a fost supus sertizajului (1).

sertuc *sn* vz ***surtuc^2***

serți *sfp* vz ***sarjă^1***

serum *sn* vz ***ser***

serumalbumină *sf* [At: DER / Pl: *~ne* / E: fr ***sérum-albumine***] Grup de fracțiuni proteice din plasma sangvină.

serumglobulină *sf* [At: DER / Pl: *~ne* / E: fr ***sérum-globuline***] Grup de globuline prezente în plasma sangvină, separabile prin electroforeză, cu rol în producția de anticorpi a organismului, cu o structură moleculară și proprietăți fizico-chimice deosebite.

serus *i* vz ***servus***

serv, ~ă [At: PETROVICI, P. 313/26 / V: (reg) ***sârv*** / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***servus***] 1 *smf* (Asr) Servitor (1). 2 *smf* (Liv) Sclav (1). 3 *smf* (Pex) Persoană lipsită de drepturi, de libertatea acțiunii, aflată în totală dependență față

de o altă persoană. 4 *smf* (În orânduirea feudală) Țăran legat de pământul unui latifundiar și care depindea cu persoana și cu bunurile sale de acesta Si: *iobag, șerb*. 5 *sm* (Reg) Paracliser.

serva¹ *v* vz ***serba***

serva² *v* vz ***servi***

servagist, ~ă *a* [At: GHEREA, ST. CR. II, 317 / Pl: ~*iști*, ~*e* / E: *serv* pan *sclavagist*] (Nob) De tip feudal.

servagiu *sn* vz ***servaj***

servaj *sn* [At: BĂLCESCU, M. V. 11 / V: (înv) ~***agiu*** / Pl: ? / E: fr ***servage***, it ***servaggio***] 1 (Îvr) Sclavie (1). 2 (Liv) Iobăgie.

servant [At: CARAGIALE, M. 246 / Pl: ~*nți* / E: fr ***servant***] 1 *sm* (Asr) Om de serviciu cu atribuții speciale în anumite instituții. 2 *sm* Militar care deservește o gură de foc sau un alt mijloc de luptă. 3 *sm* (Gmț) Cavaler curtenitor. 4 *a* (Îs) *Cavaler* ~ Bărbat care face curte în mod insistent unei femei.

servantă *sf* [At: NEGULICI / Pl: ~*te* / E: fr ***servante***] 1 (Liv) Servitoare (1). 2 Masă sau bufet mic (fără uși), pe care se pun tacâmurile, vesela etc. necesare în timpul când se servește masa.

servă *sf* [At: SCÎNTEIA, 1969, nr. 8192 / Pl: ~*ve* / E: eg ***serve***] (Spt; rar) Serviciu (36).

serveală *sf* [At: GLOSAR REG. / Pl: ~*eli* / E: ***servi*** + -*eală*] (Reg) 1 Servire (4). 2 (Ccr) Mâncare servită la masă.

server *sn* [At: MDA ms / P: ~*văr* / Pl: ~*e* / E: eg ***server***] (Inf) 1 Termen generic care desemnează orice calculator care are ca misiune, într-o rețea, efectuarea unor diferite servicii. 2 Organism public sau particular care exploatează și gestionează un sistem informatic și care permite unui utilizator consultarea și folosirea directă a uneia sau mai multor bănci de date. 3 (Pex) Sistem informatic.

servi [At: HELIADE, O. II, 39 / V: (reg) ***săr~***, ***sâr~***, ***se~***, (rar) ~***va*** / Pzi: ~*vesc* și (înv) *serv*, 2 ~*vești* și (înv) *servi*, 3 ~*vește* și (îrg) *servă*, (înv) *serve*, 6 ~*vesc* și (înv) *serv* și *serve* / E: fr ***servir***] 1 *vi* (D. obiecte, procese, fenomene naturale etc. sau d. abstracte; rar; d. oameni sau d. acțiunile, manifestările etc. lor; cu determinări în dativ, la infinitiv sau introduse prin *pp* „la", „de", „pentru", „ca", „drept", înv. „spre") A constitui sau a deveni instrument, mijloc, argument etc. pentru realizarea, pentru obținerea, pentru demonstrarea etc. a ceva Si: *a sluji, a ajuta, a folosi*, (pop) *a slugări* (1). 2 *vr* (D. oameni, adesea udp „de", „cu", „pentru", „ca", înv. „prin") A realiza, a obține, a demonstra etc. ceva cu ajutorul cuiva sau al unor obiecte, al unor procese, concepte etc. devenite instrumente, mijloace, argumente etc. Si: *a se sluji, a se ajuta, a se folosi*, (reg) *a se slugători* (2), (îvr) *a se sărvisi*. 3 *vt* (C. i. oameni) A ajuta la realizarea unei acțiuni. 4 *vt* (C. i. patria, activități sociale, culturale etc.) A depune eforturi pentru atingerea anumitor scopuri, anumitor cerințe etc. 5 *vt* (C. i. patria, activități sociale, culturale etc.) A sprijini cu devotament Si: *a sluji*. 6 *vt(a)* (C. i. oameni) A oferi mâncare, băutură, țigări etc. pentru a fi consumate. 7 *vt(a)* (C. i. mâncăruri, băuturi etc.) A aduce și a oferi (la masă) pentru a mânca, a bea etc. 8 *vt(a)* (C. i. mâncăruri, băuturi etc.) A pune în farfurie sau a turna în pahar Si: (rar) *a sluji*. 9-10 *vtr* (Imp) A (lua pentru a) mânca sau a bea. 11 *vt* (Fig; c. i. creații, manifestări ale oamenilor, aspecte ori rezultate ale unei activități, spectacole etc.) A face cunoscut Si: *a arăta, a înfățișa, a prezenta* (2). 12 *vt* (Fam; îe) **A i-o ~** (cuiva) A-i spune (cuiva) cu promptitudine lucruri neplăcute (dar adevărate). 13 *vt* (Fam; îe) **A ~ o lecție** (cuiva) A avea (față de cineva) o comportare (sau a pune, pe cineva, într-o situație) din care să învețe ceva. 14-15 *vti* A îndeplini anumite însărcinări, îndatoriri, funcții etc. în folosul cuiva sau a ceva ori pe lângă sau față de cineva sau ceva. 16-17 *vti* (Pex) A munci într-un serviciu (1). 18-19 *vti* (Spc) A funcționa într-un serviciu (public) la stat Si: *a sluji*, (reg) *a slugători* (1). 20-21 *vi* (Rar) A sluji (21-22). 22 *vt(a)* (D. vânzători; c. i. mărfuri) A oferi spre vânzare. 23 *vt(a)* (C. i. cumpărături) A oferi mărfurile solicitate pentru a fi cumpărate. 24 *vt(a)* (Rar; c. i. magazine, prăvălii) A asigura desfășurarea serviciului. 25 *vt* A asigura o prestare de serviciu Si: *a deservi*. 26 *vi* (D. membrii unor echipe de jocuri sportive cu mingea sau d. jucătorii de cărți) A pune mingea sau cărțile în joc. 27 *vi* (D. membrii unor echipe de jocuri sportive cu mingea sau d. jucătorii de cărți) A fi de rând la serviciu.

serviabil, ~ă *a* [At: NEGULICI / P: ~*vi-a~* / Pl: ~*i*, ~*e* / E: fr ***serviable***] Care este totdeauna gata să ajute pe cineva Si: *amabil, îndatoritor, săritor*.

serviabilitate *sf* [At: VINEA, L. II, 227 / P: ~*vi-a~* / Pl: (rar) ~*tăți* / E: fr ***serviabilité***] (Rar) 1-2 Amabilitate (2-3).

servial, ~ă *a* [At: GUSTI, G. V. 58/15 / P: ~*vi-al* / Pl: ~*i*, ~*e* / E: ***serv*** + -*ial*] (Îvr) 1-2 Care aparține servilor (1-2) Si: *servil* (11-12). 3-4 De servi (1-2) Si: *servil* (13-14). 5-6 Privitor la servi (1-2) Si: *servil* (15-16).

service *sn* [At: DEX / P: *servis* / Pl: ~*uri* / E: eg ***service***] Stație de reparare și întreținere a autoturismelor sau a diverselor aparate.

servici *sm* vz ***serviciu***

serviciu *sn* [At: AR (1829), 132¹/13 / V: ***servici***, (înv) ~***is***, ~***iț***, ~***iţion***, ~***iţiu***, (reg) ***sărvici***, (îvr) ~***rbiţiu***, ~***iţie*** *sf* / Pl: ~*ii* și (înv) ~*ri*, (îvr) ~*ie*, ~*ice* / E: fr ***service***, lat ***servitium***] 1 Activitate desfășurată după un anumit orar, pe care o desfășoară cineva ca angajat într-o instituție, întreprindere, la o persoană particulară etc., în schimbul unui salariu, unei retribuții etc. Si: *slujbă*, (rar) *servit¹* (5). 2 Îndatorire care revine cuiva care prestează un serviciu (1) Si: *sarcină, misiune*, (rar) *servit¹* (6). 3 Loc, domeniu etc. în care se desfășoară o astfel de activitate Si: *post²* (1), (îrg) *tistie, tistuire*, (înv) *cin, huzmet, mansup, posluşanie* (2), (reg) *servit¹* (7), *breasla*. 4 (Îs) ~ *comandat* Misiune specială încredințată cuiva spre îndeplinire. 5 (Înv; îla) **În ~ie** Actual (1). 6-7 (Îljv) **De ~** (Care se află) în tură de lucru la serviciu (1). 8-9 (Îal) (Care se află) în folosința curentă, efectivă (și zilnică) a unei întreprinderi, a unei instituții etc. 10-11 (Îal) Care se referă la serviciu (1-2). 12 (Îs) *Om* (sau *femeie*) *de* ~ Persoană angajată, retribuită pentru a efectua diverse munci de curățenie, de întreținere gospodărească etc. într-un local public, într-o instituție etc. Si: (rar) *servitor* (2), (reg) *servitoreasă* (2), *slujitor*. 13 (Îs) *Scară de* ~ Scară secundară într-un imobil, de obicei pentru acces la dependințe. 14 (Îs) *Poartă* (sau *ușă*) *de* ~ Poartă (secundară) a unei întreprinderi, fabrici etc. prin care, de obicei, trec vehiculele transportând diverse materiale, mărfuri etc. 15 (Îs) *Cameră de* ~ Cameră într-un imobil (sau într-o instituție) în care locuiește un servitor sau destinată persoanelor angajate pentru muncile de curățenie, de întreținere etc. 16 (Spc; Ipl) Munci pe care trebuia să le efectueze un iobag în folosul feudalului. 17 (Șîs ~ *militar*, sau, înv, *serviție militărească*) Obligație prevăzută de lege pentru cetățenii (de sex masculin ai) unui stat de a se instrui din punct de vedere militar în cadrul forțelor armate. 18 (Pgn) Oficiu. 19 (Îvr; îf *serviție*) Funcție. 20 Activitate desfășurată în cadrul unor întreprinderi, instituții, unități comerciale, turistice etc. (în scopul servirii populației). 21 (Spc) Servire a musafirilor sau a clienților la masă (de către servitori, chelneri etc.). 22 (De obicei cu determinări) Ramură, domeniu etc. în care se desfășoară o activitate utilă în vederea satisfacerii unor nevoi sociale (nematerializate în produse). 23 Instituție aparținând unei ramuri, unui domeniu, unui sector de activitate. 24 Subdiviziune administrativă (fără personalitate juridică) într-o instituție, întreprindere etc. 25 (Pex) Colectivul de muncă al unui serviciu (24). 26 Loc în care își desfășoară activitatea un serviciu (24) (și colectivul lui). 27 Ansamblu de activități care se desfășoară în cadrul unui serviciu (24). 28 (Adesea construit cu verbele „a face", „a aduce") Faptă, acțiune, activitate făcută în folosul, în interesul cuiva sau a ceva. 29 Folos adus cuiva. 30 Rol util îndeplinit de cineva sau de ceva Si: (înv) *priință* (3). 31 (Îlpp) **În ~l cuiva** (sau **a ceva**) La dispoziția cuiva (sau a ceva). 32 (Îal) Pentru a susține pe cineva (sau ceva). 33 (Îe) **A face un prost** (sau **rău**) **~ cuiva** A face cuiva (fără voie) un rău. 34 (Reg) Însărcinare dată unei persoane de a îndeplini o acțiune în folosul cuiva Si: *comision*. 35 (Adesea determinat prin „divin", „religios" etc.) Îndeplinire solemnă de către un preot a ritualurilor prevăzute în canoanele bisericești pentru anumite ocazii și sărbători religioase Si: *ceremonie, oficiu, slujbă* (15). 36 Avantajul de a pune mingea în joc, la unele jocuri sportive cu mingea Si: (rar) *servă*. 37 (Udp „de") Grup de obiecte care alcătuiesc un tot cu destinație specială.

servient, ~ă *a* [At: HAMANGIU, C. C. 150 / P: *~vi-ent* / Pl: *~nți, ~e* / E: it ***serviente***] (Jur; îvr; d. imobile, proprietăți etc.) Aservit.

servietă *sf* [At: BARIȚIU, P. A. I, 360 / Pl: *~te* / E: fr ***serviette***, ger ***Serviette***] **1** (Înv) Șervet **(1)**. **2** Obiect confecționat din piele, din material plastic etc., de formă dreptunghiulară, cu sau fără mâner, având una sau mai multe despărțituri interioare, în care se poartă acte, cărți, caiete etc. Si: *geantă*.

servil, ~ă a [At: FM (1840), 27[2]/29 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***servile***, lat ***servilis***] **1** (D. oameni) Care are o atitudine de supunere exagerată față de cineva (pentru a obține unele avantaje) Si: *plecat*[2], (înv) *slugarnic, supus, slugos*, (îvr) *slugar, slugăratic, slugărelnic* **(2)**, *slugăresc*, (liv) *obsecvios*. **2** (D. manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor) Care denotă supunere exagerată. **3** (D. manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor) Care impune servilism **(1)** Si: *slugarnic*, (liv) *obsecvios*. **4** (D. oameni) Care se supune cu fidelitatea unui model. **5** (D. oameni) Lipsit de inițiativă și originalitate. **6** (D. manifestări, acțiuni ale oamenilor) Care acționează (mecanic) în conformitate cu un model. **7** (D. manifestări, acțiuni ale oamenilor) Care este lipsit de inițiativă și de originalitate. **8** (D. traducători) Care respectă în mod formal originalul, neglijând conținutul. **9** (D. traduceri) Care este (prea) fidel formei Si: *literal*. **10** Care ține de condiția de serv **(4)**. **11-16** Servial **(1-6)**. **17** (Pex; d. animale) Care devin supuse omului.

servilism *sn* [At: BARIȚIU, P. A. II, 2 / Pl: *~e* / E: fr ***servilisme***] **1** Atitudine de supunere exagerată față de cineva (în scopul de a obține unele avantaje) Si: *slugărnicie, slugăreală* **(3)**, *slugărie* **(3)**, *slugărit*[1] **(3)**, (liv) *obsecviozitate, servilitate*. **2** Atitudine de imitare, de reproducere mecanică, formală a unor modele, idei etc. **3** Lipsă de originalitate.

servilitate *sf* [At: NEGULICI / Pl: (rar) *~tăți* / E: fr ***servilité***] (Liv) Servilism **(1)**.

servire *sf* [At: PETROVICI, P. 73/10 / V: (înv) ***~rbire*** / Pl: *~ri* / E: ***servi***] **1** Instrument, mijloc, argument etc. în realizarea unei acțiuni. **2** Depunere de efort pentru a susține, a ajuta în vederea realizării unui scop, a unei cerințe etc. **3** Sprijinire cu devotament Si: *slujire, slujit*[1]. **4** Oferire a unei mâncări, a unei băuturi etc. Si: (rar) *servit*[1] **(1)**, (reg) *serveală* **(1)**. **5** Aducere la masă a mâncărurilor, băuturilor etc. Si: (rar) *servit*[1] **(2)**. **6-7** Punere în farfurie a mâncării (sau turnare în pahar a băuturii) pentru a fi consumate Si: (rar) *servit*[1] **(3-4)**. **8** Îndeplinire a anumitor însărcinări, îndatoriri, funcții etc. în folosul cuiva sau a ceva ori pe lângă cineva sau față de cineva sau ceva. **9** (Pex) Muncă într-un serviciu **(1)**. **10** (Spc) Activare într-un serviciu (public) la stat Si: *slujire, slujit*[1]. **11** Punere a unor mărfuri la dispoziția cumpărătorilor. **12-13** (Îvr) Dominare **(1, 4)**.

servis *sn* vz ***serviciu***

servit[1] *sn* [At: CINEMA, 1969, nr. 7, 11 / Pl: ? / E: ***servi***] **1-4** (Rar) Servire **(4-7)**. **5-7** (Reg) Serviciu **(1-3)**.

servit[2]***, ~ă*** *a* [At: DEX / Pl: *~iți, ~e* / E: ***servi***] **1** (D. minge, la unele jocuri sportive cu mingea) Pus în joc. **2** (D. jucători, la unele jocuri de cărți) Care nu mai cere alte cărți, considerându-le bune pe cele primite din prima mână.

servitate *sf* [At: ARISTIA, PLUT. 94/8 / Pl: (rar) *~tăți* / E: ***serv*** + *-itate*] (Îvr) Sclavie.

servitor, ~oare *smf* [At: OBRADOVICI, D. 20/10 / V: (pop) ***săr~***, (îvr) ***serbi~***, (reg) ***sir~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***serviteur***] **1** Persoană aflată în serviciul unui stăpân (pentru a presta munci casnice) și răsplătită în bani sau în natură Si: *slugă* **(2)**, (asr) *serv* **(1)**, (rar) *slujitor*, (înv) *poslușnic, slugănie*, (reg) *servitorească* **(1)**. **2** (Iuz; spc) Om (sau femeie) de serviciu **(12)**. **3** (Rar) Slugă **(10)**. **4** (Orn; reg; îc) **~oarea-cucului** Pitulice (*Troglodytes troglodytes*). **5** (Fig) Organ sau mecanism, sistem care îndeplinește o muncă utilă cuiva sau altui organ, mecanism, sistem. **6** (În formule de politețe) Autor al unui mesaj scris sau oral Si: *slugă*.

servitorească *sf* [At: ALRM SN II h 720/848 / Pl: *~ese* / E: ***servitor*** + *-ească*] (Reg) **1-3** Servitoare **(1-3)**.

servitorime *sfs* [At: ALEXI, W. / E: ***servitor*** + *-ime*] **1** (Csc) Mulțime de servitori **(1)** Si: *slujitorime* **(1)**, (pop) *slugărime*, (reg) *slugăret*. **2** Totalitate a servitorilor **(1)** (dintr-o casă).

servitudine *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ni* / E: lat ***servitudo, -inis***] (Îvr) **1-2** Servitute **(1, 4)**.

servitute *sf* [At: MAG. IST. I, 78/8 / Pl: *~uți* / E: lat ***servitus, -utis***] **1** Stare de dependență față de stăpânul feudal, care greva asupra persoanei celui dependent Si: *aservire*, (pex) *robie* **(1)**, *sclavie, subjugare, înrobire*, (rar) *servitudine* **(1)**. **2** Obligație a țăranului dependent față de stăpânul feudal Si: *îndatorire, constrângere*. **3** (Pgn) Obligație. **4** (Jur) Sarcină care grevează un bun imobiliar (casă, teren etc.) denumit fond aservit, în favoarea altuia, denumit fond dominant și care ia naștere prin voința proprietarilor celor două fonduri Si: (înv) *servitudine* **(2)**. **5** (Liv) Dependență a gândirii sau a sentimentelor imitatorilor față de un model.

servit *sn* vz ***serviciu***

servitie *sf* vz ***serviciu***

servition *sn* vz ***serviciu***

servitiu *sn* vz ***serviciu***

servo- [At: M. D. ENC. / E: izolat din ***servocomandă, servomecanism*** etc.] Element prim de compunere savantă care intră în denumirea unor sisteme tehnice (în care, cu ajutorul unei energii mici folosite pentru comandă, se declanșează dezvoltarea unei energii utile mari) și care servește la formarea unor substantive ca: „servoelement", „servofrână".

servoambreiaj *sn* [At: DN[3] / P: *~bre-iaj* / Pl: ? / E: fr ***servo-embrayage***] Ambreiaj al unei mașini la care cuplarea sau decuplarea motorului sunt efectuate de un servomotor.

servocomandă *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~menzi* / E: fr ***servocommande***] Comandă automată sau semiautomată la care forța de inițiere este amplificată prin utilizarea energiei produse de o sursă auxiliară.

servodirecție *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: ns cf it *servosterzo*] Dispozitiv de manevră a direcției pe autovehicule, care micșorează efortul conducătorului.

servoelement *sn* [At: DER / P: *~vo-e~* / Pl: *~e* / E: ***servo-*** + ***element***] Element al unui mecanism regulator dintr-un sistem tehnic cu ajutorul căruia se efectuează direct sau indirect variația unei anumite mărimi sau a unui anumit parametru al sistemului.

servofrână *sf* [At: DER / Pl: *~ne* / E: ***servo-*** + ***frână*** după fr *servofrein*] Mecanism sau dispozitiv auxiliar al unui sistem tehnic (utilaj, vehicul etc.) care amplifică forța de frânare.

servomecanism *sn* [At: DER / Pl: *~e* / E: fr ***servomécanisme***] Mecanism al unui regulator prin care acesta acționează asupra mărimii sau a parametrului de reglat.

servomotor *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~oare* / E: fr ***servomoteur***, cg ***servomotor***] Motor (electric, hidraulic sau pneumatic) care acționează elementul de execuție al unui sistem tehnic, transformând un semnal aplicat la intrare într-o mișcare de cele mai multe ori de rotație și folosind o sursă auxiliară de energie.

servoreglare *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~lări* / E: ***servo-*** + ***reglare***] Reglare automată prin care forța exercitată asupra elementului activ al regulatorului este adusă la valoarea necesară printr-un raport de energie auxiliară.

servus *i* [At: ALECSANDRI, T. 853 / V: ***~ut, ~rbus, ~rbuț, ~rgus, ~rus, seus*** / E: ger ***Servus***, lat ***servus*** cf mg *szervusz*] (Reg) **1** (Fam) Formulă de salut (la întâlnire sau la despărțire) Si: *salutare, salve, ciao*. **2** (Îe) **A da ~** A da mâna la întâlnire sau la despărțire.

servuț *i* vz ***servus***

sesam *sms* [At: I. GOLESCU, C. / E: fr ***sésame***] (Bot; rar) Susan (*Sesamum indicum*).

sesamoid, ~ă *a* [At: KRETZULESCU, A. 57/9 / V: (înv) ***seza~*** / E: fr ***sésamoïde***] (Atm; mai ales d. anumite oase sau cartilaje) Care seamănă cu o sământă de susan.

sescviplan *sn* [At: DER / Pl: *~e* / E: fr ***sesquiplan***] Avion cu două plane inegale, suprafața planului inferior fiind aproximativ jumătate din suprafața planului superior.

sesie *sf* vz ***sesiune***

sesil, ~ă a [At: CAIET. 75ᵛ/21 / S și: *sessil* / Pl: *~i, ~e* / E: fr **sessile**, lat **sessilis**] **1** (D. frunze) Lipsit de pețiol. **2** (D. flori sau fructe) Lipsit de peduncul (**1**).

sesisabil, ~ă *a* vz ***sesizabil***

sesisare *sf* vz ***sesizare***

sesiune sf [At: ȘINCAI, HR. II, 133/3 / P: *~si-u~* / V: ***sezi~***, (îrg) ***sesie*** (S și: *sessie, sesiie*) / S și: *sessiune* / Pl: *~ni* / E: lat **sessio, -onis**, fr **session**, rs **сессия**] **1** (De obicei urmat de determinări care indică felul) Perioadă de timp în care membrii unui organ reprezentativ, ai unei instituții științifice, ai unei organizații internaționale sau ai altui colectiv organizat se întrunesc pentru a discuta și a rezolva împreună unele probleme și lucrări care intră în atribuțiile lor. **2** (Pex) Fiecare dintre ședințele ținute într-o sesiune (**2**). **3** (Șîs ~ *de examene*) Perioadă de timp în cursul căreia se țin examene. **4** (În Evul Mediu; reg) Denumire a lotului de pământ, parte dintr-un domeniu, asupra căruia țăranul dependent avea drept de posesiune în schimbul rentei către stăpânul feudal și care putea fi transmis ereditar Si: *delniță*. **5** Lot de pământ care se dădea în folosință unui paroh, unei școli, unei primării etc. **6** (Spc) Unitate de măsură agrară egală cu 32 de iugăre de pământ.

sesiza [At: I. NEGRUZZI, S. I, 241 / V: ***sezisa*** / Pzi: *~zez* / E: fr **saisir**] **1** *vt* (C. i. autorități, organe ale justiției etc.) A aduce la cunoștință, verbal sau în scris, un caz (considerat ilegal) în vederea cercetării și soluționării lui. **2** *vt* (C. i. ilegalități, abateri etc.) A comunica (de obicei în scris) unei autorități, unui organ al justiției etc. pentru a lua măsurile care se impun. **3** *vt(a)* A denunța public o neregulă. **4** *vr* (D. autorități, organe de justiție etc.) A lua în considerare, în cercetare, spre analiză o ilegalitate, o abatere etc. pentru a o soluționa. **5** *vt* A pătrunde cu mintea Si: *a înțelege, a pricepe* (**1**), *a observa* (**2**), *a descoperi, a remarca, a prinde*, (rar) *a priza*². **6** *vt* A face cunoscut Si: *a dezvălui, a releva, a revela* (**1**). **7** *vr* A fi șocat la aflarea unei vești.

sesizabil, ~ă a [At: GHEREA, ST. CR. III, 87 / V: ***sezisa~***, (rar) ***sesisa~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr **saisissable**] Care poate fi înțeles, observat, remarcat, cunoscut (cu ajutorul simțirilor) Si: *perceptibil, concret, sesizant* (**2**).

sesizant, ~ă a [At: CONTEMP 1949, nr. 162, 6/1 / V: ***sezisant*** / Pl: *~nți, ~te* / E: fr **saisissant**] **1** Care iese ușor în evidență Si: *frapant, izbitor, șocant*. **2** (Pex) Sesizabil.

sesizare sf [At: COD. PEN. R. P. R. 426 / V: ***sezisa~***, (rar) ***~isa~*** / Pl: *~zări* / E: ***sesiza***] **1** Aducere la cunoștința unei autorități, unui organ de justiție etc., verbal sau în scris, a unui caz (considerat ilegal) în vederea cercetării și a soluționării lui. **2** Comunicare (de obicei scrisă) făcută unei autorități, unui organ de justiție etc. în legătură cu o ilegalitate, cu o abatere etc. pentru a lua măsurile care se impun. **3** (Ccr) Document, act, scrisoare etc. prin care cineva sesizează (**1**) ceva cuiva. **4** Înțelegere. **5** Aducere la cunoștința cuiva.

sesizor sn [At: DER / Pl: *~oare* / E: ***sesiza*** + *-or*] Organ principal al unui regulator sau al unui aparat de măsură, care sesizează o anumită mărime în forma ei inițială pentru a fi transformată apoi într-o formă convenabilă pentru reglare sau pentru măsurare.

seslă sf [At: DLR ms / Pl: *~le* / E: nct] (Reg) Scafă (**3**).

sesoaică *sf* vz ***săsoaică***

sestert sm, (rar) *sn* [At: PROT. – POP., N. D. / V: ***~iu*** *sn* / Pl: *~i* sm și (rar) *~e* sn / E: lat **sestertius**] Monedă romană de argint sau (mai târziu) de bronz, subdiviziune a dinarului, care valora doi ași și jumătate.

sesterțiu *sn* vz ***sestert***

sestină *sf* vz ***sextină***

seșă sf [At: TUDORAN, GL. / Pl: ? / E: nct] (Reg) Șezătoare.

seștină *sf* vz ***șestină¹***

set sm [At: LTR² / Pl: *~uri* / E: fr, eg **set**] **1** Fiecare dintre părțile în care se împart unele jocuri sportive, în funcție de atingerea unui anumit număr de puncte în favoarea unei echipe sau a unui jucător. **2** Grup de obiecte, de piese, de instrumente etc. (deosebite sau de același fel) care formează un ansamblu complet și au aceeași destinație Si: *garnitură*. **3** Ansamblu de articole de îmbrăcăminte (în special pulover și jachetă) confecționate din același material, care se poartă împreună. **4** (Tip) Unitate de măsură pentru grosimea literei de la mașina de cules monotip.

seta vi [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 237ᵛ/33 / V: ***săta*** / Pzi: *setez* / E: ***sete***] (Îvr) A înseta.

setaceu, ~ee a [At: DN³ / E: fr **sétacé** cf lat *seta*] (Bot; d. unele organe) Acoperit cu peri țepoși, rigizi.

setalău *sm* vz ***șeitalău***

setaveraj sn [At: L. ROM. 1961, nr. 1, 30 / Pl: *~e* / E: fr **set-avérage**] Raportul dintre numărul seturilor (**1**) câștigate și cel al seturilor pierdute, la unele jocuri sportive (tenis, volei etc.).

setă sf [At: DN³ / Pl: ? / E: it, lat **seta**] (Blg) Păr vegetal țepos.

setbol sn [At: DN³ / S și: *setball* / E: eg **setball**] (La tenis) Minge servită către sfârșitul setului, prin care, în mod virtual, unul dintre jucători poate câștiga setul.

setcar sm [At: ANTIPA, P. 515 / Pl: *~i* / E: ***setcă*** + *-ar*] (Reg) Pescar care prinde pește cu setca.

setcă sf [At: ANTIPA, P. 168 / Pl: *~tci* și (rar) *~tce* / E: rs **сетка**] Unealtă de pescuit confecționată din plasă de ață subțire, în general de formă dreptunghiulară, fixată în apă cu ajutorul a două odgoane, întrebuințată mai ales pentru scrumbie și cegă.

sete sfs [At: PSALT. 134 / E: ml **sitis, -is**] **1** Stare fiziologică complexă constând din senzația particulară de uscăciune a mucoasei gurii și a gâtului și din impulsul de a bea lichide ca urmare a deshidratării țesuturilor organismului. **2** (Îlav) **Cu** (sau, reg, **în**) ~ Cu înverșunare Si: *violent*. **3** (Fig; pgn) Dorință (arzătoare). **4** (Îlav) **Cu** ~ Cu pasiune Si: *stăruitor*. **5** (Îal) Cu lăcomie. **6** (Îe) **A-i fi cuiva ~ de ceva** (sau **de cineva**) A fi cuprins de o dorință puternică. **7** (Înv) Secetă (**2**).

setean, ~ă *smf* vz ***sătean***

setebist, ~ă smf [At: IORDAN, L. R. A. 251 / P: *se-te-bist* / Pl: *~iști, ~e* / E: ***S.T.B.*** (Societate de Transport București) + *-ist*] (Iuz) Persoană salariată a Societății de Transport a orașului București Si: *itebist*.

seteciune sf [At: BIBLIA (1688), 150²/21 / Pl: *~ni* / E: ***sete*** + *-ciune*] (Înv) Secetă.

setember *ss* vz ***septembrie***

setembre *ss* vz ***septembrie***

seteos, ~oasă *a* vz ***setos¹***

seter [At: ENC. VET. 700 / S și: *setter* / Pl: *~i* / E: eg, fr **setter**] **1** *sm* Rasă de câini de vânătoare, de talie mijlocie, cu capul ușor alungit și cu părul lung și mătăsos, diferit colorat după specie. **2** *a* (D. câini) Care aparține rasei seter (**1**).

setilă sms [At: CREANGĂ, O. 118 / E: ***sete*** + *-ilă*] **1** Om veșnic însetat, care, oricât ar bea, nu se satură. **2-4** (Euf) Bețiv (**1-3**).

setim s [At: PO 260/22 / V: ***sit~***, ***șet~***, ***șit~*** / E: ns cf mg *setimfabol*] (Îvr) Salcâm (**1**) (*Robinia pseudacacia*).

setios, ~oasă *a* vz ***setos¹***

setleva sfs [At: NEGRUZZI, S. I. 74 / E: fr **sept levée**] (La unele jocuri de cărți) Ridicarea de șapte ori a mizei existente.

seton sm [At: LUCACI, M. 121/16 / Pl: *~oane* / E: fr **séton**] **1** Meșă de vată, de tifon, de pânză etc. care se utiliza în diferite forme de ulcerații (mai ales la animale) pentru a obține o drenare continuă. **2** Procedeu terapeutic care consta în folosirea unui seton (**1**).

setos¹, ~oasă [At: PSALT. 228 / V: (reg) ***~teos***, ***~tios*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***sete*** + *-os*] **1-2** *smf, a* (Om) căruia îi este sete (**1**) Si: *însetat*, (îrg) *sățios²*, *secetos* (**6**), (reg) *sfăitos* (**1-2**). **3** *a* (Fig; d. oameni sau d. manifestările lor; udp „de") Care manifestă o poftă (nemăsurată, nepotolită), o dorință (arzătoare, intensă) (de ...) Si: *avid, lacom, dornic*, (îvr) *secetos* (**7**).

setos², ~oasă a [At: DN² / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr **séteux**] (Bot; d. unele organe) Acoperit cu peri duri, tari.

setoșa vi [At: CORESI, EV. 366 / V: ***~și*** / Pzi: *~șez* / E: ***setos***] (Îrg) A înseta.

setoși *v* vz ***setoșa***

setui vi [At: PSALT. 118 / Pzi: ? / E: ***sete*** + *-ui*] (Înv) A înseta.

șetela *v* vz ***țesăla***

setios, ~oasă *a* vz ***sățios***[2]

seu *sn* [At: PO 277/12 / V: (îrg) ***său*** / Pl: *~ri* / E: ml ***sebum***] **1** Grăsimea (care se obține) din țesuturile bovinelor, ovinelor și cabalinelor, utilizată în scopuri industriale (rar, în alimentație, ca unguent etc.). **2** (Îe) **A pune** (sau **a prinde**) ~ A se îngrășa. **3** (Reg; îe) **A nu-și încăpea în săul său** A fi extrem de gras. **4** (Lpl) Varietăți de seuri (**1**). **5** (Nob; lpl) Bucăți de carne de oaie foarte grasă. **6** (Pan) Grăsime depusă pe diverse părți ale corpului omenesc, din cauza unei alimentații abundente, a unor boli, a bătrâneții etc. Si: *osânză*. **7-8** (Fig) Avere (**4-5**). **9** (Reg; îla) **Cu ~** Cu prestigiu. **10** (Reg; îe) **A face** (sau **a prinde**) ~ A se îmbogăți. **11** (Reg; îe) **A pierde ~** A sărăci (**3**). **12** (Reg; îe) **A avea ~ la rărunchi** A fi bogat. **13** (Reg; îe) **A înota în ~** A fi foarte bogat. **14** (Reg; îe) **A trăi în** (sau **din**) **~ul său** (sau **lui**) A trăi numai din ceea ce a agonisit. **15** (Reg; îe) **A trăi în ~ul cuiva** A trăi din munca altuia Si: *a trândăvi*. **16** (Reg; îe) **A fi crescut în ~ul său** A fi ferit de griji. **17** (Reg; îe) **A avea său rău** (pe cineva) A fi supărat (pe cineva).

seuos, ~oasă *a* [At: PONTBRIANT, D. / P: *se-uos* / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***seu*** + *-os*] (Înv; d. țesuturi animale, d. carne etc.) Cu (mult) seu (**1**).

seus *i* vz ***servus***

seușor *sm* [At: PAMFILE–LUPESCU, CROM. 201 / P: *se-u~* / Pl: ? / E: ***seu*** + *-ușor*] **1-6** (Reg; șhp) Seu (**1, 5-6**) (puțin).

seva *c* vz ***săvai***

sevai *sn* [At: GHICA, S. 501 / V: ***sav~, suv~, suvaia*** / A: (și) *sevai* / Pl: *~uri* / E: tc ***sevai, sevayi***] (Trî) Țesătură de mătase cu fir auriu sau argintiu.

sevas *sn* [At: (a. 1790) GÁLDI, M. PHAN. 249 / V: ***~is*** / Pl: *~uri* / E: ngr ***σέβας***] (Grî) **1** Respect (**1**). **2** Venerație.

sevasis *sm* vz ***sevas***

sevast *sms* [At: MOXA, 357/25 / E: ngr ***σεβαστός*** „venerat, respectat"] (Grî; rar) Împărat.

sevastiesc, ~ească *a* [At: COD VOR.[2] 4r/4 / P: *~ti-esc* / Pl: *~ești* / E: ***sevast*** + *-iesc*] (Îvr) Împărătesc.

sevastocrator *sm* vz ***sebastocrator***

sevă *sf* [At: BARASCH, B. 8 / Pl: *~ve* / E: fr ***sève***] **1** Lichid nutritiv format din apă și săruri minerale sau din apă și substanțe organice, care circulă prin vasele libero-lemnoase ale vegetalelor Si: *suc*, (pop) *mâzgă* (**1**), *must, mustăreață* (**1**). **2** (Fig) Putere. **3** (Fig) Savoare (**4**). **4** (Pex) Lichid din natură care poate asigura fertilitatea.

sevăstra *v* vz ***sechestra***

sevârși *v* vz ***săvârși***

sevârșire *sf* vz ***săvârșire***

sevda *sf* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 267 / V: ***~dea*** / Pl: ? / E: tc ***sevda***] (Tcî; rar) Poftă (**1**).

sevdea *sf* vz ***sevda***

sever[1] *sns* [At: PSALT. HUR. 92v/10 / V: ***seav~*** / E: slv ***сѣверъ***] (Înv) **1** Nord. **2** Vânt care bate dinspre nord, nedefinit mai îndeaproape.

sever[2]***, ~ă*** [At: HELIADE, D. J. 23/23 / A și: *sever* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sévère***, lat ***severus***] **1** *a* (D. oameni) Care respectă și ține să se respecte cu cea mai mare rigoare un anumit lucru (considerat obligatoriu sau recomandabil). **2** *a* (D. oameni) Care nu admite abatere de la norme, reguli etc. stabilite. **3** *a* (D. oameni) Care este înclinat spre a pedepsi sau a blama orice abatere a cuiva Si: *aspru*, (rar) *strașnic* (**6**). **4** *av* Cu severitate. **5** *a* (D. aspectul, expresia, manifestările etc. oamenilor) Care caracterizează, exprimă, trădează pe omul sever[2] (**1**) Si: *aspru*. **6** *a* (Pex) Care arată o anumită gravitate, solemnitate, sobrietate etc. Si: (rar) *strașnic* (**8**). **7** *a* Care este sau trebuie să fie respectat, aplicat etc. cu cea mai mare rigoare Si: *aspru, riguros*[1], *strașnic* (**9**), *strict, strâns*[2], (îvr) *scuturat*[2]. **8** *a* (D. manifestări, activități etc. ale oamenilor) Care este făcut cu rigoare, cu strictețe. **9** *a* (D. manifestări, activități etc. ale oamenilor) Care are conținut aspru sau riguros, strict Si: *temeinic*. **10** *a* (Rar) Care este primejdios, periculos sau grav. **11** *a* (Spt; îs) *Scor ~* Scor în care diferența dintre punctele marcate și cele primite este foarte mare. **12** *a* (D. conturul, forma, aspectul unor obiecte, construcții etc. sau, pex, d. elementele lor componente) Care se caracterizează prin absența ornamentelor, prin simplitate, sobrietate etc. **13** *a* (D. limba, stilul unor opere literare) Care se caracterizează prin sobrietate, simplitate (extremă).

severinean, ~ă [At: DEX / Pl: *~eni, ~ene* / E: ***(Turnu) Severin*** + *-ean*] **1-4** *smf, a* (Persoană) care face parte din populația (sau este originară din zona) municipiului Drobeta-Turnu Severin sau din județul Caraș-Severin. **5-6** *smp* Populația de bază a municipiului Drobeta-Turnu Severin sau a județului Caraș-Severin. **7-10** *a* Care aparține municipiului Drobeta-Turnu Severin, județului Caraș-Severin sau severinenilor (**5-6**). **11-14** *a* Care este specific municipiului Drobeta-Turnu Severin, județului Caraș-Severin sau severinenilor (**5-6**).

severineanca *sfa* [At: VARONE, D. / E: ***Severin*** + *-eanca*] **1** (Reg) Dans popular asemănător cu hora, nedefinit mai îndeaproape. **2** Melodie după care se execută severineanca (**1**).

severitate *sf* [At: CALENDARIU (1794), 30/6 / Pl: *~tăți* / E: fr ***sévérité***, lat ***severitas, -atis***] **1** Respectare cu cea mai mare rigoare a anumitor lucruri (considerate obligatorii sau recomandabile) Si: *strășnicie, strictețe*. **2** Manifestare, atitudine, comportare de om sever[2] (**2**) Si: *asprime, exigența*, (îvr) *strângere, rigurozitate*. **3** (Spt) Situație în care diferența dintre punctele marcate și cele primite este foarte mare. **4** Aspect al unor obiecte, al unor construcții etc. caracterizat prin absența ornamentelor, prin simplitate, prin sobrietate etc.

severșit *sn* vz ***săvârșit***[1]

sevghiliu *sms* [At: ZEITSCHRIFT, XIX, 398 / E: tc ***sevgili***] (Îvr) **1-2** Favorit (**2-3**).

sevir *sm* [At: XENOPOL, I. R. I, 174 / A: nct / Pl: *~i* / E: lat ***sevir***] Fiecare dintre cei șase șefi ai corporației augustalilor, în timpul administrației romane în Dacia.

sex[1] *sn* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA IV/16 / Pl: *~e* și (înv) *~uri* / E: fr ***sexe***, lat ***sexus***] **1** Ansamblu de trăsături morfologice și fiziologice specifice care deosebesc organismele în două categorii distincte, masculi și femele Si: (înv) *neam, soi*[1]. **2** (Pex) Fiecare dintre cele două categorii de viețuitoare diferențiate după organele genitale. **3** (Csc; îs) *~ul tare* (sau, rar, *urât, viril*) Bărbați (**1**). **4** (Csc; îs) *~ul (cel) slab* (sau *frumos*, rar, *plin de grații*, înv, *fără barbă*) Femei (**7**). **5** (Rar; csc) Ființe care aparțin uneia dintre cele două categorii definite mai sus. **6** Organ genital. **7** (Rar) Manifestare sexuală. **8** (Grm; înv) Gen (**8**).

sex[2]***-*** [At: DN[3] / V: ***sexa-*** / E: fr ***sexa-***, lat ***sex-***] Element de compunere savantă cu semnificația: **1** Șase. **2** De șase ori.

sexa- vz ***sex-***[2]

sexagenar, ~ă [At: NEGULICI / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sexagénaire*** cf lat *sexagenarius*] **1-2** *smf, a* (Persoană) care este în vârstă de șaizeci de ani sau între șaizeci și șaptezeci de ani. **3** *smp* (Pex) Copaci bătrâni.

sexagesimal, ~ă *a* [At: ASACHI, E. III, 34/12 / V: (rar) ***~ezi~***, (înv) ***~aghezi~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sexagésimal***] **1** (D. modul de diviziune sau d. subdiviziuni) Care are la bază raportul dintre unu și șaizeci. **2** Referitor la împărțirea unui întreg în șaizeci de părți egale. **3** (Îs) *Grad ~* Unghi egal cu a nouăzecea parte dintr-un unghi drept.

sexagezimal, ~ă *a* vz ***sexagesimal***

sexaghezimal, ~ă *a* vz ***sexagesimal***

sex-appeal *sns* [At: FLACĂRA, 1969, nr. 2, 12 / P: *sexapil* / E: eg ***sex-appeal***] **1** Atracție puternică pe care o persoană o exercită asupra altei persoane. **2** Aspect atrăgător, provocator al unei persoane Si: (pfm) *nuri, vino-ncoace*.

sexo- [At: DN[3] / E: fr ***sexo-*** cf lat *sexus*] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1-2** (Referitor la) sex. **3** De sex. **4** Al sexului.

sexolog, ~ă *smf* [At: DN[3] / Pl: *~ogi, ~oge* / E: fr ***sexologue***] Medic specialist în sexologie.

sexologie *sf* [At: DN[2] / Pl: *~ii* / E: fr ***sexologie***] Disciplină care studiază diferențierea sexuală cu toate implicațiile sale biologice, psihologice, sociale, medicale, filozofice etc.

sextant *sn* [At: G. POP., G. 191 / Pl: *~e* și (rar) *~nți* sm / E: fr ***sextant***] Instrument optic format dintr-un sector circular gradat de la 0° la 60° și o lunetă de vizare, care se întrebuințează în astronomie, navigație, aviație la măsurarea distanței unghiulare dintre două puncte terestre, a înălțimii aștrilor deasupra orizontului etc. Si: (rar) *sector* (**5**), (îvr) *sfert de cerc*.

sextă *sf* [At: FILIMON, O. I, 197 / Pl: *~te* / E: fr ***sexte***, ger ***Sexte***, it ***sesta***] (Muz) **1** Treapta a șasea a gamei diatonice. **2** Interval de la orice notă până la cea de-a șasea în ordinea gamei diatonice.

sextet *sn* [At: ENC. ROM. / Pl: *~e* / E: ger ***Sextett***] **1** Compoziție muzicală pentru șase voci sau șase instrumente Si: *sextuor*. **2** Ansamblu compus din șase cântăreți vocali sau instrumentiști care execută un sextet (**1**). **3** Echipă (de volei sau de gimnastică) alcătuită din șase sportivi de bază. **4** (Pgn) Grup de șase persoane care alcătuiesc o unitate, un ansamblu.

sextilion *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: *~li-on* / Pl: *~oane* / E: fr ***sextillion***] Număr obținut înmulțindu-l pe zece cu el însuși de douăzeci și unu de ori.

sextină *sf* [At: DER / V: (rar) *sest~* / Pl: *~ne* / E: fr ***sextine***] **1** Poezie cu formă fixă, care este alcătuită din șapte strofe, dintre care primele șase au câte zece versuri, iar ultima are numai trei versuri și în care aceleași cuvinte revin la rimă într-o anumită ordine. **2** Strofă alcătuită din șase versuri.

sextolet *sn* [At: ENC. ROM. / Pl: *~e* / E: fr ***sextolet***] (Muz) Grup de șase note provenite din reunirea a două triolete.

sextuor *sn* [At: DN² / P: *~tu-or* / Pl: ? / E: fr ***sextuor***] Sextet (**1**).

sextuplu, ~lă [At: PROT. – POP., N. D. / Pl: *~li*, *~le* / E: fr ***sêxtuple***, lat ***sextuplus***] **1** *a* Care este de șase ori mai mare Si: *înșesit*. **2** *a* (D. pui de animale) Care s-a născut odată cu alți cinci din aceeași femelă. **3** *sm* (De obicei lpl) Grup de șase pui născuți odată din aceeași femelă.

sexual, ~ă [At: (a. 1830) BV III, 712 / P: *~xu-al* / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***sexuel***, lat ***sexualis***] **1** *a* Care aparține sexului (**1**). **2** *a* Care se referă la sex (**1**). **3** *a* Caracteristic sexului (**1**). **4** *a* Privitor la raporturile fiziologice dintre ființe Si: *intim*, *trupesc*. **5** *a* Care servește la reproducere. **6** *a* Care este de natură fizică sau fiziologică. **7** *a* Bazat pe împărțirea sexelor. **8** *av* Din punct de vedere sexual Si: *sexualicește*.

sexualicește *av* [At: TEODOREANU, M. III, 137 / P: *~xu-a~* / E: ***sexual*** + *-icește*] (Rar) **1-2** Din punct de vedere sexual (**1**, **4**). **3-6** În ceea ce privește sexul (**1**, **5-7**).

sexualism *sn* [At: CONTEMP., 1949, nr. 138, 5/6 / P: *~xu-a~* / Pl: ? / E: ***sexual*** + *-ism*] (Rar) **1** Stare a unei ființe care are sex (**1**). **2-3** Senzualitate (**1-2**).

sexualitate *sf* [At: BARCIANU / P: *~xu-a~* / Pl: (rar) *~tăți* / E: fr ***sexualité***] **1** Totalitate a însușirilor morfologice, fiziologice și psihologice care caracterizează sexele și fenomenul sexual. **2** Viață sexuală.

sexuat, ~ă *a* [At: DL / P: *~xu-at* / Pl: *~ați*, *~e* / E: fr ***sexué***] **1** Care are unul dintre cele două sexe (**1**). **2** Care este prevăzut cu organe de reproducere. **3** (Blg; d. reproduceri, încrucișări de specii etc.) Care se produce prin organe sexuale.

sexy *ain* [At: CINEMA, 1968, nr. 2, XIV / E: eg, fr ***sexy***] **1** (D. oameni) Cu sex-appeal (**2**). **2** (D. spectacole, publicații etc.) Cu caracter erotic.

sezamoid, ~ă *a* vz ***sesamoid***

sezinar, ~ă *a* [At: COD. PEN. R. P. R. 65 / Pl: *~i*, *~e* / E: ***sezină*** + *-ar*] (Jur; îs) *Moștenitor* ~ Moștenitor care se bucură de sezină.

sezină *sf* [At: HAMANGIU, C. C. 157 / Pl: *~ne* / E: fr ***saisine***] Posesiune de drept asupra unor bunuri succesorale, în temeiul căreia anumiți moștenitori sunt îndreptățiți să perceapă uzufruct și să exercite dreptul la acțiune privitoare la aceste bunuri încă de la deschiderea succesiunii.

sezisa *v* vz ***sesiza***

sezisabil, ~ă *a* vz ***sesizabil***

sezisant, ~ă *a* vz ***sesizant***

sezisare *sf* vz ***sesizare***

seziune *sf* vz ***sesiune***

sezoană *sf* vz ***sezon***

sezon *sn* [At: BARASCH, M. II, 143/16 / V: (înv) ***~ă*** (S și: *sesonă*) *sf*, ***~oană*** (S și: *sesoană*) / S și: *seson* / Pl: *~oane* / E: fr ***saison***] **1** Perioadă din cursul unui an cu caracter climatic relativ constant Si: (îrg) *timp*, (reg) *pâne*. **2** (Cu determinări care arată felul) Perioadă a anului dominată de anumite stări atmosferice. **3** (De obicei urmat de determinări care arată felul activității) Perioadă de timp din cursul unui an caracterizată printr-o activitate intensă în unele domenii sau favorabilă pentru anumite acțiuni (condiționate de caracteristicile acelei perioade). **4** (Îs) ~ *mort* Perioadă de timp în care încetează (sau scade foarte mult) activitatea desfășurată într-un anumit domeniu. **5** (Îs) ~ *oprit* (sau *interzis*) Perioadă de timp în care sunt interzise vânătoarea și pescuitul. **6** (Îla) **De ~** Care se desfășoară sau care este potrivit într-o anumită perioadă de timp (corespunzătoare aproximativ unui anotimp). **7** (Îal) Care este specific unui sezon (**6**). **8** (Îal; frr) Care prezintă interes. **9** (Îal; frr) Care este de actualitate.

sezonal, ~ă *a* [At: IORDAN, L. R. A. 160 / Pl: *~i*, *~e* / E: ***sezon*** + *-al*] (Rar) **1-4** Sezonier (**1-4**).

sezonalitate *sf* [At: D. MED. / Pl: ? / E: ***sezonal*** + *-itate*] (Med) Dependență a declanșărilor epidemice de factorul anotimp.

sezonă *sf* vz ***sezon***

sezonier, ~ă [At: VOICULESCU, P. I, 56 / P: *~ni-er* / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***saisonnier***] **1** *a* Care ține de un anumit sezon (**1**) Si: (rar) *sezonal* (**1**). **2** *a* Privitor la un anumit sezon (**1**) Si: (rar) *sezonal* (**2**). **3** *a* Care durează un sezon Si: (rar) *sezonal* (**3**). **4** *a* Care are loc în cursul unui sezon (**1**) Si: (rar) *sezonal* (**4**). **5** *a* (D. personalul unei întreprinderi industriale, comerciale etc.) Care este angajat, pe timp de un sezon (**1**), pentru anumite munci. **6** *smf* (Rar) Sezonist.

sezonist, ~ă *smf* [At: I. BOTEZ, B. I, 26 / Pl: *~iști*, *~e* / E: ***sezon*** + *-ist*] Persoană care face cură sau își petrece concediul într-o stațiune balneară, climaterică, într-o așezare de interes turistic etc. Si: (rar) *sezonier* (**6**).

sfacel *sn* [At: MEȘT. DOFT., ap. URSU, T. Ș. 277 / V: (înv) ***~us***, ***~achel***, ***~asel*** / S și: (înv) *sphacel* / Pl: *~e* / E: fr ***sphacèle***, lat ***sphacelus***] **1** Porțiune de țesut necrozat care se detașează de țesuturile sănătoase învecinate și se elimină. **2** Mortificare a unor țesuturi sau organe, în urma unor tulburări de circulație sau a unor boli (infecțioase) Si: (înv) *învârtoșare*, *țâțână*.

sfacelare *sf* [At: G. BARBU, A. V. 42 / Pl: *~lări* / E: ***sfacel***] (Med) Fenomen de necrozare a unor țesuturi sau organe, în urma unor tulburări de circulație sau a unor boli (infecțioase).

sfacelus *sn* vz ***sfacel***

sfachel *sn* vz ***sfacel***

sfadă *sf* [At: PSALT. HUR. 68ᵛ/4 / V: (înv) ***sva~*** (Pl: *svade*), (îvr) ***~ară*** (Pl: *sfare*) / Pl: *sfezi* și (înv) *~de*, *sfăzi* / G-D: *sfezii* și (rar) *~dei* / E: slv ***съвада***, ***свада***] (Pop) **1** Ceartă (**1**). **2** (Pex) Bătaie (**1**). **3** (Pex) Luptă (armată) Si: (înv) *sfară²* (**3**). **4** (Îlv) **A se lua la** (sau, pop, **a avea**, **a face**, înv **a se pune**, **a fi în**) ~ (cu cineva) A se certa (**2**). **5** (Îvr; îe) **A face ~ între ...** A învrăjbi. **6-7** (Înv) Dușmănie (**1-2**). **8** (Înv) Viclenie.

sfadnic, ~ă *smf*, *a* [At: DOSOFTEI, MOL. 86 / V: ***sva~***, (îvr) ***svetn~*** / Pl: *~ici*, *~ice* / E: slv ***съвадьникъ***, ***свадникъ***] **1-2** (Îvr) Certăreț (**1-2**).

sfagnaceu *sf* [At: DN³ / Pl: *~ee* / E: fr ***sphagnacées***] **1** (Lpl) Familie de plante cuprinzând mușchii din care se formează turba. **2** Plantă care face parte din familia sfagnaceelor (**1**).

sfagnet *sn* [At: BOTANICA, 122 / Pl: *~e* / E: ***sphagn***[um] + *-et*] (Liv) Turbărie².

sfai *s* [At: PAMFILE, J. II,165 / Pl: ? / E: nct] (Reg; csnp) Duhoare (**1**).

sfaina [At: PAMFILE, DUȘM. 391 / Pl: ? / E: nct] (Reg) **1** *sfa* (Îe) **A da ~** A vesti. **2** *i* Exprimă un îndemn Si: *fuga*!

sfaiog¹ *sm* [At: H XIV, 350 / Pl: *~ogi* / E: nct] (Zlg; Dob) Molia-zidurilor (*Oniscus murarius*).

sfaiog² *sm* vz ***sfoiag***

sfaiogi *vr* [At: PAMFILE, A. R. 259 / Pzi: *~ogesc* / E: ***sfaiog²***] (Reg; d. obiecte, plante etc.) A se scoroji (**1**).

sfaiț *sm* [At: CHEST. V. 76/3 / Pl: ~*i* / E: ger *Schweiz*] (Reg) Bou de culoare brună (de rasă elvețiană).

sfaițui *v* vz *șvaițui*

sfalerit *sn* [At: DER / Pl: ~*e* / E: fr *sphalérite*] (Min) Blendă (1).

sfalțuit, ~ă *a* [At: GL. OLT. / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: *asfalt*] (Reg) Asfaltat[2].

sfanac *sm* vz *spanac*

sfandal *sm* [At: ȘEZ XV, 122 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Plantă de munte nedefinită mai îndeaproape.

sfandosi *vr* [At: GÁLDI, M. PHAN. 249 / Pzi: ~*sesc* / E: *s-* + *fandosi* cf ngr σφαντάξω] **1-2** A se fandosi (**1-2**).

sfanduh *sm* vz *schinduf*[1]

sfanț *sm* [At: (a. 1799) IORGA, S. D. VIII, 36 / V: (îvp) ~*ih* (Pl: *sfanțih*, *sfanțihe* sn), (îrg) ~*ic* (Pl: *sfanțici*, *sfanțichi*), *sva~*, *svanțih*, (înv) ~*ig*, ~*nz*, *țva~*, *țfanțih*, *zfanțâci*, *zvanț*, (reg) *sfânțic*, *sfânțâci*, ~*uc*, *sfânțâc*, *sfânție s*, *sfra~*, *svanțip* / Pl: ~*i* / E: ger *Zwanzig*[er]] **1** Monedă austriacă de argint cu valoare variabilă (redusă), care a circulat și la noi în prima jumătate a sec. XIX. **2** (Pgn) Monedă de valoare mică Si: *para*[3], *pitac*[1], *ban*, *banuț*, *băncuță*, *firfiric*, *gologan*, (reg) *sfânțaș*, *pițulă*. **3** (Îlav) **Până la ultimul ~** Tot. **4** (Pop; îe) **A nu avea (nici** sau **nici un) ~** A fi lipsit de bani. **5** (Pex; îae) A fi sărac. **6** (Reg; îe) **A vedea câte parale face ~ul** A constata valoarea unui lucru atunci când i se simte lipsa. **7** (Reg; îe) **A nu sti câte parale face ~ul** A nu ști să aprecieze la timp ceva sau pe cineva. **8** (Reg; îe) **A-i arăta** (cuiva) **câte parale face ~ul** A-i dovedi (cuiva) valoarea unui lucru. **9** (Fam; lsg; csc) Bani (**1**). **10** (Fam; pex) Avere (**13**).

sfanție *sm* vz *sfanț*

sfanțig *sm* vz *sfanț*

sfanțih *sm* vz *sfanț*

sfanțuc *sm* vz *sfanț*

sfanz *sn* vz *sfanț*

sfară[1] *sf* [At: MOXA, 354/29 / V: (reg) *sf~* / Pl: ~*re*, (înv) *sfări* / E: slv **скварa**] **1** Miros greu (cu fum înecăcios) rezultat din arderea grăsimilor, a cărnii, a (mucurilor) lumânărilor de seu etc. **2** Fum înecăcios Si: *mârlăiță*. **3** (Rar; îe) **A da ~ în țară** A semnaliza un pericol sau a vesti ceva prin aprindere de focuri în anumite locuri. **4** (Pop; rar; îe) **A da ~ în țară** (sau **în sat, în mahala** etc.) A anunța (**1**). **5** (Înv) Jertfă adusă divinităților păgâne (prin sacrificiu și ardere pe altar). **6** (Înv) Jertfă umană.

sfară[2] *sf* [At: CORESI, EV. 171 / Pl: ~*re* / E: slv **свaрa**] (Înv) **1-3** Sfadă (**1-3**).

sfară[3] *sf* vz *sfoară*

sfarde *sf* vz *sfarghie*

sfardie *sf* vz *sfarghie*

sfaret *sm* [At: ANTIPA, P. 790 / V: ~*eț* / A: nct / Pl: ~*eți* / E: nct] (Iht; reg) **1** Zvârlugă (*Cobitis taenia*). **2** Zvârlugă (*Cobitis aurata balcanica*).

sfareț *sm* vz *sfaret*

sfarghie *sf* [At: ARVINTE, TERM. 167 / V: ~*rde*, ~*rdie* (Pl: *sfardii*), *sferde* (Pl: *sfergi* și *sferji*, *sferzi*, *sferde*), *sferdie*, *sfârdie*, *sfagie*, *șfardie* (Pl: *șfardii*), *sf~* (Pl: *sfarghii* și *sfârghii*) / Pl: ~*ii* / E: nct] (Reg) **1** Așchie (**1**). **2** Bucată de lemn (subțire) tăiată în lung. **3** (Îf *sfârdie*) Loc de arătură lung și îngust.

sfârnic *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 97ʳ/4 / Pl: ~*ice* / E: *sfară*[1] + *-nic*] (Înv) Altar al păgânilor.

sfaroc *sn* vz *sfarog*

sfarog *sn* [At: CARAGIALE, O. I, 137 / V: ~*oc*, *sfor~*, *scor~*, *sfaroc*, *sf~* / Pl: ~*uri*, (reg) ~*oage* / E: *sfară*[1] + *-og*] (Pop) Obiect scorojit Si: (reg) *scorojitura*.

sfarogeală *sf* [At: SĂM. III, 216 / Pl: ~*eli* / E: ns cf *sfarogi*] (Reg; rar) **1** Gălăgie (**1**). **2** Scofâlceală (**1**). **3** Scorojire (**1**).

sfarogi *vr* [At: DDRF / V: (reg) ~*oji*, ~*rugi*, *sfâr~*, *sfârlo~*, *sfâroji*, *sf~* / Pzi: ~*ogesc* / E: *sfarog*] **1** (Pop; d. obiecte, plante etc.) A se scoroji (**1**). **2** (Reg; pex; mai ales d. mâncare) A se arde (pe foc). **3** (Reg; d. ființe, mai ales d. oameni și d. fața lor) A se scofâlci (**1**).

sfarogit, ~ă *a* [At: CREANGĂ, P. 194 / V: *sfâr~*, *sfâr~*, *sfârlo~*, *sfârojit*, *sfor~* / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: *sfarogi*] **1** (Pop; d. obiecte, plante etc.) Scorojit (**1**). **2** (Reg; d. ființe, mai ales d. oameni și d. fața lor; îf *sfârogit*, *sfârogit*) Scofâlcit (**1**).

sfaroji *v* vz *sfarogi*

sfarugi *v* vz *sfarogi*

sfasel *sn* vz *sfacel*

sfașcă *sf* [At: TDRG / V: *sva~* / Pl: ~*ște* / E: ucr **свашка**] (Reg) Vornicească (la nuntă).

sfat *sm* [At: PSALT. HUR. 63ʳ/25 / V: (înv) *sfeat* (Pl: *sfeature*), *svat*, *sveat* / Pl: ~*uri* / E: slv **съвѣтъ**, **свѣтъ**] **1** Ceea ce oferă cineva (verbal sau în scris) altcuiva (sau ceea ce primește ori cere cineva, verbal sau în scris, de la altcineva) în legătură cu luarea unei hotărâri (într-o situație dificilă), în adoptarea unei atitudini, în rezolvarea unei situații, pentru atingerea unui scop etc. Si: *povața*, (pop) *învăț*, *învațătură*, (îvr) *semnătură* (**1**), *socoteală*, (înv) *sfătuire* (**3**), *sfătuit* (**2**), *consiliu*, *dăscălie*, *povățuială*, *povățuitură*, *vorbă*. **2** (Spc) Ceea ce este spus cuiva (sau este simțit de cineva) ca ajutor, ca încurajare, spre a întreprinde, spre a face, spre a termina etc. ceva Si: *imbold*, *impuls*, *îndemn*, *pornire*, *povață*, *resort*, (rar) *imboldire*, *mișcare*, (îrg) *năstav*[1], *stramutare*, (înv) *năslire*, *năslitura*, *porneala*, (îvr) *naslicime*, (grî) *parachinisis*, (reg) *bold*. **3** (Înv; pex) Intenție. **4** (Îvp) Înțelepciune. **5** (Îvp; adesea construit cu verbe ca „a face", „a ține" etc.) Discuție (**1**). **6** (Spc) Taifas. **7** (Pex) Consfătuire (**1**). **8-9** (Înv) Consimțământ (**1-2**). **10** (Îvr) Viclenie. **11** (Rar; îe) **A duce ~** A bârfi (**3**). **12** (Adesea urmat de determinări care arată domeniul sau forul pe lângă care se desfășoară activitatea) Grup, consiliu etc. (pe lângă un conducător, un demnitar, o instituție etc.) constituit pentru a delibera, a lua hotărâri, a ajuta la rezolvarea, la conducerea unor treburi, a unor acțiuni (de interes public, național etc.) Si: (înv) *singlit*, *sobor*[2] (**4**). **13** (Pex) Ședință a sfatului (**11**). **14** Organizație, instituție sau secție a unei instituții care are atribuții de coordonare, de control etc. într-un anumit domeniu de activitate. **15** (Înv; îs) ~*ul profesorilor* Consiliu pedagogic. **16** (Asr; șîs ~ *popular*) Primărie (**1**). **17** (Îvr) Alianță (**2**). **18** (Înv) Neam. **19-20** (Înv) Grup (**6-7**). **18** (Înv) Tagmă (**1**).

sfatnic[1] *sm* [At: ALR I, 1908/522 / Pl: ~*ici*, ~*ice* / E: nct] (Reg) Ferigă (**7**) (*Dryopteris filix-mas*).

sfatnic[2] *sm* vz *sfetnic*

sfaturele *snp* [At: ALR II/I, h 151/95 / E: *sfaturi* (pll *sfat*) + *-el*] (Reg; îlv) **1-3** **A face ~** A gânguri (**1-3**).

sfădaci *a* [At: TDRG / Pl: ? / E: *sfădi* + *-aci*] (Înv) Certăreț (**2**).

sfădalnic, ~ă *smf*, *a* [At: DDRF / V: ~*del~* / Pl: ~*ici*, ~*ice* / E: *sfădi* + *-alnic*] (Îrg) **1-2** Certăreț (**1-2**)

sfădăios, ~oasă *smf*, *a* [At: SCRIBAN, D. 1193 / Pl: ~*oși*, ~*oase* / E: *sfadă* + *-ios*] (Mol) **1-2** Certăreț (**1-2**).

sfădălie *sf* [At: CREANGĂ, O. 296 / Pl: ~*ii* / E: *sfadă* + *-ălie*] (Reg) Ceartă (**1**).

sfădăreț, ~eață *smf*, *a* [At: GOROVEI, CR. 33 / Pl: ~*i*, ~*e* / E: *sfădi* + *-ăreț*] (Reg) **1-2** Certăreț (**1-2**).

sfădăuș, ~ă *smf*, *a* [At: DDRF / Pl: ~*i*, ~*e* / E: *sfadă* + *-uș*] (Reg) **1-2** Certăreț (**1-2**).

sfădeală *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: ~*eli* / E: *sfădi* + *-eală*] (Înv) Ceartă (**1**).

sfădelnic, ~ă *a* vz *sfădalnic*

sfădi [At: COD. VOR[2] 64ʳ/7 / V: (îrg) *svă~*, (reg) *sfâdi* / Pzi: ~*desc*, (reg) *sfád* / E: *sfadă*] **1** *vrr* (Pop) A se certa (**2**). **2** *vrc* (Pop; pex) A se bate (**126**). **3** *vi* (Reg) A cotcodăci (**3**). **4-5** *vt* (Îvr) A-și disputa (**1-2**). **6** *vrr* (Îvr) A se întrece. **7** *vt* (Pop) A mustra[1].

sfădicios, ~oasă *smf*, *a* [At: LB / Pl: ~*oși*, ~*oase* / E: *sfădi* + *-icios*] (Îrg) **1-2** Certăreț (**1-2**).

sfădire *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: ~*ri* / E: *sfădi*] (Pop) **1** Ceartă (**1**). **2** (Pex) Bătaie (**1**). **3** Polemică. **4** Mustrare.

sfădit, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: *sfădi*] **1** *a* (Pop) Certat (cu cineva). **2** *smfp* Persoane care sunt certate (**1**). **3** *a* Mustrat (de cineva).

sfăditor, ~oare *smf*, *a* [At: COD. TOD. 244 / Pl: ~*i*, ~*oare* / E: *sfădi* + *-tor*] (Îrg) **1-2** Certăreț (**1-2**).

sfădulița *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~țe* / E: ***sfadă*** + *-uliță*] **1-4** (Înv; șhp) Sfadă (**1-2**) (mică).

sfăitos, ~oasă *smf, a* [At: PAMFILE, CR. 140 / Pl: *~oși, ~oase* / E: nct] (Reg; într-o colindă; csnp) **1-2** Setos[1] (**1-2**).

sfăli *vr* [At: LEXIC REG. 94 / Pzi: *~lesc* / E: *s-* + ***făli***] (Reg) **1-2** A se făli[1] (**2-3**).

sfănțâci *sm* vz ***sfanț***

sfănțic *sm* vz ***sfanț***

sfănțichel *sm* [At: PĂCALĂ, M. R. 158 / Pl: *~ei* / E: ***sfănțic*** + *-el*] **1-4** (Reg; șhp) Sfănțișor (**1-4**).

sfănțișor *sm* [At: DL / Pl: *~i* / E: ***sfanț*** + *-ișor*] (Pop; șhp) **1-2** Sfanț (**2**) (de valoare neînsemnată) Si: (reg) *sfănțichel* (**1-2**). **3-4** Sfanți (**9**) (puțini) Si: (reg) *sfănțichel* (**3-4**).

sfănțoaică *sf* [At: I. IONESCU, M. 617 / V: (reg) ***sfin~*** / Pl: *~ice* / E: ***sfanț*** + *-oaică*] Monedă care valora o jumătate de sfanț (**1**) Si: *sfănțuică*.

sfănțuc *sm* vz ***sfanț***

sfănțui *vt* [At: LM / Pzi: *~esc* / E: ***sfanț*** + *-ui*] (Pop; c. i. oameni) **1** A mitui. **2** (Pex) A stoarce (de bani, de bunuri etc.). **3** (Pex) A escroca. **4** (Fam) A fura (**1**).

sfănțuială *sf* [At: DDRF / Pl: *~ieli* / E: ***sfănțui*** + *-eală*] (Pop) **1** Mituire. **2** (Pex) Stoarcere de bani, de bunuri etc. Si: (pop) *sfănțuire* (**2**), *sfănțuit* (**2**). **3** (Pex) Escrocare.

sfănțuică *sf* [At: MACEDONSKI, O. I, 58 / V: (reg) ***sfră~*** / Pl: *~ici* / E: ***sfanț*** + *-uică*] Sfănțoaică.

sfănțuire *sf* [At: LM 532 / Pl: *~ri* / E: ***sfănțui***] (Pop) **1-3** Sfănțuială (**1-3**).

sfănțuit *sn* [At: LM 532 / Pl: *~uri* / E: ***sfănțui***] (Pop) **1-3** Sfănțuială (**1-3**).

sfănțuitor, ~oare *smf* [At: JAHRESBER. X, 206 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***sfănțui*** + *-tor*] (Înv) Mituitor.

sfărac *sn* vz ***sfârlac***[2]

sfărăi *v* vz ***sfârâi***

sfărăială *sf* vz ***sfârâială***

sfărăitoare *sf* vz ***sfârâitoare***

sfărâma *v* vz ***sfărâma***

sfărâmare *sf* vz ***sfărâmare***

sfărâmat, ~ă *a* vz ***sfărâmat***[2]

sfărâmătură *sf* vz ***sfărâmătură***

sfărâmicios, ~oasă *a* vz ***sfărâmicios***

sfărâmitură *sf* vz ***sfărâmătură***

sfărâmiți *vtr* [At: BUL. FIL. III, 235 / Pzi: *~țesc* / E: *s-* + ***fărâmiți***] (Reg) **1-2** A (se) sfărâma (**1-2**).

sfărâma [At: CORESI, EV. 30 / V: (îvp) ***~râma*** (Pzi: *sfărăm*, (înv) *sfăram*), ***~rma*** (Pzi: 1 *sfarm*, (reg) *sfărmez*, 2 *sfarmi*, (reg) *sfermi*), ***~rima***, ***svăr~***, (înv) ***~mi***, (reg) ***~rmi*** (Pzi: *sfărmesc*), ***sfărmi*** (Pzi: 1 *sfărmesc*, 2 *sfărmești*, *sfărmi*, 3 *sfărme*, 4 *sfărmim*, 6 *sfărme*), ***sfirimi*** (Pzi: *sfirimesc*), ***sfrămi*** (Pzi: *sfrămesc*), ***sfrimi*** (Pzi: *sfrimesc*), ***sfrâmi*** (Pzi: *sfrâmesc*), ***sfrumi***, ***sfurmi*** (Pzi: *sfurmesc*) / Pzi: *sfărâm*, (îrg) *sfarm* / E: *s-* + ***fărâma***] **1-2** *vtr* (D. obiecte) A (se) preface (cu violență) în bucăți, distrugând(u-se), sfărâmând(u-se), împrăștiind(u-se) etc. Si: *a (se) fărâmița, a (se) zdrobi*, (rar) *a se strivi*, (pop) *a (se) fărâma, a (se) zdruci, a (se) zdrumica, a (se) zdruncina, a (se) zobi*, (îrg) *a (se) risipi*, (reg) *a (se) sfărâmiți* (**1-2**), *a (se) sfărmica* (**1-2**), *a (se) sfărmuri*. **3** *vt* (Îe) **A-și ~ capul** (sau **mintea**) A depune eforturi intelectuale (foarte) mari pentru însușirea unor cunoștințe, pentru aflarea unor informații (științifice) etc. **4** *vt* (Îae) A se gândi intens și continuu la găsirea celei mai potrivite soluții pentru o anumită situație, la ieșirea dintr-o dificultate etc. **5** *vt* (Îe) **A ~ piatra** (sau **pietrele**) A fi foarte voinic. **6** *vt* (Îe) **A ~** (cuiva) **măselele** A bate (pe cineva) cu violență (peste maxilare). **7** *vt* (Reg; c. i. pănușile sau boabele știuletelui) A dezghioca (**3**). **8** *vr* (Reg; d. ovăz) A se scutura de boabe. **9** *vt* (Rar; c. i. linii) A frânge (**1**). **10** *vt* (Rar; fig; c. i. oameni) A seca[2] (**1**). **11** *vr* (Fig; d. oameni) A face tot ce-i stă în putință pentru a realiza ceva, pentru atingerea unui scop Si: *a se agita, a se căzni, a se chinui, a se frământa, a se munci, a se necăji, a se osteni, a se sili, a se strădui, a se trudi, a se zbate, a se zbuciuma*, (rar) *a se strădănui*, (îvp) *a se nevoi*, (pop) *a se canoni, a se sfărâma, a se forța, a se sârgui*, (înv) *a se învălui, a se năsli, a se osârdnici, a se osârdui, a se volnici*, (reg) *a se verpeli*. **12-13** *vtr* (Fig; d. senzații, stări, sentimente sau însușiri, relații, abstracte etc.) A face (prin violență) să nu mai existe, să nu se mai producă, să nu se mai manifeste etc. (sau a înceta să mai existe, să se mai producă, să se mai manifeste etc.) Si: *a (se) desființa, a (se) destrăma, a (se) distruge, a (se) împrăștia, a (se) pierde, a (se) prăpădi, a (se) risipi, a (se) spulbera*, (îvp) *a (se) răpune, a (se) sodomi, a (se) topi*, (pop) *a (se) fărâma, a (se) isprăvi*, (înv) *a (se) potrebi*. **14** *vt* (Fig; rar; c. i. oameni) A copleși (**12**). **15** *vt* (C. i. ființe, mai ales oameni sau părți ale corpului lor) A lovi puternic, provocând distrugerea țesuturilor, traumatisme etc. **16** *vt* A deforma prin apăsare, prin strângere etc., făcând să capete o formă plată și provocând modificarea sau încetarea funcțiilor (vitale) Si: *a strivi, a turti, a zdrobi*, (pop) *a stropși, a zdruci, a zdrumica, a zobi*, (îrg) *a răzbi, a storci, a struci, a struji*, (înv) *a zdrucina*. **17** *vt* (Trs; Mol; c. i. lemne, vreascuri etc.) A despica (**1**). **18** *vt* (Înv; c. i. maluri de ape, soluri etc.) A eroda (**1**). **19** *vt* (Asr; c. i. elemente de construcție, construcții etc.) A dărâma (**5**). **20-21** *vtr* (Rar; d. stânci sau forme de relief) A (se) prăbuși (**1**). **22** *vt* (Pop; c. i. arbori) A doborî (**7**). **23** *vt* (C. i. teritorii, bunuri materiale ale unui stat, ale unei gospodării etc.) A supune unui dezastru material general, provocând distrugeri, pagube etc. **24** *vt* (Pop; c. i. trupe sau formații de luptă) A înfrânge. **25** *vt* (Pop; pex; c. i. trupe sau formații de luptă) A extermina. **26** *vt* (C. i. ființe, mai ales oameni) A omorî prin mijloace violente, zdrobind, sfâșiind etc. **27** *vr* (C. i. ființe, mai ales oameni) A muri prin mijloace violente, zdrobindu-și, sfâșiindu-și etc. corpul.

sfărâmare *sf* [At: CORESI, EV. 239 / V: (îrg) ***~rma~***, (înv) ***~mire***, ***~rămare*** / Pl: *~mări* / E: ***sfărâma***] **1** Prefacere (violentă) a unui obiect în bucăți, în părți (foarte) mici, distrugându-se, dărâmându-se, împrăștiindu-se etc. Si: *sfărâmat*[1] (**1**), *fărâmițare, zdrobire*, (pop) *fărâmare, zdrobeală, zdrumicare, zdrobire*. **2** Distrugere, dărâmare, împrăștiere etc. a unui obiect prin prefacere (violentă) în bucăți, în părți (foarte) mici Si: *sfărâmat*[1] (**2**), *fărâmițare, zdrobire*, (pop) *fărâmare, zdrobeală, zdrumicare, zdrobire*. **3** (Îvr; ccr; îf *sfarmare*) Sfărâmătură (**1**). **4** (Îvr; îf *sfărâmare*) Naufragiu (**1**). **5** (Fig) Depunere de mari eforturi pentru a realiza ceva, pentru atingerea unui scop Si: *agitare, agitație, cazna, căznire, chin, chinuire, frământare, frământat*[1], *osteneală, silire, străduială, străduință, străduire, trudă, trudire, trudnicie, zbatere, zbucium, zbuciumare*, (rar) *chinuială, sfărâmat*[1] (**5**), (pop) *canoneală, canonire, sfărâmare, sârguință*, (înv) *învăluire, năslire, nevoie, nevoință, osârdie, osârdnicie, osârduință, osârduire, sârguială, strădanuire, volnicie*, (reg) *verpelire*, (îvr) *zdrobire*. **6** (Fig) Încetare (prin violență) a existenței, a producerii sau a manifestării unei senzații, unei stări, unui sentiment, unei însușiri, unei relații etc. Si: *desființare, destrămare, distrugere, împrăștiere, prăpădire, risipire, spulberare*, (rar) *sfărâmat*[1] (**6**), (înv) *sfărmat*, (pop) *fărâmare, ispravire, zdrumicare*, (înv) *sodomire, stropșire, zdruncinare*, (îvr) *topire*, (grî) *afanisire*. **7** Lovire puternică a unei ființe sau a unei părți a corpului ei, prin care se provoacă distrugerea țesuturilor, traumatisme etc. Si: *sfărâmat*[1] (**7**). **8** Deformare, prin apăsare, prin strângere etc., a unei ființe sau a unei părți a corpului ei, făcând-o să capete o formă plată și provocându-i modificarea sau încetarea funcțiilor (vitale) Si: *strivire, turtire, zdrobire*, (pop) *zobire*, (îrg) *strucinătură, strucire, strucitură*, (înv) *strucinare, sfărâmat*[1] (**8**). **9-10** (Rar) Dărâmare (**1, 5**). **11** (Ccr) Dărâmătură (**1**). **12** (Rar) Prăbușire. **13** (Înv; îf *sfărmare*) Distrugere (**2**). **14** (Înv) Înfrângere (a dușmanului) Si: *sfărâmat*[1] (**13**).

sfărâmat[1] *sn* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: ? / E: ***sfărâma***] (Rar) **1-13** Sfărâmare (**1-13**).

sfărâmat[2]***, ~ă*** *a* [At: (a. 1654) GCR I, 167/6 / V: (îvp) ***~rm~***, (înv) ***~răm~***, (reg) ***~rmit*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sfărâma***] **1** (Mai ales d. obiecte) Care a fost prefăcut (cu violență) în bucăți, în părți (foarte) mici, distrugându-se, dărâmându-se, împrăștiindu-se etc. Si: *fărâmițat, risipit*[2], *strivit, zdrobit*, (pop) *fărâmat, zdrumicat, zobit*, (reg) *storât, zdrucit*. **2** (Reg; d. boabele de pe știuletele de porumb) Dezghiocat[2] (**3**). **3** (Rar; fig; d. senzații, stări, sentimente sau d. însușiri, relații, obstacole etc.) Distrus (**5**).

4 (Fig: d. oameni) Copleșit (de durere). 5 (D. ființe, mai ales d. oameni sau d. părți ale corpului lor) Care a fost lovit puternic, provocându-i-se distrugerea țesuturilor, traumatisme etc. Si: *strivit, turtit, zdrobit,* (pop) *stropșit, zdrumicat, zobit,* (îrg) *storcit, strujit,* (înv) *răzbit,* (reg) *zdrobolit, zdrucinat.* 6 (D. ființe, mai ales d. oameni sau d. părți ale corpului lor) Care a fost deformat prin apăsare, prin strângere etc., căpătând o formă plată și provocându-i-se modificarea sau încetarea funcțiilor (vitale) Si: *strivit, turtit, zdrobit,* (pop) *stropșit, zdrumicat, zobit,* (îrg) *storcit, strujit,* (înv) *răzbit,* (reg) *zdrobolit, zdrucinat.* 7 (Asr: d. elemente de construcție) Dărâmat[2] (5). 8 (Rar; d. stânci sau d. forme de relief înalte) Prăbușit. 9 (Rar; d. trupe sau d. formații de luptă) Înfrânt. 10 (Rar; pex; d. trupe sau d. formații de luptă) Exterminat[2].

sfărâmă *sf* [At: COȘBUC, P. I, 97 / V: (reg) ***~rmă*** (Pl: *sfărmuri*), ***~rmură*** (Pl: *sfărmuri*) / Pl: *~me,* (reg) *~muri* / E: *s-* + ***fărâmă***] 1 (Pop) Sfărâmătură (1). 2-3 (Prc) Firimitură (1-2).

sfărâmăcios, ~oasă *a* vz ***sfărâmicios***

sfărâmător, ~oare [At: ALECSANDRI, P. II, 87 / V: ***sfrâ~, ~rm~,*** (reg) ***sfărmit~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***sfărâma*** + *-tor*] 1-2 *smf, a* (Rar) Distrugător (1-2). 3 *smp* (Reg; îf *sfărmători*) Oameni adunați la clacă pentru a dezghioca boabele de porumb de pe știuleți. 4 *sf,* (rar) *sn* (Trs) Unealtă folosită pentru dezghiocarea boabelor de porumb de pe știuleți. 5 *sn* Mașină sau unealtă folosită pentru sfărâmarea (1) diverselor materiale Si: *berbec.*

sfărâmătură *sf* [At: BIBLIA (1688), 86[2]/43 / V: (îrg) ***~mit~, ~răm~, ~rm~, ~rmit~,*** (înv) ***~rămit~,*** (reg) ***~rimit~, sferm~, sfârmit~, sfrămit~, sfrimit~, sfrâmit~*** / Pl: *~ri* / E: ***sfărâma*** + *-(ă)tură*] 1 Obiect prefăcut în bucăți în părți (foarte) mici Si: (rar) *zdrobitură,* (pop) *sfărâmă* (1), (îvr) *sfărâmare* (3), *sfărâmuș* (1), (reg) *brac, fărâmătură, crâmpei.* 2 Fragment dintr-o sfărâmătură (1) Si: (rar) *zdrobitură,* (pop) *sfărâmă* (1), *sfărâmuș* (2), (reg) *brac, fărâmătură, crâmpei.* 3-4 (Pop; prc) Firimitură (1-2). 5 (Prc; rar) Crâmpei[2] (5). 6 (Îvr; îf *sfărmătură, sfărmitură*) Fragment (dintr-un text, dintr-un document, dintr-o publicație etc.). 7 (Mat; înv) Fracție (8). 8 (Îvr; îf *sfărămătura*) Infirmitate. 9-10 (Rar) Dărâmătură (1, 3). 11 (Înv) Dezastru (1) (material).

sfărâmi *v* vz ***sfărâma***

sfărâmicios, ~oasă *a* [At: LB / V: (rar) ***~măcios, sfăram~, sfărim~, ~rmăcios, ~rmicios, ~rmâcios*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***sfărâma*** + *-icios*] Care se sfărâmă (1) ușor Si: (pop) *fărâmicios,* (reg) *scrupos, sfărmos* (1), (înv) *spărtigos.*

sfărâmire *sf* vz ***sfărâmare***

sfărâmitură *sf* vz ***sfărâmătură***

sfărâmuș *sn* [At: CANTEMIR, I. I. I, 164 / V: ***~rmuș*** / Pl: *~uri* / E: ***sfărâma*** + *-uș*] (Îvr) 1-2 Sfărâmătură (1-2).

sfărcoia *v* vz ***sfârcui[1]***

sfărcuș *sn* vz ***sfârcuș***

sfărgaci *sn* [At: DDRF / Pl: *~uri* / E: ns cf *sfarghie*] (Reg) Vreasc.

sfărgietură *sf* vz ***sferditură***

sfări *vr* [At: SĂULESCU, HR. I, 43/27 / Pzi: *~resc* / E: ***sfară[1]***] (Îvr) A se sacrifica (4).

sfărima *v* vz ***sfărâma***

sfărimicios, ~oasă *a* vz ***sfărâmicios***

sfărimitură *sf* vz ***sfărâmătură***

sfărlac *sf* vz ***sfârlac[2]***

sfărma *v* vz ***sfărâma***

sfărmare *sf* vz ***sfărâmare***

sfărmat, ~ă *a* vz ***sfărâmat[2]***

sfărmă *sf* vz ***sfărâmă***

sfărmăcios, ~oasă *a* vz ***sfărâmicios***

sfărmăt *sn* [At: AR (1829), 242[1]/13 / Pl: *~mete* / E: ***sfărma*** + *-ăt*] (Înv) Sfărâmare (6).

sfărmător, ~oare *snf, a* vz ***sfărâmător***

sfărmătură *sf* vz ***sfărâmătură***

sfărmâcios, ~oasă *a* vz ***sfărâmicios***

sfărmi *v* vz ***sfărâma***

sfărmicios, ~oasă *a* vz ***sfărâmicios***

sfărmire *sf* vz ***sfărâmare***

sfărmit, ~ă *a* vz ***sfărâmat[2]***

sfărmitură *sf* vz ***sfărâmătură***

sfărmos, ~oasă *a* [At: CHEST. V/63 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***sfărma*** + *-os*] 1 (Reg) Sfărâmicios. 2 (D. dealuri) Care are grohotiș pe pantă. 3 (Reg; d. cartofi) Făinos (4).

sfărmură *sf* vz ***sfărâmă***

sfărmuri *vtr* [At: DR VII, 75 / Pzi: *~resc* / E: ***sfarmă*** + *-uri*] (Reg; c. i. pâinea sau miezul de pâine) 1-2 A (se) sfărâma (1-2).

sfărmuș *sn* vz ***sfărâmuș***

sfărnar *sn* vz ***sfârnar***

sfărogi *v* vz ***sfarogi***

sfărogit, ~ă *a* vz ***sfarogit***

sfărșang *s* [At: (a. 1746) IORGA, S. D. XII, 44 / Pl: ? / E: ns cf *sfărșang*] 1 (Înv) Câșlegi (1). 2 (Reg) Moroi[2].

sfărtai *sn* vz ***sfârtai***

sfărtica *v* vz ***sfârtica***

sfășâie *sf* vz ***sfășie***

sfășcuță *sf* [At: MARIAN, NU, 234 / Pl: *~țe* / E: ***sfașcă*** + *-uță*] 1-2 (Buc; șhp) Sfașcă (mică).

sfășie *sf* [At: ȘINCAI, HR. II, 289/10 / V: (reg) ***~șâie*** / Pl: *~ii* / E: *s-* + ***fâșie***] 1 (Îrg) Fâșie (1). 2 (Spc) Bucată de carne (sfârtecată). 3 (Reg) Curelușă împodobită cu ținte de alamă. 4 (Reg; pan) Bucată de pământ lungă și îngustă. 5 (Reg) Sfert dintr-un miel care a fost tăiat Si: *ciozvârtă.* 6 (Reg) Chimir (3). 7 (Reg) Fibre (mai groase) de cânepă din care se împletesc funii, bice etc. 8 (Reg) Făclie cu care se pescuiește noaptea Si: (reg) *fachie, fașcă.* 9 (Reg) Haină (bărbătească).

sfășiuță *sf* [At: LB / Pl: *~țe* / E: ***sfășie*** + *-uță*] 1-12 (Reg; șhp) Sfășie (1-6) (mică).

sfășâie *sf* vz ***sfășie***

sfăt[1] *sm* [At: MARIAN, Î. 268 / Pl: *sfeți* / E: nct] 1 (Trs; Buc) Paracliser. 2 (Reg) Clopotar (3).

sfăt[2] *sm* [At: BÂRLEA, L. P. M. II, 496 / Pl: *sfeți* / E: *s-* + ***făt***] (Mar) Copil de țigan.

sfătacios, ~oasă *a* [At: POLIZU / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***sfat*** + *-(ă)cios*] (Îvr; d. oameni) 1-2 Sfătos (1-2).

sfătos, ~oasă *a* [At: LB / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***sfat*** + *-os*] 1 (D. oameni) Căruia îi place să dea sfaturi (1), să povestească etc. Si: (reg) *ocoș, opșegos,* (îvr) *sfătăcios.* 2 (D. oameni) Care vorbește cu înțelepciune Si: (reg) *ocoș, opșegos,* (îvr) *sfătăcios.* 3 (D. modul de a vorbi al oamenilor) Care denotă înțelepciune. 4 (D. detalii ale feței, ale capului oamenilor) Care sugerează înțelepciune. 5 (Reg) Mândru.

sfătoșenie *sf* [At: TDRG / Pl: *~ii* / E: ***sfătos*** + *-enie*] 1 Plăcere de a da sfaturi (1), de a povesti etc. Si: (reg) *ocoșag, opșag,* (fam) *sfătoșie.* 2-3 Comunicativitate (1-2). 4 (Îlav) **Cu ~** Cu înțelepciune.

sfătoși *vr* [At: GHEȚIE, R. M. / Pzi: *~șesc* / E: ***sfătos***] (Reg) A se îngâmfa.

sfătoșie *sf* [At: (a. 1897) PLR I, 478 / Pl: (rar) *~ii* / E: ***sfătos*** + *-ie*] (Fam) Sfătoșenie (1).

sfătui [At: COD. VOR[2], 43[v]/4 / V: (înv) ***sfet~, svăt~, svet~*** / Pzi: *~esc,* (pop) *sfătui* / E: ***sfat*** + *-ui* cf slv съвѣтовати -оуѭ] 1 *vt(a)* A încerca să determine pe cineva să ia o anumită hotărâre (într-o situație dificilă), la adoptarea unei anumite atitudini, la rezolvarea unei situații, pentru atingerea unui scop etc. Si: (liv) *a consilia,* (pop) *a învăța,* (înv) *a dăscăli, a mângâia, a povățui.* 2 *vt(a)* (Spc) A convinge sau a încuraja spre a întreprinde, spre a face, sprea termina etc. ceva Si: *a îndemna, a imboldi, a impulsiona,* (asr) *a mișca,* (înv) *a nastăvi,* (îvr) *a stramura,* (reg) *a priti, a povățui.* 3 *vt* (Îvr; c. i. medicamente) A prescrie. 4 *vr* A cere cuiva ajutor în luarea unei hotărâri (într-o situație dificilă), în adoptarea unei anumite atitudini, în rezolvarea unei situații, în atingerea unui scop. 5 *vr* (Spc) A cere cuiva încurajări spre a întreprinde, spre a face, spre a termina etc. ceva. 6 *vrr* A avea un schimb de păreri cu cineva. 7 *vrr* A stabili o

înțelegere cu cineva Si: *a se consulta*, (rar) *a se consfătui*, (îvp) *a se chibzui*, (înv) *a se divani*. **8-9** *vri* (Îvp; îe) **A (se) ~ (cu el** sau **cu sine) însuși** sau **a (se) ~ cu gândul** (sau **cu capul**) **(său)** A medita. **10** *vi* (Pfm) A discuta (2). **11** *vt(a)* (Îrg) A plănui. **12** *vt(a)* (Îrg) A hotărî (6). **13** *vt(a)* (Reg) A vorbi. **14** *vr* (Îvr) A se făgădui (6). **15** *vr* (Reg) A se încrede în cineva.

sfătuială *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ieli* / E: ***sfătui*** + *-eală*] (Înv) **1-12** Sfătuire (**1-12**).

sfătuință *sf* [At: DOSOFTEI, PS. 60/18 / Pl: *~țe* / E: ***sfătui*** + *-ință*] (Îvr) Gândire (**1**).

sfătuire *sf* [At: CORESI, EV. 263 / V: (înv) ***svă~*** / Pl: *~ri* / E: ***sfătui***] **1** Încercare de a determina o persoană să ia o anumită hotărâre (într-o situație dificilă), să adopte o anumită atitudine, să rezolve o situație, pentru atingerea unui scop etc. Si: (liv) *consiliere*, (pop) *învățare, învățat[1]*, (înv) *sfătuială* (**1**), *dăscălire, povățuire*, (îvr) *sfătuitură* (**1**). **2** (Spc) Încurajare a unei persoane spre a întreprinde, spre a face, spre a termina etc. ceva Si: *îndemnare, imboldire, impulsionare, mișcare*, (îrg) *strămutare*, (înv) *sfătuială* (**2**), *năstăvire, povățuire*, (îvr) *sfătuitură* (**2**). **3** (Înv; pex) Sfat (**1**). **4** (Îvr) Prescripție. **5** (Îvr) Judecată. **6** Cerere de ajutor în luarea unei hotărâri (într-o situație dificilă), în adoptarea unei atitudini, în rezolvarea unei situații, pentru atingerea unui scop etc. Si: (înv) *sfătuială* (**6**). **7** (Spc) Cerere de încurajare în a întreprinde, a face, a termina etc. ceva Si: (înv) *sfătuială* (**7**). **8** Schimb de păreri cu cineva Si: (înv) *sfătuială* (**8**). **9** Stabilire a unei înțelegeri cu cineva Si: *consultație*, (rar) *consfătuire*, (îvp) *chibzuire*, (reg) *cisluire, divănire*, (pop) *sfătuială* (**9**). **10-11** (Pfm) Discuție (**1-2**). **12** (Nob) Cleveteală (**2**). **13** (Îvr) Hotărâre (**3**).

sfătuit, ~ă [At: PSALT. 108 / V: ***svă~*** / Pl: ? / E: ***sfătui***] (Înv) **1** *sn* (Îf *svătuit*) Promisiune. **2** *sf* Sfat (**1**).

sfătuitor, ~oare [At: PRAV. 301 / V: (înv) ***svă~*** / Pl: *~i*, (rar) *~oare* / E: ***sfătui*** + *-tor*] **1** *smf* Persoană care încearcă să determine pe cineva să ia o anumită hotărâre (într-o situație dificilă), să influențeze la adoptarea unei anumite atitudini, la rezolvarea unei situații, pentru atingerea unui scop etc. Si: *povățuitor*, (pfm) *sfetnic*, (înv, fam) *dascăl*, (înv) *învățător, tocmitor*. **2** *smf* (Spc) Persoană care convinge sau încurajează spre a întreprinde, spre a face, sprea termina etc. ceva Si: *povățuitor*, (pfm) *sfetnic*, (înv, fam) *dascăl*, (înv) *învățător, tocmitor*. **3-4** *smf, a* (Înv; d. manifestările oamenilor) Îndrumător. **5** *a* (Înv; d. organisme administrative, legislative etc. sau d. voturile oamenilor) Consultativ (**1**). **6** *sm* (Spc) Înalt dregător sau boier cu care se sfătuia conducătorul unei țări în probleme de conducere Si: *sfetnic*.

sfătuitură *sf* [At: CANTEMIR, I. I. I, 46 / Pl: ? / E: ***sfătui*** + *-tură*] (Îvr) **1-2** Sfătuire (**1-2**).

sfățat, ~ă *a* [At: HELIADE, O. I, 202 / Pl: *~ați, ~e* / E: it ***sfaciate***] (Itî) Depravat[2].

sfâc[1], ~ă [At: UDRESCU, GL. / V: sfig / Pl: *sfici* / E: fo] (Reg) **1-2** *smf, i* Cuvânt care sugerează vioiciunea, rapiditatea, caracterul brusc al unei mișcări. **3** *smf* Persoană (de statură mică) vioaie, neastâmpărată, sprintenă.

sfâc[2], ~ă [At: H XVIII, 26 / Pl: ? / E: ns cf *sfâc[1]*] (Reg) **1** *s* Obiect mic. **2** *sf* Cantitate foarte mică din ceva. **3** *sf* (Reg) Zerul care rămâne după ce se fierbe urda.

sfâcâi *vri* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *sfâcâi* / E: ***sfâc[1]*** + *-âi*] (Reg) **1-2** A (se) grăbi (**4**). **3-4** A (se) mișca cu repeziciune. **5-6** A lucra mult.

sfâcâit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***sfâcâi***] (Reg; d. oameni) **1** Care se grăbește. **2** Care se mișcă cu repeziciune. **3** Care lucrează mult.

sfâdi *v* vz ***sfădi***

sfâgicit, ~ă *a* [At: SCL 1974, 448 / Pl: *~iți, ~e* / E: ns cf *sfoiegit*] (Reg; csnp) Sfoiegit.

sfâlc *sm* vz ***sfârc***

sfâlțâi *vt* [At: REBREANU, NUV. 108 / Pzi: *sfâlțâi* / E: fo cf *sgâlțâi*] (Nob) A mișca.

sfândec *sm* vz ***schinduf[1]***

sfândig *sm* vz ***schinduf[1]***

sfândoc *sm* vz ***schinduf[1]***

sfânduc *sm* vz ***schinduf[1]***

sfânduh *sm* vz ***schinduf[1]***

sfânt, ~ă [At: PSALT. HUR. 61[r]/11 / V: (înv) ***svent, svânt*** / Pl: *sfinți, sfinte* / E: vsl **свѧтъ**] **1** *a* (În concepțiile religioase; d. divinitate, ființe supranaturale considerate de esență divină etc.) Care întruchipează idealul de perfecțiune și de puritate absolută Si: (îvp) *sânt, dumnezeiesc, divin*. **2** *sma* (Pop) Dumnezeu (**1**). **3** *sma* (Pfm; îlav) **Ferească** (sau **ferit-a**) **~ul** Nicidecum. **4** *sm* (Pfm; îe) **A-l vedea** (sau **a-l lua**) **~ul** (pe cineva) A o păți. **5** *sm* (Îae) A da de un noroc neașteptat sau de un chilipir. **6** *sm* (Pfm; îe) **A-l uita** (pe cineva) **~ul** A zăbovi prea mult (și fără treabă), într-un anumit loc. **7** *sm* (Îvr; îe) **A jura** (cineva) **pe ~ul** A jura pe tot ce are mai de preț. **8** *sm* (Fam; îe) **A duce** (pe cineva) **~ul** A îndrăzni să... **9** *a* Care aparține divinității Si: *ceresc, divin, dumnezeiesc*, (liv) *celest*, (rar) *îndumnezeisc, preaînalt*, (pop) *sânt*, (înv) *minunat*. **10** *smf* Persoană recunoscută ca un exemplu desăvârșit al vieții creștine și canonizată după moarte de către biserică Si: (îvp) *sânt*, (înv) *preacuvios, preafericit*, (ltî) *sanct*, (îvr) *sfințire* (**11**). **11** *sm* (Reg; îla) **Tare de ~** Incoruptibil. **12** *sm* (Pfm; îe) **~ul Nicolae (din cui** sau **de pe coardă)** Băț sau bici cu care erau bătuți copiii (la școală). **13** *sm* (Pfm; îe) **A ieși** (cuiva) **un ~ din gură** A da o soluție neașteptat de bună într-o anumită situație. **14** *sm* (Fam; îe) **A avea sfinți** (sau **~ții lui**) **(la Ierusalim)** A se bucura de protecția cuiva. **15** *sm* (Fam; îae) A cunoaște persoane influente și a beneficia de anumite favoruri. **16** *sm* (Înv; îe) **A nu avea (nici) ~ (nici Dumnezeu)** A fi lipsit de sens. **17** *sm* (Rar; îe) **A fi ~ul zilei** A fi o persoană influentă. **18** *sm* (Îae) A se bucura de considerație. **19** *sm* (Fam; îe) **A se ruga de toți sfinții** (sau **a se închina la sfinți**) A apela la cei puternici cu solicitări și rugăminți. **20** *sm* (Reg; îe) **A fura** (sau **a lua**) **~ul** (sau **sfinții**) (pe cineva) A adormi (repede). **21** *sm* (Îae) A păți ceva neplăcut. **22** *sm* (Îae) A fi moleșit de somn sau de beție. **23** *sm* (Îae) A se îmbolnăvi. **24** *sm* (Îae) A muri[1]. **25** *sm* (Reg; îe) **A lua ~ții** (ceva) A se distruge. **26** *sm* (Reg; îe) **A nu mai fi de nici un ~** A nu mai fi bun de nimic. **27** *sm* (Îae) A nu mai exista nici o speranță. **28** *sm* (Fam; îe) **A nu ști la ce ~ să se mai închine** A epuiza toate posibilitățile de a găsi sprijin sau protecție. **29** *sm* (Fam; îe) **A dezbrăca un ~ și a îmbrăca pe altul** A face datorii noi pentru a plăti pe cele vechi. **30** *sm* (Înv; îe) **A-și găsi** (cineva) **~ul** A-și găsi nașul. **31** *sm* (Înv; îae) A găsi pe cineva gata să-i satisfacă toate dorințele. **32** *sm* (Pfm; îe) **A sta (ca un) ~** (sau **ca niște sfinți**) A sta nemișcat. **33** *sm* (Reg; îe) **A purta** (pe cineva) **în gură ca pe un ~** A lăuda (pe cineva) foarte mult. **34** *sm* (Reg; îe) **A mânca ~ul** (cuiva) A cuminți pe cineva dându-i o bătaie. **35** *sfp* (Reg; îe) **A fi ca sfintele** A fi foarte slabă. **36** *sm* (Îcs) *De-a ~ul* Joc de copii care se executa la priveghi, nedefinit mai îndeaproape. **37** *sm* (Bot; reg; îc) **~u-Petru** Lilicele (*Iberis amara*). **38** *a* (De obicei urmat de un np) Dată la care se sărbătorește în biserica creștină un sfânt (**10**) Si: (îvp) *sânt*. **39** *sm* (Reg; de obicei lpl) Covrigel preparat din aluat copt sau fiert, cu nuci și cu zahăr sau cu miere, care se mănâncă în ziua de 9 martie Si: (pop) *mucenic*, (reg) *bradoși, brădulet, brânduș*, (reg) *sfințișor* (**3**). **40** *smf* Reprezentare grafică (pictură, statuie etc.) cu caracter religios a unui sfânt (**10**). **41** *a* Care aparține bisericii sau religiei (creștine) Si: *bisericesc, religios*. **42** *a* Privitor la biserică sau la cultul religiei (creștine) Si: *bisericesc, religios*. **43** *a* Care se consideră a fi înzestrat cu harul divin Si: *sacramental, sacru[2]*, (liv) *sacral[1], sacrat[1], sacrosanct*, (îrg) *sânt*. **44** *a* (Îs) *~a slujbă* Liturghie. **45** *a* (Îs) *Lemn ~* Lemn despre care se crede că ar proveni din crucea pe care a fost răstignit Iisus Hristos și care e purtat ca talisman. **46** *a* (Îs) *~a oaste* Armată de cruciați. **47** *a* (Îs) *Război ~* Cruciadă. **48** *a* (Înv; îs) *Os ~* Sacrum. **49** *a* (Reg; îs) *Boală ~ă* (sau *~a boală*) Dizenteric. **50** *a* (Reg; îas) Epilepsie (**1**). **51** *sfp* Concepții, ritualuri sau, mai rar, obiecte care aparțin de cult sau de religie. **52** *a* (D. locuri, așezări etc.) Care apare în legendele sau credințele religioase. **53** *a* (Îs) *Locurile sfinte* (sau *țara ~ă*) Ținuturile menționate în textele religioase ca fiind acelea unde a trăit, a propovăduit și a fost îngropat Iisus Hristos. **54** *a* (Îs) *Orașul ~* Orașul Ierusalim. **55** *a* (Îs) *Locul ~* Orașul Mecca (spre care se întorc cu fața mahomedanii când se roagă).

56 *a* (Pop; d. aștri sau fenomene naturale) Care sunt de origine divină Si: (îrg) *sânt*. **57** *a* (Pop; în basme sau în credințe populare; d. zilele săptămânii; îf *Sfânta Vineri*, *Sfânta Joi* etc.) Personaj fantastic. **58** *a* Care impune un respect deosebit Si: *sacru*^{2}, (liv) *sacral*, *sacrosanct*, (rar) *sacramental*, (îrg) *sânt*, (ltî) *sanct*. **59** *a* Care este deosebit de important. **60** *a* Care nu poate fi vătămat. **61** *a* De care nu te poți atinge sau nu trebuie să te atingi Si: *intangibil*, *inviolabil*. **62** *a* (Fam) Perfect^2. **63** *a* (Fam) Teribil. **64** *a* (Rar) Nevinovat. **65** *sf* și (înv) *sm* Prima încăpere a templului evreiesc, în care se află jertfelnicul, sfeșnicul cu 7 brațe, candele etc. și în care se oficiază ritualul religios Si: (înv) *sfințenie* **(11)**. **66** *smf* (Îs) *~a sfintelor* sau (înv) *~ul sfintelor* Sanctuarul vechiului templu evreiesc de la Ierusalim, în care se ține chivotul legii și în care marele preot intră o singură dată pe an. **67** *sfa* (Reg; de obicei lpl; șîs *sfinte mari*) Iele. **68** *sfp* (Reg; art.) Ursitoare. **69** *smp* (Reg) Perciune. **70** *sfa* (Reg) Moartea.

sfântariu *sn* [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 64 / Pl: *~ii* / E: cdp lat ***sanctuarium***, fr ***sanctuaire***] (Îvr) **1-3** Altar^1 **(1, 5, 7)**.

sfântoi *sm* [At: KLEIN, D. 60 / V: (înv) ***~ntoi*** / Pl: *~* / E: ***sfânt*** + *-oi*] (Înv; prt) **1-2** Sfânt **(14)** (mare). **3** Om prefăcut Si: *fariseu*.

sfântos, ~oasă *a* [At: BUDAI-DELEANU, T. V. 88 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***sfânt*** + *-os*] (Îvr) Prefăcut.

sfântuleț *sm* [At: MUSCEL / Pl: (rar) *~i* / E: ***sfânt*** + *-uleț*] **1-2** (Pop; șhp) Sfânt **(10)** (mai puțin cunoscut) Si: (îvp) *sântuleț* **(1-2)**, *sfințișor* **(1-2)**.

sfânțaș *sm* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 180 / Pl: *~i* / E: ***sfânție*** css] (Reg) Sfanț **(2)**.

sfânțâc *sm* vz ***sfanț***

sfânți *v* vz ***asfinți***

sfânție *s* vz ***sfanț***

sfântoi *sm* vz ***sfântoi***

sfâr [At: ALECSANDRI, T. 1237 / E: fo] (De obicei pronunțat cu un „r" prelungit; are) **1** *i* Cuvânt care imită zgomotul produs de învârtirea cu repeziciune a unui obiect, a unei ființe etc. **2** *i* Cuvânt care imită zgomotul produs de încingerea pe foc a unei grăsimi sau de prăjirea ori frigerea unui aliment. **3** *i* (Pex) Cuvânt care imită zgomotul produs de stingerea cu apă a focului. **4** *sfs* (Arg) Femeie de serviciu. **5** *i* Cuvânt care imită zgomotul produs de mișcarea cu repeziciune a unui obiect aruncat în spațiu. **6** *i* (Pex) Cuvânt care imită zgomotul produs de zborul (brusc și rapid) al unei păsări. **7** *i* Cuvânt care imită zgomotul produs de o pisică în timp ce toarce.

sfârăi *v* vz ***sfârâi***

sfârăiac *sn* vz ***sfârâiac***

sfârăială *sf* vz ***sfârâială***

sfârăitoare *sf* vz ***sfârâitoare***

sfârâi [At: CUV. D. BĂTR. II, 455/10 / V: (înv) ***sfărăi***, ***sferei***, ***sfrâi***, (reg) ***~răi***, ***spârăi*** / Pzi: *sfârâi*, (îrg) *~esc* / E: ***sfâr*** + *-âi*] **1** *vi* (D. grăsimi încinse la foc, d. alimente prăjite ori fierte sau d. alte corpuri ori substanțe încinse sau încălzite în contact cu o sursă de căldură) A produce zgomote șuierătoare și repetate, de mică intensitate. **2-3** *vti* (Rar; pex) A (se) prăji. **4** *vi* (D. foc sau d. corpuri ori materii care ard) A produce pocnete mici, scurte și repetate Si: (înv) *a prisni*^{2}, (reg) *a pârâi*. **5** *vi* A arde repede cu pâlpâiri sau scăpări dese și cu pocnete scurte, repetate Si: (înv) *a prisni*^{2}, (reg) *a pârâi*. **6** *vi* (D. fus de tors, d. roți sau, pex, d. alte obiecte în mișcare) A produce un zgomot caracteristic care se repetă ritmic, determinat de viteza, de continuitatea sau de repetarea mișcării Si: (reg) *prisni*, *prâznăi*, *prâznăli*. **7** *vi* (Pex) A se mișca (sau a merge, a funcționa etc.) foarte repde Si: (reg) *prisni*, *prâznăi*, *prâznăli*. **8-9** *vt* (Pfm; îe) **A-i ~ (cuiva) călcâiele** (sau, rar, **picioarele**, **piciorușele**) A fugi sau a merge foarte repede. **10** *vt* (Pop; îe) **A-i ~ (cuiva) inima** (sau **călcâiele**) (după cineva) A-i fi foarte dor de cineva. **11** *vt* (Pop; îae) A fi îndrăgostit de cineva. **12** *vt* (Pop; îe) **A-i ~ (cuiva) inima de dorul** (a ceva) A dori foarte mult un anumit lucru. **13** *vt* (Pop; îe) **A-i ~ (cuiva) coliva în piept** A fi pe moarte. **14** *vt* (Fam; îe) **A-i ~ (cuiva) inima** (sau **sufletul**) A avea o stare de emoție, de neliniște, de teamă. **15** *vi* (Rar; fig; d. oameni) A se manifesta, a acționa sau a se dezlănțui sub impulsul unui sentiment puternic, al unei stări sufletești deosebite etc. **16** *vi* (D. păsări) A produce un zgomot caracteristic determinat de bătăi repezi din aripi (în timpul zborului) Si: *a fâlfâi*, (reg) *a păbâi*. **17** *vi* (D. insecte) A produce un zgomot caracteristic în timpul zborului Si: *a bâzâi*, *a zâzâi*, *a zumzăi*, (rar) *a zumbăi*, (pop) *a bombăni*, (reg) *a bornăi*, *a vâjâi*. **18** *vi* (D. unele insecte și d. unele păsări) A scoate sunete caracteristice, ascuțite, scurte și repetate Si: *a țârâi*, *a țâțâi*. **19** *vi* (Reg; d. pisici) A toarce. **20** *vi* (Reg; d. cai) A sforăi **(3)**. **21** *vi* (Reg; d. frunze) A fremăta **(1)**. **22** *vi* (Rar; d. ploaie, picături de ploaie, grindină) A părăi. **23** *vi* (Reg; d. zăpadă) A pârâi. **24** *vi* (D. băuturi efervescente) A produce un fâsâit caracteristic. **25** *vi* (Nob; d. băuturi) A gâlgâi **(1)**. **26** *vi* (Nob; d. surse naturale de apă) A susura **(1)**.

sfârâiac *sn* [At: PAMFILE, J. I, 75 / V: ***~răiac*** (Pl: *sfărăiace*) / Pl: *~ace* / E: ***sfârâi*** + *-ac*] **1** (Mol) Zgomot produs de un fier încins cufundat în apă. **2** (Reg) Lucru lipsit de însemnătate. **3** (Mol) Sfârâitor **(7)**. **4** (Îs) *~ cu* (sau *de*) *bumb* Jucărie de copii confecționată dintr-un nasture prin a cărui găuri se trece un fir de ață care, dacă se învârtește într-un singur sens și apoi se trage de capetele ținute între degete, produce un sfârâit. **5** (Reg; îf *sfărăiac*) Prâsnel **(1)**.

sfârâială *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~răi~***, ***sfărăi~*** / Pl: *~ieli* / E: ***sfârâi*** + *-eală*] **1-2** (Producere de) zgomot șuierător și repetat, de mică intensitate, specific grăsimii încinse în foc, alimentelor prăjite sau fripte, corpurilor ori substanțelor încinse sau încălzite în contact cu focul sau cu o altă sursă de căldură Si: (pex) *prăjit*^{1}, *fript*^{1}, *sfârâit*^{1} **(1-2)**, *sfârâitură* **(1-2)**, *sfârâire* **(1-2)**. **3** (Fig; fam) Păcăleală. **4** (Fig; fam; mai ales îcn) Câștig **(5)**. **5** (Reg; îf *sfărăială*) Mâncare preparată din brânză topită și ceapă prăjită Si: *sfârâit*^{1} **(5)**, *sfârâitură* **(5)**, *sfârâire* **(5)**. **6-7** (Producere de) pocnete mici, scurte și repetate, specific focului sau corpurilor ori materiilor care ard Si: *sfârâit*^{1}**(6-7)**, *sfârâitură* **(6-7)**, (rar) *sfârâire* **(6-7)**, *pârâitură*. **8** (Pex) Ardere rapidă, cu pâlpâiri sau scăpărări dese și cu pocnete scurte, repetate Si: *sfârâit*^{1}**(8)**, *sfârâitura* **(8)**, (rar) *sfârâire* **(8)**, *pârâitură*. **9-10** (Producere de) zgomot caracteristic, repetat și ritmic, determinat de viteza, de continuitatea sau de repetarea mișcării fusului de tors, a unei roți sau a altui obiect Si: *sfârâit*^{1} **(9-10)**, *sfârâitură* **(9-10)**, (rar) *sfârâire* **(9-10)**. **11** (Pex) Funcționare foarte rapidă Si: *sfârâit*^{1} **(11)**, *sfârâitură* **(11)**, (rar) *sfârâire* **(11)**. **12-13** (Producere de) zgomot caracteristic, determinat de bătăile repezi din aripi ale păsărilor (în zbor) Si: *sfârâit*^{1} **(12-13)**, *sfârâitură* **(12-13)**, *fâlfâială*, *fâlfâire*, *fâlfâit*^{1}, *fâlfâitură*, (rar) *sfârâire* **(12-13)**. **14-15** (Producere de) zgomot caracteristic zborului insectelor Si: *bâzâială*, *bâzâire*, *bâzâit*, *bâzâitură*, *zâzâială*, *zâzâire*, *zâzâit*, *zâzâitură*, *zumzăială*, *zumzăire*, *zumzăit*, *zumzăitură*, *zumbăială*, *zumbăire*, *zumbăit*, *zumbăitură*, (pop) *bombăneală*, *bombănire*, *bombănit*, *bombănitură*, *bornăială*, *bornăire*, *bornăit*, *bornăitură*, *vâjâială*, *vâjâire*, *vâjâit*, *vâjâitură*, *sfârâit*^{1} **(14-15)**, *sfârâitură* **(14-15)**, *sfârâire* **(14-15)**. **16-17** (Scoatere de) sunete ascuțite, scurte și repetate, caracteristice unor insecte și unor păsări Si: *țârâială*, *țârâire*, *țârâit*, *țârâitură*, *țâțâială*, *țâțâire*, *țâțâit*, *țâțâitură*, *sfârâit*^{1} **(16-17)**, *sfârâitură* **(16-17)**, *sfârâire* **(16-17)**.

sfârâietoare *sf* vz ***sfârâitoare***

sfârâind, ~ă *a* [At: BRĂESCU, O. A. I, 81 / Pl: *~nzi*, *~e* / E: ***sfârâi***] (Rar) **1-2** Sfârâitor **(1-2)**.

sfârâioc *s* [At: DR. I, 108 / Pl: ? / E: ***sfârâi*** + *-oc*] (Reg) Sfârâitor **(7)**.

sfârâire *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: (rar) *~ri* / E: ***sfârâi***] **1-17** Sfârâială **(1-17)**.

sfârâit^1 *sn* [At: SĂM. VI, 43 / Pl: *~uri* / E: ***sfârâi***] **1-17** Sfârâială **(1-17)**.

sfârâit^2***, ~ă*** *a* [At: C. PETRESCU, O. P. II, 53 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***sfârâi***] (Rar; d. alimente, mâncăruri etc.) Prăjit^2.

sfârâitor, ~oare [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~ietoare***, ***~răitoare***, ***sfărăitoare*** *sf* / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***sfârâi*** + *-tor*] **1** *a* (D. grăsimi încinse la foc, d. alimente prăjite sau fripte ori d. alte corpuri încinse sau încălzite în contact cu o sursă de căldură) Care produce zgomote șuierătoare și repetate, de mică intensitate. **2** *a* (Rar; pex; d. grăsimi încinse la foc, d. alimente prăjite sau fripte ori d. alte corpuri încinse în contact sau încălzite cu o sursa de căldură)) Care se prăjește. **3** *a* (D. foc sau d. corpuri ori materii care ard) Care produce pocnete mici, scurte și repetate Si: (reg) *pârâitor*.

4 *a* (D. foc sau d. corpuri ori materii care ard) Care arde repede cu pâlpâiri sau scăpări dese și cu pocnete scurte, repetate Si: (reg) *a pârâitor*. 5 *a* (D. fuse de tors, d. roți sau d. alte obiecte în mișcare) Care produce un zgomot caracteristic, care se repetă ritmic, determinat de viteza, de continuitatea sau de repetarea mișcării Si: (reg) *prisnitor, prâznăitor, prâznălitor*. 6 *a* (Pex; d. fuse de tors, d. roți sau d. alte obiecte în mișcare) Care se mișcă (sau care merge, care funcționează etc.) foarte repde Si: (reg) *prisnitor, prâznăitor, prâznălitor*. 7 *sf* Jucărie confecționată dintr-o nucă golită de miez și străbătută, longitudinal, de un ax metalic sau de lemn pe care se înfășoară o sfoară, fixându-se la capătul superior al axului un măr sau un cocean de porumb care, atunci când se trage de sfoară, produce, prin învârtire, un sfârâit[1] (10) caracteristic Si: *bâzâitoare*, (reg) *sfârâiac* (3), *sfârâioc*. 8 *sf* (Reg) Morișcă. 9 *a* (D. păsări) Care produce un zgomot caracteristic determinat de bătăi repezi din aripi (în timpul zborului) Si: *fâlfâitor*, (reg) *a păbâitor*. 10 *a* (D. insecte) Care produce un zgomot caracteristic în timpul zborului Si: *bâzâitor, zâzâitor, zumzăitor*, (rar) *zumbăitor*, (pop) *bombănitor*, (reg) *bornăitor, vâjâitor*. 11 *a* (D. unele insecte și d. unele păsări) Care scoate sunete caracteristice, ascuțite, scurte și repetate Si: *țârâitor, țâțâitor*.

sfârâitură *sf* [At: PISCUPESCU, O. 307/9 / Pl: *~ri* / E: **sfârâi** + *-tură*] **1-17** Sfârâială (**1-17**).

sfârc *sn* [At: ANON. CAR. / V: (îrg) ***sfâlc, zvârc***, (reg) ***scârc, spâlc, jvârc, zvâlc, zmârc*** / Pl: *~uri* sn, (reg) *~rci* sm / E: nct] **1** (De obicei cu determinările „sânului", „țâței") Vârful proeminent al mamelei, de obicei pigmentat mai intens, prin care se scurge laptele Si: *mamelon*, (reg) *bot, bont, buburuz, bumb, gurgui, muc, zâmboc*. **2** (Pls) Dop în formă de sfârc (**1**) care se aplică biberonului. **3** (De obicei urmat de determinări în genitiv sau introduse prin pp „de") Extremitate (proeminentă) de obicei moale sau cartilaginoasă a unor organe, a unor părți de organe, a unor oase etc. **4** (Rar) Extremitatea dinspre tâmplă a pleoapei. **5** (Înv) Cartilaj. **6** (Reg; csnp) Partea scobită de după ureche. **7** (Reg) Tendon. **8** (Reg; îs) *~ul gâtlanului* Uvulă. **9** (Fam) Obiect de dimensiuni reduse. **10** (Reg) Doagă de dimensiuni reduse. **11** Smoc de păr sau de pene, de obicei în formă prelungită sau ascuțită. **12** (Pgn) Capăt ascuțit. **13** (Spc; de obicei urmat de determinări în genitiv sau introduse prin pp „de") Extremitate (flexibilă) a unor obiecte, a unor părți de obiecte etc., având de obicei o formă ascuțită. **14** Capătul subțire și neîmpletit, de obicei adăugat, al biciului Si: *sfichi*[2], (pop) *pleasnă*, (reg) *plesnitoare, șugar*. **15** (Reg; îe) **A lua în ~** A glumi pe seama cuiva. **16** (Reg) Fir subțire care se leagă la capătul sforii undiței și de care se prinde cârligul Si: (reg) *pleasnă*. **17** (Reg) Prâsnel (**1**). **18** Bucată de parâmă prinsă cu un capăt la zbirul unei macarale cu scopul de a prinde macaraua sau palancul de o parâmă, de un scondru etc. **19** Vârf la paloș. **20** (Nob) Gurguiul opincii. **21** Porțiune dintr-o suprafață de teren, de apă etc. situată într-o zonă periferică.

sfârcăi *v* vz ***sfârcâi***

sfârcâi *vt* [At: ȘĂINEANU[2] / V: *~căi* / Pzi: *~esc*, (rar) *sfârcâi* / E: fo] (Mol) **1** A smiorcăi. **2** (C. i. tutun) A fuma (cu pipa) Si: (reg) *a pipa*.

sfârcâit[1] *sn* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~uri* / E: **sfârcâi**] (Mol) **1** Smiorcăială (**1**). **2** Fumat (cu pipă) Si: (reg) *pipat*.

sfârcâit[2], ***~ă*** *a* [At: C. PETRESCU, O. P. II, 100 / Pl: *~iți, ~e* / E: **sfârcâi**] (Mol) Smârcâit[2] (**1**).

sfârceauă *sf* [At: DLR ms / Pl: ? / E: css **sfârcel**] **1-4** Sfârcel (**1-4**).

sfârcel *sn* [At: LIUBA-IANA, M. 111 / Pl: *~e* / E: **sfârc** + *-el*] **1** (Reg) Bețișor de lemn în care se introduce țeava la suveica războiului de țesut Si: (reg) *fus, hudulet, lemnuș*, (reg) *sfârceauă* (**1**), *solodeț, surcel*. **2** (Înv) Stinghie care susține fagurii într-un stup Si: (reg) *sfârceauă* (**2**). **3** (Reg) Piesă de lemn care alcătuiește stativul meliței Si: (reg) *sfârceauă* (**3**). **4** (Ban; csnp) Om înalt și diform Si: (reg) *sfârceauă* (**4**).

sfârcioc *sm* vz ***sfrâncioc***

sfârciov *a* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: ns cf *sfârc*] (Reg; d. oameni) Uscățiv.

sfârcos, ~oasă *a* [At: CORNEA, E. I. 115/15 / Pl: *~oși, ~oase* / E: **sfârc** + *-os*] (Îvr; d. țesuturi) Cartilaginos (**2**).

sfârcui[1] *vt* [At: ANON. CAR. / V: (îvr) ***sfârcoia*** / Pzi: *sfârcui* / E: **sfârc** + *-ui*] (Asr) A sfichiui (**1**).

sfârcui[2] *v* vz ***spârcui***[1]

sfârcuire *sf* [At: DEX / Pl: *~ri* / E: **sfârcui**] (Rar) Șfichiuire (**1**).

sfârcurat, ~ă *a* [At: ȘĂINEANU, D. U. / Pl: *~ați, ~e* / E: *sfârc*] (Reg, d. penajul porumbeilor) Împestrițat cu pene de altă culoare.

sfârcuș *sn* [At: PĂCALĂ, M. R. 141 / V: (reg) ***sfâr~, sfercușă*** *sf* / Pl: *~uri* / E: **sfârc** + *-uș*] (Reg; șhp) **1-2** Sfârc (mic) (**3**). **3-4** (Îf *sfercușa*) Sfârc (mic) (**19**). **5** (Csnp; îf *sfârcuș*) Bețigaș crestat pentru frecat urzici.

sfârdie *sf* vz ***sfarghie***

sfârgi *v* vz ***sferdi***

sfârlac[1] *sm* [At: A VI. 26 / Pl: *~aci* / E: **sfârlă** + *-ac*] (Reg) **1** (Csnp) Porc slab și de rasă proastă. **2** Pește mărunt.

sfârlac[2] *sn* [At: (a. 1714) ȘTEFANELLI, D. C. 25 / V: ***~ag, sfâr~, ~rac, sforac*** / Pl: *~uri* / E: ns cf mg *forrás*] **1** (Îvp) Smârc care se formează la sursa unui pârâu. **2** (Pex) Pârâu. **3** (Reg; îf *sforac*) Confluența a două râuri. **4** (Îaf) Locul unde se întâlnesc două văi. **5** (Reg) Deal de înălțime redusă.

sfârlag *sn* vz ***sfârlac***[2]

sfârlar *sm* [At: ANTIPA, P. 790 / Pl: *~i* / E: **sfârlă** + *-ar*] (Iht, reg) Zvârlugă (*Cobitis taenia*).

sfârlă [At: DONICI, F. 24/16 / Pl: *~le* / E: ns cf *sfâr*] (Reg) **1** *sf* Bobârnac (**1**). **2** *sf* (Îe) **A-i merge** (cuiva) **norocu-n ~** A avea ghinion. **3** *sf* Rât[1] (**1**). **4** *sf* (Îe) **A-i da** (cuiva) **peste ~** A face observații cuiva care exagerează, devine obraznic etc. **5** *sf* (Prt) Gură (**1**). **6** *sf* (Îrg) Sfârlează (**4**). **7-8** *a, av* (D. rapiditatea unei mișcări) (Care este) ca o sfârlează. **9** *sf* (Pfm) Persoană (de obicei femeie) slabă și iute în mișcări. **10** *sf* Prâsnel. **11** *sf* Obiect de dimensiuni reduse. **12** *sf* Băț prevăzut cu două găuri și cu o sfoară, care se fixează în burta unui cal ca să nu se miște la potcovit. **13** *sf* Opincă ruptă. **14** *sf* Colibă de lemn într-o pădure. **15** *sf* (Iht) Zvârlugă (*Cobitis aurata balcanica*).

sfârleaz *s* vz ***sfârlează***

sfârlează [At: LB / V: (înv) ***sfârleaz*** *s* / Pl: *~eze*, (reg) *~ezi* / E: **sfârlă** + *-ează*] **1** *sf* (Îrg) Prâsnel. **2** *sf* (Îdt) Vârtelniță. **3** *sf* (Reg) Fus cu ajutorul căruia se răsucesc firele toarse. **4** *sf* Jucărie mică din metal, din lemn etc., cu vârf ascuțit, care poate fi rotită pe o suprafață plană Si: *titirez*, (îrg) *sfârlă* (**6**), *prâsnel*. **5** *sf* (Reg) Femeie slabă și iute la mers. **6** *sf* (Pop; fig) Persoană vioaie și harnică. **7** *sf* (Rar; dep) Vită slabă. **8** *sf* (Îrg) Jucărie alcătuită dintr-o scândurică flexibilă, în jurul căreia se răsucește o sfoară lungă cu un bețișor, căruia i se dă apoi drumul în părul sau în barba cuiva, pentru a le încâlci. **9** *sf* (Reg) Jucărie confecționată dintr-un cărăbuș imobilizat cu ajutorul unui ac, spin etc., care zbârnâie Si: (reg) *zbârnăitoare*. **10** *sf* (Reg) Morișcă. **11** *sf* (Reg) Giroscop (**1**). **12** *sfa* (Reg) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **13** *sf* (Reg) Melodie după care se execută sfârleaza (**13**). **14** *sf* (Reg) Pește mic, fără solzi, colorat în alb și negru, nedefinit mai îndeaproape.

sfârletic *s* [At: CHEST. V. 156/77a / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *sfârlă*] (Reg; csnp) Bucăţică (**1**).

sfârli *vr* [At: VALIAN, V. / Pzi: ? / E: **sfârlă**] (Îdt) A executa piruete.

sfârlire *sf* [At: VALIAN, V. / Pl: *~ri* / E: **sfârli**] (Îdt) **1** Executare de piruete. **2** Piruetă.

sfârlitoare *sf* [At: VALIAN, V. / Pl: *~ori* / E: **sfârli** + *-toare*] Morișcă.

sfârlitură *sf* [At: VALIAN, V. / Pl: *~ri* / E: **sfârli** + *-tură*] (Îdt) Piruetă.

sfârliuș *s* [At: TEAHA, C. N. 265 / Pl: ? / E: **sfârlă** + *-iuș*] (Reg; îs) *~ de gheață* Ghețuș (**2**).

sfârloacă *sf* vz ***zvârlugă***

sfârloagă *sf* [At: LB / Pl: *~age* / E: **sfârlă** + *-oagă*] **1** (Pop) Piele veche, uscată și răsucită. **2** (Pop) Încălțăminte uzată. **3-4** (Spc; de obicei lpl) Cizmă sau opincă veche. **5** (Reg; csnp; lpl) Bucăți. **6** (Reg; csnp; lpl) Sfârcuri. **7** (Reg) Perdela.

sfârlogea *smi* [At: UDRESCU, GL. / E: **sfârlogi** + *-ea*] (Reg) Persoană mică de statură și slabă.

sfârlogi *vr* [At: C. PETRESCU, R. DR. 150 / Pzi: *~ogesc* / E: **sfârloagă**] **1** (Reg; d. obiecte, plante etc.) A se scoroji (**1**). **2** (Reg; d. oameni sau d.

fața, d. pielea etc. lor) A se zbârci. **3-4** (Reg; fig; d. oameni) A se frământa **(19-20)**.

sfârlogit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ~iți, ~e / E: ***sfârlogi***] (Reg; d. oameni sau d. fața, pielea etc. lor) Zbârcit.

sfârlugă *sf* vz ***zvârlugă***

sfârmi *v* vz ***sfărâma***

sfârmica *vtr* [At: VICIU, S. GL. / Pzi: ? / E: ***sfarma***] (Reg) **1-2** A se sfărâma **(1-2)**.

sfârmitură *sf* vz ***sfărâmătură***

sfârnar *sm* [At: LB / V: (îrg) ***~iu***, (înv) ***sfor~***, (reg) ***sfăr~***, ***sfirnari***, ***sârfariu*** / Pl: ~i / E: nct] **1** (Îrg) Negustor. **2-6** (Spc) Geambaș **(1-5)**. **7** (Reg; dep) Om murdar. **8** (Reg; dep) Om rău.

sfârnăreasă *sf* [At: FM (a. 1845), 227¹/28 / Pl: ~ese / E: ***sfârnar*** + *-easă*] (Îvr) Negustoreasă.

sfârnariu *sm* vz ***sfârnar***

sfârnări *vi* [At: LB / Pzi: ~esc / E: ***sfârnar***] (Îrg) **1** A cumpăra marfă dintr-un loc și a o vinde într-un alt loc pentru a realiza un profit. **2** A practica meseria de negustor Si: (îvp) *a negustori*.

sfârnărie *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: ~ii / E: ***sfârnar*** + *-ie*] (Îrg) **1** Negustorie. **2** (Reg; îe) **A umbla în ~** A merge pe la diverse târguri pentru a face negoț cu vite. **3-4** (Reg; fig) Escrocherie **(1-2)**.

sfârnel *sn* [At: ALR I, 1270/750 / Pl: ~e / E: ns cf *prâsnel*] (Reg) Prâsnel **(1)**.

sfârlogi *v* vz ***sfarogi***

sfârlogit, ~ă *a* vz ***sfarogit***

sfâroji *v* vz ***sfarogi***

sfârogit, ~ă *a* vz ***sfarogit***

sfârșanie *sf* vz ***sfârșenie***

sfârșănie *sf* vz ***sfârșenie***

sfârșeală *sf* [At: POLIZU / V: (reg) ***fârșeală*** / Pl: (rar) ~eli / E: ***sfârși*** + *-eală*] **1** Senzație de slăbiciune Si: (înv) *sfârșitură* **(1)**, (reg) *sfârșenie* **(8)**, (îvr) *sfârșiciune* **(1)**. **2** Stare de leșin Si: (liv) *lipotimie*, (înv) *sfârșitură* **(2)**, (reg) *sfârșenie* **(9)**, (îvr) *sfârșiciune* **(2)**. **3** Stare de oboseală accentuată, de slăbire a rezistenței generale a organismului Si: (înv) *sfârșitură* **(3)**, (reg) *sfârșenie* **(10)**, (îvr) *sfârșiciune* **(3)**. **4** (Rar) Lipsă de vioiciune în mișcări Si: *încetineală*. **5** (Rar) Dezgust.

sfârșenie *sf* [At: PSALT. 113 / V: ***~șanie***, ***~șănie***, ***fârșenie*** / Pl: (rar) ~ii / E: ***sfârși*** + *-enie*] **1** (Înv) Sfârșit¹ **(1)**. **2** (Îvr) Sfârșit¹ **(15)**. **3** (Îe) **A lua ~ de ...** A fi ucis de ... **4** (Îvr; în concepțiile religioase) Judecata de apoi. **5** (Îvr) Scop **(1)**. **6** (Înv) Capăt **(2)**. **7** (Înv) Hotar **(1)**. **8-10** (Reg) Sfârșeală **(1-3)**.

sfârși [At: PSALT. HUR. 64ᵛ/12 / V: (îrg) ***fârși***, (înv) ***svâși***, (îvr) ***svrâși*** / Pzi: ~șesc / E: vsl **съвръшити, свръшити**] **1** *vt* (C. i. manifestări ale oamenilor, acțiuni, fenomene etc. în curs de desfășurare) A parcurge ultima etapă Si: *a isprăvi, a încheia, a termina*, (pop) *a dovedi, a găti, a istovi, a mântui*, (înv) *a fini, a săvârși*. **2** *vt* (Reg; îe) **A ~ de cheltuială** (sau **din chelciug**) A rămâne fără bani. **3** *vt* (Spc) A ajunge la ultimul moment al vieții Si: *a încheia, a isprăvi*, (îrg) *a săvârși*. **4** *vt* (Îe) **A o ~ cu viața** A se sinucide. **5** *vt* (Înv; îe) **A-și ~ suflarea** A fi în agonie. **6** *vt* (Îvp) A înfăptui. **7** *vt* (Îvr; c. i. hotărâri judecătorești) A executa **(13)**. **8-9** *vtr* (Îvr; d. plante) A face să ajungă (sau a ajunge) la maturitate. **10** *vt* (Înv) A primi. **11** *vi* (D. oameni care discută) A termina de pronunțat ultimele cuvinte (sau sunete). **12** *vi* (Pex; d. oameni care discută) A trage concluzii la cele spuse până atunci Si: *a conchide*, (liv) *a concluziona*. **13** *vt* (Îvr) A pronunța **(1)**. **14-15** *vri* (Folosit de obicei la imt) A înceta să mai existe, să mai acționeze etc. Si: *a (se) curma*. **16-17** *vti* (Îe) **A (o) ~ cu cineva** A rupe relațiile cu cineva. **18** *vr* (D. perioade sau d. unități de timp) A ajunge la ultima secvență, la ultimul stadiu din care este constituit Si: *a se împlini, a se termina, a se încheia*. **19** *vt* A duce până la capăt trecând prin perioada (mică) ce a mai rămas Si: *a isprăvi, a termina*. **20** *vt* A consuma integral Si: *a epuiza, a isprăvi, a termina*, (înv) *a săvârși*, (reg) *a găti*. **21** *vtf* (Înv) A distruge **(1)**. **22** *vr* (Îvr; d. pedepse) A se prescrie. **23** *vi* (De obicei urmat de determinări la infinitiv, precedate de pp „prin") A avea drept ultimă consecință sau rezultat final Si: *a ajunge să*. **24-25** *vri* A nu mai fi în viață Si: *a adormi, a deceda, a dispărea, a duce, a muri¹, a pieri, a se prăpădi, a se stinge, a sucomba*, (liv) *a repausa*, (asr) *a răposa*, (îvp) *a se muta, a se petrece, a pica¹, a plesni*, (îrg) *a se pristăvi, a se săvârși, a se sparge*, (înv) *a se prostăvi*, (fam) *a se curăța*, (arg) *a o mierli¹*. **26** *vr* (Pgn) A iubi foarte mult. **27** *vr* (Înv; fig) A pieri. **28** *vt* (Îvp; c. i. ființe; adesea cu determinări „de zile") A omorî. **29** *vr* (Pex; c. i. sentimente de durere, dor) A chinui **(5)**. **30** *vr* (D. oameni) A avea o senzație de slăbiciune, de leșin. **31** *vr* A avea o stare de oboseală accentuată, de slăbire a rezistenței generale a organismului Si: *a dehobi, a epuiza, a extenua, a frânge, a istovi, a seca², a secătui, a sloi, a stoarce, a storci, a suge, a vlăgui, a zdrobi, a zămorî*. **32** *vr* (Îe) **A i se ~** (cuiva) **inima** A fi îndurerat. **33** *vr* (Îae) A se lăsa cuprins de tristețe. **34** *vr* (Îe) **A se ~** (cineva) **de la inimă** (sau **pe picioare**) A-i veni cuiva rău Si: *a leșina*. **35** *vr* (Rar; îe) **A se ~ de ceva** (sau **de cineva**) A depune eforturi pentru ceva sau pentru cineva. **36** *vt* (D. puterile cuiva) A pierde rezistența Si: *a se diminua, a scădea, a descrește*. **37** *vr* (Rar) A se lăsa cuprins de ... **38** *vr* (D. glas) A-și pierde intensitatea Si: *a slăbi, a se stinge*. **39-40** *vri* (D. terenuri, așezări, drumuri etc.) A ajunge la capăt Si: *a se termina, a se isprăvi*. **41** *vt* (Înv; fig) A călăuzi¹ **(1)**.

sfârșiciune *sf* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 235/17 / Pl: ~i / E: ***sfârși*** + *-iciune*] (Îvr; udp „de") **1-3** Sfârșeală **(1-3)**.

sfârșință *sf* [At: DDRF / Pl: ~țe / E: ***sfârși*** + *-ință*] (Îvr) Sfârșit¹ **(1)**.

sfârșire *sf* [At: COD. VOR². 16ᵛ/2 / Pl: ~ri / E: ***sfârși***] **1** Parcurgere a ultimei etape (a unei acțiuni, a unui fenomen etc. în desfășurare) Si: *isprăvire, încheiere, terminare*, (pop) *gătare, istovire, mântuire*, (înv) *săvârșire*. **2** (Îlav) **Fără ~** Fără încetare Si: *mereu, necontenit*. **3** (Înv) Înfăptuire. **4** Întrebuințare până la capăt Si: *consumare, epuizare, isprăvire, terminare*. **5** (Îvr) Rezultat final. **6** (Pex) Ajutor **(1)**. **7** (Îrg) Moarte. **8** (Lin; înv) Terminație.

sfârșit¹ *sn* [At: (cca. 1550) CUV. D. BĂTR. II, 461/24 / V: (îrg) ***fârșit***, (înv) ***svâ~*** / Pl: ~uri / E: ***sfârși***] **1** (De obicei urmat de determinări în genitiv sau introduse prin pp „de") Moment, punct etc. în care este parcursă ultima etapă (a unei acțiuni, a unui fenomen etc. în desfășurare) Si: *isprăvit, încheiat, încheiere, terminare, terminat¹*, (înv) *săvârșire, săvârșit¹, săvârșenie, săvârșitură, sfârșenie*, (îvr) *sfârșință*. **2** (Îs) *~ul zilelor* (sau *vieții*) Moment final al existenței unui individ Si: *moarte*. **3** (Îla) **Fără (de) ~** Care nu ajunge sau pare că nu va ajunge niciodată la ultimul stadiu în timp Si: *veșnic, etern*. **4** (Îal) Care nu ajunge sau pare că nu va ajunge niciodată la o limită în spațiu Si: *nesfârșit, nelimitat*. **5** (Îal) Care nu ajunge sau pare că nu va ajunge niciodată la un capăt numeric Si: *nemăsurat, nenumărat*. **6-7** (Îal) Care (pare că) se prelungește la infinit. **8** (Îs) *Șurub fără ~* Sistem de șuruburi care transformă mișcarea de rotație în altă mișcare de rotație. **9** (Îlav) **Pe ~te** Pe punctul de a se termina. **10** (Îlav) **În ~** În cele din urmă. **11** (Îlav) **(Până) la ~** (Până) în ultimul stadiu. **12** (Îlv) **A lua ~** A se sfârși **(1)**. **13** (Îe) **A face** (sau **a pune**) **~** A face să înceteze. **14** (Reg) Asfințit¹ **(2)**. **15** Oprire a tuturor funcțiilor vitale Si: *moarte, decedare, deces, dispariție, prăpădire, răposare, repauzare, stingere, sucombare*, (liv) *exitus*, (îvp) *săvârșire*, (pop) *pierdere*, (reg) *topenie*, (înv) *petrecanie, petrecere, pristăvire, săvârșire, săvârșit¹*, (îvr) *prăpăditură, sfârșenie* **(2)**, (irn) *crăpare*, (arg) *mierleală, vedeș*. **16** (Pop; îs) *Luna la ~* (sau *luna pe ~e, ~ul luminii*) Ultimul pătrar al lunii. **17** (Îlv) **A-și da ~ul** A deceda. **18** (Reg; îe) **A-i face** (cuiva) **~ul** A omorî pe cineva. **19** (Înv) Scop² **(1)**. **20** (Îvr) Soartă **(1)**.

sfârșit², ~ă *a* [At: COD. VOR. 110/6 / V: (reg) ***fârșit*** / Pl: ~iți, ~e / E: ***sfârși***] **1** (D. manifestările oamenilor, acțiuni, fenomene etc. în desfășurare) Care a parcurs ultima etapă Si: *gata, isprăvit, încheiat, terminat*, (înv) *săvârșit²*, (reg) *scăpătat²*. **2** (D. viață, suflet etc.) Care a ajuns la ultimul moment. **3** (D. viață, suflet etc.) Care s-a încheiat. **4** (Îvr) Total. **5** (Înv) Înfăptuit. **6** (Pex) Perfect. **7** (D. ființe) Mort. **8** (D. oameni) Care are o senzație de slăbiciune, de leșin. **9** Care are o stare de oboseală accentuată, de slăbire a rezistenței generale a organismului Si: *epuizat, exenuat, frânt, istovit, prăpădit, rupt², secat², secătuit, sleit, stors, stătut,*

trudit, vlăguit, zdrobit. **10** (D. manifestări ale oamenilor) Care exprimă o oboseală accentuată, o slăbire a rezistenței generale a organismului Si: *epuizat, exenuat, frânt, istovit, prăpădit, rupt*[2], *secat*[2], *secătuit, sleit, stors, stătut, trudit, vlăguit, zdrobit*.

sfârșitor, ~oare [At: PSALT. 337 / V: ***svâ~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***sfârși*** + *-tor*] (Înv) **1** *sm* Înfăptuitor. **2** *a* Care are drept ultimă consecință sau rezultat final.

sfârșitură *sf* [At: EUSTATIEVICI, GR. RUM. 30[V]/5 / Pl: *~ri* / E: ***sfârși*** + *-itură*] **1-3** (Înv) Sfârșeală (**1-3**). **4** (Îvr) Intenție. **5** (Îvr) Text, fragment etc. care se adaugă la sfârșitul unei lucrări. **6** (Lin; îvr) Terminație. **7** (Îvr) Extremitate (**4**). **8** (Reg) Etapă (de la sfârșit[1]).

sfârtai [At: (a. 1726) IORGA, S. D. XIII, 86 / V: ***sfăr~*** / Pl: *~e* sn, ~ sm / E: *s-* + ***fârtai*** prin apropiere de *sfert*] **1-2** *sn* (Îrg) Sfert (**1-2**). **3** *sn* (Reg) Unitate de măsură a suprafețelor, egală cu 1/3 iugăr (5775 m^2) Si: (reg) *sfârtar* (**2**). **4** *sn* (Reg; îf *sfârtar*) Șchioapă. **5** *sm* (Reg) Copil mic Si: (reg) *sfârtar* (**4**).

sfârtar *sn* [At: DLR ms / Pl: *~i* / E: css ***sfârtai***] **1-2** (Reg) Sfert (**1-2**). **3-5** Sfârtai (**3-5**).

sfârteca *v* vz ***sfârtica***

sfârtecare *sf* vz ***sfârticare***

sfârtecat, ~ă *a* vz ***sfârticat***

sfârtecătură *sf* vz ***sfârticătură***

sfârtica [At: ȘINCAI, HR. I, 275/23 / V: ***~teca***, (îrg) ***sfăr~, spâ~***, (înv) ***sfât~, spârtiga***, (reg) ***sferteca, sfer~, sferteca*** / Pzi: *sfârtic* / E: nct] **1-2** *vt* A sfâșia (**1-2**). **3-4** *vt* A sfâșia (**8-9**). **5** *vt* (Rar) A zgâria. **6** *vr* (Înv; îf *spârtica, spârtiga*) A se dispersa (**2**). **7** *vr* (Reg; d. copite; îf *spârtica*) A se toci.

sfârticare *sf* [At: VALIAN, V. / V: ***~tec~, sfertec~, sferitic~*** / Pl: *~cări* / E: ***sfârtica***] **1-3** Sfâșiere (**1, 3-4**).

sfârticat, ~ă *a* [At: POPA, V. 341 / V: ***~tecat*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sfârtica***] **1-2** Sfâșiat (**1-2**).

sfârticătură *sf* [At: BENIUC, M. C. I, 103 / V: ***~tec~*** / Pl: *~ri* / E: ***sfârtica*** + *-ătură*] **1-2** (Rar) Obiect de îmbrăcăminte, țesătură, hârtie etc. care este transformat în fâșii (prin smulgere), sau care este distrus prin îmbucătățire, tăiere etc. Si: *ruptură, spintecătură*. **3** Sfâșietură (**2**). **4** (Reg) Semn făcut la urechile oilor.

sfârtoană *sf* [At: MAT. DIALECT. I, 215 / Pl: *~ne* / E: nct] **1** (Reg) Rafală (**1**). **2** (Reg; fig) Acces de furie

sfârtoc, ~oacă [At: CV 1951, nr. 5, 26 / V: ***~rtoagă*** *sf* / Pl: *~oace* / E: ***sfert*** + *-oc*] (Reg) **1** *sn* Rest sau fragment dintr-un întreg. **2** *sn* Bucată mică de pământ. **3** *sf* (Reg) Pământ rămas necultivat și nefolosit.

sfârtală *sf* [At: MAT. DIALECT. I, 93 / Pl: *~le* / E: ns cf *fârță*] (Reg; csnp) Femeie afectată.

sfârțăit, ~ă *smf, a* [At: LEXIC. REG. II, 63 / Pl: *~iți, ~e* / E: ns cf *fâțâit*] (Reg) **1-2** Fandosit[2] (**1-2**).

sfârtoagă *sf* vz ***sfârtoacă***

sfâșiitor, ~oare *a* vz ***sfâșietor***

sfâșia [At: MOXA, ap. GCR I, 60/16 / P: *~și-a* / V: (îvr) ***~ii*** (Pzi: *sfâșiesc*) / Pzi: *sfâșii*, (înv) *~iez* / E: ml ***exfasciare***] **1** *vt* (Mai ales d. animale sălbatice și d. câini; c. i. ființe, prc. părți ale corpului lor) A desface în bucăți în mod dezordonat, cu brutalitate (prin smulgere, mușcare etc.) Si: *a sfârtica* (**1**), (îvp) *a sparge*. **2** *vt* (Pgn; c. i. ființe, părți ale corpului acestora) A maltrata. **3** *vt* (Pex; mai ales d. animale sălbatice și d. câini; c. i. ființe, prc. părți ale corpului lor) A omorî prin sfâșiere (**1**). **4** *vt* (Mai ales d. animale sălbatice și d. câini; c. i. cadavre) A mânca rupând cu dinții, cu ciocul Si: *a devora*. **5** *vt* (Îvr) A provoca leziuni. **6** *vt* (Rar; d. substanțe chimice) A provoca arsuri, răni etc. **7** *vt* (Rar; d. oameni, c. i. alimente) A mușca. **8** *vt* (C. i. obiecte de îmbrăcăminte, țesături, hârtii etc.) A transforma în fâșii (prin smulgere) Si: *a rupe, a sfârtica* (**3**), *a spinteca*. **9** *vt* (Pex; c. i. obiecte de îmbrăcăminte, țesături, hârtii etc.) A distruge prin îmbucătățire, tăiere etc. Si: *a rupe, a sfârtica* (**4**), *a spinteca* (**12**). **10** *vt* (Prc; c. i. obiecte de îmbrăcăminte, de încălțăminte etc.) A distruge prin întrebuințare Si: *a găuri, a rupe, a sparge, a uza, a zdrențui*. **11** *vt* (Fig; c. i. state, popoare, colectivități etc.) A distruge unitatea politică, economică, morală, forța etc. (prin dezbinări, lupte etc.). **12-13** *vtr* (Fig; d. oameni, popoare) A (se) dușmăni (**1-2**). **14-15** *vtr* (Fig; d. oameni) A (se) chinui (**1, 10**). **16** *vt* (Fig; d. oameni, popoare) A asupri (**1**). **17** *vt* (Fig; c. i. oamneni) A produce multă tristețe, deznădejde, disperare Si: *a întrista, a mâhni*. **18-19** *vtr* (Îe) **A (i se) ~ (cuiva) inima** (sau **sufletul**, înv, **rărunchii** etc.) A-i fi cuiva milă de cineva sau de ceva. **20-21** *vtr* (Îae) A produce sau a simți o mare deznădejde, o durere sufletească adâncă. **22-23** *vtr* (Pex; îae) A produce sau a simți o emoție puternică. **24** *vt* (Fig) A ataca verbal cu răutate Si: *a defăima, a bârfi, a calomnia*. **25** *vr* (Reg; d. vite) A cădea într-o prăpastie.

sfâșiare *sf* vz ***sfâșiere***

sfâșiat, ~ă *a* [At: CR (1832), 116[1]/38 / Pl: *~și~at* / V: (înv) ***~iet*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sfâșia***] **1** (D. ființe, prc. d. părți ale corpului lor) Care este desfăcut în bucăți în mod dezordonat, brutal (prin smulgere, mușcare etc.) Si: *rupt*[2], *sfârticat* (**1**). **2** (D. obiecte de îmbrăcăminte, țesături, hârtii etc.) Care este transformat în fâșii (prin smulgere) Si: *sfârticat* (**2**), *spintecat*. **3** (Pex) Distrus prin îmbucătățire, tăiere etc. Si: *sfârticat* (**3**), *spintecat*. **4** (Pfm; prc; d. obiecte de îmbrăcăminte, d. încălțăminte etc.) Distrus prin întrebuințare Si: *găurit, rupt, uzat, zdrențuit*, (înv) *spart*[2] (**33**). **5** (Fig; d. oameni; pex; d. sufletul, inima lor) Care este foarte trist Si: *întristat, mâhnit*.

sfâșiere *sf* [At: 1838, F. M. 50/1 / P: *~și-e~* / V: (îrg) ***~șiare*** / Pl: *~ri* / E: ***sfâșia***] **1** Desfacere în bucăți a unor ființe, a părților corpului lor, în mod dezordonat și brutal (prin smulgere, mișcare etc.) Si: *sfârticare* (**1**). **2** (Pex) Ucidere prin mușcare, prin rupere cu dinții, cu ghearele. **3** Transformare a unor obiecte de îmbrăcăminte, țesături etc. în fâșii Si: *rupere, sfârticare* (**2**), *spintecare* (**7**). **4** (Pex) Distrugere prin îmbucătățire, prin tăiere etc. Si: *rupere, sfârticare* (**3**), *spintecare* (**8**). **5** (Prc) Distrugere (a unor obiecte de îmbrăcăminte, de încălțăminte etc.) prin întrebuințare Si: *rupere, spintecare* (**9**), *zdrențuire*. **6** (Ccr) Loc unde s-a sfâșiat (**8**) ceva Si: *gaura, ruptura, sfâșietură* (**1**), *spintecătură*, (înv) *spărtură*. **7** (Fig) Distrugere a unității politice, economice, morale etc. a unor state, popoare, colectivități etc. **8** (Fig) Slăbire a puterii, a forței (prin dezbinări, lupte etc.). **9** (Fig) Stare de tristețe, de deznădejde, de disperare Si: *întristare, mâhnire*. **10** (Pex) Provocare a unei stări de tristețe, de deznădejde, de disperare.

sfâșiet, ~ă *a* vz ***sfâșiat***

sfâșietor, ~oare [At: PLEȘOIANU, T. III, 166/28 / V: (înv) ***~iitor, ~șâitor*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***sfâșia*** + *-tor*] **1** *a* (Mai ales d. animale sălbatice; prc. d. ghearele lor) Care desface în bucăți în mod dezordonat, cu brutalitate (prin smulgere, mușcare etc.). **2** *a* (Pex; mai ales d. animale sălbatice și d. câini) Care omoară prin sfâșiere (**1**). **3-4** *a* Care produce (sau exprimă, denotă) multă tristețe, mâhnire adâncă, deznădejde, disperare Si: *dureros, jalnic*. **5** *a* (Pex) Care produce o emoție puternică Si: *copleșitor, covârșitor*. **6** *av* (Ca determinant al unui adjectiv căruia îi dă valoare de superlativ) Extraordinar (**10**).

sfâșietură *sf* [At: VALIAN, V. / P: *~și-e~* / V: (rar) ***~iit~*** / Pl: *~ri* / E: ***sfâșia*** + *-tură*] **1** Sfâșiere (**6**). **2** Bucată sfâșiată (**1**) din ceva Si: *sfârticătură* (**3**).

sfâșii *v* vz ***sfâșia***

sfâșiitură *sf* vz ***sfâșietură***

sfâșâitor, ~oare *a* vz ***sfâșietor***

sfâștoc, ~oacă *s* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oci, ~oace* / E: ns cf *sfârtoc*] (Reg) **1** *sn* Obiect sau rest dintr-un obiect de dimensiuni reduse. **2** *smf* Copil vioi.

sfâtica *v* vz ***sfârtica***

sfeaclă *sf* vz ***sfeclă***

sfeadnic *sm* vz ***sfetnic***

sfeașnic *sn* vz ***sfeșnic***[1]

sfeaștnec *sn* vz ***sfeșnic***[1]

sfeaștnic *sn* vz ***sfeșnic***[1]

sfeat *sn* vz ***sfat***

sfeatnic *sm* vz ***sfetnic***

sfebele *sp* vz ***sfebelă***

sfecinec *sn* vz ***sfeșnic***[1]

sfeclă *sf* [At: (a. 1773) GCR II, 98/23 / V: (îrg) *sve~*, (reg) *sfeac~*, *~eglă*, *~eglie*, *sfiăglă*, *sfietcă*, *sfle~*, *sfleche*, *sfletcă*, *sie~*, *sveglă*, *șfieglă*, *țe~* (Pl: *țecle*), *țeglă*, * țiglă*, *țulcă*, *țve~* / Pl: *~le* / E: bg **свекло**, mg *cékla*] **1** (Șîc **~ de borș**, **~ potajeră**, **~ pangele**) Plantă erbacee, cu rădăcina rotundă sau conică, de culoare roșie-violetă, cu frunzele cu pețiol lung, cordiforme sau triunghiulare, cu vârful rotunjit, folosită ca aliment Si: (reg) *pangea*, *nap*, *buraci*, *burgundă*, *gogonet*, *râpe* (*Beta vulgaris*). **2** (Șîc **~-de-zahăr**, **~-dulce**, **~-albă**) Plantă erbacee, cu rădăcina cilindrică sau conică-alungită, de culoare albă-gălbuie, cu frunze mari, cărnoase, oval-alungite sau cordiforme, cu suprafața netedă sau încrețită, folosită ca materie primă pentru extragerea zahărului și ca nutreț pentru animale Si: (reg) *gurgui* (*Beta altissima*). **3** (Șîc **~-de-nutreț**, **~-de-nutreț-galbenă**, **~-furajeră**, **~-pentru vite**) Plantă erbacee cu rădăcina mare, ovală, cilindrică sau sferică, de culoare albă, galbenă sau roșie, având un conținut mare de apă și cu frunze mai puține decât celelalte specii, folosită ca nutreț pentru animale Si: (reg) *nap*, *rădăcina-galbenă*, *buraci* (*Beta lutea*). **4** (Șîc **~-de-frunze**, **~-albă**, **~-mangold**) Plantă erbacee, cu rădăcina subțire și cu frunze mari, crețe, cu pețiolul lung și cărnos, ale cărei frunze sunt folosite ca legume Si: *mangold*, *nap de nutreț*, *brugundici* (*Beta cicla*). **5** (Șîc **~-roșie**, **~-de-masă**, **~-pangele**) Plantă erbacee cu rădăcina mare, conică, de culoare roșie, cu frunze prelungi, folosită ca nutreț pentru animale sau ca aliment Si: (reg) *pangea*, *nap*, *râpe* (*Beta rubra*). **6** (Reg; șîc **~-sălbatică**) Plantă erbacee cu rădăcina mare, alungită, de culoare albă (*Beta trigyna*). **7-8** (Prc) Rădăcina sau frunzele sfeclei (**1-6**).

sfecli *vi* [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: *~lesc* / E: **sfeclă**] **1** (Pfm; îe) **A o ~** A se face roșu (ca sfecla) la față, din cauza fricii, a intimidării, a mâniei etc. **2** (Pfm; îae) A avea neplăceri. **3** (Pfm; îae) A intra într-o încurcătură (mare).

sfeclire *sf* [At: POLIZU / Pl: (rar) *~ri* / E: **sfecli**] (Îdt) **1** Înroșire a feței din cauza fricii, a intimidării, a mâniei etc. **2** Neplăcere. **3** Intrare într-o încurcătură (mare).

sfeclit, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~iți*, *~e* / E: **sfecli**] (Rar; csnp; d. persoane) Plăpând și alintat.

sfecliu, ~ie *a* [At: MARIAN, CH. 54 / Pl: *~ii* / E: **sfeclă** + *-iu*] (Pop) De culoarea sfeclei roșii.

sfed *sm* vz ***șved***

sfede *sf* [At: L. COSTIN, M. B. 48 / Pl: ? / E: nct] (Reg; într-un descântec) Vlagă.

sfedel *sn* vz ***sfredel***

sfedeluș *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 153 / Pl: *~i* / E: **sfedel** + *-uș*] (Orn; reg) Pitulice (*Troglodytes troglodytes*).

sfedenic *sm* vz ***sfetnic***

sfeder *sn* vz ***sfredel***

sfederaș *sn* vz ***sfredelaș***

sfednic *sn* vz ***sfeșnic***[1]

sfeglă *sf* vz ***sfeclă***

sfeglie *sf* vz ***sfeclă***

sfei *v* vz ***sfii***

sfeială *sf* vz ***sfială***

sfeidecar *sm* vz ***sahaidacar***

sfejnic *sn* vz ***sfeșnic***[1]

sfen *sn* [At: CANTUNIARI, L. M. / Pl: *~uri* / E: fr **sphène**] (Min) Silicat natural de calciu și de titan, cristalizat în sistemul monoclinic, de culoare galbenă-verzuie sau brună, lucios, frecvent în rocile eruptive, întrebuințat ca piatră semiprețioasă Si: *titanit*.

sfenoid [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~e* / E: fr **sphénoïde**] (Med) **1** *sn* Os nepereche, în formă de șa, situat la baza craniului, între etmoid și occipital, care desparte cutia craniană de cavitățile vecine. **2-3** *a* Sfenoidal (**1-2**).

sfenoidal, ~ă *a* [At: KRETZULESCU, A. 96/19 / P: *~no-i~* / Pl: *~i*, *~e* / E: fr **sphénoïdal**] (Med) **1** Care aparține sfenoidului (**1**) Si: *sfenoid* (**2**). **2** Privitor la sfenoid (**1**) Si: *sfenoid* (**3**). **3** (Înv; îs) *Os ~* Sfenoid (**1**).

sfenoidită *sf* [At: D. MED. / P: *~no-i~* / Pl: *~te* / E: fr **sphénoïdite**] (Med) Inflamație a mucoasei sinusului sfenoidal.

sfenți *v* vz ***sfinți***[1]

sfenție *sf* vz ***sfinție***

sfențire *sf* vz ***sfințire***[1]

sferă[1] *sf* [At: CANTEMIR, I. I. I, 22 / Pl: *~re*, (înv) *~ri* / E: ngr **σφαῖρα**, lat **sphaera**, it **sfera**, ger **Sphäre**, fr **sphère**] **1** Mulțime a punctelor din spațiu care se află la o distanță constantă, numită rază, de un punct fix, numit centru. **2** Corp geometric mărginit de o sferă (**1**). **3** (Nob; îe) **A se întoarce ~ra** A se ivi o situație (neplăcută) asemănătoare cu una prin care a mai trecut și altcineva. **4** Obiect care are, aproximativ, forma unei sfere (**1**) Si: *glob*, (rar) *rotoghilă*. **5** (Îvr; fig) Psihic. **6-7** (Îvr) Categorie (**3-4**). **8** (Asr) Pământ. **9** (Pex) Planetă. **10-11** (Pgn) Astru (**1-2**). **12** (Înv) Glob pământesc. **13** (Asr) Tărâm. **14** (Adesea fig; șîs *~ cerească*, sau, înv, *cerească ~*) Întregul spațiu cosmic imaginat ca o sferă (**1**) cu raza infinită, pe care se proiectează, aparent, corpurile cerești. **15** (Adesea fig; prc) Parte din sfera (**14**) văzută deasupra universului și care are, aparent, forma unei jumătăți de sferă (**1**) Si: *cer*, *firmament*, *tărie*, *boltă*, (înv) *crug*, *crâng*. **16** Fiecare dintre sferele (**1**) transparente (concentrice) imaginate de vechii astronomi pentru a explica mișcarea (aparentă) a corpurilor cerești. **17** (Înv; îs) *~ paralelă* Aspect al sferei cerești în mișcare diurnă. **18** (Înv; îs) *~ dreaptă* Aspect al mișcării diurne pentru toate punctele situate pe ecuatorul terestru. **19** (Iuz; șîs *~ armilară*) Instrument folosit în studiul astronomiei, care era format din cercuri dispuse astfel încât să sugereze o sferă (**12**) cu așezarea și mișcarea planetelor din sistemul nostru solar în raport cu pământul, plasat în centrul întregii construcții. **20** (Rar) Orbită. **21** (Rar) Atmosferă (**1**). **22** (Adesea cu determinări care indică felul, preocuparea etc.) Limite între care există, acționează, se dezvoltă etc. cineva sau ceva sau între care se desfășoară o manifestare, o activitate etc. **23** Cuprinsul dintre sfere (**22**) Si: *domeniu*, *tărâm*. **24** (Îs) *~ra producției materiale* Totalitate a ramurilor unei economii (naționale) în care se creează bunuri materiale (sau se desăvârșește procesul producției de bunuri materiale). **25** (Îs) *~ neproductivă* Totalitate a sectoarelor dintr-o economie (națională) în care se prestează muncă, dar în care nu se creează bunuri materiale. **26** (Cu determinări care arată felul) Mediu social, cultural, politic, profesional etc. în care trăiește sau activează cineva. **27** Grupare socială culturală, politică, profesională etc. din care face parte cineva. **28-29** (Nob) Conjunctură (**1-2**). **30** Element logic care reprezintă capacitatea de referință a noțiunii la ansamblul de indivizi ce posedă însușirile reflectate în conținutul acesteia. **31** (Reg) Afacere (**5**).

-sferă[2] [At: DN[3] / E: fr **-sphère** cf lat *sphaera*] Element secund de compunere savantă cu semnificația „sferă[1]".

sferciac *sm* vz ***sfrâncioc***

sfercușă *sf* vz ***sfârcuș***

sferde *sf* vz ***sfarghie***

sferdecel *sm* vz ***sferdeteu***

sferdeteu *sm* [At: PAMFILE, I. C. 131 / V: *~ecel*, *sfred~*, *sfrideu* / Pl: *~ei*, *~eauă* sn / E: *s-* + **fercheteu**] (Reg) **1** Bucată de lemn care se fixează transversal pe osia carului, în dreptul roților, care are rolul de a susține loitrele. **2** Vârtej.

sferdi [At: VICIU, S. GL. / V: *~rghia*, *~rgiha*, *sfârgi*, *sfârgia* / Pzi: ? / E: **sferde**] **1-2** *vtr* (Reg; d. obiecte din lemn, de piatră etc.) A așchia (**1**). **3-4** *vtr* (Reg) A (se) zgâria.

sferdie *sf* vz ***sfarghie***

sferditură *sf* [At: VICIU, S. GL. / V: *sfârgiet~* / Pl: *~ri* / E: **sferdi** + *-tură*] (Reg) Zgârietură.

sfereap, ~ă *a* vz ***sireap***

sferei *v* vz ***sfârâi***

sferghia *v* vz ***sferdi***

sfergiha *v* vz ***sferdi***

sferic, ~ă [At: AMFILOHIE, G. 9/14 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ngr **σφαιρικός**, it ***sferico***, fr ***sphérique***, lat ***sphaericus***, ger ***sphärisch***] **1** *a* (Mai ales d. obiecte) Care are forma (asemănătoare) unei sfere (1) Si: *globular*, (rar) *sferular* (1), (înv) *sfericesc* (1). **2** *a* (Pex; d. obiecte) Care are forma (asemănătoare cu cea a) unui disc, unui cilindru etc. Si: *orbicular, rotund*, (rar) *sferular* (2), (reg) *tărtăneț*, (înv) *sfericesc* (2). **3** *a* Care are forma unei părți de sferă Si: (rar) *sferular* (3), (înv) *sfericesc* (3). **4** *a* (D. forma obiectelor) Care seamănă cu o sferă sau cu o parte dintr-o sferă Si: (rar) *sferular* (4), (înv) *sfericesc* (4). **5-6** *a, av* (Pan) (Care se manifestă) în mod egal în toate direcțiile și sensurile. **7** *a* (Îs) *Triunghi ~* Porțiune din suprafața sferei (1) mărginită de trei arce de cerc mari (care se intersectează două câte două în puncte diferite). **8** *a* (Înv: îs) *Trigonometrie ~ă* Trigonometrie sfericească (6). **9** *a* (Îs) *Calotă ~ă* Parte din suprafața sferei (1) cuprinsă între două planuri paralele, unul secant și altul tangent. **10** *a* Porțiune de sferă mărginită de o calotă sferică. **11** *a* (Îs) *Suprafață ~ă* Suprafața care se obține prin rotirea unui semicerc în jurul diametrului său. **12** *a* (Îs) *Zonă ~ă* Porțiune din suprafața sferei (1) cuprinsă între două planuri paralele. **13** *a* (Îs) *Sector ~* Mențiune a punctelor interioare unei sfere (1), situate în interiorul conului, având ca bază un cerc mic al sferei. **14** *a* (Îs) *Compas ~* Compas cu ajutorul căruia se desenează cercuri pe o sferă.

sfericesc, ~ească *a* [At: ASACHI, G. 85ᵛ/17 / Pl: *~ești* / E: ***sferă*** + *-icesc*] **1-4** (Înv) Sferic (1-4). **5** (Îs) *Triunghi ~* Triunghi sferic (7). **6** (Îs) *Trigonometrie ~ească* Ramură a trigonometriei care se ocupă cu relațiile dintre elementele unui triunghi descris pe o sferă (1) de arcele de cerc mari. **7** (Îs) *Sector ~* Sector sferic (13).

sfericitate *sf* [At: VÂRNAV, L. 145ᵛ/12 / Pl: *~tăți* / E: fr ***sphéricité***] **1** Formă a unor obiecte (asemănătoare) unei sfere (1) Si: *globularitate*, (înv) *sferime* (1). **2** Formă a unor obiecte care sunt ca (asemănătoare cu) un disc, un cilindru etc. Si: *orbicularitate*, (înv) *sferime* (2). **3** Formă a unor obiecte care seamănă cu o sferă sau cu o parte dintr-o sferă Si: (înv) *sferime* (3). **4** (Pan) Manifestare în toate direcțiile și sensurile în mod egal Si: (înv) *sferime* (4).

sferime *sf* [At: VALIAN, V. / Pl: *~mi* / E: ***sferă***+ *-ime*] (Învr) **1-4** Sfericitate (1-4).

sferisteriu *sn* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ii* / E: lat ***sphaeristerium***] (Înv) Teren sau sală destinate jocului cu mingea.

sferitismos *s* vz ***sfeterismos***

sfermătură *sf* vz ***sfărâmătură***

sfernic *sn* vz ***sfeșnic¹***

sferoid, ~ă *snf, a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~e* snf și a, (înv) *~izi* sm / E: fr ***sphéroïde***, lat ***sphaeroides***, ger ***sphäroidisch***] (Înv) **1-2** (Corp) care are o formă apropiată de aceea a unei sfere și rezultată prin rotirea unei elipse, a unui ovoid etc. în jurul uneia dintre axele sale.

sferoidal, ~ă *a* [At: FM (1840), 113²/28 / P: *~ro-i~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sphéroïdal***] **1** (Mai ales d. obiecte) Care are forma unui sferoid (1) Si: (îvr) *sferoidic* (1), *globos*. **2** (D. forma obiectelor) Care seamănă cu un sferoid (1) Si: (îvr) *sferoidic* (2), *globos*.

sferoidic, ~ă *a* [At: STAMATI, D. / P: *~ro-i~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sphéroïdique***] (Îvr) **1-2** Sferoidal (1-2).

sferoidizare *sf* [At: LTR² / P: *~ro-i~* / Pl: *~zări* / E: fr ***sphéroïdisation***] Tratament termic aplicat unor obiecte din oțel, pentru a se obține carburi în forme globulare.

sferolit [At: CANTUNIARI, L. M. 172 / Pl: *~e* sn, *~iți* sm / E: fr ***sphérolite***] (Mpl) **1** *sn* Agregat mineral de formă sferică, constituit prin dispunerea radiară a unor cristale prismatice, care au uneori structură concentrică și care se găsesc în unele roci eruptive. **2** *sm* Formațiune cristalină existentă în zona de orientare macromoleculară mai înaintată din fibrele poliamidice.

sferolitică *a* [At: CANTUNARI, L. M. 174 / Pl: *~ice* / E: fr ***sphérolitique***] (Îs) *Fontă ~* Fontă modificată care se obține prin adăugarea de magneziu, calciu și alte elemente chimice în oala de turnare, pentru ca grafitul să se depună sub formă de nodule.

sferometru *sn* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~re* / E: fr ***sphéromètre***] Instrument format dintr-un trepied cu un șurub micrometric central, folosit pentru determinarea curburii suprafețelor sferice și pentru măsurarea grosimii pieselor mici.

sferoplast *sn* [At: DN³ / Pl: *~e* / E: fr ***sphéroplaste***] Celulă de formă sferică.

sferosiderit *sn* [At: CANTUNIARI, L. M. 115 / Pl: *~e* / E: fr ***sphérosidérite***] Varietate de siderit constituit sub formă de concrețiuni sferoidale.

sferosideritic, ~ă *a* [At: ONCESCU, G. 159 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***sferosiderit*** + *-ic*] **1** Care se referă la sferosiderit. **2** De sferosiderit.

sfert *sn* [At: NECULCE, L. 155 / V: (îrg) ***sf~***, ***cif~***, (înv) ***ciuve~***, ***cive~***, ***știf~***, ***șve~*** / Pl: *~uri* / E: vsl **четврътъ**] **1** (De obicei udp „de", „din" care specifică întregul) A patra parte dintr-un întreg, dintr-o unitate (de măsură), dintr-o cantitate Si: *pătrime*, (îvp) *pătrar, fârtai*, (frî) *cuart*, (reg) *sfârtai* (1), *sfârtar* (1), *pătriță*. **2** (Mpl) Fiecare din cele patru părți egale în care se poate împărți un întreg Si: *pătrime*, (îvp) *pătrar, fârtai*, (frî) *cuart*, (reg) *sfârtai* (2), *sfârtar* (2), *pătriță*. **3** (Îvr; îs) *~ de cerc* Sextant. **4** (Spt; îs) *~uri de finală* Fază de joc, în cadrul unei competiții sportive, organizată pe echipe, care are loc înaintea semifinalelor. **5** (Ast; înv; îs) *~ de lună* (sau *~ul lunii*) Pătrar (de lună). **6** (Muz; înv; îs) (*Tactul*) *trei ~uri* Măsura de trei pătrimi. **7** (D. haine sau d. mâneci; îla) **Trei ~uri** Care are o lungime intermediară între lungimea cea mai scurtă și cea mai lungă. **8-9** (Îlav) **Pe (un) ~** (Cam) cât a patra parte dintr-un întreg, dintr-o unitate (de măsură), dintr-o cantitate. **10-11** (Pex; îal) În cantitate (foarte) mică. **12** (Îlav) **Din trei ~uri** Dintr-o sau într-o poziție (a capului sau a corpului) intermediară între poziția din față și cea din profil. **13-14** (Îlav) **Pe trei ~uri** (Cam) cât trei părți din cele patru părți egale dintr-un întreg, dintr-o unitate (de măsură), dintr-o cantitate. **15-16** (Pex; îal) În cantitate sau în măsură (foarte) mare. **17** (Pex; îal) Aproape în întregime. **18** (Rar; îlav) **Pe ~ de ~** Într-o cantitate extrem de mică. **19** (Îlav) **Din ~ în ~ de oră** (sau **din ~ de oră în ~ de oră**) La intervale regulate de 15 minute. **20** (Pex; îal) Foarte des. **21-22** (Spc) Unitate de măsură de greutate (sau de capacitate) egală cu un sfert (1) de kilogram (sau de litru) Si: *litră*. **23-24** Cantitate măsurată cu sfertul (21-22) Si: *litră*. **25** Sticlă (de băutură) de un sfert de litru. **26** Conținut al unui sfert (25) Si: *litră*. **27** (Reg) A patra parte a unei zile de muncă la țară. **28** (Înv) Trimestru financiar. **29** (Pex) Dare în bani care reprezintă a patra parte din bir și care era plătită de patru ori pe an. **30** (Pex) Plata sfertului (29).

sfertan *s* [At: SCL 1974, 448 / Pl: ? / E: ***sfert*** + *-an*] (Arg) Mâncare.

sferteca *v* vz ***sfârtica***

sfertecare *sf* vz ***sfârticare***

sfertica *v* vz ***sfârtica***

sferticare *sf* vz ***sfârticare***

sfertișor *sn* [At: DDRF / Pl: *~oare* / E: ***sfert*** + *-ișor*] **1-20** (Șhp) Sfert (1, 21-27, 29-30) (mic) Si: *sfertuleț* (1-20), (reg) *sfertuț* (1-20).

sfertuleț *sn* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~e* / E: ***sfert*** + *-uleț*] **1-20** (Șhp) Sfertișor (1-20).

sfertuț *sn* [At: DDRF / Pl: *~e* / E: ***sfert*** + *-uț*] **1-20** (Șhp) Sfertișor (1-20).

sferular, ~ă *a* [At: BABEȘ, O. A. I, 114 / Pl: *~i, ~e* / E: ***sferulă*** + *-ar*] (Rar) **1-4** Sferic (1-4).

sferulă *sf* [At: BABEȘ, O. A. I, 115 / A și: *sferulă* / Pl: *~le* / E: fr ***sphérule***, lat ***sphaerule***] (Blg) Formațiune sferică din corpul unor bacterii, vizibilă la microscop.

sfestatină *sf* vz ***sfeștanie***

sfestioc *sn* vz ***sfeștoc***

sfeșnic¹ *sn* [At: CORESI, EV. 407 / V: (îvp) ***feșnic***, (înv) ***~eaș~***, ***~eaștn~***, ***~eatn~***, ***~ecinec***, ***~ednic***, ***~ernic***, ***sveaș~***, ***sveaștnic***, ***~eaștnec***, ***sveș~***, ***sveștnic***, ***feșnic***, (reg) ***~ejnic***, ***~ernic***, ***feașnic***, ***fejnec***, ***fejnic***, ***fejniac***, ***flejnic***, ***fleș~*** / Pl: *~ice* / E: slv **свѣщникъ**] **1** Suport pentru lumânări, cu unul sau cu mai multe brațe. **2** (Îe) **A sta ~** A sta în picioare. **3** (Reg) Opaiț (1). **4** (Reg) Făclie (1). **5** (Reg) Rădăcină de măsea. **6** (Înv; fig) Călăuză (a vieții). **7** (Bot; reg) Darie (*Pedicularis exaltata*).

sfeșnic[2] *sm* vz ***sfetnic***

sfeșnicar *sn* [At: KOGĂLNICEANU, S. 98 / Pl: *~e* / E: ***sfeșnic***[1] + *-ar*] Piedestal pentru sfeșnice[1] (1).

sfeșnicel *sn* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~e* / E: ***sfeșnic***[1] + *-el*] **1-2** (Șhp) Sfeșnic[1] (1) (mic) Si: (reg) *sfeșnicuț* **(1-2)**. **3** (Bot) Cupă (*Gentiana kochiana*).

sfeșnicioară *sf* [At: PANȚU, PL. / V: ***sfeșnicior*** (Pl: *sfeșniciori*) *sm* / Pl: *~re* / E: ***sfeșnic***[1] + *-ioară*] (Bot; reg; mpl) Mierea ursului (*Pulmonaria officinalis*).

sfeșnicior *sm* vz ***sfeșnicioară***

sfeșnicuț *sn* [At: MARIAN, Î. 579 / Pl: *~e* / E: ***sfeșnic***[1] + *-uț*] **1-2** (Reg; șhp) Sfeșnicel **(1-2)**.

sfeștanie *sf* [At: NECULCE, L. 146 / V: (înv) ***~ten~***, ***sve~***, ***sveșten~***, (reg) ***~estatină***, ***șâș~***, ***sviș~***, ***așe~***, ***feștane***, ***fe~***, ***șiș~*** / Pl: *~ii* / E: slv **освѧщенїе**] Slujbă religioasă care constă în rugăciuni și în stropirea cu agheasmă care se efectuează la începerea unei activități, la darea în folosință a unei construcții etc. sau la cererea credincioșilor cu diferite alte ocazii.

sfeștenic [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ici* / E: slv **свѧщеникъ**] (Îvr) Preot.

sfeștenie *sf* vz ***sfeștanie***

sfeștoc *sn* [At: NEGRUZZI, S. I. 324 / V: (reg) ***~estioc***, ***sfet~***, ***sfiștioc***, ***sfiș~***, ***sfit~***, ***savast~***, ***fiștioc***, ***fiș~*** / Pl: *~oace* / E: ns cf rs *свиток*, bg *свитък* „sul, rulou"] Mănunchi de busuioc folosit pentru stropirea cu apă sfințită Si: *mătăuz*, *pamatuf*, (îrg) *stropitor*, (reg) *struț*[1] (7).

sfet *sm* vz ***șved***

sfetagoreț *sm* [At: ANTIM, P. XXIII / Pl: *~i*, *~riți* / E: ***Sfeta Gora***] (Înv) Călugăr de la Sfântul Munte.

sfetarismos *s* vz ***sfeterismos***

sfetăr *sn* vz ***sveter***

sfeter *sn* vz ***sveter***

sfeteriseală *sf* [At: POLIZU / Pl: *~eli* / E: ***sfeterisi*** + *-eală*] (Înv; fam) Furt[1] (1).

sfeterisi *vt(a)* [At: (a. 1776) URICARIUL, VII, 20 / V: (înv) ***sfitar~*** / Pzi: *~sesc* / E: ngr **σφετερίζω**] (Înv; fam; c. i. bani, bunuri materiale etc.) A fura (1).

sfeterisire *sf* [At: (a. 1809) URICARIUL, IX, 347 / Pl: *~ri* / E: ***sfeterisi***] (Înv; fam) Furt[1] (1).

sfeterismos *s* [At: (a.1783) GÁLDI, M. PHAN. 250 / V: ***~izm~***, ***~tar~***, ***~tir~***, ***sferiti~*** / Pl: ? / E: ngr **σφετερισμός**] (Grî) Furt[1] (1).

sfeterizmos *s* vz ***sfeterismos***

sfeti [At: N. COSTIN, L. II, 121/25 / V: (înv) ***sfiti*** / Pzi: *~tesc* / E: slv **свѣтити**] **1** *vr* (Înv) A se arăta **(37)**. **2** *vr* (D. oameni; îe) **A se ~ pe tobă** A se lua la bătaie. **3** *vr* (Rar) A evolua **(1)**. **4** *vt* A dovedi **(1)**. **5** *vt* (Asr) A afla **(1)**. **6** *vrp* A se descoperi **(5)**. **7** *vr* (Reg) A se lăuda. **8** *vr* (Îrg) A se întâmpla. **9** *vr* (Îrg; îe) **A i se ~** A izbuti. **10** *vr* (Reg) A risca. **11** *vt* (Îrg; c. i. cărți de joc) A întoarce pe față pentru a vedea valoarea cărții de joc care urmează să fie trasă de un alt jucător. **12** *vt* (Îrg; pex; c. i. cărți de joc) A trișa. **13** *vt* (Reg; c. i. cărți de joc) A amesteca **(13)**. **14** *vt* (Îvr) A cere **(1)**.

sfetilnă *sf* [At: (începutul sec. XVIII) CAT. MAN. II, 2 / V: ***sve~*** / Pl: *~ne* / E: slv **свѣтильна**] Cântec bisericesc care se cântă în timpul liturghiei din perioada anumitor posturi.

sfetire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***sfeti***] **1** (Înv) Arătare **(5)**. **2** (Rar) Evoluție **(2)**. **3** Dovadă **(1)**. **4** (Asr) Aflare **(1)**. **5** Descoperire **(1)**. **6** (Reg) Lăudare. **7** (Îrg) Întâmplare. **8** (Reg) Risc. **9** (Îrg) Întoarcere pe față a cărților de joc pentru a vedea valoarea cărții care urmează să fie trasă de un alt jucător. **10** (Îrg) Trișare. **11** (Reg) Amestecare a cărților de joc. **12** (Reg) Cerere **(1)**.

sfetitel *sm* [At: CADE / Pl: *~i* / E: slv **светитель**] (Înv) Ierarh.

sfetirismos *s* vz ***sfeterismos***

sfetnic *smf* [At: COD. VOR.[2] 34[V]/1 / V: (înv) ***~eat~***, ***sfat~***, ***sveat~***, ***svet~***, (îvr) ***~eadnic***, ***~edenic***, ***sveadnic***, (reg) ***~eșnic*** / Pl: *~ici*, *~ice* / E: slv **съвѣтьникъ**, **свѣтникъ**] **1** Înalt demnitar care făcea parte din conducerea țării și avea calitatea oficială de a da sfaturi **(1)** domnitorului sau conducătorului. **2** Înalt dregător sau boier cu care se sfătuia conducătorul unei țări în probleme de conducere Si: *sfătuitor*. **3** (Înv; pex) Conducător **(1)**. **4** (Pfm) Sfătuitor **(1)**. **6** (Fig) Fenomen sau obiect ce dă prilej de a trage învățăminte.

sfetoc *sn* vz ***sfeștoc***

sfetui *v* vz ***sfătui***

sfeț *sm* vz ***șved***

sfețesc, ***~ească*** *a* vz ***șvezesc***

sfeție *sf* [At: MARIAN, S. R. I, 40 / Pl: ? / E: ***sfat*** + *-ie*] (Reg; îe) **A se da în ~** (cu cineva) A se sfătui **(1)**.

sfezesc, ***~ească*** *a* vz ***șvezesc***

sfiacuri *snp* [At: ALR II, 4979/105 / E: nct] (Reg) Ramificații ale coarnelor de cerb.

sfială *sf* [At: M. COSTIN, O. 99 / P: *sfi-a~* / V: (îrg) ***sială***, (înv) ***sâi~***, (reg) ***sfei~***, ***fială*** / Pl: *sfieli* / E: ***sfii*** + *-eală*] **1** Stare și senzație de a nu se simți în largul său sau sentiment de reținere (provocate de absența îndrăznelii, a încrederii în sine, a îngâmfării, sau de teamă etc.) față de ceva sau de cineva (mai ales față de o persoană care se impune prin vârstă, prin prestigiu, prin funcție etc.) Si: *jenă*, *rușine*[1], *stinghereală*, *stingherire*, *stânjeneală*, *stânjenire*, (pop) *rușinare*, (îrg) *rușință*, (înv) *stidință*, *stidire*, (îvr) *stideală*, *sfiiciune* **(1)**, (rar) *sfioșenie* **(1)**, *sfiire* **(1)**, (înv) *sființă* **(1)**. **2** Atitudine și comportare generate de starea, de senzația sau de sentimentul de sfială **(1)** Si: *sfiiciune* **(2)**, (rar) *sfioșenie* **(2)**, *sfiire* **(2)**, (înv) *sființa* **(2)**. **3** (Îlav) **Cu ~** În mod temător. **4-5** (Îljv) **Fără (de** sau **nici o**, **de nici o) ~** (În mod) curajos **(1)**. **6-7** (Îal) (În mod) nerușinat. **8** (Reg; îlv) **A-i fi** (cuiva) **~** A se sfii .

sfiăglă *sf* vz ***sfeclă***

sfic *sn* [At: PAMFILE, DUȘM. 99 / V: ***șf~*** / Pl: ? / E: nct] (Reg) **1** Șfichi[2]. **2** Rafală de ploaie sau de ninsoare. **3** Loc care este expus vântului.

sfichee *i* [At: H X, 355 / E: fo] (Reg; csnp) Cuvânt cu care se alungă porcul.

sfichi *sn* vz ***șfichi***[2]

sfichiitură *sf* vz ***șfichiuitură***

sfichiui *v* vz ***șfichiui***

sfichiuitură *sf* vz ***șfichiuitură***

sficui *v* vz ***șfichiui***

sfida *vt* [At: HELIADE, O. I, 338 / Pzi: 1 *~dez*, 3 *~dează*, (înv) *sfidă* / E: it ***sfidare***] **1** (C. i. oameni) A înfrunta cu o atitudine de dispreț Si: *a brava*, *a sfrunta*. **2** (C. i. oameni) A privi cu o atitudine provocatoare Si: *a brava*, *a sfrunta*. **3-8** (Rar) A amenința **(1-6)**. **9** (C. i. manifestări ale oamenilor, ale unor fenomene și procese naturale, primejdii, concepte etc.) A se opune temeinic, nesocotind consecințele (grave) Si: *a brava*, *a desfide*.

sfidare *sf* [At: GHICA, C. E. II, 621 / Pl: *~dări* / E: ***sfida***] **1** Înfruntare plină de dispreț Si: *bravadă*, *sfruntare*. **2** (Cer) Atitudine, faptă, gest etc. provocator Si: *bravadă*, *sfruntare*. **3** (Rar) Amenințare **(1)**. **4** Opunere temeinică, în ciuda consecințelor (grave) Si: *bravadă*, *desfidere*, (înv) *desfid*.

sfidător, ***~oare*** [At: NECULUȚĂ, Ț. D. 17 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***sfida*** + *-tor*] **1** *a* (D. oameni) Care sfidează **(1)**. **2** *a* (D. oameni) Care exprimă o atitudine de dispreț, de provocare. **3-4** *av* În mod disprețuitor (sau provocator).

sfielnic, ***~ă*** [At: IORGA, P. A. II / P: *sfi-el~* / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***sfială*** + *-nic*] **1-2** *av*, *a* Sfios **(1-2)**. **3** *a* (Fig) Sfios **(3)**. **4** *sm* Sfios **(4)**. **5** *a* (D. manifestări ale oamenilor) Sfios **(5)**.

sfietcă *sf* vz ***sfeclă***

sfiet, ***~eață*** [At: BĂLCESCU, M. V. 264 / P: *sfi-eț* / Pl: *~i*, *~e* / E: ***sfii*** + *-eț*] (Îvr) **1-2** *av*, *a* Sfios **(1-2)**. **3** *a* (Fig) Sfios **(3)**. **4** *sm* Sfios **(4)**. **5** *a* (D. manifestări ale oamenilor) Sfios **(5)**.

sfig *sn* vz ***sfâc***

sfigit, ***~ă*** *smf* [At: I. CR. II, 277 / A: nct / Pl: *~iți*, *~e* / E: nct] (Reg; csnp) Om necurat.

sfigmo- [At: DN³ / E: fr *sphygmo-*, it *sfigmo-*] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1-2** (Referitor la) puls. **3** Presiune sangvină.

sfigmograf sn [At: BIANU, D. S. / Pl: *~e* / E: fr *sphygmographe*] (Med) Aparat alcătuit dintr-o capsulă inscriptoare și o pârghie care apasă cu un capăt pe partea radială, folosit la înregistrarea grafică a pulsațiilor arteriale.

sfigmografie sf [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr *sphygmographie*] Măsurare și înregistrare a pulsului, a presiunii arteriale cu ajutorul sfigmografului.

sfigmogramă sf [At: DN² / Pl: *~me* / E: fr *sphygmogramme*] **1** Traseu al pulsului obținut cu ajutorul sfigmografului. **2** (Pex) Grafic care reprezintă acest traseu.

sfigmomanometru sn [At: DN² / Pl: *~re* / E: fr *sphygmomanomètre*] Aparat alcătuit dintr-un manometru cu aer, folosit la măsurarea tensiunii arteriale Si: *sfigmotensiometru*.

sfigmometrie sf [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr *sphygmométrie*] Măsurarea pulsului.

sfigmometru sn [At: DN³ / Pl: *~re* / E: fr *sphygmomètre*] Aparat pentru măsurarea pulsului Si: *pulsometru*.

sfigmos s [At: CANTEMIR, IST. 163 / Pl: ? / E: ngr **σφυγμός**] (Grî) Puls.

sfigmotensiometru sn [At: DN² / Pl: *~re* / E: fr *sphygmotensiomètre*] Sfigmomanometru.

sfii vr [At: PSALT. HUR. 59ᵛ/6 / V: (îrg) *sfei*, *sii*, *sâi*, (înv) *svii*, (reg) *shii*, *fii*, *hii* / Pzi: *~iesc* / E: vsl **свѣнити сѧ**] **1** (Asr; d. oameni) A se teme² (1). **2** (Udp „de" care indică ființe sau manifestări ale lor) A se reține de la ceva. **3** (Înv; îe) **A-și ~ cuvântul** A se teme să spună în mod deschis ceea ce gândește. **4** (D. oameni) A avea un sentiment de reținere (din cauza absenței îndrăznelii, a încrederii în sine, a îngâmfării, sau de teamă etc.) față de cineva sau de ceva (mai ales față de o persoană care se impune prin vârstă, prin prestigiu, prin funcții etc.) Si: *a se jena*, *a se rușina*, (îrg) *a se stânjeni* (5), (înv) *a se stidi*, (îvr) *a se scandalisi*, (reg) *a se teși*. **5** (Înv; îe) **A-și ~ inima** A se simți rușinat. **6** (Asr) A se îndoi. **7** (Îvr) A se abate² (1). **8** (Îrg) A se feri (19). **9** (Mol; d. cai; îf *sâi*) A se speria . **10** (Îrg) A se zgârci. **11** (Pex) A-și târî picioarele din cauza durerii. **12** (Reg; îf *shii*) A se dezgusta (de un anumit fel de mâncare).

sfiicios, ~oasă smf, a, av [At: GANE, N. II, 77 / P: *sfi-i~* / Pl: *~oși*, *~oase* / E: *sfii* + *-icios*] (Rar) **1-5** Sfios (1-5).

sfiiciune sf [At: EMINESCU, O. I, 80 / P: *sfi-i~* / Pl: (rar) *~ni* / E: *sfii* + *-iciune*] **1-2** (Înv) Sfială (1-2). **3** (Înv; îla) **Cu ~** În mod temător. **4** (Rar) Persoană sfioasă.

sființă sf [At: PRAV. LUCACI, 172 / V: (înv) *siință*, *sfință* / Pl: *~țe* / E: *sfii* + *-ință*] **1-2** (Înv) Sfială (1-2). **3-4** (Îljv) **Fără ~** (În mod) curajos (1).

sfiire sf [At: ASACHI, S. L. II, 12 / Pl: (rar) *~ri* / E: *sfii*] **1-2** (Asr) Sfială (1-2). **3** (Rar; îlav) **Cu ~** În mod temător.

sfiit, ~ă a [At: ASACHI, F. 58/3 / Pl: *~iți*, *~e* / E: *sfii*] (Rar) Stingherit.

sfijer a [At: ARH. OLT. XXI, 275 / Pl: *~i*, *~e* / E: nct] (Reg; d. alimente) Foarte acru.

sfilată sf [At: LTR² / V: *~ață* / Pl: *~te* / E: it *sfilata*] (Mrn) Mănunchi de fire obținut prin răsucirea mai multor fibre de in, de cânepă, de bumbac etc. utilizat la împletirea parâmelor.

sfilață sf vz *sfilată*

sfin sm [At: (a.1693) IORGA, S. D. XIV, 247 / Pl: *~i* / E: slv **свиния**] (Înv) Porc (1) (*Sus scrofa domestica*).

sfincter [At: ANTROP. 22/1 / S și: *sphincter* / A și: (rar) *sfíncter* / Pl: *~e*, (înv) *~turi* sn, (rar) *~i* sm / E: fr *sphincter* cf lat *sphincter*] **1** *sn* (Atm) Mușchi inelar care reglează contracția sau relaxarea unui orificiu natural al organismului. **2** *sn* (Fig) Reținere. **3** *a* (D. mușchi) Inelar.

sfincteralgie sf [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: *sphinctéralgie*] (Med) Durere la nivelul unui sfincter (1).

sfincterectomie sf [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr *sphinctérectomie*] (Med) Ablațiune chirurgicală a unui sfincter (1).

sfincteroplastie sf [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: *sphinctéroplastie*] (Med) Reparație a unui sfincter (1).

sfincterotomie sf [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr *sphinctérotomie*] (Med) Secționare a unui sfincter (1).

sfinduc sm vz *schinduf*

sfineac sm [At: GRECESCU, FL. 530 / Pl: *~eci* / E: srb *svinjak*] (Bot; reg) Cărpiniță (*Carpinus orientalis*).

sfingă sf [At: STAMATI, D. / V: *~nghe* / Pl: ? / E: lat *sphinga*] (Îvr) **1-3** Sfinx (1-3). **4** (Ent; pop; îf *sfinghe*) Sfinx (7).

sfinghe sf vz *sfingă*

sfinteață sf vz *cinteză*

sfinteță sf vz *cinteză*

sfinti v vz *sfinți*

sfintiță sf vz *cinteză*

sfintiză sf vz *cinteză*

sfințeală sf [At: ALR SN III, h 766/682 / Pl: *~eli* / E: *sfinți²* + *-eală*] (Reg) **1-3** Asfințit¹ (1-3).

sfințenie sf [At: PSALT. 50 / Pl: *~ii* / E: *sfinți¹* + *-enie*] **1** Atribut al divinității Si: (înv) *sfinție* (1). **2** Ideal de perfecțiune și de puritate desăvârșită Si: (înv) *sfinție* (2). **3** Exemplu desăvârșit al vieții creștine pe care îl oferă sfinții (10) Si: (înv) *sfinție* (3). **4** (Îlav) **Cu (mare)** (sau **cea mai mare**) **~** În mod cucernic Si: *cu evlavie*. **5** (Îal) Cu respect. **6** (Îal) În mod corect Si: *cu exactitate*, *cu rigurozitate*. **7** (Îal) Cu mare atenție. **8** Înzestrare cu har sfânt Si: *sacrament*, *sacru*, *sacraliate*. **9** Perfecțiune. **10** (Pex) Curățenie sufletească Si: *puritate*, (liv) *sanctitate* (1). **11** (Înv) Sfântă (65). **12** (Îrg; ccr; mpl) Obiecte, practici etc. cărora li se atribuie, în biserica creștină, însușiri divine. **13** (Csa) Demn de respect. **14** (Înv) Sfințire (7).

sfinți¹ [At: COD. VOR.² 77ᵛ/13 / V: *~nti*, *sfen~*, *svi~* / Pzi: *~țesc* / E: slv **свѧтити**] **1** *vt* (În religia creștină; c. i. oameni) A trece în rândul sfinților (10) Si: *a sanctifica* (1), *a canoniza*, (înv) *a sacra*. **2** *vt* (Pex) A revărsa harul divin asupra cuiva Si: *a binecuvânta*, *a blagoslovi*, (înv) *a ura*. **3-4** *vt* (Rar) A hirotonisi (1-2). **5** *vi* (Înv) A trăi după prescripțiile bisericii. **6** *vi* (Înv) A duce o viață de sfânt (10). **7** *vt* (Bis) A venera. **8** *vt* (Rar) A încorona. **9** *vt* (C. i. obiecte) A face să dobândească harul divin (prin diverse ritualuri religioase) Si: (înv) *a potrebi*. **10** *vt* (Fig) A da preț. **11** *vt* (Fig) A purifica. **12** *vt* (C. i. biserici, mănăstiri) A inaugura printr-un anumit ritual Si: *a consacra*, (asr) *a târnosi¹*. **13** *vt* (Pop; c. i. o slujbă religioasă, mai ales o liturghie) A oficia (1). **14** *vr* (Fam; d. oameni) A se închina la biserică. **15** *vt* (Înv) A aproba (2). **16** *vt* (Reg) A îmbăta (de miros). **17** *vr* (Pop; dep) A se manifesta, a acționa etc. numai după bunul plac. **18** *vt* (Reg) A pocni.

sfinți² v vz *asfinți*

sfinție sf [At: PSALT. HUR. 50ʳ/7 / V: (înv) *sfen~*, *sven~*, *svi~* / Pl: *~ii* / E: *sfânt* + *-ie*] **1-3** (Înv; lsg) Sfințenie (1-3). **4** (Îvr; lsg) Venerație. **5** (Înv) Biserică. **6** (Îs) *~ia sfinților* Sfânta sfintelor. **7** (Art.; urmat de un adjectiv posesiv sau de un pronume personal) Termen de reverență folosit pentru a vorbi cu (sau despre) un cleric, un sfânt (10) sau despre Dumnezeu Si: (înv) *sfințire* (13), (reg) *sânție*, (îvr) *sfințitate*. **8** (Reg) Sifilis.

sfințire¹ sf [At: PSALT. 147 / V: (înv) *sfen~* / Pl: (rar) *~ri* / E: *sfinți¹*] **1** Trecere în rândul sfinților (10) Si: *sanctificare*, *canonizare*, (înv) *sacrare*. **2** (Pex) Revărsare a harului divin asupra cuiva Si: *binecuvântare*, *blagoslovie*, (înv) *urare*. **3-4** (Rar) Hirotonisire (1-2). **5** (Bis) Venerare. **6** (Îvr) Onoare. **7** Dobândire a harului divin (prin diverse practici religioase) Si: (rar) *sfințit¹*, (înv) *sfințitură* (1), *sânțire*. **8** Inaugurare a unei biserici sau mănăstiri printr-un anumit ritual Si: *consacrare*, *târnosire*, (înv) *sfințenie* (14), *obnovlenie*, *târnoseală¹*, *târnosanie*, *târnositură*. **9** (Îvr) Consacrare (6). **10** (Îvr) Încoronare. **11** (Înv) Biserică (1). **12** (Îvr; csnp) Sfânt (10). **13** (Înv; art.; adesea urmat de un *aps* sau de un *ppr*) Sfinție (7).

sfințire² sf vz *asfințire*

sfințișor sm [At: NEGRUZZI, S. I, 222 / Pl: *~i* / E: *sfânt* + *-ișor*] **1-2** (Șhp; adj) Sfântuleț (1-2). **3** (Reg; mpl) Sfânt (39). **4** (Arg) Nota 8.

sfințit¹ sn [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: ? / E: *sfinți¹*] (Rar) Sfințire¹ (7).

sfințit² sn vz *asfințit*

sfințit[3], ***~ă*** *a* [At: CORESI, EV. 199 / V: (înv) *svi~* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***sfinți***[1]] **1** (D. oameni) Care a fost trecut în rândul sfinților (**10**) Si: *sanctificat, canonizat,* (liv) *sacrat*[1]. **2** (Pex) Asupra căruia s-a revărsat harul divin Si: *binecuvântat, blagoslovit.* **3-4** (Rar; d. oameni) Hirotonisit (**1-2**). **5** (Bis) Venerat. **6** (Mai ales d. obiecte) Care a primit harul divin (prin ritualuri religioase). **7** (Fam; gmț; îe) **A fi ~** A fi beat.

sfințitate *sf* [At: CR (1830) 4[2]/31 / Pl: ? / E: cdp lat ***sanctitas, -atis,*** fr ***sainteté***] (Îvr; art.; urmat de un *aps* sau de un *ppr*) Sfinție (**7**).

sfințitor, ~oare *a* [At: ANON. CAR. / Pl: *~i, ~oare* / E: ***sfinți***[1] + *-tor*] (Înv) Care sfințește[1] (**8**).

sfințitură *sf* [At: CORESI, EV. 74 / Pl: *~ri* / E: ***sfințit***[1] + *-ură*] **1** (Înv) Sfințire[1] (**7**). **2-3** Hirotonisire (**1-2**). **4** (Reg; lpl) Alimente sau mâncăruri sfințite[3] (**5**).

sfințoaică[1] *sf* [At: LEXIC REG. II, 63 / Pl: *~ice* / E: ***sfânt*** + *-oaică*] (Reg) Femeie ipocrită.

sfințoaică[2] *sf* vz ***sfânțoaică***

sfinx *sm* [At: CANTACUZINO, N. P. 26[V]/19 / V: (îrg) ***~ă*** *sf* / Pl: *~ncși,* (rar) *~i* / E: fr ***sphinx*** cf ngr ***σφίγξ***] **1** Monstru fabulos din mitologia popoarelor antice, cu cap de om sau de berbec, de pasăre etc., cu trup de leu și cu aripi de vultur Si: (îvr) *sfingă* (**1**). **2** Reprezentare artistică a sfinxului (**1**) Si: (îvr) *sfingă* (**2**). **3** (Pex) Persoană misterioasă Si: (îvr) *sfingă* (**3**). **4** (Rar; îla) **De ~** Misterios. **5** (Liv; fig) Persoană enigmatică. **6** (Liv; pex) Enigmă (**2**). **7** Numele mai multor specii de fluturi mari, care zboară în timpul serii sau noaptea Si: (îvr) *sfingă* (**4**).

sfinxă *sf* vz ***sfinx***

sfios, ~oasă [At: FM (1838) 11/1 / V: (înv) *sios* / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***sfii*** + *-os*] **1-2** *av, a* (Într-un mod) care este lipsit de îndrăzneală, de încredere în sine și de îngâmfare în modul de a se comporta Si: *rușinos, sfielnic* (**1-2**), (rar) *sfiicios* (**1-2**), (înv) *sfieț* (**1-2**), (reg) *obraznic* (**1**), *obrăzat* (**1**). **3** *a* (Fig) Lipsit de intensitate Si: *sfielnic* (**3**), (rar) *sfiicios* (**3**), (înv) *sfieț* (**3**). **4** *sm* Persoană care este lipsită de îndrăzneală, de încredere în sine și de îngâmfare în modul de a se comporta Si: *rușinos, sfielnic* (**4**), (rar) *sfiicios* (**4**), (înv) *sfieț* (**4**), (reg) *obraznic, obrăzat.* **5** *a* (D. manifesări ale oamenilor) Care exprimă lipsă de îndrăzneală, de încredere și de îngâmfare în modul de a se comporta Si: *sfielnic* (**5**), (rar) *sfieț* (**5**), *sfiicios* (**5**).

sfioșenie *sf* [At: V. ROM. august 1954, 65 / Pl: ? / E: ***sfios*** + *-enie*] **1-2** (Rar) Sfială (**1-2**). **3** (Îlav) **Cu ~** Sfios (**1**).

sfircă *sf* [At: H XIV, 494 / Pl: ? / E: bg ***свирка***] (Reg) Fluier (**1**).

sfircioc *sm* vz ***sfrânciog***

sfirdaică *sf* vz ***zvârdaică***

sfireap, ~ă *a* vz ***sireap***

sfiridă *sf* [At: LB / Pl: *~de* / E: *s-* + ***firidă***] (Îdt) Firidă (**1**).

sfirigea *sf* [At: SCL 1974, 448 / Pl: *~ele* / E: *s-* + ***firigea***] (Reg) Feregea (**1**).

sfirimi *v* vz ***sfărâma***

sfirnari *sm* vz ***sfârnar***

sfirosit, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~iți, ~e* / E: ns cf *sfrijit*] **1-2** (Reg; d. oameni) Sfrijit (**1-2**). **3** (Ban) Irosit.

sfiștioc *sn* vz ***sfeștoc***

sfiștoc *sn* vz ***sfeștoc***

sfitarisi *v* vz ***sfeterisi***

sfită[1] *sf* [At: MOLNAR, D. / V: (înv) *sv~* / Pl: *~te* / E: slv ***свита***] Veșmânt preoțesc larg și fără mâneci, purtat peste celelalte haine, în timpul oficierii serviciului divin Si: *felon* (**1**).

sfită[2] *sf* vz ***suită***

sfiti *v* vz ***sfeti***

sfitoc *sn* vz ***sfeștoc***

sfitui *vtr* [At: ARH. OLT. XXI, 275 / Pl: *~esc* / E: *s-* + ***fitui***] (Reg) **1-2** A (se) termina.

sfleche *sf* vz ***sfeclă***

sfleclă *sf* vz ***sfeclă***

sfledeli *vb* vz ***sfredeli***

sfleder *sn* vz ***sfredel***

sflederaș *sn* vz ***sfredelaș***

sfledereac *sn* vz ***sfredeleac***

sflederi *v* vz ***sfredeli***

sflederitor *sm* vz ***sfredelitor***

sfletcă *sf* vz ***sfeclă***

sflidirac *sn* vz ***sfredeleac***

sflidirecuț *sn* vz ***sfredelecuț***

sfoară [At: ANON. CAR. / V: (îrg) ***sfară, șfară*** (Pl: *șferi, sfere, șfări*), (înv) ***sforă, svară,*** (reg) ***svoa~, sfoa~, isf~*** / Pl: *~ori* și (reg) *~re* / E: ns cf slv ***съвора***, ucr *шнора*] **1** *sf* Fir lung obținut din împletirea mai multor fibre textile (de in, de cânepă, de bumbac etc.), care se întrebuințează mai ales la legat Si: (reg) *strajă, spagat, sparga*[1], (înv) *ață.* **2** *sf* (Îla; d. ornamente) **În ~** În formă de șnur, sau de linie ieșită în relief. **3** *sf* (Fam; îlv) **A trage** (pe cineva) **pe ~** A înșela (pe cineva). **4** *sf* (Îlv) **A trage** (sau **a învârti**) **~orile** A unelti în ascuns, cu abilitate. **5** *sf* (Rar; îlv) **A ține** (ceva) **~** A continua (ceva). **6** *sf* (Îlv) **A întinde ~** (**prea tare** sau **prea mult**) A fi obraznic. **7** *sf* (Îlv) **A ține în mână ~orile** A stăpâni. **8** *sf* (Îal) A domina (**1**). **9** *sf* (Îe; pcf „sfară") **A da ~** (**în țară**, rar, **în târg, în mahala, în sat** etc.) A răspândi o veste. **10** *sf* (Reg; îe) **A lega** (pe cineva) **~** A lega foarte strâns. **11** *sf* (Îlv) **A trage** (sau **a așeza**) **cu ~ra** (sau **ca după ~**) A alinia (**1**). **12** *sf* (Pop; șîs *~ cu plumb*) Fir cu plumb. **13** *sf* (Rar) Suviță fibroasă și flexibilă extrasă din anumite plante, folosită la legat. **14** *sf* Lucruri înșirate pe o sfoară (**1**). **15** *av* (În legătură cu verbe de mișcare) Fără să se abată din drum Si: *direct.* **16-17** *sf* (Rar) Sfor[2] (**1-2**). **18** *sf* Unitate de măsură (agrară) folosită la calcularea suprafețelor de teren (a cărei valoare a variat de la o epocă la alta). **19** *sf* (De obicei urmat de determinări ca „de pământ", „de moșie", „de țarină" etc.) Suprafață de teren arabil de dimensiuni reduse, având de obicei forma unei fâșii înguste. **20** *sf* Figură de gimnastică sau de balet care constă în menținerea trunchiului în poziție verticală, cu picioarele întinse complet (în unghi drept cu trunchiul) pe aceeași linie, în direcții opuse Si: *spagat.* **21** *sf* (Îs) *~ în față* Sfoară (**20**) executată cu picioarele depărtate lateral și cu pieptul înainte. **22** *sf* (Reg) Pripon. **23** *sf* (Rar) Undiță. **24** *sf* Strună (a ferăstrăului).

sfoiag [At: TDRG / P: *sfo-iag* / V: ***sfaiog, ~iog, ~iaj, ~ieg*** / Pl: *~iegi* și (reg) *~iezi* sm, *~uri* sn / E: bg ***свояк***] **1** *sn* (Olt) Mucegai. **2** *sn* (Olt) Miros de mucegai pe care îl prind vasele goale. **3** *sm* (Pop) Larva gândacului *Tenebrio molitor,* de forma unui vierme cu corpul rotund și solzos, acoperit cu chitină tare, de culoare gălbuie sau cafenie, care se dezvoltă și trăiește în făină de grâu stătută Si: *vierme-de-făină,* (pop) *molete*[1], (reg) *surdomaș.* **4** *sm* (Lpl; îf *sfoiog*) Viermișori care se fac în fructele uscate. **5** *sm* (Ent; reg) Scolopendră (*Scolopendra cingulata*).

sfoiaj *sm* vz ***sfoiag***

sfoieg *sm* vz ***sfoiag***

sfoiegeală *sf* [At: V. ROM. martie 1955, 224 / P: *sfo-ie~* / Pl: *~eli* / E: ***sfoiegi*** + *-eală*] (Reg) Mucegai.

sfoiegi [At: CIAUȘANU, R. SCUT. 62 / P: *sfo-ie~* / V: ***~eji*** / Pzi: *~egesc* / E: ***sfoiag***] **1-2** *vri* (Reg) A (se) mucegăi. **3** *vi* (Olt; d. oameni) A slăbi (**1**). **4** *vr* (Reg; d. butoaie) A se scoroji (**1**).

sfoiegit, ~ă *a* [At: CIHAC, II, 341 / P: *sfo-ie~* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***sfoiegi***] **1** (Reg) Mucegăit. **2** (Reg; d. oameni) Slab (**1**). **3** (Reg; d. oameni) Neputincios. **4** (Reg) Zgârcit. **5** (D. obiecte, plante etc.) Scorojit (**1**).

sfoieji *v* vz ***sfoiegi***

sfoiog *sm* vz ***sfoiag***

sfor[1] *i* [At: RESMERIȚĂ, D. / E: fo] **1** Cuvânt care imită zgomotul produs de un om care sforăie în timpul somnului. **2** Cuvânt care imită zgomotul produs de un cal care sforăie.

sfor[2] *s* [At: CADE / V: (reg) ***șf~*** / Pl: ? / E: ns cf *izvor*] **1** Partea de mijloc a mătcii unei ape curgătoare, unde curentul este cel mai puternic Si: (rar) *sfoară* (**16**). **2** (Pex) Firul unei ape curgătoare Si: (rar) *sfoară* (**17**). **3** (Reg) Sorb[2]. **4** (Reg; csnp; îf *sfor*) Val mare. **5** (Reg) Loc unde țâșnește o apă din pământ, formând o mocirlă împrejur.

sforac *sn* vz ***sfârlac***[2]

sforaci *sn* [At: DEX / Pl: *~ace* / E: ***sfoară*** + *-aci*] Fiecare dintre cele trei sfori cu care se leagă sacul de pescuit.

sforar *sm* [At: NOM. PROF. 35 / Pl: *~i* / E: ***sfoară*** + *-ar*] **1** Meseriaș specializat în confecționarea sforii **(1)**. **2** (Rar) Persoană care mânuiește o marionetă cu ajutorul unor sfori **(1)**. **3** (Fig) Persoană care unelteşte pe ascuns, cu abilitate. **4** Persoană care uzează de intrigi Si: *intrigant*. **5** (Reg) Persoană care transmite zvonuri Si: *alarmist*.

sforă *sf* vz ***sfoară***

sforăi *vi* [At: LB / V: (rar) ***~roi*** / Pzi: *sforăi* și (îrg) *~esc* / E: ***sfor***[1] + *-ăi*] **1** (D. oameni) A respira greu în timpul somnului producând un zgomot caracteristic Si: (rar) *a ronhăi*, (îrg) *a sforcăi* **(1)**, (reg) *a forai, a horai, a horcăi, a horcăni, a horcoti, a prâsni*[2], *a sfornăi* **(1)**. **2** (Pex) A dormi respirând greu și producând un zgomot caracteristic Si: (rar) *a ronhăi*, (îrg) *a sforcăi* **(2)**, (reg) *a forai, a horăi, a horcăi, a horcăni, a horcoti, a prâsni*[2], *a sfornăi* **(2)**. **3** (D. cai) A respira cu greutate (după un efort, din cauza unei sperieturi etc.) Si: *a forăi, a fornăi*, (îrg) *a sfornăi* **(3)**, (reg) *a sforcăi* **(3)**, *a sfârâi* **(20)**, *a țâfni*.

sforăială *sf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~ră-ia~* / Pl: *~ieli* / E: ***sforăi*** + *-eală*] **1** Zgomot produs de un om care sforăie **(1)** Si: *sforăit* **(1)**, *sforăitură* **(1)**, (rar) *sforăire* **(1)**, (reg) *horăit, horăitură, horcăială, horcăit, horcăitura*, (îvr) *sforcăială* **(1)**. **2** Zgomot produs de cai când sforăie **(3)** Si: *fornăiala, fornăit, sforăit* **(2)**, *sforăitura* **(2)**. **3** (Fig) Vorbărie goală și plină de ifose Si: (rar) *sforăire* **(2)**, *sforăitură* **(3)**.

sforăire *sf* [At: VALIAN, V. / Pl: *~ri* / E: ***sforăi***] (Rar) **1-2** Sforăială **(1, 3)**.

sforăit *sn* [At: VLAHUȚĂ, O. A. 137 / Pl: ? / E: ***sforăi***] **1-2** Sforăială **(1-2)**.

sforăitor, ~oare *a* [At: HELIADE, O. I, 128 / P: *~ră-i~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***sforăi*** + *-tor*] **1** (D. oameni) Care sforăie **(1)**. **2** (Pex; d. somnul oamenilor) Care este acompaniat de o respirație grea **(1)**. **3** (D. cai; pan; d. alte animale) Care respiră cu greutate (după un efort, din cauza unei sperieturi etc.). **4** (Fig; d. felul de exprimare al cuiva) Lipsit de conținut Si: *declamator, emfatic*.

sforăitură *sf* [At: AGÂRBICEANU, S. 253 / P: *~ră-i~* / Pl: *~ri* / E: ***sforăi*** + *-tură*] **1-3** Sforăială **(1-3)**.

sforărie *sf* [At: PLR II, 404 / Pl: *~ii* / E: ***sfoară*** + *-ărie*] **1** (Rar; lsg; csc) Cantitate mare de sfoară **(1)**. **2** (Fam; fig) Acțiune ascunsă care uzează de mijloace necinstite pentru realizarea unui scop Si: *intrigă, mașinație, uneltire*.

sforâre *sf* [At: CARAGEA, L. 8/12 / Pl: *~ri* / E: ***sforî***] (Înv) Măsurare cu ajutorul unei sfori **(18)**.

sforcăi *vi* [At: POLIŽU / V: ***~coi*** / Pzi: *sforcăi* și *~esc* / E: ctm ***sforăi*** + ***horcăi***] (Îrg) **1-3** A sforăi **(1-3)**.

sforcăială *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ieli* / E: ***sforcăi*** + *-eala*] (Îvr) Sforăială **(1)**.

sforcoi *v* vz ***sforcăi***

sforcoti *vi* [At: TEAHA, C. N. 265 / Pzi: 3 *~ește* / E: *s-* + ***forcoti***] (Reg; d. alimente, d. lichide etc.) A fierbe producând un zgomot specific Si: *clocoti*.

sfordanci *sn* [At: ALR SN II, h 562/284 / Pl: *~nce* / E: *s-* + ***fordanci***] (Reg) Coarbă[2] **(1)**.

sforgalău *sm* [At: COMAN, GL. / Pl: *~ăi* / E: nct] (Reg) Torcător.

sforgăci *s* [At: CHEST. V, 61/92 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf mg *forgács* „așchie, surcea, span"] (Reg) Despicătură în partea de jos a bățului cu care se amestecă zerul.

sforicică *sf* [At: PR. DRAM. 233 / Pl: *~icele* / E: ***sfoară*** + *-icică*] **1-4** (Șhp) Sfoară **(1, 19)** (mică) Si: (rar) *sforișoara* **(1-4)**.

sforișoară *sf* [At: DEX / Pl: *~re* / E: ***sfoară*** + *-ișoară*] (Rar) **1-4** Sforicică **(1-4)**.

sforî *vt* [At: (a.1801) IORGA, S. D. I, 246 / Pzi: *~răsc* / E: ***sfoară***] (Înv; c. i. suprafețe de teren) A măsura cu ajutorul unei sfori **(18)**.

sfornar *sm* vz ***sfârnar***

sfornăi *vi* [At: LB / V: ***~nâi***, ***~noi*** (Pzi: *sfornoaie*) / Pzi: *~esc*, 3 *~este* și *~noaie* / E: *s-* + ***fornăi***] (Reg) **1-3** A sforăi **(1-3)**.

sfornâi *v* vz ***sfornăi***

sfornoi *v* vz ***sfornăi***

sforog *s* vz ***sfarog***

sforogit, ~ă *a* vz ***sfarogit***

sforoi *v* vz ***sforăi***

sforța [At: NEGULICI / Pzi: *~țez* / E: *s-* + ***forța*** cf it *sforzare*] **1** *vr* (Îvp; fam) A se sili **(4)**. **2** *vr* (Îvr) A se mări. **3** *vt* (Îvr; c. i. ființe) A viola.

sforțare *sf* [At: CONTA, O. F. 403 / Pl: *~țări* / E: ***sforța***] **1** Efort fizic deosebit Si: *forțare*, (pop) *icneală, opinteală, opintire*, (înv) *silire* **(2)**. **2** Efort intelectual, moral, material, insistență în realizarea unui scop[2] Si: *cazna, chin, forțare, stradanie, străduință*. **3** Impunere personală a unei anumite atitudini, ținute etc. Si: *cazna, chin, forțare, strădanie, straduință*. **4** (Rar) Atac[2] **(1)**.

sforțat, ~ă *a* [At: CORNEA, E. I. 186/28 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sforța***] **1** (Îvr) Care a fost produs prin sforțare **(1)**. **2** (Îs) *Lucru* ~ Muncă silnică.

sforță *sf* [At: NEGULICI / Pl: *~țe* / E: *s-* + ***forță***] (Îrg) **1-3** Forță fizică (sau intelectuală, morală). **4** (Îlav) **Cu ~** În mod forțat.

sforzando *av* [At: DL / P: *sforțando* / E: it ***sforzando***] (Muz; indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Făcând să iasă în evidență, prin accentuare, un anumit sunet Si: *sforzato*.

sforzato *av* [At: DER / P: *sforțato* / E: it ***sforzato***] (Muz; indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Sforzando.

sfragistic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sphragistique***] Referitor la sfragistică.

sfragistică *sfs* [At: PROT. – POP., N. D. / E: fr ***sphragistique***] Disciplină auxiliară a istoriei care se ocupă cu studierea sigiliilor Si: *sigilografie*.

sfrancioc *sm* vz ***sfrâncioc***

sfranciog *sm* vz ***sfrâncioc***

sfranșcioc *sm* vz ***sfrâncioc***

sfranț[1] *sm* vz ***sfanț***

sfranț[2] *sn* [At: ÎNV. ADEV. / V: (îrg) ***~renț***, (reg) ***~reanț***, ***~reanță*** *sf*, ***~rențe*** *sfp* / Pl: ? / E: *s-* + ***franț***] (Îrg) Sifilis.

sfrantog *sm* vz ***sfrâncioc***

sfrăji *v* vz ***sfriji***

sfrăjire *sf* vz ***sfrijire***

sfrăjit, ~ă *a* vz ***sfrijit***

sfrământa *vr* [At: GRAIUL, I, 519 / Pzi: *sfrământ* / E: *s-* + ***frământa***] (Reg) **1-2** A se frământa **(19-20)**.

sfrămi *v* vz ***sfărâma***

sfrămitură *sf* vz ***sfărâmătură***

sfrăntos, ~oasă *a* [At: PAMFILE, B. 85 / Pl: *~oși, ~oase* / E: nct] (Reg) Mândru.

sfrănțuică *sf* vz ***sfânțuică***

sfrâi *v* vz ***sfârâi***

sfrâmitoare *sf* vz ***sfărâmător***

sfrâmitură *sf* vz ***sfărâmătură***

sfrâncioagă *sf* vz ***sfrâncioc***

sfrâncioc *sm* [At: MARIAN, O. II, 77 / V: ***~ran~***, (reg) ***~oagă*** *sf*, ***~og***, ***sfranciog***, ***sfranșcioc***, ***sfrantog***, ***sfercioc***, ***sfecioc***, ***sfircioc***, ***sfârcioc***, ***sprac~***, ***sprin~***, ***spr~***, ***stranciog***, ***fran~***, ***franciog***, ***frân~*** / Pl: *~oci* / E: srb ***svračak***] **1** (Șîc **~mare**, **~og-cotofănesc**, **sferc~gheos**, **~popesc**, **~păsăresc**) Pasăre răpitoare cenușie pe spate, alburie pe pântece, cu pete negre pe coadă, pe aripi și în dreptul ochilor Si: (pop) *lupul vrăbiilor, berbecel, șoimuț, tăcăitoare, capra dracului*, (reg) *supăsarel* (*Lanius excubitor*). **2** (Șîc **~ rosu**, **~roșietic**) Pasăre cu pene ruginii pe aripi și pe spate, cu capul cenușiu și pieptul alb-roșiatic Si: (pop) *berbecel, codălbița, șoimuț*, (reg) *șofran*[2] (*Lanius collurio*). **3** (Îc) **~mic** Pasăre mică, cenușie pe spate și alburie-roșiatică pe pântece Si: (pop) *berbecel mic, lupul vrăbiilor mic* (*Lanius minor*). **4** (Îc) **~cu-cap-roșu** Pasăre brună-negricioasă pe spate, cu partea inferioară a corpului de culoare albă și având o pată mare de culoare roșie-ruginie pe creștetul capului (*Lanius*

senator). **5** (Îc) **~cotofenesc** sau **~ul lui Homeyer** Pasăre cu pete mari albe pe aripi și cu coada alburie (*Lanius exubitor homeyeri*). **6** (Reg; șîc **~gheos**) Ciocănitoare pestriță mare (*Dendrocopus majos pinetorum*).

sfrânciog *sm* vz ***sfrâncioc***

sfrânsată *sf* [At: CANDREA, Ț. O. 9 / Pl: ? / E: *s-* + *frâmseată*] (Reg) **1-3** Frumusețe (**4**, **5**, **7**).

sfreadel *sn* vz ***sfredel***

sfreadză *sf* [At: ALR II/I, h 7/836 / Pl: *~riedzi* / E: *s-* + *frează*] (Reg) Breton[1].

sfreant *sn* vz ***sfrant***[2]

sfreantă *sf* vz ***sfrant***[2]

sfredăli *v* vz ***sfredeli***

sfredel [At: (a. 1583-1619) CUV. D. BĂTR. II, 452/23 / V: (îrg) ***~er***, ***sfleder***, (înv) ***~ead~***, ***svread~***, ***svr~***, (reg) ***~en***, ***~ere***, ***~dil*** sn, ***~dilă*** *sf*, ***sfe~***, ***sfeder***, ***seleder***, ***sleder*** (Pl: *sledere* și *slederuri*), ***sledir***, ***strădil***, ***stre~***, ***sf~***, (îvr) ***fredil*** *sn* / Pl: *~e* sn și (rar) *~i* sm / E: vsl **свьдьлъ**, bg **сврeдел**] **1** *sn* Unealtă (manuală) confecționată din oțel, în formă de bară, prevăzută la un capăt cu muchii ascuțite sau tăișuri așezate în spirală și folosită mai ales în dulgherie pentru executarea găurilor Si: *burghiu*, (reg) *bârdie*, *borăr*, *șaitău*[1]. **2** *sn* (Reg; îs) *~ cu cot* (sau *american*, *cu culatău*, *cu vârtej*, *cu șorof*) Coarbă[2] (**1**). **3** *sn* (Rar; îe) **A-i scoate cuiva cuvântul cu ~ul** A insista pentru a face pe cineva să vorbească. **4** *sn* (Îc) A (se) **da ~ unei buți** A (se) începe un butoi (de vin) înfundat. **5** *sn* (Ent; reg; îc) **~ul-lemnului** Sfredeluș (**11**). **6** *av* (Îlav) **Ca un ~** În formă de spirală. **7** *sn* (Pop) Unealtă cu care rotarul găurește butucul roții ca să intre capătul osiei Si: (reg) *lugura*, *spițelnic*. **8** *sn* (Reg; de obicei cu determinarea „mare") Lingură (de rotărie). **9** *sn* (Îrg) Ștecaiz (**1**). **10** *sn* (Reg; îf *stredel*) Țăruș cu ajutorul căruia se sădesc butașii de vie. **11** *sn* (Rar; pan) Zuluf (de păr). **12** *sn* (Rar) Spirală (**1**). **13** *sn* (Pop) Vârtej (de apă). **14** *sn* (Reg) Vânt care bate de obicei între Paști și Rusalii. **15** *sn* (Pop; șîs *~ul Rusaliilor*) Todorusale. **16** *sn* (Pop; îs) *~ul dracului* Persoană intrigantă. **17** *sn* (Pop; îas) Persoană răzbunătoare. **18** *sn* (Ast; de obicei art.; șîs *~ul mare*) Numele a patru stele din constelația Orion Si: (reg) *spițelnicul mare*. **19** *sn* (Ast; de obicei art.; șîs *~ul mic*, *~ul pământului*) Numele a trei stele din constelația Vizitiului Si: (reg) *burghiu*, *câinele mic*, *iezii-caprei*, *spițelnicul mic*. **20** *sn* (Reg) Nume dat unui grup de două stele din constelația Lirei.

sfredelac *sn* vz ***sfredeleac***

sfredelaș [At: ANON. CAR. / V: ***~eraș***, ***sfederaș***, ***sclederaș***, ***sfle~***, ***slederaș*** (Pl: *sledarașuri*) / Pl: *~e* sn și *~i* sm / E: ***sfredel*** + *-aș*] (Reg) **1-6** *sn* (Șhp) Sfredeluș (**1-6**). **7** *sm* (Orn) Pitulice (*Troglodytes troglodytes*). **8** *sm* (Ent) Buburuză (*Coccinella septempunctata*). **9** *sm* (Ent) Ochiul-păunului (*Saturnia pyri*). **10** *s* (Ast) Constelație nedefinită mai îndeaproape.

sfredeleac *s* [At: LB / V: ***~lac***, ***sfridirac*** (Pl: *sfridirece*), ***sfle~***, ***sflidirac***, ***sledere~*** / Pl: *~uri* și *~ece* sn, *~aci* sm / E: ***sfredel*** + *-eac*] (Reg) **1-6** *sn* (Șhp) Sfredeluș (**1-6**). **7** *sm* (Orn) Pitulice (*Troglodytes troglodytes*).

sfredeleală *sf* [At: POLIZU / Pl: ? / E: ***sfredeli*** + *-eală*] (Rar) **1-3** Sfredelire (**1-3**).

sfredelecaș *sn* [At: ALRM SN I, h 374/386 / V: ***~ridilic~*** / Pl: ? / E: ***sfredeleac*** + *-aș*] **1-6** (Reg; șhp) Sfredeluș (**1-6**).

sfredelecuț *sn* [At: ALRM SN I, h 374/235 / V: ***sflidire~*** / Pl: ? / E: ***sfredeleac*** + *-uț*] **1-6** (Reg; șhp) Sfredeluș (**1-6**).

sfredeli [At: (a. 1657) IORGA, S. D. IV, 53 / V: (îrg) ***~eri***, (înv) ***~rid~***, ***svr~***, (reg) ***~dăli***, ***sfle~***, ***sclederi***, ***sledeni***, ***strieledi*** / Pzi: 1 *~esc*, 3 *~este* și (înv) *sfredele* / E: ***sfredel***] **1** *vt(a)* (C. i. obiecte, materiale etc.) A face o gaură cu sfredelul (**1**, **7-8**) (sau cu un alt instrument cu vârf ascuțit) Si: *a perfora*, *a străpunge*, (îrg) *a petrece* (**1**), *a potricăli* (**1**), (reg) *a borteli*, *a borti*, *a sfredeluși*. **2** *vt* (Pex) A face o scobitură, o adâncitură etc. Si: *a găuri*, *a scormoni* (**7**). **3** *vt* (Reg) A strunji. **4** *vt* (C. i. ființe sau părți ale corpului acestora) A străpunge, a traversa etc. lăsând o gaură Si: *a perfora*. **5** *vt* (C. i. ființe sau părți ale corpului acestora) A lovi producând o rană Si: *a sparge*. **6** *vt* (Pex; c. i. ființe sau părți ale corpului acestora) A zgâria producând răni. **7** *vt* (Rar; c. i. corpuri solide) A străbate (**4**). **8** *vt* (Fig) A frapa (**1**). **9** *vt* (Fig; c. i. oameni sau inima, mintea etc. lor) A provoca frământări, neliniște Si: *a tulbura*, *a chinui*, *a răscoli*. **10** *vt* (Fig; c. i. oameni sau inima, mintea etc. lor) A produce suferințe fizice, senzații neplăcute Si: *a chinui*, *a rascoli*. **11** *vt* (C. i. mediul înconjurător) A străbate brusc și repede. **12** *vt* (Fig; d. privire, ochi) A privi cercetător Si: *a măsura*, *a observa*, *a scormoni*, *a scruta*, *a străpunge*. **13** *vt* (Fig; d. privire, ochi) A examina cu insistență Si: *a măsura*, *a observa*, *a scormoni*, *a scruta*, *a străpunge*. **14** *vi* (Fig; rar) A scruta (**1**). **15** *vr* (Fig) A se mișca în spirale. **16** *vr* (Fig; pex) A se învârti în loc. **17** *vr* (Reg) A se înghesui în mulțime Si: *a se îmbulzi*.

sfredelici *sm* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***sfredel*** + *-ici*] (Reg) **1** Copil neastâmpărat, jucăuș și zburdalnic. **2** (Pex) Persoană care se amestecă peste tot. **3** Om îndrăzneț.

sfredelire *sf* [At: LB / Pl: *~ri* / E: ***sfredeli***] **1** Executare a unei găuri cu sfredelul (**1**, **7-8**) (sau cu un alt instrument cu vârf ascuțit) Si: *găurire*, *perforare*, *sfredelit*[1] (**1**), *străpungere*, (rar) *sfredeleala* (**1**), (reg) *bortelire*. **2** (Rar) Privire cercetătoare Si: (rar) *scrutare*, *sfredeleală* (**2**), *sfredelit*[1] (**2**). **3** (Rar) Examinare atentă Si: (rar) *scrutare*, *sfredeleala* (**3**), *sfredelit*[1] (**3**).

sfredelit[1] *sn* [At: SP. POPESCU, M. G. 34 / Pl: ? / E: ***sfredeli***] (Rar) **1-3** Sfredelire (**1-3**).

sfredelit[2], ***~ă*** *a* [At: DSR / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***sfredeli***] **1** Care prezintă o gaură sau o scobitură. **2** Găurit cu sfredelul (**1**, **7-8**) Si: *perforat*[2], *scobit*[2], *străpuns*, (îrg) *potricălit*, (reg) *bortelit*.

sfredelitor, ***~oare*** [At: LEX. MARS. 208 / V: ***sflederi~***, ***strădil~*** / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***sfredeli*** + *-tor*] **1-2** *sm*, *a* (Persoană) care face o gaură cu sfredelul (**1**, **7-8**) (sau cu un alt instrument cu vârf ascuțit. **3** *a* (Fig; d. idei, sentimente etc.) Care provoacă frământări, neliniște Si: *chinuitor*, *neliniștitor*, *rascolitor*. **4** *a* (Fig; d. voce, zgomote etc.) Care pătrunde Si: *intens*, *puternic*. **5** *a* (Fig; d. ochi; pex; d. oameni) Care privește cercetător. **6** *a* (D. privire) Care exprimă concentrare Si: *atent*, *cercetător*, *iscoditor*, *patrunzator*, *scrutător*, *strapungator*. **7** *av* (Mai ales în legătură cu verbul „a privi") Într-un mod iscoditor. **8** *a* (Fig; d. mintea, judecata omenească) Care analizează minuțios Si: *ager*, *ascuțit*, *iscoditor*, *pătrunzator*, *scormonitor*, *scrutator*, *strabatator*. **9** *a* (Fig) Care se mișcă în spirale. **10** *a* (Pex) Care se învârtește în loc. **11** *sn* (Reg; îf *sflederitor*, *strădilitor*) Bormașină. **12** *sm* Fluture dăunător pentru scoarța sau ramurile arborilor, cu aripi de culoare albă, cu pete negre-albăstrii (*Zeuzera pyrina*). **13** *sm* Fluture dăunător pentru scoarța sau ramurile arborilor, de dimensiuni mari, cu aripi de culoare închisă, brună-cenușie (*Cossus cossus*).

sfredelitură *sf* [At: LB / Pl: *~ri* / E: ***sfredeli*** + *-tură*] **1** Gaură făcută cu ajutorul unui sfredel (**1**, **7-8**). **2** (Rar) Zuluf (de păr).

sfredelitel *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 154 / Pl: *~ei* / E: ***sfrefel*** + *-itel*] (Orn; reg; îc) **~ul-dracului** Pitulice (**1**) (*Troglodytes troglodytes*).

sfredeluș [At: VALIAN, V. / Pl: *~uri* și (rar) *~e* sn, *~i* sm / E: ***sfredel*** + *-uș*] **1-6** *sn* (Șhp) Sfredel (**1**, **7-8**) (mic) Si: *burghiaș*, (reg) *sfredelaș* (**1-6**), *sfredeleac* (**1-6**), *sfredelecaș* (**1-6**), *sfredelecuț* (**1-6**). **7** *sm* (Fam) Copil neastâmpărat. **8** *sm* (Fam; pex) Om isteț și descurcăreț. **9** *sm* (În basme) Pitic isteț și vioi. **10** *sm* (Orn; pop) Pitulice (*Troglodytes troglodytes*). **11** *sm* (Ent) Larva răchitarului[1] Si: (reg) *sfredelul-lemnului*. **12** *sm* (Ent; reg) Buburuză (*Coccinella septempunctata*). **13** *sm* (Ent; reg) Ochiul-păunului (*Saturnia pyri*). **14** *s* (Reg) Constelație nedefinită mai îndeaproape.

sfredeluși *vt* [At: DL / Pzi: *~șesc* / E: ***sfredeluș***] (Reg) **1** A sfredeli (**1**). **2** (Fig; fșa) A rezolva cu iscusință o situație, o problemă etc. obținând un profit.

sfreden *sn* vz ***sfredel***

sfreder *sn* vz ***sfredel***

sfrederaș *sn* vz ***sfredelaș***

sfredere *sn* vz ***sfredel***

sfrederi *v* vz ***sfredeli***

sfredeteu *sm* vz ***sferdeteu***

sfredil *sn* vz ***sfredel***
sfredilă *sf* vz ***sfredel***
sfreji *v* vz ***sfriji***
sfrejit, ~ă *a* vz ***sfrijit***
sfrent *sn* vz ***sfranț***[2]
sfrenţe *sfp* vz ***sfranț***[2]
sfrenți *vr* [At: PISCUPESCU. O. 4/15 / V: ***sfrin~*** / Pzi: *~țesc* / E: ***sfrenț***] (Înv) A se îmbolnăvi de sifilis.
sfrenție *sf* [At: I. GOLESCU. C. / V: ***sfrin~*** / Pl: *~ii* / E: ***sfrenț*** + *-ie*] **1** (Îrg) Sifilis. **2** (Reg) Cancer (**1**).
sfrenţos, ~oasă *a* [At: LB / Pl: *~oşi, ~oase* / E: ***sfrenț*** + *-os*] (Îvr) Sifilitic.
sfrideli *v* vz ***sfredeli***
sfrideleu *sm* vz ***sferdeteu***
sfridilicaş *sn* vz ***sfredelecaș***
sfridiriac *sn* vz ***sfredeleac***
sfriji *vr* [At: I. GOLESCU. C. / V: (îrg) ***~răji***, ***~reji*** / Pzi: *~jesc* / E: nct] **1** (D. oameni, animale şi plante sau d. părţi ale lor) A se opri din creştere, din dezvoltare Si: *a se izini, a se pipernici, a se usca*, (reg) *a se prizări, a se șiștavi*. **2** (D. oameni, animale şi plante sau d. părţi ale lor) A degenera din punct de vedere biologic (din cauza unor condiţii neprielnice) Si: *a se izini, a se pipernici, a se usca*, (reg) *a se prizari, a se șiștavi*. **3** (Prc; d. oameni sau d. animale) A slăbi (**1**).
sfrijire *sf* [At: DDRF / V: (înv) ***~răj~*** / Pl: *~ri* / E: ***sfriji***] **1** Oprire din creştere, din dezvoltare Si: *pipernicire, uscare*. **2** Degenerare (din cauza unor condiţii neprielnice) Si: *(în)chircire, pipernicire*, (reg) *șiștăvire*. **3** (Prc) Slăbire .
sfrijit, ~ă *a* [At: DONICI, ap. CADE / V: (îrg) ***~răj~***, ***~rej~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***sfriji***] **1** (D. oameni, animale şi plante sau d. părţi ale lor) Care s-a oprit din creştere, din dezvoltare Si: *izinit, pipernicit, pirpiriu, pricăjit, uscat*, (reg) *prizărit, sfirosit, șiștavit*. **2** (D. oameni, animale şi plante sau d. părţi ale lor) Care a degenerat din punct de vedere biologic (din cauza unor condiţii neprielnice) Si: *izinit, pipernicit, pirpiriu, pricăjit, uscat*, (reg) *prizărit, sfirosit, șiștăvit*. **3** (Prc; d. animale) Care a pierdut din greutate Si: *costeliv*, (fam) *jigărit*, (reg) *sfirosit, sfoiegit, zălezit*. **4** (Pex; d. animale) Care are o constituţie firavă.
sfrijitură *sf* [At: I. GOLESCU. C. / Pl: *~ri* / E: ***sfriji*** + *-tură*] **1-2** Om (sau animal, plantă sau parte a corpului lor) care s-a oprit din creştere (sau a degenerat) din cauza unor condiţii neprielnice Si: *chircitură, slăbătură*, (îvp) *prizăritură*.
sfrimi *v* vz ***sfărâma***
sfrimitură *sf* vz ***sfărâmătură***
sfrinți *v* vz ***sfrenți***
sfrinție *sf* vz ***sfrenție***
sfrințior, ~oară *a* [At: TEODORESCU. P. P. 60 / Pl: *~i, ~oare* / E: nct] (Într-o poezie populară) **1-2** Cărunt (**1-2**).
sfrumi *v* vz ***sfărâma***
sfrunta *vt* [At: NEGULICI / Pzi: 1 *~tez*, 3 şi 6 *~tează* şi *sfruntă* / E: it ***sfrontare***] (Rar) A sfida (**1**).
sfruntare *sf* [At: NEGULICI / Pl: *~tări* / E: ***sfrunta***] **1** Sfidare (**1**). **2** (Pex) Lipsă de ruşine, de respect Si: *aroganță, impertinență, insolență, neobrăzare, neruşinare, obrăznicie, semeție, sfidare* (**2**), *trufie*, (pop) *țâfnă*, (înv) *sfrunterie*.
sfruntat, ~ă *a* [At: MACEDONSKI. O. I. 9 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sfrunta***] **1** (D. oameni) Care este lipsit de ruşine, de respect Si: *arogant, impertinent, insolent, neobrăzat, neruşinat, obraznic, semeț, trufaș*. **2** (D. manifestări ale oamenilor) Care denotă obrăznicie.
sfrunterie *sf* [At: NEGULICI / Pl: *~ii* / E: ns cf fr *effronterie*] (Îdt) Sfruntare (**2**).
sfulger *sn* [At: CADE / Pl: *~ere* / E: *s-* + ***fulger***] (Rar) Fulger (**1**).
sfulgera *viim* [At: GRAUR. E. 144 / Pzi: 3 *sfulgeră* / E: *s-* + ***fulgera***] (Rar) A fulgera (**1**).
sfumat, ~ă *a* [At: VULPESCU. P. 21 / Pl: *~ați, ~e* / E: it ***sfumate***] (Nob) **1** Care are umbre şi contururi estompate. **2** Care pare că se află într-un văl de fum.
sfumato *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: ? / E: it ***sfumato***] Mod de a estompa conturul în umbră al unei picturi, astfel încât imaginea pare văzută printr-un văl de fum.
sfumegos, ~oasă *a* [At: ARGHEZI. VERS. 26 / Pl: *~oşi, ~oase* / E: *s-* + ***fumegos***] (Nob) **1-2** Fumegos (**1-2**).
sfundoc *sm* vz ***schinduf***[1]
sfunduc *sm* vz ***schinduf***[1]
sfungata *sf* [At: GHEȚIE. R. M. / Pl: *~te* / E: nct] (Îrg) Omletă.
sfurmi *v* vz ***sfărâma***
sglotar *sm* vz ***zlătar***
sgorbaci *sn* vz ***zgârbaci***
sgraffito *sn* [At: DER / Pl: ? / E: it ***sgraffito***] (Art) Procedeu de a zgâria un desen într-un strat de material colorat, lăsând să apară contrastant stratul de fond.
shaker *sn* [At: DN³ / P: *șeicăr* / E: eg ***shaker***] Aparat în care se agită, cu gheaţă, elementele unui cocteil.
shakespearean, ~ă *a* [At: BLAGA. H. 107 / P: *șecspiri-an* / Pl: *~eeni, ~eene* / E: ***Shakespeare*** + *-ean*] **1-2** Care aparţine lui Shakespeare sau creaţiei lui. **3-4** Privitor la Shakespeare sau la creaţia lui. **5-6** Specific lui Shakespeare sau creaţiei lui.
shakespeareolog *sm* [At: CINEMA. 1969, nr 5, 30 / P: *șecspirolog* / Pl: *~ogi* / E: ***Shakespeare*** + *-olog*] Specialist în studiul vieţii şi al operei lui Shakespeare.
shakespeareologie *sfs* [At: CONTEMP. 1969, nr 1177, 9/4 / P: *șecspirologie* / E: ***shakespeareolog*** + *-ie*] Parte în istoria literară care studiază viaţa şi opera lui Shakespeare.
shakespeariza *vt* [At: DN³ / P: *șec-spi-ri~* / Pzi: 3 *~zează* / E: ns cf ger *shakespearisieren*] A imita particularităţile stilistice ale scrierii lui Shakespeare.
shaping *s* [At: DEX / P: *șeiping* / E: eg ***shaping***] (Teh) Maşină de rabotat transversală.
shed *sn* [At: DN³ / P: *șed* / E: eg ***shed***] (Cns) Formă de acoperiş disimetrică în dinţi de ferăstrău, cu luminatoarele orientate spre nord, spre a nu avea în interior lumină uniformă.
shetland *sn* [At: DLR / P: *șetland* / Pl: ? / E: eg ***Shetland***] **1** Lână fină, moale şi pufoasă pieptănată şi cardată. **2** (Pex) Ţesătură sau obiect tricotat din shetland (**1**).
shii *v* vz ***sfii***
shilling *sm* vz ***șiling***[1]
shimmy *sn* vz ***șimi***
shintoism *sn* vz ***șintoism***
shintoist, ~ă *a, smf* vz ***șintoist***
shimatic, ~ă *a* vz ***schismatic***
shimă *sf* vz ***schimă***
shimonah *sm* vz ***schimonah***
shismatic, ~ă *a* vz ***schismatic***
shismă *sf* vz ***schismă***
shizmă *sf* vz ***schismă***
shocking *ain* [At: ENC. ROM. / P: *șoching* / E: eg ***shocking***] **1** Care impresionează puternic Si: *șocant*. **2** Care ofensează bunul gust Si: *revoltător, scandalos*.
shoddy *sn* [At: DEX / P: *șodi* / Pl: ? / E: eg ***shoddy***] Material fibros obţinut prin destrămarea resturilor de fire şi de ţesături de lână, folosit ca amestec în filatura de lână cardată.
shogun *sm* [At: DN³ / P: *șo-gun* / E: fr ***shogoun***] (Ist) Titlu dat dictatorilor militari ai Japoniei între 1192 şi 1867.
sholasnic *sm* vz ***scolastic***
sholastic, ~ă *sm, a* vz ***scolastic***
sholasticesc, ~ească *a* vz ***scolasticesc***
sholasticism *sn* vz ***scolasticism***

sholeastic *sm* vz ***scolastic***

sholiast *sm* vz ***scoliast***

sholie *sf* vz ***scolie***

sholion *sn* vz ***scolie***

sholiu *sn* vz ***scolie***

shop *sn* [At: DEX / P: *șop* / Pl: *~uri* / E: eg *(turist)shop*] (Agm) Magazin.

shortening *sn* [At: DEX / P: *șorning* / Pl: ? / E: eg ***shortening***] Specie de grăsimi animale sau vegetale de consistența untului folosită în industria alimentară.

show *sn* [At: M. D. ENC. / P: *șou* / Pl: *~uri* / E: eg ***show***] **1** Spectacol (de varietăți) în care rolul principal este susținut de un actor (sau de o formație) cu renume. **2** (Fam) Scandal.

showman *sm* [At: DN[3] / P: *șou-men* / E: eg ***showman***] (Agm) **1** Artist care organizează shouri. **2** Muzician care cântă pe scenă sau în orchestră, ca solist sau acompaniator.

si *sm* [At: ANTONESCU. D. / Pl: ? / E: it, fr ***si***] (Muz) **1** Denumire simbolică în notația silabică a celei de a șaptea trepte a gamei do major (corespunzând notației literale B). **2** Sunet corespunzător lui si **(1)**. **3** Notă corespunzătoare lui si **(2)**.

sia *i* [At: ARHIVA, XXIV, 236 / V: ***siia*** / E: tc ***siya***] (Reg) Cuvânt cu care se dă comanda de mers înapoi unei ambarcațiuni.

siac *sn* [At: DLR / Pl: ? / E: nct] (Reg) Pătul[1] pentru păstrarea porumbului.

siac *sn* vz ***sâsâiac***

siaj *sn* [At: ABC MAR. / P: *si-aj* / V: ***silaj*** / Pl: *~e* / E: fr ***sillage***] Dâră de spumă lăsată de o navă în urma ei pe apă, în timpul înaintării.

sial[1] *sn* [At: LTR[2] / P: *si-al* / Pl: ? / E: fr ***sial***] Partea superioară a scoarței pământului constituită din roci în care predomină compuși ai siliciului și ai aluminiului.

sial[2]- vz ***sialo-***

sialadenită *sf* [At: DN[3] / E: ***sialadénite***] (Med) Inflamație a unei glande salivare.

sialagog, ~ă *a, sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***sialagogue***] **1-2** (Medicament) care provoacă salivație.

sială *sf* vz ***sfială***

sialo- [At: DN[3] / P: *si-a~* / V: ***sial-*** / E: fr ***sialo-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1-2** (Referitor la) salivă. **3** Salivar.

sialodochită *sf* [At: DN[3] / P: *si-a~* / E: fr ***sialodochite***] (Med) Inflamație a canalului excretor al unei glande salivare.

sialografie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***sialographie***] (Med) Explorare radiologică a glandelor salivare cu ajutorul unei substanțe de contrast.

sialolit *sn* [At: DN[3] / E: fr ***sialolithe***] (Med) Concrețiune salivară.

sialoree *sf* [At: BIANU, D. S. / P: *si-a-lo-re-e* / Pl: ? / E: fr ***sialorrhée***] Secreție excesivă de salivă întâlnită în cursul gravidității, în unele maladii de origine nervoasă sau provocată de unele medicamente.

siamez, ~ă [At: CADE / P: *si-a~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***Siam*** + *-ez* cf fr *siamois*] **1-2** *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Siamului sau este originară de acolo. **3** *smp* Populația de bază a Siamului. **4-5** *a* Care aparține Siamului sau siamezilor **(3)**. **6-7** *a* Privitor la Siam sau la siamezi **(3)**. **8** *a* Originar din Siam. **9-10** *smf, a* (Șîs *frați ~i* sau *surori ~e, gemeni ~i*) (Gemeni) născuți cu corpurile unite total sau parțial Si: (înv) *gemeni siamoieni*. **11** *smf, a* (Fam; fig; lpl) (Doi prieteni) nedespărțiți. **12** *a* (Îs) *Pisică ~ă* Specie de pisică originară din Extremul Orient, cu blană mătăsoasă, de culoare brun-închis pe cap, pe spate și pe labe și brun-deschis pe piept și pe pântece, cu ochi albaștri și cu coadă scurtă.

siameză *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ze* / E: fr ***siamoise***] Fotoliu dublu cu spătarele îndreptate în sens opus.

siamoieni, ~ene *a* [At: AR (1829) 192[2]/27 / P: *si-a-mo-ieni* / E: ***Siam*** cf fr *siamois*] (Înv; îs) *Gemeni ~* Gemeni siamezi.

sianț *sn* vz ***seanță***

siartău *sm* vz ***sighiartău***

siastisire *sf* vz ***sastisire***

sibarit, ~ă *smf* [At: GOLESCU, E. 327/17 / Pl: *~iți, ~e* / E: fr ***sybarite***, lat ***Sybarita***] **1** Locuitor al orașului antic Sybaris. **2** (Fig) Persoană care se dedă unor plăceri rafinate și care trăiește în lux, lene și desfrâu.

sibaritic, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sybaritique***] (Rar) **1-2** Care aparține sibariților **(1-2)**. **3-4** Privitor la sibariți **(1-2)**. **5-6** Specific sibariților **(1-2)**.

sibaritism *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: ? / E: fr ***sybaritisme***] (Liv) Lux exagerat și desfrâu.

sibeancă *sf* vz ***sibiancă***

siberian, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / P: *~ri-an* / V: (înv) ***sibir~*** / Pl: *~ieni, ~iene* / E: ***Siberia*** + *-ean* cf fr *sibérien*] **1-2** *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Siberiei sau care este originară de acolo. **3** *smp* Populație care locuiește în Siberia. **4-5** *a* Care aparține Siberiei sau siberienilor **(3)**. **6** *a* Originar din Siberia. **7-8** *a* Specific Siberiei sau siberienilor **(3)**. **9** *a* (Glg; îs) *Scutul ~* Una din cele trei regiuni din emisfera nordică, formată din rocile cele mai vechi ale scoarței pământului.

sibian, ~ă [At: ȘINCAI, HR. II, 126/5 / P: *~bi-an* / V: (înv) ***săb~*** / Pl: *~ieni, ~iene* și (înv) *~i, ~e* / E: ***Sibiu*** + *-ean*] **1-4** *smf* Persoană care face parte din populația de bază a orașului Sibiu (sau a județului Sibiu) sau este originară de acolo. **5-6** *smp* Locuitorii orașului Sibiu (sau populația care locuiește în județul Sibiu). **7-10** *a* Care aparține orașului (sau județului) Sibiu sau sibienilor **(5-6)** Si: *sibiancă* **(7-10)**. **11-14** *a* Privitor la orașul (sau la județul) Sibiu sau la sibieni **(5-6)** Si: *sibiancă* **(11-14)**. **15-16** *a* Originar din orașul (sau din județul) Sibiu Si: *sibiancă* **(15-16)**. **17** *sms* (Reg; art.) Vânt care bate dinspre Sibiu. **18** *sm* (Reg) Negustor de pânzeturi, de stofe etc.

sibiancă [At: I. GOLESCU, C. / P: *~bi-an~* / V: (înv) ***sibea~*** / Pl: *~nce* / E: ***sibian*** + *-că*] **1-4** *sf* Femeie care face parte din populația de bază a orașului (sau județului) Sibiu sau care este originară de acolo. **5-6** *sfp* Locuitoarele orașului (sau județului) Sibiu. **7-16** *a* Sibiană **(7-16)**.

sibiaș *sn* [At: KLOPȘTOCK, F. 7 / P: *~bi-aș* / Pl: *~e* / E: nct] Un fel de ață groasă de bumbac, răsucită, folosită mai ales în cizmărie.

sibilant, ~ă [At: HELIADE, O. II, 372 / Pl: *~e* / E: fr ***sibilant***] **1** *a* (Îs) *Consoană ~ă* sau *sunet ~* Consoană constrictivă (sau fricativă) prepalatală sau postalveolară (în limba română consoanele „ș" și „j") Si: *consoană șuierătoare*. **2** *a* (Îas) Consoană constrictivă (sau fricativă) dentală sau alveolară (în limba română consoanele „s" și „z") Si: *consoană siflantă*. **3** *av* Șuierător.

sibilă *sf* [At: CUGETĂRI, 109[v]/21 / V: (înv) ***sivi~*** / Pl: *~le* / E: lat ***Sibylla***, fr ***sibylle***] **1** Femeie căreia i se atribuia, în antichitatea greco-romană, darul prezicerii viitorului. **2** (Îvr; lpl) Iele. **3** Reprezentare plastică a unei sibile **(1)**.

sibilic, ~ă [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sibyllique***] **1** *a* De sibilă **(1)** Si: *profetic, sibilin* **(1)**, *sibilinic* **(1)**. **2-4** *a, av* (Care este) neînțeles (sau greu de înțeles) Si: *ascuns, enigmatic, misterios, ocult, tainic, sibilin* **(2-5)**, *sibilinic* **(2-5)**.

sibilin, ~ă [At: DRLU / V: ***sivi~*** / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***sibyllinus***, fr ***sibyllin***] **1-4** *a, av* Sibilic **(1-4)**. **5** *a* (Îs) *Cărți ~e* Culegere de oracole privitoare la destinele Romei antice, care erau consultate de către Senat în momentele de primejdie.

sibilinic, ~ă [At: LOVINESCU, C. VII, 176 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***sibilin*** + *-ic*] **1-4** *a, av* Sibilic **(1-4)**.

sibiog *s* vz ***șibiog***

sibir[1] *s* [At: DL / Pl: ? / E: ***сибирь*** cf rs *сибирка*] Țesătură groasă de bumbac, scămoșată pe o față sau pe ambele fețe, executată cu o urzeală și cu două bătături de culori diferite.

sibir[2] *s* [At: HOGAȘ, DR. II, 39 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Csnp) Oțel.

sibirian, ~ă *smf, a* vz ***siberian***

siboi *s* vz ***șiboi***

sibornic, ~ă *a* vz ***sobornic***

sibornicesc, ~ească *a* vz ***sobornicesc***

sic[1] *av* [At: ANTONESCU, D. / E: lat *sic*] Cuvânt care înseamnă „așa", folosit, între paranteze, într-un text reprodus, pentru a arăta că acesta este redat exact, deși pare eronat.

sic[2] *s* [At: PRIBEAGUL, P. R. 57 / V: ***sici, sit*** / Pl: ? / E: mg ***szik***] (Reg) Pământ care conține calcar sau silitră.

sic[3] *i* vz ***sâc[1]***

sicaiță *sf* vz ***sacoviță***

sicală *sf* vz ***scala[1]***

sicamenă *sf* [At: PSALT. 160 / A și: *sicamenă* / Pl: *~ne* și *~ni* / E: slv **сикамиик**, ngr **συκάμινος**] (Bot; îvr) Sicomor (*Ficus sycomorus*).

sicap *i* [At: A III, 16 / E: fo] (Reg; are) Cuvânt folosit pentru a chema caprele.

sicar *sm, a* [At: COD. VOR.[2] 18[V]/2 / V: ***~eu*** / Pl: *~i* / E: slv **сикари**, lat ***sicarius***] **1-2** (Înv; liv) (Ucigaș) care este plătit.

sicareu *sm* vz ***sicar***

sicativ, ~ă [At: MAN. SĂNĂT. 124/27 / V: (înv) ***~ă*** *sf* / S și: *siccativ* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***siccatif***, ger ***Sikkativ***, lat ***siccativus***] **1** *snm* Substanță care se adaugă uleiurilor, vopselelor, cernelurilor, pentru a le face să se usuce repede și a le îmbunătăți calitatea. **2** *snm* (Rar) Medicament care înlesnește uscarea unei răni, care scurtează sau previne supurația etc. **3** *a* (D. uleiuri) Care se usucă repede.

sicativă *sf* vz ***sicativ***

sică *sf* [At: BRANZDA, FL. 413 / Pl: *sici* / E: ns cf *osica[2]*] Plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu frunze mari de culoare verde-închis dispuse în rozete și cu flori mici albăstrui sau roșietice Si: (reg) *garofiță-de-mare, limba-boului, limba peștelui, marchedon* (*Statice gmelini*).

sicăi *v* vz ***sâcâi***

sicăială *sf* vz ***sâcâială***

sicăiță *sf* vz ***sacoviță***

sicăldisi *v* vz ***sâcăldisi***

sicfestru *sn* vz ***sechestru***

sichem *sn* vz ***sicherm***

sicheră [At: N. TEST. (1648) 65[V]/19 / V: ***cighir*** (A și: *cighir* / Pl: *cighiruri*), ***țighir*** (A și: *țighir* / Pl: *țighiruri*), (înv) ***sighir, cinghir*** (Pl: *cinghiruri*), ***sihir*** (A: net), ***țigher*** (Pl: *țigheruri*), ***țihir*** (Pl: *țihiruri*) / A și: *sicheră* / Pl: *~re* / E: slv **сикера**, ngr **σικέρα**] **1** *sf* (Îrg) Băutură alcoolică făcută din fructe (mai ales din mere). **2** *sn* (Reg; îf *țighir* și *țihir*) Zeamă care se obține prin stoarcerea tescovinei după ce s-a scos vinul și s-a adăugat puțină apă.

sicherem *sn* vz ***sicherm***

sicherm *sn* [At: LUNGIANU, CL. 200 / V: ***~rem, sichem, sichirem*** Pl: *~uri* și *~e* / E: nct] (Reg) **1** Unealtă meșteșugărească. **2** (Lpl) Obiecte mărunte.

sichestru *sn* vz ***sechestru***

sichimea [At: (a.1892) ȘIO II$_2$, 321 / V: ***sâc~*** / Pl: *~ele* / E: tc ***sikime***] **1** *i* Cuvânt care exprimă o atitudine de nepăsare. **2** *sf* (Dep) Secătură (**11**).

sichioraș *sm* vz ***sechiraș***

sichir *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 155 / V: ***cichir*** Pl: *~i* / E: nct] (Reg) Specie de păsări înrudită cu pitulicea.

sichiraș *sm* vz ***sechiraș***

sichireaș *sm* vz ***sechiraș***

sichirem *sn* vz ***sicherm***

sichistra *v* vz ***sechestra***

sichiș, ~ă [At: CABA, SĂL. / Pl: *~i, ~e* a / E: mg ***szűkös***] **1** *av* (Trs) Puțin câte puțin. **2-5** *av* (Trs) Greu (**49-51**). **6** *av* (Reg) Cu zgârcenie. **7** *a* (Mar) Zgârcit.

sici[1] [At: BARONZI, L. 125 / V: ***~u*** / Pl: *~uri* / E: tc ***sik*** „compact"] **1** *sn* Partea ovală și fără adâncituri a arșicului. **2** *sn* (Pex) Poziție, pe muchie, pe care o ia arșicul lovit sau căzut, în atingere cu pământul, cu partea compactă rezemată de pământ Si: (reg) *armaș, vizir*. **3** *sn* (Îcs) *De-a ~ul* sau *~ și bei* ori *~-beiul* Joc de copii care seamănă cu jocul de arșice. **4** *i* (Îoc *bei*) Cuvânt pe care îl pronunță unul sau mai mulți jucători care participă la sici[1] (**3**), pentru a anunța că pariază pe sici[1] (**2**). **5** *sn* (Reg) Fiecare dintre pietricelele folosite în jocul de copii denumit bornonac.

sici[2] [At: SADOVEANU, O. XVIII, 253 / Pl: ~ / E: ucr **січ**] Sediu al organizației cazacilor zaporojeni.

sici[3] *s* vz ***sic[2]***

sicică *sf* vz ***șișcă[1]***

sicilian, ~ă [At: ASACHI, L. 70[2]/34 / P: *~li-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: it ***siciliano***, fr ***sicilien***] **1-4** *smf, a* (Persoană) care face parte din populația de bază a Siciliei sau este originară de acolo. **5** *smp* Populație care locuiește în Sicilia. **6-7** *a* Care aparține Siciliei sau sicilienilor (**5**). **8-9** *a* Privitor la Sicilia sau la sicilieni (**5**). **10** *a* Originar din Sicilia. **11** *sf* Dans pastoral cu o mișcare lentă, originar din Sicilia. **12** *sf* Melodie după care se execută siciliana (**11**). **13-14** *sf* (Parte dintr-o) compoziție muzicală cu caracter lent, caracteristică sec. XVII și XVIII. **15-16** *sf, a* (La șah; îs) *Apărare ~ă* sau *siciliana veche* Serie de mutări determinate, prin care un jucător răspunde la atacul adversarului. **17** *s* Etaj al cuaternarului inferior din bazinul Mării Mediterane. **18** *s* Grupă de straturi geologice din sicilian (**17**).

siciliancă *sf, a* [At: DSR / P: *~li-an* / Pl: *~ience* / E: ***Sicilian*** + *-că*] **1-4** (Femeie) care face parte din populația de bază a Siciliei sau este originară din Sicilia Si: *siciliană* (**1-2**).

siciraș *sm* vz ***sechiraș***

sicitate *sf* [At: HASDEU, I. C. I, 221 / S și: (îvr) *siccitate* / E: lat ***siccitas, -atis***, fr ***siccité***] **1** (Liv) Secetă . **2** (Fig) Sterilitate .

sicitor *sn* vz ***sucitor***

siciu *sn* vz ***sici[1]***

siclemie *sf* [At: DN[4] / Pl: *~ii* / E: fr ***siklémie*** cf eg *sickle* „seceță"] Anemie hemolitică cu eritroblastoză, gravă, ereditară, care este complicată în evoluție cu ulcere la picioare, crize dureroase abdominale, artralgii și tromboze.

siclet *sn* [At: AMIRAS, LET. III, 150/19 / V: (reg) ***~lit*** / A și: (reg) *siclet* / Pl: *~e, ~uri* / E: tc ***siklet***] **1** (Înv) Necaz. **2** (Îlav) **A ~** În semn de supărare. **3** (Îvr) Sărăcie (**3**). **4** (Reg; îf *siclit*) Năduf.

sicli *v* vz ***șicui[1]***

siclit *sn* vz ***siclet***

siclos *sm* vz ***siclu***

siclu *sm* [At: PO 77/23 / V: ***sigla*** *sf*, (îvt) ***~s, ~ș, ~los*** *sm*, ***secelă*** *sf*, ***șicluș, șucluș*** *sm* / Pl: *~li* / E: ml ***siclus***, slv **сиклъ**, **сикло**, ngr **σίκλος**] **1** (La vechii evrei) Unitate de măsură pentru greutăți, cu o valoare de aproximativ 6 grame. **2** Monedă cu greutatea de un siclu (**1**).

siclui *v* vz ***șicui[1]***

sicluit, ~ă *a* vz ***șicuit***

siclus *sm* vz ***siclu***

sicluș *sm* vz ***siclu***

sicneală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***sicni*** + *-eală*] (Reg) **1** Secare[1] (**10**). **2** (Fig) Suferință.

sicni [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~nesc* / E: pbl ctm *seca* + *icni* cf ucr *сикнути* „a tăia"] (Reg) **1** *vi* A seca[2] (**11**). **2** *vi* (Îe) **A-i ~ burta** (sau **mațele**) (cuiva) A-i fi foame. **3** *vi* (Îae) **A-i ~ inima** (cuiva) sau A avea o mare supărare. **4** *vt* (Îe) **A(-l) ~ la inimă** (pe cineva) A necăji pe cineva. **5** *vt* (C. i. recipiente) A goli .

sicnit, ~ă *a* [AT: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***sicni***] (Reg) **1** Secat[2] (**7**). **2** (D. recipiente) Gol (**23**).

sicofand *sm* vz ***sicofant[1]***

sicofandie *sf* vz ***sicofantie***

sicofant[1] [At: CANTEMIR, I. I. I, 140 / V: (îvr) ***~nd*** / Pl: *~nți* / E: ngr **συκοφάντης**, fr ***sycophante***] **1-2** *sm, a* (Liv) Denunțător (**1-2**). **3** *sm* (La vechii greci) Persoană care denunța hoții de smochine. **4** *sm* (Pex) Denunțător public (de profesie).

sicofant[2] *sm* [At: ENC. ROM. / Pl: *~nți* / E: lat ***sycophanta***] Insectă de culoare verde-auric, cu miros de mosc, care trăiește în pădurile de conifere și stejari din Europa sudică și centrală (*Calosoma sycophanta*).

sicofantic, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ici, ~ice* / E: ngr **συκοφαντικός**] 1 (Îvr) Care aparține sicofantului[1] (1). 2 Privitor la sicofant[1] (1).

sicofantie *sf* [At: CANTEMIR, I. I. I, 46 / V: ***~ndie*** / Pl: *~ii* / E: ngr **συκοφαντία**] (Înv) Denunț (1).

sicofantire *sf* [At: ARISTIA, PLUT. / Pl: *~ri* / E: ***sicofant[1]***] 1 (Îvr) Denunț (1). 2 (Spc; la vechii greci) Denunțare a celor care se îndeletnicesc în mod fraudulos cu exportul smochinelor.

sicofantism *sn* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: ? / E: ***sicofant[1]*** + *-ism*] (Rar) Comportare de sicofant[1] (1).

sicomor *sm* [At: HELIADE, O. I., 388 / Pl: *~i* / E: fr ***sycomore***] Copac exotic gigant, cu lemn tare și cu fructe comestibile, asemănătoare cu smochinele Si: (ivr) *sicamenă* (*Ficus sycomorus*).

siconă *sf* [At: DEX / Pl: *~ne* / E: fr ***sycone***] Tip de fruct compus care se prezintă în forma unei urne cărnoase în care se află un mare număr de achene.

sicot *sn* [At: H XI, 259 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Unealtă de zidărie nedefinită mai îndeaproape.

sicoză *sf* vz ***sicozis***

sicozis *s* [At: BIANU, D. S. / V: (înv) *~oză sf* / E: fr ***sycose***, ngr **συκώσις**] Inflamație profundă a foliculilor părului de pe față, provocată de stafilococi sau de ciuperci parazite Si: *foliculită profundă*.

sicrat *sms* [At: BORZA, D. 40 / A: nct / E: nct] (Bot; reg) Rogoz (*Carex divulsa*).

sicră *sf* [At: CABA, SĂL. / Pl: *~re* / E: mg ***szikra***] (Reg) Scânteie (1).

sicrei *sn* vz ***sicriu***

sicret[1], ~ă *sn, a* vz ***secret[2]***

sicret[2], ~eată *smf, a* vz ***secret[3]***

sicriaș [At: VARLAAM, C. 66 / V: (rar) ***~iuaș***, (ivr) ***săc~, sec~***, (ivr) ***~inaș*** / Pl: *~e* / E: ***sicriu*** + *-aș*] **1-4** (Șhp) Sicriu (**1-2**) (mic) Si: (înv) *sicrinel* (**1-4**), (înv) *sicriuț* (**1-4**). **5** Sicriu (**6**) mic Si: (rar) *sicrior*.

sicrid *sn* vz ***sicriu***

sicrier *sm* [At: ȘĂINEANU[2] / V: ***sec~*** / Pl: *~i* / E: ***sicriu*** + *-ar*] (Reg) Meșteșugar care face sicrie.

sicrin[1] *sn* vz ***scrin***

sicrin[2] *sn* vz ***sicriu***

sicrinaș *sn* vz ***sicriaș***

sicrinel *sn* [At: ISPIRESCU, L. 189 / Pl: *~e* / E: ***sicrin[2]*** + *-el*] **1-4** (Înv; șhp) Sicriaș (**1-4**).

sicrior *sn* [At: DR. VI, 230 / Pl: *~oare* / E: ***sicriu*** + *-or*] (Rar) Sicriaș (**5**).

sicritadă *sf* vz ***sclitadă***

sicritar, ~ă *smf* vz ***secretar***

sicritarius *sm* vz ***secretareș***

sicritate *sf* vz ***sclitadă***

sicriu *sn* [At: VARLAAM, C. 408 / V: (îrg) ***~in, sâcriin, sâc~, sac~, săcrei*** (Pl: *săcrei*), ***săc~, secrin, sec~*** (Pl: *secriuri* și *secru*), (reg) ***săcri, săcrii, săcrin, scarin***, (ivr) ***~rei, ~rid, secrei*** / Pl: *~ie, ~uri* / E: mg ***szekrény***] **1** (Îvp) Dulap[1] (**1**). **2** (Îvp) Ladă. **3** (Îvp; spc) Cutie[1] (**1**). **4** (Îvp) Sertar (**1**). **5** (Îs) *~l legii* Chivot (**7**). **6** Obiect în formă de ladă, de lemn sau de metal, cu un capac (detașabil) care acoperă lada în care este așezat mortul pentru a fi înmormântat Si: *coșciug*, (rar) *sarcofag*, (îvp) *raclă*, (pop) *scândură, tron[2]*, (reg) *brad, copârșeu, coș, jgheab, ladă, sălaș*.

sicriuaș *sn* vz ***sicriaș***

sicriuț *sn* [At: LB / V: ***sec~*** / Pl: *~e* / E: ***sicriu*** + *-uț*] **1-4** (Înv; șhp) Sicriaș (**1-4**).

sictir [At: (a. 1826) URICARIUL, XIV, 247 / V: (reg) ***sâc~ i, sitir*** / E: tc ***siktir***] **1-2** *i* (Fam; adesea precedat de *i* „hai", „ai") Cuvânt folosit pentru a înjura pe cineva (sau pentru a-l îndepărta în mod grosolan). **3** *i* (Îe) **A da** (cuiva **cu** sau **un** ori **cu hai**) **~** sau **a lua** (pe cineva) **la** (sau **cu**) **~** A înjura pe cineva. **4** *sn* (Fam) Înjurătură trivială. **5** *sn* (Fam) Atitudine de dispreț. **6** *sm* (Reg; îs) *Vremea lui ~* Împrejurare nefavorabilă. **7** *sm* (Reg; irn; îc) **~-pașa** Persoană care se crede importantă. **8** *sm* (Îe) **A da mâna cu ~ pașa** A sărăci (**2**).

sictireală *sf* [At: POLIZU / V: (reg) ***sit~*** / Pl: *~eli* / E: ***sictiri*** + *-eală*] (Fam) **1** Înjurătură grosolană Si: (înv) *sictirisire* (**1**), *sictirit* (**1**). **2** Alungare brutală a cuiva Si: (înv) *sictirisire* (**2**), *sictirit* (**2**). **3** (Îlv) **A lua** (pe cineva) **la ~** (sau **~eli**) A înjura în mod trivial Si: *a sictiri* (**5**), (înv) *a sictirisi* (**3**).

sictiri [At: KLEIN, D. 426 / V: (îrg) ***sit~*** (Pzi: 3 *sitirește* 3 și (reg) *sitire*) (reg) ***sât~*** / Pzi: *~resc* / E: ***sictir***] **1-2** *vtr* (Fam) A(-și) adresa cuvântul injurios „sictir" Si: (înv) *a sictirisi* (**1**). **3-4** *vtr* (Pex) A (se) drăcui (**1-2**). **5-6** *vtr* (Pgn) A (se) înjura. **7** *vt* (C. i. oameni) A alunga adresând cuvinte injurioase Si: (înv) *a sictirisi* (**4**). **8** *vt* (Pex) A îndepărta în mod grosolan pe cineva Si: (înv) *a sictirisi* (**5**). **9** *vr* A pleca repede de undeva Si: (fam) *a se căra*.

sictirisi *vt* [At: POLIZU / Pzi: *~sesc* / E: ***sictir*** + *-isi*] (Înv) **1-5** A sictiri (**1, 3, 5, 7-8**).

sictirisire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***sictirisi***] (Înv) **1-2** Sictireală (**1-2**).

sictirisit, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***sictirisi***] (Înv) Care a fost îndepărtat în mod brutal.

sictirit *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***sictiri***] (Fam) **1-2** Sictireală (**1-2**). **3** (Îe) **A lua la ~** (pe cineva) A se răsti la cineva, folosind cuvinte injurioase Si: *a repezi*.

sicuramente *av* [At: COLUMNA, II, 54 / E: it ***sicuramente***] (Îvr) În mod sigur.

sicuranță *sf* vz ***siguranță***

sid *sns* vz ***sud[2]***

sida *sfs* [At: DN[3] / E: fr ***sida*** < *syndrome immunno déficitaire acquis* „sindrom de imunodeficiență dobândită"] Maladie infecțioasă gravă, transmisibilă pe cale sexuală sau prin transfuzii sangvine, cauzată de un virus, cu un tablou complex de simptome: febră cronică, umflături persistente, limfadenopatii, diaree etc.

sidalmă *sf* vz ***sudalmă***

sideancă *sf* vz ***sedeancă***

sidecar *sm* vz ***saidecar***

sidef *sn* [At: (a. 1792) ȘIO II_1, 321 / V: (înv) ***sed~, sedif*** / Pl: *~uri* / E: tc ***sedef***, ngr **σιντέφι**] **1** Materie dură, albă, lucioasă și cu irizații, care formează stratul interior al cochiliei unor scoici, folosită la confecționarea unor obiecte ornamentale, de podoabă Si: (iuz) *nacru*, (ivr) *pinin*. **2** (Mpl) Obiecte, ornamente sau incrustații de sidef (**1**). **3** (Rar) Specie de fluturi din ordinul lepidopterelor, care are pete cu reflexe sidefii pe partea interioară a aripilor.

sidefa *vt* [At: MACEDONSKI, O. I, 162 / Pzi: *~fez* / E: ***sidef***] A face să aibă aspectul sidefului (**1**) Si: (nob) *a sidefiza*.

sidefat, ~ă *a* [At: MACEDONSKI, O. I, 174 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sidefa***] **1** Care imită sideful (**1**). **2** Ca de sidef (**1**).

sidefiu, ~ie *a* [At: TDRG / Pl: *~ii* / E: ***sidef*** + *-iu*] **1** De culoarea sidefului (**1**) Si: (rar) *sidefos* (**1**). **2** Ca sideful (**1**) Si: (rar) *sidefos* (**2**).

sidefiza *vt* [At: CĂLINESCU, O. I, 292 / Pzi: *~zez* / E: ***sidef*** + *-iza*] (Nob) A sidefa.

sidefos, ~oasă *a* [At: BARCIANU / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***sidef*** + *-os*] (Rar) **1-2** Sidefiu (**1-2**).

sidelcă[1] *sf* [At: CIHAC, II, 323 / V: (reg) ***sadal~, săd~, sâdeauă, sâdeucă, sed~, sudeucă*** / Pl: *~lci* / E: ucr **сідeлка**] **1** (Pop) Piesă componentă a harnașamentului în formă de perniță, care se pune sub cureaua hamului pe spinarea calului, pentru a-l feri de rănire. **2** (Reg) Scaun pe care stă țesătoarea la războiul de țesut.

sider *sn* [At: ANT. LIT. POP. I, 328 / V: ***și~*** / Pl: ? / E: ngr **σίδερον**] (Reg) Fier (**1**).

sidera *vt* [At: IBRĂILEANU, D. 127 / Pzi: *~rez* / E: fr ***sidérer***] **1** (Liv; c. i. oameni) A străfulgera cu privirea. **2** A provoca cuiva uimire Si: *a stupefia*.

sideral, ~ă *a* [At: NEGULICI / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sidéral***, lat ***sideralis***] **1** Care ține de aștri Si: *astral, sideric* (**1**). **2** Privitor la aștri Si: *astral, sideric* (**2**). **3** Care vine de la aștri Si: *astral, sideric* (**3**). **4** (Pcx) Care ține

de bolta cerească Si: *ceresc*. **5** (Pex) Privitor la bolta cerească Si: *ceresc*. **6** (Îs) *An* ~ Interval de timp (de 365 de zile, 6 ore, 9 minute și 9 secunde) în care pământul efectuează o revoluție completă în jurul soarelui Si: *an solar*. **7** (Îs) *Zi* ~*ă* Interval de timp (de 23 de ore, 56 minute și 4 secunde) între două treceri consecutive ale oricărei stele la același meridian. **8** (Îs) *Oră* ~ A 24-a parte dintr-o zi siderală. **9** (Îs) *Minut* ~ A 60-a parte dintr-o oră siderală. **10** (Îs) *Secundă* ~*ă* A 60-a parte dintr-un minut sideral. **11** (Îs) *Revoluție* (sau *perioadă*, înv. *rotire*) ~ Interval de timp în care un astru revine la punctul din care a plecat. **12** (Îs) *Timp* ~ Timp a cărui unitate de măsură este ziua siderală. **13** (Liv) Cosmic (2). **14** (Nob) Care are desenate sau aplicate stele.

siderat, ~ă *a* [At: H. LOVINESCU, T. 161 / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: ***sidera***] (Liv) Surprins (**1**).

sideratie *sf* [At: DN² / Pl: ~*ii* / E: fr ***sidération***] **1** Influență a aștrilor asupra vieții sau sănătății unei persoane. **2** (Med) Scădere bruscă a forțelor vitale (însoțită de o stare de moarte aparentă). **3** Șoc nervos provocat de variația bruscă a potențialului electric.

sideremie *sfs* [At: DN³ / E: fr ***sidérémie***] Prezență a fierului în sânge.

sideric, ~ă *a* [At: DN⁴ / Pl: ~*ici*, ~*ice* / E: ger ***siderisch***] **1-3** Sideral (**1-3**).

siderism *sn* [At: DN² / Pl: ? / E: fr ***sidérisme***] Cult al aștrilor.

siderit *sn* [At: ALEXI, W. / V: ~*ă sf* / Pl: ~*e* / E: fr ***sidérite***] **1** Carbonat natural de fier Si: *sideroză* (**1**). **2** Meteorit constituit aproape în întregime din fier Si: *siderolit*.

siderită *sf* vz ***siderit***

sideritic, ~ă *a* [At: ONCESCU, G. 177 / Pl: ~*ici*, ~*ice* / E: ***siderit*** + -*ic*] Care conține siderit (**1**).

sidero¹ [At: DN⁴ / E: fr ***sidéro*** cf lat *sidus, -eris*] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Stea (**1**). **2** Astru (**1**).

sidero² [At: DN³ / E: fr ***sidero*** cf gr *σίδερον*] Element prim de compunere savantă cu semnificația „fier".

sideroblast *sn* [At: DN³ / Pl: ~*e* / E: fr ***sidéroblaste***] Celulă a măduvei osoase care conține incluziuni ferice și nu hemoglobinice.

siderocit *sn* [At: DN³ / Pl: ~*e* / E: fr ***sidérocyte***] Globulă roșie conținând incluziuni ferice și nu hemoglobinice.

siderofil, ~ă *a* [At: DEX / Pl: ~*i*, ~*e* / E: fr ***sidérophile***] (D. unele elemente chimice) Care, potrivit unor ipoteze, se consideră că are un rol important în alcătuirea părții centrale a globului pământesc.

siderofilie *sf* [At: DN³ / Pl: ~*ii* / E: fr ***sidérophilie***] Afinitate a unor bacterii pentru fier.

siderofilină *sf* [At: DN³ / Pl: ~*ne* / E: fr ***sidérophiline***] Proteină din plasma sangvină care fixează fierul și îl transportă în diferite organe Si: *transferină*.

siderofob, ~ă *a* [At: DN⁴ / Pl: ~*i*, ~*e* / E: fr ***sidérophobe***] (D. bacterii) Care evită substraturile feroase.

siderografie *sfs* [At: V. MOLIN, V. T. / E: fr ***sidérographie***] Arta gravării în oțel.

siderolit *sm* [At: DM / Pl: ~*iți* / E: fr ***sidérolithe***] Siderit (**2**).

sideroltic, ~ă *a* [At: DN⁴ / Pl: ~*ici*, ~*ice* / E: fr ***sidérolithique***] Bogat în sideroliți.

sideropenie *sf* [At: DN³ / Pl: ~*ii* / E: fr ***sidéropénie***] Diminuare a cantității de fier din sânge.

sideropexie *sf* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr ***sidéropexie***] Fixare a fierului în țesuturile organice.

sideroscop *sn* [At: DN³ / Pl: ~*oape* / E: eg ***sideroscope***] Aparat pentru detectarea prezenței unui corp feros în ochi.

siderosilicoză *sf* [At: DN⁴ / Pl: ? / E: fr ***sidérosilicose***] Infiltare în plămâni a unui praf conținând săruri de fier și silice.

siderostat *sn* [At: DN² / Pl: ~*e* / E: fr ***sidérostat***] Aparat destinat observării aștrilor, care anulează deplasarea lor aparentă.

siderotecnie *sfs* [At: NEGULICI / E: fr ***sidérotechnie***] (Înv) **1-2** Siderurgie (**1-2**).

sideroterapie *sf* [At: DN⁴ / Pl: ~*ii* / E: fr ***sidérothérapie***] Folosire terapeutică a fierului și a compușilor lui.

siderotrof, ~ă *a* [At: DN⁴ / Pl: ~*i*, ~*e* / E: fr ***sidérotrophe***] (D. bazine acvatice) Cu cantități mari de săruri de fier.

sideroză *sf* [At: ALEXI, W. / S și: *siderosă* / Pl: ~*ze* / E: fr ***sidérose***] **1** Siderit (**1**). **2** Formă de pneumoconioză care apare din cauza inhalării de pulbere de fier sau de compuși ferici.

siderurgic, ~ă *a* [At: LEG. EC. PL. 25 / Pl: ~*ici*, ~*ice* / E: fr ***sidérurgique***] **1-2** Care ține de siderurgie (**1-2**). **3-4** Privitor la siderurgie (**1-2**).

siderurgie *sfs* [At: ANTONESCU, D. / E: fr ***sidérurgie***] **1** Ramură a industriei metalurgice care privește extragerea și prelucrarea fierului și a aliajelor lui din minereu Si: (înv) *siderotecnie* (**1**). **2** Știință care studiază proprietățile fizico-chimice, precum și tehnica extragerii și a prelucrării fierului și a aliajelor lui Si: (înv) *siderotecnie* (**2**).

siderurgist *sm* [At: SCÎNTEIA, 1969, nr. 8106 / Pl: ~*iști* / E: fr ***sidérurgiste***] Muncitor care lucrează în industria siderurgică.

siderurie *sf* [At: DN⁴ / Pl: ~*ii* / E: fr ***sidérurie***] Prezență a fierului în urină.

sidicar *sm* vz ***saidecar***

sidilă¹ *sf* vz ***sădilă¹***

sidilă² *sf* vz ***sedilă¹***

sidilcă *sf* [At: ANTIPA, P. 468 / Pl: ~*lci* / E: rs ***сиделка***] (Reg) Bancă în lotca pescărească.

sidili *vr* [At: BARBU, G. 237 / Pzi: ~*lesc* / E: nct] (Arg) A se sili (**2**).

sidonal *s* [At: BIANU, D. S. 584 / Pl: ? / E: dc] Medicament înrudit cu piperazina, folosit la eliminarea din corp a acidului uric.

sidonean, ~ă *smf* [At: SCL 1974, 156 / Pl: ~*eeni*, ~*eene* / E: ***Sidon*** + -*ean*] (Înv) **1-2** Persoană care aparținea populației de bază a Sidonului sau care era originară de acolo.

sidoxia *sf* vz ***țidoxia***

sidui *v* vz ***sudui***

siduitor, ~oare *smf, a* vz ***suduitor***

siecla *sf* vz ***sfeclă***

siemens *sm* [At: LTR / P: *zimăns* / Pl: ~*nși* / E: fr ***siemens***, ger ***Siemens***] (Fiz) Unitate de măsură egală cu conductanța unui conductor a cărui rezistență electrică este de un ohm Si: (rar) *olun*.

sienit *smn* [At: ANTONESCU, D. / P: *si-e~* / V: (înv) ~***ă*** / Pl: ~*e* și (înv) ~*uri*, ~*iți* sm / E: fr ***syénite***] Rocă eruptivă alcătuită din feldspați alcalini și alte minerale, de culoare roșiatică-verzuie, întrebuințată ca piatră de construcție, la pavaje etc.

sienită *sf* vz ***sienit***

sienitic, ~ă *a* [At: PÂRVAN, G. 480 / P: *si-e~* / Pl: ~*ici*, ~*ice* / E: fr ***syénitique***] **1** Care conține sienit. **2** De sienit.

sieptru *sn* [At: DM / P: *si-ep~* / Pl: ~*re* / E: nct] (Reg) Șerpar.

sieră *sf* [At: PETICĂ, O. 256 / P: *si-e~* / S și: *sierra* / Pl: ~*re* / E: sp ***sierra***] Culme de munte cu creste dantelate caracteristică reliefului din Spania, din America Latină etc.

siergan *s* [At: H XVII, 249 / P: ? / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Plantă erbacee nedefinită mai îndeaproape.

siestă *sf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *si-es~* / Pl: ~*te* / E: fr ***sieste***] **1** (De obicei construit cu verbul „a face") Odihnă (și somn) de după prânz Si: (înv) *paidos*. **2** Stare de liniște, de inactivitate (caracteristică odihnei de după prânz).

sieș *s* [At: FRÂNCU–CANDREA, M. 105 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Vânt aspru și uscat care suflă de obicei iarna.

sif *sn* [At: DN³ / Pl: ~*uri* / E: fr ***sif***] Creastă ascuțită a unei dune, provenind din intersecția versanților expuși cu cei adăpostiți de vânt.

sifacă *sf* [At: DN⁴ / Pl: ~*ace* / E: nct] Maimuță arboricolă și frugivoră din Madagascar.

sifiestra *v* vz ***sechestra***

sifestru *sn* vz ***sechestru***

sifilidă *sf* [At: DL / Pl: ~*de* / E: fr ***syphilide***] Leziune sifilitică care apare pe piele și pe mucoase, în faza secundară sau terțiară a sifilisului.

sifiligraf *sm* [At: DN[3] / Pl: *~i* / E: fr **siphiligraphe**] Medic specialist în sifiligrafie.

sifiligrafie *sfs* [At: ARDELEANU, U. D. 91 / E: fr **syphiligraphie**] Ramură a medicinii care se ocupă cu studiul sifilisului.

sifilis *sn* [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) **~t**, **~tru**, **ți~**, **ți~t** / A și: *sifílis* / Pl: *~uri* / E: ger **Syphilis**, fr **syphilis**] Boală venerică transmisă ereditar sau dobândită prin contaminare, provocată de un spirochet, caracterizată printr-o succesiune de perioade eruptive și de latență Si: *lues*, (rar) *verolă*, (pop) *pădureț*, *pierit*, (îvr) *sfrânț*[2], *sfrenție*, (reg) *frenție*, *gubăvie*, *mâncătură*, *sfinție* (**6**), *șui*[6], (înv) *frențuș*, *sifilitic* (**8**), (îvr) *malafrantă*, (arg) *sifon* (**8**).

sifilist *sn* vz **sifilis**

sifilistru *sn* vz **sifilis**

sifilitec, ~ă *a* vz **sifilitic**

sifilitic, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) **țâfilist**, (îvr) **~tec**, **simf~** / S și: *syphilitic* / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr **syphilitique**] **1** *a* (D. boli, leziuni, erupții etc.) Care ține de sifilis. **2** *a* (D. boli, leziuni, erupții etc.) De natura sifilisului. **3** *a* (D. boli, leziuni, erupții etc.) Datorat sifilisului. **4-5** *smf*, *a* (Persoană) care suferă de sifilis Si: *luetic*, (reg) *frențit*, *gâncehuit*, (înv) *frențușit*, *înfrânt*, (îvr) *malafranțat*, *sfrentos*. **6-7** *smf*, *a* (Fam) (Om) nebun. **8** *s* (Îdt) Sifilis.

sifiliza *vt* [At: BUL. FIL. II, 225 / Pzi: *~zez* / E: fr **syphiliser**] (Rar; c. i. oameni) A îmbolnăvi de sifilis.

sifilizare *sf* [At: MDA ms / Pl: *~zări* / E: ns după fr *siphilisation*] Inoculare experimentală de sifilis.

sifilofobie *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr **syphilophobie**] Teamă patologică de infecție sifilitică.

sifiloid, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~izi*, *~e* / E: fr **syphiloïde**] (D. leziuni) Cu aspect de sifilis.

sifilom *sn* [At: BABEȘ, O. A. I, 430 / Pl: *~oame* / E: fr **syphilome**] Tumoare care apare în faza a treia a sifilisului.

sifilomanie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr **syphilomanie**] Psihoză în care bolnavul se crede atins de sifilis.

siflant, ~ă *a* [At: ȘĂINEANU[2] / Pl: *~nți*, *~e* / E: fr **sifflant**] **1-2** *sf*, *a* (Șîs *consoană* ~ sau *sunet* ~) Consoană constrictivă (sau fricativă) dentală sau alveolară (în limba română consoanele „s" și „z") Si: *sibilantă*. **3-4** *sf*, *a* (Îas) Consoană constrictivă (sau fricativă), care este fie siflantă, fie sibilantă. **5** *a* (D. graiuri, dialecte, limbi etc.) Care se caracterizează prin folosirea siflantelor. **6** *a* (Rar; d. respirație) Șuierător.

siflee *sf* [At: ABC MAR. 98 / V: **~lie** (Pl: *siflii*) / Pl: ~ / E: fr **sifflet**] Fluier folosit pentru transmiterea comenzilor pe o navă.

siflie *sf* vz **siflee**

sifomicete *sfp* [At: DN[3] / V: **~onom~** / E: fr **siphomycètes**] **1** (Bot) Clasă de ciuperci inferioare, cuprinzând mucegaiurile saprofite sau parazite. **2** (Lsg) Ciupercă din clasa sifomicetelor.

sifon *sn* [At: I. GOLESCU, C. / V: (îrg) **ți~** / Pl: *~oane* / E: fr **siphon**, lat **sipho**, **-onis**] **1** Țeavă îndoită, cu două brațe inegale, folosită la transvazarea lichidelor între două niveluri diferite. **2** Dispozitiv în formă de S, de U sau de P montat la punctul de legare dintre un obiect de instalație sanitară și o conductă de canalizare, cu scopul de a opri, prin formarea unui dop de apă, trecerea gazelor din canal în instalație. **3** Butelie etanșă de sticlă sau plastic, cu pereții groși, folosită pentru păstrarea și debitarea sub presiune, prin deschiderea unei supape, a apei acidulate cu bioxid de carbon. **4** (Pex) Apă acidulată obținută prin saturarea cu bioxid de carbon, sub presiune, a apei potabile Si: (pop) *apă gazoasă*, (rar) *sodă*. **5** (Fam; îe) **A-i veni** (cuiva) **cu** ~ A se supăra (**11**). **6** Aparat de uz medical pentru spălarea și dezinfectarea anumitor cavități ale organismului (stomac, nas etc.). **7** Organ de locomoție sau de circulație în formă de pâlnie, la unele animale acvatice inferioare. **8** (Arg) Sifilis. **9** (Gfg; înv) Vânt foarte puternic în formă de vârtej, asemănător cu tromba[1].

sifona[1] *vt* [At: PREDA, R. 235 / Pzi: *~nez* / E: **sifon** cf fr *siphonner*] **1** (C. i. lichide) A transvaza cu ajutorul unui sifon. **2** (Teh; c. i. materiale fluide) A turna într-un tipar cu ajutorul sifonului. **3** (Rar; c. i. băuturi) A amesteca cu sifon.

sifona[2] *vr* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~nez* / E: **sifon**] (Arg) A se supăra (**11**).

sifonagiu *sm* [At: IORDAN, L. R. A. 159 / Pl: *~ii* / E: **sifon** + *-agiu*] (Rar) **1-2** Sifonar (**1-2**).

sifonar *sm* [At: IORDAN, L. R. A. 159 / Pl: *~i* / E: **sifon** + *-ar*] **1** Persoană care fabrică sifon și încarcă sifoane Si: (rar) *sifonagiu* (**1**). **2** Persoană care vinde sifoane Si: (rar) *sifonagiu* (**2**).

sifonare *sf* [At: PREV. ACCID. 61 / Pl: *~nări* / E: **sifona[1]**] **1** Transvazare cu ajutorul unui sifon a lichidelor. **2** (Teh) Turnare într-un tipar cu ajutorul sifonului a materialelor lichide. **3** (Rar) Amestecare cu sifon a băuturilor.

sifonat[1], ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ați*, *~e* / E: **sifona[1]**] (D. băuturi alcoolice) Amestecat cu sifon.

sifonat[2], ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ați*, *~e* / E: **sifona[2]**] (Arg) Supărat (**2**).

sifonărie *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: **sifon** + *-arie*] Magazin în care se încarcă și se vând sifoane (**3**).

sifonofor *sn* [At: ARHIVA, I, 580 / Pl: *~e* și (rar) *~i* sm / E: fr **siphonophores**] **1** (Lpl) Ordin de animale celenterate care au un sifon (**7**) ca mijloc de locomoție. **2** Animal care face parte din calsa sifonoforelor (**1**).

sifonomicete *sfp* vz **sifomicete**

sig *i* [At: H XVII, 311 / E: fo] (Reg; are) Cuvânt cu care ciobanii cheamă oile.

sigară *sf* vz **țigară**

sigarău *sn* vz **țigară**

sigartău *sm* vz **sighiartău**

sigă *sf* [At: BARASCH, I. N. 74/20 / Pl: (rar) *sighe* / E: srb **siga**] **1** Material de culoare albă, galbenă sau roșie, care se găsește în natură sub formă de bolovani sau de nisip, folosit la zugrăvit, în tăbăcărie sau ca piatră de construcție. **2** (Reg) Fund de apă pe care se află roci dure și pietroase. **3** (Olt) Lut ars folosit în construcții. **4** (Olt) Cărămidă din lut ars. **5** (Reg) Lignit. **6** (Mol) Un fel de huilă vânătă.

sigârtău *sm* vz **sighiartău**

sigeată *sf* vz **săgeată**

sigeta *v* vz **săgeta**

sigetat *sn* vz **săgetat[1]**

sighetură *sf* [At: PĂCALĂ, M. R. 145 / Pl: *~ri* / E: nct] (Reg) Semn distinctiv la oi (în formă de crestătură oblică) făcut la vârful urechii Si: (reg) *suitura[1]*, *șuiată*.

sighialău *sn* [At: LB / Pl: *~loaie* / E: mg **szügyélö**] (Trs) Parte a hamului care se fixează pe pieptul calului.

sighiartărie *sf* [At: DR. VI, 535 / Pl: *~ii* / E: **sighiartău** + *-arie*] (Trs: rar) Magazin în care se vând curele.

sighiartău *sm* [At: DR. VI, 535 / V: **siga~**, **~găr~**, **siartău** / Pl: *~ăi* / E: mg **szíjgyártó**, **szíjártó**] (Trs; mgm) Curelar.

sighil *sn* vz **sigiliu**

sighinaș, ~ă [At: BĂNULESCU, I. 118 / V: **sâg~** / Pl: *~i*, *~e* / E: mg **szegényes**] (Reg) **1** (D. ființe) Slab (**2**). **2** (D. ființe) Lipsit de putere fizică. **3** (D. obiecte) Lipsit de rezistență Si: *fragil*.

sighincă *sf* [At: ANTIPA, P. 293 / V: **seg~** (Pl: *seghinci*) / Pl: *~nce* / E: **sădi** + *-incă*] **1** (Reg) Unealtă de lemn sau de fier cu un capăt ascuțit, folosită la săditul viței de vie și săpatul altor răsaduri Si: (reg) *sădilă*, *sădelcă[1]*, *sădelniță*. **2** (Reg) Unealtă de pescuit de forma unei suliți de fier care se înfige în corpul peștilor. **3** (Reg) Obiect folosit de pescari pentru a sparge gheața.

sighir *s* vz **sicheră**

sighișorean, ~ă [At: SCÎNTEIA, 1969, nr 8177 / Pl: *~eni*, *~ene* / E: **Sighișoara** + *-ean*] **1-2** *smf*, *a* (Persoană) care face parte din populația de bază a orașului Sighișoara sau este originară de acolo. **3** *smp* Populație care locuiește în orașul Sighișoara. **4-5** *a* Care aparține orașului

Sighișoara sau sighișorenilor (**5**). **6-7** *a* Privitor la Sighișoara sau la sighișoreni (**5**). **8** *a* Care provine din Sighișoara.

sigiar *s* [At: PRIBEAGUL. P. R. 57 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Slănină (**2**).

sigidea *sf* vz ***segedea***

sigil *sn* vz ***sigiliu***

sigila *vt* [At: ASACHI. P. R. 7/24 / Pzi: ~*lez* / E: lat ***sigillare***] **1** (C. i. acte, documente etc.) A autentifica aplicarea unui sigiliu. **2** (C. i. acte, documente etc.) A pune un sigiliu. **3** (Pex; c. i. plicuri, colete, încăperi etc.) A închide aplicând, de obicei în scopul securității, un sigiliu Si: (înv) *a semna* (**2**), *a pecetlui*.

sigilar, ~ă *a* [At: SCRIBAN. D. / Pl: ~*i*, ~*e* / E: fr ***sigillaire***] (Rar) Care ține de sigiliu.

sigilare *sf* [At: PONTBRIANT. D. / Pl: ~*lări* / E: ***sigila***] **1** Autentificare a unor acte, documente etc. prin aplicarea unui sigiliu Si: *pecetluire, pecetluit*[1], *sigilat*[1] (**1**). **2** Punere (pe ceva) a unui sigiliu Si: *pecetluire, pecetluit*[1], *sigilat*[1] (**2**). **3** (Pex) Închidere a unor plicuri, colete, încăperi etc. prin sigilare (**2**) Si: *pecetluire, pecetluit*[1], *sigilat*[1] (**3**).

sigilat[1] *sn* [At: PONTBRIANT. D. / Pl: ? / E: ***sigila***] **1-3** Sigilare (**1-3**)

sigilat[2]***, ~ă*** *a* [At: GHICA, C. E. I, 56 / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: ***sigila***] **1** Pe care s-a aplicat un sigiliu. **2** (Pex) Care este închis cu un sigiliu Si: *pecetluit*[2].

sigilion *sn* vz ***singhilie***

sigiliu *sn* [At: SĂULESCU, HR. I, 246/11 / V: ***sigil*** (Pl: *sigiluri* și *sigile*), (reg) ***segil***, ***sugil***, (îvr) ***sighil*** / Pl: ~*ii* și (înv) ~*ri* / E: lat ***sigillum*** cf it *sigillo*] **1** Placă, mai ales de metal, cu mâner sau montată pe un inel, pe a cărei suprafață liberă este gravată o emblemă, o efigie, o monogramă etc. și care, aplicată pe ceară roșie sau cu tuș pe acte, scrisori, colete etc., dă acestora caracter de autenticitate și de integritate Si: *pecete, ștampilă*, (îrg) *pecetlar, ștempel*, (înv) *muhur, pecetnic, peciu*. **2** (Îs) ~ *sec* Amprentă în relief pe care o lasă pe hârtie aplicarea unui sigiliu (**1**) special. **3** (Fig) Semn caracteristic Si: *marcă*[2], *pecete*. **4** Ceară roșie sau plumb, bronz etc. (care se aplică sau se leagă de un document, de un pachet etc. pe care se imprimă, prin apăsare, un sigiliu (**1**). **5** Semn lăsat de un sigiliu pe un document. **6** (Pex) Semn lăsat de o ștampilă pe un document, pe un obiect etc. Si: *pecete, ștampilă*, (îvr) *pecetlar, stempel*, (înv) *muhur, pecetnic*.

sigillaria *sf* [At: ENC. ROM. / P: ~*ri-a* / E: fr ***silillaire***, lat ***sigillaria***] Arbore fosil, cu trunchi neramificat, dar cu aceleași dimensiuni ca și lepidodendronul.

sigilo- [At: DN[3] / E: lat ***sigillum***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1-2** (Referitor la) sigiliu.

sigilografic, ~ă *a* [At: DN[2] / Pl: ~*ici*, ~*ice* / E: fr ***sigillographique***] (Rar) **1** Care ține de sigilografie. **2** Privitor la sigilografie.

sigilografie *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: ~*ii* / E: fr ***sigillographie***] Disciplină care se ocupă cu studierea sigiliilor Si: *sfragistică*.

siginaș, ~ă *a* vz ***sighinaș***

sigisbeu *sm* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***sigisbée***] (Liv) Cicisbeu.

siglă[1] *sf* [At: ALEXI, W. / V: (înv) ~***lu*** *sn* / Pl: ~*le* / E: fr ***sigle***, lat ***sigla***] Pronunțare convențională formată din litera sau din grupul de litere inițiale ale numelui unui autor, ale unor titluri etc. (prea lungi) folosită în texte, inscripții etc.

siglă[2] *sf* vz ***siclu***

siglu *sn* vz ***sigla***[1]

sigma *sfs* [At: I.GOLESCU, C. / E: ngr ***σῖγμα***, fr ***sigma***] **1** (Înv) A optsprezecea literă a alfabetului grecesc. **2** Sunetul corespunzător literei sigma, consoană siflantă surdă „s". **3** Semn grafic prin care se marchează sigma (**2**). **4-5** (Rar) Pat sau masă semicirculară.

sigman *sm* vz ***seimen***

sigmatic, ~ă *a* [At: DN[2] / Pl: ~*ici*, ~*ice* / E: fr ***sigmatique***] (Rar) **1** *a* Care se caracterizează prin prezența unui sigma (**1**). **2** *sf* Parte a semioticii care studiază relațiile dintre semn și ceea ce el desemnează, excluzând semnificația lingvistică.

sigmatism *sn* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: (rar) ~*e* și ~*uri* / E: fr ***sigmatisme***] **1** Folosire frecventă a literei sigma. **2** Defect de pronunțare care constă în dificultatea sau imposibilitatea pronunțării sunetului „s". **3** Repetiție greșită a siflantelor.

sigmean *sm* vz ***seimen***

sigmen *sm* vz ***seimen***

sigmoid, ~ă *a* [At: ANTONESCU, D. / P: ~*mo-id* / Pl: ~*izi*, ~*e* / E: fr ***sigmoïde***] **1** Care are forma unui sigma (**3**). **2** (Med; îs) *Valvula ~ă* Fiecare dintre cutele membranoase situate la originea arterei aorte și a arterei pulmonare.

sigmoidită *sf* [At: DN[3] / Pl: ~*te* / E: fr ***sigmoïdite***] (Med) **1** Inflamație a ansei sigmoide a colonului. **2** Inflamație a valvulelor sigmoide ale inimii.

signa *vt* [At: PROT.–POP., N. D. / Pzi: ~*nez* / E: fr ***signer***] (Îvr) A semna (**1**).

signacul *sm* [At: MARIAN, NA. 95 / Pl: ~*e* / E: lat ***signaculum***] (Ltî; în ritualurile creștine) Semn al crucii pe care îl face preotul la botez pe fruntea unui copil.

signal *sn* vz ***semnal***

signala *v* vz ***semnala***

signaletic, ~ă *a* [At: DEX / Pl: ~*ici*, ~*ice* / E: fr ***signalétique***] (D. publicații sau bibliografii) Care semnalează succint lucrări, articole etc.

signaliment *sn* vz ***semnalment***

signalment *sn* vz ***semnalment***

signasiu *sn* vz ***sacnasiu***

signatar, ~ă *smf, a* vz ***semnatar***

signatoare *sf* vz ***signătoare***

signatură *sf* [At: PROT.–POP., N. D. / Pl: ~*uri* / E: fr ***signature***] **1-2** (Îvr) Semnătură (**2-3**). **3** Semn distinctiv care se pune pe prima pagină a fiecărei coli de tipar, pentru a ușura așezarea colilor în ordinea cerută de lucrare. **4** Tăietură în corpul unei litere, care înlesnește zețarului recunoașterea poziției ei. **5** (Muz; înv) Armură (**5**). **6** (Muz) Totalitate a cifrelor cu care este prevăzut basul, în exercițiile armonice, pentru a indica elevului acordurile pe care trebuie să le completeze.

signătoare *sf* [At: MOLIN, V. T. / V: (rar) ~***nat~*** (Pl: *signatoare*) / Pl: ~*ori* / E: ***signa***] Fiecare dintre cele două clape de metal care formează un dispozitiv pentru fixarea colii de hârtie când este introdusă în mașina de tipar.

signet *sn* [At: DEX / Pl: ~*e* / E: fr ***signet***] Panglică subțire atașată la cotorul unei cărți pentru a servi ca semn de carte.

significa *v* vz ***semnifica***

significativ, ~ă *a* vz ***semnificativ***

significație *sf* vz ***semnificație***

signitate *sf* [At: EMINESCU, în L. ROM. 1961, 56 / Pl: ~*tăți* / E: lat ***signitas, -atis***] (Ltî) Sens (**8**).

signor *sm* [At: DN[3] / P: *sinior* / Pl: ~*i* / E: it ***signor***] (Itî) Domn (**16**).

signora *sf* [At: DN[3] / P: *siniora* / Pl: ~*re* / E: it ***signora***] (Itî) Doamnă (**4**).

signorie *sf* [At: DEX / P: *sinio~* / Pl: ~*ii* / E: it ***signoria***] **1** Formă de guvernământ instituită în unele orașe italiene în Evul Mediu târziu și în Renaștere. **2** Organ de conducere în unele orașe-republici italiene, în Evul Mediu, ales dintre membrii de vază ai breslelor. **3** Locul unde se afla signoria (**2**).

signorina *sf* [At: DN[3] / P: *sinio~* / Pl: ~*ne* / E: it ***signorina***] (Itî) Domnișoară (**5**).

sigoi *sn* [At: ALR SN I h 27/284 / Pl: ~*oaie* / E: mg ***szigony***] (Reg) Târnăcop.

sigou *sn* [At: LEXIC REG. 66 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Sanie mică cu tălpi de fier, care este pusă în mișcare cu ajutorul unei prăjini lungi.

sigur, ~ă [At: CARTE. TREB. II, 226/9 / V: (înv) ***secur***, ***segur***, (reg) ***secure*** / A și: (înv) *sigur* / Pl: ~*i*, ~*e* / E: ngr ***σέγουρος***] **1** *a* De a cărui realitate sau rezolvare nu se poate îndoi nimeni Si: *categoric, cert, evident, incontestabil, indiscutabil, necontestabil, nediscutabil, neîndoielnic, netăgăduit, precis, solid, vădit*, (liv) *indubitabil, peremptoriu*, (rar)

neapărat. **2** *sn* (Fam; îlav) **La ~** Într-un mod sigur (**1**). **3** *sn* (Fam; îe) **A lua** (pe cineva) **la ~** A ataca (pe cineva) de-a dreptul, cu dovezi evidente și cu precizie, fără a-i lăsa posibilitatea de a se eschiva. **4** *sn* (Reg) **A fi la ~** (de ceva) A avea certitudinea unui lucru. **5** *a* (D. lucrări, materii etc.) Care este calculat, stabilit, îndeplinit cu exactitate Si: *precis*. **6** *sn* (Îrg; îlav) **Pe** (sau **la**) **~** Cu exactitate. **7** *sn* (Îe) **A merge** (sau **a se duce**) **la ~** A se îndrepta către țintă, fără risc, a nu da greș. **8** *a* (D. manifestări ale oamenilor sau d. părți ale corpului lor) Care acționează în mod hotărât Si: *nesovăitor*. **9** *a* (D. mijloace, remedii etc.) Care produce efectul dorit Si: *eficace, eficient*. **10** *a* (D. fenomene, evenimente etc.) Care se (va) întâmpla în mod neîndoielnic Si: *categoric, cert*. **11** *a* Care are o părere fermă despre ceva Si: *convins, încredințat*. **12** *a* (Îe) **A fi ~ de cineva** ori **de** (sau **pe**) **ceva** A avea deplină încredere, a se baza (pe cineva sau ceva). **13** *a* (Îe) **A fi ~ de** (sau **pe**) **sine** (ori el. **dânsul**) A se comporta și a acționa în mod nesovăielnic. **14** *a* (Îae) A fi conștient de valoarea proprie. **15** *a* Care este demn de încredere. **16** *a* (Înv) Care se simte în siguranță. **17** *a* Care nu prezintă pericol Si: *adăpostit, apărat, ferit, ocrotit, păzit, protejat*, (înv) *scutit*. **18** *a* (Îe) **A pune** (pe cineva sau ceva) **la loc ~** A pune într-un loc unde nu poate fi găsit Si: *a ascunde*. **19** *a* (Îvr) Trainic. **20** *av* Cu deplină încredere în realitatea sau în rezolvarea a ceva. **21** *av* Fără condiții sau alternative Si: *indiscutabil, neapărat, negreșit, precis, cu siguranță, sută la sută*, (îvp) *nesmintit*, (înv) *cu siguritate*, (reg) *sigurat*, (fam) *la sigur*. **22** *av* Da[1] (**1**).

sigura *vt* [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: *~rez* / E: it ***sicurare*** cf *sigur*] (Înv) A asigura (**8**).

siguralmente *av* [At: CARAGIALE, O. VI, 19 / E: ***sigur*** + *-almente*] (Îvr) În mod sigur Si: *cu siguranță*.

sigurant *sm* [At: (a. 1832) FURNICĂ, I. C. 380 / Pl: *~nți* / E: ***sigura*** + *-ant*] (Îvr) Girant[1].

siguranță *sf* [At: (a. 1776) URICARIUL, II, 198 / V: (îvp) ***sicu~***, ***~ție*** / Pl: *~țe* / E: ***sigur*** + *-anță*] **1** Realitate sau rezolvare de care nu se îndoiește nimeni. **2** Părere fermă, neclintită (asupra cuiva sau a ceva) Si: *certitudine, credință, încredere*, (înv) *siguritate* (**1**). **3** (Îlav) **Cu ~** Cu încredere deplină în realitatea sau în rezolvarea a ceva Si: *indiscutabil, neaparat, negreșit, precis, sigur*, (îvp) *nesmintit*. **4** (Îal) Fără condiții sau alternative Si: *indiscutabil, neaparat, negreșit, precis, sigur*, (îvp) *nesmintit*. **5** (Îal) În mod hotărât Si: *indiscutabil, neapărat, negreșit, precis, sigur*, (îvp) *nesmintit*. **6** (Îal) În mod hotărât Si: *ferm*. **7** Atitudine fermă, hotărâtă Si: *fermitate, hotărâre*. **8** Calitatea de a determina, de a indica etc. precis (**1**) Si: *precizie*. **9** Aflare la adăpost de orice pericol. **10** (Stare sau sentiment de) încredere, liniște, datorat absenței oricărui pericol Si: *securitate, apărare, asigurare, protecție, protejare, securitate*, (asr) *pază*. **11** Complex de condiții materiale, economice, politice care asigură securitatea. **12** Ansamblu de măsuri privind ocrotirea oamenilor, a bunurilor etc. Si: *apărare, asigurare, protecție, protejare, securitate*, (asr) *pază*, (înv) *siguratie, sigureala, siguritate* (**3**), (îvr) *securizare*[1]. **13** (Îs) *Ac de ~* Ac prevăzut cu o închizătoare care îi acoperă vârful pentru evitarea înțepăturii sau a desprinderii lui din locul unde este înfipt. **14** (Fin; îvr) Asigurare (**3**). **15** (Fin; ccr) Act scris care atestă efectuarea acestei operații. **16** (Înv) Adeverință (**3**). **17** (Pex) Recipisă. **18** (Îvr) Confirmare (**1**). **19** Organ de mașină, dispozitiv sau aparat care protejează un material sau un sistem tehnic împotriva acțiunilor dăunătoare, interioare sau exterioare sistemului protejat. **20** (Îs) *~ de funcționare* Calitatea unui sistem tehnic (sau a unui element component, a unui sistem tehnic) de a funcționa fără defecțiuni și abateri esențiale. **21** (Îas) Fiabilitate (**1**). **22** (Șîs *~ electrica*) Aparat de protecție pentru întreruperea automată a circuitului electric, când curentul din circuit depășește într-o anumită măsură valoarea sa nominală. **23** Dispozitiv care se introduce în broasca unei uși, pentru ca aceasta să nu poată fi descuiată cu o cheie falsă. **24** Dispozitiv care împiedică descărcarea accidentală a armei de foc. **25** (Reg) Sârmă groasă folosită la legarea plutelor de mal. **26** (Reg) Argea (la plută). **27** (În comunism; sîs *~ta statului* sau *poliție de ~*) Organ represiv cu atribuția de a apăra ordinea de stat.

siguranție *sf* vz ***siguranță***

sigurarisi *vt* [At: CIHAC, II, 698 / Pzi: *~sesc* / E: ***sigur*** + *-arisi*] **1** (Îvr) A asigura (**8**). **2** A garanta (**8**).

sigurat, ~ă [At: REGUL. ORG. 294/7 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sigura***] **1** *a* (Îvr) Asigurat[2] (**3**). **2** *av* (Reg) Sigur (**21**).

siguratie *sf* [At: TOMICI, C. A. 16/16 / Pl: *~ii* / E: ***sigur*** + *-ație*] (Înv) Siguranță (**12**).

sigurătate *sf* vz ***siguritate***

sigureală *sf* [At: I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 300 / Pl: *~eli* / E: ***sigur*** + *-eală*] (Înv) Siguranță (**12**).

siguréfsi *v* vz ***siguripsi***

sigurepsi *v* vz ***siguripsi***

sigurepsire *sf* vz ***siguripsire***

sigurevsi *v* vz ***siguripsi***

sigurifsi *v* vz ***siguripsi***

sigurifsire *sf* vz ***siguripsire***

siguripsi [At: PRAV. COND. (1780), 138 / V: ***~refsi***, ***~repsi***, ***~revsi***, ***~ifsi***, ***~isi***, ***~ivsi***, ***sugur~***, ***a~*** / Pzi: *~sesc* / E: ngr **σιγούρεφα** (aor σιγουρεύω)] (Înv) **1-2** *vtr* (Fin) A (se) asigura (**2-3**). **3-4** *vt* (Îe) **A ~ vama** A achita (sau a percepe) taxele vamale necesare transportării unor obiecte. **5-6** *vti* (C. i. drepturi, avantaje, produse etc.) A garanta (**2-3**). **7-8** *vtr* A (se) asigura împotriva unei primejdii, a unei neplăceri etc. **9-10** *vtr* A (se) pune la adăpost. **11-12** *vtr* A (se) încredința.

siguripsire *sf* [At: (a. 1828) DOC. EC. 409 / V: ***~rep~***, ***~ifs~***, ***~is~*** / Pl: *~ri* / E: ***siguripsi***] (Înv) **1** (Fin) Asigurare. **2** Garantare. **3** Punere în siguranță. **4** (Rar) Încredințare.

siguripsitor, ~oare *a* [At: GÁLDI, M. PHAN. 250 / V: ***~isi~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***siguripsi*** + *-tor*] (Fin; înv) Care asigură Si: *asigurător*.

siguripție *sf* [At: (a. 1824) FURNICĂ, I. C. 335 / Pl: *~ii* / E: ***siguripsi***] (Fin; îvr) Asigurare (**3**).

sigurisi *v* vz ***siguripsi***

sigurisim, ~ă *a* [At: CARAGIALE, O. VI, 232 / Pl: *~i, ~e* / E: ***sigur*** + *-isim*] (Rar) Foarte sigur.

sigurisire *sf* vz ***siguripsire***

sigurisitor, ~oare *a* vz ***siguripsitor***

siguritate *sf* [At: BARCIANU, V. / V: (rar) ***~răt~*** / Pl: *~tăți* / E: ***sigur*** + *-itate*] **1** (Înv) Siguranță (**1**). **2** (Lav) **Cu ~** Cu siguranță. **3** Siguranță (**12**).

siguritá *sf* [At: (a. 1832) FURNICĂ, I. C. 380 / Pl: *~te* / E: it ***sicurita***] (Ecn; îvr) Asigurare (**3**).

sigurivsi *v* vz ***siguripsi***

sihastric, ~ă *a* [At: LM / S și: *sychastric* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***sihastru*** + *-ic*] (Îvr) Sihăstresc.

sihastricesc, ~ească *a* vz ***sihăstricesc***

sihastru, ~ă [At: VARLAAM, C. 347 / V: (îrg) ***săh~***, ***seh~***, (reg) ***suh~***, (îvr) ***e~***, ***isihast***, ***i~*** / S și: (îvt) *sychastru* / Pl: *~aștri* (înv; asr) *~ri* / E: gr **ἡσυχαστής**] **1** *smf* Persoană (laică sau călugăr) care, din motive religioase, trăiește izolată de lume, ducând o viață în rugăciune și plină de privațiuni Si: *anahoret, ermit, pustnic, schimnic*, (îvr) *ascet*, (rar) *solitar* (**2**), (înv) *aschitac, aschitean, monah*. **2** *a* (Pan; d. ființe, mai ales d. oameni) Care trăiește sau se găsește (de obicei) departe de alte ființe ori de (alți) oameni. **3** *a* (D. oameni) Care este separat de lume, de societate Si: *izolat, pribeag, pustnic, rătăcit, razleț, singur, singuratic, solitar*, (rar) *însingurat*. **4** *a* (D. oameni) Care preferă singurătatea (**1**) Si: *izolat, pribeag, pustnic, rătăcit, răzleț, singur, singuratic, solitar*, (rar) *însingurat*. **5** *a* (Reg; d. oameni) Ursuz.

sihăstresc, ~ească *a* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 171[r]/33 / V: (înv) ***săh~***, ***seh~*** / S și: (îvr) *sychăstresc* / Pl: *~ești* / E: ***sihastru*** + *-esc*] **1-2** Care aparține sihastrului sau sihăstriei Si: (înv) *sihăstricesc* (**1-2**). **3-4** Privitor la sihastru sau la sihăstrie Si: (înv) *sihastresc* (**3-4**).

sihăstrește *av* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 75[v]/31 / V: ***săh~***, ***seh~*** / S și: (îvr) *sychăstrește* / E: ***sihastru*** + *-ește*] (Îvt) **1** Ca sihaștrii. **2** În felul sihaștrilor.

sihăstri [At: VARLAAM, C. 369 / V: (înv) ***săh~***, ***seh~***, (îvr) ***sahâs~*** / S și: (îvr) *sychăstri* / Pzi: *~resc* / E: ***sihastru***] **1** *vi* A duce viață de sihastru Si: *a pustnici*, (rar) *a schimnici*, (reg) *a pustelnici*. **2** *vr* A se face sihastru Si: *a se pustnici*, (rar) *a se schimnici*, (reg) *a se pustelnici*. **3** *vr* (Reg) A se duce în sihăstrie Si: *a se pustnici*, (rar) *a se schimnici*, (rar) *a se pustelnici*. **4** *vr* (Pan) A sta retras, departe de societate Si: *a se izola*, *a se pustnici*, (rar) *a se schimnici*.

sihăstricesc, ***~ească*** *a* [At: DRĂGHICI, R. 312/2 / V: ***sihas~***, ***săhăs~*** / Pl: *~ești* / E: ***sihastru*** + *-icesc*] (Înv) **1-4** Sihăstresc (**1-4**).

sihăstrie *sf* [At: VARLAAM, C. 152 / V: (îvr) ***săh~***, ***seh~***, ***sehâs~***, (înv) ***sehas~***, (îvr) ***isihăstie***, ***i~*** / S și: (îvr) *sychăstrie* / Pl: *~ii* / E: ***sihastru*** + *-ie* cf sl **сиҳастирица**, ngr ἡσυχαστήριον] **1** Viață de sihastru Si: *ascetism*, *asceză*, *pustnicie*, *schimnicie*, (rar) *schimnicit*. **2** (Reg; îlv) **A se duce în** (ori, înv **a se deda pre**) **~** A se sihăstri (**2**). **3** Loc unde trăiește un sihastru Si: *schimnicie*, (rar) *pustnicie*. **4** Locuință a sihastrului Si: *schimnicie*, (rar) *pustnicie*. **5** (Reg; lpl; îf *săhăstrie*) Mănăstire. **6** (Îvr; îf *săhăstrie*) Ospiciu (**3**). **7** Loc retras, neumblat de oameni sau pe unde aceștia trec foarte rar Si: *pustietate*, *singurătate*, *pustnicie*. **8** Loc pustiu, lipsit de oameni sau de animale Si: *pustietate*, *singurătate*, *pustnicie*. **9** (Pex) Loc lipsit de zgomot, de agitație Si: *pustietate*, *singurătate*, *pustnicie*.

sihăstrit, ***~ă*** *a* [At: DEX / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***sihăstri***] (Rar) Care s-a izolat de lume în calitate de sihastru Si: (rar) *pustnicit*.

sihlă *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***selbă*** (Pl: *selbe* și *selbi*), (îrg) ***silhă***, (înv) ***salbă***, (reg) ***sihelbe***, ***sahelbe***, ***săhelbă***, ***săhelbe***, ***săhoalbe***, ***săluă***, ***sehelbă*** (Pl: *sehelbe* și *sehelbi*), ***sehelbe***, ***selecherb*** *s*, ***silhă***, ***sâluă***, ***sârlă***, ***țârlă***, ***țihlă***, ***țilhă***, (îvr) ***silbă***, ***silcă***, ***salhă***, ***sâlvă***, (nob) ***sihlie*** (A: nct) / Pl: *~le* / E: ns cf lat *silva*] **1** Pădure deasă (de copaci tineri) Si: *hățiș*, (reg) *sihlete*, *sihliș*, *sâhlar*, *săhlărie*, *săhliște*, *țihloacă*. **2** (Zlg; reg; îc) **Cocoș-de-~** Cocoș-sălbatic. **3** (Reg) Loc defrișat (pe care au crescut tufișuri). **4** (Mtp; reg) Zână a pădurii. **5** (Trs) Brad (**1**). **6** (Trs) Molid. **7** (Trs) Pin[2]. **8** (Reg; îf *silhă*) Trunchi de copac (cu diametru aproape egal la ambele capete). **9** (Bot; reg; îf *silhă*) Coada-calului (*Hippuris vulgaris*).

sihlebe *sf* vz ***sihlă***

sihlete *sf* [At: MARIAN, T. 44 / Pl: ? / E: ***sihlă*** + *-ete*] (Reg) Sihlă (**1**).

sihlie *sf* vz ***sihlă***

sihliș *sn* [At: F (1891), 73 / V: ***țigl~***, ***țih~*** / Pl: *~uri* / E: ***sihlă*** + *-iș*] (Reg) Sihlă (**1**).

sihlos, ***~oasă*** *a* [At: TDRG / V: ***săh~***, ***selbos***, (sst) ***sti~***, ***țih~*** / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***sihlă*** + *-os*] (Reg; d. unele porțiuni de pământ) Acoperit de sihlă (**1**).

sii *v* vz ***sfii***

siia *i* vz ***sia***

siiman *sm* vz ***seimen***

siimean *sm* vz ***seimen***

siimen *s* vz ***seimen***

siință *sf* vz ***sființă***

sil *sn* [At: CANTUNIARI, L. M. 172 / S și: *sill* / Pl: ? / E: fr ***sill***] Zăcământ de roci magnetice intruzive, care se prezintă sub forma unor spații lamelare umplute cu topituri magmatice.

-silab [At: DN[3] / V: ***~ic*** / E: lat ***syllaba***, gr **συλλαβή**] Element secund de compunere savantă cu semnificația „silabă".

silaba *v* vz ***silabi***[2]

silabar *sn* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~lăb~*** / Pl: *~e*, (îvr) *~uri* / E: fr ***syllabaire***] **1** (Înv) Abecedar (**1**). **2** Totalitate a semnelor reprezentând silabele unei limbi (monosilabice). **3** (Pex) Carte în care sunt înregistrate silabarele (**2**) într-o anumită ordine.

silabare *sf* vz ***silabire***

silabație *sf* [At: ROSETTI, I. L. R. I, 76 / Pl: *~ii* / E: fr ***syllabation***] Descompunere a cuvintelor în silabe.

silabă *sf* [At: M. COSTIN, O. 319 / V: (înv) ***~avă*** (S și: *sillavă*, *syllavă*), (îvr) ***~bi***, ***~levă*** / S și: (înv) *sillabă* / A și: (înv) *silabă* / Pl: *~be* / E: lat ***syllaba***, fr ***syllabe***] Parte a unui cuvânt, alcătuită dintr-unul sau mai multe sunete, rostită într-o singură emisiune a vocii.

silabi[1] *sf* vz ***silabă***

silabi[2] *vt* [At: MAN. ÎNV. 203/5 / V: ***~ba***, ***~ava***, ***~avi***, ***~lăba***, ***~lăbi*** / Pzi: *~besc* / E: ***silabă***] (Înv) **1-4** A silabisi (**1-4**).

silabic, ***~ă*** *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***syllabique***] **1** Care ține de silabă. **2** Privitor la silabă. **3** Alcătuit din silabe. **4** (Îs) *Semn* ~ Semn grafic care notează o silabă. **5** (Îs) *Scriere ~ă* (sau *caracter* ~) Scriere care utilizează semnele silabice. **6** (Îs) *Principiu* ~ Principiu care stă la baza scrierii silabice. **7** (Îs) *Ritm* ~ Ritm caracterizat de alternanța dintre silabele accentuate și cele neaccentuate. **8** (Îs) *Vers* ~ Vers în care măsura este determinată de numărul silabelor. **9** (Îs) *Versificație ~ă* Verificație bazată pe numărul silabelor, independent de locul accentelor. **10** (Îs) *Versificație ~bo-tonică* Versificație bazată pe numătul silabelor dintr-un vers și pe repartizarea accentelor. **11** (Îoc „cânt melismotic"; îs) *Cânt* ~ Bucată muzicală în care unui ton îi corespunde o singură silabă. **12** (D. vocale) Care poate forma (împreună cu una sau mai multe consoane) o silabă Si: *plenison*. **13** (Nob) Care ține seama, în mod special, de pronunțarea clară și distinctă a fiecărei silabe a unui cuvânt.

silabire *sf* [At: MAN. ÎNV. 203/15 / V: ***~bare***, ***~vi~*** (S și: *sylavire*) / Pl: *~ri* / E: ***silabi***[2]] (Înv) **1-4** Silabisire (**1-4**).

silabisa *v* vz ***silabisi***

silabisare *sf* vz ***silabisire***

silabisație *sf* [At: PETROVICI, P. 124/3 / V: ***~iza~*** / Pl: *~ii* / E: fr ***silabisation***] (Înv) **1-4** Silabisire (**1-4**).

silabisi *vt(a)* [At: PETROVICI, P. 63/22 / V: (înv) ***~sa***, ***~iza***, ***~izi***, ***~avisi*** / Pzi: *~sesc* / E: ngr **συλλάβισα** (aor **συλλαβίζω**) după silabă] **1-2** (C. i. cuvinte, texte, inscripții, documente etc.) A pronunța sau a citi despărțind în silabe sau sunete din stângăcie (sau pentru a pune cuvântul sau cuvintele în relief) Si: (înv) *a silabisi*[2] (**1-2**). **3-4** (Pex) A pronunța sau a citi rar Si: (înv) *a buchirisi*, *a silabi*[2] (**3-4**), (rar) *a sloveni*, (fam) *a bucheri*.

silabisire *sf* [At: ALBOTEANU, GRAM. 18[r]/15 / V: (îvt) ***~sare***, ***~izare***, ***~avisi~*** / Pl: *~ri* / E: ***silabisi***] **1-2** Pronunțare sau citire prin despărțirea cuvintelor, textelor etc. în silabe sau sunete din stângăcie (sau pentru a pune cuvântul sau cuvintele în relief) Si: (înv) *silabire* (**1-2**), *silabisație* (**1-2**), *slovenire* (**1-2**). **3-4** (Pex) Pronunțare sau citire lentă Si: (înv) *silabire* (**3-4**), *silabisație* (**3-4**), *slovenire* (**3-4**).

silabisit[1] *sn* [At: DL / Pl: ? / E: ***silabisi***] **1-4** Silabisire (**1-4**). **5** (Îlav) **Pe ~** Silabisind.

silabisit[2], ***~ă*** *a* [At: TEODOREANU, M. U. 242 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***silabisi***] Care este despărțit în silabe.

silabism *sn* [At: DN[2] / Pl: ? / E: fr ***syllabisme***] Sistem de scriere în care fiecare silabă este reprezentată printr-un semn.

silabiza *v* vz ***silabisi***

silabizare *sf* vz ***silabisire***

silabizație *sf* vz ***silabisație***

silabizi *v* vz ***silabisi***

silabogramă *sf* [At: SCL 1968, 647 / Pl: *~me* / E: fr ***syllabogramme***] Semn grafic (în silabarul unei limbi), care corespunde, în general, unei silabe.

silahdar *sm* vz ***silihtar***

silan *sm* [At: MARCOVICI, CH. 331 / Pl: *~i*, *~e* sn / E: fr, eg ***silane***, ger ***Silan***] Compus al siliciului cu hidrogenul.

silarei *smp* [At: BORZA, D. 21 / A: nct / E: ns cf *seler*] (Bot; reg) Țelină (*Apium graveolens*).

silava *v* vz ***silabi***[2]

silavă *sf* vz ***silabă***

silavi *v* vz ***silabi***[2]

silavire *sf* vz ***silabire***

silavisi *v* vz ***silabisi***

silavisire *sf* vz ***silabisire***

silă *sf* [At: COD. VOR.[2] 70[r]/6 / Pl: *~le* / E: vsl **сила**, cf bg **сила**, srb ***sila***] **1** (Înv) Putere. **2** (Îvr; îlav) **Cu** (**mare** sau **atâta**) **~** sau **în** (sau **a**) **~** Cu toată puterea. **3** (Îal) Cu greutate. **4** (Înv; mpl) Minune. **5** (Înv; ccr) Armată (**1**). **6** (Reg; udp „de") Mulțime de ... **7** Determinare a cuiva să

facă ceva împotriva voinței sale Si: *constrângere*, *forță*, *presiune*, *silnicie* (2), *violență*, (înv) *nevoie*, *potrivnicie*, *silință* (1), *silnicire* (1), *strânsoare*, (reg) *sălăbărie*. **8** Faptă caracterizată prin (brutalitate și prin) nerespectarea drepturilor sau a voinței cuiva Si: *constrângere*, *forță*, *presiune*, *silnicie* (3), *violență*, (înv) *nevoie*, *potrivnicie*, *silință* (2), *silnicire* (2), *strânsoare*, (reg) *sălăbărie*. **9-10** (Îljv) **Cu (de-a) ~la** sau (rar) **de(-a) ~la** ori **de** (sau **în** ori **cu**) ~ (Care este) făcut prin abuz Si: *forțat*, *cu forța*, *fără voie*, *în silnicie*. **11** (Reg; îlav) **În ~** În ciudă. **12** (Îvp; îlv) **A face** (cuiva) ~ A sili (1). **13** (Îvp; îal) A săvârși (împotriva cuiva) abuzuri, constrângeri. **14** (Îvp; îal) A face greutăți. **15** (Înv; pex; îal) A persecuta. **16** (Înv; îal) A silui (3). **17** (Îvr; îlv) **A(-și) face ~** A se sili (4). **18** (Înv) Siluire (2). **19** (Înv) Năpastă. **20** (Îvr) Grabă mare Si: *zor*. **21** Stare pe care o simte cel care nu poate suporta pe cineva sau ceva Si: *aversiune*, *dezgust*, *greață*, *îngrețoșare*, *repulsie*, *scârbă*[1], (reg) *scârbeală*, (îvr) *scârbiciune*. **22** (Îlav) **În** (sau **cu** ori, înv, **de**) ~ Fără interes. **23** (Îal) Fără plăcere. **24** (Îal) De nevoie. **25** (Îal) Din obligație. **26** (Reg; îlav) **În** (sau **a**) ~ Încet. **27-28** (Îlv) **A-i fi** (sau **a face** ori **a i se face** sau **a produce** cuiva) ~ A (se) scârbi (13-14). **29-30** (Rar; îlv) **A avea ~** A (se) dezgusta (1-2). **31** (Reg; îe) **A-i fi ~** (cuiva) **de zile** (sau **și de cămașa de pe el**) A fi indispus Si: *plictisit*.

silăba *v* vz ***silabi***[2]

silăbar *sn* vz ***silabar***

silăbi *v* vz ***silabi***[2]

silbă *sf* vz ***sihlă***

silbărgroșan *sm* [At: MĂS. GR. 114/4 / Pl: *~i* / E: ger ***Silbergroschen***] Veche monedă germană.

silcă[1] *sf* [At: ANTIPA, P. 339 / Pl: *~lce*, *~lci* / E: nct] Sfoară subțire pentru legat bucățelele de plută la frânghia cârmacelor.

silcă[2] *sf* vz ***sihlă***

silcă[3] *sf* vz ***vasilcă***

sileac, ~ă *a* vz ***sărac***

sileaf *sn* [At: (cca 1816) IORGA, S. D. VII, 16 / V: (îvp) ***sel~***, (pop) ***~ap***, ***~ep***, ***selef***, (înv) ***~ah***, ***~ef***, ***~eh***, ***salafiu*** (A și: *salafiu*), ***seleah***, ***seleap***, (reg) ***~liaf*** / Pl: *~uri* / E: tc ***silâh*** „armă", bg ***силях***] **1** Brâu lat în care se purtau înfipte diferite arme. **2** (Reg) Armă nedefinită mai îndeaproape. **3** (Înv; îf *salafiu*) Cingătoare folosită ca talisman. **4** (Pex) Talisman.

sileah *sn* vz ***sileaf***

sileap *sn* vz ***sileaf***

sileavă *sf* vz ***silabă***

silef *sn* vz ***sileaf***

sileh *sn* vz ***sileaf***

silehtar *sm* vz ***silihtar***

silemet *s* vz ***selamet***

silen[1] *sm* [At: PÂRVAN, G. 18 / Pl: *~i* / E: ***Silen***] **1** Satir bătrân în mitologia greacă. **2** (Pex) Persoană în vârstă, care, sub o înfățișare grotescă, ascunde o înțelepciune ironică.

silen[2]***, ~ă*** [At: CR (1848), 12[2]/65 / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***silène***] **1** *sf* Plantă erbacee din familia cariofilaceelor, cu frunze lanceolate și cu flori dispuse în inflorescențe, folosită uneori ca plantă ornamentală (*Silene*). **2** *sm* (Bot) Specie de macac din India.

silencios, ~oasă *a* vz ***silențios***

silenic, ~ă *a* [At: BLAGA, H. 113 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***silen***[1] + *-ic*] (Rar) **1-2** Ca de silen[1] (1-2).

silensu *sn* vz ***silențiu***

silență *sf* vz ***silențiu***

silențiar *sm* [At: DN[3] / P: *~ți-ar* / Pl: *~i* / E: it ***silenziario***, lat ***silentiarius***] Sclav care avea însărcinarea de a păstra liniștea și ordinea într-o casă romană.

silențiator *sn* [At: DEX / P: *~ți-a~* / Pl: *~oare* / E: it ***silenziatore***] Amortizor de zgomot la motoarele cu explozie.

silențios, ~oasă *a* [At: HELIADE, D. J. 166/25 / P: *~ți-os* / V: (îvr) ***~ncios*** / Pl: *~oși*, *~oase* / E: fr ***silencieux***, lat ***silentiosus***] **1** Lipsit de zgomot Si: *liniștit*, *tăcut*[2]. **2** Care nu produce zgomot. **3** (Îs) *Bloc ~* Amortizor de oscilații, construit dintr-o masă de cauciuc prinsă cu două armături metalice, prin care poate fi montat între două organe de mașină.

silențiozitate *sf* [At: SCÂNTEIA, 1967, nr. 7259 / P: *~ți-o* / E: ***silențios*** + *-itate*] Proprietate a unui aparat tehnic, a unui motor etc. de a funcționa fără a face zgomot.

silențiu *sn* [At: VALIAN, V. / V: (îvr) ***~m***, ***~ță*** *sf*, ***~nsu*** (Pl: *silense*) / Pl: ? / E: lat ***silentium***] (Ltm) **1** (Iron) Tăcere. **2** (Pex) Liniște.

silențium *sn* vz ***silențiu***

silep *sn* vz ***sileaf***

sileps *sn* vz ***silepsă***

silepsă *sf* [At: EUSTATIEVICI, GR. RUM. 107[V]/4 / V: (înv) ***sileps*** (A: nct), ***~lipsis*** (S și: *sillipsis*, *syllipsis*) / Pl: *~se* / E: ngr ***σύλληψις***, lat ***syllepsis***, fr ***syllepse***] **1** Construcție sintactică în care cuvintele se acordă după asociații logice și nu după regulile gramaticale obișnuite. **2** (Pex) Figură de stil care conține o astfel de construcție sintactică sau în care un cuvânt este luat atât în sensul propriu, cât și în cel figurat.

sileptic, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~etic*** / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***sylleptique***] **1-2** *a* Care aparține silepsei (1-2). **3-4** *a* Privitor la silepsă (1-2). **5-6** *av* Cu ajutorul silepsei (1-2). **7-8** *av* Prin silepsă (1-2).

silește *sf* vz ***siliște***

siletic, ~ă *a* vz ***sileptic***

silevă *sf* vz ***silabă***

silex *sn* [At: MARIN, PR. I, 176/27 / Pl: *~uri* / E: fr ***silex***, lat ***silex***, ***~icis***] **1** Rocă silicioasă foarte dură, de culoare cenușie, gălbuie sau brună Si: *cremene*, (reg) *beabe*, *beancă*, *beuță*, *bicaș*. **2** (Mpl) Obiect, instrument din silex (1), care datează din epoca de piatră.

silezian, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / P: *~zi-an* / Pl: *~ieni*, *~iene* / E: fr ***silésien***] **1-2** *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Sileziei sau care este originară de acolo. **3** *smp* Populația Sileziei. **4-5** *a* Care aparține Silenziei sau silenzienilor (5). **6-7** *a* Privitor la Silenzia sau la silenzieni (5). **8** *a* Care provine din Silenzia.

silf, ~ă *smf* [At: HELIADE, L. B. II, 104/1 / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***sylphe***] **1** Fiecare dintre divinitățile rustice din mitologia popoarelor celtice și germanice, reprezentate printr-un duh aerian, ușor și agil, care întruchipa împreună cu silfida elementul aerului. **2** Reprezentare plastică a divinității descrise mai sus.

silfic, ~ă *a* [At: HOGAȘ, DR. I, 143 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***sylphique***] **1** (Rar) Care aparține silfilor (1). **2** Care seamănă cu silfii (1). **3** Privitor la silfi (1).

silfidă *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~de* / E: fr ***sylphide***] **1** Fiecare dintre divinitățile rustice din mitologia popoarelor celtice și germanice, reprezentate printr-un duh aerian feminin, ușor și agil, care întruchipa împreună cu silful elementul aerului. **2** (Fig) Femeie tânără, suplă, grațioasă. **3** (Lpl) Familie de insecte coleoptere cu mirosul foarte dezvoltat, a căror larve ce se hrănesc cu cadavre și care provoacă pagube în culturi (*Sylphidae*). **4** Insectă care face parte din famili silfidelor (3).

silfion *s* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~fi-on* / A: nct / Pl: ? / E: ngr ***σύλφιον***] **1-2** (Grî) Plantă exotică cu frunze mari și flori galbene, folosită drept condiment sau medicament (*Sylphium*).

silhă *sf* vz ***sihlă***

silhuetă *sf* vz ***siluetă***

silhui[1]***, ~e*** *a* [At: COȘBUC, P. I, 55 / V: (reg) ***săl~***, ***săl~***, ***sel~*** / Pl: *~*, *~e* / E: ***silhă*** + *-ui*] **1** (Pop; d. locuri, terenuri etc.) Acoperit cu sihlă (1). **2** (D. păduri) De nepătruns Si: *des*. **3** (Fig; d. ființe) Zăpăcit.

silhui[2] *vr* [At: CHIRIȚESCU, GR. 254 / Pzi: *~esc* / E: ***silhui***] **1** (Reg) A se juca. **2** A se alinta.

sili [At: CORESI, EV. 190 / V: (îvt) ***sâli*** / Pzi: *~esc* / E: vsl ***силити***] **1** *vt* (C. i. ființe) A determina prin forță să acționeze într-un anumit fel, care este împotriva voinței subiectului acțiunii Si: *a constrânge*, *a forța*, *a nevoi*, *a obliga*, *a osândi*, *a presa*, (liv) *a violenta*, (pop) *a silnici* (1), (îvr) *a strânge*, (înv) *a asupri*, *a necesita*, (reg) *a serti*. **2** *vt* (C. i. fapte, fenomene, acțiuni etc.) A orienta către o anumită desfășurare. **3** *vt* (Înv; c. i. femei) A silui (3). **4-5** *vr* și (îvp) *vi* A depune eforturi deosebite (fizice, intelectuale

etc.) pentru a realiza ceva Si: (îvp) *a se canoni, a se cazni, a se chinui, a se forța, a se frământa, a se munci, a se necăji, a se strădui, a se trudi, a se zbate, a se zbuciuma, a se osteni*, (pop) *a se sârgui*, (pfm) *a se sforța* (1), (înv) *a se învălui, a se nășli, a se osârdui, a se silui* (2), *a se volnici*, (reg) *a se sârmului, a se strădănui, a se verpeli*. **6-7** *vri* (Înv; îe) **A (se) ~ la drum** A merge repede. **8** *vi* (Reg) A munci. **9** *vr* (Reg) A se screme. **10-11** *vri* (Pop) A se grăbi. **12** *vi* (Reg; îf *sâli*) A sărbători ziua de lăsatul secului (prin strigături și diferite ritualuri). **13** *vr* (Îvr; d. băuturi) A-și grăbi procesul de alcoolizare. **14** *vi* (Reg; d. cereale) A se coace mai mult decât trebuie. **15** *vt* (Reg; c. i. cereale) A face să se coacă mai devreme decât trebuie.

siliaf *sn* vz ***sileaf***

silicagel *sn* [At: MDT / Pl: *~uri* / E: fr ***silicagel***] Material granular cu porozitate mare, obținut prin deshidratarea în condiții speciale a gelului de bioxid de siliciu, folosit ca absorbant și ca purtător de catalizatori.

silicat¹ *sm* [At: MARIN. PR. I. 174/15 / Pl: *~ați*, (înv) *~e* / E: fr ***silicate***] Sare a acidului silicic, care se găsește în natură în numeroase minerale, folosită în metalurgie, la fabricarea produselor refractare, a sticlei și a materialelor de construcție.

silicat², ~ă *a* [At: COBÎLCESCU, G. 19/16 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***siliciu***] (Înv; d. roci) Care conține silicat¹ ca element principal.

silicatare *sf* [At: LTR² / Pl: *~tări* / E: ***silicat¹***] (Șîs *~a pământului*) Procedeu de consolidare și impermeabilizare a terenurilor de fundații, a pereților săpăturilor și a galeriilor etc. prin injectarea în pământ a unor soluții de silicat de sodiu și de electrolit Si: (rar) *silicatizare*.

silicatizare *sf* [At: LTR² / Pl: *~zări* / E: ***silicat¹***] (Rar) Silicatare.

silicatoză *sf* [At: DN³ / Pl: *~ze* / E: fr ***silicatose***] (Med) Pneumoconioză cauzată de inhalarea pulberilor conținând silicați.

silică¹ *sf* [At: LEG. EC. PL. 435 / Pl: *~ice* / E: ***silice¹***] (De obicei apozițional; adesea art.) Material refractar compus mai ales din bioxid de siliciu Si: *dinas*.

silică² *sf* vz ***silicvă***

silice¹ *sf* [At: AMFILOHIE, G. F. 213ʳ/2 / V: (îvr) ***selce, ~iție*** / Pl: *~* / E: fr ***silice***] (Chm) Corp solid, compus al siliciului cu oxigenul, dur, alb sau incolor, insolubil în apă, cu temperatura de topire foarte înaltă, care se găsește în natură în compoziția celor mai multe roci și care se folosește la fabricarea sticlei, a betonului etc.

silice² *sf* vz ***siliciu***

siliciat, ~ă *a* [At: COBÎLCESCU, G. 15/14 / P: *~ci-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***silice¹***] (Îvr; d. roci) Care conține un compus din silice¹ ca element principal.

silicic, ~ă *a* [At: MARIN. PR. I. 174/7 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr (acide) ***silicique***] (Chm; d. acizi, eteruri etc.) Care se obține din siliciu.

silicicol, ~ă *a* [At: LTR² / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***silicicole***] (D. plante) Care este adaptat la un sol bogat în bioxid de siliciu sau în roci silicoase.

siliciere *sf* [At: LTR² / P: *~ci-e~* / Pl: *~ri* / E: ***siliciu***] Operație termochimică de îmbogățire superficială cu siliciu a unor piese metalice pentru a le spori rezistența la coroziune Si: (rar) *silicizare*.

silicifiat, ~ă *a* [At: ONCESCU, G. 83 / P: *~fi-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***silicifié***] **1-2** Care a suferit procesul de silicifiere (**1-2**).

silicificare *sf* [At: LTR² / Pl: *~cări* / E: ***siliciu***] (Rar) **1-2** Silicifiere (**1-2**).

silicifiere *sf* [At: ONCESCU, G. 264 / P: *~fi-e~* / Pl: *~ri* / E: ***silicifiat***] **1-2** Îmbogățire cu siliciu sau transformare în siliciu a unei roci, a unui lemn, a unei plante etc. în urma unui proces natural Si: (rar) *silicificare* (**1-2**). **3** (Pex) Porțiune silicificată a unei roci, a unui lemn etc.

silicios, ~oasă *a* [At: IC. LUM. (1840), 52¹/18 / V: ***~cos***, (îvr) ***~țios*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***siliciu*** + *-os* cf fr *silicieux*] **1** Care conține siliciu. **2** Care este format din siliciu.

siliciu *sn* [At: MARIN. PR. I. 174/5 / V: (îvr) ***~lice, sf, ~m*** / Pl: (rar) *~ii* / E: fr ***silicium***] Element chimic, metaloid, cristalizat sau amorf, de culoare cenușie, cu proprietăți asemănătoare cu ale carbonului, în natură sub formă de silice¹ sau de silicați, întrebuințat pentru a da duritate și rezistență aliajelor fierului.

silicium *sn* vz ***siliciu***

siliciur *s* vz ***siliciură***

siliciură *sf* [At: MARIN. PR. 174/2 / V: (îvr) ***siliciur*** *s* / Pl: *~ri* / E: fr ***siliciure***] Combinație a siliciului cu un metal.

silicizare *sf* [At: LTR² / Pl: *~zări* / E: ***siliciu***] (Rar) Siliciere.

silicon *sm* [At: LTR² / Pl: *~i* / E: fr ***silicone***] Compus macromolecular din lanțuri sau cicluri de atomi de siliciu care alternează regulat cu atomi de oxigen și care are radicali organici legați la atomii de siliciu.

silicos, ~oasă *a* vz ***silicios***

silicotermie *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ii* / E: fr ***silicothermie***] Procedeu de redresare a unor oxizi metalici greu reductibili, folosind ca agent de reducere pulberea de siliciu sau de ferosiliciu.

silicoză *sf* [At: CONTEMP. 1954, nr. 380, 5/5 / Pl: *~ze* / E: fr ***silicose***] Boală pulmonară cronică, de obicei profesională, manifestată printr-o fibrozare a plămânilor, ca urmare a inhalării pulberii de siliciu.

silictar *sm* vz ***silihtar***

silicuă *sf* vz ***silicvă***

siliculă *sf* [At: MIHALI, C. 141 / A și: (înv) *silicula* / Pl: *~le* / E: fr ***silicule***] Tip de fruct uscat dehiscent al unor plante crucifere, asemănător cu silicva, dar mai scurt și cu un perete fals despărțitor în interior.

silicvă *sf* [At: J. CIHAC, I. N. 261 / V: ***~că*** (A și: *silică* / Pl: *silici*), ***~cuă*** / Pl: *~ve* / E: lat ***siliqua***, fr ***silique***] Tip de fruct dehiscent în formă de păstaie, caracteristic plantelor din familia cruciferelor, împărțit în interior printr-o membrană subțire, pe care sunt prinse semințele.

silie *sf* [At: MAT. FOLK. 270 / Pl: *~ii* / E: nct] (Bot; în poezia populară; csnp) Filimică (*Calendula officinalis*).

silihdar *sm* vz ***silihtar***

silihtar *sm* [At: M. COSTIN, ap. ȘIO II₂, 109 / V: ***~hdar, ~ictar, ~lahdar, ~lehtar, săl~, sălihut~*** / Pl: *~i* / E: tc ***silâhdar, silâhtar***] (Iuz) **1** Mare demnitar la turci, care purta sabia sultanului. **2** Demnitar turc care avea în grijă armele unui mare-vizir. **3** (Îs) *~ aga, ~ pașa* Titlu dat primului mareșal al palatului împărătesc în administrația Imperiului Otoman. **4-5** Spătărel sau armaș în ierarhia Imperiului Otoman.

silimanit *sns* [At: MDT / S și: *silli~* / E: fr ***sillimanite***] Silicat natural de aluminiu folosit în industria ceramică.

siliment *s* vz ***selament***

silimini *sfp* vz ***sulumină***

silingă *sf* vz ***seringă***

silinini *sfp* vz ***sulumină***

silință *sf* [At: (a. 1777) GCR II, 116/8 / V: (îvr) ***săl~*** / Pl: *~țe*, (pop) *~ți* / E: ***sili*** + *-ință*] **1-2** (Înv) Silă (**7-8**). **3** (Reg; îe) **A face (asupra-și) siliuțe** (sau **o ~**) A se reține. **4** Încordare voluntară, îndelungată, a forțelor fizice, intelectuale etc pentru realizarea unei acțiuni Si: *cazna¹* (**5**), *chin* (**1**) *efort* (**1**), *forțare* (**2**), *muncă, osteneala, sforțare, stradanie, straduința, trudă, zbatere*, (rar) *straduiala, străduire*, (pop) *canoneală, căznire, nevoință, strădănuința, stradanuire*, (îrg) *sforță*, (reg) *morânceală, strapaț, zoală*. **5** Muncă susținută, insistentă într-un domeniu de activitate, la învățătură etc Si: *asiduitate* (**2**), *insistența, perseverență, râvna, sârguință, sforțare, stăruința, strădanie, straduință, zel*, (pop) *osârdie*. **6** (Pex) Spor la muncă Si: *hărnicie, sârguință, strădanie, vrednicie, zel*, (pop) *sârg*, (înv) *diligența*. **7** (Îlv) **A-și da ~ (toată) ~ta** ori **toate ~țele**, (înv) **a avea (mare) ~, a face (multă) ~, a(-și) pune (toată) ~ta** A se sili (**4**).

silipsis *s* vz ***silepsă***

silire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ri* / E: ***sili***] **1** Determinare prin forță a unei acțiuni Si: *constrângere, forțare, obligare, siluire* (**1**), (îiv) *violentare*, (înv) *asuprire*. **2** (Înv) Forțare (**1**).

siliște *sf* [At: (a. 1537) BUL. COM. IST. V, 179 / V: (îvp) ***săl~*** (A și: *săliște*), ***sel~***, (înv) ***sileș~***, (reg) ***saliș~***, (îvr) ***săleș~*** / Pl: *~ti*, (reg) *~* / E: vsl ***селиште***] **1** (Îvp) Vatră (a satului). **2** (Pex) Sat (**4**). **3** (Reg; îe) **A fi mâncat** (cineva) **de ~ti pustii** A fi sătul de necazuri și nevoi. **4** (Reg; îe) **A lăsa ~** (pe cineva) A sărăci (pe cineva). **5** (Îrg) Loc de casă. **6** (Olt; Mol) Loc îngrădit lângă o casă țărănească. **7** (Îrg) Loc necultivat, bun

pentru cultura cerealelor. **8** (Reg) Miriște. **9** (Îvr) Pășune. **10** (Reg) Loc plan expus vânturilor. **11** (Reg) Porțiune de pământ plantată cu pomi (în vatra satului).

siliștos, ~oasă *a* [At: ALR II, 5 201/723 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***siliște*** + *-os*] (Reg) Bogat în substanțe nutritive.

silit¹ *sn* [At: LTR² / V: (rar) *~ă sf* / E: fr, eg ***silite***, ger ***Silit***] Material termorezistent pe bază de carbură de siliciu și adaosuri mici de materiale ceramice.

silit² *sn* [At: ALR II / I MN 113, 2 839/141 / V: (reg) ***sâl~*** / E: ***sili***] **1** (Rar) Silință (3). **2** (Reg; îf *sâlit*; șics *~ul morii*) Termen folosit în strigături de copiii care participă la obiceiul de lăsatul secului, în timp ce rotesc torțe aprinse.

silit³, ~ă [At: CORESI, ap. DHLR II, 476 / V: (reg) ***sâl~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***sili***] **1-2** *a, av* (Care este făcut) împotriva voinței sale Si: *forțat, impus, silnic* (7). **3-4** *a, av* (Care este) lipsit de naturalețe Si: *afectat, artificial, căutat, fals, forțat, nenatural, nesincer, prefăcut, silnic* (**17-18**), *studiat, teatral*. **5** *a* (Înv; d. femei) Violat. **6** *a* (Asr; d. acțiuni, mișcări etc) Grăbit (**3**). **7** *smf* (Îvr) Persoană care se află sub dominația cuiva. **8** *a* (Înv; cu valoare de superlativ) Extraordinar. **9** *a* (Înv) Total.

silită *sf* vz ***silit¹***

silitor, ~oare [At: PRAV. 205 / V: (reg) ***sâl~*** *sfp*, (îvr) ***săl~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***sili*** + *-tor*] **1** *sm* (Înv) Persoană care a înfăptuit un viol. **2-3** *sm, a* (Persoană) care îndeamnă la acțiuni (rele). **4** *a* (D. oameni) Care depune eforturi deosebite într-o acțiune. **5** *a* Care muncește cu seriozitate Si: *activ, harnic, muncitor, sârguincios, sârguitor, vrednic, zelos*, (liv) *laborios*, (rar) *lucrător, spornic, strădalnic, străduitor*, (înv) *diligent*, (reg) *porav, sârnic*. **6** *a* (D. manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor) Care necesită eforturi deosebite. **7** *a* (D. manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor) Care dovedește insistență, seriozitate Si: *asiduu, insistent, perseverent, sârguincios, sârguitor, stăruitor, susținut, tenace, zelos*. **8** *a* (Rar) Grăbit (**3**). **9** *a* (Grm; înv; d. forme verbale) Incoativ. **10** *sfp* (Reg; îf *silitori*) Obiect dintr-o bucată de lemn și cu o crăpătură umplută cu paie, folosit la diferitele obiceiuri de sărbători.

silitră *sf* [At: BIBLIA (1688), 493¹/22 / V: (îrg) ***săl~, ~ru*** *s*, (înv) ***~let~, saletrom*** *s*, ***sal~, sel~, salitru*** *s*, ***șalitre*** *sfp*, (reg) ***șelei~, șel~, silei~, șil~, șâl~***, (îvr) ***saretr, șletrom, șletrum*** *s* / E: rs ***селитра***, pn ***salitra***, srb ***šalitra***, fr ***salitre***] **1** Azotat de potasiu Si: *salpetru*, (înv) *salnitru*. **2** (Îs) *Acrime de salitru* Sare de salpetru. **3** (Îrg) Praf de pușcă. **4** (Mar; Trs) Alică (**1**). **5** (Reg) Glonț (**1**). **6** (Mar; Trs) Chibrit (**1**). **7** (Rar; îf *salitru*) Sulfat de magneziu.

silitricios, ~oasă *a* [At: TDRG / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***silitră*** + *-icios*] (Îvr) **1-2** Silitros (**1-2**).

silitros, ~oasă *a* [At: PISCUPESCU, O. 319/15 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***silitră*** + *-os*] **1** Care conține silitră (**1**) Si: (înv) *salpetros*, (îvr) *silitricios* (**1**). **2** Care este de natura silitrei (**1**) Si: (înv) *salpetros*, (îvr) *silitricios* (**2**).

silitură *sf* [At: LB / Pl: *~ri* / E: ***sili*** + *-tură*] (Îvr) Constrângere (**1**).

siliție *sf* vz ***silicel¹***

silițios, ~oasă *a* vz ***silicios***

siliuță *sf* [At: VICIU, GL. / Pl: *~țe* / E: ***sălie*** + *-uță*] (Reg) Văl care se pune pe fața mortului.

silmanal *sn* [At: DEX / Pl: ? / E: ger ***Silmanal***] Aliaj feromagnetic pe bază de argint, mangan și aluminiu cu proprietatea de menținere a magnetismului permanent, oricare ar fi acțiunea câmpurilor magnetice ale altor magneți.

silnic, ~ă [At: PSALT HUR 19ʳ/21 / V: (îvp) ***sâl~***, (înv) ***sălnec, sâlnec*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: vsl ***сильнъ***] **1-4** *a* (Înv) Puternic. **5-6** *smf, a* (Înv) (Om) care abuzează de puterea sa. **7** *sm* (Înv) Siluitor (**2**). **8** *a* Silit³ (**1**). **9-10** *a* Caracterizat sau făcut prin violență Si: *brutal, forțat, violent*. **11** *a* Caracterizat prin nerespectarea drepturilor cuiva Si: *abuziv, arbitrar, despotic, excesiv, samavolnic, volnic*. **12** *a* (Îs) *Muncă ~ă*, (înv) *~ă muncă* Pedeapsă judiciară grea, ce se aplică pentru fapte penale grave, constând în închisoare și muncă forțată. **13** *a* (Cer) Ocnă. **14** *a* (Îs) *Moarte ~* Moarte violentă. **15** *av* În mod forțat. **16** *a* (Rar) Grăbit. **17** *a* Greu de suportat. **18-19** *a, av* Silit³ (**3-4**). **20** *a* (Rar) Stingher (**13**). **21** *a* Care prezintă dificultăți. **22-23** *a, av* (Care se realizează) cu greutate Si: *anevoios, dificil*. **24** *a* (Reg; îs) *Loc ~* Teren tare, bolovănos și greu de lucrat. **25** *a* (Pop; cu determinările „la vorbă", „de vorbă") Taciturn. **26** *a* (Reg) Susceptibil (**1**). **27** *sf*, (rar) *sm* Plantă erbacee cu tulpina târâtoare, cu flori albastre sau violete, întrebuințată în medicina populară Si: (reg) *brânca, nejelnică, orbalț, prelungoasă, pristenior, rarunchioară, rotunjoară, supărare, buruiană-rotundă-de-bube, buruiana-leacului, buruiana-zgăinii, buruiană-de-orbalț, cătușnica-copiilor, coada-ielelor, frunză-de-zgaibă, iarba-cârtițelor, iedera-zânelor, mărul-lupului, piperul-apelor* (*Glechoma hederaceum*).

silnicește *av* [At: MINEIUL (1776), 104ᵛ¹/9 / E: ***silnic*** + *-ește*] (Îvp) În mod forțat.

silnici [At: BIBLIA (1688), 48²/48 / V: (înv) ***sâl~*** / Pl: *~icesc* / E: ***silnic***] **1** *vt(a)* (Înv) A sili (**1**). **2** *vt(a)* (Înv; pex) A oprima. **3** *vt* (Înv) A forța (încăperi, uși sau sisteme de încuiere). **4** *vr* (Pop) A se îngrețoșa (de mâncare, de oameni etc).

silnicie *sf* [At: COD. TOD. 194 / V: (înv) ***sâl~*** / Pl: *~ii* / E: ***silnic*** + *-ie*] **1** (Înv) Putere. **2-3** Silă (**7-8**). **4** (Înv; îlav) **În (cu sau prin) ~** Cu sila (**8**). **5** (Înv) Siluire (**2**).

silnicire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***silnici***] (Înv) **1-2** Silă (**7-8**).

silnicit, ~ă *a* [At: BARCIANU, V. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***silnici***] **1** (Asr; d. oameni) Constrâns² (**1**). **2** (Asr; d. oameni) Oprimat. **3** (Îvr; d. perioade de timp) În care s-au petrecut oprimări, abuzuri etc.

siloghism *sn* vz ***silogism***

siloghismos *sn* vz ***silogism***

siloghisticesc, ~ească *a* [At: VÎRNAV, L. 145ʳ/16 / Pl: *~ești* / E: ***silogistic*** + *-esc*] (Îvr) **1-3** Silogistic (**1-3**).

siloghizmie *sf* vz ***silogism***

silogism *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 166ᵛ/18 / V: (înv) ***~oghism*** (S și: *siloghizm, silloghism*), (îvr) ***~oghismos, ~oghizmie*** *sf* / S și: *silogizm* / Pl: *~e*, (înv) *~uri* / E: fr ***syllogisme, siloghism, siloghismos***] Raționament deductiv în care o concluzie derivă din două premise anterioare.

silogistic, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***syllogistique***] **1** *a* Care aparține silogismului Si: (îvr) *siloghisticesc* (**1**). **2** *a* Privitor la silogism Si: (îvr) *siloghisticesc* (**2**). **3** *a* De silogism Si: (îvr) *siloghisticesc* (**3**). **4** *sf* Parte a logicii formale care studiază silogismele. **5-6** *sf* (Nob) Deducție (**1-2**).

silon *sn* [At: DEX / Pl: *~oane* / E: ger ***Silon*** (dc)] Fibră textilă poliamidică folosită la fabricarea unor confecții.

silos, ~oasă *a* [At: IORDAN, L. R. A. 191 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***silă*** + *-os*] (Reg) **1-2** Scârbos (**2-3**).

siloxicon *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: nct] Deșeu care se formează în timpul producerii carburii de siliciu.

siloxid *sm* [At: DN² / Pl: *~izi* / E: ***sil[iciu]*** + ***oxid***] Varietate de sticlă de cuarț din care se fac vase de laborator.

siloz [At: FILIPESCU, D. I. 115 / Pl: *~uri* / E: it ***silos***, ger ***Silo***] **1** *sn* Construcție de mari dimensiuni, cu instalații speciale de uscare, de transport etc., care servește la depozitarea și păstrarea pe termen lung a unor cantități mari de produse agricole sau alte materiale. **2** *sn* Amenajare pentru însilozarea porumbului sau a altor plante destinate conservării prin murare. **3** *sn* Loc, groapă, șanț etc. unde se pune la macerat nutrețul vitelor. **4** *sn* Depozit de furaje macerate. **5** *a* Care este pus la macerat într-o groapă, într-un șanț etc. special amenajate.

silță *sf* [At: CANTEMIR, I. I. I. 236 / Pl: *~țe* / E: ucr ***сильце***] (Îvr) Capcană.

siluetă *sf* [At: NEGULICI / P: *~lu-e~* / V: (înv) ***~lhu~***, (reg) ***sulic~*** / Pl: *~te* / E: fr ***silhouette***] **1** Desen unicolor, de obicei negru, în creion, în tuș sau decupat din hârtie, pânză etc., reprezentând conturul unei ființe sau ale unui lucru pe un fond de altă culoare. **2** Imagine reală a unei ființe, a unui lucru etc. care se proiectează ca o umbră pe un fond (mai luminos)

Si: *forma*. **3** (Pex; ccr) Ființă, lucru etc. proiectate ca o umbră pe un fond (mai luminos). **4** Desen din placaj sau carton (reprezentând o siluetă de om), pe care se fixează țintele la tir. **5** Formă zveltă și bine proporționată a unei persoane. **6** Corp zvelt, suplu, bine proporționat al unei persoane. **7** (Pgn) Corp (**2**). **8** (Îe) **A face ~** A deveni zvelt. **9** (Îae) A slăbi (**1**).

silui [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 136/20 / Pzi: *~esc* / E: slv **силовати, -лоүнѫ**] **1** *vt* (Asr) A sili (**1**). **2** *vr* (Înv) A se sili (**4**). **3** *vt* (Spc; d. bărbați) A avea relații sexuale cu o femeie, împotriva voinței ei Si: *a batjocori, a necinsti, a pângări, a viola*, (îvp) *a spurca*, (înv) *a rușina, a sili, a face silă*, (reg) *a cázni*. **4** *vt* (Fig) A interveni intenționat în realitatea, aspectul etc. unui lucru, fapt, fenomen etc.

siluire *sf* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 427/14 / Pl: *~ri* / E: ***silui***] **1** Silire (**1**). **2** (Spc) Întreținere de relații sexuale cu o femeie împotriva voinței sale Si: *batjocorire, necinstire, pângărire, viol, violare*, (înv) *silă* (**18**), *silnicie* (**5**). **3** (Fig) Intervenție intenționată în realitatea, aspectul etc. unui lucru, fapt, fenomen etc.

siluit, ~ă *a* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 164/16 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***silui***] (Îvr) **1** Forțat (**6**). **2** (Spc; d. femei) Care a suferit un viol Si: *necinstit, violat*.

siluitor, ~oare [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 285/13 / P: *~lu-i~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***silui*** + *-tor*] **1-2** *smf, a* (Înv) (Persoană) care siluiește (**1**). **3** *sm* (Rar) Bărbat care siluiește (**3**) o femeie Si: (îvr) *violator, silnic* (**6**).

silumin *s* [At: LTR[2] / Pl: ? / E: fr ***silumin***] Aliaj de aluminiu și siliciu folosit în industria metalurgică la turnarea unor piese rezistente la coroziune sau temperaturi înalte.

siluminit *s* [At: LTR[2] / Pl: ? / E: ***silumin*** + *-it*] Material izolant din aluminiu și siliciu, rezistent la temperaturi înalte.

silunini *sfp* vz ***sulumină***

silur *sm* [At: LB / Pl: *~i* / E: ger ***Silur***] **1** Plantă din familia scrofulariaceelor, cu tulpina verticală, cu flori albastru-deschis, cu linii violete și cu o pată galbenă la mijloc Si: *buruieniță, buruienuță, dintură, studelniță, dragostea-fetei, floare-de-ochi, mângâierea-apelor* (*Euphrasia stricta*). **2** Plantă din familia scrofulariaceelor, cu tulpină verticală, cu flori albe, linii violete și cu o pată galbenă la mijloc Si: *buruieniță, buruienuță, dintură, studelnița, dragostea-fetei, floare-de-ochi, mângâierea-apelor* (*Euphrasia rostkoviana*).

silurian, ~ă [At: ENC. AGR. / P: *~ri-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***silurien***] **1** *a* Care aparține silurianului (**5**) Si: *siluric* (**1**). **2** *a* Care se referă la silurian (**5**) Si: *siluric* (**2**). **3** *a* Care datează din silurian (**5**) Si: *siluric* (**3**). **4** *a* Care este caracteristic silurianului (**5**) Si: *siluric* (**4**). **5** *sn* A treia perioadă a erei paleozoice, caracterizată prin sedimentări de calcar, de gresie, de șisturi argiloase, prin apariția primelor plante terestre și dezvoltarea nevertebratelor marine. **6** *sn* Grupă de straturi geologice din silurian (**5**).

siluric, ~ă *a* [At: ȘĂINEANU[2] / Pl: *~ici, ~ice* / E: ger ***silurisch***] **1-4** Silurian (**1-4**).

siluridă *sf* [At: DN[3] / Pl: *~e* / E: lat ***siluridae***] **1** (Lpl) Familie de pești de apă dulce având ca tip somnul. **2** Pește din familia siluridelor.

silvan [At: HELIADE, D. C. 232/2 / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***silvanus***, fr ***sylvain***] **1** *sm* Nume dat în mitologia romană unor divinități minore reprezentate prin ființe cu corp omenesc acoperit cu păr, cu o față animalică, picioare și coarne de țap, care erau considerate protectoare ale pădurilor. **2** *a* Care se referă la silvan (**1**). **3** *a* (D. opere literare) În care personajele principale sunt silvanii (**1**).

silvanal, ~ă *a* [At: BARIȚIU, P. A III, 88 / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *silvă*[1], *silvană*] (Înv) **1-5** Silvic (**1-5**).

silvană *sf* [At: I. BRĂESCU, M. 71 / Pl: *~ne* / E: ns cf *silvă*[1]] (Buc) Poiană.

silvaner *sm* [At: DEX / Pl: *~i* / E: ger ***Silvaner***] Soi de viță de vie cu ciorchini de mărime mijlocie, cu boabe albe dese.

silvanistică *sfs* [At: GHEȚIE, R. M. / E: ns cf *silvă*[1], *silvană*] (Înv) **1-2** Silvicultură (**1-2**).

silvanit *sn* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: (rar) *~uri* / E: ger ***Sylvanit***, fr ***sylvanite***] Minereu de aur și de argint, moale, cu luciu metalic, de culoare argintiu-cenușiu, cristalizat în sistemul monoclinic.

silvă[1] *sf* [At: BOLINTINEANU, O. 203 / Pl: *~ve* / E: lat ***silva***] (Rar) Pădure.

silvă[2] *sf* vz ***silvoiz***

silvăiță *sf* vz ***silvoiz***

silvestru, ~ă *a* [At: PROT. – POP., N. D. / Pl: *~eștri, ~re* / E: lat ***silvester, ~tris***] (Liv) **1** Păduros. **2-3** Care este specific regiunilor cu păduri sau locuitorilor acestora.

silvi- vz ***silvo-***

silvic, ~ă [At: DDRF / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***silvă*** + *-ic*] **1-2** *a* Care aparține pădurii sau silviculturii Si: *forestier*, (înv) *silvanal* (**1-2**). **3-4** *a* Privitor la pădure sau la silvicultură Si: *forestier*, (înv) *silvanal* (**3-4**). **5** *a* Care lucrează în domeniul silviculturii Si: *forestier*, (înv) *silvanal* (**5**). **6** *sm* Persoană care lucrează în domeniul silviculturii.

silvicol *a* [At: CADE / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sylvicole***] **1** Care ține de silvicultură. **2** Privitor la silvicultură. **3** (D. plante) Care crește de obicei în pădure.

silvicultor, ~oare *smf* [At: ISIS (1859), 155[2]/3 / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***sylviculteur***] Specialist în silvicultură.

silvicultură *sfs* [At: BARIȚIU, P. A. II, 2 / E: fr ***sylviculture***] **1** Știința care studiază cultura, amenajarea și exploatarea pădurilor Si: (rar) *pădurărie, pădurit*, (înv) *silvanistică* (**1**). **2** Ramură a economiei forestiere care cuprinde amenajarea și protecția patrimoniului forestier și care asigură materia primă pentru industria forestieră Si: (rar) *pădurărie, pădurit*, (înv) *silvanistică* (**2**).

silvie[1] *sf* [At: DOMBROWSKI, P. 313 / Pl: *~ii* / E: ***Sylvia***] **1** (De obicei urmat de determinări care indică specia) Nume dat mai multor păsări caracterizate prin cioc scurt și turtit, cu peri la colțuri, prin picioare puternice, aripi ascuțite și coada retezată (*Sylvia*). **2** (Îc) **~-de-țărm** (sau **de-țărmuri**, **-greluşel**, **-mătăsoasă**) Pasăre cu gâtul alb pătat cu gri, care scoate un sunet caracteristic și care trăiește în zăvoaiele de pe lângă râuri (*Locustella fluviatilis*). **3** (Îc) **~-de-mlaștină** (sau **-mătăsoasă**) Pasăre de culoare brună-roșiatică pe partea superioară și albă pe partea inferioară (*Cettia cetti*).

silvie[2] *sf* vz ***salvie***

silvin *s* vz ***silvină***

silvină *sfs* [At: MURGOCI-LUDWIG, M. 66 / V: ***silvin*** *s* / E: fr ***sylvine***] Clorură naturală de potasiu, cristalizată în sistemul cubic.

silvinit *sns* [At: MURGOCI-LUDWIG, M. 66 / E: fr ***sylvinite***] Amestec natural de silvină și sare gemă, care se găsește în unele zăcăminte de săruri de potasiu și se folosește ca îngrășământ agricol.

silvo~ [At: DLR / V: ***silvi-*** / E: lat ***silva***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** De pădure. **2** Păduros.

silvoameliorație *sf* [At: DER / P: *~vo-a~* / Pl: *~ii* / E: ***silvo-*** + ***ameliorație***] Ansamblu de procedee și de lucrări executate pe terenurile patrimoniului forestier, pentru îmbunătățirea regimului hidrologic, pentru prevenirea și combaterea degradării solurilor.

silvobiologic, ~ă *a* [At: DEX / P: *~bi-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sylvo-biologique***] **1** Referitor la silvobiologie. **2** De silvobiologie.

silvobiologie *sfs* [At: DEX / E: fr ***sylvo-biologie***] Ramură a silviculturii care studiază procesele și legile de viață ale pădurii.

silvoi *sn* vz ***silvoiz***

silvoiș *sn* vz ***silvoiz***

silvoiț *sn* vz ***silvoiz***

silvoiță *sf* vz ***silvoiz***

silvoiz *sn* [At: CABA, SĂL. / V: ***sâlvai***, ***sâlvăriță*** *sf*, ***silvoi***, ***~iș***, ***~iț***, ***~iță*** (A și: *silvoiță*), ***~ă***, ***~oriță*** (A și: *silvoriță*), ***silvă***, ***~văiță*** *sf*, ***solvoiș***, ***sulvaiz*** / Pl: *~uri* / E: mg ***szilvaiz***] (Trs) **1** Magiun. **2-3** Dulceață (de prune).

silvoiză *sf* vz ***silvoiz***

silvologic, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sylvologique***] **1** Referitor la silvologie. **2** De silvologie.

silvologie *sfs* [At: DEX / E: fr ***sylvologie***] Domeniu de cercetare care studiază pădurea ca fenomen natural.

silvomecanizare *sf* [At: CONTEMP. 1948, nr. 113, 11/2 / E: ***silvo-*** + ***mecanizare***] Tehnică a exploatării pădurilor cu mijloace mecanice.

silvoriță *sf* vz ***silvoiz***

silvos, ~oasă *a* [At: SĂULESCU, HR I, 77/21 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***silvă***[1] + *-os*] (Îvr) Păduros.

silvostepă *sf* [At: CONTEMP. 1948, nr. 113, 1/1 / S și: *silvo-stepă* / Pl: *~pe* / E: fr ***sylvosteppe***] Regiune de trecere între o zonă de pădure și una de stepă, în care predomină vegetația ierboasă și arborii scunzi și rar Si: *antestepă*.

silvotehnică *sfs* [At: LTR[2] / E: ***silvo-*** + ***tehnică***] Parte a silviculturii care se ocupă cu tehnica creării și creșterii arboretului, în vederea realizării obiectivelor economiei forestiere.

silvoterapie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***sylvothérapie***] Acțiunea profilactic curativă binefăcătoare a arborilor și arbuștilor asupra oamenilor bolnavi sau obosiți.

silvotundră *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~re* / E: ***silvo-*** + ***tundră***] Regiune din sudul tundrei în care alternează unele insule de pădure cu tundra.

sim *sm* [At: I. IONESCU, M. 90 / V: ***sin*** *sn* / Pl: *~i* / E: nct] (Ban; Olt) Pește din familia acipenseridelor, asemănător cu șipul.

sima *s* [At: LTR[2] / E: fr ***sima***] Înveliș intern al pământului alcătuit în special din compuși ai siliciului și ai magneziului.

simandicos, ~oasă *a* [At: ALECSANDRI, T. I 433 / V: (înv) ***sem~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ngr **σημαντικός**] **1** (Înv; d. cantități, sume) Considerabil (**1**). **2** (Fam; dpc) Important. **3** (Fam; dpc) Distins (**3**). **4** (D. atitudini ale oamenilor; pex. d. lucruri) Care corespunde gusturilor alese, rafinate.

simandră *sf* [At: SADOVEANU, O. XII, 62 / Pl: *~re* / E: ngr **σημαντρον**] (Înv) Toacă (de biserică sau de mănăstire).

simanechie *sf* vz ***siminichie***

simarubacee *sf* [At: DN[3] / P: *~ce-e* / Pl: *~* / E: fr ***simarubacées***] **1** (Lpl) Familie de plante dialipetale cuprinzând arbori cu frunze alterne foarte mari, a căror scoarță are proprietăți aperitive. **2** Plantă din familia simarubaceelor (**1**).

simarubă *sf* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 405/31 / Pl: *~be* / E: lat ***Simaruba*** *(amara)*] (Rar) Arbore originar din America, înalt de aproape 20 m, cu frunzele dispuse pe ambele părți ale ramurilor, a cărui scoarță cenușie este folosită în medicină (*Simamba ameara*).

simăl *s* [At: PAMFILE, J III, 19 / E: nct] (Trs; șîcs *de-a ~ul*) Jocul „de-a popicul".

simăț, ~eață *a* vz ***semeț***

simbatetic, ~ă *a* vz ***simpatetic***

simbathie *sf* vz ***simpatie***

simbatriot *sm* vz ***simpatriot***

simbătă *sf* vz ***sâmbătă***

simberazmă *sf* vz ***simperasma***

simberi *vt* [At: IORGA, S. D. VIII, 111 / V: *~si* / Pzi: 4 *~m* / E: ngr **συμπεραίνω**] (Înv) A presupune.

simberisi *v* vz ***simberi***

simbiont *sm* [At: SĂVULESCU, M. U. I, 103 / P: *~bi-ont* / Pl: *~nți* / E: ger ***Symbiont***] Fiecare dintre organismele care trăiesc în simbioză.

simbiot *sm* [At: DEX / P: *~bi-ot* / Pl: *~oți* / E: fr ***symbiote***] Plantă sau animal care trăiește în simbioză

simbiotic, ~ă *a* [At: SĂVULESCU, M. U. I, 90 / P: *~bi-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***symbiotique***] **1-2** Care se referă la simbioză sau la simbionți Si: *simbiotrof* (**1-2**). **3-4** Privitor la simbioză sau la simbionți Si: *simbiotrof* (**3-4**). **5** Care trăiește în simbioză Si: *simbiotrof* (**5**).

simbiotrof, ~ă *a* [At: BOTANICA, 57 / P: *~bi-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***symbiotrophe***] **1-5** Simbiotic (**1-5**).

simbioză *sf* [At: RESMERIȚĂ, D / P: *~bi-o~* / Pl: *~ze* / E: fr ***symbiose***] Formă de conviețuire a două specii diferite de organisme, bazată pe relații reciproc favorabile, în care ambele organisme contribuie la satisfacerea nevoilor de hrană.

simblefaron *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***symblépharon***] (Med) Aderență a conjunctivei palpebrale de conjunctiva globului ocular sau de cornee.

simbol *sn* [At: ANTIM, O. 320 / V: (înv) ***~mvol*** / A și: *simbol* / Pl: *~uri*, (rar) *~oale, ~e* / E: lat ***symbolus***, ngr **σύμβολον**, ger ***Symbol***, fr ***symbole***] **1** (Art.; mai ales îs *~ul credinței*) Rugăciune care reprezintă expunerea succintă a substanței religiei creștine Si: *crezul*, (liv) *credo*, (înv) *credință*. **2** (De obicei urmat de determinări în genitiv) Ceea ce reprezintă indirect (convențional sau în virtutea unei corespondențe analogice) un obiect, o ființă, noțiune, însușire, un sentiment etc. Si: *însemn, semn*. **3** (În literatură și artă) Element sau enunț descriptiv, sugestiv, susceptibil de o serie de interpretări. **4** (Spc) Semn, grup etc. de semne convenționale ce se folosesc în știință și tehnică, reprezentând sume, cantități, operații, fenomene, formule etc.

simbolic, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***symbolique***, ger ***symbolisch, Symbolik***] **1** *a* Care constituie un simbol (**2**). **2** *a* Care are caracter de simbol (**2**). **3** *a* Exprimat printr-un simbol (**2**). **4** *a* Care servește drept simbol (**2**). **5** *a* Care nu are valoare sau eficacitate în sine, ci prin ceea ce simbolizează. **6-9** *sf* (Rar) Simbolistică (**1-4**) **10** *sf* Ramură a teologiei care studiază comparativ simbolurile de credință ale diferitelor confesiuni.

simbolism *sn* [At: HASDEU, I. C. I, 164 / Pl: ? / E: fr ***symbolisme***] **1** Sistem de simboluri (**2**). **2** Reprezentare prin simboluri (**2**). **3** (Spc) Totalitate a simbolurilor (**2**) proprii unei religii. **4** Reprezentare a dogmelor, a conceptelor religioase prin simboluri (**2**). **5** Ramură a teologiei care expune și explică simbolismul (**4**). **6** Curent programatic în literatura și arta mondială, constituit la sfârșitul sec. XIX, care atribuie fiecărui obiect și fenomen din lumea înconjurătoare calitatea de a fi exprimat și descifrat prin simboluri (**2**). **7** Mod de exprimare și de manifestare propriu simbolismului (**6**). **8** (Îs) *~ fonetic* Capacitate a structurii fonetice a unui cuvânt sau a unui grup de sunete de a sugera sau de a întări noțiunea pe care o desemnează sau o anumită atitudine față de ea. **9** (Îas) Legătura dintre sunete sau un grup de sunete și o anumită idee sau impresie.

simbolist, ~ă [At: (a. 1892) PLR I, 343 / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***symboliste***] **1** *a* Care aparține simbolismului (**6**). **2** *a* Privitor la simbolism (**6**). **3** *a* Caracteristic simbolismului (**6**). **4** *smf* Poet, literat, artist etc. care aparține simbolismului (**6**). **5** *smf* Adept al simbolismului (**6**).

simbolistică *sfs* [At: VOICULESCU, P. II, 159 / E: ***simbol*** + *-istică*] **1** Exprimare a unor idei sau sentimente prin simboluri (**2**). **2** Ansamblu de simboluri (**2**) Si: (rar) *simbolică* (**7**). **3** Semnificație simbolică (**1**) Si: (rar) *simbolică* (**8**). **4** Teorie generală asupra simbolurilor (**2**) Si: (rar) *simbolica* (**9**).

simboliza [At: PROT.-POP., N. D. / Pzi: *~zez* / E: fr ***symboliser***] **1** *vt* (C. i. de obicei idei abstracte) A avea valoare de simbol (**2**). **2-3** *vtrr* A (se) reda printr-un simbol (**2**) Si: *a (se) închipui, a (se) înfățișa, a (se) întruchipa, a (se) reprezenta*, (înv) *a închipa, a semna* (**2-3**). **4-5** *vtrr* (D. cuvinte) A purta o anumită semnificație (**1**) Si: *a însemna, a spune, a semnifica* (**2**).

simbolizare *sf* [At: NEGULICI / Pl: *~zări* / E: ***simboliza***] Redare printr-un simbol (**2**) Si: *închipuire, înfățișare, însemnare, întruchipare, reprezentare*, (înv) *simbolizație*.

simbolizator, ~oare *a* [At: CINEMA, 1968, nr. 9, 6 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***simboliza*** + *-tor*] **1-2** Care simbolizează (**2, 4**). **3** Cu valoare de simbol (**2**).

simbolizație *sf* [At: NEGULICI / Pl: ? / E: fr ***symbolisation***] (Înv) Simbolizare.

simbologie *sfs* [At: DEX / E: eg ***symbology***] Domeniu care studiază și explică simbolurile (**2-3**).

simbraș[1] *sm* vz **sâmbraș**

simbraș[2], ~ă *smf* vz **simbriaș**

simbră *sf* vz **sâmbră**

simbriaș, ~ă [At: LB / P: *~bri-aș* / V: *~raș smf* / Pl: (înv) *~i, ~e*, (înv) *~ieși, ~ieșe* / E: **simbrie** + *-aș*] **1** *smf* (Pfm) Persoană care primește o simbrie (3) Si: *lefegiu, salariat, slujbaș*. **2** *sm* (Înv) Mercenar. **3** *a* (Înv) Care se face contra plată.

simbrie *sf* [At: BIBLIA (1688), 137[2]/58 / V: (îrg) **sâm~** / Pl: *~ii* / E: **sâmbră** + *-ie*] **1** (Reg) Asociație (1). **2** (Spc) Asociere în vederea aratului sau a alcătuirii unei stâne de vară Si: *sâmbră* (2). **3** (Pfm) Salariu (1). **4** (Îe) **A fi** (sau **a intra, a se tocmi**) **slugă fără ~** A munci din greu pentru cineva fără nici un profit material. **5** Răsplată (materială sau morală). **6** Serviciu (1). **7** (Spc) Soldă pe care o primeau soldații mercenari. **8** (Pex) Serviciu de mercenar plătit. **9** (Îrg) Arendă (1). **10** (Îrg) Chirie (1). **11** (Îrg) Plată dată pentru arendă sau chirie.

simbrioară *sf* [At: (a. 1779) IORGA, S. N. 132 / P: *~bri-oa~* / V: (reg) **sâm~** / Pl: *~re* / E: **simbrie** + *-oară*] (Pop; șhp) **1-2** Salariu (mic). **3-4** Răsplată (materială sau morală) (mică). **5-6** Soldă (mică) primită de soldații mercenari.

simburar *sm* vz **sâmburar**

simbure *sm* vz **sâmbure**

simburos, ~oasă *a* vz **sâmburos**

simcea *sf* vz **smicea**

simean *sm* vz **seimen**

simediană *sf* [At: DL / P: *~di-a~* / Pl: *~iene* / E: fr **symédiane**] (Gmt) Dreaptă care trece printr-un vârf al unui triunghi și care este simetrica medianei în raport cu bisectoarea interioară care trece prin același vârf al triunghiului.

simedru *sm* vz **sâmedru**

simen *sm* vz **seimen**

simering *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: *~uri* / E: ger **Simering**] (Teh) Garnitură elastică montată pe axele autovehiculelor.

simetric, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr **symétrique**, it **simetrico**] **1-2** *a, av* (D. elementele unui ansamblu) (Care se află) într-un raport echilibrat Si: *armonios, potrivit[2], proporțional*. **3** *a* (Pex; d. obiecte, sisteme materiale sau mentale) Care este format din elemente aflate într-un raport echilibrat și distribuite regulat Si: *armonios, potrivit[2], proporțional*. **4-5** *a, av* (D. elementele de obicei opuse ale unui tot) (Care se află) într-o corespondență exactă de formă, de poziție etc. Si: *concordant* (1), (grî) *simmetru* (1). **6** *a* (Pex, d. sisteme materiale sau mentale) Care este format din elemente aflate într-o corespondență exactă de formă, de poziție Si: *concordant* (1), (grî) *simmetru* (2). **7** *a* (Gmt; spc; d. două puncte aparținând aceleiași figuri geometrice, pex, d. două figuri geometrice sau d. părți ale acestora) Care are proprietatea de a fi la aceeași distanță de un plan, de o dreaptă sau de un punct. **8** *sf* (Gmt; spc) Dreaptă așezată în simetrie cu altă dreaptă, cu un punct sau cu un plan. **9** *sn* (Gmt; spc) Punct așezat în simetrie cu alt punct, cu o dreaptă sau cu un plan. **10** *a* (Mat; spc; îs) *Funcție ~ă* Funcție a mai multor variabile care nu se schimbă, orice permutări ar suferi aceste variabile. **11** *a* (Mat; spc; îs) *Relație ~ă* Relație între elementele unei mulțimi în care, dacă un anumit element este în relație cu un al doilea element, atunci al doilea element este în relație cu primul element.

simetricește *av* [At: PONTBRIANT, D. / E: **simetric** + *-ește*] (Îvr) **1** Simetric (**2, 5**).

simetrie *sf* [At: IST. AM. 12[V]/14 / Pl: *~ii* / E: lat **symmetria**, ngr **συμμετρία**, fr **symétrie**, it **simmetria**] **1** Proprietate a unui ansamblu spațial de a fi alcătuit din elemente reciproc corespondente și de a prezenta, pe această bază, anumite regularități. **2** Raport echilibrat între elementele unui ansamblu etc. Si: *armonie, potrivire, proporție*. **3** Distribuție egală și regulată a elementelor unui ansamblu Si: *armonie, potrivire, proporție*. **4** Corespondență exactă (ca formă, ca poziție etc.) între părțile (opuse ale) unui tot, între elementele (opuse ale) unui ansamblu etc. Si: *concordanță, proporționalitate, regularitate, simfonie* (**9**). **5** (Gmt; spc) Proprietate a două puncte aparținând aceleiași figuri geometrice sau a două figuri diferite de a fi așezate la aceeași distanță de un plan, de o dreaptă sau punct. **6** (Gmt; spc) Proprietate corespunzătoare a două figuri geometrice. **7** (Gmt; spc) Proprietate a două figuri geometrice de a se suprapune exact.

simetriza *vt* [At: NEGULICI / Pzi: *~zez* / E: fr **symétriser**] (Iuz) A aranja cu simetrie (**2**).

simetrizare *sf* [At: NEGULICI / Pl: *~zări* / E: **simetriza**] **1** Aranjare cu simetrie (2). **2** Stabilire de simetrii (2).

simeț, ~eață *a* vz **semeț**

simețește *av* vz **semețește**

simeți *v* vz **semeți**

simeție *sf* vz **semeție**

simeză *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ze* / E: fr **cimaise**] **1** (Aht) Mulură la partea superioară a unei cornișe. **2** Panou pe care se așază sau care susține tabloul într-o galerie de pictură.

simfer *sns* [At: DEX / E: ger **Simfer**] Material feromagnetic constituit din pulbere de metal feromagnetic înglobată într-un material izolant.

simfilitic, ~ă *a* vz **sifilitic**

simfiza *vr* [At: DEX / Pzi : 3 *~zeaza* / E: **simfiză**] (Med) A se produce o simfiză (2).

simfiză *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (rar) **~ze, sinf~** / S și: *~isă* / Pl: *~ze* / E: fr **symphyse**] **1** (Atm) Tip de articulație între două oase, caracterizată printr-o mobilitate redusă. **2** (Med) Alipire, prin aderențe, a două membrane seroase care, în mod normal, se află separate Si: (rar) *sinechie* (2).

simfize *sf* vz **simfiză**

simfiziotomie *sf* [At: DN[3] / P: *~zi-o~* / Pl: *~ii* / E: fr **symphyséotomie**] (Med) Secționare a unei simfize (1).

simfizită *sf* [At: DN[3] / Pl: *~te* / E: fr **symphysite**] (Med) Inflamație a simfizei (1) pubiene.

simfoni *v* vz **simfonisi**

simfonic, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / V: (rar) **sinf~** / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr **symphonique**, it **simfonico**] **1-3** *a* (D. creații muzicale) Care aparține simfoniei (**1-3**). **4-6** *a* (D. creații muzicale) Privitor la simfonie (**1-3**). **7-9** *a* (D. creații muzicale) Care are însușirile simfoniei (**1-3**). **10-11** *a* (D. orchestre, instrumentiști etc.) Care execută simfonii (**2-3**). **12-13** *a* (D. orchestre, repertorii, spectacole muzicale) Care are în program simfonii (**2-3**). **14** *sn* (Mpl) Concert de muzică simfonică (**1**). **15** *sn* (Mpl) Creație simfonică (**1**). **16** *a* (Fig) Care produce efecte sonore, vizuale etc., melodioase, agreabile, amintind de o simfonie (**1**) Si: *armonios, plăcut*. **17** *av* În mod armonios și agreabil, amintind de o simfonie (**1**).

simfonie *sf* [At: CANTEMIR I. I. 142 / V: (rar) **sinf~**, (înv) **sem~** / Pl: *~ii* / E: lat **symphonia**, ngr **συμφωνία** it **sinfonia**, fr **symphonie**] **1** (Iuz) Ansamblu de sunete consonante sau de sunete muzicale. **2** (Iuz) Compoziție muzicală instrumentală (cu soliști, cu cor). **3** Compoziție muzicală instrumentală sau instrumental-vocală de amploare care cuprinde în forma clasică patru părți (prima, în formă de sonată, a doua lentă, ca un lied sau ca o temă cu variații, a treia, în formă de menuet sau de scherzo, iar a patra ca un rondo sau ca o sonată). **4** Partitura unei simfonii (**3**). **5** (Îs) *~ concertantă* Compoziție muzicală rezultată din îmbinarea simfoniei și a concertului instrumental. **6** (Sst; csc) Totalitatea instrumentelor cu coarde dintr-o orchestră. **7** (Înv) Învoială scrisă. **8** (Înv; ccr) Document care atestă o învoială. **9** (Fig) Ansamblu armonios de elemente care concură la producerea unui anumit efect plăcut. **10** (Fig; spc) Îmbinare armonioasă de culori.

simfonietă *sf* [At: CONTEMP. 1951, nr. 257, 4/3 / P: *~ni-e~* / Pl: *~te* / E: it **sinfonietta**, fr **symphoniette**] Lucrare orchestrală de dimensiuni reduse care păstrează caracteristicile de gen și de construcție ale simfoniei (3).

simfonisi *vrr* [At: (a. 1795) GÁLDI, M. PHAN. 251 / V: **simfoni** / Pzi: *~sesc* / E: ngr **ἐσυμφώνησα** (aor **συμφωνῶ**)] (Grî) A se învoi.

simfonism *sn* [At: CONTEMP. 1953, nr. 350, 1/3 / E: ***simfonie*** + *-ism*] Totalitate a principiilor care stau la baza creației simfonice și a muzicii instrumentale în general.

simfonist *sm* [At: I. GOLESCU, C. / V: (rar) ***sinf~*** *smf* / Pl: *~iști* / E: fr ***symphoniste***] Compozitor de muzică simfonică.

simian, ~ă [At: ALEXI, W. / P: *~mi-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***simien***] **1** *a* Care aparține simienilor (3) Si: (rar) *simiesc* (**1**). **2** *a* De simieni (**3**) Si: (rar) *simiesc* (**2**). **3** *smp* (rar *sfp*) Subordin de mamifere primate cu encefalul foarte dezvoltat, cu orbita separată de cavitatea temporală, cu o pereche de mamele pectorale și fața expresivă (*Simioidea*). **4** *sm* (rar *sf*) Mamifer care face parte din ordinul simienilor (**3**).

simiancă *sf* [At: PAMFILE, J. III, 14 / P: *~mi-an~* / Pl: ? / E: np ***Șimian***] (Reg) **1** Horă executată cu pași săltați, spre dreapta și spre stânga, de câte două ori, schimbându-se apoi într-o sârbă. **2** Melodie după care se execută simianca (**1**).

simidă *sf* vz ***smidă***[2]

simidiametru *sn* vz ***semidiametru***

simidiamitru *sn* vz ***semidiametru***

simie *sf* [At: LB / Pl: *~ii* / E: lat ***simia***] (Îdt) Maimuță.

simiesc, ~ească *a* [At: LOVINESCU, S. II, 51 / Pl: *~ești* / E: fr ***simiesque***] (Rar) **1-2** Simian (**1-2**).

simigerie *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ii* / E: ***simigiu*** + *-erie*] Local prevăzut cu un cuptor de brutărie, unde se fac și se vând simiți, covrigi, plăcinte, gogoși etc. Vz *covrigărie, patiserie, plăcintărie*[1].

simigiu *sm* [At: BUL. COM. IST. IV, 122 / Pl: *~ii* / E: tc ***simitçi***] **1-2** Persoană care face sau vinde simiți, covrigi, plăcinte, gogoși etc. Vz *covrigar, patisier, plăcintar*.

similar, ~ă *a* [At: BREZOIANU, R. 278 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***similaire***] **1** Care este de aceeași natură cu cineva sau cu ceva Si: *analog*[3]. **2** (Pex) Care seamănă cu cineva sau cu ceva Si: *analog*[3], *asemănător, asemenea* (**1**), (înv) *asemănat*[2] (**3**), *podobnic, semănător* Vz *apropiat, corespondent*.

similaritate *sf* [At: SFC VI, 57 / Pl: *~tăți* / E: fr ***similarité***] (Rar) **1-7** Similitudine (**1-7**).

simili- [At: FORM. CUV. I, 257 / E: fr ***simili-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Asemănător. **2** Asemenea cu.

similidiamant *sn* [At: DN[2] / P: *~di-a~* / Pl: ? / E: fr ***similidiamant***] Sticlă sintetică pentru limitarea diamantelor.

similigravură *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~ri* / E: fr ***similigravure***] **1** Procedeu de fotogravură folosit în obținerea unui clișeu pentru tipar înalt, împărțit în puncte pe cale fotochimică sau fotomecanică. **2** Imagine reprodusă prin similigravură (**1**).

similipiatră *sf* [At: LTR[2] / Pl: ? / E: ***simili-*** + ***piatră*** cf fr *similipierre*] Material de construcție care imită piatra naturală și se întrebuințează în special pentru fațade.

similitudă *sf* vz ***similitudine***

similitudine *sf* [At: NEGULICI / V: (înv) ***~dă*** / Pl: *~ni* / E: lat ***similitudo, -inis***, fr ***similitude***] **1-2** Însușire a două sau mai multor ființe, obiecte, acțiuni, fenomene etc. de a fi similare (**1-2**) Si: *analogie* (**2**), *asemănare* (**2**), *potriveală, potrivire*, (rar) *similaritate* (**1**), (îrg) *semuială*, (înv) *potroz, semănare*[2], *semuire*[2], (reg) *semeniș*[2]. **3-4** Relația dintre două sau mai multe ființe, obiecte, acțiuni, fenomene etc. similiare (**1-2**). **5** (Spc) Proprietate a două fenomene, obiecte de a putea fi puse într-o anumită corespondență biunivocă parțială sau totală, astfel ca valorile mărimilor caracteristice unuia dintre fenomene sau obiecte să fie obținute prin calculul simplu al valorilor cunoscute ale mărimilor corespondente ce aparțin celuilalt fenomen sau obiect. **6** (Mat) Corespondență biunivocă între punctele a două figuri sau corpuri, astfel încât raportul lungimilor segmentelor omoloage să fie constant Si: *asemănare* (**10**).

similor *sn* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~uri* / E: fr ***similor***] Tombac special cu adaos de staniu, de culoare asemănătoare cu aceea a aurului, întrebuințat mai ales la fabricarea imitațiilor de bijuterii.

siminachie *sf* vz ***siminichie***

siminar *sn* vz ***seminar***

siminarie *sf* vz ***seminar***

siminarist *sm* vz ***seminarist***

siminechi *sf* vz ***siminichie***

siminic *sm* vz ***siminoc***

siminichie *sf* [At: PISCUPESCU, O. 218/10 / V: (înv) ***~nac~, ~nechi, ~manec~, sinamec~, sinamichi, sinamic~, sinamicie, sinimechc, sinimichi, senamechi, senamec~, senamic~, senemec~*** / Pl: *~chii* / E: tc ***sinameki***, ngr ***σιναμικῆ***] **1-2** Arbust din familia leguminoaselor, cu tulpina erectă, cu flori galbene, frunze și păstăi uscate care se întrebuințează ca purgativ și diuretic (*Cassia acutifolia* și *angustifolia*). **3** (Prc) Frunzele și păstăile uscate ale arbuștilor de siminichie (**1-2**), folosite ca medicament Si: (reg) *foi-de-mamă, sena, frunza-mamei*.

siminoc *sm* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***semenic, sem~, ~nic*** (Pl: *~ici*), ***~nog, ~ioc*** / Pl: *~oci* / E: ns cf bg *смил*] **1** Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori mici, galbene, dispuse în capitule care își păstrează culoarea și aspectul natural și după ce se usucă Si: (rar) *imortelă*, (reg) *budiene, cirișor, floarea-patului, flori-de-paie, iarbă-flocoasă, mărgică, ochișori, sâsâne* (*Helichrysum arenarium*). **2** (Bot; reg; șîc ***~nic-de-câmp, ~nic-de-deal***) Parpian (*Antennaria dioica*). **3** (Bot; reg) Firicică (*Filago germanica*). **4** (Bot; reg) Flocoșele (*Filago arvensis*). **5** (Bot; reg) Floare-de-colț (*Leontopodium alpinum*). **6** (Bot; reg; șîc ***~nic-sălbatic***) Floarea-patului (*Gnaphalium silvaticum*). **7** (Reg) Planta *Gnaphalium uliginosum*. **8** (Bot; reg; îf *seminoc*) Culbeceasă (*Medicago falcata*). **9-16** (Prc) Floarea plantei siminoc (**1-8**). **17** (Reg) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **18** Melodie după care se execută siminocul (**17**).

siminog *sm* vz ***siminoc***

siminție *sf* vz ***seminție***

simioc *sm* vz ***siminoc***

simiotică *sf* [At: JIPESCU, O. 44 / A: ? / Pl: *~ici* / E: ns cf *siminoc, siminic*] (Reg) Tip de rachiu nedefinit mai îndeaproape.

simit *sm* [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) ***~ă*** *sf* / Pl: *~iți* / E: tc ***simit***] **1** Produs de patiserie de forma unui covrig mai lat, din cocă mai moale decât a covrigilor obișnuiți, presărat cu semințe de susan. **2** Preparat alimentar dulce, din semințe de susan, zahăr și miere Si: *susan*.

simită *sf* vz ***simit***

simiție *sf* vz ***siminție***

simizet *sn* vz ***șemizetă***

simmental *s* vz ***simmenthal***

simmenthal *s* [At: DER / P: *zimăntal* / V: (rar) ***~tal*** / Pl: ? / E: ***Simmenthal*** (district în Elveția)] Rasă de taurine originară din Elveția, cu corpul alb, tărcat cu pete brun-roșcate, având greutate de 700-1000 kg și o mare producție de lapte.

simmetru, ~ă *a* [At: ARISTIA, PLUT. 4/4 / Pl: *~ri, ~re* / E: gr ***σύμμετρον***] (Grî; rar) **1-2** Simetric (**1-2**).

simoftă *sf* vz ***timoftă***

simoftică *sf* vz ***timoftică***

simoniac, ~ă *smf, a* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~ni-ac* / Pl: *~aci, ~ace* / E: fr ***simoniaque***, lat ***simoniacus***] **1-2** (Persoană) care se face vinovat(ă) de simonie.

simonie *sf* [At: ȘINCAI, HR. II, 25/31 / Pl: *~ii* / E: lm ***simonia***, fr ***simonie***] Trafic cu lucruri sau odoare bisericești sfinte, pedepsit cu caterisirea și cu excomunicarea.

simpatalgie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***sympathalgie***] (Med) Durere în regiunea nervilor simpatici.

simpatectomie *sf* [At: DN[2] / Pl: *~ii* / E: fr ***sypathectomie***] (Med) Ablațiune a ganglionilor și a fibrelor nervoase care aparțin sistemului nervos simpatic.

simpatetic, ~ă *a* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 443/28 / V: (înv) ***~mbat~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: ngr ***συμπαθητός***, ger ***sympathetisch***] **1** Care dă naștere la senzații plăcute. **2** Care provoacă stări sufletești plăcute (și tainice) Si: *sugestiv*.

simpatic, ~ă *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sympathique***, it ***simpatico***] **1** (D. oameni și manifestările lor) Care atrage

prin însușirile sale deosebite Si: *agreabil* (**2**), *atrăgător, plăcut*, (pfm) *nurliu*, (fam) *nostim*. **2** Care inspiră simpatie (**1**) Vz *adorabil, fermecător, încântător, minunat, seducător*. **3** Care dovedește simpatie (**1**). **4** (Rar) Favorabil. **5** (Îs) *Cerneală ~ă* Cerneală incoloră care, după scriere, nu devine vizibilă decât în urma tratării cu anumite substanțe chimice sau cu ajutorul căldurii și care este întrebuințată în scrierea mesajelor secrete. **6** (Îvr) *Pulbere ~ă* Substanță sub formă de pulbere din care se face cerneala simpatică. **7** (Atm; îs) *Sistem (nervos) ~*, (rar) *nervul mare ~, marele ~*, (înv; s) *~ul cel mare* Parte a sistemului nervos alcătuită din totalitatea ganglionilor, fibrelor și centrilor localizați în sistemul nervos central, cu rolul de a regla funcțiile vegetative. **8-9** (Atm; îs) *Ganglioni* (sau *nervi*) *~ici* Ganglioni (sau nervi) care aparțin sistemului nervos simpatic.

simpaticolitic, ~ă *sn, a* [At: DER / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***symphaticolytique***] (Med) **1-2** (Medicament, substanță etc.) care paralizează sistemul nervos simpatic provocând toate fenomenele care caracterizează această stare: dilatarea vaselor, scăderea tensiunii arteriale etc. Si: *simpatolitic* (**1-2**).

simpaticomimetic, ~ă *sn, a* [At: DER / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sympathicomimétique***] (Med) **1-2** (Medicament, substanță etc.) care provoacă excitația sistemului nervos simpatic Si: *simpatomimetic* (**1-2**).

simpaticotomie *sf* [At: DER / Pl: *~ii* / E: fr ***sympathicotomie***] (Med) Intervenție chirurgicală care constă în secționarea și îndepărtarea unei părți din lanțul ganglionilor simpatici.

simpaticotonie *sf* [At: DER / Pl: *~ii* / E: fr ***sympathicotonie***] (Med) Stare de dezechilibru a funcțiunii sistemului nervos vegetativ, cauzată de exagerarea activității sistemului nervos simpatic și caracterizată prin hipersensibilitate și emotivitate sporită.

simpatie *sf* [At: CANTEMIR, I. I. II. 89 / V: (înv) ***~bathie*** / Pl: *~ii* / E: ngr **συμπάθεια**, lat ***sympathia***, fr ***sympathie***, it ***simpatia***] **1** Stare afectivă favorabilă pe care o simte o persoană pentru cineva sau pentru ceva care îi este familiar, plăcut, agreabil etc. **2** (Pex) Obiectul stării de simpatie (**1**). **3** (Pex) Atitudine favorabilă față de o persoană, cauză sau mișcare etc., generată de existența unor idealuri, aspirații sau interese comune. Vz *aprobare, sprijin, atașament*. **4** Sentiment de compasiune și de înțelegere față de suferințele cuiva. **5** (Fam) Persoană față de care cineva are simpatie (**1**). **6** (Fam; pex) Iubit. **7** Legătura dintre (două) organe simetrice, care face ca atunci când unul este afectat să sufere și celălalt.

simpatină *sfs* [At: DER / E: fr ***sympathine***] Substanță secretată de terminațiile nervoase ale sistemului nervos simpatic, care mediază chimic acțiunea acestuia.

simpatiza [At: FM (1832), 25/2 / Pzi: *~zez* / E: fr ***sympathiser***] **1-2** *vtrr* (C. i. oameni) A avea simpatie (**1**) față de cineva Si: *a (se) agrea* (**2**). **3** *vi* (Udp „cu") A împărtăși ideile, sentimentele, acțiunile etc. unei persoane, colectivități sau mișcări, în urma aceluiași schimb de idealuri, aspirații sau interese etc. **4** *vi* (Udp „cu") A fi de partea unei grupări politice sau a unei mișcări, cunoscându-i și împărtășindu-i principiile.

simpatizant, ~ă *smf, a* [At: VLASIU, D. 379 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***sympathisant***] (Persoană) care împărtășește ideile, aspirațiile etc. unei grupări politice, artistice, ale unei asociații științifice, politice etc., fără a fi membrul ei.

simpatizare *sf* [At: POLIZU / Pl: *~zări* / E: ***simpatiza***] **1** Manifestare a unei simpatii (**1**). **2** Împărtășire a ideilor, sentimentelor, acțiunilor etc. ale unei persoane, colectivități, mișcări etc., ca urmare a comuniunii de idealuri, aspirații sau interese. **3** Susținere a unei grupări politice sau a unei mișcări, cunoscându-i și împărtășindu-i idealurile.

simpatizat, ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***simpatiza***] (D. persoane sau d. manifestările lor) Care se bucură de simpatie (**1**).

simpatolitic, ~ă *sn, a* [At: DER / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sympatholitique***] **1-2** Simpaticolitic (**1-2**).

simpatoliză *sf* [At: DN³ / Pl: *~ze* / E: fr ***sympatholise***] (Med) Distrugere a elementelor nervoase ale sistemului simpatic.

simpatologic, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sympathologique***] (Med) **1** Referitor la simpatologie. **2** De simpatologie.

simpatologie *sfs* [At: DN³ / E: fr ***sympathologie***] (Med) Studiu al reacțiilor simpatice (**7**) fiziologice sau patologice.

simpatomimetic, ~ă *sn, a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sympathomimétique***] **1-2** Simpaticomimetic (**1-2**).

simpatoză *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ze* / E: fr ***sympathose***] Stare maladivă nevrotică ce afectează sistemul neurovegetativ.

simpatric, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sympatrique***] (Blg; d. specii, populații etc.) Cu o evoluție diferită și neîncrucișate cu alte specii având același areal.

simpatriot *sm* [At: CANTEMIR, HR. 52 / P: *~tri-ot* / V: ***sâmba~, ~mba~, ~mbatriotis*** / Pl: *~oți* / E: ngr **συμπατριώτης**] (Grî) Compatriot.

simperasma *sf* [At: CANTEMIR, IST. 39 / V: ***~mberasmos*** *sn*, ***~berazmă*** *sf*, ***~mos, ~azma*** *sf* / Pl: *~me* / E: ngr **συμπέρασμα**] (Grî; rar) Concluzie.

simperasmos *sn* vz ***simperasma***

simperazma *sf* vz ***simperasma***

simpetal, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: ger ***sympetal***] (Bot; rar; d. corolele florilor sau, pex., d. flori) Care are (corola cu) petalele unite între ele.

simplamente *av* [At: COȘBUC, P. II, 128 / E: ***simplu*** + *-mente* cf fr *simplement*] (Rar) **1** Pur și simplu. **2** Propriu-zis.

simpleță *sf* [At: VALIAN, V. / Pl: ? / E: fr ***simplesse***] (Înv) **1-15** Simplitate (**1-10, 13-17**).

simplex *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: *~uri* / E: fr ***simplex***] **1** Sistem de telecomunicații care asigură legătura bilaterală simultană a două posturi (telefonice). **2** Țesătură de tricot cu ambele părți lucrate față.

simplice *ai* [At: (a. 1862) PLR I, 195 / E: it ***semplice***] (Îvr; d. modul de exprimare al oamenilor) Simplu (**21**).

simplicitate *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***sem~*** / E: lat ***simplicitas, -atis***, fr ***simplicité***, it ***semplicità***] **1-10** Simplitate (**1-3, 5, 10-14, 17**).

simplifica *vt* [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: *simplific* / E: lat ***simplificare***, fr ***simplifier***] **1** *vtf* A face să devină (mai) simplu (**15-30**) Vz *a schematiza*. **2** *vr* A deveni mai simplu (**15-30**). **3** *vt* (Mat) A reduce o ecuație sau o fracție printr-un divizor comun Si: *a reduce*, (înv) *a reducțirui, a scurta* (**9**), (îvr) *a schimba*. **4** *vt* (Mat) A transforma o egalitate într-o altă egalitate echivalentă cu formă mai simplă.

simplificare *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~cări* / E: ***simplifica***] **1** Operație de reducere la esențial, de renunțare la ornamente de prisos Si: (îvr) *simplificație* (**1**). **2** Rezolvare fără dificultate Si: (îvr) *simplificație* (**2**). **3** (Mat) Reducere a unei ecuații sau a unei fracții printr-un divizor comun Si: (rar) *simplificație* (**3**). **4** (Mat) Transformare a unei egalități în altă egalitate echivalentă cu forma mai simplă Si: *reducere*, (rar) *simplificație* (**4**), (îvr) *schimbare*.

simplificat, ~ă *a* [At: MAN. SĂNĂT. 176/22 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***simplifica***] **1** Care a devenit mai simplu (**15-30**). **2** (D. funcții și expresii algebrice) Asupra căruia s-a efectuat operația de reducere la un divizor comun Si: *redus*.

simplificator, ~oare *smf, a* [At: PUȘCARIU, L. R. I, 96 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***simplifica*** + *-tor*] **1-2** (Cel) care simplifică (**1**). **3-4** (Rar; pex) Vulgarizator (**2, 4**).

simplificație *sf* [At: ELEM. ALG. 85/18 / V: (înv) ***~iune*** *sf* / Pl: *~ii* / E: fr ***simplification***] (Rar) **1-4** Simplificare (**1-4**).

simplificațiune *sf* vz ***simplificație***

simplism *sns* [At: PETICĂ, O. 410 / E: fr ***simplisme***] **1** Mod unilateral și superficial de a înțelege lucrurile, neglijând elementele esențiale. **2** Nivel intelectual și cultural scăzut. **3** Judecată a omului simplist (**1-3**).

simplist, ~ă *a* [At: ȘĂINEANU² / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***simpliste***] **1** (D. oameni) Care este lipsit de complicații și de subtilități intelectuale. **2** (D. oameni) Care judecă superficial, simplificând în mod exagerat lucrurile. **3** (D. oameni) Care nu înțelege lucrurile în toată complexitatea lor. **4** (D. raționamente, concepte, manifestări etc. ale oamenilor) Care reflectă superficialitate, considerare unilaterală a lucrurilor, neglijare a aspectelor esențiale.

simplitate *sfs* [At: MUMULEANU. C. 6 / V: (înv) ***sem~*** / E: ***simplu*** + ***-itate***] **1** Stare a a ceea ce este compus din elemente esențiale. comportând puține adaosuri Si: *simplicitate* (**1**), *sobrietate* (**9**), (înv) *simpleță* (**1**). **2** Lipsă de ornamente Si: *simplicitate* (**2**). *sobrietate* (**10**), (înv) *simpleță* (**2**). **3** (Pex) Lipsă de strălucire Si: *modestie*, *simplicitate* (**3**). (înv) *simpleță* (**3**). **4** Caracterul a ceea ce este alcătuit din puține feluri de mâncare (și din mâncare puțină) Si: *frugalitate*, (înv) *simpleță* (**4**). **5** Caracterul a ceea ce este pe înțelesul tuturor, semănând sau confundându-se cu aspectul vorbit (sau scris) obișnuit al limbii Si: *simplicitate* (**4**). (înv) *simpleță* (**5**). **6** Lipsă de artificialitate. de afectare etc. Si: *modestie*, (înv) *simpleță* (**6**). **7** Însușire de a comporta o calitate inferioară Si: (înv) *simpleță* (**7**). **8** Caracterul a ceea ce are un preț relativ mic Si: (rar) *ieftinătate*, (înv) *simpleță* (**8**). **9** Caracterul a ceea ce este fără prea mare valoare sau fără pretenție Si: *modestie*, (înv) *simpleță* (**9**). **10** Caracterul a ceea ce se bazează pe mijloace materiale și spirituale reduse Si: *modestie*, *simplicitate* (**5**), *sobrietate* (**3**), (înv) *simpleță* (**10**). **11** Caracterul a ceea ce are o structură cu puține elemente Si: *simplicitate* (**6**). **12** Trăsătură a ceea ce este necomplicat și lesne de înțeles. de rezolvat, de făcut, de manevrat etc. Si: *facilitate*, *simplicitate* (**7**). (rar) *lesniciune*, *ușurință*, *ușurătate* Vz *accesibilitate*. **13** Însușire (a cuiva sau a ceva) de a fi sincer. lipsit de afectare etc. Si: *cinste*, *sinceritate*, *simplicitate* (**8**), (liv) *franchețe*, *lealitate*, *loialitate*, (înv) *prostie*. *prostime*, *sadacat*, *simpleță* (**11**). **14** Însușire (a cuiva sau a ceva) de a fi natural Si: *degajare*, *dezinvoltură*, *naturalețe*, (liv) *nonșalanță*, *spontaneitate*, *simplicitate* (**9**), *simpleță* (**12**). **15** Naivitate. **16** Însușirea unei persoane de a fi fără prea multă știință de carte. fără cultură Si: *ignoranță*, *incultură*, (înv) *simpleță* (**14**). **17** Lipsă de rafinament Si: *simplicitate* (**10**), (înv) *simpleță* (**15**). **18** Stare a ceea ce este format dintr-un singur element sau din elemente de același fel. **19** Caracterul a ceva nedivizibil în elemente de natură diferită.

simplocă *sf* [At: DN[3] / Pl: *~oce* / E: fr ***symploque*** cf gr *συμπλοκή*] Procedeu retoric constând din reunirea anaforei cu epifora. astfel încât în mai multe fraze consecutive cuvântul de la început și. respectiv. cel de la sfârșit rămân același.

simplon *sn* [At: TITULESCU. D. 198 / Pl: *~oane* / E: fr ***simplon***] Tren internațional rapid care trece prin tunelul Simplon.

simplu, ~ă *a* [At: PETROVICI. P. 133/14 / V: (înv) ***sem~*** / Pl: *~li*, *~le* / E: fr ***simple***] **1** (Îoc *compus*) Care este format dintr-un singur element sau câteva elemente omogene Si: (înv) *prost*. **2** Nedivizibil în elemente de natură diferită. **3** (Grm; îs) *Timp* ~ Formă verbală temporală alcătuită dintr-un singur verb. neînsoțită de un verb auxiliar. **4** (Grm; îs) *Perfect* ~ Timp verbal simplu al modului indicativ. care exprimă o acțiune trecută. terminată de curând. **5** (Bot; îs) *Floare ~lă* Floare a cărei corolă este compusă dintr-un singur rând de petale și un rând de stamine. **6** (Bot; îs) *Frunză ~lă* Frunză alcătuită dintr-un singur limb. **7** (Înv; îs) *Număr* ~ Număr natural. **8** (Înv; îas) Număr prim. **9** (Îoc *impur*, *amestecat*) Care nu conține elemente străine de specificul propriei naturi Si: *curat*, *gol*, *neamestecat*, *pur*[2], *sec*. **10** (D. acțiuni; îoc *dublu*, *triplu*, *multiplu*) Cu o singură funcționalitate. **11** (D. obiecte, unelte. organe ale viețuitoarelor etc.; îoc *dublu*, *triplu*, *multiplu*) Care are în alcătuire un singur element. ce-i asigură o capacitate de funcționare normală sub raport cantitativ. **12-13** *s*, *a* (Spt; îoc *dublu*) (Probă, partidă etc.) la care participarea în competiție este strict individuală. **14** *a* (D. probe sau partide sportive; îoc *dublu*) Care are loc între doi adversari individuali. **15** *a* (D. clădiri. încăperi etc. sau d. obiecte. articole de îmbrăcăminte etc.; îoc *complex*) Alcătuit din elemente esențiale. comportând puține elemente ajutătoare Si: *sobru* (**6**). **16** *a* (Îoc *încărcat*) Fără ornamente de prisos Si: *neîmpodobit*, *neîncărcat*, *neornat*, *sec*, *sobru* (**8**), (înv) *sadea* (**1**), *sadetic*. **17-18** *av*, *a* (Pex) (Într-un mod) lipsit de strălucire Si: *modest*. **19** *a* (D. alimente. mâncăruri gătite etc.) Care sunt ușor preparate pentru a nu pierde vitaminele, gustul natural etc. **20** *a* (D. meniuri, mese etc.) Alcătuit din feluri puține de mâncare și din mâncare puțină Si: *frugal*. **21** *a* (D. modul de exprimare al oamenilor) Care este pe înțelesul tuturor, semănând sau confundându-se cu aspectul vorbit (sau scris) obișnuit Si: (îvr) *semplice*. **22-23** *av*, *a* (D. limbă, stil etc.) (Într-un mod) lipsit de artificialitate Si: *natural*, *neafectat*, *necăutat*. **24** *a* (D. bunuri materiale. d. articole de îmbrăcăminte etc.) De calitate inferioară. **25** *a* (D. bunuri materiale. d. articole de îmbrăcăminte etc.) Cu un preț mic Si: *ieftin*. **26** *a* Care este fără prea mare valoare Si: *modest*. **27** *a* (D. viață, opere etc.) Care se bazează pe mijloace materiale și spirituale reduse Si: *limitat*, *mărginit*, *modest*, *redus*. **28** *a* (D. obiecte, stări, procese, acțiuni etc.; îoc *complicat*) Care are o structură cu puține elemente. **29-30** *a*, *av* (D. obiecte, stări. procese, acțiuni etc.; îoc *complicat*) (Care nu este complicat, putând fi înțeles. rezolvat. manevrat etc.) fără multă dificultate Si: *facil* (**1**), *lesnicios*, *nedificil*, *ușor* Vz *accesibil*, *elementar*. **31** *a* (D. clișee fotografice. filme, reproduceri etc.; îoc *color*, *colorat*) Care redă imaginea în alb-negru. **32** *a* (D. oameni) Care are o atitudine sinceră. lipsită de afectare Si: *cinstit*[2] (**2**), *deschis*[2] (**24**), *sincer* (**1**). (liv) *franc*[3] (**2**), *leal*, *loial*, (înv) *nefățărit*, *prost*, *neprefăcut*. **33** *a* (D. oameni) Care se poartă natural Si: *degajat*[2] (**8**), *dezinvolt* (**1**), *firesc* (**5**), *nesilit*, *normal*, *obișnuit*, *spontan*, (liv) *nonșalant*, (înv) *prostatic*[1] Vz *natural*, *prostesc*. **34** *a* (D. fizionomia, înfățișarea, gestica, manifestările etc. oamenilor) Care arată sinceritate. lipsă de afectare etc. Si: *cinstit*[2], *deschis*[2] (**25**). *neprefăcut*, *sincer* (**3**), (liv) *franc*[3] (**3**), *leal*, *loial*, (înv) *nefățărit*, *prost*, *neafectat*, *neartificial*. **35** *a* (D. fizionomia. înfățișarea. gestica. manifestările etc. oamenilor) Care exprimă naturalețe Si: *degajat*[2] (**10**), *dezinvolt* (**2**), *firesc*, *nesilit*, *nestudiat*, *normal*, *obișnuit*, *spontan* (**5**), (liv) *nonșalant*, (înv) *prostatic*[1]. **36** *a* (D. oameni) Lipsit de cultură. de știință de carte Si: *ignorant*, *incult*, *necultivat*, *neinstruit*, *neînvățat*, *neștiutor*, *prost*, (liv) *agramat*, *ignar*, (înv) *neabețedat*, *neștiut*[2]. **37** *a* (D. oameni) Lipsit de rafinament Si: *bădăran*, *nerafinat*, *necioplit*, (rar) *prost*. **38** *a* (D. oameni) De origine socială modestă. **39** *a* (Așezat înaintea numelui) Care nu înseamnă nimic mai mult decât... Si: (pop) *sadea*, *curat*. **40** *a* (Fam; îe) **(A fi) ~ ca bună ziua** (A fi) foarte simplu. **41** *a* (Fam; îs) ~ *muritor* Om obișnuit.

simpodial, ~ă *a* [At: DN[3] / P: *~di-al* / Pl: *~i*, *~e* / E: it ***simpodiale***] (D. ramificații ale tulpinii) Pe care cresc mugurii axilari.

simpodiu *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ii* / E: fr ***sympode***] Mod de ramificație a tulpinii. în care mugurele terminal dispare. iar creșterea în lungime a axului se produce prin mugurele axilar imediat inferior.

simpotic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ns cf gr ***συμπόσιον***] (Rar) Cu caracter de orgie Si: *orgiac*.

simpozion *sn* [At: DL / P: *~zi-on* / A și: *~pozion* / E: ngr ***συμπόσιον***, ger ***Symposion***] **1** (În antichitate) Parte finală a mesei de seară. la care se executau dansuri, cântece și se purtau discuții. **2** Conversație pe baza unor scurte expuneri făcute de câteva persoane pe teme de larg interes sau de mare actualitate, dinainte cunoscute. dintr-un anumit domeniu de activitate. în fața și cu participarea publicului. **3** Reuniune științifică de specialiști dintr-un anumit domeniu. în cadrul căreia se dezbate. pe baza unor scurte expuneri ale unor vorbitori. o anumită temă de specialitate dinainte stabilită.

simptom *sn* [At: MEȘT. DOFT. II. 131[r]/1 / V: (iuz) ***~ă*** (Pl: *~e*) *sf*. ***~mtom***. ***~mtomă*** (Pl: *~mtome*). (înv) ***~mtoamă*** (Pl: *~mtoame*) *sf*. (grî) ***~ata***, ***~mtomata*** *sfp* / Pl: *~e*, (rar) *~oame*. (înv) *~uri* / E: ngr ***σύμπτωμα***. lat ***symptoma***, ger ***Symptom***, fr ***symptôme***, it ***sintom***] **1** Tulburare funcțională resimțită de o ființă și care indică prezența unui proces patologic sau fiziologic în organism Si: *semn*, (rar) *senzație*. **2** (Fig) Tot ceea ce indică o stare anormală individuală sau socială Si: *indiciu*, *semn*.

simptomata *sfp* vz ***simptom***

simptomatec, ~ă *a* vz ***simptomatic***

simptomatic, ~ă *a* [At: CANTEMIR. I. I. I. 59 / V: (înv) ***~tec***, ***~mto~*** / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ngr ***συμπτωματικός***. lat ***symptomaticus***, fr ***sympto-matique***] **1** (Înv) Întâmplător. **2** (D. boli) Care arată existența unui proces patologic în organism. **3** (D. boli) Care se manifestă prin anumite simptome (**1**). **4** (D. fenomene morbide) Care are caracter de simptom (**1**). **5** Care se referă la simptomele (**1**) unei boli. **6** (D. tratamente sau medicamente) Care urmărește vindecare unei boli prin înlăturarea simptomelor (**1**) ei.

și nu a cauzelor ce o provoacă. **7** (Fig) Care arată apariția sau existența unei stări de lucruri Vz *semnificativ*.

simptomatologic, ~ă *a* [At: PARHON, O. A. I, 343 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***symptomatologique***] **1** Care ține de simptomatologie. **2** Privitor la simptomatologie.

simptomatologie *sf* [At: NEGULICI / Pl: *~ii* / E: fr ***symptomatologie***] **1** Totalitate a manifestărilor clinice și de laborator ale unei boli, care permite diagnosticarea bolii respective și diferențierea ei de alte afecțiuni. **2** Ramură a medicinei care studiază simptomele și semnele diferitelor boli, precum și recomandarea metodelor corecte de căutare și constatare a lor în vederea precizării diagnosticului Si: *semiologie, semiotică*.

simptomă *sf* vz ***simptom***

simsar *sm* vz ***samsar***

simsaţie *sf* vz ***senzaţie***

simsaţiune *sf* vz ***senzaţie***

simtiment *sn* vz ***sentiment***

simtimental, ~ă *a* vz ***sentimental***

simtimentalitate *sf* vz ***sentimentalitate***

simtoama *sf* vz ***simptom***

simtom *sn* vz ***simptom***

simtomata *sfp* vz ***simptom***

simtomatic, ~ă *a* vz ***simptomatic***

simtomă *sf* vz ***simptom***

simţ *sn* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***sinţ*** / Pl: *~uri* / E: pvb ***simţi***] **1** Facultate a ființelor de a percepe impresii din lumea exterioară prin organele senzoriale specifice Si: (rar) *sens* (**29**), *simțire* (**1**). **2** Sistem receptor unitar, corespunzător unei anumite categorii de stimuli din lumea exterioară sau din interiorul organismului Vz *sensibilitate*. **3** (Îs) *Organe de ~* Organe periferice ale percepției senzoriale. **4** (Lpl) Însușirea de a fi senzual. **5** (Spc) Înclinație spre plăcerile trupești Si: *erotism* (**2**), *senzualism, senzualitate*, (rar) *sexualism*, (înv) *simțualism, simțualitate*. **6** Capacitate înnăscută a cuiva de a sesiza, înțelege și evalua rapid și corect un fenomen, o situație etc. Si: *simțământ* (**2**), *simțire* (**21**), (rar) *sens*. **7** Aptitudine a cuiva pentru (a face) ceva. **8** (Îs) *~ moral* Facultatea de a deosebi binele de rău. **9** (Îs) *~ practic* Îndemânare în rezolvarea diferitelor chestiuni concrete. **10** (Îs) *~ de răspundere* Conștiinciozitate în împlinirea sarcinilor primite sau asumate. **11** (Rar; îs) *~ comun* Bun-simț. **12** (Rar) Sens (**1**). **13** (Rar) Sentiment (**1**). **14** (Rar) Pasiune. **15** (Îvr) Poftă (**1**). **16** (Îvr) Capriciu (**1**).

simţar *sm* vz ***samsar***

simţavară *sf* vz ***simţivară***

simţământ *sn* [At: CR (1831), 12²/8 / V: (iuz) ***~ţem~, ~ţim~***, (înv) ***~ţiment*** (Pl: *~țimenturi*), ***sâmţem~*** / Pl: *~minte* / E: ***simţi*** + *-ământ* după fr *sentiment*] **1** Stare (și atitudine) afectivă specific umană, mai intensă și complexă decât emoția, reprezentând reacția (pozitivă sau negativă a) individului față de alte ființe, obiecte și fenomene sau față de sine însuși Si: *sentiment* (**1**), *simțire* (**18**), (înv) *simțiciune*, (îvr) *sens*. **2** Simț (**6**). **3** (Pex; adesea în construcții cu „a avea") Impresie care se fundează pe intuiție, afect, pe o apreciere subiectivă etc. **4** Conștiință (**2**).

simţecios, ~oasă *a* vz ***simţicios***

simţemânt *sn* vz ***simţământ***

simţi [At: PSALT. 63 / V: (îvr) ***sinţi*** / Pzi: *simt*, (îvr) *simț, ~țesc*, 6 și (îrg) *~țesc* / Cj și: (îrg) *să simț, să ~țesc*, 3 și (reg) *să ~țească*, (îvr) *să simțe* / E: ml ***sentire***] **1** *vt* A fi informat, pe cale senzorială, prin intermediul organelor de simț, despre existența, despre activitatea, despre efectul etc. unui lucru, ale unui fapt, ale unei calități etc. Si: *a percepe*. **2** *vt* A prezenta sensibilitate. **3** *vi* (Pfm; prc) A mirosi. **4** *vi* (Fam) A durea. **5** *vr* A fi conștient de propria stare fizică. **6** *vt* (Înv) A îndura. **7** *vt* (D. ființe, mai ales, d. oameni; c. i. ființe sau acțiuni ale acestora) A-și da seama, spontan și instinctiv, de prezența cuiva sau a ceva. **8** *vrim* (Pop; îe) **A se ~ de ziuă** A începe să se facă ziuă. **9** *vt(a)* (Pop; d. animale) A adulmeca (**1**). **10** *vt* (C. i. însușiri, manifestări sau acțiuni mai ales ale oamenilor sau împrejurări create, de obicei, de aceștia) A lua cunoștință, înțelegând intuitiv și logic, bazându-se pe judecată. Si: *a anticipa* (**1**), *a intui, a presimți, a prevedea, a resimți, a ști, a vedea*. **11** *vt* (C. i. stări afective) A fi cuprins de... **12** *vt* (C. i. stări afective) A fi (foarte) tulburat de ... Si: *a încerca, a resimți*. **13** *vt* (Cu determinări ca „nevoia", „cea mai mare nevoie", „mare nevoie" etc., urmate de un verb, de obicei la conjunctiv sau la infinitiv) A considera necesar. **14** *vt* (Îe) **A ~ lipsa** (cuiva sau a ceva) A suferi din cauză că ceva sau cineva lipsește. **15** *vt* (Pex) A fi stăpânit de tendința lăuntrică de a face, de a avea, de a dobândi etc. ceva Si: *a dori* (**1**), *a voi, a vrea*. **16** *vt* A avea impresia că... **17** *vr* A fi conștient de o însușire, de o stare psihică proprie Si: *a se considera* (**3**), *a se crede* (**39**), *a se socoti* (**4**). **18** *vr* (Îe) **A se ~ în stare** (de ceva sau să facă ceva) A se crede capabil de ceva sau să facă ceva. **19** *vr* (Îe) **A se ~ acasă** (sau **la el acasă** ori **ca acasă** sau **ca la el acasă** ori **acasă la el** sau **ca acasă la el**), **a se ~ în** (sau **la**) **largul lui** (ori, rar, **în toate ale lui**) A avea sentimentul că se află într-un mediu familiar, înconjurat de lucruri și persoane cunoscute. **20** *vr* (Îae) A fi familiarizat cu ceva. **21** *vr* (Îae; șîe **a se ~ la mama** ori **ca la mama** sau **a se ~ acasă la mama** ori **la mama acasă** sau **ca acasă la mama** ori **ca la mama acasă**) A nu fi stânjenit de nimic. **22** *vr* (Îae) A-i fi (foarte) bine undeva sau la cineva. **23** *vr* A da dovadă de bun-simț Si: *a fi simțit* (**9**). **24** *vr* (Pop) A se resimți de pe urma efectelor produse de un factor extern. **25** *vr* (Înv) A-și reveni.

simţiavară *sf* vz ***simţivară***

simţibil, ~ă *a* [At: MARIN, PR. I, 81/29 / V: ***~e*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***simţi*** + *-bil* după lat *sensibilis*, fr *sensible*] **1** (Înv) Care poate fi receptat senzorial. **2** Care poate fi cunoscut și înțeles. **3** (D. substanțe chimice) Care este impresionat de anumiți agenți Vz *sensibil*. **4** (D. oameni) Sensibil (**16**). **5** (D. manifestări, trăsături etc. ale oamenilor) Sensibil (**17**).

simţibile *a* vz ***simţibil***

simţibilitate *sfs* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, XXXVI/5 / E: ***simţibil*** + *-itate* după lat *sensibilitas*, fr *sensibilité*] **1-9** (Înv) Sensibilitate (**1-9**).

simţicios, ~oasă *a* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 125ʳ/32 / V: ***~ţec~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***simţi*** + *-cios*] **1** (Înv) Afectat fizic. **2** Sensibil (**16**).

simţiciune *sf* [At: HELIADE, L. B. III, 49/7 / Pl: *~ni* / E: ***simţi*** + *-ciune*] **1** (Înv) Sensibilitate (**7**). **2** Senzație (**6**). **3** Sentiment (**1**). **4** Simțire (**2**). **5** (Pex) Desfătare (**4**).

simţiment *sn* vz ***simţământ***

simţimânt *sn* vz ***simţământ***

simţioară *sf* vz ***simţivară***

simţire *sf* [At: CORESI, EV. 507 / V: (înv) ***sânţ~, sânt~*** / Pl: *~ri* / E: ***simţi***] **1** (Rar) Simț (**1**). **2** Stare normală a organismului în care omul este conștient de ceea ce (i) se întâmplă, fiind stăpân pe simțurile și pe facultățile lui intelectuale Si: *simțiciune* (**4**) Vz *cunoștință*. **3-4** (Îljv) **Fără ~** (sau **~ri**) (Care este) lipsit de cunoștință Si: *leșinat*. **5** (Îe) **A-și pierde ~a** (sau **~rile**) A leșina. **6-7** (Îe) **A-și veni** (sau **a-și reveni, a aduce**) **în ~** (sau **~ri**), **a veni în ~rile sale** A-și recăpăta (sau a face să-și recapete) cunoștința Si: *a-și veni în fire*. **8** (Îae) A reveni la realitate (dintr-o stare patologică, din somn, din reverie etc.). **9** (Îae) A-și recăpăta stăpânirea de sine. **10** (Iuz) Gândire (**1**). **11** (Iuz; prc) Minte. **12** (Înv) Trăsătură de caracter. **13** (Înv) Calitate (**5**). **14** (Înv) Înțelegere. **15** (Înv) Părere. **16** (Îvr) Semnificație (**1**). **17** Afect (**2**). **18** (Prc) Sentiment (**1**). **19** (Pfm) Grijă deosebită. **20** (Pfm; pex; șîs *~ de sine*) Bun-simț. **21** (Urmat de determinări care indică natura, felul) Simț (**6**). **22** (Pex; adesea în construcție cu „a avea") Opinie care se bazează pe intuiție, pe afect, pe o apreciere subiectivă etc. **23** Conștiință (**2**). **24** Sentiment (**4**).

simţit, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***simţi***] **1** (D. existența, activitatea, efectul etc. unui lucru, ale unui fapt, ale unei calități etc.; construit cu verbul „a se face") Care a fost sesizat pe cale senzorială. **2** (D. manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor) Care este pornit dintr-o stare afectivă puternică. **3** Care denotă sensibilitate. **4** (Pex) Care produce o reacție afectivă Si: *emoționant*. **5** (D. persoane) Care are bun-simț. **6-7** (Olt) Spilcuit (**1-2**). **8** (Olt) Mândru.

simțitate *sfs* [At: HELIADE, L. B. I, 65/20 / E: **simți** + *-itate*] (Înv) 1 Afect (2). 2 (Prc) Sentiment (1).

simțitor, ~oare [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (înv) **sâm~, sânț~/** Pl: *~ori, ~oare* / E: **simți** + *-tor*] 1 *a* (D. ființe sau d. părți ori simțuri ale corpului ale acestora) Care este capabil din punct de vedere fiziologic de senzații, de percepții etc. Si: *sensibil* (1). 2 *a* Care reacționează la senzații, la percepții etc. Si: *sensibil* (2). 3 *a* (Pex) Pentru care rezistența la unele condiții exterioare este slabă sau inexistentă Si: *sensibil* (3). 4 *a* (Înv; d. ființe) Dotat cu organe de simț. 5 *sf* (Bot; reg) Mimoză senzitivă (*Mimosa pudica*). 6 *a* (Înv; d. senzații) Care este simțit (1) fizic. 7 *a* (Pex) (D. corpul ființelor sau d. acțiuni asupra acestora) Dureros. 8 *a* (Înv; d. aparate, instrumente de măsură, mașini etc.) Sensibil (5). 9 *a* (Chm; înv; d. corpuri sau substanțe) Activ. 10 *a* (D. fenomene, stări, procese, situații, operații etc.) Care se se manifestă etc. cu intensitate Si: *intens, puternic, mare[1], tare, viu*. 11-12 *a, av* (Pex) (Care a atins un stadiu, un cuantum etc. suficient de mari pentru a fi) ușor de sesizat Si: *apreciabil* (2), *considerabil* (2), *evident* (1), *însemnat, remarcabil, sensibil* (11), *vădit, vizibil*. 13 *a* (D. oameni sau d. firea, caracterul etc. lor) Care trăiește profund sentimentele, impresiile, situațiile etc. 14 *a* Care suferă excesiv în urma situațiilor, atitudinilor etc. întânite. 15 *a* (Pex) Care poate fi ușor impresionat de ... Si: *emotiv, impresionabil, sensibil* (16), (înv) *simțibil* (4), *simțicios* (2), (reg) *sensibilos* (5). 16 *a* (D. manifestări, trăsături etc. ale oamenilor) Care exprimă sensibilitate (1). 17 *a* (Înv; d. oameni sau d. însușiri ale lor) Care este dotat cu perspicacitate. 18 *a* (Înv; d. oameni sau însușiri ale lor) Care dă dovadă de înțelegere a unor situații, fenomene etc. 19 *a* (Înv; d. manifestări, creații etc. ale oamenilor) Impresionant.

simțitură *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ri* / E: **simți** + *-tură*] (Înv) Sentiment (1).

simțivară *sf* [At: ANON. CAR. / V: **~țav~** (S și: *simț-a-vară*), **~iav~** (S și: *simți-a-vară*), **~ioară**, **~veară** (S și: *simți-veară*) / S și: *simți-vară* / Pl: *~veri* / E: fo cf *simți, vară*] (Orn; reg) Pițigoi (*Parus major*).

simțiveară *sf* vz **simțivară**

simțual, ~ă *a* [At: NEGULICI / P: *~țu-al* / Pl: *~i, ~e* / E: **simț** + *-al* după fr *sensuel*, lat *sensualis*] 1-2 (Înv) Care ține de simțuri (1-2). 3-4 (Înv) Care se referă la simțuri (1-2). 5 (Înv; d. însușiri, funcții, temperamente, sentimente, acțiuni etc. ale oamenilor) Senzual (3).

simțualism *sns* [At: NEGULICI / P: *~țu-a~* / E: **simțual** + *-ism* după fr *sensualisme*] (Înv) 1-2 Senzualitate (1-2).

simțualitate *sfs* [At: KOGĂLNICEANU, în CONTRIBUȚII, I, 80 / P: *~țu-a~* / E: **simțual** + *-itate* după fr *sensualité*, lat *sensualitas, -atis*] (Înv) 1-2 Senzualitate (1-2).

simula *vt* [At: MAN. SĂNĂT. 234/26 / Pzi: *~lez* / E: fr **simuler,** lat **simulare**] 1 (D. ființe; c. i. fapte, stări, situații etc.) A face să apară adevărat ceva fals Si: *a copia, a imita*. 2 (Pex; mai ales d. oameni; c. i. stări afective, însușiri, manifestări etc.) A da o impresie falsă, prin comportament sau schimbarea expresiei, cu intenția de a induce în eroare Si: *a se face, a se preface*, (înv) *a se fățărnici, a se fățări, a (se) schimi*, (reg) *a se marghioli*. 3 (Psh; spc) A exagera, a înlocui, a prelungi etc., mai mult sau mai puțin conștient, un simptom patologic (pentru a obține un avantaj sau a evita o sancțiune). 4 A reda în condiții cât mai asemănătoare cu cele reale, făcând să pară autentic Si: *a da impresia de ...*

simulacru *sn* [At: ASACHI, S. L. II, 73 / Pl: *~re* / E: lat **simulacrum**, fr **simulacre**] 1 Imagine a unei divinități păgâne. 2 Reprezentare plastică a unei personalități idolatrizate. 3 (Asr) Idol. 4 Obiect care reflectă deformat realitatea. 5 (Pex) Copie fără valoare Si: *imitație*. 6 Aparență (iluzorie) a unui lucru, a unui fapt etc. 7 Imagine înșelătoare. 8 Impresie falsă. 9 (Asr; pex) Iluzie. 10 Atitudine, stare, acțiune etc. simulată (2). 11 Atitudine, stare, acțiune etc. falsă.

simulant, ~ă *smf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~nți, ~e* / E: **simula** + *-ant*] 1-2 Simulator (1, 3).

simulare *sf* [At: NEGULICI / Pl: *~lări* / E: **simula**] 1 Tendință de a face să apară ca real (deși nu este), un fapt, o stare sau situație etc. Si: *copiere, imitare, imitație*. 2 (Pex) Tendință de a da o impresie falsă, schimbându-și expresia și comportarea, pentru a induce în eroare Si: *prefăcătorie*, (rar) *simulație* (1), (înv) *schimire*, (înv) *fățărie* (2), *fățărnicie* (2), *prefăcanie, prefăcătură*, (reg) *marghiolire*, (îvr) *prefăcăciune*. 3 (Psh; spc) Manifestare exterioară care tinde, conștient sau nu, să înlocuiască, să exagereze sau să prelungească un simptom patologic. 4 Redare cât mai fidelă sau în condiții asemănătoare cu cele reale, dând impresia de autentic.

simulat, ~ă *a* [At: ALECSANDRI, T. II, 143 / Pl: *~ați, ~oare* / E: **simula**] 1 *a* (D. fapte, stări, situații etc.) Care pare real, deși nu este Si: *copiat, imitat*. 2 *a* (Pex; d. oameni sau d. manifestările, acțiunile etc. lor) Care dă o impresie falsă, cu intenția de a induce în eroare Si: *simulator* (2), *prefăcut[2], fățarnic* (4), (îvr) *schizmuit*. 3 *av* În mod fals. 4 *a* Redat în condiții cât mai apropiate celor reale, dând impresia de autentic.

simulator, ~oare [At: CADE / Pl: *~i, ~e* / E: fr **simulateur**] 1-2 *smf, a* (Persoană) care simulează Si: *simulant* (1), *fățarnic* (3-4), *prefăcut[2]*. 3-4 *smf, a* (Psh; spc) (Persoană) care exagerează, înlocuiește sau prelungește, conștient sau nu, un simptom patologic Si: *simulant* (2). 5 *sn* Sistem tehnic destinat rezolvării ecuațiilor care caracterizează un anumit obiect sau fenomen. 6 *sn* Aparat care permite reprezentarea artificială a unei funcții reale. 7 *sn* Ansamblu de aparate și dispozitive care simulează situațiile posibile într-o activitate, folosit pentru antrenarea și verificarea reacțiilor operatorilor umani.

simulație *sf* [At: STAMATI, D. / V: (înv) **~iune** / Pl: *~ii* / E: fr **simulation**] 1 (Asr) Simulare (1). 2 (Jur) Folosire a unui înscris care constată un act juridic necorespunzător unei operații reale.

simulațiune *sf* vz **simulație**

simultan, ~ă [At: NEGULICI / V: (înv) **~eu** / Pl: *~i, ~e* / E: lat **simultaneus**, fr **simultané**] 1-2 *a, av* (Care există sau se desfășoară) în același interval de timp Si: *concomitent* (2), *paralel, sincronic* (1-2), *sincron* (1-2) Vz *deodată, împreună, totdeodată, totodată*. 3 *sn* Demonstrație la șah unde se joacă în același timp, cu mai mulți adversari de categorie inferioară.

simultaneism *sns* [At: DN[3] / P: *~ne-ism* / E: ger **Simultaneismus**] 1 Simultaneitate (2). 2 Procedeu narativ constând în a prezenta fără tranziție evenimentele care se desfășoară în același timp în diverse locuri. 3 Tehnică de a picta care constă în a suprapune la același obiect două puncte de vedere diferite.

simultaneist, ~ă *a* [At: DN[3] / P: *~ne-ist* / Pl: *~iști, ~e* / E: fr **simultanéiste**] Referitor la simultaneism.

simultaneitate *sf* [At: NEGULICI / P: *~ne-i~* / Pl: *~tăți* / E: fr **simultanéité**] 1 Însușire a două sau mai multe evenimente, procese, acțiuni, fenomene etc. de a fi simultane (1) Si: *sincronie* (1), *sincronism* (1), (rar) *sincronicitate* (1), *sincronitate* (1). 2 Existența sau producerea mai multor acțiuni în același timp Si: *concomitență, paralelism, simultaneism* (1), *sincronie* (2), *sincronism* (2), (rar) *sincronicitate* (2), *sincronitate* (2).

simultaneiza *vt* [At: DN[3] / P: *~ne-i~* / Pzi: *~zez* / E: **simultan** + *-iza*] A da un caracter simultan (1).

simultaneu, ~ee *a* vz **simultan**

simun *sn* [At: GENILIE, G. 168/9 / V: (înv) **sam~** / Pl: *~uri*, (rar) *~e* / E: fr **simoun**] Vânt puternic, cald și uscat, încărcat cu nisip, care bate în Sahara și în Arabia, de la sud la nord.

simvol *sn* vz **simbol**

simzar *sm* vz **samsar**

simziene *sfp* vz **sânziană**

sin[1] *sms* [At: (a. 1559-1560) ap. SCL 1974, 162 / V: **sân** / E: slv **сынъ, синъ**] 1 (Înv; precedă prenumele tatălui și intră în componența numelui de familie al copiilor) Fiu(ul) lui ... 2 (Mar) Fin[2] (1). 3 (Mar) Nepot.

sin[2] *sn* [At: CHEST. II, 414/348 / Pl: *~uri* / E: mg **szin**] (Trs; Mar) Șopron în care se țin fânul, uneltele agricole, de gospodărie etc.

sin[3] *sm* vz **sân[1]**

sin[4] *sn* vz **sim**

sin[5] *sn* vz **sinus[1]**

sin[6] *a, sm* vz **sânt**

sin^{7}- [At: DN^{3} / V: ***sim-*** / E: it ***sin-***, fr ***sin-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Împreună. **2** Cu.

sinafie *sf* [At: DN^{2} / Pl: *~ii* / E: fr ***synaphie***] Fenomen produs când două părți ale unui vers sau, mai rar, două versuri sunt atât de strâns unite, încât are loc eliziunea de la unul la altul, ori când același cuvânt începe în primul vers și sfârșește în cel de-al doilea.

sinagogă *sf* [At: N. TEST. (1648), 8^{r}/13 / Pl: *~ogi*, (înv) *~oge*, *~guri* / E: lat ***synagoga***, ngr ***συναγωγή***, fr ***synagogue***] **1** Clădire destinată celebrării cultului mozaic Si: (rar) *havră*. **2** (Înv) Școală evreiască pe lângă o sinagogă (1). **3** Organizație religioasă la mozaici asemănătoare parohiilor creștine, apărută în condițiile diasporei.

sinagogic, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***sinagogă*** + *-ic* cf ngr ***συναγωγικός***] (Rar) **1-3** Care aparține unei sinagogi (**1-3**). **4-6** De sinagogă (**1-3**).

sinalagmatic, ~ă *a* [At: GOLESCU, E. 285 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ngr ***συναλλαγματικός***] (Jur; d. contracte) Care impune obligații reciproce pentru părțile interesate chiar de la data încheierii.

sinalagmă *sf* [At: (a. 1775) GÁLDI, M. PHAN. 252 / Pl: *~me* / E: ngr ***συνάλλαγμα***] (Înv) Contract (1).

sinalău^{1} *sn* [At: SCL 1959, 217 / Pl: *~laiă*, *~ri* / E: mg ***szénaâlló***] (Mar; Trs) Șopron (1).

sinalău^{2} *sn* vz ***sinălău***

sinalefă *sf* [At: EUSTATIEVICI, GR. RUM. 106^{r}/19 / V: (înv) ***~lifi*** *sn* / Pl: *~fe* / E: ngr ***συναλλοιφή***, lat ***synalaepha***, fr ***synalèphe***] (Fon) Reunire în pronunțare a două silabe într-una singură, prin contracție, prin eliziune sau prin sinereză.

sinalepsă *sf* [At: DER IV, 410 / Pl: *~se* / E: fr ***synalepse***] (Fon) Reducere, în pronunțare, a unui diftong la o vocală.

sinalgezie *sf* [At: DN^{3} / Pl: *~ii* / E: fr ***synalgésie***] (Med) Durere resimțită, prin simpatie, la nivelul unui organ sănătos Si: *sinalgie* (1).

sinalgie *sf* [At: DN^{3} / Pl: *~ii* / E: fr ***synalgie***] (Med) **1** Sinalgezie. **2** Formă a sinesteziei în care o durere se asociază cu o altă senzație.

sinalifi *sf* vz ***sinalefă***

sinamăgi *vr* [At: BARCIANU / Pzi: *~ăgesc* / E: ***sine*** + ***amăgi***] (Îdt) A se înșela pe sine însuși.

sinamăgire *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: (nob) *~ri* / E: ***sinamăgi***] (Îdt) Amăgire a propriei persoane.

sinamechie *sf* vz ***siminichie***

sinamichi *sf* vz ***siminichie***

sinamichie *sf* vz ***siminichie***

sinamicie *sf* vz ***siminichie***

sinanastrofie *sf* vz ***sinanstrofie***

sinanstrofie *sf* [At: IST. AM. 56^{r}/8 / V: ***~nas~*** / Pl: *~ii* / E: ngr ***συναναστροφή***] (Grî) **1** Societate. **2** Anturaj.

sinanter, ~ă *a* [At: DN^{3} / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***synanthéré(s)***] (Bot) **1** *a* (D. androceu) La care staminele concresc prin antenele lor, formând un tub prin care trece stilul pistilului. **2** *sfp* Familia compozeelor.

sinantrop *sm* [At: LTR^{2} / Pl: *~i* / E: fr ***sinanthrope***] Strămoș al omului foarte apropiat de pitecantrop, ale cărui fosile au fost descoperite în China (*Sinanthropus pechinensis*).

sinapism *sn* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~e* / E: ngr ***συναπισμός*** cf fr *sinapisme*] Cataplasmă din făină de muștar cu apă, care se aplică pe diferite părți bolnave ale corpului, spre a provoca un aflux de sânge.

sinapsă *sf* [At: DN^{2} / Pl: *~se* / E: fr ***synapse***] (Blg) Loc de joncțiune între doi neuroni, la nivelul căruia se face transmiterea influxului nervos de la o celulă nervoasă la alta.

sinarhie *sf* [At: DN^{2} / Pl: *~ii* / E: fr ***synarchie***] Guvernare simultană a mai multor căpetenii, fiecare dintre ele conducând câte o parte a statului.

sinariaș, ~ă *a* vz ***sinoriaș***

sinarmonie *sf* [At: PUȘCARIU, L. R. I, 66 / S și: *~nha~* / Pl: *~ii* / E: fr ***synharmonisme*** pad *armonie*] (Fon; în limbile turcice) Sinarmonism (2).

sinarmonism *sn* [At: CL 1957, 97 / Pl: *~e* / E: fr ***synharmonisme***] **1** (Fon) Fenomen fonetic constând în interdependența dintre timbrul (palatal sau velar) al vocalei și acela al consoanei (sau consoanelor) cu care constituie o silabă. **2** (Prc; în limbile turcice) Asimilare progresivă regulată a vocalelor dintr-un cuvânt de către vocala primei silabe a cuvântului respectiv Si: *sinarmonie*.

sinartroză *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ze* / E: fr ***synarthrose***] Articulație fixă între două oase.

sinat *sn* vz ***senat***

sinator *sm* vz ***senator***

sinaxar *sn* [At: (a. 1652) ap. MURNU, GR. 51 / V: ***sănax~*** / Pl: *~e* / E: ngr ***συναξάριον***] **1** Carte bisericească ortodoxă care povestește, pe scurt, viețile sfinților, înșiruite în ordinea zilelor lunii Si: *minologhion*. **2** Calendar creștin în care sunt trecute, pe zile, numele sfinților.

sinaxă *sf* [At: DN^{3} / Pl: *~xe* / E: fr ***synaxe*** cf gr *συναξις* „adunare"] Adunare a primilor creștini.

sinălău *sn* [At: POPOVICI-BĂNĂȚEANU, V. M. 68 / V: (reg) ***~nal~*** / Pl: *~laie*, (rar) *~ăie* / E: mg ***színelö***] (Ban; Trs) Cuțit de tăbăcărie pentru răzuirea pieilor Si: *cuțitoaie* (1), *mezdrea*.

sinălui *vt* [At: POPOVICI-BĂNĂȚEANU, V. M. 68 / V: ***~nel~*** / Pzi: *~esc* / E: mg ***színelhi***] (Ban; Trs; c. i. piei care urmează să fie tăbăcite) A răzui cu sinălăul.

sinăluit *sn* [At: PAMFILE, I. C. 43 / V: ***~nel~*** / E: ***sinălui***] (Ban; Trs) Răzuire cu sinălăul a pieilor care urmează să fie tăbăcărite.

sinătos, ~oasă *a* vz ***sănătos***

sinboie *sf* [At: BORZA, D. 180 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *boi*] (Bot; reg) Viorea (*Viola odorata*).

sincarp, ~ă *a* [At: DN^{3} / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***syncarpe***] (Bot; d. flori, gineceu) Cu carpele unite.

sincarpie *sfs* [At: DN^{3} / E: fr ***syncarpie***] (Bot) Concreștere întâmplătoare a mai multor fructe.

sincatavasis *sn* vz ***singatavasis***

sincer, ~ă [At: PLEȘOIANU, T. I, 94/11 / V: (înv) ***sen~***, ***senter*** / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***sincère***, it ***sincere***] **1-2** *a*, *av* (Care exprimă) cu franchețe (ceea ce simte și gândește) Si: *cinstit^{2}* (**2**), *deschis^{2}* (**24**), (liv) *franc^{3}* (**2**), *leal*, *loial*, (înv) *nefățărit*, *neprefăcut*, *prost*, *simplu* (**32**) Vz *adevărat*, *fățiș*. **3** *a* (D. sentimente, acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Care dovedește lipsă de ipocrizie Si: *deschis^{2}* (**25**), (liv) *franc^{3}* (**3**), *leal*, *loial*, (înv) *nefățărit*, *neprefăcut*, *neted* (**2**), *prost*, *real^{2}* (**2**), *simplu* (**34**) Vz *adevărat*, *fățiș*, *verde*. **4** *a* Conform cu anumite legi, cu anumite principii Si: *corect* (**1**). **5** *a* (Rar; d. culori) Intens. **6** *a* (Rar; d. culori) Pur.

sinceramente *av* [At: BASSARABESCU, V. 213 / E: it ***sinceramente***] (Liv) Cu sinceritate (**1**).

sincerică *sf* vz ***sângerică***

sinceritate *sf* [At: CR (1829), 240^{1}/14 / V: (înv) ***sen~***, ***senteret~*** / E: fr ***sincérité***] **1** Lipsă de ipocrizie Si: *franchețe* (**1**), *lealitate*, *loialitate*, (înv) *prostie*, *prostime*, *sadacat*. **2** (Îlav) **Cu ~** În mod sincer (1) Si: (liv) *sinceramente*. **3** (Îal) Din toată inima. **4** (Rar; lpl) Confidență (**1**).

sinceriță *sf* [At: BORZA, D. 157 / Pl: *~țe* / E: ns cf *sincerică*] (Bot; reg) Sângerică (*Scleranthus perennis*).

sinchiseală *sf* [At: DDRF / Pl: *~eli* / E: ***sinchisi*** + *-eală*] (Fam; mai ales îcn) Atenție deosebită față de cineva sau de ceva Si: (rar) *sinchisire*, (pop) *păsare^{1}*.

sinchisi [At: ARTAXERXU, 65^{v}/20 / V: (înv) ***singhi~***, ***~nhi~***, ***sănhi~***, ***sănhisti***, ***sân~***, (reg) ***san~*** / Pzi: *~sesc* / E: ngr ***συγχύζω***] **1** *vr* (Adesea îcn și udp „de") A ține seama de existența, de manifestările, de influența etc. cuiva sau a ceva. **2** *vr* A nu rămâne indiferent față de cineva sau la ceva Si: *a-i păsa^{1}*, (reg) *a binchisi*. **3** *vr* (Înv) A se mâhni. **4** *vt* (Rar) A incomoda.

sinchisire *sf* [At: DSR / Pl: *~ri* / E: ***sinchisi***] (Rar) Sinchiseală.

sinchisis *sns* [At: DN^{3} / E: fr ***synchysis***] (Med) Lichefiere a corpului vitros.

sinchiș *sns* [At: UDRESCU, GL. / E: ns cf *sinchisi*] 1 (Mun; îe) **A lua (pe cineva) la ~** A lua în răspăr. 2 (Îae) A ocărî. 3 (Îe) **A-i da (cuiva) cu ~** A-i da cu tifla. 4 (Îae) A lua la goană.

sincinezie *sfs* [At: DN[3] / E: fr *syncinésie*] (Med) Mișcare automată, involuntară a unui membru paralizat al corpului cu ocazia unei mișcări voluntare a unui membru sănătos.

sincipital, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~i, ~e* / E: fr *sincipital*] (Atm) 1-2 Care ține de sinciput (1-2). 3-4 Referitor la sinciput (1-2).

sinciput *sn* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~e, ~uri* / E: fr *sinciput*] 1 Punctul cel mai înalt al cutiei craniene. 2 (Spc) Osul craniului care corespunde sinciputului (1) Si: *creștet* (1), *vertex*, (îrg) *scăfârlie*, (reg) *teme*[1].

sincițiu *sn* [At: DER / Pl: *~ii* / E: fr *syncytium*] (Med) Masă de protoplasmă cu un număr mare de nuclee, care provine din fuziunea mai multor celule sau printr-o multiplicare foarte activă fără a fi însoțită de separarea corpurilor celulare.

sinclinal [At: ONCESCU, G. 368 / Pl: *~e, ~uri* / E: fr *synclinal*] (Glg) 1 *sn* Cută a straturilor din scoarța terestră care prezintă aspectul unei albii a cărei concavitate este îndreptată în sus. 2 *a* Care prezintă sinclinale (1).

sinclinoriu *sn* [At: ONCESCU, G. 40 / V: *~m* / Pl: *~ii* / E: fr *synclinorium*] (Glg) Asociație de cute în care cele din partea centrală sunt mai coborâte decât cele din laterale.

sinclinorium *sn* vz **sinclinoriu**

sincondroză *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ze* / E: fr *synchondrose*] (Blg) Sinartroză în care suprafețele sunt legate printr-o fâșie de cartilaj.

sincop *sn* vz **sincopă**

sincopa [At: PONTBRIANT, D. / Pzi: *~pez* / E: fr *syncoper*] 1 *vt* (C. i. vocale sau grupuri de vocale neaccentuate) A realiza o sincopă (3). 2-3 *vti* (Muz; rar) A (se) produce o sincopă (4).

sincopare *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~pări* / E: **sincopa**] 1-2 Producere a unei sincope (3-4).

sincopat, ~ă *a* [At: ȘĂINEANU[2] / Pl: *~ați, ~e* / E: **sincopa**] 1 (D. vocale sau grupuri de vocale neaccentuate) Care a dispărut în interiorul unui cuvânt prin sincopă (3). 2 (D. muzică, în special d. muzică de jazz) Caracterizat prin folosirea sincopei (4). 3 (Rar; pex) Ritmic.

sincopă *sf* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 294/17 / V: (înv) *sincop, ~pe sf, ~pi sn* / Pl: *~pe* / E: ngr **συγκοπή**] 1 (Med) Sindrom paroxistic de întrerupere a circulației și a respirației, caracterizat prin pierderea cunoștinței, a sensibilității și a mișcărilor voluntare, prăbușirea tensiunii, absența pulsului și diferite fenomene nervoase Si: *leșin*. 2 (Rar; pan) Pauză. 3 Fenomen fonetic constând în dispariția unei vocale (sau a unei silabe), de obicei neaccentuate, între două consoane ale unui cuvânt. 4 (Muz) Efect ritmic cu caracter dinamic obținut prin mutarea accentului unei măsuri de pe timpul tare pe cel slab anterior.

sincope *sf* vz **sincopă**

sincopi *sn* vz **sincopă**

sincopism *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: nct] Pseudonim alcătuit din anumite litere și puncte.

sincrază *sf* vz **sincreză**

sincretic, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr **syncrétique**] 1-2 Care se referă la sincretism (1-2) Si: (rar) *sincretistic* (1-2). 3-4 Care aparține sincretismului (1-2) Si: (rar) *sincretistic* (3-4).

sincretism *sn* [At: PROT. - POP., N. D. / Pl: *~e* / E: fr *syncrétisme*] 1 Contopire a unor elemente din domeniile unor arte (literatură, muzică, dans), caracteristică folclorului și, în general, fazelor primitive de dezvoltare a culturii. 2 (Flz) Reuniune forțată a unor elemente eterogene din doctrine religioase sau sisteme filozofice diferite, ignorându-se deosebirile dintre ele Si: *eclectism* (1).

sincretist *sm* [At: CADE / Pl: *~iști* / E: fr *syncrétiste*] 1-2 Adept al sincretismului (1-2).

sincretistic, ~ă *a* [At: PÂRVAN, G. 29 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ger *syncretistisch*] (Rar) 1-4 Sincretic (1-4).

sincreză *sf* [At: DN[3] / V: *~riză* / Pl: *~ze* / E: it *sincrasi*] (Lin) Fuziune a mai multor silabe într-una singură.

sincriză *sf* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~ze* / E: fr *syncrise*] 1 (Chm) Trecere a unui corp din stare lichidă în stare solidă. 2 Coagulare a două lichide prin amestec. 3 Figură retorică în care se definește ceva prin contrariul său.

sincrociclotron *sn* [At: DER / Pl: *~oane* / E: fr *synchrocyclotron*] (Fiz) Accelerator ciclic pentru particule grele cu sarcină electrică, mai puternic decât ciclotronul și având capacitatea de a menține sincronismul dintre mișcarea particulelor și variația tensiunii acceleratoare, prin modificarea frecvenței acesteia Si: *fazotron*.

sincrofazotron *sn* [At: DER / Pl: *~oane* / E: fr *synchrophasotron*] (Fiz) Accelerator ciclic pentru particule grele, cu sarcină electrică, mai puternic decât ciclotronul și al cărui principiu de funcționare îmbină elemente ale sincrotronului cu elemente ale fazotronului.

sincron, ~ă [At: ȘINCAI, HR. I, 69/20 / V: (înv) *~nhr~* / Pl: *~i, ~e* / E: ngr **σύγχρονος**, fr *synchrone*] 1-2 *a, av* Simultan (1-2). 3 *a* (Îs) *Cameră ~ă* Cameră de luat vederi pentru înregistrarea, în același timp, a sunetului și a imaginii. 4 *a* (Spc; d. două sau mai multe sisteme fizice sau tehnice) Care este sediul unor mișcări periodice ce se desfășoară în același interval de timp. 5 *a* (Spc; îs) *Mașină ~ă* Mașină electrică de curent alternativ (monofazat sau trifazat), a cărei turație de regim este constantă și proporțională cu frecvența tensiunii la borne.

sincronic, ~ă [At: FM (1845), 212[1]/32 / V: (înv) *~nhr~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr *synchronique*] 1-2 *a, av* Simultan (1-2). 3 *a* (D. metode de studiu, d. puncte de vedere etc.; îoc *diacronic*) Care se referă la fapte, fenomene, evenimente sincrone (1). 4 *a* Care nu ia în considerație evoluția istorică Si: *sincronistic*, *static*, *neistoric*. 5 (Îs) *Tabel* (sau *tablou*) ~ Tabel cronologic al evenimentelor care au avut loc în același timp, dar în locuri diferite.

sincronicitate *sf* [At: DN[3] / Pl: *~tăți* / E: **sincronic** + *-itate*] (Rar) 1-2 Simultaneitate (1-2).

sincronie *sf* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~ii* / E: fr *synchronie*] 1-2 Simultaneitate (1-2). 3 (Îoc *diacronie*) Ansamblul fenomenelor lingvistice considerate într-o anumită perioadă a istoriei limbii.

sincronism *sn* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) *~nhr~* / Pl: *~e* / E: ngr **συγχρνισμός**, fr *synchronisme*] 1-2 Simultaneitate (1-2). 3 (Îs) *~ sonor* Simultaneitate (2) a înregistrărilor sonore și ale imaginilor, în cinematografie sau în televiziune, realizată cu ajutorul camerei sincrone.

sincronistic, ~ă *a* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr *synchronistique*] (Rar; d. scrieri cu caracter istoric) Care studiază sau expune evenimentele în mod sincronic (4) Si: *sincronic* (4).

sincronitate *sf* [At: CĂLINESCU, G., O. I, 83 / Pl: *~tăți* / E: **sincronic** + *-itate*] (Rar) 1-2 Simultaneitate (1-2).

sincroniza *vt* [At: V. ROM. februarie 1954 / Pzi: *~zez* / E: fr *synchroniser*] 1 A face ca două sau mai multe fapte, evenimente, acțiuni etc. să se petreacă în același timp. 2 (Spc) A efectua operațiile necesare pentru ca o mașină sincronă să fie adusă în starea de a funcționa în paralel cu un generator sincron sau cu o rețea electrică de curent alternativ. 3 (Spc) A realiza concordanța dintre imagine și sunet într-un film. 4 (Spc) A efectua montarea sincronă a benzii de imagine cu banda de sunet corespunzătoare.

sincronizare *sf* [At: SADOVEANU, O. XX, 151 / Pl: *~zări* / E: **sincroniza**] 1 Determinare a desfășurării simultane a două sau mai multe fapte, fenomene, acțiuni etc. 2 (Spc) Aducere a unei mașini sincrone în starea de a funcționa în paralel cu un generator de curent alternativ. 3 (Spc) Punere în acord a imaginii cu sunetul într-un film. 4 Montare sincronă a benzii de imagine cu banda de sunet corespunzătoare.

sincronizat, ~ă *a* [At: IST. LIT. ROM. II, 14 / Pl: *~ați, ~e* / E: **sincroniza**] 1 (D. două sau mai multe fapte, fenomene, evenimente, acțiuni etc.) Adus în stare de sincronie (1) Si: *corelat*[2] (2), *coordonat* (2). 2 (D. sisteme fizice sau tehnice și d. comenzile legate de acestea) Care a fost supus

sincronizării (**2**). **3** (D. filme cinematografice) Care are banda de imagine în concordanță cu banda de sunet corespunzătoare.

sincronizator *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~oare* / E: ***sincroniza*** + *-tor*] **1** Ansamblu de dispozitive folosit pentru sincronizarea automată a mașinilor sincrone. **2** Aparat ce pune în concordanță pelicula cinematografică pe care este imprimată imaginea cu banda sonoră corespunzătoare.

sincronoscop *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~oape* / E: fr ***synchronoscope***] **1** Instrument care indică dacă două fenomene periodice sunt sincrone. **2** Instrument folosit pentru determinarea momentului în care s-a realizat sincronizarea a două tensiuni electrice alternative. **3** Instrument alcătuit dintr-un oscilograf catodic, folosit pentru înfățișarea vizuală a formelor de undă.

sincrotron *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~oane* / E: fr ***synchrotron***] (Fiz) Accelerator ciclic pentru electroni, mai puternic decât betatronul, folosit în fizica nucleară, în care electronii sunt accelerați întâi de un câmp magnetic variabil în timp, iar apoi de un câmp electric alternativ.

sindactil, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***syndactyle***] Care prezintă sindactilie.

sindactilie *sfs* [At: DER / E: fr ***syndactylie***] Malformație congenitală a mâinii sau a piciorului, constând în lipirea a două sau mai multor degete între ele prin sudarea părților moi, oasele rămânând separate.

sindaxis *sn* vz ***sintaxă***

sindereză *sfs* [At: DN[3] / E: ns cf it *sideresi*] (Flz) **1** Facultate care face posibilă distingerea binelui de rău. **2** Conștiință de sine. **3** Capacitate de a distinge și de a face conexiuni.

sindesm- vz ***sindesmo-***

sindesmită *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***syndesmite***] (Med) Inflamație a ligamentelor.

sindesmo- [At: DN[3] / V: ***sindesm-*** / E: fr ***syndesmo-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Referitor la ligamente. **2** Referitor la țesutul conjunctiv.

sindesmologie *sfs* [At: DN[3] / E: fr ***syndesmologie***] Ramură a anatomiei care se ocupă cu studiul articulațiilor Si: *artrologie*.

sindesmopexie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***syndesmopexie***] (Med) Operație pentru remedierea rupturii unui ligament.

sindesmotomie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***syndesmotomie***] (Med) Secționare chirurgicală a unui ligament.

sindesmoză *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ze* / E: fr ***syndesmose***] (Med) Legătură la distanță, prin ligamente sau membrane, a două oase.

sindeză *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***syndèse*** cf gr ***σύνδεσις*** „legătură"] (Blg) Împerechere a cromozomilor omologi în profaza meiotică.

sindiatemnusă *sf* [At: GHEOM. – TRIGON. 157[v]/ 25 / P: *~di-a~* / Pl: *~se* / E: ngr ***συνδιατέμνουσα***] (Grî; rar) Cosecantă.

sindic *sm* [At: ȘĂINEANU[2] / A și: *sindic* / Pl: *~ici* / E: ngr ***σύνδικος***, fr ***syndic***] **1** (Iuz) Persoană care era însărcinată cu administrarea patrimoniului unei instituții, corporații, societăți etc. **2** (Iuz) Consilier juridic. **3** (Șîs ~ *de bursă*) Conducător al agenților de schimb ori al mijlocitorilor oficiali, care prezidează camera lor sindicală, face parte din organele de conducere a bursei și execută ordinele de bursă ale justiției și ale altor organe de stat. **4** (Șîs ~ *de faliment*, *~ul unui faliment*, *judecător ~*, înv. *~ul falimentului*) Persoană însărcinată cu lichidarea afacerilor unui falit.

sindica *vtr* [At: CADE / Pzi: *sindic* / E: fr ***syndiquer***] (Rar) **1-6** A (se) sindicaliza (**1-6**).

sindical, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***syndical***] **1** (Iuz) Referitor la sindic (**1**). **2** (Îs) *Cameră ~ă* Tribunal disciplinar care judecă infracțiunile la regulamentele unei corporații și ia apărarea intereselor acesteia. **3** Referitor la sindicat (**9**).

sindicalism *sns* [At: CADE / E: fr ***syndicalisme***] **1** Doctrină anticapitalistă dezvoltată cu precădere în țările latine din Europa Occidentală și din America la sfârșitul sec. XIX și la începutul sec. XX, care considera sindicatele cea mai puternică formă de organizare a muncitorilor și unica organizație necesară în lupta pentru construirea unei societăți noi Si: *anarhosindicalism*. **2** Sistem de organizare a muncitorilor prin mijlocirea sindicatelor (**9**). **3** Mișcare sindicală (**3**).

sindicalist, ~ă [At: CARAGIALE, O. II, 206 / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***syndicaliste***] **1** *smf* Adept al sindicalismului (**1**). **2** *a* Care aparține sindicalismului (**1**). **3** *a* Referitor la sindicalism (**1**). **4** *smf* Membru al unui sindicat (**9**).

sindicaliza *vtr* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pzi: *~zez* / E: ***sindical*** + *-iza*] **1-2** A (se) uni într-un sindicat (**9**) Si: (rar) *a (se) sindica* (**1-2**). **3-4** A forma un sindicat (**9**) Si: (rar) *a (se) sindica* (**3-4**). **5-6** A (se) încorpora într-un sindicat (**9**) Si: (rar) *a (se) sindica* (**5-6**).

sindicalizare *sf* [At: DL / Pl: *~zări* / E: ***sindicaliza***] **1** Unire într-un sindicat (**9**). **2** Formare a unui sindicat (**9**). **3** Intrare într-un sindicat (**9**).

sindicalizat, ~ă *a* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sindicaliza***] (Rar) Care este încorporat înt-un sindicat (**9**).

sindicat *sn* [At: CR (1832), 80[2]/40 / Pl: *~e* / E: fr ***syndicat***] **1-4** (Înv) Funcția de sindic (**1-4**). **5-8** (Înv) Perioadă de timp cât durează funcția de sindic (**1-4**). **9** Organizație profesională de masă care reunește, pe bază de adeziune voluntară, pe salariații din întreprinderi sau instituții, în scopul de a-și soluționa revendicările economice, socio-culturale. **10** Totalitatea membrilor unui sindicat (**9**). **11** Sediu al unei organizații sindicale. **12** Uniune monopolistă proprie capitalismului, mai dezvoltată decât cartelul, în cadrul căreia întreprinderile membre își mențin independența în organizarea producției, dar renunță la independența comercială desfăcând produsele sau achiziționînd materiile prime printr-un oficiu comun.

sindicos, ~oasă *a* vz ***sunducos***

sindie *sm* [At: I. GOLESCU, în PR. DRAM. 73 / V: (reg) ***sân~*** / Pl: *~ii* / E: slv ***сѫдиꙗ, сѫдий***] (Îvp) **1** Primar[2]. **2** Ispravnic.

sindighistru *sm* [At: NECULCE, L. 240 / A: nct / Pl: *~ri* / E: nct] (Înv) Soldat din armata turcească făcând parte dintr-un corp nedefinit mai îndeaproape.

sindilă *sf* vz ***șindrilă***

sindiotactic, ~ă *a* [At: DEX / P: *~di-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***syndiotactique***, eg ***syndyotactic***] (Chm; d. polimeri) Care are o structură spațială regulată, în ale cărui lanțuri macromoleculare succesiunea unităților structurale se repetă constant de-a lungul lanțului, în poziția alternantă.

sindirei *sms* [At: BORZA, D. 21 / V: ***~nghi~*** / E: rs ***сендерей***] (Bot; reg) Țelină (*Apium graveolens*).

sindrilă *sf* vz ***șindrilă***

sindrofie *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~ntr~***, (rar) ***sen~*** / E: ngr ***συντροφία***] **1** (Fam) Reuniune de invitați Si: *petrecere*. **2** Totalitatea participanților la o sindrofie (**1**). **3** (Nob) Ceremonie (**2**). **4** (Rar) Tovărășie. **5** (Rar) Prietenie.

sindrom *sn* [At: CADE / Pl: *~oame* / E: fr ***syndrome***] (Med; de obicei cu determinări care arată felul) Totalitatea simptomelor care apar în cursul unei boli, dându-i o notă caracteristică.

sine *prf* vz ***se[1]***

sineală *sf* [At: CIHAC, II, 336 / V: (reg) ***sân~*** / Pl: *~eli* / E: bg ***синило*** (dal *синяло*)] (Pop) **1** Culoare albastră. **2** Vopsea albastră. **3** (Spc) Albăstreală pentru rufe și var. **4** (Pex) Apă cu albăstreală în care se clătesc rufele albe pentru a căpăta o tentă albăstrie.

sineață *sf* vz ***sâneață***

sinec[1] *sn* [At: PSALT. HUR. 70/18 / V: ***sân~*** / Pl: ? / E: ml **senicus*] (Îvr) Bătrânețe.

sinec[2] *s* [At: TEODORESCU, P. P. 380 / V: ***sân~*** *s*, ***~ă***, ***~nică*** *sf* / E: pvb ***sineca***] (Reg; de obicei precedat de prepoziții cu care formează locuțiuni adverbiale) Zorii zilei.

sineca *vir* [At: RESMERIȚĂ, D. / V: ***sân~***, ***sânica***, ***~nica***, ***suminica*** / Pzi: *sinec* / E: cf ml **signicare*, **exsomnicare*] (Pop; în descântece) **1-2** A se scula în zori (și a se închina). **3-4** (Pex) A se închina.

sinecă *sf* vz ***sinec[2]***

sinecdocă *sf* [At: EUSTATIEVICI, GR. RUM. 106[v]/6 / V: (înv) ***~ohă***, ***~ohie***, ***~edochie***, ***~egdohi***, ***~nodoche*** (S și: *synodoche*) / A și: (rar)

sinecdocă / Pl: ? / E: fr ***synecdoque*** cf ngr ***συνεκδοχή***] Figură de stil prin care se dă unui cuvânt un înțeles mai larg sau mai restrâns decât sensul uzual, înlocuindu-se partea prin întreg sau întregul prin parte, singularul prin plural (și invers), genul prin specie și specia prin gen etc.

sinecdohă *sf* vz ***sinecdocă***

sinecdohie *sf* vz ***sinecdocă***

sinechie *sf* [At: DER / Pl: ? / E: fr ***synéchie***] (Med) **1** Proces patologic care constă în aderența irisului la fața posterioară a corneei sau la cristalin. **2** (Rar) Simfiză (**2**). **3** (Pex) Orice aderență patologică între formațiuni anatomice vecine.

sineclizâ *sf* [At: DN³ / Pl: *~ze* / E: fr ***synéclise***] (Glg) Platformă având aspectul unui larg sinclinal, cu flancuri ușor înclinate.

sinecologie *sfs* [At: DN³ / E: fr ***synécologie***] Ramură a ecologiei care se ocupă cu studiul asociațiilor organismelor vegetale sau animale.

sinecotomie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***synéchotomie***] (Med) Secționare a bridelor sau a aderențelor.

sinecură *sf* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~ri*, (rar) *~re* / E: fr ***sinécure***] Funcție foarte bine retribuită, care cere o muncă minimă sau care nu cere nici un fel de muncă.

sinecurism *sns* [At: FLACĂRA, 1975, nr. 47, 8 / E: ***sinecură*** + *-ism*] **1** (Rar) Câștigarea traiului prin sinecură. **2** Mod de viață al sinecuristului.

sinecurist *smf* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~iști*, *~e* / E: fr ***sinécuriste***] Persoană care deține o sinecură.

sinedochie *sf* vz ***sinecdocă***

sinedriu *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ii* / E: ngr ***συνέδριον***, fr ***synidrion***] **1** Consiliu cu atribuții deliberative și judecătorești în Grecia antică și în statele elenistice. **2** Tribunal penal la vechii evrei Si: *sanhedrin*. **3** (Îs) *Marele ~* Autoritate supremă din Ierusalim în secolele I î. Hr. – I d. Hr., cu funcții judecătorești, politice și de interpretare a legii. **4** (Înv) Consiliu bisericesc.

sinefaptomeni *s* [At: GEOM. – TRIGON. 157ᵛ/24 / E: ngr ***συνεφαπτομένη***] (Gmt; grî; rar) Cotangentă.

sinefor *sn* [At: (a. 1815) GÁLDI, M. PHAN. 253 / Pl: *~i* / E: ngr ***συνέφορος***] (Îvr) Membru în consiliul de conducere al unei eforii.

sinefora *sf* vz ***sinisfora***

sinegdochi *sf* vz ***sinecdocă***

sinegor *sm* [At: DN³ / Pl: *~i* / E: fr ***synégore***, gr ***συνήγορος***] **1** Apărător în justiție la vechii greci. **2** Avocat public însărcinat să apere legile împotriva reformelor propuse.

sineli *v* vz ***sinili***

sinelit, ~ă *a* vz ***sinilit***

sineliu, ~ie *a* vz ***siniliu***

sinelui *v* vz ***sinălui***

sineluit *sn* vz ***sinăluit***

sinemurian, ~ă [At: DN³ / P: *~ri-an* / Pl: (**2**) *~ieni*, *~iene* / E: fr ***sinémurien***] (Glg) **1** *sn* Al doilea etaj al jurasicului inferior. **2** *a* Care aparține sinemurianului (**1**).

sinepitrop *sm* [At: (a. 1844) GÁLDI, M. PHAN. 253 / Pl: *~i* / E: ngr ***συνεπίτροπος***] (Înv) Coepitrop.

sinereză *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ze* / E: ngr ***συναίρεσις***, fr ***synérèse***] **1** (Lin) Fenomen fonetic care constă în fuziunea într-un diftong ascendent a două vocale învecinate prin transformarea primei vocale într-o semivocală. **2** Separare a lichidului dintr-un gel în urma depozitării mai îndelungate.

sinergetic, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ns cf ger *synergetisch*] Referitor la sinergie (**1**).

sinergidă *sf* [At: BOTANICA, 70 / Pl: *~de* / E: fr ***synergide***] (Bot) Fiecare dintre cele două celule ale sacului embrionar situate de o parte și de alta a oosferei.

sinergie *sf* [At: RALEA, S. T. II, 91 / Pl: *~ii* / E: fr ***synergie***] **1** (Blg) Asociație a mai multor organe sau țesuturi pentru îndeplinirea aceleiași funcțiuni. **2** (Pex) Asociație a două sau mai multe fenomene, situații, acțiuni etc. în virtutea aceleiași funcționalități și a atingerii aceluiași scop.

sinergism *sns* [At: DEX / E: fr ***synergisme***] (Fiz) **1** Intensificare a acțiunilor care se exercită în același sens. **2** Intensificare a acțiunii a două substanțe prin asocierea acestora.

sinesfora *sf* vz ***sinisfora***

sinestalgie *sf* [Atz: DEX / Pl: *~ii* / E: fr ***synestalgie***] (Med) Durere care apare la simpla atingere a unei zone îndepărtate de punctul dureros.

sinestezic, ~ă *a* [At: VIANU, M. 83 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***sinestezie*** + *-ic* cf fr *synesthétique*] (Liv) **1** Care se referă la sinestezie. **2** Care aparține sinesteziei.

sinestezie *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ii* / E: fr ***synesthésie***] Asociație spontană între senzații de natură diferită care dau impresia că sunt una simbolul celeilalte.

sineș *sm* [At: BĂCESCU, P. 52 / Pl: *~i* / E: nct] (Iht; reg) Regină (*Eupomotis gibbosus*).

sineși *prf* vz ***se***[1]

sinet *sn* [At: MAG. IST. IV, 121/10 / V: (înv) ***săn~***, ***sân~***, ***sen~*** / Pl: *~uri*, (rar) *~e* / E: tc ***senet***] **1** (Înv) Act (**4**). **2** (Înv) Hrisov. **3** (Înv) Adeverință (**3**). **4** (Înv) Chitanță (**1**). **5** (Înv) Poliță². **6** (Rar) Casetă (**1**). **7** (Rar) Sipet. **8** (Îvr; fig) Talisman.

sinetismenos *am* [At: (a. 1713) GÁLDI, M. PHAN. 253 / S și: *~ethis~* / Pl: *~eni* / E: ngr ***συνειθισμένος***] (Grî; rar) Obișnuit.

sineț[1] *sm* [At: BĂCESCU, P. 47 / V: ***sân~*** / Pl: *~i* / E: ns cf scr *sjenica*] (Iht; Ban; Olt) Plătică¹ (*Brama brama*).

sineț[2] *sn* vz ***sâneață***

sineța *vt* [At: SĂULESCU, HR. II, 442/13 / Pzi: ? / E: ***sineață***] (Înv) A împușca.

sinețar *sm* vz ***sânețar***

sinețaș *sm* vz ***sânețaș***

sineză *sf* [At: DN³ / Pl: ? / E: ns cf gr *συνεσις* „reunire"] Silepsă.

sinfazic, ~ă *a* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ici*, *~ice* / E: eg ***synphasic***] **1** (D. procese periodice) Care are aceeași fază. **2** (Îs) *Antenă ~ă* Antenă alimentată în fază cu celelalte antene ale unui sistem radiant.

sinferei *smp* [At: BORZA, D. 59 / E: nct] (Bot; Ban) Garoafă (*Dianthus caryophyllus*).

sinfibroză *sf* [At: DN³ / Pl: *~ze* / E: fr ***synfibrose***] (Med) Sinartroză în care suprafețele sunt legate printr-un țesut fibros.

sinfiză *sf* vz ***simfiză***

sinfonic, ~ă *a* vz ***simfonic***

sinfonie *sf* vz ***simfonie***

sinfonist, ~ă *smf* vz ***simfonist***

singalez, ~ă [At: DER / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***syngalais***] **1** *smp* Popor de religie budistă constituit ca națiune în Sri Lanka. **2** *smf* Persoană care aparține poporului singalez (**3**). **3** *a* Care aparține singalezilor (**1**). **4** *a* Privitor la singalezi (**1**). **5** *sf* Limbă indo-europeană vorbită de singalezi (**1**).

singatavasis *sn* [At: (a. 1784) BUL. COM. IST. V, 282 / V: ***~nca~*** / Pl: ? / E: ngr ***συγκατάβασις***] **1** (Grî) Condescendență. **2** Învoială.

singe *sn* vz ***sânge***

singeac *sn* vz ***sangeac***

singeap[1] *sm* vz ***sângeap***

singeap[2] *s* vz ***sângeapă***

singeapă *sf* vz ***sângeap***

singenetic, ~ă *a* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***syngénèsique*** după *genetic*] (D. mineralele din rocile sedimentare) Format concomitent cu sedimentele în care se găsește.

singeneză *sfs* [At: DER / E: fr ***syngénèse***] Stadiu în evoluția rocilor sedimentare corespunzător timpului de formare a sedimentelor.

singepiu, ~ie *a* vz ***sângepiu***

singhel *sm* [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 226ᵛ/20 / Pl: *~i* / E: ngr ***σύγκελλος***] **1** Grad în ierarhia călugărească, inferior protosinghelului. **2** Persoană care deține gradul de singhel (**1**).

singhelie *sf* vz ***singhilie***

singhilie *sf* [At: (a. 1702) IORGA, S. D. XIV, 9 / V: ***sigilion*** *sn*, ***~ghel~***, ***~iodă*** *sf* / Pl: *~ii* / E: ngr ***συγγίλιον***] (Înv) Hotărâre bisericească exprimată printr-un act public (prevăzut cu sigiliu).

singhiliodă *sf* vz ***singhilie***

singhipiu, ***~ie*** *a* vz ***sângepiu***

singhirei *sm* vz ***sinderei***

singhisi *v* vz ***sinchisi***

singipiu, ***~ie*** *a* vz ***sângepiu***

singir *sn* [At: DIONISIE, ap. ȘIO II_2, 130 / V: ***sân~***, ***zi~*** / Pl: *~uri* / E: tc ***zincir*** (dal *sincir*)] **1** (Înv) Lanț cu un cerc de fier la unul dintre capete, în care se prindea gâtul robilor care urmau să fie expuși în public ca pedeapsă infamantă. **2** (Pop) Șir de oameni legați cu singir (**1**).

single *sn*, *a* [At: DEX / P: *singăl* / Pl: *~uri* / E: eg ***single***] (Muz) **1-2** (Disc) care conține câte o singură piesă pe fiecare față.

singleton *sn* [At: DN^3 / Pl: ? / E: eg ***singleton***] Singura carte de un anumit semn pe care o are un jucător la bridge.

singlit *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 123^r/27 / Pl: *~iți* / E: ngr ***σύγκλητος***] (Înv) Sfat (**11**).

singlitic *sm* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 70^v/25 / V: ***~tit***, ***~ă*** *sf* / Pl: *~ici* / E: ngr ***συγκλιτικός***] (Înv) **1** Senator. **2** (Pex) Nobil.

singlitică *sf* vz ***singlitic***

singlitit *sm* vz ***singlitic***

singraf *sm* [At: (a. 1803) URICARIUL, III, 17/7 / Pl: *~i* / E: ngr ***συγγραφεύς***] (Înv) **1** Autor (**5**). **2** Scriitor.

singramă *sf* [At: SĂULESCU, HR. I, 18bis/7 / Pl: *~me* / E: ngr ***σύγγραμμα***] (Grî; rar) Operă[1].

singspiel *sn* [At: DER / P: *zingspil* / Pl: ? / E: ger ***Singspiel***] Operă germană de tip popular, în care muzica alternează cu episoadele vorbite.

singular, ***~ă*** [At: GENILIE, G. 27/11 / V: (înv) ***~iu*** / Pl: *~i*, *~e* / E: lat ***singularis***, ***-e***, fr ***singulier***] **1-2** *sn*, *a* (Grm; șîs *număr ~*) (Categorie gramaticală) care indică un singur exemplar dintr-o categorie de ființe sau de obiecte Si: (înv) *singuratic* (**8-9**), (înv) *singurit* (**2-3**). **3** *a* (Îs) *Persoana întâi* (sau *a doua*, *a treia*) *~* Persoană gramaticală care indică numărul singular (**2**). **4** *a* Care aparține unui singur sau unui anumit exemplar dintr-o anumită categorie Si: *individual*, (liv) *singularizat* (**1**). **5** *a* Care caracterizează un singur sau un anumit exemplar dintr-o categorie Si: *individual*, (liv) *singularizat* (**2**). **6** *a* Care se referă la un singur sau un anume exemplar dintr-o categorie Si: *individual*, (liv) *singularizat* (**3**). **7** *a* Care este altfel decât alți indivizi, decât alte fenomene etc. din aceeași categorie prin anumite trăsături specifice Si: *anumit* (**2**), *aparte* (**5**), *deosebit*[2] (**2**), *diferit* (**1**), *distinct* (**1**), *izolat*, *special*, (liv) *singularizat* (**4**). **8** *a* Care este singur printre sau față de indivizi, față de fenomene etc. din aceeași categorie, ocupând un anumit loc în categorie Si: *anumit*, *aparte*, *deosebit*[2], *distinct*, *izolat*, *neobișnuit*, *special*, *unic*, (liv) *insolit*, *singularizat* (**5**). **9** *a* Care iese din comun în raport cu ceilalți indivizi, cu celelalte fenomene etc. din aceeași categorie Si: *ciudat* (**3**), *curios* (**12**), *distinct*, *excepțional*, *extraordinar*, *năstrușnic*, *neobișnuit*, *original*, *special*, (rar) *străin*, (liv) *abracadabrant*, *singularizat* (**6**), *bizar*, *straniu*, (pop) *pocit*[2], *poznaș*, (înv) *ciudos*, (grî) *paraxiu*, (reg) *deșănțat*, *poznat*, *șod*, (fam) *fistichiu*, *întors*, *sanchiu*. **10** *a* (Log; îs) *Judecată ~ă* Judecată al cărei subiect este un nume individual. **11** *sm* (Flz; îoc *general*) Categorie care reflectă determinarea individuală a obiectelor, a sistemelor sau a proceselor, considerate în totalitatea trăsăturilor proprii numai lor Si: *individual*. **12** *a* (Înv; d. lupte) Corp la corp.

singularitate *sf* [At: HELIADE, L. B. I, 182/1 / Pl: *~tăți* / E: fr ***singularité***] **1-4** Caracter singular (**4-8**) al unui fapt, al unui obiect, al unui fenomen etc. **5** (Pex) Ciudățenie (**2**).

singulariu, ***~ie*** *a* vz ***singular***

singulariza *vtr* [At: PROT. – POP., N. D. / Pzi: *~zez* / E: fr ***singulariser***] **1-2** A fi (sau a face să fie) altfel decât alți indivizi, decât alte fenomene etc. din aceeași categorie prin anumite trăsături specifice, individuale Si: *a (se) deosebi*, *a (se) distinge*, *a (se) evidenția*, *a (se) ilustra*, *a (se) individualiza*, *a (se) izola*, *a (se) remarca*, (înv) *a (se) însemna*, *a (se) vesti*. **3-4** A fi (sau a face să fie) singur printre sau față de indivizi, față de fenomene etc. de aceeași categorie Si: *a (se) deosebi*, *a (se) distinge*, *a (se) izola*. **5-6** A ieși (sau a face să iasă) din comun în raport cu ceilalți indivizi, cu celelalte fenomene etc. din aceeași categorie.

singularizare *sf* [At: PLR II, 209 / Pl: *~zări* / E: ***singulariza***] **1** Posedare de anumite însușiri specifice față de alți indivizi, față de alte fenomene etc. din aceeași categorie Si: *deosebire* (**2**), *distingere* (**1**), *evidențiere*, *ilustrare*, *individualizare*, *izolare*, *remarcare*, *semnalare*, (înv) *însemnare*, *vestire*. **2** Separare printre sau față de indivizi, față de fenomene etc. din aceeași categorie Si: *deosebire*, *distingere*, *izolare*. **3** Ieșire din comun în raport cu ceilalți indivizi, cu celelalte fenomene etc. din aceeași categorie.

singularizat, ***~ă*** *a* [At: REBREANU, P. S. 40 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***singulariza***] (Liv) **1-6** Singular (**4-9**).

singulativ *sns* [At: GRAUR, I. L. 146 / E: eg ***singulative***] (Grm; îs) *Sufix de ~* Sufix cu ajutorul căruia se formează, în unele limbi, singularul din tema de plural și care, la origine, era un substantiv colectiv.

singur, ***~ă*** [At: COD. VOR[2]. 61^r/13 / V: (înv) ***săn~*** / Pl: *~i*, *~e* / E: ml ***singulus***] **1** *a* (D. ființe) Care se află și acționează fără a fi însoțit de (alt)cineva. Si: *neînsoțit*, *neîntovărășit*, *solitar* (**7**), (îvr) *singurătit* (**1**), (înv) *solt*[1]. **2** *a* (Îlav) **De unul ~** Fără să fie însoțit sau asistat de (alt)cineva. **3** *a* (D. ființe, mai ales d. oameni) Care se găsește de obicei departe de alte ființe ori de (alți) oameni, preferând singurătatea Si: *izolat*, *pribeag*, *rătăcit*, *răzleț*, *retras*, *sihastru*, *singuratic* (**1**), *solitar* (**10**), (rar) *însingurat*, *pustnic*, (înv) *retirat*, (reg) *singuriu*, (îvr) *singurățel*, *singurătit* (**2**), (rar, d. oameni) *părăsit*, (rar; d. oameni) *stingher*. **4** *a* (D. ființe, mai ales d. oameni) Prin forțe proprii, fără ajutorul cuiva. **5** *a* (D. ființe, mai ales d. oameni) Din proprie inițiativă. **6** *a* (D. operații efectuate de lucruri; înv. și îla **de sine ~**) De la sine. **7** *a* (Adesea precedat de „un", „unul", sau „o", care-i întăresc sensul; precedă substantivul pe care îl determină) Numai unul Si: *unic*, (asr) *singuratic* (**6**). **8** *a* (Îcn) Nici un. **9-10** *a*, *av* (Care este) exclusiv (...), numai (...). **11** *a* (Cu sens de întărire, adesea substituind subiectul sau obiectul) (Eu, tu, el etc.) însumi (însuși, însuși etc.), chiar eu (tu, el etc.) Si: *în persoană*, *nemijlocit*, *personal*. **12** *a* Cu sine însuși *Vorbea singur*.

singura *vr* [At: PSALT. 208 / V: ***~ri*** / Pzi: *~rez* / E: ***singur***] (Înv) A se însingura.

singurare *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***~rire*** / Pl: *~rări* / E: ***singura***] (Înv) Însingurare.

singuratec, ***~ă*** *a* vz ***singuratic***

singuratic, ***~ă*** [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***~tec***, (înv) ***~rătec*** / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***singur*** + *-atic*] **1** *a* (D. ființe, mai ales d. oameni) Singur (**3**). **2** *a* (D. viața, traiul sau d. manifestările, acțiunile etc. oamenilor) Care este caracteristic omului singuratic (**1**). **3** *a* Care se petrece în singurătate. **4** *a* (D. lucruri, locuri, arbori etc.) Care este plasat la un loc ferit, departe de (alte) așezări omenești ori departe unul de altul Si: *dosit* (**2**), *ferit*[1] (**3**), *izolat*, *lăturalnic*, *pustiu*, *liniștit*, *rătăcit*, *răzleț*, *retras*, *solitar* (**1**), *stingher*, (rar) *pribeag*, (îvp) *secret*[3], (îvr) *singureț* (**1**), (înv) *singurit*, (reg) *lăturaș*, *lăturiș*. **5** *a* (Pex) Liniștit. **6** *a* (Rar; pex; d. așezări omenești, d. locuințe etc. sau d. locuri de obicei populate) Pustiu. **7** *a* (Asr; adesea precedat de „un", „o" care-i întăresc sensul; adesea precedă substantivul pe care îl determină) Singur (**7**). **8-9** *sn*, *a* (Grm; înv) Singular (**1-2**). **10** *a* (Înv; d. pietre prețioase, mai ales d. briliante și diamante) Solitar (**13**). **11** *a* (Îvr; îs) *Luptă ~ă* Luptă corp la corp.

singuraticire *sf* [At: SBIERA, F. S. 297 / Pl: *~ri* / E: ***singuratic***] (Îvr) Singurătate (**1**).

singurătate *sf* [At: CORESI, EV. 264 / V: (îrg) ***~rit~*** / Pl: *~tăți* / E: ***singur*** + *-ătate*] **1** Starea cuiva care este sau trăiește singur (**1**, **3**) Si: *izolare*, (liv) *solitudine* (**1**), *schimnicie*, (rar) *însingurare*, (îvr) *singuraticire*, *singurie*. **2** (Spc) Izolare morală Si: *solitudine* (**2**). **3** Loc retras, pe unde oamenii nu umblă sau trec foarte rar. **4** Loc pustiu, fără oameni și animale Si: *pustietate*, *sihăstrie*. **5** (Pex) Loc fără zgomote sau agitație. **6** (Rar) Perioadă de timp trăită în izolare.

singurătec, ***~ă*** *a* ***singuratic***

singurătit, ~ă *a* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 126ᵛ/17 / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: ***singura***] (Îvr; d. oameni) **1-2** Singur (**1, 3**).
singureauă *a* vz ***singurel***
singurel, ~ea *a* [At: BUDAI-DELEANU, T. V. 36 / V: (înv) ***~reauă*** *af* / Pl: ~*ei*, ~*ele* / E: ***singur*** + *-el*, *-ea*] (Hip) **1-7** *a* Singur (**1, 3-7, 11**). **8-9** *a, av* Singur (**9-10**).
singuret, ~eață *a* [At: BUDAI-DELEANU, T. V. 138 / Pl: ~*i*, ~*e* / E: ***singur*** + *-eț*] (Îvr; d. lucruri, locuri etc.) **1** Singuratic (**4**). **2** (pex) Liniștit. **3** (Rar; pex) Pustiu.
singuri *v* vz ***singura***
singurică *af* [At: ALECSANDRI, P. I, 196 / Pl: ~*ele* / E: ***singur*** + *-ică*] (Hip) **1-7** *a* Singură (**1, 3-7, 11**). **8-9** *a, av* Singură (**9-10**).
singurie *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: ? / E: ***singur*** + *-ie*] (Îvr) Singurătate (**1**).
singurire *sf* vz ***singurare***
singurior, ~oară *a* [At: CIHAC, I. 255 / Pl: ~*i*, ~*oare* / E: ***singur*** + *-ior*] (Ban; Mol; hip) **1-2** Singurel (**1-2**).
singurit, ~ă [At: VĂCĂRESCUL, GR. 20/2 / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: ***singur*** + *-it*] **1** *a* (Înv; d. lucruri, locuri, arbori etc.) Singuratic (**4**). **2-3** *sn, a* (Șîs *nume* ~) Singular (**1-2**).
singuritate *sf* vz ***singurătate***
singuriță *a* [At: CADE / Pl: ~*țe* / E: ***singur*** + *-iță*] (Trs; hip) **1-7** *af* Singurea (**1-7**). **8-9** *a, av* Singurea (**8-9**).
singuriu, ~ie *a* [At: SFC VI, 77 / Pl: ~*ii* / E: ***singur*** + *-iu*] (Reg; d. ființe) Singuratic (**1**).
singuruc, ~ă *a* [At: GR. S. VII, 19 / Pl: ~*uci*, ~*uce* / E: ***singur*** + *-uc*] (Mar; hip) **1-2** Singurel (**1-2**).
singuruț, ~ă *a* [At: GR. S. VII, 16 / Pl: ~*i*, ~*e* / E: ***singur*** + *-uț*] (Mar; hip) **1-2** Singurel (**1-2**).
sinhariticon *s* [At: (a. 1787) GÁLDI, M. PHAN. 253 / Pl: ? / E: ngr ***συγχαρητικός***] (Grî) Felicitare.
sinhisi *v* vz ***sinchisi***
sinhorisis *s* [At: CANTEMIR, I. I. I. 132 / V: ***sunhorisin*** *sm* / Pl: ? / E: ngr ***συγχώρησις***] (Grî) **1** Permisiune. **2** Iertare.
sinhron, ~ă *a* vz ***sincron***
sinhronic, ~ă *a* vz ***sincronic***
sinhronism *sn* vz ***sincronism***
sini *vt* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: ~*nesc* / E: drr ***sineală***] (Reg; c. i. rufe) A albăstri cu sineală (**3**).
sinic *sn* vz ***șinic***
sinica *v* vz ***sineca***
sinică *sf* vz ***sinec²***
sinice *sf* vz ***șinic***
sinichesion *s* [At: (a. 1800) GÁLDI, M. PHAN. 253 / V: ***~ichisie*** *sf* / Pl: ~*sii* / E: ngr ***συνοικέσιον***] (Grî) Căsătorie (**1**).
sinichioză *sf* [At: DN³ / Pl: ~*ze* / E: gr ***συνοικείωσις***] (Grm) Conjuncție (**2**).
sinichisie *sf* vz ***sinichesion***
sinidisis *s* [At: (a. 1750) GÁLDI, M. PHAN. 253 / E: ngr ***συνείδησις***] (Grî) Conștiință (**2**).
sinie *sf* [At: (a. 1588) CUV. D. BĂTR. I, 194/15 / Pl: ~*ii* / E: tc ***sini***, bg ***синия***] **1** Tavă de metal, mare și rotundă, pentru copt plăcinte, prăjituri sau de pus coliva etc. **2** (Pop) Masă țărănească joasă, rotundă, fixată pe trei picioare. **3** (Ban; Dob) Fund de lemn rotund pentru mămăligă. **4** (Ban) Căldare de lemn.
sinigrină *sfs* [At: LTR² / E: fr ***sinigrine***] Substanță componentă a semințelor de muștar negru, a hreanului și a ridichilor, care constituie principiul activ al făinii de muștar.
sinili *vt* [At: CIHAC, II, 336 / V: (înv) ***~neli*** / Pzi: ~*lesc* / E: ***sineală***] (Mol; c. i. rufe) A sini.
sinilire *sf* [At: DDRF / Pl: ~*ri* / E: ***sinili***] (Mol) Albăstrire a rufelor cu sineală (**3**).
sinilit, ~ă *a* [At: ARHIVA, II, 95 / V: ***șânel~*** / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: ***sinili***] (Mol) Albăstrit cu sineală (**3**).
siniliu, ~ie [At: CIHAC, II, 336 / V: (rar) ***~nel~*** / Pl: ~*ii* / E: ***sineală*** + *-iu*] (Pop) **1-2** *av, a* (În mod) albăstriu.
sinimeche *sf* vz ***siminichie***
sinimichi *sf* vz ***siminichie***
sinimiton *sn* [At: GEOM. – TRIGON. 161ᵛ/20 / V: ***~on*** / Pl: ~*oane* / E: ngr ***συνημίτονον***] (Gmt; îvr) Cosinus.
sinimitonon *sn* vz ***sinimiton***
sinior, ~ă *smf* vz ***senior²***
siniore *sm* vz ***senior²***
siniorie *sf* vz ***seniorie***
sinisfora *sf* [At: (a. 1785) IORGA, S. D. XXI, 179 / V: ***săn~***, ***~nef~***, ***~nes~*** / Pl: ? / E: ngr ***συνεισφορά***] **1** (Înv) Cotizație (**1**). **2-3** Colectă (**1-2**). **4** Document asupra bunurilor unei succesiuni.
sinistr- vz ***sinistro-***
sinistrat, ~ă *smf, a* [At: CADE / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: fr ***sinistré***] **1-2** (Persoană) care a suferit pagube mari de pe urma unei calamități (incendiu, inundație, cutremur, război etc.) Si: *calamitat*.
sinistritate *sfs* [At: IORDAN, L. R. A. 185 / E: ***sinistru*** + *-itate*] (Nob) Caracterul a ceea ce este sinistru (**1**).
sinistro- [At: DN³ / V: ***sinistr-*** / E: fr ***sinistro-*** cf lat *sinister* „stâng"] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** De stânga. **2** Stâng.
sinistrocardie *sf* [At: DN³ / Pl: ~*ii* / E: fr ***sinistrocardie***] (Med) Deplasare a inimii spre stânga, dincolo de poziția normală Si: *levocardie*.
sinistroză *sf* [At: DN³ / Pl: ~*ze* / E: fr ***sinistrose***] (Med) Tulburare psihică care apare după catastrofe sau după traume psihice, implicând pierderea capacității de muncă și inhibarea voinței.
sinistru [At: NEGULICI / Pl: ~*iștri*, ~*re* / E: fr ***sinistre***, lat ***sinister, -tra***] **1** *sn* (Liv) Dezastru care aduce mari pierderi materiale Si: *calamitate* (**2**), *catastrofă* (**1**). **2** *a* Care inspiră un sentiment de groază, prin aspect, prin manifestări, prin consecințe etc. Si: *cumplit* (**7**), *cutremurător* (**1**), *fioros* (**1**), *groaznic* (**1**), *grozav* (**1**), *înfiorător*, *înfricoșător*, *îngrozitor*, *înspăimântător*, *lugubru*, *macabru*, *monstruos*, *teribil*, *zguduitor*, (liv) *abominabil*, *tefiric*, *terifiant*, (îvp) *rău*, *spăimântător* (**2**), (pop) *spăimos* (**1**), (înv) *oțărâtor*, *spaimântos* (**1**). **3** *a* Care prevestește sau aduce nenorocire Si: *funest* (**1**), *nefast*, (pop) *pocit²*. **4** *a* (Rar; fig) Sumbru. **5** *a* (Fig; rar; d. oameni) Trist. **6** *a* Care inspiră un sentiment de repulsie, de oroare, de greață etc. Si: *dezgustător*, *grețos* (**1**), *odios*, *oribil*, *repugnant*, *repulsiv*, *respingător*, *scârbos*, (reg) *mârșav*. **7** *a* (D. glume, farse etc.) Care este de prost gust Si: *deplasat²* (**3**), *nepotrivit*.
siniț *sn* vz ***sâneață***
siniubire *sfs* [At: I. GOLESCU, C. / E: ***sine*** + ***iubire***] (Înv) Egoism (**1**).
sinizeză *sf* [At: DN³ / Pl: ~*ze* / E: gr ***σινιζέσις***] (Lin) Sinereză (**1**).
sinmah *sn* [At: (a. 1820), GÁLDI, M. PHAN. 254 / Pl: ~*i* / E: ngr ***σύμμαχος***] (Grî; rar) Aliat² (**2**).
sinochie *sf* [At: DN³ / Pl: ? / E: ger ***Synökie***] (Blg) Simbioză între microorganisme și oameni, în care beneficiază și gazda.
sinod *sn* [At: NECULCE, L. 293 / Pl: ~*oade*, (rar) ~*uri* / E: ngr ***σύνοδος***, lat ***synodus***, fr ***synode***] **1** Adunare de ierarhi care constituie forul suprem al bisericii (sau al unei eparhii) ortodoxe și care se întrunește periodic pentru a rezolva problemele administrative Si: (înv) *sobor²* (**1**). **2** Adunare episcopală convocată pentru a discuta chestiuni de dogmă, de morală bisericească Si: (înv) *sobor²* (**2**). **3** (Îs) ~ *ecumenic* Adunare la care participau toți episcopii bisericii creștine sau reprezentanții lor în vremea când aceasta nu era divizată pe confesiuni. **4** (Rar) Conciliu (**1**).
sinodal, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: ~*i*, ~*e* / E: lat ***synodalis***, fr ***synodal***] **1-2** Care aparține sinodului (**1-2**) Si: *sinodic* (**1-2**), (înv) *sinodalnic* (**1-2**), *sinodicesc* (**1-2**), *sobornic* (**1-2**), *sobornicesc* (**1-2**). **3-4** Privitor la sinod (**1-2**) Si: *sinodic* (**3-4**), (înv) *sinodalnic* (**3-4**), *sinodicesc* (**3-4**), *sobornic* (**3-4**), *sobornicesc* (**3-4**). **5-6** Care face parte dintr-un sinod (**1-2**) Si: *sinodic* (**5-6**), (înv) *sinodalnic* (**5-6**), *sinodicesc* (**5-6**), *sobornic* (**5-6**), *sobornicesc* (**5-6**). **7-8** Care emană de la un sinod (**1-2**) Si: *sinodic*

(7-8), (înv) *sinodalnic* (7-8), *sinodicesc* (7-8), *sobornic* (7-8), *sobornicesc* (7-8).

sinodalitate *sf* [At: BARIȚIU, P. A. III, 306 / Pl: *~tăți* / E: **sinodal** + *-itate*] Subordonare față de sinod (1-2).

sinodalnic, ~ă *a* [At: CANTA, LET. III, 179/15 / Pl: *~ici, ~ice* / E: **sinodal** + *-nic* cf rs *синодальный*] (Înv) 1-8 Sinodal (1-8).

sinodic, ~ă *a* [At: (a. 1734) URICARIUL, VII, 23 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ngr **συνοδικός**, lat **synodicus**, fr **synodique**] 1-8 Sinodal (1-8). 9 (Ast; îs) *Perioadă ~ă*, (înv) *an lunesc ~* Interval de timp între două conjuncții succesive ale Lunii sau ale altei planete cu Soarele. 10 (Ast; îs) *Lună ~ă* Perioadă de timp existentă între două luni noi consecutive Si: *lunație*. 11 (Ast; iuz; îs) *Revoluțiune ~a a lunii* Mișcare a Lunii efectuată într-o lună sinodică (10) Si: (înv) *ocol sinodicesc*. 12 Referitor la intervalul de timp după care se repetă aceeași poziție relativă a Pământului, a Soarelui, a Lunii sau a unei planete.

sinodicesc, ~ească *a* [At: (a. 1752) CAT. MAN. I, 1 / Pl: *~ești* / E: **sinodic** + *-esc*] 1-8 (Înv) Sinodal (1-8). 9 (Ast; îs) *Ocol ~* Mișcare a Lunii efectuată într-o lună sinodică (10).

sinodoche *sf* vz **sinecdocă**

sinolog *sm* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~ogi* / E: fr **sinologue**] Specialist în sinologie.

sinologic, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr **sinologique**] 1 Care aparține sinologiei. 2 Privitor la sinologie.

sinologie *sfs* [At: ANTONESCU, D. / E: fr **sinologie**] Știință care studiază istoria, limba și literatura chineză.

sinonim, ~ă [At: CANTEMIR, I. I. II, 176 / Pl: *~i, ~e* / E: ngr **συνώνυμος**, fr **synonyme**] 1 *a* Asemănător. 2 *a* Echivalent cu ... 3 *a* Corespunzător. 4-5 *sn, a* (Cuvânt, afix, formă flexionară sau construcție sintactică) care are (aproape) același înțeles cu altul Si: *sinonimic*.

sinonimic, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr **synonymique**, ger **Synonymik**] 1-2 *a* Care ține de sinonime (4) sau de sinonimie. 3-4 *a* Care se referă la sinonime (4) sau la sinonimie. 5-6 *a* Propriu sinonimelor (4) sau sinonimiei. 7 *a* (Îs) *Derivație ~ă* Procedeu stilistic potrivit căruia două sau mai multe cuvinte din aceeași sferă semantică ajung să desemneze, în sens figurat, același lucru. 8 *sf* (Iuz) Ramură a lingvisticii care studiază sinonimele (4) și sinonimia. 9 *sf* (Rar) Sinonimie (3).

sinonimie *sf* [At: MOLNAR, RET. 204/13 / Pl: *~ii* / E: fr **synonymie**] 1 Însușirea unor cuvinte, afixe, expresii etc. de a fi sinonime (5) cu altele. 2 Posibilitatea înlocuirii unui cuvânt, afix, expresie etc. prin sinonimul (4) lor. 3 Totalitatea sinonimelor (4) unei limbi Si: (rar) *sinonimică* (9), (înv) *sinonimitate*. 4 Situație în care se află două sau mai multe sinonime (4). 5 (Pex) Asemănare (2). 6 (Pex) Identitate. 7 (Pex) Corespondență (1).

sinonimist, ~ă *sm* [At: POLIZU / Pl: *~iști, ~e* / E: fr **synonymiste**, ger **Synonymist**] (Înv) Persoană care se ocupă de sinonimie (3).

sinonimitate *sfs* [At: STAMATI, D. / E: **sinonim** + *-itate*] (Înv) Sinonimie (3).

sinope *sns* [At: DN³ / E: lat **sinopis**] (Hld) Culoare verde.

sinopsă *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / V: **sinopsis** *sn* / Pl: *~se* / E: ngr **σύνοψις**, ger **Sinopsis**] (Înv) 1 Rezumat. 2 Compendiu (1).

sinopsie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr **synopsie**] Contopire a razelor vizuale pentru a forma imaginea.

sinopsis¹ *sn* vz **sinopsă**

sinopsis² *sn* [At: DEX / S și: *synopsis* / Pl: *~uri* / E: eg, fr **synopsis**] Rezumat foarte concentrat al subiectului unui scenariu de film.

sinoptic, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr **synoptique**] 1 (D. rubrici, tabele etc.) Care este întocmit astfel încât permite o privire generală asupra tuturor părților componente. 2 (Îs) *Hartă ~ă* Hartă cu date meteorologice culese simultan în diferite localități, servind la stabilirea timpului probabil pentru următoarele ore ale zilei.

sinor, ~ă *smf* vz **senior²**

sinorhidie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr **synorchidie**] (Med) Reunire a testiculelor.

sinori *v* vz **sinorisi²**

sinoriaș, ~ă *a* [At: VALIAN, V. / V: **~nar~** / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf συνορεύω] (Înv) Vecin.

sinorisi¹ [At: (a. 1821) IORGA, S. D. XXI, 361 / V: **sânorisa** / Pzi: *~sesc* / E: ngr **συνοργίζομαι** (aor **συνωργίσθην**)] 1 *vt* A băga de seamă. 2 *vt* A acorda atenție. 3 *vr* A-și face griji. 4 *vr* A se potrivi.

sinorisi² *vr* [At: CIHAC, II, 699 / V: **~nori** / Pzi: *~sesc* / E: ngr **συνωρίσα** (aor **συνωρεύω**)] (Îdt) 1 A se mărgini. 2 A se întovărăși.

sinostoză *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ze* / E: fr **synostose**] Sutură (patologică sau chirurgicală) a două oase care normal există și funcționează separat și bine individualizate.

sinostozic, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr **synostosique**] Referitor la sinostoză.

sinovectomie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr **synovectomie**] (Med) Excizie chirurgicală a sinovialei unei articulații.

sinovial, ~ă [At: KRETZULESCU, A. 128/5 / P: *~vi-al* / Pl: *~i, ~e* / E: fr **synovial**] 1 *a* Referitor la sinovie. 2-3 *sf, a* (Membrană) care secretă sinovie.

sinovialom *sn* [At: DN³ / Pl: *~oame* / E: fr **synovialome**] (Med) Tumoare a unei sinoviale (2) articulare.

sinovie *sfs* [At: ANTROP. 17/10 / E: fr **synovie**] Lichid transparent galben, secretat de membranele seroase din cavitatea articulațiilor, care asigură buna funcționare a acestora din urmă.

sinoviosarcom *sn* [At: DN³ / Pl: *~oame* / E: fr **synovio-sarcome**] (Med) Sinovialom format la nivelul țesutului fibrosarcomatos.

sinovită *sf* [At: ENC. VET. 19 / Pl: *~te* / E: fr **synovite**] Boală constând în inflamarea unei membrane care secretează sinovie.

sinpetal, ~a *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: fr **sympétale**, ger **sympetal**] (D. flori, plante) Care are petalele concrescute.

sinsepal, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: fr **synsépale**, ger **synsepal**] (D. flori, plante) Care are caliciul cu sepalele unite între ele.

sintactic, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ici, ~ice* / E: ngr **συντακτικός**, fr **syntactique**] 1-2 *a* Care se referă la sintaxă (1-2). 3-4 *a* Care aparține sintaxei (1-2). 5-6 *sf* (Îvr) Sintaxă (1-2).

sintagmatic, ~ă *a* [At: VIANU, P. 129 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr **syntagmatique** cf ger *syntagmatisch*] 1 Care se referă la sintagmă (1). 2 Care aparține sintagmei (1).

sintagmation *sns* [At: PRAV. COND. (1780), 56 / E: ngr **συνταγμάτιον**] (Jur; grî) Cod² (3).

sintagmă *sf* [At: PUȘCARIU, L. R. I, 22 / Pl: *~me* / E: fr **syntagme**] 1 Unitate semantică-sintactică stabilă, formată dintr-un grup de două sau de mai multe cuvinte între care există raporturi de subordonare. 2 (Pex) Locuțiune. 3 (Pex) Expresie.

sintalitate *sf* [At: DN³ / Pl: ? / E: nct] (Liv) 1 Totalitate a elementelor esențiale, edificatoare pentru profilul moral al unui grup social. 2 Personalitate a unui colectiv.

sintan *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr **syntan**] Tanant sintetic.

sintax *sn* vz **sintaxă**

sintaxă *sf* [At: (a. 1652) GCR I, 157/7 / V: (înv) **~ndaxis** *sn*, **sintax**, **~xin**, **~xis** / S și: (înv) *~acsă* / Pl: *~xe* / E: ngr **σύνταξις**, lat **syntaxis**, fr **syntaxe**] 1 Parte a gramaticii care cuprinde regulile de îmbinare a cuvintelor în propoziții și fraze Si: (înv) *sinteză* (12), (îvr) *sintactică* (5). 2 Îmbinare a cuvintelor în propoziții și fraze Si: (înv) *sinteză* (13), (îvr) *sintactică* (6). 3 (Șîs) *~ poetică* Ansamblu de procedee stilistice care, uzând de topica propoziției și a frazei, măresc expresivitatea limbii literare și posibilitățile de exprimare artistică Si: *sintactică poetică*. 4 Parte a logicii simbolice care constituie expunerea derivării expresiilor logice.

sintaxin *sn* vz **sintaxă**

sintaxis *sn* vz **sintaxă**

sintă *sf* [At: I. IONESCU, M. 77 / Pl: *~te* / E: ns cf it *sintina*] Mică ambarcație cu vâsle, care poate trece prin locuri foarte strâmte.

sinteaze *sfp* [At: DER / P: *~te-a~* / E: ger **Syntheasen**] Clasă de enzime care catalizează unele procese de sinteză din organism.

sintement *sn* vz ***sentiment***

sinter *sns* [At: H II, 281 / V: ***~ă*** *sf* / E: tc ***sünter*** cf ngr *σιτάρι* „grâu"] (Dob) Varietate de grâu de primăvară.

sinteră *sf* vz ***sinter***

sinteriza [At: LTR² XV, 707 / Pzi: *~zez* / E: ns cf ger *Sinter*] **1** *vr* (D. conglomerate din pulberi metalice, ceramice etc.) A trece prin fenomenul de sinterizare. **2** *vt* (C. i. conglomerate din pulberi metalice, ceramice etc.) A supune operației de sinterizare.

sinterizare *sf* [At: LTR² / Pl: *~zări* / E: ***sinteriza***] **1** Procedeu de lipire a pulberilor metalice, ceramice etc. în urma încălzirii și presării lor. **2** Operație de realizare a unor piese prin încălzirea unor pulberi și prin presarea lor în forme speciale Si: *concreționare* (**1**).

sinterizat, ~ă *a* [At: FLACĂRA, 1976, nr. 2, 7 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sinteriza***] **1** (D. conglomerate formate din pulberi metalice, ceramice etc.) Care a trecut prin fenomenul de sinterizare (**1**). **2** (D. piese metalice, ceramice etc.) Care s-a obținut prin procesul sinterizării (**2**).

sintes *sf* vz ***sinteză***

sintesi *vt* [At: (a. 1787) GÁLDI, M. PHAN. 254 / Pzi: *~sesc* / E: ngr ***συνθέτω***] (Înv) **1** A compune (**1**). **2** A aranja (**1**).

sintesis *sf* vz ***sinteză***

sintetic, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ici, ~ice* / E: ngr ***συνθετικός***, fr ***synthétique***] **1-2** Care ține de sinteză (**1-2**). **3-4** Privitor la sinteză (**1-2**). **5** Care se obține prin sinteză (**2**). **6** Care operează cu sinteze (**3**) Si: *concis* (**2**), *laconic, rezumativ, succint, sumar*. **7** (Îs) *Spirit* ~ Spirit care operează mai mult prin sinteză (**1**) decât prin analiză. **8** (Lin; îs) *Limbă ~ă* Limbă în care raporturile gramaticale se exprimă, de obicei, prin adăugarea de afixe la tema cuvintelor. **9** (D. produse chimice sau industriale) Care este obținut pe cale artificială din două sau mai multe elemente, prin sinteză (**7**). **10** (D. discipline științifice sau d. ramuri ale acestora, mai ales d. chimie) Care se ocupă cu studiul materialelor și al produselor chimice sau industriale sintetice (**9**).

sinteticește *a* [At: ARHIVA, II, 291 / E: ***sintetic*** + *-ește* cf fr *synthétiquement*] (Înv) **1-6** În mod sintetic (**1-6**).

sintetism *sns* [At: ANTONESCU, D. / E: fr ***synthétisme***] **1-6** Însușirea de a fi sintetic (**1-6**). **7-12** Caracter sintetic (**1-6**).

sintetiza *vt* [At: CONTA, O. F. 440 / Pzi: *~zez* / E: fr ***synthétiser***] **1** A formula într-o sinteză (**1**). **2** A asocia, a uni etc. prin sinteză (**2**). **3** A reda pe scurt conținutul unei cărți, al unei lucrări, al unei expuneri etc. Si: *a recapitula, a rezuma*, (îvr) *a recapitului*. **4** (C. i. produse chimice compuse) A obține prin sinteză (**7**). **5** (C. i. elemente componente ale unor compuși chimici) A asocia, a uni etc. prin sinteză (**7**).

sintetizare *sf* [At: CONTA, O. F. 444 / Pl: *~zări* / E: ***sintetiza***] **1** Formulare, într-o sinteză (**1**), a unor abstracte. **2** Asociere, unire etc., prin sinteză (**2**). **3** Redare pe scurt a conținutului unei cărți, al unei lucrări sau expuneri etc. Si: *recapitulare, rezumare*, (înv) *recapitulație*. **4** Obținere prin sinteză (**7**) a unui compus chimic. **5** Combinare prin sinteză (**7**) a elementelor componente ale unui compus chimic.

sintetizat, ~ă *a* [At: DL / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sintetiza***] **1** (D. abstracte) Care a fost formulat într-o sinteză (**1**). **2** Asociat, unit etc. prin sinteză (**2**). **3** Rezultat prin sinteză (**2**). **4** (D. conținutul unei cărți, al unei lucrări, al unei expuneri etc.) Redat pe scurt Si: *recapitulat*. **5** (D. compuși chimici) Care a fost obținut prin sinteză (**7**). **6** (D. elemente componente ale unui compus chimic) Combinat prin sinteză (**7**).

sintetizator, ~oare [At: CONTEMP. 1969, nr. 1169, 9/1 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***sintetiza*** + *-tor*] **1** *a* Care formulează într-o sinteză (**1**). **2** *a* Care asociază, unește etc prin sinteză (**2**). **3** *a* Care redă pe scurt conținutul unei cărți, al unei lucrări, al unei expuneri etc. **4** *sn* (Rar) Sintetizor (**1**).

sintetizor *sn* [At: DLR / Pl: *~oare* / E: fr ***synthétiseur***] **1** (Muz) Instrument electronic complex, folosit pentru generarea artificială a timbrurilor specifice instrumentelor clasice sau a unei infinități de efecte sonore inedite care măresc expresivitatea artistică Si: (rar) *sintetizator*. **2** (Îs) ~ *de vorbire* Aparat electronic complex care simulează funcțiile aparatului fonator uman, în scopul producerii vocii și vorbirii pur artificiale. **3** (Îas) Procesor electronic care reduce redundanța semnalelor vorbirii umane pentru a le manipula cu maximă eficiență în diferite sisteme.

sinteză *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (înv) ***~es, ~esis, ~zie*** / S și: *~esă* / Pl: *~ze* / E: ngr ***σύνθεσις***, fr ***synthèse***] **1** Metodă științifică de cercetare a fenomenelor bazată pe trecerea de la particular la general, de la simplu la compus, pentru a se ajunge la generalizare. **2** Îmbinare a două sau mai multe elemente, care pot forma un tot unitar. **3** Recapitulare succintă Si: *rezumat*. **4** (Ccr) Lucrare, operă etc. care abordează datele esențiale ale unei probleme, ale unei discipline etc. **5** Unitate didactică între laturi, tendințe etc. contrare. **6** (Flz) Moment final al triadei hegeliene, care reprezintă fuziunea tezei și a antitezei, într-o unitate superioară. **7** (Chm) Operație de obținere a unui compus chimic fie din elementele chimice componente, fie plecând de la compuși mai simpli. **8** (Fiz) Combinare a culorilor rezultată din amestecul a două sau mai multe culori sau din suprapunerea acestora. **9** Recompunere a elementelor în care a fost descompusă imaginea transmisă la distanță. **10** (Fiz; îs) *~za sunetelor* Tehnică de generare pe cale electronică a sunetelor prin intermediul unor parametri relevanți. **11** (Fiz; îas) Tehnică de procesare prin care se reduce redundanța semnalelor vorbirii umane. **12-13** (Grm; înv) Sintaxă (**1-2**).

sintezie *sf* vz ***sinteză***

sintichi *sn* [At: GÁLDI, M. PHAN. 254 / Pl: ? / E: ngr ***συνθήκη***] (Grî) **1** Tratat. **2** Convenție (**1**).

sintiment *sn* vz ***sentiment***

sintonie *sf* [At: LTR² / Pl: *~ii* / E: fr ***syntonie***] (Fiz) Egalitate a frecvențelor de oscilație ale mai multor sisteme fizice oscilante Si: *acord*.

sintoniza *vt* [At: CADE / Pzi: *~zez* / E: fr ***syntoniser***] (Fiz) A acorda două sisteme fizice pentru a oscila pe aceeași frecvență.

sintonizare *sf* [At: LTR² / Pl: *~zări* / E: ***sintoniza***] (Fiz) Operație de reglare a două sau mai multe sisteme fizice oscilante, de obicei de înaltă frecvență, pentru a oscila cu aceeași frecvență Si: *acordare*.

sintonizator *sn* [At: CADE / Pl: *~oare* / E: fr ***syntonisateur***] (Rar) Aparat cu care se execută sintonizarea.

sintrofie *sf* vz ***sindrofie***

sintron *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 123ʳ/35 / V: ***~on*** / S și: *~thr~* / Pl: *~uri* / E: ngr ***σύνθρονος***] (Grî; rar) Tron[1] bisericesc.

sintronon *sn* vz ***sintron***

sinț *sn* vz ***simț***

sinți *v* vz ***simți***

sințitor, ~oare *a* vz ***simțitor***

sinucid, ~ă [At: ASACHI, S. L. I, 205 / V: (îvr) *~iz sm* / Pl: *~izi, ~e* / E: pvb ***sinucide*** cf it *suicida*, fr *suicide*] (Înv) **1-4** *smf, a* Sinucigaș (**1-4**). **5** *sn* Sinucidere.

sinucide *vr* [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: *sinucid* / E: ***sine*** + ***ucide*** cdp fr *se suicider*] A-și provoca în mod voluntar moartea Si: *a se omorî*, (pop) *a-și face (singur) seama*, (liv) *a se suicide*, (rar) *a se ucide*, (pop) *a se sodomi*.

sinucidere *sf* [At: CR (1829), 61²/18 / Pl: *~ri* / E: ***sinucide***] Provocare voită a propriei morți Si: (liv) *suicid* (**1**), *suicidere*, (înv) *sinucid* (**5**).

sinucigaș, ~ă *smf, a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i, ~e* / E: ***sine*** + ***ucigaș*** cdp fr *suicidé*] **1-4** (Persoană) care și-a luat (sau a încercat să-și ia) în mod voluntar viața Si: (înv) *sinucid* (**1-4**).

sinucis, ~ă *smf, a* [At: MAIORESCU, CR., 463 / Pl: *~iși, ~e* / E: ***sinucide***] **1-2** (Persoană) care și-a luat în mod voluntar viața.

sinuciz *sm* vz ***sinucid***

sinuos, ~oasă [At: AR (1840), 201¹/69 / P: *~nu-os* / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***sinueux***, lat ***sinuosus***] **1** *a* (D. linii, contururi, drumuri etc.) Care își schimbă brusc, neregulat și de multe ori direcția Si: *cotit*² (**5**), *curb* (**1**), *întortocheat, ocolit*², *răsucit*, (rar) *îndoit*, (pop) *cârnit, încârnit, sucit*. **2-3** *a, av* (Care se realizează) în curbe neregulate Si: *ondulat, șerpuit*², *șerpuitor*, (rar) *șerpuind*, (îvr) *șovăit*, (înv) *serpentin*. **4** *a* (Fig) Complicat² (**1**). **5** *a* (Rar; fig; d. oameni; pex. d. firea, caracterul lor) Schimbător. **6** *a* (Rar; fig; d. oameni; pex. d. firea, caracterul lor) Șovăitor. **7** *a* (Rar; fig; d. oameni; pex. d. firea, caracterul lor) Cu reticențe.

sinuozitate *sf* [At: LAURIAN, M. IV. 4/16 / P: *~nu-o~* / Pl: *~tăți* / S și: (înv) *~osi~* / E: fr ***sinuosité***] **1** Loc, porțiune etc. unde un contur, un drum, un curs de apă etc. își schimbă brusc, neregulat și de multe ori direcția Si: *cot*[2] **(30)**, *cotitură* **(19)**, *curbatură* **(2)**, *curbă* **(6)**, *curbură* **(2)**, *întorsătură*, *întortochetură*, *meandră*, *ocol*, *răsucitură*, *serpentină*, (rar) *îndoitură*, (pop) *cârneală*, *cârnitură*, *întorsătură*, *sucitură*, (reg) *covei*, *încârneală*, *încârnitură*, *taolă*. **2** Mișcare, mers etc. care urmează o linie ondulată Si: *ondulație*, *șerpuire*, *șerpuitură*, (rar) *șerpuială*, *șerpuit*[1]. **3** (Fig) Caracter complicat al unor acțiuni, al unor manifestări etc.

sinus[1] *sn* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 264/13 / V: **(1)** (înv) ***sân***, ***sin*** / Pl: *~uri* / E: lat, fr ***sinus***] **1** (Atm; de obicei cu determinări care arată felul) Porțiune dilatată pe traiectul venelor, al arterelor sau al vaselor limfatice. **2** (Atm) Cavitate neregulată situată în interiorul unor oase craniene. **3** (Înv; îf *sin*, *sân*) Circumvoluție **(2)**. **4** (Bot) Crestătură adâncă la frunzele diferitelor vegetale.

sinus[2] *sn* [At: GEOMETRIA A. M. 171[v]/17 / V: (înv) ***~ă*** (Pl: *~e*) *sf* / Pl: *~uri*, (înv) *~i* sm / E: fr ***sinus***, ger ***Sinus***] (Mat) Funcție trigonometrică egală cu raportul dintre lungimea ipotenuzei și lungimea catetei opuse unghiului respectiv dintr-un triunghi dreptunghic.

sinusă *sf* vz ***sinus***[2]

sinuscopie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***sinuscopie***] (Med) Examen al sinusurilor oaselor feței.

sinusografie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***sinusographie***] (Med) Radiografie a sinusurilor craniului.

sinusoidal, ~ă *a* [At: DL / P: *~so-i~* / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***sinusoïdal***] **1** Care aparține sinusoidei. **2** Privitor la sinusoidă. **3** În formă de sinusoidă.

sinusoidă *sf* [At: ENC. TEHN. 120 / P: *~so-i~* / Pl: *~de* / E: fr ***sinusoïde***] Graficul funcției sinusului[2] într-un sistem de coordonate ortogonale.

sinuzal, ~ă *a* [At: ABC SĂN. 331 / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***sinusal***] **1** Care ține de sinus[1]. **2** Privitor la sinus[1]. **3** Care are loc la sinus[1].

sinuzită *sf* [At: PREDA, R. 372 / Pl: *~te* / E: fr ***sinusite***] Boală care constă în inflamația acută sau cronică a mucoasei sinusurilor[1] faciale.

sinzar *sm* vz ***samsar***

sinziană *sf* vz ***sânziană***

siomoc *sn* vz ***smoc***

sionism *sns* [At: CONSTANTINESCU, S. I. 206 / P: *si-o~* / E: fr ***sionisme***] Mișcare politică și religioasă cu caracter naționalist apărută în rândurile burgheziei evreiești din țările europene la sfârșitul sec. XIX, având drept scop întemeierea unui stat național pe teritoriul Palestinei, înainte de crearea statului Israel în 1948.

sionist, ~ă [At: DER IV, 414 / P: *si-o~* / Pl: *~iști*, *~e* / E: fr ***sioniste***] **1-2** *a* Care aparține sionismului sau adepților lui. **3-4** *a* Privitor la sionism sau la adepții lui. **5** *smf* Adept al sionismului.

sios, ~oasă *a* vz ***sfios***

sipcă *sf* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 181 / Pl: *sipce*, *sipci* / E: mg *szipka*] **1** (Reg) Porttigaret. **2** Horn **(1)**.

sipecior *sn* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~oare* / E: ***sipet*** + *-ior*] (Îvr) **1-2** (Șhp) Sipețel **(1-2)**.

sipet *sn* [At: (a. 1715) ȘIO II_1, 323 / V: (înv) ***săp~***, ***sep~***, ***sipit***, (reg) ***sâpit*** / A și: *sipet* / Pl: *~e*, *~uri* / E: tc ***sepet***] Cufăr de papură împletită, de nuiele sau de lemn, de obicei îmbrăcat în piele și ornamentat, uneori cu capac boltit și ferecat cu cercuri metalice, în care se păstrează haine sau obiecte de valoare Si: (rar) *sinet*, (reg) *orman*[1] Vz *cufăr*, *ladă*.

sipetar *sm* [At: PONTBRIANT, D. / V: ***sep~*** / Pl: *~i* / E: ***sipet*** + *-ar*] (Înv) Persoană care făcea sipete.

sipetaș *sn* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~e* / E: ***sipet*** + *-aș*] **1-2** (Șhp) Sipet (mic) Si: *sipețel* **(1-2)**, (îvr) *sipecior* **(1-2)**.

sipețel *sn* [At: (a. 1767) URICARIUL, XVII, 60 / Pl: *~e* / E: ***sipet*** + *-el*] **1-2** (Șhp) Sipetaș **(1-2)**.

sipică *sf* [At: BRANDZA, FL. 258 / V: (înv) ***~iță***, ***și~*** / Pl: *~ici* / E: ns cf bg *пипка*] **1** Plantă cu tulpina glabră, cu frunze lungi, crestate pe margine, cu flori galbene sau roșietice Si: (reg) *ruini*, *năsturaș-de-bube* (*Scabiosa ochroleuca*). **2** (Bot; reg) Mușcatul-dracului (*Scabiosa lucida*). **3** (Bot; reg) Mușcata-dracului (*Scabiosa atropurpurea*). **4** Plantă cu tulpina ramificată, cu frunze penate și cu flori albe sau albăstrii Si: (reg) *bărburel* (*Cephalaria transsilvanica*). **5** (Reg) Planta *Cephalaria uralensis*. **6** (Bot; reg) Măceș (*Rosa canina*). **7** (Bot; Mun) Lămâiță (*Philadelphus coronorius*).

sipion *s* vz ***spion***

sipit *sn* vz ***sipet***

sipiță *sf* vz ***sipică***

sipțioară *sf* vz ***subsioară***

sipțire *a* vz ***subțire***

sir[1] *sm* [At: ASACHI, P. 167/7 / P: *sör* / Pl: (reg) *~i* / E: eg ***sir***] **1** (Liv) Titlu care, în Marea Britanie, precedă prenumele cavalerilor și al baronilor. **2** (Liv) Persoană care are titlul de sir **(1)**. **3** Termen de politețe folosit în țările de limbă engleză pentru a vorbi cu (sau despre) un bărbat. **4** (Reg) Boier.

sir[2] *sm* vz ***sire***

sira *sf* [At: (a. 1787) ap. GÁLDI, M. PHAN. 254 / Pl: *~le* / E: ngr ***σειρά***] (Grî; rar) Succesiune (a urmașilor cuiva).

sirac[1] *s* [At: BORZA, D. 123 / A: nct / E: nct] (Bot; reg) Mei (*Panicum milliaceum*).

sirac[2], ***~ă*** *a*, *smf* vz ***sărac***

sirăcesc, ~ească *a* vz ***sărăcesc***

sirb, ~ă *smf*, *a* vz ***sârb***

sirbesc, ~ească *a* vz ***sârbesc***

sirboaică *sf* vz ***sârboaică***

sire *sm* [At: AR (1829), 222[1]/36 / V: (înv) ***sir*** / E: fr ***sire***] (La vocativ) Termen de reverență cu care cineva se adresează unui împărat sau unui rege Vz *maiestate*.

sireac, ~ă *a* vz ***sărac***

sireaci *av* [At: (a. 1705) GCR I, 350/19 / V: ***~eci*** / A și: *sireaci* / E: slv ***сирѣчь***] (Slî) Adică.

sirean *sn* vz ***șirin***

sireap, ~ă [At: VARLAAM, C. 129 / V: (pop) ***~ep***, (îrg) ***sur~***, (înv) ***svir~***, (reg) ***suruiap***, ***șirep***, (îvr) ***sfer~***, ***sfir~***, (sst) ***~av*** / Pl: *~epi*, *~epe*, (înv) *~i*, *~e* / E: vsl ***свѣрѣпъ***, bg ***свиреп***] **1** *a* (Înv; d. animale) Sălbatic **(5)**. **2** *a* (Înv; d. animale) Crud **(21)**. **3** *a* (Pop; d. cai) Sălbatic **(6)**. **4** *sn* Cal (castrat). **5** *sf* Iapă. **6** *sm* (Reg) Cal neînvățat la ham. **7-8** *av*, *a* (Îvr; d. mersul, fuga cailor; îf *sureap*) (În mod) impetuos. **9** *a* (Csnp) Care este specific unui cal sireap **(3)**. **10** *a* (Reg; îs) *Floare ~ă* Semn alb pe care îl au unii cai în frunte. **11** *a* (Înv; d. oameni) Crud **(17)**. **12** *a* (Înv; d. oameni) Rău. **13** *a* (Înv; d. oameni) Violent **(1)**. **14** *a* (D. însușiri sau manifestări ale oamenilor) Sălbatic **(44)**.

sireav, ~ă *a* vz ***sireap***

sirec *sn* [At: ANTIPA, F. I. 78 / Pl: *~uri* / E: tc ***seyrek(ağ)***] (Reg) Parte constitutivă a unor unelte de pescuit, formată dintr-o rețea cu ochiuri mari, care dublează, pe o parte sau pe amândouă, o altă rețea cu ochiuri mici și împletitură din ață foarte subțire Si: (reg) *radină*.

sireci *av* vz ***sireaci***

sireican, ~ă *smf* vz ***sărăcan***

sirenă *sf* [At: DOSOFTEI, MOL. 91 / V: **(1)** (înv) ***~rină*** / Pl: *~ne* / E: ngr ***σειρήν***, lat ***siren, -enis***, fr ***sirène***, ger ***Sirene***] **1** Ființă fabuloasă în mitologia greacă, închipuită ca o femeie cu picioare și aripi de pasăre sau, mai târziu, cu coadă de pește și care, prin frumusețea și duioșia cântecelor ei, ademenea pe corăbieri în locuri primejdioase, unde își găseau moartea. **2** (Fig) Femeie seducătoare. **3** (Îla) **De ~** Deosebit de frumos Si: *fermecător* **(4)**, *încântător*. **4** (Îal) Amăgitor. **5** Reprezentare plastică a unei sirene **(1)**. **6** (Îdt) Specie de batracieni cu corpul de forma unui șarpe. **7** (Fiz) Aparat format dintr-un disc cu mai multe găuri dispuse regulat, prin care trece un curent de aer, folosit pentru măsurarea înălțimii sunetului. **8** Aparat care emite sunete de intensitate mare și de frecvență constantă sau reglabilă, folosit pentru semnalizare în navigație, în fabrici, în circulația rutieră, în cazuri de alarmă etc. **9** (Pex) Sunet emis de sirenă **(8)**. **10** (Înv) Numele primului pian cu coarde verticale Vz *pianină*.

sireni *sp* [At: BORZA, D. 166 / E: rs **сирень**] (Bot; reg) Liliac (*Syringa vulgaris*).

sirenian *sm* [At: DER / P: *~ni-an~* / Pl: *~ieni* / E: fr ***siréniens***] **1** (Lpl) Ordin de mamifere acvatice cu corpul în formă de torpilă, coada dispusă orizontal și cu membrele anterioare transformate în lopeți înotătoare (*Sirenia*). **2** Animal care face parte din ordinul sirenienilor **(1)**.

sirenic, ~ă *a* [At: FM (1846), 223²/31 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***sirenă*** + *-ic*] **1** Care aparține sirenei **(1)** Si: (îvr) *sirenicesc* **(1)**. **2** De sirenă **(1)** Si: (îvr) *sirenicesc* **(2)**.

sirenicesc, ~ească *a* [At: CRITIL. 101/11 / Pl: *~ești* / E: ***sirenă*** + *-icesc*] (Îvr) **1-2** Sirenic **(1-2)**.

sirep, ~eapă *a* vz ***sireap***

sirepi *vr* [At: CORESI, EV. 270 / V: ***~ripi*** / Pzi: *~pesc* / E: ***sireap***] (Înv) **1-2** A se sălbătici **(3-4)**. **3** (Fig; îf *siripi*) A se răzvrăti. **4** (Fig; îf *siripi*) A se ațâța.

sirepie *sfs* [At: CORESI, EV. 364 / E: ***sireap*** + *-ie*] **1** (Rar) Însușire a unui cal sireap **(3)** Si: *sălbăticie* **(2)**. **2** (Înv) Cruzime **(2)**. **4** (Înv) Răutate.

siret *sn* vz ***suretiu***

sirg *sn* vz ***sârg***

sirgui *v* vz ***sârgui***

sirguincios, ~oasă *a* vz ***sârguincios***

sirguință *sf* vz ***sârguință***

siriac, ~ă [At: VALIAN, V. / P: *~ri-ac* / Pl: *~ieci, ~iece*, (rar) *~ci, ~ace* / E: fr ***syriaque***] **1** *smf* Persoană care aparținea unor populații din vechea Mesopotamie Si: *sirian* **(3)**, (îvr) *siriianin*. **2** *a* Care aparține siriecilor **(1)** Si: *sirian* **(9)**. **3** *a* Privitor la sirieci **(1)** Si: *sirian* **(10)**. **4** *sf* Limbă semitică din grupul arameic, vorbită de sirieci **(1)** și folosită astăzi ca limbă liturgică de catolicii și iacobinii sirieni, precum și de alte biserici din Orientul Mijlociu Si: *siriană* **(12)**.

sirian, ~ă [At: VALIAN, V. / P: *~ri-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: ***Siria*** + *-an* cf fr *syrien*] **1-2** *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Siriei sau care este originară de acolo. **3** *smf* Siriac **(1)**. **4-5** *a* Care aparține Siriei sau populației ei. **6-7** *a* Privitor la Siria sau la populația ei. **8** *a* Originar din Siria. **9-10** *a* Siriac **(2-3)**. **11** *sf* Limbă din familia afro-asiatică, ramura semitică, de origine arabă, vorbită de sirieni **(1)**. **12** *sf* Siriacă **(4)**.

siriancă *sf* [At: VALIAN, V. / P: *~ri-an~* / Pl: *~ience* / E: ***sirian*** + *-că*] (Rar) Siriană **(1)**.

siric *sn* vz ***șiric***

siricea *sf* vz ***sâricică***

sirienesc, ~ească *a* [At: CORESI, EV. 332 / P: *~ri-e~* / V: ***sârenie~***, ***~ineie~*** / Pl: *~ești* / E: ***sirian*** + *-esc*] (Înv; îs) *Limbă ~ească* Siriacă **(4)**.

sirienește *av* [At: (a. 1644) GCR I, 113/14 / P: *~ri-e~* / E: ***sirienesc*** + *-ește*] (Îvr) În siriacă **(4)**.

siriian *sm* vz ***siriianin***

siriianin *sm* [At: CORESI, EV. 155 / P: *~ri-ia~* / V: ***siriian*** / Pl: *~i* / E: slv **сириианинъ**] (Slî; rar) Siriac **(1)**.

siriman, ~ă *a, smf* vz ***sărman***

sirimănie *sf* vz ***sărmănie***

sirin *sn* vz ***șirin***

sirină *sf* vz ***sirenă***

sirinderică *sf* [At: GRECESCU, FL. 230 / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Lămâiță (*Philadelphus coronarius*).

sirineiesc, ~ească *a* vz ***sirienesc***

siringă *sf* vz ***seringă***

siringomielie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***syringolmyélie***] (Med) Formare de cavități anormale în măduva spinării.

siringotom *sn* [At: DN³ / Pl: *~oame* / E: fr ***syringotome***] (Med) Instrument chirurgical folosit în siringotomie.

siringotomie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E. fr ***syringotomie***] (Med) Operație a unei fistule anale.

sirinx *sn* [At: DN³ / S și: *syrinx* / Pl: *~uri* / E: fr ***syrinx*** cf ngr **συριγξ**] **1** (Atm) Organ fonator al păsărilor, sitat la bifurcația bronhiilor. **2** (Muz) Nai.

sirioară *sf* vz ***surioară***

sirip *sn* vz ***șurub***

siripă¹ *sf* [At: BORZA, D. 161 / V: *~ț* (A: nct) *s* / A: nct / Pl: ? / E: ml ***sinapi(s)***] (Bot; reg) Muștar de câmp (*Sinapis arvensis*).

siripă² *sf* vz ***risipă***

siripăț *s* vz ***siripă¹***

siripi¹ *v* vz ***risipi***

siripi² *v* vz ***sirepi***

siripit, ~ă *a* vz ***risipit²***

siripitură *sf* vz ***risipitură***

sirisău *sf* vz ***ferăstrău***

sirisăuaș *sn* [At: ALR SN II h 553/272 / Pl: ? / E: ***sirisău*** + *-aș*] **1-2** (Reg; șhp) Sirisău (mic).

sirișag *s* [At: PAȘCA, GL. / Pl: ? / E: nct] (Reg) Speranță **(1)**.

siriță [At: H IV, 145 / Pl: *~țe, ~ți* / E: bg **сирица**] **1** *sf* (Olt; Mun) Oaie de doi sau de trei ani care a fătat și care are lapte Si: (pop) *mânzare*, (reg) *mânzată*. **2** *a* (D. oi) Cu lapte.

sirmaia *sf* vz ***sermaia***

sirman, ~ă *a, sm* vz ***sărman***

sirmanică *a* vz ***sărmănel***

sirmă¹ *sf* [At: DN³ / Pl: *~me* / E: fr ***syrma***, gr **σύρμα**] **1** Mantie mare folosită în tragedia greacă de cei care aveau roluri de zei. **2** Haină lungă cu trenă la vechii greci.

sirmă² *sf* vz ***sârmă***

sirmea *sf* vz ***sermaia***

sirmia *sf* vz ***sermaia***

sirnic *sn* vz ***sârnic¹***

siroane *sfp* [At: LEXIC REG. II, 63 / E: nct] (Reg) Curele colorate folosite în ornamentarea șerparelor.

siroc *ss* vz ***siroco***

siroco *s* [At: HELIADE, L. B. II, 33/16 / V: (rar) ***sciro~***, (înv) ***siroc*** / S și: după fr *sirocco* / E: fr ***siroc(c)o, siroc***, it ***scirocco***] Vânt cald și foarte uscat care bate în țările mediteraneene dinspre deșerturile Africii de Nord și ale Arabiei.

sirocol *s* [At: BELEA, P. A. 269 / Pl: ? / E: ***sirop*** + ***gaiacol***] Sirop de tuse care conține gaiacol.

sirolog, ~oagă *smf* [At: DEX / Pl: *~ogi, ~oage* / E: ger ***Syrolog***] Specialist în sirologie.

sirologie *sfs* [At: DN³ / E: ger ***Syrologie***] Studiu al limbii, istoriei și antichităților siriene **(4)**.

siroman, ~ă *a, smf* vz ***sărman***

sirop *sn* [At: MÎNCĂRILE, 109/16 / V: (îvr) ***~rup***, (înv) ***șir~, șur~***, (reg) ***~ruc, țiruc*** / Pl: *~uri* / E: ngr **σιρόπι**, rs **сироп**, fr ***sirop***, ger ***Sirup***, mg ***szirup***] **1** (De obicei udp „de" care arată felul produsului) Soluție (densă) din zahăr cu apă sau cu suc de fructe, plante, etc. întrebuințată ca băutură răcoritoare în amestec cu apă sau sifon, ca adaos la pregătirea unor dulciuri. **2** Soluție din zahăr, apă sau suc de fructe, plante etc. preparată ca medicament Si: (reg) *mursă*.

siropa *vt* [At: DM / Pzi: *~pez* / E: ***sirop***] (Rar; c. i. dulciuri, băuturi, etc.) **1** A îmbiba cu sirop **(1)** Si: *a însiropa*. **2** A amesteca cu sirop **(1)**.

siropare *sf* [At: LTR² / Pl: *~pări* / E: ***siropa***] **1** Defect în fabricarea marmeladei, constând în curgerea siropului din ea. **2** Îmbibare cu sirop **(1)**. **3** Amestecare cu sirop **(1)**.

siropat, ~ă *a* [At: DM / Pl: *~ați, ~e* / E: ***siropa***] (Rar) Care are (mult) sirop **(1)** Si: *însiropat*.

siropos, ~oasă *a* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~rup~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***sirop*** + *-os* cf fr *sirupeux*] **1** (D. lichide) Care are gustul siropului **(1)**. **2** (D. lichide) Care are consistența siropului **(1)**. **3** (Fig; dep; d. creații artistice, mai ales literare, d. manifestări etc. ale oamenilor) Plin de sentimentalism dulceag.

sirsinele *sfp* vz ***sisinel***

sirtar *sn* vz ***sertar***

sirtă *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~te* / E: fr *syrte*] (Înv) Banc de nisipuri mișcătoare.

sirtăraș *sn* vz ***sertăraș***

sirtărel *sn* vz ***sertărel***

sirto *s* [At: SEVASTOS, N. 282 / E: nct] (Reg) **1** Dans popular care se joacă în timpul nunții. **2** Melodie după care se execută dansul sirto (1).

siruc *sn* vz ***sirop***

sirufi *vr* [At: MAT. DIALECT. I. 215 / Pzi: *~lesc* / E: nct] (Reg) A se strădui.

siruman, ~ă *a, smf* vz ***sărman***

sirup *sn* vz ***sirop***

sirupos, ~oasă *a* vz ***siropos***

sirva *v* vz ***serba***

sirventă *sf* [At: DN³ / Pl: *~te* / E: fr ***sirvente***] Poezie a trubadurilor cu conținut războinic sau satiric.

sis *i* vz ***șiș¹***

sisal *sm* [At: IONESCU-MUSCEL, ȚES. 17 / Pl: *~i* / E: fr *sisal*] **1** Plantă perenă textilă din familia amarilidiaceelor, cu tulpina foarte scurtă și frunze lungi, crescute în rozetă, cultivată în zonele calde și uscate pentru fibrele sale rezistente (*Agave sisalana*) **2** (Lsg; csc) Fibre textile obținute din frunzele de sisal (1), folosite la fabricarea sforii, a unor țesături aspre etc.

sisăire *sf* vz ***sâsâire***

sisiac *sn* vz ***sâsâiac***

sisifian, ~ă *a* [At: REBREANU, I. 277 / Pl: *~ieni, ~iene* / E: ***Sisif*** + *-ian*] (Rar) **1-3** Sisific (**1-3**).

sisific, ~ă *a* [At: SCL 1964, 422 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***Sisif*** + *-ic*] **1** Care se referă la Sisif Si: (rar) *sisifian* (**1**). **2** Care are caracteristici sau condiții asemănătoare cu cele ale lui Sisif Si: (rar) *sisifian* (**2**). **3** (Pex; d. muncă sau alte activități umane) Care este istovitor, inutil și fără sfârșit Si: (rar) *sisifian* (**3**).

sisilac *sn* vz ***sâsâiac***

sisinel *sm* [At: GRECESCU, FL. 27 / V: (reg) ***sâsăn~, sâsân~*** *sm, ~e sfp* / Pl: *~ei* / E: nct] **1** (Mpl; șîc **~ei-de-munte**) Plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu frunzele acoperite cu peri lungi mătăsoși, cu floarea solitară, albă sau trandafirie Si: *oițe, omeluțe*, (reg) *vișină-de-munte* (*Pulsatilla alba*). **2** (Bot; mpl) Dedițel (*Pulsatilla pratensis*). **3** (Bot; mpl) Dedițel (*Pulsatilla vulgaris*). **4** (Bot; reg; îf *sâsânel*) Dumbravnic (*Melittis melissophyllum*). **5** (Bot; reg; îf *sâsânel*) Siminoc (*Helichrysum arenarium*).

sisioară *sf* vz ***subsuoară***

sisirii *vt* [At: CR (1832), 345 2/17 / Pzi: *~riesc* / E: fo] (Îvr) A imita vorbirea grecilor, pronunțând adesea sunetul „s" (în loc de „ș").

sisileț *s* vz ***șușlete***

sisitie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: gr ***συσσιτία***, fr *syssitie*] Masă comună la care participau toți cetățenii în Creta antică.

sismic, ~ă *a* vz ***seismic***

sismo- vz ***seismo-***

sismograf *sn* vz ***seismograf***

sismologic, ~ă *a* vz ***seismologic***

sismologie *sf* vz ***seismologie***

sismoterapie *sf* vz ***seismoterapie***

sissonne *sm* [At: DN³ / P: *si-son* / E: fr ***sissonne***] (Cor) Săritură de pe ambele picioare, efectuată după un plié, cu aterizare pe un picior.

sista *vt* [At: GHEȚIE, R. M. / Pzi: *~tez* / E: lat ***sistere*** cf ger *sistieren*] (Liv) **1** A întrerupe (o activitate, o lucrare etc.) Si: *a suspenda*. **2** A înceta (temporar sau definitiv) o activitate, o lucrare etc. Si: *a suspenda*.

sistaltic, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***systaltique***] (Frî) **1-3** Sistolic (**1-3**).

sistare *sf* [At: SBIERA, F. S. 318 / Pl: *~tări* / E: ***sista***] **1** Întrerupere a unei activități, a unei lucrări etc. Si: *suspendare*. **2** Încetare (temporară sau definitivă) a unei activități, a unei lucrări etc. Si: *suspendare*.

sistat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sista***] (D. activități, lucrări etc.) **1** Întrerupt. **2** Oprit.

sistază *sf* [At: DN³ / Pl: *~ze* / E: gr ***σύστασις***, fr *systase*] **1** Subdiviziune a armatei grecești în Antichitate. **2** (Ret) Aranjare a cuvintelor în frază. **3** (Ret) Expunere metodică a faptelor într-un discurs.

sistem *sn* [At: (a. 1774) URICARIUL, VI, 425 / V: (asr) ***~ă*** *sf*, (înv) ***sistim, sistimă*** *sf*, (reg) ***sus~*** / Pl: *~e* / E: ngr ***σύστημα***, lat ***systhema***, it ***sistema***, fr ***système***, ger ***System***] **1** Ansamblu de elemente (principii, reguli, forțe etc.) dependente între ele și formând un întreg organizat, care pune ordine într-un domeniu de gândire teoretică, reglementează clasificarea materialului într-un domeniu de științe ale naturii, face ca o activitate practică să funcționeze potrivit scopului urmărit. **2** Mod de organizare și de conducere a vieții economice, politice și sociale a unui stat Si: *regim*, (rar) *orânduire*. **3** (Îs ~ *social*) Totalitatea raporturilor stabilite între oameni în societate. **4** (Îs ~ *economic*) Mod de organizare a producției și a repartiției bunurilor materiale într-o societate. **5** Ansamblu de idei (științifice, filozofice, politice etc.) care, prin dispunere logică, formează un tot unitar Si: *concepție* (**3**), *doctrină, învățătură, teorie¹*. **6** (Ast; asr; îs) *~ul lumii* (ori *lumesc*), (înv) *~ă a lumei* Mod în care se credea, în antichitate, în evul mediu și la începutul timpurilor moderne, că sunt dispuse planetele și stelele în univers. **7** (Ast; îs) ~ *solar*, (înv) *~a soarească* (ori *soarelui* sau *de sori*) Ansamblu de corpuri cerești format din soare, din planetele care gravitează în jurul lui, precum și din cometele corpurilor meteoritice, ale gazului și pulberilor interplanetare. **8** (Ast; îs) ~ *stelar*, (înv) *~ă stelească* Fiecare dintre grupurile de stele constituite în roiuri și în galaxii. **9** (Ast; pex) Ansamblu de corpuri cerești. **10** Ansamblul unităților de măsură alcătuit din unități fundamentale și derivate. **11** Clasificare făcută pe baza anumitor criterii a elementelor unui ansamblu, efectuată pentru a facilita studierea lor. **12** Ansamblu ordonat și unitar rezultat dintr-un sistem (**11**). **13** (Înv; îf *~ă, sistim, sistimă*) Tagmă. **14** (Atm) Ansamblu de organe sau țesuturi având aceeași structură. **15** (Atm) Ansamblu de organe sau de țesuturi care îndeplinesc aceleași funcții în organism. **16** (Bot; îvr; îs) ~ *radicular* Totalitatea ramificațiilor rădăcinii unei plante. **17** (Bot; îs) ~ *vascular* Totalitatea vaselor prin care circulă seva în plante. **18** (Teh) Ansamblu de elemente sau de instalații, în interdependență și care formează un tot organizat. **19** (Ggf; șîs ~ *muntos*, înv, *~ă de munți*) Grup de masive muntoase legate între ele genetic și structural, care prezintă caractere morfologice asemănătoare Si: *lanț*. **20** (Glg; șîs ~ *geologic*) Totalitatea depozitelor formate în timpul unei perioade geologice. **21** (Mat; șîs ~ *de ecuații*) Ansamblu de ecuații cu mai multe necunoscute ale cărui soluții trebuie să verifice simultan toate ecuațiile ansamblului. **22** (Lin) Ansamblul părților constitutive ale limbii sau ale diverselor aspecte ale ei, legate între ele prin raporturi de interdependență și subordonate în vederea realizării comunicării. **23** Formă care reprezintă un anumit grup de obiecte sau de fenomene Si: *model, tip¹*. **24** (Rar; pex) Fel (**2**). **25** (Pex) Tipar. **26** Marcă de fabrică. **27** (Glg; îs) ~ *cristalografic* (sau *de cristalizare* ori, înv, *cristalin*) Categorie în care sunt grupate cristalele după caracterele generale ale simetriei lor. **28** (Îvr) Ansamblu de specii (înrudite). **29** Ansamblu de principii, de reguli etc. formând un tot organizat, care face ca o activitate practică să se desfășoare potrivit unui anumit scop. **30** (Rar; prc) Principiu. **31** (Îs) ~ *electoral* Totalitatea normelor prin care se reglementează alegerea deputaților în organe reprezentative, precum și raporturile dintre deputați și alegătorii lor. **32** (Îs) ~ *monetar* Totalitatea monedelor existente la un moment dat într-un stat și a raporturilor stabilite între valorile lor. **33** (Îs) ~ *informațional* Ansamblu de procedee și de mijloace de colectare, prelucrare și transmitere a informației necesare procesului de conducere a întreprinderilor, instituțiilor, ministerelor etc. **34** Succesiune de operații, de faze etc. alese după anumite criterii și dispuse într-o anumită ordine pentru a se ajunge la un anumit rezultat, pentru a obține un anumit lucru etc. **35** Metodă de lucru Si: *chip* (**78**), *fel* (**19**), *formă* (**16**), *manieră, mijloc, mod¹, modalitate, procedeu, procedură*, (asr) *procedare*, (rar) *putință*, (înv) *manoperă, marșă, mediu², mijlocire*, (îvr) *așezământ, mers¹*. **36** (Mat; îs) ~ *de numerație*, (înv) *~a numerației* (ori *numărului*) Complex de reguli pentru exprimarea (orală sau scrisă) a numerelor întregi. **37**

Normă. 38 (Îs) ~ *Braille* Metodă de scriere pentru nevăzători, cu litere tipografice speciale scoase în relief, pentru a putea fi pipăite. 39 Mod de a se purta al cuiva. 40 (Rar; pex) Obicei. 41 Mecanism logic sau psihic. 42 Mod particular de a percepe, de a interpreta etc. Si: *stil*. 43 (Pgn) Complex de elemente intercorelate care îndeplinesc o funcție comună, conformându-se acelorași norme. 44 (Pgn) Ansamblu organizat și coerent Si: *structura*. 45-46 (Îljv) **Fără (nici un)** ~ (În mod) incoerent. 47 (Îlav) **Cu** ~ În mod ordonat, metodic. 48 (Îs) ~ *audio* Combină muzicală.

sistematic, ~ă *a* [At: (a. 1819) URICARIUL, I, 127 / V: (înv) ***~tim~***, (reg) ***sus~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: ngr **συστηματικός**, lat ***systematicus***, fr ***systématique***, ger ***systematisch***] **1-2** *a, av* (Care se efectuează) după o metodă dinainte alcătuită Si: *metodic, organizat*, (înv) *metodicesc*. **3-4** *a, av* (Pex) (Care se face) continuu și cu regularitate. **5** *a* (D. oameni) Care realizează ceva după un sistem (**1**). **6** *a* Care se bazează pe un sistem (**1**) Si: (rar) *sistemic* (**1**). **7** *a* Care alcătuiește un sistem (**1**) Si: (rar) *sistemic* (**2**). **8** *av* (Rar) Riguros[1]. **9** *av* (Rar) Științific. **10** *a* Alcătuit potrivit unor anumite criterii Si: (îvr) *sistematicesc*. **11** *a* Care ține de un sistem (**1**). **12** *a* Care se referă la un sistem (**1**). **13** *a* Normat. **14** *a* Înzestrat cu mecanisme, cu mașini etc. Si: *mecanizat*, (rar) *perfecționat*. **15** *a* Cu formă de sistem (**1**). **16** *a* Specific unui sistem (**1**). **17** *a* (Pex) Compus din elemente corelate între ele Si: *coerent* (**1**), *închegat, legat*, (rar) *structural*. **18** *av* Într-un mod sistematic (**16**). **19** *sf* (Blg) Știință care studiază diversitatea organismelor vegetale și animale, diferențierea lor în grupuri naturale cu rang de categorii sistematice și înrudirile dintre ele Vz *taxonomie*. **20** *sf* Mod de organizare.

sistematicesc, ~ească *a* [At: EPISCUPESCU, O. Î. 120/25 / V: ***~tim~*** / Pl: *~ești* / E: ***sistematic*** + *-esc* cf rus *систематический*] (Îvr) Sistematic (**10**).

sistematicește *av* [At: PETROVICI, P. 60/26 / V: ***~tim~*** / E: ***sistematic*** + *-ește*] **1** (Înv) Sistematic (**2**). **2** Cu regularitate.

sistematician *sm* [At: LINȚIA, PĂS. II, 182 / P: *~ci-an* / Pl: *~ieni* / E: fr ***systématicien***] Specialist în sistematică (**19**).

sistematiza [At: CALENDAR (1847), 13/22 / Pzi: *~zez* / E: fr ***systematiser***] **1** *vt*(C. i. idei, cunoștințe etc.) A dispune elementele unei științe, ale unei doctrine, ale unei teorii etc. într-un tot unitar, organizat, într-un sistem (**1**) Si: (rar) *a (se) sistemiza* (**1**). **2** *vt* A transforma și a organiza un sistem tehnic existent pentru a corespunde unor cerințe moderne. **3** *vt* A îmbunătăți calitativ. **4** *vt* A organiza o activitate practică după o metodă rațională, după un plan bine organizat. **5** *vt(a)* (C. i. teritorii, așezări urbane sau rurale etc.) A reorganiza pe baze științifice în scopul înfrumusețării sau în cel al creării unor condiții optime de locuit. **6** *vt* (Îvr; c. i. forme de guvernământ) A institui. **7** *vt* (Îvr; c. i. forme de guvernământ) A consolida (**3**).

sistematizare *sf* [At: LOVINESCU, C. IV, 145 / Pl: *~zări* / E: ***sistematiza***] **1** Grupare într-un tot unitar, după anumite criterii, a unor idei, cunoștințe etc. **2** Transformare și organizare a unui sistem tehnic pentru a corespunde unor cerințe modern. **3** Îmbunătățire calitativă. **4** Organizare a unor activități practice după o metodă rațională, după un plan bine întocmit. **5** Reorganizare pe baze științifice a unui teritoriu sau a unei așezări urbane sau rurale în scopul înfrumusețării sau al creării unor condiții optime de locuit. **6** Ansamblu de măsuri tehnice, economice și legislative relative la spațiile de locuit, la desfășurarea activității, la repaus, la circulația oamenilor și a materialelor etc., luate pentru a se asigura niște condiții optime de viață pentru populația de pe un anumit teritoriu. **7** Ramură a urbanisticii care se ocupă cu proiectarea și reorganizarea științifică a așezărilor urbane și rurale.

sistematizat, ~ă *a* [At: CONTA, O. F. 348 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sistematiza***] **1** (D. idei, cunoștințe etc.) Care este grupat într-un tot unitar după anumite criterii. **2** (D. sisteme tehnice) Care a fost transformat și organizat pentru a corespunde unor cerințe moderne. **3** Îmbunătățit calitativ. **4** (D. activități practice) Care a fost organizat după o metodă sau un plan bine întocmit. **5** (D. teritorii, așezări urbane sau rurale etc.) Care a fost supus unor lucrări de sistematizare (**5-6**).

sistematizator, ~oare *a* [At: VIANU, P. 89 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***sistematiza*** + *-tor*] (D. oameni sau d. activitatea lor mentală) Care are capacitatea de a sistematiza (**1**).

sistemă *sf* vz ***sistem***

sistemic, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1975, nr. 51, 2/5 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***sistem*** + *-ic*] (Rar) **1-2** Sistematic (**6-7**).

sistemiza *vt* [At: SĂM. II, 259 / Pzi: *~zez* / E: ***sistem*** + *-iza*] (Rar; c. i. idei, cunoștințe etc.) A sistematiza (**1**).

sistil *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***systyle***] (Aht) Intercolonament egal cu doi diametri de coloană.

sistim *sn* vz ***sistem***

sistimatic, ~ă *a* vz ***sistematic***

sistimaticesc, ~ească *a* vz ***sistematicesc***

sistimaticește *av* vz ***sistematicește***

sistimă *sf* vz ***sistem***

sistiseală *sf* [At: CADE / Pl: *~eli* / E: ***sistisi*** + *-eală*] (Grî) Recomandare.

sistisi *vt* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 299 / Pzi: *~sesc* / E: ngr **συστήσα** (aor *συσταίνω*)] (Grî) **1** A recomanda. **2** A înființa.

sistisire *sf* [At: (cca 1820) GÁLDI, M. PHAN. 255 / Pl: ? / E: ***sistisi***] (Grî) Înființare.

sistolă *sf* [At: HOL. / A și: *~tola* / Pl: *~le* / E: fr ***systole*** cf ngr *συστολή*] Contracție fiziologică periodică, ritmică a musculaturii cavităților inimii, având drept efect expulzarea sângelui din ventricule în aortă și în artera pulmonară și din atrii în ventricule.

sistolic, ~ă *a* [At: PARHON, B. 14 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***systolique***] **1** Care se referă la sistolă Si: (frî) *sistaltic* (**1**). **2** Care ține de sistolă Si: (frî) *sistaltic* (**2**). **3** Care are loc în timpul sistolei Si: (frî) *sistaltic* (**3**).

sistor *sm* vz ***șistor***

sistriță *sf* [At: SCL 1974, 610 / Pl: *~țe* / E: rs **сестрица**] (Rsm; rar) Soră de caritate.

sistru *sn* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~re* / E: lat ***sistrum***, fr ***sistre***] Instrument muzical de percuție la vechii egipteni, format dintr-o bară metalică ovoidală, cu capetele unite, prevăzut cu un mâner și având, de-a curmezișul curburii, lame vibrante mobile care, prin atingere sau lovire cu o vergea de fier, produceau sunete.

sișcă *sf* vz ***șișcă[1]***

sișcorniță *sf* vz ***șișcorniță***

sișneab *sm* vz ***șișneab***

siștar *sn* vz ***șiștar[1]***

sișteav, ~ă *a* vz ***șiștav[1]***

sit[1] *sn* [At: NEGULICI / Pl: *~uri* / E: fr ***site***, lat ***situs***] (Liv) **1** Priveliște. **2** Loc geografic considerat din punctul de vedere a uneia sau a mai multor activități (științifice) de un anumit tip. **3** (Arl; șîs ~ *arheologic*) Loc unde se efectuează săpături.

sit[2] *sn* [At: N. REV. R I, nr. 10, supl. II, 157 / Pl: ? / E: nct] **1** Porțiune de teren acoperită cu iarbă. **2** (Pex) Pășune.

sit[3] *s* vz ***sic[2]***

sita *v* vz ***siti***

sitar[1] *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 156 / Pl: *~i* / E: nct] **1** (Șîc **~-de-pădure**, (rar) **~ul-pădurean**, (reg) **~-de-pământ**, **~-de-rât-mare**) Pasăre călătoare, cât un porumbel, cu penajul divers colorat în care predomină cafeniul, cu ciocul lung, drept și subțire, vânată pentru carnea ei gustoasă Si: (rar) *becață*, (reg) *ciocănea, farfadoi, soloancă, șnep, pasărea-pământului, pasărea-ciobanului* (*Scolopax rusticola*). **2** (Îc) **~-de-mal** (ori **~-de-mal-mare**, **~ -de-mal-cu-coada-neagră**). **~-cu-coada-neagră** Pasăre cu ciocul puțin îndoit în sus, cu spatele colorat în brun-ruginiu, cu pântecele alb, cu coada și picioarele negre Si: (reg) *fluierar, fluierici* (*Limosa limosa*). **3** (Îc) **~-de-mal-ruginiu** (ori **~-ruginiu-de-mal**, **~-de-mal-roșu**). **~-cioc-întors** Pasăre cu penajul colorat diferit după anotimp, devenind vara ruginiu și iarna brun-întunecat pe partea dorsală, cu coada albă și cu picioarele sure-albăstrui (*Limosa lapponica*).

4 (Îc) **~sur-de-mal** (ori **~de-mal-sur**), **~cenușiu-de-mal** Pasăre cu ciocul mult îndoit în sus, verzui la rădăcină și în rest negru, cu picioarele galbene, cu partea dorsală sur-cenușie, iar cea ventrală albă (*Terekia cinerea*). 5 (Orn; îc) **~negru** Țigănuș (*Plegadis falcinellus*). 6 (Orn; îc) **~cu-picioroange** Piciorong (*Himantopus himantopus*). 7 (Orn; reg) Pescărel (*Cinclus cinclus*). 8 (Orn; reg) Ciocârlan (*Galerida cristata*). 9 (Reg) Insectă nedefinită mai de îndeaproape.

sitar² *sm* [At: ANON. CAR. / V: (înv) ***setariu*** / Pl: *~i* / E: ***sită*** + *-ar*] **1-2** Persoană care face sau vinde site (1) Vz *ciurar*. **3** (Reg) Polonic.

sitav, ~ă *a* vz ***siteav***

sită *sf* [At: DOSOFTEI, PS. 490/19 / V: (înv) ***sătă, seată*** / Pl: *~te* / E: vsl ***сито***] **1** Obiect de gospodărie format dintr-un cadru circular, de lemn, de metal etc. pe care este fixată o țesătură de sârmă, de fibre textile etc., cu ajutorul căruia se cern făina, diverse materii granuloase, se pasează anumite legume fierte, fructe, se strecoară lichide etc Si: (reg) *scuturătoare* (9) Vz *ciur* (1), (îvp) *dârmon* (1). **2** (Prc) Țesătura sitei (1). **3** (Fig) Ceea ce ajută la selectarea, discernerea elementelor. **4-5** (Îljv; în legătură cu verbele „a ploua", „a cerne", „a bura", „a trece" sau cu substantivul „ploaie") **Ca prin ~** Mărunt și continuu. **6** (Reg; îlav; în legătură cu verbul „a se uita") **Ca prin ~** Cu ochii pe jumătate închiși. **7** (Îvr; îlav) **Ca la ~, ca la ~ta cumetrii** Mereu. **8** (Îe) **A trece** (pe cineva sau ceva) **prin ~** A analiza (pe cineva sau ceva) temeinic, minuțios și critic. **9** (Pop; îe) **A da** (sau, rar, **a căuta) (bobi) cu ~ta, a trage în bobi pe ~** (sau **pe fundul ~tei**) A ghici viitorul cuiva. **10** (Pop; îae) A face prevestiri. **11** (Pop; îe) **A strica ~ta cu cineva** A rupe relațiile de prietenie cu cineva. **12** (Reg; îe) **A bate în ~ (și) în covată** A face orice pentru realizarea unui scop. **13** (Adesea udp „de") Conținutul unei site (1). **14** Țesătură de fire metalice ori textile sau tablă perforată cu ochiuri de dimensiuni mici, fixată pe un cadru, folosit(ă) la separarea sau sortarea prin cernere a unor materiale granulate sau în pulberi. **15** Plasă deasă (pentru protecția ferestrelor, a dulapurilor, a ventilatoarelor etc.) **16** (Îlav; în legătură cu verbele „a privi", „a zări", „a se zări", „a vedea") **Ca prin ~** Neclar. **17** (Apc; reg) Obrăzar. **18** (Elt) Electrod în formă de sită (15), intercalat între anodul și catodul unei poliode, având diferite funcțiuni Si: *grătar* (9), *grilă* (3). **19** (Șîs *~ de incandescență, ~ Auer*) Manșon din fire textile impregnate cu o soluție chimică, aplicat deasupra flăcării la lămpile cu gaz aerian, pentru a se obține o lumină mai vie. **20** (Îs) *~ fotografică* Dispozitiv optic dintr-o placă de sticlă pe care sunt trasate combinații de linii foarte subțiri sau de puncte și care se așază, la fotoreproducere, în fața plăcii fotografice pentru divizarea imaginii în puncte de aceeași densitate Si: *raster*. **21** (Îs) *~ moleculară* Silicat natural sau sintetic cu proprietatea de a reține în golurile rețelei cristaline diferite molecule organice cu dimensiuni mai mici decât o anumită dimensiune dată. **22** (Îs) *Os cu ~* Bucată de os de vită cu aspect poros. **23** (Reg; pan) Sitișcă (3). **24** (Reg; pan; șîs *sâta coșului*) Copăița în care curg grăunțele din coș înainte de a trece între pietrele morii. **25** (Reg; pan) Un fel de linguriță puțin scobită prevăzută cu găuri, folosită la prepararea urdei. **26** (Reg; pan) Urdiniș. **27** (Mol; îc) **~zânelor** Plantă erbacee din familia compozeelor cu flori albe păroase și cu țepi la extremități Si: *scai-măgăresc* (*Onopordon acanthium*). **28** (Bot; Mol; îac) Turtă (*Carlina acaulis*). **29** (Bot; îac) Turtă (*Carlina vulgaris*). **30** (Îac) Planta *Carlina acanthifolia*. **31** (Mol; îcs) *De-a ~ta cumetrei, de-a ~ta la cumătra* Joc de copii cu mingea. **32** (Lpl; art.) Horă nedefinită mai îndeaproape. **33** Melodie după care se execută sitele (32).

sităruș *sm* [At: BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 345 / Pl: *~i* / E: ***sitar¹*** + *-uș*] **1-12** (Șhp) Sitar¹ (1-6) (mic).

site *sn* [At: MDA ms / P: *sait* / Pl: *~uri* / E: eg ***site***] Punct de conexiune în rețeaua de internet.

sitean, ~ă *smf* vz ***sătean***

siteav, ~ă *av, a* [At: BARCIANU / V: *~tav* (A și: *sitav*) / A și: *siteav* / Pl: *~i, ~e* / E: nct] (Reg; d. ființe, p. ext., d. glasul lor) **1-2** (În mod) răgușit.

sitelcă *sf* [At: H. LOVINESCU, T. 403 / Pl: ? / E: ns cf ucr *ці.нако*] (Reg) Plasă pentru pescuit.

sitešcă *sf* vz ***sitișcă***

siti [At: ȘEZ. III, 43 / V: *~ta* / Pzi: *~tesc* / E: ***sită***] **1** *vi* (Reg; cu complementul intern) A cerne cu sita (1). **2** *vr* (Olt; d. țesături) A se rări, devenind ca o sită (2).

sitică *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ici* / E: ***sită*** + *-ica*] **1-2** (Pop; șhp) Sitișoară (1-2). **3** (Trs) Sitișcă (3).

sitim *s* vz ***setim***

sit-in *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: eg ***sit-in***] (Agm) Adunare de demonstranți, care, șezând pe pământ, ocupă locuri publice în scop de protest.

sitio- vz ***sito-***

sitiofobie *sf* vz ***sitofobie***

sitiologie *sf* vz ***sitologie***

sitiomanie *sf* vz ***sitomanie***

sitios *a* [At: CHEST. II, 73/388 / A: nct / P: nct / E: nct] (Reg; d. terenuri) Care conține multă apă Si: *apătos, mlăștinos, mocirlos*.

sitir *i* vz ***sictir***

sitiri *v* vz ***sictiri***

sitișcă *sf* [At: POLIZU / V: ***săt~, ~teș~, sti~, și~*** / Pl: *~ști* / E: ***sită*** + *-ișca*] **1-2** (Pop; șhp) Sitișoară (1-2). **3** (Mol; Trs; șîs *~ de strecurat*) Vas de metal sau de lemn, de forma unui trunchi de con, cu fundul perforat sau făcut dintr-o pânză de sită (1), folosit în gospodărie la strecurarea laptelui și a altor lichide Si: (reg) *sită* (23), (reg) *strecurătoare, sitică* (3), *sițuță*. **4** (Fam) Strecurătoare pentru ceai.

sitișoară *sf* [At: POLIZU / Pl: *~re* / E: ***sită*** + *-ișoară*] **1-2** (Șhp) Sită (1) (mică) Si: (pop) *sitică* (1-2), *sitișcă* (1-2), (îvr) *sițuță* (1-2).

sițuță *sf* [At: CIHAC, I, 256 / Pl: *~te* / E: ***sită*** + *-uță*] **1-2** (Îvr; șhp) Sitișoară (1-2).

sitivi *vi* [At: DL / Pzi: *~vesc* / E: ***siteav***] (Reg; d. ființe; pex. d. glasul lor) A răguși.

sito- [At: DN³ / V: ***sitio-*** / E: it ***sito-***, fr ***sitio-***] Element prim de compunere cu semnificația: **1** Aliment. **2** Alimentar. **3** Hrană.

sitoi *sn* [At: ALR I, 1061/347 / Pl: *~oaie* / E: ***sită*** + *-oi*] **1-2** (Reg; sdp) Sită (1) (mare).

sitofobie *sf* [At: DN³ / V: ***sitio~*** / Pl: *~ii* / E: fr ***sitiophobie***] Stare patologică manifestată prin frică de mâncare, care apare în unele boli mintale.

sitologie *sfs* [At: ANTONESCU, D. / V: ***sitio~*** / E: fr ***sitiologie***, it ***sitologia***] Știință care are ca obiect studiul alimentelor.

sitomanie *sf* [At: D. MED. / V: ***sitio~*** / Pl: *~ii* / E: fr ***sitiomanie***] Stare patologică manifestată prin dorința de a mânca continuu.

sitosterol *sm* [At: DN² / Pl: *~i* / E: fr ***sitostérol***] Sterol conținut de boabele de grâu, care, prin iradiere, se transformă într-o substanță asemănătoare vitaminei D.

sitronadă *sf* vz ***citronadă***

sitronată *sf* vz ***citronadă***

situa *vtr* [At: CR (1836), 153¹/12 / P: *~tu-a* / Pzi: *~uez* / E: fr ***situer***] **1-2** *vtr* A (se) așeza într-un anumit loc Si: *a (se) amplasa, a (se) fixa* (4-5), *a (se) localiza, a (se) plasa², a (se) pune, a (se) stabili*. **3-4** *vtr* A include sau a face să fie inclus într-un ansamblu, într-o categorie etc. **5-6** *vtrf* A ocupa sau a face să ocupe un anumit loc într-o ierarhie Si: *a (se) fixa, a (se) stabili*. **7-8** *vtrf* (Pex) A lua sau a face să ia o anumită atitudine față de o problemă dată. **9-10** *vtrf* (Pex) A acționa sau a face să acționeze de pe o anumită poziție. **11-12** *vtr* (D. fapte, evenimente etc.) A exista sau a face să existe într-o anumită perioadă sau într-un anumit moment istoric Si: *a (se) așeza* (13-14), *a (se) amplasa, a (se) fixa, a (se) localiza, a (se) plasa², a (se) pune, a (se) stabili*.

situare *sf* [At: RUS, I, I, 60/24 / P: *~tu-a~* / Pl: *~ări* / E: ***situa***] **1** Existență într-un anumit loc Si: *așezare* (1), (asr) *situație* (1), *amplasare, fixare* (2), *localizare, plasare, stabilire*. **2** Includere într-un ansamblu, într-o categorie etc. **3** Ocupare a unui loc într-o ierarhie. **4** (Pex) Luare a unei anumite atitudini față de o problemă dată. **5** Acționare de pe o anumită poziție. **6** Existență într-un anumit moment istoric Si: *așezare, amplasare, fixare, localizare, plasare, stabilire, situație*.

situat, ~ă *a* [At: SION, P. 51 / P: *~tu-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***situa***] **1** Care există într-un anumit loc Si: *așezat*[2] **(6)**, *amplasat*[2] **(2)**, *fixat, localizat, plasat, stabilit*. **2** Care a fost inclus într-un ansamblu, într-o categorie etc. **3** Care ocupă un anumit loc într-o ierarhie. **4** (D. oameni; de obicei cu determinarea „bine") Care are o situație materială bună. **5** (Rar; pex) Bogat **(2)**.

situație *sf* [At: CANTEMIR, HR. 63 / P: *~tu-a~* / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: lat ***situatio***, fr ***situation***] **1** (Asr) Situare **(1)**. **2** Ansamblu de elemente care formează cadrul general în care se află cineva sau ceva la un moment dat Si: *caz* **(6)**, *circumstanța* **(1)**, *ipostază, împrejurare, poziție, stare*, (înv) *înconjurare, peristas, prilejire, stat* Vz *condiție, conjunctură, context, ocazie, postură*. **3** (Îe) **A fi la înălțimea ~i** (sau, rar, **~iilor**) A avea o comportare adecvată în anumite condiții date. **4** (Îae) A corespunde pe deplin unei misiuni încredințate. **5** Stare de fapt care decurge dintr-o anumită situație **(2)**. **6** Moment semnificativ în desfășurarea acțiunii unei opere literare sau a unui spectacol. **7** (Îs) *Comic de ~* (sau, rar, de *~ii*) Efect comic rezultat din întâmplările (neașteptate și hazlii) prin care trec eroii unei piese de teatru, ai unui film etc. **8** (De obicei cu determinări care arată felul) Complex de factori și relații care caracterizează, la un moment dat, viața economică, socială, politică etc. a unui stat sau a mai multora Si: *stare*, (înv) *stepenă* **(2)**. **9** (Spt) Raport de forțe existent, la un moment dat, între două echipe, în timpul jocului. **10** (De obicei urmat de determinări care arată felul) Ansamblul elementelor specifice unui aspect, unui domeniu etc. de viață sau de activitate (socială). **11** Ansamblul condițiilor (materiale, sociale, morale etc.) care definesc, la un moment dat, specificul existenței unui individ, a unui grup social etc. **12** Stare care decurge pentru cineva dintr-o anumită situație **(11)**. **13** (Îe) **A fi** (sau **a se găsi, a se afla, a se vedea**) **în ~ia cuiva** A se afla în condiții identice sau similare cu cele ale altcuiva. **14** (Îae) A fi comparabil cu cineva. **15** (Îe) **A fi** (sau **a se găsi, a ajunge**) **în ~ia** (sau, rar, **~**) **de a...** A avea posibilitatea de a face, de a reuși ceva. **16** (Îae) A fi în măsură (să...). **17-18** (Îe) **A fi (pus)** (sau **a pune pe cineva**) **în ~ia de a...** (sau **să...**) A fi constrâns (sau a obliga pe cineva) să... **19** (Îe) **A se pune în ~ia cuiva** A încerca să înțeleagă împrejurările în care se află altul, pentru a-și da seama de modul lui de a gândi sau de a reacționa. **20** (Îe) **A se pune în ~ia de a...** A se comporta în așa fel încât... **21** (Îe) **A fi** (sau **a rămâne**) **stăpân** (sau **călare**) **pe ~** A domina o situație în momente critice. **22** (Îae) A fi sigur pe reușita unei acțiuni. **23** (Îae) A ști să se descurce în împrejurări dificile. **24** (Îs) *~ limită* Situație **(2)** excepțională, la extremă, aparent fără ieșire, care impune luarea fără întârziere a unei hotărâri radicale. **25** (Rar) Stare (a cuiva sau a ceva) Vz *aspect*. **26** (Rar) Stare fizică momentană. **27** Stare sufletească Si: *dispoziție* **(13)**. **28** (De obicei urmat de determinări care arată felul) Existență materială (bună) a cuiva Si: *stare*, (îvr) *prilej*. **29** Loc (de frunte) pe care îl are cineva în ierarhia și viața socială Si: *condiție* **(9)**, *poziție, stare* Vz *rang*[1], *treaptă*[1]. **30** (Îla) **Cu ~** Care are o stare materială sau socială bună. **31** (Îe) **A-i face cuiva o ~** A înlesni cuiva să ajungă într-o poziție materială sau socială bună. **32** (Ccr) Avere **(4)**. **33** Totalitatea datelor care privesc evoluția unui fenomen la un moment dat. **34** Stadiu dintr-un anumit moment al unei probleme, al unei activități, al unui proces în desfășurare etc. Vz *etapă, fază, punct*. **35** Prezentare detaliată a unor date privind rezultatele unei activități economice sau financiare dintr-un domeniu (comparativ cu datele planificate) Si: *inventar*, (rar) *raport* Vz *bilanț*. **36** Document în care se prezintă o stare de lucruri, mersul unor lucrări etc. **37** Rezultat obținut de elevi, studenți etc. la încheierea unui ciclu de învățământ. **38** (Rar) Poziție a unui teren, a unei localități etc.

situațional, ~ă *a* [At: SCL 1964, 413 / P: *~tu-a-ți-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***situație*** + *-al* cf fr *situationel*, eg *situational*] **1** Care se referă la o situație **(2)**. **2** Care este legat de o situație **(2)**.

situațiune *sf* vz ***situație***

situlă *sf* [At: ODOBESCU, S. II, 192 / Pl: *~le* / E: lat ***situla***, fr ***situle***] Vas de metal de forma unei găleți, prevăzut cu o toartă mobilă, cu care se scotea apă.

sițuță *sf* [At: ALR I, 1061/45 / Pl: *~țe* / E: ***sită*** + *-uță*] (Reg) Sitișcă **(3)**.

siudic, ~ă *a* vz ***sudic***

siuretiu *sn* vz ***suretiu***

siurghiunie *sf* vz ***surghiunie***

siurmea *sf* vz ***surmă***[1]

siv, ~ă *a* [At: BOLINTINEANU, O. 284 / Pl: *~i, ~e* / E: bg ***сив***] (Reg) **1** De culoare cenușie. **2** (D. părul oamenilor) Cărunt **(1)**.

sivapitac *sm* [At: DN[3] / Pl: *~aci* / E: fr ***sivapithèque***] Specie de maimuță fosilă din era neozoică.

sivâlca *v* vz ***sufleca***

siveică *sf* vz ***suveică***

sivilă *sf* vz ***sibilă***

sivili *v* vz ***sovâlta***

sivilin, ~ă *a* vz ***sibilin***

sivoi *s* vz ***șiboi***

sixpartit, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~iți, ~e* / E: nct] (Liv) **1** Compus din șase elemente. **2** (Aht; îs) *Boltă ~ă* Boltă alcătuită din trei arce ogivale.

sixtă *sf* [At: CADE / Pl: *~te* / E: fr ***sixte***] **1** Poziție a brațului înarmat, întâlnită în scrimă, la probele de floretă și de spadă Vz *paradă*. **2** (Muz) A șasea treaptă a gamei diatonice.

sizigie *sf* [At: DN[3] / V: ***~giu*** *sn* / Pl: *~ii* / E: fr ***syzygie***] (Ast) **1** Poziție a Soarelui și a Lunii când cei doi aștri sunt în conjuncție sau în opoziție. **2** (Îs) *Maree de ~* Maree care coincide cu Luna nouă sau plină.

sizigiu *sn* vz ***sizigie***

sizmograf *sn* vz ***seismograf***

sizmografic, ~ă *a* vz ***seismografic***

skarn *sn* [At: DN[3] / Pl: *~e* / E: ger ***Skarn***] (Glg) Rocă de contact alcătuită din silicați bine cristalizați.

skeet *sns* [At: DN[3] / P: *schit* / E: eg ***skeet***] (Spt) Probă de tir constând din ochirea unor talere aruncate dintr-un șanț.

skeetist, ~ă *smf* [At: DN[3] / P: *schitist* / Pl: *~iști* / E: eg ***skeet*** + *-ist*] Sportiv participant la proba de skeet.

skeletipie *sf* vz ***scheletipie***

skeleton *sn* vz ***scheleton***

skiagrafie *sf* vz ***schiagrafie***

skiagramă *sf* vz ***schiagramă***

skiascop *sn* vz ***schiascop***

skiascopie *sf* vz ***schiascopie***

skiatron *sn* vz ***schiatron***

skleron *sn* [At: DEX / Pl: ? / E: ger ***Skleron***] Aliaj ușor și dur pe bază de aluminiu.

slab, slabă [At: PSALT. 7 / V: (reg) ***scl~, ștl~, zl~*** / Pl: *~i, ~e* / E: vsl ***слабъ***] **1** *smf, a* (D. ființe; pex, d. corpul lor sau d. părți ale acestuia; îoc *gras, îngrășat*) Care este lipsit de un strat consistent de grăsime (sau de carne) sub piele Si: *osos, slăbănog* **(9)**, *slăbit*[2] **(1)**, *supt, uscat, uscățiv*, (rar) *slăbănogit* **(4)**, *tras*[3], *uscăcios*, (pop) *pierit, pițigăiat*, (îrg) *mișel, searbăd*[1], *sec, secățiu, secău* **(4)**, *slăbicios* **(1)**, *secățiv*, (reg) *mârcav, mârceav, mârced, sgoiegit, sighinaș* **(1)**, *zălezit*[2] Vz *costeliv, scheletic*. **2** *a* (D. carne, în special d. carnea de măcelărie) Lipsit de grăsime și de oase Si: *macru*, (reg) *mârșav*. **3** *a* (D. alimente) Care conține grăsime sub limita normală. **4** *a* (D. alimente) Căruia i s-a extras grăsimea Si: *degresat* **(5)**. **5** *a* (D. ființe; pex, d. corpul lor ori d. părți ale acestuia etc.; îoc *puternic, tare, întărit*) Care este lipsit de vitalitate, de putere fizică. **6** *a* (D. ființe; pex, d. corpul lor sau d. părți ale acestuia) Care este lipsit de rezistență la efort (fizic) și la boli Si: *debil* **(1-2)**, *delicat* **(3)**, *firav* **(1)**, *fragil* **(2)**, *gingaș* **(1)**, *neputincios, nevolnic, plăpând, slăbănog* **(13)**, *slăbit*[2] **(2)**, (rar) *slăbănogit* **(5)**, *slăbiu* **(2)**, *șubred, șubrezit*, (pop) *becisnic* **(10)**, *nevoiaș*, (pfm) *jigărit*, (îrg) *mârșav, rău*, (înv) *nemernic, neputernic, neputinte, ticălos, slăbănos*, (reg) *gubav, neorânglav, puhav, șiștav*. **7** *a* (Reg; îla) **~ de gură** Bârfitor. **8** *a* (Înv; îe) **A lăsa** (ceva) **(mai) în ~** A lăsa (ceva) să se desfășoare de la sine, fără a interveni pentru a grăbi ritmul desfășurării. **9** *a* (Înv; îae) A acționa insuficient de energic pentru a încetini sau a opri definitiv desfășurarea a ceva. **10** *a* (D. organe ale corpului, d.

facultăți fizice și psihice etc.) Care nu mai funcționează normal (din naștere, din cauza unei boli, de bătrânețe etc.) Si: *slăbit*² (3). **11** *a* (Rar; spc; d. minte sau d. oameni; și îla **~ de minte**; îoc *deștept*) Prost. **12** *a* (Îvr) Paralitic. **13** *a* (Îrg; d. plante sau d. părți ale lor; îoc *crescut, viguros*) Pipernicit. **14** *a* (Reg; d. plante) Care rodește puțin. **15** *a* (Înv; îla) **~ de rod** Neroditor. **16** *a* (Trs; d. boabe de grâu) De calitate inferioară. **17** *a* (Trs; d. știuleți de porumb) Chircit (**6**). **18** *a* (D. obiecte, construcții etc.; îoc *rezistent, solid, trainic*²) Care este lipsit de rezistență Si: *fragil* (**4**), *nerezistent, nesolid, netrainic*. **19** *a* (Pex; d. construcții, clădiri etc.) Care este gata să se dărâme Si: *dărăpănat*² (**1**), *părăginit, prăpădit*, (rar; pfm) *precar*, (reg) *șorog, șubrav, șubrăvit, șubru* Vz *dărâmat, năruit, ruinat, surpat*. **20** *a* (D. nori, d. umbre etc.; îoc *compact*) Lipsit de densitate. **21** *a* (D. oameni sau d. caracterul, manifestările etc. lor; îoc *puternic, tare*) Care este lipsit de tărie morală. **22** *a* (D. oameni sau d. caracterul, manifestările lor etc.; îoc *energic, ferm*) Care este lipsit de voință, de energie și de fermitate în acțiune. **23** *a* (D. oameni sau d. caracterul, manifestările lor etc.; îoc *autoritar*) Lipsit de autoritate. **24** *a* (Îla) **~ de înger** Fricos (**2**). **25** *a* (Îal) Ușor influențabil. **26** *a* (Rar; îla) **~ de duh** Emotiv (**1**). **27** *smf* (Reg) Leneș. **28** *a* (Trs; d. oameni; îoc *bun*) Ticălos. **29** *a* (Reg; d. oameni) Ipocrit. **30** *a* (Fig; mai ales d. creații artistice; îoc *însemnat, valoros*) Care este lipsit de valoare, de însemnătate sau cu o valoare ori o însemnătate redusă Si: *necorespunzător, neizbutit, nerealizat, nereușit, nevaloros, prost*. **31** *a* (D. artiști, scriitori etc.; îoc *bun, talentat*) Care este lipsit de talent Si: *netalentat, prost*. **32** *a* (De obicei d. profesioniști; îoc *bun*) Care nu corespunde într-un anumit loc, într-o anumită profesiune, activitate etc. din cauza lipsei de pregătire, de aptitudini Si: *necorespunzător, prost*. **33** *a* (De obicei d. profesioniști; îoc *bun*) Care desfășoară o activitate cu rezultate nesatisfăcătoare Si: *necorespunzător, prost*. **34** *a* (Spc; d. elevi sau studenți; îoc *bun*) Care are cunoștințe insuficiente la disciplinele de învățământ. **35** *sn* (Îvr) Carență (**1**). **36** *a* (Rar; d. mijloace materiale, resurse spirituale etc.; îoc *mare*¹) Modest. **37** *a* (Trs; d. oameni) Sărac (**7**). **38** *a* (Îvr; d. adâncimi, denivelări etc., îoc *mare*¹) Puțin profund. **39** *a* (Trs; asr; d. vești; îoc *bun*) Rău. **40** *a* (D. însușiri, manifestări, vorbe ale oamenilor) Rău. **41** *a* (D. stări sufletești sau d. stări patologice, simptome etc.; îoc *intens, mare*¹, *puternic, tare*) Care este lipsit de intensitate. **42** *a* (Pfm; îe) **~ă nădejde** Se spune pentru a arăta că reușita unei acțiuni, apariția unui proces, a unui fenomen etc. este puțin probabilă. **43** *a* (D. acțiuni, fapte etc. ale oamenilor; îoc *puternic, tare*) Care este lipsit de fermitate și eficiență. **44** *a* (D. elemente, fenomene ale naturii; îoc *mare*¹, *puternic, tare*) Care este lipsit de violență. **45** *a* (D. zgomote, sunete, glas etc.; îoc *intens, mare*¹, *puternic, tare*) Care este abia perceptibil, având intensitate, sonoritate, tonalitate, claritate etc. redusă Si: *coborât*² (**3**), *domol* (**22**), *înăbușit, încet, înfundat, lin, mic, molcom, potolit*², *stins*² (**13**), *surd, vătuit*, (rar) *confuz, înecat, slăbănog* (**15**), *slăbănogit* (**6**). **46** *a* (Fon; d. accente, îoc *principal*) Care are intensitate mică Vz *aton, secundar*. **47** *a* (D. unele verbe sau d. unele timpuri ale acestora) Care se conjugă cu sufixele „-ez" sau „-esc". **48** *a* (D. lumină, d. surse de lumină, d. corpuri luminoase etc.; șfg; îoc *intens, mic, puternic*) Care este cu luminozitate ori strălucire (extrem de) redusă sau absentă Si: *mic, pal, palid, potolit*², *redus, sărac, scăzut, subțiat*, (rar) *difuz, pălit, subțire*, (pop) *searbăd*¹, (fam) *anemic, prost*. **49** *av* Cu intensitate redusă. **50** *a* (Rar) Lipsit de contur ferm. **51** *a* (D. substanțe, soluții chimice sau alimentare; îoc *tare*) Care are o concentrație redusă. **52-53** *a* (Chm; îs) *Acid* ~ (sau *bază ~ă*) Acid (sau bază) care, prin dizolvare, nu se disociază total. **54** *a* (Spc; d. băuturi alcoolice) Care conține puțin alcool. **55** *a* (Reg; d. pământ) Nefertil. **56** *a* (Spc; d. acizi) Care are activitate chimică și conductibilitate electrolitică scăzute.

slabină *sf* [At: JAHRESBER. III, 326 / V: (reg) ***slăb~*** / Pl: *slăbini* / E: srb ***slabina***] (Ban) **1** (La animale) Parte moale și scobită a corpului, cuprinsă între ultima coastă și osul șoldului Si: (pop) *deșert* (**31**), (reg) *burduhan* (**1**), *flămânzare, slăbie*² (**1**), *slabiță*. **2** (La oameni) Abdomen.

slabiță *sf* [At: ALR I, 1085/856 / Pl: *~ți* / E: ***slabină*** css] (Reg; la animale) Slabină (**1**).

slac *s* vz ***zlac***

slad *sn* [At: (a. 1588) CUV. D. BĂTR. I, 200/12 / V: (reg) ***slat*** / Pl: *~uri* / E: vsl **сладъ** cf bg *слад*, srb *slad*] **1** (Îvr) Malț. **2** (Reg) Cartofi (amestecați cu boabe de cereale) care se pun la fermentat pentru a fabrica rachiu. **3** (Reg; lpl) Borhot de la distilarea țuicii.

sladniță *sf* [At: (a. 1595) IORGA, S. D. XVI, 158 / Pl: *~țe* / E: ***slad*** + *-niță*] (Îvr) Loc adăpostit sau pivniță unde se prepară și se păstrează sladul (**1-3**) Si: (reg) *slădărie*.

sladun *sm* vz ***slădun***

slagnă *sfs* [At: ARH. OLT. III, 384 / E: ns cf bg *сладно*, srb *sladno*] (Reg; îe) **A mânca de ~** A mânca de dulce.

slai *sn* [At: DAMÉ, T. 21 / V: ***scl~, zl~*** / Pl: *~uri* / E: nct] **1** (Reg) Oplean. **2** (Reg) Scândură ce formează marginea superioară sau partea laterală a luntrei ori a bărcii Si: (reg) *usnă*. **3** (Reg) Bancă transversală făcută dintr-o scândură lată, fixată în partea dinapoi a bărcii. **4** (Reg) Poliță fixată în zidul casei sau al hornului, pentru diferite obiecte de gospodărie. **5-6** (Mun; Olt) Fiecare dintre tăbliile sau fiecare dintre cele două scânduri care leagă tăbliile unui pat. **7** (Olt) Ghizdurile din bârne ale fântânii. **8** (Reg) Fiecare dintre stâlpii care susțin podul morii. **9** (Olt; Mun) Marginea de sus a prispei. **10** (Olt; Mun) Balustrada unei prispe. **11** (Reg) Scoc prin care se scurge vinul din vasul în care se pun strugurii la stors. **12** (Mun) Canal din trei scânduri care transportă apa ce cade pe roata ferăstrăului mecanic. **13** (Mun; Olt) Scobitură ca un șănțuleț prin care se îmbucă și se fixează două piese componente ale unui obiect din lemn. **14** (Reg) Fiecare dintre cele două șipci care se bat în stâlpii casei ca să formeze un fel de scobitură în care se introduc capetele bârnelor. **15** (Olt) Bârnă de lemn.

slalbă *sf* vz ***salbă***¹

slalom *sn* [At: SP. POP. 1967, nr. 5195, 1/3 / Pl: *~uri* / E: fr ***slalom***] **1** Probă de schi alpin care constă în coborârea, în două manșe, a unei pante, cu trecerea obligatorie prin porți, delimitate prin bare verticale cu fanioane. **2** (Pgn) Coborâre pe schiuri, în zigzag, a unei pante. **3** (Pan; îs) *~ nautic* Ramură din sportul nautic în care se parcurge un traseu cu caiacul sau cu canoea, pe ape curgătoare și tumultoase, printre obstacole (jaloane) suspendate deasupra apei. **4** (Pan) Probă de conducere auto în zigzag, pe o pistă jalonată. **5** (Fig) Parcurgere rapidă și selectivă a unui material de lucru.

slalomist, ~ă *smf* [At: DEX / Pl: *~iști, ~e* / E: ***slalom*** + *-ist*] Schior specializat în slalom (**1**).

slamac *sn* [At: ARHIVA, XXIV, 73 / V: (reg) ***zl~*** / Pl: *~ace* / E: ns cf srb *slamca*] (Mol) **1** Gunoi dintr-un amestec de paie, strujeni, frunze de porumb etc. **2** (Îe) **A face** (pe cineva) **~** A bate zdravăn (pe cineva).

slană *sf* [At: (a.1808), ap. T. PAPAHAGI, C. L. / V: (înv) ***slea~*** / Pl: *~ne* / E: bg **слана** cf mg *szalonna*] (Reg) **1** Slănină (**2**). **2** (Îe) **A fi dintr-o ~** A fi foarte gras.

slang *sn* [At: DN² / P: *sleng* / Pl: *~uri* / E: eg ***slang*** cf fr *slang*] Limbaj familiar și expresiv, deosebit de exprimarea curentă prin creații lexicale inedite, prin atribuirea de sensuri insolite unor cuvinte și expresii existente și prin formulări viu nuanțate.

slaniță *sf* [At: ARHIVA, XXIII, 294 / V: (reg) ***scaln~, slon~*** / Pl: *~țe* / E: srb ***slanica*** „saltea de paie"] (Reg) Leasă de nuiele pe care se pun prunele la uscat sau afumat.

slap *sn* [At: DEX / P: *slep* / Pl: ? / E: eg ***slap***] (Muz) Efect sonor obținut la contrabas prin lovirea gâtului instrumentului.

slapping *sn* [At: DN³ / P: *sle-pin* / Pl: ? / E: eg ***slapping***] (Muz) Manieră de execuție la contrabas caracterizată prin folosirea efectului slap.

slapstik *sn* [At: DN³ / P: *slep-stic* / Pl: ? / E: eg ***slapstik***] (Agm) Specie de comedie cinematografică, bazată pe gaguri vizuale.

slargando *av* [At: DN³ / E: it ***slargando***] (Indică modul de execuție a unei bucăți muzicale) Încetinind.

slat *sn* vz ***slad***

slatină [At: PSALT. 232 / V: (reg) ***sclari~***, (îrg) ***zl~*** / Pl: *~ne*, (reg) *slătini* / E: vsl **слатина**] **1** *sf* (Îrg) Sărătură (**5**). **2** *sf* (Reg; gmt; îe) **(A fi) botezat în ~** (A fi) de religie catolică. **3** *sf* (Îrg) Saramură. **4** *sf* (Îrg; pex) Mâncare

excesiv de sărată. 5 *av* (Ca determinant al adjectivului „sărat") Foarte sărat. 6 *sf* (Reg) Sare depusă pe marginea unei ape sărate.

slav, ~ă [At: GENILIE. G. 181/2 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***slave***] **1** *smp* Comunitate de triburi indo-europene care, în mileniul al II-lea î. Hr., populau teritoriul dintre Nipru, Carpați, Oder și Marea Baltică și care, mai târziu, s-au răspândit pe un vast teritoriu, îndeosebi în răsăritul, sud-estul și centrul Europei, dând naștere mai multor populații, popoare și națiuni Si: (rar) *slavon* (1), (înv) *slovean* (1), *sloven* (10). **2** *smp* Popor care descinde din slavi (1) Si: (rar) *slavon* (2), (înv) *slovean* (2), *sloven* (11). **3-4** *smf* Persoană care provine din slavi (1-2) Si: (rar) *slavon* (3-4), (înv) *slovean* (3-4) Vz *șcheau*. **5** *a* Care aparține slavilor (2) Si: (rar) *slavon* (5), (înv) *slavic* (1), *slavonesc* (1), *slavonicesc* (1), *slovean* (5), *sloven* (12), *slovenesc* (1). **6** *a* Privitor la slavi (2) Si: (rar) *slavon* (6), (înv) *slavic* (2), *slavonesc* (2), *slavonicesc* (2), *slovean* (6), *sloven* (13), *slovenesc* (2). **7** *a* Care provine de la slavi (2) Si: (rar) *slavon* (7), (înv) *slavic* (3), *slavonesc* (3), *slavonicesc* (3), *slovean* (7), *sloven* (14), *slovenesc* (3). **8** *a* Care era specific slavilor (1) Si: (rar) *slavon* (8), (înv) *slavic* (4), *slavonesc* (4), *slavonicesc* (4), *slovean* (8), *sloven* (15), *slovenesc* (4). **9** *sf* Fiecare dintre limbile vorbite astăzi la popoarele slave (7) în centrul și răsăritul Europei. **10** *a* (Lpl; îs) *Limbi ~ve* Familie de limbi de origine indo-europeană, vorbite de slavi (2) în centrul și în răsăritul Europei. **11-12** *sf, a* (Îs) *~a comună, limba ~ă comună* Limba vorbită de slavi (1) înainte de a se despărți în limbi și dialecte. **13-14** *sf, a* (Îs) *Vechea ~ă, ~a veche*, (imp) *~ă veche bisericească, limba (veche) ~ă* Limba slavilor (2) din estul Peninsulei Balcanice, constituită ca limbă literară în a doua jumătate a sec. IX Si: (asr) *limba slavică, paleoslavă*, (nob) *limbă veche slovenică*. **15** *sf* (Prc; îs) *~a veche bisericească* Limba textelor religioase (traduceri slave din cărțile grecești de cult din sec. IX-XI). **16-17** *a* Care aparține slavei comune (11) sau vechii slave (13) Vz *paleoslav*. **18-19** *a* Privitor la slava comună (11) sau la vechea slavă (13) Vz *paleoslav*. **20-21** *a* Care provine din slava comună (11) sau din vechea slavă (13) Vz *paleoslav*. **22-23** *a* Care este specific slavei comune (11) sau vechii slave (13) Vz *paleoslav*. **24** *a* Care este scris în vechea slavă (13) Vz *paleoslav*. **25** *a* (Rar; îs) *Alfabet ~* Alfabet chirilic. **26** *a* (Rar; îs) *Literă ~ă* Literă chirilică. **27** *sn* Cuvânt din vechea slavă (13).

slavă *sf* [At: COD. VOR². 72ᵛ/16 / Pl: *slăvi*, (îvp) *~ve* / E: slv ***слава***] **1** Ansamblu de calități, merite etc. deosebite, care impresionează profund și unanim, trezind mare admirație, respect adânc etc. Si: *glorie* (2), *grandoare* (1), *măreție, mărire, splendoare, strălucire*, (rar) *grandiozitate*. **2** Prețuire profundă și unanimă a unei persoane, a unei manifestări, a unui eveniment etc., datorită unor mari merite, unor calități deosebite etc. Si: *cinste* (17), *cinstire* (9), *celebritate* (1), *faimă, onoare, prestigiu, renume, reputație, vază*. **3** Slăvire (1). **4** (Îlv) **A da ~ sau a aduce ~ (și cinste ori și închinare)** (cuiva) A slăvi (1). **5** (Îe) **~ (sau ~va) Domnului** (sau, rar, **lui Dumnezeu, Maicii Domnului**), **~ ție, Doamne!** Formulă prin care cineva își exprimă satisfacția și mulțumirea pentru reușita unei acțiuni, pentru depășirea unei dificultăți etc. **6** (Înv) Cântare bisericească în cinstea Sfintei Treimi. **7** (Bis) Măreție a divinității. **8** (Înv; ccd; cu valoare de *pp*) Grație... **9** (Înv) Ceremonie (2). **10** (Înv; îe) **A face ~** (cuiva) A primi (pe cineva) cu toate onorurile și cu toată cinstea cuvenită. **11** Întindere cosmică nesfârșită în care se află aștri sau parte din aceste spațiu cu formă aparent emisferică, văzută deasupra orizontului Si: *boltă cerească, firmament*, (rar) *arc ceresc*, (înv) *boltire* (2), (îrg) *crângul cerului, crugul cerului*. **12** Înveliș gazos care înconjoară pământul Si: *aer* (9), *atmosferă* (1), *cer³* (4), *spațiu* (12), *văzduh, zări*, (liv) *eter* (2), (înv) *tărie*. **13** (Îlav) **În ~** În direcția cerului Si: *în sus*. **14** (Îe) **A ridica casa în ~** A face gălăgie foarte mare. **15** (Reg) Furtună (4).

slavenesc, ~ească *a* vz ***slavonesc***

slavic, ~ă [At: GENILIE. G. 159/24 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ger ***slawisch***] **1-4** *a* (Înv; asr) Slav (5-8). **5** *a* (Înv; îs) *Limbă ~ă* Limbă slavă (13). **6** *sn* Cuvânt din limba slavă (13).

slavie *sf* vz ***sclavie***

slavină *sf* [At: CIHAC, II, 347 / V: ***slăv~*** (A și: *slavină* / Pl: *slăvine, slăvini*), ***sliv~*** (Pl: *slivini*) / Pl: *~ne* / E: scr ***slavina***] (Reg) **1** Cep (10). **2** (Pex) Canea.

slavism *sn* [At: GT (1839), 179 / Pl: (2) *~e* / E: fr ***slavisme***] **1** (Asr) Influență slavă exercitată asupra dezvoltării sociale, culturale etc. Si: (îvr) *slavitate*. **2** Slavonism (1). **3** Curent politic, apărut în sec. XIX în Rusia, care preconiza unirea într-un singur stat a tuturor popoarelor slave Si: *panslavism*.

slavist, ~ă [At: PHILIPPIDE, P. 288 / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***slaviste***, ger ***slawist***] **1** *smf* Specialist în una sau în mai multe dintre disciplinele slavisticii. **2** *a* (Nob) Care aparține slavistului (1). **3** *a* (Nob) Care se referă la slavist (1). **4** *a* (Nob) Care este caracteristic slavistului (1).

slavistică *sfs* [At: IORGA, P. A. II, 25 / E: ger ***Slawistik***] **1** Totalitatea disciplinelor care studiază limba, literatura, cultura și istoria popoarelor slave (7). **2** (Spc) Filologie slavă.

slavitate *sfs* [At: HASDEU, I. C. I, 43 / E: ***slav*** + *-itate*] (Înv; asr) Slavism (1).

slaviza [At: PLR II, 380 / Pzi: *~zez* / E: ***slav*** + *-iza*] **1-2** *vtr* (D. oameni, d. colectivități umane etc.) A (se) asimila cu slavii (2). **3** *vt* (C. i. expresii, cuvinte etc. străine) A adapta la normele din slava (13) veche sau dintr-o limbă slavă (5).

slavizare *sf* [At: DEX / Pl: *~zări* / E: ***slaviza***] **1** Asimilare cu populația slavă. **2** Adaptare la normele din slava (13) veche sau dintr-o limbă slavă (5).

slavoacă *sf* vz ***zglăvoc***

slavocă *sf* vz ***zglăvoc***

slavofil, ~ă *smf, a* [At: HASDEU, I. C. I, 274 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***slavophile***] **1-2** (Persoană) care are simpatie deosebită pentru popoarele slave, pentru cultura și civilizația lor. **3-4** (Persoană) care susține apropierea culturală și politică de popoarele și de statele slave.

slavofob, ~ă *smf, a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***slavophobe***] **1-2** (Rar) (Persoană) care nu simpatizează popoarele slave, cultura și civilizația lor. **3-4** (Persoană) care respinge apropierea culturală, economică și politică de popoarele slave.

slavomanie *sf* [At: ȘĂINEANU² / Pl: *~ii* / E: ***slav*** + *-manie*] (Rar) Tendință exagerată de a atribui origine sau caracter slav unor lucruri, fenomene etc. care au altă origine sau alt caracter.

slavon, ~ă [At: GENILIE, G. 185/4 / V: (înv) ***~vun, slovan*** / Pl: *~i, ~e*, (înv) *~oane* af / E: fr ***slavon***] **1-2** *smp* (Asr) Slav (1-2). **3-4** *smf* Slav (3-4). **5-8** *a* (Asr) Slav (5-8). **9-10** *sf*, a (Șîs *limba ~ă, ~a bisericească*) Limbă literară dezvoltată din vechea slavă (13) și folosită în evul mediu ca limbă de cult și de cancelarie în Rusia, Bulgaria, Serbia și în țările române Si: *limba slavonească, slavonește* (2), (înv) *limba slovenească, slavonie*. **11** *a* (D. fenomene culturale, sociale etc. sau, mai ales, d. cărți, texte, cuvinte etc.) Care se referă la limba slavonă (9) Si: *slavonesc* (7), (înv) *sârbesc*. **12** *a* Care aparține limbii slavone (9) Si: *slavonesc* (8), (înv) *sârbesc*. **13** *a* Care este caracteristic limbii slavone (9) Si: *slavonesc* (9), (înv) *sârbesc*. **14** *a* Care este scris în limba slavonă (9) Si: *slavonesc* (10), (înv) *sârbesc*. **15** *a* (Asr; îs) *Literă* (sau, înv, *slovă*) *~ă* Literă chirilică. **16** *sn* Cuvânt din limba slavonă (9) Si: *slavonesc* (12).

slavonesc, ~ească *a* [At: AR (1829), 246¹/33 / V: (înv) ***~ven~, ~vun~, slăv~, slovin~*** / Pl: *~ești* / E: ***slavon*** + *-esc*] **1-4** *a* (Înv) Slav (5-8). **5-6** *sf, a* (Șîs *limba ~ească*) Limba slavonă (9-10). **7-10** *a* Slavon (11-14). **11** *a* (Îs) *Literă* (sau, înv, *slovă*) *~ească* Literă chirilică. **12** *sn* Slavon (16).

slavonește [At: PHILIPPIDE, P. 161 / V: (înv) ***~vun~, slăv~*** / E: ***slavon*** + *-ește*] **1-2** *av, s* (În) limba slavonă (9).

slavonicesc, ~ească *a* [At: DEX / Pl: *~ești* / E: ***slavon*** + *-icesc*] (Înv) **1-4** Slav (5-8).

slavonie *sfs* [At: RUSSO, S. 91 / E: ***slavon*** + *-ie*] (Înv) Limba slavonă (9).

slavonism *sn* [At: FM (1839), 67²/34 / Pl: (1) *~e*, (înv) *~uri* / E: fr ***slavonisme***] **1** Element (cuvânt, expresie, construcție etc.) specific limbii slavone, împrumutat, fără necesitate, de altă limbă și neasimilat Si: (rar)

slavism (2). 2 (Rar) Influență slavonă asupra limbii, literaturii, culturii unui popor. 3 (Pex) Influență slavă asupra limbii, literaturii, culturii unui popor.

slavoslăvi v vz *slavoslovi*

slavoslovi vt [At: DOSOFTEI, MOL. 86 / V: *~lăvi* / Pzi: *~vesc* / E: slv славословити] (Slî) A slăvi pe Dumnezeu.

slavoslovie sf [At: CORESI, EV. 33 / Pl: *~ii* / E: slv славословиє] (Slî) 1 Slavă (1). 2 (Spc) Tedeum.

slavun, ~ă a vz *slavon*

slavunesc, ~ească a vz *slavonesc*

slavunește av vz *slavonește*

slăbăciune sf vz *slăbiciune*

slăbănatic, ~ă a [At: ALR II/I h 82/346 / Pl: *~ici, ~ice* / E: *slab* + *-atic* după *slăbănog*] (Reg) Plăpând.

slăbănoc, ~oacă a vz *slăbănog*

slăbănog, ~oagă [At: VARLAAM, C. 38 / V: (reg) *scl~, ~noc~* a, *~nov* sm, *~bon~* a, *slobon~* a, *slobonov* sm, *zl~* a / Pl: *~nogi, ~oage* / E: bg слабонога] 1-2 smf, a (Îrg) (Om) paralitic. 3-4 smf, a (Pgn) (Om) bolnav. 5-6 smf, a (Pgn) (Om) infirm. 7 sm (Îs) *Duminica* (sau *sâmbăta*) *~ului* Sărbătoare creștină care se prăznuiește în a treia duminică (sau sâmbătă) după Paști. 8-13 smf, a (Om) slab (1, 5, 6). 14-15 a Slab (10, 45). 16 a (Reg; d. urechi; îf *sclăbănog*) Clăpăug. 17 a (Îvr; d. corzi, d. arcuri etc.) Destins² (5). 18-19 smf, a (Îrg) (Om) sărac. 20-21 smf, a (Rar) (Om) prostănac. 22 sm, rar, sf Plantă din familia balsaminaceelor, cu tulpina suculentă și cu frunze ovale, care se strâng la atingere, cu flori galbene, punctate în interior cu roșu, cu fructul o capsulă care explodează la maturitate, folosită în medicină, mai ales ca laxativ sau diuretic Si: (reg) *brădulet, brie, calapăr, iadeș, ploponog, răchitele, buruiana-celor-slabi, iarbă-roșie* (*Impatiens noli-tangere*). 23 sm (Bot; reg; șîc **~-de-câmp**) Trepădătoare (*Mercurialis annua*). 24 sm (Bot; reg; șîc **slobonov-de-câmp**) Brei (*Mercurialis perennis*). 25 sm (Bot; reg) Cârcel (*Ephedra distachya*). 26 sm (Bot; reg) Jale (*Salvia pratensis*). 27 sm (Bot; reg) Buruiana-viermilor (*Polygonum mite*). 28 sm (Bot; Mun) Buberic (*Scrophularia nodosa*). 29 sm (Bot; reg; îf *slobonog*) Busuioc sălbatic (*Galinsoga parviflora*). 30 sm (Bot; reg) Coada-calului (*Equisetum arvense*).

slăbănogeală sf [At: CADE / Pl: (rar) *~eli* / E: *slăbănogi* + *-eală*] (Rar) 1 Paralizie. 2 (Pgn) Boală (1). 3 (Pgn) Infirmitate. 4 Slăbiciune (4).

slăbănogi [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 207r/6 / V: (înv) *~bon~* / Pzi: *~ogesc* / E: *slăbănog*] 1-2 vir (Înv; d. oameni, d. corpul lor ori d. părți ale corpului lor) A paraliza. 3-4 vir (Pgn) A se îmbolnăvi. 5-6 vir (Pgn) A dobândi o infirmitate. 7-8 vtrp (Îvp; d. ființe sau d. puterile lor) A (se) slăbi (3-4).

slăbănogie sf [At: (începutul sec. XVIII) MAG. IST. I, 99/29 / Pl: *~ii* / E: *slăbănog* + *-ie*] 1-3 (Îrg) Slăbănogeală (1-3). 4 (Înv) Slăbiciune (4).

slăbănogire sf [At: VARLAAM – IOASAF, 179v/27 / Pl: *~ri* / E: *slăbănogi*] 1-3 Slăbănogeală (1-3). 4 Slăbire (4).

slăbănogit, ~ă a [At: BIBLIA (1688), 262¹/59 / V: (înv) *slobon~* / Pl: *~iți, ~e* / E: *slăbănogi*] 1 (Înv; d. oameni, d. corpul lor ori d. părți ale corpului lor) Paralizat. 2 (Înv; pgn) Îmbolnăvit. 3 (Înv; pgn) Infirm. 4-6 (Rar) Slab (1, 6, 45).

slăbănos, ~oasă a [At: FM (1845), 105²/28 / Pl: *~oși, ~oase* / E: *slab* + *-os* după *slăbănog*] (Îvr) Slab (6).

slăbănov sm vz *slăbănog*

slăbășor, ~oară a vz *slăbușor*

slăbătate sf [At: A III, 9 / Pl: *~tăți* / E: *slab* + *-ătate*] (Reg) Slăbiciune (1).

slăbătură sf [At: CREANGĂ, P. 83 / V: (rar) *~bit~* / Pl: *~ri* / E: *slăbi* + *-ătură*] 1-2 (Șdp) Ființă (om, animal, plantă etc.) slabă (1, 5).

slăbcea sma [At: UDRESCU, GL. / E: *slab*] (Reg; dep) Persoană foarte slabă (1).

slăbeală sf [At: FOLC. OLT. – MUNT. I, 315 / Pl: nct / E: *slăbi* + *-eală*] (Olt) Slăbiciune (4).

slăbeață sf [At: MÂNDRESCU, L. P. 99 / Pl: *~bețe* / E: *slab* + *-eață*] (Ban; Trs) Slăbiciune (4).

slăbi v [At: COD. VOR². 47v/2 / V: (reg) *scl~, stl~* / Pzi: *~besc* / E: *slab* cf vsl слабити] 1 vi (D. oameni sau d. animale; îoc *îngrășa*) A pierde stratul de grăsime (sau de carne), ca urmare a unei boli, a bătrâneții, a alimentației Si: (pop) *a se jigări, a se sfriji, a se trage, a se usca*, (înv) *a (se) mârșăvi, a ostâmpi*, (reg) *a (se) mârcezi, a se ogârî¹, a (se) pieuci, a se sfoiegi, a zălezi*. 2 vi (D. ființe sau d. puterile lor; îoc *întări*) A pierde din capacitatea de rezistență la efort și la boli Si: *a se jigări, a (se) șubrezi*, (liv) *a (se) debilita*, (îvp) *a (se) slăbănogi* (7-8), (reg) *a (se) becisnici, a (se) ogârji, a (se) șiștăvi, a (se) ticăloși*. 3-4 vir (D. organe, d. părți ale corpului; d. facultățile fizice, psihice etc.) A nu mai funcționa normal ca urmare a uzurii, a bolii, a bătrâneții etc. Si: (liv) *a se debilita*. 5-7 virtf (D. fenomene naturale, d. sentimente, manifestări etc. ale oamenilor, d. abstracte etc.; îoc *crește, întări*) A-și pierde (sau a face să-și piardă) din tărie, din amploare, din ritm, din greutate etc. Si: *a (se) alina¹, a (se) astâmpăra, a (se) calma, a (se) domoli, a (se) îmblânzi, a (se) îndulci, a (se) înmuia, a (se) modera, a (se) muia, a (se) pondera, a (se) potoli¹, a (se) tempera²*, (reg) *a se slobozi* (28). 8-10 virtf A deveni (sau a face să devină) mai puțin intens, mai puțin concentrat etc. Si: *a (se) atenua* (5-6), *a descrește, a (se) diminua, a (se) împuțina, a (se) micșora, a (se) potoli¹, a (se) reduce, a scădea, a (se) slei²* (26-27), *a (se) tempera²*, (înv) *a (se) mici¹*, (îvr) *a (se) scurta*. 11-13 virtf (Înv; d. oameni; adesea urmat de determinări care precizează sensul; îoc *întări*) A-și pierde (sau a face să piardă) integritatea morală. 14-16 virtf (Înv; d. oameni; îoc *întări*) A-și pierde fermitatea în acțiune. 17-19 virtf (Înv; d. oameni; îoc *întări*) A-și neglija sau a-și părăsi (ori a face să neglijeze, să părăsească) preceptele, țelurile etc. 20 vt (C. i. obiecte, legături folosite pentru imobilizare; îoc *strânge, încorda, întări, întinde*) A face să fie mai puțin strâns sau mai puțin încordat Si: *a destinde, a lărgi, a relaxa*, (îvp) *a slobozi* (24). 21 vt (C. i. oameni, părți ale corpului etc. imobilizați; îoc *strânge*) A lăsa (mai) liber, permițând o anumită libertate în mișcări. 22 vt (Rar; pex) A elibera (17). 23 vt (Îe) **A (nu) ~ (ceva) din mână** A nu lăsa din mână ceva. 24 vt (Îae) A avea o grijă deosebită (de ceva). 25 vt **A nu (mai) ~** (pe cineva sau ceva) **din ochi** (sau **din priviri, din privit, din vedere, din priveghere** etc.) A urmări insistent cu privirea. 26 vt (Îae) A nu pierde din vedere (pe cineva). 27 vt (Îe) **A nu (mai) ~** (pe cineva) **(din pas, din fugă, din goană** sau **o clipă)** A urmări îndeaproape pe cineva. 28-29 vt (Îae) A continua cu insistență să meargă sau să alerge după cineva. 30 vt (Îae) A nu se îndepărta de cineva. 31 vt (Îae) A nu da cuiva răgaz nici o clipă. 32 vt (Îe) **A nu (mai) ~** (pe cineva) **(cu...** sau **din...)** A nu înceta cu întrebările, cu insistențele, cu atențiile, cu repetarea unui lucru. 33 vt (Îae) A nu lăsa în pace. 34 vt (Îe) **A ~** (pe cineva) **(cu...** sau **din...)** A nu mai plictisi pe cineva. 35 vt (Îae) A nu mai supăra pe cineva. 36-37 vti (Asr; d. resorturi, arcuri etc. aflate în stare de încordare; îoc *încorda, strânge*) A se destinde (14-15). 38-39 vtr (Îrg; îoc *întări*) A (se) șubrezi. 40-41 vtr (Îrg; îoc *întări*) A (se) strica. 42 vt (Înv; c. i. oameni; udp „de", „de către") A lipsi (pe cineva) de ceva necesar. 43 vt (Îvp; c. i. oameni) A scuti (15).

slăbicios, ~oasă a [At: FM (1841), 103¹/32 / Pl: *~oși, ~oase* / E: *slab* + *-icios*] (Îrg) 1 (D. ființe; pex, d. corpul lor ori d. părți ale acestuia) Slab (1). 2-4 Astenic (1-3).

slăbiciune sf [At: (a. 1569-1575) GCR I, 14/10 / V: (îrg) *~băc~*, (reg) *zl~* / Pl: *~ni* / E: *slăbi* + *-iciune*] 1 Starea de a fi lipsit de un strat de grăsime (sau de carne), ca urmare a unei boli, a bătrâneții, a alimentației etc. Si: *jigăreală, slăbire* (1), (reg) *slăbătate*. 2 (Mun; ccr; îf *slăbăciune*) Ființă foarte slabă (1). 3 (Olt; mpl) Carne macră. 4 (Adesea urmat de determinări care precizează sensul) Stare (temporară sau permanentă) de pierdere a capacității de rezistență la efort și la boli Si: *jigăreală, șubrezenie*, (liv) *debilitate*, (reg) *becisnicie, slăbire* (2), (rar) *slăbănogeală* (4), (îvp) *slăbie¹* (1), (înv) *slăbănogie* (4), *slăbănogire* (4), *slăbime*, (reg) *slăbeală, slăbeață*. 5 (Pex; mpl) Suferință fizică Si: *slăbire* (3). 6 (Rar; spc) Boală (1). 7 (Îvr) Stricăciune. 8 Lipsă de tărie morală Si: (înv) *slăbie¹* (3). 9 Lipsă de voință.

de energie și de fermitate în acțiune Si: (înv) *slăbie*[1] (4). **10** Lipsă de autoritate în acțiune Si: (înv) *slăbie*[1] (5). **11** Înclinație vie, însoțită de atașament și plăcere pentru obiectul studiat sau urmărit, pentru activitatea, pentru profesiunea desfășurată etc. Si: *pasiune*. **12** Preocupare exagerată și obsedantă pentru ceva Si: *manie*. **13** Simpatie (1) ieșită din comun. **14** (Pex) Afecțiune foarte puternică pentru cineva sau ceva. **15** (Ccr) Obiectul unei afecțiuni foarte puternice pentru cineva. **16** (Lpl) Scădere morală constitutivă. **17** (Pex) Deprindere rea Si: *cusur* (10), *defect* (5), *metehnă*, *nărav*, *patima*, *păcat*[2], (liv) *pasiune*, *racilă*, *tară*, *viciu*, (pfm) *beteșug* (6), *boală*, *hibă*, (înv) *răutate*, (reg) *nadea*, *năravie*, *parfie*, *teahnă*, (îvr) *slăbie*[1] (6). **18** Lipsă de valoare, de însemnătate. **19** Valoare, însemnătate redusă. **20** Lipsă de pregătire, de aptitudini Si: *incompetență*, *necompetență*, *nepregătire*, *nepricepere*. **21** Lipsă de talent. **22** (Înv) Situație inferioară, precară din punct de vedere economic, politic, militar etc. a unei țări, a unei forme de guvernământ, a unui popor etc. **23** (Înv) Sărăcie (3). **24** (Îvr) Sărăcie (9). **25** (Înv) Prejudiciu. **26** (Îvr) Destindere a unei legături care imobilizează. **27** (Îvr; pex) Eliberare (10). **28** (Olt; îoc *tărie*; îf *zlăbiciune*) Apă fără sodă care se adaugă la prepararea săpunului de casă în timpul fierberii alternativ cu apă cu sodă caustică.

slăbie[1] *sf* [At: F (1888) 278 / Pl: (rar) ~*i* / E: ***slab*** + -*ie*] **1** (Îvp) Slăbiciune (4). **2** (Reg) Anemie. **3-5** (Înv) Slăbiciune (**8-10**). **6** (Îvr) Slăbiciune (**17**). **7** (Reg) Sărăcie (**11**).

slăbie[2] *sf* [At: JAHRESBER. III, 326 / Pl: ~*i* / E: ***slab*** + -*ie* cf *slabină*, *slăbiță*] **1** (Ban; la animale) Slăbină (1). **2** (Ban; la oameni) Șold[1]. **3** (Reg; la oameni; lpl) Abdomen.

slăbime *sfs* [At: (a. 1722) IORGA, S. D. XVI, 109 / E: ***slab*** + -*ime*] (Înv) Slăbiciune (4).

slăbină *sf* vz ***slabină***

slăbire *sf* [At: CORESI, EV. 211 / Pl: (rar) ~*ri* / E: ***slăbi***] **1-3** Slăbiciune (**1, 4-5**). **4** (Rar; spc) Boală (1). **5** Încetare a funcționării normale a unui organ, a unei părți a corpului, a unei facultăți fizice, psihice etc. Si: *slăbit*[1] (1). **6** Pierdere a tăriei, a amplorii, a ritmului, a gravității etc. Si: *alinare*[1] (1), *astâmpărare* (2), *calmare* (1), *domolire*, *îmblânzire*, *îndulcire*, *înmuiere*, *moderare*, *moderație*, *ponderație*, *potolire*, *slăbit*[1] (2), *temperare*, (înv) *potolit*[1], *slobozire* (11), (îvr) *potolitură*, (reg) *potoleală*. **7** Pierdere a intensității, a concentrației Si: *atenuare* (3), *descreștere* (1), *diminuare* (3), *împuținare*, *micșorare*, *potolire*, *reducere*, *reducție*, *scădere*, *slăbit*[1] (3). **8** (Spc) Proces chimic de corectare a imaginii fotografice prin îndepărtarea unei cantități din argintul care formează imaginea negativă sau pozitivă, cu ajutorul unei soluții speciale. **9** (Med; înv) Diastolă (1). **10** (Îvr) Iertare. **11** (Reg) Boală nedefinită mai îndeaproape, care se tratează cu planta numită slăbănog.

slăbit[1] *sn* [At: DEX / Pl: (nob) ~*uri* / E: ***slăbi***] **1-3** Slăbire (**5-7**).

slăbit[2]***, ~ă*** *a* [At: EMINESCU, P. L. 63 / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: ***slăbi***] **1-3** Slab (**1, 6, 10**). **4** (D. fenomene naturale, sentimente, manifestări ale oamenilor; d. abstracte etc.; îoc *crescut*, *întărit*) Care și-a pierdut din tărie, din amploare, din ritm, din gravitate etc. Si: *alinat*[2] (2), *astâmpărat*[2] (1), *calmat*, *domolit* (5), *îmblânzit*, *îndulcit*, *înmuiat*, *moderat*, *potolit*[2], *sleit*[2] (15), *temperat*. **5** (D. fenomene naturale, sentimente, manifestări ale oamenilor; d. abstracte etc.; îoc *crescut*, *întărit*) Care a devenit mai puțin intens, mai puțin concentrat etc. Si: *atenuat*, *descrescut*[2] (1), *diminuat* (3), *împuținat*, *micșorat*, *potolit*[2], *scăzut*, *temperat*, *sleit*[2] (16). **6** (D. obiecte care imobilizează; îoc *strâns*, *încordat*, *întărit*, *întins*) Care este mai puțin încordat sau mai puțin strâns, permițând o anumită libertate de mișcare Si: *destins*[2] (5), *lărgit*, *relaxat*. **7** (D. oameni sau părți ale corpului lor) Legat mai liber. **8** (Pex; d. oameni sau d. părți ale corpului lor) Eliberat[2] (10). **9** (Reg; d. construcții, obiecte etc.; îoc *întărit*) Șubrezit. **10** (Reg; d. construcții, obiecte etc.; îoc *întărit*) Stricat.

slăbitor, ~oare [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: ~*i*, ~*oare* / E: ***slăbi*** + -*tor*] **1** *a* (Înv) Care slăbește (1). **2** *a* (Med; înv; d. medicamente, tratamente și efectele lor) Atonic. **3** *sn* (Spc) Soluție sau amestec de soluții care se întrebuințează pentru reducerea densității imaginii fotografice.

slăbitură *sf* vz ***slăbătură***

slăbiu, ~ie *a* [At: SADOVEANU, O. XIII, 512 / Pl: ~*ii* / E: ***slab*** + -*iu*] (Rar; d. oameni) **1-4** Care este (cam) slab (**5-6**).

slăbonel *am* [At: ARH. OLT. III, 384 / Pl: ~*ei* / E: ***slab***] (Ban; șhp; d. ființe; pex, d. corpul lor sau d. părți ale acestuia; îoc *grăsuț*) **1-8** Slăbuț (**1-8**).

slăbonog, ~oagă *a* vz ***slăbănog***

slăbonogi *v* vz ***slăbănogi***

slăbotean, ~ă *a* [At: PASCU, S. 305 / V: *scl*~ / E: ***slab*** + -*otean*] **1-8** (Trs; Mar; șhp; d. ființe sau d. corpul lor ori d. părți ale acestuia; îoc *grăsuț*) Slăbuț (**1-8**). **9** (Pex) Bolnăvicios (1).

slăbșor, ~oară *a* vz ***slăbușor***

slăbuc, ~ă *a* [At: ALR II/I h 82/362 / Pl: ~*uci*, ~*uce* / E: ***slab*** + -*uc*] (Reg; șhp; d. ființe; pex, d. corpul lor sau d. părți ale acestuia; îoc *grăsuț*) **1-8** Slăbuț (**1-8**).

slăbuleac *a* [At: ALR I, I 156/255 / Pl: ? / E: ns cf *slăbulean*] (Reg; șhp; d. ființe; pex, d. corpul lor sau d. părți ale acestuia; îoc *grăsuț*) **1-8** Slăbuț (**1-8**).

slăbulean, ~ă *a* [At: RETEGANUL, ap. CADE / V: *scl*~ / Pl: ~*eni*, ~*ene* / E: ***slab*** + -*ulean*] (Trs; șhp; d. ființe; pex, d. corpul lor sau d. părți ale acestuia; îoc *grăsuț*) **1-8** Slăbuț (**1-8**).

slăbuleț, ~eață *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: ~*i*, ~*e* / E: ***slab*** + -*uleț*] (Îrg; șhp; d. ființe; pex, d. corpul lor sau d. părți ale acestuia; îoc *grăsuț*) **1-8** Slăbuț (**1-8**).

slăburiu, ~ie *a* [At: COMAN, GL. / Pl: ~*ii* / E: ***slab*** + -*uriu*] (Reg; d. oameni) **1** Bolnăvicios (1). **2** Pipernicit.

slăbușor, ~oară *a* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~băș~, ~bș~*** / Pl: ~*i*, ~*oare* / E: ***slab*** + -*ușor*] (Îvp; șhp; d. ființe; pex, d. corpul lor sau d. părți ale acestuia; îoc *grăsuț*) **1-8** Slăbuț (**1-8**).

slăbuț, ~ă [At: ȚICHINDEAL, F. 38/21 / Pl: ~*uți*, ~*e* / E: ***slab*** + -*uț*] **1-14** *a* (Șhp) Cam slab (**1, 5, 6, 10, 18, 19, 30**). **15** *a* (Rar; d. așezări sau colectivități umane, d. teritorii) Sărăcăcios (**6**). **16-17** *a, av* (Îmbrăcat într-un mod) sărăcăcios (**6**). **18-19** *a* (Cam) slab (**34**).

slădărie *sf* [At: I. IONESCU, D. 253 / Pl: ~*ii* / E: ***slad*** + -*ărie*] Loc, atelier etc. într-o fabrică de bere, unde se prepară sau se păstrează sladul (**1-3**) Si: (reg) *sladniță*.

slădici *s* [At: ANON. CAR. / Pl: ? / E: nct] (Îrg) Greață (1).

slădun *sm* [At: HEM. 1 790 / V: (reg) ***slad~, ~e, sledum, sled~, slodum, slod~, șled~, șlod~, șted~*** / Pl: ~*i* / E: bg **сладун**, srb ***sladun***] **1** (Pop) Numele mai multor specii de stejar (*Quercus*). **2** (Orn; reg; îf *slodun*) Specie de lăstun nedefinită mai îndeaproape. **3** (Reg; dep; îf *slodun*) Om leneș.

slădune *sm* vz ***slădun***

slăhușit, ~ă *a* [At: DLR / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: nct] (Reg; csnp) „Beat de cap".

slăi *v* vz ***slei***

slăială *sf* vz ***sleială***

slăină *sf* vz ***slănină***

slăire *sf* vz ***sleire***

slăit, ~ă *a* vz ***sleit***[2]

slăitură *sf* vz ***sleitură***

slănicul *sma* [At: JIPESCU, O. 51 / Pl: ? / E: ***Slănic***] **1** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** Melodie după care se execută slănicul (1).

slănicean, ~eană *a* [At: (a. 1834) DOC. EC. 548 / Pl: ~*eni*, ~*ene* / E: np ***Slănic*** + -*ean*] **1-2** *smf* Persoană care face parte din populația de bază a orașelor Slănic-Prahova sau Slănic-Moldova. **3-6** *smf, a* (Persoană) originar(ă) din orașele Slănic-Prahova sau Slănic-Moldova. **7-8** *smfp* Locuitori ai orașelor Slănic-Prahova sau Slănic-Moldova. **9-12** *a* Care aparține orașelor Slănic-Prahova sau Slănic-Moldova sau slănicenilor (**7-8**). **13-16** *a* Privitor la Slănic-Prahova sau la Slănic-Moldova sau la slăniceni (**7-8**).

slăniceasca *sfa* [At: H XII, 44 / Pl: ? / E: np ***Slănic*** + -*ească*] **1** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** Melodie după care se execută slăniceasca (**1**).

slanilă *sf* vz ***slănină***

slănină *sf* [At: DOSOFTEI, PS. 259/20 / V: (reg) ***sclăină, sclă~, ~ilă, slăină, slen~, zl~, zlelină, zlen~*** / Pl: (rar) *~ni, ~ne* / E: vsl *сланина cf bg сланина, srb *slanina*] **1** Strat de grăsime între pielea și carnea porcului. **2** (Pex) Bucată din slănină (**1**), preparată și folosită ca aliment (cu adaos de sare sau cu boia sau afumată) Si: (reg) *slană* (**1**), *cliså, lard, proaspătă, sală²*, *sigiar, șuncă*. **3** (Pex) Bucată de slănină (**1**) topită și transformată în untură. **4** (Olt; dep; îs) ~ *cu ochi* Om foarte gras. **5** (Fam; pan) Osânză.

slăninos, ~oasă *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***slănină*** + *-os*] **1** (D. porci) Care are corpul acoperit cu slănină (**1**). **2** (Pan; d. oameni) Foarte gras. **3** (Rar; d. carnea animalelor, mai ales d. carnea de măcelărie) Care are multă grăsime. **4** (Înv) Care are aspect de slănină (**1**). **5** (Rar; d. pământuri) Argilos (**1**).

slăninuță *sf* [At: BRĂESCU, P. I, 249 / Pl: *~țe* / E: ***slănină*** + *-uță*] **1-2** (Șhp) Bucată (mică) de slănină (**2**).

slătar *sm* vz ***zlătar***

slătinean, ~eană [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~eni, ~ene* / E: ***Slatina*** + *-ean*] **1-2** *smf* Persoană care face parte din populația de bază a orașului Slatina sau care este originară de acolo. **3** *smp* Locuitorii orașului Slatina. **4** *a* Care este originar din Slatina. **5-6** *a* Care aparține orașului Slatina sau slătinenilor (**4**). **7-8** *a* Privitor la orașul Slatina sau la slătineni (**4**).

slătineancă *sf* [At: DDRF / Pl: *~ence* / E: ***Slatina*** + *-eancă*] **1** Femeie care face parte din populația de bază a orașului Slatina. **2** Femeie originară din Slatina.

slătineanț *sm* [At: DR. VII, 161 / Pl: *~i* / E: ***Slatina*** + *-eanț*] (Ban; Trs) **1** Bărbat care face parte din populația de bază a orașului Slatina. **2** Bărbat originar din Slatina.

slătinos, ~oasă *a* [At: DDRF / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***slatină*** + *-os*] (Îrg; d. pământ, terenuri etc.) Sărăturos.

slătioara *sfa* [At: VARONE, D. 145 / Pl: ? / E: ***Slatina*** + *-ioara*] (Reg) **1** Horă nedefinită mai îndeaproape. **2** Melodie după care se execută slătioara (**1**).

slătioară *sf* [At: DDRF / Pl: *~oare* / E: ***slatină*** + *-ioară*] **1-2** (Șhp) Slatină (**1**) (mică).

slăvac *sm* vz ***zlăvoc***

slăvi [At: PSALT. HUR. 9ᵛ/9 / Pzi: *~vesc* / E: slv славити] **1** *vt* A exprima (prin cuvinte, cântece etc.) prețuire profundă (și unanimă), ca urmare a unor mari merite, a unor calități deosebite etc. Si: *a adora* (**5**), *a cinsti* (**2**), *a elogia* (**2**), *a lăuda, a mări¹*, *a preamări, a proslăvi, a da slavă, a venera*, (liv) *a exalta, a glorifica*, (rar) *a preaslăvi, a serba, a sui în slăvi*, (îvp) *a făli*, (înv) *a binecuvânta* (**5**), *a pohfăli, a preacânta, a preaînălța, a prealăuda, a slavoslovi, a preablagoslovi, a prearădica*. **2** *vt* (Spc) A iubi (exagerat de) mult Si: *a adora* (**1**), *a diviniza* (**1**), *a idolatriza, a venera*. **3** *vt* (Rar) A prețui. **4** *vr* (Înv) A-și câștiga o mare faimă. **5** *vt* (Reg) A încânta. **6** *vt* (Îvr) A râvni.

slăvină *sf* vz ***slavină***

slăvire *sf* [At: CAMIL PETRESCU, O. III, 441 / Pl: *~ri* / E: ***slăvi***] **1** Exprimare (prin cuvinte, cântece etc.) a prețuirii profunde (și unanime) față de cineva sau de ceva, ca urmare a unor mari merite, a unor calități deosebite etc. Si: *cinstire* (**2**), *elogiere* (**2**), *elogiu* (**3**), *laudă, lăudare, preamărire, proslăvire, slavă* (**3**), (liv) *apoteoză, glorificare*, (rar) *apoteozare* (**2**), *exaltare* (**2**), (înv) *pohfală, preaslăvie, preaslăvire, preaslăvit¹*, *sărbătorie, slavoslovie, slăvitură*, (îvr) *pohvalenie, prealăudare, preamărire, proslăvitură* Vz *omagiu, omagiere, prinos*. **2** (Spc) Iubire (exagerat de) puternică Si: *adorare* (**1**), *divinizare* (**1**).

slăvit, ~ă [At: PSALT. 167 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***slăvi***] **1** *a* (Adesea ca atribut al divinității, ca formulă de reverență sau ca termen de adresare) Care este vrednic să i se arate (prin cuvinte, cântece etc.) prețuirea profundă (și unanimă), ca urmare a unor mari merite și a unor calități deosebite etc. Si: *adorat* (**5**), *cinstit²* (**4**), *elogiat²* (**4**), *lăudat, preamărit, preaslăvit, proslăvit²*, *venerat*, (liv) *exaltat²* (**2**), *glorificat*, (rar) *serbat*, (îvp) *fălit* (**1**), *mărit²*, (înv) *binecuvântat, preablagoslovit, preacuvântat, preaînălțat, prealăudat, prealuminat, preaseninat, proslavnic*, (îvr) *pohvălit*, (reg) *prealuminos*. **2** *a* (Spc) Care este iubit (exagerat de) mult Si: *adorat* (**2**), *divinizat* (**1**), *idolatrizat, venerat*. **3** *sf* (Înv) Minune. **4** *a* (Asr) Renumit. **5** *a* (Rar) Deosebit² (**5**).

slăvitor, ~oare *a, smf* [At: CORESI, EV. 486 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***slăvi*** + *-itor*] (Înv) **1-2** Lăudător. **3-4** (Pex) (Care este) adorator (**2**). **5-6** Prețuitor.

slăvitură *sfs* [At: ANON. CAR. / E: ***slăvi*** + *-itură*] (Îvr) Slăvire (**1**).

slăviță *sf* [At: JIPESCU, O. 53 / V: ***slav~*** / E: nct] (Olt; Mun) Varietate de struguri cu boabe mari, rare și dulci.

slăvoc, ~oacă *smf* vz ***zglăvoc***

slăvocă *sf* vz ***zglăvoc***

slăvonesc, ~ească *a* vz ***slavonesc***

slăvonește *a* vz ***slavonește***

slâi *v* vz ***slei***

slânti *v* vz ***scrânti***

sleadi *v* vz ***sledi***

sleamă *sf* [At: PAMFILE, C. Ț. 308 / Pl: nct / E: ns cf mg *slájm*] (Mol; Mun) Pic¹.

sleană *sf* vz ***slană***

slebe *sp* [At: PAMFILE, I. C. 3 / E: nct] (Trs) Păr fals care se adaugă în cozi când se împletesc pentru a părea mai groase.

sleder *sn* vz ***sfredel***

slederaș *s* vz ***sfredelaș***

sledereac *s* vz ***sfredeleac***

slederi *v* vz ***sfredeli***

sledi [At: COD. VOR.² 75ʳ/13 / Pzi: *~desc* / V: ***~eadi, i~*** / E: slv слѣдити] (Înv) **1** *vr* A urma (pe cineva). **2** *vt* A arăta (calea). **3** *vt* A îndruma (pe o cale).

sleding *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: ger ***Sleding***] Mașină de recoltat bumbacul.

sledir *sn* vz ***sfredel***

sleditoriu *sm* [At: PSALT. HUR. 117ᵛ/2 / Pl: *~ri* / E: ***sledi*** + *-toriu*] (Înv) Îndrumător.

sledun *sm* vz ***slădun***

slei¹ *sn* [At: C. PETRESCU, A. R. 83 / Pl: nct / E: pvb ***slei***] (Nob) **1-2** Sleire (**8-9**).

slei² *v* [At: CORESI, EV. 264 / Pzi: *~esc* / V: (îrg) ***slâi, zlei***, (reg) ***sclăi, sclei, slăi, slîi, zglăi, zglei*** / E: vsl сълиꙗти, сълѣлъ] **1** *vt* (Îrg; c. i. metale topite, pex, obiecte din metal) A turna¹. **2** *vt* (Îvr) A modela. **3-4** *vtr* (Îvp; d. substanțe, materii etc. lichide sau gazoase aflate la temperaturi sau presiuni mari) A (se) solidifica (**1-2**). **5** *vr* (D. grăsimi, de obicei animale) A căpăta, prin răcire, o anumită consistență. **6** *vr* (Pex; d. mâncăruri preparate cu astfel de grăsimi și încălzite) A căpăta, prin răcire, un aspect specific și un gust neplăcut care evidențiază grăsimea din compoziție Si: (rar) *a (se) solidifica* (**4**), (reg) *a se făcăi*. **7** *vt* (Rar; c. i. părul) A unge cu grăsime. **8** *vr* (Rar; d. sânge) A se coagula. **9-10** *vri* (Îvp; d. lichide, mai ales d. apă) A îngheța. **11** *vi* (Reg; îe) **Minte de le ~ește** Se spune despre un om foarte mincinos sau lăudăros. **12** *vt* (C. i. puțuri, fântâni, izvoare etc.) A seca² și a curăța de nămol, de pietre etc. **13** *vt* (Fam; îe) **A ~ puțurile** A fi bețiv. **14** *vi* (Îvr; fig; d. oameni) A se purifica. **15** *vt* (Rar; d. lacuri, bălți etc.) A deseca. **16** *vt* (Rar; c. i. ambarcații) A goli apa intrată prin fisuri. **17** *vtf* (Fig; c. i. oameni, colectivități umane, ținuturi, țări etc.) A face să rămână (aproape) fără nimic. **18** *vt* (C. i. mijloace materiale, în special financiare) A consuma (aproape) tot Si: *a secătui, a stoarce, a istovi, a vlăgui*, (rar) *a seca*, (îrg) *a scurge*. **19** *vtf* (Rar; c. i. recipiente) A goli (**6**). **20** *vtf* (C. i. disponibilități fizice, intelectuale, afective etc. ale oamenilor) A face să ajungă la limită. **21-22** *vtr* (Pex; d. oameni) A (se) obosi peste măsură (din cauza eforturilor fizice, a consumului nervos etc.) Si: *a (se) epuiza* (**8-9**), *a (se) extenua* (**1-2**), *a (se) istovi, a (se) seca²*, *a (se) secătui, a (se) sfârși, a (se) stoarce, a (se) suge, a (se) vlăgui*, (înv) *a (se) zămorî*. **23-24** *vtr* (Îe) **A (i se** sau **a-și) ~** (rar, **toată**) **puterea** (sau **puterile** ori **toate puterile** sau **de puteri** ori **de vlagă**) A pierde sau a face pe cineva sau ceva să-și piardă (toată) forța fizică sau morală. **25** *vt* (Rar; îe) **A-și ~ creierii** A depune eforturi deosebite pentru a face, a obține etc. ceva (fără succes sau cu rezultate neînsemnate) Si: (fam) *a se screme*.

26-27 *vri* (Rar) A (se) slăbi (8-9). **28** *vt* (Asr; c. i. solul) A sărăci. **29** *vt* (Îvp) A zdrobi și a amesteca cu putere și îndelung diferite legume sau verdețuri, pentru a obține o pastă omogenă Si: (reg) *a făcăi, a făcălui*, (fam) *a bate* (1), *a freca* (16). **30-31** *vtr* (Îvp; îe) **A (se) ~ creierii** (cuiva) A omorî sau a muri prin zdrobirea craniului. **32** *vr* (Îvr; d. materii, substanțe etc.) A se fărâmița (2).

sleială *sf* [At: POLIZU / V: ***slăi~*** / Pl: *~ieli* / E: ***slei***[1] + *-eală*] (Înv) **1-5** Sleire (**1-2, 4, 6-7**).

sleire *sf* [At: (a. 1898) PLR I, 494 / V: (înv) ***slăi~*** / Pl: *~ri* / E: ***slei***[2]] **1** Dobândirea, prin răcire, a unei anumite consistențe de către o grăsime (animală) încălzită până la lichefiere Si: (înv) *sleială* (**1**), *sleitură* (**1**). **2** (Pex) Dobândirea, prin răcire, de către o mâncare încălzită a unui aspect specific și a unui gust neplăcut care evidențiază grăsimea din compoziție Si: (înv) *sleială* (**2**), (înv) *sleitură* (**2**). **3** (Înv) Înghețare. **4** Secare[1] și curățare de nămol, de pietre etc. Si: *sleit*[1] (**2**), (înv) *sleială* (**3**), (înv) *sleitură* (**3**). **5** (Pes; reg) Răstoacă. **6** (Fig) Rămânere fără mijloace materiale, bogății naturale etc. Si: *istovire, secătuire, stoarcere, sugere, vlăguire*, (rar) *secare*, (înv) *sleială* (**4**), *sleit*[1] (**3**), *sleitura* (**4**). **7** (Fig) Consumare (aproape) totală a mijloacelor materiale, a bogățiilor naturale etc. Si: *istovire, secătuire, stoarcere, sugere, vlăguire*, (rar) *secare*, (înv) *sleială* (**5**), *sleit*[1] (**4**), (înv) *sleitură* (**5**). **8** (Fig) Atingere a limitei disponibilităților etc. fizice, intelectuale, afective etc. Si: *epuizare* (**6**), *secare*[1], *sfârșire, stoarcere, sugere, vlăguire, zdrobire*, (rar) *secătuire*, (nob) *slei*[1] (**1**). **9** (Pex) Obosire peste măsură (din cauza eforturilor fizice, a consumului nervos etc.) Si: *epuizare* (**7**), *secare*[1], *sfârșire, stoarcere, sugere, vlăguire, zdrobire*, (rar) *secătuire*, (nob) *slei*[1] (**2**). **10** (Rar) *~ nervoasă* Astenie nervoasă.

sleit[1] *sns* [At: MARIAN, V. 205 / E: ***slei***[2]] **1** (Pop) Solidificare (**1**). **2-4** Sleire (**4, 6-7**).

sleit[2], ***~ă*** [At: NECULCE, L. 309 / V: (îrg) ***slăit***, (reg) ***zleit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***slei***[2]] **1** *a* (Îrg; d. metale topite; pex. d. obiecte din metal) Turnat[2]. **2** *sm* (Îvr) Idol. **3** *a* (D. grăsimi, de obicei animale, folosite la prepararea mâncărurilor și încălzite până la lichefiere) Care a căpătat, prin răcire, o anumită consistență. **4** *a* (Pex; d. mâncăruri) Care a căpătat, prin încălzire, un aspect specific și un gust neplăcut care evidențiază grăsimea din compoziție. **5** *a* (D. farfurii și tacâmuri) Care este acoperit cu grăsimi sleite[2] (**3**). **6** *a* (Rar; d. oameni) Slinos (**1**). **7** *a* (Pop; d. lichide, mai ales d. apă) Înghețat. **8** *a* (D. puțuri, fântâni, izvoare etc.) Care a fost secat[2] și curățat de nămol, de pietre etc. **9** *a* (Rar; pex) Secat[2] (**2**). **10** *a* (Rar) Coagulat. **11** *a* (Rar; fig; d. mijloace materiale, bogății naturale etc.) Secătuit (**10**). **12** *a* (Rar; d. recipiente) Golit[2] (**5**). **13** *a* (Fig; d. disponibilitățile etc. fizice, intelectuale, afective etc. ale oamenilor) Care a ajuns la limită Si: *epuizat* (**3**), *extenuat* (**1**), *istovit, secat*[2], *secătuit, sfârșit*[2], *stors*[2], *supt*[2], *vlăguit, zdrobit*, (înv) *zămorât*. **14** *a* (D. oameni) Care a obosit peste măsură (din cauza eforturilor fizice, a consumului nervos etc.) Si: *epuizat* (**4**), *extenuat* (**1**), *istovit, secat*[2], *secătuit, sfârșit*[2], *stors*[2], *supt*[2], *vlăguit, zdrobit*, (înv) *zămorât*. **15-16** *a* Slăbit[2] (**4-5**). **17** *a* (Îvp; d. legume făinoase; pex. d. verdețuri) Care a fost zdrobit și amestecat cu putere și îndelung, pentru a obține o pastă omogenă Si: (reg) *făcăit, făcăluit*, (fam) *bătut*[2] (**1**), *frecat*[2] (**9**). **18** *a* (Reg; d. șindrile) Care sunt greșit îmbucate unele într-altele.

sleitură *sf* [At: N. LEON, MED. 103 / V: ***slăi~*** / Pl: *~ri* / E: ***slei***[2] + *-tură*] (Înv) **1-5** Sleire (**1-2, 4, 6-7**). **6** (Îrg; ccr) Materie grasă închegată prin răcire. **7** (Mun; ccr; mpl) Piftie (de porc).

sleme *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX / V: ***scleam*** (Pl: *scleamuri*) *sn*, ***scleamă*** *sf*, ***sclem*** (Pl: *sclemi* sm, *scleme, sclemuri, sclemure* sn) *smn*, ***scleme*** *sf(p)*, ***sclembe*** *sf(p)*, ***sclemn*** *sm*, ***sclemnă*** *sf*, ***sclemne*** *sf*, ***~mn*** *s*, ***~mnă*** *sf*, ***~mne*** *sf(p)*, ***slimnă*** *sf*, ***șcheam*** *s*, ***șcleam*** *s*, ***șclean*** (Pl: *șcleanuri*) *sn*, ***șleam*** *s*, ***știeam*** (Pl: *știeamuri*) *sn*, ***zl~*** *sf(p)* / Pl: *~, ~mi* / E: bg **слеме**, srb ***sleme***] (Reg) **1** Stâlp de lemn, bârnă, par, prăjină, scândură etc. folosite în diverse lucrări de construcție (la casele și acareturile țărănești), pentru a prinde, a fixa, a sprijini etc. **2** Bârna orizontală în care sunt fixate capetele de sus, îmbinate ale fiecărei perechi de căpriori din acoperișul casei țărănești, pentru a-i mări rezistența Si: (pop) *samai, coamă* (**15**), *coroană* (**28**), *culme* (**3**), (reg) *căprior* (**5**), *cătușă, chingă* (**24**), *cheotoare* (**8**), *încheietoare, limbă, mâță, plimbă, prinsoare, slemnea*. **3** Prăjină (în coteț) pe care se culcă găinile. **4** Cumpănă (la fântână). **5** Prepeleac. **6** Par de care se prind cârligele ceaunului. **7** Balustradă (la o scară). **8** (Îf *șclean*) Scândură din gardul unei stâne. **9** (Lpl) Lemnele puse deasupra parilor peste care se așază fânul, paiele sau cocenii. **10** (Pgn) Schelăria podului unei case țărănești. **11** (Pex; îf *slemn*) Loc îngrădit. **12** Culme a unui deal. **13** (Pex) Linie de despărțire a apelor pe coama unui deal. **14** (Îf *slemne*) Paiele de pe vârful caselor acoperite cu snopi.

slemn *s* vz ***sleme***

slemnă *sf* vz ***sleme***

slemne *sfp* vz ***sleme***

slemnea *sf* [At: DAMÉ, T. 93 / Pl: nct / E: ***slemnă*** + *-ea*] (Reg) Sleme (**2**).

slenină *sf* vz ***slănină***

sletrom *s* vz ***silitră***

slidiri *v* vz ***sclidiri***

slii *v* vz ***slei***

slim[1] *sn* [At: CANTEMIR, HR. 287 / Pl: *~uri* / E: nct] (Înv) Adunare obștească, mai ales la tătari.

slim[2] *sn* vz ***slin***

slimnă *sf* vz ***sleme***

slimos, ~oasă *a* vz ***slinos***

slimui[1] *vt* [At: NEGRUZZI, S. I, 117 / Pzi: *~esc* / E: ***slim***[1] + *-ui*] (Îrg) **1** (C. i. planuri, lucrări etc.) A concepe (**5**). **2** A înjgheba.

slimui[2] *vtr* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pzi: *~esc* / E: ***slim*** + *-ui*] (Reg) **1-2** A (se) umple de slin (**1**) Si: (rar) *a (se) slini* (**1-2**).

slimuit, ~ă *a* [At: TDRG / P: *~mu-it* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***slimui***[2]] (Reg) Slinos (**1**).

slin *sn* [At: ȘĂINEANU[2] / Pl: *~uri* / V: (reg) ***sclem, slim*** / E: bg **слина**, srb ***sline***] **1** Strat de murdărie grasă depusă pe pielea omului sau animalelor, pe îmbrăcăminte, pe obiecte etc. Si: (pop) *soi*[2], *jeg, reapăn*, (reg) *lip*. **2** (Înv; îf *slim*) Aluviuni care fertilizează solul prin cantitatea mare de materii organice conținute. **3** (Olt; Trs) Cerumen. **4** (Trs) Uger.

slini *vtr* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~nesc* / E: ***slin***] (Rar) **1-2** A (se) slimui[2] (**1-2**).

slinos, ~oasă [At: D. ZAMFIRESCU, ap. TDRG / V: (reg) ***~~imos*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***slin*** + *-os*] **1** *a* (D. obiecte sau d. ființe) Plin de murdărie, de pete etc. Si: *jegos, mânjit, murdar, neîngrijit, nespălat, pătat, răpănos, soios*, (liv) *maculat*, (rar) *sleit*[2] (**6**), *terfelit*, (îvp) *picat*, (pop) *negru, nelăut, puchinos, tăvălit*, (pfm) *feștelit, îngălat, janghinos*, (îrg) *smârd*, (reg) *dervelit, imos, mazac, mânjelit, mârced, mârșav, mocicos, muruit, muscuros, muzgurit, perceat, piscoș, puchios, pucios, râpat, râpos*[2], *ranghios, slimuit, soit*[3], (fam) *împuțit, păduchios*. **2** *av* (Rar) În mod neplăcut.

slip *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~uri* / E: fr ***slip***] **1** Plan înclinat, cu ajutorul căruia sunt coborâte pe apă, din hangar sau de pe sol, hidroavioanele. **2** Plan înclinat cu care se trag la uscat vasele pentru reparație. **3** Chiloți (de baie) foarte scurți și bine întinși pe corp.

slipeță *sf* vz ***scripete***

slipmetru *sn* [At: DEX / Pl: *~re* / E: fr ***slipmètre***] Sistem folosit la măsurarea mecanică a alunecării motoarelor asincrone.

slivină *sf* vz ***slavină***

slivisi *vt* [At: BARCIANU / Pzi: *~sesc* / E: ns cf *sclivisi*] (Înv; Trs; c. i. bani) A economisi (**4**).

sliz *s* [At: NECULCE, L. 183 / Pl: nct / E: nct] (Îvr) Un fel de izmene.

sloagă *sf* [At: ȚICHINDEAL, F. 268/8 / Pl: nct / E: srb ***sloga***] (Ban; înv) Înțelegere.

sloamă *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~me* / E: ***slomni***] (Mun) **1** Literă. **2** (Pex) Știință de carte.

sloată *sf* vz ***zloată***

sloavă *sf* vz ***slovă***

slobod, ~ă [At: COD. VOR[2]. 60[r]/4 / V: ***sclo~*** / Pl: *~ozi, ~e* / E: vsl **слободь, свободъ** cf bg **слободен**] **1** *a* (Pop; d. oameni) Care se bucură

de libertate, de independență individuală și cetățenească și de deplinătatea drepturilor cetățenești și politice Si: *liber*. **2** *a* (Înv; d. lume) Care oferă drepturi egale tuturor. **3** *a* (Pop; d. popoare, d. state) Independent. **4** *a* (Pop; d. orașe, cetăți etc.) Autonom (1). **5** *a* (Înv; d. proprietăți, moșii etc.) Disponibil (1). **6** *a* (Îvr; d. meseriași) Care își exercită profesiunea în mod liber. **7** *a* (Rar; d. posturi, funcții etc.) Vacant (1). **8** *a* (Pop; d. oameni) Care se găsește în stare de libertate, nefiind întemnițat. **9** *a* (Pop) Care poate să părăsească un loc, o persoană etc. și să se ducă unde vrea. **10** *a* (Înv; d. persoane dovedite vinovate de o instanță) Care nu este pedepsit cu privare de libertate Si: *achitat*. **11-12** *a, av* (Pop; d. animale) (Care este) fără supraveghere. **13** *a* (Reg; d. animale; îe) **A paște ~a** A paște liber, nelegat. **14** *a* (Pop; d. oameni) Care și-a întrerupt activitatea pentru un timp limitat. **15** *a* (Pop; d. oameni) Care nu este angajat într-o formă de muncă organizată. **16** *a* (Rar; d. militari în termen) Care a fost eliberat din armată. **17** *a* (Pop; d. timp sau d. unități de timp) De care se poate dispune după voie. **18** *a* (Pop; d. timp sau d. unități de timp) Care este în afara obligațiilor (profesionale). **19-20** *sf, a* (Reg; șîs *zi ~ă*) Oricare dintre zilele de luni, joi sau sâmbătă, care nu este zi de sărbătoare, de post sau zi considerată nefastă. **21** *a* (Pop) Necăsătorit. **22** *a* (Pop; pex) Care nu are obligații față de cineva Si: *disponibil* (5). **23** *a* (Înv; d. oameni) Care își manifestă firea, personalitatea independentă prin atitudini, gesturi etc. degajate. **24** *a* (Pop; d. firea, personalitatea oamenilor) Care exprimă independență, voință fermă etc. **25** *a* (Pop; d. oameni; udp „de", îvr. „despre") Care este în afara oricărei constrângeri. **26** *a* (Pop; d. însușiri, d. manifestări, activități etc. ale oamenilor) Care se desfășoară fără restricții, fără a ține cont de reguli etc. **27** *a* (Pop; îe) **Gura lumii (e) ~ă** Exprimă indiferența față de părerea și vorbele (de obicei contradictorii) ale altora. **28** *a* (Îvr; îs) *Pornire ~ă* Mișcare de balansare. **29** *a* (Înv; în sistemul monetar; îs) *Curs ~* Putere de circulație. **30** *a* (Îvr; îs) *Meșteșuguri ~e* Arte și meserii. **31** *a* (Înv; îs) *Învățături ~e* Arte liberale. **32** *a* (Înv; îlav) **Sub cerul ~** Sub cerul liber. **33** *a* (Rar; îe) **(A vedea) cu ochiul ~** sau **cu ochii ~ozi** (A vedea) cu ochiul liber. **34** *a* (Pop; îe) **A avea mână ~ă**, (înv) **a fi ~ la mână** (sau **la mâini**) A fi darnic. **35** *a* (Pop; pex; îae) A fi risipitor. **36** *a* (Pop; îs) *Mână ~ă* Generozitate. **37-38** *a* (Rar; îljv) **Cu inima (de tot) ~ă** (Foarte) liniștit. **39** *a* (Pop; rar; îe) **A rămâne pe voia ~ă** (a cuiva sau a ceva) A fi la discreția cuiva sau a ceva. **40** *a* (Pop; rar; îe) **A traduce ~** A face o traducere liberă. **41** *av* (Pop; îe) **A vorbi ~** A susține, în mod curent, fluent o conversație într-o limbă străină. **42** *av* (Pop; îae; șîe **a spune ~**) A exprima o părere în mod deschis, fără rezerve. **43** *av* (Pop; îae) A fi sincer. **44** *a* (Înv; d. aer) Care se află în spațiu deschis. **45** *a* (Îvr; d. compuneri literare) Care se alcătuiește după libera inspirație a autorului. **46** *a* (Rar) Care nu face parte dintr-un sistem riguros de organizare. **47** *a* (Rar; d. acțiunea unei opere literare) Care trenează. **48** *a* (Îvr; d. locuințe) Care se oferă gratis. **49** *a* (D. căi de comunicație ori de acces) Pe care se poate trece fără obstacole. **50** *a* (D. căi de comunicație ori de acces) Care este fără restricții. **51** *av* Formulă de răspuns, pentru a invita pe cel care bate la ușă. **52** *a* (Îvr; îs) *Carte ~ă* Permis de liberă trecere. **53** *a* (Rar; d. orificii) Care nu este acoperit. **54** *a* (Pop; d. oameni; adesea urmat de un conjunctiv sau, înv, de un infinitiv) Care nu este supus nici unei constrângeri în acțiune. **55** *a* (Pop; d. oameni) Care are dreptul ori căruia îi este îngăduit să facă un anumit lucru. **56** *a* (Pop; îe) **A(-i) fi** (cuiva) **~ (să... sau, înv, a...)** A(-i) fi (cuiva) permis (să...). **57** *a* (Rar; d. oameni) Care se simte în largul lui. **58** *a* (Înv; d. reacții ale organismului, procese fiziologice etc.) Normal. **59** *a* (Reg; d. părți ale corpului) Care nu este acoperit. **60** *a* (Pop; d. oameni sau d. cuvintele, gesturile lor etc.) Lipsit de măsură. **61** *a* (Pop; d. oameni sau d. cuvintele, gesturile lor etc.) Care este prea familiar. **62** *a* (Pop; d. oameni sau d. cuvintele, gesturile lor etc.) Care încalcă regulile bunei-cuviințe Si: *indecent*. **63** *a* (Pop; îe) **(A fi** sau, rar, **a se face) ~ la** (ori **de**) **gură** (sau, rar, **la limbă** ori **în cuvinte**), **a avea gura ~ă** A vorbi prea mult, fără sfială și depășind limitele bunei-cuviințe. **64** *a* (Rar; d. cuvinte, exprimări etc.) Imprudent. **65** *a* (Pop; d. spații, locuri, scaune etc.) Care nu este ocupat. **66** *a* (Pop; d. spații, locuri, scaune etc.) Care nu se află în folosința cuiva. **67** *a* (Îrg; d. pământ) Ușor de lucrat Si: *afânat* (1). **68** *a* (Pop; d. obiecte care leagă, strâng etc.) Care permite mișcări. **69** *a* (Pop; pex; d. obiecte care leagă, strâng etc.) Larg. **70-71** *av* În mod slobod (68-69). **72** *a* (Pop; îe) **A da** (sau **a lăsa**) **frâu (mai) ~** (cuiva sau la ceva) A permite libertate de acțiune. **73** *a* (Înv; d. îmbrăcăminte) Lejer. **74** *a* (Rar; d. obiecte) Care atârnă în jos. **75** *a* (Reg; d. mâneci) Fără manșete. **76** *a* (Reg; d. mușchii feței sau; pex, d. față) Care prezintă hipotonie. **77** *sf* (Reg; îlav) **Cu ~a** Fără bagaj. **78** *sf* (Reg; îal) Fără încărcătură.

slobodaș, ~ă [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 182ʳ/25 / Pl: *~i, ~e* / E: ***slobod*** + *-aș*] (Înv) **1-2** *smf, a* (Persoană) care locuiește într-o slobozie (7) Si: (înv) *slobodnic* (1-2), *slobozean* (1-2). **3-4** *smf, a* (Persoană) care provine dintr-o slobozie (7) Si: (înv) *slobodnic* (3-4), *slobozean* (3-4). **5** *av* În mod îndrăzneț.

slobodnic, ~ă *a, smf* [At: CORESI, L. 403/11 / Pl: *~ici, ~ice* / E: slv **свободьнъ, свободьникъ**] (Înv) **1-4** Slobodaș (1-4).

slobonie *sf* vz ***slobozie***

slobonog, ~oagă *a* vz ***slăbănog***

slobonogit, ~ă *a* vz ***slăbănogit***

slobonov *sm* vz ***slăbănog***

slobost, ~oastă *a* vz ***slobozit***[2]

slobosag *sn* vz ***săbășag***

sloboți *v* vz ***slobozi***

sloboz *sn* [At: MDA ms / Pl: *~uri* / E: drr ***slobozi***] (Pop; trv) **1** Secreție fiziologică de natură sexuală. **2** (Spc) Ejaculare. **3** (Spc) Spermă.

sloboza *v* vz ***slobozi***

slobozeală *sf* [At: CHEST. VIII, 33/2 / Pl: ? / E: ***slobozi*** + *-eală*] **1** (Reg) Făină de grâu muiată și subțiată cu apă sau cu lapte ori amestecată cu smântână, cu care se drege și se împroașcă sosul sau ciorba, înlocuind rântașul. **2-3** (Reg) Supă sau ciorbă de post. **4** (Pop; trv) Ejaculare. **5** (Pop; trv) Spermă.

slobozean, ~ă *a, smf* [At: N. COSTIN, LET. II, 97/16 / Pl: *~enii* / E: ***slobozie*** + *-ean*] **1-4** Slobodaș (1-4).

slobozenie *sf* [At: (a. 1644) PANAITESCU, O. Ț. 116 / Pl: *~ii* / E: ***slobozi*** + *-enie*] **1** (Îvp) Libertate cetățenească și politică. **2** (Înv; îs) *Carte de ~* Act prin care se certifică eliberarea din robie. **3** (Înv; îas) Act prin care soțul care părăsește domiciliul conjugal acordă independență celuilalt. **4** (Înv) Stare a țăranilor eliberați din robie. **5** (Înv) Libertate de a acționa conform voinței și dorinței proprii. **6** (Rar) Lipsă de încadrare într-o formă organizată de activitate (serviciu, școală etc.). **7** (Înv; cu determinări care precizează sensul) Libertate a conștiinței, a ideilor, a confesiunilor etc. **8** (Înv) Manifestare liberă. **9** (Înv) Defecare (6). **10** (Înv) Independență națională Si: *slobozie* (5). **11** (Îvp) Eliberare (din închisoare, din robie, din captivitate etc.) Si: *slobozie* (6). **12** (Înv) Iertare de datorii. **13** (Rar) Moarte. **14** (Rar) Eliberare psihică. **15** (Îvp; adesea în legătură cu verbele „a cere", „a da", „a avea" etc.) Permisiune. **16** (Îvp; îlav) **Cu ~** În mod liber. **17** (Înv; șîs *carte domnească de ~*) Autorizație (2). **18** (Înv) Îndrăzneală. **19** (Înv; îlav) **Cu ~, cu toată ~ia** Cu îndrăzneală. **20** (Înv; îal) Cu sinceritate. **21** (Înv; îe) **A-și da** (sau **a-și lua**) **~** A-și permite. **22** (Înv) Toleranță. **23** (Înv) Concediu (1).

slobozi [At: PO 111/10 / V: (reg) ***sclo~, stlo~, zlo~***, (înv) ~**za**, (îvr) ~**ți** / Pzi: *slobod*, (pop) *~zesc*, (îrg) *sloboz*, (reg) *~zez* / Viit și: 3 (pop) *o ~oade* / Cj și: 3, 6 (îrg) *să ~oade, să ~oază*, (înv) *să ~oaze* / Imt și: 2 *~ozi* / Par și: (reg) *~ost, ~oastă* / E: ***slobod***] **1** *vt* (Îvp; c. i. mai ales oameni) A elibera din starea de robie, din închisoare, captivitate etc. **2** *vt* (Înv; c. i. state, cetăți etc.) A elibera de sub o ocupație străină. **3** *vt* (Înv; c. i. închisori, porți ale unor cetăți, ale unui palat etc.) A deschide larg, permițând să iasă, să treacă etc. **4** *vt* (Îvp; c. i. oameni; adesea urmat de determinări locale sau finale) A lăsa să plece. **5** *vt* (Îvr; c. i. adunări, grupuri de oameni etc.) A împrăștia. **6** *vt* (Rar; spc; c. i. militari în termen) A da voie să plece în permisie. **7** *vt* (Pop; spc; c. i. militari în termen; adesea cu determinări de felul „din oaste", „din cătane", „la vatră") A lăsa la vatră. **8** *vt* (Înv; spc; c. i. trupe, unități militare etc.) A demobiliza (1). **9** *vt* (Înv) A concedia (2). **10** *vt* (Pop; îlv) **A ~ în pensie** A pensiona. **11** *vt* (Îvr; c. i. oameni)

A izgoni. **12** *vt* (Îvp; c. i. oameni) A lăsa să intre. **13** *vi* (Reg; îlv) **A ~ în casă** A (se) logodi. **14** *vt* (Reg; îe) **A ~ casa (lehuzei)** A sfinți casa în care s-a născut un copil. **15** *vt* (Reg; îae) A ridica interdicția de a fi vizitată casa lehuzei. **16** *vt* (Reg; d. preoți; îe) **A ~ masa** (sau **pomana**) A oficia rugăciunile de ritual prin care se începe un praznic făcut după o înmormântare sau după un parastas. **17** *vt* (Olt) A sfinți[1] **(2)**. **18** *vt* (Îvp; c. i. animale închise sau legate; adesea urmat de determinări locale sau finale) A lăsa în libertate. **19** *vt* (Reg; c. i. animale de tracțiune) A dejuga. **20** *vr* (Îvr; d. animale sălbatice) A scăpa din îngrădire. **21** *vt* (Îrg; c. i. de obicei animale de pradă, câini; de obicei udp „asupra") A asmuți **(1)**. **22** *vt* (Îvp; c. i. mai ales oameni sau părți ale corpului lor imobilizate etc.) A dezlega **(1)**. **23** *vt* (C. i. obiecte care leagă, care strâng etc.) A desface **(2)**. **24** *vt* (Pex) A slăbi **(20)**. **25** *vt* (Pop; c. i. lână și cânepă) A trage din caier pentru a toarce. **26** *vt(a)* (Reg) A desfășura urzeala de pe sulul de dinapoi al războiului de țesut. **27** *vt* (Îvr; c. i. recipiente astupate) A destupa **(1)**. **28** *vr* (Trs; fig; d. ger) A se slăbi **(6)**. **29** *vt* (Îvp; c. i. mai ales oameni) A lăsa să acționeze conform voinței și dorinței proprii. **30** *vt* (Îvp; îe) **A nu-l ~** (pe cineva) **inima să...** A nu se îndura să facă un lucru. **31** *vt(a)* (Înv; c. i. acțiuni, fapte etc.) A permite să se desfășoare. **32** *vt(a)* (Pex) A prevedea. **33** *vt* (Îvp; c. i. căi de comunicație, de acces etc.) A pune la dispoziție pentru folosirea publică. **34** *vt* (Îrg; c. i. căi de comunicație) A scoate de sub o interdicție. **35-36** *vtrp* (Îrg; îe) **A (se) ~ de sub secfestru** (sau **secfestruiri**) A scoate sau a fi scos de sub sechestru Si: *a (se) desechestra*. **37-38** *vtr* (Înv) A (se) salva **(1-2)**. **39** *vt* (Bis; c. i. oameni sau sufletul lor) A mântui. **40** *vt* (Jur; înv) A achita **(3)**. **41** *vt* (Îvr; cu complementul „boale") A înlătura. **42** *vt* (Îvp; c. i. oameni) A ușura, prin moarte, de o suferință, de o răspundere etc. **43-44** *vtr* (Îvp; adesea întărit prin „jos" sau „în jos") A (se) coborî **(1-2)**. **45** *vr* (Trs; d. oameni) A se lăsa să cadă. **46** *vr* (D. păsări aflate în zbor) A coborî **(4)** în zbor. **47** *vt* (C. i. părți ale corpului omenesc) A lăsa să atârne liber. **48-49** *vtr* (D. părți ale corpului omenesc) A (se) lăsa sau a (se) întinde (în jos). **50** *vr* (Trs; d. oameni) A face hernie. **51** *vr* (Reg; d. organe interne) A ieși din locul sau din învelișul natural în care stă. **52** *vt* (Îvp; c. i. obiecte) A lăsa să cadă jos (de la înălțime). **53** *vt* (Îrg; c. i. oameni, obiecte etc.) A cufunda în apă. **54** *vt* (Îvr; c. i. ambarcații) A lansa la apă. **55** *vr* (Înv; d. grupuri de oameni) A călători în aval pe cursul unei ape. **56** *vt* (Trs; c. i. stavila ridicată a unei ape) A lăsa în jos pentru a opri curgerea apei. **57** *vt* (Reg) A rostogoli. **58** *vt* (Trs; fig; c. i. marfă) A lăsa mai ieftin. **59** *vt* (Îvp) A arunca săgeți spre o țintă. **60** *vt* (C. i. gloanțe, proiectile etc. încărcate într-o armă de foc) A declanșa pornirea spre o țintă. **61-62** *vtr* (D. arme de foc) A (se) descărca (asupra cuiva). **63** *vr* (Îvp; d. oameni) A se năpusti. **64** *vr* (Îvp; pex) A se repezi. **65** *vt* (Înv; c. i. grupe armate) A trimite la atac sau într-o expediție. **66** *vr* (Înv; d. oameni) A se apuca de... **67-68** *vtr* (Înv; d. acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor) A (se) dezlănțui **(2-3)**. **69** *vt* (Înv; îe) **A ~ pojar** A aprinde un foc. **70** *vrp* (Îvr) A defeca **(4)**. **71** *vt* (Îvp; c. i. mai ales fenomene meteorologice, calamități etc.) A dezlănțui. **72** *vt* (Îvp; c. i. lichide de obicei dintr-un recipient) A face să curgă. **73** *vt* (Îvp; îe) **A ~** (cuiva) **sânge** A lăsa (cuiva) să curgă sânge. **74** *vt* (Pop; îe) **A ~ apa** (sau **apele**) **mortului** A îndeplini ritualul de a duce apă vecinilor timp de 40 de zile de la moartea cuiva pentru mântuirea sufletului celui mort. **75** *vt* (Pop; îae) A îndeplini ritualul de la 6 luni după înmormântare de a lăsa să plutească pe apă două lumânări aprinse. **76** *vr* (Înv) A se scurge. **77-78** *vtr* (Îvp; d. plante; pex, d. păduri; c. i. ramuri, frunze, flori etc.) A răsări sau a face să răsară (și să crească). **79** *vt* (Îvp) A produce[1]. **80** *vt* (Îrg) A elimina din organism. **81** *vta* (Trv) A ejacula. **82** *vt* (Îvp; d. surse de lumină, de căldură etc.) A iradia. **83** *vt* (Îvp; c. i. gaze, vapori, mirosuri) A emana **(4)**. **84** *vt* (Îvp) A produce și a răspândi în jur foc, fum etc. **85** *vt* (Îvp; d. oameni; c. i. sunete, zgomote, cuvinte etc.) A emite **(4)**. **86** *vt* (Înv; pex) A spune **(4)**. **87** *vr* (Trs; Mol; și *vt* îe **a-și ~ limba**) A-și da drumul la vorbă (mai mult decât trebuie). **88** *vt* (Înv; c. i. acte normative, documente oficiale, dispoziții etc.) A emite **(1)**. **89** *vt* (Înv; c. i. mărfuri, preparate etc.) A livra. **90** *vt* (Înv; c. i. sume de bani) A vărsa **(43)**. **91** *vt* (Înv; c. i. sume de bani) A achita **(1)**.

slobozie *sf* [At: (a. 1521) HURMUZAKI, XI, 843 / V: (îvr) ***~onie*** / Pl: *~ii* / E: ***slobod*** + *-ie*] **1** (Înv) Slobozenie **(1)**. **2** (Înv; îs) *Carte de ~* Act prin care soțul care a părăsit domiciliul conjugal acordă independență celuilalt Si: (înv) *carte de slobozenie*. **3** (Înv; îas) Act prin care se legifera scutirea de dări. **4** (Înv) Desfrâu **(1)**. **5-6** (Înv) Slobozenie **(10-11)**. **7** (Înv) Permisiune. **8** (În Evul Mediu din Țara Românească și Moldova) Sat de coloniști (străini, mai ales fugari, sau băștinași) întemeiat pe un loc pustiu sau refăcut după fuga locuitorilor, stăpânit de un boier sau de o mănăstire, dar având anumite privilegii domnești (scutire de bir, de prestații etc.). **9** Scutire de dări acordată locuitorilor unei slobozii **(7)**. **10** (Înv) Colonie pe teritoriu străin.

slobozire *sf* [At: CORESI, EV. 190 / Pl: *~ri* / E: ***slobozi***] **1** (Îvp) Eliberare (din robie, din închisoare, din captivitate etc.). **2** (Îvr) Scutire de o obligație, de o datorie etc. **3** (Îvp) Permisiune de a pleca. **4** (Îvp) Concediere **(1)**. **5** (Îvp) Permisiune de a intra. **6** (Reg; îs) *~ în casă* Logodnă. **7** (Reg; îs) *~a casei* Slujbă prin care se sfințește casa în care s-a născut un copil. **8** (Îvp) Punere în libertate a animalelor închise sau legate. **9** (Îvp) Dezlegare a unui obiect legat, strâns, imobilizat etc. **10** (Îvp) Desfacere a unui obiect care imobilizează. **11** (Înv) Slăbire **(6)**. **12** (Înv) Permisiune să înceapă să se desfășoare o acțiune, un fapt etc. **13** (Înv; ccr) Permis. **14** (Înv) Salvare **(1)**. **15** (Bis) Mântuire. **16** (Îvp) Coborâre **(1)**. **17** (Înv) Lansare la apă a unei ambarcații. **18** (Îvp) Aruncare cu arcul a unei săgeți. **19** Descărcare a unei arme de foc Si: (înv) *slobozit[1]* **(2)**, (ivp) *slobozitură* **(5)**. **20** (Înv) Defecare **(6)**. **21** (Înv) Dezlănțuire **(2)**. **22** (Îrg) Curgere a unui lichid. **23** (Îrg; îs) *~ de sânge* Luare de sânge. **24** (Pop; îs) *~a apei* (sau *apelor*) Ritual de înmormântare care constă în a duce apă la vecini pentru mântuirea sufletului unui mort. **25** (Îvp) Eliminare din organism. **26** (Înv) Iradiere (de raze). **27** (Îvp) Emanare de gaze, vapori etc. **28** (Înv) Emitere de sunete, de zgomote, de cuvinte etc. **29** (Înv) Livrare de mărfuri. **30** Eliberare de bilete.

slobozit[1] *sns* [At: CORESI, EV. 208 / E: ***slobozi***] **1** (Înv; îs) *~ul vieții* Moarte. **2** (Înv) Slobozire **(19)**. **3** (Mar) Lăsare a vinului să curgă.

slobozit[2], ~ă *a* [At: CORESI, EV. 523 / V: (reg) ***sclo~, ~bost*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***slobozi***] **1** (Îvp; d. oameni) Eliberat din robie, din închisoare, din captivitate etc. **2** (Înv; d. oameni) Lăsat să plece. **3** (Înv; d. oameni) Dezlegat din strânsoare. **4** (Îrg; d. părți ale corpului ființelor) Lăsat să atârne în jos. **5** (Reg; d. oameni) Vătămat **(2)**. **6** (Înv; d. cuvinte) Emis **(3)**. **7** (Înv; d. documente, acte etc.) Emis **(1)**. **8** (Reg; îs) *Mămăligă ~ă* Mămăligă pripită. **9** (Reg; îs) *Scoverze ~e* Clătite[2] **(6)**. **10** (Reg; îs) *Fier ~* Tuci.

slobozitor, ~oare [At: CORESI, EV. 142 / V: (reg) ***scl~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***slobozi*** + *-tor*] **1-2** *smf, a* (Înv) Eliberator (din robie, din închisoare, din captivitate etc.). **3** *sf* (Reg; șîs *~oarea boabelor*) Grăunțar la moară. **4** *sn* (Pop) Parte a războiului de țesut, formată dintr-un băț lung care fixează sulul de dinapoi și care permite, când este înlăturat, desfășurarea urzelii pe sul Si: (reg) *armăsar* **(12)**, *întorcător*, *lăsător*, *opritor*, *zatcă*, *zăvor*. **5** *sf* (Reg) Opritor la joagăr. **6** *s* (Reg) Schimbătoare **(14)**. **7** *sn* (Trs) Muierușcă. **8** *sm* (Bis; înv) Mântuitor. **9** *sf* (Reg) Căderea apei la moară. **10** *sf* (Reg) Scoc. **11** *sf* (Reg) Loc (într-o pădure) de unde sunt împinși buștenii la vale. **12** *sn* (Reg; îf *slobozitor*) Trăgaci. **13** *sn* (Reg) Gealău. **14** *a* (Înv; d. medicamente, ceaiuri etc.) Care provoacă eliminarea din organism. **15** *a* (Îvr; d. surse de lumină sau de căldură) Emițător (de raze, de lumină, de căldură etc.).

slobozitură *sf* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***sclobozât~*** / Pl: *~ri* / E: ***slobozi*** + *-itură*] **1** Slobozire **(1)**. **2** (Trs; Mol) Distanța de la sulul dinainte până la spata războiului de țesut. **3** (Pop) Jgheab foarte lat și lung, construit din mai multe trunchiuri de copac pe întreg cursul unei văi, folosit la coborârea buștenilor dintr-o pădure de munte. **4** (Reg) Bucată de lemn, lungă de un metru, folosită la sprijinirea acoperișului și pentru a feri pereții de ploaie. **5** (Îvp) Slobozire **(19)**. **6** (Ban) Făină pentru plămădeală. **7** (Trs) Popas.

slodonic *sm* [At: PLOPȘOR, C. 20 / A: nct / Pl: *~ici* / E: ***slodun***] (Olt) Arbore nedefinit mai de aproape.

slodum *sm* vz *slădun*

slodun *sm* vz *slădun*

slog *sn* [At: CADE / Pl: *~uri* / E: scr *slog*] (Olt; Ban) Hotar de teren.

slogan *sn* [At: DL / Pl: *~uri* / E: fr, eg *slogan*] (Adesea prt) Formulă pregnantă, concludentă, care exprimă, în chip lapidar, țelurile politice, economice etc. ale unui grup, ale unei organizații etc. sau o problemă de actualitate Si: *lozincă*.

slogni *v* vz *sloveni*

sloi[1] *sn* [At: N. COSTIN, LET. II, 33/27 / V: (reg) *scl~, zl~* / Pl: *~uri*, (îrg) *sloi* sm, (reg) *sloaie* / E: vsl **сълоИ* cf bg *слой* „strat, pătură; pojghiță de gheață"] 1 *sn* (Șîs *~ de gheață*) Bucată de gheață care plutește pe apele curgătoare sau stătătoare, înainte ca acestea să înghețe cu totul sau în timpul dezghețului. 2 *sn* Ghețar din regiunile polare sau alpine. 3-4 *sn* (Pgn) (Bucată de) gheață Si: (reg) *sloiete* (2-3). 5 *sn* (Îe) **A-i trece** (cuiva) **un ~** (sau **~uri**) **de gheață prin inimă** (sau **prin spinare**, rar, **peste obraz**) A-l trece pe cineva fiorii de spaimă. 6 *sn* (Îe) **A fi ~ de gheață, a îngheța ~** A-i fi cuiva foarte frig. 7 *sn* (Îae) A îngheța foarte tare. 8-9 *a, sn* (Rar; d. apă; îe) (**A fi**) **~** (A fi) foarte rece. 10 *sn* (Fig; șîs *~ de gheață*) Om lipsit de sensibilitate și căldură sufletească. 11 *a* (Fig) Încremenit. 12 *sn* (Pop; pan) Bloc de piatră. 13 *sn* (Pop; șîs *~ de gheață*) Țurțur de gheață. 14 *sn* (Îvr) Ghețărie (1). 15 *sn* (Mol) Patină[2]. 16-17 *sn* (Îvp; cu sensul precizat din determinări) Bucată de ceară sau de seu închegată prin sleire. 18 *sn* (Înv; pan; cu sensul precizat prin determinări) Bulgăre (de aur sau de argint). 19 *sn* (Pop) Fel de mâncare preparat din carne de oaie (mai rar de porc), cu sau fără ceapă și care se păstrează în seu sau în untură timp mai îndelungat Si: (reg) *tocană*.

sloi[2] [At: CADE / Pzi: *~esc* / E: *sloi*[1]] (Rar) 1 *vr* (D. apă) A îngheța. 2 *vt* (C. i. ceara de albine) A turna[1] pentru a face turte.

sloiete *sm* [At: ȘEZ. XIII, 27 / V: (reg) *scl~, stlioe~* / Pl: *~eți*, (reg) *~ețuri* sn / E: *sloi*[1] + *-ete*] 1 (Pop) Țurțur de gheață. 2-3 (Reg) Sloi[1] (3-4).

sloieț *sm* [At: CADE / Pl: *~eți* / E: *sloi*[1] + *-eț*] (Ban; Olt) Țurțur de gheață.

sloire *sf* [At: PAMFILE, I. C. 96 / Pl: *~ri* / E: *sloi*[2]] (Reg) 1 (D. apă) Înghețare. 2 Turnare a cerii de albine pentru a face turte.

slomn *sm* vz *slon*

slomneală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: *slomni* + *-eală*] (Mun) 1 Îngăimare. 2-3 Încercare de a descifra sau de a deprinde o melodie, un cuvânt etc. 4 Zvonire. 5 Bănuială (10). 6 Dibuire (3).

slomni *v* vz *sloveni*[3]

slomnire *sf* vz *slovenire*

slomnit, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~iți, ~e* / E: *slomni*] (Rar) 1 (Fig) Apărut treptat. 2 Distins cu greutate.

slon *sn* [At: (a. 1722) IORGA, S. D. VII, 37 / V: (înv) *~omn* / Pl: *~uri, ~oane* / E: bg *слон*, srb *slon*] 1 (Pop) Șopron. 2 (Bis) Tindă. 3 (Îdt) Prăjină de lemn care este folosită pentru marcarea barierei de la marginea orașului.

sloneci *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: *slon* + *-eci*] 1-2 (Mun; șhp) Slon (1) (mic) Si: (îrg) *slonuleț* (1-2), (reg) *slonișor* (1-2).

slonișor *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oare* / E: *slon* + *-ișor*] 1-2 (Mun; șhp) Sloneci (1-2).

sloniță *sf* vz *slaniță*

slonuleț *sn* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ețe* / E: *slon* + *-uleț*] 1-2 (Îrg; șhp) Sloneci (1-2).

slops *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~uri* / E: eg *slops*, ger *Slops*] Produs petrolier de calitate inferioară, care trebuie prelucrat din nou pentru a fi folosit.

slot *sm* vz *zlot*

slota *viim* [At: CIAUȘANU, GL. / Pzi: 3 *~tează* / E: *zloată*] (Olt) A cădea lapoviță.

slotos, ~oasă *a* vz *zlotos*

slotovâr *sm* vz *sovârf*

slovac, ~ă [At: LB / Pl: *~aci, ~ace* / E: ger *Slowake*, fr *slovaque*] 1-2 *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Slovaciei sau care este originară de acolo. 3 *smp* Popor care locuiește în Slovacia. 4-5 *a* Care aparține Slovaciei sau populației ei. 6-7 *a* Privitor la Slovacia sau la populația ei. 8 *a* Originar din Slovacia. 9-10 *sf, a* (Șîs *limba ~ă*) Limbă slavă din grupul occidental, vorbită de slovaci (3).

slovan *sm* vz *slavon*

slovar, ~ă *a* [At: VALIAN, V. / Pl: *~i, ~e* / E: *slovă* + *-ar*] (Îdt; d. oameni) Care de abia descifrează alfabetul.

slovă *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 17[r]/3 / V: *~oavă* / Pl: *~ve* / E: slv *слово*] (Îvp) 1-2 Literă (chirilică). 3 (Îs) *~ mare* Majusculă. 4-5 (Asr) Scriere (2-3). 6 Alfabet (1). 7 (Rar; îe) **A citi din ~-n ~** A citi totul, fără a pierde nimic din vedere. 8 (Pop) Scris[1] (5). 9 (Rar) Scrisoare (8). 10 Știință de carte. 11 Învățătură.

slovăcime *sf* [At: AGÂRBICEANU, A. 441 / Pl: ? / E: *slovac* + *-ime*] (Rar) Teritoriu locuit de slovaci (3).

slovean, ~ă [At: (a. 1688) GCR I, 280/15 / Pl: *~eni, ~ene* / E: vsl *словѣнинъ*] 1-2 *smp* (Înv) Slav (1-2). 3-4 *smf* (Înv) Slav (3-4). 5-8 *a* (Îdt) Slav (5-8). 9-10 *smf* Sloven (1-2). 11 *smp* Sloven (3). 12-16 *a* (Îdt) Sloven (4-8).

sloven, ~ă [At: DDRF / Pl: *~i, ~e* / E: fr *slovène*] 1-2 *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Sloveniei sau care este originară de acolo Si: (Iți) *noric*[1], *slovean* (9-10), (îvr) *noricean*. 3 *smp* Popor care locuiește în Slovenia Si: (Iți) *noric*[1], *slovean* (11), (îvr) *noricean*. 4-5 *a* Care aparține Sloveniei sau populației ei Si: (înv) *slovean* (12-13). 6-7 *a* Privitor la Slovenia sau la populația ei Si: (înv) *slovean* (14-15). 8 *a* Originar din Slovenia Si: (înv) *slovean* (16). 9 *sf* Limbă slavă meridională vorbită de sloveni (3). 10-11 *smp* (Înv) Slav (1-2). 12-15 *a* (Înv) Slav (5-8).

slovenesc, ~ească *a* [At: (a. 1648) GCR I, 125/38 / V: *~vin~* / Pl: *~ești* / E: *slovean* + *-esc* cf slv *словѣньскъ*] (Înv) 1-4 *a* Slav (5-8). 5 *sf* Limba slavonă (10).

slovenește [At: (a.1743) GCR II, 35/6 / E: *slovean* + *-ește*] 1-2 *av, s* (Înv) Slavonește (1-2). 3 *av* În felul slovenilor (3). 4 *av* În limba slovenă (5).

slovenet, ~eață *a* [At: (a. 1810) GCR II, 206/5 / Pl: *~i* / E: *sloveni* + *-eț*] (Înv; d. oameni) 1 Elocvent (2). 2 Care are știință de carte.

sloveni [At: CARTE TREB. II, 62/1 / V: (îrg) *~omni*, (înv) *~vni*, (reg) *~ogni, scl~* / Pzi: *~nesc* / E: *slovni* cf slv *сълогити*] 1 *vt(a)* (Asr; c. i. cuvinte, texte, inscripții, documente etc.) A silabisi (3). 2 *vt(a)* (Îrg; îf *slomni*) A îngăima. 3 *vt(a)* (Îrg; îaf) A șopti. 4 *vt(a)* (Mun) A încerca să învețe. 5 *vt(a)* (Mun) A începe să priceapă. 6-7 *vt(a)* (Mun; c. i. melodii, cântece etc.) A încerca să descifreze sau să deprindă. 8 *vr* (Mun; îf *slomni*) A se zvoni. 9 *vr* (Mun; pex; îaf) A se anunța (1). 10 *vi* (Reg; fig; mai ales d. lumină, culori; îf *slomni*) A apărea treptat. 11 *vi* (Reg; fig; mai ales d. lumină, culori; îaf) A se distinge cu greutate. 12-13 *vi, vrim* (Îf *slomni*; îe) **A (se) slomni zorile** A miji zorile. 14 *vt(a)* (Fig) A bănui (11). 15 *vt(a)* (Fig) A dibui (6).

slovenic, ~ă *a* [At: PHILIPPIDE, P. 149 / Pl: *~ici, ~ice* / E: *sloven* + *-ic*] (Nob; îs) *Limbă veche ~ă* Limbă veche slavă (14).

slovenie *sf* [At: (a. 1648) GCR I, 130/1 / Pl: ? / E: *slovean* + *-ie*] (Înv) Limbă slavonă (10).

slovenire *sf* [At: MACARIE[1], GRAM. 139[v]/14 / V: *~vin~, ~vn~, ~omn~* / Pl: *~ri* / E: *sloveni*] 1-4 (Asr) Silabisire (1-4). 5 (Înv; ccr) Silabă. 6 (Îrg; îf *slomnire*) Îngăimare. 7 (Reg; îf *slomnire*) Apariție treptată.

slovesnic, ~ă *a* [At: VARLAAM, C. 80 / Pl: *~ici, ~ice* / E: vsl *словесьникъ*] (Înv; d. oameni) Elocvent (2).

slovinesc, ~ească *a* vz *slovenesc*

slovinire *sf* vz *slovenire*

slovni *v* vz *sloveni*

slovnire *sf* vz *slovenire*

slovșoară *sf* vz *slovușoară*

slovușoară *sf* [At: LEX. MARS. 224 / V: *slovș~* / Pl: *~re* / E: *slov* + *-ușoară*] 1-2 (Îrg; șhp) Slovuță (1-2).

slovuță *sf* [At: BÎRLEA, L. P. M. I, 24 / Pl: *~țe* / E: *slovă* + *-uță*] 1-2 (Reg; șhp) Slovă (1) (mică) Si: *slovușoară* (1-2).

slow *sn* [At: DM / P: *slău* / Pl: *~uri* / E: eg *slow*] 1 Dans modern cu mișcări lente. 2 Melodie după care se execută slow-ul (1).

slow-fox *sn* [At: DN[3] / P: *slou-fox* / Pl: *~uri* / E: eg ***slow-fox***] Dans modern mai lent decât foxtrotul.

slugar, ~ă *a* [At: DDRF / Pl: *~i, ~e* / E: ***slugă*** + *-ar*] (Îvr; d. oameni) **1-2** Slugarnic (**1, 3**).

slugarnic, ~ă *a* [At: HELIADE, L. B. II, 84/24 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***slugări*** + *-nic*] **1** *a* (D. oameni) Care are o atitudine de supunere exagerată, lipsită de demnitate, față de cineva, pentru a obține unele avantaje Si: *plecat*[2], *servil, supus, umil*, (liv) *obsecvios*, (înv) *slugos* (**1**), (îvr) *slugar* (**1**), *slugăratic, slugărelnic* (**1**), *slugăresc* (**3**). **2** *av* În mod umil și lipsit de demnitate Si: (înv) *slugărește*. **3** *a* (D. manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor) Care denotă supunere exagerată, umilitoare Si: *servil*, (liv) *obsecvios*, (îvr) *slugar* (**2**), (înv) *slugos* (**2**). **4** *smf* Persoană lipsită de caracter. **5** *a* (Reg) Care face serviciu de slugă (**1**) bună Si: *devotat*.

slugă *sf*, (îrg) *sm* [At: COD. VOR.[2] 39[2]/10 / V: (reg) ***scl~, stl~*** / Pl: *~ugi*, (înv) *sluge* / E: vsl ***слоуга***] **1** Persoană angajată la un stăpân pentru a munci în casa, în familia sau în atelierul, în prăvălia etc. acestuia, răsplătită în bani sau în natură Si: (înv) *poslușnic*, (reg) *slugănie* Vz *argat, biriș, celednic, curtean, jupâneasă, mariță, rândaș*[1], *slujitor, slujnic*. **2** (Pex; asr) Servitor (**1**). **3** (Înv) Parte constitutivă a unor formule de politețe, care cumulează adesea și ideea de supunere, de umilință. **4** (Înv; îe) ~ **dumitale** (sau **dumneavoastră**) Formulă de salut sau de răspuns la un salut către o persoană apropiată, cunoscută. **5** (Bis; fig) Adept al credinței creștine. **6** (Bis; fig) Supus umil al divinității. **7** (Fig) Persoană care, în schimbul unor avantaje materiale, reprezintă sau apără interesele cuiva, făcând tot ce i se cere, înjosindu-se etc. **8** (Fig) Persoană subordonată alteia și obligată, din cauza condițiilor sociale în care se află, să-i execute voința. **9** (Ast; îvr; fig) Satelit Si: (rar) *servitor* (**4**). **10** (Înv) Slujitor înarmat de pe lângă casa sau din suita unui boier, unui domn etc. **11** Suport de lemn folosit în tâmplărie și în dulgherie pentru sprijinirea panourilor, a scândurilor etc., împreună cu dispozitivele de strângere a bancului de tâmplărie. **12** (Rar) Trăgătoare. **13** (Reg) Rasteu.

slugănie *sf* [At: CIAUȘANU, V. / Pl: *~ii* / E: ***slugă***] (Reg) Slugă (**1**).

slugăratic, ~ă *a* [At: HELIADE, L. B. I, 124/6 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***slugări*** + *-atic*] (Îvr; d. oameni) Slugarnic (**1**).

slugăreală *sf* [At: PAMFILE, A. R. 259 / Pl: *~eli* / E: ***slugări*** + *-eală*] **1** Muncă de slugă (**1**) Si: *slugărie* (**1**), *slugărire* (**1**), *slugărit*[1] (**1**), (rar) *slugărnicie* (**2**), (rar) *slugărnicire* (**1**), *slujire* (**1**), *slujit*[1] (**1**), (înv) *slugăritură* (**1**). **2** Condiție de slugă (**1**) Si: *slugărie* (**2**), *slugărire* (**2**), *slugărit*[1] (**2**), (rar) *slugărnicie* (**3**), (rar) *slugărnicire* (**2**), *slujire* (**2**), *slujit*[1] (**2**), (înv) *slugăritura* (**2**). **3** Timpul petrecut în calitate de slugă (**1**) Si: *slugărie* (**3**), *slugărire* (**3**), *slugărit*[1] (**3**), (rar) *slugărnicie* (**4**), (rar) *slugărnicire* (**3**), *slujire* (**3**), *slujit*[1] (**3**), (înv) *slugăritură* (**3**). **4** (Îla) **De ~** Bun pentru a deveni slugă (**1**). **5** (Rar; fig) Înjosire. **6** (Fig) Atitudine de supunere exagerată, umilitoare și interesată față de cineva Si: *servilism, slugărie* (**5**), *slugărit*[1] (**5**), *slugărnicie* (**1**), (liv) *obsecviozitate*, (liv) *servilitate*, (rar) *slugărnicire* (**5**). **7** (Pfm) Executare supusă a ordinelor Si: (pfm) *slugărie* (**6**), *slugărire* (**6**), *slugărit*[1] (**6**), (rar) *slugărnicire* (**6**). **8** (Pfm) Situare la dispoziția cuiva Si: (pfm) *slugărie* (**7**), *slugărire* (**7**), *slugărit*[1] (**6**), (rar) *slugărnicire* (**7**) .

slugărelnic, ~ă *a* [At: PLEȘOIANU, T. I, 95/5 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***slugări*** + *-elnic*] (Îvr) **1** (D. oameni) Slugarnic (**1**). **2** Săritor (**21**).

slugăresc, ~ească *a* [At: FM (1840), 27[1]/29 / Pl: *~ești* / E: ***slugar*** + *-esc*] **1** (Asr) De slugă (**1**). **2** (Asr) Care aparține unei slugi (**1**). **3** (Îvr; d. oameni) Slugarnic (**1**).

slugărește *av* [At: ODOBESCU, S. I, 423 / E: ***slugar*** + *-ește*] (Înv) Slugarnic (**2**).

slugăret *sn* [At: CADE / E: ***slugar*** + *-et*] (Pop; csc) Slugărime.

slugări [At: ANON. CAR. / Pzi: *~resc* / E: ***slugă*** + *-ări*] **1** *vi* A sluji (**2**). **2** *vt* A se folosi de cineva sau de ceva ca slugă (**1**). **3** *vi* (Pop) A se folosi de ceva. **4** *vr* (Înv; d. oameni; udp „cu") A se sluji (**4**). **5** *vt* (D. bani) A câștiga slugărind (**1**). **6** *vi* (Fig) A se înjosi. **7** *vt* (Pfm; c. i. persoane) A sta mereu după cineva (executându-i cu supunere ordinele, îndeplinindu-i toate dorințele etc.) Si: (rar) *a slugărnici* (**3**). **8** *vt* (Pfm; c. i. persoane) A fi (mereu) la dispoziția cuiva Si: (rar) *a slugărnici* (**4**). **9** *vi* (Îvr) A sluji (**6**).

slugărie *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ii* / E: ***slugar*** + *-ie*] **1-7** Slugăreală (**1-3, 5-8**).

slugărime *sfs* [At: VALIAN, V. / E: ***slugă*** + *-ărime*] (Asr; csc) Mulțime de slugi (**1**) Si: (pop) *slugăret*, (înv) *slugărit*[1] (**8**), *servitorime, slujitorime*.

slugărire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ri* / E: ***slugări***] **1-7** Slugăreală (**1-3, 5-8**).

slugărit[1] *sns* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / E: ***slugări***] **1-7** Slugăreală (**1-3, 5-8**). **8** (Înv) Slugărime.

slugărit[2]***, ~ă*** *a* [At: CONTEMP. 1948, nr. 104, 23/3 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***slugări***] **1** (Rar; d. oamenii situați în fruntea unei ierarhii) Căruia i se execută cu supunere exagerată și umilitoare toate ordinele. **2** (D. persoane aflate în calitate de slugă) De ale cărui servicii se profită în mod exagerat.

slugăritor, ~oare *smf, a* [At: HELIADE, O. I, 118 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***slugări*** + *-tor*] (Înv) **1-2** Devotat (**1-2**).

slugăritură *sf* [At: LB / Pl: *~ri* / E: ***slugări*** + *-tură*] (Îvr) **1-3** Slugărire (**1-3**).

slugărnici [At: DELAVRANCEA, în DL / Pzi: *~icesc* / E: ***slugarnic***] (Rar) **1** *vi* A sluji (**2**). **2** *vi* (Fig) A se înjosi. **3-4** *vt* A slugări (**7-8**).

slugărnicie *sf* [At: CARAGIALE, ap. CADE / Pl: *~ii* / E: ***slugarnic*** + *-ie*] **1** Slugăreală (**6**). **2-4** (Rar) Slugăreală (**1-3**). **5** (Rar) Folosire de serviciile unei slugi (**1**).

slugărnicire *sf* [At: DEX / Pl: *~ri* / E: ***slugărnici***] (Rar) **1-7** Slugăreală (**1-3, 5-8**).

slugători [At: LUC. IV, 342 / Pzi: *~resc* / E: ***slugă***] (Trs) **1** *vt* A sluji (**5**). **2** *vr* A se sluji (**18**).

slugear *sm* vz ***slugar***

sluger *sm* [At: (a. 1674) IORGA, S. D. XIII, 118 / V: (înv) ***~ear, sulger*** / A și: (rar) *sluger* / Pl: *~i* / E: ***sulgiu*** + *-er*] (În Evul Mediu, în țările române) **1** Titlu dat boierului care era însărcinat cu strângerea dării în vite tăiate sau cu aprovizionarea (cu carne tăiată a) curții domnești și a armatei. **2** Boier care avea titlul de sluger (**1**). **3** (Îs) *Vel ~, mare ~* Șeful slugerilor (**2**). **4** (Îs) *~ al doilea, ~ al treilea* Slugerul imediat subordonat marelui sluger (**3**). **5** (Îas) Ajutorul marelui sluger (**3**).

slugereasă *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ese* / E: ***sluger*** + *-easă*] (Înv) Soția slugerului (**2**).

slugerel *sm* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***sulg~*** / Pl: *~ei* / E: ***sluger*** + *-el*] (Înv) Ajutor al slugerului (**2**).

slugerie *sf* [At: (a. 1696-1697) IORGA, S. D. XVI, 199 / V: ***sulg~*** / Pl: *~ii* / E: ***sluger*** + *-ie*] **1** Funcția de sluger (**2**). **2** Perioadă de timp în care cineva exercita funcția de sluger (**2**). **3** Instituție pe care o conducea un sluger (**2**). **4** (Îs) *~ia cea mare* Funcția de mare sluger (**3**). **5** (Îas) Instituția pe care o conducea marele sluger (**3**). **6** Bir în vite tăiate ce se plătea slugerului (**2**).

slugi *v* vz ***sluji***

slugoi *sm* [At: PRAV. 26 / Pl: ~ / E: ***slugă*** + *-oi*] **1** Slugă (**1**) cu aspect fizic impresionant. **2** (Dep) Om slugarnic (**1**). **3** (Dep) Lacheu.

slugos, ~oasă *a* [At: DDRF / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***slugă*** + *-os*] (Înv) **1** (D. oameni) Slugarnic (**1**). **2** (D. manifestări ale oamenilor) Slugarnic (**3**).

slugulice *sf* [At: SFC VI, 121 / Pl: ? / E: ***slugă*** + *-ulice*] **1-2** (Reg; șhp) Slugulița (**1-2**).

sluguliță *sf*, (reg) *sm* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~țe* / E: ***slugă*** + *-uliță*] **1-2** (Pop; șhp) Slugă (**1**) (devotată) Si: (reg) *slugulice* (**1-2**), (reg) *sluguță* (**1-2**).

sluguță *sf* [At: TDRG / Pl: *~țe* / E: ***slugă*** + *-uță*] **1-2** (Mar; Trs; șhp) Sluguliță (**1-2**). **3** (Reg) Copil.

sluhar *sm* vz ***sulhar***

sluis *sn* [At: LTR[2] / Pl: ? / E: eg ***sluice***] Jgheab de lemn prevăzut la bază cu o căptușeală de bolovani, grinzi de lemn, material poros etc. folosit la spălarea nisipurilor care conțin aur, platină, staniu.

sluj *i* [At: RESMERIȚĂ, D. / E: pn ***slui***] **1** Strigăt cu care cineva îndeamnă câinele (sau, rar, alt animal) dresat să ia poziție verticală, cu

corpul sprijinit pe partea posterioară și cu labele dinainte ridicate și îndoite în fața pieptului. 2 (D. câini dresați; rar, d. alte animale dresate; îc) **A face** (sau **a sta**) **~** A lua poziție verticală, cu corpul sprijinit pe partea posterioară și cu labele de dinainte ridicate și îndoite în fața pieptului. 3 (Fig; d. oameni; îae) A avea o atitudine slugarnică (1). 4 (Fig; d. oameni; îae) A se înjosi.

slujbaș, ~ă *sm*, (rar) *sf* [At: (sf. sec. XVIII) LET. III. 198/13 / Pl: *~i, ~e* / E: ***slujbă*** + *-aș*] **1** Persoană care deține o slujbă (1) Si: (pfm) *lefegiu, simbriaș* (1), (îrg) *năiemnic*, (înv) *supus*, (reg) *lefar, lefaș, năimitor* Vz *angajat, naimit²*, *salariat*. **2** (Asr; spc) Funcționar. **3** (Reg; pex) Argat (1).

slujbă *sf* [At: COD. VOR.² 10ᵛ/8 / Pl: *~be* / V: (reg) ***scl~, stl~, zl~*** / E: vsl ***слоужьба***] **1** Îndeletnicire de o oarecare durată și limitată la un anumit orar, pe care o desfășoară cineva ca angajat într-o instituție, întreprindere, la o persoană particulară etc. în schimbul unui salariu, al unei retribuții etc. Si: *serviciu* (1), *funcție, post²*, (rar) *sarcină, misiune*, (îrg) *tistie, tisturie*, (înv) *cin, huzmet, mansup, poslușanie*, (reg) *servit¹*, *breslă*. **2** Îndatorire care revine cuiva care deține o slujbă (1). **3** Loc, domeniu etc. în care se desfășoară o slujbă (2). **4-5** (Îe; îlav) (**A fi** sau **a se pune**) **în ~ba cuiva** (sau **a ceva**) (A fi sau a se pune) la dispoziția cuiva (sau a ceva). **6** (Îae) A susține pe cineva (ori ceva) sau interesele cuiva. **7** (Îae) A fi în folosul cuiva sau a ceva. **8-9** (Înv; îe; îla) (**A fi cuiva**) **de ~** (A fi cuiva) de folos. **10** Treabă. **11** (Asr; cu determinări care precizează sensul) Serviciu militar. **12-13** Însărcinare (primită sau asumată). **14** (Înv; adesea construit cu „a face") Serviciu (28). **15** (Adesea determinat prin „religioasă", „bisericească", „sfântă", rar, „dumnezeiască") Îndeplinire solemnă de către preot a ritualurilor prevăzute în canoanele bisericești pentru anumite ocazii și pentru sărbători religioase Si: *ceremonie* (1), *oficiu, serviciu* (35), *slujire* (14), *slujit¹* (14). **16** (Reg; îs) *~ba mortului* Pomană la înmormântări, la parastase etc. care constă în a împărți colaci, mâncăruri și, mai ales, băuturi sau apă Si: (îvp) *paos*. **17** (Reg; ccr) Ceea ce se dă de pomană la slujba mortului. **18** (Îvp) Dare (17).

slujbuliță *sf* [At: ZILOT. CRON. 72 / Pl: *~țe* / E: ***slujbă*** + *-uliță*] **1-2** (Șdp) Slujbă (1) (de mică importanță) Si: *slujbușoară* (1-2). **3** (Rar) Serviciu de mică importanță făcut cuiva.

slujbușoară *sf* [At: CARAGIALE, O. I, 36 / Pl: *~re* / E: ***slujbă*** + *-ușoară*] **1-2** (Rar; șdp) Slujbuliță (1-2).

sluji [At: COD. VOR.² 12ʳ/3 / Pzi: *~jesc* / V: (rar) ***~ugi***, (reg) ***scl~*** / E: vsl ***слоужити***] **1-2** *vti* A fi angajat pentru a munci în gospodărie sau în familia cuiva, fiind răsplătit în bani sau în natură Si: (rar) *a slugări* (1), *a slugărnici* (1). **3-4** *vti* A îndeplini anumite însărcinări, îndatoriri, funcții etc. în folosul cuiva sau a ceva Si: *a servi*, (îvr) *a slugări* (9), (reg) *a slugători* (1). **5-6** *vti* (Pex) A munci într-un serviciu. **7-8** *vti* (Spc) A activa într-o funcție publică. **9** *vt* (Rar) A acorda (3). **10** *vt* (Pop) A-și face serviciul militar. **11** *vt* A depune efort pentru a ajuta în vederea realizării unui scop, a unei cerințe etc. Si: *a servi*. **12** *vt* A sprijini cu devotament **13** *vt* (Asr; c. i. oameni sau mâncăruri, băutură etc.) A servi (7). **14** *vi* (Fig; d. obiecte, d. procese, fenomene naturale sau d. abstracte, rar, d. oameni sau d. acțiunile, manifestările lor etc.) A folosi la (sau ca) ceva. **15** *vi* (Îvp; îe) **A-l ~** (cuiva) **norocul** (sau **norocirea**) A-i merge bine. **16** *vi* (Îvp; îae) A avea succes Si: *a reuși*. **17** *vr* (D. oameni; adesea cu determinări introduse prin *pp* „cu", „de") A se folosi de cineva sau de ceva. **18** *vt* (Asr; c. i. oameni) A servi (3). **19** *vi* (Bis; asr) A se supune divinității Si: (rar) *a servi*, (îvr) *a săvârși*. **20** *vi* (Bis; asr; pex) A se închina. **21-22** *vti* A îndeplini solemn ritualurile prevăzute în canoanele bisericești pentru anumite ocazii și pentru sărbători religioase Si: *a oficia*, (rar) *a servi* (20), (rar) *a celebra* (1), *a săvârși*. **23** *vi* (Mun) A serba ziua numelui.

slujire *sf* [At: CARTE TREB. I, 30/23 / Pl: *~ri* / E: ***sluji***] **1** Muncă în gospodăria sau în familia cuiva, răsplătită în bani sau în natură Si. (rar) *slugăreală* (1), *slugărire* (1), *slugărit¹* (1), *slujit¹* (1) **2-3** (Pgn) Slugăreală (2-3). **4** Îndeplinire a anumitor însărcinări, îndatoriri, funcții etc. în folosul cuiva sau a ceva Si: *servire, slujit¹* (4). **5** (Pex) Muncă într-un serviciu. **6** (Spc) Activare într-o funcție publică. **7** Îndeplinire a serviciului militar Si: *slujit¹* (7). **8** Depunere de efort pentru a ajuta în vederea realizării unui scop, unei cerințe etc. Si: *servire, slujit¹* (8). **9** Sprijinire cu devotament (a cuiva sau a ceva) Si: *slujit¹* (9). **10** (Fig) Funcționare a ceva (rar, a cuiva) pentru realizarea unui scop propus Si: *slujit¹* (10). **11** (Fig; d. oameni) Folosirea a cuiva sau a ceva pentru atingerea unui scop Si: *slujit¹* (11). **12** (Bis; înv) Supunere în fața divinității. **13** (Bis; înv; pex) Închinare. **14** Slujbă (15).

slujit¹ *sns* [At: DL / E: ***sluji***] **1-14** Slujire (1-14).

slujit², ***~ă*** *a* [At: DDRF / Pl: *~iți, ~e* / E: ***sluji***] (Rar; d. oameni) Care a slujit (1) mult și își cunoaște bine atribuțiile.

slujitor, ~oare [At: CORESI, EV. 31 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***sluji*** + *-tor*] **1-2** *smf, a* (Asr) Servitor (1). **3** *smf* (Asr; cu determinări care precizează sensul) Apelativ pentru specialiști, profesioniști în diferite domenii. **4** *smf* (Reg; îs) *~ de masă* Paharnic la nuntă. **5** *smf* (Reg; rar; spc) Om (sau femeie) de serviciu. **6** *sm* (De obicei cu determinările „al altarului", „bisericesc" etc.) Preot. **7** *sm* (Îvr; fig) Satelit (8). **8** *sm* (Înv) Oștean, călare sau pedestru, în slujba domnului țării, a unui boier etc. în Evul Mediu românesc. **9** *sm* (Înv) Ostaș de țară în sec. XVI-XVIII. **10** *smp* (Înv; spc) Corp de oaste al călărețiilor și dorobanților Si: (înv) *slujitorime* (7). **11** *sm* (Îrg) Jandarm. **12** *sm* (Înv) Subaltern al marilor dregători domnești așezat la sate ca om (țăran) liber în Evul Mediu românesc. **13** *sm* (Înv; pex) Funcționar al statului feudal.

slujitoresc, ~ească *a* [At: CANTEMIR, HR. 81 / V: (înv) ***~ugi~*** / Pl: *~ești* / E: ***slujitor*** + *-esc*] (Înv) **1-2** Care aparține slujitorilor (1, 13). **3-4** Privitor la slujitori (1, 13). **5-12** Soldățesc (1-8). **13** (Spc) Care aparține călărașilor și dorobanților. **14** Privitor la călărași și dorobanți.

slujitorie *sf* [At: M. COSTIN, ap. CADE / Pl: *~ii* / E: ***slujitor*** + *-ie*] **1** (Înv) Condiție de soldat¹. **2** (Înv) Serviciu de soldat¹. **3-4** (Îvr) Condiție de călăraș sau de dorobanț.

slujitorime *sfs* [At: (a. 1700) MAG. IST. II, 211/28 / E: ***slujitor*** + *-ime*] (Csc) **1** (Asr) Servitorime (1). **2-3** Mulțime de slujitori (8-9). **4-5** Totalitatea slujitorilor (8-9). **6** (Spc) Corp de mercenari în Evul Mediu românesc. **7** (Înv; spc) Slujitor (10).

slujnic, ~ă [At: CORESI, EV. 123 / V: (reg) ***scl~, zl~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: vsl ***слоужьникъ***] **1** *sf*, (îvr) *sm* (Asr) Servitor (1). **2** *sf* (Orn; Trs; Mar; îc) **~a-cucului** Codobatură (*Motacilla alba*). **3** *sm* (Reg) Piuar.

slujnicar *sm* [At: FILIMON, O. I, 299 / Pl: *~i* / E: ***slujnică*** + *-ar*] (Înv; fam) Bărbat care se lasă întreținut de slujnice (1).

slujnicea *sf* [At: BÂRLEA, L. P. M. I, 51 / Pl: *~ele* / E: ***slujnică*** + *-ea*] **1-2** (Reg; șhp) Slujnicuță (1-2).

slujnicuță *sf* [At: LB / Pl: *~țe* / E: ***slujnică*** + *-uță*] **1-2** (Șhp) Slujnică (1) (tânără și drăguță) Si: (reg) *slujnicea* (1-2).

slum *sn* [At: DN³ / P: *slam* / Pl: *slams* / E: eg ***slum***] **1** Casă insalubră. **2** (Lpl) Cartier de case mizere și insalubre în ghetourile din S.U.A.

slup *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: eg ***sloop***] (Mrn) Velier mic cu un singur arbore fără bompres.

slut, ~ă [At: ANON. CAR. / Pl: *~uți, ~e* / E: ucr ***слутий***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care are (din naștere sau ca urmare a unui accident, a unei boli etc.) un aspect fizic dezagreabil, respingător etc. prin anomalii, neregularități, deformări etc. Si: *deformat²* (1), *desfigurat²* (1), *diform* (1), *monstruos, mutilat, pocit²*, *schilod, schilodit, schimonosit, strâmb, strâmbat*, (rar) *sluțit²* (2), *stropșit*, (pfm) *bocciu, scălâmb, scălâmbăiat*, (reg) *balcâz, șonț²*, *șonțit, șui⁷*. **3** *av* (Reg; îe) **A se uita ~** A încrunta sprâncenele. **4** *sf* (Reg; îe) **A umbla de râsul ~ei** A se compromite (2). **5-6** *smf, a* (Pex) (Om) care este foarte urât Si: *sluțit²* (3), *hidos, hâd, pocit²*, (înv) *grozav* (2), *grozăvatic, grozliv*, (reg) *balcâz, pâcleș, pogan*.

sluțeală *sf* [At: POLIZU / Pl: *~eli* / E: ***sluț*** + *-eală*] (Îvr) Sluțenie.

slutenie *sf* vz ***sluțenie***

sluti *v* vz ***sluți***

sluticel, ~ea *a* [At: TEODOREANU, M. III, 70 / Pl: *~ei, ~ele* / E: ***slut*** + *-icel*] **1-2** (Rar; șhp) Slutișor (1-2).

sluticică *af* [At: TEODOREANU, M. III, 70 / Pl: *~icele* / E: ***slut*** + *-icică*] **1-2** (Rar; șhp) Slutișoară (1-2).

sluticiune *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ni* / E: ***slut*** + *-iciune*] (Înv) Sluțenie (**3**).

slutire *sf* vz ***sluțire***

slutișor, ~oară *a* [At: DRĂGHICI, R. II, 21/16 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***slut*** + *-ișor*] **1-2** (Pfm; șhp) (Cam) slut (**6**) Si: (rar) *sluticel* (**1-2**), (pop) *slutior* (**1-2**), *grozăvior*.

slutit, ~ă *a* vz ***sluțit***[2]

sluțenie *sf* [At: GANE, ap. CADE / V: (pop) ***~ute~*** / Pl: *~ii* / E: ***sluți*** + *-enie*] **1** Caracterul a ceea ce este slut (**1**) Si: *diformitate* (**2**), *schilodenie*, (rar) *schilodeală*, (înv) *sluție* (**1**). **2** (Ccr) Ființă slută (**1**) Si: *monstru*, *pocitanie*, *pocitură*[1], *schimonositură*, *sluțitură* (**1**), (pop) *pocă*[1], *stropșitură*, (îvr) *sluțire* (**3**), (reg) *snăhoadă*, *znamenie*. **3** Caracterul a ceea ce este slut (**6**) Si: *hâdoșenie* (**1**), *poceală*, *schilodenie*, *urâciune*, *urâțenie*, (rar) *schilodeală*, (pop) *hâzenie* (**1**), (înv) *grozăvenie*, *sluție* (**3**), *sluticiune*. **4** (Ccr) Ființă slută (**6**) Si: *hâdoșenie* (**3**), *monstru*, *pocitanie*, *pocitură*[1], *schimonositură*, *sluțitură* (**2**), *urâciune*, *urâțenie*, (rar) *schilodenie*, (pop) *hâzenie* (**3**), *pocă*[1].

sluți [At: PRAV. 307 / V: (reg) ***~uti*** / Pzi: *~țesc* / E: ***slut***] **1-2** *vtr* (Îvp; d. oameni sau d. părți ale corpului lor) A (se) mutila. **3-4** *vtr* (Pex; d. oameni sau d. părți ale corpului lor) A dobândi sau a face să dobândească aspect fizic, formă, natură etc. dezagreabilă, dezgustătoare etc. datorită unor anomalii, unor neregularități, unor deformări etc. Si: *a (se) deforma* (**4-5**), *a (se) desfigura* (**1-2**), *a (se) mutila*, *a (se) poci*[1], *a (se) schilodi*, *a (se) schimonosi*, *a (se) strâmba*, *a (se) suci*, (pfm) *a (se) scălâmbăia*, *a (se) șonți*[1]. **5-6** *vtr* (Pex) A (se) urâți foarte tare Si: *a (se) poci*[1], (pop) *a se hâzi* (**1**), (înv) *a se grozăvi* (**1**), (reg) *a (se) opăci*[1], *a (se) păclişi*, *a (se) șonți*[1]. **7** *vr* (Îvp; d. oameni) A se strâmba (**18**). **8** *vr* (Rar) A se uita urât și cu mânie la cineva.

sluție *sf* [At: SIMION DASC., LET. 299 / Pl: *~ii* / E: ***slut*** + *-ie*] (Înv) **1-2** Sluțenie (**1, 3**).

sluțior, ~oară *a* [At: ALECSANDRI, P. P. 329 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***sluți*** + *-ior*] **1-2** (Pop; șhp) Slutișor (**1-2**).

sluțire *sf* [At: N. COSTIN, LET. II, 92/30 / Pl: *~ri* / E: ***sluți***] **1** Mutilare. **2** (Pex) Dobândire de aspect fizic, formă, natură etc. dezagreabile, dezgustătoare etc. din cauza unor anomalii, a unor neregularități etc. Si: *deformare* (**3**), *desfigurare* (**1**), *mutilare*, *pocire*, *pocitură*[1], *schimonosire*, *schilodire*, *strâmbare*, *sucire*, (rar) *schilodeală*, *sluțit*[1] (**2**), (pfm) *scălâmbăială*, *scălâmbăire*, *scălâmbăitură*. **3** (Îvr) Sluțenie (**2**). **4** (Pex) Urâțire extremă Si: *pocire*, *pocitură*[1], *urâțenie*, (rar) *sluțit*[1] (**4**), (pop) *hâzenie* (**1**), (înv) *grozăvire*.

sluțit[1] *sns* [At: M. D. ENC. / E: ***sluți***] **1** (Înv) Mutilare. **2-3** (Rar; pex) Sluțire (**2, 4**).

sluțit[2]***, ~ă*** *a* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~utit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***sluți***] (D. oameni sau d. părți ale corpului lor) **1** (Înv) Mutilat. **2-3** *mf* (Rar; pex) Slut (**2, 6**).

sluțitură *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ri* / E: ***sluți*** + *-tură*] **1-2** Sluțenie (**2, 4**).

smac *i* vz ***smâc***

smagă *sf* vz ***snagă***

smalt[1] *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***smalt***] **1** Sticlă colorată în albastru de oxidul de cobalt. **2** Nume dat culorilor folosite în heraldică.

smalt[2] *sm* vz ***smalț***

smaltat, ~ă *a* vz ***smălțat***

smaltină *sf* [At: CADE / Pl: *~ne* / E: fr ***smaltine***] Minereu natural de cobalt, cu conținut de nichel și fier, de culoare albă sau cenușie, cu irizații, casant, care cristalizează în sistemul cubic.

smalț *sn* [At: (a. 1681) HEM 2129 / V: ***jm~, ~ant***, (îrg) ***șm~***, (înv) ***~lt, zemalci, zim~, zmalt, zm~***, (reg) ***jăm~, jum~, ~ant, zam~, zăm~, zmanț, zmat, zmelci, zum~*** / Pl: *~uri* / E: ngr **σμάλτο**, ger ***Schmalz***, it ***smalto***] **1** Masă sticloasă obținută prin topire sau sintetizare, conținând oxizi, în special de siliciu și bariu, care se aplică pe suprafața obiectelor metalice sau ceramice pentru a le proteja de oxidare, pentru a le face impermeabile sau pentru a le decora Si: *email* (**2**), *glazură* (**3**), (reg) *calai* (**1**), *maz*, *mazlu*, *mortasâncă*. **2** (Pex) Obiect smălțuit Si: *email* (**3**). **3** Substanță albă, foarte dură și lucioasă, care acoperă coroana dinților, protejând dentina Si: *email* (**1**). **4** (Bot; Trs; îc) **~-de-sticlă** Brâncă (*Salicornia europaea*).

smalțat *a* vz ***smălțat***

smant *sn* vz ***smalț***

smanț *sn* vz ***smalț***

smeoaică *sf* vz ***zmeoaică***

smaracdie *sf* vz ***smarald***

smarag *sn* vz ***smarald***

smaragd *sn* vz ***smarald***

smaragdin *a* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 127, 4/1 / V: ***zm~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***smaragdin***] (Liv) **1-2** Smaraldiu (**1-2**).

smarald *sn* [At: PO 271/28 / V: ***~agd, ~and, zmaragd, zm~, zmarand***, (înv) ***izmarand, ~ag, smărand, ~acdie sf, ~andă sf, smeragdie sf, smer~, smerand, zmăragd, zmărand*** / Pl: *~e*, (înv) *~uri* / E: ngr **σμάραγδος**, it ***smeraldo***] Varietate de beril de culoare verde, foarte transparentă, folosită ca piatră prețioasă.

smaraldiu, ~ie *a* [At: F (1873), 182 / V: ***smăral~, zmaragd~*** / Pl: *~ii* / E: ***smarald*** + *-iu*] **1** Care are culoarea smaraldului Si: (liv) *smaragdin* (**1**). **2** Ca smaraldul Si: (liv) *smaragdin* (**2**).

smarand *sn* vz ***smarald***

smarandă *sf* vz ***smarald***

smaranz *s* [At: H XIV, 436 / A: nct / Pl: nct / E: nct] (Reg) Plantă nedefinită mai îndeaproape.

smarid *sm* [At: GOLESCU, I. 81 / V: (rar) ***~e, zmaridie sf*** / Pl: *~izi* / E: ngr **σμαρίδα**] Pește marin migrator, cu corpul alungit, ușor turtit lateral, de culoare brună-cenușie, lung până la 20 cm, cu botul ascuțit și gura largă (*Smaris smaris*).

smaride *sm* vz ***smarid***

smăcea *sf* vz ***smicea***

smăci *v* vz ***smuci***

smăcina [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 70[v]/14 / V: ***zm~*** / Pzi: *smacin*, 6 și *smacin* / E: ***s- + măcina***] (Înv) **1-2** *vtr* A (se) fărâmița (**1-2**). **3-4** *vtr* (Pex) A (se) zdrobi. **5-6** *vtr* A (se) tortura[1]. **7** *vt* (Fig) A agita (**3**). **8** *vt* (Fig) A tulbura. **9** *vt* (Înv; c. i. funcții ale organismului) A deregla (**1**).

smăcinare *sf* [At: VARLAAM, C. 176 / V: ***zm~*** / Pl: *~nări* / E: ***smăcina***] (Înv) **1** Fărâmițare (**1**). **2** (Pex) Zdrobire. **3** Tortură. **4** (Fig) Agitație (**2**). **5** (Fig) Tulburare. **6** (Fig; pex) Zbucium sufletesc.

smăcinat, ~ă *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***zm~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***smăcina***] (Înv) **1** Fărâmițat[2]. **2** Zdrobit. **3** (Pex) Ruinat. **4** (Rar; d. dantură) Cariat[2] (**1**). **5** (Fig) Agitat[2] (**2**). **6** (Fig) Tulburat[2]. **7** (Pex; fig) Zbuciumat.

smăcinătură *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***zm~*** / Pl: *~ri* / E: ***smăcina*** + *-ătură*] (Îrg) **1** Fărâmițare (**1**). **2** (Pex) Zdrobire. **3** (Ccr) Ceea ce este fărâmițat[2].

smăcoi *s* vz ***zmocoi***

smălta *v* vz ***smălța***

smăltui *v* vz ***smălțui***

smăltuit *a* vz ***smălțuit***[2]

smălța *vt* [At: PLEȘOIANU, T. I, 64/16 / V: (rar) ***~lta***, (înv) ***~ți*** / Pzi: *~țez* / E: ***smalț***] A împodobi cu diferite culori, de obicei cu nuanțe vii Si: *a smălțui* (**3**) Vz *împestrița*, *păta*, *pestrița*, *popistri*.

smălțat, ~ă *a* [At: D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 39 / V: (înv) ***smal~, zmalțat***, (reg) ***smaltat*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***smalța***] **1** Care este împodobit cu diferite culori, de obicei cu nuanțe vii Si: (rar) *smălțuit*[2] (**3**) Vz *împestrițat*, *pătat*, *pestrițat*. **2** (Rar; d. obiecte de metal sau de ceramică) Smălțuit[2] (**1**). **3** (Reg; d. dinți) Acoperit cu smalț (**3**).

smălți *v* vz ***smălța***

smălțire *sf* [At: RUS, I. I. 194/21 / Pl: *~ri* / E: ***smălți***] Împodobire cu diferite culori, de obicei cu nuanțe vii.

smălțui *vt* [At: ANON. CAR. / V: (îrg) ***zm~***, (înv) ***~ltui, șmălciui, zemălciui***, (reg) ***jăm~, jm~, jum~, mălțui, smănțui, smânțui, zmăltui, zmănțui*** / Pzi: *~esc* / E: ***smalț*** + *-ui*] **1** (C. i. obiecte de metal sau de

ceramică) A acoperi cu un strat de smalț (1) Si: *a emaila*, *a glazura* (3). 2 (Fig) A smălța. 3 (Rar; c. i. dantură) A da lustru.

smălțuială *sf* [At: POLIZU / V: (reg) ***smănț~*** / Pl: *~ieli* / E: ***smălțui*** + *-eală*] 1 Suprafață smălțuită[2] (1). 2 (Pex) Smalț (1).

smălțuire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (înv) ***smâltiu~*** / Pl: *~ri* / E: ***smălțui***] 1 Emailare. 2 (Rar) Lustruire a suprafeței danturii Si: *smălțuit*[1] (2).

smălțuit[1] *sns* [At: DDRF / V: ***zm~*** / E: ***smălțui***] (Rar) Smălțuire (2).

smălțuit[2], ***~ă*** *a* [At: LEX. MARS. 138 / V: (îrg) ***smănț~, smânț~, smultiuit, zăm~, zmăltuit, zm~, zmănț~, zmul~***, (înv) ***șm~, șmălciuit***, (reg) ***jămulțit, jumul~, smel~, șmel~, șmul~, zamal~, zemelciuit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***smălțui***] 1 (D. obiecte de metal sau de ceramică) Acoperit cu un strat de smalț (1) Si: *emailat*, *glazurat* (3), (rar) *smălțat* (2). 2 (Reg) Poleit[2]. 3 (Rar) Smălțat (1). 4 (Prt) Fardat strident.

smălțuitor, ~oare *smf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***zm~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***smălțui*** + *-tor*] Persoană care se ocupă cu smălțuitul (1) vaselor sau al altor obiecte Si: *emailor*.

smălțuitură *sf* [At: VALIAN, V. / Pl: *~ri* / E: ***smălțui*** + *-tură*] (Înv) Emailare (1-2).

smănoaie *sf* vz ***zmeoaie***

smănțui *v* vz ***smălțui***

smănțuială *sf* vz ***smălțuială***

smănțuit, ~ă *a* vz ***smălțuit***[2]

smăoaică *sf* vz ***zmeoaică***

smăoaie *sf* vz ***zmeoaie***

smărand *sn* vz ***smarald***

smărăldiu, ~ie *a* vz ***smaraldiu***

smărăndel *sn* [At: BOLINTINEANU, O. 182 / Pl: ? / E: ***smarand*** + *-el*] 1-2 (Îvr; șhp) Smarald (de mici dimensiuni).

smărăndiță *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~țe* / E: nct] (Dob) Pește marin nedefinit mai îndeaproape.

smărceav, ~ă *a* vz ***smârceav***

smărced, ~ă *a* vz ***smârcad***

smărdui *v* vz ***smredui***

smărțog *sm* vz ***mârțoagă***

smăsurat, ~ă *a* [At: HELIADE, O. I, 292 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***măsurat*** cf it *smisurato*] (Îvr) Imens.

smău *smn* vz ***zmeu***

smâc [At: ȚICHINDEAL, F. 208/20 / V: ***smac, zmâc*** *i, sn*, ***zmârc*** *sn* / Pl: *~uri*, (rar) *~âce* sn / E: ns cf *smuci*] 1 *i* (Pop; adesea cu valoare predicativă) Cuvânt care sugerează o mișcare bruscă și precipitată a unei ființe care sare de undeva Si: (pop) *huști, țâști, țuști, zvâc*. 2 *i* (Pop; adesea cu valoare predicativă; îf *smac*) Cuvânt care sugerează un gest rapid făcut de cineva pentru a apuca, a răsuci etc. ceva. 3 *sn* (Reg) Laț de prins păsări, câini etc. 4 *sn* (Reg; pex) Cursă[1] (1). 5 *sn* (Reg) Jucărie pentru copii, în formă de arc, cu ajutorul căreia se aruncă un bețișor care se încurcă, răsucindu-se, în părul sau în barba cuiva. 6 *sn* (Reg; prc) Bețișorul smâcului (5) Si: (reg) *căluș* (1). 7 *sn* (Reg) Câlți (1). 8 *sn* (Reg) Prăsnel. 9 *sn* (Reg; îs) *Sfredel cu ~* Burghiu (1). 10 *sn* (Reg) Manivelă la fântână. 11 *sn* (Reg) Putinei.

smâcâi *vt* [At: LEXIC REG. II, 53 / Pzi: *smâcâi* / E: ***smâc*** + *-âi*] (Reg) A smuci (1).

smâcâi *sn* vz ***smiorcăi***

smâcea *sf* vz ***smicea***

smâci *v* vz ***smuci***

smâcire *sf* vz ***smucire***

smâcit, ~ă *a* vz ***smucit***[2]

smâcitură *sf* vz ***smucitură***

smâlc *sn* vz ***smârc***[2]

smâlceag *sn* [At: CHEST. IV, 61/772, / Pl: *~uri* / E: nct] (Reg) Pământ alunecos și moale.

smâlci *vi* [At: TOMESCU, GL. / Pzi: *~lcesc* / E: bg ***смълча се***] (Mun) A se speria (2).

smâltuire *sf* vz ***smălțuire***

smâlz *sn* [At: DR. VIII, 178 / Pl: ? / E: ns cf *mânzare*] (Ban) „Măsuratul laptelui la oi, când se face stâna primăvara și se mulg întâia dată oile".

smânat, ~ă *a* [At: O. BÎRLEA, A. P. II, 21 / Pl: *~ați, ~e* / E: nct] (Reg; d. oameni; csnp) Urât.

smâncea *sf* vz ***smicea***

smânceală *sf* vz ***smuceală***

smâncet *sn* vz ***smucit***[1]

smânci *v* vz ***smuci***

smâncioacă *sf* vz ***smicioagă***

smâncioagă *sf* vz ***smicioagă***

smâncit, ~ă *a* vz ***smucit***[2]

smâncitură *sf* vz ***smucitură***

smântă *sf* vz ***smintă***

smânțână *sf* vz ***smântână***

smântâna *v* vz ***smântâni***

smântână *sf* [AT: ANON. CAR. / V: (înv) ***~țână, smențână, smen~, zmen~***, (reg) ***mâstână, zmin~*** / A și: (reg) *smântână* / Pl: (rar) *~nuri, ~ni* / E: vsl ****сымєтана*** cf bg *сметана*] 1 Produs lactat gras, de culoare albă-gălbuie, care se formează la suprafața laptelui nefiert după ce a fost lăsat câtva timp la o temperatură obișnuită sau care se separă de lapte cu o mașină centrifugă specială Si: (pop) *spumă* (24), (reg) *groscior* (3), *smoală* (15). 2 (Reg; îs) ~ *acra* Lapte prins folosit pentru acrit supa sau pentru închegat laptele. 3 (Reg; îe) **A turna iaurt peste ~** Se spune la adresa unei femei care nu este bună gospodină. 4 (Reg) Caimac la lapte. 5 (Fig) Partea cea mai bună dintr-un lucru. 6 (Reg; gmț; îf *mâstâna*) Rachiu. 7 (Bot; reg) Mătasea-broaștei (*Conferva vulgaris*).

smântânea *sf* [At: H XVII, 226 / Pl: ? / E: ***smântână*** + *-ea*] (Reg) 1-10 Smântânică (1-10).

smântâni *vt* [At: ANON. CAR. / V: (înv) ***~na***, (reg) ***zm~*** (Pzi: 3 *zmântâne*) / Pzi: *~nesc* / E: ***smântână***] 1 (Cu complementul „laptele", „oala") A aduna smântâna (1) din lapte. 2 (Cu complementul „laptele", „oala") A extrage smântâna (1) din lapte. 3 (Arg) A destitui.

smântânică *sf* [At: DDRF / V: (reg) ***sânt~, zmâ~*** / Pl: ? / E: ***smântână*** + *-ică*] 1-2 (Șhp) Smântână (1) (în cantitate mică). 3 (Reg) Caimac de pe lapte. 4 Plantă erbacee cu tulpina acoperită de peri lungi și aspri, cu flori galbene, plăcut mirositoare și cu fructe înguste, așezate câte patru la un nod Si: (reg) *sânziană, buruiene-de-roce, iarba-crucii* (*Galium cruciata*). 5 (Bot; reg) Sânziană (*Galium verum*). 6 (Bot; reg; îf *sântânică*) Crețușcă (*Filipendula ulmaria*). 7 (Bot; Buc) Brustur (*Petasites hybridus*). 8 (Mol; Buc) Plantă erbacee cu frunze groase, cu flori albe-gălbui, care crește pe stâncile calcaroase din munți (*Sempervivum hirsutum*). 9 (Bot; reg) Iarbă-mare (*Inula helenium*). 10 Planta *Orobanche eumana*.

smântânire *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~ri* / E: ***smântâni***] 1 Adunare a smântânei (1) de pe lapte Si: *smântânit*[1] (1). 2 Extragere a smântânei (1) din lapte Si: *smântânit*[1] (2).

smântânit[1] *sns* [At: CREANGĂ, A. 44 / E: ***smântâni***] 1-2 Smântânire (1-2).

smântânit[2], ***~ă*** *a* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***smântâni***] (D. lapte) 1 Din care s-a extras smântâna (1). 2 De pe care s-a luat smântâna (1).

smântâniu, ~ie *a* [At: OPRESCU, S. 227 / Pl: *~ii* / E: ***smântână*** + *-iu*] De culoarea smântânii (1) Si: *alb-gălbui*.

smântânos, ~oasă *a* [At: ANON. CAR. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***smântână*** + *-os*] 1 (D. lapte) Care conține multă smântână (1). 2 Cu aspect de smântână (1).

smânteală *sf* vz ***sminteală***

smânti *v* vz ***sminti***

smânțui *v* vz ***smălțui***

smânțuit, ~ă *a* [At: CHEST. V, 154/89 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***smântână***] (Reg; îs) *Mâncare ~ă* Mâncare preparată din smântâna (1) care iese din urdă.

smânțărit, ~ă [At: DLR / Pl: *~i, ~e* / E: nct] (Reg; îs) *Mere ~e* Mere timpurii.

smânțuit, ~ă *a* vz ***smălțuit²***

smârc¹ *i* vz ***smiorc***

smârc² *sn* [At: DOSOFTEI, PS. 140/16 / V: (reg) ***~âlc, ~rg, smorc, zm~, zmorc*** / Pl: *~uri,* (rar) *~rce* / E: vsl **смръкъ**] **1** (Înv) Vârtej (**1**) de apă. **2** (Înv; pex) Vârtej (**3**) de vânt. **3** Loc mocirlos, acoperit cu vegetație, unde izvorește apă fără a se scurge Si: *băltoacă* (**3**), *mlaștină, mocirlă,* (rar) *băltac¹,* (pop) *rovină,* (îrg) *hățiș,* (înv) *batac², bălțină, paluda, piștelniță,* (reg) *balmă* (**1**), *bahlui, bară* (**8**), *băhniș, balăștioagă* (**3**), *bâlc* (**1**), *bulhac, mărghilă, mlacă, mlaștiniță, molastina, ploștina, rât², smârdie, tălbăriță, tău²*. **4** Ochi de apă pe un teren mocirlos. **5** (Rar) Baltă rămasă în urma ploilor. **6** (Lpl; în basme) Loc îndepărtat și primejdios unde își are izvoarele marea sau unde se scurg apele mării. **7** (Pex) Cantitate mare de apă. **8** (Rar) Izvor al unui râu. **9** (Rar) Smoc (**1**) de iarbă. **10** (Reg) Pompă la fântână. **11** (Reg; pex) Țeavă. **12** (Reg; pex) Furtun. **13** (Reg; pex) Tulumbă. **14** (Trs; Ban) Tâlv pentru scos lichidul dintr-un butoi. **15** (Ban; Trs) Cumpănă la fântână.

smârcă *sf* [At: LEXIC REG. II, 53 / Pl: *~rci* / E: drr ***smârcâi***] (Reg; irn) Femeie care plânge cu ușurință.

smârcăi *v* vz ***smârcâi***

smârcâi *v* ***smiorcăi***

smârcâilă *sfs* [At: UDRESCU, GL. / E: ***smârcâi*** + *-ilă*] (Reg; dep) **1-2** Smârcilă (**1-2**).

smârcâit¹ *sn* vz ***smiorcăit¹***

smârcâit², ***~ă*** *a* vz ***smiorcăit²***

smârcâitură *sf* vz ***smiorcăitură***

smârceală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***smârci*** + *-eală*] (Mun) Smiorcăială (**1**).

smârceav, ~ă [At: LB / V: ***smăr~, zmârcav*** / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *smârc²*] **1** *a* (Înv) Urât. **2** *a* (Înv; pex) Murdar. **3-4** *smf, a* (Reg; îf *zm~*) (Copil) nespălat și mucos.

smârced, ~ă *a* [At: POLIZU / V: ***smăr~*** / Pl: *~ezi, ~e* / E: *s-* + ***mârced***] (Îdt) **1** Urât. **2** (Pex) Murdar.

smârci [At: TDRG / V: ***zm~*** / Pzi: *~rcesc* / E: ***smârc¹***] (Reg) **1** *vi* (D. apă) A musti. **2** *vi* (Pex; d. apă) A plescăi. **3-4** *vir* (D. oameni) A (se) smiorcăi (**6-7**). **5** *vi* (Îe) **A o ~** A i se întâmpla cuiva un lucru neplăcut, neașteptat. **6** *vi* (Îe) **A ~ din nas** A face mofturi. **7** *vt* (Mai ales d. vite) A sorbi. **8** *vi* (Mun; Olt) A râvni să bea, să mănânce etc.

smârcilă *sms* [At: UDRESCU, GL. / E: ***smârci*** + *-ilă*] (Reg; dep) **1** Om care bea cu zgomot. **2** Om care bea mult.

smârcit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***smârci***] (Mun) **1-2** Smiorcăit² (**3, 5**).

smârcitură *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ri* / E: ***smârci*** + *-tură*] (Mun) **1** Smiorcăit¹ (**1**). **2** Copil smorcăit² (**3**). **3** Om de nimic Si: *lepădătură.* **4** Bețivan (**1**).

smârcos, ~oasă *a* [At: CIHAC, II, 351 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***smârc²*** + *-os*] **1** (D. terenuri) Plin de smârcuri (**3**) Si: *mlăștinos, mocirlos,* (pop) *băltos, rovinos,* (reg) *bălhmos, mărghilos, mlăcos¹, ploștinos, râtos²*. **2** (D. ape) Plin de nămol Si: *nămolos, mâlos.*

smârcoti *vt* [At: I. CR. VII, 252 / Pzi: 3 *~tește* / E: ***smârc¹*** + *-oti*] (Mol; d. viței) A suge după mulsoare.

smârcotit *sns* [At: I. CR. VII, 252 / E: ***smârcoti***] (Mol) Supt al vițeilor după mulsoare.

smârcui *vi* [At: SFC IV, 141 / Pzi: *~esc* / E: ***smârc¹*** + *-ui*] (Reg) A smiorcăi (**1**).

smârculeț *sn* [At: H XI, 324 / Pl: *~e* / E: ***smârc²*** + *-uleț*] **1-2** (Reg; șhp) Smârc² (**2**) (mic) Si: (reg) *zmârcurel* (**1-2**).

smârd, ~ă [At: LB / V: (reg) ***zm~*** / Pl: *~rzi, ~e* / E: vsl **смръдъ**] **1-2** *smf, a* (Îrg) (Om) urât. **3-4** *smf, a* (Îrg; pex) (Om) murdar. **5** *smf* (Reg) Om josnic. **6** *a* (Reg) Slab (**1**). **7** *a* (Buc; Mol) Supărat² (**2**). **8** *sf* (Înv) Murdărie. **9** *sf* (Înv; fig) Păcat². **10** *sf* (Reg; dep) Femeie căreia nu-i place curățenia. **11** *sf* (Reg; dep) Femeie care se smiorcăie (**7**).

smârdar *sn* vz ***smirdar***

smârdie *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ii* / E: ***smârd*** + *-ie*] (Mun) Smârc² (**2**).

smârdios, ~oasă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***smârd*** + *-(i)os*] (Mun) Mlăștinos.

smârdoare *sf* [At: CREANGĂ, O. 146 / V: ***zm~*** / Pl: *~ori* / E: ***smârd*** + *-oare*] (Mol) **1** Lucru murdar. **2** (Prc) Ființă dezgustătoare și urâtă.

smârdui *v* vz ***smredui***

smârg *sn* vz ***smârc²***

smârțoagă *sf* vz ***mârțoagă***

smârțog *sm* vz ***mârțoagă***

smârzenie *sf* [At: LEXIC REG. II, 124 / Pl: *~ii* / E: ***smârd*** + *-enie*] (Mol) Urâțenie.

smârzi *vr* [At: MAT. DIALECT. I, 191 / Pzi: *~zesc* / E: ***smârd***] (Reg; d. oameni) A se urâți.

smead¹ *sns* [At: SADOVEANU, P. XIV, 479 / E: ns cf vsl **смѣдъ**] Mâncare specială folosită drept nadă pentru pești, care se aruncă în apă înainte de a introduce undița.

smead², ~ă *a* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 1ᵛ/27 / V: (înv) ***zm~***, (reg) ***sm~***, (îvr) ***~ard*** / Pl: *~ezi, ~e,* (rar) *~eazi,* (îvr) *semeaduri* / E: vsl **смѣдъ**] **1** (D. față sau d. părți ale feței) Care este negricios și palid. **2** (Pex; d. oameni) Cu fața negricioasă și palidă.

smeard, ~ă *a* vz ***smead²***

smearen, ~ă *a* vz ***smerin***

smecher, ~ă *a* vz ***șmecher***

smechișă *sf* vz ***sămăchișă***

smeci *sn* [At: DN² / V: ***~eș*** / Pl: *~uri* / E: eg, fr ***smash*** pad *meci*] (Spt) Lovitură de atac decisivă la jocul de tenis (de câmp sau de masă), prin care o minge înaltă primită este expediată cu putere în terenul adversarului.

smecia *vt* [At: DN³ / P: *~ci-a* / Pzi: 3 *~ză* / E: ***smeci***] (Spt) A face un smeci.

smectic, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***smectique***] (D. substanțe) Care are proprietatea de a scoate grăsimile.

smectit *sm* vz ***smectită***

smectită *sf* [At: ALEXI, W. / V: ***smectit*** *sm* / Pl: ? / E: ger ***Smektit***] Varietate de argilă care, sub formă de praf, are proprietatea de a scoate grăsimea din stofe.

smedior, ~oară *a* [At: DDRF / P: *~di-or* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***smead²*** + *-ior*] (Reg) **1-2** Smedișor (**1-2**).

smediș *sn* vz ***smidiș***

smedișor, ~oară *a* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 17ᵛ/16 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***smead²*** + *-ișor*] **1-2** (Cam) smead² (**1-2**) Si: (reg) *smedișor* (**1-2**).

smediță *sf* [At: LEXIC REG. II, 74 / Pl: *~țe* / E: ***smidă*** + *-iță*] (Reg) Mlădiță.

smegmă *sfs* [At: POLIZU, P. 133/7 / E: ngr **σμῆγμα**] **1** (Înv) Sebum. **2** (Med) Substanță albicioasă care rezultă din secreții celulare și detritusuri și care se adună pe organele genitale externe, în cazurile de lipsă de igienă.

smei *v* vz ***zmei***

smeiesc, ~ească *a* vz ***zmeiesc***

smelțuit, ~ă *a* vz ***smălțuit²***

smeniță *sf* [At: BUJOREAN, B. L. 393 / A: nct / Pl: *~țe* / E: nct] (Bot; reg) Cătușnică (*Nepeta cataria*).

smentână *sf* vz ***smântână***

smentână *sf* vz ***smântână***

smenteală *sf* vz ***sminteală***

smenti *v* vz ***sminti***

smentire *sf* vz ***smintire***

smentit, ~ă *a* vz ***smintit***

smeoaică *sf* vz ***zmeoaică***

smeoaie *sf* vz ***zmeoaie***

smeoi *sm* vz ***zmeoi***

smeoruș *sm* vz ***zmeuruș***

smer *smn* vz ***zmeu***
smeragdie *sf* vz ***smarald***
smerald *sn* vz ***smarald***
smerand *sn* vz ***smarald***
smerdui *v* vz ***smredui***
smerduire *sf* vz ***smreduire***
smerduit, ~ă *a* vz ***smreduit***
smerduitor, ~oare *a* vz ***smreduitor***
smereală *sf* [At: BRĂESCU. V. A. 139 / Pl: *~eli* / E: ***smeri*** + *-eală*] (Rar) Smerenie (7).
smerei *v* vz ***smeri***
smerelnic, ~ă *a* [At: N. A. BOGDAN, ap. TDRG / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***smeri*** + *-elnic*] (Îvr) **1-3** Smerit (**20, 22, 25**).
smeren, ~ă *a* vz ***smerin***
smerenie *sf* [At: COD. VOR.² 339 / V: (înv) ***zm~*** / Pl: *~ii* / E: vsl ***съмѣрение***] **1** Atitudine umilă și supusă Si: *umilință*, (îrg) *milă¹*, (înv) *molcomire, oviliciune, smericiune, smerire* (**1**), (îvr) *minuniciune, smerință, smeritură*, (fam) *spăseală, spăsenie*. **2** (Înv) Modestie. **3** Sfială. **4** (Înv) Pudoare. **5** (Înv) Situație inferioară. **6** (Înv) Micșorare. **7** Respect și prețuire izvorâte din recunoașterea superiorității cuiva sau a ceva Si: (rar) *smereală*, (îvr) *smernicie*. **8** (Bis) Sentiment religios manifestat prin atașament și respect deosebit față de biserică și de practicile ei Si: *credință* (**20**), *cucernicie* (**1**), *cuvioșie* (**3**), *evlavie* (**2**), *pietate, religiozitate*, (liv) *devoțiune* (**1**), (rar) *pioșenie, piozitate*, (înv) *blagocestie, blagocestvie, hristoitie, plecare, plecat¹, râvnă, râvnire, smerire* (**4**), *supunere, umiliațiune, umilitate*. **9** (Înv) Pocăință.
smeri [At: PSALT. HUR. 123ᵛ/9 / Pzi: *~resc* / V: (înv) ***zm~, smiri***, (reg) ***~rei*** / E: slv ***съмѣрити***] **1** *vr* A adopta o atitudine umilă, supusă, plină de respect Si: *a se umili*, (înv) *a se mici¹, a se micșora, a se milcui, a se molcomi*. **2** *vr* (Mar; Trs) A se mândri. **3** *vr* (Reg) A se fandosi (**1**). **4** *vr* (Reg) A șovăi¹. **5** *vt* (Înv) A umili. **6** *vt* (Pex) A înfrânge. **7** *vt* (Îvr; c. i. femei) A viola (**6**). **8** *vt* (Înv) A chinui (**1**). **9** *vr* (Îvr) A scădea. **10** *vr* (Bis) A se supune preceptelor religiei creștine și autorității lui Dumnezeu Si: *a se pleca, a se supune, a se umili*. **11** *vr* (Bis) A avea o atitudine cucernică în fața divinității Si: *a se pleca, a se supune, a se umili*. **12** *vr* (Înv; ccd) A se ruga¹. **13** *vr* (Înv) A se căi (**2**).
smericiune *sf* [At: CORESI, EV. 111 / Pl: ? / E: ***smeri*** + *-ciune*] (Înv) Smerenie (**1**).
smerin, ~ă [At: DOSOFTEI, PS. 53/1 / V: ***~earen, ~ren, ~ernu*** / A și: *smerin* / Pl: *~i, ~e* / E: vsl ***съмѣрьнъ, смѣренъ***] (Înv) **1-11** *a* Smerit (**1-2, 5-6, 8-11, 13-14, 16**). **12** *av* Smerit (**12**).
smerință *sf* [At: EUSTATIEVICI, GR. RUM. 78ʳ/17 / Pl: *~țe* / E: ***smeri*** + *-ință*] (Îvr) Smerenie (**1**).
smerire *sf* [At: PSALT. 37 / Pl: *~ri* / E: ***smeri***] **1** Smerenie (**1**). **2** Înfrângere. **3** Respect. **4** (Bis) Smerenie (**8**).
smerit, ~ă [At: COD. VOR.² 56ʳ/4 / V: (îrg) ***zm~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***smeri***] **1** *a* (D. oameni) Care adoptă o atitudine umilă Si: *supus, umil, umilit*, (liv) *obsecvios*, (îrg) *ofilit*, (înv) *smerin* (**1**), *smernic* (**1**), *suplecat*, (fam) *spăsit* (**3**). **2** *a* (D. manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor) Care exprimă smerenie (**1**) Si: *supus, umil, umilit*, (liv) *obsecvios*, (îrg) *ofilit*, (înv) *smerin* (**2**), *smernic* (**2**), *suplecat*, (fam) *spăsit* (**4**). **3** *av* În mod umil, supus, plin de respect etc. **4** *a* (Înv; în formule de respect sau epistolare) Preaplecat. **5** *a* (Înv; d. oameni) Modest. **6** *a* (Pex) Lipsit de însemnătate pe plan social Si: *smerin* (**4**). **7** *a* (Pex; d. lucruri) Simplu (**18**). **8** *a* (D. oameni) Care este cuviincios, respectuos Si: (înv) *smerin* (**5**). **9** *a* (Pex; d. oameni) Sfios. **10** *a* (D. manifestări ale oamenilor) Care exprimă bună-cuviință, respect Si: (înv) *smerin* (**7**). **11** *a* (Pex; d. manifestări ale oamenilor) Care exprimă sfială Si: (înv) *smerin* (**8**). **12** *av* În mod cuviincios Si: *amerin* (**9**). **13** *a* (Bis; d. oameni) Care se supune preceptelor religiei creștine, autorității lui Dumnezeu Si: *credincios* (**13**), *cucernic* (**1**), *cuvios* (**16**), *evlavios* (**1-2**), *pios, religios*, (înv) *blagocestiv, pietos, râvnitor, smerin* (**12**), (îrg) *smernic* (**3**), (îvr) *smerelnic* (**1**), (frm) *devot*. **14** *a* (Bis; d. oameni) Care are o atitudine cucernică în fața divinității Si: *credincios, cucernic* (**8**), *cuvios, evlavios* (**2**), *pios, religios*, (înv) *blagocestiv, pietos, râvnitor, smerin* (**10**), (îrg) *smernic* (**4**), (îvr) *smerelnic* (**2**), (frm) *devot*. **15** *av* În mod cucernic. **16** *a* (D. manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor) Care manifestă cucernicie în fața divinității Si: *credincios, cucernic* (**12**), *cuvios, evlavios* (**4**), *pios, religios*, (înv) *blagocestiv, pietos, râvnitor, smerin* (**11**), (îrg) *smernic* (**5**), (îvr) *smerelnic* (**3**), (frm) *devot*. **17** *a* (Rar; d. oameni) Care se căiește.
smeritor, ~oare *smf, a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~i, ~oare* / E: ***smeri*** + *-tor*] **1-2** (Persoană) care supune pe cineva. **3-4** (Persoană) care umilește pe cineva.
smeritură *sf* [At: CORESI, ap. DHLR II, 347 / Pl: *~ri* / E: ***smeri*** + *-tură*] (Îvr) Smerenie (**1**).
smernă *sf* vz ***smirnă²***
smernic, ~ă *a* [At: MAIOR, P. 50/8 / Pl: *~ici, ~ice* / E: slv ***съмѣрьникъ***] **1-2** (Înv) Smerit (**1-2**). **3-5** (Îrg) Smerit (**13-15**).
smernicie *sf* [At: LB / Pl: *~ii* / E: ***smernic*** + *-ie*] (Îvr) Smerenie (**7**).
smernu, ~ă *a* vz ***smerin***
smet *sn* [At: (a. 1832) URICARIUL, VIII, 167 / Pl: *~uri* / E: rs ***смета***] (Înv) Deviz (**3**).
smetie *sf* [At: BUL. FIL. V, 315 / V: ***zm~*** / A și: *smetie* / Pl: *~ii* / E: ns cf *smidă²*] (Reg) Băț folosit la îmblătitul grâului.
smeu *sm, sn* vz ***zmeu***
smeuleț *sm* vz ***zmeuleț***
smeur¹ *sm* vz ***zmeur¹***
smeur² *sm* vz ***zmeură¹***
smeurar *sm* vz ***zmeurar***
smeură¹ *sf* vz ***zmeur***
smeură² *sf* vz ***zmeură¹***
smeure *sf* vz ***zmeur¹***
smeuret *sn* vz ***zmeuret***
smeurică *sf* vz ***zmeurică***
smeuriș *sn* vz ***zmeuriș***
smeuriște *sf* vz ***zmeuriște***
smeuriță *sf* vz ***zmeuriță***
smeuriu, ~ie *a* vz ***zmeuriu***
smeuruș *sn* vz ***zmeuruș***
smezi *vr* [At: MURNU, O. 274 / Pzi: *~zesc* / E: ***smead²***] (Rar; d. față sau piele) A deveni smead² (**1**).
smialț *sm* [At: ANTIPA, P. I, 87 / P: *smi-alț* / V: ***zm~*** / Pl: ? / E: ns cf *mihalț*] (Iht; Mun; Olt) Mihalț (*Lota lota*).
smian *s* [At: CADE / P: *smi-an* / Pl: nct / E: nct] (Olt) Gunoi¹ (**1**).
smiarță *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~țe* / E: *s-* + ***miarță***] (Mun) Miarță.
smic¹ *sn* [At: BL VI, 162 / Pl: *~uri* / V: (reg) ***zm~*** / E: drr ***smicura***] **1** (Trs; mpl) Firimitură (**1**). **2** (Pex) Bucățică (**2**). **3** (Reg; lpl; îf *zmicuri*) Drojdie de vin.
smic² *sn* vz ***zmic***
smicăraie *sf* [At: CADE / V: ***~ruie, ~curuie, mișc~, zm~, zmicăruie*** / Pl: *~răi* / E: ***smicura***] (Olt; Trs) Bucățică de mălai, de pâine etc.
smicea *sf* [At: VARLAAM. C. 471 / V: (înv) ***sămc~, smăc~***, (îrg) ***sminc~, sâmc~, zm~***, (reg) ***~cel*** *s*, ***~igdea, smâc~, smânc~, smunc~, sănc~, sânc~, cimc~, m~, zminc~, zminceauă, zmânc~, zmunc~, zimțea, zni~*** / Pl: *~ele* / E: ml **summicella* „vârfuleț"] **1** (Îrg) Vârf ascuțit al unor obiecte, al unor organe anatomice etc. **2** (Pex) Pisc². **3** (Reg; precedat de *art* „o" și udp „de") Cantitate mică din ceva (atât cât încape pe vârful cuțitului). **4** (Îvr) Bucată mică (ruptă sau tăiată) din ceva Si: *fărâmă* (**1**). **5** (Mol; Trs; pan) Partea ascuțită a fusului. **6** (Reg; pan) Bețișor cu vârf ascuțit, folosit în medicina populară. **7** (Olt; Trs; pan) Cuțitaș mic și ascuțit, cu prăsele de lemn, cu ajutorul căruia se fac fluiere sau se înțeapă animalele bolnave pentru a li se lua sânge. **8** (Reg; pan) Cuțit folosit în cizmărie pentru tăiat piele. **9** Ramură tânără care se dezvoltă pe rădăcina sau tulpina unei plante Si: *lăstar, mladă, mlădiță, vlăstar*, (îvp) *odraslă*, (reg) *loază, mlădoacă*. **10** (Pex) Nuia. **11** (Bot) Ramură la măr și la păr cu toți mugurii

vegetativi. **12** (Rar) Spic subțire de iarbă. **13** (Olt; lpl; îf *sâmcea*; îs) *Sâmcele de ziuă* Zori (ai zilei).

smicel *s* vz ***smicea***

smicelușă *sf* [At: UDRESCU. GL. / Pl: *~și, ~șe* / E: ***smicele*** (pll *smicea*) + *-ușă*] (Mun) Smicelută.

smicelută *sf* [At: CARDAȘ. C. P. 80 / V: (reg) ***zm~*** / Pl: *~te* / E: ***smicele*** (pll *smicea*) + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Smicea **(9)** (mică) Si: (Mun) *smicelușă* **(1-2)**.

smicher *a* vz ***șmecher***

smici[1] *v* vz ***smuci***

smici[2] *v* vz ***zbici***

smicioagă *sf* [At: BUGNARIU. N. 49/339 / V: ***smâncioacă, smânc~, zmâc~*** / Pl: *~age* / E: ***smicea*** + *-oagă*] **1-2** (Reg; șdp) Smicea **(9)** (mare).

smicli *vi* [At: LB / Pzi: 3 *~lește* / E: ns cf *sclipi, smidi*] (Îdt) **1** A fulgera **(1)**. **2** (D. obiecte sau d. corpuri cerești) A străluci.

smiclire *sf* [At: ALEXI. W. / Pl: *~ri* / E: ***smicli***] (Îdt) **1** Fulgerare **(1)**. **2** Strălucire.

smicor *sn* [At: PASCU. S. 56 / Pl: nct / E: ns cf *smicea*] (Mun) Vârf al arborelui.

smicura [At: (a. 1600) CUV. D. BĂTR. II. 149/8 / V: (înv) ***zm~***, (reg) ***m~, ~ri*** / Pzi: *smicur* / E: ml ****exmiculare*** cf lat *micula*] **1** *vt* (Îrg) A sfărâma **(1)**. **2** *vt* (Îrg; c. i. boabe de porumb) A dezghioca **(3)**. **3** *vt* (Înv) A biciui **(1)**. **4** *vi* (Reg) A tremura. **5** *vi* (Reg) A purta ceva repede înainte și înapoi. **6-7** *vri* (Mun; d. copii) A scânci.

smicurare *sf* [At: BUDAI-DELEANU. LEX. / Pl: ? / E: ***smicura***] **1** (Înv) Sfărâmare **(1)**. **2** (Mun) Scâncet. **3** (Pex) Tristețe.

smicurat, ~ă *a* [At: LB / Pl: *~ați, ~e* / E: ***smicura***] **1** (Îvr) Sfărâmat[2] **(1)**. **2** (Îvr; d. boabe de porumb) Dezghiocat[2] **(3)**. **3** (Mun; d. oameni) Trist.

smicurătură *sf* [At: BUDAI-DELEANU. LEX. / V: ***zm~*** / Pl: *~ri* / E: ***smicura*** + *-ătură*] (Îrg) Fărâmă **(1)**.

smicureală *sf* [At: UDRESCU. GL. / Pl: *~eli* / E: ***smicura*** + *-eală*] (Mun) **1** Operație de desfacere a boabelor de pe știuleți. **2** Scâncet.

smicuri *v* vz ***smicura***

smicurit *sns* [At: UDRESCU. GL. / E: ***smicuri***] (Mun) **1** Dezghiocare **(3)**. **2** Scâncet.

smicuruie *sf* vz ***smicăraie***

smid *sn* vz ***smidă***[2]

smidai *sn* vz ***smidă***[2]

smidar [At: DR. XI. 76 / V: (reg) ***zâm~, zm~*** / Pl: *~uri* / E: ***smidă***[2] + *-ar*] **1** *sn* (Trs) Smidă[2] **(1)**. **2** *a* (Trs; Mar) Stufos.

smidă[1] *sf* [At: DOSOFTEI. V. S. octombrie 85[r]/27 / Pl: *~de, smizi* / E: nct] (Înv) **1** Grindină **(1)**. **2** Fulger **(1)**.

smidă[2] *sf* [At: (a. 1630) ȘTEFANELLI. D. C. 3 / V: (rar) ***smid***, (reg) ***~dai*** *sn*, ***șm~, zm~, sim~, zmidai*** *sn* / Pl: *~de, smizi, ~duri* / E: ns cf *smidă*[1]] **1** Desiș în pădure format din tufișuri de mărăcini, de zmeură, de mure etc. care cresc printre copaci doborâți de furtuni, arși de trăsnete ori tăiați și care constituie un loc greu de pătruns Si: (reg) *smidar* **(1)**, (reg) *smidărie* **(1)**. **2** (Pex) Sihlă **(1)**. **3** (Mol) Loc prăpăstios, unde se pătrunde greu. **4** (Mol; Olt) Gard viu. **5** (Reg; îf *simidă*) Grămadă de butuci și frunze în dezordine.

smidărie *sf* [At: CADE / V: ***zm~*** / Pl: *~ii* / E: ***smidă***[2] + *-ărie*] (Trs) **1** Smidă[2] **(1)**. **2** (Fig) Mulțime.

smidi *vi* [At: LB / Pzi: 3 *~dește* / E: ***smidă***[1]] (Înv) **1** A fulgera **(1)**. **2** A sclipi. **3** (D. obiecte sau d. corpuri cerești) A străluci.

smidiș *sn* [At: H XVIII. 301 / V: (reg) ***smed~*** / Pl: *~uri* / E: ***smidă***[2] + *-iș*] (Ban) Tufiș des într-o pădure Si: (reg) *smiget*.

smidos, ~oasă *a* [At: ȚICHINDEAL. F. 122/2 / V: (reg) ***zm~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***smidă***[2] + *-os*] (Îrg; d. păduri sau d. terenuri din pădure) Cu tufișuri dese (crescute printre copacii doborâți de furtună).

smied *sn* [At: ALR I. 1690/259 / Pl: ? / E: *s-* + ***mied***] (Reg) Mied.

smientală *sf* vz ***sminteală***

smienti *v* vz ***sminti***

smierc *i* vz ***smiorc***

smiercăi *v* vz ***smiorcăi***

smiercăială *sf* vz ***smiorcăială***

smiercăit *sn* vz ***smiorcăit***[1]

smiercăneală *sf* vz ***smiorcăneală***

smiercăni *v* vz ***smiorcăni***

smiercănit *sn* vz ***smiorcănit***[1]

smigci *vi* [At: RESMERIȚĂ. D. / Pzi: *~gesc* / E: nct] (Olt) **1** A afla la momentul oportun. **2** A înțelege repede.

smigdea *sf* vz ***smicea***

smiget *sn* [At: CHEST. IV. 105/29 / Pl: *~uri* / E: ***smidă***[2] + *-et*] (Reg) Smidiș.

smincea *sf* vz ***smicea***

sminchișă *sf* vz ***sâmachișă***

sminci *v* vz ***smuci***

smint *sm* [At: ȘEZ. XXI. 25 / Pl: *~nți* / E: pvb ***sminti***] (Reg) Om nebun.

smintă *sf* [At: DOSOFTEI. PS. 63/19 / V: ***smân~*** / Pl: *~te* / E: pvb ***sminti***] **1** (Îrg) Sminteală **(1)**. **2** (Îrg) Pagubă. **3** (Reg; îe) **A da** (pe cineva) **de ~** A face cuiva rău. **4** (Reg; îae) A supăra. **5** (Îrg) Greșeală **(2)**. **6** (Înv; îe) **A cădea în ~** A greși **(1)**. **7** (Îrg) Vină. **8** (Îrg) Defect **(5)**.

sminteală *sf* [At: (a. 1592) ROSETTI. B. 46 / V: (înv) ***smân~, smen~, ~ientală*** / Pl: *~eli*, (înv) *~ele* / E: ***sminti*** + *-eală*] **1** Pierdere a judecății din cauza unei boli mintale Si: *alienare* **(2)**, *alienație* **(2)**, *demență* **(1)**, *nebunie, scrânteală, scrântire, smintire* **(1)**, *țăcăneală*, (pop) *nebuneală*, (îrg) *smintă* **(1)**, (reg) *bolânzie, sălteală, zăluzeală, zăluzie, zărgheală, zărghenie*, (îvr) *smintitură*, (fam) *căpială* **(2)**. **2** (Fig) Întunecare trecătoare a minții Si: *rătăcire, nebunie, smintire* **(2)**. **3** (Pex) Faptă, comportare, atitudine etc. care dovedește lipsă de judecată Si: *aiureală* **(4)**, *nebunie, smintire* **(3)**, *țicneală, zăpăceală*, (fam) *țăcăneală*, (îrg) *smintenie*. **4** (Îvr) Lipsă de putere Si: *smintire* **(4)**. **5** (Înv) Pagubă. **6** (Înv; îla) **De ~** Dăunător **(1)**. **7** (Înv) Neajuns[1]. **8** (Îvp) Dificultate **(3)**. **9** (Îvp; îe) **A da** (pe cineva) **de ~, a face** (cuiva) **~** A face pe cineva de râs (prin nerespectarea unei promisiuni). **10** (Îvp; îae) A da de gol. **11** (Înv) Greșeală **(2)**. **12** (Îrg; îlav) **Fără (de) ~** Negreșit. **13** (Îvp) Vină. **14** (Îrg) Ispită. **15** (Îrg; îla) **De ~** Care influențează în rău. **16** (Îrg; îal) Care corupe. **17** (Înv) Înșelăciune. **18** (Înv) Modificare în rău. **19** (Înv) Conflict **(1)**. **20** (Reg; îf *zminteală*) Mâncarea gâștelor și a rațelor.

smintenie *sf* [At: PLR II. 374 / V: (înv) ***zm~***, (reg) ***~nte~*** / Pl: *~ii* / E: ***sminti*** + *-enie*] (Îrg) Sminteală **(1)**.

sminti *v* [At: PSALT. HUR. 52[v]/14 / V: (îvp) ***zm~***, (înv) ***m~, smen~, smien~, ~nți, smân~, zemen~, zim~***, (reg) ***minți, zmim~*** / Pzi: *~tesc* / E: vsl ***съмѧсти, -тѫ***] **1-2** *vtrf* A-și pierde (sau a face să-și piardă) judecata din cauza unei boli mintale Si: *a se aliena* **(3)**, *a înnebuni, a se scrânti, a se țăcăni, a se țicni, a se trasni*, (pfm) *a se bolânzi, a căpia, a primi, a se turluiba, a zăluzi, a (se) zărghi*, (fam) *a se sări*. **3-4** *vtrf* (Fig) A i se întuneca (sau a face să i se întunece) mintea Si: *a se rătăci*. **5-6** *vtr* (Îvp) A (se) răni. **7** *vt* (Îvp; spc) A schilodi. **8** *vt* (Îvp; pex) A bate foarte rău (provocând leziuni, amețeli etc.). **9-10** *vtr* (Reg) A (se) luxa. **11-12** *vtr* (Reg; pan) A (se) strica. **13** *vt* (Îrg) A schimba în rău. **14** *vt* (Îrg; pex) A șubrezi. **15** *vt* (Îrg; fig) A (se) deforma **(10)**. **16** *vr* (Îrg; d. cereale sau alimente) A se altera **(4)**. **17** *vt* (Îrg; c. i. oameni și însușiri ale lor) A corupe **(6)**. **18-19** *vtrp* (Îvp) A împiedica (sau a fi împiedicat) să facă ceva. **20** *vt* (Îvp; pex) A tulbura. **21** *vi* (Înv) A se abate din drum. **22-23** *vit* (Îvp) A greși **(1)**. **24-25** *vtr* (Îvp) A (se) deplasa din poziția inițială. **26-27** *vtr* (Îvp; pex) A (se) clătina. **28** *vt* (Pop) A induce în eroare Si: *a înșela, a păcăli*. **29** *vt* (Pop; șhp) A răstălmăci spusele cuiva.

sminticie *sf* [At: TDRG / Pl: *~ii* / E: ***sminti***] (Rar) Nebunie.

smintilă *sfs* [At: TUDORAN. P. 103 / E: ***sminti*** + *-ilă*] (Rar) Poreclă dată unui om fără judecată.

smintinel *sm* [At: DLR / Pl: *~ei* / E: nct] (Reg) Burete care crește pe butucii de fag.

smintire *sf* [At: BUDAI-DELEANU. LEX. / V: (înv) ***smen~*** / Pl: *~ri* / E: ***sminti***] **1-4** Sminteală **(1-4)**. **5** (Îvp) Vătămare. **6** (Înv) Tulburare. **7**

(Înv) Defecțiune a unui mecanism. **8** (Înv) Greșeală (**2**). **9** (Înv; îlav) **Fără (de) ~** Negreșit.

smintit^{1} *sn* vz ***zmintit***

smintit^{2}, ~ă [At: PSALT. HUR. 23^{v}/17 / V: (îvp) ***zm~***, (înv) ***smen~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***sminti***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care și-a pierdut judecata din cauza unei boli mintale Si: *alienat* (**4-5**), *dement* (**1-2**), *descreierat* (**3-4**), *înnebunit, nebun, săltat^{2}* (**7**), *sărit^{2}, scrântit*, (pfm) *apucat^{2}* (**9-10**), *candriu* (**1-2**), *căpiat^{2}* (**2**), *sonat, strecheat*, (îrg) *nerod, prilestit*, (reg) *bolând, pălăurat, primit, prost, sașiu, tuieș, zărghit, zăluzit*, (fam) *sifilitic*. **3-4** *smf, a* (Fig) (Persoană) care are mintea întunecată Si: *rătăcit*. **5-6** *smf, a* (Pex) (Persoană) care se comportă ca și cum și-ar fi pierdut judecata normală Si: *aiurea* (**6**), *aiurit* (**1-2**), *bezmetic* (**1**), *nebun, zănatic, zăpăcit, zurliu*, (pop) *pălăvatic*, (reg) *sucheat, tui^{6}, țăcănit, țicnit, zălud*, (fam) *sanchiu, smucit^{2}* (**8**), *trăsnit*, (pop) *deșucheat* (**1**). **7** *a* (D. manifestări ale oamenilor) Care denotă lipsă de judecată Si: *dement* (**4**), *demențial* (**1**), *nebunesc*. **8** *a* (Îvr) Înșelat. **9** *a* (Înv; d. oameni sau părți ale corpului) Vătămat. **10** *a* (Înv; pex) Schilod. **11** *a* (Înv; pan; d. mecanisme) Stricat. **12** *a* (Îvr; d. limbă, cuvinte) Deformat^{2} (**7**). **13** *a* (Înv; d. activități, procese etc.) Necorespunzător. **14-15** *av, a* (Îvp) În mod eronat (**2**). **16** *a* (Îvp) Deplasat din poziția inițială.

smintitor, ~oare *a* [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 217^{r}/31 / V: ***zm~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***sminti*** + *-tor*] (Înv) **1** Care influențează judecata normală. **2** (Fig) Care tulbură. **3** Dăunător (**2**). **4** Schimbător.

smintitură *sf* [At: BARONZI, L. 120 / V: ***mintitură*** / Pl: *~ri* / E: ***sminti*** + *-tură*] (Îvr) Sminteală (**1**).

smințenie *sf* vz ***smintenie***

sminți *v* vz ***sminti***

smioarță *sf* [At: BĂCESCU, P. 163 / Pl: *~țe* / E: nct] (Iht; Mun) Țipar (*Misgurnus fossilis*).

smiorar *sm* vz ***zmeurar***

smiorc *i* [At: PAMFILE, C. 52 / V: (reg) ***smârc, ~ierc, smorca*** / E: fo] (Arc) Cuvânt care redă: **1** Zgomotul făcut de cineva când își suflă nasul. **2** Zgomotul pe care îl face apa în bocanci, în cizme etc. în timpul mersului. **3** Zgomotul produs de rufele ude când sunt stoarse sau când se apasă pe ele.

smiorcăi [At: DDRF / V: (reg) ***smâcâi, smâr~, smârcâi, ~ier~, smor~, șmâr~, zmor~*** / Pzi: *smiorcăi, ~esc* / E: ***smiorc*** + *-ăi*] **1-2** *vri* A trage (în mod repetat) aerul pe nas provocând un zgomot caracteristic Si: (reg) *a sfârcâi, a (se) smiorcăni* (**1-2**), *a smârcui*. **3** *vi* (Rar) A fonfăi. **4** *vi* (Rar; d. cai) A forăi (**1**). **5** *vi* (D. câini) A mârâi. **6-7** *vir* (D. oameni) A plânge (sau a se preface că plânge) înăbușit (alintat și prefăcut) trăgând aerul pe nas cu zgomot Si: *a (se) miorcăi*, (îrg) *a (se) scrivi* (**1-2**), (reg) *a se scârloni, a (se) smiorcăni* (**5-6**), *a (se) smârci* (**3-4**), *a se sufleca*, (dep) *a se miorlăi*. **8-9** *vir* (D. oameni; pex) A scoate sunete plângătoare Si: *a (se) scânci*, (fam) *a se sclifosi*. **10-11** *vtrr* (Mun; c. i. copii) A (se) bate, făcând să plângă. **12** *vt* (Mun; c. i. pisici) A întărâta. **13** *vi* (D. obiecte îmbibate cu apă sau d. apă) A produce un zgomot caracteristic, asemănător unui clipocit, prin mișcare, izbire etc. Si: (reg) *a smiorcăni* (**7**). **14** *vi* (Mun; d. pământ; îf *smiercăi*) A musti.

smiorcăială *sf* [At: REBREANU, R. II, 64 / V: (reg) ***~ier~, smor~*** / Pl: *~ieli* / E: ***smiorcăi*** + *-eală*] **1** Sunet caracteristic provocat de cel care trage (în mod repetat) aerul pe nas Si: *smiorcăit^{1}* (**1**), (reg) *sfârcâit* (**1**), *smârcâială, smârcitură* (**1**). **2** (Mun) Gălăgie mare. **3** (Pex) Bătaie (**1**). **4-5** Plâns înăbușit și întretăiat (alintat și prefăcut) Si: *smiorcăit^{1}* (**2-3**), (rar) *smiorcăitură* (**1-2**), (îrg) *scriveală* (**1-2**), (reg) *scrivitură* (**1-2**), *smiorcăneală* (**2-3**), *smiorcănit^{1}* (**2-3**), *smârceală*, (fam) *sclifoseală, sclifosit^{1}*. **6** (Pex) Sunet emis de cel care se vaită. **7** (Mun) Zgomot, asemănător unui clipocit, pe care îl face apa intrată în încălțăminte. **8** (Mun) Zgomot, asemănător unui clipocit, pe care îl fac rufele îmbibate cu apă, când sunt stoarse ori spălate.

smiorcăire *sf* [At: DDRF / V: (reg) ***smor~*** / Pl: *~ri* / E: ***smiorcăi***] **1** Smiorcăială (**1**). **2** (Rar) Fonfăit. **3** (Rar; d. cai) Forăit. **4** (D. câini) Mârâit. **5-6** Smiorcăială (**4-5**). **7** Bătaie însoțită de plânset. **8-10** Smiorcăială (**6-8**).

smiorcăit^{1} *sn* [At: DDRF / V: (reg) ***smâr~, smier~*** / Pl: *~uri* / E: ***smiorcăi***] **1-3** Smiorcăială (**1, 4-5**).

smiorcăit^{2}, ~ă [At: LEXIC REG. 118 / V: ***smâr~, șmâr~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***smiorcăi***] **1** *a* Care trage (în mod repetat) aerul pe nas, provocând un zgomot caracteristic Si: *smiorcănit^{2}* (**1**), (reg) *sfârcâit^{2}*. **2** *a* (Pex) Căruia îi curge nasul Si: *smiorcănit^{2}* (**2**). **3-6** *smf, a* (Persoană) care plânge (sau se preface că plânge) înăbușit și întretăiat, trăgând aerul pe nas cu zgomot Si: *plângăcios, plângăreț, scâncit^{2}, vaicăreț*, (rar) *plângaci, vaitareț, văitător*, (fam) *bâzâit^{2}* (**2**), (îrg) *scrivit*, (reg) *scârnăvit, smiorcănit^{2}* (**4-7**), *smârcit* (**1-2**). **7** *a* (Pex; d. sunete, glas, țipete etc.) Care este tânguitor, puțin intens și întretăiat Si: *miorlăit^{2}, miorlăitor, plângăreț, smiorcănit^{2}* (**3**).

smiorcăitură *sf* [At: UDRESCU, GL. / V: (reg) ***smârc~*** / Pl: *~ri* / E: ***smiorcăi*** + *-tură*] (Rar) **1-3** Smiorcăială (**1, 4-5**).

smiorcăneală *sf* [At: LEXIC REG. 58 / V: ***~iec~***, (reg) ***zmerc~*** / Pl: *~eli* / E: ***smiorcăni*** + *-eală*] (Mun) **1-3** Smiorcăială (**1, 4-5**).

smiorcăni [At: TOMESCU, GL. / V: ***~ier~, zmier~*** / Pzi: *~nesc* / E: ***smiorc*** + *-ăni*] **1-2** *vti* (Olt; Mun) A (se) smiorcăi (**1-2**). **3** *vt* (Mun; c. i. copii) A smiorcăi (**10**). **4** *vt* (Mun; c. i. pisici) A smiorcăi (**12**). **5-6** *vir* (Olt; Mun) A smiorcăi (**6-7**). **7** *vi* (Olt; Mun) A smiorcăi (**13**).

smiorcănit^{1} *sn* [At: UDRESCU, GL. / V: ***~ier~*** / Pl: *~uri* / E: ***smiorcăni***] (Mun) **1-3** Smiorcăit^{1} (**1-3**).

smiorcănit^{2}, ~ă [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***smiorcăni***] **1-3** *a* Smiorcăit^{2} (**1-2, 7**). **4-7** *a, smf* Smiorcăit^{2} (**3-6**).

smirdar *sm* [At: DDRF / V: ***smâr~, zm~*** / Pl: *~i* / E: ***smirdă*** + *-ar*] (Bot) **1** Arbust mic care crește în regiunile alpine în formă de tufișuri dese, cu flori mărunte, roșii-purpurii, spre liliachiu, frumos mirositoare și cu frunze lucioase, persistente Si: *rododendron*, (reg) *cocăcăză, cocazar, iederă, merișor^{1}, perișoare, bujor-de-munte, bujorel-de-munte, coacăz-de-munte, ruja-munților, trandafir-de-munte, trandafiraș-de-munte, vâsc-de-munte* (*Rhododendron kotschyi*). **2** Merișor^{1} (*Vaccinium vitis-idaea*). **3** (Reg) Ienupăr (*Juniperus communis*). **4** (Înv) Iarbă-de-mare (*Zostera marina*).

smirdă *sf* [At: DR. III, 691 / V: (reg) ***zm~*** / Pl: *~de* / E: ns cf *smirnă^{2}*] **1** (Mun) Floare nedefinită mai îndeaproape, probabil floarea smirdarului (**1**). **2** (Trs; îf *zm~*) Smirnă^{2} (**1**). **3** (Reg; dep) Femeie mândră.

smireac *sn* [At: DLR / Pl: *~uri* / E: nct] (Reg) **1** Gard viu. **2** Tufă.

smirghel *sn* vz ***șmirghel***

smiri *v* vz ***smeri***

smirit *sn* [At: BIBLIA (1688), 381^{1}/43 / Pl: ? / E: ngr ***σμυρις***] (Îvr) Șmirghel.

smirnă^{1} *av* [At: POLIZU / V: ***~na***, (reg) ***zm~*** / E: rus ***смирно***] (Construit mai ales cu verbul „a sta") **1** În poziție de drepți. **2** Nemișcat. **3** Înmărmurit (de frică, de respect etc. în fața cuiva).

smirnă^{2} *sf* [At: PSALT. 87 / V: (îvp) ***zm~***, (reg) ***smer~, zmer~*** / Pl: *~ne* / E: vsl ***смѵрьна***, ngr ***σμύρνα***] **1** Rășină extrasă din scoarța unui arbore exotic (*Styrax benzoin*) care, prin ardere, răspândește un miros plăcut caracteristic și care se întrebuințează în medicină, în parfumerie, în ceremoniile religioase și la îmbălsămare Si: *benzoe*, (înv) *miră*. **2** (Prc) Miros plăcut și puternic de smirnă^{2} (**1**). **3** (Reg) Tămâie. **4** (Bot; reg) Granat (*Chrysanthemum parthenium*). **5** (Bot; reg) Calapăr (*Chrysanthemum balsamita*). **6** (Bot; reg) Năfurică (*Artemisia annua*). **7** (Bot; reg; îc) **~-de-grădină** Tămâiță (*Chenopidum botrys*).

smirniot *sm* [At: BOLINTINEANU, O. 289 / P: *~ni-ot* / Pl: *~oți* / E: ngr ***ζμιρνιωτης***] (Îvr) Locuitor al orașului Smirna.

smirom *a* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 183 / Pl: ? / E: scr ***smirom***] (Ban; d. oameni) Modest.

smithsonit *sns* [At: DEX / P: *smi-so-nit* / E: fr, eg ***smithsonite***] Carbonat de zinc natural, sub formă de cristale, care se folosește ca minereu de zinc sau pentru obiecte de podoabă.

smiță *sf* vz ***miță^{2}***

smiu *sm* vz ***zmeur***

smiuchișă *sf* vz ***sămăchișă***

smiură *sf* vz ***zmeură^{1}***

smoală *sf* [At: CORESI, PS. 434/11 / V: (îvp) ***zm~***, (reg) ***șm~*** / Pl: (rar) *~le, ~li* / E: vsl ***смола***] **1** Produs solid de natură organică, de culoare neagră, rezultat ca reziduu la distilarea gudroanelor de cărbuni sau prin oxidarea păcurii, folosit ca liant în asfaltul rutier, ca izolant în construcții, în metalurgie etc. Si: (înv) *pece[1]*, (reg) *catran* (1), *pec[2]*, *zeft*. **2** (Rar; îs) *Înger de* ~ Drac (1). **3** (Îla) **De** ~ Foarte negru. **4** (Rar; îe) **Să-l** (sau **să mă, să ne** etc.) **pici cu** ~ Să-l pici cu ceară. **5** (Mun; Mol) Catran (2). **6** (Buc; Trs) Lichid uleios folosit la ungerea osiilor carului și ale căruțelor. **7** (Buc) Lichid gros care rămâne în pipă. **8** (Îrg) Rășină de brad. **9** (Reg) Seva copacului. **10** (Trs; Olt) Noroi[1]. **11** (Înv) Meconiu. **12** (Ban; Trs) Murdărie. **13** (Trs) Grăsimea care iese la suprafața zerului care fierbe. **14** (Olt; Trs) Smântână (1). **15** (Reg) Floarea vinului. **16** (Reg) Polenul porumbului. **17** (Bot; reg) Mătasea-broaștei (*Conferva vulgaris*). **18** (Olt; Ban; îf *zm~*; șîs *zmoala codrului*) Pistrui.

smoarlă *sf* vz ***smorlă[1]***

smoatec *sn* vz ***smoatic***

smoatic *sn* [At: MAT. DIALECT. I, 235 / V: ***~tec, ~otic, șm~, zmoacec, zmoatăc, zm~*** / Pl: *~ice* / E: scr ***smotak*** „ghem, legătură"] **1-2** (Ban; Olt) Smoc de păr sau de lână. **3** (Olt; irn) Păr încâlcit, nepieptănat. **4** (Reg; îf *șmoatic*) Mănunchi. **5** (Trs; pex; îf *zmoatăc*) Grup de obiecte de același fel. **6** (Ban; Trs) Bulz de brânză.

smoc [At: POGOR, HENR. 3/8 / V: ***zm~*** (Pl: (reg) *zmoace*), (reg) ***cim~, cimog, jmoc, moc, șiomoc, șmoc, zmuc*** / Pl: *~uri* / E: ns cf *smuci*] **1** *sn* (De obicei precedat de *arn* și udp „de") Cantitate mică de fire (de iarbă, de flori, de fân, de lână etc.) care se poate prinde sau smulge deodată cu mâna sau de către animale cu gura Si: (reg) *smoatic* (2) Vz *buchet, legătură, maldăr[1], mănunchi, mănușă, mână[1]*. **2** *av* În formă de smoc (1). **3** *sn* Grup restrâns de obiecte de același fel. **4** *sn* (Reg) Pămătuf. **5** *sn* (Rar) Pămătuf de pene. **6** *sn* (Reg) Legătură de paie de pe acoperișul casei. **7** *sn* (Reg) Mănunchi de grâu secerat. **8** *sn* Cantitate mică de fire de păr crescute la un loc pe pielea omului sau animalelor Vz *moț[1], șuviță, ciuf*. **9** *sn* (Rar) Grămadă (1). **10** *sn* (Reg; îf *zmoc*) Bulgăre de zăpadă. **11** *sn* (Reg) Muc de lumânare. **12** *sn* (Bot; reg) Albăstriță (*Centaurea jacea*). **13** *sn* (Bot; reg) Zglăvoc (*Centaurea nervosa*). **14** *sn* (Bot; reg) Corobatică (*Centaurea nigrescens*). **15** *sn* (Bot; reg) Dioc (*Centaurea phrygia*).

smocăi *vt* [At: I. CR. III, 345 / V: ***șm~*** / Pzi: *smocăi, ~esc* / E: ***smoc*** + *-ăi*] **1** (Mol; Buc) A trage de păr Si: (pfm) *a scărmana*. **2** (Mol; Buc) A bate trăgând de păr Si: (pfm) *a scărmăna*. **3** (Reg; c. i. in, cânepă etc.) A smulge din pământ în bătaie de joc. **4** (Mun; d. puii de animale) A suge cu lăcomie, zbătându-se Si: (reg) *a smocoti* (1). **5** (Mun; d. sugari) A mișca buzele, imitând suptul Si: (reg) *a smocoti* (2).

smocăială *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ieli* / E: ***smocăi*** + *-eală*] (Reg) **1** (D. puii de animale) Supt cu lăcomie Si: (reg) *smocăit[1]* (1). **2** (D. sugari) Mișcare a buzelor, imitând suptul Si: (reg) *smocăit[1]* (2).

smocăit[1] *sns* [At: UDRESCU, GL. / E: ***smocăi***] (Mun) **1-2** Smocăială (1-2).

smocăit[2], ***~ă*** *a* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***smocăi***] (Reg; d. oameni) **1** Tras de păr. **2** Ciufulit (2).

smocăni *vt* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pzi: *~nesc* / E: ***smoc*** + *-ăni*] (Îvr) A scutura puternic Si: *a zgâlțâi*.

smocănire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ri* / E: ***smocăni***] (Îvr) Scuturare puternică Si: *zgâlțâire*.

smochie *sf* vz ***smochin***

smochin *sm* [At: PSALT. HUR. 65v/3 / V: (înv) ***~e, ~ochie*** *sf*, ***som~, zm~*** / Pl: (înv) *~i* / E: drr ***smochină***] (Șîc **~sălbatic**) Arbore fructifer din familia moraceelor, înalt de 2-10 m (după regiunea în care crește), cu frunze mari lobate, flori închise în cupe, care la maturitate devin fructe cărnoase, dulci, comestibile (*Ficus carica*).

smochină *sf* [At: CORESI, TETR. 98 / V: (rar) ***moschi~***, (îvp) ***zm~***, (reg) ***~cină***, (îvr) ***som~*** / Pl: *~ne*, (înv) *~ni* / E: slv ***смокина***] **1** Fructul smochinului, în formă de pară mică, de culoare verzuie, comestibil, cărnos și dulce Si: (reg) *tabană*. **2** (Bot; reg; îc) **~de-baltă** Fructul comestibil al nufărului.

smochine *sm* vz ***smochin***

smochinet *sn* [At: BIBLIA (1688), 495[2]/29 / Pl: *~uri* / E: ***smochin*** + *-et*] (Rar) Loc plantat cu smochini.

smoching *sn* [At: ȘĂINEANU[2] / V: (rar) ***smok*** / S și: *smoking* / Pl: *~uri* / E: fr, eg ***smoking***] **1** Haină bărbătească de ceremonie, confecționată din stofă neagră, cu o croială foarte specială, foarte deschisă în față și cu revere de mătase. **2** Costum compus din smoching (1), pantalon (cu galon de mătase) și vestă.

smochini *vr* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~nesc* / E: ***smochină***] (Fam) **1** (D. pielea omului) A se zbârci. **2** (Pex; d. oameni sau d. părți ale corpului lor) A face zbârcituri pe piele.

smochinire *sf* [At: DSR / Pl: *~ri* / E: ***smochini***] (Fam) Zbârcire.

smochinit, ***~ă*** *a* [At: M. I. CARAGIALE, C: 122 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***smochini***] (Fam) **1** (D. pielea omului) Zbârcit. **2** (Pex; d. oameni sau d. părți ale corpului lor) Care are pielea zbârcită.

smochinuță *sf* [At: LB / Pl: *~țe* / E: ***smochină*** + *-uță*] **1-2** (Șhp) Smochină (1) (mică).

smoci *v* vz ***smuci***

smocină *sf* vz ***smochină***

smocoi *s* [At: H IX, 194 / V: ***smăc~*** / Pl: ? / E: nct] (Mun; Trs) Mâncare preparată din caș amestecat cu zer sau cu janț, cu lapte dulce sau cu urdă și unt.

smocot[1] *sn* [At: MAT. DIALECT. I, 267 / Pl: *~e* / E: ***smoc***] (Reg) Ciucure de lână de mai multe culori, care se pune, ca podoabă, la bici sau la gâtul unor animale.

smocot[2] *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~e* / E: pvb ***smocoti***] (Mun) **1-3** Smocotit[1] (1-3).

smocoteală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***smocoti*** + *-eală*] (Reg) **1-3** Smocotit[1] (1-3).

smocoti [At: UDRESCU, GL. / V: ***zm~*** / Pzi: *~tesc, smocot* / E: ns cf *smocăi*] **1** *vt* (Reg; d. puii de animale) A smocăi (4). **2** *vt* (Mun; d. sugari) A smocăi (5). **3-4** *vir* (Reg; d. păsări prinse; îf *zmocoti*) A se zbate. **5** *vi* (Reg; d. o parte a corpului omenesc) A zvâcni. **6** *vt* (Reg; îf *zmocoti*) A părui.

smocotit[1] *sns* [At: UDRESCU, GL. / E: ***smocoti***] (Mun) **1-2** Smocăială (1-2) Si: (reg) *smocot[2]* (1-2), *smocoteală* (1-2). **3** (Pex) Zgomot produs de suptul lacom Si: *smocot[2]* (3), *smocoteală* (3).

smocotit[2], ***~ă*** *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***smocoti***] (Mun; d. ugerul vacilor) Din care a fost supt tot laptele Si: *secătuit*.

smoculeț *sn* [At: DDRF / Pl: *~e* / E: ***smoc*** + *-uleț*] **1-2** (Șhp) Smoc (1) (mic) Si: *smocușor* (1-2), (reg) *smocurel* (1-2).

smocurel *sn* [At: I. CR. IV, 246 / Pl: *~e* / E: ***smoc*** + *-urel*] **1-2** (Mol; șhp) Smoculeț (1-2).

smocușor *sn* [At: TDRG / Pl: *~oare* / E: ***smoc*** + *ușor*] **1-2** (Șhp) Smoculeț (1-2).

smog *s* [At: DER / E: eg ***smog***] Ceață deasă, amestecată cu fum și praf industrial, care se formează în regiunile puternic industrializate sau în marile centre urbane și care are efecte dăunătoare asupra populației.

smok *sn* vz ***smoching***

smolărie *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: ? / E: ***smoală*** + *-ărie*] (Rar) **1** Loc în care se găsește smoală (1). **2** Loc în care se fabrică smoală (1).

smolcăi *vt* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~esc, smolcăi* / E: ns cf *molcăli, moscoli[1]*] (Reg) A mozoli.

smolenci *sp* [At: H XVIII, 228 / V: ***șm~, zm~*** / A: nct / E: ns cf *smoală*] (Mar; Trs) Obiecte ciobănești de îmbrăcăminte fierte în smoală și unse cu unt sau muiate în unt și în argăseală.

smoli [At: SIMION DASC., LET. Ia, 57/35 / V: (înv) ***zm~*** / Pzi: *~lesc* / E: ***smoală***] **1** *vt* A acoperi cu smoală (1) topită. **2-3** *vtr* (Îvp; d. fața omului) A deveni sau a face să devină pământiu. **4-5** *vtr* (Îvp; pex; d. oameni) A dobândi sau a face să dobândească culoare închisă la față Si: *a (se) înnegri*. **6** *vr* (Reg) A se păta. **7** *vr* (Reg) A se murdări. **8** *vr* (Reg; d. hornuri) A se acoperi cu funingine topită. **9-10** *vt(a)* (Trs; c. i. laptele) A smântâni (1-2). **11-12** *vir* (Reg; d. lapte) A face smântână (1).

smolire *sf* [At: CR (1831), 24/26 / Pl: *~ri* / E: ***smoli***] Acoperire cu smoală (1) topită Si: (îvr) *smolitură*.

smolit, ~ă *a* [At: NEAGOE, ÎNV. 120/10 / V: ***zm~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***smoli***] **1** Acoperit cu smoală (1). **2** (Pan) Înnegrit. **3** (Pan) Murdar. **4** (Înv; pfm; d. pielea sau fața oamenilor) Brunet (2). **5** (Înv; pfm; pex; d. oameni) Cu pielea (feței) brunetă. **6** (Înv; pfm; fig) Supărat. **7** (Îrg) Palid. **8** (Reg; d. oameni) Blond (2).

smolitor, ~oare *smf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~i, ~oare* / E: ***smoli*** + *-tor*] (Îvr) Persoană care smolește (1).

smolitură *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***smoli*** + *-tură*] (Îvr) Smolire.

smoliță *sf* vz ***smolniță***[2]

smolițiu *a* [At: CIHAC, II, 352 / Pl: ? / E: ***smolit*** + *-iu*] (Îvr) Brunet (2).

smolniță[1] *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~țe* / E: ***smoală*** + *-niță*] (Înv) Vas pentru smoală (1).

smolniță[2] *sf* [At: CIAUȘANU, R. SCUT. 80 / V: (reg) ***~liță, ~on~, șm~, zm~*** / Pl: *~țe* / E: bg **смолница**] **1** (Reg) Sol argilos, de culoare neagră sau brună. **2** Noroi[1]. **3** Groapă cu noroi[1].

smomeală *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~meli* / E: ***smomi*** + *-eală*] (Îvr) Momeală.

smomi [At: URECHE, LET. I, 188/32 / V: (reg) ***~mni, zmomui*** / Pzi: *~mesc* / E: *s-* + *-momi*] **1** *vt* (Îvp) A momi. **2** *vt* (Îvp) A atrage de partea sa Si: *a momi*. **3** *vt* (Îvp) A determina pe cineva să meargă undeva Si: *a momi*. **4** *vt* (Reg) A instiga. **5** *vt* (Reg) A enerva foarte tare. **6** *vi* (Reg) A fugi (8).

smomire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ri* / E: ***smomi***] (Îvp) **1** Momire. **2** Atragere a cuiva de partea sa Si: (îvr) *smomit* (2). **3** Determinare a cuiva să meargă undeva Si: *smomit* (3).

smomit *sns* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / E: ***smomi***] (Îvr) **1** Momire. **2-3** Smomire (2-3).

smomitor, ~oare *smf, a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~i, ~oare* / E: ***smomi*** + *-tor*] (Îvr) **1-6** (Persoană) care smomește (1-3).

smomni *v* vz ***smomi***

smoniță *sf* vz ***smolniță***[2]

smorc *sn* vz ***smârc***[1]

smorca *i* vz ***smiorc***

smorcăi *v* vz ***smiorcăi***

smorcăială *sf* vz ***smiorcăială***

smorcăit *sn* vz ***smiorcăit***[1]

smorchină *s* [At: CHEST. IV, 61/772/1 / A: nct / E: ns cf *smârc, smolniță*[2]] (Reg) Pământ lunecos și moale.

smordin *sm* vz ***smorodină***

smordină *sf* vz ***smorodină***

smorfuri *snp* [At: HELIADE, O. II, 51 / E: it ***smorfio***] (Itî; rar) **1** Mofturi. **2** Strâmbătură (1).

smorlă[1] *sf* [At: BĂCESCU, P. 52 / V: ***~oar~, șnioar~, șnior~, zm~*** / Pl: *~le* / E: nct] (Iht; Mol) Câră (*Cobitis aurata balcanica*).

smorodin *sm* vz ***smorodină***

smorodină *sf* [At: BIANU, D. S. / V: ***smorodin*** *sm*, ***smordin*** *sm*, ***smo~, șmorodin*** *sm* / A și: *smorodină* / Pl: *~ne* / E: ucr ***смородина***] (Buc; Mol) **1** (Bot; șîc **smordină-neagră**) Struguri-negri (*Ribes nigrum*). **2** (Bot; șîc **smordină-roșie**) Coacăz (*Ribes rubrum*).

smorzando *av* [At: ANTONESCU, D. / P: *~țan-do* / E: it ***smorzando***] (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) În tempo atenuat, slăbind intensitatea și încetinind mișcarea.

smotic *sn* vz ***smoatic***

smotoceală *sf* [At: DL / V: ***~tro~*** / Pl: ? / E: ***smotoci*** + *-eală*] (Mun; Olt) **1** Păruială. **2** Bătaie dată cuiva Si: *chelfăneală, smotocire* (2). **3** Joacă de copii, care se îmbrățișează, trăgând unul de altul, îmbrâncindu-se Si: *smotocire* (3).

smotoci [At: IOVESCU, N. 243 / V: ***~tro~*** / Pzi: *~ocesc* / E: ns cf *smocoți*] **1** *vt* (Mun; Olt) A părui. **2** *vt* (Pop) A trage cuiva o bătaie bună Si: *a chelfăni*. **3** *vrr* (Mun) A se juca îmbrățișându-se, trăgând unul de altul, îmbrâncindu-se. **4** *vt* (Buc; îf *smotroci*) A amesteca (5). **5** *vt* (Reg; d. puii de animale) A suge lovind cu capul tare în uger, trăgând cu putere.

smotocire *sf* [At: DEX / Pl: *~ri* / E: ***smotoci***] **1** Păruială. **2-3** Smotoceală (2-3).

smotocit[1] *sns* [At: UDRESCU, GL. / V: ***~tro~*** / E: ***smotoci***] (Mun; d. puii de animale) Supt trăgând cu putere de uger.

smotocit[2]***, ~ă*** *a* [At: UDRESCU, GL. / V: ***~tro~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***smotoci***] (Mun) **1** (D. oameni) Care are părul ciufulit. **2** (D. sân[2]) Care a fost supt de tot laptele. **3** Păruit.

smotri *v* vz ***șmotri***

smotritel *sm* [At: (a. 1833) DOC. EC. 525 / Pl: *~i* / E: rs ***смотритель***] (Rsî) Administrator (3).

smotroacă *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oace* / E: ***smotroci***] (Reg) **1** Femeie cu aspect neglijent, cu hainele în dezordine și părul nepieptănat. **2** Fată zburdalnică.

smotroceală *sf* vz ***smotoceală***

smotroci *v* vz ***smotoci***

smotrocit[1] *sn* vz ***smotocit***[1]

smotrocit[2]***, ~ă*** *a* vz ***smotocit***[2]

smotru *sn* vz ***șmotru***

smrad [At: COD. TOD. 221 / V: (reg) ***~read, ~reag*** *s* / Pl: *~uri* sn / E: slv ***смрадъ***] **1** *sn* (Îvr) Murdărie. **2** *sn* (Reg; îf *smreag*) Ogrinji[1]. **3** *s* (Olt; îf *smread*) Nectar.

smrădui *v* vz ***smredui***

smrăduire *sf* vz ***smreduire***

smrăduit, ~ă *a* vz ***smreduit***

smread *s* vz ***smrad***

smreadec *a* [At: (a. 1805) GRECU, P. 413 / A: nct / V: ***~edeț*** / Pl: ? / E: nct] (Îvr; d. păr[1]; urmat de determinarea „cu capul") Creț (1).

smreag *sn* vz ***smrad***

smreche *sfp* [At: TOMICI, C. A. 165/17 / E: bg ***смрека***, ucr ***смерека***] (Îvr) Boabe de pin.

smredeț *a* vz ***smreadec***

smredui [At: (a. 1799) URICARIUL, I, 93 / V: ***smerdui, smârdui, ~răd~, zmerdui, zm~*** / Pzi: *~esc* / E: vsl ***смрьдѣти***] (Înv) **1-2** *vtr* A (se) contamina (2-3). **3** *vt* A chinui (1). **4-5** *vt* A sfărâma (1, 3).

smreduială *sf* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 502/30 / Pl: ? / E: ***smredui*** + *-eală*] (Îvr) Contaminare (1).

smreduire *sf* [At: PRAVILA (1814), 44/19 / V: ***smerd~, ~răd~*** / Pl: *~ri* / E: ***smredui***] **1** Contaminare (1). **2** (Pex) Boală (1). **3** (Pex) Suferință. **4** Miasmă. **5-6** Sfărâmare (1-2).

smreduit, ~ă *a* [At: CARAGEA, L. 19/30 / V: ***~răd~, smerd~, zmerd~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***smredui***] (Înv) **1** Contaminat (1). **2** Mânjit.

smreduitor, ~oare *a* [At: CANTEMIR, S. M. 37/10 / V: ***smerd~, zm~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***smredui*** + *-tor*] (Înv) Contagios (1).

smuceală *sf* [At: DDRF / V: ***smânc~, ~unc~, zmâc~, zmânc~*** / Pl: *~eli* / E: ***smuci*** + *-eală*] Mișcare bruscă și scurtă Si: *smucire* (2), *smucit*[1] (1), *smucitură* (1).

smuci [At: PSALT. 318 / V: (pop) ***smâci, smânci, ~unci, zm~, zmunci***, (îrg) ***smăci, zmâci*** (Pzi și: 3 *zmâce*), (înv) ***sminci, zmăci, zmici***, (reg) ***muși, smoci, somci***, (îvr) ***smici, ~ulci, zmânci*** / Pzi: *~cesc* / E: vsl ***смъкати***] **1** *vt* A trage brusc și cu putere pentru a deplasa din loc Si: *a smulge* (22-23), (reg) *a schențăli, a smăcăi*. **2** *vt* (Pex) A mișca cu putere, brusc și repetat, într-o direcție și în cealaltă Si: *a agita* (1), *a cutremura* (2), *a hâțâna* (3), *a scutura, zgâlțâi, a zgudui*, (reg) *a hăți*. **3** *vt* (Reg; îe) **A ~ vorba** A vorbi repezit și împiedicat. **4** *vi* (D. cai) A face mișcări bruște, neregulate și intermitente. **5** *vi* (Rar; îf *smici*) A împrăștia. **6-7** *vtr* A lua sau a se elibera cu forța din mâinile cuiva Si: *a (se) smulge* (20-21). **8** *vr* A face mișcări bruște și precipitate pentru a scăpa de unde este prins Si: *a se zbate*, (reg) *a se zbici*. **9** *vi* (Rar; fig) A mișca. **10** *vi* (D. arme de foc) A avea recul. **11** *vi* (Nob; îf *smici*) A licări.

smucire *sf* [At: POLIZU / V: (înv) ***smâc~*** / Pl: *~ri* / E: ***smuci***] **1** Desprindere bruscă din locul unde se află Si: *smulgere* (**5**), *smuls[1]* (**2**), (înv) *smulgătură, smulsătură*. **2** Smunceală.

smucit[1] *sns* [At: LM / V: (reg) ***smâncet*** / E: ***smuci***] **1** Smunceală. **2** (Îlav) *Pe ~e* În mod brusc, precipitat.

smucit[2], ~ă [At: PONTBRIANT / V: ***~unc~, zmuncit,*** (înv) ***smâcit,*** (reg) ***smâncit, zmâcit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***smuci***] **1** *a* Care este tras cu putere (pentru a fi deplasat din locul în care se află). **2-3** *a, av* (D. mișcări, gesturi) (Care este făcut) în mod brusc, repezit și cu forță. **4** *a* (Reg; d. cuvinte) Care este pronunțat repezit și în grabă. **5-6** *a, av* (Reg; pex; d. oameni) (Care vorbește) în mod repezit, răstit și împiedicat. **7** *a* (Reg; d. femei) Care lucrează repede și, de obicei, prost. **8** *a* (Îrg) Nebun.

smucitură *sf* [At: BIBLIA (1688), ap. TDRG / V: (pop) ***~unc~, zm~, zmunc~,*** (înv) ***zmăc~,*** (reg) ***smâc~, smânc~, zmâc~, zmânc~*** / Pl: *~ri* / E: ***smuci*** + *-tură*] **1** Smunceală. **2** (Rar) Sacadă (**1**).

smug *sm* vz ***smuge***

smugă[1] *sf* [At: CADE / Pl: ? / E: nct] (Olt) **1** Început. **2** (Îe) **A face ~ la fân** (sau **la paie**) A începe să ia din claia de fân.

smugă[2] *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: ? / E: nct] **1** (Îvr) Murdărie. **2** (Reg) Spumă care apare la suprafața laptelui sau a altor lichide în fermentare.

smuge *sm* [At: BĂCESCU, P. 58 / V: ***smug, smuj, zmug, zmuj*** / Pl: *~ugi* / E: nct] (Iht; Ban; șîc **smuj-pestriț**) Șalău-vărgat (*Stizostedion volgense*).

smuj *sm* vz ***smuge***

smulci *v* vz ***smuci***

smulgător, ~oare [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~i, ~oare* / E: ***smulge*** + *-ător*] **1** *smf* (Îvp) Persoană care smulge ierburi, plante etc. **2** *sf* (Teh) Dispozitiv special care servește la extragerea, după matrițare, a pieselor tubulare sau a deșeurilor de la decupare. **3** *sf* (Înv) Pensetă.

smulgătură *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ri* / E: ***smulge*** + *-ătură*] (Înv) Smulgere (**5**).

smulge [At: COD. VOR[2]. 12v/5 / V: ***zm~*** / Pzi: *smulg* / Par și: (înv) *smult* / E: ml ***exmulgere***] **1** *vt* (C. i. plante) A trage cu putere afară din pământ Si: *a scoate*. **2** *vt* (Pex; c. i. plante) A rupe din tulpină prin smucituri. **3** *vt* (C. i. stâlpi, pari, cuie etc.) A apuca strâns și a smuci cu putere pentru a trage afară din locul în care a fost fixat Si: *a scoate*. **4** *vt* (C. i. fire de păr) A trage cu putere (pentru a scoate din rădăcină sau a rupe). **5** *vt* (Îe) **A-și ~ părul** (sau **perii, barba** ori, înv, **căruntețele, cosicioara**) **(din cap)** A-și manifesta puternic durerea sau desperarea. **6** *vt* (Îae) A fi foarte supărat. **7** *vt* (Reg; îe) **A ~ barba cuiva** A batjocori pe cineva. **8** *vt* (Îvp; c. i. pene, fulgi) A jumuli. **9** *vt* (Îvr; îe) **A ~ o pană** (cuiva) A da (cuiva) o palmă. **10** *vt* (Îvp; c. i. păsări) A jumuli. **11** *vrp* (Îvr; d. pielea capului) A rămâne fără păr. **12** *vt* (Îrg; c. i. lâna, inul etc.) A trage din caier sau din fuior. **13** *vt* (Reg; c. i. cânepa) A culege (**1**). **14** *vt* (Reg; c. i. porumbul) A copili (**1**). **15** *vt* (C. i. părți ale corpului) A desprinde cu violență din locul în care se află. **16** *vt* (Îvr) A zgâria. **17** *vt* A smuci (**1**). **18** *vr* A se îndepărta brusc de lângă cineva sau de undeva. **19** *vt* (Îvr) A extrage (**7**). **20-21** *vtr* A (se) smuci (**6-7**). **22-23** *vtr* (Udp „din") A face să iasă sau a ieși dintr-o anumită stare (sufletească, fizică, fiziologică etc.). **24** *vt* (Reg; îe) **~-o!** Pleacă! **25** *vt* A lua cu forța sau prin vicleșug Si: *a jefui, a răpi[2]*. **26** *vt* (Pex) A-și însuși pe nedrept. **27** *vt* (Fig; c. i. afirmații, informații, mărturisiri etc.) A obține cu greutate, prin forță, șiretenie etc. Si: *a scoate, a stoarce* (**28**). **28** *vt* (Fig) A obține în urma unor eforturi susținute.

smulgere *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ri* / E: ***smulge***] **1** Tragere cu putere a plantelor din pământ Si: *scoatere, smuls[1]* (**1**). **2** (Pex) Rupere din tulpină prin smucituri. **3** Tragere prin smucituri puternice a unor stâlpi, pari cuie etc. din locul în care au fost fixați. **4** Desprindere violentă a unor părți ale corpului ființelor Si: *scoatere*. **5** Smucire (**1**). **6-7** Luare sau eliberare cu forța din mâinile cuiva sau de la cineva. **8** (Fig) Obținere dificilă prin forță, prin șiretenie etc. (a unor afirmații, informații, mărturisiri etc.) Si: *scoatere, stoarcere*. **9** (Teh) Proces special de rupere a unor materiale. **10** (Nav) Fază finală a operației de virare a ancorei.

smuls[1] *sns* [At: PSALT. 276 / V: (înv) ***zmult,*** (reg) ***~lt*** / E: ***smulge***] **1** Smulgere (**1**). **2** Smucire (**1**).

smuls[2], ~ă [At: PRAV. 114 / V: ***zm~,*** (îvp) ***~lt,*** (înv) ***zmult*** / Pl: *~lși, ~e* / E: ***smulge***] **1** *a* (D. plante) Care este tras afară din pământ. **2** *a* (Pex; d. plante) Care este rupt din tulpină. **3** *a* (Îvr; csnp) Retezat[2] (**1**). **4** *a* (D. fire de păr) Care a fost tras cu putere (din rădăcină). **5** *a* (Pex; d. păr) Care este în dezordine Si: *ciufulit* (**1**). **6** *a* (D. persoane; prc. d. capul acestora) Care are părul nepieptănat Si: *ciufulit* (**2**). **7** *a* (Îvr; d. oameni; îf *zmult*) Care are albeață la ochi. **8** *a* (Îvp; d. păsări) Jumulit de pene. **9** *a* (D. pene) Care a fost scos din piele. **10** *a* (D. părți ale corpului) Care este desprins cu violență din locul în care se află. **11** *a* (D. obiecte) Desprins cu brutalitate din locul în care se află fixat. **12** *a* (Pex; d. obiecte) Rupt[2]. **13** *a* (Îvr; d. arme) Tras afară din teacă. **14** *av* Brusc (**1**).

smulsătură *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***smuls[1]*** + *-ătură*] (Înv) **1-3** Smulgere (**1-3**).

smult[1] *sn* vz ***smuls[1]***

smult[2], ~ă *a* vz ***smuls[2]***

smultiuit, ~ă *a* vz ***smălțuit[2]***

smultură *sf* [At: LEX. MARS. 242 / V: (îvp) ***zm~,*** (reg) ***~unt~, zmultară, zmuntură*** / Pl: *~ri* / E: ***smult[2]*** + *-ură*] **1** (Îvp) Lână tunsă de pe oi (moarte). **2** (Înv) Lână smulsă de pe pielea de oaie. **3** (Îvp; pex) Lână de proastă calitate. **4** (Îvp) Smoc de lână prins în spinii pe lângă care au trecut oile. **5** (Rar) Mulțime de pene jumulite. **6** (Îrg) Femeie cu aspect dezordonat, neglijent, cu părul ciufulit. **7** (Îrg; pex) Femeie zdrențăroasă. **8** (Înv; Trs) Carne de purcel de lapte.

smultureală *sf* [At: UDRESCU, GL / Pl: *~eli* / E: ***smulturi*** + *-eală*] (Mun) **1-2** Smulturire (**1-2**). **3** (Ccr) Lâna tunsă sau smulsă de pe oi sau de pe pieile de oaie.

smulturi *vt* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~resc* / E: ***smultură***] (Mun; Trs; c. i. animale sau pielea acestora) **1** A smulge lâna sau părul. **2** (Pex) A curăța de părul sau de lâna de prisos.

smulturire *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ri* / E: ***smulturi***] (Mun) **1** Smulgere a părului sau a lânii unor animale Si: (reg) *smultureală* (**1**). **2** (Pex) Curățare a unor animale de părul sau de lâna de prisos. Si: (reg) *smultureală* (**2**).

smulturit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***smulturi***] (Reg) **1** (D. animale) Care are blana năpârlită, jumulită. **2** (D. oameni) Care are părul în dezordine, nepieptănat.

smuncea *sf* vz ***smicea***

smunceală *sf* vz ***smuceală***

smunci *v* vz ***smuci***

smuncit, ~ă *a* vz ***smucit[2]***

smuncitură *sf* vz ***smucitură***

smuntură *sf* vz ***smultură***

smută *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~te* / E: ns cf *mut*] (Mun) Femeie tăcută și ursuză, cu aspect neglijent, nepieptănată.

smuțiță *sf* [At: UDRESCU, GL. / V: ***șm~*** / Pl: *~te* / E: ***smută*** + *-iță*] (Mun) **1** Smută tânără. **2** (Dep; îf *șmuțiță*) Copil neastâmpărat.

snack-bar *sn* [At: DEX / P: *snec-bar* / Pl: *~uri* / E: eg ***snack-bar***] Mic restaurant deschis permanent în hoteluri, în gări etc., unde se servesc aperitive, gustări etc.

snagă *sfs* [At: DDRF / V: ***~ahă, sma~, zn~, znahă*** / E: bg, ucr ***снага,*** srb ***snaga***] **1** (Reg) Putere. **2** (Mun; Trs) Stare materială bună. **3** (Mun; Trs; pex) Dobândă (**7**). **4** (Mun; Trs) Câștig (**5**). **5** (Mun; Trs; îe) **A lua ~ga cuiva** A-i lua cuiva toată averea. **6** (Trs) Nărav. **7** (Mol) Poftă. **8** (Mol) Dorință (**1**). **9** (Mun) Nădejde.

snahă *sf* vz ***snagă***

snaidas *s* vz ***șnaidas***

snaip *sn* [At: DN[3] / Pl: *~uri* / E: eg ***snipe***] Tip de ambarcație cu vele, având construcția corpului netedă.

snamă *sf* vz ***znamen***

snaman *sn* vz ***znamăn***
snamen *sn* vz ***znamăn***
snamenă *sf* vz ***znămen***
snamenie *sf* vz ***znamenie***
snamină *sf* vz ***znămen***
snamină *sf* vz ***znamenie***
snaps *s* [At: DLR / Pl: ? / E: nct] (Reg) Plantă nedefinită mai îndeaproape, ale cărei frunze, mari, se folosesc la înfășurarea sarmalelor.
snagos, ~oasă *a* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***snagă*** + *-os*] (Reg) Nărăvit.
snăurnă *sf* vz ***zmeură***[1]
sneură *sf* vz ***zmeur***
sniamen *sm* vz ***znamăn***
snițăle *sp* vz ***șnițel***
snoabă *sf* vz ***snoavă***
snoavă *sf* [At: ODOBESCU, S. II, 511 / V: ***zn~***, (reg) ***~abă, znoabă, znov*** *s* / Pl: *~ve* / E: ***iznoavă***] **1** Scurtă povestire folclorică cu conținut alegoric, inspirată din viața de toate zilele, cu o largă circulație orală Si: *glumă*[1] (**1**), (reg) *dafie*[1] (**1**), *iznoavă, palotie*[1], *polojenie*. **2** (Reg) Necaz. **3** (Ban; îf *snoabă*) Poznă[1]. **4** (Reg; îf *znov*) Obicei.
snob, ~oabă [At: ALEXI, W. / V: ***snobă*** *sf, af* / Pl: *~i, ~oabe* / E: fr ***snob***, eg ***snob***] **1** *smf* Persoană care admiră și imită fără rezerve, exagerat și fără discernământ tot ceea ce este la modă. **2** *a* (D. oameni și manifestările lor) Care denotă snobism Si: (rar) *snobistic, snobat*.
snobas *sm* vz ***snovos***
snobat, ~ă *a* [At: CINEMA, 1968, nr. 10, 34 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***snob*** + *-at*] (Rar) Snob (**2**).
snobă *sf, a* vz ***snob***
snobinetă *sf* [At: IORDAN, L. R. A. 175 / Pl: *~te* / E: fr ***snobinette***] (Rar) Tânără femeie snoabă și frivolă.
snobism *sn* [At: MACEDONSKI, în PLR II, 251 / Pl: *~e* / E: fr ***snobisme***] **1** Atitudine specifică snobului (**1**). **2** Mentalitate specifică snobului (**1**).
snobistic, ~ă *a* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 53, 13/1 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***snob*** + *-istic*] (Rar) Snob (**2**).
snoboaică *sf* [At: IORGA, ap. IORDAN, L. R. A. 175 / Pl: *~ice* / E: ***snob*** + *-oaică*] (Rar) Snoabă (**1**).
snop [At: PO 127/12 / V: (pop) ***zn~*** / Pl: *~i sm*, (rar) *~uri* sn / E: vsl **снопъ**] **1** *sm* Legătură de tulpini de plante subțiri, în general de plante păioase secerate, dispuse paralel Si: (reg) *mătrăcală*. **2** *sm* (Reg; îs) *~ul* (*cel* ori) *de deasupra* sau (*cel din* ori *de pe*) *vârf* sau *din vârf* Snopul (**1**) de grâu care se pune pieziș, în vârful unei clăi sau grămezi de snopi (**1**), formând o apărătoare de ploaie Si: (reg) *măgar, popă*[2]. **3** *av* (Reg; îe) **A adormi ~** A adormi brusc. **4** *av* (Îe) **A lega ~** A lega foarte strâns. **5** *sm* Buchet (de flori). **6** *sm* Tufă. **7** *sm* (Pan) Grup restrâns de obiecte de același fel. **8** *sm* (Fig; pan) Grup restrâns de elemente de același fel care constituie o unitate, o selecție etc. Si: *mănunchi*. **9** *sm* (Pan) Grup de raze luminoase sau vizuale cu secțiune bine delimitată Si: *fascicul, mănunchi*, (rar) *sul*. **10** *sm* (Spc; șîs *~ de gloanțe, ~ de schije*) Totalitatea gloanțelor, a alicelor sau a schijelor trase deodată cu o armă.
snopar *sm* [At: ȘĂINEANU[2] / Pl: *~i* / E: ***snop*** + *-ar*] (Rar) Persoană care face snopi (**1**) în timpul secerișului.
snopărie *sfs* [At: PONTBRIANT, D. / E: ***snop*** + *-ărie*] (Îvr; csc) **1** Mulțime de snopi (**1**). **2** Loc unde se țin snopii (**1**).
snopeală *sf* [At: ISPIRESCU, U. 65 / V: (rar) ***zn~*** / Pl: *~eli* / E: ***snopi*** + *-eală*] Bătaie strașnică Si: *snopire* (**2**), *stâlceală, stâlcire*.
snopește *av* [At: TDRG / V: ***zn~*** / E: ***snop*** + *-ește*] (Pop) În felul snopilor (**1**) Si: (îvr) *snopiș*.
snopi [At: URECHE, L. 175 / V: (pop) ***zn~*** / Pzi: *~pesc* / E: ***snop***] **1** *vt* (Reg) A strânge și a lega în snopi (**1**). **2** *vt* A bate foarte rău Si: *a stâlci, a bumbăci* (**3**), *a strivi, a tăbăci, a zdrobi, a zvânta*, (pop) *a stopși*, (îrg) *a tărbăci*, (reg) *a otânji, a toropi*[2], *a melestui*, (fam) *a burduși* (**2**), *a cotonogi* (**10**). **3** *vt* (Înv) A trânti la pământ. **4** *vt* (Înv) A masacra într-o bătălie. **5** *vt* (Ban) A tăia carne în bucățele. **6** *vr* (Rar) A se extenua din cauza unei munci grele. **7** *vr* (Reg) A se zbate pentru a scăpa.
snopire *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ri* / E: ***snopi***] **1** (Reg) Legare în snopi (**1**). **2** Snopeală.
snopiș *av* [At: F (1884), 337 / E: ***snop*** + *-iș*] (Îvr) Snopește.
snopișor *sm* [At: BARCIANU / Pl: *~i* / E: ***snop*** + *-ișor*] **1-2** (Șhp) Snop (**1**) (mic) Si: *snopuleț* (**1-2**), *snopușor* (**1-2**), (reg) *snopiț* (**1-2**), *snopșorel* (**1-2**).
snopit, ~ă *a* [At: PONTBRIANT / Pl: *~iți, ~e* / E: ***snopi***] (Îvr) **1** Care este legat în snop (**1**). **2** (Rar) Stâlcit în bătaie.
snopitură *sf* [At: CADE / V: ***zn~*** / Pl: *~ri* / E: ***snopi*** + *-tură*] (Mol; în descântece) Umflătură provenită de pe urma unei bătăi strașnice.
snopiț *sm* [At: T. PAPAHAGI, M. 120 / Pl: *~e* / E: ***snop*** + *-iț*] **1-2** (Mar; șhp) Snopișor (**1-2**).
snopșor *sm* vz ***snopușor***
snopșorel *sm* [At: CADE / Pl: *~ei* / E: ***snopșor*** + *-el*] **1-2** (Olt; șhp) Snopișor (**1-2**).
snopuleț *sm* [At: GORJAN, H. II, 37/32 / Pl: *~i* / E: ***snop*** + *-uleț*] **1-2** (Șhp) Snopișor (**1-2**).
snopușor *sm* [At: ANON. CAR. / V: (îrg) ***~pș~*** / Pl: *~i*, (rar) *~oare* sn / E: ***snop*** + *-ușor*] **1-2** (Șhp) Snopișor (**1-2**).
snov *sn* vz ***szon***[1]
snovelnic, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***snoavă*** + *-elnic*] (Olt) Hazliu (**1**).
snovi *vt* [At: LEXIC REG. II, 17 / Pzi: *~vesc* / E: ***snoavă***] (Mun) A născoci (istorioare, snoave etc.).
snovos, ~oasă *smf, a* [At: I. VĂCĂRESCUL, P. 343/5 / V: ***~obas*** *sm*, ***zn~*** *a* / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***snoavă*** + *-os*] (Îvp) **1-2** (Om) hazliu (**1**).
soabă *sf* vz ***sobă***
soacă *sf* [At: PAMFILE, I. C. 177 / Pl: *~ace* / E: nct] (Ban; Trs) Moară a cărei roată este pusă în mișcare de cai.
soace[1] *s* vz ***soc***
soace[2] *v* vz ***soage***
soachiță *sf* vz ***șoacăț***[1]
soaclăr *sm* [At: ALR SN II h 517 / V: ***~al~*** / Pl: *~i* / E: ger ***Settler*** „șelar"] (Ban; Trs) Curelar.
soacră *sf* [At: CORESI, TETR. 15 / V: (îrv) ***soc~*** / Pl: *~re* / E: ml ***socra***] **1** Mama unuia dintre cei doi soți considerată în raport cu celălalt soț Si: *mamă soacră*, (pop) *socrie* (**1**). **2** (Îs) *~ mare* Mama mirelui. **3** (Îs) *~ mică* Mama miresei. **4** (Pop; îe) **A sta** (cuiva) **~ pe cap** A cicăli (pe cineva). **5** (Reg; îe) **A se pune** (sau **a se face**) **~** A-și căsători fiul sau fiica.
soagă *sf* [At: ALR II/I MN 6, 6834/334 / Pl: ? / E: mg ***szág***] (Reg) Miros.
soagătoare *sf* vz ***sogătoare***
soage *vt* [At: DOSOFTEI, ap. HEM 939 / V: (reg) ***~ace, ~alge, soga, sogi, solga, solja, sologi, stoga, stoji, suga, sugi, asoga, asolga, zolga*** / Pzi: *sog, sogesc* / E: ml ***subigere*** cf mg *szoggatani*] **1** (Îrg) A rupe o bucată din aluatul dospit și a-i da formă (de pâine) înainte de a (se) băga la cuptor Si: (reg) *a solzi* (**4**), *a sovâlta*. **2** (Trs) A frământa (aluatul dospit, cașul etc.). **3** (Reg) A da prin făină înainte de a pune la cuptor. **4** (Reg; îf *sogi*) A subția.
soaie[1] *sf* vz ***soi***[2]
soaie[2] *sf* vz ***zoaie***
soală *sf* vz ***solbă***
soalăr *sm* vz ***soaclăr***
soalbă *sf* vz ***solbă***
soalge *v* vz ***soage***
soamă *sf* vz ***sumă***
soapă *sf* vz ***sopă***
soară *sf* vz ***soră***
soarbă[1] *sf* [At: LB / Pl: *~be* / E: ***sorb***[1]] Fructul sorbului[1], de mărimea unei cireșe, de culoare brună-gălbuie, cu pete albe, cărnos, cu gust acrișor.
soarbă[2] *sfs* [At: LEXIC REG. / E: ns cf *sorbi*] (Reg) Lături pentru porc.
soarbe *v* vz ***sorbi***

soarbestre sf vz ***sorbestrea***

soare[1] sf vz ***soarea***

soare[2] sf vz ***soră***

soare[3] *sm* [At: COD. VOR[2]. 44v/4 / Pl: *sori* / E: ml ***sol, -lis***] **1** Corp ceresc principal incandescent și luminos al sistemului nostru planetar, în jurul căruia gravitează și se învârtesc Pământul și celelalte planete ale sistemului și prin lumina și căldură căruia se întreține viața pe pământ. **2-3** (Îljv) **(Pe** sau **de) sub ~** (Care există) în lume. **4-5** (Îal) (Care există) în univers. **6** (Îe) **A se uita** (la cineva) **ca la ~** A se uita la cineva cu foarte mare dragoste. **7** (Pex; îae) A avea o dragoste foarte mare pentru cineva. **8** (De obicei în basme, poezii populare; îe) **La ~ te puteai uita, dar** (sau **iar) la dânsa** (sau **la dânsul) ba, a fi rupt din ~** Se spune despre cineva, rar, despre ceva foarte frumos. **9** (Reg; d. persoane) **A se vedea** (sau **a se întâlni) ca luna cu ~le** A se întâlni foarte rar. **10** (Rar; d. persoane; îae) A se evita (5). **11** (Pop; îe) **A i se pune** (cuiva) **~ drept la inimă** A i se face foame. **12** (Îvp; îc) **~-răsare** Est (1). **13** (Îvp; pex; îac) Vremea când răsare Soarele (1). **14** (Pop; îc; șîc **~-scapătă**, înv. **~-petrece) ~-apune** Vest (1). **15** (Pop; pex; îac) Vremea când apune soarele (1). **16** (Reg; îac) Numele unui vânt local care bate dinspre apus (4). **17** (Reg; pbl; îc) **~-prânz** Sud[2] (1). **18** (Pop; îc) **~-(de)-sec, ~-în-cap** Insolație. **19-20** Lumina sau căldura care vine de la Soare (1). **21** (Îlav) **Cu ~** Cât mai este încă zi. **22** (Pex; îal) Pe lumină. **23** (Pex; îal) Pe înserate. **24** (Rar; îe) **A arăta la ~** A expune public. **25** (Pop; îe) **A lua ~le** A zvânta. **26** (Pop; îe) **A-și usca cămașa** (sau **cămășile, rufele) la un** (sau **la același) ~** A se înrudi. **27** (Pop; îae) A avea interese comune. **28** (Pop; îae) A duce același mod de viață. **29** (Fig) Fericire (1). **30** (Fig) Bucurie (1). **31** (Mpl) Corp ceresc cu lumină proprie și care poate constitui centrul unui sistem planetar. **32** (Lpl; de obicei cu determinarea „electric") Sursă de lumină electrică. **33** (Rar) Piesă de artificii în formă de cerc care se rotește și care aruncă lumini asemănătoare razelor solare. **34** (Bot; reg; îc) **~le-și-luna** Buruiană-de-nouă-daturi (*Ranunculus auricomus*). **35** (Bot; reg; îc) **~-răsare** Floarea-soarelui (*Helianthus annuus*). **36** (Iht; reg) Regină (*Eupomotis gibosus*).

soarea *sf* [At: CR (1830). 430[1]/17 / P: *soa-rea* / V: **~re**, **~ei** *sn*, **~elă**, **sua~** / Pl: *~ele*, *~ee*, *~euri* / E: fr ***soirée***] (Frî) **1-2** Serată (1-2).

soarei sn vz ***soarea***

soarelă sf vz ***soarea***

soaresie *sf* [At: ALEXI. W. / Pl: *~ii* / E: ns cf *soare*] (Îvr) Insolație.

soarestițial, ~ă a vz ***solstițial***

soarice sm vz ***șoarece***

soartă *sf* [At: PSALT. 272 / V: ***sorț*** *sm*, (îvp) ***~te***, (înv) ***sort*** *sm*, ***sorte***, (reg) ***șo~*** / G-D: *sorții*, *~tei* / Pl: *sorți* / E: ml ***sors, -tis***] **1** Forță supranaturală despre care se crede că hotărăște în mod fatal și implacabil tot ce se petrece în viața omului Si: *destin* (1), *fatalitate* (1), *menire*, *noroc*, *predestinare*, *ursită*, *zodie*, (rar) *predestinație*, (îvp) *striște* (1), (pop) *dat[2]* (7), *făcut*, *norocealǎ*, *norocire*, *orândă[1]*, *parte*, *rânduială*, *scrisă[2]* (8), *soroc*, *stea*, (îrg) *sorocire*, (înv) *preursire*, *preursită*, *ursitoare*, (grî) *proorizmos*, (reg) *ursă*, *ursealǎ*, (îvr) *prodată*, *sfârșit[1]* (20). **2** Împrejurare în care se află sau se va afla o persoană, o comunitate la un moment dat. **3** Curs al evenimentelor importante din viața (sau dintr-o parte a vieții) unei persoane Si: *destin* (4), *sortire* (1). **4** (Rar; îe) **A se împăca** (sau **a fi împăcat) cu ~ta (sa)** A se resemna. **5** (Rar) Desfășurare a unei acțiuni. **6** (Rar) Deznodământ (2). **7** (Mpl; de obicei îf *sorț*) Sistem de alegere, de desemnare, de repartiție etc. prin aruncarea unor zaruri, prin tragerea unui bilet etc., care lasă să decidă întâmplarea, dând șanse egale tuturor participanților. **8** (Mpl; îf *sorț*) Zar, bilet etc. folosit la sorți (7). **9** (Îe) **A trage la sorți**, (înv) **a trage la ~**, **a trage sorți**, (îvp) **a** sau **a-și arunca sorți** ori **sorții** A hotărî prin procedeul sorților (7) o alegere, o împărțire, o desemnare etc. **10** (Îae) A participa ca parte interesată la operația sorților (7). **11** (Pop; îe) **A trage la sorți, a cădea** (sau **a ieși) cineva la sorți**, (rar) **a trage sorții** sau **sortul** ori **sort**, (înv) **a ieși sortul pentru cineva** A recruta pentru îndeplinirea serviciului militar prin sistemul sorților (7). **12** (Pop; îe) **A trage cu sorții** A prezice prin sorți (7). **13** (Pop; îe) **A cădea** (sau **a ieși) cineva la sorți, a cădea ~ta pe cineva**, (pop) **a pica sortul pe cineva**, (înv) **a ieși sortul cuiva, a-i cădea cuiva sorții** sau **~ta, a-i ieși cuiva sortul** A fi ales, desemnat etc. prin sistemul sorților (7). **14** (Îe) **A se alege sorții** A se ajunge la un deznodământ. **15** (Pop; construit cu *pp* „la", îf *sorț*) Recrutare prin sistemul sorților (7). **16** (Reg; îf *sorț*) Citație la recrutare. **17** (Îvp; îf *sorț*) Porțiune de pământ care se repartizează prin tragere la sorți. **18** (Reg) Porțiune dintr-un parchet de pădure repartizată cuiva. **19** (Reg; îf *soarte*) Loc în pădure de unde se dau lemnele la vale. **20** (Reg; îf *soarte*) Loc în arătură lung și îngust. **21** (Reg; lpl; îf *sorț*) Cuvinte, fraze fără înțeles folosite în formulele de eliminare la jocurile de copii. **22** (Mpl; udp „de"; îf *sorț*) Șansă. **23** (Lpl; îf *sorț*; îs) *Sorți de izbândă* Posibilități de reușită. **24** (Pop) Placentă. **25** (Pop; îe) **A fi plin** (sau **a se face** ori **a se umple) ~** A se uda foarte tare, până la piele.

soartă[2] sf vz ***sorț[2]***

soarte sf vz ***soartă***

soat sn vz ***suhat***

soatăr sn vz ***șoatăr***

soatior *sn* [At: CV 1950, nr. 4, 35 / A și: *soatior* / Pl: *~i* / E: mg ***szatyor***] (Trs) Coș de mână împletit din nuiele, din trestie, din papură etc.

soață *sf* [At: PSALT. 88 / Pl: *~țe* / E: ml ***socia***] **1** (Îrg) Însoțitoare. **2** (Îrg) Colaboratoare (1). **3** (Îrg) Părtașă. **4** (Îrg; pex) Prietenă. **5** (Înv; pfm) Soție (14). **6** (Îvp) Persoană, obiect, faptă etc. asemănătoare alteia Si: *pereche*. **7** (Reg; îs) *Număr cu ~* Număr par.

sobar *sm* [At: PONTBRIANT / Pl: *~i* / E: ***sobă*** + *-ar*] **1** Meseriaș care face, repară și vinde sobe (1) Si: (reg) *pietrar*. **2** (Rar) Fabricant de sobe (1). **3** (Reg) Meseriaș care construiește case[1] (1).

sobă *sf* [At: ANON. CAR. / V: (îrg) ***soabă*** / Pl: *~be*, (reg) *~bi* / E: tc ***soba***, mg ***szoba***] **1** Instalație pentru încălzit încăperile (uneori și pentru încălzit mâncarea), făcută din fontă, din teracotă, din zidărie etc., care funcționează cu combustibil (lemn, gaze etc.) sau cu electricitate Si: (rar) *plită*, (reg) *camenită* (3), *cuptor* (1), *sparhot*. **2** (Reg; îe) **A fi cu sufletul pe ~** A fi pe moarte. **3** (Reg; îe) **A trăi cu capul în ~** A sta tot timpul în casă. **4** (Reg; îae) A nu cunoaște nimic din cele care se petrec în jur. **5** (Mol; Dob) Cuptor pentru copt pâine. **6** (Îrg) Cameră (1). **7** (Îrg) Bucătărie (1). **8** (Ban) Tindă. **9** (Reg) Prisacă. **10** (Fam; gmț) Soție (1).

sobăiță sf vz ***săbăiță***

sobărie[1] *sf* [At: ȘĂINEANU[2] / Pl: *~ii* / E: ***sobă*** + *-ărie*] **1** (Rar) Fabrică, atelier de sobe (1). **2** (Rar) Magazin în care se vând sobe (1). **3** (Reg; csc) Mulțime de sobe (1).

sobărie[2] *sfs* [At: H II, 221 / E: ***sobar*** + *-ie*] (Mun; Mol) Meșteșugul sobarului.

sobiță *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~țe* / E: ***sobă*** + *-iță*] (Șhp) **1-2** Sobă (1) (mică) Si: *sobușoară* (1-2). **3-4** (Reg) Cămăruță (1-2).

sobol[1] *sm* [At: NECULCE, L. 17 / V: (reg) ***~or***, ***șo~*** / Pl: *~i* / E: rs ***соболь***] (Înv) **1** (Zlg) Samur (1) (*Martes zibellina*). **2** Samur (2).

sobol[2] *sm* [At: CALENDARIU (1814), 86/25 / V: (reg) ***sub~***, ***șo~*** / Pl: *~i* / E: bg ***соболец***] **1** Mamifer insectivor subteran, de talie mică, cu blana neagră, prețioasă, cu ochii rudimentari ascunși sub piele, cu coada scurtă și cu labele anterioare adaptate la săpat Si: *cârtiță* (1), (reg) *mitorlan*, *orb[2]*, *orbeț*, *șomâc*, *șoarece-chior* (*Talpa europaea*). **2** (Trs; pex) Mușuroi de pământ făcut de sobol[2] (1) Si (reg) *sobolitură*. **3** (Reg) Șobolan (*Rattus norvegicus*). **4** (Zlg; Mun; Trs) Orbeț (*Spalax microphtalmus*).

sobolaș *sm* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~i* / E: ***sobol[1]*** + *-aș*] **1-2** (Înv; șhp) Sobol[1] (1) (mic) Si: (îvr) *soboluț* (1-2).

sobolieră *sf* [At: BREZOIANU, A. 155/4 / P: *~li-e~* / Pl: *~re* / E: ***sobol[2]*** + *-ieră*] (Îvr) Cursă pentru prins sobolii[2] (1).

sobolitură *sf* [At: ALR I, I 175/96 / Pl: *~ri* / E: ***sobol[2]*** + *-itură*] (Reg) Sobol[2] (2).

sobolutț *sm* [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 307 / Pl: *~i* / E: ***sobol[1]*** + *-uț*] **1-2** (Îvr; șhp) Sobolaș (1-2).

sobolzi v vz ***sovâlta***

sobon sn vz ***sovon***

sobor[1] *sm* vz ***sobol***[1]

sobor[2] *sn* [At: PSALT. HUR. 9v/23 / V: (înv) ***săboară, săb~, seb~, izb~, zbor*** (S și: *sbor*), (reg) ***stob~*** / Pl: *~oare*, (rar) *~uri* / E: slv **съборъ, соборъ**] **1-2** Sinod (**1-2**). **3** (Pex) Clerul unei biserici sau al unei mănăstiri care participă la oficierea unei slujbe religioase. **4** (Înv) Sfat (**12**). **5** (Înv; pan) Întrunire. **6** (Înv; pex) Mulțime de oameni adunați laolaltă. **7** Slujbă religioasă ortodoxă la care participă de obicei un număr mare de clerici. **8** (Îrg) Sărbătoare religioasă populară închinată unor sfinți, care se prăznuiește în ajunul, în ziua sau a doua zi după celebrarea sfinților respectivi. **9** (Înv) Catedrală (**1**). **10** (Îvr) Peristil al unei biserici. **11** (Îvr) Sistem solar.

soboră *sf* vz ***sobură***

soborî[1] *vi* [At: DDRF / Pzi: ? / E: ***sobor***[2]] (Mol) A se strânge pentru a se sfătui, pentru a lua o hotărâre etc.

soborî[2] *vr* [At: LEXIC REG. II, 37 / Pzi: *sobor* / E: ns cf *scoborî*] (Ban) A se îmbolnăvi de hernie.

soborât, ~ă [At: ALRM I/I h 194 / Pl: *~âți, ~e* / E: ***soborî***[2]] **1-2** *smf, a* (Ban; Olt) (Om) care suferă de hernie. **3** *a* (Ban; d. animale) Castrat[2] (**1**).

sobornic, ~ă [At: (a. 1654) GCR I, 173/8 / V: (înv) ***săb~, sib~***, (reg) ***sab~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***sobor*** + *-nic* cf slv **съборьнъ**] **1-8** *a* (Înv) Sinodal (**1-8**). **9-10** *smf, a* (Îvp) (Om) care face parte din sobor[2]. **11-12** *smf, a* (Îvp) (Om) care acționează conform hotărârilor soborului[2].

sobornicesc, ~ească *a* [At: (a. 1652) MAG. IST. I, 126/21 / V: ***săb~, sib~*** / Pl: *~ești* / E: ***sobornic*** + *-esc*] (Înv) **1-8** Sinodal (**1-8**).

sobornicește *av* [At: MINEIUL (1776), 67r1/24 / E: ***sobornic*** + *-ește*] (Înv) **1** Întemeiat pe hotărârile soborului[2] (**1**). **2** În mod sobornic (**1**).

soboș *sm* vz ***subașă***

sobrichet *sn* [At: HASDEU, I. C. I, 121 / Pl: *~uri* / E: fr ***sobriquet***] (Frî) Poreclă.

sobrietate *sfs* [At: MAIOR T. 232/8 / P: *~bri-e~* / E: lat ***sobrietas, -atis***, fr ***sobriété***] **1** Însușirea de a fi sobru (**1**) Si: *seriozitate* (**1**). **2** Atitudine de om sobru (**1**). **3** Caracterul a ceea ce se bazează pe mijloace materiale reduse Si: *simplitate* (**10**). **4** Cumpătare excesivă în modul de viață. **5** (Fig) Prudență. **6** (Fig) Discreție (**7**). **7** (Pex) Răceală. **8** (Pex) Rezervă. **9-10** Simplitate (**1-2**). **11** Caracterul limbii, al stilului etc. sau al părților componente ale acestora de a fi lipsite de artificialitate.

sobriu, ~ie *a* vz ***sobru***

sobru, ~ă [At: MAIOR, T. 227/28 / V: (înv) ***~riu*** / Pl: *~ri, ~re* / E: lat ***sobrius***, fr ***sobre***] **1** *a* (D. oameni) Care are o atitudine echilibrată, lipsită de excese Si: *astâmpărat*[2] (**3**), *așezat*[2] (**13**), *chibzuit*[2] (**1**), *cuminte* (**11**), *cumințit* (**4**), *cumpătat*[2] (**11**), *domolit* (**1**), *echilibrat* (**3**), *liniștit, moderat, potolit, reținut, rezervat, serios, stăpânit, temperat*. **2** *av* În mod sobru (**1**). **3** *a* (D. oameni) Lipsit de superficialitate. **4** *a* (D. manifestări ale oamenilor) Care denotă o comportare echilibrată. **5** *a* (D. modul de viață al oamenilor) Care se caracterizează prin cumpătare excesivă Si: *aspru* (**19**), *auster* (**6**), *spartan* (**9**). **6** *a* Simplu (**15**). **7** *av* În mod sobru (**7**). **8-9** *a, av* (Îoc *încărcat*) Fără ornamente Si: *neîmpodobit, neîncărcat, neornat, sec, simplu* (**16**). **10** *a* (D. limbă, stil sau d. părți componente ale acestora) Lipsit de artificialitate Si: *neafectat, necăutat, simplu* (**23**).

sobură *sf* [At: LB / A: nct / V: (reg) ***~boră*** / Pl: ? / E: ns cf ger *Süssobers*] (Trs; înv) Caimac la lapte.

sobușoară *sf* [At: CONTEMP. V$_2$, 193 / Pl: *~re* / E: ***sobă*** + *-ușoară*] **1-2** (Rar; șhp) Sobiță (**1-2**).

sobuță *sf* [At: O. BÂRLEA, A. P. I., 598 / Pl: *~țe* / E: ***sobă*** + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Cămăruță (**1-2**).

soc *sm* [At: ANON. CAR. / V: ***~cru, soace*** *s*, ***sog*** / Pl: *soci, ~uri* sn / E: ml ***sabucus***] (Bot) **1** (Șîc **~negru**) Arbust din familia caprifoliaceelor, cu ramuri cu măduvă albă, abundentă, cu scoarța de culoare cenușie, cu flori albe dispuse în corimbe ramificate și cu fructe în formă de boabe negre, lucioase, așezate în ciorchine, din ale cărui flori se prepară un ceai medicinal, iar scoarța, fructele și rădăcina se folosesc în cromatica populară Si: (pop) *holer, hoz, iboz, scorpat* (*Sambucus nigra*). **2** (Prc) Floarea și lemnul socului (**1**). **3** (Îc) **~roșu** (sau **-de-munte, cu-struguri**) Arbust din familia caprifoliaceelor cu ramuri cu măduva galben-brună, cu flori albe-gălbui strânse ciorchine și cu fructele boabe roșii (*Sambucus racemosa*). **4** (Bot; îrg; îc) **~mic** Boz (*Sambucus ebulus*). **5** (Înv; îe) **Cine s-a fript în foc suflă și-n ~** Se spune despre cei foarte precauți. **6** (Bot; reg; îc) **~de-câmp** Urda-vacii (*Cardaria draba*).

socac *sn* [At: (sfârșitul sec. XVIII) GCR II, 105/33 / Pl: *~ace, ~uri sn, ~aci* sm / E: tc, scr ***sokak***] (Îrg) Uliță.

socaci *sm* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***suc~*** / Pl: *~* / E: mg ***szakács***] (Îrg) Bucătar (**1**).

socaciță *sf* vz ***socăciță***

socală *sf* vz ***sucală***

socată *sf* [At: DLR / Pl: *~te* / E: ***soc*** + *-ată*] Băutură răcoritoare preparată prin fermentare din flori de soc, zahăr, lămâie și apă.

socăcel *sn* [At: NOVACOVICIU / Pl: *~e* / E: ***socac*** + *-el*] (Ban) Uliță mică și îngustă.

socăci [At: LB / Pzi: *~ăcesc* / E: ***socaci***] **1** *vi* (Îrg) A practica meseria de bucătar. **2** *vt(a)* (Îrg) A găti (**7**). **3** *vt* (Reg) A pierde vremea prin bucătărie simulând activitate.

socăcie *sfs* [At: MAT. DIALECT. I, 191 / E: ***socaci*** + *-ie*] (Îrg) Ocupația de bucătar Si: (îrg) *socăcit* (**1**).

socăcit *sns* [At: MAT. DIALECT. I, 191 / E: ***socăci***] (Îrg) **1** Socăcie. **2** Gătit[1] (**2**). **3** Simulare a activității în bucătărie.

socăciță *sf* [At: (a. 1771) IORGA, S. D. XII, 246 / V: (reg) ***~ățică, ~cac~, ~coc~, suc~*** / Pl: *~țe* / E: ***socaci*** + *-iță*] (Îrg) Bucătăreasă.

socățică *sf* vz ***socăciță***

soccer *sns* [At: DN[3] / P: *soka* / E: eg ***soccer***] **1** Variantă a jocului de fotbal în care folosirea mâinilor este strict interzisă. **2** Denumire dată fotbalului în S.U.A.

soceral, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf it *suocera*] (Rar) De soacră (**1**).

socet *sn* [At: T. PAPAHAGI, C. L. / Pl: ? / E: ***soc*** + *-et*] (Mar) **1** Loc acoperit cu soci (**1**). **2** Desiș de soci (**1**).

soci[1]- vz ***socio-***

soci[2] *smp* [At: I. IONESCU, M. 363 / E: nct] (Olt) Varietate de porci cu picioarele lungi, care se îngrașă greu.

sociabil, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~ci-a~* / V: (înv) ***soți~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sociable***] **1** (D. oameni) Care are capacitatea de a stabili relații amabile cu semenii Si: *comunicativ* (**1**), *deschis*[2] (**34**), *expansiv* (**4**), *prietenos, volubil* (**5**), (rar) *social* (**8**), *vorbitor* (**6**), (înv) *soțios*. **2** (D. oameni) Care caută compania semenilor săi. **3** (D. oameni) Care se împrietenește ușor. **4** (D. manifestările, caracterul oamenilor) Care denotă capacitatea de a stabili relații amabile cu semenii. **5** (D. ființe) Capabil să trăiască în compania permanentă a semenilor săi Si: *atașabil* (**3**).

sociabilitate *sfs* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~ci-a~* / V: (înv) ***soți~*** / E: fr ***sociabilité***] **1** Capacitate a ființelor de a trăi în societate cu semenii. **2** Comunicativitate (**1**). **3** (Bot) Dispersare a indivizilor care aparțin aceleiași specii, într-o grupare vegetală.

social, ~ă [At: PLEȘOIANU, T. III, 48/26 / P: *~ci-al* / V: (îrg) ***soți~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***social***, lat ***socialis***, it ***sociale***] **1** *a* Care aparține societății umane Si: (îvr) *soțios* (**1**), (nob) *societar* (**5**), *societarist* (**1**). **2** *a* Care este propriu societății Si: (îvr) *soțios* (**2**), (nob) *societar* (**6**), *societarist* (**2**). **3** *a* Care este creat de societate Si: (îvr) *soțios* (**3**), (nob) *societar* (**7**), *societarist* (**3**). **4** *a* (Spc) Care este propriu unui anumit tip de societate Si: (îvr) *soțios* (**4**), (nob) *societar* (**8**), *societarist* (**4**). **5** *a* (Spc) Care este legat de apartenența la o anumită clasă a societății sau la un anumit grup din societate Si: (îvr) *soțios* (**5**), (nob) *societar* (**9**), *societarist* (**5**). **6** *av* În mod social (**2**). **7** *sn* Ansamblul problemelor legate de societatea omenească. **8** *a* (Rar) Sociabil (**1**). **9** *a* Care ține de o societate comercială sau de asociațiile unei case de comerț. **10** *a* (D. plante) Care trăiesc reunite în număr mare și care se acomodează ușor la mediu.

social-darvinism *sns* [At: DER / P: *~ci-al~* / E: ***social*** + ***-darvinism***] Concepție sociologică apărută în a doua jumătate a sec. XIX, care extinde

legităţile biologice descoperite de Darwin în plan socială Si: *darvinism social*.

social-democrat, ~ă [At: D. ZAMFIRESCU, Î. 44 / P: *~ci-al* / V: (înv) ***soţi~*** / Pl: *~aţi, ~e* / E: ger ***Sozialdemokrat,*** fr ***social-démocrate***] **1** *a* Care aparţine social-democraţiei. **2** *a* Privitor la social-democraţie. **3** *smf* Adept al social-democraţiei. **4** *smf* Membru al unui partid social-democrat.

social-democratism *sns* [At: IBRĂILEANU, SP. CR. 200 / P: *~ci-a~* / E: ***social-democrat*** + *-ism* cf ger *Sozialdemokratismus*] Ideologia şi tactica social-democraţiei.

social-democraţie *sf* [At: DM / P: *~ci-al* / Pl: *~ii* / E: ger ***Sozialdemokratie,*** fr ***social-démocratie***] Grupare de curente politice de orientare centru-stânga, cu caracter parlamentar şi reformist.

socialism *sns* [At: CONTA, O. F. 400 / P: *~ci-a~* / E: fr ***socialisme,*** ger ***Sozialismus***] **1** Doctrină economică, politică şi socială care preconizează desfiinţarea proprietăţii private şi a economiei libere de piaţă şi punerea acestora sub controlul statului. **2** (Îs) ~ *ştiinţific* Fundament teoretic al socialismului **(1)**, bazat pe doctrina lui K. Marx, modificată şi aplicată de V. I. Lenin în Rusia primelor decenii ale sec. XX şi preluată de regimurile totalitare de stânga din estul Europei şi din Asia de după al doilea război mondial, după care omenirea ar trece în mod necesar de la capitalism la socialism **(1)** în drumul ei spre comunism. **3** (Îs) ~ *utopic* Doctrină economică, politică, socială premergătoare socialismului ştiinţific care concepe instaurarea socialismului **(1)** ca o cerinţă a raţiunii, ca o concretizare a unui ideal moral, care susţinea egalitatea economică şi socială între oameni. **4** (În teoria marxistă) Orânduire socială bazată pe exercitarea puterii politice de către clasa muncitoare aliată cu celelalte clase şi categorii sociale muncitoare, pe proprietatea socială asupra mijloacelor de producţie şi pe realizarea retribuţiei potrivit principiului „de la fiecare după capacităţi, fiecăruia după munca depusă". **5** Regim totalitar de stânga.

socialist, ~ă [At: BOLINTINEANU, O. 157 / P: *~ci-a~* / V: (înv) ***soţi~*** / Pl: *~işti, ~e* / E: fr ***socialiste,*** ger ***Sozialist***] **1** *a* Care aparţine socialismului. **2** *a* Privitor la socialism. **3** *a* (În doctrina marxist-leninistă; îs) *Revoluţie ~ă* Tip de revoluţie socială care constă în trecerea de la societatea capitalistă la cea socialistă. **4** *smf* Adept al socialismului **(1)**. **5-6** *smf* Membru (sau simpatizant) al unui partid socialist.

socialitate *sfs* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 22, 12/1 / P: *~ci-a~* / E: ***social*** + *-itate*] (Rar) **1-5** Caracterul a ceea ce este social **(1-5)**.

socializa [At: GHEREA, ST. CR. III, 31 / P: *~ci-a~* / Pzi: *~zez* / E: ***social*** + *-iza*] **1** *vr* A dobândi caracter social **(2)**. **2** *vr* (În economia marxistă; d. muncă, producţie etc.) A deveni social ca urmare a dezvoltării forţelor de producţie, a adâncirii diviziunii muncii, a concentrării producţiei şi a specializării. **3** *vt* A trece în proprietatea statului principalele mijloace de producţie sau alte bunuri aflate în proprietate privată. **4** *vt* A adapta (un individ) la exigenţele vieţii sociale. **5** *vi* (Fam) A stabili şi a întreţine relaţii amabile cu alte persoane.

socializant, ~ă *a* [At: RALEA, S. T. III, 9 / P: *~ci-a~* / Pl: *~nţi, ~e* / E: fr ***socialisant***] (Rar) Care prezintă tendinţe socialiste.

socializare *sf* [At: GHEREA, ST. CR. III, 33 / P: *~ci-a~* / Pl: *~zări* / E: ***socializa***] **1** Dobândire a caracterului social **(2)**. **2** (În economia marxistă) Proces prin care, pe baza dezvoltării forţelor de producţie, a adâncirii diviziunii muncii, a concentrării producţiei şi a specializării, munca şi mijloacele de producţie dobândesc un caracter social, produsele lor constituind rezultatul conlucrării mai multor lucrători. **3** Trecere a mijloacelor de producţie şi a altor bunuri din proprietatea privată în proprietatea socialistă prin naţionalizare şi cooperativizare. **4** Proces de integrare socială a unui individ într-o colectivitate.

socializat, ~ă *a* [At: DL / P: *~ci-a~* / Pl: *~aţi, ~e* / E: ***socializa***] **1** Care a dobândit caracter social **(2)**. **2** (În economia marxistă; d. muncă, producţie) Care a devenit social ca urmare a dezvoltării forţelor de producţie, a adâncirii diviziunii muncii, a concentrării producţiei şi a specializării. **3** (D. mijloace de producţie şi alte bunuri) Care a fost trecut în proprietatea statului. **4** (D. oameni) Care a intrat în raporturi sociale cu alţii.

socialmente *av* [At: SCRIBAN, D. / P: *~ci-al~* / E: it ***socialmente,*** fr ***socialement***] **1** Din punct de vedere social **(2)**. **2** Sub raport social **(2)**.

sociativ, ~ă *a* [At: DL / P: *~ci-a~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sociatif***] (Grm; d. complementele circumstanţiale) Care determină un verb, arătând fiinţa sau lucrul care însoţeşte subiectul sau complementul direct în săvârşirea unei acţiuni.

sociatrie *sfs* [At: DN[3] / P: *~ci-a~* / E: nct] Psihiatrie socială.

societar, ~ă *a* [At: CARAGIALE, O. II, 179 / P: *~ci-e~* / V: (înv) ***~it~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sociétaire***] **1** *smf* Persoană care face parte dintr-o societate **(9)**. **2** (Spc) Actor de prim rang care este angajat la un teatru naţional şi care primeşte, în afară de salariu, o cotă anuală din excedentele teatrului respectiv. **3** *smf* (Îs) ~ *de onoare* Actor care rămâne angajat plătit al teatrului pe viaţă. **4** *smf* (Rar) Acţionar. **5-9** *a* (Nob) Social **(1-5)**.

societarism *sns* [At: RALEA, S. T. I, 160 / P: *~ci-e~* / E: ***societar*** + *-ism*] (Nob) **1** Tendinţă socială **(1-5)**. **2** Mentalitate socială **(1-5)**.

societarist, ~ă *a* [At: RALEA, S. T. III, 36 / P: *~ci-e~* / Pl: *~işti, ~e* / E: ***societar*** + *-ist*] (Nob) **1-5** Social **(1-5)**.

societate *sf* [At: CALENDARIU (1733), 14/12 / P: *~ci-e~* / V: (înv) ***soţi~,*** (îvr) ***soţieta*** / G-D: (înv) *~tăţei* / Pl: *~tăţi* / E: lat ***societas, -atis,*** fr ***société,*** it ***società***] **1** Totalitatea oamenilor care trăiesc laolaltă, fiind legaţi de anumite relaţii istoric determinate. **2** Ansamblu unitar de relaţii între oameni, bazate pe relaţii economice şi de schimb. **3** Formaţiune social-economică Si: *orânduire, regim, sistem* **(2)**. **4** (Pan) Totalitatea vieţuitoarelor care trăiesc împreună. **5** Grup restrâns de persoane, pe care relaţiile sociale le fac să petreacă un anumit timp împreună Si: *anturaj, companie[1]* **(5)**, *tovărăşie*, (grî) *sinanstrofie*. **6** (Îe) **În ~** Între oameni. **7** Grup social constituit pe baza condiţiilor materiale, spirituale, morale etc. **8** (De obicei determinat prin „înalt") Grup limitat de oameni care aparţin claselor privilegiate în regimurile bazate pe clase antagoniste. **9** Grup de persoane asociate în vederea unui anumit scop (ştiinţific, cultural, sportiv etc.) Si: *asociaţie* **(4)**, (înv) *reuniune*. **10** Organizaţie constituită cu scopul de a promova unele idei sau acţiuni de interes general. **11-12** Sediul în care se desfăşoară activitatea unei societăţi **(9-10)**. **13** Întreprindere alcătuită pe baza unor investiţii de capital în comun, în vederea realizării unor beneficii în raport cu capitalul depus. **14** Sediul în care se desfăşoară activitatea unei societăţi **(13)**. **15** (Îs) ~ *(anonimă) pe acţiuni* (sau, înv, *prin* sau *pre acţii*) Formă de organizare a unei întreprinderi al cărei capital este împărţit în acţiuni, acţionarii respectivi nerăspunzând de datorii decât în limita sumelor subscrise în vederea alcătuirii capitalului acestuia. **16** (Îs) ~ *în nume colectiv* Organizare a unei întreprinderi pentru obligaţiile căreia membrii săi răspund solidar şi nelimitat, cu întregul patrimoniu. **17** (Înv; îs) *Regula de sau regula de companie, regula ~tăţii ori regula însoţirii* Regulă de trei compusă, care serveşte la calcularea părţii de câştig sau de pierdere a fiecărui participant la o asociaţie, în raport cu fondurile depuse. **18** (Jur) Persoană juridică, care se constituie pe temeiul unui contract.

socinian, ~ă *a* [At: XENOPOL, I. R. V, 73 / Pl: *~ieni, ~iene* / E: lat ***socinianus,*** fr ***socinien***] **1** *a* Care aparţine socinianismului. **2** *a* Privitor la socinianism. **3** *smf* Adept al socinianismului.

socinianism *sns* [At: I. GOLESCU, C. / E: lat ***socinianismus,*** fr ***socinianisme***] Curent protestant antitrinitarian, apărut în sec. XVI, care nega divinitatea lui Hristos, păcatul originar, predestinarea şi considera sfintele taine ca fiind doar ca ritualuri simbolice.

socio- [At: DN[3] / E: fr, it. ***socio-***] Element prim de compunere savantă cu semnificaţia: **1-2** (Referitor la) societate **(1)**.

socioafectiv, ~ă *a* [At: DEX / P: *~ci-o-a~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***socio-*** + ***-afectiv***] Referitor la motivaţiile afective ale relaţiilor interpersonale şi sociale.

sociocognitiv, ~ă *a* [At: DEX / P: *~ci-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***socio-*** + ***-cognitiv***] Referitor la aspectul social al procesului cognitiv.

sociocultural, ~ă *a* [At: DEX / P: *~ci-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***socioculturel***, eg ***sociocultural***] Referitor la raportul dintre cadrul social și particularitățile culturale (tradiții, moravuri, mentalități etc.)

sociodramatic, ~ă *a* [At: DN³ / P: *~ci-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sociodramatique***] **1** Referitor la sociodramă. **2** De sociodramă.

sociodramă *sf* [At: DN³ / P: *~ci-o~* / Pl: *~me* / E: fr ***sociodrame***, eg ***sociodrama***] Test sociometric bazat pe improvizarea unui scenariu pe o temă dată în care fiecare subiect primește un anumit rol.

sociogeneză *sf* [At: DN³ / Pl: *~ze* / E: fr ***sociogenèse***] Denumire dată factorilor psihogeni de ordin social, care provoacă boli psihice.

sociogonic, ~ă *a* [At: DN³ / P: *~ci-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sociogonique***] **1** Referitor la sociogonie. **2** De sociogonie.

sociogonie *sf* [At: DN³ / P: *~ci-o~* / Pl: *~ii* / E: fr ***sociogonie***] Totalitatea miturilor, teoriilor etc. privitoare la apariția civilizațiilor umane.

sociograf *sm* [At: ISAC, O. 268 / P: *~ci-o~* / Pl: *~i* / E: fr ***sociographe***] Specialist în sociografie.

sociografie *sf* [At: D. GUSTI, P. A. 149 / P: *~ci-o~* / Pl: *~ii* / E: fr ***sociographie***] **1** Curent empirist în sociologie care susține că aceasta trebuie să se reducă la simpla descriere a faptelor, fără interpretarea lor teoretică. **2** Observare, înregistrare și descriere a societăților ca formațiuni istorice concrete. **3** Disciplină sociologică empirică, descriptivă și inductivă. **4** Ramură a sociologiei care studiază influența condițiilor locale asupra formării tipurilor sociale.

sociogramă *sf* [At: DN³ / P: *~ci-o~* / Pl: *~me* / E: fr ***sociogramme***] Reprezentare grafică a datelor obținute prin testul sociometric.

sociolingvist, ~ă *smf* [At: DN³ / P: *~ci-o~* / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***sociolinguiste***, eg ***sociolinguist***] Specialist în sociolingvistică.

sociolingvistic, ~ă [At: L. ROM. 1967, 529 / P: *~ci-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sociolinguitique***, eg ***sociolinguistics***] **1** *sf* Domeniu al lingvisticii care studiază covariația sistematică a sistemelor lingvistice și sociale. **2** *a* De sociolingvistică (1).

sociolog, ~ă *smf* [At: ANGHEL, PR. 186 / P: *~ci-o~* / Pl: *~ogi, ~oge* / E: fr ***sociologue***] Specialist în sociologie.

sociologic, ~ă *a* [At: HASDEU, I. C. I, XI / P: *~ci-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sociologique***] **1** Care aparține sociologiei. (1) **2** Privitor la sociologie (1). **3** Specific sociologiei (1).

sociologie *sf* [At: CONTA, O. F. 324 / P: *~ci-o~* / Pl: *~ii* / E: fr ***sociologie***, ger ***Soziologie***] **1** Știință care se ocupă cu studiul descrierii structurii și fiziologiei societății, al relațiilor interumane în cadrul grupurilor sociale, precum și al instituțiilor din societatea dată. **2** Mod de a privi problemele sociale.

sociologism *sms* [At: RALEA, în PLR II, 547 / P: *~ci-o~* / E: fr ***sociologisme***] **1** Teorie conform căreia sociologia este suficientă pentru explicarea totală a realității sociale, negând rolul celorlalte științe sociale. **2** (Îs) ~ *vulgar* Denumire generică pentru diferite forme de interpretare simplistă, schematică a condiționării sociale a fenomenelor culturii spirituale, constând în ignorarea autonomiei relative de care se bucură aceste fenomene în raport cu condițiile social-economice care le generează.

sociologist, ~ă [At: D. GUSTI, P. A. 332 / P: *~ci-o~* / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***sociologiste***] **1** *a* Care aparține sociologismului (1). **2** *a* Referitor la sociologism (1). **3** *smf* Adept al sociologismului (1).

sociologiza *vt* [At: SFC III, 108 / P: *~ci-o~* / Pzi: *~zez* / E: ***sociolog*** + *-iza*] A interpreta unele fenomene sau procese de pe pozițiile sociologismului (1).

sociologizant, ~ă *a* [At: T august 1969, 9 / P: *~ci-o~* / Pl: *~nți, ~e* / E: ***sociologiza*** + *-ant*] **1** Care tinde să sociologizeze. **2** Care reduce orice interpretare a fenomenului literar la sociologie.

sociometric, ~ă *a* [At: DN³ / P: *~ci-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sociométrique***] **1** Care aparține sociometriei. **2** Referitor la sociometrie.

sociometrie *sf* [At: M. D. ENC. / P: *~ci-o~* / Pl: *~ii* / E: fr ***sociométrie***] Metodă folosită pentru studierea cantitativă a relațiilor umane în cadrul unor grupuri sociale mici.

sociopatie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***sociopathie***] (Psh) Tulburare de comportament având drept cauză defectele educației într-un mediu social nefavorabil.

sociopsihiatrie *sf* [At: DEX / P: *~ci-o~psi-hi-a~* / Pl: *~ii* / E: eg ***sociopsychiatry***] Domeniu interdisciplinar care studiază acțiunea patogenă a mediului asupra vieții psihice.

socitar *sm* vz ***societar***

sociță *sf* vz ***șoacăt²***

soclu *sn* [At: FM (1846), 71²/14 / V: (rar) *ţo~* / Pl: *~ri* / E: fr ***socle***, it ***zoccolo***] **1** Partea inferioară, de obicei ieșită în afară, a unei clădiri, a unui grilaj de fier etc. **2** Suport din marmură, din piatră, din beton etc., care susține o coloană, o statuie, un obiect ornamental etc. Si: *piedestal, postament*. **3** Obiect care servește la susținerea unei piese, a unui sistem tehnic etc. Si: *bază, postament, suport*. **4** (Teh) Parte componentă de contact a siguranțelor unipolare cu filet și a siguranțelor tubulare. **5** (Teh) Parte constitutivă a becurilor care servește la fixarea acestora în dulie. **6** (Teh) Piesă din material izolant prin intermediul căreia se fixează tuburile electronice de șasiul aparatelor la care sunt montate. **7** (Ggf; șîs ~ *continental*) Zonă a uscatului afundată sub apele mării, până la adâncimea de circa 200 m. **8** (Ggf; îs) ~ *cristalin* Pătură granitică reprezentată prin roci metamorfice și magmatice vechi, acoperite de cele mai multe ori de depozitele sedimentare ale stratisferei.

socman *sn* vz ***suman***

socoată *sf* [At: ARITM. (1805) / V: (înv) *socot* / Pl: *~te, ~oți* / E: pvb ***socoti***] **1** (Îrg) Socoteală (4). **2** (Ban; Trs) Notă. **3** (Înv) Judecată. **4** (Înv) Chibzuință (3). **5** (Înv) Socoteală (24). **6** (Îe) **A-și da cu ~ta** A crede (19). **7** (Îae) A presupune. **8** (Înv) Hotărâre (4). **9** (Pop) Plan. **10** (Pop) Intenție.

socociță *sf* vz ***socăciță***

socolan, ~ă *a* [At: CANTEMIR, IST. 274 / V: (reg) ***~lean*** / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf ucr dal *сокол* (*cokiл*), rus *сокол*] **1-2** *sm, a* (Îrg) (Om) robust. **3** *sm* (Îvr) Șoim.

socolean, ~ă *a* vz ***socolan***

socolnic *sm* [At: BARCIANU / Pl: *~ici* / E: rus ***сокольник***] (Îvr) Șoimar.

socot *sm* vz ***socoată***

socote *sfp* [At: MARIAN, NA. 396 / V: ***soho~*** / E: ucr ***сухоти*** (pll ***сухота***] **1** (Mol; Buc) Atrepsie. **2** (Reg) Plantă nedefinită mai îndeaproape, care se folosește ca leac împotriva atrepsiei.

socotea *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ele* / E: ***socoti***] **1** (Înv) Fisă la jocurile de noroc. **2** (Mun) Numărul 7 la jocurile de copii.

socoteală *sf* [At: NEAGOE, ÎNV. 123/16 / Pl: *~eli*, (înv) *~ele*, (îrg) *~le*, (reg) *~eluri* / E: ***socoti*** + *-eală*] **1** (Înv) Prețuire. **2** (Înv) Respect. **3** (Înv) Ocrotire. **4** (Adesea construit cu verbul „a face") Ansamblu de operații matematice făcute cu scopul de a afla valorile unor mărimi sau o anumită expresie matematică Si: *calcul* (1), *calculare* (1), (rar) *calculație, socotire* (7), *socotit¹* (3), (îvp) *socoată* (1), *socotință* (7), (pop) *răboj*, (înv) *sămăluire¹, schepsis, seamă*, (ltî) *comput* (1), (reg) *sămădaș* (1), *răvaș*. **5** (Rar; spc) Operație. **6** (Rar; spc) Cont² (1). **7** (Pgn; de obicei lpl) Situație financiară. **8** (Înv; îlpp) **Pe ~la** sau **~ în ~la** (cuiva) Pe cheltuiala (cuiva). **9** (Rar; îal) În sarcina (cuiva). **10-11** (Îal) În (de)favoarea cuiva sau a ceva. **12** (Îal) Pe seama cuiva. **13** (Rar; îal) Pe răspunderea cuiva. **14** (Pfm; îe) **A da** (sau **a face**) cuiva **~la** A plăti cuiva ceea ce i se cuvine pentru serviciile aduse. **15** (Pfm; pex; îae) A concedia (4). **16** (Rar; îe) **A încheia ~elile** (sau **o ~**) (cu cineva) A rezolva. **17** (Rar; îae) A se răfui¹. **18** (Pfm; îe) **A-și încheia ~elile cu viața** A muri¹. **19** (Îe) **A-și greși ~elile** A se înșela în așteptări. **20** (Fam; îe) **A ieși la ~** (cu cineva sau cu ceva) A avea un rezultat final bun. **21** (Fam; îae) A duce ceva până la capăt. **22** (Îe) **A ține ~** (sau, înv, **~la**) (de ceva sau de cineva) A ține cont de ceva sau de cineva. **23** (Îe) **A pune** (ceva) **în ~la cuiva** A obliga pe cineva să plătească ceva. **24** (Pex; îae) A imputa cuiva ceva. **25** (Pop; îe) **S-a mântuit ~la, scurtă ~** Scurtă vorbă. **26** Sumă de bani datorată. **27** (De obicei construit cu verbe ca „a cere", „a plăti" etc.) Socoteală (1) scrisă, cuprinzând sumele pe care cineva trebuie să le achite pentru obiectele cumpărate într-un magazin, pentru consumații într-un local, pentru servicii primite etc. Si:

notă. **28** (Înv) Numărătoare. **29** (Fig; de obicei construit cu verbul „a face") Privire retrospectivă asupra unor fapte, evenimente, situații etc. Si: *bilanț* (**4**). **30** (Îvp) Judecată. **31** (Îvp) Chibzuință (**3**). **32-33** (Îla) **Cu** sau **fără nici o ~**, (reg) **cu ~ bună**, **cu ~ bună la cap**, **cu ~eli bune** (Ne)chibzuit. **34-35** (Îlav) **Cu** sau **fără nici o ~** În mod (ne)chibzuit. **36** (Îe) **A sta la** (sau **în**) **~** A șovăi[1]. **37** (Reg; îe) **A avea ~ (bună)** (sau **~eli bune**) A fi chibzuit. **38** (Înv) Rațiune[1]. **39** (Îe) **A-și veni în ~** A deveni mai înțelept. **40** (Îe) **A-i veni în ~** A se gândi (la ceva). **41** (Îe) **A avea în ~** A intenționa. **42** (Înv) Voință (**4**). **43** (Înv) Hotărâre (**4**). **44** (Înv) Tâlc. **45** (Asr; fam) Părere. **46** (Îvp; îe) **A(-și) da cu ~la** (sau **~**) **(cum) că...**, **a-și face** (sau **a pune în** ori **la**) **~ (că)...** A crede (**19**). **47** (Îvp; îae) A presupune. **48** (Asr; îe) **A-și da (cu) ~la** (ori **~**) A-și da seama. **49** (Înv) Sfat (**1**). **50** (Înv) Învățătură. **51** (Înv; pfm) Plan. **52** (Înv; pfm) Intenție. **53** (Îvr) Imaginație. **54** (Înv; fam) Rost[1]. **55** (Fam) Problemă. **56** Treabă. **57** (Pex) Răfuială. **58** (Pop; euf) Penis. **59** Justificare. **60-61** (Îe) **A-i cere** (cuiva) **~**, (înv) **a lua ~la** (A avea dreptul de) a pretinde de la cineva explicații, satisfacție etc. Si: *a trage la răspundere*, (îrg) *a(-i) cere (cuiva) seamă*.

socotelușă[1] *sf* [At: POLIZU / Pl: *~țe* / E: **socoteală** + *-uță*] **1-2** (Șhp) Socoteală (**27**) (sumară).

socotelușă[2] *sf* [At: POLIZU / Pl: *~țe* / E: **socotea** + *-eluță*] **1-2** (Înv; șhp) Socotea (**1**) (mică).

socoti [At: PSALT. HUR. 3r/22 / V: (înv) ***~cuti***, ***săc~***, ***sucuti*** / Pzi: *~tesc*, *socot* / E: ml ****succutere***] **1** *vt* (Înv) A prețui. **2** *vt* A lua în considerație. **3** *vt* A privi[1]. **4** *vt* A observa. **5** *vt* A căuta (**69**). **6** *vt* A vizita. **7** *vt(a)* A cerceta (**2**). **8** *vt(a)* A cere (**9**). **9** *vt* A încerca. **10** *vt* (De obicei udp „ca", „drept", înv, pfm, „de") A atribui (cuiva) o anumită caracteristică, o anumită calitate, un anumit statut etc. Si: *a aprecia* (**5**), *a considera* (**2**), *a găsi* (**18**), *a lua*, *a privi*, (înv) *a pune*. **11** *vt* (Îrg) A îngriji. **12** *vt* (Pex) A ocroti. **13** *vi* (Îvr) A pândi. **14** *vr* (Îrg) A se păzi. **15** *vt(a)* A face o socoteală (**4**) Si: *a calcula* (**1**). **16** *vt(a)* A face o numărătoare Si: *a număra*, (îrg) *a sămălui[1]*, (reg) *a sămădi*. **17** *vt* (Rar) A măsura. **18** *vt* (Îrg) A atribui (**4**). **19** *vt* A imputa. **20** *vr* (Îvr) A se dezvinovăți. **21** *vr* A ajunge la o înțelegere cu cineva asupra unei datorii, a unei obligații etc. **22** *vrr* (Fam) A se răfui[1]. **23** *vt(a)* A analiza atent o situație, un fapt etc., cumpănind toate aspectele, toate argumentele etc. și ținând seama de împrejurări sau de urmări Si: *a aprecia* (**3**), *a chibzui* (**4**), *a cântări* (**3**), *a cumpăni* (**11**), *a drămui* (**4**), *a gândi* (**8**), *a judeca*, *a măsura*, (pop) *a chiti[1]* (**11**), (înv) *a sămălui[1]*. **24** *vt(a)* (Rar; pex) A hotărî (**4**). **25** *vt* (Înv) A explica (**1**). **26** *vt* A interpreta. **27** *vrp* (Înv) A înțelege. **28** *vt* A avea o anumită părere, a anumită convingere etc. despre cineva sau despre ceva Si: *a aprecia* (**2**), *a chibzui* (**7**), *a considera* (**2**), *a crede* (**19**), *a găsi*, *a gândi* (**1**), *a judeca*, *a opina*, *a părea*, *a susține*, *a vedea*, *a fi de părere*, *a-și da cu părerea*, (pop) *a chiti[1]* (**12**), *a cugeta* (**6**), (îrg) *a prinde*, *a sămălui[1]*, (înv) *a cunoaște* (**39**), *a număra[1]*, *a sămășlui*, *a fi de socotință*, (reg) *a probălui*. **29** *vt* A admite în mod provizoriu că ceva este real, posibil, adecvat etc. Si: *a bănui* (**12**), *a crede* (**3**), *a ghici*, *a-și imagina*, *a închipui*, *a întrevedea*, *a întrezări*, *a mirosi*, *a presupune*, *a ști*, *a visa*, *a avea impresia că...*, *a face supoziția că*, (liv) *a prezuma*, (rar) *a prevedea*, (îvp) *a gândi*, (îrg) *a nădăi*, (înv) *a supoza*, (reg) *a chiti[1]*, *a probălui*. **30** *vt* (Asr) A plănui.

socotință *sf* [At: CORESI, EV. 436 / Pl: *~țe*, *~ți* / E: **socoti** + *-ință*] **1** (Înv) Prețuire. **2** (Îlv) **A-i face** (cuiva) **~** A prețui. **3** (Îlv) **A lua** (sau **a se pune**) **în** (sau **întru**) **~** A lua în considerare. **4** (Înv) Atenție (**8**). **5** (Înv) Îngrijire. **6** (Înv; pex) Ocrotire. **7** (Îvp) Socoteală (**4**). **8** (Înv) Numărătoare. **9** Recensământ. **10** (Îvp) Judecată. **11** (Îvp) Chibzuință (**3**). **12** (Îvr; îlpp) **Cu ~ta** Cu știrea... **13-14** (Îljv) **Cu** sau **fără (de) ~** (Ne)chibzuit. **15** (Înv; îlv) **A face ~** A judeca. **16** (Înv) Rațiune[1]. **17** (Înv) Rost[1]. **18-19** (Îljv) **Cu** sau **fără (nici de o) ~** Cu sau fără rost[1]. **20-21** (Îal) Cu sau fără alegere. **22** (Îvp) Părere. **23** (Înv; îlv) **A fi de ~** A socoti (**28**). **24** (Rar; îe) **A avea altă ~** A fi de altă părere. **25** (Reg) Credință populară. **26** (Reg) Superstiție. **27** (Înv) Intenție. **28** (Înv) Plan.

socotire *sf* [At: CORESI, ap. DHLR II, 479 / Pl: *~ri* / E: **socoti**] **1** (Înv) Prețuire. **2** Cercetare (**2**). **3** Judecata de apoi. **4** Considerare (**1**). **5** (Înv) Îngrijire. **6** (Înv; pex) Ocrotire. **7** (Rar) Calculare (**1**). **8** (Rar) Numărare. **9** (Rar) Atribuire (**3**). **10** (Rar) Imputare. **11** (Înv) Chibzuire (**1**). **12** (Înv; pex) Hotărâre (**4**). **13** (Înv) Tâlc. **14** Părere. **15** (Înv) Intenție. **16** (Înv) Plan.

socotit[1] *sns* [At: CORESI, ap. DHLR II, 479 / E: **socoti**] **1** Prețuire. **2** Considerare (**1**). **3** (Rar) Socoteală (**4**). **4** Calculare (**1**). **5** Numărare. **6** Părere. **7** (Înv) Intenție. **8** (Înv) Plan.

socotit[2], ***~ă*** *a* [At: IST. AM. 65v/19 / Pl: *~iți*, *~e* / E: **socoti**] **1** (Rar; d. oameni sau d. manifestările, creațiile etc. lor) Prețuit. **2** (Dob; Mun; în credințele populare) Important. **3** (Rar; d. oameni) Apreciat. **4** (Înv; d. obiecte, figuri geometrice etc.) Calculat (**1**). **5** (Înv) Numărat[2]. **6** (D. oameni) Care analizează atent o situație, un fapt etc., cumpănind toate aspectele, toate argumentele etc. și ținând seama de împrejurări sau de urmări Si: *chibzuit[2]* (**1**), *cumpănit[2]* (**9**), *măsurat[2]*, (pop) *chitit[2]* (**6**), *cântărit[2]* (**3**), (îrg) *socotitor* (**11**). **7** (Îvr) Imaginat. **8** (Pop; de obicei d. obiecte, d. mâncăruri etc.) Deosebit[2] (**2**).

socotitor, ***~oare*** [At: COD. VOR.[2] 75v/12 / Pl: *~i*, *~oare* / E: **socoti** + *-tor*] **1** *a* (Rar) Prețuitor. **2-3** *smf*, *a* (Rar) Apreciator (**1-2**). **4-5** *smf*, *a* (Înv) Îngrijitor. **6-7** *smf*, *a* (Înv; pex) Ocrotitor. **8** *sm*, (rar) *sf* (Îvp) Persoană care face socoteli (**4**). **9** *sm*, (rar) *sf* (Îvp) Persoană care se ocupă cu calcularea evidențelor contabile Si: *contabil* (**13**). **10** *sm* (Mat; ivr) Numărător. **11** *a* (Îrg; d. oameni) Socotit[2] (**6**). **12** *sm* (Înv) Dregător însărcinat cu probleme financiare. **13** *sm* (Îvr) Meșter iscusit. **14** *a* (Îvr) Ipocrit (**4**).

socotitură *sf* [At: PO 147/17 / Pl: ? / E: **socotit[2]** + *-ură*] (Îvr) Închisoare.

socotrin *sm* [At: PISCUPESCU, O. 289/16 / V: (înv) ***suc~*** / Pl: *~i* / E: fr **socotrin**] (Înv) Frunze ale unor specii de aloe care se foloseau la prepararea unor produse farmaceutice.

socratic, ***~ă*** [At: MAN. ÎNV. 183/14 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: lat **socraticus**, fr **socratique**] **1-4** *a* Care aparține lui Socrate sau doctrinei lui. **3-4** *a* Referitor la Socrate sau la doctrina lui. **5-6** *a* Care este specific lui Socrate sau doctrinei lui. **7** *sm* Adept al lui Socrate.

socră *sf* vz **soacră**

socreală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: **socri** + *-eală*] **1** (Mun) Cicăleală (**2**). **2** (Mun) Mustrare. **3** Dobândire a calității de soacră sau de socru (la nuntă) Si: *socrie* (**2**). **4** (Pex) Nuntă. **5** Starea de soacră sau de socru Si: (îrg) *socrie* (**4**).

socri [At: M. I. CARAGIALE, C. 73 / Pzi: *~resc* / E: **soacră**] **1** *vt* (Fam) A stărui cu insistență supărătoare. **2** *vt* (Fam; pex) A cicăli (**2**). **3** *vt* (Fam) A mustra[1]. **4** *vi* (Mun) A deveni soacră sau socru (la nuntă). **5** *vi* (Mun; pex) A face nuntă.

socrie *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ii* / E: **soacră**, **socru** + *-ie*] **1** (Pop) Soacră (**1**). **2-4** (Îrg) Socreală (**3-5**). **5** (Reg; lpl) Daruri pe care le primesc rudele mirelui de la rudele miresei.

socrioară *sf* [At: T. PAPAHAGI, M. 114 / Pl: *~re* / E: **soacră** + *-ioară*] **1-2** (Mar; șhp) Soacră (**1**) (încă tânără) Si: (înv) *socrișoară* (**1-2**), (reg) *socriță* (**1-2**), *socruluță* (**1-2**).

socrișoară *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~re* / E: **soacră** + *-ișoară*] **1-2** (Înv; șhp) Socrioară (**1-2**).

socrișor *sm* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i* / E: **socru[1]** + *-ișor*] **1-2** (Îrg; șhp) Socru[1] (**1**) (încă tânăr) Si: (înv) *socruleț* (**1-2**).

socriță *sf* [At: CADE / Pl: *~țe* / E: **soacră** + *-iță*] **1-2** (Reg; șhp) Socrioară (**1-2**). **3** Bucătăreasă la nunți.

socru[1] *sm* [At: PO 185/11 / V: (reg) ***ţo~*** / Pl: *~ri* / E: ml **socrus**] **1** Tatăl unuia dintre cei doi soți, considerat în raport cu celălalt soț Si: *tată socru*. **2** (Pop; îs) *Drac ~* Se spune despre ceva neobișnuit. **3** (Îs) *~ mic* Tatăl miresei. **4** (Îs) *~ mare* Tatăl mirelui. **5** (Reg; îe) **A se pune ~** A-și căsători fiul sau fiica, devenind socru[1] (**1**). **6** (Lpl) Părinții unuia dintre cei doi soți, considerați în raport cu celălalt soț. **7** (Lpl; îs) *Hora ~rilor* Hora mare, în timpul căreia se împart darurile la nuntă. **8** (Reg; lpl) Invitați la nuntă, din partea miresei.

socru[2] *sm* vz **soc**

socruleț *sm* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i* / E: **socru** + *-uleț*] **1-2** (Înv; șhp) Socrișor (**1-2**).

socruluță *sf* [At: T. PAPAHAGI, M. 112 / Pl: *~țe* / E: ***soacră*** + *-uluță*] **1-2** (Mar; șhp) Socrioară (**1-2**).

socușor *sm* [At: DLR / Pl: *~i* / E: ***soc*** + *-ușor*] **1-2** (Bot; reg; șhp) Soc (**1**) (mic).

socuti *v* vz ***socoti***

sodal *sm* [At: GHEȚIE, R. M. 444 / Pl: *~i* / E: lat ***sodalis***, ger ***Sodale***] (Înv) Ucenic.

sodalit *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: *~e* / E: fr ***sodalite***] Alumosilicat natural de sodiu cu clor, din grupa feldspaților, incolor sau de culoare cenușie-albăstruie, sticlos, care intră în componența unor roci eruptive alcaline Si: *feldspatoid, nefelin*.

sodalitate *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: ? / E: lat ***sodalitas, -atis***, ger ***Sodalität***] (Înv) Breaslă (**1**).

sodar *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: *~e* / E: eg ***sodar***] Aparat de tipul radarului, care permite sondarea troposferei joase cu ajutorul undelor de audiofrecvență.

sodă *sfs* [At: GT (1839), 8[2]/37 / V: (îrg) ***sudă***, (reg) ***zo~***, ***zotă*** / E: ger (**1-3**) ***Soda***, (**4**) ***Soda*** (waser), (**5**) lat ***soda***] **1** Sare (cristalizată) de culoare albă a acidului carbonic, neutralizată cu sodiu și folosită în industria sticlei, a coloranților, a săpunului etc., în gospodărie pentru spălatul rufelor, al vaselor etc. Si: *carbonat de sodiu*, (înv) *natron*, (îvr) *natru*. **2** (Îs) *~ calcinată* Carbon de sodiu în stare anhidră. **3** (Îs) *~ caustică* Compus chimic anorganic de culoare albă, opacă și cristalină, solubil în apă și în alcool, care distruge țesutul animal sau vegetal și se folosește în industria de coloranți, în cea textilă, la rafinarea produselor petroliere etc. Si: *hidroxid de sodiu*, (reg) *natron*. **4** (Asr) Sifon. **5** Plantă marină din a cărei cenușă se extrăgea o sare alcalină, asemănătoare sodei Si: *sărăcică* (*Salvasola soda*).

sodăș *sm* [At: (începutul sec. XVII), IORGA, D. B. I, 22 / V: ***~duș, solduș, săduș*** / Pl: *~i* / E: mg ***szvodus***] (Înv) **1** Garant (**1**). **2** Răzeș.

sodic, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sodique***] **1** Care se referă la sodiu. **2** De sodiu. **3** (D. roci, substanțe etc.) Care conține sodiu. **4** Care este făcut pe bază de sodiu.

sodiu *sn* [At: ANTONESCU, D. / E: lat, fr ***sodium***] Element chimic din grupa metalelor alcaline, moale, alb-argintiu, foarte reactiv din punct de vedere chimic, care se găsește în natură numai sub formă de combinații Si: *natriu*.

sodoasă *af* [At: GL. OLT. / V: ***sud~*** / Pl: *~se* / E: ***sodă*** + *-os*] (Reg; d. apă) **1** Leșioasă. **2** Moale.

sodoku *sni* [At: DN[3] / E: fr, eg ***sodoku***] (Med) Boală contagioasă din Extremul Orient cauzată de o spirochetă, transmisă prin mușcătura de șobolan și manifestată prin febră și erupții cutanate.

sodom [At: ANON. CAR. / V: (pop) ***sudum***, (reg) ***sud~*** / Pl: *~oame, ~uri* / E: ***Sodom***] **1** *sn* (Îrg) Nimicire. **2** *sn* (Pop; lsg; de obicei cu determinări la plural introduse prin *pp* „de") Cantitate mare din ceva. **3** *sn* (Trs) Chin (**1**). **4** *sn* (Trs) Blestem (**1**). **5** *sn* (Buc, Olt) Potop. **6** *sn* (Mun; Olt) Teren surpat. **7** *sn* (Mun; Olt) Râpă[1]. **8** *sms* (Olt) Namilă.

sodomean *sm* vz ***sodomlean***

sodomesc, ~ească *a* [At: COD. VOR[2], 86[r]/14 / Pl: *~ești* / E: ***Sodoma*** + *-esc*] (Îvr) **1** Care aparține Sodomei. **2** De Sodoma.

sodomi [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***~mni, sud~, suduma, sudumi*** / Pzi: *~mesc, sodom* / E: ***sodom***] **1-2** *vtr* (Îvp) A (se) prăpădi. **3** *vr* (Pop) A se sinucide. **4** *vr* (Reg; îf *sudumi*) A se îmbolnăvi de hernie Si: (pop) *a se vătăma*, (reg) *a se boșorogi* (**2**). **5** *vt* (Mun) A chinui (**1**). **6** *vt* (Mun) A blestema (**3**). **7-8** *vtr* (Pop; d. clădiri, ziduri, d. pământ) A (se) prăbuși. **9** *vr* (D. pământ) A se surpa. **10** *vt* (Mol) A mânca cu multă lăcomie. **11** *vt* (Ban) A murdări.

sodomic, ~ă *a* [At: CINEMA, 1968, nr. 6, 24 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sodomique***] **1** (Rar) Care ține de Sodoma. **2** Referitor la Sodoma. **3** Referitor la sodomie. **4** (Pex) Desfrânat[2] (**5**). **5** Care este împotriva naturii.

sodomie *sfs* [At: URECHE, LET. I, 130/27 / E: ngr ***σοδομία***] (Înv) Relație sexuală anormală (între persoane de același sex sau de sexe diferite, între oameni și animale etc.) Vz *onanie*[2], *pederastie, lesbianism*.

sodomire *sf* [At: ȘINCAI, HR. II, 152/6 / Pl: ? / E: ***sodomi***] **1** (Înv) Nimicire. **2** (Reg; d. clădiri, pământ etc.) Prăbușire.

sodomist, ~ă *smf* [At: HASDEU, I. V. 38 / Pl: *~iști, ~e* / E: ***sodomie*** + *-ist*] (Înv) Persoană care practică sodomia Si: *sodomit*[1], (înv) *sodomlean* (**1**).

sodomit[1] *sm* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~iți* / E: ngr ***σοδομίτης***, fr ***sodomite***] (Înv) Sodomist.

sodomit[2]***, ~ă*** [At: RESMERIȚĂ, D. / V: (reg) ***sudum~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***sodomi***] **1** *a* (Înv) Prăpădit. **2** *a* (Mol; d. ziduri, construcții) Prăbușit. **3** *sm* (Olt) Persoană lipsită de putere.

sodomiza *vtr* [At: MDA ms / Pzi: *~zez* / E: fr ***sodomiser***] **1-2** A face să întrețină sau a întreține relații sexuale anormale.

sodomizare *sf* [At: MDA ms / Pzi: *~zări* / E: fr ***sodomiza***] Întreținere forțată sau benevolă de relații sexuale anormale.

sodomizat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pzi: *~ați, ~e* / E: fr ***sodomiza***] Care a întreținut, în mod forțat sau benevol, relații sexuale anormale.

sodomlean *sm* [At: CORESI, EV. 18 / V: ***~mean, ~mnean, soldomean*** / Pl: *~eni* / E: np ***Sodoma*** + *-(l)ean* cf slv ***содомлѧнинъ***] **1** (Înv) Sodomist. **2-3** Persoană care făcea parte din populația de bază a orașului biblic Sodoma sau care era originară de acolo. **4** (Lpl) Locuitori ai Sodomei.

sodomleancă *sf* [At: PRAV. 210 / V: (înv) ***~mne~*** / Pl: *~lence* / E: ***sodomlean*** + *-că*] (Înv) **1** Femeie care practica sodomia. **2** Femeie care făcea parte din populația de bază a orașului biblic Sodoma.

sodomnean *sm* vz ***sodomlean***

sodomneancă *sf* vz ***sodomleancă***

sodomlenesc, ~ească *a* [At: (începutul sec. XVI) TEXTE ROM.[2] (XVI), 228 / Pl: *~ești* / E: ***Sodomlean*** + *-esc*] (Înv; d. acțiuni sau manifestări etc. ale oamenilor) **1** Care constituie o sodomie. **2** Care se referă la sodomie. **3** Care ține de sodomie.

sodomni *v* vz ***sodomi***

sodon *sn* vz ***sovon***

sodovin, ~ă *a* [At: CV 1951, nr. 5, 25 / A: nct / Pl: *~i, ~e* / E: nct] (Olt) Afurisit[2] (**4**).

soduș *sm* vz ***sodăș***

sof *sn* vz ***zof***

sofa *sf* [At: KLEIN, D. / V: (îvr) ***sofă*** / Pl: *~ale* / E: tc ***sofa***, fr ***sofa***] **1** Divan îngust cu un capăt mai ridicat Si: (înv) *otomană*. **2** (Pex) Canapea.

sofagiu *sm* [At: (a. 1693), ȘIO II_1, 324 / Pl: *~ii* / E: ***sofa*** + *-giu*] Slujbaș la curtea domnească în epoca fanariotă, care avea grijă de divanuri și de sofale.

sofă *sf* vz ***sofa***

sofertaș *sn* vz ***sufertaș***

sofilă *sf* vz ***șofilă***

sofioni *smp* [At: LTR[2] / P: *~fi-oni* / S și: *soffioni* / E: it ***soffione***] (Glg) Emanații de vapori și de ape fierbinți, însoțite de diverse gaze ca amoniac, bioxid de carbon, hidrogen sulfurat, acid boric etc., legate de activitatea magmatică.

sofiot, ~ă [At: GRAUR, E. 16 / P: *~fi-ot* / Pl: *~oți, ~e* / E: ***Sofia*** + *-ot* cf fr *sophiote*] **1-2** *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Sofiei sau este originară de acolo. **3** *smp* Populație care locuiește la Sofia. **4-5** *a* Care aparține Sofiei sau sofioților (**1**). **6-7** *a* Privitor la Sofia sau la sofioți (**1**). **8** *a* Originar din Sofia. **9** *a* Caracteristic Sofiei.

sofism *sn* [At: CANTEMIR, I. I. I, 86 / S și: *~izm* / V: (înv) ***~a*** (Pl: *~ata*) *sf*, ***~ă*** (A și: *sofismă*) *sf* / Pl: *~e* / E: ngr ***σόφισμα***, lat ***sophisma***, fr ***sophisme***] **1** Raționament sau silogism corect din punct de vedere formal, dar greșit din punctul de vedere al conținutului (fiind bazat pe echivoc, pe utilizarea aspectelor neesențiale ale problemelor etc.), folosit de obicei în scopul de a induce în eroare. **2** (Pgn) Argument eronat.

sofisma *sf* vz ***sofism***

sofismatesc, ~ească *a* [At: (a. 1812) GCR II, 209/38 / Pl: *~ești* / E: ***sofismata*** (pll *sofisma*) + *-esc*] (Îvr) **1-5** Sofistic (**1-5**).

sofismă *sf* vz ***sofism***

sofist, ~ă [At: NICOLAU, P. 101/12 / Pl: *~iști*, (înv) *~i* sm / E: ngr **σοφιστής**, fr ***sophiste***] **1** *sm*. (rar) *sf* Profesor de retorică și de filozofie din antichitatea greacă clasică, care avea poziții critice, raționaliste față de concepțiile sociale, morale și religioase tradiționale și care adopta un relativism gnoseologic și etic, afirmând că orice opinie poate fi susținută sau combătută. **2** *smf* (Pex) Persoană care într-o discuție, într-o demonstrație etc. face uz de sofisme (**1**). **3** *a* Care aparține sofismului (**1**). **4** *a* Care se referă la sofism (**1**).

sofistărie *sf* [At: FM (1845), 101[1]/14 / Pl: *~ii* / E: fr ***sophisterie***] (Înv) **1-2** Sofisticărie (**1-2**).

sofistic, ~ă [At: CANTEMIR, I. I. I, 116 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ngr **σοφιστικός**, lat ***sophisticus***, fr ***sophistique***] **1** *a* (D. raționamente, teorii etc.) Care aparține unui sofism (**1**) Si: (înv) *sofisticesc* (**1**), (îvr) *sofismatesc* (**1**). **2** *a* (D. raționamente, teorii etc.) Care se referă la sofism (**1**) Si: (înv) *sofisticesc* (**2**), (îvr) *sofismatesc* (**2**). **3** *a* (D. raționamente, teorii etc.) Care este întemeiat pe sofisme (**1**) Si: (înv) *sofisticesc* (**3**), (îvr) *sofismatesc* (**3**). **4** *a* (D. raționamente, teorii etc.) Care conține sofisme (**1**) Si: (înv) *sofisticesc* (**4**), (îvr) *sofismatesc* (**4**). **5** *a* (D. raționamente, teorii etc.) Care este caracteristic sofiștilor (**2**) Si: (înv) *sofisticesc* (**5**), (îvr) *sofismatesc* (**5**). **6-7** *a, av* (Pex; d. afirmații, argumente etc.) (În mod) fals (**2**). **8** *sf* Arta și orientarea filozofică a sofiștilor (**1**). **9** *sf* (Pex) Denaturare intenționată a unui raționament, a unui silogism, a unei afirmații, a unei demonstrații etc., făcută cu scopul de a înșela.

sofistica [At: BREZOIANU, A. 608/14 / Pzi: *~ichez* / E: fr ***sophistiquer***] **1** *vt* (Înv) A falsifica (**3**). **2** *vi* (Rar) A folosi sofisme. **3** *vi* (Rar) A face sofisme. **4** *vt(a)* A da un caracter artificial, prețios. **5** *vt* (Pex) A complica (**1**).

sofisticare *sf* [At: MAIORESCU, L. 99 / Pl: *~cări* / E: ***sofistica***] **1** (Înv) Falsificare (**3**). **2** (Rar) Folosire a sofismelor (**1**). **4** Raționament artificial, prețios.

sofisticat, ~ă *a* [At: V. ROM. iulie 1953, 263 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***sofistica*** cf fr *sophistiqué*] **1** (D. oameni) Care se manifestă artificial, prețios. **2** (D. stil, limbaj, d. forme, fenomene etc.) Care și-a pierdut naturalețea. **3** (D. stil, limbaj, d. forme, fenomene etc.) Care este complicat.

sofisticărie *sf* [At: ȘĂINEANU[2] / Pl: *~ii* / E: ***sofistica*** + *-ărie*] (Fam; irn) **1** Abuz de argumente neconvingătoare, lipsite de fond, demagogice Si: (fam) *sofistărie* (**1**). **2** Argument neconvingător, nefondat folosit într-o discuție, într-o documentație etc. pentru a masca realitatea Si: (înv) *sofistărie* (**2**).

sofisticesc, ~ească *a* [At: CANTEMIR, I. I. II, 179 / Pl: *~ești* / E: ***sofistic*** + *-cesc*] (Înv) **1-5** Sofistic (**1-5**).

sofisticește *av* [At: CANTEMIR, I. I. I, 103 / E: ***sofistic*** + *-ește*] (Înv) **1-5** În mod sofistic (**1-5**).

sofit *sn* vz ***sufit***

sofită *sf* [At: DT / V: ***suf~*** / Pl: *~te* / E: fr ***soffite***, ger ***Soffiten***(lampe)] (Șîs *lampă ~*) Lampă electrică cu incandescență de formă tubulară, având filamentul întins între cele două extremități și două socluri care se prind, prin presare, în dulii speciale.

soflet *sn* vz ***suflet***

sofologhiotatos *sm* vz ***sofologiotatos***

sofologiotatos *sm* [At: FILIMON, O. I, 122 / V: ***~ghio~*** / Pl: nct / E: ngr **σοφολογιώτατος**] (Grî) Cărturar (**3**).

soforă *sf* [At: DS / Pl: *~re* / E: lat ***Sophora***(*japonica*)] (Bot) Salcâm japonez (*Sophora japonica*).

sofra *sf* [At: (a. 1783) URICARIUL, XXI, 368 / V: (**1**) (înv) ***sofră*** / Pl: *~le* / E: tc ***sofra***, ngr **σοφράς**] **1** (Înv; șîs *~ turcească*) Masă mică, rotundă și scundă, la care se mânca șezând pe divan, pe un scăunel sau pe o rogojină (după obiceiul turcesc). **2** (Reg) Ghizd la fântână.

sofrac *sm* vz ***șofrac***

sofragerie *sf* vz ***sufragerie***

sofragirie *sf* vz ***sufragerie***

sofragiu *sm* [At: AR (1830), 177[2]/22 / V: ***suf~*** / Pl: *~ii* / E: tc ***sofraci***] **1** Slujbaș în timpul epocii fanariote la curtea domnească sau în casele boierești, care avea grijă de masă și de tacâmuri. **2** (Îs) *Vel ~* Șeful sofragiilor (**1**) Si: (tcî) *sofragi-bașa*.

sofragi-bașa *sm* [At: (a. 1783) ȘIO II_1, 324 / Pl: *~le* / E: tc ***sofraci bași***] (Tcî) Vel sofragiu.

soframicină *sf* [At: DER / Pl: *~ne* / E: dc] Antibiotic preparat din ciuperca *Streptomyces decaris* și folosit în tratamentul infecțiilor cu stafilococi, streptococi etc. Si: *farmicetină*.

sofran *sm* vz ***șofran[1]***

sofră *sf* vz ***sofra***

sofrea *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ele* / E: nct] (Mun) Mașină colorată folosită de cojocari pentru garnituri sau pentru tivituri la cojoace.

sofrecă *sf* vz ***șofreică***

sofron *sm* vz ***șofran[1]***

sofronist *sm* [At: PROT. – POP., N. D. / Pl: *~iști* / E: ngr **σωφρονίστης**] (Îvr) Fiecare dintre cei zece magistrați atenieni care aveau misiunea de a face recensământul persoanelor și a averilor și de a supraveghea moravurile publice.

soft[1] *s* [At: LTR[2] / E: eg ***soft***] (Tex; csc) Fire de bumbac sau de celofibră puțin răsucite și moi, folosite ca bătătură pentru țesături scămoșate.

soft[2] *sn* [At: DEX / Pl: *~uri* / E: eg ***soft***(*ware*)] (Inf; fam) Software.

softa *sf* [At: REV. NOUĂ III, 29 / Pl: *~le* / E: tc ***softa***] (Tcî) Student la o școală superioară turcească.

softist *sm* [At: MDA ms / P: *~iști* / E: ***soft[2]*** + *-ist*] (Inf) Programator.

software *sns* [At: DEX / P: *~tuer* / E: eg ***software***] (Inf) Sistem de programare pentru computere și procedurile de aplicare a lor furnizate o dată cu computerul sau alcătuite de utilizator.

sog *sm* vz ***soc[1]***

soga *v* vz ***soage***

sogat *sn* vz ***sogit***

sogătoare *sf* [At: PAMFILE, I. C. 196 / V: ***soag~*** / Pl: ? / E: ***soage*** + *-ător*] (Trs) Albie mică în care se frământă aluatul dospit.

sogi *v* vz ***soage***

sogit *sns* [At: DR. VII, 82 / V: ***~gat*** / E: ***soage***] (Trs) **1** Modelare în formă de pâine a unei bucăți de aluat, înainte de a se băga la cuptor. **2** Frământare a aluatului dospit.

soglasnică *sf* [At: EUSTATIEVICI, GR. RUM. 11[r]/14 / Pl: *~ice* / E: slv **согласьна**] (Înv) Consoană (**1**).

soglăsui [At: EUSTATIEVICI, GR. RUM. 125[r]/1 / Pzi: *~esc* / E: slv **согласовати**] (Înv) **1** *vtf* A face să corespundă. **2** *vtf* (Spc) A face să rimeze. **3** *vt* A fi de acord.

soglăsuire *sf* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 360 / Pl: *~ri* / E: ***soglăsui***] (Înv) Înțelegere.

soh *sn* [At: LEXIC REG. 64 / Pl: *~uri* / E: ns cf bg *coxa*] (Reg; îs) **1** *~ bun* Trecere a firelor de urzeală prin spată, în timpul năvădirii, câte două fire în fiecare dinte. **2** *~ rău* Trecere a firelor de urzeală prin spată, în timpul năvădirii, câte două fire într-un dinte și câte unul în următorul.

soharici *sm* [At: GHICA, S. 20 / Pl: *~* / E: rs **сухарик**] (Înv) Sortiment de pesmet de calitate inferioară, negru și tare, pentru soldați Vz *galetă*, *suhar*.

sohat *sn* vz ***suhat***

sohodol *sn* [At: IORDAN, T. 128 / Pl: *~uri* / E: rs **суходол**] (Reg) Vale seacă plină de grohotișuri, caracteristică regiunilor carstice.

sohote *sfp* vz ***socote***

soi[1] *sn* [At: CARTE TREB. I, 80/22 / Pl: *~uri* / E: tc ***soy***, ngr **σόι**] **1** Manieră de a fi, de a se manifesta a cuiva sau a ceva, de a se desfășura a unei activități, a unui proces etc. Si: *chip* (**47**), *fel* (**11**), *gen[1]* (**10**), *mod[1]*, (rar) *tacâm*, (îvp) *seamă*, (îrg) *plasă[2]*, (reg) *madea*, *stamba* (**10**). **2** (Spc) Totalitatea caracterelor definitorii pentru un grup de ființe, de obiecte, de fenomene etc. Si: *tip[1]*. **3** (Pex) Specie (**5**). **4** (Precedat de „tot" și urmat de *pp* „de") Cuvânt care sugerează ideea de diversitate. **5** (Îla) **De tot ~ul**

Variat. 6 (Îe) **Un ~ de...** Un lucru asemănător cu... 7 (Îae) Ceva care pare să fie... 8 Grup de plante (de cultură) care aparțin aceleiași specii, varietăți sau subvarietăți și care posedă caracteristici ereditare comune de ordin morfologic, fiziologic și biochimic Si: (rar) *rasă*[2]. 9 (Rar) Varietate de vin. 10 (Înv) Rasă[2]. 11 (Înv) Sex (1). 12 (Îs) *~ul frumos* Sexul slab. 13 Varietate de animale care se deosebesc de alte varietăți din aceeași specie prin anumite caractere specifice, adesea obținută prin selecție artificială în scopul de a se ajunge la tipuri noi Si: *rasă*[2], *subspecie*, (pop) *rudă*[1], *sămânță*, (reg) *strană*[1] (21). 14 Animal care face parte dintr-un soi (13). 15 (Îla) **De ~** Care are calități deosebite. 16 (Îal) De rasă[2]. 17 (Reg; art) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. 18 (Înv) Popor. 19 (Înv) Obârșie. 20 (Înv) Neam. 21 (Asr; îla) **De ~** De seamă. 22-23 (Îs) *~ rău* (sau *bun*) Persoană cu obiceiuri, comportări etc. rele (sau bune).

soi[2] *sn* [At: PANN, P.V. I, 158/24 / V: ***soaie*** / Pl: (rar) *soaie*, ~, (nob) *~uri* / E: ns cf *zoaie*] (Pop) Slin (1).

soi[3] *s* [At: A III, 18 / Pl: nct / E: nct] (Reg) Lingură mare pentru urdă.

soi[4] [At: MANOLACHE DRĂGHICI, I, 13/26 / Pzi: *~esc* / E: ***soi[1]***] 1 *vt* (Rar; c. i. animale) A împerechea cu animale de rasă superioară pentru a da un soi[1] (13) mai bun. 2 *vt* (Rar; pex; c. i. animale) A înnobila prin împerechere cu animale de soi[1] (13) mai bun. 3-4 *vtr* (Reg; pex) A (se) încrucișa.

soi[5] *vtr* [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: *~esc* / E: ***soi[2]***] (Rar) 1-2 A (se) murdări.

soia *sfs* [At: ENC. ROM. / P: *so-ia* / V: (rar) ***soie*** / E: fr ***soya***, ger ***Soja***] 1 Plantă anuală din familia leguminoaselor, originară din Extremul Orient, cu flori mici, albe sau violete și cu fructul în formă de păstaie, cu semințele bogate în grăsimi și grotide, fiind folosite în industria alimentară, în farmacie etc. Si: *fasole japoneză* (*Glycina maxima*). 2 (Îs) *~ furajeră* Soia cultivată și folosită ca plantă furajeră.

soială *sfs* [At: CR (1829), 249[1]/26 / Pr: *so-ia~* / E: ***soi[2]*** + *-eală*] (Înv) Murdărie.

soicheci *a* vz ***seicheci***

soie *sf* vz ***soia***

soileală *sfs* [At: GR. S. VII, 125 / E: ***soili*** + *-eală*] (Arg) Dormit[1] (1).

soili *vi* [At: BL II, 206 / P: *so-i~* / Pzi: *~lesc* / E: rrm ****soilo***] (Arg) A dormi (1).

soios, ~oasă *a* [At: I. GOLESCU, C. / P: *so-ios* / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***soi[2]*** + *-os*] (D. obiecte sau d. ființe) Acoperit de murdărie, de pete etc. Si: *jegos*, *mânjit*, *murdar*, *neîngrijit*, *nespălat*, *pătat*, *răpănos*, *slinos*, (liv) *maculat*, (rar) *terfelit*, (îvp) *picat*[2], (pop) *negru*, *nelăut*, *prechinos*, *tăvălit*, (pfm) *feștelit*, *îngălat*, *janghinos*, (îrg) *smârd* (4), (reg) *dârvălit*[2] (1), *imos*, *mazac*, *mânjelit*, *mârced*, *mârșav*, *mocicos*, *muruit*, *muscuros*, *muzgurit*, *perceat*, *piscop*, *puchios*, *puceos*, *râpat*, *râpos*[2], *ronghios*, *sleit*[2], *slinit*, *soit*[3], (fam) *împuțit*, *păduchios*.

soioșie *sfs* [At: ȘĂINEANU[2] / P: *so-io~* / Pl: *~ii* / E: ***soios*** + *-ie*] (Rar) Murdărie.

soit[1] *sns* [At: I. IONESCU, P. 234 / E: ***soi[4]***] (Rar) Înnobilare, prin împerechere, a unei rase de animale.

soit[2], ~ă *a* [At: A V, 25 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***soi[4]***] (Reg) Selectat (1).

soit[3], ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***soi[5]***] (Mun; d. obiecte sau d. ființe) Soios.

soitar *sm* [At: (a. 1795) ȘIO II$_1$, 325 / V: ***sui~***, ***șoi~*** / Pl: *~i* / E: tc ***soytan***] 1 (Înv) Măscărici la curtea fanariotă, care acompania petrecerile și vânătorile. 2 (Pgn) Bufon (3).

soița *sf* vz ***zoică***

soiuz *sn* [At: TDRG / P: *so-iuz* / V: ***sui~*** / Pl: *~uri* / E: rs ***союзы***] (Mol) 1 Bucățică de piele sau de talpă cu care se repară încălțămintea. 2 (Spc) Flec. 3 (Pex) Căpută (1).

sol[1] *sm* [At: PO 110/11 / V: (reg) ***stol*** / Pl: *~i* / E: slv ***сълъ***] 1 Persoană însărcinată să ducă, să predea ceva cuiva sau undeva ori să transmită, să comunice cuiva sau undeva știri, dispoziții, ordine etc. Si: *emisar* (2), *mesager*, *crainic*[2] (7), *trimis*[1], *vestitor*, (înv) *mesit*, *poslaneț*, *poslanic*, *pristav*, *telal*, (îvr) *pristavnic*, *strigător*, (reg) *crancău*, *mânat*[1]. 2 (Reg; îe) **A da ~** A comunica (2). 3 (Reg) Vornicel la nuntă. 4 Persoană desemnată să ducă tratative oficiale în numele unei țări, al unui suveran etc. Si: *delegat*[2] (4), *emisar* (1), *împuternicit*, *reprezentant*, *trimis*[1], (înv) *mesit*, *rugător*, *solitor* (2). 5 (Asr) Reprezentant. 6 (Fig) Persoană care reprezintă o clasă socială, o școală, un curent etc. Si: *exponent* (1), *reprezentant*.

sol[2] *smi* [At: VALIAN, V. / E: fr, it ***sol***] (Muz) 1 Denumire simbolică, în notația[1] silabică, a celei de-a cincea trepte a gamei do major (corespunzând notației literale G). 2 Sunetul corespunzător solului (1). 3 Nota corespunzătoare solului (2).

sol[3] *sn* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 4 / Pl: *~uri* / E: fr ***sol***, lat ***solum***] 1 Strat afânat, moale și friabil, care se găsește la suprafața scoarței pământului și în care se dezvoltă viața vegetală. 2 (Pgn) Pământ. 3 (Spc; mpl) Teren considerat sub raportul productivității ori al configurației. 4 (Spc; mpl) Suprafață delimitată de teren (agricol) Si: *pământ*. 5 (Rar; îs) *~ natal* Loc natal. 6 (Șîs *exercițiu la ~*) Probă de gimnastică artistică sau sportivă în cadrul unei competiții, constând dintr-un număr de exerciții impuse și altele liber alese, executate cu acompaniament muzical, la nivelul podelei acoperite cu un covor special.

sol[4] *sn* [At: MARCOVICI, CH 159 / Pl: *~uri* / E: fr ***sol***] (Chm) Soluție coloidală.

sol[5] *sm* [At: DEX / Pl: *~i* / E: fr ***sol***] Unitate monetară principală în Peru.

solac *sm* [At: SIMION DASC., LET. 109 / V: (îvr) ***selat*** (S și: *sellat* / Pl: *selați*) / S și: *solak* / Pl: *~aci*, *~achi* / E: tc ***solak***, ngr ***σέλακος***] Arcaș pedestru care făcea parte din grupul de ieniceri ai corpului de gardă al sultanului, însoțindu-l pe acesta la ceremonii, la alaiuri etc.

solam *sn* vz ***salam***

solan *sm* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: ? / E: lat ***solanum***] (Bot; înv) Zârna (*Solanum nigrum*).

solanacee *sf* [At: BRANDZA, D. 341 / Pl: ~ / E: fr ***solanacées***] 1 (Lpl) Familie de plante dicotiledonate, erbacee sau, rar, lemnoase, cu flori gamopetale solitare sau în inflorescențe și cu fructe bace sau capsule, din care fac parte cartofii, roșiile, vinetele, tutunul, mătrăguna, măselarița etc. Si: (rar) *solanee* (1) (*Solanaceae*). 2 (Șls) Plantă care face parte familia solanaceelor (1) Si: (rar) *solanee* (2).

solanee *sf* [At: BARASCH, I. N. 210/8 / V: (rar) ***~neu*** *sn* / Pl: ~ / E: fr ***solanées***] (Bot; asr) 1-2 Solanacee (1-2).

solaneu *sn* vz ***solanee***

solanin *sn* vz ***solanină***

solanină *sfs* [At: LTR[2] / V: (rar) ***solanin*** *sn* / E: fr ***solanine***] Substanță otrăvitoare extrasă din unele plante din familia solanaceelor și întrebuințată ca narcotic și sedativ.

solanism *sns* [At: DN[3] / E: fr ***solanisme***] (Med) Intoxicație cu solanină.

solano *sns* [At: GENILIE, G. 109/13 / E: sp ***solano***] Vânt puternic, cald, dăunător, care suflă în sudul Spaniei, de la răsărit.

solar[1] *sm* [At: (a. 1706) URICARIUL, II, 113 / Pl: *~i* / E: bg ***солар***] (Îrg) Negustor de sare.

solar[2] *sn* vz ***solariu***

solar[3], ~ă [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) ***~iu***, ***~ie*** / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***solaire***, lat ***solaris***] 1 *a* Care ține de Soare[3] (1) Si: (înv) *soresc* (1). 2 *a* Care aparține Soarelui[3] (1) Si: (înv) *soresc* (2). 3 *a* Care este caracteristic Soarelui[3] (1) Si: (înv) *soresc* (3). 4 *a* Care se referă la Soare[3] (1) Si: (înv) *soresc* (4). 5 *a* Care provine de la Soare[3] (1) Si: (înv) *soresc* (5). 6 *a* (Îs) *An ~* Interval de timp de 365 de zile, 6 ore, 9 minute și 9 secunde în care pământul efectuează o revoluție completă în jurul Soarelui[3] Si: *an sideral*. 7 *a* (Îs) *Zi ~ă* Interval de timp dintre două treceri succesive ale Soarelui[3] la meridian Si: *zi siderală*. 8 *a* (Înv; îs) *Microscop ~* Telescop. 9 *a* (Rar) Al aștrilor Si: *sideral*, *stelar*. 10-11 *a*, *av* (Pan) Asemănător cu Soarele[3] (1).

solarigraf *sn* [At: ENC. AGR. / Pl: *~e* / E: fr ***solarigraphe***] Instrument pentru înregistrarea variațiilor intensității radiației solare globale.

solarimetru *sn* [At: ENC. AGR. / Pl: *~re* / E: fr ***solarimètre***] Instrument pentru măsurarea radiației solare globale (directe și difuze).

solariu[1] *sn* [At: SCÎNTEIA 1952, nr. 2393 / V: ***solar*** / Pl: *~ii* / E: fr, lat ***solarium***] **1** Spațiu (într-o clădire, pe o plajă naturală sau artificială etc.) destinat băilor de soare, de obicei amenajat cu instalații anexe (cabine, dușuri etc.). **2** (Mpl) Spațiu (în apropierea locuințelor, în parcuri) amenajat cu leagăne, tobogane etc. și destinat pentru joaca copiilor. **3** (Mpl) Teren agricol, împrejmuit și acoperit cu folii de polietilenă transparentă, folosit pentru cultivarea plantelor și legumelor timpurii.

solariu[2], ***~ie*** *a* vz ***solar[2]***

solarizare *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~zări* / E: după ***solarizație***] **1** Scădere a sensibilității plăcilor, filmelor și hârtiei fotografice în punctele expuse unei iluminări foarte intense, acestea apărând întunecate pe pozitivele fotografice Si: (rar) *solarizație* (**1**). **2** (Rar) Scădere sau inhibare a procesului de fotosinteză, datorită intensității prea mari a luminii Si: (rar) *solarizație* (**2**).

solarizație *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***solarisation***] (Rar) **1-2** Solarizare (**1-2**)

solă[1] *sf* [At: BREZOIANU, A. 86/8 / Pl: *~le*, (îvr) *~li* / E: fr ***sole***] **1** Porțiune de teren cultivată cu aceeași specie de plante agricole, în cadrul unui asolament Si: *tarla*, (reg) *tablă[1]*, *tabunel*. **2-3** Vatră (sau masă metalică mobilă) care se folosea în industria carboniferă pentru uscarea sau semicarbonizarea cărbunilor.

solă[2] *sf* [At: CADE / Pl: *~le* / E: fr ***sole***] Numele mai multor specii de pești marini plați, ovali, acoperiți cu solzi fini, care trăiesc pe fundul nisipos al mărilor, la mică adâncime (*Solea*).

solăci *vt* [At: ȘINCAI, HR. III, 119/9 / Pzi: *~ăcesc* / E: ***sol[1]***] (Îvr) A cerceta (**2**).

solărie *sfs* [At: D. BOGAN, GL. / E: ***solar[1]*** + *-ie*] Impozit care se percepea în Moldova, în sec. XVIII, pe sarea extrasă, vândută sau transportată Si: *solărit*.

solărit *sns* [At: (a. 1632), ap. PANAITESCU, O. Ț. 134 / E: ***solar[1]*** + *-it*] Solărie.

solăriță *sf* [At: CADE / Pl: *~țe* / E: ns cf *solniță*, *solar[1]*] (Reg) **1-2** Solniță (**1-2**).

solbanc *sn* [At: CV 1949, nr. 9, 26 / V: (reg) ***zo~*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Sohlbank***] (Gms) Element de construcție impermeabilizat, de forma unui lacrimar, executat în partea de sus a ușilor sau a ferestrelor, pentru a le feri de scurgerea apei provenită din precipitații.

solbă [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) ***soal~***, ***soală***, ***sal~***, ***seal~***, ***sel~*** / Pl: *~be*, (reg) *soal~* / E: ml ***subalba***] (Pop) **1** *sf* Arșic alb de capră. **2** *av* Ca o solbă (**1**).

solbușcă *sf* vz ***sârbușcă***

solcină *sf* vz ***sulfină***

sold[1] *sn* [At: DDRF / Pl: *~uri* / E: fr ***solde***] **1** Diferență între totalul sumelor înregistrate în debitul și în creditul aceluiași cont. **2** Rest de plată după compensarea reciprocă a unor obligații. **3** (Îs) ~ *debitor* Sumă în debitul unui cont mai mare în comparație cu creditul aceluiași cont. **4** (Îs) ~ *creditor* Sumă în creditul unui cont mai mare în comparație cu debitul aceluiași cont. **5** Marfa rămasă, cu defecte sau nepotrivită cu sezonul, care se vinde cu preț redus Si: (îrg) *marda*. **6** (Îlav) **La ~** Cu preț redus (la lichidare).

sold[2] *sn* vz ***soldă***

sold[3] *sn* vz ***soldiu***

solda [At: DDRF / Pzi: *~dez* / E: fr ***solder***] **1** *vt* (Îdt; c. i. solduri[1]) A calcula (**1**). **2** *vr* (Fig; d. acțiuni, de obicei cu rezultate nesatisfăcătoare; udp „cu") A se încheia cu ... **3** *vr* (Fig; d. acțiuni; de obicei cu rezultate nesatisfăcătoare; udp „cu") A avea drept rezultat ... **4** *vt* (Asr; c. i. datorii, socoteli etc.) A plăti. **5** *vt* (Îdt; c. i. o sumă de bani) A plăti. **6** *vt* A vinde cu preț redus mărfuri rămase nevândute.

soldare *sf* [At: DL / Pl: *~dări* / E: ***solda***] **1** (Îdt) Calculare a unui sold[1]. **2** (Fig) Rezultat final al unor acțiuni. **3** (Îdt) Plătire. **4** Vânzare cu preț redus a unor mărfuri rămase nevândute.

soldat[1] *sm* [At: NECULCE, L. 243 / V: (înv) ***sal~***, ***săl~***, ***săldat***, (rar) ***~ă*** *sf* / Pl: *~ați* / E: rs ***солдат***, fr ***soldat***, it ***soldato***] **1** Persoană care face parte din cadrul armatei (indiferent de gradul pe care îl are) Si: *militar*, *ostaș*, (îvp) *oștean*, (înv) *săgar*, *voinic*, (reg) *cătană*. **2** Persoană care își îndeplinește stagiul în armată Si: *militar*, *ostaș*, (îvp) *oștean*, (înv) *săgar*, *voinic*, (reg) *cătană*. **3** (Spc) Cel mai mic grad în armată. **4** Persoană care deține gradul de soldat[1] (**3**). **5** (Îcs) *De-a ~ații* Numele unui joc de copii, nedefinit mai îndeaproape. **6** (Șîs ~ *de plumb*) Jucărie în formă de mică figură de plumb care reprezintă un soldat[1] (**1**). **7** (Fig) (Adesea cu determinări are indică domeniul) Persoană care militează pentru o cauză, o idee și care luptă pentru ea Si: *combatant* (**5**), *luptător*, *militant*, *ostaș*.

soldat[2], ***~ă*** *a* [At: DEX / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***solda***] **1** (D. conturi) Care nu mai are sold[1]. **2** (D. acțiuni) Încheiat cu... **3** (D. mărfuri) Scos la vânzare.

soldată *sf* vz ***soldat[1]***

soldatesc, ***~ă*** [At: POLIZU / S și: *soldateska* / Pl: *~ești* a / E: fr ***soldatesque***] **1** *sf* (Liv; prt; csc) Soldățime. **2** *a* (Rar) Care ține de soldatescă (**1**). **3** *a* (Rar) Caracteristic soldaților[1] (**1**). **4** *a* (Rar) De soldați[1] (**1**). **5** *sn* Caracter soldatesc (**2**).

soldă *sf* [At: ANON. CAR. / V: (înv) ***sold*** *sn* / S și: (înv) *shold* / Pl: *~de* / E: fr ***solde***] **1** Retribuție plătită militarilor și personalului civil din armată. **2** (Îlpp) **În** (sau **din** ori, rar, **la**) **~da cuiva** (sau **a ceva**) La dispoziția cuiva (sau a ceva). **3** (Îal) Pentru a susține pe cineva (sau ceva) ori interesele acestora. **4** (Îal) În avantajul cuiva (sau a ceva). **5** (Îal) În folosul cuiva (sau a ceva). **6** (Îe) **A fi în ~da cuiva** A susține cauza cuiva din interes material. **7** (Reg) Salariu (**1**).

soldățaș *sm* [At: MUNT. III, 635 / Pl: *~i* / E: ***soldat*** + *-aș*] **1-2** (Pop; șhp) Soldățel (**1-2**).

soldățel *sm* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ei* / E: ***soldat*** + *-el*] **1-2** (Șhp) Soldat[1] (**1**) (mic) Si: (reg) *soldățaș* (**1-2**), *cătănioară* (**1-2**), *cătăniță* (**1-2**), *cătănuță* (**1-2**).

soldățesc, ***~ească*** [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ești* / E: ***soldat[1]*** + *-esc*] **1-2** *a* Care aparține soldaților[1] sau armatei Si: *cazon*, *milităresc*, *militar*, *ostășesc*, (rar) *marțial*, (îvp) *oștenesc*, (înv) *oștesc*, *slujitoresc* (**5-6**), (reg) *cătănesc*, *voinicesc*. **3-4** *a* Privitor la soldați[1] sau la armată Si: *cazon*, *milităresc*, *militar*, *ostășesc*, (rar) *marțial*, (îvp) *oștenesc*, (înv) *oștesc*, *slujitoresc* (**7-8**), (reg) *cătănesc*, *voinicesc*. **5-6** *a* Specific soldaților[1] și armatei Si: *cazon*, *milităresc*, *militar*, *ostășesc*, (rar) *marțial*, (îvp) *oștenesc*, (înv) *oștesc*, *slujitoresc* (**9-10**), (reg) *cătănesc*, *voinicesc*. **7-8** *a* Ca al soldaților[1] sau ca în armată Si: *cazon*, *milităresc*, *militar*, *ostășesc*, (rar) *marțial*, (îvp) *oștenesc*, (înv) *oștesc*, *slujitoresc* (**11-12**), (reg) *cătănesc*, *voinicesc*. **9** *sfa* (Trs; Mun) Dans popular executat de bărbați. **10** *sfa* Melodie după care se execută sodățeasca (**9**).

soldățește *av* [At: I. GOLESCU, C. / E: ***soldat*** + *-ește*] În felul soldaților[1] Si: *milităreşte*, *ostășește*, (înv) *oștenește*, (reg) *cătănește*.

soldăți [At: PAMFILE, C. Ț. 276 / Pzi: *~țesc* / E: ***soldat[1]***] (Reg) **1** *vi* A se afla în serviciul militar Si: (înv) *a ostăși*, (reg) *a cătăni*. **2** *vi* A duce viață de soldat[1] (**1**) Si: (înv) *a ostăși*, (reg) *a cătăni*. **3** *vi* (Pex) A se război[3]. **4** *vt* A supune la instrucție militară.

soldăție *sfs* [At: I. GOLESCU, C. / E: ***soldat[1]*** + *-ie*] (Îvp) Militărie.

soldățime *sfs* [At: I. GOLESCU, C. / E: ***soldat[1]*** + *-ime*] Mulțime de soldați Si: *militărime*, *ostășime*, (liv) *soldatescă*, (reg) *cătănime*.

soldățoi *sm* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~* / E: ***soldat[1]*** + *-oi*] (Prt) **1** Soldat[1] (**1**) bine făcut. **2** (Pex) Soldat[1] (**1**) brutal.

soldie *sf* vz ***soldiu***

soldiu *sm* [At: HELIADE, D. C. 130/1 / V: (rar) ***sold*** (Pl: *~de*) *sn*, ***~ie*** *sf* / Pl: *~ii* / E: ngr ***σολδί***, it ***soldo***] **1** Veche monedă italienească de aur de valoare redusă, care a circulat în țările române. **2** (Pgn) Monedă de mică valoare Si: *bănuță[3]* (**2**), *firfiric* (**1**).

soldomean *sm* vz ***sodomlean***

soldus *sm* vz ***sodăș***

solear *sm* [At: DEX / P: *~le-ar* / Pl: *~i* / E: fr ***soléaire***] Mușchi situat în partea posterioară a gambei, care leagă tibia și peroneul de călcâi.

solecism *sn* [At: CANTEMIR, I. I. I, 152 / V: (înv) ***~lic~*** (Pl și: *~licismi* sm), (îvr) ***~lichism, ~lichismos, ~lichizmos*** / S și: (înv) *~izm* / Pl: *~e*, (înv) *~uri* / E: ngr **σολοικισμός**, lat ***soloecismus***, fr ***solécisme***] Greșeală de sintaxă.

solecitudine *sf* vz ***solicitudine***

soleil [At: DEX / P: *solei* / E: fr ***soleil***] **1-2** *ai, av* (Care este) în formă de raze.

solele *sfp* [At: BORZA, D. 83 / E: nct] (Bot; reg) Crin galben (*Hemerocallis fulva*).

solemn, ~ă [At: AR (1833), 5^1/21 / V: (înv) ***~len*** / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***sollemnis***, it ***solenne***] **1-2** *a, av* (Care are loc) după un anumit ceremonial Si: *festiv, sărbătoresc*, (înv) *solemnel* (**1-2**). **3-4** *av, a* (Ca) de ceremonie Si: *festiv, sărbătoresc*, (înv) *solemnel* (**3-4**). **5-6** *a, av* (Care este) specific unei sărbători Si: *festiv, sărbătoresc*, (înv) *solemnel* (**5-6**). **7-8** *av, a* (Ca) de sărbătoare Si: *festiv, sărbătoresc*, (înv) *solemnel* (**7-8**). **9** *a* Care este însoțit de formalități, de acte publice etc. Si: (înv) *solemnel* (**13**). **10** *a* Care dă o deosebită amploare și gravitate Si: (înv) *solemnel* (**14**). **11-12** *a, av* (Pex) Important. **13-14** *a, av* Grav (**5**). **15** *a* (Fam; îe) **Fii ~!** Fii serios! **16** *a* (D. acte juridice) Care trebuie să respecte anumite forme cerute de lege, pentru a putea fi considerat valabil. **17** *a* (Fig) Ca la o solemnitate. **18** *a* (Pex) Desăvârșit (**4**). **19** *a* (Rar) Sacru^2 (**11**). **20** *a* Care trezește mare admirație Si: (înv) *solemnel* (**16**). **21** *a* Care impresionează profund Si: (înv) *solemnel* (**17**). **22** *a* Care se impune prin calități deosebite Si: (înv) *solemnel* (**18**).

solemnaminte *av* [At: CARAGIALE, O. VII, 15 / E: ***solemn*** + *-(a)mente* cf it *solennemente*] (Îvr) **1-6** Solemn (**2, 3, 6, 7, 12, 14**).

solemnal, ~ă *a* vz ***solemnel***

solemnel, ~ă [At: AR (1834), 59^1/25 / V: ***~enel***, (îvr) ***~nal*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***solennel*** cf lat *sollemnis*] (Înv) **1-12** *a, av* Solemn (**1-8, 11-14**). **13-18** *a* Solemn (**9-10, 19-22**).

solemnitate *sf* [At: ȘINCAI, HR. III, 53/5 / V: (înv) ***~eni~*** (G-D și: ***~enității***), (rar) ***~olin~*** / Pl: *~tăți* / E: lat ***sollemnitas, -atis***, fr ***solemnité***] **1** Ceremonie publică cu ocazia sărbătoririi unui eveniment sau a unei persoane Si: *festivitate, sărbătorire*, (rar) *paradă, sărbătoare*, (înv) *parisie, sărbătorie*. **2** (D. îmbrăcăminte; îla) **De ~** De mare ținută. **3** (D. îmbrăcăminte; îal) De sărbătoare. **4** Ansamblu de manifestări fastuoase sau cu caracter solemn specific unor anumite manifestări publice Si: *fast^1, pompă^2*, (înv) *parisie, pohfală*. **5** (Pex; asr) Gravitate (**9**). **6** (Îlav) **Cu ~, cu toată ~a** Cu gravitate (**9**). **7** Îndeplinire a unor forme care fac valabile actele juridice solemne (**9**). **8** Ansamblu cu calități care impresionează profund Si: *grandoare* (**1**), *măreție, splendoare*, (rar) *maiestate*.

solemniza *vt* [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: *~zez* / E: ***solemn*** + *-iza* cf fr *solenniser*] (Rar) A da un caracter solemn.

solemnizare *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~zări* / E: ***solemniza***] (Rar) Impunere a unui caracter solemn.

solen^1 *sm* [At: DN^3 / Pl: ? / E: fr ***solen***] (Zlg) Moluscă bivalvă cu cochilie alungit-tubulară, care trăiește în nisip.

solen^2, ~ă *a* vz ***solemn***

solenație *sf* [At: DER / Pl: *~ii* / E: fr ***solénation***] Mărime egală cu suma algebrică a curenților electrici de conducție din conductoarele care îmbrățișează o curbă închisă.

solenel, ~ă *a* vz ***solemnel***

solenitate *sf* vz ***solemnitate***

soleno- [At: DN^3 / E: it ***soleno-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Tub. **2** Tubular.

solenoid *sm* [At: MARIN, F. 315/1 / P: *~no-id* / V: (îvr) ***~e*** (Pl: *~i*) *sn* / Pl: *~izi*, (rar) *~e* sn / E: fr ***solénoïde***] Bobină electrică cilindrică fără miez feromagnetic.

solenoidal, ~ă *a* [At: DN^3 / P: *~no-i~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***solénoïdal***] Referitor la solenoid.

solenoide *sn* vz ***solenoid***

solfatară *sf* [At: BARASCH, I. N. 59/9 / Pl: *~re* / E: it ***solfatara***, fr ***solfatare***] (Iuz) **1** Teren caracterizat prin emanații de gaze constituite în special din vapori de apă, hidrogen sulfurat și bioxid de carbon. **2** Emanație vulcanică de vapori de apă, hidrogen sulfurat și bioxid de carbon.

solfegia *vi* [At: PONTBRIANT, D. / P: *~gi-a* / Pzi: *~iez* / E: it ***solfeggiare***] **1-2** A executa un solfegiu (**1-2**) Si: (înv) *paralaghisi*.

solfegiere *sf* [At: DL / P: *~gi-e~* / Pl: *~ri* / E: ***solfegia***] **1-2** Executare a unui solfegiu (**1-2**).

solfegiu *sn* [At: FILIMON, O. II, 214 / Pl: *~ii* / E: it ***solfeggio***, fr ***solfège***] **1** Exercițiu vocal care constă din intonarea notelor cu pronunțarea denumirii lor, menit să dezvolte auzul și deprinderea de a citi pe note Si: (înv) *paralaghie*. **2** Mică piesă muzicală fără text, compusă exclusiv în vederea exercițiilor de tipul solfegiului (**1**) Si: (înv) *paralaghie*.

solga *v* vz ***soage***

solgabirău *sm* vz ***solgăbirău***

solgăbirai *sm* vz ***solgăbirău***

solgăibirău *sm* vz ***solgăbirău***

solgăbirăire *sf* [At: (a. 1824), IORGA, S. D. XIII, 45 / Pl: ? / E: ***solgăbirău*** + *-ire*] (Îvr) Funcția pe care o deținea solgăbirăul.

solgăbirău *sm* [At: (a. 1628) IORGA, S. D. XII, 280 / V: (înv) ***săl~, ~gab~, ~rai, ~reu*** (S și: *szolgăbireu*), ***~rou, ~ăib~*** (Pl și: *solgabirai*), ***~gb~, ~gob~*** / Pl: *~ăi*, (îvr) *~raie, ~ăie* / E: mg ***szolgabiró***] (Înv; Trs; Ban) Funcționar cu diverse atribuții în fosta administrație austro-ungară (corespunzând, aproximativ, pretorului sau prim-pretorului de mai târziu).

solgăbireu *sm* vz ***solgăbirău***

solgăbirou *sm* vz ***solgăbirău***

solgăibirău *sm* vz ***solgăbirău***

solgbirău *sm* vz ***solgăbirău***

solgobirău *sm* vz ***solgăbirău***

soli [At: CHEIA ÎNV. 6^r/16 / Pzi: *~lesc* / E: ***sol^1***] (Înv) **1** *vi* A trimite cuiva un mesaj printr-un sol^1 (**1**). **2** *vi* A îndeplini o misiune în calitate de sol^1 (**1**). **3** *vi* (Pex) A mijloci. **4** *vi* (Pex) A interveni. **5** *vt* A anunța (**1**). **6** *vt* (Pex) A prevedea. **7** *vt* A solicita (**1**).

solichism *sn* vz ***solecism***

solichismos *sn* vz ***solecism***

solichizmi *vi* [At: CANTEMIR, I. I. I, 153 / Pzi: *~mesc* / E: ngr **σολοικίζω**] (Îvr) A face solecisme.

solichizmos *sn* vz ***solecism***

solicism *sn* vz ***solecism***

solicita [At: CALENDARIU (1794), 33/23 / V: (îvr) ***~iți~*** / Pzi: *solicit* (A și: fam, *solicit*), (rar) *~tez* / E: fr ***soliciter***, lat ***sollicitare***] **1** *vt* A se adresa cuiva pentru a obține ceva Si: *a apela* (**1**), *a cere* (**24**), *a recurge*, (înv) *a soli* (**7**), (reg) *a suruclui*. **2** *vt* (Spc) A adresa cuiva o cerere. **3** *vt* (C. i. oameni) A se adresa cu deferență și stăruitor cuiva pentru un serviciu Si: *a chema* (**6**), *a invita, a pofti, a ruga^1*. **4** *vi* (Îvr) A interveni. **5** *vt* (C. i. oameni sau privirea, atenția etc. lor) A exercita o atracție deosebită și persistentă asupra cuiva sau a ceva Si: *a atrage* (**10**), *a capta* (**3**). **6** *vt* (Pex; c. i. oameni) A face să aibă ceva în centrul atenției sau al unei rezolvări adecvate Si: *a absorbi* (**3**), *a domina* (**1**), *a preocupa, a stăpâni*. **7** *vu* (Rar) A necesita. **8** *vt* (Teh; c. i. materiale, corpuri, sisteme tehnice etc.) A supune unei solicitări (**7**).

solicitabil, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~i, ~e* / E: ***solicita*** + *-bil*] (Rar) **1-3** Care poate fi solicitat (**1, 3-4**).

solicitant, ~ă [At: (a. 1845) DOC. EC. 861 / Pl: *~nți, ~e* / E: ***solicita*** + *-ant*] **1-4** *smf* Persoană care solicită (**1, 3-5**) Si: *solicitator* (**1-4**). **5** *a* (D. acțiuni) Care presupune un mare consum de energie.

solicitare *sf* [At: ARISTIA, PLUT. CXXXVI/19 / Pl: *~tări* / E: ***solicita***] **1** Adresare pentru a obține ceva Si: *apel* (**2**), *cerere* (**24**), *recurgere, recurs*, (rar) *apelare* (**2**). **2** Cerință (**1**). **3** Adresare deferentă și stăruitoare pentru un serviciu Si: *chemare* (**5**), *invitație, poftire, rugăminte*, (rar) *invitare*, (înv) *regea, regealâc*. **4** Exercitare a unei atracții deosebite și persistente asupra cuiva sau a ceva Si: *atragere* (**9**), *captare* (**6**), (rar) *captație* (**1**). **5** (Pex) Punere în centrul atenției sau al interesului în vederea unei acțiuni sau a unei rezolvări adecvate Si: *absorbire* (**3**), *dominare* (**1**), *preocupare, stăpânire*. **6** Stare a unui material sau a unui sistem tehnic caracterizată

printr-un ansamblu de mărimi fizice (mecanice, tehnice, electrice, magnetice etc.) care, dacă ar depăși anumite valori-limită, ar duce la deteriorarea materialelor sau a sistemului respectiv. 7 Valoarea fiecăreia dintre mărimile care caracterizează starea de solicitare (5). 8 Proces fizic prin care se produc tensiuni și deformații în interiorul unui corp solid.

solicitator, ~oare *smf* [At: NEGULICI / Pl: *~i, ~oare* / E: ***solicita*** + *-tor* cf lat *sollicitator*] **1-4** Solicitant **(1-4)**.

solicitude *sf* vz ***solicitudine***

solicitudine *sf* [At: HELIADE, D. J. 138/25 / V: (îvr) ***~lec~, ~de*** / E: fr ***sollicitude***, lat ***sollicitudo, -inis***, it ***sollecitudine***] **1** Atitudine binevoitoare, prietenoasă și afectuoasă față de cineva. **2** Atenție deosebită în îndeplinirea dorințelor, intențiilor etc. cuiva (înainte ca acestea să fi fost formulate) Si: *prevenire*, (înv) *preveninţă*.

solid¹ *sm* [At: M. D. ENC. / Pl: *~izi* / E: lat ***solidus***] **1** Monedă de aur care a circulat în Imperiul Roman și în cel Bizantin. **2** Monedă mică de argint sau de bronz care a circulat în diverse țări și în țările române în sec. XVII.

solid², ~ă [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~izi, ~e*, (îvr) *~i* sm, am / E: lat ***solidus***] **1** *a* (D. corpuri, materii etc.) Care are o structură compactă, o mare coeziune între molecule, formă și volum propriu atâta timp cât valoarea forțelor exterioare nu depășește o anumită limită. **2** *a* (Pex; îoc *moale¹*) Care are consistență foarte mare, care opune rezistență și nu poate fi ușor pătruns, străbătut, desfăcut, despicat etc. Si: *consistent* **(1)**, *dur¹* **(1)**, *puternic, rezistent, rigid, tare, tenace*, (pop) *vârtos*, (înv) *întărit*. **3** *a* (Îs) *Stare ~ă* Stare de agregare a corpurilor solide² **(1)**. **4** *a* (Chm; îs) *Soluție ~ă* Soluție în care atât dizolvantul, cât și substanța dizolvată sunt corpuri solide² **(1)**, fiind dizolvate în stare topită. **5** *sn* (Fiz) Corp solid² **(1)**. **6** *sn* Corp geometric cu trei dimensiuni, limitat de o suprafață închisă, cu volum măsurabil Si: (înv) *trup*. **7** *a* (Îs) *Unghi ~* Porțiune din spațiu mărginită de o suprafață conică. **8** *a* (Înv) *Geometrie ~ă* Geometrie în spațiu. **9** *a* (D. obiecte, construcții etc.) Care durează multă vreme Si: *durabil* **(4)**, *rezistent, temeinic, trainic²*, (rar) *dăinuitor*, (pop) *țeapăn, vârtos*, (înv) *nestrămutat, temeielnic, ţiitor*, (îvr) *putincios*. **10** *av* În mod solid² **(9)**. **11** *a* (D. idei, teorii, legi, metode etc.) De a cărui realitate sau rezolvare nu se poate îndoi nimeni Si: *categoric* **(1)**, *cert, evident* **(2)**, *incontestabil, indiscutabil, necontestat, nediscutabil, neîndoielnic, neîndoios, netăgăduit, precis, sigur, temeinic, vădit*, (liv) *indubitabil, peremptoriu*. **12** *a* Care convinge pe deplin (că asigură o bună realizare, că duce la rezultate scadente etc.) Si: *concludent* **(2)**, *convingător* **(1)**, *edificator* **(3)**, *elocvent* **(3)**, *grăitor* **(3)**, *probant, puternic, tare, temeinic*, (rar) *vorbitor*, (înv) *înduplecător*. **13** *a* Care determină luarea unei hotărâri, a unei dispoziții etc. Si: *decisiv* **(2)**, *determinant* **(2)**, *hotărâtor* **(3)**. **14** *a* (Fig; d. cunoștințele, cultura etc. sau d. activitățile omului) Care denotă multă inteligență, seriozitate și competență Si: *adânc* **(8)**, *pătrunzător, profund, temeinic*. **15** *a* Care corespunde așteptărilor Si: *sănătos*. **16-20** *av* În mod solid² **(11-15)**. **21** *a* Care nu se schimbă ușor Si: *constant* **(1)**, *ferm* **(1)**, *stabil, statornic*. **22** *a* (Fam; d. oameni) Care are corpul mare (și gros) Si: *corpolent, legat, masiv, trupeș, voinic*, (rar) *trupos*. **23** *a* (Pex; d. oameni sau d. părți ale corpului lor) Care are o mare forță fizică Si: *puternic, robust, tare, verde, viguros, vânjos, voinic, zdravăn*, (pop) *trapăn, vânjos, vârtos*, (înv) *potent, putincios, spatoș*, (reg) *pogan, puteros, putut, socolan*. **24** *a* (Fig; d. oameni) Care nu dă înapoi în fața greutăților. **25** *a* (Fig; d. oameni) Care înfruntă pericolul Si: *brav* **(1)**, *curajos* **(1)**, *cutezător* **(1)**, *dârz* **(4)**, *inimos, îndrăzneț, neînfricat, semeț, viteaz*, (liv) *intrepid, temerar*, (rar) *bărbat* **(4)**, (îvp) *voinic*, (înv) *hrăbar, neînfricoșat*, (frm) *petulant*.

solidago *sm* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr ***solidago***] Plantă erbacee cu flori bogate de culoare galbenă Si: (pop) *splinuță* (*Solidago Virgo aurea*).

solidar, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***solidaire***] **1** *a* (D. oameni) Care privește mai multe persoane, fiecare dintre ele fiind responsabilă de întreaga obligație care revine tuturor. **2** *a* (Jur; spc) Care leagă între ei, într-un raport de obligații, mai mulți creditori cu un debitor sau mai mulți debitori cu un creditor. **3** *a* (D. oameni) Care este legat (de cineva sau de ceva) printr-o unitate de concepții, de sentimente, de acțiuni, de interese etc. Si: *înfrățit, unit*. **4** *av* În mod solidar **(3)**. **5** *a* (Rar) Unitar. **6** *a* (D. obiecte, piese etc. care fac parte dintr-un ansamblu) Care este strâns legat din construcție de alt obiect, piesă, împreună cu care se comportă ca un corp unic. **7** *a* (Îs) *Mișcare ~ă* Mișcare care se face în același timp cu altă mișcare.

solidaricește *av* [At: PONTBRIANT, D. / E: ***solidar*** + *-icește*] (Asr) În mod solidar **(1)**.

solidarism *sns* [At: DER / E: fr ***solidarisme***] Concepție social-politică potrivit căreia principiul fundamental al existenței societății este solidaritatea **(3)** tuturor membrilor ei.

solidaritate *sfs* [At: I. GOLESCU, C. / E: ***solidar*** + *-itate* cf fr *solidarité*] **1** (Jur) Răspundere solidară **(1)** în fața justiției. **2** (Jur; spc) Caracterul raportului de obligații care se leagă între mai mulți creditori și un singur debitor sau între mai mulți debitori și un singur creditor. **3** Unitate strânsă între oameni bazată pe o comunitate de concepții, de sentimente, de acțiuni, de interese etc. **4** Spirit de unire Si: *coeziune* **(2)**, *frăție* **(7)**, *înfrățire, legătură, unitate*. **5** (Udp „cu") Manifestare a solidarității **(3)**. **6** Legătură dintre mai multe (grupuri de) persoane între care s-a stabilit o unitate de concepții, de sentimente, de acțiuni, de interese etc. **7** Sentiment care determină pe oameni să-și acorde reciproc ajutor Si: *înfrățire, solidarizare, unire*.

solidariza [At: PLR II, 26 / Pzi: *~zez* / E: fr ***solidariser***] **1-2** *vtr* (D. oameni; udp „cu") A (se) declara sau a acționa solidar (cu cineva sau cu ceva) Si: *a se înfrăți, a se lega, a se uni*. **3-4** *vtr* A acționa solidar (cu cineva sau cu ceva). **5** *vi* A manifesta sentimente de solidaritate **(4)** (față de cineva). **6** *vt* (C. i. obiecte) A lega solidar **(6)**, prin construcție. **7** *vt* A uni formând un tot.

solidarizare *sf* [At: VIANU, L. U. 504 / Pl: *~zări* / E: ***solidariza***] **1** Legătură dintre mai multe (grupuri de) persoane între care s-a stabilit o unitate de concepții, de sentimente, de acțiuni, de interese etc. Si: *înfrățire, solidaritate* **(3)**, *unire*. **2** Legare realizată prin construcție între două sau mai multe obiecte, piese etc. ale unui ansamblu, ale unui sistem tehnic sau ale unei părți ale acestora, astfel încât să formeze un tot unitar.

solidifiat, ~ă *a* vz ***solidificat***

solidifica [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: 3 *solidifică* / E: fr ***solidifier***] **1** *vr* (D. substanțe, materii etc. lichide sau gazoase, aflate la temperaturi sau presiuni mari) A trece în stare solidă² **(1)** prin răcire sub o anumită temperatură Si: *a se întări*, (îvp) *a se slei²* **(4)**. **2** *vtf* A face să treacă în stare solidă² **(1)** Si: *a întări*, (îvp) *a slei²* **(3)**. **3-4** *vr* (Rar; spc; d. grăsimi, de obicei animale; pex, d. mâncăruri) A se slei² **(5-6)**.

solidificare *sf* [At: NEGULICI / Pl: *~cări* / E: ***solidifica***] **1** Trecere în stare solidă² **(1)** prin răcire sub o anumită temperatură a unor substanțe, materii etc. lichide sau gazoase Si: *întărire*, (pop) *sleit¹* **(1)**, (înv) *solidificație*. **2-3** Sleire **(1-2)**.

solidificat, ~ă *a* [At: BREZOIANU, R. 30/29 / V: (îvr) ***~fiat*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***solidifica*** cf fr *solidifié*] **1** (D. substanțe, materii etc. lichide sau gazoase aflate la temperaturi sau presiuni mari) Care a trecut în stare solidă² **(1)** prin răcire Si: *întărit*. **2** (Rar; d. materie sau substanțe semilichide) Uscat prin evaporarea lichidului pe care îl conține.

solidificație *sf* [At: MARIN, F. 168/5 / V: ***~iune*** / Pl: ? / E: fr ***solidification***] (Înv) Solidificare **(1)**.

solidificațiune *sf* vz ***solidificație***

soliditate *sfs* [At: I. GOLESCU, C. / E: ***solid*** + *-itate* cf fr *solidité*] **1** Proprietate a corpurilor solide² **(1)** de a avea o structură compactă, o mare coeziune între molecule, formă și volum propriu atâta timp cât valoarea forțelor exterioare nu depășește o anumită limită. **2** (Pex) Consistență foarte mare a corpurilor solide² **(2)**, care opun rezistență la încercările de a le schimba forma și volumul și care nu pot fi pătrunse, străbătute, desfăcute, despicate etc. ușor Si: *consistență* **(3)**, *duritate* **(1)**, *rezistență, rigiditate, tărie, tenacitate*. **3** (Pex; înv) Volum al corpurilor. **4** Însușirea de a se menține multă vreme în stare bună Si: *durabilitate* **(1)**, *rezistență, tărie, trăinicie*, (îrg) *statornicie*, (înv) *nestrămutare*. **5** Proprietatea de a avea

existență reală evidentă și incontestabilă. **6** Însușirea de a convinge pe deplin că asigură o bună realizare, că duce la rezultatele scontate etc. Si: *tărie, tenacitate*. **7** (Rar; îlav) **Cu ~** Temeinic. **8** Însușirea de a avea o pregătire temeinică, competentă etc. Si: *adâncime, profunzime, seriozitate*, (liv) *profunditate*.

solidus *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~uri* / E: fr ***solidus***] (Teh) Loc geometric al punctelor care reprezintă, într-o diagramă termică, încheierea procesului de solidificare a unui sistem fizico-chimic cu mai mulți constituenți.

solie *sf* [At: P.O. 162/5 / Pl: *~ii* / E: ***sol***[1] + *-ie*] **1** (Înv) Mesaj pe care îl aduce un sol[1] (1). **2** Însărcinare încredințată unui sol[1] (1). **3** (Pgn) Misiune. **4** (Îe) **A-și da ~ia** A expune obiectul misiunii de sol[1] (1). **5** (Îae) A-și îndeplini însărcinarea de sol[1] (1). **6** (Îae) A da socoteală de misiunea avută. **7** (Înv; îe) **A ajunge în ~ii** A fi în tratative. **8** (Fig) Menire. **9** Grup de soli[1] (1) trimis cu o misiune oficială. **10** (Pgn) Delegație (1). **11** (Rar; pex) Ambasadă (1). **12** (Îvr) Intervenție.

solificare *sf* [At: DN[3] / Pl: *~cări* / E: ***sol*** cf fr *solification*] Proces de formare a solurilor Si: *pedogeneză*.

soliflucțiune *sf* vz ***solifluxiune***

solifluxiune *sf* [At: LTR[2] / P: *~xi-u~* / V: ***~ucți~*** / Pl: *~ni* / E: fr ***solifluxion***] (Glg) **1** Deplasare, sub acțiunea înghețului și a dezghețului, de pantă, a unor depozite în compoziția cărora predomină roci bogate în coloizi și îmbibate cu apă. **2** Alunecare de teren.

soliloc *sn* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~viu*** (Pl: *~vii*) / Pl: *~uri* / E: lat ***soliloquium***, fr ***soliloque***, it ***soliloquio***] (Liv) **1** Monolog. **2** Operă scrisă sub forma unui monolog.

soliloca *vi* [AT: DN[3] / Pzi: *~ochez* / E: ***soliloc***] A vorbi cu sine însuși Si: *a monologa*.

solilocic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***soliloc*** + *-ic*] (Liv) Cu caracter de soliloc (1).

solilocviu *sn* vz ***soliloc***

soliloghie *sf* [At: DM / Pl: *~ghii* / E: ctm ***soliloc*** + ***pologhie***] (Liv; rar) Monolog.

solinar *sn* vz ***salinar***

solinariu *sn* vz ***sulinar***

solinitate *sf* vz ***solemnitate***

soliped, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ezi, ~e* / E: fr ***solipède***] **1** *snp* Grup de mamifere ale căror membre au câte un singur deget terminat printr-o copită. **2** *sn* Mamifer care face parte din grupul solipezilor (1) Si: *monodactil*. **3** *a* (D. animale) Care are la fiecare picior un singur deget terminat print-o copită.

solipsism *sns* [At: RALEA, S.T., I, 159 / E: fr ***solipsisme***] **1** Concepție filozofică după care singura realitate ar fi eul, conștiința individuală, iar lumea obiectivă, inclusiv ceilalți indivizi, ar exista numai în această conștiință. **2** (Pex) Stare egocentrică. **3** Dorință de izolare.

solipsist, ~ă [At: DN[2] / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***solipsiste***] **1** *a* Care aparține solipsismului (1). **2** *a* Privitor la solipsism (1). **3** *a* Care provine de la solipsism (1). **4** *a* Specific solipsismului (1). **5** *smf* Adept al solipsismului (1).

solire *sf* [At: (a. 1805) GRECU, P. 207 / Pl: *~ri* / E: ***soli***] **1** Îndeplinire a misiunii de sol[1] (1). **2** (Pex) Mijlocire. **3** Intervenție.

solist, ~ă *smf* [At: CALENDAR (1862) 123/17 / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***soliste***] **1-2** Cântăreț sau instrumentist care execută un solo (**1-2**) Si: *solo* (**5-6**). **3-4** Cântăreț sau instrumentist care este interpretul principal al unei partituri muzicale, concepută pentru o singură voce sau pentru un singur instrument Si: *solo* (**7-8**). **5-6** Dansator care execută singur o piesă coregrafică sau deține un rol principal într-o interpretare coregrafică de ansamblu.

solistic, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1948, nr. 108, 10/4 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***solist*** + *-ic*] (D. piese muzicale sau d. părți, d. moduri de interpretare ale acestora etc.) **1-4** Care este specific unui solist (**1-4**). **5-8** Care este executat de unul sau mai mulți soliști (**1-4**). **9-12** Care pune accent pe interpretarea solistului (**1-4**).

solitar, ~ă [At: AR (1830), 79[1]/22 / V: (rar) ***~iu*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***solitaire***, lat ***solitarius***] **1** *a* (D. locuri, arbori etc.) Care este plasat mai la o parte sau departe de alte așezări omenești, ori departe unul de altul Si: *dosit*[2] (**2**), *ferit*[1] (**4**), *izolat, lăturalnic, rătăcit, răzleț, retras, singuratic* (**4**), *stingher*, (rar) *pribeag*, (îvp) *secret*, (înv) *singurat*, (îvr) *singureț*, (reg) *lăturaș, lăturiș*. **2** *a* (D. gânduri, meditație sau d. acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Care se petrece în singurătate. **3** *a* (Bot; d. flori, frunze) Izolat. **4** *a* (D. călătorii pe mare) Care este făcut de unul singur. **5** *a* (Asr; d. ținuturi, drumuri etc.) Pustiu. **6-7** *smf, a* (Persoană) care trăiește și acționează etc. departe de alți oameni Si: *izolat, răzleț, rătăcit, retras, sihastru, singur* (**1**), *singuratic* (**1**), (rar) *însingurat, pustnic*, (înv) *retirat*, (îvr) *singurătit*. **8** *av* În mod solitar (**7**). **9-10** *smf, a* (Persoană) separată de societate Si: *izolat, răzleț, rătăcit, retras, sihastru, singur* (**3**), *singuratic* (**2**), (rar) *însingurat, pustnic*, (înv) *retirat*, (îvr) *singurătit*. **11** *av* În mod solitar (**10**). **12** *sm* Mistreț bătrân care trăiește izolat de turmă. **13** *sn* Diamant sau briliant mare care se montează pe o bijuterie singur sau ieșind în evidență într-o montură dintr-un grup de pietre mai mici Si: (înv) *singuratic* (**10**).

solitarism *sns* [At: GHEREA, ST. CR. III 86 / E: ***solitar*** + *-ism*] (Liv) Tendință spre o existență izolată.

solitariu, ~ie *a* vz ***solitar***

soliton *sn* [At: DEX-S / Pl: ? / E: fr. eg ***soliton***] (Cib; Med) Undă de conductibilitate nervoasă cu propagare fără deformări și cu viteză fixă.

solitor, ~oare *smf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 126[r]/35 / V: (înv) ***~iu*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***soli*** + *-tor*] (Înv) **1** Mijlocitor. **2** Sol[1] (**5**).

solitoriu, ~ie *smf* vz ***solitor***

solitudine *sfs* [At: HELIADE, O. I, 355 / V: (îvr) ***~tute*** / E: lat ***solitudo, -inis***, it ***solitudine***, fr ***solitude***] (Liv) **1-2** Singurătate (**1-2**).

solitute *sfs* vz ***solitudine***

solițita *v* vz ***solicita***

solja *v* vz ***soage***

soll *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: ger ***Soll***] (Glg) Formă de relief cu aspect de pâine, caracteristică regiunilor care au fost afectate de glaciația continentală.

solmizare *sfs* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~zări* / E: ns cf *solmizație*] (Muz; rar) **1-2** Solmizație (**1-2**).

solmizație *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ii* / E: fr ***solmisation***] (Muz) **1** Intonare silabică a notelor Si: (rar) *solmizare* (**1**). **2** Citire ritmică a notelor, fără intonarea lor Si: *solmizație* (**2**).

solniță *sf* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***somța, șo~*** / Pl: *~țe*, (pop) *~ți* / E: bg ***солница***] **1** Vas mic în care se pune sarea (și piperul) pentru a fi servită la masă Si: (pop) *sărăriță*, (reg) *ocniță*[1], *piuliță, sarniță, sărar, sărărie, sărelniță* (**1**), *solăriță* (**1**). **2** Conținutul solniței (**1**) Si: (pop) *sărăriță*, (reg) *ocniță*[1], *piuliță, sarniță, sărar, sărărie, sărelniță* (**2**), *solăriță* (**2**). **3** (Îvr; îe) **A întinge mâna într-o ~ cu cineva** A fi intim cu cineva. **4** (Îvr; îae) A fi omul de încredere al cuiva. **5** (Pop) Vas (de lemn, lut etc.) în care se păstrează sarea la bucătărie Si: (reg) *ocniță*[1], *piuliță, sarniță, sărar*. **6** (Arg; dep) Ceas de mână mare (și demodat). **7** (Mol; Olt) Piuliță. **8** (Reg) Vas pentru gătit. **9** (Reg) Fructieră (1). **10** (Pop) Cavitate deasupra ochilor la cai. **11** (Reg) Pasăre nedefinită mai îndeaproape.

solo [At: I. GOLESCU, C. / E: fr. it ***solo***] **1-2** *sni* (Fragment de) compoziție muzicală pentru un singur instrument sau o singură voce (cu sau fără acompaniament). **3-4** *ai, av* (D. compoziții, fragmente muzicale sau d. modul lor de executare) (Care se execută) fără acompaniament. **5-8** *smi* Solist (**1-4**). **9-10** *sni* (Parte dintr-un) dans executat de o singură persoană.

soloagăr *sm* [At: A IX, 2 / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Floarea-soarelui (*Helianthus annuus*).

soloambe *sfp* [At: L. ROM. 1961, nr. 1, 24 / E: nct] Deprinderi rele.

soloancă[1] *sf* [At: DLR / Pl: ? / E: nct] Vagon de dormit pentru lucrători.

soloancă[2] *sf* vz ***saloantă***

solodărcă *sf* [At: PAȘCA, GL. / Pl: *~rci* / E: ns cf *babadărcă*] (Reg) Femeie depravată.

solodeț *sn* [At: COMAN, GL. / Pl: *~e* / E: ucr dal ***колодець*** „lemn dulce"] (Reg) Bețișor de lemn în care se introduce țeava la suveica războiului de țesut Si: (reg) *fus*[1] (4), *huludeț, lemnuș, sfârcel, surcel.*

solodiu *sn* [At: AGROTEHNICA, I, 367 / Pl: *~ii* / E: rs ***солодь***] Grup de soluri intrazonale cu o slabă fertilitate naturală, formate prin spălarea și debazificarea solonețurilor.

solofastră *sf* [At: H IX, 61 / Pl: *~re* / E: nct] (Ban) Pilă mare a fierarului.

sologi *v* vz ***soage***

solomandră *sf* vz ***salamandră***

solomazdră *sf* vz ***salamandră***

solomăndră *sf* vz ***salamandră***

solomândră *sf* vz ***salamandră***

solomâzdră *sf* vz ***salamandră***

solomâzdriță *sf* vz ***salamandră***

solomâzgă *sf* vz ***salamandră***

solomezdră *sf* vz ***salamandră***

solmiac *sn* vz ***salmiac***

solomiazui *vt* [At: ALR II, 4260/574 / Pzi: *~esc* / E: ns cf *solomie*[1]] (Reg; c. i. vase de metal) A spoi.

solomie[1] *sfs* [At: ALR II, 6798/235 / E: nct] **1** (Reg) Clorură de amoniu. **2** Cositor[1] (**1**).

solomie[2] *sf* vz ***solomonie***

solomit *sn* [At: MDT / Pl: *~uri* / E: rs ***соломит***] Material termoizolant din tulpini uscate de stuf așezate paralel, presate și legate cu sârmă sub formă de plăci Si: *stufit.*

solomon *s* [At: (a.1678) GCR I, 238/37 / Pl: ? / E: nct] (Îvr) Un fel de piele.

solomonar *sm* [At: KLEIN, D. / V: ***șolomăn~, șolomân~, șo~*** / Pl: *~i* / E: ns ***Solomon*** + *-ar*] (Pop) **1** Magician care, după credințele populare, are puterea de a provoca sau de a stăpâni anumite fenomene naturale (ploaia, grindina etc.). **2** (Pgn) Vrăjitor. **3** Astronom (**1**). **4** Persoană care prevestește vremea și care face calendare.

solomonărie *sf* [At: DDRF / Pl: *~ii* / E: ***solomonar*** + *-ie*] (Pop) Vrăjitorie.

solomoneală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***solomoni*** + *-eală*] (Mun) Vrăjitorie.

solomoni *vt* [At: CREANGĂ, P. 217 / V: ***șo~*** / Pzi: *~nesc* / E: np ***Solomon***] (Pop) A vrăji.

solomonie *sf* [At: GORJAN / V: (reg) ***~mie, șo~*** / Pl: *~ii* / E: np ***Solomon*** + *-ie*] (Pop) **1** Vrăjitorie. **2** Vicleșug.

solomonire *sf* [At: DEX / Pl: *~ri* / E: ***solomoni***] (Pop) Vrăjitorie.

solomonit, ~ă *smf, a* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***solomoni***] **1-2** (Pop) Vrăjit.

solonar *sm* [At: (a. 1733) CAT. MAN., 509 / Pl: *~i* / E: nct] (Înv) Tăbăcar[1].

soloncă *sf* vz ***soloancă***[2]

solonceac *sn* [At: AGROTEHNICA, I, 499 / Pl: *~uri* / E: rs ***солончак***] Grup de soluri intrazonale cu un conținut ridicat de săruri solubile și fertilitate naturală foarte scăzută.

soloneț *sn* [At: AGROTEHNICA, I, 499 / Pl: *~uri* / E: rs ***солонищь***, (**2**) ucr ***солонець***] **1** Grup de soluri intrazonale, format mai ales prin desalinizarea solonceacului, cu un conținut ridicat de sodiu și fertilitate naturală foarte scăzută. **2** (Bot; reg) Brâncă (*Salicornia europaea*).

solotnic *sm* [At: MĂS. GR. 140/32 / Pl: *~ici* / E: rs ***золотник***] Veche unitate de măsură a greutății pentru aur și argint, care a variat, în timp, între 4,19 și 4,25 grame.

solovaerv *sm* vz ***sovârf***

solovâc *sm* vz ***sovârf***

solovâr *sm* vz ***sovârf***

solovârc *sm* vz ***sovârf***

solovârf *sm* vz ***solovârf***

solovârfiță *sf* [At: CONV. LIT. XXIII, 1051 / V: (reg) ***~rni~, ~vârvi~, sovârvi~*** / Pl: *~țe* / E: ***solovârf*** + *-iță*] **1** Plantă erbacee din familia labiatelor, cu frunze mari, ovale, cu tulpina și florile purpurii, care crește prin locuri păduroase și aride și în zona câmpiilor, lângă drumuri și mărăcinișuri (*Phlomis tuberosa*). **2** (Bot; reg) Bundița-vântului (*Phlomis punges*).

solovârniță *sf* vz ***solovârfiță***

solovârv *sm* vz ***sovârf***

solovârvariță *sf* vz ***sovârvariță***

solovârviță *sf* vz ***solovârfiță***

solover *sm* vz ***sovârf***

solovero *sm* vz ***sovârf***

soloverv *sm* vz ***sovârf***

solovor *sm* vz ***sovârf***

solstație *sf* vz ***solstițiu***

solstițial, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~ți-al* / V: (îvr) ***soare-stițial*** / S și: (rar) *~ici~* / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***solstitialis***, fr ***solsticial***] **1** Care aparține solstițiului. **2** Privitor la solstițiu. **3** Care provine de la solstițiu. **4** Specific solstițiului. **5** (Îs) *Punct ~* Fiecare dintre cele două puncte ale eclipticii în care se află soarele la solstițiu.

solstiție *sf* vz ***solstițiu***

solstițiu *sn* [At: AR (1829), 226[2]/50 / V: (îvr) ***~ție, ~tație*** *sf* / S și: (înv) *~iciu* / Pl: *~ii*, (înv) *~ri* / E: lat ***solstitium*** cf fr *solstice*] **1** (Adesea cu determinările „de vară", îvr. „verii", rar „cald" sau „de iarnă", care precizează felul) Fiecare dintre cele două momente ale anului (în jurul datelor de 21 iunie și, respectiv, 21 decembrie) când soarele se află în poziția cea mai depărtată de planul ecuatorului (deasupra tropicelor) și când se realizează cea mai lungă zi (vara) și, respectiv, cea mai lungă noapte (iarna). **2** Dată calendaristică ce marchează ziua sau, respectiv, noaptea cea mai lungă din an.

solta v *vz* ***sorta***

soltan *sm* vz ***sultan***

soltanica *sfa* vz ***sultănică***

soltar [At: ARVINTE TERM 165 / Pl: *~i* / E: ***solta*** + *-ar*] (Trs; Mar) Sortator (**1**) forestier Si: (reg) *sortir.*

soltator, ~oare *smf* vz ***sortator***

soltări *vtr* [At: ARVINTE TERM 165 / Pzi: *~resc* / E: ***solta*** + *-ărie*] (Trs; Mar) **1-2** A sorta[2] material forestier.

solț[1] *sm* vz ***solz***[1]

solț[2] *sn* vz ***sos***[1]

solubil, ~ă *a* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 226/11 / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***solubilis***, fr ***soluble***] **1** (D. substanțe, elemente chimice etc.) Care se poate dizolva într-un solvent[1] (**2**) Si: *dizolvabil.* **2** (Liv; fig) Rezolvabil.

solubilitate *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~tăți* / E: ***solubil*** + *-itate* cf fr *solubilité*] **1** Proprietate a unei substanțe de a putea fi dizolvată într-un solvent[1]. **2** Cantitate maximă de substanță, exprimată în grame, conținută într-o anumită cantitate de solvent[1] la o temperatură determinată.

solubiliza *vt* [At: ENC. AGR. I, 267 / Pzi: *~zez* / E: ***solubil*** + *-iza* cf fr *solubiliser*] A aduce într-o stare în care o substanță greu solubilă sau insolubilă poate fi dizolvată într-un solvent[1], în urma unui tratament fizic (încălzire, mărunțire etc.) sau a unei reacții chimice.

solubilizare *sf* [At: AGROTEHNICA, I, 110 / Pl: *~zări* / E: pvb ***solubiliza***] Proces de transformare a unei substanțe greu solubile sau insolubile într-una ușor solubilă în urma unui tratament fizic (încălzire, mărunțire etc.) sau a unei reacții chimice.

solunar, ~ă *a* [At: VÎN. PESC. august 1961, 21 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***solunaire***] **1** Care se referă simultan la Lună și la Soare. **2** (Îs) *Ore ~e* Ore favorabile pescuitului, determinate dinainte după poziția simultană a Soarelui și a Lunii.

solutrean, ~ă [At: LTR[2] / P: *~tre-an* / Pl: *~eni, ~ene* / E: fr ***solutréen***] **1** *a* Care aparține perioadei mijlocii a paleoliticului. **2** *a* Care se referă la perioada mijlocie a paleoliticului. **3** *sn* Perioadă mijlocie a paleoliticului superior, caracterizată prin silexuri amigdaloide în formă de foaie de laur. **4** *sn* Serie de straturi geologice din solutrean (**3**).

soluție *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***solution***, lat ***solutio, -onis***] **1** Modalitate de a rezolva o dificultate, de a ieși dintr-un impas etc. Si: *cheie* (**9**), *dezlegare* (**14**), *leac*, *remediu*, *rezolvare*, *soluționare*. **2** (Teh; spc) Rezolvare tehnică, tehnologică etc. adoptată sistematic pentru efectuarea unei operații, producerea unui lucru etc. Si: *metodă*, *procedeu*, *sistem*. **3** (Mat) Răspuns la o problemă. **4** (Pex) Rezultatul obținut după rezolvarea unei probleme. **5** (Îs) ~ *de continuitate* Întrerupere a continuității. **6** (Îas) Separare a părților care mai înainte erau legate între ele sau continue. **7** Amestec monofazic (lichid, gazos sau solid) constituit din două sau mai multe substanțe chimice, dispersate la scară moleculară în diverse proporții Si: (înv) *topire*.

soluționa *vt* [At: CADE / P: *~ți-o~* / Pzi: *~nez* / E: fr ***solutionner***] (C. i. dificultăți, probleme etc.) A găsi o soluție (**1**) Si: *a dezlega* (**27**), *a remedia*, *a rezolva*, (înv) *a paravlepsi*.

soluționabil, ~ă *a* [At: DLR / P: *~ți-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***soluționa*** + *-bil*] (Rar) Rezolvabil.

soluționare *sf* [At: LOVINESCU, S. I, 216 / P: *~ți-o~* / Pl: *~nări* / E: ***soluționa***] Soluție (**1**).

soluționat, ~ă *a* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***soluționa***] **1** (D. dificultăți, probleme etc.) Căruia i s-a găsit o soluție (**1**) Si: *dezlegat*[2] (**14**), *remediat*, *rezolvat*. **2** (D. conflicte) Căruia i s-a pus capăt.

soluțiune *sf* vz ***soluție***

solva[1] *v* vz ***solvi***[1]

solva[2] *v* vz ***sovâlta***

solvabil, ~ă *a* [At: NEGULICI / V: (înv) ***~vib~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***solvable***] **1** (D. debitori) Care se află în stare de solvabilitate (**1**) Si: *solvent*[2] (**5**). **2** Care are cu ce plăti Si: *solvent*[2] (**6**).

solvabilitate *sfs* [At: NEGULICI / E: ***solvabil*** + *-itate* cf fr *solvabilité*] **1** Situație a unui debitor care dispune de suficiente bunuri în patrimoniul său pentru a fi în măsură să-și îndeplinească obligațiile Si: *bonitate*, *solvență* (**1**), (înv) *plătnicie*. **2** Posibilitate de plată a unor sume datorate Si: *bonitate*, *solvență* (**2**), (înv) *plătnicie*.

solvant *sm* vz ***solvent***[1]

solvat, ~ă *sm* [At: DEX / Pl: *~ați* / E: ***solva***] (Chm) Dizolvat (**1**).

solvata *vi* [At: DEX / Pzi: *~tez* / E: drr ***solvatare***] A produce o solvatare.

solvatare *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~tări* / E: fr ***solvatation***] Fenomen care însoțește dizolvarea substanțelor într-un solvent[1] (**2**) și care constă în stabilirea unor legături de natură electrostatică între ionii sau moleculele substanței dizolvate și moleculele dizolvantului.

solvent[1]***, ~ă*** [At: CORNEA, E. I, 160/35 / V: (rar) ***~vant*** / Pl: *~nți, ~e* / E: lat ***solvens, -ntis***, fr ***solvant***] **1** *a* (Înv; d. substanțe chimice) Dizolvant (**1**). **2** *sm* (Chm) Substanță (lichidă) care are proprietatea de a dizolva alte substanțe Si: *dizolvant* (**3**).

solvent[2]***, ~ă*** [At: DDRF / Pl: *~nți, ~e* / E: ger ***Solvent***] **1-2** *smf, a* (Îoc *bursier*) (Elev sau student) care plătește taxă pentru internat sau pentru cămin și cantină. **3-4** *smf, a* (Elev sau student) care nu este bursier. **5-6** *a* (D. debitori) Solvabil (**1-2**).

solventare *sf* [At: DN[3] / Pl: *~tări* / E: ***solvent***[1]] Tratare a unui produs petrolier, ulei etc. cu un solvent[1], în vederea rafinării.

solvență *sf* [At: DL / Pl: *~țe* / E: ger ***Solvenz***] **1-2** Solvabilitate (**1-2**).

solvi[1] [At: ASACHI, L. 59/11 / V: ***~va*** / Pzi: *~vesc* / E: lat ***solvere***] **1-2** *vtr* (Chm; asr) A (se) dizolva (**5-6**). **3** *vt* A plăti taxe, impozite, datorii etc.

solvi[2] *v* vz ***sovâlta***

solvibil, ~ă *a* vz ***solvabil***

solvire *sf* [At: DL / Pl: *~ri* / E: ***solvi***[1]] **1** (Chm; asr) Dizolvare (**1**). **2** (Rar) Plată a unor taxe, impozite, datorii etc.

solvit, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~iți, ~e* / E: ***solvi***[1]] (Chm; asr) Dizolvat (**1**).

solvoiș *sn* vz ***solvoiz***

solz[1] *sm* [At: NEAGOE, ÎNV. 78/7 / V: (reg) ***~lt, souz*** / Pl: *~i*, (rar) *~uri* sn / E: sgp ****soldzi*** (pll *sold* < lat *solidus (aureus)* „monedă de aur")] **1** Fiecare dintre formațiile tegumentare în formă de mică placă transparentă, de natură osoasă, caracteristice peștilor, care, suprapunându-se parțial unele peste altele, acoperă, de regulă întregul corp, afară de cap și înotătoare, constituind un scut protector exterior. **2** (Pex) Fiecare dintre micile plăci dure și lucioase de natură cornoasă, care, suprapunându-se parțial unele peste altele, acoperă corpul unor reptile, picioarele unei păsări sau părți din corpul unor mamifere. **3** (Îlav) **În ~i** Așezat ca solzii[1] (**1**), acoperindu-se în parte unii pe alții. **4-5** (Îe) **A-i cădea cuiva (sau a-i face să-i cadă cuiva) ~ii de pe ochi** A deveni (sau a face pe cineva să devină) dintr-o dată conștient la realitate. **6** (Cu determinări care indică materialul) Fiecare dintre plăcile asemănătoare solzilor[1] (**1**) din care sunt făcute alămurile sau unele obiecte de podoabă. **7** Motiv ornamental popular lucrat în metal sau în lemn în forma solzilor[1] (**1**). **8-9** Frunzuliță sau petală în formă de solz[1] (**1**) care acoperă și protejează mugurii, bulbii sau alte părți ale unor plante. **10** Pulbere răspândită pe aripile fluturilor. **11** Stratul exterior pe care-l prezintă o secțiune transversală făcută într-o fibră de lână. **12** (Pop) Murdărie care se depune pe piele în formă de mici cruste. **13** (Pop) Crustă care se desprinde în anumite boli de piele. **14** (Pop; spc) Impetigo. **15** (Glg) Falie (**1**). **16** (Îs) ~ *de pește* Un fel de instrument muzical popular, format dintr-un solz[1] (**1**) de pește, maleabil, pe care executantul îl introduce între buza de jos și partea inferioară a dinților, punându-l în vibrație prin coloana de aer a respirației.

solz[2] *sn* vz ***sos***[1]

solzar *sm* [At: BĂCESCU, P. 185 / Pl: *~i* / E: ***solz***[1] + *-ar*] Pește nedefinit mai îndeaproape.

solzarie *sf* [At: BORZA, D. 96 / Pl: *~ii* / E: ***solz***] (Bot; reg) Mama-pădurii (*Lathraea squamaria*).

solzărie *sfs* [At: DELAVRANCEA, V. V. 214 / E: ***solz*** + *-ărie*] (Rar; csc) **1** Totalitatea solzilor[1] (**1, 2**) care acoperă corpul unui animal. **2** Mulțime de solzi[1] (**1, 2**).

solzeală *sfs* [At: CHEST. II, 257/101 / E: ***solz*** + *-eală*] (Reg) Strat de paie așezate în formă de solzi[1] (**1**) care se folosește ca acoperiș la casele țărănești.

solzește *av* [At: CHIRIȚESCU, GR. 6 / E: ***solz***[1] + *-ește*] (Rar) În felul solzilor[1] (**1**).

solzi *vt* [At: TDRG / Pzi: *~zesc* / E: ***solz***] **1** (Pop) A acoperi cu solzi[1] (**6-7**). **2** (Pex) A așeza prin suprapunere parțială în felul solzilor[1] (**1**). **3** (Pex) A aranja în formă de solzi[1] (**1**). **4** (Trs) A rupe o bucată din aluatul dospit și a da o formă (de pâine) înainte de a băga la cuptor Si: (îrg) *a soage* (**1**). **5** (Reg; c. i. trunchiuri de brad) A coji[2] (**1**).

solziform, ~ă *a* [At: ENC. AGR. III, 588 / Pl: *~i, ~e* / E: ***solz***[1] după *foliform*, *pluriform* etc.] Care are forma unui solz[1] (**1**).

solzișor *sm* [At: J. CIHAC, I. N. 186/18 / Pl: *~i* / E: ***solz*** + *-ișor*] **1-4** (Șhp) Solz[1] (**1-2**) mic Si: (rar) *solzuleț* (**1-4**), (reg) *solzuț* (**1-4**).

solzos, ~oasă *a* [At: LB / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***solz*** + *-os*] **1** Acoperit cu solzi[1] (**1-2**). **2** (D. pielea sau părți ale corpului omenesc) Care pare să fie acoperit cu solzi[1] (**1**). **3** (D. aspectul pielii, al părților corpului omenesc) Caracteristic solzilor[1] (**1**). **4** (D. aspectul pielii, al părților corpului omenesc) Ca al solzului[1] (**1**). **5** (D. aspectul pielii, al părților corpului omenesc) Ca de solz[1] (**1**). **6** (Bot; d. organe ale plantelor) Acoperit cu solzi[1] (**8-9**). **7** (Bot; d. organe ale plantelor) Cu aspect de solzi[1] (**8-9**). **8** (Pop) Murdar.

solzuleț *sm* [At: DSR / Pl: *~i* / E: ***solz***[1] + *-uleț*] **1-4** (Rar; șhp) Solzișor (**1-4**).

solzuț *sm* [At: POMPILIU, B. 57 / Pl: *~i* / E: ***solz***[1] + *-uț*] **1-4** (Reg; șhp) Solzișor (**1-4**).

som[1] *sm* vz ***somn***[1]

som[2] *sm* vz ***sumă***

soma[1] *sfs* [At: AGROTEHNICA, I, 30 / E: ngr ***σῶμα***, fr ***soma***] (Blg) Totalitatea celulelor nereproducătoare care alcătuiesc organismul viu.

'soma[2] *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***soma***] Băutură alcoolică preparată din sucul unei plante exotice, considerată în vechea religie indiană ca băutură a zeilor.

soma[3] *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***somma***] (Glg) Margine a unui vechi crater, de formă circulară, care înconjură noul con.

soma[4] *vt* [At: CARAGIALE, O. I, 15 / Pzi: *~mez* / E: fr ***sommer***] **1** A cere (cuiva) categoric (și sub amenințare) să facă ceva. **2** A pune cuiva în vedere, cu forme legale să (nu) facă ceva. **3** (Jur; spc) A adresa cuiva o somație (2) Si: (rar) *a avertiza* (**2**).

somachi *s* [At: IORGA, ap. GÁLDI, M. PHAN., 255 / Pl: / E: ngr ***σουμακί***] (Înv) Marmură pestriță.

somalez [At: M. D. ENC. / Pl: *~i, ~e* / E: np ***Somalia*** + *-ez*] **1** *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Somaliei. **2** *smp* Popor care locuiește în Somalia. **3-4** *a* Care aparține Somaliei sau populației ei. **5-6** *a* Privitor la Somalia sau la populația ei. **7-8** *smf, a* (Persoană) originar(ă) din Somalia. **9** *sf* Limba vorbită de somalezi.

somali *sfs* [At: DEX / E: fr ***somali***] Limbă afro-asiatică oficială în Somalia.

somar *sn* vz ***samar***

somare *sf* [At: DDRF / Pl: *~mări* / E: ***soma[4]***] (Rar) **1-3** Somație (**1-3**).

somarisi *v* vz ***sumarisi***

somat[1]- vz ***somato-***

somat[2], ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~ați, ~e* / E: ***soma***] **1** Căruia i s-a cerut categoric să facă ceva. **2** Căruia i s-a pus în vedere, cu forme legale, să (nu) facă ceva. **3** (Jur; spc) Care a primit o somație (**2**) Si: *avertizat[2]* (**2**).

somatalgie *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: ns cf gr ***σῶμα*** „corp" și ***ἄλγος*** „durere"] (Med) Durere corporală.

somatic, ~ă *a* [At: ARHIVA, II, 313 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***somatique***] (Blg) **1** Care aparține corpului viețuitoarelor Si: *corporal* (**17**), *somatologic* (**3**). **2** Care se referă la corpul viețuitoarelor, considerat ca un tot unitar Si: *corporal* (**1**), *somatologic* (**4**). **3** (Îs) *Celule ~e* Celulele corpului, cu excepția celor sexuale.

somato- [At: DN[3] / V: ***somat-*** / E: fr ***somato-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Corp. **2** Corporal.

somatofilac *sm* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 29 / S și: *somatofylac* / Pl: *~aci* / E: ngr ***σωματοφύλαξ***] Soldat din garda personală a sultanului.

somatologhie *sf* vz ***somatologie***

somatologic, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***somatologique***] (Blg) **1** Care aparține somatologiei. **2** Care se referă la somatologie. **3-4** (Pex) Somatic (**1-2**).

somatologie *sfs* [At: AMFILOHIE, G. F. 32[r]/5 / V: (înv) *~oghie* / E: ngr ***σωματολογία***, fr ***somatologie***] (Med) Știința care se ocupă cu studiul corpului viețuitoarelor, atât din punct de vedere anatomic, cât și fiziologic.

somatometrie, ~ă *a* [At: GÎ 1968, nr. 953, 3/3 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***somatométrique***] **1** Care aparține somatometriei. **2** Care se referă la somatometrie.

somatometrie *sfs* [At: DER / E: fr ***somatométrie***] **1** Ramură a antropologiei care studiază caracterele măsurabile ale corpului. **2** Măsurare a diferitelor regiuni ale corpului la animale, pentru aprecierea proporțiilor corporale, importante în cadrul lucrărilor de selecție.

somatoscopie *sf* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 56, 28/2 / Pl: *~ii* / E: fr ***somatoscopie***] Examinare vizuală a constituției somatice.

somatotrop, ~ă *a* [At: LTR[2] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***somatotrope***] **1** Care acționează asupra corpului. **2** (Îs) *Hormon ~* Substanță secretată de lobul anterior al hipofizei, cu acțiune stimulatoare asupra nutriției și creșterii organismului.

somație *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***sommation***] **1** Cerere categorică (și sub amenințare) adresată cuiva pentru a (nu) face ceva Si: *somare* (**1**). **2** Ordin scris, emanat de la o autoritate prin care se ordonă cuiva să (nu) execute ceva Si: *somare* (**2**). **3** (Jur; spc) Invitație scrisă făcută de un creditor debitorului de a-și executa obligația de bunăvoie, în caz contrar trecându-se la urmărirea lui silită Si: (rar) *avertizare* (**2**), *somare* (**3**).

somațiune *sf* vz ***somație***

somă *sf* vz ***sumă***

sombrer *sn* vz ***sombrero***

sombrero *sn* [At: ANGHEL, PR. 146 / V: (rar) ***sombrer*** / Pl: (rar) *~re, ~ruri* / E: sp, fr ***sombrero***] Pălărie de fetru, stofă, pai etc. cu boruri largi, care se poartă mai ales în Spania și America Latină.

sombru, ~ă *a* vz ***sumbru***

somci *v* vz ***smuci***

somenă *sf* vz ***somină***

someșean, ~ă [At: HEM 1523 / Pl: *~șeni, ~șene* / E: ***Someș*** + *-ean*] **1-2** *smf* Persoană care locuiește în regiunea Someșului sau originară din această regiune. **3-4** *a* Care aparține Someșului sau populației acestuia. **5-6** *a* Privitor la Someș sau la populația acestuia. **7** *a* Din regiunea Someșului. **8** *sfa* Ciclu de dansuri populare din regiunea Năsăudului compus dintr-un joc cu mișcare lentă și altul cu mișcare rapidă Vz *abrudeana* (**1**), *ardeleana* (**14**), *ardeleneasca* (**6**), *ciobănașul* (**3**), *hațegana* (**6**), *lugojana*. **9** *sfa* Melodiile după care se execută someșeana (**8**).

somieră *sf* [At: ALEXI, W. / P: *~mi-e~* / V: (pop) ***~mni~*** / Pl: *~re* / E: fr ***sommier; somnieră*** pad ***somn***] **1** Rețea elastică de sârmă fixată de cadrul patului, peste care se așază salteaua. **2** (Pex) Parte a unui pat formată dintr-un schelet care susține un ansamblu de elemente elastice, un material de umplutură și o țesătură de acoperire. **3** (Aht) Bloc de piatră care servește la susținerea unei bolți. **4** (Aht) Fiecare dintre grinzile principale pe care sunt rezemate grinzile secundare ale unui planșeu.

somină *sf* [At: ANON. CAR. / V: ***~menă, sumi~*** / Pl: *~ni* / E: scr ***somina***] **1** (Ban; Trs) Par care se așază orizontal pe furci, pentru a forma pătulul de fân. **2** (Ban) Bârnă mai subțire de care se leagă lanțul căldării la cuptor. **3** (Reg) Bârnă lungă care unește căpriorii casei. **4** (Ban; îf *sumină*) Parte a podului unei case construită pe capetele ieșite în afară ale grinzilor. **5** (Olt) Scobitură în malul unei ape, unde stau peștii. **6** (Olt) Gaură de șobolan, cârtiță etc.

somitate *sf* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, 234 / V: (îvr) ***sum~*** / Pl: *~tăți* / E: fr ***sommité***] **1** Persoană care se impune prin prestigiul sau meritele sale într-un anumit domeniu de activitate Si: *autoritate* (**17**), *forță* (**8**), *putere*. **2** (Pex) Persoană marcantă în viața socială. **3** (Pex) Persoană care face parte din protipendadă.

somn[1] *sm* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 25/28 / V: (înv) ***som*** / Pl: *~i* / E: sl ***сомъ*** cf ucr, bg ***сом***] **1** Pește răpitor originar din bazinul Dunării și al Volgăi, cu corpul lung, lățit în partea dinainte, fără solzi, cu capul mare, turtit, cu gura largă, cu mustăți lungi și cu carnea grasă, albă, foarte gustoasă Si: (rar) *salmon* (*Silurus glanis*). **2** (Îc) **~-pitic** (sau **~-american**) Pește din familia somnului[1] (**1**) cu opt mustăți, originar din America Si: *opt-mustăți* (*Amiurus nebulosus*).

somn[2] *sn* [At: COD. VOR[2]. 8[v]/4 / Pl: (rar) *~uri, soamne* / E: ml ***somnus***] **1** Stare fiziologică periodică a organismelor animale și umane, necesară redresării forțelor, caracterizată prin repaus motor, prin încetinirea respirației, a circulației etc. și prin întreruperea activității psihice conștiente la om Si: *dormit[1]* (**1**), *odihnă, repaus*, (arg) *soileală*. **2** Stare a celui care doarme Si: *dormit[1], odihnă, repaus*, (arg) *soileală*. **3-4** (Îljv) **Fără ~** (Care este) în stare de veghe Si: *treaz*. **5** (Îlav) **În** (sau **prin**, înv, **din**) **~** În timpul somnului (**1**). **6** (Pex; îal) În vis. **7** (Îe) **Ca prin ~** În mod confuz. **8** (Îe) **A nu avea ~, a nu-și găsi ~ul, a nu (i) se lipi** (ori **atinge**) **~ul de pleoape** (sau **de cineva**) A nu putea dormi. **9** (Îe) **A-și face cineva ~ul** A dormi (**1**). **10** (Îae) A se odihni suficient. **11** (Rar; îe) **A fi pe marginea ~ului** A fi pe punctul de a adormi. **12** (Îe) **A trage un ~** (sau **soamne** sau **un pui de ~**) A dormi (adânc). **13** (Îe) **A dormi ~ul iepurelui** A dormi ușor. **14** (Îe) **A-l fura pe cineva ~ul** A ațipi (**5**). **15** (Îe) **A-l păli** (sau **a-l toropi** pe cineva) **~ul, a pica** (sau **a nu mai putea**) **de ~** A nu mai putea rezista nevoii de a dormi. **16** (Îe) **~ ușor** (sau **bun**) Urare adresată unei persoane care se culcă. **17** (Înv; îc) **~-umblător** Somnambulism. **18** (Îs) *~ de iarnă* (ori *hibernal*), *~ul iernii* Stare de amorțire în care petrec iarna unele viețuitoare. **19** (Îs) *~ul plantelor* Poziție specială pe care o iau unele părți ale plantelor în timpul nopții. **20** (Îvr; fig) Himeră (**4**). **21** Necesitatea de a dormi. **22** Senzație provocată de necesitatea de a dormi. **23** (Îs) *Greu de ~* Somnoros (**1**). **24** (D. ochi; îs) *Cârpiți* sau *lipiți de ~*, (rar) *plini de*

~ Somnoroși (2). **25** (Îla) **Cu ~ul (greu) în** (sau **pe**) **gene** Somnoros (1). **26** (Îe) **A-i veni cuiva ~ul** A simți nevoia de a dormi. **27** (Fig; șîs *~ul morții, ~ul mormântului, ~ul de veci, ~ul veșnic, ~ul cel veșnic, ~ul veșniciei, ultimul ~*) Moarte. **28** (Fig) Stare de inerție Si: *amorțire* (1), *toropeală*. **29** (Reg; șîs *~ul cucului*) Ouăle fluturelui inelat depuse în formă de inel pe ramurile tinere ale copacilor Si: (reg) *somnișor²* (7), *mărgica cucului, mărgicuța cucului, stupitul cucului*. **30** (Reg; îc) **~ul-pământului** Plantă medicinală nedefinită mai îndeaproape.

somna *vir* [At: CANTEMIR, ap. CADE / Pzi: *~nez* / E: ***somn***] (Îrg) **1-2** A dormi (1).

somnambul, ~ă *smf, a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***somnambule***] **1-2** (Persoană) care suferă de somnambulism Si: *noctambul*, (pop) *lunatic*, (înv) *somnambulist*.

somnambulesc, ~ească *a* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 97, 28/3 / Pl: *~ești* / E: ***somnambul*** + *-esc*] (Rar) **1-4** Somnambulic (**1-4**).

somnambulic, ~ă *a* [At: ANGHEL, PR. 114 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***somnambulique***] **1-2** Care aparține somnambulului sau somnambulismului Si: (rar) *somnambulesc* (**1-2**). **3-4** Privitor la somnambul sau la somnambulism Si: (rar) *somnambulesc* (**3-4**).

somnambulism *sns* [At: I. GOLESCU, C. / E: fr ***somnambulisme***] Stare patologică caracterizată prin executarea automată a unor acte coordonate în timpul somnului natural sau provocat prin hipnoză, de care individul nu-și dă seama la trezire Si: *noctambulism*, (pop) *lunie*, (înv) *lunaticie*, (grî) *selianism*.

somnambulist *sm* [At: AR (1832), 290²/7 / Pl: *~iști* / E: ***somnambul*** + *-ist*] (Înv) Somnambul (1).

somnă *sf* vz ***sucnă***

somnărie *sfs* [At: ALECSANDRI, O. P. 10 / E: ***somn²*** + *-ărie*] (Înv) Somnolență (1).

somnea *sma* [At: ALR II/I MN 53 / A și: *somnea* / E: ***somn²***] (Reg) Somnorilă.

somneală *sfs* [At: UDRESCU, GL. / E: ***somn²*** + *-eală*] (Reg) Somnolență (1).

somnicaș *sm* [At: BĂCESCU, P. 42, 52 / Pl: *~i* / E: ***somn¹***] **1-2** (Rar; șhp) **1-2** Somnișor¹ (**1-2**).

somnicăli *vi* [At: ALR II/I h 104/334 / Pzi: *~lesc* / E: ***somn²***] (Reg) A moțăi.

somnie *sf* [At: HELIADE, O. I, 188 / Pl: *~ii* / E: ***somn*** + *-ie*] **1** (Rar) Somnolență (1). **2** (Pex) Somn² (**1**).

somnieră *sf* vz ***somieră***

somnifer, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***somnifère***] **1-2** *sn, a* (Medicament, substanță etc.) care provoacă somn² (1) Si: *hipnotic* (**1-2**), *hipnotizant* (**3-4**), *narcotic, soporific* (**1-2**), (liv) *soporifer* (**1-2**), (rar) *adormitor* (**2**), (înv) *soporativ* (**1-2**). **3** *a* (Fig) Plictisitor.

somniloc *a* [At: NEGULICI / Pl: *~oci, ~oce* / E: fr ***somniloque***] (Îdt; d. oameni) Care vorbește în timpul somnului.

somnișor¹ *sm* [At: CADE / Pl: *~i* / E: ***somn¹*** + *-ișor*] **1-2** (Șhp) Somn¹ (1) (mic) Si: *somnuleț¹* (**1-2**), (rar) *somnicaș* (**1-2**).

somnișor² [At: PONTBRIANT, D. / Pl: (**1-2**) *~oare*, (**3-7**) *~i* / E: ***somn²*** + *-ișor*] **1-2** *sn* (Șhp) Somn¹ (1) (de scurtă durată) Si: *somnuleț²* (**1-2**). **3** *sm* (Bot; reg) Mac³ (*Papaver somniferum*). **4** *sm* (Bot; reg) Mac³ (*Papaver Rhoeas*). **5** *sm* (Bot; reg) Apărătoare (*Calaminthu clinopodium*). **6** *sm* (Bot; Buc) Talpa-gâștei (*Leonurus cardiaca*). **7** *sm* (Reg) Somn² (**29**).

somnola *vi* [At: ARGHEZI, S. XV, 8 / Pzi: *~lez* / E: fr ***somnoler***] (Liv; frî) A dormita (1).

somnolare *sf* [At: DEX / Pl: *~lări* / E: ***somnola***] (Rar; liv) Dormitare (1).

somnole *sm* vz ***somnorea***

somnolent, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / V: (îvr) ***~lint, ~linte*** *a* / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***somnolent***] **1-2** *a, av* (D. obiecte) (Care se află) în stare de somnolență (2). **3** *a* Care dormitează (1). **4** *a* Care este toropit de somn² (1). **5** *a* (Pex) Incapabil de acțiune. **6** *smf* (Rar) Persoană inactivă. **7** *a* (D. înfățișarea oamenilor sau d. manifestările lor) Care indică somnolență (1).

somnolență *sfs* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~lin~*** / E: fr ***somnolence***] **1** Stare intermediară între veghe și somn, caracterizată prin diminuarea și încetinirea activității spontane motorii și psihice și reducerea reacțiilor față de stimulii mediului extern Si: *adormeală, ațipeală* (**2**), *ațipire* (**2**), *dormitare* (**2**), *moțăială, moțăire, moțăit, moțăitură, picoteală, piroteală, toropeală*, (rar) *somnie*, (înv) *somnoroșie*, (reg) *clipoceală²*, *clipocire²* (1), *picuială, pioceală, pircoteală, pircotit, somneală, somnoreală, somnoroșeală*, (îvr) *somnărie, somnoșare*. **2** (Pex) Stare de inactivitate. **3** (Rar) Hibernare (1).

somnolint, ~ă *a* vz ***somnolent***

somnolinte *a* vz ***somnolent***

somnolință *sf* vz ***somnolență***

somnora *vi* [At: BARONZI, M 517/28 / Pzi: *~rez* / E: ***somn²***] (Îvr) A moțăi¹.

somnore *sm* vz ***somnorea***

somnorea *sm* [At: KLEIN, D. 427 / V: ***~ole, ~ore, ~nule*** / Pl: ? / E: ***somn²*** + *-orea*] (Ban; Trs) Somnorilă.

somnoreală *sf* [At: VLASIU, A. P. 144 / Pl: *~eli* / E: ***somnora*** + *-eală*] (Reg) Somnolență (1).

somnorel *sm* [At: PANȚU, PL. 282 / Pl: *~ei* / E: ***somnoros***] (Bot; reg) Zmeoaică (*Laserpitium latifolium*).

somnorilă *sm* [At: SFC II, 158 / Pl: ? / E: ***somnoros*** css] (Fam) Persoană care doarme mult Si: (reg) *somnea, somnorea*.

somnoros, ~oasă [At: ANON. CAR. / V: (îvr) ***~nur~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***somn²*** + *-oros*] **1** *a* (D. ființe) Căruia îi este somn² (1) Si: (nob) *somnos*. **2** *a* (D. ochi, glas etc.) Care exprimă somn² (1). **3** *a* Căruia îi place să doarmă mult. **4** *a* (Pex) Leneș. **5** *a* (Fig) Care provoacă somn² (1). **6-7** *a, av* (Fig) (Care este) lipsit de vioiciune Si: *stins*. **8-9** *a, av* (Fig) (Care este) lipsit de intensitate Si: *stins*. **9-10** *a, av* (Fig) Lipsit de strălucire Si: *stins*. **11** *sf* Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu tulpina acoperită în partea inferioară cu peri, cu flori albe dispuse în umbele și fructe ovale, păroase, care crește prin fânețe, poieni și păduri (*Laserpitium prutenicum*). **12** *sf* (Bot; reg) Pidosnic (*Cerinthe minor*). **13** *sf* (Bot; reg) Pidosnic (*Cerinthe glabra*). **14** *sf* (Bot; reg) Zmeoaică (*Laserpitium latifolium*). **15** *sf* (Bot; reg) Rutișor (*Thalictrum aquilegifolium*). **16** *sf* (Bot; reg) Rutișor (*Thalictrum minus*). **17** *sf* (Bot; reg) Pătrunjel de câmp (*Peucedanum oreoselinum*). **18** *sf* (Bot; reg) Lintea pratului (*Lathyrus pratensis*). **19** *sf* (Bot; reg) Toporaș (*Consolida regalis*). **20** *sf* (Bot; reg) Lumânărica-peștilor (*Verbascum nigrum*).

somnoroșeală *sfs* [At: UDRESCU, GL. / E: ***somnoros*** + *-eală*] (Mun) Somnolență (1).

somnoroșie *sfs* [At: ALBINEȚ, M. 147/9 / V: ***~ruș~*** / E: ***somnoros*** + *-ie*] (Înv) Somnolență (1).

somnos, ~oasă *a* [At: C. PETRESCU, ap. IORDAN, L. R. A. 191 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***somn²*** + *-os*] (Nob) Somnoros (1).

somnoșare *sf* [At: CORNEA, E. I, 134/26 / Pl: ? / E: ***somn²*** + *-oșare*] (Îvr) Somnolență (1).

somnotei *sm* vz ***somotei***

somnoterapie *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: ? / E: ***somn²*** + ***terapie***] Metodă terapeutică prin somn prelungit cu hipnotice, hipnoză sau curent electric, folosită în tratamentul unor boli nervoase sau pe baze nervoase.

somnule *sm* vz ***somnorea***

somnuleț¹ *sm* [At: DEX / Pl: *~i* / E: ***somn¹*** + *-uleț*] **1-2** (Șhp) Somnișor¹ (**1-2**).

somnuleț² *sn* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~e* / E: ***somn²*** + *-uleț*] **1-2** (Șhp) Somnișor² (**1-2**).

somnuros, ~oasă *a* vz ***somnoros***

somnuroșie *sf* vz ***somnoroșie***

somodivă *sf* vz ***samodiva***

somodzie *sf* vz ***samodiva***

somoiag sm [At: ANTIPA. P. 663 / Pl: ~*iegi* / E: *som* + -*oiag*] (Iht; reg) Pui de somn[1] (1).

somolda v vz *sovâlta*

somon[1] sm [At: CARAGIALE. O. III. 155 / Pl: ~*i* / E: fr *saumon*] **1** Pește răpitor din familia salmonidelor, cu lungimea de 1-1.5 m și greutatea între 25 și 30 kg, cu carnea de culoare roz, foarte gustoasă, care trăiește în mările nordice (*Salmo salar*). **2** Carnea somonului[1] (1) preparată pentru consum alimentar.

somon[2] sn [At: VALIAN, V. / Pl: ~*oane* / E: tc *somun*] **1** (Tcî) Pâine de calitatea inferioară. **2** (Reg) Turtă mică.

somot s [At: MÂNDRESCU. I. G. 80 / Pl: ? / E: scr *somot*] (Reg) Catifea (1).

somotei sm [At: ANTIPA. F. I. 98 / V: (reg) ~*mno*~, ~*orm*~ / Pl: ~ / E: *som* + -*otei*] **1** Pui de somn[1] (1) Si: (reg) *mocotei*. **2** Somn[1] (1) mic (până la 1 kg) Si: (reg) *mocotei*.

somoreancă sfs [At: H XIV. 396 / E: np *Somora* + -*eancă*] (Reg) Varietate de struguri cu bobul alb, rotund și coaja subțire.

somptuar, ~ă a [At: PROT. – POP. / P: ~*tu-ar* / V: (rar) ~*iu*, (înv) *sum*~, *sumptuariu* / Pl: ~*i*, ~*e* / E: fr *somptuaire*] **1** (Îdt) Privitor la cheltuieli. **2** Care este foarte costisitor. **3** Care ține de lux. **4** (Îs) *Legi* ~*e* Legi care, în vechea Romă, interziceau cheltuielile exagerate, în special pentru lux și risipă.

somptuariu, ~ie a vz *somptuar*

somptuos, ~oasă [At: NEGULICI / P: ~*tu-os* / V: (înv) *sum*~ / Pl: ~*oși*, ~*oase* / E: fr *somptueux*] **1** a Care impresionează prin eleganță, strălucire, abundență, lux etc. Si: *bogat* (**10**), *fastuos, luxos, magnific, pompos, sclipitor, splendid, strălucit, strălucitor*. **2** a Care impune prin aspectul măreț Si: *grandios*. **3-4** av În mod somptuos (**1-2**). **5** sn Ceea ce este luxos, fastuos, grandios etc. **6** a (D. stil, mod de exprimare etc.) Care este încărcat, căutat etc. **7** a (D. persoane) Care folosește un stil încărcat, căutat etc.

somptuozitate sfs [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C., 230 / P: ~*ptu-o*~ / V: (înv) *sum*~ / E: fr *somptuosité*] **1-2** Însușire a ceea ce este somptuos (**1-2**) Si: *eleganța* (**11**), *fast, lux, măreție[2], pompă[2], splendoare, strălucire*, (înv) *ighemonicon, pohfală, saltanat*.

somsâdel sm [At: ȚIPLEA, P. P. 21 / Pl: ~*ei* / E: *somsid* + -*el*] (Șhp) **1-2** Somsid (mic). **3-4** Somsid (tânăr).

somsid, ~ă smf [At: (a. 1593) ROSETTI. B. 47 / V: ~*e*, ~*sig*, *sâmsig*, *sumsâd* / Pl: ~*izi* / E: mg *szomszéd* (dal *szomszid*)] (Mar; Trs) Vecin.

somside, ~ă smf vz *somsid*

somsig, ~ă smf vz *somsid*

somță sf vz *solniță*

somui vrim [At: CV 1951. nr. 5. 26 / Pzi: 3 ~*ește* / E: nct] (Olt) **1** A se afla (**1**). **2** A se zvoni.

son[1]- [At: DN[3] / V: ~*a*-, ~*o*- / E: fr *son*-] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1-2** (Referitor la) sunet.

son[2] [At: HELIADE, L. B. I. 20/19 / Pl: (**1-3**) ~*uri*, (**4**) ~*i* / E: fr *son*, lat *sonus*] **1** sn (Liv) Sunet. **2** sn (Liv) Ton[2]. **3** sn (Fon; asr) Sunet. **4** sm (Fiz) Unitate de măsură a tăriei sunetelor, egală cu tăria unui sunet cu frecvența de 1000 Hz și cu intensitatea auditivă de 40 de foni.

sona[1]- vz *son[1]*-

sona[2] vr [At: DEX / Pzi: ~*nez* / E: fr *sonné*] (Fam; d. oameni) A-și pierde judecata Si: *a se țicni*.

sonagraf sn [At: DN[2] / Pl: ~*e* / E: eg *sonagraph*] (Lin) Aparat pentru înregistrarea și redarea fidelă a sunetelor, folosit la analiza acestora.

sonagramă sf [At: DEX / Pl: ~*me* / E: eg *sonagram*] **1** Reprezentare a analizei spectrografice efectuate de către sonagraf. **2** (Ccr) Hârtie pe care este înregistrată o sonagramă (**1**).

sonantă sf, a [At: IORDAN, G. 4 / Pl: ~*te* / E: fr *sonnante*] **1-2** (Lin) (Consoană) care are proprietăți articulatorii și funcționale apropiate de cele ale vocalelor, putând fi în unele situații centru de silabă.

sonar sn [At: LTR[2] / Pl: ~*e* / E: fr *sonar*] Dispozitiv de recepție sau de emisie-recepție a undelor sonore, folosit în mediul subacvatic pentru detectarea unor obiecte sau pentru telecomunicații.

sonat, ~ă smf, a [At: DN[2] / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: it *sonato*] (Fam; prt) **1-2** (Om) nebun.

sonată sf [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ~*netă*, *sun*~ / Pl: ~*te* / E: it *sonata*, fr *sonate*, ger *Sonate*] **1** (Înv) Orice bucată muzicală executată la instrumente. **2** Compoziție muzicală pentru unul sau două instrumente, alcătuită din trei sau patru părți deosebite între ele ca structură, tonalitate, ritm, dar care se îmbină într-o succesiune logică și unitară.

sonatină sf [At: ANTONESCU, D. / Pl: ~*ne* / E: it *sonatina*, fr *sonatine*, ger *Sonatine*] Sonată (**2**) de proporții mai mici.

sonărie sf vz *sonerie*

sonci vr [At: I. CR. VI. 252 / Pzi: ~*ncesc* / E: nct] (Mol; d. oameni) A se vânzoli.

sonda vt [At: I. GOLESCU, C. / Pl: ~*dez* / E: fr *sonder*] **1** A studia cu ajutorul unei sonde (**1-3**) sau prin luarea sistematică a probelor straturile unui teren, adâncimea unei ape, atmosfera etc. Si: *a explora* (**2**), *a fora[2]* (**2**). **2** (C. i solul) A efectua săpături în vederea localizării unor substanțe utile sau a determinării proprietăților rocilor Si: *a fora[2]* (**1**). **3** (C. i. nivelul apei) A măsura cu ajutorul unei sonde (**1**). **4** (Med) A cerceta o cavitate a organismului cu ajutorul unei sonde (**6**). **5** (Med) A evacua o cavitate a organismului cu ajutorul unei sonde (**6**). **6** (C. i. oameni) A încerca să afle gândurile, sentimentele, intențiile etc. cuiva. **7** (C. i. oameni) A încerca să înțeleagă gândurile, sentimentele, intențiile etc. cuiva.

sondabil, ~ă a [At: SCRIBAN, D. / Pl: ~*i*, ~*e* / E: *sonda* + -*bil*] Care poate fi sondat.

sondabilitate sfs [At: SCRIBAN, D. / E: *sondabil* + -*itate*] (Nob) Calitatea de a fi sondabil.

sondagiu sn vz *sondaj*

sondaj sn [At: AR (1832), 14[1]/32 / V: (rar) ~*agiu* / Pl: ~*e* / E: fr *sondage*] **1** Cercetare a solului, a subsolului, a fundului unei ape, a atmosferei etc. cu ajutorul unei sonde (**1-3**) sau prin luarea sistematică a probelor Si: *explorare, sondare* (**1**). **2** Săpătură în pământ făcută pentru a localiza unele substanțe utile sau pentru a determina proprietățile rocilor Si: *forare* (**1**), *foraj* (**1**), *forat[1]*, *sondare* (**2**). **3** (Îs) ~ *meteorologic* Determinare a condițiilor meteorologice (temperatură, presiune etc.) la un anumit nivel sau la niveluri succesive ale atmosferei. **4** Luare de probe dintr-un material compact, granular sau pulverulent. **5** (Med) Introducere a unei sonde (**6**) într-o cavitate naturală a organismului pentru a permite evacuarea conținutului acesteia Si: *sondare* (**3**). **6** (Med) Introducere a unei sonde (**6**) într-o cavitate naturală a organismului pentru a extrage unele probe în vederea efectuării examenelor de laborator etc. Si: *sondare* (**4**). **7** Cercetare directă făcută prin consultarea atentă numai a unor părți dintr-un tot Si: *investigare, investigație, sondare* (**5**). **8** (Îs) ~ *de opinie* Metodă psihologică folosită în vederea cunoașterii opiniei membrilor societății privind probleme economice, politice, culturale, electorale etc. devenite importante la un moment dat.

sondar sm [At: SCL 1974. 613 / Pl: ~*i* / E: *sondă* + -*ar*] (Reg) Sondor.

sondare sf [At: PREV. ACCID. 50 / Pl: ~*dări* / E: *sonda*] **1-5** Sondaj (**1-2, 5-7**).

sondator sm [At: PROT.-POP. / Pl: ~*i* / E: *sonda* + -*tor*] (Îdt) Sondor.

sondă sf [At: I. GOLESCU, C. / Pl: ~*de* / E: fr *sonde*] **1** Instrument alcătuit dintr-un fir cu plumb atașat la o riglă gradată, cu ajutorul căruia se măsoară adâncimea unei ape și se cercetează natura fundului apei. **2** Gaură cilindrică forată în scoarța pământului în vederea exploatării unui zăcământ de hidrocarburi fluide, a explorării stratelor din adâncime. **3** Instalație cu ajutorul căreia se exploatează un zăcământ de hidrocarburi fluide. **4** Aparat care servește la extragerea unei mici cantități dintr-un material compact, granular sau pulverulent, în vederea recoltării unor probe sau mostre. **5** Burghiu mare, acționat mecanic, cu care se fac foraje în sol pentru a cerceta natura straturilor. **6** Instrument chirurgical în formă de tub cilindric de metal, de cauciuc etc. care servește la explorarea sau la evacuarea unor cavități din organism ori la drenarea plăgilor. **7** Dispozitiv sensibil, asociat unui aparat de măsură, care poate fi plasat în diferite puncte din spațiu în vederea măsurării unei mărimi fizice. **8** (Șîs)

Balon-~ Balon prevăzut cu aparate de observație, care se lansează în atmosferă sau stratosferă pentru diferite cercetări științifice. **9** ~ *spațială* (sau *astrală, automată, cosmică*) Satelit artificial sau vehicul spațial fără oameni, lansat în spațiul cosmic pentru cercetare lui directă. **10** Pahar de bere lunguieț și subțire, mai îngust în partea de jos.

sondări *vi* [At: DLR / Pzi: *~resc* / E: ***sondă*** + *-ări*] (Reg) A lucra la o sondă (3).

sondărie *sfs* [At: V. ROM. octombrie 1960, 92 / E: ***sonda*** + *-ărie*] Meseria sondorului.

sondeză *sf* [At: DT / Pl: *~ze* / E: fr ***sondeuse***] Instalație de foraj de mică adâncime, utilizată în lucrări de explorare, lucrări cu caracter minier, studii geotehnice etc.

sondor, ~oare *sn*, (rar) *sf* [At: NOM. PROF. 18 / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***sondeur***] Muncitor care lucrează la o sondă (3) Si: (înv) *sondator*, (reg) *sondar*.

sondoriță [At: DLR / Pl: *~țe* / E: ***sondor*** + *-iță*] Sondoare.

sondru *sn* vz ***sun***

sonerie *sf* [At: CARAGIALE, O. II, 37 / V: (rar) ***~năr~***, (reg) ***sun~*** / Pl: *~ii* / E: fr ***sonnerie***] **1** Dispozitiv de semnalizare acustică, acționat electric sau mecanic, care emite sunete intermitente, prin lovirea unui mic clopot cu un ciocănel. **2** (Pex) Sunet produs de sonerie (1). **3** (Îs) ~ *electrică* Sonerie în care ciocănelul este acționat de un electromagnet. **4** Buton care, prin apăsare, declanșează mecanismul unei sonerii (3).

sonet *sn* [At: HELIADE, O. II, 157 / Pl: *~e* / E: fr ***sonnet***, it ***sonneto***] Poezie lirică cu formă fixă, alcătuită din 14 versuri grupate în două catrene cu rima îmbrățișată și două terține cu rima liberă.

sonetă[1] *sf* [At: ANTIPA, P. 581 / Pl: *~te* / E: fr ***sonnette***] Utilaj de construcție cu ajutorul căruia se bat piloții în pământ, de obicei pe fundul unei ape, menținându-i totodată în poziția prescrisă.

sonetă[2] *sf* vz ***sonată***

sonetist, ~ă *smf* [At: DL / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***sonnettiste***] Persoană care scrie sonete.

soneză *sf* [At: GRAM. MOLD. 10^{v}/13 / Pl: *~ze* / E: ***son*** + *-eză*] (Îvr) Vocală.

song *sn* [At: DEX / Pl: *~uri* / E: eg ***song***] Melodie.

sonic, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sonique***] **1** Care ține de sunet Si: *sonor* (7). **2** Privitor la sunet Si: *sonor* (8). **3** De natura sunetului Si: *sonor* (9). **4** Care se bazează pe sunete. **5** (D. corpuri în mișcare, procese, fenomene etc.) Care are o viteză apropiată de cea a sunetului. **6** (D. oscilații) Care se află în gama de frecvență a infrasunetelor, sunetelor sau ultrasunetelor. **7** (D. sisteme tehnice, fizice, d. anumite procedee etc.) Care folosește în principiu proprietățile undelor sau ale oscilațiilor mecanice din corpurile lichide sau solide. **8** Care se referă la undele și oscilațiile mecanice din corpurile lichide sau solide.

sonicitate *sfs* [At: DL / E: ***sonic*** + *-itate*] Ramură a mecanicii care se ocupă cu transmiterea energiei mecanice în masa corpurilor lichide sau solide prin intermediul vibrațiilor și al undelor elastice.

sono- vz ***son***[1]***-***

sonolocație *sfs* [At: M. D. ENC. / E: fr ***sonolocation***] Operație prin care se determină poziția unui obiect față de un anumit reper cu ajutorul undelor sonore, fără participarea activă a obiectului.

sonoluminiscență *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: ? / E: fr ***sonoluminiscence***] Emisiune slabă de lumină care însoțește fenomenul de formare a bulelor de gaze dintr-un lichid supus acțiunii ultrasunetelor.

sonometric, ~ă *a* [At: DN^{3} / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sonométrique***] **1** Care aparține sonometriei. **2** Privitor la sonometrie. **3** De sonometrie.

sonometrie *sf* [At: DN^{3} / Pl: *~ii* / E: fr ***sonométrie***] Studiul comparat al sunetelor realizat cu ajutorul sonometrului.

sonometru *sn* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~re* / E: fr ***sonomètre***] **1** Aparat folosit pentru studierea legilor vibrațiilor coardelor sonore, pentru determinarea înălțimii sunetelor sau pentru măsurarea unui interval între sunete. **2** Aparat pentru măsurarea nivelelor de intensitate acustică a zgomotelor produse de o sursă determinată.

sonor, ~ă [At: HELIADE, L. B. II, 108/22 / Pl: *~i, ~e*, (înv) *~oare* af / E: fr ***sonore***] **1** *a* Care produce sunete (puternice) prin vibrare. **2-3** *a* Care răsună sau care face să răsune. **4** *a* Care propagă sunetele. **5** *a* Care amplifică sunetele. **6** *a* Care are rezonanță. **7-9** *a* Sonic (1-3). **10** *a* (D. filme cinematografice) Însoțit de vorbire și de muzică. **11** *a* (D. cinematografe) Care folosește filme sonore (10). **12** *sn* Sunet (vorbire, muzică etc.) care însoțește filmele cinematografice. **13-14** *sf, a* (Consoană) care se emite prin vibrarea coardelor vocale Si: *fonic* (3). **15-16** *a, av* (D. voce, sunete, zgomote etc.) (Care se produce) cu intensitate Si: *intens, puternic, răsunător*. **17-18** *a, av* (Pex) Cu un timbru plăcut și armonios. **19** *a* (D. limbă, stil etc.) Care impresionează prin muzicalitate Si: *armonios* (4), *dulce* (14), *melodic, melodios, mlădios, muzical, simfonic* (17), *unduios*, (rar) *unduit*. **20** *av* În mod sonor (18). **21-22** *a, av* (Pex; d. limbă, stil etc.) (În mod) pretențios. **23-24** *a, av* (Pex; d. limbă, stil etc.) (În mod) emfatic (4). **25** *a* (D. nume sau titluri) Care aparține unui om renumit. **26** *a* (D. nume sau titluri) Renumit.

sonoritate *sf* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~tăți* / E: fr ***sonorité***] **1** Emitere de sunete. **2** Însușirea de a fi constituit din sunete. **3** Sunet produs de ceva. **4** Sunet caracteristic al unor instrumente muzicale. **5** (Pex) Sunet caracteristic al unor partituri. **6** Intensitate, tonalitate, armonie etc. a sunetului pe care instrumentele îl pot produce Si: *răsunet, rezonanță, ton*[2]. **7** Intensitate a vocii, a unor sunete, zgomote etc. **8** (Pex) Timbru plăcut armonios al vocii, al unor sunete, zgomote etc. **9** Calitate a limbii, a stilului etc. de a impresiona prin îmbinări armonioase Si: *armonie*[1] (9), *melodie, muzicalitate*. **10** Proprietate a unui loc de a propaga și amplifica sunetele Si: *rezonanță*. **11** Calitate acustică a unui edificiu Si: *rezonanță*. **12** (Lin) Calitatea unui sunet de a fi rostit cu vibrarea coardelor vocale Si: *fonie*[1] (2). **13-14** Însușirea unor nume, titluri etc. de a fi sonore (25-26).

sonoriza [At: BACOVIA, O. 51 / Pzi: *~zez* / E: fr ***sonoriser***] **1-2** *vt* A face să fie sonor (1-2). **3** *vt* (C. i. filme cinematografice mute) A transforma în film sonor. **4** *vt* A adăuga partea sonoră unor producții cinematografice sau de televiziune Si: *a monta*. **5-6** *vtr* (Lin; d. consoane surde) A (se) transforma în consoana sonoră corespunzătoare.

sonorizare *sf* [At: TEODOREANU, M. III, 247 / Pl: *~zări* / E: ***sonoriza***] **1-2** Impunere a unui caracter sonor (1-2). **3-4** Calitatea de a fi sonor (3-4). **5** Operație de amplificare și distribuire a semnalelor sonore în vederea repartizării unui program sonor într-un spațiu oarecare cu ajutorul sistemelor electro-acustice. **6** Operație complexă de producere pe o peliculă cinematografică sau pe o casetă video a coloanei care cuprinde programul sonor al unui film Si: *montaj*. **7** (Spc) Parte sonoră a unui film Si: *banda-sunet*. **8** (Lin) Transformare a unei consoane surde în sonora corespunzătoare.

sonosferă *sf* [At: DEX / Pl: *~re* / E: fr ***sonosphère***] Mică incintă acustică de formă sferică folosită în special în autoturisme.

sonotecă *sf* [At: DN^{3} / Pl: ? / E: fr ***sonothèque***] Arhivă care conține înregistrări de sunete și zgomote.

sonsol *sm* [At: LEXIC REG. II, 101 / Pl: *~i* / E: nct] (Înv; Trs) Casier comunal.

sontic, ~ă *a* [At: GT (1839), 154/16 / Pl: *~ici, ~ice* / E: lat ***sonticus***] (Ltî; Trs) Important.

sopă *sf* [At: (a. 1790) IORGA, S. D. XVI, 366 / V: ***soapă*** / Pl: *~pe*, (rar) *~pi* sm / E: tc ***sopa***] **1** (Înv) Ghioagă (1). **2** (Olt) Ciomag cu o măciucă în cap pe care îl poartă ciobanii.

sopân *sn* vz ***săpun***

sopon[1] *sn* [At: ALR SN I h 165/250 / Pl: ? / E: nct] (Trs) Piuliță.

sopon[2] *sn* vz ***săpun***

soponaică *sf* [At: ALR I, 1911/56 / Pl: ? / E: ***sopon*** + *-oaică*] (Bot; reg) Săpunariță (*Saponaria officinalis*).

soponar *sm* vz ***săpunar***

soponariță *sf* vz ***săpunariță***

soponăriță *sf* vz ***săpunăriță***

soponeală *sf* vz ***săpuneală***

soponel *sm* vz ***săpunel***

soponele *sfp* vz ***săpunel***
soponi *v* vz ***săpuni***
soponit[1] *sn* vz ***săpunit***[1]
soponit[2], ***~ă*** *a* vz ***săpunit***[2]
soponiță *sf* vz ***săpuniță***
soponos, ~oasă *a* vz ***săpunos***
sopor *sns* [At: CORNEA, E. I, 21/31 / E: fr ***sopor***] (Înv) Stare patologică manifestată prin somn adânc și greu.
soporativ, ~ă *sn, a* [At: NEGULICI / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***soporatif***] (Îdt) **1-2** Somnifer **(1-2)**.
soporifer, ~ă *sn, a* [At: DL / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***soporifère***, lat ***soporıfer***] (Liv) **1-2** Somnifer **(1-2)**.
soporific, ~ă *sn, a* [At: MAN. SĂNĂT. 103/21 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***soporifique***] **1-2** Somnifer **(1-2)**.
soprafață *sf* vz ***suprafață***
sopran [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~o*** / Pl: *~i, ~e* / E: it, fr ***soprano***] **1** *sn* (Șîf *soprano*) Cea mai înaltă dintre cele cinci categorii de voci omenești întâlnită de obicei la femei și copii. **2** *sn* (Nob; îlav) **În ~** Cu voce de sopran **(1)**. **3** *smf* Persoană cu voce de sopran **(1)**. **4** *smf* (Pex) Instrument de suflat al cărui sunet corespunde vocii de sopran **(1)**.
sopraniza *vt* [At: TEODOREANU, M. III, 246 / Pzi: *~zez* / E: ***sopran*** + *-iza*] (Nob) A cânta cu voce de sopran **(1)**.
soprano *sn* vz ***sopran***
sopri *vr* [At: ALR I, 121/186 / Pzi: *~resc* / E: bg ***сопра***] (Reg) A se constipa **(2)**.
soprovi *vt* [At: DLR / Pzi: ? / E: nct] (Reg) **1** A estima **(1)**. **2** A socoti.
sopt *pp* vz ***sub***[2]
sopun *sn* vz ***săpun***
sopuneală *sf* vz ***săpuneală***
sopunel *sm* vz ***săpunel***
sopuni *v* vz ***săpuni***
sor[1] *sf* vz ***soră***
sor[2] *sm* [At: ANTIPA, P. 601 / Pl: *~i* / E: nct] (Reg) Fiecare dintre grinzile groase așezate pe părțile laterale ale coșului de pescuit pentru susținerea pereților acestuia.
sor[3] *sm* [At: GRECESCU, FL. 646 / Pl: *~i* / E: fr ***sore***] (Bot; mpl) Grup de sporangi care se află pe dosul frunzelor de ferigă.
sor[4] *sn* [At: LB / V: ***șor*** / Pl: *~uri*, (reg) *soare, ~e* / E: ns cf lat *solum* „talpă"] (Trs; Mar) Șorici[1].
sora *v* vz ***sori***
soran *s* [At: DOSOFTEI, V. S. februarie 69ʳ/33 / Pl: ? / E: nct] (Îvr) Țesătură grosolană.
sorariu, ~ie *a* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ii* / E: ***soare***[3] + *-ariu*] (Îvr) **1-5** Solar[3] **(1-5)**.
sorar *sn* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: ? / E: ***soare***[3] + *-ar*] (Înv; Trs) Umbrelă de soare.
sorasamfira *sfa* [At: GR. S. I, 191 / V: (reg) ***~săm~, ~sorom~, ~rofire, ~roșofie*** / S și: *sora-samfira* / Pl: *~re* / E: pbl ***soră*** + ***Zamfira*** (np)] (Orn; Ban; Trs) Grangur **(1)** (*Oriolus oriolus*).
sorasămfira *sf* vz ***sorasamfira***
soraștină *sf* [At: CHEST. IV, 82/273 / Pl: *~ne* / E: ***soare***[3] + *-aștină*] (Reg) Parte a unui deal sau a unui munte care este luminată de soare.
soră [At: CORESI, EV. 97 / V: (îrg) ***sor, ~roră, suroră***, (îvr) ***soară*** / Pl: *surori*, (înv) *~rori*, (reg) *~re, ~ri* / E: ml ***soror***] **1** *sf* Persoană de sex feminin considerată în raport cu copii acelorași părinți ori ai aceluiași tată sau ai aceleiași mame. **2** *sf* (Îs) *~ bună* (*dulce* sau *dreaptă*) Soră **(1)** care are ambii părinți comuni cu frații săi. **3** *sf* (Îs) *~ de lapte* Fată care a supt în aceeași perioadă cu alt copil de la aceeași femeie, considerată în raport cu acel copil. **4** *sf* (Îs) *~ vitregă*, (reg) *~ de lingură, ~ de scoarță* Fiică din altă căsătorie a unuia dintre soții recăsătoriți, considerată în raport cu copilul sau cu copiii celuilalt soț ori cu copiii rezultați din noua căsătorie. **5** *sf* (Îas) Fiică nelegitimă considerată în raport cu copiii din legături diferite sau cu copiii legitimi ai aceluiași părinte. **6** *sf* (Pop; îs) *~ de cruce* Prietenă nedespărțită a cuiva, de care este legată prin jurământ până la moarte. **7** *sf* (Îs) *~ de mire* (sau *de ginere* ori *de mireasă*) Fată care însoțește mirele sau mireasa la cununie și care are anumite atribuții în ceremonia nunții Si: (reg) *drușcă* **(1)**. **8** *sf* (Îla) **~ cu moartea** Strașnic. **9** *sf* (Reg; îe) **A se face ~ cu drumul** A umbla mult. **10** *sf* (Îc) **Sor-cu-frate** Plantă erbacee cu tulpina erectă, simplă sau ramificată, cu flori galbene-aurii dispuse într-un spic unilateral Si: (reg) *carpena, ciormoiag, miazănoapte, scrabă*[1], *frate-cu-sor, fratele-și-sora, grâul-prepelițelor, grâu-negru* (*Melampyrum nemorosum*). **11** *sf* (Bot; îac) Ciormoiag (*Melampyrum arvense*). **12** *sf* (Reg; îc) **~ra-soarelui** Floarea-soarelui (*Helianthus annuus*). **13** *sf* (Reg) Ziua care urmează unei sărbători religioase. **14** *sf* (Reg; lpl) Cele două fire de pe ițul dinainte sau dinapoi. **15** *sf* (Reg) Copileț la tulpina porumbului. **16-17** *sf, a* (Fig) (Ceea) ce are afinități comune. **18-19** *sf, a* (Fig) (Ceea) ce se înrudește cu altceva. **20-21** *sf, a* (Ccr) (Țară, limbă etc.) care are aceeași origine cu alta. **22** *sf* (Fig) Ființă sau lucru care însoțește pe cineva în mod constant Si: *prietenă, tovarășă*. **23** *sf* (Fam) Termen de adresare pentru o femeie în semn de intimitate, prietenie, dragoste etc. **24** *sf* Cel mai mic grad în ierarhia călugărească din mănăstirile de femei. **25** *sf* Femeie care este soră **(24)**. **26** *sf* (Șîs *~ de caritate, ~ de ocrotire* sau urmat de determinări care indică felul) Infirmieră.
sorâc, ~ă *a* [At: ALR I, 1570/116 / Pl: *~âci, ~âce* / E: nct] (Reg) Zgârcit.
sorb[1] *sm* [At: LB / Pl: *~i* / E: ml ***sorbus***] **1** (Șîc **~de pădure, ~sălbatic**) Arbore cu frunze crestate, din familia rozaceelor, cu flori albe și fructe cărnoase care crește la noi în zona pădurilor de stejar și al cărui lemn se folosește în strungărie Si: *mărăcine, păducel, scorum, scoruș*[1] (*Sorbus torminalis*). **2** (Bot; reg) Scoruș[1] (*Sorbus aucuparia*). **3** (Bot; reg) Scoruș[1] (*Sorbus domestica*).
sorb[2] *sn* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~uri* / E: pvb ***sorbi***] **1** (Pop) Vârtej de apă cu centrul adânc, foarte primejdios Si: (reg) *sfor*[2]. **2** Loc unde apa unui râu dispare de la fața pământului, continuându-se printr-un curs subteran și care este caracteristic regiunilor carstice. **3** (În credințele populare; îs) *~ul pământului* Centrul pământului. **4** (Îas) Marea care desparte lumea noastră de presupusa lume de dincolo de mormânt. **5** (Șîs *~ul mărilor*) Vârtej mare în mijlocul mării în care se presupune că se strâng toate apele pământului. **6** (Șîs *~ul mărilor*) Ființă supranaturală despre care se presupune că soarbe apele. **7** Vânt care se deplasează cu viteză, propagându-se sub formă de vârtej. **8** (Teh) Piesă metalică perforată sau prevăzută cu o sită, care se montează la extremitatea introdusă în lichid a țevii de aspirație a unei pompe, pentru a evita aspirarea corpurilor străine. **9** (Pex) Țeavă. **10** (Pex) Conductă aspiratoare. **11** Jgheab din împletituri de nuiele, care se montează la îngrăditurile bălților pentru a reține peștele. **12** (Reg) Iezer. **13-14** (Mun) Sorbire **(1-2)**. **15** (Buc) Vas stricat Si: *hârb* **(6)**.
sorba *v* vz ***sorbi***
sorbancă *sf* [At: BUGNARIU, N. / Pl: ? / E: ns cf *sorbi*] (Mar; Trs) Vas de lemn folosit de ciobani la stână.
sorbă *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~be* / E: ***sorb***[1] + *-ă*] (Îvr) Fructul sorbului[1].
sorbăcăi *vt(a)* [At: D. ZAMFIRESCU, T. S. 10 / V: ***~ălc~, ~bâcâi, ~bec~, ~boc~*** / Pzi: *sorbăcăi, ~esc* / E: ***sorbi*** + *-ecăi*] (Reg) A sorbi repede și cu zgomot.
sorbăcăială *sf* [At: UDRESCU, GL. / V: ***~bec~, ~bâcâi~, ~boc~*** / Pl: ? / E: ***sorbăcăi*** + *-eală*] (Mun) **1-2** Sorbire **(1-2)**.
sorbăcăit *sn* [At: PREDA, I. 84 / V: ***~bec~, ~bâc~, ~boc~*** / Pl: *~uri* / E: ***sorbăcăi***] (Mun) **1-2** Sorbire **(1-2)**.
sorbălcăi *v* vz ***sorbăcăi***
sorbărie *sf* [At: PAȘCA, GL. / Pl: *~ii* / E: ***sorb***[2] + *-ărie*] (Reg) Mocirlă.
sorbător, ~oare *a* vz ***sorbitor***
sorbâcâi *v* vz ***sorbăcăi***
sorbâcâială *sf* vz ***sorbăcăială***
sorbâcâit *sn* vz ***sorbăcăit***
sorbeală *sf* [At: PRECUP, P. 17 / Pl: *~eli* / E: ***sorbi*** + *-eală*] **1-2** (Reg) Sorbire **(1-2)**. **3** Sorbitură **(4)**. **4** Lături.

sorbecăi *v* vz ***sorbăcăi***

sorbecăială *sf* vz ***sorbăcăială***

sorbecăit *sn* vz ***sorbăcăit***

sorbestrea *sf* [At: GRECESCU, FL. 197 / V: (reg) ***soarbestre*** (A: nct / Pl: *~ele* / E: ns cf it *sorbastrella*] Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu rizom gros, cu tulpina dreaptă, cu frunzele crestate pe margine și cu flori fără corolă, folosită în medicina populară Si: (reg) *bibernil, cebare, cârligățea, sângereasă, sângerică, sorbitoare* (*Sanguisorba officinalis*).

sorbet[1] *sn* [At: HELIADE, L. B. I, 24/19 / Pl: *~uri, ~e* / E: fr ***sorbet***] Băutură răcoritoare de origine orientală, preparată din sucuri de fructe, zahăr și lichior de apă.

sorbet[2] *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~e* / E: ***sorbi*** + *-et*] (Mun) **1-2** Sorbire (**1-2**).

sorbi [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 125v/4 / V: (reg) ***~ba, soarbe, sur~*** / Pzi: *sorb*, (reg) *~besc* / E: ml ***sorbere***] **1** *vt* A bea trăgând în gură puțin câte puțin, cu buzele țuguiate Si: *a suge*. **2** *vt* (Îc) **Soarbe-zeamă** Om nepăsător și neatent. **3** *vt* (Îac) Om prost. **4** *vt(a)* (Fig) A atrage (**1**). **5** *vt* (Pop; c. i. lichidele pe care le conține un corp) A suge. **6-7** *vt* (C. i. de obicei lichide) A bea (sau a mânca) înghițind repede și cu lăcomie, golind dintr-o dată vasul de conținutul său. **8** *vt* (Îe) **A ~ (pe cineva) într-o lingură** sau **cu lingura** (sau **într-un pahar**) **cu apă** A nu putea suferi pe cineva. **9** *vt* (Îae) A îndrăgi pe cineva. **10** *vt* (Îe) **A-i ~ cuiva zilele** A ucide pe cineva. **11-12** *vt* (Îe) **A ~ cuvintele** (sau **vorbele, scrisul** etc.) **cuiva** A asculta sau a citi cu mare interes și plăcere pe cineva sau ceva. **13** *vt* (D. ochi; pex. d. oameni) A privi cu interes. **14** *vt* (Fig) A preocupa. **15** *vt* A face să dispară cuprinzând în sine Si: *a înghiți*. **16** *vt* A face să nu mai existe Si: *a distruge* (**2**). **17** *vt* (Pex) A consuma[1] (**1**). **18** *vt* (C. i. aer, miresme etc.) A trage cu putere pe nas sau pe gură Si: *a aspira* (**2**). **19** *vt* (Prc) A insipira (forțat) Si: *a suge*. **20-21** *vtr* A face să pătrundă în sine Si: *a (se) absorbi* (**1**), *a (se) aspira* (**1**), *a (se) încorpora, a (se) înghiți, a (se) resorbi, a (se) suge*, (pop) *a (se) trage*.

sorbire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ri* / E: ***sorbi***] **1** Introducere a unui lichid în gură, trăgând puțin câte puțin, cu buzele țuguiate (și cu zgomot) Si: *sorbitură* (**1**), (rar) *sorbit* (**1**), (reg) *sorb[2]* (**13**), *sorbăcăială* (**1**), *sorbăcăit* (**1**), *sorbeală* (**1**), *sorbet[2]* (**1**). **2** Zgomot produs de lichidul introdus în gură prin sorbire (**1**) Si: *sorbitură* (**2**), (rar) *sorbit* (**2**), (reg) *sorb[2]* (**14**), *sorbăcăială* (**2**), *sorbacait* (**2**), *sorbeală* (**2**), *sorbet[2]* (**2**). **3** (Înv; ccr) Înghițitură. **4** (Înv) Absorbție (**1**).

sorbit *sn* [At: DL / Pl: *~uri* / E: ***sorbi***] (Rar) **1-2** Sorbire (**1-2**).

sorbită *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~te* / E: fr ***sorbite***] Constituent moale și maleabil, cu aspect granular fin, al oțelurilor supuse tratamentului de călire și revenire.

sorbitic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sorbitique***] **1** Care aparține sorbitei. **2** Care este de natura sorbitei. **3** Care este specific sorbitei. **4** Care provine din sorbită. **5** Privitor la sorbită.

sorbitizare *sf* [At: DN[3] / Pl: *~zări* / E: ***sorbită*** + *-iza*] (Teh) Tratament termic prin care se realizează structura sorbitică de revenire.

sorbitol *sns* [At: LTR[2] / E: fr ***sorbitol***] Alcool corespunzător glucozei și sorbozei, cu întrebuințări în medicină și în industria farmaceutică.

sorbitor, ~oare [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (înv) ***~băt~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***sorbi*** + *-tor*] **1-2** *smf, a* (Ființă) care absoarbe. **3** *av* În mod sorbitor (**2**). **4** *sf* (Bot; reg) Sorbestrea (*Sanguisorba officinalis*).

sorbitură *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ri* / E: ***sorbi*** + *-tură*] **1-2** Sorbire (**1-2**). **3** Cantitate de lichid sorbit dintr-o dată Si: *dușcă* (**1**), *gât* (**29**), *gură* (**39**), *înghițitură*, (reg) *scopot[2]*. **4** (Reg) Mâncare lichidă Si: (reg) *sorbeală* (**3**), *udeală, zeamă*.

sorbocăi *v* vz ***sorbăcăi***

sorbocăială *sf* vz ***sorbăcăială***

sorbocăit *sn* vz ***sorbăcăit***

sorbonard, ~ă [At: IORDAN, L. R. A. 164 / Pl: *~rzi, ~e* / E: fr ***sorbonnard***] **1-2** *sm* Persoană care studiază sau care predă la Sorbona Si: (rar) *sorbonian* (**1-2**). **3** *a* Care aparține Sorbonei Si: (rar) *sorbonian* (**3**). **4** *a* Care este caracteristic Sorbonei Si: (rar) *sorbonian* (**4**). **5** *a* Care provine de la Sorbona Si: (rar) *sorbonian* (**5**). **6** *a* Privitor la Sorbona Si: (rar) *sorbonian* (**6**).

sorbonian, ~ă [At: RALEA, S. T. III, 128 / P: *~ni-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***sorbonnien***] (Rar) **1-2** *smf* Sorbonard (**1-2**). **3-6** *a* Sorbonard (**3-6**).

sorboză *sfs* [At: MACAROVICI, CH 555 / E: fr ***sorbose***] Substanță folosită în industria farmaceutică la sinteza vitaminei C și în biochimie la prepararea unor medii de cultură.

sorbție *sf* [At: AGROTEHNICA, I, 131 / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***sorption***] Denumire generică a fenomenelor de absorbție, adsorbție și chemosorbție.

sorbțiune *sf* vz ***sorbție***

sorbușcă *sf* vz ***sărbușcă***

sorcovar *sm* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i* / E: ***sorcovă*** + *-ar*] (Rar) Copil care umblă cu sorcova.

sorcovă *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~cuvă, ~roc~*** / Pl: *~ve* / E: pvb ***sorcovi***] **1** Rămurică împodobită cu flori artificiale de diferite culori cu care umblă copiii în dimineața zilei de Anul Nou, urând, în versuri speciale, mulți ani, sănătate și noroc rudelor și cunoscuților. **2-3** (Îljv) **Ca o ~** (Care este) împopoțonat. **4** (Îe) **A merge** sau **a umbla, a se duce cu ~** A merge la sorcovit (**1**). **5** (Gmț; îae) A umbla fără rost Si: *a hoinări*.

sorcovăi *vt* [At: PONTBRIANT, D. / V: ***~roc~*** / Pzi: *~esc* / E: ***sorcovă*** + *-ăi*] (Reg) A sorcovi (**1**).

sorcovăială *sf* [At: DELAVRANCEA, H. T. 250 / Pl: *~ieli* / E: ***sorcovăi*** + *-eală*] (Reg) **1-2** Sorcovire (**1-2**).

sorcovăire *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ri* / E: ***sorcovăi***] (Îvr) **1-2** Sorcovire (**1-2**).

sorcovăit *sns* [At: MARIAN, S. R. I, 160 / E: ***sorcovăi***] (Reg) **1-2** Sorcovire (**1-2**).

sorcovăț *sm* vz ***sorocovăț***

sorcoveală *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~eli* / E: ***sorcovi*** + *-eală*] **1-2** Sorcovire (**1-2**).

sorcovi *vt* [At: (a. 1695) IORGA, S. D. V, 361 / Pzi: *~vesc* / E: bg ***сурвакам***] **1** A ura cu sorcova (**1**) Si: (reg) *a sorcovăi*. **2** (Fam; fig) A bate (cu un băț).

sorcovire *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ri* / E: ***sorcovi***] **1** Urat cu sorcova (**1**) Si: *sorcoveală* (**1**), *sorcovit* (**1**), (reg) *sorcovăială* (**1**), *sorcovăit* (**1**). **2** (Fam; fig) Bătaie (cu un băț) Si: *sorcoveală* (**2**), *sorcovit* (**2**), (reg) *sorcovăială* (**2**), *sorcovăit* (**2**).

sorcovișoară *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~re* / E: ***sorcovă*** + *-ișoară*] (Mun; șhp) **1-2** Sorcoviță (**1-2**).

sorcovit *sns* [At: DDRF / E: ***sorcovi***] **1-2** Sorcovire (**1-2**).

sorcoviță *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~țe* / E: ***sorcovă*** + *-iță*] (Șhp) **1-2** Sorcovă (**1**) (mică) Si: (reg) *sorcovișoară* (**1**).

sorcuvă *sf* vz ***sorcovă***

sordi *v* vz ***sorti[1]***

sordid[1], ~ă [At: FIS. 117 / Pl: *~izi, ~e* / E: fr ***sordide***] (Liv) **1-2** *a, av* (Care este) de o murdărie dezgustătoare. **3-4** *a, av* (Care se află) într-o mizerie extremă. **5** *a* (Pex) Care denotă o stare de murdărie dezgustătoare. **6** *a* (Rar; d. oameni sau manifestări ale lor) Meschin.

sordid[2], ~ă *a* vz ***sortit***

sordină *sf* vz ***surdină***

sorean, ~ă [At: DDRF / V: ***sur~*** / Pl: *~eni, ~ene* / E: ***soare[3]*** + *-ean*] **1** *smf* Pește de apă dulce, cu lungimea medie de 7-8 cm, cu solzi lucitori, care înoată la suprafața apei Si: (reg) *muscan, sorească, sorenaș* (*Leucaspius delineatus*). **2** *smf* (Reg) Obleț (*Alburnus alburnus*). **3** *smf* (Iht; reg) Biban-soare (*Lepomis gibbosus*). **4** *sf* (Bot; Mol) Floarea-soarelui (*Helianthus annuus*).

soreancă *sf* [At: BĂCESCU, P. 52 / V: ***sur~*** / Pl: *~nci*, (**2**) *~nce* / E: ***sorean*** + *-că*] **1** (Iht; Mol) Obleț (*Alburnus alburnus*). **2** (Bot; reg) Floarea-soarelui (*Heliathus annuus*). **3** (Reg) Loc cultivat cu floarea-soarelui Si: *soreată[2]* (**2**).

sorească *sf* [At: BĂCESCU, P. 52 / Pl: *~ești* / E: ***soare[3]*** + *-ească*] (Iht; reg) Sorean (**1**) (*Leucaspius delineatus*).

soreat *sm* vz ***soreață***[1]

soreată *sf* vz ***soreață***[1]

soreață[1] *sf* [At: DDRF / V: (reg) ***~at*** *sm*, ***~ată, sureată*** / Pl: *~ețe* / E: ***sorete***] (Iht) **1** (Reg) Obleț (*Alburnus alburnus*). **2** (Mun; Olt) Latiță (*Alburnoides bipunctatus*).

soreață[2] *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ețe* / E: ***soare***[3] + *-eață*] (Bot; reg) **1-2** Soreancă (**2-3**).

soredie *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: fr ***sorédie***] Parte a talului unui lichen care se detașează de el putând reproduce planta.

sorel *sm* [At: BĂCESCU, P. 50 / Pl: *~ei* / E: ***soare***[3] + *-el*] (Iht; Mun) Regină (*Eupomotis gibbosus*).

sorenaș *sm* [At: BĂCESCU, P. 154 / Pl: *~i* / E: ***sorean*** + *-aș*] (Iht; reg) **1** Sorean (**1**) (*Leucaspius delineatus*). **2** Obleț (*Alburnus alburnus*).

soresc, ~ească *a* [At: ST. LEX. 233/4 / Pl: *~ești* / E: ***soare***[3] + *-esc*] (Înv) **1-5** Solar[3] (**1-5**).

sorete *sm* [At: BARONZI, L. 94 / V: ***~reț*** / Pl: *~eți* / E: ***soare***[3] + *-ete*] (Iht; reg) **1** Biban-soare (*Lepomis gibbosus*). **2** Regină (*Eupomotis gibbosus*). **3** (Îf *soreț*) Obleț (*Alburnus alburnus*).

soreț[1] *sm* vz ***sorete***

soreț[2] *sm* [At: PĂCALĂ, M. R. 12 / Pl: ? / E: ***soare***[3] + *-eț*] (Trs; Ban) Vânt călduț care bate dinspre răsărit.

sorez *sm* [At: BĂCESCU, P. 154 / Pl: *~i* / E: ***soare***[3]] (Iht; reg) Sorean (**1**) (*Leucapius delineatus*).

sorg *sms* [At: BRANDZA, D. 441 / V: (reg) ***~gou*** / E: fr ***sorgho***, it ***sorgo***] Plantă furajeră anuală din familia gramineelor, rezistentă la secetă, cu frunze lungi, mari și cu inflorescențe în formă de panicul (*Sorghum vulgare*).

sorgă *sf* [At: KLEIN, D. / Pl: ? / E: mg ***szorgos***] **1** (Înv; Trs) Necesitate urgentă Si: *grabă* (**1**). **2** (Îe) **A-i fi** (cuiva) **~** A se grăbi. **3** (Îe) **A-i fi** (sau **a avea**) **~ de ceva** A avea nevoie de ceva.

sorgente *smf* vz ***sorginte***

sorgint *sm* vz ***sorginte***

sorginte *sf* [At: HELIADE, O. I, 359 / V: (înv) ***sorgint*** *sm*, ***~gente*** *smf* / Pl: *~nți*, (înv) *~* / E: it ***sorgente***] **1** (Înv) Izvor (de apă). **2** (Liv) Origine.

sorgoș, ~ă *a* [At: KLEIN, D. / Pl: *~i, ~e* / E: mg ***szorgos***] (Mgî; Trs) Urgent.

sorgoșală *sf* [At: KLEIN, D. / Pl: *~șeli* / E: ***sorgoș*** + *-eală*] (Trs) Urgență.

sorgou *sm* vz ***sorg***

sorhan *s* [At: SCL 1958, nr. 1, 98 / V: ***sur~*** / Pl: ? / E: ns cf mg *szovárvány*] (Reg) **1** (Bot) Tigvă (*Legenaria siceraria*). **2** Tigvă pentru tras vinul din butoi. **3** (Pan; îf *surhan*) Obiect din tinichea, în formă de tigvă lunguiață, întrebuințat la trasul vinului din butoi.

sori [At: EMINESCU, P. L. 72 / V: (reg) ***~ra*** / Pzi: *~resc* / E: ***soare***[3]] **1-2** *vtr* A (se) încălzi la soare. **3** *vr* A se însori. **4** *vr* (Înv) A se usca la soare. **5** *vi* (Înv) A străluci ca soarele.

soric *sn* vz ***șorici***[1]

sorică[1] *sf* [At: CANDREA, Ț. O. 43 / Pl: *~ici* / E: ***soră*** + *-ică*] **1-14** (Buc; Mar; șhp) Surioară (**1-14**).

sorică[2] *sf* [At: IL august 1960, 17 / Pl: *~ici* / E: ***soare***[3] + *-ică*] (Bot; Mol) Floarea-soarelui (*Helianthus annuus*).

sorice *sn* vz ***șorici***[1]

sorici *sn* vz ***șorici***[1]

sorin, ~ă [At: MURNU, O. 112 / Pl: *~i, ~e* / E: ***soare***[3] + *-in*] **1-2** *sn, a* (Rar) (Loc) însorit. **3** *sf* (Reg) Floarea-soarelui (*Helianthus annuus*).

sorioară *sf* vz ***surioară***

sorior *sm* [At: GENILIE, G. 111/23 / Pl: *~i* / E: ***soare***[3] + *-ior*] (Înv) Parhelie.

soriș *sn* [At: T. PAPAHAGI, C. L. / Pl: *~uri* / E: ***soare***[3] + *-iș*] (Reg) Vreme cu soare.

soriște *sf* [At: POV. ȚĂR. 31[V]/8 / Pl: *~ti* / E: ***soare***[3] + *-iște*] **1** (Îrg) Loc așezat în bătaia soarelui. **2** (Reg) Parte a unui deal sau a unui munte care se află în bătaia soarelui. **3** (Mun) Arșiță de soare.

sorit[1] *sn* [At: MICU, L. 120 / V: (îdt) ***~ă*** *sf* / Pl: *~e*, (înv) *~iți* sm / E: lat ***sorites***, ngr ***σωρείτης***, fr ***sorite***] (Log) Silogism complex, alcătuit dintr-un șir de premise așezate în așa fel încât atributul uneia să fie subiectul premisei următoare, iar concluzia să aibă ca subiect, subiectul primei premise și ca atribut, atributul penultimei premise.

sorit[2]***, ~ă*** *a* [At: SADOVEANU, O. X, 573 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***sori***] (Pop) Însorit.

sorită *sf* vz ***sorit***[1]

soriță *sf* [At: MARIAN, NU. 605 / Pl: *~țe* / E: ***soră*** + *-iță*] **1-14** (Trs; șhp) Surioară (**1-14**).

sorlic *sn* vz ***șorici***[1]

sorlig *sn* vz ***șorici***[1]

sorliță *sf* [At: MARIAN, O. I, 178 / V: ***sur~, șor~, șur~*** / Pl: *~țe* / E: ns cf bg dal *ясполица*] (Orn; reg) Zăgan (*Gypaëtus barbatus aureus*).

sormait *sns* [At: DL / E: nct] Aliaj dur pe bază de fier-crom și alte elemente, utilizat la acoperirea prin sudare a pieselor care lucrează la frecare și la presiune și ca material de recondiționare.

sormojac *sn* vz ***sălmăjac***

sormotei *sm* vz ***somotei***

sornit, ~ă *a* [At: M. COSTIN, ap. GÎDEI, 585 / Pl: *~iți, ~e* / E: nct] (Îvr) Posomorât.

soroacă *sf* vz ***soroc***

soroc *sn* [At: CORESI, EV. 284 / V: ***~oacă*** *sf*, (reg) ***sur~*** / Pl: *~oace*, (rar) *~oci* sm / E: slv ***сърокъ***] **1** (Îvp) Termen. **2** (Îlav) **(Pe) la ~oace** Din când în când. **3** (Îal) La zile mari. **4** (Îe) **A i se împlini** (cuiva sau la ceva) **~ul** A ajunge la sfârșitul existenței. **5** (Îae) A muri. **6** (Îe) **A sfinți ~ul** A respecta cu strictețe un termen de plată. **7** (Înv) Rată. **8** (Înv) Taxă. **9** (Reg) Perioadă a anului în care se coace și se strânge recolta. **10** (Reg) Recoltă culeasă. **11** (Pop) Menstruație. **12** (Îs) *~ alb* Leucoree. **13** (Îvp) Dată fixată în practica creștină când se pomenesc morții. **14** Slujbă religioasă care se face la soroc (**13**). **15** (Înv) Loc determinat. **16** (Înv) Margine. **17** (Îvp) Rost. **18** (Pop) Soartă (**1**). **19** (Reg; îf *suroc*) Vrăjitorie. **20** (Înv) Pată pe unghii. **21** (Ban; art.) Joc popular executat de bărbați. **22** (Îs) *~ul (al) mare* Joc popular nedefinit mai îndeaproape. **23** (Îs) *~ul mic* Joc popular nedefinit mai îndeaproape.

soroceală *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~eli* / E: ***soroci*** + *-eală*] **1** (Reg) Citație (**1**). **2** (Pop) Termen. **3** (Înv; Trs) Soartă (**1**).

soroci *vt* [At: LEX. MARS. 193 / Pzi: *~ocesc* / E: ***soroc***] **1** (Jur; înv) A cita (**3**). **2** (Pop; c. i. acțiuni) A fixa data la care urmează să se efectueze. **3** (Pop) A hotărî (**6**). **4** (Pop) A sorti[1] (**1**). **5** (Reg; îe) **A ~ boabele** A da în bobi. **6** (În credințele populare) A comanda (**1**). **7** (Reg) A cobi (**1**).

sorocire *sf* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 290/1 / Pl: *~ri* / E: ***soroci***] **1** (Reg) Citare (**4**). **2** (Înv) Termen. **3** (Pop) Hotărâre (**5**). **4** (Îrg) Soartă (**1**).

sorocit, ~ă *a* [At: (a. 1746) BUL. COM. IST. II, 231 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***soroci***] **1** (Jur; înv) Citat[2] (**1**). **2** (Pop; d. oameni, d. lucruri etc.) Sortit[1] (**1**). **3** (D. oameni; d. anumite cauze obiective, date, evenimente etc.) Hotărât[2] (**8**).

sorocouste *sfp* vz ***sărăcustă***

sorocovă *sf* vz ***sorcovă***

sorocovăi *v* vz ***sorcovăi***

sorocovăț *sm* [At: LB / V: ***sorc~*** / Pl: (**1-2**) *~veți* / E: ucr ***сороковець***] **1** Monedă de argint cu valori variabile și reduse, care a circulat în Moldova și Transilvania începând din sec. XVIII. **2** (Pgn) Ban[2] (**1**). **3** (Reg; art) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **4** (Reg; art.) Melodie după care se execută sorocovățul (**3**).

sorofire *sf* vz ***sorasamfira***

soromâslă *sf* vz ***salamandră***

soromfira *sf* vz ***sorasamfira***

soros, ~oasă *a* [At: IONESCU-RION, C. 43 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***soare*** + *-os*] (Rar) Însorit.

sorosofie *sf* vz ***sorasamfira***

sorpon *sn* vz ***săpun***

sorponeală *sf* vz ***săpuneală***

sorponel *sm* vz ***săpunel***

sorponele *sfp* vz ***săpunel***

sorponi *v* vz ***săpuni***

sorpun *sn* vz ***săpun***

sorsam *sn* vz ***sărsam***

sort[1] *sm* vz ***soartă***[1]

sort[2] *sn* [At: VĂCĂRESCUL, GR. 100/1 / V: (înv) ***soartă*** (Pl: *soarte*) *sf* / Pl: *~uri* / E: fr ***sorte***] Soi[1] (**3**).

sorta[1] *av* [At: ALECSANDRI, T. 1271 / E: ns cf ngr σωστά] (Îvr) Tocmai.

sorta[2] *vt* [At: ALEXI, W. / V: *~ti*, (reg) ***solta*** / Pzi: *~tez* / E: ***sort*** cf ger *sortieren*] A repartiza pe sorturi[2] materiale, produse, obiecte, plante etc. Si: *a clasa* (**1**), *a selecta*, *a selecționa*, *a separa*, *a tria*[1], (reg) *a soltări* (**1**).

sortabil, ~ă *a* [At: HELIADE, D. J. 35/11 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sortable***] (Îvr) Potrivit[2].

sortant *sm* [At: CONTEMP. 1949, nr. 156, 4/4 / Pl: *~nți* / E: ***sorta***[2] + *-ant*] (Rar) Sortator (**1**).

sortare *sf* [At: GT (1839), 1014/13 / V: (înv) ***~rtire*** / Pl: *~tări* / E: ***sorta***[2]] Operație de repartizare a unor materiale, a unor produse, a unor obiecte, a unor plante etc. pe sorturi[2] Si: *clasare* (**1**), *separare*, *selectare*, *selecționare*, *sortat*[1], *triere*.

sortaș *sm* vz ***sorțas***

sortat[1] *sns* [At: DL / E: ***sorta***[2]] Sortare.

sortat[2]***, ~ă*** *a* [At: FLACĂRA, 1969, nr. 4, 7 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sorta***[2]] (D. materiale, produse, obiecte, plante etc.) Repartizat pe sorturi[2] Si: *clasat*[2] (**1**), *selectat*, *selecționat*, *separat*, *triat*.

sortator, ~oare [At: NOM. PROF. 31 / V: (reg) ***solt~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***sorta***[2] + *-tor*] **1** *smf* Persoană care lucrează la sortarea materialelor, a produselor într-o fabrică Si: (rar) *sortant*. **2** *sn* Dispozitiv de sortat[1].

sorte *sf* vz ***soartă***[1]

sorți[1] [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (îrg) ***~rți***, (reg) ***~rdi*** / Pzi: *~tesc* / E: ***soartă***[1]] **1** *vt(a)* (Mai ales la forma pasivă) A hotărî dinainte soarta[1] (**1**), însușirile etc. unei ființe sau ale unui lucru Si: *a destina* (**1**), *a predestina*, *a rândui*[1], *a ursi*, *a-i fi scris*, (rar) *a predetermina*, *a preursi*, (pop) *a noroci*, *a soroci* (**7**), *a pune deoparte*, (înv) *a tocmi*. **2** *vt* A stabili rolul, destinația etc. cuiva sau a ceva Si: *a destina* (**2**), *a hărăzi* (**3**), *a hotărî* (**6**), *a meni*, *a rezerva*, *a rândui*[1], (îvp) *a orândui*, (pop) *a noroci*, *a soroci* (**3**). **3** *vt* (Reg; îf *sorți*; ccd) A-i ura (cuiva ceva). **4** *vta* (Reg; îf *sorți*) A blestema (**3**). **5** *vt* (Îrg) A desemna prin tragere la sorți. **6-7** *vtr* (Mun; pex; d. copii) A urina în pat. **8-9** *vtr* (Mun; pex; d. oameni) A (se) uda. **10-11** *vtr* (Mun; pex; d. oameni) A (se) murdări.

sorti[2] *v* vz ***sorta***[2]

sortilegiu *sn* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~ii* / E: fr ***sortilège***] (Rar) Vrăjitorie.

sortiment *sn* [At: IONESCU-MUSCEL, FIL. 290 / Pl: *~e* / E: ger ***Sortiment***] **1** (Rar) Asamblaj tehnic Si: *garnitură* (**3**). **2** Totalitatea produselor aparținând aceluiași sort[2]. **3** (Rar; pex; lpl) Sort[2].

sortimental [At: SCÎNTEIA, 1969, nr. 8196 / E: ***sortiment*** + *-al*] (Rar) **1** *av* Din punctul de vedere al sortimentelor. **2** *a* Privitor la sortimente. **3** *a* Specific sortimentelor.

sortir *sm* [At: LEXIC REG. 108 / Pl: *~i* / E: ns cf ger *Sortierer*] (Buc) Sortator (**1**) forestier Si: (reg) *soltar*.

sortire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***~rți~*** / Pl: *~ri* / E: ***sorti***[1]] (Înv) **1** Soartă[1] (**3**). **2** Desemnare prin tragere la sorți Si: (rar) *sortitură*.

sortit, ~ă *a* [At: BIBLIA (1688), 168[1]/46 / V: ***~rțit***, (reg) ***~rdid, șor~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***sorti***[1]] **1** A cărui soartă[1] (**1**) și ale cărui însușiri au fost dinainte hotărâte (de o forță supranaturală) Si: *destinat*[2] (**1**), *predestinat*, *rânduit*, *ursit*, (rar) *predeterminat*, (pop) *sorocit* (**2**). **2** Al cărui rol, destinație etc. a fost stabilit (de cineva) Si: *destinat*[2] (**2**), *hărăzit*[2] (**4**), *hotărât*[2] (**8**), *rânduit*, (pop) *sorocit* (**3**), (îrg) *menit*, (înv) *orânduit*. **3** (Îvr; îf *sorțit*) Care a fost desemnat prin tragere la sorți. **4** (Îrg) Ud. **5** (Îrg) Murdar. **6** (Îrg; pex) Stricat. **7** (Îrg) Care are o proastă reputație.

sortitură *sf* [At: BARCIANU, V. / Pl: *~ri* / E: ***sorti***[1] + *-tură*] (Rar) Sortire (**2**).

sorț[1] *sm* vz ***soartă***[1]

sorț[2] *sn* vz ***șorț***[1]

sorțar *sm* [At: BARCIANU / V: (reg) ***șo~*** / Pl: *~i* / E: ***sorț***[1] + *-ar*] (Pop) **1** Persoană care trage la sorți. **2** (Spc) Tânăr care era desemnat prin sorți să presteze serviciul militar Si: (pop) *sorțaș* (**2**).

sorțaș *sm* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (înv) ***~rtaș*** / Pl: *~i* / E: ***soartă*** + *-aș*] **1** (Rar) Persoană care a ieșit la sorți. **2** (Pop) Sorțar (**2**).

sorți *v* vz ***sorti***[1]

sorțire[1] *sf* vz ***sortare***

sorțire[2] *sf* vz ***sortire***

sorțit, ~ă *a* vz ***sortit***

sorucă *sf* [At: T. PAPAHAGI, M. 106 / Pl: *~uci* / E: ***soră*** + *-ucă*] **1-14** (Mar; Trs; șhp) Surioară (**1-14**).

sorucică *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***soră*** + *-ucică*] **1-14** (Mun; șhp) Surioară (**1-14**).

soruică *sf* [At: ȚICHINDEAL, F. 52/6 / Pl: *~ice* / E: ***soră*** + *-uică*] **1-14** (Ban; șhp) Surioară (**1-14**).

soruleană *sf* [At: BÎRLEA, L. P. M. I, 21 / Pl: *~ene* / E: ***soră*** + *-uleană*] **1-14** (Mar; șhp) Surioară (**1-14**).

sorulică *sf* [At: T. PAPAHAGI, M. 89 / Pl: *~ici* / E: ***soră*** + *-ulică*] **1-14** (Mar; șhp) Surioară (**1-14**).

sorurea *sf* [At: CADE / Pl: ? / E: ***surori*** (pll *soră*) + *-ea*] **1-14** (Reg; șhp) Surioară (**1-14**).

soruță *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~țe* / E: ***soră*** + *-uță*] **1-14** (Reg; șhp) Surioară (**1-14**).

sos[1] *sn* [At: MÎNCĂRILE, 47v/8 / V: (reg) ***solt, solz, sost, sot, soz, zos, zot*** / Pl: *~uri* / E: fr ***sauce***] **1** Preparat culinar lichid sau vâscos făcut, de obicei, din grăsime, făină, condimente etc., cu care se pregătesc sau se servesc unele feluri de mâncare Si: (reg) *îngroșăluță*, *îngroșătură*, *mârtaș*. **2** (Trs) Bulion de roșii.

sos[2] *a* vz ***sus***

s.o.s.[3] *sn* [At: DEX / P: *se-o-se*, *es-o-es* / Pl: *~uri* / E: eg. fr ***s.o.s***] **1** Apel internațional radiotelegrafic transmis de o navă în pericol de scufundare. **2** (Pgn) Semnal prin care se cere ajutor în caz de pericol.

sosac *s* [At: FOLC. OLT.– MUNT. II, 323 / Pl: ? / E: ns cf *sac*] (Pop; csnp) Sac (**1**).

sosai *sn* vz ***susai***[1]

sosea *sf* vz ***șosea***

soselar *sm* vz ***șoselar***

sosenca *sf* [At: BORZA, D. 131 / A: nct / Pl: ? / E: rs **сосенка**] (Bot; reg) Pin[2] (*Pinus silvestris*).

sosi [At: COD. VOR.[2] 9r/11 / Pzi: *~sesc* / E: ngr **ἔσωσα** (aor σώνω)] **1** *vi* A se deplasa (tot mai) aproape de cineva sau de ceva Si: *a se apropia* (**1**). **2** *vi* A-și face prezența într-un anumit loc Si: *a apărea* (**2**), *a se arăta* (**40**), *a se ivi*, *a pica*[1]. **3** *vi* A atinge, la un moment dat, un anumit loc, în urma parcurgerii unui drum Si: *a ajunge* (**19**), *a veni*, (rar) *a se strânge*. **4** *vi* (Îlav) **Pe ~te** Pe punctul de a ajunge undeva. **5** *vtf* (Reg) A aduce (**1**). **6** *vi* (Îvr) A trece. **7** *vi* (D. timp sau d. perioade de timp, d. anotimpuri, d. evenimente etc.) A începe să se desfășoare de la un moment dat. **8** *vi* (Îe) **A-i ~ cuiva ceasul** (sau, îvp, **veleatul**) A fi aproape de moarte. **9** *vi* (Îae) A-i veni cuiva timpul să moară. **10** *vi* (D. știri, comunicate etc.) A fi remis destinatarului Si: *a ajunge*, *a parveni*. **11** *vi* (D. știri, comunicate etc.) A deveni cunoscut Si: *a ajunge*, *a parveni*. **12** *vi* (Pop; d. necazuri, nenorociri etc.) A se abate (**16**). **13** *vt* (Pop; d. necazuri, nenorociri; c. i. oameni) A cuprinde (**1**). **14** *vt* (Îvp. c. i. ființe care se deplasează) A ajunge din urmă. **15** *vi* (Înv; d. oameni; udp „la", „de") A ajunge într-o anumită situație. **16** *vi* (Înv; d. unități de măsură folosite pentru mărfuri sau d. mărfuri) A costa (**4**). **17** *vi* (Înv; d. oameni; udp „de", „la", „către") A împlini un anumit număr de ani. **18** *vi* (Îvr. d. plante; udp „la") A atinge

un anumit stadiu de dezvoltare. **19** *vi* (Înv) A fi de ajuns. **20** *vt* (Pop) A prinde pe cineva fără veste Si: *a surprinde*. **21** *vi* (Rar) A fi în situația să... **22** *vi* (Rar) A se întâmpla să...

sosiarcă *sf* [At: DRĂGICHI, ap. TDRG / P: *~si-ar~* / Pl: ? / E pn ***sosjerka***] (Îvr) Sosieră.

sosie *sf* [At: GALACTION, O. A. II, 339 / V: ***sozie*** / Pl: *~ii* / *E*: fr ***sosie***] (Liv) Persoană care seamănă perfect cu altcineva, fără a putea fi deosebite.

sosieră *sf* [At: BARCIANU / P: *~si-e~* / Pl: *~re* / E: fr ***saucière***] Vas în care se servește sosul[1] la masă Si: (îvr) *sosiarcă*.

sosină *sf* [At: BORZA, D. 119 / A: nct / Pl: *~ne* / E: nct] (Bot; Mar) Osul-iepurelui (*Ononis repens*).

sosire *sf* [At: (a. 1631) MAG. IST. I, 269/8 / Pl: *~ri* / E: ***sosi***] **1** Deplasare (tot mai) aproape de cineva sau de ceva Si: *apropiere* (**1**), *sosit[1]* (**1**). **2** Prezentare într-un anumit loc Si: *apariție* (**1**), *arătare* (**5**), *ivire*, *picare*, *sosit[1]* (**2**). **3** Atingere, la un moment dat, a unui anume loc, în urma parcurgerii unui drum Si: *ajungere* (**10**), *ajuns[1]* (**10**), *sosit[1]* (**3**), *venire*, *venit[1]*, (rar) *strângere*. **4** (Fig) Naștere. **5** Începere a desfășurării, la un moment dat, a unui interval de timp, a unui anotimp, a unui eveniment etc. **6** (Spt; șîs *linie de ~*) Linie trasă pe sol sau marcată printr-un fir suspendat între doi stâlpi, care delimitează locul unde se termină o cursă. **7** (Pop) Abatere a unui necaz, a unei nenorociri asupra cuiva Si: *cuprindere* (**1**), *lovire*. **8** Ajungere din urmă.

sosit[1] *sns* [At: M. COSTIN, O. 44 / E: ***sosi***] **1-3** Sosire (**1-3**). **4** (Îe) **Bun ~** Formulă de salut cu care este întâmpinat cineva când ajunge undeva Si: *Bine ai venit!* **5** (Înv) Ajungere într-o anumită situație.

sosit[2], ~ă [At: ANON. CAR. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***sosi***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care s-a deplasat (tot mai) aproape de cineva sau de ceva Si: *apropiat[2]* (**1**). **3** *smf, a* (Persoană) care și-a făcut prezența într-un anumit loc Si: *apărut* (**2**), *arătat[2]* (**3**), *ivit*, *picat[1]*. **4-5** *smf, a* (Persoană) care a atins, la un moment dat, un anumit loc, în urma parcurgerii unui drum Si: *ajuns[2]* (**6**), *venit[2]*. **6** *smf* (Îs) *Nou ~* Persoană venită recent undeva. **7** *a* (D. timp sau d. intervale de timp, d. anotimpuri, d. evenimente etc.) Care a început să se desfășoare de la un moment dat. **8** *a* (D. știri, comunicate etc.) Care a fost remis destinatarului Si: *ajuns*, *parvenit*. **9** *a* (D. știri, comunicate etc.) Care a devenit cunoscut Si: *ajuns*, *parvenit*. **10** *a* (Îvp; d. oameni) Cuprins (de o nenorocire, un necaz etc.). **11** *sn* (Pop) Deochi[1] (**1**). **12** *a* (Îvp; d. ființe care se deplasează) Ajuns din urmă.

sositor, ~oare [At: (a.1694), FN. 38 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***sosi*** + *-tor*] (Pop) **1-6** *smf, a* (Ființă) care sosește (**1-3**) undeva. **7-8** *sm, a* (Șîs *bob ~*) (Bob) care cade stingher în partea dreaptă a ciurului la ghicitul cu bobi și despre care se crede că prevestește sosirea unui oaspete. **9** *sm* (Pex) Oaspete care sosește undeva pe neașteptate.

sosma *sf* [At: ANTIPA, P. 486 / V: ***soșma, sozmă*** / Pl: *~le* / E: tc dal ***sozma***] (Reg) Copcă mare făcută în gheață, la capătul unui sistem de copci mai mici, folosită pentru întinderea năvodului pe sub gheață Si: (reg) *capcană*, *căldare mare*.

sosmăn *sn* vz ***suman***

sosna *sf* [At: BORZA, D. 167 / A: nct / Pl: ? / E: rs, ucr ***сосна***] (Bot; reg) **1** Cătină roșie (*Tamarix tetrandra*). **2** Arborele-vieții (*Thuja orientalis*). **3** Arborele-vieții (*Thuja occidentalis*). **4** Moțul-curcanului (*Polygonum orientale*).

sosnar *sm* [At: ALR I, 1947/388 / Pl: *~i* / E: ***sosna*** + *-ar*] (Bot; Buc) Jneapăn (*Pinus mugo*).

sosoloci *smp* [At: A I, 20 / E: nct] (Trs) Fire subțiri de cânepă care rămân pe câmp după smulgerea acesteia.

sospain *sm* vz ***puspan***

sospan *sm* vz ***puspan***

sost *sn* vz ***sos[1]***

sostantiv, ~ă *sn, a* vz ***substantiv***

sosteniment *sn* [At: FILIMON, O. I, 311 / Pl: ? / E: it ***sostenimento***] (Itî) Sprijin.

sospirando *av* [At: DN[3] / E: it ***sospirando***] (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale vocale) Cu suspine.

sostenuto *av* [At: ANTONESCU, D. / E: it ***sostenuto***] (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale vocale) Cu respectarea riguroasă a ritmului, de obicei lent.

sosuc *sn* [At: ARGHEZI, S. VIII, 114 / Pl: *~uri* / E: ***sos*** + *-uc*] (Rar; hip) Sos[1] (**1**).

sosulean *sm* [At: CHEST. II, 271/281 / Pl: *~eni* / E: ns cf *șoș*] (Reg) Fiecare dintre stâlpii unei case țărănești fixat cu capătul de jos în grinda prispei, iar cu capătul de sus în grinda acoperișului.

soșma *sf* vz ***sosma***

sota *vt* [At: DN[3] / Pzi: *~tez* / E: fr ***sauter***] (Frî) **1** A prepara un sote. **2** A rumeni ușor legumele sau carnea în grăsime.

sotare *sf* [At: DN[3] / Pl: *~tări* / E: ***sota***] (Frî) **1** Preparare a unui sote. **2** Rumenire ușoară a legumelor sau a cărnii în grăsime.

sote *sn, a* [At: BRĂESCU, O. A. I, 33 / V: ***~u*** / Pl: *~uri* / E: fr ***sauté***] **1-2** (Mâncare) preparat(ă) din legume fierte la foc mic, înăbușite cu unt.

sotea *sms* [At: ANON. CAR. / E: nct] (Îrg; art.) Dracul (**1**).

soteriologic, ~ă *a* [At: IST. LIT. ROM. II, 284 / P: *~ri-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sotériologique***] **1** Care ține de soteriologie. **2** Privitor la soteriologie.

soteriologie *sf* [At: IST. LIT. ROM. II, 284 / P: *~ri-o~* / V: (rar) ***~rol~*** / Pl: ? / E: fr ***sotériologie***] (Tlg) Doctrină a dogmaticii creștine potrivit căreia este posibilă mântuirea oamenilor prin sacrificiul lui Iisus Hristos.

soterologie *sf* vz ***soteriologie***

soteu *sn* vz ***sote***

soteuză *sf* [At: DN[3] / P: *~tö~* / Pl: *~ze* / E: fr ***sauteuse***] Vas în formă de cratiță cu pereții mai înalți și coadă în loc de mânere, destinată sotării legumelor sau a cărnii.

sotioarcă *sf* [At: MAT. DIALECT. I, 94 / Pl: *~orci* / E: mg ***szatyorka***] (Reg) Coș mic de papură, cu două toarte.

sotir *sm* [At: COȘBUC, P. I, 308 / Pl: *~i* / E: ngr ***σωτήρ***] (Grî) Mântuitor.

sotiș *s* vz ***sotișa***

sotișa *sfa* [At: PAMFILE, J. I, 17 / V: ***sotiș*** (A: nct) *s*, ***~tri~*** (A: nct) *sf* / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Mol) **1** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** Melodie după care se execută sotișa (**1**).

sotiză *sf* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 309/1 / Pl: *~ze* / E: fr ***sottise***] (Frî) Prostie.

sotnic, ~ă *a* [At: M. COSTIN, O. 151 / Pl: *~ici, ~ice* / E: rs ***сотник***] **1** *sm* Comandant al unei sotnii. **2** *sm* (Reg; îe) **A fi ~** A fi fără grijă. **3** *sm* (Reg; îae) A corespunde (**1**). **4** *sm* (Reg; îae) A sosi la timp. **5** *smf* (Mol) Paznic[2]. **6** *sm* (Mol; îe) **A rămâne ~** A sta nemișcat. **7** *sm* (Mol; îe) **A sta ~ (lângă cineva** sau **pe capul** ori **la ușa cuiva)** A insista pe lângă cineva pentru a-l determina să acționeze. **8** *sm* (Mol; îae) A se ține de capul cuiva. **9** *sm* (Mol) Pețitor.

sotnie *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~ii* / E: rs ***сотня***] Veche unitate de cavalerie căzăcească alcătuită din o sută de soldați.

sotrișa *sf* vz ***sotișa***

sotto-voce *av* [At: DEX / E: it ***sotto-voce***] (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) **1** În surdină. **2** Cu voce scăzută.

soț[1] *sm* [At: PSALT. HUR. 42[v]/19 / Pl: *~i*, (îvr) *~uri* / Vc și: (îvp) *soațe* / E: ml ***socius***] **1** (Îvp) Tovarăș. **2** (Îvp) Asociat[2] (**1**). **3** (Îvp; pex) Prieten. **4** (Îvr) Aliat[2] (**2**). **5** (Înv) Părtaș. **6** Bărbat căsătorit considerat în raport cu soția (**14**) lui Si: *bărbat* (**3**), (pop) *domn* (**18**), *om*, *român*, (pfm) *dânsul*, (îrg) *mărit[1]*, *soție* (**15**), (înv) *casnic* (**9**), *căsar[2]* (**1**), *căsaș* (**1**), *căsător* (**1**), (reg) *gospodar*, *mireaz[1]*. **7** (Îrg) Soție (**14**). **8** (Lpl) Bărbatul și femeia uniți prin căsătorie Si: (îrg) *soție* (**16**). **9** (Îrg) Fiecare dintre soți (**8**). **10** (Pan) Fiecare dintre cele două animale de sex opus care formează o pereche Si: (îvp) *soție* (**17**). **11** (Spc) Bărbătuș. **12** (Rar) Fiecare dintre cele două obiecte de același fel care formează o pereche. **13-16** (D. obiecte, ființe etc.; îljv) **Cu** (sau **fără**) **(de) ~** (Care se află) în număr pereche (sau nepereche). **17-18** (D. numere; îla) **Cu** (sau **fără**) **(de) ~** Care este (sau nu este) divizibil cu doi. **19** (Îe) **A nu avea** (sau, înv, **a nu fi, a nu se da cuiva**) **~** (ori **~i mulți**) A nu avea pereche. **20** (Îcs) *Cu ~ ori fără (de ~)*

Joc de copii în care unul trebuie să ghicească dacă obiectele ținute în pumn de celălalt sunt în număr par sau impar.

soț² *sn* vz ***sos¹***

soțesc, ~ească *a* vz ***soțiesc***

soți [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (reg) *~ii* / Pzi: *~țesc* / E: ***soț¹***] 1 *vrr* (Îrg) A se întovărăși. 2 *vt* (Îrg) A face părtaș. 3 *vr* (Reg) A se căsători (2).

soțiabil, ~ă *a* vz ***sociabil***

soțiabilitate *sf* vz ***sociabilitate***

soțial *a* vz ***social***

soțial-democrat *sm* vz ***social-democrat***

soțialist, ~ă *smf, a* vz ***socialist***

soție [At: COD. VOR. 42ʳ/12 / Pl: *~ii*, (îvp) *~* / E: ***soț¹*** + *-ie*] **1-3** *sf*, (rar) *sm* (Îvp) Soț¹ (1-3). **4** *sf* (Reg; îe) **A nu avea ~** A nu avea pereche. **5** *sf* (Reg; îe) **A fi de-o ~** (cu cineva) A fi deopotrivă (cu cineva). **6** *sf* (Înv) Aliat² (2). **7** *sf* (Înv) Părtaș. **8** *sf* (Îrg) Tovărășie. **9** *sf* Asociație (1). **10** *sf* Prietenie. **11** *sf* (Reg; îlv) **A face ~** (cu cineva) A se întovărăși (cu cineva). **12** *sf* (Îvr; îe) **A avea ~** (cu cineva) A împărtăși aceleași gânduri, aceleași sentimente (cu cineva). **13** *av* (Îrg; îlav) **În** sau **într-o ~** ori **de-o ~** Împreună. **14** *sf* Femeie căsătorită considerată în raport cu soțul¹ (6) ei Si: *nevastă*, (rar) *doamna* (3), (îvp) *femeie* (9), *muiere¹*, *soață* (5), (îrg) *soț¹* (7), (pop) *boreasa* (1), (pfm) *dânsa*, (fam) *consoartă*, *pereche*, (fam; gmț) *babă* (5), (gmț) *jumătate*, (frî) *damă¹* (4), *madamă*. **15** *sf* (Îrg) Soț¹ (6). **16** *sf* (Îrg; lpl) Soț¹ (8). **17** *sf* (Îvp; pan) Soț¹ (10). **18** *sf* (Îvr) Fiecare dintre cele două părți identice și simetrice ale unui obiect, unite între ele, care formează o pereche. **19** *sf* (Olt; Mun) Organ genital la animalele femele.

soțiesc, ~ească *a* [At: ȚICHINDEAL, F. 365/11 / V: *~țe~* / Pl: *~ești* / E: ***soți*** (pll *soț¹*) + *-esc*] (Înv) **1-2** Conjugal (1-2).

soțieta *sf* vz ***societate***

soțietate *sf* vz ***societate***

soțîi *v* vz ***soți***

soțiire *sf* [At: (a. 1652) ap. TDRG / Pl: *~ri* / E: ***soții***] (Înv) **1** Întovărășire. **2** Asociere (1).

soțioară *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 55ᵛ/31 / P: *~ți-oa~* / Pl: *~re* / E: ***soție*** + *-ioară*] **1-2** (Pfm; șhp) Soție (14) (tânără) Si: (pop) *nevăstuică*, *nevestuță*, (pfm) *nevestică*, (reg) *nevăstucă*, *soțucă* (1-2). **3-4** (Pfm; șhp) Soție (14) (mică) Si: (pop) *nevăstuică*, *nevestuță*, (pfm) *nevestică*, (reg) *nevăstucă*, *soțucă* (3-4). **5-6** (Reg; șhp) Soț¹ (9) (tânăr). **7-8** (Reg; șhp) Soț¹ (9) (mic).

soțior *sm* [At: BUZNEA, P.V. 88/24 / P: *~ți-or* / Pl: *~i* / E: ***soț¹*** + *-ior*] (Pfm; șhp) **1-2** Soț¹ (6) (tânăr) Si: (pfm) *bărbățel*, (reg) *soțuc* (1-2), *soțuleț* (1-2), *soțuluc* (1-2). **3-4** Soț¹ (6) (mic) Si: (pfm) *bărbățel*, (reg) *soțuc* (1-2), *soțuleț* (3-4), *soțuluc* (3-4). **5-6** (Lpl) Soți¹ (8) (tineri). **7-8** (Lpl) Soți¹ (8) (mici).

soțios, ~oasă *a* [At: VALIAN / P: *~ți-os* / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***soțial***] (Înv) **1-5** Sociabil (1-5).

soțuc *sm* [At: PASCU, S. 132 / Pl: *~uci* / E: ***soț¹*** + *-uc*] **1-4** (Mar; șhp) Soțior (1-4)

soțucă *sf* [At: ȚIPLEA, P. P. 116 / Pl: *~uce* / E: ***soție*** + *-ucă*] **1-4** (Mar; șhp) Soțioară (1-4).

soțuleț *sm* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i* / E: ***soț¹*** + *-uleț*] **1-4** (Reg; șhp) Soțior (1-4).

soțuluc *sm* [At: BÎRLEA, B. 27 / Pl: *~uci* / E: ***soț¹*** + *-uluc*] **1-4** (Mar; șhp) Soțior (1-4).

sou *sn* [At: DN³ / P: *su* / Pl: ? / E: fr ***sou***] Veche monedă franceză.

souz *sm* vz ***solz***

sovabârv *sm* vz ***sovârf***

sovată *sf* [At: COSTIN, GR. BĂN. 184 / Pl: *~te* / E: nct] (Reg) Covată (1).

sovatisi *vta* [At: (a.1805) GRECU, P. 96 / Pzi: *~sesc* / E: ngr ***σοβατίζω***] (Grî) A tencui¹.

sovavaerv *sm* vz ***sovârf***

sovavârf *sm* vz ***sovârf***

sovănel *sn* vz ***sovonel***

sovâlca¹ *vta* [At: LĂNCRĂNJAN, C. II, 76 / V: ***suflica***, ***sufulca*** / Pzi: *sovâlc* / E: ns cf *sufleca*] (Trs) **1** A înghiți cu lăcomie Si: (fam) *a înfuleca*. **2** A mânca în mare grabă Si: (fam) *a înfuleca*.

sovâlca² *v* vz ***sovâlta***

sovâlsi *v* vz ***sovâlta***

sovâlta *vt* [At: PAMFILE, I. C. 196 / V: ***sălva***, ***săvăi***, ***săvolda***, ***sivili***, ***~lca***, ***~lsi***, ***~ârzi***, ***~volca***, ***~volda***, ***~volga***, ***~voli***, ***~vol~***, ***~volzi***, ***~vulga***, ***sobolzi***, ***solva***, ***solvi***, ***somolda***, ***suhol~***, ***sulvulca***, ***suvâlca***, ***suvleca***, ***suvolca***, ***suvolda***, ***suvolga***, ***suvol~***, ***suvulca*** / Pzi: *sovâlt* / E: ml ****sub-vol(u)tare***] (Trs) A soage (1).

sovâr *sm* vz ***sovârf***

sovârc *sm* vz ***sovârf***

sovârf *sm* [At: ANON. CAR. / V: *~rv*, (îrg) ***solovârc***, ***solov~***, ***solovârv***, (înv) ***sovabârv***, ***sovavaerv***, ***sovurc***, ***solovaerv***, ***solover***, ***solovero***, ***soloverv***, ***solovor***, (reg) ***sovâr***, ***sovârc***, ***sovav~***, ***sovov~***, ***sovovârv***, ***solovârc***, ***solovâr***, ***slotovâr***, ***sufulf***, ***sufulg***, ***sufulv***, ***suveivârv***, ***suvalf***, ***șolov~***, ***șo~***, ***șovârv***, ***șovov~***, ***țo~*** / Pl: *~i* / E: ser ***suhoverh***] (Bot) **1** (Șîc **~roșu**) Plantă erbacee aromatică, meliferă, din familia labiatelor, cu tulpina dreaptă și păroasă, cu frunze ovale, cu flori mirositoare roșii-purpurii folosită drept colorant în industria casnică țărănească sau în medicina populară, datorită proprietăților ei diuretice și sudorifice Si: (reg) *broască*, *budeană*, *busuioc-de-pădure*, *busuiocul-feciorilor*, *dost*, *forostău*, *magliran*, *milot*, *rigan*, *stropan*, *trifoiște*, *vârf* (*Origanum vulgare*). **2** (Trs; Buc) Pălăria-cucului (*Geranium phaeum*). **3** (Reg) Pliscul-cocoșului (*Geranium lucidum*). **4** (Reg) Năprasnică (*Geranium robertianum*). **5** (Reg) Priboi¹ (*Geranium rotundifolium*). **6** (Reg) Fratele-priboiului (*Geranium silvaticum*). **7** (Reg; îf *solovârv*) Drobușor (*Isatis tinctoria*). **8** (Trs; îf *sovavârf*) Gălbenele (*Lysimachia punctata*). **9** (Reg; îf *solovâr*) Izmă-creață (*Mentha verticillata*). **10** (Reg; îf *șovârf*) Rogoz (*Carex*). **11** (Reg) Sulfină (2) (*Melilotus officinalis*). **12** (Reg) Sulfină-albă (*Melilotus albus*). **13** (Înv; îf *solover*, *soloverv*) Roibă¹ (*Rubia tinctorum*). **14** (Trs; îf *șovovârf*) Volovatic (*Swertia perennis*). **15** (Reg; îf *țovârf*) Garoafă (*Dianthus caryophyllus*). **16** (Reg; îc) **Sufulf-** (sau **suvulv-**, **suvulf-**) **vânăt** Sulcină-albastră (*Trigonella caerulea*). **17** (Reg; îc) **~galben** Pojarniță (*Hypericum perforatum*).

sovârv *sm* vz ***sovârf***

sovârvariță *sf* [At: TDRG / V: (reg) ***solov~***, ***șo~*** / Pl: *~țe* / E: ***sovârv*** + *-ariță*] (Bot) **1** Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu frunze ovale, cu flori galbene dispuse în panicule terminale (*Hipericum tetrapterum*). **2** Plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpina dreaptă, păroasă, cu frunze lungi, subțiri și cu flori galbene-aurii, dispuse în capitule la vârful tulpinii, folosită în medicina populară Si: (reg) *arnică*, *buruiană-de-durere-de-toate*, *buruiană lui-Sfântu-Vasile*, *floare-de-albeață*, *floarea-albeței*, *floare-de-gălbenare*, *gălbioară*, *harnică*, *iarbă-mare*, *iarba-lingurii*, *văduva-ce-țipă-copii* (*Inula britannica*). **3** (Buc) Vindecea (*Stachys officinalis*). **4** (Trs; îf *șovârvariță*) Pojarniță (*Hypericum perforatum*). **5** (Reg) Sunătoare (2) (*Hypericum maculatum*).

sovârviță *sf* vz ***solovârfiță***

sovârzi *v* vz ***sovâlta***

soveast *s* [At: (a. 1768) CAT. MAN. II, 258 / A: nct / Pl: ? / E: slv ***совѣсть***] (Îvr) Conștiință (2).

soveică *sf* vz ***suveică***

sovenel *sn* vz ***sovonel***

sovereign *sm* [At: (a. 1822) DOC. EC. 261 / P: *sov(ă)rân* / V: (înv) ***~rin***, ***suveran***, ***suferin*** / Pl: *~i* / E: eg ***sovereign***] Monedă englezească de aur echivalentă ca valoare cu douăzeci de șilingi.

soverin *sm* vz ***sovereign***

sovet *sn* vz ***soviet***

sovetnic *sm* [At: (a. 1812) DOC. EC. 142 / Pl: *~ici* / E: rs ***советник***] Membru al unui consiliu juridic, financiar sau administrativ din vechea Rusie și din țările române în prima jumătate a sec. XIX.

sovhoz *sn* [At: SAHIA, U.R.S.S. 17 / Pl: *~uri* / E: rus **совхоз**] Gospodăria agricolă de stat în fosta Uniune Sovietică.

sovhoznic, ~ă *smf, a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: rs **совхозник**] **1-2** (Membru) al unui sovhoz.

soviet *sn* [At: (a. 1827) CAT. MAN. 218 / P: *~vi-et* / V: (înv) **~vet** / Pl: *~e* / E: rs **совет**] **1** (Înv) Înaltă instanță judecătorească din unele provincii ale vechii Rusii. **2** Organizație politică de masă a proletariatului din Rusia apărută în perioada revoluțiilor din 1905-1907. **3** Organ al puterii de stat centrale și locale din fosta Uniune Sovietică, format din deputați aleși. **4** (Îs) *~ul Suprem* Organ suprem unicameral al puterii de stat al fostei Uniuni Sovietice sau al republicilor unionale sau autonome din Uniunea Sovietică. **5** (Pgn; nob) Comitet (**1**).

sovietic, ~ă [At: ȘĂINEANU / P: *~vi-e~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr **soviétique**] **1** *smf* Persoană care făcea parte din populația de bază a Uniunii Sovietice. **2** *smp* Populație care locuia în Uniunea Sovietică. **3-4** *a* Care aparținea Uniunii Sovietice sau populației ei. **5-6** *smf, a* (Persoană) originar(ă) din Uniunea Sovietică. **7-8** *a* Privitor la Uniunea Sovietică sau la populația ei. **9-10** *a* Referitor la soviete (**2-3**). **11-12** Propriu sovietelor (**2-3**).

sovituros, ~oasă *a* [At: COMAN, GL. / Pl: *~oși, ~oase* / E: nct] (Reg) **1** Neastâmpărat. **2** Care se leagă de toată lumea.

sovolca *v* vz **sovâlta**

sovolda *v* vz **sovâlta**

sovolga *v* vz **sovâlta**

sovoli *v* vz **sovâlta**

sovolt *sn* [At: CHEST. VIII, 25/17 / Pl: ? / E: pvb **sovolta**] (Reg) Rupere a unei bucăți din aluatul dospit, căreia i se dă formă, înainte de a fi băgată la cuptor.

sovolta *v* vz **sovâlta**

sovolzi *v* vz **sovâlta**

sovon *sn* [At: ROSETTI, B. 53 / V: (îrg) **sav~**, (reg) **sobon, sodon, saon, sâv~, suv~, zăv~, zov~, zvon** / Pl: *~oane*, (îvr) *~e*, (reg) *~uri* / E: slv **саванъ** cf gr *σάβανον*] **1** (Îrg) Văl de podoabă pentru femei. **2** (Spc) Voal de mireasă. **3** Bucată de pânză albă, subțire, care se pune pe capul mirilor la cununie sau cu care se acoperă fața miresei când este legată la cap de nașă. **4** Un fel de glugă din pânză pe care o pune mireasa pe cap înainte de cununie sau după masa de cununie. **5** (Mun) Rochie pe care o dăruiește nașa miresei. **6** (Îrg) Giulgiu cu care se acoperă trupul mortului. **7** (Trs; lpl) Veșminte, podoabe etc. de prisos Si: *zorzoane*.

sovonel *sn* [At: PITIȘ, ȘCH. 111 / V: **~văn~, ~ven~, ~van~** / Pl: *~e* / E: **sovon** + *-el*] (Trs) **1-5** Sovon (**1-5**) mic.

sovoni *vt* [At: MARIAN, NU. 249 / V: **~veni, zoveni, zo~** / Pzi: *~nesc* / E: **sovon**] (Reg) A pune cuiva sovonul (**1-4**) pe cap Si: (reg) *a însovoni*.

sovonit, ~ă *a* [At: MARIAN, NU. 249 / V: **săv~, zăv~, zo~** / Pl: *~iți, ~e* / E: **sovoni**] (Reg) **1-4** Căruia i s-a pus sovonul (**1-4**) pe cap Si: (reg) *însovonit*.

sovovârf *sm* vz **sovârf**

sovovârv *sm* vz **sovârf**

sovpren *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: rs **совпрен**, ger *Sowpren*] Neopren.

sovran, ~ă *smf, a* vz **suveran**

sovulca *v* vz **sufleca**

sovulga *v* vz **sovâlta**

sovurc *sm* vz **sovârf**

soz *sn* vz **sos**

sozie *sf* vz **sosie**

sozmă *sf* vz **sosme**

spacel *sn* vz **spăcel**

spacios, ~oasă *a* vz **spațios**

spaciu¹ *sn* vz **spaț**

spaciu² *sn* vz **spațiu¹**

spacmă *sf* vz **spegmă**

spadasin *sm* [At: BARONZI, M. 605/26 / Pl: *~i* / E: fr **spadassin**] **1** Persoană deprinsă cu mânuirea spadei (**1-2**). **2** Persoană căreia îi place să se dueleze. **3** (Pex) Ucigaș plătit din epoca armelor albe. **4** Sportiv care practică proba cu spada (**5**).

spadă *sf* [At: ȘINCAI, ÎNV. 5 / V: (înv) **~die** / Pl: *~de*, (rar) *spede, spăzi, spezi* / E: it **spada**] **1** Veche armă de luptă formată dintr-o lamă de oțel lungă și îngustă, cu profil triunghiular, prevăzută cu un mâner și o gardă la un capăt, iar la celălalt cu un vârf ascuțit pentru împuns Si: *paloș*, (îvp) *spată¹* (**21**), (îrg) *spangă*, (înv) *pală²*. **2** Sabie lată, cu lama dreaptă și cu două tăișuri Si: *paloș*, (îvp) *spată¹*, (îrg) *spangă*, (înv) *pală²*. **3** (Îs) *Film de capă și ~* Film de aventuri eroice și cavalerești a cărui acțiune se plasează în epoca medievală. **4** (Înv; îs) *~da lui Damocles* Sabia lui Damocles. **5** Armă sportivă formată dintr-o lamă îngustă de oțel și mâner, folosită la scrimă. **6** (Pex) Probă de scrimă practicată cu spada (**5**).

spadică *sf* vz **spadice**

spadice *sn* [At: BARASCH, I. N. 135/26 / V: (înv) **~ică** (A: nct) *sf*, **~cie** *sf*, **spadix** / Pl: *~* / E: lat **spadix, -cis**] Inflorescență în formă de spic, cu axul gros, cărnos, ca la știuletele de porumb.

spadicie *sf* vz **spadice**

spadicifloră *sf* [At: DER / Pl: *~re* / E: fr **spadiciflores**] **1** (Lpl) Ordin de plante erbacee perene, monocotiledonate, caracterizate prin spadice (*Arales*). **2** Plantă care face parte din ordinul spadiciflorelor (**1**).

spadix *sn* vz **spadice**

spadon *sm* [At: FILIMON, O. II, 23 / Pl: *~i* / E: it **spadone**] (Îvr) Pește-cu-spadă (*Xiphias gladius*).

spafeu *sm* vz **spahiu¹**

spafie *sf* vz **stafie**

spafiu *sm* vz **spahiu¹**

spagat *sn* vz **șpagat**

spagă *sf* vz **spangă**

spaghete *sfp* [At: BL X, 43 / V: (nob) **~argh~** / E: it **spaghetti**] Paste făinoase de fabricație industrială, în formă de fire pline, lungi, mai subțiri decât macaroanele, obținute dintr-un aluat nedospit din făină albă de grâu.

spagiric, ~ă *a* [At: BARBU, PRINC. 85 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr **spagirique**] (Rar) **1** Care ține de alchimie (**1**). **2** Folosit în alchimie (**1**). **3** Privitor la alchimie (**1**).

spagirie *sfs* [At: DN³ / E: fr **spagirie** cf lm *spagiria*] (Liv) **1** Nume dat chimiei de școala lui Paracelsus. **2** Alchimie (**1**).

spagmă *sf* vz **spegmă**

spahert *sn* vz **șparhat**

spahie¹ *sf* [At: RĂDULESCU-CODIN / Pl: ? / E: ns cf *parfie*] (Mun) **1** Nărav. **2** Manie.

spahie² *sf* vz **stafie**

spahie³ *sm* [At: ȚICHINDEAL, F. 15/20 / V: **~aie, spăh~, spăie** / Pl: *~i* / E: ucr **spahija**] (Ban; Trs) **1** Om bogat Si: (reg) *spăiuc* (**1**). **2** Proprietar de pământ Si: (reg) *spăiuc* (**2**).

spahiesc, ~ească *a* [At: MAG. IST. IV, 352 / Pl: *~ești* / E: **spahiu¹** + *-esc*] (Îvr) **1** Caracteristic spahiilor¹. **2** Privitor la spahii¹. **3** Specific spahiilor¹.

spahilar-agasî *sm* [At: GHEORGACHI, CER. 272 / Pl: *spahilari-agasî* / E: tc dal **sipahilar ağasi**] Comandant de spahii¹.

spahilic *sn* [At: GHICA, C. E. II, 335 / Pl: *~uri* / E: tc **sipahilik**] Proprietatea unui spahiu¹.

spahis *sm* vz **spahiu¹**

spahiu¹ *sm* [At: URECHE, L. 123 / V: (îrg) **~afiu**, (înv) **~his, ~afeu**, (reg) **scafiu**, (reg) **pafir, pafiu, parh~, pasfir, pasfiu** / Pl: *~ii* / E: tc **sipahi**] Militar din corpul de cavalerie al armatei Imperiului Otoman din perioada evului mediu, care era recrutat din rândurile aristocrației militare, deținătoare de feude.

spahiu² *sm* [At: CADE / Pl: *~ii* / E: fr **spahi**] Militar din cavaleria indigenă a fostelor colonii franceze din nordul Africii.

spahiu-oglan *sm* [At: SIMION DASC., LET² I, 410 / Pl: *spahii-oglani* / E: tc **sipahi-oğlanı**] Militar care făcea parte din garda personală a sultanului.

spahmă *sf* vz **spagmă**

spaie *sm* vz *spahie*[3]
spaiejine *sm* vz *păianjen*
spaimă *sf* [At: CORESI, EV. 140 / Pl: *~me*, (îrg) *spăimi*, (reg) *spăimuri* / E: ns cf *spăimânta*] **1** Stare de foarte mare neliniște și de teamă puternică, pe care o are cineva în fața unei primejdii Si: *cutremur* (4), *groază* (1), *încrâncenare, înfiorare, înfricoșare, îngrozire, înspăimântare, oroare, teroare*, (îvp) *oțărâre*, (îrg) *scârbă*[1], (înv) *spăimântare, spăimântătură* (1), (îvr) *spăimânt*, (reg) *crâncenare, pătitură*. **2** Emoție foarte puternică produsă de ceva neprevăzut. **3** (Pex) Manifestare exterioară a spaimei (**1-2**). **4** (Îla) **De ~** Care produce spaimă (**1-2**) Si: *crâncen* (8), *cumplit*[2] (7), *cutremurător* (1), *groaznic* (1), *grozav* (1), *înfiorător, înfricoșător, îngrozitor, înspăimântător, năprasnic, oribil, strașnic, teribil*, (îvp) *spăimântător*, (pop) *spăimos*, (înv) *spăimântos*. **5** (Îal) Care produce uimire Si: *extraordinar* (5), *fenomenal* (5), *formidabil, grozav* (6), *teribil, uimitor, uluitor*. **6** (Îe) **A băga** (ori **a da**) **~ în cineva, a(-i) băga pe cineva** (ori **pe toți**) **în ~me, a vârî pe cineva în toate ~mele, a-i trage** (sau **da**) **cuiva** (o ori **vreo**) **~** (**bună**) A face să fie cuprins de spaimă (**1**) Si: *a cutremura* (5), *a încrâncena, a înfiora, a înfricoșa, a îngrozi, a înspăimânta, a tremura, a zgudui*, (îvp) *a spăimânta*, (îrg) *a spăima*, (înv) *a oțărî*, (reg) *a încreți*. **7** (Îe) **A-și face singur ~, a intra** (ori **a da**) **~ în cineva, a-l trece pe cineva toate ~mele**, (înv) **a(-i) lua ~ma (cuiva)** A fi cuprins de spaimă Si: *a se cutremura* (6), *a se încrâncena, a se înfiora, a se înfricoșa, a se îngrozi, a se înspăimânta, a se tremura, a se zgudui*, (îvp) *a se spăimânta*, (îrg) *a se spăima*, (înv) *a se oțărî*, (reg) *a se încreți*. **8** (Înv; îe) **A face (mare) ~** A produce panică. **9** (Înv; îae) A da alarma. **10** (Îe) **A trăi cu ~ma în sân** A fi continuu stăpânit de o mare frică. **11** (Îe) **A trage o ~** A trece printr-o sperietură puternică. **12** (Asr) Teamă. **13** (Îvr) Chin (**1**). **14** (Pop) Frică bolnăvicioasă Si: (pop) *speriat*[1] (6), *sperietura* (7), (reg) *înspăimântătură, spăimântătură* (2), *spăimat*[1]. **15** (Pop) Nevroză. **16** (De obicei urmat de determinări în genitiv) Ființă, lucru, împrejurare, fenomen etc. care produce spaimă (**1**) Si: (rar) *spăimăie*. **17** (Înv; spc) Știre care produce panică. **18** (Mtp; lpl) Ființe imaginare care pricinuiesc omului boli, nenorociri etc. **19** (Orn; reg; șîc **~ma-nopții**) Lipitoare (*Caprimulgus europaeus*). **20** (Orn; reg; îc) **~ma-țiganului** Huhurez (*Asio otus*). **21** (Orn; reg; îc) **~ma-ulilor** Berbecel (3) (*Lanius collurio*). **22** (Bot; reg; îc) **~ma-iepurelui** Săricică (*Salsola soda*).
spaimoc *sm* [At: V. ROM. februarie 1957, 109 / V: *șp~* / Pl: *~oci* / E: **spaimă** + *-oc*] (Trs) Copil vioi și neastâmpărat.
spalație *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr, eg **spallation**] (Fiz) Reacție nucleară în care, în urma bombardării cu particule, din nucleul ciocnit se elimină mai mulți nucleoni.
spalax *sm* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr **spalax**] (Zlg) Specie de rozător care sapă galerii subterane Si: (pop) *orbete*.
spală *sf* [At: HELIADE, O. I, 221 / S și: *spallă* / Pl: *~le* / E: it **spalla**] (Iti) Omoplat.
spaler *sn* vz **spalier**
spalet[1] *sn* [At: NEGRUZZI, S. I, 294 / Pl: *~e* / E: ns cf fr *épaulette*] (Înv) Epolet (**1**).
spalet[2] *sn* [At: DN[3] / Pl: *~eți* / E: ger **Spalett**] Oblon de lemn.
spalier [At: BREZOIANU, A. 295/1 / P: *~li-er* / V: **~lir** (Pl și: *~ire* sn, *~iruri* sn, *~iri* sm), **~ler** (Pl și: *~leruri* sn, *~leri* sm), (îvr) ***spaler** sn*, ***șpalir** snm* / Pl: *~e* sn, (înv) *~uri* sn, *~i* sm / E: fr **espalier**, ger **Spalier**] **1** *sn* Șir de tufe sau de arbuști cu ramurile tunse după un anumit sistem, formând un perete de verdeață. **2** *sn* Gard viu. **3** *sn* (Pex) Alee mărginită de un spalier (**1**). **4** *sn* Suport din stâlpi între care sunt întinse orizontal și paralel fire de sârmă zincată, pentru susținerea unor plante agățătoare sau a ramurilor unor copaci a căror creștere este dirijată de om. **5** *sn* (Pex) Arbore sau arbori fructiferi ale căror ramuri sunt susținute pe un schelet de fire de sârmă zincată. **6** *sn* (Pex) Sistem de aranjare și de susținere a plantelor cu ajutorul unui spalier (**4**). **7** *sn* (Îvr; îs) *Contra-spalir* Schelet din lemn plasat la oarecare distanță de un spalier (**4**), care servește la susținerea ramurilor arborilor fructiferi mai puțin înalți. **8** *sn* (Pex) Șir. **9** *sn* Aparat de gimnastică format din bare de lemn orizontale și paralele prinse de un schelet fixat pe perete. **10** *sn* (Buc; îf *spalir*) Riglă foarte îngustă și lungă de câțiva metri. **11** *sm* (Buc; îf *spalir*) Persoană care confecționează spalire (**10**).
spalir *sn* vz **spalier**
spalt[1] *sn* [At: VALIAN, V. / Pl: *~uri* / E: fr **spalt**] (Înv) Piatră folosită în topitorie pentru a facilita fuziunea anumitor metale.
spalt[2] *sn* vz **spalt**[1]
spamă *sf* vz **spegmă**
span[1] *sm* vz **span**[2]
span[2] *s* [At: MĂS. GR. 83/17 / Pl: ? / E: eg **span**] (Îvr) Palmă[1].
spanac *sm* [At: ANON. CAR. / V: (îvp) ***spăn~***, (îrg) ***spinat, șpinat***, (reg) ***~ace, spănat, ~nat, spenos, spin~, spinață** sf*, ***spinot, spân~, spânat, sfa~*** (Pl *sfanace*) *sn*, ***șp~, spăn~, spânat, spenat, spenog, spenot, spinod***, (înv) ***spanachi, spinață** sf* / Pl: (rar) *~aci*, (pop) *~ace* sn, (îvr) *~uri* sn / E: ngr **σπανάκι**, bg **спанак**] **1** (Șîc **~comun, ~de-grădină**) Plantă leguminoasă anuală, din familia chenopodiaceelor, cu frunze comestibile mari, cărnoase, triunghiulare sau alungite (și gofrate), de culoare verde-închis, foarte bogată în substanțe nutritive, în săruri minerale și vitamine, cu flori verzi unisexuate, dispuse în spice terminale sau așezate la baza frunzelor Si: (reg) *drăgăvii* (8) (*Spinacia oleracea*). **2** (Prc) Frunzele comestibile ale spanacului (**1**) folosite la preparatul unor mâncăruri. **3** (Îc) **~ul-ciobanilor** (ori **~ul-stânelor, ~ul-oilor, ~ul-porcilor, ~porcesc**) Plantă erbacee din familia chenopodiaceelor, cu frunze triunghiulare, cu flori verzi dispuse în raceme compuse false, sau așezate la baza frunzelor, care crește în zone muntoase Si: (reg) *dalac* (5), *buruiana-spurcului, fierul-plugului, fraga-tătarului, iarbă-înfăinată, iarba-piciorul-gâștei, iarba-spurcului, lobodă-albă* (*Chenopodium bonus-henricus*). **4** (Îc) **~porcesc** Plantă erbacee din familia chenopodiaceelor, cu frunze ascuțite, dințate și cu flori verzi dispuse în panicule, care crește sălbatic Si: (reg) *cione, lobodă, papelă, tămâioară, tămâiță, buruiană-de-babă-rea, buruiană-de-beșica-cea-rea, frunze-de-piatră, iarba-zgăibii, lobodă-puturoasă, piciorul-gâștii, talpa-gâștii* (*Chenopodium hybrinum*). **5** (Bot; îc) **~sălbatic** (sau **~alb, ~porcesc**) Lobodă (*Chenopodium album*). **6** (Bot; reg; îc) **~puturos** Lobodă puturoasă (*Chenopodium vulvaria*). **7** (Bot; reg; îc) **~englezesc** (sau **~de-Anglia**) Ștevie (*Rumex patientia*). **8** (Pex) Fel de mâncare preparat din frunzele de spanac (**1**). **9** (Fig) Lucru fără valoare. **10** (Fig) Lucru lipsit de importanță Si: *fleac*[1] (**1**).
spanace *sn* vz **spanac**
spanar *sn* [At: A V, 25 / Pl: *~e* / E: nct] (Reg) Cuțit pentru făcut draniță.
spancă [At: ȘĂINEANU[2] / V: (reg) ***spaoa~, spioangă*** / Pl: *~nce* / E: rs **шпанка**] **1-2** *sf, a* (Oaie sau varietate de oi) cu lână creață, moale și fină, rezultată din încrucișarea raselor merinos cu țigaie Si: (rar) *spanioală* (**11-12**). **3** *a* (D. lână) Care este obținut de la oi spance (**1**).
spanceli *v* vz **spanciuli**
spancelit, ~ă *a* vz **spanciulit**
spanchilit, ~ă *a* vz **spanciulit**
spanchiu, ~ie *a* vz **zbanghiu**
spancilit, ~ă vz **spanciulit**
spanciuli *vr* [At: MIRONESCU, S. 228 / V: ***~celi, ~nhili*** / Pzi: *~lesc* / E: ns cf *poncioli*] (Mol; Trs) **1-2** A se alinta[1] (**4-5**).
spanciulit, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / V: ***~cil~, ~cel~, ~chil~, ~nhil~, ~arhil~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: **spanciuli**] **1** Alintat[2] (**3**). **2** Mofturos. **3** Arogant (**2**). **4** Afectat[2] (**3**).
spangă *sf* [At: NECULCE, L. 246 / V: ***~agă*** (Pl: *spăgi*, (înv) *spege*, (reg) *speghi*), ***spagă, sp~***, (reg) ***spancă*** / Pl: *spăngi* / E: pn **szpaga**, rs **шпага**] **1** (Înv) Spadă (**1**). **2** (Pgn) Orice armă albă lungă. **3** (Rar; îlav) **Cu spanga** Cu forța. **4** (Îe) **A lua** (sau **a aduce** etc. pe cineva) **în(tre) spăngi** (sau **în ~**) A lua (sau a aduce pe cineva) cu forța. **5** (Îae) A brutaliza (pe cineva). **6** (Înv) **A lăsa** (pe cineva) **în ~** A sărăci (3). **7** (Reg; îf *spangă*) Șiș[2].
spanghie *sf* [At: MAT. FOLK. 512 / Pl: ? / E: nct] Material textil nedefinit mai îndeaproape.
spanhili *v* vz **spanciuli**
spanhilit, ~ă *a* vz **spanciulit**

spanioală sf, a vz ***spaniol***

spaniol, ~ă [At: URECHE, L. 161 / P: *~ni-ol* / V: (înv) ***~oală*** *a, sf,* ***~or, is~, isp~, sp~*** (S și: *spagnol*), (îvr) ***spenior*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***espagnol***, it ***spagnolo***] **1** *smf* Persoană care face parte din populația de baza a Spaniei Si: (liv) *hispanic*. **2** *smp* Popor care trăiește în Spania Si: (liv) *hispanic*. **3-4** *a* Care aparține Spaniei sau populației ei Si: (liv) *hispanic*, (înv) *spaniolesc* **(1-2)**. **5-6** *a* Privitor la Spania sau la populația ei Si: (liv) *hispanic*, (înv) *spaniolesc* **(3-4)**. **7-8** *smf, a* (Persoană) originar(ă) din Spania Si: (liv) *hispanic*, (înv) *spaniolesc* **(5)**. **9** *a* (Îs) *Gripă ~ă* Formă de gripă forte gravă, contagioasă, răspândită din Spania pe întregul glob, după primul război mondial. **10** *sf* Limba vorbită de spanioli **(2)** și de unele popoare din America Latină Si: *spaniolească* **(6)**. **11-12** *sf, a* (Asr; îf *spanioală*) (Oaie sau varietate de oi) spancă **(1-2)**. **13-14** *sf, a* (Găină sau rasă de găini) cu penele de culoare neagră cu reflexe metalice, cu bărbia albă și bună ouătoare.

spaniolesc, ~ească *a* [At: ANON. CAR. / P: *~ni-o~* / V: ***speniorese*** / Pl: *~ești* / E: ***spaniol*** + *-esc*] **1-5** *a* (Înv) Spaniol **(3-6, 8)**. **6** *sf* Spaniolă **(10)**.

spaniolește *av* [At: ANON. CAR. / P: *~ni-o~* / V: (înv) ***speniore~*** / E: ***spaniol*** + *-ește*] **1** În felul spaniolilor **(1-2)**. **2** În spaniolă **(10)**.

spanioli *vt* [At: I. VĂCĂRESCUL, P. 354/14 / P: *~ni-o~* / Pzi: *~lesc* / E: ***spaniol*** cf fr *espagnoliser*] (Îvr; c. i. persoane) **1** A atribui obiceiuri, maniere de spaniol **(1-2)**. **2** A considera drept spaniol **(1)**.

spaniolism *sn* [At: OPRESCU, A. M. 36 / P: *~ni-o~* / E: ***spaniol*** + *-ism* cf fr *espagnolisme*] (Liv) Comportament vioi, pasionat, specific spaniolilor **(2)**.

spanioloaică *sf* [At: DM / P: *~ni-o~* / Pl: *~ice* / E: ***spaniol*** + *-oaică*] (Rar) Spaniolă **(1)**.

spanior, ~ă *smf, a* vz ***spaniol***

spanj *sm* vz ***spânz***[1]

spanț[1] *sm* vz ***spânz***

spanț[2] *sn* vz ***spaț***

spanz *sm* vz ***spânz***[1]

spaoancă *sf* vz ***spancă***

sparadrap *s* [At: ANTONESCU, D / Pl: ? E: fr ***sparadrap***] (Înv) Emplastru.

sparang *sm* vz ***sparanghel***

sparangă *sf* vz ***sparanghel***

sparange *sm* vz ***sparanghel***

sparangel *sm* vz ***sparanghel***

sparanghel *sm* [At: MÎNCĂRILE, 51/7 / V: (îrg) ***~ngă*** *sf,* ***~rgă*** *sf,* (reg) ***~ng, ~ngin, sparangă*** *sf,* ***sparangină*** *sf,* ***sperenghea*** (A: nct) *sf,* ***spergă*** *sf,* ***spergea*** (A: nct) *sf,* ***sperghe*** *sf,* ***sperghea*** (A: nct) *sf,* ***sperghie*** *sf,* ***asperag, spargă*** *sf,* (îvr) ***~ghi*** *smp,* ***~nge, ~ngel, sparanghel, sparghel*** (A: nct), ***sparangă*** *sf* / Pl: *~i* / E: ngr ***σπαράγγι***] **1** (Șîc **~bun**) Plantă leguminoasă perenă din familia liliaceelor, cu rădăcini numeroase de formă cilindrică de la baza cărora pornesc lăstari cărnoși de culoare gălbuie, comestibili, care formează tulpini verzi, bogat ramificate, cu frunze mici, reduse la solzi membranoși, și cu flori mici albe-verzui Si: (reg) *păr, coasta-dracului, coasta-vrăjmașului, iepurel, ragila-pământului, umbra-cucului, umbra-iepurelui* (*Asparagus officinalis*). **2** (Prc) Lăstarii tineri, comestibili ai sparanghelului **(1)**, folosiți la preparatul unor mâncăruri. **3** (Bot; reg; îf *sparangină*) Vițelar (*Anthoxanthum odoratum*). **4** (Bot; reg; îc) **~nga-de-brădet** Sugătoare (*Monotropa hipopitys*). **5** (Pex) Fel de mâncare preparat din lăstarii tineri ai sparanghelului **(1)**.

sparanghi *smp* vz ***sparanghel***

sparangin *sm* vz ***sparanghel***

sparcetă *sf* [At: BRANDZA, FL. 100 / V: (reg) ***~che~, ~rse~, ~rțet*** *sm,* ***~rțe~, ~rze~, pa~***, (îvr) ***esparse~*** / Pl: *~te* / E: fr ***esparcette*** cf ger *Esparsette*] **1** (Șîc **~comună**) Plantă erbacee din familia leguminoaselor cu tulpina ascendentă, simplă sau ramificată, cu flori roșii sau roz dispuse în ciorchini la baza frunzelor, cu fructul în formă de păstaie care se cultivă ca plantă furajeră Si: (reg) *bortocină, trifoi, iarbă-săracă* (*Onobrychis viciaefolia*). **2** (Șîc **~de-munte**) Mică plantă păroasă, cu tulpina întinsă pe pământ, cu flori mari de culoare roșie sau violetă (*Onobrychis transilvanica*).

sparchetă *sf* vz ***sparcetă***

spardec *sn* [At: LTR[2] / S și: *~eck* / Pl: *~uri* / E: eg. fr ***spardeck***] **1** Punte continuă pe velierele vechi. **2** Punte ușoară care acoperă cabinele și încăperile de pe coverta unui pachebot.

spargabil, ~ă *a* [At: BREZOIANU, A. 338/30 / Pl: *~i, ~e* / E: ***sparge*** + *-abil* după fr *cassable*] (Îvr; d. fructe sau d. carnea lor) Care se sparge ușor.

sparganiu *sms* [At: BREZOIANU, A. 394/10 / E: lat ***Sparganium*** (ramosum)] (Bot; înv) Șovar (*Sparganium ramosum*).

spargă *sf* vz ***sparanghel***

sparge [At: PSALT. 147 / Pzi: *sparg*, 4 și: (reg) *spărgem* / E: ml ***spargere***] **1-2** *vtr* A (se) desființa prin îndepărtarea elementelor componenete în direcții diferite Si: *a (se) destrăma* **(7-8)**, *a (se) dispersa* **(1)**, *a (se) dizolva* **(1-2)**, *a (se) împrăștia, a (se) răsfira, a (se) răspândi, a (se) răzleți, a (se) spulbera*, (rar) *a (se) răzmeți*, (pop) *a (se) răzni, a (se) vântura*, (îrg) *a (se) rașchira, a (se) spargălui* **(1-2)**, *a (se) spârcui*, (înv) *a (se) scociorî, a (se) scodoli*, (reg) *a (se) vărzui, a (se) zburătăci*. **3** *vr* (Îvp; d. așezări, unități teritorial-administative etc.) A se desființa **(1-2)**. **4-5** *vtr* (Îvp; pex; d. așezări, unități teritorial-administative etc.) A decădea **(1)**. **6-7** *vtr* (Îvp; fig; c. i. oștiri, grupuri de oameni înarmați) A (se) împrăștia. **8** *vt* (Îvp; fig; pex; c. i. oștiri, grupuri de oameni înarmați) A înfrânge. **9-10** *vtr* (D. adunări; pex, d. petreceri, jocuri etc.) A (se) încheia prin plecarea participanților Si: (pop) *a (se) strica*, (reg) *a (se) spărgălui* **(6)**, *a (se) spărgui*. **11-12** *vti* (Reg; c. i. grămezi de obiecte de același fel) A scoate o parte din... **13-14** *vti* (Reg; pex) A umbla la... **15-16** *vti* (Reg; pex) A începe. **17-18** *vtr* (D. corpuri solide) A (se) preface prin lovire, presare etc. în bucăți. **19-20** *vtr* (D. corpuri solide) A produce sau a căpăta prin lovire, presare etc. crăpături, plesnituri care precedă sfărâmarea Si: *a (se) ciobi* **(2)**, *a (se) ciocni* **(6)**, *a (se) crăpa* **(5-6)**, *a (se) fisura* **(1-2)**, *a (se) plesni, a (se) pocni*, (rar) *a (se) strivi*, (pop) *a (se) strica*. **21** *vr* (Îe) **A se ~ în capul cuiva** A suporta consecințele neplăcute ale unei fapte, situații etc. de care nu este vinovat Si: (pfm) *a trage ponoasele (cuiva)*, (pop) *a trage păcatele (cuiva)*. **22** *vr* (Mol; fig; d. oameni) A răcni[1]. **23-24** *vtr* A (se) lovi puternic, producând fracturi Si: *a (se) fractura* **(1, 3)**. **25-26** *vtr* (Pex) A (se) desface în două sau mai multe părți Si: *a (se) crăpa* **(1-2)**, *a (se) despica* **(1-2)**. **27-28** *vtr* (D. ființe sau părți ale corpului lor) A (se) produce prin lovire, prin înțepare etc. traumatisme sau răni adânci. **29** *vt* (D. ziduri, construcții etc.) A face o deschizătură. **30** *vt* (Asr; pex; d. ziduri, construcții etc.) A dărâma **(3)**. **31** *vt* (Pgn) A distruge **(1)**. **32** *vt* (Pfm; îc) **A(-i) ~ casa** (sau **casele**, liv, **menajul**, înv, **căscioara**, reg, **căsnicia**) (cuiva) A strica buna înțelegere dintr-o căsnicie. **33** *vt* (Pfm; îae) A contribui efectiv la destrămarea căsniciei cuiva. **34-35** *vtr* (Reg; d. zăpadă) A (se) topi. **36** *vt* (Înv) A încălca (legi, convenții, angajamente etc.) **37** *vt* (Înv) A anula (legi, convenții, angajamente etc.). **38** *vt* (Îe) **A ~ norma** A depăși cantitatea de lucru prevăzută pentru o unitate de timp. **39** *vt* (Îe) **A ~ banca** (sau, înv, **bancul**) A câștiga dintr-o dată toți banii puși în joc de bancher în cadrul jocurilor de noroc. **40** *vr* (Asr; d. proiectile, bombe etc.) A exploda **(1)**. **41-42** *vir* (Înv; d. conflicte) A se declanșa **(1-2)**. **43-44** *vtrp* (D. semințe, fructe, alimente etc. cu înveliș tare) A (se) desface învelișul pentru a extrage conținutul Si: (pop) *a (se) strica*, (reg) *a (se) zdrobi*. **45-46** *vtrp* (Îvp) A (se) desțeleni terenuri, livezi, pășuni etc. **47-48** *vtrp* (Înv; pgn) A (se) ara[4]. **49** *vt* (Reg; îe) **A ~ pământul** A controbăi după ceva. **50** *vt* (Pop; cu complemetul „pământul") A sfărâma **(3-4)**. **51-52** *vtr* (D. picături) A se desface și a se împrăștia în cantități mici, prin căderea, scurgerea etc., cu un zgomot specific, pe o suprafață tare. **53-54** *vtr* (D. valuri) A se desface și a se împrăștia în stropi, prin izbirea, cu un zgomot specific, de țărm, de stânci, de un obiect solid etc. **55** *vr* (D. nori) A se transforma în ploaie. **56** *vr* (D. ploaie) A începe să curgă brusc și cu putere. **57** *vt* (C. i. lemne tăiate) A desface în bucăți mai subțiri Si: *a crăpa* **(1)**, *a despica* **(1)**, (reg) *a zdrobi*. **58** *vt* (Înv; d. scrisori, acte sau sigiliile lor) A rupe. **59** *vt* (Înv;

pex; d. scrisori, acte sau sigiliile lor) A distruge (1). **60-61** *vtr* (Îvp; d. îmbrăcăminte, țesături, hârtii etc.) A (se) sfâșia. **62-63** *vtr* (Îvp; d. îmbrăcăminte, țesături, hârtii etc.) A (se) găuri (3). **64-65** *vtr* (Îvp; pex; d. îmbrăcăminte și încălțăminte) A (se) uza. **66** *vt* (D. țesături; îe) **S-o** (sau **să-l**) **~rgi cu limba** Foarte subțire. **67** *vt* (Pop; îe) **Pe unde și-a ~rt dracul opincile** Undeva foarte departe Si: (fam) *la dracu-n praznic*. **68-69** *vtrp* (D. legume, fructe) A (se) desface în bucăți prin apăsare sau prin lovire puternică care modifică forma și consistența Si: *a (se) bate, a (se) lovi, a (se) storci, a (se) terciui, a (se) zdrobi*, (reg) *a (se) meci*[1], *a (se) storcoși, a (se) toroști, a (se) zdruci*. **70-71** *vtri* (Pfm; d. abcese, bășici etc.) A (se) deschide (**59-60**). **72** *vr* (Îe) **A se ~ buba** (sau **buboiul**) A se da totul pe față. **73-74** *vtrp* (Îvp; d. ființe sau părți ale corpului lor) A (se) spinteca (**1-2**). **75-76** *vtr* (Îvp; pex; d. ființe sau părți ale corpului lor) A (se) răni[1]. **77** *vt* (Îe) **A(-i) ~ urechile** (sau **timpanul, timpanele**, rar. **timpanul urechilor, capul**) **cuiva** A produce zgomote stridente, supărătoare. **78** *vi* (Îae) A vorbi foarte tare Si: *a răcni*[1], *a striga, a țipa, a urla, a vocifera, a zbiera*, (reg) *a toi*[4]. **79** *vt* (Reg; d. alimente, băuturi alcoolice sau fermentate; îe) **A ~ gura (cuiva)** A avea o concentrație foarte mare. **80** *vt* (Reg; d. alimente; îae) A fi foarte condimentat. **81** *vt* (Îvp; c. i. oameni sau vite) A înjunghia. **82** *vt* (Îvp; c. i. oameni sau vite) A sfâșia. **83** *vt* (Îvp; pex; c. i. oameni sau vite) A omorî. **84** *vr* (Îvp) A muri[1]. **85-86** *vir* (Șfg) A pătrunde undeva croindu-și drum printre... **87-88** *vir* (Șfg) A trece cu greu prin... **89** *vt* (Îe) **A ~ frontul** A pătrunde forțat în liniile inamicului. **90** *vt* (Înv; îe) **A-și ~ drum** (sau **cale**) A-și face loc de trecere. **91** *vt* (Reg; fig) A purta până la capăt bătălii, războaie etc. **92** *vt* (C. i. uși, încuietori etc.) A deschide prin forțare. **93** *vt* (C. i. clădiri, încăperi închise) A pătrunde cu forța, pentru a face rău, a fura etc. Si: *a forța* (3), *a viola*, (îvp) *a strica*, (înv) *a silnici*. **94** *vt* (Pex) A fura prin efracție. **95** *vt* (Pgn) A prăda.

spargere *sf* [At: CORESI, EV. 194 / Pl: *~ri* / E: ***sparge***] **1** (Rar) Împrăștiere a unui grup de obiecte, a unor substanțe granuloase etc. Si: (reg) *spărgăluială*. **2** (Mat; îvr) Împărțire. **3** (Înv) Împrăștiere a unei armate Si: *spart*[1] (**1**). **4** (Înv; pex) Înfrângere. **5** (Înv; pex) Nimicire. **6** Încheiere a unei adunări, a unei petreceri etc. prin plecarea participanților Si: *spart*[1] (**4**). **7** (Reg; îs) *~a manevrelor* Horă nedefinită mai îndeaproape. **8** Prefacere a unui corp solid în bucăți mici prin lovire, presare etc. Si: *rupere, spart*[1] (**8**), *zdrobire*. **9** (Pop; pex) Sfărâmare (**2**). **10** Producere de crăpături, plesnituri etc. prin lovire, presare etc. Si: *ciobire* (**2**), *ciocnire* (**1**), *ciocnit*[1] (**1**), *crăpat*[1] (**3**), *fisurare, plesnire, pocnire, spart*[1] (**10**), (îvr) *spărtură* (**1**). **11** Lovire puternică și violentă a (oaselor) capului oamenilor (sau a altor ființe), care produce fracturi Si: *fracturare* (**1**), *spart*[1] (**11**). **12** (Pex) Desfacere în două sau mai multe părți Si: *crapat*[1] (**1**), *despicare* (**1**), *despicat*[1] (**1**), *spart*[1] (**12**). **13** Producere prin lovire, înțepare etc. de traumatisme sau răni adânci ființelor sau unor părți ale corpului acestora Si: *spart*[1] (**13**). **14** (Înv; îs) *~ de cap* Bătaie de cap. **15** Producere a unei deschizături într-un zid, într-o construcție etc. Si: *spart*[1] (**14**), (înv) *spărsătură* (**1**). **16** (Rar; pex) Dărâmare (**5**). **17** (Pgn) Distrugere (**1**). **18** (Înv; îs) *~ de corabie* Naufragiu. **19** (Reg; îs) *~ de casă* Dezbinare produsă între soți. **20** (Reg; îas) Destrămare a unei căsnicii. **21** (Reg; îas) Persoană care provoacă dezbinarea între soți sau destrămarea unei căsnicii. **22** (Înv; fig) Încălcare a unei legi, a unei convenții, a unui angajament etc. **23** (Înv; fig) Anulare a unei convenții, a unei legi, a unui angajament etc. **24** (Înv) Explozie (**1**). **25** (Înv; fig) Declanșare a unui conflict. **26** Desfacere a învelișului tare al unei semințe, al unui fruct, al unui aliment etc. pentru a-i extrage conținutul Si: *spart*[1] (**17**). **27** (Îvp) Desțelenire a unui teren, a unei livezi, pășuni etc. Si: *spart*[1] (**18**). **28** (Îvp; pgn) Arat[1]. **29** Desfacere și împrăștiere a unei picături în cantități mai mici, prin căderea, prin scurgerea etc. cu un zgomot specific pe o suprafață tare Si: (rar) *spart*[1] (**19**). **30** Desfacere și împrăștiere a valurilor în stropi, prin izbirea cu zgomot specific, de țărm, de stânci, de obiecte tari etc. Si: (rar) *spart*[1] (**20**). **31** (Rar) Transformare a norilor în ploaie. **32** Desfacere în bucăți mai subțiri a lemnelor tăiate Si: *crăpat*[1] (**2**), *despicare* (**1**), *despicat*[1] (**1**), *spart*[1] (**21**). **33** (Înv) Rupere a unui act, a unei scrisori sau a sigiliului acestora. **34** (Înv; pex) Distrugere a unui act, a unei scrisori sau a sigiliului acestora. **35** (Îvp) Sfâșiere. **36** (Îvp) Găurire (**2**). **37** (Îvp; pex) Uzare a unui obiect de îmbrăcăminte. **38** Deschidere a unui abces, a unui furuncul etc. Si: *spart*[1] (**22**). **39** (Îvp) Înjunghiere. **40** (Îvp) Sfâșiere. **41** (Îvp; pex) Omor. **42** (Fig) Pătrundere printre... **43** (Fig) Trecere dificilă prin... **44** Deschidere prin forțare a unei uși, a unei încuietori etc. pentru a face rău, pentru a fura etc. Si: *forțare* (**3**), *forțat*[1] (**3**), *spart*[1] (**23**), *violare, violat*[1]. **45** (Pex) Furt prin efracție. **46** (Pgn) Pradă.

sparghete *sfp* vz ***spaghete***

sparghet *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~uri* / E: ***sparge*** + ***gheață*** după fr *briseglasse*, ger *Eisbrecher*] Construcție de lemn în formă de pinten, făcută din piloți și din bare de solidarizare, așezată în amonte de piciorul unui pod pentru a-l apăra de loviturile sloiurilor de gheață sau ale unor corpuri mari, plutitoare.

sparhilit, ~ă *a* vz ***spanciulit***

sparmacet *sn* vz ***spermanțet***

sparos *sm* [At: ANTIPA, P. 274 / Pl: *~oși* / E: ngr **σπάρος**] Pește marin mic, cu corpul înalt și plat, asemănător carasului Si: *caras-de-mare* (*Sargus annularis*).

sparringpartner *sm* [At: M. D. ENC. / Pl: *~i* / E: eg ***sparring-partner***] **1-2** Sportiv sau echipă care servește ca adversar în antrenamentul sau în verificarea valorică a unui alt sportiv sau a unei alte echipe.

sparsetă *sf* vz ***sparcetă***

spart[1] *sns* [At: MIRON COSTIN, O. 173 / E: ***sparge***] **1-4** Spargere (**3-6**) **5** (Îe) **La** (sau, rar, **către, în**) **~ul târgului** (ori, rar, **bâlciului, iarmarocului, oborului**) În ultimul moment. **6** (Îae) La sfârșit. **7** (Îae) Prea târziu. **8-23** Spargere (**8-13, 15-17, 26-27, 29-30, 32, 38, 44**).

spart[2], ***~ă*** [At: ALEXANDRIA (1794), 6/15 / Pl: *~rți, ~e* / E: ***sparge***] **1** *a* Desființat prin îndepărtarea elementelor componente în direcții diferite Si: *destrămat*[2] (**3**), *dispersat* (**1**), *dizolvat* (**2**), *împrăștiat, răsfirat, răspândit, răzlețit*, (rar) *vânturat*, (pop) *răzuit*, (îrg) *rășchirat*[2], (înv) *spărcuit*[2], (reg) *vârzuit*. **2** *a* (Înv; d. așezări omenești, unități teritorial-administrative etc.) Desființat[2] (**1**). **3** *a* (Pex; d. așezări omenești, unități teritorial-administrative etc.) Dezorganizat (**1**). **4** *a* (Pex; d. așezări omenești, unități teritorial-administrative etc.) Decăzut[2] (**1**). **5** *a* (Înv; d. oștiri, grupuri de oameni înarmați etc.) Împrăștiat. **6** *a* (Pex; d. oștiri, grupuri de oameni înarmați etc.) Înfrânt. **7** *a* (Pex; d. oștiri, grupuri de oameni înarmați etc.) Nimicit. **8** *a* (D. adunări, petreceri, jocuri etc.) Încheiat prin împrăștierea participanților. **9** *a* (D. corpuri solide) Prefăcut prin lovire, prin presare etc. în bucăți mici Si: *sfărâmat*[2] (**1**), *zdrobit*. **10** *a* (Pex; d. corpuri solide) Sfărâmat[2] (**2**). **11** *a* (D. corpuri solide) Căruia i s-au produs prin lovire, prin presare etc. crăpături, plesnituri Si: *ciobit* (**2**), *ciocnit*[2] (**2**), *crăpat*[2] (**1**), *fisurat*[2], *plesnit, pocnit*. **12** *a* (Reg; fam; îe) **A fi cu norocul ~ în fund** A fi lipsit de noroc. **13** *a* (D. instrumente muzicale) Care scoate sunete false, stridente și nemelodioase (ca urmare a lipsei de acordaj, a uzurii etc.). **14** *a* (Pex) Foarte uzat. **15** *a* (D. sunete, d. voce, d. râs etc.) Lipsit de muzicalitate. **16-17** *av, a* (Pex) (În mod) alterat prin slăbire și prin îngroșare din cauza inflamării laringelui sau a coardelor vocale Si: *dogit* (**3**), *hârâit*[2] (**2**), *hârâitor* (**2**), *răgușit*, (reg) *siteav*. **18** *a* (D. capul oamenilor ori al altor ființe sau d. oasele acestuia) Căruia i s-au produs prin lovire puternică fracturi Si: *fracturat*[2] (**1**). **19** *a* (Pex; d. capul oamenilor ori al altor ființe sau d. oasele acestuia) Care a fost desfăcut în două sau mai multe părți Si: *crăpat*[2], *despicat*[2] (**1**). **20** *a* (D. ființe sau d. părți ale corpului lor) Căruia i s-au produs prin lovire, prin înțepare etc. traumatisme sau răni adânci. **21** *a* (D. ziduri, construcții, părți de construcții etc.) Căruia i s-a făcut o deschizătură. **22** *a* (Asr; pex; d. ziduri, construcții, părți de construcții etc.) Dărâmat[2] (**3**). **23** *a* (Pgn; ziduri, construcții, părți de construcții etc.) Distrus (**1**). **24** *a* (Îvp; d. terenuri, livezi, pășuni) Desțelenit. **25** *a* (Pgn; d. terenuri) Arat[2]. **26** *a* (Pex; d. terenuri) Răscolit. **27** *a* (D. drumuri) Desfundat[2] (**8**). **28** *a* (D. picături) Desfăcut și împrăștiat în cantități mai mici, prin căderea, prin scurgerea etc., cu un zgomot specific, pe o suprafață tare. **29** *a* (D. valuri) Desfăcut și împrăștiat în stropi prin izbirea, cu un zgomot specific, de țărm, de stânci,

de obiecte tari etc. 30 *a* (D. lemne tăiate) Desfăcut în bucăți mai subțiri Si: *crăpat*[2], *despicat*[2], *spintecat*[2], (reg) *sfărâmat*[2]. 31 *a* (Îvp; d. obiecte de îmbrăcăminte, țesături, hârtii etc.) Sfâșiat (2). 32 *a* (Îvp; d. obiecte de îmbrăcăminte, țesături, hârtii etc.) Găurit (prin uzare). 33 *a* (Rar; pex; mai ales d. obiecte de îmbrăcăminte sau d. încălțăminte) Uzat. 34 *a* (Îs) *Broderie ~ă* Tip de broderie în care cusătura plină alternează cu părți decupate sau cu găuri. 35 *a* (D. legume, fructe) Desfăcut în bucăți prin apăsare sau prin lovire puternică care modifică forma și consistența Si: *bătut*[2], *lovit*, *storcit*, *terciuit*, *zdrobit*, (pop) *stricat*[2], (reg) *mecit*, *storcoșit*. 36 *a* (Reg; d. zăpadă) Muiat[2]. 37 *a* (Reg; d. zăpadă) Topit[2]. 38 *a* (D. uși, încuietori etc.) Deschis prin forțare Si: *forțat*[2] (6). 39 *a* (D. încăperi, mobile, obiecte etc. încuiate) În care s-a pătruns cu forța în scopul de a face rău, de a fura etc. 40 *a* (Fam; pex) Prădat[2]. 41 *a* (Îe) **(A fi) mână ~ă** (A fi) risipitor. 42 *a* (Îe) **A mânca de parc-ar fi ~** Se spune despre cineva care mănâncă foarte mult și cu lăcomie.

spartachiadă *sf* [At: DL / P: *~chi-a~* / Pl: *~de* / E: rs **спартакиада**] (Iuz) Competiție sportivă de amploare, care cuprinde mai multe discipline, având la bază un sistem cu faze eliminatorii, de regulă, fiind însoțită de ansambluri și demonstrații sportive de masă.

spartan, ~ă [At: NICOLAU, P. 25/25 / V: (îvr) ***~ten*** / Pl: *~i*, *~e* / E: ***Sparta*** + *-an*] 1 *smf* Persoană care făcea parte din populația vechiului polis Sparta Si: (rar) *spartiat* (1). 2 *smp* Populație care trăia în vechea Spartă Si: (rar) *spartiat* (2). 3-4 *a* Care aparține Spartei sau populației ei Si: (rar) *spartiat* (4-5), (înv) *spataniceșc* (1-2), (îvr) *spartanic* (1-2). 5-6 *a* Privitor la Sparta sau la populația ei Si: (rar) *spartiat* (6-7), (înv) *spartanicesc* (3-4), (îvr) *spartanic* (3-4). 7 *a* În felul spartanilor (2) Si: (rar) *spartiat* (8), (înv) *spartanicesc* (5), (îvr) *spartanic* (5). 8 *a* Originar din Sparta Si: (rar) *spartiat* (9), (înv) *spartanicesc* (6), (îvr) *spartanic* (6). 9 *a* (Liv; fig; pex) Sever (1). 10 *smf* (Liv; fig; pex) Persoană cu concepții și moravuri austere.

spartanic, ~ă *a* [At: SĂULESCU, HR. II, 363/20 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***spartan*** + *-ic*] (Îvr) 1-7 Spartan (3-9).

spartanicesc, ~ească *a* [At: NICOLAU, P. 18/4 / Pl: *~ești* / E: ***spartan*** + *-icesc*] (Înv) 1-7 Spartan (3-9).

spartă[1] *sfs* [At: GHEȚIE, R. M. / V: (reg) ***~tie*** / E: ns cf *spart*[2]] (Bot) 1 (Reg) Drobiță (*Genista tinctoria*). 2 (Reg; îf *spartie*) Bujor (1) (*Paeonia officinalis*). 3 (Rar) Alfa[2] (1) (*Stipa tenacissima*).

spartă[2] *sfs* [At: ȘĂINEANU[2] / E: fr ***sparte***] Plantă erbacee din familia gramineelor cu tulpina înaltă și subțire, terminată printr-un spic, răspândită în unele țări din nordul Africii și din sudul Europei și folosită pentru diverse împletituri (*Lygeum spartum*).

sparteină *sfs* [At: DER / P: *~te-i~* / E: fr ***spartéine***] Alcaloid extras dintr-o plantă exotică (*Sparticum scoparium*) utilizat ca tonic cardiac și diuretic.

sparten, ~ă *smf*, *a* vz ***spartan***

spartiat, ~ă [At: DN[2] / P: *~ti-at* / Pl: *~ați*, *~e* / E: fr ***spartiate***] (Rar) 1-2 *smf* Spartan (1-2). 3 *smf* Cetățean cu drepturi depline în vechea Spartă. 4-10 *a* Spartan (3-9).

spartie *sf* vz ***spartă***

sparțet *sm* vz ***sparcetă***

sparțetă *sf* vz ***sparcetă***

sparzetă *sf* vz ***sparcetă***

spas *sn* vz ***spaț[1]***

spasm [At: MEȘT. DOFT. I 34[v]/19 / V: (înv) ***~asmos***, ***~azm***, ***~azmos***, (reg) ***~ă*** *sf* / Pl: *~e*, *~uri*, (îvr) *~i* sm / E: fr ***spasme***, ngr **σπασμός**] 1 *sn* Contracție involuntară, bruscă și puternică a unuia sau a mai multor mușchi, provocată de iritația unor terminații nervoase sau de leziunea centrilor nervoși Si: *convulsie* (1), (înv) *săltătoarea*, *strânsoare* Vz *crispare*, *tremur*. 2 *sn* (Îvr; îs) *Spazmul cel mare* Tetanos. 3 *sn* Scuturătură (7). 4 *sf* (Mtp; îf *spasma*) Numele unor boli (mai ales la copii) cu manifestări diverse, grave, considerate a fi provocate de samcă Si: (pop) *samcă*. 5 *sf* (Reg; îf *spasmă*) Epilepsie (1).

spasmatic, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***spasm*** + *-atic*] (Îvr) 1-5 Spasmodic (1-5).

spasmă *sf* vz ***spasm***

spasmodic, ~ă *a* [At: CR (1829), 225[2]/1 / V: (înv) ***~otic***, ***~azm~***, ***~azmotic*** / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***spasmodique***] 1 Privitor la spasm (1) Si: *convulsiv* (1), (liv) *spastic* (1), (îvr) *spasmatic* (1), *spasmologic* (1), *spasmos*[2] (1), *spazmaticesc* (1). 2 Specific spasmului (2) Si: *convulsiv* (2), (liv) *spastic* (2), (îvr) *spasmatic* (2), *spasmologic* (2), *spasmos*[2] (2), *spazmaticesc* (2). 3 Care se manifestă prin spasme (1) Si: *convulsiv* (6), (liv) *spastic* (3), (îvr) *spasmatic* (3), *spasmologic* (3), *spasmos*[2] (3), *spazmaticesc* (3). 4 Însoțit de spasme (1) Si: *convulsiv* (7), (liv) *spastic* (4), (îvr) *spasmatic* (4), *spasmologic* (4), *spasmos*[2] (4), *spazmaticesc* (4), *strângător* (7). 5 (D. râs sau d. plâns) Cu hohote (care provoacă scuturături ale corpului) Si: *dezlănțuit* (1). 6 (Rar) Antispastic (2).

spasmofil *sm* [At: YGREC, M.N. 493 / Pl: *~i* / E: drr ***spasmofilie***] Persoană care suferă de spasmofilie.

spasmofilic, ~ă *smf*, *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ns cf ger *spasmophil*] 1-2 (Suferind) de spasmofilie.

spasmofilie *sfs* [At: YGREC, M. N. / E: fr ***spasmophilie***] 1 Sindrom care apare mai ales la copii, caracterizat prin hiperexcitabilitate neuromusculară și electrică, însoțită de spasme (1), datorat de obicei insuficienței glandelor paratiroide, carențelor alimentare, scăderii calcemiei etc. 2 Tetanie lentă.

spasmogen, ~ă *a* [At: DN[2] / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***spasmogène***] 1-2 Care provoacă sau care poate provoca o stare spasmodică (3).

spasmolitic, ~ă *sn*, *a* [At: BELEA, P. A. 272 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***spasmolithyque***] 1-2 (Medicament) care are proprietatea de a reduce tonusul și spasmul mușchilor netezi, provocând o relaxare sau atenuând durerile care însoțesc stări spastice Si: *antispastic* (1-2).

spasmologic, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***spasmologie*** css] (Îvr) 1-5 Spasmodic (1-5).

spasmologie *sfs* [At: I. GOLESCU, C. / E: fr ***spasmologie***] (Înv) Disciplină medicală care se ocupă cu studiul spasmelor (1).

spasmos[1] *sn* vz ***spasm***

spasmos[2], ~oasă *a* [At: VASICI, M. I., 200/9 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***spasm*** + *-os*] (Îvr) 1-5 Spasmodic (1-5).

spasmotic, ~ă *a* vz ***spasmodic***

spasmoticește *av* [At: NEGRUZZI, S. III, 300 / E: ***spasmotic*** + *-ește*] (Îvr) 1-5 În mod spasmodic (1-5).

spastic, ~ă *a* [At: DER / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***spastique***] (Liv) 1-5 Spasmodic (1-5).

spaț[1] *sn* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~uri* / E: fr ***spath***, ger ***Spath***] 1 Nume dat mai multor substanțe minerale cristalizate. 2 (Îs) *~ de Islanda* Varietate de calcit, incolor sau ușor colorat, caracterizat prin perfecta transparență a cristalelor, utilizat la construirea diverselor instrumente optice.

spaț[2] *sn* vz ***spaț[1]***

spaț[3] *s* vz ***spată[2]***

spatarează *sf* vz ***speterează[1]***

spată[1] *sf* [At: PSALT. 35 / Pl: *spete*, (îrg) *~te*, *speți* / E: ml ***spatha***] 1 (Îvp; mpl) Omoplat. 2 (Îvp; mpl) Regiune a corpului omenesc corespunzătoare omoplatului. 3 (Înv; pgn) Spate (1). 4 (Înv; îla) **Lat** (sau **larg**) **în spete** Lat în spate. 5 (Înv; îla) **Adus de spete** Ghebos (3). 6 (Înv; îlav) **În spete** În spate. 7 (Înv; îlpp) **În spetele cuiva** În spatele cuiva. 8 (Îvr; îe) **A pune spete** A întoarce spatele. 9 (Înv; îe) **A da la spete** A da la spate. 10 (Prin sinecdocă) Persoană. 11 Parte a unui obiect de îmbrăcăminte care acoperă spata (1). 12 (Îrg; pan) Spătar[3] (1). 13 (Fig; lpl) Protecție. 14 Fiecare dintre cele două oase scapulare la animalele patrupede. 15 Regiunea corpului corespunzătoare celor două oase scapulare la animalele patrupede Si: (reg) *arm* (1). 16 (Reg; pex) Coapsă[1] (1). 17 (Îvp; pgn; lpl) Spate (44). 18 (Trs; lpl) Greabăn (1). 19 Partea musculoasă de pe porțiunea superioară a membrelor anterioare, la unele animale patrupede, folosită în alimentație. 20 (Pan) Creastă a unui val de apă. 21 (Îvp) Spadă (1). 22 Piesă la războiul de țesut constituită dintr-un sistem de lamele paralele, fixate la ambele capete, care formează un fel

de pieptene montat în vatală, cu ajutorul căruia firele de urzeală sunt menținute la distanțe fixe unul de altul. **23** (Reg) Scândură mică peste care se petrece sfoara când se împletește o plasă sau o rețea. **24** (Îrg) Lamă de metal care formează limba meliței, brăzdarul plugului etc. **25** (Rar) Cotor (de carte). **26** (Mar; Trs) Joagăr. **27** (Bot; reg; îc) **~ta-dracului** Ferigă (7) (*Dryopteris filix-mas*). **28** (Bot; reg; îac) Ferigă (8) (*Dryopteris spinulosa*). **29** (Bot; reg; îac) Ferigă (5) (*Matteucia struthiopteris*). **30** (Bot; reg; îac; șîc **~ta-porumbului**) Ferigă (9) de câmp (*Pteridium aquilinium*). **31** (Bot; reg; îac) Năvalnic (*Phyllitis scolopendrium*). **32** (Bot; reg; îac; șîc **~-lată**, **~-de-codru**) Zmeoaică (*Laserpitium latifolium*).

spată[2] *sf* [At: GRECESCU, FL. 568 / V: (rar) ***spat*** *s* / Pl: *~te* / E: fr ***spathe***, lat ***spatha***] Bractee în formă de cornet, de obicei de culoare verde, care acoperă unele inflorescențe, în faza de boboc.

spatâr *sn* vz ***spătar***[3]

spate *sn* [At: ANON. CAR. / Pl: ~, (reg) *~turi* / E: ml ***spatha***] **1** (Îvp: lpl cu valoare de singular) Partea posterioară a corpului omenesc corespunzătoare regiunii dorsale a coloanei vertebrale, cuprinsă între gât și regiunea lombară Si: *spinare* **(1)**, (îvp) *spată*[1] **(3)**, (înv; fam) *cârcă* **(2)**. **2** (Îla) **Lat în ~** Cu umeri largi Si: *voinic*, *spătos*. **3** (Îlav) **Din** (sau **de la**, **de după**, îvr, **după**) **~** Din (spre) partea opusă feței cuiva Si: *dindărăt*, *dinapoi*, *din urmă*. **4-5** (Îlpp; îlav) **În, la** sau **pe la ~(le)** ... În partea opusă feței Si: *înapoi(a)*, *îndărăt(ul)*. **6-7** (Îal) La o oarecare distanță în urma cuiva Si: *înapoi(a)*, *îndărătul*. **8** (Îlav) **În ~** În partea opusă feței Si: *înapoi*, *îndărăt*. **9** (De obicei construit cu verbe ca „a lua", „a aduce", „a purta"; indică modul de purtare a poverilor; îlav) **În** (sau **la**) **~** Sprijinit pe umeri sau pe toată partea dorsală a corpului Si: *în spinare* **(2)**, (pop) *în cârcă* **(3)**, (înv) *în spete*. **10** (Îlav) **Pe la ~** Prin partea opusă feței. **11** (Fig; îal; șîf **în ~**) Fără să fie de față. **12** (Fig; îlav; șîf **în ~**) Pe ascuns. **13** (Îlav) **Pe ~** Spre partea dinapoi a corpului Si: *înapoi*, *îndărăt*. **14** (Îal) Către ceafă Si: *înapoi*, *îndărăt*. **15** (Îlav) **Pe ~** Întins cu fața în sus. **16** (De obicei construit cu verbe ca „a pune", „a ține", „a sta", „a se plimba" etc.; indică un mod de relaxare, o atitudine de meditație sau de încordare; îlav) **(Cu) mâinile** (sau **cu palmele**) **la ~** Cu mâinile încrucișate pe porțiunea lombară a spatelui **(1)**. **17-18** (Îlav; îlpp) **În** (sau **pe**) **spate** (ori **în ~le cuiva**) În obligativitate (a cuiva). **19-20** (Îal) În atenție (sau în atenția cuiva). **21-22** (Îal) În sarcină (sau în sarcina cuiva). **23-24** (Îal) În grijă (sau în grija cuiva). **25-26** (Îal) În socoteală (sau pe socoteala cuiva). **27** (Îlpp) **Din ~le** Din urma... **28** (Îe) **A întoarce** (sau **a arăta**) **~le**, (îvr) **a da ~le** A pleca brusc de undeva Si: (îvr) *a pune spete*. **29** (Îae) A se îndepărta în mod ostentativ și nepoliticos de lângă cineva Si: (îvr) *a pune spete*. **30** (Îae) A nu mai vrea să știe (de cineva sau de ceva) Si: (îvr) *a pune spete*. **31** (Îvp; îe) **A pune** (sau **a da, a așeza**) **la** (ori **după**) **~** A nesocoti. **32** (Îvp; îae) A uita. **33** (Pop; îe) **A fi cu frica** (sau **cu gheața**) **în ~** A fi înspăimântat de ceva. **34** (Pop; îae) A-i fi frică de ceva. **35** (Pop; îe) **A nu ști** (sau **a nu visa**) **nici cu ~le** A nu ști nimic. **36** (Pop; îae) A fi cu totul străin de ceva. **37** (Reg; îe) **A da pe ~** A bea cu lăcomie, ținând capul aplecat spre spate **(1)**. **38** (Îe) **A se da pe ~** A se da tumba. **39** (Fam; îe) **A da pe ~** (pe cineva) A impresiona foarte tare (pe cineva). **40** Parte a unui obiect de îmbrăcăminte care acoperă spatele **(1)** Si: *spinare* **(36)**. **41** Procedeu de înot la suprafața apei, culcat cu fața în sus. **42** Probă sportivă de înot care folosește spatele **(41)**. **43** (Și îvp; lpl; cu valoare de singular) Partea superioară (posterioară în cazul poziției verticale) a corpului unui animal vertebrat, situată de-a lungul coloanei vertebrale între gât și coadă sau între gât și anus Si: *spinare* **(28)**, (reg) *șale*, (îvp) *spată*[1] **(15)**. **44** (Și îvp; pgn; lpl; cu valoarea de singular) Partea dorsală, opusă feței ventrale a oricărui animal Si: *spinare* **(29)**, (îvp) *spată*[1] **(17)**, (reg) *șale*. **45-46** (Îljv) **Din ~** (Care este) posterior. **47** (Îlav) **Din ~** Din urmă. **48** (Îlav) **Pe ~** Spre partea posterioară Si: *înapoi*. **49** (Rar; îe) **A vorbi (cuiva) ca din ~le calului** A vorbi (cuiva) cu aroganță. **50** (Pan) Creastă (a unui munte, a unui val de apă etc.) Si: *spinare* **(46)**. **51** (Pan) Partea dinapoi a unui lucru, care se opune feței sau care se află în direcția inversă orientării lui Si: *dos* **(16)**, *fund* **(1)**, (înv) *spinare* **(38)**. **52** (Pan) Spațiu dintr-o încăpere, dintr-un vehicul etc. corespunzător spatelui **(51)** Si: *dos* **(14)**, *fund* **(26)**, (înv) *spinare* **(39)**. **53-54** (Îlav; îlpp) **În** (sau **la, pe**) **~, în** (sau **la**) **~le...** În partea opusă orientării unui lucru Si: *îndărăt(ul)*. **55-56** (Îlav; îlpp) **Din** (sau **de la**) **~, din ~le...** Din direcția opusă feței sau orientării unui lucru Si: *dinapoi* (sau *dinapoia...*), *dindărăt* (sau *dindărătul...*). **57** (Îlpp) **Prin** (sau **pe la**) **~le** ... Prin partea opusă feței sau a orientării unui lucru Si: *înapoia...*, *îndărătul...* **58** Parte a unei formații militare, a unui grup de oameni etc. opusă direcției spre care sunt orientate. **59** (Îs) *~le frontului* Totalitate a unităților și formațiilor care se ocupă cu asigurarea materială a armatei. **60** (Pex; îas) Întreg teritoriul care se află înapoia frontului, cu toate resursele umane și materiale. **61** (Îlpp) **În** (sau **la, pe la**) **~le...** Înapoia. **62** Spătar[3] **(1)**. **63-64** (Buc) Spătar[3] **(6-7)**. **65** (Fig) Protecție.

spatel *sn* vz ***spăcel***

spaterează *sf* vz ***speterează***

spatic, ~ă *a* [At: ONCESCU, G. 276 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***spatique***] **1** Care ține de spat[1] **(1)**. **2** Care este format din spat[1] **(1)**. **3** Privitor la spat[1] **(1)**. **4** Caracteristic spatului[1] **(1)**.

spatică *a* [At: GRECESCU, FL. 9 / Pl: *~ice* / E: ***spată***[2] + *-ică*] (Bot; d. bractee) Care se prezintă sub forma unei spete[2].

spaticel *sn* vz ***spăcel***

spatie[1] *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~iu*** *sm* / A și: (rar) *spatie* / Pl: *~ii* / E: ngr ***σπαδί***] Una dintre cele patru culori ale cărților de joc, reprezentată printr-un semn asemănător unei frunze de trifoi, de culoare neagră Si: *ghindă* **(2)**, *treflă*, (reg) *cruce*.

spatie[2] *sf* [At: POLIZU / S și: *spathie* / Pl: *~ii* / E: ns cf *scatiu*] (Orn; reg) Florinte **(1)** (*Carduelis chloris chloris*).

spatist, ~ă *smf* [At: L. ROM. 1959, nr. 2, 85 / Pl: *~iști, ~e* / E: ***spate*** + *-ist*] Înotător specialist în înotul pe spate.

spatiu *sm* vz ***spatie***[1]

spatos, ~ă *a* [At: DOSOFTEI V. S. ianuarie 17[v]/10 / Pl: *~i, ~e* / E: ***spate*** + *-os*] (Înv) Voinic.

spatulat, ~ă *a* [At: GRECESCU, FL. 66 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***spatulă*** + *-at*] (Liv) Care are forma unei spatule Si: *plat*, *aplatizat*[2] **(1)**.

spatulă *sf* [At: ÎNV. VÂN. 82/1 / V: (îvr) ***~ură*** / A și: *spatulă* / Pl: *~le* / E: fr ***spatule*** cf lat *spatula*] Mică unealtă de lemn, de metal, de os etc., de obicei de forma unei lopățele plate, folosită în medicină, poligrafie, farmacie, tăbăcărie, construcții etc. pentru a amesteca și a întinde diferite paste.

spatură *sf* vz ***spatulă***

spaț[1] *sn* [At: DAMÉ, T. 135 / V: ***~as***, (rar) ***~iu***, (reg) ***~u, ~aciu, ~ant, ~at, ispas, pas*** / Pl: *~uri*, (reg) *~e* / E: ml ***spatium***] **1** Distanța de la sulul dinainte al războiului de țesut până la spată[1] **(22)**. **2** Porțiune de urzeală sau de țesătură corespunzătoare distanței de la sulul dinainte al războiului de țesut până la spată[1] **(22)**. **3** (Prc) Porțiune de urzeală cuprinsă între bătătură și spată[1] **(22)**. **4** (Bot; reg; îc) **Spasul-dracului** Iarbă-dulce (*Polipodium vulgare*). **5** (Bot; reg; îac) Ferigă **(8)** (*Polystichum filix-mas*). **6** (Bot; reg; îac) Ferigă (*Dryopteris spinulosa*). **7** (Bot; reg; îac) Ferigă(1)-de-câmp (*Pteridium aquilinum*). **8** (Bot; reg; îac) Năvalnic (*Phyllitis scolopendrium*). **9** (Bot; reg; îac) Spata-dracului (*Dryopteris filix-mas*). **10** (Bot; reg; îc) **Spasul-drumului** Ferigă **(8)** (*Dryopteris spinulosa*).

spaț[2] *sn* vz ***spațiu***[1]

spațel *sn* vz ***spăcel***

spația *vt* [At: NEGULICI, PROT. - POP. / P: *~ți-a* / Pzi: *~iez* / E: ***spațiu***] **1** A lăsa o distanță între corpuri Si: *a depărta* **(1)**, *a distanța* **(5)**, *a îndepărta*, *a rări*. **2** (Tip; spc) A mări intervalele albe dintre litere, cuvinte, rânduri prin spații[1] albe pentru a scoate în evidență, pentru a mări vizibilitatea sau pentru a completa un rând Si: (înv) *a spaționa*.

spațial, ~ă [At: PUȘCARIU, L. R. I, 133 / P: *~ți-al* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***spatial***] **1** *a* Care ține de spațiu[1] **(1)**. **2** *a* Privitor la spațiu[1] **(1)**. **3** *a* Specific spațiului[1] **(1)**. **4** *a* Al spațiului[1] **(1)**. **5** *a* Din spațiu[1] **(1)**. **6** *av* În mod spațial **(1)**. **7** *a* (Rar) Dimensional **(2)**. **8** *a* (Fig) Larg. **9** *a* Care ține de spațiu[1] **(10)** Si: *cosmic* **(1)**, *interplanetar*, (liv) *sideral*. **10** *a* Privitor la spațiu[1]

(10) Si: *cosmic* (3), *interplanetar*, (liv) *sideral*. 11 *a* Din spațiu[1] (10) Si: *cosmic* (5), *interplanetar*, (liv) *sideral*. 12 *a* Care are loc în spațiu[1] (10) Si: *cosmic* (7), *interplanetar*, (liv) *sideral*. 13 *a* (Îs) *Medicină ~ă* Ramură a medicinei care studiază reacția organismului uman și animal în condițiile spațiului[1] cosmic. 14 *a* (D. aeronave, aparate etc.) Destinat zborului în spațiu[1] (12) sau cercetării spațiului[1] (12) Si: *cosmic*. 15 *a* (Îs) *Cabină ~ă* Compartiment al unei nave cosmice în care stau membrii echipajului în timpul zborului în spațiul[1] interplanetar Si: *capsulă cosmică*. 16 *a* Care ține de spațiu[1] (18). 17-19 *a* Privitor la spațiu[1] (17, 23-24). 20 *a* (Rar; îs) *Lingvistică ~ă* Geografie lingvistică. 21 *a* Privitor la spațiu[1] (32).

spațialitate *sfs* [At: VIANU, M. 187 / P: *~ți-a~* / E: ***spațial*** + *-itate* cf fr *spatialité*] Întindere mare în spațiu[1] (17) Si: (rar) *spațiozitate*.

spațializa [At: BLAGA, Z. 156 / P: *~ți-a~* / Pzi: *~zez* / E: ***spațial*** + *-iza*] 1-2 *vtr* A (se) reprezenta în spațiu[1] (1). 3 *vt* A da caracter spațial (1).

spațializare *sf* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 77, 13/1 / P: *~ți-a~* / Pl: *~zări* / E: ***spațializa***] 1 Reprezentare în spațiu[1](1). 2 Dobândire a unui caracter spațial (1).

spațializat, ~ă [At: BLAGA, Z. 122 / P: *~ți-a~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***spațializa***] 1 Care este reprezentat în spațiu[1] (1). 2 Care a căpătat caracter spațial (1).

spațiare *sf* vz ***spațiere***

spațiat, ~ă *a, av* [At: SADOVEANU, O. XX, 205 / P: *~ți-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***spația***] 1-2 (Care este) despărțit prin spații[1] (15) Si: *depărtat*[2] (5), *distanțat* (4), *rărit*[1]. 3-4 (D. litere, cuvinte, rânduri) (Care este) cu intervale albe mari.

spație *sf* vz ***spațiu***[1]

spațiere *sf* [At: NEGULICI / P: *~ți-e~* / V: (îvr) ***~iare*** / Pl: *~ri* / E: ***spația***] 1 Lăsare a unei distanțe între corpuri Si: *depărtare* (5), *distanțare* (5), *îndepărtare, rărire*. 2 (Tip; spc) Mărire a intervalelor albe dintre litere, cuvinte, rânduri prin spații[1] (25) albe, pentru a scoate în evidență, pentru a mări vizibilitatea sau pentru a completa un rând Si: (înv) *spaționare*.

spaționa *vt* [At: V. MOLIN, V. T. 77 / P: *~ți-o~* / Pzi: *~nez* / E: ger ***spationieren***] (Tip; înv) A spația (2).

spaționare *sf* [At: DLR / Pl: *~nări* / E: ***spaționa***] (Tip; înv) Spațiere (2).

spațios, ~oasă *a* [At: DRLU / P: *~ți-os* / V: (îvr) ***~acios*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***spacieux*** după *spațiu*[1]] 1 (D. încăperi) Cu mult spațiu[1] (16) Si: *cuprinzător* (4), *încăpător, larg, mare*[1]. 2 (D. suprafețe) Cu întindere mare Si: *întins, larg, vast*.

spațiozitate *sfs* [At: PROT. - POP. / P: *~ți-o~* / E: ***spațios*** + *-itate*] (Rar) Spațialitate.

spațir *sn* vz ***spațir***

spațiri *v* vz ***spațiri***

spațiu[1] *sn* [At: GEOMETRIA, A. M. 3r/5 / V: (înv) ***~ie*** *sf*, ***~at, ~ațu, ~aciu*** / Pl: *~ii*, (înv) *~ri* / E: lat ***spatium***, it ***spazio***, fr ***espace***, ger ***Spatium***] 1 (Lsg) Formă fundamentală de existență a materiei, concepută ca un tot continuu tridimensional, în cadrul căreia are loc mișcarea acesteia în timp. 2 (Mat) Mulțime de puncte care prezintă anumite proprietăți. 3 (Îs) *Geometrie în ~* Ramură a geometriei care se ocupă cu studiul figurilor ale căror elemente nu sunt situate în același plan Si: (înv) *geometrie solidă*. 4 Porțiune delimitată din spațiu[1] (1). 5 Porțiune din spațiu[1] (1) aflată împrejurul a ceva. 6 Cuprins al unei încăperi, al unui edificiu etc. 7 (Șîs ~ *locativ*) Întindere interioară a încăperilor destinate ca locuință unei persoane sau unei familii. 8 (Îas) Întreprindere care se ocupă cu administrarea imobilelor. 9 Noțiunea de spațiu[1] (1) reflectată în conștiință. 10 Întindere cosmică în care se află aștrii Si: *cer*[3] (1), *tărie, văzduh*. 11 Parte din întinderea cosmică văzută deasupra orizontului, care are o formă aparent emisferică Si: *firmament, bolta cerească*, (rar) *boltire* (2), (îrg) *crângul cerului, crugul cerului*. 12 Înveliș gazos care înconjoară pământul Si: *aer*[1] (1), *atmosferă* (1), *cer*[3] (6), *slavă* (12), *tărie, văzduh, zări*, (liv) *eter*. 13 (Îs) ~ *aerian* Porțiune din atmosferă care se află deasupra teritoriului unui stat și este supusă suveranității lui sau care se întinde deasupra mării libere. 14 (Îs) ~ *cosmic* Întindere nemărginită situată dincolo de atmosfera Pământului. 15 Loc care separă două corpuri sau două părți ale unui corp, moleculele corpurilor etc. Si: *depărtare* (10), *distanță* (1), *interval*, (reg) *scopot*. 16 Loc gol în interiorul unui lucru. 17 Porțiune de teren, de obiect etc. considerată sub raportul lungimii și lățimii, măsurată în unități la pătrat Si: *cuprins*[1] (11), *întindere, întins, suprafață*, (înv) *cuprindere, olat*. 18 Bucată de pământ, care prezintă anumite caractere, în care se dezvoltă un anumit fenomen etc. Si: *cuprins*[1] (6), *întindere, întins, suprafață*, (înv) *cuprindere, olat*. 19 (De obicei lpl; îs) ~ *verde* Suprafață acoperită de vegetație naturală sau cultivată din perimetrul unei așezări. 20 (Îs) ~ *vital* Teritoriu revendicat de o țară sub pretextul de a-și satisface expansiunea demografică și necesitățile economice. 21 (Îs) ~ *mioritic* Spațiu[1] (18) geografic românesc al cărui relief este prielnic păstoritului. 22 (Îas) În concepția lui Lucian Blaga, univers spiritual românesc a cărui matrice o reprezintă spațiul[1] (18) geografic românesc. 23 Loc rezervat unei probleme în cadrul unei scrieri, al unei publicații. 24 (Muz) Interval cuprins între două linii învecinate într-un portativ. 25 (Tip; șîs ~ *alb*) Interval alb lăsat între cuvintele sau rândurile culese. 26 (Tip; pex) Mică lamă metalică folosită de tipografi pentru separarea cuvintelor sau a literelor culese. 27 Întindere nemărginită. 28 Perspectivă vastă. 29 Drum parcurs de un corp în mișcare. 30 Distanță dintre două puncte date. 31 (Îvr) Orbită. 32 Durata dintre două momente, două date calendaristice etc., în cursul căreia se desfășoară un eveniment Si: *interval, perioadă, răstimp, timp, vreme*, (înv) *protesmie* Vz *epocă, răgaz, răspas, seamă, soroc, zăstimp*.

spațiu[2] *sn* vz ***spaț***[1]

spațu[1] *sn* vz ***spaț***[1]

spațu[2] *sn* vz ***spațiu***[1]

spavan *sn* [At: ENC. VET. 9 / Pl: *~e* / E: it ***spavano***] Tumoare osoasă care se formează la încheietura picioarelor dinapoi, la cai sau la boi, în urma unor traumatisme Si: *eparven*, (pop) *os mort*, (reg) *spat*.

spazm *sn* vz ***spasm***

spazmodic, ~ă *a* vz ***spasmodic***

spazmos *sn* vz ***spasm***

spazmotic, ~ă *a* vz ***spasmodic***

spazmoticesc, ~ească *a* [At: PLUSC. D 24/27 / P: *~ozi~* / V: ***~ozi~*** / Pl: *~ești* / E: ***spazmotic*** + *-icesc*] (Îvr) 1-5 Spasmodic (1-5).

spazmozicesc, ~ească *a* vz ***spazmoticesc***

spăceală *sf* vz ***spăcel***

spăcee *sf* vz ***spăcel***

spăcel *sn* [At: LB / V: ***spac~, spatel, spatic~, spațel, ~eală*** *sf*, ***~cee*** *sf*, ***~ătc~, ~ătic~, spețel*** / Pl: *~e* / E: ***spate*** + *-el*] 1-2 (Reg) Corset sau pieptar purtat de femeile de la țară. 3 (Reg) Bluză scurtă femeiască făcută din pânză de bumbac, de cânepă sau de in, de obicei împodobită cu cusături pe guler, pe piepți și pe manșete și cu bogate încrețituri. 4 (Reg; spc) Ie. 5 (Reg; prc) Piept la cămășile țărănești purtate de femei. 6 (Ban; Trs; prc) Mânecă. 7 (Reg) Partea de la talie în jos a unei cămăși țărănești purtate de femei.

spăcmă *sf* vz ***spegmă***

spăcumă *sf* vz ***spegmă***

spăgmă *sf* vz ***spegmă***

spăheie *s* [At: CHEST. IV, 105/70 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Tufiș des într-o pădure.

spăhie *sm* vz ***spahie***[3]

spăiare *sf* vz ***speriere***

spăiera *v* vz ***speriere***

spăieros, ~oasă *a* vz ***sperios***

spăiesc, ~ească *a* [At: CĂTANĂ, ap. T. PAPAHAGI, C. L. / Pl: *~ești* / E: ***spăiie*** + *-esc*] (Ban) 1 Caracteristic spahiilor[3]. 2 Care aparține spahiilor[3]. 3 Privitor la spahii[3].

spăiie *sf* vz ***spahie***[3]

spăiluc *sm* [At: ALR II/I, 271/36 / Pl: *~uci* / E: scr ***spahiluk***] (Reg) 1-2 Spahie[3] (1-2).

spăima *vtr* [At: (a. 1652) ap. CADE / Pzi: *~mez* / E: ***spaimă***] (Îrg) **1-2** A (se) înspăimânta.

spăimare *sf* [At: ST. LEX. 149/1 / Pl: ? / E: ***spăima***] (Îvr) Înspăimântare.

spăimat[1] *sns* [At: PAMFILE, B. 43 / E: ***spăima***] (Med; reg) Speriat[1] (**6**).

spăimat[2], *~ă* *a* [At: N. TEST. (1648), 10v/32 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***spăima***] (Înv) Înspăimântat.

spăimâie *sf* [At: MACEDONSKI, O. II, 24 / Pl: *~âi* / E: ***spaimă*** pad *momâie*] (Rar) Sperietoare (**13**).

spăimânt *s* [At: ANON. CAR. / Pl: ? / E: ml ****expavimentum*** (<*expavere*)] (Îvr) Spaimă (**1**).

spăimânta *vtr* [At: PSALT. HUR. 109r/7 / V: ***spăm~*** / Pzi: *spăimânt*, (înv) *~tez* / E: ml ****expavimentare***] (Îvp) **1-2** A (se) înspăimânta.

spăimântabil, ~ă *a* [At: HELIADE, O. I, 299 / Pl: *~i, ~e* / E: ***spăimânta*** + *-bil* cf fr *epouvantable*] (Îvr) Înspăimântător.

spăimântare *sf* [At: PSALT. HUR. 75v/25 / V: ***spăm~*** / Pl: *~tări* / E: ***spăimânta***] (Înv) **1** Înspăimântare. **2** (Îla) **De ~** De spaimă (**1**). **3** Stăruință. **4** Căutare desperată.

spăimântat[1] *sns* [At: PSALT. 54 / V: ***spăm~*** / E: ***spăimânta***] (Înv) Spăimântare (**1**).

spăimântat[2], *~ă* *a* [At: VARLAAM, C. 129 / V: ***spăm~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***spăimânta***] **1** (Îvp) Înspăimântat. **2** (D. figura oamenilor sau d. manifestări ale lor) Care reflectă spaimă (**1**). **3** (Îvr) Înspăimântător.

spăimântăcios, ~oasă *av, a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***spăimânta*** + *-ăcios*] (Înv) **1-2** (În mod) înspăimântător.

spăimântător, ~oare *av, a* [At: PLEȘOIANU, T. I, 72/10 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***spăimâta*** + *-ător*] (Îvp) **1-2** (În mod) înspăimântător. **3-4** (Cu valoare de superlativ) (În mod) teribil.

spăimântătură *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ri* / E: ***spăimânta*** + *-ătură*] **1** (Înv) Spaimă (**1**). **2** (Reg) Boală provenită din spaimă (**1**) Si: (pop) *speriat*[1] (**6**), *sperietură* (**7**), (reg) *înspăimântătură, spăimat*[1].

spăimântos, ~oasă *a* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 81/25 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***spăimânta*** + *-os*] **1** (Înv) Înspăimântător. **2** (Îdt) Sperios (**1**).

spăimos, ~oasă *a* [At: CANTEMIR, I. I. II, 187 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***spaimă*** + *-os*] (Îvp) **1** Înspăimântător. **2** (Cu valoare de superlativ) Teribil. **3** Sperios (**1**).

spăimuliță *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~țe* / E: ***spaimă*** + *-uliță*] **1-2** (Rar; șhp) Spaimă (**1**) (de mică intensitate).

spăioane *sf* [At: BĂNUȚ, T. P. 54 / Pl: *~, ~oni* / E: ***spăie*** + *-oaie*] (Ban) Soție de boier.

spăla [At: COD. VOR.[2] 21r/9 / V: ***spela*** / Pzi: *spăl* / E: ml ****experlavare***] **1-2** *vtr* A (se) curăța de murdărie, de impurități etc. cu ajutorul apei (cu săpun, cu leșie, cu detergenți, cu substanțe chimice etc.), al benzinei etc. Si: (reg) *a (se) la*. **3** *vt* (Îe) **A ~ (pe cineva) pe cap** sau **(cuiva) capul (cumsecade)** A certa rău pe cineva Si: *a ocărî*. **4** *vt* (Îe) **A-și ~ obrazul** A face față unei situații. **5** *vt* (Îae) A scăpa de rușine. **6** *vt* (Pop; îe) **A ~ cuțitul** (ori **paloșul** sau **brațul) în cineva** (sau **în sângele cuiva** ori, înv, **întru sânge)** A lovi pe cineva cu cuțitul Si: *a înjunghia*. **7** *vt* (Îe) **A ~ în sânge** A răzbuna pe cineva. **8** *vt* (Reg; îe) **A-și ~ gura** A-și aduce insulte unul altuia. **9** *vt* (Reg; îe) **A fi ~t cu zahăr în gură** A vorbi frumos. **10** *vt* (Reg; îae) A fi plăcut la vorbă. **11** *vt* (Reg; îe) **A-și ~ gâtul** (sau **beregata)** A consuma o băutură alcoolică. **12** *vt* (Reg; îe) **A-și ~ hainele** A-și bate joc de cineva. **13** *vt* (Reg; îe) **A ~ multe** A vorbi despre lucruri fără importanță Si: *a spune verzi și uscate*. **14** *vt* (Pop; d. femei; șîe **a ~ cămașa** ori **flori)** A avea menstruație. **15** *vt* (Reg; îe) **A ~ de păcate** (pe cineva) A omorî. **16** *vt* (Arg; îc) **Spală-varză** (sau **-linte, -poamă)** Sabie (**1**). **17** *vt* (Fam; îac) Om fricos. **18** *vt* (Fam; îac) Om de nimic Si: *golan* (**3**). **19** *vr* (Înv; îe) **A se ~ pe mâini** sau (sau **pe bot**, rar, **pe buze, pe dinți) de ceva** A scăpa de cineva. **20** *vr* (Îae) A pierde o situație favorabilă. **21** *vr* (Îae) A-și pierde speranța de a recăpăta un lucru. **22** *vr* (Fam; îe) **Spală-te** (sau **spălați-vă, să se spele) pe cap** Descurcă-te (sau descurcați-vă sau să se descurce) cu propriile puteri. **23** *vt* (C. i. impurități, murdărie etc.) A îndepărta cu ajutorul apei, săpunului, detergenților etc., al benzinei etc. pentru a curăța pe cineva sau ceva. **24** *vt* (C. i. conglomerate, minereuri sau metale) A supune unui curent de apă pentru a separa impuritățile. **25-26** *vtr* (Fig) A dispărea sau face să dispară Si: *a (se) șterge*. **27-28** *vtr* A (se) limpezi. **29-30** *vtr* A (se) purifica. **31** *vt* (Reg) A curăța (moara sau o parte a ei) după ce s-a măcinat porumb, orz, ovăz, cu o mică cantitate de măciniș. **32-33** *vtr* (Fig; d. pisici) A (se) linge și a(-și) netezi blana. **34** *vr* (Ban; Trs) A se decolora (**2**). **35** *vt* (Bis; fig) A ispăși (păcate, greșeli etc.). **36-37** *vtr* (Bis; fig; adesea udp „de") A (se) mântui. **38-39** *vtr* (C. i. insulte, greșeli de comportare etc.) A fi iertat sau face să fie iertat, ispășind o pedeapsă Si: *a (se) răscumpăra*. **40** *vt* (Pex; c. i. reputația cuiva) A reabilita. **41** *vr* (Reg) A se achita de o datorie. **42** *vt* (D. ape, ploi etc.; c. i. soluri, terenuri etc.) A exercita o acțiune de înlăturare prin transport a unor elemente componente Si: *a eroda* (**1**), *a roade*[1], *a săpa*. **43** *vr* (Trs; d. pământ) A se surpa în urma unei inundații sau a unei ploi abundente. **44** *vt* (Înv; d. râuri; c. i. regiuni, localități) A traversa. **45** *vt* (Înv; pex; d. râuri; c. i. regiuni, localități) A trece pe lângă... **46** *vt* (Îvr; d. mări, oceane) A mărgini. **47** *vt* (Îvr; c. i. pomi fructiferi sau părți ale lor) A stropi. **48** *vt* (Fam) A face să piardă un bun prin înșelătorie. **49** *vt* (Fam; pex) A jefui. **50** *vt* (Pop; c. i. scânduri) A rindelui. **51** *vt* (Fam) A purta cuiva de grijă (spălându-i rufele).

spălare *sf* [At: (a. 1646) ap. CADE / Pl: *~lări* / E: ***spăla***] **1** Curățare a ființelor sau a lucrurilor de murdărie, de impurități etc. cu ajutorul apei (cu săpun, cu leșie, cu detergenți, cu substanțe chimice etc.), al benzinei etc. Si: *spălat*[1] (**1**), *spălătură* (**1**), (îrg) *spălătorie* (**5**), (reg) *laut*. **2** (Îs) *~a cărbunilor* Operație de sortare umedă a cărbunilor bruți, prin care se obțin unul sau mai mulți produși, fiecare cu un procent anumit de cenușă și de steril. **3** (Pop; îs) *~a oaselor* Sărbătoare religioasă care se prăznuiește la 11 noiembrie. **4** Operație prin care se îndepărtează impuritățile din conglomerate, minereuri sau metale cu ajutorul unui curent de apă Si: *spălat*[1] (**2**). **5** (Înv) Spălătură (**9**). **6** (Bis; fig) Ispășire. **7** Exercitare de către ape, ploi etc. a unei acțiuni de desprindere și de înlăturare prin transport a unor componente ale solului Si: *erodare* (**1**), *eroziune* (**1**), *roadere, săpare, spălătură* (**10**), *șiroire*.

spălat[1] [At: (cca 1750) GCR II, 64/5 / Pl: *~uri* / E: ***spăla***] **1-2** Spălare (**1, 4**). **3** (Fam; gmț; îe) **Iese la ~** Se spune ca o consolare celui care are o neplăcere.

spălat[2], *~ă* *a* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***spăla***] **1** (D. ființe sau d. lucruri) Curățat cu ajutorul apei (și al săpunului, leșiei, detergenților, substanțelor chimice etc.), al benzinei etc. Si: (reg) *laut*. **2** (Pex) Curat[3] (**8**). **3** (Fam; fig; d. oameni) Prezentabil. **4** (Fam; fig; d. oameni) Care este destul de educat, cizelat etc. Si: (fam) *scuturat*[2], *scuturățel, spălățel* (**2**), *curățel* (**1**), *îngrijit*. **5** (D. minereuri) Care nu mai conține impurități în urma curățării cu jet de apă. **6** (Fig; d. cer) Senin[1] (**2**). **7** (Fig; d. culori) Pal[2]. **8** (Reg; d. obiecte) Decolorat[2] (**1**). **9** (Reg; d. obiecte de metal sau de os) Lucios. **10** (Reg; d. obiecte de metal sau de os) Neted.

spălăcanie *sf* vz ***spolocanie***

spălăceală *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) ***~luc~*** / Pl: *~eli* / E: ***spălăci*** + *-eală*] **1** (Îrg) Decolorare (**1**). **2** (Rar; fig) Lumină care are o intensitate slabă. **3-4** (Mun) Băutură sau mâncare de proastă calitate. **5** (Mun) Spălare (**1**) superficială.

spălăci [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: *~ăcesc* / E: ***spăla*** + *-ăci*] **1-2** *vr*, (rar) *vtf* A-și pierde sau a-și face să-și piardă culoarea inițială Si: *a (se) decolora* (**5-6**), *a ieși*, (reg) *a se serbezi, a se spălătoci* (**1**). **3-4** *vr*, (rar) *vtf* A deveni sau a face să devină șters, prin spălare sau sub acțiunea razelor solare Si: *a (se) decolora* (**1-2**), *a ieși*, (reg) *a se serbezi, a se spălătoci* (**2**). **5** *vt* (Fig) A-și pierde valoarea. **6** *vt* (Fig) A dispărea din memorie. **7** *vr* (Rar) A se estompa (**4**). **8** *vr* (Rar; d. oameni) A se ofili. **9** *vr* (D. ochi) A-și pierde luminozitatea. **10** *vr* (Reg; d. lichide) A-și pierde aciditatea Si: *a se răsufla*. **11-12** *vtr* (Îrg) A (se) spăla (**1-2**) în mod superficial. **13** *vt* (Îvr; c. i. alimente) A clăti (**17**).

spălăcioasă *sf* [At: DDRF / Pl: *~se* / E: ***spălăci*** + *-oasă*] (Bot) **1** Mică plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene, cu tulpina

păroasă, cu frunzele lunguiețe și crestate cu florile dispuse în mici capitule Si: (reg) *cruciuliță, crugu liță, petimbroasă, cel-perit* (*Senecio vernalis*). 2 (Reg) Cruciuliță (8) (*Senecio vulgaris*). 3 (Reg) Amărăciune (*Senecio sarracenicus*). 4 (Reg) Bătătorniță (*Cineraria cruenta*).

spălăcire [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ri* / E: ***spălăci***] **1** Pierdere a culorii inițiale Si: *decolorare, ieșire,* (reg) *serbezire*. **2** Pierdere a intensității inițiale prin spălare sau sub acțiunea razelor solare Si: *decolorare, ieșire,* (reg) *serbezire*.

spălăcit[1] *sns* [At: UDRESCU, GL. / E: ***spălăci***] Spălare (1) superficială.

spălăcit[2], ***~ă*** [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 124/13 / V: (reg) ***~luc~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***spălăci***] **1** *a* (D. obiecte, d. substanțe etc.) Care are o culoare puțin intensă Si: *decolorat*[2] (1), *șters,* (reg) *spălat*[2] (8), *spălătocit* (1), *spălătuit* (1). **2** *a* Care și-a pierdut culoarea inițială Si: *decolorat*[2], *șters,* (reg) *spălat*[2], *spălătocit* (2), *spălătuit* (2). **3-4** *a, av* (D. culori) (Care este) puțin intens Si: *șters*[2], (liv) *tern,* (reg) *stricat*. **5** *a* (Rar) Care este slab conturat Si: *vag, estompat* (1). **6** *a* Care se distinge cu greutate Si: *vag, estompat* (5). **7** *a* (Fig; d. stil, exprimare, artă etc.) Care este lipsit de expresivitate, de vigoare etc. **8** *a* (D. oameni) Care are obrazul lipsit de culoare Si: *searbăd*[1], *șters*[2], (pop) *spelb*. **9** *a* (D fața oamenilor) Care este fără culoare Si: *searbăd*[1], *șters*[2], (pop) *spelb*. **10** *a* (Pex; d. fața oamenilor) Lipsit de expresivitate Si: *inexpresiv, neexpresiv*. **11-12** *a* (D. păr) Care este decolorat sau de culoare deschisă. **13** *a* (D. ochi) Care au o culoare ștearsă, lipsită de luminozitate sau expresivitate. **14** *a* (D. privire) Fără expresivitate. **15** *a* (D. lumină, d. surse de lumină sau d. corpuri luminoase) Care este lipsit de intensitate Si: *stins, palid, pal*[2], (rar) *pălit,* (pop) *searbăd*[1]. **16** *a* (D. momente ale zilei) Lipsit de suficientă luminozitate. **17** *a* (Îrg; d. vin) Diluat (1). **18** *a* (Olt; d. fasole) Care este fiartă puțin și apoi clătită cu apă rece.

spălăcitură *sf* [At: ISPIRESCU, L. 163 / Pl: *~ri* / E: ***spălăci*** + *-tură*] **1** (Îvr) Decolorare (1). **2** (Îdt) Obiect decolorat. **3** (Reg) Spălătură (4). **4** (Îdt; șîs ~ *de ploscă*) Poșircă. **5** (Îvr) Lichid diluat.

spălăciune *sf* [At: DOSOFTEI, ap. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 129 / Pl: *~ni* / E: ***spăla*** + *-ciune*] (Îvr) Spălat[1] (1).

spălătăci *v* vz ***spălătoci***

spălătăcioasă *sf* [At: BORZA, D. 48 / Pl: *~se* / E: ***spălătăci*** + *-oasă*] (Bot; reg) Bătătorniță (*Cineranía cruenta*).

spălătăcit, ~ă *a* vz ***spălătocit***

spălătoci *vr* [At: GHEȚIE, R. M. / V: ***~tăci*** / Pzi: *~ăcesc* / E: ***spălat***[1] + *-oci*] (Reg) **1-2** A se spălăci (**1, 3**).

spalătocit, ~ă *a* [At: ALR SN IV h 1218 / V: ***~tăc~, ~tuc~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***spălătoci***] (Reg) **1-2** Spălăcit[2] (**1-2**).

spălător, ~oare [At: CORESI, TETR. 216 / Pl: *~i, ~oare,* (5) *~i* sf / E: ***spăla*** + *-(ă)tor*] **1** *smf* Persoană care spală (vase, rufe, lână etc.). **2** *smf* (Spc) Muncitor într-o întreprindere care se ocupă cu spălatul anumitor materiale sau obiecte. **3** *a* (Rar) Flecar (**2**). **4** *a* (Rar) Limbut. **5** *sf* (Îvp) Spălătoreasă. **6** *sn* Instalație sanitară pentru spălatul în comun al persoanelor care locuiesc în cămine, în internate, în cazărmi etc. sau care lucrează în ateliere. **7** *sn* Încăpere în care se află spălătorul (**6**). **8** *sn* Instalație specială în anumite întreprinderi, unde se spală materiile prime sau semifabricate. **9** *sn* Loc public pentru spălat rufe. **10** *sn* (Reg; îs) *~ul ciobanilor* Loc unde se spală vasele la o stână. **11** *sn* Mobilă pe care se așază ligheanul și obiectele necesare spălatului Si: *lavoar*. **12** *sn* Chiuveta cu instalație de apă curgătoare în care se spală vasele. **13** *sf* (Îvp) Lighean. **14-15** *sf* (Buc; în practicile religiei creștine) Spălătorie (**6-7**). **16** *sn* (rar) *sf* (Trs) Albie de spălat rufele. **17** *sfn* Obiect de pânză, de sârmă etc. cu ajutorul căruia se spală vasele Si: (reg) *văluș*. **18** *sf* (Reg) Prosop. **19** *sn* (Reg) Perie de spălat dușumelele. **20** *sn* (Reg) Perie cu care se văruiesc pereții. **21** *sn* (Trs; șîs *~ul cuptorului*) Pămătuf de șters vatra cuptorului. **22** *sf* (Reg) Rindea cu un cuțit lat.

spălătoreasă *sf* [At: (a. 1755) URICARIUL, XIV, 36 / Pl: *~ese* / E: ***spălător*** + *-easă*] Femeie care se ocupă cu spălatul rufelor Si: (îvp) *spălătoare* (**5**), (pop) *spălătoriță*.

spălătorie *sf* [At: (a. 1829) DOC. EC. 441 / Pl: *~ii* / E: ***spălător*** + *-ie*] **1-2** Încăpere sau clădire special amenajată și utilată pentru spălatul rufelor și al altor țesături lavabile. **3** (Îs) ~ *chimică* Întreprindere în care se curăță rufe și haine cu ajutorul substanțelor chimice. **4** Instalație pentru înnobilarea substanțelor minerale utile prin spălarea cu apă. **5** (Îrg) Spălare (**1**). **6-7** (În practica religiei creștine) Vas sau loc în care preotul se spală pe mâini înainte sau după liturghie Si: (reg) *spălător* (**14-15**).

spălătoriță *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~țe* / E: ***spălător*** + *-iță*] (Pop) Spălătoreasă.

spălătucit, ~ă *a* vz ***spălătocit***

spălătuit, ~ă *a* [At: ALR SN IV h 1218/105 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***spăla***] (Reg) **1-2** Spălăcit[2] (**1-2**).

spălătură *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ri* / E: ***spăla*** + *-(ă)tură*] **1** Spălare (**1**). **2** (Rar; îe) **A trage cuiva o ~ (zdravănă)** A mustra tare pe cineva Si: (rar) *a ocărî*. **3** (Fam; lpl) Rufe spălate. **4** (Mpl) Apă murdară în care s-a spălat cineva sau ceva Si: *lături, zoaie,* (rar) *scursori,* (reg) *hălbe, spălăcitură* (**3**). **5** (Pex) Mâncare rău gătită, cu aspect urât. **6** (Reg; șîs ~ *de ploscă,* ~ *de butoi*) Poșircă. **7** (Reg; lpl) Zeamă scoasă din mămăliga care fierbe, înainte de a fi amestecată Si: (reg) *terci*[2], *cir* (**4**). **8** (Îvp; dep) Persoană (mai ales femeie) lipsită de orice merit. **9** (Med; adesea urmat de determinări locale) Operație care constă în introducerea unui lichid într-o cavitate fiziologică sau patologică a organismului, pentru a o curăța sau a o dezinfecta Si: (înv) *spălare* (**5**) Vz *clismă, clistir*. **10** Spălare (**7**). **11** (Ccr) Loc unde se produce o spălătură (**10**). **12** (Ccr) Urmă lăsată de o spălătură (**10**). **13** Pietriș adus de ape. **14** Loc acoperit cu pietriș adus de ape. **15** (Reg; csnp) Fermecătură (**1**).

spălățel, ~ică *a* [At: HASDEU, R.V. 117 / Pl: *~ei, ~ele* / E: ***spălat***[2] + *-el*] (Fam; d. oameni) **1-2** Spălat[2] (**3-4**).

spăldării *sfp* vz ***spâldării***

spăltui *v* vz ***spaltui***

spăluceală *sf* vz ***spălăceală***

spălucit, ~ă *a* vz ***spălăcit***[2]

spământoaică *sf* [At: I. CR. VI. 241 / Pl: *~ice* / E: ***spământa*** + *-oaică*] (Mtp) Spaimă (**18**).

spământa *v* vz ***spăimânta***

spământare *sf* vz ***spăimântare***

spământat[1] *sn* vz ***spăimântat***[1]

spământat[2]***, ~ă*** *a* vz ***spăimântat***[2]

spămne *sfp* vz ***spegmă***

spăn *sm* vz ***spânz***

spănac *sm* vz ***spanac***

spănachi *sm* vz ***spanac***

spănț *sm* vz ***spânz***[1]

spărangă *sf* vz ***sparanghel***

spărangină *sf* vz ***sparanghel***

spărătuș *sm* vz ***spiriduș***

spărchică *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: ? / E: ***spârcaci***] (Orn; reg) Spurcaci (*Otis tetrax*).

spărcui *v* vz ***spârcui***

spărcuit, ~ă *a* vz ***spârcuit***

spărea *v* vz ***speria***

spăreat, ~ă *a* vz ***speriat***[2]

spărgane *sp* [At: DLR / E: ***sparge*** + *-an*] (Reg) Vase sparte Si: *hârb* (**6**).

spărganie *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: *~ii* / E: ***sparge*** + *-anie*] (Reg) **1** Încăpere foarte mare. **2** Mâncău[1].

spărgăcios, ~oasă *a* [At: LB / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***sparge*** + *-ăcios*] (Îdt) Casant (**1**).

spărgălui [At: (a.1826) BV III, 521 / Pzi: *~esc* / E: ***sparge*** + *-ălui*] **1-2** *vtr* (Îrg) A (se) sparge (**1-2**). **3** *vt* (Reg; fig) A spulbera (**6**). **4** *vr* (Îvr; d. așezări omenești, d. unități administrative) A se dezorganiza (**1**). **5** *vt* (Îvr; c. i. oștiri) A înfrânge. **6** *vr* (Olt; d. adunări, chefuri, jocuri etc.) A se sparge (**11**). **7** *vt* (Reg; îe) **A ~ pământul** A scormoni (**1**).

spărgăluială *sf* [At: CIAUȘANU, V. 198 / Pl: *~ieli* / E: ***spărgălui*** + *-ială*] (Olt) Spargere (**1**).

spărgăluit, ~ă *a* [At: CIAUȘANU, V. 198 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***spărgălui***] (Olt) Care se află în mare dezordine.

spărgător, ~oare [At: (a. 1652) MAG. IST. I. 127/29 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***sparge*** + *-ător*] **1-4** *smf, a* (Persoană) care sparge (**17, 19**). **5** *sfn* Instrument, mașină etc. folosit(ă) la spargerea unor materiale, a cojilor tari ale unor fructe etc. **6** *smf* (Fig; adesea cu determinări care indică felul) Persoană care anulează o acțiune întreprinsă în comun de un grup de persoane. **7-8** *smf, a* (Persoană) care comite o spargere (**46**) Si: *hoț* (**1**).

spărgătură *sf* [At. ANON. CAR. / Pl: *~ri* / E: ***sparge*** + *-ătură*] (Îdt) Spărtură (**3**).

spărgău *s* [At: URICARIUL, X, 407 / V: *zbă~* / Pl: ? / E: ***sparge*** + *-ău*] (Îrg) Vifor.

spărgele *sfp* [At: BORZA, D. 79 / E: ns cf *sparge*] (Bot; reg) Vălul-miresei (*Gypsophila muralis*).

spărgui [At: (a. 1847) URICARIUL, X, 407 / Pzi: *~esc* / E: ***sparge*** + *-ui*] **1** *vr* (Reg; d. adunări, d. petreceri, jocuri) A se sparge (**10**). **2** *vt* (Reg; c. i. terenuri nedefrișate, livezi, pășuni) A desțeleni. **3** *vi* (Înv; csnp) A viscoli.

spărguriu, ~ie *a* [At: LB / Pl: *~ii* / E: ***sparge*** + *-uriu*] (Îvr) Casant (**1**).

spăria *v* vz ***speria***

spăriat[1] *sn* vz ***speriat[1]***

spăriat[2], ~ă *a* vz ***speriat[2]***

spăriecios, ~oasă *a* vz ***speriecios***

spăriere *sf* vz ***speriere***

spăriet[1] *sn* vz ***speriat[1]***

spăriet[2], ~ă *a* vz ***speriat[2]***

spărietor, ~oare *a* vz ***sperietor***

spărietură *sf* vz ***sperietură***

spăriitor, ~oare *a* vz ***sperietor***

spărios, ~oasă *a* vz ***sperios***

spărlui *v* vz ***șperlui***

spărluire *sf* vz ***șperluire***

spărsătură *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~ri* / E: ***spart[1]*** + *-ătură*] (Îdt) **1** Spargere (**16**). **2** Spărtură (**3**).

spărtigios, ~oasă *a* vz ***spărtigos***

spărtigos, ~oasă [At: MOXA, 388/30 / V: ***~igios*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***spart[2]*** + *-igos*] **1** (Îvr) *a* Murdar. **2** (Mun) *a* Sfărâmicios. **3-4** *a, av* (Olt; Mun; d. sunete, voce etc.) (Care răsună) în mod strident.

spărtură *sf* [At: CORESI, TETR. 17 / Pl: *~ri* / E: ***spart[2]*** + *-ură*] **1** (Îvr) Spargere (**11**). **2** Locul unde s-a spart un obiect sau un material casabil Si: *ciobitură, ciocnitură* (**5**), *crăpătură* (**2**), *fisură* (**1**), *plesnitură*. **3** Spațiu liber produs prin spargere într-un corp tare, într-un zid etc. Si: *deschizătură* (**4**), *gaură* (**1**), *ruptură*, (îrv) *spărsătură* (**2**). **4** (Rar) Rană adâncă produsă prin izbirea de sau cu un obiect tăios. **5** (Asr) Defileu (**1**). **6** (Reg) Carie dentară. **7** Bucată rezultată din spargerea (**11**), fărâmițarea sau tăierea unui obiect Vz *așchie, breane, ciob, hârb, tioc, țandără*. **8** Sistem de sfărâmare a unor minerale. **9** (Ban; Buc) Casă dărăpănată și sărăcăcioasă. **10** (Îvp) Ruptură într-un obiect de îmbrăcăminte sau încălțăminte, într-un material textil, hârtie etc. **11** (Reg) Răscroială a mânecii. **12** (Trs; Mol) Teren despădurit și transformat în pășune sau în loc arabil. **13** (Trs; Mol) Ogor arat prima oară după o pauză de mai mulți ani. **14** (Reg) Luminiș de pădure. **15** (Trs) Mâncău[1]. **16** (Fig) Rupere a unei unități Si: *despărțire* (**1**), *scindare*. **17** (Fig; pex) Dezbinare (**3**).

spărți *vt* [At: PSALT. 37 / Pzi: *~țesc* / E: ns cf lat **expartire*] (Înv) A îndepărta.

spăseală *sf* [At: COCEA, S. II, 643 / Pl: *~eli* / E: ***spăsi*** + *-eală*] (Fam) **1-2** Umilință (falsă).

spăsenie *sf* [At: PSALT. HUR. 51ʳ/15 / V: ***șp~*** / Pl: *~ii* / E: slv **съпасение**] **1** (Înv; Bis) Mântuire. **2-3** (Fam) Spăseală (**1-2**).

spăsi [At: COD. VOR[2]. 60ʳ/12 / V: (rar) ***~ăși*** / Pzi: *~sesc* / E: slv **съпасти**] **1-2** *vtr* (Îrg; Bis) A (se) mântui. **3** *vr* (Înv) A se pocăi[1]. **4** *vr* (Rar) A regreta. **5** *vr* (Rar) A se umili. **6** *vt* (Îrg; c. i. păcate, greșeli etc.) A ispăși.

spăsire *sf* [At: CORESI, EV. 39 / V: ***~ăși~*** / Pl: *~ri* / E: ***spăsi***] **1** (Înv; Bis) Mântuire. **2** (Înv) Pocăire. **3** (Fam) Umilință.

spăsit, ~ă [At: CORESI, EV. 72 / V: ***~ășit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***spăsi***] **1** *a* (Înv; Bis) Mântuit[2]. **2** *a* (Rar) Pocăit. **3-6** *a, av* (Rar; d. oameni sau d. manifestări ale lor) Smerit (**1-3**).

spăsitor, ~oare [At: PSALT. HUR. 50ᵛ/26 / V: ***~ăși~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***spăsi*** + *-tor*] (Înv; Bis) **1-2** *a, sm* Mântuitor. **3** *sm* (Art.; adesea ca nume propriu) Epitet dat lui Iisus Hristos.

spășenie *sf* vz ***spăsenie***

spăși *v* vz ***spăsi***

spășire *sf* vz ***spăsire***

spășit, ~ă *a* vz ***spăsit***

spășitor, ~oare *a* vz ***spăsitor***

spătac *sn* vz ***spătar[3]***

spătar[1] *sm* [At: (cca 1610) ROSETTI. B. 74 / S și: *~thar* / Pl: *~i* / E: slv **спатарь**] **1** Titlu dat în Evul Mediu, în țările române, boierului care purta la ceremonii sabia și buzdganul domnului, iar pe câmpul de luptă era unul dintre comandanții armatei. **2** Boier care purta titlul de spătar[1] (**1**). **3** (Îs) *Mare ~, ~ mare, ~ul cel mare* Comandant superior al armatei în lipsa domnitorului. **4** (Îas) General de cavalerie în Principatele Române.

spătar[2] *sm* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i* / E: ***spată[1]*** + *-ar*] Meșteșugar care face spete.

spătar[3] [At: CIHAC, I, 259 / V: (reg) ***~e*** *sf*, ***~ac, spatâr, spet~*** / Pl: *~e* / E: ***spate*** + *-ar*] **1** *sn* Parte a unui scaun, a unui fotoliu, a unei bănci etc. de care își reazămă spatele cel care șade pe acesta Si: *spate* (**62**), *spetează* (**2**), *rezemătoare*, (îrg) *spată[1]* (**12**). **2** *sn* Partea mai înaltă dinspre perete a unui pat, a unei canapele etc. **3** *sn* (Îrg; pex) Scaun cu spătar[3] (**1**). **4** *sn* (Pgn) Scaun. **5** *sn* (Pgn) Fotoliu. **6** *sn* (Pop) Perete de bârne sau bârnă care servește ca rezemătoare pentru ciobanii care mulg oile Si: (reg) *spate* (**63**), *spătel* (**1**). **7** *sn* (Reg) Construcție rudimentară, de obicei formată din trei pereți, în care se mulg oile Si: (reg) *spate* (**64**), *spătel* (**2**). **8** *sn* Strungă pe unde ies oile din țarc. **9** *sn* (Reg) Grebănar. **10** *sn* (Mol) Fiecare dintre scândurile care despart ciocanele la piuă. **11-12** *sf* (Îrg; îf *spătare*) Spate[1] (**43-44**). **13** *sf* (Mun; îf *spătare*) Parte a unui obiect de îmbrăcăminte care acoperă spatele. **14** *sf* (Mun; îe) **A tăia ploșpările și a cârpi ~ele** A fi foarte sărac. **15** *sn* (Reg; îf *spetar*) Jerseu deschis în față.

spătare *sf* vz ***spătar[3]***

spătăreasă *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ese* / E: ***spătar[1]*** + *-easă*] **1-3** Soție a unui (mare) spătar[1] (**2-4**) Si: (înv) *spătăriță* (**1-3**), *spătăroaie* (**1-3**).

spătărează *sf* vz ***spetereazā***

spătărel *sm* [At: (a. 1577) CUV. D. BĂTR. I, 26/9 / Pl: *~ei* / ***spătar[1]*** + *-el*] **1** Titlu dat în țările române boierului de rang mic care păzea ordinea la sate și care avea unele atribuții militare în timp de război. **2** Boier care deținea titlul de spătărel (**1**).

spătăresc, ~ească *a* [At: NECULCE, L. 93 / Pl: *~ești* / E: ***spătar[1]*** + *-esc*] **1-2** Care aparține spătarului[1] (**2**) sau spătăriei. **3-4** Privitor la spătar[1] (**2**) sau la spătărie. **5-6** Care este în serviciul unui spătar[1] (**2**) sau al spătăriei.

spătări *vi* [At: NECULCE, L. 124 / Pzi: *~resc* / E: ***spătar[1]***] A exercita funcția de spătar[1] (**1**).

spătărie *sf* [At: PRAV. COND. (1780), 48 / Pl: *~ii* / E: ***spătar[1]*** + *-ie*] **1-3** Funcția de (mare) spătar[1] (**2-4**). **4** Perioadă de timp cât cineva exercita funcția de (mare) spătar[1] (**2-4**). **5** Instituție administrativă condusă de (marele) spătar[1]. **6** (Pex) Personal care făcea parte din spătărie (**5**). **7** Clădire în care funcționa spătaria (**5**). **8** Închisoare situată în spătarie (**7**). **9** (Șîs *~ia cea mare*) Sală din palatul domnesc unde aveau loc unele ceremonii și unde se afla tronul. **10** (Îs) *~ia (cea) mică* Cabinet personal al domnitorului. **11** (Înv) Arsenal (**2**).

spătărit *sns* [At: H XVIII, 235 / E: ***spată*** + *-ărit*] (Reg) Meșteșugul spătarului[2].

spătăriță *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~țe* / E: *spătar*^1^ + *-iță*] (Înv) **1-3** Spătăreasă (**1-3**).

spătăroaie *sf* [At: (cca 1660) BUL. COM. IST. IV, 20 / Pl: ~ / E: *spătar*^1^ + *-oaie*] **1-3** Spătăreasă (**1-3**).

spătcel *sn* vz *spacel*

spătează *sf* vz *speteazǎ*

spătel *sn* [At: VUIA, PĂST. 56 / Pl: ? / E: *spătar*^3^] (Trs) **1-2** Spătar^3^ (**6-7**).

spătic *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: *spate* + *-ic*] **1-2** (Fam; șhp) Spate (**1**) (mic, delicat) Si: (fam) *spătuț* (**1-2**), *spătișor* (**1-2**).

spăticel *sn* vz *spacel*

spătișor *sn* [At: DLR / Pl: *~oare* / E: *spate* + *-ișor*] **1-2** (Fam; șhp) Spătic (**1-2**).

spătoi *sn* [At: ARH. FOLK. VII, 41 / Pl: *~oaie* / E: *spate* + *-oi*] (Trs) Ie.

spătos, ~oasă *a* [At: ANON. CAR. / V: (înv) *spet~* / Pl: *~oși*, *~oase* / E: *spate* + *-os*] (D. oameni, pex, d. animale) **1-2** Care are spatele (**1, 42**) lat. **3** (Pex) Robust.

spătui *vt* [At: DLR / Pzi: *~esc* / E: *spate* + *-ui*] (Reg) A pune spate (**40**) nou la o cămașă ruptă.

spătuială *sf* [At: ALR II, 3 290/228 / Pl: *~ieli* / E: *spătui* + *-eală*] (Trs; Mol) Platcă la cămășile bărbătești.

spătuț *sn* [At: DLR / Pl: *~uri* / E: *spate* + *-uț*] **1-2** (Fam; șhp) Spătic (**1-2**).

spătuță *sf* [At: FRÂNCU – CANDREA, M. 222 / Pl: *~țe* / E: *spată*^1^ + *-uță*] **1-2** (Trs; șhp) Spată^1^ (**15**) (mică).

spăvădanie *sf* vz *spovedanie*

spăvădui *v* vz *spovedi*

spăvăduit *sn* vz *spovedit*^1^

spăcnă *sf* vz *spegmă*

spâgmă *sf* vz *spegmă*

spâhnă *sf* vz *spegmă*

spâi, ~ă *a* vz *spân*^1^

spâic *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 157 / A: nct / Pl: *~ici* / E: nct] (Orn; reg) Cioară (**5**) (*Corvus frugilegus*).

spâlc *sn* vz *sfârc*

spâldării *sfp* [At: MUSCEL, 87 / V: *spăl~*, *spul~* / E: ns cf *puzderii*] (Mun) Puzderie.

spâmă *sf* vz *spegmă*

spân^1^*, ~ă* *a* [At: ANON. CAR. / V: (reg) *~z*, *~âi*, *~ă*, *spârc*, *spârcă*, *spin* / Pl: *~i*, *~e* / E: ml **spanus*] **1** (D. bărbați sau d. părți ale feței lor) Căruia nu îi cresc barbă și mustață Si: (reg) *spânatic* (**1**), *spânat*^1^, *spânău*, *spânzac* (**1**), *spânzatic*. **2** (Pex; d. bărbați sau d. părți ale feței lor) Cu barbă și cu mustață rare Si: *spânatic* (**2**). **3** (Îe) **A trage nădejde ca ~ul de barbă** Se spune despre cei ce speră în împlinirea unor dorințe nerealizabile. **4** (Îe) **Când va face ~ul barbă** Niciodată. **5** (Îe) **~ul se rade lesne** Se spune despre cei săraci care se mulțumesc cu puțin. **6** (Rar; d. bărbați) Lipsit complet de păr în barbă, la mustață și pe cap. **7** (Reg; d. oameni) Care are părul roșu. **8** (Reg; d. bărbați) Necăsătorit. **9-10** (Mun; d. femelele animalelor) Care nu dă (sau care dă foarte puțin) lapte Si: (reg) *spânatic* (**3-4**). **11** (Reg; d. femei) Sterp.

spân^2^ *sm* vz *spânz*^1^

spâna *v* vz *spânzi*

spânac *sm* vz *spanac*

spânat^1^ *am* [At: BUL. FIL. VII-VIII, 366 / Pl: *~ați* / E: *spân*^1^ + *-at*] (Reg; d. bărbați) Spân^1^ (**1**).

spânat^2^ *sm* vz *spanac*

spânatec, ~ă *a* vz *spânatic*

spânatic, ~ă *a* [At: (a.1805) GRECU, P. 280 / V: *~tec* / Pl: *~ici*, *~ice* / E: *spân*^1^ + *-atic*] **1-4** Spân (**1-2, 9-10**). **5** (Pan; d. oi) Care are lână puțină, iar pe pântece aproape deloc.

spână *sf* vz *spânz*^1^

spânău *am* [At: ALR II/I MN 19, 6 935/362 / Pl: *~ăi* / E: *spân* + *-ău*] (Reg; d. bărbați) Spân^1^ (**1**).

spânc *sm* vz *spânz*^1^

spâng *sm* vz *spânz*^1^

spâni^1^ [At: AR (1830) 166^2^/23 / Pzi: *~nesc* / E: *spân*] (Înv) **1** *vi* (D. bărbați) A deveni spân^1^ (**1**). **2-3** *vir* (Pan; d. păsări) A-și pierde penele.

spâni^2^ *v* vz *spânzi*

spânj *sm* vz *spânz*^1^

spânji *v* vz *spânzi*

spânjin *sm* [At: ALR II, 6 345/812 / Pl: *~i* / E: ns cf *spânj*] (Bot; Olt) Spânz^1^ (**1**) (*Helleborus purpurescens*).

spânjini *vt* [At: ALR II, 6 345/812 / Pzi: *~nesc* / E: *spânjin*] (Reg; c. i. animale sau părți ale corpului acestora) A spânzui.

spânjui *v* vz *spânzui*

spâns *sm* vz *spânz*^1^

spânteca *v* vz *spinteca*

spânticătură *sf* vz *spintecătură*

spânț *sm* vz *spânz*^1^

spânțui *v* vz *spânzui*

spânz^1^ *sm* [At: ANON. CAR. / V: (îrg) *spant*, *spânt*, *spânz*, *spân*, *~ă* *sf*, *spint*, (înv) *spăn*, *sprânz*, *spun*, *spunt*, *spunz*, (reg) *spanj*, *spanz*, *~nc*, *~ng*, *~nj*, *~ns*, *~nț*, *spent*, *sprent*, *sprentur*, *șpant*, *șpânț* / Pl: *~nji*, (reg) *~i* / E: vsl **спрежь**] **1** (Șîc **~-purpuriu**) Plantă erbacee din familia ranunculacee, cu rizom gros, ramificat în numeroase fibre lungi și puternice, cu tulpină erectă, ramificată de obicei cu două ramuri care se termină cu una sau două flori, de culoare roșie purpurie, plecate în jos Si: (reg) *barba-lupului*, *bojoțel*, *boșuță*, *bozățel*, *coada-popii*, *coaiele-popii*, *cucurig*, *iarba-nebunilor*, *ochiul-boului*, *ouăle-popii*, *păduchii-popii*, *poranici*, *spânjin* (*Helleborus purpurescens*). **2** (Șîc **spânț negru**) Plantă erbacee din familia ranunculacee, cu tulpina puțin ridicată de la pământ, cu frunze verzi roșietice și flori mari, purpurii pe dinafară și verzui pe dinăuntru, cu cinci petale și multe stamine Si: (îrg) *trandafiri-de-iarnă*, (reg) *bojoțel*, *bozățel*, *bujorei*, *cucurig*, *iarba-nebunilor*, *ouăle-popii*, *poranici*, *iarbă-șerpească*, *iarbă-strănutătoare*, *rușcuță*, *strigoaie* (*Helleborus niger*). **3** (Șîc **~-puturos**) Plantă erbacee din familia ranunculacee, cu tulpina erectă, cu una sau două frunze mărunt dințate, pe partea inferioară pubescente, cu nervuri proeminente și albe, cu flori mari, verzui, plecate în jos Si: (reg) *barba-lupului*, *bojoțel*, *bozățel*, *cucurig*, *nipreală* (*Helleborus odorus*). **4** Plantă erbacee, din familia ranunculacee, cu tulpina erectă și frunze radiale, lanceolate, mărunt dințate, cu nervurile principale puțin proeminente pe fața inferioară și cu cele secundare proeminente, cu flori mari, verzui, plecate în jos Si: (reg) *bojoțel*, *cucurig* (*Helleborus dumetorum*). **5** (Șîc **~ sterp**) Plantă erbacee din familia ranunculacee (*Helleborus viridis*). **6** (Bot; șîc **spânț-de-deal, ~-albastru, ~-de-cal, ~-de-vite, ~-galben, ~-de-munte**) Ruscuță primăvăratică (*Adonis vernalis*). **7** (Pop; îlv) **A trage** (sau **a băga, a pune**) **~(ul)** A spânzui. **8** (Bot; reg; îc) **~-negru** Steregoaie (*Veratrum nigrum*). **9** (Bot; reg; îc) **~nț-alb** Steregeoaie (*Veratrum album*).

spânz^2^*, ~ă* *a* vz *spân*^1^

spânza *v* vz *spânzi*

spânzac *a* [At: DOSOFTEI, ap. DR. IV, 868 / Pl: *~aci* / E: *spânz*^2^ + *-ac*] **1** (Îvr) Spân^1^ (**1**). **2** (Reg; d. oameni) Prost.

spânzatic, ~ă *a* [At: JAHRESBER. III, 326 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: *spânz*^2^ + *-atic*] Spân^1^ (**1**).

spânzi *vt* [At: POLIZU / V: (reg) *~za* (Pzi: *~zez*), *~nji*, *~ni* / Pzi: *~zesc* / E: *spânz*^1^] (Pop) A spânzui.

spânzire *sf* [At: MARIAN, S. R. II, 39 / Pl: *~ri* / E: *spânzi*] Tratare a diferitelor boli ale animalelor înfigând un fir de spânz^1^ (**1**) sub piele.

spânzui *vt* [At: CADE / V: *~nțui* / Pzi: *~esc*, (reg) *spânzui* / E: *spânz*^1^ + *-ui*] (C. i. animale sau părți ale corpului acestora) A trata diferite boli înfigând un fir de spânz^1^ (**1**) sub piele Si: (pop) *a spânzi*, *a trage spânz(ul)*, (reg) *a înierba*, *a spânjini*.

spânzura [At: COD. VOR.[2] 48/6 / Pzi: *spânzur* / E: ml ***expendiolare**] **1-2** *vti* A atârna liber în jos, fiind fixat cu (un capăt din) partea superioară de ceva, lăsând restul să cadă liber Si: *a (se) agăța* (1), *a atârna* (1), *a (se) prinde, a suspenda*, (îiv) *a se acroșa*, (pop) *a se anina* (1), *a se zgrepțăna*, (reg) *a se împrinde, a se tăgârța*. **3** *vi* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **matele de foame** A fi foarte flămând. **4** *vt* (Pop; îe) **A ~** (cuiva) **lingurile de** (sau **la**) **brâu** (sau **gât**) A nu da mâncare (celui care vine târziu la masă). **5** *vr* A se apuca și a se ține strâns de cineva sau de ceva Si: *a se agăța* (4), *a se atârna* (8), *a se prinde*. **6** *vt* (C. i. oameni) A omorî prin spânzurătoare (6). **7** *vt* (C. i. oameni) A executa în urma unei sentințe de condamnare prin spânzurătoare (6). **8** *vta* (Îe) **A tăia și a ~** A abuza nelimitat de puterea sau de autoritatea sa. **9** *vr* A se sinucide prin strangulare cu ștreangul Si: (înv) *a se strangula*. **10** *vt* (Fam; c. i. bani) A cheltui fără rost. **11** *vi* (Înv) A depinde (1). **12** *vi* (Îvr) A înclina.

spânzurare *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~rări* / E: ***spânzura***] **1** Cădere liberă în jos, în timp ce (un capăt din) partea superioară rămâne fixat(ă) de ceva Si: *agățare* (1), *agățat[1]* (1), *atârnare* (1), *atârnat[1]* (5), *prindere, suspendare, suspendat[1]*, (îiv) *acroșare, acroșat[1]*, (rar) *spânzurat[1]* (1), (pop) *aninare* (1), *aninat[1]* (1), *aninătură, zgrepțănare, zgrepțănat[1]*, (înv) *spânzurătură* (1), (reg) *împrindere, tăgârțare*. **2** Omorâre a cuiva prin spânzurătoare (6) Si: *spânzurătoare* (2), (rar) *spânzurat[1]* (2), (reg) *spânzurătură* (2). **3** Executare a cuiva prin spânzurătoare (6), în urma unei sentințe de condamnare Si: *spânzurătoare* (3), (rar) *spânzurat[1]* (3), (reg) *spânzurătură* (3). **4** (Pex) Moarte prin spânzurătoare (6) Si: *spânzurătoare* (4), (rar) *spânzurat[1]* (4), (reg) *spânzurătură* (4). **5** (Îcs) *De-a ~a* De-a spânzuratul[2] (5). **6** Sinucidere prin strangulare cu ștreangul Si: (rar) *spânzurat[1]* (5), (înv) *strangulare*. **7** (Fam) Cheltuire fără rost a banilor Si: (rar) *spânzurat[1]* (6). **8** (Înv) Depindere.

spânzurat[1] *sns* [At: DL / E: ***spânzura***] (Rar) **1-7** Spânzurare (1-4, 6-8).

spânzurat[2], ~ă [At: POLIZU / Pl: *~ați, ~e* / E: ***spânzura***] **1** *a* Căzut liber în jos, fiind fixat cu (un capăt din) partea superioară de ceva Si: *agățat[2]* (1), *atârnat[2]* (1), *prins[2], suspendat[2]*, (îiv) *acroșat[2]*, (pop) *aninat[2], zgrepțănat[2]*. **2-4** *a* Omorât, executat sau sinucis prin spânzurătoare (6) Si: *strangulat[2]*. **5** *smf* (Pop; art.; îcs) *De-a ~ul* (sau *~a*) Joc de copii pentru două persoane, în care una scrie prima și ultima literă dintr-un cuvânt, înlocuind restul literelor prin liniuțe, iar cealaltă persoană trebuie să ghicească, în succesiunea lor normală, literele care lipsesc, fiecare greșeală fiind penalizată cu o linie ce constituie partea unei spânzurători (6) sau a chipului celui spânzurat Si: (pop) *de-a spânzurătoarea* (5). **6** *a* (Reg; d. oameni) Deșirat[2] (7). **7** *sm* (Fam; dep) Ștrengar. **8** *sm* (Fam; dep; pex) Om de nimic.

spânzură *sf* [At: M. DRĂGHICI, F. I 38[r]/17 / Pl: ? / E: drr ***spânzura***] (Îvr) Pendul.

spânzurător, ~oare [At: VARLAAM, C. 149 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***spânzura*** + *-ător*] **1** *a* (Înv) Care spânzură (1). **2-4** *sf* Spânzurare (2-4). **5** *sfa* (Îcs) *De-a ~a* De-a spânzuratul[2] (5). **6** *sf* Instrument de execuție constând dintr-un stâlp de care este fixată o funie prevăzută cu un laț care îl strangulează pe cel condamnat Si: (înv) *pierzări*. **7** *sm* (Îvr) Stâlp de tortură de care erau spânzurați (1) de mâini cei pedepsiți cu bătaia. **8** *sm* (Reg) Călău care spânzură (7). **9** *sf* (Pan) Construcție formată dintr-o grindă sprijinită pe doi pari, utilizată de pescari pentru uscarea carmacelor Si: *uscătorie*. **10** *sf* (Bot; Olt) Atârnătoare (9) (*Zebrina pendula*). **11** *sf* (Reg) Clădire înaltă. **12** *sm* (Nob; dep; îs) *~ de pânze* Pictor fără talent.

spânzurătură *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ri* / E: ***spânzura*** + *-ătură*] **1** Spânzurare (1). **2-4** (Ban) Spânzurare (2-4).

spârâi *v* vz ***sfârâi***

spârc[1] [At: BARCIANU / Pl: (3-4) *~uri* / E: fo] **1** *i* (Reg) Cuvânt care imită zgomotul produs de un lichid, de o materie fluidă etc. care iese forțat printr-un orificiu. **2** *a* (Reg) Murdar. **3** *sn* (Mun) Țâșnitură dintr-un lichid Si: *stropitură*, (reg) *spârcâitură* (3). **4** *sn* (Rar) Rect.

spârc[2] [At: POGOR. HENR. 232/19 / V: (reg) ***~rci*** *sm* / Pl: *~uri* sn, *~rci* sm / E: ucr **шпирка**] **1** *sn* (Mol; Buc) Bucată de slănină. **2** *sn* (Mol; Buc) Șorici fript. **3** *sn* (Îrg) Bucățică de carne (de proastă calitate, slabă), de piele sau de pieliță. **4** *sn* (Reg; șîs *~ul nasului*) Cartilajul nasului. **5** *sm* (Pop; dep) Copilandru (1). **6** *sm* (Pop; dep; pex) Persoană lipsită de importanță.

spârc[3], ~ă *a* vz ***spân[1]***

spârcaci *sm* vz ***spurcaci***

spârcăi *v* vz ***spârcâi***

spârcăicios, ~oasă *a* [At: ȘEZ. XXIII, 2 / P: *~că-i~* / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***spârcâi*** + *-cios*] (Reg; d. ființe, mai ales d. păsări) Care se spârcâie (1).

spârcăire *sf* [At: POLIZU / Pl: ? / E: ***spârcăi***] (Înv) Spârcâială (1).

spârcăitor, ~oare *av* vz ***spârcâitor***

spârcăitură *sf* vz ***spârcâitură***

spârcâi [At: POLIZU / V: *~căi*, (reg) *~cui* / Pzi: *spârcâi*, (reg) *~esc* / E: ***spârc*** + *-âi*] **1** *vr* (Pop; d. ființe, mai ales d. păsări) A elimina (prin împroșcare) excremente, mai ales sub formă lichidă Vz *găinăța, cufuri*. **2** *vt* (Pop; d. ființe, mai ales d. păsări) A murdări cu un lichid, cu excremente etc. **3-4** *vti* (Reg; d. lichide, materii fluide etc.) A țâșni.

spârcâială *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ieli* / E: ***spârcâi*** + *-eală*] **1** (Pop) Eliminare (prin împroșcare) de excremente, mai ales sub formă lichidă Si: (înv) *spârcăire*, (reg) *spârcâit[1]*. **2** (Pop; ccr) Excremente (de pasăre), mai ales sub formă lichidă Si: (îrg) *spârcâitura* (1). **3** (Pop; pex) Diaree (1). **4** (Reg) Murdărie.

spârcâit[1] *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***spârcâi***] (Mun) Spârcâială (1).

spârcâit[2], ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***spârcâi***] (Mun) Murdărit cu un lichid, cu excremente etc.

spârcâitor, ~oare *a* [At: ISPIRESCU, ap. GCR II, 371 / V: ***~căi~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***spârcâi*** + *-tor*] (Reg) Care se spârcâie (1).

spârcâitură *sf* [At: POLIZU / V: (înv) ***~căi~*** / Pl: *~ri* / E: ***spârcâi*** + *-tură*] (Îrg) **1-2** Spârcâială (2-3). **3** (Mun) Spârc[1] (3).

spârci *sm* vz ***spârc[2]***

spârciui *v* vz ***spârcui[1]***

spârcos, ~oasă *a* [At: I. NEGRUZZI, S. V, 188 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***spârc[2]*** + *-os*] **1** (Reg; d. carne) Plin de zgârciuri. **2** (Reg; pex; d. carne) De proastă calitate.

spârcotină *sf* [At: I. CR. IV, 122 / Pl: *~ne* / E: ***spârc[2]*** + *-otină*] (Reg) Bucată de carne cu mult zgârci.

spârcui[1] [At: N. COSTIN, L. 593 / V: (rar) ***~rciui***, (îrg) ***spâr~***, (înv) ***sfâ~***, (reg) ***sfar~*** / Pzi: *~esc, spârcui* / E: ***spârc[2]*** + *-ui*] **1-2** *vtrm* (Îrg; c. i. ființe sau părți ale corpului acestora) A rupe, a tăia etc. în bucăți. **3-4** *vtr* (Îrg; c. i. armate, colectivități, mulțimi de oameni etc.) A (se) sparge (6-7). **5** *vt* (Îrg; c. i. obiecte, terenuri plantate etc.) A distruge (1). **6** *vt* (Trs) A fura (1).

spârcui[2] *v* vz ***spârcâi***

spârcuială *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ieli* / E: ***spârcui[1]*** + *-eală*] (Înv) Spargere (3).

spârcuire *sf* [At: POGOR. HENR. 5/19 / Pl: *~ri* / E: ***spârcui[1]***] **1** Rupere, tăiere etc. în bucăți. **2** Spargere (3).

spârcuit[1] *sns* [At: ALR I, I 583/510 / E: ***spârcui[1]***] (Reg) Spargere (7).

spârcuit[2], ~ă *a* [At: CANTEMIR, HR. 83 / V: (înv) ***spâr~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***spârcui[1]***] (Îrg) **1** (D. oameni și d. animale) Rupt, tăiat etc. în bucăți. **2** (D. armate, colectivități, mulțime de oameni etc.) Spart[2] (5).

spârcuitor, ~oare *a* [At: POGOR. HENR. 31/24 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***spârcui[1]*** + *-tor*] (Îvr; d. păsări) Care sfâșie prada.

spârdăi *vi* [At: REV. CRIT. III, 169 / Pzi: *spârdăi, ~esc* / E: fo] (Trs) **1** A face gălăgie. **2** A vorbi mult și fără rost.

spârlaz *sn* vz ***spârleaz***

spârlă *sf* vz ***sperlă[1]***

spârleaz *sn* [At: CHEST. II, 413/9 / V: ***~laz, spirlaz*** / Pl: *~uri* / E: *s-* + ***pârleaz***] (Trs; Ban) Pârleaz.

spârli[1] *v* vz ***sperli***

spârli[2] *v* vz ***zbârli***

spârlit, ~ă *a* vz ***sperlit***

spârloșa *vt* [At: ALR SN III h 678/836 / Pzi: 3 *~ză* / E: ***sperloș***] (Reg; c. i. părul de pe cap, de pe coamă etc., pex, capul, coama) A zbârli.

spârnel *sn* vz ***prâsnel***

spârtica *sn* vz ***sfârtica***

spcin *sm* vz ***pin²***

spealbă *af* vz ***spelb***

speană *sf* vz ***speie***

spechiu *sn* vz ***specul***

special, ~ă [At: ȚICHINDEAL, F. 265/22 / P: *~ci-al* / V: (înv) ***~iel, ~ețial, ~ețiel*** / Pl: *~i, ~e* / E: it ***speziale, speciale***, lat ***specialis***, fr ***spécial***, ger ***speziell***] **1-2** *sn, a* (Ceea) ce se deosebește de alte lucruri, de alte fenomene etc. asemănătoare, prin particularități proprii Si: *anume, anumit, aparte* **(5)**, *deosebit²* **(2)**, *distinct* **(1)**, *individual, particular, separat, singular* **(7)**, *specific* **(1)**, *sui-generis*, (liv) *insolit*. **3-4** *sn, a* (Ceea) ce este destinat pentru a corespunde unui anumit scop Si: *anume, anumit* **(2)**, *aparte*. **5** *a* (Iuz; îs) *Arme ~e* Corp de armată format din artilerie sau geniu. **6** *a* (Îlav) **În ~** Mai ales. **7** *a* (Îal) În mod particular. **8** *a* Care aparține unei anumite specialități Si: *de specialitate* **(5)**. **9** *a* (Pan; d. limbaje, terminologii) Specializat **(2)**. **10** *a* (D. sesiuni, comisii etc.) Care are loc în afara regulilor obișnuite Si: *extraordinar* **(5)**. **11** *a* (Înv; asr) Care este competent într-un anumit domeniu Si: *specialist* **(2)**. **12** *a* (D. oameni sau d. instituții) Care este însărcinat cu probleme deosebite. **13** *a* (D. publicații) Publicat cu o ocazie excepțională sau la o dată festivă. **14** *av* În mod deosebit Si: *foarte*. **15** *av* În mod intenționat Si: *anume, dinadins* **(2)**, *expres²*, *intenționat, înadins*, (înv) *specialmente* **(1)**. **16** *av* Într-un anumit scop Si: *anume* **(7)**, *dinadins* **(1)**, *expres²*, *intenționat, înadins*, (înv) *specialmente* **(2)**. **17** *sf* (Bot; îvr) Specie **(3)**.

specialist, ~ă [At: (a. 1827) PLR I, 238 / P: *~ci-a~* / V: (înv) ***~eți~*** / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***spécialiste***, it ***specialista***, ger ***Spezialist***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care cunoaște temeinic un domeniu de activitate Si: *special* **(11)**. **3** *a* (Îs) *Medic ~* Grad în ierarhia medicilor, între medic secundar și medic primar. **4** *a* (Îas) Persoană care are gradul de medic specialist **(3)**.

specialitate *sf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~ci-a~* / V: (înv) ***~eți~*** / Pl: *~tăți* / E: lat ***specialitas, -atis***, fr ***spécialité***, ger ***Spezialität***] **1** Diviziune a unei activități științifice, tehnice etc. restrânsă la o anumită sferă, din studiul și aplicarea căreia cineva își face o profesie Si: *branșă* **(3)**, *disciplină* **(10)**, *domeniu* **(6)**, *ramură, sector*, (îvr) *specie* **(16)**. **2** Pregătire specială pentru o specialitate **(1)**. **3** (Pex) Activitate în care excelează cineva. **4** (Pex) Pricepere deosebită pentru o anumită activitate. **5** (D. oameni sau d. colective de oameni; îla) **De ~** Specializat într-o anumită ramură de activitate. **6** (Îal) Care aparține unui anumit domeniu. **7** Procedeu specific, deosebit, de elaborare a unor produse, a unor obiecte etc. **8** Produs obținut printr-o specialitate **(7)**. **9** (Pex) Sort².

specializa [At: BREZOIANU, A. 317/15 / P: *~ci-a~* / V: (îvr) ***~eți~*** / Pzi: *~zez* / E: fr ***spécialiser***] **1** *vt* (Îvr) A specifica **(1)**. **2-3** *vtr* A face să capete sau a căpăta trăsături caracteristice. **4** *vr* (D. oameni) A se pregăti pentru un domeniu de activitate. **5** *vr* (D. oameni) A se limita la un aspect restrâns al unui domeniu de activitate cu scopul de a-l aprofunda. **6** *vr* (D. oameni) A deveni specialist **(1)** Vz *a se perfecționa*. **7** *vr* (Lin; d. cuvinte) A-și restrânge sensul. **8-9** *vtr* (C. i. întreprinderi, ateliere, terenuri de cultură etc.) A-și limita activitatea la un domeniu, în care excelează Vz *a se profila*. **10** *vt* A excela într-o activitate.

specializare *sf* [At: DDRF / P: *~ci-a~* / Pl: *~zări* / E: ***specializa***] **1** Creare de trăsături caracteristice. **2** Pregătire pentru un domeniu de activitate. **3** Aprofundare a unui aspect restrâns al unui domeniu Vz *perfecționare*. **4** Limitare a activității unor întreprinderi, ateliere etc. la un anumit tip de produse Vz *profilare*.

specializat, ~ă *a* [At: PÂRVAN, G. 598 / P: *~ci-a~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***specializa***] **1** (D. oameni) Care este pregătit temeinic într-o anumită ramură a științei, a tehnicii etc. **2** (D. domenii de activitate, d. ramuri ale științei sau ale tehnicii, pex, d. limbaje, terminologii) Care a căpătat trăsături specifice prin restrângerea domeniului Si: *special* **(9)**. **3** Care a fost perfecționat într-o anumită direcție.

specialmente *av* [At: BARIȚIU, P. A. III, 31 / P: *~ci-al~* / E: it ***specialmente***, fr ***spécialment***] **1-2** (Înv) Special **(15-16)**.

speciație *sfs* [At: M. D. ENC. / P: *~ci-a~* / E: fr ***spéciation***] (Blg) Proces de geneză a speciilor noi de plante și animale.

specie *sf* [At: DAS 40/5 / V: *~**eță*** (Pl: *~ețe*), (înv) ***~eție, spiță***, (îvr) ***speției*** (Pl: *spețieșuri*) *sn*, ***spețiaș*** (Pl: *spețiașuri*) *sn* / Pl: *~ii*, (nob) *~* / E: lat ***species***, it ***specie***] **1** (Mat; înv) Operație. **2** (Log) Noțiune care desemnează o clasă de obiecte ce posedă aceleași însușiri esențiale și care se subordonează genului. **3** (Blg; adesea urmat de determinări care precizează sensul) Categorie sistematică fundamentală inferioară ca rang genului și superioară subspeciei, care cuprinde animale și plante cu trăsături comune Si: (rar) *seminție*, (îvr) *specială* **(17)** Vz *neam, rasă²*, *soi¹* **(9)**, *tip¹*, *varietate*, (pop) *rudă¹*, *sămânță*, (reg) *strană*. **4** Mod particular de a fi, de a se manifesta etc. al cuiva sau a ceva care prin însușirile generale face parte dintr-un grup distinct Si: *chip¹* **(47)**, *fel* **(3)**, *gen¹* **(3)**, *mod¹*, (rar) *tacâm*, (îvp) *seama*. **5** Ansamblu de ființe, de obiecte, de fenomene etc. caracterizat prin trăsături proprii, definitorii Si: *categorie¹* **(4)**, *clasă* **(4)**, *gen¹* **(9)**, *grup* **(2)**, *soi¹* **(3)**, *sort²*, *tip¹*, *varietate*, (îrg) *plasă²*, (reg) *madea*. **6** Persoană sau lucru care nu poate fi definit cu precizie și care este asimilat la altul (cu aproximație) Si: *soi¹ de ...* **7** (Min; spc) Varietate. **8** (Șîs *~ literară*) Categorie de opere literare în cadrul fiecărui gen, clasificate după criterii tematice sau formale. **9** (Șîs *~ii medicinale*) Substanță farmaceutică alcătuită din amestecuri de plante (mai ales ierburi aromatice), cu sau fără adaos de substanțe medicamentoase, care servește la prepararea soluțiilor extractive apoase. **10** (Îvr) Specialitate **(1)**.

speciel, ~ă *a* vz ***special***

specier *sn* vz ***spițer***

specific, ~ă [At: POLIZU / V: (înv) ***~eți~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: lat ***specificus***, it ***specifico***, fr ***spécifique***, ger ***spezifisch***] **1-2** *a, av* (Care este) propriu unei singure ființe, unui singur lucru sau fenomen sau unei categorii de ființe, lucruri sau fenomene, cărora le dă un caracter original Si: *caracteristic* **(1)**, *definitoriu* **(4)**, *distinctiv* **(1)**, *dominant* **(3)**, *particular, propriu, tipic²*, (rar) *structural*, (înv) *însușit²* Vz *aparte, deosebit, obișnuit, special* **(2)**, *suis-generis*. **3** *sn* Caracter predominant și propriu care particularizează o ființă, un lucru, un fenomen etc. și care diferențiază o ființă de alta, un lucru de altul etc. Si: *caracteristică* **(4)**, *însușire, notă, particularitate, proprietate, semn, specificitate*, (reg) *însușietate* Vz *amprentă, marcă²*, *pecete, sigiliu*. **4** *a* (D. volum, greutate, căldură, consum, producție etc.) Care se raportează la o unitate de măsură. **5** *av* În mod specific **(4)**. **6-7** *sn, a* (Medicament) destinat pentru o boală anumită.

specifica *vtrm* [At: HELIADE, D. J. 70/24 / V: (înv) ***~eți~*** / Pzi: *specific* (A și: (rar) *~fic*) / E: lat ***specificare***, it ***specificare***, fr ***specifier***] **1-2** A (se) face cunoscut (verbal sau în scris) în mod clar și precis Si: *a (se) indica, a (se) preciza, a (se) semnala*, (îvr) *a specializa* **(1)**. **3-4** A (se) atrage atenția în mod expres Si: *a (se) prescrie, a (se) prevedea, a (se) stabili, a (se) stipula*. **5-6** A (se) reține prin scris Si: *a (se) consemna* **(3)**, *a (se) înregistra, a (se) preciza*.

specificare *sf* [At: NEGULICI / V: (înv) ***~eți~*** / Pl: *~cări* / E: ***specifica***] **1** Aducere la cunoștință (verbal sau în scris) în mod clar și precis Si: *indicare, menționare, precizare*. **2** Reținere a unui fapt, a unui eveniment etc. prin scris Si: *consemnare* **(2)**, *înregistrare*, (înv) *scriptură*. **3** (Ccr) Ceea ce specifică cineva Si: *indicație, însemnare, mențiune, notă, observație, precizare, specificație*.

specificativ, ~ă *a* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***spécificatif***] **1-3** Care specifică **(1, 3, 5)** Si: *specificator* **(1-3)**.

specificator, ~oare *a* [At: GHICA, A. 169 / V: ***~cât~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***specifica*** + *-tor*] **1-3** Specificativ **(1-3)**.

specificație *sf* [At: (a. 1803) IORGA, S. D. XIII, 144 / V: (înv) ***~iune, ~eți~, ~ețificăciune*** / Pl: *~ii* / E: lat ***specificatio, -onis***, fr ***spécification***, it ***specificazione***] Specificare **(3)**.

specificațiune sf vz ***specificație***
specificăciune sf vz ***specificație***
specificător, ~oare *a* vz ***specificator***
specificitate *sf* [At: BABEȘ, O. A. I, 332 / Pl: *~tăți* / E: fr ***spécificité***] Specific (3).
specificiu *sn* [At: MAN. SĂNĂT. 151/6 / Pl: *~ii* / E: lat ***specificium***] (Îvr) Medicament.
specifism *sns* [At: CONTEMP. 1969, nr. 1 208, 3/4 / E: ***specific*** + *-ism*] (Rar) Orientare care pune accentul (în mod exagerat) pe specificul național în literatură.
specime *sn* vz ***specimen***
specimen *sn* [At: NEGULICI, 408 / V: (rar) ***~ă*** *sf*, (înv) ***~ime***, (îvr) ***~imin*** / A și: *~cim~* / Pl: *~e*, (îvr) *~i* sm / E: lat ***specimen***, fr ***spécimen***] **1** Ființă, obiect, fenomen etc. care ilustrează grupul din care face parte, constituind un exemplar caracteristic și reprezentativ Vz *eșantion, exemplu, model, mostră, tip[1]*. **2** (Fam; prt; pex) Om.
specimenă *sf* vz ***specimen***
specimin *sn* vz ***specimen***
specios, ~oasă *a* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 21 / P: *~ci-os* / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***spécieux***, lat ***speciosus***] Care doar are aparență de adevăr, de exactitate Si: *amăgitor* (2), *înșelător*.
speclu *sn* vz ***specul***
specma *sf* vz ***spegma***
specmă *sf* vz ***spegmă***
specnă *sf* vz ***spegmă***
specol *sn* vz ***specul***
specolator *sm* vz ***speculator[1]***
spectaclu *sn* vz ***spectacol***
spectacol *sn* [At: ASACHI, P. R. 30/21 / V: (înv) ***~clu, ~cul, spet~, ~etachiu*** (Pl: *~etachiuri*) / Pl: *~e* / E: lat ***spectaculum***, fr ***spectacle***, it ***spettacolo***] **1** Ansamblu de elemente, de lucruri, de fapte care atrag privirile sau atenția. **2** (Îvr; îlav) **În ~** În văzul lumii. **3** (Îe) **A (se) da (în) ~** A atrage atenția, printr-o purtare nepotrivită. **4** (Îae) A se face de râs. **5** Prezentare pe scenă a unei opere dramatice, a unui program artistic etc. Si: *reprezentație*, (înv) *priveliște, privire, privit[1]*, (îvr) *parastiseală*. **6** (Pex) Orice fel de manifestare artistică, sportivă etc. dată pentru public Si: *show*.
spectacolar, ~ă *a* vz ***spectacular***
spectacologic, ~ă *a* [At: T octombrie 1968, 52 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***spectacologie***] **1** Care ține de spectacologie. **2** Specific spectacologiei. **3-4** (Rar) Spectaculos (**2, 4**).
spectacologie *sfs* [At: T aprilie 1969, 76 / E: ***spectacol***] Disciplină care se ocupă de condițiile de organizare a spectacolelor (**6**).
spectacul *sn* vz ***spectacol***
spectacular, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / V: (rar) ***~col~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***spectaculaire***] (Liv) **1** *a* Care ține de spectacol (**5-6**). **2** *a* Privitor la spectacol (**5-6**). **3-6** *a, sn* Spectaculos (**1-4**).
spectaculos, ~oasă [At: TEODOREANU, M. U. 190 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***spectacol*** + *-os* cf it *spettacoloso*] **1-2** *sn, a* (Ceea) ce impresionează prin măreție, fast, prin strălucire Si: *spectacular* (**3-4**), (liv) *spectacologic* (**3**). **3-4** *sn, a* (Pex) (Ceea) ce impresionează prin importanță, valoare etc. Si: *spectacular* (**5-6**), (liv) *spectacologic* (**4**). **5-6** *av* În mod spectaculos (**2, 4**).
spectaculozitate *sfs* [At: DEX / E: ***spectaculos*** + *-itate*] **1-2** Însușirea de a fi spectaculos (**2, 4**).
spectator, ~oare *smf, a* [At: ASACHI, P. R. 2/6 / V: (îvr) ***~eta~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***spectateur***, lat ***spectator***] **1-2** (Persoană) care asistă la un spectacol (**5-6**) Si: *privitor*, (rar) *uitător*. **3-4** (Persoană) care asistă la o acțiune în mod pasiv Vz *martor*. **5-6** Privitor.
spectatoriza *vr* [At: CINEMA, 1969, nr. 3, 36 / Pzi: *~zez* / E: ***spectator*** + *-iza*] (Nob) **1-2** A deveni spectator (**1-2**).
spectatrice *sf* [At: BARCIANU / Pl: ~ / E: fr ***spectatrice***] (Frî) **1-2** Spectatoare (**1-2**).
spectral, ~ă [At: BARCIANU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***spectral***] **1-2** *av, a* (Într-un mod) care seamănă cu o fantomă Si: *fantomatic* (**1**). **3** *a* (Pex) Care nu există în realitate Si: *iluzoriu*. **4** *a* Care aparține spectrului (**6, 9**). **5** *a* Privitor la spectru (**6, 9**). **6** *a* Ca un spectru (**6, 9**). **7** *a* (Îs) *Analiză ~ă* Metodă cu care se stabilește precis compoziția unui corp, analizându-se spectrul (**5**) emis de acel corp. **8** *a* (Îs) *Linie ~ă* Imagine a fantei de intrare a unui spectroscop, care apare sub forma unei dungi de o anumită culoare. **9** *a* (Îas) Radiație electromagnetică, de o anumită lungime de undă, produsă printr-o tranziție între două nivele energetice diferite. **10** *a* (Îs) *Instrument ~* Instrument optic folosit pentru a obține descompunerea unei radiații electromagnetice compuse în radiațiile monocromatice componente.
spectrofotometric, ~ă *a* [At: LTR[2] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***spectrophotométrique***] **1** Care aparține spectrofotometriei. **2** Privitor la spectrofotometrie. **3** Care se face cu ajutorul spectrofotometrului.
spectrofotometrie *sfs* [At: LTR[2] / E: fr ***spectrophotométrie***] Capitol al spectroscopiei care se ocupă cu studierea spectrelor (**4, 7**) și cu compararea intensității liniilor lor spectrale.
spectrofotometru *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~re* / E: fr ***spectrophotomètre***] Instrument optic care servește la obținerea spectrelor (**7**) de emisie sau de absorbție ale substanțelor.
spectrograf *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~e* / E: fr ***spectrographe***] **1** Instrument pentru înregistrarea spectrelor radiației electromagentice (de la infraroșu la radiația X) pe plăci fotografice. **2** (Îs) *~ de masă* Instalație pentru determinarea și izolarea izotopilor unei substanțe. **3** Aparat specializat pentru analizarea spectrală a semnalelor complexe.
spectrografic, ~ă *a* [At: SANIELEVICI, R. 19 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***spectrographique***] **1** Care aparține spectrografiei. **2** Referitor la spectrografie. **3** Care se face cu ajutorul spectrografului.
spectrografie *sfs* [At: CONTEMP. 1950, nr. 138, 1/3 / E: fr ***spectrographie***] Parte a fizicii care se ocupă cu studiul spectrelor (**6, 9**) cu ajutorul spectrografului.
spectrogramă *sf* [At: SANIELEVICI, R. 80 / Pl: *~me* / E: fr ***spectrogramme***] **1** Fotografie a unui spectru (**6, 9**) obținută cu spectrograful. **2** Diagramă a unui spectru (**6, 9**).
spectroheliograf *sn* [At: LTR[2] / P: *~li-o~* / Pl: *~e* / E: fr ***spectrohéliographe***] Instrument cu ajutorul căruia se obțin fotografii ale Soarelui în lumină monocromatică.
spectroheliogramă *sf* [At: DN[3] / P: *~li-o~* / Pl: *~me* / E: fr ***spectrohéliogramme***] Fotografie a Soarelui obținută cu ajutorul spectroheliografului.
spectrohelioscop *sn* [At: LTR[2] / P: *~li-o~* / Pl: *~oape* / E: fr ***spectrohélioscope***] Instrument cu ajutorul căruia se obține imaginea monocromatică vizuală a Soarelui.
spectrometric, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***spectrométrique***] **1** Care aparține spectrometriei **2** Referitor la spectrometrie. **3** Care se face cu ajutorul spectrometrului.
spectrometrie *sfs* [At: SANIELEVICI, R. 66 / E: fr ***spectrométrie***] Tehnica utilizării spectrometrelor.
spectrometru *sn* [At: SANIELEVICI, R. 68 / Pl: *~re* / E: fr ***spectromètre***] Instrument optic pentru studierea spectrelor (**6, 9**).
spectroscop *sn* [At: CONTA, O. F. 484 / Pl: *~oape* / E: fr ***spectroscope***, ger ***Spektroskop***] Instrument optic folosit pentru observarea vizuală a spectrului emis de o sursă de lumină.
spectroscopic, ~ă *a* [At: BABEȘ, O. A. I, 82 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***spectroscopique***] **1** Care aparține spectroscopiei. **2** Privitor la spectroscopie. **3** Care se face cu ajutorul spectroscopului.
spectroscopie *sf* [At: MARINESCU, P. A. 72 / E: fr ***spectroscopie***] Parte a fizicii care studiază spectrele (**6, 9**).
spectru *sn* [At: NEGULICI / Pl: *~re*, (înv) *~ri* sm / E: fr ***spectre***, lat ***spectrum***, ger ***Spektrum***] **1** Ființă fantastică imaginară Si: *apariție* (**4**), *arătare* (**27**), *fantasmă* (**1**), *fantomă* (**1**), *nălucă, nălucire, spirit* (**14**), *vedenie, viziune*, (îrg) *năluciturǎ*, (reg) *necurățenie, pater[2]*. **2** (Spc) Strigoi (**1**). **3** (Fig) Ființă care are aspect de fantomă (datorită slăbiciunii, palorii

etc.). 4 (Fig) Ceea ce produce spaimă. 5 (Fig) Pericol persistent. 6 Totalitatea radiațiilor electromagnetice emise de un corp ceresc, dispuse în funcție de lungimea lor de undă sau de frecvență, înregistrate pe cale fotografică sau fotoelectrică. 7 (Spc; șîs ~ *solar*, (înv) *~ul soarelui*) Ansamblul radiațiilor emise de Soare. 8 (Înv; șîs ~ *prismatic*) Imagine a spectrului (6) care se formează pe peretele unei camere obscure, pe o hârtie albă etc. 9 Ansamblu de frecvențe ale radiațiilor simple care compun o radiație electromagnetică compusă. 10 (Îs) ~ (*de raze* sau *de radiație*) *X* Spectru (9) al radiațiilor electromagnetice cu frecvențe mai înalte decât cele ale radiațiilor ultraviolete. 11 (Îs) ~ *atomic* Spectru (9) caracteristic unei anumite specii atomice care se obține prin tranziții ale atomilor în atomii elementelor. 12 (Îs) ~ *molecular* Spectru (9) creat prin tranziții între nivelele energetice ale moleculelor care se află în stare liberă. 13 Totalitatea liniilor de câmp ale unui magnet, ale liniilor de fluid în mișcare etc. sau reprezentarea lor intuitivă. 14 (Șîs ~ *acustic*, ~ *sonor*) Ansamblu al amplitudinilor componentelor armonice ale unui sunet. 15 Ansamblul valorilor fizice pe care le poate lua o mărime în condiții date. 16 (Glg; șîs ~ *floristic*, ~ *biologic*) Raportul cantitativ, exprimat în procente, dintre familiile de plante care alcătuiesc flora unui teritoriu oarecare.

specul *sn* [At: HELIADE, O. I, 369 / V: ***~um*** (Pl: *~umuri*), (înv) ***~ă*** *sf*, ***~echiu***, ***~clu***, ***~col*** *s* / Pl: *~e*, (rar) *~i* / E: lat ***speculum***, fr ***spéculum***] 1 (Ltî) Oglindă. 2 Instrument chirurgical cu ajutorul căruia se poate dilata temporar un conduct natural (cavități nazale, conduct auditiv etc.) dând posibilitatea examinării lui.

specula [At: DRLU / V: (înv) ***spic~***, (reg) ***șpic~*** / Pzi: *~lez*, (înv) *specul* / E: fr ***spéculer***, lat ***speculari***] 1 *vt* (Îdt) A observa cu atenție. 2-3 *vtri* A face operații comerciale, financiare etc. Si: (înv) *a specularisi* (1-2). 4 *vr* (Îvr) A se îndeletnici cu operații financiare sau comerciale. 5 *vt* A obține câștiguri necinstite profitând de unele împrejurări favorabile. 6 *vt* (C. i. oameni) A înșela, profitând de împrejurări. 7 *vt* (Pex) A exploata (3). 8-9 *vt(a)*, (rar) *vi* (C. i. mai ales situații favorabile) A folosi pentru a dobândi avantaje personale. 10 *vt* A vinde cu suprapreț, profitând de anumite împrejurări economice și sociale Si: *a face speculă¹* (7), (înv) *a specularisi* (3), *trafica*, (îrg) *precupi* Vz *negustori*, *precupeți*. 11 *vt* (C. i. cumpărători) A înșela vânzând mărfurile cu suprapreț. 12-13 *vi*, (rar) *vt* A face deducții (filozofice, științifice), teoretizând în mod formal, fără legătură cu practica. 14 *vr* (Reg) A-și face calcule.

speculant, ~ă [At: GOLESCU, Î. 24 / V: (îrg) ***spic~***, (reg) ***șp~***, ***șpiculan***, ***șpic~*** / Pl: *~nți*, *~e* / E: ger ***Spekulant***] 1-2 *smf*, *a* (Persoană) care face speculații (1-3) Si: (rar) *speculativ* (6-7), (asr) *speculator²* (2). 3-4 *smf*, *a* (Persoană) care face speculă¹ (7) Si: (rar) *speculativ* (8-9), (asr) *speculator²* (3). 5 *smf* (Pex) Negustor. 6 *smf* (Pex) Cămătar. 7 *sm* (Ban) Geambaș (3). 8-9 *smf*, *a* (Persoană) care știe să profite de o împrejurare favorabilă Si: *speculator²* (4-5). 10-11 *smf*, *a* (Pex) Șmecher. 12-13 *smf*, *a* Speculativ (4-5).

specular, ~ă *a* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 108, 8/2 / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***spéculaire***] (Frm) 1-3 Speculativ (1-3).

speculare *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~lări* / E: ***specula***] 1 (Îdt) Efectuare a unor operații comerciale, financiare etc. Si: (înv) *speculație* (6). 2 Folosire a unor situații favorabile sau a unor sentimente, a unor manifestări ale oamenilor etc. pentru a realiza ceva, pentru a atinge un scop, pentru a-și crea un avantaj etc. 3-4 (Rar) Speculație (7-8).

specularisi [At: (a. 1825) DOC. EC. 349 / Pzi: *~sesc* / E: ***specula*** + *-arisi*] (Înv) 1-2 *vtr* A specula (2-3). 3 *vt* A specula (11).

speculativ, ~ă [At: AMFILOHIE, E. 1/113 / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***spéculatif***] 1 *a* Care aparține speculației (7-8) Si: (frm) *specular* (1), (înv) *speculator²* (6). 2 *a* Referitor la speculație (7-8) Si: (frm) *specular* (2), (înv) *speculator²* (7). 3 *a* Rupt de practică și de experiență Si: (frm) *specular* (1), (înv) *speculator²* (8). 4-5 *smf*, *a* (Persoană) care adoptă speculația (7-8) Si: (înv) *speculant* (12-13). 6-9 *smf*, *a* (Rar) Speculant (1-4).

speculator¹ *sm* [At: (a. 1765) IORGA, S. D. XIII, 256 / V: ***~col~*** / Pl: *~i* / E: lat ***spiculator***, ***speculator***] (Înv) 1 Gardă înarmată. 2 Călău¹ (1).

speculator², ~oare [At: CR (1832), 51²/35 / V: (îvr) ***~lăt~*** / Pl: *~i*, *~oare* / E: fr ***spéculateur***, lat ***speculator***] 1 *smf* (Îdt) Persoană care observă cu atenție. 2-3 *smf* (Asr) Speculant (1, 3). 4-5 *smf*, *a* (Înv) Speculant (8-9). 6-8 *a* (Înv) Speculativ (1-3).

speculație *sf* [At: (a. 1811) DOC. EC. 99 / V: (înv) ***~iune***, (îrg) ***spic~***, (îvr) ***~ion*** (Pl: *~ioane*) *sn* / Pl: *~ii* / E: fr ***spéculation***, lat ***speculatio***, ger ***Spekulation***, it ***speculazione***] 1 Activitate economică privind schimbul de produse sub formă de vânzare-cumpărare bazată pe obținerea de profit Si: (asr) *speculă¹* (1). 2 (Pex) Tranzacție financiară, comercială etc. bazată pe speculă¹ (5) Si: (asr) *speculă¹* (2). 3 (Prc) Câștig ilicit Si: (asr) *speculă¹* (3). 4 (Reg; îlav) **Cu ~** Cu economie. 5 Tranzacție de bursă constând în cumpărarea și vânzarea valorilor, cu scopul de a obține câștiguri din diferența în curs Si: (asr) *speculă¹* (4). 6 (Înv; îf *speculațiune*) Speculare (1). 7 Cugetare abstractă, pur teoretică, asupra unei probleme Si: (rar) *speculare* (3). 8 Teoretizare formală, fără legătură cu practica Si: (rar) *speculare* (4).

speculațion *sn* vz ***speculație***

speculațiune *sf* vz ***speculație***

speculă¹ *sf* [At: GHICA, C. E. I, 103 / V: (reg) ***spic~***, ***șp~*** / Pl: *~le* / E: ***specula***] 1-4 (Asr) Speculație (1-4). 5 Exploatare excesivă a ceea ce poate aduce un venit (proprietăți, forță de muncă etc.). 6 Profit realizat prin speculă (5). 7 Comerț ilicit care constă în vinderea sau revinderea unor mărfuri, cu prețuri exagerate, în momentul în care acestea lipsesc de pe piață. 8 Infracțiune comisă prin practicarea speculei (7).

speculă² *sf* vz ***specul***

speculător, ~oare *smf* vz ***speculator***

speculum *sn* vz ***specul***

spedelui *vt* [At: (a. 1701) FN 107 / V: ***~dul~*** / Pzi: *~esc* / E: it ***spedire***] (Îvr) 1 A expedia (vești, porunci, scrisori, documente etc.) prin intermediul unui curier. 2 (C. i. persoane) A trimite spre a transmite vești, porunci, salutări etc.

spedit, ~ă *a* vz ***spetit***

spedului *v* vz ***spedelui***

speech *sn* [At: D. ZAMFIRESCU, T. S. 56 / P: *spici* / V: (rar) ***spici*** / Pl: *~uri* / E: eg ***speech***] Discurs ocazional.

speen *sn* vz ***splin***

spegma *vi* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (reg) ***~ecma*** / Pzi: *~mez* / E: ***spegmă***] 1 (Îvr) A se destrăma (1). 2 (Mol; Buc; îf *specma*) A pleca repede. 3 (Mol; Buc; îaf) A fugi (1).

spegmă *sf* [At: ECONOMIA, 221/23 / V: (reg) ***~ecmă***, ***~ecnă***, ***~emă***, ***~emnă***, ***spacmă***, ***spagmă***, ***spahmă***, ***spamă*** (Pl: *spămuri*), ***spăcmă***, ***spăcumă***, ***spăg~*** (Pl și: *spămuri*), ***spămne*** *sfp*, ***spâcnă***, ***spâgmă***, ***spâhnă***, ***spâmă*** / Pl: *~me* / E: nct] 1 (Pop) Ață de cânepă răsucită și împletită în două fire. 2 (Pop) Smoc format din fire de cânepă, de bumbac, de lână etc., după ce a fost tras prin dinții dăracului. 3 Câlți de proastă calitate. 4-5 (Pex) Smoc de păr sau de iarbă. 6 (Reg; lpl; îf *spămne*) Câlți de proastă calitate care cad la melițat.

spegmos, ~oasă *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***spegmă*** + *-os*] (Îvr; d. lână sau cânepă dărăcită) Care conține smocuri.

spegnuță *sf* [At: GL. OLT. / Pl: *~țe* / E: ***spegmă*** + *-uță*] (Reg) Cantitate mică de lână sau de cânepă dărăcită.

spei *sm* vz ***speie***

speie *sf* [At: N. TEST. (1648) 6ᵛ/31 / V: (îrg) ***spei*** *sm*, ***~eană*** *sf*, ***~enc*** *s*, ***~ene***, ***spienă*** / Pl: *spei* / E: nct] 1 (Îvp) Coș făcut din scoarța de copac (mai ales din tei), cu fundul de nuiele împletite, care servește la păstrarea și transportul fructelor sau al alimentelor și care se folosea și ca măsură de capacitate cu o valoarea variabilă între 12,5 kg și 15 kg. 2 (Îvp; pex) Vas de lemn. 3 (Reg; îs) ~ *de sare* Solniță de lemn. 4 (Ban; îf *speană*) Covată mică pentru scăldat copiii. 5 (Olt; Mun) Coș lunguieț cu fundul îngust format dintr-o scândură și cu gura largă, cu care se pescuiește pe sub maluri Si: *leagăn*. 6 (Ban; Trs) Coșar¹. 7 Hambar (1). 8 (Bot) Nume generic dat mai multor specii de licheni.

spela *v* vz ***spăla***

spelb, ~ă [At: MACEDONSKI, O. III, 49 / V: ***~ealbă*** *af* / Pl: *~i, ~e* / E: nct] (Pop) **1-2** *smf, a* (Om) spălăcit (la față). **3-4** *smf, a* (Om) blond. **5** *a* (Pex) Decolorat^2 (**1**). **6** *a* (D. băuturi) Searbăd (**9**). **7** *a* (Fig) Sterp (**30**).

spelcă [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (reg) ***spil~, speal~, spilc*** *s*, ***~elt*** (Pl: *spelturi*) *sn* / Pl: *~lci, ~lce* / E: ucr **шпилька**] (Pop) **1** *sf* Ac cu gămălie. **2** *sf* (Spc) Ac cu gămălie mare cu care se prinde un obiect de îmbrăcăminte și care este folosit și ca podoabă. **3** *sf* (Pex) Agrafă (**1**). **4** *sf* (Pex) Broșă (**1**). **5** *av* (Îe) **A (se) găti ~** A (se) dichisi în mod deosebit. **6** *av* (Rar; îf *spilc*; îe) **A luci spilc** A fi dichisit. **7** *sf* Ac de păr.

spelcăi *v* vz ***spilcui***

spelcuit, ~ă *a* vz ***spilcuit^2***

spelcuță *sf* [At: PANȚU, PL. / V: ***spil~*** / Pl: *~țe* / E: ***spelcă*** + *-uță*] **1-2** (Mol; șhp) Spelcă (**7**) (mică). **3** (Bot; reg; îf *spilcuță*) Granat^2 (*Chrysanthemum parthenium*). **4** (Bot; reg; îf *spilcuță*) Crizantemă (**1**) (*Chrysanthemum indicum*). **5** (Bot; reg; lpl) Calapăr (**1**) (*Chrysanthemum balsamita*). **6** (Bot; lpl) Vetrice (*Tanacetum vulgare*).

spelectomie *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: fr ***spélectomie***] (Med) Ablațiune chirurgicală a unei caverne pulmonare.

speleo- vz ***speo-***

speleolog *sm* [At: LTR^2 / Pl: *~le-o~* / Pl: *~ogi* / E: fr ***spéléologue***] (Rar) Speolog.

speleologic, ~ă *a* [At: DN^3 / P: *~le-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***spéléologique***] (Rar) **1-2** Speologic (**1-2**).

speleologie *sfs* [At: LTR^2 / P: *~le-o~* / E: fr ***spéléologie***] (Rar) Speologic.

speleomorfic, ~ă *a* [At: DN^3 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***spéléomorphique***] Care prezintă aspectul unei caverne.

speleoscopie *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: fr ***spéléoscopie***] Examen al unei caverne pulmonare.

speleoterapie *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: ***speleo-*** + ***-terapie*** cf gr *σπέος* „cavernă", *θεραπεία* „tratament"] (Med) Tratarea unor boli (astm bronșic, bronșite etc.) prin șederea bolnavilor în peșteri sau în saline.

speleotomie *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: fr ***spéléotomie***] (Med) Deschidere chirurgicală a unei caverne pulmonare.

spelingher *sm* vz ***șpelingher***

speluncă *sf* [At: HELIADE, O. I, 386 / Pl: *~nci*, (înv) *~nce* / E: lat ***spelunca***] **1** (Înv; liv) Peșteră. **2** (Îvr) Prăpastie. **3** Local mizer, rău famat, frecventat de oameni suspecți, decăzuți moral Si: (fam) *bombă* (**14**).

spemă *sf* vz ***spegmă***

spemnă *sf* vz ***spegmă***

spenat *sm* vz ***spanac***

spenc *s* vz ***speie***

spencuță *sf* [At: SFC IV, 155 / Pl: *~țe* / E: ***spenc*** + *-uță*] (Ban; Trs) Coș mic, folosit și ca măsură de capacitate mai mică de 15 kg.

spenda *vt* [At: GHEȚIE, R. M. / Pzi: *~dez* / E: it ***spendere***] (Îdt) A cheltui (**2**).

spene *sf* vz ***speie***

spenge *sf* vz ***spință^1***

spenior, ~ă *smf* vz ***spaniol***

speniorese, ~ească *a* vz ***spaniolesc***

spenos *sm* vz ***spanac***

spenteca *v* vz ***spinteca***

spentir *sn* vz ***spenter***

spent^1 *sm* vz ***spânz***

spent^2 *sn* vz ***spenţer***

spentă *sn* vz ***spință^1***

spentăl *sn* vz ***spenter***

spentăr *sn* vz ***spenter***

spentel *sn* vz ***spenter***

spenter *sn* [At: GOLESCU, Î. 75 / V: ***~țăr,*** (reg) ***~ă*** *sf*, ***spenț*** (Pl: *~țuri*), ***~țăl*** (Pl: *~țăle*), ***~el, ~tur*** (Pl și: *~țure*), ***~ntir, sprentur, sprenț*** (Pl: *sprențe*), ***sprențur*** (Pl: *spențure*), ***schentă*** *sf*, ***schență*** *sf*, ***șchență*** *sf*, ***spențăr, spențel, sp~, spențluri*** *snp* / S și: *~ncer* / Pl: *~e*, (îvr) *~i* / E: ger ***Spenzer***] (Îrg) **1** Veston. **2** (Spc) Veston scurt, până la talie, la anumite uniforme. **3** Haină țărănească bărbătească din blană, din stofă etc., cu sau fără mâneci, de obicei scurtă până la brâu și croită pe talie Vz *mânecar*.

spențeră *sf* vz ***spenter***

spențur *sn* vz ***spenter***

speo- [At: DN^3 / P: *spe-o-* / V: ***speleo-*** / E: fr ***spéléo-***, it ***speleo-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1-2** (Referitor la) peșteri.

speolog *sm* [At: LTR^2 / P: *spe-o~* / Pl: *~ogi* / E: fr ***spéologue***] Specialist în speologie Si: (rar) *speleolog*.

speologic, ~ă *a* [At: DL / P: *spe-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***spéologique***] **1** Care aparține speologiei Si: (rar) *speleologic* (**1**). **2** Referitor la speologie Si: (rar) *speleologic* (**2**).

speologie *sfs* [At: ENC: TEHN. I, 438 / P: *spe-o~* / E: fr ***spéologie***] Știință care se ocupă cu studiul peșterilor din punct de vedere geologic, arheologic, biologic etc. Si: (rar) *speleologie*.

speos *sn* [At: DN^3 / P: *spe-os* / Pl: ? / E: fr ***spéos***] Denumire dată templelor și mormintelor subterane din Egiptul antic.

spera [At: GR. R. N. II, 45^2/6 / Pzi: *sper*, (îrg) *~rez* / E: it ***sperare***, lat ***sperare***] **1** *vt(a)* A avea sentimentul că ceva (mult) dorit, care ar putea să nu se întâmple, va avea loc cu adevărat Si: *a se aștepta* (**8**), *a nădăjdui*, (îvp; fam) *a trage nădejde*, (îrg) *a se nădăi*, (înv) *a upovăi*. **2-3** *vtrm* (Pex) A (se) crede (**36**). **4** *vi* (De obicei construit cu *pp* „în", rar, „de") A se întemeia în așteptările sale pe... Si: *a se încrede în..., a-și pune nădejdea în...*, (înv) *a nădăjdui, a upovăi*.

speranță *sf* [At: ȘINCAI, HR. II, 12/26 / V: ***~rin~*** / Pl: *~țe* / E: it ***speranza***] **1** Sentiment că ceva (mult) dorit, care ar putea să nu se întâmple, va avea loc cu adevărat Si: *nădejde*, (rar) *nădăjduire*, (înv) *nădăjduință, nădăire, sperare* (**1**), *upovăință*, (reg) *speră*. **2** (Fam; pex) Credință (**24**). **3** (Îlpp) **În** (sau **cu**) **~ța** (**de** sau **a..., întru..., a ceva ...**) În (sau cu) credința într-o reușită. **4** (Îlv) **A avea ~țe** (sau **~** sau **~ța că ...**), **a trage ~ că...** A spera (**1**) (că...). **5** (Îlv) **A da ~** (sau **~țe**), (înv) **a ridica toată ~ța** (cuiva) A face să spere (**1**). **6** (Îlv) **A(-și) pune (toată) ~ța** sau **~țele** ori (**mari**) **~țe în** (cineva sau ceva) A spera (**4**) în sprijin, în ajutor de la ... Si: *a se încrede în..., a se bizui (pe cineva sau ceva), a-și pune nădejdea în...* **7** (Îlav) **În** (ori **cu**) **~ța** (sau **~**) **că...** Sperând (**1**) că... Si: (înv) *în sperare* (**1**) *de a...* **8** (Ccr) Ceea ce dă încrederea că se va realiza dorința cuiva Si: *nădejde*, (înv) *răbdare, sperare* (**6**), *upovăință*. **9** (Fig) Persoană tânără, talentată, capabilă, de la care se așteaptă mult în viitor.

sperare *sf* [At: FM (1845), 51^2/21 / Pl: *~rări* / E: ***spera***] **1** (Înv) Speranță (**1**). **2** (Înv; îlav) **În ~ea de...** În speranța (**4**) că... **3** (Îe) **A păstra ~ea de...** A spera (**1**). **4** (Îe) **A da** (cuiva) **~rări** A face (pe cineva) să spere (**1**). **5** (Îe) **A(-și) pune ~rările în** (cineva sau ceva) A spera (**4**). **6** (Înv) Speranță (**8**).

sperat, ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***spera***] Care constituie obiectivul urmărit.

speră *sf* [At: RĂDULESCU-CODIN / Pl: ? / E: ***spera***] (Mun) Speranță (**1**).

sperea *v* vz ***speria***

spreare *sf* vz ***speriere***

speregos, ~oasă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ns cf *sperios*] (Mun) Sperios (**1**).

sperenghea *sf* vz ***sparanghel***

speretoare *sf* vz ***sperietoare***

spergă *sf* vz ***sparanghel***

spergea *sf* vz ***sparanghel***

sperghe *sf* vz ***sparanghel***

sperghea *sf* vz ***sparanghel***

sperghie *sf* vz ***sparanghel***

spergiur, ~ă *a* vz ***sperjur***

spergulă *sf* [At: BREZOIANU, A. 118/27 / Pl: *~le* / E: lat ***spergula***, fr ***spergule***] (Bot; liv) Hrana-vacii (*Spergula arvensis*).

sperhert *sn* vz ***sparhart***

speria [At: CORESI. EV. 258 / V: (îrg) ***spărea, spăr~*** (Pzi și: *spar, spau, spai* / Cj și: *să spar*, 3. înv. *să spare*, 6 *să spar*, înv. *să spare*) (reg) ***spăiera***, (îvr) ***~rea*** / Pzi: *sperii*, (reg) *sper, spei* / E: ml ****expavorere***] **1-2** *vtr* A face să fie cuprins sau a fi cuprins de frică Vz *teme*, (înv) *stidi*. **3-4** *vtr* A face să se înspăimânte sau a fi cuprins de spaimă din cauza unui zgomot neașteptat, a unei mișcări brușe etc. **5-6** *vtr* (Pex) A face să-și piardă sau a-și pierde liniștea Si: *a (se) alarma* (**2-3**), *a (se) îngrijora, a (se) neliniști, a (se) tulbura*. **7-8** *vtr* (Pan) A (se) intimida. **9-10** *vtr* (Îe) **A-și ~** sau **a(-i) ~** (cuiva) **somnul** A rămâne (sau a face să rămână) treaz. **11** *vt* (Reg; îe) **A-și ~ foamea** A mânca puțin pentru a-și astâmpăra foamea. **12** *vt* (În superstiții; îe) **A ~ boalele** A îndepărta bolile. **13** *vt* (C. i. animale) A alunga din locul unde se află Si: *a împrăștia*. **14** *vt* (Spc) A stârni din culcuș. **15** *vt(a)* (Fig) A face să se mire Si: *a uimi*. **16-17** *vt* (Îljv) **De ~t** Ieșit din comun Si: *nemaipomenit*. **18-19** *vtr* (Înv; îe) **A (se) ~ mintea** ori **mințile** sau **ochii cuiva** A (se) minuna.

speriat[1] *sn* [At: PSALT. 119 / V: (îrg) ***spăr~*** / Pl: (rar) *~e*, (înv) *~eți* sm / E: ***speria***] **1** Apariția stării de frică Si: *sperietură* (**1**), (îrg) *speriecitine* (**1**), (înv) *speriere* (**1**). **2** Spaimă (**1**) bruscă din cauza unei mișcări bruște, a unui zgomot neașteptat etc. Si: *sperietura* (**2**), *speriecitine* (**2**), (inv) *speriere* (**2**). **3** Neliniște. **4** (Îlv) **A (se) umple de ~** (ori **de ~eți**) A (se) îngrozi. **5** (Îe) **A băga** (sau **a vârî** pe cineva) **în ~eți** (sau **în toți ~eții** ori în **~e**) A speria (**1**) rău (pe cineva). **6** (În superstiții; îs) *De ~* Frică bolnăvicioasă Si: (pop) *spaimă* (**14**), *sperietură* (**7**), (reg) *înspăimântătură*, *spăimântătura* (**2**), *spăimat[1]*. **7** (Pop) Nevroză.

speriat[2], ~ă [At: CORESI. EV. 377 / V: (îrg) ***spăreat, spăr~*** / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***speria***] **1** *a* (Înv; d. ființe) Înfricoșător. **2** *a* (D. ființe) Care este cuprins de frică Si: *sperios* (**1**), (reg) *străhidat* (**1**). **3** *a* (Pex) Care este cuprins de neliniște Si: *alarmat[2]* (**3**), *îngrijorat, neliniștit, tulburat[2]*. **4** *a* (Pex; d. oameni) Intimidat. **5** *sm* (Îvr; fig) Persoană încrezută. **6** *a* (D. înfățișare, privire, ochi, glas etc. sau d. manifestări ale oamenilor ori mișcări ale ființelor) Care trădează frică. **7** *a* (Pex) Care trădează neliniște. **8** *a* (Reg) Sperios (**1**). **9** *smf* (În superstiții) Duh necurat care provoacă spaima (**1**) Si: *sperioi*.

speriban *s* vz ***speribană***

speribană *sf* [At: DDRF / V: (reg) ***spir~***, (îvr) ***speriban*** *s* / Pl: *~ne* / E: nct] (Bot; Trs; șîc **~-tărcată**) Obligeană (*Acorus calamus*).

speriecios, ~oasă *a* [At: I. GOLESCU. C. / P: *~ri-e~* / V: (înv) ***~riic~***, (reg) ***spăr~*** / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***speria*** + *-ăcios*] (Îrg) Sperios (**1**).

speriecitine *sf* [At: R. POPESCU, în MAG. IST. nr. 49/24 / P: *~ri-e~* / Pl: *~ni* / E: ***speria*** + *-ciune*] (Îrg) **1-3** Speriat[1] (**1-3**). **4** (Îlv) **A da ~ cuiva** A înspăimânta (pe cineva).

speriere *sf* [At: (a. 1695) FN 54 / P: *~ri-e~* / V: ***~reare, spăiare, spăr~*** / Pl: *~ri* / E: ***speria***] (Înv) **1-3** Speriat[1] (**1-3**).

sperietor, ~oare [At: (a. 1819) URICARIUL, VII, 78 / P: *~ri-e~* / V: (îrg) ***spăr~***, (reg) ***speretoare*** *sf*, (îvr) ***spăriit~*** / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***speria*** + *-tor*] **1** *a* (Îrg) Înfricoșător. **2** *sf* Ființă, obiect sau fenomen care sperie (**1**) Si: (îvr) *sperietură* (**6**). **3** *sf* Schelet de lemn în formă de cruce, de obicei înfășurat în paie și îmbrăcat în zdrențe, căpătând o înfățișare apropiată de a omului, care se pune în semănături, în livezi etc. pentru a speria păsările dăunătoare culturilor, precum și unele animale sălbatice Si: *momâie, matahală*, (pop) *măgăoaie, popândău, popândea*, (îrg) *păparudă*, (reg) *ciuhaie, ciuhă, maimuță, maimucă, măjugă[1], mătăuz, mogâldan, mogâldeață, păuză, popândea, popândeț, popânzac[1], popânzoi, poponeț[3]*, (rar) *spăimâie*. **4** *sf* (Fam; dep) Femeie urâtă. **5** *sf* (Fam; dep) Femeie îmbrăcată ridicol. **6** *sf* (Pop) Morișcă. **7** *sf* (Lpl; în superstiții) Duhuri care stăpânesc pământul în prima jumătate a nopții. **8** *sf* (Reg) Dihanie (**7**).

sperietură *sf* [At: LEX. MARS. 207 / P: *~ri-e~* / V: ***spăr~*** / Pl: *~ri* / E: ***speria*** + *-ătură*] **1-3** Speriat[1] (**1-3**). **4** (Îe) **A trage o ~** A fi cuprins de spaimă (**1**). **5** (Fig) Mirare puternică Si: *uimire*. **6** (Îvr) Sperietoare (**2**). **7-8** (Pop; în superstiții) Spaimă (**14-15**).

speriicios, ~oasă *a* vz ***speriecios***

sperince *sf* vz ***sprirince***

sperință *sf* vz ***speranță***

sperioi, ~oaie *smf* [At: GR. S. VI, 147 / Pl: *~*, *~oaie* / E: ***sperie*** + *-oi*] (Trs; în descântece) Speriat[2] (**9**).

sperios, ~oasă [At: ANON. CAR. / P: *~ri-os* / V: (îrg) ***spăr~***, (reg) ***spăier~*** / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***speria*** + *-os*] **1** *a* Care se sperie (**1**) ușor Si: *fricos* (**1**), *temător*, (îrg) *spăimos* (**3**), *speriecios, speriat[2]* (**11**), *spăimântos* (**2**), *speregos, temut[2]*. **2-3** *a* (D. oameni) Speriat[2] (**2-3**). **4-5** *a, av* (Care se manifestă) cu timiditate Si: *fricos, sălbatic, temător, timorat*. **6** *a* Speriat[2] (**9**). **7** *a* Care denotă timiditate. **8** *a* (Îrg) Amenințător (**4**). **9** *a* (Îvr) Alarmant (**2**). **10** *a* (Îvr) Îndrăzneț. **11** *sf* (Bot; reg) Scaiul-dracului (*Eryngium campestre*).

speriuș *s* [At: JIPESCU. O. 58 / P: *~ri-uș* / Pl: ? / E: ***speria*** + *-uș*] (Mun; îlv) **A avea ~** A se teme.

sperjur, ~ă [At: HELIADE, O. I, 314 / V: (înv) ***~iu*** *sn*, ***~rgiur*** *a, s*, ***par~*** *a, s*, ***per~*** *a, s*, ***perjuriu*** *a, s* / Pl: *~i*, *~e*, (**5-8**) *~uri* / E: it ***spergiuro*** cf fr *parjure*, lat *perjurus, -a, -um*] **1-4** *smf, a* (Persoană) care jură fals sau care își calcă jurământul. **5** *sn* Jurământ fals Si: (îvr) *sperjurare* (**1**). **6** *sn* Încălcare a jurământului făcut Si: (îvr) *sperjurare* (**2**). **7** *sn* (Spc) Jurământ fals făcut în fața justiției Si: (îvr) *sperjurare* (**3**). **8** *sn* (Spc) Infracțiune comisă, în cadrul legislațiilor care admit jurământul ca mijloc de probă, de o persoană care jură fals în fața justiției Si: (îvr) *sperjurare* (**4**).

sperjurare *sf* [At: FM (1840) 111/24 / Pl: *~rări* / E: ***sperjur***] (Îvr) **1-4** Sperjur (**5-8**).

sperjuriu *sn* vz ***sperjur***

sperlă[1] [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***~le, ~lea*** *sf*, ***spâr~*** *a* / Pl: *~le* / E: ns cf *sperli*] **1-4** *sf, a* (Trs) (Animal sau pasăre) care are părul sau penele zburlite.

sperlă[2] *sf* vz ***șperlă***

sprelăraie *sf* vz ***șperlăraie***

sperlea *sf* vz ***sperlă[1]***

sperli [At: ANON. CAR. / V: ***spâr~*** / Pzi: *~lesc* / E: ns cf *zbârli*] **1** *vt* (Reg; c. i. părul de pe cap, de pe coamă sau, pex, capul, coama) A zbârli. **2-3** *vtr* (Trs; d. păsări, în special d. curcani) A (se) înfoia.

sperlit, ~ă *a* [At: ANON. CAR. / V: ***spâr~, sp~*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***sperli***] (Ban; Trs) **1** (D. păr, pene, blana, barbă etc.) Zbârlit. **2-3** (D. ființe) Cu părul sau cu penele zbârlite, înfoiate sau în dezordine.

sperlitură *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ri* / E: ***sperli*** + *-tură*] (Înv) **1** Zbârlire. **2** Mod în care e zbârlit părul cuiva.

sperlos, ~oasă *a* [At: BARCIANU. V. / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***sperli*** + *-os*] (Îvr; d. ființe) Cu părul zbârlit.

sperlui *v* vz ***șperlui***

sperluire *v* vz ***șperluire***

sperm[1] *sn* vz ***spermă***

sperm[2]- [At: DN[3] / V: ***~ato-, ~o-*** / E: fr ***sperm(o)-, spermat(o)-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Referitor la spermă. **2** Referitor la sămânță.

-sperm[3] [At: DN[3] / E: fr ***-sperme***] Element secund de compunere savantă cu semnificația „referitor la sămânță".

spermacet *sn* vz ***spermanțet***

spermacetă *sf* vz ***spermanțet***

spermaceti *sn* vz ***spermanțet***

spermanțet *sn* [At: I. GOLESCU. C. / V: ***~ă*** *sf*, ***~aceti*** (S și: *~cetti*) *s*, (înv) ***~acet, ~acetă*** *sf*, ***~at~, ~ațetă*** *sf*, ***~ațeti*** *s*, (îvr) ***sparmacet*** / Pl: (îvr) *~uri* / E: ger ***Spermazet***, fr, it ***spermaceti***] **1** Substanță solidă, translucidă, de culoare albă, cu aspect de ceară, care se extrage din craniul și grăsimea unei specii de balene și se întrebuințează la fabricarea lumânărilor și în cosmetică Si: *cetaceum, alb de balenă, ceară de balenă, ulei de cașalot* Vz *stearină*. **2** (Rar) Lumânare fabricată din spermanțet (**1**).

spermanțetă *sf* vz ***spermanțet***

spermatecă *sf* [At: DEX / Pl: *~eci* / E: fr ***spermathèque***] (Blg) Organ al insectei femele care înmagazinează spermatozoizii.

spermatic, ~ă *a* [At: AMFILOHIE, G. F. 280[r]/70 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ngr ***σπερματικός***, it ***spermatico***, fr ***spermatique***] (Fzl) **1-5** Seminal (**1-5**).

spermatidă *sf* [At: DEX / Pl: *~de* / E: fr *spermatide*] (Blg) Celulă germinală masculină rezultată prin diviziunea spermatocitului.

spermatie *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: fr *spermatie*] (Bot) Gamet masculin cu un singur nucleu.

spermatist *sm* [At: DN[3] / Pl: *~iști* / E: fr *spermatiste*] Animalculist.

spermato- vz *sperm*[2]*-*

spermatoblast *sn* [At: DN[3] / Pl: *~e* / E: fr *spermatoblaste*] Celulă sexuală primordială, care se găsește în tuburile seminifere ale testiculului.

spermatocel *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr *spermatocèle*] Tumefacție formată prin acumulare de spermă în testicul sau în epididim.

spermatocistectomie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr *spermatocystectomie*] (Med) Ablațiune a veziculelor seminale.

spermatocistită *sf* [At: DN[3] / Pl: *~te* / E: fr *spermatocystite*] (Med) Inflamație a veziculelor seminale.

spermatocit *sn* [At: DEX / Pl: *~e* / E: fr *spermatocyte*] (Blg) Celulă de reproducere masculină provenită din spermatogonii.

spermatofită *sf* [At: DER / Pl: *~te* / E: fr *spermatophytes*] **1** (Lpl) Grup de plante superioare, gimnosperme și angiosperme, producătoare de semințe, având rădăcină, tulpină, frunze și flori. **2** Plantă care face parte grupul spermatofitelor (**1**) Si: *antofită, fanerogamă*.

spermatofor *sm* [At: DER / Pl: *~i* / E: fr *spermatophore*] (Zlg) Grup de spermatozoizi uneori închiși într-o capsulă, care se întâlnește la unele insecte, la cefalopode etc.

spermatogen, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: ger *spermatogen*] Care produce celule germinale masculine.

spermatogeneză *sfs* [At: DL / E: fr *spermatogenèse*] Proces de formare a spermatozoizilor.

spermatogonie *sf* [At: DEX / V: *~mog~* / Pl: *~ii* / E: fr *spermatogonie*] (Blg) Celulă germinală producătoare de spermatii.

spermatoid *sm* [At: PLR II, 474 / Pl: *~izi* / E: ns cf *spermatozoid*] (Rar) Spermatozoid.

spermatoree *sf* [At: LM / Pl: ~ / E: fr *spermatorrhée*] Scurgere spontană a lichidului seminal la bărbați, în afara actului sexual Si: *poluție*, (înv) *săblaznă*.

spermatozoa *sp* vz *spermatozoid*

spermatozoid *sm* [At: POLIZU, P. 194/3 / V: (îvr) *~zoa* *sp* / Pl: *~izi* / E: fr *spermatozoïde*] Gamet masculin al animalelor și plantelor, format dintr-o celulă mobilă prevăzută cu unul sau mai mulți flageli Si: (rar) *spermatoid*.

spermaturie *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr *spermaturie*] (Med) Prezența spermatozoizilor în urină.

spermațet *sn* vz *spermanțet*

spermațetă *sf* vz *spermanțet*

spermațeti *s* vz *spermanțet*

spermă *sfs* [At: AMFILOHIE, G. F. 251[v]/10 / V: (înv) *sperm* *sn* / E: it *sperma*, fr *sperme*] **1** Lichid fiziologic cu compoziție complexă, secretat de glandele sexuale masculine, care conține ca elemente esențiale spermatozoizii Si: *lichid spermatic*, (îvp) *sămânță*. **2** (Îs *bancă de* ~) Unitate medicală al cărei rol constă în colectarea de spermă în scopul inseminării artificiale.

spermiogeneză *sf* [At: DN[3] / P: *~mi-o~* / Pl: ? / E: fr *spermiogenèse*] (Blg) Ultima fază a spermatogenezei.

spermo- vz *sperm*[2]*-*

spermocultură *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ri* / E: fr *spermoculture*] Metodă de diagnostic folosită pentru depistarea gonococului în sperma individului bolnav de blenoragie.

spermogramă *sf* [At: DEX / Pl: *~me* / E: fr *spermogramme*] (Med) **1** Examen cantitativ și calitativ macroscopic și microscopic al spermei. **2** Diagramă rezultată în urma unei spermograme (**1**).

spernej *s* vz *pernej*

spernică *sf* [At: BORZA, D. 74 / Pl: *~ice* / E: ns cf *spernej*] (Bot; reg) Busuioc-sălbatic (*Galinsoga porviflora*).

spert *sn* vz *spert*

spesa *vt(a)* [At: LM / V: *~si*, *spie~* / Pzi: *~sez* / E: it *spesare*] (Trs; c. i. bani) A cheltui (mult).

spese *sfp* vz *speze*

spesi *vt* vz *spesa*

spetachiu *sn* vz *spectacol*

spetacol *sn* vz *spectacol*

spetor *sn* vz *spătar*[3]

spetat, ~ă *a* vz *spetit*

spetator *sm* vz *spectator*

speteală[1] *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~eli* / E: *speti* + *-eală*] **1** (Mai ales d. animale) Îndoire a spinării ca urmare a căratului unor poveri prea mari sau din cauza unor lovituri puternice. **2** (Spc) Boală la animalele de tracțiune, provenită dintr-un efort prea mare, care constă în întinderea peste măsură a ligamentelor și a țesuturilor de la spinare și care se manifestă prin șchiopătări, mers greoi etc. Si: *spetire* (**1**), *spetitură* (**1**). **3** (Pex) Durere acută în regiunea lombară, la oameni și la animale, provenită dintr-un efort prea mare Si: *spetire* (**2**), *spetitură* (**2**).

speteală[2] *sf* [At: ALRM SN III h 986 / V: *~eauă* / Pl: *~ele* / E: *spată*[1] + *-eală*] (Trs) Platcă la cămașa bărbătească Si: *spetează* (**1**), (reg) *spetele*.

speteauă *sf* vz *speteală*[2]

spetează *sf* [At: PO 182/16 / V: (reg) *spăt~* / Pl: *~eze*, (reg) *~ezuri* / E: *spată*[1] + *-ează*] **1** (Trs) Speteală[2]. **2** Spătar[3] (**1**). **3** Scândură îngustă și subțire pe (sau cu) care se fixează ceva. **4** (Spc) Atelă (**2**). **5** Fiecare dintre scândurelele pe care se fixează hârtia și ornamentele pentru a alcătui scheltul unui zmeu, cu care se joacă copiii, sau al unei stele, cu care se colindă. **6** (Mpl) Fiecare dintre stinghiile care leagă carâmbii loitrelor la car Si: (reg) *batche*, *băț* (**1**), *blană* (**5**), *brățară* (**3**), *carfă*, *fus*[1] (**15**), *fuscel* (**5**), *gratie*, *lopățică*, *spiță* (**9**). **7** Fiecare dintre cele două bucăți mici de lemn care leagă scândurile ce formează fundul carului Si: (reg) *chingă* (**27**), *curmeziș* (**16**), *fălcea* (**5**), *stinghie* (**5**). **8** (Reg) Pop[1]. **9** Fiecare dintre stinghiile care unesc obezile la roata morii de apă Si: (reg) *resteu*. **10** Fiecare dintre stinghiile ce intră în compoziția scării coșului la moara de vânt Si: (reg) *braț*[1] (**22**), *chingă* (**26**), *coardă*[1] (**62**), *curmeziș* (**13**), *legătura*. **11** Aripă a unei mori de vânt. **12** (La războiul de țesut) Fiecare dintre bucățile de lemn verticale care sunt unite în partea de sus cu arțarul iar în partea de jos cu vatalele Si: *bata*, *băteală* (**3**), *braț*[1] (**21**), *brățară* (**6**), *fălcea* (**2**), *fofează* (**5**), *lopățea*, *mănușă*, *mână*[1]. **13** (La războiul de țesut) Scândurică cu care se ridică firele de urzeală, când se țese cu alesături Si: (reg) *spetereează*[2] (**1**). **14** (Îs) *Țesătură* (sau *lucrătură*) *cu* (sau *în*) ~ Țesătură cu alesături executată cu ajutorul unei speteze[2] (**13**). **15** Chingă la războiul de țesut. **16** (Trs) Muierușcă la războiul de țesut. **17** Bucată de lemn ce unește cele două coarne ale plugului Si: (reg) *brăcinar* (**5**), *chingă* (**28**), *mână*. **18** (Trs) Otic. **19** (Reg) Stinghie la grapă. **20** (Pop) Bulfeu la jug. **21** Fiecare dintre cele două stinghii, așezate în cruce, ale unei vârtelnițe Si: (reg) *aripă* (**18**), *cruce* (**81**), *crucișă* (**18**), *cumpănă* (**23**), *fofelniță* (**1**), *răscruce*. **22** Fiecare dintre cele două stinghii laterale ale ferăstrăului cu coadă între care se fixează pânza, coarda și puntea Si: *crac*[2] (**7**), *cotoi*[2] (**11**), *condac*[1] (**2**), *margine*, *mână*[1], *mâner*, *pervaz*. **23** (Trs) Bucată de lemn cu ajutorul căreia se amestecă zerul. **24** (Îrg) Treaptă mai lată de la capătul de jos al unei scări. **25** (Reg) Încuietoare de lemn. **26** (Reg) Un fel de andrea de lemn pe care se fac ochiurile la plasele de pescuit. **27** (Bot; reg) Papură (*Typha angustifolia*). **28** (Bot; reg) Papură (*Typha shuttleworthii*). **29** (Bot; reg; șîc **~pestriță, ~tărcată**) Obligeană (*Acor calamus*). **30** (Reg) Plantă cu tulpina netedă, lucioasă, cu frunze fără limb și flori galbene Si: *rugina* (*Juncus effusus*). **31** (Bot; reg) Rugină (*Juncus inflexus*). **32** (Bot; reg) Mană-de-apă (*Glyceria aquatica*). **33** (Bot; reg; șîc **~galbenă, ~sălbatică**) Stânjen galben (*Iris pseudacorus*). **34** (Bot; reg) Stânjenel (**2**) (*Iris florentina*). **35** (Bot; reg) Stânjenel (**1**) (*Iris germanica*). **36** (Bot; reg) Rățișoară (*Iris pumila*). **37** (Bot; reg) Mălaiul-cucului (*Luzula pilosa*). **38** (Bot; reg) Săbiuță (**5**) (*Gladiolus imbricatus*). **39** (Bot; îc) **~sălbatică** Închegătoare (*Teucrium polium*). **40** (Ban; Olt) Plantă nedefinită mai îndeaproape. **41-42** (Îrg) Tulpină sau

frunze de papură folosite la confecționarea prin împletire a unor obiecte, ca material de legat, la acoperirea caselor etc.

speteger *sn* [At: PAMFILE, I. C. 124 / Pl: *~e* / E: ***speteazǎ*** + *-or*] Tip de sfredel folosit în dulgherie pentru efectuarea găurilor cu diametrul de 6-8 mm.

spetegioară *sf* vz ***spetejoară***

spetejoară *sf* [At: GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 44 / V: *~egio~* / Pl: *~re* / E: ***speteazǎ*** + *-ioară*] (Bot) **1** (Olt) Obligeană (*Acorus calamus*). **2** (Reg) Stânjenel-galben (*Iris pseudacorus*).

spetele *sfp* [At: ALR II, 3 291/325 / E: ***spete*** (pll *spată¹*) + *-ele*] (Reg) Speteală².

spetereazǎ¹ *sf* [At: PANȚU, PL. / V: ***spatar~, spătăr~*** / Pl: *~eze* / E: ***spată¹*** + *-ărează*] (Bot; reg; îf *spatarează, spătărează*) Săbiuță **(5)** (*Gladiolus imbricatus*).

spetereazǎ² *sf* [At: REV. CRIT. IV, 146 / Pl: *~eze* / E: ***spătare*** + *-ează*] (Trs) **1** Spetează **(13)**. **2** Piesă de lemn la războiul de țesut, fixată în poziție verticală în talpă și carafte.

spetezi *vt* [At: PAMFILE, I. C. 124 / Pzi: *~zesc* / E: ***speteazǎ***] (Reg; c. i. speteze) A face găuri de 6-8 mm cu ajutorul spetegerului.

spetezuță *sf* [At: ALR SN III h 742 / Pl: *~te* / E: ***speteazǎ*** + *-uță*] (Reg) **1** Andrea de făcut plase. **2** Crăcană la rășchitor.

speti [At: ANON. CAR. / Pzi: *~tesc* / E: ***spată¹***] **1-2** *vtr* (Mai ales d. animale de tracțiune) A(-și) îndoi spinarea cărând poveri prea mari sau din cauza unor lovituri puternice Si: *a (se) deșela¹* **(1)**, *a (se) deznoda* **(9)**, *a (se) istovi*, (reg) *a (se) daula* **(1-2)**. **3-4** *vtr* (Spc) A (se) îmbolnăvi de speteală¹ **(2)**. **5-6** *vtr* (D. oameni) A (se) obosi muncind din răsputeri. **7** *vr* (D. oameni) A munci până la istovire. **8** *vt* (Îlav) **Pe ~te** Din răsputeri. **9-10** *vtr* (Fig) A fi silit să cheltuiască peste posibilități Si: *a (se) ruina, a sărăci*. **11** *vi* (Reg; d. spata de la războiul de țesut) A sări de la locul ei.

spetică *sf* [At: H IX, 88 / Pl: ? / E: ***spetie*** + *-ică*] (Reg) Spetie **(1)** la porc.

spetie *sf* [At: PO 277/13 / Pl: *~ii* / E: ***spată¹*** + *-ie*] **1** (Îrg) Mușchi care acoperă partea de sus a piciorului de dinainte al unui animal destinat consumului. **2** (Bot; Mar) Papură (*Typha angustifolia*). **3** (Bot; Mar) Papură (*Typha latifolia*). **4** (Bot; reg) Rugină (*Juncus effusus*).

spetire *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ri* / E: ***speti***] (Înv) **1-2** Speteală¹ **(2-3)**.

spetit, ~ă *a* [At: AMIRAS, LET. III 96/36 / V: (reg) ***~edit***, (îvr) ***~etat*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***speti***] **1** (D. animale de tracțiune) Care are spinarea îndoită, vătămată sau deformată de poveri prea mari sau de lovituri puternice Si: *deșelat²* **(1)**, *istovit*, (reg) *dăulat, tărnițat*. **2** (Spc) Bolnav de speteală¹ **(2)**. **3** (D. oameni) Obosit peste măsură. **4** (D. oameni) Care a muncit până la istovire. **5** (D. oameni) Sleit de puteri.

spetitură *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ri* / E: ***speti*** + *-tură*] (Înv) **1-2** Speteală¹ **(2-3)**.

spetos, ~oasă *a* vz ***spătos***

speț *sm* [At: FILIMON, O. I, 148 / Pl: *~i* / E: ger ***Species*** (*thaler*)] Monedă de argint în valoare de 12 lei vechi, care a circulat în Țara Românească la începutul sec. XIX.

speță¹ *sf* vz ***specie***

speță² *sf* [At: CINEMA, 1968, nr. 2, III / Pl: *~țe* / E: ns cf ger *Spezie*, fr *espèce*] **1** (Jur) Pricină adusă spre rezolvare înaintea unui organ de jurisdicție. **2** (Jur) Cauză judecătorească. **3** (Îla) **În ~** Despre care e vorba Si: *de față*. **4** (Îlav) **În ~** (sau, rar, **în specie**) Mai ales. **5** (Îal) În cazul de față.

spețel *sn* vz ***spăcel***

spețer *sm* vz ***spițer***

spețerie *sf* vz ***spițerie***

spețial, ~ă *a* vz ***special***

spețialist, ~ă *smf* vz ***specialist***

spețialitate *sf* vz ***specialitate***

spețializa *v* vz ***specializa***

spețiarie *sf* vz ***spițerie***

speție¹ *sf* vz ***specie***

speție² *sf* vz ***spiță¹***

spețiel, ~ă *a* vz ***special***

spețier *sm* vz ***spițer***

spețierie *sf* vz ***spițerie***

spețieș *sn* vz ***specie***

spețifec, ~ă *a* vz ***specific***

spețific, ~ă *a* vz ***specific***

spețifica *v* vz ***specifica***

spețificare *sf* vz ***specificare***

spețificație *sf* vz ***specificație***

spețifăcăciune *sf* vz ***specificație***

spețios, ~oasă *a* vz ***specios***

speze *sfp* [At: MAIOR, T. I. 74/13 / V: (îvp) ***~ese***, (reg) ***spese*** / E: it *spese*, ger ***Spesen***] **1** (Asr) Cheltuieli **(1)**. **2** (Asr; spc) Cheltuieli pe care trebuie să le suporte o persoană, o instituție etc. pentru sine sau pentru alții, în scopul îndeplinirii unei obligații, a unui proiect etc. **3** (Îlpp) **Pe ~le cuiva** Pe cheltuiala cuiva. **4** (Fig; îal) În sarcina cuiva. **5** (Reg; îf *spese*) Păsuri.

spic [At: CORESI, TETR. 24 / V: (reg) ***~or, sp~, știc, șt'ic***, (îvr) ***~ă*** *sf* / Pl: *~ice*, (îrg) *~uri, ~ici* sm / E: ml ***spicum***] **1** *sn* Inflorescență specifică gramineelor, alcătuită dintr-un ax principal lung, pe care se află flori sesile sau scurt pedunculate, care produc boabe. **2** *sn* (Reg; d. graminee; îla) **În ~** (sau **~uri**) Care are spic **(1)**. **3** *sn* (Reg; pex; d. graminee; îal) Aflat în plină dezvoltare Si: *înspicat*. **4** *sn* (Reg; îal) Care are formă de spic **(1)**. **5** *sn* (D. graminee; îlv) **A da (în) ~, a face** (ori **a-i da, a-și da, a scoate**, reg. **a ieși, a slobozi, a ţipa**) **~(ul)** A înspica. **6** *a* (Rar) De culoare galbenă, ca a spicului **(1)** de grâu copt. **7** *snp* (Reg) Gunoaie care cad la vânturarea grâului. **8** *sn* (Pan) Fascicul de raze. **9** *sn* Stilizare decorativă în formă de spic **(1)** frecventă în arta populară pe cusături, țesături etc. **10** *sn* (Pgn) Tip de inflorescență în care florile sunt dispuse de-a lungul unui ax mai mult sau mai puțin alungit. **11** *sn* (Bot; reg; îc) **~ul-ierbii** Brei (*Mercurialis perennis*). **12** *sn* (Bot; îc) **~ice-de-mături** Planta *Sorghum technicum*. **13** *sn* (Bot; îc) **~ul-vieții** Gladiolă (*Gladiolus gandavensis*). **14** *sn* (Bot; rar) Levănțică (*Lavandula angustifolia*). **15** *sn* (Mun; Trs; prc) Spiculeț **(3)**. **16** *sn* (Pop; pan) Vârf de copac. **17** *sn* (Pop) Pisc² **(1)**. **18** *sn* (Pop) Culme la acoperișul casei. **19** *sn* (Rar) Vârf ascuțit la unele arme albe. **20** *sn* (Pop) Vârful de altă culoare al firelor de lână, de păr, de obicei mai lungi, din blana unor animale. **21** *sn* (D. firul de lână sau de păr din blana unor animale, sau, pex, d. blană; îla) **Cu ~** Înspicat. **22** *sn* (Reg) Șfichi². **23** *sn* (Reg; îs) *~ul nopții* Miezul nopții. **24** *sn* (Pop; adesea determinat prin „de zăpadă", „de ploaie") Fulgi rari de zăpadă amestecați cu stropi rari de ploaie. **25** *sn* (Pop; pex) Lapoviță. **26** *sn* (Pop; pex) Început de ninsoare. **27** *sn* Asprime (a gerului, a vântului etc.). **28** *sn* (Ast; înv; art.) Spica¹. **29** *sn* (Reg; îcs) *De-a ~u* De-a nasturii.

spica¹ *sfa* [At: LM / E: lat ***spica***] Steaua α din constelația Fecioarei Si: (înv) *spicul* **(28)**.

spica² [At: COSTINESCU / Pzi: *spic, ~chez* / E: ***spic***] (Îrg) **1** *vt* (C. i. spice) A spicui **(1)**. **2** *vi* (D. graminee) A înspica.

spica³ *vt* [At: COȘBUC, AE. 181 / Pzi: ? / E: ns cf *despica*] (Nob) A despica **(1)**.

spicar *s* [At: A I, 17 / Pl: ? / E: ***spic*** + *-ar*] (Reg) Partea din vârful stogului alcătuită din rămășițe de spice **(1)** adunate cu grebla.

spicat, ~ă *a* [At: LM / Pl: *~ați, ~e* / E: ***spica²***] **1** (Înv; d. graminee) Înspicat. **2** (Îvr; pan; d. arme albe) Care are vârf ascuțit. **3** (Olt; Mun; d. părul oamenilor) Cărunt **(1)**. **4** (Reg; d. firul de lână sau de păr din blana unor animale sau, pex, d. blănuri) Înspicat. **5** (Reg; d. coada vulpii) Stufos.

spică *sf* vz ***spic***

spicăr *sm* vz ***spichier***

spiccato *av* [At: DER / E: it ***spiccato***] (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale la instrumentele cu coarde și arcuș) Sacadat, prin desprinderea arcușului de coardă după fiecare notă.

spicher *sm* [At: ENC. ROM. III. 995 / V: (pfm) ***sp~***, (iuz) ***~căr*** / S și: *speaker* / Pl: *~i* / E: fr. eg ***speaker***, ger ***Speaker***] **1** Bărbat care anunță programul, prezintă emisiunile, transmite știrile oficiale, informațiile etc. la un post de radio sau de televiziune Si: *crainic*[2] (**8**), *prezentator*. **2** Persoană care informează publicul (cu ajutorul unui microfon), într-o sală de sport, de spectacol, la aeroport etc. **3-4** Persoană care deține funcția de președinte al Camerei Comunelor în Anglia sau al Camerei Reprezentanților în S.U.A.

spicheriță *sf* [At: DL / V: (fam) ***sp~*** / Pl: *~te* / E: ***spicher*** + *-iță*] Femeie care anunță programul, prezintă emisiunile, transmite știrile oficiale, informațiile etc. la un post de radio sau de televiziune Si: *crainică* (**8**), *prezentatoare*.

spichinat *sms* [At: LB / V: ***șp~*** / E: mg ***spikinard***, ger ***Spikinard***] (Bot; îrg) Levănțică (*Lavandula angustifolia*).

spichinel *sm* [At: BORZA, D. 97 / Pl: *~ei* / E: ns cf *spichinat*] (Bot; rar) Levănțică (*Lavandula angustifolia*).

spici *sn* vz ***speech***

spiciar *sm* vz ***spițer***[1]

spicifer, ~ă *a* [At: LM / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***spicifer***, fr ***spicifère***] (Îvr; d. păsări) Care are pe cap un smoc de pene în formă de spic (**1**).

spiciform, ~ă *a* [At: LM / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***spiciforme***] (Bot; d. flori) Care este în formă de spic (**1**).

spicilegiu *sn* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~ii* / E: lat ***spicilegium***] (Liv) **1** Culegere de acte, de tratate etc. **2** Culegere de maxime, de povestiri, precum și de alte lucrări cu caracter literar.

spicios, ~oasă *a* vz ***spicos***

spiciță *sf* [At: ALR I. 825/556 / Pl: *~țe* / E: ***spiță*** + *-iță*] **1-2** (Șhp) Spiță (**1**) (mică).

spicniță *sf* vz ***spiniță***

spicor *s* vz ***spic***

spicos, ~oasă [At: I. GOLESCU, C. / V: (rar) ***~cios*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***spic*** + *-os*] **1** *a* (Înv; d. plante) Graminee (**2**). **2** *a* (Înv; pgn; d. plante) Care are floarea în formă de spic (**1**). **3** *sfp* (Rar) Cereale (**1**).

spicoșa *vr* [At: ALR II/I h 108/27 / Pzi: *~șez* / E: ns cf *înfricoșa*] (Reg) A aiura (**1**).

spicui [At: (a. 1817) URICARIUL, IV, 304/6 / Pzi: *~esc*, (reg) *spicui* / E: ***spic*** + *-ui*] **1** *vt(a)* (C. i. spice) A culege din lan sau după secerat Si: (îrg) *a spica*[2] (**1**). **2** *vt(a)* (Reg) A alege spice de grâu frumoase, înainte de secerat, pentru sămânță. **3** *vt* (Reg; c. i. lanuri de grâu) A secări (**1**). **4** *vt* (Reg; c. i. clăi sau stoguri de spice de grâu) A aranja la vârf în formă de spic (**1**), întors, punând snopii de grâu cu spicele în afară, ca să se poată scurge apa de ploaie. **5** *vi* (Îdt; d. graminee) A înspica. **6** *vr* (Reg) A se destăinui cuiva. **7** *vr* (Reg) A se încumeta. **8** *vr* (Reg) A sări la bătaie. **9** *vrr* A se lua la întrecere cu cineva. **10** *viu* (Rar) A ninge cu fulgi mari de zăpadă amestecată cu stropi rari de ploaie. **11** *vt* (Fig; c. i. idei, informații, materiale documentare etc.) A extrage din diferite izvoare, alegând dintr-o cantitate mai mare Vz *selecta*.

spicuială *sf* [At: DDRF / P: *~cu-ia~* / Pl: *~ieli* / E: ***spicui*** + *-eală*] **1-2** (Rar) Spicuire (**1-2**). **3** (Pop; ccr) Vârful în formă de spic (**1**) al clăii sau al stogului de grâu, făcut cu snopii așezați cu spicele în afară ca să se poată scurge apa de ploaie Si: *coamă* (**16**), *vârf*.

spicuire *sf* [At: POLIZU / P: *~cu-i~* / Pl: *~ri* / E: ***spicui***] **1** Culegere a spicelor din lan sau a acelor rămase după secerat Si: (rar) *spicuială* (**1**), *spicuit* (**1**). **2** (Fig) Extragere de idei, informații, materiale documentare etc din diferite izvoare, alegând dintr-o cantitate mai mare Si: (rar) *spicuială* (**2**), *spicuit* (**2**), *spicuitură* (**1**).

spicuit *sns* [At: DDRF / E: ***spicui***] (Rar) **1-2** Spicuire (**1-2**).

spicuitor, ~oare [At: ASACHI, S. L. I, 111 / P: *~cu-i~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***spicui*** + *-tor*] **1-2** *smf, a* (Persoană) care adună spicele (**1**) rămase după secerat. **3** *smf* (Fig) Persoană care spicuiește (**11**).

spicuitură *sf* [At: COSTINESCU / P: *~cu-i~* / Pl: *~ri* / E: ***spicui*** + *-tură*] (Rar) **1** Spicuire (**2**). **2** (Ccr) Mulțime de spice (**1**) adunate de pe câmp în urma seceratului.

spicul *sn* [At: NEGULICI / V: (rar) ***~ă*** *sf*, (îvr) ***~ur*** / A și: *~cul* / Pl: *~e, ~i* sm / E: lat ***spiculum***, fr ***spicule***] **1** (Înv) Lance. **2** (Bot; asr) Spiculeț (**3**). **3** (Glg) Corpuscul mic de calcar sau de siliciu în formă de bastonaș, existent în țesuturile unor protozoare.

spicula[1] *vt* [At: LM / Pzi: 3 *~lează* / E: lat ***spiculare***] (Îvr) A ascuți (**1**).

spicula[2] *vi* [At: ALR I. 910/59 / Pzi: 3 *~lează* / E: ***spic***] (Reg; d. graminee) A înspica.

spicula[3] *v* vz ***specula***

spiculant, ~ă *smf, a* vz ***speculant***

spiculație *sf* vz ***speculație***

spiculă[1] *sf* vz ***specula***

spiculă[2] *sf* vz ***spicul***

spiculeț *sn* [At: I. GOLESCU, C. / V: (rar) (**4-5**) ***~lițe*** *snp* / Pl: *~e* / E: ***spic*** + *-uleț*] **1-2** (Șhp) Spic (**1**) (mic) Si: (rar) *spicușor* (**1-2**), (pop) *spicurel* (**1-2**), *spicușel* (**1-2**), *spicuț* (**1-2**), (reg) *spiculuț* (**1-2**). **3** (Bot) Fiecare dintre micile flori sau inflorescențe care împreună formează spicul (**1**) la graminee Si: (rar) *spicușor* (**3**), *spicul* (**2**), (reg) *spic* (**15**), (îvr) *spicel*. **4** (Bot; reg; lpl) Granat[2] (*Chrysantemum parthenium*). **5** (Bot; reg; lpl) Calapăr (**1**) (*Chrysanthemum balgamita*).

spiculițe *snp* vz ***spiculeț***

spiculuț *sn* [At: SFC IV, 147 / Pl: *~i* / E: ***spic*** + *-uț*] **1-2** (Trs; șhp) Spiculeț (**1-2**).

spicur *sn* vz ***spicul***

spicurel *sn* [At: CADE / Pl: *~e* / E: ***spicuri*** (pll *spic*) + *-el*] **1-2** (Pop; șhp) Spiculeț (**1-2**).

spicurime *sf* [At: I. GOLESCU, C. / E: ***spicuri*** (pll *spic*) + *-ime*] (Îvr) Cantitate mare de spice (**1**).

spicușel *sn* [At: MAT. FOLK. 1 008 / Pl: *~e* / E: ***spic*** + *-ușel*] **1-2** (În poezia populară; în formule stereotipe; șhp) Spiculeț (**1-2**).

spicușor *sn* [At: LM / Pl: *~oare* / E: ***spic*** + *-ușor*] (Asr) **1-2** (Șhp) Spiculeț (**1-2**). **3** (Bot) Spiculeț (**3**)

spicuț *sn* [At: BREZOIANU, A. 104/5 / Pl: *~i* / E: ***spic*** + *-uț*] **1-2** (Pop; șhp) Spiculeț (**1-2**).

spider *sn* [At: DN[2] / Pl: ? / E: eg, fr ***spider***] (Rar) Loc amenajat la autoturismele sport în spatele scaunelor pentru a plasa bagaje, eventual pasageri.

spidometru *sn* [At: DN[3] / Pl: *~re* / E: eg ***speedometer***] Aparat de înregistrat viteza Si: *tahometru*, *vitezometru*.

spilit *sn* [At: DN[3] / Pl: *~e* / E: fr ***spilite***] Rocă vulcanică, adesea alterată.

spilitizare *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: ***spilit*** + *-iza*] (Glg) Transformare, prin metamorfism, a labradorului în albit, care are loc în unele roci.

spielușină *sf* [At: ALR II, 6 087/36 / Pl: *~ne* / E: *s-* + ***pielușină***] (Reg) Pieliță care acoperă miezul de nucă.

spienă *sf* vz ***speie***

spiganare *sf* vz ***spighinariu***

spigel *sn* vz ***spighel***[2]

spighinariu *s* [At: GRECU, P. 399 / V: ***spiganare*** *sf* / Pl: ? / E: ucr ***шпигинарь***] (Înv) Terebentină.

spihă *sf* vz ***schija***

spihirisi *vt* [At: (a. 1782) GÁLDI, M. PHAN. 181 / V: ***epihorsi*** / Pzi: *~sesc* / E: ngr ***ἐπιχείρησα*** (aor ***ἐπιχειρῶ***)] (Îvr) A da curs unei acțiuni, unei afaceri etc.

spihoni *v* vz ***spiona***

spijă *sf* vz ***schijă***

spilc *sn* vz ***spelcă***

spilcă *sf* vz ***spelcă***

spilcui [At: CIHAC, II, 356 / V: ***spelcăi*** / Pzi: *~esc*, (reg) *spilcui* / E: ***spilcă*** + *-ui*] **1** *vt* (Rar; c. i. obiecte de îmbrăcăminte) A prinde cu o agrafă, cu un ac de gămălie, cu broșă etc. **2-3** *vtr* (Fam; prt) A(-și) îngriji, în mod exagerat, înfățișarea (cuiva) Si: *a (se) gati*, (pfm) *a (se) dichisi* (**3-4**), *a (se) ferchezui* (**3-4**), (îrg) *a (se) muchilipsi*, (înv) *a (se) stoli*[2], (reg) *a (se) schili*, (fam) *a (se) sclivisi* Vz *a (se) aranja*, *a (se) câștiga*, *a (se) drege*, *a (se) împodobi*, *a (se) moța*, *a (se) pădăi*[1], *a (se) podobi*, *a (se) puțui*, *a*

(se) puțului, *a (se) șucări*, *a (se) tocmi*. **4-5** *vtr* (Fam; prt) A (se) îmbrăca cu îngrijire exagerată Si: *a (se) găti* (**10**), (pfm) *a (se) dichisi* (**1-2**), *a (se) ferchezui* (**1-2**), (îrg) *a (se) muchilipsi*, (înv) *a (se) stoli*[2], (reg) *a (se) schili*, (fam) *a (se) sclivisi* Vz *a (se) aranja*, *a (se) câștiga*, *a (se) drege*, *a (se) împodobi*, *a (se) moța*, *a (se) pădăi*[1], *a (se) podobi*, *a (se) puțui*, *a (se) puțului*, *a (se) șucări*, *a (se) tocmi*.

spilcuială *sf* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~ieli* / E: ***spilcui*** + *-eală*] (Fam; prt) **1** Îngrijire exagerată a înfățișării Si: *găteală*, (pfm) *dichiseală* (**2**), *dichisire* (**2**), *ferchezuială* (**2**), *ferchezuire* (**2**), *ferchezuit*[1] (**2**), (înv) *stolire*, (fam) *scliviseală*, *sclivisire*, *spilcuire* (**2**), *spilcuit*[1] (**1**) Vz *aranjare*, *dres*[1], *gătire*, *gătit*[1], *împodobire*, *moțare*, *podobire*. **2** Îmbrăcare excesiv de îngrijită Si: *găteală* (**2**), (pfm) *dichiseală* (**1**), *dichisire* (**1**), *ferchezuială* (**1**), *ferchezuire* (**1**), *ferchezuit*[1] (**1**), (înv) *stolire*, (fam) *scliviseală*, *sclivisire*, *spilcuire* (**3**), *spilcuit*[1] (**2**) Vz *aranjare*, *dres*[1], *gătire*, *gătit*[1], *împodobire*, *moțare*, *podobire*.

spilcuire *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: ***spicui***] **1** (Rar) Prindere a unui obiect de îmbrăcăminte cu o agrafă, cu un ac de gămălie, cu o broșă etc. **2-3** (Fam; prt) Spilcuială (**1-2**).

spilcuit[1] *sns* [At: RESMERIȚĂ, D. / E: ***spilcui***] (Fam; prt) **1-2** Spilcuială (**1-2**).

spilcuit[2], ***~ă*** *a* [At: SLAVICI, O. II, 40 / V: (reg) ***spel~*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***spilcui***] **1** (Fam; prt; d. oameni) Care are un aspect exagerat de îngrijit Si: (pfm) *dichisit* (**2**), *ferchezuit*[2] (**2**), (înv) *stolit*, (reg) *schilit*, *simțit*[2] (**6**), (fam) *sclivisit* Vz *aranjat*, *dres*[2], *muchelef*, *podobit*. **2** Care este îmbrăcat excesiv de îngrijit Si: (pfm) *dichisit* (**1**), *ferchezuit*[2] (**1**), (înv) *stolit*, (reg) *schilit*, *simțit*[2] (**7**), (fam) *sclivisit* Vz *aranjat*, *dres*[2], *muchelef*, *podobit*. **3** (Pex) Afectat[2] (**3**). **4** (Pan; d. încăperi) Curat și aranjat cu gust.

spilculiță *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~țe* / E: ***spilcă*** + *-uliță*] (Mun) Plantă ierboasă, decorativă, cu flori de culori variate.

spilcuță *sf* vz ***spelcuță***

spiler *sn* vz ***spiler***

spilit *sn* [At: CANTUNIARI, L. M. 172 / V: (rar) *~ă sf* / Pl: *~e* / E: fr ***spilite***] (Glg) Rocă vulcanică, fin granulară și compactă, lipsită de fenocristale.

spilită sf vz ***spilit***

spilitizare *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~zări* / E: ***spilit*** + *-izare*] (Glg) Proces de transformare metamorfică a labradorului în albit.

spilui *v* vz ***șpilui***

spin[1] *sm* [At: PSALT. HUR. 26[r]/2 / V: (îrg) *~e sn* / Pl: *~i*, (îvr) *~uri sn* / E: ml ***spinus***] **1** Formație tare și ascuțită care crește pe tulpina, pe ramurile, pe frunzele, pe fructele etc. unor plante, cu rol de apărare Si: *ghimpe*[1] (**1**), *mărăcine*, *țeapă*, *țepușă*, (reg) *șteap*[1]. **2** (Îe) **A sta** (sau **a ședea**, rar, **a aștepta**) **(ca) pe (niște) ~i** A fi foarte neliniștit Si: *a sta ca pe ace*. **3** (Îae) A nu mai avea răbdare Si: *a sta ca pe ace*. **4** (Îae) A fi grăbit (să plece). **5** (Îe) **A fi** (sau **a sta**) **ca un ~ în ochii** sau **în inima**, rar, **în coasta cuiva**, **a fi ~ în ochiul cuiva**, **a-i fi (cuiva) ceva ~ în ochi** A nu (mai) fi pe placul cuiva. **6** (Îae) A constitui o prezență neplăcută pentru cineva. **7** (Îae) A incomoda pe cineva. **8** (Îe) **A scoate ~ul din ușă** A scăpa de o mare grijă. **9** (Îe) **A aduce (cuiva) ~ în coastă** A aduce pe cineva care constituie o prezență neplăcută. **10** (Rar; îe) **A călca (ca) pe ~i** A păși încet și nesigur Si: (rar) *a călca* (ca) *pe mărăcini*. **11** (Reg; îe) **A-i scoate (cuiva) ~ele** (sau **un ~**) **din picior** (sau **din călcâi**) A scăpa (pe cineva) de un necaz. **12** (Reg; îe) **A afla ~i în coleșă** A căuta nod în papură. **13** (Iht; pan; cu determinări care precizează sensul) Os din sistemul osos al peștilor. **14** (Atm; reg; pan) Șira spinării. **15** (Teh; pan) Tijă metalică, de formă cilindrică sau conică, plină sau tubulară, folosită la îmbinarea a două piese metalice Si: *știft*. **16** (Reg; pan) Mică țeapă de lemn care a intrat sub piele. **17** (Reg; pan) Țeapă la orz. **18** (Reg; pan) Semn de hotar între terenurile agricole a două sate. **19** (Mun; pan) Crestătură făcută la urechea oilor, pentru a putea fi identificate de posesor. **20** (Pan) Parte componentă a cârligului de pescuit care împiedică ieșirea momelei sau scăparea capturii. **21** (Șîc **~muscălesc**, **schin-câinesc**) Plantă erbacee spinoasă din familia compozitelor, cu tulpina dreaptă, cu frunze lunguiețe, dințate, având lobulii și dinții terminați cu ghimpi puternici, cu flori de culoare roșie purpurie, galbenă sau albă, dispuse în capitule Si: (reg) *cătină*, *crăpușnic*, *păduchernița*, *pălămidă*, *porumbel*, *scai*[1], *scai roșu*, *scai voinicesc*, *scaiete*, *unghia-ursului* (*Carduus acanthoides*). **22** (Bot; reg) Ciulin (**1**) (*Carduus nutans*). **23** (Bot; reg) Scaiete (**2**) (*Carduus kerneri*). **24** (Bot; reg; șîc **~ele-dracului**, **~ul-vântului**, **schin-otrăvitor**, **~alb**, **~de-mucedă**, **~ul-sfintei-Marii**) Scai[1] (**11**) (*Eryngium campestre*). **25** (Bot; pop; șîc **~muscănesc**, **~mocănesc**, **~alb**, **~de-holeră**, **~ul-holerei**) Holeră (**6**) (*Xanthium spinosum*). **26** (Bot; reg; șîc **~albastru**) Tătarnică (*Echinops vitro*). **27** (Bot; îvr) Crăpușnic (*Cirsium palustre*). **28** (Bot; reg; lpl) Scai[1] (**2**) (*Cirsium vulgare*). **29** (Bot; Ban) Limba-boului (*Agave americana*). **30** (Bot; reg; șîc **~alb**) Păducel (*Crategus monogyna*). **31** (Bot; Trs; Mar) Măceș (*Rosa canina*). **32** (Bot; reg; șîc **~scorumbar**, **~ul-cerbului**, **~negru**) Porumbar[1] (*Prunus spinosa*) **33** (Bot; Mun) Plătică[2] (*Gleditschia triacanthos*). **34** (Bot; pop; îc) **~alb**, **~ul-cerbului** Verigariu (*Rhamnus cathartica*). **35** (Bot; pop; îc) **~ul-vântului** (sau **-albastru**, **-vânăt**, **-de-mucedă**) Scai vânăt (*Eryngium planum*). **36** (Bot; reg; îc) **~măgăresc** (sau **schin-alb**, **-de-buboaie**) Scai[1] (**9**) (*Onopordon acanthium*). **37** (Bot; reg; îc) **~de-agreș** Agriș (*Ribes grossularia*). **38** (Bot; reg; îc) **~ul-voinicului**, **~voinicesc** Varga ciobanului (*Dipsacus silvester*). **39** (Bot; reg; îc) **~u-câinelui** Anghinare (**1**) (*Cynara scolymus*). **40** (Bot; reg; îc) **~ul-cerbului** Turtă (*Carlina acaulis*). **41** (Bot; reg; îc) **~ul-șoarecelui** Ghimpe[1] (**7**) (*Ruscus aculeatus*). **42** (Bot; reg; îc) **~ul-asinului** (sau **-lui-Cristos**) Păliur (*Paliurus spina - Cristi*) **43** (Bot; reg; îc) **~ul-tălpii-ursului** Talpa-ursului (*Acanthus longifolius*). **44** (Bot; rar; îc) **~ul-Mariei** (sau **-sfintei-Mării**) Armurar (**1**) (*Sylibum marianum*). **45** (Bot; rar; îc) **~înverșunat** Crăpușnic (*Cirsium boujarti*). **46** (Pop; pex) Târn[1]. **47** (Trs; pex) Grapă de spini. **48** (Bot; lpl) Urzicuță (*Verbena hybrida*). **49** (Bot; reg) Pin[2] (*Pinus silvestris*). **50** (Bot; reg) Jneapăn (*Pinus mugo*). **51** (Orn; Dob) Cinteză (**1**) (*Fringilla coelebs*).

spin[2] *sm* [At: LTR[2] / Pl: *~i*, (îvr) *~uri* sn / E: eg ***spin***] (Fiz) **1** Moment cinetic intrinsec al unei particule elementare. **2** (Îs) *~ nuclear* Moment cinetic al nucleului atomic.

spin[3], ***~ă*** *a* vz ***spân***[1]

spinac *sm* vz ***spanac***

spinaker *sn* [At: ABC MAR. / S și: *~acher* / Pl: *~e* / E: fr, eg ***spinnaker***] (Nav) Velă auxiliară de formă triunghiulară folosită pe ambarcațiunile de port când se navighează cu vânt de pupă.

spinal, ***~ă*** *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***spinal***, lat ***spinalis***] (Liv) **1** Care se referă la coloana vertebrală Si: (îvr) *spinos*[2] (**1**). **2** Care aparține coloanei vertebrale Si: (îvr) *spinos*[2] (**2**). **3** (Pex) Care se referă la spinare (**1**) Si: (îvr) *spinos*[2] (**3**). **4** (Îs) *Ganglion ~* Ganglion nervos care are rolul de stație și releu al nervilor rahidieni. **5** (Îs) *Nerv ~* Nerv cranian care inervează mușchii gâtului, ai laringelui și ai faringelui.

spinare *sf* [At: PSALT. HUR. 13[v]/14 / Pl: *~nări* / E: ml ***spinalis***] **1** (Îvp; lpl cu valoare de singular) Spate (**1**). **2** (Îlav; de obicei construit cu verbe ca „a lua", „a purta", „a căra" etc., indică modul de purtare a poverilor) **În** (sau **la**) **~**, **cu ~ea**, **d(e) a(n) ~** În spate (**8**). **3-4** (Îlav; îlpp; de obicei construit cu verbe ca „a cădea", „a lăsa") **În ~(a cuiva)** În obligativitate (a cuiva). **5-6** (Înv; îal) În atenție (a cuiva). **7-8** (Îal; în construcție cu verbe ca „a arunca", „a pune") În responsabilitate (a cuiva). **9** (Îlpp; de obicei construit cu verbe ca „a trăi", „a aduna") **Pe** (sau, rar, **din**, înv, **de pe**) **~ea cuiva** Cu mijloace bănești provenite de la... Si: *pe cheltuiala cuiva*, *pe seama cuiva*, *pe socoteala cuiva*, (înv) *în spetele cuiva*. **10-11** (Îal; construit cu verbul „a fi") În (de)favoarea cuiva. **12** (Îal) Pe seama cuiva. **13** (Înv; îe) **A avea pe cineva la ~** A avea sprijin foarte puternic. **14** (Fam; îe) **A(-i) sta în ~(a) (cuiva)**, **a avea** (sau **a purta**) **pe cineva în ~** A deranja pe cineva cu prezența. **15** (Pop; îe) **A duce** (sau **a purta**) **pe cineva în ~** A întreține pe cineva. **16** (Pfm; îe) **A(-i) duce** (cuiva) **ceva în ~** A munci foarte mult (pentru cineva) făcând totul singur. **17** (Fam; îe) **A-și îndoi ~ea** A nu avea personalitate. **18** (Fam; îae) A fi servil. **19** (Fam; îae) A fi laș. **20** (Pfm; îe) **A(-și) lua picioarele (tălpile, călcâiele**, sau, reg, **drumul) la ~** A porni la drum. **21** (Pfm; îe) **A(-și) pune coada pe** (sau

la) ~ A pleca pe neașteptate. **22** (Pfm; îac) A lăsa ceva neterminat. **23** (Pfm; îe) **A pune ~ea** A pune umărul. **24** (Reg; îe) **A face** (cuiva) **~ea tobă** A bate (pe cineva). **25** (Înv; îe) **A da ~** A întoarce spatele. **26** (Pfm; îe) **A fi cu** (sau **a avea**) **casa în ~ ca melcul** A nu avea domiciliu stabil. **27** (Pfm; îae) A se muta mereu. **28-29** Spate (**43-44**). **30** (Bot; îc) **~ea-lupului** Ferigă (*Athyrium filix-femina*). **31** (Bot; reg; îac) Ruginiță (*Asplenium ruta muraria*). **32** (Trs; spc) Greabăn (**1**). **33** (Spc) Bucată de carne din regiunea coloanei vertebrale a unor animale folosită ca aliment. **34** (Prc) Mușchi[2]. **35** (Adesea urmat de determinări care indică numele animalului) Porțiune din blana unui animal corespunzătoare spinării (**28**). **36** Spate (**40**). **37** (Îrg) Parte din afară a mâinii, a piciorului sau a degetului Si: *dos*. **38-39** (Înv) Spate (**51-52**). **40** (Reg; udp „de") Sarcină (**4**). **41** (Reg) Semn făcut (cu vopsea) pe spatele oii, cu scopul de a fi recunoscută de posesor. **42** (Pan; adesea urmat de determinări în genitiv sau introduse prin *pp* „de") Partea cea mai înaltă, alungită, a unui munte, deal etc. Si: *coamă* (**12**), *creastă* (**29**), *creștet* (**14**), *culme* (**1**), *muchie*, *sprânceana* (**11**), (pop) *culmiș*. **43** (Îrg) Dâmb pe mijlocul arăturii. **44** Parte superioară a brazdei într-o arătură. **45** Ridicătură a apei unui râu cu debit mare. **46** Creastă a unui val de apă. **47** Parte superioară a unei construcții, a unui acoperiș etc. **48** (Pex) Partea de deasupra a unui obiect. **49** Parte de la baza florii unui caracter tipografic. **50** (Rar) Cotor de carte. **51** (Pop) Parte exterioară și rotunjită a scoabei. **52** (Reg) Muchie. **53** (Reg) Lăcașul pilugilor de la piuă.

spinat *sn* vz ***spanac***

spinață *sf* vz ***spanac***

spină**[1]* *sf* [At: POLIZU, P. 87/12 / Pl: *~ne* / E: lat ***spina] (Med) **1** Proeminență a unui os. **2** (Îs) *~ bifidă* Malformație congenitală a canalului vertebral întâlnită mai ales în regiunea lombosacrală și caracterizată prin lipsa de sudură a arcurilor vertebrale ale uneia sau mai multor vertebre. **3** (Îvr) Coloană vertebrală.

***spină**[2]* *sf* [At: H XII, 497 / Pl: *~ne* / E: nct] (Reg) Parte a morii nedefinită mai îndeaproape.

spină**[3]* *sf* vz ***splină

spinărar *sn* [At: DAMÉ, T. 50 / Pl: *~e* / E: ***spinare*** + *-ar*] (Înv) Curea de ham, așezată pe spinare.

spinărău *sm* [At: N. LEON, MED. 108 / Pl: ? / E: ***spinare*** + *-ău*] (Reg; în descântece) Șarpe.

spinărel *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 157 / Pl: *~ei* / E: ***spin**[1]* + *-ărel*] (Orn; Olt; csnp) Sticlete (**1**) (*Carduelis carduelis*).

spinărică *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~rele* / E: ***spinare*** + *-ică*] **1-2** (Îvr; șhp) Spinărușă (**1-2**).

spinărie *sf* [At: TDRG / Pl: *~ii* / E: ***spin**[1]* + *-ărie*] **1-2** Desiș sau mulțime de spini[1] Si: *mărăciniș*, *spiniș* (**1-2**), (îvp) *mărăcine*, (îrg) *spinet* (**1-2**), (reg) *mărăcinet*, *spinăriș* (**1-2**). **3** Loc acoperit cu spini[1] Si: *mărăciniș*, *spiniș* (**3**), (îvp) *mărăcine*, (îrg) *spinet* (**3**), (reg) *mărăcinet*, *spinăriș* (**3**).

spinăriș *sn* [At: I. CR. II, 247 / Pl: *~uri* / E: ***spinărie*** + *-iș*] (Reg) **1-3** Spinărie (**1-3**).

spinăros**[1]*, ***~oasă *a* [At: DR. V, 232 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***spinare*** + *-os*] (Trs; d. cai) Care are spinarea (**28**) bombată în afară.

spinăros**[2]*, ***~oasă *a* [At: DENSUSIANU, Ț. H. 334 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***spinărie*** + *-os*] (Reg; despre terenuri) Spinos[1] (**2**).

spinăruică *sf* [At: AR. FOLK. III, 155 / Pl: *~ici* / E: ***spinare*** + *-uică*] **1-2** (Șhp) Spinărușă (**1-2**).

spinăruș *sn* vz ***spinărușă***

spinărușă *sf* [At: CONTEMP., V_1 297 / V: (rar) ***spinăruș*** / Pl: *~șe* / E: ***spinare*** + *-ușă*] **1-2** (Șhp) Spinare (**1**) (mai mică) Si: (rar) *spinăruță* (**1-2**), (reg) *spinăruică* (**1-2**), (îvr) *spinărică* (**1-2**).

spinăruță *sf* [At: V. ROM. februarie 1952, 151 / Pl: *~țe* / E: ***spinare*** + *-uță*] **1-2** Spinărușă (**1-2**).

spinățel *sm* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ei* / E: ***spin**[1]* + *-ățel*] (Îvr) **1-4** (Șhp) Spinișor (**1-4**).

spine *sn* vz ***spin**[1]*

spinel *sm* [At: BARCIANU / Pl: *~i* / E: ger ***Spinell***, fr ***spinelle***] Aluminat natural de magneziu, cristalizat în sistem cubic, de obicei opac, divers colorat, rareori incolor, cu luciu sticlos și duritate ridicată, folosit ca piatră prețioasă când este perfect transparent.

spineltă *sf* vz ***spinetă***

spinescent, ***~ă*** *a* [At: ANTONESCU, D. / V: (înv) ***~cinte*** *ai* / Pl: *~nți*, *~e* / E: fr ***spinescent***] (Bot; d. frunze, fructe etc.) Care are vârf ascuțit ca un spin[1] (**1**).

spinescinte *ai* vz ***spinescent***

spinet *sn* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~uri* / E: ***spin**[1]* + *-et*] (Îrg) **1-3** Spinărie (**1-3**).

spinetă *sf* [At: CARAGIALE, O. VII, 34 / V: (nob) ***~eltă*** / Pl: *~te* / E: it ***spinetta***] Vechi instrument muzical cu clape și coarde metalice, asemănător clavecinului.

spinge *sf* vz ***spință**[1]*

spinicel *sm* [At: MARIAN, Î. 468 / Pl: *~ei* / E: ***spin**[1]* + *-icel*] (Reg) **1-4** (Șhp) Spinișor (**1-4**).

spiniform, ***~ă*** *a* [At: FAUNA, R. P. R. VIII_1, 11 / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***spiniforme***] (Zlg; despre formații cuticulare) Care are formă de spin[1] (**1**).

spining *sm* [At: DN[2] / Pl: ? / E: eg ***spining***] (Rar) Pește artificial întrebuințat ca momeală la pescuitul somnului.

spiniș *sn* [At: BELDIMAN, E. 125/25 / Pl: *~uri*, (rar) *~e* / E: ***spin**[1]* + *-iș*] **1-3** Spinărie (**1-3**).

spinișor *sm* [At: LB / Pl: *~i* / E: ***spin**[1]* + *-ișor*] **1-4** (Șhp) Spin[1] (**1, 21**) (mic) Si: *țepușă*, (înv) *spinuleț* (**1-4**), *spinuț* (**1-4**), (îvr) *spinățel* (**1-4**), (reg) *spinicel* (**1-4**).

spiniță *sf* [At: COMAN, GL. / V: *~icn~*, *șp~* / Pl: *~țe* / E: ucr ***спідниця***] (Reg) Fotă (**3**).

spinobulbar, ***~ă*** *a* [At: DEX / Pl: *~i*, *~e* / E: ***spin(ă)*** + ***bulbar***] (Atm) **1** Care aparține măduvei spinării și bulbului. **2** Care se extinde în măduva spinării și în bulb. **3** (Îs) *Cale ~ă* Traiect al axonilor care străbat măduva spinării și bulbul rahidian.

spinocerebelos, ***~oasă*** *a* [At: DEX / Pl: *~oși*, *~oase* / E: eg ***spinocerebellos***] (Atm) **1** Care aparține coloanei vertebrale și creierului. **2** Care se extinde în coloana vertebrală și în creier. **3** (Îs) *Cale ~oasă* Traiect al nervilor care străbat măduva spinării și trunchiul cerebral.

spinor *sm* [At: LTR[2] / Pl: *~i* / E: fr ***spineur***] Obiect matematic utilizat în fizică la caracterizarea spinului[2] particulelor elementare.

spinos**[1]*, ***~oasă *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***spin**[1]* + *-os*] **1** (D. plante sau părți ale acestora) Care este acoperit cu spini[1] (**1**) Si: *ghimpos* (**1**), *țepos*, (înv) *scăios*, (îvr) *spinuros*. **2** (D. terenuri) Care este acoperit cu spini (**21**) Si: *mărăcinos*, (îvr) *spinăros*[2]. **3** (Rar; d. corpul unor animale) Care are țepi. **4** (Fig) Care prezintă mari dificultăți, cerând eforturi deosebite în efectuare, în învățare etc. Si: *anevoios*, *complicat*[2] (**3**), *dificil* (**3**), *greu* (**33**), (îvp) *ostenitor*, (îrg) *ostenicios*.

spinos**[2]*, ***~oasă *a* [At: POLIZU, P. 186/10 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***spină**[1]* + *-os*] (Îvr) **1-3** Spinal (**1-3**) .

spinot *sm* vz ***spanac***

spinotalamic, ***~ă*** *a* [At: DEX / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***spinothalamique***, eg ***spinothalamic***] (Atm) **1** Care aparține măduvei spinării și talamusului. **2** (Îs) *Cale ~ă* Traiect al fibrelor nervoase care străbat măduva spinării, bulbul, puntea și pedunculii cerebrali, ajungând la talamus.

spinozian, ***~ă*** *a* [At: BLAGA, H. 101 / P: *~zi-an* / Pl: *~ieni*, *~iene* / E: ***Spinoza*** + *-ian*] (Rar) **1-3** Spinozist (**2-4**).

spinozism *sns* [At: I. GOLESCU, C. / E: fr ***spinozisme***] **1** Concepție filozofică panteistă a lui Baruch Spinoza, după care cauza imanentă a întregii existențe o constituie o substanță unică infinită. **2** Mod de gândire în spiritul spinozismului (**1**).

spinozist, ***~ă*** [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~iști*, *~e* / E: fr ***spinoziste***] **1** *smf* Adept al spinozismului (**1**). **2** *a* Referitor la spinozism (**1**) Si: (rar) *spinozian* (**1**). **3** *a* Care aparține spinozismului (**1**) Si: (rar) *spinozian* (**2**). **4** *a* Specific spinozismului (**1**) Si: (rar) *spinozian* (**3**).

spintariscop *sn* [At: MACAROVICI, CH. 189 / Pl: *~oape* / E: fr, eg ***spinthariscope***] (Fiz) Aparat pentru observarea scintilațiilor produse de particulele alfa emise de o sursă radioactivă încorporată, când lovesc un ecran cu sulfură de zinc.

spinteca [At: MOXA, I, 357/23 / V: (îrg) ***spân~***, ***spen~*** / Pzi: *spintec* / E: ml ****expanticare***] **1-2** *vtr* (C. i. ființe sau părți ale corpului lor) A (se) despica dintr-o lovitură (lungă și adâncă). **3-4** *vtr* A (se) înjunghia cu un obiect ascuțit (o parte a corpului, mai ales abdomenul) rănind, sfâșiind, operând, omorând etc. Si: (reg) *a secui*[2] **(3)**. **5** *vt* (Spc) A diseca **(1)**. **6** *vt* (Fig; c. i. de obicei medii fluide) A pătrunde și a trece cu iuțeală, dând la o parte sau străpungând, străbătând Si: *a despica*. **7-8** *vtr* (C. i. obiecte sau, rar, ființe ori corpul lor) A (se) tăia în două sau mai multe bucăți Si: *a despica* **(1)**, *a despărți*. **9-10** *vtr* (Pex) A (se) deschide prin tăiere Si: *a (se) cresta* **(5)**, *a (se) tăia*. **11-12** *vtr* (Pfm; c. i. obiecte de îmbrăcăminte, țesături etc.) A (se) sfâșia **(8)**. **13** *vt* (C. i. materiale fibroase, foi metalice etc.) A tăia în lungul fibrelor, al direcției de orientare a cristalelor etc., prin tracțiune perpendiculară pe direcția de rupere.

spintecare *sf* [At: MINEIUL (1766), 73[r1]/8 / Pl: *~cări* / E: ***spinteca***] **1-2** Despicare printr-o tăietură (lungă și oblică) sau înjunghiere cu un obiect ascuțit a unei ființe sau a unei părți a corpului ei Si: *spintecătura* **(1-2)**, *tăiere*, *tăiat*[1], (rar) *spintecat*[1] **(1-2)**. **3** (Fig) Pătrundere și trecere cu iuțeală printr-un mediu fluid, dând la o parte sau străpungând, străbătând Si: *despicare*, *despicat*[1], (rar) *spintecat*[1] **(3)**, *spintecătură* **(6)**. **4** Tăiere în două sau mai multe bucăți ori fâșii Si: *despărțire* **(20)**, *despărțit*[1] **(20)**, *despicare* **(1)**, *despicat*[1] **(1)**, (rar) *spintecat*[1] **(4)**, *spintecătură* **(7)**. **5** (Pex) Deschidere prin tăiere Si: *spintecătură* **(8)**, (rar) *spintecat*[1] **(5)**. **6** (Îvr) Lob al ficatului. **7-9** (Pfm) Sfâșiere **(3-5)**. **10** (Spc) Șliț[1]. **11** (Teh) Despicare a unui material lemnos în lungul fibrelor Si: *spintecătură* **(14)**, (rar) *spintecat*[1] **(9)**. **12** (Teh) Tăiere a unei foi metalice în lungul direcției de orientare a cristalelor, printr-o tracțiune perpendiculară pe direcția de rupere Si: *spintecătură* **(15)**, (rar) *spintecat*[1] **(10)**.

spintecat[1] *sns* [At: DDRF / E: ***spinteca***] (Rar) **1-10** Spintecare **(1-5, 7-9, 11-12)**.

spintecat[2], ***~ă*** *a* [At: BIBLIA (1688) 87[2]/14 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***spinteca***] **1-2** (D. ființe sau d. părți ale corpului lor) Care este despicat printr-o tăietură (lungă și adâncă) sau înjunghiat cu un obiect ascuțit, fiind rănit, sfâșiat, operat, omorât etc. Si: *tăiat*[2]. **3** (D. medii fluide) Care este pătruns și trecut cu iuțeală Si: *despicat*[2]. **4** (D. obiecte sau, rar, d. ființe ori d. corpul lor) Care este tăiat în două sau mai multe bucăți Si: *despicat*[2] **(1)**, *despărțit*[2] **(12)**. **5** (Pex) Care este deschis prin tăiere. **6** (Pfm; d. obiecte de îmbrăcăminte) Sfâșiat **(4)**. **7** (Spc; d. obiecte de îmbrăcăminte) Care este prevăzut, din croială cu șliț[1] sau cu alte despicături. **8** (Prc; d. obiecte de îmbrăcăminte) Care este încheiat în față. **9** (D. materiale lemnoase) Care este despicat în lungul fibrelor. **10** (D. foi metalice) Care este orientat în direcția cristalelor, printr-o tracțiune perpendiculară pe direcția de rupere.

spintecător, ~oare *smf, a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***spinteca*** + *-tor*] **1-4** (Persoană) care spintecă **(1-2)**.

spintecătură *sf* [At: ANON. CAR. / V: (înv) ***~tic~*** / Pl: *~ri* / E: ***spinteca*** + *-ătură*] **1-2** Spintecare **(1-2)**. **3** (Ccr) Tăietură lungă și adâncă făcută în corpul unor ființe. **4** (Pex) Loc unde s-a făcut o spintecătură **(3)**. **5** (Pop) Semn distinctiv în formă de tăietură lungă la urechea unor animale spre a fi mai ușor identificate de posesor. **6-8** Spintecare **(3-5)**. **9** (Ccr) Bucată desprinsă prin despicare dintr-un lemn. **10** (Pop; spc) Scândură îngustă, foarte sbuțire și flexibilă, de calitate inferioară. **11-12** Spintecare **(7-8)**. **13** (Pan; ccr) Albie a unui râu (de munte). **14-15** Spintecare **(11-12)**. **16** (Înv; fig; dep) Femeie de moravuri ușoare. **17** (Înv; fig; dep) Persoană lipsită de seriozitate.

spinterometru *sn* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~re* / E: ***spinthéromètre***] Aparat pentru măsurarea tensiunilor înalte prin determinarea distanței dintre doi electrozi mobili în momentul producerii unei descărcări electrice.

spinț *sm* vz ***spânz***

spință[1] *sf* [At: (a. 1774) URICARIUL, VI, 439 / V: ***spen~*** (Pl: *spenți*), ***spenge***, ***~nge*** / Pl: *~țe*, *~ți* / E: ns cf tc *ıspence*] (Iuz) Contribuție pe care o plăteau turcilor locuitorii țărilor române.

spință[2] *sf* vz ***spânz***

spinui *vt* [At: CADE / Pzi: *~esc* / E: ***spin***[1]] (Mol; c. i. suprafețe de teren) A îngrădi cu spini[1] **(21)**.

spinuleț *sm* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i* / E: ***spin***[1] + *-uleț*] **1-4** (Îvp; șhp) Spinișor **(1-4)**.

spinuros, ~oasă *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***spin***[1] + *-uros*] (Îvr) Spinos[1] **(1)**.

spinuț *sm* [At: LB / Pl: *~i* / E: ***spin***[1] + *-uț*] **1-4** (Îdt; șhp) Spinișor **(1-4)**.

spinuță *sf* [At: POLIZU / Pl: *~țe* / E: ***spin***[1] + *-uță*] (Bot) **1** Plantă erbacee din familia campanulaceelor, cu tulpină dreaptă și simplă, cu frunze dințate, cu flori de culoare albastră, rar albă, dispuse în capitule terminale globoase, care crește prin poienile din regiunea alpină și subalpină Si: (pop) *bănică* (*Phyteuma orbiculare*). **2** (Trs) Cărbune **(22)** (*Phyteuma spiciforma*). **3** (Îvr) Cărbune **(21)** (*Phyteuma spicatum*).

spioancă *sf* [At: MILLE, V. P. 201 / Pl: *~nce* / E: ***spioană*** + *-că*] (Rar) Spioană **(2)**.

spioangă *sf* vz ***spancă***

spion, ~oană [At: PRAVILA (1788), 28/15 / P: *spi-on* / V: (pop) ***sp~***, (reg) ***sip~*** *sm*, ***is~*** / Pl: *~i*, *~oane* / E: it ***spione***, fr ***espion***, ger ***Spion***] **1** *smf* Persoană care strânge pe ascuns secrete de natură militară, politică etc. ale unui stat, ale unei organizații, cu scopul de a le transmite altui stat, altei organizații etc. Si: (înv) *iscoadă*, *limba*, *privitor*, (reg) *verbuncaș*, (tcm) *cearșit*. **2** *smf* (Pex) Persoană care observă pe alții pe ascuns, pentru a furniza cuiva informații. **3** *smf* (Îs) *Ochi* (sau *privire*) *de ~* Privire pătrunzătoare. **4** *smf* (Fam; îf *șpion*) Om șiret[3]. **5** *sm* (Înv; pex; la jocul de șah) Nebun. **6** *sm* (Teh; pex) Lamă de oțel cu o grosime bine determintă care servește la verificarea dimensiunilor, a formei sau a poziției relative a pieselor asociate din ansambluri sau subansambluri Vz *leră*. **7** *sm* (Reg; pex) Fir cu plumb. **8** *sm* (Rar; pex) Vizor de ușă.

spiona [At: ȘINCAI, HR. III, 106/30 / P: *spi-o~* / V: (înv) ***~ni***, ***șpioni***, (reg) ***~ihoni***, ***șp~***, ***șpeo~*** (Pzi: *șpeon*) / Pzi: *~nez* / Cj: 3 (îvr) *să ~nească* / E: ***spion***] **1** *vt* (C. i. persoane, formațiuni militare, instituții, organizații etc. sau acțiunile, situația, poziția lor) A strânge pe ascuns secrete de natură militară, politică, economică etc. ale unui stat, ale unei organizații etc. cu scopul de a le transmite altui stat sau altei organizații. **2-3** *vtrr* (C. i. persoane sau faptele, manifestările etc. lor) A (se) supraveghea pe ascuns pentru a surprinde gânduri, intenții, secrete etc. Si: *a iscodi*, *a observa*, *a pândi*, *a urmări*, (îvp) *a priveghea*, (pop) *a cerca* **(3)**, (îrg) *a păzi*, (îvr) *a prăvi*.

spionagiu *sn* vz ***spionaj***

spionaj *sn* [At: ROMÂNUL (1858), 111[3]/2 / P: *spi-o~* / V: (înv) ***~agiu***, (reg) ***is~*** / Pl: *~e* / E: it ***spionaggio***, fr ***espionnage***] **1-2** Spionare **(1-2)**. **3** (Jur; spc) Infracțiune săvârșită de către un cetățean străin, care constă în obținerea unor secrete de stat și transmiterea lor propriului sau altui stat, propriei sau altei organizații.

spionare *sf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *spi-o~* / Pl: *~nări* / E: ***spiona***] **1** Strângere pe ascuns a secretelor de natură militară, politică, economică ale unui stat, ale unei organizații, cu scopul de a le transmite altui stat sau altei organizații Si: (înv) *spionat* **(1)**. **2** Supraveghere pe ascuns a unei persoane sau a faptelor, manifestărilor etc. ei pentru a-i surprinde gândurile, intențiile, secretele etc. Si: *iscodire*, *iscodit*, *pândă*, *pândire*, *urmărire*, *urmărit*[1], (rar) *pândit*, *spionat* **(2)**, (pop) *cercare* **(4)**, (îrg) *spionărie*, (înv) *spionătură*, (îvr) *observație*, *spionie*, *spionlâc*.

spionat *sn* [At: FM (1841), 284[2]/35 / P: *spi-o~* / V: ***~nit*** / Pl: ? / E: ***spiona***] **1** (Înv) Spionare **(1)**. **2** (Rar) Spionare **(2)**.

spionărie *sf* [At: BARIȚIU, P. A. I, 555 / P: *spi-o~* / Pl: *~ii* / E: ***spiona*** + *-ărie*] (Înv; Trs) Spionare **(2)**.

spionător, ~oare *a* [At: I. GOLESCU, C. / P: *spi-o~* / V: ***~nit~*** / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***spiona*** + *-tor*] (Îvr; d. ochi, privire) Care spionează **(2)**.

spionătură *sf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *spi-o~* / V: ***~nit~*** / Pl: *~ri* / E: ***spiona*** + *-tură*] (Înv) Spionare (**2**).
spioni *v* vz ***spiona***
spionie *sf* [At: LM / P: *spi-o~* / Pl: *~ii* / E: ***spion*** + *-ie*] (Îvr) Spionare (**2**).
spionit *sn* vz ***spionat***
spionitor, ~oare *a* vz ***spionător***
spionitură *sf* vz ***spionătură***
spionlâc *sn* [At: PR. DRAM. 94 / P: *spi-on~* / Pl: *~uri* / E: ***spion*** + *-lâc*] (Îvr) Spionare (**2**).
spir[1] *sn* vz ***spiră***
spir[2] *sn* vz ***spirt***[1]
spirai *sn* [At: CADE / V: ***~aliu*** / Pl: *~uri* / E: it ***spiraglio***] (Nav) Deschidere în puntea unei nave, prevăzută cu geamuri apărate de grilaje, care servește la luminarea și aerisirea încăperilor de sub punte.
spiral, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) ***șp~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***spiral(e)***, ger ***Spiral***] **1** *a* Care are formă de spirală (2) Si: *spiralat*, (rar) *spiralic*, *spiraliform* Vz *melcat*. **2** *sf*, (înv) *sm* (Gmt) Curbă plană deschisă care se desfășoară în jurul unui punct sau ax Si: *sfredel, spiră*[1] (**1**). **3-4** *sf* (Pex) Mișcare sau obiect care are formă de spirală (**2**). **5-6** *sf* (Îljv) **În ~ă** (Care este) în formă de spirală (**2**). **7** *sf* (Spc) Evoluție normală de zbor în care aeronava descrie în spațiu o curbă asemănătoare unei spirale (**2**). **8** *sn* (Reg; îf *șpiral*) Trior.
spirala *vi* [At: BUL. FIL. III, 186 / Pzi: 3 *~lează* / E: ***spirală***] (Rar; d. fumul de țigară) A urca în spirale (**2**).
spiralat, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***spirala***] Spiral (**1**).
spirali- vz ***spiro***[1]***-***
spiralic, ~ă *a* [At: IONESCU-MUSCEL, FIL. 224 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***spiral*** + -ic] Spiral (**1**).
spiraliform, ~ă *a* [At: PÂRVAN, G. 436 / Pl: *~i, ~e* / E: ***spiral*** + ***-form*** după *spiciform, spiniform*] Spiral (**1**).
spiraliu *sn* vz ***spirai***
spiraliza *vt* [At: PÂRVAN, G. 324 / Pzi: *~zez* / E: ***spirală***] **1** (C. i. materiale metalice tubulare sau filiforme) A supune operației de spiralizare. **2** (Spc; c. i. obiecte de podoabă) A lucra (sau a fi lucrate) în formă de spirală (**2**).
spiralizare *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~zări* / E: ***spiraliza***] (Teh) Operație de deformare a unui material filiform, tubular etc. în așa fel încât axa lui longitudinală să ia formă de elice.
spirant, ~ă *sf, a* [At: PHILIPPIDE, P. 247 / Pl: *~e* / E: fr ***spirante***] **1-2** (Fon; șîs *consoană ~ă*) (Consoană) a cărei articulație comportă o îngustare a aparatului fonator astfel încât se produce un zgomot de fricțiune Si: *constrictiv(ă)* (**1-2**), *fricativ(ă)* (**1-2**).
spirantiza *vr* [At: DLR / Pzi: 3 *~zează* / E: ***spirant***] (D. consoane) A suferi fenomenul de spirantizare.
spirantizare *sf* [At: ROSETTI, I. L. R. I, 88 / Pl: *~zări* / E: ***spirantiza***] (Fon) Îngustare a canalului fonator în timpul pronunțării unor consoane, astfel încât se aude un zgomot de fricțiune.
spiratron *sn* [At: DN[3] / Pl: *~oane* / E: eg ***spiratron***] (Fiz) Accelerator de particule grele asemănător ciclotronului, prevăzut însă cu mai mulți electrozi în formă de spirală (**2**).
spiră[1] *sf* [At: MARIAN, F. 267/24 / V: (înv) ***spir*** (Pl: *~ruri*) *sn* / Pl: *~re* / E: fr ***spire***] **1** (Înv) Spirală (**2**). **2** Porțiune dintr-o spirală (**2**) corespunzătoare unui unghi de 360°. **3** Conductor electric subțire a cărui axă formează o linie curbă sau frântă, practic închisă. **4** Fiecare buclă a spiralei (**3**) care formează o bobină sau o înfășurare electrică. **5** (Pgn) Orice buclă a unui material așezat prin înfășurare pe un suport.
spiră[2] *sf* [At: COD. VOR.[2] 17V/1 / Pl: *~re* / E: ngr ***σπεῖρα***] (Înv) Ceată [1](**1**).
spirea *sf* [At: DER / P: *~re-a* / Pl: *~ee* / E: lat ***Spiraea*** *(vanhouttei)*] (Bot) Floarea-miresei (*Spiraea vanhouttei*).
spiremă *sf* [At: D. MED. / Pl: *~me* / E: fr ***spirème***] (Blg) Rețea nucleară formată din fibre de cromatină care se segmentează și se condensează pentru a forma cromozomii.
spiret *sn* vz ***spirit***
spiribană *sf* vz ***speribană***
spiriduș, ~ă [At: STAMATI, D. / V: (rar) ***~ă*** *sf*, ***~ituș***, (reg) ***~rtuș***, ***spărăduș, schiliduș, schiriduș, șp~*** / Pl: *~i* / E: ***spirit*** + *-uș* cf lat *spiritus*] **1** *smf* (Mtp) Ființă supranaturală închipuită sub forma unui drac mic, vioi și poznaș, despre care se spune că ar fi în slujba vrăjitorilor și a diavolului Vz *drăcușor*. **2** *smf* (Ccr) Amuletă care reprezintă un spiriduș (**1**). **3** *smf* Copil inteligent, vioi și foarte zburdalnic. **4** *smf* Persoană sprintenă și foarte isteață. **5** *sm* (Mol; Buc; îf *spirituș, spirtuș*) Omușor. **6** *sm* (Orn; Mol) Specie de uliu care răpește găini (*Accipiter nisus*). **7** *sm* (Orn; reg; îc) **~ul-păsărilor, ~ul-gardului** Ochiul-boului (*Troglodytes troglodytes*). **8** *sm* (Bot; reg; îf *schiriduș, schiliduș*) Parpian (*Antennaria dioica*).
spiridușă *sf* vz ***spiriduș***
spirifer *sm* [At: GEOLOGIA, 68 / Pl: *~i* / E: fr ***spirifère***] (Glg) **1** (Lpl) Gen de moluște brahiopode fosile al căror aparat branhial este format din două valve ce au aspectul a două panglici spirale. **2** Moluscă din genul spiriferelor (**1**).
spiril *sm* [At: CADE / Pl: *~i* / E: fr ***spirille***] (Blg) Nume generic dat unor bacterii cu corp rigid, în formă de spirală (**2**), prevăzut cu un mănunchi de cili terminali.
spiriloză *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ze* / E: fr ***spirillose***] Boală provocată de un spiril.
spirince *sf* [At: DDRF / V: *~cea*, (înv) ***speri~*** / Pl: ? / E: nct] (Bot; Trs) Bătrâniș (*Erigeron canadensis*).
spirincea *sf* vz ***spirince***
spirit *sn* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (îvr) ***spirt***, (reg) ***sprit***, (nob) ***~ret*** / A și: (reg) *~rit* / Pl: *~e*, (înv) *~uri*, *~iți* sm / E: lat ***spiritus***, fr ***esprit***, ger ***Spiritus***] **1** (Înv) Aer[1] (**1**). **2** (Înv) Adiere (**1**). **3** (Înv) Suflare (**4**). **4** (Chm; înv; șîs *~ de vin*) Spirt[1] (**2**) de vin. **5** (Chm; înv) Ferment (**1**). **6** (Flz; îoc *materie*) În concepția idealistă obiectivă, conștiință sau idee obiectivă, având o existență autonomă și fiind subiectul (agentul) istoriei și culturii. **7** (Flz) În concepția idealistă subiectivă, element al conștiinței individuale, fără condiționare exterioară și independent de subiect. **8** (Tlg) Forță creatoare a lumii Si: *duh*[1] (**6**). **9** (Tlg; îs) *Sfântul ~*, (îrg) *~ sfânt* Una dintre ipostazele trinității divine creștine Si: *Sfântul Duh*. **10** (Tlg; îs) *~ ceresc* (sau *bun, sfânt*) Înger. **11** (Tlg; îs) *~ necurat* (sau *rău, al răului, al întunericului, împielițat*) Diavol (**1**). **12** (Tlg; îoc *trup*) Suflet (**34**). **13** (Înv; îlv) **A-și da ~ul** A muri[1] (**1**). **14** (În superstiții) Suflet al unui defunct care ar reveni pe pământ, fie sub înfățișarea anterioară morții, fie sub aceea a unei ființe ireale Si: *apariție* (**4**), *arătare* (**27**), *duh*[1] (**14**), *fantomă* (**1**), *nălucă, nălucire, spectru* (**2**), *stafie, strigoi, umbră, vedenie, viziune*, (îvp) *nălucitură*, (pop) *iazură, moroi*[2], (reg) *arătanie, năhoadă, necurățenie, pater*[2], *vedere, vidmă, zare*. **15** (Mtp; urmat de determinări care arată felul) Ființă imaginară care are rolul să păzească apele, pădurile, comorile etc. Si: *duh*[1] (**15**), *geniu* (**2**). **16** (Atm; îvr) Nerv. **17** (Îoc *materie, existență*) Factor ideal al existenței Si: *conștiință* (**6**), *cuget* (**1**), *gândire* (**1**). **18** (Pex) Rațiune[1]. **19** (Prc) Inteligență. **20** (Ccr; urmat de determinări calificative) Persoană considerată sub raportul capacității sale intelectuale sau din punctul de vedere al însușirilor morale, de caracter etc. **21** (Ccr; îs) *~ universal* (sau *enciclopedic*) Persoană care posedă cunoștințe și se manifestă în diferite domenii. **22** (Lpl) Societatea în întregul ei, reprezentată de oamenii considerați ca purtători ai unor idei, ai unor preocupări intelectuale etc. **23** (Spc) Opinie publică. **24** Inteligență și vioiciune în felul de a percepe și a exprima ceva. **25** Fantezie, ingeniozitate, vioiciune și umor în felul de a percepe sau de a exprima ceva. **26** (D. oameni; îla) **De** (sau, înv, **cu**) **~** Spiritual (**18**). **27** (D. cuvinte; îal) Care exprimă inteligență și umor. **28** (Liv) Vorbă de duh. **29** (Spc) Glumă[1] (**2**). **30** (Cu determinări care arată felul, domeniul etc.) Aptitudine, simț etc. pentru ceva, specifice pentru tipul de inteligență al cuiva. **31** Manifestare, atitudine specifice pentru caracterul sau temperamentul cuiva.

32 (Cu determinări care arată felul, domeniul) Concepție care determină o anumită atitudine. **33** (Îs) ~ *de partid* (sau *partinic*) Conștiință a apartenenței politice la partidul din care face parte cineva. **34** (Îas) Manifestare în conformitate cu teoria și ideologia propriului partid. **35** (Îs) ~ *de clasă* Conștiința apartenenței la o anumită clasă socială. **36** (Îs) ~ *de echipă* (sau *de grup, de castă, de tabără, de turmă* etc.) Tendință de a acționa conform cu principiile și interesele unui grup relativ restrâns din care face parte. **37** (Îlav) **În (acest** sau **același) ~** În (acest sau același) mod... **38** (Îal) Ținând seama de... **39** (Îlpp) **În ~ul cuiva** (sau **a ceva**) După concepțiile, regulile etc. cuiva sau a ceva. **40** Fond de idei, de sentimente etc. care constituie felul caracteristic de a fi și de a se manifesta al unei persoane, al unei colectivități, al unei epoci etc. Si: *suflet* **(131)**. **41** Element specific și distinctiv. **42** Ceea ce constituie caracteristica a ceva. **43** Sens real, precis și exact a ceva. **44** (Liv; șîs ~ *aspru*, ~ *lin*) Semn grafic asemănător unei litere „c" minuscule, folosit în scrierea greacă, deasupra minusculei sau în stânga majusculei, pentru a arăta cum se pronunță sunetul respectiv din punctul de vedere al aspirației.

spiritism *sn* [At: MAIORESCU, CR. III, 54 / Pl: *~me* / E: fr ***spiritisme***] Concepție și practică bazate pe credința superstițioasă în supraviețuirea spiritelor **(12)** morților și în posibilitatea comunicării cu ele prin diverse procedee oculte.

spiritist, ~ă [At: MAIORESCU, CR. III, 55 / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***spiritiste***] **1** *smf* Adept al spiritismului Si: *spiritualist* **(3)**. **2** *a* Care aparține spiritismului. **3** *a* Referitor la spiritism.

spiritos, ~oasă *a* vz ***spirituos***

spiritoso *av* [At: ANTONESCU, D. / E: it ***spiritoso***] (Indică modul de executare a unei compoziții muzicale) Cu forță Si: *vivace*.

spiritual¹, ~ă [At: AR (1829), 124¹/22 / P: *~tu-al* / V: *~uel* / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***spiritualis***, it ***spirituale***, fr ***spirituel***] **1** *a* (Flz; îoc *material*) Care aparține spiritului **(6-7)** Si: *ideal, imaterial, nematerial*, (rar) *spiritualist* **(4)**, (îvr) *spirituos* **(4)**. **2** *a* (Flz; îoc *material*) Referitor la spirit **(6-7)** Si: *ideal, imaterial, nematerial*, (rar) *spiritulist* **(5)**, (îvr) *spirituos* **(5)**. **3** *a* (Îvr) Care se referă la respirație. **4** *a* (Asr; îoc *laic*) Bisericesc **(2)**. **5** *a* (Asr; îoc *laic*) Duhovnicesc **(2)**. **6** *a* (Îs) *Putere ~ă* Suveranitate a bisericii în probleme duhovnicești. **7** *a* (Rar; îs) *Concert ~* Concert public în care se execută piese muzicale cu caracter religios. **8** *sm* (Înv) Duhovnic **(1)**. **9** *sm* (Astăzi mai ales în biserica catolică) Preot însărcinat cu îndrumarea și supravegherea elevilor unui seminar teologic. **10-11** *av, a* (Într-un mod) care aparține psihicului Si: *spiritualist* **(6)**. **12-13** *av, a* (Pex) (Într-un mod) care aparține culturii Si: *spiritualist* **(7)**. **14** *a* Referitor la psihic Si: *spiritualist* **(8)**. **15** *a* (Pex) Referitor la cultură Si: *spiritualist* **(9)**. **16-17** *a* (D. oameni) Care are spirit **(24-25)** Si: (înv) *spirituos* **(6)**, *spirtos* **(12)**. **18-19** *a* (D. manifestări ale oamenilor) Care denotă spirit **(24-25)** Si: (înv) *spirituos* **(7)**. **20** *a* (Pex; d. manifestări ale oamenilor) Rafinat². **21** *a* (D. figurile oamenilor) Care are trăsături fine. **22** *a* (D. trăsăturile oamenilor) Care denotă inteligență și o bogată viață lăuntrică.

spiritual² *sn* [At: DEX / P: *spiritual* / Pl: ? / E: eg ***spiritual***] (Șîs *negro ~*) Cântec religios al negrilor americani, care a constituit una dintre sursele jazzului.

spiritualicește *av* [At: V. ROM. noiembrie 1953, 326 / P: *~tu-a~* / E: ***spiritual*** + *-icește*] **1-2** (Îoc *materialicește*) Din punct de vedere spiritual **(1-2)**. **3-6** Din punct de vedere spiritual **(11, 13-14, 16)** Si: (rar) *psihicamente, spiritualmente* **(1-4)**.

spiritualisațiune sf vz ***spiritualizație***

spiritualism *sns* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~tu-a~* / E: fr ***spiritualisme***] (Îoc *materialism*) Concepție care afirmă că spiritul **(6-7)**, viața spirituală a omului constituie o realitate de sine stătătoare, independentă de materie sau că spiritul este baza întregii realități Vz *idealism, realism*.

spiritualist, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / P: *~tu-a~* / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***spiritualiste***] **1** *a* (Îoc *materialist*) Care aparține spiritualismului. **2** *a* Referitor la spiritualism. **3** *smf* Spiritist **(1)**. **4-9** *a* (Rar) Spiritual¹ **(1-2, 11, 13-14, 16)**.

spiritualitate *sfs* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~tu-a~* / E: fr ***spiritualité***] **1-2** (Îoc *materialitate*) Caracterul a ceea ce este spiritual¹ **(1-2)** Si: *idealitate, imaterialitate*. **3-6** Însușire a ceea ce este spiritual **(11, 13-14, 16)**. **7** (Pex) Ansamblu de idei și de sentimente care caracterizează o colectivitate, în special un popor sau o națiune, și care se exprimă în specificul culturii. **8** (Pex) Viață spirituală.

spiritualiza [At: I. GOLESCU, C. / P: *~tu-a~* / Pzi: *~zez* / E: fr ***spiritualiser***] **1** *vt* (Chm; înv) A distila. **2-3** *vtr* (Îoc *materializa*) A (se) detașa de ceea ce este material, corporal, senzorial. **4-5** *vtr* A (se) înzestra cu spirit **(24-25)**. **6** *vt* A da un caracter spiritual **(11)**. **7** *vt* (Îdt; c. i. cuvinte, texte) A da un înțeles alegoric. **8** *vt* (Rar) A interpreta un pasaj din Vechiul Testament în așa fel încât să apară ca un simbol al unui fapt relatat de Noul Testament. **9** *vt* (Rar; c. i. clădiri) A da o notă de distincție, de eleganță și de rafinament.

spiritualizabil, ~ă *a* [At: IORDAN, L. R. A. 169 / P: *~tu-a~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***spiritualiza*** + *-bil*] (Rar) **1-8** Care poate fi spiritualizat **(2-9)**.

spiritualizare *sf* [At: COSTINESCU / P: *~tu-a~* / Pl: *~zări* / E: ***spiritualiza***] **1** (Înv) Distilare **(1)**. **2** (Îoc *materializare*) Detașare de ceea ce este material, corporal, senzorial. **3** Înzestrare cu spirit **(24-25)**. **4** Atribuire a unui caracter spiritual **(11)**.

spiritualizat, ~ă *a* [At: LM / P: *~ați, ~e* / E: ***spiritualiza***] **1** (Înv) Distilat² **(1)**. **2-5** Care a devenit spiritual **(11, 13-14, 16)**. **6** Care și-a adâncit conținutul sufletesc și intelectual.

spiritualizație *sf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~tu-a~* / V: *~isațiune* / E: fr ***spiritualisation***] Distilare **(1)**.

spiritualmente *av* [At: HELIADE, ap. SFC II, 198 / P: *~tu-a~* / E: it ***spiritualmente***] (Rar) **1-4** Spiritualicește **(3-6)**.

spirituel, ~ă *a* vz ***spiritual***

spirituos, ~oasă *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / P: *~tu-os* / V: *~tos* / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***spiritueux***, it ***spiritoso***] **1-2** (Înv) Spirtos **(1-2)**. **3** (Îvr) Volatil. **4-7** Spiritual **(1-2, 18-19)**.

spirituș¹ *sm* ***spiriduș***

spirituș² *sn* [At: GHEȚIE, R. M. / V: *șp~* / Pl: ? / E: mg ***spiritus***] (Trs; Ban) Spirt¹ **(2)**.

spirlaz *sn* vz ***spârleaz***

spiro¹- [At: DN³ / E: fr, it ***spiro-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1-2** (Referitor la) spirală **(2)**. **3** Spiră. **4** În formă de spirală **(2)**.

spiro²- [At: DN³ / E: fr, it ***spiro-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația „referitor la respirație".

spirobacterie *sf* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~ii* / E: ***spiro(chet)*** + ***-bacterie***] (Rar) Spirochet.

spirochet *sm* [At: ENC. AGR. / V: *~ă sf* / Pl: *~eți, ~e* sf / E: fr ***spirochète***] Microb saprofit de tipul bacteriilor, de forma unui filament răsucit în spirală, foarte răspândit în natură, cuprinzând și specii patogene pentru om Si: (rar) *spirobacterie*.

spirochetă *sf* vz ***spirochet***

spirochetogen, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***spirochétogène***] Produs de un spirochet.

spirochetoză *sf* [At: ENC. VET. 812 / Pl: *~ze* / E: fr ***spirochétose***] Nume generic dat unor boli infecțioase provocate de spirocheți, specifice omului și unor specii de animale, printre care sunt sifilisul, febra recurentă, leptospirozele etc.

spirocid, ~ă *sn, a* [At: DLR / Pl: *~izi, ~e* / E: fr ***spirocide***] **1-2** (Medicament) folosit contra sifilisului Si: *antiluetic* **(1-2)**, *antisifilitic* **(1-2)**.

spirograf *sn* [At: DN² / Pl: *~e* / E: fr ***spirographe***] Aparat care înregistrează grafic mișcările respiratorii și le determină volumul și debitul.

spirografie *sf* [At: ABC SĂN. 339 / Pl: *~ii* / E: fr ***spirographie***] (Flz) Sistem de înregistrare grafică a mișcărilor respiratorii și de determinare a volumului și a debitului lor.

spirogramă *sf* [At: DEX / Pl: *~me* / E: fr ***spirogramme***] Diagramă obținută la spirograf.

spiroidal, ~ă *a* [At: DN^{2} / P: *~ro-i~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***spiroïdal***] (Rar) Răsucit în formă de spirală (2).

spirometric, ~ă *a* [At: DN^{3} / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***spirométrique***] Referitor la spirometrie.

spirometrie *sfs* [At: DN^{2} / E: fr ***spirométrie***] Metodă de măsurare a capacității respiratorii cu ajutorul spirometrului.

spirometru *sn* [At: LTR^{2} / Pl: *~re* / E: fr ***spiromètre***] Aparat pentru măsurarea volumului de aer mobilizat în cursul respirației.

spirt^{1} [At: GOLESCU, Î. 14 / V: (îrg) ***~rt***, (reg) ***spir***, ***șpir*** / Pl: *~uri* / E: rs ***спирт***] **1** *sn* Lichid volatil, inflamabil, cu miros și gust caracteristic, care se găsește în proporții variate în vin, precum și în unele substanțe zaharoase fermentate Si: *alcool* (2). **2** *sn* (Șîs ~ *alb*, reg. *spirt de rachiu*, *rachiu de spirt*) Spirt^{1} (1) obținut prin distilare fracționată din zaharurile fermentate ale fructelor, cerealelor, cartofilor etc. Si: *alcool etilic*, *etanol*, (înv) *spirit* (4), (reg) *spirituș*. **3** *sn* (Șîs ~ *medicinal*, ~ *sanitar*) Spirt^{1} (2) impropriu pentrru consumul alimentar, amestecat cu albastru de metilen (și cu benzină) utilizat în medicină ca dezinfectant extern, pentru fricțiuni etc. **4** *sn* (Șîs ~ *denaturat*, ~ *de ars*) Spirt^{1} (2) impropriu pentru consumul alimentar, denaturat prin adaos de alcool metilic, piridină și coloranți, care se folosește drept combustibil menajer și ca solvent. **5-6** *av, a* (Într-un mod) foarte agil. **7** *sn* (Îs ~ *de vin*) Varietate superioară de spirt^{1} (1), obținută prin distilarea vinului Si: *distilat de vin*, (înv) *spirit* (4), (imp) *rachiu*. **8** *sn* (Pop; îs) ~ *de lemn* (sau, rar, *din lemne*) Alcool metilic. **9-10** *sn* (Îs) *Lampă* (sau *mașină*) *de* ~ Spirtieră (1-2). **11** *sn* (Pop; urmat de determinări care indică felul, proveniența) Preparat farmaceutic format din spirt^{1} (2), în care s-au macerat ori s-au dizolvat diverse substanțe cu proprietăți curative, folosit în medicină pentru tratarea unor afecțiuni externe sau interne. **12** *sn* (Lpl) Diverse sorturi de spirt^{1} (1). **13** *sn* (Nob; lpl) Bomboane de mentă. **14** *sn* (Pex) Băutură alcoolică foarte tare preparată, de obicei, din spirt^{1} (1). **15** *sn* (Înv; îc) **~-de-sare** Acid clorhidric. **16** *sn* (Înv; îc) **~-de-țipirig** Amoniac (1). **17** *sn* (Asr; îc) **~-de-săpun** Preparat chimic obținut prin saponificarea hidroxidului de potasiu cu ulei de măsline și care se dizolvă în spirt^{1} (2). **18** *sn* (Înv; îc) **~-de-pucioasă** Acid sulfuric. **19** *sn* (Reg; îc) **~-de-naft** Ulei de naft. **20** *sn* (Înv; îc) **~-de-oțet** Esență de oțet.

spirt^{2} *sn* vz ***spirit***

spirtar *sm* [At: SAHIA, N. 86 / Pl: *~i* / E: ***spirt^{1}*** + *-ar*] (Rar) **1-8** Muncitor specializat în fabricarea spirtului^{1} (**1-4, 7, 10-11, 13**).

spirtieră *sf* [At: VINEA, L. I, 91 / Pl: *~re* / E: ***spirt^{1}*** + *-ieră*] **1-2** Lampă tehnică sau mică mașină de gătit în care se folosește drept combustibil spirtul^{1} denaturat sau spirtul medicinal.

spirtos, ~oasă [At: CR (1831), 36^{2}/1 / V: (înv) ***~tuos***, (reg) ***șp~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***spirt^{1}*** + *-os*] **1** *a* (D. băuturi) Care conține spirt^{1} (1) Si: *alcoolic* (1), (înv) *spirituos* (2). **2** *a* (Pex) Care are o concentrație mare de alcool Si: (înv) *spirituos* (1). **3** *a* (Îs) *Bomboană ~oasă* Bomboană de mentă. **4** *sfp* Băuturi alcoolice. **5** *sf* (Pex) Fabrică de băuturi alcoolice. **6** *a* Inteligent. **7** *a* (Fig; d. oameni) Al dracului. **8** *a* (Înv; d. substanțe, medicamente) Volatil. **9** *a* (Olt; Trs; d. unele lichide) Care are un gust înțepător, ușor acidulat. **10** *a* (Îrg; d. mirosuri) Pătrunzător și înțepător. **11** *a* (Îvr) Esențial (2). **12** *a* (Înv) Spiritual^{1} (18).

spirtui *vt* [At: IOVESCU, N. 141 / Pzi: *~esc* / E: ***spirt^{1}*** + -ui] (Reg) A conserva în spirt^{1} (un cadavru).

spirtuială *sf* [At: CIAUȘANU, V. 199 / Pl: *~ieli* / E: ***spirtui*** + *-eală*] (Reg) Conservare în spirt^{1}.

spirtuit, ~ă *a* [At: CIAUȘANU, V. 199 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***spirtui***] (Reg) Conservat în spirt^{1}.

spirtuleț *sn* [At: POLIZU / Pl: *~e* / E: ***spirt^{1}*** + *-uleț*] **1-14** (Șhp) Spirt^{1} (**1-4, 10-11, 13**) (în cantitate mică).

spirtuos, ~oasă *a* vz ***spirtos***

spirtuș *sm* vz ***spiriduș***

spitaiu *sn* vz ***spital***

spital [At: PRAV. MOLD. 52^{r}/15 / V: (îrg) ***șp~***, ***spitali***, (înv) ***os~***, ***ospitale***, ***~lie*** *sf*, ***~ion*** *sm*, ***spitaliu***, ***~iu***, (reg) ***ispitai***, ***is~***, ***ispitaliu***, ***ișpitaliu***, ***ișpitai***, ***isp~***, ***ișpitar***, ***șpitai***, ***spitală*** *sf*, ***șpitar*** *sm* / Pl: *~e*, (înv) *~uri*, (**10**) *~i* sm / E: ngr ***σπιτάλι***, ger ***Spital***, lat ***hospitale***, fr ***hôpital***, cf mg *ispitál(y)*] **1** *sn* (Înv; șîs ~ *pentru săraci*, ~ *de obște*) Instituție filantropică în care erau primiți bolnavii sau bătrânii lipsiți de resurse materiale pentru îngrijire și tratament Si: (înv) *bolniță* (1). **2** *sn* Instituție medicală curativ profilactică, în care sunt îngrijiți și tratați oamenii bolnavi, răniți etc. și unde se studiază bolile Si: (înv) *bolniță*. **3** *sn* (Pex) Clădire în care își are sediul spitalul (2) Si: (înv) *bolniță*. **4** *sn* (Pex) Personalul dintr-un spital (2). **5** *sn* (Înv; îs) ~ *de naștere* Maternitate. **6** *sn* (Îs) ~ *de psihiatrie*, (fam) ~ *de nebuni*, (reg) *spitaru nebunilor*, *spitala bolindă*, *ispitar de bolânzi*, *spital pentru ai nărozi* Ospiciu. **7** *sn* Clădire special amenajată în care sunt îngrijite animalele bolnave Si: (înv) *bolniță*. **8** *sn* (Arg) Închisoare. **9** *sn* (Arg) Palton. **10** *sm* (Îvr; îf *spitaliu*) Infirmier.

spitalagioaică *sf* [At: POLIZU / V: ***~lgi~*** / Pl: *~ice* / E: ***spitalagiu*** + *-oaică*] (Înv) Infirmieră.

spitalagiu *sm* [At: TDRG / Pl: *~ii* / E: ***spital*** + *-agiu*] (Înv) Infirmier.

spitalgioaică *sf* vz ***spitalagioacă***

spitalicesc, ~ească *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ești* / E: ***spital*** + *-icesc*] **1** Care aparține spitalului (2). **2** Referitor la spital (2). **3** Care se face în spital (2).

spitalie *sf* vz ***spital***

spitalion *sm* vz ***spital***

spitaliot *sm* [At: (a. 1793) GÁLDI, M. PHAN. / Pl: *~oți* / E: ngr ***σπιταλιώτης***] (Grî) Infirmier.

spitaliza *vt* [At: DL / Pzi: *~zez* / E: ***spital*** cf fr *hospitaliser*] (C. i. bolnavi, femei gravide etc.) A interna și a îngriji în spital (2).

spitalizare *sf* [At: LEG. EC. PL. 324 / Pl: *~zări* / E: ***spitaliza***] **1** Internare în spital (2). **2** Timp cât cineva este internat și îngrijit într-un spital (2). **3** (Îs) ~ *la domiciliu* Formă de asistență medicală prin care un bolnav cu o afecțiune ușoară este tratat la domiciliu de către medicul specialist din policlinica teritorială.

spitalizat, ~ă *a* [At: PARHON, B. 21 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***spitaliza***] (D. oameni) Care este internat și îngrijit în spital (2).

spitălatic *am* [At: BARCIANU / Pl: *~ici* / E: ***spital*** + *-atic*] (Rar) Bolnăvicios (1).

spiț^{1} *sm* vz ***spiț^{1}***

spiț^{2} *sn* vz ***spiț^{3}***

spițar *sn* [At: H XI, 517 / V: ***~ter*** / Pl: *~e* / E: ***spiță*** + *-ar*] (Rar) Spițelnic (1).

spițat, ~ă *a* [At: MAT. FOLK. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***spiță*** + *-at*] (Mun) Care este prevăzut cu spițe^{1} (1).

spiță^{1} [At: COD. VOR.^{2} 18^{r}/3 / V: (înv) ***speție***, (reg) ***sp~*** / Pl: *~țe* / E: vsl ****спьница*** cf rs *спица*, bg *спица*, scr *spica*] **1** *sf* Fiecare dintre bucățile de lemn sau barele subțiri de metal care leagă cercul, obezile unei roți, de butucul sau de centrul ei cu rolul de a susține coroana roții astfel încât să nu se deformeze. **2** *sf* (Fig) Rază de soare. **3** *sf* (Mol; Trs; pan) Cruce la roata morii. **4** *sf* (Mol; Trs; pan) Șiștar. **5** *sf* (Reg; pan) Grindei la roata morii. **6** *sf* (Reg; pan) Picior la sanie. **7** *sf* (Reg; pan) Fiecare dintre aripile așezate în formă de elice ale unei moriști. **8** *sf* (Mol; Trs; pan) Șipcă. **9** *sf* (Trs; Mol; pan) Spetează (**6**). **10** *sf* (Înv) Treaptă^{1} (1). **11** *sf* (Înv; pex) Scară (1). **12** *sf* (Îs) *Cântecele ~țelor* Psalmi care se cântau, la evrei, urcând scările templului. **13** *sf* (Îrg) Fuscel la scară. **14** *sf* (Înv) Grad ierarhic. **15** *sf* (Grm; rar) Grad de comparație. **16** *sf* Totalitatea descendenților din același străbun Si: *seminție*. **17** *sf* Totalitatea persoanelor înrudite între ele prin sânge sau alianță Si: *neam*, *nemet^{1}*, *os*, *seminție*, *viță*, (liv) *stirpe*, (îvp) *sămânță*, (îrg) *semințenie*, (înv) *rod^{1}*, *rudă^{1}*, *rudenie*, *stepenă*, (reg) *nemenie*, *nemușag*, *porodeță*. **18** *sf* (Pex) Grad de rudenie. **19** *sf* (Jur) Totalitatea persoanelor care descind dintr-una și aceeași persoană (autor comun) și care dobândesc împreună într-o succesiune partea care ar fi revenit autorului lor comun dacă acesta ar fi fost în viață. **20** *sf* (Adesea urmat de determinările „neamului", „de neam", „genealogică" etc.) Arbore genealogic Si: *genealogie* (3). **21** *sf* (Rar; pan) Pedigriu. **22** *sf* Apartenență prin naștere la o anumită familie, la un grup social, la o națiune etc. Si: *origine*. **23** *a* (Reg; îs) *Bani* ~ Bani în numerar.

spiță^{2} *sf* vz ***specie***

spitălar *s* [At: ȘEZ. V. 124 / Pl: ? / E: ***spiță***] (Buc) Boală la cai nedefinită mai de aproape.

spitălatic, ~ă *a* [At: BREZOIANU, A. 303/5 / Pl: *~ici, ~e* / E: ***spiță***[1] + *~ălatic*] (Rar) **1-2** Spițelat (**1-2**).

spitălnic *sn* vz ***spițelnic***

spitărat, ~ă *a* [At: DELAVRANCEA, S. 55 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***spiț***[1]] (Reg) Dantelat (**3**).

spițăreasă *sf* vz ***spițereasă***

spițărie *sf* vz ***spițerie***

spițelat, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***spiță***[1]] **1** (D. ființe, mai ales d. oameni) Înalt și slab. **2-3** (D. obiecte) Subțire (**1-2**).

spițelnic *sn* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~ern~, ~ăl~, spli~*** / Pl: *~ice* / E: ***spiță***[1] + *-elnic*] **1** Sfredel cu mâner folosit în rotărie la executarea găurilor în butucul și în obezile roții, pentru introducerea spițelor[1] (**1**) Si: (pop) *sfredel*, (reg) *spițar*. **2** (Pgn) Sfredel lung și subțire Si: *butelnic*. **3** (Reg) Unealtă cu care rotarul găurește butucul roții ca să intre capătul osiei Si: *lingură, sfredel*. **4** (Reg) Coarbă[2] (**1**). **5** (Ast; reg; șîs *spițelnicul mare*) Sfredelul (**18**). **6** (Ast; reg; îs) *~ul mic* Sfredelul (**19**).

spițelnicuș *sn* [At: ALR SN II h 561/728 / Pl: *~e* / E: ***spițelnic*** + *-uș*] **1-2** (Reg; șhp) Spițelnic (**1**) (mic).

spițer[1] *sm* [At: (a. 1651) G. BARBU, A. V. 36 / V: (îrg) ***~ țer***, (înv) ***~țiariu, ~țiriu, ~iciar, specier, speter, spețier, spețiariu, spețieriu***, (reg) ***sp~*** / Pl: *~i* / E: ngr ***σπετσιέρης***] (Îvp) Farmacist.

spițer[2] *sn* vz ***spițar***

spițeraș *sm* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i* / E: ***spițer*** + *-aș*] (Îvr; șhp) **1-2** Spițer[1] (tânăr) Si: *spițerel* (**1-2**). **3-4** Spițer[1] (mic) Si: *spițerel* (**3-4**).

spițeră *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~re* / E: ***spiță***[1] + *-eră*] (Mun) Act oficial sau particular prin care se adeverește ceva, se conferă un drept etc.

spițereasă *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~ăr~*** / Pl: *~ese* / E: ***spițer***[1] + *-easă*] (Îvp) **1** Farmacistă . **2** Soție de farmacist.

spițerel *sm* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ei* / E: ***spițer***[1] + *-el*] **1-4** (Îvr; șhp) Spițeraș (**1-4**).

spițeresc, ~ească *a* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~ție~*** / Pl: *~ești* / E: ***spițer***[1] + *-esc*] (Înv) **1-2** Care aparține spițerului[1] sau ocupației lui. **3-4** Privitor la spițer[1] sau la ocupația lui.

spițerește *av* [At: I. GOLESCU, C. / E: ***spițer***[1] + *-ește*] (Înv) În felul spițerilor[1].

spițerie *sf* [At: (a. 1772) URICARIUL, XXI, 362 / V: (pop) ***~ăr~***, (înv) ***~ție~, spețiar~, speț~, speție~***, (reg) ***spetar~, ~ țar~*** / Pl: *~ii* / E: ngr ***σπετσερία***] **1** (Îvp) Farmacie (**1**). **2** (Reg; îe) **A vinde ca la spițărie** A vinde foarte scump. **3** (Reg; îae) A vinde fără tocmeală. **4** (Îrg; mpl) Medicamente. **5** (Îrg) Știința farmaciei. **6** (Îrg) Profesiunea farmacistului. **7** (Îrg) Băcănie (**2**). **8** (Mpl) Mirodenii.

spițerier *sm* [At: ALR II/I h 112/812 / Pl: *~i* / E: ***spițerie*** + -ar] (Reg) Farmacist.

spițeriță *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~țe* / E: ***spițer***[1] + *-iță*] (Îvr) Farmacistă.

spițernic *sn* vz ***spițelnic***

spițiale *sm* [At: AMFILOHIE, G. F. 7r/6 / Pl: *~li* / E: it ***speziale***] (Itî) Farmacist.

spițiariu *sm* vz ***spițer***[1]

spițier *sm* vz ***spițer***[1]

spițierie *sf* vz ***spițerie***

spițiriu *sm* vz ***spițer***[1]

spițișoară *sf* [At: MARIAN, SA. 269 / V: ***spițișor*** *sn* / Pl: *~re* / E: ***spiță***[1] + *-ișoară*] **1-2** (Șhp) Spiță (**1**) (mică).

spițișor *sn* vz ***spițișoară***

spițură *sf* vz ***spiț***[3]

splai *sn* [At: ALEXI, W. / Pl: *~uri* / E: ns cf *plai*] **1** Mal al unei ape, înălțat, întărit și pietruit sau pavat Si: *chei*[1] (**1**). **2** Arteră de circulație, de obicei largă și bogat plantată, amenajată pe malul unei ape (în perimetrul unei localități) Si: *chei*[1] (**2**).

splanchno- vz ***splanhno-***

splancnologie *sf* vz ***splanhnologie***

splanhnectomie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***splanchnectomie***] (Med) Splanhnicectomie.

splanhnic, ~ă *a* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***splanchnique***] (Med) **1** Care aparține viscerelor. **2** Privitor la viscere. **3** (Îs) *Nervi ~ici* Nervi simpatici care inervează viscerele abdominale.

splanhnicectomie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***splanchnicectomie***] (Med) Rezecție operatorie a nervilor splanhnici Si: *splanhnectomie*.

splanhno- [At: DN[3] / S și: *splanchno-* / E: fr ***splanchno-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația „referitor la viscere".

splanhnografie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***splanchnographie***] (Med) Radiografie a viscerelor, făcută cu ajutorul unor substanțe opace la razele X.

splanhnologie *sfs* [At: KRETZULESCU, A. 265/3 / V: (înv) ***~ancn~*** / E: fr ***splanchnologie***] Parte a anatomiei care se ocupă cu studiul organelor interne.

splanhnoptoză *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ze* / E: fr ***splanchnoptose***] (Med) Visceroptoză.

splanhnotomie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***splanchnotomie***] (Med) Disecție a viscerelor.

splau *sn* [At: ANTIPA, P. 382 / Pl: *~ri* / E: nct] Extremitate a unei punți pentru pescuit așezată pe piloți, care poate fi ridicată sau coborâtă după nivelul apei și pe care stă pescarul.

spleca *vr* [At: PSALT. 117 / Pzi: *splec* / E: *s-* + ***pleca***] (Îvr) A se pleca.

spleen *sn* [At: AR (1841), 377 / P: *splin* / V: (înv) ***~enă*** *sf*, ***speen*** / E: fr ***splin***, eg ***spleen***] Melancolie trecătoare, fără o cauză definită, caracterizată prin plictiseală și prin dezgust față de orice.

splen- vz ***spleno-***

splendid, ~ă [At: ARISTIA, PLUT. 386/13 / A și: *~did* / Pl: *~izi, ~e* / E: fr ***splendide***, lat ***splendidus***] **1** *a* Care trezește mare admirație, impresionând în mod profund prin aspectul plăcut, armonios etc. Si: *frumos* (**1**), *minunat*, (liv) *magnific, mirific, superb*, (îvp) *mândru*, (înv) *preafrumos*. **2** *a* Care impresionează în mod profund prin proporții grandioase, prin măreție etc. Si: *falnic* (**3**), *grandios, impozant, impresionant, impunător, maiestos, măreț, monumental, superb*, (liv) *magnific*, (îvp) *mândru*, (îrg) *fălos*[1] (**3**). **3-4** *a, av* Impresionant prin execuția desăvârșită, prin armonia îmbinărilor etc. Si: *ceresc, divin* (**12**), *dumnezeesc* (**2**), *îngeresc, minunat, strălucitor, superb*. **5** *a* Care impresionează prin eleganță deosebită, prin lux excesiv etc. Si: *bogat* (**10**), *fastuos, luxos, mare, pompos, somptuos, strălucit, strălucitor*, (liv) *magnific*. **6-7** *a, av* Impresionant prin întrunirea în cel mai înalt grad a tuturor calităților cerute Si: *desăvârșit* (**4**), *excepțional* (**5-6**), *extraordinar* (**5-6**), *formidabil, ideal, minunat, perfect*[2], *sublim, superb*, (înv) *săvârșit*.

splendidisim, ~ă *a* [At: CARAGIALE, O. VII, 6 / Pl: *~i, ~e* / E: ***splendid*** + *-isim*] (Rar) Foarte frumos.

splendoare *sf* [At: GHICA, A. 742 / G-D și: (rar) *~i* / Pl: *~ori* / E: fr ***splendeur***, lat ***splendor***] **1** Însușire de a trezi admirație, de a impresiona în mod profund prin aspectul atrăgător, armonios Si: *frumusețe* (**1**), *mândrețe, strălucire*, (îrg) *mândrie*. **2** (Ccr; mpl) Ființă, lucru etc. cu aspect deosebit de frumos Si: *frumusețe* (**4**), *mândrețe, minunăție, minune*, (reg) *mândrenie*. **3** Însușirea de a trezi admirația prin proporții grandioase, monumentale etc. Si: *grandoare* (**1**), *măreție, monumentalitate, semeție*. **4** Însușirea de a impresiona prin eleganță deosebită, prin manifestări fastuoase, excesiv de luxoase etc. Si: *bogăție* (**2**), *fast*[1], *lux, măreție, pompă, semeție, somptuozitate, strălucire*, (înv) *ighemonicon, pohfală, saltanat*. **5** Calitate de a impresiona puternic prin fapte sau atribute deosebite Si: *glorie* (**2**), *grandoare* (**2**), *măreție, mărire, slavă* (**2**), *strălucire*, (înv) *mărime*.

splenectomie *sf* [At: ABC SĂN. 340 / Pl: *~ii* / E: fr ***splénectomie***] Rezecție a splinei.

splenic, ~ă *a* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***splénique***] **1** Care aparține splinei. **2** Referitor la splină.

splenită *sf* [At: CORNEA, E. I, 143/27 / V: (înv) *~linit* *sn* / Pl: *~te* / E: fr *splénite*] (Med) Inflamație a splinei.

spleno- [At: DN³ / V: *splen-* / E: fr *spléno-*, it *spleno-*] Element prim de compunere savantă cu semnificația: 1 Referitor la splină. 2 Al splinei.

splenografie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr *splénographie*] (Med) Radiografie a splinei cu ajutorul unei substanțe opace la razele X.

splenogramă *sf* [At: DN³ / Pl: *~me* / E: fr *splénogramme*] (Med) Formulă a elementelor celulare splenice.

splenom *sn* [At: DN³ / Pl: *~oame* / E: fr *splénome*] (Med) Tumoare benignă a splinei.

splenomegalie *sf* [At: DER IV, 475 / Pl: *~ii* / E: fr *splénomégalie*] Mărire patologică a splinei.

splenopatie *sf* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr *splénopathie*] (Med) Denumire generică pentru bolile splinei.

splenopexie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr *splénopexie*] (Med) Fixare chirurgicală a splinei.

splenorafie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr *splénorrhaphie*] (Med) Sutură operatorie a splinei.

splenoragie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr *splénorrhagie*] (Med) Hemoragie splenică.

splenotomie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr *splénotomie*] (Med) Incizie chirurgicală a splinei.

splina *vr* [At: CADE / Pzi: 3 *~nează* / E: *splină*] (Mun; Olt; d. vite) 1 A i se umfla splina (1) Si: *a se însplina*. 2 A se îmbolnăvi de splină (1) Si: *a se însplina*.

splinare *sfs* [At: SCRIBAN, D. / E: *splina*] (Reg) Inflamație a splinei (1) (din cauza malariei) Si: (pop) *nosta*.

splinariță *sf* [At: BORZA, D. 162 / Pl: *~țe* / E: *splină* + *-ariță*] (Bot; Mun) Splinuță (1) (*Solidago virgaurea*).

splinatic¹, *~ă* *a* [At: POLIZU / Pl: *~ici*, *~ice* / E: *splină* + *-atic*] (Îdt) Care este bolnav de splină (1).

splinatic², *~ă* *a* [At: DDRF / Pl: *~ici*, *~ice* / E: *spleen* + *-atic*] (Îdt) Care suferă de spleen.

splină *sf* [At: CORESI, EV. 507 / V: (reg) *spi~*, *spâlnă* / Pl: *~ne* / E: ngr **σπλῆνα** cf lat *splen*, *-enis* < (gr *σπλήν*)] 1 Organ limfatic moale și spongios, de culoare roșie-violetă, situat în partea superioară stângă a cavității abdominale, având rolul principal de a produce limfocite și de a depozita globule roșii. 2 (Pop; d. animale; îla) **Fără ~** Care este rezistent la fugă. 3 (Pop; d. animale; îla) Care nu obosește. 4 (Pop; d. oameni; îla) Care muncește intens fără să obosească. 5 (Pop; îe) **A i se pune** (cuiva) **~na** A simți dureri acute în regiunea splinei (1), de obicei din cauza unui efort fizic. 6 (Pop) Boală a vitelor caracterizată prin umflarea splinei (1) Si: *însplinat*. 7 (Pop) Dalac la oi. 8 (Pop) Crucea dinapoi la căruță. 9 (Reg) Pisc² la sanie. 10 (Reg) Bucată de fier care unește coarnele plugului. 11 (Șîc **~-de-aur**) Plantă erbacee din familia saxifragaceelor, cu tulpină dreaptă, cu frunze alterne și florile de culoare galben-aurie Si: (pop) *splinuță* (2), (reg) *aurariță*, *bulbuc*, *argintică-de-pădure* (*Chrysosplenium alternifolium*).

splinături *sfp* [At: GLOSAR REG. / E: *splină* + *-ătură*] (Reg) Boală a oilor nedefinită mai îndeaproape.

splinit *sn* vz *splenită*

splinos, *~oasă* *a* [At: ALR II, 4 224/414 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: *splină* + *-os*] (Reg; d. vite) Care este bolnav de splină (1).

splint¹ *sn* [At: DN³ / Pl: *~uri* / E: eg *splint*] Cui de siguranță.

splint² *sn* vz *splint*

splintur *sn* vz *splint*

splinuță *sf* [At: LB / Pl: *~țe* / E: *splină* + *-uță*] (Bot; pop) 1 (Șîc **~ de aur**) Plantă erbacee meliferă din familia compozeelor, cu tulpina erectă păroasă, cu frunzele ovale și flori de culoare galbenă, reunite în ciorchine Si: (reg) *mănunchi*, *splinariță*, *zmeoaică*, *floare-boierească*, *floare-buiacă*, *vargă-de-aur* (*Solidago virgaurea*). 2 Splină (11) (*Chrysosplenium alternifolium*).

splințelnic *sn* vz *splițelnic*

split *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: ger *Split*] Piatră spartă mărunt, întrebuințată în construcția de drumuri.

spoancă *sf* vz *sponcă*

spoar *sn* vz *spor²*

spodobi *vtr* [At: (cca 1550) CUV. D. BĂTR. II, 463/1 / Pzi: *~besc* / E: slv **сьподобити (сѧ)**] (Înv) 1-2 A (se) arăta vrednic de ceva Si: *a (se) învrednici*.

spodobire *sf* [At: CORESI, ap. DHLR II, 307 / Pl: ? / E: *spodobi*] (Îvr) Învrednicire.

spodumen *sn* [At: LTR² / Pl: ? / E: fr *spodumène*] Silicat natural de litiu și de aluminiu, de culoare albă-cenușie, galben-verzuie sau violetă, cu luciu sidefiu.

spogârniceală *sf* [At: BIBLIA (1688), 180¹/9 / Pl: *~eli* / E: nct] (Înv; csnp) Ornament în formă de semilună la frâu ori la ham.

spogreși [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 117ᵛ/8 / Pzi: *~șesc* / E: *s-* + *pogreși*] 1 *vi* A greși. 2 *vr* A scăpa (1).

spohert *sn* vz *sparhat*

spohert *sn* vz *șparhat*

spohort *sn* vz *șparhat*

spoi [At: PRAV. 75 / Pzi: *~esc* / E: slv **сьпоити**] 1 *vt* (Îvp; c. i. obiecte de metal, lemn etc.) A polei⁴. 2 *vt* (C. i. vase de aramă) A acoperi suprafața interioară cu un strat subțire de cositor pentru a proteja de coroziune Si: *a cositori* (1), (reg) *a polei¹*. 3-4 *vtr* (Fig) A face să-și însușească ori a-și însuși în mod superficial elemente de cultură, de civilizație. 5 *vt* A acoperi cu un strat subțire de var Si: *a (se) vărui*, (pop) *a (se) unge*, (îrg) *a (se) tencui*, (reg) *a (se) meseli*, *a (se) mânji*, *a (se) puțui*. 6 *vt* (Pex) A zugrăvi. 7 *vt* (Pex) A vopsi. 8 *vt* A picta. 9 *vt* (Pex) A mânji. 10 *vt* (Îrg; c. i. pereți, case etc.) A lipi cu lut. 11 *vt* (Pop) A unge pe deasupra. 12-13 *vtrp* A (se) lipi (de sau pe ceva) prin ungere. 14-15 *vtr* (Pfm; prt) A (se) farda (1-2).

spoială *sf* [At: BIBLIA (1688), 145¹/37 / P: *spo-ia~* / Pl: *~ieli* / E: *spoi* + *-eală*] 1 (Îvp) Poleială. 2 (Fig) Însușire superficială a unor noțiuni de cultură, a unor maniere civilizate etc. Si: *lustru*, *poleială*. 3 (Fig) Falsă civilizație. 4 (Fig) Superficialitate (1). 5 (Îla) **De ~** Superficial (2). 6 Acoperire a suprafeței interioare a unui vas de aramă cu un strat protector de cositor Si: *cositorire* (1), *cositorit¹* (1), *spoire* (2), *spoit¹* (2), (înv) *spoitură* (1). 7 Acoperire a unei suprafețe cu un strat subțire de var Si: *spoire* (3), *spoit¹* (3), *văruială*, *văruire*, *văruit*, (înv) *spoitură* (2). 8 (Pex; ccr) Strat de var depus în urma văruirii Si: (înv) *spoitură* (3). 9 (Ccr) Lutul, huma etc. cu care se spoiește (7). 10 (Reg) Vopsea care se pune în var pentru a-l colora. 11 (Pfm; prt) Fardare (1).

spoielos, *~oasă* *a* [At: ALR II, 5 062/228 / E: *spoială* + *-os*] (Reg; d. pământ) Care este de calitate proastă.

spoire *sf* [At: DL / Pl: *~ri* / E: *spoi*] 1 (Pop) Poleire. 2-3 Spoială (6-7).

spoit¹ *sn* [At: BARASCH, I. N. 53/5 / Pl: ? / E: *spoi*] 1-3 Spoire (1-3).

spoit², *~ă* *a* [At: MÎNCĂRILE, 92/10 / Pl: *~iți*, *~e* / E: *spoi*] 1 (Îvp; d. obiecte de metal, lemn etc.) Poleit². 2 Acoperit cu un strat subțire protector de cositor Si: *cositorit²* (2). 3 Acoperit cu un strat subțire de var Si: *văruit*, (reg) *muruit*. 4 (Pfm; prt) Fardat². 5 (Reg; d. oameni) Blond. 6 (Mun) Nebunatic.

spoitor, *~oare* [At: (a. 1705) IORGA, S. D. 362 / P: *spo-i~* / Pl: *~i*, *~oare* / E: *spoi* + *-tor*] 1 *smf* Persoană care se ocupă cu cositoritul vaselor. 2 *smf* Țigan care se ocupă cu cositoritul vaselor. 3 *smf* (Pgn) Țigan. 4 *sm* (Rar) Zugrav. 5 *snf* (Trs; Olt) Bidinea. 6 *snf* (Reg; îs) ~ *mic* Pensulă. 7 *sm* (Bot; reg; lpl) Pejmă (*Amberboa moschata*).

spoitoraș *sn* [At: ALR II/I MN 149, 3 932/192 / P: *spo-i~* / Pl: *~e* / E: *spoitor* + *-aș*] (Reg; îs) ~ *micuț* Pensulă.

spoitoreasă *sf* [At: VALIAN, V. / P: *spo-i~* / Pl: *~ese* / E: *spoitor* + *-easă*] 1 (Îvp) Soția spoitorului (1). 2 Femeie care se ocupă cu cositoritul vaselor Si: (asr) *chivuță*. 3 (Reg; art.) Dans popular executat în formație de horă. 4 (Reg; art.) Melodia după care se execută spoitoreasa (3).

spoitorie *sfs* [At: DL / P: *spo-i~* / E: *spoitor* + *-ie*] Meseria spoitorului (1).

spoitură *sf* [At: ANON. CAR. / P: *spo-i~* / Pl: *~ri* / E: **spoi** + *-tură*] (Înv) **1** Cositorire (**1**). **2-3** Spoială (**7-8**).

spojar *sn* vz **pojar**

spolia *vt* [At: NEGULICI / P: *~li-a* / Pzi: *~iez* / E: lat **spoliare**, fr **spolier**] (Liv; c. i. oameni) A lipsi prin forță sau înșelăciune de anumite bunuri sau de anumite drepturi Vz *a deposeda, a jefui, a prăda*.

spoliare *sf* vz **spoliere**

spoliariu *sn* [At: DN[2] / P: *~li-a~* / Pl: ? / E: lat **spoliarium**] (Liv) Loc în care erau dezbrăcați gladiatorii omorâți în arenă.

spoliat, ~ă *smf, a* [At: PONTBRIANT, D. / P: *~li-a* / Pl: *~ați, ~e* / E: **spolia**] (Liv) **1-2** (Persoană) căreia i s-au luat în mod abuziv sau prin înșelăciune anumite bunuri sau anumite drepturi Vz *deposedat, jefuit, prădat*.

spoliator, ~oare *smf, a* [At: NEGULICI / P: *~li-a~* / Pl: *~i, ~oare* / E: fr **spoliateur**] (Liv) **1-2** (Persoană) care spoliază Vz *jefuitor, prădător*.

spoliație *sf* [At: NEGULICI / P: *~li-a~* / V: (înv) **~iune** / Pl: *~ii* / E: fr **spoliation**] (Liv) Însușire, în mod abuziv sau prin înșelăciune, a anumitor bunuri sau drepturi care aparțin altcuiva Si: (liv) *spoliere* Vz *deposedare, jefuire, prădare*.

spoliațiune *sf* vz **spoliație**

spolie *sf* [At: ASACHI, L. 22[2]/51 / Pl: *~ii*, (înv) *~* / E: lat **spolia**] (Liv) Pradă de război.

spoliere *sf* [At: MAIORESCU, CR: III, 133 / P: *~li-e~* / Pl: *~ri* / E: **spolia**] (Liv) Spoliație.

spolocane *sf* vz **spolocanie**

spolocanie *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (îrg) **spălăc~**, (reg) **~ne** / Pl: *~ii* / E: ucr **сполоканя**] (Buc; Mol; în practicile religiei ortodoxe) **1** Prima zi a postului mare, când se obișnuiește a se spăla vasele în care s-a gătit de dulce sau se bea o băutură de obicei alcoolică pentru a se curăța de mâncare de dulce Si: *ziua forfecarilor, lunea curată*. **2** (Înv; îf *spălăc~*) Clătire a gurii cu o băutură alcoolică. **3** (Îdt; îf *spălăc~*) Apă de spălat gura. **4** (Îvr) Cantitate mică de rachiu.

sponcar *sm* [At: CIHAC, II, 268 / Pl: *~i* / E: **sponcă** + *-ar* cf ceh *sponkar*] (Îvr) Persoană care face sponci (**1-3**).

sponcă *sf* [At: (a. 1741) IORGA, S. D. VI, 250 / V: (reg) **~oan~**, **spun~** / Pl: *~nci*, (reg) *~nce*, (înv) *~nciuri* / E: ucr **шпонька**] **1** (Îvp) Copcă[1] (**1**). **2** (Îvp) Agrafă (**1**). **3** (Îvp) Cataramă (**1**). **4** (Pop; îe) **A sta (ca) pe ~nci** A fi grăbit. **5** (Pop; îae) A fi nerăbdător. **6** (Reg; pan) Scoabă[1]. **7** (Reg; pan; îf *spoancă*) Piesă în care se ține gheara la joagăr. **8-9** (Pfm; îljv) **Pe ~ci** (Care este) în cantitate mică Si: *puțin*. **10-11** (Pfm; îal) (Care este) pe terminate. **12** (Pfm; îe) **A trăi pe ~nci** A se mulțumi cu puțin.

sponciș *av* [At: LESNEA, I. 43 / E: *s-* + **ponciș**] (Nob; în legătură cu verbul „a privi") Cruciș.

sponcit, ~ă *a* [At: POPA, V. 314 / Pl: *~iți, ~e* / E: **sponci** (pll *sponcă*)] (Nob) Care este în cantitate mică.

spondaic, ~ă *a* [At: DL / P: *~da-ic* / Pl: *~ici, ~ice* / E: lat **spondaicus**, fr **spondaïque**] (Îs) *Vers ~* În versificația greco-latină, hexametru în care al cincilea picior este format dintr-un spondeu.

spondeu *sm* [At: MACARIE[1], GRAM. 134/9 / V: (înv) **~diu** / Pl: *~ei*, *~ee* sn / E: lat **spondeus**, fr **spondée**] **1** În versificația greco-latină, picior de vers format din două silabe lungi. **2** Vas pentru libații. **3** Arie muzicală lentă, cântată la flaut, care însoțea libațiile.

spondil[1] *sm* [At: CADE / Pl: *~i* / E: fr **spondyle**, lat **spondylus**] **1** (Lpl) Gen de lamelibranhiate cu o cochilie formată din două valve inegale și cu două urechiușe. **2** (Șls) Animal care face parte din genul spondililor (**1**). **3** (Lpl) Gen de coleoptere cu coarne lungi. **4** (Șls) Insectă care face parte din genul spondililor (**3**).

spondil[2]- [At: DN[3] / V: **~o-** / E: fr **spondylo-**, it **spondilo-**] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Referitor la coloana vertebrală. **2** Vertebră.

spondilalgie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr **spondylalgie**] (Med) Durere vertebrală.

spondilartrită *sf* [At: DN[3] / Pl: *~te* / E: fr **spondylarthrite**] (Med) Inflamație a articulațiilor vertebrale.

spondilartroză *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ze* / E: fr **spondylarthrose**] (Med) Artroză a vertebrelor și a articulațiilor.

spondilită *sf* [At: DL / Pl: *~te* / E: fr **spondylite**] (Med) Inflamație acută sau cronică localizată la coloana vertebrală.

spondilo- vz **spondil[2]-**

spondilopatie *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr **spondylopathie**] (Med) Nume generic pentru afecțiunile coloanei vertebrale.

spondilotomie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: ns cf gr *σπόνδυλος* + *τομή* „vertebră", „tăietură"] (Med) Osteotomie a coloanei vertebrale.

spondiloză *sf* [At: DL / Pl: *~ze* / E: fr **spondylose**] Boală localizată la coloana vertebrală (în totalitate, sau în unele segmente ale ei) care se manifestă prin dureri și limitarea mobilității acesteia.

spondiu *sn* vz **spondeu**

spone *v* vz **spune**

sponghie[1] *sf* vz **spongie**

sponghie[2] *sf* vz **sponghie**

sponghios, ~oasă *a* vz **spongios**

spongiar *sm* vz **spongier**

spongie *sf* [At: (a. 1810) BV III, 24 / V: (îrg) **~ghie**, (înv) **sponghie**, (reg) **~ge**, **sponghe**, **sp~**, **spone** / Pl: *~ii* / E: lat **spongia**] (Zlg) Animal din încrengătura spongierilor, cu corpul alcătuit dintr-o rețea compactă de fire elastice și rezistente, care trăiește în colonii dese, fixat pe stâncile submarine Si: *burete* (*Spongia officinalis*).

spongier *sm* [At: SIMIONESCU, F. R. 459 / P: *~gi-er* / V: **~giar** (Pl și: *~iare* sn) / Pl: *~i* / E: **spongiaires**] **1** (Lpl) Încrengătură de animale nevertebrate marine, rar dulcicole, cu corpul alcătuit dintr-o rețea compactă de fibre elastice rezistente și cu scheletul format din spicule și bastonașe silicoase, calcaroase sau din fibre de spongină (*Spongiaria*). **2** (Șls) Animal care face parte din încrengătura spongierilor (**1**). **3** Burete de mare.

spongil *sm* vz **spongilă**

spongilă *sf* [At: DN[3] / V: **spongil** / Pl: ? / E: fr **spongille**] Gen de bureți de apă dulce.

spongină *sf* [At: LTR[2] / Pl: ? / E: ger **Spongin**] Substanță de natura scleroproteinei care se găsește în cantitate mare în suportul spongierilor.

spongio- [At: DN[3] / E: fr **spongio-**] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Ca un burete. **2** Buretos.

spongioblast *sn* [At: DN[3] / Pl: *~e* / E: fr **spongioblaste**] **1** Celulă primordială a nevraxului, din care se formează nevroglia. **2** Celulă mezenchimatică care secretă spongina în corpul spongierilor.

spongiocit *sn* [At: DN[3] / P: *~gi-o~* / Pl: *~e* / E: fr **spongiocyte**] (Med) Celulă nevroglitică.

spongios, ~oasă *a* [At: DRLU / P: *~gi-os* / V: (înv) **~ghios**, **sponghios** / Pl: *~oși, ~oase* / E: lat **spongiosus**, fr **spongieux**] **1** Care prezintă mici orificii în masa sa și are o consistență ca a buretelui Si: *buretos* (**2**), *poros*, (reg) *puhav*. **2** Care are aspectul unui burete. **3** Care are proprietatea de a absorbi lichidele.

spongioză *sf* [At: DN[3] / P: *~gi-o~* / Pl: *~ze* / E: fr **spongiose**] (Med) Leziune microscopică a țesutului conjunctiv subcutanat, cu aspect spongios.

spongiozitate *sf* [At: CADE / P: *~gi-o~* / Pl: ? / E: fr **spongiosité**] Calitatea de a fi spongios (**1**) Si: *porozitate*, (îvr) *porime*.

spongită *sf* [At: CADE / Pl: *~te* / E: fr **spongite**] Piatră poroasă, asemănătoare cu buretele.

spongolit *sn* [At: ONCESCU, G. 159 / Pl: *~e* / E: fr **spongolite**] Rocă sedimentară biogenă, constituită predominant din spiculi de spongieri silicoși.

sponietor, ~oare *s, a* vz **spunător**

spons, ~a *smf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: ? / E: lat **sponsus, -a**] (Îdt) Logodnic.

sponsalie *sf* [At: STAMATI, D. / Pl: *~ii* / E: lat **sponsalia**] (Îdt) **1** Logodnă. **2** Cerere în căsătorie.

sponsor *sm* [At: DN[3] / Pl: *~i* / E: eg ***sponsor***] Persoană fizică sau juridică care susține material o acțiune, o activitate etc.

sponsoriza *vt* [At: DLR / Pzi: *~zez* / E: ***sponsor*** + *-iza*] A susține material o activitate, o acțiune etc.

sponsorizare *sf* [At: DLR / Pl: *~zări* / E: ***sponsoriza***] Susținere materială a unei activități, a unei acțiuni etc.

sponsorizat, ~ă *a* [At: DLR / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sponsoriza***] (D. persoane fizice sau juridice) Care este susținut material într-o acțiune, o activitate etc.

spont *sn* vz ***sponț***[1]

spontan, ~ă [At: HELIADE, O. II, 45 / V: ***~eu, ~ee*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***spontané***, lat ***spontaneus***, it ***spontaneo***] **1-2** *a, av* (Care se produce) de la sine, fără vreo cauză aparentă. **3-4** *a, av* (Care se face) de bunăvoie. **5-6** *a, av* (Care se produce) cu promptitudine Si: *degajat* **(10-11)**, *dezinvolt* **(2)**, *firesc* **(5)**, *natural*. **7-8** *a, av* (Care apare) pe neașteptate Si: *brusc* **(1)**, *fulgerător* **(2)**. **9** *a* (Îs) *Generație spontanee* Teorie naivă care admitea că unele organisme pot lua naștere din materii minerale sau organice în descompunere.

spontaneitate *sf* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 279/4 / P: *~ne-i~* / Pl: ? / E: fr ***spontanéité***] **1-2** Însușirea de a fi spontan **(1-2)**. **3** Capacitatea de a reacționa cu rapiditate la ceva. **4** Promptitudine în acțiuni, în comportări etc. **5** Degajare.

spontaneu, ~ee *a* vz ***spontan***

spor[1] *sn* [At: BARASCH, B. 228/8 / Pl: *~i* / E: fr ***spore***] **1** (Bot) Organ microscopic de înmulțire și răspândire, caracteristic organismelor vegetale, format pe cale sexuată și asexuată. **2** (Zlg) Germen al protozoarelor sporozoare, rezultat al unui proces sexual, care servește la răspândirea și supraviețuirea acestora în condiții nefavorabile.

spor[2] *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 120[r]/21 / V: *sp~* / Pl: *~uri* / E: vsl **спорь** cf bg *спор*] **1** Progres treptat și ușor. **2** Capacitate de acțiune într-o unitate de timp Si: *randament*. **3-4** (Îljv) **Cu ~** Cu mare randament. **5-6** (Îal) Rapid. **7-8** (Îljv) **Fără ~** Fără randament. **9-10** (Îal) Încet. **11-12** (Îal) Puțin. **13-14** (Pex; îal) Fără un rezultat favorabil. **15** (Înv; îlav) **În ~i** Progresiv. **16** (Îe) **A avea ~** A realiza mult în timp scurt. **17** (Îrg) Bunăstare. **18** (Îrg) Abundență. **19** (Îrg; pex) Câștig **(5)**. **20** (Îe) **A lua (cuiva) ~ul** A împiedica pe cineva să progreseze. **21** (Îae) A aduce (cuiva) ghinion. **22** (Îe) **A lua ~ul vacilor** A provoca sterilitate la vaci. **23** (Îe) **A face** (sau **a da**) **~** A progresa. **24** (Îae) A prospera. **25** (Bot; reg; îc) **~ul-casei** Scaiul dracului (*Eryngium campestre*). **26** Creștere a numărului, a cantității etc. Si: *mărire, majorare*. **27** (Ccr) Ceea ce reprezintă o creștere a numărului, a cantității etc. **28** (Pop; îe) **A avea** (sau **a da** ori **a prinde** etc.) **~ la vorbă** (sau **la limbă**) A vorbi mult Si: *a flecări*. **29** (Pop; îae) A fi bine dispus.

sporadec, ~ă *a* vz ***sporadic***

sporadic, ~ă *a, av* [At: (a. 1816) BV III, 149 / V: ***~dec*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: ngr **σποραδικός**, fr ***sporadique***] **1-2** (D. boli; îoc *epidemic*) (Care se manifestă) la un singur individ sau la un număr redus de indivizi izolați unul de altul Si: (înv) *sporadicesc* **(1)** Vz *izolat, razlet*. **3-4** (D. boli; îoc *epidemic*) (Care se manifestă) întâmplător Si: (înv) *sporadicesc* **(2)**. **5-6** (Care se manifestă) pe ici, pe colo sau din când în când Si: *incidental, ocazional*. **7-8** (Care este) lipsit de continuitate Si: *incidental, ocazional*. **9-10** (Care apare) din întâmplare Si: *incidental, întâmplător, ocazional*, (liv) *aleatoriu, contingent* **(2)**, *stocastic*, (rar) *cazual* **(1)**, (înv) *simptomatic* **(1)**.

sporadicesc, ~ească *a* [At: C. VÂRNAV, H. 94/1 / Pl: *~ești* / E: ***sporadic*** + *-esc*] **1-2** (Îvr) Sporadic **(1, 3)**.

sporadicește *av* [At: C. VÂRNAV, H 3/1 / E: ***sporadic*** + *-ește*] **1-2** Sporadic **(2, 4)**.

sporadicitate *sf* [At: CADE / Pl: ? / E: fr ***sporadicité***] **1-5** Însușire a ceea ce este sporadic **(1, 3, 5, 7, 9)**.

sporange *sm* [At: ENC. AGR. I, 492 / Pl: *~ngi* / E: fr ***sporange***] Organ în formă de sac în care iau naștere sporii[1] **(1)**, caracteristic plantelor criptogame.

sporangifor *sm* [At: LTR[2] / Pl: *~i* / E: fr ***sporangiphore***] Suport care poartă sporangele.

sporhei *sn* vz ***sparhat***

sporhert *sn* vz ***sparhat***

spori[1] [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 208[v]/9 / Pzi: *~resc* / Cj și: 3 (înv) *să spori* / E: bg **споря**] **1-2** *vir* (Îvp) A progresa în lucru. **3** *vi* (Înv) A prospera. **4** *vi* (Îrg) A se grăbi (la drum, la mers). **5** *vt* (Înv) A împinge. **6** *vt* (Înv) A îmboldi. **7-9** *vti*, (rar) *vr* (Cu sens cantitativ) A (se) face mai mare Si: *a crește* **(22)**. **10-12** *vti*, (rar) *vr* (Spc) A crește ca număr Si: *a se înmulți*, (înv) *a (se) prostichi*[2], (reg) *a scuri* Vz *a majora, a multiplica, a ridica, a rotunji, a suplimenta*. **13-15** *vti*, (rar) *vr* (Cu sens dimensional; adesea cumulează și ideea de cantitate) A (se) face mai mare[1] Si: *a crește* **(16)**, *a (se) extinde* **(1-2)**, *a (se) lărgi, a (se) mări*[1]. **16** *vr* (Îvr; d. ființe) A crește **(2)**. **17-19** *vti*, (rar) *vr* (Cu sens intensiv) A face să devină sau a deveni mai puternic Si: *a se accentua* **(3)**, *a (se) adânci* **(3)**, *a (se) amplifica* **(1)**, *a crește* **(20)**, *a (se) întări, a (se) intensifica, a (se) înteți, a (se) mări*[1]. **20** *vi* (Înv) A ajuta **(1)**. **21** *vi* (Înv) A prii[1]. **22** *vt* A învinge.

spori[2] *vti* [At: PANN, P. V. I, 18/15 / Pzi: *~resc* / E: ***spor***[2]] **1-2** (Îvp) A pălăvrăgi. **3-4** (Îvp) A răspunde obraznic.

sporic *sm* vz ***sporici***

sporicea *sf* [At: ȘEZ. XV, 127 / Pl: ? / E: ***sporici*** + *-ea*] (Bot; Mol) Sporici **(1)** (*Verbena officinalis*).

sporici *sm* [At: I. GOLESCU, C. / V: (pop) ***sporic, ~iș*** / Pl: ~ / E: srb ***sporiš***, ucr **спориш**] **1** Plantă cu tulpina rigidă, ramificată în partea superioară, cu frunze ovale și flori mici de culoare violetă Si: (reg) *măturică, măturiță, sporicea, sporișin, spornic* **(21)**, *verbină, buruiană-de-boală, gușa-porumbelului, iarba-fierului, iarba-fiarelor, iarba-spornică, săgeata-Domnului, verbină-de-câmp, verbină-sălbatică* (*Verbina officinalis*). **2** (Bot; reg) Urzicuță (*Verbena hybrida*). **3** (Reg) Planta *Verbena supina*. **4** (Bot; pop) Troscot (*Polygonum aviculare*). **5** (Bot; reg; îf *sporiș*) Poala-Sfintei-Mării (*Nepeta pannonica*). **6** (Bot; înv) Cactus. **7** (Bot; înv) Lumânărică (*Verbascum thapsus*).

sporifer, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sporifère***] **1-2** Care produce sau poartă spori[1].

sporire *sf* [At: MINEIUL (1776), 2 (prefață) / Pl: *~ri* / E: ***spori***[1]] **1** (Înv; asr) Progres. **2** Înmulțire. **3** (Cu sens dimensional) Depășire a limitelor inițiale ale unei suprafețe, ale unui volum etc. Si: *creștere* **(2)**, *extindere* **(2)**, *lărgire, mărire*. **4** (Cu sens intensiv) Depășire a intensității, a forței etc. inițiale Si: *creștere* **(11)**, *intesificare, întărire, întețire, mărire*.

sporiș *sm* vz ***sporici***

sporișin *sn* [At: BORZA, D. 178 / Pl: ? / E: ***sporiș*** + *-in*] (Bot; Trs) Sporici **(1)** (*Verbena officinalis*).

sporit[1] *sns* [At: GANE, N. III, 15 / E: ***spori***[1]] (Înv) Sporire **(2)**.

sporit[2]***, ~ă*** *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***spori***[1]] **1** Devenit mai mare[1] Si: *crescut*[2] **(4)**, *mărit*[3] Vz *majorat*[2], *ridicat*[2], *rotunjit*. **2** (Rar; d. ochi) Mărit[3]. **3** Care a căpătat o dimensiune mai mare[1] Si: *crescut*[2] **(13)**, *extins* **(2)**, *lărgit, mărit*[3]. **4** Care a devenit mai puternic Si: *amplificat*[2] **(1)**, *crescut*[2] **(16)**, *intensificat, întărit, mărit*[3], *potențat*.

sporitor, ~oare [At: (a. 1702) IORGA, S. D. XV, 5 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***spori***[1] + *-tor*] (Îvp) **1-2** *a* Care devine sau face să devină mai numeros, mai intens etc. **3-6** *a, av* Spornic **(3-6)**.

spornic, ~ă [At: (cca 1790) IORGA, S. D. XXI, 394 / Pl: *~ici, ~ice* / E: vsl **спорьнъ**] **1** *a* (Înv) Care progresează cu ușurință și cu rapiditate. **2** *a* Fecund **(1)**. **3-4** *a, av* (Îrg) Îmbelșugat. **5-6** *a, av* (Îrg) Abundent. **7** *a* (Îrg; îe) **~ la vorbă** (sau **la cuvânt**, ori **cu limbă ~ă**) Vorbăreț. **8** *a* (Înv; d. plante) Productiv. **9** *a* Care are spor[2] **(27)**. **10** *a* (Spc; d. alimente) Care nu se consumă repede Si: *economic* **(4)**. **11-12** *a, av* (Înv; asr) Harnic **(7)**. **13-14** *a, av* (Care se face) cu randament mare. **15** *a* Care funcționează cu randament mare. **16-17** *a, av* (Pex) Productiv. **18** *a* (Reg; d. copii) Plângăcios. **19** *sm* (Înv) Contribuabil neprevăzut inițial ca participant la plata birului. **20** *sm* (Înv; lpl) Însurățel. **21** *sm* (Bot; reg) Sporici **(1)** (*Verbena officinalis*).

spornicie *sf* [At: ŢICHINDEAL, F. 166/13 / Pl: *~ii* / E: ***spornic*** + ***-ie***] **1** (Îvr) Hărnicie (1). **2** (Îlav) **Cu ~** Cu eficacitate.

sporo- [At: DN[3] / V: *~ri-* / E: fr, it ***sporo-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Spor[1]. **2** Referitor la spori[1].

sporocarp *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***sporocarpe***] (Bot) Involucru în formă de capsulă, care închide organele reproducătoare.

sporochist *sn* [At: DN[3] / Pl: *~uri* / E: fr ***sporokyste***] Chist care conține spori[1] sau celule germinative.

sporocist *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***sporocyste***] (Blg) **1** Stadiu larvar în evoluția unor trematode. **2** Spor[1] închistat prezent la unele plante inferioare.

sporofilă *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~le* / E: fr ***sporophyle***] Frunză care poartă sporangii cu spori[1] (1).

sporofit *sn* [At: DN[2] / Pl: *~e* / E: fr ***sporophyte***] Organism vegetal care poartă spori[1] (1).

sporofitic, ~ă *a* [At: DN[2] / Pl: *~ice* / E: fr ***sporophytique***] (Bot; îs) *Generație ~ă* Generație asexuată care este producătoare de spori[1] (1) și care alternează cu generația sexuată.

sporogen, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf fr *sporogène*, ger *sporogen*] (Blg) Care produce spori[1] (1).

sporogeneză *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***sporogènese***] Proces de formare și maturare a sporilor[1] (1).

sporogon *sm* [At: LTR[2] / Pl: *~i* / E: fr ***sporogone***] (Bot) Sporofit al mușchilor, format dintr-un pedicel și o capsulă cu spori[1] (1).

sporogonie *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***sporogonie***] (Blg) Mod de înmulțire asexuată prin spori[1](1).

sporoli *v* vz ***sporoli***

sporotric *sm* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***sporotriche***] Ciupercă ascomicetă parazită care provoacă sporotricoza.

sporotricoză *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***sporotrichose***] (Med) Boală provocată de unele ciuperci parazite, care se manifestă prin limfangită.

sporovăi *vti* [At: PR. DRAM. 95 / V: (îrg) ***~roi***, (reg) ***~vi*** / Pzi: *~esc* / E: ns cf *spori*[2]] **1-2** A spune lucruri lipsite de importanță, vorbind mult și fără rost Si: *a flecări, a îndruga, a măcina, a melița*[1], *a pălăvrăgi, a trăncăni*[1], (pop) *a cătăi* (2), *a dondăni* (7-8), *a flencăni* (1), *a troncăni*, (îvp) *a spori*[2], (înv) *a bârfi* (1), *a vorovi*, (reg) *a hondrăni* (1), *a pălamojdi, a pălavrăgi, a pălăvri, a pichirisi*[1], *a prociti, a pruji*[1], *a stroncăni, a tălălăi*[1], *a tolocăni*, (fam) *a pupăi*.

sporovăială *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ieli* / E: ***sporovăi*** + *-eală*] Discuție, afirmații etc. lipsite de importanță și fără rost Si: *flecăreală, pălăvrăgeală, trăncăneală, trăncănit*[1], (rar) *pălăvrăgit*[1], *sporovăire, sporovăit*, (reg) *pălăvăcăială, pălăvrăgitură, pălăvrit*[1], *stroncănire*.

sporovăire *sf* [At: DSR / Pl: *~ri* / E: ***sporovăi***] (Rar) Sporovăială.

sporovăit *sn* [At: DSR / Pl: ? / E: ***sporovăi***] (Rar) Sporovăială.

sporovi *v* vz ***sporovăi***

sporovoi *v* vz ***sporovăi***

sporozoar *sn* [At: M. D. ENC. / P: *~zo-ar* / Pl: *~e* / E: fr ***sporozoaires***] **1** (Lpl) Clasă de protozoare caracterizate prin prezența stadiului de spor[1] (2) ca fază de dezvoltare, care trăiesc ca paraziți intracelulari, producând boli grave la oameni și la animale. **2** (Lsg) Animal care face parte din clasa sporozoarelor.

sporozoit *sm* [At: DN[3] / P: *~zo-it* / Pl: ? / E: fr ***sporozoïte***] (Blg) Stadiu final al sporogoniei la sporozoare (1).

sporozoză *sf* [At: DN[3] / P: *~zo-o~* / Pl: ? / E: fr ***sporozoose***] (Blg) Denumire generică dată bolilor provocate de sporozoare (1).

sport *sn* [At: CARAGIALE, O. VII, 253 / Pl: *~uri* / E: eg, fr ***sport***] **1** Complex de exerciții fizice și de jocuri practicate în mod metodic, cu scopul formării și perfecționării unor calități motrice specifice și ale unor calități morale ca voință, curaj, disciplină etc. **2** (Ccr) Fiecare dintre formele particulare, reglementate, ale sportului (1). **3** (Îs) *~ul alb* Tenis. **4** (Îs) *~ul cu balonul rotund* (sau *~ul rege*) Fotbal. **5** (Îs) *~ul cu mănuși* Box. **6-7** (Îla) **De ~** Care este specific sportului sau sportivilor. **8** (Fam; îe) **A practica ~ul ...** A se îndeletnici cu lucruri necinstite, dubioase. **9** (Fig) Preocupare pentru o anumită activitate.

sportist, ~ă *smf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~iști* / E: ***sport*** + *-ist*] (Rar) Sportiv (1).

sportiv, ~ă [At: ALEXI, W. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sportif***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care practică sportul (1) Si: (rar) *sportist*, (liv) *sportsman* (1). **3-4** *a* Care aparține sportului (1) sau sportivului (1). **5-6** *a, av* Privitor la sport (1). **7** *a* Care servește la practicarea sporturilor. **8** *a* Care este în conformitate cu regulile sportului (1). **9** *a* (Îs) *Întrecere* (sau *întâlnire*) *~ă, concurs ~* Competiție sportivă la care participanții se întrec în vederea stabilirii unei ierarhii. **10** *a* Care denotă practicarea unui sport (2).

sportivitate *sf* [At: VIANU, L. U. 284 / Pl: *~tăți* / E: ***sportiv*** + *-itate*] Atitudine morală de cinste, onestitate, lealitate și respect a sportivului (1) față de partener și de adversar în procesul de pregătire sportivă și în competiții.

sportmen *sm* vz ***sportsman***

sportsman *sm* [At: VLAHUȚĂ, S. A. II, 353 / P: *~men* / V: ***~tmen*** / Pl: *~meni* / E: eg, fr ***sportsman***] (Liv) **1** Sportiv (1). **2** Amator de sport (1).

sportulă *sf* [At: BARIȚIU, P. A. II, 392 / Pl: *~le* / E: lat ***sportula***] (Ltî) Dar[2] (1).

sporula *vi* [At: ENC. AGR. I, 228 / Pzi: 3 *~ează* / E: fr ***sporuler***] (Bot) **1** A se înmulți prin spori[1] (1). **2** A produce spori[1] (1).

sporulat[1]***, ~ă*** *a* [At: DL / Pl: *~ati, ~e* / E: fr ***sporulé***] (D. plante) Care se înmulțește prin spori[1] (1).

sporulație *sf* [At: BABEȘ, O. A. I, 549 / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***sporulation***] **1** Proces de formare a sporilor[1] (1). **2** Mod de reproducere asexuată prin spori[1] (1).

sporulațiune *sf* vz ***sporulație***

spot *sn* [At: SANIELEVICI, R. 208 / Pl: *~uri* / E: eg ***spot***] **1** (Fiz) Urmă luminoasă lăsată pe o scară gradată sau pe un ecran de o rază luminoasă reflectată pe oglinda unui instrument de măsură, care servește ca indicator. **2** Fascicul concentrat de lumină pentru luminarea scenei sau a unui actor. **3** (Pex) Proiector care produce spotul (2). **4** (Șîs *~ publicitar*) Scurt anunț sau reclamă comercială prezentată la radio și la televiziune.

spovadă *sf* [At: PSALT. HUR. 86[r]/5 / V: ***~veadă, ~vead*** (Pl: *~veaduri*) *sn*, ***is~*** / Pl: *~vezi* / E: pvb ***spovedi***] **1-2** (Îvp) Spovedanie (1-2). **3** (Rar) Spovedanie (3).

spovădane *sf* vz ***spovedanie***

spovădanie *sf* vz ***spovedanie***

spovădi *v* vz ***spovedi***

spovăduială *sf* vz ***spovedeală***

spovăduitor *sm* vz ***spoveditor***

spovdi *v* vz ***spovedi***

spovead *sn* vz ***spovadă***

spoveadă *sf* vz ***spovadă***

spovedane *sf* vz ***spovedanie***

spovedanie *sf* [At: CORESI, EV. 19 / V: (îrg) ***is~***, (reg) ***~ne, ~vădane, ~văd~, spăvăd~, spăvădane*** / Pl: *~ii* / E: slv ***испов́ѣданиѥ***] **1** (Bis) Destăinuire, în fața duhovnicului, a păcatelor săvârșite spre a obține iertarea lor Si: *mărturisire, spovedire, spovedit*[1], (îvp) *spovadă* (1), (îrg) *spovedeală*, (înv) *mărturisitură*. **2** Ceremonia destăinuirii păcatelor în fața unui duhovnic Si: (îvp) *spovadă* (2). **3** Destăinuire a unui secret, a unei probleme personale etc. Si: *confesiune* (1), *confidență* (1), *destăinuire* (5), *dezvăluire* (2), *mărturisire*, (rar) *sincerități*, *spovadă* (3).

spovedeală *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~văduia~*** / Pl: *~eli* / E: ***spovedi*** + *-eală*] (Îrg) Spovedanie (1).

spovedi [At: PSALT. HUR. 54[v]/26 / V: (îrg) ***~dui, ~vădui, spăvădui*** (Pzi și: *spăvădui*), (înv) ***is~, ispovedui***, (reg) ***~vidi, ~vdi, ispovădi, ispovidi*** / Pzi: *~desc* / E: slv ***исповѣдати***] **1-3** *vtri* A destăinui unui duhovnic păcatele săvârșite spre a obține iertarea lor Si: (pop) *a (se) mărturisi*, (îrg) *a se griji*, (îvt) *a se duhovnici* (2), *a se spune* (48). **4** *vt(a)* (D. duhovnici) A asculta mărturisirea păcatelor săvârșite de un credincios Si: *a mărturisi*.

5-6 *vtr* A face cunoscut cuiva un secret, o problemă personală etc. Si: *a (se) confesa* (**1-2**), *a destăinui* (**1**), *a (se) mărturisi*, (îiv) *a (se) confia* (**2**) Vz *a declara, a divulga, a împărtăși, a încredința, a spune*. **7-8** *vtr* A-și da pe față gândurile sau sentimentele. **9-10** *vtr* (Înv) A (se) mărturisi.

spovedire *sf* [At: PSALT. 307 / V: (înv) ***is~*** / Pl: *~ri* / E: ***spovedi***] Spovedanie (**1**).

spovedit[1] *sn* [At: (a. 1838) DOC. EC. 715 / V: ***~văduit*** / Pl: ? / E: ***spovedi***] Spovedanie (**1**).

spovedit[2], ***~ă*** *smf, a* [At: ALEXANDRESCU, O. I, 242 / V: (înv) ***~duit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***spovedi***] **1-2** (Persoană) care și-a destăinuit unui duhovnic greșelile săvârșite spre a obține iertarea lor Si: (îvr) *spovednic* (**2**) Vz *curat*[3] (**7**).

spoveditor *sm* [At: ANON. CAR. / V: ***~dui~, ~vădui~, is~, ispoveduitor*** / Pl: *~i* / E: ***spovedit*** + *-tor*] **1** (Înv) Duhovnic (**1**). **2** (Rar) Persoană care se spovedește (**1**) unui duhovnic.

spovednic *sm* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 40[v]/27 / V: ***ispoveadnic*** / Pl: *~ici* / E: **исповѣдьникъ**] **1** (Îvr) Duhovnic (**1**). **2** Spovedit[2] (**1**).

spovedui *v* vz ***spovedi***

spoveduit, ~ă *a* vz ***spovedit***[2]

spoveduitor *sm* vz ***spoveditor***

spovidi *v* vz ***spovedi***

sprafcă *sf* [At: (a. 1837) CAT. MAN. I, 65 / V: ***~avcă*** / Pl: *~fce* / E: rus **справка**] **1** (Jur; înv) Anchetă (**1**). **2** (Îrg; îe) **A face ~ca** (sau **~**) **din...** (sau **de**) A jefui. **3** (Îrg; îae) A risipi. **4** (Reg; îae) A distruge (**2**).

spraiț *sn* vz ***spraiț***

sprav *sn* [At: DOSOFTEI, PS. 12/12 / V: (reg) ***~răh*** / Pl: ? / E: *s* + ***prav***] (Îrg) Fir de praf, de pleavă etc.

spravcă *sf* vz ***sprafcă***

spray *sn* [At: DEX / P: *sprei* / Pl: *~uri* / E: eg ***spray***] **1** Substanță (cosmetică, insecticidă etc.) pulverizată de un atomizor. **2** (Pex) Atomizor.

sprăcior *sm* vz ***sfrâncioc***

sprăh *sn* vz ***sprav***

sprăhoiet, ~ă *a* vz ***sprehuiat***

sprăhui *v* vz ***sprehui***[1]

sprăhuiat, ~ă *a* vz ***sprehuiat***

sprăhuietic, ~ă *a* vz ***sprehuietic***

sprăvăli *vr* [At: CADE / Pzi: *~lesc* / E: *s* + ***prăvăli***] (Îvr) A se prăvăli (**1**).

sprâncea *sf* vz ***sprânceană***

sprânceană *sf* [At: PSALT. 278 / V: ***sprin~***, (reg) ***~cea, ~ană, sprincea, sprun~*** / Pl: *~cene*, (reg) *~ceni* / E: ml ****supercina*** (< *supercilia* + *gena*)] **1** Linie arcuită formată din fire de păr scurte și dese, care se întinde deasupra orbitei ochiului Si: (înv) *sufruncea*. **2** (Îrg; pex) Geană[1] (**1**). **3** (În legătură cu verbe ca „a se uita", „a pândi" etc.; îlav) **Pe sub ~** (sau **~cene**) Pe furiș. **4** (În legătură cu verbe ca „a se uita", „a privi", „a pândi" etc.; îal) Cu neîncredere. **5** (În legătură cu verbe ca „a așeza", „a purta", „a pune" etc.) **Pe (o) ~** (sau **~cene**) Pe o parte a capului, în mod ștrengăresc. **6-7** (Îe) **A alege** (sau **a alcătui**) **pe** (sau **după**) **~** A alege (sau a alcătui din ceea) ce este mai bun, mai prețios etc. **8** (Îe) **A fi cu ochi și (cu) ~cene** A fi prea evident pentru a fi negat. **9** (Reg; îe) **A face cu ~na** A face semn cuiva ridicând sprânceana (**1**). **10** (Reg) Pleoapă. **11** Spinare (**42**). **12** (Înv) Margine. **13** Margine a unei suprafețe, a unui lucru etc. **14** (Pex) Petic. **15** Fâșie luminoasă. **16** (Mun) Doagă care se pune la marginea unui fund de putină, de butoi etc. având forma unui segment de cerc. **17** (Reg) Căpute mici la încălțăminte. **18** Jumătatea dinspre vârful încălțămintei a unei căpute.

sprânceană *sf* vz ***sprânceană***

sprâncena *vt* [At: ALR SN IV h 1 193/876 / Pzi: *~nez* / E: drr ***sprânceană***] **1** (Reg) A căputa (**1**). **2** (Olt) A însura.

sprâncenat, ~ă *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***~rin~***, (reg) ***~cinat, sprun~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sprânceană*** + *-at*] **1** (D. oameni) Care are sprâncene (**1**) mari, dese și stufoase Si: (reg) *sprâncenos* (**1**). **2** (Gmț; îe) **Călătorie ~ă** Urare prin care se exprimă lipsa de regret la plecarea cuiva. **3** (Rar) Care și-a desenat sprâncenele (**1**) cu creionul. **4** (Înv; fig) Aparte (**5**). **5** (Fig) Împodobit. **6** (Înv; pan) Ridicat de la pământ. **7** (D. încălțăminte) Care are sprânceană (**18**).

sprâncenea *sf* [At: ALEXANDRI, P. P. 87 / V: ***~rin~*** / Pl: *~ele* / E: ***sprânceană*** + *-ea*] **1-2** (Reg; șhp) Sprâncenuță (**1-2**).

sprâncenos, ~oasă [At: HELIADE, L. B. I, 104/8 / V: (reg) ***~rin~, ~run~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***sprânceană*** + *-os*] **1** *a* (Îrg) Sprâncenat (**1**). **2** *av* (Fig) În mod sprâncenat (**6**). **3** *a* (Înv; îs) *Mușchi* ~ Mușchi depresor de deasupra pleoapei.

sprâncenușă *sf* [At: TEODORESCU, P. 302 / Pl: *~șe* / E: ***sprânceană*** + *-ușă*] **1-2** (Reg; șhp) Sprâncenuță (**1-2**).

sprâncenuță *sf* [At: NEGRUZZI, S. I. 228 / V: ***~rin~*** / Pl: *~țe* / E: ***sprânceană*** + *-uță*] **1-2** (Șhp) Sprânceană (**1**) (mică) Si: (reg) *sprâncenea* (**1-2**), *sprâncenușă* (**1-2**).

sprâncinat, ~ă *a* vz ***sprâncenat***

sprâncinățea *af* [At: MARIAN, N. 323 / Pl: *~ele* / E: ***sprâncenat*** + *-ea*] (Pop) Cam sprâncenată (**1**).

sprânciog *sm* vz ***sfrânciog***

sprânfi *vt* [At: CADE / Pzi: *~jesc* / E: nct] (Ban; Olt) **1** A risipi (**1**). **2** (C. i. oameni) A izgoni.

sprânțar, ~ă *a* vz ***sprințar***

sprânțaric, ~ă *a* [At: POGOR, HENR. 156/23 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***sprânțar*** + *-ic*] Sprințar (**1**).

sprânz *sm* vz ***spânz***

spre *pp* [At: CORESI, EV. 48 / E: ml ***super***] Exprimă: **1** Orientarea poziției unei realități față de un reper spațial în direcția căruia se află realitatea respectivă *Doarme cu fața ~ fereastră*. **2** Orientarea poziției unei realități față de un reper spațial peste care se află extinsă această realitate. *Trecătoarea dă ~ Bran*. **3** Orientarea poziției unei realități, reprezentată de o exteriorizare comportamentală, o atitudine adoptată sau o manifestare a unei percepții față de un reper spațial, în direcția căruia se află realitatea respectivă. *Tu pleci ochii ~ pământ. Țăranul a arătat ~ palatul de peste drum*. **4** Orientarea poziției mai multor realități față de un reper spațial, care reprezintă punctul de convergență al acestor realități *Apele se unesc ~ vărsare*. **5** Orientarea poziției unei realități, exprimate sau subînțelese, față de un reper spațial, care reprezintă un sens de raportare la altă realitate. *Arată cu mâna ~ direcția casei*. **6** Orientarea poziției unei realități, exprimate sau subînțelese, față de un reper spațial, care este un plan de raportare delimitat în interiorul unei suprafețe, al unui întreg etc. *Iese dinlăuntru ~ afară. ~ centrul Pământului*. **7** Orientarea poziției unei realități, exprimate sau subînțelese, față de un reper spațial, care este un punct cardinal *Este ~ apus de Grecia. Abaterea e uneori ~ răsărit, alteori ~ apus*. **8** (Înv) Orientarea poziției unei realități față de un reper spațial, care este cel pe care se suprapune prin contact direct ceva manifestat sau produs de această realitate. *Păsările încuibează ~ ramurele lui. Încinși ~ piept cu brâu de aur*. **9** Orientarea desfășurării unui fapt față de un reper spațial în direcția căruia se îndreaptă acest fapt. *Să sufle vântul ~ mare. Veneau unul ~ altul*. **10** Orientarea desfășurării unui fapt sau a manifestării unei percepții față de un reper spațial, care este cel vizat ca destinație a desfășurării acestui fapt sau a manifestării acestei percepții. *Vine ~ ei. Întoarce-te ~ mine*. **11** Orientarea desfășurării unui fapt față de un reper spațial care este cel asupra căruia este concentrată desfășurarea acestui fapt. *Păsările se agitau ~ deal*. **12** Orientarea desfășurării unui fapt față de un reper spațial, care este cel împotriva căruia este pornită desfășurarea acestui fapt. *Deschid focul ~ noi*. **13** Orientarea desfășurării unui fapt față de un reper spațial, care este un sens de raportare la o altă realitate, exprimată sau subînțeleasă. *Aleargă ~ dreapta. Pragul călătoriei ~ aiurea*. **14** Orientarea desfășurării unui fapt față de un reper spațial, care este un plan de raportare delimitat în interiorul unei suprafețe, al unui întreg etc. *Apucai ~ fundul grădinii. Pornește ~ marginea orășelului*. **15** Orientarea desfășurării unui fapt față de un reper spațial, care este un punct cardinal. *Ieși ~ răsărit. Soarele cobora ~ asfințit*. **16**

Orientarea anterioară a încadrării unui fapt prin raportare la un reper temporar orar, calendaristic etc. față de care se aproximează prezența acestui fapt. *În noaptea ~ 15 august.* **17** Orientarea anterioară a încadrării unui fapt prin raportare la un reper temporal circumstanțial, față de care se aproximează prezența acestui fapt. *A venit ~ seară.* **18** Orientarea anterioară a vârstei atinse de cineva prin raportare la un reper temporal, reprezentat de o limită cantitativă exprimată în număr de ani. *Are ~ patruzeci de ani.* **19** Orientarea anterioară a încadrării unui fapt prin raportare la un reper temporal, precedat de o indicație orală sau calendaristică, care reprezintă limita de extindere a intervalului determinat în raport cu indicația orală sau calendaristică corelată. *Noaptea de luni ~ marți.* **20** Orientarea anterioară a încadrării unui fapt prin raportare la un reper temporal, care reprezintă o parte a unei unități durative, determinată prin poziția pe care o ocupă în cursul desfășurării acestei unități durative *~ miezul nopții. ~ sfârșitul verii.* **21** Orientarea unui fapt față de un reper temporal, care este un plan de perspectivă, sau, mai rar, de retrospectivă apreciat prin raportare la un moment actual, exprimat sau subînțeles, în care se încadrează faptul respectiv *O fereastră ~ viitor. ~ ani mai fericiți visăm.* **22** Orientarea anterioară a programării unui fapt prin raportarea la un reper temporal orar, calendaristic etc. față de care se aproximează actualizarea acestui fapt. *După amiaza, ~ ora 16. La sfârșitul lunii, ~ 26.* **23** Orientarea anterioară a programării unui fapt prin raportare la un reper temporal, față de care se aproximează actualizarea acestui fapt și care este un plan de perspectivă apreciat dintr-un moment actual, exprimat sau subînțeles, în care se încadrează faptul respectiv. *Am mutat speranțele ~ un viitor nu prea îndepărtat.* **24** Orientarea ca raportare la un obiectiv căruia i se atribuie sensul manifestării unui fapt. *Copiii capătă aplecare ~ învățătură.* **25** Orientarea sensului de manifestare a unui fapt față de un obiectiv, în raport de care se confirmă, atestă etc. faptul respectiv. *L-a îndreptat ~ cercetarea de sine.* **26** Orientarea ca raportare la un obiectiv, față de care se apreciază o schimbare de la orientarea normală a sensului de manifestare a unui fapt. *N-o da ~ glumă!* **27** (Îcs) *~ deosebire*, înv. *~ asemănare* Orientarea aprecierii unui fapt față de altul, înrudit ori diferit, prin raportare la un obiectiv, față de care se evaluează felul de comparare considerat ca sens al acestei orientări *~ deosebire de mine, el e bine pregătit.* **28** (Înv) Orientarea sensului relatării unui fapt, ca raportare la un obiectiv, față de care se fundamentează această orientare *~ zisele lui nu putea să razime cineva.* **29** Orientarea sensului de manifestare a unui fapt prin raportare la un obiectiv, față de care se prevede consecința acestei orientări *Paguba era prea mare ~ a nu-l îngrijora.* **30** Un sens de orientare pentru manifestarea unui fapt, dedus din reacția, de obicei sufletească, provocată asupra cuiva de faptul respectiv, față de un obiectiv, în raport de care se stabilește accidental această orientare. *~ mirarea lui.* **31** (Înv) Orientarea sensului de manifestare a unui fapt față de un obiectiv, reprezentat de un destinatar și în raport de care se determină această orientare *Supunere a pruncilor ~ părinți.* **32** (Înv) Orientarea sensului de manifestare a unui fapt față de un destinatar, în raport de care se determină această orientare și care este cel în beneficiul căruia se manifestă acest fapt *S-a milostivit ~ ei.* **33** (Înv) Orientarea sensului de manifestare a unui fapt față de un destinatar, în raport de care se determină această orientare și care este cel împotriva sau în detrimentul căruia se manifestă acest fapt *Au rădicat oaste ~ nemți.* **34** (Înv; îcs) *Unul ~ altul* Orientarea sensului de manifestare a unui fapt față de un destinatar, în raport de care se determină această orientare și care este cel care replică prin manifestarea aceluiași fapt *Nu mințireți unul ~ altul.* **35** Orientarea ca raportare la un obiectiv indicat pentru motivarea sensului manifestării unui fapt *~ pomenirea neamurilor.* **36** Orientarea sensului manifestării unui fapt față de un obiectiv, prin care este indicată o motivare pentru această orientare și care este petrecerea, producerea, săvârșirea etc. a ceva *Să-mi slujească ~ îndreptarea greșelilor.* **37** Orientarea sensului manifestării unui fapt față de un obiectiv prin care este indicată o motivare pentru această orientare și care se referă la un țel ce urmează a fi atins *Silințele neamului ~ adevărata cultură.* **38** Orientarea sensului manifestării unui fapt față de un obiectiv prin care este indicată o motivare pentru această orientare și care este intenția de aducere a unei dovezi *~ exemplu..., ~ pildă...* **39** (Înv; îcs) *~ semn de* (ori *că*), *~ semnul* Orientarea sensului manifestării unui fapt față de un obiectiv prin care este indicată o motivare pentru această orientare și care constă în intenția de a atribui acestui fapt o anumită valoare simbolică *Această pungă dăruim ~ semnul mulțumirei noastre.*

sprehui[1] [At: I. CR. V, 152 / V: ***~răh~, sprăh~, sp~*** / Pzi: *~esc* / E: ***sprehui***[2], (**4-7**) ns cf și *sprah*] **1-2** *vtr* (Trs: d. oameni) A (se) mișca încoace și-ncolo. **3** *vt* (Trs: c. i. fânul; îf *sprah~*) A întoarce. **4-5** *vtr* (Buc; îf *sprăh~, sprăh~, sp~*) A (se) prăfui. **6-7** *vtr* (Buc; pex; îaf) A (se) murdări.

sprehui[2], ***~ie*** *a* [At: PAMFILE, J. I, 87 / V: ***zblehud, zbrehud, zbr~, zbrehuz*** / Pl: ~ / E: nct] (Mol) **1** Nebunatic (**5**). **2** Ușuratic. **3** Dezordonat (**1**).

sprehuiat, ~ă *a* At: BUDAI-DELEANU, T. V, 67 / V: ***~uit, ~rahoiet, ~răh~, zble~, zbrevu~, zbrih~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sprehui***[2]] **1** (Reg; d. oameni) Nebunatic. **2** Ușuratic. **3** (Reg; d. copii; îf *zbrihuiat*) Neastâmpărat. **4** (Trs; d. facultăți psihice; îf *zbrevuiat*) Tulburat[2]. **5** (Trs; d. îmbrăcăminte; îf *sprahoiet*) Dezordonat (**1**). **6** (Trs; d. îmbrăcăminte; îf *sprahoiet*) Neîngrijit. **7** (Mol; d. lichide; îf *sprăhuiat*) Plin de praf și de gunoaie. **8** (Mol; pex; îaf) Murdar.

sprehuietic, ~ă *a* [At: MAT. DIALECT. I, 288 / V: ***~răh~, zbrah~, zbr~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***sprehui***[2] + *-atic*] (Reg) **1** Neastâmpărat. **2** Nebunatic. **3** Aiurit[2] (**2**).

sprehuit, ~ă *a* vz ***sprehuiat***

sprejăni *v* vz ***sprijini***

sprejeni *v* vz ***sprijini***

sprejenire *sf* vz ***sprijinire***

sprejenitor, ~oare *smf, a* vz ***sprijinitor***

sprejini *v* vz ***sprijini***

sprejinitor, ~oare *smf* vz ***sprijinitor***

sprenț[1] *sm* vz ***spânz***[1]

sprenț[2] *sn* vz ***spențer***

sprențar, ~ă *a* vz ***sprințar***

sprețaret, ~ă *a* vz ***sprințăret***

sprențer *sn* vz ***spențer***

sprențiar, ~ă *a* vz ***sprințar***

sprențur[1] *sm* vz ***spânz***[1]

sprențur[2] *sn* vz ***spențer***

spresărire *sf* [At: COD. VOR.[2] 6ᵛ/7 / Pl: *~ri* / E: cdp vsl **насваканик**] (Îvr) **1** Grăbire (**1**). **2** Cutezare (**1**).

sprezice *vt* [At: COD. VOR.[2] 34ᵛ/3 / Pzi: *sprezic* / E: cdp vsl **нарицати**] (Îvr) A chema (**4**).

sprijeneală *sf* vz ***sprijineală***

sprijeni *v* vz ***sprijini***

sprijenitor, ~oare *smf* vz ***sprijnitor***

sprijin *sn* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (reg) ***~inj~*** / Pl: *~e*, (rar) *~uri* / E: vsl **съпражєнъ**] **1** Ceea ce servește la menținerea echilibrului sau la fixarea poziției dorite a unei ființe sau a unui lucru Si: *reazem, susținere*, (rar) *sprijinitoare* (**2**), (îrg) *sprijoană* (**1**), (înv) *sprijineală* (**1**) Vz *pop*[1], *proptea, poprea, pripoană, proptă, proptiș*[1], *spait, șoș*. **2** Parte a unui sistem tehnic prin care se face legătura între două corpuri solide ale acestuia și care impune anumite restricții deplasării lor relative Si: *reazem*. **3** Participare activă la efortul cuiva Si: *ajutor* (**1**), *ocrotire, protecție*, (îiv) *recurs*, (îvp) *ajutorință* (**1**), *ajutorire* (**1**), *oblăduire, sprijoană* (**4**), (înv) *regea, sprijineală* (**2**) Vz *apărare, ocrotire, concurs, contribuție, egidă, oficii, patronaj, scut, tutelă*, (îrg) *proptă*. **4** Îndrumare în împrejurări dificile Si: *ajutor* (**12**), *ocrotire, protecție*, (îiv) *recurs*, (îvp) *ajutorință, ajutorire, oblăduire, sprijoană* (**5**), (înv) *regea, sprijineală* (**3**) Vz *apărare, ocrotire, concurs, contribuție, egidă, oficii, patronaj, scut, tutelă*, (îrg) *proptă*. **5** (Înv; îlav) **În ~** Ca argument. **6** (Îlpp) **În ~ul** Pentru susținerea, argumentarea etc. unui fapt. **7** (Îe) **A da ~, a veni în ~ul cuiva** A sprijini (**10**). **8** (Ccr) Persoană care sprijină (**10**) pe cineva sau ceva Si:

ajutor (**2**), *apărător* (**2**), *ocrotitor*, *protector*, *reazem*, *sprijinitor* (**6**), *susținător*, (rar) *proteguitor*, *protejator*, *partinitor*, *păzitor*, *priitor*, *scutitor*, (îvr) *stâncă* (**10**).

sprijina *v* vz ***sprijini***

sprijineală *sf* [At: PSALT. 171 / V: ***~jen~*** / Pl: *~eli* / E: ***sprijini*** + *-eală*] (Înv) **1-3** Sprijin (**2**, **3-4**). **4** (Buc) Prosop.

sprijini [At: PSALT. HUR. 40r/23 / V: (îrg) ***~na***, ***~joni***, (înv) ***~jeni***, ***~rejăni***, ***~rejeni***, (reg) ***~jona***, ***~juni*** / Pzi: *sprijin*, (înv) *~nesc* / Cj: 6 (înv) *să ~neze* / E: ***sprijin***] **1-2** *vtr* A (se) așeza (lângă ori pe un punct de sprijin) astfel încât să (se) mențină în poziția dorită, să nu cadă etc. Si: *a (se) propti*, *a (se) rezema*, *a (se) susține*, (îvr) *a se stâlpi* (**5**). **3-4** *vtr* A face să-și mențină sau a-și menține echilibrul cu ajutorul unui punct de sprijin Si: *a (se) propti*, *a (se) rezema*, *a (se) susține*, (îvr) *a se stâlpi*. **5-6** *vtr* (Îrg) A (se) opri. **7-8** *vtr* (Înv) A se pripăși. **9** *vi* (Îvr) A mărgini. **10** *vt* A participa la reușita cuiva sau a ceva, la rezolvarea unei situații etc. prin recomandări, prin asigurarea mijloacelor materiale, prin crearea unor circumstanțe favorabile etc. Si: *a ajuta* (**2**), *a ajutora* (**2**), *a ocroti*, *a proteja*, *a susține*, (rar) *a protegui*, (îvp) *a înlesni*, (înv) *a îndemna*, *a protecta*, (reg) *a prindori* Vz *a patrona*, *a tutela*. **11-12** *vtrr* A crea condiții favorabile cuiva aflat în împrejurări dificile Si: *a ajuta* (**1**), *a ajutora* (**1**), *a ocroti*, *a proteja*, *a susține*, (rar) *a protegui*, (îvp) *a înlesni*, (înv) *a îndemna*, *a protecta*, (reg) *a prindori* Vz *a patrona*, *a tutela*. **13** *vt* A acționa cu devotament în vederea realizării unui scop, a unei cerințe Si: *a ajuta* (**3**), *a servi*, *a sluji*, *a susține*. **14** *vt* (Jur; înv) A apăra (**37**). **15** *vt* A face cunoscut cu argumente, cu probe materiale, prin rezultate etc. că cineva sau ceva este într-un anumit fel, are anumite trăsături etc. Si: *a adeveri* (**1**), *a arăta* (**6**), *a atesta* (**1**), *a certifica* (**1**), *a confirma* (**2**), *a demonstra* (**1**), *a dovedi* (**1**), *a întări*, *a mărturisi*, *a proba*, *a stabili*, *a susține*, (liv) *a corobora* (**4**), (îrg) *a probălui*. **16-17** *vtr* A pune bază pe ceva sau a constitui temeiul a ceva Si: *a se baza* (**1-2**), *a se bizui* (**2**), *a conta* (**3**) Vz *a fundamenta*, *a încrede*, *a întemeia*, *a așeza*, *a încredința*, *a nădăjdui*, *a semeți*, *a stărui*. **18** *vr* (Înv) A se apăra (**29**). **19-20** *vti* (Îvp) A para[1]. **21** *vt* (Îrg) A întâmpina. **22** *vt* (Îvr; fig; complementul este privirea) A înfrunta. **23** *vr* A se folosi (**3**). **24** *vt* (Îrg) A prinde. **25** *vt* (Îrg) A ține. **26-27** *vtr* (C. i. lichide) A (se) colecta (într-un recipient). **28** *vt* (Reg) A umple (un recipient). **29** *vt* (Înv) A păstra.

sprijinire *sf* [At: PSALT. HUR. 7v/11 / V: (înv) ***~rejen~*** / Pl: *~ri* / E: ***sprijin***] **1** Așezare (lângă ori pe ceva) astfel încât să se mențină în poziția dorită, să nu cadă etc. Si: *proptire*, *susținere*, (îvr) *stâlpire*. **2** Echilibru realizat prin sprijinire (**1**). **3** Participare la reușita cuiva sau a ceva, la rezolvarea unei situații etc. prin recomandări, prin asigurarea mijloacelor materiale, prin crearea unor circumstanțe favorabile etc. Si: *ajutare* (**2**), *ajutorare* (**2**), *ocrotire*, *protejare*, *susținere*, (rar) *proteguire*. **4** Creare a condițiilor favorabile cuiva aflat în împrejurări dificile Si: *ajutare* (**1**), *ajutorare* (**1**), *protejare*, *susținere*, (rar) *proteguire*. **5** Acțiune energică în vederea realizării unui scop, a unei cerințe etc. Si: *servire*, *susținere*. **6** (Rar) Confirmare (**2**).

sprijinitor, ***~oare*** [At: PSALT. HUR. 49r/18 / V: (înv) ***~jen~***, ***~rejen~***, ***~rej~*** / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***sprijini*** + *-tor*] **1-2** *a*, *sf* (Rar) (Care constituie un) sprijin (**1**). **3** *sf* (Reg) Rezemătoare (**5**). **4** *sf* Rezemătoare (**2**). **5** *sf* Rezemătoare (**3**). **6-7** *smf*, *a* (Persoană) care sprijină pe cineva sau ceva Si: *ajutor*, *apărător* (**2**), *ocrotitor*, *protector*, *reazem*, *sprijin* (**8**), *susținător*, (rar) *proteguitor*, *protejator*, (înv) *arca*, *partinitor*, *păzitor*, *priitor*, *scutitor*.

sprijoană *sf* [At: ȘINCAI, HR. I, 52/34 / Pl: *~ne* / E: pvb ***sprijini***] **1** (Îrg) Sprijin (**1**). **2** (Reg) Scândură pe care se sprijină sau care susține ceva. **3** (Reg) Rezemătoare (**2**). **4-5** (Îvp) Sprijin (**3-4**).

sprijona *v* vz ***sprijini***

sprijoni *v* vz ***sprijini***

sprijuni *v* vz ***sprijini***

sprincea *sf* vz ***sprânceană***

sprinceană *sf* vz ***sprânceană***

sprincenea *sf* vz ***sprâncenea***

sprincenat, ***~ă*** *a* vz ***sprâncenat***

sprincenuță *sf* vz ***sprâncenuță***

sprincioc *sm* vz ***sfrâncioc***

spring *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: eg ***spring***] Parâmă de legare sau de manevrare dată din bordul unei nave oblic față de axa sa longitudinală la o baba sau alt mijloc de amarare de pe chei.

sprinjin *sn* vz ***sprijin***

sprinkler *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: *~e* / E: eg ***sprinkler***] Dispozitiv automat montat la un extinctor pentru a se realiza o stropire abundentă.

sprint *sn* [At: DL / Pl: *~uri* / E: eg ***sprint***] **1** Mărire a vitezei de către concurent la unele competiții sportive, de obicei în ultima fază a parcursului. **2** Categorie de probe sportive pe distanță scurtă caracterizată prin viteză foarte mare.

sprinta *vi* [At: DL / Pzi: *~tez* / E: ***sprint*** cf fr *sprinter*] **1** A-și mări viteza de deplasare în timpul unei probe sportive, de obicei la finalul ei. **2** A se deplasa în fugă cu viteza maximă într-o probă sportivă.

sprinteior, ***~oară*** *a* [At: SION, F. 22 / P: *~te-ior* / V: (înv) ***~eor***, (reg) ***~tinior***, ***~tior*** / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***sprinten*** + *-ior*] **1-2** (Pop; șhp) (Cam) sprinten (**1**) Si: (pop) *sprintenel* (**1-2**), (reg) *sprinteniu* (**1-2**). **3** (Fig) Care are o formă elegantă și zveltă.

sprinten, ***~ă*** [At: CORESI, EV. 210 / V: (înv) ***~tin*** / Pl: *~i*, *~e* / E: vsl ***съпрѧтьнъ** cf bg *спретен*] **1-2** *a*, *av* (Care se mișcă) repede și cu ușurință Si: *ager* (**1**), *agil* (**1**), *repede*, *vioi*, (rar) *veloce*, (înv) *pripelnic*, (reg) *schitaci*[1], *sculăreț*, *zburatic*. **3-4** *a*, *av* (Pex) (Care se deplasează) în salturi Si: *săltăreț*, *vioi*, *zglobiu*, (rar) *săltator*. **5** *a* (D. mișcări, acțiuni etc.) Care se face cu repeziciune și ușurință Si: *iute*, *vioi*, *zglobiu*. **6** *a* (D. mișcări, acțiuni etc.) Care se caracterizează prin repeziciune și ușurință Si: *iute*, *vioi*, *zglobiu*. **7** *a* Care denotă repeziciune și ușurință Si: *iute*, *vioi*, *zglobiu*. **8** *a* (Fam; adesea cu schimbarea construcției; îe) **A fi ~ la minte** (sau **a avea minte ~ă**) A fi inteligent. **9-10** *a*, *av* (Rar) Vertical. **11-12** *a*, *av* (Rar) Suplu. **13** *a* (Rar; d. construcții) Elegant (**3**). **14** *a* (Rar; d. îmbrăcăminte) Subțire. **15** *a* (Înv; d. armate) Ușor înarmat. **16** *a* (Înv; d. armate) Pregătit pentru intervenții rapide. **17** *smf* Ostași înarmați cu arme ușoare, pregătiți pentru intervenții rapide.

sprintenaș *sm* [At: VLAHUȚĂ, S. A. III, 319 / Pl: *~i* / E: ***sprinten*** + *-aș*] (Îvr) Ostaș înarmat cu arme ușoare, pregătit pentru intervenții rapide.

sprinteneală *sf* [At: BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 172 / Pl: *~eli* / E: ***sprinten*** + *-eală*] Rapiditate și ușurință în mișcări Si: *agerime* (**1**), *agilitate* (**1**), *vioiciune*, (asr) *sprintenie*, (înv) *sprintinătate*, (reg) *schităcie*.

sprintenel, ***~ea*** [At: ASACHI, F. 21/4 / Pl: *~ei*, *~ele* / E: ***sprinten*** + *-el*, *-ea*] (Pop) **1-2** *a* (Șhp) Sprinteior (**1-2**). **3** *av* Sprinten (**2**).

sprintenește *av* [At: FOLC. OLT.– MUNT. III, 590 / E: ***sprinten*** + *-este*] (Reg) **1-2** Sprinten (**2**, **4**).

sprinteni *vr* [At: CANTEMIR, I. I. I. 100 / V: (înv) ***~tini*** / Pzi: *~nesc* / E: ***sprinten***] (Îrg) A se grăbi (**7**).

sprintenică *af* [At: DLR / Pl: *~ice* / E: ***sprinten*** + *-ică*] **1-2** (Pop; șhp) Sprinteior (**1-2**).

sprintenie *sf* [At: M. COSTIN, O. 124 / Pl: ? / E: ***sprinten*** + *-ie*] (Asr) Sprinteneală.

sprintenime *sf* [At: BĂLCESCU, P. A. 52/8 / Pl: ? / E: ***sprinten*** + *-ime*] Trupe înarmate cu arme ușoare.

sprinteniu, ***~ie*** *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ii* / E: ***sprinten*** + *-iu*] **1-2** (Reg; șhp) Sprinteior (**1-2**).

sprinteor, ***~oară*** *a* vz ***sprinteior***

sprinter, ***~ă*** *smf* [At: DN[2] / Pl: *~i*, *~e* / E: eg ***sprinter***] **1** Atlet specializat în alergări pe distanțe scurte. **2** Atlet înzestrat cu capacitatea de a sprinta în finalului unei curse mai lungi. **3** Cal de curse pentru viteză mare și fond limitat.

sprintin, ***~ă*** *a*, *av* vz ***sprinten***

sprintinătate *sf* [At: AR (1829), 232[2]/8 / Pl: ? / E: ***sprinten*** + *-ătate*] (Înv) Sprinteneală.

sprintini *v* vz ***sprinteni***

sprintinior, ***~oară*** *a* vz ***sprinteior***

sprintior, ~oară *a* vz ***sprinteior***

sprintar, ~ă [At: PSALT. 253 / V: (îvr) ***~rân~, ~ren~, ~rentiar*** / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *sprinten*] **1-2** *smf. a* (Ființă) care este (excesiv de) plină de viață, de vioiciune, de neastâmpăr etc. Si: (înv) *sprințarnic, sprânțarnic* Vz *drăcos, neastâmpărat, nebun, nebunatic, vioi, zăpăcit, zbânțuit, zburdalnic, zglobiu, zvăpăiat, zvânturatic*. **3** *a* (D. manifestările oamenilor) Care denotă vioiciune, neastâmpăr etc. **4** *a* (Fam; îe) **A avea minte ~ă** A fi inteligent. **5** *a* (Fig) Hoinar (4). **6** *a* (Înv; d. cuvinte) Amenințător (3). **7** *a* (Înv; d. cuvinte) Defăimător (16). **8** *a* (Înv) Trecător. **9** *smf* (Înv) Deșertăciune (1). **10** *a* (Înv) Nestatornic. **11** *a* (Înv) Aventurier (1). **12** *a* (Mol) Ușuratic. **13** *a* (Îvr; d. armată) Ușor înarmat. **14** *a* (Îvr; d. armată) Pregătit pentru intervenții rapide. **15-16** *a, av* (Reg) Îmbrăcat subțire.

sprințarnic, ~ă *a* [At: DLR / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***sprințar*** + *-nic*] (Reg) Sprințar (2).

sprințăret, ~eață *a* [At: GANE, ap. DDRF / V: (înv) ***~rențar~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***sprințar*** + *-eț*] **1-2** (Înv; șhp) (Cam) sprințar (5).

sprințăroi *sm* [At: CREANGĂ, O. 33 / Pl: ~ / E: ***sprințar*** + *-oi*] **1-2** (Șdp) Sprințar (1).

sprințăruș *sn* [At: DR. IX, 434 / Pl: ? / E: ***sprințar*** + *-uș*] (Reg) Uvulă.

sprit *sn* vz ***spirit***

sprit[1] *sn* vz ***șprit***[3]

sprit[2] *sn* vz ***șprit***[1]

sprit[3] *sn* vz ***șprit***[2]

sprițuială *sf* vz ***șprițuială***[2]

spronța *sm* vz ***șpronța***

spronțui *v* vz ***șpronțui***

sprue *sf* [At: DN[3] / P: *spru* / Pl: ? / E: fr, it, eg ***sprue***] Boală endemică de la tropice sau din zonele temperate, caracterizată prin diaree cronică, anemie etc.

sprunceană *sf* vz ***sprânceană***

spruncenat, ~ă *a* vz ***sprâncenat***

spruncenos, ~oasă *a* vz ***sprâncenos***

spudaxi *vt* [At: (a. 1808) IORGA, S. D. VIII, 44 / S și: *~acsi* / Pzi: *~xesc* / E: ngr ***σπουδάξω*** (aor. conj. ***σπουδάξω***)] (Grî) **1** A învăța. **2** (Pex) A instrui.

spudaxit, ~ă *a* [At: FILIMON, O. I, 122 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***spudaxi***] (Înv) Cultivat[2] (5).

spuietor, ~oare *a* vz ***spunător***

spuitor, ~oare *a* vz ***spunător***

spulbăra *v* vz ***spulbera***

spulbărătură *sf* vz ***spulberătură***

spulber *sn* [At: LB / Pl: *~e* / E: pvb ***spulbera***] **1** Spulberare (1). **2** (Pex) Ninsoare spulberată. **3** (Pex) Vânt puternic. **4** (Rar; fig) Nimicire. **5** (Rar; îe) **A merge în ~** A merge spre distrugere.

spulbera [At: DOSOFTEI, PS. 490/18 / V: (înv) ***~urbăra***, (reg) ***~băra*** / Pzi: *spulber* / E: ml ****expulverare*** cf *pulbere*] **1-2** *vtr* (C. i. praf, frunze, zăpadă etc.) A (se) ridica în vârtej și a se duce departe Si: *a (se) împrăștia, a (se) risipi*, (pop) *a (se) zburătăci*. **3** *vt* (C. i. locul pe care se face acțiunea; d. vânt, furtună etc.) A lăsa gol, fără frunze, vegetație, fără zăpadă etc. **4-5** *vtr* (Fig) A face să se rarefieze (sau a se rarefia) Si: *a (se) destrăma* (**5-6**), *a (se) împrăștia, a (se) răzbuna, a (se) risipi*, (înv) *a (se) răschira*, (reg) *a (se) vărzui*. **6-7** *vtr* (C. i. stări, sentimente, însușiri, relații abstracte etc.) A face prin violență să nu mai existe (sau a înceta să mai existe) Si: *a (se) desființa* (**1-2**), *a (se) destrăma* (**13**), *a (se) distruge* (**1-2**), *a (se) împrăștia, a (se) pierde, a (se) prăpădi, a (se) risipi, a (se) sfărâma*, (îvp) *a (se) sodomi, a (se) rapune, a (se) topi*, (pop) *a (se) fărâma, a (se) isprăvi*, (înv) *a (se) potrebi*, (grî) *a (se) afanisi*. **8** *vt* (C. i. oameni, armate) A face să nu mai existe (omorând, distrugând, lichidând etc.) Si: *a nimici*. **9** *vt* (C. i. oameni, armate) A face să fugă în toate părțile, în dezordine Si: *a împrăștia, a risipi, a vântura*, (înv) *a spârcui*[1] (**6**). **10** *vr* (Trs) A se supăra (**11**).

spulberabil, ~ă *a* [At: I. IONESCU, B. C. 425/26 / Pl: *~i, ~e* / E: ***spulbera*** + *-bil*] Care poate fi spulberat (**1**).

spulberare *sf* [At: DOSOFTEI, PS. 12/14 / Pl: *~rări* / E: ***spulbera***] **1** Ridicare în vârtej, de către vânt, furtună etc. a prafului, a frunzelor, a zăpezii etc. Si: *împrăștiere, risipire, spulber* (**1**). **2** (Înv; asr; fig) Nimicire.

spulberat, ~ă [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (reg) ***~bur~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***spulbera***] **1** *a* (D. praf, zăpadă, frunze etc.) Care este ridicat în vârtej de vânt, de furtună etc. și dus departe Si: *împrăștiat, risipit*, (rar) *spulberător*. **2** *a* (D. locuri) De pe care zăpada a fost împrăștiată de vânt. **3-4** *smf, a* (Înv) (Om) zăpăcit. **5-6** *smf, a* (Înv; fig) (Om) mânios. **7** *a* (Fig; d. stări, sentimente, relații, abstracte etc.) A cărui existență a fost oprită prin violență Si: *desființat*[2] (**1**), *destrămat*[2] (**3**), *distrus* (**1**), *pierdut, risipit*[2], *sfărâmat*[2], (pop) *fărâmat*[2] (**2**), *isprăvit*, (grî) *afanisit* (**1**). **8** *a* (Rar; d. vânt) Puternic. **9** *a* (Rar) Nimicit. **10** *a* (Îvr; d. ape) Ramificat. **11** *a* (Reg; d. oameni; csnp) Plin de bube.

spulberatic, ~ă *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***spulbera*** + *-atic*] (Pop) Nestatornic.

spulberător, ~oare *a* [At: MARIAN, Î. 357 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***spulbera*** + *-tor*] Spulberat (**1**).

spulberătură *sf* [At: MARIAN, D. 342 / V: (reg) ***~băr~, ~bur~, ~urbălă~*** / Pl: *~ri* / E: ***spulbera*** + *-ătură*] **1** Zăpadă, praf, frunze etc. împrăștiate de vânt. **2** (Pex; csc) Lucruri împrăștiate. **3** (Reg) Lamura făinii. **4** (Reg) Boală de piele care se prezintă sub formă de furuncule, erupții, pete roșii, bășicuțe etc. însoțite de mâncărime Si: (pop) *spurc* (**4**), *spurcat*[1] (**6**), *spurcăciune* (**2**), (îrg) *spuză* (**13**). **5** (Bot; Buc) Dumbeț (*Teucrium chamaedrys*).

spulberiș *sn* [At: (a. 1818) BUL. COM. IST. V, 299 / Pl: ? / E: ***spulbera*** + *-iș*] **1** (Reg) Viscol. **2** (Reg) Troian[1] de zăpadă. **3** (Îrg) Pământ neroditor.

spulberos, ~oasă *a* [At: BUDAI-DELEANU, T. V. 44 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***spulbera*** + *-os*] (Îvr) **1-3** Care poate fi spulberat (**1, 3-4**).

spulburat, ~ă *a* vz ***spulberat***

spulburătură *sf* vz ***spulberătură***

spuldării *sfp* vz ***spâldarii***

spulichi *v* vz ***spirlichea***

spuma [At: ANON. CAR. / V: *~mi* / Pzi: *~mez* / E: ***spumă***] **1** *vi* (D. săpun, detergenți etc.) A face spumă (**1**) Si: *a spumega* (**1**), (rar) *a clăbuci* (**2**), (îvr) *a spumui* (**1**). **2-4** *vtri* (D. lichide, ape etc.) A se umple de spumă (**2-3**) Si: *a spumega* (**2-3**), (rar) *a clăbuci* (**3**), (îvr) *a spumui* (**2**). **5** *vi* (Reg; complementul este barba) A săpuni (**1**). **6** *vi* (D. animale, mai ales d. cai) A se acoperi de spumă (**6**) Si: *a asuda* (**1**), *a se înspuma, a spumega* (**5**). **7** *vi* (D. oameni, animale etc.) A saliva abundent (de boală, de furie etc.), sub formă de spumă (**1**) Si: *a spumega* (**6**), (reg) *a face spumar* (**1**) *la gură*. **8** *vi* (Fig; d. oameni, mulțimi etc.) A se înfuria peste măsură Si: *a se dezlănțui* (**4**), *a spumega* (**7**). **9** *vi* (Fig; d. oameni, mulțimi etc.) A-și da curs liber Si: *a se dezlănțui* (**5**), *a spumega* (**8**). **10** *vr* (Înv; d. albuș) A se transforma în spumă (**1**). **11** *vt* (C. i. mâncăruri, lichide date în fiert ori fermentate) A curăța de spumă (**17**) Si: *a spumui* (**3**). **12** *vr* (Olt; d. rufe) A se uza.

spumant, ~ă [At: ARGHEZI, T. C. 83 / Pl: *~nți, ~e* / E: ***spumă*** + *-ant* cf it *spumante*] **1** *a* Care face spumă (**1**) Si: *spumat* (**1**), *spumos* (**1**). **2** *a* (D. vinuri) Care face spumă (**1**) când este deschisă sticla și se toarnă în pahar, datorită unor procedee de saturare cu bioxid de carbon Si: *înspumat, spumos* (**4**). **3** *sm* Substanță care, dizolvată într-un lichid, favorizează formarea spumelor (**1**) stabile Si: (rar) *spumogen* (**3**). **4** *sm* Soluție care conține un spumant (**3**).

spumar *sn* [At: MERA, ap. CADE / Pl: ? / E: ***spumă*** + *-ar*] (Trs) **1** Spumă (**1**). **2** (Îe) **A face ~ la gură** A face spumă (**8**) la gură.

spumare *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~mări* / E: ***spuma***] **1** Producere de spumă (**1**) Si: *clăbucire, spumegare* (**1**), (nob) *spumeg* (**1**). **2** Umplere de spumă (**1**) a unui lichid Si: *clăbucire, spumegare* (**2**), (nob) *spumeg* (**2**). **3** Proprietate a unor substanțe de a produce spumă (**1**). **4** Acoperire cu spumă (**6**) Si: *asudare* (**1**), *înspumare, spumegare* (**5**). **5** Salivare abundentă (de boală, de furie etc.) în formă de spumă (**8**) Si:

spumegare (6). 6 (Fig) Înfuriere peste măsură Si: *dezlănțuire* (3), *spumegare* (7), (nob) *spumeg* (5). 7 (Pex) Furie (1).

spumariță *sf* [At: BORZA, D. 156 / Pl: *~te* / E: ***spumă*** + *-ariță*] (Bot; reg) Săpunariță (*Saponaria officinalis*).

spumat, ~ă *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***spuma***] 1 (D. lichide) Spumant (1). 2 (D. ape, valuri) Plin de spumă (1) Si: *înspumat, spumegat²* (1), *spumegând* (1), *spumegător* (1), (rar) *spumatic*, (îrg) *spumegos, spumos* (2). 3 (D. animale, mai ales d. cai sau d. corpul lor) Plin de spumă (6) Si: *asudat²* (1), *înspumat, spumegat²* (3), (rar) *spumatic* (2), *spumos* (14), (pop) *spumegând* (2). 4 (D. oameni sau animale) Cu gura plină de spumă (8) Si: *spumegat²* (4), (reg) *spumos* (15).

spumatec, ~ă *a* vz ***spumatic***

spumatic, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~tec*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***spumă*** + *-atic*] (Rar) 1 (D. ape, valuri etc.) Spumat (2). 2 (D. animale, mai ales d. cai sau d. corpul lor; îf *spumatec*) Spumat (3).

spumă [At: CORESI, EV. 76 / Pl: *~me* / E: ml ***spuma***] 1 *sf* Strat albicios cu bule de aer, format la suprafața unui lichid agitat Si: *clăbuc* (1), *spumegare* (4), (reg) *spumuială* (1). 2 *sf* Sistem dispers dintr-un lichid cu bule de gaz separate între ele prin particule fine din mediul lichid Si: *spumegare* (2), (reg) *spumuială* (2). 3 *sf* (Reg; îs) *~ de lemn* Sevă (1). 4 *sf* (Îc) **~-de-mare** Rocă vulcanică, cu granulație fină, foarte poroasă, mai ușoară ca apa, formată prin degajare de gaze la răcirea lavei și folosită ca material de construcție, ca abraziv etc. Si: *piatră ponce*, (înv) *piatră-spumoasă*. 5 *sf* (Ban) Burete de șters tabla. 6 *sf* Sudoare ca spuma (1) care acoperă corpul unor ființe, de obicei al cailor, la efort fizic mare Si: *clăbuc* (5), (reg) *sudoare*. 7 *sf* (Bot; reg; îc) **~ma-calului** Săpunariță (*Saponaria officinalis*). 8 *sf* (Spc) Salivă ca spuma (1) care se prelinge din gură Si: *bale, clăbuc*, (reg) *sclabuc, spumar* (1), *spumegar* (1). 9 *sf* (D. oameni, animale etc.; îe) **A face ~** (sau **~me**) **la gură** A spuma (6). 10-11 *sf* (Pex; d. oameni, mulțimi etc.; îae) A spuma (7-8). 12 *sf* (Adesea urmat de determinările „de săpun", „săpunului") Spumă (1) pe care o face săpunul amestecat cu apă Si: *clăbuc* (2), *săpun, săpuneală*. 13 *sf* (Rar) Frișcă bătută. 14 *sf* (Spc; șîs *~ de albuș, ~ de ou*) Albuș de ou bătut până se face spumă (1). 15-16 *a, av* (Care este bătut) până se face spumă (1). 17 *sf* Strat care se ridică deasupra la fiertul unor alimente sau lichide și care de obicei se îndepărtează. 18 *sf* (Îs) *~ de drojdie* (sau *de drojdioară*) Băutură alcoolică preparată prin distilarea drojdiei de vin. 19-20 *sf* (Îas) (Conținutul unui) pahar cu spumă (18). 21 *sf* (Reg; îs) *~ de prune* Magiun de prune. 22 (Pop) Caimac de pe lapte. 23 *sf* (Reg) Smântâna care iese din urdă. 24 *sf* (Pop) Smântână (1). 25 *sf* (Pop; reg; șîs *~me albe*) Floare la vin. 26 *sf* (Fig; de obicei urmat de determinări în genitiv care arată felul) Ceea ce este considerat mai curat, mai bun, mai ales etc. Si: *cremă* (5), *floare* (119), *lamură*. 27 *sf* (Reg; îs) *~ma făinii* Lamură (la făină). 28 *sf* (Fig; esc) Partea coruptă, declasată a societății Si: *drojdie* (15), *pleavă, plevușcă¹, scursoare, scursură*, (rar) *scurs¹*.

spumăgos, ~oasă *a* vz ***spumegos***

spumări *vt* [At: GLOSAR REG. / Pzi: *~resc* / E: ***spumă*** + *-ări*] (Reg) A aduna smântâna de pe oalele puse la prins.

spumăriță *sf* [At: BUJOREANU, B. L. 358 / Pl: *~țe* / E: ***spumă*** + *-ăriță*] (Bot; reg) Stupitul-cucului (*Cardamine pratensis*).

spumătoare *sf* [At: BREZOIANU, A. 587/24 / Pl: *~ori* / E: ***spuma*** + *-ătoare*] (Înv) Spumieră.

spumeală *sf* [At: BRANDZA, FL. 123 / Pl: *~eli* / E: ***spuma*** + *-eală*] (Bot; reg) Stupitul-cucului (*Cardamine pratensis*).

spumeg *sn* [At: COȘBUC, AE. 104 / Pl: ? / E: pvb ***spumega***] (Nob) 1-6 Spumegare (1-4, 7-8).

spumega [At: (a. 1773) GCR II. 90/10 / Pzi: *spumeg* / E: ***spumă*** după *fumega, rumega*] 1 *vi* A spuma (1). 2-3 *vtrp* A (se) spuma (2-3). 4 *vi* (Fig) A fi plin de elan. 5-8 *vi* A spuma (5-8).

spumegai *sn* [At: GALACTION, O. A. II, 32 / Pl: ? / E: ***spumeg*** + *-ai*] (Nob) Spumă (1) murdară și urâtă.

spumegar *sn* [At: ALR I, I 112/103 / Pl: ? / E: ***spumega*** + *-ar*] 1 (Trs) Spumă (8). 2 (Reg) Floare la vin.

spumegare *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~gări* / E: ***spumega***] 1-2 Spumare (1-2). 3 (Ccr) Apă care spumegă (1). 4 (Pex; ccr) Spumă (1). 5-8 Spumare (4-7).

spumegat¹ *sn* [At: GHICA, C. E. II, 59 / Pl: *~uri* / E: ***spumega***] (Rar) 1-4 Spumegare (1-4).

spumegat², ~ă *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***spumega***] 1 Spumat (2). 2 (D. ploi) Torențial. 3-4 Spumat (3-4).

spumegător, ~oare [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~i, ~oare* / E: ***spumega*** + *-tor*] 1 *a* Spumat (2). 2 *sm* (Îvr; îs) *~ de mare* Pirat.

spumegând, ~ă *a* [At: DDRF / Pl: *~nzi, ~e* / E: ***spumega***] 1-2 Spumat (2-3).

spumegos, ~oasă *a* [At: HELIADE, L. B. I, 9/14 / V: ***~măg~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***spumega*** + *-os*] (Îrg; d. ape, valuri etc.) Spumos (2).

spumi *v* vz ***spuma***

spumieră *sf* [At: DM / P: *~mi-e~* / Pl: *~re* / E: ***spumă*** + *-ieră*] Lingură plată, găurită, pentru îndepărtat spuma (17) mâncărurilor care fierb Si: (înv) *spumătoare*, (reg) *chepcea*.

spumiță *sf* [At: PĂCALĂ, M. R. 142 / Pl: *~țe* / E: ***spumă*** + *-iță*] (Reg) Nasture mic de porțelan.

spumogen, ~ă [At: DER / Pl: *~i, ~e* / E: ***spuma***, pan *fumigen*] 1-2 *sn, a* (Substanță) care acționează ca stabilizator de spumă (2) la extinctoare. 3 *sm* (Rar) Spumant (3).

spumos, ~oasă [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***spumă*** + *-os*] 1 *a* Spumant (1). 2 *a* (D. ape, valuri etc.) Spumat (2). 3 *a* (Înv; îs) *Piatră ~oasă* Spumă-de-mare. 4-5 *sn, a* (Vin) spumant (2). 6 *a* (D. roci, preparate culinare etc.) Care are consistența și aspectul structural al spumei (1). 7 *a* (Pex) Pufos. 8-9 *a, av* (Care este) ca spuma (1) de alb, de transparent, de fin etc. Si: *diafan* (2), *fin¹* (2), *străveziu, vaporos*. 10-11 *a, av* (Fig; d. felul de a se exprima al oamenilor sau d. manifestările, creațiile etc. lor) (Care este) plin de vervă, colorat și scânteietor. 12-13 *a, av* (Rar) Exuberant (3). 14 *a* (Rar) Spumat (3). 15 *a* (Trs; d. oameni sau d. animale) Spumat (4).

spumozitate *sf* [At: DN³ / Pl: *~tăți* / E: ns cf fr *spumosité*] (Liv) Calitatea de a fi (foarte) spumos (1).

spumui [At: BUZNEA, P. V. 134/4 / Pzi: *~esc*, (reg) *spumui* / E: ***spumă*** + *-ui*] 1-2 *vii* A spuma (1-2). 3 *vt* A spuma (11). 4 *vt* (Mun; c. i. rufe) A spăla cu mult clăbuc. 5 *vt* (Mun; pex; c. i. rufe) A albi (10). 6 *vt* (Reg; fig) A certa (1).

spumuială *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ieli* / E: ***spumui*** + *-eală*] 1-2 (Reg) Spumă (1-2). 3 (Mun) Cantitate mică din ceva. 4 (Reg) Spălare cu multă spumă (12) Si: *spumuit¹* (6). 5 (Reg; pex) Albire (5). 6 (Mun; fig) Ceartă (9).

spumuit¹ *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***spumui***] (Mun) 1-4 Spumuială (3-6).

spumuit², ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***spumui***] 1 (Mun; Olt; d. țesături) Rărit. 2 (Mun; Olt; d. țesături) Uzat. 3 (Reg; d. rufe) Spălat cu mult clăbuc. 4 (Reg; pex; d. rufe) Albit² (2). 5 (Mun; fig) Certat² (3).

spumulică *sf* [At: GL. OLT. / Pl: ? / E: ***spumă*** + *-ulică*] 1-2 (Reg; șhp) Spumușoară (1-2).

spumușoară *sf* [At: POLIZU / Pl: *~re* / E: ***spumă*** + *-ușoară*] 1-2 (Rar; șhp) Spumă (1) (redusă).

spumuță *sf* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: ***spumă*** + *-uță*] (Reg) Smântână (1).

spun *sm* vz ***spânz¹***

spunător, ~oare [At: PSALT. HUR 88ᵛ/6 / V: ***sponiet~, ~uit~, ~uiet~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***spune*** + *-tor*] (Înv) 1 *sm* Propovăduitor. 2 *a* Revelator. 3 *sm*, rar. *sf* Povestitor. 4 *sn* (Grm; înv) Cazul prepozițional. 5 *smf* Persoană care dezvăluie o taină. 6 *sn* (Mat) Exponent (3).

spuncă *sf* vz ***sparcă***

spune [At: PSALT. HUR. 17ᵛ/19 / V: (înv) *~a*, ***spone*** / Pzi: *spun*, (îvp) *spui*, 4 (reg) *spunem*, 5 *spunet*, 6 ~ / Ps și: 1 (înv) *spuș, ~ușu*, (reg) *~unsei, spusai, spușei*, 2 *spusaș, spuseși*, 3, 6 (reg) *spusera*, 4 (îrg) *spusem*, (reg) *spuserăm, spusem* (A și: *spusem*), *spuseram*, 5 (reg) *spuseți, spuserăț* (A

și: *spuserăț*) / Cj și: (îvp) *să spui*, 3 (înv) *să spune*, 3, 6 *să spuie* / Grz și: (reg) *spunâu*, (îvp) *spuind*, (înv) *spunindu*, (reg) *spuint*, *spuiu* / Par și: (reg) *spuns* / E: ml **exponere**] **1** *vt* (Înv) A indica. **2** *vt* (C. i. cereri) A înainta. **3** *vr* (Înv) A se înfățișa. **4** *vt(a)* A exprima prin viu grai Si: *a rosti*[1], *a scoate*, *a vorbi*, *a zice*, (pop) *a cuvânta* (1), *a glăsui* (4), *a grăi* (1), (înv) *a glăsi* (5), *a slobozi*, *a vorovi*. **5** *vt* (Îe) **Ce să spun...** Formulă care exprimă dezacordul sau rezerva față de cineva sau ceva sau față de cele relatate de interlocutor. **6** *vt* (Fam; îe) **Nu mai ~!** (sau **ce spui!**) Formulă care exprimă mirarea și neîncrederea față de cele spuse de cineva. **7** *vt* (C. i. sunete, silabe, cuvinte) A emite cu ajutorul organelor vorbirii Si: *a articula* (3), *a pronunța*, *a scoate*, *a vorbi*, *a zice*, (reg) *a blești*. **8** *vt* A răspunde. **9** *vt* (Fam; îe) **Mai ~ ceva!** Se zice când cineva consideră că cele relatate de el sau de altcineva nu pot fi răsturnate de nici un argument. **10** *vt* A reda cu voce tare (din memorie) un text, eventual în versuri Si: *a declama* (2), *a recita*, *a zice*, (rar) *a debita*[1] (3), (pop) *a cuvânta* (16), (îvr) *a recitălui*. **11** *vt(a)* (Înv) A citi (2). **12** *vt* (Cu pronumele în dativ) A-și vorbi sieși. **13** *vt(a)* (Pex) A gândi (1). **14-15** *vtrm* (D. gânduri, idei, judecăți sau opinii, știri etc.) A (se) aduce la cunoștință prin cuvinte Si: *a arăta* (6), *a comunica* (1), *a enunța* (1), *a exprima* (1), *a expune* (1), *a formula* (2), *a indica*, *a împărtăși*, *a prezenta*, *a relata*, *a revela*, *a servi*, *a transmite*, *a zice*, (îrg) *a porunci*, (înv) *a parastisi*. **16** *vt(a)* (Pop; îe) **A ~ de la ficați** A exprima cu multă participare și amărăciune. **17** *vt(a)* (Pop; îe) **A ~ drept ca funia în sac** A minți. **18** *vt* (Pop; îe) **A-i ~ cuiva inima** A presimți. **19** *vt* (Îe) **A-și ~ cuvântul** A-și exprima părerea în legătură cu ceva. **20** *vt* (Îae) A-și arăta efectele. **21** *vt* (Îae) A avea un anumit rezultat. **22** *vt* (Îe) **A-i ~ cuiva una și bună** A-i comunica cuiva ceva interesant, surprinzător. **23** *vt* (Îe) **A-i ~ (cuiva) una** A se exprima dezagreabil față de cineva. **24** *vt(a)* (Îe) **A ~ din** (sau **de la**) **inimă** A exprima cu multă sinceritate. **25** *vt* (Înv) A propovădui. **26** *vt* (Îrg) A prevesti. **27** *vt(a)* (Rar) A semnifica (1). **28** *vt(a)* (Rar) A atrage atenția. **29** *vt(a)* (Rar; pex) A certa (1). **30** *vt* (Îvp) A descrie (1). **31** *vt* (Îvp) A explica (1). **32** *vt* A comunica cu tărie idei, păreri etc. Si: *a afirma* (3), *a declara* (2). **33** *vt* (Pex) A avea convingerea nejustificată că... Si: *a pretinde*, *a susține*, (înv) *a pretendarisi*, (îvr) *a pretendui*. **34** *vt* A comunica autoritar, prin cuvinte, să se facă întocmai ceva Si: *a cere* (25), *a comanda* (1), *a dispune* (3), *a ordona*, *a porunci*, *a zice*, (înv) *a hotărî* (6), *a orândui*, *a opri*. **35** *vt(a)* A comunica prin cuvinte, detaliat și, de obicei, într-o desfășurare gradată și unitară Si: *a expune* (1), *a istorisi*, *a povesti*, *a relata*, (liv) *a nara*, (înv) *a parastisi*, (frî) *a raconta* Vz *a arăta*, *a descrie*, *a înfățișa*, *a prezenta*. **36** *vt* (Pfm; îe) **A ~ (câte) verzi și uscate** (sau **moși pe groși, vrute și nevrute, gogoși, brașoave, cai verzi pe pereți, câte și mai multe**) A pălăvrăgi. **37** *vt* (Pfm; îe) **A (o) ~ și morților** (sau **și la morți**) Se zice când cineva trece printr-o spaimă foarte mare, printr-o situație foarte dificilă. **38** *vt* (Liv; fam; d. autori sau scrieri, texte etc.) A scrie. **39** *vt* (Liv; fam; pex; d. scrieri, texte etc.) A cuprinde (44). **40** *vt* (Rar) A evoca (1). **41** *vt* (C. i. gânduri, sentimente etc. ascunse sau fapte, întâmplări, situații etc.) A arăta prin cuvinte deschis și fără să omită sau să modifice ceva Si: *a declara* (5), *a destăinui* (3), *a dezvălui* (3), *a divulga* (1), *a împărtăși*, *a mărturisi*, *a revela*, *a zice*, (îvp) *a dezveli* (8), (pop) *a cuvânta* (14), (înv) *a mărturi*, *a propovădui*, (reg) *a deveghea* (1). **42** *vt* (Îvp; fam; pex; c. i. oameni) A pârî. **43** *vr* (Înv) A se spovedi (2). **44** *vt* A numi[1]. **45** *vt(a)* A i se adresa cuiva cu un nume, o denumire, un titlu, un calificativ etc. Si: *a chema* (19), *a denumi* (2), *a intitula*, *a numi*[1], (îrg) *a număra*[2], (înv) *a grăi* (8), *a nomina*, *a numeri*, *a pomeni*, *a titlui*. **46** *vt* (Spc) A da cuiva o poreclă Si: *a porecli*, *a supranumi*, (reg) *a nunăși*, *a policrări*. **47** *vt(a)* A i se adresa cuiva cu o poreclă Si: *a porecli*, *a supranumi*, (reg) *a nunăși*, *a policrări*. **48** *vt* (Îe) **A ~ lucrurilor pe nume** A se exprima direct, fără menajamente. **49** *vt* (Pfm; îe) **Să nu-mi mai spui** (sau **~ți, ~nă**)... Formulă prin care cineva întărește adevărul celor afirmate de el. **50** *vt* (Pfm; îae) Formulă prin care cineva se angajează să înfăptuiască ceva. **51** *vt(a)* (Liv; fig; pex) A cânta (1).

spunea *v* vz ***spune***

spunent *s* [At: HELIADE, A. I 1/28 / Pl: ? / E: it ***esponente***] (Mat; înv) Exponent (3).

spunere *sf* [At: COD. VOR.[2] 54r/1 / Pl: *~ri* / E: ***spune***] **1** (Rar) Rostire. **2** Declanșare (1). **3** (Înv) Citire (2). **4** (Înv) Răspuns[2]. **5** Aducere la cunoștință prin cuvinte Si: *arătare* (5), *comunicare* (1), *enunțare* (2), *expunere* (1), *exprimare* (2), *formulare* (2), *indicare*, *împărtășire*, *prezentare*, *relatare*, *servire*, *transmitere*, *zicere*, (rar) *revelare*, *spusă* (5), (înv) *porostișare*. **6** (Înv; pex) Veste. **7** (Înv) Propovăduire. **8** (Înv; pex) Predică. **9** (Înv) Prevestire. **10** (Îvp) Proverb. **11** (Rar) Afirmare (3). **12** (Pex) Pretenție. **13** (Asr) Relatare. **14** (Rar) Exprimare (1). **15** (Rar) Dezvăț. **16** (Pex) Denunț (1). **17** (Rar) Numire. **18** (Liv) Cântec (1).

spunta *vi* [At: HELIADE, O. I, 215 / Pzi: *spunt* / E: it ***spuntare***] (Iți) A se ivi.

spunț *sm* vz ***spânz***[1]

spunz *sm* vz ***spânz***[1]

spur *sm* vz ***șpur***[1]

spurbălătură *sf* vz ***spulberătură***

spurbăra *v* vz ***spulbera***

spurc [At: MAIOR, IST. 61/17 / Pl: *~uri* sn, *~rci* sm / E: ml ***spurcus***] **1** *sn* (Reg) Excrement de om sau de animal Si: *scârnavie*, (îvp) *scârnă*, (pop) *spurcăciune* (5), (reg) *scârnav*, *spurcat*[1] (4). **2** *sn* (Olt; Trs; urmat de determinări la plural introduse prin *pp* „de", care arată felul) Mulțime. **3** *sn* (Reg) Scurgere la femei după naștere. **4** *sn* (Pop) Nume dat mai multor boli de piele, care se prezintă sub formă de urticarie, coșuri, furuncule etc. Si: (pop) *spurcat*[1] (6), *spurcăciune* (2), (reg) *spulberătură* (4). **5** *sn* (Ban) Un fel de bube la ugerul vacilor. **6** *sn* (Trs) Reumatism. **7** *sm* (Reg) Lup. **8** *sm* (Ban; Trs) Șoarece. **9** *sm* (Reg) Diavol (1).

spurca [At: COD. VOR.[2] 62r/14 / Pzi: *spurc* / E: ml ***spurcare***] **1** *vt* (Îvp) A murdări cu excremente sau urină. **2** *vt* (Fig; pgn) A întina. **3** *vt* (Mai ales în concepțiile religioase) A pângări lucruri considerate sacre. **4** *vr* (Îvp) A-și evacua excrementele sau urina (murdărindu-se sau murdărind în jur). **5** *vt* (Pop; c. i. veselă sau mâncăruri gătite, apă potabilă sau surse de apă) A atinge de ceva murdar, scârbos etc., făcându-l impropriu pentru utilizare sau consum. **6-7** *vtr* (Fig) A deveni sau a face să devină impur prin atingerea, ingurgitarea etc. unor lucruri scârboase, murdare ori considerate impure. **8** *vt* A degrada prin amestec cu o substanță străină. **9** *vt* (Îvp; fig) A înjura. **10** *vt* (Îvp; fig) A batjocori (1). **11** *vr* (Înv) A se împreuna. **12** *vt* A silui. **13** *vt* A necinsti. **14** *vt* (Înv; îe) **A ~ patul cuiva** A avea relații sexuale cu soția sau amanta tatălui ori cu alte femei care sunt rude apropiate. **15** *vr* (În practica creștină) A mânca de dulce în timpul postului Si: *a (se) pângări*. **16** *vt* (C. i. zile de post) A încălca prescripțiile bisericii referitoare la zilele de post. **17** *vt* (Îc) **~că-miercuri** Persoană care nu ține posturile Si: (pop) *letin*. **18** *vt* (Pex; îac) Păgân. **19** *vr* (Pfm; fig) A se deprinde cu sau la ceva nepermis Si: (fam) *a se dedulci* (1), *a se nărăvi*. **20-21** *vtr* (Pop) A gusta sau a face pe cineva să guste în cantitate foarte mică. **22** *vt* (În credințele populare; d. cuc, d. pupăză sau d. alte păsări cântătoare ori d. animale nou-născute) A face să nu-i meargă bine toată ziua (sau tot anul) cuiva care a auzit cucul, pupăza etc. cântând sau a văzut animale nou-născute. **23** *vt* (Pop) A atinge în treacăt. **24** *vi* (Pop; îe) **Nici nu ~că pe lângă ...** Nici nu seamănă cu... **25** *vi* (Reg; la jocurile de copii) A greși (1). **26** *vt* (Îe) **A o ~** A eșua într-o acțiune. **27** *vt* (Îae) A fugi (1).

spurcaci *sm* [At: MARIAN, O. II, 278 / V: ***spâr~*** / Pl: ~ / E: ***spurc*** + *-aci*] **1** Pasăre migratoare de stepă, înrudită cu dropia, de mărimea unei găini, cu spatele de culoare brună și cu pântecele alburiu Si: *dropie mică*, *dropiță mică*, *spurcoaică* (1), (reg) *spârchică* (*Otis tetrax*). **2** (Olt; Mun) Burete de pădure, comestibil, lăptos, cu miezul și cu lamele roșii, nedefinit mai îndeaproape.

spurcare *sf* [At: VALIAN, V. / Pl: *~cări* / E: ***spurca***] **1** (Îvp) Murdărire cu excremente sau cu urină Si: *spurcat*[1] (1). **2** (Fig) Pângărire. **3** (Pop) Evacuare a excrementelor și a urinei Si: *spurcat*[1] (3). **4** (Fig) Impuritate morală Si: *spurcat*[1] (9). **5** (Pop) Insultă. **6** (În practica creștină) Renunțare

de a mai mânca de post Si: *spurcat[1]* (11). 7 (Pfm) Deprindere cu sau la ceva nepermis Si: (fam) *dedulcire* (1), *nărăvire*, (pop) *spurcat[1]* (12).

spurcat[1] *sn* [At: GOROVEI, CR. 164 / Pl: ? / E: ***spurca***] **1-3** Spurcare (1-3). **4** (Cer) Spurc (1). **5** (Îe) **A-l trece pe cineva ~ul** A se scăpa (pe sine). **6** Spurc (4). **7** (Med; Mun) Antrax (2). **8** (Ban) Umflătură la pulpa vacii. **9-12** Spurcare (4-7).

spurcat[2]*, ~ă** [At: COD. VOR.[2] 86[v]/6 / A și: *~pur~* / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***spurca] **1** *a* (Îvp) Murdar de excremente sau urină. **2** *a* (Pex) Scârbos (3). **3** *a* (Pop; îe) **A fi fiere ~ă** A fi om rău. **4** *sf* (Îe) **A vorbi curate și ~e** A pălăvrăgi. **5** *a* (Buc; d. oameni sau d. corpul lor) Bubos (1). **6** *a* (În concepțiile religioase) Pângărit. **7** *a* (Îvp; d. vase de gătit, d. surse de apă potabilă, d. alimente etc.) Care a devenit impur prin atingere cu ceva scârbos, murdar ori considerat impur. **8** *a* (Îvp) Degradat prin amestec cu o substanță străină. **9-10** *smf, a* (Înv) (Care este) carnal. **11-12** *smf, a* (Înv; pex) Desfrânat (6-7). **13** *a* (D. oameni, d. manifestările lor) Care contravine perceptelor religioase sau morale. **14** *a* (Pgn) Plin de păcate. **15** *a* (Îvp; pex) Nelegiuit. **16** *a* (Îvp; pex) Odios. **17** *a* Care este interzis de biserică în timpul postului. **18** *a* (D. animale) A căror carne nu este permis (de biserică) să se mănânce Si: (înv) *necurat*. **19** *a* (Pex, d. animale) Fioros (1). **20** *sma* (Reg; șîs *~ul ăl mic*) Lup. **21** *sma* (Trs; șîs *~ul ăl mare*) Urs. **22-23** *a, av* (D. limbaj, cuvinte) Indecent. **24** *a* (Îe) **A fi ~ la gură, a avea o gură ~ă** A vorbi trivial. **25** *sma* (Reg) Diavol (1). **26** *sfa* (Buc) Diavoliță (1). **27** *a* (Îvp) Păgân. **28** *a* (Îe) **A fi liftă ~ă** (sau **de nație ~ă**) A fi de altă religie decât cea ortodoxă. **29** *a* (Îae) A fi om rău.

spurcăcine *sf* vz ***spurcăciune***

spurcăciune *sf* [At: COD. VOR.[2] 57[r]/5 / V: (îvr) ***~cine*** / Pl: *~ni* / E: ***spurca*** + *-ăciune*] **1** (Înv; pfm) Murdărie (1). **2** (Pop) Spurc (4). **3** (Asr; fig) Faptă care contravine perceptelor religioase sau morale. **4** (Fig; pgn) Murdărie. **5** (Pop) Spurc (1). **6** (Înv) Relație sexuală nepermisă între rude de sânge sau prin alianță. **7** (Îvp; pfm) Animal dezgustător, a cărui carne nu se mănâncă. **8** (Îvp; pfm; pex) Monstru. **9** (Reg; spc) Lup. **10** Persoană dezgustătoare, respingătoare prin comportamentul său. **11** (Olt) Duh rău. **12** (Asr) Păgân.

spurcăilă *sfs* [At: ȘEZ. VI, 131 / E: ***spurca*** + *-ilă*] (Buc) Diavol (1).

spurcăni *vt* [At: PAȘCA, GL. / Pzi: *~nesc* / E: ***spurca*** + *-ăni*] (Reg) A insulta.

spurcășag *sn* [At: ALR II/I supl. h 9 / V: ***~rșag*** / Pl: *~uri* / E: ***spurca*** + *-șag*] (Trs) Excrement de om.

spurcător, ~oare *a, smf* [At: NEAGOE, ÎNV. 18/7 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***spurca*** + *-ător*] **1-2** (Înv) Pângăritor.

spurcătenie *sf* [At: T. POPOVICI, SE. 271 / Pl: *~ii* / E: ***spurcat[2]*** + *-enie*] (Rar) **1** Obscenitate. **2** Înjurătură.

spurcoaică *sf* [At: J. CIHAC, I. N. 108/14 / Pl: *~ice* / E: ***spurc*** + *-oaică*] **1** (Orn) Spurcaci (1) (*Otis tetrax*). **2** (Reg) Diavoliță (1).

spurcoaie *sf* [At: GR. S. VI, 147 / Pl: ~ / E: ***spurc*** + *-oaie*] (Ban) Diavoliță (1).

spurcoi *sn* [At: TEAHA, C. N., 266 / Pl: *~oaie* / E: ***spurc*** + *-oi*] (Trs) Furuncul.

spurdalnic *sm* [At: ȘEZ. XXI, 79 / Pl: ? / E: *s* + ***purdalnic***] (Reg) Diavol (1).

spurdat, ~ă *a* [At: ECONOMIA, 38/2 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***spurdă***] (Îvr) Risipit[2].

spurdă *sfs* [At: MAT. FOLK. 1 496 / E: *s-* + ***purdă***] (Reg) Praf.

spureancă *sf* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: ***spur*** + *-eancă*] (Reg) Fiică nelegitimă.

spureaucă *sf* vz ***șpureaucă***

spurichea *v* vz ***șpirlichea***

spuriu[1] *sm* vz ***șpur[1]***

spuriu[2] *sn* vz ***șpuriu[2]***

spuroaică *sf* vz ***șpuroaică***

spurșag *sn* vz ***spurcășag***

spus *sn* vz ***spusă***

spusă *sf* [At: PSALT. 31 / V: (asr) ***spus*** (Pl: *~suri*) / Pl: *~se* / E: ***spune***] **1** (Rar) Indicație. **2** Ceea ce e exprimat prin viu grai Si: *zisă*, (îvr) *spusăciune*, *spusătură*. **3** (Pex) Cuvinte. **4** Pronunțare. **5-6** Spunere (5, 7). **7** (Îvp; pfm) Afirmație (3). **8** (Înv; pfm; pex) Povestire. **9** (Reg) Pâră.

spusăciune *sf* [At: FM (1846), 86[1]/23 / Pl: *~ni* / E: ***spus*** + *-ăciune*] (Îvr) Spusă (2).

spusătură *sf* [At: FM (1846), 86[1]/123 / Pl: *~ri* / E: ***spus*** + *-ătură*] (Îvr) Spusă (2).

spusc *s* [At: ANTIPA, F. I. 77 / Pl: ? / E: rs ***спуск***] (Reg) Zăgaz mobil la gardurile de prins pește Si: (reg) *călcătoare*.

spusoare *sf* [At: DDRF / Pl: *~ori* / E: ***spus*** + *-oare*] (Îvr) **1** Afirmație (3). **2** Povestire.

spută *sf* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~te* / E: lat ***sputum***] Secreție patologică a căilor respiratorii, eliminată din organism prin tuse Si: *expectorație* (1), *flegmă* (1), *scuipat[1]*.

sputnic *sm* [At: GL. nr. 206, 1/3 / S și: *~ik* / Pl: *~ici* / E: rs ***спутник***] Satelit artificial al Pământului (lansat înUniunea Sovietică).

spuza *v* vz ***spuzi***

spuzancă *sf* [At: CHEST. V, 153/72 / Pl: ? / E: ***spuză*** + *-ancă*] (Reg) Un fel de plăcintă făcută din mămăligă și coaptă în spuză (1).

spuzar [At: VAIDA / Pl: (1, 3-4) *~e* sn, *~uri* sn, (2) *~i* sm / E: ***spuză*** + *-ar*] **1** *sn* (Trs; Mar) Vătrai pentru jăratic. **2** *sm* (Reg) Organul genital al calului. **3** *sn* (Trs; Mar) Turtă de făină sau de mălai coaptă în spuză (1). **4** *sn* (Reg) Spuzeală (1).

spuză *sf* [At: PSALT. 17 / Pl: (rar) *~ze* / E: ml ***spodium*** cf alb *shpuzë*] **1** Cenușă fierbinte amestecată cu jăratic Si: (reg) *sperlă*. **2** (Pex) Jăratic. **3** (Îvr; îe) **A-și băga mâinile în ~** A risca. **4** (Reg; îe) **A da cu ~** (ori **cu cenușă**) **după cineva** A scăpa de cineva antipatic. **5** (Îe) **Tras prin ~** Foarte slab. **6** (Îe) **Va mai veni oala la ~** Se spune pentru a arăta nerecunoscătorului că poate va mai recurge la serviciile cuiva. **7** (Îe) **A fi cu ~za-n buză** A sărăci (3). **8-9** (Îe) **Parcă a dat cu capul prin ~** Se spune despre cineva neîngrijit sau trist. **10** (Îe) **A da cu ~ și a lua cenușă** A da un lucru fără valoare pe un lucru la fel de lipsit de valoare. **11** (Îvp; pfm; udp „de" sau, rar, în genitiv) Mulțime. **12** (Înv) Pâlc. **13** (Îrg) Spuzeală (1).

spuzătură *sf* [At: I. CR. IV, 149 / Pl: *~ri* / E: ***spuză*** + *-tură*] Spuzeală (1).

spuzeală *sf* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 244/28 / Pl: *~ele* / E: ***spuzi*** + *-eală*] **1** (Pop) Nume generic dat unor iritații ale pielii, unor erupții sub formă de pete roșii sau de bășicuțe, însoțite de mâncărime Si: (îvr) *spuză* (13), *spuzar* (4), *spuzitură*. **2** (Pop) Boală la ugerul vacilor, al oilor sau al bivolițelor, sub formă de ulcerații sau de bube mărunte. **3** (Rar; mai ales udp „de") Mulțime.

spuzenie *sf* [At: P. CONSTANT, R. 94 / Pl: *~ii* / E: ***spuză*** + *-enie*] (Pop; udp „de" sau, rar, în genitiv) Mulțime.

spuzi [At: CANTEMIR, HR. 273 / V: (reg) *~za* / Pzi: *~zesc* / E: ***spuză***] **1** *vr* (D. jăratic) A se transforma în spuză (1). **2-3** *vtrf* (Pop; d. oameni și mai ales d. părți ale corpului lor) A (se) umple de spuzeală (1). **4-5** *vtrf* (Pop; spc; d. oameni și mai ales d. părți ale corpului lor) A (se) irita. **6** *vr* (Reg; d. ugerul oilor, vacilor etc.) A se umple de spuzeală (2). **7-8** *vtr* (Pgn) A (se) umple de... **9** *vi* (Fig) A apărea în număr mare. **10** *vr* (Îvr) A se năpusti.

spuzime *sf* [At: N. COSTIN, LET. II, 100/35 / Pl: *~mi* / E: ***spuză*** + *-ime*] (Îvr) Mulțime.

spuzire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***spuzi***] (Pop) **1-2** Acoperire cu spuzeală (1-2). **3** (Pex) Iritație.

spuzit, ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***spuzi***] **1** Plin de spuzeală (1). **2** (Îvr) Spuzos (3). **3** (Reg; îs) *Vărsat* ~ Pojar. **4** (Udp „de", „cu") Plin.

spuzitură *sf* [At: DLR / Pl: *~ri* / E: ***spuzi*** + *-tură*] Spuzeală (1).

spuzuroi *sn* [At: ALR SN IV h 1 073/260 / Pl: ? / E: ***spuzar*** + *-oi*] (Reg) Azimă coaptă în spuză (1).

spuzos, ~oasă *a* [At: PISCUPESCU, O. 243/30 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***spuză*** + *-os*] **1** (Rar) Care are aspect de spuză (1). **2** (Îvr; îs) *Vărsatul (cel) ~* (sau *cel roșu* ori *purpur și ~*) Scarlatină. **3** (Îvr) Care produce iritații.

ss *i* vz ***st***

st *i* [At: VALIAN, V. / V: ***ss, st, tst*** / E: fo] (Adesea cu „s" repetat) Cuvânt prin care: **1-2** Se cere cuiva să facă sau să păstreze liniște Si: *taci, tăcere!*, (pop) *țist!*, (reg) *meclez*[1], (arg) *mucles!* Vz *pst!* **3** Se cere cuiva să nu mai spună nimic și să fie atent la ceva Si: *taci, tăcere!*, (pop) *țist!*, (reg) *meclez*[1], (arg) *mucles!* Vz *pst!*

sta [At: PSALT. HUR. 113[v]/13 / Pzi: *stau*, 2 *stai*, 3 *stă*, 4 *stăm*, 5 *stați*, 6 *stau* / Im: *stăteam*, (reg) *steteam*, (îvp) *stam*, 6 (îvp) *sta* / Ps: *statui*, (îrg) *stetei*, 4 (înv) *stătum* / Pc: *am stat*, (îvp) *am stătut*, 3 (înv) *au stătut*, 3 (pop) *are stătut* / Mp: *statusem*, (pop) *stasem*, (reg) *stetesem*, 6 (înv) *stătuse* / Cj: 3, 6 *să stea*, (reg) *să steie* / Imt: 2 *stai*, (îvp) *stăi*, (înv) *stă*, 5 *stați*, (îrg) *stareți* / Par: *stat*, (îvp) *stătut*; Grz: *stând*, (înv) *stătând* / E: ml ***stare***] **1** *vi* (Adesea în concurență cu „a ședea"; d. ființe sau d. vehicule aflate în mișcare) A se întrerupe din mers Si: *a se opri*, (înv) *a se popri*, (liv) *a staționa*, (reg) *a ședea*. **2** *vi* (Îe) **~i, că trag!** Formulă prin care cineva este somat să rămână pe loc. **3** *vi* (D. alimente; îe) **A-i ~ (cuiva) în gât** A-i rămâne blocat în gât, putând provoca moartea. **4** *vi* (Îae) A constitui un obstacol în calea cuiva zădărnicindu-i proiectele. **5** *vi* (Pex; îac) A deranja (6). **6** *vi* (Reg; îe) **A ~ în loc (de cineva)** A fi împiedicat de la o acțiune. **7** *vi* (Reg; la imperativ; cu valoare de interjecție) Cuvânt care se folosește pentru a opri oile. **8** *vi* (Reg; la imperativ; cu valoare de interjecție) Cuvânt care se folosește pentru a opri caii înhămați. **9** *vi* (La imperativ; și cu valoare de interjecție) Cuvânt prin care vorbitorul atrage atenția interlocutorului ori asistenței să (nu) continue sau să (nu) înceapă o acțiune, un proiect etc. **10** *vi* (Fam; îe) **Ia** (sau, reg, **ian, apoi**) **~i oleacă** (sau **puțin, puțintel, un pic, cu binișorul**), **~i, frate** (sau **frățioare, bre, mă**) Nu te grăbi. **11** *vi* (Îe) **~i** (sau **~ți**) **să-ți** (sau **să vă**) **explic** (sau **să vezi, să vedeți**, ori **să-ți, să vă spun**) Lasă (lăsați-mă) să-ți (să vă) explic. **12** *vi* (Înv; d. păsări) A se opri din zbor. **13** *vi* (D. ființe, procese aflate în desfășurare etc.) A se întrerupe dintr-o acțiune în curs Si: *a nu (mai) continua* (1), *a conteni* (1), *a se curma*[1] (9), *a înceta, a se opri, a se potoli*[1], (îvp) *a se ostoi*[2], (înv) *a se precurma*[1], (reg) *a se tinchi*[1]. **14** *vi* (Îe) **A-i ~ (cuiva) sângele în vine** A încremeni de frică. **15** *vi* (Îe) **A nu-i mai ~ (cuiva) gura** A vorbi întruna. **16** *vi* (Îae) A plânge întruna. **17** *vi* (D. aparate, mecanisme etc.) A-și întrerupe funcționarea Si: *a se opri*. **18** *vi* (Îrg; d. ființe, mai ales d. boi sau cai) A înceta să mai înainteze, din cauza epuizării. **19** *vi* (D. ființe sau vehicule) A fi nemișcat într-un loc Si: *a rămâne, a ședea*, (înv; pfm) *a stărui* Vz *a staționa*. **20** *vi* (D. ființe sau vehicule) A nu (mai) părăsi locul în care se află Si: *a rămâne, a ședea*, (înv; pfm) *a stărui* Vz *a staționa*. **21** *vi* (Îlv) **A ~ pe loc** A nu progresa. **22** *vi* (Fam; îlv) **A nu (putea) ~ locului** (sau **la un loc, pe loc**, reg, **în loc**) A alerga încoace și încolo. **23** *vi* (Fam; îal) A nu avea astâmpăr. **24** *vi* (D. oameni) A rămâne în inactivitate Vz *a lenevi*. **25** *vi* (Pop; d. oameni) A aștepta (1). **26** *vi* (D. oameni, popoare etc.) A petrece un timp undeva sau la ori cu cineva Si: *a ședea*. **27** *vi* (Îvp; îlv) **A ~ cu cineva, a ~ laolaltă** (ori, înv, **la un loc**) **(cu cineva)** A conviețui. **28** *vi* (Pop; îe) **A ~ fără (de) lege** (sau **necununați**) **împreună** A trăi în concubinaj. **29** *vi* (D. nave, corpuri etc.) A se menține la suprafața unui lichid, fiind parțial scufundat în el Si: *a pluti*. **30** *vi* (Înv; pfm; d. oameni; udp „la", „de", „pentru", sau, rar, „cu", „pe") A-și petrece timpul cu ceva (sau cu cineva) Si: *a se ocupa*. **31** *vi* (Înv; pfm; pex) A se preocupa. **32** *vi* A munci. **33** *vi* A funcționa într-un serviciu, într-o slujbă etc. **34** *vi* (Îvp; d. oameni) A începe o acțiune Si: *a intenționa*. **35** *vi* (Pop; îe) **Ce ~i tu de vorbești?** (sau **spui?**) Întrebare prin care cineva își exprimă surprinderea pe care i-au produs-o cele relatate de interlocutor. **36** *vi* (Înv; d. oameni) A interveni. **37** *vi* (Înv; d. oameni) A sista. **38** *vi* (Înv; d. oameni) A se strădui. **39** *vi* (Înv; pfm; îe) **A ~ de cineva** (sau, înv, **ca**) **să... asupra cuiva**), (pfm) **a ~ de capul cuiva** A fi foarte insistent. **40** *vi* (Înv; pfm; îae) A nu lăsa pe cineva în pace până nu... **41** *vi* (D. ființe, fenomene naturale etc.) A fi pe punctul de a... **42** *vi* (D. vreme, anotimpuri etc.; îe) **A ~ a ...** (sau, înv, **de ..., pe ...**) A da semne de ... **43-44** *vi* A avea sau a se afla într-o anumită poziție Si: *a ședea, a se ține*. **45** *vi* A fi așezat într-un anumit fel. **46** *vi* A fi orientat într-o anumită poziție. **47** *vi* (Îvr; îlv) **A ~ frunte** A înfrunta. **48** *vi* (Îlv) **A ~ grămadă** (sau **roi**) **(la un loc)** A se îngrămădi. **49** *vi* (Îe) **A ~ piatră** (sau **țeapăn, înfipt în pământ**) A se ține drept, nemișcat și cu înfățișare provocatoare. **50** *vi* (Îe) **A ~ cu mâna** (sau **cu mâinile, cu brațele**) **în sân** (ori **în șolduri, în brâu, legate**) sau **cu brațele încrucișate** (sau **cruciș**) **(la piept)** A fi inactiv. **51** *vi* (Îae) A nu lua nici o măsură. **52** *vi* (Îe) **A ~ cu sabia în mână** A fi gata de apărare. **53** *vi* (Îe) **De-abia stă de ... (somn, oboseală** etc.) Nu mai poate de ... (somn, oboseală etc.). **54-55** *vi* A se afla sau a rămâne în poziție verticală. **56-57** *vi* (D. oameni; de obicei cu determinări care indică locul, adesea introduse prin *pp* „pe", „la", pop, „în") A se afla sau a rămâne pe ceva, sprijinindu-se pe partea inferioară a bazinului Si: *a ședea*. **58** *vi* (Îlv) **A ~ călare** (sau **pe cal, pe cămilă etc., călare**) A călări[1] (1). **59** *vi* (Pop; îal) A încăleca. **60** *vi* (Îe) **A ~ în** (sau **la**) **pat** A zăcea din cauza bolii. **61** *vi* (Îe) **A ~ (ca) pe ace** (sau **cărbuni, cuțite, cuie, ghimpi, jar, foc, spini** etc.) A nu mai avea răbdare. **62** *vi* (Îae) A se neliniști. **63** *vi* (Îae) A se chinui (7). **64** *vi* (Pfm; îe) **A ~ (cu curul sau cu fundul) în două luntri** (ori **pe două, între scaune**) A evita o opțiune fermă pentru a nu pierde un profit. **65** *vi* (Pfm; îae) A da dovadă de duplicitate. **66** *vi* (D. oameni; și îlv **a ~ pe tron** sau **în scaun**) A domni (1). **67** *vi* (D. oameni; de obicei cu determinări care indică locul, introduse de *pp* „pe", „la", pop, „în") A ocupa un loc pe ceva, sprijinindu-se pe partea inferioară a bazinului Si: *a se așeza* (2), *a ședea*, (pop) *a se pune*. **68** *vi* (Îe) **~i** (sau **~ți**) **jos!** Formulă prin care cineva este invitat să se așeze. **69** *vi* A ocupa, de obicei sau temporar, un anumit loc în spațiu Si: *a se afla* (20), *a fi*[1] (6), *a se găsi*. **70** *vi* A avea existență reală într-un anumit loc Si: *a exista* (1), *a fi*[1] (1). **71** *vi* (Îlv) **A ~ (de) față** A asista (1). **72** *vi* (Jur; îvp; îal) A confrunta cu cineva. **73** *vi* (Îal) A adeveri (1). **74** *vi* (Îe) **A ~ la baza** (sau **la temelia**) **a ceva** A constitui fundamentul a ceva. **75** *vi* (Îe) **A ~ alături** A se compara (1). **76** *vi* (D. obiective, sarcini etc.; îe) **A ~ în fața cuiva** A trebui anume să fie realizat de cineva. **77** *vi* (D. gânduri, preocupări etc.; îe) **A-i ~ cuiva ceva pe** (sau **la**) **inimă** (ori **suflet**), **a-i ~ ceva în** (ori, reg, **de**) **cap** A obseda. **78** *vi* (D. gânduri, preocupări etc.; îae) A neliniști. **79** *vi* (Pop; îe) **A-i ~ (cuiva) pe limbă** A fi pe punctul de a spune ceva (ce nu trebuie). **80** *vi* (Pop; îae) A nu găsi cuvântul potrivit. **81** *vi* (Pop; îe) **A-i ~ (cuiva) în minte** A fi clar (pentru cineva) Si: *a înțelege*. **82** *vi* (Îe) **A ~ înainte(a) (cuiva)** (sau **a-i ~ cuiva în față**) A se situa la mică distanță în fața cuiva sau a ceva, privindu-l, vorbindu-i etc. **83** *vi* (Rar; îae) A servi. **84** *vi* (Înv; îae) A avea întâietate în ... **85** *vi* (Îae) A înfrunta pe cineva. **86** *vi* (Înv; îae) A avea în atenție. **87** *vi* (Îae; șîe **a-i ~ înaintea ochilor**) A-și aminti cu precizie, ca și când ar vedea aievea. **88** *vi* (Pop; îac; șîe **a-i ~ cuiva în față**) A urma să i se întâmple. **89** *vi* (Pop; îe) **A-i (mai) ~ (cuiva) capul pe umeri** (sau **sus**) A rămâne în viață. **90** *vi* (Pop; mai ales în basme; îe) **A-i ~ (cuiva) capul unde-i ~u picioarele** (sau **tălpile**) A fi decapitat. **91** *vi* (D. obiecte) A-și avea locul rezervat undeva. **92** *vi* (D. oameni; cu determinări locale) A ocupa conștient un anumit loc Si: *a se așeza* (2). **93** *vi* (Pop; d. păsări; îlv) **A ~ pe ouă** A cloci (1). **94** *vi* (Îlv) **A-i ~ (cuiva) împotrivă** (sau, îvp, **înainte**, îvr **contrariu**), **a ~ împotriva** (cuiva), (înv) **a ~ față asupra** (cuiva) A se împotrivi. **95** *vi* (Îal) A lupta împotriva... **96** *vi* (Îlv) **A ~ în umbră** A fi modest. **97** *vi* (Îal) A rămâne ascuns. **98** *vi* (Îlv) **A ~ alăturea de** (sau, reg, **cu**) **cineva** ori **ceva**, (înv) **a ~ lângă** (ori **cu, spre, pentru**) **cineva** sau **ceva** A sprijini pe cineva sau ceva. **99** *vi* (Îal) A fi partizanul cuiva sau ceva. **100** *vi* (Îlv) **A-i ~ (cuiva) aproape** A-i fi apropiat. **101** *vi* (Îlv) **A ~ deoparte** (sau **departe, la o parte**) A se ține în rezervă. **102** *vi* (Îal) A nu interveni. **103** *vi* (Îal) A se complăcea în izolare. **104** *vi* (Fam; îlv) **A ~ pe** (sau **la, în**) **locul său** A se găsi la locul obișnuit, stabilit **105** *vi* (Îal) A păstra măsura. **106** *vi* (Fam; îlv) **A ~ (piatră) pe capul cuiva, a-i ~ cuiva pe cap** A incomoda pe cineva prin prezența sau prin purtarea sa. **107** *vi* (Fam; îal) A plictisi pe cineva cu insistențele. **108** *vt* (Înv; îlv) **A-l ~ (pe cineva) înaintea** (cuiva) A aduce pe cineva înaintea cuiva. **109** *vi* (D. obiecte) A fi prins, fixat, atârnat etc. de ceva. **110** *vi* (Pop; d. oameni;

cu determinarea „cu casa"; de obicei urmat de determinări locale) A domicilia. **111** *vi* (Înv; îe) **A ~ la un loc cu cineva** A conviețui. **112** *vi* (Pop; îe) **A ~ sub căciula** A nu avea locuință. **113** *vi* (Asr; d. oameni) A fi prezent. **114** *vi* (Înv; d. oameni, d. stările, acțiunile lor etc.) A se baza (2). **115-116** *vi* (D. ființe, obiecte etc.; de obicei cu determinări modale introduse prin *pp* „în", „la", „pe", „cu", (înv) „întru", „sub", „spre") A fi sau a rămâne într-o anumită situație, stare etc. Si: *a ședea*. **117** *vi* (Îlv) **A ~ în extaz** A se extazia (1). **118** *vi* (Îlv) **A ~ la** (sau, pop, **de**) **pândă** (ori, pop, **în** sau **de priveghere, de priveghi**), (înv) **a ~ asupra cuiva cu priveghere** A pândi. **119** *vi* (Îlv) **A ~ de pază** (sau **de strajă, de planton**), (înv) **a ~ strajă** A păzi. **120** *vi* (Îlv) **A ~ la** (sau, reg, **de**) **sfat** (ori, reg, **sfaturi**) A se sfătui. **121** *vi* (Pgn; îal) A vorbi. **122** *vi* (Îlv) **A ~ la taifas** A tăifăsui. **123** *vi* (Îlv) **A ~ în cumpănă** (sau, pop, **în cumpene**, îvr, **în frângere, într-însul**) A ezita (2). **124** *vi* (Îal) A se cumpăni (25). **125** *vi* (Îlv) **A ~ la îndoială** A se îndoi. **126** *vi* (Îlv) **A ~ mărturie** A mărturisi. **127** *vi* (Îe) **A ~ chezășie** A garanta (4). **128** *vi* (Îlv) **A ~ la (bună) învoială** A se învoi. **129** *vi* (Îlv) **A ~ pavăză** A apăra (5). **130** *vi* (Pop; îlv) **A ~ în petrecere** A petrece. **131** *vi* (Reg; îlv) **A ~ la** (sau **în**) **priveghi** A priveghea. **132** *vi* (Înv; îe) **A ~ cu capul** A insista. **133** *vi* (Îvr; îe) **A ~ cu război asupra cuiva** A ataca (pe cineva). **134** *vi* (Îvr; îe) **A ~ în pieliță** A se întrupa. **135** *vi* (Îvr; îe) **A ~ întru el** A se concentra (8). **136** *vi* (Îvr; îe) **A-și ~ în simțiri** A-și reveni (din leșin). **137-138** *vi* (Îe) **A ~ (mai, foarte** etc.) **bine** (sau **frumos** ori **rău, prost** etc.) A se afla într-o situație bună (sau rea). **139-140** *vi* (Îe) **A ~ bine** (sau **rău**) **cu cineva** A fi în relații bune (sau rele) cu cineva. **141** *vi* (Adesea în interogații; îe) **Cum ~u** (**~i** etc.) (cu ...) În ce situație sunt (ești etc.) (cu ...). **142** *vi* (Îe) **A-i ~ cuiva în fire (să ...), a ~ în firea cuiva să...** A fi caracteristic pentru cineva (să ...). **143** *vi* (Îe) **A ~ (dus** sau **pierdut**, rar, **ca) pe**, ori, pop **la**, înv **în gânduri** (sau, reg, **în gând**) A fi preocupat de gânduri. **144** *vi* (Îae; pop, și îe **a ~ pe cugete**) A se frământa neștiind ce hotătâre să ia. **145** *vi* (Pex; îae) A ezita (2). **146** *vi* (Pop; îe) **A ~ din belșug** A fi îndestulat. **147** *vi* (Fam; îe) **A-i ~ capul** (sau **firea, gândul, gândurile**) **la ceva** (sau **la cineva**) A se gândi în mod insistent numai la ceva (sau la cineva), neglijând preocupările curente. **148** *vi* (Înv; îe) **A ~ la cuvânt, a-și ~ la cuvântul dat** A se ține de cuvânt. **149** *vi* (Înv; îe) **A ~ tare** (sau, îvr, **vârtos**) **pentru ceva** (sau **cineva**) A fi neclintit. **150** *vi* (D. situații, probleme, evenimente etc.) A se prezenta într-un anumit fel. **151-152** *vi* (Îe) **A(-i) ~ (cuiva) bine** (sau **frumos, admirabil**, ori **rău, prost** etc.) A (nu) i se potrivi ceva. **153-154** *vi* (Îae) A (nu) fi așa cum se cuvine. **155** *vi* (Îvp) A exista (1). **156** *vi* (Îvp; spc; d. ființe, mai ales d. oameni) A trăi. **157** *vi* (Îvp; d. existență, fenomene naturale, d. așezări, obiecte etc.) A dăinui (1). **158** *vi* A se compune (6). **159** *vi* (Pex) A se caracteriza (3). **160** *vi* A avea ca trăsătură importantă unică Si: *a se limita, a se mărgini, a se reduce, a se restrânge, a se rezuma*. **161** *vi* (Înv) A depinde (1). **162** *vi* (Înv) A avea loc. **163** *vi* (Înv) A se naște. **164** *vi* (Îvp) A apărea (2).

stab *smn* vz ***ștab***[1]

stabat *sn* [At: ANTONESCU, D. / E: lat ***stabat*** [Mater dolorosa], titlul latinesc al imnului, it ***stabat***, fr ***stabat***] (În ritualul bisericii creștine catolice) Imn închinat Fecioarei Maria, care se cântă în Vinerea Mare și la 15 septembrie.

stabil, ~ă [At: IORGOVICI, O. 67/7 / V: (îvr) ***~e*** / A și: *stab~* / Pl: *~i*, *~e* / E: lat ***stabilis, -e***, it ***stabile***] **1** *a* (D. obiecte, mai ales d. construcții, poduri; îoc *mobil*) Care este bine așezat, fixat etc. și nu se clatină, nu se răstoarnă etc. Si: *fix* (1), *imobil, neclintit, nemișcat*, (rar) *nemișcător, stătător* (1), (înv) *neclătit, nesimțit, nestrămutat*. **2** *a* Care nu-și schimbă locul sau poziția Si: *fix* (1), *imobil, neclintit, nemișcat*, (rar) *nemișcător, stătător* (8), (înv) *neclătit, nesmintit, nestrămutat*. **3** *a* (Reg; îs) *Vinchi ~* Colțar (de tâmplărie). **4** *a* (D. așezări omenești, domicilii, sedii etc.; îoc *provizoriu*) Care are un loc în spațiu definitiv (și bine delimitat). **5** *a* (Nob) Inert. **6** *a* (Rar; d. populații; îoc *nomad*) Sedentar (7). **7** *a* (Rar; d. oameni) Sedentar (1). **8** *a* (D. sisteme fizice, chimice sau tehnice) Care prezintă stabilitate (10). **9** *a* (Chm; d. substanțe) Care nu se descompune de la sine. **10** *a* (Chm; d. substanțe) Care nu poate fi descompus (decât cu greu) într-o reacție. **11** *a* (D. fenomene, stări, procese etc. naturale sau sociale, d. evenimente etc.) Care nu se schimbă, nu fluctuează etc. Si: *constant* (1), *fix* (5), *invariabil, neclintit, neschimbat, neschimbător, statornic* (8), (rar) *neatins, nefluctuant, nevariabil*, (înv) *neclătit, nevătămat*. **12** *a* (D. fenomene, stări, procese etc. naturale sau sociale, d. evenimente etc.) Care nu este supus schimbărilor, fluctuațiilor etc. **13** *a* (Mai ales d. oameni sau d. manifestările lor) Care nu poate fi clintit sau schimbat (ușor) Si: *ferm* (1), *hotărât*[2] (15), *nestrămutat, statornic*, (înv) *neurnit*. **14** *a* (Mai ales d. stări, situații, relații etc.; îoc *efemer*) Care există mult timp. **15-16** *a, av* (Care se întinde) pe o perioadă lungă de timp Si: *dăinuitor, durabil* (3), *statornic* (**10-11**), *trainic*, (rar) *stătător* Vz *permanent*.

stabilă *sf* vz ***stabilă***

stabile *a* vz ***stabil***

stabili [At: HELIADE, D. J. 103/14 / V: (îvr) ***stăb~*** / Pzi: *~lesc* / E: lat ***stabilire***] **1** *vr* (D. oameni sau d. populații) A rămâne (definitiv) într-un anumit loc, considerându-l domiciliu stabil (4) (și amenajându-și acolo locuința) Si: *a se așeza* (27), *a se fixa* (4), *a se instala, a se opri, a se stabiliza* (2), *a se statornici*, (îrg) *a se sălășui, a se stăvi*, (înv) *a se lăcășui, a se sălașui, a se sădi*, (îvr) *a se stâlpi*. **2** *vt* (Asr; c. i. tabere, sedii etc.) A instala. **3** *vt* A arăta în mod precis, limpede, categoric și exact Si: *a (se) defini* (5, 12), *a (se) delimita* (1-2), *a (se) preciza*, (rar) *a răspica*. **4** *vt* A ajunge (de comun acord) la soluția definitivă, în legătură cu ceea ce trebuie să se întreprindă, să se îndeplinească etc. Si: *a decide* (5), *a dispune* (4), *a fixa* (5), *a hotărî* (5), (îvp) *a orândui, a rândui*, (pop) *a soroci*, (îrg) *a statori*, (înv) *a așeza* (40), *a defige* (2), *a însemna, a judeca, a lega, a poreli, a scoate*, (reg) *a prubului*. **5** *vt* A determina (2) Vz *a statua*. **6** *vt* A aduce argumente, dovezi etc. în favoarea unui fapt, a unei situații etc. Si: *a arăta* (3), *a atesta* (1), *a demonstra* (1), *a dovedi* (1), *a proba, a susține*, (îrg) *probălui*, (înv) *a încredința, a rubui* Vz *a probui*. **7** *vt* (Liv; pex) A descoperi (27). **8** *vt* (Rar) A constata (1). **9** *vt* (Înv; c. i. întreprinderi, instituții, organizații statale etc.) A întemeia. **10** *vt* (C. i. legături, raporturi etc.) A realiza. **11** *vt* (Îe) **A ~ legătura** (sau **legături**) **cu cineva** A comunica cu cineva. **12** *vt* (D. sportivi; c. i. performanțe, recorduri sportive etc.) A realiza.

stabiliment *sn* [At: CR (1829), 14[1]/5 / V: (îvr) ***~averimânt*** / Pl: *~e*, (înv) *~uri* / E: it ***stabilimento***] (Iuz; de obicei cu determinări care indică felul) **1** Nume generic pentru așezăminte, instalații, întreprinderi comerciale, industriale etc. **2** (Pex) Localul unui așezământ, al unei instituții, întreprinderi etc. **3** Casă de prostituție.

stabilire *sf* [At: ARISTIA, PLUT. 151/2 / V: (îvr) ***stăb~*** / Pl: ? / E: ***stabili***] **1** Rămânere (definitivă) într-un anumit loc, considerându-l domiciliu stabil (4) și amenajându-și acolo locuința Si: *așezare* (1), *fixare* (2), *instalare, oprire, stabilizare, statornicire*, (îrg) *sălășuire, stăvire*, (înv) *lăcășuire*, (îrr) *sălășluire*. **2** Arătare precisă, limpede, categorică și exactă a ceva Si: *definire* (1), *delimitare, precizare*, (rar) *răspicare* (înv) *mărginire*. **3** Ajungere (de comun acord) la soluția definitivă în legătură cu ceva ce trebuie să se întreprindă Si: *decidere, dispunere, fixare, hotărâre*, (îvp) *orânduire, rânduire*, (pop) *sorocire*, (înv) *așezare, însemnare, judecare, legare, povelire*. **4** Determinare (1). **5** Aducere de argumente, dovezi etc. în favoarea unui fapt, a unei situații etc. Si: *arătare* (5), *atestare* (2), *demonstrare* (1), *dovedire* (1), *probare, susținere*, (îrg) *probăluire*, (înv) *încredințare*. **6** (Liv; pex) Descoperire (7). **7** Întemeiere. **8** Realizare.

stabilit[1] *sn* [At: ENC. AGR. IV, 409 / Pl: *~uri* / E: dc] Material termoizolator sub formă de plăci (panouri) din beton, constituit din talaș, de rășinoase, impregnat cu soluție de clorură de calciu (ca agregat) și ciment Portland sau metalurgic (ca liant).

stabilit[2]***, ~ă*** *a* [At: CONTA, O. F. 124 / V: (îvr) ***stăb~*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***stabili***] **1** (D. oameni sau d. populații) Care a rămas (definitiv) într-un loc, considerându-l domiciliu stabil (4) (și amenajându-și acolo locuința) Si: *așezat*[2] (2), *fixat*[2] (3), *instalat, oprit*, (înv) *statornicit*. **2** Care a fost arătat în mod limpede, precis, categoric, exact Si: *definit*[2] (3), *delimitat*[2], *precizat*, (înv) *mărginit*. **3** Care a constituit soluția definitivă în legătură cu ceea ce trebuie să se întreprindă, să se îndeplinească etc. Si: *fixat*[2] (4),

hotărât[2] (8), *rânduit*, (pop) *sorocit*, (înv) *așezat*[2] (2), *însemnat*, *judecat*, *legat*, *orânduit*. 4 Determinat[2] (1). 5 În favoarea căruia au fost aduse argumente, dovezi etc. Si: *arătat*[2] (1), *atestat*[2] (3), *demonstrat*[2] (1), *dovedit* (1), *probat*, *susținut*. 6 (Liv; pex) Descoperit[2] (7). 7 Realizat.

stabilitate *sf* [At: IORGOVICI, O. 67/9 / Pl: (nob) *~tăți* / E: lat ***stabilitas, -atis***, fr ***stabilité***] 1 Stare a ceea ce este bine așezat, fixat etc. și nu se clatină, nu se răstoarnă etc. 2 Stare a ceea ce nu-și schimbă locul sau poziția Si: *fixitate* (1), *imobilitate*, *neclintire*, *nemișcare*. 3 (Rar) Echilibru (1). 4 Stare a ceea ce nu se schimbă, nu fluctuează etc. Si: *constanță* (1), *fixitate* (2), *invariabilitate*, *neclintire*, *neschimbare*, *statornicie*, *nestrămutare*. 5 Stare a ceea ce nu este supus schimbărilor, fluctuațiilor etc. Si: *constanță* (1), *fixitate* (2), *invariabilitate*, *neclintire*, *neschimbare*, *statornicie*, *nestrămutare*. 6 (Rar; fig) Siguranță (10). 7 Starea a ceea ce există, durează mult timp sau se întinde pe o lungă perioadă de timp Si: *durabilitate* (1), *statornicie*, *trăinicie*. 8 Proprietate a unui sistem fizic, chimic sau tehnic de a reveni la starea inițială de repaus sau de mișcare, după ce a suferit o acțiune perturbatoare. 9 (Chm) Proprietate a unei substanțe de a nu se descompune.

stabilivolt *sm* vz ***stabilovolt***

stabiliza [At: KOGĂLNICEANU, S. A. 16 / Pzi: *~zez* / E: fr ***stabiliser***] 1-2 *vtr* A deveni sau a face să devină stabil (1) Si: *a (se) consolida* (1-2), *a (se) fixa* (1), *a (se) întări*. 3 *vr* (D. oameni sau d. populații) A se stabili (1). 4 *vt* (C. i. valoarea monedei naționale) A fixa și a menține la un anumit curs. 5 *vt* (C. i. sisteme fizice, chimice sau tehnice, produse etc.) A efectua operațiile care asigură stabilitatea (8).

stabilizant *sm* [At: LTR[2] / Pl: *~nți* / E: fr ***stabilisant***] (Rar) Stabilizator (7).

stabilizare *sf* [At: TITULESCU, D. 251 / Pl: *~zări* / E: ***stabiliza***] 1 Operația, procesul etc. de a deveni stabil (1) Si: *consolidare* (1), *fixare* (1), *întărire*. 2 Stabilire (1). 3 (Șîs *~ monetară*) Fixare și menținere a valorii monedei naționale la un anumit curs. 4 (Ccr) Ansamblu de măsuri luate pentru stabilizare (3). 5 (Chm) Operație prin care se asigură proprietăți constante unui produs chimic în condiții de depozitare, transport sau exploatare.

stabilizator, ~oare [At: ENC. TEHN. I, 175 / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***stabilisateur***] 1 *a* Care dă stabilitate (1). 2 *a* Care face stabil (1). 3 *sn* (Aer) Parte fixă a ampenajului orizontal care împiedică înclinarea (excesivă) a avionului în timpul zborului. 4 *sn* (Nav) Dispozitiv bazat pe principiul giroscopului, care reduce oscilațiile navei. 5 *sn* Aparat pentru menținerea constantă a tensiunii surselor de alimentare cu energie electrică. 6 *sn* Legătură elastică între capetele osiei unui autovehicul, care împiedică înclinările mari ale acestuia. 7 *sm* Substanță care se adaugă unei soluții coloidale sau unei suspensii pentru a-i mări stabilitatea Si: (rar) *stabilizant*.

stabilovolt *sm* [At: LTR[2] / V: ***~liv~*** / Pl: *~lți* / E: fr, eg ***stabilovolt, stabilivolt*** < pad *stabili*] (Teh) Tub cu descărcare electrică în gaze, folosit ca stabilizator (5).

stabloană *sf* vz ***șablon***

stablon *sn* vz ***șablon***

stabulație *sf* [At: BREZOIANU, R. 316/1 / V: (înv) ***~iune*** / Pl: (rar) *~ii* / E: fr ***stabulation***] 1 Menținere temporară (iarna) sau permanentă (în unități de creștere intensivă de tip industrial) a animalelor în grajd, în perioade de creștere, de îngrășare, de exploatare a laptelui etc. 2 (Rar; îe) **A avea în ~** A îngriji prin menținere (permanentă) în grajduri (special amenajate).

stabulațiune *sf* vz ***stabulație***

stacan *sn* vz ***stacană***

stacană *sf* [At: ALECSANDRI, S. 6 / V: ***stacan*** *sn* / E: rs ***стакан***] (Pfm) 1 Cană[2] (1). 2 Ceașcă (mare). 3 Pahar mare. 4-6 (Adesea udp „de" care arată natura conținutului; fără determinări, indică, de obicei, o băutură alcoolică) Conținutul unei stacane (1-3). 7-9 Conținutul unei stacane (1-3) împreună cu vasul respectiv.

stacată *a* [At: FILIMON, O. II, 210 / Pl: *~te* / E: it ***stacatta***] (Îvr; d. note muzicale) Care este executat staccato.

staccato [At: VAHMAN, M. 26/3 / S și: *~aca~* / E: it ***staccato***] 1-2 *a, av* (Indică modul de executare a unei compoziții, a unei părți a ei sau a unui grup de note muzicale; îoc *legato*) Fără a lega notele între ele, prin executarea detașată a fiecărei note. 3-4 *sn* (Parte dintr-o) compoziție muzicală executată staccato (2).

stachetă *sf* vz ***ștachetă***

stachete *sm* vz ***ștachetă***

stacheț *s* vz ***ștachetă***

stachie *sf* [At: BL II, 188 / Pl: *~ii* / E: ns cf țg *stagi*] (Arg) Palmă[1].

stachină *sf* vz ***strachină***

stacie *sf* vz ***stafie***

stacoj *sm* [At: GOLESCU, Î. 81 / V: (înv) ***~oș*** (A și: *sta~*), (îvr) ***~os, străcoș*** / A și: *sta~* / Pl: *~i* / E: ngr ***στακός***] (Asr) 1 (Șîs *~ de mare*) Homar (*Homarus vulgaris*). 2 Rac[2] (*Astacus fluviatilis*).

stacojiu, ~ie [At: PISCUPESCU, O. 260/22 / V: ***~oșiu, ~oziu, străcoșiu*** / Pl: *~ii*, (rar) *~uri* sn / E: ***stacoj*** + *-iu*] 1-2 *a, av* De culoare roșu aprins (ca racul fiert) Si: *carmin* (2), (pop) *cărămiziu* (2), (reg) *stanculiu* (1-2). 3 *a* (Rar) Care are reflexe roșietice Si: *roșcat*. 4 *sn* Culoare stacojie (1).

stacos *sm* vz ***stacoj***

stacoș *sm* vz ***stacoj***

stacoșiu, ~ie *a* vz ***stacojiu***

stacoziu, ~ie *a* vz ***stacojiu***

stacti *sn* vz ***stactie***

stactie *sf* [At: PSALT. 87 / V: ***istacti*** *sn*, ***stacti*** / E: ngr ***στακτή***, vsl ***стакти***] (Îvr) Ulei de mirt.

stadă *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~de* / E: ger ***Stadel***] Cuptor metalurgic simplu cu vatra dreptunghiulară, fără instalații de suflat aerul, folosit pentru desulfurarea parțială a unor minereuri bogate în sulfuri.

staderă *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri, ~re* / E: it ***stadera***] (Îdt) Balanță (1).

stadial, ~ă [At: RALEA, S. T. III, 193 / P: *~di-al* / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***stadialis***, ger ***stadial***] 1-2 *a, av* (Care se dezvoltă) în stadii (4). 3 *a* (Blg) Care se referă la stadiile (5) de dezvoltare ale organismelor. 4 *sn* (Glg) Interval de scurtă durată în timpul unei glaciații, când, datorită unei scăderi mai accentuate a temperaturii medii anuale, s-a manifestat o extindere maximă a ghețarilor.

stadie *sf* [At: N. TEST. (1648), 103[r]/17 / Pl: *~ii*, (îvr) *~* / E: ngr ***στάδια*** (pll *στάδιον*)] 1-2 Stadiu (1-2). 3 Riglă de lemn, divizată, care servește la măsurarea indirectă a distanțelor sau a cotelor în topografie Si: *miră*.

stadilă *sf* vz ***stavilă***

stadimetric, ~ă *a* [At: ENG. AGR. V, 563 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***stadimétrique***] 1 Care aparține stadimetriei. 2 Privitor la stadimetrie Si: *tahimetric* (1). 3 Care se folosește în stadimetrie Si: *tahimetric* (1). 4 (Îs) *Unghi ~* Unghi diedru format în luneta topografică, a cărui valoare constantă permite măsurarea distanțelor pe cale optică.

stadimetrie *sf* [At: ENC. AGR. / Pl: ? / E: fr ***stadimétrie***] Ansamblu de lucrări topografice care servesc la întocmirea planurilor și hărților în care distanțele de pe teren se determină prin măsurarea indicată sau optică, folosindu-se stadia (8) sau stadimetrul Si: *taheometrie*, *tahimetrie*.

stadimetru *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~re* / E: fr ***stadimètre***] Instrument topografic optic, care servește la măsurarea indirectă a distanțelor dintre două puncte terestre Si: *celerimetru*, *taheometru*, *tahimetru*.

stadion *sn* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~di-on* / Pl: *~oane* / E: ngr ***στάδιον***, ger ***Stadion***] 1 Teren special amenajat pentru competiții sportive, înconjurat de tribune pentru specatori Si: *stadiu* (3). 2 (Fig) Spectatorii aflați în tribunele stadionului (1) la o competiție sportivă. 3-4 Stadiu (1-2).

stadiu *sn* [At: ȘINCAI, HR. II, 40/17 / V: (îvr) ***~m, șt~*** / Pl: *~ii*, (îvr) *~ri* / E: lat ***stadium***, fr ***stade***, ger ***Stadium***] 1 Veche unitate de măsură pentru lungime egală cu aproximativ 125 de pași[2] Si: *stadie* (1), *stadion* (3). 2 Distanță care corespunde unui stadion (1) Si: *stadie* (2), *stadion* (4). 3 Stadion (1). 4 (Adesea urmat de determinări) Interval de timp distinct în cadrul evoluției unui proces (economic, social, politic, istoric), a unui

fenomen natural, a unei acțiuni etc., caracterizat de obicei prin elemente, evenimente etc. importante Si: *etapă* (5), *fază* (2), *moment*, *punct*, *răstimp*, *timp*, *treaptă*. 5 (Adesea urmat de determinări) Moment în desfășurarea unui proces, a unui fenomen natural, a unei acțiuni etc., având anumite caracteristici calitative sau cantitative Si: *nivel*, *treaptă*. 6 (Med) Fiecare dintre fazele unei boli (intermitente).

stadium *sn* vz ***stadiu***

stadoală *sf* vz ***standoală***

stadolă *sf* vz ***standoală***

stafaj *sn* [At: DN[3] / Pl: *~e* / E: ns cf it *staffa*] (Aht; rar) 1 Ornamentație. 2 Amestec plastic folosit cu piatră pentru decorații arhitecturale.

stafet *sf* vz ***ștafeta***

stafetar *sm* vz ***ștafetar***

stafetă *sf* vz ***ștafetă***

staff *sn* [At: DN[3] / Pl: *~uri* / E: eg ***staff***] (Agm) Grup de persoane cu o anumită misiune (de conducere), sub direcția unui șef.

stafid *sm* [At: BREZOIANU, A. 352/1 / Pl: ? / E: drr ***stafidă***] (Îvr) Soi de struguri (din care se prepară stafidele).

stafida *v* vz ***stafidi***

stafidare *sf* vz ***stafidire***

stafidat, ~ă *a* vz ***stafidit***

stafidă *sf* [At: BIBLIA (1688), 98[2]/2 / V: (îvp) ***stra~***, (reg) ***sca~***, ***~ină***, ***stăf~***, ***stăfige*** *sfp*, ***strafiră***, ***strafită***, ***străf~***, ***străfigă***, ***străfiră*** / Pl: *~de* / E: ngr **σταφίδα**] Boabă uscată și fără semințe a unor specii de struguri (folosită la prepararea unor prăjituri) Si: (reg) *poamă*, *rozinchină*.

stafidi [At: PONTBRIANT, D. / V: *~da* / Pzi: *~desc* / E: ***stafidă***] 1 *vr* (D. struguri sau d. boabele lor) A deveni stafide Si: *a se usca*. 2-3 *vtr* (Fig; fam; d. oameni sau d. părți ale corpului lor) A slăbi sau a face să slăbească excesiv. 4-5 *vtr* (Fam; d. oameni sau d. părți ale corpului lor) A (se) zbârci (ca o stafidă) din cauza slăbirii excesive, a bătrâneții etc.

stafidire *sf* [At: CR (1836), 88[1]/30 / V: (îvr) ***~dare*** / E: ***stafidi***] 1 (Îvr) Uscare a strugurilor. 2 (Fam) Slăbire excesivă a oamenilor sau a (unor părți ale) corpului lor. 3 Zbârcire (ca o stafidă) a oamenilor sau a corpului lor din cauza slăbirii excesive, a bătrâneții.

stafidit, ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / V: (îvr) ***~dat***, (reg) ***~izât*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***stafidi***] 1 (D. struguri; pex. d. alte fructe) Uscat. 2 (Fam; d. oameni sau d. părți ale corpului lor) Slăbit excesiv. 3 (Fam; d. oameni sau d. părți ale corpului lor) Zbârcit (ca o stafidă) din cauza slăbirii excesive, a bătrâneții etc. 4 (Pan; d. lucruri) Scorojit (1).

stafie *sf* [At: MOLNAR, RET. 29/15 / V: (îrg) ***~ahie*** (A și: *sta~*), (înv) ***spahie***, (reg) ***spa~***, ***~acie***, ***stăcie***, ***~tăf~*** / A și: *sta~* / Pl: *~ii* / E: ns cf ngr **στοιχεῖον**] 1 (În superstiții) Materializare a sufletului unui om despre care se crede că a murit neiertat de păcate, că a fost vrăjit, că i s-au zidit dimensiunile umbrei în temelia unei clădiri etc. și că ar apărea mai ales în timpul nopții prin locuri și clădiri pustii Si: *apariție* (4), *arătare* (27), *duh*[1] (14), *fantasmă* (1), *fantomă* (1), *nălucă*, *nălucire*, *spectru*, *spirit*, *strigoi*[2] (1), *umbră*, *vedenie*, *viziune*, (îvp) *năzăritură*, (pop) *iazmă*, (îrg) *nălucitură*, (înv) *vedere*, *zare*, (reg) *orătanie*, *moromet*, *mortăciune*, *năhoadă*, *necurățenie*, *pater*, *vidură*. 2 (Fig; fam) Persoană (bătrână) urâtă, slabă și rea.

stafier *sm* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 300 / Pl: *~i* / E: it ***staffiere***] (Iîi) Valet.

stafilectomie *sf* [At: DN[3] / Pl: (rar) *~ii* / E: fr ***staphylectomie***] (Med) Ablațiune a stafilomului cornean.

stafilita *sf* [At: DN[3] / Pl: (rar) *~te* / E: fr ***staphyilite***] (Med) Inflamație a luetei.

stafilococ *sm* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~oci* / E: fr ***staphylocoque***] Germen gram pozitiv dispus în ciorchini, agent patogen al unor infecții în general localizate (foliculite, abcese), dar cu tendințe de generalizare (septicemie).

stafilococemie *sf* [At: DN[3] / Pl: (rar) *~ii* / E: fr ***staphylococémie***] Infecție generalizată datorită prezenței stafilococului în sânge.

stafilococic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***staphylococique***] 1 Cu stafilococi. 2 Provocat de stafilococi.

stafilococie *sf* [At: D. MED. / Pl: (rar) *~ii* / E: fr ***staphylococcie***] Supurație septică provocată de infecțiile stafilococilor, de obicei rebele la tratamentul obișnuit, impunând folosirea de autovaccinări.

stafilom *sn* [At: BIANU, D. S. / V: ***~ă*** *sf* / Pl: *~oame* / E: fr ***staphylome***] (Med) Proeminență care apare pe o porțiune a globului ocular ca urmare a unor leziuni inflamatorii sau a unor arsuri, a cărei formă depinde de locul apariției.

stafilomă *sf* vz ***stafilom***

stafiloplastie *sf* [At: DN[3] / Pl: (rar) *~ii* / E: fr ***staphyloplastie***] (Med) Operație reparatorie a vălului palatului.

stafilorafie *sf* [At: BIANU, D. S. / Pl: (rar) *~ii* / E: fr ***staphylorraphie***] Sutură a vălului palatului.

stafilotomie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***staphylotomie***] Incizie a unui stafilom.

stafină *sf* vz ***stafidă***

stafios, ~oasă *a* [At: POPA, V. 239 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***stafie*** + *-os*] (Nob) 1 Care înspăimântă ca o stafie (1). 2 Ca de stafie (1).

stafizit, ~ă *a* vz ***stafidit***

stagiar, ~ă [At: DDRF / P: *~gi-ar* / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***stagiaire***] 1-2 *smf*, *a* (Persoană) care își face stagiul (2). 3 *a* Care se referă la stagiu (2). 4 *a* Care ține de stagiu (2). 5-6 *smf*, *a* (Iuz; d. actorii de teatru) (Actor) care a fost angajat pentru o stagiune (2). 7 *a* (Rar; d. membrii unei uniuni de creație) Care se află pe prima treaptă a calității de membru.

stagiatură *sf* [At: SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 835 / P: *~gi-a~* / Pl: *~ri* / E: ***stagiu*** + *-tura* cf it *stagionatura*] Stagiu (2).

stagiu *sn* [At: DDRF / Pl: *~ii*, (rar) *~uri* / E: lat ***stagium***, fr ***stage***] 1 Perioadă de timp, stabilită prin lege, în care o persoană prestează serviciul militar activ Si: *armată*[1] (2), (îvp) *ostașie*, *soldăție*, (pfm) *militărie*, (înv) *oștenie*, (reg) *cătănie* (1). 2 Perioadă de timp în cursul căreia un începător lucrează pentru a dobândi experiență în profesiunea sau specialitatea sa, pentru a-și dovedi aptitudinile și capacitatea de muncă Si: *stagiatură*. 3 Vechimea în muncă a unui angajat (începător). 4 Perioadă de timp care constituie o etapă în desfășurarea unei acțiuni, a unui proces etc.

stagiune *sf* [At: BARASCH, I. N. 16/13 / P: *~gi-u~* / Pl: *~ni* / E: it ***stagione***] 1 (Înv) Anotimp. 2 Perioadă determinată de timp, de obicei între lunile septembrie și iunie, în care au loc reprezentațiile teatrale, concertele etc. (programate dinainte) Si: (îvr) *stație* (36), *stațiune*.

stagna *vi* [At: BARCIANU / Pzi: 3 *~nează* / E: fr ***stagner***, lat ***stagnare***] 1 (D. ape, pex; rar, d. lichide) A nu curge. 2 (D. ape, pex; rar, d. lichide) A-și înceta mișcarea în direcția pantei (adunându-se pe un teren plan sau într-un loc mai coborât) Si: (reg) *a băltăci* (2), *a bălti*[2]. 3 (Pan; d. mirosuri, căldură etc.) A continua să existe Si: *a persista*. 4 (Fig; d. procese, fenomene, acțiuni etc.) A sta pe loc Si: *a lâncezi*, *a tânji*, *a trena*. 5 (Fig; d. procese, fenomene, acțiuni etc.) A nu progresa.

stagnant, ~ă *a* [At: CORNEA, E. II, 190/30 / Pl: *~nți*, *~e* / E: fr ***stagnant***] 1 (D. ape) Care nu curge Si: *necurgător*, *stătător*. 2 (D. procese, fenomene, acțiuni etc.) Care stă pe loc Si: *trenant*, (liv) *staționar* (1). 3 (D. procese, fenomene, acțiuni etc.) Care nu se dezvoltă Si: *trenant*, (liv) *staționar* (2).

stagnare *sf* [At: (a. 1897) PLR I, 478 / Pl: *~nări* / E: ***stagna***] 1 Oprire a cursului unei ape Si: (înv) *stagnație* (1), (reg) *băltăcire* (3), *bălteală*, *băltire*[1]. 2 Încetare a mișcării unei ape sau a unui lichid în direcția pantei (adunându-se pe un teren plan sau într-un loc mai coborât) Si: *stagnație* (2), (reg) *băltăcire* (1), *bălteală*, *băltire*[1]. 3 Stare de inactivitate Si: *lâncezeală*, *lâncezire*, *tânjire*, *trenare*, (rar) *tânjeală*, (înv) *stagnație* (3). 4 Lipsă de progres Si: *lâncezeală*, *lâncezire*, *tânjire*, *trenare*, *tânjeală*, (înv) *stagnație* (4).

stagnație *sf* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 12 / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: lat ***stagnatio, -onis***, fr ***stagnation***] (Înv) 1-4 Stagnare (1-4).

stagnațiune *sf* vz ***stagnație***

stagnofil, ~ă *a* [At: AP 16 / Pl: *~i*, *~e* / E: ***stagna***] (D. pești) Care trăiește în ape dulci stătătoare.

stahie *sf* vz ***stafie***

stahilă *sf* vz ***stavilă***
staigher *sm* vz ***ștaigăr***
stainvain *sn* [At: (a. 1794) IORGA, S. D. VIII, 29 / Pl: ? / E: ger ***Steinwein***] (Îvr) Tartru (**1**).
stair *sn* vz ***ștaier[1]***
staiște *sf* vz ***staniște***
staiță *sf* vz ***traistă***
stajar *sm* vz ***steajăr***
staji *v* vz ***steji***
stajnic, ~ă *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ici, ~ice* / E: ns cf *nestajnic*] (Îvr) Presant.
stal[1] *sn* [At: STAMATI, D. / Pl: *~uri*, (înv) *stale* / E: fr ***stalle***] **1** Scaun numerotat situat la parterul unei săli de spectacole, în spatele fotoliilor. **2** (Pex) Parte a sălii de spectacole unde sunt plasate stalurile (**1**). **3** (Pex) Spectatorii aflați în stal[1] (**2**).
stal[2] *sn* vz ***ștal***
stalacmită *sf* vz ***stalagmită***
stalactidă *sf* vz ***stalactită***
stalactit *sn* vz ***stalactită***
stalactită *sf* [At: VASILICI, M. I, 73/29 / V: *~it sn*, (înv) *~idă* / Pl: *~te* / E: fr ***stalactite***] **1** Formație calcaroasă în formă de con alungit, fixată prin baza sa de tavanul unor galerii subterane (peșteri, galerii) și rezultată din dispunerea, de-a lungul timpului, a carbonatului de calciu din picăturile de apă de infiltrație Si: *stalagmită*. **2** Formă (digitală, conică etc.) de agregare a mineralelor, depusă în geode sau în alte galerii din roci. **3** Motiv ornamental de forma unei stalactite (**1**) folosit în arhitectură pentru decorarea cornișelor și a capitelurilor.
stalagmit *sn* vz ***stalagmită***
stalagmită *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: *~acm~*, ***stalagmit*** *sn* / Pl: *~te* / E: ***stalagmite***] Depunere calcaroasă în formă de con alungit care se formează pe solul unor galerii subterane (peșteri, galerii etc.) prin depunerea, de-a lungul timpului, a carbonatului de calciu din picăturile de apă de infiltrație (care se scurg din vârful stalactitelor) Cf *stalactita* (**1**).
stalagmometric, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***stalagmométrique***] Referitor la stalagmometrie.
stalagmometrie *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***stalagmométrie***] Determinare a concentrațiilor anumitor soluții, determinând numărul de picături pe care îl formează un volum dat dintr-un lichid care curge printr-un tub capilar.
stalagmometru *sn* [At: MDT / Pl: *~re* / E: fr ***stalagmomètre***] Instrument care se folosește pentru a determina concentrația unei soluții, pe baza numărului de picături scurse dintr-un volum dat din acea soluție printr-un tub capilar.
stalaj *sn* vz ***stelaj***
stalajie *sf* vz ***stelaj***
stalaș *sn* vz ***stelaj***
stalie *sf* [At: (a. 1636) DOC. EC. 618 / V: (înv) *~arie, ta~* / Pl: *~ii* / E: it ***stallia***] **1** Zi care se încadrează în termenul stipulat în contractul de navlosire, pentru operațiile de încărcare și descărcare a mărfii. **2** Răstimp al șederii unui vas comercial în port, peste durata stabilită. **3** Supracotă care se plătește la chiria unei nave, când se trece peste timpul de închiriere prevăzut în contract.
stalinit *sn* [At: MDT / Pl: ? / E: rs ***сталинит***] (Rar) Aliaj dur de fier cu crom, carbon, mangan și siliciu, folosit la piese supuse la uzură mare.
stalniște *sf* vz ***staniște***
stalniță *sf* vz ***răstalniță***
stam *sm* [At: CORNEA, E. II, 200/8 / Pl: *~i* / E: ***stame***, ngr ***σταμων***] (Bot; ivr) Stamină.
stamă *sf* vz ***stană***
stambă *sf* [At: (a. 1765) GCR II, 78/24 / V: ***estampă, ~mpă***, (rar) ***șt~***, (înv) ***~mp*** *sm* / E: ngr ***στάμπα***, it ***stampa***] **1** (Înv; construit cu verbe ca „a da", „a pune" etc.) Teasc. **2** (Înv; îe) **A da în** (sau, pop **prin**, (înv) **pe**, **la**) **~** A face cunoscut (prin presă). **3-4** (Pfm; adesea cu schimbarea construcției; îe) **A (se) da în ~** A (se) face de râs Vz *râs*. **5** Țesătură simplă de bumbac, cu desenul în culori, din care se confecționează diferite obiecte de îmbrăcăminte. **6** (Lpl) Varietăți de stambă (**5**). **7** Obiect de îmbrăcăminte confecționat din stambă (**5**). **8** (Astăzi îf *stampa*) Operă de artă grafică produsă de obicei prin gravură sau prin litografie. **9** (Fam; îe) **A fi la fel cu ~mpa** A fi conform modelului. **10** (Rar; fig) Pecete. **11** (Buc; Trs) Soi[1] (**1**). **12** (Pex) Înfățișare. **13** (Îrg) Fard lichid care se folosește pentru albirea feței.
stamboală[1] *sf* [At: (a. 1812) URICARIUL, IV, 346/7 / V: ***~bol*** *sn*, ***stâm~***, (reg) ***~bul*** *sn* / Pl: *~le* / E: tc ***Stambol*** (kilesi)] **1** (Mol) Vas de lemn, făcut din doage sau din coajă de copac, care servea ca unitate de măsură mai ales pentru cereale, a cărei mărime varia, după regiuni, fiind echivalentă în greutate de la 12 kg la 25 kg. **2** (Mol) Conținutul unei stamboale (**1**). **3** (Mol) Conținutul împreună cu vasul respectiv Vz *banița, dimirlie, dublă, ferdela, masura, mierță, obroc, șinic*. **4** (Îlav) **Cu ~la** Din belșug. **5** (Înv; îc) **~ol-chilă** Chilă constantinopolitană.
stamboală[2] *sf* vz ***standoală***
stambol[1] *sm* [At: DIONISIE, C., 224 / V: ***~iu***, (reg) ***~bul*** / Pl: *~i* / E: tc ***Stambol*** (variantă populară a lui *Istanbul*) [akçesi, kuruşu]] Monedă veche turcească din aur, care a circulat și în țările române în sec. XVIII.
stambol[2] *sn* vz ***stamboală***
stamboliu *sm* vz ***stambol[1]***
stambol-șal *sn* vz ***stambol-șali***
stambol-șali *sn* [At: (a. 1767) URICARIUL, XVI, 61 / V: ***stambol-șal, ~lisi, ~bul-~*** / Pl: (nob) *~uri* / E: tc ***Stambol șalisi***] (Înv) Stofă de lână de Constantinopol.
stambol-șalisi *sn* vz ***stambol-șali***
stambori *sm* vz ***stobor***
stambul[1] *sn* vz ***stamboală***
stambul[2] *sm* vz ***stambol***
stambul-șali *sn* vz ***stambol-șali***
stamen *sn* vz ***stamină***
stamin *sm* vz ***stamină***
staminal, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***staminal***] **1** Care se referă la stamine. **2** Cu stamine.
stamină *sf* [At: BREZOIANU, A. 185/3 / V: ***~men*** *sn*, (înv) ***~in*** *sm* / E: lat ***stamen*** cf fr *étamine*] Organ masculin de reproducere al florii, care produce polenul Si: (ivr) *stam*.
staminifer, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***staminifère***] (D. flori sau d. părți ale florilor) Care poartă stamine.
staminodie *sf* vz ***staminodiu***
staminodiu *sn* [At: DL / V: ***~die*** *sf* / Pl: *~ii* / E: fr ***staminode***] (Bot) Stamină sterilă, lipsită de anteră.
stamn *s* [At: NEGULICI / Pl: ? / E: lat ***stagnum***] (Înv) Heleșteu (**3**).
stamnă *sf* [At: DOSOFTEI, MOL. 87 / Pl: *~ne* / E: vsl ***стамьна***] **1** Urcior. **2** Cană[2] (**1**).
stamp[1] *sm* vz ***stambă***
stamp[2] *sn* vz ***șteamp[2]***
stampa *vt* [At: SĂULESCU, HR. I, 121/14 / V: (ivr) ***stăm~, stâm~*** / Pzi: *~pez* / E: it ***stampare***] **1** (C. i. materiale, piese etc.) A imprima pe suprafața unui obiect de metal, prin deformare plastică, cu ajutorul unui poanson și al unei matrițe. **2** (C. i. o imagine) A reproduce cu ajutorul unei plăci gravate sau al altor procedee tehnice Vz *bate, imprima, turna[1]*. **3** (Înv) A tipări. **4** (C. i. amestecuri de formare în turnătorii) A îndesa prin batere manuală sau mecanică.
stampare *sf* [At: PAMFILE – LUPESCU, CROM. 192 / Pl: *~pări* / E: ***stampa***] **1** Operație de imprimare pe suprafața unui obiect de metal sau a unui profil sau desen prin deformare plastică, cu ajutorul unui poanson și al unei matrițe. **2** Operație de reproducere a unei imagini cu ajutorul unei plăci gravate sau al altor procedee tehnice Vz *batere, imprimare, turnare[1]*. **3** (Rar) Operație de imprimare a unor țesături. **4** Operație de îndesare prin batere manuală sau mecanică, a unui amestec de formare în turnătorii.

stamparisi vt [At: (a. 1824) DOC. EC. 308 / Pzi: ~*sesc* / E: *stampa* + -*arisi*] (Îvr; c.i. pânza) A imprima.

stampa[1] *sf* vz *stambă*

stampa[2] *sf* vz *steamp*[2]

stampila v vz *ştampila*

stampilare sf vz *ştampilare*

stampilat, ~*ă a* vz *ştampilat*

stampilă sf vz *ştampilă*[1]

stan[1] *sm* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 8V/33 / V: (reg) *stean* (Pl: *stene*) *sn* / Pl: ~*i*, (pop) ~*uri* sn / E: ucr, bg **стан**, srb *stan*] **1** (Pop; adesea cu determinările „dinainte", „dinapoi" care precizează sensul) Partea din față sau cea din spate, de la brâu în sus, a cămășii țărănești (purtate de bărbați ori de femei), care acoperă pieptul sau spatele. **2** (Pop, de obicei lpl; adesea cu determinările „dinainte", „dinapoi" care precizează sensul) Partea superioară, de la brâu în sus, dar cusută de poale, a cămășii țărănești (purtate de bărbați sau de femei), care acoperă pieptul și spatele. **3** (Mol; Mar; pex) Cămașă țărănească (purtată de femei). **4** (Mar) Partea de la talie în jos, de obicei mai largă și detașabilă, a unei cămăși purtate de femeile de la țară Si: (pop) *poală*. **5** (Reg) Clin (de cămașă, de fustă etc.). **6** (Trs; Mun; îf *stan*) Statură (**3**).

stan[2] *smn* vz *stană*

stan[3] *sn* vz *staniu*

stanahorie sf vz *stenahorie*

stanahorisi v vz *stenahorisi*

stanat sm [At: MACAROVICI, CH. 375 / Pl: ~*ați* / E: fr *stannate*] (Chm) Sare a acidului stanic, folosită în industria coloranților și la efectuarea unor analize chimice.

stanavoi sm vz *stanovoi*

stană sf [At: CORESI, EV. 137 / V: (îvp) *stan* (Pl: ~*i* sm, ~*uri* sn), *stean* (Pl: ~*i*, ~*eni*) *sm*, (îvr) ~*amă*, *steană* / Pl: ~*ne*, (îvr) *stăni* / E: vsl **станъ**] **1** (De obicei cu determinări care arată felul) Bloc masiv, dur și imobil (de piatră). **2** (Pex) Stâncă. **3** (Îe) **A fi** (sau **a sta**, **a rămâne**) **ca** (ori **ca o**) **~ (de piatră)** A fi (sau a sta, a rămâne) neclintit, încremenit (ca urmare a unei emoții puternice). **4** (Reg) Vârf de stâncă. **5** (Îvp) Formă de relief alcătuită din stânci, bolovani etc. **6** (Reg; îf *stan*) Prăpastie.

stanc sn vz *stancă*[2]

stancă[1] *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *stănci*, (reg) ~*nce* / E: ns cf *Stanca*] (Pop) **1** (Orn) Stăncuță (*Coloeus monedula*). **2** (Mol) Cioară (**1**). **3** Epitet (depreciativ) pentru o femeie care are pielea de culoare închisă.

stancă[2] *sf* [At: ALR SN III h 814/353 / V: *stanc* (Pl: ~*uri*) *sn*, *stea*~ (Pl: ~*ence*), *sten*~ / Pl: *stănci*, ~*nci* / E: *stan*[2] + -*că* după *stâncă*] (Mar; Trs; îs) ~ *de piatră* (Colț de) stâncă.

stanculiu, ~*ie a* [At: ȘEZ. VII, 169 / Pl: ~*ii* / E: nct] **1-2** (Mol) Stacojiu (**1-2**).

stand[1] *sn* [At: CADE / V: *șt*~ / Pl: ~*uri* / E: fr, eg *stand*, ger *Stand*] **1** Loc special amenajat pentru întrecerile de tir sau pentru exerciții de gimnastică. **2** Loc (amenajat) unde vânătorii așteaptă vânatul după goană. **3** (Adesea cu determinări care arată felul exponatelor) Spațiu special amenajat (cu vitrine, mese, panouri etc.) în vederea prezentării exponatelor într-o expoziție, într-un magazin etc. **4** (Șîs ~ *de probă* sau *de încercări*) Masă, platformă etc. special amenajată (în uzine, ateliere etc.) pentru controlul mașinilor, motoarelor, aparatelor etc. noi, ieșite de la montaj Si: *banc de probă*. **5** (Prc) Utilaj folosit în acest scop.

stand[2] *sn* vz *steand*

standar sn vz *standard*

standard [At: ENC. ROM. / V: (reg) *standar*, (rar) *șt*~ / A: ~*ard* / Pl: ~*e*, (rar) ~*uri* / E: fr, eg *standard*, ger *Standard*] **1** *sn* Normă sau ansamblu de norme privitoare la calitatea, dimensiunile, tipul sau alte elemente care definesc un produs, aplicate în vederea reglementării unitare a producției, a consumului, a unor sisteme de noțiuni științifice, simboluri, metode de analiză, unități de măsură etc. **2-3** *sn*, *a* (Produs tip) care se încadrează în aceste norme Vz *etalon*. **4** *sn* (Îs) ~ *de stat* Standard cu aplicare obligatorie, stabilit de organe specializate competente și aprobat de guvern Si: *stas*. **5** *sn* (Îs) ~ *de viață* Gradul de satisfacere a nevoilor materiale și spirituale ale populației (unei țări), ale unei clase sau ale unei persoane Si: *nivel de trai*. **6** *sn* (Îc) **~-aur** Sistem de circulație bănească, caracterizat prin baterea și circulația liberă a monedelor de aur cu valoare intrinsecă, convertibilitatea liberă a biletelor de bancă în monede de aur, lingouri sau în devize și prin libertatea importului și a exportului de aur. **7** *a* Care este conform unui tipar Si: *standardizat* (**8**). **8** *a* (Adesea dep) Care este lipsit de originalitate Si: *banal* (**1**), *comun* (**29**), *stereotip* (**6**), *șablonard*.

standardiza [At: SCRIBAN, D. / Pzi: ~*zez* / E: fr *standardiser*] **1** *vt* (C. i. produse, terminologii, operații etc.) A stabili (un ansamblu de) norme de calitate de dimensiune, de tip etc., în vederea reglementării unitare a producției, a consumului, a unor sisteme de noțiuni științifice, simboluri, metode de analiză, unități de măsură etc. **2** *vt* (C. i. produse) A fabrica în serie, potrivit unui standard (**1**). **3** *vt* (Rar; pex) A tipiza. **4** *vt* (Fig) A reduce la un tip comun Si: *a uniformiza*. **5** *vt* (Adesea dep) A face să fie lipsit de originalitate Si: *a banaliza* (**2**). **6** *vr* (Adesea dep) A deveni banal.

standardizare sf [At: LOVINESCU, C. VII, 30 / Pl: ~*zări* / E: *standardiza*] **1** Reglementare tehnică organizată a producției, a consumului, a terminologiei științifice, a unor metode de analiză etc. prin aplicarea de standarde (**1**). **2** Proces de fabricare în serie a produselor, potrivit unui standard (**1**). **3** (Rar; pex) Tipizare. **4** (Fig) Reducere la un tip comun Si: *uniformizare*. **5** Reducere la ceva lipsit de originalitate Si: *banalizare*.

standardizat, ~*ă sn*, *a* [At: C. PETRESCU, O. P. I, 39 / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: *standardiza*] **1-2** (Produs) care corespunde unei norme de calitate, de dimensiune, de tip etc. reglementat prin standard (**1**) Si: *standard* (**2-3**). **3-4** (Produs) care este fabricat în serie. **5-6** (Produs) tipizat. **7-8** (Fig) (Produs) care este conform unui tipar. **9-10** (Adesea dep) (Produs) care este lipsit de originalitate Si: *banal*, *comun* (**29**), *stereotip* (**6**).

standart sn [At: CADE / Pl: ~*e*, ~*uri* / E: ger *Standarte*] (Îvr) Stegulet (**1**).

standoală sf [At: KOGĂLNICEANU, S. 19 / V: ~*ad*~, ~*adolă*, ~*ambo*~, ~*olă*, *stod*~, *stodolă*, *stodolnă* / Pl: ~*oale* / E: ucr **стодола**] **1** (Reg) Șură. **2** (Mol) Loc unde se află mai multe hambare sau coșare. **3** (Reg) Arie[1] (**1**).

standolă sf vz *standoală*

standuh sm vz *schinduf*[1]

staneste sf vz *staniște*

stanește sf vz *staniște*

stangă sf vz *ștangă*

stanghilă sf [At: SFC II, 167, 171 / Pl: ? / E: *stangă* + -*ilă*] (Reg) Par înfipt în pământ ca sperietoare, semn de hotar etc. Si: (reg) *ciuhă* (**1**).

staniat, ~*ă a* [At: ENC. AGR. 474 / P: ~*ni-at* / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: *staniu*] (Rar) Cositorit[2] (**2**).

stanic, ~*ă a* [At: CADE / Pl: ~*ici*, ~*ice* / E: fr *stannique*] (Chm) **1** Care conține staniu. **2** De staniu. **3** Privitor la staniu. **4** (Îs) *Acid* ~ Acid oxigenat al staniului.

stanifer, ~*ă a* [At: CADE / Pl: ~*i*, ~*e* / E: fr *stanifère*] (D. minereuri, roci, formații geologice) **1** Care conține staniu. **2** Bogat în staniu.

stanină sf [At: CANTUNIARI, L. M. 121 / Pl: ? / E: fr *stannine*] (Chm) Sulfură naturală de staniu, fier și cupru.

staniol sn [At: POLIZU / P: ~*ni-ol* / V: (rar) ~*ă sf* / Pl: ~*uri* / E: ger *Stanniol* cf it *stagnola*] Foaie subțire de staniu sau, uneori de aluminiu ori de plumb, folosită ca ambalaj pentru unele produse alimentare industriale, în scopul unei mai bune conservări Si: (pfm) *poleială* (**1**), (reg) *șic*[2].

staniolă sf vz *staniol*

staniște sf [At: ANON. CAR. / V: (îvr) ~*noste*, (reg) ~*aiș*, ~*aln*~, ~*neste*, ~*neș*~ / E: vsl **станище**] **1** (Pop) Loc (răcăros sau ferit) situat mai ales în pădure, înaintea strungii sau lângă o apă, unde se odihnesc, vara, în timpul amiezii ori al nopții, vitele, oile, caii etc. Si: (reg) *bătătură*[1] (**8**), *bouriște*, *meriză*, *merizătoare*, *meriziș*, *meriziște*, *merizištină*, *merizuș*, *stava*, *torina*, *toriște*, *zăcătoare*, *zăcătură*. **2** (Reg) Stare de repaus, de odihnă a vitelor.

a oilor etc. 3 (Mol: Dob) „Locuință ciobănească". 4 (Reg) Cireadă sau turmă de vite ori de porci. 5 (Reg; îf *staneşte*) Loc îngrădit în care se află peşti. 6 (Reg) Loc de popas sau de întâlnire. 7 (Reg; îf *stanoste*) „Baştină". 8 (Înv) Tabără. 9 (Trs; Ban) Loc pietros şi sterp. 10 (Reg) Loc mocirlos (rămas în urma unei inundaţii).

stanit *sm* [At: DN^3 / Pl: ? / E: fr ***stannite***] Stanină.

staniţă[1] *sf* [At: CIHAC, II, 361 / Pl: *~ţe* / E: ucr ***станиця***] (Înv) 1 Colibă[1] (1). 2 Cabană[1] (1).

staniţă[2] *sf* [At: SCÎNTEIA, 1950, nr. 160[1] / Pl: *~ţe* / E: rs ***станица***] Sat căzăcesc.

staniu *sn* [At: BARASCH, I. N. 51/22 / V: (înv) ***stan*** / E: lat ***stannum, stagnum***, it ***stagno***] Metal alb-argintiu, maleabil şi ductil, care se obţine din cositorit, prin reducerea cu cărbune şi care se foloseşte în aliaje şi la acoperirea altor metale pentru a le proteja împotriva coroziunii Si: *cositor*[1] (1), (reg) *pleu*.

stanos, ~oasă *a* [At: MACAROVICI, CH. 374 / Pl: *~oşi, ~oase* / E: fr ***stanneux***] (Chm) Care conţine staniu bivalent.

stanoste *sf* vz ***stanişte***

stanovoi *sm* [At: CONTEMPORANUL, IV, 299 / V: ***~nav~*** / Pl: *~* / E: rs ***становой***] (Rsî) 1 Şef de secţie poliţienească. 2 (Mol; art.; îf *stanavoi*) Numele unui dans popular nedefinit mai îndeaproape. 3 Melodie după care se execută stanavoiul (2).

stanoză *sf* [At: DN^3 / Pl: (nob) *~ze* / E: fr ***stannose***] (Med) Manifestaţie toxică pulmonară, provocată prin inhalarea de vapori sau pulbere de staniu.

stan-păţitul *sms* [At: CREANGĂ, P. 179 / E: ***Stan + păţit***[2]] (Fam) Persoană care a trecut prin multe în viaţă şi care a tras învăţăminte din cele întâmplate.

stanrochie *sm* [At: GL. OLT / Pl: *~ii* / E: bg ***староkя***] (Olt; csnp) „Al doilea naş" la nuntă.

stanţa *v* vz ***ştanţa***

stanţare *sf* vz ***ştanţare***

stanţat, ~ă *a* vz ***ştanţat***

stanţă[1] *sf* [At: HELIADE, O. 354 / V: ***~ţie*** (Pl: *stănţii*) / Pl: *~ţe* / E: it ***stanza***] 1 (Înv) Cameră (1). 2 Strofă care are un înţeles de sine stătător şi deplin, alcătuită dintr-un număr determinat de versuri, de obicei opt, cu o anumită schemă de rimă şi formând o unitate ritmică. 3 (Lpl) Poezie scrisă în stanţe (2). 4 (Pgn) Poezie. 5 (Nav) Grindă de lemn dispusă de-a lungul parapetului sau balustradei unei punţi descoperite, pe care se aşază o încărcătură, în scopul de a o fixa Si: *stâlp* (2).

stanţă[2] *sf* vz ***ştanţă***

stanţie[1] *sf* vz ***stanţă***[1]

stanţie[2] *sf* vz ***staţie***

staol *sn* vz ***staul***

staor *sn* vz ***staul***

staore *sn* vz ***staul***

staorişte *sf* vz ***stăulişte***

stap *s* vz ***şteap***[1]

stapuş *sn* vz ***astupuş***

star[1] *sn* [At: BOGZA, A. Î. 56 / Pl: *~uri* / E: fr, eg ***star***] Stea (19).

star[2] *sn* [At: LTR^2 / Pl: ? / E: eg ***star*** (board)] Ambarcaţie de sport pentru două persoane, cu vele, un catarg şi una sau două crucete şi cu lungimea de cca 7 m.

stare *sf* [At: PSALT. 131 / Pl: *stări* / E: ***sta***] 1 Oprire. 2 (Reg; în practicile religioase ortodoxe) Staţie (21). 3 (Reg; în practicile religioase ortodoxe) Stâlp (13). 4 (În practicile religioase ortodoxe) Mărturie. 5 (Rar) Star^2 (2). 6 (Înv; îlav) **Fără (de) ~** Neîncetat. 7 (Rar) Oprire. 8 (Adesea fig; adesea complinit prin „pe loc") Stat^2 (4). 9 (Adesea fig; adesea complinit prin „pe loc") Stat^2 (6). 10 (Adesea fig; adesea complinit prin „pe loc") Stat^2 (7). 11 (Med; îs) *Perioadă de ~* Fază în care o boală, declarată cu câtva timp înainte, îşi opreşte evoluţia. 12 (Îe) **A nu mai avea ~ (îrg. şi alinare** sau, reg, **şi aşezare)** sau, reg, **a nu-l mai prinde ~a** ori **a nu-şi afla ~ (şi alinare)** A nu avea astâmpăr, linişte. 13 (Pop) Linişte (sufletească). 14 (Rar) Şedere. 15 Stat^2 (9). 16 (Rar) Plutire. 17 (Rar) Stat^2 (13). 18 (Rar) Preocupare. 19 Demarare a unei acţiuni Si: *stat*^{2} (15) (15). 20 Statură (1). 21 Rămânere într-o anumită poziţie Si: *şedere, stat*^{2} (17), *ţinere*. 22 Aşezare într-un anumit fel Si: *stat*^{2} (18). 23 Orientare într-o anumită direcţie Si: *stat*^{2} (15). 24 (Reg) Poziţie. 25 (Înv) Poziţie (1). 26 (Pgr) Spaţiul liber rămas la începutul rândului cules ca alineat. 27 Rămânere în poziţie verticală Si: *stat*^{2} (21). 28 (Îrg) Corp omenesc. 29 (Pex) Statură (3). 30 (Îvr) Înălţime. 31 (Înv) Stană (3). 32 (Rar) Stat^2 (31). 33 (Rar) Stat^2 (32). 34 Stat^2 (33). 35 Atârnare (1). 36 (Rar) Stat^2 (35). 37 Stat^2 (36). 38 (Sens curent) Ansamblu de elemente care formează cadrul (general) în care se află cineva sau ceva la un moment dat Si: *caz* (6), *circumstanţă* (1), *ipostază, împrejurare, poziţie, situaţie*, (înv) *înconjurare, peristas, prilejire* Vz *condiţie, conjunctura, context, ocaţie, stare* (37) *împrejur, stat*^{2} (38), (îvr) *stătătură*. 39 (Îs) *~ de lucruri* (sau *de fapt*, înv, *a lucrurilor*) Situaţie generală care reflectă ansamblul raporturilor existente la un moment dat Si: (îvr) *statul*^{2} (39) *lucrurilor*. 40 (Înv; îs) *~ împrejur* (sau, îvr, *dimprejur*) Circumstanţă (2). 41 (Înv; îs) *~ împotrivă* (sau *în contră*) Opoziţie. 42 (Şîf *~ de urgenţa*; îs) *~ de necesitate* Situaţie excepţională în care un stat poate lua, pe întregul teritoriu al statului sau numai în anumite zone, măsuri de apărare a ordinii publice şi a securităţii statului. 43 (Îas) Situaţie de constrângere în care o persoană săvârşeşte o faptă ilicită pentru a salva de la un pericol iminent, ce nu poate fi înlăturat altfel, viaţa, integritatea corporală sau sănătatea sa ori a altuia, un bun important al său ori al altuia, un interes obştesc, în acest caz fapta ilicită neconstituind o infracţiune. 44 (Înv; adesea cu schimbarea construcţiei; îlav) **A fi în ~** sau (îvr) **a avea ~, a veni în ~ (ca) să ...** (ori, înv, **a ..., de a ...**) A fi capabil să ..., a fi în stat^2 (40) să ...45 (Îe) **A aduce** (sau **a pune) în ~ (ca) să ...** A face capabil (ca) să ... 46 (Îas) A determina (ca) să ... 47 (Îe) **A se pune în ~ (de) a** A se pregăti în vederea ... 48 (Reg; d. femei; îe) **A fi în ~ (binecuvântată)** (sau **în ~a darului, în altă ~)** A fi gravidă. 49 (Îvr) Putere. 50 (Fiz; spc) Mod de prezentare a corpurilor în formă solidă, lichidă sau gazoasă. 51 (De obicei urmat de determinări care indică felul) Fel în care se simte cineva din punct de vedere fizic sau psihic. 52 (Îs) *~ de spirit* Dispoziţie sufletească. 53 (Pex; îas) Mentalitate. 54 (Îvr) Ordine firească. 55 (Şîs *~ materială*; adesea cu determinări care arată felul) Situaţie materială. 56 (Prc; şîs *~ materială*) Situaţie materială bună. 57 (Pex; ccr) Bun aflat în posesia cuiva. 58 (Pex; ccr; pgn) Totalitatea bunurilor din proprietatea cuiva Si: *avere* (4), *avuţie* (1), *avut*[1] (4), *bogăţie* (3), *bunuri* (114), *cheag*[1] (7), *mijloace*, (pop) *seu*, (îrg) *bogătate* (1), *prilej, prindere*, (înv) *bucate* (11), *perusie*, (reg) *apucatură* (5), *blagă* (1), *cosag, prinsoare, stat*^{2} (42), *vlaga*, (fam) *parale*^{2}. 59 (D. oameni; îla) **Cu** (sau, reg, **în**) **~ (bună)** (ori, reg, **frumoasă)** Care are o situaţie materială bună. 60 (Pex; îal) Bogat (2). 61 (În feudalism) Categorie, pătură sau clasă socială cu statut reglementat de stat[1] (1) Si: *stat*[1] (43). 62 (Înv) Situaţie socială. 63 (Înv) Instanţă (de judecată). 64 (Înv) Existenţă (1). 65 (Înv) Viaţă.

stareţ, ~ă [At: VARLAAM, C. 423 / V: (pop) ***~riţ*** (reg) ***şariţ*** / Pl: *~i, ~e* / E: vsl ***старьць, старица***] 1 *sm* (Înv) Călugăr bătrân. 2 *smf* Călugăr sau călugăriţă care conduce o mănăstire Si: *egumen* Vz *proestoasă, proestos, staroste* (4). 3 *sm* Conducător al jocului de căluşari.

starie *sf* vz ***stalie***

starisfat *sm* vz ***tarisfat***

stariste *sm* vz ***staroste***

starişte *sm* vz ***staroste***

stariţ, ~ă *smf* vz ***stareţ***

starletă *sf* [At: CINEMA, 1961, nr. 3, 17 / Pl: *~te* / E: fr ***starlette***, eg ***starlet***] 1 Tânără actriţă de (film) care se face remarcată mai mult prin calităţi fizice, decât prin talent Si: (fam; prt) *steluţă* (5). 2 Debutantă în cinema.

starmină *sf* vz ***stârmină***

staroste *sm* [At: URECHE, LET. I, 202/15 / V: (reg) ***~rişte, ~oşte, ta~*** / Art. şi: (îvp) *~a* / Pl: *~ţi*, (îvp) *~oşti* / G-D şi: *~i* / E: pn ***starosta***, ucr ***староста***] 1 (În Evul Mediu, mai ales în Mol) Bărbat care conducea un

ținut, o cetate sau un oraș (fortificat) etc., cu atribuții militare, administrative și judecătorești Si: *ispravnic, pârcălab*. **2** Șeful unei agenții consulare. **3** (În orânduirea feudală mai ales din Țara Românească) Conducător al unei bresle, al unei corporații (de meșteșugari, de negustori etc.) Si: (înv) *proestos, protomester*. **4** (Pex) Șef al unei comunități, al unei cete etc. **5** (Îrg) Stareț (**2**). **6** (Mol; Trs) Pețitor. **7** (Pex) Persoană care conduce ceremonia unei nunți sau care îndeplinește un anumit rol în această ceremonie (cheamă oamenii la nuntă sau însoțește mireasa ori strigă darurile etc.) Si: (reg) *colacasiu, tarisfat, vornic*. **8** (Reg; îf *taroste*) Tovarăș.

starostină *sf* [At: IORGA, C. I. I, 50 / Pl: *~ne* / E: pn **staroščina** după *staroste*] (Înv) Soția starostelui (**1**).

staroște *sm* vz ***staroste***

starpalaie *sf* [At: TEAHA, C. N., 267 / Pl: ? / E: ns cf *sterp*] (Trs; d. ființe de sex feminin) Stearpă (**28**).

starșină *sm* [At: CONTEMP., III, 777 / Pl: ? / E: rs **старшина**] (Rsî) Primar².

starșoi *sm* [At: CONTEMP., VI$_2$, 289 / Pl: ~ / E: rs **старшой**] (Rsî) „Un fel de inspector".

start *sn* [At: CĂLINESCU, C. N., 267 / V: ***șt~*** / Pl: *~uri*, (rar) *~e* / E: eg ***start***] **1** Momentul începerii unei întreceri sportive, marcat printr-un semnal (auditiv sau vizual) Si: *plecare*. **2** (Îs) *Stare de ~* Totalitatea manifestărilor (tahicardie, hipertensiune, transpirații, emoții etc.) datorate excitației neurofuncționale condiționate de începerea unei probe sau întâlniri sportive. **3** (Îe) **A da ~ul** A da semnalul de plecare (într-o întrecere sportivă). **4** (Îe) **A lua ~ul** A porni într-o întrecere sportivă. **5** (Îae) A porni într-o acțiune (cu un anumit scop). **6** Loc de plecare (marcat printr-o linie) într-o întrecere sportivă Si: *plecare*. **7** (Îe) **A se prezenta la ~** A lua parte la o întrecere sportivă. **8** Reper marcat la începutul benzilor cinematografice, utilizat pentru realizarea sincronizării în timpul mixajului. **9** Loc pe aerodrom de unde se dirijează circulația avioanelor.

startbloc *sn* [At: DN³ / Pl: *~uri* / E: ns cf eg *starting-block*] Aparat folosit de alergătorii de viteză pentru plecări Si: *blocstart*.

starter [At: ANGHEL – IOSIF, C. M. I, 133 / Pl: *~e* / E: eg, fr ***starter***] **1** *sm* Persoană care dă semnalul la o întrecere, cursă sportivă. **2** *sm* Persoană care dirijează circulația la sol a avioanelor pe un aerodrom. **3** *sn* Dispozitiv auxiliar la carburatorul motoarelor cu ardere internă, care facilitează pornirea acestora la rece. **4** *sn* Dispozitiv care servește la aprinderea lămpilor fluorescente.

starț *sn* vz ***șterț¹***

stas *sn* [At: DN² / Pl: *~uri* / E: ***sta***(ndard + de) + ***s***(tat)] Standard de stat Vz *standard*.

stasi *v* vz ***staji***

stasia *sf* vz ***stază***

stasiona *v* vz ***staționa***

stasis *s* vz ***stază***

stașină *sf* vz ***streașina***

stat¹ *sn* [At: CANTEMIR, I. I. I, 67 / V: (înv) ***~us***, (reg; iuz) ***șt~*** / Pl: *~e*, (înv) *~uri* / E: lat ***status***, fr ***état***, it ***stato***, ger ***Status***] **1** (Urmat de determinări care indică felul) Instituție suprastructurală care constituie un instrument principal de organizare politică și administrativă a unei comunități umane aflate pe un teritoriu determinat, prin intermediul căreia se exercită funcționalitatea sistemului social global, sunt reglementate relațiile politice dintre oameni etc. Si: *țară*, (înv) *politie, publică*, (tci) *memlechet*. **2** Teritoriu și populația asupra cărora își exercită autoritatea această instituție Si: *țară*, (înv) *politie, publică*, (tcî) *memlechet*. **3** (Îs) *~ membru* Stat¹ (**1**) care face parte dintr-o organizație internațională cu drepturi și obligații depline. **4** (Îs) *~ (membru) asociat* Stat¹ (**1**) care face parte dintr-o organizație internațională având drepturi și obligații limitate. **5** (Îs) *Imn de ~* Imn național al unei țări. **6** (Îs) *Examen de ~* Examen susținut în fața unei comisii speciale, după absolvirea unei instituții de învățământ superior în vederea obținerii diplomei Si: *examen de licență*. **7** (Îla) **De ~** Care emană de la un stat¹ (**1**) Si: *oficial*. **8** (Îal) Al statului¹ (**1**) Si: *oficial*. **9** (Îal) Care este condus și controlat de stat¹ (**1**) Si: *oficial*. **10** (Îal) Care aparține statului¹ (**1**) Si: *oficial*. **11** (Îal) Care se referă la stat¹ (**1**). **12** (Îal) Care angajează statul¹ (**1**). **13** (În orânduirea feudală; lpl) Nume dat organelor reprezentative din anumite țări. **14** (Cu determinări care indică felul) Listă sau tabel cu caracter oficial. **15** (Îs) *~ de funcții* (sau *de organizare, de personal*) Tabel în care sunt menționate posturile necesare unei întreprinderi, instituții etc. și limitele de încadrare și remunerare respective. **16** (Îs) *~ de plată* (sau *de salarii*, înv. *de lefi*) Tabel în care sunt înscrise drepturile bănești pe care o întreprindere, o instituție etc. le achită angajaților sau colaboratorilor. **17** (Îs) *~ personal* Dosar care cuprinde specificarea tuturor mutațiilor de serviciu ale unui salariat, precum și actele acestuia de stare civilă, socială, politică etc. **18** (Îs) *~ de serviciu* Activitate îndelungată în serviciu, în muncă, în specialitate a cuiva. **19** Memoriu sau act care atestă activitatea în serviciu, în muncă, în specialitate depusă de cineva.

stat² *sn* [At: CANTEMIR, I. I. I, 141 / V: ***~oș*** / Pl: *~uri*, (reg) *~ați* sm / E: ***sta***] **1** Oprire. **2** Întrerupere dintr-o mișcare începută sau dintr-o acțiune, dintr-o activitate etc. (în curs) Si: *contenire* (**1**), *încetare, oprire, potolire*, (rar) *stare* (**5**), (înv) *precurmare*. **3** Întrerupere a funcționării unui aparat, a unui mecanism, dispozitiv etc. Si: *oprire*, (rar) *stare* (**7**). **4** Rămânere într-un loc Si: *stare* (**8**), *ședere*. **5** Nepărăsire a locului în care se află Si: *rămânere, ședere*. **6** Stare (**9**) pe loc, fără a se (mai) deplasa sau îndepărta de undeva Si: *rămânere, ședere*. **7** Rămânere în același loc Si: *stare* (**10**), *ședere*. **8** Ședere. **9** Rămânere un timp undeva sau la ori cu cineva Si: *ședere*, (rar) *stare* (**15**). **10** (Spc) Rămânere a turmei la pășune. **11** (Pop; îe) **A-i ieși** (cuiva) **cu ~ul** A i se împlini (cuiva termenul). **12** Plutire. **13** Petrecere a timpului cu cineva sau cu ceva Si: *stare* (**17**). **14** Preocupare. **15** Stare (**19**). **16** (Rar) Stare (**20**). **17** Stare (**21**). **18** Stare (**22**). **19** Stare (**23**). **20** (Reg) Poziție (**1**). **21** Stare (**27**). **22** Rămânere pe ceva, sprijinindu-se pe partea inferioară a bazinului Si: *așezare, stare* (**32**), (pop) *ședere*. **23** (Îvp) Statură (**1**). **24** (Îvp) Statură (**3**). **25** (Îrg) Distanță pe verticală. **26** (Îrg; spc) Înălțime. **27** (Îrg; spc) Adâncime (**2**). **28** (Îvp; de obicei îs *~ de om*) Mărime egală cu aproximativ înălțimea medie a unui om, folosită ca unitate de măsură pentru înălțime sau adâncime. **29** (Reg; șîs *lumină ~*) Lumânarea care are, de obicei, mărimea unui stat (**28**) și care este așezată lângă mort Si: *privighetoare* Vz *toiag*. **30** (Îc) **~u-Palmă(-Barbă** sau **Barba-cot)** sau (reg) **Stați-Cot (cu-Barba-de-un Cot)**, **Stați-Cot-Palmă-(**sau **Palma-)-Picior**, **Stați-Cot** Numele unui personaj fantastic din basmele populare românești, imaginat de obicei ca un pitic bătrân, cu barbă foarte lungă (de un cot) și albă, cu puteri supranaturale, răutăcios și perfid, care locuiește mai ales sub pământ sau prin păduri și călărește, adesea, pe o jumătate dintr-un iepure (șchiop) Si: *Tartacot*. **31** Deținere (de obicei sau temporar) a unui anumit loc în spațiu Si: *aflare* (**5**), *fire* (**1**), *găsire* (**1**), (rar) *stare* (**32**). **32** Deținere a unei existențe reale într-un anumit loc Si: *existență* (**1**), *fire* (**10**), (rar) *stare* (**33**). **33** Ocupare conștientă a unui anumit loc în spațiu Si: *așezare* (**1**), (rar) *stare* (**33**). **34** (Rar) Atârnare (**5**). **35** Deținere a unui domiciliu undeva Si: *domiciliere, locuire*, (rar) *stare* (**36**) (îvp) *sălășluire, ședere*, (pop) *hălăduire* (**8**), (îvp) *băcuire*, (înv) *sălășluire*. **36** Rămânere într-o anumită situație, într-un anumit fel sau în anumite condiții Si: (rar) *stare* (**37**). **37** (Îvr; îe) **A sosi la vârsta de ~** A ajunge la maturitate. **38** (Înv) Stare (**38**). **39** (Îvr; îs) *~ul lucrurilor* Stare (**39**) de lucruri. **40** (Îe) **A fi în ~** A fi în stare (**44**). **41** (Îvr; îe) **A pune în ~** A aduce în stare (**45**). **42** (Înv) Ipostază. **43** (Mar; Trs) Avere (**4**). **44** (În feudalism) Stare (**60**).

stat³, ~ă *a* [At: CONTEMPORANUL, IV, 393 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sta***] (Îvr; d. lichide) Stătut² (**1**).

statal, ~ă *a* [At: SCRIBAN / Pl: *~i, ~e* / E: it ***statale***] **1** Care aparține statului¹ (**1**). **2** Privitor la stat¹ (**1**). **3** De stat¹ (**1**).

statariu, ~ie [At: STAMATI, D / Pl: *~ii* / E: lat ***statarius***] **1** *a* (Înv; d. principii de drept sau d. instanțe) Care a fost elaborat sau instituit spre a judeca și executa sentințe fără drept de apel și cu ajutorul forței armate. **2** *a* Care are un caracter marțial. **3** *sn* Lege care reglementează judecarea și executarea sentințelor fără drept de apel și cu ajutorul forței armate.

stater *sm* [At: N. TEST. (1648), 23/11 / V: ***~tir*** / Pl: *~i* / E: lat ***stater; statir*** < ngr ***στατήρ***] Veche monedă grecească sau macedoneană de aur ori de argint, a cărei valoare varia între 2 și 20 de drahme.

stateva *sf* vz ***stativă***

static, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***statique***] **1** *sf* Ramură a mecanicii care studiază sistemele de forțe în vederea stabilirii condițiilor de echilibru ale corpurilor aflate în stare de repaus sau de mișcare. **2** *sf* (Îs) *~a lichidelor* Hidrostatică (3). **3** *sf* (Îs) *~a gazelor* Aerostatică (1). **4** *sf* (Îs) *~a grafică* Capitol al staticii (1) care se ocupă de rezolvarea pe cale grafică a problemelor. **5** *sf* (Îs) *~a construcțiilor* Disciplină care studiază metodele de calcul pentru determinarea eforturilor și a deformațiilor sistemelor de bare. **6** *sf* (Med; pex) Stare de echilibru. **7** *a* Care se referă la echilibrul forțelor. **8** *a* Care aparține staticii (1). **9** *a* Privitor la statistică (1). **10** *a* (Îs) *Electricitate ~ă* Sarcină electrică invariabilă a unui corp în care nu se dezvoltă căldură din cauza stării sale electrice. **11** *a* (Îs) *Încercare ~ă* Încercare mecanică la care forța exterioară se aplică încet, progresiv, uniform și în același sens. **12** *a* (Îs) *Presiune ~ă* Presiune interioară a unui fluid care curge, indicată de un instrument de măsură care se mișcă cu aceeași viteză cu fluidul. **13** *a* (Fzl; îs) *Simț ~* Simț care ne orientează asupra orientării corpului și a părților lui în repaus, datorită impresiilor care ne vin de la mușchi, tendoane și articulații. **14-15** *a, av* (Îoc *dinamic*) În nemișcare Si: *fix* (1), *imobil, înțepenit, rigid*. **16-17** *snf, a* (Ceea ce este) lipsit de dinamism Si: *fix* (4), *imobil, înțepenit, rigid*. **18** *a* (Îs) *Natura ~ă* Natură moartă. **19-20** *a, av* (Rar; d. metode de studiu, d. puncte de vedere etc.; îoc *dinamic, istoric*) Sincronic (3).

staticitate *sf* [At: M 1965, nr. 4, 3 / Pl: ? / E: ***static*** + *-itate*] Însușirea de a fi static (14) Si: *statism* (1).

statie *sf* [At: N. COSTIN, LET. II, 106/38 / Pl: *~ii* / E: rs ***статья***] (Înv) Articol (al unui contract, al unui tratat etc.)

statin, ~a *a* [At: PĂCALĂ, M. R. 279 / A: nct / Pl: *~i, ~e* / E: nct] **1** (Reg; îs) *Măr ~* Varietate de măr nedefinită mai îndeaproape. **2** (Prc) Fructul statinului (1).

station-service *sn* [At: DN³ / P: *steișn-servis* / Pl: *~-uri* / E: cg, fr ***station-service***] Punct pentru deservirea automobiliștilor, a motocicliștilor.

station-wagon *sn* [At: DN³ / P: *steișn-uegăn* / Pl: *~uri* / E: cg ***station-wagon***] Automobil carosat pentru transportul persoanelor și al bagajelor.

statir *sm* vz ***stater***

statism *sn* [At: VIANU, L. U. / Pl: ? / E: fr ***statisme***] **1** Staticitate. **2** (Teh) Proprietate a unui regulator de a asigura stabilizarea mărimii reglate.

statist, ~ă *smf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~iști, ~e* / E: ger ***Statist***] (Îdt) Figurant la reprezentațiile teatrale.

statistic¹ *sm* [At: ȘINCAI, HR. II, 131/17 / Pl: ? / E: ***stat*** + *-istic* cf it *statista*] (Îvr) Om de stat.

statistic², ~ă [At: CR (1829), 144/1 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***statistique***] **1** *sf* Ansamblu de date numerice referitoare la un fenomen de masă, din natură sau din societate, culese, sistematizate, centralizate și prezentate Si: (înv) *numărătoare*. **2** *sf* (Înv) Descriere a unei țări din punct de vedere administrativ sau teritorial. **3** *sf* Tabel, histogramă sau altă reprezentare grafică a situației reale sau probabile a unui mare colectiv de elemente. **4** *sf* Activitate de culegere, prelucrare și valorificare a datelor privind fenomenele de masă, organizată de către stat în mod centralizat. **5** *sf* Știință care are ca obiect studierea fenomenelor de masă din punct de vedere cantitativ, cu metode proprii de analiză și descriere. **6** *sf* (Îs) *~a matematica* Ramură a matematicii care se ocupă cu elaborarea noțiunilor și a metodelor specifice studiului statistic al colectivităților. **7** *sf* (Îs) *~ă vitală* Biostatistică (1). **8** *sm* (Înv) Statistician. **9-10** *av, a* (Într-un mod) care ține de statistică (4). **11-12** *a, av* Privitor la statistică (4). **13-14** *a, av* Bazat pe statistică (4).

statisticește *av* [At: VIANU, M. 69 / E: ***statistic*** + *-ește*] (Rar) Din punct de vedere statistic (13).

statistician, ~ă *smf* [At: IORGA, L. II, 264 / P: *~ci-an* / Pl: *~icieni, ~iciene* / E: fr ***statisticien***] Specialist în statistică (5) Si: *statistic* (8).

stativ¹ *sn, a* [At: STAMATI, D. / Pl: *~e* / E: ger ***Stativ***, fr ***statif***] **1-2** (Dispozitiv metalic sau de lemn) folosit la montarea și susținerea unor piese și aparate de lucru (în laborator).

stativ² *sn* vz ***stativă***

stativă *sf* [At: IONESCU, M. 690 / V: ***~tevă, stativ*** *sn* / A și: *stat~* / Pl: *~ve* / E: ucr ***статива***] **1** (Pop; mpl) Război². **2** (Îe) **A pune pânza în ~ve** (cu cineva) A lucra în tovărășie cu cineva. **3** (Îae) A se asocia (cu cineva). **4** (Mol; Trs; prc; lpl) Tălpile războiului². **5** (Reg; prc; lpl) Părțile laterale ale războiului. **6** (Îvr) Meseria țesătorului. **7** (Reg; lpl) Gherghef (1). **8** (Mol; șîs *~ve de întins piele*) Suport de lemn folosit la tăbăcărie, pe care se întind pieile de ovine sau de vite spre a fi curățate de păr. **9** (Reg; lpl) Scară (34). **10** (Mol; Trs; csnp) „Scaun de înspițat" al rotarului. **11** Capră pentru tăiat lemne. **12** (Mol) Instalație de lemn asemănătoare războiului de țesut, în care sunt vârâți boii sau caii pentru potcovit. **13** (Reg; lpl) Fiecare dintre cele două lemne paralele ale ferăstrăului, de care se leagă pânza.

statiza *vt* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~zez* / E: ***stat***] (Rar) A etatiza (1).

stat-maior *sn* vz ***stat-major***

stat-major *sn* [At: AR (1831), 13¹/19 / V: ***~aior*** / Pl: (rar) *~e* / E: ***stat + major*** (după it *stato maggiore*, fr *état-major*)] **1** Organ de conducere al unei mari unități militare, format dintr-un număr variabil de ofițeri organizați în birouri și secții și aflat sub comanda unui șef. **2** (Îs) *Marele ~* Organ de conducere a forțelor armate dintr-o țară, format dintr-un anumit număr de ofițeri reprezentând toate armele, organizați în birouri și secții și aflat sub comanda unui șef. **3** Clădire în care își are sediul statul-major (1).

stat-majorist *sm* [At: DN³ / Pl: *~iști* / E: ***stat-major*** + *-ist*] (Rar) Ofițer de stat-major (1).

statocist *sn* [At: DEX / Pl: *~e* / E: fr ***statocyste***] Organ auditiv al nevertebratelor, în formă de vezică, cu un lichid în care sunt înglobate statolitele cu rol în menținerea poziției corpului.

statocred *sms* [At: GORJAN, H IV, 106/8 / E: ***statuie + cred*** (pzi *crede*)] (Îvr) Idolatru.

statogramă *sf* [At: LTR² / Pl: *~me* / E: fr ***statogramme***] Fotografie obținută la statoscop.

statolit *sn* [At: DN² / Pl: ? / E: fr ***statolitte***] Mică formațiune calcaroasă care se găsește în urechea interioară, având rol în menținerea echilibrului.

stator *sn* [At: ORBONAȘ, MEC. 126 / Pl: *~oare* / E: fr ***stator***, ger ***Stator***] Partea fixă a unui motor sau a unui generator de energie (constituind carcasa acestora), în care se învârtește rotorul.

statoreactor *sn* [At: LTR² / P: *~re-ac~* / Pl: *~oare*, (rar) *~i* sm / E: fr ***statoréacteur***] Reactor cu flux continuu de gaze, care funcționează fără compresor și care este folosit pentru propulsia unor avioane supersonice.

statori [At: ȘINCAI, HR. I, 273/20 / V: (îvr) ***stăt~*** / Pzi: *~resc* / E: ns cf *statornici*] **1** *vt* (Înv) A înființa. **2-3** *vtrp* (Îrg) A (se) stabili. **4** *vt* (C.i. oameni) A desemna² (2). **5** *vr* (D. oameni) A se așeza (2).

statorire *sf* [At: BARCIANU / V: ***stăt~*** / Pl: ? / E: ***statori***] Stabilire (1).

statornic, ~ă [At: (a. 1765) BUL. COM. IST. IV, 214 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***stat²*** după *datornic, spornic* etc.] **1** *a* (D. proprietăți) Care aparține cuiva pentru totdeauna. **2** *a* (D. proprietăți) Care se află în posesiune veșnică. **3** *a* (Rel; d. așezări omenești, domicilii, sedii etc.; îoc *provizoriu*) Stabil (4). **4** *a* (D. instituții, organizații etc.) Permanent. **5** *a* (D. populații, îoc *nomad*) Sedentar (7). **6** *a* (D. oameni sau d. manifestările lor) Stabil (11). **7** *sm* (Îc) **A fi ~ la vorbă** A se ține de cuvânt. **8** *a* (D. fenomene, stări, procese etc. naturale sau sociale, d. evenimente etc.) Stabil (10). **9** *a* (Înv; d. aștri; îoc *mobil*) Fix (2). **10-11** *a, av* (Mai ales d. stări, situații, relații etc.; îoc *efemer*) Stabil (12-13).

statornică *v* vz ***statornici***

statornicește *av* [At: ȘINCAI, HR. I, 30/16 / E: ***statornic*** + *-ește*] (Înv) Constant (1).

statornici [At: BELDIMAN, SAP. 36ᵛ/16 / V: (înv) ***~ica*** (Pzi: *~icez*), (îvr) ***stăt~*** / Pzi: *~icesc* / E: ***statornic***] **1** *vr* A se stabili (1). **2** *vt* (Asr: c. i. piețe, târguri, drumuri) A instala. **3** *vt* (Înv; c. i. oameni) A înscăuna.

4 *vt* (Rar; pan) A înțepeni. **5** *vt* (Nob; c. i. imagini) A reconstitui (din memorie). **6** *vt* (Îvr; fig) A baza (1). **7** *vt* A arăta în mod precis, limpede, categoric și exact Si: *a defini* (4), *a delimita* (1), *a preciza*, (rar) *a pune*, (înv) *a mărgini*, *a răspica*. **8** *vt* A stabili (3). **9** *vt* (Înv; c.i. întreprinderi, instituții, organizații statale etc.) A întemeia. **10** *vt* (Înv; complementul este pacea) A realiza. **11** *vt* A face (să se mențină) trainic. **12** *vt* A face să dureze. **13** *vt* (Pex) A institui. **14** *vt* (Înv; complementul este sănătatea) A restabili.

statornicie *sf* [At: (a. 1785) URICARIUL IV, 31/20 / V: (îvp) ***stât~*** / Pl: (rar) *~ii* / E: ***statornic*** + *-ie*] **1** Stabilitate (1). **2** Însușirea de a fi statornic (6). **3** Stare a celui ce nu poate fi clintit sau schimbat (ușor) Si: *fermitate* (3), *hotărâre* (18), *stabilitate* (5), (rar) *nestrămutare*, (înv) *stavar* (1). **4** (Îvr) Robustețe. **5** Însușirea de a fi statornic (8). **6** Durabilitate (1).

statornicire *sf* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 116/10 / Pl: *~ri* / E: ***statornici***] **1-3** Stabilire (1-3). **4** (Înv) Întemeiere. **5** (Înv) Restabilire.

statornicit, ~ă *a* [At: IORGA, S. D. XXII, 34 / V: (înv) ***stât~*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***statornici***] **1** (Înv; d. oameni sau d. populații) Stabilit² (1). **2** Stabilit² (2). **3** Stabilit² (3). **4** (Înv) Trainic². **5** (D. oameni) Care a devenit serios, care s-a cumințit.

statornicitor *sm* [At: IORGA, L. I, 32 / Pl: *~i* / E: ***statornici*** + *-tor*] (Rar) Întemeietor.

statoscop *sn* [At: LTR² / Pl: *~oape* / E: fr ***statoscope***, ger ***Statoskop***] Instrument de măsură instalat la bordul aeronavelor, pentru a indica micile variații față de o anumită altitudine de zbor aleasă.

statoș *sn* vz ***stat²***

statua [At: STAMATI, D. / P: *~tu-a* / V: (înv) ***~ui*** (Pzi: *~iesc*), ***stătui*** (Pzi: 3 *~uiește*) / Pzi: *~uez* / E: fr ***statuer***] **1-2** *vti* A stabili în mod oficial (printr-un statut, printr-o lege etc.) Si: (rar) *a statua*, *a legifera*. **3** *vt* (Pex) A institui.

statuar, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / P: *~tu-ar* / V: ***~ie*** *sf* / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***statuaire***, lat ***statuarius***] **1** *sm* (Asr) Sculptor de statui (1). **2** *sf* Arta de a face statui (1). **3** *sf* Totalitatea sculpturilor dintr-o epocă, dintr-o țară, ale unui artist. **4** *a* Care se referă la statui (1) sau la sculptura statuilor. **5-6** *a, av* (Într-un mod) care aparține (sculpturii) statuilor. **7** *a* (Îs) *Marmură ~a* Marmură albă, fără vine, folosită în special pentru sculptură. **8-9** *a, av* Asemănător unei statui (1). **10-11** *a, av* (Într-un mod) care are frumusețea, nemișcarea unei statui (1). **12-13** *a, av* Monumental.

statuarie *sf* vz ***statuar***

statuă *sf* vz ***statuie***

statu-co *sn* vz ***statu-quo***

statuetă *sf* [At: NEGRUZZI, S. I, 203 / P: *~tu-e~* / Pl: *~te* / E: fr ***statuette***] Statuie (1) de dimensiuni mici.

statui *v* vz ***statua***

statuie *sf* [At: MAIOR, IST. 221 / V: ***~uă*** / Pl: *~ui*, (înv) *~* / E: lat ***statua***, fr ***statue***] **1** Sculptură care reprezintă tridimensional imaginea unor ființe, a unor figuri alegorice etc. **2** (Fam; îe) **A ridica** (cuiva) **(o) ~** A arăta recunoștință față de cineva. **3** (Fam; îae) A aduce cuiva laude exagerate. **4** (Fam; îe) **Meriți (merită, meritați) (o) ~** Se spune, cu ironie, despre o persoană care merită o recompensă sau laude. **5** (Fam) Persoană (frumoasă, dar) lipsită de căldură sufletească. **6** (Reg; pcf) Statură (3).

statuioară *sf* [At: ARISTIA, PLUT. 139/14 / Pl: *~re* / E: ***statuie*** + *-ioară*] (Îvr; șhp) **1-2** Statuie (1) (mică).

statu-quo *sn* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~cvo* / V: ***~-co*** / E: lat ***statu quo***] **1** Situație existentă (sau care a existat) la un moment dat. **2** (Spc) Situație de fapt sau de drept în raport cu care se apreciază efectele unui contract, unei convenții etc.

statural, ~ă *a* [At: ABC SĂN. 346 / Pl: *~i*, *~e* / E: ***statură*** + *-al*] **1** (Rar) Care se referă la statură (3). **2** Care ține de statură (3).

statură *sf* [At: GCR II, 205/17 / V: ***stât~*** / Pl: *~ri* / E: lat ***statura***, fr ***stature***] **1** Înfățișare, conformație a corpului (omenesc) Si: *făptură* (12), *siluetă*, *trup*, (îvp) *stare* (20). **2** (Înv; îla) **În toată ~ra** Din cap până în picioare, în întregime. **3** (Adesea precedat de *pp* „de", „la", înv „în"; de obicei cu determinări care indică dimensiunea) Înălțime a corpului (omenesc) Si: *mărime*, *talie*, (îvp) *stat²* (26), (îrg) *stare* (30), (înv) *pusoare*, (reg) *boi³* (1), *stan* (6).

status *sn* [At: DN³ / Pl: (nob) *~uri* / E: lat ***status***] **1** Loc pe care îl ocupă un individ oarecare într-un sistem, la un moment dat. **2** (Pex) Comportament la care un individ poate să se aștepte din partea celorlalți.

statuș *sn* vz ***stat¹***

statut *sn* [At: (a. 1818) BV III, 214 / V: (înv) ***~a*** *sf*, ***șt~*** / Pl: *~e*, (înv) *~uri* / E: fr ***statut***, it ***statuto***, ger ***Statut***] **1** Ansamblu de principii, de norme și de reguli cu caracter oficial, care stau la baza constituirii și activității unui partid, a unei organizații, unei asociații etc. Si: *act statuar*. **2** (Cer) Document, lucrare (carte, broșură etc.) în care sunt cuprinse aceste principii, norme și reguli Vz *regulament*. **3** (Îs) *~ model* Regulament de organizare și funcționare valabil pentru același tip de organizații cooperatiste. **4** (Îs) *~ personal* Totalitatea legilor dintr-un stat referitoare la starea și capacitatea cetățenilor săi. **5** (Îs) *~ real* Totalitatea legilor care se aplică bunurilor aflate pe teritoriul unui stat. **6** Denumire dată unor construcții.

statuta *vt* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 21, 7/3 / Pzi: *~tez* / E: ***statut***] A statua (printr-un statut (1)).

statutar, ~ă [At: IORDAN, L. R. A. 164 / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***statuaire***] **1-2** *a, av* Conform unui statut (1). **3-4** *a, av* Bazat pe un statut (1). **5-6** *a, av* Înscris într-un statut (1). **7** *a* (Rar; îs) *Act ~* Statut (1).

statută *sf* vz ***statut***

statuție *sf* [At: ȘINCAI, HR. I, 347/15 / Pl: ? / E: lat ***statutio***] (Ltî; rar) Hotărâre (9).

stație *sf* [At: URECHE, L. 100 / V: ***~iune***, (îrg) ***șt~***, (înv) ***stant~***, ***stet~***, (reg) ***stață*** / Pl: *~ii*, (pop) *stăţii* / E: lat ***statio, ~onis***, fr ***station***, ger ***Station; stanție*** < rs ***станция***] **1** (Înv) Cantonament (temporar), alcătuit de obicei din corturi, pentru staționarea și aprovizionarea cu hrană și muniții a trupelor. **2** (Pex) Loc din care pornește o expediție militară. **3** (Înv) Post². **4** (Înv) Popas. **5** (Înv) Loc amenajat în care se oprește cineva pentru a se odihni Si: *conac* (1). **6** (Înv) Loc în care s-a stabilit cineva pentru o perioadă mai îndelungată. **7** (Îvr) Centru (9). **8** (Înv) Loc special amenajat pentru popas, pe traseul unui serviciu de poștă¹ (de călători), unde se găseau cai de schimb, se asigurau servicii pentru călători etc. **9** (Ban; Trs; îf *ștație*) Distanța dintre două stații (8). **10** (Rar; îf *stanție*) Construcție improvizată, făcută din scânduri, strujeni de porumb etc. (și servind ca prăvălie, ca magazie, ca adăpost provizoriu etc.). **11** (Adesea cu determinări care arată felul) Loc fix de oprire (special amenajat) pe traseul unui vehicul public (rutier, fluvial etc.) pentru coborârea sau urcarea călătorilor. **12** Distanță dintre două opriri fixe ale unui vehicul public. **13** (Pex) Distanță nedeterminată în spațiu. **14** (Îlv) **A face** (sau, înv, **a ține**) **~** A staționa (2). **15** Loc fix unde staționează taxiurile, trăsurile în așteptarea clienților. **16** (Adesea cu determinări care arată felul; îs) *~ de cale ferată* sau *~ de drum de fier* Punct de oprire a trenurilor pe o linie de cale ferată pentru urcarea și coborârea călătorilor, încărcarea sau descărcarea mărfurilor, efectuarea unor manevre, a unor operații tehnice etc. Vz *haltă*. **17** (Pex) Gară³ (1). **18** (Rar) Localitate în care se află o stație (16). **19** (În religia creștină; îf *stațiune*) Fiecare dintre bisericile sau dintre altarele situate pe drumul Golgotei, simbolizând opririle lui Hristos pe drumul calvarului. **20** Slujbă sau rugăciune care se face în fața acestor biserici sau altare. **21** (Reg; în practicile religioase ortodoxe) Oprire (pe la răspântii) a procesiunii mortuare în drum spre cimitir, pentru a citi din evanghelie Si: (pop) *popas*, (reg) *odihnă*, *odihneală*, *odihnire*, *stare* (2). **22** (De obicei urmat de determinări care arată felul sau domeniul) Clădire sau ansamblu de clădiri, de construcții, de amenajări etc. care cuprinde instalațiile și aparatura necesare pentru efectuarea unor operații tehnice sau tehnologice, pentru cercetări experimentale, observații etc. într-o anumită ramură a științei. **23** (Îs) *~ de distribuție* (sau *de benzină*) Loc special amenajat prevăzut cu pompe și rezervoare unde se desfac produse petroliere la consumatori. **24** (Îs) *~ automată (interplanetară)* Dispozitiv releu pentru zborurile cosmice pe care navele cosmice ar putea să aterizeze păstrându-și viteza ca apoi să-și reia zborul după anumite pregătiri și

aprovizionări prealabile. **25** (Îs) ~ *de radiocomunicație* (sau *emisie recepție*) Ansamblu de echipamente, de antene, de instalații de alimentare și de anexe necesare funcționării unui serviciu sau a unui post de radiocomunicații. **26** (Îs) ~ *electrică* Ansamblu de instalații și de construcții aparținând unui sistem energetic, la care se efectuează modificarea unor parametri ai puterii electromagnetice, corespunzătoare condițiilor de transport și de utilizare a energiei electrice sau conectarea a două sau mai multe căi de curent electric. **27** (Îs) ~ *hidrometrică* Unitate a sistemului de efectuare a observațiilor și de prelucrare a datelor hidrologice. **28** (Îs) ~ *meteorologică* Unitate a rețelei hidrometeorologice în care se fac observații directe asupra fenomenelor și elementelor meteorologice. **29** (Iuz; îs) ~ *de mecanizarea agriculturii* (sau ~ *de mașini și tractoare*) Tip de unitate economică din agricultura României socialiste, care dispunea de tractoare, de mașini și utilaje agricole și care prestau lucrări pentru unități agricole cooperatiste sau de stat. **30** Punct în care se așază un instrument topografic pentru a se măsura unghiurile unui teren sau pentru efectuarea unor observații topografice speciale. **31** (Asr; îs) ~ *a planetelor* Poziție de pe orbita aparentă a unei planete în care aceasta pare că stă pe loc, sensul mișcării sale pe bolta cerească schimbându-se din direct în retrograd sau invers. **32** (Îs) ~ *spațială* (sau *cosmică*) Satelit artificial sau vehicul cosmic care se plasează pe o orbită geostaționară și care poate fi utilizat ca laborator și observator extraatmosferic sau ca rampă de lansare. **33** (Mai ales îf *stațiune*; de obicei urmat de determinări care arată felul) Localitate în care se găsesc condiții climaterice sau ape minerale, nămoluri etc. prielnice odihnei sau tratării anumitor afecțiuni patologice. **34** (Astăzi îf *stațiune*) Loc în care se află vestigii ale unor așezări omenești, urme de vechi civilizații etc. **35** (Îf *stațiune*) Poziție a corpului la om și la animale. **36** (Îvr; îf *stațiune*) Stagiune (2).

statiograf *sn* [At: LTR² / P: *~ți-o~* / Pl: *~e* / E: it ***staziografo***] Instrument pentru fixarea pe o hartă a locului unde se găsește o navă, cu ajutorul a două unghiuri orizontale luate de la trei obiecte care sunt situate pe uscat.

staționa *vi* [At: FM (1844), 361¹/16 / V: ***stasi~, stățiuna*** / P: *~ți-o~* / Pzi: *~nez* / E: fr ***stationner***] **1** (Asr; d. trupe) A cantona (1). **2** (Liv; d. oameni, ființe sau d. vehicule aflate în mișcare) A sta (1). **3** (Pan; d. vehicule publice) A se opri temporar într-o stație (11) Si: *a face stație* (11). **4** (Pgn; d. vehicule) A se opri într-un loc.

stațional, ~ă *a* [At: ODOBESCU, S. II, 165 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***stationnale***] **1** (D. biserici, troițe, altare etc.) Care a fost ridicat în amintirea stațiunilor (19). **2** Privitor la stațiunile experimentale agricole (22).

staționar, ~ă [At: BREZOIANU, A. 282/20 / V: (îvr) ***~iu, ~iunariu*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***stationnaire***, lat ***stationarius***] **1** *a* (Liv; d. procese, fenomene, acțiuni) Neschimbător. **2** *a* (Rar) Care nu variază în timp Si: *constant* (1), *invariabil, neschimbat*. **3** *a* (D. fluide) Care are în fiecare punct o viteză independentă de timp. **4** *a* (Îs) *Curgere ~ă* Curgere a unui fluid astfel încât liniile de curent să nu-și modifice forma sau poziția. **5** *a* (D. câmpurile de forță) Care are în fiecare punct o intensitate independentă de timp. **6** *a* (Îs) *Regim ~* Evoluție a unui sistem fizic sau tehnic în decursul căreia mărimile de stare se mențin constante. **7-8** *smf, a* (Persoană sau obiect) care stă pe loc. **9-10** *smf, a* (Persoană sau vehicul) care staționează (2). **11-12** *sn, a* (Rar; îs) *(Aparat de radio) ~* (Radio²) care poate fi alimentat numai de la o sursă de curent electric alternativ și care nu se transportă ușor, fiind de dimensiuni relativ mari. **13** *a* (Îs) *Pescuit ~* Pescuit cu undița. **14** *sn* (Înv) Navă de război care staționa în apele maritime ale unui port și supraveghea traficul vaselor. **15-16** *sn, a* (Unitate medicală pe lângă o policlinică, pe lângă un dispensar, un spital etc.) în care bolnavii sunt internați un timp scurt pentru diagnostic sau tratament.

staționare *sf* [At: NEGULICI / V: ***stățiun~*** / Pl: *~nări* / E: ***staționa***] **1** (Rar) Cantonare (2). **2** (Liv) Oprire. **3** (Pan) Oprire temporară într-o stație (11) Si: *staționat¹* (1). **4** (Pgn) Oprire Si: *staționat* (2).

staționariu, ~ie *a* vz ***staționar***

staționat¹ *sn* [At: SFC IV, 297 / Pl: ? / E: ***staționa***] (Rar) **1-2** Staționare (3-4).

staționat², ~ă *a* [At: DLR / Pl: *~ați, ~e* / E: ***staționa***] **1** (Liv; d. oameni) Oprit². **2** (D. vehicule publice) Oprit temporar în stație (11). **3** (Pgn; d. vehicule) Oprit într-un loc.

stațiune *sf* vz ***stație***

stau *sn* vz ***staul***

stauină *sf* vz ***stăuină***

staul *sn* [At: PRAV. 23 / P: *sta-ul*, (rar) *staul* / V: (îrg) ***~ur, ~ură*** *sf* (Pl: *~ure*), (înv) ***stau*** (Pl: *~uri, ~uă*), ***~ă*** *sf*, ***~aor, ~uri, stav*** / Pl: *~e*, (înv) *~i* sm / E: ml ***stablum***] **1** Îngrăditură sau construcție (improvizată) făcută din lemn sau din strujeni de porumb, din stuf, din papură etc., situată pe o pășune sau în apropierea casei, unde se adăpostesc (vara) oile sau caprele în timpul nopții ori înainte de muls Si: *ogradă*, (reg) *coșar¹* (1), *obor, palancă, pătul, plasă¹* (reg) *serai* Vz *cotărlete, ocol, perdea, poiată, saivan, sălaș, târlă, țarc, voreț*. **2** (Îe) **A închide lupul în ~ul oilor** A pune pe cineva la o treabă în care poate face mult rău. **3** (Reg) Adăpost de iarnă pentru oi. **4** (Reg) Loc unde ciobanii închid oile (noaptea) cu scopul de a îngrășa pământul. **5** (Reg) Parte a ocolului „unde se dau oile sterpe". **6** (Reg) Loc dinaintea strungii unde se odihnesc oile după muls. **7** (Reg) Țarc pentru miei. **8** (Trs) Loc îngrădit unde sunt băgate oile pentru a fi mulse. **9** (Îe) **A da în ~** A mâna oile pentru a fi mulse. **10** (Reg) Stână (2). **11** (Reg) Stăuină (1). **12** (Reg; csnp) „Loc unde se lasă merindea într-o cupă, pentru cioban". **13** (Reg) Strungă. **14** (Îrg) Grajd (1). **15** (Reg) Loc în care dorm (vara) peste noapte vitele sau caii Vz *staniște* (1). **16** (Îvr; pex) Cireadă¹ (1). **17** (Îrg; pex) Colibă (1). **18** (Trs; îf *staur*) Ocol unde dorm porcii în pădure. **19** (Reg; pcf) Stavilă (1) la moară. **20** (Înv; fig) Biserică (1). **21** (Înv; pex) Credință religioasă. **22** (Trs; Mol; îs) *~e(le) floriilor* (sau *florilor*) ori *~aoru florii, ~aolle cu florile* Florii (1).

staulă *sf* vz ***staul***

staulizare *sf* [At: ENC. AGR. IV, 515 / P: *sta-u-* / Pl: *~zări* / E: ***staul*** + *-izare*] Procedeu de creștere a vitelor prin menținerea lor mai mult timp în staul.

staur *sn* vz ***staul***

staură *sf* vz ***staul***

staurolit, ~ă *sn* [At: PĂCALĂ, M. R. 7 / P: *sta-u-* / Pl: *~iți, ~e* / E: fr ***staurolite***, ger ***Staurolit***] Silicat natural de aluminiu și de fier cristalizat în sistem rombic, de culoare brună-roșiatică până la negricioasă, sticlos și dur, ale cărui varietăți limpezi sunt pietre semiprețioase.

stauroplegie *sf* [At: DN³ / P: *sta-u-* / Pl: ? / E: fr ***stauroplégie***] (Med) Paralizie încrucișată a membrelor corpului.

stav *sn* vz ***staul***

stavă *sf* [At: CANTEMIR, I. I. I, 100 / V: ***stea~*** (Pl: *steve*) / Pl: *~ve*, (reg) *stăvi, steve* / E: ns cf lat *stalla*, alb *stavë* „mulțime; grămadă de lemne"] **1** (Îrg) Herghelie (1). **2** (Reg) Îngrăditură în care se țin, mai ales în timpul verii, caii la pășunat. **3** (Reg) Loc (răcoros sau ferit) situat mai ales în pădure, înaintea strungii oilor sau lângă o apă unde se odihnesc, de obicei noaptea, vitele Si: (pop) *staniște* (1), (reg) *bătătură¹* (8), *bouriște, meriză, merizătoare, meriziște, merizіștină, merizuș, torină, toriște*. **4** (Reg) Loc unde pasc caii. **5** (Olt) Grămadă de snopi făcută pe câmp (formată de obicei din 13 snopi) Si: (reg) *pletiță*.

stavăr *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 1ᵛ/20 / E: ns cf lat *stabilis*] (Înv) **1** Statornicie (2). **2** (Îlav) **De ~** Temeinic. **3** (Îe) **A fi om de ~** A fi om pe care te poți bizui. **4** (Îae) A fi om cumsecade.

stavelă *sf* vz ***stavilă***

stavele *sf* vz ***stavilă***

staverimânt *sn* vz ***stabiliment***

stavil *s* vz ***stavilă***

stavila *v* vz ***stăvili***

stavilarisire *sf* [At: (a. 1836) IORGA, S. D. XXI, 233 / Pl: *~ri* / E: ***stavilă***] (Îvr) Stăvilire (5).

stavilă *sf* [At: CANTEMIR, I. I. I, 162 / V: (reg) ***~abi~, ~ahi~, ~velă*** (Pl: *~veli*), ***~vele*** (Pl: *stăvili*), ***stavil, ~ină*** / Pl: *~le*, (îvp) *~li*, (pop) *stăvili*, (reg) *stăvile* / E: vsl ***ставило***] **1** Element de construcție mobil care servește la închiderea și deschiderea, manuală sau mecanică, a unui oficiu, a unui

deversor etc. într-o lucrare hidrotehnică Si: *stăvilar* (5). **2** (Pex) Stăvilar (1). **3** (Reg) Îngrămădire de bușteni, de crengi etc. care formează un fel de baraj natural pe cursul unei ape. **4** (Înv) Stănog (1). **5** (Fig) Ceea ce stă în calea unei acțiuni Si: *barieră* (3), *dificultate* (5), *greutate* (22), *handicap* (4), *impediment, inconvenient, obstacol, opreliște, neajuns*[1], *piedică, potrivnicie,* (rar) *stăvilar,* (îvp) *opreală, sminteală,* (îrg) *poticală*[1], *popreala, scandal,* (înv) *anevoință* (1), *nevoință, poprire, stenaholie,* (îvr) *nevoie,* (fam) *hop.* **6** Ceea ce împiedică realizarea unui țel Si: *barieră* (3), *dificultate* (5), *greutate* (22), *handicap* (4), *impediment, inconvenient, obstacol, opreliște, neajuns*[1], *piedică, potrivnicie,* (rar) *stăvilar* (7), (îvp) *opreală, sminteală,* (îrg) *poticală*[1], *popreală, scandal,* (înv) *anevoință, nevoință, poprire, stenahorie* (1), (îvr) *nevoie,* (fam) *hop* (19). **7** (Îljv) **Fără ~** (sau **~li**) Nestăvilit. **8** (Îlv) **A (se) pune** (sau **a face, a se face, a ridica**) **(o) ~** (sau **stavili**) A stăvili (4). **9** (Îe) **A pune ~ gurii** A-și impune tăcere. **10** (Îae) A se reține de a spune ceva. **11** (Îvr) Hotar (1). **12** (Reg) Tăblie la pat. **13** (Reg) Scândură de la marginea patului. **14** (Trs) Grămadă de snopi de cereale păioase, de cânepă etc. Vz *mănunchi, snop.*

stavili *v* vz ***stăvili***

stavină *sf* vz ***stavilă***

stavită *sf* [At: ALR SN I, 58/928 / Pl: *stăviți* / E: ***stavă*** + *-iță*] (Mun) Grămadă de 5 snopi (care echivalează cu o jumătate de claie de cereale păioase).

stavrid *sm* [At: TDRG / V: ***~ă, ~ie*** *sf* / Pl: *~izi* / E: ngr ***σταυρίδι***] Specie de pește teleostean răpitor, lung de 13-15 cm, cu corpul fusiform, acoperit cu solzi mărunți și mici plăcuțe cornoase, care în partea posterioară formează o creastă ascuțită, cu linia laterală având o curbă la jumătate și cu gura mare, prevăzută cu numeroși dinți (*Trachurus mediterraneus ponticus*).

stavridă *sf* vz ***stavrid***

stavridie *sf* vz ***stavrid***

stavrofor *sn* [At: HOGAȘ, M. N. 144 / Pl: *~i* / E: ngr ***σταυροφόρος***] (În biserica ortodoxă) Preot (arhipresbiter) sau arhimandrit care poartă o cruce (de aur ornată cu pietre prețioase) pe piept, ca distincție ecleziastică.

stavropig *s* [At: C. CR. 147/12 / V: ***~hion*** / Pl: ? / E: ngr ***σταυροπήγιον***] (Înv) Cruce trimisă de către un patriarh unei mănăstiri sau unei biserici ca semn că depinde direct de autoritatea lui.

stavropighiacesc, ~ească *a* [At: GÁLDI, M. PHAN. 256 / Pl: *~ești* / E: ***stavropighie*** + *-icesc*] (Grî; d. biserici sau mănăstiri) Care depinde direct de o patriarhie.

stavropighie *sf* [At: DL / Pl: ? / E: ngr ***σταυροπηγία***] Mănăstire care, în organizarea bisericii ortodoxe, depinde direct de patriarhie.

stavropighion *s* vz ***stavropig***

stază *sf* [At: (a. 1820) DOC. EC. / V: (înv) ***~asia, ~asis*** / Pl: *~ze* / E: ngr ***στάσις***, fr *stase*] **1** (Grî; îf *stasis*) Oprire. **2** (De obicei cu determinări care arată felul) Încetinire sau oprire a circulației unor lichide biologice sau a tranzitului materiilor fecale din organism.

stăbili *v* vz ***stabili***

stăbilire *sf* vz ***stabilire***

stăbilit, ~ă *sf* vz ***stabilit***

stăblon *sn* vz ***ștablon***

stăcăli *vt* [At: LEXIC REG. II, 37 / Pzi: *~lesc* / E: ns cf *stăci*] (Ban; c.i. sume de bani) A agonisi (1).

stăceală *sf* [At: DLR / Pl: ? / E: ***stăci*** + *-eală*] (Reg) Agoniseală (2).

stăci *vt* [At: REV. CRIT. II, 335 / Pzi: *~icesc* / E: srb ***stačiti***] (Ban; c. i. bunuri materiale) A agonisi (1).

stăcie *sf* vz ***stafie***

stăcit, ~ă [At: DLR / Pl: *~iți, ~e* / E: ***stăci***] Agonisit[2] (1).

stăciuna *vt* [At: ALRM II/I h 280 / Pzi: *~nez, ~un* / E: ns cf *tăciuna*] (Mar; Trs; c. i. lumânări sau lămpi cu petrol) A tăia partea arsă din fitil Si: (reg) *a mucări.*

stăfidă *sf* vz ***stafidă***

stăfie *sf* vz ***stafie***

stăfige *sfp* vz ***stafidă***

stăichet *s* vz ***ștachetă***

stăilar *sn* vz ***stăvilar***

stăina *vi* [At: PAȘCA, GL. / Pzi: *~nez* / E: nct] (Reg) A fugi pe furiș, de frică.

stăiug, ~ă *a* [At: DENSUSIANU, Ț. H. 301 / Pl: *~ugi, ~uge* / E: ns cf *stea*] (Trs; d. cai) Care are o stea albă în frunte.

stăjar *sm* vz ***stejar***

stăjărărie *sf* vz ***stejărărie***

stăjărie *sf* vz ***stejărie***

stăjer *sm* vz ***stejar***

stăjerel *sm* vz ***stejărel***

stăjerie *sf* vz ***stejărie***

stăji *v* vz ***steji***

stăjin *sn* [At: POLIZU / Pl: *~i* / E: nct] (Înv) Un fel de grindă transversală de susținere la diverse obiecte sau părți de obiecte.

stălag *sn* vz ***stelaj***

stălaj *sn* vz ***stelaj***

stălajă *sf* vz ***stelaj***

stălaș *sn* vz ***stelaj***

stălăjuță *sf* [At: SFC IV, 147 / Pl: *~țe* / E: ***stălaj*** + *-uță*] (Reg) Un fel de dulăpior pentru ținut vasele de bucătărie.

stălnâță *sf* vz ***stelniță***

stălniță *sf* vz ***stelniță***

stălpar *sm* vz ***sterpar***

stămac *sn* vz ***stomac***

stămaria *sf* vz ***sântămaria***

stămbar *sm* [At: I. BOTEZ, ȘC. 178 / Pl: *~i* / E: ***stambă*** + *-ar*] (Rar) Persoană care face negoț cu stambă (4).

stămbărie[1] *sf* [At: CADE / Pl: *~ii* / E: ***stambă*** + *-ărie*] **1** Cantitate mare de stambă (4). **2** Obiecte (de îmbrăcăminte) confecționate din stambă (4).

stămbărie[2] *sf* [At: CADE / Pl: *~ii* / E: ***stămbar*** + *-ie*] Magazin de stămburi (4).

stămână *sf* vz ***săptămână***

stămboală *sf* vz ***stamboală***[1]

stămpa *v* vz ***stampa***

stăncălie *sf* [At: H V, 129 / Pl: *~ii* / E: ***stancă***[1] + *-alie*] (Olt) Numele unei specii de stăncuțe (1) nedefinite mai îndeaproape.

stăncușoară *sf* [At: BĂCESCU, PĂS. 157 / Pl: *~re* / E: ***stancă***[1] + *-ușoară*] (Reg) Stăncuță (1) (*Coloeus monedula*).

stăncuță *sf* [At: DDRF / Pl: *~țe* / E: ***stancă*** + *-uță*] **1** Pasăre sedentară din familia corvidelor, mai mică decât o cioară, cu penele de culoare neagră-cenușie pe ceafă și pe piept Si: *ceucă* (2), *cintiță, ciochiță, ciorică, crancău, lisarcă, porumbel-țigănesc, stancă*[1] (1), *stăncușoară* (*Coloeus monedula*). **2** (Îs) **~** *gurelată* Pasăre sedentară cu pene de culoare neagră pe spate și de culoare alburie în jurul gâtului și pe partea ventrală Si: *ceucuță gulerată, cioara gulerată* (*Coloeus monedula soemmeringii*). **3** (Îc) **~-alpină** Pasăre cu pene de culoare neagră, cu ciocul și cu picioarele de culoare roșie (*Coracias pyrrocorax*). **4** (Reg) Cioară (1) (*Corvus cornix*). **5** (Bot; reg) Talpa-gâștei (*Leonorus cardiaca*). **6** (Reg) Numele unei hore. **7** Melodie după care se execută stăncuța (6).

stănet *sn* [At: ALR 400/355 / Pl: ? / E: ***stan***[2] + *-et*] **1** Stâncă (18). **2** Prăpastie.

stăniști *vir* [At: PAPAHAGI, M. 233 / Pzi: 3 *~ește* / E: ***staniște***] **1-2** (Reg; d. oi) A se odihni într-o staniște.

stănjenel *sm* vz ***stânjenel***

stănoagă *sf* vz ***stănog***

stănog *sn* [At: DAMÉ, T. 49 / V: ***~oagă*** *sf* / Pl: *~oage* / E: ucr ***станок; stănoagă*** sgp] **1** Fiecare dintre barele de lemn sau, mai rar, din metal, care despart locurile pe care le ocupă vitele sau caii într-un grajd Si: *stavila* (4). **2** (Mol; Buc; pex) Fiecare dintre despărțiturile dintr-un grajd în care stau caii. **3** (Reg) Țăruș pentru priponit caii. **4** (Reg) Stâlp înfipt în pământ pentru instalarea unei spânzurători. **5** (Mun) Balustradă (2). **6** (Mol; Buc;

csnp) „Instalație pentru potcovit caii". 7 (Reg: la casă) Obadă. 8 (Tip: îf *stănoagă*) Raft în formă de pupitru pe care se așază casetele cu litere în vederea culegerii unui text.

stănșin *s* [At: ANON. CAR. / A: nct / Pl: ? / E: nct] „Orgie".

stăpân, ~ă [At: CORESI, EV. 237 / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf slv стопанъ] **1** *smf* Persoană care are în posesiunea sa un (mare) număr de oi, considerată în raport cu acesta Si: *scutar*[1], (pop) *stânaș*, (îrg) *stânar*, (reg) *stânaci*. **2** *smf* (Pgn) Persoană care posedă orice altfel de animal, considerată în raport cu acesta. **3** *sm* (Reg; îs) *~u oilor* De-a puia gaia. **4** *smf* (Adesea determinat de un adjectiv posesiv) Persoană care dispune în fapt sau de drept de anumite puteri asupra unor oameni (sclavi, iobagi, muncitori etc.), pe care îi exploatează, considerată în raport cu aceștia Si: (înv) *domn* (1) Vz *jupân, patron, stăpâncă, stăpâneasă*. **5** *smf* (Adesea determinat de un *aps*) Persoană care are posibilitatea de a fi servită, în raport cu cei aflați în serviciul său (pe lângă gospodărie, în treburile casnice etc.) Si: (înv) *domn* (1) Vz *jupân, patron, stăpâncă, stăpâneasă*. **6-9** *sm* (Îc; șîf **a fi** sau **a da la ~**) **A intra** (sau **a băga** ori **a se băga**) **la ~** A (se) angaja ori a face să fie sau a fi angajat în slujba cuiva. **10-11** *sm* (Îae) A-și crea sau a face să-și creeze obligații care-l determină pe cineva să ajungă (fără să vrea) la bunul plac al cuiva. **12-13** *sm* (Îae) A ajunge sau a face să ajungă sub deplina ascultare a cuiva. **14** *smf* (Prin exagerare: adesea ca termen de adresare) Epitet pentru o persoană iubită. **15** *smf* (De obicei urmat de determinări în genitiv care indică obiectul posesiunii) Persoană care posedă (cu titlu de proprietate) un bun material Si: *deținător* (1), *posesor*, *stăpânitor* (1), (înv) *domn* (1), *ocinaș*[1], (îvr) *posesuitor*. **16** *smf* (Spc) Proprietar de pământ Si: *deținător* (3), *posesor*, *stăpânitor* (2), (înv) *domn* (2), *ocinaș*[1], (îvr) *posesuitor*. **17** *smf* (Îe) **A se face ~** (pe cineva) A lua ceva în posesiune (în mod abuziv). **18** *smf* (Îe) **A lăsa** (pe cineva) **~** (pe ceva) A ceda sau a dărui (cuiva ceva). **19** *smf* Persoană, grup de persoane sau colectivitate care conduce, care cârmuiește un stat, un popor, un grup de oameni etc. considerată în raport cu aceștia Si: *cârmuitor* (5), *conducător* (1), *stăpânitor* (9). **20** *sm* (Spc) Domnitor (1). **21** *sm* (Pex) Persoană sub a cărui putere, autoriate, dominație etc. se găsește cineva sau ceva, considerată în raport cu aceștia Si: *stăpânitor* (7). **22** *smf* (Reg: îe) **A fi ~ să ...** A avea voie să ... **23** *a* (Îvr) Dominant (4). **24** *sm* Stat, populație, popor care stăpânește (4) alte state, populații sau popoare considerate în raport cu acesta Si: *cuceritor* (1), *ocupant*, *stăpânitor*. **25** *sm* (Rar) Divinitate (2). **26** *smf* (În limbajul bisericesc creștin: adesea ca epitet; de obicei urmat de determinări care-i precizează sensul; spc) Divinitatea într-una din ipostazele Dumnezeu, Iisus Hristos sau Fecioara Maria, considerată ca ființă atotputernică, ca îndrumător spiritual, ca ocrotitor etc. Si: *stăpânitor* (10). **27** *smf* (Adesea cu determinări care-i precizează sensul) Persoană care conduce propria gospodărie, considerată în raport cu oaspeții sau cu vizitatorii săi Si: (îvp) *domn* (1). **28** *smf* Persoană care reprezintă (într-o împrejurare dată) autoritatea supremă într-o gospodărie, într-o familie, considerată mai ales în raport cu oaspeții, cu vizitatorii săi ori cu ceilalți membri ai familiei Si: (îvp) *domn* (1). **29** *smf* (Îe) **A fi ~ în casa lui** (sau **la el în casă** ori **la el acasă**) A face tot ceea ce dorește în propria gospodărie sau familie. **30** *smf* (Îae) A avea toate drepturile, a proceda după bunul plac. **31** *smf* Persoană care dispune după plac de ceva. **32** *smf* Persoană care își poate domina înclinațiile, sentimentele etc. **33** *smf* (Îe) **A fi ~ pe sine** (sau **pe mine, pe tine, pe el** etc.) A fi în stare să-și înfrâneze pornirile, sentimentele etc. **34** *smf* A fi sigur de el, încrezător în posibilitățile sale. **35** *smf* (De obicei udp „pe" sau „peste" care indică domeniul) Persoană (sau colectivitate, instituție etc.) care reprezintă o autoritate într-un anumit domeniu de activitate, de cunoaștere. **36** *smf* (Pex) Persoană care posedă multe cunoștințe, care cunoaște bine ceva.

stăpânaș *sm* [At: FOLC. OLT. – MUNT. III, 44 / Pl: *~i* / E: ***stăpân*** + *-aș*] **1-4** (Reg; șhp) Stăpân (**15-16**) (tânăr).

stăpânărie *sf* [At: BELDIMAN, E. 17/23 / Pl: *~ii* / E: ***stăpân*** + *-ărie*] (Îvr) **1-2** Stăpânire (**7-8**).

stăpâncă *sf* [At: FOLC. OLT. – MUNT. II, 275 / Pl: *~nce* / E: ***stăpân*** + *-că*] **1-2** Stăpână (**4-5**).

stăpâneasă *sf* [At: VICIU, COL. 29 / Pl: *~ese* / E: ***stăpân*** + *-easă*] **1-2** Stăpână (**4-5**).

stăpânel, ~ea, ~ică *sm* [At: ALECSANDRI, T. 186 / V: *~nică* / Pl: *~ei, ~e* / E: ***stăpân*** + *-el*; ***stăpânică*** css] **1-9** Stăpân (**4-5, 14-16, 27-28, 31-32**).

stăpânesc, ~ească *a* [At: (a. 1712) IORGA, S. D. VII, 113 / Pl: *~ești* / E: ***stăpân*** + *-esc*] (Îvp) **1-6** Care aparține unui stăpân (**1-2, 4-5, 10-11**). **7-11** Care provine de la un stăpân (**1-2, 4-5, 15-16**). **12-17** De stăpân (**1-2, 4-5, 10-11**). **18-23** Al stăpânului (**1-2, 4-5, 15-16**). **24-25** Caracteristic stăpânului (**27-28**). **26-27** De stăpân (**27-28**). **28** De autoritate publică. **29-30** De stăpânire (**7-8**). **31-32** Al stăpânirii (**7-8**). **33** Al stăpânitorului. **34** (Pex) Domnesc (**1**). **35** Suveran.

stăpâni [At: NEAGOE, ÎNV. 12/17 / Pzi: *~nesc* / E: ***stăpân***] **1** *vt* (C. i. bunuri materiale) A fi în posesia a ceva Si: *a avea* (**1**), *a deține* (**1**), *a poseda*, (înv) *a posesui*. **2** *vt* A lua în posesie. **3** *vt* A fi stăpân pe ... **4** *vt(a)* (D. persoane, grupuri de persoane, popoare etc.; c. i. țări, teritorii, orașe, colectivități etc.) A avea sub influența, sub ascultarea, sub autoritatea, sub dominația, sub guvernarea etc. sa Si: *a cârmui* (**2**), *a conduce* (**4**), *a domina* (**1**), *a guverna* (**2**), (rar) *a dirigui* (**2**). **5** *vt(a)* A subordona influenței sale Si: *a cârmui* (**4**), *a conduce* (**5**), *a domina* (**1**), *a guverna* (**2**), (rar) *a dirigui* (**2**). **6** *vt* (Asr) A ocupa. **7** *vt* (Asr) A captura (**1**). **8** *vi* A domni (**1**). **9** *vt* (C. i. ființe) A face inofensiv Si: *a domoli* (**2**), *a domestici* (**5**), *a îmblânzi*, *a potoli*. **10** *vt* A domina printr-o forță superioară, prin constrângere Si: *a domoli* (**11**), *a domestici* (**5**), *a îmblânzi*, *a potoli*. **11** *vt* A ține în frâu (prin metode severe) Si: *a domoli* (**2**), *a domestici* (**5**), *a îmblânzi*, *a potoli*. **12** *vt* (Pex) A opri, a împiedica (cu regularitate) de la comiterea unui act, a unei acțiuni nepotrivite, necontrolate, reprobabile Si: *a struni*, *a înfrâna*, *a învinge*. **13** *vt* (C. i. domenii de activitate sau de cunoaștere ori compartimente ale acestora, meserii, meșteșuguri, deprinderi, operații sau instrumente, utilaje etc.) A avea sau a dobândi cunoștințe (teoretice sau practice) temeinice pentru a putea lucra cu pricepere, cu îndemânare etc. Si: *a cunoaște* (**1**), *a poseda*, *a ști*, (arg) *a gini* (**1**). **14** *vr* (D. oameni) A avea controlul propriilor porniri Si: *a se abține* (**2**), *a se autocontrola*, *a se controla* (**3**), *a se domina* (**2**), *a se inhiba*, *a se înfrâna*, *a răbda*, *a se reține*. **15** *vr* A nu-și exterioriza sau a nu-și manifesta emoțiile, sentimentele stările (sufletești) etc. Si: *a se abține* (**2**), *a se autocontrola*, *a se controla* (**3**), *a se domina* (**2**), *a se inhiba*, *a se înfrâna*, *a răbda*, *a se reține*. **16** *vr* A nu executa o acțiune Si: *a se abține* (**1**), *a se autocontrola*, *a se controla* (**3**), *a se domina* (**2**), *a se inhiba*, *a se înfrâna*, *a răbda*, *a se reține*. **17** *vr* (C. i. manifestări, sentimente, stări sufletești etc.) A opune rezistență în declanșarea a ceva Si: *a controla* (**3**), *a domina* (**2**), *a inhiba*, *a înăbuși*, *a înfrâna*, *a opri*, *a reține*. **18** *vt* (C. i. manifestări, sentimente, stări sufletești etc.) A nu lăsa să izbucnească, să se manifeste Si: *a controla* (**2**), *a domina* (**1**), *a inhiba*, *a înăbuși*, *a înfrâna*, *a opri*, *a reține*. **19** *vt* (C. i. manifestări, sentimente, stări sufletești etc.) A supune autocontrolului Si: *a controla* (**2**), *a domina* (**1**), *a inhiba*, *a înăbuși*, *a înfrâna*, *a opri*, *a reține*. **20** *vt* (D. sentimente, convingeri, obiceiuri, idei etc.; c. i. oameni) A supune unei influențe, unei presiuni etc. Si: *a domina* (**1**), *a poseda*. **21** *vt* (D. sentimente, convingeri, obiceiuri, idei etc.; c. i. oameni) A urmări fără încredere Si: *a domina* (**1**), *a poseda*. **22** *vt* (D. sentimente, convingeri, obiceiuri, idei, etc.; c. i. oameni) A ține sub puterea sa Si: *a domina* (**1**), *a poseda*.

stăpânică *sf* vz ***stăpânel***

stăpânie *sf* [At: PSALT. 289 / Pl: *~ii* / E: ***stăpânit*** + *-ie*] (Înv) **1** Stăpânire (**1**). **2** Atitudine de stăpân (**15-16**). **3-4** Stăpânire (**7-8**). **5** Dominație (a unei țări). **6** Putere. **7-8** Stăpânire (**12-13**). **9** (Îs) *~ia sinesului* Stăpânire (**17**) de sine.

stăpânire *sf* [At: CHEIA ÎN. 75v/20 / Pl: *~ri* / E: ***stăpâni***] **1** Dreptul de a folosi, de a dispune de cineva sau de ceva care îi aparține Si: *stăpânire* (**1**). **2** Posesiune, deținere efectivă, în baza unui drept recunoscut (sau impus) asupra unui bun material Si: *posesiune*. **3** (Ccr) Bun material (îndeosebi imobil sau pământ) aflat în deplina posesiune a cuiva Si:

proprietate. 4 (Pgn) Avere (4). 5 (Îe) **A pune** (sau **a lua în** ori, înv, **întru**) **~ ceva** sau **pe cineva** A deveni proprietar, stăpân (4-5, 15-16) (prin mijloace abuzive). 6 (Îrg) Proprietar. 7 Deținere sub influența, sub ascultarea, sub autoritatea, sub dominația ori sub administrarea unei țări, a unui teritoriu, a unui oraș, a unei colectivități etc. Si: *cârmuire* (3), *conducere* (1), *dominare* (1), *guvernare* (1), *stăpânire* (3), (rar) *diriguire*, (îvp) *oblăduire*, (pop) *biruire* (1), *chivernisire* (1), (înv) *ocârmuire*, (îvr) *stăpânire* (1). 8 (Pex) Domnie (7). 9 (Asr) Ocupație. 10 (Îe) **A lua în ~** A ocupa. 11 (Rar; îe) Teritoriu ocupat. 12 (Îvp) Putere. 13 (Înv) Autoritate (4). 14 (Pex) Putere care guvernează un stat Si: *cârmuire* (3), *guvern* (1), *stăpânire* (7). 15 Personaje care reprezintă această putere Si: *cârmuire* (3), *guvern* (1), *stăpânire* (8). 16 Dobândire de cunoștințe (teoretice și practice) temeinice, de procedee, deprinderi etc. într-un domeniu de activitate, într-o meserie etc., pentru a putea lucra cu pricepere, cu îndemânare etc. Si: *cunoaștere* (1), *posedare*, *știință*, (arg) *ginire*. 17 (Șîs ~ *de sine* sau înv *~a sineșului*) Capacitate de a avea control asupra propriilor porniri, de a nu-și exterioriza, de a nu-și manifesta emoțiile, sentimentele, stările (sufletești) etc. Si: *abținere* (1), *autocontrol* (1), *autocontrolare*, *control* (9), *controlare* (2), *dominare* (1), *inhibare*, *inhibiție*, *înfrânare*, *oprire*, *reținere*, (înv) *stăpânire* (9). 18 Capacitate de a acționa puternic asupra cuiva (impresionându-l, influențându-l, convingându-l) Si: *dominare* (1), *dominație* (1), *înrâurire*, *putere*. 19 Influență pe care cineva o are asupra cuiva Si: *dominare* (1), *dominație* (1), *înrâurire*, *putere*. 20 (Îe) **A pune** (sau, rar, **a prinde**) **~ (pe**, ori, rar, **peste ceva** sau **cineva)** ori **a lua în ~ ceva** sau **pe cineva** A supune unei influențe, unei presiuni etc. Si: *a poseda*, *a stăpâni* (20), *a subjuga*. 21 (Îae) A urmări fără încetare Si: *a poseda*, *a stăpâni* (21), *a subjuga*. 22 (Îae) A ține sub puterea sa Si: *a poseda*, *a stăpâni* (22), *a subjuga*.

stăpânișoară *sf* [At: FOLC. TRANSILV. II, 11 / Pl: *~re* / E: ***stăpân*** + *-ișoară*] (Reg) 1-9 Stăpânică (1-9) Vz *stăpânel* (1-9).

stăpânit, ~ă [At: COȘBUC, S. 169 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***stăpâni***] 1 *smf* (Rar) Supus. 2 *a* (D. oameni sau d. manifestările lor) Care are sau care exprimă control asupra pornirilor (proprii). 3 *a* (D. oameni sau d. manifestările lor) Care nu-și manifestă emoți(le), sentimente(le), stări(le), sufletești etc. Si: *autocontrolat*[2], *controlat*[2] (1), *dominat* (1), *inhibat*, *înfrânat*, *reținut*. 4-5 *av*, *a* (În mod) cumpătat[2] (11).

stăpânitor, ~oare [At: NEAGOE, ÎNV. 18/17 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***stăpâni*** + *-tor*] 1 *smf* Persoană care posedă (cu titlu de proprietate) un bun material inanimat Si: *posesor*, *proprietar*, *stăpân* (15), (îvr) *posesuitor* Cf *stăpâni* (1). 2 *smf* (Spc) Proprietar de pământ Si: *posesor*, *proprietar*, *stăpân* (16), (îvr) *posesuitor*. 3 *a* (Rar) Care stăpânește (1). 4 *a* Care are calitate de stăpân (1-2, 15-16). 5 *a* (Îvr; îs) *Pronume ~* Pronume posesiv. 6 *sm*, rar *sf* Stăpân (14). 7 *smf* (Spc) Domnitor (1). 8 *smf* (Spc) Stăpân (21). 9 *smf* Stat, populație, popor care domină sau care stăpânește (4) alte state, populații, popoare considerate în raport cu acestea Si: *cuceritor* (1), *ocupant*, *stăpân* (24). 10 *smf* (Înv; în limbajul bisericesc creștin; adesea ca epitet; de obicei urmat de determinări care îi precizează sensul) Stăpân (26). 11 *a* (D. persoane, partide politice, clase sociale etc.) Care are rol preponderent, conducător, care domină în societate, în stat. 12 *a* Care deține puterea. 13 *a* Care guvernează. 14 *a* (Rar) Suveran. 15 *a* Care stăpânește (20).

stărăgni *vt* [At: COMAN, GL. / Pzi: *~nesc* / E: *s-* + ***tărăgni***] (Reg) A tărăgăna.

stărăstoi, ~oaie *smf* vz ***stărosti***

stărcitură *sf* vz ***stârcitură***

stăreți *vi* [At: TDRG / Pzi: *~țesc* / E: ***stareț***] A conduce o mănăstire în calitate de stareț (2).

stăreție *sf* [At: DDRF / V: ***~rit~*** / Pl: *~ii* / E: ***stareț*** + *-ie*] 1 Funcție de stareț (2). 2 Timpul cât un stareț (1) își exercită funcția. 3 Clădire sau parte dintr-o clădire în care se află locuința sau cancelaria stareţului (1).

stărfoci *v* vz ***stârfoci***

stărgălie *sf* vz ***străgălie***

stăricică *sf* [At: ALECSANDRI, T. 327 / Pl: ? / E: ***stare*** + *-ică*] 1-2 (Pop; șhp) Stare (56).

stărițesc, ~ească *a* [At: FM (1845), 61[2]/28 / Pl: *~ești* / E: ***stareț*** + *-esc*] (Înv) De stareț (2).

stăriție *sf* vz ***stăreție***

stărlici *smp* [At: ALR I, 878/677 / E: *s-* + ***târlici***] (Reg) Târlici.

stărluci *v* vz ***străluci***

stărmin *sn* vz ***stârmină***

stărmineală *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: ***stărmin*** + *-eală*] (Reg) Gradul de înclinare a acoperișului unei case.

stărmuta *v* vz ***strămuta***

stărnut[1] *sn* vz ***strănut***[1]

stărnut[2]***, ~ă*** *a* vz ***strănut***[2]

stărnuta *v* vz ***strănuta***

stărnutare *sf* vz ***strănutare***

stărnutat *sn* vz ***strănutat***

stărnutător, ~oare *a* vz ***strănutător***

stărnutătură *sf* vz ***strănutătură***

stărostesc, ~ească *a* [At: (a. 1756) N. A. BOGDAN, C. M. 60 / Pl: *~ești* / E: ***staroste*** + *-esc*] 1 Care aparține starostelui (1). 2 Privitor la staroste (1). 3 De staroste (1). 4 (Îs) *Vadră ~ească* sau (rar) *obicei ~* Impozit local, în natură sau în bani, pe care îl dădeau (starostelui 1) posesorii de podgorii din regiunea cuprinsă între Milcov și Trotuș, la sfârșitul sec. XVIII și începutul sec. XIX.

stărosti [At: NEGRUZZI, S. I, 65 / Pzi: *~tesc* / E: ***staroste***] 1 *vt(a)* (Reg; c. i. persoane de sex feminin) A peți (prin intermediul starostelui 4). 2 *vt(a)* (Reg; c. i. pretendentul la mâna cuiva sau mirele unei nunți populare). A fi staroste (4) pentru cineva. 3 *vi* A vorbi (în calitate de staroste 4).

stărostie *sf* [At: SIMION. DASC., LET. I A, 32 / Pl: *~ii* / E: ***staroste*** + *-ie*] 1 Funcția sau rangul de staroste (1). 2 Perioadă de timp în care cineva exercită stărostia (1). 3 (Înv) Dregătorie, la diferite curți domnești și împărătești, asemănătoare cu stărostia (1). 4 Instituție administrativă care se află sub conducerea starostelui (1). 5 Clădire în care funcționa stărostia (4). 6 Personalul acestei instituții. 7 (Pex) Ținut în care își exercita atribuțiile starostele (1). 8 Funcția de staroste (3). 9 Perioadă de timp în care cineva exercită stărostia (8). 10 Organizație meșteșugărească, breaslă, corporație condusă de un staroste (3). 11 Clădire în care își are sediul stărostia (10). 12 (Reg) Pețit. 13 (În legătură cu verbele „a merge", „a se duce" etc.; îlav) **În ~** În pețit.

stărostit *sn* [At: DDRF / Pl: (nob) *~uri* / E: ***stărosti***] 1 (Reg) Pețit. 2 (În legătură cu verbele „a merge", „a se duce" etc.; îlav) **În ~** În pețit.

stărostoi, ~oaie [At: (a. 1677) IORGA, S. D. V, 90 / V: ***~răs~*** / Pl: *~*, *~oaie* / E: ***staroste*** + *-oi*] 1 *sf* (Înv; îf *stărăstoaie*) Nevasta starostelui (2). 2 *smf* (Pop) Pețitor.

stărpăciună *sf* vz ***sterpăciune***

stărpăciune *sf* vz ***sterpăciune***

stărpărie *sf* [At: A III, 2 / Pl: *~ii* / E: ***sterp*** + *-ărie*] 1 (Reg; csc) Oi sterpe. 2 (Trs; Mol) Loc (îngrădit) la stână folosit ca adăpost pentru oi sterpe, miei și berbeci. 3 (Reg) Sterpar.

stărpăt *sn* vz ***sterpet***

stărpăt *s* [At: H XVIII, 168 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape.

stărpeală *sf* vz ***stârpeală***

stărpetură *sf* vz ***sterpătură***

stărpezi *v* vz ***strepezi***

stărpi *v* vz ***stârpi***

stărpiciune *sf* vz ***sterpiciune***

stărpire *sf* vz ***stârpire***

stărpitor, ~oare *a*, *sn* vz ***stârpitor***

stărpitură *sf* vz ***stârpitură***

stărpiți *v* vz ***strepezi***

stărui [At: M. COSTIN, O. 320 / Pzi: *stărui*, (asr) *~esc* / E: ***stare*** + *-ui*] 1 *vi* A continua să existe (mai mult decât era de așteptat sau decât se

estimase) în aceași stare, sub același aspect etc. Si: *a dăinui* (1), *a dura*[3] (2), *a se menține, a se păstra*. 2 *vi* (Înv) A consta (1). 3 *vr* (Înv) A se baza (2). 4 *vi* (De obicei udp „în", înv. „întru") A rămâne ferm și constant la o idee, pe o poziție etc. Si: *a insista, a persista*, (înv) *a pesti*[1]. 5 *vi* (Îvp; fam) A sta (1). 6 *vi* (Pex) A întârzia. 7 *vi* A continua să acționeze cu consecință Si: *a insista*. 8 *vi* A depune eforturi mari într-o activitate Si: *a insista* Vz *a screme*. 9 *vi* A lucra foarte mult. 10 *vi* A da o atenție deosebită unei probleme, unei activități. 11 *vi* A se opri îndelung, cu răbdare, asupra unei chestiuni Si: *a insista*. 12 *vi* (Pex) A fi laborios, studios. 13 *vi* (Înv) A tinde. 14 *vi* A interveni pe lângă cineva în mod repetat cu o cerere, cu o rugăminte (în favoarea cuiva) Si: *a insista*, (fam) *a pistona*. 15 *vi* (Pex) A ruga[1]. 16 *vi* (Rar) A mijloci.

stăruială *sf* [At: CANTEMIR, I. I. II, 202 / Pl: *~ieli* / E: ***stărui*** + *-eală*] (Înv) 1-2 Stăruință (5-6). 3 (Îlav) **Cu ~** Cu stăruință (7).

stăruielnic, ~ă *a* [At: VEISA, I. 84/2 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***stărui*** + *-elnic*] (Îvr; d. însușiri, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor) Stăruitor (1).

stăruință *sf* [At: ASACHI, L. 81[1]/34 / Pl: *~țe*, (rar) *~ți* / E: ***stărui*** + *-ință*] 1 Continuare a existenței (mai mult decât era de așteptat sau decât se estimase) în aceeași stare, sub același aspect etc. Si: *dăinuire* (1), *durare*[2] (2), *menținere, păstrare, perpetuare, persistență, rămânere*, (rar) *perpetuație, perseverație, stăruire* (1), (înv) *stăruială* (1), (îvr) *stătorie*. 2 (Rar; pex) Permanență. 3 Rămânere, în mod ferm și constant, la o idee, pe o poziție etc. Si: *insistență, perseverență, persistență*, (rar) *perseverație*. 4 Statornicie în ceva Si: *insistență, perseverență, persistență*, (rar) *perseverație*. 5 Continuare a unei acțiuni cu consecvență Si: *insistență, perseverență*, (rar) *perseverație*, (înv) *stăruială* (2) *stăruire* (3). 6 Depunere de eforturi mari și repetate într-o acțiune Si: *stăruire* (3). 7 (Îlav) **Cu ~** În mod insistent Si: *cu asiduitate, cu insistență, cu sete, perseverent, stăruitor* (2), (înv) *cu stăruială* (4). 8 (Îal) Într-un mod care denotă râvnă Si: *cu râvnă*, (înv) *cu stăruire* (5). 9 (Îal) Stăruitor (5). 10 Acordare a unei atenții deosebite unei probleme, unei acțiuni. 11 Oprire îndelungată, cu răbdare, asupra unei chestiuni. 12 (Pex) Studiu îndelungat și aprofundat. 13 Intervenție repetată pe lângă cineva cu o cerere, cu o rugăminte Si: *insistență*, (fam) *pistonare, stăruire* (6). 14 (Pex) Rugăminte.

stăruire *sf* [At: HELIADE, L. B. I. 115/17 / Pl: *~ri* / E: ***stărui***] 1 (Rar) Stăruință (1). 2 (Înv) Stăruință (3). 3-4 (Înv) Stăruință (5-6). 5 (Îlav) **Cu ~** Cu stăruință (8). 6 (Înv) Stăruință (13). 7 (Rar) Mijlocire.

stăruit, ~ă *a* [At: BÎRLEA, A. P. I, 493 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***stare***] (Reg) Înstărit.

stăruitor, ~oare [At: CANTEMIR, I. I. I, 91 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***stărui*** + *-tor*] 1-2 *a, av* Care continuă să existe (mai mult decât era de așteptat sau decât se estimase) în aceeași stare, sub același aspect etc. Si: *dăinuitor, durabil* (3), *persistent, stătător* (4). 3-4 *a, av* Permanent. 5-6 *av, a* (În mod) continuu și cu forță, cu tărie, cu intensitate Vz *puternic, mare*. 7 *a* (D. oameni) Care rămâne ferm și constant la o idee, pe o poziție etc. Si: *insistent, perseverent, persistent, tenace*, (înv) *stătător* (3) Cf *stărui* (4). 8 *a* (D. oameni) Care este statornic în ceva (în ciuda rezistențelor și obstacoleleor) Si: *insistent, perseverent, persistent, tenace*. 9 *a* (D. oameni; pex) Încăpățânat. 10 *a* (D. însușiri, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor) Care denotă fermitate și constanță în idei, statornicie în ceva Si: *insistent, perseverent, tenace*. 11-12 *av, a* (Într-un mod) care denotă insistență, perseverență în acțiune Si: *insistent, perseverent, tenace*. 13-14 *a, av* Cu mari (și repetate) eforturi într-o acțiune Si: *insistent, perseverent, tenace*. 15 *a* (D. stări, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor) Care denotă sau care necesită perseverență, eforturi mari (și repetate) Si: *insistent, persistent, tenace*, (îvr) *stăruielnic*. 16 *a* (D. manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor) Care presupune o cercetare temeinică, un studiu îndelungat și aprofundat Vz *serios*. 17 *a* (D. oameni) Care intervine pe lângă cineva, în mod repetat, cu o cerere, cu o rugăminte Si: *insistent*. 18 *a* (Rar; d. manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor) Repetat. 19 *smf* (Rar) Mijlocitor.

stărvit, ~ă *sf* vz ***strivit***

stătător, ~oare [At: CORESI, L. 503/4 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***stat***[1] + *-ător*] 1 *a* (D. ape; îoc *curgător*) Care nu curge Si: *necurgător, stagnant* (1), *stătut*[2] (6). 2 *a* (Înv) Staționar (1). 3 *a* (Înv; d. oameni) Stăruitor (7). 4 *a* (D. însușiri, manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor) Stăruitor (9). 5 *a* (Îvp; d. construcții, mai ales d. poduri) Stabil (1). 6-7 *sf, a* (Îs) *Piatră ~oare* Piatra de jos din podul morii, deasupra căreia se rotește alergătoarea Si: *zăcătoare*. 8 *a* (Îvp; d. așezări omenești, domicilii, sedii etc.; îoc *provizoriu*) Stabil (8). 9 *a* Care se află sau care este așezat într-un loc. 10 *sm* (Îvr; îs) *~ înainte* Conducător (1). 11 *sm* (Reg; la unele jocuri de copii cu mingea) Jucător care stă la prinsul mingii. 12 *sm* (Reg; îs) *~ bun* Girant[1]. 13 *a* (Reg; îs) *Vinclu ~* Colțar (12) (la tâmplărie). 14-15 *smf, a* (Asr; îoc *normal*) (Populație) sedentară. 16 *a* (Înv) Neclintit. 17 *a* (Îla) **De sine ~** Care poate exista și se poate menține, poate acționa etc. prin propriile sale puteri sau însușiri Si: *independent*. 18 *a* (Îal) Care nu depinde de altcineva sau de altceva Si: *independent*. 19-20 *smf, a* (Înv) Existent (1). 21 *a* (Asr) Durabil (1). 22 *a* (Înv; d. unități militare) Activ (2). 23 *a* (Înv; d. unități militare) Permanent. 24 *a* (Înv; d. proprietăți, robi etc.) Inalienabil, ereditar și scutit de impozite și de prestații. 25 *a* (Înv) Definitiv (1). 26 *a* (Înv; îla) **~ la cuvânt** Care își ține cuvântul dat. 27 *a* (Înv) Neclintit.

stătătorie *sf* [At: N. COSTIN, ap. GCR II, 10/17 / Pl: *~ii* / E: ***stătător*** + *-ie*] (Îvr) Statornicie (3).

stătătură *sf* [At: C. CR. 116/22 / Pl: *~ri* / E: ***stătut***[1] + *-ură*] (Îvr) Stare (13).

stători *v* vz ***statori***

stătorire *sf* vz ***statorie***

stătornici *v* vz ***statornici***

stătornicie *sf* vz ***statornicie***

stătornicit, ~ă *a* vz ***statornicită***

stătui *v* vz ***statua***

stătură *sf* vz ***statură***

stătuleț *sn* [At: CONTEMP. 1954, 383, 4/4 / Pl: *~e* / E: ***stat***[1] + *-uleț*] Stat[1] mic.

stătut[1] *sn* [At: (a. 1619) GCR I, 55/23 / Pl: *~e* / E: ***sta***] 1 (Înv) Stat[2] (1). 2 (Reg) Locuință. 3 (Reg; pex) Gospodărie (2). 4 (Îvr; pex) Adăpost pentru vite. 5 (Reg; lpl) Pietre care delimitează terenul la jocul cu mingea. 6 (Îvr) Existență (1).

stătut[2]***, ~ă*** [At: LB / Pl: *~uți, ~e* / E: ***sta***] 1-2 *sn, a* (Aliment, pex, obiect sau substanță care se schimbă în timp) Care nu mai este proaspăt (și a căpătat un miros, un gust sau un aspect etc. caracteristic, de obicei neplăcut) Si: *stat*[3] Vz *alterat, clocit, împuțit, stricat, vechi*. 3 *a* (Rar) Care conține ceva stătut[2] (2). 4 *a* (D. aer) Care nu a fost împrospătat, căpătând un miros neplăcut Si: *greu* (30), *închis* Vz *alterat, îmbâcsit, poluat, stricat, viciat*. 5 *a* (D. mirosuri) Care este neplăcut ca urmare a faptului că a stat mult în spațiu închis Si: *greu* (29). 6 *a* (D. ape; îoc *curgător*) Stătător (1). 7 *a* (Pex; d. apă sau, rar, d. alte lichide) Care a rămas multă vreme într-un loc, fără să fie împrospătat (căpătând un aspect urât, un miros neplăcut etc.) Vz *clocit, împuțit, putrezit, răsuflat*[2], *trezit*[2]. 8 *a* (Pop; d. oameni) Înaintat în vârstă (și necăsătorit). 9 *a* (Pfm; d. oameni) Care nu a mai avut de (foarte) mult timp raporturi intime cu o persoană de sex opus. 10 *a* (Îvr; d. fenomene ale naturii) Persistent. 11 *a* (Reg; d. animale) Odihnit. 12 *a* (Înv; d. ființe; de obicei urmat de determinări cauzale introduse de *pp* „de") Obosit. 13 *a* (Înv; pex; d. ființe; de obicei urmat de determinări cauzale introduse de *pp* „de") Răzbit.

stătuțel, ~ea *a* [At: I. NEGRUZZI, S. IV, 491 / Pl: *~ei, ~e* / E: ***stătut***[2] + *-el*] 1-2 (Șhp) (Cam) stătut[2] (8).

stățiuna *v* vz ***staționa***

stățiunare *sf* vz ***staționare***

stățiunariu, ~ie *a* vz ***staționar***

stățiune *sf* vz ***stațiune***

stăuină *sf* [At: DR. II, 624 / V: ***stau~, stoai~*** (A: nct), ***stoi~*** / Pl: *~ni* / E: ml ****stabulina***] 1 (Mun; Trs) Loc cu iarbă grasă (unde a fost o stână sau unde au stat oile sterpe). 2 (Reg) Saivan (2). 3 (Reg; îf *stoină*) Loc

unde dorm noaptea vitele în timpul verii. **4** Sălaș (**7**). **5** (Reg) Vizuină. **6** (Reg; îf *stoaină*) Loc plan pe vârful unui munte.

stăulaș *sn* [At: ARH. FOLK. VI. 299 / Pl: *~e* / E: ***stat*** + *-aș*] **1-2** (Șhp) Staul (**1**) (mic).

stăuliște *sf* [At: CHEST. IV. 119/296 / V: ***staorâș~, stăuri~*** / Pl: *~ti* / E: ***staul*** + *-iște*] **1** (Reg) Loc unde a fost odată o stână Si: (reg) *stăvărie* (**3**), *stâneică, stânișoară* (**1**), *stâniște* (**1**) Vz *stânină* (**1**). **2** (Trs; îf *staoriște*) Tarlă.

stăulit *sn* [At: ECONOMIA. 85/6 / Pl: (rar) *~uri* / E: ***staul***] (Înv) Șederea oilor pe un loc anume (pe care îl fertilizează).

stăura *vi* [At: ALEXI, W. / Pzi: *staur* / E: ml ***stabulare*** cf *a stăura*] **1** (Înv; Trs) A holba ochii (de mirare, de spaimă). **2** (Trs) A pofti.

stăurare *sf* [At: LB / Pl: *~rări* / E: ***stăura***] Holbare a ochilor (de mirare, de spaimă).

stăurat, ~ă *a* [At: FOLC. MOLD. I, 239 / V: ***stou~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***stăura***] (Mol) Demn de admirație.

stăurie *sf* [At: DLR / Pl: *~ii* / E: ***staur*** + *-ie*] (Reg) Țarc sau staul (**1**) pentru vite.

stăuriște *sf* vz ***stăuliște***

stăuroi *sn* [At: CHEST. II, 429/350 / Pl: *~oaie* / E: ***staur*** + *-oi*] (Trs) Adăpost pentru animale (mici).

stăv *sn* [At: CV 1950, nr. 11 – 12 / Pl: ? / E: pvb ***stăvi***] (Reg; îe) **A nu avea ~** A nu avea astâmpăr.

stăvală *sf* vz ***stăveală***

stăvar *sm* [At: CUV. D. BĂTR. I, 303 / V: ***stev~*** / Pl: *~i* / E: ***stavă*** + *-ar*] **1-2** (Pop) Herghelegiu (**1-2**). **3** (Înv) Armăsar (**1**). **4** (Reg; pan) Specie de insecte de noapte nedefinită mai îndeaproape.

stăvărar *sm* [At: CHEST. V, 25/58 / Pl: *~i* / E: ***stăvar*** + *-ar*] (Reg) **1-2** Herghelegiu (**1-2**).

stăvărească *sf* [At: ALR I. 212/118 / Pl: *~ești* / E: ***stăvar*** + *-ească*] (Reg) Loc unde stau noaptea vitele.

stăvărie *sf* [At: DR. V, 233 / Pl: *~ii* / E: ***stavă*** + *-ărie*] **1** (Trs; Mar) Herghelie. **2** (Pex) Stăvărească. **3** (Reg) Stăuliște (**1**).

stăvăriște *sf* [At: CHEST. IV, 115/91 / Pl: *~ti* / E: ***stăvar*** + *-iște*] (Trs; Mrm) **1** Herghelie. **2** Stăvărească.

stăveală *sf* [At: ZANNE, P. III, 383 / V: ***~vală*** / Pl: ? / E: ***stăvi*** + *-eală*] (Ban; Olt) Astâmpăr (**1**).

stăvi [At: (a. 1696) IORGA, S. D. XII, 282 / V: (reg) ***stei, stră~*** / Pzi: *~vesc* / E: vsl ***ставити***] **1** *vr* (Îrg; mai ales îcn) A se stabili (**1**). **2-3** *vir* (Îrg; mai ales îcn) A trăi. **4** *vr* (Îg; mai ales îcn) A se menține. **5** *vr* (Îrg; prc; mai ales îcn) A crește (**1**). **6** *vr* A se alege (**52**) cu ... **7** *vr* A rămâne. **8-9** *vri* (Mun) A se aduna (**13**). **10-11** *vri* A se păstra. **12** *vi* A avea pace, liniște. **13** *vi* (Pex) A se potoli.

stăvila *v* vz ***stăvili***

stăvilar *sn* [At: VALIAN, V. / V: ***~ăi~*** / Pl: *~e* / E: ***stăvili*** + *-ar*] **1** Construcție (rudimentară) din lemn, din beton etc. prevăzută cu stavile, așezată transversal pe o apă (curgătoare) pentru reglarea nivelului din amonte al acesteia, pentru schimbarea făgașului sau pentru acumularea unei cantități de apă necesare acționării unei mori, unei pive sau a unui joagăr Si: *baraj* (**1**), *stavilă* (**2**), *zăgaz*, (îvp) *iaz, opust*^{1}, (reg) *iezătură, năsadă, opritoare, puritoare*. **2** (Rar) Pilot^{2}. **3** (Rar; pex) Întăritură de protecție făcută la un pod^{1}. **4** (Reg) Talaz pe țărmul unui râu (pentru ca apa să nu producă stricăciuni). **5** (Pex) Locul unde se adună apa de râu, a unui canal zăgăzuit cu un stăvilar (**1**) Si *stavilă* (**1**). **6** Element de construcție mobil care servește la deschiderea și închiderea manuală sau mecanică a unui orificiu, a unui deversor etc. într-o lucrare hidrotehnică Si: *stavilă* (**1**). **7** (Asr; fig) Obstacol.

stăvili *vt* [At: CR (1831), 185^{2}/19 / V: (îrg) ***stavila, stav~, ~la*** / Pzi: *~lesc* / E: ***stavilă***] **1** A construi un stăvilar (**1**) pe o apă sau pe cursul ei Si: *a bara* (**1**), *a zăgăzui*. **2** (Pex) A face talazuri la malul unei ape Si: *a îndigui, a taluza, a zăgăzui*. **3** (Rar; c. i. drumuri) A bara (**1**). **4** (Fig; c. i. acțiuni, procese fizice sau psihice, fenomene din natură etc. aflate în desfășurare) A întrerupe (brusc) Si: *a opri*. **5** (Fig; c. i. acțiuni, procese fizice sau psihice, fenomene din natură etc. aflate în desfășurare) A face să înceteze sau să se atenueze Si: *a înfrâna, a pune frâu, a pune stavilă, a zăgăzui* Vz *calma, potoli, tempera*. **6** (Fig; c. i. acțiuni, procese fizice sau psihice, fenomene din natură etc. aflate în desfășurare) A împiedica, neîngăduind să se producă, să evolueze etc. într-un anume fel Si: *a opri*.

stăvilire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***stăvili***] **1** Construire a unui stăvilar (**1**) pe o apă sau pe cursul ei Si: *barare* (**1**), *zăgăzuire*. **2** (Pex) Taluzare a malului unei ape Si: *zăgăzuire*. **3** Întrerupere (bruscă) a unei acțiuni, a unui proces fizic sau psihic, a unui fenomen din natură etc. aflate în desfășurare Si: *oprire*. **4** Încetare sau atenuare a unei acțiuni, a unui proces fizic sau psihic, a unui fenomen din natură etc. aflate în desfășurare Si: *înfrânare, zăgăzuire* Vz *calmare, potolire, temperare*. **5** Împiedicare a producerii, a evoluției etc. într-un anume fel a unei acțiuni, a unui proces fizic sau psihic, a unui fenomen din natură etc. (aflate în desfășurare) Si: (înv) *oprire*, (îvr) *stavilarisire, stavire*.

stăvilit, ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***stăvili***] (Rar) **1** (D. ape sau d. cursurile lor) Care este stăvilit (**1**) Si: *barat*^{3} (**1**). **2** (Pex) Îndiguit. **3** (D. acțiuni, d. procese fizice sau psihice, d. fenomene din natură etc. aflate în desfășurare) Oprit^{2} (brusc) Si: *înfrânt, zăgăzuit*.

stăvilitor, ~oare *a* [At: POLIZU / Pl: *~i, ~oare* / E: ***stăvili*** + *-tor*] (Îdt) **1** Care întrerupe (brusc). **2** Care face să înceteze sau să se atenueze Si: *zăgăzuitor*. **3** Care împiedică, neîngăduind să se producă, să evolueze într-un anume fel.

stăvire *sf* [At: EPISCUPESCU, O. 20/5 / Pl: *~ri* / E: ***stăvi***] (Îvr) Stăvilire (**5**).

stăvit, ~ă *a* [At: PSALT. 336 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***stăvi***] (Înv) Alcătuit.

stăvuță *sf* [At: BÎRLEA, A. P. II, 235 / Pl: *~țe* / E: ***stavă*** + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Stavă (**1**) (mică).

stâblă *sf* vz ***steblă***

stâclectă *sf* vz ***sticlete***

stâglițu *sm* vz ***sticlete***

stâjar *sm* vz ***stejar***

stâjărel *sf* vz ***stejerel***

stâjer *sm* vz ***stejar***

stâjeraș *sm* vz ***stejăraș***

stâjeriș *sn* vz ***stejăriș***

stâji *v* vz ***steji***

stâlc *sm* vz ***stârc***

stâlceală *sf* [At: CADE / Pl: *~lceli* / E: ***stâlci*** + *-eală*] Stâlcire (**1**).

stâlci [At: PSALT. HUR. 10^{v}/9 / Pzi: *~cesc* / E: vsl ***сътлѣщи, сътлъкж, сътлъчешн***] **1** *vt* (Adesea determinat prin „în bătaie", „în pumni" etc.) A bate foarte tare (desfigurând, schilodind etc.) Si: *a snopi* (**8**), *a tăbăci, a zdrobi, a zvânta*, (pop) *a stropși, a toropi*^{2}, (pfm) *a bumbăci* (**3**), (îrg) *a tăbăci*, (reg) *a melestui, a otânji, a storî, a stârfoci* (**4**) *în bătaie*, (fam) *a burduși* (**2**), *a cotonogi* (**10**). **2** *vt* A desfigura sau a schilodi în bătaie sau prin cădere, lovire etc. **3** *vr* A se lovi tare. **4** *vr* A se schilodi sau a dobândi contuzii (prin cădere sau lovire). **5** *vt* (Rar; c. i. ființe, mai ales oameni sau părți ale corpului lor) A strivi (**6**). **6** *vt* (Rar; pex; c. i. obiecte, de obicei, flexibile sau părți ale acestora, plante etc.) A strivi. **7** *vt* (Fig; c. i. cuvintele, limba, scrierea etc.) A pronunța sau a scrie incorect Si: *a deforma* (**10**), *a denatura* (**2**), *a poci, a schimonosi, a schingiui, a scâlcia, a stropși*, (reg) *a zdrobi*. **8** *vt* (Fig) A schimba (în rău). **9** *vr* (Îvr; fig) A șovăi.

stâlcire *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: ***stâlci***] **1** Bătaie strașnică Si: *snopire*, (îvr) *stâlceală*. **2** (Rar) Strivire (**1**). **3** (Fig) Pronunțare sau scriere incorectă a cuvintelor Si: *deformare* (**7**), *denaturare* (**2**), *pocire, schimonoseală, schimonosire, scâlciere, stropșire*, (rar) *stâlcitură* (**3**).

stâlcit, ~ă [At: CREANGĂ, P. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***stâlci***] **1** *a* Care este bătut foarte rău Si: *snopit, zdrobit*, (reg) *sturât*. **2** *a* Desfigurat sau schilodit în bătaie. **3** *av* (Fig) Desfigurat^{2} (**2**). **4** *a* (Rar) Strivit (**1**). **5-6** *a, av* (D. cuvinte, limbă, vorbire etc.) (Pronunțat sau scris, reprodus) greșit, incorect Si: *deformat*^{2} (**7**), *denaturat*^{2} (**3**), *pocit, scâlciat, schimonosit, stricat*,

*stropșit, schingiuit*². 7 *a* (Rar; d. interpretări muzicale) Greșit (5). 8 *a* (Rar; d. interpretări muzicale) Fals.

stâlcitură *sf* [At: N. LEON, MED. 25 / Pl: *~ri* / E: ***stâlci*** + *-ură*] 1 Stâlcire (1). 2 (Ccr) Lovitură. 3 (Fig) Stâlcire (3). 4 (Ccr) Cuvânt stâlcit (5).

stâlp *sm* [At: PSALT. HUR. 110ᵛ/13 / Pl: *~i*, (înv) *~uri* / E: vsl **стлъпъ**] 1 Lemn lung și gros, uneori cioplit, fixat în pământ pentru a susține ceva Si: *bârnă, grindă*, (îvp) *pociarb*, (pop) *sarampoi*², (reg) *bălvan, șaf*¹, *șarant, soș, șteamp*¹ Vz *par*¹, *parmai*¹. 2 (Pex) Element al construcției din lemn, fier, ciment, piatră etc., așezat vertical, servind la susținerea sau la ornamentarea unei clădiri, unui pod etc. Si: *bârnă*¹ (1), *grindă* (1), (îvp) *pociumb*, (pop) *sarampoi*², (reg) *bălvan, șaf*¹, *șarant, soș, șteamp*¹ Vz *coloană*. 3 (Îs) *~ de telegraf* (sau *de telefon, electric* etc.) Fiecare dintre stâlpii (1) așezați la o anumită distanță unul de altul, de care sunt fixate, pe suporturi izolatoare, firele telegrafice, telefonice, electrice, de radio etc. 4 (Îs) *~ de cafenea* (sau *de cabaret, de șantan* etc.) Persoană care-și irosește viața în petreceri ușoare, fiind un obișnuit al anumitor localuri. 5 (Reg; îs) *~ de strugur* Ciorchine de strugure. 6 (Îe) **A fi** (ori **a sta** sau **a rămâne**) **~ (de cremene** ori **de piatră)** A fi (ori a sta sau a rămâne) pironit, împietrit (de spaimă, de mirare etc.) 7 Indicator de frontieră sau de hotar. 8 (Reg; spc) Par¹ (din mijlocul clăii de fân). 9 (Îvr) Stindard (6). 10 (Reg; îs) *~ pentru găleți* Prepeleac la stână. 11 Persoană care constituie un sprijin de căpetenie pentru cineva, mai ales pentru o colectivitate Si: *personalitate, om de vază*. 12 (Îs) *~ul casei* (sau *al familiei*) Capul familiei. 13 (Îvr; îs) *~ul dughenei* Proprietar al unei dughene. 14 Monument, de obicei în formă de coloană Si: *columna*. 15 (Îvr) Turnul Babel. 16 (Reg; șîs *~ul mortului*) Monument funerar (provizoriu) din lemn sau din piatră, în formă de cruce sau cu o cruce în vârf, care se așază la capul mortului. 17 (Pop; în practicile religiei ortodoxe; mpl; șîs *~ii morților*) Fiecare din cele patru evanghelii pe care le citește preotul la slujbele pentru morți. 18 (Reg; în practicile religiei ortodoxe) Stare (3). 19 (Fig; de obicei urmat de determinări care arată felul) Coloană de foc, de fum, de lumină etc. care se înalță în sus. 20 (Pex) Trâmbă. 21 (Înv) Coloană (de cifre, într-un text). 22 (Îvr; fig) Sens (1). 23 (Min) Porțiune dintr-un zăcământ lăsată neexploatată pentru susținerea pereților galeriei. 24 (Min) Porțiune de substanță minerală utilă, în formă de prismă, cuprinsă între două galerii paralele și pregătită pentru exploatare. 25 (Înv; Mol) Unitate de măsură, de lungime variabilă, pentru pământ Vz *funie*. 26 (Mol) Fiecare dintre cei patru stâlpișori (1) (doi dinainte și doi dinapoi) înfipți în tălpile războiului de țesut, în care se sprijină sulurile Si: (reg) *braț*¹ (20), *cujbă* (8), *ciocan* (23), *furcă* (37), *mână*. 27 (Reg) Fiecare dintre cele două lemne pe care se reazemă perna morii. 28 (Reg; la joagăr) Fiecare din cele două laturi verticale ale jugului. 29 (Reg; la joagăr) Fiecare dintre cele două scânduri între care se mișcă jugul. 30 (Pes; șîs *~ii talianului*) Fiecare dintre cei 16 piloți pe care este întins talianul. 31 (Reg; îs) *~ul din mijloc* Stinghie (9). 32 (Îs) *~ul aripei* Fiecare dintre cele patru doage mici, pe fundul unui vas de lemn, așezate între aripi și cele două doage din mijloc. 33 (Îs) *~ul mujlociu* (sau *din mijloc*) Fiecare dintre cele patru doage din mijloc perpendiculare pe doaga cea mai lungă de pe fundul unui vas de lemn. 34 (Reg) Treaptă¹. 35 (Îrg; șîs *~ul* sau *~ii ușii*) Ușor¹ (1). 36 (Nav) Stanță¹ (5). 37 (Îrg) Ram¹. 38 (Îvr; pan) Braț, ramificație a unui obiect. 39 (Mun) Fiecare din cele două ramificații ale unei sobe țărănești de cărămidă prin care trec fumurile despărțite prin firidă. 40 (Reg) Cânin (5). 41 (Înv; îs) *~ul lui Volta* (sau *~ voltaic*) Pilă electrică Vz *pilă*². 42 (Ast; pop) Steaua-Polară Vz *polar*.

stâlpan [At: ALECSANDRI, P. P. 126 / Pl: *~i* și *~e* sn / E: ***stâlp*** + *-an*] 1 *sm* (Reg) Stâlp (1) mare, rezistent. 2 *sm* (Mun) Spânzurătoare (6). 3 *sn* (Rar) Ghioagă (2).

stâlpar¹ *sm* [At: SEVASTOS, N. 298 / Pl: *~i* / E: ***stâlp*** + *-ar*] Veche monedă de argint, cu o valoare mică, variabilă, care avea gravate pe una dintre fețe două coloane Si: *direclie*.

stâlpar² *sn* vz ***stâlpare***

stâlpare [At: PSALT. SCH. 166/30 / V: (îvr) ***stâlpar*** *sn* / Pl: *~pări* / E: ns cf *stâlp*] 1 *sf* (Îvp) Ramură verde înfrunzită Si: *mâțișor, salcie, sălcuță*. 2 (Îvp; spc) Ramură de salcie¹ (1) verde (și înflorită) care se duce de către credincioși și se împarte în biserică în duminica Floriilor Si: *mâțișor, salcie, sălcuță*. 3 (Îvr; îs) *Duminica ~părilor* Duminica Floriilor. 4 (Înv; îe) **A(-i) da (cuiva) ~a** A(-i) acorda (cuiva) locul cuvenit. 5 *sf* (Înv; fig) Urmaș. 6 *sn* (Îvr) Toiag. 7 *sn* (Reg) „Copaci îngemănați". 8 *sn* (Reg) „Scoc sterp". 9 *sn* (Reg) Cânepă pentru sămânță semănată în porumb.

stâlpi [At: (a. 1648) ap. PANAITESCU, O. Ț. / Pzi: *~pesc* / E: ***stâlp***] 1-2 *vtr* (Înv; c. i. terenuri, suprafețe de pământ etc.) A marca hotarul cu stâlp (7). 3 *vt* (Îvr; c. i. stâlpi, plante etc.) A fixa în pământ. 4 *vt* A așeza unul peste altul. 5 *vr* (Îvr) A se sprijini (2). 6 *vr* (Îvr) A se stabili (1). 7 *vt* (Îvr; c. i. ochii, privirea) A pironi.

stâlpire *sf* [At: (a. 1642) ap. STOICESCU, S. D. 182 / Pl: *~ri* / E: ***stâlpi***] (Îvr) 1 Marcare a unui teren, a unei suprafețe de pământ etc. cu stâlpi (7). 2-3 Sprijinire (1, 2). 4 Pironire (a ochilor, a privirii spre cineva sau ceva).

stâlpișor *sm* [At: (a. 1654) IORGA, S. D. XIII, 118 / V: (reg) ***~pșor*** / Pl: *~i* / E: ***stâlp*** + *-ișor*] 1-4 (Șhp) Stâlp (1-2) (mai) mic, (mai) subțire Si: (rar) *stâlpuleț* (1-2), *stâlpușor* (1-2). 5 Monument funerar (mai) mic, în formă de coloană, care se așază la capul mormântului Si: (rar) *stâlpuleț* (3) Cf *stâlp* (13).

stâlpit, ~ă *a* [At: (a. 1673) IORGA, S. D. XVI, 64 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***stâlpi***] 1 (Îvr; d. terenuri, suprafețe de pământ etc.) Care este marcat cu stâlpi (7). 2 (Îrg; d. oameni) Pironit (de teamă, de mirare etc.) 3 (Îvp; d. ochi, privire) Pironit.

stâlpitură *sf* [At: (a. 1699) IORGA, S. D. VI, 96 / Pl: *~ri* / E: ***stâlpi*** + *-tură*] (Înv) Loc marcat cu stâlpi.

stâlpnic [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 65ʳ/33 / Pl: *~ici* / E: slv **стлъпьникъ**] 1 *sm* (Îvp) Pustnic care trăia retras pe vârful unui munte înalt sau pe capitelul unei coloane Si: (îvr) *turnean* Vz *stilit*. 2-3 *sm, a* (Rar) (Persoană) care constituie un sprijin de nădejde pentru cineva.

stâlpoci *vr* [At: LEXIC REG. II, 102 / Pzi: *~cesc* / E: ***stâlp***] (Trs) A se opinti.

stâlpșor *sm* vz ***stâlpișor***

stâlpuleț *sm* [At: PĂSCULESCU, L. P. 21 / Pl: *~i* / E: ***stâlp*** + *-uleț*] 1-5 (Șhp) Stâlpișor (1-5). 6 (Reg) Ușor¹ (1).

stâlpușor *sm* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 32 / Pl: *~i* / E: ***stâlp*** + *-ușor*] 1-4 (Rar; șhp) Stâlpișor (1-4). 5 (Reg) Mănușă.

stâmbriu *sms* [At: MAT. FOLK. 420 / E: nct] (Reg; într-o strigătură; csnp) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape.

stâmpa *v* vz ***spampa***

stâmpăr *v* vz ***astâmpăr***

stâmpăra *v* vz ***astâmpăra***

stâmpărare *sf* vz ***astâmpărare***

stâmpărat, ~ă *a* vz ***astâmpărat***

stâmpărător, ~oare *a* vz ***astâmpărător***

stâmpetă *sf* [At: HELIADE, L. B. I, 106, 15 / A: nct / Pl: *~te* / E: ns cf it *tempesta*] (Îvr) Furtună (4).

stâmpi [At: BIBLIA (1688), 255²/24 / V: (rar) ***stim~***, (reg) ***stinchi*** / Pzi: *~pesc* / E: *s-* + ***tâmpi***; pentru sensurile 3, 4 cf *ostâmpi*] 1 *vi* (Îvr; d. ochi) A nu mai vedea bine. 2 *vr* (D. vedere, putere etc.) A slăbi (6). 3 *vt* (Îvr) A opri. 4 *vi* (Îrg) A înceta.

stânaci *sm* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~* / E: ***stână*** + *-aci*] (Reg) Cioban care conduce o stână (1) (Vz *baci*) sau are alte atribuții la stână Si: *stăpân* (1), (pop) *stânaș*, (îrg) *stânar*.

stânar *sm* [At: F (1874), 7 / Pl: *~i* / E: ***stână*** + *-ar*] (Îrg) Stânaci.

stânaș *sm* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~i* / E: ***stână*** + *-aș*] (Pop) Stânaci.

stână *sf* [At: (a. 1560) CUV. D. BĂTR. I, 246 / Pl: *~ne, ~ni* / E: Cuvânt de origine traco-dacă cf alb *stanë* „animal, vită"] 1 Așezare păstorească sezonieră, mai ales de vară, la munte sau în afara satului, unde se adăpostesc oile și ciobanii și unde se prepară produsele din laptele oilor Si: 2 (Prc) Coliba cu încăperile în care dorm ciobanii, se prepară și se păstrează produsele din laptele oilor Si: *târlă*¹ (rar) *oierie*¹, (îvp) *perdea*, (reg) *bacie* (2), *cășărie* (2), *colibă*¹ (3), *covergă* (8), *mandră, mutare*,

odalâc, staul, surlă. **3** Îngrăditurile din jur unde stau oile Si: *târlă*, (rar) *oierie*[1], (îvp) *perdea*, (reg) *bacie, cășărie, colibă, covergă, mandră*[1], *mutare, odalâc, staul* (**1**), *surlă*. **4** (Reg; îlav) **La spartul ~nii** La spartul târgului Vz *târg*. **5** (Îe) **A închide lupul în ~** A-și aduce dușmanii în casă. **6** (Reg; îs) *~na foilor* (sau *a foalelor* ori *a brânzii*) Încăpere la stână (**1**) în care se păstrează laptele și preparatele din lapte. **7** (Reg) Locul unde se adăpostesc oile și caprele ținute acasă Si: *stânușoară*. **8** (Reg; pex) Turmă de oi. **9** (Îe) **A avea o ~ de copii** A avea mulți copii. **10** **A da ~na pe una** (sau **pe o oaie**) A face un schimb neavantajos. **11** (Mun; Buc; pan) Turmă de animale mici (capre, porci). **12** (Pan) Herghelie (**1**). **13** Haită (**6**) (de lupi).

stâncă *sf* [At: SIMION DASC., LET. 10 / V: (reg) ***~ngă***, (înv) ***stin~*** / Pl: *~nci*, (înv) *~nce* / E: nct] **1** Bloc masiv de rocă tare, cu pereți abrupți și lipsit de vegetație Si: (pop) *stană* (**2**) (reg) *canară, cârșie, janț, stancă*[2], *stei*[1] (**2**) Vz *stalohan* (**1**). **2** Fragment de forme și de dimensiuni diferite desprins dintr-un astfel de bloc Si: (pop) *stană* (**1**), (reg) *canara* (**1**), *cârșie* (**1**), *janț, stancă*[2], *stei*[1] (**1**). **3** (Îla) **De ~** Puternic. **4** (Îal) Indiferent. **5** (Îal) Rece. **6** (Îe) **A face** (sau **a sta**) **~** A împietri. **7** (Îe) **A merge, a sări, a urca** etc. **din ~ în ~** A merge, a sări etc. dintr-un loc (înalt) în altul. **8** (Înv) Rocă. **9** (Mar; îf *stângă*) Prăpastie. **10** (Îvr; fig) Sprijin (**8**). **11** (Asr; fig) Piedică. **12** (Rar) Povară.

stâncărie *sf* [At: TDRG / Pl: *~ii* / E: ***stâncă*** + *-ărie*] (Csc) **1** Mulțime de stânci (**1**) Si: *stâncime* (**1**). **2** Aglomerare de stânci (**1**) Si: *stâncime* (**2**). **3** Loc, regiune cu stânci (**1**) Si: *stâncime* (**3**). **4** Sfărâmătură de stâncă (**1**).

stâncime *sf* [At: EMINESCU, L. P. 128 / E: ***stâncă*** + *-ime*] (Rar; csc) **1-3** Stâncărie (**1-3**).

stânciu, ~ie *a* [At: ALECSANDRI, POEZII, 75 / Pl: *~ii* / E: ***stâncă*** + *-iu*] (Înv; d. munți, terenuri etc.) Stâncos (**1**).

stâncos, ~oasă *a* [At: ASACHI, L. 22/5 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***stâncă*** + *-os*] **1** (D. munți, terenuri etc.) Cu sau din stânci (**1**) Si: (îrg) *stârminos* (**1**), (îvr) *stânciu*, (reg) *stâncuros*. **2** (Pex) (Plin) cu pietre Si: *pietros*. **3** (Rar; fig; d. oameni, d. trăsături ale caracterului lor etc.) Puternic. **4** (Rar; fig; d. oameni, d. părți ale corpului lor etc.) Osos.

stâncuros, ~oasă *a* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***stâncă*** + *-uros*] Stâncos (**1**).

stâneică *sf* [At: CHEST. IV, 119/174 b / Pl: ? / E: ***stână*** + *-eică*] (Reg) Loc unde a fost odată o stână (**1**) Si: *stâuliște* (**1**), *stăvărie* (**3**), *stânișoară* (**2**), *stâniște* (**1**) Vz *stănină* (**1**).

stânește *av* [At: GLOSAR REG. / E: ***stână*** + *-ește*] (Mol; Buc; îe) **A încheia ~** A fixa bârnele la casă în formă de clește.

stâng, ~ă [At: COD. VOR[2], 12r/13 / V: ***sting*** *a* / Pl: *~i*, (înv) *~e* sf / E: ml ****stancus*** „obosit"] **1** *a* (Îoc *drept*; d. părți sau organe ale corpului oamenilor sau animalelor) Care se află în partea dinspre inimă a corpului. **2** *sf* (De obicei sg. și art.) Mână stângă (**1**). **3** *sfs* (Îe) **Să nu** (sau **n-are să, n-o să** etc.) **știe ~a (ta) ce face dreapta** ori **ce face dreapta să nu știe ~a** Formulă prin care se impune discreție absolută. **4** *snsa* Piciorul stâng (**1**). **5** *snsa* **A călca** (sau **a intra, a păși, a porni** etc.) **cu ~gul** A începe (sau a face) ceva prost, fără succes. **6** *a* (D. părți ale îmbrăcămintei) Care corespunde părții stângi (**1**) a corpului. **7** *a* (D. simptome, boli etc.) Care apare, care se manifestă etc. pe (un organ sau pe o zonă a acesteia din) partea (dinspre mâna) stângă (**1**) a corpului omenesc. **8** *a* (D. tratamente, operații etc.) Care se face pe (un organ sau o zonă a acestuia din) partea (dinspre mâna) stângă (**1**) a corpului omenesc. **9** *a* (D. construcții, obiecte etc.) Care se află pe partea sau în direcția mâinii stângi (**1**) a unei persoane orientate cu fața în aceeași direcție cu obiectul. **10** *a* (D. cursuri de apă sau d. malurile lor) Care se află pe partea sau în direcția mâinii stângi (**1**) a unei persoane așezate cu fața în direcția cursului unei ape. **11** *a* (D. obiecte sau părți ale obiectelor) Care se află pe partea sau în direcția mâinii stângi (**1**) a persoanei care privește obiectul din față. **12** *sfsa* Parte a corpului unei ființe, a unui obiect, a unei construcții etc. care se află în partea sau în direcția mâinii stângi (**1**) a unei persoane așezate în același sens cu obiectul, construcția etc. respectivă, parte a unui curs de apă sau a unui mal al acestuia care se află în zona sau în direcția mâinii stângi (**1**) a unei persoane așezate cu fața în sensul de curgere al apei respective. **13** *sfsa* Parte a corpului unei ființe, a unui obiect, a unei construcții etc. care se află în zona sau în direcția mâinii stângi (**1**) a unei persoane care privește obiectul, construcția etc. respectivă din față. **14** *sfsa* (Îla) **Din** (sau, îvp, **de-a** (înv) **din a**) **~a** Care se află în partea dinspre inimă a corpului sau în partea ori în direcția mâinii stângi (**1**). **15** *sfsa* (Îlav) **Din, în, la, pe, spre, de la** (sau, îvp, **de-a**, (înv) **din a**) **~a** Din (sau în) partea mâinii stângi (**1**). **16** *sfsa* (Îal) Din (sau în) direcția mâinii stângi (**1**). **17** *sfsa* (Îlp) **În, la, din** (sau, îvp **de-a**) **~a** În partea mâinii stângi (**1**). **18** *sfsa* (Îal) Din direcția mâinii stângi (**1**). **19** *sfsa* (Îe) **A-i căuta** (cuiva) **cucul în ~a** A-i merge cuiva rău. **20** *sfsa* (Îe; îf *a apuca* sau *a o lua la ~a*) **A face la ~a** A se îndrepta către partea stângă (**1**) a unui drum, în direcția mâinii stângi (**1**). **21** *sfsa* (Arg; îae; îf **a trage** sau **a da la ~a**) A ascunde (**1**). **22** *sfsa* (Arg; îae; îf **a trage** sau **a da la ~ga**) A fura (**1**). **23** *sfsa* (Îe) **A ține ~a** A merge pe partea stângă (**9**) a unui drum. **24** *a* (Înv; fig) Prefăcut[2]. **25** *a* (Înv; fig) Rău. **26** *a* Păcătos. **27** *sfs* (Îvr; îe) **A fi de-a ~a** A păcătui. **28** *sfs* Grupare (politică, filozofică, parlamentară etc.) care este pentru schimbarea ordinii stabilite. **29** *sfs* (Îla) **De ~a** (D. grupări, persoane sau acțiunile, manifestările etc. acestora) Care susține progresul Si: *progresist*. **30** *sfs* (Îal) Care este apropiat de mișcarea muncitorească.

stângaci, ~ace [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: ~, ~ / E: ***stâng*** + *-aci*] **1-2** *smf, a* (Om) care se folosește mai bine de mâna stângă decât de cea dreaptă Si: (îvr) *stângăreț*. **3-4** *a, av* (Care este) lipsit de siguranță, de precizie sau de suplețe în mișcări, în exprimare, în gândire etc. Si: *greoi* (**3**). **5-6** *a, av* (Care este) lipsit de iscusință, de îndemânare sau de pricepere, de competență etc. într-o acțiune Si: *neajutorat, neîndemânatic, nepriceput, inabil*, (rar) *neajustat*, (reg) *natatol*. **7** *a* (Fig; d. manifestări, creații, acțiuni etc. ale oamenilor) Care demonstrează lipsă de iscusință, de îndemânare sau de pricepere etc. într-o acțiune. **8** *a* Care nu corespunde pentru un anumit scop Si: *necorespunzător, neizbutit, nereușit, nerealizat, nesatisfăcător*. **9** *a* (Înv; fig; d. metode, mijloace etc.) Incorect. **10** *sm* (Îvr) Liberal.

stângă *sf* vz ***stâncă***

stângăcea *sf* [At: H VI, 233 / V: ***~cică*** / Pl: *~cele* / E: ***stângaci*** + *-ea*; ***~cică*** css] (Olt; de obicei art.) **1** Numele unui dans popular. **2** Melodie după care se execută stângăceaua (**1**).

stângăci [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pzi: *~cesc* / E: ***stângaci***] **1** *vi* (Îrg) A șchiopăta. **2** *vtf* (Înv; c. i. coapsa omului) A șchiopăta.

stângăcică *sf* vz ***stângăcea***

stângăcie *sf* [At: NEGRUZZI, S. I, 64 / Pl: *~ii* / E: ***stângaci*** + *-ie*] **1** Însușirea de a fi stângaci (**1**). **2** Lipsă de iscusință, de îndemânare sau de pricepere, de competență etc. într-o acțiune Si: *neîndemânare, nepricepere*, (frî) *maladresă*, (reg) *mangoseală*. **3** (Îlav) **Cu ~** În mod neîndemânatic Si: *stângaci* (**4**). **4** (Ccr; mpl) Faptă, atitudine, gest, exprimare etc. care denotă lipsă de iscusință, de îndemânare sau de pricepere, de competență etc. într-o acțiune.

stângăcire *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: (nob) *~ri* / E: ***stângăci***] **1-2** Șchiopătare.

stângăni *v* vz ***stânjeni***

stângăreț, ~eață *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~i, ~e* / E: ***stâng*** + *-ăreț*] (Îvr) Stângaci (**1**).

stângen *sm* vz ***stânjen***

stângeneală *sf* vz ***stânjeneală***

stângeni[1] *v* vz ***stânjeni***

stânjeni[2] *v* vz ***stânjini***[1]

stângenire *sf* vz ***stânjinire***[1]

stângenit, ~ă *a* vz ***stânjinit***[1]

stângeni *v* vz ***stângheni***

stângin *sm* vz ***stânjen***[1]

stângineală *sf* vz ***stânjeneală***

stângini[1] *v* vz ***stânjeni***

stângini[2] *v* vz ***stânjini***

stânguiire *sf* vz ***stânjinire[1]***

stânginit, ~ă *a* vz ***stânjinit***

stângism *sn* [At: IORDAN, L. R. A. 182 / Pl: *~e* / E: ***stâng*** + *-ism* după rs левизна] **1** Concepție și practică ale stângii (**28**). **2** Mișcare cu concepție de stânga (**28**). **3** (Ccr) Faptă, manifestare etc. de stânga (**29**).

stângist, ~ă *sn* [At: IORDAN, L. R. A. 183 / Pl: *~iști, ~e* / E: ***stâng*** + *-ist* după rs левацкий] **1-2** *smf, a* (Adept) al stângismului (**1**). **3** *a* Care ține de stângism (**1**). **4** *a* Care se referă la stângism (**1**). **5** *a* Care este caracteristic stângismului (**1**). **6** *a* De stângism (**1**).

stânguța *sf* [At: FOLC. TRANSILV. / Pl: ? / E: ***stâng*** + *uță*] Mâna stângă (**2**).

stânișoară *sf* [At: GIUGLEA, U. 6 / Pl: *~re* / E: ***stână*** + *-ișoară*] (Reg) **1-2** (Șhp) Stână (**1**) (mică) Si: (reg) *stânuța* (**2**). **3** Stâneică.

stâniște *sf* [At: CHEST. IV, 119/236 / Pl: *~ti* / E: ***stână*** + *-iște*] **1** Stâneică. **2** Locul unde ciobanii închid oile noaptea, cu scopul de a îngrășa pământul.

stânj *sm* [At: BORZA, D. 88 / Pl: *~i* / E: ***stânjen[1]***] (Bot; reg) Stânjenel (**1**) (*Iris germanica*).

stânjar *sm* vz ***stejar***

stânjăn *sm* vz ***stânjen[1]***

stânjăniu, ~ie *a* vz ***stânjeniu***

stânjen[1] *sm* [At: COD. VOR.[2] 45^v/12 / V: (îvp) ***~jin***, (pop) ***~ngen, ~ngin***, (îrg) ***~jăn, ~jân***, (reg) ***~e*** / Pl: *~i* / E: ns cf vsl сътѧжьнъ] **1** (Astăzi reg) Unitate de măsură pentru lungime folosită înainte de introducerea sistemului metric, care a variat în timp și după regiuni, de la 1,96 m (în Țara Românească) și până la 2,23 m (în Moldova). **2** Distanță, lungime aproximativ egală cu această unitate de măsură. **3** (Înv; îs) *~ pătrat* sau *~ cvadrat* Unitate de măsură pentru suprafețe de teren (agricol) folosită în trecut și care avea aproximativ 4 m^2. **4** Suprafață de teren egală cu un stânjen (**3**). **5-6** (Înv; îs) *~scurt* (Unitate de măsură de) suprafață (de pământ) egală cu un pogon și o prăjină. **7-8** (Înv; îs) *~ lung* (Unitate de măsură de) suprafață (de pământ) egală cu două pogoane[1]. **9** (Înv; îs) *~ cubic* Cub care are laturile egale cu un stânjen (?). **10** (Șîs *~ de lemne*) Unitate de măsură pentru volumul lemnelor stivuite, egală cu 8 m^3. **11** (Rar; art.; îf *stânjin*) Stil de înot. **12** (Reg; îf *stânjăn*) Unitate de zidărie nedefinită mai îndeaproape. **13** (Șîc **~galben, ~de-baltă**) Plantă cu tulpina cilindrică, puternică, cu frunze în formă de sabie, cu flori mari de culoare galben-deschis, puțin mirositoare, care crește prin bălți, mlaștini și pe malul apelor stătătoare Si: *iris*, (pop) *stânjenel*, (reg) *colțul-lupului, crin-de-apă, crin-galben, liliv-galben, spetează, spetează-galbenă* (Vz *spetează*), *spetejoară, stânjenel de baltă* (Vz *stânjenel*), *stânjenel-galben* (Vz *stânjenel*), *stânjenel-păpuros* Vz *stânjenel* (**3**) (*Iris pseudacorus*). **14** (Șîc **~i-pestriți, ~i-de-pădure, ~i-pestrițați**) Plantă cu tulpina multifloră, mai lungă decât frunzele în formă de sabie și la vârf curbate înăuntru, cu flori galbene, puțin mirositoare, care crește prin păduri și tufișuri Si: *iris*, (reg) *stânjenel, lilion-păsăresc* (*Iris variegata*). **15** (Bot; pop; șîc **~albastru, ~vânăt, ~ turchiaz, ~mneru**) Stânjenel (**1**) (*Iris germanica*). **16** (Bot; reg; șîc **~vânăt**) Stânjenel (**2**) (*Iris florentina*). **17** (Bot; reg) Rățișoară (*Iris pumila*). **18** (Îc) **~de-munte** (sau **micuței**) Plantă cu rizom gros și lung, cu tulpina alungită, delicată, uniformă, cu frunzele linear-lanceolate, mai lungi decât tulpina, cu flori solitare liliachii, care crește prin tufișurile de pe coline sau la marginea pădurilor de munte (Vz *stânjenel*) (*Iris ruthenica*). **19** (Bot; reg; șîc **~galben**) Crin (**7**) (*Hemerocallis lilio-asphalelus*). **20** (Bot; reg; șîc **~roș**) Crin-galben (*Hemerocallis fulva*). **21** (Bot; reg; îc) **~alb** Narcisă (*Narcissus poëticus*).

stânjen[2] *sm* [At: LB / Pl: *~i* / E: drr ***stânjeni***] (Îvr) Piedică.

stânjenar *sm* [At: LIUBA – IANA, M. 6 / V: ***~jin~*** / Pl: *~i* / E: ***stânjen*** + *-ar*] (Reg; Trs) Muncitor care taie lemne, care face stânjeni (**10**) de lemne într-o exploatare forestieră Si: (reg) *metăraș, metrar*.

stânjenaș *sn* [At: BORZA, D. 88 / Pl: *~i* / E: ***stânjen*** + *aș*] (Bot; reg; lpl) **1** Stânjenel (**1**) (*Iris germanica*). **2** Narcisă (*Narcissus poëticus*).

stânjene *sm* vz ***stânjen[1]***

stânjeneală *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (îvr) ***stângen~, stângin~*** / Pl: *~eli* / E: ***stânjeni*** + *-eală*] **1** Stinghereală (**1**). **2** (Rar) Supărare.

stânjenească *sf* [At: PAMFILE, A. R. 23 / Pl: *~ești* / E: ***stânjen[1]*** + *-ească*] **1** (Înv; îs) *Prăjină ~* Unitate de măsură pentru lungime, egală cu un stânjen[1] (**1**). **2-3** (Înv; îas) Distanță sau lungime aproximativ egală cu această unitate de măsură.

stânjenel *sm* [At: NEGRUZZI, S. I, 100 / V: (reg) ***stăn~, ~jin~, ~neu*** / Pl: *~ei* / E: ***stânjen[1]*** + *-el*] (Bot) **1** (Șîc **~de-grădină, ~vânăt, ~violet, ~nei-mnerii**) Plantă ornamentală de grădină, cu tulpina ramificată, cu frunze în formă de sabie și flori mari, violacee sau albastre, puțin mirositoare Si: *iris*, (pop) *crin* (**12**), *stânjen[1]* (**15**), *coada-cocoșului, cocoară-merie, cocoșei-vineți, cosița-fetelor, crin-albastru, crin-vânăt, floarea-vânătă, frunză-lată, gâltane-vinete, iarbă-lată, lilie, lilie-sălbatică, lilie-vânătă, lilion, lilion-albastru, lilion-vânăt, păpurică, pescut, sabie, sanfii* (V *sacfin[1]*), *spetează, stânj, stânjen[1]* (**15**), *albastru, stânjen[1]* (**15**) *vânat, stânjeniță* (**1**), *stânjenași* (**1**), *șovârișcă, șuvar* (Vz *șovar*), *tulipan, tulipan-de-grădină, tulipan-de-iarbă* (*Iris germanica*). **2** Plantă cu rizomul cărnos, ramificat și noduros, cu frunze în formă de sabie, cu tulpina mai înaltă decât frunzele, terminată în vârf cu 2-3 flori mai albe cu vinișoare albăstrii, plăcut mirositoare Si: (reg) *crin* (**11**), *crin-albastru, crin-vânăt, floare-vânătă, lilie, lilie-vânătă, rădăcină-de-micșunea, spetează, stânjen* (**16**) *vânăt, stânjeniță* (**2**) (*Iris florentina*). **3** (Pop; șîc **~de-baltă, ~galben, ~păuraș**) Stânjen (**13**) (*Iris pseudacorus*). **4** (Reg; șîc **~pitic**) Rățișoară (*Iris pumila*). **5** (Reg; șîc **~de-munte**) Stânjen (**18**) (*Iris ruthenia*). **6** (Reg) Stânjen (**14**) (*Iris variegata*). **7** (Reg; îc **~jăn-sălbatic**) Săbioară (*Iris halophila*). **8** (Reg; îc) **~jeni-galbeni** Crin-galben (*Hemerocallis fulva*). **9** (Reg; îc) **~jeni-albi** Crin (**1**) (*Lilium candidum*). **10** (Reg) Bujor (*Paeonia officinalis*).

stânjeni [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (îrg) ***~jini***, (înv) ***~ngăni, ~ngeni, ~ngini*** / Pzi: *~nesc* / E: vsl сътѧжень „apăsat, strâmtorat" (participiul verbului сътѧжати)] **1** *vt* (C.i. oameni sau manifestări ale lor) A stingheri (**1**). **2** *vt* (Îvr) A opri. **3** *vtf* (Reg; îf *stânjini*) A face să se întrerupă ceva. **4** *vt* (Rar) A supăra (**6**). **5** *vr* (Îrg) A se sfii (**4**).

stânjenire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***~jin~*** / Pl: *~ri* / E: ***stânjeni***] **1** Stinghereală (**1**). **2** Stingherire (**2**).

stânjenit, ~ă *a* [At: ODOBESCU, S. III, 514 / V: ***~jin~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***stânjeni***] **1** (D. oameni sau d. manifestările lor) Stingherit (**1**). **2** (D. oameni; adesea adverbial) Stingherit (**2**). **3** (D. acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Stingherit (**3**).

stânjenitor, ~oare *a* [At: POLIZU / Pl: *~i, ~oare* / E: ***stânjeni*** + *-tor*] Stingheritor.

stânjeniță *sf* [At: DDRF / V: ***~jin~*** / Pl: *~țe* / E: ***stânjen[1]*** + *-iță*] (Bot) **1** (Ban) Stânjenel (**1**) (*Iris germanica*). **2** (Reg) Stânjenel (**2**) (*Iris florentina*). **3** (Reg) Caprifoi (**1**) (*Lonicera caprifolium*). **4** (Trs; mpl) Coprină (**1**) (*Narcissus stellaris*).

stânjeniu, ~ie *a* [At: DDRF / V: (pop) ***~jin~***, (reg) ***~jăn~, stin~*** / Pl: *~ii* / E: ***stânjen[1]*** + *-iu*] De culoarea florii de stânjenel (**1**) Si: *liliachiu, mov, violet, vioriu*.

stânjeret *sn* vz ***stejăret***

stânjin *sm* vz ***stânjen[1]***

stânjinar *sm* vz ***stânjenar***

stânjinel *sm* vz ***stânjenel***

stânjineu *sm* vz ***stânjenel***

stânjini[1] [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***~ngeni, ~ngini*** / Pzi: *~nesc* / E: ***stânjin***] **1** *vt* A măsura cu stânjenul[1] (**1**). **2** *vr* (Pex) A-și întinde mâna (ca să lovească).

stânjini[2] *v* vz ***stânjeni***

stânjinire[1] *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***~ngen~, ~ngin~*** / Pl: *~ri* / E: ***stânjini[1]***] (Înv) **1** Măsurare cu stânjenul (**1**). **2** Întindere a mâinii (pentru a lovi).

stânjinire[2] *sf* vz ***stânjenire***

stânjinit[1], ~ă *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***~ngen~, ~ngin~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***stânjini***] (Înv) **1** Care a fost măsurat cu stânjenul[1] (1). **2** Care a întins mâna (pentru a lovi).

stânjinit[2], ~ă *a* vz ***stânjenit***

stânjiniță *sf* vz ***stânjeniță***

stânjiniu, ~ie *a* vz ***stânjeniu***

stânjin *sm* vz ***stânjen[1]***

stânușoară *sf* [At: CHEST. II, 429/236 / Pl: *~re* / E: ***stână*** + *-ușoară*] (Reg) Stână (7).

stânuță *sf* [At: FOLC. TRANSILV. I, 154 / Pl: *~țe* / E: ***stână*** + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Stânișoară (**1-2**).

stârc *sm* [At: BIBLIA (1688), 77[1]/37 / V: (reg) ***stâlc, strac, stâc*** / Pl: *~rci* / E: vsl **стръкъ**] (Orn) **1** (Îs) ~ *mare cenușiu* Pasăre migratoare de baltă, din ordinul ciconiformelor, de mărimea unei berze, cu aripile cenușii și cu câte un smoc de pene care pornesc de deasupra ochilor și sunt orientate spre spate (șîs ~ *cenușiu*, ~ *vânăt*) Si: *bâtlan* (1) (*Ardea cinerea*). **2** (Șîs ~ *purpuriu*, ~ *purpurat*, ~ *roșu*, ~ *roșietic*) Pasăre migratoare de baltă din ordinul ciconiformelor, puțin mai mică decât stârcul (1), cu capul, gâtul și pieptul roșcat, cu dungi negre Si: *bâtlan roșiatic*, *bâtlan roșu*, *bâtlan scorțișoriu*, *ciaclă de trestie*, *ciaclă roșie*, *ciapur roșu*, *goc roșu* (*Ardea purpura*). **3** (Îc) **~ galben** (sau **~blond**, **~cu-coamă**) Pasăre crepusculară, cu penele gălbui, cu dungi negre, subțiri în jurul gâtului, iar pe cap cu pene mai lungi, țepoase Si: (reg) *bâtlan galben* (*Ardeola ralloides*). **4** (Îc) **~alb** (sau **~alb-mare**, **~alb-nobil**, **~bâtlan**) Egretă (*Egretta alba alba*). **5** (Îc) **~al-**(sau **-bălan-**)**mic** Pasăre de culoare albă cu ciocul și cu picioarele negre, cu două-trei pene ornamentale lungi și înguste pe partea posterioară a capului, iar, la vârsta adultă, cu două-trei pene ornamentale foarte frumoase pe spate Si: *bâtlan-(alb-)mic*, (îrg) *stârciog* (1) (*Egretta garzetta*). **6** (Îc) **~(cenușiu)-de-noapte** (sau **~cenușiu-mic**) Pasăre de mărimea unui corb, cu ceafa și spatele negre, aripile cenușii, pieptul alb și două pene lungi pe cap (*Nycticorax nycticorax*). **7** (Îc) **~mic** sau **~pitic** Scrofiță (*Ixobrihus minutus*). **8** (Îc) **~egiptean** (sau **-de-cireadă**, **~gălbui-roșcat-de-cireadă** ori **~ul-păstorilor**) Pasăre albă, cu penele de pe spate și partea de jos a grumazului galben-roșietice, cu ciocul și cu picioarele galbene, întâlnită foarte rar la noi (*Bubulcus ibis*). **9** (Reg; îc) **~lopătar** Lopătar. **10** (Îrg) Barză (1) (*Ciconia ciconia*). **11** (Reg; îc) **~negru** Barză neagră (*Ciconia nigra*).

stârci [At: ANON. CAR. / Pzi: *~cesc* / E: ***stârc***] **1** *vr* (Pop) A se ghemui (de frig, de foame, de durere, în așternut etc.) **2** *vr* (Reg; îe) **A se ~ ca un arici** A fi nesociabil, morocănos. **3** *vr* (Îe) **A i se ~ cuiva inima (de durere)** A simți o emoție puternică, o supărare mare etc. **4** *vt* (C.i. obiecte) A mototoli. **5** *vi* (Pop; fam) A amorți (stând nemișcat, în așternut). **6** *vi* (Rar; pex) A cerși (2). **7-8** *vtr* (Reg) A (se) strivi. **9-10** *vtr* A (se) dărăpăna (1).

stârcigat, ~ă *a* [At: PĂSCULESCU, L. P. 98 / Pl: *~ați, ~e* / E: ns cf *stârci*] (Reg) Ghemuit[2] (1).

stârciog *sm* [At: DAMÉ, T. 140 / Pl: *~ogi* / E: ***stârc***] **1** (Îrg; pbl) Stârc-alb-mic Vz *stârc* (**5**) (*Egretta garzetta*). **2** (Olt) „Specie de bureți de pădure". **3** (Mun; Olt) Axul vertical al vârtelniței în care se înfige răscrucea. **4** (Mun; Olt) Pat[1].

stârcire *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: ***stârci***] (Îdt) **1** Ghemuire (1). **2** Amorțire (7).

stârcit[1] *sn* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: (nob) *~uri* / E: ***stârci***] (Îdt) **1** Ghemuire (1). **2** Amorțire (7).

stârcit[2], ~ă [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***stârci***] **1-2** *a, av* (Pop; d. ființe) Ghemuit[2] (1). **3** *a* (Pop; d. animale și plante sau d. părți ale lor) Pipernicit. **4** *a* (Reg) Strivit. **5** *a* (D. case) Dărăpănat[2] (1).

stârcitură *sf* [At: ANON. CAR. / V: ***står~*** / Pl: *~ri* / E: ***stârci*** + *-ură*] (Înv; csnp) Piperniceală.

stârculeț *sm* [At: DR. IV, 1260 / Pl: *~i* / E: ***stârc*** + *-uleț*] **1-2** (Șhp) Stârc (1) (mic).

stârf *sn* vz ***stârv***

stârfoceală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***stârfoci*** + *-eală*] (Mun) **1** Muiere[2] Cf *stârfoci* (1). **2** (Cer) Fructe, legume etc. strivite. **3** Moleșire (de oboseală, de somn, de căldură etc.) Cf *stârfoci* (3).

stârfoci [At: ȘEZ. XX, 12 / V: ***står~, ~rpoci*** / Pzi: *~cesc* / E: nct] **1** *vr* (Mun; d. fructe, legume etc.) A se muia. **2** *vr* (Mun; d. fructe, legume etc.) A se strica. **3** *vt* (Olt; Mun) A strivi (2). **4** *vt* (Olt; Mun: îe) **A ~ (pe cineva) în bătaie** A stâlci (1). **5** *vr* (Mun; d. oameni) A se moleși (de oboseală, de somn, de căldură etc.) **6** (Mun; d. tineri) A se hârjoni (1). **7** *vr* (Mun; d. copii) A se alinta[1] (7).

stârfocit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***stârfoci***] (Mun) **1** (D. fructe, legume, etc.) Moale[1]. **2** (Fig; d. oameni) Cu ținuta în dezordine. **3** (D. copii) Alintat[2] (4).

stârlic, ~ă *a* vz ***strelici***

stârlici[1] *sm* vz ***strelici***

stârlici[2] *smp* vz ***târlic***

stârmin *sn* vz ***stârmină***

stârmină *sf* [At: CORESI, ap. DHLR II, 532 / V: (înv) ***star~*** (A și: *star~*), ***stârmin*** (A: nct) *sn*, ***~mnină, ~rnim*** *sn*, ***strâm~, strâmni~, star~, stârmin*** *sn*, ***stir~, strim~*** (A și: *strimina*), ***stror~*** / A și: *står~* / Pl: *~ni* / E: bg **стрѝмнина**] **1** (Îrg) Deal (stâncos) Si: (reg) *stârmnic*. **2** Prăpastie. **3** (Reg; îc) **A avea ~ la cineva** A avea gând rău cu cineva. **4** (Olt; îf *strimina*) Adâncitură în malul unei ape, în care se adună peștii. **5** (Reg) Băltoacă (4). **6** (Reg) Teren îmbibat cu apă. **7** (Reg) Loc mlăștinos (pe care oamenii evită să-și construiască case). **8** (Olt; îf *starmină*) „Localitate deluroasă, păduroasă și prăpăstioasă". **9** (Reg; îf *stârnim*) Pădure deasă și neumblată. **10** (Olt) „Drum cu multe coaste".

stârminos, ~oasă *a* [At: CORESI, EV. 107 / V: ***știr~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***stârmină*** + *-os*] **1** (Îrg; d. munți, terenuri etc.) Stâncos (1). **2** (Olt) Țuguiat.

stârmnic *sn* [At: LEXIC REG. II, 37 / A: nct / Pl: *~e* / E: ns cf *stârmnină*] (Reg) Stârmină (1).

stârmnină *sf* vz ***stârmină***

stârmoci *vi* [At: SĂM. II, 68 / Pzi: *~cesc* / E: nct] (Reg) A pierde vremea.

stârneală *sf* [At: CADE / Pl: *~eli* / E: ***stârni*** + *-eală*] **1-3** Stârnire (**1**, **2**, **4**). **4** (Rar) Asmuțire (1). **5** Trezire (4). **6** Declanșare (2). **7** Scornire (4). **8** Stăruire (8). **9** Stăruire (9). **10** Provocare.

stârni [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 3[v]/14 / V: (reg) ***zgâ~*** / Pzi: *~nesc* / E: ns cf *târn[1]*] **1-2** *vtf, vrp* (Mai ales d. praf, nisip, frunze etc.) A mișca sau a deranja din loc (făcând să pornească, să plutească, să zboare etc. prin aer) Si: *a înălța*, *a răscoli*, *a ridica*. **3** *vt* (C. i. păsări, animale etc.) A face să se miște, să iasă din locul (ascuns) în care se află și să fugă Si: *a scormoni*, (îvp) *a scociorî*, *a scorni*, (pop) *a bate* (**15**), (reg) *a scofâi* Vz *goni*, *hăitui*. **4** *vt* (C. i. câinele) A aduce, prin zgomote, prin strigăte, prin gesturi etc. într-o stare de (maximă) agitație, enervare, surescitare etc., manifestată prin mișcări bruște, prin lătrături etc. Si: *a asmuți* (**1**) *a ațâța* (**6**), *a întărâta*, *a provoca*, (pop) *a sumuța* (**1**), *a zădărî*, (reg) *a hărăți*, *a hărțui*. **5** *vi* (Reg) A se zbate. **6** *vr* (D. vânt, viscole etc.) A se manifesta brusc (și cu putere) Si: *a se isca*, *a izbucni*, *a începe*, *a se porni*, (pop) *a (se) ridica*. **7-8** *vtr* (Îvp) A (se) trezi. **9** *vr* (Înv; fig) A învia. **10** *vr* (D. acțiuni sau manifestări ale oamenilor ori, pex, d. fenomene, evenimente etc.) A avea loc Si: *a apărea* (**2**), *a se aprinde* (**13**), *a se declanșa* (**4**), *a se dezlănțui* (**3**), *a se forma* (**2**), *a se isca*, *a se ivi*, *a izbucni*, *a începe*, *a se naște*, *a se porni*, *a se produce*, (rar) *a se prăvăli*, (îrg) *a se dezlega* (**24**), *a se scorni*, (înv) *a se ridica*, *a se sparge*. **11** *vr* (D. acțiuni sau d. manifestări ale oamenilor ori, pex, d. fenomene, evenimente etc.) A căpăta existență Si: *a apărea* (**3**), *a se aprinde* (**13**), *a se declanșa* (**2**), *a se dezlănțui* (**3**), *a se isca*, *a se ivi*, *a izbucni*, *a începe*, *a se naște*, *a se porni*, *a se produce[1]*, (rar) *a se prăvăli*, (îrg) *a se dezlega* (**23**), *a se scorni*, (înv) *a se ridica*, *a se sparge*. **12** *vt* (Pop) A scorni (**8**). **13** *vt* (Rar) A scrie. **14** *vt* A scorni (**11**). **15** *vt* (C. i. evenimente, fenomene etc.) A fi sau a servi drept cauză, prilej pentru apariția sau dezvoltarea a ceva Si: *a cauza* (**1**), *a declanșa* (**1**), *a determina* (**8**), *a dezlănțui* (**3**), *a face* (**49**), *a genera* (**2**), *a isca*, *a naște*, *a ocaziona*, *a pricinui*, *a prilejui*, *a produce[1]*, *a provoca*,

a ridica, a trezi, (îrg) *a scorni*, (înv) *a pricinui, a prileji*. **16** *vt* A face să ia ființă, să apară Si: *a cauza* (**2**), *a declanșa* (**4**), *a determina* (**8**), *a dezlănțui* (**3**), *a face* (**48**), *a genera* (**3**), *a isca, a naște, a ocaziona, a pricinui, a prilejui, a produce, a provoca, a ridica, a trezi*, (îrg) *a scorni*, (înv) *a pricini, a prileji*. **17** *vt* (Îvp; fam; c. i. ființe) A provoca. **18** *vt* (Reg) A îndemna. **19** *vr* (Îvp; d. oameni) A se înfuria. **20** *vr* (Reg) A se trezi.

stârnim *sn* vz ***stârmină***

stârnire *sf* [At: VALIAN, V. / Pl: *~ri* / E: ***stârni***] **1** Mișcare, deranjare din loc a prafului, a frunzelor, a pietrelor etc. (făcându-le să pornească, să plutească, să zboare etc. prin aer) Si: *înălțare, răscolire, ridicare*, (rar) *stârneală* (**1**). **2** Răscolire a păsărilor, a animalelor etc. din locurile (ascunse) în care se află Si: *bătaie* (**31**), (rar) *stârneală* (**2**), (înv) *scornire* Vz *goană, gonire, haituială, hăituire*. **3** (Rar) Asmuțire (**1**). **4** Declanșare bruscă (și cu putere) a vântului, a viscolului etc. Si: *iscare, izbucnire, începere*, (rar) *scociorâre, stârneală* (**3**). **5** (Îrg) Trezire. **6** (Rar) Declanșare (**2**). **7** (Pop) Scornire (**4**). **8** Contribuire la apariția sau la dezvoltarea unui eveniment, a unui fenomen etc. Si: *cauzare* (**1**), *declanșare* (**2**), *determinare* (**7**), *dezlănțuire* (**2**), *generare* (**2**), *iscare, naștere, pricinuire, producere, provocare, trezire*, (rar) *prilejuire, ridicare, stârneala* (**8**), *trezit*[1], (înv) *prilejire, scornire*. **9** Determinare a existenței unui fenomen, unei stări sufletești etc. Si: *cauzare* (**1**), *declanșare* (**2**), *determinare* (**7**), *dezlănțuire* (**2**), *generare* (**3**), *iscare, naștere, pricinuire, producere, provocare, trezire*, (rar) *prilejuire, ridicare, stârneală* (**9**), *trezit*[1], (înv) *prilejire*. **10** (Îvp; fam) Provocare.

stârnit, ~ă *a* [At: IOSIF, P. 59 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***stârni***] **1** (D. praf, nisip, frunze etc.) Care este mișcat și deranjat din loc (făcându-l să pornească, să plutească, să zboare etc. prin aer) Si: *înălțat*[2], *răsărit*[2]. **2** (D. câini) Care este adus prin zgomote, prin strigăte, prin gesturi etc. într-o stare de (maximă) agitație, enervare, surescitare etc. manifestată prin mișcări bruște, prin lătrături furioase etc. Si: *asmuțit*[2] (**1**), *ațâțat*[2] (**5**), *întărâtat*, (pop) *sumuțat, zădărât*, (reg) *hărățit, hărțuit*. **3** (Rar) Dezlănțuit (**4**). **4** (Pop) Născocit. **5** (Rar) Care este provocat. **6** (Îvp; fam; d. oameni) Întărâtat.

stârnitor, ~oare [At: ANTIPA, P. 104 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***stârni*** + *-tor*] **1** *sm* (Reg) Câine de vânătoare care stârnește (**2**). **2** *sf* (Reg) Prăjină cu care se bate apa sau se răscolește pe sub pietrele din apă pentru a se îndrepta peștii spre plasele de pescuit. **3** *a* (Asr) Provocare.

stârnitură *sf* [At: SCL, 1975, 54 / Pl: *~ri* / E: ***stârni*** + *-tură*] (Rar) Scornitură (**1**).

stârniță *sf* [At: PANȚU, PL. / V: ***șt~*** / A: nct / Pl: *~țe* / E: ns cf *stârni*] (Bot; reg) Iarba-osului (*Helianthemum nummularium*).

stârpar *sm* vz ***sterpar***

stârpăciune *sf* vz ***sterpăciune***

stârpăt *sn* vz ***sterpet***

stârpeală *sf* [At: ENC. VET. 453 / V: ***stăr~*** / Pl: *~eli* / E: ***stârpi*** + *-eală*] (Reg; la vite) Avort (**1**).

stârpi [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 171[r]/23 / V: (îvp) ***stăr~***, (înv) ***sterpa*** (pzi: *~pez*), ***ster~, stir~*** / Pzi: *~pesc* / E: ***sterp*** cf lat *extirpare*] **1** *vtf(a)* (Rar; c. i. pământul, terenuri etc.) A face să devină sterp (**1**). **2-3** *vtfi* (Înv; c. i. oameni) A face să devină sau a deveni sterp (**18**) Vz *steriliza*. **4-6** *vtir* (Pop; d. femelele animalelor, mai rar, d. femei; c.i. mai ales fătul) A avorta (**1**). **7** *vt* (Pop; c. i. râuri, izvoare etc. sau cursurile, albiile lor ori bălți, lacuri, fântâni etc.) A seca[2]. **8-9** *vir* A pierde sau a face să-și piardă laptele. **10** *vt* (Pop) (C. i. laptele) A face să înceteze, să nu mai curgă. **11-12** *vtrp* (C. i. vegetația) A smulge din rădăcină pentru a nu mai regenera Si: *a dezrădăcina* (**1**). **13** *vt* A face să nu mai crească Si: (reg) *a pustii*. **14** *vt* (Înv) A distruge. **15** *vt* (C. i. ființe) A omorî în masă (și cu sălbăticie) Si: *a distruge* (**4**), *a extermina, a masacra, a măcelări, a nimici, a prăpădi*, (pfm) *a căsăpi* (**3**), *a conceni* (**3**), *a nimicnici, a snopi, a stropși*, (reg) *a chesăgi* (**1**), *a pustii*[1], (fam) *a lichida*. **16** *vt* (C. i. seminții, neamuri, popoare sau colectivități de ființe) A face să dispară complet Si: *a distruge* (**4**), *a extermina, a masacra, a măcelări, a nimici, a prăpădi*, (pfm) *a căsăpi* (**3**), *a canoni* (**1**), *a nimicnici, a snopi, a stropși*, (reg) *a chesăgi* (**1**), *a pustii*[1], (fam) *a lichida*. **17** *vt* (C. i. boli, primejdii etc.) A pune capăt Si: *a desființa* (**1**), *a înlătura, a lichida, a suprima*, (liv) *a eradica* (**4**). **18** *vt* (C. i. boli, primejdii etc.) A face să dispară (pentru totdeauna), să nu mai existe Si: *a desființa* (**1**), *a înlătura, a lichida, a suprima*, (liv) *a eradica* (**4**). **19** *vt* (Înv) A lipsi (de ceva). **20** *vt* (Pop) A scăpa (**22**).

stârpicios, ~oasă *a* [At: CORNEA, E. I, 130/13 / V: ***ster~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***stârpi*** + *-icios*] **1** (Înv; d. oameni: îf *sterpicios*) Sterp (**31**). **2** (Rar) Nimicitor.

stârpiciune *sf* vz ***sterpiciune***

stârpire *sf* vz ***sterpie***

stârpime *sf* [At: FM (1841), 53[1]/7 / Pl: ? / E: ***stârpi*** + *-ime*] (Îvr) Sterilitate (**1**).

stârpire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (înv) ***stăr~, ster~, stir~*** / Pl: *~ri* / E: ***stârpire***] **1** (Înv) Lipsă de productivitate, de fertilitate Si: (rar) *stârpit*[1] (**1**), (pop) *nerodire*. **2** (Reg) Sterilitate (**2**). **3** Smulgere din rădăcină pentru a nu mai regenera Si: *dezrădăcinare* (**1**). **4** Stârpit[1] (**3**). **5** Omorâre în masă (și cu sălbăticie) Si: *distrugere* (**3**), *exterminare, masacrare, măcelărire, nimicire, prăpădire*, (rar) *stârpit*[1] (**4**), (pfm) *căsăpire* (**3**), (înv) *concenire* (**1**), *nimicire, snopire*, (fam) *lichidare*. **6** Nimicire. **7** Încetare a unui flagel, a unei primejdii etc. Si: *desființare* (**1**), *înlăturare, lichidare, suprimare*, (**2**) (liv) *eradicare*, (rar) *stârpit*[1] (**6**). **8** Desființare (**3**).

stârpit[1] *sn* [At: DDRF / Pl: ? / E: ***stârpi***] (Rar) **1-3** Stârpire (**1, 5-6**). **4** Avort (**1**). **5-6** Desființare (**1, 3**).

stârpit[2]***, ~ă*** [At: GORJAN, H. IV, 198 / V: ***stăr~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***stârpi***] **1** (Îrg; d. femele sau d. femei) Care a avortat. **2** (Reg; d. făt) Avortat[2] (**1**). **3** (Reg; d. ouă) Incomplet dezvoltat. **4** (Pop; d. ființe sau d. corpul lor ori d. părți ale acestuia) Pipernicit. **5** (Îvr; d. păduri) Rărit[1]. **6** (Îvr; d. păduri) Distrus complet (prin defrișare).

stârpitor, ~oare [At: ASACHI, L. 76[2]/3 / V: ***stăr~, stir~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***stârpi*** + *-tor*] (Înv) **1-2** *smf, a* (D. boli, epidemii, fenomene naturale, calamități etc.) Distrugător (**1**). **3** *sn* Utilaj agricol folosit pentru distrugerea buruienilor Si: *extirpator* (**1**).

stârpitură *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (îrg) ***stăr~***, (înv) ***ster~, stir~*** / Pl: *~ri* / E: ***stârpi*** + *-tură*] **1** (Pop; adesea prt) Femeie stearpă (**19**) Si: *sterpătură* (**2**), *sterpăciune* (**5**) Vz *sterpălău* (**3**). **2** (Reg) Femeie care a născut și nu are lapte. **3** (Pop) Femelă (de obicei oaie, vacă etc.) stearpă (**17**) Si: (pop) *sterpătură* (**1**), (reg) *sterpăciune* (**6**) Vz *sterpălău* (**1**). **4** Făt născut prematur Si: *lepădătură*, (liv) *avorton* (**1**), (reg) *sterpăciune* (**8**). **5** (Pex; adesea prt) Ființă (mai ales persoană) insuficient dezvoltată Si: *lepădătură*, (liv) *avorton* (**2**), (reg) *sterpăciune* (**9**). **6** (Pgn) Pocitanie. **7** (Îvr; îf *stârpitură*) Avort (**1**).

stârpoci *v* vz ***stârfoci***

stârv *sn* [At: CORESI, EV. 287 / V: (îvr) ***~rb*** / Pl: *~uri*, (îvr) *~i* / E: vsl ***стрьвь***] **1** Corp al unui animal mort Si: *cadavru* (**1**), *hoit* (**1**), *leș, mortăciune*, (pop) *trup*, (îvr) *dabilă*[1] (**10**), (reg) *hanț*[2] (**3**), *stârvină* (**1**). **2** (Pex; adesea dep) Corp al unui om mort Si: *cadavru* (**1**), *hoit* (**1**), *leș, mortăciune*, (pop) *trup*, (îvr) *dabilă*[1] (**10**), (reg) *mort, stârvină* (**2**). **3** Ființă degradată fizic. **4** Ființă lipsită de valoare, de utilitate sau de însemnătate.

stârvi[1] [At: POPA, V. 245 / Pzi: *~vesc* / E: ***stârv***] **1** *vt* (Rar) A mortifica. **2** *vi* A trăi fără muncă.

stârvi[2] *v* vz ***strivi***

stârvină *sf* [At: PAMFILE, A. R. 260 / Pl: *~ne* / E: scr ***strvina***] (Reg) **1-2** Stârv (**1-2**).

stârvire *sf* vz ***strivire***

stârvitor, ~oare *a* [At: VULPESCU, P. 44 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***stârvi*** + *-tor*] (Rar) Care este ca un stârv Si: (înv) *stârvos*.

stârvos, ~oasă [At: POLIZU / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***stârv*** + *-os*] (Înv; șfg) Care este ca un stârv Si: (rar) *stârvitor*.

stea *sf* [At: PSALT. HUR. 115[v]/20 / V: ***~auă*** / Pl: *~ele* / E: ml ***stella***] **1** Corp ceresc cu lumină proprie format dintr-o masă de gaze aflată la o temperatură foarte ridicată. **2** (Sens curent) Orice corp ceresc (cu excepția Lunii și a Soarelui) care strălucește noaptea pe bolta cerească. **3** (Îs) ~

cu coadă (sau *cu coamă, cometă*) Cometă (1). 4 (Îs) ~ *căzătoare* (sau *ce cade*) Meteor. 5 (Îs) *~ua ciobanului* Luceafărul de seară. 6 (Îas; șîs *~ua serei*) Planeta Venus. 7 (Îas; șîs *~ua păstorilor, ~ua dimineții*) Luceafărul de dimineață. 8 (Îs) *~ua porcului* Aldebaran. 9 (Îe) **A vedea ~ele verzi** Exprimă o durere insuportabilă pe care cineva o încearcă în urma unei lovituri, a unei strânsuri etc. puternice. 10 (Îc) **A-i sări cuiva ~ele verzi** A fi foarte obosit. 11 (Îe) **A fi ca picat din ~ele** Exprimă admirația pentru frumusețea unui om. 12 (Îe) **A sta (a ședea, a rămâne) cu dinții la ~ele** Exprimă starea oamenilor leneși (care rabdă de foame). 13 (În credințele populare) Stea (2) care se crede că ar aparține fiecărui om determinându-i destinul, viața etc. și care cade când acesta moare. 14 (Pex) Soartă (2). 15 (Îc) **A crede în ~ua sa** A fi optimist. 16 (Îc) **A se naște sub o ~ norocoasă** (sau **rea**) A (nu) avea noroc. 17 (Îc) **Vai de ~ua mea** (sau **a ta, a lui** etc.) Exprimă o amenințare sau un sentiment de compătimire. 18 Epitet dat femeii iubite. 19 (Fig) Artistă (de cinema) de (mare) renume (care deține rol principal într-un spectacol) Si: *star*[1], *vedetă*. 20 Obiect alcătuit dintr-un disc de lemn, de carton etc. cu multe colțuri, bogat împodobit (și fixat într-o coadă de lemn) cu care umblă colindătorii în timpul sărbătorilor de Crăciun. 21 Colind de Crăciun cu un astfel de obiect. 22 (Îs) *Cântec de ~* Colinde de origine creștină cântate de copii din prima seară a Crăciunului până în ziua de Bobotează. 23 (Îc) **A umbla** (sau **a se duce** etc.) **cu ~ua** A colinda cu steaua (20). 24 Semn distinctiv în formă de ~ (1) al unei funcții, al unei demnități sau al unui grad. 25 (Pex) Decorație care reprezintă acest semn. 26 (De obicei udp „de" care arată materialul din care este alcătuit) Ornament, podoabă în formă de stea (1). 27 (Teh; șîs *~ua roții*) Parte a unei roți cuprinsă între bandaj și fus. 28 (Tip) Asterisc (1). 29 Pată albă de păr pe fruntea unui animal Si: *țintă, steluță* (12), (îvp) *stemă* (10). 30 (Îe) **A fi** (sau **a avea**) **~ în frunte** A fi (sau a se considera) superior altora prin însușiri fizice, morale, intelectuale etc. deosebite Si: (îvp) *a fi cu steaua* (1) *în frunte*. 31 Rotocol mic de grăsime de pe suprafața unui lichid. 32 (Reg) Fulg de zăpadă. 33 (Îvr) Pistrui. 34 (Reg) Pată mai deschisă pe unul dintre incisivii calului. 35 (Bot; reg; lpl) Cornaci (8) (*Trapa natans*). 36 (Bot; reg; lpl) Arșinic (1) (*Lychnis chalcedonica*). 37 (Bot; reg; îc) **~ua-bălții** Drențe (*Callitriche verna*). 38 (Bot; reg; îc) **~ua-fetei** Steluță (15) (*Stellaria nemorum*). 39 (Bot; reg; îc) **~ele-chineze** Săpunele Vz *săpunel* (*Aster novae-angliae*). 40 (Bot; reg; îac) Scânteiuțe (*Aster novi-belgii*). 41 (Bot; reg; îc) **~ua-pământului** Ciupercă de pământ sferică, de culoare brună, înconjurată la bază de mai multe fâșii dispuse radial (*Geaster hygrometricus*). 42 (Zlg; îc; lpl) **~-de-mare** Clasă de echinoderme marine, cu corpul alcătuit dintr-un disc central, de la care pornesc cinci (sau mai multe) brațe în direcție radială (*Asteroidea*). 43 (Zlg; îac; lsg) Animalul din această clasă a echinodermelor marine Si: *asteridă* (1).

steablă *sf* vz ***steblă***

steag *sn* [At: PSALT. SCH. 321/19 / V: (reg) *șt~* / Pl: *~uri* / E: slv **стѣгъ**] 1 Drapel (1). 2 (Pex) Fanion. 3 (Îe) **A duce** (sau **a purta**) **~ul** A fi în fruntea unei acțiuni Si: *a conduce* (5), *a comanda* (1). 4 (Îe) **A i se înălța cuiva ~ul** A dobândi stimă, considerație, respect. 5 (Îe) **A închina** (sau **a coborî**) **~ul** A renunța la luptă, la acțiune etc. Si: *a capitula* (1). 6 (Rar; îae) A se supune. 7 (Reg; îae) A moțăi. 8 (Pop; îae) A muri. 9 (Îe) **A ridica** (sau **a scoate**) **~ alb** A se preda. 10 (Îae) A cere pace. 11 (Îe) **A ridica ~ul revoltei** (sau **răscoalei**) ori (rar) **~ de răzvrătire** A porni, a declara o revoltă (sau o revoluție, o luptă etc.) Si: *a ridica stindardul* (2) *revoltei* Vz *stindard* (2). 12 (Îe) **A ține sus** (sau **a ridica**) **~ul** A lupta cu dârzenie. 13 (Rar; îae) A menține. 14 (Șîs *~ de domnie, ~ul stăpânirii*) Baston având la capătul de sus un glob de argint și o semilună, pe care domnitorii din Moldova și din Țara Românească îl primeau de la sultan, ca semn al domniei, în perioada suzeranității turcești. 15 Doctrină, concepție, idee sau problemă importantă etc. care antrenează o colectivitate într-o acțiune de amploare Si: *cauză* (3). 16 (Pop; șîs *~ de mire*) Prăjină împodobită cu panglici și spice de grâu, pe care o poartă un călăreț în fruntea alaiului de nuntă Si: (reg) *brad* (8), *băț* (1), *toiag, vătăjel, zazlău*. 17 (Reg) Brad verde, împodobit cu flori și busuioc, cu panglici etc. care se face la moartea unei fete sau a unui tânăr necăsătorit Si: (reg) *prapur*. 18 (Olt; șîs *~ul colindătorilor*) Prăjină în vârful căreia se leagă una sau două basmale, un ban de argint, câteva fire de busuioc și puțină tămâie, care este purtată de unul dintre membrii cetei de colindători. 19 (Reg) Obiect făcut din năframe de mătase împodobite cu panglici și prinse de capătul de sus al unei prăjini, împreună cu un mănunchi de spice de grâu, purtat ca un steag (1) la sfârșitul secerișului. 20 Veche unitate militară, mică, având drapel propriu Vz *pâlc, stol*. 21 (Pex) Trupă de oameni înarmați Si: *buluc, ceata* Vz *pâlc, stol*. 22 (Fig) Putere armată. 23 (Bot; Ban; îc) **~ul-zânelor** Torțel[1] (*Cuscuta epithymum*). 24 (Bot; Ban; îac) Torțel[1] (*Cuscuta europaea*).

steagar *sm* vz ***stegar***

steage *s* [At: DR. V, 559 / Pl: ? / E: nct] (Bot; îvr) *Lapathium acutium*.

steajar *sm* vz ***stejar***

steajăr *sn* [At: VALIAN, V. / V: (înv) *staj~*, (reg) ***~jar, ~jer, ~ejer, stre~, șt~*** / Pl: *~e* / E: bg **стежер**] 1 (Pop) Par[1] (de care se leagă o funie). 2 (Fig; înv) Centru (4). 3 (Pop; spc) Stâlpul din mijlocul ariei de treierat cu cai. 4 (Îe) **A-i ajunge** (sau **a i se apropia** sau **a i se scurta**) **cuiva funia la** (sau **de**) **~** A fi într-o situație foarte grea. 5 (Îae) A fi aproape de moarte. 6 (Olt; Mun; spc; îf *steajer, ștejer*) Prăjină ascuțită la capete și înfiptă în pământ, în jurul căreia se clădesc clăile de grâu sau de fân. 7 (Reg; art.) Steaua polară.

steajer *sn* vz ***steajăr***

stealniță *sf* vz ***stelniță***

steam *sn* vz ***steamer***

steamă[1] *sf, a* [At: MARIAN, D. 247 / Pl: ? / E: nct] **1-2** (Reg; într-un descântec; csnp) „În formă de stea".

steamă[2] *sf* vz ***stemă***

steamăt *sn* vz ***steamet***

steamer *sn* [At: ANTONESCU, D. / P: *sti-măr* / V: ***steam*** (P: *stim*) / Pl: *~e* / E: eg ***steamer***] (Agm) Vapor (cu abur).

steamet *sn* [At: MAIOR, IST. 253/13 / V: ***~măt*** / Pl: *~e* / E: nct] (Înv; Trs) 1 Pretext. 2 (Îlc) **Sub ~mătul că ...** Sub pretext că ...

stean[1] *smn* vz ***stană***

stean[2] *sn* vz ***stan***[1]

steană *sf* vz ***stană***

steancă *sf* vz ***stancă***[2]

steapenă *sf* vz ***stepenă***

steapsină *sf* [At: DN[2] / P: *ste-ap~* / Pl: *~ne* / E: ger ***Steapsin***] Enzimă prezentă în sucul pancreatic, care acționează în duoden, facilitând digestia grăsimilor alimentare.

stearat *sm* [At: NOM. MIN. I, 214 / P: *ste-a~* / Pl: *~ați* / E: fr ***stéarate***] Sare sau ester al acidului stearic.

stearic, ~ă *a* [At: ENC. AGR. / P: *ste-a~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***stéarique***] 1 (Chm; îs) *Acid ~* Acid solid, incolor, puțin solubil în apă, care se găsește combinat cu glicerina în grăsimile animale și vegetale și care se întrebuințează la fabricarea lumânărilor, a unor produse cosmetice etc. 2 (Îs) *Lumânare ~ă* Lumânare fabricată din acid stearic (1) și acid anorganic.

stearin *sn* vz ***stearină***

stearină *sf* [At: (a. 1849) DOC. EC. 957 / V: (înv) ***~rin, sterin*** *sn* / P: *ste-a~* / Pl: ? / E: fr ***stéarine***, ger ***stearin***] 1 Denumire comercială a acidului stearic tehnic impurificat cu acid palmitic, oleic etc. și a unor compuși ai lui. 2 Nume generic pentru glicerinele acidului stearic.

stearpăciune *sf* vz ***sterpăciune***

steatit *sn* [At: ȘĂINEANU[2] / P: *ste-a~* / V: ***~ă*** *sf* / Pl: ? / E: fr ***stéatite***, ger ***Steatit***] Varietate de talc de culoare albă, alb-verzuie, gălbuie sau cenușie, cu diferite întrebuințări în industrie, cosmetică, la fabricarea obiectelor decorative etc.

steatită *sf* vz ***steatit***

steatolitic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***stéatolytique***] (D. substanțe) Care dizolvă grăsimile.

steatoliză *sf* [At: DN[3] / Pl: (nob) *~ze* / E: fr ***stéatolyse***] Disoluție și digestie a grăsimilor.

steatom *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***stéatome***] (Med) Lipom.

steatonecroză *sf* [At: DN[3] / Pl: (nob) *~ze* / E: fr ***stéatonécrose***] (Med) Necroză a țesutului gras.

steatopig, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***stéatopyge***] (Med; mai ales d. femei) Care prezintă steatopigie.

steatopigie *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***stéatopygie***] (Med) Depunere abundentă de grăsime în regiunea sacro-fesieră, caracteristică mai ales la femei.

steatoză *sf* [At: BIANU, D. S. / P: *ste-a~* / Pl: *~ze* / E: fr ***stéatose***] (Med) Degenerare a unui țesut sau a unui organ, provocată de invadarea acestora cu grăsimi.

steauă *sf* vz ***stea***

steavă *sf* vz ***stavă***

steblă *sf* [At: PSALT. 310/16 / V: (reg) ***steab~***, (înv) ***stib~, st~, știb~*** / Pl: *~le* / E: vsl **стьбль, стебль**] 1 (Îvp) Tulpină. 2 (Pop) Mănunchi. 3 (Reg; îf *stehlă*) „Cosițele puse cunună pe cap".

stebluță *sf* [At: SEVASTOS, C. 74 / Pl: *~țe* / E: ***steblă*** + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Steblă (2) (mică).

steclar *sm* vz ***sticlar***

steclă *sf* vz ***sticlă***

steclărie *sf* vz ***sticlărie[1]***

steclete *sm* vz ***sticlete***

stecli *v* vz ***sticli***

steclit, ~ă *a* vz ***sticlit***

steclos, ~oasă *a* vz ***sticlos***

steclui *v* vz ***sticlui***

stecluit, ~ă *a* vz ***sticluit***

stecluș *s* vz ***sticluș***

stecluță *sf* vz ***sticluță***

steeple-chase *sn* [At: DN[3] / P: *stipl-ceis* / Pl: ? / E: eg. fr, it ***steeple-chase***] Cursă hipică cu obstacole naturale și artificiale.

stefanian *sn* [At: DN[3] / P: *~ni-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***stéphanien***] (Glg) Etajul superior al carboniferului de facies continental.

stefanit *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~e* / E: fr ***stéfanite***] Sulfură dublă de stibiu și argint.

stegar *sn* [At: M. COSTIN, LET. I, 239/36 / V: (înv) ***~eag~***, (reg) ***șt~*** / Pl: *~i* / E: ***steag*** + *-ar*] 1 Militar care poartă drapelul unei unități Si: (înv) *sangeactar, sangeagar, sangeangiu*, (tcî) *bairactar*. 2 Sportiv, elev etc. care poartă drapelul unei asociații, al unei organizații etc. Si: *portdrapel*, (rar) *portstindard*. 3 (Pop) Persoană care poartă steagul (16) la nuntă Si: (reg) *stegiș*. 4 (Reg) Persoană care poartă steagul (1) la jocul călușarilor. 5 (Înv) Slujbaș polițienesc. 6 (Fig) Persoană care se află în fruntea unei mișcări, a unui curent etc. Si: *portdrapel*, (rar) *portstindard*.

stegărel *sn* [At: TEODORESCU, P. P. 52 / Pl: *~e* / E: ***steag*** + *-ărel*] (Într-o poezie populară) Steguleț (1).

stegiș *sm* [At: MARIAN, NU. / Pl: *~i* / E: ***steag*** + *-iș*] (Reg) Stegar (3).

steglă *sf* vz ***sticlă***

stegocefal *sm* [At: LTR[2] / Pl: *~i* / E: fr ***stégocéphale***] 1 (Lpl) Ordin de amfibieni fosili, cu craniul acoperit de plăci osoase și coloana vertebrală alcătuită din vertebre biconcave. 2 (Lsg) Animal care aparține ordinului stegocefal (1).

stegodon *sm* [At: LTR[2] / Pl: *~i* / E: fr ***stégodon***] 1 (Lpl) Gen fosil de mamifere din ordinul proboscidienilor. 2 (Lsg) Animal care face parte din genul stegodon (1).

stegozaur *sm* [At: LTR[2] / P: *~za-ur* / Pl: *~i* / E: fr ***stégosaure***] 1 (Lpl) Gen de reptile gigantice din ordinul dinozaurilor, cu capul mic, cu o creastă alcătuită din două serii de plăci verticale osoase pe spate și cu două șiruri de spini pe coadă. 2 (Lsg) Reptilă din genul stegozaur (1).

steguleț *sn* [At: BĂLCESCU, O. I, 18 / Pl: *~e* / E: ***steag*** + *-uleț*] 1 Steag (1) mic, întrebuințat, mai ales, la pavoazări, la ceremonii etc. Si: (pop) *stegărel*. 2 Steag (1) mic care servește de obicei pentru semnalizări (în armată, la căile ferate etc.) Si: *fanion*. 3 (Teh) Piesă a mașinilor electrice cu colector.

steguț *sn* [At: DENSUSIANU, Ț. H. 256 / Pl: *~e* / E: ***steag*** + *-uț*] **1-2** (Trs; șhp) Steag (17) mic.

stenoharie *sf* vz ***stenahorie***

stei[1] *sn* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~uri* și (rar, *m*) *~* / E: nct] 1 Colț (ascuțit) de stâncă. 2 (Pex) Stâncă (1). 3 (Fig) Fâșie de pământ pietros. 4 (Rar) Bolovan (2).

stei[2] *v* vz ***stăvi***

steic *sm* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~ici* / E: ***stei*** + *-ic*] **1-8** (Șhp) Stei (1-4) (mic).

steișoară *sf* vz ***stelișoară***

steiță *sf* vz ***steiță***

stejar *sm* [At: PO 43/21 / V: (reg) ***staj~, stăj~, stăjer, stâj~, stâjer, stânj~, stânjer, ~eaj~, ~erjer, strajer, străjer, ștej~, ștejer, știj~, stoj~, trăjer*** / Pl: *~i* și (pop) *~jeri* / E: nct] 1 Numele mai multor specii de arbori din familia fagaceelor, înalți până la 50 m, cu tulpina dreaptă, coroana largă, florile în amenți, al căror fruct este ghinda și al căror lemn, rezistent și dur, este mult folosit în industrie, construcții etc. 2 Arbore de stejar (1). 3 (Șîc **~pedunculat, ~de-luncă**) Arbore mare și puternic, cu rădăcini profunde și coroana răsfirată, foarte răspândit în regiunile de deal și de câmpie Si: (reg) *gorun, sledun, terș, tufan* (*Quercus robur*). 4 (Pop) Cer[4] (1) (*Quercus cerris*). 5 (Pop) Gârniță[1] (2) (*Quercus frainetto*). 6 (Pop) Gorun (1) (*Quercus petraea*). 7 (Îc) **~roșu** (sau **roșu-american**) Arbore exotic cu dezvoltare rapidă, prețuit pentru lemnul său rezistent (*Quercus borealis*). 8 (Îc) *~-brumăriu* Arbore cu o înălțime până la 25 m., întâlnit în zonele de antestepă și în componența perdelelor de protecție a câmpului (*Quercus pedunculiflora*). 9 (Îc) **~pufos** Arbore cu o înălțime până la 15 m, întâlnit în zonele secetoase Si: (reg) *stejărică* (1) (*Quercus pubescens*). 10 Lemn de stejar (12). 11 (Art.) Numele unui dans popular. 12 (Art.) Melodia după care se execută stejarul (11).

stejăraș *sm* [At: SEVASTOS, N. 300 / V: ***stâjer~, ~jer~*** / Pl: *~i* / E: ***stejar*** + *-aș*] **1-2** (Șhp) Stejărel (1-2).

stejărărie *sf* [At: VICIU, GL. / V: ***stăj~*** / Pl: *~ii* / E: ***stejar*** + *-ărie*] (Trs) Stejăriș.

stejărel *sm* [At: DDRF / V: ***stajer~, stâj~, ~jer~, șt~*** / Pl: *~ei* / E: ***stejar*** + *-el*] **1-2** (Șhp) Stejar (2) mic. 3 (Șhp) Stejar (10). 4 (Bot; reg) Cer[4] (1) (*Quercus cerris*). 5 (Bot; reg; îf *stăjerel, stejerel*) Gorun (1) (*Quercus petraea*).

stejăret *sn* [At: JUD. ROM. SOC. 73 / V: ***~jer~***, (reg) ***stânjer~*** / Pl: *~e* / E: ***stejar*** + *-et*] Stejăriș.

stejărică *sf* [At: POLIZU / V: ***~jer~, st~*** / Pl: ? / E: ***stejar*** + *-ică*] 1 (Bot; reg) Stejar (9) pufos (*Quercus pubescens*). 2 (Olt; îf *stejerică*) Stejăret.

stejărie *sf* [At: CIHAC, II, 366 / V: (reg) ***stăj~, stăjer~*** / Pl: *~ii* / E: ***stejar*** + *-ie*] Stejăriș.

stejărime *sf* [At: DR, XI, 73 / Pl: *~mi* / E: ***stejar*** + *-ime*] Stejăriș.

stejăriș *sn* [At: (a. 1846) CAT. MAN. I, 313 / V: ***stâjer~, ~jer~*** / Pl: *~uri* / E: ***stejar*** + *-iș*] Pădurice sau desiș de stejari (2) Si: (pop) *stejăret*, (reg) *stejărie, stejărică (2), stejărie, stejărime, stejăriște*.

stejăriște *sf* [At: TDRG / V: ***stejer~*** / Pl: (rar) *~ti* / E: ***stejar*** + *-iște*] (Reg) Stejăriș.

stejăriu, ~ie *a* [At: MARIAN, CH. 54 / Pl: *~ii* / E: ***stejar*** + *-iu*] De culoarea frunzei de stejar (2) Si: *verzui*.

steje *sf* [At: DOSOFTEI, PS. 495/5 / Pl: ? / E: pvb ***steji***] (Îvr) Grabă (1).

stejer *sn* vz ***steajăr***

stejeraș *sm* vz ***stejăraș***

stejerel *sm* vz ***stejărel***

stejeret *sn* vz ***stejăret***

stejerică *sf* vz ***stejărică***

stejeriș *sn* vz ***stejăriș***

stejeriște *sf* vz ***stejăriște***

steji [At: PSALT. SCH. ap. DHLR II, 531 / V: (îrg) ***stăji***, (înv) ***stâji*** / Pzi: *~jesc* / E: nct] **1-3** *virt* (Îrg) A (se) grăbi (4-5, 7). 4 *vt* (Reg) A alunga (1).

stel *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: ger ***Stele***] (Bot) Partea centrală din structura rădăcinii și tulpinii, care conține țesuturile conducătoare Si: *cilindru central*.

stelag *sn* vz ***stelaj***

stelagiu *sn* vz ***stelaj***

stelaj *sn* [At: STAMATI, D. / V: (înv) **~agiu**, (reg) ***stal~***, ***stalajie*** *sf* (Pl: *stalajii*), ***stalaș***, ***stălag***, ***stăl~***, ***stălajă*** *sf*, ***stălaș***, **~ag**, ***șt~*** (Pl: *ștelagii*) / Pl: *~e* și (înv) *~uri* / E: ger ***Stellage***] **1** Mobilă formată din rafturi suprapuse pe care se păstrează diferite obiecte (mai ales cărți sau vase) Vz *etajeră*. **2** (Reg) Dulap (pentru vase). **3** (Trs) Firidă (1). **4** (Reg; îf *stalaj*) Tejghea. **5** (Îvr) Eșafodaj (1).

stelar[1] *sm* [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 238[v]/18 / Pl: *~i* / E: ***stele*** (pll *stea*) + *-ar*] **1** (Îvr) Astrolog (2). **2** (Pop) Colindător cu steaua (20).

stelar[2]***, ~ă*** *a* [At: CONTA, O. F. 163 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***stélaire***] **1** Care aparține stelelor (1) Si: *sideral*, (înv) *stelin* (1), (înv) *stelesc* (1). **2** Privitor la stele (1) Si: *sideral*, (înv) *stelin* (2), (înv) *stelesc* (2). **3** Care provine din stele (1) Si: *sideral*, (înv) *stelin* (3), (înv) *stelesc* (3). **4** Caracteristic stelelor (1) Si: *sideral* (înv) *stelin* (4), (îvr) *stelesc* (4), *stelnic* (5). **5** (Îs) *Astronomie ~ă* Ramură a astronomiei care se ocupă cu studiul stelelor (1). **6** (Îs) *Hartă ~ă* Hartă care reprezintă constelațiile de pe bolta cerească. **7** (Fig) Care are valoare sau importanță deosebită. **8** Care are formă de stea (2), ca o stea (2) Si: *stelat* (1). **9** (Rar) De stele (2) Si: *înstelat*.

stelat, ~ă *a* [At: MELIK, G. 125 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***stele*** (pll *stea*) + *-at* (după fr *étoilé*)] **1** Care are formă de stea (2), ca o stea Si: *stelar*[2] (8). **2** (D. figuri geometrice) În formă de stea (20). **3** (Înv) Înstelat. **4** (Asr; d. animale, mai ales d. boi, de obicei determinat prin „în frunte") Țintat.

stelă *sf* [At: ODOBESCU, S. II, 415 / Pl: *~le* / E: lat ***stela***, fr ***stèle***] **1** Mic monument cu caracter comemorativ sau sepulcral, alcătuit dintr-un singur bloc de piatră în formă de fus, de coloană, de obelisc sau de placă, așezat vertical, împodobit cu basoreliefuri și purtând inscripții care îi indică semnificația. **2** (Nav) Unghi diedru format între laturile unor piese metalice folosite în construcții navale. **3** Echer articulat, reglabil, folosit în topometrie și construcții navale.

stelământ *sn* [At: SFC III, 135 / Pl: ? / E: ***stele*** (pll *stea*) + *-mânt*] (Îvr) Astronomie (1).

stelesc, ~ească *a* [At: CANTEMIR, I. I. II, 18 / Pl: *~ești* / E: ***stele*** (pll *stea*) + *-esc*] (Îvr) **1-4** Stelar[2] (1-4). **5** (Fig) Puternic.

steli *vi* [At: (a. 1805) GRECU, P. 72 / Pzi: *~lesc* / E: ***stele*** (pll *stea*)] **1** (Înv) A luci. **2** (Îe) **A-i ~ (cuiva) ochii** A străluci. **3** (Îae) A vedea stele în fața ochilor din cauza amețelii. **4** (Reg; d. stele) A răsări.

stelin, ~ă *a* [At: ALECSANDRI, P. III, 89 / Pl: *~i, ~e* / E: ***stele*** (pll *stea*) + *-in*] (Înv) **1-4** Stelar[2] (1-4).

stelionat *sn* [At: PROT. – POP., N. D. / P: *~li-o~* / Pl: *~e* / E: fr ***stellionat***, lat ***stellionatus***] (Jur) Delict constând în vânzarea sau ipotecarea unui bun la mai multe persoane deodată.

stelionatar *sm* [At: SCRIBAN, D. / P: *~li-o~* / Pl: *~i* / E: ***stelionat*** + *-ar*] (Jur) Persoană care s-a făcut vinovată de stelionat.

stelișoară *sf* [At: ALECSANDRI, P. III, 55 / V: (reg) ***steiș~*** / Pl: *~re* / E: ***stele*** (pll *stea*) + *-ișoară*] (Reg) **1-2** (Șhp) Steluță (1-2). **3** (Bot) Steliță (1) (*Aster amellus*).

stelit *sn* [At: LTR[2] / Pl: ? / E: fr ***stellite***, ger ***Stellite***] Aliaj dur și rezistent, care conține cobalt, crom, molibden etc., din care se fabrică sau cu care se acoperă suprafețele unor piese sau instrumente.

stelitare *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: ns cf fr *stellitage*] (Teh) Încărcare cu stelit a unor porțiuni de organe de mașină.

steliță *sf* [At: BARCIANU / V: **~eiță** / E: ***stele*** (pll *stea*) + *-iță*] **1** (Șic **~vânătă**, **~sălbatică**) Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina și frunzele păroase, cu florile dispuse în capitule, cele centrale galbene, iar cele marginale albastre Si: (reg) *gălățence, rușcă, scânteiuțe, stelișoară* (2), *vărsătoare, flori-cojocărești, flori-de-Ierusalim, iarba-vântului, ochiul-boului, rujă-de-toamnă, rujă-vânătă, rușcă-vânătă, rușcuță-vânătă, steluță-sălbatică, steluțe-vinete* (*Aster amellus*). **2** (Înv; îs *~ de sânge*; csnp) Hematie.

stelnic, ~ă *a* [At: ALECSANDRI, P. III, 147 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***stele*** (pll *stea*) + *-nic*] (Îvr) Stelar[2] (1-4).

stelnicariță *sf* [At: PANȚU, PL. / Pl: *~țe* / E: ***stelniță***] (Bot; Olt) Păduchernită (*Lepidium ruderale*).

stelniță *sf* [At: ȘINCAI, în DR. V, 557 / V: ***stăl~***, **~eal~** (reg) ***stal~*** / Pl: *~țe* și (rar) *~ți* / E: scr ***stenica***] (Pop) **1-5** Ploșniță (*Cimex lecturarius, Cimex columbarius, Cimex prasinus, Eurygaster maura, Eurydema ornata*).

steloi *sn* [At: PASCU, C. 95 / Pl: *~oaie* / E: ***stele*** (pll *stea*) + *-oi*] (Reg; aug) **1** Stea (2) foarte mare, imensă. **2** (Îs) *~ul al mare* Luna.

stelos, ~oasă *a* [At: GENILIE, G. 816 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***stele*** (pll *stea*) + *-os*] (Înv) **1** Înstelat. **2** (Reg) Scânteietor (1).

stelușoară *sf* [At: MARIAN, V. 100 / Pl: *~re* / E: ***stele*** (pll *stea*) + *-ușoară*] **1-2** (Reg; șhp) Steluță (1-2).

steluță *sf* [At: ARISTIA, PLUT. II, 115 / Pl: *~țe* / E: ***stele*** (pl lui *stea*) + *-uță*] **1-2** (Șhp) Stea (2) (mică) Si: *stelișoară* (1-2), *steliță* (1-2), *stelușoara* (1-2). **3** (Rar; fig) Scânteie (1). **4** (Ent; Buc) Licurici (*Lampyris noctiluca*). **5** (Fam; prt) Starletă (1) Cf *stea* (19). **6** (Pan) Obiect, desen etc. în formă de stea (2) mică. **7** (Pan) Ornament, podoabă în formă de stea (2) mică. **8** Stea (26) mică. **9** (Pan) Cusătură având forma de steluță (8). **10** Asterisc (1). **11** (Mpl) Pastă făinoasă în formă de stea (2), care se fierbe în supă. **12** Stea (29). **13** Stea (31) (mică). **14** (Șîs *~-de-zăpadă*, *~-de-gheață*) Stea (32). **15** (Bot) Plantă cu tulpina păroasă în partea superioară, frunzele pețiolate și florile albe dispuse în panicule, care crește în locuri umbroase și umede Si: (reg) *albumeală* (4), *bătrâniș, iarbă-moale, steaua*(36)*-fetei* (*Stellaria nemorum*). **16** (Bot; reg; șîc **~ta-fetei**) Rocoțea (*Stellaria graminea*). **17** (Bot; reg) Iarbă-moale (*Stellaria holostea*). **18** (Bot; reg; îc) **~ta-fetei**, **~albă** Răcovină (*Stellaria media*). **19** (Bot; lpl; șîc **~ta-șoricelului**) Plantă cu tulpina ramificată roșietică, acoperită cu peri scurți și aspri, cu frunzele liniar-lanceolate, cu florile marginale roz sau violet, iar cele centrale tubuloase galbene Si: *bătrâniș, cușmuță* (4), *flori-de-toamnă, ochiul-boului* (*Erigeron acer*). **20** (Bot; lpl) Mică plantă cu tulpina înaltă, foarte păroasă, cu frunzele oblonge, cu florile centrale tubuloase gălbui, iar cele radiale roșii sau alburii Si: *ochiul-boului* (*Erigeron alpinus*). **21** (Bot; reg; șîc **~ta-șoricelului**) Bătrâniș (*Erigeron canadensis*). **22** (Bot; reg; lpl) Ochiul-boului (*Erigeron podolians*). **23** (Bot; reg) Ochiul-boului (*Aster alpinus*). **24** (Bot; reg; lpl) Scânteiuță (9) (*Aster novi-belgii*). **25** (Bot; reg; îc) **~țe-vinete** Steluță (1) (*Aster amellus*). **26** (Bot; reg; lpl) Bănuți (*Bellis perennis*). **27** (Bot; reg) Drențe (*Callitriche verna*). **28** (Bot; reg; lpl) Fluture (*Gaillardia aristata*). **29** (Bot; reg; șîc **~țe-de- munte**) Albumeală (1) (*Leontopodium alpinum*). **30** (Bot; reg; lpl) Lipscănoaice (*Coreopsis tinctoria*). **31** (Bot; reg; lpl) Fluturași (*Carmos bipinnatus*). **32** (Bot; îc) **~albișoară** Lâna-caprelor (*Serostium lanatum*).

stem[1] *sn* vz ***stemă***

stem[2] *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: eg ***stem***] (Mrn) Acord de angajare a unei nave prin care armatorul se obligă să efectueze transportul, se hotărăsc data și locul încărcării, cantitatea de încărcat rămânând eventual a se stabili ulterior.

stemă *sf* [At: MOXA, 36[2]/6 / V: (îrg) ***~eamă***, (înv) ***stimă***, (reg) ***stem*** *sn* / Pl: *~me* / E: ngr ***στέμμα***, slv ***стема***, lat ***stemma***, fr ***stemma***] **1** (Îvp) Coroană (cu însemnul puterii pe care o reprezintă). **2** (Pex) Puterea pe care o conferă stema (1). **3** (Îe) **A fi cu** (sau **a avea**) **~ma** (sau **~**) **în frunte** A fi cu stea (30) în frunte. **4** (Irn; îae) A fi de neam mare, ales. **5** (Îae) A fi cuminte, drept, cinstit. **6** (Înv) Piatră prețioasă. **7** (Pex) Giuvaer (1). **8** (Înv) Podoabă. **9** Ansamblu de semne și culori cu o anumită semnificație care reprezintă calitatea, puterea, autoritatea unei țări, a unui oraș sau județ, a unei dinastii sau familii nobiliare etc. Si: *blazon* (1), (rar) *armoarii*, (înv) *armătură* (5), *herb* (2), *marcă, pavăză, scut*. **10** (Înv; fig) Specific (1). **11** (Îvp) Semn caracteristic, pată sau smoc de păr (de altă culoare) pe fruntea unor animale. **12** (Rar) Reprezentare grafică a filiației manuscriselor unei lucrări.

sten *sm* [At: DL / Pl: *~i* / E: fr ***sthène***] Unitate de măsură a forței egală cu o mie de newtoni.

stenahorie *sf* [At: (a. 1779) GCR II, 48/6 / V: ***stan~, ~ehonarie, ~noh~, stin~, șt~*** / Pl: *~ii* / E: ngr **στεναχωρία**] **1** Greutate (în realizarea unui lucru). **2** (Pex) Supărare **(3)**. **3** Încurcătură financiară. **4** Tulburare sufletească, plictiseală. **5** Stare de agitație. **6** (Înv) Greutate în respirație. **7** (Pex) Astm **(1)**.

stenahorisi *vtr* [At: (a. 1715) GÁLDI, M. PHAN. 257 / V: ***stan~, stenoh~, stin~*** / Pzi: *~sesc* / E: ngr **στενοχωρῶ**] **1-2** A (se) constrânge **(1)**. **3-4** A (se) plictisi.

stenahorisit, ~ă *a* [At: (a. 1822) DOC. EC. 249 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***stenahorisi***] (Înv) Care constrânge Si: *stenahorit*.

stenahorit, ~ă *a* [At: GÁLDI, M. PHAN. 257 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***stenahorisi***] Stenahorisit.

stencă *sf* vz ***stancă²***

steneap *sm* vz ***ștenap***

stenep *sm* vz ***ștenap***

stengher *sm* [At: RĂDULESCU-CODIN / Pl: *~i* / E: nct] (Mun) Bucată (de pâine, de mămăligă etc.).

stengheri *v* vz ***stingheri***

stenic, ~ă *a* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, XLIV/11 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sténique***, eg ***sthenic***] **1** (Îvr; d. boli) Ușor. **2** (Liv; adesea fig) Care provoacă sau degajă vigoare, sănătate Si: *întăritor*.

stenie *sf* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 108/8 / Pl: ? / E: cf ngr **σθένος**] (Înv) Stare de perfectă sănătate.

stenobiont, ~ă *a* [At: DN³ / P: *~bi-ont* / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***sténobiote***] (D. animale) Care suportă doar variații limitate ale factorilor de mediu.

stenocardie *sf* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr ***sténocardie***] (Med) Senzație de strângere precordială, specifică anginei pectorale.

stenodactilograf, ~ă *smf* [At: TEODORESCU, M. U. 222 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sténodactylographe***] Persoană care practică stenodactilografia.

stenodactilografie *sf* [At: DL / Pl: ? / E: fr ***sténodactylographie***] Înregistrare a vorbirii cuiva cu ajutorul stenografiei, urmată de dactilografierea după stenogramă a textului.

stenograf, ~ă *smf* [At: CR (1838), 20¹/20 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sténographe***] Persoană care practică stenografia **(12)** Si: (înv) *tah, tahigraf*.

stenografa *v* vz ***stenografia***

stenografia *vt(a)* [At: BARIȚIU, P. A. III, 218 / P: *~fi-a* / V: (înv) ***~fa*** / Pzi: *~iez* / E: fr ***sténographier***] A scrie cu ajutorul semnelor stenografice **(1)** Si: *a tahigrafia*.

stenografiare *sf* vz ***stenografiere***

stenografic, ~ă [At: POLIZU / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sténographique***] **1-2** *a, av* (Într-un mod) care aparține stenografiei **(12)** Si: *tahigrafic*. **3** *a* Privitor la stenografie **(1-2)**. **4-5** *a, av* (Care este) redat cu ajutorul stenografiei **(1)**.

stenografie *sf* [At: CR (1838), 20¹/15 / Pl: ? / E: fr ***sténographie***] **1** Sistem de scriere rapidă alcătuită din semne convenționale, care permite notarea vorbirii cuiva pe măsura desfășurării ei Si: *tahigrafie*. **2** Profesiune practicată de stenograf.

stenografiere *sf* [At: DL / P: *~fi-e~* / V: (îvr) ***~iare*** / Pl: *~ri* / E: ***stenografia***] Scriere cu ajutorul semnelor stenografice **(2)**.

stenogramă *sf* [At: SADOVEANU, O. XX, 516 / Pl: *~me* / E: ***sténogramme***] Text scris cu semne stenografice **(2)**.

stenohalin, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sténohalin***] (Blg; d. organisme acvatice; îoc *eurihalin*) Care nu suportă variații mari ale salinității apei.

stenohorie *sf* vz ***stenahorie***

stenohorisi *v* vz ***stenahorisi***

stenopă *sf* [At: DN³ / Pl: *~pe* / E: fr ***sténope***] Deschidere circulară foarte mică, care înlocuiește obiectivul la o cameră obscură.

stenos *sn* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: ? / E: ngr **στένωσις**] (Înv) Astm **(1)**.

stenoterm, ~ă *a* [At: AGROTEHNICA, I, 88 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sténotherme***] (Blg; d. organisme) **1** Care trăiește numai între limite de temperatură apropiate. **2** Care nu se poate acomoda cu variații mari de temperatură.

stenotip *sn* [At: LTR² / Pl: *~uri* / E: fr ***sténotype***] Mașină care servește la stenografierea mecanică.

stenotipic, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sténotypique***] **1** Care aparține stenotipiei. **2** Privitor la stenotipie. **3** Specific stenotipiei.

stenotipie *sf* [At: LTR² / Pl: ? / E: fr ***sténotypie***] Stenografiere mecanică cu ajutorul stenotipului.

stenotipist, ~ă *smf* [At: NOM. PROF. / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***sténotypiste***] Persoană care cunoaște și practică stenotipia.

stenotop, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: ger ***stenotop***] (D. plante și animale; îoc *euritop*) **1** Care are o răspândire limitată. **2** Adaptat la condiții ecologice puțin variabile.

stenoza *vr* [At: ANTONESCU, D. / Pzi: 3 *~zează* / E: fr ***sténoser***] A face o stenoză.

stenozaj *sn* [At: DN³ / Pl: (nob) *~e* / E: fr ***sténosage***] (Med) Stenozare **(1)**.

stenozare *sf* [At: DN³ / Pl: (nob) *~zări* / E: ***stenoza***] **1** Stenoză. **2** Tratament al produselor textile pentru a le întări și insolubiliza.

stenoză *sf* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~ze* / E: fr ***sténose***] Îngustare a unui orificiu sau a unui organ cavitar, produsă de un proces inflamator, tumoral, degenerativ sau ca urmare a unei cicatrizări.

stentor [At: BARIȚIU, P. A. I, 537 / Pl: *~i* / E: fr ***stentor***] **1** *sm* (Îs) *Voce* (sau *glas*) *de ~* Voce bărbătească puternică, răsunătoare. **2-3** *sm, a* (Pex) (Bărbat) care are o voce de stentor **(1)**.

stenurele *sp* [At: GCR II, 329 / E: ***stenuri*** (pll *stean*) + *-ele*] **1-2** (Pop; șhp) Stană **(1)** mică.

steorț *sn* vz ***șterț¹***

step *sn* [At: DER / Pl: *~uri* / E: eg ***step***] Formă de execuție a unor dansuri de origine negro-americană care se caracterizează prin bătăi ritmice, sincopate, ale vârfului și ale tocului încălțămintei.

stepaj *sn* [At: D. MED. / Pl: ? / E: fr ***steppage***] Tulburare a mersului datorită paraliziei mușchilor inervați de nervul sciatic.

stepă *sf* [At: GENILIE, G. 120/18 / Pl: *~pe*, (îvr) *~puri* / E: fr ***steppe***, rs **степь**] **1** Întindere de pământ arid, de obicei șes acoperit cu vegetație compusă în special din plante graminee, plante cu rizomi, tufișuri și plante spinoase. **2** Formație vegetală care trăiește în stepă **(1)**. **3** (Fig) Spațiu larg Si: *întindere, imensitate*.

stepână *sf* vz ***stepenă***

stepen *s* vz ***stepenă***

stepenă *sf* [At: PRAV. 106 / V: ***~eap~, ~pănă, stepen*** *s*, ***~pină*** / Pl: *~ne* / E: slv **степень**] (Înv) **1** Etapă **(5)**. **2** Situație **(8)**. **3** Treaptă. **4** (Îs) *Cântecele ~nelor* Cântecele spițelor Vz *spiță*. **5** Rang. **6** Neam.

stependist, ~ă *smf* vz ***stipendist***

stepereancă *a* [At: H V, 48 / Pl: ? / E. nct] (Olt; Mun; îs) *Poamă ~* Varietate de struguri nedefinită mai îndeaproape.

stepic, ~ă *a* [At: AGROTEHNICA, I, 171 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***stepique***] **1** Care aparține stepei. **2** Privitor la stepă. **3** Specific stepei. **4** Care provine din stepă.

stepină *sf* vz ***stepenă***

stepizare *sf* [At: LTR² / Pl: *~zări* / E: ***stepă***] Proces de pătrundere a vegetației de stepă în zona de pădure.

stepizat, ~ă *a* [At: JUD. ROM. SOC. 44 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***stepizare***] (D. terenuri) Pe care crește vegetație de stepă.

ster *sm* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~ă*** / Pl: *~i* / E: fr ***stère***] Unitate de măsură pentru volume egală cu un metru cub, întrebuințată la măsurarea lemnelor așezate în stive.

steradian *sm* [At: DL / P: *~di-an* / Pl: *~i* / E: fr ***stéradian***] Unitate de măsură pentru unghiurile corpurilor solide.

steră *sf* vz ***ster***

sterbezi *v* vz ***strepezi***

sterbezitură *sf* vz ***strepezitură***
sterc[1] *sn* vz ***șterc***[1]
sterc[2] *sn* vz ***șterc***[2]
sterci *sn* vz ***ștert***[1]
stercobilină *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***stercobiline***] (Blg) Pigment care provine din degradarea bilirubinei în cursul digestiei intestinale.
stercoral, ~ă *a* [At: DN[2] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***stercoral***] (Med) Referitor la excremente Si: *stercorar*.
stercorar, ~ă *a* [At: LOVINESCU, C. IV, 58 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***stercoraire***] (Med) Stercoral.
stercoremie *sf* [At: DN[2] / Pl: (rar) *~ii* / E: fr ***stercoremie***] Stare toxică produsă prin resorbția unor substanțe din conținutul intestinal în cursul constipațiilor prelungite sau al ocluziilor intestinale.
steregeață *sf* vz ***stragheață***
steregheață *sf* vz ***stragheață***
stereghie *sf* vz ***steregie***
steregie *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 110[r]/33 / V: ***~eghie, ~giu*** *sm*, ***~eresie, sterăg~, șter~*** / A și: *~regie* / Pl: *~ii* / E: nct] **1** Tirighie. **2** (Îrg) Țurțur de funingine format pe coșul prin care iese fumul. **3** (Pex) Apă de ploaie neagră care curge din streașină. **4** (Olt; îf *strighie*) Instrument cu care se curăță butoaiele în care s-a ținut vin. **5** (Reg; îf *stirigie*) Rugină la grâu. **6** (Bot; Mol) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape.
steregiu *sm* vz ***steregie***
steregoaie *sf* vz ***stirigoaie***
steregoi, ~oaie *smf* vz ***strigoi***[2]
sterejei *smp* [At: MAT. DIALECT. I, 216 / E: ns cf *steregie*] (Reg) Paie din acoperișul caselor (la care iese fumul în pod) îmbibate cu zgură de funingine.
stereo[1] *s* [At: DEX / P: *~re-o* / Pl: ? / E: fr ***stéréo***] Procedeu de reproducere a sunetelor (înregistrate) caracterizat printr-o reconstituire a repartiției spațiale a surselor sonore care dă ascultătorilor senzația că se află chiar în apropierea sursei Si: *stereofonie*.
stereo[2]***-*** [At: DLR / P: *~re-o* / E: izolat, prin analiză, din împrumuturi ca ***stereoacustică, stereochimie, stereocromie*** etc.] Element prim de compunere care înseamnă „solid", „în volum", „în relief" și care servește la formarea unor substantive ca: *stereofilmare*.
stereoacustică *sf* [At: LTR[2] / P: *~re-o* / Pl: ? / E: fr ***stéréoacustique***] Ramură a acusticii care se ocupă cu determinarea direcțiilor din care vin sunetele.
stereoautograf *sn* [At: DN[3] / P: *~re-o-a-u~* / Pl: *~e* / E: ns cf fr *stéréoautographe*] Aparat pentru trasarea automată a curbelor de nivel și a liniilor de planimetrie după stereograme.
stereoautografie sf [At: DN[3] / P: *~re-o-a-u~* / Pl: *~ii* / E: fr ***stéréoautographie***] Metodă de întocmire a hărților cu ajutorul stereoautografului.
stereobat *sn* [At: DER / P: *~re-o~* / Pl: *~e* / E: fr ***stéréobate***] Masiv de zidărie, uneori în trepte, care formează soclul unei construcții clasice.
stereocameră *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~re* / E: ***stereo***[2]***- + cameră***] Cameră fotografică cu două obiective, care permite înregistrarea simultană a două imagini conjugate ale obiectelor din spațiu.
stereocartograf *sn* [At: DL / P: *~re-o~* / Pl: *~e* / E: fr ***stéréocartographe***, ger ***Stereokartograph***] Aparat folosit pentru obținerea automată a planului topografic al unei localități sau al unei regiuni, pe bază de stereograme.
stereochimic, ~ă *a* [At: MACAROVICI, CH. 432 / P: *~re-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***stéréochimique***] **1** Care aparține stereochimiei. **2** Privitor la stereochimie. **3** Specific stereochimiei. **4** Care provine din stereochimie.
stereochimie *sf* [At: LTR[2] / P: *~re-o~* / Pl: ? / E: fr ***stéréochimie***] Ramură a chimiei care se ocupă cu studiul aranjării în spațiu a atomilor unei molecule.
stereocinematografie *sf* [At: DL / P: *~re-o~* / Pl: ? / E: fr ***stéréocinématographie***] Tehnică cinematografică în care se oferă spectatorului senzația unor imagini în relief.
stereocomparator *sn* [At: DL / P: *~re-o~* / Pl: *~oare* / E: fr ***stéréocomparateur***, ger ***Stereokomparator***] Aparat pentru determinarea dimensiunilor unui obiect cu ajutorul stereogramelor.
stereocromie *sf* [At: LTR[2] / P: *~re-o~* / Pl: ? / E: fr ***stéréochromie***] Tehnică de executare a unor picturi sau zugrăveli murale în relief prin aplicarea unui strat de mortar special preparat.
stereofilmare *sf* [At: LTR[2] / P: *~re-o~* / Pl: *~mări* / E: ***stereo***[2]***- + filmare***] Fotografie a unui obiect cu o stereocameră.
stereofonic, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1965, nr. 967, 5/1 / P: *~re-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***stéréophonique***] **1** Care aparține stereofoniei. **2** Privitor la stereofonie. **3** Obținut cu ajutorul stereofoniei.
stereofonie *sf* [At: LTR[2] / P: *~re-o~* / Pl: ? / E: fr ***stéréophonie***] Procedeu de înregistrare și redare a sunetelor care dă ascultătorilor senzația că se află lângă sursele sonore sau chiar în mijlocul lor.
stereofoniza *vr* [At: CINEMA, 1968, nr. 6, XI / P: *~re-o~* / Pzi: 3 *~zeaza* / E: ***stereofonie + -iza***] (Rar; d. cinematograf) A deveni stereofonic (3).
stereofotografie *sf* [At: DL / P: *~re-o~* / Pl: *~ii* / E: ***stéréophotographie***] **1** Ramură a tehnicii fotografice care se ocupă cu obținerea unei perechi de fotografii luate sub unghiuri puțin diferite. **2** Dublă imagine, construită din două fotografii ale unui obiect, luate sub unghiuri diferite.
stereofotogrammetrie *sf* [At: DL / P: *~re-o~* / Pl: ? / E: fr ***stéréophotogrammétrie***] Ramură a fotogrammetriei bazată pe procedeul fotografiilor duble luate dintr-un anumit unghi pentru întocmirea planurilor și a hărților în curbe de nivel și cote.
stereograf, ~ă [At: NEGULICI / P: *~re-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***stéréographe***] **1** *smf* Specialist în stereografie. **2** *sn* Instrument care se folosește la desenarea corpurilor solide pe un plan. **3** *sn* Instrument folosit la construcția hărților și a planurilor topografice.
stereografic, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~re-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***stéréographique***] **1** Care aparține stereografiei. **2** Privitor la stereografie.
stereografie *sf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~re-o~* / Pl: ? / E: fr ***stéréographie***] Tehnică de reprezentare prin proiecții a unor corpuri solide pe o suprafață plană.
stereogramă *sf* [At: DEX / P: *~re-o~* / Pl: *~me* / E: fr ***stéréogramme***] Imagine dublă compusă din două fotografii realizate prin stereofotografiere.
stereoizomer *sm* [At: DL / P: *~re-o-i~* / Pl: *~i* / E: fr ***stéréo-isomère***] Substanță care are în moleculă același număr de atomi din fiecare element ca și altă substanță, dar care diferă de aceasta prin modul de aranjare a atomilor în spațiu.
stereoizomerie *sf* [At: DL / P: *~re-o-i~* / Pl: ? / E: fr ***stéréo-isomérie***] Izomerie datorată așezării diferite în spațiu a atomilor în moleculă.
stereometric, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~re-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***stéréométrique***] **1** Care aparține stereometriei. **2** Privitor la stereometrie.
stereometrie *sf* [At: NEGULICI / P: *~re-o~* / Pl: ? / E: fr ***stéréométrie***] Ramură a geometriei care se ocupă cu măsurarea corpurilor solide.
stereoplanigraf *sn* [At: DL / P: *~re-o~* / Pl: *~e* / E: fr ***stéréoplanigraphe***] Aparat care servește la întocmirea hărților și a planurilor topografice.
stereoramă *sf* [At: DN[3] / P: *~re-o~* / Pl: *~me* / E: fr ***stéréorama***] Hartă topografică în relief.
stereoscop *sn* [At: BARCIANU / P: *~re-o~* / Pl: *~oape* / E: fr ***stéréoscope***] Instrument optic care se folosește pentru redarea în relief a imaginilor plane.
stereoscopic, ~ă *a* [At: CADE / P: *~re-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***stéréoscopique***] **1** Care aparține stereoscopiei. **2** Privitor la stereoscopie. **3** Care dă senzația de spațial, de volum sau de relief.
stereoscopie *sf* [At: LTR[2] / P: *~re-o~* / Pl: ? / E: fr ***stéréoscopie***] Ramură a opticii care studiază procedeele de realizare a imaginilor în relief și instrumentele folosite în acest scop.

stereostatic, ~ă [At: CADE / P: *~re-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***stéréostatique***] **1** *sf* Ramură a fizicii care studiază echilibrul corpurilor solide. **2** *a* Care aparține stereostaticii (1). **3** *a* Privitor la stereostatică (1).

stereotip [At: CARCALECHI, C. 109/7 / P: *~re-o~* / Pl: *~i, ~e* a, *~uri* sn / E: fr ***stéréotype***] **1** *sn* Placă plană sau semicilindrică de metal care conține reproducerea unui text sau a unui clișeu și care se folosește la tipărirea edițiilor de mare tiraj. **2** *sn* (Îs) ~ *dinamic* Sistem de reflexe condiționate care se formează prin repetarea acțiunii acelorași stimuli condiționali într-o succesiune determinată și care ușurează desfășurarea activității respective. **3** *a* Care este tipărit după un stereotip (1). **4** *a* (Adesea dep) Care se repetă (fără a fi necesar) Si: *fix* (4), *neschimbat, stereotipic* (2). **5** *a* Care e mereu același Si: *fix* (5), *neschimbat, stereotipic* (3). **6** *a* (Adesea dep) Care este lipsit de originalitate Si: *banal* (1), *comun* (29), *standard* (8).

stereotipa *vt* [At: PONTBRIANT, D. / P: *~re-o~* / Pzi: *~pez* / E: fr ***stéréotyper***] **1** (C. i. stereotipul 1) A pregăti în vederea tipăririi unor ediții de mare tiraj. **2** A tipări cu ajutorul stereotipului.

stereotipar, ~ă *smf* [At: COCEA, S. I, 290 / P: *~re-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***stéréotypeur***] Stereotipist.

stereotipat, ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / P: *~re-o~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***stereotipa***] Care are (sau a dobândit) un caracter stereotip (4).

stereotipic, ~ă *a* [At: DL / P: *~re-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***stéréotypique***] **1-2** Stereotip (4, 5).

stereotipie *sf* [At: POLIZU / P: *~re-o~* / Pl: *~ii* / E: fr ***stéréotypie***] **1** Procedeu de multiplicare a unei forme de tipar înalt prin turnarea în metal a unei copii după această formă. **2** Locul unde se execută stereotipele (1). **3** Formă de tipar înalt obținut prin stereotipie (1). **4** (Med) Simptom al unei boli psihice constând în repetarea involuntară și automată a unor cuvinte, gesturi, atitudini. **5-7** Calitatea a ceea ce este stereotip (4-6) Si: *stereotipism* (1-3).

stereotipism *sn* [At: IORDAN, L. R. A. 182 / P: *~re-o~* / Pl: ? / E: ***stereotip*** + *-ism*] **1-3** (Rar) Stereotipie (5-7).

stereotipist, ~ă *smf* [At: NOM. PROF. 52 / P: *~re-o~* / Pl: *~iști, ~e* / E: ***stereotip***[ie] + *-ist*] Lucrător specializat în stereotipie (1) Si: *stereotipar*.

stereotipiza *vt* [At: CINEMA, 1968, nr. 9, 35 / P: *~re-o~* / Pzi: *~zez* / E: ***stereotip*** + *-iza*] (Rar) A face să devină stereotip (3).

stereotipizare *sf* [At: T ianuarie 1969, 106 / P: *~re-o~* / Pl: *~zări* / E: ***stereotipiza***] Tipărire după un stereotip (1).

stereotomic, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / P: *~re-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***stéréotomique***] **1** Care aparține stereotomiei. **2** Privitor la stereotomie. **3** De stereotomie.

stereotomie *sf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~re-o~* / Pl: ? / E: fr ***stéréotomie***] Ramură a tehnicii care se ocupă cu studiul regulilor de folosire prin tăiere a materialelor de construcții solide, în vederea îmbinării sau asamblării lor.

steresie *s* vz ***steregie***

sterevie *sf* vz ***tirighie***

stergoaie *sf* vz ***stirigoaie***

sterigoaie *sf* vz ***stirigoaie***

sterigoi, ~oaie *smf* vz ***strigoi***[2]

steril, ~ă [At: SĂULESCU, HR. II, 293/21 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***stérile***] **1** *a* (D. pământ, sol) Care nu are componența care să-l facă propriu pentru agricultură Si: *nefertil, neproductiv, neroditor, sărac*, (rar) *nerodnic, sărăcăcios*, (înv) *neproductiv, sterpos*, (reg) *macru, searbăd, slab* Vz *sec*. **2** *sn* Strat de pământ care acoperă un zăcământ minier și care nu conține minereu. **3** *sn* Material fără valoare industrială care rămâne dintr-un minereu după separarea substanțelor minerale utile. **4** *a* (D. ființe) Care nu are capacitatea de a se reproduce Si: *sterp* (28), (reg) *știrită*[1]. **5** *a* (D. plante) Care nu face roade sau semințe Si: *sterp* (18), (îvp) *știr*, (înv) *sec*. **6-7** *smf, a* (Om) care nu produce nimic. **8-9** *av, a* (D. manifestări ale oamenilor, d. fenomene, acțiuni etc.) (Într-un mod) care nu duce la nimic Si: *ineficient, infructuos, inutil, nefolositor, netrebuincios, neutil, van, zadarnic*. **10-11** *a, av* (Care este) fără nici un rezultat Si: *ineficient, infructuos, inutil, nefolositor, netrebuincios, neutil, sterp* (32), *van, zadarnic*. **12-13** *a, av* (Care este) fără folos Si: *ineficient, infructuos, inutil, nefolositor, netrebuincios, neutil, sterp* (32), *van, zadarnic*. **14** *a* (D. medii organice sau anorganice) Care nu sunt favorabile dezvoltării microorganismelor. **15** *a* Care a fost supus sterilizării (1). Si: *aseptic, dezinfectat*[2] (2), *sterilizat* (1).

sterilitate *sf* [At: NEGULICI / Pl: ? / E: fr ***stérilité***] **1** Stare a unui teren steril (1) Si: *nefertilitate, neproductivitate, nerodnicie, sărăcie*, (rar) *sterpăciune* (2), (înv) *sterpitate*. **2** Incapacitate a unor ființe de a procrea Si: *agenezie* (1), (îrg) *sterpăciune* (1), (îvr) *sterpie* (2), *stârpime, stârpire*. **3** Incapacitate de a crea, de a produce ceva în domeniul spiritual. **4** Sărăcie pe plan spiritual. **5** Stare a ceea ce nu produce nici un efect. **6** (Rar) Ineficacitate. **7** (Blg) Stare a unui mediu caracterizată prin lipsa agenților microbieni.

steriliza *vt* [At: BIANU, D. S. / Pzi: *~zez* / E: fr ***stériliser***] **1** (C. i. medii biologice sau obiecte) A distruge microorganismele dăunătoare, mai ales agenții patogeni Si: *a dezinfecta* (2). **2** (C. i. oameni sau animale) A face să devină steril (4), incapabil de a procrea Si: *a castra, a jugăni, a scopi*, (liv) *a emascula* (1), (rar) *a scapeți*, (pop) *a întoarce, a stârpi* (2), (reg) *a bate* (28), *a curăța* (10), *a suci* (55). **3** (Rar) A face să nu aibă nici un rezultat Si: *a anihila*.

sterilizant, ~ă *a* [At: LOVINESCU, C. VII, 115 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***stérilisant***] **1** (Rar) Dezinfectant (2). **2** (Fig) Care distruge capacitatea de creație intelectuală.

sterilizare *sf* [At: NEGULICI / Pl: *~zări* / E: ***steriliza***] **1** Procedeu de îndepărtare totală a microorganismelor vii din medii biologice sau de pe diverse obiecte Si: *dezinfectare* (3), *dezinfecție* (3). **2** Intervenție chirurgicală prin care o ființă devine sterilă (4) Si: *castrare* (1), *jugănire, jugănit, scopire, scopit*, (liv) *emasculație* (1), *evirație* (1), (pop) *întoarcere, stârpire* (1), (reg) *batere, curățare* (5), *sucire* (8). **3** Procedeu prin care un teren devine steril (14).

sterilizat, ~ă *a* [At: BABEȘ, O. A. I, 199 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***steriliza***] **1** Care a fost supus sterilizării (1) Si: *aseptic, dezinfectat*[2] (2), *steril* (15). **2** (D. oameni sau animale) Care a fost supus sterilizării (2) Si: *castrat*[2] (1), *jugănit, scopit*, (pop) *întors, stârpit*, (reg) *bătut*[2] (6), *curățat*[2] (5), *soborât, sucit*[2] (30).

sterilizator, ~oare [At: CĂLINESCU, C. O. 28 / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***stérilisateur***] **1** *a* (D. substanțe chimice) Care produce incapacitatea de a procrea. **2** *smf* Persoană specializată în operațiile de sterilizare (1). **3** *sn* Aparat folosit la sterilizarea instrumentelor medicale, a pansamentelor etc. cu ajutorul căldurii.

sterin *sn* vz ***stearină***

sterină *sf* [At: DL / Pl: *~ne* / E: ger ***Sterine***] **1-2** Sterol (1-2).

steriță *sf* [At: CIHAC, II, 367 / Pl: *~țe* / E: nct] (Reg; adesea construit cu *pp* „în") Parte din (sau spre) care vine (sau bate) vântul.

sterjar *sm* vz ***stejar***

sterlict *sm* vz ***strelici***

sterlină *a* [At: AR (1829), 823[2]/36 / V: (înv) ***~ng*** (Pl: *~ngi, ~nge*) / Pl: *~ne* / E: eg ***sterling***, it ***sterlina***] **1** (Îs) *Liră* ~ Unitate monetară a Marii Britanii. **2** (Înv) Suveran.

sterling, ~ă *a* vz ***sterlină***

stern *sn* [At: KRETZULESCU, A. 33/15 / V: ***~um*** / Pl: *~uri* / E: fr ***sternum***] Os lung și plat situat în partea mediană a toracelui, de care sunt prinse coastele și cele două clavicule Si: *os sternal* Vz *sternal*.

sternal, ~ă *a* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sternal***] **1** Care aparține sternului. **2** Privitor la stern. **3** (Îs) *Os* ~ Stern.

sternă *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 10[r]/23 / Pl: *~ne* / E: ngr ***στέρνα***] (Înv) Rezervor (de apă).

sterniță *sf* [At: BORZA, D. 40 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Stupitul-cucului (*Cardamine amara*).

sternum *sn* vz ***stern***

sternuta *v* vz ***strănuta***

sternutare *sf* vz ***strănutare***

sternută *sf* [At: PĂSCULESCU, L. P. 379 / Pl: *~te* / E: ns cf *așterne*] (Reg) „Ceea ce se așterne în pat".

sterol *sn* [At: DL / Pl: *~i* / E: fr ***sterol***] **1** (Lpl) Clasă de alcooli care au o structură complexă și o greutate moleculară mare și care se găsesc în alcătuirea multor viețuitoare, având un rol important în metabolismul organismului Si: *sterină* (1). **2** (Lsg) Substanță din clasa sterinelor (1) Si: *sterină* (2).

sterp, ~earpă [At: PSALT. SCH. 379/6 / V: *șt~* / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf alb *shterpe*] **1** *a* (D. pământ, terenuri etc.) Care este lipsit de componența care să-l facă propriu pentru agricultură Si: *nefertil, neproductiv, neroditor, sărac, steril* (1), (rar) *nerodnic, sărăcăcios*, (înv) *neproducător, sterpos*, (reg) *macru, searbăd*[1], *slab*. **2** *a* (D. terenuri, regiuni) Care are un teren sterp (1). **3** *a* (Pop; pex; d. zone cultivabile) Necultivat. **4** *a* (Pan; d. terenuri) Lipsit de vegetație. **5** *sm* (Reg; îe) **A da (sau a călca, a aluneca, a cădea) pe ~** A cădea (pășind greșit sau alunecând). **6** *sm* (Reg; îae) A intra într-o încurcătură Si: *a o păți*. **7** *sm* (Reg; d. femei; îae) A rămâne însărcinată. **8** *sm* (Reg; pex; d. femei; îae) A naște. **9** *sn* (Îe) **A călca (sau a nimeri) cu ~ul** A-i merge rău Si: *a porni cu stângul*. **10** *sm* (Îe) **A fulgera pe ~** A fulgera când este senin. **11** *a* (Înv; d. terenuri din cuprinsul unei localități) Viran. **12** *sf* (Înv) Secetă (1). **13** *a* (Asr; d. epoci, ani) Sărac (33). **14** *a* (Udp „de") Lipsit de ... **15** *a* (Îrg; d. râuri, fluvii) Sec (5). **16** *a* (Reg; d. mamele) Fără lapte. **17** *a* (Fig) Fără viață, trist Si: *dezolant*. **18** *a* (D. plante sau d. părți ale acestora) Care nu face semințe Si: *steril* (5). **19** *a* (Rar; pex) Degenerat[2] (1). **20** *a* (Îs) *Mere ~e* Specie de mere nedefinită mai îndeaproape. **21** *a* (Rar; d. știuleții de porumb) Cu boabe rare. **22** *a* (Reg; d. varză) Care are căpățâna insuficient formată Si: *sec*. **23** *a* (Îvr; d. rodire) Inexistent. **24-25** *sf, a* (Vacă sau oaie) care nu fată (într-un an) Si: *stârpitură* (3), *sterpăciune* (6), *sterpălău* (1), *sterpătură* (1). **26-27** *sf, a* (Vacă sau oaie) care nu dă lapte Si: *stârpitură* (3), *sterpăciune* (7), *sterpălău* (2), *sterpătură* (2). **28** *a* (D. oameni) Care nu are capacitatea de a se reproduce Si: *steril* (4), *sterpicios* (1). **29-30** *smf, a* (Pex) (Om) care nu are urmași. **31** *a* (D. oameni) Care nu produce nimic Si: *ineficient, infructuos, inutil, nefolositor, netrebuincios, neutil, van, zadarnic*. **32** *a* (D. manifestări ale oamenilor) Care nu aduce nimic Si: *ineficient, infructuos, inutil, nefolositor, netrebuincios, neutil, van, zadarnic*. **33** *a* Care este fără folos Si: *ineficient, infructuos, inutil, nefolositor, netrebuincios, neutil, van, zadarnic*. **34** *a* (Fig) Gol[1] (2). **35** *sn* Scoc care se află în dreptul stavilei și prin care curge apa când stă moara Si: (reg) *sterpar* (5). **36** *sn* (Reg) Trahee. **37** *sn* (Reg) (Bucată de) stofă, din priponul cu care se prinde pește, pe care nu se pun cârlige. **38** *sn* (Mun) Tânjală.

sterpa *v* vz ***sterpi***

sterpar, ~ă [At: GCR II, 258 / V: ***stalp~, stârpare*** *sf*, ***stâr~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***sterp*** + *-ar*] **1** *sm* (Pop) Cioban care păzește oile sterpe (24, 26), miorii și berbecii Si: (reg) *sterpetar*. **2** *sn* Stârpărie (2). **3** *sf* (Trs; îf *sterpare*) Totalitatea oilor sterpe (24, 26) dintr-o stână Si: (reg) *sterpet* (1). **4** *sf* (Reg; îf *stârpare*) Epitet depreciativ pentru o femeie stearpă (28). **5** *sm* Sterp (34).

sterpăciune *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***stârpici~,*** (îvr) ***stârpici~,*** (reg) ***stârpăciună, stâr~, stârp~, stearp~, sterpici~, stirp~, stirpici~*** / Pl: *~ni* / E: ***sterp*** + *-ăciune*] **1** (Rar) Sterilitate (1). **2** (Rar; ccr; îf *stârpiciune*) Pământ sterp (1). **3** (Fig) Insensibilitate. **4** (Îrg) Sterilitate (2). **5** (Trs; adesea prt) Femeie stearpă (27). **6-7** (Îrg) Sterp (24, 26). **8** (Reg) Stup care nu roiește. **9** (Reg) Stârpitură (4).

sterpălău, ~aie [At: CHEST. V, 66/29 / Pl: ? / E: ***sterp*** + *-ălau*] **1-2** *smf*, rar la *m*, (Trs; Ban) Sterp (24, 26). **3** *sf* (Trs; lsg csc) Turmă de oi sterpe (24, 26). **4** *sf* (Reg) Femeie stearpă (28) Si: (pop) *stârpitură* (1), *sterpătură* (2).

sterpătură *sf* [At: (a. 1809) URICARIUL, VI, 471 / V: ***stâr~*** / Pl: *~ri* / E: ***sterp*** + *-ătură*] (Pop) **1-2** Sterp (23, 25). **3** (Adesea prt) Femeie stearpă (28).

sterpeji *v* vz ***strepezi***

sterpet *sn* [At: CADE, H I 62 / V: ***stârpăt, stârpăt, ~păt*** / Pl: ? / E: ***sterp*** + *-et*] **1** (Mol; lsg csc) Sterpar (3). **2** (Reg; îf *stârpăt*) Loc, pășune unde pasc oile sterpe.

sterpetar *sm* [At: H XII, 227 / Pl: *~i* / E: ***sterpet*** + *-ar*] Sterpar (1).

sterpezi *v* vz ***strepezi***

sterpezit, ~ă *a* vz ***strepezit***

sterpi *v* vz ***stârpi***

sterpicios, ~oasă *a* vz ***stârpicios***

sterpiciune *sf* vz ***sterpăciune***

sterpie *sf* [At: PSALT. 62 / V: ***stâr~*** / E: ***sterp*** + *-ie*] (Îvr) **1-2** Sterilitate (1-2). **3** Avort (1). **4** (Fig) Goliciune sufletească Si: *insensibilitate*.

sterpire *sf* vz ***stârpire***

sterpitate *sf* [At: BREZOIANU, R. 56 / Pl: ? / E: ***sterp*** + *-itate*] (Îvr) Sterilitate (1).

sterpitudine *sf* [At: SAHIA, N. 17 / Pl: ? / E: ***sterp*** + *-itudine*] (Rar) Sterpitate (1).

sterpitură *sf* vz ***stârpitură***

sterpos, ~oasă *a* [At: BIBLIA (1688), 266[1]/52 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***sterp*** + *-os*] (Înv; d. pământ, terenuri etc.) Sterp (1).

stervie *sf* vz ***tirighie***

stetograf *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~e* / E: fr ***stéthographe***] Instrument medical pentru înregistrarea automată a mișcărilor toracelui în timpul respirației.

stetografia *vt* [At: DL / Pzi: *~iez* / E: ***stetograf***] A înregistra cu ajutorul stetografului mișcările cavității toracice.

stetometru *sn* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~re* / E: fr ***stéthomètre***] Instrument medical pentru măsurarea conturului toracic.

stetoscop *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~oape* / E: fr ***stéthoscope***] Instrument medical cu ajutorul căruia sunt percepute zgomotele produse de diverse organe interne.

stetoscopic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***stéthoscopique***] Referitor la stetoscopie.

stetoscopie *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ii* / E: fr ***stéthoscopie***] Examen medical al unor organe interne cu ajutorul stetoscopului.

steție *sf* vz ***stație***

stevar *sm* vz ***stăvar***

stevie *sf* vz ***ștevie***

steward *sm* [At: NOM. PROF. 64 / P: *stiu-ard* / Pl: *~rzi* / E: eg ***steward***] Membru al echipajului unui avion sau al unui vapor, care are sarcina de a servi echipajul sau pasagerii aflați la bord și de a da informații privitoare la călătorie acestora din urmă.

stewardesă *sf* [At: LEG. EC. PL. 300 / P: *stiu-ar~* / S și: *~essă* / Pl: *~se* / E: eg ***stewardess***] Membră a echipajului unui avion sau al unui vapor, care are sarcina de a servi echipajul sau pasagerii aflați la bord și de a da informații privitoare la călătorie acestora din urmă.

stibină *sf* [At: DL / Pl: ? / E: fr ***stibine***, ger ***Stibin***] Sulfură naturală de stibiu, cristalizată în sistemul rombic Si: *antimonit*.

stibiu *sn* [At: STAMATI, D. / Pl: ? / E: lat ***stibium***] Metaloid de culoare albă-cenușie, cu numeroase folosiri în industrie Si: *antimoniu*, (înv) *sârmea*[1], *surmă*.

stiblă *sf* vz ***steblă***

stic[1] *sn* vz ***știc***[1]

stic[2] *sn* vz ***ștuc***[1]

sticeri *snp* vz ***știceri***

stichie *sf* vz ***stihie***

stichiu *s* [At: COMAN, GL. 73 / Pl: ? / E: nct] **1** (Reg; îe) **A pune ~** A face să nu se mai atingă nimeni de un lucru, ascunzându-l. **2** (Îae) A înceta de a-l mai folosi. **3** (Îe) **A se pune cu ~** (pe cineva) A stărui mult pe lângă cineva pentru a-l determina să acționeze într-un anumit fel.

stici *sn* vz ***știc***[1]

sticiui *vt* [At: GL. OLT. / Pzi: *~iesc* / E: ***stici*** + *-ui*] (Reg; cu complementul „struguri") A mustui.

sticlar *sm* [At: DOC. EC. 147 / V: ***stec~*** / Pl: *~i* / E: ***sticlă*** + *-ar*] **1** Persoană care se ocupă cu vânzarea obiectelor de sticlă (14) Si: *glăjar*

(2). 2 Lucrător specializat în fabricarea și prelucrarea sticlei Si: (reg) *glăjar* (1). 3 (Îrg) Geamgiu.

sticlă *sf* [At: CORESI, TETR. 53 / V: (îrg) ***stec~***, (reg) ***steglă***, ***șt~*** / Pl: *~le* / E: vsl **стекло**] 1 Vas înalt, de obicei de formă cilindrică, cu gât îngust (și înalt) făcut din sticlă (14) (sau, pex, din alte materiale) care servește la păstrarea lichidelor Si: (liv) *butelie* (1), (reg) *butelcă* (1), *glajă* (2), *șip*[1], *uiagă*. 2 Recipient de diferite forme făcut din sticlă (14). 3 (Reg; îcs) *De-a lipitul ~lei în grindă* Numele unui joc în care unul dintre participanți este păcălit, turnându-i-se o sticlă de apă în cap. 4 (Adesea udp „de" sau „cu") Conținutul unei sticle (1). 5 Conținutul împreună cu vasul respectiv. 6 (Mol) Măsură de capacitate pentru lapte și produsele lui egală cu un litru. 7 (Șîs ~ *de lampă*) Obiect de sticlă (14) având partea inferioară de formă sferică și cea superioară de formă cilindrică, alungită, folosit pentru protejarea flăcării la lămpile cu petrol Si: *cilindru* (6), *glob* (2), (reg) *țilindru*. 8 Placă de sticlă (14) care închide cadrul ferestrelor, al unor uși, dulapuri etc. Si: *geam* (1). 9 Piesă optică transparentă, de obicei mărginită de două suprafețe curbate (sau de una sferică și una plană), care dă imaginea reală sau virtuală a unui obiect Si: *lentilă*. 10 Ochelari. 11 (Asr; Isg) Monoclu. 12 (Irn) Mărgele. 13 (Înv; lpl) Nume generic dat obiectelor din sticlă (14). 14 Substanță solidă, amorfă, transparentă, translucidă sau opacă, dură, cu un luciu particular, lipsită de flexibilitate, casantă, rău conducătoare de căldură și electricitate, formată dintr-un amestec de silicați ai metalelor alcaline, alcalino-pământoase, de plumb sau de alte metale și obținută prin topire. 15 (Îs) ~ *solubilă* Substanță obținută prin topirea unui amestec de silice și de hidroxid de sodiu, care în anumite condiții este solubilă în apă, dând o soluție vâscoasă. 16 (Îs) ~ *de cuarț* Substanță cu aspectul sticlei (14), obținută prin topirea cuarțului, rezistentă la acizi, la variațiile de temperatură și transparentă pentru razele ultraviolete. 17 (Îs) ~ *opacă* Material sticlos cu proprietăți speciale în privința indicelui de refracție, de o mare omogenitate în compoziție, folosit la fabricarea lentilelor și a prismelor aparatelor optice. 18 (Îs) ~ *organică* Material plastic transparent, incasabil, din care se fac diferite obiecte rezistente la șocuri și la trepidații. 19 (Îs) ~ *mecanică* Rocă necristalizată provenită în urma răcirii bruște a lavei.

sticlărie[1] *sf* [At: DOC. EC. 170 / V: ***stec~*** / Pl: *~ii* / E: ***sticlă*** + *-ărie*] 1 Fabrică sau atelier în care se produce sau se prelucrează sticla (14) Si: (reg) *glăjerie* (1). 2 Obiecte fabricate din sticlă (14). 3 Mulțime de obiecte fabricate din sticlă (14). 4 Magazin sau raion într-un magazin în care se vând obiecte de sticlă (14).

sticlărie[2] *sf* [At: ȘĂINEANU[2] / Pl: ? / E: ***sticlar*** + *-ie*] Ocupația sticlarului (2).

sticlărit *sn* [At: DL / Pl: (nob) *~uri* / E: ***sticlă*** + *-ărit*] Operația de fabricare și prelucrare a sticlei.

sticleală *sf* [At: POLIZU / Pl: *~eli* / E: ***sticlă*** + *-eală*] (Îdt) Sticlire (1).

sticlete *sm* [At: J. CIHAC, I. N. 88/15 / V: ***stâcletă*** *sf*, ***stâclez***, ***stâglitu***, ***stec~***, ***~let***, ***~ighelită***, ***~ighilită*** *sf*, ***stiglăt***, ***stigle~***, ***~iglet***, ***~igliaci***, ***~iglieci***, ***~iglint***, ***~igliță***, ***~inghiliță*** *sf*, ***știclieț***, ***știglet***, ***știglici***, ***știglint***, ***știglit***, ***știgliță*** *sf*, ***țeghelită*** *sf*, ***țiglet***, ***țingheliță*** *sf*, ***țînghiliță*** *sf* / Pl: *~eți* / E: scr ***steglić***, bg **стиглик**] 1 (Reg; șîs ~ *de scai*) Mică pasăre cântătoare sedentară, din familia fringolidelor, viu colorată cu roșu, negru, alb și galben Si: (reg) *domnișooară* (8), *domnișor* (7), *logăcel*, *logociță*, *logodiță*, *lugăcel*, *oiță*, *scai*[1], *scaiete*, *scăiecior*, *scăier*, *scăișor*, *spinărel*, *sticlețel* (5), *țiglișor*, *turculeț*, *vărguță*, *ciuș-de-ghimpe*, *pasăre-de-scai*, *pasăre-domnească*, *pasărea-scaiului* (*Carduelis carduelis*). 2 (Pop; îe) **A avea** (sau **a fi cu**) **~eți** în (sau **la**) **cap** sau **a-i cânta** (cuiva) **~eții (în cap)** A avea idei extravagante, bizare Si: *a fi nebun*, *a avea gărgăuni*. 3 (Îe) **A-i scoate** (cuiva) **~eții din cap** A face pe cineva să renunțe la ideile extravagante, bizare. 4 (Reg; îe) **A-și pune colivia cu ~eți pe cap** A se căsători (2). 5 (Reg) Scatiu (1) (*Carduelis spinus*). 6 (Reg) Țiclean (*Sitta europea caesia*). 7 (Iht; reg) Regina-peștilor (*Eunomontis gibosus*). 8 (Arg) Sergent (6). 9 (Arg) Vânătaie la ochi, provenită din bătaie.

sticlețel *sm* [At: DONICI, F. 14 / V: ***~igl~*** / Pl: *~ei* / E: ***sticlete*** + *-el*] 1-4 (Șhp) Sticlete (1, 5) mic. 5 (Mun) Sticlete (1) (*Carduelis carduelis*).

sticlez *sm* vz ***sticlete***

sticli [At: POLIZU / V: (îrg) ***stec~*** / Pzi: *~lesc* / E: ***sticlă***] 1 *vi* A produce o lumină puțin intensă (și intermitentă) ca o scânteie Si: *a licări*, *a luci*, *a scăpăra*[1], *a scânteia*, *a sclipi*, (rar) *a străluminia*. 2 *vi* A produce o lumină vie, strălucitoare Si: *a străluci*, *a scăpăra*[1], *a scânteia*, *a sclipi*, (rar) *a străluminia*. 3 *vi* (D. ochi, privire) A avea o strălucire specifică, vie, care trădează un sentiment puternic Si: *a scânteia*, *a scăpăra*[1], *a sclipi*, *a străluci*[2]. 4 *vi* (D. oameni) A avea o privire strălucitoare Si: *a scânteia*, *a scăpăra*, *a sclipi*, *a străluci*[2]. 5 *vi* (Îe) **A-i ~ ochii (pe undeva)** A se afla undeva (departe). 6 *vi* (Îe) **A-i ~ ochii (în cap)** A fi deștept, vioi. 7 *vt* (Rar; c.i. ochii, privirea) A pironi. 8 *vr* (Buc; d. drumuri, cărări etc.) A îngheța tare, devenind sticlos (1). 9-10 *vtr* (Îvr) A căpăta sau a face să capete aspect de sticlă (14), prin lipsă de flexibilitate, prin transparență, luciu. 11-12 *vtr* A deveni sau a face să devină sticlos (1).

sticlire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***sticli***] 1 Lumină vie și strălucitoare Si: *lucire*, *scăpărare*, *scânteiere*, *sclipire*, *strălucire*, (rar) *străluciu*, *străluminare*, (înv) *lucoare*, *sticleală* (1), *strălucoare*. 2 Strălucire specifică, vie a ochilor, a privirii, care trădează un sentiment puternic, o senzație intensă Si: *scăpărare*, *licărire*, *lucire*, *scânteiere*, *sclipire*, *strălucire*. 3 (Îs) *~a ochilor* Tulburare a vederii în care se văd luciri care nu există în realitate, înfățișate sub formă de muște, pete, stele etc. 4 (Îvr) Rigiditate.

sticliș *sn* [At: SCL 1975, 54 / Pl: *~uri* / E: ***sticlă*** + *-iș*] (Rar) Strălucire (1).

sticlișoară *sf* [At: IORGA, S. D. VIII, 5 / Pl: *~re* / E: ***sticlă*** + *-ișoară*] 1-4 (Șhp) Sticluță (1-4).

sticlit, ~ă *a* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 254/26 / V: (îrg) ***steclât*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***sticli***] 1 (Îrg) Care strălucește ca sticla (14). 2 (Pop; d. ochi, privire) Pironit.

sticlitor, ~oare *a* [At: EMINESCU, P. L. 46 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***sticli*** + *-tor*] (Rar) 1-3 Sclipitor (1-2, 5).

sticloace *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ~ / E: ***sticlă*** + *-oace*] (Reg) Sticloi.

sticloaie *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ~ / E: ***sticlă*** + *-oaie*] Sticloi.

sticloanță *sf* [At: BARBU, G. 130 / Pl: *~țe* / E: ***sticlă*** + *-oanță*] (Fam) Ciob de sticlă (13) (utilizat de copii în diverse jocuri).

sticloci *sn* [At: LEXIC REG. 86 / Pl: *~uri* / E: ***sticlă*** + *-oci*] Țoi (pentru băut).

sticloi *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oaie* / E: ***sticlă*** + *-oi*] (Aug) Sticlă (1) mare Si: (reg) *sticloace*, *sticloaie*.

sticlos, ~oasă [At: BARASCH, I. N. 17/14 / V: (reg) ***stec~*** / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***sticlă*** + *-os*] 1-2 *a*, *av* Cu aspect de sticlă (14) prin luciu, strălucire, transparență Si: *vitros*. 3 *a* (Atm; îs) *Umoare ~oasă* Masă gelatinoasă trasparentă care se găsește între cristalin și fundul ochiului. 4 *a* (Îs) *Fonta ~oasă* Fontă albă, dură, care conține mangan. 5 *a* (D. ger) Uscat. 6 *a* (D. ochi, privire) Care este fixat asupra unui obiect Si: *pironit*. 7 *a* (D. ochi, privire) Lipsit de expresie. 8 *a* (D. ochi, privire) Strălucitor.

sticlozitate *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~tăți* / E: ***sticlos*** + *-itate*] 1 Calitatea de a fi sticlos (6). 2 Aspect translucid pe care îl prezintă în secțiune boabele de cereale bogate în gluten.

sticlui *vt* [At: TDRG / Pzi: *~esc* / E: ***sticlă*** + *-ui*] (Reg) A pune geamuri.

sticluit, ~ă *a* [At: FM (1845), 14[1]/6 / V: ***stec~*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***sticlui***] (Reg; d. ferestre, uși etc.) Care are geamuri.

sticluliță *sf* [At: PISCUPESCU, O. 272/17 / Pl: *~țe* / E: ***sticlă*** + *-uliță*] 1-4 (Șhp) Sticluță (1-4).

sticluș *sn* [At: ȘEZ. V., 124 / V: ***stec~*** / Pl: ? / E: ***sticlă*** + *-uș*] Ghețuș.

sticlușoară *sf* [At: D. ZAMFIRESCU, V. Ț. / Pl: *~oare* / E: ***sticlă*** + *-ușoară*] 1-4 (Șhp) Sticluță (1-4).

sticluță *sf* [At: IST. AM. 84[r]/12 / V: ***stec~*** / Pl: *~țe* / E: ***sticlă*** + *-uță*] 1-2 (Șhp) Sticlă (1) mică Si: (rar) *sticlișoară* (1-2), *sticluliță* (1-2), *sticlușoară* (1-2), (reg) *glajiță*, *glăjuliță*, *șipușor*. 3 Conținutul unei sticluțe (1) Si: (rar) *sticlișoară* (3), *sticluliță* (3), *sticlușoara* (3), (reg) *glăjiță* (2), *glăjuță* (2), *șipușor*. 4 Conținutul unei sticluțe (1) împreună cu vasul respectiv Si: (rar) *sticlișoară* (4), *sticluliță* (4), *sticlușoară* (4), (reg) *glajița* (2), *glăjuță* (2), *șipușor*. 5 (Îvr; spc; îf *stecluță*) Ventuză medicală.

sticnitură *sf* [At: MAT. FOLK. I, 638 / Pl: *~ri* / E: nct] (Într-un descântec; csnp) Icneală.

stideală *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 114^r/21 / V: (rar) ***~ive~*** / Pl: ? / E: ***stidi*** + *-eală*] (Îvr) Sfială (**1**).

stidi *vr* [At: (a. 1630) GCR I, 85/12 / V: ***~ivi*** / Pzi: *~desc* / E: slv **стꙑдѣти ся**] (Înv) A se sfii (**4**).

stidicios, ~oasă *a* [At: DOSOFTEI, V. S. februarie 79^r/16 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***stidi*** + *-cios*] Sfios (**2**).

stidință *sf* [At: VARLAAM, C. 402 / V: ***~dită*** / Pl: ? / E: ***stidi*** + *-ință*] (Înv) Sfială (**1**).

stidire *sf* [At: GCR I, 289/10 / Pl: ? / E: ***stidi***] (Înv) Sfială (**1**).

stidită *sf* vz ***stidință***

stidivos, ~oasă *a* [At: DOSOFTEI, V. S. februarie 50^r/15 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***stidi***] (Îvr) Sfios (**2**).

stidliv, ~ă *a* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 177^r/4 / Pl: *~i, ~e* / E: slv **стꙑдливъ**] (Îvr) Sfios (**1**).

stifos, ~oasă *a* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 30/21 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ngr **στιφός**] (Înv; d. lichide) Astringent (**2**).

stighelită *sf* vz ***sticlete***

stighilită *sf* vz ***sticlete***

stiglăț *sm* vz ***sticlete***

stiglete *sm* vz ***sticlete***

stigleț *sm* vz ***sticlete***

stigletel *sm* vz ***sticleței***

stigletică *sf* [At: SCL 1975, 54 / Pl: *~țele* / E: ***stiglete*** + *-ică*] (Reg) Femela sticletelui (**1**).

stigliaci *sm* vz ***sticlete***

stiglieci *sm* vz ***sticlete***

stiglinț *sm* vz ***sticlete***

stigliț *sm* vz ***sticlete***

stigliță *sf* vz ***sticlete***

stigmat *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 10^r/27 / V: (rar) ***~ă*** *sf*, (îvr) ***stigmă*** *sf* / Pl: *~e*, (înv) *~uri, ~ați* sm / E: lat ***stigma, -atis***, fr ***stigmate***] **1** Urmă lăsată de ceva. **2** (Spc) Urmă dezonorantă, rușinoasă. **3** (Pex) Semn distinctiv Vz *pecete*. **4** (Îvr; îe) **A cădea în ~e** A fi dezonorat. **5** Marcă aplicată în trecut (cu ajutorul unui fier roșu) pe corpul sclavilor sau al delincvenților. **6** (Rar) Ștampilă aplicată pe pielea animalelor. **7** (Rar) Pată (de murdărie). **8** (Rar) Cicatrice. **9** Fiecare dintre cele două deschizături ale traheelor, așezate pe părțile laterale ale corpului unor insecte, miriapode etc. **10** (Bot) Partea superioară a pistilului unei flori, pe care se prinde și încolțește polenul.

stigmată *sf* vz ***stigmat***

stigmatic, ~ă *a* [At: LTR[2] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***stigmatique***] (D. sisteme optice) Care prezintă fenomenul stigmatismului.

stigmatism *sn* [At: LTR[2] / Pl: ? / E: fr ***stigmatisme***] Proprietate a unui sistem optic de a forma câte o singură imagine punctuală pentru fiecare punct al unui obiect, dând imagini clare, fără aberații.

stigmatiza *vt* [At: NEGRUZZI, S. I, 334 / Pzi: *~zez* / E: fr ***stigmatiser***] **1** A atrage disprețul public asupra cuiva sau a ceva prin dezvăluirea unor fapte, a unor manifestări etc. reprobabile Si: *a blama* (**1**), *a înfiera* V *condamna, dezaproba, dezarma, mustra, osândi, proscrie, protesta, sancționa*. **2** A aplica cu fierul roșu stigmatul (**4**) pe corpul sclavilor sau al delincvenților Si: *a înfiera*, (înv) *a pecetlui*.

stigmatizare *sf* [At: NEGULICI / Pl: *~zări* / E: ***stigmatiza***] **1** Atragere a disprețului public asupra cuiva sau a ceva, prin dezvăluirea unor fapte, a unor manifestări etc. reprobabile Si: *blam* (**1**), *blamare* (**1**). **2** Aplicare cu fierul roșu a stigmatului (**4**) pe corpul sclavilor sau al delincvenților Si: *înfierare*, (rar) *înfierat*, (înv) *pecetluire*.

stigmatizat, ~ă *a* [At: C. PETRESCU, Î. II, 257 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***stigmatiza***] **1** (Rar) Blamat (**1**). **2** (D. sclavi sau delincvenți) Care poartă pe corp un stigmat (**4**) Si: *înfierat* (înv), *pecetluit*.

stigmă *sf* vz ***stigmat***

stigni *vi* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 43^r/33 / Pzi: *~nesc* / E: slv **стигнѫти**] (Îvr) A ajunge (**19**).

stih *sn* [At: (a. 1648) GCR I, 126/7 / Pl: *~uri* / E: ngr **στίχος**] **1** (Astăzi mai ales poetic) Vers. **2** (De obicei lpl) Poezie. **3** (Înv) Verset din psalmi sau dintr-o cântare bisericească.

stihar[1] *sm* [At: DELAVRANCEA, S. 80 / Pl: *~i* / E: ***stih*** + *-ar*] (Rar) Poet.

stihar[2] *sn* [At: (a. 1588) CUV. D. BĂTR. I, 200/15 / Pl: *~e* / E: ngr **στιχάριον**, slv **стихарь**] Veșmânt bisericesc ca o tunică, purtat în timpul serviciului religios de diaconii, preoții și epitropii ortodocși.

stihial, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1966, nr. 982 1/3 / P: *~hi-al* / Pl: *~i, ~e* / E: ***stihie*** + *-al*] **1-2** (Rar) Stihinic (**1-2**).

stihie *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 32^v/3 / V: (îrg) ***~ichie***, (înv) ***~hiu*** *sn* / Pl: *~hii* / E: slv **стихия**, ngr **στοιχεῖον**] **1** (Îvp) Fiecare dintre cele patru elemente (foc, apă, aer, pământ) despre care se credea în Antichitate că stau la baza tuturor corpurilor și a fenomenelor naturii. **2** (Pex) Parte componentă a unui întreg Si: *element* (**4**). **3** Fenomen al naturii care se manifestă cu o forță irezistibilă. **4** Forță dezlănțuită a naturii. **5** (În superstiții) Duh rău personificând o forță oarbă a naturii. **6** (Fig) Nălucă. **7** (Rar) Pustietate.

stihinic, ~ă *a* [At: M 1968, nr. 10, 14 / Pl: *~ici, ~ice* / E: rs **стихийный**] **1** Care este caracteristic stihiei (**3**) Si: *stihial* (**1**). **2** În felul stihiei Si: *stihinic* (**2**).

stihiraric, ~ă *a* [At: IVELA, D. M. / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***stihiră*** + *-ic*] (Olt) Rar.

stihiră *sf* [At: (a. 1639) PARACLIS, 244 / V: ***~re*** / Pl: *~ri, ~re* / E: vsl **стихиръ**] Cântare bisericească ortodoxă în versuri.

stihire *sf* vz ***stihiră***

stihiu *sn* vz ***stihie***

stihlos, ~oasă *a* vz ***sihlos***

stihoavnă *sf* [At: (a. 1713) CAT. MAN. I, 145 / V: ***~hovnă*** / Pl: *~ne* / E: slv **стиховьно**] Cântare bisericească în versuri.

stihotvorț *sm* [At: CANTEMIR, I. I. I, 107 / Pl: *~i* / E: rs **стихотворци**] (Îvr) Poet.

stihovnă *sf* vz ***stihoavnă***

stihui[1] *vit* [At: CADE / Pzi: *~esc* / E: ***stih*** + *-ui*] A versifica.

stihui[2] *vr* [At: LEXIC REG. 15 / Pzi: *~esc* / E: nct] (Mar; d. apa din fântână) A se curăța (**2**).

stihuire *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: ***stihui***] (Asr) Versificare.

stihuit *sn* [At: MILLE, V. P. 177 / Pl: (nob) *~uri* / E: ***stihui***] (Îvr) Versificare.

stihuitor *sm* [At: NEGRUZZI, S. I, 484 / P: *~hu-i~* / Pl: *~i* / E: ***stihui*** + *-tor*] (Mai ales irn sau dep) Poet.

stihularnic, ~ă *a* [At: (a. 1831) CAT. MAN. II, 167 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***stih***] (Îvr) Care este în versuri.

stihurel *sn* [At: IORGA, L. II, 3 / Pl: *~e* / E: ***stihuri*** (pll *stih*) + *-el*] **1-2** (Rar; șhp) Stih (**1**) mic Si: *stihurț* (**1**). **3** Versuri lipsite de valoare.

stihurghie *sf* [At: CONACHI / V: ***~gie*** / Pl: *~ii* / E: ngr **στιχουργία**] (Grî) Versificație.

stihurgie *sf* vz ***stihurghie***

stihurgisi *vi* [At: GÁLDI, M. PHAN. 257 / Pzi: *~sesc* / E: ngr **στιχουργῶ**] (Grî; rar) A versifica.

stihurgiu *sm* [At: POLIZU / Pl: *~ii* / E: ***stihurgie***] (Grî) Poet.

stihurgos *sm* [At: CAT. MAN. I, 632 / Pl: *~oși* / E: ngr **στιχουργός**] (Grî) Poet.

stihurime *sf* [At: GRAM. MOLD. 3^v/14 / Pl: ? / E: ***stihuri*** + *-ime*] (Îvr) Poezie.

stihurț *sm* [At: CANTA, LET[2]. III, 275 / Pl: ? / E: ***stih***] **1-2** (Îvr) Stihurel (**1-2**).

stil *sn* [At: MAIOR, IST. 76/18 / V: (reg) ***șt~, știleu*** / Pl: *~uri* și (**17-20**) *~e* / E: fr ***style***, lat ***stylus***, gr **στῦλος**] **1** Totalitatea particularităților lexicale, morfologice, sintactice, fonetice și topice, precum și a procedeelor de exprimare specifice unui individ sau unei categorii de

vorbitori. **2** Mod specific de exprimare, într-un anumit domeniu al activității omenești. **3** Variantă a limbii literare folosită într-un domeniu de activitate Si: *limbaj*. **4** Mod de exprimare propriu unui scriitor, determinat de genul literar în care scrie și de reacția personală pe care i-o provoacă subiectul abordat. **5** Talentul, arta de a-și exprima gândurile și sentimentele, într-o formă corectă, cu calități artistice personale. **6** (Îe) **A face ~** A vorbi figurat. **7** (Înv) Gen literar. **8** Concepție și procedeu specific de lucru, de interpretare caracteristic unei arte sau unui artist, unei colectivități, unei școli, unei epoci, unui popor Si: *manieră* Vz *fel*, *metodă*, *mod*. **9** (Îla) **De ~** Care aparține modei unei anumite epoci din trecut. **10** Particularitate de a fi, de a se manifesta, de a acționa, de a se comporta etc. Si: *fel*, *manieră*, *mod*, *modalitate*. **11-12** (Îljv) **În ~ mare** (Înfăptuit, conceput) în proporții foarte mari. **13** Mod perfect de a se înfățișa, de a se prezenta, de a se comporta. **14** Modalitatea în care se poate executa un sport. **15** (Îs) ~ *vechi* Socotire a timpului calendaristic după calendarul iulian. **16** (Îs) ~ *nou* (sau *actual*) Socotire a timpului calendaristic după calendarul gregorian. **17** Condei de metal, de os, de piatră, cu care se scria în antichitate pe tăblițele de ceară Si: (rar) *stilet*[2]. **18** (Pan) Condei de ardezie cu care se scria în trecut pe tăblițe de ardezie. **19** (Bot) Porțiune subțire și cilindrică a pistilului, care leagă stigmatul cu ovarul. **20** Baghetă fixată în mijlocul cadranelor solare și a cărei lungime servește ca unitate de măsură pentru determinarea orei în funcție de lungimea umbrei.

stila *vrt* [At: CADE / Pzi: ~*lez* / E: fr ***styler***] **1-2** A căpăta sau a face să capete deprinderi alese, conform regulilor de bună creștere, specifice oamenilor civilizați, culți Si: *a (se) cioplí* (**14, 16**), *a (se) civiliza* (**1-2**), *a (se) cizela* (**4-5**), *a (se) cultiva* (**8-9**), *a (se) rafina*, *a (se) subția*, *a (se) șlefui*, (înv) *a (se) politici* Vz *roade*.

stilare *sf* [At: V. ROM. octombrie 1964, 84 / Pl: ~*lări* / E: ***stila***] Comportare aleasă, conformă regulilor de bună creștere Si: *cioplire* (**14**), *civilizare* (**1**), *cizelare* (**14**), *cultivare* (**2**), *rafinare*, *subțiere*, *șlefuire*.

stilat, ~ă *a* [At: BOTEZ, B. I, 89 / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: ***stilat***] **1** (D. oameni) Care are ținută corectă și elegantă și o comportare aleasă, cuviincioasă Si: *manierat*, *rafinat*, *șlefuit*. **2** (D. manifestări ale oamenilor) Care denotă corectitudine, bună creștere Si: *cultivat*[2] (**5**), *subțire*. **3** (D. oameni de serviciu) Care este format, instruit pentru un serviciu pretențios.

stilb *sm* [At: DL / Pl: ~*i* / E: eg ***stilb***] (Fiz) Unitate (tolerată) de măsură a luminației.

stilet[1] *sn* [At: HELIADE, L. B. II, 107/17 / Pl: ~*e* / E: fr ***stylet***] **1** Pumnal mic, cu lama triunghiulară foarte subțire și cu vârf ascuțit Si: *jungher*, *junghi*, (îrg) *șiș*, (arg) *șuriu*. **2** Instrument chirurgical cu ajutorul căruia se explorează o rană, cavitatea unui organ etc.

stilet[2] *sn* [At: BREZOIANU, Î. 184 / Pl: ~*e* / E: ***stil***] Stil (**17**).

stilețel[1] *sn* [At: ȘĂINEANU[2] / Pl: ~*e* / E: ***stilet*** + -*el*] **1-2** Stilet[1] (**1**) (mic).

stilețel[2] *sn* [At: DDRF / Pl: ? / E: ***stil*** + -*ețel*] **1-2** Stil (**17**) (mic).

stilism *sn* [At: IBRĂILEANU, S. L. 98 / Pl: ? / E: fr ***stylisme***] Preocupare excesivă pentru stil (**4**), pentru formă.

stilist[1]***, ~ă*** [At: POLIZU / Pl: ~*iști*, ~*e* / E: fr ***styliste***] **1** *smf* Scriitor care acordă o atenție deosebită aspectului stilistic al operelor sale, care se remarcă prin calitatea stilului său Si: *maestru al stilului* **2-3** *sm*, (rar) *sf* Coafor (**1-2**). **4** *smf* Creator de modă. **5** *smf* (Pex) Persoană care se ocupă de aspectul fizic (vestimentație, coafură, ținută etc.) al topmodelelor, al actorilor etc.

stilist[2]***, ~ă*** *smf, a* [At: VOICULESCU, P. I, 215 / Pl: ~*iști*, ~*e* / E: ***stil*** + -*ist*] **1-2** (Mpl) (Credincioși ai) unor biserici ortodoxe care mai folosesc calendarul iulian.

stilistic, ~ă [At: POLIZU / Pl: ~*ici*, ~*ice* / E: fr ***stilistique***] **1** *sf* Disciplină care se ocupă cu studiul mijloacelor de exprimare ale unei colectivități, ale unui domeniu de activitate, ale unui scriitor din punct de vedere al expresivității sau din punctul de vedere al calităților și normelor lor. **2-3** *a, av* Privitor la stil (**4**). **4-5** *a, av* Privitor la expresivitate. **6-7** *a, av* Privitor la stil (**8**).

stilistician, ~ă *smf* [At: DN[3] / P: ~*ci-an* / Pl: ~*cieni*, ~*ciene* / E: fr ***stylisticien***] Specialist în stilistică.

stilit *sm* [At: LOVINESCU, S. I, 155 / Pl: ~*iți* / E: ngr ***στυλίτης***] (Frr) Persoană solitară care trăiește pe capitelul unei coloane sau într-un turn.

stiliza *vt* [At: DDRF / Pzi: ~*zez* / E: fr ***styliser***] **1** (C. i. texte, p. ext. vorbirea) A da o formă corectă, îngrijită din punctul de vedere al stilului (**1**). **2** (În artele plastice; c. i. obiecte, figuri etc.) A reproduce în linii simplificate, esențiale (în scop decorativ). **3** (C. i. motive coregrafice sau de muzică populară) A prelucra într-o creație personală, păstrând elementele originale esențiale.

stilizare *sf* [At: VIANU, L. 412 / Pl: ~*zări* / E: ***stiliza***] **1** Perfecționare a stilului unui text. **2** Reproducere în linii simplificate a unor obiecte, figuri etc.

stilizat, ~ă *a* [At: SION, P. 451 / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: ***stiliza***] **1** (D. texte, pex d. vorbire) Corectat, perfecționat din punctul de vedere al stilului (**1**). **2** (D. obiecte) Care este schematizat pe baza elementelor esențiale, în vederea obținerii unui efect decorativ, ornamental. **3** (D. motive ornamentale, desene etc.) Realizat în linii simplificate după un model din natură. **4** (D. creații artistice populare) Prelucrat într-o manieră personală, cu păstrarea elementelor originale esențiale.

stilizator, ~oare *smf* [At: CONTEMP. 1948, nr. 113, 10/5 / Pl: ~*i*, ~*oare* / E: ***stiliza*** + -*tor*] **1** Persoană specializată în stilizarea textelor. **2** (Dep) Scriitor lipsit de talent și de originalitate.

stilo *sn* vz ***stilou***

stilobat *sm* [At: ALEXI, W. / Pl: ~*ați* / E: fr ***stylobate***] Suport de zidărie, care susține un șir de coloane, folosit în arhitectura clasică.

stilograf *sn* [At: ARGHEZI, S. XI, 30 / Pl: ~*e* / E: fr ***stylographe***] **1** Instrument cu care se efectuează punctele care redau alfabetul orbilor. **2** (Rar) Stilou.

stilografic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: ~*ici*, ~*ice* / E: fr ***stylographique***] Care se referă la stilografie.

stilografie *sf* [At: (a. 1774) BV II, 209 / Pl: ? / E: fr ***stylographie***] Procedeu tehnic prin care, cu ajutorul electrolizei, se obțin imitații de desene în peniță, gravuri în avaforte etc.

stiloidă *a* [At: KRETZULESCU, A. 18 / P: ~*lo-i*~ / Pl: ~*de* / E: fr ***stiloïde***] (Med; îs) *Apofiza* ~ Apofiză alungită (în formă de pumnal).

stilou *sn* [At: C. PETRESCU, R. DR. 210 / V: ***stilo*** / Pl: ~*ri* / E: fr ***stylo***] Ustensilă pentru scris, asemănătoare unui toc[3], prevăzută cu un rezervor de cerneală (sau de pastă) care alimentează automat penița (sau vârful, la cel cu pastă).

stima[1] *vt* [At: HELIADE, D. C. VII/26 / Pzi: ~*mez*, (înv) *stim* / E: it ***stimare***, fr ***estimer***, lat ***aestimare***] **1** A avea stimă, considerație (pentru cineva sau ceva) Si: (îvr) *stimarisi* Vz *aprecia*, *cinsti*, *considera*, *onora*, *prețui*, *priza*[2], *respecta*, *socoti*. **2** (Îvr) A diviniza (**1**). **3** (Îvr) A prețui (**1**).

stima[2] *v* vz ***estima***

stimabil, ~ă *a* [At: HELIADE, D. J. 59 / Pl: ~*i*, ~*e* / E: it ***stimabile***, fr ***estimable***] **1** (Astăzi, adesea fam sau irn) Care este vrednic de stimă, de considerație, de respect Vz *onorabil*, *respectabil*, *venerabil*. **2** (Irn; d. sume, valori) Apreciabil (**3**).

stimare *sf* [At: NEGULICI / Pl: ~*mări* / E: ***stima***] (Îdt) Prețuire (pentru cineva sau ceva).

stimarisi *vt* [At: (a. 1835) URICARIUL, VII, 137 / Pzi: ~*sesc* / E: ngr ***στιμάρω***] (Îvr) A stima (**1**).

stimat, ~ă *a* [At: GHICA, C. E. 239 / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: ***stima***] Care se bucură de stimă, de considerație Si: *în stimă* (**4**).

stimator, ~oare *smf* vz ***stimător***

stimă[1] *sf* [At: N. COSTIN, L. 43 / Pl: ~*me* / E: it ***stima***, fr ***estime***] **1** Sentiment pe care îl impune cineva sau ceva celor din jur, datorită calităților sau meritelor sale deosebite Si: *cinstire* (**1**), *considerație* (**1**), *deferență* (**2**), *prețuire*, *respect*, *seamă*, (înv) *socoteală*, *socotință*, (grî) *sevas*. **2** Atitudine respectuoasă față de cineva sau de ceva care are aceste calități sau merite. **3** (Pex) Prestigiu de care se bucură cineva sau ceva Vz *apreciere*, *atenție*, *lefterie*, *laudă*, *trecere*, *vază*. **4** (Îla) **În ~** Stimat.

stimă² *sf* vz ***ştimă***

stimă³ *sf* vz ***stemă***

stimător, ~oare *smf* [At: BARIŢIU, P. A. II, 712 / V: ***~mat~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***stima*** + *-tor*] (Înv) Admirator (1).

stimos, ~oasă *smf* [At: BREZOIANU, A. 439/22 / Pl: *~oşi, ~oase* / E: ***stimă*** + *-os*] Apreciat.

stimosi *vt* [At: ALR II/I MN 74, 2 653/141 / Pzi: *~sesc* / E: ns cf *ştimă*] (Reg) A ursi.

stimpi *v* vz ***stâmpi***

stimul [At: I. IONESCU, M. 356 / Pl: (1) *~uri*, (2) *~i* / E: lat, fr ***stimulus***] **1** *sn* Factor care stimulează (1) Si: *impuls, îndemn, pornire, îmboldire* (îrg) *năstav¹, stimulent* (1), *stimulare* (2), (înv) *porneală*, (grî) *parachinisis*, (reg) *bold*. **2** *sm* Factor care declanşează, care activează sau intensifică un proces fiziologic, care excită o activitate fiziologică Si: *excitant*.

stimula [At: GHICA, C. E. III, 77 / Pzi: *~lez* / E: fr ***stimuler,*** lat ***stimulare***] **1** *vt* A face să acţioneze mai intens, să crească energia, randamentul etc. Si: *a da avânt, a activa* (2), *a dinamiza, a impulsiona, a intensifica, a îmboldi, a împinge*. **2** *vt* (Pex) A da curaj într-o acţiune Si: *a îmbărbăta, a încuraja, a îndemna, a însufleţi, a susţine*, (înv) *a mângâia, a semeţi*. **3** *vr* (C. i. organe anatomice, funcţii organice etc.) A-şi mări activitatea Si: *a activa* (1), *a excita* (11), (pop) *a aţâţa* (12).

stimulant, ~ă *a, sn* vz ***stimulent***

stimulare *sf* [At: NEGULICI / Pl: *~lări* / E: ***stimula***] **1** Creştere a intensităţii, a energiei, a randamentului dat unei acţiuni Si: *activare* (2), *dinamizare, impulsionare, intensificare, îmboldire*. **2** Avânt dat unei acţiuni Si: *activare* (1), *dinamizare, impulsionare, intensificare, îmboldire*. **3** (Pex) Încurajare a cuiva într-o acţiune Si: *îmbărbătare, încurajare, îndemnare, însufleţire, susţinere*, (înv) *semeţire*. **4** Mărire a activităţii unor organe anatomice, a unor funcţii organice etc. Si: *activare* (1), *excitare* (6), *excitaţie* (2), (rar) *stimulaţie*, (pop) *aţâţare* (10).

stimulativ, ~ă [At: SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 862 / Pl: *~i, ~e* / E: ***stimula*** cf it *stimulativo*] **1-2** *smf, a* (Ceea) ce stimulează (1) pe cineva sau ceva Si: *antrenant* (2), *încurajator, mobilizator, stimulator* (1-2). **3-4** *smf, a* (Ceea ce este) capabil de a stimula (1) Si: *antrenant* (1), *încurajator, mobilizator, stimulator* (3-4). **5** *a* Care excită sau intensifică activitatea unor organe anatomice, a unor funcţii organice etc. Vz *stimulent* (1).

stimulator, ~oare [At: NEGULICI / V: ***~lât~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***stimula*** + *-tor*] **1-4** *smf, a* Stimulativ (1-4). **5** *sm* (Şîs *~ de creştere*) Factor, element care stimulează (3). **6** *sm* (Spc) Substanţă organică, biologic activă, conţinută în plante sau obţinută prin procedee chimice care, în cantităţi mici, accelerează dezvoltarea plantelor. **7** *sm* (Îs) *~ cardiac* Dispozitiv electronic implantat în corp şi conectat la inimă cu scopul de a realiza o stimulare regulată a contracţiilor cardiace prin şocuri electrice minime, în cazul unor tulburări de ritm severe sau, rar, ca mijloc de diagnostic.

stimulaţie *sf* [At: PROT. - POP., N. D. / Pl: *~ii* / E: lat ***stimulatio***] (Rar) Stimulare (2).

stimulător, ~oare *a* vz ***stimulator***

stimulent, ~ă [At: NEGULICI / V: ***~lant*** / Pl: *~nţi, ~e* / E: fr ***stimulent***] **1** *sn* şi (rar) *sm* Stimul (1). **2-3** *sn, a* (Medicament, substanţă etc.) care excită sau intensifică activitatea unui organ sau a unui sistem de organe, ori care se foloseşte ca reconfortant împotriva oboselii Vz *excitant, stimul* (2).

stinahorie *sf* vz ***stenahorie***

stinahorisi *v* vz ***stenahorisi***

stincă *sf* vz ***stâncă***

stinchi *v* vz ***stâmpi***

stindard *sn* [At: NEGULICI / Pl: *~e* / E: it ***stendardo***] **1** Steag (1). **2** (Îe) **A ridica ~ul revoltei** (sau **naţional, luptei** etc.) A porni, a declanşa o revoltă (sau o revoluţie, o luptă etc.) Si: *a ridica steagul revoltei*. **3** (Fig) Tabără. **4** Simbol de unire, de adeziune pentru un ideal (înalt) Si: *cauză* (3), *ideal, orientare*.

sting, ~ă *a* vz ***stâng***

stingăcios, ~oasă *a* [At: BARONZI, L. 120 / Pl: *~oşi, ~oase* / E: ***stinge*** + *-ăcios*] (Îvr) Care se stinge cu uşurinţă.

stingător, ~oare [At: PETROVICI, P. 282 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***stinge*** + *-ător*] **1-2** *smf, a* (Persoană) care stinge focul. **3** *sn* Dispozitiv, aparat care serveşte la stingerea incendiilor Si: *extinctor* (2). **4** *sn* (Îs) *~ de scântei* Dispozitiv pentru stingerea scânteilor şi a arcurilor electrice de la contactele întrerupătoarelor electrice. **5** *sf* Dispozitiv care se aşază deasupra coşurilor pentru a opri scânteile. **6** *sf* (Îs) *~oare de lumânări* Căpăcel de metal în formă de con, care serveşte la stinsul lumânărilor.

stinge [At: CORESI, TETR. 25 / Pzi: *sting* / Pfs: 1 *stinsei* / E: ml ***extinguere***] **1-2** *vtr* (Complementul sau subiectul indică focul considerat ca agent al arderii sau obiecte care ard) A face să nu (se) mai ardă Si: *a (se) înăbuşi*. **3-4** *vtr* (Complementul sau subiectul indică focul considerat ca agent al arderii sau obiecte care ard) A opri din ardere Si: *a (se) înăbuşi*. **5-6** *vtr* (Fig; subiectul sau complementul indică senzaţii dureroase, sentimente puternice etc.) A-şi pierde sau a face să-şi piardă din intensitate, din tărie, din gravitate Si: *a (se) astâmpăra* (2), *a (se) calma* (1-2), *a (se) domoli* (12-13), *a (se) linişti, a (se) potoli, a (se) tempera¹*. **7** *vr* (Fig) A-şi pierde vitalitatea, energia Si: *a se epuiza* (9). **8-9** *vtr* (Complementul sau subiectul indică surse de lumină sau, pex, lumina) A face să nu mai lumineze (oprind flacăra, curentul electric etc.). **10-11** *vtr* (Complementul sau subiectul indică aparate de radio, televizoare etc.) A (se) opri din funcţionare. **12** *vt* (Gmţ) A mânca (sau a bea) tot Si: (reg) *a sturî* Vz *storî* (12). **13** *vt* (C. i. furnale, cuptoare etc.) A opri din funcţionare. **14** *vr* (Adesea cu determinarea „din viaţă") A înceta să mai trăiască Si: *a adormi* (4), *a deceda, a dispărea* (9), *a se duce* (132), *a muri¹, a pieri, a se prăpădi, a se sfârşi, a sucomba*, (asr) *a raposa*, (liv) *a repauza*, (îvp) *a se muta, a se petrece, a pica¹, a plesni*, (îrg) *a se pristăvi, a se săvârşi, a se sparge*, (înv) *a se proslăvi*, (irn) *a crăpa* (15), (arg) *a o mierli¹*. **15** *vt* (Îrg; adesea urmat de determinările „viaţa", „zilele") A omorî. **16** *vt* (Îrg; îe) **A-i ~ cuiva lumina** (sau **becul**) A-l ucide. **17** *vr* A dispărea fără a lăsa urmaşi. **18-19** *vtr* A nu (se) mai perpetua. **20** *vr* (Înv; d. oameni) A se distruge (7). **21** *vt* (Înv; d. oameni; pex) A sărăci (3). **22** *vr* A înceta să se (mai) manifeste, să se (mai) producă Si: *a dispărea* (1), *a înceta, a pieri*. **23** *vr* A lua sfârşit Si: *a dispărea* (11), *a înceta, a pieri*. **24-25** *vtr* (D. sunete, zgomote etc.) A slăbi sau a face să slăbească în intensitate (până la dispariţie). **26-27** *vtr* (Spc; d. sunete, zgomote etc.) A se auzi sau a face să se audă tot mai puţin sau de loc. **28-29** *vtr* A dispărea din câmpul vizual. **30-31** *vtr* A nu (se) mai vedea clar. **32-33** *vtr* A (se) voala. **34-35** *vtr* A-şi pierde sau a face să-şi piadă luciul, culoarea etc. **36** *vr* (D. aştri) A-şi pierde (treptat) strălucirea. **37** *vr* (D. aştri) A nu mai lumina. **38** *vr* (D. ochi, privire) A pierde vioiciunea, agerimea. **39** *vr* (D. ochi, privire) A nu mai avea claritate. **40** *vt* (C. i. ochii, vederea) A întuneca. **41-42** *vtr* (Iuz; c. i. litigii, obligaţii, datorii etc.) A înceta sau a face să înceteze, să-şi piardă valabilitatea Vz *paragrafisi, prescubalui, prescrie*. **43** *vt* (Chm; c. i. substanţe) A amesteca, producând o efervescenţă cu dezvoltare de căldură, care încetează când soluţia devine saturată. **44** *vt* (Chm; c. i. substanţe; pex) A dizolva (în apă). **45** *vt* (Îe) **A ~ var** A turna apă peste piatra de var arsă pentru a obţine, în urma reacţiei chimice produse, varul stins. **46-47** *vtr* (C. i. preparate culinare încinse) A turna apă sau alt lichid lăsând apoi compoziţia să fiarbă. **48** *vr* (Îvr) A turna un lichid peste un obiect încins. **49** *vt* (Pop; îe) **A ~ cărbuni** A arunca în apă cărbunii aprinşi (rostind anumite cuvinte care se consideră că alungă deochiul). **50** *vt* (Reg; c. i. fierul) A căli (1).

stingere *sf* [At: M. COSTIN, O. 250 / Pl: *~ri* / E: ***stinge***] **1** Oprire a arderii focului sau a unor obiecte care ard Si: *înăbuşire*. **2** Întrerupere a unei surse de lumină Si: (rar) *stins¹*. **3** (Fig; cu determinarea „de soare") Apusul soarelui. **4** Semnal (dat de obicei prin sunete de trompetă) prin care se anunţă într-o cazarmă (sau, pex, într-o altă colectivitate) trecerea la odihna de noapte. **5** Timpul când se dă acest semnal. **6** Încetare a vieţii Si: *decedare, deces* (1), *dispariţie* (3), *moarte* (1), *pieire, prăpădire, răposare, repaus, sfârşit¹, sucombare*, (liv) *exitus* (1), *repauzare*, (îvp) *săvârşire*, (pop) *pierzanie, pierzare*, (înv) *petrecanie, petrecere, pierdere*,

piericiune, *prăpădiuură*, *pristăvire*, *săvârșire*, *săvârșit[1]*, (reg) *pieiște*, *topenie*, (arg) *mierleală*, *verdeș*. 7 Dispariție a unor familii, națiuni, specii etc. 8 Încetare de a se perpetua. 9 (Înv) Distrugere (1). 10 (Înv) Prăpăd. 11 (Înv; asr) Încetare de a se (mai) manifesta Si: *dispariție* (6), *pieire*. 12 Oprire din evoluție a unei epidemii, a unui proces inflamator, eradicare a unei boli. 13 Slăbire a intensității unor sunete, zgomote etc. Si: *dispariție* (5), *încetare*. 14 (Jur) Încetare a existenței unui litigiu, a unei obligații, a unei datorii etc. Vz *prescriere*. 15 (Îs) *~a varului* Operație de amestecare cu apă a varului nestins, în vederea folosirii lui ca liant în zidărie. 16 (Pop; îs) *~a cărbunilor* Aruncare în apă a cărbunilor aprinși (rostind anumite cuvinte, care se consideră că alungă deochiul).

stingeri *v* vz ***stingheri***

stinghe *sf* vz ***stinghie***

stingher, ~ă [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (nob) ***~e*** *sf* / Pl: *~i*, *~e* / E: nct] 1-2 *a*, *av* (D. lucruri, fenomene etc.; adesea adverbial) (Care se află) de unul singur Vz *răzleț* (1). 3-4 *a*, *av* (Care se află) izolat sau situat la distanță de alte lucruri sau fenomene (de același fel) Vz *răzleț* (9). 5 *a* (Pop; d. animale, rar, d. oameni) Care se deosebește, care se remarcă printr-o anumită trăsătură fizică, printr-un defect sau anomalie. 6 *a* (Rar; d. locuri) Pustiu. 7 *a* (D. ființe, mai ales d. oameni; adesea urmat de determinări ca „pe lume", „în lume") Care trăiește sau care se găsește (de obicei) departe de alte ființe ori de (alți) oameni Si: *izolat*, *pribeag*, *rătăcit*, *răzleț*, *retras*, *sihastru*, *singuratic*, *solitar*, (rar) *însingurat*, *pustnic*, (înv) *retirat*, (îvr) *singurătit*, (reg) *singuriu*. 8 *a* (D. oameni) Care este separat de lume, de societate Si: *izolat*, *pribeag*, *rătăcit*, *răzleț*, *retras*, *sihastru*, *singuratic*, *solitar*, (rar) *îngustat*, *pustnic*, (înv) *retirat*, (îvr) *singurătit*, (reg) *singuriu*. 9 *a* (Rar; d. oameni) Părăsit. 10 *a* (Reg; d. vite) Fără stăpân. 11 *a* (Reg; d. oi) Sterpe (25). 12 *sf* (Trs; Mol) Oaia căreia i s-a tăiat mielul. 13 *a* (D. oameni) Care este cuprins de starea și de senzația de a nu se simți în largul său sau de un sentiment de reținere (provocat de absența îndrăznelii, a încrederii în sine, de teamă etc.) față de ceva sau de cineva (mai ales de o persoană care impune prin vârstă, prin prestigiu, prin funcție etc.) Si: *jenat*, *rușinat*, (rar) *silnic* (19), *stingherit* (2), *stânjenit* (2), (rar) *sfiit*. 14 *a* (D. oameni) Care are sentimentul că nu (mai) aparține unei familii, unui grup închis. 15-16 *smf*, *a* (Ființă, mai ales om) fără pereche, fără soț. 17 *a* (D. oameni; pex) Necăsătorit. 18 *a* (D. obiecte) Care este despărțit, separat de perechea lui Si: *descompletat[2]*, *desperecheat[2]* (2), *disparat* (2). 19 *a* (Pop; d. vite, mai ales d. boi) Fără pereche (la plug). 20 *a* (Trs; Mun; d. numere) Impar.

stinghere *sf* vz ***stingher***

stinghereală *sf* [At: URICARIUL, IV, 47/20 / V: ***~ghir~*** / Pl: *~eli* / E: ***stingheri*** + *-eală*] 1 Piedică, obstacol în calea realizării, în bune condiții, a unei acțiuni, în desfășurarea unui eveniment etc. Si: *deranjare* (4), *incomodare*, *jenă*, *stingherire*, *stânjeneală* (1), *stânjenire* (1), *tulburare*, (liv) *conturbare*, *inoportunare*, (îvp) *sminteală*, (pop) *zăticoală*, *zăticnire*, (înv) *smintire*. 2 Stare și senzație de a nu se simți în largul său sau sentiment de reținere (provocat de absența încrederii în sine, a îndrăznelii, de teamă etc.) față de ceva sau cineva (mai ales față de o persoană care impune prin vârstă, prin prestigiu, prin funcție etc.) Si: *jenă* (1), *rușine[1]*, *sfială*, *sfiiciune*, *stânjeneală* (2), *stânjenire* (2), (rar) *sfioșenie*, *sfiire*, (pop) *rușinare*, (îrg) *rușință*, (înv) *stidință*, *stidire*, (îvr) *stideală*. 3 (Ccr) Gest stângaci.

stingheri [At: IST. AM. 26[V]/13 / V: (îvr) ***sten~***, ***~geri***, (reg) ***stân~***, ***~ghiri*** / Pzi: *~resc* / E: ***stingher***] 1-2 *vtr* (Subiectul sau complementul indică oameni sau manifestări ale lor) A nu lăsa să acționeze, să se desfășoare în voie, în mod firesc etc. Si: *a deranja* (4), *a incomoda*, *a împiedica*, *a încurca*, *a jena*, *a stânjeni[1]* (1), *a supăra*, *a tulbura*, (liv) *a conturba* (1-2), *a inoportuna*, (rar) *a sinchisi*, (îvp) *a sminti*, (pop) *a zăticni*, (îvr) *a strâmtora* (2), (reg) *a zăhăi*. 3 *vt* (Pop) A despărți (4).

stingherire *sf* [At: I. IONESCU, D. 311 / Pl: *~ri* / E: ***stingheri***] Stinghereală (1).

stingherit, ~ă [At: SAHIA, N. / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***stingheri***] 1 *a* (D. oameni sau d. manifestările lor) Care este împiedicat (de cineva sau de ceva) să se manifeste, să acționeze, să se desfășoare etc. în bune condiții Si: *deranjat[2]* (5), *incomodat*, *încurcat*, *jenat*, *stânjenit* (1), *tulburat*, (liv) *conturbat*, *importunat*, (rar) *sinchisit*, *strâmtorat* (5) (pop) *zăticnit*, (înv; fam) *sastisit*. 2-3 *a*, *av* (D. oameni; adesea adverbial) Cuprins de senzația că nu se simte în largul său sau de un sentiment de reținere (ca urmare a absenței îndrăznelii, a încrederii în sine etc.) față de ceva sau de cineva (mai ales de o persoană care impune prin vârstă, prin prestigiu, prin funcție etc.) Si: *jenat*, *rușinat*, *stingher* (13), *stânjenit* (2), (rar) *sfiit*. 4 *a* (D. acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Care exprimă stinghereală (2) Si: *jenat*, *rușinat*, *stânjenit* (3).

stingheritor, ~oare *a* [At: VIANU, A. P. 51 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***stingheri*** + *-tor*] Care jenează (pe cineva sau ceva) în acțiune, în manifestare, în desfășurare etc. Si: *incomod*, *jenant*, *neplăcut*, *stânjenitor*, *supărător*, (liv) *importun*.

stinghie *sf* [At: PRAV. 67 / V: (reg) ***~ghe*** / Pl: *~ii*, (reg) *~iuri* / E: nct] 1 Bucată de lemn lungă și îngustă, folosită în lucrările de tâmplărie, care se fixează transversal pentru a consolida, a susține sau a reuni mai multe elemente Si: (îrg) *preghiță*, (reg) *ștează[2]* Vz *leaț*, *șipcă[1]*. 2 (Pop; șîs *~ia căpriorilor*) Bucată de lemn care unește cei doi căpriori cu scopul de a le mări rezistența. 3 (Reg; la scara de lemn) Treaptă[1]. 4 (Reg; la războiul de țesut) Chingă (la tălpig). 5 (Reg; la car) Speteează (7). 6 (Reg; la car) Pop[1]. 7-8 (Reg; la moară) Speteează (9-10). 9 (Reg) Fiecare dintre cele două scânduri care unesc picioarele mesei de dulgher. 10 (Mol) Scândura din mijloc, la fundul unui vas de lemn, pe care sunt așezate perpendicular doagele Si: (reg) *pop[1]*. 11 (Reg) Bucată de lemn care unește mărăcinii la grapă Si: *chinga* (18), *cruce* (74), *curmeziș* (11), *fălcea* (5), *fofează* (7), *grindei* (4), *lemn*, *măselar*, *punte*, *speteaza*, *talpă*, *urs*. 12 (Atm; reg; îs) *~ia nărilor* Cartilajul care desparte între ele fosele nazale Si: (pop) *zgârciul nasului*. 13 (Atm; îvp) Parte a corpului la oameni și la animale unde se îmbină femurul cu oasele bazinului Si: *regiune inghinală*.

stinghiliță *sf* vz ***sticlete***

stinghioară *sf* [At: I. BOTEZ, B. I, 167 / P: *~ghi-oa~* / Pl: *~re* / E: ***stinghie*** + *-oară*] 1-2 (Șhp) Stinghie (1) (subțire) Si: *stinghiuță* (1-2).

stinghireală *sf* vz ***stinghereală***

stinghiri *v* vz ***stingheri***

stinghiuță *sf* [At: CADE / P: *~ghi-u~* / Pl: *~țe* / E: ***stinghie*** + *-uță*] 1-2 (Șhp) Stinghioară (1-2).

stingibil, ~ă *a* [At: IORDAN, L. R. A. 169 / Pl: *~i*, *~e* / E: ***stinge*** + *-bil* cf fr *extinguible*, lat *extinguibilis*] (Rar) Care poate fi stins.

stinjeniu, ~ie *a* vz ***stânjeniu***

stins[1] *sn* [At: EMINESCU, O. I, 136 / Pl: (rar) *~uri* / E: ***stinge***] Stingere (1).

stins[2], ~ă *a* [At: N. COSTIN, ap. GCR II, 13/36 / Pl: *~nși*, *~e* / E: ***stinge***] 1 (D. foc considerat ca agent al arderii sau d. obiecte care ard) Care nu mai arde Si: *înăbușit*. 2 (Fig; d. oameni) Care și-a pierdut vitalitatea. 3 (Fig; d. fețele oamenilor) Care exprimă o stare de lipsă de vitalitate. 4 (D. surse de lumină) Care a fost întrerupt. 5 (D. cuptoare) Care a fost oprit din funcțiune. 6 (D. vulcani) Care nu mai erupe. 7 (Îvr; d. oameni) Mort. 8 (D familii, națiuni, specii etc.) Care a dispărut fără a avea urmași. 9 (Înv; d. oameni) Distrus (5). 10 (Înv; pex; d. oameni) Sărăcit (1). 11 (Fig) Care a încetat să se (mai) manifeste, să se (mai) producă Si: *dispărut* (2). 12 (Fig) Care a luat sfârșit Si: *dispărut* (5). 13 (D. zgomote, sunete, glas etc.) Care este abia perceptibil, cu intensitate, sonoritate, tonalitate sau claritate redusă sau lipsit de intensitate, sonoritate, tonalitate ori claritate Si: *coborât[2]* (3), *domol* (22), *înăbușit*, *încet*, *înfundat*, *lin*, *mic*, *molcom*, *potolit*, *scăzut*, *scoborât[2]*, *slab* (45), *surd*, *vătuit*, (rar) *confuz* (1), *încet*, *slăbănog*, *slăbănogit*. 14 (D. ochi, privire etc.) Care este lipsit de vioiciune, de agerime, de strălucire. 15 (D. culori) Care este puțin intens sau spălăcit Si: *estompat* (4), *pal*, *palid*, *șters*, (rar) *pierdut*. 16 (Rar; d. lumină sau d. surse de lumină, corpuri luminoase etc.) Slab (48). 17 (Juz; d. litigii, obligații, datorii etc.) Care și-a pierdut puterea juridică. 18 (Fzl; d. reflexe condiționate) Care a dispărut treptat în urma faptului că excitantul condițional n-a mai fost însoțit de excitantul necondițional corespunzător.

19 (Îs) *Var* ~ Pastă albă, vâscoasă, obținută în urma reacției dintre piatra de var și apă și folosită în construcții, la văruirea caselor, în unele industrii etc.

stioacă sf [At: CHEST. II. 171/353 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Crestătură făcută în parmacul[1] de sus al prispei.

stiob sn vz *știob[1]*

stiorbură sf vz *scorbură*

stipelă sf [At: GRECESCU, FL. 23 / V: *~polă* / Pl: *~le* / E: fr *stipelle*] (Bot) Fiecare dintre cele două frunzișoare situate la baza pețiolului sau a limbului frunzelor, care protejează mugurii axilari Si: *stipul*.

stipendia vt [At: GHICA, C. E. II, 605 / P: *~di-a* / Pzi: *~iez* / E: fr *stipendier*, lat *stipendiare*] **1** (Liv; c. i. persoane, grupuri etc.) A subvenționa. **2** (C. i. persoane) A ajuta cu bani. **3** (C. i. persoane) A acorda un stipendiu **(2)**.

stipendiar sm [At: ȘINCAI, HR. II, 89/4 / Pl: *~i* / E: lat *stipendiarius*] (Îvr) Mercenar.

stipendiat, ~ă a [At: GHEȚIE, R. M. / P: *~di-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: *stipendia*] (Liv) Care este subvenționat de cineva (și este aservit acestuia).

stipendie sf vz *stipendiu*

stipendiere sf [At: GHICA, C. E. II, 342 / P: *~di-e~* / Pl: *~ri* / E: *stipendia*] Subvenționare **(1)**.

stipendist, ~ă smf [At: CR (1830), 41[1]/8 / V: (îvr) *step~, stependista* / Pl: *~iști, ~e* / E: ger *Stipendist*] (Înv) **1-4** Bursier[1] **(1-4)**.

stipendiu sn [At: ASACHI, L. 45[1]/44 / V: *~ie sf*, (îvr) *stup~* / Pl: *~ii* / E: lat *stipendium*, ger *Stipendium*] **1** (Înv) Subvenție. **2** Bursă[1] **(1)**.

stiplex sn [At: M. D. ENC. / Pl: ? / E: *sti*(clă) + *plex*(iglas)] Masă plastică transparentă, incasabilă, din care se fac diferite obiecte rezistente la șocuri și la trepidații.

stipolă sf vz *stipelă*

stipul sn [At: ALEXI, W. / V: *~ă* / Pl: *~e, ~i* sm / E: lat *stipula*, fr *stipule*] Stipelă.

stipula vtr [At: CR (1829), 291[2]/16 / Pzi: *~lez* / E: fr *stipuler*] **1-2** (Jur; c. i. clauze, principii etc.) A introduce într-o convenție, într-un tratat, într-un contract etc. cu obligația de a fi respectat Vz *menționa, prescrie, prevedea, specifica, stabili, statua*.

stipulant, ~ă smf [At: PR. DREPT. 307 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr *stipulant*] (Jur) Persoană în fața căreia se obligă o altă persoană să execute obligațiile de beneficiar.

stipulare sf [At: (a. 1858) PLR I, 177 / Pl: *~lări* / E: *stipula*] Obligație cuprinsă într-o convenție, într-un tratat, într-un contract etc. Si: *clauză* **(1)**, *condiție* **(19)**, *dispoziție* **(3)**, *prevedere, punct, stipulație* **(1)**, *termen*, (îvp) *tocmeală*, (înv) *șart*.

stipulație sf [At: AR (1829), 170[1]/5 / V: (înv) *~iune, ~lățiune* / Pl: *~ii* / E: lat *stipulatio*, fr *stipulation*] **1** (Jur) Stipulare. **2** (Pex) Actul în care este cuprinsă stipulația **(1)**.

stipulațiune sf vz *stipulație*

stipulă sf vz *stipul*

stipulățiune sf vz *stipulație*

stir sn vz *știr[3]*

stirac sm vz *stirax*

stiracie sf vz *stirax*

stirax sm [At: BIBLIA (1688), 22[2]/7 / V: (înv) *~ac, ~acie sf* / E: lat, fr *styrax*] **1** Arbore tropical din care se extrage smirna (*Styrax benzoin*). **2** (Șîc **~acia-de-Provenția**) Arbore tropical din care se extrage storaxul (*Styrax officinalis*).

stircă sf vz *ștircă*

stiren sn [At: MACAROVICI, CH. 493 / S și: *styren* / Pl: *~i* / E: eg *styrene*, fr *styrène*, ger *Styren*] (Chm) Hidrocarbură aromatică nesaturată, lichidă, incoloră sau ușor gălbuie, obținută prin dehidrogenarea etilbenzenului și întrebuințată ca materie primă la fabricarea polistirenului, a cauciucului sintetic etc.

stirevie sf vz *tirighie*

stirici v vz *știrici[1]*

stirigheață sf vz *strâgheață*

stirighie sf vz *tirighie*

stirigie[1] sf vz *stirigoaie*

stirigie[2] sf vz *strigoi*

stirigie[3] sf vz *tirighie*

stirigoaică sf [At: GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 16 / Pl: *~ice* / E: *stirigoaie* cssl] (Bot; reg) Stirigoaie **(2)** (*Veratrum nigrum*).

stirigoaie sf [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: *stereg~, sterg~, ster~, ~igie, streg~, str~, ștereg~, șterghie, șt~* / Pl: ~ / E: nct] (Bot) **1** Plantă erbacee din familia liliaceelor cu tulpina robustă, cu frunze mari, flori albe și cu fructele capsulate, folosită în popor ca purgativ, ca antispasmodic, ca insecticid etc. **2** Plantă erbacee din familia liliaceelor cu flori de culoare purpuriu-închis, care crește prin fânețe și prin păduri Si: *stirigoaică, strigoaică[2], iarbă-șerpească, spânz-negru* Vz *spânz[1]*. **3** (Reg) Coada-cocoșului (*Polygonatum latifolium*). **4** (Reg) Ghințură (*Gentiana lutea*). **5** (Reg) Spânz[1] **(2)** (*Heleborus niger*). **6** (Reg) Brândușă-de-toamnă (*Crocus banaticus*). **7** (Reg) Bulbuc **(5)** (*Trollius europaeus*). **8** (Reg) Odolean (*Valeriana dioica*). **9** (Reg) „Arnică" **(1)**.

stirmină sf vz *stârmină*

stirpă sf vz *stirpe*

stirpăciune sf vz *sterpăciune*

stirpe sf [At: HELIADE, O. II, 64 / V: (rar) *~pă* / Pl: ~ / E: lat *stirps, ~pis*, it *stirpe*] (Liv) **1** Neam. **2** Origine.

stirpi v vz *stârpi*

stirpiciune sf vz *sterpăciune*

stirpire sf vz *stârpire*

stirpitor sf vz *stârpitor*

stirpitură sf vz *stârpitură*

stișcă sf vz *sitișcă*

stiubeci sn vz *știubeci*

stiubici sn vz *știubeci*

stiuc[1] sn vz *stuc*

stiuc[2] sn vz *ștuc[1]*

stiulbic sn vz *știuldic*

stiulbuc sn vz *știuldic*

stiuldic sn vz *știuldic*

stiuldici v vz *știuldica*

stiulghit, ~ă a vz *știulghit*

stiump s vz *șteamp[1]*

stiva vt [At: ABC MAR. / Pzi: *~vez* / E: *stivă*] (Rar) **1-2** A stivui **(1-2)**.

stivaj sn [At: CADE / Pl: *~e* / E: it *stivaggio*] Stivuire.

stivare sf [At: LTR[2] / Pl: *~vări* / E: *stiva*] Stivuire.

stivator sm [At: BART, E. 298 / Pl: *~i* / E: *stiva* + *-tor*] (Rar) Stivuitor **(1)**.

stivă sf [At: POGOR, HENR. 111/9 / Pl: *~ve* / E: ngr **στοῖβα**, it *stive*] **1** Mulțime de obiecte de același fel, cu dimensiuni aproximativ egale, aranjate în mod ordonat unele peste altele. **2** (Îlv) **A face ~** A stivui **(2)**. **3** Construcție de lemn, de metal sau mixtă, în formă de prismă, utilizată pentru susținerea acoperișului în abataje. **4** (Nav) Cală[1] **(1)**.

stivăluă sf [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: nct] Apă stătătoare și adâncă.

stiveală sf vz *stideală*

stivi v vz *stidi*

stivui vt [At: TDRG / Pzi: *~esc* / E: *stivă* + *-ui*] **1** (C. i. materiale, obiecte etc. de același fel) A așeza în mod ordonat în stive **(1)** Si: *a stiva* **(1)**. **2** (C. i. materiale, obiecte etc. de același fel) A face stivă **(2)** Si: *a stiva* **(2)**.

stivuire sf [At: PREV. ACCID. 38 / Pl: *~ri* / E: *stivui*] (Cu privire la materiale, obiecte etc. de același fel) Așezare în mod ordonat în stive **(1)**.

stivuitor, ~oare [At: NOM. PROF. 31 / Pl: *~i, ~oare* / E: *stivui* + *-tor*] **1** *smf* Muncitor care face stive. **2-3** *sf, a* (Mașină sau parte a unei mașini speciale) care efectuează stivuirea automată.

stlab, ~ă a vz *slab*

stlăbi v vz *slăbi*

stlobozi v vz *slobozi*

stloicte *sm* vz ***sloiete***

stlugă *sf* vz ***slugă***

stlujbă *sf* vz ***slujbă***

stoaină *sf* vz ***stăuină***

stoampă *sf* [At: BUL. FIL I, 120 / Pl: ? / E: ns cf bg *стъпа*] (Reg) Bolovan (2).

stoapă *sf* [At: LEXIC REG. 38 / Pl: *~pe* / E: nct] (Olt) Persoană lacomă la mâncare.

stoară *sf* [At: GRAIUL. I, 303 / Pl: ? / E: nct] (Reg; csnp) Ceată^1 (1).

stoarce [At: MINEIUL (1776), 158^{v1}/3 / Pzi: *storc* / Pfs: (înv) *storşuiu* / E: ml ***extorquere***] **1-2** *vtr* (Complementul sau subiectul indică fructe, legume etc.) A (se) supune unei presiuni, a (se) strivi etc. cu mâinile, cu o maşină etc. pentru a (se) extrage (o parte din) sucul conţinut Si: *a pasa* (2), *a tescui* (1), *a zdrobi*. **3** *vt* (Îvr; îe) **A ~** (cuiva) **ceapa** (sau **lămâia**) **în nas** A înfrunta (pe cineva). **4** *vt* (C. i. obiecte, lucruri etc. îmbibate cu apă sau cu alt lichid) A răsuci, a strânge etc. manual, cu o maşină etc. pentru a face să iasă (o parte din) apa sau lichidul pe care îl conţin. **5-6** *vt* (Îe) **A-şi ~ viaţa** sau **a ~** (pe cineva) **de puteri** (ori **de vlagă**) A munci sau a face pe cineva să muncească din greu. **7-8** *vt* (Îae) A depune sau a face pe cineva să depună eforturi deosebite. **9** *vr* (Fam; îe) **A-şi ~ creierii** (sau **creierul, mintea**) A se gândi intens pentru a găsi o soluţie (pentru a ieşi dintr-o dificultate, pentru a rezolva ceva dificil etc.) **10** *vt* (C. i. apa sau un lichid aflat în obiecte îmbibate) A face să se scurgă prin răsucire, strângere etc. manual sau cu o maşină etc. **11** *vt* (Olt; Mun; cu complementul „nasul") A sufla (pentru a elimina mucozităţile). **12** *vr* (Pop; d. apa de ploaie) A se scurge (1). **13** *vt* (Rar; c. i. recipiente sau spaţii închise ori circumscrise care conţin lichide) A goli Si: (înv) *a stoci* (1). **14** *vr* (C. i. lichide care se află în circuite închise ori în vase) A lăsa să se scurgă sau a face să se scurgă până la ultima picătură. **15** *vr* (Ban; Trs) A se scurge (1). **16** *vr* (Ban; Olt; d. vite) A lepăda. **17** *vt* (C. i. inflamaţii, bube etc.) A supune unei apăsări pentru a elimina lichidul, substanţa, materia purulentă etc. pe care le conţine. **18** *vt* (C. i. lichidul, substanţa, materia purulentă etc. dintr-o inflamaţie, dintr-o bubă etc.) A face să iasă şi să curgă. **19** *vr* (Îrg) A strecura (1). **20** *vt* (C. i. substanţe vâscoase, lichide etc.) A separa de fructul, leguma sau de locul în care se află, de corpul din care face parte etc. Si: *a extrage* (8). **21** *vt* (Pex) A scoate (1). **22** *vt* (Îe) **A(-i) ~** (cuiva) **(un râu de, câteva) lacrimi** (sau, rar, **o lacrimă, plâns**) A face (pe cineva) să plângă. **23** *vt* (Îe) **A ~ untul** (sau **măduva**) **din cineva** A scoate untul (sau măduva) din cineva Vz *unt*. **24** *vt* (Pal; c. i. oameni, colectivităţi umane, ţinuturi, ţări etc.) A face să rămână fără (aproape) nimic Si: *a istovi*, *a secătui* (4), *a slei*^{2} (1), *a vlăgui*, (rar) *a seca*^{2} (1), (îrg) *a scurge*, (înv) *a stoci* (7) Vz *sărăci* (2, 3), *exploata*. **25-26** *vtr* (Complementul sau subiectul indică mijloace materiale, în special financiare, bogăţii naturale etc.) A (se) consuma (aproape) tot Si: *a istovi*, *a secătui* (4), *a slei*^{2} (1), *a vlăgui*, (rar) *a seca*^{2} (1), *a scurge*, (înv) *a stoci* (8) Vz *sărăci*, *exploata*. **27** *vt* (C. i. bani, profituri, avantaje, informaţii etc.) A obţine cât mai mult de la cineva fără liberul consimţământ al acestuia şi prin orice mijloc (de obicei prin viclenie, prin înşelăciune sau prin forţă, prin ameninţări etc.) Si: *a extorca*. **28** *vt* (De obicei fig sau în contexte figurate; c. i. bani, bunuri, produse etc. sau, pex, afirmaţii, declaraţii etc.) A dobândi cu mari eforturi Si: *a smulge* (27). **29** *vt* (Fig; c. i. posibilităţi, capacităţi, disponibilităţi etc. fizice, intelectuale, afective etc. ale oamenilor; adesea udp „de") A face să ajungă la capăt, la limită Si: *a epuiza* (8), *a extenua* (1), *a istovi*, *a seca*^{2} (1), *a secătui* (1), *a suge*, *a vlăgui*, *a zdrobi*, (înv) *a zămorî*, (reg) *a dehobi* (1), *a stoci* (4) Vz *sfârşi*. **30** *vt* (Pex; c. i. oameni) A obosi peste măsură Si: *a epuiza* (8), *a extenua* (1), *a istovi*, *a seca*^{2}, *a secătui*, *a suge* (24), *a vlăgui*, *a zdrobi*, (înv) *a zămorî*, (reg) *a dehobi* (1), *a stoci* (5) Vz *sfârşi*.

stoarcere *sf* [At: ŞINCAI, HR. I, 120/25 / Pl: *~ri* / E: ***stoarce***] **1** Strângere, strivire etc. cu mâinile, cu o maşină etc. a fructelor, a legumelor etc. pentru a extrage (o parte din) sucul pe care îl conţin Si: *stors*^{1} (1), *tescuire*, *zdrobeală*, *zdrobire*, *zdrobic*, (rar) *tescuit*, (înv) *storsură* (2), (îvr) *tescuială* Vz *presaj*, *presare*, *presat*^{1}. **2** (Ccr) Sucul obţinut din fructe, legume etc. prin stoarcere (1). **3** Răsucire, strângere etc. cu mâinile, cu o maşină etc. a unor obiecte ude pentru a face să iasă (o parte din) apa sau lichidul pe care îl conţin Si: *stors*^{1} (2), (înv) *storsură* (2). **4** Scurgere a apei sau a lichidului aflat în obiecte îmbibate, prin răsucire, strângere etc. a acestora manual, cu o maşină etc. Si: *stors*^{1} (4). **5** (Înv) Golire (5). **6** Apăsare a unei inflamaţii, a unei bube etc. pentru a elimina lichidul, substanţa, materia purulentă etc. pe care le conţin Si: (rar) *stors*^{1} (3), *storsătura*. **7** Scurgere a lichidului, a substanţei, a materiei purulente etc. dintr-o inflamaţie, dintr-o bubă etc. Si: (rar) *stors*^{1} (4). **8** (Înv; spc) Secreţie (1). **9** (Înv) Secreţie (2). **10** Separare a substanţelor vâscoase, a lichidelor etc. de fructul, leguma sau locul în care se află, de corpul din care face parte etc. Si: *extragere* (3), *stors*^{1} (5). **11** (Pex) Scoatere (1). **12** (Fig) Rămânere fără (nici un fel de) mijloace materiale, bogăţii naturale etc. Si: *istovire*, *secătuire* (4), *sleire*, *vlăguire*, *zdrobire*, (rar) *secare*^{2} Vz *sărăcire*. **13** Consumare (aproape) totală a mijloacelor materiale, a bogăţiilor naturale etc. Si: *istovire*, *secătuire*, *sleire*, *vlaguire*, *zdrobire* (rar) *secare*^{1} Vz *sărăcire*. **14** Obţinere de bani, de profituri, de avantaje, de informaţii etc. de la cineva fără liberul consimţământ al acestuia şi prin orice mijloace (de obicei prin viclenie, prin înşelăciune sau prin forţă, prin ameninţări etc.) Si: *extorcare*, *stors*^{1} (9). **15** Dobândire de bani, de bunuri, de produse etc. cu mari eforturi Si: *smulgere*, *stors*^{1} (10). **16** Epuizare a posibilităţilor, a capacităţilor, a disponibilităţilor etc. fizice, intelectuale, afective etc. ale oamenilor Si: *extenuare* (1), *istovire*, *secare* (1), *secătuire*, *stors*^{1} (11), *sugere*, *vlăguire*, *zdrobire*, (înv) *zămorâre*, (reg) *dehobire* (2) Vz *sfârşeală*. **17** (Pex) Obosire excesivă (din cauza eforturilor fizice, a consumului nervos etc.) Si: *epuizare* (6), *extenuare* (1), *istovire*, *secare*^{1}, *secătuire*, *stors*^{1} (12), *sugere*, *vlăguire*, *zdrobire*, (înv) *zămorâre*, (reg) *dehobire* (1) Vz *sfârşeală*.

stob *s* [At: H XVI, 134 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Unealtă de dulgherie nedefinită mai îndeaproape.

stobol *smn* vz ***stobor***^{2}

stobor^1 *sm* vz ***stobol***^{2}

stobor^2 [At: (a. 1620) ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 196 / V: (reg) ***stab~***, ***stahor*** *sm*, ***stambori*** *sm*, ***~ol***, ***strobol*** *sn*, ***stubor*** *sn* / Pl: *~i* sm, *~oaie* sn, (rar) *~uri* sn / E: bg ***стобор***] **1** *sn* (Îvp) Gard de lemn Si: (reg) *pălan* (Vz *palancă*^{1}), *ştachetă*, *tărcol*, *zăplaz* Vz *împrejmuire*, *îngrăditura*, *ocol*, *ogradă*, *ostreţe* (Vz *ostreţ* (1)), *ulucă*. **2** *sm* (Îrg; prc) Fiecare dintre scândurile, parii, ulucile etc. (cu vârful ascuţit) care formează un stobor^1 (1) Si: (pop) *ostreţe* (Vz *ostreţ*) Vz *leaţ*, *ştachetă*, *ulucă*, *zăbrea*. **3** *sm* (Ban; pex) Fiecare din cei patru stâlpi care susţin acoperişul fântânii. **4** *sn* (Îrg; pex) Ghizd la fântână. **5** *sn* (Reg; pex) Loc îngrădit pentru oi. **6** *sn* (Trs; pex) Cimitir.

stobor^3 *sn* vz ***sobor***^{2}

stobora *v* vz ***stoborî***

stoborală *sf* vz ***stoboreală***

stoborât, ~ă *a* [At: DL / Pl: *~âţi*, *~e* / E: ***stoborî***] **1** (Reg; d. case, terenuri etc.) Împrejmuit cu gard de stobori^2 (2). **2** (Fig; d. corola arborilor, d. desişuri etc.) Des (4). **3** (D. fântâni) (Împrejmuit) cu ghizduri.

stoboreală *sf* [At: DOC. EC. 414 / V: ***~rală*** (Pl: *~rale*) / Pl: ? / E: ***stobor*** + *-eală*] (Îrg) Şir de scânduri, ostreţe etc. bătute de-a lungul unui pridvor, al unei prispe etc. pentru a forma o balustradă.

stoborî *vt* [At: PAMFILE, CR. 79 / V: *~ra* / Pzi: *~răsc* / E: ***stobor***] **1** (Reg; c. i. terenuri, case etc.) A împrejmui cu gard de stobori^2 (2). **2** A acoperi (1). **3** (C. i. fântâni) A împrejmui (cu ghizduri).

stoc^1 *i* [At: ALR SN II h 325/29 / E: nct] (Reg) Hăis (1).

stoc^2 *sn* [At: GHICA, C. E. III, 80 / V: ***ştoc*** / S şi: *stock* / Pl: *~uri* / E: fr ***stock***, eg ***stock***] **1** (De obicei urmat de determinări care arată felul) Cantitate (mare) de bunuri materiale, de produse, de informaţii etc. (de acelaşi fel) aflată, la un moment dat, în depozit şi destinată unei folosiri ulterioare. **2** (Pex) Rezervă. **3** (Pgn) Cantitate (2). **4** (Îs) ~ *de siguranţă* Stoc (1) suplimentar menit să asigure alimentarea producţiei în cazul unor dereglări de aprovizionare. **5** (Îla) **În ~** (D. bunuri materiale) Care este păstrat ca rezervă undeva. **6** (Îal) În depozit. **7** (Astăzi iuz; pan) Cantitate

de bani aflată în numerar într-o întreprindere comercială sau într-o bancă. **8** (Glg; pex) Masă de rocă eruptivă cu formă neregulată, consolidată în interiorul scoarței pământului, străpungând straturile în care este inclusă.

stoca *vt* [At: OȚETEA, R. 58 / Pzi: *~chez* / E: fr ***stocker***] **1** (C. i. bunuri materiale, date, informații etc.) A păstra în stoc[2] **(1)**. **2** A depozita în stoc[2] **(1)** Si: *a depozita* **(1)**, *a înmagazina*. **3** A face stoc[2] **(2)** Si: *a depozita* **(2)**, *a înmagazina, a strânge* **(64)**. **4** (Pgn) A pune în depozit Si: *a depozita* **(1)**, *a înmagazina*.

stocaj *sn* [At: CONTEMP. 1948, nr. 109, 2/3 / Pl: *~e* / E: fr ***stockage***] **1** Păstrare în stoc[2] **(1)** Si: *depozitare* **(1)**, *înmagazinare, stocare* **(1)**, (rar) *magazinaj, magazinare*. **2** Depozitare în stoc[2] **(1)** Si: *depozitare* **(1)**, *înmagazinare, stocare* **(2)**, *magazinaj, magazinare*. **3** Creare a unui stoc[2] **(1)** Si: *depozitare* **(2)**, *înmagazinare, stocare* **(3)**, (rar) *magazinaj, magazinare*. **4** (Pgn) Punere în depozit Si: *depozitare* **(1)**, *înmagazinare, stocare* **(4)**, (rar) *magazinaj, magazinare*. **5** (Pex) Asigurare a unei rezerve Si: *acumulare, strângere* **(32)**, *stocare* **(5)**.

stocare [At: BO (1951) 1 093 / Pl: *~cări* / E: ***stoca***] **1-4** Stocaj **(1-4)**. **5** (Pex) Stocaj **(5)**.

stocastic, ~ă [At: DL / V: ***~oha~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***stochastique***] **1** *a* (Liv; d. fenomene, procese etc.) Întâmplător. **2** *a* (Mat) Care se bazează pe stocastică **(4)**. **3** *a* (Mat) Care ține de stocastică. **4** *sf* (Mat) Aplicare a calculului probabilităților la rezultatele obținute prin statistică.

stocărie *sf* [At: GL. OLT / Pl: ? / E: nct] (Reg; csc) Lemnărie.

stocet *sm* vz ***stoiceț***

stocher *sn* [At: DT / S și: *stoker* / Pl: *~e* / E: ger ***Stoker***] Instalație pentru alimentarea mecanizată cu cărbuni a focarelor la locomotivele cu aburi.

stoci [At: BIBLIA (1688), 365[2]/20 / V: (reg) ***~orci, ~orsi, strorci, stroși*** / Pzi: *~cesc* / E: vsl ***истючити***. ***Storci***, pad *stoarce*] **1** *vt* (Înv; c. i. lichide aflate în recipiente sau în spații închise ori circumscrise) A stoarce **(10)**. **2-3** *vtr* (Mol; d. organe sau părți ale corpului omenesc pline cu lichide sau substanțe, cu materii purulente etc.) A (se) goli **(6)**. **4** *vtf* (Mol; d. organe sau părți ale corpului omenesc pline cu lichide sau substanțe, cu materii purulente etc.) A se dezumfla **(2)**. **5** *vt* (Reg; fig; c. i. posibilități, capacități, disponibilități etc. fizice, intelectuale, afective etc. ale oamenilor sau pex oameni) A stoarce **(25)**. **6** *vt* (Fig) A exploata la maximum. **7** *vt* (Reg; fig; c. i. terenuri, suprafețe agricole etc.; îf *storci*) A sărăci **(6)**. **8** *vt* (Înv; fig; c. i. oameni, colectivități umane, ținuturi, țări etc.) A stoarce **(21)**. **9** *vt* (Înv; fig; c. i. mijloace materiale, în special financiare, bogății naturale etc.) A stoarce **(22)**. **10** *vt* (Olt; c. i. oameni; îf *storci*) A zdrobi.

stocit, ~ă *a* [At: I. IONESCU, C. 33/25 / V: ***~orcit, ~orșit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***stoci***] **1** (Reg; d. organe sau părți ale corpului omenesc pline cu lichid, cu substanțe, cu materii prime etc.) Golit[2] **(3)**. **2** *a* (Trs; Olt; îf *storcit*; îs) *Lapte ~* Lapte bătut. **3** *a* (Trs; Olt; îaf; îas) Iaurt. **4** (Trs; Olt; îaf; îs) *Brânză ~ă* Brânză nesărată, făcută din lapte acru. **5** (Fig; d. posibilități, capacități, disponibilități etc. fizice, intelectuale, afective etc. ale oamenilor sau, pex, d. oameni) Stors[2] **(5)**. **6** (Reg; d. pământ; îf *storcit*) Secătuit **(11)**.

stocni *vi* [At: SCL 1975, 53 / Pzi: 3 *~nește* / E: *s-* + ***tocni***] (Reg; d. vite) A sufla greu.

stocșală *sf* vz ***stropșală***

stocși *v* vz ***stropși***

stodală *sf* vz ***stamboală***

stodolă *sf* vz ***stamboală***

stodolnă *sf* vz ***stamboală***

stodoruște *sfp* vz ***todorusale***

stodoruțe *sfp* vz ***todorusale***

stoechiometric, ~ă *a* [At: MACAROVICI, CH. 90 / P: *~chi-o~* / V: ***~oich~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***stoechiométrique***, eg ***stoichiometric***] (Chm) **1** Care aparține stoechiometriei. **2** Privitor la stoechiometrie. **3** De stoechiometrie. **4** (Îs) *Calcul ~* Calcul care permite să se stabilească echivalentul chimic al unui element dintr-o reacție când se cunoaște cel al altui element din aceeași reacție.

stoechiometrie *sf* [At: LTR[2] / P: *~chi-o~* / V: (iuz) ***~oich~*** / Pl: *~ii* / E: fr ***stoechiometrie***, eg ***stoichiometry***] Ramură a chimiei care se ocupă cu studiul raporturilor cantitative dintre substanțele care se combină între ele sau care intră într-o reacție chimică.

stof *sm* vz ***stofă***

stofa *sf* vz ***stofă***

stofat, ~ă *a* [At: ENC. VET. 12 / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***étoffé*** după *stofă*] (Rar; d. cai) Împlinit la corp Si: *robust*.

stofă *sf* [At: IORGA, S. D. XII, 34 / V: (îrg) ***șt~***, (înv) ***stof*** (Pl: *~fi*) *sm*, ***~fa*** (A: nct), ***ștof*** (Pl: *~uri*) *sn* / Pl: *~fe* / E: ger ***Stoff***, it ***stoffa***. ***Ștofă***, ***ștof*** < ger ***Stoff***] **1** Țesătură consistentă finisată, din fibre de lână sau tip lână (pentru confecții, tapițerie etc.) Si: (reg) *pănură*. **2** (Fig) Ceea ce alcătuiește substanța, conținutul a ceva. **3** (Fig) Predispoziție. **4** (Îe) **A avea ~ (de...)** A avea calități deosebite (într-un anumit domeniu).

stoflogi *smp* vz ***stoflogi***

stofloși *vt* [At: MAT. FOLK. 1 076 / Pzi: *~șesc* / E: ns cf *stoflog*] (Reg; de obicei urmat de determinarea „din picioare") A tropăi.

stofni *v* vz ***stohni***

stofuliță *sf* [At: SFC III, 96, IV 183 / Pl: *~țe* / E: ***stofă*** + *-uliță*] **1-2** (Șhp) Stofă **(1)**. **3** (Spc) Stofă de calitate inferioară.

stog [At: CUV. D. BĂTR. I, 207/19 / Pl: *~uri* / E: vsl ***стогъ***] **1** *sn* (Urmat de determinări care arată felul) Grămadă mare de fân, de paie, de snopi de cereale etc. clădită (ordonat), de obicei în formă cilindrică și terminată printr-un vârf conic Si: *capiță[1]* **(1)**, *claie* **(1)**, (pop) *plastă[1]* **(1)**, *porcan* **(5)**, *porcoi*, (reg), *boaghe[2]* **(1)**, *capiște[2]*, *cârstacă*, *clădiș* **(3)**, *furcitură* **(1)**, *măgar*, *ploscă[2]*, *por[2]*, *porcoiață*, *porculean*, *porculete*, *porculeț*, *porcuț*, *porșog*, *porșor* (Vz *porcușor*, *pup[4]*, *schirdă*) Vz *gereadă*, *șiră*. **2** *av* În formă de stog **(1)**. **3** *sn* (Trs; prc) Partea de jos, de la bază, a stogului **(1)** sau una din laturile șirei. **4** *sn* (Înv; spc; îs) *~ de măsură*, (reg) *~ de falce*, *~ de câmp* Măsură pentru fân (sau pentru alte păioase) care a variat după epoci și mai ales, după regiuni. **5** *sn* (Înv; spc; îas) Volum de fân (sau de păioase) egal cu această măsură. **6** *sn* Dâmb **(2)**. **7** *sn* (Pan) Turmă.

stoga *v* vz ***soage***

stogar [At: SANDU-ALDEA, A. M. 177 / Pl: *~i* sm / E: ***stog*** + *-ar*] **1** *sm* (Reg) Persoană care clădește stoguri. **2** *sn* Șură[1] **(1)**.

stogoașă *sf*, *a* vz ***stogoș***

stogoman, ~ă [At: DDRF / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *stog*] **1-2** *smf*, *a* Stogoș **(1-2)**. **3** *a* (Pop; d. lână) Stogoș **(4)**. **4** *a* (Reg; d. lână) Stogoș **(5)**.

stogorie *sf* [At: ALR SN I h 66/102 / Pl: *~ii* / E: ***stog*** + *-ărie*] (Reg) Șiră[1] adăpostită sub o construcție alcătuită din patru stâlpi pe care se sprijină un acoperiș mobil.

stogos, ~oasă *a* [At: DDRF / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***stog*** + *-os*] **1** (Rar; d. oi sau d. rasele de oi; pbl pcf cu *stogoș*) Stogoș **(2)**. **2** (Reg; d. oameni) Voluminos.

stogoș, ~ă [At: I. IONESCU, M. 530 / V: (reg) ***~oașă*** (A: nct), ***~guș*** *smf*, *a* / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *stog*] **1-2** *smf*, *a* (Oaie sau rasă de oi) care provine din încrucișarea raselor țigaie și țurcană, având caractere intermediare între aceste două rase Si: *stogoman* **(1-2)**, *stogu* **(1-2)** Vz *stogos* **(1)**, *stogoșat* **(1)**. **3** *a* (D. lână) Care este obținută de la oi stogoșe **(1)**. **4** *a* (Pex; d. lână) Care are firul lung, gros, drept și nu prea aspru Si: *stogoman* **(3)**. **5** *a* (Reg; d. lână) De culoare naturală, care variază între alb murdar, înspicat cu negru sau maro și negru deschis Si: (pop) *sein* **(1)**, *stogoman* **(5)**. **6** *a* (Ban; d. oameni) Mândru.

stogoșat *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***stogoș*** + *-at*] **1** (Reg; d. oi sau d. rase de oi) Stogoș **(2)**. **2** (Reg; d. părul oamenilor) Lățos. **3** (Pop; d. căciuli) Care are formă țuguiată (și cu vârful întors în jos).

stogu *ain* [At: DR. VI, 466 / E: ns cf *stog*] **1-2** (Reg; d. oi sau d. rase de oi) Stogoș **(2)**.

stoguleț *sn* [At: ALR SN I h 467/648 / Pl: *~e* / E: ***stog*** + *-uleț*] **1-2** (Olt; șhp) Stog **(1)** (mic) Si: *stogușor* **(1-2)**.

stoguș, ~ă *a* vz ***stogoș***

stogușor *sn* [At: CADE / Pl: *~oare* / E: ***stog*** + *-ușor*] **1-2** (Pop) Stoguleț **(1-2)**. **3** (Buc) Turmă.

stohan *s* [At: PAMFILE, C. Ţ. 220 / Pl: ? / E: ***stuh*** + *-an*] (Reg) Stufăriş.

stohastic, ~ă *a* vz ***stocastic***

stohni *vi* [At: ŞEZ. V, 124 / V: *~ofni* / Pzi: 3 *~neşte* / E: ucr **стогнати** cf ger *Stöhnen*] **1** (Mol; d. oi) A respira greu, cu efort (din cauza unei boli). **2** (Reg; d. boli) A stagna (**5**).

stoi, ~ie *a* [At: LEXIC REG. 86 / Pl: ~, *~ie* / E: bg **стой** (Imt al lui *стоя* „a sta")] (Reg) Care nu poate fi clintit.

stoic, ~ă *a* [At: CORESI, L. 81/12 / P: *sto-ic* / Pl: *~ici, ~ice* / E: slv **стоикъ**, lat ***stoicus***, fr ***stoïque***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care a aderat la stoicism (**1**) Si: (înv) *stoician* (**1-2**), *stoicos* Vz *stoicesc* (**1**). **3** *a* Care ţine de stoicism (**1**). **4-5** *smf, a* (Persoană) care predică stoicismul (**2**). **6** *av* În mod stoic (**5**). **7** *a* (D. caracterul, însuşirile, atitudinile, manifestările etc. oamenilor) Care denotă stoicism (**2**) Si: *stoicesc* (**2**).

stoicănească *sf* [At: H XI. 248 / Pl: ? / E: np ***Stoicăneşti*** < np *Stoican*] **1** (Reg; de obicei art.) Dans nedefinit mai îndeaproape. **2** (Reg) Melodie pe care se dansează stoicăneasca (**1**).

stoicesc¹ *sm* vz ***stoiceţ***

stoicesc², ~ească *a* [At: MINEIUL (1776), 14^v^1/37 / P: *sto-i~* / Pl: *~eşti* / E: ***stoic*** + *-esc*] (Înv) **1** (D. oameni) Stoic (**2**). **2** (D. caracterul, însuşirile, atitudinile, manifestările etc. ale oamenilor) Stoic (**7**).

stoiceşte *av* [At: POLIZU / P: *sto-i~* / E: ***stoic*** + *-eşte*] (Îvr) Ca un stoic (**4**).

stoicet *sm* vz ***stoiceţ***

stoiceţ *sm* [At: ANTIPA, F. I. 161 / V: ***~ct, stoceţ*** / Pl: *~i* / E: nct] (Iht; Dob; Mun) Obleţ (*Alburnus alburnus*).

stoichiometric, ~ă *a* vz ***stoechiometric***

stoichiometrie *sf* vz ***stoechiometrie***

stoician, ~ă *smf, a* [At: NEGULICI / P: *sto-i-ci-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: ***stoïcien***] **1-2** (Iuz) Stoic (**1-2**).

stoicism *sn* [At: NICOLAU, P. 311/8 / P: *sto-i~* / V: ***~iţi*** / Pl: ? / E: ger ***Stoizismus***, fr ***stoïcisme***] **1** Curent filozofic în Grecia şi Roma antică, potrivit căruia oamenii trebuie să se conducă numai după raţiune, să renunţe la plăceri şi la pasiuni şi să se dovedească neclintiţi în faţa vicisitudinilor vieţii. **2** Atitudine plină de răbdare, de resemnare, de curaj în faţa vicisitudinilor vieţii (în special a durerii) Si: *austeritate* (**4**), (înv) *stoicitate*. **3** (Pex) Tărie.

stoicitate *sf* [At: NEGULICI / P: *sto-i~* / Pl: ? / E: ***stoic*** + *-itate*] (Înv) Stoicism (**2**).

stoicitate *sf* [At: NEGULICI / P: *sto-i~* / Pl: ? / E: ***stoic*** + *-itate*] (Înv) Stoicism (**2**).

stoicos, ~oasă *smf, a* [At: CONACHI, P. 278 / Pl: *~oşi, ~oase* / E: ngr **στοϊκός**] (Înv) **1-2** Stoic (**1-2**).

stoină *sf* vz ***stăuină***

stoji *v* vz ***soage***

stokes *sm* [At: DER / P: *stocs* / Pl: *stocşi* / E: fr ***stokes***] Unitate de măsură a vâscozităţii cinematice egală cu raportul dintre vâscozitatea dinamică şi densitate.

stol¹ *sm* vz ***sol¹***

stol² *sn* [At: CORESI, EV. 176 / V: (reg) ***~or*** / Pl: *~uri* / E: ngr **στόλος**] **1** (Înv) Coloană de soldaţi Vz *ceată, pâlc, steag* (**7**). **2** (Înv) Grosul unei armate. **3** (În religia creştină; prc) Armată cerească. **4** (Îvr) Escadră (navală). **5** (De obicei udp „de" care arată componenţa) Grup (mare) de păsări zburătoare, de insecte etc. de acelaşi fel care trăiesc, se hrănesc şi se deplasează laolaltă Si: *cârd¹* (**1**), (reg) *ciopor* (**1**), *toană²* (**1**) *toi³* Vz *banc, roi²*. **6** (Pan; de obicei udp „de" care arată componenţa) Număr (relativ mare) de persoane strânse (neorganizat) laolaltă Si: *buluc* (**6**), *ceată¹* (**18**), *cârd¹* (**2**), *droaie¹* (**2**), *gloată* (**1**), *grămadă* (**9**), *grup* (**6**), *mulţime, pâlc*, (pop) *crilă* (**2**), *liotă*, (înv) *cin²* (**6**), *tacâm*, (reg) *canara* (**4**), *ciopor* (**2**), *ciurda* (**3**), *clapie, mişină* Vz *bandă, clică, gaşcă, mulţime*. **7** (Pan; de obicei udp „de" care arată felul) Mulţime de obiecte, de procese, de imagini etc. de acelaşi fel. **8** (Reg) Mănunchi. **9** (Reg; pex) Panicul la porumb. **10** (Rar) Tufă. **11** (Rar) Pădure între două poiene. **12** (Olt; Trs; pex) Salbă¹ (**1**).

stol³ *sn* vz ***stor¹***

stol⁴ *s* [At: GHICA, S. XVIII / Pl: ? / E: rs **стол**] (Rsî) Masă¹ (**1**).

stolar, ~ă *a* [At: BARIŢIU, P. A. I, 412 / Pl: *~i, ~e* / E: ***stolă¹*** + *-ar*] **1** (Înv; d. taxe, venituri) Care se referă la stolă¹ (**3**). **2** (Înv; d. taxe, venituri) Care ţine de stolă¹ (**3**). **3** (Înv; d. taxe, venituri) Care aparţine stolei¹. **4** (Înv; d. taxe, venituri) Care provine din stolă¹ (**3**).

stolă¹ *sf* [At: BARIŢIU, P. A. I, 217 / Pl: *~le* / E: lat ***stola***] **1** Veşmânt bisericesc în formă de fâşie, pe care îl poartă pe după gât preoţii catolici în timpul oficierii diferitelor slujbe Vz *patrafir*. **2** (Înv) Venit obţinut de preot de la serviciul altarului. **3** (Îvr) Rantie (**1**). **4** (În Ant) Rochie largă şi lungă până în pământ, care se strângea pe corp cu două cordoane, unul pe sub sâni, altul deasupra şoldurilor, purtată de matroanele romane peste tunică.

stolă² *sf* [At: MOLDOVAN, Ţ. N. 180 / Pl: *~le* / E: nct] (Îvr) Strat¹ (**26**).

stolărie *sf* vz ***stolerie***

stoler *sm* [At: IZVOADE, 239 / Pl: *~i* / E: ucr **столяр**] (Îvp) Tâmplar.

stolerесс, ~ească *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~eşti* / E: ***stoler*** + *-esc*] **1** (Mol) Care aparţine stolerului. **2** Care se referă la stoler. **3** Specific stolerului. **4** Care provine de la stoler.

stolereşte *av* [At: SCRIBAN, D. / E: ***stoler*** + *-eşte*] (Mol) **1** În felul stolerului. **2** Ca stolerul.

stolerie *sf* [At: PAMFILE, I. C. 113 / V: (reg) ***stel~*** / Pl: ? / E: ***stoler*** + *-ie*] (Pop) Tâmplărie.

stoleriţă *sf* [At: TDRG / Pl: *~ţe* / E: ***stoler*** + *-iţă*] (Mol) Soţie de stoler.

stoletnec *s* vz ***stoletnic***

stoletnic *sm* [At: BORZA, D. 16 / V: ***~nec*** / Pl: *~ici* / E: rs **столетник**] (Bot; reg) **1** Sabur (**2**) (*Aloë ferox* şi *succotrina*). **2** Doctor (**8**) (*Aloë vera*). **3** Talpa-ursului (*Phillocactus akermanni*). **4** Vâsc (*Viscum album*). **5** Limba-soacrei (*Opuntia ficus-indica*).

stoli¹ *vtr* [At: M. COSTIN, LET. I, 224/38 / Pzi: *~lesc* / E: ***stol***] (Îvr) **1-2** A (se) grupa în stoluri² (**1**). **3-4** (Pex) A (se) aşeza în linie de bătaie.

stoli² *vtr* [At: ASACHI, S. L. II, 58 / V: ***~si, ~losi*** / Pzi: *~lesc* / E: ngr **στολίζω**] (Înv) **1-2** A (se) împodobi.

stoliditate *sf* [At: ARISTIA, PLUT. 124/22 / Pl: ? / E: lat ***stoliditas***] (Ltî) Stupiditate (**3**).

stolire *sf* [At: ASACHI, I. 225/20 / Pl: *~ri* / E: ***stoli²***] **1** (Îvr) Împodobire. **2** (Ccr) Podoabă.

stolisi *v* vz ***stoli²***

stolişor *sn* [At: ISPIRESCU, U. 125 / Pl: *~oare* / E: ***stol²*** + *-işor*] **1-2** (Şhp) Stol² (**7**) (mic).

stolit¹, ~ă *a* [At: M. COSTIN, LET. I, 280/27 / Pl: *~iţi, ~e* / E: ***stol¹***] (Înv) **1** Grupat în coloane, stoluri² (**1**). **2** Aşezat în linie de bătaie.

stolit², ~ă *a* [At: CANTEMIR, ap. DDRF / Pl: *~iţi, ~e* / E: ***stoli²***] (Înv) Împodobit.

stoliţă¹ *sf* [At: M. COSTIN, ap. GÂDEI / A şi: *stol~* / Pl: *~ţe* / E: ucr **столица**] **1** (Înv) Capitală (**1**). **2** (Înv) Reşedinţă. **3** (Buc) Tron. **4** (Înv; pex) Scaun (**24**).

stoliţă² *sf* [At: ALR II/I h 163/228 / Pl: *~ţe* / E: ***stol⁴*** + *-iţa*] (Reg) Bucătăreasă (la nuntă).

stolnacealnic *sm* [At: BULETIN (1833), 143¹/14 / V: ***~olon~*** / S şi: *~ol-na~* / Pl: *~ici* / E: rs **столоначальник**] (Rsî) Şef de masă într-o cancelarie, într-un departament, într-o judecătorie etc.

stolnă *sf* [At: DL / Pl: *~ne* / E: ns cf ger *Stollen* „galerie în mină"] Excavaţie orizontală sau puţin înclinată într-o mină, având ieşire directă la suprafaţa solului.

stolnic, ~ă [At: CUV. D. BĂTR. I, 193 / V: ***stul~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: slv **стольникъ**] **1** *sm* Titlu dat în Evul Mediu în ţările române boierului care se ocupa de masa domnului şi uneori îl servea, gustând înaintea acestuia mâncările, spre a dovedi că nu sunt otrăvite, şi care avea grija aprovizionării cu alimente a curţii domneşti, a depozitelor cu alimente etc. **2** *sm* Boier care avea titlul de stolnic (**1**). **3** *sm* (Îs) *Vel* (sau *mare*) ~ ori ~ *mare* Dregător de curte cu atribuţii speciale legate de masa domnului.

4 *sm* (Îas) Șeful stolnicilor. 5 *sm* Șeful bucătarilor de la o curte boierească. 6 *sm*, (rar) *sf* (Îvp; pan) Persoană care face invitațiile, conduce alaiul, pregătește și servește masa, toarnă băutura în pahare sau are alte atribuții la nunți, ospețe etc. 7 *sm* (Olt; spc) Persoană care poartă plosca și bradul la (alaiul de) nuntă. 8 *sm* (Olt; Trs) Colac de grâu făcut la mari sărbători, la nunți, la praznice etc.

stolniceasă *sf* [At: CUV. D. BĂTR. I, 89 / Pl: *~icese* / E: ***stolnic*** + *-easă*] 1 Soție de stolnic. 2 (Pop) Stolniciță.

stolnicel *sm* [At: BUL. COM. IST. V, 147 / Pl: *~icei* / E: ***stolnic*** + *-el*] 1 Titlu dat în Evul Mediu în țările române boierului de rang inferior stolnicului (1), care aducea mâncarea la masa domnească sau (la sate) strângea dijma din cantitatea de pește prins în Dunăre și în bălți. 2 Boier care avea titlul de stolnicel (1).

stolnicie *sf* [At: TDRG / Pl: *~ii* / E: ***stolnic*** + *-ie*] 1 Demnitate sau funcție de stolnic (1). 2 Perioadă în care un boier avea demnitatea sau funcția de stolnic (1). 3 Instituție administrativă care se afla sub conducerea stolnicului (2). 4 Clădire în care se afla instituția de stolnicie (3).

stolniciță *sf* [At: H XII, 41 / Pl: *~țe* / E: ***stolnic*** + *-iță*] (Mol; Mun) Femeie care pregătește mâncarea, servește nuntașii sau are alte atribuții la o nuntă Si: *stolniceasă* (2).

stolniște *sf* [At: SCL 1975, 54 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Loc unde se culcă vitele la amiază, vara.

stolniță *sf* [At: LEXIC REG. II, 126 / Pl: *~țe* / E: ucr dal ***стольниця***] (Reg) Planșetă pentru aluat.

stolocan *sm* vz ***stolohan***

stologol *sn* [At: VICIU, GL. / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Olt) Loc îngrădit cu crengi verzi, unde se țin vițeii.

stolohan *sm* [At: AR (1834), 66[1]/27 / V: (înv) ***~locan***, (reg) ***~lovan*** / Pl: *~i*, *~e* sn / E: ns cf *bolovan*] 1 (Mol; Trs) Bucată (mare) de piatră, de pământ etc. Vz *bolovan*, *stâncă*. 2 (Pan) Bulgăre sau cocoloș (de brânză, de caș, de unt, de sare etc.) 3 (Reg) Porțiune întărită la pulpa animalelor.

stolohăni [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 2[r]/33 / V: (îvr) ***~oro~***, (reg) ***~oroni*** / Pzi: *~nesc* / E: ***stolohan***] 1-2 *vtr* (Mol; Trs) A (se) bolovăni (1). 3-4 *vtr* A (se) face cocoloașe. 5-6 *vtr* (Pex) A (se) usca foarte tare. 7 *vr* (Reg; d. părți ale corpului unui animal) A se întări. 8 *vt* (Mol; c. i. oameni; îf *storohăni*, *storoni*) A bate tare. 9 *vt* (Mol; c. i. oameni îf *storohăni*, *storoni*) A zdrobi. 10 *vt* (Reg; c. i. plante cerealiere sau leguminoase) A pisa.

stolohănos, ~oasă *a* [At: BARCIANU / V: ***~lovă~*** / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***stolohan*** + *-os*] (Mol; Trs; d. pământ, d. terenuri) Pietros.

stoloipan *smf, a* vz ***toroipan***

stolojoaie *sf* [At: A III, 3 / Pl: ? / E: ns cf *toloagă*] (Reg) Loc răcoros înaintea strungii, unde stau oile vara Vz *staniște*.

stolon *sm* [At: GRECESCU, FL. 205 / Pl: *~i* / E: fr ***stolon***] 1 Tulpină sau ramură târâtoare care, în contact cu pământul, uneori prinde rădăcini, dând naștere unor plante noi. 2 (Reg) Mlădiță.

stolonacealnic *sm* vz ***stolnacealnic***

stolonifer, ~ă *a* [At: GRECESCU, FL. 52 / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***stolonifère***] 1 (Rar; d. plante sau d. tulpinile ori ramurile lor) Care produce stoloni (1). 2 (Rar; d. plante sau d. tulpinile ori ramurile lor) Care are stoloni (1).

stolos, ~oasă *a* [At: T. PAPAHAGI, C. L. / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***stol***[2] + *-os*] 1 (Olt; d. arbori, arbuști etc.) Care are (multe) frunze Si: *stufos*. 2 (D. umbră) Des[1] (6). 3 (D. umbră) Gros[1] (16).

stolosi *v* vz ***stoli***[2]

stolovan *sm* vz ***stolohan***

stolovăniș *sn* [At: LEXIC REG. 115 / Pl: *~uri* / E: ***stolovan*** + *-iș*] (Buc) Teren bolovănos sau pietros (1).

stolovănos *a* vz ***stolohănos***

stolui *v* vz ***ștolui***

stolzit *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***stolzite***] Wolframat natural de plumb.

stomac [At: (a. 1652) C. CR. 180/13 / V: (îrg) ***~ah***, (înv) ***stumah***, (reg) ***omac***[1], ***stăm~***, ***~ag***, ***stum~***, ***sum~***, ***tomag*** / Pl: *~uri*, (pop) *~ace* / E: ngr ***στομάχι***, lat ***stomachus***, vsl ***стомахъ*** cf fr *estomac*] 1 (La om și la unele animale) Segment în formă de pungă al tubului digestiv, situat între esofag și duoden, în care se face digestia Si: (îvp) *maţe*, (pop) *inimă*, *pântece*, *rânză*, (reg) *foale* (13), *moară*, *râșniță*, *rumegătoare*, *rumegătură*, *rumegușe*, *târfă*[2], (fam) *pipotă*, *ramazan*. 2 (La om și la unele animale; pop; pex) Pântece. 3 (Îe) **Pe ~ul gol** Înainte de a fi mâncat ceva. 4 (Fam; îe) **A nu avea (pe cineva)** (sau **a nu-i fi cineva**) **la ~** A nu suporta pe cineva sau ceva. 5 (Îe) **A avea ~ de struț** A avea stomac foarte sănătos și rezistent. 6 (Îe) **A avea ~ul deranjat** A avea diaree. 7 (Îe) **A-și strica ~ul** (sau **~urile**) **la cale** A mânca (pe săturate). 8 (Rar; pex) Digestie. 9 (Adesea construit cu verbele „a suferi", „a fi bolnav") Boală localizată la stomac (1), de obicei gastrită sau ulcer. 10 (Rar) Hrană (1). 11 Parte externă a corpului omenesc care corespunde stomacului.

stomacal, ~ă *a* [At: MAN. SĂNĂT. 31/23 / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***stomacal***] 1 Privitor la stomac (1) Si: *stomahic* (1). 2 Care ține de stomac. 3 De stomac. 4 Al stomacului.

stomacalgie *sf* [At: ANTONESCU, D. / Pl: (rar) *~ii* / E: ***stomac*** cf *nevralgie*, *stomalgie* etc.] Durere de stomac (1).

stomag *sn* vz ***stomac***

stomah *sn* vz ***stomac***

stomahic, ~ă [At: KRETZULESCU, A. 365/22 / S și: *stomachic* / Pl: *~ici*, *~ice* / E: lat ***stomachicus***, fr ***stomachique***] 1 *a* (Îuz) Stomacal (1). 2-3 *sn, a* (Mpl) (Medicament) care este util stomacului (1). 4-5 *sn, a* (Mpl) (Medicament) care favorizează digestia.

stomahical *sn* [At: BUZNEA, P. V. 59/15 / Pl: *~e* / E: ***stomahic*** + *-al*] 1-2 (Îvr) Stomahic (3, 5).

stomalgie *sf* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~ii* / E: fr ***stomalgie***] (Med) Durere de gură.

stomată *sf* [At: AGRONOMIA (1859), 157/5 / Pl: *~te* / E: fr ***stomate***] 1 (Bot) Mic orificiu pe epiderma frunzelor sau a tulpinei plantelor care asigură schimbul de gaze cu mediul exterior și absorbția sau eliminarea apei din plantă. 2 (Bot; îs) ~ *acviferă* Stomată prin care se elimină apa din frunze, sub formă de picături.

stomatic, ~ă *a* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***stomatique***] (D. medicamente) Care se folosește în afecțiunile cavității bucale.

stomatită [At: BIANU, D. S. 344 / Pl: *~te* / E: fr ***stomatite***] (Med; adesea cu determinări care arată felul) Inflamație a mucoasei cavității bucale.

stomatolalie *sf* [At: DN[2] / Pl: (rar) *~ii* / E: fr ***stomatolalie***] (Med) Malformație din cauza căreia bolnavul nu poate pronunța vocalele nazale.

stomatolog, ~ă *smf, a* [At: G. BARBU, A. V. 232 / Pl: *~ogi*, *~oge* / E: fr ***stomatologue***] 1-2 (Med; rar la *f*) (Medic specialist) în stomatologie.

stomatologic, ~ă *a* [At: DL / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***stomatologique***] 1 Privitor la stomatologie (2). 2 Care aparține stomatologiei. 3 De stomatologie. 4 Al stomatologiei.

stomatologie *sf* [At: CĂLINESCU, C. O. 335 / Pl: ? / E: fr ***stomatologie***] 1 Ramură a medicinei care se ocupă cu studiul anatomiei, fiziologiei și patologiei cavității bucale și anexele ei, mai ales ale dinților. 2 (Spc) Parte a medicinei curative care se ocupă cu tratarea bolilor cavității bucale și a dinților. 3 (Ccr; șîs *serviciu de ~*, *secție de ~*) Parte a unei policlinici sau secție într-un spital, într-o clinică unde sunt tratate (ambulatoriu) persoanele cu afecțiuni dentare.

stomatoplastie *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***stomatoplastie***] Refacere prin autoplastie a cavității bucale.

stomatoragie *sf* [At: DN[2] / Pl: *~ii* / E: fr ***stomatoragie***] (Med) Hemoragie bucală.

stomatoscop *sn* [At: DN[3] / Pl: *~oape* / E: fr ***stomatoscope***] Instrument pentru examinarea (mucoasei) cavității bucale.

stomatoscopie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***stomatoscopie***, ger ***Stomatoskopie***] Examinare a (mucoasei) cavității bucale cu ajutorul stomatoscopului.

stomă *sf* [At: H V, 421 / Pl: *~me* / E: bg ***стомна***] (Olt) Vas mare de pământ (cu două toarte) în care se păstrează cereale, untură, murături etc.

stop [At: DUNĂREANU, CH. 95 / Pl: *~uri* / E: eg. fr ***stop***] **1** *i* (Fam) Stai! **2** *sn* Termen convențional folosit în telegrafie pentru a marca un punct. **3** *sn* (Fam) Semafor (care are aprinsă lumina roșie, oprind circulația în sensul respectiv). **4** *sn* (Fam; îe) **A se lăsa (sau a se pune) ~ul** A se opri circulația într-un sens prin apariția luminii roșii la semafor. **5** *sn* (Fam; îe) **A fi pe ~** A fi la ciclu (**11**). **6** *sn* Lampă de semnalizare cu lumină roșie-portocalie, montată în spatele autovehiculelor, care se aprinde în momentul acționării frânelor. **7** *sn* (Spt) Oprire a mingii (cu piciorul, la fotbal) sau a pucului (cu crosa de hochei). **8** *sn* (Cig; îc) **~cadru** Element de tehnică cinematografică constând în oprirea momentană a mișcării imaginii pentru a se instala pe un cadru. **9** *sn* (Cig; îc) **~camera** Procedeu de filmare combinată care constă în oprirea bruscă a aparatului de filmat și a personajelor din cadru, efectuarea unor modificări scenice și reluarea filmării.

stopa¹ [At: REBREANU, R. I. 153 / Pzi: *~pez* / E: fr ***stopper***] **1** *vi* (Liv; d. vehicule aflate în mișcare) A (se) opri. **2** *vi* (Liv; d. conducătorii unor vehicule aflate în mișcare) A (se) opri. **3** *vt* (Spt; c. i. jucători aflați în atac sau în acțiuni ofensive) A împiedica să continue atacul. **4** *vt* (Spt; c. i. mingea sau pucul aflate în joc) A opri momentan, în timpul jocului.

stopa² *vt* [At: DL / Pzi: *~pez* / E: fr ***stopper***] (C. i. deșirături, rupturi etc. ale unei țesături, ale unei confecții din țesături etc.; pex) A repara fin, manual sau mecanic, imitând modelul țesăturii., unele țesături, confecții etc. cu deșirături sau rupturi.

stopaj *sn* [At: DEX / Pl: *~e* / E: fr ***stoppage***] (Rar) Stopat².

stopare¹ *sf* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 77, 9/3 / Pl: *~pări* / E: ***stopa¹***] **1** (Rar) Oprire Cf *stopa¹* (**1**). **2** (Rar) Oprire Cf *stopa¹* (**3**). **3** (Spt) Împiedicare a unui jucător de a continua atacul Si: (rar) *stopat¹* (**3**). **4** (Spt) Oprire momentană a mingii sau a pucului în timpul jocului Si: *stopat¹* (**4**).

stopare² *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~pări* / E: ***stopa²***] (Rar) Stopat².

stopat¹ *sn* [At: DLR / Pl: ? / E: ***stopa¹***] **1** Oprire (a unui vehicul aflat în mișcare. **2** (Spt) Oprire. **3-4** (Spt) Stopare¹ (**3**).

stopat² *sn* [At: LTR² / Pl: ? / E: ***stopa²***] **1** Reparare fină, manuală sau mecanică a deșirăturilor, a rupturilor, a răriturilor etc. unor țesături ori ale unei confecții din țesături etc. cu deșirături, rupturi, rărituri etc. Si: *stopaj, stopare²*.

stopat³, ~ă *a* [At: DLR / Pl: *~ați, ~e* / E: ***stopa¹***] **1** (Rar; d. vehicule aflate în mișcare) Oprit². **2** (Rar; d. conducătorii unor vehicule aflate în mișcare) Oprit². **3** (Spt; d. jucători aflați în atac) Care este împiedicat să continue atacul. **4** (Spt; d. mingea sau pucul aflat în atac) Oprit² momentan în timpul jocului.

stopat⁴, ~ă *a* [At: DLR / Pl: *~ați, ~e* / E: ***stopa²***] (D. deșirături, rupturi ale unei țesături, ale unei confecții din țesături etc.; pex d. țesături, confecții etc. cu astfel de deșirături, rupturi, rărituri etc.) Reparat fin, manual sau mecanic, imitând modelul țesăturii.

stopă *sf* [At: LTR² / Pl: *~pe* / E: eg ***stopper***] (Nav; cu determinări care arată felul) Dispozitiv de siguranță care blochează lanțul ancorei sau frânează o parâmă manevrată la bordul unei nave.

stopcheală *sf* vz ***stopeală***

stoper [At: DN² / Pl: (1) *~i*, (2) *~e* / E: eg ***stopper***] **1** *sm* Fundaș al unei echipe de fotbal situat în centrul liniei de apărare. **2** *sn* Perforator de construcție specială, cu acționare pneumatică, utilizat în industria extractivă pentru forarea de jos în sus a găurilor verticale.

stopi *v* vz ***stupi***

stopitor, ~oare *a* vz ***stupitor***

stopitură *sf* vz ***stupitură***

stopși *v* vz ***stropși***

stor¹ *sn* [At: NEGRUZZI, S. I. 43 / V: *~ol* / Pl: *~uri*, (îvr) *~i* / E: fr ***store***] **1** Perdea dintr-o țesătură specială din împletitură sau, rar, din stinghii paralele de lemn, care se ridică ori se lasă cu ajutorul unui resort sau cu o sfoară și care se așază mai ales între ferestre, pentru a feri interiorul unei încăperi de acțiunea directă a razelor solare ori de o lumină (prea) intensă Si: *rulou, transperant* Vz *transparent*, (rar) *roletă*. **2** (Pex) Jaluzele.

stor² *sn* vz ***stol²***

storace *sn* vz ***storax***

storant *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: nct] (Reg) Restaurant.

storax *sn* [At: PISCUPESCU, O. 301/18 / V: (nob) ***~ace*** (A: nct), (înv) ***st~*** / Pl: ? / E: fr ***storax***, it ***storace***, ger ***Storax***] Rășină naturală plăcut mirositoare, obținută din coaja unor arbori exotici și întrebuințată în industria parfumurilor sau în farmacie.

storaș *sm* vz ***storaș***

storâre *sf* [At: TOMICI, C. A. 64/17 / Pl: *~ri* / E: ***storî***] (Îrg) Nimicire.

storât, ~ă *a* [At: RESMERIȚĂ, D. / V: ***stur~*** / Pl: *~âți, ~e* / E: ***storî***] **1** (Reg; d. obiecte; îf *sturât*) Sfărâmat². **2** (Olt; d. ființe; îf *sturât*) Stâlcit. **3** (Olt; d. lucruri de mâncare; îf *sturât*) Care este luat fără milă, distrugând, rupând.

storcăit *sn* [At: SCL 1975, 5 / Pl: (nob) *~uri* / E: ns cf *storcit*] **1-2** (Rar) Clipocit (**1-2**).

storcător, ~oare [At: N. TEST. (1648), 314ʳ/30 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***stoarce*** + *-ător*] **1** *sf*, (îrg) *sn* Unealtă de diferite forme și mărimi, folosită la presarea sau la strivirea fructelor zemoase pentru a extrage sucul. **2** *sn* (Spc) Teasc (**1**). **3** *sn* (Reg; pex) Mustuitor. **4** *sn* (Reg) Crintă (**1**). **5** *a* (Înv; d. organe sau d. părți ale acestora, d. țesuturi etc.) Care secretă un lichid. **6** *sm* (Fig; șis ~ *de averi*) Persoană care caută să obțină venituri cât mai mari prin exploatarea muncii altora Si: *exploatator* (**5**). **7** *sm* (Pex; îas) Spoliator. **8** *a* (Fig) Care vlăguiește. **9** *a* (Mol; d. plante, recolte etc.; îoc *fertilizator*) Care epuizează substanțele nutritive din pământ, secătuindu-l Si: *storcitor* (**1**).

storcătură *sf* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 253/28 / Pl: *~ri* / E: ***stoarce*** + *-ătură*] (Îvr) Efort în vederea defecării.

storci *v* vz ***stoci***

storcit, ~ă *a* vz ***stocit***

storcitor, ~oare [At: I. IONESCU, M. 340 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***storci*** + *-tor*] **1** *sf* (Reg) Storcătoare (**1**). **2** *a* (Mol; Mun; d. plante; îoc *fertilizator*) Care epuizează substanțele nutritive din pământ Si: *storcător* (**9**).

storcoși [At: RĂDULESCU-CODIN, Î. 199 / Pzi: *~șesc* / E: ***stoarce*** + *-oși*] **1-2** *vtr* (Olt; Mun; d. fructe) A (se) terciui. **3** *vt* (Rar) A obține prin stoarcere.

storcoșit, ~ă *a* [At: PREDA, Î. 23 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***storcoși***] (Olt; Mun; d. fructe) Terciuit.

storcuț *sm* [At: VICIU, COL. 151 / Pl: *~i* / E: ns cf ger *Storch*] (Orn; reg; csnp) Barză (**1**) (*Ciconia ciconia*).

storiște *sf* vz ***toriște***

storî [At: ȚICHINDEAL, F. 122/20 / V: (reg) ***sturî*** / Pzi: *~răsc* / E: ns cf lat *extorrere* „a arde tare (ceva)"] **1** *vr* (Îrg) A se chinui (**10**). **2** *vr* A se istovi. **3** *vr* (Reg; îe) **A i se ~ cu cineva** A i se urî. **4** *vt* (Olt; fig; c. i. oameni; îf *sturî*) A seca² (**7**). **5** *vt* (Îrg) A nimici. **6** *vt* (Olt; c. i. ființe) A stâlci (**1**). **7-8** *vir* (Reg) A muri¹. **9** *vt* (Reg) A omorî. **10** *vr* (Fig) A se ruina. **11** *vt* (Ban; c. i. bani) A stoarce. **12** *vt* (Ban; c. i. oameni) A strânge (**23**). **13** *vt* (Trs; Olt; c. i. lucruri de mâncare; îf *sturî*) A lua fără milă, distrugând, rupând. **14** *vt* (Trs; Olt; pex; c. i. lucruri de mâncare; îf *sturî*) A stinge (**1**). **15** *vt* (Olt; îf *sturî*) A fura (**1**).

storna *vt* [At: GHEȚIE, R. M. / Pzi: *~nez* / E: it ***stornare***] **1** (C. i. înregistrări contabile făcute eronat) A rectifica în cartea sau în jurnalul de contabilitate prin adăugare sau scădere a unei sume echivalente cu cea trecută greșit. **2** (Rar) A restitui.

stornare *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~nări* / E: ***storna***] Rectificare a unei înregistrări contabile făcute eronat în cartea sau în jurnalul de contabilitate adăugând sau scăzând o sumă echivalentă cu cea făcută greșit Si: *storno* (**1**).

stornat, ~ă *a* [At: DL / Pl: *~ați, ~e* / E: ***storna***] (D. înregistrări făcute eronat) Care a fost rectificat în cartea sau în jurnalul de contabilitate, prin adăugarea sau scăderea unei sume echivalente cu cea trecută greșit.

storno *sni* [At: GHEȚIE, R. M. / E: it ***storno***] **1** Stornare. **2** (Ccr) Sumă stornată.

storohăni *v* vz ***stolohăni***

storoni v vz ***stolohăni***

storoș *sm* [At: CIHAC, II, 371 / V: ***~râș*** / Pl: *~i* / E: ucr, rs ***сторош***] (Mol; cu determinări care arată felul) Slujbaș folosit în trecut în serviciul subprefecturilor poliției etc. ca paznic, curier etc.

stors[1] *sn* [At: GT (1839), 77[1]/34 / Pl: *~uri* / E: ***stoarce***] **1-2** Stoarcere (**1, 3**). **3** (Rar) Stoarcere (**6**). **4-5** Stoarcere (**7, 10**). **6** (Pex) Scoatere (**1**). **7** Operație de extragere a mustului din struguri. **8** (Pex) Perioadă de timp corespunzătoare acestei operații. **9-12** Stoarcere (**14-17**).

stors[2], ~oarsă *a* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA 212/11 / Pl: *~rși, ~oarse* / E: ***stoarce***] **1** (D. legume, fructe etc.) Care a fost presat, strivit etc. cu mâinile, cu o mașină etc. pentru a extrage (o parte din) sucul pe care l-a conținut Si: *tescuit* (**1**), *zdrobit* Vz *presat[2]*. **2** (D. obiecte îmbibate cu apă sau cu lichid) Care a fost răsucit, presat etc. manual sau cu o mașină pentru a scoate (o parte din) lichidul pe care l-a obținut. **3** (Rar; fig; d. față sau d. părți ale feței) Supt[3] (**1**). **4** (Rar; fig; d. sol, terenuri, suprafețe agricole) Secătuit (**11**). **5** (Fig; d. posibilități, capacități disponibile etc. fizice, intelectuale, afective etc. ale oamenilor) Care a ajuns la capăt, la limită Si: *epuizat* (**4**), *extenuat* (**1**), *frânt[2]* (**20**), *istovit, rupt[2], secat[2], secătuit, sleit, supt[2], trudit, vlăguit, zdrobit*, (reg) *batojit* (**2**), *tălhobit*. **6** (D. oameni) Care a obosit peste măsură (din cauza eforturilor fizice, a consumului nervos etc.). **7** (Îvr) Forțat[2] (**1**).

storsătură *sf* [At: CARAGIALE, O. I, 23 / Pl: *~ri* / E: ***stors[1]*** + *-ătură*] (Rar) Stoarcere (**6**).

storsoare *sf* [At: ALR I/I h 124/59 / Pl: *~suri* / E: ***stors[1]*** + *-oare*] (Reg) Diaree (**1**).

storsură *sf* [At: (a. 1560) CUV. D. BĂTR. II, 6/22 / Pl: *~ri* / E: ***stors*** + *-ură*] **1** (Rar) Stoarcere (**1**). **2** (Înv) Stoarcere (**3**). **3** (Trs) Scurgere a zerului din cașul pus la presat. **4** (Trs) Zerul rezultat din această scurgere.

storși *v* vz ***stoci***

storșit, ~ă *a* vz ***stocit***

storting *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: norvegiană ***storting***] Parlamentul norvegian.

story *sn* [At: CINEMA, 1971, nr. 9, 10 / Pl: (rar) *~uri* / E: eg ***story***] (Agm) Povestire sau istorisire (ecranizată).

stos *sn* [At: PR. DRAM. 124 / Pl: *~uri* / E: rs ***штос***, ger ***Stoss***] Numele unui joc de cărți de noroc asemănător cu faraonul, în care fiecare jucător mizează pe o carte, de o anumită valoare, pierzând sau câștigând în funcție de valoarea cărții trase de bancherul jocului.

stosar *sm* [At: FM (1844), 266[1]/5 / Pl: *~i* / E: ***stos*** + *-ar*] (Rar) Jucător de stos.

stosărie *sf* [At: PELIMON, I. 35/12 / Pl: *~ii* / E: ***stos*** + *-ărie*] (Rar) Locul unde se joacă stos.

stosișor *sn* [At: FILIMON, O. I, 180 / Pl: *~oare* / E: ***stos*** + *-ișor*] **1-2** (Șhp) Partidă de stos (de obicei scurtă și) plăcută.

stourat, ~ă *a* vz ***stăurat***

stovaină *sf* [At: BIANU, D. S. / Pl: ? / E. fr ***stovaïne***] (Chm) Substanță medicamentoasă cu acțiune anestezică locală.

stovarsol *sn* [At: NICA, L. / Pl: ? / E: dc] (Chm) Medicament întrebuințat în medicină, mai ales sub formă de soluție injectabilă, în tratamentul sifilisului nervos.

strabic, ~ă [At: DN[2] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***strabique***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care suferă de strabism Si: *șașiu* (**1-2**), (pop) *zbanghiu* (reg) *bazaochi* (**1**), *ceacâr* (**1-2**), *ceur, chiomp* (**14**), *chior* (**14-15**), *pachiont, paliu[2], ponciur*. **3** *a* (D. ochi, privire) Specific unui strabic (**2**) Si: *chiorâș* (**13**), *cruciș* (**14**), *încrucișat, pieziș, sașiu* (**1**), (pop) *zbanghiu*, (reg) *paliu[2], ponciș*.

strabism *sn* [At: MAN. SĂNĂT. 356/18 / Pl: ? / E: fr ***strabisme***] **1** (Med) Defect de vedere care constă în lipsa permanentă a paralelismului axelor vizuale, având drept urmare privirea crucișă. **2** (Pex) Privire încrucișată.

strabometru *sn* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~re* / E: fr ***strabomètre***] Aparat cu ajutorul căruia se măsoară intensitatea și sensul deviației de la orientarea normală a ochilor atinși de strabism.

strabotomie *sf* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~ii* / E: fr ***strabotomie***] (Med) Operație chirurgicală care se execută cu scopul de a corecta strabismul.

strac *sm* vz ***stârc***

strachină [At: MURNU, GR. 54 / V: *sta~, ~raic~, ~ranc~, troc~* / Pl: *străchini* (reg) *~ne, ~ni* / E: ngr ***ὀστράκηνος***] **1** Vas de argilă (smălțuit și decorat) sau (pex) din lemn, (rar) de metal, ușor adâncit și lărgit pe margini întrebuințat (la țară) mai ales ca farfurie Si: *blid* (**1**), *taler*. **2** (Fam; îe) **A mânca dintr-o ~ (cu cineva)** A fi de aceeași vârstă sau de aceeași condiție socială (cu cineva). **3** (Fam; îe) **A lua** (sau **a prinde, a ridica pe cineva**) **(ca) din ~** A prinde pe cineva ușor, fără dificultate. **4** (Pex; îae) A lua pe cineva prin surprindere. **5** (Fam; îe) **A călca în ~răchini** (șîf **a călca în ~răchini verzi, a umbla după ~răchini verzi**) A avea (sau a umbla după) aventuri amoroase. **6** (Îae) A umbla neatent, cu stângăcie. **7** (Rar; îe) **A-i mânca cuiva din ~** A profita de ajutorul material al cuiva. **8** (Îe) **A vedea alb în ~** A spera într-o reușită materială, într-o îmbogățire. **9** (Reg; îe) **A cădea ca musca-n ~** A nimeri undeva într-un moment nepotrivit. **10** (Pex; îae) A o păți. **11** (Reg; îe) **A-i pica mucul în ~na cuiva** A plictisi pe cineva cu prezența. **12** (Reg; îae) A cădea pe capul cuiva. **13** (Îvr) Lut ars. **14** (Olt) Farfurie (de porțelan). **15** (Reg; pan) Bucată de ceară de forma unei străchini (**1**). **16** (Adesea udp „de", „cu") Conținutul unei străchini (**1**). **17** (Pex) Conținutul împreună cu vasul respectiv.

stradal, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i, ~e* / E: it ***stradale***] **1** Care ține de stradă[1] (**1**). **2** Privitor la stradă[1] (**1**). **3** Care este caracteristic străzii[1] (**1**). **4** Al străzii[1] (**1**).

stradanic, ~ă *a* vz ***strădalnic***

stradanie *sf* vz ***strădanie***

stradă[1] *sf* [At: MAN. SĂNĂT. / V: (înv) ***~ată*** / Pl: *străzi*, (înv) *~de* / E: it ***strada***, ***Strată*** < ngr ***στράτα***] **1** Cale de comunicație mărginită, de obicei, pe ambele părți de case (și trotuar), amenajată în interiorul localităților (urbane) pentru circulația pietonilor și a vehiculelor Si: (înv) *pod[1]*. **2** (Pex) Șosea. **3** (Reg; prc) Uliță. **4** (Îla) **De ~** (sau, îvr, **~de**) (D. acțiuni, manifestări, evenimente etc.) Care are loc, care se petrece pe stradă[1]. **5** (Îal; d. îmbrăcăminte) Care se poartă pe stradă[1]. **6** (Îvr; d. politică, d. politicieni, oratori etc.; îal) De calitate proastă Si: *ieftin*. **7** (D. femei; îal) De moravuri ușoare. **8** (Îe) **A arunca** (sau **a azvârli** ori, reg, **a țipa**) **pe cineva în ~** A da pe cineva afară din (propria lui) casă. **9** (Pex; îae) A lua cuiva tot ce are Si: *a sărăci*. **10** (Îe) **A bate ~răzile** A umbla în neștire. **11** (Pex; îae) A pierde timpul. **12** (Reg; pan; la stup) Spațiul dintre faguri unde stau și lucrează albinele. **13** Strada (**1**) împreună cu cei care o populează și cu arhitectura ei. **14** (Îe) **De ~** (D. acțiuni, manifestări, evenimente etc.) Care cuprinde, care antrenează o întreagă colectivitate. **15** (Pex) Locuitorii unei străzi.

stradă[2] *sf* vz ***strat[2]***

stradelă *sf* [At: DDRF / Pl: *~le* / E: it ***stradella***] **1-2** (Liv; șhp) Străduță (**1-2**).

stradivarius *sns* [At: DN[2] / P: *~ri-us* / E: np ***Stradivarius***] **1** Vioară, violă, sau violoncel fabricate de Antonio Stradivarius. **2** (Pex) Tip de vioară, violă sau violoncel asemănătoare celor fabricate de Antonio Stradivarius.

straf *sf* vz ***ștraf[1]***

strafidă *sf* vz ***stafidă***

strafiră *sf* vz ***stafidă***

strafită *sf* vz ***stafidă***

straforma *sf* vz ***transforma***

straformare *sf* vz ***transformare***

stragalie *sf* vz ***strâgălie***

strage *sf* vz ***strajă***

stragheată *sf* vz ***strâgheată***

stragheață *sf* vz ***strâgheață***

strai[1] *sn* [At: (a. 1700) IORGA, B. R. 325 / Pl: *~e*, (îvr) *~uri* / E: ns cf lat *stragulum*] **1** (Industrie țărănească; îrg) Scoarță (**35**). **2** (Îrg) Pătură groasă. **3** (Olt; pan) Învelitoare de pat făcută din piei de oaie cu lâna lungă.

4 (Pop; mpl) Veșmânt. 5 (Pop; pex) Zdreanță. 6 (Bot; reg; îc) **~ul-broaștei** sau **~de-broască** Mătasea-broaștei (*Conferva rivularia*). 7 (Mol; Buc) Suman (1). 8 (Reg) Loc apătos, umed, mocirlos.

strai² *sn* [At: ABC MAR. 102 / Pl: *~uri* / E: it ***straglio***] (Mrn) Parâmă de oțel sau de cânepă care susține un arbore de navă, împiedicându-l să se încline spre pupa navei.

straichină *sf* vz ***strachină***

straieț *sn* [At: CV 1950, nr. 11-12, 39 / Pl: *~e* / E: ***strai*** + *-eț*] (Reg) Șubă veche, ruptă.

straigiu *sm* [At: DOC. EC. 612 / Pl: *~ii* / E: ***strai*** + *-giu*] (Îvr; pbl) Persoană care confecționa haine de blană.

straim *s* vz ***straihmas***

strainic, ~ă *a, smf* vz ***stranic***

straistă *sf* vz ***traistă¹***

straită *sf* vz ***traistă¹***

strait *s* [At: CĂLINESCU, E. 103 / Pl: ? / E: nct] Traistă¹.

straiță *sf* vz ***traistă¹***

straj *sm* vz ***stajă***

strajameșter *sm* [At: (a. 1784) IORGA, S. D. XIII, 15 / V: ***~jăm~*** (S și: *strajă-meșter*), ***~jem~*** / S și: *straja-meșter* / Pl: *~i* / E: mg ***strászemester***] (Trs) Sergent-major de cavalerie sau de artilerie (în armata austro-ungară).

strajă *sf* [At: GCR I, 84/31 / V: (îvp) ***~reajă*** (Pl: *streje, streji*), (îvr) ***~age, straj*** *sm*, (reg) ***~reje*** / Pl: *străji*, (rar) *~je* / E: vsl ***стража, стражь***] 1 (Asr) Pază. 2 (Îe) **De ~** Care păzește. 3 (Îe) **A fi** (sau **a sta, a rămâne**, pop. **a se pune**) **de ~** ori **a ține** (sau **a face**) **~** (ori, rar, **~ja, ~je**) A păzi. 4 (Pex; îae) A pândi. 5-6 (Pop; îe) **A(-și) pune ~ gurii** A vorbi sau a determina pe cineva să vorbească cu măsură și prudență. 7-8 (Pop; îae) A-și controla sau a determina pe cineva să-și controleze vorbele. 9-10 (Pop; îae) A(-și) pune frâu limbii. 11 (Îe) **A-și pune ~ ochilor** A-și înfrâna dorința de a privi ceva. 12 (Îae) A renunța să mai privească ceva ce îi place. 13 (Reg; îe) **A-i fi cuiva ~** A-i fi cuiva teamă, groază să facă ceva. 14 (Reg; îae) A nu-l trage inima să facă un lucru greu. 15 (Adesea lsg csc) Locuitor de la graniță (din Moldova) care era însărcinat cu paza frontierelor țării în regiunile de munte Si: *plăieș, străjer* (1). 16 Cetate de apărare (la frontiera țării, situată pe oarecare înălțime) în care se adăposteau străjerii (1) și care folosea și ca post de veghe. 17 (Pex) Post de veghe întărit (la frontiera țării). 18 (Pex) Apărare (14). 19 (Înv) Vamă. 20 (În religia creștină; pan) Vama prin care se crede că trece sufletul mortului înainte de a ajunge în fața judecății. 21 Barieră (la intrarea într-o localitate). 22 (Adesea lsg csc) Militar (sau grup de militari) înarmat care face serviciul de pază a unui obiectiv încredințat Si: *santinelă* (1). 23 (Pex) Escortă (1). 24 (Pgn) Paznic². 25 (Iuz) Jandarm. 26 (Pex) Jandarmerie. 27 (Reg; îs) *Casa ~jei* Jandarmerie. 28 (Reg) Impozit care se plătea în trecut pentru paza¹ (1) comunei. 29 (Îvp; urmat de determinări care precizează sensul) Fiecare din cele patru unități de timp în care se împărțea noaptea (potrivit cu schimbarea străjilor). 30 Interval de timp cât făcea de gardă o strajă (19). 31 (Mil; înv) Avangardă (1). 32 (Reg) Gardă la sabie. 33 (Trs) Balustradă (3). 34 (Îvr) Bordură (de lemn) a unei arene. 35 (Rar) Învelitoare a unei cărți. 36 (Tip; asr; îs) *Foaie de ~* Foaie de gardă. 37 (Reg) Sfoară (1). 38 (Reg) Funie groasă ce mărginește plasa de prins pește. 39 (Reg) Fiecare dintre sforile unor unelte de pescuit pe care pescarul le ține în mână unite într-un inel pe degetul arătător și după care simte când a intrat peștele în sac. 40 (Olt; îf *streajă*) Piatră pusă de pescari în vârful țărușului de care este legată sfoara cu cârligele de pescuit și care cade atunci când peștele smucește sfoara. 41 Sârmă pe care se întinde tenda unei nave. 42 (Reg) Lătunoi la pilugii de la piuă. 43 (Reg) Scândură găurită care servește drept jug la cai. 44 (Reg; îs) *~ja de la plug* Apărătoare la talpa plugului. 45 (Reg; îs) *~ja plugului* Fierul lat al plugului. 46 (Olt) Scândură groasă, fixată ca stavilă pentru a capta apa unui izvor. 47 (Reg; mpl) Grătar de lemn sau de fier care protejează roata de apă a morii de obiectele aduse de apă. 48 (Reg) Marginea scocului (la moară). 49 (Reg) Fiecare din cei patru stâlpi de la colțurile unei case de bârne. 50 (Buc) Bară de lemn, folosită, în construcția caselor țărănești, la susținerea căpriorilor și a colțurilor. 51 (Reg) Chinga căpriorilor. 52 (Reg) Întăritură făcută în malul unui râu pentru ca apa să nu-i facă stricăciuni. 53 (Reg) Partea întărită de la piciorul unui pod. 54 (Mol) Orificiul mic (împreună cu cepul ce îl închide) plasat în partea de deasupra vanei unui butoi, pentru a permite aerului să iasă din butoi în momentul umplerii acestuia. 55 (Reg) Lumânare (la mort). 56 (Reg) Lumânare răsucită în formă de colac care se pune pe pieptul mortului. 57 (Reg) Dans popular asemănător cu brâul. 58 Melodie după care se execută straja (57).

strajameșter *sm* vz ***strajameșter***

strajemeșter *sm* vz ***strajameșter***

strajnec¹ *sm* vz ***strajnic¹***

strajnec², ~ă *a* vz ***strașnic***

strajnic¹ *sm* [At: CORESI, L. 56/14 / V: ***~nec*** / Pl: *~ici* / E: slv ***стражьникъ***, pn ***strażnik***] 1 (Înv) Paznic² (2). 2 Sergent major polonez.

strajnic² *sm* vz ***strâjnic***

strajnic³ *sn* vz ***stresnic***

strajnic⁴, ~ă *a* vz ***strașnic***

strajniță *sf* [At: BIBLIA (1688), 257¹/16 / Pl: *~țe* / E: pn ***strażnica***] (Înv) Turn de pază.

stram¹ *sn* vz ***stramă***

stram² *s* [At: CV 1949, nr. 5, 29 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Abataj (3).

stramă *sf* [At: ASACHI, F. 57/14 / V: ***stram*** *sn*, ***~ană*** / Pl: *~me, ~rămi, ~rămuri* / E: *s-* + ***tramă***] 1 (Îrg) Scamă (dintr-o țesătură) Si: (îrg) *stramiță* (1). 2 (Pex) Destrămătură (1). 3 Zdreanță dintr-o țesătură. 4 (Îe) **A nu avea ~** (pe el) A fi sărac. 5 (Mun; îf *strană*) Natră. 6 (Îe; îf *strană*) **Nu stă** (sau **n-a rămas**) **strana într-un fir** Se spune când cineva a rămas sărac de tot. 7 (Irn; îae) Se spune când cineva se lasă rugat, ridică pretenții. 8 (Trs) Lână colorată pentru țesut sau pentru brodat.

strambele *sfp* [At: RĂDULESCU-CODIN / E: ns cf *strambițe*] (Mun) Toane Vz *toană¹* (1).

strambițe *sfp* [At: RĂDULESCU-CODIN / E: ns cf *strambele*] (Mun) Toane Vz *toană¹* (1).

stramiță *sf* [At: POLIZU / Pl: *~țe* / E: ns cf *stramă*] 1 (Îrg) Scamă (dintr-o țesătură) Si: (îvp) *stramă* (1). 2 Căpătâi de ață de la o țesătură.

stramoniu *s* [At: MAN. SĂNĂT. 113/10 / Pl: ? / E: lat (*Datura*) ***stramonium***] (Bot; ltî) Ciumăfaie (1) (*Datura stramonium*).

stramperanturi *snp* vz ***transparent***

strampira *v* vz ***transpira***

stramport *sn* vz ***transport***

stramță *sf* vz ***zdreanță***

strană¹ *sf* [At: LET. III, 251/25 / Pl: *~ne, strani*, (reg) *strănuri* / E: slv ***страна***] 1 Fiecare dintre cele două părți, din dreapta și din stânga iconostasului prevăzute cu scaune cu spătare înalte și cu rezemători pentru mâini și în care se află un pupitru pentru cărți, destinate cântăreților (sau corului) într-o biserică ortodoxă. 2 (Prc) Fiecare din scaunele descrise mai sus. 3 (Prc) Pupitrul menționat mai sus. 4 (Îs) *~na mare* Strana (1) din dreapta iconostasului în care stau, de obicei, cântărețul prim (și o parte din cor). 5 (D. oameni; îla) **De ~** Care cântă sau citește la strană (1). 6 (D. cărți; îal) Care se citesc sau după care se cântă la strană¹ (1). 7 (D. cântece, muzică; îal) Care se cântă la strană (1). 8 (Pex) Persoanele care cântă la o strană¹ (1). 9 Fiecare dintre cele două părți, din dreapta și din stânga naosului de-a lungul pereților, prevăzute cu scaune cu spătare înalte și cu rezemători pentru mâini, pe care stau credincioșii în timpul slujbei, într-o biserică ortodoxă. 10 Fiecare dintre scaunele descrise mai sus. 11 (Îs) ~ *arhierească* (sau *domnească*) Jilț sculptat și ornat cu însemne arhierești sau domnești, situat în capătul dinspre altar al stranei¹ (9) și în care în trecut, stăteau domnitorii, iar astăzi stau demnitarii bisericești, în timpul oficierii slujbei religioase. 12 (Înv) Pupitru pentru icoană. 13 (Reg; pan) Numele unor obiecte, părți de obiecte sau de construcții, terenuri, locuri etc. asemănătoare cu strana (1, 9). 14 Tejghea. 15 Loc ridicat, cu aproximativ 2-3 metri față de nivelul fundului unei văi, care se întinde pe o suprafață de cca 2 ha. 16 Loc de înnoptare a vitelor. 17 Strat¹ (28).

18 Fruntarul pietrelor la moara de apă. 19 (Reg; îlav) **În ~** În parte Vz *parte*. 20 (Reg) Seceriș (1). 21 (Trs; Mun) Soi¹ (14). 22 (Reg) Neam.

strană² *sf* vz *stramă*

stranchină *sf* vz *strachină*

stranciog *sm* vz *sfrânciog*

strang *sn* vz *ștreang*

strangula [At: BARCIANU / Pzi: ~*lez* / E: lat *strangulare*] **1-2** *vtr* A (se) strânge de gât pentru a (se) omorî prin sufocare Si: *a gâtui* (1), *a sugruma* (1-2), (rar) *a jugula*, (îvp) *a năduși*, (îrg) *a îneca*, *a sugușa* (1), (reg) *a beregăți*, *a îmberegăți*, *a înnăduși*, *a zgâria*. **3** *vt* (Fig) A înăbuși. **4** *vr* (Îdt; pex) A se spânzura (7). **5** *vt* (Teh; pan; c. i. recipiente, conducte etc. sau secțiunea, debitul curenților, fluidelor care trec prin acestea) A reduce în diametru.

strangulare *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: ~*lări* / E: *strangula*] **1** Sugrumare (1). **2** Înăbușire. **3** Spânzurare (3). **4** (Rar; pex) Spânzurare (4). **5** (Teh; pan) Reducere a diametrului unui recipient, al unei conducte etc. sau a secțiunii debitului curentului unui fluid care trece prin acesta. **6** (Spc) Comprimare a unei organ tubular până la oprirea tranzitului. **7** (Pop; pex) Ocluzie (2) intestinală.

strangulat¹ *sn* [At: A. POP., CHIRURG. 423 / Pl: ? / E: *strangula*] Spânzurare (4).

strangulat², *~ă* *a* [At: ALEXI, W. / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: *strangula*] **1** Sugrumat (1). **2** (D. voce) Înăbușit. **3** (Pex) Spânzurat² (2). **4** (Rar; pex) Sinucis prin spânzurare (4). **5** (Spc; îs) *Hernie ~ă* Hernie cauzată de comprimarea intestinului. **6** (Teh; d. recipiente, conducte etc. sau secțiunea, debitul curenților, fluidelor care trec prin acestea) Care are diametrul redus.

strangulator, *~oare* *a* [At: TEODOREANU, M. I, 78 / Pl: ~*i*, ~*oare* / E: *strangula* + -*tor*] (Rar) Care strangulează (1).

strangulație *sf* [At: MAN. SĂNĂT. 236/13 / V: (rar) ~*iune*, (îvr) *strângulațiune* / Pl: ~*ii* / E: fr *strangulation*, lat *strangulatio*] **1** (Rar) Strangulare (1). **2** (Asr; spc; îf *strangulațiune*) Ocluzie (1) intestinală.

strangulațiune *sf* vz *strangulație*

strangulet *sn* vz *ștrengulet*

strangurie [At: CORNEA, E. I, 148/3 / Pl: ~*ii* / E: fr *strangurie*] *sf* (Rar) Micțiune dureroasă, în timpul căreia urina se scurge picătură cu picătură.

stranic, *~ă* [At: CORESI, EV. 500 / V: (înv) ~*ainic*, (reg) ~*răin~*, ~*rein~* / Pl: ~*ici*, ~*ice* / E: slv **странньникъ**] **1-2** *smf*, *a* (Îvr) Străin (3-4). **3** *smf* (Pex) Peregrin (2). **4** *a* (Îrg; d. limbă, dialecte etc.) Străin (8). **5-6** *smf*, *a* (Înv) Străin (13-14). **7-8** *smf*, *a* Musafir (1-2).

stranietate sf [At: DN³ / P: ~*ni-e~* / Pl: ? / E: ns cf it *stranietà*] Caracter straniu (1).

straniu, *~ie* [At: HELIADE, D. I. 17/18 / Pl: ~*ii*, (îvr) ~*ie* sf / E: it *stranio*] **1-2** *a*, *av* Ciudat (3). **3** *sn* Ceea ce iese din comun în raport cu altceva.

stransport *sn* vz *transport*

strantă *sf* vz *zdreanță*

straordinariu *a* vz *extraordinar*

strapaț *sn* vz *ștrapaț*

strapață *sf* vz *ștrapaț*

strapazan [At: DAMÉ, T. 126 / V: (rar) ~*pez~*, ~*repezen* *sn*, ~*repezeu* / Pl: (1-3) ~*e*, (4-5) ~*i* / E: *s-* + *trapazan*] **1** *sn* Cui de lemn sau de metal, fixat pe marginea bărcii, de care se sprijină vâsla Si: *ujbă*, (reg) *opac³*, (2) *scarmos*. **2** *sn* (Mun; Olt) Parmaclâc (de lemn) la prispă. **3** *sn* (Pex) Prispă (1). **4** *sm* Pui de șalău. **5** *sm* Pui de crap.

strapede *sm* vz *strepede*

strapezan¹ *sm* vz *trapezan*

strapezan² *sn* vz *strapazan*

strapontin *sn* vz *strapontină*

strapontină *sf* [At: ALEXI, W. / V: (iuz) *strapontin* *sn* / Pl: ~*ne* / E: fr *strapontin*, it *strapuntino*] Scaun fără spătar, format dintr-o tăblie rabatabilă fixată de un perete, de un alt scaun alăturat etc. într-o sală de spectacol, într-un vehicul etc.

straport *sn* vz *transport*

straporta *v* vz *transporta*

stras *sn* [At: ALEXI, W. / V: *șt~* / S și: *strass* / Pl: ~*uri* / E: fr *strass*, ger *Strass*] **1** Sticlă din care se fac imitații de pietre prețioase, folosite la confecționarea podoabelor. **2** (Pex) Obiect de podoabă din astfel de sticlă.

strasnic *sn* vz *strastnic*

straste *sf* [At: PSALT. 75 / V: (îrg) *trastie*, (înv) ~*ti*, ~*tie*, ~*răstie*, ~*răștie*, (reg) *traistă*, *traste*, *traștie*, *trăștie* / Pl: ~*ti* / E: slv **страсть**] **1** (Înv; de obicei lpl) Patimă (1). **2** (Spc; de obicei lpl) Durere de pântece. **3** (Spc; în limbajul bisericesc; lpl) Patimi (5). **4** (Spc; lpl) Săptămâna (3) mare. **5** (Spc) Zilele săptămânii mari începând de miercuri. **6** (Îrg) Denie (1). **7** (Reg; îf *traistă*, *trastie*; îe) **A merge în traistă** (sau **trastie**) A priveghea (4).

strasti *sf* vz *straste*

strastie *sf* vz *straste*

strastnic *sn* [At: (a. 1747) IORGA, S. D. XIII, 208 / V: ~*ajnic*, ~*snic* / Pl: ? / E: ns cf *straste*] (Bis; înv) Carte care conține ritualul oficierii slujbelor din săptămâna (3) mare.

strașână *sf* vz *streașină*

strașină *sf* vz *streașină*

strașnă *sf* vz *streașină*

strașnic, *~ă* [At: (a. 1650-1675) GCR I, 228/12 / V: ~*rajn~*, (înv) ~*ajnec* / Pl: ~*ici*, ~*ice* / E: vsl **страшьнъ**] **1-2** *a*, *av* (Pfm) Teribil. **3-4** *a*, *av* (Pex) Necruțător (1-2). **5** *av* (Mai ales în legătură cu verbe care exprimă acțiuni vătămătoare) Rău. **6-7** *a*, *av* (Asr; d. oameni) Sever² (3). **8** *a* (Rar; d. aspectul, expresia, manifestările etc. oamenilor) Sever² (6). **9** *a* (D. tratate, hotărâri, reguli, judecăți etc.) Sever² (7). **10-11** *a*, *av* (Pfm; în raport cu cineva sau cu ceva sau în mod absolut) Extraordinar (1-2). **12** *s* (Înv) Divinitatea ca judecător. **13-14** *a*, *av* (D. voce, sunete, zgomote etc.) Puternic. **15-16** *a*, *av* (D. elemente sau fenomene ale naturii, calamități etc.) Puternic. **17** *a* (D. stări sufletești, sentimente, senzații etc.) Puternic. **18** *sm* Plantă erbacee din familia polipodiaceelor cu foile linear lanceolate, care crește, de obicei, prin locuri umbroase, în regiuni montane Si: (reg) *ferigă* (11), *ferigă-măruntă*, *ferigă-sălbatică*, *ferigă-vârgată*, *ferigea-vânătă*, *feriguță*, *părul-doamnei*, *părul-Maicii-Domnului*, *pocitoc*, *teișor* (8) (*Asplenium trichomanes*). **19** *sf* (Bot; reg) Jabdie (*Polytrichum commune*). **20** *sf* (Mun; îf *strașnică*) Dungă îngustă care se țese la velință între dungile mai late.

strașnică *sf* vz *strâșnic*

strat¹ *sn* [At: COD. VOR². 79ʳ/1 / V: ~*ă* *sf*, ~*reat* *sn* / Pl: ~*uri*, (înv) ~*ure*, (asr) ~*e* / E: ml *stratum*, fr *strate*] **1** (Îrg) Așternut (de pat). **2** (Pex) Pat¹ (1). **3** (Înv; cu referire la relațiile sexuale sau la cele conjugale) Pat¹. **4** (Pgn) Culcuș (improvizat). **5** (Reg; îs) ~*ul bătrân* (sau *casii*) Vatra casei. **6-7** (Îrg; îe) **(A fi, a pune) în** (sau **la**) **~ de moarte** (ori, înv, **în ~ul morții**) (A fi) în agonie. **8** (Reg; îe) **A-l lua** (pe cineva) **din ~** A scula (pe cineva) foarte devreme. **9** (Reg; îae) A-l lua (pe cineva) prin surprindere. **10** (Reg; îe) **A-și face ~** A-și încropi gospodărie. **11** (Reg; îe) **A avea ~ (bun)** A moșteni avere (bună) de la părinți. **12** (Reg; d. femei; îe) **A-și schimba ~ul** A se recăsători. **13** (Reg; d. femei; îe) **A cădea pe ~** A naște. **14** (Pan) Culcuș de animal. **15** (Prc) Așternutul stratului (14). **16** (Reg; pex) Uter. **17** (Reg; pex; șîs ~ *de copii*) Placentă. **18** (Ban; pgn) Organul genital al vacii. **19** Fâșie (îngustă) de pământ, mărginită de cărări, pe care se seamănă legume sau flori. **20** (Pex) Fâșia împreună cu vegetația respectivă Si: *brazdă* (11), *răzor¹*, (îrg) *tablă¹*, (reg) *postată*. **21** (Reg; șîs ~ *de răsad*, ~ *de gunoi*, ~ *cald*) Răsadniță. **22** (De obicei udp „de") Material sau substanță repartizată relativ uniform pe o suprafață de altă natură (pentru a se acoperi, a se proteja etc.) sau între două suprafețe (pentru a le despărți, a le evidenția etc.). **23** (Îs) ~ *vegetal* Ansamblu natural de specii vegetale care aparțin aceluiași grup de forme biologice și care au exigențe ecologice uniforme. **24** (Îs) ~ *arabil* (sau, rar, *roditor*) Strat¹ (21) de pământ care se ară și în care plantele cultivate își răspândesc majoritatea rădăcinilor. **25** (Înv; pan) Depunere (pe fundul unui vas cu lichid). **26-27** (Pan) (Perioadă de) influență externă în dezvoltarea istorică a unui popor, a unei limbi etc. **28** Fâșie distinctă din spațiu cuprinsă între două suprafețe paralele și separate, cu aspect de perdea și caracterizată prin anumite proprietăți

fizice, chimice, biologice etc. unitare Vz *perdea*. **29** (Îlav) **~uri-~uri** În straturi **(26)** succesive. **30** Fâșie compactă dintr-o materie aflată în interiorul sau în apropierea unei mase de natură diferită. **31** (Reg) Cantitate de lapte acru care se amestecă cu laptele dulce pus la prins Si: (reg) *covăseală* **(4)**, *maia*. **32** (Glg) Depozit de roci sedimentare care, pe o întindere relativ mare, are grosime și constituție aproximativ constantă și relativ omogenă, care se găsește între alte depozite. **33** (Glg; pex) Orizont. **34** (Îs) ~ *productiv* Formațiune geologică constituită dintr-o rocă poroasă și permeabilă în care sunt înmagazinate fluide (țiței sau gaze) care pot fi exploatate. **35** (Îs) ~ *alunecos* Formațiune geologică constând dintr-o alternanță de nisipuri care absorb apă în mare cantitate și de argile care, fiind impermeabile, produc alunecarea nisipurilor de deasupra lor. **36** (Îs) ~ *permeabil* Formațiune geologică din roci poroase sau cu fisuri, prin care circulă fluidele cu ușurință. **37** (Îs) ~ *impermeabil* Formațiune geologică din roci compacte nefisurate și care nu permit circulația fluidelor. **38** (Îrg) Albie[1] **(4)**. **39** (Pan; adesea urmat de determinări care arată rolul, calitatea) Categorie socială Si: *pătură*. **40** (Pex; adesea urmat de determinări care arată rolul, calitatea) Oameni care alcătuiesc un strat[1] **(39)** Si: *pătura*. **41** (Pan; adesea urmat de determinări care arată rolul, calitatea) Treaptă socială. **42** (Pex; adesea urmat de determinări care arată rolul, calitatea) Clasă socială. **43** (Pan) Mulțime compactă, grup (constituit) dintr-o populație. **44** (Mar; Buc; la casă) Talpă. **45** (Mol; la casă) Cosoroabă **(1)**. **46** (Mol; pgn; la casă) Orice lemn fasonat, cioplit folosit în construirea casei. **47** (Reg; la casă) Acoperiș **(4)**. **48** (Reg; la moară) Postament de bârne din scânduri groase pe care stă podul morii de apă. **49** (Pop) Fruntar **(5)**. **50** (Reg; la moară sau la râșnița de măcinat cereale) Veșcă. **51** (Reg; la moară) Suport de lemn pentru piatra zăcătoare Si: (reg) *crivac[1]* **(3)**, *scaun*. **52** (Reg; la moară; îs) *~ul coșului* Scară **(32)**. **53** (Reg; la moară) Ansamblul andrelelor pe care se reazemă perna morii. **54** (Reg; la războiul de țesut) Pat[1]. **55** (Pop; la războiul de țesut) Scaun **(61)**. **56** (Reg; la meliță) Scaun **(47)**. **57** (Mol; Mar) Fiecare din cei patru stâlpi care susțin foalele de fierărie. **58** (Reg; la teasc) Masă[1]. **59** (Trs; Mun) Perinoc. **60** (Reg; la plug; îs) *~ul tilegii* Schimbător **(14)**. **61** (Mol; Trs; la fântână) Ghizd **(1)**. **62** (Adesea cu determinări care indică felul armei) Pat[1]. **63** (Îvr) Afetul tunului.

strat² *sn* [At: ARL II/I MN 112–113, 2 838/723 / V: (reg) ***~ad, ~adă*** *sf*, ***~e*** *sn* / E: bg **страд** după *strat[1]*] (Pop; îs) *~(u) de Rusalii* sau *de Rusale*, *~u(l)* (ori *~adele, ~adul, ~adu*) *Rusali(i)lor*, *stradă Rusalii* Todorusale.

stratagemă *sf* [At: (a. 1699) FN 80 / V: (înv) ***~ghemă*** *sf*, ***strategem, ~tegim*** *sn*, ***~tige~, ~tighe~, ~tighimă, ~tigimă*** *sf* / Pl: *~me* / E: lat ***stratagema***, fr ***stratagème***. ***Strataghemă, stratighimă*** < ngr **στρατήγημα**] **1** Procedeu folosit în război pentru a înșela și a surprinde pe inamic Si: (îvr) *strataghemată* **(1)**. **2** (Pan) Mijloc, procedeu ingenios (și necinstit), folosit pentru atingerea unui scop (de obicei pentru ieșirea dintr-o situație dificilă) Si: *subterfugiu, șiretenie, șiretlic, tertip, truc[1], viclenie, vicleșug*, (rar) *șireție*, (înv) *marafet, măiestrie[1]*, (pop) *solomchie*, (îvr) *strataghemată* **(2)**, (fam) *chițibuș* **(3)**, *cioacă[1]* **(28)**, *manevră, mișcare, mutare*, (rar; fam) *merchez*.

strataghemată *sf* [At: CANTEMIR, I. I. I, 86 / V: ***stratighim~*** / Pl: *~te* / E: ngr **στρατηγήματα** (pl **στρατήγημα**)] (Îvr) **1** (Îf *stratighimată*) Stratagemă **(1)**. **2** Stratagemă **(2)**.

strataghemă *sf* vz ***stratagemă***

stratametru *sn* [At: LTR² / Pl: *~re* / E: fr ***stratamètre***] (Teh) Instrument de măsurat direcția și înclinarea straturilor **(32)** la sonda petrolieră.

strată¹ *sf* vz ***stradă***

strată² *sf* vz ***strat¹***

strateg *sm* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 126^r/34 / V: (înv) ***~tig*** / Pl: *~egi* / E: lat ***strategus***, fr ***stratège***. ***Stratig*** < ngr **στρατηγός**] **1** Comandant militar în unele cetăți ale Greciei antice și la romani. **2** Fiecare dintre cei zece magistrați supremi ai Atenei, aleși pe o durată de un an. **3** Comandant de oști bun cunoscător al strategiei **(1)**. **4** (Pex) Persoană care dirijează cu competență un ansamblu de operații militare, de acțiuni etc. Si: (înv) *strategist* **(4)**, (îvr) *strategic* **(1)**. **5** (Pex) Funcția de strateg **(2)**. **6** (Pex) Titlul de strateg **(2)**.

strategem *sn* vz ***stratagemă***

strategic, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***stratégique***] **1** *a* (D. considerente, intenții, scopuri, mijloace etc.) Care aparține strategiei **(1)**. **2** *a* (D. considerente, intenții, scopuri, mijloace etc.) Privitor la strategie **(1)**. **3-7** *sm* (Îvr) Strateg **(5-9)**. **8** *a* (D. planuri, operații militare etc.) Care aparține strategiei **(2)**. **9** *a* (D. planuri, operații militare etc.) Privitor la strategie **(2)**. **10** *a* (D. poziții sau d. locuri, drumuri etc.) Cu însemnătate pentru acțiunile militare. **11** *a* (D. poziții sau d. locuri, drumuri etc.) Care favorizează desfășurarea operațiilor militare. **12** *a* Potrivit. **13** *a* Care aparține strategiei **(4)**. **14** *a* Privitor la strategie **(4)**.

strategie *sf* [At: CR (1830), 202[1]/22 / Pl: *~ii* / E: fr ***stratégie***] **1** Partea cea mai importantă a artei militare, care se ocupă cu problemele pregătirii, planificării și ducerii războiului, campaniilor și operațiilor militare. **2** Disciplină militară care studiază marile operații de război, pregătește planurile marilor bătălii etc. **3** (Mat; în teoria jocurilor) Planul mișcărilor unui jucător ținând seamă de orice situație care poate apărea în cursul jocului. **4** (Fig; adesea cu determinări care arată domeniul de activitate) Pricepere de a folosi și de a îmbina cu abilitate toate mijloacele disponibile, toate împrejurările, condițiile etc. favorabile în vederea atingerii scopului propus. **5** Îmbinare astfel realizată.

strategim *sn* vz ***stratagemă***

strategist *sm* [At: POLIZU / Pl: *~iști* / E: fr ***stratégiste***] (Iuz) **1-5** Strateg **(1-5)**.

stratifica [At: BREZOIANU, A. 257/17 / Pzi: *stratific* / E: fr ***stratifier***, it ***stratificare***] **1** *vt* (Agr; c. i. semințe, butași) A grăbi încolțirea, prin așezarea în straturi[1] **(22)** suprapuse, izolate între ele prin turbă, mușchi, nisip, rumeguș etc. asigurând condiții optime de umiditate și temperatură. **2-3** *vtr* A (se) așeza în mai multe straturi[1] **(22)**. **4-5** *vtr* A căpăta sau a da forma unor straturi suprapuse. **6** *vt* (Teh; c. i. semifabricate sau produse finite în formă de foaie ori de bloc) A face să prezinte o structură specială prin dispunere în straturi **(30)** succesive. **7** *vt* (Glg) A determina așezarea unor terenuri sedimentare în straturi **(32)**.

stratificare *sf* [At: ȘIO I, 257 / Pl: *~cări* / E: ***stratifica***] **1-2** (Agr) Procedeu tehnic de grăbire a încolțirii semințelor și a butașilor, prin așezarea în straturi **(22)** suprapuse, izolate între ele prin turbă, mușchi, nisip, rumeguș, asigurând condiții optime de umiditate și de temperatură Si: (rar) *stratificație* **(4-5)**. **3-4** (Pan) (Operație de) îngropare a rădăcinilor pomilor scoși din pepiniere sau a oricărui răsad, în șanțuri făcute în pământ, acoperite cu pământ bine mărunțit. **5** Așezare în mai multe straturi[1] **(22)** Si: (asr) *stratificație* **(6)**. **6** (Teh) Dispunere în straturi[1] **(30)** succesive a produselor finite în formă de foaie sau de bloc. **7-9** (Glg) Stratificație **(1-3)**.

stratificat, ~ă *a* [At: I. IONESCU, B. C. 414/7 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***stratifica***] **1** (Agr; d. semințe, butași) Așezat în straturi[1] **(22)** suprapuse, izolate între ele prin turbă mușchi, nisip, rumeguș etc., asigurând condiții optime de umiditate și temperatură și grăbind încolțirea. **2** Așezat în mai multe straturi **(22)**. **3-5** (Glg) Alcătuit din straturi[1] **(28, 30, 32)** suprapuse Si: (înv) *păturos*. **6-8** (Glg) Așezat în straturi[1] **(28, 30, 32)** Si: (înv) *păturos*.

stratificație *sf* [At: AR (1838), 147/16 / V: (înv) ***~iune, ~căciune*** / Pl: ? / E: fr ***stratification***] **1-2** (Glg) (Mod de) dispunere a rocilor sedimentare în straturi[1] **(32)** suprapuse Si: *stratificare* **(7-8)**, (rar) *stratigrafie* **(2-3)**. **3** (Adesea urmat de determinări care indică modul de dispunere sau de formare a straturilor) Formație sedimentară alcătuită din mai multe straturi[1] **(32)** suprapuse Si: *stratificare* **(9)**. **4-5** (Rar) Stratificare **(1-2)**. **6** (Asr) Stratificare **(5)**.

stratificațiune *sf* vz ***stratificație***

stratificăciune *sf* vz ***stratficație***

stratiform, ~ă *a* [At: ANTONESCU, D. / V: (rar) ***~is*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***stratiforme***] **1** (Glg) Care are aspect de conglomerat de straturi[1] **(32)**. **2** (Îs) *Nori ~i* Nori care sunt generați de-a lungul unei suprafețe de discontinuitate.

stratiformis *adj* vz ***stratiform***

stratig *sm* vz ***strateg***
stratigemă *sf* vz ***stratagemă***
stratighemă *sf* vz ***stratagemă***
stratighimată *sf* vz ***strataghemată***
stratighimă *sf* vz ***stratagemă***
stratigimă *sf* vz ***stratagemă***
stratigraf**[1]** *sn* [At: DN[3] / Pl: *~e* / E: fr ***stratigraphe***] Tomograf.
stratigraf**[2]**, *~ă* *smf* [At: DN[3] / Pl: *~i*, *~e* / E: ***stratigrafie***] Specialist în stratigrafie (**1**).
stratigrafic, *~ă* [At: PÂRVAN, G. 178 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***stratigraphique***] **1** *a* Care aparține stratigrafiei (**1**). **2** *a* Privitor la stratigrafie. **3-8** *a*, *av* (Glg) (Care este dispus) în straturi[1] (**28**, **30**, **32**).
stratigrafie *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~ii* / E: fr ***stratigraphie***] **1** Ramură a geologiei care se ocupă cu studiul formațiunilor care alcătuiesc scoarța terestră, pentru a stabili succesiunea lor de formare, precum și legile evoluției globului pământesc în ansamblu. **2-3** (Rar) Stratificație (**1-2**).
stratilat *sm* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 22[v]/16 / Pl: *~ați* / E: ngr ***στρατηλάτης***] **1-2** (Îvr) Hatman (**1-2**).
stratiode *sm* vz ***stratiot***
stratiot *sm* [At: PAMFILE, CR. 158 / V: ***~ode***, ***tratiod*** / Pl: *~oți* / E: ngr ***στρατιώτης***] (Pop; în vicleim) Ostaș (**1**).
stratocamil *sm* [At: (a. 1620) ROSETTI – CAZACU I. L. R. I. 118 / V: *~ă* *sf* / E: vsl ***стратокамилъ***] (Înv) Struț (**1**).
stratocamilă *sf* vz ***stratocamil***
stratocrație *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ii* / E: ngr ***στρατοκρατία***] (Înv) Conducere militară (a unui stat).
stratocumulus *smi* [At: LTR[2] / E: fr ***strato-cumulus***] Formație de nori situată la altitudini relativ joase, având aspect de valuri, frecventă mai ales iarna.
stratojet *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: ns cf eg *stratojet*] Avion cu reacție pentru zborul la mari înălțimi.
stratopauză *sf* [At: LTR[2] / Pl: ? / E: fr ***stratopause***] Zonă de tranziție aflată între stratosferă și mezosferă.
stratoped**[1]** *s* [At: BELDIMAN / Pl: ? / E: ngr ***στρατόπεδον***] (Grî) **1-2** Tabără (**1-2**).
stratoped[2] *sm* vz ***stratopedarh***
stratopedarh *sm* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 167[r]/23 / V: ***stratoped*** / Pl: *~i* / E: ngr ***στρατοπεδάρχης***] (Grî) **1** Comandant de tabără (**1**). **2** Persoană care este stratopedarh (**1**). **3** Funcția de stratopedarh (**2**). **4** Titlul de stratopedarh (**2**).
stratornic *sm* [At: (a. 1443) BUL. COM. IST. IV, 31 / Pl: *~ici* / E: ***страторникъ***] **1-4** (În Evul Mediu din țările române) Postelnic (**1-4**).
stratosferă *sf* [At: CIȘMAN, FIZ. I. 541 / Pl: (nob) *~re* / E: fr ***stratosphère***] Parte a atmosferei situată între troposferă și ionosferă, unde predomină deplasările orizontale ale aerului și care este formată din trei straturi izotermice.
stratosferic, *~ă* *a* [At: DL / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***stratosphérique***] **1** Care aparține stratosferei. **2** Privitor la stratosferă. **3** (D. aeronave) Care poate executa zboruri în stratosferă. **4** (D. zboruri ale aeronavelor) Care are loc în stratosferă.
stratostat *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~e* / E: fr ***stratostat***, ger ***Stratostat***] Vehicul aerian destinat zborurilor în stratosferă.
stratulă *sf* [At: CIHAC, II. 704 / V: ***~răt~*** / Pl: *~le* / E: ngr ***στρατούλα***] (Îdt) Scăunel pe rotile confecționat pentru copilul care începe să meargă.
stratus *sm* [At: BARASCH, M. III. 141/30 / Pl: (îvr) *~strate* / E: fr ***stratus***, lat ***stratus***] Formație de nori de mică altitudine, cu aspect de strat uniform, de culoare cenușie, asemănători cu ceața și care produc burniță și zăpadă grăunțoasă.
strață *sf* [At: NICHIFOR / V: ***șt~*** / Pl: *~țe* / E: ger ***Strazze***] Registru de contabilitate în care sunt înscrise, la zi, într-o formă nesistematizată, toate operațiile economice ale unei întreprinderi.
stravăn, *~ă* *a* vz ***zdravăn***
stravedere *sf* vz ***străvedere***
stravelă *sf* vz ***stravete***
stravesti *v* vz ***străvesti*****[1]**
stravestire *sf* vz ***străvestire***
stravestit, *~ă* *a* vz ***străvestit***
stravete *sm* [At: CIAUȘANU, V. 199 / V: ***~elă***, ***~răvelă***, ***zdr~*** / Pl: *~ți* / E: nct] (Reg) **1-2** Traversă (**1-2**).
stravin, *~ă* *a* vz ***zdravăn***
străb *a* vz ***strâmb***
străbate [At: PSALT. HUR. 51[2]/11 / V: (înv) ***~reb~*** / Pzi: *străbat* / E: *stră-* + ***bate***] **1-2** *vti* A intra în profunzime, până în partea opusă Si: *a pătrunde*, *a răzbate*, *a răzbi*, *a trece*, (liv) *a penetra*, (înv) *a proidi*. **3-4** *vti* A face o gaură răzbind în partea cealaltă (cu ajutorul unui instrument cu vârf ascuțit) Si: *a găuri* (**1-2**), *a perfora*, *a scobi*[1], *a sfredeli* (**7**), *a străpunge* (**1**), (îrg) *a petrece*, *a potricăli*, (reg) *a borteli*, *a borti*, *a butori* (**1**), *a găuni* (**1**), *a răzbici*[2], *a sclidiri*, *a sfredeluși*, *a strafiga*[2]. **5** *vi* (D. sunete, zgomote etc.) A se propaga prin spațiu (până la un anumit punct) făcându-se auzit Si: *a pătrunde*, *a răzbate*, *a răzbi*, *a străpunge* (**3**), (îvr) *a străpasa*. **6** *vi* (Pan) A privi cu atenție (încercând să vadă clar, în ciuda dificultăților) Si: *a măsura*, *a observa*, *a scormoni*, *a scruta*, *a sfredeli*, *a străpunge* (**5**). **7** *vt* (Înv) A intui. **8** *vt* (Pan; mai ales d. ploaie) A uda foarte rău (adesea dând senzația de străbatere a corpului). **9** *vi* A izbuti să ajungă sau să intre undeva (cu greu) Si: *a pătrunde*, *a răzbate*, *a răzbi*, *a străpunge* (**9**). **10** *vi* A-și face loc, înlăturând obstacolele Si: *a pătrunde*, *a răzbate*, *a răzbi*, *a străpunge* (**10**). **11** *vi* (Înv; d. dinții de lapte) A apărea (**3**). **12-13** *vti* (Rar) A reieși. **14** *vt* (D. senzații, stări, sentimente etc.; c. i. oameni, sufletul sau părți ale corpului lor) A pune stăpânire (pe cineva sau pe ceva) Si: *a copleși* (**12**), *a cuprinde* (**20**), *a domina* (**1**), *a pătrunde*, *a străpunge* (**8**), (liv) *a penetra*. **15-16** *vti* A circula pe toată întinderea (în diverse sensuri) de la un capăt la altul Si: *a cutreiera* (**1-2**), *a măsura*, *a parcurge*, *a răzbate*, *a traversa*, *a trece*. **17-18** *vti* (Pgn) A merge (până la capăt) Si: *a parcurge* (**3**). **19-20** *vti* A fi sau a se întinde pe o mare suprafață Si: *a împânzi*. **21-22** *vti* A se împrăștia în toate părțile Si: *a împânzi*. **23** *vt* (De obicei cu determinările „cu privirea", „cu ochii") A privi (succesiv și repede) Si: *a parcurge*. **24** *vt* A se uita în treacăt la ceva Si: *a parcurge*. **25** *vt* A citi repede și superficial Si: *a parcurge*. **26** *vt* (Pgn) A citi (**2**).
străbatere *sf* [At: PSALT. 299 / Pl: *~ri* / E: ***străbate***] **1** Intrare în profunzime, până în partea opusă Si: *răzbire*, (liv) *penetranță*, *penetrare*, *penetrație*, (asr) *pătrundere* (**1**), (înv) *răzbatere*, (îvr) *străbătură* (**1**). **2** Executare a unei găuri (cu ajutorul unui instrument cu vârf ascuțit) Si: *găurire* (**1**), *perforare*, *scobire* (**1**), *scormonire* (**1**), *sfredelire* (**1**), (rar) *sfredeleală*, (reg) *bortelire*, *străpungere* (**1**), (rar) *străpuns*[1]. **3** Propagare prin spațiu (până la un anumit punct) făcându-se auzit Si: *pătrundere*, *răzbatere*, *răzbire*, *străpungere* (**4**). **4** Examinare cu atenție (încercând să vadă clar, în ciuda dificultăților) Si: *pătrundere*. **5** Examinare insistentă cu privirea Si: *măsurare*, *observare*, *scormonire*, *scrutare*, *sfredelire*, *străpungere*. **6** (Pex) Capacitatea de a înțelege ceva. **7** Agerime de minte Si: *perspicacitate*, *pătrundere*, (îvr) *pătrunzătate*. **8** Cercetarea temeinică, profundă a ceva Si: *străbătătură* (**2**). **9** Udare excesivă (dând senzația de străbatere a corpului). **10** Ajungere sau intrare undeva (cu greu) Si: *pătrundere*, *răzbatere*, *răzbire*, *străpungere*. **11** Înlăturare a obstacolelor Si: *pătrundere*, *răzbatere*, *răzbire*, *străpungere*. **12** Dominare a cuiva sau a ceva Si: *copleșire* (**9**), *cuprindere*, *pătrundere*, *străpungere*, (liv) *penetrare*. **13** Deplasare pe toată întinderea (în diverse sensuri) de la un capăt la altul Si: *parcurgere* (**1**), *traversare* (**1**), *trecere*. **14** Mers[1] (până la capăt). **15** Existență sau întindere pe mare suprafață Si: *împânzire*. **16** Împrăștiere în toate părțile Si: *împânzire*. **17** Privire sau examinare succesivă și rapidă Si: *parcurgere*. **18** Privire în treacăt la ceva Si: *parcurgere*. **19** Citire rapidă și superficială Si: *parcurgere* Vz *răsfoi*[1] (**1**). **20** (Pgn) Citire (**2**).
străbăla *vr* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~lez* / E: ns cf *destrăbăla*] (Mol) A se destrăbăla (**1**).
străbălacă *sf* vz ***străvăloc***

străbălare *sf* [At: SCRIBAN. D. / Pl: *~lări* / E: ***străbăla***] (Mol) Destrăbălare (2).

străbălat[1], ***~ă*** [At: SCRIBAN. D. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***străbălat***] **1-2** *smf, a* Destrăbălat[2] (1). **3** *a* Scâlciat (3). **4** *smf* Copil neastâmpărat. **5** *a* (Îs) *Casă ~ă* Casă dărăpănată.

străbălat[2], ***~ă*** *a* [At: MAT. DIALECT. I, 26 / Pl: *~ați, ~e* / E: *stră-* + (*îm*)***bălat***] (Trs) Îmbălosat.

străbătător, ~oare [At: BARCIANU / Pl: *~i, ~oare* / E: ***străbate*** + *-tor*] **1** *a* Care străbate (1) prin ceva Si: *pătrunzător* (1), *răzbătător* (1), (liv) *penetrant*, (îvr) *pătrunzacios* (1). **2** *a* (D. ochi, privire etc.) Care exprimă, trădează agerime. **3** *a* Care caută să pătrundă, să surprindă, să înțeleagă Si: *pătrunzător, scormonitor, scrutător* (1), *sfredelitor*. **4** *smf* (Înv) Persoană pătrunzătoare. **5** *a* Care izbutește să ajungă, să intre undeva (cu greu). **6** *a* Care își face loc, care se infiltrează Si: *răzbătător* (9). **7** *a* Care circulă pe toată întinderea (în diverse sensuri), de la un capăt la altul. **8** *a* (Pex) Care este foarte puternic Si: *pătrunzător*. **9** *a* (Rar) Care reușește să învingă obstacolele Si: *insistent, răzbătător*. **10** *a* (Înv; pex) Îndrumător. **11** *a* (Fig) Care analizează minuțios Si: *ager* (2), *ascuțit*[2] (6), *iscoditor, pătrunzător, scormonitor, scrutător, sfredelitor*.

străbătătură *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ri* / E: ***străbate*** + *-ătură*] (Îvr) **1-2** Străbatere (1, 8).

străbun, ~ă [At: POLIZU / V: (îvr) ***~reb~*** / Pl: *~i, ~e* / E: *stră-* + ***bun***] **1-2** *smf, a* Tatăl sau mama bunicului sau a bunicii, considerați în raport cu strănepoții Si: *străbunic* (1), *strămoș* (3), *războinic*, (rar) *răzbun*[1]. **3** *smf* Persoană care a trăit cu câteva generații înaintea cuiva și aparține aceluiași neam. **4** *smf* (Mpl) Generații anterioare, înaintași (care au viețuit într-o epocă îndepărtată) Si: *predecesor, părinte* (1), *strămoș* (2), (îvr) *moș*, (înv) *protopărinte*, (înv; asr) *străbunic* (1). **5** *a* Care aparține străbunilor (3). **6** *a* Privitor la străbuni (3). **7** *a* Specific străbunilor (3). **8** *a* Moștenit de la străbuni (3) Si: *părintesc, strămoșesc* (4), *străvechi* (7), (rar) *străbunic* (6), (asr) *străbunesc* (4). **9** *a* Care este foarte vechi, din vremea străbunilor Si: *străvechi* (1), (nob) *străbunic* (7).

străbunel *sm* [At: SADOVEANU, O. XI, 670 / Pl: *~ei* / E: ***străbun*** + *-el*] **1-2** (Rar; șhp) Străbun (1).

străbunesc, ~ească *a* [At: FM (1845), 131[1]/36 / V: (înv) ***~reb~*** / Pl: *~ești* / E: ***străbun*** + *-esc*] **1-4** (Înv; asr) Străbun (5-8).

străbunic, ~ă [At: MAG. IST. I, 58/15 / Pl: *~ici, ~ice* / E: *stră-* + ***bunic***] **1** *smf* Străbun (1). **2** *smf* (Înv; asr; mpl) Străbun (3). **3-6** *a* (Rar) Străbun (5-8). **7** *a* Străbun (9).

străbunie *sf* [At: ARGHEZI, C. O. 42 / Pl: ? / E: ***străbun*** + *-ie*] (Rar) Calitatea de a avea străbuni (1).

străc *sm* vz ***stârc***

străcătoare *sf* vz ***strecătoare***

străcător *sn* vz ***strecătoare***

străchia *v* vz ***strechea***

străchiat, ~ă *a* vz ***strecheat***[2]

străchie *sf* vz ***streche***

străchiet, ~ă *a* vz ***strecheat***[2]

străchinar *sm* [At: (a. 1748) IORGA, S. D. VI, 45 / Pl: *~i* / E: ***strachină*** + *-ar*] Meseriaș care face (și vinde) străchini (1).

străchinea *sf* [At: ȘEZ. XII, 184 / Pl: *~ele* / E: ***strachină*** + *-ea*] **1-2** (Pop; șhp) Străchinuță (1-2).

străchiniță *sf* [At: URICARIUL, XVII, 60 / Pl: *~țe* / E: ***strachină*** + *-iță*] **1-2** (Înv; șhp) Străchinuță (1-2).

străchinoaie *sf* [At: CREANGĂ, P. 10 / Pl: *~* / E: ***strachină*** + *-oaie*] Strachină mare.

străchinui *vt* [At: FM (1844), 174[2]/31 / Pzi: *străchinui* / E: *stră-* + ***chinui***] (Îvr) A chinui peste măsură.

străchinuță *sf* [At: URICARIUL, XI, 249 / Pl: *~țe* / E: ***strachină*** + *-uță*] **1-2** (Șhp) Strachină (11) (mică) Si: (pop) *străchinea* (1-2), (înv) *străchiniță* (1-2), (pop) *străchioară* (1-2).

străchioară *sf* [At: POLIZU / P: *~chi-oa~* / Pl: *~re* / E: ***strachină*** + *-ioară*] **1-2** (Pop; șhp) Străchinuță (1-2).

străcorat, ~ă *a* vz ***strecurat***[2]

străcoș *sm* vz ***stacoj***

străcoșiu, ~ie *a* vz ***stacojiu***

stracura *v* vz ***strecura***

stracurare *sf* vz ***strecurare***

străcurat[1] *sn* vz ***strecurat***

străcurat[2], ***~ă*** *a* vz ***strecurat***[2]

străcură *sf* vz ***strecură***

străcușor *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 159 / Pl: *~i* / E: ***strac*** + *-ușor*] (Orn; îvr) Scrofiță (*Ixobrychus minutus*).

strădalnic, ~ă *smf, a* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 1[V]/17 / V: (înv) ***~radan~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: slv ***страдальнъ***] **1-2** (Asr) Sârguincios (2, 4).

strădanie *sf* [At: (a. 1661) GCR I, 182/34 / V: (înv) ***~rad~*** / Pl: *~ii* / E: slv ***страданик***] **1** (Înv) Suferință (1). **2** Încordare voluntară, îndelungată, a forțelor fizice, intelectuale, în vederea realizării unei acțiuni, a atingerii unui scop[2] etc. Si: *cazna*[1] (1), *chin* (1), *efort* (1), *forțare* (2), *munca, osteneală, sforțare, trudă, zbatere*, (rar) *stradanuiala, străduire* (1), (pop) *canoneală*, (înv) *căznire*[1] (1), *nevoială, sforță, stradare, străduință* (1), *strădănuire* (1), (reg) *morânceala, ștrapat, zoală*. **3** Muncă susținută, insistentă într-un domeniu de activitate, la învățătură etc. Si: *asiduitate* (2), *insistența, perseverența, râvnă, sforțare, sârguința, zel*, (pop) *osârdie*. **4** (Pex) Spor la muncă Si: *hărnicie* (2), *vrednicie, zel*, (pop) *sârg* (1), (înv) *diligență*[2] (1), *silință, străduința* Vz *încercare, străduință* (3).

strădare *sf* [At: ODOBESCU, S. I, 50 / Pl: *~dări* / E: ns cf *strădanie*] (Înv) Strădanie (2).

strădănui *vr* [At: ȘEZ. XVIII, 12 / V: (înv) ***~red~*** / Pzi: *~esc* / E: ***strădanie*** + *-ui*] (Îrg) A se strădui (2).

strădănuială *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ieli* / E: ***strădănui*** + *-eală*] (Rar) Strădanie (2).

strădănuință *sf* [At: DDRF / Pl: *~țe, ~ți* / E: ***strădănui*** + *-ință*] Strădanie (2).

strădănuire *sf* [At: BV III, 440 / Pl: *~ri* / E: ***strădănui***] (Înv) **1-2** Străduire (1-2).

strădănuit, ~ă *a* [At: CONACHI, P. 301 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***strădănui***] (Înv) Care este chinuit, zbuciumat.

strădil *sn* vz ***sfredel***

strădilitor *sn* vz ***sfredelitor***

strădomaș *sm* vz ***surdomaș***

strădomășiță *sf* [At: L. COSTIN / Pl: *~țe* / E: ***strădomaș*** + *-iță*] (Ban; Olt; mai ales în descântece) Larva femelă a morarului[1].

strădui [At: CORESI, TETR. 14 / V: (înv) ***~ridi*** / Pzi: *~esc* / E: slv ***страдати***] **1** *vi* (Înv) A se chinui (8). **2** *vr* A face eforturi deosebite (fizice, intelectuale etc.) pentru a realiza ceva Si: *a se canoni* (3), *a se căzni*[1] (9), *a se chinui* (10), *a se forța* (2), *a se frământa* (19), *a se munci, a se necăji, a se sili, a se trudi, a se zbate, a se zbuciuma, a-și da osteneala* (Vz *osteneală*), *a-și da silința* (Vz *silință*), (îvp) *a se osteni*, (pop) *a se sârgui*, (îvr) *a-și face silă* (Vz *silă*), *a se strădănui*, (înv) *a se învălui, a se năsli, a se osârdui, a se volnici*, (reg) *a se verpeli* Vz *căuta, frământa, încerca, lupta, opinti*.

străduiala *sf* [At: SCRIBAN, D. / P: *~du-ia~* / Pl: *~ieli* / E: ***strădui*** + *-eală*] (Rar) Strădanie (2).

străduință *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / P: *~du-in~* / Pl: *~țe*, (rar) *~ți* / E: ***strădui*** + *-ință*] **1** Încordare voluntară, îndelungată a forțelor fizice, intelectuale etc. în vederea realizării unei acțiuni, a atingerii unui scop[2] etc. Si: *cazna* (1), *chin* (1), *eort* (1), *forțare* (2), *munca, osteneală, sforțare, trudă, zbatere*, (rar) *străduială, străduire* (2), (pop) *canoneală*, (înv) *căznire*[1] (6), *nevoință, sforță, strădare, stradanuială, strădănuință, strădănuire*, (reg) *morânceală, strapat, foala*. **2** Muncă susținută, insistentă într-un domeniu de activitate, la învățătură etc. Si: *asiduitate, insistență, perseverența, râvnă, sforțare, sârguință, zel*, (pop) *osârdie*. **3** (Pex) Spor la muncă Si: *hărnicie* (2), *vrednicie, zel*, (pop) *sârg*, (îvr) *diligența*[2] (1), *silință, stradanie* (4) Vz *încercare, stăruință*.

străduire *sf* [At: ȘINCAI, HR. II, 267/10 / Pl: *~ri* / E: ***strădui***] (Asr) **1** Chinuire (**1**). **2** Depunere de eforturi deosebite (fizice, intelectuale etc.) pentru a realiza ceva Si: *strădanie* (**2**), *strădanuire* (**2**). **3** Străduință (**3**).

străduit, ~ă *smf* [At: ARGHEZI, VERS. 384 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***strădui***] (Rar) Persoană care se străduiește.

străduitor, ~oare *a* [At: GCR II, 156/10 / P: *~du-i~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***strădui*** + *-tor*] (Asr; d. oameni) **1-2** Sârguincios (**1-2**).

străduță *sf* [At: REBREANU, R. I, 203 / Pl: *~țe* / E: ***stradă*** + *-uță*] **1-2** (Șhp) Stradă (**1**) (mică) Si: (liv) *stradela* (**1-2**).

străfaloagă *sf* vz ***străvaloc***

străfia *v* vz ***străfiga***

străfida *v* vz ***străfiga***

străfig *sn* [At: ȘEZ. V, 92 / V: ***~ref~*** / Pl: *~uri* / E: pvb ***străfiga***] **1** (Mun; Olt) Strănut[1]. **2** (Mun) Astm (la cai).

străfiga[1] [At: GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 112 / V: ***~ia, ~ida, ~ina, ~ita, ~ăviga, ~refeda, ~refia, ~ref~, trăfiga*** / Pzi: *străfig, ~ighez* / E: ns cf *strănuta*] **1** *vi* (Pop; d. oameni și d. cai) A strănuta (**1**). **2** *vi* (Reg) A sughița. **3** *vi* (Reg; d. cai) A sforăi (**3**). **4** *vi* A necheza. **5** *vt* (Reg) A scuipa (ceea ce era gata să înghită).

străfiga[2] *vt* [At: MAT. FOLK. 627 / Pzi: *străfig* / E: *stră-* + [în]***fig***] (Reg) A străpunge (**2**).

străfigat[1] *sn* [At: STERESCU, N. I 053 / Pl: (rar) *~uri* / E: ***străfiga***[1]] (Olt) Strănut[1].

străfigat[2]***, ~ă*** *s, a* [At: PĂSCULESCU, L. P. 216 / Pl: *~ați, ~e* / E: ns cf *străfiga*[1]] **1-2** (Reg) (Cal) care are o pată albă pe una sau pe amândouă nările.

străfigă *sf* vz ***strafidă***

străfin, ~ă *a* [At: GALACTION, ap. IORDAN, L. R. A. 211 / Pl: *~i, ~e* / E: *stră-* + ***fin***] (Nob) Extrafin (**3**).

străfina *v* vz ***străfiga***[1]

străfiră *sf* vz ***stafidă***

străfita *v* vz ***străfiga***[1]

străfloca [At: DR. V, 294 / V: ***~foca, ~rof~, ~rofloci, ~rofo~, ștofloci, ștrofloci*** / Pzi: *străfloc* / E: *stră-* + ***floc***] **1-2** *vtr* A (se) zbârli. **3-4** *vtr* A (se) ciufuli (**1**). **5** *vt* (Mun; Olt; c. i. fulgi, lână etc.) A scărmăna (**1**). **6** *vt* (Mun; Olt; c. i. fulgi, lână etc.) A flocăi[1] (**1**). **7** *vr* (Trs; d. curcani; îf *strofoca*) A se înfoia. **8-9** *vtr* A (se) părui[1]. **10-11** *vtr* A (se) bate (**59-60**).

străflocat, ~ă [At: PLEȘOIANU, T. II, 98/18 / V: (reg) ***~rof~, ~roflocit, ~rofo~, ~rofoclat*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***străfloca***] **1** *a* (Îrg; d. păr) Ciufulit (**2**). **2** *a* (Mun; d. oameni; îf *stroflocit*) Cu părul ciufulit. **3** *sfa* (Olt) Femeie nepieptănată, cu părul ciufulit. **4** *sfa* (Olt; fig) Moartea (înfățișată ca o femeie cu părul ciufulit).

străflocos, ~oasă *a* [At: PĂSCULESCU, L. P. 231 / Pl: *~oși, ~oase* / E: *stră-* + ***flocos***] (Reg; d. blănuri) Mițos.

străfoca *v* vz ***străfloca***

străforma *vt* [At: BREZOIANU, A. 453/11 / Pzi: *~mez* / E: *stră-* + ***forma***] (Îrg) A transforma.

străformare *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~mări* / E: ***străforma***] (Reg) Transformare.

străformație *sf* [At: BREZOIANU, Î. 230/25 / Pl: *~ii* / E: *stră-* + ***formație***] (Înv) Transformare.

străfulgera [At: BARCIANU / Pzi: *străfulger* / E: *stră-* + ***fulgera***] **1** *vi* A fulgera tare. **2** *vi* (Pex; mai ales d. surse de lumină) A produce lumină puțin intensă (și intermitentă), ca o scânteie Si: *licări, a luci*. **3** *vi* A produce o lumină vie, strălucitoare Si: *a străluci* (**1**), *a scânteia* (**4**), *a sclipi* (**2**). **4** *vi* (D. ochi) A avea o strălucire specifică, vie, care trădează un sentiment puternic Si: *a scăpăra* (**15**), *a scânteia* (**5**). **5-6** *vti* (Fig; d. inspirație, gânduri, idei etc.) A(-i) apărea dintr-o dată, brusc, fulgerător Si: *a scăpăra*. **7-8** *vti* A lovi pe neașteptate (ca un trăsnet). **9-10** *vti* A izbi cu o lovitură rapidă și puternică. **11** *vt* (Fig; rar; d. sunete) A străbate cu iuțeală mare.

străfulgerare *sf* [At: VLAHUȚĂ, S. A. I, 488 / Pl: *~rări* / E: *stră-* + ***fulgera***] **1** Fulgerare (**1**). **2** Licărire. **3** Scăpărare (**7**). **4** Sunet cu intensitate mare și durată scurtă. **5** (Pex) Durată extrem de scurtă.

străfulgerător, ~oare [At: DDRF / Pl: *~i, ~oare* / E: ***străfulgera*** + *-ator*] **1-2** *smf, a* (Rar) (Obiect, ființă, entitate) care trimite fulgere. **3** *a* (Pex) Scânteietor (**2**).

străfulgi *vt* [At: PAMFILE, I. C. 19 / Pzi: *~lgesc* / E: ns cf *rasfugi*] (Reg; c. i. ugerul vacilor) A inflama.

străfund *sn* [At: BARONZI, L. 120 / V: (înv) ***~ref~*** / Pl: *~uri* / E: *stră-* + ***fund***] **1** Distanță, punct, loc etc. considerate de la suprafața unui lucru, de la un reper dat etc. până la o distanță (mare) spre interior. **2** Locul, partea (cea mai) din fund, din interior a unui spațiu, a unui obiect etc. Si: *adânc* (**3**), *adâncime* (**2**), *afund* (**2**), *fund* (**18**), *profunzime*.

străgată *sf* vz ***străgheată***

străgă *sf* vz ***strigă***

străgalie [At: VALIAN, V. / V: ***starg~, ~ragal~, ~reg~, șt~*** / Pl: *~ii* / E: ngr ***στραγαλία***] **1** *sf* Inel sau disc de oțel găurit care se montează la osia unui car pentru a împiedica frecarea roții de podul carului Si: (reg) *rândunica, țacalie*. **2** *av* (Reg; îe) **A-și face picioarele ~ și a o întinde** A se găti și a pleca repede. **3** *sf* Mic disc aflat în partea de sus a fusului de la masa olarului, care se învârtește și pe care se dă formă lutului. **4** *sf* (Trs) Disc din fontă (în formă de roată sau de cerc) care acoperă ochiurile plitei. **5** *sf* (Reg; mpl) Podoabă la hamuri. **6** *sf* (Spc) Zurgălău la hamuri. **7** *sf* (Mun) Măciulie.

străgâna *v* vz ***tărăgâna***

străgâneală *sf* vz ***tărăgâneală***

străgâni *v* vz ***tărăgâna***

străgânire *sf* vz ***tărăgânare***

străgheat, ~ă *a* [At: FRÂNCU – CANDREA, M. 106 / V: ***~reg~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***străgheța***] (Trs; d. lapte) Care este închegat (și nescurs).

străgheață *sf* vz ***străgheată***

străgheată *sf* [At: KLEIN, D. 232 / V: (îvr) ***sterege~, stereg~, sterig~, stirige~, stirig~, ~ragheată, ~ragheață, ~gată, ~ată, ~ăjată, ~râghe~, ~rede~, ~rege~, ~reg~, ~rige~*** / Pl: *~eți* / E: ns cf lat *strangulatum*] **1** (Pop) Lapte închegat din care se face cașul. **2** (Pan) Lapte acru (de pe care s-a luat smântâna) Si: *chișleag* (**1**), *sămachișă* (**1**) Vz *covăsit*. **3** (Reg) Laptele unei vaci în primele zile după fătare (când nu este bun de consumat) Si: *corastă*. **4** (Reg) Lapte care la fiert se brânzește. **5** (Reg) Lichid galben-verzui care se separă din lapte la prepararea brânzeturilor. **6** (Pgn) Spumă care se ridică deasupra zerului laptelui închegat. **7** (Pex) Smântână de la laptele de oaie. **8** (Reg) Pastă obținută din lapte închegat și ou sau din lapte dulce, foi de pătrunjel și săpun, încălzite pe foc, și care se întrebuințează la vindecarea bubelor. **9** Apă în care s-a pus o cantitate foarte mică de cheag, folosit în tratamentul durerilor de cap și al bubelor. **10** (Reg) Sânge închegat. **11** (Reg) Cheag de sânge. **12** (Reg) Piftie.

străghetar *sn* [At: PAȘCA, GL. 55 / Pl: *~e* / E: ***străgheată*** + *-ar*] (Reg) Instrument cu care se bate străgheața (**1**).

străgheța *vtr* [At: PĂCALĂ, M. R. 142 / V: (reg) ***~ți, ~ăieți, ~râg~, ~regeți*** / Pzi: *~țez* / E: ***străgheață***] **1-2** (Pop) A (se) transforma în gheață. **3-4** A (se) coagula (**1-2**).

străgheți *v* vz ***străgheța***

străgni *vr* [At: COD. VOR[2]. 82[r]/11 / Pzi: *~nesc* / E: slv ***стрѣщи сѧ, гѫ, сѧ***] A se păzi.

străgoism *sm* vz ***strigoism***

străhuidat, ~ă *a* [At: LEXIC REG. II, 63 / Pl: *~ați, ~e* / E: ns cf *străfigat*[2]] (Reg; d. ființe) **1** Speriat[2] (**1**). **2** Smintit[2] (**2**).

străhuna *v* vz ***strănuta***

străi *v* vz ***trăi***

străicuță *sf* [At: ALR I, I 127/80 / V: ***~rei~*** / Pl: *~țe* / E: ***straiță***] (Trs) Trăistuță.

străieț *sm* [At: CV 1950, nr 11-12, 39 / Pl: *~i* / E: ***strai*** + *-eț*] (Reg) Șubă veche și uzată.

străieți *v* vz ***străgheța***

străin, ~ă [At: PSALT HUR. 121[v]/5 / V: (îvp) ***~rein, ~riin, ~rin***, (îvr) ***~riăn***, (reg) ***~rien*** / Pl: *~i, ~e* / E: ml ***extraneus***] **1-2** *smf, a* (Persoană)

care face parte din populația altei țări decât aceea în care se află sau în care trăiește, sau care aparține ca origine, cetățenie etc. altei țări decât aceea în care locuiește. **3-4** *smf, a* (Persoană) care este originară din altă regiune sau localitate decât aceea în care se află, locuiește sau trăiește Si: *pribeag, venetic,* (îvr) *nemernic,* (înv) *stranic* (**1-2**), (reg) *strânsură* (**31**). **5** *a* (Îvr; îc) **~riin-iscoditor** Spion (**1**). **6-7** *smf, a* (Persoană) care nu face parte dintr-o instituție sau dintr-o întreprindere, considerată în raport cu aceasta. **8** *a* (D. țări, locuri etc.) Altul decât cel de baștină al cuiva. **9** *a* Care aparține sau este propriu altui popor sau altui teritoriu decât cel al vorbitorului. **10** *a* Care provine din altă țară, de la alt popor sau din alt teritoriu decât cel al vorbitorului. **11** *a* (Spc; d. limbă, dialect etc.) Care este alta decât limba, dialectul etc. matern sau limba oficială a țării în care se află sau în care trăiește Si: (înv) *stranic* (**4**). **12** *a* (D. cuvinte, expresii etc.) Care aparține sau provine din altă limbă decât cea maternă sau oficială. **13-14** *smf, a* (Persoană) care nu se află în relații apropiate de rudenie sau de prietenie cu cineva Si: (înv) *stranic* (**5-6**). **15-16** *smf, a* (Persoană) care nu aparține sau e considerată că nu aparține unei familii, unui grup închis. **17-18** *smf, a* (Pex) (Om) care are sentimentul că nu (mai) aparține unei familii, unui grup închis Si: *stingher* (**5**). **19** *sm* (Îla) **Prin** (sau **printre, în, între**) **~i** Departe de casă, între oameni necunoscuți, neprietenoși. **20** *a* (Înv; îe) **~ de minte** Nebun. **21-22** *smf, a* (Persoană) care s-a îndepărtat (sufletește) de cineva sau de ceva Si: *înstrăinat, dezrădăcinat* (**2**). **23-24** *smf, a* (Pex) (Persoană) care nu se bucură de simpatie, de dragoste, de prietenie sau care nu are simpatie, dragoste, prietenie pentru cineva sau ceva. **25** *a* Care nu are nici o legătură cu cineva sau cu ceva. **26** *a* Care nu ia parte la un anumit eveniment, fapt etc. **27** *a* Care este departe (prin convingeri, prin preocupări sau prin neștiință, ignoranță) de ceva. **28** *a* Care este în afară de preocupările sau de interesele cuiva. **29** *a* (Înv; pex) Care nu e conform cu preocupările religiei creștine. **30** *a* Care e necunoscut sau care nu e cunoscut încă. **31** *a* Care nu e familiar sau cu care nu e familiarizat cineva. **32** *a* Care e contra gusturilor, obișnuințelor cuiva Si: (rar) *străinatic*. **33** *a* Lipsit de decență, de cuviință Vz *păgân*. **34** *a* Care nu este proprietatea cuiva. **35** *a* Care aparține altuia. **36** *a* Care nu ține de un anumit lucru sau de o anumită persoană. **37** *a* Care aparține la altceva sau altcuiva. **38** *a* Care nu e propriu sau natural cuiva. **39** *a* Care este altfel decât ceea ce este obișnuit. **40** *a* (Asr; pex) Straniu (**1**). **41** *a* (D. corpuri, materii, substanțe etc.) Care nu e de aceeași natură cu corpul sau cu materia etc. cu care e amestecat. **42** *a* Care e introdus accidental într-un organism sau într-o materie și rămâne neasimilat de acesta.

străina *v* [At: CORESI, L. 417/16 / V: (îvp) ***~rei~***, (înv) ***~reini***, ***~riena***, ***~rii~***, ***~rina*** / Pzi: *~nez* / E: ***străin***] **1-2** *vtr* (Înv; fșa) A (se) înstrăina față de cineva sau ceva. **3** *vt* (Îvp) A înstrăina (cu forța) de casă. **4** *vr* (Îvp) A se înstrăina (de locul nașterii, de țară). **5** *vi* (Înv) A petrece un interval de timp într-un loc străin. **6** *vt* (Înv) A înstrăina (ceea ce aparține cuiva).

străinare [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~nări* / E: ***străina***] **1** Înstrăinare față de cineva sau ceva. **2** Înstrăinare (cu forța) de casă. **3** Înstrăinare (de locul nașterii, de țară). **4** Petrecere a unui interval de timp într-un loc străin. **5** Înstrăinare (a ceea ce aparține cuiva).

străinaș [At: ALR I, 381/870 / V: ***strinaș*** / Pl: *~i* / E: ***străin*** + *-aș*] **1-4** *sm, a* (Reg; șhp) (Om) (oarecum) străin Si: *străinel* (**1-4**). **5** *a* Străin (**7**).

străinatec, ~ă *aj* vz ***străinatic***

străinatic, ~ă *a* [At: COȘBUC, AV. 72 / V: ***~tec***, ***~rei~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***străin*** + *-atic*] Străin (**32**).

străinătate *sf* [AT: NECULCE, L. 126 / V: (îvp) ***~rei~***, ***~rii~***, ***~ri~***, (reg) ***~rinit~*** / Pl: *~tăți*, (pfm) *~ățuri* / E: ***străin*** + *-ătate*] **1** Orice țară situată dincolo de granițele patriei cuiva. **2** Altă țară decât cea de baștină. **3** Ceea ce se află dincolo de teritoriul patriei cuiva. **4** (Înv) Pribegie. **5** (Îvp; csc) Grup de persoane care aparține ca origine altei țări decât cea în care se află. **6** Mulțime de străini. **7** Mediu străin, nefamiliar în care se află cineva, departe de familie și de ai săi. **8** (Pex) Singurătate (**1**).

străinel, ~ea *smf, a* [At: DDRF / V: ***~rei~*** / Pl: *~ei, ~ele* / E: ***străin*** + *-el*] **1-4** (Șhp) Străinaș (**1-4**).

străinesc, ~ească *a* [At: PSALT. 298 / V: ***~rii~*** / Pl: *~ești* / E: ***străin*** + *-esc*] (Îvr) Care aparține străinilor (**1**).

străinește *av* [At: JIPESCU / V: ***~rei~*** / E: ***străin*** + *-ește*] (Reg) **1** Ca străinii (**1**). **2** În felul străinilor. **3** După model străin (**9**).

străinic, ~ă *a, smf* vz ***stranic***

străinici *v* vz ***stranici***

străinie *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ii* / E: ***străin*** + *-ie*] **1** (Rar) Calitate de străin (**2**). **2** (Înv; csc) Mulțime de oameni străini (**1**).

străinime *sf* [At: POLIZU / V: ***~rei~*** / Pl: ? / E: ***străin*** + *-ime*] (Reg) **1** (Csc) Mulțime de străini (**1**). **2** Străinătate (**7**).

străinior, ~oară *smf, a* [At: CADE / V: ***~ăior***, ***~reior***, ***~riior*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***străin*** + *-ior*] **1-4** (Pop; șhp) (Persoană) care este străină.

străinism *sn* [At: HELIADE / P: *stră-i~* / V: (înv) ***~rei~*** / S și: *străinizm* / Pl: *~e*, (înv) *~uri, ~i* sm / E: ***străin*** + *-ism*] (Asr) **1** Ceea ce aparține străinătății. **2** Ceea ce este specific străinilor. **3** (Pex) Cuvânt sau expresie împrumutată dintr-o limbă străină și neasimilată de limba proprie Vz *barbarism*.

străinișor, ~oară *a* [At: JAHRESBER. VII, 81 / V: ***~ri~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***străin*** + *-ișor*] **1-2** (Olt; șhp) Care este (oarecum) străin.

străinomanie *sf* [At: ASACHI, Î. 9/91 / S și: *străino-manie* / Pl: *~ii* / E: ***străin*** + ***manie***] (Rar) **1** Admirație față de străinătate. **2** Admirație față de tot ce aparține străinătății. **3** Manie pentru folosirea cuvintelor sau expresiilor străine.

străinuc, ~ă *a* [At: PAMFILE, A. R. 260 / Pl: *~uci, ~uce* / E: ***străin*** + *-uc*] **1-2** (Reg; șhp) Care este oarecum străin.

străior, ~oară *a* vz ***străinior***

străistuță *sf* vz ***traistuță***

străiște *sf* vz ***striște***

străiță *sf* [At: DDRF / Pl: *~țe* / E: ***strai*** + *-iță*] (Reg) **1-6** Hăinuță (**1-6**).

străițișoară *sf* vz ***traistișoară***

străițucă *sf* vz ***traistucă***

străiuț *sn* [At: F (1881), 110 / Pl: *~e* / E: ***strai*** + *-uț*] **1-6** (Înv) Hăinuță (**1-6**).

străjac *sn* [At: KLEIN, D. 196 / V: ***~jeac***, ***~râj~***, ***~rej~***, ***~rejeac***, ***~rejec***, ***~rij~***, ***~rizac***, ***~roj~***, ***~romoj~***, ***~ruj~***, ***ștraj~***, ***ștruj~*** / Pl: *~ace, ~uri* / E: ger ***Strohsack***] **1** (Reg) Saltea (cu paie) Si: (reg) *zălmăjac*. **2** (Reg) Dos de saltea. **3** (Reg) Țesătură țărănească.

străjan *sm* vz ***străjer***

străjar[1] *sm* vz ***stejar***

străjar[2] *sm* vz ***străjer***

străjată *sf* vz ***strâgheată***

străjărie *sf* vz ***străjerie***

străjeac *sm* vz ***străjac***

străjer, ~ă [At: MOXA / V: (îvp) ***~jar***, ***~rejar***, (reg) ***~jan*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***strajă*** + *-ar*] **1** *sm* Locuitor de la graniță (din Moldova) care era însărcinat cu paza frontierei țării în regiunile de munte Si: *plăieș, strajă* (**15**). **2** *sm* (Îvp; pgn) Paznic. **3** *sm* (Înv) Străjuitor (**1**). **4** *sm* (Îvr; îc) **~rejar-major-general** Șeful avangărzii. **5** *smf* Membru al străjeriei. **6** *sm* Construcție formată dintr-un grup de stâlpi de lemn, montată lângă piciorul unui pod de lemn, pentru a-l apăra de loviturile plutelor.

străjereasă *sf* [At: LM / Pl: *~ese* / E: ***străjer*** + *-easă*] **1** (Înv) Femeie care face de strajă Si: (îvr) *străjeriță* (**1**). **2** (Îvr) Soția străjerului Si: (îvr) *străjeriță* (**2**). **3** (Rar) Străjeră (**5**).

străjeresc, ~ească *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ești* / E: ***străjer*** + *-esc*] **1** Care aparține străjeriei (**3**). **2** Care este specific străjeriei (**3**). **3** De străjer.

străjeri *vi* [At: IORDAN, L. R. A. 239 / Pzi: *~resc* / E: ***străjer***] (Nob) A introduce străjeria (**3**) într-o școală.

străjerie *sf* [At: ȘINCAI, HR. II, 296/33 / V: (înv) ***~jăr~*** / Pl: *~ii* / E: ***străjer*** + *-ie*] **1** (Înv) Garnizoană a unei cetăți. **2** Pază. **3** Organizație de

elevi, cu caracter obligatoriu, creată în România, în timpul dictaturii lui Carol al II-lea. 4 (Rar) Calitatea de străjer.

străjeriță *sf* [At: LB / Pl: *~țe* / E: **străjer** + *-iță*] (Îvr) **1-3** Străjerească (**1-3**).

străji *vt* [At: LB / Pzi: *~jesc* / E: **strajă**] (Înv) A păzi.

străjiac, ~ă *smf* vz **strâjnic**[1]

străjnec *sm* vz **strâjnic**[1]

străjniac, ~ă *sm* vz **strâjnic**[1]

străjnic *sm* vz **strâjnic**[1]

străjnici *v* vz **străşnici**

străjnicie *sf* [At: DIONISIE, C. 167 / Pl: *~ii* / E: **strajnic** + *-ie*] (Îvr) Strajă (**1**).

străjoț *sn* [At: ARH. OLT. III, 387 / Pl: ? / E: ns cf *strajă*] (Reg) Vârf de deal.

străjui [At: PSALT. HUR. 60ᵛ/25 / V: (îvp) ***~rej~*** / Pzi: *~esc* / E: **strajă** + *-ui*] **1** *vt* (Îvp; fşa) A păzi. **2** *vt* (Pan) A pândi. **3** *vt* (Reg) A priveghea. **4** *vr* (Îvp) A se păzi. **5** *vt* (C. i. suprafețe, construcții etc.) A forma marginile, limitele Si: *a delimita* (**1**), *a limita, a margini, a țărmuri* Vz *contura, încadra*. **6** *vt* (Trs) A însăila.

străjuiete *ap* [At: TEAHA, C. D. 267 / E: nct] (Reg; d. haine) Care sunt plouate și au pierdut culoarea inițială, îngălbenindu-se.

străjuire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***~rej~*** / Pl: *~ri* / E: **străjui**] (Îvp) Pază.

străjuit, ~ă *a* [At: LB / V: ***~rej~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: **străjui**] (Înv) Păzit[2].

străjuitor, ~oare [At: PSALT. 274 / P: *~ju-i~* / V: ***~rej~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: **străjui** + *-tor*] **1** *smf* (Înv; rar la *f*) Paznic[2]. **2** *a* (Înv; asr) Care străjuiește pe cineva sau ceva.

strălăuzit, ~ă *a* [At: VÂRCOL, M. / P: *~lă-u~* / Pl: *~iți, ~e* / E: *stră-* + **lud**, influențat de *zălud*] (Olt) Prostit.

străli *vt* [At: LEXIC REG. II, 102 / Pzi: 3 *~lește* / E: scr **strjeliti**] **1** (Reg) A face să simtă o durere puternică. **2** (Pop) A înjunghia.

strălibat, ~ă *a, smf* vz **sturluibat**

strălimpede *a* [At: DL / Pl: *~ezi* / E: *stră-* + **limpede**] **1** (Rar) Deosebit de clar, de limpede. **2** De o limpezime desăvârșită. **3** (D. glas) Care răsună distinct, deslușit.

strălimpezire *sf* [At: V. ROM, ianuarie 1954, 159 / Pl: *~ri* / E: *stră-* + **limpezire**] **1** (Nob) Claritate (**1**). **2** Limpezime. **3** Puritate desăvârșită.

strălit, ~ă *a* [At: CIHAC, II, 363 / Pl: *~iți, ~e* / E: ns cf *strelici*] (Îvr; d. blocurile de sare gemă) Care a fost cântărit.

străluc *sm* [At: MARIAN, INS. 88 / V: (rar) ***~iu*** / Pl: *~uci* / E: pvb **străluci**] Insectă din ordinul coleopterelor, de culoare verde sau roșcată, cu un luciu metalic specific, cu aripile albastre-verzui, fin punctate, care trăiește mai ales pe trunchiuri de salcie sau pe răchită.

străluca *v* vz **străluci**

străluceală *sf* [At: VALIAN, V. / Pl: *~uceli* / E: **străluci** + *-eală*] (Înv) Strălucire (**4**).

străluci[1] *sm* vz **strelici**

străluci[2] *vi* [At: COD. VOR.[2] 56ʳ/8 / V: (înv) ***~re~***, (reg) ***stărl~, ~uca*** / Pzi: *~ucesc*, 3 (înv) și *~luce* / E: *stră-* + **luci**] **1** A produce o lumină vie, strălucitoare. **2** A răspândi o lumină puternică sau a reflecta puternic lumina primită Si: *a lumina, a luci* Vz *răza, zări*. **3** A produce o lumină puțin intensă (și intermitentă) ca o scânteie Si: *a licări, a luci, a scăpăra*[1] (**15**), *a scânteia* (**4**), *a sclipi* (**1**), *a sticli*, (rar) *a strălumina* (**2**), (reg) *a sclipui*[1]. **4** (Pan) A da impresia de strălucire prin curățenie, prin albeață. **5** (D. ochi, privire) A avea o strălucire specifică, vie, care trădează un sentiment puternic Si: *a licări, a luci, a scăpăra*[1] (**20**), *a scânteia* (**5**), *a sclipi* (**3**), *a sticli*. **6** (Îvp) A fulgera (**1**). **7** (Fig; d. oameni, popoare etc.) A se face remarcat, cunoscut, a se distinge în mod deosebit (prin calități sau prin fapte excepționale) Si: (liv) *a eclata* (**2**), (îvr) *a strălumina* (**5**). **8** (Înv) A dăinui (datorită faimei, bogăției, renumelui etc.).

strălucind, ~ă *a* [At: ALECSANDRI, P. II, 231 / Pl: *~nzi, ~e* / E: **străluci**[2]] (Înv) **1** Strălucitor (**1**). **2** Strălucitor (**8**). **3** Strălucit (**6**).

strălucios, ~oasă *a* [At: MAN. GÖTT. / Pl: *~oși, ~oase* / E: **străluci**[2] + *-os*] **1** (Îvp) Strălucitor (**1**). **2** (Pop) Strălucitor (**8**). **3** (Îvr) Strălucit (**6**).

strălucire *sf* [At: ST. LEX. 149ᵛ/1 / V: (îvr) ***~rel~*** / Pl: *~ri* / E: **străluci**[2]] **1** Producere a unei lumini vii, strălucitoare. **2** Lumină vie și strălucitoare Si: (îvr) *strălucoare*. **3** Răspândire a unei lumini puternice. **4** Lumină puțin intensă (și intermitentă ca o scânteie) Si: *licăr, licărire, lucire*, (liv) *scintilație, scăpărare* (**10**), *scânteie* (**2**), *scânteiere* (**5**), *sticlire, sclipire* (**3**), (rar) *scăpărat, străluciu*[2] (**1**), *străluminare* (**1**), (înv) *lucoare, scăpărătură, străluceală, strălucitură*. **5** Producere a unei lumini puțin intense (și intermitente) ca o scânteie. **6** Reflectare a luminii primite Si: *luminare, lucire* Vz *răza, zari*. **7** (Pan) Impresie de curățenie, de albeață. **8** Expresie specifică, luminoasă, vie, a ochilor, a privirii, care trădează un sentiment puternic, o senzație intensă Si: *licărire, lucire, scăpărare* (**10**), *scânteiere* (**5**), *sclipire* (**3**), *sbicire*. **9** (Îvp) Fulgerare (**1**). **10** (Fiz) Mărime fotometrică a senzației de luminozitate produsă de sursele de lumină relativ intense Si: *luminanță*. **11** (Ast; îs) *~a stelelor* Mărime stelară. **12** (Fig) Ansamblu de însușiri care trezesc admirație, care impresionează în mod profund prin aspectul atrăgător, armonios Si: *frumusețe, mândrețe, splendoare*, (înv) *mândrie*. **13** Ansamblu de însușiri care trezesc admirație, care impresionează în mod profund prin eleganță deosebită, prin manifestări fastuoase, excesiv de luxoase, prin abundență etc. Si: *bogăție* (**2**), *fast* (**1**), *lux, măreție, pompă*[2], *semeție, somptuozitate, splendoare*, (înv) *ighemonicon, pohfală, saltanat*. **14** Ansamblu de însușiri care trezesc admirație, care impresionează în mod profund prin merite excepționale, prin fapte sau atribute lăudabile, printr-o stare deosebită etc. Si: *glorie* (**2**), *grandoare* (**1**), *măreție, mărire, splendoare*, (înv) *mărime, străluminare* (**2**). **15** (Pex) Renume. **16** (Înv; art.; urmat de un *aps*) Termen de reverență pentru o persoană de rang înalt.

strălucit, ~ă [At: GCR II, 89/1 / V: (rar) ***~rel~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: **străluci**[2]] **1** *a* (Înv; asr) Strălucitor (**1**). **2** *a* (Rar; d. vreme, zile etc.) Strălucitor (**2**). **3** *a* (Înv; d. culori) Strălucitor (**4**). **4** *a* (D. ochi, privire) Strălucitor (**6**). **5** *a* (Fig) Care arată, denotă eleganță deosebită, lux excesiv, abundență etc. **6** *a* Care trezește admirație, care impresionează în mod profund prin eleganță deosebită, prin manifestări fastuoase, excesiv de luxoase, prin abundență etc. Si: *bogat* (**10**), *fastuos, grandios, luxos, pompos, somptuos, splendid, strălucitor* (**8**), (liv) *magnific*, (rar) *sclipitor* (**4**), (înv) *strălucind* (**3**), *strălucios* (**3**). **7** *a* (Fig; d. oameni) Care se face remarcat, care se distinge în mod deosebit prin calități sau fapte excepționale Si: *celebru, ilustru, mare*[1], *renumit, reputat, vestit*. **8** *a* (Pex) Dotat cu o inteligență vie, cu un talent deosebit și de obicei spontan ce impresionează puternic. **9** *a* (D. manifestări, însușiri ale oamenilor) Care arată o asemenea inteligență sau un asemenea talent Si: *sclipitor, scânteietor, sclipitor, strălucitor* (**10**). **10** *a* Care iese din comun prin calitate sau prin valoare. **11-12** *a, av* (Care este) cu totul excepțional Si: (rar) *străluciu*[2] (**3**), (înv) *strălucind* (**2**), *strălucios* (**2**), *străluminat* (**2**). **13** *a* (Pex) Care s-a acoperit de glorie Si: *eroic* (**6**), *glorios* (**4**), *vitejesc*, (pop) *voinicesc*. **14** *sf* (Bot; reg) Ipcărige (*Gypsophila paniculata*).

strălucitor, ~oare *a* [At: MINEIUL (1776), 62ᵛ²/15 / V: (înv) ***~rel~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: **străluci**[2] + *-tor*] **1** Care produce o lumină vie sau care este puternic luminat Si: *lucitor, scânteietor* (**2**), *sclipitor* (**1**), (rar) *sclipind, sticlitor, strălucit* (**1**), (pfm) *sclipicios*, (îrg) *sticlit, strălucios* (**1**), *vederos*, (înv) *scânteios, scânteind, sclipit*[2], *strălucind* (**1**), *străluminat* (**1**), *străluminos* (**1**), (reg) *sclipos, stelos* Vz *intens, mare*[1], *puternic, viu*. **2** (D. vreme, zile etc.) Cu soare. **3** (D. vreme, zile) Cu luminozitate accentuată Si: *însorit, luminos, radios, strălucit* (**2**). **4** (D. culori) Care pare că degajează o anumită luminozitate. **5** Care impresionează puternic și plăcut ochiul Si: *intens, viu*, (înv) *strălucit* (**11**) Vz *aprins*. **6** (D. ochi, privire) Care are o strălucire specifică, vie, ce trădează un sentiment puternic, o stare de spirit intensă Si: *scăpărător* (**9**), *scânteietor* (**3**), *sclipitor* (**5**), (rar) *strălucit* (**9**), *străluciu*[2] (**2**), (înv) *scânteios, sclipit*[2]. **7** (Fig) Care arată eleganță deosebită, lux excesiv, abundență etc. **8** Care impresionează în mod profund prin eleganță deosebită, prin manifestări fastuoase, excesiv de luxoase, prin abundență etc. Si: *bogat* (**10**), *fastuos*,

grandios, luxos, pompos, somptuos, splendid, strălucit (6). (Iiv) *magnific*, (rar) *sclipitor* (4), (înv) *strălucind* (2), *strălucios* (2). 9 (Fig; d. oameni) Care se distinge în mod deosebit prin calități sau prin fapte excepționale Si: *celebru, ilustru, mare*[1], *renumit, reputat, vestit*. 10 (Pex) Dotat cu o inteligență vie, cu un talent deosebit și de obicei, spontan (ce impresionează puternic). 11 (D. manifestări, însușiri ale oamenilor) Care denotă o asemenea inteligență sau un asemenea talent Si: *scăpărător* (11), *scânteietor* (5), *sclipitor* (7), *strălucit* (9). 12 (Înv; d. abstracte) Important. 13 (Înv; d. abstracte) Deosebit[2] (5).

strălucitură *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ri* / E: ***străluci***[2] + *-tură*] (Îvr) Strălucire (4).

străluciu[1] *sm* vz ***străluc***

străluciu[2], ***~ie*** [At: MURNU, O. 44 / Pl: (1) *~ri*, (2) *~ii* și (f) *~e* / E: drr ***străluci***] 1 *sn* Strălucire (1). 2 *a* (D ochi) Strălucitor (6). 3 *a* Strălucit (11).

strălucoare *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 51[v]/33 / Pl: *~ori* / E: *stră-* + ***lucoare***] (Îrg) Strălucire (2).

strălucos, ~oasă *a* [At: PSALT. 31 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ns cf *strălucoare*] 1 (Îvr) Strălucitor (1). 2 (Ent; reg; îc) **Goangă-~oasă** Licurici (*Lampyris noctiluca*).

strălumesc, ~ească *a* [At: VOICULESCU, POEZII 14 / Pl: *~ești* / E: *stră-* + ***lumesc***] (Nob) 1 Care nu aparține acestei lumi. 2 De dincolo de această lume.

strălumina [At: DOSOFTEI, PS. 53/8 / Pzi: *~nez* / E: *stră-* + ***lumina***] 1-2 *vti* (Asr; adesea fig) A străluci[2] (1). 3-4 *vti* (Pex) A străbate luminând. 5 *vi* (Îvr) A străluci[2] (7).

străluminare *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 102[r]/3 / Pl: *~nări* / E: ***strălumina***] 1 (Rar) Strălucire (4). 2 (Înv) Strălucire (14).

străluminat, ~ă *a* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 80[v]/18 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***strălumina***] 1 Strălucitor (1). 2 (Fig) Strălucit (11).

strălumină *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 144[v]/34 / Pl: *~ni* / E: *stră-* + ***lumină***] (Înv; asr) Lumină ireală.

străluminător *sm* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 21[v]/26 / Pl: *~i* / E: *stră-* + ***luminător***] (Îvr) Propovăduitor.

străluminos, ~oasă *a* [At: CANTEMIR, I. I. I, 169 / Pl: *~oși, ~oase* / E: *stră-* + ***luminos***] 1 (Înv) Strălucitor (1). 2 (Pex) Transparent.

strălung *av* [At: C. PETRESCU, A. R. 18 / E: *stră-* + ***lung***] (Nob) Foarte lung (ca durată).

strălunt *sm* [At: PĂCALĂ, M. 31 / Pl: *~i* / E: ns cf *lăstun*] (Orn; reg) Lăstun (*Delichon urbica*).

strămâ *vt* [At: ALR I, 1297/880 / Pzi: *~mez* / E: ***stramă***] (Reg) A destrăma (1).

strămamă *sf* [At: MARIAN, NU. 63 / Pl: *~me* / E: *stră-* + ***mamă***] (Reg) Străbunică (1).

strămater *sf* [At: HELIADE, O. I, 393 / Pl: (nob) *~e* / E: ns cf lat *mater*] (Îvr) Străbunică (1).

strămătos, ~oasă *a* [At: VAIDA / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***stramă*** + *-ătos*] 1 (Trs) Care are strame. 2 Zdrențuros.

strămăturat, ~ă *a* [At: BÎRLEA, L. P. M. I, 278 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***strămătură***] (Mar) Care este brodat (sau țesut) cu strămătură (1).

strămătură *sf* [At: CORESI, în TEXTE-ROM. (XVI), 222 / V: (înv) ***~rem~*** / Pl: *~ri* / E: ***stramă*** + *-ătură*] 1 (Îvp) Lână toarsă și vopsită în diferite culori sau fire de bumbac, de ață folosite la țesut (covoare), la cusut, la brodat etc. 2 (Înv) Loc unde se lucrează cu strămătură. 3 (Reg) Destrămătură (1).

strămătușă *sf* [At: LB / Pl: *~și* / E: *stră-* + ***mătușă***] 1 (Rar) Sora strămoșului sau sora strămoașei Vz *strămoș*. 2 Sora bunicului sau a bunicii.

strămb, ~ă *a, s* vz ***strâmb***

strămbătate *sf* vz ***strâmbătate***

strămbătățire *sf* vz ***strâmbătățire***

strămeoară *sf* vz ***strămior***

străminare *sf* vz ***strămurare***

strămină *sf* vz ***stârmină***

strămior, ~oară [At: PĂCALĂ, M. R. 154 / P: *~mi-or~* / V: (reg) ***~meoară, ~mlioară, ~nilioară***, *sf* ***~ănior, ~remeor, ~rem~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: *stră-* + ***mior***] 1 *smf* (Pop) Oaie sau berbec de doi ani, care merge pe al treilea an de viață. 2 *sf* (Pop) Oaia care a fătat prima (sau a doua) oară, care are un singur miel.

strămânzăți *vi* [At: MAT. DIALECT. I, 236 / Pzi: 3 *~țește* / E: *stră-* + ***mânzăți***] (Olt; d. vaci) A rămâne stearpă pentru o perioadă de timp.

strămlioară *sf* vz ***strămioară***

strămnină *sf* vz ***stârmină***

strămoină *sf* [At: ALR SN h 7/362 / Pl: *~ne* / E: *stră-* + ***moină***[1]] (Reg) Pârloagă.

strămoș, ~oașă *smf* [At: CORESI, EV. 173 / V: (rar) ***~rem~*** / Pl: *~i, ~oașe* / E: *stră-* + ***moș***] 1 Persoană care a trăit cu câteva generații înaintea cuiva și care aparține aceluiași neam. 2 (Mpl) Generații anterioare, înaintași (care au viețuit într-o epocă îndepărtată) Si: *predecesori* Vz *predecesor* (2), *străbun*, (îvr) *moș*, (înv) *protopărinte*, (înv; asr) *străbunic*. 3 Tatăl sau mama bunicului sau a bunicii, considerați în raport cu strănepoții Si: *străbun* (1), *străbunic* (1), *răzbunic*, (rar) *răzbun*[1].

strămoșan *sm* [At: N. COSTIN, L. 173 / Pl: *~i* / E: *stră-* + ***moșan***] (Îvr) Descendent (2).

strămoșesc, ~ească *a* [At: NECULCE, L. 296 / V: (rar) ***~rem~*** / Pl: *~ești* / E: ***strămoș*** + *-esc*] 1 Care aparține strămoșilor (2). 2 Privitor la strămoși. 3 Specific strămoșilor. 4 Moștenit de la strămoși Si: *părintesc*, *străbun* (8), *străvechi* (7), (rar) *străbunic* (6), (asr) *străbunesc* (4), (înv) *tătânesc*. 5 (Îvr) Ereditar (1).

strămoșește *av* [At: POLIZU / E: ***strămoș*** + *-ește*] 1 Ca strămoșii (2). 2 După obiceiul strămoșilor.

strămoși *vt* [At: GLOSAR REG. / Pzi: *~șesc* / E: ***strămoș***] A moșteni de la generațiile anterioare.

strămoșie *sf* [At: CORESI, EV. 51 / V: ***~rem~*** / Pl: *~ii* / E: ***strămoș*** + *-ie*] 1 (Îvr; asr) Calitatea de strămoș (1). 2 (Pex) Moștenire de la strămoși (2).

strămoșire *sf* [At: GL. OLT. / Pl: *~ri* / E: ***strămoș***] (Reg) Moștenire.

strămoștean *sm* [At: ȘINCAI, HR. 274/16 / Pl: *~eni* / E: *stra-* + ***moștean***] (Îvr) Moștenitor.

strămpt, ~ă *a* vz ***strâmt***

strămptorire *sf* vz ***strâmtorare***

strămt, ~ă *a* vz ***strâmt***

strămta *v* vz ***strâmta***

strămtoare *sf* vz ***strâmtoare***

strămtora *v* vz ***strâmtora***

strămtoreală *sf* vz ***strâmtoreală***

strămtori *v* vz ***strâmtora***

strămtorire *sf* vz ***strâmtoare***

strămtorit, ~ă *a* vz ***strâmtorat***

strămtura *v* vz ***strâmtora***

strămțar *sm* vz ***zdrențar***

strămțos, ~oasă *a* vz ***zdrențos***

strămunte *sm* [At: L. COSTIN, M. B. 56 / Pl: *~nți* / E: *stră-* + ***munte***] (Ban; exprimă ideea de multiplicare) Munte (înalt și îndepărtat).

strămur *sm* [At: LB / Pl: *~i* / E: drr ***strămura***] (Îdt) 1 Strămurare (1). 2 (Înv) Imbold.

strămura *vt* [At: DDRF / Pzi: *strămur* / E: drr ***strămurare***] (Îvr) 1 A înțepa (cu strămurarea). 2 (Fig) A ațâța (4).

strămurar *sn* vz ***strămurare***

strămurare *sf* [At: N. TEST. (1684), 169[v]/14 / V: (înv) ***~mina~***, ***strămurar, ~uta~, ~remăna~, ~remănoa~, ~remina~, ~remurar, ~rem~, ~rumăna~, ~rumuna~*** / Pl: *~rări* / E: ml ****stimularia*** (cf *stimulus*, *stimulare*)] 1 Băț lung și ascuțit (cu un ac în vârf) sau prăjină cu vârf de fier, cu care se îndeamnă vitele la mers Si: (pop) *strămurariță*, (înv) *strămur* (1), *strămurea*, (reg) *bold*[1] (13), *țepușă*. 2 (Reg; pex) Nuia. 3 (Coadă de) bici. 4 (Prc) Ac mare sau ghimpe. 5 (Pop) Mlădiță. 6 (Înv; fig) Imbold. 7 (Pex) Ațâțare (4). 8 (Înv) Cârmă (4).

strămurariță *sf* [At: DDRF / V: **~remurali~, ~rem~,** / Pl: *~țe* / E: **strămurare** + *-iță*] (Pop) Strămurare **(1)**.

strămuraș *sn* [At: CARDAȘ, C. P. 66 / Pl: *~e* / E: **strămur** + *-aș*] (Mol) Mlădiță.

strămurea *sf* [At: I. GOLESCU, în PR. DRAM. 69 / Pl: *~ele* / E: **strămur** + *-ea*] (Înv) Strămurare **(1)**.

strămuta[1] [At: BUL. COM. IST. IV, 60 / V: (îvr) **~rem~** / Pzi: *strămut*, (reg) *~tesc* / E: ml ***extramutare** (= *transmutare*)] **1** *vt* (Predomină ideea deplasării) A scoate din locul în care se găsește și a așeza în alt loc Si: *a deplasa* **(1)**, *a muta*, (înv) *a străpune* **(1)**, *a străpurta* **(1)** Vz *disloca*. **2-3** *vtr* (Fam; îe) **A i (se) ~ (cuiva) fălcile** (sau **falca** ori **căpriorii**) A lovi sau a fi lovit puternic peste obraz (scoțându-i ori ieșindu-i maxilarul din articulație). **4** *vr* (Îe) **A-și ~ fălcile** A căsca mult, tare, mereu. **5** *vt* (Rar; c. i. salariați) A transfera. **6** *vt* (Reg; cu complementul „vinul") A pritoci. **7** *vt* (Fig; cu determinări de felul „din viață", „din lumea asta" etc.) A omorî. **8** *vr* A muri[1]. **9** *vr* (De obicei cu determinări locale introduse prin *pp* „în", „la") A se așeza (cu locuința) în alt loc. **10** *vr* A-și schimba domiciliul sau sediul Si: *a se muta*. **11** *vt* (Jur) A dispune o strămutare[1] **(6)**. **12** *vt* (Înv) A schimba **(23)**. **13** *vr* (Înv; îe) **A se ~ la minte** A înnebuni. **14-15** *vtrp* (Îvr) A (se) schimba **(30)**.

strămuta[2] *v* vz **strănuta**

strămutabil, ~ă *a* [At: BARCIANU / Pl: *~i, ~e* / E: **strămuta**[1] + *-bil*] (Rar) Care poate fi strămutat **(1)**.

strămutare[1] *sf* [At: NECULCE, L. 317 / V: (îvr) **~rem~** / Pl: *~tări* / E: **strămuta**[1]] **1** Scoatere din locul în care se găsește și așezare în alt loc Si: *deplasare* **(1)**, *mutare*, (reg) *străpunere* **(1)**. **2** (Rar) Transfer. **3** (Înv) Transmitere. **4** (Îvr; uneori urmat de determinări de felul „la ceruri") Moarte. **5** (Îvr; asr) Mutare. **6** (Jur) Măsură prin care un proces este trimis spre judecată de la o instanță competentă la alta de același grad sau de la un organ de urmărire penală la altul prin hotărârea organului superior. **7** (Îvp) Schimbare **(6)**. **8** (Înv; asr) Schimbare **(10)**. **9** (Mat; îvr) Transformare. **10** (Îvr) Nebunie.

strămutare[2] *sf* vz **strămurare**

strămutat, ~ă *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ați, ~e* / E: **strămuta**] **1** (Îdt) Deplasat[2] **(1)**. **2** (Înv) Stabilit în altă parte (cu locuința, cu sediul). **3** (Înv) Schimbat[2].

strămutăcios, ~oasă *a* [At: LM / Pl: *~oși, ~oase* / E: **strămuta**[1] + *-(ă)cios*] **1** Care se strămută **(1)**. **2** Care poate fi strămutat.

strămutător, ~oare *a* [At: PISCUPESCU, O. 141/4 / Pl: *~ri, ~oare* / E: **strămuta**[1] + *-ător*] (Înv) **1** Schimbător **(3)**. **2** (Îs) *Verb* (sau *grai*) ~ Verb tranzitiv.

strămutătură *sf* [At: CANTEMIR, HR. 169 / V: **~rem~** / Pl: *~ri* / E: **strămuta**[1] + *-ură*] **1** (Înv) Schimbare **(6)**. **2** Schimbare **(10)**. **3** (Îvr) Distrugere **(1)**.

strănaș *sm* [At: ALR II/I h 179/64 / Pl: *~i* / E: **strană** + *-aș*] **1-2** (Reg) Cântăreț (de biserică). **3** (Trs) Secerător (în parte[1]).

strănăpot, ~oată *smf* vz **strănepot**

strănb, ~ă *a* vz **strâmb**

străncăni *v* vz **zdrăngăni**

străncănit *sn* vz **zdrăngănit**

străncenat, ~ă *a* vz **zdruncinat**[2]

străncina *v* vz **zdruncina**

strănciuna *v* vz **zdruncina**

străneam *sn* [At: BÎRLEA, A. P. I, 536 / Pl: *~uri* / E: *stră-* + **neam**] (Reg; îe) **Neam de ~ul meu** (ori **tău, lui** etc.) Neam de neamul meu (sau tău, lui etc.) Vz *neam*.

strănepot, ~oată *smf* [At: (a. 1644) IORGA, S. D. V, 537 / V: (înv) **~năp~, ~ren~, ~rinip~** / Pl: *~oți, ~oate* / E: *stră-* + **nepot**] **1** Persoană considerată în raport cu străbunicii. **2** Copil al nepotului sau al nepoatei de fiu sau de fiică considerat în raport cu bunicii. **3** Copil al nepotului de frate sau de soră considerat în raport cu unchii și mătușile sale Si: (rar) *răznepot*. **4** (Fam; mai ales la vocativ) Cuvânt cu care o persoană mai în vârstă se adresează alteia mai tinere sau unui copil. **5** (De obicei la masculin plural) Continuator al unei familii (considerat în raport cu cei din generațiile anterioare lui) Si: *descendent* **(2)**, *urmaș*.

strănici *vi* [At: VARLAAM, C. 332 / V: **~răin~** / Pzi: *~icesc* / E: **stranic**] (Înv) **1** A călători **(1)**. **2** A pribegi.

străniliоară *sf* vz **strămior**

strănior, ~oară *smf* vz **strămior**

strănște *sf* vz **striște**

străntoare *sf* vz **strâmtoare**

străntuneca *vri* [At: DOSOFTEI, MOL. 67 / Pzi: 3 *străntunecă* / E: *stră-* + **întuneca**] **1-2** (Îvr) A se întuneca foarte tare.

strănțar *sm* vz **zdrențar**

strănut[1] *sn* [At: LB / V: (înv) **~răpn~,** (reg) **stărn~, ~ren~** / Pl: *~uri* / E: drr **strănuta**] Eliminare cu zgomot, pe nas și pe gură, a aerului din plămâni, printr-un act reflex brusc și violent al mușchilor expiratori Si: *strănutat* **(1)**, (înv) *strănutare* **(1)**, *strănutătură*, (reg) *străfig*, *străfigat*[1].

strănut[2], *~ă* *smf, a* [At: HEM 90 / V: (reg) **~ren~, stărn~** / Pl: ? / E: ml ***sternutus**] (Îvp) **1-2** (Cal) cu o pată albă pe nas sau pe bot.

strănuta *vi* [At: NECULCE, L. 113 / V: (îvp) **stărn~,** (înv) **stern~, ~ren~** (reg) **sdr~, stărmu~, ~ăhuna, ~ămu~, ~ăsia, ~ăsuna, zdr~, zdrehuna** / Pzi: *strănut* / E: **sternutare**] **1** (D. oameni și unele animale) A elimina cu zgomot, pe nas și pe gură, aerul din plămâni, printr-un act reflex brusc și violent al mușchilor expiratori Si: (pop) *a străfiga*[1] **(1)**, (reg) *a prâsni*[2], *a zdrăvăna*. **2** (Îvr) A vărsa pe gură. **3** (Reg; d. cai) A forăi **(1)**.

strănutare *sf* [At: BIBLIA (1688), 381[1]/47 / V: **~ren~,** (înv) **stărn~, stern~** / Pl: *~tări* / E: **strănuta**] **1** (Înv; asr) Strănut[1]. **2** (Înv) Forăit (al cailor). **3** Vărsătură (pe gură).

strănutat *sn* [At: ANON. CAR / V: (îvr) **stărn~** / Pl: *~uri* / E: **strănuta**] **1** Strănut[1]. **2** (Rar) Forăit (la cai).

strănutător, ~oare [At: GRECESCU, FL. 308 / V: (înv) **stărn~** / Pl: *~i, ~oare* / E: **strănuta** + *-ător*] **1** *a* (Înv) Care strănută **(1)**. **2** *a* Care produce strănutatul[1] **(1)**. **3** *sf* Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina dreaptă, rigidă, cu frunzele lanceolate, cu florile albe-gălbui dispuse în capitule, cu fructele achene Si: (reg) *cănăcei* **(3)**, *ciucurei* **(5)**, *bănuți-albi*, *rotoțele-albe*, *scânteiuțe-albe* (*Achillea cartilaginea*). **4** *sf* (Reg) Rotoțele-albe (*Achillea ptarmica*). **5** *sf* Coada-șoricelului (*Achillea millefolium*).

strănutătură *sf* [At: LB / V: **stărn~** / Pl: *~ri* / E: **strănuta** + *-ătură*] (Înv) Strănut[1].

străpas *sn* [At: HELIADE / Pl: *~uri* / E: drr **străpasa** cf it *trapasso*] (Îvr) Trecere.

străpasa *vt* [At: HELIADE, O. I, 113 / Pzi: *străpas* / E: ns cf it *trapassare*] (Îvr; d. sunete) A străbate **(5)**.

străpăci *vt* [At: LEXIC REG. 108 / Pzi: *~ăcesc* / E: ns cf *ștrăpățui*] (Buc) „A pierde fără rost".

străpățui *v* vz **ștrăpățui**

străpezi *v* vz **strepezi**

străpezire *sf* vz **strepezire**

străpezitor, ~oare *a* vz **strepezitor**

străplanta *vt* [At: BREZOIANU, A. 232/21 / V: **~lăn~, ~lân~** / Pzi: *~tez* / E: *stră-* + **planta**] (Înv) A transplanta.

străplănta *v* vz **străplanta**

străplânta *v* vz **străplanta**

străpnut *sn* vz **strănut**[1]

străport *sn* vz **transport**

străpost *sn* vz **transport**

străpșor *sm* vz **stropșor**

străpune *vt* [At: BREZOIANU, A. 190/23 / Pzi: *străpun* / E: *stră-* + **pune**] (Înv) **1** A strămuta[1] **(1)**. **2** (Pex) A transforma.

străpunere *sf* [At: MARIAN, Î. 315 / Pl: *~ri* / E: **străpune**] **1** (Reg) Strămutare[1] **(1)**. **2** (Reg; pex) Transformare.

străpungător, ~oare *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (reg) **~nză~** / Pl: *~i, ~oare* / E: **străpunge** + *-ător*] **1** Care străpunge Si: *pătrunzător*, *răzbătător*, *sfredelitor*, *străbătător* **(1)**, (liv) *penetrant*, (reg) *străpungoi*,

(îvr) *pătrunzăcios*, (nob) *străpungent*. **2** (Fam; d. ochi, privire) Care caută să pătrundă, să surprindă, să înțeleagă Si: *cercetător* (2), *iscoditor*, *pătrunzător*, *scormonitor*, *scotocitor*, *scrutător*, *sfredelitor*. **3** (Fig; d. senzații, sentimente) Care se manifestă cu intensitate Si: *ascuțit²* (13), *intens*, *pătrunzător*, *puternic*, *sfredelitor*, *violent*, *viu*. **4** Care emoționează Si: *mișcător*, *pătrunzător*.

străpunge [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (înv) ***~rep~*** / Pzi: *străpung*, (reg) *~ngesc* / E: *stră-* + ***punge***] **1** *vt* A intra în profunzime cu un obiect ascuțit, cu o armă etc. (până în partea opusă) Si: *a pătrunde*, *a răzbate*, *a răzbi*, *a trece*, (liv) *a penetra*. **2** *vt* A face o gaură răzbătând în partea cealaltă (cu ajutorul unui instrument cu vârf ascuțit) Si: *a găuri* (1), *a perfora*, *a scobi¹*, *a sfredeli*, (îvr) *a petrece*, *a potricăli*, (reg) *a borteli*, *a borti*, *a butori* (1), *a găuni* (1), *a răzbici²*, *a sclidiri*, *a sfredeluși*, *a străfiga²*, *a străbate* (3). **3** *vi* (D. sunete, zgomote etc.) A se propaga prin spațiu (până la un anumit punct) Si: *a pătrunde*, *a răzbate*, *a răzbi*, *a străbate* (5), *a străpasa*. **4** *vi* A se face auzit, a ajunge până la ... Si: *a pătrunde*, *a răzbate*, *a răzbi*, *a străbate* (5), (îvr) *a străpasa*. **5** *vt* (Fig) A privi cu atenție (încercând să vadă clar) în ciuda dificultăților Si: *a pătrunde*, *a măsura*, *a observa*, *a scormoni*, *a scruta*, *a sfredeli*, *a străbate* (6). **6** *vt* (Fig) A examina cu insistență Si: *a pătrunde*, *a măsura*, *a observa*, *a scormoni*, *a scruta*, *a sfredeli*, *a străbate* (6). **7** *vi* (Reg; d. șerpi) A mușca. **8** *vt* A pune stăpânire pe cineva sau pe ceva Si: *a copleși* (12), *a cuprinde* (20), *a domina* (1), *a pătrunde*, *a străbate* (14), (liv) *a penetra*. **9** *vi* A izbuti să ajungă, să intre undeva (cu greu) Si: *a pătrunde*, *a răzbi*, *a răzbate*, *a străbate* (9). **10** *vi* A-și face loc, înlăturând obstacolele Si: *a pătrunde*, *a răzbi*, *a răzbate*, *a străbate* (10). **11** *vi* (Îe) **A ~ frontul** (sau **prima linie**) A distruge într-un anumit loc linia de apărare a inamicului și a pătrunde dincolo de această linie. **12** *vt* (Spt) A depăși, în cadrul jocului, apărarea echipei adverse. **13** *vt* (Rar; fig) A pătrunde. **14** *vt* A realiza legătura dintre două lucrări miniere subterane pentru a asigura transportul, aerajul sau circulația într-un anumit sector de exploatare a minei. **15** *vt* (Pex) A excava (1). **16** *vt* (Pex) A săpa (1). **17** *vr* (Fiz; d. un izolator electric) A se distruge parțial sau total sub acțiunea unei descărcări electrice care traversează un izolant sau un izolator. **18** *vt* (Reg; d. durerea de măsele) A săgeta (15).

străpungent, ~ă *a* [At: HELIADE, O. I, 319 / Pl: *~nți*, *~e* / E: ***străpunge***] (Nob) Străpungător (1).

străpungere *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ri* / E: ***străpunge***] **1** Intrare în profunzime (până în partea opusă) Si: *răzbire*, (liv) *penetranță*, *penetrare*, *penetrație*, (rar) *pătrundere*, (înv) *răzbatere*, *găurire*, *perforare*, *scobire*, *scormonire*, *sfredelire*, (rar) *sfredeleală*, (reg) *bortelire*, *străbatere* (1), (rar) *străpuns¹* (1), (înv) *străpunsătură* (1), *străpunsură* (1). **2** Executare a unei găuri (cu ajutorul unui instrument cu vârf ascuțit) Si: *găurire* (1), *perforare*, *scobire*, *scormonire*, *sfredelire*, (rar) *sfredeleală*, (reg) *bortelire*, *străbatere* (2), (rar) *străpuns¹* (2) *străpunsătură* (2), *străpunsură* (2). **3** Intrare (cu greu) undeva Si: *pătrundere*, *răzbire*, (înv) *răzbatere*, *spargere*. **4** Propagare prin spațiu (până la un anumit punct), făcându-se auzit Si: *străbatere* (3). **5** Trecere (cu greu) printre... Si: *spargere*. **6** Operație prin care o lucrare subterană minieră e dirijată spre o altă lucrare minieră în vederea realizării legăturii dintre ele. **7** (Fiz) Distrugere parțială sau totală a unui izolant sau a unui izolator provocată de o descărcare electrică ce-l străbate.

străpungoi, ~oaie *a* [At: ȘEZ. V, 143 / Pl: ~, ~ / E: ***străpunge*** + *-oi*] (Reg; în descântece) Străpungător (1).

străpuns¹ *sn* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: (nob) *~uri* / E: ***străpunge***] **1-2** (Rar) Străpungere (**1-2**).

străpuns², ~ă *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~nși*, *~e* / E: ***străpunge***] **1** Care este sau a fost străbătut cu un obiect ascuțit, cu o armă etc. în adâncime sau până în partea opusă Si: *găurit²* (1), *perforat²*, *scobit²*, *sfredelit²*, (înv) *potricălit*, (reg) *bortelit²*, *bortit²* (1). **2** (Pex) Care are o gaură făcută cu un instrument cu vârf ascuțit Si: *găurit²* (2), *perforat²*, *scobit²*, *sfredelit²*, (îvr) *potricălit*, (reg) *bortelit²*, *bortit²* (1).

străpunsătură *sf* [At: CIHAC, I, 120 / Pl: *~ri* / E: ***străpuns¹*** + *-ătură*] (Îvr) **1-2** Străpungere (**1-2**).

străpunsură *sf* [At: CIHAC, I, 120 / Pl: *~ri* / E: ***străpuns¹*** + *-ură*] (Îvr) **1-2** Străpungere (**1-2**).

străpunzător, ~oare *a* vz ***străpungător***

străpurta *vt* [At: BREZOIANU, A. 224/10 / Pzi: *străport* / E: *stră-* + ***purta***] **1** (Înv) A strămuta¹ (1). **2** (Fig) A transporta.

străputere *sf* [At: ȘEZ. V, 77 / Pl: *~ri* / E: *stră-* + ***putere***] (Buc: îlav) **Din ~ri** Din răsputeri.

străresădi *vt* [At: BREZOIANU, A. 209/14 / Pzi: *~desc* / E: *stră-* + ***răsădi***] (Îvr) A răsădi a doua oară.

străromân, ~ă [At: PUȘCARIU, L. R. I, 248 / Pl: *~i*, *~e* / E: *stră-* + ***român*** după ger *Urrumänische*] **1** *smf* Persoană care făcea parte din populația romanică aflată în a doua jumătate a mileniului I în Peninsula Balcanică, la nord și la sud de Dunăre. **2** *smp* Populație care s-a ramificat în dacoromâni, aromâni, meglenoromâni și istroromâni. **3** *a* Care aparține străromânilor sau limbii lor. **4** *a* Privitor la străromâni sau la limba lor. **5** *sf* Limbă romanică vorbită de străromâni.

strărumpe *vt* [At: PLEȘOIANU, T. III, 40/12 / Pzi: *strărump* / E: *stră-* + ***rumpe***] (Îvr) A întrerupe desfășurarea unei acțiuni.

străsări *vi* [At: CHEST. V, 173/26 / Pzi: *stresar* / E: *stră-* + ***sări²***] (Reg; în descântece; arată intensificarea acțiunii) A sări² (1).

străsăritoare *sf* [At: CHEST. V, 173/26 / Pl: *~ori* / E: *stră-* + ***săritoare***] **1** (Reg; în descântece) Încuietoare. **2** (Reg; în descântece) Lacăt.

străsia *v* vz ***strămuta***

străstie *sf* vz ***straste***

străstui [At: PSALT. 23 / Pzi: *~esc* / E: slv ***страстовати, -оунк***] **1-2** *vtr* (Înv) A (se) chinui (**8, 10**). **3** *vi* (Îvr) A trudi.

străstuială *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 193ʳ/30 / Pl: *~ieli* / E: ***străstui*** + *-eală*] (Îvr) Trudă.

străstuire *sf* [Art: DOSOFTEI, V. S decembrie 193ʳ/5 / Pl: *~ri* / E: ***străstui***] (Îvr) Trudă.

străsturel *sn* [At: POP., ap. GCR II, 295 / Pl: *~e* / E: ***strat***] **1-2** (Reg; șhp) Strătuleț (**1-2**).

străsuda *vt* [At: BREZOIANU, A. 597/11 / Pzi: *~dez* / E: *stră-* + ***asuda***] A secreta.

strășina¹ *v* vz ***strășuna¹***

strășina² *v* vz ***streșini***

strășină *sf* vz ***streașină***

strășini *v* vz ***streșini***

strășioară *sf* vz ***streșioară***

strășână *sf* vz ***streașină***

strășnici [At: DOC. EC. 657 / V: ***~rajn~*** / Pzi: *~icesc* / E: ***strașnic***] **1-2** *vt* (Înv) A trata cu asprime, cu duritate sau a face pe cineva să trateze cu asprime, cu duritate Vz *amenința*, *înfricoșa*. **3** *vt* A face să devină dur, aspru, violent Vz *înăspri*. **4** *vr* (Olt.; Trs) A se mânia. **5** *vt* (Rar) A străjui (1).

strășnicie *sf* [At: CARTE TREB. I, 238/16 / Pl: *~ii* / E: ***strașnic*** + *-ie*] **1** Caracterul a ceea ce este sau trebuie să fie respectat, aplicat etc. cu obligativitate, cu deplină seriozitate Si: *rigoare*, *rigurozitate*, *strictețe* (1). **2** Calitatea de a fi sever Si: *intransigență*. **3** Manifestare, atitudine, comportare de om sever² Si: *asprime* (2), *exigență* (4), *duritate* (5), *severitate*, (înv) *strășnicire*. **4** (Înv; spc) Ordine. **5** Capacitate fizică, morală sau intelectuală de a acționa, de a face, de a realiza ceva Si: *forță* (6), *tărie*, *vigoare*. **6** (Buc) Ploaie cu grindină și tunete. **7** (Buc) Furtună (4).

strășnicire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***strășnici***] (Îdt) Strășnicie (3).

străștie *sf* vz ***straste***

strășuna¹ [At: CIAUȘANU, V. 199 / V: ***~șina*** / Pzi: *~nez* / E: ns cf *căşuna*] **1** *vrim* (Olt) A i se năzări. **2** *vt* (Îf *străşina*) A ofensa.

strășuna² *v* vz ***strănuta***

strătăia *vt* [At: VLAHUȚĂ, R. P. 178 / V: ***~ret~*** / Pzi: *strătai* / E: *stră-* + ***tăia***] **1** (Pop) A întretăia. **2** (Pop; pex) A străbate (**15**).

strătăritor *sm* [At: SCL 1974, 156 / Pl: *~i* / E: ***strat¹***] (Înv; îs) *Bărbat ~* Bărbat pederast.

strătenie *sf* vz ***stretenie***

strătimp *sn* [At: BENIUC, M. C. I, 248 / Pl: *~uri* / E: *stră-* + **timp**] **1** (Rar; îe) **Din** (sau **în**) **~uri** Din timpuri străvechi. **2** (Îac) De demult.

strătire *sf* [At: SCL 1974, 165 / Pl: ? / E: **strat**[1]] (Îvr; îs) *Bărbat* ~ Pederastie.

strătorică *sf* [At: TDRG / Pl: *~ici* / E: nct] (Bot; reg) Ventrilică (*Veronica officinalis*).

strătui *vr* [At: PLOPŞOR, C. 47 / Pzi: *~esc* / E: **strat** + *-ui*] (Olt) A se culca (2).

strătulă *sf* vz **stratulă**

strătuleţ *sn* [At: DLR / Pl: *~e* / E: **strat**[1] + *-uleţ*] **1-2** (Şhp) Strat[1] (mic) Si: (reg) *străsturel* (**1-2**), *străţiuc* (**1-2**).

strătuţ *sm* [At: ALR II, 6746/346 / Pl: *~i* / E: **strat**[1] + *-uţ*] Andrea pe care se reazemă perna morii.

străţese *vt* [At: EMINESCU, P. L. 98 / Pzi: *străţes* / E: *stră-* + **ţese**] (Rar) A întreţese.

străţiuc *sn* [At: BÎRLEA, L. P. M. II, 75 / Pl: *~uri* / E: **strat**[1] + *-uc*] **1-2** (Mar; şhp) Strătuleţ (**1-2**).

străuana *sfa* [At: ALR II, 4336/506 / Pl: ? / E: np **Străoane**] **1** (Reg) Numele unui dans popular nedefinit mai îndeaproape, probabil străuaneasca. **2** (Reg) Melodie după care se execută străuana (**1**).

străuaneasca *sfa* [At: SEVASTOS, N. 282 / E: np **Străoane** + *-easca*] **1** Numele unui dans popular care se execută la nuntă după terminarea mesei. **2** Melodie după care se execută străuaneasca (**1**).

străulat, ~ă *a* [At: LEXIC REG. II, 63 / Pl: *~aţi, ~e* / E: ns cf *dăulat*] (Reg; d. oameni) **1** Speriat[2]. **2** Smintit[2] (**1**).

străunchi *sm* [At: VINEA, L. I, 61 / Pl: *~* / E: *stră-* + **unchi**] (Rar) Frate al străbunicului sau al străbunicii ori frate al bunicului sau al bunicii.

strâvală *sf* [At: H XVII, 171 / Pl: ? / E: pvb **străvăli**] (Reg; îlav) **De-a ~la** De-a rostogolul.

străvălac *sn* vz **străvăloc**

străvălacă *sf* vz **străvăloc**

străvăli *vt* [At: GR. P. F. 345 / Pzi: *străvăl* / E: *s-* + **trăvăli**] (Olt) A prăvăli.

străvăliş *sn* [At: ALR I, 367/5 / Pl: ? / E: **străvală** + *-iş*] (Reg; îlav) **De-a ~ul** De-a rostogolul.

străvăloacă *sf* vz **străvăloc**

străvăloagă *sf* vz **străvăloc**

străvăloc *sn* [At: ALR I, 367/12 / V: (reg) ***~ăbălacă, ~ăfăloagă*** *sf*, ***~lac, ~lacă, ~oacă, ~oagă*** *sf* / Pl: ? / E: **străvală** + *-oc*] (Pop; îlav) **De-a ~(ul)** sau **de-a ~oaca** De-a rostogolul.

străvăloci *vr* [At: ALR I, 367/1 / Pzi: *~ocesc* / E: **străvăloc**] A se da tumba.

străvătui *sm* [At: DENSUSIANU, Ţ. H. 334 / Pl: *~* / E: *stră-* + **vătui**] (Trs) Ied care a împlinit un an.

străvăzător, ~oare *a* [At: ARICESCU, A. R. 10/14 / V: (înv) ***~rev~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: *stră-* + **văzător**] (Îvr; asr) **1-2** Străveziu (**1-2**). **3** Care se întrezărește.

străvăzătură *sf* [At: BARASCH, I. N. 24/21 / Pl: *~ri* / E: **străvedea** + *-ătură*] (Îvr) Transparenţă.

străvăziu, ~ie *a* vz **străveziu**

străvechi, ~e *a* [At: I. CIHAC, I. N. 271/6 / V: ***~rev~*** / Pl: *~* / E: *stră-* + **vechi**] **1** Care datează de foarte multă vreme Si: (liv) *imemorial*, (înv) *nepomenit*, *prea vechi*, *sur*. **2** Care are o vechime sau durează de un secol sau de mai multe secole Si: *secular*. **3** (Îlav) **Din ~** Din trecut Si: *de altădată*, *de demult*. **4** (Prin exagerare; d. obiecte de îmbrăcăminte, accesorii etc.) Care a fost utilizat mult timp Si: *vechi*, *uzat*, *tocit*. **5** (Rar; d. fiinţe) Bătrân (**1**). **6** Care aparţine strămoşilor Si: *strămoșesc* (**1**). **7** Moștenit de la strămoşi Si: *strămoșesc* (**4**). **8** Specific strămoşilor Si: *strămoșesc* (**3**). **9** Care se află la începutul istoric al omenirii sau al unei comunităţi sociale. **10** Care este la originea existenţei cuiva sau a ceva. **11** Care aparţine începutului istoric al omenirii. **12** Care este specific începutului istoric al omenirii Si: *arhaic* (**1**), *primitiv*, *vechi*. **13** Care a existat altădată și a încetat să mai existe. **14** (Pex) Antic (**1**).

străvechime *sf* [At: BARIŢIU, P. A. I, 633 / Pl: *~mi* / E: **străvechi** + *ime*] (Asr) **1** Calitatea a ceea ce este străvechi (**1**). **2** Vremuri de demult. **3** (Prc) Antichitate (**1**).

străvedea [At: VLAHUŢĂ, S. A. II, 10 / V: ***~rev~*** / Pzi: *străvăd* / E: *stră-* + **vedea**] **1-2** *vtr* A vedea sau a fi văzut vag, neclar (ca) printr-un obiect transparent Si: *a (se) întrevedea*, *a (se) întrezări* Vz *transpărea*. **3-4** *vtr* (Rar; pex) A (se) oglindi. **5** *vi* (Nob) A face să devină transparent.

străvedere *sf* [At: MIHALI, ap. URSU, T. 291 / V: (înv) ***strav~*** / Pl: *~ri* / E: **străvedea**] (Înv) **1** Întrezărire. **2** Oglindire.

străvelă *sf* vz **stravete**

străvere *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: *~ri* / E: ns cf *stavăr*] (Reg) „Şedere, întârziere".

străvesti *vtr* [At: HASDEU, I. V. 156 / V: ***~rav~*** / Pzi: *~tesc* / E: *stră-* + [în]**veşti** cf *travesti*[2]] (Îvp) **1-2** A (se) travesti[2].

străvestire *sf* [At: DDRF / V: ***~rav~*** / Pl: *~ri* / E: **străvesti**] (Îdt) Travestire.

străvestit, ~ă [At: DDRF / V: ***~rav~*** / Pl: *~iţi, ~e* / E: **străvesti**] (Îdt) Travestit[1].

străvezi *sf* [At: LESNEA, VERS. 18 / Pl: (rar) *~uri* / E: drr **străveziu**] (Nob) Amurg (ca moment al zilei).

străvezime *sf* [At: M. I. CARAGIALE, C. 63 / Pl: *~mi* / E: **străveziu** + *-ime*] (Rar) Transparenţă.

străveziu, ~ie *a* [At: POLIZU / V: (rar) ***~văziu, ~rev~*** / Pl: *~ii* / E: **străvedea** + *-iu*] **1** (D. materiale sau medii) Care poate fi străbătut de anumite radiaţii Si: *transparent*, (înv) *prevăzător*, *prevăziu*, *străvăzător* (**1**), (îvr) *străvezos* (**1**) Vz *diafan*, *fin*[1], *subţire*, *vaporos*. **2** Care lasă să se distingă forma, culoarea sau detalii ale obiectelor Si: *transparent*, (îvr) *prevăzător*, *prevăziu*, *străvăzător* (**2**), (îvr) *străvezos* (**2**) Vz *diafan*, *fin*[1], *subţire*, *vaporos*. **3** (D. cer, aer etc.) Lipsit de nori Si: *clar* (**4**), *limpede*, *luminos*. **4** (D. zile, nopţi, vreme, timp etc.) Cu cer senin[1]. **5** (D. zile, nopţi, vreme, timp etc.) Lipsit de precipitaţii Si: *senin*[1]. **6** Lipsit de consistenţă Si: *imaterial*. **7** (D. oameni sau d. părţi ale corpului lor) Care are pielea foarte albă și foarte subţire, fină sau palidă. **8** (Pex) Foarte slab, anemic sau plăpând. **9** (D. piele) Foarte alb, fin, subţire, delicat sau palid. **10** (Fig) Care este ușor de ghicit sau de înţeles Si: *clar* (**12**), *evident* (**1**), *limpede* Vz *transparent*.

străvezos, ~oasă *a* [At: MIHAI, ap. URSU, T. Ş. 921 / Pl: *~oşi, ~oase* / E: **străveziu** + *-os*] (Îvr) **1-2** Străveziu (**1-2**).

străvi *v* vz **stăvi**

străvibra *vi* [At: FM (1845), 307[1]/6 / Pzi: *~rez* / E: *stră-* + **vibra**] (Îvr) A vibra puternic.

străviga *v* vz **străfiga**

străvuiet *sn* [At: C. PETRESCU, A. R. 6 / Pl: *~e* / E: *stră-* + **vuiet**] (Nob) Vuiet puternic.

strâcneală *sf* vz **stricnea**

strâcnet *sn* [At: GR. S. VI, 126 / Pl: *~e* / E: **strâcni**] (Ban; în descântece) Junghi.

strâcni *v* vz **stricni**[1]

strâcnitură *sf* vz **stricnitură**

strâcora *v* vz **strecura**

strâcura *v* vz **strecura**

strâgăciută *sf* [At: O. BÎRLEA, A. P. II, 486 / A: nct / Pl: *~te* / E: ns cf *strigă*] (Trs; csnp) Strigă (**3**).

strâget *sn* vz **strigăt**

strâgheaţă *sf* vz **strâgheaţă**

strâgheţa *v* vz **strâgheţa**

strâgni *v* vz **stârcini**[1]

strâgoi, ~oaie *smf* vz **strigoi**[2]

strâgoiesc *a* vz **strigoiesc**

strâjac *sn* vz **strâjac**

strâjâiac, ~ă *smf* vz **strâjnic**

strâjeauă *sf* vz **strujea**

strâjeluţă *sf* vz **strujeluţă**

strâjiac sm vz *strâjnic*

strâjnec sm vz *strâjnic*

strâjnic [At: FL. D. (1693), 72ᵛ/11 / V: (îrg) ***~răj~***, ***~rejnică*** *sf*, ***~rij~***, (înv) ***~răjiac***, ***~răjnec*** *sm*, (reg) ***~rajnic*** *sm*, ***~rașnică*** *sf*, ***~răjâiac***, ***~răjuiac***, ***~răşnic***, ***~jâiac***, ***~jiac***, ***~nec*** *sm*, ***~iță*** *sf*, ***~ânjic***, ***~âsnic*** *sm*, ***~âşnic***, ***~rijnec*** *sm*, ***~rujâiac***, ***~ruşnic*** *sm*, ***trujnică*** *sf* / Pl: *~ici*, *~ice* și *~ici* sf / E: ns cf vsl **стрижикъ**] **1** *smf* (Îvp) Puiul (de sex masculin al) iepei a cărui limită de vârstă variază, după regiuni, de la un an până la trei ani Vz *cârlan*, *mânz*, *mânza*, *noaten*, *tretin*. **2** *sm* (Zlg; rar) Berbec (**1**).

strâjnici *vtr* [At: DLR / Pzi: *~icesc* / E: ***strâjnic***] **1-2** (Reg) „A (se) tunde rău".

strâjnicit *a* [At: H I, 34 / Pl: *~iți* / E: ***strâjnici***] (Reg; d. cai) Care are coama și coada retezate.

strâjniță sf vz *strâjnic*

strâmb, ~ă [At: PSALT. HUR. 46ᵛ/12 / V: (înv) ***~ânb***, ***~răb***, ***~rămb***, ***~rănb***, ***~rimb*** *a* / Pl: *~i*, *~e* / E: mlp ***strambus, -a, -um*** (<*strabus*, *-a*, *-um*)] (Îoc *drept*) **1** *a* (D. oameni sau, mai ales, d. corpul lor ori, în special, d. părți ale acestuia) Care este deviat (din naștere sau în urma unei boli, a unui accident etc.) de la poziția normală (fiind orientat într-o direcție nefirească) Si: *adus*[2] (**4**), *aplecat*[2] (**1**), *cocârjat*[2] (**1**), *cocoșat*[2] (**2**), *contorsionat*[2] (**2**), *curbat*[2] (**2**), *gârbov* (**2**), *gârbovit* (**1**), *înclinat*[2], *încovoiat*, *îndoit*[2], *întors*[2], *plecat*[2], *răsucit*, *sucit*[2]. **2** *a* (D. oameni sau, mai ales, d. corpul lor ori, în special, d. părți ale acestuia) Care are (din naștere sau în urma unei boli, a unui accident etc.) un aspect fizic dezgustător din cauza unei devieri de la forma, de la dimensiunea, de la înfățișarea etc. normală sau de până atunci (provocând scârbă) Si: *diform* (**1**), *hidos*, *hâd* (**1**), *pocit*[2], *respingător*, *schimonosit* (**3**), *slut*, *urât*, *urâțit*, (pfm) *bocciu* (**5**), *scălâmb* (**1**), *scălâmbăiat* (**1**), (înv) *grozav* (**2**), (reg) *balcâz* (**2**), *pogan*, *șonțit*, (fam) *șui*[7], *strâmbat*[2] (**2**). **3** *a* (Îe) **A avea gura ~ă** A spune minciuni. **4** *a* (Reg; de obicei cu determinările „de spate", „de spinare", „de mătrice") Cocoșat[2] (**2**). **5** *a* (D. obiecte flexibile sau neflexibile ori d. părți ale acestora) Care prezintă neregularități, abateri etc. de la forma normală sau avută inițial Si: *contorsionat*[2] (**1**), *curbat*[2] (**1**), *deformat*[2] (**2**), *diform* (**2**), *întors*[2], *răsucit*. **6** *a* (D. obiecte, de obicei, neflexibile sau d. părți ale acestora care au o anumită poziție, de obicei, verticală) Care este deviat în jos, într-o parte etc. față de poziția normală sau avută inițial ori față de alt obiect luat ca punct de referință Si: *aplecat*[2] (**1**), *înclinat*[2], *lăsat*, *plecat*[2], *povârnit*[2], (îvp) *ponorât*, (pop) *pornit*[2], (pfm) *hâit*[4] (**4**), (îvr) *povorâit*, (reg) *șoldit*, *șoldiv*, *șovâi*, *șovârnit*, *strâmbat*[2] (**5**) Vz *cârn*, *scălâmb*, *scălâmbăiat*, *scâlciat*, *scofâlcit*. **7** *a* (Trs; îs) *Prune ~e* Soi de prune cu sâmburele așezat asimetric, cu carnea tare și acrișoară, care se desprinde ușor de pe sâmbure. **8** *a* (D. drumuri) Care are (multe) cotituri Si: *cotit*[2] (**6**), *întortocheat*, *sinuos*, *șerpuit*[2], *șerpuitor*, (rar) *șerpuind*, (îvr) *șerpitor*. **9** *sn* (Reg; lpl) Cusătură populară ornamentală în zigzag Si: (reg) *strâmbănog* (**2**). **10** *sf* Cerbice (la jug). **11** *a* (D. semne sau litere, d. cuvinte ori d. rânduri, d. scriere sau d. grafia acestora) Care are trăsături neregulate și aspect neîngrijit. **12** *a* (Pex; d. semne sau litere, d. cuvinte ori d. rânduri, d. scriere sau d. grafia acestora) Necaligrafic. **13** *a* (Pex; d. semne sau litere, d. cuvinte ori d. rânduri, d. scriere sau d. grafia acestora) Necitet. **14** *a* (D. rândurile scrise de cineva) Care este deviat în sus sau în jos față de marginile de sus și de jos ale foii. **15** *a* (Grm; îvr; fig; îs) *Grai ~* Verb neregulat Vz *neregulat*. **16** *a* (Grm; îvr; fig; îs) *Cădere ~ă* Caz oblic Vz *oblic*. **17** *a* (Îvp; fig; d. oameni) Care procedează nedrept, subiectiv. **18** *a* (Îvp; pex; d. oameni) Care procedează necinstit. **19** *a* (D. acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Care manifestă nedreptate, subiectivitate. **20** *a* (D. acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Care denotă necinste. **21** *av* (Îe) **A sta** (sau, reg, **a ședea**) **~ și a judeca** (sau, înv, **a grăi**, **a vorbi**) **drept** A recunoaște adevărul. **22** *av* (Îe) **A râde** (sau **a surâde**, **a zâmbi**) **~** A râde (sau a surâde, a zâmbi) forțat, în silă, nesincer. **23** *av* (Îe) **A privi** (sau **a se uita**) **~** A privi (sau a se uita) cu ciudă, urât, dușmănos. **24** *av* (Pex; îae) A nu privi cu ochi buni Vz *ochi*[1]. **25** *av* (Îe) **A călca ~** A avea o comportare incorectă. **26** *av* (Îae) A aluneca pe o cale greșită. **27** *a* (Asr; spc; d. păreri, d. înțelegere, d. cunoștințe etc.) Greșit (**13**). **28** *a* (Rar; fig; d. privire) Pieziș. **29** *a* (Rar; fig; d. zâmbete) Fals (**7**). **30** *a* (Rar; fig; d. zâmbete) Forțat[2] (**9**). **31** a (Înv; fig; d. lucruri de valoare, bani etc.; îoc *veritabil*, *autentic*) Fals (**5**). **32** *a* (Înv; d. cântare) Făcut să înșele. **33** *sn* (Îvp; fig) Nedreptate. **34** *sn* (Înv; îlav) **Cu** (sau, rar, **pe**) **~ul** În mod fals. **35** *sn* (Îal) Pe nedrept. **36** *sn* (Reg; îe) **A călca cu ~ul** A călca cu stângul Vz *stâng*. **37** *sn* (Înv; îe) **A lua cu ~ul** A lua prin înșelătorie sau cu forța. **38** *sn* (Reg; îe) **A trăi cu ~ul** A face nedreptăți. **39** *sf* (Îrg) Veche monedă de argint a cărei valoare varia de la 10 la 20 de creițari sau era de 5 groși.

strâmba [At: CORESI, L. 353/15 / V: (îvp) ***~bi***, (înv) ***strim~*** / Pzi: *strâmb*, 3, 6 și (îrg) *~bează* / E: ***strâmb***] **1-2** *vtr* (D. ființe, de obicei d. oameni, mai ales d. corpul lor, în special, d. părți ale acestora sau d. manifestări ale oamenilor, d. boli, d. simptome etc.; c. i. ființe, de obicei, oameni sau, mai ales, corpul lor, în special, părți ale acestuia) A face să devieze sau a devia (din naștere sau în urma unei boli, a unui accident etc.) de la poziția normală (fiind orientat sau orientându-se într-o direcție nefirească Si: *a (se) aduce* (**26**), *a (se) apleca* (**7-8**), *a (se) cocârja* (**1-2**), *a (se) cocoșa* (**1**, **3**), *a (se) gârbovi* (**1-2**), *a (se) înclina*, *a (se) încovoia*, *a (se) îndoi*, *a (se) întoarce*, *a (se) pleca*, *a (se) răsuci*, *a (se) suci*[3]. **3-4** *vtr* (D. ființe, de obicei d. oameni, mai ales d. corpul lor, în special, d. părți ale acestora sau d. manifestări ale oamenilor, d. boli, d. simptome etc.; c. i. ființe, de obicei, oameni sau, mai ales, corpul lor, în special, părți ale acestuia) A face să aibă sau a avea (din naștere sau în urma unui accident, a unei boli etc.) un aspect fizic dezgustător, din cauza unei devieri de la forma, de la dimensiunea, de la înfățișarea etc. normală sau de până atunci (provocând scârbă) Si: *a (se) deforma* (**1**), *a (se) poci*[1], *a (se) schimonosi*, *a (se) sluți*, *a (se) urâți*, (pop) *a (se) hâzi* (**1-2**), (pfm) *a (se) scălâmbăia* (**1-2**), (înv) *a (se) grozăvi* (**1**), (reg) *a (se) stropși* (**5**), *a (se) șonți*[1], *a (se) zgâmboi*. **5** *vt* (Îe) **A-și ~ gâtul** sau **a i se ~ cuiva gâtul** A privi într-o parte sau înapoi la ori după cineva sau ceva întorcând (și menținând), îndelung ori repetat, capul, cu gâtul într-o poziție forțată, incomodă etc. **6** *vt* (Îe) **A ~ cuiva gâtul** A suci cuiva gâtul Vz *suci*[3]. **7** *vt* (Reg; îe) **A ~ cuiva fălcile** A bate pe cineva foarte tare, lovindu-l peste obraz. **8** *vt* (Fam; îae) A-i muta cuiva fălcile (din loc) Vz *muta*. **9** *vt* (Îe) **A vorbi până i se ~bă gura la ceafă** A vorbi mult și fără rost. **10** *vt* (Pop; îe) **A ~ limba** (sau **gura**) (**la cineva**) A scoate limba la cineva Vz *scoate*. **11-12** *vtr* (Complementul sau subiectul indică obiecte flexibile sau neflexibile ori părți ale acestora) A face să prezinte sau a prezenta neregularități, abateri etc. de la forma normală sau avută inițial Si: *a (se) contorsiona* (**1-2**), *a (se) curba* (**1**), *a (se) deforma* (**2-3**), *a (se) întoarce*, *a (se) răsuci*. **13-14** *vtr* (Complementul sau subiectul indică obiecte de obicei neflexibile ori părți ale acestora care au o anumită poziție, de obicei verticală) A devia sau a fi deviat în jos, într-o parte etc. față de poziția normală (sau avută inițial) ori față de alt obiect luat ca punct de referință Si: *a (se) apleca* (**1-2**), *a (se) înclina*, *a (se) lăsa*, *a (se) pleca*, *a (se) povârni*, (îvp) *a (se) ponorî*[1], (pfm) *a (se) hâi* (**6**), (îvr) *a (se) povârti*, (reg) *a (se) șoldi*, *a (se) șovârni* Vz *scâlcia*, *scofâlci*, *scrombăi*. **15** *vr* (Rar; complementul sau subiectul indică drumuri, linii de hotar etc.) A coti[2] (**10**). **16** *vt* (Fam; c. i. oameni) A stâlci. **17** *vr* (D. oameni) A-și schimba expresia feței prin contractarea unei părți a acesteia în semn de nemulțumire, de neplăcere etc. sau pentru a impresiona, a stârni hazul, pentru a insulta etc. Si: *a se maimuțări*, (rar) *a se maimuți*. **18** *vr* (D. față sau d. părți ale feței oamenilor) A se contracta brusc, deformându-și aspectul normal și devenind dezagreabil (ca expresie a unei senzații, a unei stări sufletești etc., de obicei neplăcute) Si: *a se schimonosi* (**3**), (pfm) *a se scălâmbăia* (**3**), (reg) *a se opăci*, *a se zgâmboi*. **19** *vr* (Îe) **A se ~ de râs** A face mare haz. **20** *vr* (Fam; îae) A se prăpădi de râs. **21** *vr* (Reg; îe) **A se ~ moartea** (la cineva) A muri[1]. **22** *vt* (Îvp) A imita, în bătaie de joc, prin gesturi și grimase. **23** *vr* (Fam) A se încrunta la cineva. **24** *vr* (Reg) A se miorlăi. **25** *vr* (Pfm; fig) A face nazuri Vz *naz*. **26** *vt* (Îvp; fig) A răstălmăci.

strâmbaci *sm* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: ~ / E: ***strâmba*** + *-aci*] Persoană care se strâmbă (**17**).

strâmbar *s* [At: H V, 16 / Pl: ? / E: ***strâmb*** + *-ar*] (Olt) Schimbătoare Vz *schimbător*.

strâmbare *sf* [At: (a. 1773) GCR II, 88/18 / V: (înv) ***~rim~*** / Pl: *~bări* / E: ***strâmba***] **1** Deviere (din naștere sau în urma unei boli, a unui accident etc.) de la poziția normală a unei ființe, de obicei a unui om, sau, mai ales, a corpului ori, în special, a unei părți a acestuia Si: *aducere* (**14**), *aplecare* (**1**), *aplecat*[1] (**1**), *cocârjare* (**2**), *cocârjat*[1] (**2**), *cocoșare* (**1**), *cocoșat*[1] (**1**), *contorsionare*, *curbare*, *gârbovire*, *înclinare*, *înclinat*[1], *încovoiat*[1], *încovoiere*, *îndoire*, *îndoit*[1], *întoarcere*, *întors*[1], *plecare*, *răsucire*, *sucire*, *sucit*[1]. **2** Însușirea de a avea (din naștere sau în urma unei boli, a unui accident etc.) un aspect fizic dezgustător, din cauza unei devieri de la forma, de la dimensiunea, de la înfățișarea etc. normală sau de până atunci (producând scârbă) Si: *deformare* (**1**), *pocire*, *schimonosire*, *sluțire*, *sluțit*[1], *urâțire*, *urâțit*[1], (pop) *hâzire* (**1**), (pfm) *scălâmbăială* (**2**), *scălâmbăiere* (**2**), *scălâmbăitură* (**2**), (rar) *strâmbat*[1] (**2**). **3** (Rar) Deformare (a unui obiect). **4** (Rar) Înclinare. **5** (Înv) Cotitură (a unui drum). **6** (În dicționare) Strâmbătură (**1**).

strâmbat[1] *sn* [At: CREANGĂ, O. 167 / V: (reg) ***~rim~*** / Pl: *~uri* / E: ***strâmba***] **1-2** (Rar) Strâmbare (**1-2**). **3** (Rar) Deformare (**6**). **4** (Reg) Nedreptate.

strâmbat[2], ***~ă*** *a* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 46ᵛ/14 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***strâmba***] **1** (D. ființe, de obicei, d. oameni sau, mai ales, d. corpul lor ori, în special, d. părți ale acestuia) Care este deviat (din naștere sau în urma unei boli, a unui accident etc.) de la poziția normală (fiind orientat într-o direcție anormală) Si: *adus*[2] (**4**), *aplecat*[2] (**1**), *cocârjat*[2] (**1**), *cocoșat*[2] (**2**), *contorsionat*[2] (**2**), *curbat*[2] (**2**), *gârbov* (**2**), *gârbovit* (**1**), *înclinat*[2], *încovoiat*[2], *îndoit*[2], *întors*[2], *plecat*[2], *răsucit*, *sucit*[2]. **2** Care are (din naștere sau în urma unei boli, a unui accident etc.) un aspect fizic neplăcut din cauza unei devieri de la forma, de la dimensiunea, de la înfățișarea etc. normală sau de până atunci (provocând scârbă) Si: *diform* (**1**), *hidos*, *hâd* (**1**), *pocit*[2], *respingător*, *schimonosit* (**3**), *slut*, *urât*, *urâțit*, (pfm) *bocciu* (**5**), *scălâmb* (**1**), *scălâmbăiat* (**1**), (înv) *grozav* (**2**), (reg) *balcâz* (**2**), *pogan*, *șonțit*[2], (fam) *șui*[7], *strâmb* (**2**). **3** (Înv; spc; d. ochi) Sașiu (**1**). **4** (D. obiecte ori d. părți ale acestora) Care prezintă neregularități, abateri etc. de la forma normală (sau avută inițial) Si: *contorsionat*[2] (**1**), *curbat*[2] (**1**), *deformat*[2] (**2**), *diform* (**2**), *întors*[2], *răsucit*. **5** (D. obiecte, de obicei, neflexibile sau d. părți ale acestora care au o anumită poziție, de obicei, verticală) Care este deviat în jos, într-o parte etc. față de poziția normală sau avută inițial, ori față de alt obiect luat ca punct de referință Si: *aplecat*[2] (**1**), *înclinat*[2], *lăsat*, *plecat*[2], *povârnit*[2], (îvp) *ponorât*, (pop) *pornit*[2], (pfm) *hăit*[1] (**4**), (îvr) *povorțit*, (reg) *șoldit*, *șoldiu*, *șovâi*, *șovârnit*, *strâmb* (**6**) Vz *cârn*, *scălâmb*, *scălâmbăiat*, *scâlciat*, *scofâlcit*. **6** (D. oameni) Care și-a schimbat expresia feței prin contractarea unei părți a acesteia (în semn de nemulțumire, de neplăcere etc. sau pentru a impresiona, pentru a stârni hazul, pentru a insulta etc.). **7** (D. față sau d. părți ale feței oamenilor) Care este contractat brusc, deformându-și aspectul normal și devenind dezagreabil (ca expresie a unei senzații, a unei stări sufletești etc., de obicei, neplăcute) Si: *schimonosit*, (pfm) *scălâmbăiat*, (reg) *zgâmboit*. **8** (Îvr; d. oameni) Care este imitat în batjocură.

strâmbăciune *sf* [At: BARBU, G. 213 / Pl: *~ni* / E: ***strâmba*** + *-ăciune*] (Rar) Nedreptate.

strâmbănog [At: LEXIC REG. II, 63 / Pl: (**1**) *~ogi*, (**2**) ? / E: ***strâmb*** + *-ănog*] **1** *sm* Crăcănat[2] (**1**). **2** *sn* Cusătură populară ornamentală executată în zigzag.

strâmbăreață *sf* [At: DDRF / Pl: *~ețe* / E: ***strâmb*** + *-ăreață*] (Olt) Găleată folosită la muls.

strâmbătate *sf* [At: (a. 1550) GCR I, 1/28 / V: (înv) ***~răm~, ~rânb~, ~rim~*** / Pl: *~tăți* / E: ***strâmb*** + *-ătate*] (Îvp) **1** Nedreptate. **2** (Îlav) **Cu** (sau **pe** ori **pre**) **~** În mod nedrept Si: *pe nedrept*. **3** (Pop; îal) În mod fals.

strâmbătăți *vt* [At: KOGĂLNICEANU, ap. IORGA, S. D. XVI, 44 / Pzi: *~țesc* / E: ***strâmbătate***] (Îrg) A nedreptăți.

strâmbătățire *sf* [At: (a. 1813) BUL. COM. IST. IV, 103 / V: ***~răm~*** / Pl: *~ri* / E: ***strâmbătăți***] (Înv) Nedreptățire.

strâmbătățit, ~ă *a* [At: BUZNEA, F. 31/16 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***strâmbătăți***] (Înv; d. oameni) Nedreptățit.

strâmbătățitor, ~oare *a* [At: (a. 1878) URICARIUL, I, 253 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***strâmbătăți*** + *-tor*] (Îvr) Care nedreptățește.

strâmbător, ~oare [At: PSALT. 150 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***strâmba*** + *-ător*] **1-2** *smf, a* (Persoană) care încalcă legea. **3-4** *smf, a* (Persoană) care face nedreptăți. **5** *sm* (Rar) Persoană care denaturează, care falsifică ceva. **6** *a* (Rar; d. oameni) Care se strâmbă (**17**). **7** *sf* (Reg) Picior. **8** *sf* Schimbătoare (**8**).

strâmbătură *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie, 129ʳ/29 / Pl: *~ri*, (înv) *~re* / E: ***strâmba*** + *-ătură*] **1** (Contractare bruscă și, uneori, repetată a feței oamenilor sau a unei părți a acesteia care își schimbă aspectul normal și devine dezagreabilă ca) gest care exprimă o senzație, o stare sufletească, o atitudine etc., de obicei, neplăcute Si: *grimasă* (**1**), *maimuțăreală*, *schimonoseală*, *schimonositură*, (liv) *schimă*[1], (rar) *maimuțărie*, *schimonosire*, *strâmbat*[1] (**3**), (pfm) *scălâmbăială*, *scălâmbăiere*, *scălâmbăitură*, (reg) *schilomoneală* Vz *rictus*. **2** (Rar; pan) Imitare (în bătaie de joc) a gesturilor, a mimicii etc. cuiva. **3** (Rar; pex) Sclifoseală (**2**). **4** (Înv; fig) Minciună. **5** (Rar; ccr) Cuvânt stâlcit. **6** Obiect (mai ales de lemn) strâmb. **7** (Înv) Strâmbare (**1**). **8** (Rar; prc) Punct, loc în care un obiect, un organ etc. este strâmbat Si: *curbură* (**2**), *îndoitură*. **9** (Trs) Leucă a carului. **10** (Reg) Cui de lemn în care se atârnă săculețul din care se scurge zerul. **11** (Reg) Partea curbată a tălpii. **12** (Reg) Unealtă alcătuită dintr-un lemn curbat, folosită la tracțiunea trunchilor de copaci tăiați din păduri sau a căpițelor de fân.

strâmbăți *vt* [At: MARIAN, NA. 66 / Pzi: *~țesc* / E: ***strâmbat***] (Reg) A nedreptăți.

strâmbet *sn* [At: NEGRUZZI, S. I, 9 / Pl: *~e* / E: ***strâmb*** + *-et*] (Rar) **1-3** Strâmbătură (**1-3**).

strâmbi *v* vz ***strâmba***

strâmbuleți *smp* [At: MOLDOVAN, Ț. N. 175 / E: ***strâmb*** + *-uleț*] (Trs) Cusătură populară ornamentală în formă triunghiulară Si: (reg) *colțișori* (**2**), *strâmbuțe*.

strâmbuță *sf* [At: AGÂRBICEANU, S. 339 / Pl: *~țe* / E: ***strâmb*** + *-uță*] (Trs; lpl) Cusătură populară ornamentală în formă triunghiulară Si: (reg) *colțișori* (**2**), *strâmbuleți*.

strâmf *sm* vz ***știrimf***

strâmpt, ~ă *a* vz ***strâmt***

strâmpta *v* vz ***strâmta***

strâmptar *sm* vz ***strâmtar***

strâmptoare *sf* vz ***strâmtoare***

strâmptora *v* vz ***strâmtora***

strâmptoreală *sf* vz ***strâmtoreală***

strâmptori *v* vz ***strâmptora***

strâmptorire *sf* vz ***strâmtorare***

strâmsurea *sf* vz ***strânsurea***

strâmt, ~ă *a* [At: (a. 1521) IORGA, C. I. II, 230 / V: (îvp) ***~rimt***, (înv) ***~rămpt, ~rămt, ~mpt, ~rimpt***, (reg) ***~ânt*** / Pl: *~mți, ~e* / E: ml **strinctus* (<*stringo, -ere*)] **1** (D. cavități, deschizături sau d. spații, încăperi etc. ori d. părți sau porțiuni ale acestora; îoc *larg*) Care are dimensiunea transversală (relativ) mică. **2** (D. căi de acces, d. locuri de trecere, d. ape, văi etc. sau d. părți ori porțiuni ale acestora) Care nu este (destul de) lat Si: *îngust*, *mic*, (rar) *strâmtat*[2] (**1**), (înv) *strâmtorat* (**1**). **3** (Îvr; îlav) **Cu ~rimt** Cu (mare) greutate. **4** (D. obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte ori d. părți ale acestora) Care este croit sau făcut, lipit (foarte mult) de corp sau pe o parte a acestuia ori pe picior Vz *colant*. **5** (D. obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte ori d. părți ale acestora) Care a devenit insuficient de larg (față de dimensiunile inițiale ale unei persoane) și nu mai permite mișcarea liberă a corpului sau a unei părți a acestuia Si: *strâns*[2] (**3**). **6** (Înv; d. legături de alianță, de prietenie, de dragoste etc.) Strict (**1**) strâns[2]. **7** (D. spații delimitate, d. încăperi, construcții, teritorii, așezări etc. sau d. părți ale acestora; îoc *încăpător*) Cu volum (extrem de) redus. **8** (D. spații delimitate, d. încăperi, construcții, teritorii, așezări etc. sau

d. părți ale acestora; îoc *încăpător*) Care nu poate cuprinde mult. **9** (D. spații delimitate, d. încăperi, construcții, teritorii, așezări etc. sau d. părți ale acestora; îoc *încăpător*) În care nu încape mult Si: *mic, necuprinzător, neîncăpător, nespațios*, (îvr) *strâmtoros*. **10** (Îe) **A fi ~ la minte** sau **a avea mintea ~ă** A fi lipsit de inteligență. **11** (Reg; îe) **A fi prea ~ la mațe** A fi pus pe ceartă. **12** (Îae) A fi arțăgos. **13** (Fam; îe) **A prinde** (pe cineva) **la ~** A profita de faptul că cineva se află într-un loc strâmt. **14** (Pex; îae) A profita de faptul că cineva se află în (mare) dificultate. **15** (Îae) A profita de ocazie. **16** (Îe) **A fi** (sau, înv, **a aduce**) **la largul cuiva și la ~ul altcuiva** A se găsi (sau a ajunge) într-o situație avantajoasă, profitând de situația dezavantajoasă în care se află (sau a ajuns) altcineva. **17** (Îvr; fig; d. viață, trai etc.) Sărac (**40**). **18** (Fig; d. oameni, d. medii sociale etc.) Care este lipsit de orizont larg, fiind preocupat de interese mărunte. **19** (Fig; d. oameni, d. medii sociale etc.) Care este lipsit de generozitate, de noblețe sufletească Si: *meschin, mic*. **20** (D. manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor) Care denotă lipsă de orizont larg, preocupări și interese mărunte. **21** (D. manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor) Care exprimă lipsă de generozitate, de noblețe sufletească Si: *meschin, mic*.

strâmta *vtr* [At: CORESI, EV. 306 / V: (îvp) ***~rim~***, (îrg) ***~râm~***, (înv) ***~mpta***, (reg) ***~ânta*** / Pzi: *~rez* / E: ***strâmt***] **1-2** (Complementul sau subiectul indică deschizături, cavități, spații, încăperi etc. ori părți sau porțiuni ale acestora; îoc *a se lărgi*) A(-și) micșora dimensiunea transversală, care devine mai mică decât cea inițială sau obișnuită. **3-4** (Complementul sau subiectul indică traiecte, căi de acces, locuri de trecere, ape, văi etc. ori părți sau porțiuni ale acestora) A(-și) micșora distanța dintre laturi, maluri etc., devenind mai puțin lat sau larg decât a fost inițial sau decât este în mod obișnuit. **5-6** (Complementul sau subiectul indică malurile sau marginile unei ape sau părți ori porțiuni ale acestora) A (se) apropia (mult) unul de altul Si: (rar) *a (se) strânge* (**45-46**). **7-8** (Complementul sau subiectul indică malurile sau marginile unei ape sau părți ori porțiuni ale acestora) A (se) face (mai) strâmt Si: *a (se) gâtui* (**3**), *a (se) îngusta, a (se) sugruma*, (rar) *a (se) strânge* (**45-46**), (îvp) *a (se) strâmtora* (**1-2**). **9-10** (Complementul sau subiectul indică obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte) A face sau a deveni (foarte) strâns pe corp sau pe o parte a acestuia ori pe picior Si: *a (se) îngusta*. **11-12** (Îe) **A ~ chinga** (pentru cineva) sau **a i se ~ hamul** (cuiva) A ține (sau a ajunge să fie ținut) în frâu Vz *frâu*. **13-14** (Complementul sau subiectul indică spații delimitate, încăperi, teritorii etc. sau părți ale acestora; îoc *a se întinde*) A face să devină sau a deveni necuprinzător, nespațios. **15-16** (Complementul sau subiectul indică spații delimitate, încăperi, teritorii etc. sau părți ale acestora; îoc *a se întinde*) A (se) face (mai) strâmt Si: *a (se) micșora, a (se) reduce*.

strâmtar *sm* [At: BARONZI, L. 95 / V: (reg) ***~mpt~, ~mțar, ~rimt~, ~rimțar*** / Pl: *~mțari* / E: ***strâmt*** + *-ar*] **1** (Pop; de obicei lpl cu valoare de singular) Pantaloni țărănești strâmți pe picior Vz *cioareci, ițari, nădrag*. **2** (Reg) Indispensabili. **3** (Reg; fam; îf *strimțar*) Nume depreciativ dat (de țărani) persoanelor care poartă pantaloni (strâmți) Si: *nădrăgar, pantalonar* Vz *orășean*.

strâmtare *sf* [At: BIBLIA (1688) [prefață], 4/48 / V: (înv) ***~rim~*** / Pl: *~tări* / E: ***strâmta***] **1** (Îoc *lărgire*) Micșorare, față de mărimea inițială sau de cea obișnuită, a dimensiunii transversale a unei deschizături, a unui spațiu, a unei încăperi sau a unor părți ori porțiuni ale acestora. **2** (Îoc *lărgire*) Micșorare, față de lățimea sau de lărgimea inițială ori de cea obișnuită, a distanței dintre laturile, malurile etc. ale unui traiect, ale unei căi de acces, ale unui loc de trecere, ale unei ape, ale unei văi etc. sau ale unor părți ori porțiuni ale acestora. **3** (Îoc *lărgire*) Apropiere (mare) a malurilor sau a marginilor unor ape ori a unor părți sau porțiuni ale acestora Si: *îngustare, sugrumare*, (rar) *strâmtat*[1] (**3**). **4** (Rar) Micșorare, prin modificări sau prin schimbarea dimensiunilor persoanei respective, a lărgimii unui obiect de îmbrăcăminte, care devine (foarte) strâns pe corp sau pe o parte a acestuia Si: (rar) *strâmtat*[1] (**2**). **5** (Îoc *întindere*) Reducere (foarte) mare a volumului unui spațiu delimitat, al unei încăperi, a suprafeței unui teritoriu etc. ori a unor părți sau porțiuni ale acestora, făcându-le să devină necuprinzătoare, neîncăpătoare, nespațioase Si: *micșorare, reducere*, (rar) *strâmtat*[1] (**4**). **6** (Înv; fig) Sărăcie (**3**).

strâmtaș *sm* [At: DAMÉ, T. 50 / Pl: *~i* / E: ***strâmt*** + *-aș*] **1** Fiecare dintre ochiurile de curea legate la cele două extremități ale șoldarului hamului, prin care trec șleaurile. **2** Belciug de la capătul căpăstrului sau al funiei calului, care împiedică strângerea excesivă a acestuia.

strâmtat[1] *sn* [At: DLR / Pl: (rar) *~uri* / E: ***strâmta***] (Rar) **1** (Îoc *lărgire*) Strâmtare (**1**). **2** Micșorare, prin modificări sau prin schimbarea dimensiunilor persoanei respective, a lărgimii unui obiect de îmbrăcăminte, care devine (foarte) strâns pe corp sau pe o parte a acestuia. **3** (Rar) Strâmtare (**3**). **4** (Îoc *întindere*) Strâmtare (**5**).

strâmtat[2], ***~ă*** *a* [At: DSR / Pl: *~ați, ~e* / E: ***strâmta***] (Rar) **1** (D. cavități, deschizături, d. spații, încăperi etc. sau d. căi de acces, locuri de trecere, d. ape, văi etc. ori d. părți ale acestora; îoc *lărgit*) Îngustat. **2** (D. cavități, deschizături, d. spații, încăperi etc. sau d. căi de acces, locuri de trecere, d. ape, văi etc. ori d. părți ale acestora; pex; îoc *lărgit*) Strâmt (**1**). **3** (D. obiecte de îmbrăcăminte sau d. părți ale acestora) Îngustat. **4** (D. spații delimitate, încăperi, teritorii etc. sau d. părți ale acestora; îoc *întins*) Micșorat.

strâmtăraș *s* [At: ALR II. 3 336/886 / Pl: ? / E: ***strâmtar*** + *-aș*] Cojoc (**1**).

strâmtător, ~oare *a* [At: CANTEMIR, I. I. II, 328 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***strâmta*** + *-tor*] (Îvr) Obstructiv.

strâmteală *sf* [At: CORESI, EV. 371 / V: (înv) ***~rim~*** / Pl: *~eli* / E: ***strâmt*** + *-eală*] **1** (Reg) Strâmtoare (**1**). **2** (Îvr) Strâmtoare (**4**). **3** (Înv; fig) Strâmtoare (**7**).

strâmtețe *sf* [At: MAIORESCU, CR. II, 144 / Pl: *~ți* / E: ***strâmt*** + *-ețe*] **1** (Rar) Strâmtime (**1**). **2** (Mun) Strâmtoare (**4**).

strâmticel, ~ea *a* [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 216[v]/19 / Pl: *~ei, ~ele* / E: ***strâmt*** + *-icel*] **1-2** (D. cavități, deschizături sau d. spații, încăperi, d. căi de acces, locuri de trecere, d. ape, văi etc. ori d. părți sau porțiuni ale acestora; șhp) (Cam) strâmt (**1**) Si: (rar) *strâmtuț* (**1-2**). **3-4** (D. obiecte de îmbrăcăminte sau d. părți ale acestora; șhp) (Cam) strâmt (**5**) Si: (reg) *strâmtuliț* (**1-2**). **5-6** (D. spații delimitate, d. încăperi, construcții etc. sau d. părți ale acestora; șhp) (Cam) strâmt (**8**) Si: (rar) *strâmtuț* (**3-4**), (pop) *strâmtorel* (**1-2**).

strâmticică *a* [At: DDRF / V: (pop) ***~rim~*** / Pl: *~ele* / E: ***strâmt*** + *-ică*] **1-6** (Șhp) Strâmticel (**1-6**).

strâmtime *sf* [At: DL / V: (înv) ***~rimțime*** / Pl: *~mi* / E: ***strâmt*** + *-ime*] **1** Însușirea de a fi strâmt (**1**) Si: *îngustime, micime*, (rar) *strâmtețe* (**1**). **2** (Ccr) Loc strâmt (**1**). **3** Însușirea de a fi strâmt (**7**). **4** (Ccr) Loc strâmt (**7**).

strâmtoare *sf* [At: PSALT. 247 / V: (îvp) ***~rim~***, (înv) ***~râm~, ~mptoare***, (reg) ***~rân~, ~rân~*** / Pl: *~ori* / E: ***strâmt*** + *-oare*] **1** Loc (foarte) strâmt (de trecere). **2** (Asr; spc) Pas[3]. **3** Fâșie (îngustă) de apă care leagă două mări sau două oceane, despărțind două porțiuni (foarte) apropiate de uscat (din două continente) Si: (înv) *strâmtură* (**2**) Vz *canal*. **4** Spațiu (foarte) strâmt Si: *îngustime*, (rar) *strâmtură* (**3**), (îvr) *strâmteală* (**2**), (reg) *strâmtețe* (**2**). **5** (Fig) Mărginire. **6** (Fig; de obicei construit cu verbe ca „a fi", „a se afla", „a pune", „a aduce" etc.) Situație sau stare a celui care are de suportat greutăți, necazuri, care se află într-o situație dificilă Si: *dificultate* (**3**), *impas, încurcătură*. **7** (Spc) Lipsă (temporară) de mijloace materiale, jenă financiară (trecătoare) în care se află cineva Si: (rar) *strâmtorare* (**5**), (îvr) *strâmtoreală*, (înv) *strâmteală* (**3**), *strâmtură* (**4**), *strânsoare* (**11**). **8** (Înv; pex) Constrângere (**1**). **9** (Înv; pex) Asuprire (**4**). **10** (Bot; Olt) Gladiolă (*Gladiolus gandavensis*).

strâmtora [At: GCR II, 93/12 / V: (îvp) ***~mpto~, ~ri*** (Pzi: *~resc*), ***~rim~, ~rimtori***, (reg) ***~mptori*** (Pzi: *~resc*), ***~ântori***, (înv) ***strâm~, ~râmtori, ~râmtura*** / Pzi: *~rez* / E: ***strâmtoare***] **1-2** *vtr* (Îvp; complementul sau subiectul indică deschizături, cavități, spații, încăperi ori drumuri, căi de acces, locuri de trecere, ape, văi etc. sau părți ori porțiuni ale acestora; îoc *a se lărgi*) A (se) strâmta (**7-8**). **3** *vt* (Înv) A stingheri (**1**). **4** *vt* (Fig) A împiedica. **5-6** *vtr* (Îoc *a se întinde*) A (se) îngrămădi într-un spațiu

(extrem de) redus. **7-8** *vtr* (Asr; pex; fig) A încolți. **9** *vt* (Înv) A constrânge (**1**). **10-11** *vtr* A face să se afle sau a se afla într-o situație dificilă. **12-13** *vtr* (Spc) A face să fie sau a fi (temporar) lipsit de mijloace materiale, în jenă financiară. **14-15** *vtr* (Rar; pex) A sărăci (**3-4**). **16** *vr* (Reg; d. grâu; îf *strâmtori*) A se coace înainte de vreme.

strâmtorare *sf* [At: DOC. EC. 231 / V: (înv) ***~râmptorire, ~râmtorire, ~mptorire, ~rire, ~rim~, ~rimtorire*** / Pl: *~rări* / E: ***strâmtora***] **1** (Înv; îoc *lărgire*) Strâmtare (**1**). **2** (Îoc *întindere*) Îngrămădire într-un spațiu (extrem de) redus. **3** (Rar; pex; fig) Încolțire. **4** (Înv) Constrângere (**1**). **5** (Asr; fig) Strâmtoare (**7**).

strâmtorat, ~ă *a* [At: CARTE TREB. I, 24/23 / V: (înv) ***~râmtorit, ~rit, ~rim~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***strâmtora***] **1** (Înv; d. cavități, deschizături, d. spații, încăperi etc. sau d. traiecte, căi de acces, locuri de trecere, d. ape, văi etc. ori d. părți ale acestora; îoc *lărgit*) Îngustat. **2** (Pex) Strâmt (**1**). **3** (Îvr; d. obiecte de îmbrăcăminte; îf *strimtorit*) Strâmt (**5**). **4** (Rar; d. munți, dealuri etc.) Îngrămădit. **5** (Rar; d. încăperi) Nespațios. **6** (Rar; fig) Stingherit (**1**). **7** (Înv) Constrâns[2] (**1**). **8** Care se află într-o situație dificilă. **9** (Spc) Care este (temporar) lipsit de mijloace materiale, în jenă financiară. **10** (Rar; pex) Sărăcit (**1**).

strâmtorător, ~oare *a* [At: DESCR. AȘEZ. 21/17 / V: ***~rim~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***strâmtora*** + *-ător*] **1** (Înv) Care constrânge (**1**). **2** (Îvr; îf *strimtorător*) Care strâmtorează.

strâmtoreală *sf* [At: URICARIUL, II, 236/18 / V: (înv) ***~râm~, ~râmpt~*** / Pl: *~eli* / E: ***strâmtora***] (Îrg) Strâmtoare (**7**).

strâmtorel, ~ea *a* [At: FOLC. OLT. – MUNT. III, 605 / Pl: *~ei, ~ele* / E: ***strâmt*** + *-orel*] **1-2** (Pop; șhp) Strâmticel (**5-6**).

strâmtori *v* vz ***strâmtora***

strâmtorică *sf* [At: FOLC. OLT. – MUNT. III, 605 / V: (pop) ***~rim~*** / Pl: *~rele* / E: ***strâmt*** + *-orică*] **1-2** (Pop; șhp) Strâmticel (**5-6**).

strâmtorime *sf* [At: ANTIM, O. 180 / V: ***strim~*** / Pl: *~mi* / E: ***strâmtoare*** + *-ime*] (Înv) Privațiune.

strâmtorire *sf* vz ***strâmtorare***

strâmtorit, ~ă *a* vz ***strâmtorat***

strâmtoros, ~oasă *a* [At: ASACHI, L. M. 2/5 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***strâmtoare*** + *-os*] (Îvr) Strâmt (**9**).

strâmtuliț, ~ă *a* [At: ARL II. 3 302/928 / Pl: *~i, ~e* / E: ***strâmt*** + *-uliț*] **1-2** (Reg; d. obiecte de îmbrăcăminte sau d. părți ale acestora; șhp) Strâmticel (**3-4**).

strâmtură *sf* [At: URECHE, LET. I, 162/14 / V: (îvp) ***~rim~***, (reg) ***~rânt~*** / Pl: *~ri* / E: ***strâmt*** + *-ură*] **1** (Îvp) Strâmtoare (**1**). **2** (Înv) Strâmtoare (**3**). **3** (Rar) Strâmtoare (**4**). **4** (Înv) Strâmtoare (**7**). **5** Privațiune.

strâmturele *sfp* [At: ȘEZ. XX, 67 / E: ***strâmturi*** + *-ele*] (Buc) Obiect de îmbrăcăminte pentru femei, nedefinit mai îndeaproape.

strâmtuț, ~ă *a* [At: MARIAN, Î. 523 / Pl: *~i, ~e* / E: ***strâmt*** + *-uț*] (Rar) **1-4** Strâmticel (**1-2, 5-6**).

strâmțar *sm* vz ***strâmtar***

strânb *a* vz ***strâmb***

strânbătate *sf* vz ***strâmbătate***

strâncăni *v* vz ***zdrăngăni***

strâncen *sn* vz ***zdruncin***

strâncena *v* vz ***zdruncina***

strâncina *v* vz ***zdruncina***

strâncinat, ~ă *a* vz ***zdruncinat***[2]

strânciun *sn* vz ***zdruncin***

strânciuna *v* vz ***zdruncina***

strânciunare *sf* vz ***zdruncinare***

strângător, ~oare [At: EUSTATIEVICI, GR. RUM. 27ᵛ/23 / V: (înv) ***~rin~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***strânge*** + *-ător*] **1** *a* (Predomină ideea de apropiere în spațiu; îvr) Care exercită o presiune foarte mare din toate părțile asupra corpului în jurul căruia este înfășurat. **2** *sn* (Spc) Presă de dulgher. **3** *sf* (Înv; spc) Funie cu care se strâng pânzele corăbiei. **4-5** *sn, a* (Înv; șîf *stringător*) (Medicament) constipant. **6** *a* (Înv; șîf *stringător*; îs) *Mișcare ~ringătoare* Peristaltism. **7** *a* (Înv; d. dureri fizice) Spasmodic (**4**). **8** *a* (Înv; d. substanțe; îf *stringător*) Astringent (**1**). **9** *sm* (Înv) Mușchi constrictor. **10** *sm* (Mun; predomină ideea de acumulare) Persoană care strânge fânul. **11** *sm* (Iuz) Lucrător care stătea în spatele presei tipografice și aranja colile tipărite care ieșeau din mașină. **12** *sn* (Șîs) ~ *automat* Dispozitiv care execută automat prelucrarea și așezarea corectă a colilor imprimate. **13** *smf* (Reg) Secerător (**1**). **14-15** *smf, a* (Persoană) care strânge Si: *econom* (**10**). **16** *a* (Pex) Zgârcit Vz *strângău, strânguitor*. **17** *sm* (Înv; adesea urmat de determinări care precizează impozitul) Perceptor. **18** *sm* (Rar; cu determinări care arată felul) Colector (**1**). **19** *sf* (Îvr) Încasare (a unei dări, a unei taxe). **20** *a* (Îvr; îs) *Numele cel ~* Substantiv colectiv.

strângătură *sf* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 80/20 / Pl: *~ri* / E: ***strânge*** + *-ătură*] **1** (Îvr; predomină ideea de apropiere în spațiu) Strângere (**1**). **2** (Îvr) Astringență (**1**). **3** (Rar; predomină ideea de acumulare) Strângere (**39**).

strângău *a* [At: ALR SN V h 1 260/ 310 / Pl: *~ăi* / E: ***strânge*** + *-ău*] **1** (Reg; d. oameni) Care strânge (**104**). **2** (Pex) Zgârcit Vz *strângător, strânguitor*.

strânge [At: LEX. MARS. 169 / V: (înv) ***~rin~***, (îvr) ***~ren~*** / Pzi: *strâng*, Ps: *~nsei* / E: ml ***stringere***] **1** *vt* (De obicei d. ființe, mai ales d. oameni sau d. senzații, sentimente etc. ale lor; c. i. obiecte sau ființe, mai ales oameni ori părți ale corpului lor) A exercita, (cu ceva) asupra cuiva sau ceva, o presiune (puternică) din două sau mai multe părți ori din toate părțile, reducându-i volumul, modificându-i forma etc. Si: *a apăsa* (**7**), *a presa*, (îvp) *a păsa*[1]. **2** *vt* (Pfm; îe) **A ~** (pe cineva) **cu ușa** (sau **în balamale, în clește, în chingi, în frâu** etc.) A sili. **3** *vt* (Pex; îae) A lua pe cineva din scurt. **4** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **în spate** (sau **de, între umeri**) (**de frică** ori **de frig**) A se înfiora de frig sau de frică. **5** *vt* (Pan) A cuprinde sau a delimita din două sau din mai multe părți ori din toate părțile. **6** *vt* (D. obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte strâmte; c. i. oameni ori corpul lor sau părți ale acestuia) A apăsa continuu într-o parte, în mai multe părți sau în toate părțile, provocând jenă ori dureri. **7** *vt* (Pop; îe) **A-l ~** (pe cineva) **opinca** (sau **carâmbul, cureaua** etc.) A avea un (mare) necaz. **8** *vt* (D. persoane) A fi îmbrăcat într-un obiect de îmbrăcăminte (prea) strâmt. **9** *vt* A fi jenat de un obiect de îmbrăcăminte (prea) strâmt. **10** *vt* (Olt; Buc; c. i. oameni) A tortura. **11** *vt* (Reg; c. i. oameni) A durea (**1**). **12** *vt* (Asr; fig; c. i. oameni) A constrânge (**1**). **13** *vt* (Rar; îe) **A ~ din toate părțile** A încolți. **14** *vt* (Îvr; îe) **A ~ de bani** (pe cineva) A stoarce. **15** *vt* (Îvr; c. i. oameni) A încerca. **16** *vt* (D. oameni; c. i. obiecte sau părți ale acestora ori ființe, mai ales oameni sau părți ale corpului lor) A prinde (foarte) puternic cu degetele mâinii sau ale mâinilor (foarte) apropiate între ele și a ține (cât mai) apropiate de sine, nelăsând un timp, (să se îndepărteze, să scape etc.) din mână Si: *a înclešta*. **17-18** *vtrr* (Îe) **A(-i** sau **-și) ~** (cuiva sau cu cineva) **mâna** (ori **mâinile**) sau **a se ~ de mână** A(-și) întinde mâna dreaptă (sau mâinile) și a (se) prinde (puternic) (de) mâna dreaptă (ori de mâinile) cuiva, în semn de salut (la întâlnire sau la despărțire), de afecțiune, de prietenie, de recunoștință, pentru a felicita sau pentru a-și exprima compasiunea etc. **19-20** *vtr* (Îvp; fam) **A ~** (pe cineva) **de gât** (și, înv, îf **a ~ pe cineva de grumaz** sau, reg, **de gușă**, **a se ~ de gât**) A (se) sugruma. **21** *vt* (Îae) A nemulțumi. **22** *vt* (Îae) A supăra (**6**). **23** *vt* (C. i. oameni sau corpul lor; de obicei urmat de determinări ca „în brațe”, „la piept” etc.) A cuprinde (cu putere) cu mâna, cu brațele pentru a aduce și a ține (foarte) aproape (la piept), în semn de prietenie, de mare afecțiune etc. Si: *a îmbrățișa, a înlănțui, a prinde* Vz *piept*. **24** *vt* (C. i. sfori, curele etc. înfășurate în jurul cuiva sau a ceva) A trage (foarte) tare de capete, pentru a înnoda, a lega, a fixa, a închide etc. (mai bine) Vz *fixa, închide, înnoda*. **25** *vt* (Pfm; îe) **A ~ cureaua** A răbda de foame. **26** *vt* (Îae; șîf **a ~ baierele pungii**) A face economii (limitându-se la un trai mai modest). **27** *vt* (C. i. laturi ale unor sfori, curele etc.) A face să ajungă lipit (foarte) mult de obiectul în jurul căruia este înfășurat exercitând asupra acestuia o presiune (foarte) mare din toate părțile. **28** *vt* (C. i. noduri, laturi ale unor sfori, curele etc. înfășurate în jurul cuiva sau ceva) A întări, pentru a nu se (mai) desface (ușor). **29** *vt* (Pex) A înnoda. **30** *vt* (Complementul este frâul) A trage pentru a stăpâni

și a conduce calul. **31** *vt* (Înv; pex; complementul este calul călărit) A conduce (din frâu). **32** *vr* (Mol; Mun; d. funia folosită la treieratul cu caii) A se înfășura pe parul din mijlocul ariei de treierat (micșorându-și treptat lungimea). **33** *vt* (Rar; c. i. năvoade întinse în apă) A apropia mult marginile și a trage capetele pentru a prinde peștele înăuntru. **34** *vt* (Prt; c. i. obiecte de îmbrăcăminte sau părul oamenilor) A fixa, a lega cu o sfoară, cu un șiret etc. ca să nu se desfacă, să nu cadă, să nu atârne etc. **35** *vt* (Rar; d. cingători, brâie, curele etc.; complementul este mijlocul) A încinge (bine). **36** *vt* (C. i. obiecte de îmbrăcăminte) A face să aibă o croială foarte apropiată de linia corpului sau de o parte a acestuia. **37** *vt* A face să fie foarte strâmt. **38** *vt* (C. i. obiecte de îmbrăcăminte, pături etc. sau părți ale acestora) A apropia de corp (petrecând marginile) pentru a-l acoperi (mai) bine (și a-l feri de frig). **39** *vt* (Rar; pex) A înfășura. **40** *vt* (Fig; c. i. legături de alianță, de prietenie, de dragoste etc.) A face să devină (mai) apropiat, (mai) puternic, (mai) durabil Si: *a cimenta* (**8**), *a consolida* (**3**), *a întări*. **41** *vt* (C. i. roți de lemn ale vehiculelor) A consolida prin aplicarea unei șine metalice. **42** *vt* (Trs; c. i. cercul metalic al roții de lemn) A fixa pe obada roții. **43** *vt* (Îe) **A ~ cercul în jurul cuiva** A înconjura pe cineva (limitându-i libertatea de acțiune). **44** *vr* (Asr) A se micșora. **45-46** *vtr* (Rar; complementul sau subiectul indică malurile sau marginile unei ape sau părți ori porțiuni ale acestora) A (se) strâmta (**5-6**). **47** *vt* (C. i. pleoapele, ochii, gura, buzele etc. oamenilor) A închide (tare) ținând lipite între ele părțile mobile. **48** *vt* (Pfm; îe) **A-și ~ gura** A se reține (să vorbească). **49** *vt* (Îae) A tăcea din gură. **50** *vi* (Îe) **Cât ai ~ din ochi** Imediat. **51** *vt* (Pop; pan; c. i. uși, porți etc.) A închide. **52** *vt* (C. i. fruntea, buzele etc. oamenilor) A încreți (foarte) puternic (în semn de nedumerire, de nemulțumire, de mânie) Vz *încrunta*. **53** *vt* (C. i. dinții, fălcile, pumnii etc. oamenilor) A încleșta (foarte) puternic (pentru a-și stăpâni iritarea, supărarea, furia etc.). **54** *vt* (C. i. umerii oamenilor) A apropia printr-o mișcare orientată în sus. **55** *vi* (Îe) **A ~ din umeri** A-și exprima nedumerirea, nepăsarea, disprețul, nemulțumirea etc. (cu apropierea umerilor printr-o mișcare orientată în sus) Si: *a da din umeri*, *a ridica din umeri*. **56** *vt* (C. i. țesături, hârtie, haine etc.; de obicei cu determinări care arată modul) A aduna laolaltă punând marginile una peste alta sau într-o anumită ordine, într-un anumit fel etc. Si: (reg) *a chiti*[1] (**5**). **57** *vt* (Pan; c. i. paturi montate, corturi întinse etc.) (A desface, a demonta și) a aduna la un loc (și într-un anumit fel) elementele componente. **58** *vt* (Rar; c. i. perdele, cortine etc. lăsate) A ridica. **59** *vr* (D. instrumente, ustensile telescopice sau d. părți ale acestora) A introduce unul în altul tuburile din care este alcătuit, pentru a face să fie mai mic. **60** *vt* (Pan; c. i. părți mobile ale corpului ființelor) A aduce (cât mai) aproape de corp sau unul de altul (reducându-i, aparent, dimensiunile, de obicei lungimea) Si: *a apropia* (**11**). **61** *vt* (Fam; îe) **Mai ~ți coada** Nu te amesteca în treburi care nu te privesc. **62** *vt* (Reg; îe) **A ~ genunchii de inimă** A se restrânge material. **63** *vt* (Îe) **A-(și) ~ rândurile** A se replia. **64** *vt* (Pex; îae) A forma o masă omogenă, întărindu-și forțele (fizice sau morale). **65** *vr* (D. materiale textile sau d. obiecte din fibre naturale muiate ori spălate în apă) A-și reduce dimensiunea Si: *a intra (la apă)*. **66** *vr* (D. ființe) A-și încovoia, a-și îndoi etc. corpul, de frică, de frig etc., apropiindu-i (foarte) mult extremitățile sau părțile distincte unele de altele și făcându-l să devină (aparent) mai mic Si: *a se chirci* (**2**), *a se ghemui* (**1**), *a se zgârci*, (pop) *a se ciuciuli*[1] (**3**), *a se zguli*, (înv) *a se stârci*, (reg) *a se tâmbuși*. **67** *vr* (Îe) **A se ~ în sine** (sau, rar) **în pielea lui** A deveni puțin comunicativ. **68** *vr* (D. oameni) A se lipi (ghemuindu-se) de cineva (sau de ceva) căutând protecție, alinare, confort etc. **69** *vr* A se ghemui lângă cineva (sau ceva) Si: *a se înghesui*. **70** *vr* (Rar; d. membrele corpului ființelor) A se aduna (lângă corp). **71** *vr* (Rar; d. organe, țesături, mușchi etc. ale corpului ființelor) A se contracta (**10**). **72-73** *vtr* (Îe) **A i se ~** (sau **a-i ~ cuiva**) **inima** (sau, rar **sufletul**) A simți (sau a face pe cineva să simtă) neliniște, îngrijorare, emoție (foarte) puternică etc. **74** *vr* (Rar; pan) A se restrânge (ca spațiu ocupat). **75** *vt* (C. i. piese filetate ale unui dispozitiv, ale unui mecanism etc.) A fixa (mai) bine printr-o mișcare de învârtire. **76** *vt* A înșuruba (foarte) tare. **77** *vt* (Îe) **A ~ șurubul** A folosi mijloace (abuzive) de constrângere. **78** *vt* (C. i. părți componente ale unui dispozitiv, ale unui aparat etc.) A apropia și a lipi (foarte) tare unul de altul, prin înșurubarea, până la refuz, a unor șuruburi (și a unor piulițe). **79** *vt* (C. i. obiecte, ființe etc. răspândite, risipite, împrăștiate etc.) A lua și a pune laolaltă, la un loc sau la locul lor, făcând grămezi etc. Si: *a aduna* (**1**), (reg) *a strângui* (**1**). **80** *vt* (Îlv) **A ~ (într-un) mănunchi ceva** A înmănunchea. **81** *vt* (C. i. grămezi, movile etc. de obiecte adunate) A face (**326**). **82** *vt* (Pop; c. i. grâul împrăștiat pe aria de treierat cu caii; cu determinarea „la stâlp") A îngrămădi în mijlocul ariei (în jurul stâlpului de care sunt legați, cu o funie, caii care treieră). **83** *vt* (Îvr; fig) A distruge (**1**). **84** *vt* (C. i. obiecte sau părți ori fragmente ale acestora) A lua și a așeza în ceva sau într-un loc sigur, ferit sau special amenajat, pentru menținerea în bună stare (și timp îndelungat), pentru a putea fi găsit ușor la nevoie etc. Si: *a pune bine*, *a păstra*. **85** *vt* (C. i. mâncăruri rămase, resturi, vase, tacâmuri etc.) A aduna și a pune deoparte, pentru a elibera masa[1] sau locul respectiv după ce s-a terminat de mâncat. **86** *vt* (C. i. diverse obiecte împrăștiate, risipite etc. într-o încăpere, undeva etc.) A lua și a pune la loc, așezând în ordine. **87** *vt* (Pex) A deretica (**4**). **88** *vt* (Îe) **A ~ patul** (sau, reg, **așternutul, țoalele**) A aduna de pe pat și a pune în ordine. **89** *vt* (Îae) A face patul Vz *face*. **90** *vt* (C. i. obiecte, elemente etc. situate separat, în diferite locuri) A aduce (succesiv) într-un singur loc (luând din mai multe părți și obținând mari aglomerări cantitative) Si: *a acumula*, *a aduna* (**1**), *a concentra* (**1**). **91** *vt* (Pan; c. i. unde, fluide în mișcare) A orienta în cantități (foarte) mari spre același punct Si: *a acumula*, *a aduna* (**8**), *a colecta* (**1**), *a concentra* (**3**). **92** *vt* (Rar; c. i. lichide) A absorbi (**1**). **93** *vr* (Îvr; d. corpul omenesc) A se fortifica (**2**). **94** *vr* (Reg; mai ales în Trs; d. lapte) A se coagula (**1**). **95** *vt* (Îvr; c. i. lapte coagulat, brânză, caș etc.) A scurge (**14**). **96** *vt* (Reg; mai ales în Trs; complementul este cașul) A jintui. **97** *vr* (Îvr; d. noroi) A se întări. **98** *vt* (D. oameni; c. i. roadele pământului, recolta etc.) A lua de pe câmp, din grădini, din livezi etc. și a pune într-un anumit loc, în ceva etc. Si: *a aduna* (**1**), *a culege* (**1**), *a recolta* Vz *sureti*. **99** *vt* (Pan; d. albine; complementul este nectarul, polenul etc. sau, prin sinecdocă, mierea) A culege (**1**). **100** *vt* (Îvp; fșa; c. i. mai ales alimente, hrană etc.) A aduna (spre a face provizii). **101** *vt* (Înv; c. i. roadele pământului, recolta, alimente, hrană etc.) A depozita (**1**). **102** *vrp* (Îvr; subiectul gramatical indică pâinea) A se face (**341**). **103** *vt* (C. i. obiecte de aceeași categorie, de obicei de artă sau manuscrise, texte, cărți, mai ales vechi ori rare, producții folclorice etc.) A lua (sau a nota, a înregistra) și a pune la un singur loc, pentru a face o colecție (expusă sau tipărită) Si: *a aduna* (**1**), *a colecționa*, *a culege* (**2**). **104** *vt* (C. i. bunuri materiale, avere, bani etc.) A pune deoparte (puțin câte puțin, încetul cu încetul) pentru (a consuma) mai târziu Si: *a acumula*, *a aduna* (**9**), *a agonisi* (**2**), *a economisi* (**4**), (pop) *a chivernisi* (**4**), (pfm) *a prăsi*, (reg) *a mirui*[2], *a priștipi*, *a răgădui*[1], *a sclipui*[2], *a scofeli*, *a stăci*, *a sporoli*, *a zorobi*. **105** *vt* (Îe) **A ~ bani albi pentru zile negre** A fi (foarte) chibzuit și econom. **106** *vr* (Îvr; d. venituri) A se realiza. **107** *vt* (Îvp; c. i. dări, impozite, taxe oficiale etc.) A percepe. **108** *vt* (C. i. bani, obiecte, materiale etc.) A pune la un loc (luând din mai multe părți sau de la alții) cu un anumit scop Si: *a aduna* (**1**), *a colecta* (**1**). **109** *vr* (D. ființe, mai ales d. grupuri, eventual organizate, de oameni, dintr-un ținut, dintr-o localitate etc.) A ajunge, împreună cu alții (și în număr mare) într-un anumit loc (dinainte stabilit), la cineva sau în jurul cuiva în vederea unui anumit scop Si: *a se aduna* (**13**), *a se întruni*, *a se reuni*, (reg) *a se închelba*, *a se închelbăra*, *a se întroloca*, *a se sobori*, *a se strângui* (**2**). **110** *vr* (Rar; pex) A sosi (**1**). **111** *vr* (Îe) **A se ~ ca (săracii) la mort** (sau **la pomană**) sau **ca lupii la hoit** A alerga după un câștig nemuncit. **112-113** *vtr* (Îe) **A (se) ~ de pe drumuri** sau **(pe) acasă** A nu mai fi (sau a face să nu mai fie) hoinar, stabilindu-se (sau stabilindu-l) într-un loc. **114-115** *vtr* (Îae) A sta (sau a face să stea) acasă. **116-117** *vtr* (Îae) A (se) face om așezat. **118-119** *vtr* (Îae) A-și (sau a-i) face o situație (materială) bună. **120** *vt* (Îe) **A nu-și (mai) ~ picioarele (de pe drumuri)** A umbla (foarte) mult. **121** *vt* (Îe) **A-și ~ lioarba** (sau **buzișoarele**) **acasă** A tăcea. **122** *vr* (Îe) **A se ~ laolaltă** A se căsători (**2**). **123-124** *vtr* (Îe) **A (se) ~ în**

jurul cuiva A (se) mobiliza la ceva. **125-126** *vtr* (Îe) **A ~** (cineva) **oaste** (sau **oștire, armată** etc. ori, îvr, **a se ~ cu oști asupra cuiva**) A (se) mobiliza. **127** *vt* (Îe) **A-l ~Dumnezeu** (sau **moartea**) **pe cineva** A muri[1]. **128** *vt* (Trs; spc) A intra în ceata feciorilor. **129** *vt* (Înv; spc; d. organe legislative) A se întruni (în sesiune). **130** *vt* (Înv; spc; c. i. organe de conducere, legislative etc.) A convoca.

strângere *sf* [At: BREZOIANU, A. 333/23 / V: (înv) ***strin~*** / Pl: *~ri* / E: ***strânge***] **1** (Predomină ideea de apropiere în spațiu) Exercitare (cu ceva) a unei presiuni (puternice), din două sau mai multe părți ori din toate părțile asupra unui obiect sau asupra unei ființe, mai ales persoane, ori asupra unor părți ale corpului acestora, reducându-le volumul, modificându-le forma etc. Si: *apăsare* (1), *apăsat[1]* (1), *presare, presat[1], strâns[1]* (1), *strânsoare* (1), *strânsură* (1), (înv) *strânsătură* (1), (îvr) *strângătură* (1) Vz *comprimare, comprimat*. **2** Apăsare continuă într-o parte, în mai multe părți sau în toate părțile, exercitată de un obiect de îmbrăcăminte sau de încălțăminte (prea) strâmt asupra corpului unei persoane sau asupra unei părți a acestuia, provocând jenă sau durere. **3** (Pex) Senzație neplăcută sau dureroasă pe care o simte cineva pe corp sau pe o parte a acestuia când poartă îmbrăcăminte sau încălțăminte incomodă sau strâmtă Si: (rar) *strânsoare* (3) Vz *bătaie*. **4** (Asr; fig) Constrângere (1). **5** (Rar; îs) *~ în spate* Înfiorare (de frică, de frig). **6** (Asr; fig) Constrângere (2). **7** Prindere (foarte) tare, cu degetele mâinii (sau ale mâinilor) foarte apropiate între ele, a unui obiect sau a unei părți a acestuia ori a unei ființe, mai ales persoane sau a unei părți a corpului acesteia, ținând (cât mai) aproape de sine și nelăsând un timp (să se depărteze, să scape etc.) din mână Si: *încleștare, încleștat, strâns[1]* (5), *strânsoare* (15), (rar) *strânsătură* (4), *strânsură* (4). **8** (Îs) *~ de mână* (sau *~a mâinii*) (Întindere a mâinii drepte și prindere cu ea a mâinii drepte a cuiva, ca) gest de salut (la întâlnire sau la despărțire), de afecțiune, de prietenie, de recunoștință, pentru a felicita sau pentru a-și exprima compasiunea etc. Si: *strâns de mână*, (înv) *strânsoare de mână, strânsătură de mână*, (înv) *strânsură de mână*. **9** (De obicei cu determinările „în brațe", „la piept") (Cuprindere cu putere cu mâinile, cu brațele a trupului cuiva sau pentru a aduce și a ține foarte aproape de sine, ca) gest de prietenie, de mare afecțiune etc. Si: *îmbrățișare, îmbrățișat, înlănțuire, înlănțuit, strâns[1]* (7), *strânsoare* (16), (rar) *strânsătură* (6), *strânsură* (6). **10** Tragere (foarte) tare de capetele unei sfori, ale unei curele etc. înfășurate în jurul cuiva sau a ceva, pentru a înnoda, a lega, a fixa, a închide etc. (mai) bine Si: *strâns[1]* (8), (înv) *strânsătură* (7) Vz *fixare, fixat, închidere, închis, înnodare, înnodat, legare, legat*. **11** (Fam; îs) *~ a curelei* Îndurare (de foame) Si: (fam) *strâns al curelei* Vz *strâns[1]*. **12** (Îas) Tragere de frâul calului pentru a-l stăpâni, a-l conduce etc. **13** Apropiere de corp ori de o parte a acestuia (petrecând marginile) a unui obiect de îmbrăcăminte, de obicei haină, palton etc. sau a unei pături, a unui cearșaf etc. ori a unor părți ale acestora, pentru a se acoperi (mai) bine (și a se feri de frig) Si: (rar) *strâns[1]* (11). **14** (Pex) Înfășurare. **15** (Fig) Consolidare a unei legături de alianță, de prietenie, de dragoste etc. Si: *cimentare* (8), *cimentat[2]* (15), *consolidat* (1), *întărire, întărit*, (rar) *strâns[1]* (12) Vz *apropiere*. **16** Închidere (puternică) a pleoapelor, a gurii, a buzelor etc. ținând lipite (tare) între ele părțile mobile Si: (rar) *strâns[1]* (13). **17** (Încrețire puternică a frunții, a buzelor etc. ca) gest de nedumerire, de nemulțumire, de mânie etc. Vz *încruntare, încruntat*. **18** (Rar) (Încleștare puternică a dinților, a fălcilor, a pumnilor etc. ca) gest de stăpânire (cu greu) a iritării, a supărării, a furiei etc. **19** (Rar) Apropiere a umerilor printr-o mișcare orientată în sus. **20** (Îs) *~ din* (sau *de*) *umeri* (Mișcare în sus a umerilor ca) gest de nepăsare, de dispreț etc. Si: *ridicare de umeri*, (rar) *strâns din umeri*. **21** Alunecare laolaltă a unei țesături, a unei hârtii, a unei haine etc., punând marginile una peste alta sau într-un anumit fel, într-o anumită ordine etc. Si: (rar) *strâns[1]* (19), (reg) *chitire[1]* (4), *chitit[1]* (4). **22** (Pan) Aducere (cât mai) aproape de corp a părților mobile (picioare, aripi etc.) ale corpului ființelor (reducându-le, aparent, dimensiunile, de obicei, lungimea) Si: *apropiere* (1), *apropiat[1]* (1), (rar) *strâns[1]* (17). **23** (Rar) Intrare la apă (a materialelor textile sau a obiectelor din fibre naturale muiate sau spălate în apă). **24** Încovoiere, îndoire etc. a propriului corp, apropiindu-i (foarte) mult extremitățile sau părțile mobile unele de altele și făcându-l să devină (aparent) mai mic Si: *chircire* (1), *chircit* (1), *ghemuire* (1), *ghemuit[1]* (1), *închircire, închircit, zgârcire, zgârcit*, (rar) *strâns[1]* (20), (îvp) *zgârcitură*, (pop) *ciuciulire[1]* (3), *ciuciulit[1]* (1), *stârcire, stârcit[1], zgulire*. **25** (Asr) Contractare (4). **26** (Îs) *~ de inimă* Sentiment puternic de teamă, de durere, de neliniște etc. Si: (rar) *strânsoare de inimă* Vz *strânsoare*. **27** (Înv; spc) Accelerare (a pulsului). **28** (Înv; pan) Concizie. **29** Fixare (mai bine) a două (sau mai multe) piese (filetate și) întrepătrunse, printr-o mișcare de învârtire a unui șurub (și a unei piulițe) până la capătul filetului, până la refuz. **30** Înșurubare (foarte) tare Si: *strâns[1]* (28). **31** (Predomină ideea de acumulare) Luare a unor obiecte, a unor ființe etc. răspândite, risipite, împrăștiate etc. și punerea lor laolaltă, la un loc sau la locul lor, făcând grămezi, mănunchiuri etc. Si: *adunare* (4), *adunat[1]* (1), *strâns[1]* (29), (rar) *strânsoare* (22), *strânsură* (10). **32** Luare a unor obiecte sau a unor părți ori a unor fragmente ale acestora și așezarea lor în ceva sau într-un loc sigur, ferit sau special amenajat pentru menținerea lor în bună stare (și timp îndelungat), pentru a putea fi găsit ușor la nevoie etc. Si: *păstrare, păstrat[1]*, (rar) *strâns[1]* (30). **33** Adunare de pe masă și punere deoparte a mâncărurilor rămase, a resturilor, a vaselor, a tacâmurilor etc. folosite și murdare, pentru a elibera masa[1] sau locul respectiv. **34** (Pex) Luare și punere la loc a unor obiecte împrăștiate, risipite etc. într-o încăpere, undeva etc., așezându-le în ordine Si: (pfm) *dereticare, strâns[1]* (33). **35** Aducere (succesivă) într-un singur loc a unor obiecte, elemente etc. situate separat în diferite locuri (luând din mai multe părți și obținând mari aglomerări cantitative) Si: *acumulare, acumulat[1], concentrare* (2), *concentrat[1]* (2), *strâns[1]* (35), (îvr) *strânsoare* (23). **36** (Reg; mai ales în Trs) Coagulare (a laptelui). **37** (De obicei cu determinări care arată felul) Luare a roadelor pământului, a recoltei etc. de pe câmp, din grădini, din livezi etc. Si: *adunat[1]* (1), *culegere* (1), *cules[1]* (1), *recoltare, recoltat, recoltă, strâns[1]* (37), (înv) *strânsură* (21), (înv) *strânsoare* (24). **38** (Rar) Depozitare (1). **39** Punere deoparte (câte puțin, încetul cu încetul) de bunuri materiale, de bani etc. pentru (a consuma) mai târziu Si: *acumulare, acumulat[1], ordonare, ordonat, agoniseală* (1), *agonisire* (2), *agonisit[1]* (2), (pop) *chiverniseală* (5), *chivernisire* (5), *chivernisit[1]* (5), *economisire* (4), *economisit[1]* (4), (reg) *priștipeală, sclipuială, sclipuire[1]*, (rar) *strângătură* (3), (îvr) *strâns[1]* (40), *strânsură* (24). **40** (Îvp; cu determinări care arată felul) Percepere. **41** Punere la un loc de bani, de obiecte, de materiale etc. (luând din mai multe părți), pentru un anumit scop Si: *adunare* (1), *adunat[1]* (1), *colectare* (1), *colectat* (1), *strâns[1]* (42). **42** Ajungere, împreună cu alții (și în număr mare) într-un anumit loc (dinainte stabilit), la cineva sau în jurul cuiva (în vederea unui anumit scop) Si: *adunare* (2), *adunat[1]* (3), *întrunire, întrunit, reunire*, (reg) *închelbare, închelbărare, întrolocare*. **43** (Rar; pex) Sosire (3). **44** (Înv) Mobilizare. **45** (Înv) Convocare (1).

strângui [At: HERA, L. B. 92 / Pl: *~esc* / E: ***strânge*** + *-ui*] **1** *vt* (Trs; c. i. obiecte, ființe etc. răspândite, risipite, împrăștiate etc.) A strânge (79). **2** *vr* (Reg) A se strânge (109).

strânguitor, ~oare *a* [At: SLAVICI, N. II. / Pl: *~i, ~oare* / E: ***strângui*** + *-tor*] (Îvr; d. oameni) **1** Care strânge (104). **2** (Pex) Zgârcit Vz *strângător*.

strângulațiune *sf* vz ***strangulație***

strâns[1] [At: BREZOIANU, A. 69/4 / V: (înv) ***~rins*** / Pl: (nob) *~uri, ~nși* sm / E: ***strânge***] **1** *sn* Exercitare (cu ceva) a unei presiuni (puternice), din două sau din mai multe părți ori din toate părțile, asupra unui obiect sau asupra unor părți ale corpului acestora, reducându-le volumul, modificându-le forma etc. Si: *apăsare* (1), *apăsat[1]* (1), *presare, presat[1], strângere* (1), *strânsoare* (1), *strânsură* (1), (înv) *strânsătură* (1), (înv) *strângătură* (1). **2** *sn* Apăsare continuă într-o parte, în mai multe părți sau în toate părțile, exercitată de un obiect de îmbrăcăminte sau de încălțăminte (prea) strâmt asupra corpului unei persoane sau asupra unei părți a acestuia, provocând jenă sau durere fizică. **3** *sn* (Pex) Senzație neplăcută sau durere pe care o simte cineva pe corp sau pe o parte a acestuia când poartă îmbrăcăminte sau încălțăminte incomodă sau strâmtă Si: *strângere* (3). **4** *sn* (Asr; fig) Constrângere (1). **5** *sn* Prindere (foarte)

tare cu degetele mâinii (sau ale mâinilor) foarte apropiate între ele a unui obiect sau a unei părți a acestuia ori a unei ființe, mai ales persoane, sau a unei părți a corpului acestuia, ținând (cât mai) aproape de sine și nelăsând un timp (să se îndepărteze, să scape etc.) din mână Si: *încleștare, încleștat, strângere* (7), *strânsoare* (15), (rar) *strânsătură* (4), *strânsură* (4). **6** *sn* (Îs) ~ *de mână* (sau ~*ul mâinii*) (Întindere a mâinii drepte și prindere cu ea a mâinii drepte a cuiva ca) gest de salut (la întâlnire sau la despărțire), de afecțiune, de prietenie, de recunoștință, pentru a felicita sau pentru a-și exprima compasiunea etc. Si: *strângere de mână*, (înv) *strânsoare de mână*, (înv) *strânsură de mână*. **7** *sn* (De obicei cu determinările „în brațe", „la piept") (Cuprindere cu putere cu mâinile, cu brațele a trupului cuiva pentru a duce și a ține foarte aproape de sine, ca) gest de prietenie, de mare afecțiune etc. Si: *îmbrățișare, îmbrățișat, înlănțuire, înlănțuit, strângere* (9), *strânsoare* (16), (rar) *strânsătură* (6), *strânsură* (6). **8** *sn* Tragere (foarte) tare de capetele unei sfori, ale unei curele etc. înfășurate în jurul cuiva sau a ceva, pentru a înnoda, a lega, a fixa, a închide etc. (mai) bine Si: *strângere* (10), (înv) *strânsătură* (7). **9** *sn* (Fam; îs) ~ *al curelei* Îndurare de foame. **10** *sn* (Fam; îs) ~ *al curelei* Limitare la un trai mai modest (pentru a face economii) Si: *strângere a curelei*. **11** *sn* (Rar) Strângere (13). **12** *sn* (Rar; fig) Strângere (15). **13** *sn* (Rar) Strângere (16). **14** *sn* (Încleștare puternică a dinților, a fălcilor, a pumnilor etc. ca) gest de stăpânire (cu greu) a iritării, a supărării, a furiei etc. Si: *strângere* (18). **15** *sn* (Rar) Apropiere a umerilor printr-o mișcare orientată în sus Si: (rar) *strângere* (19). **16** *sn* (Rar; îs) ~ *din umeri* Strângere din umeri. **17** *sn* (Rar; pan) Strângere (22). **18** *sn* (Rar) Intrare la apă (a materialelor textile sau a obiectelor din fibre naturale muiate sau spălate în apă). **19** *sn* (Rar) Strângere (21). **20** *sn* (Rar) Contractare (4). **21** *sn* (Pex; în credințele populare) Boală a copiilor mici caracterizată prin colici la stomac, care îi fac să se ghemuiască, să se zvârcolească, să plângă, să țipe etc. și care ar fi provocată de duhuri rele, de ființe imaginare etc. Si: (pop) *apucat*[1] (4), *epilepsie* (1), *strânsură* (7), (reg) *strânsătură* (8). **22** *sn* (Îvr; îs) ~*ul stomacului* Gastrită. **23** *sn* (Îs) ~*ul matelor* Enterită. **24** *sn* (Pex; în credințele populare) Duh rău care ar provoca gastrita și enterita. **25** *sn* (Reg) Tetanos. **26** *sm* (Reg; lpl) Limbrici. **27** *sn* Fixare (mai bine) a două (sau mai multe) piese (filetate și) întrepătrunse printr-o mișcare de învârtire a unui șurub (și a unei piulițe) până la capătul filetului, până la refuz. **28** *sn* Înșurubare (foarte tare) Si: *strângere* (30). **29** *sn* (Predomină ideea de acumulare) Luare a unor obiecte, a unor ființe etc. răspândite, risipite, împrăștiate etc. și punerea lor laolaltă, la un loc sau la locul lor, făcând grămezi, mănunchiuri etc. Si: *adunare* (4), *adunat*[1] (1), *strângere* (31), (rar) *strânsoare* (22), *strânsură* (10). **30** *sn* (Rar) Strângere (32). **31** *sn* (Reg; cu determinarea „la par") Îngrămădire a grâului împrăștiat pe aria de treierat cu caii în mijlocul acesteia (în jurul stâlpului de care sunt legați, cu o funie, caii care treieră). **32** *sn* Adunare, de pe masă, după ce s-a terminat de mâncat, și punere deoparte a mâncărurilor rămase, a resturilor, a vaselor, a tacâmurilor etc. folosite și murdare pentru a elibera masa[1] sau locul respectiv. **33** *sn* (Pex) Luare și punere la loc a unor obiecte împrăștiate, risipite etc. într-o încăpere, undeva etc., așezându-le în ordine Si: *strângere* (34). **34** *sn* (Pop; pex; fam) Dereticare. **35** *sn* Aducere (succesivă) într-un singur loc a unor obiecte, elemente etc. situate separat în diferite locuri (luând din mai multe părți și obținând mari aglomerări cantitative) Si: *acumulare, acumulat*[1], *concentrare* (2), *concentrat*[1] (2), *strângere* (35), (îvr) *strânsoare* (23). **36** *sn* (Reg; mai ales în Trs) Coagulare (a laptelui). **37** *sn* (De obicei cu determinări care arată felul) Luare a roadelor pământului, a recoltei etc. de pe câmp, din grădini, din livezi etc. Si: *adunat*[1] (1), *culegere* (1), *cules*[1] (1), *recoltare, recoltat, recoltă, strângere* (37), (înv) *strânsură* (21), (îvr) *strânsoare* (24). **38** *sn* Perioadă de timp sau momentul în care se strânge recolta. **39** *sn* (Rar) Colecționare. **40** *sn* Punere deoparte (puțin câte puțin, încetul cu încetul) de bunuri materiale, de bani etc. pentru (a consuma) mai târziu Si: *acumulare, acumulat*[1], *agoniseala* (1), *agonisire* (2), *agonisit*[1] (2), *economisire* (4), *economisit*[1] (4), *strângere* (39), (rar) *strângătură* (3), (pop) *chiverniseală* (5), *chivernisire* (5), *chivernisit*[1] (5), (reg) *priștipeală, sclipuială, sclipuire*[1], *zorobire*, (îvr) *strânsură* (24). **41** *sn* (Înv; cu determinări care arată felul) Percepere. **42** *sn* Punere la un loc de bani, de obiecte, de materiale etc. (luând din mai multe părți) pentru un anumit scop Si: *adunare* (1), *adunat*[1] (1), *colectare* (1), *colectat* (1), *strângere* (41). **43** *sn* Ajungere împreună cu alții (și în număr mare) într-un anumit loc (dinainte stabilit) la cineva sau în jurul cuiva (în vederea unui anumit scop) Si: *adunare* (2), *adunat*[1] (3), *întrunire, întrunit, reunire*, (reg) *închelbare, închelbărare, întrolocare, soborâre*. **44** *sn* (Rar; pex) Sosire (3).

strâns²*, ~*ă [At: ANON. CAR. / V: (înv) ~*rins* / Pl: ~*nși*, ~*e* / E: ***strânge***] **1** *a* (D. obiecte sau d. ființe, mai ales d. oameni ori d. părți ale corpului lor) Asupra căruia este exercitată (cu ceva) o presiune (puternică) din două sau din mai multe părți ori din toate părțile, reducându-i volumul, modificându-i forma etc. Si: *apăsat*[2] (1), *presat*. **2** *a* (D. obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte) Care apasă, continuu și într-o parte, în mai multe părți sau din toate părțile, corpul ori părți ale acestuia (provocând jenă sau durere). **3** *a* (Rar; pex) Strâmt (5). **4** *a* (Asr; fig; d. dispoziții, ordine etc. sau d. aprecieri, păreri, metode etc.) Sever[2] (1). **5** *a* (D. obiecte sau d. părți ale acestora ori d. ființe, mai ales d. oameni sau d. părți ale corpului lor) Care este prins (foarte) puternic cu degetele mâinii sau ale mâinilor (foarte) apropiate între ele și care este ținut (cât mai) aproape de sine, nelăsând, un timp, să se îndepărteze, să scape etc. din mână Si: *încleștat*. **6** *a* (D. oameni sau d. corpul lor; de obicei cu determinările „în brațe", „la piept") Care este cuprins (cu putere) cu mâna, cu brațele pentru a aduce și a ține (foarte) aproape (la piept), în semn de prietenie, de mare afecțiune etc. Si: *îmbrățișat, înlănțuit*. **7** *a* (D. sfori, curele, lanțuri etc. sau d. comprese, pansamente etc. ori d. părul lung) Legat sau înfășurat (foarte) tare în jurul a ceva sau a cuiva, ca să nu se (mai) desfacă (ușor). **8** *a* (Rar; d. persoane) Încins peste mijloc. **9** *a* (D. modul de legare, de înfășurare etc.) Care este făcut, lipit (foarte) mult de obiectul pe care-l leagă, exercitând asupra acestuia o presiune (foarte) mare din toate părțile. **10** *a* (D. frâu) Ținut întins, încordat pentru a stăpâni, a conduce calul. **11** *a* (D. legături de alianță, de prietenie, de dragoste etc. dintre oameni sau dintre grupări, colectivități etc. umane) Care devine (mai) apropiat, (mai) puternic, (mai) durabil Si: *cimentat*[2] (15), *consolidat* (1), *întărit*. **12** *a* (Pan; d. raporturi între organele unui organism, între elementele unui tot, între obiecte aparent disparate sau între fenomene naturale, sociale, economice etc., între concepte, noțiuni etc. ori între activități, mentalități etc.) Care este (și se manifestă) direct și puternic, relevând trăsături intrinsece și exprimând intercondiționări permanente etc. **13** *a* (Rar; d. încăperi, recipiente etc. sau d. volumul acestora) Mic. **14** *a* (Îvr) Mic. **15** *a* (Îvr) Subțire (7). **16** *a* (Înv; d. sensul cuvântului; îoc *larg*) Restrâns. **17** *a* (Fig; d. stil, d. texte, d. formulări scrise sau orale ori d. părți ale lor) Care cuprinde un număr redus de cuvinte. **18** *a* (Fig; d. stil, d. texte, d. formulări scrise sau orale ori d. părți ale lor) Care este exprimat în cuvinte puține Si: *concentrat*[2] (9), *concis* (1), *laconic, lapidar, scurt, succint, sumar, telegrafic*. **19** *a* (Fig; d. modul de a gândi; d. raționamente, argumente etc.) Bine închegat și precis. **20** *a* (D. pleoapele, ochii, buzele etc. oamenilor) Care este închis (foarte) tare, având lipite între ele părțile mobile. **21** *a* (D. fruntea, buzele etc. oamenilor) Care este încrețit (în semn de nedumerire, de nemulțumire etc.). **22** *a* (D. dinții, fălcile, pumnii etc. oamenilor) Care este încleștat (foarte) puternic (pentru a-și stăpâni iritarea, supărarea, furia etc.). **23** *a* (Îe) **(A fi) cu mâna ~ă** sau **~ la mână** (ori **la chimir**) sau **mână ~ă** (A fi) socotit la bani, econom. **24** *a* (Pex; îae) A fi zgârcit. **25** *a* (D. țesături hârtie, haine etc.) Adunat laolaltă, cu marginile puse una peste cealaltă sau într-o anumită ordine, într-un anumit fel etc. Si: (reg) *chitit*[2] (2). **26** *a* (Rar; d. perdele, cortine etc.) Ridicat[2]. **27** *a* (Pan; d. părți mobile ale corpului ființelor) Adus (cât mai) aproape de corp având reduse, aparent, dimensiunile, de obicei lungimea Si: *apropiat*[2] (1). **28** *a* (D. ființe) Care are corpul încovoiat, îndoit etc. de frică, de frig etc., cu extremitățile apropiate unele de altele și (aparent) mai mic Si: *chircit* (1), *ghemuit*[2] (1), *zgârcit*, (pop) *ciuciulit*[1] (2), *stârcit, zgulit*, (reg) *tâmbușit*. **29** *av* Lipit (ghemuindu-se) de cineva (sau de ceva), căutând protecție, alinare, confort etc. **30** *av* Ghemuit lângă

cineva (sau lângă ceva) Si: *înghesuit*. **31** *a* (Rar; d. membrele corpului ființelor) Adunat (lângă corp). **32** *a* (Rar; d. organe, mușchi, țesuturi etc. ale corpului ființelor) Contractat² (5). **33** *a* (Îe) **(A fi) cu inima ~ă** (ori **cu inimile ~e**) (sau **cu sufletul ~**) (A fi) stăpânit de o emoție puternică, de o stare de tensiune nervoasă, de neliniște etc. **34** *a* (Rar; d. mișcări, puls etc.) Repede. **35** *a* (Buc; pan; d. oameni) Care este bolnav de strâns¹ (21). **36** *a* (Rar; pex; d. oameni) Care este bolnav de tetanos. **37** *a* (Mun; pex; d. oameni) Răcit². **38** *a* (Rar; d. piesele filetate ale unui dispozitiv, ale unui mecanism etc.) Fixat (mai) bine printr-o mișcare de învârtire până la capătul filetului, până la refuz. **39** *a* Înșurubat foarte tare. **40** *a* (D. obiecte, ființe etc. răspândite, risipite, împrăștiate etc.) Care este (luat și pus) laolaltă, la un loc sau la locul lui, făcând grămezi, mănunchiuri etc. Si: *adunat²* (1). **41** *a* (D. rânduri, formații etc. de oameni, de vehicule etc. aflate în mișcare) Care are elementele componente foarte aproape unul de altul și foarte ordonate. **42** *a* Care se deplasează foarte aproape unul de altul și foarte ordonat Si: *adunat²* (5), *compact* (4), *des¹* (5). **43** *a* (D. obiecte sau d. părți ori fragmente ale acestora) Luat și așezat în ceva sau într-un loc sigur, ferit sau special amenajat, pentru a fi menținut în bună stare (și timp îndelungat), pentru a fi găsit ușor la nevoie etc. Si: *păstrat*. **44** *a* (D. mese) De pe care s-au adunat, după ce s-a terminat de mâncat, mâncarea rămasă, resturile, vasele, tacâmurile etc. **45** *a* (Rar) Pus bine. **46** *a* (Îvr) Întărit. **47** *a* (D. roadele pământului, recolte etc.) Luat de pe câmp, din grădini, din livezi etc. și pus într-un loc, în ceva etc. Si: *adunat²* (1), *cules²* (1), *recoltat*. **48** *sf* (Pop) Recoltă. **49** *sf* (Pop) Provizie. **50** *a* (Rar; pan; d. obiecte de aceeași categorie, de obicei de artă sau manuscrise, texte, cărți, mai ales vechi ori rare, producții folclorice etc.) Colecționat². **51** *a* (D. bunuri materiale, opere, bani etc.) Pus deoparte (puțin câte puțin, încetul cu încetul), pentru (a fi consumat) mai târziu Si: *acumulat²*, *adunat²* (1), *agonisit²* (2), *economisit* (2), (pop) *chivernisit* (2). **52** *sf* (Pop) Avere (4). **53** *sf* (Îe) **A face ~a** (cu cineva) A conviețui (cu cineva) într-o căsnicie. **54** *a* (Îvp; fam; d. oameni) Econom (9). **55** *a* (Îvp; fam; d. oameni) Cumpătat² (11). **56** *a* (Pex) Zgârcit. **57** *a* (Îvr; îc) **(A fi) ~ la vorbe** (A fi) zgârcit la vorbă. **58** *a* (D. ființe, mai ales d. oameni sau d. grupuri (organizate) de oameni dintr-un ținut, dintr-o localitate etc.) Ajuns împreună cu alții (și în număr mare) într-un anumit loc (dinainte stabilit), la cineva sau în jurul cuiva (în vederea unui anumit scop) Si: *adunat²* (3), *întrunit*, *reunit*, (reg) *soborât*. **59** *a* (Rar; pex) Sosit² (5). **60** *a* (Rar; pex; d. grupuri de oameni) Puțin numeros.

strânsătură *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: ***strâns¹*** + *-ătură*] **1** (Înv; predomină ideea de apropiere în spațiu) Strângere (1). **2** (Reg; îs) *~ra morii* Crivac (la moară). **3** (Trs; fig) Strâmtoare (6). **4** (Rar) Strângere (7). **5** (Îs) *~ de mână* Strângere de mână Vz *strângere*. **6** (Rar) Strângere (9). **7** (Îvr) Strângere (10). **8** (Mun) Strâns¹ (21). **9** (Rar; predomină ideea de acumulare; lsg csc) (Grămadă de) obiecte adunate la un loc.

strânsoaică *sf* [At: ȘEZ. V, 146 / Pl: *~ice* / E: ***strâns¹*** + *-oaică*] (În credințele populare) Ființă imaginară care ar provoca strânsul¹ (21) Vz *strâns¹*.

strânsoare *sf* [At: ANTIM, P. / V: (înv) ***strin~***, (îvr) *~orie* / Pl: *~ori* / E: ***strâns¹*** + *-oare*] **1** (Predomină ideea de apropiere în spațiu) Exercitare (cu ceva) a unei presiuni (puternice), din două sau din mai multe părți ori din toate părțile, asupra unui obiect sau asupra unei ființe, mai ales asupra unei persoane, ori asupra unor părți ale corpului acestora, reducându-le volumul, modificându-le forma etc. Si: *apăsare* (1), *apăsat¹* (1), *presare*, *presat¹*, *strângere* (1), *strâns¹* (1), *strânsură* (1), (înv) *strânsătură* (1), (îvr) *strângătură* (1). **2** (Olt; îe) **A lua la ~ori pe cineva** A lua pe cineva din scurt. **3** (Rar) Strângere (3). **4** (Îvr; ccr) Gaică (de încheiat sau de legat la veșmintele preoțești). **5** (Îvr) Tortură. **6** (Înv; pex) Pedeapsă. **7** (Îvp; fig) Chin (4). **8** (Înv; fig; în legătură cu verbe ca „a apuca", „a da" etc.) Constrângere (1). **9** (Îvr; fig) Severitate (1). **10** (Fig; de obicei în legătură cu verbele „a da", „a avea") Poruncă. **11** (Înv; fig) Strâmtoare (7). **12** (Înv; spc) Îngrădire. **13** (Rar; pex) Supraveghere strictă. **14** (Pan) Spațiu (foarte) strâmt Si: *îngustime*, *strâmtoare* (4), (rar) *strâmtură* (3), (reg) *strâmtețe* (2). **15** Prindere (foarte) tare cu degetele mâinii (sau ale mâinilor) foarte apropiate între ele, a unui obiect sau a unei părți a acestuia ori a unei ființe, mai ales persoane, sau a unei părți a corpului acestuia, ținând (cât mai) aproape de sine și nelăsând un timp (să se îndepărteze, să scape etc.) din mână Si: *încleștare*, *încleștat*, *strângere* (7), *strâns¹* (5), (rar) *strânsătură* (4), *strânsură* (4). **16** (Cuprindere cu putere, cu mâinile, cu brațele a trupului cuiva, pentru a aduce și a ține foarte aproape de sine, ca) gest de prietenie, de mare afecțiune etc. Si: *îmbrățișare*, *îmbrățișat*, *înlănțuire*, *înlanțuit*, *strângere* (9), *strâns¹* (7), (reg) *strânsură* (6). **17** (Asr) Contractare (4). **18** (Îdt; îs) *~ de mână* Strângere de mână Vz *strângere*. **19** (Rar; îs) *~ de inimă* Strângere de inimă Vz *strângere*. **20** (Îvp; pex; de obicei lpl) Colică (1). **21** (Trs) Diaree (1). **22** (Rar) Strângere (31). **23** (Îvr) Strângere (35). **24** (Pop; pex; ccr) Recoltă. **25** (Rar; pex) Strângere (39). **26** (Asr; pex; ccr) Avere (4). **27** (Îvr; pex) Economie¹ (6). **28** (Îvr) Zgârcenie. **29** (Îvr) Colecție (1). **30** (Înv) Strângere (42).

strânsorie *sf* vz ***strânsoare***

strânsură *sf* [At: ANON. CAR. / V: (înv) ***~rin~*** / Pl: *~ri*, (înv) *~re* / E: ***strâns¹*** + *-ură*] **1** Exercitare (cu ceva) a unei presiuni (puternice), din două sau mai multe părți ori din toate părțile, asupra unui obiect sau asupra unei ființe, mai ales persoane, ori asupra unor părți ale corpului acestora, reducându-le volumul, modificându-le forma etc. Si: *apăsare* (1), *apăsat¹* (1), *presare*, *presat¹*, *strângere* (1), *strâns¹* (1), *strânsoare* (1), (înv) *strânsătură* (1), (îvr) *strângătură* (1). **2** (Înv) Constrângere (1). **3** (Îvr) Chin (1). **4** (Rar) Strângere (7). **5** (Îvr; îs) *~ de mână* Strângere de mână. **6** (Rar) Strângere (9). **7** (În credințele populare) Boală a copiilor mici caracterizată prin colici abdominale care îi fac să se ghemuiască, să se zvârcolească, să plângă, să țipe etc. și care ar fi provocate de duhurile rele, de ființe imaginare etc. **8** (Pop; pex) Epilepsie (1). **9** (Ban; lpl) Contracții dureroase în timpul nașterii. **10** (Rar) Strângere (31). **11** (Pex; ccr) Cantitate din ceea ce se strânge. **12** (Spc) Grămadă (1). **13** (Spc) Mănunchi. **14** (Spc) Morman. **15** (Înv; îs) *~ de vite* sau *~ra vitelor* Cireadă¹ (1). **16** (Reg; îs) *~ de oi* Stână (1). **17** (Reg) Lemnărie provenită dintr-o plută spartă. **18** (Îvr) Matcă. **19** (Reg) Operație aritmetică de adunare. **20** (Înv; șîs *~ împreună*) Strângere (37). **21** (Îvp; pex; ccr; de obicei cu determinări care indică felul) Recoltă. **22** (Îvp; prc) Provizii pentru iarnă din roadele câmpului. **23** (Spc) Nutreț. **24** (Îvr) Strângere (39). **25** (Îvp; pex; ccr) Avere (4). **26** (Îvp; pex; ccr) Bogăție (2). **27** (Îvr) Percepere. **28** Grup de oameni adunați la un loc într-un anume scop. **29** (Spc) Adunare (2). **30** (Spc) Petrecere. **31** (Reg) Străin (1). **32** (Dep; de obicei csc) Oameni lipsiți de valoare, de la periferia societății Si: *adunătură* (3), *gloată* (1), *șleahtă*, *scursoare*, *scursură*, (rar) *scurs¹*. **33** (Îvr; d grupuri, colectivități etc. de oameni; îla) **De ~** Adunat de ici de colo, din toate părțile. **34** (Îal) De tot felul. **35** (Îal) Comun (30). **36** (Dep; îal) Mediocru. **37** (Îal) De adunătură. **38** (Înv) Corp de armată neregulat. **39** (În organizarea militară medievală a Moldovei; îs) *Oaste de ~* Oaste formată din țărani, târgoveți și boieri cu slugile lor, care luptau alături de trupele regulate. **40** (Îas) Oaste de voluntari. **41** (Îs) *Oștean de ~* Luptător din strânsură (38). **42** (Îas) Voluntar.

strânsurea *sf* [At: BORZA, D. 137 / V: (reg) ***~râms~*** / Pl: *~ele* / E: ***strâns¹*** + *-urea*] **1** (Bot; Trs) Trifoiaș (*Trifolium campestre*). **2** (Bot; Mar; îf *strâmsurea*) Sclipeț¹ (*Potentilla erecta*).

strânsurică *sf* [At: ODOBESCU, S. II, 11 / Pl: ? / E: ***strânsură*** + *-ică*] **1-2** (Îvr; șhp) Strânsură (24) (puțină).

strânște *sf* vz ***striște***

strânt, ~ă *sf* vz ***strâmt***

strânta *v* vz ***strâmta***

strântoare *sf* vz ***strâmtoare***

strântor *sn* [At: ALR II, 6 784/349 / Pl: *~i* / E: ns cf *strânge*] (Reg) Lemn care fixează piatra zăcătoare la masa pietrelor de la moară Si: *crivac¹* (3).

strântori¹ *vr* [At: ALR SN I h 44/325 / Pzi: 3 *~rește* / E: nct] **1** (Reg; d. grâu) A ajunge la maturitate înainte de vreme. **2** (Reg; d. grâu) A se coace prematur (prin căldură) și uscăciune excesive. **3** (Reg) A se pripi.

strântori[2] *v* vz ***strâmtora***
strântură *sf* vz ***strâmtură***
strânțar *sm* vz ***zdrențar***
strâșni *v* vz ***scrâșni***
strâșnic[1] *sn* [At: LEXIC REG. II, 93 / Pl: *~ice* / E: nct] (Mol) „Gaură făcută în butoi, ca să fermenteze mustul".
strâșnic[2]***, ~ă*** *smf* vz ***strâjnic***
strâștie *sf* vz ***striște***
streaip *sn* vz ***șteamp***[1]
streajă *sf* vz ***strajă***
streajcă *sf* [At: CHEST. II, 220/28 / Pl: ? / E: ***strajă*** + *-că*] (Reg) Mână curentă Vz *mână*.
streajer *sm* vz ***steajăr***
streajie *sf* vz ***strejie***
streajnă *sf* vz ***streașină***
streaniță *sf* vz ***zdreanță***
streanță *sf* vz ***zdreanță***
streapăd *sf* vz ***strepede***
streapăt *sf* vz ***strepede***
streaptă *sf* vz ***treaptă***[1]
streașână *sf* vz ***streașină***
streașină *sf* [At: GCR I, 172/29 / V: ***stra~, streș~***, (îvr) ***stas~, steașână, sterș~, ~rașână, ~rășână, ~răș~, ~ajnă, ~șână, ~șnă, ~csână, ~cșână, ~eșnă, ~eștină, streș~*** / Pl: *~eșini*, (rar) *~eașini*, (pop) *~eșine* / E: vsl ****стрѣшина*** cf bg *стреъшина*] **1** Prelungire a acoperișului unei construcții peste marginea superioară a pereților exteriori, care apără fațada și fundațiile de ploaie și previne acumularea apei la baza zidurilor Si: *jgheab*, (îvr) *scoc*, (reg) *plasă*[1], *polată*, *cetărnă*. **2** (Pex) Jgheab de scurgere a apelor montat la marginea acoperișului caselor. **3** (Îe) **A-și pune** sau **a(-și) duce mâna** (sau **palma**) **~ la** (sau **pe, peste**) **ochi** (ori **frunte**) sau **deasupra ochilor** sau (**a se uita, a sta** etc.) **cu mâna ~** (**la** sau **pe ochi, deasupra ochilor** sau **sprâncenelor**) ori **a-și face ~ la ochi cu palma** A-și propti muchia palmei deasupra sprâncenelor ca o apărătoare împotriva soarelui sau pentru a vedea mai bine. **4** (Reg; îe) **A-i curge** (cuiva) **~eșinile** A-i curge nasul. **5** (Pan) Nume dat părții de deasupra a unor construcții, a marginilor unor obiecte etc. care are rolul de a proteja de ploaie ori de razele soarelui sau care constituie extremitatea unor obiecte. **6** Acoperiș (de șindrilă, țiglă etc.) înclinat, cu care se acoperă unele grajduri sau părți de lemn. **7** Parte clădită mai înafară la un stog, la o șiră etc., pe care se scurge apa de ploaie. **8** (Reg) Acoperiș la șira sau stogul de paie. **9** (Reg; gmț) Bor (la pălărie). **10** (Reg; gmț) Cozoroc (la șapcă). **11** (Rar; urmat de determinări) Poală (de pădure). **12** (Rar; de obicei urmat de determinări) Poală (de munte). **13** (Pop) Marginea de jos a caierului (din care se trage firul). **14** (Reg; îf *strașână*) Prispă. **15** (Îvr) Cort (**1**). **16** (Înv) Etaj (al unei construcții).
streașnă *sf* vz ***streașină***
streat *sn* vz ***strat***
streată *sf* vz ***streche***
streatenie *sf* vz ***stretenie***
streaz *sn* [At: I. IONESCU, M. 371 / V: ***~ă*** *sf* / Pl: *~uri*, *~eze* / E: ns cf *stează*[1]] (Olt) **1** Vas mare, mai strâmt la gură, în care se prepară vin sau țuică Cf *tocitoare*, *zăcătoare*. **2** Putină mare.
strează *sf* vz ***streaz***
strebate *v* vz ***străbate***
strebezeală *sf* vz ***strepezeală***
strebucare *sf* [At: BARONZI, L. 120 / Pl: *~cări* / E: ns cf it *straboccare*] (Îvr) Erupție (**9**).
strebun, ~ă *smf, a* vz ***străbun***
strebunesc, ~ească *a* vz ***străbunesc***
strecătoare *sf* [At: DOSOFTEI, PS. 10/13 / V: ***străc~***, (reg) ***~răcător, ~răgă~, ~ric~*** / Pl: *~ori* / E: ***strec***(ura) + *-ătoare*] **1** (Îvp) Strecurătoare (**1**). **2** (Ban; Olt) Lingură mare găurită, făcută din metal, cu care se strecoară urda de zer. **3** (Ban) Pânză rară de prins pește. **4** (Îvr) Țesătură țărănească rară, din care se confecționează haine. **5** (Pex) Haină țărănească (pentru femei) confecționată dintr-un asemenea material. **6** (Spc) Catrință (**2**).
streche *sf* [At: BIBLIA (1688), 585[1]/10 / V: (reg) ***~răchie, ~ată, ~chi, ~chie, ~eiche, ~etie, ștrechie*** / Pl: *~* / E: vsl ***стрѣкъ***] **1** Nume dat mai multor specii de insecte diptere care atacă animalele domestice. **2** (Șîs *~a vitelor*) Insectă mare, cu corpul păros, negru și sclipitor, ale cărei larve trăiesc ca paraziți sub pielea vitelor cornute mari Si: (îvr) *sclepț*, (reg) *bâză* (**2**), *bâzdara*, *boanză* (**1**), *bonzar* (**5**), *musca-boului*, *muscă-de-bâzai*, *muscă-de-bâzăit*, *muscă-de-marhă*, *muscoi-de-câmp* (*Hypoderma bovis*). **3** (Șîs *~a oilor*) Insectă mare de culoare cenușie-brună, care își depune ouăle în nările oilor (*Oestrus ovis*). **4** (Șîs *~a cailor*) Insectă mare, păroasă, cu trupul lunguieț, cu pieptul gălbui și cu două pete castanii pe aripi, care își depune ouăle pe pielea cailor, de unde larvele ajung în intestin Si: *gâza-cailor*, *musca-calului*, *musca-cailor*, *muscă-de-cal*, *muscoi*, *trântor-de-cai* (*Gastrophilus equi*). **5** Insectă cu abdomenul oval, cu picioarele păroase, care își depune ouăle pe părul cerbilor și al căprioarelor (*Hypoderma diana* sau *actaeon*). **6** (Îvr) Tăun[1]. **7** (Îe) **A da ~a în cineva** sau **a lovi** (ori **a apuca, împinge pe cineva ~a**) sau **a fugi ca** (**apucat**) **de ~** A fi atacat de streche. **8** (Îae) A da semne de neliniște. **9** (În special; îae) A fugi orbește, fără motiv aparent. **10** (D. oameni; îae) A se purta ciudat, dând semne de neliniște, de agitație nemotivată. **11** (Pex; îae) A înnebuni. **12** (Fam) Acces de furie, de nebunie. **13** (Reg) Loc unde stau vitele vara la umbră (ca să scape de streche).
strechea [At: BIBLIA (1688), 585[1]/10 / V: (reg) ***~răchia, ~eita, ~etea, ~richi*** / Pzi: *~chez*, 3 (îvr) *streche* / E: ***streche***] **1-2** *vi*, (rar) *vr* (Îvp; d. animale) A porni în goană, speriat (sau ca și cum ar fi speriat) de streche. **3** *vi* (Îvp; fig; d. oameni) A se comporta anormal. **4** *vi* (Pex) A înnebuni. **5** *vi* (Reg; d. vite) A se odihni, vara, la umbră.
strecheat[1] *sn* [At: DLR / Pl: ? / E: ***strechea***] (Reg) Neliniște, goană provocată la animale de streche.
strecheat[2]***, ~ă*** *a* [At: ALECSANDRI, T. I 581 / V: (îvr) ***~răchiat***, (înv) ***~echiet***, (reg) ***~eochiat*** / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***strechea***] **1** (D. animale) Gonit, speriat de (sau ca de) streche. **2** (Fig; d. oameni) Care are comportări anormale, ciudate. **3** (Pex) Nebun. **4** (Îvr; d manifestările oamenilor) Nebunesc.
strechere *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: (rar) *~ri* / E: ***strechea***] Înțepătură de tăun.
strechi *sm* vz ***streche***
strechie *sf* vz ***streche***
strechiet, ~ă *a* vz ***strechiat***[2]
streci *sn* [At: LTR[2] / Pl: (nob) *~uri* / E: eg ***stretch***] (Tex) Procedeu de realizare a tricotajelor supraelastice din fire sintetice supratorsionate, folosit în special la confecționarea ciorapilor.
strecnea *sf* vz ***stricnea***
strecni *v* vz ***stricni***[1]
strecora *v* vz ***strecura***
strecura [At: ANON. CAR. / V: (îvr) ***~răc~, ~cora, ~ricora, ~ric~***, (reg) ***~râcora, ~râc~*** / Pzi: *~cor*, (A și: reg *strecor*), (îvp) *strecur*, (6, înv) *strecor*; Pc 1 (reg) și *am strecut* / E: ml ****extracolare*** (< lat *colare*)] **1** *vt* (C. i. lichide) A trece printr-o strecurătoare, printr-o pânză etc. pentru a limpezi, separând părțile solide sau impuritățile. **2** *vt* (C. i. metale prețioase) A curăța de impurități Si: (pop) *a lămuri*. **3** *vt* (Reg) A pritoci. **4** *vt* (C. i. materii îmbibate sau amestecate cu un lichid) A separa și a reține, lăsând lichidul să se scurgă. **5** *vt* (Reg; c. i. cereale) A trece prin ciur. **6** *vr* (D. lichide) A curge (câte puțin) printr-o crăpătură sau printr-un loc îngust Si: *a se scurge*. **7** *vr* (Pex) A se infiltra. **8** *vr* (D. lacrimi) A curge încet alunecând în jos Si: *a se prelinge*[2]. **9** *vr* (Fig; d. bunuri materiale, bani etc.) A se risipi pe nesimțite. **10** *vr* (Îvr; d. substanțe organice lichide) A se evacua (**1**). **11** *vr* (D. ființe) A-și face loc (cu greu) într-un desiș, într-un loc strâmt, prin înghesuială. **12** *vi* (Fig) A ajunge cu greu și prin mijloace necinstite la anumite avantaje, situații. **13** *vr* (D. ființe) A se deplasa discret, fără zgomot, pe neobservate Si: *a se furișa* (**2**), (reg) *a se fâstiga*, *a se șterge*, *a se șupuri*[1], *a se fura* (**22**), (fam) *a se fofila* (**1**). **14** *vt* A transporta

pe ascuns (câte puțin). **15** *vt* (Fig; c. i. vorbe) A rosti ușor, discret sau în treacăt. **16** *vt* (Fig) A se eschiva în mod discret. **17-18** *vtr* A (se) introduce (din loc în loc) în vorbire sau în scriere Si: *a (se) intercala*. **19** *vr* (D. oameni) A intra, a se introduce pe neobservate, ca străin (cu intenții dușmănoase), în mijlocul unui grup omogen Si: *a se infiltra*, (liv) *a se insinua*. **20** *vr* (De obicei d. erori, confuzii etc.) A trece neobservat. **21** *vr* (D. colectivități umane) A trece pe rând și pe nesimțite, în grupuri mici sau individual. **22** *vr* (D. colectivități umane) A se perinda într-o succesiune. **23** *vr* (Mai ales d. timp sau unități de timp) A trece (unul după altul) Si: *a se desfășura* (3), *a se scurge*. **24** *vr* (Fig; d. sentimente, stări, senzații, idei etc.) A se face simțit (treptat) Si: *a se insinua*.

strecurare *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (îvr) ***~răc~*** / Pl: *~rări* / E: ***strecura***] **1** Trecere a unui lichid, printr-o strecurătoare, printr-o pânză etc. pentru a-l limpezi, a-l curăța de impurități Vz *filtrare*. **2** Curgere a unui lichid printr-o crăpătură sau printr-un loc îngust Si: *scurgere*. **3** (Pex) Alunecare a unui lichid pe o suprafață verticală sau înclinată Si: *prelingere*. **4** Pătrundere (cu efort) printr-un loc îngust. **5** Deplasare, trecere discretă, fără zgomot Si: *furișare* (1), (fam) *fofilare* (1). **6** (Înv) Transportare (neobservată) a unor produse. **7** Introducere în vorbire sau în scriere, din loc în loc, a unor texte suplimentare Si: *intercalare*. **8** Pătrundere pe neobservate (cu intenții dușmănoase) a unor persoane străine în mijlocul unui grup omogen. **9** Trecere neobservată a unor greșeli într-un text Vz *scăpare*. **10** Pătrundere treptată (a unor colectivități) pe un teritoriu străin. **11** (Trs; cer; îf *străcurare*) Capacul găurit al putineiului.

strecurat[1] *sn* [At: ECONOMIA, 208/5 / Pl: ? / V: (îvr) ***~răc~*** / E: ***strecura***] Strecurare (1).

strecurat[2], ***~ă*** *a* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***~răcor~***, ***~răc~***, ***~ricor~***, ***~ric~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***strecura***] **1** (D. lichide) Care s-a limpezit în urma trecerii printr-o strecurătoare, printr-o pânză etc. Vz *filtrat*. **2** (Pop; d. metale) Curățat de impurități Vz *purificat*. **3** (Fig; înv; d. cer, zare) Pur[2]. **4** (Îvr) Pur.

strecură *sf* [At: JAHRESBER. XVI, 228 / V: ***~răc~*** / Pl: *~ri* / E: pvb ***strecura***] (Mar; Trs) Strecurătoare (1).

strecurătoare *sf* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***strecurător*** *sn*, ***~ritoare***, ***~ric~*** / Pl: *~ori* / E: ***strecura*** + *-toare*] **1** Unealtă de gospodărie, de diferite mărimi și forme, având fundul cu găurele sau alcătuit dintr-o sită (de sârmă) folosită pentru strecurat lichide Si: (îvp) *strecătoare* (1), (reg) *strecură, sită, sitică, sitișcă*. **2** Pânză rară (de in, de cânepă etc.) sau săculeț de pânză prin care se strecoară laptele (la stână) sau în care se pune cașul, să se scurgă de zer. **3** (Reg) Obiect de piatră sau de fier care se pune pe vatră sub lemnele aprinse, cu scopul de a le ridica pentru a arde mai bine. **4** (Reg) Lingură mare pentru separat urda de zer. **5** (Bot; reg) Cucurig (*Helleborus odorus*).

strecurător *sn* vz ***strecurătoare***

strecuritoare *sf* vz ***strecurătoare***

stredănui *v* vz ***strădănui***

strede *sfs* [At: PSALT. 31 / V: (îvr) ***~die***, ***~ride***, ***~ridie***, ***~righe*** / E: slv **стрьдь, стрєдь**] **1** (Îvr; adesea ca termen de comparație, cu aluzie la gustul dulce al mierii) Miere care se scurge de la sine din fagure. **2** (Îvr) Fagure (1). **3** (Înv; îf *strighe*) Substanță (rășinoasă) dulce secretată de unele plante sau de arbori. **4** (Pex) Suc dulce (ca mierea). **5** (Olt) Drojdie de vin uscată.

stredeață *sf* vz ***străgheață***

stredel *sn* vz ***sfredel***

stredie *sf* vz ***strede***

strefeda *v* vz ***străfiga***[1]

strefetițe *sfp* vz ***trisfetite***

strefia *v* vz ***străfiga***[1]

strefieri *sp* [At: GL. OLT. / E: nct] (Reg) Gheață care se formează deasupra semănăturilor.

strefig *sn* vz ***străfig***

strefiga *v* vz ***străfiga***[1]

strefoi *s* vz ***trifoi***

strefund *sn* vz ***străfund***

stregălie *sf* vz ***străgălie***

stregeață *sf* vz ***străgheață***

stregheat, ~ă *a* vz ***străgheat***

stregheață *sf* vz ***străgheață***

stregheți *v* vz ***străgheța***

stregie *sf* vz ***tirighie***

stregoaie *sf* vz ***strigoi***

streiche *sf* vz ***streche***

streicuță *sf* vz ***străicuță***

streifui *v* vz ***ștraifui***

strein, ~ă *a, smf* vz ***străin***

streina *v* vz ***străina***

streinatic, ~ă *a* vz ***străinatic***

streinătate *sf* vz ***străinătate***

streinel, ~ea *a, smf* vz ***străinel***

streinește *av* vz ***străinește***

streini *v* vz ***străina***

streinic, ~ă *a* vz ***stranic***

streinime *sf* vz ***strainime***

streinism *sn* vz ***străinism***

streior, ~oară *a* vz ***străinior***

streita *v* vz ***strechea***

strejac *sn* vz ***străjac***

strejar *sm* vz ***strajer***

streje *sf* vz ***strajă***

strejeac *sm* vz ***străjac***

strejec *sm* vz ***străjac***

strejer *sn* vz ***steajer***

strejeresc, ~ească *a* vz ***străjeresc***

strejie *sf* [At: COMAN, GL. / V: ***~eajie*** / Pl: *~ii* / E: nct] (Reg) „Lanțul de care trag boii înaintași la plug".

strejinoapte *a* [At: M. I. CARAGIALE, C. 61 / Pl: *~opți* / E: ***strajă*** + ***noapte***] (Nob) Care stă de strajă noaptea.

strejit, ~ă *a* vz ***străjuit***

strejnică *sf* vz ***strâjnic***

strejui *v* vz ***străjui***

strejuire *sf* vz ***străjuire***

strejuitor, ~oare *a, smf* vz ***străjuitor***

strejură *sf* [At: LEXIC REG. II, 17 / Pl: *~re* / E: ***streajă***] (Olt) Stâlp de lemn la porțile țărănești.

streler *sn* [At: CONTEMP. 1949, nr. 138, 7/1 / Pl: *~e* / E: ger ***Strähler***] Dispozitiv de filetare.

strelet *sm* [At: M. COSTIN, O. 160 / V: ***~lit***, ***~ril~*** / A și: *streleț* / Pl: *~i* / E: rs **стрелец**] **1** (În epoca feudală, în țările române) Soldat care făcea parte dintr-un corp de vânători (arcași). **2** Soldat dintr-un vechi corp de infanterie (cu funcții polițienești) care forma garda țarului în Rusia, în sec. XVI-XVII.

strelice *sf* vz ***strelici***

strelici [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 160/24 / V: (reg) ***stârlic*** *a*, ***sterl~***, ***~răliță***, ***~răluci***, ***~ice*** (A și: *strelice*), ***~iță***, ***~ril~*** / Pl: ~ / E: nct] **1** *sm* (Reg) Fluture mic de seară, de culoare vânătă, având pe aripi o pudră fină, neidentificat mai de aproape. **2** *sm* (Reg) Pată mică pe piele, provocată de pudra de pe aripile streliciului (1). **3** *sm* (Pop) Pată la început de culoare roșie, apoi vânătă sau gălbuie, care apare uneori pe pielea oamenilor grav bolnavi, înainte de moarte. **4** *sm* (Trs) Picături. **5** *sm* (Reg) Steluță (13). **6** *sm* (Fig; lpl; îf *strilici*) Sclipire (a ochilor). **7** *sn* (Îf *strelice*; adesea udp „de") Picătură. **8** *a* (Reg; îf *stârlici*) Pipernicit. **9** *sm* (Reg; îf *stârlici*) Numele unui joc de copii nedefinit mai îndeaproape.

strelit *sm* vz ***streleț***

streliță *sf* vz ***strelici***

streluci *v* vz ***străluci***

strelucire *sf* vz ***strălucire***

strelucit, ~ă *a* vz ***strălucit***

strelucitor, ~oare *a* vz ***strălucitor***

stremăna *vt* [At: VALIAN, V. / Pzi: ? / E: ns cf *stremănare*] (Îvr; c. i. vitele) A mâna[1].

stremănare *sf* vz ***strămurare***

stremănoare *sf* vz ***strămurare***

stremătură *sf* vz ***strămătură***

streme[1] *sf* [At: CR (1830), $381^{2}/4$ / Pl: ~ / E: bg **стрямa**] (Îvr) Unitate de măsură pentru suprafețe de pământ, echivalente cu aproximativ 10 ari.

streme[2] *sf* [At: GL. OLT. / Pl: ~ / E: nct] **1** (Reg; udp „de") Turmă. **2** (Pex) Lână de oi merinos colorată.

streme[3] *v* vz ***screme***

stremeleag *sn* vz ***ștremeleag***

stremeor, ~oară *smf* vz ***strămior***

streminare *sf* vz ***strămurare***

stremior, ~oară *smf* vz ***strămior***

stremoș, ~oașă *smf* vz ***strămoș***

stremoșesc, ~ească *a* vz ***strămoșesc***

stremoșie *sf* vz ***strămoșie***

stremțăros, ~oasă *a* vz ***zdrențăros***

stremțeros, ~oasă *a* vz ***zdrențăros***

stremțos, ~oasă *a* vz ***zdrentos***

stremțui *v* vz ***zdrențui***

stremțuros, ~oasă *a* vz ***zdrențăros***

stremuralită *sf* vz ***strămurariță***

stremurar *sn* vz ***strămurare***

stremurare *sf* vz ***strămurare***

stremurariță *sf* vz ***strămurariță***

stremuta *v* vz ***strămuta***

stremutare *sf* vz ***strămutare[1]***

stremutătură *sf* vz ***strămutătură***

strenac *s* [At: ANTIPA, P. 381 / Pl: ? / E: ns cf rs *стренга*] Parte a sacoviștei care constă dintr-o nuia de frasin de 3-4 metri lungime, fixată în scobitura cozii acesteia.

strenepot, ~oată *smf* vz ***strănepot***

streng *sn* vz ***ștreang***

strengar *sm* vz ***ștrengar***

strenge *v* vz ***strânge***

streniță *sf* vz ***strenuiță***

strențar *sm* vz ***zdrențar***

strențăros, ~oasă *a* vz ***zdrențăros***

strențer *sm* vz ***zdrențar***

strențeros, ~oasă *a* vz ***zdrențăros***

strențos, ~oasă *a* vz ***zdrențos***

strențui *v* vz ***zdrențui***

strențuros, ~oasă *a* vz ***zdrențăros***

strenuiță *sf* [At: CHEST. V, 88/72 / V: ***~niță*** / A: nct / Pl: ? / E: nct] **1** (Reg) „Caș dulce cu zer". **2** Caș nestors peste care s-a turnat lapte dulce.

strenuț[1] *sn* vz ***strănuț[1]***

strenuț[2], ~ă *a, smf* vz ***strănuț[2]***

strenuta *v* vz ***strănuta***

strenutare *sf* vz ***strănutare***

streochiat, ~ă *a* vz ***strecheat[2]***

strepăzi *v* vz ***strepezi***

streped[1] *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (îvr) ***~pid*** / Pl: *~ezi* / E: pvb ***strepezi***] (Reg; mai ales în Trs; de obicei lpl; d. dinți) Strepezit (**1**).

streped[2] *sm* vz ***strepede***

strepede *sm* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***strap~, ~eapăd, ~eapăt, ~reped, ~pez, ~pide, ~pizi, treped, trepid*** / Pl: *~ezi* / E: alb ***shtrep***] (Ent) **1** (Reg) Larvă care trăiește în brânză, în slănină, în făină, în boabele de grâu etc. Vz *carete, căpiță, codaț*. **2** Vierme care se dezvoltă în oțet sau în laptele înăcrit. **3** (Ban; Trs) Molie (*Tinea pellionella*). **4** Arahnidă care trăiește în brânză, în pastramă și în alte alimente (*Tyroglyphus siro*). **5** (Reg) Viermănar (*Sarcophaga carnaria*). **6** „Viermele din cireașă".

strepete *sm* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eți* / E: ns cf *trepăta*] (Mun; îe) **A merge** (sau **a lucra**) **în ~** (sau **în ~eți**) A merge (sau a lucra) foarte repede Si: *a-i da zor*.

strepeți *v* vz ***strepezi***

strepez *sm* vz ***strepede***

strepezeală *sf* [At: GCR I, 285/9 / V: (reg) ***strebe~*** / Pl: *~zeli* / E: ***strepezi*** + *-eală*] (Adesea fig) Senzație neplăcută (de astringență) în regiunea dinților sau a mucoasei bucale, produsă de obicei în urma consumului de fructe acre sau necoapte Si: (rar) *strepezeciune*.

strepezen *sm, sn* vz ***strapazan***

strepezeu *sm, sn* vz ***strapazan***

strepezi [At: CORESI, EV. 168 / V: (reg) ***resp~, scrip~, stărp~, stărpiți, sterbe~, sterpeji, sterp~, ~răp~, ~păzi, ~eți, ~ripezi, ~ripiți, șterp~, ștr~, trebegi, trepegi, tr~, tripizi*** / Pzi: *~zesc* / E: ns cf *strepede*] **1** *vr* (D. dinți, gură) A avea o senzație neplăcută (de astringență), de obicei din cauza consumului de fructe acre sau necoapte Si: (reg) *a se sărbezi[2]* (**4**). **2-3** *vtr* (Fig) A deveni sau a face să devină ursuz, supărat, nervos Si: *a (se) supăra, a (se) enerva* (**5-6**). **4** *vr* (Mun; d. lapte; pcf) A se sărbezi[2] (**1**).

strepezeciune *sf* [At: DDRF / Pl: *~ni* / E: ***strepezi*** + *-ciune*] (Rar) Strepezeală.

strepezire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (reg) ***străp~*** / Pl: *~ri* / E: ***strepezi***] (Îvr) Strepezitură (**1**).

strepezit, ~ă *a* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***sterp~, ~ripiz~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***strepezi***] **1** (D. dinți, gură etc.) Care are o senzație neplăcută specifică (de astringență), de obicei în urma consumării de fructe acre sau necoapte Si: (reg) *streped[1]*. **2** (Fig; d. oameni) Care a ajuns la o stare sufletească de suprasaturație, de plictiseală, de oboseală, de dezgust, de silă etc. (față de ceva sau de cineva) Si: *sătul*. **3** (D. manifestări ale oamenilor) Care exprimă, trădează o astfel de stare Si: *morocănos*.

strepezitor, ~oare *a* [At: POLIZU / V: (reg) ***străp~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***strepezi*** + *-tor*] (Rar) Care strepezește (**2**).

strepezitură *sf* [At: POLIZU / V: (reg) ***sterbe~*** / Pl: *~ri* / E: ***strepezi*** + *-itură*] **1** (Îvr) Strepezire. **2** (Rar; ccr) Ceea ce strepezește. **3** (Mun; fig; îf *sterbezitură*) Copil (sau animal) slab dezvoltat.

strepid *a* vz ***streped[1]***

strepide *sm* vz ***strepede***

strepit *sn* [At: ARISTIA, PLUT. 372/27 / Pl: *~uri* / E: lat ***strepitus***] (Ltî) Zgomot (puternic) produs de arme sau de copitele cailor în fugă.

strepitoso *av* [At: DN[3] / E: it ***strepitoso***] (Muz; ca indicație de execuție) Zgomotos.

strepizi *smp* vz ***strepede***

streptocid *sn* [At: DN[3] / Pl: *~e* / E: ns cf fr *streptococcide*] Medicament folosit contra streptococilor.

streptococ *sm* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~oci* / E: fr ***streptocoque***] Bacterie de formă sferică sau ovală care se găsește grupată în lanțuri (mai ales în materii putrede) și care poate fi agentul patogen al unor infecții grave.

streptococemie *sf* [At: DN[3] / Pl: (rar) *~ii* / E: fr ***streptococcémie***] Infectare a sângelui cu streptococi.

streptococic, ~ă *a* [At: BABEȘ, O. A. I, 505 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***streptococcique***] **1** Cu streptococi **2** Provocat de streptococi.

streptococie *sf* [At: ABC SĂN. 345 / Pl: *~ii* / E: fr ***streptococcie***] Infecție a pielii sau a mucoaselor provocată de streptococi.

streptomicină *sf* [At: AGROTEHNICA, I, 215 / Pl: ? / E: fr ***streptomycine***] Substanță antibiotică folosită ca medicament în tratamentul unor boli infecțioase.

strepunge *v* vz ***străpunge***

stres *sn* [At: RL 1971, nr. 8 390 / S și: *stress* / Pl: *~uri* / E: eg ***stress***] **1** Acțiune brutală (șoc infecțios, chirurgical, traumatism psihic etc.) asupra unui organism. **2** Ansamblu al tulburărilor organice sau psihice petrecute în organism datorită acestui șoc.

stresa *vt* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1981, nr. 51, 8/2 / Pzi: *~sez* / E: ***stres***] (C. i. oameni sau un organism uman) A traumatiza (printr-un șoc infecțios, chirurgical, psihic etc.), producând tulburări organice sau psihice.

stresant, ~ă *a* [At: L. ROM. 1972, 185 / Pl: *~nți, ~e* / E: ***stres*** + *-ant*] Care produce stres. (1)

stresare *sf* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1981, nr. 51, 8/2 / Pl: (nob) *~sări* / E: ***stresa***] Traumatizare (printr-un șoc infecțios, chirurgical, psihic etc.) caracterizată prin tulburări organice sau psihice.

stresat, ~ă *a* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1981, nr. 51, 8/3 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***stresa***] (D. oameni sau organismele lor) Care a suferit un stres (1).

streșă *sf* [At: GĂMULESCU, E. S. 189 / Pl: ? / E: scr ***sreća***] (Ban) **1** Noroc. **2** Fericire (1). **3** Destin (1).

streșână *sf* vz ***streașină***

streșâne *sf* vz ***streașină***

streși *vr* [At: NOVACOVICIU, C. B. I, 28 / Pzi: *~șesc* / E: scr ***strašiti se***] (Ban) A se rușina.

streșinar [At: ALEXICI, L. P. 131 / Pl: *~e* sn, *~i* sm / E: ***streașină*** + *-ar*] **1** *sn* (Trs) Streașină (1). **2** *sn* (Reg) Parte a podului casei care este așezată pe capetele ieșite în afară ale grinzilor. **3** *sm* Legătură cu care se prind paiele folosite pentru acoperișul caselor.

streșinare *sf* [At: CHEST. II, 119/52 / Pl: *~nări* / E: ***streașină*** + *-are*] (Reg) Fiecare dintre stâlpii pe care se sprijină streașina casei.

streșină *sf* vz ***streașină***

streșini *vt* [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 326 / V: (rar) ***~rășina, ~răș~, ~na, ~șnui*** / Pzi: *~nesc* / E: ***streașină***] (Rar; c. i. garduri, porți etc.) A acoperi cu o streașină lungă.

streșinit[1] *sn* [At: CADE / Pl: (nob) *~uri* / E: ***streșini***] (Rar; d. garduri, porți etc.) Acoperire cu o streașină lungă.

streșinit[2]***, ~ă*** *a* [At: F (1873), 373 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***streșini***] (Rar; d. garduri) Care este acoperit cu o streașină.

streșinuță *sf* [At: CIHAC, II, 373 / Pl: *~țe* / E: ***streașină*** + *-uță*] **1-2** (Șhp) Streașină (1) (mică) Si: (reg) *streșioară* (1-2).

streșioară *sf* [At: CIHAC, II / V: ***străș~*** / Pl: *~re* / E: ***streașină*** + *-ioară*] **1-2** (Reg: șhp) Streșinuță (1-2).

streșnă *sf* vz ***streașină***

streșnui *v* vz ***streșini***

strestină *sf* vz ***streașină***

stret *sn* vz ***stretă***

stretă *sf* [At: FILIMON, O. II, 204 / V: ***stret, ~etta, ~etto*** / Pl: *~te* / E: it ***stretto***] (Muz) Procedeu contrapunctic (final) de tratare în canon a subiectului în cadrul unei fugi.

stretăia *v* vz ***strătăia***

stretea *v* vz ***strechea***

stretenie *sf* [At: VARLAAM, C. 416 / V: ***~rat~, ~răt~, ~eat~,*** (reg) ***strit~, ter~, trăt~, trânt~, tretenie*** / Pl: *~ii* / E: slv ***стрѣтєниє***] (Îvp) Numele sărbătorii religioase ortodoxe celebrată la 2 februarie Si: *Întâmpinarea Domnului.*

stretie *sf* vz ***streche***

stretin, ~ă *a, smf* vz ***tretin***

stretinior, ~oară *a* vz ***tretior***

stretinor, ~oară *a* vz ***tretior***

stretta *sf* vz ***stretă***

stretto *sn* vz ***stretă***

streuna *vi* [At: ALRM II/I h 23/325 / Pzi: 3 *~nează* / E: fo] (Reg; d. cai) A forăi (1).

strevăzător, ~oare *a* vz ***străvăzător***

strevechi, ~e *a* vz ***străvechi***

strevedea *v* vz ***străvedea***

streveziu, ~ie *a* vz ***străveziu***

stria *vt* [At: SCRIBAN, D. / P: *stri-a* / Pzi: *~iez* / E: fr ***strier***] A produce striații sau caneluri paralele, cu adâncime mică, pe suprafața unui obiect.

striantă *sf* vz ***traistă***[1]

striat *a* [At: IOANOVICI, TEHN. 145 / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***strié***] **1** Care prezintă zgârieturi, șănțulețe, dungi (longitudinale, paralele). **2** Cu striații (1). **3** (Îs) *Mușchi ~ați* sau *musculatură ~ă* Mușchi constituiți din fibre lungi care la microscop apar sub forma unor dungi transversale (unele luminoase, altele întunecoase).

striație *sf* [At: BABEȘ, O. A. I, 133 / V: (rar) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***striation***] **1** Fiecare dintre dungile (foarte fine) paralele între ele, săpate în adâncime, scoase în relief sau deosebite prin culoarea lor, pe care le au unele corpuri pe suprafețele lor. **2** (Pex) Sistem format din astfel de dungi.

striațiune *sf* vz ***striație***

striăn *sm* vz ***străin***

stribord *sm* vz ***tribord***

stric *sn* vt ***ștric***[2]

strica [At: PRAV. 140 / Pzi: *stric*, 6 și (înv) *stric* / E: ml ***extricare***] **1** *vt* (C. i. mai ales obiecte sau părți ale lor) A face să-și piardă total sau parțial calitățile, funcționalitatea etc. devenind necorespunzător sau neutilizabil, prin uzare sau în urma unei acțiuni violente, prin nerespectarea cerințelor de executare, de exploatare etc. Si: *a defecta* (7), *a degrada* (13), *a deranja* (2), *a deregla* (1), *a deteriora* (1) Vz *hrentui, paradi*[1]*, ponosi, rablagi, rupe, uza*. **2** *vt* (C. i. sisteme tehnice) A face să nu (mai) funcționeze normal Si: *a defecta* (6), *a deranja* (2), *a deregla* (1) Vz *avaria*. **3** *vt* (Fam; îe) **A ~ căruța** (sau **sita, calimera** cu cineva) A rupe relațiile de prietenie sau de colaborare. **4** *vr* (Îe) **A se ~ căruța la mijlocul drumului** A întâmpina piedici când ești încă departe de țintă. **5** *vt* (Pop; c. i. obiecte solide) A sparge (17). **6** *vt* (Reg; c. i. semințe, fructe, alimente etc. cu înveliș tare) A sparge (43). **7** *vt* (Îvp; c. i. uși, încuietori etc. sau încăperi etc. încuiate, închise) A sparge (92). **8-9** *vtr* (Îvp) A (se) dărâma (1, 3). **10-11** *vtr* (Îvp) A (se) ruina. **12** *vt* (Înv; c. i. teritorii, țări, așezări etc.) A devasta (1). **13** *vt* (C. i. culturi, pământ cultivat, plante etc.) A produce stricăciuni Si: *a face să se degradeze, a distruge* (1) Vz *nimici, prăpădi*. **14** *vt* (Îvp; c. i. bani, bunuri materiale, obiecte) A risipi. **15** *vt* (Îvp; c. i. bani, bunuri materiale, obiecte) A consuma (inutil). **16** *vr* (D. materii organice, în special d. hrană) A se degrada sub acțiunea agenților externi Si: *a se altera* (4), (pop) *a se împuți* Vz *acri, descompune, fermenta, înăcri, putrezi, râncezi, sărbezi*[2]*, scoace, zeri*. **17** *vt* (Îe) **A ~** (sau **a împuți**) **brânza** (cu cineva) A rupe prietenia (cu cineva). **18-19** *vtr* (D. aer) A (se) încărca de mirosuri grele, neplăcute Si: *a (se) altera* (1-2), *a (se) vicia*. **20-21** *vtr* (Pex; d. aer) A (se) încărca cu substanțe nocive Si: *a (se) polua*. **22** *vr* (Fig; îvp; d. ființe) A se degrada fizic (pierzând anumite însușiri sau părți ale trupului). **23** *vr* (Îe) **A se ~ de râs** A râde foarte tare, a face mare haz de cineva sau de ceva. **24** *vt* (C. i. organe, funcții organice etc., ale ființelor sau, pex, sănătatea) A tulbura buna funcționare Vz *ataca, caria, dăuna, deranja, distruge, prejudicia, vătăma*. **25-26** *vtr* (Îe) **A i (se) ~ cuiva capul** (sau **mintea**) sau **a (se) ~ de** (sau **la**) **cap** A-și pierde sau a face să-și piardă judecata Si: *a (se) zăpăci*. **27** *vt* (Îvp; c. i. ființe) A îmbolnăvi. **28** *vt* (Pex) A contamina (2). **29** *vt* (Reg; c. i. membre ale corpului) A luxa. **30-31** *vtr* (Pop; d. oameni, animale sau părți ale corpului lor) A (se) răni Si: *a (se) juli*. **32-33** *vri* (Pop; îe) **A se** (sau **a o**) **~ la ceafă** (sau **la gât cu cineva**) A determina întreruperea bunelor relații (cu cineva). **34-35** *vri* (Pop; îae) A pierde creditul (în fața cuiva). **36** *vt* (Îvr) A dezvirgina. **37** *vr* (Reg; d. copaci) A se usca. **38** *vt* (Îvp) A ucide. **39** (Îvp) A mutila. **40-41** *vri* (Trs; d. femei; îe) **A se ~ de copii, a-și ~ pruncii** A-și provoca avort. **42** *vt* (Pop) A mâhni. **43** *vt* (Pop) A chinui (1). **44** *vt* (Reg; îe) **A ~ cuiva firea** (sau **sufletul**) A produce cuiva neliniște, supărare. **45** *vt* (Fig; d. vreme) A deveni urât, închis, cu precipitații Si: *a se închide, a se înrăutăți, a se posomorî*. **46** *vt* A face să piardă din calități, din valoare Si: *a degrada* (11), *a deprecia* (3). **47** *vt* (D. vărsat) A lăsa urme caracteristice pe piele. **48** *vt* (D. oameni sau obraz, față etc.; adesea urmat de determinarea „de vărsat") A avea urme caracteristice, lăsate de vărsat. **49** *vt* A face să nu mai fie pus în ordine Si: *a deranja* (1). **50** *vt* (C. i. limba, cuvintele, formele lexicale etc.) A abate (intenționat) de la forma,

înțelesul, natura etc. normală. **51** *vt* (C. i. limba, cuvintele, formele lexicale etc.) A face să-și piardă integritatea, puritatea Si: *a corupe* (3), *a deforma* (10). **52** *vt* (Îvr; îc) **~că-limba** Persoană care folosește un limbaj prețios, încărcat cu elemente străine, nespecifice limbii. **53** *vt* (Pop; în superstiții; c. i. oamenii) A deochea (1). **54** *vt* (Pop; în superstiții; c. i. oamenii) A fermeca (3). **55** *vt* A face să se schimbe în rău din punct de vedere moral. **56** *vt* A face să-și piardă moralitatea, corectitudinea Si: *a corupe* (7), *a deprava* (1), *a desfrâna* (5), *a destrăbăla* (1), *a dezmăța* (4), *a perverti, a sminti, a vicia*. **57** *vi* (Mai ales îcn) A face rău într-o anumită situație Si: *a dăuna*. **58** *vi* (Mai ales îcn) A fi nefolositor sau nepotrivit într-o anumită situație Si: *a dăuna*. **59** *vt* (Îvr; îe) **Nu ~ nimic** Nu face nimic. **60** *vt* (Pop; d. defectele cuiva) A dezavantaja (1). **61** *vt* (Cu complementul „ce“) A se face vinovat (cu ceva împotriva cuiva) Si: *a greși* (8). **62** *vt* (C. i. acțiuni, stări de fapt, procese, fenomene etc.) A opri buna desfășurare, realizarea (în condiții optime) etc. Si: *a curma* (8), *a împiedica, a zădărnici* Vz *dejuca, deranja, incomoda, stingheri, stânjeni*. **63** *vt* (C. i. unități care formează șiruri, linii) A întrerupe continuitatea. **64** *vt* (C. i. unități care formează șiruri, linii) A provoca dezordine. **65** *vr* A rupe legăturile de prietenie cu cineva. **66** *vr* A curma bunele relații Si: *a se certa* (6), (fam) *a se supăra*. **67** *vt* (Pop; îe) **A ~ cumetria** (cu cineva) A se certa (6). **68** *vr* (Pop; pex; d. grupuri, adunări, petreceri, jocuri) A se sparge (37). **69** *vt* (Îvp; c. i. legi, convenții, hotărâri, angajamente, înțelegeri etc.) A anula (2). **70** *vt* (Pex) A nesocoti. **71** *vt* (Pop; în superstiții; c. i. farmece, blesteme) A dezlega (18).

stricare *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 165ᵛ/19 / Pl: *~cări* / E: ***strica***] **1** Pierdere totală sau parțială a calităților, funcționalității etc. unor obiecte, care devin necorespunzătoare sau neutilizabile, prin uzare sau prin acțiuni violente Si: *defectare* (3), *degradare* (17), *deranjare* (2), *dereglare, deteriorare*, (înv) *degradație* (17), *stricat¹* (1), (pop) *vătămare* Vz *hrentuire, ponoseală, ponosire, uzare*. **2** Întrerupere a funcționării normale a unor aparate, instalații tehnice etc. Si: *defectare* (3), *deranjare* (2), *dereglare*, (pop) *vătămare* Vz *avariere*. **3** (Înv) Spargere (27). **4** Spargere (45). **5** (Îvp) Dărâmare (2). **6** (Îvp) Devastare (a unor teritorii, țări, așezări etc.). **7** (Pex) Pagubă. **8** Degradare a culturii, a plantelor etc. Si: *distrugere* (1), *prăpădire* Vz *nimicire*. **9** Degradare a materiilor organice (mai ales a alimentelor) sub acțiunea agenților externi Si: *alterare* (3), (pop) *împuțire* Vz *acrire, descompunere, fermentare, înăcrire, putrezire, râncezire*. **10** Încărcare a aerului cu mirosuri grele, neplăcute Si: *alterare* (2), *viciere*. **11** (Pex) Încărcare a aerului cu substanțe nocive Si: *poluare*. **12** Tulburare a sănătății Si: *îmbolnăvire, vătămare* Vz *deranjare*. **13** (Îvr) Degenerare (12). **14** (Reg; în superstiții) Îmbolnăvire provocată de descântece. **15** (Înv) Distrugere (4). **16** (Înv) Ucidere. **17** (Pex) Înfrângere. **18** (Înv; îs) *~a vieții* Ucidere. **19** (Fig) Schimbare în rău a vremii Si: *înrăutățire*. **20** Pierdere a calității, a valorii Si: *degradare* (13), *depreciere* (3) Vz *decădere*. **21** Abatere (intenționată) de la forma, înțelesul, natura etc. normală a limbii, a cuvintelor, a formelor lexicale Si: *corupere* (3), *deformare* (7), (înv) *stricăciune* (20). **22** Pierdere a moralității, a corectitudinii Si: *corupție* (4), *decădere* (4), *depravare* (1). **23** Decădere morală Si: *desfrânare* (5), *pervertire, stricăciune* (21), *viciere*. **24** (Înv; asr) Deranjare (a unor stări de lucruri, a unor procese, fenomene etc.). **25** (Fig) Rupere a legăturilor de prietenie, a bunelor relații cu cineva Si: *ceartă* (8). **26** (Înv) Anulare (a unei convenții, înțelegeri). **27** Nesocotire (a unei convenții, înțelegeri).

stricat¹ *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. februarie 52ʳ/17 / Pl: ? / E: ***strica***] **1** (Îvr) Stricare (1). **2** (Îvr) Boală (2). **3** (Îvr) Nesocotire.

stricat², ***~ă*** *a* [At: DOSOFTEI, PS. 29/17 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***strica***] **1** (D. obiecte) Care și-a pierdut total sau parțial calitățile, funcționalitatea etc., devenind necorespunzător sau neutilizabil, prin uzare sau printr-o acțiune violentă Si: *degradat* (20), *deteriorat* Vz *avariat, hârbuit, hodorogit, hrentuit, învechit, paradit, ponosit, rablagit, ros, rupt², uzat*. **2** (D. sisteme tehnice) Care nu (mai) funcționează normal Si: *avariat²* (1), *defect* (24), *defectat²* (3), *deranjat²* (2), *dereglat²*, (rar) *detracat* (1), *smintit²*, *deteriorat²*. **3** (Rar; d. coaja semințelor, a ouălor) Spart² (35). **4** (Îvp; d. construcții) Dărâmat² (5). **5** (Îvp) Părăginit. **7** (Înv; d. teritorii) Devastat² (1). **8** (D. materii organice, în special d. hrană) Care s-a degradat sub acțiunea agenților externi Si: *alterat²* (3), (pop) *împuțit* Vz *acrit, descompus, fermentat, înăcrit, putred, putrezit, rânced, râncezit, sărbezit, stătut²*. **9** (Reg; d. vin) Falsificat (cu apă). **10** (D. aer) Încărcat de mirosuri grele, neplăcut Si: *alterat²* (2), *viciat* Vz *stătut*. **11** (D. aer) Încărcat cu substanțe nocive Si: *poluat*. **12** (Îvp; d. ființe sau d. părți ale corpului lor) Bolnav (2). **13** (Îvp; d. ființe sau d. părți ale corpului lor) Slăbit (de bătrânețe, de oboseală etc.). **14** (Spc) Lepros. **15** (D. organe, funcții organice ale ființelor sau, pex, d. sănătate) Care nu funcționează normal Vz *deranjat*. **16** (Fig) Degenerat fizic. **17** (D. dinți) Cariat² (1). **18** (Înv; d. fete) Dezvirginat². **19** (Pop; în superstiții; d. vaci de lapte) Căreia i s-a luat mana prin vrăji, descântece. **20** (D. limbă, cuvinte, forme lexicale etc.) Care se abate (intenționat) de la forma, înțelesul, natura etc. normală Si: *denaturat²* (3), *schimonosit, schingiuit², scâlciat, stropșit, deformat²* (7). **21** (Rar; d. culori) Șters². **22** (D. oameni sau d. colectivități umane) Care s-a schimbat în rău din punct de vedere moral sau care este lipsit de corectitudine, de moralitate Si: *corupt²* (6), *decăzut²* (1), *pervertit, vicios*, (liv) *libertin*, (rar) *desantat²* (1), (pop) *deșucheat* (3), (îvr) *rușinat*, (înv) *demoralizat²* (1), *spurcat*, (reg) *teșmenit*. **23** (Spc; mai ales d. femei) Care duce o viață desfrânată, lăsându-se dominată de patimi Si: *pierdut, depravat², desfrânat²* (7), *destrăbălat²* (2), *dezmățat²* (5), *imoral*, (pop) *parșiv*. **24** (Rar; d. fapte, acțiuni, procese în desfășurare) Deranjat² (7). **25** (D. relații de prietenie, de dragoste etc.) Care a fost întrerupt Si: *desfăcut²* (36), *rupt²*. **25** (Îvp; îe) **A fi ~** (cu cineva) A fi certat (cu cineva). **26** (Îvr; d. învoieli, convenții etc.) Anulat² (2).

stricăcios, ***~oasă*** *a* [At: LB / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***strica*** + *-ăcios*] **1** (Îdt) Care se poate strica ușor. **2** (Înv; d. obiecte) Fragil (1). **3** (Înv) Care este (ușor) alterabil. **4** (Înv; asr) Dăunător (1). **5** (Înv) Efemer (1).

stricăcioșie *sf* [At. FM (1839), 45²/4 / Pl: *~ii* / E: ***stricăcios*** + *-ie*] (Îvr) Vătămare.

stricăciune *sf* [At: PRAVILA (1814), 56/22 / Pl: *~ni* / E: ***strica*** + *-ăciune*] **1** Stricare (1). **2** (Ccr) Ceea ce este stricat, deteriorat Si: *avarie* (1), *defecțiune* (8), *deteriorare*, (înv) *stricătura* (1). **3** (De obicei în legătură cu verbul „a face“) Distrugere de lucruri materiale Si: *daună* (2), *pagubă*, (îvp) *pricaz¹*, *vătămare*, (îvr) *sminta, sminteală*, (înv) *stricare* (2), *stricătură* (2) Vz *pierdere, prejudiciu*. **4** (Îvp) Vătămare. **5** (Ccr) Rană. **6** (Pex) Boală (2). **7** (Pex) Infirmitate. **8** (Înv; îs) *~ albă* Lepră. **9** (Pgn) Bubă (1). **10** (Reg) Hernie (1). **11** (Fig) Pierdere a calității, a valorii. **12** (Fig) Prejudiciu moral. **13** (Fig) Efect rău, dăunător, păgubitor. **14** (Înv; îe) **A(-i) fi de** (sau **spre**) **~ (cuiva)** A fi dăunător, a face rău (cuiva). **15** Ceea ce este rău, nefolositor (într-o substanță, într-un lucru). **16** Faptă rea, reprobabilă. **17** (Pex) Poznă. **18** (Rar) Defect (al cuiva). **19** (Înv) Deformare (1). **20** (Înv) Stricare (21). **21** Pierdere a moralității, a corectitudinii, stare de decădere morală a cuiva Si: *corupție* (3), *decadență* (4), *desfrâu* (1), *destrăbălare* (1), *deșănțare, imoralitate, perdiție, pierzare, viciu, decădere* (2), *depravare* (2), *desfrânare* (6), *pervertire, viciere, stricare* (23). **22** (Înv) Moarte. **23** Decădere (4). **24** (Îvr) Nesocotire a unor obiceiuri, datini.

stricăli sf *vz* ***stricăni***

stricătoare *sf* vz ***strecătoare***

stricător, ***~oare*** [At: CORESI, EV. 485 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***strica*** + *-tor*] **1** *a* Care provoacă sau poate să provoace stricăciuni. **2** *a* (Înv; d. oameni) Risipitor. **3** *a* (Asr) Dăunător (1). **4** *a* (Înv) Corupător (4). **5-6** *smf, a* (Urmat de determinări) (Persoană) care schimbă în rău aspectul sau natura unui lucru, unei stări etc. **7** *a* (Înv) Care deformează. **8** *smf* (Pop; în superstiții) Ființă care pricinuiește rău cuiva prin descântece sau vrăji. **9** *sf* (Mun) Șorț uzat. **10** *sf* (Olt) Țesătură de lână în patru ițe.

stricătură *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. februarie 72ʳ/9 / Pl: *~ri* / E: ***strica*** + *-ătură*] **1-2** (Înv) Stricăciune (1, 3). **3** (Reg) Vrajă (făcută cuiva). **4** (Mar; Trs) Petic de pământ între două brazde rămas din greșeală nearat Si: (reg) *greș²* (11).

stricățel, ~ea *a* [At: DR. II. 439 / Pl: *~ei, ~ele* / E: ***stricat*** + *-el*] **1** (Hip) Puțin stricat². **2** (Hip) (Cam) corupt. **3** (Pop; cu determinarea „de vărsat") Cu obrazul acoperit de mici cicatrice (în urma vărsatului).

stricățescu, ~easca *smf* [At: BUL. FIL. IV, 198 / Pl: ? / E: ***stricăți*** + *-escu*] (Mun; fam; art.) Persoană (tânără) căreia îi place viața ușoară.

stricăți *vr* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~țesc* / E: ***strica*** + *-ăți*] (Mun; d. oameni) A se strica **(56)**.

stricățică *af a* [At: DR. II. 439 / Pl: *~ele* / E: ***stricat*** + *-ică*] **1-3** Stricățel **(1-3)**.

stricățiv, ~ă *a* [At: SFC. IV. 95 / Pl: *~i, ~e* / E: ***strica*** + *-iv*] (Îvr) Dăunător **(1)**.

strichi *v* vz ***strechea***

strichoveță *sf* [At: CHEST. II. 251/73 / A: nct / Pl: *~țe* / E: nct] (Reg) Loc apătos, mocirlos (pe care nu se pot construi case).

stricnea *sf* [At: DAMÉ, T. 30 / V: ***~râcneală, ~lă,*** (îvr) ***~ign~,*** (reg) ***strec~, ~igneauă, trâc~*** / Pl: *~ele* / E: sgp ***stricnele*** (pll ***stricneală***)] **1** Cuțit cu o lamă specială sau (rar) cu mai multe lame, cu care se crestează, se taie sau se înțeapă pielea animalelor bolnave sau a oamenilor pentru a li se lua sânge. **2** (Prc) Lamă de stricnea (1) Vz *smiceu*. **3** (Înv) Bisturiu. **4** (Mol) Unealtă de pescuit (asemănătoare cu undița).

stricneală *sf* vz ***stricnea***

stricni¹ *vt* [At: CIHAC, II. 373 / V: (îrg) ***~râc~,*** (reg) ***~râgni, ~rec~, trâc~*** / Pzi: *~nesc* / E: ucr ***стрікнути***] **1** (Îvr; c. i. animale sau oameni bolnavi ori părți ale corpului lor) A sângera **(1)**. **2** (Rar) A vaccina. **3** (Rar; c. i. plante) A altoi² **(1)**. **4** (Rar; d. dureri fizice) A înjunghia. **5** (Pex) A furnica **(4)**. **6** (Fig) A plesni cu biciul (până la sânge) Si: *a sfichiui*.

stricni² *vi* [At: SBIERA, P. 12 / Pzi: *~nesc* / E: ctm ***striga + răcni***] (Reg) A striga **(1)**.

stricnină *sf* [At: ANTONESCU, D. / S și: *strichnină* / Pl: ? / E: fr ***strychnine,*** ger ***Strychnin***] Substanță foarte toxică extrasă din semințele unei plante tropicale (*Strychnos nux vomica*) și întrebuințată în medicină pentru stârpirea animalelor mici, vătămătoare culturilor.

stricninism *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr ***strychninisme***] Intoxicație cu stricnină.

stricnire *sf* [At: CORNEA, E. I. 156/32 / Pl: *~ri* / E: ***stricni¹***] (D. animale sau oameni bolnavi ori părți ale corpului lor) Sângerare **(1)**.

stricnitură *sf* [At: HODOȘ, ap. TDRG / V: ***~râc~*** / Pl: *~ri* / E: ***stricni¹*** + *-itură*] **1** (Reg) Crestătură, înțepătură, tăietură făcută cu stricneaua. **2** (Pop) Junghi.

stricolici *sm* vz ***pricolici***

stricora *v* vz ***strecura***

stricorat, ~ă *a* vz ***strecurat¹***

strict, ~ă *a* [At: URICARIUL, VI. 309/23 / Pl: *~cți, ~e* / E: fr ***strict,*** lat ***strictus***] **1** Care trebuie, impune să fie ori este respectat întocmai, care nu admite abateri (de la normele stabilite) Si: *aspru²* **(20)**, *riguros, sever, strașnic* **(9)**. **2** Care se conformează (unui model, unei reguli, unei situații, realizări etc.) Si: *exact* **(7)**, *precis, riguros*. **3** (Rar; d. oameni) Sever² **(1)**. **4** (Rar) Exclusivist **(2)**. **5** Care reprezintă cea mai mică cantitate, valoare, intensitate etc. permisă, cerută, indispensabilă etc. Vz *minimum*. **6** (Îs) *Sensul* (sau *înțelesul*) ~ (al unui cuvânt) Sensul (unui cuvânt) care are cea mai mică extensiune. **7** (Pex; îas) Sensul propriu (al unui cuvânt). **8** Care interesează, privește, caracterizează exclusiv pe cineva sau ceva. **9** Care este limitat (sau circumscris) exclusiv la cineva sau ceva.

strictamente *av* [At: HASDEU, I. C. I. 149 / E: fr ***strictement***] (Îvr) Exclusiv **(17)**.

stricteță *sf* vz ***strictețe***

strictețe *sf* [At: STAMATI, D. / V: (înv) ***~ță*** / Pl: ? / E: ***strict*** + *-ețe*] **1** (Adesea precedat de *pp* „cu") Caracterul a ceea ce este sau trebuie să fie respectat, aplicat etc. cu cea mai mare rigoare. **2** Comportare, atitudine etc. strictă, riguroasă față de cineva sau de ceva Si: *asprime* **(2)**, *intransigență, rigoare, rigurozitate, severitate, strășnicie* **(3)**, (înv) *strășnicire*, (îvr) *strictitate* Vz *constrângere*.

strictitate *sf* [At: PROT. – POP., N. D. / Pl: ? / E: ***strict*** + *-itate*] (Îvr) Strictețe **(2)**.

strictura *vt* [At: DN² / Pzi: *~rez* / E: ***strictură***] (Teh; c. i. țevi, conducte, tuburi) A micșora secțiunea transversală pe o anumită porțiune din lungime.

stricturare *sf* [At: LTR² / Pl: *~rări* / E: ***strictura***] (Teh; d. țevi, conducte, tuburi) Micșorare a secțiunii transversale pe o anumită porțiune din lungime.

strictură *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ger ***Striktur,*** fr ***stricture,*** lat ***strictura***] **1** (Med) Strâmtare a unor canale din organism, datorită unei leziuni inflamatorii, unei cicatrice etc. **2** (Ccr) Loc strâmtat, porțiune strâmtată a unor astfel de canale.

stricturectomie *sf* [At: DN³ / Pl: (rar) *~ii* / E: fr ***stricturectomie***] (Med) Rezecție a unei stricturi **(2)**.

stricțiune *sf* [At: M. D. ENC. / P: *~ți-u~* / Pl: *~ni* / E: fr ***striction***] **1** (Fiz) Micșorare a dimensiunilor unui corp Si: *contractare* **(4)**, *contracție* **(2)**. **2** Scădere a grosimii unui corp de formă alungită Si: *subțiere, constricție* **(1)**.

striculici *sm* vz ***pricolici***

stricura *v* vz ***stricura***

stricurat, ~ă *a* vz ***strecurat²***

stricurătoare *sf* vz ***strecurătoare***

stride *sf* vz ***strede***

stridea *sf* vz ***stridie***

strident, ~ă *a* [At: HELIADE, O. II. 370 / Pl: *~nți, ~e* / E: it ***stridente,*** fr ***strident***] **1** (D. sunete, voce etc.) Care produce o senzație auditivă vie, penetrantă și lipsită de armonie, impresionând neplăcut auzul Vz *ascuțit, discordant, disonant, distonant, nearmonios, țipător*. **2** (D. culori) Care impresionează neplăcut vederea prin tonurile prea puternice, contrastante cu celelalte din jur. **3** (D. obiecte) Care are culori stridente **(2)** Si: *intens, izbitor, țipător, violent, rar,* (rar) *strigător* **(3)**. **4** (Fig) Care produce o impresie neplăcută prin depășirea firescului, a obișnuitului etc. **5** Care iese în evidență în mod supărător Vz *șocant*.

stridență *sf* [At: LOVINESCU, C. VIII, 114 / Pl: *~țe* / E: fr ***stridence***] **1** Însușirea de a fi strident **(1)** sau de a emite sunete stridente. **2** Sunet strident Vz *discordanța, disonanță, distonanță*. **3** Caracteristică a unei culori de a impresiona neplăcut vederea prin tonurile prea puternice, contrastând intens cu celelalte din jur. **4** Calitate a unor lucruri de a fi astfel colorate Vz *violență*. **5** Ceea ce produce o impresie neplăcută prin lipsă de armonie sau de firesc. **6** Ceea ce iese în evidență în mod supărător.

stridiar *sm* [At: CONV. LIT. XXIII, 345 / P: *~di-ar* / Pl: *~i* / E: ***stridie*** + *-ar*] **1** (Îdt) Negustor de stridii¹. **2** (Orn; rar) Scoicar (*Haematopus ostralegus*).

stridie¹ *sf* [At: MÎNCĂRILE, 1/2 / V: (îvr) ***~dea*** / A și: *stridie* / Pl: *~ii* / E: ngr ***στρεῖδι***] **1** Specie de moluscă lamelibranhiată comestibilă, cu una din valve mai mică, plană și mai subțire, cu cealaltă mai mare, concavă și groasă, care trăiește în mările calde și temperate. **2** (Rar) Scoică de mare. **3** (Pcf) Scoică de perle de mare.

stridie² *sf* vz ***strede***

stridii¹ *vt* [At: I. CR. III. 377 / Pzi: *~desc* / E: ns cf *strede*] (Reg; c. i. zerul) A separa de unt (prin stoarcerea acestuia).

stridii² *v* vz ***strădui***

stridilitor *s* vz ***sclidiritor***

stridor *s* [At: M. D. ENC. / Pl: ? / E: lat ***stridor,*** fr ***stridor***] (Med) Zgomot șuierător al respirației, specific în cazuri de spasm sau de obstrucție a laringelui.

stridulant, ~ă *a* [At: M. D. ENC. / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***stridulant***] Care produce un zgomot strident, caracteristic.

stridulație *sf* [At: TEODOREANU, M. II, 299 / Pl: *~ii* / E: fr ***stridulation***] (Frr) Zgomot strident pe care îl produc unele insecte.

strie *sf* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr ***strie*** cf lat *stria* „brazdă"] (Atm) **1** Grup de fibre nervoase. **2** Leziune atrofică a pielii cu aspect liniar Vz *vergetură*.

striec *sn* vz ***ștrec***

striedeli *v* vz ***sfredeli***

strien, ~ă *a* vz ***străin***

striena *v* vz ***străina***

striere *sf* [At: LTR[2] / P: *stri-e~* / Pl: *~ri* / E: ***stria***] Producere de striații sau de caneluri paralele, cu adâncime mică, pe suprafața unui obiect.

striga [At: COD. VOR.[2] 22ʳ/8 / Pzi: *strig*, 6 și (înv) *strâg* / E: ml ****strigare***] **1** *vi* (D. oameni) A scoate țipete puternice (pentru a îndemna la o acțiune sau pentru a opri o acțiune ori de durere, de spaimă, de mânie etc.) Si: *a răcni, a țipa, a urla, a zbiera*, (reg) *a stricni*[2]. **2** *vt* (Reg; îe) **A ~ oarba cuiva** A da cuiva cu oarba Vz *oarba*. **3** *vi* (Îvr) A se tângui cu voce tare Si: *a plânge*. **4** *vi* (Fig; d. instrumente muzicale) A răsuna. **5** *vi* (D. animale și păsări) A scoate sunete caracteristice speciei Vz *cânta, țipa, urla, zbiera*. **6** *vi* (D. oameni) A semnaliza (ceva) prin strigăte. **7** *vi* A cere ajutor prin țipăte. **8** *vt* A spune (3) cu glas foarte puternic. **9** *vi* (Îvr) A se pronunța (cu insistență) pentru cineva sau ceva. **10** *vi* (Înv) A stărui în favoarea cuiva. **11** *vi* A vorbi cu glas puternic (pentru a-și impune voința) Si: *a vocifera*. **12** *vi* (Înv) A aduce laudă, slavă (prin strigăte de bucurie, recunoștință). **13** *vt* (Îvr) A cere (cu glas tare și cu insistență) Si: *a pretinde*. **14** *vt* (Înv) A face apel la bunăvoința cuiva. **15** *vi* (Înv) A adresa o rugăminte (cu glas puternic). **16** *vi* (Înv; rar; d. persoane) A conduce (5). **17** *vi* A protesta (cu tărie, cu convingere). **18** *vi* (Adesea udp „la", înv „spre", „asupra", reg „pe") A-i vorbi cuiva pe un ton amenințător (aspru și cu dușmănie) Si: *a răcni*[1], *a se răsti*[1], *a se rățoi*[2], *a țipa, a urla, a zbiera, a se zborși*, (pop) *a se oțărî*, (pfm) *a se stropși* (17), (înv) *a se rapști*, (reg) *a se aspri* (5), *a se născocorî, a se răboli, a se răboțoi, a se răcămăți, a se răgădui*[1], *a se răscocora, a se războti*. **19** *vt* (C. i. oameni) A chema (de la distanță) cu glas puternic (rostindu-i numele), ca să vină, să asculte, să-i comunice ceva etc. **20** *vt* (Îe) **A ~ catalogul** A face apelul nominal al elevilor dintr-o școală sau dintr-o clasă, al studenților, al unui grup de cursanți Si: *a lua prezența*. **21** *vi* (Mil; înv; adesea urmat de determinarea „în leafă") A mobiliza ca mercenari. **22** *vt* (Pop) A porecli. **23** *vtim* (Îvp) A se chema (într-un anumit fel). **24** *vt* (C. i. fapte, lucruri etc.) A face cunoscut, a face public cu glas tare. **25** *vt* (C. i. fapte, lucruri etc.) A vesti cu glas tare. **26** *vt* (Fșa; la jocul de cărți) A anunța cu voce tare o formație de joc, la începutul sau în timpul unei partide, în funcție de regulile jocului. **27** *vt* (Îvr) A propovădui. **28** *vt* (Înv; c. i. oameni) A proclama. **29** *vi* A spune strigături la joc. **30** *vi* A conduce jocul prin chiuituri și strigături Si: *a chiui* (6).

strigaci *sm* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: ~ / E: ***striga*** + *-aci*] (Îdt) Persoană care anunță cu glas tare știrile oficiale Si: (îvr) *strigaș*.

strigare *sf* [At: PSALT. HUR. 121ᵛ/15 / Pl: *~gări* / E: ***striga***] **1** (Înv; asr) Strigăt (1). **2** (Pex) Gălăgie mare Si: *vacarm*. **3** (Înv; asr) Strigăt (2). **4** (Ban; îs) *~a zorilor* Bocet care se cântă la revărsatul zorilor, în prima dimineață după decesul unui flăcău sau al unei fete. **5** (Fig) Sunet (puternic) emis de un instrument muzical. **6** (Fig) Cadență (1). **7** Sunet caracteristic scos de păsări sau de animale Si: *strigăt* (5). **8** (Înv; asr) Cerere (adresată cu voce puternică). **9** (Înv; asr) Solicitare de ajutor. **10** (Înv; asr) Strigăt de disperare. **11** (Înv) Rugăciune (spusă cu glas ridicat). **12** (Îvr) Slăvire (1). **13** (Îrg) Cerere insistentă (adresată cuiva cu glas tare). **14** (Rar) Îndemn. **15** (Înv) Protest (cu glas ridicat). **16** (Înv; îe) **A face ~** A se plânge (împotriva cuiva sau a ceva) Si: *a protesta*. **17** (Înv) Strigăt (11). **18** (Îvr) Ocară. **19** (Îvr; pex) Vrajă. **20** (Îe) **Să nu fie de ~** Să nu fie de deochi. **21** (Înv; asr) Strigăt (12). **22** (Înv; îe) **~ la arme** Mobilizare pentru luptă. **23** Anunțare, înștiințare cu voce tare, în public. **24** (Pop; spc) Anunțare orală, oficială a căsătoriei. **25** (Spc) Anunțare publică a prețului de vânzare sau (rar) de închiriere prin licitație a unor bunuri și a sumelor oferite de solicitanți. **26** (Îvr) Enunțare cu glas tare de către preot a unui fragment al evangheliei, în timpul oficierii slujbei religioase. **27** (Pex) Textul enunțat. **28** (Pop) Strigătură (2).

strigaș *sm* [At: (a. 1800) IORGA, S. D. XII, 129 / Pl: *~i* / E: ***striga*** + *-aș*] (Îvr) Persoană care anunță cu glas tare știrile Si: (înv) *strigaci*, (îvp) *strigător* (7).

strigat *sn* [At: PO 253/12 / Pl: (rar) *~uri* / E: ***striga***] **1** Strigăt (1). **2** (Înv) Anunț rostit cu voce tare. **3** (Îe) **~ul catalogului** Apelul nominal al elevilor dintr-o școală sau dintr-o clasă, al studenților, al unui grup de cursanți. **4** (Mol) Strigătură (2).

strigă *sf* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***~răgă*** / Pl: *~igi*, (reg) *~ige* / E: ml ***striga***] **1** Pasăre răpitoare de noapte, sedentară, cu penajul galben-ruginiu și cu pete brune întunecoase, care se hrănește în special cu șoareci Si: (reg) *buhă-cu-cârpă, huhurez-de-casă* (*Tyto alba guttata*). **2** (Șîc **~ga-nopții, ~-de-noapte**) Fluture mare cu pete albe pe aripi, asemănătoare cu un cap de mort, care zboară numai în amurg și care, când este prins, scoate un zgomot ascuțit Si: *cap-de-mort*, (pop) *strigoi*[2], (reg) *strigoiaș, buha-ciumei, cap-de-moarte, capul-lui-Adam, capul-morților, fluturul-morții, suflet-de-strigoi* (*Acherontia atropos*). **3** (Reg) Ochiul-păunului Vz *ochi*[1] (*Saturnia pyri*). **4** (Reg) Libelulă (*Libellula depressa*). **5** (Reg) Molie (*Tinea*). **6** (Olt) Larva gândacului de mătase. **7** (Pop; în superstiții) Strigoaic Vz *strigoi*[2] (3). **8** (Reg) Strigoaie Vz *strigoi*[2] (1). **9** (Reg) Duh rău la vite Si: (reg) *strigoi*[2] (1), *strigoaica*[1] (1). **10** (Orn; reg) Păpăludă[1] (*Caprimulgus europaeus*). **11** (Reg) Coșul sobei.

strigăt *sn* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***strâget*** / Pl: *~e* / E: ***striga*** + *-ăt*] **1** Sunet sau cuvânt emis cu intensitate Si: *răcnet, țipăt, urlet, zbierătură, zbieret*, (rar) *strigătură* (1), *țipătură*, (înv) *chemare* (1), *strigat* (1), (îvr; asr) *strigare* (1), (înv) *răcnitură* Vz *chiot*. **2** Tânguire cu voce tare Si: *suspin, vaiet puternic*. **3** (Înv; asr) Strigare (3). **4** (Ban; îs) *~ul zorilor* Bocet care se rostește după moartea unui flăcău, a unei fete sau neveste tinere. **5** Sunet caracteristic scos de păsări sau de animale Si: *strigare* (7). **6** (Lsg; csc) Zgomot mare, larmă de voci Si: *vociferare*. **7** Îndemn pentru o acțiune (spus cu glas puternic și cu insistență). **8** (Rar) Rugăminte. **9** Manifestare evidentă de nemulțumire, de revoltă exprimată în cuvinte rostite puternic. **10** Exclamație de protest. **11** Vorbă aspră, răstită, care exprimă o nemulțumire față de faptele sau atitudinea cuiva Si: (înv) *strigare* (15). **12** Chemare adresată cu voce tare (cu rostirea numelui celui chemat) Si: (îvr) *strigare* (21). **13** Anunțare semnalizată cu voce tare (a unui eveniment, a unui pericol etc.). **14** (Pop) Strigătură (2).

strigător, ~oare [At: CORESI, EV. 271 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***striga*** + *-(ă)tor*] **1** *a* (Rar) Care strigă. **2** *a* (D. zgomote) Puternic. **3** *a* (Rar; d. culori sau obiecte colorate) Strident (2). **4** *a* (Fig) Care se face remarcat mai ales prin aspecte negative. **5** *a* (Pex) Evident (1). **6** *a* (Îla) **~ la cer** (sau, rar, **la ceruri**) Care se afirmă cu putere (prin gravitate, importanță etc.) impunând să fie neapărat luat în seamă sau care se revoltă. **7** *smf* (Îvp; rar la *f*) Vestitor. **8** *sf* Instrument care imită strigătul animalelor, folosit de vânător pentru a chema vânatul Si: *țipătoare*. **9** *smf* (Rar) Numele unei păsări nedefinite mai îndeaproape.

strigătură *sf* [At: LEX. MARS. 193 / Pl: *~ri*, (reg) *~re* / E: ***striga*** + *-ătură*] **1** (Asr) Strigăt (1). **2** Grup de versuri cu caracter satiric sau glumeț, care se strigă în timpul jocului, la sate Si: *chiuit*[1] (8), *chiuitura* (8), (pop) *strigare* (28), *strigăt* (14), (reg) *horă*[1] (18). **3** (În descântece) Deochi[1] (1).

strigeauă *sf* vz ***strijea***

strighe *sf* vz ***strede***

strigheață *sf* vz ***străgheată***

strighie *sf* vz ***tirighie***

strighili *v* vz ***sclidiri***

strigide *sfp* [At: DN[3] / E: fr ***strigidés*** cf lat *strix* „cucuvea"] **1** Familie de păsări răpitoare care vânează noaptea. **2** (Lsg) Pasăre din această familie.

strigiforme *sfp* [At: DN[3] / E: it ***strigiformi*** cf lat *strix* „cucuvea", *forma* „formă"] **1** Ordin de păsări răpitoare de noapte, cuprinzând buha, huhurezul, cucuveaua etc. **2** (Lsg) Pasăre din acest ordin.

strigilă *sf* [At: NAUM, IST. ART. 133 / Pl: *~le* / E: fr ***strigile***] Canelură în formă de S, care se folosea ca motiv ornamental la sarcofage.

strignea *sf* vz ***stricnea***

strigneauă *sf* vz ***stricnea***

strigoaică[1] *sf* [At: CIHAC, I, 266 / V: *stir~* / Pl: *~ice* / E: ***strigoaie*** + *-că*] **1** (În superstiții) Strigoaie Vz *strigoi*[2] (1). **2** (Reg) Duh rău la vite

Si: (reg) *strigă* (9), *strigoi²* (2). 3 (În superstiții) Strigoaie Vz *strigoi²* (3). 4 (Fig) Femeie (bătrână) urâtă și rea.

strigoaică² *sf* [At: BUJOREANU, B. L. 344 / V: ***~oică*** / Pl: *~ice* / E: ***strigoaie*** css] (Bot: reg) Stirigoaie (2) (*Veratrum nigrum*).

strigoaie *sf* vz ***stirigoaie***

strigoi¹ *vr* [At: ALR II, 4 234/833 / Pzi: ? / E: ***strigoi²***] (Reg) A se preface în strigoi² (1).

strigoi², ~oaie [At: LEX. MARS. 222 / V: (îvp) ***~râg***, (reg) ***stereg~, steri~, stir~*** *sm*, ***~regoaie*** *sf*, ***~rug~*** *smf*, ***știr~*** *sm* / Pl: ~, ~ / E: ***strigă*** + *-oi*] 1 *smf* (În superstiții; rar la *f*) Materializare a sufletului unui om despre care se crede că a murit neiertat de păcate, că a fost vrăjit, că i s-au zidit dimensiunile umbrei în temelia unei clădiri etc. și că ar apărea mai ales în timpul nopții, arătându-se prin locuri și clădiri pustii Si: *apariție* (4), *arătare* (27), *duh¹* (14), *fantasma* (1), *fantomă* (1), *nălucă*, *spectru*, *spirit*, *stafie* (1), *vedenie*, (îvp) *năzăritură*, (pop) *iazmă*, (îrg) *nălucitură*, (înv) *vedere*, *zare*, (reg) *arătanie*, *moromet*, *mortăciune*, *năhoadă*, *necurățenie*, *pater²*, *vidmă* Vz *moroi²*, *pricolici*, *strigă*, *strigoaică¹*, *șișcoi²*, *vârcolac*. 2 *smf* (Trs) Duh rău la vite Si: (reg) *strigă* (9), *strigoaică¹* (2). 3 *smf* (Îvp; în superstiții; mai ales la *f*) Om despre care se crede că are coadă, că este în legătură cu diavolul și că se ocupă cu vrăji și cu farmece, pricinuind mari neajunsuri celor din jur Vz *strigă*, *strigoaică¹*, *vrăjitoare*. 4 *smf* (Trs) Ursitoare. 5 *smf* (Îvr) Zeitate. 6 *smf* Epitet dat unui om rău, ursuz (mai ales unui bătrân cu apucături demodate). 7 *sf* (Reg; îf *stregoaie*) Nasture folosit în jocul de copii „de-a pietricica". 8 *smf* (Ent; reg) Strigă (2) (*Acherontia atropos*). 9 *smf* (Ent; Ban; Trs) Ochiul-păunului (*Saturnia pyri*). 10 *sf* (Bot; reg) Spânz¹ (*Heleborus niger*).

strigoia *vt* [At: GR. S. VI, 104 / Pzi: ? / E: ***strigoi***] (În descântece) A vrăji.

strigoiaș *sm* [At: MARIAN, INS. 293 / Pl: *~i* / E: ***strigoi*** + *-aș*] 1 (Mol) Nume generic dat mai multor feluri de fluturi mici de noapte, care zboară în jurul unei surse de lumină. 2 (Reg) Strigă (2) (*Acherontia atropos*).

strigoiat *sn* [At: GR. S. VI, 88 / Pl: *~uri* / E: ***strigoia***] (În descântece) Calitatea de strigoi.

strigoică *sf* vz ***strigoaică²***

strigoiesc *a* [At: ALR SN V h 1 568/141 / V: ***strâg~*** / Pl: *~ești* / E: ***strigoi*** + *-esc*] (Reg) 1 Care este specific strigoiului² (1). 2 De strigoi.

strigoime *sf* [At: ALECSANDRI, P. II, 123 / Pl: ? / E: ***strigoi*** + *-ime*] Mulțime de strigoi² (3).

strigoism *sn* [At: PAMFILE, DUȘM. 379 / V: ***~râg~*** / Pl: ? / E: ***strigoi*** + *-ism*] (Nob) Credința în existența strigoilor² (1).

strigoitură *sf* [At: GR. S. VI, 157 / Pl: *~ri* / E: ***strigoi*** + *-itură*] 1 (În descântece) Mulțime de strigoi² (1). 2 (În descântece) Totalitatea strigoilor².

strii *v* vz ***strivi***

striin, ~ă *smf, a* vz ***străin***

striina *v* vz ***străina***

striinătate *sf* vz ***străinătate***

striinesc, ~ească *a* vz ***străinesc***

striior, ~oară *a* vz ***străinior***

strijac *sn* vz ***străjac***

strijiac, ~ă *smf* vz ***strâjnic***

strijnec *sm* vz ***strâjnic***

strijnic, ~ă *smf* vz ***strâjnic***

strilet *sm* vz ***strelet***

strilici *sm* vz ***strelici***

strimb, ~ă *a* vz ***strâmb***

strimba *v* vz ***strâmba***

strimbare *sf* vz ***strâmbare***

strimbat *sn* vz ***strâmbat***

strimbătate *sf* vz ***strâmbătate***

strimer *sn* [At: DN³ / Pl: *~e* / E: eg ***streamer***] Canal de gaz ionizat, care se formează în intervalul dintre doi electrozi sub tensiune.

strimf *sm* vz ***ștrimb***

strimină *sf* vz ***stârmină***

strimp *sm* vz ***ștrimf***

strimpt, ~ă *a* vz ***strâmt***

strimt, ~ă *a* vz ***strâmt***

strimta *v* vz ***strâmta***

strimtar *sm* vz ***strâmtar***

strimtare *sf* vz ***strâmtare***

strimteală *sf* vz ***strâmteală***

strimticică *a* vz ***strâmticel***

strimtoare *sf* vz ***strâmtoare***

strimtora *v* vz ***strâmtora***

strimtorare *sf* vz ***strâmtorare***

strimtorat, ~ă *a* vz ***strâmtorat***

strimtorător, ~oare *a* vz ***strâmtorătoar***

strimtori *v* vz ***strâmtora***

strimtorime *sf* vz ***strâmtorime***

strimtorire *sf* vz ***strâmtorare***

strimtură *sf* vz ***strâmtură***

strimțar *sm* vz ***strâmtar***

strimțime *sf* vz ***strâmtime***

strin, ~ă *smf, a* vz ***străin***

strina *v* vz ***străina***

strinaș *smf, a* vz ***străinaș***

strină *a* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: nct] (Reg) De culoare roz-vânătă.

strinătate *sf* vz ***străinătate***

strincea *sf* [At: LEXIC REG. II, 18 / Pl: *~ele* / E: ns cf *stricnea*] (Reg) Unealtă cu care se lucrează opincile.

strinchi *smp* vz ***ștrimf***

strinflu *sm* vz ***ștrimf***

stringător, ~oare *smf, a* ***strângător***

stringe *v* vz ***strânge***

stringendo *av* [At: DN³ / E: it ***stringendo***] (Muz; ca indicație de execuție) Din ce în ce mai grăbit (3).

stringent, ~ă [At: BUL. COM. IST. V, 115 / Pl: *~nți, ~e* / E: it ***stringente***] 1-2 *a, av* (D. nevoi, d. motive sau d. caracterul unor fenomene economice, sociale etc.) (Care se produce, care decurge sau care se impune) în mod inevitabil, necondiționat, neputând fi înlăturat Si: *imperios*, *necesar*, *obligatoriu*, (rar) *neapărat*. 3 *a* Care cere o rezolvare imediată Si: *grabnic* (4), *presant*, *urgent*, (reg) *sorgoș*.

stringență *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: ? / E: it ***stringenza***] 1 Caracterul a ceea ce este stringent (1) Vz *necesitate*, *obligativitate*, *urgență*. 2 (Îlav) **Cu (tot mai multă)** ~ Cu necesitate Vz *necesitate*.

stringere *sf* vz ***strângere***

stringher *sm* [At: LTR² / Pl: *~i* / E: ger ***Stringer***] (Teh) Piesă componentă a osaturii părților laterale ale unei nave.

stringocefal *sm* [At: LTR² / V: ***~ephalus*** / Pl: (nob) *~i* / E: lat ***stringocephalus***] Gen fosil de brahiopode din devonianul mediu, cu cochilia groasă, lipsită de ornamentație.

stringocephalus *sm* vz ***stringocefal***

strinipot, ~oată *smf* vz ***strănepot***

strinișor, ~oară *a* vz ***străinișor***

strinitate *sf* vz ***străinătate***

strins¹ *sn* vz ***strâns¹***

strins², ~ă *a* vz ***strâns²***

strinsoare *sf* vz ***strânsoare***

strinsură *sf* vz ***strânsură***

strinște *sf* vz ***striște***

strioaf *sn* vz ***ștraf¹***

strioscopic, ~ă *a* [At: DN³ / P: *stri-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***strioscopique***] Referitor la strioscopie.

strioscopie *sf* [At: DN³ / P: *stri-o~* / Pl: ? / E: fr ***strioscopie***] Metodă de cercetare fotografică a fenomenelor care au loc în masa unui fluid într-o suflerie aerodinamică.

stripa *vt* [At: M. D. ENC. / Pzi: *~pez* / E: eg ***strip***, fr ***stripper***] A realiza operația de stripare.

stripaj *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~e* / E: ns cf ger *strippen*] (Teh) Desprindere și scoatere a lingourilor din lingotieră cu ajutorul unui pod rulant echipat cu striper Si: *stripare*.

stripare *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~pări* / E: ***stripa***] (Teh) Stripaj.

striper *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~e* / E: ger ***Stripper***, eg ***stripper***] Dispozitiv de prindere aplicat la podul rulant, constituit dintr-un clește și dintr-un piston.

stripezi *v* vz ***strepezi***

stripizi *v* vz ***strepezi***

stripizit, ~ă *a* vz ***strepezit***

stripper *sm* [At: DN[3] / Pl: *~i* / E: eg ***stripper***] (Agm) Dansator într-un bar (de noapte), care se dezbracă (complet) în fața spectatorilor, în cursul executării unui dans.

strip-tease *sn* [At: CINEMA, 1968, nr. 9, 9 / P: *~-tiz* / V: ***~ptis, ~ptiz*** / Pl: ? / E: eg, fr ***strip-tease***] Număr într-un spectacol de bar (de noapte), în care dansatoarele se dezbracă (complet) în fața spectatorilor, în cursul executării unui dans.

strip-teaseuze *sf* [At: DN[3] / P: *~ti-zö-ză* / Pl: ~ / E: fr ***strip-teaseuse***] (Sst) Femeie care prezintă numere de strip-tease în localuri de noapte.

striptis *sn* vz ***strip-tease***

striptiz *sn* vz ***strip-tease***

strișcă *sf* vz ***trișcă***[1]

striște *sf* [At: CORESI, ap. DHLR II, 532 / V: (îrg) ***~râște, tr~***, (înv) ***~răi~, ~rănș~, ~trânș~, triste***, (îvr) ***~inș~***, (reg) ***~râștie, triștă*** / Pl: *~ti* / E: slv **сърѧщѧ, срѣщѧ**] **1** (Îvp; de obicei construit cu verbe ca „a avea", „a fi" sau cu echivalente ale acestora) Soartă[1] (1). **2** (Îvp) Noroc. **3** (Mar; în urări) Fericire (1). **4** (Îrg; șîs *triște rea, grea ~tie*) Nenoroc. **5** (Reg; îlpp) **În triștea cuiva** În ciuda cuiva. **6** (Îal) Pe seama cuiva. **7** (Îvr) Acțiune (2). **8** (Îvr) Proiect (1).

stritenie *sf* vz ***stretenie***

striu[1] *sn* [At: BABEȘ, O. A. I, 48 / Pl: *~ri* / E: fr ***strie***] **1** (De obicei lpl) Fiecare dintre dungile, liniile fine (deosebite prin culoare sau relief), paralele între ele (și drepte), pe care le au anumite corpuri Si: *striație* (1). **2** (Rar; pan) Fiecare dintre cercurile sau șanțurile concentrice paralele trasate de cineva. **3** (Spc) Crestătură pe roci, datorită acțiunii glaciare. **4** (Aht; pan) Fiecare dintre șanțurile mici, paralele (și drepte) executate pe suprafața unui element de construcție, a unui obiect, a unei piese etc., cu scop decorativ sau pentru a o face mai aspră. **5** (Spc) Parte plină care separă canelurile unei coloane.

striu[2]***, ~ie*** *a* [At: CHEST. I, 58/424 / Pl: *~ii* / E: nct] (Reg; d. cai) Care are părul pestriț.

striveală *sf* [At: POLIZU / Pl: *~eli* / E: ***strivi*** + *-eală*] **1-2** (Îdt) Strivire (**1, 5**). **3** (Pex; ccr) Contuzie. **4** (Rar) Strivire (**8**).

strivi [At: BIBLIA (1688), 369[2]/43 / V: (înv) ***stârvi***, (reg) *~rîi* / Pzi: *~vesc* / E: vsl **сътрывати, сътривати**] **1** *vt* (C. i. obiecte, de obicei, friabile sau părți ale acestora, părți ale plantelor etc.) A deforma printr-o apăsare (foarte) puternică (exercitată cu mâna, cu piciorul etc. sau cu un obiect, cu un instrument etc.), reducând (foarte) mult din înălțime sau din grosime și făcând să devină (extrem de) lat, (extrem de) subțire etc. Si: *a turti*, (rar) *a stâlci*, (pop) *a stropși* (**1**), *a zdruci*, *a zdrumica*, (îrg) *a struci* (**1**), (înv) *a strucina*, *a struji*, (reg) *a plahniți*, *a tăpși*, *a teflegi*, *a târși*[1]. **2** *vt* (Pex) A sfărâma (1). **3** *vt* (Pex) A sparge (3). **4** *vt* (Rar; spc) A teși. **5** *vt* (C. i. ființe, mai ales oameni sau părți ale corpului lor) A lovi (foarte) puternic, provocând distrugerea țesuturilor, traumatisme etc. **6** *vt* (C. i. ființe, mai ales oameni sau părți ale corpului lor) A deforma prin apăsare, prin strângere etc. (foarte) puternică, transformând într-o masă informă sau provocând modificarea ori încetarea funcțiilor (vitale) Si: *a sfărâma*, *a turti*, *a zdrobi*, (rar) *a stâlci*, (pop) *a stropși* (**5**), *a zdruci*, *a zdrumica*, *a zdruncina*, *a zobi*, (îrg) *a răzbi*, *a struci* (**1**), *a struji*, (reg) *a pistosi*, *a stoci*.**7** *vt* (Rar; îe) **A ~ în picioare** A călca în picioare. **8** *vt* (Pex; fig; c. i. obiecte sau însușiri ale acestora, ființe, mai ales oameni sau manifestări ale lor) A nimici. **9** *vt* (Spc; fig; c. i. manifestări ale oamenilor) A reprima. **10** *vrr* (D. oameni sau d. grupuri de oameni care se pun brusc în mișcare sau care se află într-un spațiu relativ restrâns) (A se deplasa dezordonat și repede, într-o anumită direcție și) a se înghesui (foarte) strâns unul în altul (ca urmare a spaimei, a panicii) provocându-și leziuni, traumatisme etc. **11-12** *vtr* (Subiectul și complementul indică legume, mai ales, fructe, de obicei, foarte coapte și, eventual, așezate unele peste altele în cantitate mare) A(-și) modifica (prin cădere, prin lovire, prin acțiunea greutății proprii etc.) forma, consistența, aspectul etc., devenind sau făcând să devină o pastă informă (depreciindu-se sau făcând să se deprecieze sub aspect calitativ) Si: *a (se) bate* (**1**), *a (se) lovi*, *a (se) sparge*, *a (se) terciui*, *a (se) zdrobi*, (pop) *a (se) storci*, (înv) *a (se) stropși* (**8**), (reg) *a (se) meci*[4], *a (se) pistosi*, *a (se) storcoși* (**1-2**), *a (se) toroști*.

strivire *sf* [At: MINEIUL (1776), 72[r1]/26 / V: (înv) ***stârv~*** / Pl: *~ri* / E: ***strivi***] **1** Deformare a unor obiecte, de obicei, friabile sau a unor părți ale acestora, a unor părți ale plantelor etc. printr-o apăsare (foarte) puternică (executată cu mâna, cu piciorul etc. sau cu un obiect, cu un instrument), reducându-le (foarte) mult din înălțime sau din grosime și făcându-le să devină (extrem de) late, (extrem de) subțiri etc. Si: *turtire*, (rar) *stâlcire*, *strivitura* (**1**), (pop) *zdrumicare*, (înv) *stropșire* (**1**), (îrg) *strucinare*, *strucinătură* (**1**), *strucitură*, (înv) *striveală* (**1**), *strucină*, (reg) *pistosire*, *pistosit*[1], *zobire*. **2** (Rar; pex) Sfărâmare (**1**). **3** (Rar; pex) Spargere (**6**). **4** (Teh) Turtire locală a unui corp solid efectuată prin compresiune, în zona de contact cu alt corp solid care îl presează. **5** Lovire (foarte) puternică a unei ființe, mai ales a unei persoane sau a unei părți a corpului ei, provocând distrugerea țesuturilor, traumatisme etc. **6** Deformare prin apăsare, prin strângere etc. (foarte) puternică a unei ființe, mai ales, a unei persoane sau a unei părți a corpului ei, transformând-o într-o masă informă sau provocându-i modificarea ori încetarea funcțiilor (vitale) Si: *sfărâmare*, *turtire*, *zdrobire*, (rar) *stâlcire*, (pop) *zdrumicare*, (înv) *striveală* (**2**), *stropșire* (**3**), (reg) *pistosire*, *pistosit*[1], *storcire*, *zobire*. **7** (Pex) Nimicire. **8** (Deplasare dezordonată și rapidă, într-o anumită direcție a unor persoane sau a unor grupuri de persoane și) înghesuire (foarte) strânsă (ca urmare a spaimei, a panicii), provocându-și leziuni, traumatisme etc. Si: (rar) *striveală* (**4**). **9** Modificare (prin cădere, prin lovire, prin acțiunea greutății proprii etc.) a formei, a consistenței, a aspectului etc. unor legume sau fructe, de obicei foarte coapte (și, eventual, așezate unele peste altele în cantitate mare, care se depreciază) Si: *batere*, *lovire*, *terciuială*, *terciuire*, *zdrobire*, (pop) *storcire*, (reg) *pistosire*, *pistosit*[1], *toroșteală*.

strivit, ~ă *a* [At: (a. 1689) MAG. IST. V, 99 / V: ***stârv~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***strivi***] **1** (D. obiecte, de obicei, friabile sau părți ale acestora, d. părți ale plantelor etc.) Care a fost deformat printr-o apăsare (foarte) puternică (executată cu mâna, cu piciorul etc. sau cu un obiect, cu un instrument etc.), reducându-și (foarte) mult înălțimea sau grosimea și devenind (extrem de) lat, (extrem de) subțire etc. Si: *turtit*, (rar) *stâlcit*, (pop) *zdrumicat*, (îrg) *strucinat* (**1**), (înv) *stropșit* (**1**), *zdruncinat*, (reg) *târșit*, *zobit*. **2** (Rar; pex) Sfărâmat[2] (**1**). **3** (Rar; pex) Spart[2] (**9**). **4** (D. ființe, mai ales d. oameni sau d. părți ale corpului lor) Care a fost lovit (foarte) puternic, provocându-i-se distrugerea țesuturilor, traumatisme etc. **5** (D. ființe, mai ales d. oameni sau d. părți ale corpului lor) Care a fost deformat prin apăsare, prin strângere etc. (foarte) puternică, fiind transformat într-o masă informă sau provocându-i-se modificarea sau încetarea funcțiilor (vitale) Si: *sfărâmat*[2], *turtit*, *zdrobit*, (rar) *stâlcit*, (pop) *zdrumicat*, *zobit*, (îrg) *strucinat* (**2**), (înv) *stropșit* (**4**), *zdruncinat*, (reg) *pistosit*[2]. **6** (Pex; fig; d. oameni) Nimicit. **7** (D. legume, mai ales d. fructe, de obicei foarte coapte și, eventual, așezate unele peste altele în cantitate mare) Care și-a modificat (prin cădere, prin lovire, prin acțiunea greutății proprii) forma, consistența, aspectul etc. devenind o pastă informă (depreciindu-se sub aspect calitativ) Si: *bătut*[2] (**1**), *lovit*, *spart*[2], *terciuit*, *zdrobit*, (rar) *toropit*[2], (reg) *fleciuit*, *mecit*, *pistosit*[2], *storcoșit*. **8** (Îs) *Fasole ~ă* Fasole frecată sau bătută.

strivitor, ~oare *a* [At: HASDEU, I. C. I, 276 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***strivi*** + *-tor*] **1** (D. obiecte sau d. ființe ori d. părți ale corpului lor) Care strivește

(1). **2** (D. obiecte sau d. ființe ori d. părți ale corpului lor) Care poate strivi. **3** (Fig) Apăsător[2] (**1**). **4** (Fig) Copleșitor (**12**). **5** (Pex) Nimicitor. **6** (Rar) Determinat[2] (**2**).

strivitură *sf* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 320/32 / Pl: *~ri* / E: ***strivi*** + *-itură*] (Asr) **1** Strivire (**1**). **2** (Pex; ccr) Contuzie.

strizac *sn* vz ***strájac***

stroapă[1] *sf* [At: MAT. DIALECT. I, 191 / Pl: *~pe* / E: ger ***Strope***] (Reg) Scoc mobil folosit la coborârea buștenilor.

stroapă[2] *sf* vz ***strop***

strobil *sm* [At: GRECESCU, FL. 18 / Pl: *~i* / E: fr ***strobile***] (Bot; asr) Con (la conifere).

strobofotografie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: ns cf fr *strobophotographie*] Studiul fotografic și analitic al mișcărilor periodice, constând în înregistrarea intermitentă pe unul și același negativ a diferitelor poziții ale unui corp în mișcare, realizată prin întreruperea periodică fie a iluminării, fie a obturației.

strobol *sn* vz ***stobor***[2]

stroboli *v* vz ***stropoli***[1]

stroboscop *sn* [At: MARIAN – ȚIȚEICA, FIZ. I, 38 / Pl: *~oape* / E: fr ***stroboscope***] Dispozitiv sau aparat care permite examinarea optică a mișcării periodice a unui corp.

stroboscopic, ~ă *a* [At: LTR[2] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***stroboscopique***] **1-2** Referitor la stroboscop sau la stroboscopie. **3-4** Al stroboscopului sau al stroboscopiei. **5-6** De stroboscop sau de stroboscopie.

stroboscopie *sf* [At: LTR / Pl: (rar) *~ii* / E: fr ***stroboscopie***] Metodă de cercetare a mișcărilor periodice ale corpurilor, care constă în observarea optică a acestor mișcări la intervale de timp regulate.

strocșală *sf* vz ***stropșeală***

strocși *v* vz ***stropși***

strod *sn* vz ***strat***[2]

strofant *sm* [At: BIANU, D. / Pl: *~nți* / E: fr ***strophante***] (Bot) Arbust tropical din ale cărui frunze și semințe se extrage strofantina (*Strophantus kombé*).

strofantină *sf* [At: BIANU, D. S. / Pl: ? / E: fr ***strophantine***] Amestec de glucozide extras din frunzele și semințele diferitelor specii de strofant și întrebuințat în medicină ca tonic cardiac.

strofă *sf* [At: CANTEMIR, I. I. I, 86 / Pl: *~fe* / E: gr ***στροφή***, lat ***stropha***, fr ***strophe***, it ***stropha***, ger ***Strophe***] **1** (Îvr) Subterfugiu (**1**). **2** Fiecare dintre diviziunile unei poezii, formată din două sau mai multe versuri care alcătuiesc un ansamblu unitar, prin elemente prozodice (măsură, ritm, rimă) și uneori prin înțeles Vz *distih, terțină, catren*. **3** (Îcr *antistrofă* și *epodă*) Prima stanță din triada pe care o cânta corul în teatrul antic grec.

strofic, ~ă *a* [At: ALEXANDRU, I. M. 315 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***strophique***] **1** Care aparține strofei (**2**). **2** Referitor la strofă (**2**). **3** De strofă (**2**). **4** (D. părți ale unei piese vocale) Care se repetă identic, de fiecare dată însă pe versuri diferite.

strofloca *v* vz ***străfloca***

stroflocat, ~ă *a* vz ***străflocat***

strofloceală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***strofloci*** + *-eală*] (Mun) **1** Bătaie (**1**). **2** (Cu sens atenuat) Ceartă (**1**) Vz *străfloca*.

strofloci *v* vz ***străfloca***

stroflocit[1] *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***strofloci***] (Mun) **1** (Îe) **A lua (pe cineva) la ~** A bate (**59**). **2** (Cu sens atenuat; îe) **A lua (pe cineva) la ~** A certa (**1**).

stroflocit[2]***, ~ă*** *a* vz ***străflocat***

stroflocitură *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ri* / E: ***strofloci*** + *-tură*] (Mun) Bătaie (**1**).

strofoca *v* vz ***străfloca***

strofocat, ~ă *a* vz ***străflocat***

strofoclat, ~ă *a* vz ***străflocat***

strofoidă *sf* [At: DER / P: *~fo-i~* / Pl: *~de* / E: fr ***strophoïde***] (Mat) Loc geometric al punctelor de pe o dreaptă variabilă (care trece printr-un punct fix, situat pe axa absciselor) astfel încât distanța de la puncte la intersecția dreptei cu axa ordonatelor și distanța de la origine la această intersecție să fie egale.

strofolui *v* vz ***strofălui***[1]

strofulus *sn* [At: ABC SĂN. / Pl: ? / E: fr ***strophulus***] (Med) Dermatoză alergică caracterizată prin vezicule mărunte care provoacă mâncărimi intense Si: *prurigo*.

strog *sn* vz ***stroh***

stroh *sn* [At: I. IONESCU, B. C. 405/19 / V: (reg) ***~og, ~ov, șt~, zdr~, zdron*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Stroh***] **1** (Pop; adesea urmat de determinările „de fân", „de paie") Flori de fân scuturate sau rămășițe sfărâmate de fân (ori de paie), care se adună din șopron, din iesle, din car etc. și care sunt folosite la inhalații pentru tratarea astmului sau la spălat (pe cap) Si: (pop) *pleavă, scuturătură, sfărâmătură*, (reg) *greblătură, strohotiș, toriște, zdrohot* Vz *ogrinji*[1]. **2** (Pex) Strat de paie folosit mai ales ca așternut pentru animale. **3** (Îvr) Adăpost pentru animale. **4** (Reg) Tabac[2].

strohăi [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~esc* / E: ***stroh*** + *-ăi*] **1-2** *vtr* (Mol; Trs) A (se) scutura de stroh (**1**). **3** *vt* (Reg; c. i. oameni) A scutura. **4** *vt* (Reg; complementul este fânul) A mărunți.

strohăni *vt* [At: GLOSAR REG. / Pzi: *~nesc* / E: ***stroh*** + *-ăni*] (Reg) **1** (C. i. știuleți de porumb) A bate în piuă sau în leasă, ca să se desfacă boabele. **2** (Complementul este sarea) A bate în piuă, ca să se sfarme.

strohări *vr* [At: ALR I, 931/345 / Pzi: 3 *~rește* / E: ***stroh*** + *-ări*] (Reg; d. ovăz) A se scutura (**29**).

strohărie *sf* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: ***stroh*** + *-ărie*] (Reg) Fân mărunțit, tocat, sfărâmat.

strohoi *vr* [At: T. PAPAHAGI, M. 68 / Pzi: *~esc* / E: ***stroh*** + *-oi*] (Reg) A se fuduli (**1**).

strohot *sn* [At: I. CR. IV, 81 / Pl: ? / E: ***stroh*** + *-ot*] (Reg) Pai[1].

strohoti *vr* [At: CV 1550, nr. 5, 31 / Pzi: *~tesc* / E: ns cf *strohăi*] (Mol) A se răsti la cineva.

strohotiș *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~uri* / E: ***strohot*** + *-iș*] (Mol) Stroh (**1**).

strohui [At: A V, 15 / Pzi: *~esc* / E: ***stroh*** + *-ui*] **1** *vr* (Buc; d. fân) A se scutura (**27**). **2** *vt* (Mar; Buc; c. i. fânul) A mărunți.

stroi *sn* [At: IST. AM. 30/4 / Pl: *~uri* / E: rs ***строй***] **1** (Îvr; în legătură cu verbele „a pune", „a se așeza") Rând (de soldați). **2** (Îvr) Pedeapsă disciplinară militară care consta în trecerea condamnatului (gol) printre două rânduri de soldați care îl loveau unul după altul cu nuiaua. **3** (Înv; îe) **A bate (pe cineva) la ~** sau **a purta (pe cineva) în ~** A aplica cuiva pedeapsa descrisă mai sus. **4** (Înv; îae) A bate foarte tare. **5** (Îvr; pex) Nuia. **6** (Îvr; pex) Lovitură de nuia.

stroietic, ~ă *a* [At: PAȘCA, GL. / Pl: *~ici, ~ice* / E: ns cf *stroi*] (Reg) Nebun.

stroilobat, ~ă *a, smf* vz ***sturluibat***

strojac *sn* vz ***strájac***

stroke *sn* [At: DN[3] / P: *strouc* / S și: *stroc* / Pl: *~kuri* / E: eg ***stroke***] (Canotaj) **1** Numărul de lovituri de vâslă pe minut. **2** Ritmul canotorului.

strolea *smi* [At: SLAVICI / E: ns cf *ștrol*] (Trs) Epitet depreciativ pentru un om prost, zăpăcit.

strolibat, ~ă *a, smf* vz ***sturluibat***

strolimbat, ~ă *a, smf* vz ***sturluibat***

strolincet, ~ă *a* vz ***strolincheat***

strolincheat, ~ă *a* [At: LEXIC REG. II, 84 / V: *~cet* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***strolea*** (pan cu *deșucheat*)] **1** (Trs; d. copii) Nebunatic. **2** (Reg; d. oameni) Nebun.

strolobat, ~ă *a, smf* vz ***sturluibat***

strolobatic, ~ă *a, smf* vz ***sturlubatic***

stromă *sf* [At: BABEȘ, O. A. I, 467 / Pl: *~me* / E: fr ***stroma***] **1** (Med) Rețea de suport a unui organ, alcătuită din țesut conjunctiv, din vase și din nervi. **2** (Bot) Corp al grăuncioarelor de clorofilă, format din lame de natură proteică între care se află clorofila. **3** (Bot) Organ de rezistență format din împletirea deasă a filamentelor miceliene, în care apar fructificațiile unor ciuperci.

stromb *sm* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (înv) ***~us*** / Pl: *~i* / E: lat ***strombus***, fr ***strombe***] (Zlg) Moluscă gasteropodă din mările tropicale cu cochilia mare și groasă, prevăzută cu tubercule care pe ultima circumvoluțiune devin spini (*Strombus coronatus*).

strombus *sm* vz ***stromb***

stromfanitor *sm* vz ***stroncănitor***

stromojac *sn* vz ***străjac***

stronc *i* [At: SADOVEANU, O. XIII, 626 / E: fo] (Rar; îcr *clonc*) Cuvânt care imită strigătul caracteristic al corbului.

stroncăni [At: DRLU / V: (îvr) ***șt~, ștronfă~*** / Pzi: *~nesc* / E: *s-* + ***troncăni***] **1** *vt* (C. i. struguri) A zdrobi. **2** *vi* A trăncăni[1].

stroncănire *sf* [At: DRLU / Pl: ? / V: (îvr) ***ștronfă~*** / E: ***stroncăni***] (Trs) Trăncănire.

stroncănit, ~ă *a* [At: DRLU / V: ***ștronfă~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***stroncăni***] (Trs) Zdrobit.

stroncănitor, ~oare [At: ECONOMIA, 167/11 / V: (înv) ***stronfănitor, șt~, ștropc~***, (reg) ***stromfan~, ștreonfă~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***stroncăni*** + *-itor*] (Trs) **1** *sm* Mustuitor. **2** *a* (D. oameni) Flecar **(1)**.

strondiană *sf* vz ***stronțiană***

stronghil *sm* vz ***strunghil***

strongil *sm* [At: ENC. VET. / Pl: *~i* / E: fr ***strongyle***] Vierme nematod, parazit, care se localizează în intestinul și pancreasul calului (*Strongylus equinus*).

strongiloză *sf* [At: ENC. VET. 19 / Pl: ? / E: fr ***strongylose***] Nume generic pentru bolile parazite ale animalelor domestice provocate de viermi de tipul strongililor și caracterizate prin enterite, bronșite, pneumonii etc.

stroniu *sn* vz ***stronțiu***

stront *sn* vz ***stronțiu***

stronta *v* vz ***ștronta***

stronți *sp* [At: A VI, 26 / E: nct] (Reg) Încălțăminte uzată.

stronțiană *sf* [At: BREZOIANU, A. 43/16 / P: *~ți-a~* / V: (înv) ***~ndiană*** / Pl: ? / E: fr ***strontiane***] (Hidr)oxid de stronțiu obținut prin calcinarea stronțianitului și folosit la rafinarea zahărului, la fabricarea sărurilor de stronțiu etc.

stronțianit *sn* [At: CANTUNIARI / P: *~ți-a~* / V: (rar) ***~ă*** / Pl: ? / E: fr ***strontianite***] Carbonat natural de stronțiu cristalizat în sistemul rombic, incolor sau cenușiu, gălbui spre brun, cu luciu sticlos și care se utilizează în pirotehnie.

stronțianită *sf* vz ***stronțianit***

stronțiu *sn* [At: ANTONESCU, D. / V: (rar) ***~niu, ~ront*** / Pl: ? / E: fr ***strontium***] Metal alcalino-pământos (cu greutatea atomică 87,62), asemănător cu calciul, moale, alb-argintiu, care se găsește în natură mai ales sub formă de celestină și de stronțianit (și al cărui izotop radioactiv cu masa atomică 90 se formează în reacțiile de fusiune și este foarte dăunător viețuitoarelor).

strop *sm* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (reg) ***~oapă*** / Pl: *~i*, (îvr) *~uri* sn / E: pvb ***stropi***] **1** (De obicei udp „de" care arată felul lichidului) Părticică sferică desprinsă dintr-o masă de lichid, formată prin condensarea unui gaz etc. Si: *pic[1]*, *picătură*, (îvp) *stropitură* **(4)**, (îvr) *picurătura*. **2** (Pex; de obicei precedat de „un", „măcar un" etc. sau îcn de tipul „nici un", „nici măcar un" etc.) Cantitate mică dintr-un lichid. **3** (Îlav) **~ cu** (sau, rar, **de**, reg. **după**) **~** În cantități foarte mici care se succed încet. **4** (Pex; șîf **până la un ~** sau **până la ultimul ~**) Până nu mai rămâne nimic Si: *(încetul) cu încetul, pe îndelete, picătură cu picătură, cu picătura, până la o* (sau *până la ultima*) *picătură, (puțin) câte puțin*. **5** (Liv) Lacrimă. **6** (Rar; pex) Pată. **7** (Pan; de obicei udp „de" care arată felul) Bucată sau cantitate mică (dintr-o materie solidă) Si: *fărâmă* **(2)**, *fir* **(27)**, *pic[1]*, *scânteie*, (pfm) *picătură*, (reg) *piculete, sleama, strelici* **(7)** (Vz *strelice*), *țâră*. **8** (Îljv) **Un ~** Puțin. **9** (Reg; îcn; îlav; îf *o stroapă*) Deloc.

stropan *sn* [At: H X, 122 / Pl: ? / E: ns cf *strop*] **1** (Bot; Olt) Sovârf (*Origanum vulgare*). **2** (Reg; lsg) Amestec de apă de var și ciment cu care se stropește temelia caselor, ca să se întărească.

stropeală *sf* [At: POLIZU / V: (reg) ***~pcheală*** / Pl: *~eli* / E: ***stropi*** + *-eală*] **1** (Rar) Udare (pe deasupra) ușoară și superficială Si: *stropire* **(1)**, *stropit[1]* **(1)**, *stropitură* **(1)**, (rar) *pătare, umezeală, umezire, umezit*. **2** Acoperire cu stropi (de obicei de apă sau de alt lichid) Si: *împroșcare, împroșcat, stropire* **(2)**, *stropit[1]* **(2)**, *stropitura* **(2)**, (rar) *pătare*. **3** (Pan) Ploaie ușoară (și de scurtă durată) cu stropi rari Si: (fam) *stropire* **(4)**, *stropitură* **(1)**. **4** (Reg; pex) Cascadă **(1)**. **5** (Pan; fam; cer) Băutură (alcoolică) Si: (reg) *stropitură* **(10)**. **6** (Rar) Substanță toxică în soluție sau în suspensie cu care sunt tratate plantele pentru combaterea dăunătorilor.

stropealniță *sf* vz ***stropelniță***

stropelnic *sn* [At: H XVIII, 26 / Pl: *~ice* / E: ***stropi*** + *-elnic*] (Ban) Praftură de fierărie Si: (reg) *stropelniță* **(2)**.

stropelniță *sf* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***stropeal~*** / Pl: *~țe* / E: ***stropi*** + *-elniță*] **1** (Îdt) Stropitoare **(5)**. **2** (Reg) Praftură de fierărie Si: (reg) *stropelnic*. **3** (Reg) Unealtă de dulgherie nedefinită mai îndeaproape.

stropi [At: PSALT. 99 / Pzi: *~pesc* / E: nct] **1-3** *vtir* A (se) uda (pe deasupra) ușor și superficial Si: *a (se) umezi*. **4-6** *vtir* A (se) acoperi cu stropi (de obicei de apă sau de alt lichid) Si: *a (se) împroșca*, (rar) *a (se) păta*, (reg) *a se prăsni[2]*. **7** *vt* (Îe) **A ~ masa (mâncarea** etc.) A bea în timpul mesei vin sau alte băuturi (alcoolice). **8** *vt* (Fam; îe) **A-și ~ măseaua** A bea băuturi alcoolice. **9** *vt* (Îe) **A nu avea (nici) cu ce-și ~ măseaua** A fi sărac. **10** *vt* (Îe) **A ~** (ceva) **cu sudoare** A munci din greu. **11** *vt* (C. i. obiecte, mai ales pereții unor încăperi) A da culoare în mod neuniform, în formă de stropi. **12** *vt* (Pex) A vopsi. **13** *vt* (Pex) A zugrăvi. **14** *vi* (Pfm) A ploua ușor, cu stropi rari. **15** *vi* (D. ploaie) A cădea în cantitate mică. **16** *vt* (Fam; c. i. evenimente, persoane etc.) A sărbători consumând, mai ales, băuturi alcoolice. **17** *vt* (Spc; c. i. plante, culturi) A trata prin împroșcare sau prin proiectare cu substanțe toxice în soluție sau în suspensie pentru a distruge dăunătorii. **18** *vt* A acoperi (prin aruncare pe deasupra) cu un strat subțire dintr-o materie pulverulentă, granulată etc. Si: *a presăra*. **19** *vt* (Pan) A acoperi cu pete mici de altă culoare decât fondul Si: (rar; pex) *a păta*.

stropire *sf* [At: COD. VOR.[2] 69[v]/11 / Pl: *~ri* / E: ***stropi***] **1** Udare (pe deasupra) ușoară și superficială Si: *umezeală, umezire, umezit*. **2** Acoperire cu stropi **(1)** (de obicei de apă sau de alt lichid) Si: *împroșcare, împroșcat, stropeală* **(2)**, *stropit[1]* **(2)**, *stropitura* **(2)**, (rar) *pătare*. **3** (Îs) *Turnare prin ~* Procedeu de turnare[1], prin care metalele sau aliajele ce se topesc ușor sunt presate în tipare printr-un piston. **4** (Fam; pex) Ploaie cu stropi **(1)** rari, ușoară (și de scurtă durată) Si: (fam) *stropeală* **(3)**, *stropitură* **(1)**. **5** (Spc) Tratare a plantelor prin împroșcare cu substanțe toxice în soluție sau în suspensie, pentru a distruge dăunătorii Si: *stropit[1]* **(3)**, (rar) *stropitură* **(3)**. **6** (Pan) Acoperire cu pete mici de altă culoare decât fondul. **7** (Rar; pex) Pătare.

stropit[1] *sn* [At: DDRF / Pl: (nob) *~uri* / E: ***stropi***] **1** Umezire. **2** Împroșcare. **3** (Spc) Tratare a plantelor prin împroșcare sau prin proiectare cu substanțe toxice în soluție sau în suspensie, pentru a distruge dăunătorii Si: *stropire* **(5)**, (rar) *stropitură* **(3)**. **4** (Pan) Pătare.

stropit[2], ~ă [At: ANON. CAR. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***stropi***] **1** *a* (D. obiecte, materii, terenuri etc.) Care este udat (pe deasupra) ușor și superficial Si: *umezit*. **2** *a* Care este acoperit cu stropi (de obicei de apă sau de alt lichid) Si: *împroșcat*. **3** *a* (D. plante, culturi etc.) Tratat prin împroșcare cu substanțe toxice în soluție sau în suspensie, pentru a distruge dăunătorii. **4** *a* (Rar; pan; d. obiecte sau d. ființe) Pestriț. **5** *sma* (Mar; pbl) Graur **(1)** (*Sturnus vulgaris*). **6** *a* (Trs; fig; d. oameni) Repezit. **7** *a* (Trs; fig; d. oameni) Obraznic. **8** *a* (Îe) **A fi ~ la cap** (sau **la minte**) A fi prost sau nebun.

stropitor, ~oare [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~i, ~oare* / E: ***stropi*** + *-tor*] **1-2** *smf, a* (Rar) (Persoană) care stropește. **3** *a* (Îvr; d. oameni) Rău. **4** *sfn* (Înv) Pulverizator. **5** *sf* Vas (metalic), de obicei în forma (și de mărimea) unei găleți, prevăzut cu mâner și cu o țeavă aplicată pe partea laterală a peretelui exterior, terminată cu un fel de pâlnie cu buza acoperită cu o tablă perforată, care servește la stropitul culturilor din grădini, din

sere etc. Si: (rar) *udătoare*, (îvr) *cofă* (2), (reg) *proașcă*. 6 *sf* Recipient cilindric (saca, cisternă) așezat pe roți și prevăzut cu un dispozitiv de dispersat apă, care servea la stropitul și la spălatul străzilor. 7 *sf* (Sens curent) Vehicul înzestrat cu un asemenea recipient. 8 *sf* Aparat de stropit culturile (de viță de vie) cu substanțe toxice în soluție sau în suspensie, pentru a distruge dăunătorii Si: (reg) *proașcă*. 9 *sf* (Reg) Pompă de incendiu. 10 *sf* Dispozitiv de stropit folosit în industria textilă pentru verificarea impermeabilității materialului, în scopul tratării cu diverse substanțe. 11 *sfn* (Îvp) Praftură (de fierărie). 12 *sf* (Îvr) Sfeștoc. 13 *sf* (Reg) Praștie.

stropitură *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ri* / E: ***stropi*** + *-tură*] 1 Udare (pe deasupra) ușoară și superficială Si: *umezeală, umezit*. 2 Acoperire cu stropi (de obicei de apă sau de alt lichid) Si: *împroșcare, împroșcat, stropeală* (2), *stropire* (2), *stropit*[1] (2), (rar) *pătare*. 3 (Rar; spc) Stropire (a plantelor). 4 (Îvp; ccr) Strop (1). 5 (Mun; îla) **În ~** În picături. 6 (Îvr; pan) Pată. 7 (Rar; pan) Pată. 8 (Olt; Mun; fig) Recoltă slabă (de fructe). 9 (Reg; spc) Prima recoltă a unei vii. 10 (Reg; fig) Băutură alcoolică.

stroplet *sm* vz ***stropuleț***

stropoleală[1] *sf* [At: SCRIBAN. D. / Pl: *~eli* / E: ***stropoli***[1] + *-eală*] 1 Roboteală. 2 Limpezire (a rufelor).

stropoleală[2] *sf* [At: UDRESCU. GL. / Pl: *~eli* / E: ***stropoli***[2] + *-eală*] (Mun) Mustrare.

stropoli[1] [At: GORJAN. H. II. 218/27 / V: ***~oboli*** / Pzi: *~lesc* / E: nct] 1 *vi* (Îvr) A face pregătiri de nuntă, de plecare etc. 2 *vi* (Îvr) A roboti (pe lângă casă). 3 *vt* (Trs; c. i. rufe) A limpezi. 4-5 *vtr* (Reg) A (se) spăla în grabă.

stropoli[2] [At: BARCIANU / Pzi: *stropol, ~lesc* / E: ns cf *strop*] 1 *vt* (Îvr) A mustra[1]. 2 *vi* (Mun) A vorbi pe nerăsuflate. 3 *vi* A vorbi tare. 4 *vr* (Pex) A se răsti[1]. 5 *vi* (Mun; d. pisici) A scuipa (1).

stropolire *sf* [At: DDRF / Pl: (rar) *~ri* / E: ***stropoli***[1]] (Îvr) Pregătire (grabnică) de nuntă, de plecare Si: (reg) *stropoleală*[1] (1).

stropolit, ~ă *a* [At: UDRESCU. GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***stropoli***[2]] (Reg) Mustrat.

stropolitor *sm* [At: H II, 119 / Pl: *~i* / E: ***stropoli***[1] + *-tor*] Persoană care servește la mesele de nuntă.

stropolitură *sf* [At: UDRESCU. GL. / Pl: *~ri* / E: ***stropoli***[2]] (Mun) Mustrare.

stropșa *v* vz ***stropși***

stropșeală *sf* [At: LEXIC REG. 56 / V: (reg) ***~ocș~, ~oșa~*** / Pl: *~eli*, (reg) *~ele* / E: ***stropși*** + *-eală*] 1 (Reg; îf *strocșeală*) Tescuire (a unor fructe sau zarzavaturi sub greutate proprie). 2 (Mol) Bătaie (mare). 3 (Îvp) Nebunie. 4 (Spc) Epilepsie (1). 5 (Rar) Stropșire (7). 6 (Rar) Vorbire cu voce aspră, pe ton ridicat și amenințător Si: (pop) *rasteală*. 7 (Pex; ccr) Ocară. 8 (Trs) Rachiu. 9 (Bot; Trs; lpl) Merișor (*Vaccinium vitis idaea*).

stropșer *sn* [At: REV. CRIT. III, 170 / Pl: *~e* / E: ***stropși*** + *-er*] Mustuitor.

stropșet *sn* [At: URICARIUL. I, 48 / Pl: *~uri* / E: ***stropși*** + *-et*] (Îvr) Cotropire (1).

stropși [At: DOSOFTEI. V. S. noiembrie 143[2]/26 / V: (îvr) ***~ocși, ~șa*** (Pzi: ?), ***~oși, ~oșli, zdrocși, zdromși, zdr~*** / Pzi: *~șesc* / E: vsl ***стрьшити*** cf bg ***строша***] 1 *vt* (Pop; c. i. obiecte sau ființe, mai ales oameni) A strivi (1). 2 *vt* (Prt) A călca în picioare. 3 *vt* (Pex; c. i. ființe, mai ales oameni) A nimici. 4 *vt* (Înv; fig; fșa; c. i. oameni) A chinui (1). 5 *vt* (Rar; spc; c. i. părți ale corpului oamenilor) A zdrobi. 6 *vt* (Olt; Mun; spc; c. i. fructe, mai ales struguri) A tescui. 7 *vt* (Pex; c. i. mai ales ramuri, lăstari etc. de plante) A pisa. 8 *vr* (Reg; d. fructe, zarzavaturi) A se înmuia terciuindu-se. 9 *vt* (Înv; fig; c. i. teritorii, țări etc.) A cotropi (3). 10 *vt* (Îvr; c. i. popoare, armate etc.) A înfrânge. 11 *vt* (Rar; pex; c. i. oameni) A ucide. 12 *vt* (Pop; pan; c. i. oameni) A bate (foarte) tare Si: *a stâlci* (1). 13 *vt* (Îvp; pan; d. anumite boli, mai ales când subiectul nu este exprimat, d. epilepsie; c. i. oameni) A cuprinde pe neașteptate. 14 *vt* (Fig; c. i. limba, vorbirea, cuvinte etc.) A pronunța sau a scrie incorect Si: *a deforma* (10), *a denatura* (2), *a poci*[1], *a schimonosi, a schingiui, a scâlcia, a stâlci*. 15 *vi* (Rar) A stropi printre dinți cu salivă, în timpul vorbitului. 16 *vt* (Pex) A scuipa (1). 17 *vr* (Pfm) A se răsti[1]. 18 *vt* (Rar; pex) A ocărî. 19 *vr* (Rar; pan) A se uita urât, amenințător. 20 *vr* (Mol; pan) A se schimonosi.

stropșire *sf* [At: BUDAI-DELEANU. LEX. / Pl: *~ri* / E: ***stropși***] 1 (Înv) Strivire (1). 2 (Pex) Nimicire. 3 (Rar; spc) Zdrelire a unor părți ale corpului oamenilor. 4 (Reg; spc) Tescuire. 5 (Rar; fig) Cotropire (3). 6 (Rar; pan) Bătaie (mare). 7 (Fig) Reproducere orală ori scrisă incorectă a limbii, a vorbirii, a cuvintelor etc. Si: *deformare* (7), *denaturare* (2), *pocire, schimonosire, schingiuire, scâlciere, stâlcire*, (rar) *stropșeală* (5).

stropșit, ~ă *a* [At: PAMFILE. ap. CADE / Pl: *~iți, ~e* / E: ***stropși***] 1 (Înv; d. obiecte sau d. ființe, mai ales oameni) Strivit (1). 2 (Prt) Călcat în picioare. 3 (Pex) Nimicit. 4 (Rar; spc; d. părți ale corpului oamenilor, mai ales d. piele) Zdrelit. 5 (Pop; pex; d. oameni) Mutilat. 6 (Reg; spc; d. fructe, mai ales d. struguri) Tescuit[2]. 7 (Îvr; fig; d. țări, popoare, oști) Cotropit[2] (3). 8 (Rar; pan; d. popoare, armate etc.) Înfrânt. 9 (Pop; pan; d. oameni) Nebun. 10 (Spc) Epileptic (2). 11 (Rar; pan; d. oameni) Pocit[2]. 12 (Fig; d. limbă, vorbire, cuvinte etc.) Care este pronunțat sau scris, reprodus oral sau scris incorect Si: *deformat*[2] (7), *denaturat*[2] (3), *pocit*[2], *schimonosit, scâlciat, stâlcit*, (rar) *schingiuit*[2].

stropșitoare *sf* [At: ALR SN I MN h 235/872 / V: ***~roș~, ~oșitor*** *sn*, ***zdroaș~, zdr~*** / Pl: *~ori* / E: ***stropși*** + *-toare*] 1 (Olt) Teasc. 2 Mustuitor.

stropșitură *sf* [At: DOSOFTEI. V. S. noiembrie 143[2]/26 / Pl: *~ri* / E: ***stropși*** + *-tură*] 1 (Înv) Strivire (2). 2 (Prt) Călcare în picioare. 3 (Pex) Nimicire. 4 (Reg; pex; ccr) Obiect sau material strivit. 5 (Înv; fig) Cotropire (3). 6 (Îvr; pan) Epilepsie (1). 7 (Îvr; fig; ccr) Schimonoseală (3).

stropșor *sm* vz ***stropușor***

stropuleț *sm* [At: DDRF / V: (reg) ***~plet*** / Pl: *~i* / E: ***strop*** + *-uleț*] 1-2 (Șhp) Strop (1) foarte mic Si: *stropușor* (1-2), (îvr) *stropuț* (1-2) Vz *picuruș, picuș, picuț*. 3-4 (Șhp) Strop (2) foarte mic Si: *stropușor* (3-4), (pop) *piculeț, picuș, picușor, picuț*, (reg) *picuruț*.

stropușor *sm* [At: HEM. 844 / V: (reg) ***~răpș~, ~pșor, ~rucіș~*** / Pl: *~i* / E: ***strop*** + *-ușor*] 1-4 (Șhp) Stropuleț (1-4).

stropuț *sm* [At: LB / Pl: *~i* / E: ***strop*** + *-uț*] 1-2 (Îvr; șhp) Stropuleț (1-2).

strorci *v* vz ***stoci***

stroșală *sf* vz ***stropșeală***

stroși[1] *v* vz ***stroci***

stroși[2] *v* vz ***stropși***

stroșire *sfs* [At: SCRIBAN. D. / E: nct] (Mun; csc) Struguri puși pentru păstrare într-o putină cu must, hrean și cenușă.

stroșitoare *sf* vz ***stropșitoare***

stroșitor *sn* vz ***stropșitoare***

stroșli *v* vz ***stropși***

strouană *sfs* [At: PAMFILE. I. II, 36 / Pl: ? / E: np ***Strouani***] (Reg; art.) 1 Numele unui dans popular. 2 Melodie după care se execută strouana (1).

strov *sn* vz ***stroh***

struc *sm* [At: DAMÉ. T. 22 / Pl: *~uci* / E: *s-* + ***truc***[3]] (Olt) Scândura care leagă talpa saniei de protap.

struci [At: ȘINCAI. HR. I. 324/32 / Pzi: *~ucesc* / E: vsl ***сътрѧсти***] 1 *vt* (Îvr) A strivi (1). 2 *vt* (Trs; c. i. boabe de cereale) A măcina. 3 *vr* (Reg) A se turti. 4 *vt* (Rar) A zdruncina.

strucina *vt* [At: BUDAI-DELEANU. LEX. / Pzi: *~nez* și *strucin* / E: ***struci*** + *-ina*] (Înv; Trs) A strivi (1).

strucinare *sf* [At: BUDAI-DELEANU. LEX. / Pl: *~nări* / E: ***strucina***] (Înv; Trs) Strivire (1).

strucinat, ~ă *a* [At: BUDAI-DELEANU. LEX. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***strucina***] 1-2 (Îvr; Trs) Strivit (1, 5).

strucinătură *sf* [At: LB / Pl: *~ri* / E: ***strucina*** + *-ătură*] 1 (Înv; Trs) Strivire (1). 2 (Rar) Contuzie.

strucișor *sn* vz ***stropușor***

strucitură *sf* [At: LB / Pl: *~ri* / E: ***struci*** + *-tură*] (Înv; Trs) Strivire (1).

structura [At: D. GUSTI. P. A. 284 / Pzi: *~rez* / E: fr ***structurer***] 1 *vt* (C. i. ramuri ale producției, instituții, grupuri sociale, societăți etc.) A face

să aibă o structură (18). 2 *vt* (Pex; rar) A organiza. 3 *vr* (D. organisme, animale sau vegetale) A căpăta o structură (1) Si: *a se alcătui*[1] (8), *a se forma* (2), *a se întocmi*. 4 *vr* (Rar; pan) A se contura (3). 5 *vt* A face să aibă o structură (7). 6 *vt* (Rar; pex) A construi (1). 7 *vt* (C. i. creații artistice sau științifice ori părți, elemente etc. ale lor) A face să aibă o structură (10) Si: *a alcătui*[1] (4), *a compune* (2), *a organiza*, (rar) *a urzi*. 8 *vt* (C. i. limbi naturale sau elemente constitutive ale lor) A face să aibă o structură (11). 9 *vt* (Rar; pex) A ordona. 10 *vt* (Rar; c. i. suprafețe de pământ) A delimita (1).

structural, ~ă *a* [At: DL / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***structural***] 1 (D. unde, forțe etc. dinamice) Care aparține unei structuri (7). 2 Privitor la structură (7). 3 De structură (7). 4 (D. elemente de construcție) Care formează o structură (7). 5 (D. procese, stări etc. specifice organismului uman, animal sau vegetal) Care aparține unei structuri (1). 6 Referitor la structură (1). 7 De structură (1). 8 (Rar; d. manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor) Care ține de modul de alcătuire psihică sau spirituală. 9 (Glg; d. fenomene, procese etc. specifice scoarței terestre sau straturilor care o compun) Care aparține unei structuri (3). 10 (D. trăsături, stări, procese etc. specifice creațiilor artistice sau științifice) Care se referă la structură (10). 11 De structură (10). 12 (D. elemente, fenomene etc. specifice unei limbi naturale) Privitor la structură (11). 13 (D. elemente, fenomene etc. specifice unei limbi naturale) De structură (11). 14 (D. procese, fenomene sau d. însușiri ale lor) De esență. 15 (D. procese, fenomene sau d. însușiri ale lor) De profunzime. 16 (Rar; pex) Specific (1). 17 (D. procese, fenomene etc. specifice societății umane) Care aparține unei structuri (17). 18 (D. procese, fenomene etc. specifice societății umane) Care se referă la structură. (17) 19 (D. procese, fenomene etc. specifice societății umane) De structură (17). 20 (Rar; pex) Profund. 21 (Fig; d. fenomene, procese etc. specifice realității materiale, unui corp sau unui sistem fizic) Care aparține structurii (20). 22 (Fig; d. fenomene, procese etc. specifice realității materiale, unui corp sau unui sistem fizic) Privitor la structură (20). 23 (Fig; d. fenomene, procese etc. specifice realității materiale, unui corp sau unui sistem fizic) De structură. (20) 24 (D. teorii, concepte, discipline, materiale etc.) Care aparține structuralismului. 25 (D. teorii, concepte, discipline, materiale etc.) Care se referă la structuralism. 26 (D. teorii, concepte, discipline, materiale etc.) Care este specific structuralismului. 27 (D. teorii, concepte, discipline, materiale etc.) De structuralism. 28 (D. teorii, concepte, discipline, materiale etc.) Structuralist (2). 29 (Rar) Sistematic (17). 30 (Rar) Component (1).

structuralism *sn* [At: SCL 1954, 392 / Pl: ? / E: fr ***structuralisme***] (De obicei cu determinări care indică domeniul) Denumire generică pentru orientări metodologice, de surse și de aplicații diverse în științele contemporane, îndeosebi în științele sociale, care pun în centrul atenției structura și elaborarea unui aparat specific de cercetare a acestora.

structuralist, ~ă [At: GRAUR, I. L. 21 / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***structuraliste***] 1 *a* (D. concepte, teorii, metode, discipline etc.) Privitor la structuralism. 2 *a* (D. concepte, teorii, metode, discipline etc.) De structuralism. 3 *a* (D. concepte, teorii, metode, discipline etc.) Structural. 4 *smf* Adept al structuralismului.

structurat, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1960, nr. 1 745, 9/1 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***structura***] 1 (D. creații artistice sau științifice) Care are o structură (10) Si: *alcătuit*[3] (3), *compus* (11), *organizat*, (rar) *urzit*. 2 (D. limbi naturale sau d. elemente ale lor) Care are o structură (11). 3 (Rar; pex) Ordonat. 4 (Rar; d. suprafețe de pământ) Delimitat[2].

structură *sf* [At: TOMICI, C. A. 12/14 / V: (îvr) ***str~*** / Pl: *~ri* / E: lat ***structura***, fr ***structure***] 1 (Fzl; de obicei cu determinări care arată felul) Mod de organizare internă a organismului uman, animal sau vegetal, de plasare în spațiu, unele față de altele, a organelor, a țesuturilor etc. ale acestuia Si: *alcătuire*[1] (12), *conformație*, *formație* (1), *întocmire* Vz *aranjament*, *aranjare*, *dispoziție*, *dispunere*, *distribuire*, *distribuție*, *țesătură*. 2 (Pan) Mod de alcătuire psihică sau spirituală a unei persoane, a unei colectivități umane etc. Si: *conformație*, *constituție* (3), *factură*[1] (2), *formație* (1). 3 (Glg; șîs ~ *geologică*, ~ *tectonică*) Mod de dispunere în scoarța terestră a straturilor și a altor formații de roci, precum și a raporturile dintre ele. 4 (Prc) Formă de cută, de monoclinal etc. datorată mișcărilor de încrețire ale scoarței pământului Si: *aspect* (1), *configurație* (1), *conformație*, *fizionomie* (3), *formă* (13), *înfățișare*, *profil*[1]. 5 (Spc; șîs *~ra solului*) Mod de grupare a particulelor elementare în masa solului. 6 (Glg) Totalitatea însușirilor unei roci, determinată de aspectul morfologic al părților ei componente (gradul de cristalizare, dimensiunile și forma cristalelor) și de modul de creștere a acestora. 7 (Aht) Mod de construire a unui edificiu, a unui pod etc. 8 (Șîs ~ *de rezistență*) Ansamblul elementelor unei construcții care preia și transmite la reazeme sau la fundație toate încărcăturile care solicită construcția. 9 (Teh; pan) Mod de dispunere a elementelor componente ale unui ansamblu tehnic. 10 Mod în care sunt dispuse și corelate elementele constitutive ale unei creații artistice sau științifice astfel încât aceasta să formeze o unitate distinctă Si: *alcătuire*[1] (4), *compunere* (2), *compoziție* (1), *economie*[1] (34), *organizare*, *organizație*, (rar) *urzeală*. 11 Mod specific de organizare a limbii ca un întreg, ale cărui elemente individuale se constituie în tipare cu înțeles. 12 (Îs) ~ *gramaticală* Ansamblul elementelor cuvântului, ale propoziției și ale frazei precum și modul specific fiecărei limbi de a organiza aceste elemente. 13 (Îs ~ *de suprafață*; în gramaticile generativ-transformaționale; îcr *structura de adâncime*) Mod concret de organizare a elementelor unei propoziții care rezultă din înșiruirea lineară a acestora și care reflectă relațiile sintactice din propoziție. 14 (Îs ~ *de adâncime*; îcr *~ra de suprafața*) Mod abstract de organizare a propoziției care, conținând, în germene, relații sintactice fundametale pentru înțelesul semantic al propoziției, stă la baza structurii de suprafață, generând-o prin intermediul unor operații numite transformări. 15 Totalitatea elementelor care constituie esența lucrurilor și a fenomenelor Si: *conținut*[1] (2), *fond* (1), *substanța* (1). 16 Mod de organizare a conținutului. 17 (De obicei cu determinări care arată domeniul) Mod de organizare a societății din punct de vedere economic, social, politic și cultural Vz *orânduire*, *sistem*. 18 (Spc) Totalitatea elementelor constitutive ale unei societăți sau ale unei grupări sociale Si: *componență*. 19 (Spc) Mod de organizare a unei ramuri de producție, a unui domeniu de activitate sau a unei întreprinderi, a unei instituții etc. 20 (Fiz) Mod de organizare internă a realității materiale, în general, sau a unui corp, a unui sistem fizic etc., în special, caracterizat prin natura și prin însușirile elementelor componente, prin dispoziția lor spațială și prin interacțiunile lor reciproce Si: *alcătuire*[1] (7), *conformație*, *întocmire*. 21 (Spc; îs ~ *metalică*) Mod de așezare a particulelor care constituie un metal sau un aliaj. 22 (În teoriile structuraliste) Mod de organizare a unui sistem. 23 Ansamblu al relațiilor esențiale dintre elementele componente ale unui sistem. 24 Model ideal care reflectă aceste relații și care ia în considerație raporturile existente între componentele sistemului (asemănări, diferențe, opoziții, corelații etc.) indiferent de natura elementelor componente. 25 (Rar) Sistem (1).

strudel *sn* vz ***ștrudel***

strudelă *sf* vz ***ștrudel***

strudi *v* vz ***trudi***

strudiniță [At: BIANU, D. S. 702 / A: nct / Pl: *~țe* / E: nct] (Pop) Stomatită.

strudir *sn* vz ***ștrudel***

strudul *sn* vz ***ștrudel***

struduri *sp* vz ***ștrudel***

strufină *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ne, ~ni* / E: ns cf *stufiș*] (Mun) Tufiș.

strug[1] *sm* vz ***strugure***

strug[2] *sn* vz ***strung***[1]

strug[3] *sn* vz ***strungă***[1]

strugar *sm* vz ***strungar***

strugăraș *sm* vz ***strungăraș***

strugărie[1] *sf* vz ***strungărie***[1]

strugărie[2] *sf* vz ***strungărie***[2]

strugărit *sn* vz ***strungărit***
strugea *sf* vz ***strujea***
strugi *v* vz ***struji***
strugit, ~ă *a* vz ***strujit***
strugoi, ~oaie *smf* vz ***strigoi²***
strugur¹ *sm* vz ***strugure***
strugur² *sm* vz ***strung***
strugurar *sm* [At: POLIZU / Pl: *~i* / E: ***strugure*** + *-ar*] (Îdt) Persoană care cultivă sau vinde struguri.
struguraș *sm* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~i* / E: ***strugure*** + *-aș*] **1-2** (Șhp) Strugure mic Si: *strugurel* **(1-2)**, (reg) *strugușor* **(1-2)**. **3** (Reg) Rușuliță. **4** (Prc) Boabă mică dintr-un ciorchine Si: (îvr) *poamă*, (înv) *ouă*. **5** (Mol) Ciorchine (de fructe sau de flori) mic. **6** (Trs) Stafidă **(1)**. **7** (Reg; Trs; de obicei lpl) Coacăză **(4)**. **8** (Bot; reg; lpl; șîs *~i roșii*) Coacăz **(1)**.
strugurărie *sf* [At: SFC III, 167 / Pl: *~ii* / E: ***strugure*** + *-ărie*] (Rar) Loc unde se găsesc și se vând struguri.
strugure [At: CORESI, TETR. 13 / V: ***strug***, (îvp) ***strugur*** / Pl: *~ri* / E: ns cf *shtrudhull*] **1** *sm* Fructul viței de vie în formă de ciorchine Si: (îvr) *poamă*. **2** *sm* (Prc) Boabă din acest ciorchine Si: (îvr) *poamă*, (înv) *ouă*. **3** *sm* (Pex) Reprezentare plastică a strugurelui. **4** *sm* (Îvr; pan) Ciorchine (de fructe sau de flori). **5** *av* Îndesat, îngrămădit unul lângă altul. **6** *sm* (Reg; îc) **~acru**, **~sărât**, **~ri-necopți**, **~ri-verzi**, **~ri-cruzi** Agurídă (1) (*Ribes grossularia*). **7** *sm* (Trs; mpl; șîc **~ri-de-grădină**) Coacăză **(1)**. **8** *sm* (Ban; lpl; șîc **~ri-de-ai-mari**) Agrișă. **9** *sm* (Bot; îc) **~rii** (sau, reg, **~rile-ursului**) ori (reg) **~rul-urșilor** Mic arbust cu tulpina culcată, cu frunzele persistente, pieloase, cu flori roșietice sau albe, grupate în formă de ciorchine în vârful ramurilor și cu fructul o bacă mică, roșie, lucioasă, comestibilă Si: (reg) *afină*, *camnincă*, *merișorul-câinelui*, *porumbeaua-ursului*, *sarbezele-(roșii)*, *strugurel* (*Arctostaphyllos uva-ursi*). **10** *sm* (Îc) **~ri-negri** Arbust fără spini, cu fructele în formă de boabe negre, comestibile, cu miros caracteristic, care crește prin păduri de munte sau cultivat Si: (reg) *agriș-negru*, *coacăz-(negru)*, *pomușoară-(neagră)*, *smordină*, *smordină-neagră*, *strugurei-negri* (*Ribes nigrum*). **11** *sm* (Îc) **~le-vulpii** Plantă erbacee cu tulpina ramificată și cu florile dispuse în formă de spice Si: *ochiul-lupului* Vz *ochi* (*Plantago indica*). **12** *sm* (Reg; îc) **~ri-spinoși** (sau **domnești**) ori **~rul-ursului** Agriș. **13** *sm* (Reg; îc) **~rul-câinelui** sau (**~r-câinesc**) Zârnă (*Solanum nigrum*). **14** *sm* (Reg; îc) **~rul-lupului** Dalac (4) (*Vitis sylvestris*). **15** *sm* (Reg; îc) **~ri-de-mare** Cârmâz **(2)** (*Phytolacca americana*). **16** *sm* (Reg; lpl) Coacăz (*Ribes rubrum*). **17** *sm* (Reg; lpl) Agriș **(1)**.
strugurel *sm* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ei*, (rar) *~e* sn / E: ***strugure*** + *-el*] **1-2** (Șhp) Struguraș **(1-2)**. **3** Boabă mică de strugure. **4** (Ban; Trs; șîs *~ei uscați*) Stafidă. **5** (Reg; șîc **strugurei- roșii**) Coacăz **(1)**. **6** (Reg) Agriș **(3)**. **7** (Ban; Trs) Coacăză **(3)**. **8** (Olt) Cârmâz **(2)**. **9** (Reg) Strugurii-ursului Vz *strugure*. **10** (Bot; reg; îc) **~-spinos** Agriș (*Ribes-uva-crispa*). **11** (Bot; reg; îc) **~ei-negrii** Struguri negri Vz *strugure* (*Ribes nigrum*). **12** Alifie de culoare albă sau roșie, consistentă, prezentată sub forma unui tub mic, învelit în staniol, folosită pentru buze.
strugureț *a* [At: MAT. DIALECT. I / Pl: *~i*, *~e* / E: ***strugure*** + *-eț*] (Reg; îs) *Măr* ~ Varietate de măr.
struguriță *sf* [At: ALR I, I 210/30 / Pl: *~țe* / E: ***strugure*** + *-iță*] **1** (Reg) Agrișă. **2** (Ban) Stafidă **(1)**. **3** (Bot; reg) Agriș (*Ribes-uva-crispa*). **4** (Bot; Ban) Coacăz (*Ribes rubrum*).
struguriu, *~ie a* [At: ȚIPLEA, P. P. 46 / Pl: *~ii* / E: ***strugure*** + *-iu*] (Mar) De culoarea strugurelui **(1)**.
struguroc *sm* [At: ALR I, I 715/333 / Pl: *~oci* / E: ***strugure*** + *-oc*] (Reg) Ciorchine de strugure Si: *struguroi* **(2)**.
struguroi *sm* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: ~ / E: ***strugure*** + *-oi*] **1** (Trs) Strugure mare. **2** (Reg) Ciorchine de strugure Si: (reg) *struguroc*.
strugușa *v* vz ***sugușa***
strugușor *sm* [At: SEVASTOS, N. 137 / Pl: *~i*, *~oare* sn / E: ***strug***[ure] + *-ușor*] **1-2** (Șhp) Struguraș **(1-2)**.
struh *sn* vz ***strung***
struhări *v* vz ***strungări***
struilibat, ~ă *a*, *smf* vz ***struilubat***
struj¹ *sm* vz ***strurz***
struj² *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: ? / E: pvb ***struji***] „Boală de copite la cai".
struj³ *sn* vz ***strung¹***
strujac *sn* vz ***strájac***
strujan *sm* [At: I. IONESCU, B. C. 15/14 / V: ***tarj~***, ***turj~*** / Pl: *~jeni*, (reg) *~i* / E: ns cf *struji*] **1** Tulpină (sau fir) de porumb cu frunze cu tot, după ce a fost tăiată de la pământ și au fost culeși știuleții Si: *cocean* **(1)**. **2** (Reg) „Buruiană mare". **3** (Reg) Cotor de mătură uzată. **4** (Reg) Frunza verde a cepei.
strujană *sf* vz ***strujea***
strujă *sf* vz ***strujea***
strujălac *sm* vz ***strâjnic***
struji *vt* [At: VARLAAM, C. 431 / V: (îvr) ***~ugi*** / Pzi: *~jesc* / E: vsl ***стружити***] **1** (Îvr; Mol; c. i. ființe, mai ales oameni sau părți ale corpului lor) A strivi **(5)**. **2** (Pex) A schingiui **(9)**. **3** (Reg; c. i. obiecte, de obicei friabile, sau părți ale acestora, părți ale plantelor etc.) A strivi **(1)**. **4** (Mol; c. i. pene, ramuri, știuleți de porumb etc.) A curăța (de anumite părți nefolositoare, îndepărtându-le). **5** A smulge (anumite părți folositoare în vederea utilizării lor) Vz *disloca*. **6** (Pop; c. i. diferite materiale, piese etc.) A ciopli **(5)**. **7** (Pex) A strunji.
strujire *sf* [At: DL / Pl: *~ri* / E: ***struji***] **1** (Reg) Strivire **(5)**. **2** (Mol) Curățare (a unor părți nefolositoare de pe pene, de pe ramuri, de pe știuleții de porumb etc.) Si: *smulgere*, (reg) *strujit¹* Vz *dezghiocare*, *jumulire*. **3** (Pop) Cioplire **(4)**. **4** (Pex) Strunjire.
strujit¹ *sn* [At: CREANGĂ, P. 6 / Pl: (nob) *~uri* / E: ***struji***] (Mol) Curățare (a unor părți nefolositoare de pe pene, de pe ramuri, de pe știuleții de porumb etc.).
strujit², ~ă *a* [At: ANON. CAR. / V: ***~uget*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***struji***] **1** (Îvr; Mol; d. pene, ramuri, știuleți de porumb etc.) Curățat (de anumite părți nefolositoare) Vz *dezghiocat*, *jumulit*. **2** Smuls (de pe cotor) în vederea folosirii. **3** (D. diferite materiale, piese etc.) Cioplit² **(1)**. **4** (Pex) Strunjit.
strujitor *sm* [At: VISSARION, B. 299 / Pl: *~i* / E: ***struji*** + *-tor*] (Reg) Strungar¹ **(1)**.
strujitură *sf* [At: PSALT. 194 / Pl: *~ri* / E: ***struji*** + *-(i)tură*] **1** (Pop; lpl; de obicei urmat de *pp* „de" care indică felul) Așchie de lemn sau de metal care cade în timpul prelucrării unui material la strung, cu rindeaua, cu barda etc. **2** (Îvr; pan; csnp) Material erodat (și cărat) de o apă curgătoare (din matca ei). **3** (Rar; pex) Obiect strujit².
strujiță *sf* vz ***strujniță***
strujniță *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 45ᵛ/34 / V: ***~jiță*** / Pl: *~țe*, (reg) *~ți* / E: srb ***strušnica*** cf ucr *стружка*] **1** (Îvr) Răzuș. **2** (Olt) Unealtă pentru strivirea strugurilor Vz *teasc*. **3** Strungul rotarului Si: (pop) *strung¹* **(2)**. **4** (Olt; Mol) Rindea.
strul *sn* vz ***ștrudel***
strulatic, ~ă *a*, *smf* vz ***sturlubatic***
strulibat, ~ă *a*, *smf* vz ***sturluibat***
strulimbat, ~ă *a*, *smf* vz ***sturluibat***
struluba *v* vz ***sturluiba***
struluibat, ~ă *a*, *smf* vz ***sturluibat***
struluibatec, ~ă *a*, *smf* vz ***sturlubatic***
strumă *sf* [At: DN³ / Pl: (nob) *~me* / E: fr ***strume*** cf lat *struma* „gușă"] (Med) **1** Gușă **(10)**. **2** Formație tumorală de formă neregulată.
strumănare *sf* vz ***strămurare***
strumectomie *sf* [At: DN³ / Pl: (rar) *~ii* / E: fr ***strumectomie***] (Med) Ablațiune chirurgicală a strumei.

strumită *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***strumite*** cf lat *struma* „gușă"] (Med) Inflamație a țesutului tiroidian afectat de strumă (2).

strumos, ~oasă *a* [At: DN[3] / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***strumeux***] **1-2** Scrofulos (**3-4**).

strun *sn* vz ***strung***[1]

struna *v* vz ***struni***

strunar *sm* vz ***strungar***[1]

strunat, ~ă *a* vz ***strunit***

strună[1] *sf* [At: PSALT. 308 / Pl: *~ne*, (reg) *~ni* / E: vsl **строуна**] **1** Fir elastic, confecționat din metal, din intestine de animale sau din alte materiale, care, întins pe o cutie de rezonanță, produce, prin vibrare, sunete muzicale. Si: *coardă*[1] (**1**). **2** (Îe) **A-i cânta** (sau **a-i bate**, învechit, **a-i vorbi**) **cuiva în ~** ori **a cânta** (sau **a bate**) **în ~na cuiva** A-și exprima fățiș aprobarea pentru tot ceea ce spune sau ceea ce face cineva, pentru a-i fi pe plac și pentru a-i câștiga, astfel, simpatia, favoarea Si: *a flata* (**2**), *a linguși, a măguli*, (îvr) *a șutili*, (reg) *miglăsi*, (fam) *a peria, a pomăda, a tămâia*. **3** (Îe) **A zice din** (sau **pe o**) **~** A cânta la vioară sau la cobză. **4** (Fam) **A-și drege ~na** A-și drege glasul. **5** (Rar; îe) **A face cuiva spatele ~** A bate zdravăn pe cineva. **6** Sfoară întinsă, din fire elastice și răsucite, cu rezistență foarte mare. **7** (D. acțiuni, activități; îe) **A merge ~** A merge foarte bine, perfect. **8** (Reg; îe) **A pleca ~** A pleca grăbit, zorit. **9** Bucată de fir plastic sau metalic, rezistentă și ușoară, străvezie, subțire, care face legătura între sfoară și cârligul undiței Si: (reg) *pleasnă, sfârc*. **10** (Reg) Sfoară la diverse tipuri de plase de pescuit (mreajă, crâsnic etc.). **11** (Reg; pex) Sfoară a undiței. **12** (Olt; pex) Undiță cu brațul scurt și cu mai multe cârlige. **13** (Îvr) Coardă la arc. **14** (Gmt; înv; pan) Coardă la cerc. **15** Parte a frâului care înconjură bărbia calului și se prinde de cele două capete ale zăbalei Si: (reg) *strunea* (**2**), *zăbăluță*. **16** (Îlv) **A ține** (pe cineva) **~** A struni (**7**). **17** (Rar; îe) **A pune ~** A potoli[1]. **18** (Mun; pex) Zăbală. **19** (Reg) Coardă (la ferăstrău). **20** (Mol) Frânghie care leagă partea de dinainte cu cea dinapoi a carului, atunci când aceasta nu are cruci Si: (reg) *struneală* (**4**). **21** (Reg) Parte a carului nedefinită mai îndeaproape. **22** (Buc) Fir împletit, roșu și alb pe care îl poartă fetele atârnat la gât la 1 sau 8 martie Vz *mărțișor*. **23** (Îvr) Filiație (**1**). **24** (Îc) **~na-cocoșului** Mică plantă erbacee cu o tulpină târâtoare, cu frunze ovale și cu flori albe Si: (reg) *cornuț*[2] (**1**), *iarba-de-smidă, paștele-găinilor*. **25** (Reg; îc) **~na-gâștii** Volbură.

strună[2] *sf* [At: N. LEON, MED. 148 / Pl: *~ne* / E: nct] **1** (Reg) Panarițiu. **2** (Reg) Bătătură[1] (**6**). **3** (Mun) Cicatrice care rămâne după vaccinare. **4** (Mol; Buc) Boală (la oameni) nedefinită mai îndeaproape.

strună[3] *sn* vz ***strung***[1]

strună[4] *sf* vz ***strungă***[2]

strunări *v* vz ***strungări***

strune *sn* vz ***strung***

struncena *v* vz ***zdruncina***

struncenătură *sf* vz ***zdruncinătură***

strunci *v* vz ***zdruncina***

struncin *sn* vz ***zdruncin***

struncina *v* vz ***zdruncina***

struncinare *sf* vz ***zdruncinare***

struncinat, ~ă *a* vz ***zdruncinat***[2]

struncinător, ~oare *a* vz ***zdruncinător***

struncinătură *sf* vz ***zdruncinătură***

struncineală *sf* vz ***zdruncineală***

strunciuna *v* vz ***zdruncina***

strunciur *sn* vz ***zdruncin***

strunciura *v* vz ***zdruncina***

strunea *sf* [At: DAMÉ, T. / Pl: *~ele* / E: ***strună*** + *-ea*] **1** (Mol) Întinzătorul teicii[1]. **2** Strună[1] (**15**). **3** (Rar; îe) **A pune ~** A potoli[1].

struneală *sf* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~eli* / E: ***struni*** + *-eală*] **1** (Rar) Strunire (**8**). **2** (Reg; ccr) Pană. **3** (Rar) Strunire (**7**). **4** (Mol; ccr) Frânghie care leagă partea de dinainte cu cea de dinapoi a carului, atunci când aceasta nu are cruci Si: (reg) *strună*[1] (**20**). **5** (Pex) Parte a carului nedefinită mai îndeaproape. **6** (Fig; c. i. oameni) Control exercitat îndeaproape sau cu severitate în comportarea cuiva. **7** (Fig; c. i. oameni) Supunere la o disciplină severă. **8** (Fig; c. i. oameni) Tratare cu severitate. **9** (Rar; pex) Disciplinare.

strung[1] *sn* [At: MARDARIE, L. 3429 / V: ***~uc, ~ug, ~ugur, ~uh, ~uj, strun, ~rună, ~nc***, (reg) ***~ă, ~nt, ~uț, ștrug, ștruț*** / Pl: *~uri* / E: vsl **строугъ**] **1** Mașină-unealtă cu ajutorul căreia se execută, prin așchiere, operația de rotunjire, de filetare, de găurire, de zimțuire etc. a unei piese Si: (reg) *strungar*[1] (**2**). **2** (Pop; spc) Strujniță (**3**). **3** (Rar) Scaunul strungarului. **4** (Reg; îf *strug*) Rindea. **5** (Ban; îf *strug*) Rindea de geluit doage. **6** (Trs; îf *strug*) Cuțitoaie (**1**).

strung[2] *sn* vz ***strungă***[1]

strunga *v* vz ***strunji***

strungaci, ~ace [At: ALR SN II h 397/833 / Pl: ~, ~ / E: ***strungă***[1] + *-aci*] **1** *sm* (Reg) Cioban care mână oile la strungă[1] pentru a fi mulse. **2** *sm* (Pex) Persoană care îndeplinește diverse munci la stână Si: (pop) *strungar*[2] (**2**), (reg) *strungaș* (**2**) Vz *mânător, mânzar*[1], *mânzărar, mânzător*. **3** *a* (D. oameni sau, rar, d. vite) Cu strungăreață Si: (reg) *strungar*[2] (**3**), *strungariț, strungaș* (**3**), *strungăreț* (**2**).

strungar[1] *sm* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (îvr) ***~ug~***, (reg) ***~nar, ștr~***, (îvr) ***ștrug~*** / Pl: *~i* / E: ***strung***[1] + *-ar*] **1** Muncitor calificat în prelucrarea pieselor la strung Si: (reg) *strujitor*. **2** (Ban; Trs) Strung[1] (**1**).

strungar[2], ***~ă*** [At: CREANGĂ, A. 15 / V: (reg) ***~iu*** / Pl: *~i* / E: ***strungă*** + *-ar*] **1** *sm* (Pop) Cioban care mână oile la strungă[1] pentru a fi mulse. **2** *sm* (Pex) Persoană care îndeplinește diverse munci la stână Si: (reg) *strungaci* (**2**), *strungaș* (**2**) Vz *mânător, mânzar, mânzărar, mânzator*. **3** *a* (Mar; d. oameni sau, rar, d. animale) Cu strungăreață Si: (reg) *strungaci* (**3**), *strungariț, strungaș* (**3**), *strungăreț* (**2**). **4** *sn* (Trs; îf *strungariu*) Potricală. **5** *sn* (Trs; Mol) Strungă[1] (**1**). **6** *sn* (Reg) Cocleț (la războiul de țesut). **7** *sn* (Trs; îf *strungariu*) Muierușcă.

strungariț *a* [At: ALR I/I h 31/217 / Pl: *~i* / E: ***strungă*** + *-ariț*] (Reg; d. oameni) Cu strungăreață Si: (reg) *strungaci* (**3**), *strungar*[2] (**3**), *strungaș* (**3**), *strungăreț* (**2**).

strungariu *sn* vz ***strungar***[2]

strungaș, ~ă [At: ALR I/I h 31/347 / Pl: *~i, ~e* / E: ***strungă***[1] + *-aș*] **1** *sm* (Trs) Cioban care mână oile la strungă[1] pentru a fi mulse. **2** *sm* (Pex) Persoană care îndeplinește diverse munci la stână Si: (pop) *strungar*[2] (**2**), (reg) *strungaci* (**2**) Vz *mânător, mânzar*[1], *mânzărar, mânzător*. **3** *a* (Reg; d. oameni) Cu strungăreață Si: (reg) *strungaci* (**3**), *strungar*[2] (**3**), *strungariț, strungăreț* (**2**).

strungă[1] [At: DOSOFTEI, P. S. 339/18 / V: (reg) ***~ug, ~nă, strung*** / Pl: *~ngi, ~nge* / E: ns cf alb *shtrungë*] **1** *sf* Deschizătură îngustă prin care trec oile pe rând, pentru muls Si: *poartă*[1], (reg) *portiță, strungar*[2] (**5**), *strungăreață* (**5**), *strungăriță*[3]. **2** *sf* (Pex) Loc îngrădit la stână, de unde se mână oile la muls sau unde stau înainte de (ori după) muls Si: (reg) *răzlog* Vz *staul*. **3** *sf* Coliba ciobanului. **4** *sf* (Pan) Loc îngust de trecere Si: *deschizătură* (**3**), *gaură* (**1**). **5** *sf* (Reg) Loc pe unde se trece dintr-o grădină în alta. **6** *sf* (Reg) Lătunoaie (la pânză). **7** *sf* (Trs) Celulă (la fagure). **8** *sf* (Reg) Urdiniș (la coșnița morii). **9** *sf* (Reg) Navă. **10** *sf* (Buc) Matcă. **11** *sf* (Reg) Braț (de apă). **12** *sf* (Reg) Vrană (la un vas de lemn). **13** *sf* (Reg) Gaură din butucul roții[1]. **14** *sn* (Reg; îf *strug*) Ghizd de scânduri (la gura fântânii). **15** *sf* (Pop) Strungăreață (**1**). **16** *sf* (Pop) Trecătoare Vz *trecător*.

strungă[2] *sf* vz ***strung***[1]

strungăli *vt* [At: TEAHA, C. N. 268 / Pzi: *~lesc* / E: ***strung***[1] + *-ăli*] (Trs; c. i. obiecte) A sfredeli (**1**).

strungăneață *sf* vz ***strungăreț***

strungăraș *sm* [At: SADOVEANU, O. IX, 18 / V: (reg) ***strug~*** / Pl: *~i* / E: ***strungar***[2] + *-aș*] **1-2** (Șhp) Strungar[2] (tânăr).

strungăreasă *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ese* / E: ***strung***[1] + *-ăreasă*] Muncitoare care lucrează la strung[1] (**1**).

strungăreț, ~eață [At: CARAGIALE, O. I, 19 / V: (reg) ***~ăneață*** / Pl: *~e*, (reg) *~i* / E: ***strungă***[1] + *-ăreață*] **1** *sf* Spațiu mai mare decât cel obișnuit

între dinți, mai ales între incisivii maxilarului superior Si: (pop) *strungă*[1] (14), (reg) *postrungă*[1], *răritură*. 2 *a* (Reg; d. oameni) Cu strungăreață (1) Si: (reg) *strungaci* (3), *strungar*[2] (3), *strungăriț*, *strungaș* (3). 3 *a* (Pex; d. dantura oamenilor) Rar. 4 *sf* (Pop) Vas (mare) de forme diferite, a cărui capacitate ajunge până la 10 litri, în care se mulg oile. 5 *sf* (Ban; Trs) Strungă[1] (1).

strungări *vt* [At: PR. DRAM. 307 / V: (îvr) ***strug~***, ***~uguri***, ***~uhări***, (reg) ***~nări*** / Pzi: *~resc* / E: ***strung***[1] + *-ări*] (Pop; fșa: c. i. diferite materiale, piese etc.) A strunji.

strungărie[1] *sf* [At: J. CIHAC, I. N. 283/22 / V: (îvr) ***strug~*** / Pl: *~ii* / E: ***strungar***[1] + *-ie*] 1 Meseria strungarului[1] (1). 2 Exercitarea meseriei de strungar Si: *strungărit*. 3 Atelier sau secție industrială în care se prelucrează piesele la strung[1] (1).

strungărie[2] *sf* [At: DL / Pl: *~ii* / E: ***strungar***[2] + *-ie*] (Rar) Prăvălie în care se vând obiecte prelucrate la strung[1].

strungărie[3] *sf* [At: DL / Pl: *~ii* / E: ***strungar***[2] + *-ie*] Ocupația strungarului[2].

strungărit *sn* [At: PAMFILE, I. C. 169 / V: (reg) ***strug~*** / Pl: *~uri* / E: ***strungări***[1]] Strungărie[1] (2).

strungăriță[1] *sf* [At: DLR / Pl: *~țe* / E: ***strungar*** + *-iță*] Muncitoare calificată în prelucrarea pieselor la strung[1].

strungăriță[2] *sf* [At: GOGA, POEZII, 65 / Pl: *~țe* / E: ***strungar***[2] + *-iță*] Ciobăniță care mână oile la strungă[1] pentru a fi mulse.

strungăriță[3] *sf* [At: ALR SN II h 401/27 / Pl: *~țe* / E: ***strungă***[1] + *-ăriță*] (Reg) Strungă[1] (1).

strungător *sn* [At: ALR II, 6 624/316 / Pl: *~oare* / E: ***strung***[1]] (Reg) Potricală.

strunghil *sm* [At: LTR[2] / V: ***~ron~*** / Pl: *~i* / E: ns cf fr *strongyle*] Specie de guvid, lung de 20-25 cm, cu corpul alungit, cu capul scurt, teșit, cu ochii mici, distanțați și cu buza inferioară neturtită lateral, colorat în galben-brun sau măsliniu Si: *guvid-mare*, (reg) *negrar* (*Gobius melanostomus*).

strunghiță *sf* vz ***strungiță***

strungi *v* vz ***strunji***

strungire *sf* vz ***strunjire***

strungiță *sf* [At: ANT. LIT. POP. I, 162 / V: ***~nghi~*** / Pl: *~țe* / E: ***strungă***[1] + *-iță*] 1-2 (Pop; șhp) Strungă[1] mică Si: (pop) *strungulița* (1-2), *strunguță* (1-2). 3 (Reg) Strungăreață (1).

strunguliță *sf* [At: TDRG / Pl: *~țe* / E: ***strungă***[1] + *-uliță*] 1-2 (Pop; șhp) Strungiță (1-2) 3-4 (Rar; șhp) Strungă[1] mică.

strunguță *sf* [At: DL / Pl: *~țe* / E: ***strungă***[1] + *-uță*] 1-2 (Pop; șhp) Strungiță (1-2).

struni [At: DDRF / V: (rar) ***~na*** / Pzi: *~nesc* / E: ***struna***[1]] 1 *vt* (Asr; c. i. strunele) A întinde (pentru a acorda). 2 *vt* (Pex; c. i. strunele unui instrument muzical sau, pex, însuși instrumentul) A acorda (2). 3 *vt* (C. i. obiecte) A lega strâns (întinzând bine sfoara, cureaua etc.) cu care se leagă. 4 *vt* (Rar; c. i. arcul) A încorda. 5 *vt* (C. i. calul înșeuat sau înhămat) A conduce sau a stăpâni cu ajutorul frâului Si: *a înfrâna*. 6 *vt* (Pex) A liniști. 7 *vt* (Rar; c. i. frâul, hamul etc. sau, pex, gura calului înșeuat sau înhămat) A trage sau a ține strâns, pentru a conduce sau a stăpâni calul. 8 *vt* (Fig; c. i. oameni) A controla de aproape sau cu severitate comportarea cuiva. 9 *vt* (Fig; c. i. oameni) A supune unei discipline severe. 10 *vt* (Fig; c. i. oameni) A trata cu asprime. 11 *vt* (Pex; rar) A disciplina (1) Si: *a înfrâna*, *a ține din scurt*, *a ține în frâu*, *a ține în strună*. 12 *vt* (Asr; c. i. manifestări ale oamenilor) A stăpâni. 13 *vt* (Rar; îe) **A-și ~ limba** A stăpâni. 14 *vr* (Reg) A se stăpâni. 15 *vt* (Rar; fig) A încorda. 16 *vt* (C. i. struna[1]) A întinde învârtind pana[1]. 17 *vt* (Mol; c. i. partea dinainte și cea dinapoi a carului care nu are cruci sau, pex, c. i. carul) A lega cu o strună[1].

strunire *sf* [At: DL / Pl: *~ri* / E: ***struni***] 1 Întindere (pentru a acorda). 2 (Pex) Acordare (2). 3 Legare strânsă (întinzând bine sfoara, cureaua etc. cu care se leagă). 4 (Rar) Încordare (a arcului). 5 Conducere sau stăpânire a calului cu ajutorul frâului. 6 (Pex) Liniștire a calului. 7 Tragere sau ținere strânsă a frâului, pentru a conduce sau a stăpâni calul Si: (rar) *struneală* (3). 8 (Fig) Controlare de aproape a comportamentului cuiva Si: *struneală* (1). 9 (Fig) Supunere a cuiva la o disciplină severă. 10 (Fig) Tratare cu asprime a cuiva. 11 (Fig) Ținere din scurt. 12 (Fig; pex) Disciplinare. 13 Întindere, prin învârtire, a penei[1]. 14 (Mol) Legare cu o strună[1] a părții de dinainte cu cea dinapoi a carului care nu are cruce.

strunit, ~ă *a* [At: DSR / V: (reg) ***~nat*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***struni***] 1 (Rar; d. arcuri) Încordat. 2 (D. cai înșeuați sau înhămați) Care este condus sau stăpânit cu ajutorul frâului Si: *înfrânat*. 3 (Pex) Liniștit. 4 (Rar; d. frâu, ham etc.) Tras. 5 (Fig; d. oameni, d. caracterul lor etc.) A cărui manifestare este controlată de aproape sau cu severitate. 6 Supus unei discipline severe. 7 (Rar ; pex) Disciplinat (1). 8 (Fig; d. oameni, d. caracterul lor etc.) Ținut din scurt. 9 (Fig; d. oameni, d. caracterul lor etc.) Tratat cu asprime. 10 (Rar; d. ochi) Sașiu (3).

strunji *vt* [At: ARISTIA, PLUT. 173/27 / V: (reg) ***~nga***, ***~ngi*** / Pzi: *~jesc* / E: ***strung***[1]] (C. i. diferite materiale, piese etc.) A prelucra cu ajutorul strungului[1] Si: (pop) *a strungări*, (îrg) *a struji* (7), (reg) *a sfredeli* (3).

strunjire *sf* [At: LB / V: (înv) ***~ngi~*** / Pl: *~ri* / E: ***strunji***] Strujire (4).

strunjit, ~ă *a* [At: DSR / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***strunji***] (D. diferite materiale, piese etc.) Care a fost prelucrat cu ajutorul strungului[1] Si: *strujit*[2] (4).

strunt *sn* vz ***strung***[1]

strup[1] *sn* [At: DAMÉ, T. 50 / Pl: *~uri* / E: ns cf lat *struppus*] 1 (Reg) Curea de ham încrucișată pe spinarea calului și prinsă cu două capete de gâtar, iar cu celelalte de bucar. 2 (Reg) Salamastră (1).

strup[2] *sm* [At: DLR / Pl: *~i* / E: ucr **струп**] (Buc) Crustă (a rănci).

strupalnic *sn* [At: TDRG / Pl: *~ice* / E: ***strup***[1] + *-alnic*] (Trs) Curelușă care trece pe sub bărbie (la chipiu, la cască etc.).

strupi *v* vz ***stupi***

strupină *sf* vz ***sulpină***[1]

strupit *sm* vz ***stupit***

strușnic[1] *sm* vz ***strâjnic***

strușnic[2] *sn* vz ***trușnic***

strutocamil *sm* vz ***stratocamil***

strutocamilă *sf* vz ***stratocamil***

struț[1] [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***~ruz*** *sm* / Pl: *~i* sm, *~uri*, (rar) *~e* sn / E: lat ***struthio, -onis***, it ***struzzo***, ger ***Strauss***] 1 *sm* Pasărea cea mai mare din ordinul alergătoarelor, cu picioarele lungi și puternice, cu gât lung și golaș, cu aripi mici, inapte pentru zbor, cu pene frumoase și moi, negre sau brune-cenușii, întrebuințate ca podoabă, care trăiește, îndeosebi, în regiunile tropicale din Africa Si: (înv) *stratocamil* (*Struthio camelus*). 2 *sm* (Fam; îe) **(A avea) stomac de ~** (A avea) stomac (mare și) rezistent care digeră bine totul și orice. 3 *sm* (Pan; arg) Om (mare și) înalt. 4 *sn* (Reg) Buchet de flori. 5 *sn* (Pex) Mănunchi de plante, de pene[1] etc. 6 *sn* (Pex) Podoabă pentru pălărie (purtată mai ales de flăcăi), confecționată din flori naturale sau artificiale Si: *pana*[1], *paun*. 7 *sn* (Reg) Sfeștoc. 8 *a* (Reg; îs) *Ovăz ~* Ovăz foarte des, crescut într-un pământ gras. 9 *sn* (Reg) Ramură verde sau bucată de pânză albă pusă în vârful unei case care se află în construcție. 10 *sm* (Bot; reg; îc) **~ul-mirelui** Bătrâniș (*Erigeron canadensis*). 11 *smn* (Trs) Cozonac (împletit). 12 *sn* (Trs) Un fel de colac din aluat care se face la sărbători. 13 *sm* (Trs) Pâine mică albă Si: *corn*[1] (66). 14 *sm* (Mol; Buc) Țurțur (de gheață). 15 *sn* Aldămaș (2).

struț[2] *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~uri*, rar, *~i* sm / E: nct] (Mun; Buc) Carabină mică Si: (reg) *struțac*.

struț[3] *sn* vz ***strung***[1]

struțac *sn* [At: H XII, 356 / Pl: ? / E: ***struț***[2] + *-ac*] (Reg) Carabină mică Si: (reg) *struț*[2].

struță *sf* [At: J. CIHAC, I. N. 107/26 / Pl: *~țe* / E: ***struț***[1] + *-ă*] 1 (Îvr) Femela struțului[1] (1). 2 (Bot; reg; îc) **~ta-mirelui** Bătrâniș (*Erigeron canadensis*).

struțișor [At: DDRF / Pl: (1-2) *~oare*, (3) *~i* / E: ***struț***[1] + *-ișor*] 1-2 *sn* (Reg; șhp) Buchet mic de flori Si: (reg) *struțuc* (1-2), *struțucel* (1-2), *struțucior* (1-2), *struțurel* (1-2), *struțușor* (1-2). 3 *sm* (Bot; reg; lpl) Struțușori (4) Vz *struțușor* (*Selaginella selaginoides*).

struțocamilă *sf* vz ***stratocamil***

strutocămilă *sf* vz ***stratocamil***

struțuc *sn* [At: PASCU, S. 131 / Pl: *~uce*, *~uci* sm / E: ***struț[1]*** + *-uc*] **1-2** (Mrm; șhp) Struțișor (**1-2**).

struțucel *sm* [At: ȚIPLEA, P. P. 177 / Pl: *~ei* / E: ***struțuc*** + *-el*] **1-2** (Mrm; șhp) Struțișor (**1-2**).

struțulet *sm* [At: H IV, 256 / Pl: *~i* / E: ***struț[2]*** + *-uleț*] **1-2** (Reg; șhp) Struț[2] (mic).

struțurel *sn* [At: MARIAN, Î. 568 / Pl: *~e* / E: ***struț[1]*** + *-urel*] **1-2** (Buc; șhp) Struțișor (**1-2**).

struțușor [At: CADE / Pl: (**1-2**) *~oare*, (**3-5**) *~i* / E: ***struț[1]*** + *-ușor*] **1-2** *sn* (Trs; Buc; șhp) Struțișor (**1-2**). **3** *sm* (Lpl) Mică plantă erbacee cu tulpina târâtoare, scurtă, cu frunzele dispuse în spirală, care crește pe stânci și în pășunile pietroase din regiunea alpină și subalpină Si: (reg) *motocei*, *struțișori* (**3**) (*Sellaginella selaginoides*). **4** *sm* (Bot; lpl) *Selaginella helvetica*. **5** *sm* (Bot; reg) Brădișor (**7**) (*Lycopodium selago*).

struz *sm* vz ***struț[1]***

stu[1] *i* [At: GĂMULESCU, E. S. 189 / E: scr ***stu***] (Ban; Olt; de obicei rep) Cuvânt însoțit și de gesturi amenințătoare cu care se îndeamnă boii înjugați la car să se dea înapoi.

stu[2] *sn* vz ***stuf***

stubeci *sn* vz ***știubeci***

stubei *sn* vz ***știubei***

stubeț *sn* vz ***știubeci***

stubor *sn* vz ***stobor[2]***

stuc[1] *sn* [At: AR (1835), 47[1]/12 / V: (înv) *stiuc*, *șt~* / Pl: *~uri* / E: fr ***stuc***, it ***stucco***, ger ***Stuck***] **1** Material preparat dintr-un amestec de var stins, praf de marmură și praf de cretă, folosit în decorațiile arhitectonice Si: (rar) *stucaj* (**1**), *stucărie* (**1**). **2** (Pex) Decorație arhitectonică din astfel de material Si: (rar) *stucaj* (**2**), *stucărie* (**2**), (înv) *mermer*.

stuc[2] *sn* vz ***ștuc[1]***

stucaj *sn* [At: NAUM, IST. ART. 177 / Pl: *~e* / E: fr ***stucage***] **1-2** (Aht; rar) Stuc[1] (**1-2**).

stucat, ~ă *a* [At: VLAHUȚĂ, D. 136 / V: *șt~* / Pl: *~ați*, *~e* / E: it ***stuccato***] **1** (Rar) Lucrat din stuc[1] (**1**). **2** Împodobit cu stucaturi (**1**).

stucator *sm* [At: IORGA, B. R. 113 / V: (înv) *știu~*, *șt~* / Pl: *~i* / E: it ***stuccatore***, fr ***stucateur***] Meseriaș care execută lucrări de stucatură (**1**).

stucatură *sf* [At: IORGA, S. D. VIII, 16 / V: (înv) *ștoc~*, (reg) *ștricăt~*, *știucăt~*, *șt~* / Pl: *~ri* / E: it ***stuccatura***, ger ***Stukatur***] **1** Ornament arhitectonic în relief (pentru interiorul clădirilor) executat din stuc sau din mortar simplu de ipsos. **2** (Reg; lpl) Lemne subțiri care se bat pe pereții din lemn ai caselor, pentru ca să țină tencuiala sau lutul. **3** (Reg; îf *ștocătură*) Tavan[1].

stucărie *sf* [At: CAMIL PETRESCU, O. II, 106 / Pl: *~ii* / E: ***stuc*** + *-ărie*] **1-2** (Rar) Stuc[1] (**1-2**).

stucni *vt* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 185 / V: *~ugni* / Pzi: *~nesc* / E: scr ***stuknuti***] (Ban; Olt; c. i. boii) A da îndărăt Vz *stui*.

stucșor *sf* vz ***ștucșor***

stud-book *sn* [At: DN[3] / P: *stad-buc* / Pl: *~uri* / E: eg ***stud-book***] (Spt) Registru în care sunt înscrise genealogia și performanțele cailor de rasă.

studelcă[1] *sf* [At: A V, 15 / A: nct / Pl: *~lci* / E: rs **сделка** „contract"] (Reg) Act de danie.

studelcă[2] *sf* vz ***sidelcă[1]***

studeliță *sf* vz ***studeniță***

studelniță *sf* vz ***studeniță***

studeniță *sf* vz ***studeniță***

studeniță *sf* [At: AR (1831), 64[2]/14 / V: (reg) *stod~*, *stodin~*, *stru~*, *~eliță*, *~eln~*, *~ită*, *~din~*, *studeli~*, *tudeli~* / Pl: *~țe* / E: bg **студеница**] **1** (Pop) Nume generic pentru mai multe boli ale gingiilor sau ale dinților. **2** (Spc) Stomatită. **3** (Pex) Scorbut (**1**). **4** (Reg; spc; îf *studiniță*) Carie (dentară). **5** (Reg; spc) Mișină. **6** Mică plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu frunze sesile, puțin păroase, cu flori albe dezvoltate la subsuoara frunzelor superioare, cu fructul o capsulă, care crește prin locuri sterpe, nisipoase și pietroase Si: (reg) *buruiana-herniei*, *nisipariță* (*Arenaria serpyllifolia*). **7** Plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunze liniare, cu flori verzui, fără petale, reunite la vârful tulpinii, care crește prin locuri pietroase, pe lângă pâraie și în pășunile stâncoase din regiunea munților (*Scleranthus uncinatus*). **8** (Reg) Fumăriță (*Fumaria schleicheri*). **9** (Mol; mpl; îf *studelițe*) Albumeală (**1**) (*Leontopodium alpinum*). **10** (Reg; îf *studelniță*) Silur (*Euphrasia stricta*). **11** (Reg) Tămâiță (*Chenopodium botrys*).

student, ~ă [At: EUSTATIEVICI, I. 47/18 / V: (rar) *~dinte*, (înv) *~dint*, *șt~*, (reg) *~dient*, *studie~* / Pl: *~nți*, *~e* / E: it ***studente***, ger ***Student***] **1** *smf* Persoană care urmează cursurile unei universități, ale unui institut de învățământ superior sau, astăzi rar, ale unei școli superioare. **2** *smf* (Gmî) Elev al unei școli medii. **3** *a* (Reg; d. oameni) Priceput. **4** *a* Învățat. **5** *a* Deștept (**5**).

studentaș *sm* [At: BUL. FIL. VII-VIII, 73, 86 / Pl: *~i* / E: ***student*** + *-aș*] (Dep) **1-2** Student tânăr sau slab.

studențesc, ~ească *a* [At: DDRF / Pl: *~ești* / E: ***student*** + *-esc*] **1** Care aparține studenților (**1**). **2** Care se referă la studenți (**1**). **3** Care este specific studenților (**1**). **4** Care este alcătuit din studenți (**1**). **5** Făcut pentru studenți (**1**). **6** De studenți (**1**).

studențește *av* [At: BARCIANU / E: ***student*** + *-ește*] **1** Ca studenții (**1**). **2** În felul studenților (**1**).

studenție *sf* [At: CĂLINESCU, E. 32 / Pl: *~ii* / E: ***student*** + *-ie*] **1** Perioadă de timp cât cineva este student (**1**). **2** Stare de student (**1**). **3** Situație de student (**1**). **4** Viață de student (**1**).

studențime *sf* [At: GHEREA, ST. CR. I, 49 / E: ***student*** + *-ime*] **1** Totalitatea studenților (**1**). **2** Mulțime de studenți.

studia [At: HELIADE, L. B. I, 185/19 / V: (îrg) *stu~* / P: *~di-a* / Pzi: *~iez*, 3 (înv) *studie* / E: it ***studiare*** cf fr ***étudier***] **1** *vt* (D. oameni; c. i. obiecte concrete, ființe etc. sau stări, însușiri, fenomene, procese etc. ori concepte, forme de activitate umană etc. care devin, la un moment dat, obiect al cunoașterii) A-și îndrepta (toată) atenția asupra cuiva sau a ceva, pentru a-i descoperi și a-i cunoaște (până în cele mai mici amănunte) structura internă cu elementele care o compun și cu însușirile acestora, pentru a-i înțelege mecanismul intim și modul, regulile, legile etc. de funcționare a acestuia, pentru a-i putea evalua importanța, utilitatea etc. Si: *a analiza* (**1**), *a căuta* (**37**), *a cerceta* (**10**), *a examina* (**3**), *a explora* (**3**), *a investiga*, *a observa*, *a privi[1]*, *a scruta*, *a urmări*, (liv) *a considera* (**1**), (rar) *a scurma*, (înv) *a oglindi*, *a medita*, *a răspica*, *a scărmăna*, *a socoti*. **2** *vt* (Mrm; pex) A căuta (**2**). **3** *vt* (D. ființe, mai ales, d. oameni sau, prin metonimie, d. privirea lor; c. i. mai ales, oameni, însușiri sau manifestări ale acestora) A-și îndrepta atent, perseverent și iscoditor ochii, privirea sau a se îndrepta, de obicei, asupra cuiva sau, rar, a ceva pentru a afla, a surprinde, a înțelege etc. Si: *a căuta* (**2**), *a cerceta* (**2**), *a examina* (**5**), *a explora* (**3**), *a investiga*, *a măsura*, *a observa*, *a pătrunde*, *a privi[1]*, *a scormoni*, *a scruta*, *a urmări*. **4** *vt* (Fșa; d. oameni; c. i. cunoștințe teoretice și practice specifice unor obiecte de învățământ sau, pex, obiecte de învățământ) A depune o activitate intelectuală atentă, intensă (și sistematică), pentru a dobândi, a însuși, a reține etc. Si: *a citi* (**10**), *a învăța*, (înv) *a se pricopsi*, (înv) *a pedepsi*, *a studirui*, (grî) *a spudaxi*. **5** *vt* (Pex; d. oameni; c. i. domenii de cunoaștere sau de activitate practică, tehnică etc. umană ori discipline științifice) A acumula sistematic (și în cadrul unei instituții de învățământ superior) cunoștințe (teoretic și practice) de strictă specialitate (care asigură o profesionalizare într-o ramură de activitate precis delimitată) Si: *a face* (**117**), *a învăța*, *a urma*. **6** *vt* (Rar; pex; d. oameni; c. i. clase, ani de studiu, cursurile unei instituții de învățământ; de obicei urmat de determinări care precizează instituția sau locul) A urma. **7** *vr* (Fig) A-și aranja ținuta în mod minuțios. **8** *vr* (Fig) A se preocupa, în mod special și asiduu, de ținuta și comportarea sa. **9** *vr* (Fig) A-și impune o anumită atitudine, un anumit fel de a fi (mai ales atunci când se știe observat de cineva).

studiabil, ~ă *a* [At: IORDAN, L. R. A. 169 / P *~di-a~* / Pl: *~i*, *~e* / E: it ***studiabile***] (Rar; d. obiecte concrete, d. ființe etc. sau d. stări, însușiri,

fenomene, procese etc. ori d. concepte, forme de activitate umane etc.) **1** Care poate fi studiat. **2** Care este demn de a fi studiat.

studiare *sf* vz ***studiere***

studiat[1] *sn* [At: AGÂRBICEANU, L. T. 69 / P: *~di-at* / Pl: ? / E: ***studia***] (Rar) Studiere **(1)**.

studiat[2], ***~ă*** *a* [At: GHICA, C. E. I, IV / P: *~di-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***studia***] **1** (D. obiecte concrete, ființe etc. sau d. stări, însușiri, fenomene, procese etc. ori d. concepte, forme de activitate umană etc. care devin la un moment dat obiect al cunoașterii) Asupra căruia s-a îndreptat (toată) atenția cuiva pentru a-i descoperi și pentru a-i cunoaște (până în cele mai mici amănunte) structura internă cu elementele care o compun și cu însușirile acestora, pentru a-i înțelege mecanismul intim și modul, regulile, legile etc. de funcționare, pentru a i se putea evalua importanța, utilitatea etc. Si: *analizat*[2] **(1)**, *căutat*[2] **(7)**, *cercetat*[2] **(11)**, *examinat*[2] **(5)**, *explorat*[2] **(4)**, *investigat, observat, scrutat, urmărit*, (liv) *considerat*[2] **(1)**. **2** (Înv; d. oameni) Învățat. **3** (Fig; d. oameni) Care își aranjează ținuta în mod minuțios. **4** Care este preocupat în mod special și asiduu de ținuta și de comportarea sa. **5** Care își impune o anumită atitudine, un anumit fel de a fi (mai ales când se știe observat de cineva). **6** (D. manifestări, acțiuni ale oamenilor) Care denotă o preocupare (exagerată) față de ținuta și comportarea sa. **7** (Pex) Lipsit de naturalețe sau de sinceritate Si: *afectat*[2] **(3)**, *artificial* **(4)**, *forțat*[2] **(9)**, *nefiresc, nenatural, nesincer*. **8** (Rar; d. creații ale oamenilor) Îngrijit.

studie *sf* vz ***studiu***

studient *sm* vz ***student***

studiere *sf* [At: POLIZU / P: *~di-e~* / V: (îv) *~iare* / Pl: *~ri* / E: ***studia***] **1** Îndreptare (totală) a atenției asupra unui obiect al cunoașterii (obiect concret, ființă etc. sau stare, însușire, fenomen, proces etc. ori concept, formă de activitate umană etc.) pentru a-i descoperi și a-i cunoaște (până în cele mai mici amănunte) structura internă cu elementele care o compun și cu însușirile acestora, pentru a-i înțelege mecanismul intim și modul, regulile, legile de funcționare ale acestuia, pentru a-i putea evalua importanța, utilitatea etc. Si: *analizare* **(1)**, *analiză* **(5)**, *căutare* **(22)**, *cercetare* **(2)**, *examen* **(8)**, *examinare* **(3)**, *explorare* **(3)**, *investigație, observare, observație, privire, scrutare, studiu* **(1)**, *urmărire*, (liv) *considerare* **(1)**, *considerație* **(2)**, (rar) *studiat*[1], (înv) *cercare* **(4)**, *meditare, răspicare, socotire, scrutin*. **2** Îndreptare atentă, persistentă și iscoditoare a ochilor sau a privirii asupra unei persoane, asupra însușirilor sau maifestărilor acesteia, pentru a o surprinde, pentru a o cunoaște, a înțelege, a surprinde etc. Si: *căutare* **(23)**, *cerecetare* **(33)**, *examen* **(10)**, *examinare* **(4)**, *explorare* **(3)**, *investigare, investigație, măsurare, observare, observație, pătrundere, privire, scormonire, studiu* **(1)**, *urmărire*, (rar) *scrutare*, (pop) *iscodire*, (înv) *iscoadă*. **3** Depunere a unei activități intelectuale atente, intense (și sistematice), pentru a dobândi, a obține etc. cunoștințe teoretice și practice specifice unor obiecte de învățământ Si: *citire* **(9)**, *însușire, învățare, învățătură, studiu* **(3)**, (îvp) *pricopsire*.

studietoriu *sm* [At: FM (1845), 5²/18 / P: *~di-e~* / Pl: *~ii* / E: ***studia*** + *-tor*] (Îvr) Cercetător **(23)**.

studiniță *sf* vz ***studeniță***

studint *sm* vz ***student***

studinte *sm* vz ***student***

studio *sn* [At: CADE / P: *~di-o* / Pl: *~uri* / E: fr ***studio***, eg ***studio***, it ***studio***] **1** Cameră de lucru (special amenajată) a unui artist plastic sau a unui fotograf etc. Si: *atelier* **(6)**. **2** Ansamblu de construcții și de instalații destinate producției de filme cinematografice. **3** Încăpere special amenajată, izolată acustic față de exterior și înzestrată cu echipament special pentru înregistrare sau pentru transmitere directă a unor programe de radiodifuziune sau de televiziune. **4** Ansamblu de clădiri, de instalații etc. destinat elaborării, înregistrării și transmiterii programelor de radiodifuziune și televiziune. **5** Sală de teatru (de capacitate mică) de obicei dependentă de un teatru mai mare, destinată mai ales spectacolelor experimentale. **6** Divan amplasat, de obicei în colț sau de-a lungul unui perete, prevăzut cu o ladă alipită la cap (pentru păstrarea așternutului) și cu un panou izolator pus de-a lungul, în partea dinspre perete, cu etajere sau o nișă pentru cărți, pentru bibelouri etc.

studios, ~oasă *a* [At: HELIADE, O. II, 51 / P: *~di-os* / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***studieux***, it ***studioso***] **1** (D. oameni) Care are preocupări intelectuale susținute. **2** Care îndrăgește studiul. **3** Care se dedică studiului. **4** Care învață mereu și stăruitor. **5** Sârguitor la învățătură. **6** (D. viața, manifestările etc. oamenilor) Care este dedicat studiului. **7** (Rar; d. activități, lucrări etc. ale oamenilor) Care este bine documentat, pregătit.

studiozitate *sf* [At: PONTBRIANT, D. / P: *~di-o~* / Pl: *~tăți* / E: ***studia*** + *-itate*] (Îvr) Însușirea de a studia cu multă dăruire, cu mult zel.

studiu *sn* [At: GENILIE, G. 5/15 / V: (înv) ***~ie, studie*** / Pl: *~ii* / E: lat ***studium***, it ***stúdio***] **1** Îndreptare (totală) a atenției asupra unui obiect al cunoașterii (obiect concret, ființă etc. sau stare, însușire, fenomen etc., ori concept, formă de activitate umană etc. pentru a-i descoperi și a-i cunoaște (până în cele mai mici amănunte) structura internă cu elementele care o compun și cu însușirile acestora, pentru a înțelege mecanismul intim și modul, regulile, legile etc. de funcționare a acestuia, pentru a-i putea evalua importanța, utilitatea etc. Si: *analizare* **(1)**, *analiză* **(5)**, *căutare* **(22)**, *cercetare* **(2)**, *investigare, investigație, observare, observație, privire, scrutare, studiere, urmărire*, (liv) *considerare* **(1)**, *considerație* **(2)**, (rar) *studiat*[1], (înv) *cercare* **(4)**, *meditare, răspicare, socotire, scrutin*. **2** (De obicei cu determinări care precizează domeniul) Lucrare științifică ce pornește, rezultă dintr-un studiu. **3** Depunere a unei activități intelectuale atente, intense (și sistematice) pentru a dobândi, a reține etc. cunoștințe teoretice și practice specifice unor obiecte de învățământ Si: *citire* **(9)**, *însușire, învățare, învățătură, studiere* **(3)**, (îvp) *pricopsire*. **4** (Pex; lpl) Pregătire (intelectuală) dobândită, de obicei, într-o instituție de învățământ (superior) Si: *învățătură, școală*. **5** (Rar; pgn) Cultură **(11)** Vz *instrucție*. **6** (Îe) **A pune o piesă în ~** A începe repetițiile la o piesă de teatru. **7** (Pex) Materie. **8** Compoziție muzicală (cu caracter de virtuozitate) compusă mai ales pentru exerciții. **9** (Spc) Exercițiu (vocal sau instrumental) făcut în scopul dobândirii unor deprinderi ale perfecționării în executarea unei compoziții. **10** Desen artistic executat rapid după un model care fixează primele observații directe ale pictorului sau ale sculptorului (și care servește în realizarea operei definitive). **11** Prima formă executată, de obicei, în cărbune, în creion sau în peniță, a concepției unui tablou, a unei sculpturi, a unui proiect de arhitectură etc. Si: *schiță*[1].

stuf *sn* [At: CUV. D. BĂTR. I, 254 / V: (pop) ***~uh***, (reg) ***stâu, stohuri*** *snp*, ***stu, ~uu, ~uv*** / Pl: *~uri* / E: ml **styphus* (= *stypha* + *type*)] **1** (Șîc **~-de-baltă**) Plantă erbacee perenă, din familia gramineelor, cu tulpina înaltă și dreaptă, cu frunze lanceolate și flori violacee sau gălbui dispuse în panicule terminale, răspândită prin mlaștini, pe malurile lacurilor și râurilor Si: *trestie*, (reg) *nadă*[2], *pană*[1], *papură*[1], *pipirig*[1], *sulică* (*Phragmites communis*). **2** (Bot; reg; îc) **Stuh-de-câmp** Trestie-de-câmp Vz *trestie* (*Calamagrostis epigeios*). **3** (Bot; îc) **~-sălbatic** *Calamagrostis varia*. **4** (Bot) Cârligioare Vz *cârligior* (*Bidens cernuus*). **5** (Asr; pan; udp „de" care indică felul) Tufă. **6** (Pex) Tufiș. **7** (Îvr; lpl) Plavie.

stufalău *sn* [At: LEXIC REG. 22 / Pl: *~ri* / E: nct] (Mun; Mar) Băț pentru încărcarea găurilor cu exploziv.

stufan *sm* [At: A V, 25 / Pl: *~i* / E: *s-* + ***tufan***] (Reg) Tufă mare și deasă.

stufat *sn* [At: POLIZU / Pl: *~uri* / E: ngr ***στουφάτο***, it ***stufato***] **1** Mâncare scăzută gătită cu carne (de miel) cu fire de ceapă și usturoi verde. **2** (Reg) Mâncare preparată din carne și legume fierte înăbușit, de obicei cu ceapă, oțet și untdelemn.

stufă *sf* vz ***ștufă***

stufăraie *sf* [At: DELAVRANCEA, O. II, 15 / V: ***~uhă~*** / Pl: ? / E: ***stuf*** + *-ăraie*] (Pop) Stufărie **(2)**.

stufărie *sf* [At: GHICA, C. E. II, 445 / V: (pop) ***~uhă~*** / Pl: *~ii* / E: ***stuf*** + *-ărie*] **1** Desiș sau mulțime de stuf. **2** Loc pe care crește (mult) stuf Si: *stufăriș* **(2)**, *stufiș*[1] **(2)**, *trestiș*, (rar) *trestiet*, (pop) *stufăraie*, (reg) *trestar*[1], *trestărie, trestiaș*.

stufăriș[1] *sn* [At: TDRG / V: (reg) *~uhă~* / Pl: *~uri* / E: ***stuf*** + *-ăriș*] **1** Desiș sau mulțime de stuf. **2** Loc pe unde crește (mult) stuf Si: *stufărie* **(2)**, *stufiș*[1] **(2)**, *trestiiș*, (rar) *trestiet*, (pop) *stufăraie*, (reg) *trestar*[1], *trestărie*, *trestiaș*.

stufăriș[2] *sn* [At: RESMERIȚĂ, A. D. / V: (reg) *~fir~* / Pl: *~uri* / E: *s-* + ***tufăriș***] (Udp „de", care indică felul) **1** Mulțime de copaci tineri. **2** Desiș de tufe Si: *crâng* **(19)**, *desiș* **(2)**, *hățiș*[1] **(2)**, *stufiș*[2] **(2)**, *tufărie*, *tufăriș*, *tufiș*, *tufărime*, (rar) *stuf* **(6)**, (pop) *hunget*, *desime* **(2)**, (reg) *hălăciugă* **(1)**, *huceag*, *huci*[2] **(3)**, *tufar*, *tufă*, *tufet*.

stuficol *a* [At: LTR[2] / Pl: *~i*, *~e* / E: ***stuf*** + *-icol*] **1** (D. terenuri sau d. porțiuni, zone etc. ale acestora) Pe care crește, care produce din abundență stuf. **2** (D. terenuri sau d. porțiuni, zone etc. ale acestora) De pe care se recoltează stuf. **3** (D. cercetare, metodologie etc.) Care se ocupă cu recoltarea și valorificarea stufului.

stufficultură *sf* [At: LTR[2] XVI, 486 / Pl: ? / E: ***stuf*** + ***cultură***] Ansamblul lucrărilor de amenajare a terenurilor stuficole sau de cultură, de exploatare și de valorificare a stufului.

stufiriș *sn* vz ***stufăriș***[2]

stufiș[1] *sn* [At: BARCIANU / Pl: *~uri* / E: ***stuf*** + *-iș*] **1** Desiș sau mulțime de stuf. **2** Loc pe care crește (mult) stuf Si: *stufărie* **(2)**, *stufăriș*[1] **(2)**, *trestiiș*, (rar) *trestiet*, (pop) *stufăraie*, (reg) *trestar*[1], *trestărie*, *trestiaș*.

stufiș[2] *sn* [At: POLIZU / Pl: *~uri* / E: *s-* + ***tufiș***] **1** Mulțime de copaci tineri sau desiș de tufe Si: *crâng* **(19)**, *desiș* **(2)**, *hățiș* **(2)**, *stufăriș*[2] **(2)**, *tufărie*, *tufăriș*, *tufiș*, *tufărime*, (rar) *stuf* **(6)**, (pop) *hunget*, *desime* **(2)**, (reg) *hălăciugă* **(1)**, *huceag*, *huci*[2] **(3)**, *tufar*, *tufă*, *tufet*. **2** (Pex) Pădure foarte deasă.

stufit *sn* [At: VÎN. PESC. august 1964, 12 / Pl: ? / E: ***stuf*** + *-it*] Material termoizolant confecționat din tulpini uscate de stuf așezate paralel, presate și legate sub formă de panouri.

stufos[1], ***~oasă*** *a* [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie, 225[r]/4 / V: (înv) *~uhos*, (reg) *~upos*, *zdu~* / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***stuf*** + *-os*] **1** (D. bălți sau terenuri mlăștinoase etc.) Care este acoperit cu stuf. **2** (Fig; d. barbă, mustăți sau d. sprâncene, gene) Cu păr mult și des. **3** (D. păr) Înfoiat. **4** (D. păr) Des[1] **(4)**. **5** (D. păr) Tufos.

stufos[2], ***~oasă*** *a* [At: BIBLIA (1688), ap. TDRG / Pl: *~oși*, *~oase* / E: *s-* + ***tufos*** cf fr *touffu*] **1** (Mai ales d. arbori sau d. coroanele, trunchiurile etc. acestora) Cu frunze sau cu ramuri multe și dese. **2** (D. păduri, crânguri etc.) Care are arbori cu frunze multe și dese Si: *tufos*, (rar) *frunzos*. **3** (Fig; d. exprimări scrise sau orale, d. scrieri, d. stil etc.) Care are prea multe cuvinte. **4** (Fig; d. exprimări scrise sau orale, d. scrieri, d. stil etc.) Care este format din fraze lungi, cu propoziții (foarte) multe și lungi. **5** (Fig; d. exprimări scrise sau orale, d. scrieri, d. stil etc.) Care conține (prea) multe figuri de stil (pentru efect artistic). **6** (Pex; d. oameni) Care scrie sau vorbește în acest mod Vz *întortocheat*, *polilogic*, *prolix*.

stufui *vt* [At: TDRG / V: *~uhuri* / Pzi: *~esc* / E: ***stuf*** + *-ui*] (Reg; c. i. case, grajduri etc.) A acoperi cu stuf.

stufuleț *sm* [At: DDRF / Pl: *~i* / E: ***stuf*** + *-uleț*] **1-2** (Șhp) Stuf mic (și tânăr) Si: (înv) *stufușor* **(1-2)**. **3** Tufișoară. **4** (Pex) Tufiș mic (și tânăr).

stufușor *sm* [At: (a. 1765) IORGA, S. D. V, 253 / V: (înv) *~uhu~* / Pl: *~i* / E: ***stuf*** + *-ușor*] **1-2** (Îvr; șhp) Stufuleț **(1-2)**.

stugni *v* vz ***stucni***

stuh *sn* vz ***stuf***

stuhar *sm* vz ***tufar***

stuhăraie *sf* vz ***stufăraie***

stuhărie *sf* vz ***stufărie***

stuhăriș *sf* vz ***stufăriș***

stuhos, ***~oasă*** *a* vz ***stufos***[1]

stuhui *v* vz ***stufui***

stuhuit, ***~ă*** *a* [At: I. IONESCU, C. 220/12 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***stuhui***] **1** (Reg; d. pereți, panouri, încăperi rudimentare etc.) Făcut din stuf. **2** (D. case, grajduri etc.) Acoperit cu stuf.

stuhușor *sm* vz ***stufușor***

stui *vt* [At: LEXIC REG. 46 / Pzi: ? / E: ***stu***] (Reg; c. i. boii) A face să dea carul îndărăt Vz *stucni*.

stuichi *v* vz ***stupi***

stuka *sn* [At: DN[3] / Pl: *~s* / E: ger, fr, eg ***stuka*** cf ger *Stu*[rz] *Ka*[mpfflugzeug] „avion de luptă în picaj"] Tip de bombardier german în picaj, folosit în cel de-al doilea război mondial.

stulete *sm* vz ***știulete***

stuleț *sm* vz ***știulete***

stulnic *sm* vz ***stolnic***

stulz *sm* vz ***sturz***

stumac *sn* vz ***stomac***

stumacă *sf* vz ***stomac***

stumah *sn* vz ***stomac***

stup[1] [At: (a. 1588) CUV. D. BĂTR. I, 209/20 / Pl: *~i*, (rar) *~uri* sn / E: ns cf ngr **στόπος**] **1** *sm* Adăpost natural, de obicei un trunchi scorburos de copac sau confecționat din paie, din nuiele împletite sau scânduri etc. pentru albine, unde acestea trăiesc ca o familie, formează faguri în care depun ouăle și mierea. **2** *sm* Familia de albine din stup[1] **(1)**. **3** *sm* Stupul[1] **(1)** împreună cu fagurii și cu albinele din el Si: (pop) *știubei*[1] Vz *matcă*. **4** *sm* (Reg; îe) **Să ne șadă ~ii** Formulă glumeață cu care un oaspete este invitat de gazdă să ia loc sau să (mai) stea. **5** *sm* (Reg; îls) **~ neretezat** Avere **(4)**. **6** *sm* (Îal) Moștenire. **7** *av* În număr mare. **8** *av* În cantitate mare. **9** *sm* (Ent; reg) Albină **(1)** (*Apis mellifica*). **10** *sm* (Ent; reg; îc) **~galben** Gărgăun **(1)** (*Vespa crabo*). **11** *sm* (Ent; îc) **~țigănesc** (sau **-de-cei-mari**) Bondar **(1)** (*Bombus terrestris*). **12** *sm* (Rar) Epitet depreciativ pentru o persoană scundă și grasă.

stup[2] *s* [At: PORȚILE DE FIER, 345 / Pl: ? / E: ns cf scr *stup* „stâlp, coloană"] (Reg) „Grămadă de coceni de porumb".

stupai [At: NECULCE, ap. CADE / Pl: **(2-5)** *~* / E: rs **ступай**] **1** *i* (Înv) Marș. **2** *sm* (Îe) **A da ~** A mâna[1] din urmă. **3** *sm* (Înv) Unitate militară (aflată în marș). **4** *sm* (Pex) Soldat[1] **(1)**. **5** *sm* (Pex) Cotropire a unui teritoriu străin, a unei localități etc. de către o unitate militară, de către o armată.

stupar [At: ECONOMIA, 182/1 / Pl: **(1-2)** *~i*, **(3)** *~e* / E: ***stup***[1] + *-ar*] **1** *sm* Persoană care se ocupă cu îngrijirea stupilor[1] și cu creșterea albinelor (pentru a obține miere și ceară) Si: *apicultor* **(1)**, (îvp) *prisăcar*, (pop) *albinar* **(1)**, (îvr) *mierar*, (reg) *stupinar*. **2** *sm* (Reg; pex) Stupină **(1)**. **3** *sn* (Reg; pex) Roi de albine sălbatice stabilit într-o scorbură.

stuparniță *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***stup***[1] + *-arniță*] (Reg) Stupină **(1)**.

stupă[1] *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~pe*, (înv) *~pi* / E: ml ***stuppa***] **1** (Pop) Rest de lână, de in sau de cânepă, mai ales de calitate inferioară, rezultat la dărăcit sau la pieptănat. **2** (Pex) Câlți (de cânepă) Si: *brebeni*, *zgrebeni*. **3** (Spc) Câlți de cânepă sau de bumbac cu care se curăță uneltele, mașinile etc. **4** (Spc) Dop de câlți, de cârpe sau de hârtie care se pune în pușcă sau în cartuș deasupra pulberii ori alicelor Si: (înv) *fuituială* **(2)**. **5** (Spc) Câlți de cânepă gudronați.

stupă[2] *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~pe* / E: fr ***stupa***] Monument funerar budist, de obicei format dintr-un soclu poligonal deasupra căruia se ridică un corp cilindric acoperit cu o cupolă, în interiorul căreia se află încăperea funerară.

stupărărie *sf* [At: ALR SN I h 263/762 / Pl: ? / E: ***stupar*** + *-ărie*] (Reg) Stupărit[1] **(1)**.

stupărie[1] *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~ii* / E: ***stup***[1] + *-ărie*] **1** Loc unde sunt așezați stupii[1] cu albine (și cu toate instalațiile anexe). **2** Totalitatea stupilor[1] așezați pe acest loc. **3** Totalitatea albinelor din acești stupi[1]. **4** Stupii împreună cu albinele care se află în acest loc Si: *stupină* **(4)**, *prisacă*, (rar) *albinărie*[2] **(1)**, *prisăcărie*, (reg) *pivniță*, *polată*, *stupar* **(2)**, *stuparniță*, *stupinea* **(1)**. **5** Mulțime de stupi[1].

stupărie[2] *sfs* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / E: ***stupar*** + *-ie*] **1-2** (Îvp) Apicultură **(1-2)**.

stupărit[1] *sn* [At: VALIAN, V. / Pl: ? / E: ***stupar*** + *-it*] **1** Îndeletnicirea stuparului Si: *apicultură* **(2)**, (îvp) *prisăcărie*, *stupărie*[2] **(2)**, (pop)

albinărit (1), (îvr) *prisăcărit*, (reg) *albinărie*[1], *stupărărie*, *stupie*, *stupinărit*. 2 (Îs) ~ *pastoral* Sistem de practicare a apiculturii în timpul sezonului activ, care constă în transportarea succesivă a stupilor de la o bază meliferă la alta (din aceeași cultură sau din culturi diferite).

stupărit[2] *sn* [At: ȘĂINEANU[2] / Pl: *~uri* / E: ***stup***[1] + *-ărit*] 1 Dijmă în natură percepută, în trecut, asupra stupilor[1]. 2 Impozit plătit pentru stupi[1].

stuped, ~ă *a* vz ***stupid***

stupefacție *sf* [At: PROT. – POP., N. D. / V: (înv) *~iune* / Pl: *~ii* / E: ***stupéfaction***] 1 (Îvr) Stupoare (1). 2 (Liv) Stupoare (2).

stupefacțiune *sf* vz ***stupefacție***

stupefia *vt* [At: CĂLINESCU, E. 248 / P: *~fi-a* / Pzi: *~iez* / E: fr ***stupéfier***] (Fșa; c. i. oameni) 1 A surprinde. 2 A uimi peste măsură.

stupefiant, ~ă [At: CAMIL PETRESCU, P. 227 / P: *~fi-ant* / Pl: *~nți*, *~e* / E: fr ***stupéfiant***] 1 *a* (D. fenomene, stări, procese, evenimente etc.) Foarte surprinzător. 2 *a* (D. fenomene, stări, procese, evenimente etc.) Uluitor. 3-4 *sn*, *a* (Medicament) care inhibă centrii nervoși provocând o stare de inerție fizică și psihică și care, prin folosirea îndelungată sau repetată, dă naștere fenomenului de obișnuință și unor toximanii grave. 5-6 *sn*, *a* (Pgn) (Substanță) care prin folosire repetată dă naștere fenomenului de obișnuință Vz *drog*.

stupefiat, ~ă *a* [At: CAMIL PETRESCU, O. III, 92 / P: *~fi-at* / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***stupefia***] 1 (D. oameni) Surprins. 2 (D. oameni) Uimit. 3 (D. ochi, d. privire, d. fizionomie etc. sau d. manifestări, d. sentimente etc. ale oamenilor) Care exprimă surprindere, uimire.

stupefiere *sf* [At: PREDA, R. 149 / P: *~fi-e~* / Pl: *~ri* / E: ***stupefia***] 1 Surprindere. 2 Uimire.

stupendius *sn* vz ***stipendiu***

stupi [At: CANTEMIR, I. I. I, 210 / V: (înv) ***tu~***, (reg) ***stopi***, ***stropi***, ***~uichi***, ***stru~***, ***~ia***, ***știopi***, ***ștopi***, ***șt~*** / Pzi: *~pesc*, (reg) *stup* / E: pbl ml ***stupire** (< **scuppire* + *sputare*)] 1 *vi* A scuipa (1). 2 *vi* (Îe) **A linge unde** (sau, tranzitiv, **aceea ce**) **a ~t** A linge unde a scuipat Vz *scuipa*. 3 *vt* A expectora (1). 4 *vt* (Îe) **A-și ~ (tot) sufletul** (cu cineva) A o duce foarte rău. 5 *vt* (Îac) A se chinui cu ceva sau cu un om nepriceput, nesupus, îndărătnic. 6 *vt* **A ~ sânge** A avea o hemoptizie Si: (pop) *a scuipa sânge* Vz *scuipa*. 7 *vi* (D. pisici) A scuipa (1). 8 *vt* (C. i. oameni) A scuipa (9). 9 *vt* (Fșa; d. oameni; c. i. corpuri străine, substanțe etc.) A scuipa (14). 10 *vt* (Îe) **A ~ foc și pară** Se spune despre cineva care se mânie foarte tare.

stupia *v* vz ***stupi***

stupiat *sn* vz ***stupit***

stupid, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) *~ped* / Pl: (1-2, 6-7) *~izi*, *~e* / E: fr ***stupide***, lat ***stupidus***, it ***stupido***] 1 *a* (D. oameni) Care este lipsit de pricepere, de judecată, de inteligență sau care acționează fără pricepere, fără judecată, fără inteligență Si: *nătăflet*, *nătărău*, *natâng*, *nebun*, *neghiob*, *nerod*, *nesocotit*, *netot*, *prost*, *prostănac*, *sec*, *tâmpit*, *tont*, (rar) *puțin la minte*, (îvp) *neajuns*[2], *nebunatic*, (pop) *păvălatic*, (pfm) *mototol*[1], *nauc*, *tâmp*[1], (îvr) *lud*, *nătântoc*, *prostan*, *prostatic*[1], *prostanatic*, (reg) *bleot* (2), *bobletic* (2), *boblet*[1] (2), *cherapleș*, *chiomp* (2), *moroiman*, *motănos*, *natantol*, *năbârgeac*, *năgăfoi*, *năhui*, *năprui*, *nasarâmb*, *nasilnic*, *nătăbâz*, *nătânt*, *natrui*, *nătruț*, *năvleag*, *năvligos*, *nebleznic*, *necălit*, *nerodoi*, *opac*[2], *paliu*[3], *păhui*, *păteașcău*, *pleonicios*, *pliurd*, *ponc*, *prostovoi*, *puncău*, *șuietic*, *tavau*[1], *tanteș*, *talașman*, *tălâmb*, *tărântuc*, *tăul*, *teleleu*, *telpiz*, *tontan*, *tontălan*, *tontolete*, *tontolog*, (fam) *flet* (2), *găgăuță*, *gogoman* (2), *șui*[7], *zevzec*. 2 *a* (D. privirea, ochii, figura etc. oamenilor sau d. însușiri, acțiuni, manifestări etc. ale lor) Care exprimă sau denotă lipsă de pricepere, de judecată, de înțelegere Si: *nătâng*, *nebun*, *nebunesc*, *neghiob*, *nerod*, *nerozesc*, *nesărat*, *nesocotit*, *prostesc*, (liv) *inept*, (rar) *neghiobesc*, *prostănac*, (îvp) *nebunatic*, (înv) *prostatic*, *bleg* (10), *cretin* (3), *idiot*, *imbecil*, *mărginit*. 3 *av* În mod stupid (1) Si: *neghiobește*, *nerozește*, *prostește*, (rar) *năucește*. 4 *av* Ca un om stupid Si: *neghiobește*, *nerozește*, *prostește*, (rar) *năucește*. 5 *av* În felul omului stupid (1) Si: *neghiobește*, *nerozește*, *prostește*, (rar) *năucește*. 6 *a* (D. stări, fenomene, procese, situații, evenimente etc. sau d. creații, activități ale oamenilor etc.) Care este lipsit de sens, de rațiune, de conținut Si: *absurd* (2). 7 *a* Care se face sau care are loc fără judecată, fără măsură, fără respectarea unor norme bine gândite Si: *ilogic*, *irațional*, *nelogic*, *nerațional*.

stupiditate *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~tăți* / E: fr ***stupidité***, lat ***stupiditas, -atis***] 1 Însușirea de a fi stupid (1). 2 Stare a omului stupid. 3 Lipsă de pricepere, de judecată, de inteligență (în acțiuni) Si: *dobitocie* (5), *idioțenie*, *idioție*, *imbecilitate*, *nătângie*, *nebunie*, *nechibzuință*, *nesocotință*, *prostie*, *stupizenie* (1), *tâmpenie*, (rar) *nătângeală*, *nesăbuire*, *netoție*, *tâmpeală*, *tâmpie*, *tâmpime*, (îrg) *natărie*, *tonție*, (înv) *nărozenie*, *nesocoteală*, *prostime*. 4 Atitudine, comportare, faptă, afirmație, vorbă etc. de om stupid Si: *dobitocie* (4), *idioțenie*, *idioție*, *imbecilitate*, *inepție*, *natângie*, *nebunie*, *nechibzuința*, *necugetare*, *neghiobie*, *nerozie*, *nesăbuință*, *nesocotință*, *prostie*, *tâmpenie*, *trăsnaie*, (rar) *nătângeala*, *nesăbuire*, *netoție*, *tâmpeală*, *tâmpie*, *tâmpime*, (îvr) *natărie*, *tonție*. 5 (Cu sens atenuat) Lucru, fapt, întâmplare etc. fără importanță, lipsit de seriozitate Si: *bagatelă* (1), *fleac*[1] (1), *mărunțiș*, *nimic*, *prostie*, (înv) *blagomanie*, (fam) *chițibuș* (1), *moft*. 6 (Pex) Caracterul a ceea ce este absurd Si: *aberație* (1), *absurditate* (1), *elucubrație* (2), *enormitate* (7), *fantasmagonie* (5), (fam) *aiureală* (3), (fam) *stupizenie* (2).

stupie *sf* [At: ALR SN I h 263/325 / Pl: ? / E: ***stup***[1]] (Reg) Stupărit[1] (1).

stupilă *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~le* / E: ns cf fr *étoupille*] Dispozitiv de aprindere pentru încărcăturile de pulbere, folosit la încărcăturile de azvârlire ale unor guri de foc.

stupinar *sm* [At: ALR SN h 226/102 / Pl: *~i* / E: ***stupină*** + *-ar*] (Reg) Stupar (1).

stupină *sf* [At: PRAV. 175 / Pl: *~ne*, (îrg) *~ni* / E: ***stup***[1] + *ină*] 1 Loc unde sunt așezați stupii[1] cu albine (și toate instalațiile anexe). 2 Totalitatea stupilor[1] așezați pe acest loc. 3 Totalitatea albinelor din acești stupi[1]. 4 Stupii[1] împreună cu albinele care se află în acest loc Si: *prisaca*, *stupărie*[1] (4), (rar) *albinărie*[2] (2), *prisăcărie*, (reg) *pivniță*, *polată*, *stupar* (2), *stuparniță*, *stupinea* (1).

stupinarit *sn* [At: A II, 6 / Pl: ? / E: ***stupină*** + *-arit*] (Reg) Stupărit[1] (1).

stupinea *sf* [At: CIAUȘANU, V. 199 / Pl: *~ele* / E: ***stupină*** + *-ea*] 1 (Olt) Stupină (4). 2 (Pex) Loc pe care a fost o stupină.

stupiniță *sf* [At: DL / Pl: *~țe* / E: ***stupină*** + *-iță*] 1-2 (Pop; șhp) Stupină (1) (mică) Si: (reg) *stupinuță* (1-2). 3 Plantă erbacee din familia orhideelor, cu miros puternic de garoafă, care crește prin păduri și poieni Si: *povoinic-alb*, (reg) *bujor-alb*, *iarba-cășunatului*, *iarba-cășunăturii*, *leoarcă*, *untul-vacii-mirositor*, *violete-de-noapte* (*Platanthera bifolia*).

stupinuță *sf* [At: ȚIPLEA, P. P. 90 / Pl: *~țe* / E: ***stupină*** + *-uță*] 1-2 (Mar; șhp) Stupiniță (1-2).

stupit *sn* [At: CANTEMIR, HR. 197 / V: (reg) ***stop~***, ***stru~***, ***~iat***, ***~it***, ***știop~***, ***știu~***, ***ștop~*** / Pl: *~uri*, (reg) *~e*, *~iți* sm / E: ***stupi***] 1 (Pop) Scuipat[1] (1). 2 (Îe) **A avea ~ la gură** Se spune despre o persoană vorbăreață. 3 (Îc) **~ul-cucului** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze în formă de rozetă, cu flori liliachii, roz, rar albe Si: *scuipatul-cucului*, (reg) *iarba-cocoșului*, *paștile-calului* (sau *-calilor*, *-câinelui*), *punga-popii*, *rățnică*, *spumăriță*, *spumeală* (*Cardamine pratensis*). 4 (Îac) Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina cu măduvă, cu frunze bazilare, care nu formează rozetă, cu flori albe, rar, roz, mari Si: (reg) *hrean-de-apă*, *sterniță* (*Cardamine amara*). 5 (Bot; reg; îac) Rățnică (*Cardamine impatiens*). 6 (Ent; reg; îac) Învelișul larvar al insectei *Aphrophora spumaria* care, după ce iese larva, se usucă, căpătând forma unei mărgele Si: (reg) *mărgica-cucului*, *mărgicuța-cucului*. 7 (Ent; reg; îac) Depozit granulos sau vâscos format ca un inel în jurul ramurilor tinere ale copacilor din ouăle unor fluturi Si: (reg) *glasul-cucului*, *mărgica-cucului*, *scuipatul-cucului*. 8 (Îc) **~căpresc** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina fin striată, cu frunzele penate, cu flori roșii, violacee (*Cardamine rivularis*).

stupitor, ~oare [At: DDRF / V: ***stop~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***stupi*** + *-tor*] 1 *sf* (Mol) Scuipătoare (4). 2 *a* (Reg; îf *stopitor*) Care stupește.

stupitură *sf* [At: CANTEMIR, I. I. II. 78 / V: ***stop~, știop~, știu~*** / Pl: *~ri* / E: ***stupi*** + *-(i)tura*] (Mol; Buc) Scuipătură (1).

stupiț *sn* vz ***stupit***

stupizenie *sf* [At: CAMIL PETRESCU, T. II. 143 / Pl: *~ii* / E: ***stupid*** + *-enie*] **1-2** (Fam) Stupiditate (**3, 5**).

stupoare *sf* [At: ANTONESCU, D. / Pl: (nob) *~ori* / E: fr ***stupeur***, lat ***stupor, -oris***] 1 (Med) Simptom care apare în unele psihoze și care se manifestă prin imobilitate și prin insensibilitate complete, prin deprimare, prin amuțire Si: (îvr) *stupefacție* (1). 2 Stare de confuzie, de blocare etc. în care se află cineva sau senzație ori sentiment de neputință pe care le încearcă cineva aflat, brusc, într-o situație (cu totul) neașteptată, (extrem de) dificilă sau chiar critică, încetând, pentru moment să gândească, să caute o ieșire, să acționeze în mod corespunzător etc. Si: *mirare, năuceală, năucire, nedumerire, perplexitate, surprindere, surpriză, uimire, uluială, uluire*, (liv) *stupefacție* (2), (rar) *minunare*, (înv) *minune*.

stupos, ~oasă *a* vz ***stufos***[1]

stupuș *sn* vz ***astupuș***

stur[1] [At: PSALT. 306 / V: (reg) ***~ă*** / Pl: *~i* / E: ml ***stylus***] 1 *sm* (Înv) Țurțur (de gheață). 2 *sm* (Pex) Promoroacă. 3 *s* (Înv) Sare de proastă calitate care nu se valorifică, abandonându-se în jurul minei. 4 *sm* (Trs; Olt) Zgură. 5 *sm* (Pex) Scrum (1). 6 *sm* (Înv) **A se alege ~ și praf** (de cineva) A se alege praful Vz *praf*. 7 *sm* (Îe) **A se face ~** A se usca foarte tare. 8 *s* (Mrm) Pojar.

stur[2] *sn* vz ***stuf***

stura [At: SCRIBAN, D. / V: ***~ri*** (reg, Pzi: 3 *sturăsc*), ***stori*** (Pzi: 3 *storăsc*) / / Pzi: 3 ? / E: ***stur***[1]] 1 *vr* (Mol; Olt; d. fulgi de zăpadă sau picăturile de ploaie) A se solidifica (1). 2 *viim* (Reg) A bruma (1). 3 *viim* (Trs; Buc; pex) A bura[1].

sturat, ~ă *a* [At: VASILIU, C. 173 / V: ***~rît*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***stura***] (Reg; d. dealuri, păduri, pomi etc.) Care este acoperit de promoroacă.

stură *sf* vz ***stur***[1]

sturât[1]***, ~ă*** *a* [At: LEXIC REG. 31 / Pl: *~âți, ~e* / E: ***stur***[1]] (Reg) Care este împietrit, uscat de tot.

sturât[2]***, ~ă*** *a* vz ***sturat***

sturi *v* vz ***stura***

sturichiș *sn* [At: LUNGIANU, CL. 144 / Pl: *~uri* / E: ns cf *stufiș*] 1 (Reg) Pădure tânără și deasă, alcătuită din mai multe specii de arbori. 2 Tufiș.

sturion *sm* [At: NICA, L. VAM. 229 / P: *~ri-on* / Pl: *~i* / E: it ***storione***] 1 (Lpl) Ordin de pești răpitori de talie, în general, mare, din mările și din unele ape dulci ale emisferei nordice (ca, de exemplu, morunul, nisetrul, cega) cu scheletul cartilaginos, cu corpul alungit, fără solzi, acoperit cu cinci șiruri longitudinale de discuri osoase, pescuiți pentru carnea, pentru icrele negre și pentru cleiul de pește extras din vezica înotătoare (*Acipenseridae*). 2 (Șls) Pește care face parte din ordinul sturionilor (1) Si: *acipenserid*.

sturionicultură *sf* [At: DER / P: *~ri-o~* / Pl: ? / E: ***sturioni*** (pll *sturion*) + ***cultură***] Ramură a pisciculturii care se ocupă cu reproducerea dirijată și cu creșterea sturionilor.

sturit, ~ă *a* vz ***sturat***

sturî *v* vz ***storî***

sturjan *sm* vz ***strujan***

sturloibat, ~ă *a, smf* vz ***sturluibat***

sturluba *v* vz ***sturluiba***

sturlubat, ~ă *a, smf* vz ***sturluibat***

sturlubatec, ~ă *a, smf* vz ***sturlubatic***

sturlubatic, ~ă [At: NEGRUZZI, S. III, 49 / V: ***strolob~, strulab~, strulib~, struluib~, ~tec, ~uiatec, ~uibatic, ștrul~, sturbula~, șt~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***sturluba*** + *-atic*] **1-2** *a, smf* (Reg) Neastâmpărat. 3 *a* (Mol) Care este foarte agitat sau dezechilibrat din cauza unei boli.

sturluiatec *a, smf* vz ***sturlubatic***

sturluiba *vi* [At: ALECSANDRI, T. I. 66 / V: ***struluba, ~uba*** / Pzi: *~bez* / E: nct] 1 (Mol) A se zăpăci. 2 (Pex) A înnebuni.

sturluibat, ~ă [At: NEGRUZZI, S. I. 234 / V: ***străli~, stroilob~, stroli~, strolimb~, strolob~, struili~, struli~, strulimb~, strul~,*** (reg) ***~loibat, ~ubat, ștroli~, ștrolob~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sturluiba***] **1-2** *smf, a* (Mol; Trs) Neastâmpărat. 3 *sm* (Mol) Om lipsit de judecată Vz *nebun*. **4-5** *sm, a* (Persoană) care se strâmbă. 6 *smf, a* (Reg; îf *strulimbat*) Ursuz.

sturluibatic, ~ă *a, smf* vz ***sturlubatic***

sturs *sm* vz ***sturz***

sturț *sm* vz ***sturz***

sturungiu, ~ie *a* vz ***turungiu***

sturz *sm* [At: MOXA, 388 / V: (reg) ***~ulz, ~rs, ~rț*** / Pl: *~i*, (pop) *~rji* / E: ***turdus***, numele științific al sturzului (influențat, pbl, de lat *sturnus*)] 1 Numele mai multor specii de păsări din genul *Turdus*, ordinul paseriformelor, mai mici decât porumbelul, cu cioc conic și puternic, cu pene brune pe spate și albe-gălbui, cu pete brune, pe piept, care se hrănesc cu insecte, cu viermi, cu fructe etc. 2 (Îc) **~-mare, ~-vâscului, ~-de-vâsc, ~-auriu, ~-popesc** Pasăre cu corpul ceva mai mare, cu pete brun-negricioase triunghiulare pe spate, pe piept cu pete ovale și cu aripile împestrițate cu alb (*Turdus viscivorus*). 3 (Îc) **~-căutător, ~-căutăreț, ~-de-brad, ~-de-vii, ~-mic** Pasăre cu pene sur-măslinii pe spate, pe piept alb-gălbui cu pete brun-negricioase ovale și triunghiulare, cu coada unicoloră (*Turdus ericetorum philomelus*). 4 (Îc) **~-de-munte, ~-de-iarnă, ~-de-brăziște, ~-cocoșar** Pasăre cu pene sure pe spate și castanii pe restul corpului Si: (reg) *cocoșar* (*Turdus pilaris*). 5 (Îc) **~-cântăreț, ~-ul-viilor, ~-de-vii, ~-roșu, ~-roșcat** Pasăre cu pene brune-măslinii pe partea superioară și cea inferioară, cu o dungă galben-deschis peste ochi, cu o pată galben-închis și cu partea inferioară a aripii roșcată-ruginie Si: (reg) *brebenesc* (*Turdus musicus*). 6 (Orn; rar; îc) **~-de-trestie** (sau **-de-stuf, -trestie-mare, -mare-de-trestie**) Caracateț (*Acrocephalus arundinaceus*). 7 (Orn; rar; îc) **~-de-stâncă** (sau **-de-piatră**) Mierlă-de-piatră (*Monticola saxatilis*). 8 (Orn; rar; îc) **~-moțat** Mătăsar (*Bombycilla garrulus garrulus*). 9 (Orn; trs) Lăstun-de-mal (*Riparia riparia*). 10 (Orn; Mrm; Mun) Turturea (*Streptopelia turtur*). 11 (Orn; rar) Grangur (1) (*Oriolus oriolus*). 12 (Orn; rar) Mierloi[1].

sturză *sf* [At: MARIAN, O. I. 279 / Pl: *~ze* / E: ***sturz***] (Orn; reg) Sturzoaică.

sturzel *sm* [At: MARIAN, O. I. 279 / Pl: *~ei* / E: ***sturz*** + *-el*] **1-2** (Orn; reg; șhp) Sturzișor (**1-2**).

sturzior *sm* [At: MARIAN, O. I. 277 / P: *~zi-or* / V: ***~zor*** / Pl: *~i* / E: ***sturz*** + *-ior*] **1-2** (Orn; reg; șhp) Sturzișor (**1-2**).

sturzișor *sm* [At: MARIAN, O. I. 279 / Pl: *~i* / E: ***sturz*** + *-ișor*] **1-2** (Orn; șhp) Sturz (mic) Si: *sturzuleț* (**1-2**), (reg) *sturzel* (**1-2**), *sturzior* (**1-2**).

sturzoaică *sf* [At: MARIAN, O. I. 277 / Pl: *~ice* / E: ***sturz*** + *-oaică*] (Orn) Femela sturzului (*Turdus*) Si: (reg) *sturză, sturzoaie*.

sturzoaie *sf* [At: MARIAN, O. I. 279 / Pl: *~* / E: ***sturz*** + *-oaie*] (Orn; reg) Sturzoaică.

sturzor *sm* vz ***sturzior***

sturzuleț *sm* [At: TEODORESCU, P. P. 457 / Pl: *~i* / E: ***sturz*** + *-uleț*] (Șhp) Sturzișor (**1-2**).

stuu *sn* vz ***stuf***

stuv *sn* vz ***stuf***

sțenă *sf* vz ***scenă***

sțiențific, ~ă *a* vz ***științific***

sțitic, ~ă *a* vz ***scitic***

su *pp* vz ***sub***[2]

suarea *sf* vz ***soarea***

suahili *a, s* ***swahili***

suav, ~ă *a* [At: NEGULICI / V: (îvr) ***soav, ~ă*** / P: *su-av* / E: fr ***suave***] 1 (D. oameni; mai ales, d. femei sau d. însușirile, manifestările, creațiile etc. lor, pex, d. obiecte, d. fenomene etc. ori d. însușirile acestora) Care dă impresia de armonie discretă a formei, de aspect fragil, plăpând al structurii etc., producând un sentiment de delectare (vizuală), sugerând

puritatea și trezind asociații tulburătoare Si: *delicat* (2), *dulce* (12), *fin*[1] (2), *gingaș* (2), *grațios* (1), *ușor*, (reg) *scarandiv*. 2 (D. voce sau d. inflexiunile ei, d. sunete ori, pex, d. melodicitate) Care dă impresia de armonie auditivă discretă și inedită, exotică etc., producând un sentiment de delectare auditivă discretă bazat pe interpretări, pe asociații etc., strict personale Si: *armonios* (4), *duios* (5), *dulce* (14), *fermecător* (4), *melodios*. 3 (D. mirosuri, parfumuri etc.) Care produce o senzație olfactivă discretă și plăcută, tulburătoare etc. Si: *dulce* (13), *fin*[1] (2). 4 (Rar; d. gustul fructelor, mâncărurilor etc.) Care produce o senzație plăcută prin arome discrete, exotice etc.

suavitate *sf* [At: HELIADE, D. J. 87 / P: *su-a~* / Pl: *~tăți* / E: fr ***suavité***] 1 Însușirea de a da impresia de armonie discretă a formei, de aspect fragil, plăpând al structurii etc., producând un sentiment de delectare (vizuală), sugerând puritatea și trezind asociații tulburătoare Si: *delicatețe* (2), *dulceață* (8), *finețe* (1), *gingășie* (2), *grație* (1). 2 Însușirea de a da impresia de armonie auditivă, discretă și inedită, exotică, provocând un sentiment de delectare auditivă bazat pe interpretări, pe asociații etc., strict personale Si: *armonie*[1] (4), *duioșie* (1), *dulceață* (8), *farmec* (7). 3 Însușirea de a produce o senzație olfactivă discretă și plăcută, tulburătoare etc. Si: *dulceață* (8).

sub[1]***-*** [At: RESMERIȚĂ, D. / E: izolat, prin analiză, din împrumuturi ca: ***subacvatic***, ***subalpin***, ***subalternitate***, ***subarbă***, ***subarmonică***, ***subdiviza*** etc.] Element prim de compunere care indică poziția inferioară a unui obiect față de altul sau o cantitate, o intensitate, o calitate, o ierarhie inferioară în raport cu alta de același tip și care servește la formarea unor substantive ca: *subansamblu*, *subarboret* etc., a unor adjective ca: *subatins*, *subpământean* etc.

sub[2] *pp* [At: PSALT. 25 / V: ***~t***, (îvp) ***supt***, (înv) ***sup***, ***suptu***, ***sopt***, (reg) ***su***, (îvr) ***sutu*** / E: ml ***subtus***] Exprimă: Contactul, direct sau mediat, dintre un element și un altul situat, parțial sau total, într-un punct sau într-un plan inferior *Sub pietre sunt cărbuni*. 2 Situarea spațială a unui element, localizarea unei acțiuni, a unei stări etc. percepută prin intermediul privirii *S-au întâmplat toate sub ochii mei*. 3 Deplasarea, parcurgerea etc. într-un plan inferior față de un element sau față de o parte componentă a acestuia *A fugit să se adăpostească sub copac*. 4 (Urmat de un substantiv cu determinant cantitativ) Extinderea unei acțiuni, a unei stări etc. într-un plan inferior indicat de determinant *Apa s-a întins sub toată masa*. 5 Orientarea dinamică într-un plan inferior considerat ca reper spațial *Și-a întins picioarele sub masă*. 6 Situarea unui element, localizarea unei acțiuni etc. într-un plan inferior aflat în imediata vecinătate a unui element sau la baza lui *Stătea sub fereastră*. 7 Utilizarea unui element pentru susținerea, sprijinirea etc. a ceva într-un plan inferior *Podeaua trosni sub pașii lui*. 8 Localizarea unui element care se face prin raportare la un reper geografic situat mai jos și în apropiere *Planta a fost aclimatizată sub o latitudine mai îndepărtată*. 9 Producerea unui efect special grație plasării unui element într-un spațiu inferior față de o sursă de lumină *Sub luminile rampei*. 10 (Urmat de un substantiv cu determinant distributiv) Repartizarea succesivă a cuiva sau a ceva într-un spațiu inferior mai multor elemente de același fel *Au săpat sub fiecare pom*. 11 Situarea într-un plan inferior în dreptul unui reper aparținând corpului omenesc sau referitor la îmbrăcăminte. 12 O circumstanță temporală care domină un fapt, un eveniment etc. sau un șir de circumstanțe temporale care sunt străbătute în mod succesiv și care domină un fapt, un eveniment etc. *Sub domnia lui Duca Vodă*. 13 (Îvp) Orientarea încadrării unui fapt, a unui eveniment etc. prin raportare imediat anterioară față de un reper temporal *Sub seară a ajuns în sat*. 14 Un timp mai mic decât cel indicat de unitatea temporală *Copilul are sub un an*. 15 Subordonarea unui element față de un altul de care depinde din punct de vedere ierarhic, juridic, politic, valoric etc. *L-a ținut sub teroare*. 16 Străbaterea unor circumstanțe, stări etc. de subordonare *S-a abscurcat sub diferite conduceri*. 17 (Adesea urmat de un substantiv cu determinant delimitativ) Gradul de extensiune sau de restrângere al raportării unui element față de totalitatea modalităților de abordare, de prezentare, de manifestare etc. ale acestuia *Este cunoscut sub diverse nume*. 18 Subordonarea săvârșirii unei acțiuni, a manifestării unei stări etc. față de o anumită finalitate, o anumită destinație, un anumit scop etc. *A pune sub tipar*. 19 Evaluarea unei mărimi prin raportare de inferioritate la un termen de referință *Funcționează sub temperatura normală*. 20 Dependența dintre o acțiune, o stare, un fenomen și o modalitate particulară de săvârșire a acestora *Se ascunde sub aparențe*. 21 (Urmat de un substantiv cu determinant distributiv) Repartizarea unui tot sau a unei părți a acestuia în funcție de un criteriu subordonator *Au dost distribuite sub diferite criterii*. 22 Supunerea liber consimțită sau impusă în conformitate cu ceva *A acționa sub amenințare*.

subac *s* [At: ALEXI, W. / Pl: ? / E: nct] (Îvr; csnp) Instrument cu care se îndesa tutunul în lulea.

subacuatic *a* vz ***subacvatic***

subacuminat *a* [At: GRECESCU, FL. 107 / Pl: *~ați*, *~e* / E: *sub-* + ***acuminat***] (D. frunze) Care este mai puțin acuminat.

subacut, ***~ă*** *a* [At: BABEȘ, O. A. I. 293 / Pl: *~uți*, *~e* / E: *sub-* + ***acut*** după fr *subaigu*] (D. boli) 1 Care se află în stare premergătoare celei acute. 2 Care prezintă simptomatologie relativ slabă.

subacval, ***~ă*** *a* [At: DN[3] / Pl: *~i*, *~e* / E: ns cf ger *subaqual*] 1-4 (Rar) Subacvatic (1-4).

subacvatic, ***~ă*** *a* [At: ENC. AGR. IV. 660 / V: (înv) ***~cua~*** / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***subaquatique***] 1 (D. plante și animale) Care crește sau trăiește sub apă Si: (rar) *submarin* (5), (liv) *submers* (2). 2 (D. cercetări, activități științifice etc.) Care se referă la mediu, la viața etc. de sub apă, de obicei a mărilor și a oceanelor. 3 Caracteristic acestui mediu. 4 Care se desfășoară în acest mediu.

subadministrator *sm* [At: LAURIAN, M. III, 13/20 / Pl: *~i* / E: *sub*[1]*-* + ***administrator***] Persoană care îndeplinea funcția de ajutor al unui administrator și lucra sub ordinele acestuia.

subaerian, ***~ă*** *a* [At: PROBL. GEOGR. I, 167 / P: *~a-e~* / Pl: *~ieni*, *~iene* / E: fr ***subaérian***] (D. obiecte, fenomene etc.) 1 Care este situat în straturile inferioare ale atmosferei. 2 Care se formează în această zonă.

subagent *sm* [At: DN[3] / Pl: *~nți* / E: *sub*[1]*-* + ***agent*** cf fr *sous-agent*] Persoană fizică sau juridică ce lucrează în numele unui agent mandatar.

subalimenta *vtr* [At: DL / Pzi: *~tez* / E: *sub-* + ***alimenta*** cf fr *sous-alimenter*] 1-2 A consuma sau a face să se consume o cantitate de hrană mai mică decât cea necesară. 3-4 A (se) alimenta (sistematic) în mod insuficient din punct de vedere cantitativ și calitativ Si: (rar) *a (se) subhrăni* (1-2).

subalimentare *sf* [At: DL / Pl: ? / E: ***subalimenta***] 1 Consumare a unei cantități de hrană mai mică decât cea necesară. 2-3 Subnutriție (1-2).

subalimentat, ***~ă*** *a* [At: DL / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***subalimenta***] 1-3 Subnutrit (1-3).

subalimentație *sf* [At: DL / Pl: ? / E: *sub*[1]*-* + ***alimentație*** cf fr *sous-alimentation*] 1 Subalimentare (1). 2-3 Subnutriție (1-2).

subalpestru, ***~ă*** *a* [At: CĂLINESCU, C. O. 248 / Pl: *~eștri*, *~re* / E: *sub-* + ***alpestru***] (Rar; d. zone, ținuturi etc. sau d. climă, vegetație etc.) 1-5 Subalpin (1-5).

subalpin, ***~ă*** *a* [At: CADE / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***subalpin***] 1 (D. zone, ținuturi etc.) Care este situat în regiunea imediat inferioară celei alpine. 2 (D. zone, ținuturi etc.) Care se referă la această regiune. 3 (D. zone, ținuturi etc.) Care ține de această regiune. 4 (D. zone, ținuturi etc.) Care este caracteristic unei asemenea regiuni Si: (rar) *subalpestru* (4). 5 (Îs) *Etaj* ~ Vegetație aflată deasupra limitei superioare a pădurilor, în care, datorită condițiilor pedoclimatice specifice, se dezvoltă tufișuri de jneapăn, ienupăr, smirdar, pajiști etc.

subaltern, ***~ă*** [At: HELIADE, O. II, 425 / V: (îvr) ***supta~*** / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***subalterne***] 1-2 *smf*, *a* (Persoană) care lucrează sub ordinele cuiva mai mare în grad sau în funcție Vz *inferior*, *subordonat*. 3 *a* (Fig; d. manifestări ale oamenilor) Care denotă o mentalitate de subaltern. 4 *a* (D. poziții, situații, posturi etc.) Care se află într-o poziție subordonată. 5 *a* Care ocupă un loc inferior într-o ierarhie.

subalternare *sf* [At: MAIORESCU, L. 58 / Pl: *~nări* / E: *sub*[1]- + ***alternare***] **1** (Log) Raport între judecățile universale și cele particulare de aceeași calitate, caracterizat prin aceea că din adevărul judecății universale decurge cu necesitate adevărul judecății particulare corespondente, iar din falsitatea judecății particulare rezultă cu necesitate falsitatea judecății universale corespondente. **2** (Nob) Raport între superior și inferior Si: (îvr) *subalternitate*.

subalternitate *sf* [At: NEGULICI / Pl: ? / E: fr ***subalternité***] (Înv) Raport între superior și inferior Si: (nob) *subalternare* (**2**).

subamendament *sn* [At: HAȘDEU, I. C. I, 111 / Pl: *~e* / E: *sub*[1]- + ***amendament*** cf fr *sous-amendament*] (Rar) Amendament făcut la un alt amendament.

subamiază *sf* [At: PAMFILE, CER. 32 / Pl: *~iezi* / E: *sub*[1]- + ***amiază***] (Reg) Prânz.

subansamblu *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~ri*, (rar) *~le* / E: *sub*[1]- + ***ansamblu*** cf fr *sous-ensemble*] Grup unitar de piese sau de organe de mașini montate, care acționează ca o unitate funcțională bine definită, constituind o parte componentă a unui dispozitiv, a unei mașini, a unei instalații etc.

subantarctic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: ns cf ger *subantarktisch*] Situat între zona antarctică și zona temperată.

subantreprenor *sm* [At: LEG. EC. PL. 256 / Pl: *~i* / E: *sub*[1]- + ***antreprenor*** cf fr *sous-entrepreneur*] (Rar) Antreprenor care execută o parte dintr-o lucrare contractată integral de altul.

subantrepriză *sf* [At: SCÂNTEIA, 1969, nr. 8200 / Pl: *~ze* / E: *sub*[1]- + ***antrepriză***] Formă de contractare, de organizare și de executare a construcțiilor, subordonată unei antreprize.

subaprecia *vt* [At: V. ROM. sept 1954, 185 / P: *~ci-a* / Pzi: *~iez* / E: *sub-* + ***aprecia***] **1** (C. i. oameni sau manifestări, creații etc. ale lor, situații, evenimente, opere literare etc.) A aprecia, a prețui mai puțin decât valorează Si: *a bagateliza* (**1**), *a deprecia* (**1**), *a minimaliza*. **2** (C. i. oameni sau manifestări, creații etc. ale lor, situații, evenimente, opere literare etc.) A greși în aprecierea cuiva sau a ceva, diminuându-i importanța, nevăzând riscurile pe care le implică, pericolul pe care îl poate reprezenta etc. Si: *a bagateliza* (**1**), *a minimaliza*, *a subestima* (**2**), *a subevalua* (**2**).

subapreciat, ~ă *a* [At: DSR / Pl: *~ați, ~e* / E: ***subaprecia***] **1** (D. oameni sau d. manifestări, creații etc. ale lor) Apreciat, prețuit mai puțin decât valorează Si: *depreciat*[2] (**1**). **2** Bagatelizat[2].

subapreciere *sf* [At: DL / Pl: *~ci-e~* / Pl: *~ri* / E: ***subaprecia***] **1** Depreciere (**1**). **2** Bagatelizare (**1**).

subarbă *sf* [At: ABC MAR. / Pl: *~be* / E: fr ***sous-barbe***] (Nav) Parâmă fixă care ține aplecat bompresul.

subarboret *sn* [At: SADOVEANU, O. XIV, 422 / Pl: *~uri, ~eți* sm / E: *sub*[1]- + ***arboret***] Totalitatea arbuștilor și a puieților de arbori care cresc într-un arboret, constituind un etaj distinct, inferior etajelor arborescente.

subarbust *sm* [At: GRECESCU, FL. 14 / Pl: *~uști* / E: *sub*[1]- + ***arbust*** cf fr *sous-arbrisseau*] **1** Arbust a cărui înălțime normală nu depășește un metru. **2** Plantă intermediară între arbust și plantă erbacee care are tulpina lemnoasă la bază, iar restul tulpinii și ramurile erbacee.

subarctic, ~ă *a* [At: ENC. AGR. I, 48 / Pl: *~ici, ~ice* / E: *sub-* + ***arctic***] **1** (D. zone, ținuturi etc.) Care este situat în regiunea imediat inferioară celei arctice. **2** (D. zone, ținuturi etc.) Care se referă la regiunea subarctică (**1**). **3** (D. zone, ținuturi etc.) Care ține de regiunea subarctică (**1**). **4** (D. climă, vegetație etc.) Care este caracteristic acestei regiuni.

subarenda *vt* [At: KOGĂLNICEANU, S. A. / Pzi: *~dez* / E: *sub-* + ***arenda***] **1** (C. i. bunuri luate în arendă) A transmite dreptul la folosință pentru un timp limitat, în schimbul unei plăți. **2** (Înv; c. i. spații locative) A subînchiria.

subarendare *sf* [At: DL / Pl: *~dări* / E: ***subarenda***] Transmitere, pentru un timp limitat, a dreptului de folosință a unui bun luat în arendă, în schimbul unei plăți.

subarendaș *sm* [At: DL / Pl: *~i* / E: *sub*[1]- + ***arendaș***] Persoană care lua în folosință temporară un bun prin subarendare Si: (înv) *subarendator*.

subarendator *sm* [At: BARCIANU / Pl: *~i* / E: *sub*[1]- + ***arendator***] (Înv) Subarendaș.

subarmonică *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~ice* / E: fr ***sous-harmonique***] (Fiz) Componentă a unei vibrații complexe a cărei frecvență este un submultiplu al frecvenței armonicii principale.

subartistic, ~ă *a* [At: T iulie 1968, 8 / Pl: *~ici, ~ice* / E: *sub-* + ***artistic***] (D. activități, manifestări etc. artistice) Care este inferior producției artistice de calitate, făcut fără măiestrie artistică.

subasment *sn* [At: DN[3] / Pl: *~e* / E: fr ***soubassement***] (Aht) Partea inferioară a unei construcții pe care se sprijină (aparent) toată clădirea Si: *soclu*.

subasociație *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: *sub*[1]- + ***asociație***] (Bot) Subdiviziune a unei asociații vegetale.

subașa *sm* vz ***subașă***

subașă *sm* [At: IST. Ț. R. 125 / V: *~șa*, ***~băș***, *sobos* / Pl: *~și* / E: tc ***subasi***, srb ***subasa***] **1** (Înv; în teritoriile aflate sub administrație turcească) Primar[2] (rural). **2** Agent (de poliție, de percepție). **3** (Ban) Paznic de câmp, de vie.

subatins, ~ă *a* [At: ODOBESCU, S. I 491 / Pl: *~nși, ~e* / E: *sub*[1]- + ***atins***] (Înv; d. subiecte, probleme etc. abordate) Care este menționat în treacăt.

subatomic, ~ă *a* [At: MDT / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***subatomique***] (D. particule) **1** Care este mai mic decât atomul. **2** Care intră în alcătuirea atomului. **3** Care se află în atom.

subărie *sf* [At: BUJOREAN, B. L. 258 / Pl: *~ii* / E: nct] (Reg) Guturai[1].

subăș *sm* vz ***subaș***

subbărbie *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ii* / E: *sub*[1]- + ***bărbie***] (Reg) Curelușă a hamului care trece pe sub bărbia calului.

subbibliotecar *sm* [At: ALEXI, W. / P: *~bli-o~* / S și: *sub-bibliotecar* / Pl: *~i* / E: *sub*[1]- + ***bibliotecar*** cf fr *sous-bibliothécaire*] Ajutor de bibliotecar.

subboreal, ~ă *a* [At: CĂLINESCU, C. O. 224 / P: *~re-al* / Pl: *~i, ~e* / E: *sub-* + ***boreal***] **1** (D. zone, ținuturi etc.) Care este situat în regiunea din imediata apropiere a zonei boreale. **2** (D. zone, ținuturi etc.) Care se referă la regiunea boreală (**1**). **3** (D. zone, ținuturi etc.) Care ține de regiunea boreală (**1**). **4** (D. climă, vegetație etc.) Care este caracteristic regiunii boreale (**1**).

subcapitol *sn* [At: IST. LIT. ROM. II, 97 / Pl: *~e* / E: *sub*[1]- + ***capitol***] Diviziune a unui capitol în care este prezentată o problemă sau o latură a subiectului tratat într-o lucrare (științifică).

subcarpatic, ~ă *a* [At: PUȘCARIU, L. R. I, 308 / Pl: *~ici, ~ice* / E: *sub-* + ***carpatic***] **1** (D. zone, ținuturi etc.) Care este situat în regiunea imediat inferioară celei carpatice. **2** (D. zone, ținuturi etc.) Care se referă la regiunea subcarpatică (**1**). **3** (D. zone, ținuturi etc.) Care ține de regiunea subcarpatică (**1**). **4** (D. climă, vegetație etc.) Care este caracteristic regiunii subcarpatice (**1**) Si: (rar) *precarpatic*, *subcarpatin* (**4**).

subcarpatin, ~ă *a* [At: XENOPOL, I. R. I, 45 / Pl: *~i, ~e* / E: *sub-* + ***carpatin***] **1-4** (Rar; d. zone, ținuturi etc. sau d. climă, vegetație etc.) Subacarpatic (**1-4**).

subcasier *sm* [At: DDRF / P: *~si-er* / Pl: *~i* / E: *sub*[1]- + ***casier***] (Rar) Ajutor de casier.

subcategorie *sf* [At: PHILIPPIDE, P. 43 / Pl: *~ii* / E: *sub*[1]- + ***categorie***] Fiecare dintre diviziunile unei categorii.

subcăpitan *sm* [At: AR (1829), 7[1]/40 / V: (înv) ***supte~*** / Pl: *~i* / / E: *sub*[1]- + ***căpitan***] **1** (În trecut) Grad militar care era imediat inferior celui de căpitan. **2** (În trecut) Persoană care purta acest grad. **3** (Reg) Subprefect (**1**).

subcârmuire [At: (a. 1844) DOC. EC. 825 / V: ***subtc~, suptc~*** / Pl: *~ri* / E: *sub*[1]- + ***cârmuire***] (În vechea organizare teritorial-administrativă a țării) **1** Organ de conducere și administrare al unui plai[1] sau al unei plase[1], care era condus de un subcârmuitor. **2** (Pex) Clădire în care era sediul subcârmuirii (**1**). **3** Personalul subcârmuirii (**1**) Si: *suptocârmuire*, *suptcârmuitorie*.

subcârmuitor *sm* [At: POLIZU / V: ***subtc~*** / Pl: *~i* / E: *sub[1]-* + ***cârmuitor***] (În vechea organizare teritorial-administrativă a țării) Persoană subordonată unui cârmuitor care conducea o subcârmuire Si: *subocârmuitor*.

subcentru *sm* [At: PREDA, M. 93 / Pl: *~re* / E: *sub[1]-* + ***centru***] Localitate subordonată administrativ unei alte localități care este considerată centru al desfășurării unei activități.

subcer *s* [At: DOSOFTEI, ap. GCR I, 267/33 / V: ***supceriu*** / Pl: ? / E: *sub[1]-* + ***cer***] (Îvr) Ceea ce se află sub cer.

subchiriaș, ~ă *smf* [At: RESMERIȚĂ, D. / P: *~ri-aș* / S și: *sub-chiriaș* / Pl: *~i, ~e* / E: *sub[1]-* + ***chiriaș***] Persoană care închiriază un imobil sau o parte din el de la chiriașul principal Si: (rar) *sublocatar*.

subchirurg *sm* [At: CARAGIALE, T. II, 85 / V: (reg) ***subfi~, sufirug, sufi~*** / Pl: *~rgi* / E: *sub[1]-* + ***chirurg***] (Îrg) Felcer (**2**).

subclasă *sf* [At: ENC. AGR. II, 91 / Pl: *~se* / E: *sub[1]-* + ***clasă*** cf fr *sous-classe*] (Blg) Categorie sistematică intermediară între clasă și ordin.

subclavicular, ~ă *a* [At: DN[2] / Pl: *~i, ~e* / E: *sub-* + ***clavicular*** (după fr *sous-claviculaire*)] (D. traumatisme, boli etc.) **1** Care este situat sub claviculă. **2** Care se referă la regiunea subclaviculară (**1**). **3** Care ține de regiunea subclaviculară (**1**).

subclimax *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~uri* / E: *sub[1]-* + ***climax***] Asociație vegetală care nu poate atinge stadiul de climax (din cauza condițiilor de mediu sau din alte cauze).

subclinic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: *sub-* + ***clinic***] (D. boli, simptome etc.) Care nu se manifestă evident.

subcolonel *sm* [At: ASACHI, L. 46[1]/14 / Pl: *~ei* / E: *sub[1]-* + ***colonel***] (În vechea organizare a armatei) **1** Grad imediat inferior celui de colonel. **2** Persoană care purta acest grad.

subcomisar *sm* [At: NEGRUZZI, S. I, 111 / S și: *sub-comisar* / Pl: *~i* / E: *sub[1]-* + ***comisar*** cf fr *sous-commissaire*] (În vechea organizare administrativă a țării) **1** Ofițer de poliție aflat în imediata subordine a comisarului. **2-3** Gradul, funcția subcomisarului (**1**) Si: (înv) *epistat* (**4**).

subcomisie *sf* [At: BARCIANU / V: ***~iune*** (S și: *sub-comisiune*) / S și: *sub-comisie* / Pl: *~ii* / E: *sub[1]-* + ***comisie*** cf fr *sous-commission*] (De obicei cu determinări care arată domeniul) Parte a unei comisii însărcinată cu examinarea și conducerea unor lucrări preliminare sau specializate la un domeniu restrâns și bine delimitat.

subcomisiune *sf* vz ***subcomisie***

subcomitet *sn* [At: CADE / S și: *sub-comitet* / Pl: *~e* / E: *sub[1]-* + ***comitet*** cf fr *sous-comitet*] (De obicei cu determinări care arată domeniul) Parte a unui comitet însărcinată cu examinarea unor lucrări preliminare sau specializate la un domeniu restrâns și bine delimitat.

subconsum *sn* [At: DN[3] / Pl: (nob) *~uri* / E: *sub[1]-* + ***consum*** cf it *sottoconsumo*] Restrângere a consumului populației sub ceea ce este necesar pentru întreținere și perpetuare.

subconștient, ~ă [At: IBRĂILEANU, S. L. 227 / P: *~ști-ent* / Pl: *~nți, ~e* / E: *sub[1]-* + ***conștient*** cf fr *subconscient*] **1** *sn* (Psa) Sferă a fenomenelor psihice care se desfășoară în afara conștiinței și care au putut fi anterior conștiente sau ar putea deveni ulterior conștiente Si: (rar) *subconștiință*. **2** *a* (D. fenomene psihice, reacții, observații etc. ale oamenilor) Care aparține subconștientului (**1**). **3** *a* (D. fenomene psihice, d. reacții, observații etc. ale oamenilor) Care se referă la subconștient (**1**). **4** *a* (D. fenomene psihice, d. reacții, observații etc. ale oamenilor) Care ține de subconștient (**1**). **5** *a* (D. fenomene, d. reacții etc. ale oamenilor) De subconștient (**1**).

subconștiință *sf* [At: RALEA, S. T. I, 100 / P: *~ști-in~* / Pl: *~țe* / E: *sub[1]-* + ***conștiință*** cf fr *subconscience*] (Rar) Subconștient (**1**).

subcontrafagot *sn* [At: DN[3] / Pl: *~uri* / E: *sub[1]-* + ***contrafagot***] (Muz) Fagot cu sunet mai grav decât contrafagotul.

subcontrarietate *s* [At: MAIORESCU, L. 59 / P: *~ri-e~* / Pl: *~tăți* / E: *sub[1]-* + ***contrarietate***] (Log) Raport între judecata particular-afirmativă și judecata particular-negativă, caracterizat prin faptul că nu pot fi ambele false, dar pot fi ambele adevărate în același timp și sub același raport.

subcortical, ~ă *a* [At: RALEA, S. T. II, 21 / Pl: *~i, ~e* / E: *sub-* + ***cortical*** cf fr *sous-cortical*] (D. simptome, boli etc. sau d. nervi, țesuturi etc.) **1** Care este în regiunea situată dedesubtul cortexului cerebral, renal sau suprarenal. **2** Care se referă la regiunea subcorticală (**1**). **3** Care ține de regiunea subcorticală (**1**).

subcutan, ~ă *a* [At: ENC. AGR. I, 10 / Pl: *~i, ~e* / E: ger ***subkutan***] (Rar) Subcutanat (**5**).

subcutanat, ~ă *a* [At: MAN. SĂNĂT. 200/6 / Pl: *~ați, ~e* / E: *sub-* + ***cutanat*** cf fr *sous-cutane*] **1** (D. nervi, țesuturi etc. sau d. leziuni, traumatisme etc.) Care se află sub piele. **2** (D. nervi, țesuturi etc. sau d. leziuni, traumatisme etc.) Care se referă la regiunea subcutanată (**1**). **3** Care ține de regiunea subcutanată (**1**). **4** (D. agenți patogeni, d. corpuri străine etc.) Care pătrunde sub piele. **5** (D. injecții, intervenții chirurgicale etc.) Care se face sub piele Si: (liv) *subcutaneu*, (rar) *subcutan*, (înv) *superficial*.

subcutaneu, ~ee *a* [At: CADE / Pl: *~ei, ~ee* / E: *sub-* + ***cutaneu*** cf fr *sous-cutane*] (Liv) Subcutanat (**5**).

subdezvoltare *sf* [At: FLACĂRA, 1969, nr. 1, 67 / Pl: *~tări* / E: *sub[1]-* + ***dezvoltare*** cf fr *sous-développement*] **1** Fenomen social-economic specific unui grup de țări ale lumii contemporane cu potențial economic foarte scăzut, rezultat din insuficienta dezvoltare a forțelor de producție, dintr-o accentuată disproporționalitate economică, din predominarea agriculturii sau a industriei extractive, din subnutriție, din stări sociale anacronice etc. **2** Stare a ceea ce este subdezvoltat (**2**).

subdezvoltat, ~ă *a* [At: SCÎNTEIA, 1969, nr. 8, 100 / Pl: *~ați, ~e* / E: *sub-* + ***dezvoltat*** cf fr *sous-développé*] **1** (D. regiuni, țări, continente, popoare etc.) Care se caracterizează prin subdezvoltare (**1**). **2** (D. ființe, mai ales d. oameni) Care este insuficient dezvoltat (ca urmare a subnutriției, a unei boli etc.).

subdiacon *sm* [At: I. GOLESCU / V: (înv) ***suptd~*** / P: *~di-a~* / Pl: *~i* / E: *sub[1]-* + ***diacon***] **1** Grad în ierarhia bisericească inferior diaconului. **2** Persoană care are acest grad.

subdialect *sn* [At: IORDAN, T. 390 / P: *~di-a~* / Pl: *~e* / E: *sub[1]-* + ***dialect***] (Lin) Ramificație teritorială a unei limbi subordonată dialectului și superioară graiului.

subdimensiona *vt* [At: SCÎNTEIA, 1960, nr. 8, 184 / P: *~si-o~* / Pzi: *~nez* / E: *sub-* + ***dimensiona***] (C. i. instalații, mașini etc.) A construi, a realiza sub dimensiunile normale.

subdimensionat, ~ă *a* [At: VÎN. PESC. noiembrie 1961, 13 / P: *~si-o~* / Pl: *~ați, ~e* / E: *sub-* + ***dimensionat***] (D. ființe sau d. obiecte ori d. părți ale lor) Care are dimensiuni mai mici decât cele normale.

subdirector, ~oare *smf* [At: AR (1829), 134[2]/18) / V: (înv) ***suptd~*** / S și: *sub-director* / Pl: *~i, ~oare* / E: *sub[1]-* + ***director*** cf fr *sous-directeur*] (Iuz; de obicei cu determinări care arată domeniul) Director adjunct.

subdivide *vtr* [At: ANTONESCU, D. / Pzi: *subdivid*, (înv) *subdividez* / E: *sub-* + ***divide*** cf fr *subdiviser*] **1-2** (Complementul sau subiectul indică porțiuni, părți dintr-un tot deja împărțit) A (se) împărți, a (se) separa (în continuare) în mai multe părți Si: *a (se) subdiviza* (**1-2**), *a (se) subîmpărți* (**1-2**).

subdiviza *vtr* [At: MARIN, F. 231/7 / Pzi: *~zez* / Par și (îvr) *subdiviz* / E: fr ***subdiviser***] **1-2** (Complementul sau subiectul indică porțiuni, părți etc. dintr-un tot deja împărțit) A (se) împărți, a (se) separa (în continuare) în mai multe părți Si: *a (se) subdivide* (**1-2**), *a (se) subîmpărți* (**1-2**).

subdivizare *sf* [At: DLR / Pl: *~zări* / E: ***subdiviza***] (Rar) Subîmpărțire (**1**).

subdivizat, ~ă *a* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***subdiviza***] (Rar; d. porțiuni, părți dintr-un tot deja împărțit) Care a fost (sau care s-a) împărțit, separat (în continuare) în mai multe părți Si: (rar) *subîmpărțit*.

subdivizibil, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***subdivisible***] Care poate fi subdivizat.

subdivizie *sf* vz ***subdiviziune***

subdivizionar, ~ă *a* [At: DN^2 / P: *~zi-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***subdivisionnaire***] (D. porțiuni, părți etc. dintr-un tot deja împărțit) **1** Care rezultă dintr-o subdiviziune. **2** Care se referă la o subdiviziune. **3** Care ține de subdiviziune. **4** De subdiviziune.

subdiviziune *sf* [At: POENARU, G. 71/6 / P: *~zi-u~* / V: (înv) ***~zie, subtd~*** / Pl: *~ni* / E: fr ***subdivision***] Parte obținută prin împărțirea unei părți dint-un tot deja împărțit Si: *subîmpărțire* (**2**), (înv) *subîmpărțitura*.

subdominantă *sf* [At: TIM. POPOVICI / Pl: *~te* / E: *sub*^{1}- + ***dominantă*** cf fr *sous-dominante*] (Muz) **1** Treapta a patra a modurilor major și minor. **2** Acordul acestei trepte.

subdumbravă *sf* [At: CHEST. IV, 24/560 b / Pl: *~răvi* / E: *sub*^{1}- + ***dumbravă***] (Reg) Cărare lăturalnică printr-o pădure.

subecuatorial, ~ă *a* [At: DN^3 / P: *~cu-a-to-ri-al* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***subéquatorial***] **1** (D. zone, ținuturi etc.) Care este situat în regiunea dintre ecuator și tropice. **2** (D. zone, ținuturi etc.) Care se referă la regiunea subecuatorială (**1**). **3** (D. zone, ținuturi etc.) Care ține de regiunea subecuatorială (**1**). **4** (D. climă, vegetație etc.) Care este caracteristic regiunii subecuatoriale (**1**).

subegumen *sm* [At: SFC IV, 27 / Pl: *~i* / E: *sub*^{1}- + ***egumen***] **1** Funcție în ierarhia monahală inferioară imediat egumenului. **2** Călugăr care are funcția de subegumen (**1**).

subepidermic *a* [At: DN^3 / Pl: *~ici, ~ice* / E: *sub-* + ***epidermic*** cf fr *sous-épidermique*] **1** (D. nervi, țesuturi etc. sau d. leziuni, traumatisme etc.) Care se află sub epidermă. **2** (D. nervi, țesuturi etc. sau d. leziuni, traumatisme etc.) Care se referă la regiunea subepidermică (**1**). **3** (D. agenți patogeni, d. corpuri străine etc.) Care pătrunde sub epidermă.

suber *sn* [At: ANTONESCU, D. / V: (înv) ***suger*** / Pl: ? / E: lat ***suber***] Țesut vegetal secundar de protecție format din celule moarte, cu membrane impermeabile și cu lumenul gol ori plin cu substanțe tanante sau cu rășini, apărut pe diverse părți ale plantei (în cazuri de rănire) și întrebuințat ca material izolant, la fabricarea dopurilor, a colacilor de salvare, a unor materiale de construcție etc. Si: *plută*^{2}.

suberic, ~ă *a* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***subérique***] (Chm; îvr, îs) *Acid ~* Acid extras din suber.

suberifica *vtr* [At: AGROTEHNICA, T, 215 / Pzi: 3 *suberifică* / E: ***suber*** + *-ifica*] **1-2** (Bot; d. membranele celulare ale plantelor sau, pex, d. celule sau d. părți ale plantelor) A (se) impregna cu suberină.

suberificare *sf* [At: LTR^2 / Pl: *~cări* / E: ***suberifica***] Impregnare cu suberină.

suberificat, ~ă *a* [At: LTR^2 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***suberifica***] (D. membranele celulare ale plantelor sau, pex, d. celule sau d. părți ale plantelor) Care este impregnat cu suberină.

suberină *sf* [At: LTR^2 / Pl: ? / E: fr ***subérine***] Substanță organică de natură lipidică, care impregnează membranele celulare ale plantelor.

suberos, ~oasă *a* [At: BREZOIANU, A. 219/14 / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***subéreux***] (D. plante sau d. țesuturile lor) Care conține suber.

suberoză *sf* [At: DN^3 / Pl: ? / E: fr ***subérose***] (Med) Pneumoconioză provocată de plută.

subestima *vt* [At: TITULESCU, D. 184 / Pzi: *~mez* / E: *sub-* + ***estima*** cf fr *sous-estimer*] (C. i. oameni sau manifestări, creații etc. ale lor, situații, evenimente etc.) **1** A aprecia, a prețui mai puțin decât valorează Si: *a deprecia* (**1**), *a bagateliza* (**1**), *a minimaliza, a subevalua* (**1**). **2** A greși în aprecierea cuiva sau a ceva diminuându-i importanța, nevăzând riscurile pe care le implică, pericolul pe care îl poate reprezenta etc. Si: *a bagateliza* (**1**), *a minimaliza, a subaprecia* (**2**), *a subevalua* (**2**).

subestimare *sf* [At: PLR I, 656 / Pl: *~mări* / E: ***subestima***] **1** Minimalizare. **2** Bagatelizare (**1**).

subestimat, ~ă *a* [At: DLR / Pl: *~ați, ~e* / E: ***subestima***] (Rar) Subapreciat (**1**).

subetaj *sn* [At: DS / Pl: *~e* / E: *sub*^{1}- + ***etaj*** cf fr *sous-étage*] **1** (Sil) Etajul inferior al unui arboret, format din totalitatea arborilor asociați arborilor principali, care au funcția de a păstra arboretul bine închis, apărând solul și, în special, trunchiurile arborilor principali de pătrunderea luminii. **2** (Șîs) *~ geologic* Diviziune a etajului caracterizată prin individualitate petrografică și paleontologică. **3** (Mlg) Fiecare dintre porțiunile dintr-un zăcământ, în care se subdivide un etaj prea mare, pentru ușurarea exploatării.

subevalua *vt* [At: IORDAN, L. R. A. 211 / P: *~lu-a* / Pzi: *~lez* / E: *sub-* + ***evalua*** cf fr *sous-évaluer*] **1-2** A subestima (**1-2**).

subevaluare *sf* [At: DL / P: *~lu-a~* / Pl: *~uări* / E: ***subevalua***] **1-2** Subestimare (**1-2**)

subevaluat *a* [At: DSR / P: *~lu-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***subevalua***] (Rar) Subapreciat (**1**).

subexpune *vt* [At: DLR / Pzi: *subexpun* / E: *sub-* + ***expune*** cf fr *sous-exposer*] (C. i. materiale fotosensibile) A expune la lumină un timp mai scurt decât cel necesar pentru obținerea unei imagini clare.

subexpunere *sf* [At: DEX / Pl: *~ri* / E: ***subexpune***] Expunere la lumină a materialelor fotosensibile un timp mai scurt decât cel necesar pentru obținerea unei imagini clare.

subexpus, ~a *a* [At: DLR / Pl: *~uși, ~e* / E: ***subexpune***] (D. materiale fotosensibile) Care a fost expus la lumină un timp mai scurt decât cel necesar pentru obținerea unei imagini clare.

subfamilie *sf* [At: ENC. AGR. IV, 11 / Pl: *~ii* / E: *sub*^{1}- + ***familie***] (Bot) Fiecare dintre diviziunile unei familii.

subfebră *sf* [At: D. MED. / Pl: *~re* / E: *sub*^{1}- + ***febră***] Febră ușoară (între 37° și 38°) Si: (rar; pex) *subfebrilitate*.

subfebril, ~ă *a* [At: ABC SĂN. 160 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***subfébrile***] **1** (D. stări ale organismului, la ființele cu sânge cald) Care se caracterizează printr-o oscilație între gradul de căldură normală a corpului și febră. **2** (D. ființe cu sânge cald) Care are, în mod obișnuit, temperatura corpului subfebrilă (**1**).

subfebrilitate *sf* [At: ABC. SĂN. 330 / Pl: ? / E: *sub*^{1}- + ***febrilitate***] Stare a organismului caracterizată prin ridicarea moderată a temperaturii normale, prin stare subfebrilă Si: (rar) *subfebră*.

subfilială *sf* [At: DN^2 / P: *~li-a~* / Pl: *~le* / E: *sub*^{1}- + ***filială***] Secție a unei întreprinderi sau a unei instituții mai mică decât filiala.

subfirurg *sm* vz ***subchirurg***

subgen *sn* [At: LOVINESCU, C. VII, 16 / Pl: *~uri* / E: *sub*^{1}- + ***gen***] **1** (Lit) Diviziune a unei gen literar. **2** (Grm) Diviziune obținută prin clasificarea categoriei gramaticale de gen după forma luată de substantivele nume însuflețite. **3** (Muz) Diviziune a unui gen muzical.

subgionctiv *sn* vz ***subjonctiv***

subgiuga *v* vz ***subjuga***

subgrai *sn* [At: CL 1956, nr. 1-4, 93 / Pl: *~uri* / E: *sub*^{1}- + ***grai***] (Lin) Ramificație teritorială a unei limbi subordonată graiului.

subgrefier *sm* [At: NEGRUZZI, S. T. 111 / Pl: *~i* / E: *sub*^{1}- + ***grefier***] (Iuz) Ajutor de grefier.

subgrindă *sf* [At: DL / Pl: *~nzi* / E: *sub*^{1}- + ***grindă***] Grindă de lemn, de lungime relativ mică, așezată sub o grindă principală a unei construcții, în dreptul unui reazem, pentru a asigura construcției o siguranță mai mare.

subgrup *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: *~uri* / E: *sub*^{1}- + ***grup***] (Mat) Submulțime de elemente ale unui grup care față de aceeași operație este un grup.

subgrupă *sf* [At: DM / Pl: *~pe* / E: *sub*^{1}- + ***grupă***] Subdiviziune a grupei.

subhrăni *vtr* [At: IORDAN, L. R. A. 211 / Pzi: *~nesc* / E: *sub-* + ***hrăni***] **1-2** (Rar) A (se) subalimenta (**3-4**).

subiacent, ~ă *a* [At: IBRĂILEANU, S. L. 10 / S și: (după fr) *subjacent* / Pl: *~nți, ~e* / E: lat ***subjacens, -tis***, fr ***subjacent***] **1** (Liv; d. fenomene, d. abstracte etc.) Inclus. **2** Care este situat, plasat imediat dedesubt.

subicter *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: ? / E: fr ***subictère***] Culoare ușor gălbuie a pielii și a mucoaselor datorată creșterii concentrației bilirubinei în sânge, care poate fi semnul de început al hepatitei.

subicteric, ~ă *a* [At: DN^3 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***subictérique***] **1** Caracteristic subicterului. **2** Care prezintă o colorație gălbuie.

subiect *sn* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (înv) ***~bje~, ~bjet, sujet***, (îvr) ***~biept*** / Pl: *~e*, (înv) *~uri*, (rar) *~ecți* sm / E: lat ***subiectum, sujet*** <

fr *sujet*] 1 Obiect care intră în sfera preocupărilor, cercetărilor unui domeniu sau ale unei persoane, ale unei instituții etc. 2 Obiect principal al preocupărilor unui domeniu sau ale unei persoane, unei instituții etc. 3 Obiect care aparține unui domeniu sau care constituie specialitatea unei persoane, profilul unei instituții etc. Si: *chestiune* (5), *lucru*, *problemă*, *temă*[1], (rar) *pricină*, (înv) *madea*, *materie*. 4 (Spc) Totalitatea evenimentelor care alcătuiesc conținutul epic sau dramatic al unei opere literare, cinematografice etc. Si: *acțiune* (7), *afabulație* (1), *fabulație* (2), *intrigă*, (liv) *tramă*[2], (rar) *fabulă* (1). 5 (Pex) Aspect al realității care se reflectă într-o operă literară, cinematografică etc. Si: *temă*[1]. 6 (Rar; pex) Motiv. 7 (Rar; pex) Personaj. 8 (Pan) Acțiune, eveniment, motiv etc. reprezentat sau evocat într-o operă plastică. 9 (Muz; pan) Temă[1] sau motiv principal, în special în muzica contrapunctică. 10 (Pex) Ceea ce constituie obiectul unei discuții, al unei conversații, al unei cugetări, al unor sentimente etc. Si: (înv) *prochimen*, (îvr) *materie*, (asr; pex) *motiv*. 11-12 (Îljv) **La ~** (Care este) fără divagații inutile, la obiect. 13 (Îlpp; înv) **Pe ~ul** Pe seama... 14 Temă[1] a unei lucrări scrise date elevilor. 15 Întrebare, problemă etc. la o probă orală de examen (școlar). 16 (În științele d. om) Persoană supusă unei cercetări, unei anchete, unui experiment etc. Si: (pgn) *persoană* (1). 17 (Lin; șîs ~ *vorbitor*; rar, ~ *grăitor*) Informator (într-o anchetă dialectală). 18 (Grm; șîs ~ *gramatical*) Partea principală de propoziție care arată cine săvârșește acțiunea exprimată de predicatul verbal, cine suferă acțiunea când predicatul este la diateza pasivă sau cui i se atribuie o însușire ori o caracteristică exprimată prin numele predicativ. 19 (Log; șîs ~ *logic*) Termen al judecății de predicație reprezentând noțiunea despre care se afirmă sau se neagă însușirea exprimată de predicatul logic. 20 (Flz; îoc *obiect*) Eul dotat cu simțuri, cu conștiință și cu voință. 21 (Jur; șîs ~ *de drepturi*) Persoană care, în cadrul raporturilor juridice, are drepturi (și obligații). 22 (Fin; îs) ~ *impozabil* Persoană fizică sau juridică obligată, prin lege, să plătească impozit Si: *contribuabil*, (pop) *birnic* (3), (înv) *dajnic* (3), *dăjdiar* (2), *liude*, *mode*[1]. 23 (Frî) Altoi[1] (5). 24 (Înv) Calfă. 25 (Înv) Motiv.

subiectiv, ~ă [At: FL (1838), 12[1]/4 / V: (înv) ***~bjec~*** / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***subjectif***] 1 *a* (D. procese, fenomene etc.) Care se raportează la subiect Si: *părtinitor*, *pătimaș*, *tendențios*. 2 *a* (D. procese, fenomene etc.) Care se petrece în conștiința cuiva Si: *părtinitor*, *pătimaș*, *tendențios*. 3 *a* (D. impresii, sentimente, manifestări, creații etc. ale oamenilor) Care are un caracter personal Si: *părtinitor*, *pătimaș*, *tendențios*. 4 *a* (D. impresii, sentimente, manifestări, creații etc. ale oamenilor) Care exprimă lipsă de obiectivitate Si: *părtinitor*, *pătimaș*, *tendențios*. 5 *a* (D. oameni) Care manifestă subiectivism (4) Si: *pasionat*, *părtinitor*, *pătimaș*, *tendențios*, (rar) *parțial*[2], (reg) *părtăluitor*. 6 *a* (În unele concepții filozofice; d. oameni sau d. părerile, teoriile etc. lor; îoc *obiectiv*) Care consideră conștiința individuală (sau colectivă) drept cauză a tot ceea ce există. 7 *a* (În unele concepții filozofice; d. oameni sau d. părerile, teoriile etc. lor; îoc *obiectiv*) Care neagă faptul că la baza senzațiilor se află obiecte reale, independente de om Si: (înv) *subiectivist* (5). 8 *a* (D. stări, procese, fenomene etc.) Care are loc în conștiința individuală sau colectivă. 9 *a* (D. stări, procese, fenomene etc.) Care aparține subiectului ca derivat al activității acestuia. 10-11 *sf*, *a* (Grm; îs) *Propoziție* ~ (Propoziție secundară) care îndeplinește funcția de subiect al propoziției regente. 12 *a* (Jur) Care se referă la un subiect. 13 *a* (Jur) Care ține de un subiect (16).

subiectiva *vt* [At: DN[2] / Pzi: *~vez* / E: fr ***subjectiver***] (Rar) 1 (C. i. obiecte, fenomene, procese, acțiuni etc.) A prezenta într-un mod personal. 2 (C. i. acțiuni, creații etc.) A imprima un caracter personal.

subiectivare *sf* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 79, 8/3 / Pl: *~vări* / E: ***subiectiva***] 1 Prezentare într-un mod personal a unui obiect, a unui fenomen, a unui proces, a unei acțiuni etc.

subiectivat, ~ă *a* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1989, nr. 50, 11/13 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***subiectiva***] 1 (Rar) Care a fost prezentat într-un mod personal. 2 (Rar) Căruia i s-a imprimat un caracter personal.

subiectivism *sn* [At: GHEREA, ST. CR. III, 89 / Pl: ? / E: fr ***subjectivisme***, ger ***Subjectivismus***] 1 (Flz) Concepție care atribuie individului o autonomie absolută în planul conștiinței, al voinței și al acțiunii, eliberându-l de orice logică obiectivă sau care postulează deasupra subiectului, privit în mod arbitrar, un alt subiect, impersonal, transcendent, primordial. 2 (Flz; rar; pex) Idealism subiectiv Vz *idealism*. 3 (Flz; rar; pex; în teoria și în practica socială) Tendință de ignorare sau de subapreciere a factorilor obiectivi ai dezvoltării, de sustragere a activității subiectului de sub determinismul lor, precum și de subordonare a rezultatelor cercetării unor cerințe prescrise, de alegere a faptelor, de prelucrare a adevărului potrivit criteriilor dinainte stabilite, pentru justificarea unor norme. 4 (Îoc *obiectivism*) Atitudine lipsită de obiectivitate față de cineva sau de ceva Si: *părtinire*, *subiectivitate* (1), (rar) *parțialitate*, *pasiune*, *patimă*, (înv) *părtășie*. 5 (Pex) Atitudine care ia în considerație numai punctele de vedere și interesele proprii Si: *personalism*.

subiectivist, ~ă [At: RALEA, S. T. I, 183 / Pl: *~iști*, *~e* / E: fr ***subjectiviste***] 1 *a* (D. concepții, teorii etc. sau d. manifestări, activități etc. ale oamenilor) Care aparține subiectivismului (1). 2 *a* (D. concepții, teorii etc. sau d. manifestări, activități etc. ale oamenilor) Care se referă la subiectivism (1). 3 *a* (D. concepții, teorii etc. sau d. manifestări, activități ale oamenilor) Care este specific subiectivismului (1). 4 *a* (D. concepții, teorii etc. sau d. manifestări, activități etc. ale oamenilor) De subiectivism. 5 *smf* Adept al subiectivismului (1) Si: *subiectiv* (7). 6 *a* (D. manifestări, activități, creații etc. ale oamenilor) Care aparține subiectivismului. 7 *a* (D. manifestări activități, creații etc. ale oamenilor) Care este specific subiectivismului (4). 8 *a* (D. manifestări, activități, creații etc. ale oamenilor) Care manifestă subiectivism (4). 9 *a* (D. manifestări, activități, creații etc. ale oamenilor) Care este bazat pe impresii personale Si: (rar) *personalist*. 10 *smf* Persoană care manifestă subiectivism (4).

subiectivitate *sf* [At: FL (1838), 11[2]/3 / Pl: ? / E: fr ***subjectivité***] 1 (Îoc *obiectivitate*) Atitudine lipsită de obiectivitate față de cineva sau de ceva Si: *părtinire*, *subiectivism* (4), (rar) *parțialitate*, *pasiune*, *patima*, (înv) *părtășie*. 2 (Îoc *obiectivitate*) Însușirea sau starea a ceea ce există în mod subiectiv. 3 Domeniul subiectului. 4 Tot ce aparține de subiect.

subiectiviza *vt* [At: CINEMA, 1968, nr. 10, 4 / Pzi: *~zez* / E: ***subiectiv*** + *-iza*] A face să devină subiectiv (5).

subiectivizare *sf* [At: CONTEMP. 1969, nr. 1178, 6/7 / Pzi: *~zări* / E: ***subiectiviza***] Dobândire a unui caracter subiectiv (4).

subiectivizat, ~ă *a* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 119, 2/2 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***subiectiviza***] (D. manifestări ale oamenilor) Care a devenit subiectiv (5).

subiept *sn* vz ***subiect***

subinel *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: *~e* / E: *sub*[1]- + ***inel***] (Mat) Submulțime de elemente ale unui inel care, față de operațiile inelului, formează de asemenea un inel.

subinginer, ~ă [At: V. ROM. iulie 1954, 62 / Pl: *~i*, *~e* / E: *sub*[1]- + ***inginer***] Persoană care are o pregătire imediat inferioară aceleia de inginer.

subinspector, ~oare *sf* [At: REBREANU, I. 224 / Pl: *~i*, *~oare* / E: *sub*[1]- + ***inspector***] 1 Persoană care se află în imediata subordine a inspectorului. 2 Ajutor de inspector.

subintendent *sm* [At: KLOPȘTOCK, F. 153 / V: ***supti~*** / S și: *sub-intendent* / Pl: *~nți*, *~e* / E: *sub*[1]- + ***intendent*** cf fr *sous-intendant*] 1 Persoană care se afla în imediata subordine a intendentului. 2 (Șîs ~ *militar*) Ofițer de rang superior care era însărcinat cu chestiunile administrative ale armatei într-o zonă a țării.

subintendență *sf* [At: CADE / S și: *sub-intendență* / Pl: *~țe* / E: *sub*[1]- + ***intendență*** cf fr *sous-intendance*] 1 Funcția de subintendent (1). 2 Clădire în care își exercita funcția subintendentul (1). 3 (Mil) Serviciu în subordinea intendenței.

subintitula *vt* [At: VIANU, L. U. 370 / Pzi: *~lez* / E: *sub*- + ***intitula*** cf fr *sous-titrer*] (C. i. scrieri, opere etc.) A da un al doilea titlu, secundar (pe lângă cel principal).

subintrant *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***subintrant***] (Med) Fenomen patologic al cărui nou acces începe înainte de terminarea celui precedent.

subinvoluție *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***subinvolution***] (Med) Regresiune înceată (a unui organ).

subiscăli *vt* [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: *~lesc* / V: ***~bti~, supti~*** / E: *sub-* + ***iscăli***] (Înv; c. i. acte, scrisori etc.) A semna (**11**).

subiscălire *sf* [At: POLIZU / V: ***~bti~*** / Pl: *~ri* / E: ***subiscăli***] (Îvr) Semnare (**3**).

subiscălit, ~ă *smf* [At: (a. 1846) DOC. EC. 884 / V: ***~bti~, supti~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***subiscăli***] (Înv) Subsemnat (**4**).

subit, ~ă [At: ARISTIA, PLUT. 152/9 / Pl: *~iți, ~e* / E: fr ***subit***] **1** *a* (Adesea adverbial) Care se produce într-un timp foarte scurt și fără să te aștepți Si: *instantaneu*, (pop) *năprasnic* Vz *deodată, numai, odată, scurt, subitamente, târla-mârla*. **2-3** *smf* (Fam; art.) (Moarte prin) sincopă.

subitamente *av* [At: HAȘDEU, I. C. I. 196 / E: it ***subitamente***] (Îvr) Brusc (**1**).

subito *av* [At: I. GOLESCU, C. / E: it ***subito***, fr ***subito***] (Îvr) Brusc (**1**).

subiunctiv *sn* vz ***subjonctiv***

subîmpărți *vtr* [At: CR. (1829), 123/2 / V: (înv) ***~btî~***, (îvr) ***suptî~*** / Pzi: *subîmpart* / E: *sub-* + ***împărți*** cf fr *subdiviser*] **1-2** (Complementul sau subiectul indică porțiuni, părți etc. dintr-un tot deja împărțit) A (se) împărți, a (se) separa (în continuare) în mai multe părți Si: *a (se) subdivide* (**1-2**), *a (se) subdiviza* (**1-2**).

subîmpărțire *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~btî~, suptî~*** / Pl: *~ri* / E: ***subîmpărți***] **1** Subdivizare. **2** (Ccr) Parte componentă dintr-un tot sau dintr-o parte mai mare Si: *subdiviziune, subunitate*, (înv) *subîmpărțitură*.

subîmpărțit, ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / V: ***subtî~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***subîmpărți***] (În dicționare; d. porțiuni, părți etc. dintr-un tot deja împărțit) Care a fost separat (în continuare) în mai multe părți Si: *subdivizat*.

subîmpărțitură *sf* [At: CARTE TREB. II, 164/27 / V: ***~btî~*** / Pl: *~ri* / E: ***subîmpărți***] (Înv) Subdiviziune.

subînchiria *vt* [At: BARCIANU / P: *~ri-a* / Pzi: *~iez* / E: *sub-* + ***închiria***] (C. i. imobile sau părți ale acestora deja închiriate) **1** A da cu chirie din ceea ce este închiriat pe seama sa. **2** A lua cu chirie de la chiriașul principal Si: (înv) *a subarenda* (**2**).

subînchiriare *sf* vz ***subînchiriere***

subînchiriat, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / P: *~ri-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***subînchiria***] (D. imobile sau d. părți ale acestora deja închiriate) **1** Care a fost dat cu chirie de către un chiriaș. **2** Care a fost luat cu chirie de la chiriașul principal.

subînchiriere *sf* [At: ALEXI, W. / P: *~ri-e~* / V: (îvr) ***~iare*** / Pl: *~ri* / E: ***subînchiria***] **1** (Rar) Sublocațiune. **2** Contract de închiriere a unui imobil sau a unei părți din el încheiat de către chiriașul principal al acestuia cu o altă persoană.

subîncrengătură *sf* [At: DL / Pl: *~ri* / E: *sub¹-* + ***încrengătură*** cf fr *sous-embranchement*] Subdiviziune a unei încrengături.

subîntinde *vt* [At: M. D. ENC. / Pzi: *subîntinde* / E: *sub-* + ***întinde***] (D. coarde și unghiuri; c. i. un arc de cerc) A delimita (**1**).

subîntindere *sf* [At: DEX / Pl: *~ri* / E: ***subîntinde***] Delimitare a unui arc de cerc.

subîntins, ~ă *a* [At: M. D. ENC. / Pl: *~nși, ~e* / E: ***subîntinde***] (D. coarde și unghiuri) Care delimitează un arc de cerc.

subînțelege *vt* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~btî~, suptî~*** / Pzi: *subînțeleg* / E: *sub-* + ***înțelege*** cf fr *sous-entendre*] (C. i. ceva care nu este exprimat direct) **1** A lăsa, a face să se înțeleagă, să se presupună, să reiasă, să rezulte etc. dintr-un context, dintr-o convorbire, dintr-o aluzie etc. **2** A face să fie de la sine înțeles.

subînțelegere *sf* [At: PONTBRIANT, D. / V: (înv) ***subtî~*** / Pl: *~ri* / E: ***subînțelege***] **1** Lăsare să se înțeleagă, să se presupună, să reiasă, să rezulte etc. dintr-un context, dintr-o convorbire, dintr-o aluzie etc. **2** Considerare (redare etc.) a unui sens ca de la sine înțeles. **3** (Grm) Renunțare la unele elemente enunțate cu puțin înainte în cursul comunicării, spre a evita repetiția.

subînțeles¹ *sn* [At: PONTBRIANT, D. / V. (înv) ***subtî~*** / Pl: *~uri* / E: ***subînțelege***] **1** Ceea ce se înțelege, se presupune, reiese, rezultă etc. în mod indirect dintr-un context, dintr-o convorbire, dintr-o aluzie etc. **2** Înțeles ascuns, neexprimat, care se deduce de la sine. **3** (Pex) Aluzie (**1**). **4** (Îlav) **Cu ~** Semnificativ (**1**). **5** (Îal) Cu anumite aluzii. **6** (Îal) Pe ocolite.

subînțeles², ~easă *a* [At: DDRF / V: (înv) ***subtî~*** / Pl: *~eși, ~e* / E: ***subînțelege***] **1** Care se înțelege, se presupune, reiese, rezultă etc. dintr-un context, dintr-o convorbire, dintr-o aluzie etc. **2** Care se înțelege de la sine fără să fie exprimat. **3** (Grm; d. subiect) Care, fără să fi fost exprimat înainte, poate fi dedus dintr-o întreagă situație expusă în fraza sau frazele anterioare.

subject *sn* vz ***subiect***

subjectiv, ~ă *a* vz ***subiectiv***

subjecțiune *sf* [At: DN³ / P: *~ți-u~* / Pl: (rar) *~ni* / E: ns cf fr *subjection*, ger *Subjektion*] (Liv) Ridicare a unei chestiuni, a unei probleme la care răspunde însuși cel care a pus-o Vz *prolepsă*.

subjet *sm* vz ***subiect***

subjonctiv *sn* [At: HELIADE, PARALELISM, II, 76/8 / V: (înv) ***~bgio~, ~biun~, ~bjun~, ~junt~*** / Pl: *~e* / E: fr ***subjonctif***, lat ***subiunctivus***] (Grm; asr; șîs *modul ~*) Conjunctiv (**3**).

subjonctival, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / V: ***~bjun~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***subjonctiv*** + *-al*] (Rar; d. forme, construcții etc.) **1** Care ține de subjonctiv. **2** Care aparține subjonctivului. **3** Care conține un subjonctiv.

subjuga *vt* [At: PLEȘOIANU, T. II, 119/13 / V: (înv) ***suptj~*** / Pzi: *subjug* / E: fr ***subjuguer***] **1** (C. i. țări, teritorii, localități etc. sau populația acestora) A lua sau a aduce în stăpânirea sa (prin forță armată) Si: *a cuceri* (**6**), *a cuprinde* (**14**), *a înfunda, a înrobi, a ocupa, a supune*, (înv) *a pleca, a pobedi, a pridădi, a răpune, a robi*, (frî) *a reduce*. **2** (C. i. popoare, populații sau persoane) A face să depindă de cineva, luându-i libertatea și independența (politică, economică etc.) Si: *a domina* (**5**), *a înfeuda, a îngenunchea, a înrobi, a robi, a supune*. **3** (Rar; pex) A aservi. **4** (Rar; pex) A exploata (**6**). **5** (Fig; c. i. oameni sau gândirea, sentimentele lor etc.) A pune stăpânire prin însușiri deosebite, prin influența pe care o are etc. Si: *a domina* (**1**), *a înrobi, a robi, a stăpâni, a atrage* (**10**), *a captiva* (**2**), *a cuceri* (**8**), *a delecta* (**7**), *a desfăta* (**6**), *a fascina* (**2**), *a fermeca* (**5**), *a hipnotiza* (**3**), *a încânta, a magnetiza, a prinde, a răpi², a seduce, a vrăji*. **6** A exercita o atracție puternică, producând o impresie deosebită, o stare, un sentiment de bucurie, de mulțumire, de încântare, de entuziasm etc. Si: *a atrage* (**10**), *a captiva* (**2**), *a cuceri* (**8**), *a delecta* (**7**), *a desfăta* (**7**), *a fascina* (**2**), *a fermeca* (**5**), *a hipnotiza* (**3**), *a încânta, a magnetiza, a prinde, a răpi², a seduce, a vrăji*.

subjugare *sf* [At: FM (1842) 150¹/1 / Pl: *~gări* / E: ***subjuga***] **1** Cucerire (**3**). **2-3** Dominare (**1, 4**). **4** (Fig) Atracție (**9**).

subjugat, ~ă *a* [At: FM (1846), 237²/20 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***subjuga***] **1** (D. țări, teritorii, localități sau populații ale acestora) Cucerit (**2**). **2** (Rar; d. popoare, d. populații sau d. persoane) Înrobit. **3** (D. oameni sau d. gîndirea, sentimentele etc. acestora) Dominat (**3**). **4** (Fig; d. oameni sau d. gândirea, sentimentele etc. acestora) Atras¹ (**8**).

subjugație *sf* [At: NEGULICI / Pl: *~ii* / E: fr ***subjugation***] (Înv) Subjugare (**1**).

subjugător, ~oare *a* [At: F. AARON, I, 20/4 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***subjuga*** + *-ător*] (Rar) **1** Cuceritor (**1**). **2** Înrobitor. **3** (Pex) Exploatator (**4**). **4** (Fig) Fermecător (**4**).

subjunctiv *sn* vz ***subjonctiv***

subjunctival, ~ă *a* vz ***subjonctival***

subjuntiv *sn* vz ***subjonctiv***

subleitenant *sm* vz ***sublocotenent***

subletal, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***subléthal***] **1** Aproape mort. **2** Vecin cu moartea. **3** În măsură să provoace moartea.

subligacul *sm* [At: DN³ / Pl: *~i* / E: lat ***subligaculum***] (Liv; Itm) Șorț.

sublim, ~ă [At: HELIADE, O. II, 140 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sublime***] **1** *a* Care se ridică sau se află la cel mai înalt grad de perfecțiune, de desăvârșire (morală, intelectuală, estetică etc.). **2** *a* Care impresionează sau care se impune prin calități deosebite Si: *desăvârșit* (**4**), *extraordinar* (**5**), *formidabil, ideal, înălțător, magistral, magnific, măreț, perfect², splendid,*

superb, (înv) *săvârșit*[2]. **3** *sn* Categorie estetică care exprimă însușirea unor obiecte și a unor procese de o amploare neobișnuită, a unor acte umane de o excepțională noblețe morală, de a provoca un sentiment de admirație, unit cu respectul în fața măreției lor. **4** *sn* (Pex) Forma cea mai înaltă a perfecțiunii Si: *desvârșire* **(4)**.

sublima *vir* [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: *~mez* / E: fr ***sublimer***] **1-2** (D. substanțe) A se transforma (prin încălzire) direct din stare solidă în stare de vapori, fără a mai trece prin faza lichidă. **3-4** A trece dintr-o stare cristalină într-o stare de vapori și apoi din nou în stare de cristale, prin condensarea vaporilor. **5-6** (Fig) A se transforma în ceva superior. **7-8** (Rar; pex) A se înnobila. **9-10** (Pex) A se purifica. **11-12** A se rafina.

sublimabil, ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~i, ~e* / E: ***sublima*** + *-(a)bil*] (Îvr; d. substanțe) **1** Care poate fi sublimat. **2** Care poate sublima.

sublimare *sf* [At: POLIZU / Pl: *~mări* / E: ***sublima***] **1** Transformare (prin încălzire) direct din stare solidă în stare de vapori, fără a trece prin faza lichidă Si: (înv) *sublimație* **(1)**. **2** (Fig) Transformare în ceva superior. **3** (Rar; pex) Înnobilare. **4** (Pex) Purificare. **5** (Psa) Deviere a energiei psihice izvorâte din tendințe instinctuale (sexuale) și egoiste, spre atingerea unor scopuri înalte și altruiste Si: (rar) *sublimație* **(2)**.

sublimat, ~ă [At: S. BĂRB. 17/12 / V: (înv) ***supl~*** *sm* / Pl: *~ați, ~e*, (înv) *~uri* sn / E: fr ***sublimé***, ger ***Sublimat***] **1** *a* Care este sublimat. **2** *a* Care se sublimează. **3** *a* Care rezultă dintr-o sublimare **(1)**. **4** *a* (Fig) Care s-a transformat în ceva superior. **5** *a* (Rar; pex) Înnobilat. **6** *a* (Pex) Purificat[2]. **7** *a* (Pex) Rafinat[2]. **8** *sm* Substanță solidă care a fost obținută prin desublimarea vaporilor săi și care de obicei sublimează foarte ușor. **9** *sm* (Îs) ~ *coroziv* Clorură mercurică sau biclorură de mercur care se prezintă sub formă de pulbere albă, cristalizată, solubilă în apă, foarte otrăvitoare și care este utilizată ca dezinfectant extern Si: (reg) *săricică*.

sublimatoriu, ~ie [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ii* / E: fr ***sublimatoire***] (Rar) **1** *a* Care servește la sublimare **(1)**. **2** *sn* Vas în care se realizează sublimarea Si: (îvr) *sublimătoare*.

sublimație *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (asr) ***~iune***, (îvr) ***~mățiune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***sublimation***] **1** (Înv) Sublimare **(1)**. **2** (Rar) Sublimare **(5)**.

sublimațiune *sf* vz ***sublimație***

sublimătoare *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ori* / E: ***sublima*** + *-toare* cf fr *sublimatoire*] (Îvr) Vas în care se realizează sublimarea Si: (rar) *sublimatoriu* **(2)**.

sublimățiune *sf* vz ***sublimație***

sublimbal, ~ă *a* vz ***sublingual***

subliminal, ~ă *a* [At: RALEA, S. T. II, 12 / V: (rar) *~ar* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***subliminal***] (D. stări, procese etc. psihice) **1** Care se află imediat sub pragul conștiinței. **2** Care nu devine conștient.

subliminar, ~ă *a* vz ***subliminal***

sublimitate *sf* [At: HELIADE, O. II, 31 / Pl: *~tăți* / E: fr ***sublimité***] Însușirea sau starea a ceea ce este sublim Si: *desăvârșire* **(4)**, *perfecțiune*.

sublingual, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / V: (rar) ***~imbal, ~gval, suptlimbal*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sublingual***] (D. glande salivare, abcese etc.) Care se află sub limbă.

sublingval, ~ă *a* vz ***sublingual***

sublinia *vt* [At: ASACHI, E. I 21/19 / P: *~ni-a* / V: (înv) ***subtl~, suptl~*** / Pzi: *~iez* / E: *sub-* + ***linia*** cf fr *souligner*] **1** (C. i. texte scrise sau tipărite) A trage una sau mai multe linii dedesubt ori a tipări cu caractere deosebite pentru a atrage atenția ori pentru a pune în evidență. **2** A face să devină cunoscut prin atragerea atenției, prin scoatere în evidență etc. Si: *a revela, a reliefa, a remarca, a semnala* Vz *accentua, evidenția, întări, marca, puncta*.

subliniare *sf* vz ***subliniere***

subliniat[1] *sn* [At: DM / P: *~ni-at* / Pl: ? / E: ***sublinia***] (D. texte scrise sau tipărite) Evidențiere printr-una sau mai multe linii trase dedesubt ori prin folosirea unor caractere tipografice deosebite.

subliniat[2]***, ~ă*** *a* [At: ALEXI, W. / P: *~ni-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sublinia***] **1** (D. texte scrise de mână sau tipărite) Scos în evidență printr-una sau mai multe linii trase dedesubt ori prin folosirea unor caractere tipografice deosebite. **2** (D. intenții, semnificații, atitudini) Pus în evidență (printr-o stăruință specială, printr-un gest, printr-o inflexiune a vocii etc.) Si: *accentuat*[2] **(2)**, *evidențiat* **(4)**, *întărit, marcat*[2], *reliefat*, (liv) *potențat*.

subliniere *sf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~ni-e~* / V: (îvr) ***~iare*** / Pl: *~ri* / E: ***sublinia***] **1** (Cer) Linie trasă sub un cuvânt sau un text scris sau folosirea unor litere cu caractere diferite de restul textului. **2** Atragere a atenției asupra unui fapt, a unui fenomen etc., pentru a-l face cunoscut Si: *relevare, reliefare, semnalare*, (rar) *remarcare, semnificare* Vz *accentuare, evidențiere, întărire, marcare*.

sublitoral, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sublitoral***] (D. porțiuni ale platformei continentale) Pe care se găsesc forme de relief litoral submerse.

sublocatar, ~ă *smf* [At: HAMANGIU, C. C. 367 / Pl: *~i, ~e* / E: *sub*[1]*-* + ***locatar*** cf fr *sous-locataire*] (Rar) Subchiriaș.

sublocator *sm* [At: ALEXI, W. / Pl: *~i* / E: *sub*[1]*-* + ***locator***] (Îvr) Persoană care închiriază un imobil de la un locator.

sublocațiune *sf* [At: CADE / Pl: *~ni* / E: *sub*[1]*-* + ***locațiune***] (Rar) Subînchiriere **(1)**.

sublocotenent *sm* [At: AR (1829) 174[2]/4 / V: (înv) ***~leitenant, ~litinant, ~ninte, subtl~, suptleitenant*** / Pl: *~nți* / E: *sub*[1]*-* + ***locotenent*** cf fr *sous-lieutenant*] **1** Gradul cel mai mic în ierarhia ofițerilor din armată. **2** Ofițer care are acest grad Si: (înv) *podporucic, praporcic*.

sublocotenenție *sf* [At: T. POPOVICI, S. 238 / V: (îvr) ***~btlocutenintă*** / Pl: ? / E: ***sublocotenent*** + *-ie*] **1** (Rar) Stare, viață de sublocotenent. **2** Timp în care cineva deține titlul de sublocotenent.

sublocoteninte *sm* vz ***sublocotenent***

sublunar, ~ă *a* [At: NEGULICI / V: (înv) ***subtl~, suptl~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sublunaire***] **1** Care se află în spațiul dintre Pământ și Lună, situat sub Lună. **2** (Pex) Pământean.

subluxație *sf* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~ii* / E: fr ***subluxation***] (Med) Luxație parțială.

submandibular, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: *sub*[1]*-* + ***mandibular***] Submaxilar.

submarginal, ~ă *a* [At: ONCESCU, G. 172 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***submarginal***] (Rar; d. zone, straturi, suprafețe) Care se află în imediata apropiere a unei zone, a unui strat etc. marginal.

submarin, ~ă [At: AR (1832), 296[2]/17 / V: (îvr) ***~ă*** *sf*, ***subtm~, suptmăr~*** / Pl: *~i, ~e* / E: *sub-* + ***marin*** cf fr *sous-marin*] **1** *a* (D. nave, d. aparate tehnice etc.) Adaptat la mediul marin. **2** *a* (D. nave, d. aparate tehnice etc.) Care funcționează în acest mediu. **3** *a* Care se află sau se petrece sub suprafața sau pe fundul mării sau al oceanului. **4** *a* Care se referă sau care ține de acest mediu Si: (liv) *submers* **(1)** Vz *submergibil, submersibil*. **5** *a* (Rar; spc; d. plante și animale) Subacvatic **(1)**. **6** *sn* Navă care poate naviga atât sub apă, cât și la suprafața ei Si: *submersibil* **(3)**, (rar) *submergibil* **(2)**. **7** *sn* (Înv; pex) Dispozitiv tehnic care se poate cufunda sub nivelul mării.

submarină *sf* vz ***submarin***

submatitate *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: ns cf fr *submatité*] (Med) Diminuare a sonorității la percuție.

submaxilar *a* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~i, ~e* / E: *sub-* + ***maxilar*** cf fr *sous-maxillaire*] Care se află situat dedesubtul maxilarului inferior.

submaxilită *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: ns cf fr *sous-maxillite*] (Med) Inflamație a glandelor submaxilare.

submediantă *sf* [At: IVELA / P: *~di-an~* / Pl: *~te* / E: *sub*[1]*-* + ***mediantă*** cf fr *sous-médiante*] Treapta a doua a unei game majore sau minore.

submedie *sf* [At: IONESCU-MUSCEL, FIL. 64 / Pl: *~ii* / E: *sub*[1]*-* + ***medie*** cf fr *sous-moyenne*] Mărime care reprezintă o valoare mai mică decât media.

submediocru, ~ă *a* [At: PLR II, 416 / P: *~di-o~* / S și: *sub-mediocru* / Pl: *~ri, ~re* / E: *sub-* + ***mediocru*** cf fr *submédiocre*] **1** (Mai ales d. acțiunile și creațiile oamenilor) Care are o valoare scăzută. **2** (Mai ales d. acțiunile și creațiile oamenilor) Care este mai puțin decât mediocru. **3** (D. oameni) Care are o inteligență, o capacitate sau o pregătire mai slabă decât a unui om mediocru.

submerge *vi* [At: ALEXI, W. / Pzi: 3 *submerge* / E: lat ***submergere***] (Îvr) A se scufunda² (**2**).

submergibil, ~ă [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i, ~e* / E: ***submerge*** + *-bil*] (Rar) **1** *a* (D. nave) Submarin (**4**). **2** *sn* Submarin (**6**).

submergibilitate *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: ? / E: ***submergibil*** + *-itate*] (Rar) Calitatea de a fi submergibil (**1**).

submers, ~ă *a* [At: MG I, 121 / Pl: *~rși, ~e* / E: lat ***submersus***] **1** (Liv) Submarin (**4**). **2** (D. plante și animale) Subacvatic (**1**).

submersibil [At: CADE / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***submersible***] **1** *a* Care este adaptat pentru a se cufunda și a pluti pe suprafața apei Vz *submarin*. **2** *a* Care se află sub suprafața apei Vz *submarin*. **3** *sn* Navă care poate naviga atât sub apă, cât și la suprafața ei Si: *submarin* (**6**), (rar) *submergibil* (**2**).

submersie *sf* vz ***submersiune***

submersiune *sf* [At: BARCIANU / P: *~si-u~* / V: (înv) *~ie* / Pl: *~ni* / E: fr ***submersion***] **1** Scufundare a unui corp sub suprafața unui lichid. **2** Coborâre a unui teren sub nivelul mării, care produce inundarea lui. **3** Adâncime la care se găsește scufundat un corp sub nivelul suprafeței unui lichid. **4** (Îvr) Asfixiere prin înecare. **5** Metodă de irigație (folosită mai ales la cultivarea orezului) constând în acoperirea solului cu un strat de apă care stagnează un timp mai mult sau mai puțin îndelungat pe sol.

submicron, ~ă [At: LTR² / Pl: *~i, ~e* / E: eg ***submicron***] **1** *sm* Particulă coloidală de dimensiuni foarte mici, vizibilă numai la ultramicroscop Si: *ultramicron*. **2** *a* De dimesiunile unui submicron (**1**). **3** *a* (Pex) De dimensiuni (foarte) mici.

submijlociu, ~ie *a* [At: AGÂRBICEANU, S. 163 / Pl: *~ii* / E: *sub-* + ***mijlociu***] Care este mai mic decât mijlociu.

submina *vt* [At: CALENDAR (1878), 111/14 / Pzi: *~nez* / E: *sub-* + ***mina*** cf fr *sous-miner*] **1** (C. i. autoritatea, forța sau acțiuni, realizări etc., de obicei ale adversarului) A acționa (indirect sau pe ascuns) pentru a slăbi, a compromite, a zădărnici sau a nimici. **2** A distruge în mod progresiv, lent, pe nesimțite Si: *a săpa, a surpa*, (liv) *a suplanta*. **3** (Rar) A mina „pe dedesubt".

subminare *sf* [At: BUL. COM. IST. II, 29 / Pl: *~nări* / E: ***submina***] **1** Acțiune (indirectă, ascunsă) de a slăbi, a compromite, a zădărnici sau a nimici forța, autoritatea sau realizarea cuiva (de obicei a unui adversar) sau a ceva. **2** Distrugere progresivă, lentă, pe nesimțite a cuiva (de obicei a unui adversar) sau a ceva Si: (înv) *suplantare*. **3** (Rar) Minare¹ „pe dedesubt".

subminat, ~ă *a* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***submina***] (D. autoritatea, forța sau d. acțiuni, realizări etc., de obicei, ale adversarului) Care a fost slăbit, compromis, zădărnicit sau nimicit Si: (liv) *suplantat*.

subminativ, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1969, nr. 1207, 9/1 / Pl: *~i, ~e* / E: ***submina***] (Rar; d. acțiuni, factori) Care poate submina.

subminator *sm* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 77, 8/3 / Pl: *~i* / E: ***submina*** + *-tor*] (Rar) Persoană care submineaza (**1**).

subministra *vt* [At: MUREȘANU, P. 134/10 / Pzi: *~rez*, 3 și *subminstră* / E: lat ***subministrare***] (Îvr) A alimenta (**1**).

submis, ~ă *a* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~iși, ~e* / E: lat ***submissus***] (Înv; Trs) Supus.

submisiune *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~ni* / E: lat ***submissio, -onis***] (Înv; Trs) Subordonare față de o autoritate.

submisiv *av* [At: BENIUC, V. A. I, 55 / E: ***submis*** + *-iv*] (Nob) **1** În mod supus. **2** Cu umilință.

submite [At: BARIȚIU, P. A. II, 647 / V: *suptm~* / Pzi: *submit* / E: lat ***submittere*** cf fr *soumettre*] **1** *vt* (Înv; Trs) A aduce la cunoștință. **2** *vr* A se supune unei puteri dominatoare. **3** *vr* A accepta o anumită autoritate.

submontan, ~ă *a* [At: AGROTEHNICA, I, 474 / Pl: *~i, ~e* / E: *sub-* + ***montan***] **1** Care se află în regiunea din imediata vecinătate a zonei montane. **2** Care este caracteristic acestei regiuni Si: (rar) *submuntos*, (înv) *submuntean*.

submultiplu, ~ă [At: TRIGON. DR. 38/2 / V: (îvr) *summ~* / Pl: *~li, ~le* / E: *sub-* + ***multiplu*** cf fr *sous-multiple*] **1-2** *sm, a* (Mat) (Mărime) care se cuprinde de un număr exact de ori într-o mărime mai mare de același fel. **3** *sm* (În sistemul de măsuri și greutăți) Unitate de măsură secundară obținută prin împărțirea unei unități de măsură primare într-un număr de părți egale.

submulțime *sf* [At: LTR² XI, 325 / Pl: *~mi* / E: *sub¹-* + ***mulțime***] (Mat) Mulțime de elemente care aparțin unei mulțimi date Si: *parte*.

submuntean, ~ă *a* [At: BARIȚIU, P. A. I, 387 / Pl: *~eni, ~ene* / E. *sub-* + ***muntean***] (Înv) Submontan (**2**).

submuntos, ~oasă *a* [At: AGROTEHNICA, I, 475 / Pl: *~oși, ~oase* / E: *sub-* + ***muntos***] (Rar) Submontan (**2**).

submuscular, ~ă *a* [At: MAN. SĂNĂT. 200/6 / Pl: *~i, ~e* / E: *sub-* + ***muscular***] (Înv) Intramuscular.

subnarcoză *sf* [At: DN³ / Pl: *~ze* / E: fr ***subnarcose***] (Med) Somn ușor, incomplet, provocat prin folosirea de anestezice generale în doze slabe.

subnormal, ~ă *a* [At: ENC. AGR. IV, 399 / Pl: *~i, ~e* / E: *sub-* + ***normal*** cf fr *sous-normale*] Care se află sub limita normală.

subnormală *sf* [At: DN³ / Pl: *~le* / E: *sub¹-* + ***normală*** cf fr *sous-normale*] (Mat) Segment determinat de proiecția ortogonală pe axa absciselor a unui punct de pe o curbă plană și de intersecția la curbă a normalei cu această axă în punctul considerat.

subnotar, ~ă *sm* [At: REBREANU, I. 294 / Pl: *~i, ~e* / E: *sub¹-* + ***notar***] (În vechea organizare administrativă) Funcționar public care ocupa în ierarhia posturilor un loc imediat subordonat celui de notar Si: *ajutor de notar*.

subnutrit, ~ă *a* [At: SADOVEANU, O. XX, 353 / Pl: *~iți, ~e* / E: *sub-* + ***nutrit***] **1** Care consumă o cantitate de hrană mai mică decât cea necesară Si: *subalimentat* (**1**). **2** Care se alimentează (sistematic) insuficient din punct de vedere cantitativ și calitativ Si: *subalimentat* (**2**). **3** Care suferă de o stare patologică cronică datorată reducerii consumului de alimente sau a unor tulburări funcționale de nutriție Si: *subalimentat* (**3**).

subnutriție *sf* [At: SADOVEANU, O. XX, 452 / Pl: ? / E: *sub¹-* + ***nutriție***] **1** Alimentare (sistematică) insuficientă din punct de vedere cantitativ și calitativ Si: *subalimentare* (**2**), *subalimentație* (**2**). **2** Stare patologică cronică datorată reducerii consumului de alimente sau unor tulburări funcționale de nutriție Si: *subalimentare* (**3**), *subalimentație* (**3**).

subobscur, ~ă *a* [At: ARISTIA, PLUT. 53/27 / Pl: *~i, ~e* / E: *sub-* + ***obscur*** cf fr *subobscur*] (Îvr) Neclar.

subocârmuitor *sm* [At: (a. 1831) DOC. EC. 488 / P: *~mu-i~* / V: ***~bto~, ~btocârmuitori, ~btotc~*** / Pl: *~i* / E: *sub¹-* + ***ocârmuitor***] (Înv) Persoană subordonată unui ocârmuitor, care participa la conducerea și administrarea unui plai¹ sau a unei plase¹ Si: (înv) *subcârmuitor* Vz *pretor*.

suboceanic, ~ă *a* [At: DN³ / P: *~ce-a~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ns cf it *suboceanico*] Situat sub apele oceanice.

subofițer *sm* [At: CR (1829), 28/9 / V: (înv) ***~fir, ~btoficer, ~bto~, supto~*** / Pl: *~i* / E: *sub¹-* + ***ofițer*** cf fr *sous-officier*] **1** Nume generic pentru gradele militare superioare sergentului și inferioare sublocotenentului Vz *reangajat*. **2** Persoană care deține unul dintre aceste grade Vz *reangajat*.

subofițir *sm* vz ***subofițer***

subol *sm* vz ***sobol***

subom *sm* [At: LOVINESCU, C. IV, 55 / Pl: *~oameni* / E: *sub¹-* + ***om*** cf fr *sous-homme*] (Liv) Persoană inferioară, lipsită de demnitatea unui om.

suborbital, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~i, ~e* / E. *sub-* + ***orbital***] Care se află sau are loc sub orbita cerească.

suborbitar, ~ă a [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf fr *sous-orbitaire*] (Atm) Situat sub orbită.

subordin *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~e* / E: *sub¹-* + ***ordin*** cf fr *sous-ordre*] **1** Categorie sistematică în botanică și zoologie, intermediară între ordin și familie. **2** Subdiviziune a unui ordin.

subordina *v* vz ***subordona***

subordinare *sf* vz ***subordonare***

subordinat, ~ă *smf, a* vz ***subordonat***

subordinator, ~oare *a* vz ***subordonator***

subordinație *sf* [At: VÎRNAV, F 67^r/16 / V: ***~iune, ~don~, ~donațiune, supto~*** / E: lat ***subordinatio***, fr ***subordination***] (Înv) **1** Subordonare (1). **2** (Grm) Subordonare (3). **3** Subordonare (4).

subordinațiune *sf* vz ***subordinație***

subordinátor, ~oare *a* vz ***subordonator***

subordine *sf* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: ~ / E: *sub*^{1}- + ***ordine*** cf fr *sous-ordre*] **1** (De obicei construit cu *pp* „în" sau „din") Stare, situație de dependență, de subordonare față de cineva sau de ceva. **2** (Îla) **În ~** Subordonat (1). **3** (Grm; rar) Raport de subordonare.

subordona [At: CR (1831), 31^1/2 / V: (asr) ***~dina*** / Pzi: *~nez*, (rar) *subordon* / E: fr ***subordonner, subordina*** < lat ***subordinare***, ger ***subordinieren***] **1-2** *vtr* A (se) plasa sub autoritatea sau sub conducerea cuiva sau a ceva (în cadrul unei ierarhii) Si: *a (se) supune*. **3-4** *vtr* A face să fie sau a fi dependent de cineva Si: *a (se) supune*. **5-6** *vtr* A face să fie sau a fi supus cuiva sau la ceva Si: *a (se) supune*. **7** *vt* A face să depindă de o cauză, de îndeplinirea unor condiții anterioare Si: *a condiționa* (**1**). **8-9** *vtr* (Grm; spc) A face să depindă sau a depinde din punct de vedere sintactic de un element regent sau de o propoziție regentă. **10-11** *vtr* A acorda sau a căpăta o importanță secundară în raport cu altceva. **12-13** *vtr* A trece sau a face să treacă pe planul al doilea (în favoarea a altceva). **14-15** *vtr* A face să devină sau a fi un mijloc pentru obținerea unui rezultat. **16-17** *vtr* A (se) include (ca parte, ca element particular) într-o sferă mai largă (sau, pex, în altă sferă) Si: *a (se) subsuma* (**1-2**). **18-19** *vtr* A (se) armoniza cu mediul înconjurător. **20-21** *vtr* A (se) acomoda la mediul înconjurător Si: *a (se) subsuma* (**3-4**). **22-23** *vtr* A (se) încadra (în anumite legi, într-o anumită disciplină, într-un anumit proces etc.) Si: *a (se) subsuma* (**5-6**).

subordonare *sf* [At: NEGULICI / V: (asr) ***~din~*** / Pl: *~nări* / E: ***subordona***] **1** Plasare sub autoritatea sau sub conducerea cuiva sau a ceva (în cadrul unei ierarhii) Si: *dependență* (**2**), *supunere*, (înv) *subordinație* (**1**) Vz *aservire, atârnare*. **2** Supunere față de cineva sau de ceva Si: *dependență* (**3**) Vz *aservire, atârnare*. **3** (Grm; spc) Raport sintactic între două elemente lingvistice (propoziții, construcții, cuvinte) în care unul dintre elemente determină din punct de vedere gramatical pe celălalt Si: (înv) *subordinație* (**2**). **4** Acordare sau căpătare a unei importanțe secundare în raport cu altceva Si: (înv) *subordinație* (**3**) Vz *supune*. **5** Trecere pe planul al doilea (în raport cu altceva) Vz *supune*. **6** Includere (ca parte, ca element particular) într-o sferă mai largă (sau în altă sferă) Si: *subsumare* (**1**). **7** Armonizare sau acomodare cu mediul înconjurător. **8** Încadrare (în anumite legi, într-o anumită disciplină, într-un anumit proces etc.) Si: *subsumare* (**2**).

subordonat, ~ă [At: ȘINCAI, HR. III, 159/6 / V: (asr) ***~din~***, (îvr) ***suptordin~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***subordona***] **1** *smf* Persoană (sau, pex, instituție, organizație etc.) care se află în subordinea, sub autoritatea, sub conducerea cuiva sau a ceva (în cadrul unei ierarhii) Vz *inferior, subaltern*. **2** *a* Care se află sub autoritatea sau sub conducerea cuiva sau a ceva (în cadrul unei ierarhii) Si: *dependent* (**2**), *supus, subsumat* (**1**) Vz *inferior, subaltern*. **3** *a* Care depinde de ceva sau de cineva Si: *dependent* (**1**), *supus* Vz *inferior, subaltern*. **4-5** *sf, a* (Grm; îs) *Propoziție ~ă* (Propoziție) care depinde de altă propoziție din punct de vedere gramatical, îndeplinind, în formă de propoziție, funcția unei părți de propoziție a regentei Si: *propoziție secundară, propoziție dependentă*. **6** *a* Care are o importanță secundară în raport cu altceva Si: *subsecvent* (**4**). **7** *a* De mică importanță Si: *neînsemnat*. **8** *a* Care este inclus (ca parte, ca element particular) într-o sferă mai largă sau, pex, în altă sferă Si: *subsumat* (**2**).

subordonator, ~oare *a* [At: IORDAN, STIL. 263 / V: (rar) ***~din~, ~dinăt~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***subordona*** + *-tor*] **1** (Grm; d. elementele de relație) Cu ajutorul căruia se marchează un raport de subordonare. **2** Care subordonează.

subordonație *sf* vz ***subordinație***

subordonațiune *sf* vz ***subordinație***

suborizont *sn* [At: AGROTEHNICA, I. 364 / Pl: *~uri* / E: *sub*^{1}- + ***orizont***] (Glg) Strat în cadrul unui orizont, determinat de caracterele aspectului morfologic și de proprietățile solului.

suboxid *sm* [At: DN^3 / Pl: *~izi* / E: ns cf ger *Suboxyd*] Oxid care conține mai puțin oxigen decât oxidul normal.

subparcelă *sf* [At: LTR^2 / Pl: *~le* / E: *sub*^{1}- + ***parcelă***] Subdiviziune a unei parcele.

subpat *sn* vz ***supat***

subpământ, ~ă [At: CORESI, PS. 380/1 / V: (înv) ***~btp~*** *sn*, ***suptp~*** *sn*, (îvr) ***suppă~*** *a* / Pl: *~uri* / E: *sub*^{1}- + ***pământ***] **1** *sn* (Înv) Subsol (1). **2** *a* (Îvr) Subteran (1).

subpământean, ~ă *a* [At: CR (1832), 12^2/13 / V: (înv) ***~min~, supă~*** / Pl: *~eni, ~ene* / E: *sub*^{1}- + ***pământ*** + *-ean*] **1** Care se află sau se petrece sub suprafața pământului Si: *subteran* (**1**) *subpământenesc* (**1**), *subpământesc* (**1**), *subpământic* (**1**). **2** Care este specific acestui mediu Si: *subteran* (**2**), *subpământenesc* (**2**), *subpământesc* (**2**), *subpământic* (**2**), (îvr) *subpământ* (**2**). **3** (D. ființe reale sau imaginare) Care trăiește sau despre care se crede că trăiește sub suprafața pământului. **4** (Rar; d. vehicule) Care circulă pe sub pământ.

subpământeancă *sf* [At: SCRIBAN, D. / V: ***sup~*** / Pl: *~ence* / E: ***subpământean*** + *-că*] (Rar) Ființă care trăiește, sau se crede că trăiește, sub suprafața pământului.

subpământenesc, ~ească *a* [At: BARCIANU / Pl: *~ești* / E: *sub-* + ***pământenesc***] **1-2** (Îdt) Subpământean (**1-2**).

subpământesc, ~ească *a* [At: POGOR, HENR. 233/4 / V: ***suptpă~*** / Pl: *~ești* / E: ***subpământ*** + *- esc*] **1-2** (Înv; asr) Subpământean (**1-2**).

subpământic, ~ă *a* [At: AR (1829), 172^2/8 / V: ***~min~, suppă~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***subpământ*** + *-ic*] **1-2** (Înv) Subpământean (**1-2**).

subpămintean, ~ă *a* vz ***subpământean***

subpămintic, ~ă *a* vz ***subpământic***

subperioadă *sf* [At: PÂRVAN, G. 391 / Pl: *~de* / E: *sub*^{1}- + ***perioadă***] Subdiviziune a unei perioade.

subperitoneal, ~ă *a* [At: BABEȘ, O. A. I, 60 / P: *~ne-al* / Pl: *~i, ~e* / E: *sub-* + ***peritoneal***] Care se află sub peritoneu.

subpleca *v* vz ***supleca***

subpolar, ~ă *a* [At: LTR^2 / Pl: *~i, ~e* / E: *sub-* + ***polar***] **1** (D. regiuni geografice) Care se află în zona unuia dintre cele două cercuri polare sau în imediata lor apropiere. **2** Care este specific acestei zone. **3** (D. faună, floră) Care trăiește sau crește în aceste regiuni. **4** (Îs) *Climă ~ă* Climă cu iarnă aspră, vară rece și precipitații puține, caracteristică regiunilor descrise mai sus.

subponderal, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~i, ~e* / E: *sub-* + ***ponderal***] Care are o greutate mai mică decât cea normală.

subpopulat, ~ă *a* [At: DL / Pl: *~ați, ~e* / E: *sub-* + ***populat***] (D. țări, teritorii etc.) Care are populație puțină în raport cu suprafața și condițiile de viață de care dispune.

subprefect *sm* [At: I. GOLESCU, C. / V: (pop) ***sup~, ~btp~, supp~, supprefept, suprefept, suptp~*** / S și: *sub-prefect* / Pl: *~ecți* / E: *sub*^{1}- + ***prefect*** cf fr *sous-préfet*] **1** (În vechea organizare administrativă a țării) Persoană subordonată unui prefect, care participă la conducerea și administrarea unei plase^1 sau a unui județ. **2** Titlu purtat de subprefect (1). **3** (Olt; fig; îf *suprefect*) Femeie cicălitoare.

subprefectură *sf* [At: GHICA, C. E. 122 / V: (pop) ***sup~***, (reg) ***suprefept~***, (îvr) ***suptp~*** / S și: *sub-prefectura* / Pl: *~ri* / E: *sub*^{1}- + ***prefectură*** cf fr *sous-prefecture*] **1** (În vechea organizare administrativă a țării) Instituție care constituia un for sudordonat prefecturii și care era condusă de un subprefect. **2** (Pex) Clădirea în care își avea sediul subprefectura (1). **3** (Pex) Funcționarii subprefecturii (1). **4** (Reg; îe) **A bate** (sau **a înjura** pe cineva) **ca la sup~** A bate (sau a înjura pe cineva) într-un mod brutal, grosolan, sălbatic. **5** Funcția sau demnitatea de subprefect (1). **6** Unitate administrativă, întindere teritorială etc. care era condusă de un subprefect (1).

subpresiune *sf* [At: LTR² / P: *~si-u~* / Pl: *~ni* / E: *sub¹-* + ***presiune*** cf ger *Unterdruck*] **1** Presiune a unui sistem fizico-chimic mai joasă decât presiunea normală a sistemului sau decât o presiune de referință. **2** Presiune pe care o exercită de jos în sus apa liberă din teren asupra construcțiilor.

subprimar *sm* [At: REBREANU, I. 46 / Pl: *~i* / E: *sub¹-* + ***primar***] (În vechea organizare administrativă a țării) Persoană din conducerea administrativă a unei comune, subordonată primarului.

subprocurator *sm* [At: XENOPOL, I. R. I. 183 / Pl: *~i* / E: *sub¹-* + ***procurator***] Funcționar subordonat unui procurator.

subproducție *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: *sub¹-* + ***producție*** cf fr *sous-production*] Producție inferioară nevoilor consumului.

subprodus *sn* [At: DN² / Pl: *~e*, (rar) *~uri* / E: *sub¹-* + ***produs*** cf fr *sous-produit*] Produs obținut în procesul de fabricație a altui produs Si: *produs secundar*.

subprovincie *sf* [At: XENOPOL, I. R. I. 162 / P: *~ci-e* / Pl: *~ii* / E: *sub¹-* + ***provincie***] Diviziune administrativă a unei provincii aflate sub controlul fiscal și sub conducerea unui procurator.

subpune *v* vz ***supune***

subpunere *sf* vz ***supunere***

subpus, ~ă *smf* vz ***supus***

subradier *sn* [At: DN³ / P: *~di-er* / Pl: ? / E: ns cf fr *sous-radier*] (Cns) Placă de susținere a izolării hidrofuge sub un radier sau strat de egalizare sub radier.

subramură *sf* [At: FLACĂRA, 1969, nr. 2, 10 / Pl: *~ri* / E: *sub¹-* + ***ramură***] **1** Fiecare dintre ramificațiile unei ramuri Vz *ram¹*. **2** Subdiviziune a unei ramuri.

subrasă *sf* [At: XENOPOL, I. R. I, 39 / Pl: *~se* / E: *sub¹-* + ***rasă*** cf fr *sous-race*] (Rar) Fiecare dintre ramificațiile unei rase² umane.

subraț *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: *~e* / E: *sub¹-* + ***braț***] **1** Regiune a corpului omenesc, de forma unei cavități, situată pe partea interioară a articulației brațului cu umărul Si: *axilă* (**1**), *subsuoară* (**1**). **2** (Îlav) **La ~** (indică modul de purtare a unor obiecte, a unor greutăți) Susținut de braț și de partea laterală a toracelui. **3** Parte a unui obiect de îmbrăcăminte care acoperă subsuoara și care corespunde părții de jos a încheieturii mânecii cu corsajul Si: *subsuoară* (**8**).

subrau *sn* [At: NICA, L. VAM. 230 / V: ***~r*** / Pl: *~ri* / E: fr ***sous-bras***] (Mpl) Bucată pe pânză (cauciucată) aplicată la subsuoara hainelor pentru a le proteja de efectele transpirației.

subraur *sn* vz ***subrau***

subrăcire *sf* [At: LTR² / Pl: *~ri* / E: *sub¹-* + ***răcire*** cf fr *sous-refroidissement*] (Fiz) Situație netastabilă a unei substanțe care, fiind răcită lent, își păstrează starea de agregare, deși la temperatura atinsă ar fi trebuit să treacă într-o nouă stare de agregare Si: *suprarăcire*.

subrăcit, ~ă *a* [At: DL / Pl: *~iți, ~e* / E: *sub-* + ***răcit***] (Fiz; d. substanțe) Care se află în stare de subrăcire Si: *suprarăcit*.

subreană *sf* [At: BĂCESCU, P. 185 / Pl: ? / E: ns cf *mreană*] (Mun) Numele unui pește nedefinit mai îndeaproape.

subrector *sm* [At: BARCIANU / Pl: *~i* / E: *sub¹-* + ***rector*** cf ger *Subrektor*] (Îdt) Prorector.

subredacție *sf* [At: RL 1973, nr. 9017, 2/3 / Pl: *~ii* / E: *sub¹-* + ***redacție***] **1** Redacție locală subordonată redacției centrale a unei reviste, a unui ziar etc. **2** Locul în care își desfășoară activitatea acest colectiv de redacție.

subregn *sn* [At: DN³ / Pl: *~uri* / E: *sub¹-* + ***regn*** cf it *sottoregno*] Unitate mai mică decât regnul.

subretă *sf* [At: HELIADE, D. J. 70/9 / Pl: *~te* / E: fr ***soubrette***] (Asr) **1** Femeie (tânără) angajată pentru a îndeplini unele treburi casnice, mai ales cu atribuții de cameristă Si: *fată în casă* Vz *servitoare, slujnică*. **2** Personaj feminin din comedia (și opereta) clasică ce joacă rolul de fată în casă și de obicei, contribuie la intrigă. **3** Rol deținut de subretă (**1**).

subroga *vt* [At: PROT. – POP., N. D. / Pzi: *subrog* / E: fr ***subroger***, lat ***subrogare***] **1** (Jur; c. i. persoane) A substitui în cadrul unui raport juridic, urmând ca drepturile și obligațiile celui substituit să revină subrogatului. **2** (C. i. bunuri) A transmite calitățile juridice în cadrul unui patrimoniu ori al altei universalități juridice.

subrogare *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~gări* / E: ***subroga***] **1** Operație juridică prin care o persoană substituie pe alta în cadrul unui raport juridic, urmând ca drepturile și obligațiile celui substituit să revină subrogatului. **2** Operație juridică prin care unui bun i se transmit calitățile juridice ale bunului pe care îl înlocuiește în cadrul unui patrimoniu sau al altei universalități juridice Si: *subrogație* (**2**).

subrogat, ~ă *smf, a* [At: HAMANGIU, C. C. 265 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***subroga***] **1-2** (Jur) (Persoană) care substituie în cadrul unui raport juridic o altă persoană, urmând să-i revină drepturile și obligațiile acesteia.

subrogatoriu, ~ie *a* [At: CADE / P: *~riu, ~ri-e* / Pl: *~ii* / E: fr ***subrogatoire***] **1-2** Care produce o subrogare (**1-2**).

subrogație *sf* [At: HAMANGIU, C. C. 264 / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: lat ***subrogatio***, fr ***subrogation***] **1** Operație juridică prin care o persoană substituie pe alta în cadrul unui raport juridic, urmând ca drepturile și obligațiile celui substituit să revină subrogatului. **2** Operație juridică prin care unui bun i se transmit calitățile juridice ale bunului pe care îl înlocuiește în cadrul unui patrimoniu sau al altei universalități juridice Si: *subrogare* (**2**).

subrogațiune *sf* vz ***subrogație***

subrubrică *sf* [At: DN³ / Pl: *~ici* / E: *sub¹-* + ***rubrică***] Subdiviziune a unei rubrici.

subsâoară *sf* vz ***subsuoară***

subsâsâioară *sf* vz ***subsuoară***

subscapular, ~ă *sm, a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf fr *sous-scapulaire*] **1-2** (Mușchi) care este plasat sub omoplat.

subscri *v* vz ***subscrie***

subscribent *sm* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~nți* / E: ger ***Subskribent***] (Îdt) **1** Semnatar (**3**). **2** Subscriitor (**2**). **3** Abonat² (**1**).

subscrie [At: ȘT 44/23 / V: (îrg) ***sus~***, (înv) ***subscri***, ***suptscri***, ***supts~***, (reg) ***supcria***, ***sups~*** / Pzi *~iu* / E: *sub-* + ***scrie*** cf fr *souscrire*, lat *subscribere*] **1** *vt* (Îvr) A înscrie (pe o listă). **2** *vt* (Îvr) A lua în evidență. **3** *vt* (Fșa; c. i. scrisori, acte, opere literare, artistice etc.) A-și scrie numele (la sfârșit) în calitate de autor. **4** *vt* (Fșa; c. i. scrisori, acte, opere literare, artistice etc.) A certifica punându-și semnătura Si: *a iscăli, a semna*, (rar) *a subsemna* (**1**), *a pune iscălitura*, (înv) *a subiscăli*. **5-6** *vi*, (rar) *vr* A se obliga să participe la o subscripție. **7** *vr* (Înv) A se abona la o publicație. **8** *vi* (Fig; construit cu *pp* „la") A-și da adeziunea (la...) Si: *a adera* (**2**). **9** *vi* (Fig; construit cu *pp* „la") A fi de acord cu... Si: *a consimți* (**2**). **10** *vt* (Înv) A accepta. **11** *vt* (Înv) A admite (**4**).

subscriere *sf* [At: MANIFEST (1813), 10/22 / P: *~scri-e~* / V: (înv) ***sups~*** (A și: *subscriere*), ***sus~*** (A și: *suscriere*) / Pl: *~ri* / E: ***subscrie***] **1-2** (Înv) Semnătură (**2-3**). **3** (Asr) Subscripție (**3**). **4** (Înv) Abonament.

subscriitor, ~oare *smf* [At: GHEȚIE, R. M. / P: *~scri-i~* / Pl: *~i* / E: ***subscrie*** + *-tor*] (Rar la *f*) **1** (Rar) Semnatar (**3**). **2** Persoană care subscrie Si: (îv) *prenumerant, subscriptor*. **3** (Înv) Abonat (la o publicație).

subscript *sm* vz ***subscris***

subscriptor *sm* [At: (a. 1857) BUL. COM. IST. I, 317 / Pl: *~i* / E: fr ***souscripteur***, lat ***subscriptor***] (Înv) Subscriitor (**2**).

subscripție *sf* [At: ȘT 9/27 / P: *~ți-e* / V: (înv) ***~iune***, ***sus~***, ***suscripțiune*** / Pl: *~ii* / E: lat ***subscriptio***, fr ***souscription***] **1-2** (Înv) Semnătură (**2-3**). **3** Angajament pe care îl face o persoană, prin iscălitură, de a contribui cu o anumită sumă la o lucrare de interes public sau particular Si: (rar) *subscriere* (**3**), (înv) *prenumerație*. **4** Contribuție bănească cu care se angajează cel ce subscrie. **5** (Șîs *Listă de ~*) Document care conține semnăturile tuturor persoanelor care subscriu Si: (înv) *listă de subscriere* Vz *subscriere*.

subscripțiune *sf* vz ***subscripție***

subscris, ~ă [At: KOGĂLNICEANU, S. A. 175 / V: (îvr) ***~ipt*** *sm* / Pl: *~iși, ~e* / E: ***subscrie***] **1** *a* (Înv; d. oameni) Iscălit. **2** *a* (Înv; d. acte, documente, scrisori) Semnat² (**4**). **3** *sm* (Înv) Persoană care se angajează să participe la o subscripție. **4** *a* (D. sume de bani) Dat prin subscripție.

5 *smf* (Îvp) Subsemnat (**4**). **6** *smf* (Fam; pex; art.) Nume pe care și-l dă persoana care vorbește Si: *subsemnat* (**5**). **7** *a* (Într-o poezie populară; csnp) Împodobit.

subseară *av* [At: PAMFILE, C. T. 105 / E: *sub*[1]- + ***seară***] (Mun) **1** Pe înserat. **2** În amurg.

subsecretar *sm* [At: I. GOLESCU, C. / V: (îvr) ***sups~*** / Pl: *~i* / E: *sub*[1]- + ***secretar*** cf fr *sous-secrétaire*] **1** (Înv) Funcționar care îndeplinea funcția de ajutor al unui secretar. **2** (Sens curent) ~ *de stat* Înalt funcționar din unele state, membru al guvernului, care conduce un departament sau o parte din administrația statului ca delegat al unui ministru.

subsecretariat *sn* [At: CADE / P: *~ri-at* / Pl: *~e*, (rar) *~uri* / E: *sub*[1]- + ***secretariat*** cf fr *sous-secrétariat*] (Șîs ~ *de stat*) **1** Funcția sau rangul de subsecretar de stat. **2** Domeniu al administrației de stat condus de un subsecretar de stat.

subsecție *sf* [At: LOVINESCU, C. 37 / Pl: *~ii* / E: *sub*[1]- + ***secție*** cf fr *sous-section*] Subdiviziune a unei secții.

subsecuent, ~ă *a* vz ***subsecvent***

subsecvent, ~ă *a* [At: CONTA, O. F. 75 / V: (înv) ***~cuent*** / Pl: *~nți, ~e* / E: lat ***subsequens, -ntis***, fr ***subséquent***] **1** Care urmează, care vine după ceva într-o succesiune de timp sau de spațiu Si: *următor*. **2** (Pex) Care decurge, care rezultă din ceva. **3** Care se află pe planul al doilea. **4** (Pex) Subordonat (**6**). **5** (Ggf; d. văi) Care se dezvoltă paralel cu direcția straturilor și perpendicular pe înclinarea lor.

subsemna *vt* [At: BARIȚIU, P. A. II, 27 / V: (înv) ***~signa*** / Pzi: *~nez*, (îvr) *subsemn* / E: *sub-* + ***semna*** cf fr *soussigner*] **1** (Asr; îșa) A semna (**11**). **2** (Rar) A scrie (**1**). **3** (Rar) A acorda importanță secundară în raport cu altceva. **4** (Rar) A trece pe planul al doilea (în favoarea a altceva).

subsemnare *sf* [At: DDRF / Pl: (rar) *~nări* / E: ***subsemna***] **1** Semnare (**3**). **2** Scriere (**1**). **3** Acordare a unei importanțe secundare în raport cu altceva. **4** Trecere pe planul al doilea (în favoarea a altceva).

subsemnat, ~ă [At: GHICA, A. 646 / V: (reg) ***sups~*** *sm* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***subsemna*** cf fr *soussigné*] **1** *a* (Înv; d. acte, documente, scrisori etc.) Semnat[2] (**4**). **2** *a* (Îvr; d. picturi, desene etc.) Care are dedesubt un text explicativ. **3** *a* (Rar) Menționat (în scris). **4** *smf* (De obicei art. și urmat de indicarea numelui și prenumelui) Semnatarul unei cereri, al unei declarații, al unui proces-verbal etc. Si: (îvp) *subscris* (**5**), (înv) *subiscălit*. **5** *smf* (Fam; pex; art.) Nume pe care și-l dă persoana care vorbește Si: (îvp) *subscris* (**6**), (reg) *tetea*, (arg) *mandea, mand*.

subsemnătură *sf* [At: HELIADE, ap. GHICA, A. 725 / Pl: *~ri* / E: ***subsemna*** + *-ătură*] (Înv) **1-2** Semnătură (**2-3**).

subserie *sf* [At: BABEȘ, O. A. I, 219 / Pl: *~ii* / E: *sub*[1]- + ***serie***] Subdiviziune a unei serii.

subservitor, ~oare *smf* [At: CUCIURAN, D. 6/27 / Pl: *~i, ~oare* / E: *sub*[1]- + ***servitor*** cf lat *subservitor*] (Îvr) Infirmier.

subsid *sn* vz ***subsidiu***

subsidență *sf* [At: LTR[2] / Pl: ? / E: fr ***subsidence*** cf lat *subsidentia*] (Glg) **1** Proces de coborâre treptată a scoarței terestre, care are loc în bazinele sedimentare pe măsura acumulării depozitelor. **2** (Met) Fenomen de coborâre a unei mase de aer, însoțit de încălzirea aerului.

subsidiar, ~ă *a* [At: PROT. – POP., N. D. / P: *~di-ar* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***subsidiaire***, lat ***subsidiarius***] **1** Care servește ca element secundar pentru întărirea unui raționament, a unei teorii etc. Si: *accesoriu* (**2**), *auxiliar* (**2**), *complementar* (**1**), *întregitor, secundar, suplimentar* (**3**), (rar) *complinitor* (**3**). **2** Care este de ordin secundar Si: *accesoriu* (**2**), *auxiliar* (**2**), *complementar* (**1**), *întregitor, secundar, suplimentar*, (rar) *complinitor* (**3**). **3** (Îlav) **În ~** În al doilea rând. **4** (Îal) Pe lângă aceasta. **5** (Îal) Implicit.

subsidiu *sn* [At: AR (1829), 52[1]/11 / V: (înv) ***subsid*** / Pl: *~ii* / E: lat ***subsidium***, fr ***subside***] (În unele state) Ajutor bănesc acordat (de stat) unui stat aliat, unei instituții, unei persoane etc. Si: *subvenție*.

subsigna *v* vz ***subsemna***

subsioară *sf* vz ***subsuoară***

subsioră *sf* vz ***subsuoară***

subsistem *sn* [At: DN[3] / Pl: *~e* / E: ns cf fr *sous-système*] Parte dintr-un sistem care apare de sine stătător într-un proces.

subsistenție *sf* vz ***subzistență***

subsoară *sf* vz ***subsuoară***

subsol *sn* [At: BARCIANU / V: (rar) ***susol*** / Pl: *~uri* / E: *sub*[1]- + ***sol*** cf fr *sous-sol*] **1** (Glg) Totalitatea formațiunilor geologice mai vechi decât pătura actuală de sol. **2** (Glg) Parte a solului de sub stratul arabil până la adâncimea la care pătrund rădăcinile plantelor Si: (rar) *subteran* (**9**), (înv) *subpământ* (**1**). **3** Parte a unei clădiri situată sub parter. **4** Totalitatea încăperilor din această parte a clădirii Si: (reg) *pohreb*. **5** (Pex) Orice încăpere din partea cea mai de jos a unei construcții. **6** Partea de jos a paginilor unei cărți, ale unui ziar, ale unei reviste etc. rezervată notelor explicative, trimiterilor bibliografice etc. **7** Totalitatea textelor cuprinse în această parte.

subsolaj *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~e* / E: fr ***sous-solage***] Lucrare agricolă prin care, cu unelte speciale atașate la plug, se afânează zona inferioară adâncimii la care pătrunde plugul în sol.

subsonic, ~ă *a* [At: DL / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***subsonique***] Care are sau care se efectuează cu o viteză mai mică decât viteza sunetului, dar comparabilă cu aceasta.

subspecie *s* [At: GALACTION, O. 325 / Pl: *~ii* / E: *sub*[1]- + ***specie***] **1** (Blg) Subdiviziune a unei specii Si: *rasă*[2]. **2** Subdiviziune rezultată în urma unui proces de clasificare (după caractere distinctive). **3** Subdiviziune a unei specii.

subspontan, ~ă *a* [At: PROBL. GEOGR. I, 149 / Pl: *~i, ~e* / E: *sub-* + ***spontan*** cf fr *subspontané*] (D. plante) Care se menține și se dezvoltă într-o regiune nouă, asemenea plantelor caracteristice acelei regiuni.

substa *vi* [At: HELIADE, L. B. I, 139/21 / Pzi: *substau* / E: *sub-* + ***sta*** cf lat *substare*, it *sostare*] (Îvr) A subzista (**1**).

substantifica *vtf* [At: NEGULICI / Pzi: *substantific* / E: fr ***substantifier***] **1-2** (Îvr) A substantiva (**2, 4**).

substantificare *sf* [At: NEGULICI / Pl: *~cări* / E: ***substantifica***] **1-2** (Îvr) Substantivare (**1-2**).

substantiv, ~ă [At: BUDAI-DELEANU, ȚIG. 88[V]/22 / V: (înv) ***sost~*** *sn, a, ~ă sf*, ***sups~*** *smn*, ***sus~*** *sm* / Pl: *~e* sn, (înv) *~i* sm, *~i, ~e* a / E: lat ***substantivum***, fr ***substantif; sostantiv*** < it ***sostantivo***] **1** *sn* Parte de vorbire care denumește ființe, lucruri, acțiuni, fenomene, însușiri, stări, caracterizată printr-o flexiune numită declinare Si: *nume*, (îvr) *substarnic*. **2** *a* (Chm; îs) *Colorant ~* Colorant care se fixează direct pe fibra textilă, fără intermediul unui mordant. **3** *a* Privitor la substanță (**1**). **4** *a* (Rar) Care exprimă substanță (**2**).

substantiva [At: PHILIPPIDE, P. 175 / Pzi: *~vez* / E: fr ***substantiver***] **1** *vt* A face să capete valoare de substantiv. **2-3** *vtr* A (se) transforma în substantiv Si: *a substantiviza* (**2-3**), (îvr) *a substantifica* (**1**). **4-5** *vtr* A (se) întrebuința cu valoare de substantiv Si: *a substantiviza* (**4-5**), (îvr) *a substantifica* (**2**).

substantival, ~ă [At: PHILIPPIDE, P. 175 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***substantival***] **1** *a* Care ține de substantiv (**1**). **2** *a* Privitor la substantiv (**1**). **3-4** *a* (Ca) de substantiv (**1**). **5** *a* Exprimat printr-un substantiv (**1**). **6** *a* Format din substantiv (**1**). **7** *av* În funcție de substantiv. **8** *av* Ca substantiv (**1**).

substantivare *sf* [At: PHILIPPIDE, P. 175 / Pzi: *~vări* / E: ***substantiva***] **1** Transformare în substantiv Si: *substantivizare* (**1**), (îvr) *substantificare* (**1**). **2** Întrebuințare cu valoare de substantiv Si: *substantivizare* (**2**), (îvr) *substantificare* (**2**).

substantivat, ~ă *a* [At: MAIORESCU, CR., 23 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***substantiva***] (D. părți de vorbire care nu aparțin categoriei morfologice a substantivului) **1** Care a devenit substantiv Si: *substantivizat* (**1**). **2** Care este folosit cu valoare de substantiv Si: *substantivizat* (**2**).

substantivă *sf* vz ***substantiv***

substantivitate *sf* [At: LTR[2] XVI, 497 / Pl: ? / E: ***substantiv*** + *-itate*] Proprietate a unor coloranți de a se fixa direct pe fibrele textile, fără intermediul unui mordant.

substantiviza [At: GRAM. ROM². I. 107 / Pzi: ~*zez* / E: ***substantiv*** + -*iza*] **1** *vt* A face să capete funcția de substantiv. **2-3** *vtr* A (se) transforma în substantiv Si: *a (se) substantiva* (**2-3**), (îvr) *a substantifica* (**1**). **4-5** *vtr* A (se) întrebuința cu valoare de substantiv Si: *a (se) substantiva* (**4-5**), (îvr) *a substantifica* (**2**).

substantivizare *sf* [At: DL / Pl: ~*zări* / E: ***substantiviza***] **1-2** Substantivare (**1-2**).

substantivizat, ~ă *a* [At: DL / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: ***substantiviza***] **1-2** Substantivat (**1-2**).

substanță *sf* [At: CANTEMIR, în SCL 1954, 36 / V: (înv) ***~ție*** (Pl: ~*ii*), ***~bștanție*** (Pl: ~*ii*), (îvr) ***sups~***, ***supștanție***, ***supts~***, ***sus~*** / Pl: ~*țe* / E: lat ***substantia***, fr ***substance***, it ***sostanza***] **1** Totalitate a elementelor care constituie esența lucrurilor și a fenomenelor Si: *conținut¹* (**2**), *fond* (**1**), *structură* (**15**), *esență* (**1**), *miez*. **2** (Prc) Ceea ce este fundamental, esențial Si: *esență* (**3**), *miez*, *natură*, (îvr) *substare* (**2**). **3** (Rar; îlav) **În ~** Într-un cuvânt. **4** Latura materială, exterioară a semnului lingvistic. **5** Complex sonor care constituie suportul unui sens (lexical sau gramatical) Si: *semnificant*. **6** Conținut¹ (**3**). **7** (Prc) Miez al unei scrieri, al unui discurs etc. **8** Totalitate a elementelor care alcătuiesc un corp, o unitate Si: *compoziție* (**1**). **9** (Fig) Totalitate a trăsăturilor psihice ale unei persoane. **10** (Fig) Structură (sufletească) proprie. **11** (Îvr) Sumă de bani care constituie un fond. **12** (Flz) Realitate care există prin sine însăși și care constituie suportul comun al calităților succesive. **13** (Flz) Ceea ce este permanent, substrat care persistă de-a lungul tuturor transformărilor. **14** (Fiz) Denumire generică dată sistemelor alcătuite din atomi și molecule de agregare (solidă, lichidă sau gazoasă) Si: *materie*, (îvr) *substare* (**9**). **15** (Rar; îe) **A prinde ~** A lua ființă. **16** (Rar; îae) A se consolida (**2**). **17** (În filozofia idealistă) Principiu spiritual care se află la baza tuturor fenomenelor. **18** (Îvr) Existență (**1**). **19** (De obicei urmat de determinări) Specie de substanță caracterizată prin omogenitate, prin compoziție și structură constantă Si: (îvr) *substare* (**10**). **20** (Îs) ~ *de contrast* Substanță chimică opacă la razele röntgen, utilizată în examenele radiologice. **21** Corp, element privit din punctul de vedere al compoziției lui Si: *materie*, (înv) *trup*. **22** Țesut sau produs organic format din celule, săruri, lichide etc. din care sunt alcătuite diferitele organe și părți ale corpului unei ființe sau ale unei plante Si: (îvr) *substare* (**11**). **23** (Îs) ~ *(nervoasă) cenușie* Parte a sistemului nervos central formată din corpul celulelor nervoase, situată la suprafața creierului și în interiorul măduvei, care dă naștere fluxului nervos Si: *materie cenușie*. **24** (Pex) Minte. **25** (Îs) ~ *(nervoasă) albă* Parte a sistemului nervos central formată din fibrele celulelor nervoase.

substanțial, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / P: ~*ți-al* / Pl: ~*i*, ~*e* / E: fr ***substantiel***] **1** *a* Care ține de substanță (**12**). **2** *a* Care are natura unei substanțe (**12**). **3** *a* Privitor la substanță (**12**). **4** *a* Material. **5** *a* Care ține de substanță (**1**). **6** *a* Privitor la substanță (**1**). **7** *a* De bază Vz *adânc*, *capital*, *considerabil*, *crucial*, *decisiv*, *esențial*, *fundamental*, *hotărâtor*, *important*, *însemnat*, *organic*, *primordial*, *profund*, *radical*, (liv) *cardinal*, *major*, (rar) *temeinic*. **8** *a* (D. gândire, vorbire, d. scrieri) Care conține multe idei, multe fapte. **9** *a* (D. gândire, vorbire, d. scrieri) Care exprimă ceea ce este esențial, reprezentativ. **10** *a* (D. gândire, vorbire, d. scrieri) Care ilustrează ceea ce este esențial. **11** *a* (D. alimente) Bogat în substanțe hrănitoare Si: *consistent* (**2**), *hrănitor* (**17**), *nutritiv*, *sățios*. **12** *a* (D. alimentație) Care conține alimente substanțiale (**11**). **13** *av* Consistent (**1**). **14** *a* Care reprezintă o valoare, o cantitate, o întindere etc. însemnată Si: *considerabil* (**1**), *deosebit²* (**6**), *însemnat*, *mare¹*, *serios*. **15** *a* Care se realizează în proporții (foarte) mari. **16** *a* Ale cărei rezultate sunt considerabile. **17** *a* (Nob; d. îmbrăcăminte) Gros¹ (**14**). **18** *av* În mod considerabil. **19** *av* Foarte mult.

substanțialism *sn* [At: DN² / P: ~*ți-a*~ / Pl: ? / E: fr ***substantialisme***] Denumire dată teoriilor filozofice care admit realitatea unei substanțe, materiale sau spirituale, ca factor permanent al fenomenelor.

substanțialist [At: DLR / P: ~*ți-a*~ / Pl: ~*iști*, ~*e* / E: fr ***substantialiste***] **1** *a* Care ține de substanțialism. **2** *a* Privitor la substanțialism. **3** *sm* Adept al substanțialismului.

substanțialitate *s* [At: LOVINESCU, C. IV, 120 / P: ~*ți-a*~ / Pl: ? / E: fr ***substantialité***, lat ***substantialitas, -atis***] **1-4** Calitatea de a fi substanțial (**5-8**) Si: *esențialitate* (**2**). **5** Calitatea de a fi imuabil, permanent. **6-7** Calitatea de a fi substanțial (**9-10**). **8** Bogăție de conținut.

substanțializare *sf* [At: MACEDONSKI, O. IV, 154 / P: ~*ți-a*~ / Pl: ? / E: ***substanțial***] **1** Materializare. **2** Esențializare (**2**).

substanțializat *a* [At: CINEMA, 1968, nr. 4, XIII / P: ~*ți-a*~ / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: ***substanțial***] **1** Care reflectă ceea ce este substanțial. **2** Bogat în idei, cu miez.

substanție *sf* vz ***substanță***

substanțios, ~oasă [At: BREZOIANU, A. 335/23 / P: ~*ți-os* / Pl: ~*oși*, ~*oase* / E: ***substanție*** + -*os*] **1** *a* (Îvr; d. pământ) Bogat în săruri nutritive. **2** *av* În esență. **3** *av* Profund.

substare *sf* [At: CANTEMIR, HR. 453 / V: ***sups~***, ***supts~*** / Pl: ~*tări* / E: *sub¹*- + ***stare*** cf lat *substantia*] **1-12** Substanță (**1-2**, **4-7**, **12-14**, **19**, **22-24**).

substarnic *sn* [At: GRAM. MOLD. 24ᵛ/5 / Pl: ~*ice* / E: ***substare*** + -*nic*] (Îvr) Substantiv (**1**).

substație *sf* [At: LTR² / P: ~*ți-e* / V: ***~iune*** / Pl: ~*ii* / E: *sub¹*- + ***stație*** cf fr *sous-station*] **1** Stație secundară, intermediară (de transformare a curentului electric, de pompare, de tracțiune etc.). **2** Punct de staționare (a unor vehicule) subordonat unei stații.

substațiune *sf* vz ***substație***

substătui *v* vz ***substitui***

substătuire *sf* vz ***substituire***

substătut *a* vz ***substitut***

substitua *v* vz ***substitui***

substituare *sf* vz ***substituire***

substituent *sm* [At: IONESCU-MUSCEL, ȚES. 23 / Pl: ~*nți* / E: ger ***Substituent***, it ***substituente***] **1** Substanță, produs etc. care poate înlocui o altă substanță, un alt produs etc. cu proprietăți asemănătoare Si: *substitut* (**5**). **2** (Pex) Semn, imagine, notație etc. folosite pentru a desemna o noțiune cu aceeași semnificație Si: *substitut* (**6**).

substitui [At: IORGOVICI, O. 69/19 / V: (înv) ***~ua***, (îvr) ***~tătui***, ***supts~*** / S și: (îvr) *sub-stitui* / Pzi: *substitui*, (înv) ~*ez*, ~*esc* / E: fr ***substituer***, lat ***substituere***] **1-2** *vtr* A (se) așeza, a (se) plasa, a (se) pune în locul cuiva sau a ceva care lipsește, care a fost îndepărtat etc. pentru a îndeplini aceeași funcție, pentru a fi folosit cu (aproximativ) aceeași valoare Si: *a ține locul* Vz *înlocui*, *subsuma*. **3** *vt* (Spc; c. i. elemente, formule, valori numerice dintr-o expresie matematică) A înlocui cu un alt element, cu o altă formulă etc. având aceeași valoare exprimată diferit. **4** *vt* (Jur; spc; c. i. oameni) A desemna să primească liberalitatea în locul beneficiarului titular, în cazul absenței, incapacității sau al decesului. **5** *vr* (Chm; d. unele substanțe) A avea calitatea de a înlocui o altă substanță. **6** *vt* (Îvr; spc) A concedia (**1**).

substituibil, ~ă *a* [At: DM / Pl: ~*i*, ~*e* / E: ***substitui*** + -*bil*] (Rar) Care poate fi substituit.

substituire *sf* [At: IORGOVICI, O. 69/19 / V: (înv) ***~tătu~***, ***~uare*** / Pl: ~*ri* / E: ***substitui***] **1** Plasare în locul cuiva sau a ceva care lipsește, care a fost îndepărtat etc. pentru a îndeplini aceeași funcție, pentru a fi folosit cu (aproximativ) aceeași valoare Vz *înlocuire*. **2** (Spc) Suplinire (**2**). **3** (Jur; îs) ~ *de persoană* Infracțiune care constă în faptul de a-și atribui sau de a atribui altei persoane o identitate falsă, spre a induce în eroare o persoană sau o autoritate.

substituit, ~ă [At: DER IV, 538 / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: ***substitui***] **1** *sm* (Jur) Persoană care a fost desemnată să primească liberalitatea în locul beneficiarului titular, în cazul absenței, incapacității sau al decesului acestuia. **2** *a* Care a fost înlocuit prin altcineva sau altceva.

substitut [At: IORGOVICI, O. 69/21 / V: (îvr) ***~tăt~***, ***sups~*** / Pl: ~*uți*, ~*e* / E: lat ***substitutus***, fr ***substitut***] **1-2** *sm*, *a* (Persoană) care suplinește pe titularul unei funcții publice în caz de absență Si: *locțiitor*. **3-4** *sm*, *a*

(Spc; în vechea organizare judecătorească) (Magistrat) care înlocuia pe procuror sau pe procurorul general Vz *supleant*. **5** *sn* Obiect, produs etc. care înlocuiește un alt obiect sau un alt produs, îndeplinind (aproximativ) același rol Si: *substituent* (**1**). **6** *sn* Semn, imagine, notație etc. folosite pentru a desemna o noțiune cu aceeași semnificație Si: *substituent* (**2**).

substituție *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***substitution***, lat ***substitutio, -onis***] **1** Substituire (**1**) Vz *înlocuire*. **2-3** (Spc) (Metodă de rezolvare a unor expresii matematice care constă în) înlocuirea unui element dintr-o expresie cu un alt element de aceeași valoare, dar exprimată diferit. **4** (Jur; spc) Dispoziție cuprinsă într-o donație sau într-un testament prin care se desemnează persoana care urmează să primească liberalitatea în cazul absenței, incapacității sau al decesului beneficiarului. **5** (Spc) Reacție chimică prin care un atom sau un radical dintr-un produs organic este înlocuit de alt atom sau de alt radical. **6** (Spc) Înlocuire a unor cuvinte, a unor segmente, a unor sunete etc. prin altele, folosită în lingvistică ca metodă de analiză pentru stabilirea unor fapte de limbă sau pentru realizarea unor efecte stilistice.

substituțiune *sf* vz ***substituție***

substoaie *sf* vz ***subtoi***

substractiv, ~ă *a* [At: CULIANU, A. 4 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***soustractif***] **1** (Mat; d. numere, segmente etc.) Care se scade dintr-un număr, dintr-un segment etc. **2** (D. amestecuri de culori) Care se realizează prin eliminarea unui domeniu din spectrul luminii albe, obținându-se o nouă culoare, a cărei nuanță nu se regăsește, de obicei, în spectru.

substracție *sf* [At: DAS 46/20 / V: ***~iune, ~ațiune, subt~, ~btracțiune, supt~*** / Pl: *~ii* / E: lat ***substractio, -onis***, ger ***Subtraktion***, fr ***substraction***] (Înv) **1** (Mat) Scădere (**9**). **2-4** Sustragere (**3-5**).

substracțiune *sf* vz ***substracție***

substrage *v* vz ***sustrage***

substragere *sf* vz ***sustragere***

substras, ~ă *a, sn* vz ***sustras***

substrat *sn* [At: BARIȚIU, P. A. II, 31 / V: (înv) ***sus~*** / Pl: *~uri*, (rar) *~e* / E: fr ***substrat***, lat ***substratum***] **1** Realitate, fenomen peste care s-a suprapus o altă realitate, un alt fenomen. **2** Element fundamental, de bază. **3** (Lin) Limbă a unei populații băștinașe înlocuite de altă limbă în urma unei cuceriri, a unei colonizări, a unei migrațiuni și din care, ca efect al bilingvismului, unele elemente persistă în limba cuceritorilor. **4** (Flz) Baza materială a diferitelor proprietăți ale unui obiect. **5** (Flz) Baza materială a unității, a omogenității diferitelor obiecte. **6** Partea dinăuntru, de dedesubt a unui lucru. **7** Strat[1] peste care s-a depus alt strat. **8** (Fig) Partea tăinuită a unei acțiuni, a unei întâmplări etc. **9** (Fig) Dedesubtul unei acțiuni, al unui fapt etc. **10** Substanță chimică ce poate fi modificată sub acțiunea unui ferment.

substrațiune *sf* vz ***substracție***

substrăgând *s* vz ***subtrăgând***

substructură *sf* [At: OȚETEA, R. 258 / Pl: *~ri* / E: fr ***substructure***] **1** (Aht) Infrastructură. **2** Structură de adâncime, profundă. **3** (Fig) Pătura cea mai de jos a societății, reprezentată prin elemente corupte, viciate Si: *pleavă*.

substrucție *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ii* / E: fr ***substruction***] (Aht) Partea inferioară a unei construcții, executată din piatră, zidărie sau beton sub nivelul solului, prin care se face sprijinirea construcției Si: *bază* (**1**), *fundament* (**1**), *fundație* (**1**).

subsuară *sf* vz ***subsuoară***

subsuare *sf* vz ***subsuoară***

subsuma [At: MAIORESCU, L. 111 / Pzi: *~mez* / E: fr ***subsumer***] **1-2** *vtr* A (se) include (ca parte, ca element particular) într-o sferă mai largă Si: *a (se) subordona* (**16-17**). **3-4** *vtr* (Pex) A (se) include (ca parte, ca element particular) în altă sferă Si: *a (se) subordona* (**20-21**). **5-6** *vtr* A (se) încadra (în anumite legi, într-o anumită disciplină, într-un anumit proces etc.) Si: *a (se) subordona* (**22-23**). **7** *vt* (C. i. lucruri, fenomene etc.) A acorda o importanță secundară în raport cu altceva Vz *subordona*. **8** *vt* A face să depindă de ceva Vz *subordona*. **9** *vr* (Rar) A se pune în locul altuia pentru a îndeplini aceeași funcție Vz *substitui*. **10** *vt* A reprezenta ceea ce este esențial, caracteristic în ceva.

subsumabil, ~ă *a* [At: VIANU, P. M. 109 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***subsumable***] **1** Care se subsumează. **2** Care poate fi subsumat.

subsumare *sf* [At: RALEA, S. T. I, 161 / Pl: *~mări* / E: ***subsuma***] **1-2** Subordonare (**6, 8**).

subsumat, ~ă *a* [At: DM / Pl: *~ați, ~e* / E: ***subsuma***] **1-2** Subordonat (**2, 8**).

subsuoară [At: PARACLIS (1693), 262 / P: *~su-oa~* / V: ***~bțio~***, (îvr) ***~sio~, sups~, supțio~, sus~***, (înv) ***sisio~, ~bts~*** (S și: *subt-suoară*), ***suoara, supsio~, supsisio~, suptsio~, suptsua~, supts~*** (S și: *supt-suoară, supt suoară*), ***susio~***, (reg) ***as~, asus~, sâbsâo~, sâbțio~, sâpțio~, sâpțu~, sipțio~, ~sâo~, ~sâsâio~, ~so~, ~sua~, subțu~, supsâo~, supsâsâio~, supso~, supsuio~, supțuo~, susua~, susuio~, susu~***, (îvr) ***~sioră, ~re*** / Pl: *~ori*, (îvp) *~re* / E: *sub[1]-* + ***suoară*** (< ml *subala*)] **1** *sf* Regiune a corpului omenesc, de forma unei cavități, situată de partea interioară a articulației brațului cu umărul Si: *axilă* (**1**), *subraț* (**1**). **2** *sf* **La** (sau **sub**, rar **de-a**, **pe**, **în**) **~** (ori **~ori**) (Indică modul de purtare, de susținere etc. a unor obiecte, a unor greutăți etc.; îlav) Susținut de braț și de partea laterală a toracelui Si: *la subraț* Vz *subraț*. **3** *sf* (Îe) **A lua** (sau **a ține**, **a duce**, **a apuca**, **a prinde** etc. **pe cineva**) **de ~** (sau **de ~ori**) ori **~, ~ori** A cuprinde pe cineva cu amândouă mâinile, ținându-l de subsuori pentru a-l susține, a-l ridica, a-l purta pe sus sau a-l îmbrățișa. **4** *sf* (Pex; îae) A duce pe cineva de braț. **5** *sf* (Îe) **A sta** (sau **a ședea**) **cu mâinile ~** (sau **~ori**) A sta degeaba, cu mâinile-n sân Vz *sân[2]*. **6** *sf* (Pop; îe) **Din tălpi** (sau **din brâu**) **până-n ~ori** Prin tot trupul. **7** *sf* (Îae) Peste tot trupul. **8** *sf* Parte a unui obiect de îmbrăcăminte care acoperă subsuoara și care corespunde părții de jos a încheieturii mânecii cu corsajul Si: *subraț* (**3**). **9** *sf* (Pex) Fiecare dintre cele două părți laterale unde se încheie fața cu spatele la un obiect de îmbrăcăminte care acoperă bustul. **10** *av* În partea laterală a unui obiect de îmbrăcăminte. **11** *sf* (Reg; îf *sipțioară*) Clin la mâneca cămășii. **12** *sf* (Îrg; îf *subțioară, supsioară*) Regiune a corpului unui animal situată pe fața interioară a articulației membrelor sau a aripilor. **13** *sf* (Pan) Loc unde se împreună o frunză cu lujerul sau o ramură cu axul purtător Si: *axilă* (**2**). **14** *sf* (Reg; pex; îf *susioară*) Lăstar (la porumb). **15** *sf* (Reg) Loc unde se îmbină streașina cu zidul unei case. **16** *sf* Fiecare dintre bucățile de lemn care se prind pe căpriori pentru a-i fixa mai bine și a le mări rezistența.

subsuoare *sf* vz ***subsuoară***

subșef *sm* [At: PONTBRIANT, D. / V: (îvr) ***~bts~*** / Pl: *~i* / E: *sub[1]-* + ***șef*** cf fr *sous-chef*] Persoană care, într-o ierarhie, ocupă locul imediat următor șefului, lucrând ca ajutorul acestuia, sub ordinele lui directe.

substanție *sf* vz ***substanță***

subșterne *vt* [At: STAMATI, D. / V: ***~bts~*** / Pzi: *subștern* / E: *sub-* + [*a*]***șterne*** cf lat *submittere*, fr *supposer*] (Înv) A propune spre aprobare.

subșternere *sf* [At: GHEȚIE, R. M. 438 / Pl: *~ri* / E: ***subșterne***] (Îdt) Propunere spre aprobare.

subșternut, ~ă *a* [At: BARIȚIU, P. A. II, 672 / Pl: *~uți, ~e* / E: ***subșterne***] (Înv) Care este propus spre aprobare.

subt *pp* vz ***sub[2]***

subtangentă *sf* [At: STAMATI, D. / Pl: *~te* / E: ger ***Subtangente***, fr ***sous-tangente***] Segment determinat de proiecția ortogonală pe axa absciselor a unui punct de pe o curbă plană și intersecția tangentei la curbă în acest punct cu axa absciselor.

subtcăpitan *sm* vz ***subcăpitan***

subtcârmuire *sf* vz ***subcârmuire***

subtcârmuitor *sm* vz ***subcârmuitor***

subtcârmuitorie *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ii* / E: ***subtcârmuitor*** + *-ie*] (Îvr) Subcârmuire (**1**).

subtdirector, ~oare *smf* vz ***subdirector***

subtdirectoriță *sf* [At: REGUL. ORG. 426/6 / Pl: *~țe* / E: ***subtdirector*** + *-iță*] (Îvr) Subdirectoare.

subtdiviziune *sf* vz ***subdiviziune***

subtemă *sf* [At: SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 180 / Pl: *~me* / E: *sub[1]- +* ***temă[1]***] Fiecare dintre subdiviziunile unei teme[1].

subtensiune *sf* [At: LTR[2] / P: *~si-u~* / Pl: *~ni* / E: *sub[1]- +* ***tensiune*** cf fr *sous-tension*] Tensiune electrică a unui circuit inferioară tensiunii considerate normale.

subteran, ~ă [At: HELIADE, L. B. III, 9/4 / V: (înv) ***~iu, ~ren, supt~, suptteren, sut~, suterancu, suteraniu, suterenă*** / S și: (învr) *sub teran* / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***subterraneus***, fr ***souterrain***] 1 *a* Care se află sau se petrece sub suprafața pământului Si: *subpământean* (1), (înv) *subpământenesc* (1), *subpământic* (1), (învr) *subpământ* (2). 2 *a* Care este specific mediului de sub suprafața pământului Si: *subpământean* (2), (înv) *subpământenesc* (2), *subpământic* (2). 3 *a* (Spc; d. animale și plante ori d. părți ale plantelor) Care se dezvoltă sau care trăiește sub suprafața pământului. 4 *sm* (Rar) Miner[1]. 5 *a* (Îvr; pex) Care se află în partea cea mai de jos a unui lucru. 6 *a* (Îvr; pex) Care formează stratul de dedesubt. 7 *sf*, (rar) *sn* Galerie, încăpere etc. aflată în întregime (și, de obicei, la mare adâncime) sub pământ Si: (rar) *subpământă* (2) Vz *subpământ, hrubă* (4), *pivniță*. 8 *sn*, (rar) *sf* Galerie sau ansamblu de galerii aflate în întregime (și, de obicei, la mare adâncime) sub pământ, amenajate cu lucrări și instalații în scopul extragerii zăcămintelor de substanțe utile Si: *mină[1]*, *ocnă*, (îrg) *baie[2]* (1), (înv) *madem, minieră*. 9 *sn* (Rar) Subsol (1). 10 *a* (Fig) Care constituie dedesubtul unor lucruri, al unor fapte, al unor evenimente etc. 11 *a* (Fig) Care este (sau se petrece în) ascuns.

subteraniu, ~ie *a* vz ***subteran***

subteren, ~ă *a* vz ***subteran***

subterfugiu *sn* [At: NEGULICI / V: (rar) ***~fuj***, (înv) ***supt~*** / E: fr ***subterfuge***, lat ***subterfugium***] 1 Mijloc abil și ocolit folosit pentru a evita o situație neconvenabilă sau pentru a ieși dintr-o încurcătură Si: *stratagemă* (2), *șiretenie[1]*, *șiretlic, tertip, truc[1]*, *viclenie, vicleșug*, (rar) *șireție*, (înv) *marafet, măiestrie[1]*, (îvr) *strofă* (1), (reg) *solomonie*, (fam) *chichiță* (11), *chițibuș* (3), *manevră, merchez* Vz *mișculanță, șmecherie*. 2 Metodă, procedeu etc. folosit în locul altei metode sau al altui procedeu etc. anterior (în vederea înnoirii).

subterfuj *sn* vz ***subterfugiu***

subtext *sn* [At: IST. LIT. ROM. II, 470 / Pl: *~e* / E: fr ***sous-texte***] 1 Substratul psihologic și de idei sugerat de textul dramatic care determină sau motivează o anumită atitudine scenică a personajelor. 2 (Pex) Conținut de idei subînțelese pe care îl poate sugera un text oarecare. 3 (Îlav) **În ~** Fără a fi exprimat explicit (în text) Si: *implicit*, (rar) *subtextual*. 4 Ceea ce se poate deduce dintr-o atitudine, dintr-o faptă etc.

subtextual *av* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 95, 4/2 / E: *sub[1]- +* ***textual***] (Rar) În subtext.

subtil, ~ă *a* [At: ST. INST. 12/2 / V: (înv) ***supt~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***subtil***, lat ***subtilis***] 1 Care se referă la lucruri abstracte. 2 Care tratează despre probleme dificile, a căror înțelegere cere o agerime a minții, un înalt grad de pregătire. 3 Care denotă o înțelegere fină și pătrunzătoare a lucrurilor. 4 Care nu poate fi înțeles cu ușurință. 5 Greu de distins, de recunoscut. 6 Care se descoperă numai printr-o cercetare atentă, amănunțită Si: *subțire* (74) Vz *ascuns*. 7 (Rar; d. zâmbet) Subțire (74). 8 (D. substanțe sau mirosuri) Care pătrunde ușor, pe nesimțite. 9 (Rar) Ascuns vederii. 10 (D. oameni) Care poate înțelege ușor problemele dificile în cele mai mici amănunte. 11 (D. oameni) Care sesizează cu ușurință nuanțele. 12 (D. facultățile intelectuale ale oamenilor) Care dovedește aceste însușiri Si: *ager* (2), *clarvăzător* (4), *iscoditor, observator[2]*, *pătrunzător, perspicace, scormonitor, scrutător, sfredelitor, străbătător*, (îvp; fam) *subțire* (57). 13 (D. auz) Capabil să distingă sunetele cele mai fine, nuanțele mai puțin perceptibile, mai dificile. 14 (D. oameni) Care se remarcă printr-o educație deosebită, prin gusturi și purtări alese Si: *ales[2]* (16), *distins* (2), *fin[1]* (10), *rafinat[2]*, *select, stilat* (1), *subțire* (46). 15 (D. însușiri și manifestări ale oamenilor, d. creații artistice etc.) Care denotă un înalt grad de cultură, de pregătire, o educație aleasă Si: *cizelat[2]* (3), *rafinat, stilat* (3), *subțire* (49). 16 (D. sentimente și manifestări ale oamenilor) Lipsit de asprime, de brutalitate. 17 (D. sentimente și manifestări ale oamenilor) Plin de delicatețe, de gingășie. 18 (Pex; d. sentimente și manifestări ale oamenilor) Ales[2] (16). 19 Lipsit de stridență Si: *discret, delicat*. 20 (Pex) Plăcut. 21 (Înv; d. corpuri cu formă alungită, d. fire etc.) Subțire (1). 22 (D. orificii) Strâmt (1). 23 (Îdt; d. substanțe) Mărunt. 24 (Înv) Mic. 25 (Rar; d. corpuri în stare gazoasă) Subțire (41). 26 (Rar; d. sunete) Subțire (37).

subtilitate *sf* [At: CULT. C. 44/8 / Pl: *~tăți* / E: fr ***subtilité***] 1 (Îvr) Subțirime (1). 2 Calitatea de a fi subtil (3) Si: *acuitate* (1), *agerime* (2), *clarviziune, pătrundere, perspicacitate*, (liv) *schepsis* Vz *finețe, rafinament, rafinare*. 3 Capacitatea de a înțelege și de a reda problemele dificile în cele mai mici amănunte sau de a distinge trăsăturile cele mai fine ale unui lucru, ale unui fenomen etc. Si: *acuitate* (1), *agerime* (2), *clarviziune, pătrundere, perspicacitate*, (livr) *schepsis* Vz *finețe, rafinament, rafinare*. 4 (Lpl) Raționamente, judecăți, probleme subtile, greu de înțeles, care fac distincții foarte fine și adesea inutile Si: *subțietate* (6), *subțiritate* (5). 5 (Îvr) Perfecțiune. 6 Pricepere, iscusință, îndemânare într-un anumit domeniu Si: *ingeniozitate, inventivitate*. 7 Calitatea de a fi subtil (4). 8 Partea sau caracterul ascuns, greu de distins al unor lucruri, al unor fenomene etc. 9 (Îlav) **Cu ~** În mod discret. 10 (Lpl) Ceea ce este subtil Si: *ascunzișuri* (3). 11 (Lpl) Procedee, legi speciale, proprii unui meșteșug, unei arte, unei științe etc. 12 Calitatea de a fi subtil (17) Si: *delicatețe* (2), *gingășie* (2).

subtiliza [At: PROT. – POP., N. D. / Pzi: *~zez* / E: fr ***subtiliser***] 1 *vt* (Rar) A rafina. 2 *vt* (Rar) A face să devină subtil, pătrunzător Si: (rar) *a ageri* (1). 3 *vi* A gândi cu multă subtilitate, cu agerime, cu perspicacitate. 4 *vt* (Fam) A fura (1). 5 *vr* (Rar) A se transforma.

subtilizare *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~zări* / E: ***subtiliza***] 1 Rafinare (3). 2 Furt[1] (1).

subtilizație *sf* [At: PROT. – POP., N. D. XV / Pl: *~ii* / E: fr ***subtilisation***] (Îvr) Rafinare (3).

subtip *sn* [At: AGROTEHNICA. I. 50 / Pl: *~uri* / E: *sub[1]- +* ***tip[1]***] (Rar) Subdiviziune a unui tip de obiecte sau de fenomene.

subtiscăli *v* vz ***subiscăli***

subtiscălire *sf* vz ***subiscălire***

subtiscălit, ~ă *a* vz ***subiscălit***

subtitlu *sn* [At: PLR II, 293 / Pl: *~ri* / E: *sub[1]- +* ***titlu*** cf fr *sous-titre*] 1 Titlu secundar al unei lucrări, al unei opere etc. scris (cu caractere mai mici) sub (sau după) titlul principal (pe care îl explicitează, îl completează). 2 Text tradus, imprimat în partea de jos, dedesubtul imaginii unei pelicule cinematografice, sincronizat cu banda sonoră și cu imaginea.

subtitra *vt* [At: CINEMA, 1968, nr. 9, 32 / Pzi: *~rez* / E: fr ***sous-titrer***] 1 (C. i. filme cinematografice) A prevedea cu un subtitlu (2). 2 (C. i. textul vorbit, replicile filmului) A traduce și a imprima pe pelicula cinematografică, dedesubtul paginii.

subtitrare *sf* [At: DEX / Pl: *~rări* / E: ***subtitra***] 1 Prevedere a unui film cu un subtitlu (2). (Ccr) Subtitlu (2).

subtîmpărțire *sf* vz ***subîmpărțire***

subtîncinge *vt* [At: ARISTIA, PLUT. 85/26 / Pzi: *subtîncing* / E: ***subt + încinge***] (Îvr; c. i. oameni) A încinge (pe sub mijloc).

subtînsufla *vt* [At: ARISTIA, PLUT. XXI,/25 / Pzi: *subtînsuflu* / E: ***subt + însufla***] (Îvr) A insufla în mod indirect.

subtînțelege *v* vz ***subînțelege***

subtînțelegere *sf* vz ***subînțelegere***

subtînțeles[1] *sn* vz ***subînțeles[1]***

subtînțeles[2], ~easă *a* vz ***subînțeles[2]***

subtlinia *v* vz ***sublinia***

subtlocotenent *sm* vz ***sublocotenent***

subtlocutenință *sf* vz ***sublocotenenție***

subtlunar, ~ă *a* vz ***sublunar***

subtmarin, ~ă *a* vz ***submarin***

subtoaie *sf* vz ***subtoi***

subtochi *sm* [At: BREZOIANU, A. 303/1 / Pl: *~* / E: ***subt + ochi[1]***] (Bot; îvr) Ochi suplimentar care apare uneori pe ramurile și tulpinile plantelor.

subtocârmuire *sf* [At: GENILIE, G. 194/2 / V: *supt~* / Pl: *~ri* / E: ***subt*** + ***ocârmuire***] (Înv) **1** Organ de conducere și de administrare al unui plai[1] sau al unei plase[1] care se afla în subordinele unui subocârmuitor. **2** (Pex) Sediul unde își exercita atribuțiile subtocârmuirea (1).

subtocârmuitor *sm* vz ***subocârmuitor***

subtoficer *sm* vz ***subofițer***

subtofițer *sm* vz ***subofițer***

subtoi *sn* [At: LB / V: ***~bstoaie, ~oaie, suptoaie, supt~, sustoaie, sust~*** / Pl: *~oaie* / E: ns cf *subt*] (Reg) Grindă groasă de lemn care susține o construcție (în special pereții unei case) Vz *talpă*.

subton *sn* [At: VIANU, E. 420 / Pl: *~uri* / E: *sub[1]-* + ***ton***] (Muz) Ton suplimentar, mai jos decât cel fundamental.

subtonică *sf* [At: M 1968, nr. 1, 38 / Pl: *~ice* / E: *sub[1]-* + ***tonică***] Sunetul corespunzător treptei a șaptea a modurilor majore melodice și minore naturale, care se găsește la intervalul de un ton față de tonică.

subtocârmuitor *sm* vz ***subocârmuitor***

subtpământ *sn* vz ***subpământ***

subtprefect *sm* vz ***subprefect***

subtprefectură *sf* vz ***subprefectură***

subtractiv, ~ă *a* vz ***substractiv***

subtracție *sf* vz ***substracție***

subtracțiune *sf* vz ***substracție***

subtraend *s* [At: DAS 48/1 / V: ***~ahe~, ~ahendus*** / Pl: ? / E: lat ***subtrahendus***, ger ***Subtrahend***] (Mat; înv) Scăzător.

subtrage *v* vz ***sustrage***

subtragere *sf* vz ***sustragere***

subtragui *vt* [At: ASACHI, E. I, 194/13 / Pzi: ? / E: ***subtrage*** + *-ui* cf fr *soustraire*] (Mat; îvr) A scădea (**14**).

subtrahend *s* vz ***subtraend***

subtrahendus *s* vz ***subtraend***

subtrahirui *vt* [At: DAS 50/25 / V: ***~ațir~, supt~*** / Pzi: *~esc* / E: ger ***subtrahieren***] (Mat; înv; fșa) A scădea (**14**).

subtrațirui *v* vz ***subtrahirui***

subtrăgăciune *sf* [At: ANDRIEVICI, A. 32/14 / Pl: *~ni* / E: ***subtrage*** + *-ăciune*] (Mat; îvr) Scădere (**14**).

subtrăgător *sm* [At: ASACHI, ARITMETICA, 17[0]/6 / V: (înv) ***supt~*** / Pl: *~i* / E: ***subtrage*** + *-ător*] (Mat; înv) Scăzător.

subtrăgând *s* [At: ANDRIEVICI, A. 32/9 / V: ***subst~*** / Pl: ? / E: ***subtrage***] (Mat, îvr) Scăzător.

subtropical, ~ă *a* [At: ANGHEL – IOSIF, C. M. I, 31 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***subtropical***] **1** Care este învecinat cu unul dintre cele două tropice. **2** Care se referă la aceste zone. **3** Specific acestor zone. **4** (Îs) *Climă ~ă* Climă caldă, de tranziție între cea tropicală și cea temperată, cu două anotimpuri, unul secetos și altul ploios.

subtsemn *sn* [At: POLIZU / Pl: *~e* / E: pvb ***subsemna***] (Îvr) **1-2** Semnătură (**1-2**).

subtsuoară *sf* vz ***subsuoară***

subtșef *sm* vz ***subșef***

subtșterne *v* vz ***subșterne***

subtșternere *sf* vz ***subșternere***

subtunitar, ~ă *a* vz ***subunitar***

subturbie *sf* vz ***suburbie***

subțărelut, ~ă *a* [At: ALR II/I h 88/219 / V: ***supt~*** / Pl: *~uți, ~e* / E: ***subțirel*** + *-uț*] (Reg; hip; d. oameni) Subțirel (**2**).

subția [At: CORESI, EV. 294 / V: (îvp) ***supt~*** (Pzi: *subții, supțiu*, 6 *se supțiez*), (reg) *~ii* (Pzi: *subțiesc*), ***supții*** / Pzi: *~iez*, 3 și (pop) *~ie*, 6 și (înv) *~iez* / E: ml ***subtiliare***] **1-2** *vrt* A deveni sau a face să devină (mai) subțire (**7**) Si: (reg) *a (se) subțira* (**1-2**). **3** *vt* (Fig) A slăbi (**2**). **4-5** *vrt* A deveni sau a face să devină mai puțin gros. **6-7** *vrt* (Pex) A deveni sau a face să devină mai fin, mai delicat. **8** *vt* (Mai ales d. obiectele de îmbrăcăminte; c. i. oameni) A face să pară mai subțire, mai zvelt, mai slab. **9-10** *vrt* A deveni sau a face să devină subțire (**1**) Si: (reg) *a (se) subțira* (**3-4**). **11** *vr* A deveni subțire (**15**). **12** *vr* A se îngusta. **13** *vr* A deveni subțire (**18**). **14-15** *vrt* A deveni sau a face să devină (mai) subțire (**21**). **16-17** *vrt* A deveni sau a face să devină mai puțin gros, mai fin, mai transparent. **18** *vt* (Îvr) A mărunți. **19-20** *vrt* A deveni sau a face să devină subțire (**34**) Si: *a (se) dilua* (**1**) Vz *îndoi, lungi*. **21** *vr* (Îvr) A se purifica. **22-23** *vrt* A deveni sau a face să devină subțire (**37**) Si: *a (se) rarefia*, (înv) *a (se) subțira* (**5-6**). **24-25** *vrt* A deveni sau a face să devină mai puțin intens, mai slab Si: *a (se) rarefia*. **26** *vr* (Rar; d. vânt) A deveni subțire (**40**). **27-28** *vrt* A deveni sau a face să devină subțire (**42**) Si: *a ascuți* (**9**), *a pițigăia*, (reg) *a pițigărni*. **29** *vr* (D. sunete) A pierde din intensitate Si: *a se diminua* (**2**). **30-31** *vrt* (Fig) A deveni sau a face să devină subțire (**46**) Si: *a (se) civiliza* (**1-2**), *a (se) cizela* (**4-5**), *a (se) cultiva* (**8-9**), *a (se) rafina*, *a (se) stila* (**1-2**), *a (se) șlefui[1]*. **32-33** *vrt* (Înv) A deveni sau a face să devină subțire (**57**) Si: *a (se) ascuți* (**5-6**). **34** *vr* (Rar; d. auz) A distinge cele mai fine sunete. **35** *vr* (Rar; d. auz) A deveni foarte receptiv. **36** *vt* (Îvr; îf *supția*; c. i. bunuri produse de om) A perfecționa.

subțiat, ~ă *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (îvp) ***supt~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***subția***] **1** (D. oameni și animale sau d. corpul lor) Devenit subțire (**7**) Si: *suplu, zvelt*. **2** (D. părți ale corpului) Redus în grosime. **3** (Pex; d. părți ale corpului) Delicat (**2**). **4** (D. corpuri cu forma alungită, d. tuburi, corzi, fire etc.) Devenit subțire (**2**). **5** Devenit subțire (**15**) Si: *îngustat*. **6** (D. corpuri cu suprafața întinsă) Devenit subțire (**18**). **7** (D. piele, țesuturi organice) Cu grosime redusă (și cu suprafața netedă) Si: *fin[1]* (**2**), *străveziu*. **8** (D. corpuri în stare lichidă sau vâscoasă) Care are o concentrație redusă Si: *diluat* (**1**), *slab*, (reg) *rărit[2]* Vz *îndoit, lungit*. **9** (D. corpuri în stare gazoasă) Cu densitatea micșorată Si: *rarefiat*. **10** (Rar; d. umbră, întuneric) Cu intensitatea scăzută Si: *slab*. **11** (D. sunete, voce) Devenit mai subțire (**42**) Si: *ascuțit[2]* (**9**), *pițigăiat*. **12** (D. oameni și manifestările lor) Devenit subțire (**45**) Si: *civilizat* (**2**), *cizelat[2]* (**4**), *cultivat[2]* (**5**), *rafinat[2]*, *stilat* (**1**), *șlefuit[2]*. **13** (D. auz) Care distinge cele mai mici sunete Si: *ascuțit[2]* (**10**). **14** (D. auz) Care a devenit foarte receptiv Si: *ascuțit[2]* (**10**).

subțiatic, ~ă *a* [At: J. CIHAC, I. N. 25/15 / V: (îrg) ***~iet~, ~pțiet~***, (înv) ***~ietec*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***subția*** + *-atic*] **1** (Reg) Subțiratic (**1**). **2** (Înv) Subțiratic (**2**). **3** (Reg) Subțiratic (**5**). **4** (Fig) Plăpând.

subțiere *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (înv) ***supt~***, (îvr) ***supțiare*** / Pl: *~ri* / E: ***subția***] **1** Scădere a grosimii unor corpuri cu forma alungită, a unor tuburi, corzi, fire etc. Si: *contracție* (**2**), *stricțiune* (**2**), *subțietură* (**1**). **2** Micșorare a lățimii unor corpuri Si: *îngustare*. **3** Scădere a concentrației sau a consistenței unor corpuri în stare lichidă sau vâscoasă Si: *diluare* (**1**), (înv) *subțietură* (**2**). **4** Scădere a densității unor corpuri în stare gazoasă Si: *rarefiere*, (înv) *subțietură* (**3**). **5** Însușire a unei educații deosebite, a unor gusturi, purtări alese Si: *civilizare* (**1**), *cizelare* (**4**), *cultivare* (**2**), *rafinare* (**3**), *stilare* (**1**), *șlefuire*. **6** Înzestrare cu calități deosebite, alese Si: *civilizare* (**1**), *cizelare* (**4**), *cultivare* (**2**), *stilare* (**1**), *șlefuire*. **7** Creștere a puterii de a înțelege problemele dificile în cele mai mici amănunte, a ușurinței de a sesiza nuanțele cele mai fine etc. **8** (Îvr) Pricepere.

subțietate *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / P: *~ți-e~* / V: ***supt~*** / Pl: *~tăți* / E: ***subția*** + *-etate*] (Înv) **1** Subțirime (**1**). **2** Calitatea de a avea grosime mică. **3** Calitatea de a fi fin, delicat, slab. **4** (Ccr) Parte a corpului care are această calitate. **5** (Fig) Subțirime (**13**). **6** (Lpl) Subtilități (**4**).

subțietec, ~ă *a* vz ***subțiatec***

subțietic, ~ă *a* vz ***subțiatic***

subțietor, ~oare [At: I. GOLESCU, C. / P: *~ți-e~* / V: (înv) ***~iit~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***subția*** + *-tor*] **1** *a* (Înv) Care subțiază (**12**). **2** *sn* (Tip) Cuțit folosit în legătoria manuală la șlefuirea marginilor pielii pentru copertat Si: *șerfmeșer*.

subțietură *sf* [At: LB / P: *~ți-e~* / V: ***~iit~, supt~*** / Pl: *~ri* / E: ***subția*** + *-ătură*] (Îdt) **1-2** Subțiere (**1, 3**). **3** Rarefiere (**1**).

subții *v* vz ***subția***

subțiime *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~mi* / E: ***subția*** + *-ime*] (Rar) **1-3** Subțirime (**1, 3, 10**). **4** Calitate a auzului de a percepe sunetele cele mai fine Si: *ascuțime* (**2**).

subțiitor, ~oare *a* vz ***subțietor***

subțiitură *sf* vz ***subțietură***

subține *v* vz ***sustine***

subțioară *sf* vz ***subsuară***

subțior, ~oară *a* [At: CIHAC. I. 268 / P: *~ți-or* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***subțire***] **1-2** (Îvr; șhp) Subțirel **(1-2)**.

subțira *vtr* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***sâpț~, supț~*** / Pzi: *~rez* / E: ***subțire***] **1-2** (Mun) A (se) subția **(1-2)**. **3-4** (Trs; Olt) A (se) subția **(9-10)**. **5-6** (Îvr) A (se) rarefia **(1-2)**.

subțirare *sf* [At: DOSOFTEI, ap. TDRG / V: ***supț~*** / Pl: *~rări* / E: ***subțira***] (Înv) **1** Subțiere **(1)**. **2** (Pex; ccr) Parte subțire **(1)** a unui corp, a unui obiect.

subțiratec, ~ă *a* vz ***subțiratic***

subțiratic *a* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~tec,*** (îrg) ***supțiratec, supț~, ~reț~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***subțire*** + *-atic*] **1** (D. corpuri cu forma alungită, d. corzi, tuburi, fire etc.) Care este aproape subțire **(1)** Si: (reg) *subțiatic* **(1)**. **2** (D. oameni și animale sau d. corpul lor) Suplu **(1)**. **3** (D. părți ale corpului) Aproape subțire. **4** (D. vânt) Care este aproape subțire **(40)**. **5** (D. glas, sunete etc.) Care este aproape subțire **(42)** Si: (reg) *subțiatic* **(3)**. **6** (Fig) Plăpând.

subțire [At: PO 139/21 / V: (îvp) ***supț~,*** (îvr) ***sipț~,*** (reg) ***sâpțir, sâpțiră, sâpț~, ~ter, supțiră*** / Pl: *~ri,* (înv) *~ii* / E: ml ***subtilis***] **1** *a* (D. corpuri cu forma alungită, d. tuburi, corzi, fire etc.) Care are grosimea mică în raport cu celelalte dimensiuni Si: (înv) *subtil* **(21)**. **2** *a* (D. corpuri cu forma alungită, d. tuburi, corzi, fire etc.) Cu diametru mic Si: (reg) *sumernic*. **3** *a* (Îla) **~ la** (sau **în pungă**) Sărac **(7)**. **4** *a* (Îae) Zgârcit. **5** *a* (Fig) Care înțeapă Si: *tăios, usturător*. **6** *a* (D. orificii) Cu deschidere mică Si: *strâmt*. **7** *a* (D. oameni și animale sau d. corpul lor) Cu forme puțin proeminente Si: *suplu, zvelt,* (îrg) *sulegeț,* (reg) *suletic, șugar, șui*[8], *șuieț*. **8** *a* Lipsit de grosimi Si: *suplu, zvelt,* (îrg) *sulegeț,* (reg) *suletic, șugar, șui*[8], *șuieț*. **9** *a* (Pex; d. părți ale corpului) De dimensiuni reduse în lățime ori în grosime Si: *mic*. **10** *a* (Pex) Fin[1] **(4)**. **11** *a* (Pex) Delicat **(2)**. **12** *a* (Îs) *Intestin* (sau, îvp, *intestinul* sau *mațul cel*) ~ Prima porțiune a intestinului, mai puțin groasă, care începe de la stomac și se termină la intestinul gros. **13** *a* (Fig; d. oameni; îs) *Nas* ~ Cizelat, rafinat. **14** *a* (Fig; d. oameni; îas) Perfid. **15** *a* Care are lățime mică în raport cu lungimea Si: *îngust*. **16** *a* (D. litere sau d. scriere) Cu linii înguste, fine, fără îngroșări. **17** *a* (D. ape curgătoare) Cu albia îngustă și debit mic. **18** *a* (D. corpuri cu suprafața întinsă sau d. anumite substanțe, materiale așezate în straturi ori tăiate în felii) Care are înălțimea mai mică decât celelalte dimensiuni. **19** *a* (D. corpuri cu suprafața întinsă sau d. anumite substanțe, materiale așezate în straturi ori tăiate în felii) Care are înălțime (foarte) mică. **20** *av* În strat subțire **(19)**. **21** *a* (D. piele, țesuturi organice, membrane, d. hârtie etc.) Cu grosimea foarte redusă (și cu suprafața netedă) Si: *fin, delicat, străveziu*. **22** *a* (Îe) **Obrazul** (sau **fața**) **~ cu cheltuială se ține** Pentru a face față anumitor cerințe trebuie să dispui de mijloace corespunzătoare. **23** *a* (D. țesături, împletituri) Făcut din fire subțiri **(1)** Vz *diafan, fin, prevăzător, prevăziu, străvăzător, străveziu, transparent, ușor, vaporos*. **24** *a* (Pex) Puțin dens Si: *rar* **(4)**. **25** *a* (Îvr) Subtil **(23)**. **26** *a* (D. obiecte de îmbrăcăminte) Confecționat din materiale mai puțin groase, ușoare, care nu țin de cald. **27** *a* (D. lenjerie, obiecte decorative etc.) Făcut din țesături sau împletituri subțiri. **28** *av* Cu haine care nu țin de cald. **29** *a* (Înv; d. substanțe granuloase) Mărunt. **30** *sf* (Reg ; îlav) **Cu ~le** Cu zgârcenie. **31** *sf* (Îal) Foarte puțin. **32** *av* Cu mișcări scurte și dese. **33** *a* (D. ploaie) Cu stropi mărunți și deși. **34** *a* (D. corpuri în stare lichidă sau vâscoasă) Care are (sau este cu) concentrație redusă Si: *diluat* **(1)**, *slab, subțiat* **(11)**, (reg) *rărit*[2] **(1)** Vz *îndoit, lungit*. **35** *a* Lipsit de consistență. **36** *a* (Rar; îla) **De sânge ~** Nobil. **37** *a* (D. corpuri în stare gazoasă) Cu densitate mică Si: *rarefiat, transparent,* (rar) *subtil* **(25)**, (înv) *ușure*. **38-39** *a* (Rar; d. lumină, umbră) Slab **(20, 48)**. **40** (D. vânt) Lipsit de intensitate Si: *lin, ușor*. **41** *a* (D. vânt și d. ger) Tăios **(1)**. **42** *a* (D. glas, sunete etc.) Cu ton înalt Si: *înalt, acut* **(4)**, *ascuțit*[2] **(9)**, *pițigăiat* **(1)**, (rar) *piuitor* **(1)**, (reg) *ințiglat, țâflitor*. **43** *a* (Pex; d. glas, sunete etc.) Plăcut. **44** *a* (Rar; pex; d. glas, sunete etc.) Subtil **(26)**. **45** *a* (Îvr; d. consoane) Surd **(24)**. **46** *a* (Fig; d. oameni) Care se remarcă printr-o educație deosebită, prin gusturi și purtări alese Si: *ales*[2] **(16)**, *cizelat, cultivat, distins* **(2)**, *fin*[1] **(10)**, *rafinat*[2], *select* **(1)**, *stilat* **(1)**, *subtil* **(14)**. **47** *a* (Rar) Cu gusturi delicate. **48** *a* (Pex) Pretențios **(1)**. **49** *a* (D. însușiri și manifestări ale oamenilor, creații artistice etc.) Care denotă un înalt grad de cultură, de pregătire Si: *cultivat*[2] **(5)**. **50** *a* (D. însușiri și manifestări ale oamenilor, creații artistice etc.) Care exprimă o educație aleasă Si: *cizelat*[2] **(4)**, *cultivat*[2] **(5)**, *rafinat*[2] **(4)**, *stilat* **(2)**. **51** *av* (Reg; îe) **A vorbi** (sau **a grăi, a spune pe**) **~** A vorbi cu cuvinte alese, savante. **52** *av* (Reg; îae) A vorbi afectat. **53** *a* (Înv) Important. **54** *a* (Înv) Valoros. **55** *a* (Reg; îla) **Pe ~** Adevărat[2] **(1)**. **56** *a* (Reg; îlav) **Pe ~** Cu pasiune. **57** *a* (Îvp; fam; d. oameni, pex, d. facultățile lor intelectuale) Subtil **(12)**. **58** *a* (Rar; d. auz) Care percepe cele mai fine sunete Si: *ascuțit*[2] **(10)**. **59** *a* (Înv; asr; d. meșteșugari) Care este deosebit de priceput. **60** *a* (Înv; asr; d. meșteșugari) Care execută lucrări de bună calitate, pretențioase, fine. **61** *a* (Înv; îs) *Cojocar* ~ Cojocar care lucrează haine, cojoace, etc. din blănuri fine, subțiri. **62** *a* De calitate superioară Si: *fin*[1] **(4)**. **63** *a* (Pex) Deosebit[2] **(5)**. **64** *a* (D. meserii) Care necesită (multă) pregătire, pricepere deosebită. **65** *a* Care nu poate fi înțeles cu ușurință. **66** *a* Greu de distins, de recunoscut etc. **67** *a* Care se descoperă numai printr-o cercetare atentă, amănunțită Si: *subtil* **(4)** Vz *ascuns*. **68** *a* (Pex) Viclean. **69** *a* (Îe) **Cu un plan** (sau, rar, **cu un sul**, ori, înv, **cu meșteșug, cu cumpătare, cu un mijloc,** reg, **cu un cusur, cu un cuvânt**) **~** După un calcul fin. **70** *a* (Îac) Pe ocolite, pe departe. **71** *a* (Îae) Cu șiretenie. **72** *av* (Reg; îe) **A lua** (pe cineva) **~** A se purta cu șiretenie, cu dibăcie (cu cineva). **73** *a* (D. zâmbet) Abia schițat, ușor. **74** *a* (D. zâmbet) Prefăcut[2]. **75** *a* (Pex; d. zâmbet) Insinuant. **76** *a* (Rar) Subtil **(4)**. **77** *a* Lipsit de intensitate, de adâncime Si: *ușor*. **78** *a* De mică valoare Si: *neînsemnat*. **79** *a* Care cere menajamente. **80** *a* Nerezistent. **81** *a* Gingaș **(1)**.

subțirel, ~ea [At: I. GOLESCU, C. / V: (îvp) ***supț~,*** (reg) ***sâpț~,*** (îvr) ***sumț~, ~ea*** / Pl: *~ei, ~ele* / E: ***subțire*** + *-ea, -el*] **1-30** (Șhp) (Cam) subțire **(1, 2, 8, 10, 15, 18, 23, 33, 34, 38, 39, 42, 43, 46, 65)**. **31** *s* (Reg; art.) Numele unui vânt nedefinit mai îndeaproape. **32** *av* (Îe) **A lua** (pe cineva) **~** A se purta (cu cineva) cu șiretenie, cu abilitate. **33** *av* (Pop; îe) **A săruta ~** A săruta ușor, delicat, din vârful buzelor.

subțirenie *sf* [At: DDRF / V: ***supț~*** / Pl: *~ii* / E: ***subțire*** + *-enie*] (Înv) **1** Subțirime **(1)**. **2** Subțirime **(4)**. **3** (Ccr) Subțirime **(2)**. **4** Subțirime **(3)**. **5** (Fig) Subțirime **(13)**.

subțiretic, ~ă *a* vz ***subțiratic***

subțirică [At: BUDAI-DELEANU, T., 348 / Pl: *~ele* / E: ***subțirel*** + *-ică*] **1-30** (Șhp) *a* Subțirea **(1-30)**. **31** *av* (Pop; îe) **A da gură ~** A săruta ușor, abia atingând cu buzele.

subțirime *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (înv) ***supț~*** / Pl: *~mi* / E: ***subțire*** + *-ime*] **1** Calitatea de a fi subțire **(1)** Si: (rar) *subțiime* **(1)**, (înv) *subțirenie* **(1)**, *subțietate* **(1)**, (îvr) *subtilitate* **(1)**. **2** (Ccr) Lucru sau parte a unui lucru subțire **(1)**. **3** Calitatea de a fi subțire **(7)** Si: *suplețe* **(1)**, (rar) *subțiime* **(2)**, (înv) *subțirenie* **(4)**, *subțietate* **(3)**. **4** (Ccr) Ființă subțire **(7)** Si: (înv) *subțirenie* **(2)**. **5** Calitatea de a fi subțire **(10)**. **6** (Ccr) Parte a corpului subțire **(10)**. **7-8** Calitatea de a fi subțire **(15, 21)**. **9** Calitatea de a fi fin, neted, lipsit de asperități Si: *delicatețe* **(6)**, *finețe* **(1)**. **10** Calitatea de a fi subțire **(23)** Si: (înv) *subțietate* **(2)**. **11** Calitatea de a fi subțire **(27)**. **12** Calitatea de a fi subțire **(42)**. **13** Calitatea de a fi subțire **(49)** Si: *finețe* **(10)**, *distincție* **(10)**, *rafinament,* (înv) *subțirenie* **(5)**, *subțiritate* **(5)**, *subțietate* **(5)**.

subțiritate *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***supțireț~*** / Pl: *~tăți* / E: ***subțire*** + *-itate*] **1-4** (Înv) Subțirime **(1, 3, 7, 13)**. **5** (Lpl) Subtilități **(4)**.

subțiriu, ~ie *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ii* / E: ***subțire*** + *-iu*] (Reg) **1** (D. oameni) Subțirel **(2)**. **2** (D. țesături) Subțirel **(16)**.

subțuoară *sf* vz ***subsuoară***

subuia *vr* [At: VICIU, GL. / Pzi: *~iez* / E: nct] (Trs) A se mândri.

subuiat, ~ă *a* [At: N. REV. R. I, nr. 2, 28 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***subuia***] (Trs) Care se mândrește.

subulat, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ați, ~e* / E: ns cf fr *subulé*, lat *subula* „sulă"] (Liv) **1** Terminat cu un vârf. **2** În formă de spin.

subuman, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf fr *sous-humain*] **1** Necorespunzător condiției umane. **2** (Pex) Animalic (**8**).

subunitar, ~ă *a* [At: ELEM. ALG. 215/2 / V: (înv) ***~btu~*** / Pl: *~i, ~e* / E: *sub-* + ***unitar***] (D. numere reale sau d. fracții ordinare; îoc *supraunitar*) Care are o valoare mai mică decât unitatea.

subunitate *sf* [At: D. GUSTI, P. A. 283 / Pl: *~tăți* / E: *sub*[1]*-* + ***unitate***] Subîmpărțire a unei unități administrative, militare, geologice, de măsură etc.

suburb *sn* vz ***suburbie***

suburban, ~ă [At: BARBU, J. S. 32 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***suburbain***] **1** *a* Care ține de suburbie (**1**). **2** *a* Care se află situat în suburbie (**1**). **3** *a* Privitor la o suburbie (**1**). **4** *a* Caracteristic unei suburbii (**1**). **5-6** *sf, a* (Șîs *comună ~ă*) (Așezare rurală) situată în apropierea sau la marginea unui oraș, de care depinde din punct de vedere administrativ. **7** *a* (D. mijloace de transport) Care deservește împrejurimile unui oraș. **8** *a* (D. mijloace de transport) Care face legătura între oraș și suburbii. **9** *a* Care este propriu, caracteristic mahalalei[1] Si: *de mahala*[1]. **10** *a* (Rar; fig; d. limbaj, creații artistice etc.) Care este lipsit de originalitate. **11** *a* (Rar; fig; d. limbaj, creații artistice etc.) Care este de calitate inferioară. **12** *a* (Fig) Care este lipsit de eleganță. **13** *a* (Fig) Vulgar.

suburbie *sf* [At: ȘINCAI, HR. I, 61/16 / V: (înv) ***~btu~, ~burb, ~iu*** *sn* / A și: *suburbie* / Pl: *~ii* / E: lat ***suburbium***] **1** (Adesea urmat de un nume propriu sau de determinări care indică apartenența) Cartier situat la marginea unui oraș Si: *mahala*[1] (**1**), *periferie*, (liv) *foburg* (înv) *suburg*, (reg) *oșteață* (**1**). **2** Comună suburbană (**3**). **3** Diviziune a unui oraș, delimitată după criterii administrative.

suburbiu *sn* vz ***suburbie***

suburg *sn* [At: AR (1831), 57[1]/24 / Pl: *~uri* / E: *sub*[1] + ***burg***] (Înv) **1-2** Suburbie (**1-2**).

subvatră *sf* [At: ALR II/I h 283/95 / V: ***suva~*** / Pl: *~vetre* / E: *sub*[1] + ***vatră***] **1** (Reg) Cotlon (la vatra țărănească) sau firidă făcută alături de vatră pentru lemnele de foc. **2** (Reg) Spațiu dintre sobă și perete pe care se stă, se doarme etc.

subvedetă *sf* [At: DN[3] / Pl: *~te* / E: *sub*[1]*-* + ***vedetă***] Subdiviziune a vedetei.

subveni *vi* [At: I. IONESCU, D. 66 / Pzi: *subvin* / E: fr ***subvenir***, lat ***subvenire***] (Înv; udp „la") A contribui (cu o sumă de bani) la acoperirea unei lipse, a unei nevoi.

subvenție *sf* [At: (a. 1706) URICARIUL, IV, 428/1 / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***subvention***, lat ***subventio***] Ajutor bănesc acordat (de stat, de o organizație etc.) unei persoane, unei instituții etc. Si: *stipendiu* (**1**), *subsidiu*.

subvenționa *vt* [At: PELIMON, I. 33/31 / P: *~ți-o~* / Pzi: *~nez* / E: fr ***subventionner***] **1** (C. i. instituții, publicații, oameni etc.) A ajuta cu subvenții Si: *a finanța* (**1**), (liv) *a stipendia* (**1**). **2** A da o subvenție Si: *a finanța* (**1**), (liv) *a stipendia* (**2**).

subvențional, ~ă *a* [At: DN[3] / P: *~ți-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf fr *subventionnel*] **1** Referitor la o subvenție. **2** Specific subvenției.

subvenționare *sf* [At: DDRF / P: *~ți-o~* / Pl: *~nări* / E: ***subvenționa***] Acordare de subvenții Si: *finanțare* (**1**), (liv) *stipendiere* (**1**).

subvenționat, ~ă *a* [At: GHICA, C. E. III, 55 / P: *~ți-o~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***subvenționa***] (D. instituții, publicații, oameni etc.) Ajutat, susținut cu subvenții Si: *finanțat*[2] (**1**).

subvențiune *sf* vz ***subvenție***

subversiune *sf* [At: PROT. – POP., N. D. / P: *~si-u~* / Pl: *~ni* / E: fr ***subversion***] **1** Subminare a unei stări de lucruri, a unor legi, idei sau principii deja stabilite și acceptate Si: *răsturnare* (**4**), *subminare* (**1**). **2** (Spc) Periclitare a ordinii de stat.

subversiv, ~ă *a* [At: CALENDAR (1861), 122/18 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***subversif***] **1** Care subminează, care este împotrivă și vrea să răstoarne o stare de lucruri, legile, ideile sau principiile stabilite și general acceptate. **2** (Spc) Care periclitează ordinea internă a statului. **3** Care se desfășoară în ascuns Si: *ilegal*.

subvulcan *sm* [At: LTR[2] / Pl: *~i* / E: *sub*[1]*-* + ***vulcan***] (Glg) Corp de roci intruzive, consolidate în zonele superficiale ale scoarței terestre.

subvulcanic, ~ă *a* [At: LTR[2] / Pl: *~ici, ~ice* / E: *sub*[1]*-* + ***vulcanic***] (Glg; d. corpuri sau roci intruzive) Care este localizat în zonele superficiale ale scoarței terestre.

subzidi *vi* [At: M. D. ENC. / Pzi: *~desc* / E: *sub*[1]*-* + ***zidi***] (Rar) A executa un element de construcție nou sub o zidărie veche, pentru a o consolida.

subzidire *sf* [At: LUC. VII, 158 / Pl: *~ri* / E: ***subzidi***] Executare a unui element de construcție nou sub o zidărie veche, pentru a o consolida.

subzista *vi* [At: PLR I, 124 / S și: *subsista* / Pzi: *subzist* / E: fr ***subsister***, lat ***subsistere***] (Liv) **1** A se menține (**1**). **2** A rămâne în vigoare. **3** A trăi.

subzistare *sf* [At: DDRF / S și: *subsistare* / Pl: (rar) *~tări* / E: ***subzista***] (Liv) **1** Menținere. **2** Trăire.

subzistent, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / S și: *subsistent* / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***subsistant***] (Liv) **1** Care se menține. **2** Care durează.

subzistență *sf* [At: ȘINCAI, HR. III, 291/35 / V: (înv) ***~bsistenție*** / Pl: (rar) *~țe* / E: fr ***subsistance***, lat ***subsistentia***] **1** Subzistare (**1**). **2** (Ccr) Mijloace materiale (hrană, îmbrăcăminte etc.) necesare existenței zilnice a cuiva. **3** Trai. **4** (Înv; îs) *Serviciu de ~* Serviciu care aproviziona o unitate militară cu alimente, îmbrăcăminte etc. **5** (Înv) Existență (**1**). **6** (Înv) Prezență.

subzonă *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ne* / E: *sub*[1]*-* + ***zonă*** cf fr *sous-zone*, it *sotto zona*] Subdiviziune a unei zone.

suc[1] *i* [At: CHEST. V, 77/94 / E: fo] (Reg; rep) Cuvânt cu care se cheamă mieii.

suc[2] *sn* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~uri* / E: lat ***succus***, fr ***suc***] **1** (Bot; șîs) *~ celular* Soluție apoasă cu aspect și gust variat, în a cărei compoziție intră săruri minerale, acizi organici, zaharuri, alcaloizi etc. în diferite proporții, care umple vacuolele celulelor vegetale și se găsește în mai mare cantitate în fructe, putând fi extras prin presare sau stoarcere Si: *zeamă*. **2** Lichid nutritiv format din apă și săruri minerale ori din apă și substanțe organice, care circulă prin vasele libero-lemnoase ale vegetalelor Si: *sevă* (**1**), (pop) *mâzgă, must, mustăreață*, (reg) *miericică, muc, mursă*[1]. **3** Lichid cu aspect lăptos secretat de celulele laticifere ale unor vegetale Si: *latex*. **4** Lichid secretat de glandele nectarifere ale plantelor melifere Si: *nectar, mană*. **5** Băutură răcoritoare preparată din suc (**1**) de fructe (pasteurizat) cu sau fără zahăr sau glucoză, apă (acidulată). **6** (Determinat prin „locului", „solului" sau „pământului") Apă cu care este îmbibat pământul și care conține substanțe hrănitoare Si: *sevă* (**4**). **7** Lichid secretat sau conținut în corpurile animalelor și îndeplinind diverse funcții Vz *umoare*. **8** (Spc) Lichid care se scurge din carne, când este preparată Si: *zeamă*. **9** (Adesea urmat de determinări care indică glanda) Secreție a anumitor glande din organismul uman Si: (înv) *umezeală*. **10** (Înv; îs) *~ genital* Spermă. **11** (Înv) Substanță hrănitoare pe care o primește fătul (prin placentă) din sângele mamei. **12** (Pop; determinat prin „de lână") Usuc.

sucaci *sm* vz ***socaci***

sucală *sf* [At: (a. 1812) IORGA, S. D. VII, 355 / V: (reg) ***său~, soc~*** / Pl: *~le*, (îvr) *~căli* / E: vsl ****coyкaлo*** cf bg *cукало*, scr *sukalo*] **1** Unealtă casnică cu care se deapănă firele textile de pe scul pe țevi sau pe mosoare Si: *rodan*, (reg) *cicârâc* (**1**), *lecă* Vz *depănătoare, vârtelniță*. **2** (Reg; îlav) **În ~** În cercuri. **3** (Reg; îal) În spirală. **4** (Reg; îe) **A-i merge ~la** (cuiva) A avea succes în afaceri. **5** (Reg; irn; îae; șîf *a-i face* (cuiva) *capul ~*) A sâcâi (**2**). **6** (Reg) Suveică (**1**). **7** (Mun; Mol; pan) Frigare (**1**). **8** (Reg) Coarbă[2] (**1**). **9** (Mar) Zbârnâitoare pentru speriat păsările.

sucaltori *sfp* [At: HOGAȘ, DR. II, 152 / E: nct] (Reg) Încălțăminte de piele.

sucaș, ~ă *a* [At: DDRF / Pl: *~i, ~e* / E: ***sucă*** + *-aș* cf mg *szokás*] **1** (Trs) Nervos. **2** (Reg; d. oameni) Prefăcut[2]. **3** (Trs; Mar; d. cai și, rar, d. boi) Nărăvaș. **4** (D. oameni) Care are deprinderi rele.

sucă *sf* [At: ANON. CAR. / V: ***suhă*** / Pl: *suci* / E: pvb ***sucui***] **1** (Trs) Obicei. **2** (Îe) **A-și face ~** A-și face un prost obicei. **3** (Reg) Poftă (1). **4** (Reg) Ambiție (1). **5** (Reg) Neastâmpăr. **6** (Trs; la animale, mai ales la cai) Nărav.

sucăcioaie *sf* [At: LERXIC REG. 94 / Pl: ~ / E: ***socaci*** + *-oaie*] (Reg) Bucătăreasă.

sucăciță *sf* vz ***socăciță***

sucălău *s* [At: ALRM SN II h 674/130 / Pl: ? / E: ***sucăli*** + *-ău*] (Reg) Sul (sau scripete) pe care se înfășoară lanțul fântânii.

sucăleală *sf* [At: ARH. OLT. XXI, 276 / Pl: *~eli* / E: ***sucăli*** + *-eală*] **1** (Mun; Olt) Răsuceală. **2** (Îe) **A lua la ~** (pe cineva) A certa (1). **3** (Îae) A cicăli (1).

sucăleață *sf* [At: A II, 7 / Pl: *~ețe* / E: ***sucală*** + *-eață*] (Reg) Sucitor (1).

sucălete *sm* [At: MUSCEL. 48 / Pl: *~eți* / E: ***sucală*** + *-ete*] (Mun; Olt) Sul (23).

sucăli [At: DDRF / Pzi: *~lesc*, (reg) *sucăl* / E: ***sucală***] **1** *vt* (Pop) A răsuci. **2** *vt* (Pop) A face sul. **3** *vi* A se învârti în loc. **4** *vt* A înfășura. **5** *vt* A înveli. **6** *vt* (Pop) A sâcâi (2). **7** *vt* (Mol; Trs) A necăji. **8** *vt* (Mol; Trs) A deranja (1). **9** *vt* (Reg) A coase repede, de mântuială. **10-11** *vti* (Pex) A face un lucru în grabă, superficial Si: (fam) *a rasoli*.

sucălime *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~mi* / E: ***sucală*** + *-ime*] (Îvr) Mulțime de sucale.

sucălit *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***sucăli***] (Mun) **1** Răsucit. **2** Învârtit în loc. **3** Învelit. **4** Sâcâit (2). **5** Necăjit. **6** Rasolit.

succeda [At: I. GOLESCU, C. / V: (asr) *~de* (Par: (înv) *succes*) / Pzi: *succed* / E: fr ***succeder***, lat ***succedere***] **1-2** *vri* A veni imediat după altcineva sau altceva (în timp sau în spațiu) Si: *a urma*. **3-4** *vri* A veni sau a trece unul după altul (în timp sau în spațiu) în mod regulat, formând un rând, un șir etc. Si: *a defila*[1] (1), *a se derula* (1), *a se înșira*, *a se înșirui*, *a se perinda*, *a (se) rândui*[1], *a se scurge*, (îvp) *a se petrece*. **5-6** *vri* A lua pe rând unul locul altuia Si: *a alterna* (1-2). **7** *vr* (Rar) A se continua (3). **8** *vi* (Jur) A avea calitatea de succesor Si: *a moșteni*. **9** *vt* (Trs; Buc; ccd) A-i reuși cuiva o acțiune.

succedaneu *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ee* / E: fr ***succédané***] **1-2** Medicament sau produs care posedă proprietăți asemănătoare cu un altul și pe care îl poate substitui Vz *surogat*.

succedare *sf* [At: NEGULICI / V: (asr) ***~dere*** / Pl: *~dări* / E: ***succeda***] **1** Urmare unul după altul. **2** Înlănțuire de ființe, de lucruri, de evenimente etc. care se succedă într-o anumită ordine (fără întrerupere sau la intervale scurte) Si: *defilare*[1] (4), *derulare* (1), *înșirare*, *înșiruire*, *perindare*, *scurgere*, *succesiune* (2), *urmare*.

succede *v* vz ***succeda***

succedere *sf* vz ***succedare***

succenturiat, ~ă *a* [At: DN³ / P: *~ri-at* / Pl: *~ați*, *~e* / E: ns cf *succenturié*, lat *succenturiatus* „soldat suplinitor"] **1-2** (Atm; d. organe) Care înlocuiește sau urmează altui organ similar. **3** (Îs) *Ventricul ~* Prima parte a stomacului la păsări.

succes *sn* [At: CALENDARIU (1794), 37/20 / Pl: *~e*, (înv) *~uri*, (îvr) *~ii* / E: lat ***succesus***, fr ***succès***] **1** (Urmat de determinări care precizează sensul; și în formule de urare) Rezultat (deosebit de) bun, favorabil (într-o acțiune, într-o întreprindere etc.). **2** (Urmat de determinări care precizează sensul; și în formule de urare) Triumf al unei idei, al unei teorii etc. Si: *izbândă*, *reușită*, *victorie*, (înv) *reieșire*, *reușire*, (fam) *ispravă*. **3** (Îlav) **Cu ~** Cu cele mai bune rezultate, foarte bine. **4** (Mai ales îcs cu verbele „a avea", „a se bucura", rar „a face") Primire bună, favorabilă, entuziastă, pe care o face publicul unei opere literare, unui spectacol etc. Si: *reușită*, (liv) *audiență* (6). **5** (Îla) **De ~** Care place publicului. **6** (Îal) Care are mare căutare.

succesibil, ~ă *a* [At: XENOPOL, I. R. V. 50 / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***successible***] **1** (Jur) Care are drept la succesiune (8). **2** (Jur) Care poate succeda în mod legal. **3** (Îs) *Grad ~* Grad de rudenie care dă dreptul la succesiune.

succesibilitate *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: ? / E: fr ***successibilité***] (Jur) **1** Drept de a moșteni (1). **2** Ordine de succesiune (1).

succesie *sf* vz ***succesiune***

succesiune *sf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~si-u~* / V: (înv) ***~cesie*** / Pl: *~ni* / E: lat ***successio, -onis***, fr ***succession***] **1** (Udp „de") Mod în care se succedă (1) (în timp sau în spațiu) ființe, obiecte, evenimente etc. Si: *ordine* (1). **2** Înlănțuire de ființe, de lucruri, de evenimente etc. care se succedă într-o anumită ordine (fără întrerupere sau la intervale scurte) Si: *derulare* (1), *defilare*[1] (4), *înșirare*, *înșiruire*, *perindare*, *scurgere*, *serie*, *succedare* (2), *urmare*. **3** (Pex) Șir. **4** Transmitere a unei funcții, a unei demnități, a unei puteri etc. de la o persoană la alta. **5** (Prin lărgirea sensului) Înlocuire a unei persoane de către alta într-un post, într-o funcție etc. **6** Legătură de rudenie în linie dreaptă Si: *descendență* (1), *filiație* (2), *linie*. **7** Alternare metodică a culturilor agricole în timp, pe același teren, în cadrul unui asolament, stabilită în funcție de caracteristicile plantelor agricole, pentru a obține recolte mari și a menține fertilitatea solului Si: *rotație*. **8** (Jur) Transmitere a patrimoniului unei persoane fizice decedate de către una sau mai multe persoane determinate de lege sau de voința celui decedat. **9** (Ccr) Totalitatea bunurilor materiale rămase de la o persoană și intrate în posesia altcuiva. **10** (Prc) Bun obținut prin drept succesoral Si: *moștenire* (1), (îvp) *moșie*[1] (1), (îrg) *miraz*[1] (1), *moștină*[1] (1), *rămășiță*[1], (înv) *clironomie* (2), *dostoianie*, *moștenie*, *nemestnicie*, *rămas*[2] (17). **11** (Îe) **A (se) deschide o ~** A (se) începe formalitățile pentru atribuirea unei moșteniri.

succesiv, ~ă [At: (a. 1702) GCR I, 343/26 / Pl: *~i*, *~e* / E: lat ***successivus***, fr ***successif***] **1-2** *a*, *av* (Care urmează) imediat după altcineva sau altceva. **3-4** *a*, *av* (Care se succedă) fără întrerupere sau la intervale scurte (și regulate) Si: *consecutiv* (1), (înv) *succesivamente* (4). **5-6** *av*, *a* (În mod) alternativ (1). **7-8** *av*, *a* (În mod) progresiv Si: *gradat*[2] (3-4), *treptat*. **9** *a* (Jur; îs) *Drepturi ~e* Drepturi de moștenire.

succesivamente *av* [At: MARIN, F. 392/21 / V: ***~vem~*** / E: it ***succesivamente***, fr ***successivement***] **1-4** (Frî) Succesiv (1-4).

succesivemente *av* vz ***succesivamente***

succesor, ~oare [At: (a. 1776) URICARIUL, I, 179 / Pl: *~i*, *~oare* / E: lat ***successor***, fr ***successeur***] **1** *smf* (îoc *predecesor*) Persoană care urmează în locul alteia (într-o funcție, într-o demnitate, la tron etc.) **2** *smf* Continuator (1). **3** *smf* (Jur) Persoană care dobândește drepturi și obligații de la o altă persoană Si: *moștenitor* (1), *urmaș*, (liv) *erede* (6), (îrg) *moșnean* (1), *moștean* (1), (înv) *clironom*, *moșan* (1) *ocinaș*[1], *ocinătoriu*, *următor*. **4** *sm* (Mat) Element al unui șir care urmează după un element dat al acestuia.

succesoral, ~ă *a* [At: IONESCU-RION, S. 203 / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***successoral***] **1** Care ține de succesiune. **2** Privitor la succesiune. **3** Care provine dintr-o succesiune. **4** Care face parte dintr-o succesiune.

succin *sn* [At: CORNEA, E. II, 30/24 / Pl: ? / E: lat ***succinum***, fr ***succin***] (Asr) Chihlimbar (1).

succinct, ~ă *a* vz ***succint***

succinic *a* [At: ANTONESCU, D. / Pl: ? / E: fr ***succinique***] (Îs) *Acid ~* Acid extras din rășina de chihlimbar și folosit la prepararea unor medicamente, datorită proprietăților antidiuretice, antispasmodice și stimulatoare pe care le are.

succint *a*, *av* [At: ANTONESCU, D. / V: ***~nct*** / Pl: *~nți*, *~e* / E: fr ***succinct***, lat ***succinctus***] **1-2** (D. expuneri, texte etc.) (Care este spus, redat, scris etc.) în vorbe puține, pe scurt, repede Si: *concentrat*[2] (9), *concis* (1), *rezumativ*, *sumar* (5), (înv) *rezumător* Vz *sintetic*.

suceală *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) ***șu~*** / Pl: *~eli* / E: ***suci***[3] + *-eală*] **1-2** (Rar) Sucire (1, 4). **3** (Reg; îe) **A-i da ~ (și-nvârteală)** A lucra foarte repede. **4** (Îae) A-i da zor. **5** (Îe) **A lua** (pe cineva) **la ~** A lua la rost[1] (47). **6** (Fig) Lipsă de rațiune, de claritate. **7** (Fig) Fire, apucătură de om sucit[2] (15). **8** (Înv) Luxare. **9** (Buc; îf *șuceală*) Smunceală.

suceavă *sf* [At: PAMFILE, I. C. 277 / Pl: *~eve* / E: ns cf *suci*[3]] (Reg) Țeava suveicii de la războiul de țesut manual.

sucel *s* vz ***surcea***

sucelnic, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***suci***^{3} + *-elnic*] (Îrg; d. oameni) Care nu se ține de cuvânt.

suceve *sfp* [At: H IX, 3 / A: nct / E: nct] (Reg; csnp) Stânci foarte înalte și prăpăstioase.

sucevean, ~ă [At: SADOVEANU, O. XII, 356 / Pl: *~eni, ~ene* / E: ***Suceava*** + *-ean*] **1-2** *smf* Persoană care face parte din populația de bază a orașului sau a județului Suceava sau care este originară de acolo. **3** *smf* (Lpl) Locuitori ai orașului sau ai județului Suceava. **4-5** *a* Care aparține orașului sau județului Suceava ori sucevenilor (2). **6-7** *a* Privitor la orașul sau la județul Suceava ori la suceveni.

suceveancă *sf* [At: DLR / Pl: *~ence* / E: ***sucevean*** + *-că*] **1-2** Suceveană (1-2).

suci^{1} *sm* [At: ANON. CAR. / Pl: ~ / E: mg ***szűcs***] (Trs; Ban) **1** Cojocar. **2** (Îs) *Ac de ~* Ac cojocăresc.

suci^{2} *smp* [At: DER / E: ml ***succi***] Trib geto-dac care era așezat în regiunea de la gura Oltului.

suci^{3} [At: ANON. CAR. / V: (reg) *șu~* / Pzi: *sucesc*, (reg) *suc, suci*; 2 și (reg) *suci*, 3 și (reg) *suce* / E: vsl ***соучѧ, соукати***] **1-2** *vt(a)* (C. i. fire, fibre textile etc.) A determina o mișcare de rotație în jurul lui însuși sau în jurul altuia, printr-o acțiune continuă și în același sens, pentru a-l face mai rezistent, mai gros etc. sau pentru a confecționa anumite obiecte Si: *a răsuci*. **3** *vt* (C. i. vârfurile mustăților) A învârti pentru a da o anumită formă Si: *a răsuci*. **4-5** *vtr* A produce o mișcare de rotație sau a se roti în jurul cuiva sau a ceva făcând să ia sau luând formă de cerc sau de colac Si: *a (se) încârliga, a (se) încolăci, a (se) încovriga, a (se) înfășura, a (se) învălătuci, a (se) răsuci*, (reg) *a (se) covriga* (1), *a (se) încolătăci*, (înv) *a (se) învălui* Vz *a (se) ghemui*. **6** *vrp* (Înv; d. ramuri) A se învârti în jurul lui însuși (pentru a pocni învelișul). **7** *vt* (Îvp) A împleti. **8** *vt* (Ban; Trs; c. i. rufe) A stoarce (4). **9** *vt* A avea crampe (la stomac). **10** *vt* (Pop) A lega strâns. **11** *vt* (Reg; c. i. rufe) A călca cu ajutorul mângălăului. **12-13** *vtr* A (se) mișca (continuu) în cerc, în spirală, de jur-împrejur. **14-15** *vtr* A(-și) imprima o mișcare de rotație Si: *a (se) întoarce, a (se) învârti, a (se) răsuci, a (se) roti*, (reg) *a (se) rotila*. **16** *vt* (Îc) **A ~ (cuiva) șurubul** A umbla cu viclenii. **17** *vt* (C. i. dansuri) A dansa (în cerc). **18** *vr* (Însoțit de „a se răsuci", „a se învârti") A se mișca încoace și încolo. **19** *vr* (Însoțit de „a se răsuci", „a se învârti") A umbla fără rost. **20** *vr* (Însoțit de „a se răsuci", „a se învârti") A se foi^{1} (7). **21** *vt* (C. i. vehicule sau animale de călărie sau de tracțiune etc.) A schimba direcția în care merge sau spre care este orientat, îndreptându-l mai la dreapta, mai la stânga sau întorcându-l în partea opusă Si: *a cârmi* (5), *a coti*^{2} (10). **22** *vr* (Urmat de determinările „de colo până colo", „încoace și încolo") A se întoarce brusc pe loc, schimbându-și direcția (într-un spațiu îngust). **23** *vr* (Reg) A se înapoia. **24** *vi* (Pop; d. ființe; udp „cu" sau „din") A face, din reflex, o mișcare (repetată). **25** *vt* (Rar; c. i. arme albe) A răsuci. **26** *vt* (Trs; Ban; șfg) A întinde foaia de aluat (cu sucitorul). **27** *vt* (C. i. obiecte din materiale flexibile) A strânge, a înfășura dând forma unui sul Si: *a învârti, a răsuci*, (pop) *a sucăli* (2), (reg) *a tecărui*. **28** *vt* (C. i. foița în care s-a pus tutun) A înfășura cu mâna, pentru a face o țigară. **29** *vt* (Îrg; c. i. obiecte de îmbrăcăminte) A sufleca (1). **30** *vr* (D. frunzele plantelor) A se face ca un sul din cauza secetei, a arșiței etc. **31** *vt(a)* (De obicei îcr *a învârti* sau *a răsuci*) A întoarce pe o parte și pe alta. **32** *vt(a)* (De obicei îcr *a învârti* sau *a răsuci*) A întoarce pe toate părțile (pentru a examina mai bine). **33** *vt(a)* (De obicei îcr *a învârti* sau *a răsuci*) A frământa (7). **34** *vt* (Reg; îe) **A ~ (pe cineva) în ciur fără văcălie** A purta (pe cineva) cu vorba după bunul plac. **35** *vr* (Fig) A se strădui, a-și frământa mintea (pentru a scăpa dintr-o încurcătură). **36** *vr* (Fig) A se agita (4). **37** *vt* (Reg; complementul este pologul de fân) A răscoli (pentru a se usca pe toate părțile). **38** *vt* (Reg) A ara^{4}. **39** *vt* (Reg) A pritoci. **40** *vr* (D. ființe sau d. corpul lor ori părți ale acestuia) A se întoarce (repetat) în altă direcție decât cea precedentă. **41** *vr* (D. ființe sau d. corpul lor ori părți ale acestuia) A-și întoarce capul sau o parte a corpului într-o parte și în alta Si: *a se răsuci*. **42** *vt* (Îe) **A(-i) ~ (cuiva) capul** (ori **mintea** sau **mințile**) A face pe cineva să nu mai judece normal Si: *a prosti, a zăpăci* (pe cineva). **43** *vr* A se întoarce continuu (în așternut) de pe o parte pe alta (din cauza unei stări fizice sau psihice chinuitoare) Si: *a se foi*^{1} (7), *a se pârpăli, a se răsuci, a se zvârcoli*, (reg) *a se scârciumi*. **44-45** *vtr* (Pfm) A (se) luxa. **46** *vt* (C. i. membrele superioare) A supune unei torsiuni Si: *a contorsiona* (1), *a răsuci, a strâmba*. **47** *vt(a)* (C. i. oameni) A învârti sau a smuci cu violență pentru a tortura. **48** *vt* (C. i. gâtul, capul etc. unei ființe) A întoarce cu o mișcare violentă pentru a ucide Vz *a strâmba*. **49** *vr* (Buc; îf *suci*) A înnebuni. **50** *vr* A prezenta neregularități, abateri etc. de la forma normală sau avută inițial Vz *a se schimonosi, a se strâmba*. **51** *vt* (Îe) **A ~ vorba** sau **a o ~** A da alt curs sau alt înțeles conversației. **52** *vi* (Îac) A devia în mod conștient de la subiect pentru a-și ascunde gândurile, a ocoli adevărul. **53** *vt* (Înv) A deforma (15). **54** *vt* (Înv) A modifica. **55** *vt* (Trs; Olt; spc; c. i. animale) A castra.

suci^{4} *v* vz ***soage***

sucie *sf* [At. MAT. DIALECT. I, 191 / Pl: ? / E: ***suci***^{1} + ***-ie***] (Reg) Cojocărie (1).

sucila *sm* [At: PHILIPPIDE, P. 232 / Pl: ? / E: ***suci***^{3} + *-ilă*] (Fam) Persoană cu o fire ciudată, nestatornică, de om sucit.

suciloi *sn* [At: GL. OLT. / Pl: *~oaie* / E: ***suci***^{3}] (Reg) Sul subțire de aluat, folosit pentru ornamentarea colacilor, a turtelor etc.

sucină *sf* vz ***sulfină***

sucire *sf* [At: LB / Pl: *~ri* / E: ***suci***^{3}] **1** Determinare a unei mișcări de rotație a unui fir, a unei fibre textile etc. în jurul lui însuși sau în jurul altuia printr-o acțiune continuă și în același sens, pentru a-l face mai rezistent, mai gros etc. sau pentru a-l folosi la confecționarea unor obiecte Si: *învârtire, învârtit, răsuceală, răsucire, răsucit, răsucitură, sucit*^{1} (1), *sucitură* (1), (rar) *suceală* (1). **2** Mișcare de rotație în jurul cuiva sau a ceva în formă de cerc sau de colac Si: *încolăcire, înfășurare, învălătucire, răsucire* (10), (rar) *încolăceală, încolăcitura, vălătuceală*. **3** (Înv) Răsucire în sensuri opuse a extremităților unui corp alungit. **4** Mișcare (continuă) făcută în cerc, în spirală, de jur împrejur Si: *întoarcere, întors, învârtire, răsucire, rotire*, (rar) *suceală* (2). **5** Întoarcere (repetată) a corpului ființelor sau a unei părți a lui în altă direcție decât cea precedentă Si: *sucire* (11). **6** Întoarcere a corpului sau a unei părți a lui într-o parte și în alta Si: *răsucitură, sucitură* (12). **7** (Pfm) Luxare. **8** (Reg) Castrare (1).

suciș *av* [At: MUMULEANU, C. 151/12 / E: ***suci***^{3} + *-iș*] (Îvr) Strâmb.

sucit^{1} *sn* [At: DL / Pl: (rar) *~uri* / E: ***suci***^{3}] Sucire (1).

sucit^{2}***, ~ă*** [At: PO 269/15 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***suci***^{3}] **1** *a* (D. fire textile) Supus unei mișcări de rotație în jurul lui însuși sau în jurul altuia printr-o acțiune neîntreruptă și în același sens Si: *răsucit*. **2** *a* (Reg; îe) **(Că-i) ~ă, (că)-nvârtită** Situația în care cineva caută pretexte ca să se eschiveze de la ceva sau când dă explicații neconvingătoare, contradictorii. **3** *a* (D. mustăți, păr) Care este învârtit într-un anumit sens Si: *răsucit*. **4** *a* (Reg; îs) *Păr ~* Perciune. **5** *a* Care este mișcat (continuu) în cerc, în spirală, de jur-împrejur Si: *întors, învârtit, răsucit, rotit*. **6** *a* În formă de spirală Si: *răsucit, spiralat*. **7** *a* (D. drumuri) Care are (multe) cotituri Si: *cotit*^{2} (6), *întortocheat, sinuos, strâmb, șerpuit*^{2}, *șerpuitor*, (rar) *șerpuind*, (îrg) *șovăit*, (înv) *serpentin*. **8** *a* (D. obiecte flexibile) Strâns în formă de sul Si: *înfășurat, învălătucit* . **9** *a* (D. țigări) Făcut cu mâna, prin înfășurarea tutunului într-o foiță Si: *răsucit*. **10** *a* (Rar) Răsfrânt. **11** *a* Care are corpul întors într-o parte Si: *răsucit*. **12** *a* (D. oameni sau, mai ales d. corpul lor ori, în special, d. părți ale acestuia) Care este deviat (din naștere sau în urma unei boli, a unui accident etc.) de la poziția normală (fiind orientat într-o poziție nefirească) Si: *adus*^{2} (4), *aplecat*^{2} (1), *cocârjat*^{2} (1), *contorsionat*^{2} (2), *cocoșat*^{2} (2), *curbat*^{2} (2), *gârbov* (2), *gârbovit* (1-2), *înclinat, încovoiat, îndoit, plecat*^{2}, *răsucit* (8), *strâmb* (1), *strâmbat*. **13** *a* (D. obiecte flexibile sau neflexibile sau d. părți ale acestora) Care prezintă neregularități, abateri etc. de la forma normală sau inițială Vz *contorsionat, curbat, deformat, diform, întors, răsucit, strâmb, strâmbat*. **14** *a* (Pfm; d. oase, tendoane etc.) Luxat. **15-16** *smf, a* (Fig) (Persoană) care nu este sau nu se comportă normal, ca toată lumea Si: *sucila*. **17-18** *smf, a* (Fig) (Persoană) cu care nimeni nu se poate înțelege sau acomoda. **19-20** *smf, a* (Fig) (Persoană) care șochează prin manifestări, evoluție etc.

21 *a* (D. firea sau manifestările oamenilor) Care trădează o comportare sucită (**15-20**) Vz *bizar*, *ciudat*, *curios*, *straniu*. **22** *a* Care este potrivnic naturii, bunului simț, judecății. **23** *a* Care iese din comun. **24** *a* Care nu este cum trebuie să fie. **25** *a* (D. idei, cuvinte etc.) Care este greu de urmărit. **26** *a* (D. idei, cuvinte etc.) Care nu se înțelege bine Si: *confuz* (**1**), *încâlcit*, *încurcat*, *întortocheat*, *neclar*. **27** *a* (Înv) Neobișnuit. **28** *a* (Înv) Nefiresc. **29** *a* (Înv) Nepotrivit. **30** *a* (Trs; d. animale) Castrat[2] (**1**). **31** *sfa* Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **32** *sfa* Melodia după care se execută sucita (**31**).

sucita *vr* [At: GRAIUL, I, 156 / Pzi: ~*tez* / E: nct] (Reg) A se asocia (**2**).

sucitor, ~oare [At: MÂNCĂRILE, 103/4 / V: (reg) **ciuc~, sâc~, sic~** / Pl: *~i, ~oare* / E: **suci**[3] + *-tor*] **1** *sn*, (reg) *sf* Băț (gros) de lemn, neted, cu care se întinde foaia de aluat pentru plăcinte, tăiței etc. sau care se întrebuințează la mestecat, bătut etc. Si: *făcăleț* (**2**), *vergea*, (rar) *sul* (**10**), (pop) *mestecău*[1], (reg) *melesteu*, *plăcintor*, *sucăleață*. **2** *sn* (Reg) Bucată de lemn, în formă de sul, cu care se calcă rufele Vz *mangălău*. **3** *sn* Dispozitiv de lemn sau de metal la ferăstrău, la războiul de țesut etc. care, prin învârtire, slăbește sau strânge o legătură Si: *cordar* (**3**), *încordător*, *întinzător*, *întorcător*. **4** *sm* (Mun; Olt) Bucată de lemn cu care se răsucește funia sau lanțul trecut peste o sarcină (de fân, de lemn etc.) spre a o strânge Si: (reg) *ceatlău* (**2-3**). **5** *sfn* (Mar; Olt) Dispozitiv care, prin învârtire, reglează cantitatea de grăunțe care trebuie să curgă în gaura pietrei de moară Si: (reg) *grăunțar*, *năpustitor*. **6** *smn* (Buc; Dob) Fiecare dintre bucățile de lemn fixate la capete în târcoalele prâsnelului de la moară Si: (pop) *știstor*. **7** *sm* (Reg) Fiecare dintre penele de lemn dreptunghiulare înfipte în obada roții, cu ajutorul căreia se pune în mișcare prâsnelul morii Si: *măsea*. **8** *sf* (Mol) Unealtă de tors nedefinită mai îndeaproape. **9** *sf* (Înv) Manivelă. **10** *sf* (Reg) Serpentină (la cazanul de fiert rachiu). **11** *sf* (Orn; Ban) Capântortură (*Jynx torquilla*). **12** *sf* (Orn; Ban) Pițigoi (*Parus major*). **13** *sf* (Orn; Ban) Pitulice (*Sylvia atricapilla*). **14** *sf* (Orn; reg) Privighetoare-cenușie (*Sylvia cinerea*).

sucitură *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie, 197[r]/15 / V: **ciu~** / Pl: *~ri* / E: **suci**[3] + *-(i)tură*] **1** Sucire (**1**). **2** (Îrg; ccr) Produs, obiect, fir etc. obținut prin sucitură (**1**). **3** (Reg) Colac (**1**). **4** (Trs; Mol) Mănunchi de paie, de fân etc. răsucit cu mâna, cu care de obicei se leagă snopii sau se pune pe vârful căpiței de fân ca să n-o ia vântul. **5** (Îrg) Scul (**1**). **6** (Îrg) Jurubiță (de bumbac). **7** (Pop) Cotitură (a unui drum, a unei văi etc.). **8** (Reg) Vârful ascuțit al sfredelului. **9** (Reg) Sul de pânză. **10** (Reg) Foaie de aluat (pentru plăcintă sau tăiței). **11-12** Sucire (**5-6**). **13** (Reg; fig) Epitet dat unui om nestatornic, neserios. **14** (Înv) Luxare. **15** (Înv; fig) Deformare fizică. **16** (Înv) Instrument de tortură.

suciță *sf* [At: MAT. DIALECT., I, 191 / Pl: *~țe* / E: **suci**[1] + *-iță*] **1** (Trs) Soție de suci[1] (**1**). **2-4** Cojocăreasă (**1-3**).

suclui *v* vz **sucui**

sucluitură *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ri* / E: **suclui** + *-(i)tură*] (Ban; Trs) Obicei.

sucman *sn* vz **smuan**

sucmănar *sm* vz **sumănar**

sucmănărie *sf* vz **sumănărie**[1]

sucmăza *vr* [At: DLR / Pzi: ? / E: nct] (Reg) A merge afectat.

sucmăzat *a* [At: H XVIII, 147 / Pl: *~ați, ~e* / E: **sucmăza**] (Reg) Neastâmpărat.

sucnă *sf* [At: ROSETTI, B. 104 / V: **sugnă**, (reg) **somnă**, **suhnă**, **sumnă** / Pl: *~ne* / E: ucr **сукня**, srb **suknja**] **1** (Îvp) Fustă (simplă, confecționată dintr-un material gros). **2** (Îvp) Rochie (dreaptă). **3** (Pgn) Orice obiect de îmbrăcăminte pentru femei (confecționat din lână sau din alt material gros). **4** (Reg) Șorț. **5** (Îc) **~-murgă** Personaj mitologic din poveștile populare.

sucnișoară *sf* [At: BÂRLEA, L. P. M. I, 50 / V: **sugn~** / Pl: *~re* / E: **sucnă** + *-ișoară*] **1-6** (Mar; șhp) Sucnă (**1-3**) (mică) Si: *sucniță* (**1-6**), *sucnuță* (**1-6**).

sucniță *sf* [At: CADE / V: **sugn~** / Pl: *~țe* / E: **sucnă** + *-iță*] **1-6** (Trs; șhp) Sucnișoară (**1-6**).

sucnuță *sf* [At: BUD, P. P. 10 / V: **sugn~** / Pl: *~țe* / E: **sucnă** + *-uță*] **1-6** (Mar; șhp) Sucnișoară (**1-6**).

sucomba *vi* [At: BARASCH, I. 144/18 / V: **~cumba** / Pzi: *sucomb* / E: fr **succomber**, lat **succumbere**] **1** (Liv) A muri[1]. **2** (Îdt) A fi învins (în luptă). **3** (Îdt) A fi copleșit de durere fizică sau morală. **4** A nu se putea împotrivi. **5** A nu putea rezista.

sucombare *sf* [At: DL / Pl: *~bări* / E: **sucomba**] (Liv) Moarte (**1**).

sucombat, ~ă *a* [At: BABEȘ, O. A. I, 192 / Pl: *~ați, ~e* / E: **sucomba**] (Liv) Mort (**1**).

sucotrin *a* vz **socotrin**

sucrază *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr **sucrase**] Zaharază.

sucre *sm* [At: DN[3] / Pl: ? / E: sp **sucre**] Unitate monetară în Ecuador.

sucroză *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr **sucrose**] Zaharoză.

sucțiune *sf* [At: DN[3] / Pl: (nob) *~ni* / E: fr **succion**] (Glg) Reducere a presiunii apei dintr-un sol nesaturat în raport cu presiunea atmosferică.

sucub *sm* [At: DN[3] / Pl: *~i* / E: fr, it **succube**] (Îoc *incub*) Demon cu aspect feminin, care, potrivit demonologiei creștine, se unește sexual cu un strigoi sau cu un posedat.

sucui [At: PO 291/26 / V: **~clui** / Pzi: *~esc* / E: mg **szokni**] **1** *vt(a)* (Înv; Trs) A obișnui. **2** *vr* (Reg) A se obișnui (**1**).

sucuire *sf* [At: KLEIN, D. 161 / Pl: ? / E: **sucui**] (Trs) Obișnuință.

suculent, ~a [At: CAIET, 67[v]/23 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr **succulent**, lat **succulentus**] **1** *a* (D. alimente) Care are mult suc[2] Si: *mustos*, *zemos*. **2** *a* (D. alimente) Care e bogat în substanțe hrănitoare Si: *consistent* (**2**), *hrănitor* (**17**), *nutritiv*, *sățios*[1], (liv) *feculent* (**2**), (asr) *substanțial* (**11**), *mistuitor*, *nutritor*, *săturăcios*, *săturător*. **3** *a* (Pex; d. alimente) Care are gust plăcut, ales, deosebit, plin de savoare Si: *apetisant* (**1**), *bun*[1] (**25**), *delicios* (**2**), *gustos*, *îmbietor*, *plăcut* (**1**), *savuros* (**1**), (rar) *pofticios*, (arg) *mișto*. **4** *a* (Fig; d. idei, cuvinte etc.) Care este plin de conținut, de idei sau de savoare. **5** *sfp* Nutrețuri provenite din plante cu tuberculi și din rădăcinoase.

suculență *sf* [At: ODOBESCU, S. I, 463 / Pl: *~țe* / E: fr **succulence**] **1-3** Însușirea de a fi suculent (**1-3**). **4** Savoare (**1**). **5** (Fig) Bogăție de conținut, de idei. **6** (Fig) Semnificație, farmec deosebit.

sucumba *v* vz **sucomba**

sucupă *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~pe* / E: fr **soucoupe**] **1** (Îdt) Tavă mică. **2** (Îdt) Farfurioară pe care se pune ceașca.

sucursală *sf* [At: BREZOIANU, A. 539/16 / Pl: *~le* / E: fr **succursale**] **1** Întreprindere comercială, bancară sau, prin extensiune, orice unitate economică dependentă de alta, mai mare sau centrală, de același fel Si: *agentura* (**1**), *agenție* (**1-2**), *reprezentanță*. **2** (Pgn) Orice instituție, asociație, organizație etc. condusă și controlată de o unitate, mai mare sau centrală, de același fel Si: *filială*. **3** (Înv) Metoc.

sucusiune *sf* [At: DN[3] / P: *~si-u~* / Pl: (nob) *~ni* / E: fr **succussion** cf lat *succussio*] (Med) Metodă de punere în evidență a lichidului amestecat cu un gaz dintr-un organ cavitar prin clătinarea bolnavului.

sucuti *v* vz **socoti**

sucutrin *a* vz **socotrin**

sud[1] *sn* [At: (a. 1712) BUL. COM. IST. III, 92 / Pl: *~uri* / E: scr **sud**] **1** (Înv) Județ. **2** (Îrg) Judecată. **3** (Reg) Judecătorie. **4** (Ban) Tribunal.

sud[2] [At: AMFILOHIE, G. 216 / V: (înv) **sid**, **siud** *sns* / E: it **sud**, fr **sud** cf ger *Süden*] **1** *sns* Punctul cardinal opus nordului, îndreptat în direcția în care se află Soarele la amiază în emisfera nordică Si: *miazăzi* (**1**), (îvp) *miază*, (înv) *austru* (**2**), *meriziu*, (reg) *prânz*. **2-3** *sns*, *a* (Pex) (Parte a globului pământesc, a unui continent, a unei țări, a unui oraș etc.) așezată spre sud[2] (**1**). **4** *sns* (Pex) Ținut sudic (**1**). **5** *sns* (Îla) **De ~** Sudic (**1**). **6** *sns* (Pex) Lumea, popoarele din țările sau din ținuturile situate în (sau spre) acest punct cardinal.

suda [At: PONTBRIANT, D. / Pzi: *~dez* / E: fr **souder**] **1-2** *vtr* (Sfg) (D. piese din metal, din ceramică, din material sintetic etc.) A (se) îmbina în anumite condiții de temperatură și de presiune, realizând astfel o legătură atomică Si: *a (se) aglutina* (**1-2**), *a (se) alipi* (**3-4**), *a (se) lipi*, *a (se) reuni*, *a (se) uni*. **3-4** *vtr* (Fig) A (se) stabili relații de prietenie, de dragoste, de

stimă etc. **5-6** *vtr* (Fig) A (se) apropia din punct de vedere al ideilor, al sentimentelor Si: *a (se) închega, a (se) lega, a (se) uni.* **7** *vr* (D. oase, ligamente etc.) A se lipi la loc (după ce au fost fracturate, tăiate etc.) Si: *a (se) prinde.* **8** *vr* (D. particulele unui cuvânt) A se alipi unul de altul, formând un singur cuvânt. **9** *vr* (D. cuvinte) A forma unități frazeologice Si: *a se aglutina* **(3)**, *a se lipi, a se reuni, a se uni.*

sudabil, ~ă *a* [At: LTR² XVI, 506 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***soudable***] Care poate fi sudat (1).

sudabilitate *sf* [At: ORBONAȘ, MEC. 405 / Pl: ? / E: fr ***soudabilité***] Calitate a unui metal, a unui material plastic etc. de a fi îmbinat prin sudare cu alt material.

sudac *sm* [At: DDRF / V: ***~duc*** / Pl: *~aci* / E: ucr ***судак***] (Iht; Mol) Șalău¹ (*Lucioperca sandra*).

sud-african, ~ă [At: DL / Pl: *~i, ~e* / E: ***sud²*** + ***african*** cf fr *sud-africain*, germ *süd-afrikanisch*] **1-2** *smf* Persoană care face parte din una dintre populațiile indigene ale Africii de Sud sau care este originară de colo. **3** *sm* (Lpl) Populație, popor, națiune care locuiește în Republica Sud-Africană sau în Africa de Sud. **4-5** *a* Care aparține Africii de Sud, Republicii Sud-Africane sau sud-africanilor **(1)**. **6-7** *a* Privitor la Africa de Sud, la Republica Sud-Africană sau la sud-africani **(1)**. **8** *a* Originar din Africa de Sud.

sudaj *sn* [At: IOANOVICI, TEHN. 162 / Pl: *~e* / E: fr ***soudage***] Sudare **(1)**.

sudalmă *sf* [At: URECHE, L. 174 / V: (înv) ***sid~***, (reg) ***~dălnă*** / Pl: *~dălmi, ~me* / E: mg ***szidalom***] (Pop) **1** Înjurătură. **2** Ocară **(1)**.

sudalnic, ~ă *a* [At: BIBLIA (1688), 443²/58 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***sudalmă*** + *-nic*] (Înv) Certăreț **(1)**.

sud-american, ~ă [At: IORDAN, L. R. A. 227 / Pl: *~i, ~e* / E: ***sud²*** + ***-american*** cf fr *sud-américain*] **1-2** *smf* Persoană care face parte din populațiile de bază ale țărilor din America de Sud sau care este originară de acolo. **3** *sm* (Lpl) Populație, popor, națiune care locuiește în America de Sud. **4-5** *a* Care aparține Americii de Sud sau sud-americanilor **(1)**. **6-7** *a* Privitor la America de Sud sau la populațiile ei. **8-9** *a* Caracteristic Americii de Sud sau sud-americanilor. **10** *a* Care este originar din America de Sud.

sud-americancă *sf* [At:DLR / Pl: *~nce* / E: ***sud²*** + ***american*** + *-că*] **1-2** Sud-americană **(1-2)**.

sudamină *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: (rar) *~ne* / E: fr ***sudamina***] Erupție cutanată de vezicule mici pline cu lichid clar, care apare după transpirații abundente sau în cursul unor boli febrile.

sudan *s* [At: LTR² / Pl: ? / E: fr ***soudan***] (Chm) Colorant organic solubil în solvenți organici, întrebuințat în special la colorarea unor produse petroliere albe, ca benzina, petrolul, în scopul denaturării acestora.

sudanez, ~ă [At: GRAUR, I. L. 210 / Pl: *~i, ~e* / E: ***Sudan*** (np) + *-ez*] **1-2** *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Sudanului sau care este originară de acolo. **3** *sm* (Lpl) Popor, națiune, populație care locuiește în Sudan. **4-5** *a* Care aparține Sudanului sau sudanezilor **(1)**. **6-7** *a* Privitor la Sudan sau la sudanezi. **8** *a* Originar din Sudan. **9** *sf* Limba vorbită de sudanezi.

sudar *sn* [At: VARLAAM, C. 93 / V: ***~iu*** / Pl: *~e*, (rar) *~i* sm / E: slv ***соүдарь***, ngr ***άριον***] **1** (Înv) Giulgiu cu care se presupune că a fost învelit capul (și trupul) lui Hristos, după ce a fost coborât de pe cruce. **2** (Înv) Batistă (de șters, probabil, sudoarea).

sudare [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~dări* / E: ***suda***] **1** Îmbinare a unor piese din metal, din ceramică, din material sintetic etc. în anumite condiții de temperatură și de presiune, pentru realizarea unei legături atomice Si: *aglutinare* **(1)**, *alipire* **(1)**, *lipire, sudaj, sudat¹*. **2** (Lin) Alipire a unei particule la un cuvânt sau a unui cuvânt la altul Si: *aglutinare* **(3)**, *lipire, reunire, unire.*

sudariu *sn* vz ***sudar***

sudat¹ *sn* [At: DL / Pl: ? / E: ***suda***] Sudare **(1)**.

sudat², ~ă *a* [At: NOM. PROF. 27 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***suda***] **1** (D. piese din metal, din sticlă etc.) Care este lipit prin sudare **(1)** Si: *aglutinat², alipit²* **(1)**, *reunit, unit.* **2** (Fig; d. familie, grupuri de oameni etc.) Care este bazat pe relații de prietenie, de dragoste, de stimă etc. Si: *închegat, legat, unit.* **3** (D. oase, ligamente etc.) Care s-a lipit la loc (după ce a fost fracturat, tăiat etc.). **4** (D. particulele unui cuvânt) Alipit unul de altul, formând un singur cuvânt. **5** (D. cuvinte) Care formează unități frazeologice Si: *aglutinat, lipit, reunit, unit*

sudație *sf* [At: CAMIL PETRESCU, P. 112 / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: lat ***sudatio***, fr ***sudation***] **1** Provocare a unei transpirații excesive prin mijloace terapeutice, în scopuri curative. **2** (Pex) Transpirație. **3** (Bot) Eliminare a apei de către plantă la nivelul stomatelor acvifere. **4** (Chm) Procedeu de separare a componenților cu puncte de topire diferite dintr-un amestec, prin încălzirea înceată și progresivă a unui bloc din acest amestec.

sudațiune *sf* vz ***sudație***

sudă *sf* vz ***sodă***

sudălnă *sf* vz ***sudalmă***

sudătură *sf* [At: H XVIII, 284 / Pl: *~ri* / E: ns cf *sudui*] (Reg) Înjurătură.

sud-coreean, ~ă [At: DEX / P: *~re-ean* / Pl: *~eeni, ~eene* / E: ***sud²*** + ***coreean*** cf fr *sud-coréen*] **1-2** *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Coreii de Sud sau care este originară de acolo. **3** *sm* (Lpl) Populație, popor, națiune care locuiește în Coreea de Sud. **4-5** *a* Care aparține Coreii de Sud sau sud-coreenilor **(1)**. **6-7** *a* Privitor la Coreea de Sud sau la sud-coreeni. **8** *a* Originar din Coreea de Sud.

sud-dunărean, ~ă *a* [At: ROSETTI, I. SL. 22 / Pl: *~eni, ~ene* / E: ***sud²*** + ***dunărean***] **1-2** Care aparține teritoriilor situate în sudul² Dunării sau popoarelor de acolo. **3-4** Privitor la teritoriile sud-dunărene **(1)** sau la popoarele lor. **5** Originar din sudul² Dunării.

sud-est *sns* [At: AMFILOHIE, G. 18/6 / E: fr ***sud-est***] **1** Punct cardinal secundar situat în direcția bisectoarei unghiului format de direcțiile sud² și est. **2** (Pex) Parte a globului pământesc, a unui continent, a unei țări, a unui oraș etc. așezată între sud² și est în raport cu un punct, o regiune etc. Si: (îvr) *sud-ost.*

sudestic, ~ă *a* [At: PÂRVAN, G. 5 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***sud-est*** + *-ic*] **1** De la sud-est **(1)**. **2** Spre sau dinspre sud-est (în raport cu un punct, o regiune etc.) Si: (îvr) *sud-ostic.* **3** Care este propriu, specific țărilor sau popoarelor din sud-est.

sudet *sm* vz ***sudiț***

sudeucă *sf* vz ***sidelcă***

sudi *vt* [At: TDRG / Pzi: *~desc* / E: scr ***suditi***] **1** (Trs; Ban) A judeca. **2** (Reg) A condamna **(1)**. **3** (Ban) A destina **(1)**.

sudic, ~ă [At: AR (1832), 316³/26 / V: (înv) ***siu~*** *a* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***sud²*** + *-ic*] **1** *a* Care este situat, în raport cu un punct, o regiune etc., la (sau în, spre) sud². **2** *a* Care provine (sau este originar) din sud². **3** *a* Care aparține sudului², popoarelor din sud² Si: *austral* **(4)**, *meridional, de sud* Vz *sud²*, (înv) *meridionalicesc* Vz *antarctic.* **4** *smf* Persoană care face parte dintr-o populație care trăiește în regiunile de sud² ale globului sau care are însușiri specifice oamenilor din sud².

sudină *sm* [At: ALRT II, 28 / Pl: *~ne* / E: scr ***sudina***] (Reg; în superstiții) Flăcău sortit ca bărbat unei fete.

sudist, ~ă [At: DER III, 132 / Pl: *~iști, ~e* / E: ***sud²*** + *-ist* cf fr *sudiste*] **1** *smf* Adept al politicii statelor din sudul² Statelor Unite ale Americii, în timpul războiului de secesiune. **2** *a* Care aparține sudiștilor **(1)**. **3** *a* Privitor la sudiști **(1)**. **4** *a* Specific sudiștilor **(1)**.

sudit *sm* [At: (a. 1785) URICARIUL, I, 106 / V: (înv) ***~det*** / A și: *sudit* / Pl: *~iți* / E: it ***suddito***] **1** Locuitor din țările române aflat sub protecția unei puteri străine și având prin aceasta dreptul la jurisdicție specială, la anumite privilegii fiscale etc. de care nu se bucurau pământenii. **2** (Pgn) Orice supus străin.

sudițesc, ~ească *a* [At: (a. 1832) DOC. EC. 277 / Pl: *~ești* / E: ***sudit*** + *-esc*] (Înv) **1** Care aparține sudiților **(1)**. **2** Referitor la sudiți **(1)**. **3** Specific sudiților **(1)**.

sudiție *sf* [At: (a. 1811) DOC. EC. 118 / Pl: ? / E: ***sudit*** + *-ie*] (Înv) **1** Calitate de sudit **(1)** Si: (înv) *suditire.* **2** Colonie străină din țările române aflată sub protecția și jurisdicția unei puteri străine.

sudiți̇re *sf* [At: (a. 1823) FURNICĂ, I. C. 330 / Pl: *~ri* / E: ***sudit***] (Înv) Calitate de sudit (1) Si: (înv) *sudiție* (1).

sudoare *sf* [At: COD. VOR.[2] 2[V]/9 / V: (înv) ***~or*** *sn* / Pl: *~ori* / E: ml ***sudor, -oris***] **1** Secreție sărată, alcalină și clară a glandelor sudoripare eliminată (sub formă de picături) prin porii pielii, cu o compoziție asemănătoare cu a urinei Si: *apa* (**88**), *înnădușeală, nădușeală* (**1**), *transpirație, apă sudorala*, (reg) *asud, năbușeală, năduf, sudație* (**1**). **2** (Îvr; îs) *Baie de ~* Baie de abur. **3** (Pfm; îlav) **În** (sau **cu**, ori **din**, sau, (înv) **întru**) **~a** (sau **~orile**) **frunții** (sau **feții**) Cu prețul unor mari eforturi. **4** (Îrg; îlav) **Cu ~** Pasionat. **5** (Îal) Cu zel. **6** (Îe) **A-l trece** (sau **a-l cuprinde**) **~ori reci** sau **~orile** A transpira abundent din cauza emoției, a spaimei etc. **7** (Pex; îae) A avea mari emoții. **8** (Pop; îe) **~** (sau **~ori**) **de moarte** sau **~a** (ori **~orile**) **morții** Sudoarea (**1**) care acoperă corpul înaintea morții. **9** (Pop; pex; îae) Sudoarea (**1**) care este provocată de o emoție puternică, de spaimă ori de o oboseală mare. **10** (Fig) Muncă grea și obositoare Si: *trudă*. **11** (Fig) Chin (**6**). **12** (Îvr) Agoniseală (**2**). **13** (Îvr) Operă[1]. **14** (Reg) Spumă (la cal). **15** (Reg) Igrasie. **16** (Bot; reg; șîc) **~a-calului** Mierea-ursului (*Pulmonaria officinalis*). **17** (Bot; reg) Mama-pădurii (*Lathraea squamaria*). **18** (Bot; șîc **~a-calului, ~a-capului, ~a-calului-puturoasă**) Osul-iepurelui (*Ononis repens*). **19** (Bot; reg; șîc) **~a-calului-puturoasă, ~a-capului** Osul-iepurelui (*Ononis spinosa*). **20** (Bot; reg; îc) **~a-calului** Iarba-șarpelui (*Echium vulgare*). **21** (Bot; reg; îc) **~a-calului** Dumbeț (*Teucrium chamaedrys*). **22** (Bot; reg; îc) **~a-laptelui** Captalan (**5**) (*Petasites hybridus*).

sudoasă *af* vz ***sodoasă***

sudom *sn* vz ***sodom***

sudomi *v* vz ***sodomi***

sudor[1] *s* vz ***sudoare***

sudor[2], ~oare *smf* [At: ARISTIA, PLUT. 181/31 / V: (îvr) ***sutor*** / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***soudeur***] Muncitor specializat în operații de sudare.

sudoral, ~ă *a* [At: PARHON, O. A. I, 315 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sudoral***] **1** Care se referă la sudoare (**1**). **2** Care produce sudoare (**1**). **3** De sudoare (**1**). **4** (Îs) *Apă ~ă* Sudoare (**1**).

sudorație *sf* [At: DN[3] / Pl: (rar) *~ii* / E: ns cf fr *sudorification*] Transpirație.

sudorifer, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sudorifère***] **1-2** *s, a* (Înv) Sudorific (**1-2**). **3** *a* (Îs) *Glandă ~ă* Glandă sudoripară.

sudorific, ~ă [At: BREZOIANU, A. 575/8 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sudorifique***] **1-2** *s, a* (Plantă, medicament etc.) care provoacă sudoare Si: (înv) *sudorifer* (**1-2**). **3** *a* Care stimulează secreția glandelor sudoripare.

sudoripar, ~ă *a* [At: BIANU, D. S. 579 / Pl: *~e* / E: fr ***sudoripare***] **1** (Îs) *Glandă ~ă* Glandă cutanată tubulară simplă care secretează sudoare (**1**). **2** (Îs) *Chist ~* Tumoare benignă dezvoltată din glandele sudoripare.

sudoriță *sf* [At: SCÂNTEIA, 1952, nr. 2382 / Pl: *~țe* / E: ***sudor*** + *-iță*] Muncitoare specializată în operații de sudare (**1**).

sudos[1] *sn* [At: LEXIC REG. 86 / Pl: *~uri* / E: ***sud[2]*** + ***dos***] (Reg) Loc dosnic.

sudos[2], ~oasă *a* vz ***sodos***

sud-ost *sns* [At: LAURIAN, M. IV, 202/17 / E: ger ***Süd-Ost***] (Îvr) Sud-est (**2**).

sud-ostic, ~ă *a* [At: ODOBESCU, ap. DDRF / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***sud-ost*** + *-ic*] (Îvr) Sud-estic (**2**).

sud-ovest *sns* [At: AMFILOHIE, G. 121/23 / E: it ***sud-ovest***] (Îvr) Sud-vest (**2**).

sudriu, ~ie *a* [At: GR. S. VI, 63 / Pl: *~ii* / E: ns cf *suriu*] **1** (Reg; d. oi) Care are lâna neagră amestecată cu albă. **2** (Reg; d. cai) Care are părul de mai multe culori.

sud-uest *sns* [At: I. GOLESCU, C. / E: fr ***sud-ouest***] (Îvr) Sud-vest (**2**).

suduc *sm* vz ***sudac***

sudui [At: PRAV. 115 / Pzi: *sudui*, (îrg) *~esc* / E: mg ***szidni***] (Pop) **1-2** *vti* A înjura. **3-4** *vti* A insulta. **5** *vt(a)* A mustra[1].

suduială *sf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~du-ia~* / Pl: *~ieli* / E: ***sudui*** + *-eală*] **1** (Îrg) Înjurătură. **2** (Îrg) Insultă. **3** (Mun) Mustrare.

suduire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ri* / E: ***sudui***] (Îdt) **1** Înjurătură. **2** Insultă. **3** Mustrare.

suduit[1] *sn* [At: DDRF / Pl: ? / E: ***sudui***] **1-2** (Îvr) Suduire (**1-2**). **3** (Reg; îlv) **A lua la ~** (pe cineva) A înjura (pe cineva).

suduit[2], ~ă *smf, a* [At: PRAV. 248 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***sudui***] **1-2** (Pop) (Cel) înjurat. **3-4** (Pop) (Cel) insultat.

suduitor, ~oare [At: PRAV. 222 / V: (înv) ***sid~, ~iu*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***sudui*** + *-tor*] **1-2** *smf, a* (Înv) (Persoană) care înjură. **3** *smf* (Îvr) Persoană care mustră[1].

suduitoriu, ~oare *smf, a* vz ***suduitor***

suduitură *sf* [At: CARAGIALE, O. I, 55 / Pl: *~ri* / E: ***sudui*** + *-tură*] (Pop) **1** Înjurătură. **2** Insultă. **3** Mustrare.

sudum *sn* vz ***sodom***

suduma *v* vz ***sodomi***

sudumi *v* vz ***sodomi***

sudumit *v* vz ***sodomit[2]***

sudură *sf* [At: CADE / Pl: *~ri* / E: fr ***soudure***] **1** Operația de sudare (**1**). **2** Rezultatul operației de sudare. **3** (Pex) Locul în care s-a realizat îmbinarea pieselor sudate. **4** Atelier, secție, întreprindere etc. în care se execută operații de sudură (**1**) sau se învață tehnica sudării pieselor. **5** (Pex) Meseria sudorului. **6** (Fig) Legătură strânsă. **7** (Fig) Îmbinare. **8** (Fig) Închegare.

suduros, ~oasă *a* [At: CANTEMIR, I. I. II, 122 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***sudoare*** + *-os*] (Înv) Care se face cu sudoare (**10**).

sud-vest *sns* [At: GENILIE, P. 1/27 / E: ***sud[2]*** + ***vest*** cf fr *sud-ouest*, ger *Süd-west*] **1** Punct cardinal secundar, situat în direcția bisectoarei unghiului format de direcțiile sud[2] și vest. **2** (Pex) Parte a globului pământesc, a unui continent, a unei țări, a unui oraș etc. așezată între sud[2] și vest în raport cu un punct, o regiune etc. Si: (îvr) *sud-ovest, sud-uest*.

sud-vestic, ~ă *a* [At: ARHIVA, I, 228 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***sud-vest*** + *-ic*] **1** De la sud-vest (**1**). **2** Spre sau dinspre sud-vest (**2**) (în raport cu un punct, o regiune etc.).

suebi *smp* vz ***suevi***

suedez, ~ă [At: ASACHI, L. 72[1]/4 / P: *su-e~* / V: (înv) ***sve~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***Suedia*** (np) + *-ez*] **1-2** *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Suediei sau care este originară de acolo Si: (rar) *suedian* (**1-2**), *sved* (**1**). **3** *sm* (Lpl) Popor, națiune care locuiește în Suedia Si: (rar) *suedian* (**3**), *sved* (**1**). **4-5** *a* Care aparține Suediei sau suedezilor (**1**) Si: (rar) *suedian* (**4-5**), *sved* (**3**). **6-7** *a* Privitor la Suedia sau la suedezi (**2**) Si: (rar) *suedian* (**6-7**), *sved* (**4**). **8** *a* Originar din Suedia Si: (rar) *suedian* (**8**), *sved* (**5**). **9** *a* Ca al suedezilor Si: (rar) *suedian* (**9**), *sved* (**6**). **10** *sf* Limbă germanică vorbită de suedezi (**1**). **11** *a* (Îs) *Gimnastică ~* Complex de exerciții fizice care constă din diferite mișcări ale corpului, pentru dezvoltarea musculaturii și a agilității.

suedian, ~ă [At: BARCIANU / P: *su-e-di-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: ***Suedia*** + *-an*] (Rar) **1-3** *smf* Suedez (**1-3**). **4-9** *a* Suedez (**4-9**).

suetă *sf* [At: DN[3] / P: *su-e~* / Pl: ? / E: fr ***suette***] (Med) Boală infecțioasă și contagioasă datorată unui virus, care se caracterizează prin transpirații intense.

suevi *smp* [At: XENOPOL, I. R. I, 80 / V: ***~ebi*** / E: fr ***suèves***, lat ***Suebi***] Trib germanic care era fixat în sec. III î. Hr. între Dunăre și Rin.

sufălcat, ~ă *a* vz ***suflecat[2]***

sufect *sm* [At: DN[3] / Pl: *~cți* / E: lat ***suffectus*** cf *sufficere* „a substitui"] **1-2** (Ant) (Consul) care înlocuia pe altul, defunct înainte de expirarea magistraturii sale.

sufereală *sf* [At: CANTEMIR, I. I. I, 112 / Pl: *~eli* / E: ***suferi*** + *-eală*] (Înv) Îndurare.

suferi [At: (a. 1587) IORGA, S. N. 27 / Pzi: *sufăr*, (înv) *sufer*, (reg) *~resc*, 3 (înv) și *~re*, Cj 6 și *să sufăra* / E: ml ***sufferre***] **1** *vt* (C. i. chinuri, neplăceri etc. fizice sau morale) A trece, de bunăvoie sau silit, printr-o situație, o stare etc. (dinainte hotărâtă sau impusă), fără a-și pierde puterea

de rezistență sau fermitatea Si: *a îndura, a pătimi, a păți, a răbda, a suporta, a trage*, (rar) *a purta*, (îvr) *a petrece, a ticăi*^{2}, *a târpi, a păndta*, (reg) *a joi, a păula, a pesti*^{1}, *a pistrui*^{1}, (înv) *a bineviea, a cerca* (**32**), *a obicni*, (fam) *a înghiți*, (îvr) *a supara* Vz *chinui, nevoi*. **2** *vt* A fi supus unei pedepse, unei condamnări. **3** *vi* (Înv: d. ființe și plante; udp „la") A rezista. **4** *vi* (Rar) A avea neplăceri. **5** *vi* (Rar) A suporta consecințe. **6** *vi* A fi pus la... Si: *a îndura, a suporta* Vz *duce, răbda*. **7** *vi* (Udp „de", care indică natura bolii, partea bolnavă a corpului etc.) A fi bolnav Si: (îvp) *a pătimi*. **8-9** *vtr, vrc* (C. i. ființe, manifestări ale lor, fenomene, obiecte etc.; de obicei îcn și în legătură cu verbul „a putea") A tolera prezența, felul de a fi, de a acționa etc. Si: *a accepta, a admite* (**4**), *a îngădui, a înghiți, a mistui, a suporta* (**7**), (înv) *a hopnisi* Vz *agrea, simpatiza*. **10** *vt* (Îe) **A nu ~ comparație** A nu (se) putea compara. **11-12** *vtr* A fi obiectul asupra căruia se exercită o acțiune nedorită, neplăcută sau a fi obiectul care este supus urmărilor neplăcute ale unei acțiuni sau stări fără a se revolta sau a le interzice Si: *a accepta, a admite* (**4**), *a concepe* (**2**), *a îngădui, a permite, a răbda, a suporta, a tolera*, (îrg) *a pristăni*, (înv) *a obicni, a volnici*, (fam) *a înghiți*. **13** *vt* (Rar; c. i. pierderi, pagube materiale, spirituale etc.) A avea (**1**). **14-15** *vit* (Înv; Mol; Trs; de obicei ccd) A(-i) prii^1. **16** *vt* (Reg) A gusta (**1**). **17** *vt* (Reg; pbl pcf) A feri (de cineva). **18** *vt* (Reg; pbl pcf) A ascunde (**1**).

suferibil, ~ă *a* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 97 / Pl: *~i, ~e* / E: ***suferi*** + *-bil*] (Înv) Suportabil.

sufericios, ~oasă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***suferi*** + *-icios*] (Îvr) Suferind (**5**).

suferin *sm* vz ***soverin***

suferind, ~ă [At: GHICA, C. E. I, 45 / Pl: *~nzi, ~e* / E: ***suferi***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care suferă de o boală Si: *bolnav* (**2**), *nesănătos*, (rar) *morbos*, (îvp) *războlit*, (îrg) *neputincios, pătimaș, rău*, (înv) *lânced, malad, mișel, pătimitor*, (reg) *beteag* (**4**), *marod*. **3** *a* (D. fața oamenilor) Care este caracteristic omului bolnav Si: *bolnăvicios* (**3**), (înv) *sufericios*. **4** *a* (D. manifestările oamenilor) Care exprimă suferință (**1**) Si: *suferitor* (**5**).

suferință *sf* [At: CARTE TREB. I, 94/19 / Pl: *~țe*, (îvp) *~ți* / E: ***suferi*** + *-ință*] **1** Trecere (silită sau de bună voie) printr-o situație, o stare de neplăceri fizice sau morale Vz *afecțiune, boală, maladie, calvar, canon, cazină, chin, durere, greutate, încercare, neajuns*^{1}, *necaz, neplăcere, nemulțumire, nevoie, patimă, păs, pătimire, povară, schingiuire, schingiuit, tortură*, (liv) *supliciu*, (îvp) *trudă*, (îvp; fam) *suspin*, (pop) *alt, cercare, munca, năpastă*, (îrg) *pătimită, scârbă*^{1}, (înv) *muncitorie, nesosință, pasiune, pedeapsă, pedepsitură, rană, răbdare, schingi*^{1}, *straste, strădanie, strânsoare, suferire*, (reg) *năzbâcă, năzdrăvanie*. **2** Stare a celui care trece printr-o astfel de situație **3** (Îla) **În ~** În suspensie. **4** (Îe) **A fi în ~** A-i lipsi cuiva ceva.

suferire *sf* [At: MAIOR. IST. 5/30 / Pl: *~ri* / E: ***suferi***] (Înv) Suferință (**1**).

suferit, ~ă *a* [At: (a. 1713) GCR II, 8/2 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***suferi***] **1** (Înv; d. ființe) Acceptat^2. **2** (D. stări, situații etc.) Suportabil (**1**).

suferitor, ~oare [At: URECHE, L. 116 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***suferi*** + *-tor*] **1-2** *smf, a* (Asr) (Om) care suferă (**1**). **3-4** *smf, a* (Om) răbdător. **5-6** *a* (D. fața oamenilor sau d. manifestări ale lor) Suferind (**3-4**).

sufertasă *sf* vz ***sufertaș***

sufertaș *sn* [At: (a. 1812) IORGA, S. D. VII, 355 / V: (înv) ***sefertas, sef~, seferteas, sof~, ~asă*** *sf* / Pl: *~e*, (rar) *~uri* / E: tc ***sefer tasy***] Ansamblu de mai multe vase metalice în formă de crăticioare așezate unul peste altul pe un dispozitiv cu mâner, în care se transportă mâncare (caldă).

sufet *sm* [At: DN^3 / Pl: *~eți* / E: ns cf fr ***suffète***, lat *suffes*] Magistrat suprem în Cartagina, a cărui funcție dura un an.

suficient, ~ă [At: MARIN. F. 477/10 / P: *~ci-ent* / V: (îvr) ***~ìnte*** / Pl: *~nți, ~e* / E: lat ***sufficiens, -ntis***, it ***sufficiente***] **1-2** *a, av* Corespunzător anumitor cerințe, anumitor trebuințe, anumitor norme etc. Si: *destul* (**11**), *îndestulător, mulțumitor, satisfăcător*, (înv) *îndestul* Vz *bugăt, îndeajuns*. **3-4** *a, av* (Care este) atât cât trebuie Si: *destul* (**4**), *îndestulător, mulțumitor, satisfăcător*, (înv) *îndestul* Vz *bugăt, îndeajuns*. **5** *sm* Calificativ între „insuficient" și „bine" cu care se apreciază răspunsurile la unele examene, conduita, munca unei persoane etc. **6** *a* (Log; îs) *Principiul rațiunii ~e* Principiu fundamental al gândirii în virtutea căruia orice enunț trebuie să aibă un temei. **7-8** *av, a* (Într-un mod) care arată o părere foarte bună și nejustificată despre sine. **9-10** *a, av* (Care este) plin de sine. **11-12** *a, av* (D. oameni) (Într-un mod) care denotă suficiență (**3-4**).

suficiență *sf* [At: MAIORESCU, CR. I, 267 / V: (îvr) ***~ìinția*** / Pl: *~țe* / E: lat ***sufficientia***, it ***sufficienza***] **1** (Rar) Calitatea de a fi suficient (**1**). **2** Îndestulare. **3** (Liv) Semeție (**1**). **4** (Pex) Mărginire.

suficìinte *a* vz ***suficient***

suficìintia *sf* vz ***suficiență***

sufirug *sm* vz ***subchirurg***

sufirurg *sm* vz ***subchirurg***

sufism *sn* [At: DER / Pl: ? / E: fr ***soufisme***] Curent al misticii musulmane, cu caracter anticlerical și ascetic, apărut în sec. VIII și răspândit ulterior mai ales în Persia.

sufist, ~ă *a* [At: DN^3 / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***soufiste***] **1** Referitor la sufism. **2** Propriu sufismului.

sufit^1 *sn* [At: CIHAC, II, 705 / V: (îrg) ***sof~*** / Pl. *~uri* / E: fr ***soffite***, it ***soffitto***] **1** Ornament de var și nisip executat pe tavan. **2** (Pex) Tavan ornamentat cu sufit^1 (**1**). **3** (Reg) Parte a podului unei case făcută pe capetele ieșite în afară ale grinzilor. **4** (Pex) Grinzile pe care este făcut sufitul^1 (**3**). **5** Pod^1.

sufit^2 *sm* [At: DN^3 / Pl: *~iți* / E: fr ***soufite***] (Liv) Scriitor care a expus sufismul.

sufită^1 *sf* [At: DER / Pl: *~te* / E: it ***soffita***, fr ***soffite***] **1** Parte superioară a scenei, amenajată special pentru manevrarea dispozitivelor de iluminare, acrisire etc. **2** (Pex) Element scenografic care acoperă sau decorează partea superioară a scenei.

sufită^2 *sf* vz ***sofita***

sufitic, ~ă *a* [At: DN^3 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ns cf fr *soufitique*] (Liv) **1** Referitor la sufiți^2. **2** Care aparține sufiților^2. **3** Care este propriu sufiților^2.

sufix *sn* [At: STAMATI, D. / Pl: *~e* / E: fr ***suffixe***, lat ***suffixus***] Afix care se adaugă după rădăcina sau tema unui cuvânt pentru a crea cuvinte sau forme gramaticale noi.

sufixa *vt* [At: BUL. PHIL. III, 186 / Pzi: *~xez* / E: fr ***suffixer***] A adăuga un sufix la rădăcina sau la tema unui cuvânt, pentru a forma un cuvânt nou.

sufixal, ~ă *a* [At: PHILIPPIDE, P. 112 / Pl: *~i, ~e* / E: ***sufix*** + *-al*] **1** Care ține de sufix. **2** Privitor la sufix. **3** Cu valoare de sufix.

sufixare *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~xări* / E: ***sufixa***] Adăugare a unui sufix la rădăcina sau la tema unui cuvânt, pentru a forma un cuvânt nou Si: *sufixație*.

sufixat, ~ă *a* [At: IORDAN, STIL. 167 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sufixa***] (D. cuvinte) Care este format prin adăugarea unui sufix la rădăcină.

sufixație *sf* [At: SCL 1953, 137 / Pl: *~ii* / E: fr ***suffixation***] Sufixare.

sufixoid *sn* [At: DN^3 / P: *~xo-id* / Pl: *~e* / E: fr ***suffixoïde***] Pseudosufix.

sufla [At: COD. VOR^2. 47^v/4 / Pzi: *suflu* / E: ml ***sufflare***] **1** *vi* (D. vânt) A acționa (puternic) prin deplasarea maselor de aer în atmosferă într-o sau dintr-o direcție determinată Si: *a bate* (**77**), *a trece*, (reg) *a vântura*. **2** *vi* (Pex; d. curenți de aer, d. aburi etc. din atmosferă) A deplasa într-o sau dintr-o direcție determinată Vz *adia*. **3** *vi* (Pop; îe) **~lă vântu-n paie ude** Exprimă convingerea că, într-o anumită împrejurare, nu se mai poate face nimic. **4** *vi* (Reg; îe) **A ~ vântul în urechile cuiva** A nu auzi. **5** *vi* (Reg; îae) **A-și întoarce chepeneagul după cum ~lă vântul** A fi ușor influențabil. **6** *vi* (Reg; îae) A-și schimba atitudinea după împrejurări. **7** *vt* (D. vânt sau d. curenți de aer; c. i. mai ales praf, zăpadă sau pleavă, frunze etc.) A lua cu sine și a face să se miște, să se deplaseze sau să dispară (risipind, împrăștiind, îndepărtând, îngrămădind etc.). **8** *vt* (Rar; pex; d. vânt sau d. curenți de aer; c. i. mai ales praf, zăpadă sau pleavă, frunze etc.) A împrăștia. **9** *vt* (Îe) **Îl ~lă vântul** Exprimă slăbiciunea exagerată a unei persoane. **10** *vt* (Fam; îe) **A ~ cuiva ceva (de** sau, rar, **pe sub nas)** A lua ceea ce i se cuvine de drept altuia. **11** *vt* (Pex; fam;

îae) A fura ceva (profitând de neatenția, de naivitatea sau de încrederea cuiva). **12-13** *vit* (Adesea urmat de determinări care indică instrumentul) A produce (mecanic) un curent de aer (sub presiune) orientat în direcția dorită pentru un anumit scop. **14-15** *vit* (Îvp; fam) A respira (**1**). **16** *vi* (Îe) **A nu (mai) ~** A fi mort. **17** *vi* (Îae) A muri[1] (**1**). **18** *vi* (Îae) A rămâne nemișcat (dând impresia că i s-a oprit respirația). **19** *vi* (Îae) A nu scoate nici o vorbă, a nu protesta. **20** *vi* (D. oameni și d. animale; de obicei cu determinări modale de felul „greu", „tare", „zgomotos" etc.) A respira des și cu dificultate, zgomotos (ca urmare a unui efort, a unei maladii etc.) Si: *a gâfâi* (**1**), (reg) *a se răsufla*. **21** *vi* (Rar; pex) A pufăi. **22** *vi* A emite forțat un flux de aer pe gură (sau, rar, pe nări). **23** *vi* A expira cu forță pentru a executa, a realiza etc. ceva. **24-25** *vit* (Îe) **A(-l) ~ să cadă** Exprimă slăbiciunea exagerată a unei persoane. **26** *vi* (Pop; fam; îe) **A (nu) ~ (cuiva) în borș** sau **în borșul** (sau, pfm, **în ciorba**) **cuiva** A (nu) se amesteca nechemat în treburile cuiva. **27** *vi* (Reg; îae) A (nu) răsfăța. **28** *vi* (Reg; îae) A prevesti lucruri rele. **29** *vi* (Reg; îae) A (nu) sforăi. **30** *vi* (Îe) **Cine s-a fript** (sau **s-a ars**) **cu ciorbă ~lă și în iaurt** Exprimă situația când o experiență neplăcută te face mai prudent decât este necesar. **31** *vi* (Pop; îe) **A-i ~ în fund** A goli paharul, carafa etc. cu băutură foarte repede sau dintr-o dată. **32** *vi* (Pop; pex; îae) A se îmbăta. **33** *vi* (Reg; îae) A (nu) alinta. **34** *vr* (Reg; pex; îae) A menaja. **35** *vi* (Reg; îe) **A ~ în foc** A se îmbăta. **36** *vi* (Reg; îe) **A ~ în (sau din) buze** Exprimă supărarea în cazul când se pierde ceva sau nu se dobândește ceea ce s-a sperat. **37** *vi* (Pop; îe) **A ~ a pagubă** Exprimă manifestarea părerii de rău, a surprinderii etc. pentru o pierdere suferită sau a nedumeririi în fața unei anumite situații. **38** *vi* (Reg; îe) **A(-i) ~ în lumânare** (cuiva) A încurca afacerile cuiva, a-i pune piedici. **39** *vi* (Reg; îc) **~lă-n-vânt** Pierde-vară. **40** *vi* (Îrg; îc) **~lă-n-pungă** Om sărac. **41** *vt* (Îe) **A(-l) ~ în vânt** Exprimă slăbiciunea exagerată a unei persoane. **42-43** *vit* (În descântece) A sufla (**23**) pentru a îndepărta un rău, pentru a desface o vrajă. **44-45** *vit* (Pex) A descânta (**1-2**). **46-47** *vit* (În credințele religioase și populare) A sufla (**23**) pentru a da viață, pentru a însufleți. **48-49** *vit* (Pex) A sufla (**23**) pentru a face să redevină viu. **50** *vt* (Înv) A sufla (**23**) pentru a opri sau anula o acțiune primejdioasă. **51** *vt* (În religia creștină; fig; complementul este „viața" sau „Duhul Sfânt") A transmite prin faptul de a sufla (**23**), prin botez etc. **52** *vt* (Înv; fig) A insufla. **53** *vt* (Înv; fig) A răspândi. **54** *vt* (Înv; fig; c. i. scrieri, texte, etc.) A inspira în vederea alcătuirii, întocmirii, compunerii etc. **55** *vt* (Mai ales cu pronumele în dativ; complementul este nasul) A expira forțat pe nări pentru a curăța de mucozități sau de secreții apoase (la plâns). **56** *vt* (Îrg; c. i. alimente, băuturi) A bea sau a mânca foarte repede. **57-58** *vit* (D. oameni) A introduce cu gura aer în deschizătura unor instrumente pentru a produce sunete muzicale. **59-60** *vit* (Pex; d. oameni) A cânta (din instrumentul respectiv). **61** *vi* (D. instrumente muzicale care funcționează cu aerul care circulă prin ele) A produce sunete muzicale. **62** *vi* (Pex; d. instrumente muzicale care funcționează cu aerul care circulă prin ele) A cânta (**2**). **63** *vt* (C. i. o masă de sticlă topită) A introduce, cu gura, printr-o țeavă, o cantitate de aer pentru a dilata și a da formă, fabricând diverse obiecte. **64-65** *vtrm* (Fșa; c. i. enunțuri, cuvinte etc.) A pronunța cu voce scăzută, încet (și în secret) Si: (fam) *a strecura*. **66-67** *vtrm* (Pex; fșa; c. i. enunțuri, cuvinte etc.) A informa în ascuns Si: *a destăinui* (**1**). **68-69** *vtrm* (Pgn; fșa, c. i. enunțuri, cuvinte etc.) A vorbi. **70** *vt* (C. i. răspunsul pe care trebuie să-l dea cineva la o întrebare) A șopti cuiva la lecție, la examen etc. **71** *vt* (Mai ales d. sufleori; c. i. replici dintr-o piesă de teatru) A șopti actorilor în timpul reprezentației Si: (îvr) *a suflărisi*. **72** *vt* (C. i. obiecte de metal; de obicei cu determinările „cu aur", „cu argint", rar, „în aur") A acoperi (în scop decorativ) cu un strat subțire de aur sau de argint Si: *a polei*[4], (îvp) *a spoi*.

suflaci *sm* [At: ALEXANDRU, I. M. 78 / Pl: ~ / E: ***sufla*** + *-aci*] (Reg) Suflător (**11**).

suflai *sn* [At: PONI, CH. 248 / Pl: *~uri* / E: ***sufla*** + *-ai*] **1** Dispozitiv sau mic aparat folosit la executarea sudurii cu gaz sau a tăierii cu flacără oxiacetilenică, compus, în principiu, (dintr-o cameră pentru amestecarea combustibilului cu oxigenul și) dintr-un tub metalic, subțire (și ușor îndoit la vârf), prevăzut cu un orificiu îngust prin care se proiectează aer (sau amestecul cu oxigen) sub formă de jet Si: (rar) *suflător* (**8**). **2** (Rar) Foale (la fierărie). **3** Instalație rudimentară folosită la aerisirea puțurilor adânci de exploatare, formată din burlane prevăzute cu o pâlnie care se poate roti în direcția vântului.

suflaj *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~e* / E: fr ***souflage***] **1** Structură exterioară montată în bordurile unei nave (pe partea sa centrală sau pe toată lungimea), în dreptul liniei de plutire, în scopul îmbunătățirii stabilității sau al reducerii pescajului maxim. **2** Metodă de corectare a deformațiilor unei linii de cale ferată prin introducerea de balast sub traverse.

suflanie *sf* [At: MAT. FOLK. 544 / Pl: ? / E: ***sufla*** + *-anie*] (Reg) Suflare (**19**).

suflantă *sf* [At: IOANOVICI, TEHN. 41 / Pl: *~te* / E: fr ***soufflante***] Compresor pentru comprimarea, la presiuni joase, a aerului sau a altor gaze debitate în cantități mari, utilizat în special pentru alimentarea cu aer a cuptoarelor metalurgice sau, în industria chimică, la comprimarea gazelor.

suflare *sf* [At: CORESI, EV. 374 / Pl: *~lări* / E: ***sufla***] **1** Acționare (puternică) a vântului care determină deplasarea maselor de aer în atmosferă într-o sau dintr-o direcție determinată Si: *batere*, *bătaie*, *suflu* (**1**), *trecere*, (rar) *suflat*[1] (**1**), (reg) *vânturare*. **2** Deplasare a curenților de aer, a aburilor etc. din atmosferă într-o sau dintr-o direcție determinată Si: *suflu* (**2**), (rar) *suflat*[1] (**2**) Vz *adiere*, *boare*, *pala*[1], *reveneală*, *scutur*[1], *unda*, *zăliște*. **3** (Rar) (Producere, cu ajutorul unui instrument, a unui) curent de aer (sub presiune). **4** (Îvp) Respirație (**1**). **5** (Pex) Viață (**1**). **6-7** (Îljv) **Fără (de) ~** sau **cu ~ tăiată** (sau, rar, **stinsă**) (Care este) cu respirația oprită brusc și temporar (ca urmare a unei emoții foarte puternice, a unui efort fizic deosebit etc.). **8-9** (Pex; îal) (Într-un mod) plin de teamă. **10-11** (Pex; îal) (Într-un mod) plin de uimire. **12** (Îal; d. ființe; și îla **fără de ~** sau, rar, **fără ~lări**) Mort. **13** (Îal; d. materie) Inert. **14** (Rar; d. ființe; îla) **Cu ~** Viu. **15** (Îlav) **Dintr-o** (sau **într-o**) **~** Foarte repede. **16** (Îal) Continuu (**1**). **17** (Îe) **A-și da ~a (de pe urmă)** (sau **ultima ~**) A muri[1]. **18** (Îe) **A (i se) tăia** (cuiva) **~a** A respira foarte greu (din cauza unui efort mare, a unei emoții puternice etc.). **19** (Mai ales lsg; esc) Tot ceea ce are viață (și se mișcă) Si: *ființă* (**18**), *suflet* (**64**), *vietate*, *viețuitoare*, (înv) *zidire*, *zidiura*. **20** (Pex) Omenire. **21** Lume. **22-23** Suflu (**9-10**). **24** (Ccr) Aer expirat Si: (îvp) *suflet* (**3**). **25** (Pgn) Expirație (**6**). **26** (În descântece) Suflu (**10**) care are rolul de a îndepărta un rău, de a desface o vrajă. **27** (Pex) Descântec (**1**). **28** (Îvr) Accent (**4**). **29** (Înv; fig; în religia creșină) Influență spirituală Si: (înv) *suflat*[1] (**7**). **30** (Înv; fig; în religia creșină) Forța divină care animă, care inspiră, care creează Si: (înv) *suflat*[1] (**8**). **31** (Rar; fig) Influență. **32** Expirare forțată pe nări pentru a curăța nasul de mucozitate sau de secreții apoase (la plâns). **33-34** (Asr) Suflat[1] (**9-10**). **35** Operație de a introduce, cu gura, printr-o țeavă, o cantitate de aer într-o masă de sticlă topită pentru a o dilata și a-i da o anumită formă, pentru fabricarea a diferite obiecte Si: (rar) *suflat*[1] (**11**). **36** Acoperire (în scop decorativ) a unor metale cu un strat subțire de aur sau de argint Si: *poleire*, *poleit*[1], (rar) *suflat*[1] (**12**) Vz *argintare*, *aurire*. **37** (Teh) Operație de curățare, de netezire sau de finisare a suprafeței pieselor metalice prin proiectarea sub presiune cu alice de metal, cu particule nemetalice sau cu lichide Si: *sablare*, *sablaj*. **38** (Teh) Operație de curățare sau de uscare a unor piese, subansamble, conducte etc. cu ajutorul unui jet de gaz sub presiune.

suflat[1] *sn* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: (rar) *~uri* / E: ***sufla***] **1-2** (Rar) Suflare (**1-2**). **3-4** Suflu (**9-10**). **5** (Ccr) Aer expirat. **6** (Pgn) Expirație (**6**). **7** (Înv; fig; în religia creștină) Influență spirituală. **8** (Înv; fig; în religia creștină) Suflare (**30**). **9** Introducere, cu gura, a aerului în deschizătura unor instrumente pentru a produce sunete muzicale Si: (asr) *suflare* (**33**). **10** (Pex) Cântat dintr-un instrument de suflat Si: (asr) *suflare* (**34**). **11-12** (Rar) Suflare (**35-36**).

suflat[2], *~ă a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***sufla***] **1** (Rar; d. mobilă, d. obiecte casnice etc.) Scuturat de praf. **2** (Rar; d. praf, d. zăpadă sau d. pleavă, d. frunze etc.) Luat de vânt sau de curenți de aer

și deplasat. 3 (Rar; pex; d. praf, zăpadă sau d. pleavă, obiecte etc.) Împrăștiat. 4 (Fig; d. bunuri, obiecte etc.) Furat[2] (1). 5 (D. sunete muzicale) Emis de instrumente muzicale în deschizătura cărora s-a introdus, cu gura, aer. 6 (Rar; d. obiecte de sticlă) Executat prin suflare (37). 7 (Rar; d. enunțuri, cuvinte etc.) Pronunțat cu voce scăzută, încet (și în secret). 8 (D. metale sau d. obiecte de metal) Acoperit (în scop decorativ) cu un strat subțire de aur sau de argint Si: *poleit*[2] Vz *argintat, aurit*.

suflărisi *vt(a)* [At: PR. DRAM. 196 / Pzi: *~sesc* / E: ***sufla*** + *-arisi* cf fr *souffler*] (Îvr) A sufla (71).

suflător, ~oare [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 122[v]/19 / V: (reg) ***~litoare*** *sf* / Pl: *~i, ~oare* și (2, 11) *~i* sf / E: ***sufla*** + *-tor*] 1 *a* (Înv; d. vânt sau d. curenți de aer) Care suflă (1-4). 2 *sf* Dispozitiv la foale prin care se suflă (12-13) aerul din burduf. 3 *sn* Dispozitiv de suflare a unui curent de abur în cutia de fum a locomotivei cu aburi, pentru a-i activa tirajul. 4 *sm*, (reg) *sf* (Îrg) Suflare (4). 5-6 *smf, a* (Rar) (Persoană) care suflă (22-23). 7 *a* (Înv; în religia creștină) Inspirat de divinitate. 8 *sn* (Teh) Ustensilă alcătuită dintr-un tub metalic subțire și îndoit la un capăt, prevăzut cu un mic orificiu, prin care se suflă (12-13) aer în dreptul unei flăcări de gaz pentru a obține o flacără dirijată, necesară în operații de lipire tare sau de analiză uscată a mineralelor Si: (rar; spc) *suflai* (1). 9 *sm* (Mpl) Instrument muzical la care sunetul se produce prin suflarea cântărețului. 10 *smf* (Pex) Persoană care cântă suflând (57-58) la un astfel de instrument Si: (înv) *sunător*. 11 *sf*, (rar) *sm* Țeavă, tub prin care cântărețul suflă (23) aer în burduful cimpoiului[1] Si: (reg) *suflaci, suflet*. 12 *sn* Țeavă prin care muncitorul sticlar suflă (63) într-o masă de sticlă topită pentru a o dilata și a forma diverse obiecte. 13 *sm* Lucrător care suflă (63) într-o masă de sticlă topită pentru a forma diferite obiecte.

suflătură *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ri* / E: ***sufla*** + *-ătură*] 1-2 (Îdt) Suflare (1, 4). 3 (Trs) Nămete.

suflătiv *a* [At: SFC IV, 92 / Pl: *~e* / E: ***suflat***[2] + *-iv*] (Îvr; îs) *Semn* ~ Spirit lin.

sufleca [At: ANON. CAR. / V: (îvp) ***~fulca***, (îrg) ***suvulca***, (reg) ***ciuflica***, ***săfulca***, ***sivâlca***, ***sovulca***, ***~lica***, ***~luca***, ***~lulca***, ***sulfuca***, ***sulvuca***, ***supleca***, ***suvâlca***, ***suvolca***, ***zuvelca*** / Pzi: *suflec* / E: ml ***subfollicare*** cf și lat *supplicare*] 1 *vt* (C. i. extremitățile unor obiecte de îmbrăcăminte sau ale unor părți ale acestora, de obicei, mâneci, poale) A îndoi (de câteva ori), a răsuci, a răsfrânge, făcând să stea mai sus etc., pentru a nu se uda, pentru a nu se murdări, pentru a da libertate în mișcări etc. Si: *a ridica, a sumete* (1), (reg) *a sumeca, a sumeteca*. 2 *vt* (Reg; îe) **A-și ~lica mucii** A reține, inspirând puternic, pe nas, mucozitățile Si: (pop) *a-și trage mucii*. 3 *vr* (Ban; Trs) A se smiorcăi (2).

suflecare *sf* [At: DDRF / Pl: ? / E: ***sufleca***] Îndoire (de câteva ori), răsucire, răsfrângere etc. a extremităților unui obiect de îmbrăcăminte sau ale unei părți ale acestora (de obicei mâneci, poale), făcându-le să stea mai sus, pentru a nu se uda, pentru a nu se murdări, pentru a da libertate în mișcări etc. Si: (rar) *suflecat*[1], (îrg) *suflecătură* (1), (înv) *sumetere*.

suflecat[1] *sn* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: ? / E: ***sufleca***] (Rar) Suflecare.

suflecat[2]***, ~ă*** *a* [At: CUV. D. BĂTR. II, 4 / V: (reg) ***~fâlcat, ~licat, ~lucat, ~fulcat, suplic~, suvelc~, suvolc~, suvulc~, zoverc~, zuvelc~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sufleca***] 1 (D. extremitățile unor obiecte de îmbrăcăminte sau ale unor părți ale acestora, de obicei, d. mâneci, poale etc.) Care este îndoit (de câteva ori), răsucit, răsfrânt etc., pentru a nu se uda, pentru a nu se murdări la margine, pentru a da libertate în mișcări etc. Si: *sumes*, (pop) *sumecat*. 2 (Rar; pan; d. nas) Cârn (2). 3 (Rar; pex, d. carâmbii cizmelor) Răsfrânt. 4 (Reg; îf *suvulcat*) Călare (2).

suflecătură *sf* [At: BARCIANU / V: ***sulvuc~*** / Pl: *~ri* / E: ***sufleca*** + *-ătură*] 1 (Îrg) Suflecare. 2 (Cer) Cută (1).

sufleci *sm* [At: ALEXANDRU, I. M. 78 / Pl: ~ / E: ***sufla*** + *-eci*] (Reg) Suflător (14).

suflecior *sn* [At: I. CR. IV, 241 / Pl: *~oare* / E: ***suflet*** + *-ior*] 1-2 (Reg; șhp) Sufleței (1-2).

suflengher *sn* [At: ȘĂINEANU, D. U. / Pl: *~e* / E: ***suflet***] (Pfm; gmț) 1 Suflet (34). 2 (Îe) **A-i ieși cuiva ~ul** A-i ieși cuiva sufletul (43).

sufleor *sm* [At: HELIADE, D. J. 5/11 / P: *~flör* / V: ***~lor, ~ler*** / S și: *sufleur* / Pl: *~i* / E: fr ***souffleur***] Persoană însărcinată să sufle (71) actorilor replicile în timpul reprezentațiilor.

sufler *sm* vz ***sufleor***

suflerie *sf* [At: MARIN, F. 393/36 / Pl: *~ii* / E: fr ***soufflerie***] 1 (Înv) Instalație destinată să furnizeze aerul necesar pentru funcționarea unui aparat. 2 (Rar) Totalitatea tuburilor unei orgi. 3 (Îs) ~ *aerodinamică* Instalație experimentală în formă de tunel, pentru determinarea forțelor aerodinamice exercitate de un curent de aer asupra unor machete de avioane, în vederea stabilirii forțelor care se exercită asupra construcțiilor reale în condiții de exploatare.

suflet *sn* [At: COD. VOR.[2] 8[v]/11 / V: (înv) ***sof~***, (reg) ***~ă*** *sf* / Pl: *~e* / E: ml ****sufflitus*** (<*sufflare*)] 1 (Îvp; astăzi mai ales în locuțiuni și expresii) Respirație. 2 (Îvp; pex) Expirație (6). 3 (Îvp; cer) Suflare (24). 4 (Pe lângă verbe de mișcare; îlav) **Într-un ~** sau (înv) **tot** sau **numai într-un ~** Foarte repede. 5 (Pe lângă verbe de mișcare; îal) Continuu (1). 6 (Înv; îal; și îlav **cu un ~**) În același timp. 7 (Îe) **A(-și) trage ~ui** A respira. 8 (Îae) A inspira. 9 (Îae) A se odihni. 10 (Îae) A se liniști. 11 (Îe) **A-i veni ~ul la loc** A-și potoli respirația. 12 (Pex; îae) A-și reveni dintr-o sperietură, o emoție etc. 13 (Îe) **A se umple de ~** A nu mai putea respira normal din cauza unui efort fizic prea mare. 14 (Îae) A-și pierde răsuflarea. 15 (Pex; îae) A gâfâi (1). 16 (Îe) **A-și lua** (sau **a prinde la**) **~** A trage adânc aer în piept, pentru a-și recăpăta puterile. 17 (Pex; îae) A-și recăpăta puterile. 18 Starea sau însușirea de a trăi sau a fi viu Si: *viață* (1). 19 (Îla) **Plin de ~** Vioi. 20 (Îal) Energic (1). 21 (Îal) Vesel (1). 22-23 (Îlav) **Cu** (sau **fără**) **~** Cu (sau fără) elan. 24 (Pfm; îe) **Vai de ~ul tău** (sau **său, lui** etc.) Exprimă convingerea că cineva o duce greu, sau se află într-o situație grea Si: (fam) *vai de sufletețul tău*. 25 (Pfm; îae) Exprimă convingerea că cineva este foarte necăjit Si: (fam) *vai de sufletețul tău*. 26 (Îvp; îe) **A scăpa** (sau **a rămâne**) **numai cu ~ul** (ori **cu ~ele**) A sărăci (3). 27 (Îe) **A avea șapte** (sau **nouă**) **~e** sau (reg) **a avea ~ cu crăci** A avea o mare rezistență fizică. 28 (Îae) A trăi mult. 29 (Reg; îe) **A rămâne cu ~ul în oase** A rămâne în viață. 30 (Reg; îe) **A da ~ul din oase** A-și da viața. 31 (Reg; îe) **A avea ~ul în oase** A fi foarte slab. 32 (Reg; îe) **A avea ceva la** (sau **după**) **~ul său** (ori **pe ~**) A poseda ceva. 33 (Înv; pfm; de obicei la vocativ; adesea urmat de un *aps*) Termen cu care se dezmiardă o persoană dragă. 34 (În filozofia idealistă și în concepțiile religioase; îoc *trup*) Substanță imaterială, de sine stătătoare, independentă de corp, considerată ca principiu al vieții umane și socotită de origine divină și nemuritoare Si: *spirit* (12), (îvp) *duh*[1] (12), (înv) *sufletie* (4). 35 (Reg; îs) *Partea ~ului* Parte din avere pe care și-o rezervă părinții pentru întreținerea lor, când împart averea la copii. 36 (Îla) **Cu ~ul în palmă** Care nu-și ascunde sentimentele. 37 (Fam; îlav) **Cu ~ul la gură** (sau **pe buze**) Abia mai putând respira din cauza oboselii, a emoției etc. 38 (Îal) Cu nerăbdare. 39 (Îal) (În mod) interesat. 40 (Îal) În agonie. 41 (Îe) (**A fi**) **~ călător** sau (reg) **a i se bate ~ul în tindă** Exprimă convingerea că cineva nu mai are mult de trăit, că se află în pragul morții. 42 (Pfm; îe) **A-și da** sau **a-i ieși cuiva ~ul** ori (reg) **a-și stupi ~ul, a-i zbura** (cuiva) **~ul, a-i pieri** (cuiva) **~ul, a da ~ul din el, din ea** etc. A muri[1]. 43 (Pfm; îe) **A-și da** (sau **a-i ieși, a-și scoate**) **~ul**, (pop) **a-și stupi ~ul** A obosi prea mult într-o acțiune Si: (pfm) *a-i ieși suflengherul*. 44 (Pfm; îae) A se extenua muncind. 45 (Pfm; îae) A fi la capătul puterilor. 46 (Îvp; fam; îe) **A-i scoate** (sau, pfm, **a-i lua**) **cuiva ~ul** A nu lăsa (pe cineva) în pace. 47 (Îae) A necăji. 48 (Pop; îe) **A-și scuipa** (sau, reg, **a-și stupi**) **~ul cu cineva** A se obosi în mod exagerat. 49 (Pop; îae) A se chinui (pentru a determina pe cineva să facă un anumit lucru). 50 (Pop; pex; îae) A se supăra foarte tare. 51 (În practicile religiei creștine ortodoxe; îe) (**A fi, a da, a împărți, a căuta, a face**) **de** (sau **pentru**) **~ul cuiva** (care a murit) (A fi, a da, a împărți, a face cele necesare) ca pomană pentru absolvirea de păcate a celor morți și pentru odihna lor. 52 (În practicile religiei creștine ortodoxe; îe) **(Să) fie de ~ul cuiva!** Exprimă dorința ca Dumnezeu să ierte păcatele celui pomenit. 53 (În practicile religioase; îe) **A(-și) căuta** (sau **a-și vedea**, reg, **a-și griji**) **de ~** A trăi conform preceptelor bisericești (cu

posturi și rugăciuni). **54** (În practicile religioase; pex; îae) A se pocăi[1]. **55** (Înv; îe) **A da** (sau **a lăsa**) **drept ~** A da sau a lăsa o parte din avere cuiva în vederea pomenirii după moarte. **56** (Îvp; îe) **A fi un ~ în două trupuri** (sau **o mână și un ~**) A se potrivi din toate punctele de vedere cu cineva. **57** (Îvp; îae) A fi în armonie perfectă cu cineva. **58** (Îvp; îae) A fi nedespărțit de cineva. **59** (Îe) **A-și vinde** (sau **a-și da**) **~ui pentru ceva** ori **a fi vândut cu trup și ~ cuiva** A fi lipsit de scrupule, făcând orice pentru (cel care îi oferă) avantaje personale. **60** (Reg; îe) **A da ~ului cu de toate** A se hrăni cu tot felul de bunătăți. **61** (Reg; îae) A nu se abține de la nimic. **62** (Ent; pop; îc) **~-de-strigoi** Strigă (2) (*Acherontia atropos*). **63** (Ent; pop; îc) **~-ul-morților** (sau **~ul-mortului**) Bohoci (*Mamestra brassicae*). **64** (De obicei cu determinări care arată felul sau urmat de determinările „de om", „de țigan" etc.) Tot ceea ce are viață (și se mișcă) Si: *ființă, suflare* (**19**), *vietate, viețuitoare*. **65** (Spc; șfg; de obicei cu determinări care arată felul sau urmat de determinările „de om", „de țigan" etc.) Om. **66** (Spc; șfg; de obicei cu determinări care arată felul sau urmat de determinările „de om", „de țigan" etc.) Persoană. **67** (Pop; spc) Locuitor. **68** Latură psihică, spirituală a omului, alcătuită din totalitatea proceselor afective, voliționale și intelectuale și care constituie principiul sensibilității și al rațiunii Si: *conștiință* (**6**), *cuget* (**1**), *gândire* (**1**), *psihic*, (iuz) *simțire* (**10**), (liv) *for interior*, (grî) *sinidisis*. **69** (Îlav) **În adâncul** (sau **în fundul**) **~ului** În intimitatea ființei umane. **70** (Îal) În sinea mea, ta etc. **71** (Fig) Ceea ce constituie elementul specific al spiritualității unei colectivități umane, al unei națiuni etc. **72** (Fig) Ansamblul stărilor de conștiință comune membrilor unui grup de oameni. **73** Inima (ca sediu al sensibilității, al sentimentelor etc.). **74** Ansamblul facultăților afective și morale ale cuiva. **75** (Îla) **De ~** Afectiv (**1**). **76** (Îvp; îs) *Copil* (sau *fiu, fiică, fecior* etc.) *de ~* Copil (fiu, fiică, fecior etc.) adoptiv. **77** (Îe) **A lua** (sau **a crește, a ține**) **de ~ pe cineva** A înfia. **78** (D. copii; îla) **Luat** (sau **crescut**) **de ~** Înfiat. **79** (Îe) **A da de ~** A-și ceda copilul cuiva care îl înfiază. **80** (Îlav) **Din ~** sau **din** (ori **cu**) **tot ~ul, din adâncul** (sau **din fundul**) **~ului** Cu participare totală Si: *din toată inima*. **81** (Îal) Cu toată convingerea, sinceritatea, cu tot devotamentul Si: *din toată inima*. **82** (Îal) Foarte mult. **83** (Fam; îe) **A intra** (sau **a se băga, a se vârî**) **în ~ul cuiva** A fi foarte insistent față de cineva. **84** (Fam; îae) A plictisi cu prezența, cu insistențele etc. pe cineva. **85** (Fam; îae) A deveni drag cuiva. **86** (Pfm; îe) **A-i arde** (cuiva) **~ul de** (sau **după**) **ceva** A dori foarte mult ceva. **87** (Fam; îe) **A arde la ~** A chinui (**4**). **88** (Fam; îe) **A-l durea** (sau **a i se rupe**) **~ul** ori **a-l durea în ~** (de cineva sau de ceva) A suferi mult în legătură cu cineva sau ceva. **89** (Fam; îae) A-și exprima compătimirea, regretul etc. pentru cineva sau pentru ceva. **90** (Fam; îae) A-i părea rău după cineva sau după ceva. **91** (Pop; îe) **A-i arde** (sau **a i se frige**) **cuiva ~ul de sete** A fi foarte însetat. **92** (Pfm; îe) **A nu avea** (pe cineva) **la ~** A nu suferi pe cineva. **93** (Îe) **A sta cuiva pe ~** A incomoda pe cineva. **94** (Pfm; îe) **A-i pofti cuiva ~ul ceva** A dori foarte mult un lucru. **95** (Pfm; îae) A avea chef de ceva. **96** (Reg; fam; îe) **A-și săra ~ul** A se bucura de o izbândă. **97** (Reg; fam; îae; șîe **a i se săra ~ul**) A se răzbuna. **98** (Reg; fam; îae) A se simți răzbunat. **99** (Reg; îe) **A i se lua dinspre ~** A i se tăia pofta de mâncare. **100** (Reg; pex; îae) A-i fi greață. **101** (Reg) Inimă (ca organ al corpului uman). **102** (Rar; îe) **A strânge pe cineva la ~** A strânge la piept **103** (De obicei cu determinări care arată felul) Trăsătură de caracter (bună sau rea) a cuiva, fel de a fi. **104** (Pgn) Caracter (**7**). **105** (Reg; d. oameni; îla) **Lăsat** (sau **lepădat**) **de ~** Nelegiuit. **106** (Îal) Criminal[2] (**1**). **107** Complex de calități alese, proprii unei persoane. **108** Purtare blândă, înțelegătoare. **109** Atitudine cuviincioasă, respectuoasă Si: *omenie*. **110** (Rar; prc) Milă[1]. **111** (Îvp; fam; d. oameni; îla) **Cu ~** Bun[1] (**2**). **112** (Îal) Milos. **113** (Îal) Generos (**2**). **114** (Îvp; fam; d. oameni; îla) **Fără ~** Rău. **115** (Îal) Nemilos. **116** Persoană considerată din punctul de vedere al trăsăturilor sale de caracter. **117** (Îvr; îe) **A cere** (sau **a acționa** etc.) **în ~ul cuiva** A cere (sau a acționa etc.) în numele cuiva. **118** Sentiment al responsabilității morale față de propria conduită. **119** (Îvr; îe) **Pe** (sau **cu**) **~ul meu** (**tău, său** etc.) Exprimă încercarea de a adeveri ceva prin jurământ. **120** (Îe) **A avea** (sau **a-i sta cuiva**, reg. **strâmb**) (ceva) pe ~ A fi preocupat, chinuit, apăsat de ceva. **121** (Pex; îae) A se simți vinovat de ceva. **122** (Îae) A avea conștiința încărcată. **123** (Înv; îe) **A(-și) lua ceva pe ~ul** (sau **asupra ~ului**) **cuiva** A-și asuma întreaga răspundere. **124** (Îe) **A i se lua (ceva) de pe ~** A se elibera de o mare răspundere, de o vină, de un necaz etc. **125** Factor, element etc. esențial al unui lucru, al unei acțiuni, al unei concepții, al unui fapt etc. **126** Parte determinantă, hotărâtoare, vitală a ceva. **127** (Rar) Avânt (**11**). **128** Însuflețire. **129** Impuls. **130** (Bot; înv; lpl) Lăcrimioară (*Convallaria majalis*).

sufletar *sm* [At: BRĂESCU, A. 23 / Pl: *~i* / E: ***suflet*** + *-ar*] (Reg) Copil înfiat.

sufletă *sf* vz ***suflet***

sufleteca *vt* [At: ALR I, 1874/704 / Pzi: *sufletec* / E: ctm ***sufleca*** + ***sumeteca***] (Reg; c. i. extremitățile unor obiecte de îmbrăcăminte sau ale unor părți ale acestora, de obicei, mâneci, poale) A sufleca (**1**).

sufleteriu *sm* [At: BARIȚIU, P. A. II, 269 / Pl: *~ii* / E: ***suflet*** + *-eriu* după *duhovnic*] (Înv; Trs) Preot care primește spovedania unui condamnat la moarte.

sufletesc, ~ească *a* [At: CORESI, EV. 12 / V: (înv) *~etesc* / Pl: *~ești* / E: ***suflet*** + *-esc*] **1** (Înv; d. corpurile ființelor, mai ales, ale oamenilor) Care are suflet (**18**). **2** (Spc) Omenesc. **3** (În filozofia idealistă și în concepțiile religioase; îoc *trupesc*; d. viață, d. activități, d. însușiri, d. abstracte etc.) Care aparține sufletului (**34**). **4** (În filozofia idealistă și în concepțiile religioase; îoc *trupesc*; d. viață, d. activități, d. însușiri, d. abstracte etc.) Privitor la suflet (**34**). **5** (În filozofia idealistă și în concepțiile religioase; îoc *trupesc*; d. viață, d. activități, d. însușiri, d. abstracte etc.) Psihic. **6** (Înv; pex) Religios. **7** (Înv; d. oameni, precedat de cuvinte care indică grade de rudenie) Care împărtășește aceleași concepții filozofice, religioase etc. cu altcineva. **8** (Reg; îs) *Părinte ~* Naș[2]. **9** (De obicei îoc *fizic*; d. viață, d. însușiri, d. activități etc. ale oamenilor, d. abstracte etc.) Care aparține sufletului (**68**). **10** (De obicei îoc *fizic*; d. viață, d. însușiri, d. activități etc. ale oamenilor, d. abstracte etc.) Privitor la suflet (**68**). **11** (De obicei îoc *fizic*; d. viață, d. însușiri, d. activități etc. ale oamenilor, d. abstracte etc.) Psihic. **12** Moral[2]. **13** (Înv; d. oameni) Învățat. **14** (D. viață, d. însușiri, d. manifestări etc. ale oamenilor) Care constituie elementul specific al spiritualității unei colectivități umane, al unei națiuni etc. **15** (D. stări, senzații etc., d. însușiri, manifestări etc. ale oamenilor) Care aparține sufletului (**74**). **16** (D. stări, senzații etc., d. însușiri, manifestări etc. ale oamenilor) Privitor la suflet (**74**). **17** (D. stări, senzații etc., d. însușiri, manifestări etc. ale oamenilor) Care este specific sufletului (**74**). **18** (Rar; d. copii) Adoptiv (**1**). **19** (Îvr; d. promisiuni, angajamente etc.) Care se face prin jurământ.

sufletește *av* [At: CORESI, EV. 46 / E: ***suflet*** + *-ește*] **1-3** (De obicei îoc *fizicește, trupește*) Privitor la suflet (**34, 68, 74**) Si: *moralicește, moralmente, psihologicește, spiritualicește*, (rar) *spiritualmente, psicamente, psihicește*, (îvr) *psicologicamente*. **4-6** (De obicei îoc *fizicește, trupește*) Cu sufletul (**34, 68, 74**) Si: *moralicește, moralmente, psihologicește, spiritualicește*, (rar) *spiritualmente, psicamente, psihicește*, (înv) *psicologicamente*.

sufletist, ~ă *smf, a* [At: DCR / Pl: *~iști, ~e* / E: ***suflet*** + *-ist*] (Fam) (Persoană) care denotă generozitate și solicitudine.

sufletuț *sn* [At: MÎNDRESCU, L. P. 30 / Pl: ? / E: ***suflet*** + *-uț*] **1-2** (Reg; șhp) Sufletel (**1-2**).

suflet *sm* [At: ALEXANDRU, I. M. 78 / Pl: *~i* / E: ***sufla***] (Reg) Suflător (**11**).

sufletel [At: ANON. CAR. / Pl: *~e*, (**17, 18**) *~ei* sm / E: ***suflet*** + *-el*] **1-2** *sn* (Șhp) Suflet (**18**) (fragil) Si: *sufletuț* (**1-2**). **3-4** *sn* (Fam; îe) **Vai de ~ul tău** (sau **său, lui** etc.) Vai de sufletul (**24-25**) tău. **5** *sn* (Îvp; fam; la vocativ; adesea urmat de un *aps*) Termen cu care se dezmiardă o persoană dragă. **6-7** *sn* (Șhp) Suflet (**34**) (sărman). **8** *sn* (Pop; îe) **A fi tot un trup și un ~** A se potrivi din toate punctele de vedere cu cineva. **9** *sn* (Pop; îae) A fi în armonie perfectă cu cineva. **10** *sn* (Pop; îae) A fi nedespărțit de cineva. **11** *sn* (Pop; pex; îae) A se iubi foarte mult. **12-13** *sn* (Șhp) Suflet (**64**) (stingher). **14-15** *sn* (Șhp) Suflet (**73**) (îndurerat). **16**

sn (Mun) Inimă. **17** *sf*, (rar) *sm* (Bot; reg. mai ales în Trs; de obicei lpl) Lăcrimioară (*Convallaria majalis*). **18** *sf*, (rar) *sm* (Reg. mai ales în Ban; de obicei lpl) Dedițel (**1**) (*Pulsatilla vulgaris*).

sufletesc, ~ească *a* vz ***sufletesc***

sufleți [At: (a. 1746) URICARIUL. XV. 314 / Pzi: *~țesc* / E: ***suflet***] **1** *vi* (Îvr; d. ființe) A trăi. **2** *vt(a)* (Înv) A depune mărturie. **3** *vt(a)* (Înv) A jura.

sufleție *sf* [At: BUDAI-DELEANU. LEX. / Pl: *~ii* / E: ***suflet*** + *-ie*] (Înv; adesea precedat de „bună") **1** Tărie sufletească. **2** (Pex) Bucurie (**1**). **3** (Pex) Însuflețire. **4** (Pgn) Suflet (**34**). **5** (Reg; îe) **A da (cuiva) de ~** A da de pomană.

sufletire *sf* [At: BUDAI-DELEANU. LEX. / Pl: *~ri* / E: ***sufleți***] (Înv) **1** Viață (**1**). **2** (Pex) Bucurie (**1**). **3** (Pex) Însuflețire.

sufletitoriu, ~ie *smf, a* [At: BUDAI-DELEANU. LEX. / Pl: *~ii* / E: ***sufleți***[2] + *-itoriu*] (Îvr) **1-2** (Persoană) care însuflețește.

sufleu *sn* [At: ALEXI. W. / Pl: *~ri* / E: fr ***soufflé***] Preparat culinar alcătuit, de obicei, dintr-un aluat moale, afânat (datorită albușurilor bătute spumă), la care se adaugă legume fierte sau brânză, pește, fructe etc. și care se servește ca fel de mâncare sau ca desert.

suflica[1] *v* vz ***sufleca***

suflica[2] *v* vz ***sovâlca***

suflicat, ~ă *a* vz ***suflecat***

suflintătură *sf* [At: ALRT II. 339 / Pl: *~ri* / E: nct] (Reg) Lână măruntă tunsă de pe pântecele oilor.

sufloi *sn* [At: (a. 1805) GRECU. P. 71 / Pl: *~oaie* / E: ***sufla*** + *-oi*] **1** (Îrg) Foale (la fierărie). **2** (Pgn) Instrument de suflat aer. **3** (Spc) Țeavă de soc, de trestie etc. prin care se suflă în focul din vatră, pentru a-l ațâța. **4** (Reg) Jucărie din scoarță de mesteacăn sau de salcie din care fluieră copiii. **5** (Trs) Bucium mic, din coajă de salcie, de mesteacăn sau de alun Si: (reg) *tutoi*[1], *tuturez*.

suflor *sm* vz ***sufleor***

suflos, ~oasă *a* [At: TDRG / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***sufla*** + *-os*] (Reg) Care flutură (**3**).

suflu *sn* [At: GENILIE, G. 129/5 / Pl: *~ri* / E: fr ***souffle*** cf *sufla*] **1-2** Suflare (**1-2**). **3** Undă de presiune violentă produsă, de obicei, de o explozie, care se propagă prin aer producând avarii, distrugeri etc. **4** (Liv) Respirație (**1**). **5** Capacitate respiratorie mare. **6** (Pex) Rezistență fizică (mare). **7** Zgomot caracteristic, asemănător unui șuierat, produs de anumite (părți de) organe bolnave (pleură, plămâni, ventricul, inimă etc.) perceptibil la auscultație. **8** (Fon; spc) Aspirație (**3**). **9** Emitere forțată a unui flux de aer pe gură, sau, (rar) pe nări Si: *suflare* (**22**), *suflat*[1] (**3**). **10** Expirare puternică, pentru a executa, a realiza etc. ceva Si: *suflare* (**23**), *suflat*[1] (**4**). **11** (Ccr) Aer expirat. **12** (Pgn) Expirație (**6**). **13** (Liv; fig) Însuflețire. **14** Putere de inspirație. **15** Forță creatoare.

sufluca *v* vz ***sufleca***

suflucat, ~ă *a* vz ***suflecat***

suflulca *v* vz ***sufleca***

suflură *sf* [At: IOANOVICI, TEHN. 99 / Pl: *~ri* / E: fr ***soufflure***] Defect de turnare al lingourilor sau al unor piese de metal, care constă din mici goluri formate de gazele care nu au putut fi evacuate în timpul solidificării.

sufluș *sn* [At: ARH. FOLK. VII, 122 / Pl: ? / E: ***sufla*** + *-uș*] (Reg) Abur (**1**).

sufoca [At: ANTONESCU, D. / Pzi: *sufoc* / E: fr ***suffoquer***] **1-3** *vtri* A face să piardă sau a-și pierde respirația datorită lipsei de oxigen sau încetinirii ritmului respirator Si: *a (se) asfixia* (**1-2**), *a (se) înăbuși, a (se) îneca, a (se) sugruma*, (îvp) *a (se) năbuși, a (se) năduși*, (înv) *a (se) împresura*. **4-6** *vtri* (Pex) A omorî sau a muri prin lipsă de aer Si: *a (se) asfixia* (**1-2**), *a (se) înăbuși, a (se) îneca, a (se) sugruma*, (îvp) *a (se) năbuși, a (se) năduși*, (înv) *a (se) împresura*. **7** *vt* (Pan; c. i. plante) A stânjeni sau a opri în dezvoltare Si: *a înăbuși, a îneca*, (rar) *a sugruma*. **8** *vt* (Fig; c. i. acțiuni, procese, sentimente etc.) A împiedica dezvoltarea, cursul, manifestarea Si: *a frâna* (**5**), *a inhiba, a înăbuși, a opri*. **9-11** *vtri* (Fig) A face să-și piardă sau a-și pierde, pe moment, respirația în urma unei emoții sau a unei stări de spirit deosebite Si: *a (se) înăbuși, a (se) sugruma* (**10-11**).

sufocant, ~ă [At: BARASCH, I. N. 59/4 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***suffocant***] **1** *a* (D. aburi, substanțe etc.) Care face pe cineva să-și piardă respirația, să se înece, datorită lipsei de oxigen sau încetinirii ritmului respirator Si: *asfixiant, înăbușitor, înecăcios, sugrumător*, (rar) *înecător*, (îvp) *nădușitor*. **2** *a* Care omoară prin lipsă de aer Si: *asfixiant, înăbușitor, înecăcios, sugrumător*, (rar) *înecător*, (îvp) *nădușitor*. **3** *a* (Fig; d. stări afective) Care te face să-ți pierzi, pe moment, respirația Si: (rar) *sufocat*. **4-5** *a, av* (Pex) (Care este amestecat cu substanțe, gaze etc., fiind) impropriu respirației Si: *greu* (**29-30**), *irespirabil, încărcat, viciat*, (îvr) *sufocător*. **6** *a* (Pan; d. căldura din mediul înconjurător) Care împiedică respirația normală Si: *înăbușitor*, (îvp) *nădușitor*.

sufocare *sf* [At: CORNEA, E. I. 25/22 / Pl: *~cări* / E: ***sufoca***] **1** Pierdere a respirației datorită lipsei de oxigen sau încetinirii ritmului respirator Si: *asfixie* (**1**), *asfixiere* (**1**), *înăbușeală, înăbușire, înecare, sugrumare* (**4**), (rar) *înecăciune*, (îvp) *năbușire*, (înv) *împresurare*, (rar) *sufocație* (**1**). **2** (Pex) Omorâre ori moarte prin lipsă de aer Si: *asfixie* (**2**), *asfixiere* (**2**), *înăbușeală, înăbușire, înecare, sugrumare* (**1**), (rar) *înecăciune*, (îvp) *năbușire*, (înv) *împresurare*, (rar) *sufocație* (**2**). **3** (Spc) Astm (**1**). **4** (Fig) Împiedicare a dezvoltării, a cursului, a manifestării unei acțiuni, a unui proces, a unui sentiment etc. Si: *frânare* (**5**), *inhibare, înăbușire, oprire*. **5** (Fig) Pierdere, pe moment, a respirației în urma unei emoții, a unei stări de spirit deosebite Si: *înăbușire*, (rar) *sufocație* (**3**), *sugrumare* (**4**).

sufocat, ~ă *a* [At: BARCIANU / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sufoca***] **1** (D. ființe, mai ales d. oameni) Care este pe cale să-și piardă sau care și-a pierdut respirația datorită lipsei de oxigen sau încetinirii ritmului respirator Si: *asfixiat* (**1**), *înăbușit, înecat, sugrumat* (**1**), (îvp) *nădușit*. **2** (Pex) Omorât sau mort prin lipsă de aer Si: *asfixiat* (**2**), *înăbușit, înecat, sugrumat* (**1**), (îvp) *nădușit*. **3** (Rar; d. stări afective) Sufocant (**3**). **4** (Fig; d. oameni) Care și-a pierdut, pe moment, respirația în urma unei emoții sau a unei stări de spirit deosebite Si: *înăbușit*.

sufocativ, ~ă *a* [At: ÎNVĂȚĂTURĂ, 63/21 / Pl: *~i, ~e* / E: ***sufocat*** + *-iv*] (Îvr; d. respirație) Care este însoțit de senzația de sufocare (**1**) Si: (îvr) *sugrumător* (**5**).

sufocație *sf* [At: ALBINEȚ, M. 63/7 / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***suffocation***] (Asr) **1-3** Sufocare (**1-2, 5**).

sufocatiune *sf* vz ***sufocație***

sufocător, ~oare *a* [At: MUREȘANU, P. 125/13 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***sufoca*** + *-tor*] **1-2** (Îvr) Sufocant (**4-5**).

sufozie *sf* vz ***sufuziune***

sufoziune *sf* vz ***sufuziune***

sufragan, ~ă [At: BARIȚIU, P. A. I, 213 / V: *~t* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***suffragant***, ger ***Suffragan***] **1** *a* (D. episcopii aleși prin vot) Care depindea de o mitropolie[1]. **2** *a* (D. episcopii aleși prin vot) Care este subordonat unei mitropolii[1]. **3-4** *sm, a* (Episcop ales prin vot) care era subordonat unui mitropolit. **5** *a* (Rar; pex) Care înlocuiește într-o funcție pe cineva.

sufragant, ~ă *a, sm* vz ***sufragan***

sufragerie *sf* [At: CANTEMIR, S. M. 220/1 / V: ***sof~***, (reg) ***sofragir~*** / Pl: *~ii* / E: ***sofragiu*** + *-ărie*] **1** Încăpere (într-un apartament) în care se servește, de obicei, masa. **2** Mobilier special destinat pentru sufragerie (**1**).

sufragetă *sf* [At: CARAGIALE, O. II, 206 / Pl: *~te* / E: fr ***suffragette***] **1** Partizană a mișcării feministe din Anglia (de la sf. sec. XIX și începutul sec. XX), care avea drept scop obținerea de drepturi politice pentru femei, în special dreptul la vot. **2** (Pgn) Luptătoare pentru drepturile politice ale femeii.

sufragiu *sm* vz ***sofragiu***

sufragiu *sn* [At: ȘINCAI, HR. III, 38/21 / V: ***~aj*** / A și: (rar) *~giu* / Pl: *~ii*, (rar) *~age* / E: lat ***suffragium***, fr ***suffrage***] **1** (Iuz) Vot. **2** (Pex) Drept de a vota. **3** (Îs) *~ universal* Sistem de votare în care dreptul de vot este recunoscut tuturor cetățenilor care au împlinit o anumită vârstă. **4** (Liv; fig) Adeziune (unanimă). **5** (Liv; fig) Aviz favorabil.

sufraj *sn* vz **sufragiu**[2]

sufruncea *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 81[r]/26 / Pl: *~le* / E: ml ***subfronticella**] (Înv) Sprânceană (1).

sufulca[1] *v* vz **sovâlca**[1]

sufulca[2] *v* vz **sufleca**

sufulcat, ~ă *a* vz **suflecat**

sufulf *sm* vz **sovârf**

sufulg *sm* vz **sovârf**

sufulv *sm* vz **sovârf**

sufuziune *sf* [At: LTR[2] / P: *~zi-u~* / V: **~fozie, ~foz~** / Pl: *~ni* / E: fr **suffusion**] (Glg) Îndepărtare, prin spălare, de către apele subterane, a particulelor fine din rocile afânate, având drept urmare goluri și scufundări de teren.

suga *v* vz **soage**

sugaci, ~ace [At: LB / Pl: ~, *~ace* / E: **suge** + *-aci*] **1-2** *sm, a* (Copil sau pui de animal indiferent de sex) care suge lapte, care se hrănește numai cu lapte sau care nu a depășit vârsta alimentării cu laptele mamei Si: *nou-născut, prunc, sugar* (**1-2**), (îvp) *sugător* (**1**), (îrg) *cocon*[1] (**3**), *poroboc*[1], (reg) *coca*[3] (**1**), (nob) *sugastru* (**1-2**), (fam) *bebe*[2] (**1**). **3** *sm* (Înv; fam) Bețiv (**1**). **4** *sm* (Iht; reg) Nouă-ochi (*Petromyzon fluviatilis*). **5** *sm* (Reg) Fiecare dintre cei patru căpriori de la cele patru cornuri ale acoperișului casei Si: (reg) *sugar* (**13**).

sugaghiță *sf* [At: H III, 309 / A: nct / Pl: ? / E: nct] Pește nedefinit mai îndeaproape.

sugar, ~ă [At: (a. 1650-1675) GCR I, 233/15 / V: (reg) **~e** *sf, a* / Pl: *~i, ~e*, (reg) *~gări* sf / E: **suge** + *-ar* (**11**) cf *țigară*] **1-2** *sm, a* (Copil sau pui de animal) care suge lapte, care se hrănește numai cu lapte sau care nu a depășit vârsta alimnetării cu laptele mamei Si: *nou-născut, prunc, sugaci* (**1**), (îvp) *sugător* (**1**), (îrg) *cocon*[1] (**3**), *poroboc*[1], (reg) *coca*[3] (**1**), (nob) *sugastru* (**1-2**), (fam) *bebe*[2] (**1**) Vz *sugaș, sugurel*. **3** *a* (Îvr; îs) *Hârtie ~ă* Sugativă (**2**). **4-5** *sm, a* (Spc) (Miel) născut mai târziu sau care a rămas fără mamă și care este dat să sugă la altă oaie. **6-7** *sm, a* (Persoană) care bea mult. **8-9** *sf, a* (Reg) (Oaie) care a fătat (mai târziu) și care alăptează (toată vara). **10** *sm* Om slab, bolnăvicios. **11** *sf* (Trs) Țigară. **12** *sn* (Reg) Căpriorul din mijloc (mai mic) al acoperișului casei țărănești. **13** *sn* (Reg) Fiecare dintre cei patru căpriori de la cele patru cornuri ale acoperișului casei Si: (reg) *sugaci* (**5**). **14** *sm* (Reg; pex) Bucată de lemn prinsă pe căprior pentru a-i mări rezistența împotriva vântului. **15** *sn* (Bot; reg) Cinsteț[2] (*Salvia glutinosa*).

sugare *sf, a* vz **sugar**

sugastru *sm, a* [At: BARONZI, L. 121 / Pl: *~aștri* / E: ns cf *suge*] **1-2** (Nob) Sugar (**1-2**).

sugaș *sm* [At: MOXA, 355/19 / Pl: *~i* / E: **suge** + *-aș*] (Înv) Sugar (**1**).

sugativă *sf, a* [At: C. PETRESCU, C. V. 147 / Pl: *~ve* / E: **suge** + *-ativ*] **1-2** (Șîs *hârtie ~*) (Hârtie) groasă, poroasă, care se folosește, de obicei, pentru a absorbi cerneala de pe o suprafață Si: *hârtie sugătoare*, (îvr) *hârtie sugară*. **3-4** (Persoană) care bea mult.

sugăceală *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: *~eli* / E: **sugăci** + *-eală*] (Reg) Consumare constantă de băuturi alcoolice (în cantitate moderată).

sugăci *vt* [At: COMAN, GL. / Pzi: *~ăcesc* / E: **suge** + *-ăci*] (Reg; c. i. băuturi alcoolice) A bea mereu (câte puțin).

sugărel[1] *sm* [At: BORZA, D. 96 / V: **șu~** / Pl: ? / E: nct] (Bot; Trs) Urzică-moartă (*Lamium purpureum*).

sugărel[2], **~ea** [At: CIHAC, I. 269 / Pl: *~ei, ~e* / E: **sugar** + *-el*] **1-2** *sm,* (rar) *sf, a* (Pop; șhp) Sugar (**1-2**). **3-4** *sm, a* (Reg) (Miel) care suge la altă oaie decât la mama lui sau care suge la mai multe oi.

sugăreț, ~eață *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~i, ~e* / E: **sugar** + *-eț*] **1** (Mun; d. copii sau d. pui de animale) Care suge mult și lacom. **2** (Fam; d. oameni) Bețiv (**2**).

sugărice *sf* [At: SADOVEANU, O. XV, 45 / Pl: *~ici* / E: **sugar** + *-ice*] (Nob) Biberon (**1**).

sugărit *sn* [At: JIPESCU, ap. GCR II, 258 / Pl: ? / E: **suge** + *-ărit*] (Reg) Supt[2].

sugăroaică *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ice* / E: **sugar** + *-oaică*] (Dep; art.) Femeie slabă, scofâlcită sau bețivă Si: *sugăroaie*.

sugăroaie *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ~ / E: **sugar** + *-oaie*] (Dep; art.) Sugăroaică.

sugător, ~oare [At: PSALT. 10 / Pl: *~i, ~oare*, (**9-10**) *~i* sf / E: **suge** + *-ător*] **1-2** *sm, a* (Îvp) Sugar (**1-2**). **3** *sf* (Îvr) Biberon (**1**). **4** *sm* (Fam) Bețiv (**1**). **5** *a* (Înv; d. animale sau d. insecte) Care suge (**1**). **6** *sm* (Rar) Trompă la insecte. **7-8** *sf, a* (Îrg) (Femelă) care are lapte sau care alăptează. **9** *sn* (Îvr) Pompă[1]. **10** *a* (Med; înv; d. vase sangvine) Limfatic. **11** *a* (Med; înv; d. vase sangvine) Absorbant (**2**). **12** *sf* (Reg) Amigdală[2]. **13-14** *sn, a* (Zlg; înv) Mamifer. **15-16** *sf, a* (Asr; șîs *hârtie ~oare*) Sugativă (**1-2**). **17** *sf* (Reg) Snop mic de papură, legat la mijloc, care se pune pe pervazul ferestrei pentru a absorbi apa care se scurge pe geam. **18** *sf* Mică plantă de pădure, de culoare palid-gălbuie, brună, rar, roz sau cenușie, lipsită de clorofilă, care are frunze în formă de solzi și flori albe-gălbui dispuse în racem Si: (reg) *sparangă-de-brădet, suge(36)-pin* (*Monotropa hypopithys*).

sugătorel *a* [At: GRAIUL, I, 24 / Pl: *~ei* / E: **sugător** + *-el*] (Reg; d. animale) **1** Care suge (**1**). **2** De lapte.

sugătură *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ri* / E: **suge** + *-ătură*] (Înv) Sugere (**1**).

suge [At: PSALT. 316 / Pzi: *sug* / Par: *supt*, (îvr) *sugt* / E: ml **sugere**] **1** *vt(a)* (D. copii sau d. puii de mamifere; c. i. lapte sau organul ori recipientul care conține lapte și care este introdus în gura copilului sau în botul puiului de mamifer) A face o mișcare specifică cu gura (sau cu botul) și cu buzele, trăgând, aspirând și înghițind pentru a se hrăni. **2** *vt(a)* (Îe) **A-i da** (cuiva) **să sugă** A alăpta. **3** *vt* (Îe) **A ~ (ceva) împreună** (sau **o dată) cu laptele mamei** (ori **de la mamă**) A dobândi anumite cunoștințe, anumite deprinderi etc. din fragedă copilărie. **4** *vt* (Îe) **A spune și laptele (pe care l-a) supt (de la mamă** sau **de la mămica)** A face, prin constrângere, mărturisiri, declarații complete asupra unui fapt petrecut. **5** *vt* (Pex; îae) A spune tot. **6** *vt* (Pop) A săruta (**4**). **7** *vt* (Pan; c. i. alimente solide, de obicei, bomboane, zahăr etc. sau bucăți ale acestora) A introduce (și a mesteca) în gură, amestecând cu salivă pentru a dizolva și, apoi, pentru a înghiți. **8** *vt* (C. i. oase din mâncare ori părți ale acestora) A introduce în gură pentru a curăța (cu buzele, cu dinții, cu limba) de carne, de măduvă, de sos. **9** *vt* (C. i. părți ale corpului oamenilor, de obicei, degete, palme etc. înmuiate în mâncare, în dulceață etc. sau înțepate, lovite etc.) A introduce în gură pentru a curăța sau a alina o durere, o senzație neplăcută etc. printr-o mișcare specifică, de aspirație, cu buzele Vz *a linge*. **10** *vt* (Înv; îe) **A ~** (ceva) **din degete** A născoci. **11** *vt* (C. i. buzele) A strânge între dinți, făcând să se retragă spre interiorul gurii (prin inspirație). **12** *vt* (Complementul este limba) A scoate printre dinți, spre buze, făcând cu acestea o mișcare specifică de aspirație. **13** *vt(a)* (De obicei d. oameni; c. i. mai ales, sângele, lichidele, sucurile etc. pe care le conține un obiect, un organism etc.) A aspira cu ajutorul buzelor țuguiate (sau cu botul), făcând vid în gură, pentru a înghiți Si: *a sorbi*, (pop) *a bea*[3] (**2**). **14** *vt* (Pfm; îe) **A ~ sângele** (rar. **și sudoarea) cuiva** (sau **din cineva**) A exploata nemilos pe cineva. **15** *vt* (Pfm; îae) A chinui (**1**). **16** *vt* (Pfm; îae) A asupri (**5**). **17** *vt* (Pfm; îe) **A-și ~ de sub unghie** (sau **unghii**) A fi foarte zgârcit. **18** *vt* (Pfm; îae) A fi foarte econom. **19** *vt* (Pop; îe) **A ~ pe cineva până la măduvă** A sărăci pe cineva. **20** *vt* (Pop; îae) A lăsa pe cineva fără nimic. **21** *vt* (Îvp; fam; pan; c. i. aerul) A trage (cu putere). **22** *vt* (Îvp; fam; pex; c. i. aerul) A aspira (forțat). **23** *vt* (Îvr; c. i. oameni) A atrage (**4**). **24** *vt* (Pfm; fig; c. i. oameni, colectivități umane, state etc. sau averea, bunurile, resursele materiale etc. ale acestora) A stoarce (**29**). **25** *vt* (Rar; fig; c. i. oameni) A stoarce (**30**). **26** *vt* (Fig; c. i. ființe, mai ales, oameni sau părți ale corpului lor, în special fața) A face să devină slab, subțire, scofâlcit, tras. **27** *vr* (D. obraji) A se trage mult (ca urmare a lipsei dinților) înăuntru. **28-29** *vtr* (Cu complementul „burta") A(-și) trage înăuntru, o dată cu respirația, pentru a arăta suplu. **30-31** *vti* (D. unele insecte sau, rar, d. unele animale; c. i. substanțe nutritive) A aspira cu ajutorul unor organe specializate pentru a se hrăni. **32** *vt* (Rar; c. i. oameni; d. vârtejuri de apă)

A absorbi înghițind. **33** *vt* (Rar; c. i. oameni; d. vârtejuri de apă) A face să dispară în adâncuri. **34** *vt(a)* (Îvp; fam; c. i. , de obicei, băuturi, mai ales alcoolice) A bea cu poftă. **35** *vt(a)* (C. i. recipiente care conțin băuturi, de obicei, alcoolice sau conținutul acestora) A goli sorbind, puțin câte puțin, până la ultima picătură. **36** *vt* (Îc) **~bute** (sau **-cep**) Bețiv înrăit. **37** *vt* (Bot; reg; îc) **~pin** Sugătoare (**18**) (*Monotropa hypopithys*). **38** *vi* (Fam; pex) A-i plăcea să bea. **39** *vi* (Fam; pex) A fi (mare) bețiv. **40** *vt* (Înv; fig; c. i. informații, cunoștințe etc.) A dobândi (**1**). **41-42** *vit* A trage din țigară, din pipă etc. cu nesaț, cu patimă, pentru a inhala fumul. **43-44** *vit* (Pex) A fuma (**3-4**). **45** *vt* (C. i. substanțe, lichide etc.) A face să pătrundă, să se înglobeze în sine Si: *a absorbi* (**1**), *a încorpora*, *a înghiți*, (îrg) *a zbea*. **46** *vi* (D. corpuri poroase, mai ales, d. hârtie) A avea absorbție mare. **47** *vt* (C. i. texte scrise cu cerneală pe hârtie) A usca prin absorbție.

sugel *sm* [At: LB / V: (reg) ***sâng~***, ***sujir*** / Pl: *~ei* / E: ns cf lat *sigillum*, it *sugello* cf și *sânge*] **1** (Med; pop) Panarițiu. **2** (Buc) Bătătură[1] (**6**). **3** (Bot; reg; șîc **~roșu**) Urzică-moartă (*Lamium purpureum*). **4** (Bot; rar) Urzică-moartă (*Lamium maculatum*). **5** (Îc) **~alb** Plantă erbacee cu frunze pețiolate și flori albe Si: *urzică-moartă*, (reg) *fața-mâței*, *mierea-ursului-cu-flori-bălăi*, *urzică-albă*, *urzică-creață* (*Lamium album*). **6** (Reg; îc) **~galben** Gălbiniță (*Galeobdolon luteum*). **7** (Reg; îc) **~roșu** Tătăneasă (*Symphytum officinale*). **8** (Bot; reg) Ciuboțica-cucului (*Primula veris*).

suger *sn* vz ***suber***

sugera [At: HELIADE, D. J. 24/18 / S și: *suggera* / Pzi: *~rez*, (rar) *suger* / E: fr ***suggérer***] **1** *vt* (C. i. gânduri, idei, sentimente) A face să-i vină cuiva în minte fără a exprima direct (ci printr-o aluzie, printr-o asociație de idei etc.) Vz *inspira*, *insufla*, *năstăvi*. **2** *vt* (C. i. imagini, reprezentări etc.) A face să-și închipuie, să-și reprezinte. **3** *vt* (Pex; c. i. imagini, reprezentări etc.) A evoca (**5**). **4-5** *vt(a)* (Rar) A sugestiona (**1-2**).

sugerare *sf* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~rări* / E: ***sugera***] **1** Insuflare de gânduri, idei, sentimente, fără a le exprima direct (ci printr-o aluzie, asociație de idei etc.) Si: *inspirare*, *inspirație*, *insuflare*, *năstăvire*. **2** Sugestie (**5**). **3** (Pex) Evocare (**5**).

sugerativ, ~ă *a* [At: SFC IV, 103 / Pl: *~i*, *~e* / E: ***sugera*** + *-ativ*] (Rar) Sugestiv (**1**).

sugere *sf* [At: BUDAI-DELANU, LEX. / Pl: *~ri* / E: ***suge***] **1** Mișcare specifică cu gura (sau cu botul) și cu buzele a copiilor ori a puilor de mamifere pentru a trage, a aspira și a înghiți laptele din mamele sau dintr-un recipient care conține lapte, ca să se hrănească Si: *supt*[2] (**1**), (pop) *suptoare*, *suptură*, (înv) *sugătură*. **2** Introducere (și mestecare) în gură a alimentelor solide, de obicei, bomboane, zahăr etc. pentru a le dizolva (prin amestecare cu salivă) și a le înghiți Si: *supt*[2] (**2**). **3** Aspirare a unui lichid, a unui suc etc. cu ajutorul buzelor țuguiate (sau cu botul) pentru a înghiți Si: *supt*[2] (**3**). **4** (D. ființe, mai ales, d. oameni sau d. părți ale corpului lor, în special d. față) Scofâlcire (**1**). **5** (Nav; pan) Atracție a unei nave spre mal sau spre o navă mai mare care trece prin apropiere, datorată variațiilor de presiune create la viteze mari în vecinătatea bordurilor. **6** Tragere din țigară, din pipă etc. cu nesaț, cu patimă. **7** (Pex) Fumat[1] (**3**). **8** Înglobare în sine a unei substanțe Si: *absorbire* (**1**), *absorbție* (**1**), *înghițire*, *încorporare*. **9** Însușirea de a avea absorbție mare.

sugest *s* [At: CIPARIU, ap. BARIȚIU, P. A. II, 107 / Pl: ? / E: lat ***suggestum***] (Ltî; rar) Tribună.

sugestibil, ~ă *a* [At: (a. 1894), PLR I, 422 / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***suggestible***] **1-2** Sugestionabil (**1-2**).

sugestibilitate *sf* [At: ARHIVA, II, 235 / S și: *suggestibilitate* / Pl: (rar) *~tăți* / E: fr ***suggestibilité***] **1** Caracterul celui care acceptă ușor sugestii. **2** Însușirea sau starea de a fi sugestibil. **3** (Med; spc) Grad de reactivitate la sugestie Si: (rar) *sugestivitate* (**2**).

sugestie *sf* [At: VLAHUȚĂ, D. 143 / V: *~iune* / Pl: *~ii* / E: fr ***suggestion***] **1** Influențare a psihicului unei sau mai multor persoane, prin transmiterea unor sentimente, idei, atitudini comportamentale etc. cu sau fără participarea voinței persoanei sau a persoanelor influențate (uneori chiar împotriva voinței lor). **2** Acțiune exterioară, senzorială sau verbală care provoacă sugestia (**1**). **3** (Med; spc) Influență exercitată de medic asupra conștiinței unui bolnav (psihic) pentru a favoriza vindecarea sau ameliorarea bolii Si: (rar) *sugestionare*. **4** (Pex) Evocare (**5**). **5** Sugerare (**2**). **6** (Îla) **De ~** Sugestiv (**1**). **7** Ceea ce sugerează (**1**) cuiva ceva. **8** (Liv; pex) Idee. **9** (Liv; pex) Propunere. **10** (Liv; pex) Îndemn.

sugestiona *vtf* [At: HOGAȘ, DR. II, 67 / Pzi: *~nez* / E: fr ***suggestionner***] **1** A face să gândească sau să acționeze prin sugestie (**1**) Si: (rar) *a sugera* (**4**). **2** A influența prin sugestie Si: (rar) *a sugera* (**5**).

sugestionabil, ~ă *a* [At: RALEA, S. T. III, 176 / Pl: *~i*, *~e* / E: ***sugestiona*** + *-bil*] **1** Care poate fi (ușor) sugestionat. **2** Receptiv la sugestie Si: *sugestibil* (**2**).

sugestionare *sf* [At: ABC SĂN. 347 / Pl: ? / E: ***sugestiona***] (Rar) Sugestie (**3**).

sugestiune *sf* vz ***sugestie***

sugestiv, ~ă [At: VLAHUȚĂ, S.A. II, 375 / S și: *suggestiv* / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***suggestif***] **1** *a* Care are puterea, capacitatea de a sugera (**2**). **2** *a* Care inspiră, care stârnește etc. imagini, reprezentări etc. **3-4** *a*, *av* (În mod) evocator (**1**). **5** *a* De sugestie. **6** *a* (Rar) Care dezvoltă activitatea spiritului.

sugestivitate *sf* [At: T mai 1968 / Pl: *~tăți* / E: fr ***suggestivité***] **1** Calitatea sau starea de a fi sugestiv (**2**) Vz *plasticitate*. **2** (Rar) Sugestibilitate (**3**).

sugetătura *sf* vz ***sagetătură***

sughite *v* vz ***sughița***

sughiț *sn* [At: ANON. CAR. / Pl: *~uri* / E: pvb ***sughița***] **1** (Mpl) Inspirație bruscă, zgomotoasă, adesea repetată sacadat, care însoțește crizele, de obicei, de plâns, (mai rar, de râs) și care poate continua și după încetarea plânsului (sau a râsului) Si: *suspin* Vz *hohot*. **2** Sunet caracteristic, nearticulat, sonor și spasmodic, repetat la intervale (relativ) regulate, produs printr-o inspirație bruscă ce face să vibreze coardele vocale la trecerea aerului prin glotă și provocat de contracțiile bruște, convulsive și involuntare ale diafragmei Si: *sughițeală* (**1**). **3** Suită sau criză de sughițuri (**2**) Si: (îrg) *sughițeală* (**2**).

sughița *vi* [At: VARLAAM, C. 222 / V: (rar) ***~ite*** (Pzi: *sughit*), (reg) ***~ți*** (Pzi: ?) / Pzi: *sughiț* (A și: (reg) *sughiț*), (reg) *~țez* / E: ml ****subgluttiare***] **1** A scoate sughițuri (**1**) în timpul plânsului (sau, rar, al râsului). **2** (Pex) A plânge (sau, rar, a râde) foarte tare, cu sughițuri (**1**). **3** A scoate sughițuri (**2**). **4** A fi apucat de sughițuri (**3**). **5** (Fig) A striga brusc, cu un ton ascuțit.

sughițare *sf* [At: CANTEMIR, I. I. I, 125 / Pl: *~țări* / E: ***sughița***] **1** Scoatere de sughițuri (**1**) în timpul plânsului (sau, rar, al râsului) Si: *sughițat*[1] (**1**). **2** (Pex) Plâns (sau, rar, râs) foarte sonor, cu sughițuri (**1**) Si: *sughițat*[1] (**2**). **3** Scoatere de sughițuri (**2**) Si: *sughițat*[1] (**3**), *sughițătura* (**1**). **4** Acces de sughițuri (**3**) Si: *sughițat*[1] (**4**), (înv) *sughițătură* (**2**).

sughițat[1] *sn* [At: ANON. CAR. / Pl: *~uri* / E: ***sughița***] **1-4** Sughițare (**1-4**).

sughițat[2]***, ~ă*** *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***sughița***] **1** (D. plâns sau d. râs) Cu sughițuri (**1**). **2** (D. manifestări ale oamenilor) Care este însoțit de sughițuri (**2**) Si: (îvr) *sughițos* (**1**). **3** Ca de sughiț (**2**) Si: *sughițos* (**2**). **4** Asemănător sughițului (**3-4**) Si: *sughițos* (**3**).

sughițătură *sf* [At: LB / V: ***~țit~*** / Pl: *~ri* / E: ***sughița*** + *-ătură*] **1-2** (Înv) Sughițare (**3-4**).

sughițeală *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~eli* / E: ***sughița*** + *-eală*] **1-2** (Îvr) Sughiț (**2-3**).

sughiți *v* vz ***sughița***

sughițitură *sf* vz ***sughițătură***

sughițos, ~oasă *a* [At: CANTEMIR, I. I. II, 227 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***sughița*** + *-os*] (Îvr) **1-3** Sughițat[2] (**2-4**).

sugi *v* vz ***soage***

sugil *sn* vz ***sigiliu***

sugilație *sf* [At: DN[3] / Pl: (nob) *~ii* / E: fr ***sugillation*** cf lat *sugillatio*] (Med) **1** Ușoară echimoză a pielii. **2** Sufuziune sangvină.

sugiu *sn* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 229/15 / V: (îrg) *~iuc*, (reg) ***sulgiu*** / Pl: *~ri*, (rar) *~ii* sm / E: ns cf *sugel*, *sugiuc* pad *sugiuc*[1]] (Pop) Panarițiu.

sugiuc¹ *sn* [At: (a. 1792) ȘIO II₁, 328 / Pl: *~uri* / E: tc ***sucuk***] **1** (Îvr) Un fel de cârnat (mic), preparat din carne de oaie sau de vacă, bine condimentat, uscat și afumat Vz *babic*, *ghiudem*. **2** Preparat oriental de cofetărie, în formă de sul, alcătuit dintr-o pastă gelatinoasă (roșie) cu miez de nucă Si: (pfm) *bigi-bigi* Vz *rahat²*. **3** Preparat alimentar făcut din nuci înșirate pe o sfoară și acoperite cu un amestec de must fiert, cu făină sau cu pastă de fructe. **4** (Pex) Un fel de magiun cu struguri.

sugiuc² *sn* vz ***sugiu***

suglie *sf* [At: MAT. FOLK. 411 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Material textil nedefinit mai îndeaproape, probabil postav.

sugman *sn* vz ***suman***

sugnă *sf* vz ***sucnă***

sugnișoară *sf* vz ***sucnișoară***

sugniță *sf* vz ***sucniță***

sugnuță *sf* vz ***sucnuță***

sugrum *sn, av* [At: BARBU, PRINC. 70 / Pl: ? / E: pvb ***sugruma***] **1-2** (Nob) Sugrumare (1).

sugruma [At: CORESI, EV. 283 / V: (îvr) ***zg~***, ***zu~*** (A și: (reg) *zug~* Pzi și: (reg) *zugrumez*), ***zugrumi*** (Pzi: *zugrumesc*) / Pzi: *sugrum* (A și: (reg) *sugrum*), (reg) *~mez* / E: *sub-* + ***grumaz***] **1** *vt* (Subiectul și c. i. ființe, mai ales, oameni) A presa gâtul cu mâinile, cu labele etc. sau cu un obiect, blocând căile respiratorii și sufocând (pentru a omorî) Si: *a gâtui* (**1**), *a strangula* (**1**), (rar) *a jugula*, (îvp) *a năduși*, (îvr) *a îneca*, *a sugușa* (**1**), (reg) *a îmberegăți*, *a înnădăși*. **2** *vt* A strânge în brațe (pentru a omorî prin sufocare). **3** *vt* (Asr; pan; c. i. plante) A sufoca (**1**). **4** *vt* (Pex; d. obiecte de îmbrăcăminte sau d. legături, d. frânghii, d. noduri etc.; c. i. oameni sau corpul lor ori părți ale acestuia) A strânge (**1**) prea tare (împiedicând mișcările, îngreunând respirația etc.). **5-6** *vtr* A face să piardă sau a-și pierde respirația (datorită lipsei de oxigen sau datorită încetinirii ritmului respirator) Si: *a (se) asfixia* (**1**), *a (se) îneca*, *a (se) înăbuși*, *a (se) sufoca* (**1-2**), (îvp) *a (se) năbuși*, *a (se) nădăși*, (înv) *a (se) împresura*. **7-8** *vtr* (Pex) A omorî sau a muri prin asfixiere Si: *a (se) asfixia* (**2**), *a (se) îneca*, *a (se) înnăbuși*, *a (se) sufoca* (**1-2**), (îvp) *a (se) năbuși*, *a (se) nădăși*, (înv) *a (se) împresura*. **9-10** *vtr* (Fig) A face să-și piardă sau a-și pierde, pe moment, respirația în urma unei emoții sau a unei stări de spirit deosebite Si: *a (se) înăbuși*, *a (se) sufoca* (**9-10**) Vz *a apăsa* (**17**). **11** *vt* (Fig; c. i. desfășurarea unei acțiuni, manifestări, sentimente etc. ale oamenilor) A pune (brusc) capăt, prin mijloace drastice, prin violență Si: *a curma* (**8**), *a înăbuși*, *a lichida*, *a reprima*. **12-13** *vtr* (Rar; d. traiecte, căi de acces, locuri de trecere, ape, văi etc. ori porțiuni ale acestora) A (se) strâmta (**1**) brusc.

sugrumare *sf* [At: N. TEST (1648), 163ᵛ/27 / V: (reg) ***zu~*** / Pl: *~mări* / E: ***sugruma***] **1** Presare a gâtului unei ființe, mai ales al unei persoane, cu mâinile, cu labele etc. sau cu un obiect, blocând căile respiratorii și sufocând (pentru a omorî) Si: *gâtuire* (**1**), *strangulare* (**1**), (rar) *jugulare*, *strangulație* (**1**), (îrg) *înecare*, (reg) *îmberegățire*, *înnădășire*. **2** (Înv; pan) Stânjenire sau oprire a dezvoltării unei plante. **3** (Rar) Strângere prea tare a unei persoane, a corpului ei sau a unei părți a acestuia, de către un obiect de îmbrăcăminte, de către legături etc. (care împiedică mișcările, îngreuiază respirația etc.). **4** (Rar; pex) Piedere a respirației (datorită lipsei de oxigen sau încetinirii ritmului respirator) sau omorâre prin lipsă de aer Si: *asfixie* (**1-2**), *asfixiere* (**1-2**), *înăbușeală*, *înăbușire*, *înecare*, *sufocare* (**1**), (rar) *înecăciune*, *năbușire*, *sufocație* (**2**), (înv) *împresurare*. **5** Încetare (bruscă) prin mijloace drastice, prin violență a unei acțiuni, a unor manifestări, a unor sentimente ale oamenilor Si: *apăsare* (**3**), *curmare* (**5**), *înăbușire*, *lichidare*, *reprimare*.

sugrumat, ~ă [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 4ʳ/11 / V: (reg) ***zu~*** / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***sugruma***] **1** *a* (D. ființe, mai ales d. oameni) Presat pe gât cu mâinile, cu labele sau cu un obiect, blocând căile respiratorii și sufocând (pentru a omorî) Si: *gâtuit²* (**1**), *strangulat* (**1**), (rar) *jugulat*, (îvp) *nădășit*, (îrg) *înecat*, (reg) *îmberegățit*, *înnădășit*, (îvr) *sugușat²* (**1**). **2** *smf* (Înv) Ființă (de obicei animal sau pasăre domestică) ucisă (ca jertfă, în ritual) prin sugrumare (**1**). **3** *a* (Rar; d. părți ale corpului, d. tendoane etc.) Care prezintă o malformație constând dintr-o îngustare. **4** *a* (D. oameni sau d. părți ale corpului lor) Care este strâns prea tare de un obiect de îmbrăcăminte, de o legătură etc. (care împiedică mișcările, îngreunează respirația etc. **5-6** *av*, *a* (Fig) (Cu timbrul) alterat, diminuat, datorită unei emoții, spaimei etc. Si: *gâtuit²* (**2**), *înăbușit*, *înecat*, *strangulat*, *surd*. **7** *a* (Fig; d. oameni) Cuprins de o emoție (foarte) puternică, de o stare de spirit deosebită Si: *apăsat²* (**7**), *chinuit²* (**2**), *copleșit²* (**1**).

sugrumător, ~oare [At: BOLLIAC, M. 38/25 / V: (îrg) ***zu~*** / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***sugruma*** + *-ător*] **1** *a* (D. ființe sau d. mâinile, labele etc. lor ori d. obiecte, d. boli etc.) Care presează gâtul, paralizând căile respiratorii și sufocând (pentru a omorî) Si: *strangulator*. **2** *a* (Pex) Care omoară prin sufocare (**1**) Si: *strangulator*. **3** *a* (D. aburi, substanțe etc.) Care face să-și piardă respirația, să se înece, datorită lipsei de oxigen sau încetinirii ritmului respirator Si: *asfixiant*, *înăbușitor*, *înecăcios*, *sufocant* (**1**), (rar) *înecător*, *năbușitor*, *nădășitor*. **4** *a* (D. aburi, substanțe etc.) Care omoară prin lipsă de aer Si: *asfixiant*, *înăbușitor*, *înecăcios*, *sufocant* (**1**), (rar) *înecător*, *năbușitor*, *nădășitor*. **5** *a* (Îvr; pex, d. respirație) Care este însoțit de senzația de sufocare Si: (îvr) *sufocativ*. **6** *a* (Fig; d. emoții puternice, d. stări sufletești deosebite, d. impresii etc.) Care copleșește prin intensitate, prin amploare, prin durată etc. Si: *apăsător²* (**1**), *chinuitor* (**1**), *copleșitor* (**7**). **7-8** *s*, *a* (Fig) (Fapt) care pune capăt (prin mijloace drastice, prin violență) acțiunilor, manifestărilor, sentimentelor etc. oamenilor Si: *curmător* (**1**), *înăbușitor*, *lichidator*, (rar) *reprimator*.

sugrumătură *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ri* / E: ***sugruma*** + *-ătură*] **1** (Ccr) Parte îngustă (sau subțiată) a unui obiect Si: *gâtuire* (**3**), *gâtuitură* (**3**). **2** Locul unde se produce o îngustare (sau o subțiere) Si: *gâtuire* (**3**), *gâtuitură* (**1**). **3** (Trs; Mar; spc) Partea mai îngustă care se află la mijlocul corpului albinei și care unește toracele cu abdomenul.

sugrunde *s* [At: DR. I, 259 / Pl: ? / E: ns cf lat *subdrunda*] (Reg) Acoperiș (la casă).

sugrușa *v* vz ***sugușa***

sugsugat *a* [At: ECONOMIA, 54/22 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ns cf mg *szükség*] (Îvr; d. anii agricoli; udp „de") Sărac (**7**).

suguleț *i* [At: COMAN, GL. / E: ***suge*** + *-uleț*] Cuvânt cu care se cheamă oile.

sugulina *i* [At: COMAN, GL. / E: ns cf *suge*] Cuvânt cu care se cheamă oile.

sugurel [At: CHEST. V, 77/75 / Pl: (**2**) *~ei* / E: ***suge*** + *-urel*] **1** *i* (Reg) Cuvânt cu care se cheamă mieii. **2** *am* (Ban; d. copii) Sugar (**1**).

sugurică *sf* vz ***șugulică***

sugurina *i* [At: LEXIC REG. 94 / E: ns cf *suge*] (Reg) Cuvânt cu care se cheamă mieii.

suguripsi *v* vz ***siguripsi***

suguș *sn* [At: ALR SN I h 24/836 / Pl: *~e* / E: pvb ***sugușa***] (Reg) Cârcel de fier (la tânjală).

sugușa *vt* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***stru~***, ***sugru~*** / Pzi: *suguș*, (rar) *~șez* / E: *sub¹-* + ***gușă***] **1** (Îvr; d. ființe, mai ales, oameni) A sugruma (**1**). **2** (Pan; d. câini; c. i. ființe, mai ales, oameni) A sfâșia cu colții o porțiune de la gât (pentru a ucide). **3** (Înv; fig; d. oameni) A trata cu asprime. **4** (Înv; fig; subiectul și c. i. oameni) A cere socoteală în mod violent. **5** (Pex; d. oameni) A lua (de gât) Si: *a încolți*. **6** (Îvr; fig; d. oameni) A bârfi (**1**).

sugușat¹ *sn* [At: PREDA, M. S. 62 / Pl: ? / E: ***sugușa***] (Reg) Sfâșiere a gâtului cu colții (pentru a ucide).

sugușat², ~ă *a* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***sugușa***] **1** (Îvr; d. ființe, mai ales, d. oameni) Sugrumat (**1**). **2** (Reg) Subțiat (**1**).

suha¹ *i* [At: GOROVEI, C. 385 / E: fo] (Buc; într-o ghicitoare; csnp) Zgomot caracteristic (însoțit de un scârțâit specific) produs la deschiderea sau la închiderea unei uși.

suha² *vt* [At: COMAN, GL. / Pzi: *~hez* / E: nct] (Reg; c. i. oameni) A înfuria.

suhac *sn* vz ***sulac***

suhan *sm* [At: A V, 20 / Pl: *~i* / E: nct] (Reg) Sac de 100 de kilograme.

suhar *sm* [At: ANON. CAR. / Pl: *~i* / E: scr ***suhar***, ucr ***сухар***] **1** (Ban; Olt) Lemn uscat. **2** (Mol; Trs) Pesmet de calitate inferioară Vz *galetă*, *soharici*.

suharie *sf* vz ***șuhărie***

suhastru, ~ă *a* vz ***sihastru***

suhat *sn* [At: (a. 1643) IORGA, S. D. V, 341 / V: (îrg) ***soh~***, (reg) ***sâoat***, ***soat*** / Pl: *~uri* / E: bg ***суват***, srb ***suvat***] **1** (Înv) Pășunat pe un suhat (3). **2** Plată care se percepe pentru suhat (1). **3** (Pop) Izlaz. **4** (Pop; pex) Pășune (1) (lângă ape sau locuri mocirloase). **5** (Îrg) Loc de odihnă sau de popas (plătit) pentru vite și care Vz *staniște*, *zăcătoare*. **6** (Mol) Turmă. **7** (Reg) Loc unde sunt hrănite vitele. **8** (Reg) Apă puțin adâncă (unde se adapă vitele). **9** (Dob; îs) *~ul bălții* Locul pe unde intră pescarii cu lotcile în baltă. **10** (Dob; îas) Vadul bălții.

suhă *sf* vz ***sucă***

suhăci *vt* [At: A V, 15 / Pzi: *~ăcesc* / E: ***suhac***] **1** (Reg) A face găuri cu suhacul. **2** (C. i. pipa) A destupa (1).

suhăi *vi* [At: I. CR. II, 154 / Pzi: *~esc* / E: nct] (Reg) A șovăi.

suhări *vt* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~resc* / E: nct] (Buc; d. oameni; c. i. vite) A paște[3].

suhărie *sf* vz ***șuhărie***

suhăție *sf* [At: DDRF / Pl: *~ii* / E: ***suhat*** + *-ie*] **1** (Buc; Mol) Pășunat. **2** (Reg) Izlaz. **3** (Pex) Pășune.

suhlar *sm* [At: LEXIC REG. II, 122 / Pl: *~i* / E: ns cf *suhar*] **1** (Buc) Copac tânăr, înalt și drept. **2** (Buc) Lemn rotund, de grosime medie. **3** (Reg) Carâmb (la scară).

suhnă *sf* vz ***sucnă***

suhni *vt* [At: DLR / Pzi: *~nesc* / E: ns cf ucr *всунути*] (Reg) A a băga repede.

suhocancă *sf* [At: H XIV, 314 / Pl: ? / E: ***Suhaia***] **1** (Reg; de obicei art.) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** (Reg; de obicei art.) Melodie după care se execută suhocanca (1).

suholta *v* vz ***sovâlta***

suhoreț *sm* [At: I. CR. II, 303 / Pl: *~ți* / E: ***suhar*** + *-eț*] (Reg; într-o poezie populară; csc) Pesmet (1).

sui [At: PSALT. HUR. 113ᵛ/3 / V: (reg) *~a* / Pzi: *sui* / E: ml ***subire***] **1-3** *virt* (D. ființe care se pot mișca sau aflate în mișcare, mai ales, d. oameni ori d. vehicule; de obicei udp „la", „pe", sau îvp „în", „întru", (reg) „peste" etc.) A (se) deplasa (pe jos sau într-un vehicul) sau a merge pe un teren, pe un loc (formă de relief, localitate etc.) care este (din ce în ce) mai înalt (în raport cu un punct de referință sau cu locul în care se află, la un moment dat, cineva sau ceva) Si: *a (se) urca* Vz *a escalada*. **4-5** *vri* (Spc; d. oameni care se deplasează pe jos) A (se) sui (1) (dinspre vărsare) către izvoarele unei ape curgătoare. **6-7** *vri* (Spc; d. oameni aflați pe o ambarcație) A pluti (1) în amonte Si: *a (se) urca*. **8-9** *vit* (D. văi, drumuri, scări etc.) A o lua în sus la..., spre... Si: *a se întinde în sus*, *a ajunge*, *îndreptându-se în sus*, *până la...*, *a urca la...* **10-11** *vri* (Îvr; d. oameni care se deplasează pe jos) A se porni. **12** *vi* (Îvr; pan; d. oameni) A porni spre larg. **13** *vr* (Rar; fig; d. oameni) A înainta în vârstă. **14** *vr* (Fig; d. legătura de rudenie în raport cu ascendenții) A ajunge până la un anumit grad (în trecut). **15** *vr* (Înv; fig; d. oameni) A merge îndărăt în timp, cu mintea, până în..., până la... **16** *vr* (Înv; fig; d. oameni) A căuta retrospectiv până în..., până la... **17** *vi* (Fig; d. fenomene, procese, evenimente etc. sau d. acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor) A exista sau a data din..., de (pe) la... **18-19** *vri* A (se) deplasa într-o mișcare de jos în sus sau a (se) duce (agățându-se, ajutându-se cu mâinile, cu picioarele etc.) și a (se) așeza pe ceva aflat mai sus în raport cu un punct de referință sau cu locul în care se află, la un moment dat, cineva sau ceva Si: *a se cățăra* (2), *a se cocoța* (2), *a se ridica*, *a se urca*, (pop) *a se aburca* (2), *a se țuțuia*, (reg) *a se burica*[1] (3), *a se cucuia*[1] (1), *a se găibăra*, *a se popoța*[2], *a se pupuia*, *a se suliga*, *a se zgăibăra*. **20-21** *vri* (Îlv) **A (se) ~ călare** (sau **pe cal**, **în șa** etc.) A încăleca. **22-23** *vri* (D. actori; îlv) **A se ~ pe scena teatrului** (sau **pe scenele teatrelor**) A juca (în multe teatre). **24-25** *vrt* (Îe) **A (se) ~ în scaun** (sau **pe tron**) A ajunge sau a face, a pune pe cineva domn sau (înalt) demnitar (bisericesc). **26** *vr* (Îe) **A (i) se ~ (cuiva) în cap** (sau, rar, **în spate**) A abuza de bunătatea, de răbdarea etc. cuiva. **27** *vr* (Îae) A pune stăpânire pe cineva. **28-29** *vri* (Pex; d. oameni) A se deplasa în sus, pășind pe (treptele de la) o scară, pentru a ajunge la un nivel (etaj, pod, platformă etc.) superior (în raport cu un punct de referință sau cu locul în care se află, la un moment dat, cineva) al unei clădiri, al unei construcții etc. Si: *a se ridica*, *a (se) urca*. **30** *vt* (Îe) **A ~ scările cuiva** A solicita cuiva un serviciu (umilindu-se). **31** *vt* (Pex; îae) A se umili (ploconindu-se în fața cuiva). **32** *vr* (Spc; d. oameni) A se deplasa într-o mișcare de sus în jos (ajutându-se cu mâinile, cu picioarele etc.) sau a păși pe treptele unei scări, pe o pasarelă (în pantă) etc. și a le parcurge pentru a ajunge ori pentru a intra (și a se așeza) într-un mijloc de transport (sau într-o parte a acestuia), cu scopul de a călători. **33-34** *vri* (Pex) A călători cu un mijloc de transport Vz *a arunca*, *a îmbarca*, *a sălta*, *a urca*. **35** *vr* (Îvp; euf) A se așeza pe cineva pentru a îndeplini actul sexual. **36** *vr* (Pan; d. plante agățătoare sau d. părți ale lor) A se ridica pe măsură ce crește, prinzându-se (cu cârceii) pe araci, de ziduri etc. **37** *vr* (Pan; d. fluidele din coloanele unor aparate de măsură aflate în circuit închis și sub o anumită presiune) A ajunge până la un anumit nivel (măsurând și indicând temperatura, presiunea etc.) Si: *a se ridica*, *a (se) urca*. **38** *vr* (Îe) **A (i) se ~** (cuiva) **sângele în obraz** (sau **obraji, ochi, la cap**) A se congestiona (de mânie, de rușine etc.). **39** *vr* (Pex; îae) A se rușina sau a se mânia (înroșindu-se la față). **40** *vr* (Pfm; îe) **A (i) se ~** (cuiva) **băutura, vinul** etc. **la** (sau **în**) **cap** (ori **la creier**) A se ameți de băutură. **41** *vr* (Îac) A se îmbăta. **42** *vr* (Îe) **A i se ~ (fumurile) la cap** A deveni îngâmfat, plin de sine. **43** *vr* (Pan; d. corpuri sau d. ființe, mai ales pești, scufundate în apă) A se deplasa spre sau a ieși la suprafață Si: *a se înălța*, *a se ridica*, *a (se) urca*. **44-45** *vri* (Pan; prin sinecdocă; d. aparate de măsură construite cu fluide aflate în circuite închise și sub o anumită presiune) A măsura și a indica o anumită valoare a temperaturii, a presiunii etc. (în funcție de nivelul la care a ajuns fluidul pe baza căruia funcționează) Si: *a se ridica*, *a (se) urca*. **46-47** *vri* (D. ceață, aburi, nori etc., d. fum, flăcări etc; pex, d. obiecte propulsate sau autopropulsate sau d. ființe, de obicei, păsări) A (se desprinde de pe sol sau a porni din vecinătatea acestuia și a) se deplasa (direct) în aer (spre bolta cerească), până la o înălțime (relativ) mare Si: *a se înălța*, *a se ridica*, *a (se) urca*. **48** *vr* (Pan; în diferite concepții religioase; d. divinitate în toate ipostazele ei, d. ajutoarele acesteia sau d. sfinți ori sufletele celor fără de prihană; de obicei cu determinări ca „în cer", „în sus la cer", „în nori la cer", înv. „în cerul cerului" etc.) A (se) porni de pe pământ și a se deplasa în văzduh până la cer, considerat drept sediu al divinității și rai[1] pentru cei fără păcate Si: *a se înălța*, *a se ridica*, *a (se) urca*. **49** *vr* (Îe) **A se ~ la cer** A muri (mergând în rai). **50** *vt* (Asr) **A ~** (pe cineva sau ceva) **în** (ori, înv, **întru**) **slavă** (sau **slăvi**) ori (înv) **a ~ (până) la ceruri** A slăvi (1). **51** *vr* (Pan; d. aștri; pex, d. zori, d. ziuă etc.) A apărea la orizont și a se deplasa (aparent) pe bolta cerească spre zenit Si: *a se ivi*, *a se înălța*, *a răsări*[1], *a se ridica*, *a (se) urca*. **52** *vr* (Îvr; îe) **A se ~ zorile** A începe să se facă ziuă, a se lumina de ziuă. **53** *vr* (Pan; d. zgomote, sunete sau d. voce, glasuri, cântări etc.) A se propaga în înălțime. **54** *vr* (Pan; d. zgomote sau d. voce, glasuri, cântări etc.) A se propaga în atmosferă, fiind auzit cu putere (până departe) Si: *a se înălța*, *a se ridica*, *a (se) urca*. **55-57** *virt* (Fig; d. voce; pex, d. cântăreți, păsări cântătoare, instrumente muzicale etc.) A emite sunete (muzicale) din ce în ce mai înalte. **58-60** *virt* (Fig; d. voce; pex, d. cântăreți, păsări cântătoare, instrumente muzicale etc.) A trece de la registrul grav la cel ascuțit. **61-63** *vtf*, *vir* (Asr; fig; d. oameni) A (se) ridica. **64-66** *virt* (Înv; fig; d. oameni sau d. nivelul lor spiritual, cultural, științific etc.; cu determinări modale care arată domeniul) A progresa. **67** *vrp* (Înv; fig; d. produse, mărfuri etc.) A se scumpi. **68-70** *vrit* (Asr; fig; d. numere sau d. mulțimi, cantități, valori, venituri, pagube etc. evaluate numeric) A se ridica până la... **71** *vt* (Asr; fig; d. bani sau d. cursul lor ori d. prețurile mărfurilor, serviciilor etc.) A crește (22). **72** *vr* (Înv; d. oameni; udp „împotriva") A se ridica. **73** *vrr* (D. oameni) A se certa (2). **74** *vi* (D. mânie) A se îndrepta asupra cuiva.

suia[1] *sf* [At: (a. 1765) IORGA, S. D. VII, 223 / V: *~ie* / Pl: *~le* / E: tc *soya*] (Înv) Mâner de sabie.

suia[2] *v* vz ***sui***

suian *sn* [At: CIHAC, II, 396 / V: *șu~, țu~* / Pl: *~e*, (rar) *~iene, ~uri* / E: ns cf *sui*] **1** (Mun) Căruță ușoară (trasă de un singur cal). **2** (Reg) Cantitate de cereale, coceni etc. care încape într-un coș de suian (**1**). **3** (Mun; Dob) Leucă. **4** (Reg) Loitră. **5** (Reg) Pod. **6** (Reg) Scaunul căruței.

suică *sf* vz ***sulică***

suicid [At: ANTONESCU, O. / P: *su-i~* / Pl: (**2**) *~izi* / E: fr ***suicide***] (Liv) **1** *sn* Sinucidere. **2-3** *sm* Sinucigaș (**1, 3**).

suicide *vr* [At: ALEXI, W. / P: *su-i~* / Pzi: *suicid* / E: fr ***suicider***] (Liv) A se sinucide.

suicidere *sf* [At: ALEXI, W. / P: *su-i~* / Pl: *~ri* / E: ***suicide***] (Liv) Sinucidere.

suidee *sf* [At: ENC. AGR. 614 / P: *su-i~* / Pl: *~* / E: fr ***suidés***] **1** (Lpl) Subordin de mamifere paricopitate care cuprinde porcul, mistrețul etc. **2** (Lsg) Animal din ordinul suidee (**1**).

suie *sf* vz ***suia***[1]

suieș *sm* [At: BORZA, D. 149 / A: nct / Pl: *~i* / E: ***sui***] (Bot; reg) Măceș (*Rosa canina*).

suietoare *sf* vz ***suitor***

suiforme *sf* [At: DN[3] / E: it ***suiformi*** cf lat *sus* „porc", *forma* „formă"] **1** (Lpl) Subordin de mamifere paricopitate cu pielea groasă și acoperită cu peri rari și tari, cuprinzând mistrețul, hipopotamul etc. **2** (Lsg) Animal din ordinul suiforme (**1**).

sui-generis *ain* [At: ȘĂINEANU[2] / P: *su-i-ge~* / E: lat ***sui-generis***] Unic în felul său Si: *original, particular*.

suilardă *sf* [At: (a. 1846) DOC. EC. 919 / Pl: *~de* / E: fr ***souillard***] (Frî) Orificiu într-o piatră, într-un zid etc. pentru scurgerea apei.

suilgiu *sm* vz ***suiulgiu***

suin, ~ă *smf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***suinus***] **1** (Lpl) Subfamilie a suideelor care cuprinde mai multe genuri de porci sălbatici, precum și porcii domestici proveniți din aceștia. **2** (Lsg) Animal din subfamilia suinelor (**1**).

suingiu *sm* vz ***suiulgiu***

suint *sn* [At: LTR[2] / Pl: ? / E: fr ***suint***] Component al usucului, solubil în apă, produs de glandele sudoripare ale oilor sau ale caprelor, cu rol protector al fibrelor de lână, de păr.

suire *sf* [At: PSALT. HUR. 71[v]/12 / Pl: *~ri* / E: ***sui***] **1** Deplasare (pe jos sau într-un vehicul) spre sau pe un loc (formă de relief, localitate etc.) care este (din ce în ce) mai înalt (în raport cu un punct de referință sau cu locul în care se află, la un moment dat, cineva sau ceva) Si: *ascensiune* (**1**), *suiș* (**1**), *suit*[1] (**1**), *urcare, urcat, urcuș*, (înv) *suitură*[1] (**1**) Vz *escaladare*. **2** (Îvr; ccr) Înălțime (la care se află o ființă, un obiect etc.). **3** Deplasare într-o mișcare de jos în sus (agățându-se, ajutându-se cu mâinile, cu picioarele etc.), transportare și așezare pe ceva aflat mai sus (în raport cu un punct de referință sau cu locul în care se află, la un moment dat, cineva sau ceva) Si: *cățărare* (**1**), *cățărat*[1] (**1**), *cocoțare* (**1**), *cocoțat*[1] (**1**), *ridicare, suiș* (**6**), *suit*[1] (**2**), *urcare, urcat, urcuș*, (pop) *aburcare, țuțuiere*. **4** (Îls) **~ pe** (sau, înv, **la, în**) **tron** (ori, înv, **în, pe scaun**) Învestire, înscăunare ca domn Si: *ridicare la tron*, (rar) *ridicat pe tron*. **5** (Pex) Deplasare în sus, pășind pe (treptele de la) o scară, pentru a ajunge la un nivel (etaj, pod, platformă etc.) superior (în raport cu un punct de referință sau cu locul în care se află, la un moment dat, cineva) al unei clădiri, al unei construcții etc. Si: *ridicare, suit*[1] (**3**), *urcare, urcat, urcuș* . **6** (Înv; ccr) Scară (**13**). **7** (Spc) Deplasare într-o mișcare de jos în sus (ajutându-se cu mâinile, cu picioarele etc.) sau pășire pe treptele unei scări, pe o pasarelă (în pantă) etc. și parcurgere a lor pentru a ajunge pe ori pentru a intra (și a se așeza) într-un mijloc de transport, cu scopul de a călători Vz *aruncare, îmbarcare, săltare, urcare, urcat*. **8** (Pex) Călătorie cu un mijloc de transport Si: *îmbarcare, săltare, urcare, urcat*. **9** (Înv; îls) **~ a sângelui spre** (sau **la**) **cap** Congestionare (**1**). **10** (Desprindere de pe sol sau pornire din vecinătatea acestuia și) deplasare (directă) în aer (spre bolta cerească), până la o înălțime (relativ) mare a ceței, a fumului, a păsărilor, a unui obiect etc. Si: *înălțare, înălțat, ridicare, suiș* (**8**), *suit*[1] (**4**), *urcare, urcat, urcuș*. **11** (Pan; în diferite concepții religioase) Pornire de pe pământ și deplasare în văzduh până în cer, considerat drept sediu al divinității și rai[1] pentru cei fără păcate Si: *înălțare, înălțat, ridicare, suit*[1] (**5**), *urcare, urcat*. **12** (Pan) Emitere de sunete (muzicale) din ce în ce mai înalte. **13** (Pan) Trecere de la registrul grav la cel ascuțit. **14** (Înv; fig) Înălțare spirituală. **15** (Înv) Creștere (a banilor sau a cursului lor, a prețurilor mărfurilor, serviciilor etc.).

suisista *vi* [At: FILIMON, O. II, 174 / P: ? / Pzi: *suisist* / E: it ***sussistere*** după *sui*] (Itî) A rezista.

suiș [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 16[v]/1 / Pl: *~uri* / E: ***sui*** + *-iș*] **1** *sn* Suire (**1**). **2** *av* În mod ascendent. **3** *sn* (Ccr) Porțiune de teren înclinată față de planul orizontal și care formează, de obicei, versanții unor forme de relief Si: *clină* (**2**), *coastă*[1] (**24**), *costișă* (**2**), *muchie, pantă*[1], *piept, povârniș, pripor, repeziș*, (rar) *prăvălac, prăvăluc*, (pop) *prăvăliș*, (îvp) *piez, scapăt*, (înv) *bair*[1], *povârnitură*, (reg) *aplecuș* (**2**), *pieptan, pieptar, piezișea, ponciș, povârghie, prăval, prăvălitură*[1], *răpăguș*. **4** *sn* (Prc) Porțiune dintr-un drum care urcă Si: *clină* (**2**), *coastă*[1] (**24**), *costișă* (**2**), *muchie, pantă*[1], *piept, povârniș, pripor, repeziș*, (rar) *prăvălac, prăvăluc*, (pop) *prăvăliș*, (îvp) *piez, scapăt*, (înv) *bair*[1], *povârnitură*, (reg) *aplecuș* (**2**), *pieptan, pieptar, piezișea, ponciș, povârghie, prăval, prăvălitură*[1], *răpăguș*. **5** *sn* (Înv; ccr) Vârf. **6** *sn* Suire (**3**). **7** *sn* (Îvr; ccr) Înălțime (la care se află o ființă, un obiect etc.). **8** *sn* Suire (**10**). **9** *sn* (Înv; fig) Înălțare (spirituală). **10** *sn* Ajungere la o situație materială, socială etc. (mai) bună Si: *ridicare*.

suit[1] *sn* [At: PO 173/15 / Pl: ? / E: ***sui***] **1-5** Suire (**1, 3, 5, 10-11**).

suit[2]***, ~ă*** [At: DOSOFTEI, ap. HEM 1 923 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***sui***] **1** *a* (Îvr; fig; d. frunte) Înalt. **2** *a* (Rar; d. părți ale unor obiecte de îmbrăcăminte) Ridicat[2]. **3** *a* (Îvr; d. impozite) Crescut[2] (**13**). **4** *a* (Rar; d. oameni) Ridicat[2].

suitar *sm* vz ***soitar***

suitaș *sn* [At: ALR II, 3 331/76 / V: (rar) *sut~* (Pl: *~uri*), (reg) *șuităș* / Pl: *~e* / E: mg *sujtás*, fr ***soutache***] **1** Șiret (îngust) de lână, de mătase sau de fir folosit ca ornament la unele obiecte de îmbrăcăminte Vz *sarad*. **2** (Reg; îf *șuităș*) Ornament cusut la suman cu suitaș (**1**).

suită *sf* [At: AR (1829), 35 1/45 / V: (îvr) *sfi~, svi~* / Pl: *~te* / E: fr ***suite*** cf rs *свита*] **1** Ansamblu de persoane înrudite, apropiate sau (imediat) subordonate care însoțesc, într-o călătorie, la o solemnitate etc., un suveran, un mare demnitar, pe cineva important sau celebru, în semn de omagiu, de prețuire etc., pentru a-i asigura serviciile, paza etc. Vz *escortă*. **2** (Pex) Alai (**1**). **3** (Cu sens temporal) Înlănțuire de evenimente, de fapte, de idei etc. care se succed. **4** (Pex) Șir . **5** (Pgn) Continuitate. **6** (Pex) Urmare. **7** (Rar; cu sens spațial) Șir. **8** Compoziție muzicală (ciclică) alcătuită dintr-un grup de piese instrumentale (dansante) scrise în aceeași tonalitate, dar contrastante prin caracter și mișcare. **9** Fragmente selective extrase dintr-o lucrare mai amplă (operă, balet etc.). **10** (Îs) ~ *coregrafică* (sau *de dansuri*) Ciclu de piese muzicale dansante diferite (cu caracter popular). **11** Dans sau spectacol realizat pe baza unei suite (**10**).

suitor, ~oare [At: (a. 1559-1560), cf. SCL 1974, 153 / P: *su-i~* / V: (reg) *~ietoare sf* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***sui*** + *-tor*] **1** *a* (Rar; d. pante, drumuri etc.) Ascendent (**1**). **2** *a* (Înv; fig; d. fenomene, procese etc.) Care are caracter ascendent Si: *progresiv*. **3** *sf*, (rar) *sm* Trecere verticală sau înclinată care face legătura între două orizonturi minime diferite sau între un orizont subteran și suprafață (și care nu este echipată cu mijloace mecanice de transport). **4** *sf* (Reg; îs) *~oare cu rol* Despărțitură în formă de jgheab, prin care se scurge cărbunele. **5** *sf* (Rar; pex) Scară de salvare într-o mină instalată într-o suitoare (**3**). **6** *a* (Îvp; d. plante) Agățător (**2**). **7** *a* (Îvr; pex; d. părți ale plantelor, mai ales, d. crăcile arborilor) Ascendent (**1**). **8** *sf* (Bot; Trs; spc) Mutătoare (*Bryonia alba*). **9** *sm* (Reg) Persoană care se cațără. **10** *a* (Fig sau în contexte figurate) Care suie (**34**). **11** *sf* (Orn; reg) Ciocârlie[1] (**1**) (*Alauda arvensis*). **12** *a* (D. voce, ton etc. sau, pex, d. ritmul versurilor sau d. unități metrice de versificație) Cu intonație crescândă

Si: *ascendent* (1). **13-14** *sm, a* (Fig; mpl) (Persoană) care se înrudește cu cineva în linie ascendentă Vz *strămoș*.

suitură[1] *sf* [At: ANON. CAR. / P: *su-i~* / Pl: *~ri* / E: **sui** + *-tură*] **1** (Înv) Suire (1). **2** (Reg; ccr) Movilă (1).

suitură[2] *sf* vz ***șuietură[1]***

suiugiu *sm* vz ***suiulgiu***

suiulgibaș *sm* vz ***suiulgibașa***

suiulgibașa *s* [At: (a. 1779) ȘIO. II₂, 111 / V: ***~baș*** (Pl: *~bași*) *sm*, ***~giub~*** (S și: *suiulgiu-bașa*) / S și: *suiulgi-bașa* / Pl: *~le* / E: tc ***suy oclu bași***] (Înv) Șeful suiulgiilor.

suiulgiu *sm* [At: (a. 1741) CAT. MAN. I, 237 / V: ***~ugiu, ~ilgiu, suing~*** / Pl: *~ii* / E: tc ***suyolcu***] Persoană care se ocupa cu săparea, instalarea și întreținerea fântânilor, a conductelor de apă sau a cișmelelor, ori care făcea aprovizionarea cu apă a populației Vz *fântânar, puțar, cișmegiu, sacagiu*.

suiulgiubașa *s* vz ***suiulgibașa***

suiuz *sn* vz ***soiuz***

suivantă *sf* [At: VINEA, L. I, 177 / P: *su-i~* / Pl: *~te* / E: fr ***suivante***] (Frr) Damă de companie.

sujecțiune *sf* [At: F (1871), 254 / P: *~ți-u~* / Pl: *~ni* / E: fr ***sujection***] **1-2** (Îvr) Supunere (8-9).

sujet *sn* vz ***subiect***

sujir *sm* vz ***sugel***

sujmuluci *vt* [At: ALR II, 3 528/272 / Pzi: *~ucesc* / E: ns cf *șușțuluci*] (Reg) A face cocoloș.

sul *sn* [At: BIBLIA (1688), 207 2/27 / Pl: *~uri*, (pop) *~e*, *~i* sm / E: ml ****sub(u)lum*** (<*insubulum*)] **1** Obiect sau parte, piesă etc. a unui obiect, a unui aparat, a unui mecanism etc., în formă de cilindru, confecționat din diferite materiale și având diverse funcții practice (active). **2** (La războiul țărănesc de țesut; adesea cu determinările „dinainte", „de dinainte") Piesă de lemn sau de metal, lungă cât lățimea războiului, de formă cilindrică (situată în partea din față a patului războiului) pe care se înfășoară pânza pe măsură ce este țesută. **3** (Adesea cu determinările „dinapoi", „de dinapoi", „de înapoi", „dindărăt") Piesă de lemn sau de metal, lungă cât lățimea războiului, de formă cilindrică (situată în partea din spate a patului războiului) de pe care se desfășoară urzeala în timpul țesutului Si: *cilindru* (4). **4** (Fam; îe) **Cu** (sau **prin**) **un ~ subtire** Pe ocolite. **5** (Fam; îae) Cu abilitate, cu istețime sau cu șiretenie. **6** Piesă (masivă) de metal, de lemn etc. de formă cilindrică ce se poate roti în jurul axei sale și care servește (de obicei, ca parte componentă a unei unelte, a unui mecanism, a unui aparat etc.) la diverse procese tehnice (conducere, presare, fasonare, netezire etc.) Si: *cilindru* (4). **7** Bară (fixă) folosită la exercițiile de gimnastică. **8** (Reg) Tăvălug. **9** (Trs) Fiecare dintre bucățile lungi (și rotunde) de lemn sau de fier în care sunt fixați colții grapei. **10** (Rar) Sucitor (1). **11** (Reg) Coadă lungă și groasă a sacoviștei. **12** (Reg) Mustuitor. **13** (Trs; Mar) Fiecare dintre prăjinile cu care se cară fânul. **14** (Trs; Ban) Carâmb (10) (la scară). **15** (Trs) Carâmb (1) (de la loitra carului sau a căruței). **16** (Reg) Cujbă (7) (de atârnat ceaunul la foc). **17** (Reg) Cep (la grindeiul morii). **18** (Pop) Cep (20) (la grindeiul stăvilarului). **19** (Reg) Cerbice (9) (la jug). **20** (Trs) Gard de nuiele. **21** (Rar) Cutie (metalică) de formă cilindrică. **22** Un fel de pernă lungă, cilindrică, pusă la unul dintre capetele sau la marginile patului ori ale canapelei (ca rezemătoare ori ca ornament) sau pe pervaz între geamurile unei ferestre, în partea de jos a unei uși etc. (pentru a împiedica pătrunderea frigului în încăpere). **23** (De obicei cu determinări care indică materialul, felul etc.) Bandă, bucată lungă dintr-un material flexibil (hârtie, țesătură, tablă etc.), cu lățime constantă, înfășurată în formă de cilindru Si: *rulou*, (reg) *sucălete* Vz *trâmbă, val, vangăr, vălătuc, vălug, vălus, văluşel, vig*. **24** (Îlv) **A face** (sau **a strânge** etc. ceva) **~** (ori **~uri**) A înfășura (ceva) în formă de cilindru. **25** (Pan; udp „de" care arată felul) Coloană de fum, de flăcări, de praf etc. care, de obicei, se înalță vertical (și răsucit) Si: *trombă[1]* Vz *trâmbă*. **26** Val de apă, de frunze uscate etc. rostogolit de vânt, de curenți. **27** (Rar) Trombă[1]. **28** Fascicul de lumină, de raze, de văpăi etc. **29** (Pop) Roată dințată (de la grindeiul joagărului, al grăunțarului morii etc.). **30** Troian[1]. **31** (Înv) Peninsulă. **32** (Iht; reg) Mihalț (*Lota lota*). **33** (Mun; îcs) *De-a ~ul* Joc de copii nedefinit mai de aproape.

sulac [At: CIHAC II, 379 / V: (pop) ***~lhac***, (reg) ***~aciu, ~loc, ~lvac, suhac*** (Pl: *suhacuri*), ***suvac*** / Pl: *~ace*, *~uri* sn, *~aci* sm / E: ***sulă*** + *-ac* cf ucr *сулак*, ngr σουβλάκι] **1** *sn* Sulă lungă și ascuțită din metal, din lemn etc. cu întrebuințări diverse. **2** *sn* (Reg; îf *suhac*) Partea ascuțită în formă de sulă a unor instrumente, obiecte etc. **3** *sn* (Reg; pgn; îf *suhac*) Unealtă constituită dintr-o tijă subțire, metalică, pentru deplasat și potrivit materialul de umplutură în obiecte de tapiserie. **4** *sn* (Reg; îf *suhac*) Drug (la sfredel). **5** *sn* (Trs; îf *suvac, suhac*) Bucată de lemn cilindrică și subțire cu care se scoate măduva dintr-o creangă de soc tăiată. **6** *sn* (Trs; pex, îs *suvac, suhac*) Băț la pușca de soc. **7** *sn* (Reg; îf *sulhac*) Andrea (pentru împletitul plasei de pescuit). **8** *sn* (Reg) Gârbaci (1). **9** *sm* Varietate de crap de formă lunguiață Si: (pop) *sulă* (14), (reg) *crap* (6) *săltăreț, sular* (3), *sulinar* (8), *suloi[1]* (1), *ulucar* (*Cyprinus carpio hungaricus*). **10** *sn* (Pop; euf) Penis. **11** *sn* (Pop; euf; pex) Îndoitură a pielii în care se află penisul (la animale).

sulace *a* [At: DDRF / Pl: ? / E: ***sulă*** + *-ace*] (Îvr) Care are formă de sulă (1).

sulaciu *sn* vz ***sulac***

sulamandră *sf* vz ***salamandră***

sular *sm* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i* / E: ***sulă*** + *- ar*] **1** (Îdt) Bărbat care confecționa și vindea sule (1). **2** (Iht; pop) Fusar (3) (*Aspro streber*). **3** (Iht; reg) Sulac (9) (*Cyprinus carpio hungaricus*). **4** (Iht; reg) Boiștean (1) (*Phoxinus phoxinus*).

sularea *sf* [At: PAMFILE, C. T. 329 / V: ***șulărea*** / Pl: ? / E: nct] (Îvp) Plantă nedefinită mai îndeaproape.

sulastru *sm* [At: JAHRESBER. VII, 84 / Pl: *~aștri* / E: ns cf *sul*] (Iht; rar) Mihalț (*Lota lota*).

sulatec, ~ă *a* vz ***sulatic***

sulatic, ~ă [At: I. IONESCU, ap. CADE / V: (reg) ***~tec, ~let~*** / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***sulă*** + *-atic* cf *sulednic*] **1** *a* (Pop; d. stoguri sau despre vârful lor) Lunguieț. **2** *av* (Pop) Într-un mod alungit. **3** *a* (Mol; d. ființe; îf *suletic*) Lung și subțire. **3** *sn* Penis (la animale). **4** *a* (Reg; șîs *crap ~*) Sulac (9) (*Cyprinus carpio hungaricus*).

sulă *sf* [At: PO 247/16 / V: ***~le***, (pop) ***~li*** / E: ml ***subula***] **1** Unealtă alcătuită dintr-o tijă mare și subțire de oțel, dreaptă sau curbă, ascuțită la vârf, fixată într-un mâner și folosită în pielărie (cizmărie, cojocărie etc.) pentru găurit pielea, talpa etc. spre a putea trece acul cu ața prin ele Si: (reg) *suliță* (14). **2** (Îvp; îe) **A pune** (sau **a-i băga**) **cuiva ~la în coastă** (sau **în coaste**) A sili (1). **3** (Pop; îe) **~la și căciula** sau (reg) **domn cu ~la-n traistă** Om extrem de sărac. **4** (Reg; prt; îae) Om care nu face nimic sau e nepăsător. **5** (Reg; îe) **A-i intra** (cuiva) **~la** A fi îngrijorat. **6** (Reg; îae) A o păți. **7** (Pfm; îe) **A confunda** (sau **ce au a face**, **ce legătură are**) **~la cu prefectura** Exprimă faptul că două lucruri, situații etc. n-au nimic comun între ele. **8** Unealtă asemănătoare cu o sulă (1), cu care se aleg firele la războiul de țesut. **9** Unealtă asemănătoare cu o sulă (1), de care se servește zețarul la scoaterea corecturilor. **10** (Pan; pfm; euf) Penis. **11** (Iht; îc) **~ de mare** Pește necomestibil de apă sărată sau dulce, cu corpul subțire și alungit Si: (reg) *undrea* (*Syngnatus nigrolineatus*). **12** (Iht; reg; șîc **~la ciobanului**) Pietrar (*Aspro zingel*). **13** (Iht; reg) Fusar (3) (*Aspro streber*). **14** (Iht; pop) Sulac (9) (*Cyprinus carpio hungaricus*). **15** (Iht; reg; îc) **~la-ciobanului** Guvid de mare (*Gobius cephalarges Pall*).

sulăcat, ~ă *a* [At: DDRF / Pl: *~ați*, *~e* / E: *sub[1]-* + ***lăcat***] (Trs) Care este încuiat cu lacătul.

sulăi *vtri* [At: ALR II, 5754/260 / Pzi: *~esc* / E: ***sulă*** + *-ăi*] **1-2** (Reg) A însăila.

sulău *s* [At: VICUI, GL. 80 / Pl: ? / E: ***sul*** + *- ău*] Prăjină de brad.

sulbuc *s* vz ***șulbuc***

sulc *sn* [At: HELIADE, O. I, 338 / Pl: *~uri* / E: lat ***sulcus***] (Ltî) **1** Brazdă de pământ (alternând cu un șanț, cu o groapă). **2** Încrețitură (pe o suprafață netedă).

sulcat, ~ă *a* [At: GRECESCU, FL. 409 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sulc***] (Ltî; d. părți ale plantelor) Încrețit.

sulcele *spl* vz ***surcea***

sulchină *sf* vz ***sulfină***

sulcină *sf* vz ***sulfină***

sulea *sm* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***sulă*** + *-ea*] (Reg) **1** (Euf) Diavol **(1)**. **2** (Dep) Om fără căpătâi. **3** (Îe) **A fi ~** A fi foarte beat. **4** (Îe) **Nu e nici ~** Nu e nimeni. **5** (Îe) **Când te-o lua ~** Niciodată.

suleagăn *sm* [At: CADE / Pl: *~egeni* / E: ns cf *suleget*] (Mol) **1** Om subțire (zvelt). **2** Viță slabă. **3** Lemn sau copac neted, fără crăci.

suleagec, ~ă *a* vz ***suleget***

suleaged, ~ă *a* vz ***suleget***

suleagel, ~ă *a* vz ***suleget***

suleager, ~ă *a* vz ***suleget***

suleaget, ~ă *a* vz ***suleget***

suleală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***suli*** + *-eală*] (Mun) Însăileală.

suleap *sm* vz ***țuleap***

suleaștec, ~ă *a* vz ***suleget***

sulednic, ~ă [At: ARHIVA, XXIII, 40 / V: *~ctn~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ns cf *sul, sulă*] (Reg) **1** *a* (D. ființe) Sprinten **(1)**. **2** *a* (D. ființe; îf *suletnic*) Subțire și lung Si: (îvr) *suleget*. **3-4** *sm, a* (Iht; șîs *crap ~*) Sulac **(9)** (*Cyprinus caprio hungaricus*).

sulegat, ~ă *a* vz ***suleget***

suleged, ~ă *a* vz ***suleget***

suleget, ~ă *a* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 42ʳ/20 / V: (înv) ***săl~, ~eagec, ~eaged, ~eagel, ~eager, ~eaget, ~eaștec, ~egat, ~ged*** / Pl: *~eți, ~e* / E: nct] **1** (Îvr; d. ființe sau d. corpul lor ori d. părți ale acestora, pex, d. obiecte ori d. părți ale acestora) Subțire și lung. **2** (Pex; d. ființe, d. corpul lor ori d. părți ale acestuia) Gingaș, mlădios.

sulegezie *sf* [At: FM (1845) 335¹/19 / Pl: *~ii* / E: ***suleged*** + *-ie*] (Îvr) Zveltețe, gingășie.

suleiman *sn* vz ***suliman***

suleman *sn* vz ***suliman***

sulemendriță *sf* vz ***salamandriță***

sulemeneală *sf* vz ***sulimeneală***

sulemeni *v* vz ***sulimeni***

sulemenit¹, ~ă *sn* vz ***sulimenit¹***

sulemenit², ~ă *a* vz ***sulimenit²***

sulernic, ~ă *sm, a* [At: BĂCESCU, P. 54 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***sulă*** + *-arnic*] **1-2** (Reg; șîs *mreană ~ă*) Bărbătușul mrenei, având o formă lungă și subțire.

sulete *sm* [At: DAMÉ, T. 10 / V: *șu~* / Pl: *~eți* / E: ***sul*** + *-ete*] **1** (Pop) Carâmb **(1)** (la loitrea carului sau a căruței). **2** (Îvr) Cerbice **(9)** (la jug).

suletic, ~ă *a* vz ***sulatec***

suletnic, ~ă *a* vz ***sulednic***

sulf¹ *sn* [At: AMIRAS, LET. III, 170/14 / V: *~ă sf* / Pl: *~uri* / E: tc ***sulh***] **1** (Înv) Înțelegere (definitivă). **2** (Spc) Pace.

sulf² *sn* [At: I. NAT., ap. URSU, T. Ș. 285 / V: (îvr) ***~ur***, (înv) ***~ure*** / E: fr ***sulf***, lat ***sulphur***] **1** Element chimic, nemetal, de culoare galbenă, care se găsește în stare nativă sau în combinație, cu un miros specific, neplăcut, foarte reactiv din punct de vedere chimic, întrebuințat la fabricarea acidului sulfuric, a unor coloranți, în industria cauciucului, în viticultură și în farmacie Si: *pucioasă*, (îvr) *piatră-pucioasă*, (reg) *țâmpar*. **2** (Îs) *~ volatil, bioxid de ~* Compus al sulfului cu oxigenul, sub formă de gaz incolor, cu miros sufocant, foarte solubil în apă, care nu arde și nu întreține arderea și care se folosește în diverse reacții organice, ca decolorant în vopsitorie, în industria alimentară, în industria petrolieră Si: *anhidridă* **(5)** *sulfuroasă*. **3** (Îs) *Trioxid de ~* Compus al bioxidului de sulf cu oxigenul, cu structura fibroasă sau asemănătoare gheții, care reacționează puternic cu apă și dezvoltă multă căldură Si: *anhidridă* **(1)** *sulfurică*. **4** (Îs) *Tetraclorură de ~* Compus al sulfului **(1)** cu clorul, sub formă de lichid galben-brun, care se descompune în reacție cu apa. **5** (Îs) *Hexafluorură de ~* Compus al sulfului cu fluorul, sub formă de gaz incolor, fără gust, stabil și electroizolant, neinflamabil și netoxic, folosit în electrotehnică. **6** (Îs) *(Mono)clorură de ~* Compus al sufului cu clorul sub formă de lichid fumegător, de culoare galben-chihlimbarie, cu miros iritant, foarte neplăcut, care se dizolvă în sulfură de carbon și benzen și e folosit la vulcanizarea cauciucului. **7** (Îs) *Bromură de ~* Compus al sulfului cu bromul, sub formă de lichid roșu-închis, care se descompune prin fierbere. **8** (Alh; îs) *~ filozofic* Element ezoteric esențial pentru culoare și proprietățile diferite ale metalelor.

sulfamidat, ~ă *a* [At: BELEA, P. A. 217 / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***sulfamidé***] (D. unguente) Care conține sulfamidă.

sulfamidă *sf* [At: VINEA, L. II, 70 / Pl: *~de* / E: fr ***sulfamide***] **1** Medicament obținut din substanțe sulfurate cu spectru antibacterian larg, întrebuințat pentru combaterea infecțiilor cu un număr mare de microbi și eficient în tratamentul pneumoniilor, meningitelor, colibacilozei etc. **2** (Îs) *~de hipoglicemiante* Substanțe asemănătoare cu sulfamidele, utilizate în tratamentul diabetului zaharat.

sulfamidoterapie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***sulfamidothérapie***] Tratament cu sulfamide împotriva infecțiilor.

sulfanilamidă *sf* [At: MACAROVICI, CH. 69 / Pl: *~de* / E: fr ***sulfanilamide***] (Far) Sulfamida cea mai simplă folosită în tratamentul plăgilor infectate.

sulfanilic *a* [At: NOM. MIN I, 208 / Pl: *~ici* / E: fr ***sulfanilique***] (Îs) *Acid ~* Substanță solidă, cristalină, incoloră, greu solubilă în apă, folosită în industria coloranților și a medicamentelor și ca reactiv în chimia analitică.

sulfat *sm* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 179/20 / Pl: *~ați* / E: fr ***sulfate***] **1** Sare a acidului sulfuric (obținută prin tratarea metalelor, a bazelor sau a sărurilor acizilor volatili cu acid sulfuric). **2** (Îs) *~ neutru* (sau *normal*) Sulfat **(1)** rezultat prin combinarea unor cantități echivalente de acid și bază. **3** (Îs) *~ acid* Sulfat **(1)** rezultat prin combinarea mai multor echivalenți de acid la un echivalent de bază Si: (imp) *bisulfat*. **4** (Îs) *~ de aluminiu* (înv, *de acid aluminiu*) Sare de aluminiu a acidului sulfuric sub formă de cristale incolore, monoclinice, cu gust astrigent, solubilă în apă, cu reacție acidă, folosită în industrie, în medicină etc. **5** (Îs) *~ de aluminiu și potasiu* Sare dublă de aluminiu și potasiu a acidului sulfuric, de culoare albă, cristalină, solubilă în apă, cu gust astrigent, întrebuințată în industrie, în medicină etc. Si: *alaun* **(2)**, (pop) *piatră-acră*, (reg) *sare-acră, sare amară*. **6** (Îs) *~ de amoniu* Sare de amoniu a acidului sulfuric, de culoare albă, cristalină, solubilă în apă, întrebuințat ca îngrășământ chimic azotat pentru solurile alcaline. **7** (Îs) *~ de bariu* Sare de bariu a acidului sulfuric sub formă de pulbere albă, incoloră, insolubilă în apă și în acizi diluați, întrebuințată la prepararea litoponului, în industria hârtiei, a cauciucului și ca substanță de contrast în examenele radiologice ale tubului digestiv Si: *alb de barită*. **8** (Îs) *~ de calciu* Sare de calciu a acidului sulfuric, sub formă de cristale, greu solubilă în apă, care se găsește în sare naturală ca anhidrid de ghips. **9** (Îs) *~ de chinină* (înv, *de China*) Sare de chinină a acidului sulfuric, sub formă de cristale fine sau de pulbere albă, cristalină, cu gust amar, greu solubilă în apă rece și folosită în medicină. **10** (Îs) *~ de crom* Sare de crom a acidului sulfuric, sub formă de pulbere roz, solubilă în apă și acizi, folosită ca mordant la vopsirea lânii, la fabricarea vopselelor verzi și ca glazură pentru porțelan. **11** (Îs) *~ de cupru* (sau *de aramă*) Sare de cupru a acidului sulfuric, sub formă cristalizată, albastră, solubilă în apă, folosită în agricultură și în industrie Si: (pop) *piatră vânătă*, (înv) *vitriol albastru*, (reg) *piatră mierie*. **12** (Îs) *~ feros* (sau *de fier*) (*bivalent*) Sare de fier a acidului sulfuric, sub formă de cristale verzi și cu nuanțe albăstrui, solubilă în apă, utilizată la combaterea dăunătorilor în agricultură, la vopsirea țesăturilor, la fabricarea cernelii etc. Si: *calaican, melanterit*, (reg) *galiță, piatră verde*. **13** (Îs) *~ feric* Sare de fier a acidului sulfuric, sub formă de cristale albe rombice, greu solubilă în apă, întrebuințată ca mordant. **14** (Îs) *~ de magneziu* Sare de magneziu a acidului sulfuric, sub formă de cristale incolore, solubilă în apă, cu gust amar, folosită la fabricarea explozivelor,

ca purgativ etc. Si: *sare amară* (sau *de Seidlitz*). **15** (Îs) ~ *de mercur* (sau *mercuros*) Sare de mercur a acidului sulfuric sub formă de pulbere incoloră sau albă-gălbuie, insolubilă în apă și care se descompune la cald. **16** (Îs) ~ *de nichel* Sare de nichel a acidului sulfuric, sub formă de cristale galbene, cubice, solubilă în apă și folosită la nichelări, ca mordant la imprimarea textilelor și colorant în industria ceramică. **17** (Îs) ~ *de plumb* Sare de plumb a acidului sulfuric, în natură sub formă de anglezit, cristalizată, de culoare albă, insolubilă în apă sau în alcool, utilizată ca oxidant. **18** (Îs) ~ *de potasiu* (înv. *potasă*) Sare de potasiu a acidului sulfuric, sub formă de cristale transparente, incolore, cu gust salciu-amărui, solubilă în apă, folosită în medicină, în agricultură ca îngrășământ și în industrie. **19** (Îs) ~ *de sodiu* Sare de sodiu a acidului sulfuric, sub formă de cristale incolore sau praf alb, solubilă în apă, prezentă în apa de mare și în unele lacuri, folosită în industria sticlei, în vopsitorie, în farmacie, ca purgativ etc Si: *mirabilit, sarea lui Glauber*. **20** (Îs) ~ *acid de sodiu* Sare de sodiu a acidului sulfuric, sub formă de cristale incolore, greu solubilă în apă, folosită în industria chimică Si: *bisulfat de sodiu*. **21** (Îs) ~ *de zinc* Sare de zinc a acidului sulfuric, sub formă de cristale incolore, solubilă în apă, folosită ca mordant, ca agent de conservare pentru lemn, piei și în medicină.

sulfata [At: CADE / Pzi: *~tez* / E: fr ***sulfater***] **1** *vt* (C. i. plante, semințe) A trata cu o soluție de sulfat de cupru, pentru a combate paraziții. **2** *vr* (D. plăcile unui acumulator electric) A suferi fenomenul de sulfatare (**2**). **3** *vt* (C. i. materiale, substanțe) A înmuia într-o baie de sulfat metalic în vederea conservării.

sulfataj *sn* [At: DEX / Pl: *~e* / E: fr ***sulfatage***] Sulfatare (**1**).

sulfatare *sf* [At: PILLAT, P. 146 / Pl: *~tări* / E: ***sulfata***] **1** Tratare a plantelor, a semințelor cu o soluție de sulfat de cupru, pentru combaterea paraziților Si: *sulfataj*. **2** Depunere a sulfatului de plumb pe suprafața și în porii plăcilor unui acumulator electric cu plumb, în urma unei exploatări neraționale. **3** (Chm) Proces prin care se introduce o grupare sulfat în molecula unor substanțe organice. **4** Înmuiere a unui material, a unei substanțe într-o baie de sulfat metalic în vederea conservării.

sulfatat, ~ă *a* [At: I. IONESCU, B. C. 273/10 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sulfata***] **1** (D. lichide, mai ales d. apă) Care conține sulfat de cupru. **2** (D. plante, semințe) Care a fost tratat cu o soluție de sulfat de cupru, pentru a combate paraziții. **3** Supus operației de sulfatare (**3**). **4** (D. ape minerale) Care conține sulfați de sulf[2].

sulfatază *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~ze* / E: fr ***sulfatase***] Enzimă din grupul hidrolazelor, care se găsește în toate organele corpului animalelor, mai ales în rinichi și care catalizează hidroliza diverșilor esteri sulfurici, scindând produsele finale de metabolism.

sulfatiazol *sns* [At: LTR[2] / P: *~ti-a~* / E: ger ***Sulfathiazol***] Sulfamidă cu spectru larg antibacterian, sub formă de pulbere inodoră, insipidă, puțin solubilă în alcool și apă.

sulfatidă *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~de* / E: ***sulfat***] Lipidă complexă cu conținut de sulf[2].

sulfatizare *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: ? / E: ***sufat***] Procedeu de îndepărtare a sulfului[2] din minereuri sulfuroase prin încălzire oxidantă.

sulfă *sf* vz ***sulf***[1]

sulfeniu, ~ie *a* [At: CIAUȘANU, R. SCUT. 14 / Pl: *~ii* / E: ns cf *sulferin*] (Reg) Care este de culoare roșie, cu o nuanță slabă de liliachiu.

sulferin *sm* vz ***sulfurină***

sulfhidrat *sm* [At: PONI, CH. 196 / Pl: *~ați* / E: fr ***sulfhydrate***] (Chm; iuz) Sulfură acidă.

sulfhidric *a* [At: MARIN, PR. I, 18/22 / V: (îvr) ***sulh~*** *am* / S și: *~hyd~* / Pl: *~ici* / E: fr ***sulfhydrique***] (Chm; îs) *Acid* ~ Combinație a sulfului cu hidrogenul, sub formă de gaz toxic, incolor, cu miros neplăcut, de ouă stricate, care se găsește în natură în apele minerale sulfuroase (**2**) sau care rezultă din putrezirea substanțelor aluminoide, fiind întrebuințat ca reactiv în chimia alimentară Si: *hidrogen sulfurat*, (înv) *hidrogen pucioșit*.

sulfhidrometru *sn* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~re* / E: ns cf fr *sulfhydrométrie*] (Îvr) Instrument ca un tub gradat, cu care se determina cantitatea de hidrogen sulfurat din apele minerale sulfuroase.

sulfic *a* [At: MARIN, PR. I, XX/25 / Pl: *~ici* / E: ***sulf*** + *-ic*] (Îvr; îs) *Acid* ~ Acid sulfuric.

sulfid *sm* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~izi* / E: ger ***Sulfid***] (Rar) Combinație a unei sulfuri cu un metal.

sulfidare *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~dări* / E: ***sulfid***] (Rar) Xantogenare.

sulfila *v* vz ***surfila***

sulfileală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***sulfila*** + *-eală*] (Mun) **1-2** Surfilare (**1-2**).

sulfină *sf* [At: LB / V: (pop) ***~lci~*** (Pl: *sulcini*), (îrg) ***ciurci~***, ***sâlci~***, ***solci~***, ***suci~***, ***~lchi~***, ***~lhi~***, ***~lpi~***, ***~lși~***, ***~lvi~***, ***surci~***, ***surhi~***, ***susi~***, ***suspi~*** / Pl: *~ne* / E: ml ***sulfina***] (Bot) **1** (Îc) **~ albă** Plantă meliferă din familia leguminoaselor cu tulpina dreaptă, cu frunzele în formă de trifoi, cu flori albe, folosită împotriva moliilor și în farmacie Si: (reg) *molotru alb, trifoi mare* (*Melilotus albus*). **2** (Îc) **~ galbenă** Plantă meliferă, furajeră și medicinală din familia leguminoaselor, cu flori galbene, rar înșirate în vârful ramurilor, folosită în farmacie, în cosmetică și împotriva moliilor Si: (reg) *iarba-de-piatră, molotru, sovârf, trifoi mare* (*Melilotus officinalis*). **3** (Îc) **~ albastră** Plantă meliferă din familia leguminoaselor, cu flori albastre Si: (reg) *molotru albastru, schinduf* (*Trigonella caerulea*). **4** (Bot; reg; îc) **Sulcină-de-pus-printre-straie** Dumbravnic (*Melittis melissophylum*). **5** (Bot; reg; îc) **Sulcină-puturoasă** Osul iepurelui (*Ononis arvensis*).

sulfiniță *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ițe* / E: ***sulfină*** + *-ică*] **1-2** (Îrg) Sulfină (**1**) (mică și gingașă) Si: (reg) *sulfinică* (**1-2**).

sulfit *sm* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~iți* / E: fr ***sulfite***] **1** Sare a acidului sulfuros, obținută prin reacția bioxidului de sulf și soluția apoasă a hidroxidului sau carbonatului metalului respectiv. **2** (Îs) ~ *neutru* (sau *normal*) Sulfit (**1**) rezultat prin combinarea unor cantități echivalente de acid și de bază. **3** (Îs) ~ *acid* Sulfit (**1**) rezultat prin combinarea mai multor echivalenți de acid la un echivalent de bază Si: (imp) *bisulfit*. **4** (Îs) ~ *acid de sodiu* Sare de sodiu a acidului sulfuros, incoloră, solubilă în apă, folosită ca reducător în vopsitorie, ca materie primă pentru obținerea ditionitului etc. **5** Procedeu chimic prin care se obține celuloză sau semiceluloză prin tratarea lemnului cu sulfiți acizi.

sulfita *vt* [At: DEX / Pzi: *~tez* / E: fr ***sulfiter***] **1** A efectua o sulfitare (**1**). **2** A trata unele extracte tanante prin sulfitare (**2**).

sulfitaj *sn* [At: DN[3] / Pl: *~e* / E: fr ***sulfitage***] **1-2** Sulfitare (**1-2**).

sulfitare *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~tări* / E: ***sulfita***] **1** Operație de tratare cu bioxid de sulf a unor produse alimentare (vinuri, sucuri de fructe etc.) sau a recipientelor în care acestea urmează să fie păstrate, în scopul dezinfectării, al conservării, al dizolvării unor componenți etc. în cursul prelucrării din industria alimentară Si: (rar) *sulfitaj* (**1**). **2** Operație de tratare cu sulfit[1] (**1**) și bisulfit de sodiu a unor extracte tanante, pentru a le mări solubilitatea Si: (rar) *sulfitaj* (**2**).

sulfitat, ~ă *a* [At: LTR[2] XVI, 572 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sulfita***] Care a fost supus operației de sulfitare (**2**).

sulfitic, ~ă *a* [At: LTR[2] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sulfitique***] (Chm; d. reziduuri lichide rezultate prin tratarea lemnului cu sulfiți[1] 1 acizi) Care conține lignină, zaharide, acid sulfuros etc. și este folosit la fabricare unor produse.

sulfitometru *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~re* / E: fr ***sulfitomètre***] Aparat de dozare a boixidului de sulf în operația de sulfitare.

sulfiza *vt* [At: DEX / Pzi: *~zez* / E: ***sulf*** + *-iza*] A efectua o sulfizare.

sulfizare *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~zări* / E: ***sulfiza***] Tratament termo-chimic pentru îmbogățirea cu sulf[2] (și cu azot) a straturilor superficiale ale pieselor din oțel sau din fontă, pentru a le mări rezistența la uzură Si: (rar) *sulfocianizare*.

sulfoarseniură *sf* [At: PONI, CH. 120 / P: *~ni-u~* / Pl: *~ri* / E: fr ***sulfoarseniure***] Combinație a unei sulfuri cu o arseniură.

sulfoanhidric *a* [At: M. D. ENC / P: *~fo-an~* / Pl: *~ici* / E: ***sulfocyanhydrique***] (Chm; îs) *Acid* ~ Acid organic, sub formă de gaz instabil, solubil în apă Si: (rar) *acid sodanhidric, acid sulfocianic, acid tiocianic*.

sulfocianic *a* [At: LTR² XVII, 326 / P: *~ci-a~* / Pl: *~ici* / E: fr ***sulfocyanique***] (Chm; rar; îs) *Acid ~* Acid sulfocianhidric.

sulfocianizare *sf* [At: LTR² / P: *~ci-a~* / Pl: *~zări* / E: ***sulf²*** + ***cianizare***] (Rar) Sulfizare.

sulfocianură *sf* [At: NICA, L. VAM. 230 / P: *~ci-a~* / Pl: *~ri* / E: fr ***sulfocyanure***] Cianură de sulf².

sulfona *vt* [At: DN³ / Pzi: *~nez* / E: fr ***sulfoner***] A introduce acid sulfuric în molecula unei substanțe organice.

sulfonare *sf* [At: MACAROVICI, CH. 509 / Pl: *~nări* / E: ***sulfona***] Introducere a acidului sulfuric în molecula unei substanțe organice.

sulfuca *v* vz ***sufleca***

sulfur¹ *sm* vz ***sulfură***

sulfur² *sn* vz ***sulf²***

sulfura *vt* [At: ALEXI, W. / Pzi: *~rez* / E: fr ***sulfurer***] **1** (C. i. boabe de cereale, de mazăre, de fasole etc.) A trata cu sulfură **(6)** de carbon pentru a distruge dăunătorii. **2** (C. i. sulfură de carbon) A injecta în sol pentru a distruge larvele și insectele dăunătoare pentru plante. **3** (Rar) A combina sulful² cu un alt corp. **4** (C. i. plante bolnave de făinare) A trata cu pulbere de sulf².

sulfuraj *sn* [At: DEX / Pl: *~e* / E: fr ***sulfurage***] (Rar) **1-3** Sulfurare **(1-3)**.

sulfurare *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~rări* / E: ***sulfura***] **1** Tratare cu sulfură **(6)** de carbon a boabelor de cereale, de mazăre, de fasole etc. pentru distrugerea dăunătorilor Si: (rar) *sulfuraj* **(1)**. **2** Injectare în sol a sulfurii **(6)** de carbon, pentru distrugerea larvelor și insecteor vătămătoare pentru plante Si: (rar) *sulfuraj* **(2)**. **3** Tratare cu pulbere de sulf² a plantelor bolnave de făinare Si: (rar) *sulfuraj* **(3)**.

sulfurat, ~ă *a* [At: AR (1830) 236¹/44 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sulfura***] **1** Care conține sulf². **2** (Îs) *Hidrogen ~* Combinație a sulfului cu hidrogenul, sub formă de gaz toxic, incolor, cu miros neplăcut de ouă stricate, solubil, care se găsește în natură în apele minerale sulfuroase sau care rezultă din putrezirea substanțelor albuminoide și care se întrebuințează ca reactiv în chimia analitică Si: *acid sulfhidric*, (înv) *hidrogen pucioșit*.

sulfură *sf* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA 207/14 / V: (înv) ***sulfur*** *sm* / Pl: *~ri*, (înv) *~re* / E: fr ***sulfure***] **1** Substanță chimică, sare sau ester al acidului sulfuric, rezultată din combinarea sulfului cu un metal, cu un metaloid sau cu un radical organic. **2** (Îs) *~ neutră* (sau *normală*) Sulfură **(1)** rezultată prin combinarea unor cantități echivalente de acid și bază. **3** (Îs) *~ acidă* Sulfură **(1)** rezultată prin combinarea mai multor echivalențe de acid un echivalent de bază Si: *hidrosulfură*, (înv) *sulfhidrat*. **4** (Îs) *~ de amoniu* Combinație a sulfului² cu amoniul, care se prezintă sub formă de cristale albe sau galbene, solubile în apă, higroscopice și care este întrebuințată în industria textilă, ca developant fotografic și ca reactiv în chimia analitică. **5** (Îs) *~ de bariu* Sare de bariu a acidului sulfhidric, sub formă de cristale cubice, incolore, greu solubilă în apă și care este întrebuințată ca depilator. **6** (Îs) *~ de carbon* (înv, *de cărbune*) Combinație a sulfului² cu carbonul, sub formă de lichid incolor, foarte volatilă și inflamabilă, cu miros neplăcut, puțin solubilă în apă și care este folosită la fabricarea mătăsii artificiale prin procedeul viscozei, ca insecticid în agricultură, ca solvent etc. Si: *bisulfură de carbon*. **7** (Îs) *~ de cupru* (sau, rar, *cuproasă*) Combinație a cuprului cu sulful², care se prezintă sub formă de cristale negre, insolubile în apă. **8** (Îs) *~ de fier* Combinație a fierului cu sulful², răspândită în natură, sub formă de cristale cafeniu închis, insolubilă în apă, dar solubilă în acizi și care este folosită ca materie primă la fabricarea acidului sulfuric Si: *bisulfură de fier*, *pirită*. **9** (Îs) *~ (dublă) de fier și de cupru* Combinație naturală a fierului și a cuprului cu sulful², răspândită în natură în filoanele hidrotermale, sub formă de cristale de culoare galbenă-verzuie, care constituie cel mai important minereu de cupru Si: *calcopirită*. **10** (Îs) *~ de plumb* Combinație a plumbului su sulful², sub formă de precipitat de culoare neagră, insolubilă în apă Si: *galenă* **(1)**. **11** (Îs) *~ de sodiu* Sare de sodiu a acidului sulfhidric, sub formă amorfă, incoloră, solubilă în apă și care se întrebuințează ca agent reducător în chimia organică și în industria tăbăcăriei. **12** (Îs) *~ de stibiu* Combinație a stibiului su sulful², sub formă de cristale de culoare roșie-portocalie, puțin solubilă în apă și care se folosește la vulcanizarea și colorarea cauciucului, la fabricarea chibriturilor, la colorarea sticlei și a porțelanului în galben. **13** (Îs) *~ de zinc* Combinație naturală a zincului cu sulful², care se prezintă sub formă de cristale de culoare gălbuie, brună sau neagră, greu solubilă în apă, care constituie principalul minereu de zinc Si: *blendă*, *sfalerit*.

sulfuric, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***sulfurique***] **1** (D. substanțe, d. elemente chimice etc.) Care este combinat sau compus cu sulf². **2** (Îs) *Acid ~* Acid anorganic, oxigenat al sulfului², care se obține din combinarea trioxidului de sulf² cu apă, și care se prezintă sub formă de lichid uleios, incolor și inodor, cu gust acrișor, toxic, care este corosiv și oxidant puternic, reacționând violent cu apa, cu degajare de căldură, carbonizând substanțele organice Si: *vitriol*, (îvr) *acid sulfic*, *unt de vitriol*. **3** (Asr; d. ape, băi etc.) Sulfuros **(3)**. **4-5** (Asr; d. procese, reacții chimice etc.) Sulfuros **(4-5)**.

sulfuril *sn* [At: NOM. MIN. I, 194 / Pl: ? / E: fr ***sulfuryle***] (Îs) *Clorură de ~* Acid al sulfului² cu clorul, sub formă de lichid uleios, incolor, insolubil în apă, care fumegă în aer și este întrebuințat ca dizolvant și la fabricarea clorurilor acide.

sulfurină *sf* [At: I. IONESCU, M. 694 / V: ***~ferin*** *sn* / Pl: *~ne* / E: ***sulfură*** + *-ină*] (Ban; Olt) Substanță sulfuroasă din care se obține culoarea roșie.

sulfuriu, ~ie *a* [At: GRECESCU, FL. 368 / Pl: *~ii* / E: ***sulfur¹*** + *-iu*] (Rar) Galben (ca sulful²).

sulfuriza *vt* [At: DEX / Pzi: *~zez* / E: fr ***sulfuriser***] A supune unei sulfurizări.

sulfurizare *sf* [At: LTR² / Pl: *~zări* / E: ***sulfuriza***] Operație de dezinfectare, de dezinsecție sau de deratizare cu ajutorul bioxidului de sulf² gazos.

sulfuros, ~oasă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***sulfureux***] **1** (D. substanțe chimice) Care aparține grupului compușilor oxigenați și sulfului². **2** (Îs) *Acid ~* (înv, *acrime ~oasă*) Acid organic format prin dizolvarea în apă a bioxidului de sulf² întrebuințat ca decolorant, conservant în industria alimentară, în vinificație etc. **3** (D. ape, d. băi etc.) Care conține sulf² (dizolvat). **4** (D. procese, d. reacții chimice) De sulf² sau care ține de natura sulfului² Si: (rar) *sulfuric* **(4)**, (îrg) *pucios*. **5** (D. procese, d. reacții chimice) Care degajă sulf².

sulger *sm* vz ***sluger***

sulgerel *sm* vz ***slugerel***

sulgerie *sf* vz ***slugerie***

sulgi *s(p)* [At: MARIAN, NU. 758 / E: ns cf *slugă*] (Trs) Tineri care însoțesc vornicul în alaiul nupțial și care duc daruri miresei.

sulgiu¹ *sn* [At: (a. 1600) IORGA, S. D. XI, 237 / V: ***sulj*** / A și : ***sulgiu*** / Pl: *~ri* / E: ns cf *sulger*] (În Evul Mediu, în țările române) Dare percepută pe vite sau pe oi tăiate ori pentru vacile cu lapte Vz *văcărit*.

sulgiu² *sn* vz ***sugiu***

sulhac *sn* vz ***sulac***

sulhar *sm* [At: CREANGĂ P. 135 / V: ***~iu***, ***sluh~*** / Pl: *~i* / E: ns cf *sâhlă*] (Reg) Lemn sau trunchi de arbore subțire, lung, drept și curățat de crengi care are diverse întrebuințări.

sulhariu *sm* vz ***sulhar***

sulhău *sm* [At: A I, 24 / Pl: *~ăi* / E: ns cf *sulhar*] (Reg) Carâmb **(1)** (la loitră).

sulhetic, ~ă *a* vz ***șulhetic***

sulhidric *a* vz ***sulfhidric***

sulhină *sf* vz ***sulfină***

sulhuietic, ~ă *a* vz ***șulhetic***

sulhuit, ~ă *a* [At: ARH. OLT. III, 388 / Pl: *~iți, ~e* / E: nc cf *sâlhui¹*] (Reg) Zăpăcit.

suli *vt* [At: ALR I, 1 745 / 790 / Pzi: *~lesc* / E: ***sulă***] (Mun) **1** A însăila. **2** A cârpi **(1)**.

sulică *sf* [At: BORZA, D. 129 / V: (reg) ***suică*** / Pl: *~ici* / E: ***sulă*** + *-ică*] **1-2** (Pfm; șhp) Sulă **(1)** (mică). **3** (Bot; reg) Trestie (*Phragmites communis*). **4** (Bot; reg) Gheață **(11)** (*Begonia semperflorens*). **5** (Arg) Apelativ eufemistic pentru un copil sau un tânăr neexperimentat Si: *pulică* **(5)**, *puță* **(5)**.

sulicică *sf* vz ***suliţică***

sulicioară *sf* [At: BARCIANU / V: (reg) ***~iţi~*** / Pl: *~re* / E: ***suliţă*** + *-ioară*] **1-2** (Şhp) Suliţică **(1-2)**. **3** (Pop) Ramură tânără, cioplită în formă de suliţă, care se împodobeşte cu stafide, smochine etc. şi care este purtată în cortegiul înmormântării. **4** (Bot; reg; îf *suliţioară*) Sunătoare **(2)** (*Hypericum maculatum*). **5** (Bot) Suliţică **(3)** (*Dorycnium herbaceum*).

sulietă *sf* vz ***siluetă***

sulig, ~ă [At: LTR² / Pl: *~igi* / E: nct] **1** *sf* Tulpină tânără a stufului, care apare primăvara la un nod al rizomului. **2** *sm* (Mun; Dob) Ţurţur (de gheaţă).

suliga *vtr* [At: I. CR. III, 220 / Pzi: *sulig* / E: nct] **1-2** (Olt) A (se) căţăra.

suliman [At: NECULCE, L. 85 / V: (înv) ***sâl~, ~lei~, ~le~*** / Pl: *~uri*, (asr) *~e*, (îvr) *~i* sm / E: tc ***sülümen***] **1** *sn* (Îvp) Fard. **2** *sn* (Îlv) **A (se) da cu ~** A (se) farda **(1-2)**. **3** *sn* (Înv; şîs *piatra ~lui*) Cinabru **(1)**. **4** *sn* (Spc) Culoare roşie obţinută din cinabru şi folosită la prepararea vopselelor. **5** *sn* (Îvr) Carbonat de plumb. **6** *sn* (Îvr) Fardare **(1)**. **7** *sm* Plantă erbacee lânos-păroasă din familia labiatelor, cu tulpina în patru muchii, cu frunze lunguieţe şi cu flori albastre, albe sau roz Si: (reg) *gubănaş, gubăganaş, iarbă-de-greutate, lavrentină, vineriţă, vineţică* (*Ajuga genevensis*). **8** *sm* (Bot) Vineriţă (*Ajuga repens*).

sulimăni *v* vz ***sulimeni***

sulimănire *sf* vz ***sulimenire***

sulimănit, ~ă *a* vz ***sulimenit²***

sulimătură *sf* [At: CIAUŞANU, V. 113 / Pl: *~ri* / E: ***suliman***] (Olt) Fard.

sulimendriţă *sf* vz ***salamandriţă***

sulimeneală *sf* [At: LB / V: (reg) ***~lem~, ~min~*** / Pl: *~eli*, (reg) *~ele* / E: ***sulimeni*** + *-eală*] **1** (Rar) Fardare **(1)**. **2** (Pfm; ccr) Fard.

sulimeni [At: LB / V: (îvp) ***~măni~, ~lem~***, (înv) ***~mini*** / Pzi: *~nesc* / E: ***suliman***] **1-2** *vtr* (Îvp; d. faţa oamenilor sau părţi ale acesteia, de obicei obraji, buze, gene etc., prin sinecdocă, d. oameni) A (se) farda **(1-2)**. **3** *vt* (Rar; pex) A mânji. **4-5** *vtr* (Rar) A(-şi) da aparenţă frumoasă. **6-7** *vtr* (Fam; d. obiecte, construcţii etc. sau părţi ale acestora) A (se) vopsi. **8-9** *vtr* (Fam; d. obiecte, construcţii etc. sau părţi ale acestora) A (se) transforma. **10** *vt* (Înv; spc) A picta. **11** *vt* (Înv; spc) A vopsi cu suliman **(4)**.

sulimenire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (înv) ***~măn~, ~lem~*** / Pl: *~ri* / E: ***sulimeni***] **1** Fardare **(1)**. **2** (Fam) Vopsire. **3** (Pex) Transformare.

sulimenit¹ *sm* [At: VASICI, M. II, 60 / 4 / V: ***~lem~*** / E: ***sulimeni***] Fardare **(1)**.

sulimenit², ~ă *smf, a* [At: (a. 1784) IORGA, S. D. VIII, 10 / V: (îvp) ***~lem~, ~măn~, ~min~*** / Pl: *~iţi, ~e* / E: ***sulimeni***] **1-2** (Om sau obiect) fardat.

sulimenitură *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ri* / E: ***sulimeni*** + *-(i)tură*] (Înv) **1** Fard. **2-3** Cinabru **(1-2)**.

sulimeniturenie *sf* [At: (a. 1805) GRECU, P. 92 / Pl: *~ii* / E: ***sulimenitură*** + *-enie*] (Îvr) Strat de suliman **(4)** în pictură.

sulimindriţă *sf* vz ***salamandriţă***

sulimineală *sf* vz ***sulimeneală***

sulimini *v* vz ***sulimeni***

suliminit, ~ă *a* vz ***sulimenit***

sulinar [At: MOXA, 378 / 8 / V: (îrg) ***sulunar***, (înv) ***sol~, solinariu*** / Pl: *~e* sn, *~i* sm / E: bg ***сулинар***, ngr ***σωλυναρί***] **1** *sn* (Îrg) Tub de canal, (de obicei de lemn), pentru scurgerea apei. **2** *sn* (Îrg) Copac tânăr sau trunchi de copac înalt, subţire şi drept. **3** *sn* (Îrg) Lemn gros, drept şi rotund. **4** *sn* (Îrg; pex) Carâmb **(1)** (de la loitra carului sau a căruţei). **5** *sn* (Reg) Fiecare dintre cele două ţepuşe de pe coama caselor ţărăneşti Si: (reg) *bold* **(20)**, *săgeată, suliţă* **(11)**, *ţeapă*. **6** *sn* (Mun; Trs) Mână curentă Vz *mână*. **7** *sn* Lăstar dat din tăietura trunchiului unei sălcii la o anumită distanţă de colet, folosită la împădurirea anumitor terenuri, în anumite construcţii sau ca lemn de foc. **8** *sm* (Iht; reg) Sulac **(9)** (*Cyprinus carpio hungaricus*).

sulină *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ne* / E: ns cf *ciulină*] (Bot; reg) Cornaci **(8)** (*Trapa natans*).

suliş *av* [At: SCRIBAN, D. / E: ***sulă*** + *-iş*] (Reg; indică modul de deplasare în aer al unor obiecte, de obicei lungi, aflate în mişcare) În arc alungit (şi împungând aerul).

sulit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iţi, ~e* / E: ***suli***] (Mun) **1** Însăilat. **2** Cârpit **(1)**.

suliţa *vt(a)* [At: MARIAN, NU 24 / Pzi: *~ţez* / E: ***suliţă***] (Rar) A împunge cu suliţa **(1)**.

suliţar *sm* [At: CR (1829) 41/2 / Pl: *~i* / E: ***suliţă*** + *-ar*] **1-2** (În organizarea armatei din ţările române în sec. XVI, XVII; Mol) Suliţaş **(1-2)**. **3-4** Meşter care făcea sau vindea suliţe. **5** (Şîc **raţă ~**) Pasăre acvatică migratoare, asemănătoare cu raţa domestică, vânată pentru carnea ei gustoasă (*Anas acuta*).

suliţare *sf* [At: SADOVEANU, ap. TDRG / Pl: *~ţări* / E: ***suliţa***] (Rar) Împungere cu suliţa.

suliţaş *sm* [At: (a. 1663) IORGA, S. D. VI, 84 / Pl: *~i* / E: ***suliţă*** + *-aş*] **1** (În organizarea armatei din ţările române în sec. XVI, XVII; mai ales în Mol) Ostaş care lupta cu suliţa **(1)** Si: *fustaş, lăncier, suliţar* **(1)**. **2** (Lpl) Corp de slujitori înarmaţi cu suliţe Si: *suliţar* **(2)**. **3** (Spt) Atlet care aruncă suliţa **(6)**.

suliţat, ~ă *a* [At: BARCIANU / Pl: *~aţi, ~e* / E: ***suliţa***] **1** Care este în formă de suliţă Si: (rar) *suliţos*. **2** Împuns cu suliţa **(1)**.

suliţă *sf* [At: (a. 1550-1600) GCR I, 9/1 / Pl: *~ţe*, (înv) *~ţi* / E: vsl ***сѹлица***] **1** Armă de atac, formată dintr-o vergea lungă de lemn prevăzută la unul din capete cu un vârf ascuţit de metal Si: *lance*, (înv) *fuşte* **(4)**, *spicul*. **2** (Îe) **A pune** (cuiva) **~ta în coaste** A sili **(1)**. **3** (Îe) **Cât ajungi cu ~ta** sau **la o azvârlitură de ~** Foarte aproape. **4** (Fig) Durere foarte mare. **5** (Fig; mpl) Vorbă, aluzie, răutăcioasă, ironică sau critică Si: *ironie, înţepătură, săgeată*. **6** (Spt) Instrument folosit în probele de aruncări, de forma unei suliţe **(1)**, de lemn sau metal, cu greutatea şi dimensiunile prestabilite şi cu un manşon în jurul centrului de greutate. **7** Probă sportivă la care se foloseşte suliţa **(6)**. **8** (Pop; pex) Unitate de măsură a timpului zilei sau al nopţii, calculată empiric după spaţiul parcurs de un astru (de obicei Soarele sau Luna) pe bolta cerească de la punctul de unde a răsărit ori spre acela unde va apune, egală cu aproximativ o oră şi jumătate. **9** (Înv) Distanţa egală aproximativ cu o aruncătură de suliţă **(1)**. **10** (Fig) Rază luminoasă a unui corp ceresc sau a unei surse de lumină Si: *săgeată*. **11** (Reg; pan) Sulinar **(5)**. **12** (Reg; pan) Ţeapă care se pune în vârful şurei ca să nu pătrundă ploaia prin paie. **13** (Olt; Trs; pan) Brad tânăr cu ramurile retezate până aproape de vârf, care se înfige pe mormânt la capul unui flăcău sau al unei femei tinere Si: *săgeată*. **14** (Reg; pan) Sulă **(1)**. **15** (Olt; Buc; pan; csnp) Tolbă pentru săgeţi. **16** (Pan; îvr) Acul albinei.

suliţică *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~ici~*** / Pl: *~ţele* / E: ***suliţă*** + *-ică*] **1-2** (Şhp) Suliţă **(1)** (mică) Si: *sulicioară* **(1-2)**. **3** Plantă erbacee din familia leguminoaselor cu tulpina ramificată, cu frunze păroase în trifoi şi cu flori albe, dispuse în capitule bogate Si: (reg) *brâncuţă* **(3)***-de-pisică, fălcăţie, fălcată* **(1)**, *floarea-vinului, merişor, suliţioară* **(4)**, *sunătoare* **(10)**, *trifoiul-caprelor, vinuţ* (*Dorycnium herbaceum*). **4** (Reg) Plantă erbacee din familia leguminoaselor, care creşte prin poiene, prin tufişuri şi prin locuri aride Si: *fălcată* **(2)** (*Dorycnium germanicum*). **5** (Bot; reg) Sunătoare **(2)** (*Hypericum maculatum*).

suliţioară *sf* vz ***sulicioară***

suliţos, ~oasă *a* [At: TDRG / Pl: *~oşi, ~oase* / E: ***suliţă*** + *-os*] (Rar) Suliţat **(1)**.

sulky *s* [At: DEX / P: *salchi* / Pl: ? / E: eg ***sulky***] Trăsură uşoară pe două roţi, folosită în cursele de trap.

sulj *sn* vz ***sulgiu¹***

suloc¹ *s* [At: AT 35 / Pl: ? / E: ***sul*** + *-oc*] (Reg) Val (de pânză).

suloc² *sn* vz ***sulac***

suloi¹ [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oaie* sn, *~* sm / E: ***sulă*** + *-oi*] (Reg) **1-2** *sn* (Şdp) Sulă **(1)** (mare şi grosolană). **3** *sm* (Iht) Sulac **(9)** (*Cyprinus carpio hungaricus*).

suloi[2] [At: DDRF / Pl: *~oaie* sn, ~ sm / E: ***sul*** + *-oi*] **1-2** *sn* (Pop; șdp) Sul (1) (mare). **3** *sn* (Olt) Pâlnie lungă. **4** *sm* (Trs) Lemn de brad subțire cioplit în două dungi.

sulpină *sf* vz ***sulfină***

sulșină *sf* vz ***sulfină***

sultan [At: (a. 1594) IORGA, C. I. II, 234 / V: (înv) *sol~* / Pl: *~i* / E: tc ***sultan***] **1** *sm* Titlu dat suveranilor din Imperiul Otoman și din alte țări musulmane Si: (înv) *șah*[1]. **2** *sm* Persoană care poartă titlul de sultan (1) Si: (înv) *șah*[1]. **3** *a* (Înv; d. stofe) De bună calitate. **4** *sm* (Înv) Varietate de struguri nedefinită mai îndeaproape.

sultanat *sn* [At: RUS. I. I, 59/16 / V: (înv) *~tăn~* / Pl: *~e, ~uri* / E: fr ***sultanat***] **1** Stat monarhic condus de un sultan (1). **2** (Rar) Demnitate de sultan Si: (rar) *sultănie*.

sultană *sf* [At: CR (1832), 76[2]/13 / Pl: *~ne* / E: tc ***sultană***] **1** Titlu dat soției sau fiicei sultanului (1). **2** Persoană care poartă titlul de sultană (1). **3** (Bot; Mun; Ipl) Călțunași (3) (*Tropaeolum majus*). **4** (Bot) Varietate de cireșe mici, de culoare roșu-închis și cu gust dulce-amărui.

sultanică *sf* vz ***sultănică***

sultanin, ~ă [At: ȘINCAI, HR. II, 308 / 5 / Pl: *~i, ~e* / E: tc ***sültani***, fr ***sultanine***, ger ***Sultanine***] **1** *a* (Îdt; d. fructe, legume etc.) Care este de cea mai bună calitate. **2** *sf* (Îdt) Soi de viță de vie cu boabe (negre), fără semințe, cultivat pentru producerea stafidelor. **3** *sn* Monedă veche turcească, de aur Si: *galben* (**25**) *sultănesc*.

sultă *sf* [At: PR. DREPT. 373 / Pl: *~te* / E: fr ***soulte***] Sumă de bani care, într-un partaj sau într-un schimb, compensează diferența de valoare a părții din moștenire cuvenite sau a bunurilor schimbate.

sultănat *sn* vz ***sultanat***

sultănesc, ~ească *a* [At: N. COSTIN, ap. ȘIO II$_1$ / Pl: *~ești* / E: ***sultan*** + *-esc*] **1** Care aparține sultanului (1). **2** Privitor la sultan (1). **3** Specific sultanului (1).

sultăni *vi* [At: TEODOREANU, M. I, 181 / Pzi: *~nesc* / E: ***sultan*** + *-esc*] (Rar; gmț) A stăpâni (4).

sultănică *sf* [At: DDRF / V: (reg) *~tan~*, *soltanica* / Pl: *~nele* / E: ***sultan*** + *-ică*] **1** (Bot; pop; Ipl) Călțunași (3) (*Tropaeolum majus*). **2** (Reg; mai ales art.) Dans popular în care flăcăii formează o horă separat, iar fetele intră două câte două, constituindu-se perechi de fete sau perechi fată-băiat. **3** Melodie după care se execută sultănica (2).

sultănie *sf* [At: ȘINCAI, HR. II, 129/22 / Pl: *~ii* / E: ***sultan*** + *-ie*] (Rar) Demnitatea de sultan (1) Si: *sultanat* (2).

sultoi *sn* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~oaie* / E: nct] (Înv) Temelie.

sultuc *sn* vz ***surtuc***[1]

sulughiț *sn* [At: ALR I, 432/679 / V: *~ă* (Pl: *~ți*) *sf*, *~giț* (Pl: *~gițe*) / Pl: *~uri, ~e* / E: ***suligă*** + *-iță*] (Dob) Țurțur (de gheață).

sulughiță *sf* vz ***sulughiț***

sulugiț *sn* vz ***sulughiț***

suluit, ~ă *a* [At: CARAGIALE, O. VII, 311 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***sul***] (Îvr) Care e făcut sul.

sulumăzdră *sf* vz ***salamandră***

sulumândriță *sf* vz ***salamandriță***

sulumendriță *sf* vz ***salamandriță***

sulumină *sf* [At: TDRG / V: (reg) ***sălunină***, ***silimini***, ***silinini***, ***~unină***, ***sulunini*** / E: rs ***соломина***] (Bot; pop) Filimică (1) (*Calendula officinalis*).

sulunar *sn* vz ***sulinar***

sulunină *sf* vz ***sulumină***

sulup *sn* vz ***șurub***

sulvac *sn* vz ***sulac***

sulvaiz *sn* vz ***silvoiz***

sulvină *sf* vz ***sulfină***

sulvuca *v* vz ***sulfleca***

sulvucătură *sf* vz ***suflecătură***

sulvulca *v* vz ***sovâlta***

sulzui *vt* [At: LEXIC REG. II, 102 / Pzi: *sulzui* / E: nct] (Trs; c. i. bunuri materiale, avere, bani etc.) A strânge (**108**).

suma *vt* [At: DRLU / V: (îvr) *~mi* / Pzi: *~mez* / E: fr ***sommer*** după *sumă*] (Liv; c. i. cifre) **1** A aduna (**18**). **2** (Pex) A calcula limita unei sume convergente.

sumabilă *a* [At: DEX / Pl: *~le* / E: fr ***sommable*** după *sumă*] (Mat) **1** (D. funcții) Integrabilă. **2** (D. serii) Convergentă (3).

sumac[1] [At: PONTBRIANT, D. / S și: *sumach* / Pl: *~aci* sm, *~uri* sn / E: tc ***sumate***, fr ***sumac***] **1** *sm* Arbust exotic înalt de 1-3 metri, cu ramuri păroase, cu frunze compuse, bogate în substanțe tanante și cu flori albe, folosit în industria tăbăcăriei ca tanant, în medicină etc. (*Rhus cariaria*). **2** *sn* Substanță tanantă extrasă din sumac[1] (1). **3** *sn* (Sîș *covor ~*) Covor oriental cu o anumită țesătură, care prezintă figuri sau desene geometrice de diferite culori.

sumac[2] *sn* vz ***stomac***

sumacare *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~cări* / E: ***sumac***] (Teh) Operație premergătoare vopsirii pieilor tăbăcite vegetal, care constă în tratarea pieilor cu extract de sumac[1] (1).

suman *sn* [At: NECULCE, L. 192 / V: (pop) ***sucm~***, (îrg) ***sugm~***, (înv) *socm~*, *sosm~*, (reg) *sutm~* / E: ucr ***сукман***] **1** Haină țărănească lungă (până la genunchi) făcută din pănură sau din postav gros, de obicei (bogat) ornamentată cu găitane Si: *dulamă* (3), *zeghe*, (reg) *conțăș* (3), *gubă*, *recăl*, *tundră*. **2** (Îrg; pex) Dimie. **3** (Lpl) Zdrențe de lână provenite din confecții, care se colectează pentru a fi destrămate industrial în fibre de lână regenerată.

sumar [At: NEGULICI / V: (înv) ***~iu*** (Pl: *~ie*) / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***summarius***, fr ***sommaire***] **1** *sn* (Înv; îf *sumariu*) Listă. **2** *sn* (Înv; îf *sumariu*) Inventar. **3** *sn* Conținutul pe scurt al unei scrieri, al unor studii, al unor dezbateri etc. Si: *rezumat*. **4** *sn* Înșirare scrisă a părților, a capitolelor etc. ale unei lucrări, ale unei publicații etc. (plasată la începutul sau la sfârșitul acesteia) Si: *conținut* (**4**), *cuprins* (**10**), *tablă de materii*, (înv) *registru*, *scara*, *sumă* (**16**), (grî) *pinax*. **5** *a* (D. expuneri, texte etc.) În puține cuvinte Si: *concentrat* (**9**), *concis* (**1**), *în rezumat*, *pe scurt*, *repede*, *rezumativ*, *succint*, (înv) *rezumător*, *sintetic*. **6-7** *a*, *av* (D. acțiuni, operații, manifestări etc. ale oamenilor) (Care este făcut) fără profunzime Si: *expeditiv* (**5-6**), *fugitiv* (**4**), *în pripă*, *neaprofundat*, *rapid*, *repede*, *superficial* (**7**). **8** *a* (D. oameni, d. manifestările lor sau d. modul lor de viață etc.) Simplist (**1**). **9-10** *a*, *av* (D. îmbrăcăminte) (Care constă) din (prea) puține articole sau din strictul necesar. **11** *av* (Rar) În mod simplu. **12-13** *av*, *a* (Pex) (În mod) sărăcăcios (**17**).

sumare *sf* [At: DRLU / Pl: *~mări* / E: ***suma***] (Liv) **1** Adunare. **2** (Pex) Calculare a limitei unei serii convergente Si: *compunere*.

sumarisi *vt(a)* [At: ASACHI, E. I, 177/15 / V: (înv) ***som~***, ***~măr~*** / Pzi: *~sesc* / E: ***sumă*** + *-arisi* cf fr *sommer*, it *sommare*)] (Înv; c. i. cifre) A aduna (**18**).

sumariu *sn* vz ***sumar***

sumativ, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1969, 1167, 8/7 / Pl: *~i, ~e* / E: eg ***summative***] (Rar; d. teorii, concepții etc.) Care rezultă din sau care se bazează pe însumări, totalizări de date, de concepții etc. Si: *aditiv* (**2**).

sumator *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~oare* / E: eg ***summator***] (Teh) **1** Dispozitiv de adunare-scădere pentru calculatoare electronice. **2** Dispozitiv electronic pentru însumarea semnalelor de la mai multe antene.

sumație *sf* [At: CONTEMP. 1969, 1 207, 5/2 / Pl: *~ii* / E: fr ***sommation***, ger ***Summation***] **1** (Fzl) Apariție a unei reacții fiziologice într-un organism în urma mai multor excitații succesive Si: *adiție lentă*. **2** (Rar) Cumulare (**2**).

sumă *sf* [At: CORESI, ap. TDRG / V: (îvp) ***soamă***, ***șu~***, (înv) ***somă*** (S și: *sommă*), ***sumnă*** / S și: *summă* / Pl: *~me*, (înv) *~mi* / E: lat ***summa***, ngr ***σοῦμμα***, ger ***Summe***, it ***somma***, fr ***somme*** cf rs *сум* „traistă“, mg *summa*] **1** Rezutat al operației de adunare aplicată numerelor, vectorilor, matricelor, sau unor lucruri ori cantități de același fel Si: *total*, (înv) *totime*. **2** (Îs) *~ aritmetică* Rezultat al adunării unui șir de numere luate în valoare absolută. **3** (Îs) *~ algebrică* Rezultat al adunării unor cantități de același

fel, ținând seama de semnul lor. **4** (Îs) ~ *a doi vectori (care au aceeași origine)* Vector care are origine comună cu cei doi vectori și care este diagonala paralelogramului construit cu ajutorul celor doi vectori, dați ca laturi. **5** Cantitate totală a ceva. **6** (Pex; asr) Totalitate. **7** (Urmat de determinarea „bani") Cantitate de bani Si: (înv) *seamă*. **8** (În asigurările de persoane; îs ~ *asigurată*) Cantitate de bani pe care o plătește asiguratorul ca despăgubire pentru riscurile asigurate. **9** (În asigurările de bunuri; îas) Cantitate maximă de bani pentru care răspunde asiguratorul în caz de daună. **10** (Fam; îe) **A-și face ~ma** A agonisi atât cât crede că îi este necesar. **11** (Fam; îae) A se sătura (1). **12** (Îvr) Talant[1]. **13** (Îvr) Pungă (de bani). **14** (Lsg; urmat de determinări, de obicei la plural, introduse prin *pp* „de" care arată felul) Număr sau cantitate (mare) de, ori din ceva Si: *duium* (2), *grămadă* (1), *groază* (5), *grozăvenie* (8), *grozăvie* (8), *mare*[2], *mulțime*, *potop*, *puhoi*[1], *pulbere*, *puzderie*, (rar) *spuzeală* (3), (îvp) *spuză* (10), *sumedenie*, (pop) *șodom*, *spuzenie*, (îrg) *întuneric*, (înv) *mulțit*, (reg) *pomol*, *silă*, *sumedie*, *tabără*. **15** (Pop; îlav) **Cu ~** (sau **cu ~me**) În cantitate (mare), din belșug. **16** (Înv) Sumar (4). **17** (Înv; fig) Culme (a unei acțiuni, a unui fenomen etc.).

sumădenie *sf* vz ***sumedenie***

sumăiaș *sn* vz ***sumănaș***

sumăieș *sn* vz ***sumănaș***

sumănar *sm* [At: (a. 1776) N. A. BOGDAN, C. M. 64 / V: (înv) ***sucm~*** / Pl: *~i* / E: ***suman*** + *-ar*] **1-2** Persoană care face sau vinde sumane. **3** (Mol) Piuar.

sumănaș *sn* [At: VLAHUȚĂ, S. A. III, 257 / V: (reg) ***~ăiaș*** / Pl: *~e* / E: ***suman*** + *-aș*] **1-2** (Șhp) Suman (1) (mic) Si: (reg) *sumănel* (1-2), *sumăniță* (1-2), *sumănuț* (1-2).

sumănărie[1] *sf* [At: DL / V: (reg) ***sucm~*** / Pl: *~ii* / E: ***sumănar*** + *-ie*] Meseria sumănarului (1).

sumănărie[2] *sf* [At: DL / Pl: *~ii* / E: ***suman*** + *-ărie*] Atelier sau prăvălie de sumane.

sumănel *sn* [At: MIRONESCU, S. 14 / Pl: *~e* / E: ***suman*** + *-el*] **1-2** (Mol; șhp) Sumănaș (1-2).

sumănică *sf* [At: ALR SN IV h 1182/310 / Pl: ? / E: ***suman*** + *-ică*] (Reg) Veston.

sumăniță *sf* [At: CHEST. V, 162/100 / Pl: *~țe* / E: ***suman*** + *-iță*] **1-2** (Reg; șhp) Sumănaș (1-2).

sumănuț *sn* [At: DL / Pl: *~e* / E: ***suman*** + *-uț*] **1-2** (Trs; șhp) Sumănaș (1-2).

sumărisi *v* vz ***sumarisi***

sumățește *av* vz ***semețește***

sumână [At: CADE / Pl: ? / E: *sub*[1]- + ***mână***] **1** *sf* (Reg) Subsuoară (1). **2** *av* Subsuoară (10).

sumârnă *sf* [At: SFC V, 40 / Pl: *~ne* / E: nct] (Trs; Mar) Teren cu surpături.

sumbru, ~ră [At: FM (1845) 53[1]/6 / V: (asr) ***som~*** / E: fr ***sombre***] **1-2** *av, a* (D. manifestări, d. sentimente, d. creații etc. ale oamenilor, d. înfățișarea lor sau, pex, d. vremuri, d. circumstanțe etc. în care trăiesc oamenii) (Într-un mod) care arată, care exprimă, care degajă, trădează sau care provoacă o tristețe tragică, amenințătoare etc. Si: *apăsător* (1), *deprimant*, *dezolant*, *fatal* (5), *funebru* (3), *funest*, *jalnic*, *lugubru*, *macabru*, *nefast*, *negru*, *posomorât*, *trist*, (rar) *sinistru*. **3-4** *av, a* (Într-un mod) care prevestește tristețe tragică, amenințătoare etc. Si: *funest* (3), *jalnic*, *lugubru*, *macabru*, *nefast*, *negru*, *posomorât*, *trist*, (rar) *sinistru*. **5** *a* (D. oameni) Care este chinuit de gânduri negre. **6** *a* (D. oameni) Ale cărui manifestări, sentimente, înclinații, creații etc. sunt dominate de o tristețe tragică, apăsătoare, amenințătoare Si: *trist*. **7** *a* (D. peisaje, d. încăperi etc.) Care este foarte puțin luminat Si: *întunecat*, *întunecos*, *obscur*, (liv) *tenebros*, (rar) *nepătruns*, *noptos*. **8-9** *a, av* (D. aștri, d. obiecte etc.) (Care este) de culoare (aproape) neagră sau brună Si: *întunecat*, *mohorât*, *sur* (pop) *suriu*. **10-11** *a, av* (D. aștri, d. obiecte etc.; pex) (De culoare sau de nuanță) închisă Si: *întunecat*, *mohorât*, *sur*, (pop) *suriu*. **12-13** *a, av* (D. culori sau d. tonalitățile lor) (Care este) amestecat cu negru, (aproape) negru sau brun Si: *întunecat*, *mohorât*, *sur*, (pop) *suriu*.

sumcă *sf* [At: CIHAC, II, 380 / Pl: ? / E: rs ***сумка***] (Înv) Cartușieră (1).

sumeca [At: SĂM III, 632 / V: (reg) ***~mne~*** / Pzi: *sumec* / E: ctm ***sumete*** + ***sufleca***] **1-2** *vtr* (Pop; c. i. obiecte de îmbrăcăminte) A (se) sumete (1-2). **3** *vr* (Reg; fig) A se supune (18).

sumecat, ~ă *a* [At: D. ZAMFIRESCU, 26 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***sumeca***] (Pop; d. obiecte de îmbrăcăminte) Sumes (1).

sumed, ~ă *a* [At: LEXIC REG. 50 / Pl: ? / E: *s-* + ***umed***] (Reg) Umed.

sumedeală *sf* [At: ALR SN III h 847/848 / Pl: *~eli* / E: ***sumed*** + *-eală*] (Reg) Igrasie.

sumedenie *sf* [At: (a. 1790) BUL. COM. IST. V, 386 / V: (înv) ***~ete~***, ***~măd~*** / Pl: *~ii* / E: ***sumă***] (De obicei la singular, urmat de determinări la plural introduse prin „de") Număr sau cantitate (extrem de) mare de (sau din) ceva Si: *duium* (2), *grămadă* (1), *groază* (5), *grozăvenie* (8), *grozăvie* (8), *mare*[2], *mulțime*, *potop*, *puhoi*[1], *pulbere*, *puzderie*, (rar) *spuzeală* (3), (îvp) *spuză* (10), *sumă* (14), *poiede*, (pop) *șodom*, *spuzenie*, (îrg) *întuneric*, (înv) *mulțit*, (reg) *posmol*[2], *silă*, *tabără*.

sumedie *sf* [At: GL. OLT / Pl: ? / E: ***sumedenie***] (Reg) Sumedenie.

sumedos, ~ă *a* [At: ALR SN III h 846 / 848 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***sumed*** + *-os*] (Reg; d. pereți) Umed.

sumedru *sm* vz ***sâmedru***

sumen, ~ă *a* vz ***șumed***

sumerian, ~ă [At: AGROTEHNICA, I, 20 / P: *~ri-an* / Pl: *~ieni*, *~iene* / E: fr ***sumérien***] **1-2** *smf* Persoană care făcea parte din populația de bază a vechiului ținut din sudul Mesopotamiei, Sumer, sau era originară de acolo. **3** *sm* (Lpl) Popor care locuia în Sumer. **4-5** *a* Care aparține Sumerului sau sumerienilor (3). **6** *a* Originar din Sumer. **7** *a* Caracteristic sumerienilor (2). **8** *a* Privitor la sumerieni (3). **9-10** *sf, a* (Șîs *limba ~ă*) (Limba) vorbită de sumerieni (3).

sumernic, ~ă *a* [At: NOVACOVICIU, C. B I, 119 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ns cf *sumar*] (Ban) Subțire (2).

sumes, ~easă *a* [At: CANTEMIR, I. I. I, 176 / Pl: *~eși*, *~e*, (îrg) *~ease* / E: ***sumete***] **1** (D. extremitățile unor obiecte de îmbrăcăminte sau ale unor părți ale acestora, de obicei d. mâneci, poale etc.) Care este îndoit (de câteva ori, răsucit, răsfrânt etc.) pentru a nu se uda, a nu se murdări, pentru a da libertate în mișcări Si: *ridicat*[2], *suflecat*[2], (pop) *sumecat*. **2** (Rar; pan; d. nasul oamenilor) Cârn (1). **3** (Pop; d. mustățile oamenilor) Răsucit. **4** (Rar; pex; d. coada animalelor) Ridicat[2].

sumeta *v* vz ***sumete***

sumete [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) ***~ta***, (îvr) ***~ti*** / Pzi: *sumet* / E: ml ***summittere***] **1-2** *vtr* (C. i. extremitățile unor obiecte de îmbrăcăminte, sau ale unor părți ale acestora, de obicei mâneci, poale) A (se) îndoi (de câteva ori), a (se) răsfrânge, făcând să stea mai sus etc. pentru a nu se uda, a nu se murdări, pentru a da libertate în mișcări etc. Si: *a (se) ridica*, *a (se) sufleca* (1-2), (reg) *a (se) sumeca* (1-2), *a (se) sumeteca* (1-2), *a supune* (12). **3** *vt* (Rar; pan; c. i. mustățile oamenilor) A răsuci. **4** *vt* (C. i. obiecte sau părți ale lor, de obicei margini care atârnă sau care s-au lăsat în jos) A ridica, a trage, a fixa mai sus Si: *a prinde*. **5** *vt* (Rar; c. i. fân, paie etc.) A ridica (și a căra) cu furca. **6** *vr* (Olt; fig) A se lua repede după cineva. **7** *vr* (Fig; reg) A se încumeta.

sumeteca *vtr* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***~tica*** / Pzi: *sumetec* / E: ctm ***sumete*** + ***sumeca***] (Mun; Dob; c. i. extremitățile unor obiecte de îmbrăcăminte sau ale unor părți ale acestora, de obicei mâneci, poale) **1-2** A sufleca (1-2).

sumetenie *sf* vz ***sumedenie***

sumetere *sf* [At. I. GOLESCU, C. / Pl: ? / E: ***sumete***] (Îdt) Suflecare (1).

sumetica *v* vz ***sumeteca***

sumeț, ~eață *a* vz ***semeț***

sumețește *av* vz ***semețește***

sumeți[1] *v* vz ***semeți***

sumeți[2] *v* vz ***sumete***

sumețel, ~ică *a* [At: FM (1839), 166[1]/1 / Pl: *~ei, ~ele* / E: ***sumeț*** + *-el*] **1-2** *a* (Șhp) (Cam) semeț (**1**).

sumeție *sf* vz ***semeție***

sumețire *sf* vz ***semețire***

sumgeorz *sm* vz ***sângheorghe***

sumi *v* vz ***suma***

sumica *v* vz ***sineca***

sumină *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: ? / E: nct] (Îrg) Parte a podului unei case construită pe capetele ieșite în afară ale grinzilor.

suminica *v* vz ***sineca***

sumisie *sf* vz ***sumisiune***

sumisionar *sm* [At: PROT.-POP., N. D. / P: *~si-o~* / Pl: *~i* / E: ***sumisiune*** după *comisionar*] (Îvr) Comisionar (**1**).

sumisiune *sf* [At: PROT.-POP., N. D. / Pl: *~ni* / E: lat ***summissio***, fr ***soumission***] (Liv) **1** Supunere (**3**). **2** (Îs) *Act de ~* Declarație prin care o persoană eliberată (provizoriu) din închisoare se obligă a se prezenta periodic sau la cerere în fața autorităților, pentru verificări. **3** (Îvr) Ofertă.

sumitate *sf* vz ***somitate***

sumite *vt* [At: ALEXI, W / Pzi: *sumit* / E: lat ***summittere***] (Îvr) A oferi.

summultiplu, ~ă *a* ***submultiplu***

summum *sn* [At: CONTEMP. 1948, 108, 10/3 / S și: *sumum* / Pl: ? / E: lat ***summum***] (Liv) Gradul cel mai înalt, punct maxim (care reprezintă esența, sinteza etc. unui fenomen, a unui proces etc.) Si: *culme* (**8**), *vârf*.

sumnă[1] *sf* vz ***șuncă***

sumnă[2] *sf* vz ***sumă***

sumneca *v* vz ***sumeca***

sumpetru *sm* vz ***sânpetru***

sumptuar, ~ă *a* vz ***somptuar***

sumptuariu, ~ie *a* vz ***somptuar***

sumptuos, ~oasă *a* vz ***somptuos***

sumptuozitate *sf* vz ***somptuozitate***

sumsâd, ~ă *smf* vz ***somsid***

sumțirel, ~ea *a* vz ***subțirel***

sumui *vt* [At: DRLU / Pzi: *~esc* / E: ***sumă*** + *-ui*] (Îvr) A aduna (**18**).

sumuire *sf* [At: DRLU / Pl: *~ri* / E: ***sumui***] (Îvr) Adunare (**5**).

sumuliță *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~țe* / E: ***sumă*** + *-iță*] **1-2** (Șhp) Sumă (**1**) (mică) Si: *sumușoară* (**1-2**).

sumușoară *sf* [At: SION, P. 441 / Pl: *~re* / E: ***sumă*** + *-ușoară*] (Îvp) **1-2** (Șhp) Sumuliță (**1-2**).

sumuț *sn* [At: CREANGĂ, GL. / Pl: *~uri* / E: pvb ***sumuța***] (Mol; pcf) Înfruntare cu vorba a cuiva (ripostându-i, repezindu-l etc.) Si: (reg) *sumuțare*.

sumuța [At: CANTEMIR, I. I. II, 55 / V: (pop) *~ți*, ***săm~*** / E: ns cf lat *submotiare*] **1** *vt* (Pop; c. i. câinii) A asmuți (**1**). **2** *vt* (Pop; pex; c. i. câinii) A întărâta. **3** *vt* (Reg; c. i. vânatul) A hăitui (**2**). **4** *vt(a)* (Spc; c. i. calul) A îndemna (prin vorbe, prin scoatere de sunete caracteristice, prin gesturi etc.) să pornească, să meargă mai repede etc. Si: *a sumuțui*. **5** *vt(a)* (Pan; c. i. oameni) A întărâta. **6** *vt(a)* (Pan; c. i. oameni) A instiga. **7** *vi* (Pop) A scoate sunete specifice, prin țuguierea buzelor, pentru a-și manifesta simpatia față de un copil sau față de un animal. **8-9** *vtr* (În descântece) A scoate sunete asemănătoare cu cele ale sărutărilor zgomotoase, cu buzele apropiate de fața cuiva, fără a o atinge, pentru a îndepărta deochiul, duhurile etc. **10** *vr* (Rar) A se maimuțări. **11-12** *vrt* (Mol; Mun; pcf) A înfrunta pe cineva cu vorba (ripostându-i, repezindu-l etc.) Vz *semeți*. **13** *vt* (Mun; c. i. obiecte de îmbrăcăminte, încălțăminte) A strânge.

sumuțare *sf* [At. BARCIANU / Pl: *~țări* / E: ***sumuța***] (Pop) **1** Asmuțire (**1**) (a câinilor). **2** (Pex) Întărâtare (a câinilor). **3** (Spc) Îndemnare (prin vorbe, prin scoatere de sunete caracteristice, prin gesturi etc.) a cailor să pornească, să meargă mai repede. **4** Scoatere de sunete specifice, prin țuguierea buzelor, pentru a manifesta simpatie față de un copil sau animal Si: *sumuțat* (**3**). **5** (Reg; pcf) Înfruntare cu vorbe a cuiva (ripostându-i, repezindu-l etc) Si: (reg) *sumuț*.

sumuțat[1] *sn* [At: ANON. CAR. / Pl: *~uri* / E: ***sumuța***] **1** (Îrg) Asmuțire (**1**) (a câinilor). **2** (Pex) Întărâtare (a câinilor). **3** (Reg) Sumuțare (**4**). **4** (Mol; în descântece) Scoatere de sunete, asemănătoare cu cele ale sărutărilor zgomotoase, cu buzele apropiate de fața cuiva, fără a o atinge, pentru a îndepărta deochiul, duhurile rele etc.

sumuțat[2]***, ~ă*** [At: RESMERIȚĂ / Pl: *~ați, ~e* / E: ***sumuța***] (Pop; d. câini) **1** Asmuțit (**1**). **2** (Pex) Întărâtat.

sumuți *v* vz ***sumuța***

sumuțui *vi* [At: PĂSCULESCU, L. P. 205 / Pzi: ? / E: ***sumuț*** + *-ui*] (Reg; ccd) A sumuța (**4**).

sumzâiene *sfp* vz ***sânziană***

sun *sn* [At: PSALT. 80 / V: (înv) ***sonru*** / Pl: ? / E: ml ***sonus***] **1** (Îrg) Sunat[1] (**1**). **2** (Înv) Murmur (de ape). **3** (Pex) Vuiet. **4** (Olt; Trs) Ecou (**1**). **5** (Înv; fig) Răsunet. **6** (Pex) Vâlvă.

suna [At: CORESI, EV. 338 / Pzi: *sun*, (înv) *~nez* / E: ml ***sonare***] **1** *vi* (D. obiecte de metal, de lemn, d. părți ale acestora, d. pământ etc.) A produce, a emite sau a propaga sunete (**1**) ori, pex, zgomote caracteristice (prin atingere, prin lovire, prin ciocnire, prin apăsare etc.) Si: (pop) *a da sunet*. **2** *vi* (Îrg; îe) **A (-i) ~** (cuiva) **cojocul** (sau **cocoașa** sau **doagele**) A bate tare (pe cineva). **3** *vi* (Pop; îe) **A-i ~** (cuiva) **doagele** A fi un obiect foarte uzat. **4** *vi* (Îae) A fi sleit de puteri. **5** *vi* (Îae) A fi aproape de sfârșitul vieții. **6** *vi* (Pop; îe) **A-i ~** (cuiva) **scândura** (sau **potcoavele** ori **coliva**) **în piept** A(-i) sosi cuiva momentul să moară Si: (pfm) *a-i suna ceasul morții*. **7** *vi* (Îae; pex) A muri. **8-9** *vit* (C. i. frunze, pex, copaci) A produce un zgomot ușor, (prin mișcare, prin apăsare etc.) Si: *a fâșâi*, *a foșni* (**1-2**), *a susura*, *a șâșâi*, *a șopoti*, *a șușoti*, *a șușui*[2], (rar) *a sâsâi*, (înv) *a prâsui*, (reg) *a fălălăi*, *a pârâi*, *a pocni*, *a șușora*. **10** *vi* (Pan; asr; d. haine, țesături, covoare etc.) A foșni (**1-2**). **11** *vi* (Rar; pex; d. crengi uscate, vreascuri etc.) A trosni[1]. **12** *vi* (Spc; d. ape, valuri etc.) A produce un zgomot slab, continuu și monoton Si: *a clopoci* (**1**), *a murmura*, *a susura*, *a șopoti*, *a șușui*[2], (rar) *a zuzui*, *a zvoni*, (înv) *a murmui*[1], (reg) *a ujui*. **13** *vi* (Pex) A vui. **14** *vi* (Asr; d. vânt sau curenți de aer) A șuiera. **15** *vi* (Rar; spc; d. lemne ori cărbuni care ard, pex, d. foc) A dudui (**6**). **16** *vi* (Pop; d. arme de foc) A pocni. **17** *vi* (D. instrumente muzicale, d. voce) A emite un șir de sunete armonioase, care alcătuiesc un acord, o melodie etc. **18-19** *vit* (D. oameni sau grupuri, d. ansambluri orchestrale ori corale etc.) A cânta o (parte dintr-o) bucată muzicală. **20** *vi* (D. cuvinte sau d. glasuri, d. râsete ori d. plânsete, d. cântece sau d. zgomote) A se face sau a fi auzit până (ori de) departe Si: *a se auzi*, *a răsuna*. **21-22** *vi* (Îe) **A (nu)-i ~** (cuiva) **bine la** (înv **în**) **ureche** (sau **urechi**) A-i produce o impresie auditivă ne(plăcută), (dez)agreabilă. **23** *vi* (Îe) **A (-i) mai ~** (cuiva) **(încă) la** (sau **în**) **urechi** (sau **în auz**) A-și aminti obsesiv de ceva auzit cândva. **24** *vi* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **în minte** A-i reveni în amintire cineva sau ceva auzit sau văzut cândva. **25** *vi* (Construit cu un adjectiv) A părea că... **26** *vi* (Fam; d. urechi) A țiui. **27** *vi* (D. unele instrumente muzicale, d. dispozitive de alarmă, d. aparate, clopote etc.) A emite semnale sonore pentru a atrage atenția cuiva asupra a ceva Si: *a bate* (**18**), *a cânta*, *a dăngăni* (**1**), *a tăngăni*, *a țârâi*, *a zbârni*, *a zvoni*. **28** *vi* (Pex; d. oameni) A face să sune (**27**) soneria de la ușă. **29** *vt* (Fam; d. oameni) A da telefon. **30** *vt* (Pop; c. i. frâul calului) A scutura cu zgomot pentru a chema calul. **31** *vi* (D. ceasuri, mai ales pendule) A marca prin mijloace sonore (ritmice) anumite unități de timp (de obicei orele, jumătățile de oră) Si: *a bate* (**169**). **32** *vi* (D. unele ceasuri) A emite, la o oră dinainte stabilită, un semnal sonor (continuu și puternic) pentru a trezi din somn sau a atrage atenția că trebuie să se facă un anumit lucru Si: *a deștepta* (**1**), *a trezi*. **33** *vi* (Îe) **A-i ~ ceasul** (sau, **rar**, **vremea**, **ora**, **clipa**) **(ca** ori **să)** A(-i) sosi (cuiva) momentul să (i) se întâmple ceva. **34** *vi* (Pfm; îe) **A-i ~** (cuiva) **ceasul** (**morții**, sau **pieirii**, rar, **de veșnicie**) A-i sosi (cuiva) momentul să moară. **35** *vi* (Pfm; îae) A muri. **36-37** *vit* (Îrg) A (se) auzi. **38-39** *vit* (Îrg) A (se) zvoni. **40** *vi* (Îvp; d. comunicări scrise sau vorbite) A fi formulat într-un anumit fel Si: *a glăsui* (**8**). **41** *vi* (D. comunicări scrise sau vorbite; pex) A scrie. **42** *vi* (D. norme, legi etc sau d. părți ale acestora) A stipula. **43-44** *vit* (Îe)

A ~ a... A corespunde cu... Si: *a aduce cu, a sugera că*... **45** *vi* (Trs) A se referi la... **46** *vi* (Trs) A face aluzie la...

sunaică *sf* [At: BORZA, D. 86 / Pl: ? / E: ***suna***] (Bot; reg) Sunătoare (1) (*Hypericum perforatum*).

sunare *sf* [At: GHEORGACHI, LET. III, 294 / Pl: *~nări* / E: ***suna***] **1** Producere, emitere sau propagare de sunete ori, pex, de zgomote caracteristice (prin atingere, prin lovire, prin ciocnire etc.) Si: *sunat* (**1**), (liv) *sunătură*. **2** (Asr) Foșnire (a hainelor, a covoarelor etc.) Si: *sunat* (**2**). **3** (Pex; rar) Trosnet[1]. **4** (Spc; rar) Clipocire (**1**). **5** (Asr) Șuierat. **6** Emitere de sunete armonioase, care alcătuiesc un acord, o melodie etc. Si: *cântare* (**1**), *cântat[1]* (**1**), *cântec* (**1**), (rar) *sunat* (**6**). **7** Cântare a unei piese muzicale (cu ajutorul unor instrumente muzicale sau al vocii). **8** Răsunet la distanță Si: *auzire* (**1**), *auzit[1]* (**1**), (rar) *sunat* (**8**), (înv) *răsunare*. **9** (Rar) Țiuire (a urechilor). **10** Emitere, cu instrumente muzicale, dispozitive de alarmă, clopote etc., de semnale specifice, pentru a atrage atenția cuiva asupra a ceva Si: *sunat* (**10**). **11** (Îs) *~a trenurilor* Operație de avizare (prin semnale de clopot sau de sonerie) la plecarea trenului spre stația următoare în vederea asigurării circulației lui prin închiderea barierelor la pasajele de nivel. **12** Declanșare a mecanismului soneriei de la ușă Si: (rar) *sunat[1]* (**11**). **13** (Fam) Telefonare. **14** (Pop) Scuturare cu zgomot a frâului, pentru a chema calul. **15-16** (Rar) Sunat (**12-13**). **17** (Îrg) Zvonire. **18** (Ccr) Zvon. **19** (Îvp) Spunere (**1**). **20** (Spc) Stipulare.

sunat *sn* [At: CANTEMIR, ap. DDRF / Pl: **6**, (înv), *~e* / E: ***suna***] **1-11** Sunare (**1-10**, **12**). **12** Marcare prin mijloace sonore (ritmice) ale ceasului, a anumitor unități de timp (ore, jumătăți sau sferturi de oră) Si: *batere*, *bătaie* (**47**), *bătut* (**2**), *sunare* (**15**). **13** Emitere, la o oră dinainte stabilită, a unui semnal sonor, continuu (și puternic), pentru a trezi din somn sau a atrage atenția că trebuie făcut un anumit lucru Si: (rar) *sunare* (**16**) Vz *deșteptare* (**2**), *deșteptat[1]* (**1**), *trezire*, *trezit[1]*. **14** (Îrg) Zvonire. **15** (Ccr) Zvon. **16** (Îvp) Spunere (**1**). **17** (Îvp; spc) Stipulare.

sunată *sf* vz ***sonată***

sunărie *sf* vz ***sonerie***

sunăt *sn* vz ***sunet***

sunătoare *sf* [At: COTEANU, PL. 28 / V: (reg) ***sanit~***, ***sanitoarie***, ***săn~***, ***sănit~*** / E: ml (herba) ***sanatoria*** pad *suna*] (Bot) **1** (Șîc **floare-de-~**, **iarbă-~**) Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, netedă și ramificată, cu puncte negre sau transparente, cu numeroase flori galbene aurii, care are diferite întrebuințări în medicină (antiseptic și cicatrizant, tratamentul unor boli de ficat etc.) Si: *pojarniță*, (reg) *asunătoare* (**2**), *barba-lupului*, *buruiană-de-foc-viu*, *crucea*(**119**)*-voinicului*, *drobișor*, *fălcățea*, *floare-de-foc-viu*, *hamei-de-pământ*, *harnică*, *iarba-crucii*, *închegătoare*, *jale-de-munte*, *lemni*, *osul-iepurelui*, *pojar*, *pojărnică*, *sovârf-galben*, *sovârvoiță*, *sunaică*, *șerlai*, *zburătoare* (*Hypericum perforatum*). **2** Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu frunze mari și rare, cu flori galbene, care crește prin locuri umede și prin păduri, folosită în medicina populară ca leac împotriva tuberculozei sau a bubelor dulci Si: *brâncuțe-de-pisică*, *fălcățea*, *iarba-spaimei*, *lujerică*, *merișor*, *pojarniță-de-îndoială*, *sovârvariță*, *sulițică* (**4**), *sulițioară* (**5**), *trifoiul-caprelor* (*Hypericum maculatum*). **3** Plantă erbacee din familia compozitelor, cu miros neplăcut, cu tulpina ramificată și frunzoasă, cu frunze păroase și flori galbene Si: *barba* (**43**)*-lupului*, *lăptuca-iepurilor*, *măselariu*, *pojarniță* (*Crepis foetida*). **4** Plantă erbacee din familia compozitelor, urât mirositoare, cu flori galbene, care crește pe locuri aride Si: (reg) *barba-lupului*, *găină-părăsită* (*Crepis rhoeadifolia*). **5** (Reg) Gălbenuși (**4**) (*Crepis pulchra*). **6** (Mol; îc) **~-de-câmp** Plantă erbacee din familia compozitelor (*Crepis capillaris*). **7** (Reg; îc) **~-de-munte** Parpian (*Antennaria dioica*). **8** (Reg; șîc **~schimbăcioasă**) Iarba-osului (*Helianthemum nummularium*). **9** (Reg) Măselariță[1] (*Hyoscyamus niger*). **10** (Reg) Sulițică (**3**) (*Dorycnium herbaceum*). **11** (Reg) Clocotici (**9**) (*Rhinatus galber*). **12** (Reg) Calcea (**1**) calului (*Caltha palustris*). **13** (Reg) Gura(**19**)-leului (*Antirrhinum majus*).

sunător, ~oare [At: ANON. CAR. / V: (înv) ***~nit~*** / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***suna*** + *-tor*] **1** *a* (D. obiecte de metal, de lemn etc. d. părți ale acestora, d. pământ etc.) Care produce, emite sau propagă sunete ori, pex, zgomote caracteristice prin atingere, lovire, ciocnire, apăsare etc. **2-3** *sn*, *a* (Pfm; îs) *Bani ~i* sau *monede ~oare* Monede, mai ales din aur sau din argint. **4-5** *sm*, *a* (Pfm; pex; îas) Numerar. **6** *a* (Înv; îc) **Șarpe ~ (cu clopoței)** Șarpe cu clopoței (*Crotalus horridus*). **7** *a* (Reg; îs) *Mere ~oare* Varietate de mere de culoare galbenă, cu gust dulce-acrișor. **8** *sf(p)* (Fam; pex) Avere (**4**). **9** *sf(p)* (Fam; pex) Zestre (în bani). **10** *a* (D. frunze, pex, d. copaci etc.) Care produce un zgomot ușor Si: *fâșâitor*, *foșnitor*, *susurător*, *șoptitor*, *șoșoitor*, *șușutor*. **11** *a* (Rar; pan; d. haine, d. țesături, covoare etc.) Foșnitor. **12** *a* (Rar; d. vânt sau despre curenți de aer) Șuierător. **13** *sf* (Îvr) Zbârnâitoare. **14** *a* (D. instrumente muzicale, d. voce etc.) Care emite un șir de sunete armonioase, care alcătuiesc un acord, o melodie etc. **15** *a* (D. oameni sau d. grupuri, d. ansambluri instrumentale sau corale etc.) Care execută o (parte dintr-o) bucată muzicală Si: *cântător* (**1**). **16** *sm* (Înv) Instrumentist. **17** *sm* (Înv) Suflător (**5**). **18** (D. cuvinte sau d. glasuri, d. râsete, plânsete, d. cântece sau d. zgomote etc.) Care se face auzit până (ori de) departe Si: *răsunător*. **19** *sf* (Înv; pex) Vocală. **20** *a* (Fig; d. cuvinte, comunicări scrise sau verbale, d. limbi etc.) Care produce o anumită impresie. **21** *a* (Îvp; fig; d. evenimente, d. poziții sociale, d. ranguri etc.) Răsunător. **22** *a* (Fig; d. cuvinte, fraze, afirmații etc.) Care e plin de emfază. **23** *a* (Pex; d. cuvinte, fraze, afirmații etc.) Pretențios. **24** *a* (D. instrumente muzicale, d. dispozitive de alarmă, aparate, clopote) Care emite semnale sonore specifice, pentru a atrage atenția cuiva asupra a ceva Vz *bătător* (**2**), *cântător*, *dângănitor*, *țârâitor*, *zbârnâitor*. **25** *a* (Asr; d. anumite ceasuri, mai ales pendule) Care marchează prin mijloace sonore (ritmice) anumite unități de timp. **26** *a* (D. unele ceasuri) Care emite, la o oră dinainte stabilită, un semnal continuu (și puternic), pentru a trezi din somn sau a atrage atenția că trebuie să se facă un anumit lucru . **27** *a* (Îvr) Care se referă la... **28** *a* (Îvr) Care face aluzie la...

sunătură *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ri* / E: ***suna*** + *-(ă)tură*] (Înv) Sunare (**1**).

sunătiv, ~ă *a* [At. SFC IV, 93 / Pl: *~i*, *~e* / E: ***sunat*** + *-iv*] (Îvr; d. sunetele vorbirii) Vocalic.

sunduc *sn* vz ***sandâc[1]***

sunduca *vr* [At: LEXIC REG. II, 42 / Pzi: *sunduc* / E: ns cf *sunducos*] (Reg; d. oameni) A se posomorî (**1**).

sunducel *sn* vz ***sanducel***

sunducos, ~oasă *a* [At: LB / V: (înv) ***săndăcos***, ***sândăcos***, ***sindicos*** / E: ns cf *sandic[2]*] (Îvr; d. oameni) **1** Posomorât. **2** (Pex) Nervos.

sunet *sn* [At: VARLAAM, C. 123 / V: (pop) ***sunit***, (înv) ***sunut***, (reg) ***sunăt*** / E: ml ***sonitus***] **1** Vibrație a particulelor unui mediu, caracterizată prin înălțime, intensitate și timbru, care se propagă prin solide și prin fluide sub forma unor unde statice și care impresionează timpanul și mecanismele urechii mijocii și interne Si: *răsunet*, *zgomot*, (liv) *son*, (reg) *sun*, *șteamăt*. **2** Senzația auditivă percepută de ureche, provocată de o vibrație cu frecvența cuprinsă între 16 și 20 000 de hertzi Si: *răsunet*, *zgomot*, (liv) *son*, (reg) *sun*, *șteamăt*. **3** (Îlv) **A da ~** A suna (**1**). **4** (Spc; asr) Murmur (de ape). **5** (Asr; pex) Vuiet. **6** (Spc; asr) Vâjâit (al vântului). **7** (Spc; asr) Foșnet (al frunzelor). **8** (Îvp; spc) Bubuit (de arme). **9** (Spc) Zgomot specific produs de obiecte metalice prin lovire, prin trântire, prin scuturare etc. Vz *zăngănit*. **10** (Pex) Reverberație. **11** (Spc) Vibrație. **12** (Pex) Notă. **13** (Pex) Melodie. **14** (Pex) Cântare (**1**). **15** (Spc; Fon) Element al exprimării orale rezultat din modificarea, prin articulare, a curentului de aer expirat prin aparatul fonator. **16** (Îvr; lpl) Urale. **17** (Înv; fig) Veste. **18** (Pex) Zvon. **19** (Îvr; fig) Sens (**1**). **20** (Spc) Semnal sonor specific pentru a atrage atenția cuiva asupra a ceva Si: (înv) *răsunet*. **21** (Fig; înv) Răsunet. **22** (Pex) Vâlvă. **23** (Spc) Parte sonoră a unui spectacol. **24** (Îs) *Inginer de ~* Specialist în realizarea părții sonore a unui spectacol Si: *sunetist*.

sunetist *sm* [At: CINEMA, 1968, nr. 5, XIII / Pl: *~iști* / E: ***sunet*** + *-ist*] Inginer de sunet (**24**).

sunetește *av* [At: L. ROM. 1959, nr. 6 / E: ***sunet*** + *-ește*] (Îvr) În mod sonor (**2**).

sungalie *sf* [At: MARIAN, Î. 382 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Ban) Fasole sleită.

sunimiez *s* [At: PAMFILE, GER. 35 / S și: *su-nimiez* / Pl: ? / E: ***sub***^{2} + ***nimiez***] **1** (Mun) Timpul zilei între amiază și apusul soarelui Si: (reg) *chindie* (**1**), *ujină*. **2** (Mol) Loc pe bolta cerească unde se află soarele pe înserat Si: (reg) *chindie* (**2**), *ujină*.

sunit *sn* vz ***sunet***

sunitor, ~oare *a* vz ***sunător***

sunna *sfs* [At: DEX / E: fr ***sunna***] Tradiție sacră a islamismului ortodox, care întregește și explică Coranul și care se compune din povestiri și aforisme atribuite profetului Mahomed.

sunnism *sns* [At: DEX / S și: *sunism* / E: fr ***sunnisme***] Curent ortodox al islamismului care se bazează pe recunoașterea obligatorie a sunnei.

sunnit, ~ă [At: DEX / Pl: *~iți, ~e* / E: fr ***sunnite***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care a aderat la sunnism. **3** *a* Care aparține sunnismului. **4** *a* Care se referă la sunnism. **5** *a* Specific sunnismului.

sunut *sn* vz ***sunet***

sunzuiană *sf* vz ***sânziană***

suo *i* vz ***șo***

suoară *sf* vz ***subsuoară***

sup *pp* vz ***sub***^{2}

supa *vi* [At: CARAGIALE, O II, 7 / Pzi: *~pez* / E: fr ***souper***] A lua un supeu.

supapă *sf* [At: MARIN, F. 76 / Pl: *~pe* / E: fr ***soupape***] (Teh) **1** Organ de mașină montat în dreptul unui orificiu, acționat comandat sau automat, pentru a întrerupe sau a restabili circuitul unui fluid care trece prin acest orificiu Si: *clapă* (**8**), *clapetă* (**2**), *ventil* Vz *valvă*. **2** Piesă în formă de taler care se folosește pentru închiderea organului de mașină descris mai sus. **3** (Spc) Dispozitiv pentru evacuarea dirijată a gazului din interiorul aerostatelor sau al dirijabilelor. **4** (Îs) ~ *de siguranță* Dispozitiv folosit la mașinile cu aburi și care permite evacuarea prisosului de aburi, înlăturând pericolul exploziei. **5** (Pan; îvr) Epiglotă.

supat *sn* [At: I. GOLESCU, PR. DRAM. 62 / V: (reg) ***subp~*** / Pl: *~uri*, (rar) *~e* / E: ***sub***^{2} + ***pat***] **1** (Pop) Loc de sub pat. **2** (Reg) Gaură săpată (de apă) într-un mal de pământ.

supă *sf* [At: MÂNCĂRILE, 106/4 / V: (reg) *zu~* / Pl: *~pe* / E: ngr ***σούπα***, fr ***soupe***, ger ***Suppe***] Fel de mâncare lichid, preparat din carne de vită sau de pasăre, cu legume sau numai din legume și, uneori, cu adaos de paste făinoase sau găluște împreună cu lichidul în care au fiert acestea Si: (pop) *zeamă*, (reg) *sorbitură* Vz *ciorbă* (**1**).

supământean *a* vz ***subpământean***

supământeancă *sf* vz ***subpământeancă***

supăr *sn* [At: N. COSTIN, ap. CADE / Pl: *~pere* / E: pvb ***supăra***] **1** (Îvr; îs) *~ul Vicăi-Vodă* Boală (la oameni) nedefinită. **2** (Îvp) Supărare (**15**). **3** (Înv) Pagubă.

supăra [At: COD. VOR. 36^{r}/14 / V: (înv) ***supera*** / Pzi: *supăr* / E: ml ***superare***] **1** *vt* (Înv; c. i. armate dușmane, adversari politici, de idei etc.) A învinge. **2** *vt* (C. i. țări, teritorii) A ocupa (**1**). **3** *vt* (Pex) A devasta (**1**). **4** *vt* (Îvr; c. i. armate, unități militare etc.) A hărțui^{2} (**2**). **5** *vt* (C. i. oameni) A împiedica să lucreze, să acționeze, să se manifeste, să se odihnească etc. în mod normal, în bune condiții Si: *a deranja* (**4**), *a incomoda*, *a încurca*, *a jena*, *a necăji*, *a stingheri*, *a stânjeni*, *a tracasa*, *a tulbura*, (liv) *a conturba* (**1**), *a importuna*, *a tulbura*, (rar) *a sinchisi*, (pop) *a zăticni*, (înv) *a sminti*, (reg) *a zăhăi*. **6** *vt* (C. i. oameni, colectivități umane etc.) A impresiona în mod neplăcut, făcând să-și piardă buna dispoziție. **7** *vt(a)* (Pex) A aduce într-o stare de pierdere a calmului, a stăpânirii de sine Si: *a agasa* (**1**), *a chinui* (**5**), *a enerva* (**5**), *a indispune*, *a irita*, *a mânia*, *a necăji*, *a nu lăsa în pace*, *a plictisi*, *a sâcâi*, *a zgândări*, (liv) *a tracasa*, (rar) *a surescita*, (îpf) *a strânge de gât*, (pop) *a ardeia* (**4**), *a se burzului* (**1**), *a zădări*, (îrg) *a scârbi*, (reg) *a se cârcoti*^{1} (**1**), *a chihăi* (**2**), *a ciudi* (**4**), *a zgâlui*, *a zăhăi*, *a zăhătui*, (arg) *a șucări*. **8** *vr* (Înv; ccd) A se sătura (**10**). **9** *vt* (C. i. ființe) A produce o durere fizică (ușoară) Si: *a chinui* (**1**), *a dăuna*, *a jena*, *a vătăma*. **10** *vr* (Îvr; ccd) A suferi (**1**). **11** *vr* A ajunge la o stare de tensiune cu cineva, discutând cu glas ridicat, cu aprindere, manifestându-și nemulțumirea, dezaprobarea etc. Si: *a se cârti* (**1**), *a se ciondăni* (**1**), *a se ciorovăi* (**1**), (arg) *a se șifona*^{2}. **12** *vr* (Pex) A rupe relațiile bune cu cineva, devenind rece, distant etc. Si: *a se certa* (**6**), *a se învrăjbi*, *a se înfuria*, *a se mânia*, *a se necăji*, (pop) *a se bălăbăni* (**9**), *a se gâlcevi*, *a se înciuda*, *a se sfădi*, (îrg) *a se prici*^{1}, *a se pricinui*, *a se scârbi*, (înv) *a se pârî*, *a se prigoni*, (reg) *a-i bănui* (**4**), *a se priciori*, *a se rohoti*, *a se spulbera*, (fam) *a se îmbufna*, *a se ofusca*, *a se zbârli*, *a se zborși*, (arg) *a se șucări*. **13** *vt* (Reg) A mustra. **14-15** *vtr* (D. oameni) A (i se) provoca o mare neplăcere, neliniște sufletească Si: *a (se) amărî* (**4**), *a (se) cătrăni* (**8**), *a (se) indispune*, *a (se) îndurera*, *a (se) întrista*, *a (se) mâhni*, *a (se) necăji*, (rar) *a (se) oțărî*, (îvp) *a (se) obidi*^{1}, (îrg) *a (se) scârbi*, (înv) *a (se) râvni*. **16** *vr* (Îe) **A se ~ pe cineva ca văcarul pe sat** A-și manifesta nemulțumirea, mânia (fără temei) împotriva unei persoane, care însă nu ia în seamă supărarea.

supăralnic, ~ă *a* [At: ANTIM, ap. GCR II, 6/15 / V: *~rel~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***supăra*** + *-alnic*] **1** (Înv) Supărător (**3**). **2** (Înv; d. oameni) Supărăcios (**3**). **3** (Îrg; d. oameni) Supărat^{2} (**10**). **4** (Reg) Ursuz.

supărare *sf* [At: N. TEST (1648) / Pl: *~rări* / E: ***supăra***] **1** (Mai ales în legătură cu verbele „a face", „a aduce") Împiedicare (sau starea celui împiedicat) să lucreze, să acționeze, să se manifeste, să se odihnească etc. în mod normal, în bune condiții Si: *deranj* (**3**), *deranjament* (**1**), *deranjare* (**4**), *incomodare*, *încurcare*, *jenă*, *jenare*, *necaz*, *necăjire*, *stingherealä*, *stingherire*, *stânjenire*, *tracasare*, *tulburare*, (liv) *conturbare*, *importunare*, (rar) *sinchiseală*, *sinchisire*, (îvp) *sminteală*, (îrg) *zăticneală*, (înv) *smintire*, *zăticnire*, (reg) *zăhăială*. **2** (Îlav) **Fără ~** Nestingherit. **3** Impresionare a cuiva (sau starea celui impresionat) în mod neplăcut, pirezându-și buna dispoziție. **4-5** (Pex) (Aducere într-o) stare de pierdere a calmului, a stăpânirii de sine Si: *agasare* (**1**), *enervare* (**2**), *furie* (**1**), *indispoziție*, *indispunere*, *irascibilitate*, *iritabilitate*, *iritare*, *iritație*, *necaz*, *nervozitate*, *scârbă*^{1}, *zgândărire*, (liv) *surescibilitate* (**2**), *surescitare*, *surescitație*, *tracasare*, (rar) *scârbire*, (pop) *ciudeală*, *ciudire* (**4**), *supărat*^{1} (**4**), (pfm) *năduf*, (îrg) *zăhăială*, (înv) *scârbie*, *supărăciune*, (reg) *bănuială*, *bănuire*, *cârcotire*, *cârcotit*^{1} (**1**), *chihăială*, *chihăire*, *zădăreală*, (îvr) *scârbit*^{1}, (arg) *șucăreală*, *șucărire*, *șucărit*^{1}. **6** (Îvp) Durere (**1**) (fizică). **7** (Pex) Boală (**1**). **8** (Îvr; îe) **A da în ~** A vătăma. **9** Ceartă (**1**). **10-11** (Pex) (Stare de) rupere a relațiilor bune cu cineva Si: *ceartă*, *certare*, *învrăjbeală*, *învrăjbire*, *înfuriere*, *mânie*^{1}, *mâniere*, *necaz*, (liv) *ofuscare*, (rar) *necăjire*, (pfm) *burzuluială*, *burzuluire*, (pop) *bălăbănire*, *ciudă*, *ciudare*, *înciudare*, *sfadă*, *sfădire*, (îrg) *scârbă*^{1}, (înv) *pâră*, *pricinuire*, *pricire*, *prigonire*, (reg), *cârteală*, *cârtire*, (fam) *îmbufnare*, *stricare*, *zbârlire*, (arg) *șucăreală*, *șucărit*^{1}. **12** (Îe) **Fără ~** Formulă de politețe prin care cineva arată că nu se consideră (ori prin care cere cuiva să nu se considere) jignit sau dezamăgit când i se spune un adevăr. **13** (Mol; Olt; pex) Ură. **14** (Înv) Scârbă (**1**). **15** Suferință morală Si: *amărăciune* (**3**), *cătrăneală* (**4**), *cătrănire* (**4**), *încurcătură*, *întristare*, *mâhnire*, *năpastă*, *nejuns*^{1}, *necaz*, *nemulțumire*, *nenorocire*, *neplăcere*, *nevoie*, *pacoste*, *pocinog*, *rău*, *tristețe*, *suspin*, *supărat*^{1}, (înv) *supărăciune* (**1**), (îvp) *obidire*, *păs*, *pozнă*^{1}, *răutate*, (pop) *alagea*, *obidă*, *păcat*^{2}, *ponos*^{1}, *poticalǎ*^{1}, *satana*, *supărat*^{1}, *zăduf*, (îrg; fam) *parapon*, (îrg) *nacofa*, *nagodă*, *scârbă*^{1}, (înv) *mâhneală*, *mâhniciune*, *nesocotință*, *nevoință*, *patimă*, *pricinuire*, *sablașnă*, *scădere*, *scârbie*, *siclet*, *stenahorie*, (reg) *bănat*^{1} (**1**), *cotoarbă*, *dabilă* (**4**), *dănănaie* (**7**), *încurcală*, *năzbâcă*, *năzdrăvănie*, *pacostenie*, *supăreală*, *șugă*, *șugubină*, *toroapă*, (îvr) *supărătură*. **16** (Pex; ccr) Ceea ce produce cuiva (o stare de) (mare) neplăcere, suferință sufletească Si: *belea* (**1**), *bucluc* (**7**), *dandana* (**4**), *daraveră* (**8**), *ghinion* (**1**), (reg) *bacala* (**1**), *bai*^{1} (**1**), *bănat* (**4**), *bedă* (**2**), *chichion* (**1**). **17** (Asr) Povară. **18** (Pop) Pagubă. **19** (Trs) Epilepsie. **20** (Bot; reg) Silnică (**26**) (*Glechoma hederaceum*).

supărat^{1} *sn* [At: F (1887), 30 / Pl: ? / E: ***supăra***] (Pop) Supărare (**15**).

supărat^{2}***, ~ă*** [At: LEX. MARS. 247 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***supăra***] **1** *a* (Îvr; d. armate dușmane, adversari politici, d. idei etc.) Învins (în luptă). **2** *a* (D. oameni) Care a fost adus într-o stare de pierdere a bunei dispoziții,

a calmului sau a stăpânirii de sine Si: *agasat, enervat* (2). *indispus, iritat, mâniat, necăjit, nervos, plictisit, sâcâit*, (liv) *surescitat, tracasat*, (pop) *ardeiat* (3), *ciudat*, (îrg) *zădărât*, (reg) *chihăit, răzghios, zăhăit*, (arg) *sifonat*^{2}, *șucărit*^{2}. **3** *a* (Pex) Care a ajuns la o stare de tensiune cu cineva, manifestându-și nemulțumirea, dezaprobarea etc. Si: *ciondănit* (1), *ciorovăit* (1) (pfm) *burzuluit* (2), (reg) *bănuit* (5) . **4** *a* (Pex) Care a rupt relațiile bune (de prietenie) cu cineva, devenind rece, distant etc. Si: *certat* (2), *înfuriat, învrăjbit, mâniat, necăjit*, (liv) *ofuscat*, (pop) *bălăbănit, ciudit, gâlcevit, sfădit*, (reg) *bănuit* (5), *cârcotit* (1), *cârtit*^{1} (2), (fam) *stricat*^{2}, *zbârlit, zborșit*, (arg) *șucărit*^{2}, *înciudat, mânios*, (îrg) *scârbit*^{2}. **5** *sm* (Îe) **A face pe ~ul** A lăsa impresia sau a se preface că este iritat, mânios, nemulțumit. **6** *a* (Îe) **A fi ~ foc** (pe cineva sau pe ceva). **7** *a* (Îae) A fi revoltat împotriva cuiva. **8** *a* (Rar; d. vorbe) Răstit^2. **9** *a* (Rar; d. vorbe) Mustrător. **10** *a* (D. oameni) Care a suferit o mare neplăcere, lăsându-se pradă durerii, tristeții Si: *abătut* (2), *amărât* (2), *cătrănit* (5), *deprimat* (2), *descurajat* (2), *indispus, îndurerat, întristat, mâhnit, mofluz, necăjit, nemulțumit, trist*, (îvp) *obidit, supărăcios* (4), (îrg) *scârbit*^{2}, *supăralnic, supăros* (4), (pfm) *paraponisit*, (înv) *dosădit*^{6} (4), *ponosit, pricăjit*, (reg) *supăros* (3), *tristuit*, (fam) *pleoștit, plouat*^{2}. **11** *a* (Pan: d. răchită) Cu ramuri lungi, foarte flexibile, lăsate în jos.

supărăcios, ~oasă [At: BUDAI-DELEANU. LEX. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***supăra*** + *-ăcios*] **1** *a* (Asr) Supărător (2). **2-3** *smf, a* (Om) care nu știe de glumă și se supără (extrem de) repede și (foarte) des Si: *arțăgos* (1-2), *certăreț* (1-2), *gâlcevitor* (1-2), *irascibil, iritabil, nervos, susceptibil* (1), (rar) *surescitabil* (2), (pfm) *clonțos* (2-3), *colțos* (4), *țâfnos*, (pop) *rânzos*, (îrg) *necăjicios, sfadnic, sfădelnic, sunducos, pricios, sfădaci, supăralnic* (2), (reg) *cârciogar* (1), *cârcotaș* (1-2), *cârcotos* (1-2), *cârtitor* (1-2), *gâlcevos* (1-2), *porav, pricelnic, pricinelnic, pricios, pricitor, sfădăios, sfădăreț, sfădăuș, supăros* (1-2), *țândăros*, (fam) *nevricos* Vz *poteaș, pricinos, scandalagiu, zavragiu, zurbagiu*. **4** *a* (Îvp; d. oameni) Supărat^2 (10).

supărăciune *sf* [At: BUDAI-DELEANU. LEX. / Pl: *~ni* / E: ***supăra*** + *-ciune*] (Înv) **1** Supărare (15). **2** (Mun) Boală a oilor care apare toamna și se manifestă prin crăparea copitelor din cauza ploilor.

supărător, ~oare [At: (a. 1653) BUL. COM. IST. II, 219 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***supăra*** + *-(ă)tor*] **1** *a* (Îvr; d. state, d. armate dușmane, d. persoane) Cotropitor (1). **2-3** *av, a* (D. oameni sau d. senzații, sentimente ori d. manifestări, acțiuni etc. ale lor sau, pex, d. fenomene naturale, d. procese, d. obiecte ori despre sunetele sau zgomotele scoase de acestea etc.) (Într-un mod) care impresionează neplăcut Si: *supăralnic* (1). **4-5** *av, a* (Pex) (Într-un mod) care aduce într-o stare de pierdere a calmului. **6** *a* (Înv) Deprimat.

supărătură *sf* [At: COD. TOD. 100^v/14 / Pl: *~ri* / E: ***supăra*** + *-(ă)tură*] (Îvr) Supărare (15).

supărățel, ~ea *a* [At: BÂRLEA, C. P. II, 167 / Pl: *~ei, ~e* / E: ***supărat*** + *-el*] **1-2** (Reg; șhp) (Cam) supărat^2 (10).

supăreală *sf* [At: A IX, 90 / Pl: *~eli* / E: ***supăra*** + *-eală*] (Reg) Supărare (15).

supărelnic, ~ă *a* vz ***supăralnic***

supărete *sm* [At: CADE / Pl: *~eți* / E: ***sub***^{2} + ***părete***] (Trs) Prispă.

supăros, ~oasă [At: ALR SN V h 1247 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***supăra*** + *-os*] (Reg) **1-2** *smf, a* Supărăcios (2-3). **3** *a* Invidios. **4** *a* Supărat^2 (10).

supăsărel *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 160 / Pl: ? / E: ***sub***^{2} + ***păsărel***] (Orn; reg) Sfrâncioc (1) (*Lanius excubitor*).

supântecar *s* [At: A III, 2 / Pl: ? / E: *sub*^{1} + ***pântecar***] Curea a hamului care trece pe sub pântecul animalului.

supceriu *s* vz ***subcer***

supea *sf* vz ***supeu***

super- [At: IORDAN, L. R. A. 193 / E: izolat, prin analiză, din împrumuturi ca ***supercarburant, superfosfat, superlung*** etc. cf lat *super*] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Deasupra. **2** Foarte. **3** Excesiv. **4** Mai presus de...

supera *v* vz ***supăra***

superangular, ~ă *a* [At. LTR^2 / E: ***super- + angular***] (Îs) *Obiectiv* ~ Obiectiv fotografic cu o deschidere unghiulară de peste 70° pentru fotografierea de la distanțe relativ mari, a peisajelor, interioarelor etc. Si: *superunghiular*.

superarbitra *vt* [At: GHEȚIE, R. M. / Pzi: *~rez* / E: ***super- + arbitra***] A judeca în calitate de superarbitru.

superarbitrare *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~rări* / E: ***superarbitra***] (Rar) Judecare în calitate de superarbitru.

superarbitru *sm* [At: GHICA, C. E. I, 214 / Pl: *~ri* / E: ***super- + arbitru*** cf fr *superarbitre*] **1** Persoană care trebuie să hotărască într-un litigiu în care arbitrii au păreri diferite Si: *supraarbitru*. **2** Persoană delegată de un for superior pentru a îndruma desfășurarea unei competiții sportive, fără a se substitui arbitrului principal, cu dreptul de a interveni în caz de reclamație sau contestație Si: *supraarbitru*.

superb, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***superbe***, lat ***superbus***] **1-2** *av, a* (D. oameni) (Într-un mod) care impresionează prin calități deosebite. **3-4** *av, a* (D. manifestări, acțiuni, creații etc. ale oamenilor) (Într-un mod) care exprimă sau denotă calități deosebite Si: *falnic* (4), *impozant, impresionant, impunător, maiestuos, măreț, minunat, splendid*, (rar) *magnific*, (îvp) *mândru*. **5-6** *av, a* (D. edificii sau părți ale lor) (Într-un mod) care impresionează prin grandoare sau desăvârșire Si: *falnic* (3), *grandios, impozant, impresionant, impunător, maiestuos, măreț, monumental, splendid, trufaș*^{1}, (îrg) *maiestatic*. **7** *a* (Asr; d. oameni sau d. manifestări, atitudini etc. ale oamenilor) Semeț (5). **8** *a* (D. oameni) Cu corp bine proporționat, fără cusur, cu înfățișare plăcută Si: *desăvârșit* (4), *excepțional* (6), *extraordinar* (7), *formidabil, ideal, minunat, perfect*^{2}, (înv) *săvârșit*^{2}. **9** *a* (D. înfățișarea oamenilor, d. părți ale corpului lor sau d. manifestări, acțiuni, creații etc. ale lor) Care exprimă, care denotă frumusețe, armonie, perfecțiune Si: *angelic, armonios, ceresc, divin, dumnezeiesc, frumos* (1), *îngeresc, magistral, minunat, serafic, splendid*, (liv) *celest* (6). **10** *a* (D. natură sau elemente, fenomene, procese ale acesteia, ori, pex, d. obiecte etc.) Care este deosebit de frumos, de plăcut etc. Si: *extraordinar* (8), *grandios, impozant, impresionant, impunător, magnific, minunat, splendid, sublim, trufaș*^{1}. **11** *a* (Rar) Foarte bun.

superbie *sf* [At: ARISTIA, PLUT. 344/23 / A și: (rar) *superbie* / Pl: *~ii* / E: lat ***superbia***] **1** (Liv) Semeție (1). **2** (Liv) Insolență. **3** (Îlav) **Cu ~** Cu semeție.

superbombă *sf* [At: CONTEMP. 1975, nr. 50, 12/4 / Pl: *~be* / E: ***super- + bombă***] **1** Bombă atomică mai puternică de câteva (zeci de) ori decât fiecare dintre cele două bombe folosite la Hiroshima și Nagasaki. **2** (Pex) Bombă foarte puternică.

supercalculator *sn* [At: DLR / Pl: *~oare* / E: ***super- + calculator***] Calculator de capacitate foarte mare.

supercampion *sm* [At: DLR / P: *~pi-on* / Pl: *~i* / E: ***super- + campion*** cf fr *superchampion*] Campion care atinge performanțe ieșite din comun.

supercarburant *sm* [At: DLR / Pl: *~nți* / E: fr ***supercarburant***] Carburant cu putere calorică mult mai mare decât aceea a unui combustibil convențional.

superciment *sn* [At: LTR^2 / Pl: *~uri* / E: fr ***superciment***] Ciment care face priză foarte rapid.

supercivilizа *vtr* [At: SFC I, 44 / Pzi: *~zez* / E: ***super- + civiliza***] (D. comunități umane) **1-2** A face să devină sau a deveni supercivilizat.

supercivilizat, ~ă *a* [At: SFC I, 44 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***supercivilizа***] Care a devenit extrem de civilizat.

supercivilizație *sf* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 105, 2/3 / Pl: *~ii* / E: ***super- + civilizație***] Civilizație (extrem de) avansată.

superconfort *sn* [At: CINEMA, 1968, nr. 34 / E: ***super- + confort***] Confort care depășește (cu mult) nivelul obișnuit.

supercurățenie *sf* [At: MAN. SĂNĂT. 159 / Pl: *~ii* / E: ***super- + curățenie***] (Îvr) Purgativ (extrem de) puternic.

superdelicat, ~ă *a* [At: SFC I, 44 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***super- + delicat***] Foarte delicat.

superdezvoltat, ~ă *a* [At: SCÎNTEIA, 1968, nr. 8100 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***super-*** + ***dezvoltat***] Foarte dezvoltat.

supereterodină *sf* vz ***superheterodină***

superexpres *sn, a* [At: DLR / Pl: *~e* / E: ***super-*** + ***expres***] **1-2** (Tren) extrem de rapid.

superfață *sf* [At: ÎNV. VIN. 19/16 / Pl: *~țe* / E: ***super-*** + ***fața*** cf lat *superficies*, fr *surface*)] (Îvr) Suprafață (**10**).

superfetație *sf* [At: ODOBESCU, S. II, 370 / V: (înv) *~iune* / Pl: *~ii* / E: fr ***superfétation***] (Liv) Prisos (de cuvinte).

superfetațiune *sf* vz ***superfetație***

superficial, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / P: *~ci-al* / V: (îvr) *~iți~* / E: lat ***superficialis***, fr ***superficiel***] **1-2** *av, a* (D. fenomene, procese etc. naturale specifice unor obiecte, unor corpuri, unor organe etc. sau d. acțiuni, operații etc. exercitate asupra unor obiecte, d. elementele componente ale unui corp, ale unui organism etc.) (Într-un mod) care se află, care apare, care se produce, care acționează etc. (numai) la suprafață sau (cât mai) aproape de ea Si: *de deasupra, de suprafață*. **3-4** *smf, a* (Om) care tratează problemele fără să le adâncească. **5-6** *smf, a* (Om) care trece ușor peste lucruri, fără să le atingă esența. **7-8** *a, av* (D. acțiuni, d. manifestări etc. ale oamenilor) (Care este făcut) în mod expeditiv, fără profunzime Si: *fugitiv* (**4**), *în pripă, neaprofundat, rapid, repede, sumar*.

superficialitate *sf* [At: KOGĂLNICEANU, S. A. 98 / P: *~ci-a~* / Pl: *~tăți* / E: fr ***superficialité***] **1** Lipsă de profunzime în vederi, în sentimente etc. **2** (Pex) Preocupare pentru lucruri nefolositoare Si: *deșertăciune* (**7**), *ușurință, vanitate*. **3** (Ccr) Lucru neesențial Si: *deșertăciune* (**2**).

superficializa *vt* [At: BUL. FIL. III, 186 / P: *~ci-a~* / Pzi: *~zez* / E: ***superficial*** + *-iza*] (Rar) A privi, a trata sau a înțelege lucrurile într-un mod superficial (**3**).

superficializare *sf* [At: BLAGA, Z. 208 / P: *~ci-a~* / Pl: *~zări* / E: ***superficializa***] Tratare sau înțelegere superficială (**4**) a lucrurilor.

superficialmente *av* [At: HAȘDEU, I. C. I 181 / P: *~ci-a~* / E: fr ***superficiallement***] (Îvr) **1** În mod superficial (**5**). **2** Fără profunzime. **3** (Pex) Formal (**4**).

superficiar, ~ă *smf* [At: PR. DREPT 261 / Pl: *~i, ~e* / E: ***superficie*** + *-ar*] (Îvr) Persoană care are drept de superficie.

superficie *sf* [At: PROT. – POP., N. D. / Pl: *~ii* / E: lat ***superficies***, fr ***superficie***] (Liv) **1** Suprafață (**2**). **2** (Jur; îs) *Drept de ~* Drept de proprietate asupra clădirii construite sau asupra plantației aflate pe terenul altei persoane și drept de folosință asupra acelui teren. **3** (Spc) Suprafață (a apei). **4** Suprafață (**5**).

superfilm *sn* [At: IORDAN, L.R.A. 212 / Pl: *~e* / E: eg. fr ***superfilme***] (Rar) Superproducție.

superfiltru *sf* [At: SCÎNTEIA, 1969, nr. 8192 / Pl: *~re* / E: ***super-*** + ***filtru***] Filtru foarte fin.

superfin, ~ă *a* [At: PROT. – POP., N. D. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***superfin***] **1** Foarte fin Si: *extrafin, suprafin*, (rar) *străfin*. **2** De foarte bună calitate Si: *extrafin, suprafin*, (rar) *străfin*.

superfinisa *vt* [At: DN^3 / Pzi: *~sez* / E: ***super-*** + ***finisa***] A realiza superfinisarea.

superfinisare *sf* [At: DN^3 / Pl: *~sări* / E: ***superfinisa***] Operație de netezire foarte fină a suprafețelor unor piese metalice neprelucrate, relizată prin mișcări lente, rectilinii, alternative ale unor abrazive corelate cu mișcări de avans ale piesei Si: *superfiniție, supernetezire, vibronetezire*.

superfinisat, ~ă *a* [At: DLR / Pl: *~ați, ~e* / E: ***superfinisa***] Care a fost supus operației de superfinsare.

superfiniție *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ii* / E: fr ***superfinition***] Superfinisare.

superfițial, ~ă *a* vz ***superficial***

superfluență *sf* [At: EMINESCU, P. L. 80 / Pl: *~țe* / E: ***super-*** + ***fluență***] **1-2** (Rar) Superfluitate (**1-2**).

superfluitate *sf* [At: PROT. – POP., N. D. / Pl: *~tăți* / E: fr ***suprefluité***] **1** Stare a ceea ce este superfluu Si: *prisosință*. **2** (Ccr) Inutilitate.

superfluu, ~uă [At: HAȘDEU, I. V. X / A și: *~per* / S și: *~uuă* / Pl: *~lui, ~lue* / E: lat ***superfluus***, fr ***superflu***] (Liv) **1-2** *av, a* (În mod) inutil. **3** *s* Ceea ce este inutil.

superfortăreața *sf* [At: SFC I, 44 / Pl: *~ete* / E: ***super-*** + ***fortăreață*** cf fr *superforteresse*] (Îs) *~ zburătoare* Avion de bombardament de mare tonaj, blindat, dotat cu mai multe motoare și cu guri de foc de apărare.

superfosfat *sm* [At: NOM. PROF. 44 / Pl: *~ați* / E: fr ***superphosphate***] Îngrășământ chimic pe bază de fosfor, conținând mai ales fosfat monocalcic și sulfat de calciu, folosit în agricultură.

superfulger *sn* [At: SCÎNTEIA, 1977, nr. 10 992 / Pl: *~e* / E: ***super-*** + ***fulger***] (Fiz) Fulger cu o putere de o mie de ori mai mare decât cea obișnuită.

supergalaxie *sf* [At: LTR^2 / Pl: *~ii* / E: ***super-*** + ***galaxie***] Formație cosmică în care sunt grupate roiuri de galaxii.

supergreu, ~ea [At: RL 1972, nr. 8 533 / Pl: *~ei, ~ele* / E: *super-* + ***greu***] **1** *a* Neobișnuit de greu. **2** *sf* (Spt) Categorie superioară categoriei grea (peste 91 Kg). **3** *smf* Sportiv de la categoria supergrea (**2**).

superheterodină *sf* [At: LTR^2 / V: (rar) ***~ret~*** / E: fr ***superhétérodyne***] **1** Procedeu de radiorecepție în care frecvența undei recepționate este schimbată cu ajutorul unui oscilator local, obținându-se în scopul detectării, amplificării și difuzării, un semnal de frecvență intermediară fixă. **2** Aparat de radiorecepție construit pe baza heterodinei (**1**).

superhormon *sm* [At: DCR / Pl: *~i* / E: ***super-*** + ***hormon***] (Blg) Substanță hormonală foarte activă biologic.

supericonoscop *sn* [At: LTR^2 / Pl: *~oape* / E: fr ***superinconoscope***] (Teh) Tun electronic videocaptor pentru televiziune asemănător iconoscopului, dar în care imaginea este captată mai întâi de un fotocatod și apoi transportată de fluxul electronic pe mozaicul de celule cu emisie secundară.

superinfecție *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: ***super-*** + ***infecție*** cf fr *superinfection*] (Med) Infecție suplimentară, în timpul unei boli infecțioase, cu același microb sau cu unul nou Si: *infecție supraadăugată, suprainfecție*.

superintendant *sm* vz ***superintendent***

superintendent *sm* [At: ȘINCAI, HR. III, 38/24 / V: ***~dant, ~ntente*** / E: ger ***Superintendent***] (Trs; înv) **1** Rang înalt în ierarhia bisericii protestante Vz *episcop, vlădică*. **2** Persoană cu rang de superintendent (**1**) Vz *episcop, vlădică*.

superintendentie *sf* vz ***superintendenție***

superintendență *sf* [At: BARIȚIU, P. A. I, 213 / Pl: *~țe* / E: ***super-*** + ***intendență***] (Trs; înv) **1** Teritoriu aflat sub autoritatea unui superintendent (**2**). **2** Reședința superintendentului (**1**) Vz *eparhie, episcopie*.

superintendenție *sf* [At: ȘINCAI, HR III, 54/1 / V: ***~ntie*** / Pl: *~ii* / E: ***superintendent*** + *-ie*] (Trs; înv) Timpul cât este în funcție un superintendent (**2**) Vz *episcopat*.

superintentente *sm* vz ***superintendent***

superior, ~oară [At: (a. 1725) URICARIUL, V, 407/24 / P: *~ri-or* / Pl: *~i, ~oare* / E: lat ***superior***, fr ***supérieur***] (Îoc *inferior*) **1** *smf* Persoană care conducea o mănăstire catolică. **2** *smf* (Pex) Stareț. **3** *sm* Cleric cu obligații didactice și de conducere într-un seminar teologic. **4-5** *smf, a* (Pgn) (Persoană) care are, într-o ierarhie, un rang mai mare decât alte persoane. **6** *a* (D. locuri, d. regiuni, d. teritorii, d. forme de relief etc. sau d. obiecte, d. construcții ori ființe sau părți ale acestora) Care este așezat în spațiu mai sus decât un punct de referință. **7** *a* (D. locuri, d. regiuni ori ființe sau părți ale acestora) Așezat peste ceva. **8** *a* (La oameni; îs) *Membru ~* Mână[1]. **9** *a* (La animale; îas) Unul dintre cele două membre din față. **10** *a* (D. părți ale unei țări) Aflat în nord Si: *de sus*. **11** *a* (D. cursul apelor curgătoare sau d. bazine hidrografice ale unei ape curgătoare) Aflat mai aproape de izvor decât de vărsare. **12** *a* (D. oameni sau d. firea, d. însușirile, manifestările, acțiunile, creațiile etc. lor) Considerat mai sus pe scara valorilor față de un punct de referință. **13** *av* În mod superior (**12**). **14** *a* (D. oameni sau d. firea, d. însușirile, manifestările, acțiunile, creațiile etc. lor) Care (este considerat că) se distinge net prin trăsături proprii Si: *ales* (**15**), *deosebit* (**5**), *distins* (**1**),

excepțional (**5**). *extraordinar* (**5**). *neobișnuit*. *rar*. (liv) *proeminent*. **15** *av* În mod superior (**14**). **16** *a* (D. comunități, grupuri sau sisteme sociale etc.) Care este la un nivel (mai) înalt din punct de vedere economic, politic, cultural, administrativ etc. **17** *a* (În vechea organizare a învățământului; îs) *Curs* ~ (sau rar) *clase ~oare* Ciclu care cuprindea ultimele 3 (sau 4) clase din cursul de 7 (sau 8) ani ai învățământului liceal. **18** *a* (Îs) *Învățământ* ~ Treaptă de învățământ care urmează liceului și care cuprinde universități și institute. **19** *a* (Îs) *Studii ~oare* Studii de învățământ superior (**16**) Si: *studii universitare*. **20** *a* (Îs) *Matematică* (sau *algebră*) ~ Parte a matematicii care folosește metode de cercetare foarte complexe. **21** *a* (Îs) *Registru* ~ Registru muzical care cuprinde sunetele cele mai înalte ale vocii sau ale unui instrument. **22** *a* (D. produse, de obicei, alimentare) Care este de (foarte) bună calitate Si: *ales* (**2**), *extrafin* (**2**), *fin* (**4**), *selectat*, *selecționat* Vz *sortat²*, *triat*. **23** *a* Care este mai mare (ca număr, dimensiuni etc.). **24** *a* (D. forțe, legi sau d. principii, interese etc.) Care e mai presus de... **25** *a* (Pex; d. forțe, legi sau d. principii, interese etc.) Care este (foarte) important.

superioritate *sf* [At: PETROVICI, P. 155/10 / P: *~ri-o~* / Pl: *~tăți* / E: fr ***supériorité***] **1** Caracterul, însușirea sau starea a ceea ce (se consideră că) este superior (**12**) Si: (liv) *preeminență*. **2** Comportare, atitudine, trăsătură etc. (trufașă) a celui care (se consideră că) este superior (**12**). **3** Importanță. **4** (Pex) Valoare (mai mare). **5** Starea de a fi superior (**4**). **6** (Pex; ccr) Autoritate. **7** (Rar) Majoritate (**1**). **8** (Rar) Avantaj (**4**).

superîngust, ~ă *a* [At: SCÎNTEIA, 1974, nr. 9 912 / Pl: *~uști*, *~e* / E: ***super-*** + ***îngust***] (D. obiecte sau d. părți ale acestora) Exagerat de îngust.

superlativ, ~ă [At: VĂCĂRESCU, GR. 27/3 / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***superlatif***] **1-2** *sn*, *a* (Grm; șîs *grad* ~) (Grad de comparație al adjectivelor și al adverbelor) care arată că însușirea exprimată este la un grad foarte înalt (absolut) sau la gradul cel mai înalt (relativ de superioritate) ori cel mai scăzut cu însușirile de aceeași natură ale altor obiecte Si: (îvr) *grad covârșitor* (**4**). **3-4** *sn*, *a* (Pex; ccr) (Cuvânt, calificativ sau formulare orală sau scrisă) care exprimă gradul foarte (sau cel mai) înalt al unei calități. **5-6** *sn*, *a* (Pex) (Formulare) extrem de laudativă. **7-8** *a* (Îljv) **La** ~ (Care este) în cel mai înalt grad. **9** *a* (Fam) Suprem (**7**). **10** *a* (D. calificative sau d. formulări orale sau scrise) Care exprimă gradul cel mai înalt al unei calități, definite absolut sau raportate la o altă calitate sau ansamblu de calități.

superlativamente *av* [At: SFC II, 198 / E: ***superlativ*** + *-amente*] (Rar) În mod superlativ (**9**).

superlong *ai* [At: DCR / E: eg ***superlong***] (Agm; d. țigări) De 100 mm.

supermagazin *sn* [At: FLACĂRA, 1969, nr. 5, 21 / Pl: *~e* / E: ***super-*** + ***magazin*** cf fr *supeermarché*, eg *supermarket*)] Magazin universal (de mari proporții), de obicei cu autoservire.

superman *sm* [At: CINEMA, 1968, nr. 6 / P: *~men*, (rar) *~man* / Pl: *~meni* / E: eg ***superman***] Supraom (**2**).

supermaraton *sn* [At: RL 1975, nr. 9597 / Pl: *~oane* / E: ***super-*** + ***maraton***] (Spt) Maraton cu mari dificultăți.

supermarket *sn* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 48, 21/1 / Pl: *~uri* / E: eg ***supermarket***] (Agm) Supermagazin.

supermicroscop *sn* [At: MARCOVICI, CH. 157 / Pl: *~oape* / E: ***super-*** + ***microscop***] Microscop electronic extrem de sensibil.

supernatural, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~i*, *~e* / E: ***super-*** + ***natural***] (Îvr) Supranatural (**3**).

supernaturalism *sn* [At: IORDAN, L. R. A. 212 / E: ***super-*** + ***naturalism***] (Rar) Supranaturalism.

supernavă *sf* [At: SCÎNTEIA, 1979, nr. 1 441 / Pl: *~ve* / E: ***super-*** + ***navă***] Navă de tonaj foarte mare.

supernetezire *sf* [At: LTR² / Pl: *~ri* / E: *super-* + ***netezire***] Superfinisare.

supernovă *sf* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 17, 23/1 / Pl: *~ve* / E: lat, fr ***supernova***] (Ast) Stea variabilă explozivă, de sute de ori mai strălucitoare decât o novă.

supernumerar [At: BARIȚIU, P. A. I, 376 / Pl: *~i* / E: ***super-*** + ***numerar***] (Îvr) **1** *a* Supranumerar (**1**). **2-3** *sm*, *a* Supranumerar (**2-3**).

superorticon *sn* [At: DN³ / Pl: *~oane* / E: ger ***Superorthikon***] Tub analizor de imagine bazat pe efectul fotoelectric extern, utilizând explorarea cu electroni lenți.

superpetrolier *sn* [At: RL 1975, nr. 9 394 / P: *~li-er* / Pl: *~e* / E: ***super-*** + ***petrolier***] Petrolier de (foarte) mare capacitate.

superplus *sn* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~uri* / E: ***super-*** + ***plus***] (Îvr) Surplus.

superpozabil, ~ă *a* [At: DT / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***superposable***] (Rar; d. două figuri) Care se pot suprapune exact.

superpozat, ~ă *a* [At: T iulie 1969, 54 / Pl: *~e* / E: fr ***superposé***] (Rar; îs) *Clasă ~a* Clasă suprapusă.

superpoziție *sf* [At: PROT. – POP., N. D. / Pl: *~ii* / E: fr ***superposition***] **1** (Rar) Suprapunere (**2**). **2** (Fiz; spc) Proprietate a unui sistem fizic sau tehnic caracterizat de legi și de relații liniare și omogene care permite însumarea acțiunilor exercitate asupra lui, efectul rezultantei tuturor acțiunilor fiind identic cu rezultanta efectelor produse de fiecare acțiune în parte Si: *suprapunerea efectelor*.

superproducție *sf* [At: SFC I, 44 / Pl: *~ii* / E: fr ***superproduction***] Film de lung metraj, de mare amploare, în realizarea căruia s-au folosit mijloace și efecte cinematografice de mare spectacol și care este prelucrat și lansat cu mari cheltuieli Si: *superfilm*.

superproteic, ~ă *a* [At: DLR / P: *~te-ic* / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***super-*** + ***proteic***] (D. alimente, mâncăruri sau regimuri alimentare) Foarte bogat în proteine.

superpune *vtr* [At: FILIMON, O. I, 200 / Pzi: *~pun* / E: ***super-*** + ***pune*** cf fr *superposer*] **1-2** (Înv) A suprapune (**2**).

superpus, ~ă *a* [At: ODOBESCU, S. I, 341 / Pl: *~uși*, *~e* / E: ***superpune***] **1** (Înv) Suprapus (**1**). **2** (Îs) *Clasă* (*sau pătură*) *~ă* Clasă suprapusă.

superputere *sf* [At: RL 1990, nr. 14 071 / Pl: *~ri* / E: ***super-*** + ***putere***] Stat care dispune de mari forțe economice, militare, politice etc. și care au preponderență în politica internațională Si *mare putere*, *supraputere*.

superrefractar, ~ă *sn*, *a* [At: LTR² / Pl: *~i*, *~e* / E: ***super-*** + ***refractar***] **1-2** (Material) care are calitatea de a rezista fără se înmuia la temperaturi peste 1700°C.

superrevistă *sf* [At: IORDAN, L. R. A. 212 / Pl: *~te* / E: ***super-*** + ***revistă***] **1-2** (Spectacol de) revistă de mare amploare, în realizarea căreia se folosesc mijloace și efecte artistice de mare spectaculozitate.

superrezistent, ~ă *a* [At: SCÎNTEIA, 1979, nr. 11 395 / Pl: *~nți*, *~e* / E: *super-* + ***rezistent***] (D. materiale, d. construcții sau d. părți ale acestora) Cu rezistență mare.

supersensibil, ~ă *a* [At: ARGHEZI, S. XI, 143 / Pl: *~i*, *~e* / E: ***super-*** + ***sensibil***] Cu o sensibilitate mai mare decât cea obișnuită.

supershow *sn* [At: RL 1977 / P: *~șou* / Pl: *~uri* / E: eg ***superhow***] Spectacol de mare amploare, în realizarea căruia se folosesc mijloace și efecte artistice speciale (decor grandios, montare fastuoasă, distribuție prestigioasă).

supersistem *sn* [At: DLR / Pl: *~e* / E: fr ***supersystème***] (Liv; rar) Diasistem.

supersonic, ~ă *a* [At: DL / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***supersonique***] **1** (D. corpuri sau d. vehicule în mișcare) Care are o viteză mai mare decât cea a sunetului. **2** (D. vitezele corpurilor sau vehiculelor aflate în mișcare) Care este superior vitezei sunetului. **3** (D. concepte, teorii, proiecte etc.) Care se referă la viteze sau la vehicule supersonice (**2**). **4** Specific vitezelor sau vehiculelor supersonice (**2**).

superspectacol *sn* vz ***supershow***

superstar *sn* [At: CONTEMP. 1969, nr. 1128, 5/4 / Pl: *~uri* / E: eg ***superstar***] Vedetă la modă distribuită în roluri principale în spectacole de mare succes.

superstatal, ~ă *a* [At: DSR / Pl: *~i*, *~e* / E: ***super-*** + ***statal***] (Rar; d. organizări) Suprastatal.

superstiție *sf* [At: ȘINCAI, HR. III, 39/30 / V: (înv) ***~iune***, ***~rșt~*** / E: lat ***superstitio -onis***, fr ***superstition***] **1** Credință în spirite, în miracole, în farmece și în vrăji, în numere fatidice și în semne prevestitoare etc. și

convingerea că ele pot influența viitorul unei persoane, al societății etc. Si: (rar) *eres* (1). 2 (Pex) Practică bazată pe superstiție (1).

superstițios, ~oasă [At: HELIADE, O. II, 71 / P: *~ți-os* / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***superstitieux***] **1-2** *smf, a* (Persoană, comunitate sau mentalitate) care este pătruns, dominat de superstiții (1). 3 *a* (D. manifestări, d. sentimente, d. creații etc. ale oamenilor) Care trădează, exprimă sau este bazat pe superstiție.

superstițiune *sf* vz ***superstiție***

superston *sn* [At: LTR[2] / E: eg ***superstone***] Bronz aliat cu aluminiu și cupru, care are foarte bune proprietăți mecanice, folosit mai ales în construcții navale.

superstrat *sn* [At: PUȘCARIU, L. R. I 284 / Pl: *~uri* / E: fr ***superstrat***] (Liv) 1 Influența exercitată de limbile popoarelor care au venit și au locuit timp îndelungat și adesea ca dominatori în teritoriile romanizate. 2 Totalitatea faptelor de limbă rezultate din superstrat (1).

superstructură *sf* [At: PLR II, 492 / Pl: *~ri* / E: fr ***superstructure***] (Rar) Suprastructură (1).

superștiție *sf* vz ***superstiție***

supertanc *sn* [At: SCÎNTEIA, 1977, nr. 10 891 / Pl: *~uri* / E: eg ***supertanker***] Petrolier de (foarte) mare capacitate.

supertrauler *sn* [At: RL 1977, nr. 10 043 / Pl: *~e* / E: ***super-*** + ***trauler***] Trauler de mare capacitate.

supertrăsnet *sn* [At: DLR / Pl: *~e* / E: ***super-*** + ***trăsnet***] Trăsnet foarte violent, rar întâlnit.

supertren *sn* [At: SCÎNTEIA, 1976, nr. 10 560 / Pl: *~uri* / E: *super-* + ***tren***] (Rar) Tren de mare viteză.

supertrust *sn* [At: DN[2] / Pl: *~uri* / E: ***super-*** + ***trust***] Trust care cuprinde întreprinderi ale unei anumite ramuri de producție din mai multe țări.

superumeral *sn* [At: DN[2] / Pl: *~e* / E: lat ***superumerale***] 1 Veșmânt papal care acoperă umerii. 2 (Pex) Veșmânt de călugăr.

superunghiular, ~ă *a* vz ***superangular***

supervedetă *sf* vz ***superstar***

superviza *vt* [At: CINEMA, 1968, nr. 2 / Pzi: *~zez* / E: fr ***superviser***] (C. i. filme, spectacole, texte etc.) A controla și a revizui din nou în vederea confirmării vizei date anterior pentru achiziționare, reprezentare, publicare etc.

supervizare *sf* [At: DLR / Pl: *~zări* / E: ***superviza***] Controlare și revizuire din nou a unui film, a unui spectacol, text etc. în vederea confirmării vizei date anterior pentru achiziționare, reprezentare, publicare etc.

supervizor [At: DEX[2] / Pl: *~i* sm, *~oare* sn / E: eg ***supervizor***, fr ***superviseur***] 1 *sn* (Tel) Ansamblu de programe ale unui monitor[2]. 2 *sm* Supraveghetor (1).

supeu *sn* [At: STAMATI, D. / V: (înv) ***~ea*** *sf* (Pl : *~ele*) / Pl: *~ri* / E: fr ***soupé***] Masă (cu caracter intim, special sau festiv) care se ia seara târziu (după ieșirea de la un spectacol).

supie *sf* vz ***sepie***

supieră *sf* [At: ALEXI, W. / P: *~pi-e~* / Pl: *~re* / E: fr ***soupière***] Castron (mare) în care se aduce supa la masă.

supieu *sn* [At: PROT. – POP., N. D. / P: *~pi-eu* / Pl: *~ele, ~ri* / E: fr ***sous-pied***] Curea (sau elastic) cusută de marginea pantalonilor și petrecută pe sub talpa piciorului pentru a ține pantalonii întinși sau pentru a fixa pintenii.

supin *sn* [At: TEMPEA, GRAM. 113/20 / V: (înv) ***~um*** / E: lat ***supinum***] (Grm) Mod verbal nepersonal, precedat, în limba română, de una dintre prepozițiile „de", „la" etc., având aceeași formă ca participiul trecut, dar invariabilă.

supinator [At: LTR[2] / Pl: *~i* sm, *~oare* sn / E: fr ***supinateur***] **1-2** *sm, a* (Mușchi) care permite efectuarea supinației. 3 *sm* Plantar. 4 *sn* Element ortopedic introdus în încălțăminte pentru persoanele ale căror picioare prezintă anomalii.

supinație *sf* [At: KRETZULESCU, A. 147/23 / Pl: *~ii* / E: fr ***supination***] 1 Poziție orizontală, pe spate, a corpului uman, cu capul într-o parte, cu brațele și picioarele întinse, semn al unei mari slăbiri. 2 (Îoc *pronație*) Mișcare de rotație de îndepărtare de lângă corp spre înafară pe care antebrațul o execută în jurul axei mediane a corpului. 3 Poziție a antebrațului și a mâinii rezultată din supinație (2). 4 Răsucire a piciorului în raport cu gamba, astfel încât suprafețele plantare să devină paralele față în față.

supinum *sn* vz ***supin***

suplanta *vt* [At: NEGULICI / Pzi: *~tez* / E: fr ***supplanter***] (Liv; c. i. autoritatea, forța sau d. acțiuni, realizări etc. de obicei ale adversarului) A submina (2).

suplantare *sf* [At: ALEXI, W. / E: ***suplanta***] (Liv) Subminare (2).

suplantat, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***suplanta***] (Liv; d. autoritatea, forța sau d. acțiuni, realizări etc. de obicei ale adversarului) Subminat.

suplea [At: PONTBRIANT, D. / P: *~ple-a* / Pzi: *~eez* / Cj : 6 (înv) *să (se) suple* / E: fr ***suppléer***] **1-2** *vt* (C. i. oameni) A suplini (**1-2**). 3 *vr* (Pex) A se înjosi.

supleant, ~ă *smf, a* [At: ANTONESCU, D. / V: (înv) ***~ent*** *sm* / P: *~ple-ant* / Pl: *~anți, ~e* / E: fr ***suppléant***] **1-2** (În vechea organizare administrativă) (Judecător) care deținea prima treaptă ierarhică în magistratură. **3-4** (Magistrat) care suplinea (2) pe titular. **5-6** (Scn; șîs *membru ~*) (Membru) al unui organ colegial cu drept de vot consultativ care exercită atribuțiile titularului absent. **7-8** (Înv; pgn) Suplinitor (**1-2**).

supleanță *sf* [At: ȘĂINEANU[2] / P: *~ple-an~* / Pl: *~țe* / E: ***suppléance***] (Asr) Funcția de supleant (1).

supleare *sf* [At: PONTBRIANT, D. / P: *~ple-a~* / Pl: *~eări* / E: ***suplea***] (Liv) **1-2** Suplinire (**1-2**).

supleânt *sn* vz ***supliment***

supleca[1] *vtr* [At: PSALT. 90 / V: ***subp~*** / Pzi: *suplec* / E: *sub[1]-* + ***pleca***] (Înv) **1-2** A se supune (**23**).

supleca[2] *v* vz ***sufleca***

suplecare *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / E: ***supleca***] (Îvr) **1-2** Supunere (**8-9**).

suplecat, ~ă *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***supleca***] (Înv) Supus (**11**).

suplement *sn* vz ***supliment***

suplementa *v* vz ***suplimenta***

suplementar, ~ă *a* vz ***suplimentar***

suplementariu, ~ie *a* vz ***suplimentar***

supleni *v* vz ***suplini***

suplent *sm* vz ***supleant***

supletiv, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***supplétif***] 1 (Grm; d. forme gramaticale ale aceleiași paradigme) Care provine de la o rădăcină diferită de cea de bază Si: (rar) *completiv*. 2 (Jur; d. o normă legală) Care se aplică în măsura în care părțile nu stabilesc altfel în actele juridice pe care le încheie. 3 (Pex) Facultativ.

supletivism *sn* [At: SCL 1957, 139 / E: ***supletiv*** + *-ism*] (Grm; rar) Calitatea sau starea de a fi supletiv (1).

supletor [At: GHEȚIE, R. M. / V: ***~iu*** / Pl: *~i* / E: lat ***suppletorius***, fr ***supplétoire***] 1 *a* (Înv) Care completează. **2-3** *sn, a* (Șîs *jurământ ~*) (Jurământ) dat din oficiu.

supletoric *a* [At: SBIERA, F. S. 245 / E: ***supletor*** + *-ic*] (Îvs) Provizoriu.

supletoriu *a* vz ***supletor***

supletură *sf* [At: SBIERA, F. S. 166 / Pl: *~ri* / E: ***suplea*** + *-tură*] (Îvr) Suplinire (3).

suplețe *sn* [At: ALEXI, W. / E: fr ***souplesse***] 1 Subțirime (3). 2 Însușire sau stare de a avea grație în mișcări Si: *grațiozitate*. 3 Însușirea de a se mișca rapid, ușor și grațios Si: *agerime* (1), *agilitate* (2), *iuțeală*, *rapiditate*, *repeziciune*, *sprinteală*, *ușurință*, *voiciune*, (rar) *sprintenie*, *zveltețe*, (înv) *sprintinătate*. 4 Proprietate a unui corp solid de a putea suferi deformări nepermanente prin întindere, prin încovoiere sau prin torsiune Cf *elasticitate*. 5 (Fig) Ușurință de adaptare, în acomodare. 6 Capacitate de a se transforma. 7 Mobilitate.

supliant, ~ă *smf* vz ***suplicant***

suplica *vi* [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: *suplic* / E: lat ***supplicare***] **1** (Înv) A adresa cuiva o suplică (1). **2** A implora.

suplicanș, ~ă *smf* vz ***suplicant***

suplicant, ~ă *smf, a* [At: CONTRIBUȚII, III, 124 / V: (înv) ***~iant*** (S și: *suppliant*), (reg) ***~canș*** / Pl: *~nți, ~e* / E: lat ***supplicans, -ntis***, fr ***suppliant***, ger ***Supplikant***] **1-2** (Îrg) (Persoană) care adresa o suplică (1) Si: (îvr) *suplicător*.

suplicare *sf* [At: (a. 1774), URICARIUL I, 178 / Pl: *~cări* / E: ***suplica***] **1** (Înv) Adresare a unei suplici. **2** (Ccr) Cerere (**21**) (scrisă). **3** (Pex) Implorare.

suplicat, ~ă *a* vz ***suflecat***[2]

suplicație *sf* [At: IORGOVICI, O. 59 / V: *~iune*, ***~cățiune*** / E: lat ***supplicatio***, fr ***supplication***] (Înv) Implorare.

suplicațiune *sf* vz ***suplicație***

suplică [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ici*, (rar) *~ice* / E: fr ***supplique***] **1** *sf* (Îrg) Cerere scrisă pentru obținerea unor drepturi și favoruri Vz *arzmagzar, magzar*. **2** *sf* (Pex; rar) Rugăminte. **3** *a* (Îvr) Rugător.

suplicător *sm* [At: SĂULESCU, HR. II, 281/11 / Pl: *~i* / E: ***suplica*** + *-tor*] (Îvr) Suplicant (**1**).

suplicățiune *sf* vz ***suplicație***

suplicia *vt* [At: HAȘDEU, I. V. 251 / P: *~ci-a* / Pzi: *~iez* / E: fr ***supplicier***] (Liv; c. i. oameni) **1** A tortura[1]. **2** (Pex) A executa (**19**).

supliciat, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / P: *~ci-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***suplicia***] (Liv) **1** Torturat. **2** Executat (**16**).

supliciere *sf* [At: ALEXI, W. / P: *~ci-e~* / Pl: *~ri* / E: ***suplicia***] (Liv) Tortură.

supliciu *sn* [At: NEGULICI / Pl: *~ii*, (înv) *~ri* / E: lat ***supplicium***, fr ***supplice***] (Liv) **1-2** Tortură (**1-2**).

suplimat *sn* vz ***sublimat***

supliment *sn* [At: (a. 1822) URICARIUL, V, 135/1 / V: (înv) ***~lemânt, ~lem~*** / Pl: *~e*, (înv) *~uri* / E: fr ***supplément***] **1** Ceea ce se adaugă la o scriere peste numărul obișnuit de pagini și care se pune la sfârșitul textului și formează o fasciculă separată, completând textul ori suplinind lipsuri ale acestuia sau având un caracter literar, distractiv etc. Vz *adaos* (**2**), *anexă* (**1**), *apendice* (**1**), *completare* (**2**). **2** Tichet de călătorie sau de spectacol, anexă la un bilet, care acordă avantaje în plus. **3** Ceea ce se adaugă la o anumită cantitate pentru a completa, a întregi sau ca surplus Si: *adaos* (**2**) Vz *spor*[2]. **4** (Spc) Porție de mâncare cerută în plus la cantină. **5** (Gmt; îf *suplement*) Diferența dintre două unghiuri drepte (180^0) și un unghi dat.

suplimenta *vt* [At: S. MARIN, C. B. 9 / V: (înv) ***~lem~*** / Pzi: *~tez* / E: ***supliment***] (C. i. fonduri, posturi, estimări cantitative etc.) A mări cu un supliment (**3**) Si: *a da un supliment* (**3**).

suplimentar, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~lem~, ~lementariu, ~iu, ~ie***, / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***supplémentaire***] **1** (D. pagini, d. foi, d. texte etc.) Care este pus în plus față de numărul de pagini obișnuit al textului unei scrieri, completând textul ori suplinind lipsuri ale acestuia, sau care formează o fasciculă separată, având un caracter literar, distractiv etc. **2** Care se adaugă la o anumită cantitate pentru a completa, pentru a întregi sau ca surplus. **3** (D. obiecte, produse, instalații sau d. obligații, proiecte, activități etc.) Care se efectuează sau se află în plus peste ceea ce este în mod normal Si: *complementar* (**1**) *întregitor, subsidiar* (**1**), (liv) *adițional* (**1**), (rar) *complinitor* (**3**). **4** (Îs) *Oră ~ă* Oră de muncă efectuată în plus, peste programul fixat. **5** (Îs) *Unghiuri* (sau *arce*) *suplementare* Unghiuri (sau arce) a căror sumă este egală cu 2 unghiuri drepte (180°).

suplimentare *sf* [At: BO (1951), 807 / Pl: *~tări* / E: ***suplimenta***] Mărire cu un supliment (**3**) a unor sume, posturi, acțiuni etc.

suplimentariu, ~rie *a* vz ***suplimentar***

suplimentat, ~ă *a* [At: DLR / Pl: *~ați, ~e* / E: ***suplimenta***] (D. fonduri, posturi, estimări cantitative etc) Care a fost mărit cu un supliment (**3**).

suplini *vt* [At: NEGULICI / V: (îvr) ***~leni*** / Pzi: *~nesc* / E: it ***supplire*** după *plin*] **1** A adăuga sau a reface ceea ce lipsește sau nu este suficient Si: *a completa, a împlini, a întregi, a ține loc de...*, (liv) *a suplea* (**1**). **2** (C. i. oameni care au o anumită funcție) A înlocui (temporar) în funcție, în obligații, ca poziție politică, socială Si: (liv) *a suplea* (**2**). **3** (Pex; c. i. posturi, catedre etc.) A ocupa temporar.

suplinință *sf* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~țe* / E: ***suplini*** + *-ință*] **1** (Rar) Suplinire (**3**). **2** (Pex) „Loc de suplinit".

suplinire *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: ***suplini***] **1** Adăugare sau refacere a ceea ce lipsește sau este insuficient Si: *completare* (**1**), *împlinire, întregire*, (liv) *suplere* (**1**). **2** Înlocuire (temporară) a cuiva în funcție, în obligații, ca poziție socială sau faptul de a ține (temporar) locul cuiva Si: (liv) *suplere* (**2**). **3** (Spc) Funcția de suplinitor (la o catedră) Si: (rar) *suplinință* (**1**), (îvr) *supletură*.

suplinitor, ~oare *smf, a* [At: NEGULICI / Pl: *~i, ~oare* / E: ***suplini*** + *-tor*] **1-2** (Persoană) care înlocuiește (temporar) pe cineva în funcție, în obligații, ca poziție socială, politică etc. Si: (înv) *supleant* (**7-8**). **3-4** (Spc) (Profesor, învățător etc. netitularizat) care suplinește (**3**) pe cineva la o catedră.

suplu, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~li, ~le* / E: fr ***souple***] **1** (D. ființe) Cu talie[1], conformație etc. mică Si: *subțiratic* (**2**), *subțire, zvelt*, (îrg) *suleget*, (înv) *subțiatic*, (reg) *suletic* (**3**), *sugar, sui*[8], *șuie*. **2** (D. ființe sau d. corpul lor ori d. părți ale acestora) Cu mișcări grațioase Si: *mlădios, mlădiu*, (rar) *mlădiat*. **3** (Prc; d. mers, d. mișcări) Care arată grație, ușurință, flexibilitate Si: *ager* (**1**), *agil* (**2**), *elegant* (**11**), *grațios* (**1**), *mlădios, mlădiu, sprinten, ușor, zvelt*, (rar) *mlădiat, supt*[3] (**3**). **4** (Pex; d. lucruri) Care se îndoaie cu ușurință (fără a se deteriora) Si: *elastic* (**6**), *flexibil* (**1**), *mlădios, zvelt*, (înv) *încovoios*. **5** (Rar; d. țesături) Moale[1]. **6** (Rar; d. țesături) Fin[1] (**3**). **7** (D. corpuri cerești, d. construcții sau d. părți ale acestora) Cu o formă lipsită de grosimi, grațioasă, zveltă, înaltă. **8** Ușor adaptabil. **9** (Fig; d. oameni, d. caracterul sau manifestările lor) Care cedează ușor, fiind lipsit de fermitate. **10** (Rar; pex; dep) Servil (**4**). **11** (D. voce) Care se modulează ușor.

suport *sn* [At: MARIAN, PR. I, 20/14 / Pl: *~uri*, (rar) *~rți* sm, (înv) *~oarte* / E: fr ***support***] **1** Ceea ce susține, sprijină sau pe ceea ce se așază ori este destinat să se așeze un lucru. **2** (Spc) Obiect, piesă, dispozitiv etc. care servește la susținerea unui obiect, unui sistem tehnic etc. Si: *bază* (**1**), *cadru* (**15**), *postament, soclu* Vz *piedestral, proptea, reazem, sprijin*. **3** Element care constituie baza materială sau componenta de bază a unui lucru, a unei noțiuni etc. **4** (Fig) Ceea ce servește drept sprijin, reazem, ajutor, protecție Vz *imbold, impuls, îndemn, pornire, stimul, stimulent*.

suporta *vt* [At: (a. 1794) CALENDARIU 35/34 / V: (înv) ***supur~*** / Pzi: *~port*, 3 și (înv) *~poartă* / E: lat ***supportare***, fr ***supporter***] **1** A avea în sarcină, în obligație. **2** A fi supus la... Si: *a îndura, a suferi* Vz *duce, răbda*. **3** A susține o greutate, o povară Si: *a ține, a susține* (**1**). **4** A trece, de bunăvoie sau silit, printr-o situație, o stare dinainte hotărâtă sau impusă, fără a-și pierde puterea de rezistență sau fermitatea Si: *a îndura, a pătimi, a păți, a răbda, a suferi* (**1**), *a trage*, (rar) *a purta*, (îrg) *a petrece, a târpi, a ticăi*[2], *a susține* (**9**), (înv) *a binevia, a cerca, a obicni, a pănăta*, (reg) *a joi, a păula, a pesti*[1], *a pristui*[1], (fam) *a înghiți* Vz *a chinui* (**8**), *a nevoi*. **5** (Rar) A suferi (**2**). **6** A fi obiectul asupra căruia se exercită o acțiune nedorită, neplăcută sau urmările unei acțiuni sau stări fără a se revolta Si: *a accepta, a admite* (**3**), *a concepe, a îngădui, a permite, a răbda, a suferi* (**12**), *a tolera*, (îrg) *a pristăni*, (înv) *a obicni, a volnici*, (fam) *a înghiți*. **7** A tolera prezența, comportamentul, felul de a fi al cuiva etc Si: *a admite* (**1**), *a îngădui, a înghiți, a mistui, a suferi* (**8**), (înv) *a honipsi* (**2**). **8** A avea răbdare pentru cineva. **9** A putea fi supus unei acțiuni fizice fără să-i dăuneze sau să-i producă neajunsuri Si: *a încerca, a îndura, a rezista, a tolera*, (rar) *a suferi* (**3**).

suportabil, ~ă *a* [At. I. GOLESCU, C. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***supportable***] **1** (De obicei d. acțiuni, situații etc. neplăcute sau nedorite) Care se exercită asupra cuiva fără a-l face să se revolte sau să-și piardă rezistența, fermitatea etc. Si: *acceptabil, tolerabil*, (înv) *suferibil, suferit*. **2** Care este destul de bun, de corect, de frumos etc. pentru a putea fi acceptat Si: *acceptabil, admisibil* (**1**), *tolerabil*.

suporter *sm* [At: ALAS. 8 IX. 1935. 8/7 / A și: *~ter* / Pl: *~i* / E: eg. fr ***supporter***] **1** Simpatizant al unui sportiv sau al unei echipe sportive Si: *susținător*. **2** (Pex) Susținător al unei idei. al unei teorii etc.

supostatnic *sm* [At: PSALT. 310 / Pl: *~ici* / E: slv **съпостатьникъ** cf rs *супостатный*] (Îvr) Vrăjmaș.

supoza *vt* [At: I. GOLESCU, C. / S și: *~osa* / Pzi: *~zez* / E: fr ***supposer***] (Frî) A presupune.

supozabil, ~ă *a* [At: PROT. – POP., N. D. / S și: *~osa~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***supposable***] (Frî) Care se poate presupune (**1**).

supozare *sf* [At: ANTONESCU, D. / Pl: ? / E: ***supoza***] (Înv) Presupunere.

supozitoare *sf* vz ***supozitor***

supozitor *sn* [At: PARAB. 126/16 / V: ***~oare*** *sf* / S și: *~osi~* / Pl: *~oare*, (înv) *~i* sm / E: fr ***suppositoire***] Medicament de formă alungită conținând substanțe grase, solide, dizolvabile, care se administrează pe cale anală.

supoziție *sf* [At: IORGOVICI, O. 62/7 / V: (îvr) *~iune* / S și: *~osi~* / Pl: *~ii* / E: fr ***supposition***] **1** Admitere în mod provizoriu că ceva este real, posibil, adevărat. **2** Ceea ce e admis în mod prealabil drept real, posibil, adevărat Si: *ipoteză, presupunere, prezumție*, (rar) *presupus^{1}*, (îrg) *prepus*, (îrg) *prepunere*. **3** Îndoială privind certitudinea, legalitatea faptelor sau onestitatea intențiilor cuiva Si: *bănuială* (**15**), *suspiciune*. **4** (Log) Enunț luat ca premisă pentru întemeierea altor enunțuri. **5** (Log) Capacitate a unui termen de a reprezenta ceva într-o propoziție. **6** (Jur; îf *supozițiune*) Înlocuire frauduloasă.

supozițiune *sf* vz ***supoziție***

supozui *vt* [At: ASACHI, E. I, 178 / 6 / Pzi: *~esc* / E: ***supoza***] (Îvr) A presupune.

suppământ, ~ă *a* vz ***subpământ***

suppământic, ~ă *a* vz ***subpământic***

suppréfect *sm* vz ***subprefect***

supprefept *sm* vz ***subprefect***

supprifect *sm* vz ***subprefect***

supra^{1}- [At: DL / E: izolat, prin analiză, din împrumuturi ca ***supracilie***, ***supraconductor***, ***supraconductibilitate*** etc.] Element prim de compunere savantă, cu semnificația: **1** Deasupra. **2** Peste. **3** Foarte. **4** Excesiv. **5** Mai presus de...

supra^{2} *pp* [At: DOSOFTEI V. S. septembrie 1^{r}/14 / E: lat ***supra***] **1** (Înv; exprimă suprapunerea) ... *era scris duhul Domnului supra mea*. **2** (În limbajul matematic vorbit) Indică situarea numărătorului deasupra numitorului *Doi supra trei*.

supraabunda *vi* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~bundă* / E: ***supra^{1}- + abunda***, cf fr *surabonder*] (Rar) A se găsi în număr, cantitate foarte mare.

supraabundant, ~ă *a* vz ***supraabundent***

supraabundență *sf* [At: ARHIVA, I, 729 / V: (înv) ***~dan~*** / Pl: *~țe* / E: ***supra^{1}- + abundență*** cf fr *surabondance*)] Abundență foarte mare Si: *belșug foarte mare, mulțime*, (frî) *supraabundență*.

supraactivitate *sf* [At: CADE / E: ***supra^{1}- + activitate*** cf fr *suractivité*] (Rar) Activitate anormală, excesivă a unui organ.

supraacut, ~ă *a* [At: DN^{3} / Pl: *~uți, ~e* / E: ***supra^{1}- + acut***] (Rar; d. boli) Care are o evoluție rapidă.

supraadăuga *vt* [At: VIANU, P. 172 / Pzi: *~adaug* / E: ***supra^{1}- + adăuga*** cf fr *surajointer*] **1** A adăuga încă o dată. **2** (D. infecții) A (se) adăuga infecției sau bolii de bază Cf *suprainfecta*.

supraaglomera *vtr* [At: M. D. ENC. / Pzi: *~rez* / E: ***supra^{1}- + aglomera***] **1-2** A (se) aglomera peste măsură. **3-4** A spori ca număr în mod excesiv.

supraaglomerare *sf* [At: DL / Pl: *~rări* / E: ***supraaglomera***] **1** Aglomerare foarte mare Si: *supraaglomerație* (**1**). **2** Număr excesiv de mare de ființe, lucruri etc. (într-un spațiu delimitat) Si: *supraaglomerație* (**2**).

supraaglomerat, ~ă *a* [At: DL / Pl: *~ați, ~e* / E: ***supraaglomera***] **1** Foarte aglomerat. **2** Cuprinzând un număr excesiv de lucruri, de ființe.

supraaglomerație *sf* [At: DM / Pl: *~ii* / E: ***supra^{1}- + aglomerație***] **1-2** Supraaglomerare (**1-2**).

supraalbi *vt* [At: DLR / Pzi: *~besc* / E: ***supra^{1}- + albi***] (Rar; c. i. materiale textile) A face să devină de un alb strălucitor.

supraalbire *sf* [At: L. ROM. 1962, 393 / Pl: *~ri* / E: ***supraalbi***] (Rar) Operația de a supraalbi.

supraalbit, ~ă *a* [At: L. ROM, 1962 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***supraalbi***] (Rar; d. materiale textile) De un alb strălucitor.

supraalimenta *vtr* [At: CADE / Pzi: *~tez* / E: ***supra^{1}- + alimenta*** cf fr *suralimenter*)] **1-2** A (se) alimenta cu o cantitate de hrană mai mare decât cea normală.

supraalimentare *sf* [At: CADE / Pl: *~tări* / E: ***supraalimenta***] **1** Alimentație care depășește nevoile obișnuite ale organismului Si: *supraalimentație*, (rar) *supranutriție*. **2** (Teh) Alimentare în exces a unui motor cu ardere internă pentru asigurarea puterii necesare la funcționarea în aer rarefiat sau la turații foarte mari.

supraalimentat, ~ă *a* [At: RALEA, S. T. II, 305 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***supraalimenta***] Hrănit mai consistent sau peste nevoile organismului Si: (rar) *suprahrănit, supranutrit*.

supraalimentație *sf* [At: CADE / V: (rar) *~iune* / Pl: ? / E: ***supra^{1}- + alimentație*** cf fr *suralimentation*] Supraalimentare (**1**).

supraalimentațiune *sf* vz ***supraalimentație***

supraantrenament *sn* [At: D. MED / E: ***supra^{1}- + antrenament*** cf fr *surentraînement*] Stare de oboseală și scădere a capacității funcționale a unui sportiv, datorată unui antrenament excesiv și îndelungat.

supraaprecia *vtr* [At: DL / P: *~ci-a* / Pzi: *~iez* / E: ***supra^{1}- + aprecia***] **1-2** A avea despre sine sau despre calitățile sau importanța cuiva sau a ceva o părere mai bună decât s-ar cuveni Si: *a (se) supraestima, a (se) supraevalua* Vz *a pretinde, a supraprețui, supravaloriflca*.

supraapreciere *sf* [At: DL / P: *~ci-e~* / Pl: *~ri* / E: ***supraaprecia***] Părere mai bună decât s-ar cuveni (despre cineva sau ceva) Si: *supraestimare, supraevaluare* Vz *pretindere, supraprețuire, supravalorificare*.

supraarbitra *vt* [At: GHEȚIE, R. M. / Pzi: *~rez* / E: ***supra^{1}- + arbitra***] (Îdt) A judeca în calitate de supraarbitru.

supraarbitrare *sf* [At: MDA ms / Pl: ? / E : ***supraarbitra***] Judecare în calitate de supraarbitru Si: (înv) *supraarbitriu*.

supraarbitriu *sm* [At: GHEȚIE, R. M. / S și: *supra-arbitriu* / A: nct / E: ***supra^{1}- + arbitriu***] (Îdt) Supraarbitrare.

supraarbitru *sm* [At: GHICA, C. E. I, 227 / Pl: *~ri* / E: ***supra^{1}- + arbitru*** cf fr *surarbitre*] **1** (Asr) Persoană care trebuie să hotărască într-un litigiu în care arbitrii au păreri deosebite. **2** Persoană delegată de un for superior pentru a îndruma desfășurarea unei competiții sportive, fără a se substitui atribuțiilor arbitrului principal, având dreptul de a interveni în cazuri de reclamații sau de contestații.

suprabugetar, ~ă *a* [At: C. PETRESCU, C. V. 184 / Pl: *~i, ~e* / E: ***supra^{1}- + bugetar***] Extrabugetar (**1**).

supracalificat, ~ă *a* [At: SCÂNTEIA, 1969, nr. 8 100 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***supra^{1}- + califica***] Cu o calificare (**2**) superioară celei obișnuite.

supracarlingă *sf* [At: LTR^{2} / Pl: *~nge* / E: ***supra^{1}- + carlingă***] (Nav) Piesă la navele de lemn, formată dintr-o grindă așezată deasupra carlingii pentru a o consolida.

supracilie *sf* [At: ARISTIA, PLUT. 271/15 / E: lat ***supercilia*** (pll *supercilium*)] (Îvr) Sprânceană (**1**).

supraclasă *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~se* / E: ***supra^{1}- + clasă*** după fr *surclasse*] (Blg) Categorie sistematică superioară clasei și inferioară încrengăturii.

supracomandă *sf* [At: ASACHI, S. L. II, 102 / Pl: *~menzi* / E: ***supra^{1}- + comandă***] (Mil; îvr) Comandă (**4**) supremă.

supracomprimare *sf* [At: LTR^{2} / E: ***supra^{1}- + comprimare*** cf fr *surcompression*] Mărire a presiunii finale de compresiune în cilindrii unui motor cu ardere internă, pentru a-i spori puterea.

supraconceptual, ~ă *a* [At: RALEA, S. T. I, 155 / Pl: *~i, ~e* / E: ***supra^{1}- + conceptual***] (Rar) Care este mai mult decât un concept.

supraconductibilitate sf [At: LTR² / E: fr **supraconductibilité**] (Teh) Anulare a rezistenței electrice a anumitor materiale răcite la temperaturi joase, însoțită și de alte manifestări specifice Si: *supraconducție*.

supraconductiv, ~ă a [At: M. D. ENC. / Pl: *~i, ~e* / E: **supra¹- + conductiv**] (Teh) 1 Care ține de supraconductibilitate. 2 Privitor la supraconductibilitate. 3 Specific supraconductibilității.

supraconductor, ~oare sm, a [At: LTR² / Pl: *~i, ~oare* / E: fr **supraconducteur**] 1-2 (Material) care prezintă supraconductibilitate.

supraconducție sf [At: LTR² / E: fr **supraconduction**] (Teh; rar) Supraconductibilitate.

supraconfort sn [At: SCÂNTEIA, 1969, nr. 8 178 / E: **supra¹- + confort**] Confort care depășește (cu mult) nivelul obișnuit.

supraconsolida vr [At: DLR / Pzi: *~dez* / E: **supra¹- + consolida**] (D. pământ) A se îndesa tare, prin sedimentare, sub presiuni litostatice mari.

supraconsolidare sf [At: LTR² / Pl: *~dări* / E: **supraconsolida**] 1 Îndesare puternică a pămîntului prin sedimentare, sub presiuni litotstatice mari. 2 Stare a unui pământ supraconsolidat.

supraconsolidat, ~ă a [At: LTR² / Pl: *~ați* / E: **supra¹- + consolida**] (D. pământ) Îndesat tare și cu porozitate mai mică decât cea normală, datorită sedimentării sub presiuni litostatice mari.

supraconsum sn [At: DCR / Pl: *~uri* / E: **supra¹- + consum** cf fr *surconsummation*] Consum exagerat de substanțe, de materiale etc.

supraconștient, ~ă a [At: VIANU, L. U. 456 / Pl: *~nți, ~e* / E: **supra¹- + conștient**] (Rar) Care este mai presus de atitudinea, starea etc. conștientă.

supracopertă sf [At: LTR² / Pl: *~te* / E: **supra¹- + copertă**] Copertă suplimentară tipărită din hârtie mai groasă, carton subțire etc., care acoperă coperta unei cărți, a unui album etc., în scopul protejării și realizării unei prezentări grafice mai atrăgătoare Si: *anvelopă* (5).

supracotă sf [At: DM / Pl: *~te* / E: **supra¹- + cotă**] Cotă suplimentară (de bani, de produse etc.) care îi revine cuiva sau este datorată de cineva.

supracurent sm [At: LTR² / Pl: *~nți* / E: **supra¹- + curent**] Curent electric de intensitate mai mare decât cea prevăzută pentru circuitul prin care trece Si: (rar) *supraintensitate*.

supradeterminare sf [At: M 1968, nr. 1, 17 / Pl: *~nări* / E: **supra¹- + determinare** cf fr *surdétermination*] Determinare suplimentară.

supradevelopa vt [At: DEX-S / Pzi: *~pez* / E: **supra¹- + developa** cf fr *surdévelopper*] (C. i. materiale fotografice) A ține prea mult timp în developator.

supradevelopare sf [At: LTR² / Pl: *~pări* / E: **supra¹- + developa**] Developare peste limita necesară, cu formarea unei imagini foarte dense, cu contrast mărit.

supradevelopat, ~ă a [At: DLR / Pl: *~ați, ~e* / E: **supradevelopa**] (D. materiale fotografice) Care a fost ținut prea mult timp în developator.

supradialectal, ~ă a [At: COTEANU, R. L. 19 / Pl: *~i, ~e* / E: **supra¹- + dialectal**] (D. norme lingvistice) La un nivel superior dialectului.

supradimensiona vt [At: DN³ / P: *~si-o~* / Pzi: *~nez* / E: **supra¹- + dimensiona** cf fr *surdimensioner*] A stabili dimensiuni mai mari decât cele normale.

supradimensional, ~ă a [At: CONTEMP. 1969, nr. 1 183, 3/2 / P: *~si-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: **supra¹- + dimensional**] 1 *a* Care aparține unei supradimensiuni. 2 *a* Privitor la supradimensiune. 3 *a* Specific supradimensiunii. 4 *sn* Ceea ce este supradimensionat.

supradimensionare sf [At: RL 1968, nr. 7 387 / P: *~si-o~* / Pl: *~nări* / E: **supradimensiona**] Stabilire de dimensiuni mai mari decât cele normale.

supradimensionat, ~ă a [At: CONTEMP. 1969, nr. 1 172, 7/2 / P: *~si-o~* / Pl: *~ați, ~e* / E: **supradimensiona**] Care are dimensiuni mai mari decât cele normale.

supradimensiune sf [At: IOANOVICI, TEHN. 371 / P: *~si-u~* / Pl: *~ni* / E: **supra¹- + dimensiune**] 1 Cantitate peste dimensiunile normale. 2 (Teh) Dimensiune a unei piese, mai mare decât cea necesară pentru a funcționa normal.

supradividendă sf [At: I. PANȚU, PR. 3 / Pl: *~de* / E: **supra¹- + dividendă**] (Rar) Dividend suplimentar care se acorda acțiunilor, peste cel stabilit.

supradominantă sf [At: VELA / Pl: *~te* / E: **supra¹- + dominantă**] (Muz) 1 Treapta a șasea a modurilor major și minor, situată la o sextă superioară față de tonică și la o secundă superioară față de dominantă. 2 Acord (6) compus pe supradominantă (1).

supradotare sf [At: CINEMA, 1968, nr. 4, 14 / Pl: *~tări* / E: **supra¹- + dotare**] (Rar) Capacitate intelectuală, aptitudine etc. superioară celei considerate normale.

supradotat, ~ă a [At: GÎ 1968, nr. 930, 2/5 / Pl: *~ați* / E: **supra¹- + dotat**] Cu calități (intelectuale) superioare celor considerate normale.

supradozaj sn [At: DCR / Pl: *~e* / E: **supra¹- + dozaj** cf fr *surdosage*] (Rar) Creștere a cantității de substanțe peste limita normală.

supradoză sf [At: DCR / Pl: *~ze* / E: **supra¹- + doză** cf fr *surdose*] (Rar) Cantitate de substanță mai mare decât cea considerată normală.

supradresat, ~ă a [At. VÎN. PESC. iunie 1962, 11 / Pl: *~ați, ~e* / E: **supra¹- + dresat**] (Rar) Care este dresat mai mult decât este nevoie.

supraduce vt [At: ARISTIA, PLUT. 143/1 / Pzi: *~duc* / E: **supra¹- + duce**] (Îvr) A duce în plus.

supraefort sn [At: ABC SĂN. 343 / Pl: *~uri* / E: **supra¹- + efort**] Efort mai mare decât cel care se poate depune în condiții normale.

supraelastic, ~ă s, a [At. LTR², VII / Pl: *~ici, ~ice* / E: **supra¹- + elastic**] 1-2 (Material) cu elasticitate foarte mare.

supraelogiere sf [At: CINEMA, 1968, nr. 10, 39 / P: *~gi-e~* / Pl: *~ri* / E: **supra¹- + elogiere**] Elogiere exagerată.

supraestet sm [At: RALEA, S. T. I. 214 / Pl: *~eți* / E: **supra¹- + estet**] Adept în cel mai înalt grad al estetismului.

supraestima vtr [At. IBRĂILEANU, A. 63 / Pzi. *~mez* / E: **supra¹- + estima** cf fr *surestimer*] 1-2 A avea despre sine sau despre cineva ori ceva o părere mai bună (în privința importanței, a calităților, a valorii etc.) decât s-ar cuveni Si: *a (se) supraaprecia, a (se) supraevalua* Vz *a pretinde, a suprapreţui, a supravalorifica* (2).

supraestimare sf [At: DL / Pl: *~mări* / E: **supraestima**] Atribuire a importanței, a unor calități sau a unei valori etc. mai mari decât s-ar cuveni.

supraestimat, ~ă a [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E : **supraestima**] Căruia i s-a atribuit o importanță, o valoare etc. mai mare decât merita.

supraetaja vt [At: DN² / Pzi: *~jez* / E: **supra¹- + etaja** cf fr *surédifier*] (C. i. clădiri terminate) A adăuga unul sau mai multe etaje.

supraetajat, ~ă a [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 34, 4/3 / Pl: *~ați, ~e* / E: **supraetaja**] (D. clădiri terminate) Căreia i s-au adăugat unul sau mai multe etaje.

supraeu sn [At: DLR / Pl: *~ri* / E: **supra¹- + eu**] (Rar) Parte a personalității considerată ca cenzor al comportamentului social al individului.

supraevalua vtr [At: CAMIL PETRESCU, U. N. 197 / P: *~lu-a* / Pzi: *~uez* / E: **supra¹- + evalua** cf fr *surévaluer*] 1-2 A avea despre sine sau despre cineva o părere mai bună (în privința importanței, a calităților, a valorii etc.) decât s-ar cuveni Si: *a (se) supraaprecia, a (se) supraestima* Vz *a pretinde, a suprapreţui, a supravalorifica* (2).

supraevaluare sf [At: M. D. ENC. / P: *~lu-a~* / Pl: *~uări* / E: **supraevalua**] Atribuire a unei importanțe, a unor calități, a unei valori etc. mai mari decât s-ar cuveni Cf *supralicitare* (2).

supraexcita vt [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~cit* / E: **supra¹- + excita** cf fr *surexciter*] (Rar) A surescita (1).

supraexcitare sf [At: CONTA, O. F. 113 / Pl: *~tări* / E: **supraexcita**] Surescitare (1).

supraexcitație sf [At: DER / Pl: *~ii* / E: **supra¹- + excitație** cf fr *surexcitation*] (Fzl; rar) Surescitare (1).

supraexpune vt [At: DN³ / Pzi: *~pun* / E: **supra¹- + expune** cf fr *surexposer*] A efectua o supraexpunere.

supraexpunere *sf* [At: LTR² / Pl: *~ri* / E: ***supraexpune***] Expunere mai îndelungată la lumină a materialelor fotosensibile (pentru a obține anumite efecte artistice sau tehnice).

supraexpus, ~ă *a* [At: M. D. ENC. / Pl: *~uși, ~e* / E: ***supraexpune***] (D. materiale fotografice) Care a suferit o supraexpunere.

suprafatigă *sf* [At. VIANU, D. S. / E: ***supra¹- + fatigă*** cf fr *surfatigue*)] (Nob) Surmenaj.

suprafața *vt* [At: DN³ / Pzi: *~tez* / E: ***suprafață***] (Rar; c. i. piese tehnice, drumuri, construcții etc.) A acoperi cu un strat superficial pentru a proteja, a finisa sau a decora.

suprafațare *sf* [At: MDT / E: ***suprafața***] (Teh) **1** Operație de acoperire cu un strat superficial pentru a proteja, finisa sau decora. **2** (Pex) Strat obținut prin suprafațare (**1**).

suprafațat, ~ă *a* [At: DLR / Pl: *~ați, ~e* / E: ***suprafața***] (Rar; d. piese tehnice, drumuri, construcții etc.) Care este acoperit cu un strat superficial pentru a fi protejat, finisat sau decorat.

suprafață *sf* [At: ASACHI, G. I²/18 / V: (înv) ***sopra~, supră~*** / E: ***supra¹- + față*** cf lat *superficies*, fr *surface*] **1** Porțiune delimitată (de teren, de pădure etc.) considerată sub raportul lungimii și lățimii, măsurată în unități la pătrat Si: *cuprins* (**11**), *întindere, întins, spațiu¹, teritoriu*, (înv) *cuprindere, olat*. **2** (Spc) Arie limitată de o linie închisă (frântă sau curbă) măsurată în unități la pătrat Si: (liv) *superficie* (**1**), (înv) *surfață* (**1**) Vz *mărime, regiune, zonă*. **3** (Îs) ~ *specifică* Aria totală a suprafeței (**2**) granulelor din unitatea de volum sau de masă a unui material pulvulent sau granular. **4** (Fig) Garanții pe care le oferă o persoană Si: *credit* (**5**), *mijloace, resurse*. **5** Parte exterioară a unui corp material, pe care îl limitează în toate direcțiile și îl separă de mediul înconjurător sau de un alt corp Si: *față* (**103**), (liv) *superficie* (**4**) Vz *cuprins²* (**8**), *întindere*. **6** (Îla) **De ~** Superficial (**3**). **7** (Îlav) **La ~** În mod superficial. **8** (Îe) **A ieși** (sau **a scoate**) **la ~** A depăși o situație, o încurcătură etc. **9** Aparență (**4**). **10** Partea exterioară, de deasupra, a scoarței pământului, a unei mase de apă, a unui obiect etc. Si: *față* (**93**), *întindere, întins*, (liv) *superficie* (**3**), (înv) *surfață* (**2**), (îvr) *superfață*.

supraficial, ~ă *a* [At: BREZOIANU, A. 124 / P: *~ci-al* / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***superficialis***, fr ***superficiel***] (Îvr) **1** Care aparține suprafeței (**5**). **2** Privitor la suprafață (**5**). **3** Specific suprafeței (**5**).

suprafin, ~ă *a* [At: POLIZU / Pl: *~i, ~e* / E: ***supra¹- + fin***] **1** Foarte fin Si: *extrafin* (**1**), *superfin* (**1**), (rar) *străfin*. **2** De foarte bună calitate si: *extrafin* (**2**), *superfin* (**2**), (rar) *străfin*.

suprafiresc, ~ească *a* [At: M. I. CARAGIALE, C. 55 / Pl: *~ești* / E: ***supra¹- + firesc***] Care pare a fi mai presus de forțele și de legile firii sau în contradicție cu acestea Si: *imaterial, nefiresc, nematerial, nepământean, nepământesc, supranatural* (**1**).

suprafluid, ~ă *a* [At: M. D. ENC / Pl: *~izi, ~e* / E: ***supra¹- + fluid*** cf fr *surfluid*] (D. heliu) Aflat în stare de suprafluiditate.

suprafluiditate *sf* [At: LTR² / P: *~flu-i~* / E: ***supra¹- + fluiditate*** cf fr *surfluidité*] (Chm; Fiz) Ansamblu de proprietăți ale heliului răcit la temperaturi foarte joase și la presiuni sub 25 de atmosfere.

suprafortăreață *sf* [At: DL / Pl: *~ețe* / E: ***supra¹- + fortăreață*** cf fr *superforteress*] (Îs) ~ *zburătoare* Avion de bombardament de mare tonaj, blindat, cu mai multe motoare și cu guri de foc Si: *superfortăreață*.

suprafuziune *sf* [At: AGROTEHNICA, I, 254 / P: *~zi-u~* / Pl: *~ni* / E: ***supra¹- + fuziune*** cf fr *surfusion*] (Fiz) Rămânere în stare lichidă a unor substanțe aflate sub temperatura lor de solidificare Si: *supratopire*.

supragaranta *vt* [At: VINEA, L. II, 234 / Pzi: *~tez* / E: ***supra¹- + garanta***] (Rar) A da o garanție suplimentară.

supragenerator *sn* [At: DCR / Pl: *~oare* / E: ***supra¹- + generator*** cf fr *surgénérateur*] (Rar) Generator cu randament superior.

supragenunchi *sm* [At: IBRĂILEANU, S. L. 28 / Pl: *~* / E: ***supra¹- + genunchi***] (Nob) Partea piciorului de deasupra genunchiului.

supraglotic, ~ă *a* [At: SCL. 1955, 161 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***supra¹- + glotic***] Situat deasupra glotei.

suprahepatic, ~ă *a* [At: BABEȘ, O. A. I, 435 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***supra¹- + hepatic***] Situat deasupra ficatului.

suprahrănit, ~ă *a* [At: CINEMA, 1969 nr. 5, 28 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***supra¹- + hrănit***] (Rar) Supraalimentat.

supraiacent, ~ă *a* [At: BABEȘ, O. A. I. 33 / P: *~pra-ia~* / Pl: *~nți, ~e* / E: ns cf *subiacent*] Plasat deasupra.

supraimpresionat, ~ă *a* [At: DCR / P: *~pra-im-pre-si-o~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***supra¹- + impresionat***] Supus procedeului de supraimpresiune.

supraimpresiune *sf* [At: LTR² / P: *~pra-im-pre-si-u~* / Pl: *~ni* / E: ***supra¹- + impresiune*** cf fr *surimpression*] Procedeu de trucaj cinematografic prin suprapunerea pe aceeași peliculă a mai multor imagini filmate separat.

supraimprima *vt* [At: DN³ / P: *~pra-im~* / Pzi: *supraimprim* / E: ***supra¹- + imprima*** cf fr *surimprimer*] **1** (Rar; c. i. mărci poștale) A imprima un supratipar. **2** Imprimare a unei țesături deja imprimate.

supraimprimare *sf* [At: DN³ / P: *~pra-im~* / E: ***supraimprim***] (Rar) **1** Imprimare a unui supratipar pe o marcă poștală. **2** Imprimare a unei țesături deja imprimate.

supraimpunere *sf* [At: M. D. ENC. / P: *~pra-im~* / Pl: *~ri* / E: ***supra¹- + impunere***] (Ggf; Glg) Fenomen prin care un râu continuă să-și adâncească valea și în roci dure Si: *epigeneză* (**2**).

supraindividual, ~ă *a* [At: D. GUSTI, P. A. / P: *~pra-in-di-vi-du-al* / Pl: *~i, ~e* / E: ***supra¹- + individual***] (Rar) **1** Care este mai presus de individual. **2** Care nu depinde de un individ (ca reprezentant al unei categorii de ființe).

suprainfecta *vtr* [At: MDA ms / Pzi: *~tez* / E: ***supra¹- + infecta***] **1-2** A (se) infecta din nou, în cursul unei boli infecțioase , cu același microb sau cu unul nou.

suprainfecție *sf* [At: DER / P: *~pra-in~* / Pl: *~ii* / E: ***supra¹- + infecție*** cf fr *surinfection*)] Infectare din nou, în cursul unei boli infecțioase, cu același microb sau cu unul nou.

supraintendență *sf* [At: OȚETEA, T. V. 99 / P: *~pra-in~* / Pl: *~țe* / E: ***supra¹- + intendență***] Serviciu superior intendenței.

supraintensitate *sf* [At: LTR² / P: *~pra-in~* / Pl: *~tăți* / E: ***supra¹- + intensitate***] Supracurent.

suprainterpretare *sf* [At: M 1968 / P: *~pra-in~* / Pl: *~tări* / E: ***supra¹- + interpretare***] (Rar) Interpretare excesiv de îngrijită.

supraintitula *vt* [At: T iulie 1969, 93 / P: *~pra-in~* / Pzi: *~lez* / E: ***supra¹- + intitula***] (Rar; c. i. scrieri) A supranumi (**1**).

supraînălța *vt* [At: DN³ / Pzi: *supraînalț* / E: ***supra¹- + înălța*** cf fr *surélever*] (C. i. drumuri, căi ferate etc.) A ridica nivelul.

supraînălțare *sf* [At: DN³ / Pl. *~țări* / E: ***supraînălța***] **1** Ridicare a nivelului unui drum, al unei căi ferate etc. **2** Diferență de nivel între cele două margini ale unei șosele sau căi ferate în curbă. **3** Mărire a săgeții unui arc de boltă prin așezarea capetelor arcului deasupra nivelului zidurilor de sprijin.

supraîncălzi [At: IOANOVICI, TEHN. 194 / Pzi: *~zesc* / E: ***supra¹- + încălzi*** cf fr *surchauffer*] **1-2** *vtr* (Fiz; c. i. lichide sau vapori) A (se) încălzi sub presiune la o temperatură mai înaltă decât temperatura normală de fierbere. **3-4** *vtr* (C. i. metale sau aliaje) A (se) încălzi la o temperatură prea înaltă sau a menține prea mult timp la o temperatură normală de încălzire, ceea ce face să capete o structură grosolană, cu granulație mare. **5** *vt* (Scn; c. i. încăperi, aparate etc.) A încălzi peste limita obișnuită.

supraîncălzire *sf* [At: IOANOVICI, TEHN. 112 / Pl: *~ri* / E: ***supraîncălzi***] **1** (Fiz) Încălzire a unor lichide sau vapori sub presiune la o temperatură mai înaltă decât temperatura normală de fierbere. **2** Încălzire a unui metal sau aliaj la o temperatură prea înaltă, făcându-l să capete o structură grosolană, cu granulație prea mare. **3** (Scn) Încălzire a unei încăperi, a unui aparat etc. peste limita obișnuită.

supraîncălzit, ~ă *a* [At: BART, E. 202 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***supraîncălzi***] **1-3** Supus supraîncălzirii (**1-3**).

supraîncălzitor *sn* [At: NOM. MUN. II, 236 / Pl: *~oare* / E: ***supraîncălzi*** + *-tor*] (Teh) Dispozitiv al unui cazan de abur, în care vaporii produși sunt încălziți la o temperatură mai înaltă decât cea de saturație.

supraîncărca *vt* [At: DL / Pzi: *~încarc* / E: ***supra¹- + încărca*** cf fr *surcharger*] **1** (C. i. vehicule sau recipiente) A încărca peste măsură. **2** (C. i. oameni) A împovăra cu o muncă exagerată.

supraîncărcare *sf* [At: PREV. ACCID. 8 / Pl: *~cări* / E: ***supraîncărca***] **1** Încărcare a unor vehicule sau recipiente peste măsură. **2** Împovărare exagerată a cuiva.

supraîncărcat, ~ă *a* [At: BRĂESCU, A. 170 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***supraîncărca***] Arhiplin.

supraîncordare *sf* [At: T ianuarie 1969, 96 / Pl: *~dări* / E: ***supra¹- + încordare***] (Rar) **1** Concentrare intelectuală, nervoasă etc. deosebit de mare. **2** Încordare peste limita obișnuită.

supraîncordat, ~ă *a* [At: GALACTION, O. A. I, 69 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***supra¹- + încordat***] (Rar) Care se află într-o situație de tensiune, de încordare excesivă.

supraîndeplinire *sf* [At: LEG. EC. PL. 459 / Pl: *~ri* / E: ***supra¹- + îndeplinire***] (Rar) Îndeplinire peste prevederi.

supraînsămânța *vt* [At: SCÂNTEIA, 1960, nr. 1845 / Pzi: *~țez* / E: ***supra¹- + însămânța***] (Rar) A însămânța în exces.

supralărgire *sf* [At: LTR / Pl: *~ri* / E: ***supra¹- + lărgire*** cf fr *surlargeur*] Lărgire a cantonamentului unei linii de cale ferată sau a părții carosabile a unui drum în porțiunile în curbă, pentru a permite înscrierea vehiculelor în aceste porțiuni.

supralicita [At: CADE / Pzi: *~tez* / E: ***supra¹- + licita*** cf fr *surenchérir*] **1** *vi* A oferi la o licitație mai mult decât alt concurent Si: (înv) *a adărdisi*. **2** *vt* (Fig) A exagera în aprecierea unui fapt, în folosirea unui procedeu etc.

supralicitare *sf* [At: RALEA, S. T. I, 201 / Pl: *~tări* / E: ***supralicita***] **1** Mărire a unei oferte. **2** Exagerare în aprecierea unui fapt, în folosirea unui procedeu etc. Si: *supralicitație* **(2)**.

supralicitator, ~oare *smf, a* [At: DL / Pl: *~i, ~oare* / E: ***supralicita*** + *-tor*] **1-4** (Persoană) care supralicitează **(1-2)**.

supralicitație *sf* [At: CADE / V: (rar) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: ***supra¹- + licitație*** cf fr *surenchère*] **1** Licitație suplimentară care se face pentru același obiect, pentru a obține un preț mai ridicat. **2** Supralicitare **(2)**.

supralicitațiune *sf* vz ***supralicitație***

supraliminar, ~ă *a* [At: V. ROM, ianuarie 1960, 102 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***supraliminaire***] (Rar) **1** Care este peste o limită. **2** (Blg; spc) Care este deasupra pragului de excitabilitate.

supraluciditate *sf* [At: T iulie 1968, 76 / E: ***supra¹- + luciditate***] (Rar) Stare de limpezire deosebită în gândire.

supralume *sf* [At: CAMIL PETRESCU, P. 325 / Pl: *~mi* / E: ***supra¹- + lume***] (Rar) Lume imaginată în afara lumii reale.

supralumină *sf* [At: LTR / Pl: *~ni* / E: ***supra¹- + lumină***] (Rar) Oberliht.

supralungire *sf* [At: LTR / Pl: *~ri* / E: ***supra¹- + lungire***] Spor de lungire care se dă buștenilor la fasonare, după ce au fost teșiți la capete în vederea corhănitului.

supramarionetă *sf* [At: T septembrie 1962, 66 / P: *~ri-o~* / Pl: *~te* / E: ***supra¹- + marionetă***] (Rar) Marionetă foarte perfecționată.

supramaturație *sf* [At: LTR / Pl: *~ii* / / E: ***supra¹- + maturație***] (Agr) Stadiu în care se găsesc semințele și fructele după faza maturității fiziologice.

supramedie *sf* [At: IONESCU-MUSCEL, FIL. 64 / Pl: *~ii* / E: ***supra¹- + medie***] Mărime mai mare decât media.

supramenționat, ~ă *a* [At: DÎMBOVIȚA (1860), 144¹/66 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***supra¹- + menționat***] (Înv) Care a fost menționat mai sus.

supramid *s* [At: LTR² / E: ***supra¹- + amid***] Fibră textilă fabricată din rășini poliamidice.

supramodulație *sf* [At: LTR² / Pl: *~ii* / E: ***supra¹- + modulație*** cf fr *surmodulation*] (Tel) Modulație a unui semnal purtător cu un semnal modulator de amplitudine mai mare decât cea corespunzătoare funcționării în condiții normale.

supramonopol *sn* [At: DN³ / Pl: *~uri* / E: ***supra¹- + monopol***] (Rar) Monopol internațional format din monopoluri din diferite țări.

supramuncă *sf* [At: BABEȘ, O. A. I, 487 / E: ***supra¹- + muncă*** cf fr *surtravail*] **1** Muncă excesivă. **2** (Ecp) Surplus de muncă prestat peste munca necesară prin care se creează plusprodusul.

supranatural, ~ă [At: ISIS (1859), 142¹/4 / Pl: *~i, ~e* / E: ***supra¹- + natural*** cf fr *surnaturel*] **1** *a* Care este mai presus de forțele și legile naturii sau în contradicție cu acestea Si: *imaterial, nefiresc, nematerial, nepământean, nepământesc, suprafiresc*. **2** *a* Care nu poate fi explicat în mod natural, prin rațiune. **3** *a* Care este atribuit unor forțe miraculoase Si: *fabulos* **(2)**, *fantastic* **(6)**, *legendar, miraculos, mitic*, (înv) *surnatural*, (îvr) *supernatural*. **4** *s* Ceea ce pare mai presus de legile naturii. **5** *a* (Fig) Care este neobișnuit, ieșit din comun Si: *excepțional* **(5)**, *extraordinar* **(3)**, *fără seamăn*. **6** *a* (Rar) Care depășește dimensiunile naturale, obișnuite.

supranaturalism *sn* [At: DN / E: ***supra¹- + naturalism*** cf fr *surnaturalisme*] Concepția conform căreia există fenomene, personaje, elemente etc. supranaturale.

supranaturalitate *sf* [At: CĂLINESCU, ap. IORDAN, L. R. A. 185 / E: ***supra¹- + naturalitate***] (Nob) Calitatea de a fi supranatural **(1)**.

supranațional, ~ă *a* [At. CĂLINESCU, E. O. 213 / P: *~ți-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***supra¹- + național***] **1** (Rar) Care se află deasupra caracteristicilor naționale. **2** Suprastatal.

supranormal, ~ă *a* [At: CAMIL PETRESCU, P. 235 / Pl: *~i, ~e* / E: ***supra¹- + normal***] (Rar) Care depășește stările, caracteristicile etc. normale.

supranormativ, ~ă *a* [At: SCÂNTEIA, 1969, nr. 8 177 / Pl: *~i, ~e* / E: ***supra¹- + normativ***] Care este peste normă.

supranumărar, ~ă *a* vz ***supranumerar***

supranume *sn* [At: FILIMON, O. I. 128 / Pl: *~* / E: ***supra¹- + nume*** cf fr *surnom*] **1** Nume adăugat la numele propriu al unei persoane în semn de cinste sau pentru a o deosebi printr-o caracteristică au printr-o circumstanță oarecare de o altă persoană Si: (liv) *cognomen* **(1)**, (înv) *surnume, surnumire*, (frm) *sobrichet*. **2** (Pex) Poreclă.

supranumerar, ~ă [At: PROT. – POP., N. D. / V: (înv) ***~măr~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***supra¹ + numerar*** cf fr *surnuméraire*] **1** *a* Care este peste numărul prevăzut, fixat sau necesar Si: (înv) *supernumerar, surnumerar*. **2-3** *s, a* (Îdt) (Funcționar) care nu este încă titularizat.

supranumeros, ~oasă *a* [At: SCÂNTEIA, 1969, nr. 8 210 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***supra¹- + numeros***] Foarte numeros.

supranumi *vt* [At: ASACHI, S. L. II, 76 / Pzi: *~mesc* / E: ***supra¹- + numi*** cf fr *surnomer*] **1** A da cuiva un supranume Si: (reg) *a număși, a policări*, (rar) *a supraintitula*, (înv) *surnumi* Vz *boteza* **(9)**, *chema* **(19)**, *denumi* **(2)**, *grăi* **(10)**, *intitula, nomina, număra², numeni, numi¹, porecli, spune, titlui*. **2** (Pex) A porecli.

supranutrit, ~ă *a* [At: DL / Pl: *~iți, ~e* / E: ***supra¹- + nutrit****cf fr *surnourri*] (Rar) Supraalimentat.

supranutriție *sf* [At: SCRIBAN, D. / V: (înv) ***~iune*** / E: ***supra¹- + nutriție***] (Rar) Supraalimentație.

supranutrițiune *sf* vz ***supranutriție***

supraofertă *sf* [At: I. PANȚU, PR. 2 / Pl: *~te* / E: ***supra¹- + ofertă*** cf fr *suroffre*] Ofertă mai avantajoasă făcută după ce s-a încheiat o licitație.

supraom *sm* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~oameni* / E: ***supra¹- + om*** cf ger *Übermensch*] **1** (În concepția filozofică a lui Nietzsche) Tip superior de om, înzestrat cu o individualitate puternică și eliberat de constrângerile morale. **2** (Pgn) Om înzestrat cu calități excepționale, care realizează lucruri ce par mai presus de puterile omenești Si: *superman*.

supraomenesc, ~ească *a* [At: ASCHI, S. L. II, 73 / V: (înv) ***~min~*** / Pl: *~ești* / E: ***supra¹- + omenesc*** cf fr *surhumain*] Care este mai presus de firea omenească Si: *supraumam*.

supraominesc, ~ească *a* vz ***supraomenesc***

supraorbital, ~ă *a* [At: DESCR. APE 174 / 6 / Pl: *~i, ~e* / E: ***supra¹- + orbital***] (Med) Care este situat deasupra orbitei.

supraordinare *sf* [At. DN³ / Pl: *~nări* / E: ***supra¹- + ordinare***] (Log) Cuprindere în sfera unei noțiuni a altor noțiuni cu sferă mai mică Si: *supraordinație*.

supraordinat, ~ă *a* vz ***supraordonat***

supraordinație *sf* [At: RALEA, S. T. I, 163 / Pl: *~ii* / E: ***supra¹- + ordinație***] (Rar) Supraordinare.

supraordona *vtr* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 122, 29/1 / Pzi: *~nez* / E: ***supra¹- + ordona***] **1-2** A (se) așeza pe un loc superior, ca ierarhie sau calificare.

supraordonat, ~ă *a* [At: HAȘDEU, I. C. I, X / V: (înv) ***~din~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***supra¹- + ordonat***] **1** *a* Care ocupă un loc superior într-o ierarhie sau într-o calificare. **2-3** *sf, a* (Șîs *propoziție ~ă*) (Propoziție principală sau secundară) care este determinată de o propoziție secundară Vz *regentă*. **4** *a* (Îs) *Fracție ~ă* Fracție ordinară mai mare decât întregul, numărătorul fiind mai mare decât numitorul. **5** *a* (Log; îs) *Noțiune ~dinată* Noțiune care cuprinde în sfera ei alte noțiuni cu sferă mai mică.

supraordonator, ~oare *a* [At: CINEMA, 1968, nr. 9, 35 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***supraordona + -tor***] Care supraordonează (**1**).

supraorganizare *sf* [At: M, 1968, nr. 1, 12 / Pl: *~zări* / E: ***supra¹- + organizare***] (Rar) Organizare superioară.

supraoxida *vt* [At: CADE / Pzi: *~dez* / E: ***supra¹- + oxida***] (Rar) A oxida puternic.

supraoxidare *sf* [At: DN³ / Pl: *~dări* / E: ***supraoxida***] Oxidare puternică Si: (rar) *supraoxidație*.

supraoxidație *sf* [At: CADE / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: ***supra¹- + oxidație***] (Rar) Supraoxidare.

supraoxidațiune *sf* vz ***supraoxidație***

supraoxigena *vt* [At: DN³ / Pzi: *~nez* / E: ***supra¹- + oxigena*** cf fr *suroxygéner*] (Chm; rar) A oxigena puternic.

supraoxigenare *sf* [At: DN³ / Pl: *~nări* / E: ***supraoxigena***] (Chm; rar) Oxigenare puternică.

supraoxigenat, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~ați, ~e* / E: ***supra¹- + oxigenat***] (Chm; rar) Care a suferit o supraoxigenare.

suprapământean, ~ă *a* [At: CALENDAR (1859), 7/11 / Pl: *~eni, ~ene* / E: ***supra¹- + pământean*** cf fr *supraterrestre*] **1** (Înv) Suprapământesc (**1**). **2** (Rar) Care se află deasupra pământului.

suprapământesc, ~ească *a* [At: EMINESCU, G. P. 96 / Pl: *~ești* / E: ***supra¹- + pământesc***] **1** Care pare să depășească limitele pământului Si: *suprapământean*. **2** Din altă lume.

suprapersonal, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1969, nr. 1 176, 2/5 / Pl: *~i, ~e* / E: ***supra¹- + personal***] (Rar) Care este mai presus de o persoană oarecare.

supraplus *sm* [At: ALEXI, W. / Pl: ? / E: ***supra¹- + plus*** cf fr *surplus*] (Îvr) Surplus (**1**).

suprapoluat, ~ă *a* [At: DCR / P: *~lu-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***supra¹- + poluat***] (Rar; d. orașe, regiuni etc.) Foarte poluat.

suprapondérabilitate *sf* [At: DN³ / E: ***supra¹- + ponderabilitate***] (Fiz) Stare a unui corp care are o greutate mai mare ca urmare a unei forțe gravitaționale sporite.

supraponderal, ~ă *a* [At: DCR / Pl: *~i, ~e* / E: ***supra¹- + ponderal***] (D. ființe) Cu greutate peste media normală.

suprapopula *vr* [At: ATILA, P. 7 / Pzi: *~lez* / E: ***supra¹- + popula*** cf fr *surpeupler*] **1** (D orașe, țări etc.) A-și mări populația peste limitele normale Si: *a se aglomera* (**3**), *a se ticsi*. **2** (D. ape) A se popula în exces cu pește.

suprapopulare *sf* [At: DL / Pl: *~lări* / E: ***suprapopula***] Aglomerare (**2**).

suprapopulat, ~ă *a* [At: TITULESCU, D. 177 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***suprapopula***] **1** (D. orașe, țări etc.) Populat peste limitele normale Si: *aglomerat* (**2**), *ticsit*. **2** (Prin lărgirea sensului) Foarte frecventat.

suprapopulație *sf* [At: MAIORESCU, L. 100 / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: ***supra¹- + populație***] **1** Mare concentrație de populație pe un teritoriu dat. **2** (Ecp; îs) *~ relativă* Excedent al populației muncitorești în raport cu necesitățile de forță de muncă. **3** (Blg) Densitate excesivă a populației de organisme pe o anumită arie, care depășește posibilitatea de viețuire oferită de acea arie.

suprapopulațiune *sf* vz ***suprapopulație***

supraprefixare *sf* [At: DN³ / Pl: *~xări* / E: ***supra¹- + prefixare***] (Lin) Derivare cu prefixe multiple sau de la teme prefixate anterior.

suprapresiune *sf* [At: LTR / P: *~si-u~* / Pl: *~ni* / E: ***supra¹- + presiune*** cf fr *surpression*] **1** Diferența pozitivă între presiunea absolută a unui fluid și o presiune absolută de referință. **2** Presiune a cărei valoare depășește presiunea normală admisă sau o presiune de referință.

suprapreț *sn* [At: DL / Pl: *~uri* / E: ***supra¹- + preț***] Preț mai mare decât cel obișnuit sau cel oficial Si: *preț de speculă*.

suprapretui *vt* [At: PÂRVAN, G. 142 / Pzi: *~esc* / E: ***supra¹- + prețui***] (Rar) A supraevalua.

supraproblemă *sf* [At: DER / Pl: *~me* / E: ***supra¹- + problemă***] **1** (În sistemul regizoral al lui S. Stanislawski) Acțiune principală care însoțește mesajul textului dramatic și spre care converg acțiunile și ideile secundare. **2** (Pgn) Idee directoare a unei lucrări artistice Si: *supratemă, acțiune parcursivă*.

supraproducție *sf* [At: D. GUSTI, P. A. 260 / Pl: *~ii* / E: ***supra¹- + producție*** cf fr *surproduction*] Producție de mărfuri care depășește cu mult necesitățile pieței din punctul de vedere al puterii de cumpărare.

supraprodus *sn* [At: PANAITESCU, O. Ț. 65 / Pl: *~e* / E: ***supra¹- + produs***] (Rar) Plusprodus.

supraprofit *sn* [At: LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 7, 68 / Pl: *~uri* / E: ***supra¹- + profituri***] (În economia politică marxistă) Profit suplimentar obținut peste profitul mijlociu prin reducerea valorii individuale a mărfurilor sub valoarea lor socială.

suprapune [At: CORNEA, E. 63/1 / Pzi: *~pun*, (reg) *~pui* / E: ***supra¹- + pune*** cf lat *supraponere*, fr *superposer*] **1** *vt* (C. i. obiecte, straturi etc.) A așeza peste, deasupra sau unul deasupra altuia. **2** *vt* (Spc; c. i. figuri geometrice) A așeza una deasupra alteia pentru a verifica egalitatea Si: (înv) *a superpune*. **3** *vr* (Pex) A avea loc în același timp Si: *a coincide* (**4**), *a (se) încăleca*.

suprapunere *sf* [At: CONTA, O. F. 536 / Pl: *~ri* / E: ***suprapune***] **1** Așezare a unui obiect, a unui strat etc. deasupra altuia. **2** (Spc) Așezare a unei figuri geometrice deasupra alteia pentru a le verifica egalitatea Si: *coincidență* (**1**), (rar) *superpoziție*. **3** (Fiz; îs) *~a efectelor* Proprietate a unui sistem fizic sau tehnic caracterizat de legi și de relații liniare și omogene și care, pe această bază, permite însumarea acțiunilor exercitate asupra lui, efectul acțiunilor tuturor acțiunilor fiind identic cu rezultatul efectelor produse de fiecare acțiune în parte Si: *superpoziție*.

suprapus, ~ă *a* [At: BREZOIANU, A. 151/24 / Pl: *~uși, ~e* / E: ***suprapune***] **1** Care este așezat peste ceva sau unul deasupra altuia Si: (înv) *superpus* (**1**). **2** (Pex) Care urmează după altul. **3** (Îs) *Clasă* (sau *pătură*) *~ă* Clasă (sau pătură) socială conducătoare, care se bucură de toate privilegiile Si: (rar) *clasă superpozată*.

suprapútere *sf* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 18, 19/1 / Pl: *~ri* / E: ***supra¹- + putere***] Stat care dispune de mari forțe economice, militare, politice etc. și care are preponderență în politica internațională Si: *mare putere, superputere*.

suprarabat *sn* [At: CINEMA, 1969, nr. 9, 19 / Pl: *~uri* / E: ***supra¹- + rabat***] (Rar) Rabat foarte mare.

suprarafinare *sf* [At. LTR² / Pl: *~nări* / E: ***supra¹- + rafinare***] Rafinare a unui produs petrolier, considerată defectuoasă din cauza depășirii cantității de reactiv, a temperaturii, a timpului de contact etc.

suprarăcire *sf* [At: MDT / Pl: *~ri* / E: ***supra¹- + răcire***] Situație metastabilă a unei substanțe care, fiind răcită lent, își păstrează starea de agregare, deși la temperatura atinsă ar fi trebuit să treacă într-o nouă stare de agregare Si: *subrăcire*.

suprarăcit, ~ă *a* [At: M. D. ENC. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***supra¹- + răcit***] (Fiz; d. substanțe) Care se află într-o stare de suprarăcire Si: *subrăcit*.

suprareal, ~ă *a* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1971 nr. 119, 211 / P: *~re-al* / Pl: *~i, ~e* / E: ***supra-***[1] + ***real*** cf fr *surréel*] (Rar) Care este situat în afara realității.

suprarealism *sn* [At: PLR II, 422 / P: *~re-a~* / Pl: ? / E: ***supra***[1]- + ***realism*** cf fr *surréalisme*] Curent literar și artistic de avangardă, antiacademic și antitradiționalist, apărut în Franța în deceniul al 3 lea al sec. XX, care punea accentul pe activitatea spontană a imaginației și pe exploatarea zonelor iraționalului în creația artistică Si: (frr) *surrealism*.

suprarealist, ~ă [At: CAMIL PETRESCU P. 324 / P: *~re-a~* / Pl: *~iști, ~e* / E: ***supra***[1]- + ***realist*** cf fr *surréaliste*] **1** *a* Care aparține suprarealismului Si: (frr) *surrealist* (1). **2** *a* Privitor la suprarealism Si: (frr) *surrealist* (2). **3** *a* Specific suprarealismului Si: (frr) *surrealist* (3). **4** *smf* Adept al suprarealismului Si: (frr) *surrealist* (4).

suprarealitate *sf* [At: CINEMA, 1968, nr. 8, 29 / P: *~re-a~* / Pl: *~tăți* / E: ***supra***[1]- + ***realitate*** cf fr *surréalité*] Ceea ce se află în afara realității.

suprarefractar, ~ă *a* [At: LTR[2] / Pl: *~i, ~e* / E: ***supra***[1]- + ***refractar***] (D. materiale) Care are calitatea de a rezista fără a se înmuia sub greutatea proprie la temperaturi de peste 1790°C Si: *superrefractar* (2).

supraregie *sf* [At: T octombrie, 1968, 52 / Pl: *~ii* / E: ***supra***[1]- + ***regie***] (Rar) Regie considerată superioară celei obișnuite.

supraregional, ~ă *a* [At: L. ROM, 1965, 41 / Pl: *~i, ~e* / E: ***supra***[1]- + ***regional***] (Rar) Care depășește caracterisiticile regionale.

suprarenal, ~ă [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i, ~e* / E: ***supra***[1]- + ***renal*** cf fr *surrénal*] **1** *a* Care se află deasupra rinichilor. **2-3** *sf, a* (Șîs *glandă ~ă*) (Glandă) endocrină aflată deasupra fiecărui rinichi. **4** *a* Care se referă la glandele suprarenale sau la secreția acestora. **5** *a* Specific glandelor suprarenale.

suprarenină *sf* [At: LTR / Pl: ? / E: ***suprarenal*** după *vitamină, zaharină* etc.] (Blg) Hormon produs de glandele suprarenale sau fabricat sintetic, cu proprietăți vasoconstrictoare și de stimulare a mușchiului cardiac Si: *adrenalină, epinefrină*.

suprarețea *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~ele* / E: ***supra***[1]- + ***rețea***] (Fiz) Rețea cristalină care se formează la temperaturi joase în aliajele cu rețele de substituție, printr-o ordonare suplimentară a atomilor constitutivi.

suprarezistent, ~ă *a* [At: DCR / Pl: *~nți, ~e* / E: ***supra***[1]- + ***rezistent***] (Rar) Care depășește rezistența normală.

suprasarcină *sf* [At: ORBONAȘ, MC 107 / Pl: *~ni* / E: ***supra***[1]- + ***sarcină*** cf fr *surcharge*] (Teh) Sarcină suplimentară suportată de un sistem tehnic care poate constitui un pericol pentru stabilitatea sistemului respectiv.

suprasatura [At: CADE / Pzi: *~rez* / E: ***supra***[1]- + ***satura*** cf fr *sursaturer*] **1** *vt* (Chm; c. i. soluții) A produce fenomenul de suprasaturație (1). **2-3** *vtr* (Fig) A face să ajungă sau a ajunge la saturație Si: *a (se) sătura peste măsură, a (se) îmbuiba*.

suprasaturare *sf* [At: MDT / Pl: *~rări* / E: ***suprasatura***] **1** (Chm) Aducere a unei soluții în stare de suprasaturație (1). **2** Suprasaturație (2).

suprasaturat, ~ă *a* [At: MACAROVICI, CH. 62 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***suprasatura***] **1** (Chm; d. soluții) Care conține o cantitate de substanță, dizolvată mai mare decât cea necesară pentru saturarea ei. **2** (D. vapori) Care are o concentrație mai mare decât cea corespunzătoare maximă. **3** (Pex; d. încăperi) Care conține vapori suprasaturați (2). **4** (Fiz) Care se află în starea de saturație excesivă.

suprasaturație *sf* [At: MARIN, PR. I, 235 / V: (înv) *~iune* / Pl: *~ii* / E: ***supra***[1]- + ***saturație*** cf fr *sursaturation*] **1** (Chm) Stare instabilă a unei soluții care conține o cantitate de substanță dizolvată mai mare decât cea necesară pentru saturarea ei Si: *suprasaturare* (1). **2** Stare a unui gaz care conține o cantitate din vaporii unui lichid cu care se află în contact mai mare decât cea care corespunde tensiunii maxime Si: *suprasaturare* (2).

suprasaturațiune *sf* vz ***suprasaturație***

suprasătesc, ~ească *a* [At: PANAITESCU, O. Ț. 100 / Pl: *~ești* / E: ***supra***[1]- + ***sătesc***] (Rar) Care depășește limitele, specificul etc. proprii unui sat.

suprascrie *vi* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pzi: *~iu* / E: ***supra***[1]- + ***scrie*** cf ger *überschreiben*] (Îvr) A scrie deasupra unui text anterior.

suprascriere *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ri* / E: ***suprascrie***] Scriere deasupra unui text anterior.

suprascriptură *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~ri* / E: ***supra***[1]- + ***scriptură***] (Îdt) Ceea se este suprascris.

suprasensibil, ~ă *a* [At: GALACTION, O. A. I, 18 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***suprasensible***] **1** Care nu este accesibil prin simțuri. **2** (D. sunete, unde etc.) Care nu poate fi perceput prin simțuri. **3** (D. oameni) Foarte sensibil. **4** (D. materiale fotografice) Foarte sensibil.

suprasenzorial, ~ă *a* [At: DN[3] / P: *~ri-al* / Pl: *~i, ~e* / E: ***supra***[1]- + ***senzorial***] (Rar) Care nu poate fi cunoscut prin simțuri.

suprasexual, ~ă *a* [At: RALEA, S. T. I, 73 / P: *~xu-al* / Pl: *~i, ~e* / E: ***supra1- + sexual***] Care este mai presus de instinctele sexuale.

suprasimț *sn* [At: ARGHEZI, C. J. 50 / Pl: *~uri* / E: ***supra***[1]- + ***simț***] (Nob) Simț mai dezvoltat decât cel normal.

suprasolicita *vt* [At: DN[2] / Pzi: *~licit* / E: ***supra***[1]- + ***solicita***] A solicita peste măsură.

suprasolicitare *sf* [At: DN[2] / Pl: *~tări* / E: ***suprasolicita***] Solicitare peste măsură.

suprasolvent, ~ă *a* [At: REBREANU, I. 139 / Pl: *~nți, ~e* / E: ***supra***[1]- + ***solvent***[2]] (Rar) Care plătește peste taxa stabilită.

suprasolvire *sf* [At: REBREANU, I. 140 / Pl: *~ri* / E: ***supra***[1]- + ***solvire***] (Rar) Achitare a unor taxe, impozite etc. peste suma stabilită.

suprastat *sn* [At: BLAGA, H. 225 / Pl: *~e* / E: ***supra***[1]- + ***stat***] (Rar) Federație (de state).

suprastatal, ~ă *a* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 28, 3 / Pl: *~i, ~e* / E: ***supra***[1]- + ***statal***] (D. organizații) Care aparține unui organism, unei puteri plasate deasupra guvernului fiecărui stat, independent de acesta Si: (rar) *superstatal, supernațional*.

suprasterol *sm* [At: LTR[2] / Pl: *~i* / E: ***supra***[1]- + ***sterol***] (Chm) Derivat toxic al sterolului, produs printr-o modificare structurală a vitaminei D_2.

suprastocare *sf* [At: SCÂNTEIA, 1969, nr. 8 224 / Pl: *~cări* / E: ***supra***[1]- + ***stocare***] Stocare peste necesități.

suprastrat *sn* [At: BUL. FIL. V, 23 / Pl: *~e* / E: ***supra***[1]- + ***strat*** cf fr *superstrat*] (Lin) Influență exercitată de un idiom asupra altuia deja format, în condițiile unui contact strâns și îndelungat Si: *superstrat*.

suprastructural, ~ă *a* [At: CĂLINESCU, C. D. 3376 / Pl: *~i, ~e* / E: ***supra***[1]- + ***structural***] **1** Care aparține suprastructurii. **2** Privitor la suprastructură. **3** Specific suprastructurii.

suprastructură *sf* [At: BO (1951), 419 / Pl: *~ri* / E: ***supra***[1]- + ***structură*** cf fr *superstructure*] **1** Ansamblul elementelor unei construcții care formează partea utilă a acesteia și servește direct scopului pentru care a fost făcută întreaga lucrare Si: *superstructură*. **2** Totalitatea construcțiilor de deasupra punții principale a unei nave, cuprinzând încăperile de locuit și de deservire. **3** Ansamblu format din șasiul unui automobil și din cutia montată pe el. **4** (Flz; pan) Totalitatea ideilor, a concepțiilor, a mentalităților produse la nivelul psihologiei sociale și al ideologiei împreună cu instituțiile și organizațiile în care acestea sunt structurate și care sunt generate pe bază economică.

suprașlefuială *sf* [At: V. ROM, ianuarie 1957, nr. 1, 161 / Pl: *~ieli* / E: ***supra***[1]- + ***șlefuială***] (Rar) Șlefuială excesivă.

supraștire *sf* [At: HELIADE, O. I, 389 / Pl: *~ri* / E: ***supra***[1]- + ***știre***] (Îvr) Cunoaștere aprofundată a unui fenomen, unui lucru etc.

supratara *sf* vz ***supratară***

supratară *sf* [At: I. PANȚU, PR. 4 / V: (înv) *~ra* / E: ***supra***[1]- + ***tară***] Greutate a celui de-al doilea ambalaj al unei mărfi.

supratatuat, ~ă *a* [At: C. PETRESCU, O. P. II, 92 / P: *~tu-at* / Pl: *~ați* / E: ***supra***[1]- + ***tatuat***] (Rar) Care a fost tatuat peste alt tatuaj.

suprataxa *vt* [At: CADE / Pzi: *~xez* / E: ***supra***[1]- + ***taxa*** cf fr *surtaxer*] A impune o suprataxă.

suprataxare *sf* [At: DN[3] / Pl: *~xări* / E: ***suprataxa***] (Rar) Adăugare a unei suprataxe.

*supratax*ă *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~xe* / E: ***supra***[1]- + ***taxă*** cf fr *surtaxe*] 1 Taxă suplimetară adăugată uneia fixate anterior Si: (îvr) *surtaxă*. 2 Taxă prea mare (și ilegală).

supratehnic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***supra***[1]- + ***tehnic***] (Rar) Care este foarte tehnic.

supratemă *sf* [At: T mai 1964, 87 / Pl: *~me* / E: ***supra***[1]- + ***temă***] **1** (În sistemul regizoral al lui S. Stanislavski) Acțiune principală care însoțește mesajul textului dramatic și spre care converg acțiunile și ideile secundare Si: *supraproblemă, acțiune parcursivă*. **2** (Pgn) Ideea directoare a unei lucrări artistice.

supratemporal, ~ă *a* [At: CONTEMP., 1969, nr. 1165, 3/2 / Pl: *~i, ~e* / E: ***supra***[1]- + ***temporal***] (Rar) Care este în afara timpului.

supratensionat, ~ă *a* [At: IONESCU-MUSCEL, FIL 350 / P: *~si-o~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***supra***[1]- + ***tensionat***] (D. fibre) Care este prea întins.

supratensiune *sf* [At: IONESCU-MUSCEL, FIL. 526 / P: *~si-u~* / Pl: *~ni* / E: ***supra***[1]- + ***tensiune*** cf fr *surtension*] **1** Tensiune foarte mare. **2** (Teh) Tensiune electrică superioară celei nominale, care constituie un pericol pentru circuitele electrice. **3** (Chm; Fiz) Efect al polarizării electrochimice manifestat prin apariția unei diferențe între tensiunea reală de descărcare și tensiunea de echilibru corespunzătoare.

suprateran, ~ă *a* [At: FLACĂRA, 1969, nr. 3, 7 / Pl: *~i, ~e* / E: ***supra***[1]- + ***teran***] Care este situat pe pământ.

supraterestru, ~ă *a* [At: LOVINESCU, C. VIII, 107 / Pl: *~eștri, ~re* / E: ***supra***[1]- + ***terestru***] (Rar) Care este desprins de realitatea obiectivă.

supratimp *sm* [At: DL / Pl: *~i* / E: ***supra***[1]- + ***timp***] Prelungire a zilei de muncă peste limita corespunzătoare prețului obișnuit al muncii.

supratipar *sn* [At: DN[2] / Pl: *~e* / E: ***supra***[1]- + ***tipar***] Desen sau text imprimat pe o marcă poștală după ce a fost emisă, pentru a-i schimba valoarea inițială sau a marca un eveniment Si: (nob) *surșarj*.

supratitlu *sn* [At: ARGHEZI, B. 30 / Pl: *~ri* / E: ***supra***[1]- + ***titlu***] (Rar) Titlu care se adaugă altui titlu.

supratonică *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ici* / E: ***supra***[1]- + ***tonică***] (Muz) **1** Treapta a doua a modului major și minor. **2** Acordul supratonicei (**1**).

supratopire *sf* [At: MACAROVICI, CH. 20 / E: ***supra***[1]- + ***topire***] (Fiz) Rămânere în stare lichidă a unor substanțe aflate sub temperatura lor de solidificare Si: *suprafuziune*.

supratopit, ~ă *a* [At: MACAROVICI, CH. 66 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***supra***[1]- + ***topit***] (Fiz) Care se află în stare de supratopire.

supratrust *sn* [At: DN[2] / Pl: *~uri* / E: ***supra***[1]- + ***trust***] Trust care cuprinde întreprinderile unei anumite ramuri de producție din mai multe țări Si: *supertrust*.

suprauman, ~ă *a* [At: HELIADE, O. II, 66 / Pl: *~i, ~e* / E: ***supra***[1]- + ***uman*** cf fr *surhumain*] Care este mai presus de firea omenească Si: *supraomenesc*.

supraunitar, ~ă *a* [At: ELEM. ALG. 214/31 / Pl: *~i, ~e* / E: ***supra***[1]- + ***unitar***] (Mat; d. numere reale, mai ales d. fracții ordinare; îoc *subunitar*) Care are valoare mai mare decât unitatea.

supravalorifica *vt* [At: CAMIL PETRESCU, P. 210 / Pzi: *supravalorific* / E: ***supra***[1]- + ***valorifica***] **1** A valorifica ceva la maximum. **2** A avea despre cineva sau ceva o părere exagerat de bună Vz *a pretinde, a supraaprecia, a supraestima, a suprapreţui*.

supravalorificare *sf* [At: LOVINESCU, C. V. 78 / Pl: *~cări* / E: ***supravalorifica***] **1** Valorificare la maximum a ceva. **2** Atribuire a unei importanțe, a unor calități, a unor valori mai mari decât s-ar cuveni.

supraveghea *vt* [At: GHICA, C. E. I, 64 / Pzi: *~ghez* / E: ***supra***[1]- + ***veghea*** cf fr *surveiller*] **1** *vt(a)* (C. i. desfășurarea unor activități, comportamentul unor persoane etc.) A examina cu atenție și autoritate Si: (înv) *a surveghea* (**1**). **2** *vt(a)* A ține sub control Si: *a observa, a urmări, a veghea*. **3** *vt(a)* A veghea cu atenție mărită pentru a preveni o acțiune periculoasă sau nedorită Si: *a păzi, a veghea*, (îvp) *a priveghea, a străjui*. **4** *vr* A fi atent la ceea ce spune sau face Si: *a se controla* (**2**).

supravegheare *sf* vz ***supraveghere***

supravegheat, ~ă *a, av* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***supraveghea***] **1-2** (Care este) observat, controlat cu atenție.

supraveghere *sf* [At: DDRF / V: (înv) ***~gheare*** / Pl: *~ri* / E: ***supraveghea***] **1** (De obicei precedat de *pp* „sub") Examinare atentă a modului de desfășurare a unei activități, a comportamentului unei persoane etc. Si: *control* (**3**), *observație, urmarire*. **2** (Pex) Pază. **3** (Îs) ~ *generală* Atribuție a organelor procuraturii de a urmări respectarea legilor. **4** Control (**11**).

supraveghetor, ~oare [At: SION, P. 186 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***supraveghea*** + *-tor*] **1-2** *smf, a* (Persoană) care are sarcina de a supraveghea pe cineva sau ceva Si: (rar) *priveghetor, veghetor*, (înv) *priveghi*[1], *respicient*, (îvr) *preveghere* Vz *paznic*[2]. **3** *sn* (Îs) ~ *de flacără* Aparat electronic destinat supravegherii prezenței flăcărilor în timpul funcționării arzătoarelor pentru prevenirea incendiilor.

supraveni *vi* [At: DOSOFTEI, ap. HEM 1931 / V: ***~răv~*** / Pzi: *~vin* / E: ***supra***[1]- + ***veni*** cf lat *supervenire*, it *sopravenire*] (Înv) **1-2** A surveni (**1-2**).

supravenire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: ? / E: ***supraveni***] (Înv) Survenire.

supraverbal, ~ă *a* [At: RALEA, S. T. I. 155 / Pl: *~i, ~e* / E: ***supra***[1]- + ***verbal***] (Rar) Care se exprimă altfel decât prin cuvinte.

supravia *vi* [At: ASACHI, P. R. 25 / 4 / P: *~vi-a* / Pzi: *~iez* / E: ***supra***[1]- + ***via*** cf it *sopravvivere*] (Îvr) **1-6** A supraviețui (**1-6**).

supraviețui *vi* [At: LĂZĂRESCU, P. L. 96 / Pzi: *~esc* / E: ***supra***[1]- + ***viețui*** cf fr *survivre*] **1** (D. ființe) A continua să trăiască după moartea cuiva. **2** A continua să trăiască după o întâmplare, un eveniment (nefericit) etc. **3** (Pex) A continua să trăiască Si: *a rămâne*, (îvr) *a surviețui*. **4** A continua să trăiască după ce și-a pierdut vigoarea, calitățile. **5** (Fig) A continua să existe în conștiința publică, după moarte, prin unele realizări. **6** (D. lucruri) A continua să existe după ce o persoană sau un lucru a dispărut, după ce un eveniment, o întâmplare s-a consumat.

supraviețuire *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: ***supraviețui***] **1** Rămânere în viață a unei ființe după moartea cuiva. **2** Continuare a vieții cuiva după trăirea unui eveniment (nefericit), a unei pierderi etc. **3** (Pex) Continuare a vieții. **4** Drept de a succede cuiva într-o slujbă, demnitate, după moartea acestuia. **5** (Spc) Atingere a termenului de expirare a asigurării pe viață a unui asigurat social, cu dreptul de încasare a sumei asigurate. **6** Continuare a existenței unor obiecte, a unor opere de artă, a unor metode etc. și după dispariția celor care le-au dat naștere.

supraviețuitor, ~oare *smf, a* [At: CONTA, O. F. 285 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***supraviețui*** + *-tor*] **1-2** (Persoană) care supraviețuiește morții cuiva. **3-4** (Persoană) care continuă să trăiască după o întâmplare, un eveniment (nefericit) etc. **5-6** (Pex) (Persoană) care continuă să fie în viață.

supravizită *sf* [At: DN[3] / Pl: *~te* / E: ***supra***[1]- + ***vizită***] (Med; rar) Contravizită (**2**).

supravârf *sn* [At: VÎN. PESC. martie 1964, 8 / Pl: *~uri* / E: ***supra***[1]- + ***vârf***] Vârf care se așază la capătul verigii undiței.

supravoltaj *sn* [At: DN[3] / E: ***supra***[1]- + ***voltaj*** cf fr *survoltage*] Mărire a tensiunii curentului electric peste o anumită valoare.

supravoltor *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~oare* / E: ***supra***[1]- + ***voltor*** cf fr *survolteur*] **1** Mașină electrică legată în serie de o altă sursă de energie electrică astfel încât tensiunile lor electrice se adună. **2** (Îc) **~-devoltor** Aparat sau mașină electrică care se cuplează cu o sursă de energie electromagnetică pentru a se putea aduna sau scădea la tensiunea sursei o valoare reglabilă.

suprăfață *sf* vz ***suprafață***

suprânălța *vr* [At: PSALT. 70 / Pzi: *~nalț* / E: ***supra***[1]- + ***nălța***] (Îvr) A se înălța foarte tare.

suprăveni *v* vz ***supraveni***

suprefect *sm* vz ***subprefect***

suprefectură *sf* vz ***subprefectură***

suprefept *sm* vz ***subprefect***

suprefeptură *sf* vz ***subprefectură***

suprem, ~ă [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***supremus***, fr ***suprême***] **1-2** *smf, a* (Ceea ce este) cel mai înalt, cel mai bun, cel mai mare etc. **3-4** *smf, a* (Ceea) ce există în cel mai înalt grad. **5-6** *smf, a* (Ceea) ce este cel mai de seamă, cel mai important. **7** *a* Care este mai presus de toate Si: (fam) *superlativ* Vz *absolut* (**1**), *necondiționat*, *suveran*. **8** *a* (Îs) *Ființă ~ă* (sau *judecător*, *creator* ori *mire* ~) Dumnezeu. **9** *a* (Pex) Ultim. **10** *a* (Îs) *Moment* (sau rar, *minut*, *clipă*) *~(ă)* Moment decisiv pentru reușita unei acțiuni. **11** *a* (D. unități de timp) Care este la sfârșitul vieții. **12** *a* (Îs) *Onoruri ~e* Funeralii. **13** *a* (Îs) *Voință ~ă* Ultimele dispoziții ale unui muribund. **14** *a* Care se referă la ultimele clipe ale vieții. **15** *a* Care are gradul cel mai înalt într-o ierarhie. **16** *a* (Îs) *Tribunal ~* (sau, înv, *curte ~ă*) Instanță care are în competența sa judecarea anumitor cauze excepționale și care supraveghează activitatea judiciară a tuturor instanțelor judecătorești din țară.

suprematism *sn* [At: DER / Pl: ? / E: rs ***супрематизм***] Grupare artistică rusă încadrată în curentul abstracționismului geometrizant.

supremație *sf* [At: AR (1835), 13[1]/29 / V: (înv) ***~mâț~***, (îvr) ***~rimâț~*** / Pl: *~ii* / E: fr ***suprématie***] **1** Superioritate în gradul cel mai înalt (bazată pe autoritate, putere etc.). **2** Preponderență.

supremâție *sf* vz ***supremație***

supresie *sf* vz ***supresiune***

supresiune *sf* [At: SĂULESCU, HR. II, 282/14 / V: (înv) *~ie* / Pl: *~ni*, (îvr) ~ / E: lat ***suppressio, -onis***, fr ***suppression***] **1** (Înv) Suprimare (**1**). **2** (Îvr) Omorâre. **3** (Înv) Suprimare (**4**).

supresiv, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***suppressif***] (Îvr) Care suprimă (**1**).

supresor, ~oare [At: LTR[2] / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***suppresseur***, eg ***suppressor***] **1-2** *sn, a* (Dispozitiv) care împiedică producerea unui fenomen, a unui efect etc. dăunător sau care reduce considerabil efectele acestuia. **3-4** *sf, a* (Îs *grilă ~oare*) (Grilă) de frânare așezată între anodul și grila ecran a unui tub electronic, pentru a împiedica grila-ecran să capteze electronii proveniți din emisiunea secundară a anodului.

suprima [At: STAMATI, D. / V: (îvr) ***~me*** (Par: *~res*) / Pzi: *suprim* / E: fr ***supprimer***, lat ***supprimere***] **1** *vt(a)* (C. i. aspecte ale realității, manifestări fizice, psihice sau sociale) A face să-și înceteze acțiunea, funcția sau existența Vz *desființa* (**1**), *elimina* (**9**), *înlătura*, *lichida*. **2** *vt* (Liv; c. i. oameni) A ucide. **3** *vt* (C. i. publicații) A nu mai permite apariția Si: *a interzice*, *a opri*, *a suspenda* (**10**). **4** *vt* (C. i. semne grafice, cuvinte, paragrafe, capitole etc.) A exclude dintr-un text sau dintr-un spectacol Si: *a elimina* (**10**), *a înlătura*, *a omite*, *a scoate* Vz *anula* (**1**). **5** *vt* (C. i. funcții publice) A scoate din schema unei instituții Si: *a desființa* (**1**). **6** *vt* (Imp; c. i. oameni) A scoate din funcție Si: *a disponibiliza*. **7** *vt* (C. i. alimente, doctorii, bunuri de consum) A opri consumul de... Si: *a elimina* (**4**), *a înlătura*, *a scoate*.

suprimabil, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1978, nr. 112, 8/6 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***supprimable***] (Rar) Care poate fi suprimat (**1**).

suprimare *sf* [At: ARISTIA, PLUT. CXXVII/25 / S și: *suppr~* / Pl: *~mări* / E: ***suprima***] **1** Încetare a unei acțiuni, a unei funcții, a unei existențe Si: (înv) *supresiune* (**1**) Vz *desființare* (**1**), *eliminare* (**9**), *înlăturare*, *lichidare*. **2** (Liv) Ucidere. **3** Încetare a apariției unei reviste Si: *interzicere*, *oprire*, *suspendare*. **4** Excludere a unor semne grafice, cuvinte, paragrafe, capitole dintr-o lucrare, dintr-un spectacol etc. Si: *eliminare* (**10**), *înlăturare*, *omitere*, *scoatere*, (înv) *supresiune* (**3**) Vz *anulare* (**1**). **5** Scoatere a unui post din schemă Si: *desființare* (**1**).

suprimat, ~ă *a* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***suprima***] **1** Care a încetat să mai acționeze, să mai existe Si: *desființat* (**1**), *eliminat*[2] (**6**), *înlăturat*, *lichidat*, *suspendat* (**5**). **2** Ucis. **3** (D. publicații) A cărei apariție a încetat Si: *interzis*, *suspendat* (**10**). **4** (Imp) Care a fost disponibilizat (în urma desființării postului) Si: *eliminat*[2] (**12**).

suprimător, ~oare *sm, a* [At: BARCIANU / Pl: *~i, ~oare* / E: ***suprima*** + *-tor*] **1-2** (Îdt) (Persoană) care suprimă (**1**).

suprimâție *sf* vz ***supremație***

suprime *v* vz ***suprima***

suprinde *v* vz ***surprinde***

suprindere *sf* vz ***surprindere***

suprins, ~ă *a* vz ***surprins***

suprinzător, ~oare *a* vz ***surprinzător***

supsâoară *sf* vz ***subsuoară***

supsâsâioară *sf* vz ***subsuoară***

supscria *v* vz ***subscrie***

supscrie *v* vz ***subscrie***

supscriere *sf* vz ***subscriere***

supsecretar *sm* vz ***subsecretar***

supsemnat *sm* vz ***subsemnat***

supsioară *sf* vz ***subsuoară***

supsisioară *sf* vz ***subsuoară***

supsoară *sf* vz ***subsuoară***

supsona *vt* [At: PR. DRAM. 136 / Pzi: *~nez* / E: fr ***soupçonner***] (Frî; c. i. sentimente) A pune la îndoială.

supstantiv *smn* vz ***substantiv***

supstanță *sf* vz ***substanță***

supstare *sf* vz ***substare***

supstitut *sm* vz ***substitut***

supsuioară *sf* vz ***subsuoară***

supsuoară *sf* vz ***subsuoară***

supșag *sn* [At: ARH. FOLK. I, 120 / Pl: *~uri* / E: mg ***szokottság***] (Reg) Obicei.

supșig *s* [At: H XVIII, 285 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Boală la om, nedefinită mai îndeaproape.

supstânție *sf* vz ***substanță***

supt[1] *pp* vz ***sub***[2]

supt[2] *sm* [At: CANTEMIR, IST. 141 / Pl: *~uri* / E: ***suge***] **1-3** Sugere (**1-3**). **4** Băut[1] (**1**) cu mare poftă. **5** Fumat[1] (**1**) cu nesaț din țigară, pipă etc. pentru a inhala fumul. **6** (Pex) Fumat[1] (**3**) .

supt[3], ***~ă*** *a* [At: POLIZU / Pl: *~pți, ~e* / E: ***suge***] **1** (D. ființe, mai ales oameni sau părți ale corpului lor, în special fața) Care a devenit slab Si: *slăbănog*, *slăbit*, *uscățiv*, (rar) *tras*[3] (**2**). **2** (D. pântece, mijloc) Tras înăuntru Si: *micșorat*, *scobit*. **3** (Pex) Suplu (**2**). **4** (Fig; înv) Sărăcit (**1**). **5** (Rar; d. respirație) Reținut.

suptaltern, ~ă *a* vz ***subaltern***

suptcăpitan *sm* vz ***subcăpitan***

suptcârmuire *sf* vz ***subcârmuire***

suptdiacon *sm* vz ***subdiacon***

supteran, ~ă *a* vz ***subteran***

supterfugiu *sn* vz ***subterfugiu***

suptil, ~ă *a* vz ***subtil***

suptintendent *sm* vz ***subintendent***

suptiscăli *v* vz ***subiscăli***

suptiscălit, ~ă *smf* vz ***subiscălit***

suptîmpărți *v* vz ***subîmpărți***

suptîmpărțire *sf* vz ***subîmpărțire***

suptîmpărțitură *sf* vz ***subîmpărțitură***

suptînțelege *v* vz ***subînțelege***

suptjuga *v* vz ***subjuga***

suptleitenant *sm* vz ***sublocotenent***

suptlimbal, ~ă *a* vz ***sublingual***

suptlinia *v* vz ***sublinia***

suptliniar, ~ă *a* vz ***subliniar***

suptîl, ~ă *a* vz ***subtil***

suptmarin *a* vz ***submarin***

suptmite *v* vz ***submite***

suptoaie *sf* vz ***subtoi***

suptoare *sf* [At: TDRG / Pl: *~ori* / E: ***supt***[2] + *-oare*] (Pop) Supt[2] (**1**).

suptocârmuire *sf* vz ***subocârmuire***

suptocârmuitor *sm* vz ***subocârmuitor***

suptofițer *sm* vz ***subofițer***

suptoi *sn* vz ***subtoi***
suptordinat, ~ă *smf, a* vz ***subordonat***
suptordinație *sf* vz ***subordinație***
suptpământ *sn* vz ***subpământ***
suptpământesc, ~ească *a* vz ***subpământesc***
suptprefect *sm* vz ***subprefect***
suptus, ~ă *smf* vz ***supus***
suptracție *sf* vz ***substracție***
suptrage *v* vz ***sustrage***
suptrahimi *v* vz ***subtrahimi***
suptrăgător *v* vz ***subtrăgaor***
suptscrie *v* vz ***subscrie***
suptscrire *v* vz ***subscrie***
suptsioară *sf* vz ***subsuoară***
suptstanță *sf* vz ***substanță***
suptstare *sf* vz ***substare***
supstitui *v* vz ***substitui***
suptsuară *sf* vz ***subsuoară***

suptșpan *sm* [At: ALR SN III h 893/353 / Pl: *~i* / E: ***supt***[1] + ***șpan***] 1-2 (Reg) Subprefect (1-2).

supteren, ~ă *a* vz ***subteran***
suptu *pp* vz ***sub***

suptură *sf* [At: TDRG / Pl: *~ri* / E: ***supt***[2] + *-ură*] 1 (Pop) Supt[2] (1). 2 (Rar) Prădare.

suptârelut, ~ă *a* vz ***subțirelut***
supția *v* vz ***subția***
supțiare *sf* vz ***subțiere***
supțiat, ~ă *a* vz ***subțiat***
supțiere *sf* vz ***subțiere***
supțietate *sf* vz ***subțietate***
supțietic, ~ă *a* vz ***subțiratic***
supțietură *sf* vz ***subțietură***
supții *v* vz ***subția***
supține *v* vz ***susține***
supținea *v* vz ***susține***
supțioară *sf* vz ***subsuoară***
supțira *v* vz ***subțira***
supțirare *sf* vz ***subțirare***
supțiratec, ~ă *a* vz ***subțiratic***
supțire *a* vz ***subțire***
supțirel, ~ea *a* vz ***subțirel***
supțirenie *sf* vz ***subțirenie***
supțiretate *sf* vz ***subțiritate***
supțirică *a* vz ***subțirică***
supțirime *sf* vz ***subțirime***
supțuoară *sf* vz ***subsuoară***
supuire *sf* vz ***supunere***

supuitor, ~oare [At: PRAV. 174 / V: (înv) ***~punăt~*** / S și: *~ppu~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***supune*** + *-tor*] 1 *sf* (Îvr; îf *supunătoare*) Ascunzătoare (5). 2 *smf* (Înv) Cuceritor (2). 3 *smf* (Mun; înv) Proxenet. 4 *a* (Grm; înv; îs) *Plecare ~oare* (sau *modă ~oare*) Modul conjunctiv.

supunăciune *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ni* / E: ***supune*** + *-ăciune*] (Îvr) 1 Așezare dedesubt. 2 Ascundere (1). 3 Supunere (3).

supunătiv, ~ă *a* [At: SFC IV, 92 / V: ***~ățiv*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***supune*** + *-ătiv*] (Grm; înv; îs) *Mod ~* Modul conjunctiv.

supunător, ~oare *smf* vz ***supuitor***
supunățiv, ~ă *a* vz ***supunătiv***

supune [At: COD. VOR.[2] 82/2 / V: (sst) ***săp~*** / S și: *~ppu~* / Pzi: *supun*, (înv) *~pui* / Cj: (îvp) *să supui*, 3 (îvp) *să supuie* / Grz: (îvp) *supuind* / E: ml ***supponere***] 1 *vt* (Îvp; adesea figurat) A pune sub ceva. 2-3 *vtr* (Îvp; adesea figurat; pex) A ascunde (1). 4-5 *vtr* (Îvr; c. i. armate sau armament) A așeza într-un loc ascuns sau prevăzut cu întărituri. 6-7 *vrt* (Îrg) A (se) așeza (într-o anumită poziție). 8-9 *vrt* (Reg; îe) **A se ~ din toate puterile** sau **a-și ~ toate puterile** A se încorda din răsputeri. 10 *vt* (Îrg) A pleca. 11 *vt* (Reg; c. i. viței, miei) A face să sugă. 12 *vt* (Pop) A suflecа (1). 13 *vt(a)* (C. i. oameni sau teritorii) A aduce sub autoritatea, sub stăpânirea sa (prin constrângere) Si: (înv) *a subpune* Vz *aservi, cuceri* (6), *înfeuda, îngenunchea, înrobi, ocupa, subjuga*. 14 *vt* (Pex) A învinge (în luptă). 15-16 *vtr* (Înv; c. i. animale) A domestici (1-2). 17 *vr* (D. oameni, rar d. animale) A ceda în fața unei influențe, a unei forțe, a unei cereri etc. Si: *a se închina, a se pleca, a se preda*, (înv) *a se paradosi*. 18 *vr* A accepta autoritatea cuiva. 19 *vr* (D. corpuri, materii, substanțe) A ceda (10). 20 *vt* A subordona (1). 21 *vt* A acorda o importanță secundară în raport cu altceva Vz *subordona*. 22 *vr* (Log; îvr; spc) A se subordona (2). 23 *vr* A se conforma unor legități Si: *a asculta* (18), *a depinde* (3), *a fi influențat de...*, (înv) *a supleca*[1]. 24-25 *vrt* A se lăsa sau a face să fie stăpânit de porniri, instincte etc. Si: *a ceda* (4). 26 *vt* A lăsa fără apărare în fața primejdiei Si: *a expune* (11), (înv) *a subpune*. 27 (Înv) A predispune. 28 *vr* (D. oameni) A accepta sau a-și impune să suporte un lucru dificil sau neplăcut. 29 *vt* (Înv; c. i. oameni, rar, animale sălbatice) A obliga. 30 *vt* (Îvp; c. i. oameni) A impune. 31 *vt* (Îvr; c. i. oameni) A transforma. 32 *vt* A face să sufere o acțiune. 33 *vt* A pune într-o anumită situație. 34 *vt* (Înv; îe) **A ~** (o femeie) **sub cineva** A determina o femeie să practice prostituția. 35 *vt* (Înv; c. i. bani sau bunuri, cu determinări care indică felul) A efectua o operație financiară Vz *amaneta, ipoteca, zălogi*. 36 *vt* (Înv) A prezenta. 37 *vt(a)* (Înv) A presupune.

supuneală *sf* vz ***săpuneală***
supunel *sm* vz ***săpunel***

supunere *sf* [At: BIBLIA (1688), 57[2]/18 / V: (înv) ***~nire***, (îvr) ***~puire*** / S și: *~ppun~* / Pl: *~ri* / E: ***supune***] 1 (Îvr) Suport (1). 2 Ascundere (1). 3 Luare în stăpânire a unor teritorii, așezări, populații, prin forță armată Si: *cucerire* (2), *înrobire, ocupare, subjugare*, (îvr) *supunăciune* (3), *supusaciune* (3), (liv) *sumisiune* (1). 4 (Fig) Înfrângere. 5 (Îvr) Dirijare (2). 6 (Îvr; îe) **A lua în ~** A înrobi. 7 (Spc; îvr) Asimilație (1) (fiziologică). 8 Cedare în fața unei influențe, a unei forțe, a unei cereri Si: *ascultare* (22), *docilitate*, (rar) *supușenie* (3), (îvr) *sujecțiune*. 9 Acceptare a subordonării în fața autorității cuiva sau a ceva Si: *dependență* (3), *subordonare*, (înv) *subordinație*, (îvr) *subjecțiune*. 10 (Îvr; ccr; lpl) Omagii. 11 (Îvr) Aducere sub ascultare. 12 (Pan) Respectare strictă a unor indicații. 13 Acceptare a dependenței politice Si: (înv) *închinare*. 14 Influențare. 15 Punere într-o anumită situație. 16 (Înv) Prostituție. 17 Expunere a unui material, a unei substanțe la o anumită acțiune, la un anumit tratament. 18 (Înv) Presupunere.

supuni *v* vz ***săpuni***
supunire *sf* vz ***supunere***

supura *vi* [At: TURNESCU, MED. O. P. 58[r]/18 / Pzi: 3 *~rează* / E: fr ***supprurer***] (D. răni, țesuturi, animale etc.) A produce și a elimina puroi.

supurant, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***suppurant***] 1 (D. răni, țesuturi, animale etc.) Care supurează Si: *supurativ* (1) Vz *puroiant, puruios, purulent*. 2 (D. boli) Care prezintă stări de supurație a unor glande, vase etc. Si: *supurativ* (2).

supurare *sf* [At: D. MED. / Pl: *~rări* / E: ***supura***] (Rar) Supurație.

supurativ, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***suppuratif***] 1 (D. răni, țesuturi animale etc.) Care supurează Si: *supurant* (1). 2 (D. boli) Care prezintă stări de supurație a unor glande, vase etc. Si: *supurant* (2).

supurație *sf* [At: ÎNVĂȚĂTURĂ, 121/23 / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: lat ***suppuratio***, fr ***suppuration***] Formare și eliminare de puroi Si: (rar) *supurare* Vz *puroire, purulență*.

supurațiune *sf* vz ***supurație***
supuri *v* vz ***șupuri***

supurlău *s* [At: ALR II 3369/228 / Pl: ? / E: ns cf *supurlui*] (Reg) 1 Leșie. 2 Albie[1] (1).

supurli *v* vz ***supurlui***

supurlui *vt* [At: DR. IV, 1557 / V: ***~li*** / Pzi: *~esc* / E: ns cf *pârlui*] (Trs; c. i. obiecte de îmbrăcăminte) A spăla cu leșie.

supurta *v* vz ***suporta***

supus, ~ă [At: N. COSTIN, L. 451 / S și: *~ppus* / Pl: ~*uși*, *~e* / E: ***supune***] **1** *a* (Îrg) Care este așezat dedesubt, sub ceva Si: (rar) *subpus*. **2** *a* (Pex) Ascuns² (**1**). **3** *a* (Înv; d. corpuri de armată) Așezat (la pândă) într-un loc ferit. **4** *a* (Îs) *Tăietură ~ă* Tăietură piezișă. **5** *a* (D. colectivități de oameni sau de teritorii locuite de acestea) Care se află (prin constrângere) sub autoritatea, sub stăpânirea cuiva Si: *stăpânit*, (rar) *aservit*, *cucerit* (**2**), *înfeudat*, *îngenuncheat*, *înrobit*, *ocupat*, *subjugat*. **6** *a* Care depinde de cineva sau de ceva Si: *dependent* (**2**), *subordonat*. **7-8** *a*, *av* (D. oameni, animale sau d. colectivități) (Care acționează) conform îndemnurilor, sfaturilor, ordinelor cuiva Si: *ascultător* (**2**), *cuminte* (**12**). **9-10** *a*, *av* (Într-un mod) care acceptă ușor o stare de lucruri Si: *docil* (**1-2**). **11-12** *a*, *av* (Care se consideră pe sine) cu extremă modestie Si: *umil*, (înv) *suplecat* Vz *obsecvios*, *servil*, *slugarnic*, *smerit*. **13** *a* (D. acțiuni, manifestări și atribute ale omului) Care denotă ascultare, docilitate sau umilință. **14-15** *smf*, *a* (Înv) Angajat (**1-2**). **16** *a* (Îs) *Țăran ~* Locuitor al satelor mănăstirești sau boierești din epoca feudală în țările române care, de la condiția de mic proprietar cu unele obligații, cu timpul, a ajuns să-și piardă proprietatea și libertățile. **17** *smf* Locuitor al unei țări sau al unei colectivități organizate, considerat în raport cu suveranul sau conducătorul său. **18** *a* (Pop; îe) **A se da ~** A se preda. **19** *smf* (De obicei urmat de determinări care indică statul în discuție) Persoană care aparține, prin cetățenie, unui anumit stat Vz *cetățean* (**1**). **20** *smf* Persoană aflată sub o protecție specială de ordin juridic a unui stat (fără a fi cetățean cu drepturi depline).

supusăciune *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ni* / E: ***supus*** + *-ăciune*] **1** Așezare dedesubt. **2** Ascundere (**1**). **3** Supunere (**3**). **4** Presupunere.

supușenie *sf* [At: CADE / Pl: ? / E: ***supus*** + *-enie*] **1-2** Cetățenie (**1-2**). **3** (Rar) Supunere (**8**). **4** (Pex) Slugărnicie.

supușie *sf* [At: XENOPOL, I. R. IV, 150 / Pl: ? / E: ***supus*** + *-ie*] **1** (Îvr) Situația țăranului supus (**16**). **2** Dependență (**2**). **3-6** Supușenie (**1-4**).

supușime *sf* [At: CADE / E: ***supus*** + *-ime*] (Pop) Totalitatea supușilor (**17**).

sur, ~ă [At: BIBLIA (1688), ap. TDRG / Pl: *~i*, *~e* / E: ns cf bg *cyp*, srb *sur*] **1** *a* (D. culori) Intermediar între alb și negru Si: *cenușiu* (**1**), *fumuriu* (**1**), *gri* (**1**), (rar) *prăfuriu*, (pop) *șoreciu*, (reg) *fumur* (**1**), *siv*, (înv) *plumbiu*, *sângepiu*, (trî) *bozafer* Vz *sein*. **2** *sn* Culoare intermediară între alb și negru Si: *cenușiu* (**2**), *fumuriu* (**2**), *gri* (**2**). **3** *a* (D. obiecte, d. părul, blana animalelor, penele păsărilor etc.) Care are culoarea sură (**1**) Si: *cenușiu* (**1**), *gri* (**1**), (pop) *fumuriu* (**1**), *șoreciu*, (reg) *fumur*, *siv*, *saran*, (înv) *plumbiu*, *sângepiu*, (trî) *bozafer* Vz *sein*. **4** *a* (Îs) *Mere ~e* Soiuri de mere a căror coajă este sură (**2**). **5** *sfa* (Reg) Icter. **6-7** *smf*, *a* (Animal sau pasăre) care are pielea, părul, blana sau penele sure (**2**) Si: *cenușiu*, (reg) *suran*. **8** *smf* Cal sau iapă cu părul sur (**2**). **9** *s* (Ban; Trs) Bou sau măgar cu părul sur (**3**) ori găină cu pene sure. **10** *a* (Pop; d. părul oamenilor) Cărunt (**1**). **11** *a* (Îe) **A scoate (cuiva) peri ~i (în cap)** A scoate cuiva peri albi. **12** *a* (D. oameni, d. capul ori tâmplele lor) Care are părul, barba sau mustățile cărunte Si: *cărunt* (**1**). **13** *a* (Fig) Străvechi (**1**). **14** *a* Argintiu (**1**). **15** *a* (Mai ales d. lumină, fenomene meteorologice, momente ale zilei) Lipsit de strălucire, de lumină Si: *întunecat* Vz *încețoșat*, *tulbure*. **16** *a* (Pex) Deprimant. **17** *a* Care nu se remarcă în nici un fel Si: *șters*. **18** *a* Lipsit de atractivitate Si: *anost* (**3**), *fad*. **19** *sfa* (Reg) Dans popular. **20** *sfa* Melodia după care se execută sura (**19**).

surabondanță *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~țe* / E: fr ***surabondance***] (Frî) Supraabundență.

surag *sn* [At: DHLR II, 552 / V: ***~ahi*** / Pl: ? / E: tc ***sürahi***] (Înv) Vas (pentru lichide).

surahi *sn* vz ***surag***

suraie *sf* [At. HEM 596 / Pl: *~răi* / E: ***sur*** + *-aie*] (Rez) Vacă sură (**2**).

suran, ~ă [At: CHEST. V, 76 / 6 / Pl: *~i*, *~e* / E: ***sur*** + *-an*] **1** *a* (Reg; d. părul, blana animalelor sau penele păsărilor) Sur (**3**). **2** *a* (Reg; d. animale și păsări) Sur (**6**). **3** *smf* Cal, bou sau vacă de culoare sură (**1**).

suraș, ~ă [At: PASCU, S. 349 / Pl: *~i*, *~e* / E: ***sur*** + *-aș*] **1-2** *a* (Mar; șhp) (Cam) sur (**6**). **3** *smf* Animal sau pasăre sură (**6**).

surată *sf* [At: BIBLIA (1688), 183²/31 / Pl: *~te* / E: ***soră*** + *-ată*] **1** (Îvp) Prietenă. **2** (D. femei; îe) **A se prinde ~te** A lega o prietenie trainică. **3** (Pfm) Termen care alăturat numelui unei femei, denotă intimitate, prietenie, dragoste. **4** (Îc) **~-din-pădure** Mama-pădurii. **5** Termen folosit pentru a denumi un obiect apropiat, familiar cuiva. **6** (Rar, fig) Ceea ce are afinități, trăsături comune, ceea ce se aseamănă, se înrudește cu altceva. **7** (Fig; rar) Țară, limbă etc. de aceeași origine cu alta Si: *soră*.

suratec, ~ă *a* vz ***suratic***

suratic, ~ă *a* [At: D. ZAMFIRESCU, ap. TDRG / V: ***~tec***, ***~ret~*** / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***sur*** + *-atic*] (Reg) Care e de culoare (aproape) sură Vz *sur* (**1**).

suraiță *sf* [At: DLR / Pl: *~țe* / E: ***suraie*** + *-iță*] (Buc) Vacă sură (**6**).

surățică *sf* [At: CADE / Pl: *~țele* / E: ***surată*** + *-ică*] **1-2** (Pop; șhp) Surată (**1**) (mai mică și dragă).

surăție *sf* [At: TDRG / Pl: *~ii* / E: ***surată*** + *-ie*] (Pop; șîs *~ de cruce*) Legătură puternică de prietenie între femei.

surâde *vi* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (înv) ***~ride*** / Pzi: *surâd* / Pfs: *~âsei* / Cj: 3.6 (pop) *să surâză* / Par: *~râs* / E: fr ***sourire*** după *râde*] **1** (D. oameni) A schița o ușoară mișcare de alungire a buzelor (ca și cum ar râde) însoțită de o expresie specifică a feței, pentru a exprima, de obicei, o bucurie, satisfacție etc. Si: *a zâmbi*. **2** (Fig) A fi favorabil (cuiva). **3** (Fig) A fi accesibil (cuiva). **4** (Fig) A corespunde dorințelor (cuiva) Si: *a conveni* (**2**), *a-i fi pe plac*.

surâdere *sf* [At: FM (1844), 104¹/19 / V: ***~rid~*** / Pl: *~ri* / E: ***surâde***] (Înv) **1-2** Surâs (**1-2**).

surâi, ~âie *a* vz ***suriu***

surâpiș *sn* vz ***surpiș***

surâs *sn* [At: HELIADE, C. II, 388 / V: (înv) ***~ris***, (îvr) ***~râz*** / Pl: *~uri*, (rar) *~e* / E: ***surâde***] **1** Zâmbet (**1**). **2** Mișcare ușoară de alungire a buzelor însoțită de o expresie specifică a feței pentru a exprima de obicei bucurie, satisfacție etc. Si: *zâmbire*, (înv) *surâdere* (**2**), *zâmbitură*.

surâz *sn* vz ***surâs***

surâzător, ~oare [At: BOLINTINEANU, O. 8 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***surâde*** + *-ător*] (D. oameni) **1** *a* Care surâde (**1**) Si: *zâmbăreț*, *zâmbitor*, (înv) *surâzând*, *zâmbăreț*. **2** *a* Vesel (**1**). **3-4** *av*, *a* (D. ochi sau d. manifestări, stări etc. ale oamenilor) (Într-un mod) care exprimă sau denotă veselie. **5-6** *av*, *a* (Pex) (Într-un mod) care exprimă prietenie, bunăvoință.

surâzând, ~ă *a* [At: EMINESCU, D. I, 42 / V: ***~riz~*** / Pl: *~nzi*, *~e* / E: ***surâde***] (Înv; d. oameni) Surâzător (**1**).

surbancă *sf* [At: T. PAPAHAGI, M. 223 / Pl: ? / E: nct] (Reg) **1** Găleată (**1**) mică. **2** Oală de gătit.

surbi *v* vz ***sorbi***

surc *s* [At: ALRM SN I h 312 / 64 / Pl: ? / E: dr ***surcel***] Huludeț (**2**) (la proțapul carului).

surcalău *sn* [At: BUGNARIU, N. / V: ***~căl~***, ***~ceal~*** / Pl: *~lauă* / E: mg ***szurkáló***] **1** (Reg) Bucată de fier sau sârmă folosită la curățarea lulelei. **2** (Reg) Vergea de lemn cu care se împing gloanțele din țeava puștii de foc. **3** Strămurare (**1**). **4** (Mar; Trs) Sulă (**1**). **5** (Reg) Huludeț (**3**).

surcălaș *s* [At: A I, 22 / Pl: ? / E: ***surcalău*** css] (Reg) Huludeț (**2**).

surcălău *sn* vz ***surcalău***

surcăli *vt* [At: ALR I, 1544/255 / V: *~celi* / Pzi: *~lesc* / E: mg ***szurkálni***] **1** (Trs; c. i. obiecte în formă de tub) A curăța în interior cu un surcalău (**1**). **2** (Mar; Trs; pex; c. i. obiecte) A găuri (**1**).

surcea [At: CORESI, ap. GCR I, 24 / 6 / V: ***~cică***, (pop) ***~cel*** (Pl : *~ele* sn, *~ei* sm), (reg) ***ciurcea***, ***ciuircel***, ***ciuircică***, ***sucel***, ***sulcele***, ***~rgele*** / Pl: *~ele*, *~ei* / E: ml ****surcellus*** *(=surculus)*] **1** *sf* Bucată de lemn, mică, subțire și uscată Si: *gătej* (**1**), *uscătură*, *vreasc*, (îrg) *târș*, (înv) *șormânt*, (reg) *clenci* (**3**), *hăbădic* (**1**), *pogmete*, *raburi*, *rancotă*, *selniță*, *sfărgaci*, *șibă*. **2** *sf* (Spc) Bucată care se desprinde dintr-un lemn prin cioplire sau prin spargere Si: *așchie* (**1**), *țandără*, (pop) *zburătură*, (reg) *salcă*, *sălângă*, *scărâmbă*, *scleperiță*, *sfarghie*, (înv) *oțapoc*, (reg) *scoarță*. **3** *sf* (Pop; îe)

A face sânge pe o ~ A se lăuda că face mai mult decât e în stare să facă. **4** *sf* (Reg. îe) **A lua** (pe cineva) **la trei ~ele** A lua repede (pe cineva). **5** *sf* (Fig) Odraslă. **6** *sm* (Ban; îf *surcel*) Pește neidentificat mai îndeaproape. **7** *sf* (Pan) Nume generic pentru obiecte sau părți ale lor care se aseamănă cu o surcea (**1**). **8** *sf* (Mol; lpl) Minciunele. **9** *sf* (Arg; lpl) Coaste (**1**). **10** *sn* (Pop; îf *surcel*) Huludeț (**1**) (la suveică). **11** *sn* (Pop; îf *surcel*) Băț (**1**) (la pușca de soc). **12** *sn* (Reg; îf *surcel*) Grăunțar (la moară). **13** *sf* (Reg) Andrea (**2**). **14** *sn* (Reg; îf *surcel*) Unitate de măsură pentru lichide, nedefinită mai îndeaproape.

surcealău *sn* vz ***surcălău***

surcel *snm* vz ***surcea***

surcela *v* vz ***surceli***[1]

surcelărie *sf* [At: A V, 19 / Pl: *~ii* / E: ***surcele*** (pll *surcea*) + *-ărie*] (Reg) **1** Mulțime de surcele (**1**). **2** Loc acoperit de surcele (**1**).

surceli[1] [At: CADE / V: *~la* / Pzi: *~lesc* / E: ***surcea***] **1** *vi* A strânge surcele (**1**). **2** *vt* (C. i. lemne) A tăia sau a ciopli pentru a face surcele (**2**).

surceli[2] *v* vz ***surcăli***

surcelușă *sf* [At: TEODOREANU, C. B. 32 / Pl: *~șe* / E: ***surcele*** (pll *surcea*) + *-ușă*] **1-2** (Șhp) Surcea (**1**) (mică) Si: *surceluță* (**1-2**).

surceluță *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) ***ciur~*** / Pl: *~țe* / E: ***surcele*** (pll *surcea*) + *-uță*] **1-2** (Șhp) Surcelușă (**1-2**).

surchida *v* vz ***surchidi***

surchideală *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~eli* / E: ***surchidi*** + *-eală*] **1** Hărțuială (**3**). **2** (Pex) Muștruluială. **3** Bătaie (**1**). **4** Aruncare a arșicului la jocurile de copii.

surchidi [At: VLAHUȚĂ, S. A. II / V: (reg) ***~da***, ***~iudi*** / Pzi: *~desc* / E: nct] **1** *vt* (Pop; c. i. ființe) A hărțui (**3**). **2** *vt* (Pex) A muștrului. **3** *vt* A chinui (**1**). **4** A bate (**92**). **5** *vt* (Spc; la jocurile de copii; c. i. arșice sau zaruri) A arunca făcând să se răsucească. **6** *vt* (Reg; c. i. distanțe; îf *surchida*) A măsura cu palmele.

surchuidi *v* vz ***surchidi***

surcică *sf* vz ***surcea***

surcină *sf* vz ***sulfină***

surclasa *vt* [At: SFC III, 18 / Pzi: *~sez* / E: fr ***surclasser***] **1** (C. i. oameni sau grupuri de oameni) A întrece la o mare diferență (într-o competiție sportivă). **2** (Rar; c. i. limite, măsuri, momente) A depăși (**2**).

surclasare *sf* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 79, 9/2 / Pl: *~sări* / E: ***surclasa***] Depășire la o mare diferență (într-o competiție sportivă).

surd, ~ă [At: PSALT. 72 / Pzi: *~rzi*, *~e* / E: ml ***surdus***] **1-2** *smf*, *a* (Ființă) care este lipsită, total sau parțial, de auz Si: (reg) *piurd*, *purd*. **3** *smf* (Îe) **~ul n-aude, dar le potrivește** Exprimă o reacție către cineva care răspunde cu totul altceva la o întrebare, fie că n-a auzit bine, fie că se preface a nu fi auzit. **4** *sf* (Îe) **S-a pornit ca ~da-n joc** Exprimă situația cuiva care, din nepricepere, face un lucru la timp și loc nepotrivit. **5** *a* (Îe) **Râde ca mirele cel ~** Exprimă situația cuiva care râde fără să știe despre ce este vorba. **6** *sm* (Îe) **Orbul își caută acul în aria cu paiele și ~ul îl povățuiește unde sună** Se spune despre cei care dau povețe fără să se priceapă. **7** *sm* (Îe) **~ului să-i scoți bumbacul din urechi** Se spune celui pe care încerci zadarnic să-l faci să priceapă ceva. **8** *s* (Îe) **Parcă întâlnea tot ~rzi și muți** Exprimă situația cuiva căruia nimeni nu-i dă un răspuns mulțumitor. **9** *s* (Îs) **A face pe ~ul**, (îvr) **a face ureche ~ă** A se face că n-a auzit. **10** *s* (Reg; îe) **A merge ca ~u-n oaste** A merge orbește. **11** *a* (Îvr; îs) *Pădure ~ă* Pădure deasă. **12** *a* (Jur; îs) *Strat ~* Strat de pământ pentru cultivarea legumelor într-o seră. **13** *a* (D. urechi sau, înv, d. auz) Care nu percepe sunetele. **14** *a* (Gmt; d. gură, ca organ al vorbirii) Mut. **15** *a* (Fig; d. oameni) Care nu dă ascultare, care ignoră o solicitare. **16** *a* Care nu se lasă impresionat Si: *indiferent*, *nepăsător*. **17** *a* (D. zgomote, sunete, glas etc.; îoc *mare*[1], *puternic*, *tare*) Care este abia perceptibil, având intensitate, sonoritate, tonalitate sau claritate (extrem de) redusă sau fiind lipsit de intensitate, de sonoritate, de tonalitate sau de claritate Si: *coborât* (**3**), *domol* (**22**), *înăbușit*, *încet*, *înfundat*, *lin*, *mic*, *molcom*, *potolit*[2], *scăzut*, *scoborât*[2], *slab*, *stins*, *vătuit*, (rar) *confuz* (**1**), *înecat*, *slăbănog*, *slăbănogit*. **18** *a* (D. locuri) În care nu se aud zgomote. **19** *a* (D. porniri, senzații, sentimente, conflicte psihice sau sociale) Care nu se manifestă (cu putere) Si: *mocnit*. **20** *a* (Pex) Tăinuit. **21** *a* (D. senzații, impresii) Care nu este clar Si: *confuz* (**1**), *neclar*, *nedefinit*. **22** *a* (Fig; d. lumină, d. surse de lumină sau d. culori) Palid. **23-24** *smf*, *a* (Fon) (Consoană) a cărei emisiune nu comportă vibrații glotale Si: *afon* (**10**). **25** *a* (Îvp; îlav) **De ~a**, **de-a ~a**, **de ~ă** Zadarnic[1].

surdac, ~ă *a* [At: LB / V: (îvr) *~anc* / Pl: *~aci*, *~ace* / E: ***surd*** + *-ac*] **1-2** (Îrg; șhp) Surdișor (**1-2**).

surdalău, ~aie *smf* [At: MAT. DIALECT. I, 95 / Pl: *~ăi* / E: ***surd*** + *-alău*] (Reg) **1** Om care simulează surditatea. **2** (Pex) Om prost Vz *mutalău*.

surdanc, ~ă *a* vz ***surdac***

surdatec, ~ă *a* vz ***surdatic***

surdatic, ~ă *a* [At. LB / V: *~tec* / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***surd*** + *-atic*] **1-2** (Pop; șhp) Surdișor (**1-2**).

surdavela *s* [At: BOCEANU, GL / Pl: ? / E: cf ***surd***] (Olt) Om surd (**2**).

surdă *sf* [At: CADE / Pl: *~de* / E: fr (*bécassine*) ***sourde***] (Orn; reg) **1** Becațină(**3**)-mică (*Lymnocryptes minimus*). **2** (Îc) **~-de-mare** Prundăraș-de-nămol (*Linicola falcinellus*).

surdica *sfa* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***surd*** + *-ică*] (Mun) Femeie surdă (**1**).

surdicel, ~ică *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ei*, *~ele* / E: ***surd*** + *-icel*] **1-2** (Rar; șhp) Surdișor (**1-2**).

surdilă *smi* vz ***surzilă***

surdime *sf* vz ***surzime***

surdimutitate *sf* vz ***surdomutitate***

surdina *vtr* [At: SFC III, 116 / Pzi: *~nez* / E: ***surdină***] **1-2** (Rar) A (se) emite în surdină (**3**) Si: (rar) *a (se) surdiniza*.

surdinare *sf* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 26, 19/1 / Pl: *~nări* / E: ***surdina***] (Rar) Emitere în surdină (**3**).

surdină *sf* [At: DDRF / V: (îvr) ***sor~*** / Pl: *~ne* / E. fr ***sourdine***, it ***sordino***] **1** Dispozitiv din metal sau din lemn, în formă de gheară la instrumentele cu coarde, sau în formă de dop la instrumentele de suflat, folosit pentru atenuarea sonorității acestor instrumente. **2** (Pex) Atenuare a intensității sunetelor emise de instrumente cu coarde sau de suflat cu ajutorul surdinei (**1**). **3-4** (Îljv) **În ~** Cu tonalitate foarte scăzută. **5-6** (Îal; pex) Fără zgomot Si: *încet*.

surdini *vt* [At: VICIU, COL. 193, 205 / Pzi: *~nesc* / E: nct] (Reg; c. i. oameni) A angaja (la lucru).

surdiniza *vtr* [At. SFC III, 116 / Pzi: *~zez* / E: ***surdină*** + *-iza*] (Rar) **1-2** A (se) emite în surdină Si: (rar) *a (se) surdina*.

surdinizat, ~ă *a* [At. CONSTANTINESCU, S. I. 25 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***surdiniza***] Care este emis sau se emite în surdină (**3**).

surdiseală *sf* [At: POLIZU / Pl: *~eli* / E: ***surdisi*** + *-eală*] (Îvr) Amânare (**1**).

surdisi *vt* [At: VĂCĂRESCU, IST. 270 / Pzi: *~sesc* / E: ns cf tc *sürdü*, bg *сурдисвам*] (Înv) A amâna (**1**).

surdisire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***surdisi***] (Înv) Amânare (**1**).

surdisit, ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***surdisi***] (Îvr) Amânat (**1**).

surdișor, ~oară *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***surd*** + *-ișor*] **1-2** (Șhp) (Cam) surd (**1**) Si: (rar) *surdicel* (**1-2**), (pop) *surdatic* (**1-2**), *surduț* (**1-2**), (îrg) *surdac* (**1-2**).

surditate *sf* [At: CARAGIALE, O. I, 129 / Pl: *~tăți* / E: fr ***surdité***] **1** Infirmitate care constă în imposibilitatea (totală sau parțială) de a percepe sunetele Si: *surzeală*, *surzenie*, (îrg) *surzie*, (înv) *surzime*. **2** (Îs) *~ psihică* Imposibilitatea de a distinge și recunoaște cu simțul auzului sursa sonoră. **3** (Îs) *~ verbală* Neputința în a percepe cuvintele auzite. **4** Calitate a unei consoane de a fi surdă (**24**).

surdmut, ~ă *a* vz ***surdomut***

surdomaș *sm* [At: N. LEON, MED. 148 / V: ***străd~***, ***~dumaci*** *smp*, ***~dum~*** / Pl: *~i* / E: srb ***srdomaši***] **1** (Ent; Ban; Olt) Larva gândacului morar, de forma unui vierme cu corpul rotund și solzos, acoperit cu chitină tare, de culoare galbenă sau cafenie, care se dezvoltă și trăiește în făina

de grâu stătută Si: (pop) *molete*[1], *sfoiag*, *vierme-de-făină* (*Tenebrio molitor*). 2 (Olt; lpl) Boală la copiii sugari caracterizată prin apariția unor eczeme pe creștetul capului. 3 (Olt; lpl) Boală la copiii sugari caracterizată prin febră, diaree, vărsături și uscarea nasului Si: *molete*[1]. 4 (Olt; lpl) Colici intestinale.

surdomut, ~ă *smf, a* [At: AR (1829), 62²/47 / V: (reg) ***~dmut*** / Pl: ~*uți*, ~*e* / E: ***surd*** + ***mut*** cf fr *sourd-muet*] **1-2** (Om) care este lipsit de auz și de grai. **3-4** (Om) care se comportă ca un surdomut (**1**).

surdomutism *sn* [At: ABC SĂN. / Pl: ? / E: ***surdomut*** + *-ism*] Afecțiune caracterizată prin lipsa totală a auzului și imposibilitatea deprinderii normale a limbajului Si: *surdomutitate*.

surdomutitate *sf* [At: BIANU, D. S. / V: (rar) ***~dim~*** / Pl: ? / E: ***surdomut*** + *-itate* cf fr *surdo-mutité*] Surdomutism.

surdopedagogie *sf* [At: DEX / Pl: ? / E: ***surd*** + ***pedagogie***] Ramură a pedagogiei care se ocupă cu educarea și instruirea persoanelor cu deficiențe de auz.

surduc[1] *sn* [At: (a. 1765) ȘTEFANELLI, D. C. 76 / Pl: ? / E: mg ***szurdok***] (Mol; Trs) Vale strâmtă cu versante repezi și prăpăstioase.

surduc[2] *sn* vz ***surducă***

surduc[3] *sn* vz ***surtuc***[2]

surduc[4] *s* [At: H I, 57 / Pl: ? / E: nct] Floare nedefinită mai îndeaproape.

surducaș *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: ***surduc***[3] + *-aș*] (Reg) Suman scurt femeiesc.

surducă *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (îrg) ***~duc*** *sn* / Pl: ~*uce* / E: nct] **1** (Trs; Ban) Minge. **2** (Îcs) *De-a ~ca* De-a mingea. **3** (Îas) Oină[1]. **4** (Reg) Cocoloș (de pământ, de lână, de mălai, de hârtie). **5** (Înv; îf *surduc*) Măciulie metalică (la baston).

surdumaci *smp* vz ***surdomaș***

surdumaș *sm* vz ***surdomaș***

surdut, ~ă *a* [At: DDRF / Pl: ~*i*, ~*e* / E: ***surd*** + *-ut*] **1-2** (Pop; șhp) Surdișor (**1-2**). **3** (Îs) **A se face ~** A simula surditatea.

surean *sm* vz ***sorean***

sureancă *sf* vz ***soreancă***

sureap, ~ă *a* vz ***sireap***

sureață *sf* vz ***soreață***

surec *sn* [At: (a. 1820) IORGA, S. N. 114 / Pl: ~*uri* / E: td ***sürek*** (*hayvan*) „turmă"] (Înv) Vită.

sureccitațiune *sf* vz ***surescitație***

surecciu *sm* [At: (a. 1800) ȘIO II₂, 112 / V: (îvr) ***~eciu*** / Pl: ? / E: tc ***sürekci***] (Iuz; șîs *negustor ~*) Negustor de vite cornute Vz *cirezar* (**1**).

sureciu *sm* vz ***surecciu***

surel *sm* [At. CHEST. V, 76/33 / Pl: ~*ei* / E: ***sur*** + *-el*] (Mol; Trs) Cal sur (**6**).

surescita *vt* [At: VLAHUȚĂ, O. A. III, 17 / V: (rar) ***~exci~*** / Pzi: ~*cit* / E: fr ***surexciter***] **1** A excita peste măsură Si: (rar) *supraexcita*. **2** A aduce într-o stare de iritație, de nervozitate extremă. **3** (Pex) (Rar) A supăra (**7**).

surescitabil, ~ă *a* [At: CADE / V: (rar) ~*exci~* / Pl: ~*i*, ~*e* / E: fr ***surexcitable***] **1** Care poate fi surescitat ușor. **2** (Pex) Supărăcios (**3**).

surescitabilitate *sf* [At: CADE / V: (rar) ~*exci~* / E: fr ***surexcitabilité***] **1** Înclinare spre surescitare. **2** (Pex; liv) Supărare (**5**).

surescitant, ~ă *a* [At: CADE / V: (rar) ***~exci~*** / E: fr ***surexcitant***] (D. substanțe) Care surescită (**1**).

surescitare *sf* [At: BACALBAȘA, S. A. II, 35 / V: (rar) ***~exci~*** / Pl: ~*tări* / E: ***surescita***] **1** Stare anormală de iritare, de nervozitate crescută Si: *surescitație*, (rar) *supraexcitare*, *supraexcitație*. **2** (Pex; liv) Supărare (**5**).

surescitat, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / V: (rar) ***~exci~*** / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: ***surescita***] **1** Care este excitat peste măsură. **2** Care a ajuns într-o stare de mare tensiune nervoasă. **3** (Pex; rar) Supărat² (**2**).

surescitație *sf* [At: MAN. SĂN. 215/15 / V: (rar) ***~eccitațiune***, ***~țiune***, ***~exci~***, ***~excitațiune*** / Pl: ? / E: ***surexcitation***] **1-2** Surescitare (**1-2**).

surescitațiune *sf* vz ***surescitație***

suret[1] *sn* [At. AXINTE URICARIUL, LET. II, 169 / 8 / V: (rar) ***~rut*** / Pl: ~*uri*, ~*e*, (rar) ~*curi* / E: tc ***suret***] (Înv) **1-2** Copie sau traducere a unui act sau a unei scrisori.

suret[2] *sn* vz ***suretiu***

sureta *v* vz ***sureti***

sureti *vt* [At: ALR I, 1706 / 51, 243 / V: ***~ta*** / Pzi: ~*tesc* / E: dr ***suretiu***] (Trs; c. i. struguri) A recolta (**1**) (via).

suretic, ~ă *a* vz ***suratic***

suretiu *sn* [At. KLEIN, D. 434 / V: ***suret***, ***~eț***, ***siret***, ***sir~*** / Pl: ~*uri* / E: mg ***szüret***] (Reg) Recoltare a viei.

sureț *sn* vz ***suretiu***

surexcita *v* vz ***surescita***

surexcitabil, ~ă *a* vz ***surescitabil***

surexcitabilitate *sf* vz ***surescitabilitate***

surexcitant, ~ă *a* vz ***surescitant***

surexcitare *sf* vz ***surescitare***

surexcitat, ~ă *a* vz ***surescitat***

surexcitație *sf* vz ***surescitație***

surexcitațiune *sf* vz ***surescitație***

surfață *sf* [At: GEOMETRIA A. M. 4/3 / Pl: ~*fețe* / E: fr ***surface*** după *față*] **1-2** (Înv) Suprafață (**1, 10**).

surfila *vt(a)* [At: DL / V: (reg) ***sulf~*** / Pzi: ~*lez* / E: fr ***surfiler***] (C. i. țesături) A întări marginea netivită printr-o cusătură rară care să împiedice destrămarea.

surfilare *sf* [At: LTR² / Pl: ~*lări* / E: ***surfila***] **1** Întărire a marginii netivite printr-o cusătură rară care să împiedice destrămarea. **2** Întăritura obținută prin surfilare (**1**).

surgele *sp* vz ***surcea***

surghini *v* vz ***surghiuni***

surghium *sn* vz ***surghiun***

surghiun, ~ă [At: M. COSTIN, O. 248 / V: (îrg) ***~gun***, ***~gună*** *sf*, (îvr) ***~um***, ***~gum*** / Pl: ~*i*, ~*e*, ~*uri* / E: tc ***sürgün*** (*etmek*)] **1** *sn* (Înv; îlv) **A face** (sau **a trimite**, **a porni**, **a duce**, **a ardica**, **a pune**) ~ (pe cineva) A exila (**1**). **2-3** *smf, a* (Înv) Exilat² (**1-2**). **4** *av* (Îlv) **A merge** sau **a se duce** ~ A pribegi. **5** *sn* (Îvp) Pedeapsă cu exilul. **6** *sn* (Pex) Pedeapsă cu deportarea. **7** *sn* (Rar) Loc izolat. **8** *sn* (Reg; îe) **A da ~** A da drumul cuiva. **9** *sn* (Îae) A goni (**6**).

surghiuni [At: NECULCE, L. 91 / V: (rar) ***~ini***, (îrg) ***~gu~*** / Pzi: ~*nesc* / E: ***surghiun***] **1** *vt* (Îvp; c. i. oameni) A exila (**4**). **2** *vt* (Pex) A deporta. **3** *vr* A se izola. **4** *vt* (Îvp; fig; c. i. ființe, creații ale lor etc.) A alunga (**5**). **5** *vt* (Îvr) A interzice.

surghiunie *sf* [At: NECULCE, L. 52 / V: ***~gunie***, (îvr) ***siur~*** / E: ***surghiun*** + *-ie*] **1** (Înv) Exil (**7**). **2** (Pex) Deportare.

surghiunire *sf* [At: (a. 1782) ȘIO II₁, 330 / V: (înv) ***~gun~*** / Pl: ~*ri* / E: ***surghiuni***] **1** (Îvp) Emigrare. **2** (Pex) Deportare. **3** (Înv; fig) Alungare (**3**). **4** (Îvr) Exil (**2**).

surghiunit, ~ă [At: IST. Ț. R. 123 / V: (înv) ***~gu~*** / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: ***surghiuni***] **1-2** *smf, a* Exilat² (**3-4**). **3-4** *smf, a* (Pex) Deportat² (**1-2**). **5** *a* (Fig) Alungat² (**3**).

surghiunlâc *sn* vz ***surgunlâc***

surghiunluc *sn* vz ***surgunlâc***

surgiuc *sn* vz ***surguci***

surguci [At: NEAGOE, ÎNV. 180 / 8 / V: (îvr) ***~u***, (nob) ***~giuc*** / Pl: ~*uri*, (rar) ~*uce* sn, ~ sm / E: tc ***sorguș***] **1** *sn* (Îvp) Mănunchi de pene (de struț) ori de pietre scumpe, sau de pene ornamentat cu pietre scumpe ce împodobea odinioară un turban sau un ișlic. **2** *sm* (Bot; lpl) Plantă erbacee cu frunzele divizate în numeroase segmente liniare, cu florile albastre, roz, albe sau pestrițe, care se cultivă ca plantă ornamentală Si: (reg) *bonzari*, *cătănioare* (**6**), *ciocănași* (**7**), *ciocul* (**9**)-*ciorii*, *coconași*, *cracuțe*, *gâlceavă* (**3**), *floarea-grâului*, *nemțișori-de-grădină*, *ocheșele*, *păpucei*, *pinteni*, *tătăiși*, *toporași*, *țâța-caprei* (*Consolida ambigua*). **3** *sm* (Bot; reg) Nemțișori (*Delphinium consolida*). **4** *sm* (Bot; reg) Brebenel (**1**) (*Corydalis Marchalliana*).

surguciu *sn* vz *surguci*
surgum *sn* vz *surghiun*
surgun, ~ă *as* vz *surghiun*
surguni *v* vz *surghiuni*
surgunie *sf* vz *surghiunie*
surgunire *sf* vz *surghiunire*
surgunit, ~ă *a* vz *surghiunit*
surgunlâc *sn* [At: (sf. sec. XVIII) LET. III, 198/19 / V: *~lic*, *~ghiu~*, *~ghiunluc* / E: tc *sürgünlük*] (Înv) **1** Exil (**7**). **2** (Pex) Deportare.
surgunluc *sn* vz *surgunlâc*
surhan *s* [At: ALR II 6161/310 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Tâlv (pentru tras vinul din butoi).
surhină *sf* vz *sulfină*
suri [At: GÎRLEANU, N. 140 / Pzi: *~resc* / E: *sur*] **1** *vt* (Rar; c. i. obiecte) A face sur (**1**). **2** *vi* A deveni sur (**1**). **3-4** *vit* (D. păr, pex. d. oameni) A încărunţi.
suricel, ~ea *a* [At: MARIAN, NU. 500 / Pl: *~ei*, *~e* / E: *sur* + *-icel*] **1-2** (Pop; şhp) Surişor (**1-2**).
suride *v* vz *surâde*
suridere *sf* vz *surâdere*
surilă *sm* [At: LIUBA–IANA, M. 115 / E: *sur* + *-ilă*] Cal sau bou sur.
suriman *a*, *smf* vz *sărman*
surioară *sf* [At: ANON. CAR. / V: (pop) *sor~*, (reg) *sir~* / Pl: *~re* / E: *soră* + *-ioară*] **1-14** (Şhp) Soră (**1-7**) (mai mică sau iubită).
suripa *v* vz *surpa*
suripat, ~ă *a* vz *surpat*
suris *sn* vz *surâs*
surişor, ~oară *a* [At: MARIAN, S. R. I, 222 / Pl: *~i*, *~oare* / E: *sur* + *-işor*] **1-2** (Pop; şhp) (Cam) sur (**1**) Si: *suricel* (**1-2**).
surit, ~ă *a* [At: PR. DRAM. 362 / Pl: *~iţi*, *~e* / E: *suri*] (Rar) **1** Care a devenit sur (**1**). **2** (D. părul capului, pex. d. oameni) Încărunţit.
suriu, ~ie [At: ASACHI, L. 95 / 8 / V: (reg) *~râi* / Pl: *~ii* / E: *sur* + *-iu*] (Pop) **1** *sn* Culoare care bate în sur (**1**). **2** *a* (Dob; d. părul, blana animalelor, d. penele păsărilor) Aproape sur (**3**) Si: *gri deschis*. **3** *a* (D. animale) Care are părul sur (**3**) deschis. **4** *a* (D. păsări) Care are penele aproape sure (**7**). **5** *a* (D. părul capului, barbă, mustăţi) Care începe să încărunţească. **6** *a* (D. lumină, elemente ale naturii etc.) Întunecat.
surizând, ~ă *a* vz *surâzând*
surlar *sm* [At: (a. 1652) CAT. MAN. I, 483 / Pl: *~i* / E: *surlă* + *-ar*] **1** Persoană care cântă din surlă (**1**) Si: *surlaş*. **2** (Reg) Peşte nedefinit mai îndeaproape.
surlaş *sm* [At: DELAVRANCEA, S. 100 / Pl: *~i* / E: *surlă* + *-aş*] Surlar (**1**).
surlă *sf* [At. VARLAAM, C. 283 / V: *zurnă*, (îvr) *~rmă*, *zu~*, *zurnală* / Pl: *~le* / E: bg **зурла**, **зурна**, tc *zurna*] **1** Vechi instrument muzical popular în formă de fluier, cu mai multe orificii şi cu ancie dublă. **2** (Reg; îs) *~ de fum* Trâmbă de fum. **3** (Adesea im; îlav) **Cu ~le** (şi **tobe**, sau **trâmbiţe**, **chimvale**, **trompete** etc.) ori (înv) **cu sunete de tobe şi de ~le** Cu mare pompă, cu zgomot. **4** (Îal) Cu scandal. **5** (Îc) (Reg) **~la-paşii** sau **surlapaşi**, **surlipaşi** Zorele (*Ipomoea purpurea*). **6** (Îac) Plantă nedefinită mai îndeaproape, asemănătoare cu garoafa. **7** (Mol; Buc) Rât[1] (**1**). **8** Epitet glumeţ pentru porc. **9** (Pop) Colibă (ciobănească) în formă conică, făcută din pari de lemn şi acoperită cu stuf, paie, fân sau coceni. **10** Parte a stânei în care se prepară brânzeturile sau mâncarea ciobanului. **11** (Reg) Grămadă (de coceni sau de lemne) aşezată în formă conică. **12** (Reg) Adăpost (păstoresc) săpat în pământ. **13** (Mol; Ipl) Bucăţi lungi de trestie sau şepci de brad care se bat pe peretele unei case ţărăneşti pentru a face să prindă tencuiala. **14** (Reg) Ţeavă care se introduce în perete.
surleaţă *sf* [At: CHEST. II 36 / 97 / Pl: *~eţe* / E: *surlă* + *-eaţă*] (Reg) Colibă în care locuiesc ţăranii în timpul cositului.
surleli *sfp* [At: NECULCE, L. 90 / E: *surlă* + *-eală*] (Îvr) Bucăţi muzicale cântate la surlă (**1**).
surliga *vr* [At: LEXIC REG. 38 / Pzi: *surlig*, *~ghez* / E: nct] (Olt) A se căţăra (în arbori).
surlişoară *sf* [At: SADOVEANU, O. VII, 315 / Pl: *~re* / E: *surlă* + *-işoară*] **1-2** (Şhp) Surlă (**1**) (mică) Si: *surliţă* (**1-2**). **3-4** (Şhp) Surlă (**2**) (mică).
surliţă[1] *sf* [At: MARIAN, ap. CADE / Pl: *~ţe* / E: *surlă* + *-iţă*] **1-2** (Buc; şhp) Surlişoară (**1-2**).
surliţă[2] *sf* vz *sorliţă*
surlui *v* vz *surului*
surma *sf* vz *sârmea*
surmaci *sm* vz *sârmaci*
surman, ~ă *a*, *smf* vz *sărman*
surmă *sf* vz *surlă*
surmea *sf* vz *sârmea*
surmena *vtr* [At: RESMERIŢĂ, D. / Pzi: *~nez* / E: fr *surmener*] (D. oameni sau d. organe ale corpului lor) **1-2** A (se) obosi peste măsură (în urma unui prelungit efort fizic sau intelectual) Si: *a (se) epuiza* (**8**), *a (se) extenua* (**1**), *a (se) istovi*, *a (se) secătui*, *a (se) sfârşi*, *a (se) slei*, *a (se) vlăgui*.
surmenaj *sn* [At: BARCIANU / Pl: *~e*, (rar) *~uri* / E: fr *surmenage*] Stare de oboseală extremă a omului (sau a unui organ al corpului său), ca urmare a unui efort fizic sau intelectual excesiv şi prelungit Si: *epuizare* (**6**), *extenuare* (**3**), *istoveală*, *istovire*, *secătuiere*, *sfârşeală*, *slăbiciune*, *sleire*, *surmenare* (**2**), *vlăguire*, (îrg) *slăbire*, (înv) *marasm*.
surmenare *vt* [At: ANGHEL–IOSIF, C. M. II, 67 / Pl: *~nări* / E: *surmena*] **1** Depunere a unui efort fizic sau intelectual prelungit care are drept urmare surmenajul. **2** (Pex) Surmenaj.
surmenat, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~aţi*, *~e* / E: *surmena*] (D. oameni sau d. organe ale corpului lor) Care suferă de surmenaj.
surmonta *vt* [At: T octombrie 1968, 53 / Pzi: *~tez* / E: fr *surmonter*] (Liv; c. i. obstacole) A depăşi (**2**).
surmontare *sf* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 62, 28/4 / Pl: *~tări* / E: *surmonta*] (Liv) Depăşire (**2**) (a unui obstacol).
surnatural, ~ă *a* [At: NEGRUZZI, S. I, 6 / Pl: *~i*, *~e* / E: fr *surnaturel*] (Frî) Supranatural (**3**).
surnume *sn* [At: ARISTIA, PLUT. 273/3 / Pl: *~* / E: fr *surnom* după *nume*] (Îvr) Supranume (**1**).
surnumerar, ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~i* / E: fr *surnuméraire*] (Îvr) Supranumerar (**1**).
surnumi *vt* [At: ARISTIA, PLUT. 273/3 / Pzi: *~mesc* / E: fr *surnommer* după *numi*] (Înv) A supranumi (**1**).
surnumire *sf* [At: ARISTIA, PLUT. LXV/1 / Pl: *~ri* / E: *surnumi*] (Îvr) Supranume (**1**).
suroc *sn* vz *soroc*
surogat *sn* [At: DESEN ARH. 23 / 9 / V: (îvr) *~ă* *sf*, *surug~* / Pl: *~e*, (îvr) *~uri* / E: ger *Surrogat*, it *surrogato*] (De obicei cu determinări care indică substanţa înlocuită) Produs de calitate inferioară care are unele proprietăţi comune cu substanţa sau produsul mai greu de procurat sau mai scump, care este destinat să-l înlocuiască Si: *erzaţ*.
surogată *sf* vz *surogat*
suroi, ~oaie *smf* [At: LIUBA–IANA, M. 115 / Pl: *~*, *~oaie* / E: *sur* + *-oi*] (Reg) Cal sau bou sur sau vacă sură.
suroman, ~ă *a*, *smf* vz *sărman*
suroră *sf* vz *soră*
surorea *sf* [At: CADE / Pl: *~ele* / E: *surară* + *-ea*] **1-2** (Rar; şhp) Surioară (**1-2**).
suroricid *sm* [At: NEGULICI / V: *~orucid* / Pl: *~izi* / E: *soră* după *fratricid*] (Înv) Ucigaş de soră (**1**).
surorucid *sm* vz *suroricid*
surotcă *sf* [At: NOVACOVICIU, C. B. I, 20 / Pl: ? / E: srb *surotka* „zer"] (Ban) „Zeamă lungă".
surou *sn* [At: ENC. VET. 17 / Pl: *~ri* / E: fr *suros*] Tumoare ososasă care se formează la piciorul calului.

surpa [At: CORESI, EV. 298 / V: (îrg) ***~rupa***, (reg) ***~pi***, (îvr) ***~ripa*** / Pzi: *surp* / E: ml **subrupare*] **1-2** *vtr* (D. construcții, elemente de construcții sau maluri, forme de relief înalte etc.) A se lăsa sau a face să se lase spre bază (brusc, cu violență, cu zgomot etc.) dezmembrându-se, măcinându-se, ruinându-se etc. Si: *a (se) risipi*, (pop) *a (se) hâi*, (îvp) *a (se) strica*, (reg) *a (se) hurui* **(6)**, *a (se) îmburda*, *a (se) sodomi*. **3-4** *vtr* (Pex; d. indică porțiuni de sol sau obiecte aflate la nivelul solului) A (se) deplasa sub nivelul solului Si: *a (se) dărâma* **(1)**, *a (se) nărui*, *a (se) prăbuși*, *a (se) prăvăli a (se) scufunda*. **5-6** *vtr* (D. arbori sau obiecte în poziție verticală) A se lăsa sau a face să se lase brusc într-o parte Si: *a (se) dărâma* **(2)**, *a (se) nărui*, *a (se) prăbuși*, *a (se) prăvăli*, *a (se) răsturna* Vz *a cădea* **(16)**, *a pica*[1]. **7-8** *vtr* (Înv; d. mai ales ființe) A cădea sau a face să cadă brusc, cu violență Si: *a (se) arunca* **(57)**. **9-10** *vtr* (Fig; îvp: d. oameni) A răsturna (dintr-o poziție privilegiată). **11-12** *vtr* (Spc) A detrona **(1)**. **13-14** *vtr* (Pex) A submina **(2)**. **15** *vt* (Fig; pop; c. i. ranguri sau funcții înalte în ierarhia socială) A uzurpa. **16** *vt* (Fig; înv; c. i. obiceiuri, orânduieli, legi etc.) A desființa **(5)**. **17** *vt* (Fig; c. i. oameni, manifestări, acțiuni ale lor, etc.) A distruge **(1)**. **18** *vr* (Îvp; d. oameni) A se îmbolnăvi de hernie.

surpare *sf* [At: BIBLIA (1688), 56[1]/22 / V: (îrg) ***~rup~*** / Pl: *~pări* / E: ***surpa***] **1** Lăsare spre bază (bruscă, cu violență, cu zgomot etc.) a unei construcții, a unor elemente de construcție sau a unor forme de relief etc., dezmembrându-se, măcinându-se, ruinându-se etc. Si: *surupătura* **(1)**, (îvp) *stricare*, (reg) *huruire* **(6)**, *îmburdare*, *sodomire*. **2** (Pex) Deplasare a unor porțiuni de sol sau a unor obiecte aflate la nivelul solului sub acesta Si: *dărâmare* **(1)**, *năruire*, *prăbușire*, *prăvălire*, *scufundare*, *surpătură* Vz *cădere* **(1)**, *picare*. **3** (Înv; mpl) Ruină **(1)**. **4** (Îvr: șis ~ *din scaun*) Detronare **(1)**. **5** (Pex) Uzurpare. **6** Distrugere **(1)**. **7** (Rar; fig) Cantitate mare (împrăștiată) Si: *abundență*, *avalanșă* **(3)** , *belșug* **(1)**, *revărsare*. **8** (Med; îrg) Hernie **(1)**.

surpasa *vt* [At : FILIMON, O. II, 93 / Pzi: *~sez* / E: fr ***surpasser***] A depăși **(3)**.

surpat, ~ă *a* [At: PSALT. 302 / Pl : *~ați*, *~e* / E : ***surpa***] **1** (Mai ales d. construcții) Care s-a lăsat spre bază (brusc, violent, cu zgomot etc.) dezmembrându-se, măcinându-se, ruinându-se etc. Si: *dărâmat* **(3)**, *năruit*, *prăbușit*, *prăvălat*, (îvp) *ponorât*, (pop) *hâit*[1] **(1)**. **2** (Pex) Ruinat[2] **(1)**. **3** (Îvr; în limbajul bisericesc; d. oameni) Căzut **(1)**. **4** (D. forme de relief) Care a suferit surpături sau eroziuni Si: *prăbușit*, *prăvălit*, (înv) *povârnit*. **5** (Pex; d. forme de relief) Prăpăstios **(1)**. **6** (Fig; d. obiceiuri, rânduieli, legi etc.) Desființat **(3)**. **7** Distrus **(2)**. **8** (Îvp; d. oameni) Care suferă de hernie.

surpă *sf* [At. ALRM SN II h 652/346 / Pl: *~pe* / E: dr ***surpa***] (Reg) Baltă (de ploaie).

surpăcios, ~oasă *a* [At: ȚICHINDEAL, F. 52/8 / V: (reg) ***~rup~*** / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***surpa*** + *-ăcios*] **1** Care se surpă **(1)** ușor. **2** Care e expus la surpare **(1)** Si: (reg) *surpător* **(3)**, *surupos*.

surpător, ~oare [At: FN (1694) 25 / V: (înv) ***~rup~*** / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***surpa*** + *-tor*] **1-2** *smf*, *a* (Înv) (Persoană) care surpă **(1)**. **3** *a* (Reg; d. forme de relief) Surpăcios **(2)**. **4** (Fig) Distrugător **(1)**.

surpătură *sf* [At: MOLNAR, D. / V: (îrg) ***~rup~***, (reg) ***~pit~***, ***~rupit~*** / Pl: *~ri*, (îvr) *~re* / E: ***surpa*** + *-ătură*] **1** Surpare **(1)**. **2** Scufundare **(5)**. **3** Loc (prăpăstios) din care s-a rupt o porțiune de teren Si: (îrg) *ponorâtură*, (reg) *surpezeală*, *surpiș*, *surpuș*, *surupenie*, *surupină*, *surupiște* Vz *prăpastie*. **4** (Îrg) Ruină **(1)** (a unei construcții). **5** (Îrg; pex) Casă deteriorată sau ruinată. **6** (Med; îvp) Hernie **(1)**.

surpezeală *sf* [At. ALR I 394/772 / Pl: *~eli* / E: ***surpa***] (Reg) Surpătură **(4)**.

surpiș *sn* [At: LEXIC REG. II, 63 / V: ***~râp~***, ***~rup~*** / Pl: *~uri* / E: ***surpa*** + *-iș*] (Reg) Surpătură **(4)**.

surpitură *sf* vz ***surpătură***

surplombant, ~ă *a* [At. ROMÂNIA LITERARĂ, 192, nr. 8328/33 / Pl: *~nți*, *~e* / E: fr ***surplombant***] (D. construcții) Care are o parte ieșită în afară.

surplombă *sf* [At. DN[3] / Pl: *~be* / E: fr ***surplomb***] **1** (Glg) Obstacol de forma unei streșini stâncoase, situat în partea superioară a rupturilor de pantă sau pe desfășurarea unui perete. **2** Parte ieșită în afară unei construcții (în raport cu baza ei).

surplus *sn* [At: PLR II, 60 / Pl: *~uri* / E: fr ***surplus***] **1** Ceea ce depășește necesarul Si: *excedent* **(3)**, *plus*[2], *prisos*, *supliment* **(3)**, (asr) *prisosință*, (înv) *prisoseală*, *prisosire*, *prisosit*[1], *prisositura*, *rămas*[2] **(15)**, (reg) *radăș*, (îvr) *supraplus*. **2** Ceea ce întrece o cantitate sau o limită obișnuită, reprezentând un spor sau un plus (inutil).

surprinde [At: STAMATI, D. / V: (reg) ***sup~*** / Pzi: *~prind* / Ps: *~nsei* / Cj: 3,6 (pop) *să surprinză* / Par: *~ns* / E: fr ***surprendre*** după *prinde*] **1** *vt* (C. i. oameni) A se găsi pe neașteptate într-o situație neobișnuită, neconvenabilă sau nepermisă. **2** *vt* (C. i. oameni) A descoperi că a săvârșit o neregulă, faptă reprobabilă, o infracțiune etc. Si: *a prinde*, (îrg) *a pripi*, (reg) *a zăpsi*. **3** *vt* (D. elemente sau fenomene ale naturii, calamități etc.) A veni, a cădea, a se abate (pe neașteptate și de obicei în mod nedorit) asupra cuiva sau a ceva Si: *a apuca* **(26)**, *a prinde*. **4** *vt* (C. i. mișcări, acțiuni etc. ale oamenilor) A observa întâmplător. **5** *vt* (C. i. discuții, conversații) A auzi întâmplător. **6** *vt* A constata (și a înțelege) existența a ceva Si: *a descoperi* **(25)**. **7** *vt* (Rar) A înregistra. **8** *vt* A provoca o mare (și neașteptată) mirare, nedumerire, emoție etc. Si: *a mira*, *a șoca*, *a uimi*, *a ului*, (liv) *a stupefia* Vz *minuna*. **9** *vt* (Rar; c. i. facultăți psihice) A capta **(3)**. **10** *vt* (Îdt) A înșela.

surprindere *sf* [At: HELIADE, LB I, 44/19 / V: (înv) ***sup~*** / Pl: *~ri* / E: ***surprinde***] **1** Faptul de a se găsi pe neașteptate într-o situație neobișnuită, neconvenabilă sau nepermisă. **2** Descoperire a unei nereguli, a unei fapte reprobabile, a unei infracțiuni etc., săvârșită de cineva Si: (înv) *surpriză* **(5)**. **3-4** (Îljv) **Prin ~** (În mod) neașteptat, neprevăzut Si: *fără veste*, (rar) *prin surpriză* **(6)**. **5** (Îe) **A lua pe cineva prin ~** A nu-i da timp să se dezmeticească. **6** Constatare (și înțelegere) a existenței a ceva Si: *descoperire* **(19)**. **7** (Înv) Surpriză **(3)**. **8** Sentiment, stare de mirare, de nedumerire, de emoție etc. provocată de un fapt neprevăzut, neobișnuit etc. Si: *minunare*, *mirare*, *perplexitate*, *stupoare*, *surpriză* **(4)**, *uimire*, *uluire*, (liv) *stupefacție*, *stupefiere*. **9** (Înv) Surpriză **(2)**.

surprins, ~ă *a* [At: FM (1842), 145[2]/33 / V: (îvr) ***sup~*** / Pl: *~nși*, *~e* / E: ***surprinde***] **1** (D. oameni) Care este cuprins de o mare (și neașteptată) mirare, nedumerire, emoție etc. în fața unor lucruri, fapte, evenimente neprevăzute, neobișnuite etc. Si: *mirat*, *perplex*, *uimit*, *uluit*, (liv) *stupefiat*, *siderat*, (rar) *minunat*. **2** (D. fizionomia, privirea, glasul etc. oamenilor) Care exprimă surprindere **(1)**.

surprinzător, ~oare [At: FM (1844), 173[2]/37 / V: (înv) ***sup~*** / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***surprinde*** + *-ător*] **1-2** *a*, *av* (Într-un mod) care provoacă o mare (și neașteptată) mirare, nedumerire, emoție etc. prin caracterul său neprevăzut, neobișnuit etc. Si: *uimitor*, *uluitor*, *șocant*, (liv) *stupefiant*. **3-4** *a*, *av* (Pex) (În mod) imprevizibil. **5** *av* (Legat de un adjectiv sau de un adverb prin prepoziția „de") Exprimă ideea de superlativ absolut *Străzi surprinzător de înguste*.

surprisă *sf* vz ***surpriză***

surpriză *sf* [At: CR (1833), 247[2]/27 / V: (îvr) ***~isă*** / Pl: *~ze* / E: fr ***surprise***] **1** Plăcere sau bucurie neașteptată oferită cuiva în anumite ocazii. **2** (Ccr) Obiect primit sau oferit fără plată, în semn de prietenie sau ca ajutor etc. Si: *atenție* **(12)**, *cadou*, *dar* **(3)**, (înv) *surprindere* **(9)**. **3** Tot ceea ce surprinde prin caracterul său neprevăzut, neașteptat Si: (înv) *surprindere* **(7)**. **4** Sentiment, stare de uimire, de uluire etc. produsă de un fapt neprevăzut Si: *surprindere* **(8)**. **5** (Înv) Surprindere **(2)**. **6** (Rar; îlav) **Prin ~** Prin surprindere **(3)**.

surpuș *sn* [At: PAMFILE, S. T. 63 / Pl: *~uri* / E: ***surpa*** + *-uș*] (Reg) Surpătură **(4)**.

surrealism *sns* [At: SFC III, 18 / E: fr ***surrealisme***] (Frr) Suprarealism.

surrealist, ~ă [At: ROMÂNIA LITERARĂ 1970, nr. 95, 6/1 / Pl: *~iști*, *~e* / E: fr ***surréaliste***] (Frr) **1-3** *a* Suprarealist **(1-3)**. **4** *smf* Suprarealist **(4)**.

surs *sn* vz ***sursă***

sursat *sn* [At: (a. 1684) HEM 3 213 / Pl: ? / E: tc ***sürsat***] (Iuz) Rechiziţie de alimente pentru armată.

sursă *sf* [At: PELIMON, I. 44/1 / V: (îvr) ***surs*** *sn* / Pl: *~se* / E: fr ***source***] **1** (Înv) Izvor (al unei ape curgătoare). **2** (De obicei udp „de") Loc, punct, cauză etc. care serveşte pentru formarea, producerea, dezvoltarea etc. a unui lucru, a unui fenomen etc. Si: *izvor, obârşie, origine*, (liv) *sorginte*, (înv) *izvod*. **3** Loc de unde emană o informaţie, o noutate etc. Si: *izvor*. **4** (Adesea determinat prin „de inspiraţie") Ceea ce furnizează unui scriitor, unui artist etc. o temă, o idee. **5** Document (ştiinţific, istoric) sau lucrare, publicaţie etc. folosite la studierea unei probleme sau la întocmirea unor lucrări ştiinţifice, a unei opere literare etc. Si: *izvor*. **6** (De obicei udp „de") Loc unde se găseşte şi de unde se poate procura ceva. **7** Corp care emite sunete, lumină, radiaţii etc. **8** Loc, punct din care lumina, căldura etc. radiază şi se propagă. **9** (Şîs ~ *de energie*) Purtător de energie. **10** (Fiz; îs) ~ *de energie electrică* sau *electromagnetică* Generator de energie electrică (sau electromagnetică). **11** (Fiz; spc) Punct din care izvorăşte sau în care este absorbit un fluid. **12** Electrod al unui tranzistor cu efect de câmp, care furnizează purtătorii de sarcină majoritari.

sursilvană *sf* [At: SCL 1968, 403 / Pl: ? / E: fr ***sursilvain***] Unul dintre graiurile retoromane.

sursur *sn* vz ***susur***

sursura *v* vz ***susura***

surşarj *sn* [At: DN² / Pl: *~uri* / E: fr ***surcharge***] (Rar) Supratipar.

surtaxă *sf* [At: DÂMBOVIŢA (1859), 11 / Pl: *~xe* / E: fr ***surtaxe***] (Îvr) Suprataxă (1).

surtuc¹ *sm* [At: ALR I, 1 746/418 / Pl. *~uci* / E: ns cf *surduc*] (Reg) Peşte fără solzi nedefinit mai îndeaproape.

surtuc² *sn* [At: REGULAMENT, 18/10 / V: (înv) ***ser~***, (reg) ***scur~***, ***sult~***, ***~rduc***, ***~ă*** *sf* / Pl: *~uce*, (rar) *~uri*, (îvr) *~uci* / E: rs ***сюртук***] **1** (Îvp) Obiect de îmbrăcăminte (bărbătească) care acoperă partea de sus a corpului şi care se poartă peste cămăşi sau peste vestă Vz *baibarac* (**2**), *căput¹*, *laibăr*, *mintean*, *veston*. **2** Haină ţărănească bărbătească de obicei scurtă şi fără mâneci. **3-4** (Fig; rar) Surtucar (**1-2**).

surtucar *sm* [At: VLAHUŢĂ, O. A. II, 96 / Pl: *~i* / E: ***surtuc*** + *-ar*] (Pfm; dep) **1** Orăşean (1). **2** (Pex) Intelectual.

surtucaş *sn* [At: TDRG / Pl: *~e* / E: ***surtuc*** + *-aş*] **1-2** (Mol; şhp) Surtucel (**1-2**). **3** (Reg) Suman (1) scurt femeiesc.

surtucă *sf* vz ***surtuc²***

surtucel *sn* [At: GANE, N. II, 4 / Pl: *~e* / E: ***surtuc*** + *-el*] **1-2** (Şhp) Surtuc² (1) (mic) Si: (reg) *surtucaş* (**1-2**).

surţ *sn* vz ***şor***

surţă *sf* vz ***şorţ¹***

surucli *v* vz ***suruclui***

suruclit, ~ă *a* vz ***surucluit***

suruclui *vri* [At: ŞINCAI, HR. I, 8/25 / V: ***~cli***, ***~rlui*** / Pzi: *~esc* / E: mg ***szorulni***] (Trs) **1-2** A avea nevoie de Si: *a apela* (*la*)... **3-4** A fi constrâns să recurgă la...

surucluire *sf* [At: LM / Pl: *~ri* / E: ***suruclui***] (Trs) Constrângere (1).

surucluit, ~ă *a* [At: KLEIN, D. 161 / V: ***~clit*** / Pl: *~iţi*, *~e* / E: ***suruclui***] (Trs) Constrâns (1) (la ceva).

surugat *sn* vz ***surogat***

surugesc, ~ească *a* vz ***surugiesc***

surugeşte *a* vz ***surugieşte***

surugiaş *sn* [At: POLIZU / Pl: *~i* / E: ***surugiu*** + *-aş*] **1-2** (Şhp; îdt) Surugiu¹ (1) (tânăr).

surugiesc, ~ească *a* [At: I. GOLESCU, C. / V: (rar) ***~gesc*** / Pl: *~eşti* / E: ***surugiu*** + *-ească*] **1** (Asr) Care aparţine surugiului¹ (1). **2** Privitor la surugiu¹ (1). **3** (Fig) Grosolan (1).

surugieşte *av* [At: I. GOLESCU, O. / V: (rar) ***~geşte*** / E: ***surugiu*** + *-eşte*] **1** (Asr) Ca surugiii¹ (1) Vz *birjăreşte* (**1**). **2** (Fig; în legătură cu verbul „a înjura") În mod trivial Si: *birjăreşte* (**3**).

surugiu¹ *sn* [At: (a. 1802) URICARIUL, I, 8 / Pl: *~ii* / E: tc ***sürücü***] **1** Persoană care conducea (călare pe unul din cai) diligenţele, poştalioanele sau trăsurile boiereşti Si: (înv) *poştalion* Vz *birjar* (**1**), *cocis* (**1**), *droşcar* (**1**), *mânaş*, *sechiraş*, *veturin*, *vizitiu*. **2** (Fig) Persoană care înjură în mod trivial. **3** (Art) Constelaţie din emisfera boreală Si: *vizitiul*.

surugiu², ***~ie*** *a* [At: DLR / Pl: *~ii* / E: ***sur***] (Reg) Cenuşiu (1).

suruiapă *a* vz ***suiap***

suruleţ [At: FOLC. OLT-MUN. II, 226 / Pl: *~i* / E: ***sur*** + *-uleţ*] (Şhp) **1-2** *a* (Cam) sur (1) Si: *suruţ* (**1-2**). **3** *sm* Cal care bate în sur (1).

suruman, ~ă *a, smf* vz ***sărman***

surumăni *v* vz ***sărmăni***

surumănie *sf* vz ***sărmănie***

surup *sn* vz ***şurub***

surupa *v* vz ***surpa***

surupare *sf* vz ***surpare***

surupat, ~ă *a* vz ***surpat***

surupăcios, ~oasă *a* vz ***surpăcios***

surupător, ~oare *a* vz ***surpător***

surupătură *sf* vz ***surpătură***

surupenie *sn* [At: TEAHA, C. N. 269 / V: ***~usp~*** / Pl: *~ii* / E: ***surupa*** + *-enie*] (Trs) Surpătură (3).

surupi *v* vz ***surpa***

surupină *sf* [At: PASCU, S. 207 / Pl: *~ni* / E: ***surupa*** + *-ină*] (Ban; Olt) Surpătură (**3**).

surupiş *sn* vz ***surpiş***

surupişte *sf* [At: CADE / Pl: *~ti* / E: ***surupa*** + *-işte*] Surpătură (**3**).

surupitură *sf* vz ***surpătură***

surupos, ~oasă *a* [At: ALRM SN II h 628/250 / Pl: *~oşi*, *~oase* / E: ***surupa*** + *-os*] (Reg) Surpăcios (**2**).

suruspenie *sf* vz ***surupenie***

suruţ *sn* vz ***suret¹***

suruţ, ~ă [At: ALEXICI, L. P. 163 / Pl: *~i*, *~e* / E: ***sur*** + *-uţ*] (Trs) **1-2** *a* Suruleţ (**1-2**). **3-4** *sm, a* (Cal) care bate în sur (**1**).

survă *sf* [At: DR. V, 18 / Pl: *~ve* / E: bg ***сурва***] (Reg) Sorcovă (1).

survăici *sfp* [At: DR. V, 17 / E: bg ***сурвачки*** (pll *сурвачка*)] (Reg) Sorcovă (**1**).

survegehea *vt(a)* [At: ARISTIA, PLUT. 127/25 / V: (îvr) ***~veia*** / Pzi: *~ghez* / E: fr ***surveiller*** după *veghea*] **1** (Înv) A supraveghea (1). **2** (Rar) A veghea.

surveia *v* vz ***surveghea***

surveni *vi* [At: ARISTIA, PLUT. 314/4 / Pzi: 3 *~vine* / E: fr ***survenir***] (D. evenimente, fenomene, acţiuni etc.) **1** A-şi face apariţia (brusc şi pe neaşteptate) Si: *a apărea* (**2**) (înv) *surveni* (**1**). **2** A avea loc între timp Vz *a interveni*, *a se întâmpla*, *a petrece¹*, *a produce*, (înv) *surveni* (**2**).

survenire *sf* [At: COD. PEN. RPR 101 / Pl: *~ri* / E: ***surveni***] Apariţie bruscă Si: (înv) *supravenire*.

survenit, ~ă *a* [At: ARISTIA, PLUT. 347/14 / Pl: *~iţi*, *~e* / E: ***surveni***] (D. evenimente, fenomene, acţiuni) Care a apărut (brusc şi pe neaşteptate).

supravieţui *vi* [At: HELIADE, L. B. II, 91/26 / Pzi: *~esc* / E: fr ***survivre*** după *vieţui*] (Îvr) A supravieţui (3).

survol *sn* [At: SFC III, 17 / Pl: *~uri* / E: fr ***survol***] Zbor cu o aeronavă (la mare înălţime) pe deasupra unui teritoriu determinat Si: (rar) *survolaj*.

survola *vi* [At: DN² / Pzi: *~lez* / E: fr ***survoler***] (D. aparate de zbor; c. i. teritorii) A efectua un survol.

survolaj *sn* [At: DN² / Pl: *~e* / E: fr ***survoler***] (Rar) Survol.

survolare *sf* [At: RL 1973, nr. 8473 / Pl: *~lări* / E: ***survola***] Efectuare a unui survol.

survolator, ~oare *a* [At: SFC III, 18 / Pl: *~i*, *~oare* / E: fr ***survolateur***] (Rar) Care survolează.

surzeală *sf* [At: POLIZU / Pl: *~eli* / E: ***surzi*** + *-eală*] Surzenie.

surzenie *sf* [At: DDRF / Pl: *~ii* / E: ***surzi*** + *-enie*] Boală care constă în pierderea parţială sau totală a auzului Si: *surditate*, *surzeală*, (îrg) *surzie*, *surzime*.

surzeşte *av* [At: PONTBRIANT, D. / E: ***surd*** + *-eşte*] (Îdt) În mod surd (**3**).

surzi [At: ANON. CAR. / Pzi: *~zesc* / E: ***surd***] **1** *vi* (D. ființe) A-și pierde (parțial sau total) auzul Si: *a asurzi* (1). **2** *vt* (C. i. ființe) A lua auzul Si: *a asurzi* (2). **3** (În descântece; c. i. organele de auz) A face să nu mai funcționeze.

surziană *sf* vz ***sânziană***

surzie *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / E: ***surd*** + *-ie*] (Îvr) Surzenie.

surzilă *smi* [At: ANON. CAR. / V: (înv) ***~rdilă*** / E: ***surd*** + *-ilă*] Poreclă dată unui om care nu aude (bine).

surzime *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (îvr) ***~rdime*** / Pl: *~mi* / E: ***surd*** + *-ime*] (Îrg) Surditate (1).

surzire *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ri* / E: ***surzi***] Pierdere a auzului.

surzitor, ~oare *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~i, ~oare* / E: ***surzi*** + *-tor*] (Îvr) Asurzitor (5).

surzitură *sf* [At: GR. S. VI, 157 / E: ***surzi*** + *-tură*] (Reg) Asurzire (1).

surzuechiu *s* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: ***surzui***] (Reg) Adaos[1] (2).

surzui [At: LEX. MARS. 215 / V: (reg) ***~zului***, (îvr) ***sărăzui*** / Pzi: *~esc* / E: mg ***szcrezn***] (Trs) **1** *vi* (Înv) A adăuga (măsurând în plus). **2** *vt* A procura. **3** *vt* A agonisi (prin economisire).

surzuială *sf* [At: MÎNDRESCU, UNG. 103 / Pl: *~ieli* / E: ***surzui*** + *-eală*] (Înv; Trs) **1** Agonisire (1). **2** Bun adunat prin agonisire.

surzuire *sf* [At: LB / Pl: *~ri* / E: ***surzui***] (Înv; Trs) **1** Adaos (2). **2** Procurare. **3** Agonisire (1).

surzuită *sf* [At: MÎNDRESCU, UNG. 103 / Pl: *~te* / E: ***surzui***] (Îvr) Agonisire (1).

surzului *v* vz ***surzui***

sus, ~ă [At: PSALT. SCH. 132/13 / V: (îvr) ***sos*** / Pl: *suși, ~e, ~uri* sn, (înv) *~e* / E: ml ***sursum***] **1** *av* (Indică direcția mișcării unei ființe, a unui obiect etc. sau a unor părți ale acestora; ca determinant al unor verbe ca „a se înălța", „a se ridica", „a se sui", „a se urca" etc. întărește sensul acestora; ca determinant al altor verbe de mișcare arată sensul deplasării) (De la un punct sau un loc de referință jos) (în)spre un loc ori punct (mai) înalt sau depărtat de sol, în direcție (aproximativ) verticală. **2** *av* În aer[1] (1). **3** *av* (Îlav) **Până ~** În locul cel mai înalt, raportat la un punct de plecare. **4-5** *av, sn* (Îla; îlpp) **În ~(ul)** (În) sens contrar cursului unei ape Si: *în(spre) direcția izvorului unei ape, în amonte*. **6-7** *av, sn* (Îal) (Înspre un) loc sau un punct (mai) ridicat sau (mai) înalt Si: *(în)spre vârf, la deal*. **8-9** *av, sn* (Îal; pex) (Înspre) nord. **10** *av* (Îe; pfm) **A sări (drept) în ~** A face o mișcare bruscă (de bucurie, de spaimă, de mânie). **11** *av* (Îae) A izbucni. **12** *av* (Îae; cu valoarea unui verb al declamației) A replica prompt (și violent). **13** *av* (Îe) **A ridica în ~ pe cineva** A pune într-o stare de agitație. **14** *av* (Îae; pex) A da alarma (6). **15** *av* (Reg; îe) **A se da în ~** A se sustrage (11). **16** *av* (Reg; îe) **A pune ~** (ceva) A pune un lucru la locul lui. **17** *av* (Reg; îae) A pune bine. **18** *av* (Îae; pex) A păstra. **19** *av* (Indică plasarea în spațiu; de obicei îcr *jos*) Într-un loc, într-un punct situat într-o parte mai ridicată sau în partea superioară pe o verticală (imaginară) în raport cu alt loc, cu alt punct luat ca referință Si: *la înălțime* (pe verticală). **20** *av* (D. obiecte, d. părți ale acestora sau ale corpului ființelor; îla) **De ~** (înv) **din ~** Care se află în (sau prin) partea superioară ori la înălțime. **21** *av* (Îvp; d. porțiuni de teren, d. regiuni geografice sau d. părți ale unor țări, ale unor localități etc.; îal) Care se află în partea mai înaltă, mai ridicată. **22** *av* (Îvp; îal) Care se află în partea de nord Si: *superior*. **23** *av* (Îvp; d. oameni; îal) Care locuiește în partea mai ridicată sau în partea de nord a unei regiuni geografice, a unei localități etc. **24** *av* (D. oameni; îal) Care activează în cadrul organelor de conducere (centrale) sau la centru. **25** *av* (Îlav) **De ~** De pe un loc situat într-o parte mai ridicată sau din partea superioară pe verticala (imaginară) a unui loc Si: *din* sau *de la înălțime* (pe verticală), *de deasupra*. **26-27** *av* (Îljv) **De ~** (Care emană) de la sau (care este făcut) de către organele (centrale) de conducere Si: (care provine) *de la centru*. **28-29** *av* (Îvp; îla) **În ~** (Care este) (mai) ridicat (decât în mod obișnuit). **30-31** *av* (Îljv; pfm) **Cu fundul** (sau **cu dosul, cu curul**) **în ~** (*sn*, **cu ~ul în jos**) (Care este) în neorânduială. **32-33** *av, sn* (Pfm; îlv) **A răsturna** (sau **a întoarce**) **ceva** (sau **totul**) **cu fundul** (ori **cu dosul, cu curul**) **în ~** (ori **cu ~ul în jos**) A răvăși. **34-35** *av, sn* (Fam; îe) **A fi** (sau **a se scula**) (**tot**) **cu fundul** (ori **cu dosul, cu curul**) **în ~** (**cu ~ul în jos**) A fi îmbufnat. **36** *sn* (Pfm; îe) **A-i merge** (cuiva) **cu ~u-n jos** A-i ieși (toate) pe dos. **37** *av* (Îlav) **Din ~** Din(spre) partea mai ridicată, mai înaltă. **38** *av* (Îal) De la izvor, din amonte. **39** *av* (Îal) Din(spre) nord. **40** *av* (Îlav) **În ~** (șîf **drept în ~**) În poziție verticală. **41-42** *av, sn* (Îljv) **În ~** (pfm **cu fundul** sau **cu dosul în ~**, *sn* **cu ~ul în jos**) (Care este) în poziție inversă decât cea normală, obișnuită. **43** *av* (Îlav) (Ca determinant al unor verbe de mișcare, indică modalitățile de efectuare a acesteia) **Pe ~** Purtat (repede) de cineva (în cârcă, pe brațe, aproape târât etc.) cu, sau mai ales, fără voie, cu un vehicul. **44** *av* (Indică locul aproximativ pe verticală; îal) Prin înălțime Si: *prin aer, de la* (*mare*) *înălțime, din aer*. **45** *av* (Îal) În zbor. **46** *av* (Îe; înv) **A fi purtat pe ~** A fi răsfățat. **47** *av* (Îlp) **Mai** (sau **din**) **~ de...** (șîf **mai în ~ de...**, **mai pe din ~**, **pe din ~**, **pe din ~ de...**) (Cam) pe la un loc sau un punct (mai) ridicat, (mai) înalt (decât..., de...). **48** *av* (Îal) (Mai) pe la deal (de...). **49** *av* (Îal) (Mai) pe la nord (de...). **50** *av* (Îlpp) **Mai** (sau **din**) **~ de...** (șîf **mai ~ de...**, **din ~ de...**, (pop) **pe din ~ de...**) Deasupra (2). **51** *av* (Îal) Mai departe de... (pe verticală). **52** *av* (Îlav) **De** (nob **din**) **~ în jos** În direcție verticală descendentă. **53** *av* (Îal; șîf **de ~ până jos**) De la vârful unei societăți, al unei organizații etc. (până) la baza ei. **54** *av* (Îlav) **De jos în ~** În direcție verticală ascendentă. **55** *av* (Îal; șîf **de jos până ~**) De la baza unei societăți, a unei organizații etc. (până) în vârful ei. **56** *av* (Îlav) **De ~ până jos** (șîf **de ~ și până jos**) Din partea superioară până la bază. **57** *av* (Îal; pex) În întregime. **58** *av* (Îal) Din toate clasele sociale, (rar) de la stăpânii casei până la servitori. **59** *av* (Îe) **A măsura pe cineva** (**cu privirea** sau **cu ochii**) **de ~ până jos** (**și de jos până ~**) ori **a privi pe cineva de ~ până jos** (sau **se jos în sus**) ori **a arunca a privire repede de ~ în jos și de jos în ~u asupra cuiva** A examina pe cineva cu atenție, apreciativ sau depreciativ, cu neîncredere sau, pex, cu dispreț. **60** *av* (Îlav) **În ~ și în jos** (îvp) **și în ~ și în jos** (înv) **și ~ și jos, în jos și în ~** Încoace și încolo. **61** *av* (Pex; îal) Peste tot. **62** *av* (Îlav) **Cu fața în ~** Culcat pe spate. **63** *av* Într-o poziție care e puțin deasupra poziției normale sau obișnuite. **64** *av* (Îlav) **Cu fruntea** (sau **cu capul**) **~** Cu o atitudine fermă, dârză. **65** *av* (Îal; pex) Mândru. **66** *av* (Pop; îl) **A-i sta** (cuiva) **capul ~** A trăi. **67** *av* (Îe) **A umbla** (pop, **a se ține, a fi**) **cu nasul pe ~**, (înv) **a se ține cu mintea prea ~**, sau **a-și ține lucrul prea ~**, (pop) **a umbla cu capul în** (ori **pe**) **~**, **a(-și) purta nasul** (**pe**) **~**, **a ține** (sau **a purta**) **nasul ~**, (reg) **a ține** (ori **a fi cu**) **nasul în ~**, (fam) **a(-și) ridica nasul mai ~ decât se cuvine** A fi îngâmfat. **68** *av* (Pex; îae) A avea pretenții prea mari. **69** *av* (Îlv; pop) **A avea nasul** (**ridicat**, sau **întors, strâmb, cârnit**) **în ~**, ori **a fi cu nasul** (sau **cu nările**) **în ~** ori, (reg) **a fi ~ de nas** (sau **la nări**) A fi cârn (2). **70** *av* (Pop; îlv) **A sta în ~** A sta în picioare sau (mai ales d. copii) în șezut. **71** *av* (Pop; pex; îal) A sta drept. **72** *av* (Înv; îlv) **A fi ~ la preț** A fi scump (10). **73** *av* (Pex) În camera (sau camerele) din partea superioară a unei clădiri. **74** *av* (Reg; îs) *Casa din ~* Cameră mare rezervată oaspeților Si: *la etaj*. **75** *av* (Înv; îs) *Camera* (sau *casa*) *de ~* Camera lorzilor. **76** *av* Într-un loc al unei construcții sau al unei părți a acesteia situat deasupra sau la mare înălțime. **77** *av* (Îla; d. etaje sau d. camere, d. săli etc. ori de părți ale acestora) **De ~** Care ține de sau se află în partea superioară a unei construcții. **78** *av* (Îal; d. personalul de serviciu dintr-o casă) Care servește în apartamentele de deasupra ale stăpânului. **79** *sn* (Adesea figurat) Teren, loc, parte sau porțiune ridicate, înalte, superioare. **80** *sn* (Pex) Înălțime. **81** *sn* (Îlpp) **Din ~ul** (pop) **din mai ~ul...** Dintr-un loc (sau punct) mai ridicat sau (mai) înalt decât... Si: *din(spre) vârful..., mai la deal de...*. **82** *sn* (Pex; îal) Mai departe de... **83** *sn* (Pex; îal) Din afara... **84** *sn* (Pex; îal) Din(spre) nordul... **85** *sn* (Îal; șîf, înv, **de din ~ul**) Din partea de deasupra, superioară, a... **86** *sn* (Îal; șîf, rar, **mai din ~ul...**) Din(spre) direcția izvorului unei ape Si: *din(spre) amonte*. **87** *sn* (Înv; îla) **De pre mai de ~ul** Din înălțimea... **88** *sn* (Îlav) (**Mai**) **în ~ul** În(spre) partea superioară a... Si: *deasupra*. **89** *sn* (Reg; îlav) **Pe din ~ul** Printr-un loc sau printr-o regiune situată (mai) la nord de... **90** *sn* (Reg; îlv) **A da** (cu cineva sau cu ceva) **de(a) a-n ~ul** (sau **~elea, ~ili**)

A arunca (pe cineva sau ceva) în aer sau la (mare) înălțime. **91** *a* (Pop; d. locuri, d. obiecte sau d. părți ale acestora) Înalt. **92** *av* Într-un loc considerat sediu al divinității sau, spc, al lui Dumnezeu Si: *în cer*. **93** *av* (Pex) În rai. **94-95** *av* (Îljv) **De ~** (Care vine) din cer sau, pex, de la divinitate ori, spc, de la Dumnezeu. **96** *av* (Înv; îlav) **În ~** Spre cer. **97** *sm* (Îvr; îla) **În** (sau **de**) **~ul** ori **în ~e** Slăvit. **98** *sn* (Înv; șîc **cel** sau **cela de ~**) Divinitatea, spc, Dumnezeu. **99** *av* (Îvr) Într-un fel sublim. **100** *av* (Fig) Într-o situație net superioară cantitativ sau calitativ. **101** *av* (Fig) Deasupra mediei pe scara valorilor sau a importanței (sociale, politice, morale etc.). **102-103** *av, smf* (Îla) **De ~** (Om) care face parte din clasele privilegiate. **104-105** *smf, av* (Îal; șîf **cea de ~**) (Clasă, pătură etc.) care se află în vârful ierarhiei sociale. **106** *av* (Îal; rar; d. manifestările oamenilor) Care aparține persoanelor din vârful ierarhiei sociale. **107** *av* (Reg; d. obiecte de îmbrăcăminte; îoc „de purtare") De sărbătoare. **108** *av* (Îe) **A lua** (sau **a privi** pe cineva ori **a se uita** la cineva (**cam**) **pe ~** A trata (pe cineva) ca pe un inferior. **109** *av* (Îe) **A vorbi** (cuiva sau cu cineva) **de ~** A vorbi (cu cineva) în mod arogant, obraznic. **110** *av* (Rar; îe) **A pune cel mai ~** A prețui în mod deosebit. **111** *av* (Îvr; îe) **A merge** (**în**) **~** A se adresa unor persoane influente. **112** *av* (Înv; îe; d. rude) **Din ~** Ascendent (**8**). **113** *av* (Îlav) **De ~** De la clasele privilegiate. **114** *av* (Îc) **~-pus** Care a ajuns într-un post înalt, în vârful ierarhiei sociale, cu mare influență. **115** *av* (D. poziția unui astru) Deasupra orizontului Si: *pe cer*. **116** *av* (Îla) **De ~** De pe bolta cerului. **117** *sn* (Rar) Bolta cerească. **118** *av* (Pop) Departe (și la altitudine). **119** *av* (În legătură cu ceea ce a constituit obiectul unei descrieri, al unui comentariu etc. sau cu textul, cu pasajul în care a apărut descrierea sau comentariul respectiv, de obicei la comparativ de superioritate; șîla **de mai ~**, **mai de ~** sau, înv, **mai în ~**, **din ~**) Anterior (3). **120-121** *smf, av* (Îc) **~-arătat**, **~-citat**, **~-menționat**, **~-numit**, **~-pomenit**, **~-zis** etc. (Persoană, obiect, fapt etc.) amintit (în cele spuse, scrise) mai înainte. **122** *a* (Îvr; d. ani) Precedent. **123** *av* (Înv; de obicei la gradul comparativ de superioritate, adesea urmat sau precedat de construcții numerice introduse de prepoziția „de", indică situarea dincolo de limita vârstei, greutății, valorii etc. precizate de construcțiile numerice) Mai mult. **124** *av* (Precedat de „în" și în legătură cu construcții cu sens local, temporal sau numeric introduse prin prepoziția „de la", îvr, „din", „de", indică punctul de referință de unde pleacă situarea locala sau temporală, aprecierea numerica) Începând de la... **125** *av* (Fig; îvp; de obicei la gradul comparativ de superioritate; adesea udp „de", „decât" șîla. **mai presus**, înv, **pre mai ~**, **pre din ~**, **cu ceva mai ~**) Care este (mai) presus (de..., decât). **126** *av* (Îlav) **Cu un cap mai ~** Cu mult mai mult. **127** *av* (În legătură cu modul de a cânta sau de a vorbi) În registrul acut, înalt sau ridicat al vocii, al tonului ori al unui instrument. **128** *av* (Îla; d. note) **De ~** (Cel mai) înalt. **129** *a* (D. voce sau d. ton) Care este acut, înalt sau ridicat. **130** *av* (După verbe de declarație; îlav) **~ și tare** În auzul tuturor. **131** *av* (Pex; îal) Ferm (1). **132** *i* Strigăt de comandă echivalent cu „ridică-(te)!" sau „ridicați-(vă)!", „urcă(-te)!" ori „urcați(-vă)!" etc. **133** *i* Strigăt de încurajare, de aprobare, de simpatie etc. **134** *i* (Spc; reg) Comandă cu care cârmaciul unei plute anunță pe ajutorul său că trebuie să vâslească astfel încât partea din față a plutei să fie îndreptată către malul opus celui în care bate firul apei.

susai¹ *sm* [At: LB / V: (înv) sos~ / Pl: ~, (înv) *~uri* / E: ns cf ucr, rs *сусак*] **1** Plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpină simplă, cu flori galbene în vârf, cu fructe achene striate transversal Si: (reg) *castravan, iarba-iepurilor, lăptuca-gâștei, măcrișor, susan* (**6**), *tâlharea* (*Sonchus arvensis*). **2** Plantă erbacee din familia compozitelor, cu flori galbene, cu tulpină ramificată și cu fructe achene netede Si: (reg) *lăptucă, pălămidă¹-grasă, susan* (**7**), *susăiță* (**1**) (*Sonchus asper*). **3** (Șîc **~-moale**, **~ul-gâștei**) Plantă compozită cu tulpina ramificată și flori galbene cu involucru păros Si: (reg) *iarba-iepurelui, lăptucă-iepurească, pălămidă¹-grasă, susan* (**8**), *susăiță* (**2**) (*Sonchus oleraceus*). **4** Plantă compozită cu tulpina simplă și flori galbene cu involucru păros, care crește prin locuri mlăștinoase Si: (reg) *lăptuca-gâștei, pălămidă-grasă, susan* (**9**) (*Sonchus palustris*). **5** (Reg) Crestățea (*Lactuca quercina*). **6** (Reg; șîc **~-țigănesc**) Salată sălbatică (*Lactuca serriola*). **7** (Reg) Crestățea (*Lactuca virosa*). **8** (Reg; șîc **~-porcesc**, **~-iepuresc**) Păpădie (*Taraxacum officinale*). **9** (Prc) Frunzele de susai¹ (**1-8**). **10** Florile de susai¹ (**1-8**). **11** (Reg; șîc **~-de-pădure**) Salata iepurelui (*Prenanthes purpurea*). **12** (Olt; Trs) Tătăneasă (*Symphytum officinale*). **13** (Îc) **~-de-pădure** (sau **-de-munte** ori **~-păduret**, **-sălbatic**) Tâlharea (*Mycelis muralis*). **14** (Îc) **~-de-munte** Mlecin (*Cicerbita alpina*). **15** (Îc) **~-puturos** Lobodă puturoasă (*Chenopodium pulvuria*).

susai² *sn* [At: CADE / V: *~sig* / Pl: *~săie, ~seie* / E: mg ***szuszék***] (Trs) Hambar sau lădoi pentru grâne.

susam *smn* vz ***susan***

susamolad *sn* vz ***susamolai***

susamolai *sn* [At: (a. 1831) DOC. EC. 489 / V: *~ad* / Pl: ? / E: ns cf *susam*] Produs rezultat din prelucrarea susanului (**2**), nedefinit mai îndeaproape.

susan [At: (a. 1715) ȘIO II_1, 332 / V: (înv) *~am* / Pl: (**2**, **4**) *~uri* / E: tc ***susam***] **1** *sm* Plantă erbacee din țările calde, cu tulpina înaltă și păroasă, cu frunzele inferioare mari, dantelate și lobate și cu florile de culoare roz sau galbenă, cultivată pentru semințele sale oleaginoase comestibile (*Sesamum indicum*). **2** *sn* (Prc) Semințe de susan (**1**) din care se extrage un ulei comestibil, din care se prepară tahânul sau care se presară pe covrigi. **3** *sn* (Îs) *Ulei* (înv *unt*) *de ~* Ulei comestibil extras din semințe de susan (**1**). **4** *sn* Preparat dulce făcut din zahăr sau miere și semințe de susan (**1**). **5** *sm* (Bot; reg) Breabăn (*Bunias orientalis*). **6-9** *sm* (Bot; reg) Susai¹ (**1-4**) (*Sonchus arvenis, Sonchus asper, Sonchus oleraceus, Sonchus palustris*).

susăi *sn* vz ***sâsâi¹***

susăiță *sf* [At: BORZA, D. 162 / Pl: *~țe* / E. ***susai¹*** + *-iță*] (Bot; reg) **1** Susai¹ (**2**) (*Sonchus asper*). **2** Susai¹ (**3**) (*Sonchus oleraceus*). **3** Păpădie (*Taraxacum officinale*).

susănancă *sf* [At: BÂRLEA, L. P. M. II, 67 / Pl: *~nce* / E: ***susean*** + *-ancă*] (Reg) Locuitoare din partea de sus a unui sat sau a unui ținut.

susceptanță *sf* [At: DN³ / Pl: *~țe* / E: fr ***susceptance***] Raportul dintre reactanță și pătratul impedanței unui circuit electric de curent alternativ.

susceptibil, ~ă *a* [At: NEGULICI / Pl: *~i, ~e* / E. fr ***susceptible***] **1** (D. oameni) Care se supără (foarte) repede sau care se simte numaidecât ofensat Si: *supărăcios* (**3**), (reg) *silnic* (**25**), *supăralnic* (**2**), *supăros* (**2**), (fam) *țâfnos*. **2** (Pex) Sensibil (**2**). **3** (D. ființe, mai ales d. oameni sau d. părți ale corpului lor, d. manifestări, creații etc. ale lor ori procese, d. fenomene etc.; de obicei udp „de", rar „la" și având adesea un verb la infinitiv sau, rar, la conjunctiv) Care poate sau care este în stare de... ori să... Si: *apt, bun* (**33**), *capabil* (**1**). **4** (D. obiecte) Care poate suferi modificări (de aspect, de formă etc.) sub influența factorilor interni sau externi Si: *transformabil*, (rar) *modificabil*.

susceptibilitate *sf* [At: GHICA C. E. II, 463 / Pl: *~tăți* / E: fr ***susceptibilité***] **1** Dispoziție pe care o are cineva de a se supăra (foarte) repede. **2** (Pex; rar) Sensibilitate (**1**) (exagerată). **3** (Asr) Sensibilitate (**2**) (exagerată). **4** Dispoziție naturală de a contracta boli. **5** Capacitate de a suferi modificări sub influența factorilor interni sau externi. **6** Mărime fizică ce exprimă susceptibilitatea (**5**).

suscita *vt* [At: PROT. – POP., N. D. / Pzi: *~scit* / E: fr ***susciter***] (Liv; c. i. mai ales manifestări, atitudini, concepte etc. ale oamenilor) A provoca.

suscitare *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~tări* / E: ***suscita***] (Liv) Provocare.

suscitat, ~ă [At: MDA ms / Pl : *~ați, ~e* / E : ***suscita***] Provocat.

suscitație *sf* [At: PROT. – POP., N. D. / Pl: *~ii* / E: fr ***suscitation***] (Înv) Provocare.

suscrie *v* vz ***subscrie***

suscriere *sf* vz ***subscriere***

suscripție *sf* vz ***subscripție***

susean, ~ă [At: M. COSTIN, C. 197 / Pl: *~eni, ~ene* / E: ***sus*** + *-ean*] **1** *smf* Locuitor din partea de sus a unui sat sau a unui ținut. **2-3** *smf, a* (Înv) (Persoană) care locuia în Țara de Sus (jumătatea nordică a Moldovei,

după o veche împărțire administrativă). **4** *sm* (Înv) Slujbaș de casă, care stătea pe locul special din spatele trăsurii.

susele *sfp* vz ***șușă***

suseren, ~ă *smf, a* vz ***suzeran***

susetă *sf* [At: IL aprilie 1960, 21 / V: (fam) *suze~* / Pl: *~te* / E: fr ***sucette***] Tetină cu capătul astupat dată copiilor să o sugă Si: (rar) *tetină*.

susiac *sn* vz ***sâsâiac***

susig, ~ă *smn, a* vz ***sușig***

susină *sf* vz ***sulfină***

susioară *sf* vz ***subsuoară***

susiori *vi* [At: PAMFILE, A. R. 87 / P: *~si-o~* / Pzi: 3 *~rește* / E: ***susioară***] (Reg; d. plante) A lăstări.

susâg *sn* vz ***susai***[2]

susâiac *sn* vz ***sâsâiac***

susî *sn* vz ***sâsâiac***

suslă *sf* vz ***țuslă***

suslet *sn* vz ***șușlete***

susol *sn* vz ***subsol***

suspanda *v* vz ***suspenda***

suspans *sn* [At: T ianuarie 1966, 80 / S și: *~pens* / Pl: *~uri* / E: eg. fr ***suspense***] Moment într-un film sau într-o operă literară când acțiunea se întrerupe brusc pentru scurt timp, creând o stare de maximă tensiune, de emoție amestecată cu teamă, de incertitudine, de așteptare încordată.

suspantă *sf* [At: DM / V: *~pen~* / Pl: *~te* / E: fr ***suspente***] Fiecare dintre corzile unei parașute care leagă pânza de hamul prins de corpul parașutistului.

suspect, ~ă [At: NEGULICI / Pl: *~cți, ~e* / E: fr ***suspect***] **1-2** *smf, a* (Individ) care este bănuit Si: (rar) *suspectat*. **3** *a* (D. oameni sau d. maifestările, acțiunile, creațiile etc. lor, d. obiecte sau d. stări, fenomene etc.) Care dă de bănuit, inspirând neîncredere Si: *dubios* (**1**), *îndoielnic*, (rar) *problematic*, (îvr) *suspicios* (**1**). **4** *a* (Rar; d. medii sociale) Deochiat (**10**). **5** *a* (Rar; d. afaceri; d. tranzacții comerciale etc.) Veros. **6** *sn* (Îvr) Suspiciune.

suspecta [At: ARISTIA, PLUT. 86/27 / Pzi: *~tez* / E: fr ***suspecter***] **1-2** *vtr* (D. oameni sau colectivități umane, organisme sociale etc.) A presupune că a făcut ceva (rău) Si : *a bănui* (**13**), *a socoti suspect* (**1**), (îvr) *a presupune*, (înv) *a suspiciona*. **3** *vt* (C. i. manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor, fenomene, procese etc.) A nu crede în ceva Si : *a se îndoi*, (înv) *a suspicia*.

suspectabil, ~ă *a* [At: ARISTIA, PLUT. / Pl: *~i, ~e* / E: ***suspecta*** + *-bil*] (D. manifetări, acțiuni etc. ale oamenilor sau d. fenomene, procese etc.) Care poate trezi suspiciuni.

suspectare *sf* [At: NEGULICI / Pl: *~tări* / E : ***suspecta***] **1** Presupunere că cineva a făcut ceva (rău) Si: *bănuială* (**12**), *bănuire* (**12**), (liv) *suspecțiune*, (îpp) *prepus*[1], (îrg) *prepunere*. **2** Neîncredere.

suspectat, ~ă *smf, a* [At: ARISTIA, PLUT. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***suspecta***] **1-2** (Individ) suspect (**1**).

suspecțiune *sf* [At: ARISTIA, PLUT. / P: *~ți-u~* / Pl: *~ni* / E: lat ***suspectio, -onis***] (Liv) Suspectare (**1**).

suspenda [At: HELIADE, O. I, 220 / V: (înv) *~pan~*, *~pende* (Par: *~pens*), *~pinde* (Par: *~pins*) / Pzi: *~pend* / E: fr ***suspendre***, lat ***suspendere***] **1-2** *vti* (Fșa) (C. i. obiecte) A fixa cu (un capăt din) partea superioară de ceva, lăsându-l să atârne Si: *a agăța* (**1**), *a atârna* (**1**), *a prinde*, *a spânzura*, (liv) *a acroșa*, (pop) *a anina* (**1**), (reg) *a atăgârța*, *a împrinde* Vz *a tăgârța*. **3-4** *vtr* (C .i. manifestări, activități, fenomene, procese etc. aflate în plină desfășurare) A interveni (brusc) făcând ca, temporar sau definitiv, să nu mai continue Si: *a curma* (**8-9**), *a înceta*, *a întrerupe*, *a opri*, (liv) *a sista*. **5** *vt* (Pex, c. i. manifestări, activități, fenomene, procese etc. aflate pe punctul de a începe sau care ar urma să aibă loc) A amâna (**7**). **6** *vt* (C. i. terenuri de sport, stadioane etc.) A interzice să fie folosit pe o perioadă de timp în competiții oficiale (ca urmare a unor abateri grave săvârșite de echipa gazdă sau de suporterii ei). **7** *vt* (C. i. fraze, propoziții exprimate oral sau în scris) A întrerupe intenționat, lăsând ca urmarea să fie subânțeleasă de cititor sau de auditor. **8** *vt* (Jur; c. i. o acțiune judiciară, executarea unei pedepse, exercitarea unui drept etc.) A face să înceteze temporar, în condițiile prevăzute de lege. **9** *vt* (Pex) A anula (**2**). **10** *vt* (C. i. publicații, periodice) A interzice apariția Si: *a suprima*. **11** *vt* (C. i. oameni cu a anumită funcție, care ocupă un anumit post) A destitui (provizoriu) din funcție, din post Si: (imp) *a suprima*.

suspendare *sf* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~dări* / E: ***suspenda***] **1** Fixare a unui obiect cu un capăt de ceva, lăsându-l să atârne Si: *agățare* (**1**), *agățat*[1] (**1**), *atârnare* (**1**), *atârnat*[1] (**1**), *prindere*, *prins*, *spânzurat*, *spânzurare*, (liv) *acroșaj*, *acroșare*, *acroșat*[1], (pop) *aninare* (**1**), *aninat*[1] (**1**), (reg) *atăgârțare*, *atăgârțat*[1], *împrindere*. **2** Intervenție (bruscă) pentru a face ca o manifestare, o activitate, un proces etc. în desfășurare să nu mai continue, temporar sau definitiv Si: *curmare* (**5**), *încetare*, *încetat*, *întrerupere*, *oprire*, *oprit*[1], *sistare*. **3** (Pex) Amânare (**1**). **4** (Jur) Încetare temporară, în condiții prevăzute de lege, a unei acțiuni judiciare, a executării unei pedepse, a exercitării unui drept etc. Si: (înv) *suspensiune* (**1**). **5** Interzicere a apariției unei publicații periodice Si: *suprimare*. **6** (Pex) Anulare (**2**). **7** Destituire (provizorie) a unei persoane dintr-o funcție, dintr-un post Si: (înv) *suspensiune* (**4**).

suspendat, ~ă [At: BARASCH, I. F. 74 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***suspenda***] **1-2** *a, av* (D. obiecte) (Care este) fixat cu un capăt de ceva și atârnând Si: *agățat* (**1**), *atârnat* (**1**), *prins*[2], *spânzurat*[2], (liv) *acroșat*, (pop) *aninat* (**1**), (reg) *atăgârțat*[2], *împins*, (îvr) *suspens*. **3** *a* (Îs) *Pod ~*, (rar) *punte ~ă* Pod (sau punte) la care calea este fixată la (mare) înălțime prin elemente flexibile (cabluri, lanțuri etc.). **4** *a* (Îs) *Grădină ~ă* Grădină construită în terase la diferite nivele, sau cu solul sprijinit de stâlpi. **5** *a* (Fig; lpl; îas) Speranță. **6** *a* (D. activități, manifestări, despre fenomene, procese etc. în plină desfășurare) Asupra căruia s-a intervenit (brusc) pentru ca, temporar sau definitiv, să nu mai continue Si: *curmat* (**9**), *încetat*, *întrerupt*, *oprit*[2], *suprimat* (**1**). **7** *a* (D. manifestări, activități sau d. fenomene, procese etc. aflate pe punctul de a începe sau care ar urma să aibă loc) Amânat[3] (**1**). **8** *a* (D. terenuri de sport, stadioane etc.) A cărui folosire în competiții oficiale este interzisă pe o perioadă de timp (ca urmare a unor abateri grave săvârșite de echipa gazdă sau de suporterii locali). **9** *a* (D. o acțiune judiciară, d. executarea unei pedepse, d. exercitarea unui drept etc.) Care a încetat temporar în condițiile prevăzute de lege. **10** *a* (Pex) Anulat[2] (**2**). **11** *a* (D. publicații, periodice) A cărui apariție a fost interzisă Si: *suprimat*. **12** *a* (D. oameni) Destituit (provizoriu) din funcție, din post Si: (imp) *suprimat*.

suspende *v* vz ***suspenda***

suspens, ~ă [At: GHICA, S. 471 / Pl: ? / E: ***suspenda*** cf fr *suspens*] (Înv) **1** *a* Suspendat (**1**). **2-3** *sn, a* (Chm) (Sistem) în stare de dispersie. **4** *a* (Fig) Care se află în nesiguranță. **5** *sn* (Îlav) **În ~** În suspensie.

suspensie *sf* [At: STAMATI, D. / V: (înv) *~iune* / Pl: *~ii* / E: fr ***suspension***, lat ***suspensio***] **1** Întrerupere intenționată a comunicării orale sau scrise, lăsând urmarea să fie subînțeleasă de auditor sau cititor. **2-3** (Îljv) **În ~** Întrerupt. **4-5** (Îal; pex) Amânat[2] (**1**). **6** (Înv; îf *~iune*) Suspendare (**7**). **7** (Îvr; îf *~iune*) Încetare temporară a luptelor. **8** (Chm) Sistem dispers solid-fluid, cu proprietăți asemănătoare dispersiei coloidale, dar cu un grad de dispersie mai mare. **9-10** (Chm; îljv) **În ~** Dispersat dintr-un fluid. **11** (Pan) Mod de susținere a echipamentului mobil al unui instrument. **12** (Pan) Piesele care susțin echipamentul mobil al unui instrument. **13** (Pan) Legătură elastică sau prin cablu dintre un sistem tehnic și piesa lui de reazem. **14** (Spc) Legătura elastică dintre cablul unui vehicul și osiile sau roțile sale, constituită din elemente elastice și amortizoare de oscilații.

suspensiune *sf* vz ***suspensie***

suspensiv, ~ă *a* [At: PROT. – POP., N. D. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***suspensif***] **1** (Jur; d. hotărâri, dispoziții etc.) Care suspendă (**4**) punerea în execuție. **2** De suspensie (**1**).

suspensoid *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: *~e* / E: fr ***suspensoïde***] (Chm) Dispersie coloidală a unui solid într-un lichid.

suspensor[1]***, ~oare*** [At: ENC. VET. 30 / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***suspenseur***] **1** *a* (Atm; d. mușchi, ligamente etc.) Care susține (1). **2** *sm* (Zlg) Mușchi lung și subțire, care reglează mișcarea înainte și înapoi a copitei calului. **3** *sn* (Teh) Bară pendulară, în formă de tijă, cu articulații la ambele capete, utilizată la suspensia (11) locomotivei cu aburi, când resorturile de suspensie sunt situate dedesubtul cutiilor de osie.

suspensor[2] *sn* [At: MAN. SĂNĂT. 261 / 23 / V: (înv) ***~iu, ~pinsoriu*** / Pl: *~oare* / E: fr ***suspensoir***] (Med) Bandaj special pentru hernie sau pentru susținerea unui organ căzut.

suspensoriu *sn* vz ***suspensor***[2]

suspentă *sf* vz ***suspantă***

suspicia *vt* [At: ARISTIA, PLUT. XXIX/3 / P: *~ci-a* / V: ***~iția*** / Pzi: *~iez* / E: lat ***suspicere***] (Înv; c. i. manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor, fenomene etc.) A suspecta (2).

suspicie *sf* vz ***suspiciune***

suspiciona *vt* [At: BARIȚIU, P. A. I 352 / P: *~ci-o~* / V: ***~iționa*** / Pzi: *~nez* / E: ***suspiciune***] (Înv; c. i. oameni sau colectivități umane, organisme sociale etc.) A suspecta (1).

suspicios, ~oasă *a* [At: BARIȚIU, P. A. II, 74 / V: (înv) ***~ițios*** / P: *~ci-os* / Pl: *~oși, ~oase* / E: lat ***suspiciosus***, fr ***suspicieux***] **1** (Îvr; îf *suspițios*) Suspect (2). **2** (Liv; d. oameni sau d. firea, mintea lor etc.) Bănuitor (28).

suspiciu *sn* vz ***suspiciune***

suspiciune *sf* [At: ȚICHINDEAL, A. M. 48 / 17 / P: *~ci-u~* / V: (înv) ***~cie, ~ciu*** *sn*, ***~pițiu*** *sn*, ***~ițiune*** / Pl: *~ni* / E: lat ***suspicio, -onis***, fr ***suspicion***] Lipsă de încredere în cineva, în ceea ce privește corectitudinea, legalitatea faptelor sau onestitatea intențiilor cuiva Si: *bănuială* (12) *îndoială, neîncredere*, (liv) *circumspecție* (1), *incredulitate*, (îvp) *prepus*[1], (îrg) *prepunere*, (reg) *bănat* (12), *fedă*, (îvr) *suspect* (6).

suspin *sn* [At: PSALT. HUR. 4r/21 / Pl: *~e*, (înv) *~uri, ~i* sm / E: pvb ***suspina***] **1** Respirație puternică, profundă și prelungită care este provocată de sau care trădează o durere mai ales morală și care dă naștere, în expirație, unui sunet caracteristic Si: *oftare, oftat*[1], (îpp) *suspinare* (1), (pop) *aht* (4), (îrg) *of*, (înv) *suspinat*. **2** (Îe) **A-și da ultimul ~** A muri[1] (1). **3** (Pan) Sunet tânguitor scos de un instrument muzical. **4** (Mpl) Respirație scurtă și întretăiată, provocată de un plâns amar Si: *suspinare* (2). **5** (Pex) Sughiț (1). **6** (Fig; îvp) Necaz. **7** (Trs; Ban) Astmă (la cai).

suspina [At: CORESI, TETR. 23 / Pzi: *~pin* / E: ml ***suspinare***] **1** *vi* (D. oameni) A scoate un suspin (1) Si: *a ofta*, (reg) *a șioi*[2], *a șușcăi, a șușui* Vz *geme*. **2** *vi* (Pan; d. instrumente muzicale) A emite sunete duioase. **3** *vi* (D. oameni; adesea îcr *a plânge*) A plânge cu supine (2). **4** *vi* (Înv) A se văita. **5** *vi* (Pex; d. oameni) A-și exprima o durere (morală) prin suspine (1, 2). **6** *vi* (Îe) **A ~ după cineva** (sau **ceva**) A-și manifesta regretul pentru pierderea cuiva (sau a ceva). **7** *vi* (Îae; pex) A-i fi dor de cineva sau de ceva. **8-9** *vtr* (Fig; c. i. sentimente, cântece etc.) A exprima cu dor ori cu jale.

suspinare *sf* [At: PSALT. HUR. 23r/9 / Pl: *~nări* / E: ***suspina***] **1-2** (Îvp) Suspin (1, 4).

suspinat *sn* [At: PSALT. HUR. 842/17 / V: (îvr) ***~ă*** *sf* / Pl: *~uri* / E: ***suspina***] (Înv) Suspin (1).

suspinată *sf* vz ***suspinat***

suspină *sf* vz ***sulfină***

suspinător, ~oare [At: MINEIUL (1776) 201r2/22 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***suspina*** + *-ător*] **1-2** *smf, a* (Om) care suspină (1) (des) Si: (înv) *suspinând*, (reg) *suspinos*. **3** *a* (D. instrumente muzicale) Care emite sunete duioase, triste.

suspinde *v* vz ***suspenda***

suspinând, ~ă [At: EMINESCU, O. I, 14 / Pl: *~nzi, ~e* / E: ***suspina***] **1-2** *smf, a* Suspinător (1-2). **3** *a* Suspinător (3).

suspinos, ~oasă *a* [At: BUDAI-DELEANU, T. V. 77 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***suspina*** + *-os*] **1** (Buc; d. inima oamenilor) Suspinător (1). **2** (Îrg; d. cai) Astmatic (1).

suspinsoriu *sn* vz ***suspensor***[2]

suspiția *v* vz ***suspicia***

suspiție *sf* vz ***suspiciune***

suspiționa *v* vz ***suspiciona***

suspițios, ~oasă *a* vz ***suspicios***

suspițiu *sn* vz ***suspiciune***

suspițiune *sf* vz ***suspiciune***

sussex *smf, ai* [At: DER / P: *sasics* / E: eg ***sussex***] **1-2** (Găină sau rasă de găini) crescută pentru ouă (cu o producție de 130-180 pe an) și pentru carne (cu o greutate de 3-4 kg).

susta *v* vz ***șușcăi***

sustantiv, ~ă *sn, a* vz ***substantiv***

sustanță *sf* vz ***substanță***

sustem *sm* vz ***sistem***

sustematic, ~ă *a* vz ***sistematic***

sustentație *sf* [At: DL / Pl: *~ii* / E: fr ***sustentation***] **1** Proprietate a unui corp de a se menține la un anumit nivel în masa unui fluid prin mijloace adecvate. **2** Forța verticală care împinge în sus o aeronavă.

sustracțiune *sf* [At: DM / P: *~ți-u~* / Pl: *~ni* / E: fr ***soustraction***] (Rar) Furt[1] (1).

sustrage [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***subs~, subt~, supt~*** / Pzi: *sustrag* / E: fr ***soustraire*** după *trage*] **1** *vt* (Mat; înv) A scădea (14). **2** *vt* (C. i. bani sau bunuri care aparțin altcuiva) A pune stăpânire fără nici un drept (pe ascuns, cu forța sau prin fraudă, prin viclenie), păgubind pe cineva Si: *a fura* (1), *a-și însuși, a lua*, (pop) *a hoți* (14), (îfm) *a sfeterisi*, (înv; Trs) *a spilui*, (reg) *a ciușdi* (1), *a hărșni* (2), *a pasli, a pili*[1], *a șuchea, a șuchiri*, (fam) *a ciordi, a subtiliza, a șparli, a șterge, a șterpeli*, (arg) *a furgăsi, a furlua, a mangli, a pangli, a șucări, a șuti*[1] Vz *defrauda, delapida* (1), *deturna* (3), *frauda*. **3-4** *vtr* (Determinat printr-un complement în dativ sau introdus prin prepoziția „de la") A ieși ori a face să iasă de sub o influență la care este expus în mod obișnuit. **5-6** *vtr* A scăpa de o relație nedorită. **7-8** *vtr* A rămâne sau a fi lăsat în afară. **9-10** *vtr* A (se) proteja. **11** *vr* (Determinat printr-un complement introdus prin prepoziția „de la") A folosi șiretenia și frauda pentru a nu presta un serviciu datorat legal. **12** *vr* (Determinat printr-un complement introdus prin prepoziția „de la") A se lăsa la o parte de la îndeplinirea unei obligații Si: *a se eschiva* (2), *a fugi* (31) *a se strecura*, (îrg) *a șovăi*, (reg) *a se da în sus*, (frm) *a se refuza*, (fam) *a se fofila* (5) Vz *a scăpa*. **13-14** *vtr* (Înv; îf *subtrage, subsrage*; determinat printr-un complement introdus prin prepoziția „de la") A (se) elibera (31). **15** *vi* (Rar; determinat printr-un complement introdus prin prepoziția „de la") A se abate (3) (de la ceva).

sustragere *sf* [At: ASACHI, E. I, 17 / 15 / V: (înv) ***subs~, subt~*** / Pl: *~ri* / E: ***sustragere***] **1** (Mat; înv) Scădere (1). **2** Furt (1). **3** Ieșire de sub o influență la care este expus în mod obișnuit. **4** Scăpare de o relație nedorită. **5** Rămânere în afară... Si: *ferire* (1). **6** Folosire a șireteniei sau a fraudei pentru a nu presta un serviciu datorat legal. **7** Eschivare de la îndeplinirea unei obligații Si: *fugă*, (înv) *șovăială*, (fam) *fofilare* (1) Vz *scăpare*. **8** (Înv; îf *substragere*) Eliberare (1). **9** (Rar) Abatere (3) (de la ceva).

sustras, ~ă [At: LAZARINI, M. 30 / 1 / V: (înv) ***subs~, subt~*** / Pl: *~ași, ~e* / E: ***sustrage***] **1** *sn* (Mat; înv; îf *subtras*) Descăzut. **2** *a* (D. bunuri) Care a fost obținut prin sustragere (2) Si: *furat* (1), *însușit, luat*, (fam) *ciordit, șparlit, șterpelit*, (arg) *manglit, șutit* Vz *defraudat, delapidat* (1), *deturnat* (3), *fraudat*.

sustrat *sn* vz ***substrat***

sustiitor, ~oare *smf, a* vz ***susținător***

susținător, ~oare [At: GHICA, C. E. II, 334 / V: (rar) ***~iit~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***susține*** + *-ător*] **1** *a* (D. stâlpi, grinzi, ziduri etc.) Care susține (1) o greutate, o povară Si: *sprijinător* (1). **2-3** *smf, a* (Persoană) care susține (2) ceva sau pe cineva Si: *ajutor* (17), *apărător* (1), *ocrotitor, protector, reazem* (8), *sprijin, sprijinitor*, (rar) *proteguitor, protejator*, (înv) *arca* (2), *părtinitor, păzitor, priitor, scutitor*. **4** *smf* (Spc) Persoană care susține (2) un sportiv, o echipă sportivă, un club sportiv etc. Si: *simpatizant, suporter*. **5-6** *smf, a* (Persoană) care susține (5) o altă persoană, o instituție etc. Si: *întreținător*.

susține [At: ARISTIA, PLUT. 89/26 / V: (îrg) ***subț~***, (înv) ~***ea***, (reg) ***supț~*** (Pzi: *supțiu*). ***supținea*** / Pzi: *~țin*, (îpf) *~țiu* / Cj: și *să susțiu* / E: lat ***sustinere*** după *ține*] **1-2** *vtr* (D. stâlpi, coloane, ziduri etc. sau d. oameni, d. părți ale corpului lor; c. i. spații, forme de relief sau construcții ori părți ale acestora sau oameni) A (se) așeza, a (se) fixa lângă ori pe un punct de sprijin astfel încât să (se) mențină în poziția dorită, să nu cadă etc. Si: *a (se) propti, a (se) rezema* (1), *a (se) sprijini*, (îvr) *a se stâlpi*, (reg) *a popri*. **3-4** *vtr* A face să-și mențină sau a-și menține echilibrul cu ajutorul unui punct de sprijin de dedesubt. **5** *vr* (D. oameni sau d. părți ale corpului lor) A-și menține poziția verticală. **6** *vr* (Rar; fig; d. concepte, idei etc.) A se baza (3). **7-8** *vtr* (D. fenomene, d. procese naturale etc., d. acțiuni, d. creații etc. ale oamenilor; c. i. manifestări, acțiuni ale oamenilor) A face să rămână sau a rămâne neschimbat un timp (îndelungat) Si: *a (se) menține, a (se) păstra, a rezista, a (se) ține*, (înv) *a (se) păzi*. **9** *vt* (Fig; îvr; d. ființe; complementul este oboseala) A suporta (4). **10** *vr* (Îrg; fig; d. oameni) A rezista (1). **11** *vt* (Fig; d. oameni; c. i. oameni sau manifestări, acțiuni etc. ale lor ori fenomene sociale, economice etc.) A fi alături de una din părți într-un diferend. **12** *vt* (Pex) A participa la reușita cuiva sau a ceva, la rezolvarea unei situații etc. prin recomandări, prin ajutor material sau moral, prin crearea unor circumstanțe favorabile etc. Si: *a ajuta* (3), *a ajutora* (1), *a apăra* (27) *a ocroti, a proteja, a servi, a sprijini, a tutela*, (rar) *a protegui*, (îvp) *a înlesni*, (înv) *a îndemna, a protecta*, (ltî) *a patrocina*, (îvr) *a protecsni*, (fam) *a propti* Vz *prinde*. **13** *vt* (Pex) A lupta (pentru o idee). **14-15** *vtr* (D. oameni, instituții, organizații, publicații etc.) A(-și) asigura (prin forțe proprii) mijloacele materiale necesare Si: *a (se) întreține, a (se) ține*. **16** *vt* (D. oameni; c. i. păreri, aserțiuni, curente, idei etc.; de obicei determinat de compliniri introduse prin conjuncția „că") A ajunge la convingerea că... Si: *a considera* (2), *a crede* (11), *a găsi* (18), *a gândi* (18), *a judeca, a opina, a socoti*, (pop) *a chiti* (12), *a cugeta* (6), (înv) *a cunoaște* (18), *a număra*. **17** *vt* A face cunoscut (publicului) că... Si: *a adeveri* (5), *a afirma* (1), *a aprecia* (5), *a arăta* (28), *a atesta* (2), *a certifica* (1), *a confirma* (2), *a declara* (3), *a exprima* (1), *a expune* (1), *a formula* (2), *a înfățișa, a manifesta, a pretinde, a prezenta, a pronunța, a relata, a spune, a zice*, (liv) *a corobora* (4), (înv) *a povestisi*, (îvr) *a pretenderi, a pretenderisi*. **18** *vt* A arăta convingător, prin raționamente logice, prin exemple etc. că cineva sau ceva este într-un anumit fel, că are anumite caracteristici etc. Si: *a argumenta, a demonstra* (1), *a dovedi* (1), *întări, a mărturisi, a proba*, (îrg) *a probălui*, (îvr) *a prubui*[2]. **19** *vt* (Rar; c. i. procese juridice) A pleda. **20** *vt* (Rar; d. oameni; c. i. opoziția, concurența etc. adversarilor) A înfrunta. **21** *vt* (Îe) **A ~ privirea** (sau **căutătura**) **cuiva** A privi drept în ochii cuiva. **22** *vt* (Îae) A înfrunta privirea cuiva. **23** *vt* (D. forțe armate, d. flote sau d. persoane, d. popoare etc.; c. i. lupte) A lua în sarcina sa sau a efectua cu mijloace, cu eforturi etc. proprii Si: *a da* (25), *a desfășura* (5), *a duce* (38), *a purta, a suporta* (1). **24** *vt* (D. candidați, d. studenți, d. elevi etc; c. i. examene, concursuri, teze de licență, de doctorat etc.) A-și prezenta (cu succes) cunoștințele în scris, oral etc. în cadru organizat pentru a obține un titlu, o promovare, o angajare etc. Si: *a da*. **25** *vt* (D. oameni; c. i. spectacole, concerte, roluri, partituri etc.) A executa în fața publicului Vz *da, juca, interpreta, parastiri, prezenta, reprezenta* (5). **26** *vt* (D. sportivi sau d. echipe sportive; c. i. jocuri, probe, activități etc. sportive) A participa la o competiție sportivă oficială Si: *a juca*.

susținea *v* vz ***susține***

susținere *sf* [At: FM (1842) 218[2]/24 / Pl: *~ri* / E: ***susține***] **1** Fixare astfel încât să se mențină în poziția dorită, să nu cadă etc. **2** Menținere a echilibrului cu ajutorul unui punct de sprijin (de dedesubt) Si: *proptire, sprijinire*, (înv) *poprire*, (îvr) *stâlpire*. **3** (Rar) Întemeiere. **4** (Fig) Participare la o reușită prin sprijin material sau financiar, prin crearea unor circumstanțe favorabile etc. Si: *ajutare* (3), *ajutor* (1), *ajutorare* (1), *apărare* (2), *ocrotire, patronare, protecție, protejare, sprijin, tutelaj, tutelare*, (rar) *proteguire*, (îvp) *înlesnire*, (înv) *îndemnare*, (grî) *prostasie*, (fam) *proptire*. **5** (Pex) Luptă (pentru o idee). **6** Întreținere. **7** Exprimare a unei idei, a unei opinii personale Si: *considerație* (5), *gândire* (4), *judecare, socotire*, (rar) *opinare*, (pop) *chitire* (2), *cugetare* (5), (înv) *cunoaștere* (4). **8** Aducere la cunoștință a unei idei, a unei păreri etc. Si: *adeverire* (1), *afirmare* (3), *afirmație* (3), *apreciere* (6), *arătare* (6), *atestare* (2), *certificare* (2), *confirmare* (2), *declarare* (2), *exprimare* (1), *expunere* (1), *formulare* (1), *înfățișare, manifestare, prezentare, pronunțare, relatare, zicere*, (liv) *coroborare* (4), (rar) *pretindere, spunere*, (îvr) *parastisire*. **9** Argumentare că cineva sau ceva este într-un anumit fel Si: *demonstrare* (1), *dovedire* (1), *întărire, mărturisire, probare*, (îrg) *probăluire*. **10** Efectuarea unei acțiuni militare cu mijloace proprii Si: *desfășurare* (6), *ducere* (19), (rar) *purtare*. **11** Prezentare a cunoștințelor la un examen. **12** (Rar) Desfășurare a unui spectacol Si: *reprezentație* (1). **13** Interpretare, într-un spectacol, a unui rol, a unei partituri. **14** (Rar) Participare la o competiție sportivă (oficială).

susținut, ~ă *a* [At: GHICA, C. E. I, VIII / Pl: *~uți, ~e* / E: ***susține***] **1** (D. forme de relief, d. construcții sau d. părți ale acestora etc.) Care este fixat astfel încât să se mențină în poziția dorită, să nu cadă etc. Si: *proptit, rezemat* (1). **2** Care își menține echilibrul cu ajutorul unui punct de sprijin (de dedesubt). **3** (Fig; d. oameni sau d. manifestări, acțiuni etc. ale lor ori d. fenomene sociale, economice etc.) La a cărui reușită a participat cineva prin sprijin sau prin crearea unor circumstanțe favorabile Si: *ajutat* (2), *apărat* (2), *protejat*, (rar) *ocrotit, patronat, tutelat*, (îvp) *înlesnit*. **4** (Fig) (D. manifestări, acțiuni, creații ale oamenilor) Care se menține, fără întrerupere, la același nivel (înalt) sau la același ritm (intens) Si: *activ* (1), *constant* (1), *continuu* (1), *neîntrerupt, neobosit, viu*, (înv) *nepregetat, nepregetător*. **5** (Fig) Care manifestă sau care dovedește perseverență și același interes, aceeași pasiune Si: *asiduu* (2), *insistent, perseverent, sârguincios, sârguitor, stăruitor, tenace, zelos*.

susuoară *sf* vz ***subsuoară***

susui *sn* vz ***sâsâiac***

susuiac *sn* vz ***sâsâiac***

susuioară *sf* vz ***subsuoară***

susuoară *sf* vz ***subsuoară***

susur *sn* [At: HELIADE, O. I, 114 / V: (reg) ***surs~*** / Pl: *~e* / E: pvb ***susura***] **1** Zgomot slab, continuu, monoton, lin și plăcut, produs de apă (când curge), de frunzele bătute de vânt sau de adierile de vânt Si: *murmur, șopot*[1], *sunet, zvon*, (rar) *susurare*, (rar) *murmuială, murmurare, murmureală, zuzet*, (înv) *murmuit*, (îvr) *murmuire*[1] Vz *clipoceală* (1), *clipocit*[1] (2), *fâșâială, fâșâire* (1), *fâșâit* (1), *foșneală* (1), *foșnet* (1), *foșnire* (1), *foșnitură, freamăt* (1), *fremătare* (2), *șoșet, șoșot*[1]. **2** (Pan; rar) Zumzet. **3** (Pan; rar) Zornăit. **4** (Rar) Murmur.

susura [At: ȘĂINEANU[2] / V: (reg) ***surs~*** / Pzi: 3 *susură* / E: fr ***susurrer***] **1** *vi* (D. ape care curg, d. frunze bătute de vânt, d. adieri ale vântului) A produce un zgomot slab, continuu, monoton, lin și plăcut Si: *a murmura, a suna, a șopoti, a șușoti, a șușui*[2], (înv) *a murmui* Vz *clipoci* (1), *fâșâi* (1), *foșni* (1), *fremăta* (1), (reg) *șușura*. **2** *vi* (Pan; rar; d. insecte) A zumzăi. **3** *vt(a)* (Rar; d. oameni) A șopti. **4** *vi* (Rar; fig; d. cuvinte, d. fragmente de comunicare vorbite) A răsuna.

susurare *sf* [At: MACEDONSKI, O. III, 68 / Pl: *~rări* / E: ***susura***] (Rar) Susur (1).

susurător, ~oare *a* [At: STANCU, R. A. IV, 137 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***susura*** + *-tor*] (D. ape care curg, d. frunze bătute de vânt, d. adieri ale vântului) Care susură (1) Si: *murmurător, sunător, șopotitor*, (înv) *murmuitor*[1], (îvr) *susuros* Vz *clipocitor, fâșâitor* (1), *foșnitor* (1), *fremătător* (1).

susuros, ~oasă *a* [At: FM (1841), 269[1]/10 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***susura*** + *-os*] (Îvr; d. ape care curg, d. frunze bătute de vânt, d. adieri ale vântului) Susurător (1).

sususor *av* [At: DL / E: ***sus*** + *-ușor*] **1-2** (Pop; șhp) (Destul de) sus (1).

susuară *sf* vz ***subsuoară***

sușă[1] *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~șe* / E: fr ***souche***] (Frm) **1-2** Matcă (**1-2**).

sușă[2] *sf* vz ***șușă***

sușcăi *v* vz ***șușcăi***

sușea *sf* vz ***șosea***

suşenită *sf* vz ***şuşăniţă***

suşig, ~ă [At: MÎNDRESCU, UNG. 103 / V: (reg) . ***susig, şuşug*** / Pl: *~uri* / E: mgh ***szükség***] **1** *sm* (Trs; Mar) Lipsă. **2** *sn* (Trs; Mar; pex) Nevoie. **3** *a* (Reg; d. oameni; îf *susig*) Lipsit de bani.

suşigat, ~ă *a* [At: CONV. LIT. IV, 267 / V: ***şuşug~*** / Pl: *~aţi, ~e* / E: ***suşig***] (Trs; d. oameni sau d. gospodăria lor) Lipsit.

suşiniţă *sf* vz ***şuşăniţă***

suşlet *sn* vz ***şuşlete***

suşoarcă *sf* vz ***şuşoarcă***

suşoi *sn* vz ***şoşoi***[1]

suştar *sn* vz ***şiştar***[1]

suştăr *sm* vz ***şuştăr***

suşter *sm* vz ***şuştăr***

suştori *sp* vz ***şiştor***

suşug *sn* vz ***susig***

suşugare *sf* [At: DR. II, 829 / Pl: ? / E: ***suşug***] (Trs) **1** Lipsă. **2** (Pex) Nevoie.

suşugat, ~ă *a* vz ***suşigat***

sutagrad *sn* [At: BREZOIANU, A. 558/32 / Pl: *~e* / E: ***sută*** + *-grad*] (Îvr) Centigrad (**2**).

sutametru *sn* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~tim~*** / Pl: *~re* / E: ***sută*** + ***metru***] (Înv) Centimetru (**1**).

sutamiist, ~ă [At: DL / Pl: *~işti, ~e* / E: ***sută*** + ***mie*** + *-ist*] (Rar) **1** *sm* Conducător de autovehicul care a parcurs o sută de mii de km fără ca maşina să necesite reparaţii capitale. **2** *a* (D. acţiuni, d. iniţiative etc.) Care este iniţiat, format etc. de sutamiişti (**1**).

sutană *sf* [At: NEGULICI / Pl: *~ne* / E: fr ***soutane***] Haină preoţească de purtare, de obicei de culoare neagră, lungă până la pământ şi încheiată de sus până jos Si: *antreriu* (**1**), *reverendă*, (reg) *mintie* Vz *libadea*.

sutar [At: TETRAEV. (1574). 211 / Pl: *~i* sm, *~e* sn / E: ***sută*** + *-ar*] **1** *sm* (Îvr) Sutaş[1] (**1**). **2-3** *snm* (Fam) Sută (**1, 13**).

sutaş[1] *sm* [At: COD. VOR[2]. 22[v]/7 / Pl: *~i* / E: ***sută*** + *-aş*] **1** Căpetenie militară (romană) care comanda în trecut o unitate de 100 de soldaţi Si: *hotnog* (**2**), (ltî) *centurion*, (trm) *buluchaşă* (**1**), *iuzbaşă*, (îvr) *sotnic, sutar*. **2** Membru al unei bresle fiscale din Ţara Românească, care plătea, singur sau împreună cu alţi vistiernici, o dare anuală de o sută de galbeni.

sutaş[2] *sn* vz ***suitaş***

sută [At: COD. VOR[2]. 27[r]/10 / Pl: *~te* / E: cuvânt traco-dac cf vsl съто] **1** *nc* (Adesea în componenţa unor numerale cardinale compuse; de obicei precedă substantivul determinat, de care este legat prin prepoziţia „de") Numărul care, în numărătoare, are locul între 99 şi 101 Si: *sutar* (**2**), *sutime*. **2** *nc* (Reg; îe) **A-i da** (cuiva) **o ~ înainte** Exprimă convingerea că cel despre care se vorbeşte este priceput, inteligent Si: (pfm) *a-i da* (cuiva) *o mie înainte*. **3** *nc* (D. dobânzi, procente; precedă un numeral cardinal; îla) **La** (sau, înv, **din**) ~ (Care este în raport) proporţional cu o cantitate de o sută de unităţi. **4-5** *nc* (Îljv) ~ **la** (sau **în**) ~ (Care este) în întregime. **6-7** *nc* (Pex; îal) Sigur (**1**). **8** *nc* (Fam; îe) **Unde s-a dus** (sau **a mers) mia ducă-se** (sau **meargă) şi ~a** Exprimă o pierdere mai mică, după una mai mare. **9** *nc* (Lpl; adesea prin exagerare) Număr foarte mare, nedeterminat. **10** *nc* (În legătură cu alte numerale cardinale; şîs *zeci şi sute*) Număr aproximativ, nedefinit. **11-12** *nc* (Îljv) **Cu sutele** (Care este) în cantitate sau în număr foarte mare Si: *cu miile*. **13** *sf* Semn grafic (cifră sau literă) care reprezintă numărul sută (**1**). **14** *sf* (Iuz) Bancnotă cu valoare de o sută de lei Si: (fam) *sutar* (**3**). **15** *sf* (Înv) Secol (**1**).

sutălea, suta *no* [At: REGUL. ORG. 302 / 1 / V: (rar) ***~tel~*** / E: ***sută*** + *-le* + *-a*] (Precedat de articolul „al", „a" cu valoare adjectivală sau substantivală) Care se află între al nouăzeci şi nouălea şi al o sută unulea.

sutelea *no* vz ***sutălea***

suteran, ~ă *a, s* vz ***subteran***

suteraneu, ~ee *a* vz ***subteran***

suteraniu, ~ie *a* vz ***subteran***

suterenă *sf* vz ***subteran***

sutic *sm* [At: IORDAN, STIL. 193 / V: ***~ă*** *sf* / Pl: *~ici* / E: ***sută*** + *-ic*] **1-4** (Pfm; şhp) Sutişoară (**1-4**).

sutică *sf* vz ***sutic***

sutien *sn* [At: IORDAN, L. R. A. 71 / P: *~ti-en* / Pl: *~e* / E: fr ***soutien*** (*-gorge*)] Piesă de lenjerie care susţine sânii Si: *brasieră*, (pfm) *ţâţar*.

sutime *sf* [At: HELIADE, A. 6 / 26 / Pl: *~mi* / E: ***sută*** + *-ime*] **1** (Cu valoare de numeral fracţionar) Număr egal cu a suta parte dintr-o unitate. **2** (Pex; asr) Procent. **3** (Asr; de obicei precedă substantivul determinat, de care este legat prin prepoziţia „de"; adesea prin exagerare) Sută (**1**). **4** (Rar) Secol (**1**).

sutimetru *sn* vz ***sutametru***

sutişoară *sf* [At: CONTEMPORANUL, III, 704 / Pl: *~re* / E: ***sută*** + *-işoară*] **1-4** (Şhp) Sută (**1, 13**) Si: (pfm) *sutic* (**1-4**).

sutman *sn* vz ***suman***

sutor *sm* vz ***sudor***

sutu *p* vz ***sub***[2]

sutura *vt* [At: DL / Pzi: *~rez* / E: fr ***suturer***] (Med) A face o sutură (**2**).

sutural, ~ă *a* [At: GRECESCU, FL. 250 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***sutural***] **1** (Atm; d. modul sau locul de articulare a oaselor) Care se face prin sutură (**1**). **2** Care aparţine unei suturi (**1**). **3** (Med; d. intervenţii chirurgicale) Care se face la sutură (**2**). **4** Care se referă la sutură (**2**). **5** (Bot; d. joncţiunea sau separaţia valvelor la fructe) Care se face prin sutură (**3**).

sutură *sf* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~ri* / E: fr ***suture***] **1** (Atm) Tip de articulaţie în care oasele sunt fixe. **2** (Med) Intervenţie chirurgicală prin care diferite ţesuturi sau (părţi de) sunt cusute unul de altul. **3** (Bot) Linia după care se operează joncţiunea şi separaţia valvelor în fructe.

suvac *sm* vz ***sulac***

suvai *sn* vz ***sevai***

suvaia *sf* vz ***şevai***

suvaivârv *sm* vz ***sovârv***

suvatră *sf* vz ***subvatră***

suvăiţă *sf* [At: ALR II, 3354/537 / Pl: *~ţi* / E: nct] (Reg) Şir de mărgele cusute pe panglică şi prins ca podoabă la pălărie Si: (reg) *ghiordan* (**2**).

suvâlcă[1] *v* vz ***sovâlta***

suvâlcă[2] *v* vz ***sufleca***

suvechiă *sf* vz ***suveică***

suveicat, ~ă [At: CIAUŞANU, GL. / Pl: *~aţi, ~e* / E: ***suveică***] **1** *a* (Trs; Olt; d. pânză) Care este ţesut în urzeală de bumbac şi în băteală cu un fir de cânepă, de bumbac sau cu un fir metalic. **2** *a* (D. femei) Care are îmbrăcăminte din ţesătură suveicată (**1**). **3-4** *smf, a* (Olt; Mar) (Om) subţire şi sprinten.

suveică *sf* [At: NEGRUZZI, S. I, 107 / V: (înv) ***sov~*** (reg), ***sâv~, ~che, ~echiă, ~vieacă, si~*** / Pl: *~ici* / E: bg **совалка** (dal совелка)] **1** Piesă de lemn la războiul de ţesut, de formă alungită, cu vârfurile de oţel, cu părţile laterale îmbrăcate de metal şi cu un gol la mijloc, în care se fixează ţeava pe care este înfăşurat firul de bătătură şi cu ajutorul căreia se trece acest fir prin rostul urzelii, pentru a se ţese Si: *navetă*[1] (**1**), (îvp) *suvelniţă* (**1**). **2** (Ca termen de comparaţie) Exprimă iuţeală şi sprinteneală în mişcări. **3** Piesă a maşinii de cusut care conţine firul de aţă inferior, înfăşurat pe o ţeavă sau pe un mosorel, necesar formării, împreună cu firul superior a cusăturii. **4** (Pop; şîs ~ *de plasă*) Piesă (de lemn, de oţel) de formă lunguiaţă, asemănătoare suveicii (**1**), pe care se deapănă sfoara pentru a împleti plasele de pescuit Si: (reg) *andrea* (**1**), *cârlig* (**13**), *igliţă, navetă*[1]. **5** (Ban; Trs) Unealtă de dulgherie asemănătoare suveicii (**1**). **6** (Ban) Pârghie. **7** (Reg) Partea asemănătoare suveicii (**1**) care se mişcă orizontal la porţile ţărăneşti. **8** (Ban) Femeie înaltă şi subţire. **9** (Mun) Persoană intrigantă şi bârfitoare. **10** (Îe) **A umbla cu ~ca** A umbla cu vicleşuguri. **11** (Pex; îae) A unelti. **12** (Pop) Fiinţă sprintenă, vioaie. **13** (Ban; îf *suvieacă*) Prăjitură în formă de ruladă. **14** (Reg; îs) *Os* ~ Os mic sesamoid care intră în alcătuirea încheieturii din interiorul copitei calului. **15** (Rar; pan) Sistem fraudulos de votare prin care un alegător scoate din sala de vot un buletin nefolosit pe care îl dă unui partizan al candidatului cu care

a votat ca să-l introducă în urnă și să scoată alt buletin nevotat pentru alt partizan.

suveiche *sf* vz ***suveică***

suveichea *sf* [At: MAT. FOLK. 481 / Pl: ? / E: ***suveiche*** + *-ea*] **1-6** (Reg; șhp) Suveicuță (**1-6**).

suveichiă *sf* vz ***suveică***

suveicuță *sf* [At: DDRF / Pl: *~țe* / E: ***suveică*** + *-uță*] **1-6** (Șhp) Suveică (**1**, **4**, **8**) (mică).

suvelcat, ~ă *a* vz ***suflecat***[2]

suvelcă *sf* vz ***zăvelcă***

suvelniță *sf* [At: PLEȘOIANU, T. III, 171 / 3 / Pl: *~țe* / E: ***suveică*** css] (Îvp) **1** Suveică (**1**). **2** (Rar; îe) **A merge rostul cuiva cu ~ța altuia** A fi de aceeași părere cu cineva.

suvenir *sn* [At: HELIADE, I. B. I, 16/7 / V: *~e* (Pl: *~e*, înv, *~uri*) / Pl: *~e* / E: fr ***souvenir***] **1** Imagine, eveniment, întâmplare etc. păstrată în memorie Si: *aducere* (**24**)*-aminte*, *amintire*[1] (**1**). **2** Obiect (dăruit) care amintește de cineva sau de ceva Si: *aminitre*[1] (**4**).

suvenire *sf* vz ***suvenir***

suveran[1] *sm* vz ***sovereign***

suveran[2] [At: FN (1703) 140 / V: (înv) *~ren*, *sovr~* *smf*, *a*, *șovran* *sm* / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***souverain***] **1** *smf* Titlu dat unei persoane care conduce o monarhie sau un imperiu. **2** *smf* Persoană cu titlul de suveran (**1**) Vz *crai* (**1**), *crăiasă* (**1**), *împărat*, *împărăteasă*, *monarh*, *principe*[1], *rege*[1] (**1**), *regesă*, *regină*, *rigă*[1] (**1**). **3** *a* (Înv; îs) *Familie* (sau *casă*) *~ă* Familie (sau casă) domnitoare (**4**). **4** *sm* (Înv; pgn) Domnitor (**1**). **5** *a* (Fig; d. autoritatea sau d. puterea din stat sau de puterea cea mai mare) Care este deasupra tuturor Si: *absolut* (**1**) Vz *suprem* (**1**). **6-7** *smf*, *a* (Fig; liv) (Manifestare, însușire, stare, sentiment etc. ale oamenilor sau curent, teorie, metodă etc.) atotputernic (**1-2**). **8** *a* (Fig; d. popoare, d. națiuni) Care dispune liber de soarta și de acțiunile sale. **9** *a* (Fig; d. state) Care se bucură de suveranitate (**1**) Si: *independent*, *liber*, *neatârnat*, (îvp) *slobod*, (înv) *neatârnător*, *nedependent*, *volnic*.

suveranitate *sf* [At: HELIADE, L. B. II, 25 / 18 / Pl: *~tăți* / E: fr ***souveraineté***] **1** Calitate sau stare a unei colectivități, mai ales a unui stat, de a se conduce liber, pe plan intern și extern, fără amestec din afară Si: *independență*, *libertate*, *neatârnare*, (îvp) *slobozenie*, (înv) *nedependență*, *slobozenie*, *volnicie*. **2** Autoritate sau puterea cea mai înaltă în stat. **3** (Îs) *~ națională* Independență a unui stat față de alte state. **4** (Îs) *~ de stat* supremație a puterii de stat în interiorul țării și independență față de puterea altor state. **5** (Rar) Autoritate politică. **6** (Rar; ccr) Teritoriu care este sub conducerea unui suveran (**2**).

suveren *sm* vz ***suveran***

suvieacă *sf* vz ***suveică***

suvintra *v* vz ***suvintri***

suvintri *vt* [At: CADE / V: *~ra* / Pzi: *~resc* / E: ***su***(b) + ***vintre***] (Reg; c. i. oi) A tunde pe sub pântece, între picioarele dinapoi sau împrejurul cozii pentru a ușura mulsul și suptul mieilor sau pentru ca oaia să nu se opărească Si: *a tușina* (**1**).

suvintrit *sn* [At: CADE / E: ***suvintri***] (Reg) Tundere a oii pe sub pântece, între picioarele dinapoi sau împrejurul cozii pentru a ușura mulsul și suptul mieilor sau pentru ca oaia să nu se opărească Si: *tușinare* (**1**).

suvleca *v* vuz ***sovâlta***

suvoalbe *vt* [At: CADE / V: *~olba*, *~olbi* / Pzi: *suvolb* / E: ml ***subvolvere***] (Olt; Mun; c. i. oameni) **1** A copleși. **2** (Pex) A învinge.

suvolba *v* vz ***suvoalbe***

suvolbi *v* vz ***suvoalbe***

suvolca[1] *v* vz ***sovâlta***

suvolca[2] *v* vz ***sufleca***

suvolcat, ~ă *a* vz ***suflecat***[2]

suvolda *v* vz ***sovâlta***

suvolga *v* vz ***sovâlta***

suvolta *v* vz ***sovâlta***

suvon *sn* vz ***sovon***

suvulca[1] *v* vz ***sovâlta***

suvulca[2] *v* vz ***sufleca***

suvulcat, ~ă *a* vz ***suflecat***[2]

suvulf *sm* vz ***sovârf***

suzeran, ~ă [At: AR (1829) 39[1]/47 / V: (îvr) *~ren*, ***suseren*** *smf*, *a* / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***suzerain***] **1** *sm* (În Evul Mediu) Mare senior în raport cu semenii care depindeau de el în temeiul relațiilor de vasalitate Vz *suveran*[2] (**2**). **2** *a* (D. curți domnești, d. putere etc.) Care se referă la suzeran (**1**) sau la suzeranitate (**1**). **3** *a* Care aparține suzeranului sau suzeranității. **4** *a* (D. state) Care exercită autoritate asupra unui stat mai slab, impunând politica internă și externă a acestuia și pretinzându-i anumite obligații.

suzeranitate *sf* [At: AR (1829) 39[1]/44 / V: (înv) *~ren~* / E: fr ***suzeraineté***] **1** Drepturi ale suzeranului (**1**) asupra vasalilor săi. **2** Raporturile dintre suzeran și vasalii săi. **3** Starea vasalului în raport cu suzeranul său. **4** Drepturi ale unui stat suzeran (**4**) asupra statelor vasale. **5** Raporturi dintre statul suzeran și statele vasale. **6** Stare a statului vasal în raport cu statul suzeran.

suzeren, ~ă *smf*, *a* vz ***suzeran***

suzerenitate *sf* vz ***suzeranitate***

suzlă *sf* vz ***țuslă***

svadă *sf* vz ***sfadă***

svadnic, ~ă *a* vz ***sfadnic***

svanduc *sm* vz ***schinduf***[1]

svanduh *sm* vz ***schinduf***[1]

svanț *sm* vz ***sfanț***

svanțih *sm* vz ***sfanț***

svanțip *sm* vz ***sfanț***

svară *sf* vz ***sfoară***

svastică *sf* [At: PÂRVAN, G. 314 / V: *zv~* / Pl: *~ici* / E: ger ***Swastika***, fr ***svastika***] **1** Cruce grecească cu brațe egale și cu extremitățile în unghi drept orientate fie în aceeași direcție, spre dreapta, în sensul acelor de ceasornic, fie în alte numeroase variante și care constituie un ornament cu virtuți benefice sau un străvechi simbol religios în India Si: *cruce încârligată*. **2** Emblemă politică având forma svasticii (**1**) folosită de naziști ca simbol al arianismului rasist.

svașcă *sf* vz ***sfașcă***

svat *sn* vz ***sfat***

svădi *v* vz ***sfădi***

svăpăi *v* vz ***zvăpăia***

svăpăială *sf* vz ***zvăpăială***

svăpăiat, ~ă *a* vz ***zvăpăiat***

svăpăire *sf* vz ***zvăpăire***

svăpăit, ~ă *a* vz ***zvăpăiatt***

svărâma *v* vz ***sfărâma***

svătui *v* vz ***sfătui***

svătuire *sf* vz ***sfătuire***

svătuit *sn* vz ***sfătuit***

svătuitor *sm* vz ***sfătuitor***

svâcneală *sf* vz ***zvâcneală***

svâcnet *sn* vz ***zvâcnet***

svâcni *v* vz ***zvâcni***

svâcnire *sf* vz ***zvâcnire***

svâcnit, ~ă *a* vz ***zvâcnit***[2]

svâcnitor, ~oare *a* vz ***zvâcnitor***

svâcnitură *sf* vz ***zvâcnitură***

svâcoli *v* vz ***zvârcoli***

svâlcoli *v* vz ***zvârcoli***

svânt, ~ă *a*, *s* vz ***zvânta***

svântare *sf* vz ***zvântare***

svântat, ~ă *a* vz ***zvântat***[2]

svântura *v* vz ***zvântura***

svânturare *sf* vz ***zvânturare***

svânturat, ~ă *a* vz ***zvânturat***

svânturatic, ~ă a vz *zvânturatic*
svâr i vz *zvâr*[1]
svârâi v vz *zvârâi*
svârcol sn vz *zvârcol*
svârcolac sm vz *zvârcolac*
svârcolea a vz *zvârcolea*
svârcoleală sf vz *zvârcoleală*
svârcoli v vz *zvârcoli*
svârcolire sf vz *zvârcolire*
svârcolitor, ~oare a vz *zvârcolitor*
svârcolitură sf vz *zvârcolitură*
svârdaică sf vz *zvârdoaică*
svârdare sf vz *zvârdarie*
svârdină sf vz *zvârdină*
svârdol sn vz *zvârdină*
svârdon sn vz *zvârdină*
svârlav, ~ă a vz *zvârlav*
svârli v vz *zvârli*
svârlire sf vz *zvârlire*
svârlită sf vz *zvârlit*[2]
svârlitor, ~oare a, smf vz *zvârlitor*
svârlitură sf vz *zvârlitură*
svârlugă sf vz *zvârlugă*
svârnaică sf vz *zvârnaică*
svârși v vz *sfârși*
svârșit sn vz *sfârșit*[1]
svârșitor sm vz *sfârșitor*
sveadnic sm vz *sfetnic*[1]
sveașnic sn vz *sfeșnic*[1]
sveaștnic sn vz *sfeșnic*[1]
sveatnic smf vz *sfetnic*
sveazdă sf vz *zveazdă*
svelt, ~ă a vz *zvelt*
sveltețe sf vz *zveltețe*
sveltie sf vz *zveltie*
sventie sf vz *sfinție*
sverdină sf vz *zvârdină*
sveșnic sn vz *sfeșnic*
sveștanie sf vz *sfeștanie*
sveștenie sf vz *sfeștanie*
sveștnic sn vz *sfeșnic*[1]
svet sm vz *șved*
sveter sn [At: C. PETRESCU, C. V. 229 / V: (fam) *sfetăr*, *sfe~* / Pl: *~e* / E: eg, fr *sweater*] Jachetă tricotată (din lână) care se încheie cu nasturi în față Si: *pulover*.
svetilnă sf vz *sfetilnă*
svetnic[1] sm vz *sfetnic*
svetnic[2], *~ă* a vz *sfadnic*
svetui v vz *sfădui*
sveț sm vz *șved*
svețesc, ~ească a vz *șvezesc*
svezesc, ~ească a vz *șvezesc*
svichi sn vz *sfichi*[3]
svidui v vz *zvidui*
sviduit, ~ă a vz *zviduit*
svii v vz *sfii*
svineață sf vz *sâneață*
svinețar sm vz *sânețar*
sving sn vz *swing*
svinți v vz *sfinți*[1]
svinție sf vz *sfinție*
svințit, ~ă a vz *sfințit*[2]
svireap a vz *sireap*
sviștanie sf vz *sfeștanie*
sviță[1] sf vz *sfiță*[1]
sviță[2] sf vz *suită*
svițerean, ~ă a [At: ARHIVA, I, 259 / Pl: *~eni*, *~ene* / E: ***Svițera*** + *-ean*] (Îvr) Șvițeran.
svoacă sf vz *zvoacă*
svoace sf vz *zvoacă*
svoană sf vz *zvoană*[1]
svoară sf vz *sfoară*
svocă sf vz *zvocă*
svodi v vz *zvodi*
svon sn vz *zvon*[1]
svoni v vz *zvoni*
svonire sf vz *zvonire*
svonișor sn vz *zvonișor*
svonit sn vz *zvonit*
svr i vz *zvâr*
svreadel sn vz *sfredel*
svredel sn vz *sfredel*
svredeli v vz *sfredeli*
svuguire sf vz *zvâcnire*
swing sn [At: DL / P: *suing* / V: (asr) ***sving*** / Pl: *~uri* / E: eg, fr ***swing***] **1** Lovitură laterală dată la box cu brațul ușor arcuit. **2** Dans cu mișcări rapide. **3** Melodie după care se dansează swingul (**2**). **4** Manieră de execuție a muzicii de jazz caracterizată printr-o mare suplețe, sincope, accente imperceptibile, ritm legănat.

Ș

ș[1] *smi* [P: *șe*] **1** A douăzeci și doua literă a alfabetului limbii române. **2** Sunet notat cu litera *ș*[1] (**1**) (consoană constrictivă prepalatală surdă).

ș[2] *i* [At: ALR SN II h 366 / E: fo] (De obicei prelungit) **1** Cuvânt prin care se cere cuiva să facă liniște. **2** (Reg) Cuvânt cu care se alungă păsările.

șa[1] *i* [At: A II, 17 / E: fo] (Reg) Cuvânt cu care se alungă caprele.

șa[2] *i* vz ***șo***

șa[3] *sf* [At: PALIA (1581), 88/4 / V: (reg) **~lă** (Pl: *~le, șăli, șeie, șele*), **~uă** (Pl: *~ue, șeuri*), **șea** (Pl: *șele, șeli*), **șeauă** (Pl: *șele, ~uări*) / Pl: **(1-22)** *șei*, **(23-32)** *~le*, (reg) *șele, șeli* / G-D sg: *șeii*, (pop) *șelei, șelii* / E: ml ***sella***] **1** Piesă de harnașament din piele (sau din lemn), fixată pe spinarea calului, pe care stă călărețul Si: (reg) *tarniță*. **2** (Pfm; îe) **A fi cal de ~** A munci pentru alții. **3** (Pfm; îe) **A bate șaua (ca) să (se) priceapă** (sau **înțeleagă**) **iapa** (sau **calul**) A face aluzie la ceva. **4** (Pfm; îe) **A vorbi din ~** A vorbi autoritar. **5** (Pfm; îae) A vorbi arogant. **6** (Pfm; îae) A vorbi cu siguranță de sine. **7** (Pfm; îe) **A pune ~ua** (pe cineva) sau **a-i pune** (cuiva) **~ua** A stăpâni (pe cineva). **8** (Pfm; îae) A exploata (pe cineva). **9** (Pfm; îae) A constrânge (pe cineva) să facă ceva. **10** (Pop; îe) **A scoate** (pe cineva) **din ~** A lipsi (pe cineva) de un avantaj. **11** (Pop; îae) A deposeda (pe cineva) de un bun. **12** (Pfm; îe) **Ia ~ua la spinare!** Pleacă! **13** (Pfm; îe) **A lua ~ua de pe cal** A lua o hotărâre. **14** (Reg; șîs *~ de povară, ~ de măgar*) Șa[3] (**1**) mare de povară, fără scări, care se pune pe măgari și pe catâri Si: *samar*. **15** (Pan) Parte a bicicletei, a motocicletei etc. formată dintr-un mic suport (triunghiular) pe care se stă. **16** (Reg; pan) Formă de relief reprezentând o depresiune cuprinsă între două părți de teren mai ridicate, cu care formează un ansamblu Si: (reg) *curmătură* (**2**). **17** (Reg) Scaun la coșul de la moară. **18** (Reg) Olan. **19** (Olt) Schimbător la plug. **20** Canal orizontal din beton armat, construit pentru aerisirea unei celule de siloz. **21** (Atm; pop; îs) *~ua turcească* Scobitură în osul sfenoid, în care se află situată hipofiza. **22** (Reg; îs) *~ua casei* Grindă care formează coama scheletului unui acoperiș de casă țărănească Si: (reg) *coamă*. **23** (Mpl; cu valoare de sg) Parte a spinării calului pe care se pune șaua[3] (**1**). **24** (Pex; mpl; cu valoare de sg) Spinare la animale Si: (reg) *șaucă* (**1**). **25** (Trs; Buc; prc; mpl; cu valoare de sg) Greabăn (**1**). **26** (Pan; mpl; cu valoare de sg) Parte a spinării din jurul regiunii lombare a coloanei vertebrale la om. **27** (Reg; pex; mpl; cu valoare de sg) Spinare la om. **28** (Reg; prc; mpl; cu valoare de sg; îf *șală*) Șold[1] (**1**). **29** (Atm; pop; mpl; cu valoare de sg; șîs *~lele ale mici, ~lele la încingătoare, ~ua corpului, ~ua picioarelor*) Sacrum. **30** (Pop; mpl; cu valoare de sg; îs) *Încheietura* (sau *crucea*) *șalelor* Locul unde se îmbină extremitățile oaselor de la șale (**26**). **31** (Pfm; mpl; cu valoare de sg; îe) **A i se lipi** (cuiva) **buricul** (sau **burta**) **de ~le** A fi foarte slab. **32** (Pfm; mpl; cu valoare de sg; îae) A fi înfometat.

șabac *sn* [At: TDRG / V: (reg) ***ceab~, săb~, șăb~, șeb~, șob~, șub~*** *sn* ***~ă*** *sf* / Pl: *~ace* / E: ns cf tc *șebeke* „plasă"] **1** (Reg) Broderie făcută (cu ață albă) la cămăși, la fețe de masă etc. **2** (Mun) Cusătură ornamentală de pe opinci. **3** (Reg; îe) **A fi pe ~** A fi exact cum trebuie.

șabacă *sf* vz ***șabac***

șabana *sf* [At: DOSOFTEI, ap. TDRG / V: (reg) ***sarvanea, șarb~, șarvana, șarvanea, șavana, șavanea, șervânea*** / Pl: *~le* / E: tc ***șebane***] **1** (Tcî) Haină lungă (și scumpă), asemănătoare cu un anteriu, purtată de aprozi, vornici și paji la curțile domnești. **2** (Mol; pex; îf *șarbana*) Haină lungă și largă.

șabas *sn* vz ***șabăs***

șabăr *sn* [At: IOANOVICI, TEHN. 181 / Pl: *~e* / E: ger ***Schaber***] **1** (Teh) Unealtă pentru răzuirea lemnului sau a unor piese de metal. **2** Creion de răzuit. **3** (Teh) Dispozitiv pentru curățarea depunerilor de parafină de pe pereții interiori ai țevilor de extracție ale sondelor. **4** Daltă mică pentru lucrări de gravare în lemn, în metal etc. sau pentru operații de corectare a gravurilor, a plăcilor de stereotipie etc.

șabăs *sn* [At: CARAGIALE, O. VII, 162 / V: (rar) ***~bas***, (fam) ***~băț*** / Pl: ? / E: idș ***šabəs***] **1** (Rar) Ultima zi a săptămânii, considerată zi de sărbătoare la evrei Si: *sabat*. **2** (Fam; îf *șabăț*) Reuniune intimă. **3** (Fam; îaf) Petrecere.

șabăț *sn* vz ***șabăs***

șabdeal *sn* [At: ALR II, 6 701/105 / Pl: ? / E: ger ***Schabediele***] (Reg) Unealtă folosită la răzuirea doagelor murdare ale butoaielor.

șablie *sf* vz ***sabie***

șabloană *sf* vz ***șablon***[1]

șablon[1] *sn* [At: BARCIANU / V: (îvr) ***~oană*** *sf* / Pl: *~oane* / E: ger ***Schablone***] **1** Model în mărime naturală al unei piese, care servește la ghidarea unei unelte pentru prelucrarea prin așchiere ori prin deformare, pentru limitarea unor porțiuni de suprafață pe care se aplică o vopsea etc. Si: *tipar*. **2** (Fig) Formulă stereotipă. **3** (Fig) Repetare mecanică a unui model. **4** (Ccr; fig) Clișeu verbal. **5** (Teh) Instrument cu care se controlează sau se măsoară dimensiunile sau unghiurile unei piese în curs de fabricație. **6** (Spc) Instrument pentru reglarea aparatelor sau a mecanismelor din industria textilă. **7** (Reg; spc) Unealtă cu vârf metalic folosită în tâmplărie la trasarea liniilor pe o piesă de lemn.

șablon[2] *sn* vz ***ștablon***

șablona *vt* [At: ALEXI, W. / Pzi: *~nez* / E: ***șablon***[1]] **1** (Teh) A trasa cu șablonul[1] (**1**) conturirile unei piese. **2** (Teh) A controla măsurând cu șablonul[1] (**5**) dimensiunile unei piese în curs de fabricație. **3** (Tex; c. i. aparate, mecanisme) A regla cu șablonul[1] (**6**).

șablonar *sm* [At: NOM. PROF. 6 / Pl: *~i* / E: ***șablon***[1] + *-ar*] Lucrător care folosește șabloane[1] (**1, 5-7**) la fabricarea unor piese, la tapetarea pereților unei clădiri etc.

șablonard, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1949, nr. 120, 10/4 / Pl: *~rzi, ~e* / E: ***șablon***[1] + *-ard*] (Rar) Fără originalitate Si: *stereotip*.

șablonare *sf* [At: SCÎNTEIA 1953, nr. 2777 / Pl: *~nări* / E: ***șablona***] **1** (Teh) Trasare cu șablonul[1] (**1**) a conturirilor unei piese. **2** (Teh) Măsurare cu șablonul[1] (**5**) a dimensiunilor unei piese în curs de fabricație. **3** (Spc) Reglare cu șablonul[1] (**6**) a aparatelor, a mecanismelor din industria textilă.

șablonism *sn* [At: DN[2] / Pl: *~e* / E: ***șablon***[1] + *-ism*] (Rar) Tendință de a aplica mecanic o manieră de lucru, o idee etc. considerată ca model.

șabloniza *vt* [At: L. ROM. 1963, nr. 5, 112 / Pzi: *~zez* / E: **șablon[1]** + *-iza*] (Rar; c. i. o manieră de lucru, o idee etc. considerată ca model) A aplica mecanic.

șablonizare *sf* [At: CONTEMP. 1948, nr. 112, 13/4 / Pl: *~zări* / E: **șabloniza**] Aplicare mecanică a unui model.

șablonizat, ~ă *a* [At: VIANU, M. 122 / Pl: *~ați, ~e* / E: **șabloniza**] (Rar) Conformat unui model.

șaboi *smn* vz **șiboi**

șabotă *sf* [At: DT / Pl: *~te* / E: ger **Schabotte**, fr **chabotte**] (Teh) Piesă grea de metal care susține nicovala la ciocanele mecanice de forjat.

șabracă *sf* [At: BARIȚIU, P. A. III, 451 / Pl: *~ace*, (rar) *șăbrăci* / E: ger **Schabracke**] (Îvr) Învelitoare, de obicei împodobită, care se pune pe spatele calului, sub șa[3] (1) Si: (reg) *abai, cioltar* (1), *harșa*.

șac *sm* vz **șah[1]**

șacal *sm* [At: ALECSANDRI, O. P. 337 / V: (înv) **cea~** / Pl: *~i* / E: fr **chacal**] **1** Mamifer carnivor sălbatic din Africa, Asia și sud-estul Europei, asemănător cu câinele, care trăiește în haite și se hrănește cu animale mici și cu hoituri (*Canis aureus*). **2** (Fig; dep) Persoană rapace, josnică.

șacamele *sfp* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 183 / E: ns cf tc *şaka* „glumă"] (Îrg) Fleacuri[1] (1).

șacăr-macăr *sn* vz **șahăr-mahăr**

șaco *sn* [At: LĂCUSTEANU, A. 255 / S și: *șako* / Pl: ? / E: fr **shako**] (Îvr) Șapcă (1) militară.

șacrai *sm* [At: DLR / Pl: ~ / E: ucr **шахрай**] (Reg) **1** Persoană ipocrită. **2** Persoană egoistă.

șacrament *sn* vz **sacrament**

șacramentom *sn* vz **sacrament**

șact *sn* vz **șaht**

șadău *sn* vz **șodou**

șadârvan *sn* [At: BELDIMAN, E. 130/5 / V: (îrg) **sadârvin, ~driv~** / Pl: *~uri, ~e* / E: tc **şadırvan**] (Tcî) **1** Fântână arteziană. **2** Havuz cu fântână arteziană.

șadrivan *sn* vz **șadârvan**

șaf[1] *sm* [At: CHEST. II, 114/376 / Pl: *~i* / E: ger **Schaft**] (Trs) **1** Stâlp. **2** Bârnă[1] (1). **3** Grindă (1).

șaf[2] *sn* [At: LB / V: (reg) **saf, șof** / Pl: *~uri* / E: mg **sáf**, ger **Schaff**] (Trs; Ban) Ciubăr (1).

șafar [At: (a. 1581) D. BOGDAN, GL. 108 / V: (înv) **~iu, șifariu, șofariu, șufariu**, (reg) **~făr, ~fâr, ~fer** (A și: *~fer*), **șef~, șuf~** (A și: *~far*), **șufăr, șufer** *sm* / Pl: *~i* / E: pn **szafar**, mg **sáfár**, ger **Schaffer**] **1** *sm* (Înv) Titlu dat în Moldova și în Țara Românească boierului care avea funcția de șef[2] (1) al bucătarilor domnești. **2** *sm* (Înv) Boier care avea titlul de șafar (1). **3** *sm* (Înv) Funcția de șef[2] (1) al bucătarilor domnești. **4** *sm* (Mol; înv; îf *șufăr*) Persoană care avea în subordinea sa un grup de boieri. **5** *sm* (Trs; înv) Administrator. **6** *sm* (Reg; îf *șufar*) Brigadier silvic. **7** *sm* (Reg) Negustor de vite sau de cai. **8** *sm* (Reg) Mijlocitor (necinstit). **9-10** *smf, a* (Mol; Trs; prt) (Persoană) șireată[3] (1).

șafariu *sm* vz **șafar**

șafarlâc *sn* [At: CIHAC II, 383 / Pl: *~uri* / E: **șafar** + *-lâc*] (Îvr) Afacere comercială necinstită.

șafăr *sm* vz **șafar**

șafâr *sm* vz **șafar**

șafer *sm* vz **șafar**

șafir *sn* vz **safir**

șaflic *sn* [At: CHEST. II, 464/231 / V: (reg) **sa~** / Pl: *~ice* / E: pn **szaflik** „hârdău mic"] (Buc; Mol) Căldare (1).

șafran *sm* vz **șofran[1]**

șafranat, ~ă *a* vz **șofrănit**

șafraniu, ~ie *a* vz **șofrăniu**

șafru *sn* [At: ALRM II/I h 396/76 / Pl: *~ri* / E: ger **Schaffel**] (Reg) Ciubăr (1).

șaftălău *sm* [At: CHEST. V, 105/92 / Pl: *~lăi* / E: mg **seftelö**] (Reg) Negustor de produse lactate.

șagalău *sm* [At: DLR / Pl: *~ăi* / E: **șagă** + *-(ă)lău*] (Reg) Om glumeț (1).

șaga-maga *s* [At: RĂDULESCU-CODIN, Î. 154 / Pl: ? / E: ns cf *șagă*] **1** (Mun; întărind o afirmație; îe) **Nu ~!** Nu glumă[1]! **2** (Reg; îe) **A umbla cu ~** A induce în eroare Si: *a înșela, a păcăli*.

șagă *sf* [At: DOSOFTEI, PS. 132/16 / Pl: *șăgi*, (rar) *șegi*, (nob) *șege* / E: bg **шега**] (Pop) **1** Vorbă hazlie Si: *glumă[1]* (2). **2** Faptă glumeață Si: *glumă[1]* (3). **3** (Îla) **De ~** Glumeț (1). **4** (Îlav) **Fără ~** În mod serios. **5** (Îlav) **În** (sau, rar, **de**) **~** Fără seriozitate. **6** (Îal) Cu intenția de a glumi. **7** (Îal) Într-o doară Si: *la întâmplare*. **8** (Îe) **A-i fi** (cuiva) **în ~** A lua lucrurile în glumă[1]. **9** (Îlv) **A face ~** (cu cineva) A glumi (cu cineva). **10** (Întărind o afirmație; îe) **Nu ~!** Nu glumă[1]! **11** (Mai ales cu verbul la imperativ; îe) **A lăsa ~ga (la o parte** sau **de o parte)** sau **a-i ajunge** (cuiva) **de ~** A renunța la glume. **12** (De obicei în enunțuri negative; îe) **A fi** (sau **a-i părea** cuiva) **(de) ~** sau **a fi** (sau **a-i părea** cuiva) **lucru de ~** A fi (sau a-i părea cuiva că este) ceva neserios, fără importanță. **13** (Îe) **A se întrece cu ~ga** A merge prea departe cu gluma[1]. **14** (Îe) **A trece** (pe cineva) **cu ~ga** A lua (pe cineva) în râs. **15** (Îe) **A se trece de ~** A începe să devină lucru serios. **16** (Îe) **A se îngroșa ~ga** A se agrava situația. **17** (Îe) **Nu-i vreme de ~** Nu-i momentul potrivit pentru glumit.

șagârt *sm* vz **șăgârt**

șagău *sm* vz **salgău**

șagren *sn* vz **șagrin**

șagrenat, ~ă *a* vz **șagrinat**

șagrin *sn* [At: LTR VI, 699 / V: (rar) **~ren** / Pl: *~uri* / E: fr **chagrin**] **1** Model în relief, reprezentând o imitație de piele de șarpe, crocodil etc. sau un desen special, care se imprimă pe suprafața unei piei tăbăcite sau pe hârtie. **2** (Îs) *Hârtie ~ren* Hârtie pe care s-a imprimat un model în relief. **3** Piele imprimată care imită modelul natural al altei piei. **4** Instrument cu care se imprimă un șagrin (1).

șagrina[1] *vt* [At: LTR VI, 699 / Pzi: *~nez* / E: fr **chagriner**] (C. i. piele tăbăcită sau hârtie) A imprima un șagrin (1).

șagrina[2] *vt* [At: ALECSANDRI, T. 865 / Pzi: *șagrin* / E: fr **chagriner**] (Frî; rar) **1** A întrista. **2** A necăji.

șagrinaj *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr **chagrinage**] Aspect neomogen, cu asperități, al suprafeței granulelor minerale obținute prin șlefuire.

șagrinare *sf* [At: MDT / Pl: *~nări* / E: **șagrina[1]**] Imprimare a unui șagrin (1) pe suprafața unei piei sau a unei hârtii.

șagrinat, ~ă *a* [At: G. IONESCU, C. T. 376 / V: (rar) **~ren~** / Pl: *~ați, ~e* / E: **șagrina[1]**] (D. hârtie sau piele) Care are imprimat un șagrin (1).

șah[1] *sm* [At: M. COSTIN, O. 291 / V: (îvr) **shiac**, (înv) **șac** / Pl: *~i* / E: tc **şah**, fr **schah, shah**] **1** Titlu purtat de suveranul Iranului (până la revoluția islamică), corespunzător celui de împărat Si: *șahinșah* (1). **2** Persoană care are titlul de șah[1] (1) Si: *șahinșah* (2). **3** Rangul suveranului din Iran Si: *șahinșah* (3). **4** Funcția îndeplinită de suveranul Iranului Si: *șahinșah* (4). **5** (Înv) Sultan.

șah[2] [At: FL (1838), 16[1]/22 / Pl: *~uri* / E: ger **Schach**] **1** *sn* Joc (de origine orientală) care se desfășoară între doi jucători, pe o tablă pătrată împărțită în 64 de pătrățele egale, alternativ albe și negre, cu ajutorul a 32 de piese de valori și numiri diferite, mișcate după anumite reguli, ținta fiind imobilizarea regelui, piesa principală a adversarului Si: (înv) *șatrange* (1). **2** *sn* (Pex) Ansamblul pieselor (tabla și figurile) cu care se joacă șah[2] (1). **3** *sn* Disciplină sportivă corespunzătoare. **4** *sn* (Construit cu verbul „a fi", de care se leagă prin *pp* „în" sau cu verbul „a da") Situație în cursul jocului în care regele uneia dintre părți este atacat de o piesă a adversarului. **5** *i* Cuvânt prin care adversarul este anunțat că regele lui este atacat de o piesă. **6** *sn* (Îe) **A ține** (pe cineva) **în ~** A limita jocul adversarului la apărarea regelui. **7** *sn* (Fam; îae) A pune pe cineva în dificultate, luându-i posibilitatea de a acționa, de a lua o hotărâre Si: *a imobiliza*. **8** *sn* (Fam; îae) A ține pe cineva în tensiune. **9** *sn* (Fam; îe) **A face** (pe cineva) **~ și mat** A pune (pe cineva) în situația de a se recunoaște învins (într-o luptă, într-o dispută etc.). **10** *sn* (Frî) Eșec (2).

șah[3] *sn* [At: CARAGEA, ap. ȘIO II$_2$, 112 / Pl: *~uri* / E: tc *sahh*] (Tcî) Viză a unei autorități pusă pe registrele comerciale.

șahăr-mahăr *sn* [At: TDRG / V: (reg) ***ceapar-macar*** (A: nct), ***șacăr-macăr*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Schacher + Macher***] (Fam; îe) **A face** (sau **a umbla cu**) **~** (sau **~uri**) A escroca pe cineva Si: *a înșela*.

șahinșah *sm* [At: DER IV, 571 / Pl: *~i* / E: persană ***šāhînšāh***] **1-4** Șah[1] **(1-4)**.

șahist, ~ă [At: I. BOTEZ, ȘC. 209 / Pl: *~iști, ~e* / E: ***șah[2]*** + *-ist*] **1** *smf* Persoană care cunoaște bine șahul[2] **(1)**. **2** *smf* Jucător de șah[2] **(1)**. **3** *a* Care aparține șahului[2] **(1)** Si: (rar) *șahistic* **(1)**. **4-5** *a* Care aparține șahiștilor **(1-2)** Si: (rar) *șahistic* **(2-3)**. **6** *a* Referitor la șah[2] **(1)** Si: (rar) *șahistic* **(4)**. **7-8** *a* Referitor la șahiști **(1-2)** Si: (rar) *șahistic* **(5-6)**. **9** *a* Caracteristic șahului[2] **(1)** Si: (rar) *șahistic* **(7)**. **10-11** *a* Caracteristic șahiștilor **(1-2)** Si: (rar) *șahistic* **(8-9)**.

șahistic, ~ă *a* [At: SCÎNTEIA 1964, nr. 6344 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***șah[2]*** + *-istic*] (Rar) **1-9** Șahist **(3-11)**.

șahmara *sf* vz ***șahmarand***

șahmarand *sn* [At: (a. 1658) URICARIUL XVI, 202 / V: (înv) ***~ra***, ***șămure*** *sf* / Pl: *~uri* / E: tc ***șahmeran***] (Tcî) Brocart.

șahnichiu *sn* vz ***sacnasiu***

șaht *sn* [At: FD I, 157 / V: (reg) ***șact, șapt*** / Pl: ? / E: ger ***Schacht***] (Ban; Trs) Puț de mină.

șahzade *s* vz ***șahzadea***

șahzadea *s* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 271 / V: (înv) ***~de*** (S și: *șah-zade*) / Pl: *~ele* / E: tc ***șahzade***] (Tcî) Fiu de sultan sau de împărat.

șai[1] *sn* [At: (a. 1693) ȘIO II$_2$, 113 / Pl: *~uri* / E: săs ***Schay***] (Îrg) Postav fin, de culoare albă, din care se făceau veșminte boierești.

șai[2] *sn* vz ***șuvoi[1]***

șaia *sf* vz ***saia[2]***

șaiac *sn* vz ***șiac***

șaiag *sn* vz ***șiac***

șaib *sn* vz ***șaibă[1]***

șaibar *sm* [At: ARVINTE, TERM. 166 / V: (reg) ***șoi~, șub~*** / Pl: *~i* / E: nct] (Buc; Mol) Muncitor forestier care asigură deplasarea în bune condiții a buștenilor pe uluc Si: (reg) *șoaibă*.

șaibă[1] *sf* [At: SĂGHINESCU, V. 69 / V: (rar) ***șaib*** *sn* / Pl: *~be* / E: ger ***Scheibe***] **1** Disc de metal, de lemn etc. găurit, care se montează între un șurub și obiectul respectiv sau între șurub și piuliță, pentru a menține șurubul fix și pentru a îmbunătăți îmbinarea și a preveni deșurubarea Si: *rondelă*, (reg) *nucă*. **2** (Reg) Piuliță fixată pe posadă, în care se învârtește capătul de jos al fusului de la crângul morii de apă. **3** (Reg) Fiecare dintre cele două cercuri de la crângul morii de apă. **4** Roată de metal, de lemn etc., fixată pe un ax, peste care trece o curea de transmisie. **5** (Min; Trs; Mol) Placă turnantă. **6** (Trs; Buc) Țintă (în care se trage cu pușca). **7** (Reg) Pană a șurubelniței **(1)**.

șaibă[2] *sf* [At: GR. S. VI, 245 / Pl: *~be* / E: ns cf ger *Scheide*] (Reg) Teacă a baionetei.

șaicaș *sm* [At: CIHAC II, 614 / Pl: *~i* / E: srb ***šajkaš***, mg ***sajkás***] (Îvr) Luntraș.

șaică[1] *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 26[2]/4 / V: (îrg) ***șei~*** / Pl: *~ice*, (reg) *șăice, șaici, șeici* / E: tc ***șayka***, bg ***шайка***, srb ***šajka***, mg ***sajka***] **1** (Îvp) Ambarcație cu vele sau cu vâsle, cu fundul plat, folosită mai ales la transportul mărfurilor Si: *luntre*. **2** (Îvp) Cantitatea de încărcătură conținută într-o șaică[1] **(1)**. **3** (Olt; Mun) Șlep[1] **(1)**. **4** (Reg) Luntre făcută dintr-un trunchi de copac scobit, cu o singură vâslă, folosită la pescuit. **5** (Mar) Plută.

șaică[2] *sf* [At: BÎRLEA, B. 7 / Pl: *șăici, șeici* / E: mg ***csajka***] **1** (Trs; Buc) Gamelă. **2** (Reg) Cantitatea de mâncare, de apă etc. conținută într-o șaică[2] **(1)**. **3** (Reg) Vas de tinichea pentru adus apă. **4** (Buc) Cazan mic. **5** (Reg) Cratiță **(1)**.

șaică[3] *sf* [At: GLOSAR REG. / Pl: *șăici* / E: nct] (Reg) Bucată de sfoară sau de curea cu care se leagă biciul de codiriște.

șaiculiță *sf* [At: POP., ap. GCR II, 302 / Pl: *~țe* / E: ***șaică[1]*** + *-uliță*] **1-2** (Îvp; șhp) Șaică[1] **(1)** (mică).

șaida *vt* [At: DN[3] / P: *șa-i-* / Pzi: ? / E: fr ***scheider***] A sorta un minereu prin spargere cu ciocanul.

șaidaj *sn* [At: MDT / P: *șa-i-* / V: ***șei~*** / Pl: *~e* / E: fr ***scheidage***] Operație de sortare manuală a minereurilor, însoțită de spargerea acestora cu ciocanul de mână.

șaieței, ~oasă *a* [At: ALR II, 5061/812 / P: *șa-ie-* / Pl: *~oși, ~oase* / E: nct] (Reg; d. pământ) Tare.

șaih *sm* vz ***șeic[1]***

șain [At: MARIAN, Î. 224 / A: nct / Pl: ? / E: ger ***Schein***] (Trs; Buc; gmî) **1** *s* Bancnotă. **2** *a* Care este în formă de bancnotă.

șaină *sf* [At: CHEST. II, 457/9 / Pl: *~ne* / E: nct] (Ban; csnp) Ciutură (la fântână).

șair *sm* [At: BOLINTINEANU, P. I, 290 / Pl: *~i* / E: tc ***șair***] (Tcî; rar) Poet.

șaispre *nc* vz ***șaisprezece***

șaisprece *nc* vz ***șaisprezece***

șaisprecelea, ~cea *no* vz ***șaisprezecelea***

șaisprezece [At: ȘINCAI, HR. I, 65/20 / V: (pop) ***~rece, ~ișpe, șeisprece, șei~***, (îrg) ***~re, șases~, șaspe, șaspece, șaspräz~, șasprece, șeispeci, șesăspre, șesăsprece, șeses~, șespräz~*** / E: ***șase + spre + zece***] **1** *nc* Număr care, în numărătoare, are locul între cincisprezece și șaptesprezece. **2-3** *sm, a* (Semn grafic) care reprezintă numărul șaisprezece **(1)**. **4** *nc* (Precedat de *pp* „de" și urmat de „ori") Intră în componența numeralului adverbial corespunzător (*De șaisprezece ori*). **5** *nc* (Precedat de *pp* „de" și urmat de „ori") Intră în componența numeralului multiplicativ corespunzător Si: *înșaisprezecit* (*De șaisprezece ori pe atâta*). **6** *nc* (Precedat de „câte") Intră în componența numeralului distributiv corespunzător (*Am primit câte șaisprezece cărți.*).

șaisprezecelea, ~cea [At: PRAV. 294 / V: (pop) ***~recelea, ~ișpelea***, (îrg) ***șases~, șesep~, șeses~*** / E: ***șaisprezece + le + a***] **1** *no* (Precedat de art. „al", „a") Număr care se află între al cincisprezecelea și al șaptesprezecelea. **2-3** *smf, a* (Persoană, obiect etc.) care este a(l) șaisprezece(le)a **(1)**. **4** *no* (La feminin; urmat de „parte") Intră în componența numeralului fracționar corespunzător (*A primit a șaisprezecea parte din bani*). **5** *no* (La feminin; urmat de „oară" și adesea precedat de *pp* „pentru") Intră în componența numeralului adverbial corespunzător (*Scrie același cuvânt a șaisprezecea oară*).

șaisprezecime [At: M 1962, nr. 4, 33 / Pl: *~mi* / E: ***șaisprezece*** + *-ime*] **1** *nf* Număr egal cu a șaisprezecea parte dintr-o unitate. **2** *sf* Semn grafic care reprezintă a șaisprezecea parte dintr-un întreg împărțit în părți egale. **3** *sf* (Muz) A șaisprezecea parte dintr-o notă întreagă.

șaispe *nc* vz ***șaisprezece***

șaispelea, ~pea *no* vz ***șaisprezecelea***

șaitan *sm* vz ***șeitan***

șaităli *vt* [At: CABA, SĂL. / Pzi: *~lesc* / E: mg ***sajtol***] (Trs; c. i. struguri) A tescui.

șaitănică *sm* vz ***șeitănică***

șaitău[1] *sn* [At: KLEIN, D. 423 / V: (reg) ***săi~, șatău, săit*** (A: nct / Pl: *~uri*), ***șăi~, șâi~, șei~, șițău*** / Pl: *~taie*, (reg) *~täie, ~taiă, șăitaie, șăitauă, șeitauă* / E: mg ***sajtó***] **1** (Trs; Ban) Teasc. **2** (Reg; prc; îf *șițău*) Coș al teascului în care se storc strugurii. **3** (Reg; pex; îf *șeitău*) Cramă **(2)**. **4** (Ban; Trs; prc) Șurub care servește ca ax al teascului. **5** (Ban; Trs; pan) Menghină. **6** (Ban; Buc; pan) Banc de tâmplărie. **7** (Ban; Trs; pan) Vârtej de strâns doagele. **8** (Trs; Ban; pan) Cric[2]. **9** (Ban; Trs; pan) Canea. **10** (Ban; Trs; pan) Burghiu **(1)**. **11** (Trs; îf *șeitău*) Unealtă cu care se presează varza în putină. **12** (Reg) Bucată de lemn cu care se împiedică carul.

șaitău[2] *s* [At: TDRG / Pl: ? / E: ns cf ger *Scheit*] (Trs) Ferăstrău cu care se taie buștenii pentru a obține scânduri.

șaitroacă *sf* [At: ALR II, 5634/95 / Pl: ? / E: ns cf *șaitroc*] (Reg) Piedică (de lemn, la roata carului).

șaitroc sn [At: MOLDOVAN, Ț. N. 393 / V: (reg) ***șeitrog*** / Pl: *~oace* / E: ger ***Scheidetrog***] (Trs) Vas de lemn, cu fundul curbat, folosit la separarea aurului din minereul sfărâmat.

șait *s* [At: ALR SN IV h 1 125/47 / A: nct / Pl: ? / E: ger ***Schweins*** (magen) cf *șoait*] (Reg) Tobă (de porc).

șaiv, ~ă *a* [At: L. ROM. 1959, nr. 6, 52 / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf ger *Schweif* „cotitură"] (Reg; d. obiecte) **1** Strâmb. **2** Răsucit.

șaizeci [At: (cca 1650-1675) GCR I, 231/22 / V: (pop) ***șasez~***, (reg) ***șazăci, șei~***, (înv) ***șesez~, șeszăci*** / E: ***șase*** + ***zeci***] **1** *nc* Număr având în numărătoare locul între cincizeci și nouă și șaizeci și unu. **2-3** *sm, a* (Semn grafic) care reprezintă numărul șaizeci (**1**). **4** *nc* (Pop; îcs) ~ *și șase* Joc de cărți nedefinit mai îndeaproape. **5** *nc* (Precedat de *pp* „de" și urmat de „ori") Intră în componența numeralului adverbial corespunzător (*De șaizeci de ori*). **6** *nc* (Precedat de *pp* „de" și urmat de „ori") Intră în componența numeralului multiplicativ corespunzător (*De șaizeci de ori pe atâta*). **7** *nc* (Precedat de „câte") Intră în componența numeralului distributiv corespunzător (*Primise fiecare câte șaizeci de cărți*).

șaizecile no vz *șaizecilea*

șaizecilea, ~ecea [At: POLIZU / V: (îvp) *~ile*, ***șasez~*** / E: ***șaizeci*** + ***le*** + ***a***] **1** *no* (Precedat de art. „al", „a") Număr situat între al cincizeci și nouălea și al șaizeci și unulea. **2-3** *smf, a* (Persoană, obiect etc.) care se află între al cincizeci și nouălea și al șaizeci și unulea. **4** *no* (La feminin; urmat de „parte") Intră în componența numeralului fracționar corespunzător (*A șaizecea parte dintr-o cantitate*). **5** *no* (La feminin; urmat de „oară" și adesea precedat de *pp* „pentru") Intră în componența numeralului adverbial corespunzător (*A șaizecea oara*).

șajma sf vz ***șașma***

șal[1] *sn* [At: (a. 1761) ARHIVA. R. II, 339/16 / V: (reg) ***șar***[3] / Pl: *~uri* / E: tc ***șal***] **1** (Înv) Stofă fină de lână, fabricată în Orient. **2** (Înv; lpl) Feluri de șal (**1**). **3** (Înv) Fâșie lungă de stofă sau de mătase purtată de bărbați, după moda orientală, în jurul capului sau al mijlocului Vz: *brâu* (**1**), *turban*. **4** Țesătură din lână, mătase etc. (de obicei pătrată sau dreptunghiulară), special confecționată, adesea împodobită cu desene, broderii sau franjuri, întrebuințată ca broboadă. **5** (Îvr; îs) ~ *de gât* Fular (**1**).

șal[2] *sn* vz ***șal***[1]

șalagiu sm vz ***salagiu***

șaland sn [At: CR (1830), 27[1]/9 / V: ***~ă*** *sf* / Pl: *~e* / E: fr ***chaland***] **1** (Rar) Navă fără autopropulsie, cu fundul plat, folosită la transportul mărfurilor (și al persoanelor) Si: *șlep*[1] (**1**). **2** Navă metalică, de construcție specială, remorcată sau autopropulsată, folosită la transport în lucrările hidrotehnice.

șalandă sf vz ***șaland***

șalander sn [At: LTR VI, 701 / Pl: *~e* / E: fr ***chalandeur***] Navă folosită la remorcarea șalandelor (**1-2**) Si: *remorcher*.

șalang sn [At: VAIDA / V: (reg) ***șolong*** / Pl: *~uri* / E: mg ***sallang***] (Trs) Ciucure (**2**).

șalanger sm [At: L. ROM. 1962, 340 / Pl: *~i* / E: fr ***challenger***] **1** Sportiv care, în urma unei întreceri preliminare, a obținut dreptul de a disputa un titlu de campion în meci direct cu deținătorul titlului. **2** (Liv) Provocator (la un duel, la o luptă etc.).

șalanj sn [At: DN[2] / Pl: ? / E: fr ***chanllenge***] Competiție sportivă periodică, dotată cu o cupă ce se transmite câștigătorului următor.

șalată sf vz ***salată***

șalatră sf vz ***salată***

șalază sf [At: DN[3] / S și: *cha~* / Pl: *~ze* / E: fr ***chalaze***] (Blg) Filament albuminos care suspendă gălbenușul de ou în învelitorile lui.

șalazie sf [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***chalazie***] (Med) Șalazion.

șalazion sn [At: DN[3] / P: *~zi-on* / Pl: ? / E: fr ***chalazion***] (Med) Tumoretă dură și nedureroasă a albului ochiului Si: *șalazie*.

șalazodermie sf [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***chalazodermie***] (Med) Dermatoliză.

șală[1] *sf* vz ***sală***

șală[2] *sf* vz ***șa***[3]

șalăiaș sm [At: ȘIO II_1, 334 / P: *~lă-iaș* / V: (reg) ***~ăuaș*** / Pl: *~i* / E: ***șalăi*** (pll **șalău**[1]) + *-aș*] **1-2** (Iht; șhp) Șalău[1] (**1**) (mic) Si: (reg) *șalăor* (**1-2**).

șalău[1] *sm* [At: KLEIN, D. 425 / V: (înv) ***ceal~***, (reg) ***~lău, șel~***, (îrg) ***șuleu*** / Pl: *~ăi* / E: mg ***süllö***] **1** Pește de apă dulce, răpitor, lung de 30-70 cm, de 1-3 kg, cu capul ascuțit și cu corpul fusiform, acoperit cu solzi mici și tari, cu gura mare și dinți ascuțiți Si: (reg) *guran* (**2**), *smuge, suduc* (*Stizostedion lucioperca*). **2** (Îc) **~-de-mare** Șalău[1] (**1**) cu corpul alungit, cu capul subțire și îngust, care trăiește în Marea Neagră (*Stizostedion marinum*). **3** (Îc) **~vărgat** (sau, Mun, **armenesc**) Șalău[1] (**1**) cu corpul puțin alungit, cu dungi transversale de culoare brună (*Stizostedion volgense*).

șalău[2] *sm* [At: VARLAAM, C. 27 / Pl: *~ăi* / E: pn *szalag*] (Înv) Monedă de aramă din Moldova, cu valoarea egală cu (aproximativ) a patra parte dintr-un ban vechi.

șalău[3] *sn* [At: ALR II/I, 3 816/316 / Pl: *~laua* / E: mg ***zsalu***] (Reg) Oblon (la fereastră).

șalău[4] *s* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: ns cf *ștalau*] (Reg) Grajd (**1**) mare.

șalău[5] *s* [At: H IV, 199 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Dreptar folosit în zidărie.

șalauaș sm vz ***șalăiaș***

șalâc sn [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 183 / V: (reg) ***șăl~*** / Pl: ? / E: ns cf ger *Schalk* „om glumeț, poznaș"] **1-2** (Reg; îf *șălâc*) Glumă[1] (**2-3**). **3** (Ban; îe) **A râde cu ~** A râde cu poftă.

șalâor sm [At: ANTIPA, F. I. 19 / Pl: *~i* / E: ***șalâu*** + *-or*] (Iht; Mun; Mol) **1-2** (Șhp) Șalăiaș (**1-2**).

șalău sm vz ***șalău***[1]

șalboc sn vz ***șilboc***

șalcă sf [At: MAT. DIALECT. I, 236 / Pl: ? / E: nct] (Olt) **1** Iapă mare și slabă. **2** (Fig; prt) Femeie înaltă, slabă și osoasă.

șaldaie sf [At: BARONZI, ap. CĂLINESCU, S. C. L. 115 / P: *~da-ie* / V: (reg) ***~dău*** *sm* / Pl: *~dăi* / E: nct] (Iht; Olt) Lostriță (*Hucho hucho*).

șaldău sm vz ***șaldaie***

șale sf vz ***jale***

șalef sn [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~uri* / E: ns cf mg *zsályafű*, rs *шалфей*] (Bot; reg) Salvie (*Salvia officinalis*).

șalfăr s [At: FD I, 170 / Pl: ? / E: ger ***Schalfer***] (Trs) Fitil folosit pentru aprinderea explozivelor în mine.

șalfău sn [At: L. ROM. 1961, nr. 6, 49 / Pl: ? / E: nct] (Mar) Bucată mare.

șalgău sm [At: M. COSTIN, ap. LET. I, 307/29 / V: (reg) ***șag~, șang~, șaug~, șavg~, șvag~*** / Pl: *~ăi* / E: mg ***sóvágo***] **1** (Trs; Mol; înv) Lucrător în ocnele de sare Si: *ocnaș*. **2** (Reg; pex) Condamnat la muncă în ocne Si: *ocnaș*.

șalgiu sm [At: ȘIO II_1, 334 / Pl: *~ii* / E: ***șal***[1] + *-giu*] (Îvr) Persoană care se ocupa cu repararea și spălarea șalurilor[1] (**4**).

șali sn vz ***șaliu***

șalie sf vz ***jale***

șalincă sf [At: ALR I, 1876/402 / Pl: *~nci* / E: ns cf *șal*[1]] (Mol) Broboadă de lână, (groasă și) mare, purtată de femei în timpul iernii.

șalitru sn vz ***silitră***

șaliu sn [At: (a. 1761) ȘIO II_2, 113 / V: (înv) ***șali*** (S și: *șalii*) / Pl: *~ri* / E: tc ***șali***] **1** (Îrg) Stofă de lână, vărgată, care se fabrica mai ales la Angora. **2** (Buc) Stofă cu urzeală de bumbac și bătătură de lână, cu dungi de mătase și flori.

șalmă sf [At: POLIZU / Pl: *~me* / E: ns cf ger *Schelm* „ștrengar"] (Ban; Trs) **1-2** Glumă[1] (**2-3**). **3** Păcăleală.

șalogat sn vz ***șolocat***

șalogră sf vz ***șireglă***

șalon sn [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~uri* / E: fr ***chalon***] (Îvr) Țesătură de bumbac sau de lână care se folosea mai ales la confecționarea încălțămintei.

șalop sn vz ***salop***

șalopar *sm* vz *șalupar*

șaloș *sm* [At: DR. V, 225 / Pl: *~i* / E: ns cf *șa*[3]] (Reg) Cal cu spinarea încovoiată.

șalotă *sf* [At: GRECESCU, FL. 570 / Pl: *~te* / E: ger ***Schalotte***] (Bot; reg) Hașmă (*Allium ascalonicum*).

șaltă *sf* [At: ȘINCAI, HR. III, 91/33 / Pl: ? / E: nct] (Trs; înv; csnp) Coif **(1)**.

șaltăr *sn* [At: IONESCU-MUSCEL, FIL. 369 / Pl: *~e* / E: ger ***Schalter***] (Teh; gms) Întrerupător electric Si: *comutator* **(3)**.

șaltău *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: nct] (Reg) Mlaștină.

șalucat *sn* vz *șolocat*

șalugatăr *sn* vz *șolocat*

șalumândriță *sf* vz *salamandriță*

șalupar *sm* [At: SANDU-ALDEA, D. N. 281 / V: (reg) ***~lop~***, ***șelop~*** / Pl: *~i* / E: ***șalupă*** + *-ar*] (Rar) Persoană care conduce o șalupă **(1)** Si: (rar) *șalupist*, (îvr) *șalupier*.

șalupă *sf* [At: CR (1829), 11²/10 / V: (reg) ***șolopă*** / Pl: *~pe* / E: fr ***chaloupe***] **1** Mică ambarcație cu motor (în trecut cu vele sau cu vâsle), folosită la transportul persoanelor și al mărfurilor sau pentru diverse operațiuni (de remorcare) în rada unui port. **2** (Înv; îs) *~ canonieră* (sau, îvr, *tunăreață*) Canonieră. **3** (Arg) Bocanc **(1)**.

șalupier *sm* [At: LĂCUSTEANU, A. 213 / P: *~pi-er* / Pl: *~i* / E: fr ***chaloupier***] (Îvr) Șalupar.

șalupist *sm* [At: GALAN, I, 50 / Pl: *~iști* / E: ***șalupă*** + *-ist*] (Rar) Șalupar.

șalutier *sn* [At: DN² / P: *~ti-er* / Pl: *~e* / E: fr ***chalutier***] Ambarcație ușoară folosită pentru pescuitul în largul mării.

șalvaragie *sf* [At: (a. 1813) ȘIO II₁, 334 / Pl: *~ii* / E: ***șalvaragiu***] (Înv) **1** Meseria de șalvaragiu **(1)**. **2** Atelier în care se confecționau șalvari **(1)**. **3** Prăvălie în care se vindeau șalvari **(1)**. **4** (Csc) Totalitatea obiectelor confecționate de șalvaragiu **(1)**.

șalvaragiu *sm* [At: (a. 1792) ȘIO II₁, 334 / Pl: *~ii* / E: ***șalvar(i)*** + *-agiu*] **1** (Înv) Persoană care confecționa șalvari **(1)** și alte obiecte de îmbrăcăminte Si: (iuz) *abagiu* **(4)**. **2** (Înv) Persoană care vindea șalvari **(1)** și alte obiecte de îmbrăcăminte Si: (iuz) *abagiu* **(3)**. **3** (Pop; dep) Turc. **4** (Pop; pex; dep) Persoană care poartă șalvari **(2)**.

șalvari *smp* [At: (a. 1792) URICARIUL IV, 135/28 / V: (reg) ***șălăv~***, ***șel~*** / E: tc ***șalvar***] **1** (Înv) Pantaloni foarte largi, cu răscroială mică, strânși la gleznă, specifici portului unor popoare din Asia, Africa și Europa, adoptați în Țara Românească și în Moldova, în epoca fanariotă, mai ales de către boieri și târgoveți Si: (îrg) *ceacșiri* **(1)**. **2** (Pgn; adesea dep) Pantaloni foarte largi. **3** (Mun; Dob) Pantaloni largi purtați de țărani Si: (reg) *potur*. **4** (Reg; îf *șelvari*) Fotă **(3)**. **5** (Reg; îs) *~i lui Mahomet* Moaște. **6** (Reg; îas) Lucru care se admite fără vorbă multă.

șalvie *sf* vz *salvie*

șalvir[1] *sm* [At: NECULCE, L. 373 / Pl: *~i* / E: ucr ***шальвир***] (Reg) **1** Pungaș. **2** Escroc.

șalvir[2] *s* [At: ȚOPA, C. 221 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *salvie*] (Reg) Salvie (*Salvia officinalis*).

șam[1] *sn* [At: (a. 1767) URICARIUL XVII, 61 / V: (îrg) ***~ă*** *sf* / Pl: *~uri* / E: tc ***Șam*** (kumașı)] (Înv) Damasc **(1)**.

șam[2] *sn* vz *șan*

șamalagea *sf* [At: (a. 1753) BUL. COM. IST. X, 121 / V: (reg) ***salamangea***, ***sam~***, (îvr) ***~lăgi*** *sfp* / Pl: *~ele* / E: tc ***Șam alacası***] (Îrg) **1** Damasc foarte scump Si: (înv) *șam*[1]. **2** (Lpl) Feluri de șamalagea **(1)**. **3** (Pex) Obiect de îmbrăcăminte confecționat din șamalagea **(1)**.

șamalăgi *sfp* vz *șamalagea*

șaman *sm* [At: ENC. ROM. III, 875 / Pl: *~i* / E: fr ***chaman***] **1** Slujitor al șamanismului. **2** Vrăjitor.

șamandră *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~re* / E: tc ***șamandıra***] (Reg) **1** Geamandură rudimentară. **2** (Pex) Piatră de care se leagă geamandura.

șamanism *sns* [At: BARCIANU / E: fr ***chamanisme***] Religie primitivă, animistă a unor populații din nordul și centrul Asiei și a unor triburi din Indonezia, Oceania, America și Africa, care are la bază credința că slujitorii cultului pot influența spiritele bune sau rele printr-un ritual special, manifestat prin extaz religios, prin dansuri și prin formule magice.

șamatră *sf* [At: DM / V: (reg) ***șum~*** / Pl: *~re* / E: nct] (Olt) Construcție rudimentară pentru adăpostirea vitelor.

șamă *sf* vz *șam*[1]

șamărlu *sn* [At: A I, 35 / Pl: ? / E: ger (din Austria) ***Schamerl***] (Reg) Scăunel.

șambelan *sm* [At: STAMATI, D. / V: (înv) ***cam~*** / Pl: *~i* / E: fr ***chambellan***] (Înv) **1** Demnitar de rang superior în statele monarhice din apusul Europei, care avea în grija sa camera suveranului Si: *postelnic*. **2** (Șîs *cel dintâi* ori *întâiul ~* sau *~ul cel mare*) Șef² **(1)** al șambelanilor **(1)**.

șambra *vt* [At: DN³ / Pzi: *~rez* / E: fr ***chambrer***] (Liv) A ține o sticlă de vin într-o cameră pentru a-i lua temperatura.

șambrană *sf* [At: PĂCALĂ, M. R. 496 / Pl: *~ne* / E: fr ***chambranle***] (Aht) Cadru de piatră, de lemn, de metal etc., uneori sculptat, care mărginește și decorează o fereastră sau o ușă.

șambrat, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***chambré***] (Liv; d. vinuri) Ținut la temperatura camerei pentru a fi servit.

șamdagiu *sm* vz *șamdangiu*

șamdangi-bașa *sm* [At: SION, ap. ȘIO II₂, 113 / V: (îrg) ***sa~*** / Pl: *~* / E: tc ***șamdancı-başı***] (Tcî) Șef² **(1)** al șamdangiilor **(1)**.

șamdangiu *sm* [At: (a. 1776) URICARIUL XIX, 390 / V: (îrg) ***sa~***, ***~agiu*** / Pl: *~ii* / E: tc ***șamdancı***] (Tcî) **1** Slujitor care avea grijă de lumânările curții domnești. **2** (Îs) *Vel ~* Șef² **(1)** al șamdangiilor **(1)**.

șamfă *sf* [At: LB / V: (reg) ***șanfă***, (îrg) ***~u*** *s* / Pl: *~fe* / E: mg ***sámfa***] (Trs; Ban) Calapod de cizmărie Si: *șan* **(1)**.

șamfău *s* vz *șamfă*

șamili *s* [At: ALRM II/I h 370/334 / Pl: ? / E: mg ***sámli***] (Reg) Scăunel.

șamiza *vt* [At: DN² / Pzi: *~zez* / E: fr ***chamoiser***] (C. i. piei de animale) A tăbăci cu untură de pește.

șamizare *sf* [At: DP / Pl: *~zări* / E: ***șamiza***] Tăbăcire a pieilor cu untură de pește.

șamoa [At: I. GOLESCU, C. / S și: *chamois* / E: fr ***chamois***] **1** *ain* (Frî; rar) Galben-deschis. **2** *smi* Animal rumegător din munții Europei, prețuit pentru calitatea pieii (*Rudicapra tragus*). **3** *sfi* Piele de șamoa **(2)**, de căprioară etc. tăbăcită cu untură de pește.

șamot *sn* vz *șamotă*

șamota *vt* [At: DL / Pzi: *~tez* / E: ***șamotă***] (Ind) **1** (C. i. argilă) A transforma în șamotă **(1)**. **2** (C. i. sobe, cuptoare etc.) A căptuși cu șamotă **(2)**.

șamotar *sm* [At: DM / Pl: *~i* / E: ***șamotă*** + *-ar*] (Ind) **1** Muncitor care se ocupă cu prepararea șamotei **(1)** Si: *șamotier* **(1)**, *șamotor*. **2** Muncitor care se ocupă cu căptușirea cu șamotă **(2)** a cuptoarelor, a sobelor etc. Si: *șamotier* **(2)**.

șamotare *sf* [At: LTR VI, 701 / Pl: *~tări* / E: ***șamota***] (Ind) **1** Transformare a argilei în șamotă **(1)**. **2** Căptușire cu șamotă **(2)** a cuptoarelor, a sobelor etc.

șamotat, ~ă *a* [At: ENC. TEHN. I, 79 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***șamota***] (Ind) **1** (D. produse refractare) Preparat din șamotă **(1)**. **2** (D. cuptoare, sobe etc.) Căptușit cu șamotă **(2)**.

șamotă *sf* [At: MACAROVICI, CH. 357 / V: (rar) ***~mot*** *sn* / Pl: *~te* / E: fr ***chamotte***, ger ***Schamotte***] (Ind) **1** Material refractar care se obține prin măcinarea argilei arse și care se folosește la prepararea cărămizilor și a altor produse refractare. **2** (Pex) Cărămidă din șamotă **(1)**.

șamotier *sm* [At: NOM. PROF. 39 / P: *~ti-er* / Pl: *~i* / E: ***șamotă*** + *-ier*] **1-2** Șamotar **(1-2)**.

șamotor *sm* [At: SCÎNTEIA 1953, nr. 2733 / Pl: *~i* / E: ***șamotă*** + *-or*] Șamotar **(1)**.

șampană *sf* [At: DM / V: (rar) ***sampan*** *sn* / Pl: *~ne* / E: fr ***sampang***] Corabie cu pânze, folosită în Extremul Orient pentru traversarea fluviilor și pentru comunicarea între insule.

șampaneză *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ze* / E: ***șampanie***] (Reg; fam; dep) Femeie ușuratică.

șampanie *sf* [At: HELIADE, D. J. 55/7 / P: *~ni-e* / V: (îvr) **~iu**, (reg) **șăm~** / Pl: *~ii* / E: fr **champagne**] **1** Vin spumos produs (inițial numai în provincia franceză Champagne) printr-un procedeu de refermentare a vinurilor de masă în sticle închise ermetic. **2** (Lpl) Sorturi de șampanie (**1**). **3** (Reg; îf *șămpanie*) Țuică din vin.

șampaniu *sn* vz **șampanie**

șampaniza [At: DM / Pzi: *~zez* / E: fr **champaniser**] **1** *vi* (D. vinuri) A prezenta procesul de fermentație caracteristic șampaniei (**1**). **2** *vt* (C. i. vinuri) A prelucra în vederea transformării în șampanie (**1**). **3** *vi* (Fam; rar) A petrece bând șampanie (**1**).

șampanizant *a* [At: C. GIURESCU, P. O. 94 / Pl: *~e* / E: **șampaniza**] (Rar; d. vinuri) Cu caracteristicile șampaniei (**1**).

șampanizare *sf* [At: LTR² / Pl: *~zări* / E: **șampaniza**] Fază în procesul de fabricație a șampaniei (**1**), în cursul căreia au loc fermentarea vinului cu adaos de zahăr și de drojdii, extragerea drojdiei, astuparea ermetică a sticlelor și ambalarea Si: (rar) *șampanizat*.

șampanizat *sn* [At: ENC. AGR. V, 253 / Pl: (nob) *~uri* / E: **șampaniza**] (Rar) Șampanizare.

șampion *sm* vz **campion**

șampon *sn* [At: BL III, 46 / Pl: *~oane*, (înv) *~uri* / E: fr **shampooing**, ger **Shampoo**] Produs cosmetic (care se prezintă sub formă lichidă, de praf ori de cremă) care conține săpun sau detergenți, uleiuri, parfumuri, uneori și substanțe colorante și care se întrebuințează la spălarea sau la colorarea părului[1].

șampona *vtr* [At: DLR / Pzi: *~nez* / E: **șampon**] **1-2** A (se) spăla cu șampon.

șamponare *sf* [At: MDA ms / Pl: *~nări* / E: **șampona**] Îmbibare a părului[1] cu șampon în vederea spălării sau a vopsirii Si: *șamponat[1]*.

șamponat[1] *sn* [At: MDA ms / Pl: (nob) *~uri* / E: **șampona**] Șamponare.

șamponat[2], ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați*, *~e* / E: **șampona**] (D. păr[1]) Care este îmbibat cu șampon în vederea spălării sau a vopsirii.

șamșurcă *sf* [At: SĂGHINESCU, V. 69 / Pl: *~rci* / E: ns cf rs *шамшурка* „persoană care șușotește"] (Îvr) Manieră specială de joc la preferans.

șan [At: CREANGĂ, O. 223 / V: (reg) **șam** *sn* / Pl: *~uri* sn, *~i* sm / E: mg **sám**] **1** *sn* (Pop) Piesă de lemn în forma (labei) piciorului, întrebuințată la confecționarea încălțămintei sau care se pune în încălțăminte pentru a o împiedica să se deformeze Si: *calapod* (**1**), (reg) *șamfă*. **2** *sm* (Arg) Tovarăș.

șanal *sn* **șenal**

șană *sf* vz **verișană**

șancalaie *sf* vz **șâncălie**

șancalău *sm* vz **șâncălău**

șancalos, ~oasă *a* vz **șâncălos**

șancăr *sn* vz **șancru**

șanchir[1] *sm* [At: BIBICESCU, P. P. 239 / A: nct / Pl: *~i* / E: ns cf ger *Schenker*] (Trs; csnp) Cel care dăruiește.

șanchir[2] *sn* vz **șancru**

șancr *sn* vz **șancru**

șancroid *sn* [At: DN² / Pl: *~e* / E: fr **chancroïde**] (Med) Șancru (**1**) care nu este de natură sifilitică.

șancros, ~oasă *a* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~oși*, *~oase* / E: fr **chancreux**] (Rar) **1-2** Bolnav de șancru (**1-2**).

șancru *sn* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 356/18 / V: (înv) **can~**, (reg) **~nchir** (Pl: *~uri*), **~cr**, **~ngăr**, **șenchir**, **șomcar**, (pop) **~căr** / Pl: *~re* / E: fr **chancre**, ger **Schanker**] **1** Ulcerație a mucoasei sau a pielii, apărută la locul de pătrundere a unui agent patogen în organism. **2** Boală venerică infecțioasă, care se manifestă prin șancru (**1**).

șandar *sm* vz **jandarm**

șandelă *sf* [At: DN² / Pl: *~le* / E: fr **chandelle**] (Aer) Zbor în linie dreaptă cu unghiul pantei de urcare mai mare decât unghiul maxim de cabraj al avionului.

șandilă *sf* vz **șindrilă**

șandili *v* vz **șindrili**

șandrabulie *sf* [At: CHEST. II, 24/107 / A: nct / Pl: *~ii* / E: ns cf *șandră*] (Reg) Casă în care locuiesc rromii.

șandrama *sf* [At: (cca 1794) ȘIO II₁, 335 / V: (reg) **~mea**, **șondromea** / A și: (reg) *~rama* / Pl: *~le*, (reg) *șandrămăli* / E: ns cf tc *sondurma* „prispă"] **1** (Pop) Prelungire a acoperișului unei clădiri, care servește ca adăpost. **2** (Reg) Încăpere de scânduri, făcută de obicei în spatele casei și lipită de peretele ei, care servește pentru păstrarea uneltelor, pentru adăpostirea temporară a animalelor etc. **3** (Reg) Acoperiș (de șindrilă **1**). **4** (Pop) Construcție rudimentară din scânduri sau din nuiele Si: (reg) *șandră*. **5** (Reg; pex; dep) Casă veche, dărăpănată Si: (pfm) *cocioabă* (**1**), *maghernită*. **6** (Pop; fig; dep) Persoană în vârstă, neputincioasă.

șandramea *sf* vz **șandrama**

șandră *sf* [At: DDRF / Pl: *~re* / E: ns cf *șandrama*] (Reg) Șandrama (**4**).

șandroc *sn* [At: COMAN, GL. / Pl: *~uri* / E: **șandră** + *-oc*] (Reg) Adăpost rudimentar, improvizat la câmp.

șanfă *sf* vz **șamfă**

șanfren *sn* [At: LTR² / Pl: *~uri* / E: fr **chanfrein**] (Teh) Tăietură oblică a muchiilor unei piese de metal.

șanfrena *vt* [At: DN² / Pzi: *~nez* / E: fr **chanfreiner**] (Teh) **1** (C. i. muchiile unei piese de metal) A tăia oblic (în vederea sudării). **2** A executa (manual sau cu ajutorul unei mașini) o fațetă oblică la extremitatea unei găuri cilindrice sau la marginea unei suprafețe plane a unei piese, pentru a înlătura muchiile ascuțite.

șanfrenare *sf* [At: DT / Pl: *~nări* / E: **șanfrena**] (Teh) **1** Tăiere oblică a muchiilor pieselor de metal (în vederea sudării). **2** Executare (manuală sau cu ajutorul unei mașini) a unei fațete oblice la extremitatea unei găuri cilindrice sau la marginea unei suprafețe plane a unei piese, pentru a înlătura muchiile ascuțite.

șangăr *sn* vz **șancru**

șangău *sm* vz **șalgău**

șaniu, ~ie *a* [At: MAT. DIALECT. I, 236 / Pl: *~ii* / E: nct] (Olt) Care are șalele moi, slabe.

șanja *vr* [At: GHEȚIE, R. M. / Pzi: *~jez* / E: fr **changer**] (Înv) **1** A se schimba. **2** (Arg) A se dichisi (**2**).

șanjabil, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i*, *~e* / E: fr **changeable**] (Liv) Care se poate schimba.

șanjant, ~ă *a* [At: DN² / Pl: *~nți*, *~e* / E: fr **changeant**] (Frr; d. culori, d. țesături) Care are reflexe cromatice schimbătoare, în funcție de direcția și de puterea sursei de lumină.

șanjeu *sn* [At: BUL. FIL. IV, 136 / Pl: ? / E: **șanja**] (Arg) Răspuns evaziv.

șanjeur *sm* [At: DN³ / P: *~jör* / Pl: *~i* / E: fr **changeur**] (Liv) Persoană care înlesnește operații de schimb.

șanlâc *sn* vz **șenlic**

șans *sn* vz **șansă**

șansă *sf* [At: KOGĂLNICEANU, S. 213 / V: (înv) **~ns** (Pl: *~uri*) *sn* / Pl: *~se* / E: fr **chance**] **1** Circumstanță favorabilă. **2** Probabilitate de succes. **3** Posibilitate. **4** Noroc. **5** (Lpl) Sorți.

șansonetă *sf* [At: ȘĂINEANU, D. U. / Pl: *~te* / E: fr **chansonnette**] Scurtă compoziție muzicală pentru voce, proprie muzicii franceze, de origine populară, cu conținut liric sau glumeț (uneori frivol).

șansonetist, ~ă *smf* [At: CĂLINESCU, S. C. L. 55 / Pl: *~iști*, *~e* / E: **șansonetă** + *-ist*] **1** Persoană care compune șansonete Si: (frr) *șansonier* (**1**). **2** Persoană care interpretează șansonete Si: (frr) *șansonier* (**2**).

șansonier *smf* [At: DEX-S / P: *~ni-er* / Pl: *~i*, *~e* / E: fr **chansonnier**] (Frr) **1-2** Șansonetist (**1-2**).

șanta[1] *sfa* [At: UDRESCU, GL. / E: mg **sánta**] (Reg; la un joc de cărți) Șeptar (**1**) de cupă.

șanta[2] *sf* [At: BORZA, D. 98 / A: nct / V: (reg) **sa~** (A: nct) / Pl: ? / E: ns cf pn *szanta*] (Bot; reg) Talpa-gâștei (*Leonurus cardiaca*).

șanta[3] *vi* [At: ALR II/I h 75/53 / Pzi: *șant* / E: srb **šantati**] (Ban; Olt; d. ființe) A șchiopăta (**1**).

şantagist, ~ă *smf* vz ***şantajist***

şantagiu *sn* vz ***şantaj***

şantaj *sn* [At: VLAHUŢĂ, O. A. I, 188 / V: (înv) ***~agiu*** / Pl: *~e*, (rar) *~uri* / E: fr ***chantage***] **1** Constrângere exercitată asupra cuiva prin ameninţarea cu divulgarea unui secret compromiţător sau prin alte mijloace de intimidare, cu scopul de a dobândi în mod injust un folos pentru sine sau pentru altul. **2** Mijloc întrebuinţat într-un şantaj **(1)**.

şantaja *vt* [At: CONTEMP. 1949, nr. 160, 10/6 / Pzi: *~jez* / E: ***şantaj***] (C. i. persoane) A supune unui şantaj **(1)**.

şantajare *sf* [At: DL / Pl: *~jări* / E: ***şantaja***] Supunere a unei persoane la un şantaj (1) Si: *şantajat[1]*.

şantajat[1] *sn* [At: MDA ms / Pl: *~uri* / E: ***şantaja***] Şantajare.

şantajat[2], ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~aţi, ~e* / E: ***şantaja***] (D. persoane) Care este supus unui şantaj **(1)**.

şantajist, ~ă *smf* [At: ALEXI, W. / V: (înv) ***~agist*** / Pl: *~işti, ~e* / E: ***şantaj*** + *-ist*] Persoană care şantajează Si: (rar) *şantajor*.

şantajor, ~oare *smf* [At: CĂLINESCU, E. O. I, 186 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***şantaj*** + *-or*] (Rar) Şantajist.

şantaliu, ~ie [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ii* / E: ns cf *şanta[3]*] **1-4** *smf, a* (Mun; adesea dep) Şchiop **(1-4)**. **5** *av* (Reg) Şchiopătat[2] **(2)**. **6** *sf* (Reg; prt) Femeie cu corp urât. **7-8** *smf, a* (Mun) (Persoană) saşie. **9** *a* (Reg) Zăpăcit.

şantan *sn* [At: ALEXI, W. / Pl: *~e, ~uri* / E: fr (café) ***chantant***] (Frr) Local de petrecere (cu program de noapte) în care cântăreţi şi dansatori dau spectacole.

şanteoză *sf* vz ***şanteză***

şanteză *sf* [At: ALEXI, W. / V: (rar) ***ja~, ~eoză*** / Pl: *~ze* / E: fr ***chanteuse***] **1** (Frr) Cântăreaţă într-un local de petrecere. **2** (Olt; dep; îf *janteză*) Fată uşuratică gătită peste măsură (şi fără gust).

şanticler [At: BUL. FIL. IV, 127 / V: (reg) ***ja~*** *ain, av*, ***~lir*** *sni, sfi* / E: ***Chanteclair*** (personaj din piesa cu acelaşi nume a lui Edmond Rostand)] **1-2** *ain, av* (Mol) (Care este) exagerat de elegant. **3** *sni* (Reg; îf *şanticlir*) Haină de purtat. **4** *sfi* Femeie de moravuri uşoare.

şanticlir *sni, sfi* vz ***şanticler***

şantier *sn* [At: VLAHUŢĂ, R. P. 8 / P: *~ti-er* / V: (reg) ***şânţir*** / Pl: *~e* / E: fr ***chantier***] **1** Loc pe care se construieşte (sau se repară) o clădire, un obiectiv industrial, un pod, o şosea etc., împreună cu materialele şi utilajele folosite în acest scop. **2** (Îs) *~ naval* Întreprindere industrială specializată în construirea şi repararea navelor, amplasată pe malul unei ape navigabile. **3** (Pan; fig; urmat de determinări care indică domeniul) Activitate. **4** (Sil) Depozit de lemne. **5** (Îla) **Pe** (sau **în**) **~** În curs de elaborare.

şantierist *smf* [At: L. ROM. 1960, nr. 1, 64 / P: *~ti-e~* / Pl: *~işti, ~e* / E: ***şantier*** + *-ist*] (Rar) Persoană care lucrează pe un şantier **(1)**.

şantrace *sfp* vz ***şatrange***

şantung *sn* [At: VINEA, L. I, 68 / Pl: ? / E: fr ***shantoung***] Ţesătură de mătase (sau de in) din fire de grosime neuniformă, care ies în relief pe suprafaţa ţesăturii.

şanţ[1] *sn* [At: URECHE, L. 191 / V: (reg) ***sa~***, (îvr) ***~ă*** *sf* / Pl: *~uri*, (reg) *~e* / E: ger ***Schanze***, pn ***szaniec***, mg ***sánc***] **1** (Înv) Săpătură lungă şi adâncă, adesea fortificată sau umplută cu apă, care se făcea în jurul unei cetăţi, al unui castel, în scopuri de apărare. **2** (Pex) Tranşee. **3** (Spc) Săpătură lungă şi îngustă (pietruită), făcută de o parte şi de alta a unui drum pentru scurgerea apei. **4** (Pgn) Orice săpătură lungă şi îngustă, făcută pentru scurgerea apei, pentru irigaţii, pentru îngroparea unei conducte, pentru marcarea hotarului între două suprafeţe de pământ etc. **5** (Pan) Scobitură alungită şi îngustă, făcută la diferite organe sau piese de maşini, în scoarţa unor arbori, în lemn, în pielea unor animale etc. Vz: *şliţ[1]* **(1)**. **6** (Pan; rar) Adâncitură alungită şi îngustă la suprafaţa unui organ[2] sau a unei părţi a corpului. **7** (Înv; îe) **A osândi** (pe cineva) **la ~** A pedepsi (pe cineva) la muncă silnică. **8** (Rar; îe) **A se duce la ~** A se distruge. **9** Urmă lăsată de roţile unui vehicul pe pământul moale Si: (reg) *făgaş[1]* **(1)**. **10** (Trs) Urmă adâncă lăsată de şuvoaie[1] **(1)** pe coasta unui deal. **11** (Mun; Trs) Albie a unui râu. **12** (Reg) Fâşie de pământ rămasă nearată între brazde. **13** (Înv) Val de pământ făcut în scopuri de apărare Si: *dig*.

şanţ[2] *sn* [At: DOSOFTEI, ap. TDRG / Pl: *~uri* / E: nct] (Mol) **1** Lucru straniu Si: (ivp) *ciudăţenie* **(3)**. **2** Minunăţie. **3** (Îe) **A-i fi** (cuiva) **de ~** (sau **a-i părea** cuiva **de ~**) A-i părea (cuiva) ciudat. **4** (Îae) A-i părea (cuiva) amuzant. **5** (Îae) A se ruşina. **6** (Îe) **A-i ţine** (cuiva) **~ul** A-i face (cuiva) pe plac.

şanţ[3] *sn* [At: LB / Pl: *~uri* / E: mg (reg) ***sanc***] (Trs) Scrum rămas în pipă după arderea tutunului.

şanţ[4] *sn* [At: BARIŢIU, P. A. II, 86 / Pl: *~uri* / E: ns cf ger *Schanze* „şansă"] (Îvr; cdp ger *sein Leben in die Schanze werfen*; îe) **A-şi arunca viaţa în ~** A-şi risca viaţa.

şanţă *sf* vz ***şanţ[1]***

şapă *sf* [At: DT / Pl: *~pe* / E: fr ***chape***] Strat de bitum, de asfalt etc. care se aşterne pe suprafaţa unui element de construcţie, pentru a-l impermeabiliza.

şapcaliu, ~ie [At: BUL. FIL. V, 173 / Pl: **(3-4)** *~ii* / E: tc ***şapkalı***] **1** *smfi* (Fam; rar) Persoană care poartă şapcă **(1)**. **2-3** *smfi, a* (Fam) (Persoană) cam proastă. **4** *a* (Mun; d. oameni) Care are un mers urât, dizgraţios.

şapcandău *sn* vz ***jepchendău***

şapcă *sf* [At: LB / V: (reg) ***~pche, şip~, şoap~*** / Pl: *şepci*, (reg) *şapce, şapche, şăpciuri, şepce, şepche* / E: mg ***sapka***, bg, rs ***шапка***] **1** Acoperământ de cap, din stofă, pânză sau piele, cu cozoroc, cu o calotă rotundă sau plată, purtat mai ales de bărbaţi şi de băieţi, adesea ca piesă de uniformă Si: *caschetă* **(1)**, (reg) *capelă[3]* **(1)**, *şlică*. **2** (Spc) Chipiu. **3** (Trs; Mun) Căciulă **(1)**. **4** (Reg; îs *~ de fier*) Cască (militară). **5** (Reg; art.) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **6** (Reg; art.) Melodie după care se execută şapca **(5)**. **7** (Olt; îs) *~ca şezutului* Crucea şalelor **(30)**.

şapche *sf* vz ***şapcă***

şaperon [At: ALEXI, W. / Pl: ? / E: fr ***chaperon***] (Frî) **1** *sn* Capişon (purtat de bărbaţi şi de femei în Evul Mediu) care acoperea capul şi gâtul până la umeri. **2** *sf* Femeie în vârstă care, conform unor convenienţe, însoţeşte în lume o fată sau o femeie tânără.

şapirograf *sn* [At: NICA, L. VAM. 232 / Pl: *~e* / E: ger ***Schapirograph***] Aparat de multiplicat texte sau desene, format dintr-un cilindru acoperit cu o pastă specială, pe care se imprimă textul sau desenul care urmează a fi reprodus.

şapirografia *vt* [At: BUL. FIL. III, 186 / P: *~fi-a* / Pzi: *~iez* / E: ***şapirograf***] (C. i. texte sau desene) A multiplica la şapirograf.

şapirografiat[1] *sn* [At: MDA ms / P: *~fi-at* / Pl: *~uri* / E: ***şapirografia***] Şapirografiere.

şapirografiat[2], ~ă *a* [At: TEODOREANU, L. 97 / P: *~fi-at* / Pl: *~aţi, ~e* / E: ***şapirografia***] (D. texte, desene) Care este multiplicat cu ajutorul şapirografului.

şapirografiere *sf* [At: DN[2] / P: *~fi-e~* / Pl: *~ri* / E: ***şapirografia***] Multiplicare a textelor, a desenelor cu ajutorul şapirografului Si: *şapirografiat[1]*.

şapot, ~ă *a* [At: DLR / Pl: *~oţi, ~e* / E: mg ***sápadt***] (Reg) Palid.

şapou *sn* [At: DN[3] / S şi: *chapeau* / Pl: ? / E: fr ***chapeau***] (Liv) Scurtă introducere la un articol de ziar sau de revistă.

şapt *sn* vz ***şalt***

şaptăleasprezece *no* vz ***şaptesprezecelea***

şapte [At: COD. VOR. 15/8 / V: (îrg) ***şea~***, (pop) ***şe~*** / E: ml ***septem***] **1** *nc* Număr care, în numărătoare, are locul între şase şi opt. **2-3** *sm, a* (Semn grafic) care reprezintă numărul şapte **(1)**. **4** *nc* (Precedat de *pp* „de" şi urmat de „ori") Intră în componenţa numeralului adverbial corespunzător (*De şapte ori*). **5** *nc* (Precedat de *pp* „de" şi urmat de „ori") Intră în componenţa numeralului multiplicativ corespunzător Si: *înşeptit* (*De şapte ori pe atâta*.). **6** *nc* (Precedat de „câte") Intră în componenţa numeralului distributiv corespunzător (*Le dă câte şapte pâini*.). **7** *nc* (Pfm; îe) **~ ani ca mâine trece** Se spune, în glumă[1], când cineva se află într-o situaţie neplăcută, a cărei remediere nu poate fi grăbită. **8-9** *nc* (Pfm; îe) **A (nu) avea cei ~ ani de acasă** A (nu) fi fost (bine) educat în copilărie. **10** *nc*

(Pop; îe) **A trage din ~ una** A primi mai puţin decât trebuie. **11** *nc* (Pfm; îe) **A lucra cât ~** A lucra foarte mult. **12** *nc* (Pfm; îe) **A umbla pe ~ cărări** A merge împleticindu-se (din cauza beţiei). **13** *nc* (Pfm; îe) **A lua** (sau **a scoate**) **~ piei** (de pe cineva) A jecmăni (pe cineva). **14** *nc* (Pfm; îac) A sili (pe cineva) să muncească peste puterile sale. **15** *nc* (Pop; în relaţie cu verbele de „mişcare" şi cu cele „existenţiale"; îlav) **Peste ~ mări şi (~) ţări** sau **peste ~ ţări şi (~) mări** Foarte departe. **16** *nc* (Pfm; îs) ~ *poşte şi un popas* Distanţă foarte mare. **17** *nc* (Pop; îe) **A umbla ~ hotare** A umbla mult timp, pe distanţe mari. **18** *nc* (Pop; îe) **A da ~ boi şi ~ vaci** A da foarte mult. **19** *nc* (Pop; îe) **A fi de ~ palme în frunte** A fi foarte deştept. **20** *nc* (Pop; îe) **A fi de ~ palme în piept** A fi voinic. **21** *nc* (Îlav) **Cât ~** Foarte mult. **22** *nc* (Pop; îe) **A nu (se) da pe ~** A (se) considera mai bun, mai capabil decât alţii. **23** *nc* (Pop; îe) **A fi în ~ luni** A fi certăreţ. **24** *nc* (Pop; îac) A fi nestăpânit. **25** *nc* (Pop; îe) **Două şi cu trei fac ~** Se spune la lucruri nepotrivite. **26** *nc* (Pop; îe) **Parcă l-a pus** (sau **a pus-o**) **pe ~ cai** Se spune despre o persoană căreia i-a trecut supărarea. **27** *nc* (Pop; îe) **A fi ~ fraţi pe un cojoc** A fi foarte sărac. **28** *nc* (Pop; îe) **A nu şti nici ~, nici opt** A nu şti nimic. **29** *sm* (Reg; îc) **~-degete** Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu tulpină târâtoare, cu frunze dinţate şi cu flori purpurii (*Comarum palustre*). **30** *sm* (Reg; îc) **~-fraţi** Planta *Cosmos bipinnatus*. **31** *sf* (Dob; îs) ~ *mori* Horă nedefinită mai îndeaproape. **32** *sf* (Dob; îas) Melodie după care se execută hora *şapte mori*. **33** *sm* (Dob; îs) ~ *paşi* Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **34** *sf* (Dob; îas) Melodie după care se execută dansul *şapte paşi*. **35-36** *sm* Şeptar (**1-2**).

şaptele *no* vz ***şaptelea***

şaptelea, ~tea [At: CORESI, EV. 425 / V: (îrg) ***~tele, şea~***, (pop) ***şep~*** / E: ***şapte + le + a***] **1** *no* (Precedat de art. „al", „a") Număr care se află între al şaselea şi al optulea. **2-3** *smf, a* (Persoană, obiect etc.) care este a(l) şapte(le)a (**1**). **4** *no* (La feminin; urmat de „parte") Intră în componenţa numeralului fracţionar corespunzător (*A luat a şaptea parte din bani*). **5** *no* (La feminin; urmat de „oară" şi adesea precedat de *pp* „pentru") Intră în componenţa numeralului adverbial corespunzător (*A şaptea oară*). **6** *no* (Rar; îs) *A ~tea artă* Cinematografia. **7** *no* (Pop; îlav) **Pe glasul al ~** Cu voce ascuţită. **8** *no* (Îe) **A fi** (sau **a se crede**) **în al ~ cer** A fi (sau a se crede) foarte fericit.

şapteleasprădzeace, şapteasprădzeace *no* vz ***şaptesprezecelea***

şapteleasprezece, şapteasprezece *no* vz ***şaptesprezecelea***

şaptespce *nc* vz ***şaptesprezece***

şaptespe *nc* vz ***şaptesprezece***

şaptespece *nc* vz ***şaptesprezece***

şaptespre *nc* vz ***şaptesprezece***

şaptesprece *nc* vz ***şaptesprezece***

şaptesprecelea, ~cea *no* vz ***şaptesprezecelea***

şaptesprezece [At: CANTEMIR, HR. 129 / V: (pop) ***~pce, ~pe, ~pece, ~pre, ~prece*** (A şi: ~*rece*), ***~teşpe***, (înv) ***şeaptespăzeace, şeptesprăzeace***, (reg) ***şeptesprez~*** (A şi: ~*rez~*) / E: ***şapte + spre + zece***] **1** *nc* Număr care, în numărătoare, are locul între şaisprezece şi optsprezece. **2-3** *sm, a* (Semn grafic) care reprezintă numărul şaptesprezece (**1**). **4** *nc* (Precedat de *pp* „de" şi urmat de „ori") Intră în componenţa numeralului adverbial corespunzător (*De şaptesprezece ori*). **5** *nc* (Precedat de *pp* „de" şi urmat de „ori") Intră în componenţa numeralului multiplicativ corespunzător Si: *înşaptesprezecit* (*De şaptesprezece ori pe atâta.*). **6** *nc* (Precedat de „câte") Intră în componenţa numeralului distributiv corespunzător (*Au primit câte şaptesprezece cărţi.*). **7** *nc* (Pop; îlav) **Cât ~** Foarte mult.

şaptesprezecelea, ~cea [At: CANTEMIR, HR. 129 / V: (îrg) ***~tăleasprezece, ~teleasprădzeace, ~teleasprezece, şepteleasprezece***, (pop) ***~rece~, ~teşpelea*** / E: ***şaptesprezece + le + a***] **1** *no* (Precedat de art. „al", „a") Număr care se află între al şaisprezecelea şi al optsprezecelea. **2-3** *smf, a* (Persoană, obiect etc.) care este a(l) şaptesprezece(le)a (**1**). **4** *no* (La feminin; urmat de „parte") Intră în componenţa numeralului fracţionar corespunzător (*A primit a şaptesprezecea parte din bani.*). **5** *no* (La feminin; urmat de „oară" şi adesea precedat de *pp* „pentru") Intră în componenţa numeralului adverbial corespunzător (*A şaptesprezecea oară*).

şaptespe *nc* vz ***şaptesprezece***

şaptespelea, ~pea *no* vz ***şaptesprezecelea***

şaptezeci [At: COD. VOR. 53/12 / V: (înv) ***şeaptezece***, (îrg) ***şeap~***, (pop) ***şep~*** / E: ***şapte + zeci***] **1** *nc* Număr care, în numărătoare, are locul între şaizeci şi nouă şi şaptezeci şi unu. **2-3** *sm, a* (Semn grafic) care reprezintă numărul şaptezeci (**1**). **4** *nc* (Precedat de *pp* „de" şi urmat de „ori") Intră în componenţa numeralului adverbial corespunzător (*De şaptezeci de ori*). **5** *nc* (Precedat de *pp* „de" şi urmat de „ori") Intră în componenţa numeralului multiplicativ corespunzător (*De şaptezeci de ori pe atâta.*). **6** *nc* (Precedat de „câte") Intră în componenţa numeralului distributiv corespunzător (*Am primit câte şaptezeci de cărţi*).

şaptezecilea, ~cea [At: LB / E: ***şaptezeci + le + a***] **1** *no* (Precedat de art. „al", „a") Număr situat între al şaizeci şi nouălea şi al şaptezeci şi unulea. **2-3** *smf, a* (Persoană, obiect etc.) care se află între al şaizeci şi nouălea şi al şaptezeci şi unulea. **4** *no* (La feminin; urmat de „parte") Intră în componenţa numeralului fracţionar corespunzător (*A şaptezecea parte dintr-o cantitate.*). **5** *no* (La feminin; urmat de „oară" şi adesea precedat de *pp* „pentru") Intră în componenţa numeralului adverbial corespunzător (*A şaptezecea oară*).

şar[1] *sn* [At: DAMÉ, T. 80 / V: (reg) ***~ă*** *sf* / Pl: ~*uri* / E: ns cf mg *sor* „şir", srb *šara* „dungă"] **1** (Reg) Şir (**1**). **2** (Reg) Linie. **3** (Reg) Hotar între două fâneţe. **4** (Mar; îs) ~*ul apei* Firul apei. **5** (Mol) Şanţ[1] (**5**) mic făcut pe scândură cu rindeaua. **6** (Reg) Şanţ[1] (**5**) mic prin care se scurge mustul din teasc Si: (reg) *şarampoi*[1] (**12**). **7** (Mol) Crestătură făcută cu ciocanul în piatra morii Si: (reg) *şarampoi*[1] (**13**).

şar[2] *sn* [At: ST. LEX. 173[r]/1 / Pl: ~*uri* / E: slv ***шаръ***] **1** (Înv) Vopsea. **2** (Înv) Culoare (**1**). **3** (Îrg) Realgar. **4** (Buc; înv; pex) Pământ (roşu) care conţine realgar. **5** (Îrg) Arsenic[1] (**1**). **6** (Îrg) Piatră-vânătă. **7** (Îrg) Cocleală (**1**). **8** (Reg) Cretă roşie.

şar[3] *sn* vz ***şal***[1]

şar[4], ***~ă*** *a* [At: H XVIII, 267 / Pl: ~*i*, ~*e* / E: srb ***šaren, šara***] (Ban; d. animale) Pestriţ.

şarabană *sf* [At: PAMFILE, A. R. 140 / V: (nob) ***~aună*** / Pl: ~*ne*, (reg) ~*bani* / E: rs, ucr ***шарабан***] (Mol) Căruţă mare, folosită mai ales la transportul poverilor.

şarabană *sf* vz ***şarabană***

şaradă *sf* [At: CR (1830), 112[2]/45 / Pl: ~*de* / E: fr ***charade***] **1** Ghicitoare (în versuri sau sub formă de cifre simbolice, desene) care propune aflarea unui cuvânt cu ajutorul părţilor sau al silabelor lui, fiecare dintre acestea având o semnificaţie proprie Si: *enigmă* (**3**). **2** (Îe) **A vorbi în ~de** A vorbi aluziv. **3** (Îae) A vorbi neinteligibil. **4** (Fig) Lucru greu de înţeles Si: *enigmă* (**2**).

sarafan *sn* vz ***sarafan***

şarafic *sn* [At: LEXIC REG. 118 / Pl: ? / E: ns cf *sarafan*] (Buc) Vestă femeiască cu mâneci.

şarag *sn* vz ***şirag***

şarampău[1] *sn* vz ***şarampoi***[1]

şarampău[2] *sn* vz ***şarampoi***[2]

şaramplău *sn* vz ***şarampoi***[1]

şarampoi[1] *sn* [At: LB / V: (reg) ***sarâmpău, ~pău*** (Pl: ~*paue*), ***~plău, şarâmpău, şărâmboi, şărâmpău*** (Pl: ~*paie*, ~*peie*), ***şărâmpău*** (Pl: ~*paie*, ~*peie*), ***şărâm~, şempărău*** (Pl: ~*raie*), ***şirâmboi, şirimboi*** (Pl: ~*uri*), ***şirimpău, şorâmpău, şorompău*** / Pl: ~*oaie* / E: ns cf *şar*[1]] **1** (Reg) Dâră (de apă, de paie, de grăunţe etc.). **2** (Reg; îf *şarampău*) Urmă lăsată pe pământ de roţile carului. **3** (Mun; îf *şărâmboi*) Fâşie de pământ rămasă nearată între brazde. **4** (Reg) Brazdă mare. **5** (Reg) Şir (**10**) (neregulat) de râuri la cămaşă, la ie etc. **6** (Reg) Cusătură mare. **7** (Mun; irn; îf *şărâmboi*) Desen cu linii mari, groase, neregulate. **8** (Trs; lpl; îs) *Şărâmpaie de foc* Fulgere (**1**). **9** (Reg) Şanţ[1] (**3**) pentru scurgerea apei. **10** (Reg) Şanţ[1] (**4**) prin care se scurge din grajd zeama de la gunoiul vitelor. **11** (Reg; îf *şărâmpău*) Şanţ[1] (**4**) făcut cu săpătoarea, în care se pun cartofii. **12-13**

(Reg) Şar¹ (6-7). **14** (Dob; Mol; art.) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **15** (Reg; art.) Melodie după care se execută şarampoiul¹ (14).

şarampoi² [At: AETHIOPICA. 54ʳ/7 / V: (reg) ***~pău, ~pon, şerâm~*** (Pl: *~oaie*) ***şorompou*** (Pl: *~paua*) ***şeremplău, şorompău*** / Pl: *~poi* sm, *~oaie, ~uri* sn / E: mg ***sorompó*** (reg *sarampó*)] **1** *sm* (Pop) Stâlp de lemn, lung şi gros, folosit pentru a face garduri, picioare de pod etc. Si: *par*, (reg) *şaranţ* (1). **2** *sm* (Buc) Leaţ. **3** *sm* (Buc) Scândură groasă, utilizată în construcţie Si: (reg) *ulucă*. **4** *sn* (Olt; Ipl; îf *şerâmpoaie*) Cuie foarte mari. **5** *sn* (Reg) Iesle (pentru oi), având forma unui coş, făcută din nuiele împletite în jurul unor beţe înfipte în pământ. **6** *sn* (Reg; îf *şorompou*) Barieră la intrarea în oraş.

şarampon *sn* vz ***şarampoi²***

şaran *sm* [At: D. BOGDAN, GL. 107 / V: (reg) ***şâr~, şer~*** / Pl: *~i* / E: bg, ucr ***шаран***, *srb* ***šaran***] (Iht; reg) **1** Crap (*Cyprinus carpio*). **2** Ţipar (*Misgurnus fossilis*). **3** (Pgn) Peşte mare.

şarant *sn* vz ***şaranţ***

şaranţ *sn* [At: ARH. FOLK. I, 155 / V: (reg) ***şer~, ~nt*** / Pl: *~uri* / E: ns cf *şarampoi²*] **1** (Mar) Şarampoi² (1). **2** (Reg) Uşor (la uşă).

şarâmpău *sn* vz ***şarampoi¹***

şară *sf* vz ***şar¹***

şarăriu, ~ie *a* [At: CIAUŞANU, V. 200 / Pl: *~ii* / E: ***şar²*** + *-ăriu*] (Olt) Albastru-deschis.

şarbana *sf* vz ***şabana***

şarbă *sf* vz ***şerb***

şarc¹ *sn* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 191 / V: (reg) ***~ă*** (Pl: *şărci*) ***şargă*** (Pl: *şărgi*) *sf* / Pl: *~uri* / E: srb ***šarka*** cf mg *sarok*] (Ban; Trs) Balama (1).

şarc² *sn* [At: CHEST. IV/68 / Pl: *~uri* / E: ns cf *şar¹*] (Reg) **1** Şanţ¹ (4) făcut prin holdă pentru scurgerea apei. **2** Loc adânc într-o apă stătătoare.

şarcanteu *sn* [At: CV 1952, nr. 5, 39 / A: nct / Pl: ? / E: mg ***sarkantyú***] (Reg) Pinten (la cizmă).

şarcă *sf* vz ***şarc¹***

şardoneta *sf* [At: DN³ / Pl: *~te* / E: fr ***chardonnet***] (Frr) **1** Scafă în formă de evantai. **2** Marginea din aval a nişei unei porţi de ecluză.

şareglă *sf* vz ***şireglă***

şaret¹ *sf* vz ***şiret²***

şaret² *sm* [At: VALIAN, V. / Pl: ? / E: fr ***sarriette***] (Bot; reg; rar) Cimbru (*Satureja hortensis*).

şaretă *sf* [At: GALAN, B. I, 83 / Pl: *~te* / E: fr ***charrette***] Trăsură uşoară (cu două roţi) trasă de un singur cal Si: *cabrioletă*, (pop) *brişcă²*.

şarf *sn* vz ***eşarfă***

şarfă *sf* vz ***eşarfă***

şarg, ~ă [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***şerg*** *a* / Pl: *şargi, şarge* / E: mg ***sárga***] **1** *a* (Pop; d. cai, rar, d. alte animale) Cu părul de pe corp galben-deschis, iar cel din coamă, coadă şi extremităţile picioarelor de culoare neagră Si: (reg) *şergaci* (1). **2** *a* (Reg; d. cai) Cu părul roşcat Si: (reg) *şergaci* (2). **3** *a* (Reg; d. culoarea cailor) Care este alb-cenuşiu Si: (reg) *şergaci* (3). **4** *a* (Reg; d. cai) Care este cu pete Si: (reg) *şergaci* (4). **5** *a* (Reg; d. părul cailor) Care este înspicat Si: (reg) *şergaci* (5). **6** *a* (Reg; rar; d. părul oamenilor) Gălbui (1). **7** *smf* (Pop) Cal cu părul de pe corp galben-deschis, iar cel din coamă, coadă şi extremităţile picioarelor de culoare neagră.

şargaci, ~ce *a* vz ***şergaci***

şargat, ~ă *a* vz ***şergat***

şargă¹ *sf* [At: LIUBA–IANA, M. 20 / Pl: *şărgi* / E: ns cf srb *šara*] **1** (Ban; Trs) Dungă (1). **2** (Ban; Trs) Pată. **3** (Ban; Olt) Cicatrice (în forma unei linii).

şargă² *sf* [At: PAŞCA, GL. / V: (reg) ***~rjă*** / Pl: *şărgi* / E: ns cf ucr *cepra*] **1** (Trs) Verigă care se pune în botul porcului. **2** (Reg; îf *şarjă*) Cercel (1).

şargă³ *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: ? / E: nct] (Rar) Marnă.

şargă⁴ *sf* vz ***şarc¹***

şargău *sm* vz ***şergău***

şariaj *sn* [At: LTR² / P: *~ri-aj* / Pl: *~e* / E: fr ***charriage***] (Glg) Fenomen de deplasare la mari distanţe a materialului aluvionar în curentul unei ape sau a pământului, suprapunându-l peste alte roci, ca urmare a mişcărilor tectonice.

şarică *sf* vz ***sarică***

şariglă *sf* vz ***şireglă***

şarivari *ss* [At: GTN (1836), 107¹/24 / E: fr ***charivari***] (Frî; rar) **1** Muzică discordantă. **2** Zgomot asurzitor.

şarja *vt* [At: BARCIANU / Pzi: *~jez* / E: fr ***charger***] **1** (D. cavalerie) A ataca, în goana cailor, cu violenţă (cu sabia sau cu lancea). **2** (Frî; rar; c. i. persoane) A însărcina (cu o misiune). **3** (C. i. personaje literare, situaţii etc.) A înfăţişa într-o formă caricaturală, exagerată. **4** (Rar; c. i. arme de foc) A încărca.

şarjabil, ~ă *a* [At: DN² / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *şarjă¹*] (Ind; d. metale) Care poate fi folosit la încărcarea unui furnal.

şarjare *sf* [At: IBRĂILEANU, S. 56 / Pl: *~jări* / E: ***şarja***] Înfăţişare a unui personaj literar, a unei situaţii etc. într-o formă caricaturală.

şarjă¹ *sf* [At: TELEGRAFUL (1885), 92²/27 / Pl: *~je* / E: fr ***charge***] **1** (Frî; rar) Funcţie (1). **2** (Frî; rar) Grad militar. **3** Atac violent al cavaleriei asupra inamicului, în goana cailor, cu sabia sau cu lancea. **4** (Fig) Atac (violent) prin scris, caricaturi etc. **5** (Spt) Atac impetuos asupra adversarului. **6** (Rar) Semnal dat pentru începerea atacului. **7** Înfăţişare caricaturală, exagerată (în prezentarea literară, scenică etc. a unui personaj, a unei idei etc.). **8** Creaţie literară, în general de dimensiuni reduse, care prezintă trăsăturile negative, ridicole ale unei situaţii sau ale unui personaj într-o formă exagerată, caricaturală. **9** (Rar) Încărcătură a unei arme. **10** (Ind) Încărcătură normală a unui cuptor metalurgic, constituită din straturi alternative de minereu, fondant şi combustibil. **11** (Ind) Cantitate de metal lichid obţinută într-un cuptor metalurgic la o singură operaţie de elaborare. **12** (Ind) Proces de încărcare, prelucrare şi scoatere a materialului din cuptorul metalurgic.

şarjă² *sf* vz ***şargă²***

şarlah *s* [At: CALENDARIU (1844), 71/17 / A: nct / Pl: ? / E: ger ***Scharlach***] (Med. îvr) Scarlatină.

şarlai *sm* vz ***şerlai***

şarlatan *sm* [At: CUGETĂRI II, 44ʳ/1 / V: (înv) ***cear~*** (S şi: *ciar~*), (pop) ***şâr~, şărlăt~, ţar~*** / Pl: *~i* / E: fr ***charlatan***, it ***ciarlatano***, ngr ***τσαρλατάνος***] Persoană necinstită care îşi atinge scopurile profitând de naivitatea sau de buna-credinţă a cuiva Si: *escroc, farsor* (1), *impostor, înşelător*, (reg) *panglicar, papugiu, pasmarghiol, şalvir¹* (2), *şoltic* (1), (pop) *şnapan* (1), (îrg) *şuler¹* (2).

şarlatancă *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~nce* / E: ***şarlatan*** + *-că*] (Rar) Escroacă.

şarlatanerie *sf* [At: ALBINEŢ, M. 24/21 / V: (reg) ***cear~*** / Pl: *~ii* / E: fr ***charlatanerie***, it ***ciarlataneria***] (Rar) Şarlatanie (1).

şarlatanesc, ~ească *a* [At: I. BOTEZ, B. I, 24 / V: (pop) ***şărlătăn~*** / Pl: *~eşti* / E: ***şarlatan*** + *-esc*] (Rar) **1** De şarlatan. **2** Făcut cu scopul de a înşela. **3** Propriu şarlatanului.

şarlataneşte *av* [At: SCRIBAN, D. / V: (pop) ***şărlătăn~*** / E: ***şarlatan*** + *-eşte*] (Rar) Ca şarlatanii.

şarlatanie *sf* [At: VEISA, I. 177/1/ V: (pop) ***şărlătăn~*** / Pl: *~ii* / E: ***şarlatan*** + *-ie*] **1** Faptă de şarlatan Si: *escrocherie, înşelătorie, şiretenie¹* (6), *şiretlic* (1), *şmecherie* (7), (rar) *şarlatanerie*, (îvr) *şarlatanism* (1), (reg) *pehlivănie, şolticărie* (1), (pop) *şnapanlâc* (1), (îrg) *şălvirie, şulerie* (2). **2** Mod de a fi, de a acţiona propriu şarlatanilor Si: (rar) *şarlatanism* (2), (pop) *şnapanlâc* (2).

şarlatanism *sn* [At: VEISA, I. 14/13 / V: (înv) ***cear~*** (S şi: *ciar~*) / Pl: *~e* / E: fr ***charlatanisme***, it ***ciarlatanismo***] **1** (Îvr) Şarlatanie (1). **2** (Rar) Şarlatanie (2). **3** Spirit şarlatanesc (3).

şarlă *sf* [At: POLIZU / V: (reg) ***ja~, şor~*** / Pl: *~le* / E: fr (king) ***Charles***, numele unei rase de câini] **1** (Reg) Javră. **2** (Trs; Olt; pan) Mârţoagă. **3** (Reg; fam) Persoană leneşă. **4** (Reg; fam) Persoană flecară. **5** (Reg; fam)

Persoană inoportună. 6 (Reg; art.) Horă nedefinită mai îndeaproape. 7 (Reg; art.) Melodie după care se execută șarla (6).

șarlău *sn* vz ***șirlău***

șarlotă *sf* [At: ENC. ROM. / Pl: *~te* / E: fr ***charlotte***] 1 (Rar) Amestec de marmeladă și pâine prăjită. 2 Cremă preparată din lapte, ouă, zahăr, frișcă și gelatină (căreia i se adaugă fructe) și care se servește la desert.

șarlucătăr *sn* vz ***șolocat***

șarm *sns* [At: ALEXI, W. / E: fr ***charme***] (Liv) Farmec (7).

șarmant, ~ă *a* [At: ASACHI, PED. 43/11 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***charmant***] Fermecător (4).

șarnieră *sf* [At: LTR[2] / P: *~ni-e~* / Pl: *~re* / E: fr ***charnière***] 1 (Rar) Balama (1). 2 (Ind petrolieră) Dispozitiv format din două piese care, așezate de o parte și de alta a unui corp cilindric și fixate cu butoane, permit suspendarea întregului ansamblu de reazem. 3 (Glg) Locul de îmbinare între cele două flancuri ale unei cute anticlinale sau sinclinale. 4 Locul de îmbinare între cele două valve care formează cochilia unui lamelibranhiat. 5 Bandă de hârtie gumată, folosită de filateliști pentru lipirea mărcilor poștale în albume.

șarpant *sn* vz ***șarpantă***

șarpantă *sf* [At: KRETZULESCU, A. 6/14 / V: (rar) ***~nt*** *sn* / Pl: *~te* / E: fr ***charpente***] 1 (Îvr) Schelet (al unui vertebrat). 2 Schelet din bare de lemn, de metal etc., care formează structura de rezistență a unei construcții sau a unei părți dintr-o construcție, în special a acoperișului unei case.

șarpă *sf* vz ***eșarfă***

șarpău *sn* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: ? / E: ns cf *șarpe*] (Trs) Frânghie cu care se leagă vitele la iesle.

șarpe *sm* [At: PSALT. HUR. 124[v]/1 / V: (reg) ***sa~, șer~, șer~***, (îrg) ***șea~*** / Pl: *șerpi* / E: ml ***serpens***] 1 (Lpl) Ordin de reptile (veninoase) cu corpul cilindric și lung, fără picioare, care se târăsc printr-o mișcare ondulată a corpului. 2 Reptilă din ordinul șerpilor (1). 3 (Pop; îc) **~-de-casă** (sau **de-apă**, reg. **gheuș**) sau **~le-casei** Șarpe (2) neveninos, de culoare cenușie pe spate, cu două pete gălbui pe ceafă, care trăiește mai ales în regiunile inundabile, adesea pe lângă așezările omenești (*Natrix natrix*). 4 (Îc) **~-de-apă** (sau **de-baltă**) Șarpe (2) neveninos, cu capul lung și îngust, de culoare galbenă-cenușie pe spate, care trăiește mai ales în apă (*Natrix tessellata*). 5 (Reg; îc) **~-cu clopoței** (sau, rar, **sunător**) Șarpe (2) veninos din America de Nord, lung până la 2 m, a cărui coadă este prevăzută cu solzi cornoși care produc un sunet caracteristic Si: *crotal* (*Crotalus horridus*). 6 (Zlg; reg; îc) **~-cu-ochelari** Cobră (*Naja tripudians*). 7 (Îc) **~-de-alun** (sau **neted**) Șarpe (2) neveninos, de culoare brună-roșcată, cu o dungă neagră pe laturile capului, care trăiește la noi prin pădurile de alun și prin locuri stâncoase (*Coronella austriaca*). 8 (Îc) **~le-lui-Esculap** Șarpe (2) neveninos, cu capul mic și îngust, cu coada lungă și subțire, având spatele de culoare brună și abdomenul alb-gălbui (*Elaphe longissima*). 9 (Îc) **~-de-nisip** (sau **de-mare**) Șarpe (2) neveninos, cu botul rotunjit, cu coada lungă și subțire, având spatele de culoare cafenie, brună-gălbuie sau brună-cenușie (*Coluber jugularis caspius*). 10 (Îc) **~-roșu** Șarpe (2) neveninos, cu spatele de culoare cafenie sau brună-roșcată (*Elaphe quatuorlineata sauromates*). 11 (Zlg; reg; îc) **~-ciung** (sau **cionc, ciont, curt, gheoș, pestrăv, pistriț, roș, scurt, veninat, cu creastă, cu țânte, de sadină**) Viperă (*Vipera berus*). 12 (Zlg; îvr; îc) **~-auriu** (sau **uriaș**) Boa[1] (*Boa constrictor*). 13 (Iht; reg; îc) **~-de-apă** Anghilă (*Anguilla anguilla*). 14 (Iht; Mol) Țipar (*Misgurnus fossilis*). 15 (Mol; șîc **~-chior**) Pește cu corpul cilindric, alungit, fără înotătoare (*Petromyzon fluviatilis*). 16 (Zlg; reg; îc) **~-orb** Șopârlă (1). 17 (Zlg; reg; îc) **~-sfărâmăcios, șerpele-lui-Noe** Șopârlă (1) fără membre, de culoare cenușie sau ruginiu-închis (*Anguis fragilis colchicus*). 18 (Zlg; reg; îac) Șopârlă (1) lungă, de culoarea nisipului (*Ophisaurus apus*). 19 (Zlg; reg; îac; șîc **~-chior**) Șopârlă (1) oarbă, de culoare albă. 20 (Zlg; reg; îc) **~-orb** Miriapod lung de câțiva centimetri, cu corpul cilindric (*Julus sabulorus*). 21 (Zlg; reg; îc) **~-chior** Melc fără carapace. 22 (Îrg; îc) **~-de-Verghinia** Plantă medicinală nedefinită mai îndeaproape. 23 (Reg) Plantă ornamentală cu ramurile lungi și mlădioase și cu florile în formă de pâlnie (*Cereus flagelliformis*). 24 (Bot; reg; șîc **modila-~lui**) Ferigă-de-brădet (*Polystichum lonchitis*). 25 (Înv; îs) *~le lui Faraon* Mic cilindru de sulfocianură de mercur care, aprins, se desfășoară ca un șarpe (2). 26 (Pfm; îe) **A striga** (sau **a țipa**, sau **a se zvârcoli**) **ca din** (sau **în**) **gură de ~** A striga (sau a țipa, sau a se zvârcoli) foarte tare. 27 (Pop; îlav) **În** (sau **din**) **gaură de ~** sau (reg) **în borta ~lui** Într-un (sau dintr-un) loc ascuns, care poate fi aflat cu multă greutate. 28 (Pfm; îe) **A sări ca mușcat de ~** A reacționa brusc. 29 (Pfm; îae) A se înfuria. 30 (Pop; îe) **A-i trece** (cuiva) **un ~ rece prin sân** (sau **prin inimă**) A se înfiora (de spaimă, de dezgust etc.). 31 (Pfm; îe) **A încălzi** (sau **a crește**) **~le la** (sau **în**) **sân** A arăta dragoste și bunăvoință unui om nerecunoscător. 32 (Pop; îe) **A strivi** (pe cineva) **ca pe un** (**pui de**) **~** A distruge (pe cineva) cu ușurință și fără remușcări. 33 (Pfm; îe) **A călca ~le pe coadă** A atinge un punct nevralgic. 34 (Pfm; îae) A insulta un om iute la mânie. 35 (Pop; îe) **A fi gol ca ~le** (**care și-a lepădat pielea**) A fi dezbrăcat. 36 (Pop; îae) A fi sărac. 37 (Pfm; îe) **A fuma ca un ~** A fuma mult, trăgând tare din țigară. 38 (Pop; îe) **A umbla ca ~le după viteji** A se expune singur primejdiei. 39 (Pop; îae) A căuta ceartă. 40 (Pop; îe) **A-i frige** (cuiva) **șerpi pe burtă** A(-i) face (cuiva) rău. 41 (Pop; îc) **A pune mâna pe ~** A se îmbogăți dintr-o dată. 42 (Pop; îe) **A-i intra** (cuiva) **~le în pungă** A nu avea bani. 43 (Mun; îe) **A-i băga** (cuiva) **un ~ în sân** A înfricoșa (pe cineva). 44 (Mun; îe) **A-i frige** (**dracul**) **șerpi pe inimă** (cuiva) A fi nervos. 45 (Mun; îae) A fi foarte zgârcit. 46 (Pfm; îe) **A mușca** (sau, rar, **a fura**) (pe cineva) **~le de inimă** (sau **de limbă**) A se simți ispitit să facă sau să spună ceea ce nu ar trebui. 47 (Fam; îe) **A mușca** (pe cineva) **~le invidiei** (sau **vanității, îndoielii** etc.) A fi cuprins de invidie (sau de vanitate, de îndoială etc.). 48 (Ast; pop; lsg; mai ales art.) Constelație ecuatorială din emisfera boreală Si: (pop) *calea rătăciților*. 49 (Trs; Ban; pan) Serpentină (la alambic). 50 (Mun) Motiv decorativ cu care se încondeiază ouăle. 51 (Reg; îs) *~le biciului* Partea biciului formată din împletitura de curele sau de cânepă. 52 (Pfm; fig; șîs *pui de ~*) Persoană perfidă. 53 (Înv; fig; îs) *Limbă de ~* Persoană bârfitoare. 54 (Pop; șîc **~-balaur, ~-bălăurel**) Balaur (2). 55 (Pop) Diavol (întrupat în șarpe). 56 (Arg) Penis.

șarpie *sfi* [At: LM / A și: *~pie* / E: fr ***charpie***] (Înv) Material folosit la pansamente (în loc de vată), constând din scame destrămate din bucăți de pânză (uzată).

șart[1] *i* [At: CARAGIALE, O. III, 218 / E: fo] (Fam) Cuvânt care redă zgomotul produs de o lovitură (dată cu palma).

șart[2] *sn* [At: (a. 1792) IORGA, S. D. XIV, 133 / V: (îvr) ***șuruturi*** *snp* / Pl: *~uri* / E: tc ***șart***] (Îvp) 1 Decizie (1). 2 Stipulație. 3 Convenție (1). 4 Datină (8). 5 Rost. 6 (Îlav) **Pe ~** Pe îndelete Si: *metodic*.

șartă *sf* vz ***cartă***

șartofel *sn* [At: LEXIC REG. 118 / Pl: ? / E: ns cf ger *Scheibtafel* (notes)] (Buc) Portofel.

șaruglă *sf* vz ***șireglă***

șarvana *sf* vz ***șabana***

șarvanea *sf* vz ***șabana***

șasă *nc* vz ***șase***

șase [At: (cca 1550-1600) GCR I, 9/13 / V: (reg) ***~să***, (îrg) ***șea~***, (pop) ***șese*** / E: ml ***sex***] 1 *nc* Număr care, în numărătoare, are locul între cinci și șapte. 2-3 *sm, a* (Semn grafic) care reprezintă numărul șase (1). 4 *nc* (Precedat de *pp* „de" și urmat de „ori") Intră în componența numeralului adverbial corespunzător (*De șase ori*). 5 *nc* (Precedat de *pp* „de" și urmat de „ori") Intră în componența numeralului multiplicativ corespunzător Si: *înșesit* (*De șase ori pe atâta*.). 6 *nc* (Precedat de „câte") Intră în componența numeralului distributiv corespunzător (*Le dă câte șase pâini*.). 7 *nc* (Pop; îe) **Două și cu trei fac ~** Se spune la lucruri nepotrivite. 8 *sm* Nota șase (1). 9 Șesar. 10 *sn* (Rar) Echipă de volei sau de gimnastică alcătuită din șase (1) persoane. 11-12 *sn, i* (Rep; arg) Șest[2] (1-2).

șasele *no* vz ***șaselea***

șaselea, șasea [At: CORESI, EV. 117 / V: (îrg) ***~le, șeas~***, (pop) ***șes~*** / E: ***șase + le + a***] 1 *no* (Precedat de art. „al", „a") Număr care se află

între al cincilea și al șaptelea. **2-3** *smf, a* (Persoană, obiect etc.) care este a(l) șase(le)a (**1**). **4** *no* (La feminin; urmat de „parte") Intră în componența numeralului fracționar corespunzător (*A luat a șasea parte din bani.*). **5** *no* (La feminin; urmat de „oară" și adesea precedat de *pp* „pentru") Intră în componența numeralului adverbial corespunzător (*A șasea oară*).

șaselunie *sf* [At: AR (1830), 16²/34 / A: nct / V: (înv) ***șes~*** (A: nct) / E: ***șase*** + ***lună*** + *-ie* cf ngr ἑξαμνία] (Nob) Semestru.

șasesprezece *nc* vz ***șaisprezece***

șasesprezecelea, ~cea *no* vz ***șaisprezecelea***

șasezeci *nc* ***șaizeci***

șasezecilea, ~cea *no* vz ***șaizecilea***

șasiu *sn* [At: ARDELEANU, U. D. 208 / Pl: *~ri* / E: fr ***châssis***] **1** Cadru de lemn, metal etc. întrebuințat în industrie, în legătoria de cărți, în tipografie etc. **2** Cadru rigid, de rezistență, care se montează pe osiile unui vehicul cu tracțiune mecanică și care susține caroseria.

șasla *sfs* [At: SCL 1960, 236 / V: ***cea~*** / E: fr ***chasselas***] **1** (Șîc **~aurie, ~muscat, ~napoleon**) Varietate de struguri de masă, cu boabe rotunde, galbene-aurii. **2** Portaltoi hibrid pentru vița de vie, folosit pe solurile bogate în calciu.

șaspe *nc* vz ***șaisprezece***

șaspece *nc* vz ***șaisprezece***

șasprăzece *nc* vz ***șaisprezece***

șasprece *nc* vz ***șaisprezece***

șaș *sm* [At: ALR I, 1052/305 / Pl: *~i* / E: mg ***sas***] (Trs) Vultur.

șașcă¹ *sf* [At: ALR I, 1896/ 578 / Pl: *~ște* / E: mg ***sâska***] (Ent; reg) **1** Cosaș-verde (*Tettigonia viridissima*). **2** Cosaș-mic (*Tettigonia cantans*).

șașcă² *sf* vz ***șiscă¹***

șașcă³ *sf* vz ***șiscă²***

șașcânlâc *sn* [At: (a. 1715) ȘIO II_2, 162 / Pl: *~uri* / E: tc ***șaşkınlık***] (Tcî: rar) **1** Zăpăceală. **2** Tulburare.

șașiu, ~ie *a* vz ***sașiu***

șașlâc *sn* [At: SADOVEANU, O. XVIII, 308 / Pl: *~uri* / E: tt ***šašlïq***] (Rar) Frigăruie (din carne de berbec).

șașma *sf* [At: DDRF / V: (reg) ***ceasma, sacima, saș~, sașmă, șajma, ~mă, șeașmea*** / Pl: *~le* / E: tc ***saçma***] (Reg) **1** (Îf *șajma*) Greutate de plumb fixată la plasa prostovolului pentru a-l face să se scufunde. **2** (Pex) Prostovol.

șașmă *sf* vz ***șașma***

șaștac *sm* vz ***șuștac***

șaștină *sf* vz ***șestină¹***

șatăr *sn* vz ***șatră***

șatără *sf* vz ***șatră***

șatău *sn* vz ***șaitău¹***

șatâr *sm* [At: GHEORGACHI, ap. LET. III, 298/32 / V: (înv) ***satăr*** (A: nct), ***sa~*** (A: nct) / Pl: *~i* / E: tc ***șatır***] (Tcî) Slujitor din garda domnească.

șatârbaș *sm* [At: GHEORGACHI, ap. LET. III, 298/20 / V: (înv) ***satăr-baș, sa~*** / Pl: *~i* / E: tc ***șatır başı***] (Tcî) Șef² (**1**) al șatârilor.

șaten, ~ă [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***châtain***] **1** *a* (D. păr) Castaniu (**1**). **2-3** *smf, a* (Persoană) cu părul castaniu.

șatiă *i* [At: VICIU, GL. / A: nct / E: nct] (Reg) Cuvânt care exprimă satisfacția răutăcioasă.

șato *sn* vz ***șodou***

șatorlap *sn* [At: DLR / Pl: ? / E: mg ***sátorlap***] (Reg) Cort (**1**).

șatou *sn* vz ***șodou***

șatran *sm* vz ***șatrange***

șatrancă *sf* vz ***șatrange***

șatrance *sfp* vz ***șatrange***

șatrang *sm* vz ***șatrange***

șatrange *sfp* [At: (a. 1765) IORGA, S. D. XI, 61 / V: (înv) ***sandrace***, (reg) ***șantrace, ~nce*** *sfp*, ***~ncă*** (Pl: *~rănci*) ***șetrancă*** *sf*, ***sandraci, ~ngi, șetrangi*** *smp*, ***~ran, ~ang*** *sm* / E: tc ***satranç***] **1** (Înv; cu valoare de sg) Șah² (**1**). **2** (Înv; pex; cu valoare de sg) Tablă de șah² (**1**). **3** (Îvp; îla) **În ~** În carouri Si: (pop) *cadrilat* (**1**). **4** (Mun; înv; îal) Vărgat. **5** (Trs; Mun; îf *șatranca*) Cusătură ornamentală, în formă de pătrate, făcută pe năframe, ii etc. **6** (Reg; îaf) Lăicer ales în patru ițe, împodobit cu flori dispuse în pătrate. **7** (Reg; îaf) Macat.

șatrangi *smp* vz ***șatrange***

șatrar *sm* vz ***șătrar***

șatraș *sm* vz ***șătraș***

șatră *sf* [At: DOSOFTEI, ap. TDRG / V: (reg) ***~tără, ~tăr*** *sn* / Pl: *~re*, (reg) *șetre* / E: bg ***шатра***, srb ***šatra***, mg ***sátor***] **1** (Îrg) Cort de tabără. **2** (Îrg; pex) Tabără militară. **3** Cort al rromilor nomazi. **4** (Pex) Grup de corturi care alcătuiesc locuințele unei comunități de rromi nomazi. **5** (Pex) Comunitate de rromi nomazi. **6** (Îla) **De ~** Caracteristic rromilor Si: (nrc) *țigănesc*. **7** (Îal) Care aparține rromilor Si: (nrc) *țigănesc* (**26**). **8** (Fig; îal) Nomad. **9** (Fig; îal) Grosolan (**1**). **10** (Pfm; îlav) **Ca la ~** În mare dezordine și murdărie. **11** (Pfm; îe) **A umbla** (sau **a se muta**) **cu ~ra** A se muta (deseori, pe neașteptate) cu toate lucrurile. **12** (Pfm; îe) **A face ~** A se instala undeva ca acasă. **13** (Reg; îe) **A azvârli cu piatra în ~** A face aluzie la ceva. **14** (Îs) *Țigan de ~* Rrom nomad corturar. **15** (Pop) Construcție improvizată (adesea un simplu cort), în care negustorii își expun marfa la târguri sau în piețe. **16** (Pop; prc) Tarabă. **17** (Reg) Șopron (**1**). **18** (Reg) Acoperiș mobil de șindrilă (**1**). **19** (Reg) Prelungire a podului la case pe capetele ieșite în afara grinzilor. **20** (Reg) Streașină (la stog). **21** (Pfm; pex; dep) Locuință dărăpănată. **22** (Pfm; pex; dep) Locuință murdară. **23** (Mar) Prispă (închisă cu scânduri ca un cerdac). **24** (Reg) Coviltir (**1**).

șatulcă *sf* vz ***scatulcă***

șau *i* vz ***șo***

șauă *sf* vz ***șa³***

șaucă *sf* [At: POLIZU / Pl: *~uce, șăuci* / E: ***șa³*** + *-aucă*] (Reg) **1** Spinare la animale Si: *șa³* (**24**). **2** Crupă (la cal).

șaugău *sm* vz ***șalgău***

șaură *sf* vz ***saulă²***

șavana *sf* vz ***șabana***

șavanea *sf* vz ***șabana***

șavgău *sm* vz ***șalgău***

șazatoare *sf* vz ***șezător***

șazăci *nc* vz ***șaizeci***

șăbac *sn* vz ***șabac***

șăbăceală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***șăbăci*** + *-eală*] (Mun) Împodobire a cămășilor, a fețelor de masă, a opincilor etc. cu șabac (**1-2**) Si: (reg) *șăbăcit¹*.

șăbăcel *sn* [At: MAT. FOLK. 167 / V: (reg) ***șebăcea*** *sf* / Pl: *~e* / E: ***șabac*** + *-el*] (Mun; Olt) **1-4** (Șhp) Șabac (**1-2**) (fin).

șăbăci *vt* [At: RĂDULESCU-CODIN, Î. 70 / Pzi: *~ăcesc* / E: ***șabac***] (Mun; c. i. cămăși, fețe de masă, opinci etc.) A împodobi cu șabac (**1-2**).

șăbăcit¹ *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: ***șăbăci***] (Mun) Șăbăceală.

șăbăcit², ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***șăbăci***] (Mun; d. cămăși, fețe de masă, opinci etc.) Împodobit cu șabac (**1**).

șăbie *sf* vz ***șibă***

șăcare *sf* vz ***secară***

șăcămdău *sn* vz ***jepchendău***

șăcliță *sf* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~țe* / E: ns cf ger *Schachtel* „cutie"] (Reg) Penar.

șăcoală *sf* vz ***școală***

șăfrănel *sm* vz ***șofrănel***

șăgaci, ~ace *a* [At: NECULCE, L. 185 / V: (înv) ***șig~*** / Pl: *~* / E: ***șagă*** + *-aci*] (Îrg; d. oameni) Șăgalnic (**1**).

șăgalnic, ~ă *a* [At: CANTEMIR, S. M. 284/12 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***șagă*** + *-alnic*] (Pop) **1** (D. oameni) Care este glumeț Si: (îrg) *șăgaci*, (reg) *șăgos*. **2** (D. fizionomia sau d. manifestările oamenilor) Care provoacă hazul (păstrând o aparentă seriozitate).

șăgălnicie *sf* [At: CAMIL PETRESCU, P. 75 / Pl: *~ii* / E: ***șăgalnic*** + *-ie*] (Pop; nob) Atitudine glumeață.

şăgârt *sm* [At: CONV. LIT. XXVI. 805 / V: (reg) ***şagârt, ~rt, şogârt*** (A: nct) / Pl: *~rţi* / E: srb ***šegrt***] (Ban) Ucenic.

şăgârţ *sm* vz ***şăgârt***

şăgos, ~oasă *a* [At: ALR SN V h 1242/365 / Pl: *~oşi, ~oase* /E: ***şagă*** + *-os*] (Reg; d. oameni) Şăgalnic (**1**).

şăgui *v* vz ***şugui[1]***

şăguială *sf* vz ***şuguială***

şăguire *sf* vz ***şuguire***

şăguitor, ~oare *a* vz ***şuguitor***

şăia *vt* [At: I. CR. II. 207 / Pzi: *~iez* / E: ***şa[3]***] (Reg) A înşeua.

şăiac *sn* vz ***şiac***

şăiag *sn* vz ***şiac***

şăicar *sm* [At: (a. 1793) ŞIO II$_1$, 333 / Pl: *~i* / E: ***şaică[1]*** + *-ar*] (Îrg) **1** Persoană care conduce o şaică[1] (**1**) Si: *luntraş*, (îvr) *şaicaş*. **2** Persoană care construieşte şăici[1] (**1, 3-5**) Si: *luntraş*, (îvr) *şaicaş*. **3** (Înv) Pontonier.

şăinălet *sn* [At: CABA, SĂL / Pl: ? / E: mg ***sajnálat***] (Trs; mgm) **1** Compătimire (**1**). **2** Regret.

şăinăli [At: DDRF / V: (reg) ***şăn~, şin~, şoin~*** / Pzi: *~lesc* / E: mg ***sajnál***] **1** *vt* (Reg) A compătimi (**1**). **2** *vi* (Trs) A-i părea rău Si: *a regreta*. **3** *vt* (Reg) A menaja. **4** *vi* (Reg) A privi pe furiş.

şăios, ~oasă *a* vz ***şioios***

şăipriglu *s* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 183 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Portmoneu.

şăit *sn* vz ***saitău[1]***

şăitaf *sn* vz ***şlăitaf***

şăitălui *v* vz ***şeităli***

şăitău *sn* vz ***saitău[1]***

şăitof *sn* vz ***şlăitaf***

şăitorof *sn* vz ***şlăitaf***

şăitraf *sn* vz ***şlăitaf***

şălabe *sfp* [At: CV 1952, nr. 3, 42 / A: nct / E: ns cf mg *faláb*] (Reg) Catalige (**1**).

şălar[1] *sm* [At: MÎNDRESCU, L. P. 49 / Pl: *~i* / E: ns cf mg *csaláró*] (Reg) Înşelător.

şălar[2], ~ă *a* [At: ALR I. 1489/79 / Pl: *~i, ~e* / E: nct] (Reg; d. animale) Vărgat.

şălariu *sm* vz ***şelar***

şălată *sf* vz ***salată***

şălatră *sf* vz ***salată***

şălămindriţă *sf* vz ***salamandriţă***

şălărel *sm* [At: MÎNDRESCU, L. P. 49 / Pl: *~ei* / E: ***şălar[1]*** + *-el*] **1-2** (Reg; şhp) Şălar[1] (mic).

şălărie *sf* vz ***salariu***

şălătruică *sf* [At: ARH. FOLK. I, 226 / Pl: ? / E: ***şălatră*** + *-uică*] (Reg) Plantă medicinală nedefinită mai îndeaproape.

şălăvari *smp* vz ***şalvari***

şălâc *sn* vz ***şalâc***

şălboc *sn* vz ***şilboc***

şălbocar *sm* [At: ALR SN IV h 1961 / Pl: *~i* / E: ***şălboc*** + *-ar*] (Ban) Santinelă.

şălean, ~ă *a* [At: H XVIII, 139 / V: (reg) ***şil~*** / Pl: *~eni, ~ene* / E: ns cf *şălar[2]*] (Ban; d. vite) Vărgat.

şălitre *s* v ***silitră***

şăluţ *sn* [At: MARIAN, NA. 174 / V: (reg) ***~ă*** *sf* / Pl: *~e* / E: ***şal[1]*** + *-uţ*] **1-4** (Reg; şhp) Şal[1] (**4-5**) (mic) Si: *şelişor* (**1-4**).

şăluţă *sf* vz ***şăluţ***

şălvărel *sm* [At: TEODORESCU, P. P. 614 / Pl: *~ei* / E: ***şalvari*** + *-el*] (Pop; mpl) **1-2** (Şhp) Şalvari (**3**) (mici).

şălvăroi *sm* [At: GRAIUL, I, 323 / Pl: *~* / E: ***şalvari*** + *-oi*] (Reg) **1-2** (Şdp) Şalvari (**3**) (mari). **3** (Irn) Pantaloni largi.

şălvie *sf* vz ***salvie***

şălvirie *sf* [At: TDRG / Pl: *~ii* / E: ***şalvir[1]*** + *-ie*] (Mol; Buc; înv) Şarlatanie (**1**).

şămărluţ *sn* [At: COM. SAT. V, 71 / Pl: *~e* / E: ***şamarlu*** + *-uţ*] **1-2** (Trs; şhp) Şamărlu (mic).

şămen *s* [At: BRĂESCU, O. A. I, 75 / A: nct / Pl: ? / E: fr ***chemin*** (de fer)] (Îvr) Joc de cărţi asemănător bacaralei.

şămpanie *sf* vz ***şampanie***

şămultoc *sn* vz ***şomoltoc***

şămure *sf* vz ***şalhmarand***

şănăli *v* vz ***şăinăli***

şăncălănie *sf* [At: DDRF / Pl: *~ii* / E: ns cf *şăncălie*] (Trs) **1-2** Glumă[1] (**2-3**). **3** Farsă.

şăncălău *sm* [At: VICIU, GL. 74 / V: (reg) ***şancal~*** / Pl: *~ăi* / E: ns cf *şăncălie*] (Trs) Persoană glumeaţă.

şăncăleţ, ~eaţă *a* [At: VICIU, GL. / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *şăncălie*] (Trs) **1-2** Şăncălos (**1-2**).

şăncălie *sf* [At: DDRF / V: (reg) ***şancalaie*** / Pl: *~ii* / E: ns cf ger *Schankel* „ştrengar"] (Trs; Mun) **1-2** Glumă[1] (**2-3**). **3** Farsă. **4** (Ban; îe) **A-şi face ~ii** A se face de râs.

şăncălos, ~oasă *a* [At: DDRF / V: (reg) ***şancal~, şân~*** / Pl: *~oşi, ~oase* / E: ns cf *şăncălie*] (Trs) **1** Care este glumeţ Si: (reg) *şăncăleţ* (**1**). **2** Care este poznaş Si: (reg) *şăncăleţ* (**2**).

şăncălui *vt* [At: ŞEZ. V, 125 / Pzi: *~esc* / E: ns cf *şăncălie*] (Buc) A înşela.

şăncăros, ~oasă [At: POLIZU / V: (reg) ***şângă~*** / Pl: *~oşi, ~oase* / E: ***şancăr*** + *-os*] (Reg) **1-4** *smf, a* (Persoană) bolnavă de şancru (**1-2**) Si: (reg) *şangărit* (**1-4**).

şănec *sn* vz ***şenlic***

şăngărât, ~ă *smf, a* vz ***şăngărit***

şăngări *vr* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~resc* / E: ***şangăr***] (Reg) **1-2** A se îmbolnăvi de şancru (**1-2**).

şăngărit, ~ă *smf, a* [At: CIAUŞANU, V. 200 / V: (reg) ***~rât*** / Pl: *~iţi, ~e* / E: ***şăngări***] (Olt; Mun) **1-4** Şăncăros (**1-4**).

şăngăros, ~oasă *a* vz ***şăncăros***

şănlâc *sn* vz ***şenlic***

şănţar *sm* [At: (a. 1837) DOC. EC. 664 / Pl: *~i* / E: ***şanţ[1]*** + *-ar*] (Înv; csnp) Funcţionar din serviciul edilitar din sec. XIX care se îngrijea de starea şanţurilor[1] (**3**).

şănţălit, ~ă *a* [At: ALR I. 411/ 357 / Pl: *~iţi, ~e* / E: ns cf mg *sáncol*] (Reg; d. terenuri) Înconjurat cu şanţuri[1] (**4**).

şănţir *sn* vz ***şantier***

şănţişor *sn* [At: POLIZU / Pl: *~oare* / E: ***şanţ[1]*** + *-işor*] **1-8** (Pop; şhp) Şănţuleţ (**1-8**).

şănţuc *sn* [At: SCRIBAN, D. 1276 / V: (reg) ***~ţug*** / Pl: *~uce* / E: ***şanţ[1]*** + *-uc*] **1-8** (Pop; şhp) Şănţuleţ (**1-8**).

şănţug *sn* vz ***şănţuc***

şănţui [At: URECHE, ap. LET. I, 196/5 / Pzi: *~esc* / E: ***şanţ[1]*** + *-ui*] **1-2** *vtr* (Mil; înv) A (se) înconjura cu şanţuri[1] (**1**), cu fortificaţii. **3** *vr* (Mil; înv) A se adăposti în şanţuri[1] (**2**). **4** *vt* A marca (un loc) cu şanţuri[1] (**4**). **5** *vt* (Îvr) A săpa adânc cu sapa, cu cazmaua etc. **6** *vr* A lua forma unui şanţ[1] (**4**). **7-8** *vtr* (Pan; rar; d. piele, obraz etc.) A (se) zbârci.

şănţuire *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ri* / E: ***şănţui***] **1** (Mil; înv) Înconjurare cu fortificaţii. **2** (Ccr; rar) Tranşee. **3** (Rar) Marcare (a unui loc) cu şanţuri[1] (**4**) Si: (rar) *şănţuit[1]*

şănţuit[1] *sn* [At: ECONOMIA, 115/11 / Pl: *~uri* / E: ***şănţui***] (Rar) Şănţuire (**3**).

şănţuit[2], ~ă *a* [At: BIBLIA (1688), 161[2]/46 / Pl: *~iţi, ~e* / E: ***şănţui***] **1** (Înv; d. cetăţi) Înconjurat cu şanţuri[1] (**1**). **2** (D. locuri) Cu şanţuri[1] (**4**). **3** (Pan; d. obraz, piele etc.) Brăzdat[2] (**3**).

şănţuitor *sn* [At: I. APOLZAN, U. 13 / P: *~ţu-i~* / Pl: *~oare* / E: ***şănţui*** + *-tor*] (Teh) Unealtă cu care se scobesc marginile bucăţilor de lemn care urmează să fie asamblate.

şănţuleţ *sn* [At: COSTINESCU / Pl: *~e* / E: ***şanţ[1]*** + *-uleţ*] **1-8** (Şhp) Şanţ[1] (**2-5**) (mic) Si: (pop) *şănţişor* (**1-8**), *şănţuc* (**1-8**), *şănţurel* (**1-8**), *şănţuşor* (**1-8**), (înv) *şănţuţ* (**1-8**).

șănțurel sn [At: SADOVEANU, O. III, 247 / Pl: *~e* / E: ***șanț¹*** + *-urel*] **1-8** (Pop; șhp) Șănțuleț (**1-8**).

șănțușor sn [At: TDRG / Pl: *~oare* / E: ***șanț¹*** + *-ușor*] **1-8** (Pop; șhp) Șănțuleț (**1-8**).

șănțuț sn [At: ȘINCAI, HR. III, 177/29 / Pl: *~uri* / E: ***șanț¹*** + *-uț*] **1-8** (Înv; șhp) Șănțuleț (**1-8**).

șănură sf [At: LEXIC REG. II, 77 / Pl: *~ri* / E: nct] (Reg; csc) Fire de lână toarse, pregătite pentru țesut.

șăoaie sf vz ***șuvoi¹***

șăptancă sf [At: ARVINTE, TERM. 167 / Pl: ? / E: ***șapte*** + *-ancă*] (Reg) Lemn lung de paisprezece metri.

șăptic sm vz ***șeptic***

șăpușor sn vz ***șipușor***

șăraf sn vz ***șurub***

șărag sn vz ***șirag***

șăranț sn vz ***șgranț***

șărădău sn [At: RĂDULESCU-CODIN, M. N. 75 / Pl: ? / E: ns cf *feredeu*] (Reg; csnp) Scăldătoare.

șărăitaf sn vz ***șlăitaf***

șaramboi sn vz ***șarampoi¹***

șărămpău sn vz ***șarampoi¹***

șărănel sm [At: BĂCESCU, P. 54 / Pl: *~ei* / E: ***șaran*** + *-el*] (Iht; reg) **1-2** (Șhp) Șaran (**1**) (mic) Si: (reg) *șărănuț* (**1-2**).

șăranglíță sf [At: L. ROM. 1959, nr. 5, 72 / Pl: *~țe* / E: nct] (Reg) **1-2** Agrafă (**1-2**).

șărănuț sm [At: BĂCESCU, P. 54 / Pl: *~i* /E: ***șaran*** + *-uț*] (Iht; reg) **1-2** (Șhp) Șărănel (**1-2**).

șirâmpău sn vz ***șarampoi¹***

șărâmpoi sn vz ***șarampoi¹***

șărbăt sn vz ***șervet***

șăreaghie sf vz ***șireglă***

șărece sm vz ***șoarece***

șărengar sm [At: GLOSAR REG. / Pl: *~i* / E: nct] (Reg) Plantă de pădure nedefinită mai îndeaproape.

șăret¹ sn vz ***șiret¹***

șăret² sn vz ***șiret²***

șăret³, ~eată a vz ***șiret³***

șărici sm vz ***șoarece***

șăriglă sf vz ***șireglă***

șăringă sf vz ***șireglă***

șărit sn vz ***șiret¹***

șărlatan sm vz ***șarlatan***

șărlătan sm vz ***șarlatan***

șărlătănesc, ~ească a vz ***șarlatanesc***

șărlătănește av vz ***șarlatanește***

șărlătănie sf vz ***șarlatanie***

șărpăoaș s [At: T. PAPAHAGI, M. 233 / Pl: ? / E: ns cf *șerpăraș*] (Reg) Șerpar (**1**).

șărpoitură sf vz ***șerpuitură***

șărui vt [At: CV 1950, nr. 4, 42 / Pzi: *~esc* / E: ***șar¹*** + *-ui*] **1** (Reg; c. i. hotarul dintre două fânețe) A marca prin călcarea ierbii. **2** (Ban; c. i. pământul) A rărița.

șărvăt sn vz ***șervet***

șărvât sn vz ***șervet***

șăș sm vz ***șoș***

șăștac sm vz ***șuștac***

șăștar sn vz ***șiștar¹***

șătrar sm [At: (a. 1443) D. BOGDAN, GL. 107 / V: (reg) ***șat~*** / Pl: *~i* / E: ***șatră*** + *-ar*] **1** (Înv) Titlu dat boierului care avea în grijă corturile (și tunurile) domnești și care asigura aprovizionarea armatei în timp de război. **2** (Înv) Boier cu titlul de șătrar (**1**). **3** (Înv) Rang al boierului care se ocupa de corturile (și de tunurile) domnești și de aprovizionarea armatei în timp de război. **4** (Înv; îs) *Vel ~* sau *mare ~* Șef² (**1**) al șătrarilor (**2**). **5** Rrom nomad Si: (rar) *corturar* (**1**), *șătraș*. **6** (Reg; îf *șatrar*) Persoană mascată de Anul Nou, reprezentând un șătrar (**5**). **7** (Trs) Negustor (de pânzeturi, de stofe etc.).

șătraș sm [At: (a. 1817) TDRG / V: (reg) ***șat~*** / Pl: *~i* / E: ***șatră*** + *-aș*] (Rar) Șătrar (**5**).

șătrăreasă sf [At: POLIZU / Pl: *~ese* / E: ***șătrar*** + *-easă*] Soție de șătrar (**5**) Si: (rar) *șătrăriță*, (îvr) *șătrăroaie*.

șătrărel sm [At: (a. 1598) D. BOGDAN, GL. 107 / Pl: *~ei* / E: ***șătrar*** + *-el*] (Înv) Subaltern al șătrarului (**2**).

șătrăresc, ~ească a [At: CAZIMIR, GR. 229 / Pl: *~ești* / E: ***șătrar*** + *-esc*] **1** (Îvr) Care aparține șătrarului (**2**). **2** Referitor le șătrar (**5**). **3** Specific șătrarului (**5**).

șătrărie sf [At: POLIZU / Pl: *~ii* / E: ***șătrar*** + *-ie*] (Înv) **1** Funcția de șătrar (**2**). **2** (Rar) Sediu în care își desfășura activitatea șătrarul (**2**).

șătrăriță sf [At: P. CONSTANT, R. 98 / Pl: *~țe* / E: ***șătrar*** + *-iță*] (Rar) Șătrăreasă.

șătrăroaie sf [At: D. BOGDAN, GL. 107 / Pl: *~* / E: ***șătrar*** + *-oaie*] (Îvr) Șătrăreasă.

șătrucă sf [At: T. PAPAHAGI, M. 91 / Pl: ? / E: ***șatră*** + *-ucă*] **1-2** (Reg; șhp) Șatră (**23**) (mică).

șătruță sf [At: RETEGANUL, P. II, 78 / V: (reg) ***șet~*** / Pl: *~țe* / E: ***șatră*** + *-uță*] **1-6** (Reg; șhp) Șatră (**15-17**) (mică).

șățime sf vz ***șesime²***

șâbră sf vz ***șibă***

șâc sm vz ***șip³***

șâcatăr sn vz ***șicator***

șâfond sn vz ***șifon¹***

șâfont sn vz ***șifon¹***

șâghie sf vz ***șirghie***

șâgni vti [At: DLR / Pzi: *~nesc* / E: pbl fo] (Reg) **1-2** A șopti (**1-2**).

șâios, ~oasă a vz ***șuios***

șâitău sn vz ***șaitău¹***

șâitură sf vz ***șuietură¹***

șâlep sn vz ***șlep¹***

șâlt sn vz ***șild***

șâmedru sn vz ***șimledăr***

șâmoc sm vz ***șomâc***

șâncălos, ~oasă a vz ***șâncălos***

șândură sf [At: ALR II, 3277/349 / Pl: *~ri* / E: ns cf *șinură²*] (Reg) Șnur (**2**) (la pălărie).

șângăvi vi [At: ALR 1114/100 / Pzi: *~vesc* / E: nct] (Reg; d. cai) A șchiopăta (**1**).

șâput sn vz ***șipot***

șâran sm vz ***șaran***

șârăclâc sn vz ***șiretlic***

șârâp sn vz ***șurub***

șâred, ~eadă a vz ***șiret³***

șâringă sf vz ***șirincă***

șârliță sf [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 184 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Bucată de gheață pe care copiii o folosesc în loc de patine².

șâroag sm vz ***șirag***

șârpoaie sf vz ***șerpoaie***

șârub sn vz ***șurub***

șârubelniță sf vz ***șurubelniță***

șâruf sn vz ***șurub***

șâșa sf vz ***șosea***

șâșâi v vz ***șâșâi***

șâșâi [At: COȘBUC, P. I, 250 / V: (reg) ***~șâi, șișâi, șișei, șișii, șișui*** / Pzi: *șâșâi*, 3 *~e*, *~esc* / E: fo] (Reg) **1** *vi* (D. frunze, vânt, ape etc.) A șopoti (**3**). **2** *vt* (C. i. copii mici) A repeta în mod prelungit și monoton sunetul „ș" pentru a liniști sau a adormi Si: (reg) *a șușui²* (**2**). **3** *vi* (D. oameni) A șuiera (**1**) printre dinți. **4** *vi* (D. șerpi) A scoate un sunet specific speciei.

șâșâială *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ieli* / E: ***șâșâi*** + *-eală*] (Reg) **1** Șipot[1](**5**). **2-4** Șâșâit (**2-4**).

șâșâire *sf* [At: DEX / V: (reg) ***șișâi~*** / Pl: *~ri* / E: ***șâșâi***] (Reg) **1** Șipot[1](**5**). **2-4** Șâșâit (**2-4**)

șâșâit *sn* [At: SANDU-ALDEA, A. M. 195 / V: (reg) ***șișâit*** / Pl: *~uri* / E: ***șâșâi***] (Reg) **1** Șopot[1] (**5**). **2** Repetare prelungită și monotonă a sunetului „ș" pentru a liniști sau a adormi copiii mici Si: (reg) *șâșâială* (**2**), *șâșâire* (**2**), *șușuială* (**2**), *șușuire* (**2**), *șușuit[1]* (**2**). **3** Șuierătură (**1**) printre dinți Si: (reg) *șâșâială* (**3**), *șâșâire* (**3**). **4** Sunet specific (asemănător cu sunetul „ș" prelungit) produs de șerpi Si: (reg) *șâșâială* (**4**), *șâșâire* (**4**).

șâștalcă *sf* [At: BĂCESCU, P. 54 / V: (reg) ***șt~*** / Pl: *~tălci* / E: nct] (Iht; Mol) Mreană (*Barbus meridionalis petenyi*).

șâștină *sf* vz ***șestină[1]***

șâștoli *smp* vz ***șiștor***

șâtău[1] *sn* vz ***șutău[1]***

șâtău[2] *sn* vz ***șuteu***

șâtiță *sf* [At: H XVIII, 240 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf mg *süt* „a coace, a frige"] (Reg) Vas de bucătărie nedefinit mai îndeaproape.

șâzâtoare *sf* vz ***șezător***

șcaboarcă *sf* [At: DLR / Pl: *~rce* / E: ns cf *șcătulcă*] (Reg) Lădiță.

șcadron *sn* vz ***escadron***

șcală *sf* vz ***scală***

șcapă *sf* [At: DLR / V: (reg) ***șcâp*** *sm* / Pl: *~pe* / E: ucr ***шкапа***] (Reg; dep) Vită slabă.

șcarp *sm* vz ***scarpă***

șcarpă *sf* vz ***scarpă***

șcarpân *sn* vz ***scarpă***

șcatuie *sf* vz ***șcătulă***

șcatulă *sf* vz ***șcătulă***

șcatulcă *sf* vz ***scatulcă***

șcăfălan *sn* [At: CHEST. VIII, 19/27 / Pl: *~e* / E: ns cf *scleafă*] (Reg) Bucată mare de mămăligă.

șcărpion *sm* vz ***scorpion***

șcărpui *v* vz ***scărpui***

șcătuică *sf* [At: DLR / V: (reg) ***sc~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***șcătuie*** + *-că*] **1-6** (Trs; șhp) Șcătulă (**1-3**) (mică).

șcătuie *sf* vz ***șcătulă***

șcătulă *sf* [At: ECONOMIA, 214/16 / V: (reg) ***cuștâie, cuștie, ișcat~, ișcătuie, ișcutuie, sâcătuie, scat~, scătuie, scă~, șcatuie*** (Pl: *~ui*), ***șcat~, ~uie, școtuie*** (Pl: *~ui*), ***șcutâie*** (Pl: *~âi*), ***șcutie*** (Pl: *~ii*) / Pl: *~le, ~ui* / E: mg ***skatulya, skatula, iskatulya, iskatula***, srb ***škatula***] (Reg) **1** Cutie[1] (**1**). **2** (Îf *șcătuie*) Solniță. **3** (Îf *ișcutuie*) Lădiță așezată sub grătarul unei sobe de încălzit, în care cade cenușa.

șcătulcă *sf* vz ***scatulcă***

șcătulcuță *sf* vz ***scatulcuță***

șcâp *sm* vz ***șcapă***

șcârâi *vt* [At: DLR / Pzi: ? / E: ucr ***шкварити***] (Reg) A frige (**1**).

șcârca *v* vz ***crâșca***

șcârcăi *vi* [At: GLOSAR REG. / V: (reg) ***scârcâi*** / Pzi: ? / E: ***șcârca***] (Reg) A scrâșni din măsele.

șcârlă *sf* vz ***școrlă***

șcât *s* [At: DLR / Pl: ? / E: ucr ***скот***] (Reg) Vită.

șcenă *sf* vz ***scenă***

șcericăi *vi* [At: ALR SN V h 1462/2 / Pzi: 3 *~e* / E: ns cf *cericăi*] (Reg) A ciripi (**1**).

șcheau [At: MOXA, 373/11 / V: (înv) ***schiau, șicheai*** *sm* / Pl: *~ei* / E: ml ***sclavus***] (Înv) **1** *sm* Persoană de origine slavă. **2** *sm* (Spc) Bulgar (**2**). **3** *am* (D. oameni) Simplu. **4** *am* (D. oameni) Necioplit.

șchei[1] *s* [At: DLR / Pl: ? / E: nct] (Reg) Locul unde se îmbină extremitățile oaselor de la șale (la cal).

șchei[2] *s* [At: GR. BĂN. / Pl: ? / E: ns cf *cheie*] (Ban) Defileu (**1**).

șcheiesc, ~iască *a* [At: DR. V, 7 / P: *șche-ie~* / Pl: *~ești* / E: ***șcheau*** + *-esc*] (Îvr) **1-2** Care aparține șcheilor (**1-2**) Si: (îvr) *șchienesc* (**1-2**). **3-4** Caracteristic șcheilor (**3-4**) Si: (îvr) *șchienesc* (**3-4**).

șcheiește *av* [At: DR. V, 7 / P: *șche-ie~* / E: ***șcheau*** + *-ește*] (Îvr) **1-2** În felul șcheilor (**1-2**) Si: (îvr) *șchinește* (**1-2**). **3-4** În limba șcheilor (**1-2**) Si: (îvr) *șchinește* (**3-4**).

șchelă *sf* vz ***schelă***

șchelălău *sn* vz ***schelălău***

șchelma *v* vz ***schelma***

șchelui *v* vz ***schelălai***

șcheuna *v* vz ***scheuna***

șcheunat, ~ă *a* vz ***scheunat***

șcheunătură *sf* vz ***scheunătură***

șchiava *i* [At: BUL. FIL. II, 207 / A: nct / E: rrm ***uštiava***] (Arg) Pleacă (numaidecât)! Si: (pop) *șterge-o!*

șchidăr *s* vz ***schider***

șchidol, ~oală *a* vz ***schilod***

șchienesc, ~ească *a* [At: MOXA, 387/13 / P: *șchi-e~* / Pl: *~ești* / E: ***șcheau*** + *-ean* + *-esc*] (Îvr) **1-4** Șcheiesc (**1-4**).

șchilălăi *v* vz ***schelălai***

șchilopsar *sm* [At: GOLESCU, Î. 81 / A: nct / Pl: *~i* / E: ngr ***σκυλόψαρο(ν)***] (Iht; îvr) Specie de rechin nedefinită mai îndeaproape.

șchimba *v* vz ***schimba***

șchimboaie *sf* vz ***schimboaie***

șchimi *vr* [At: MAT. DIALECT. I, 192 / Pzi: *~mesc* / E: ***schimă***] (Reg) A se schimonosi.

șchimit, ~ă *a* [At: MAT. DIALECT. I, 192 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***șchimi***] (Reg) **1** Schimonosit. **2** Urât.

șchinește *av* [At: DR. V, 6 / E: ***șcheau*** + *-ean* + *-ește*] (Îvr) **1-4** Șcheiește (**1-4**).

șchingiui *v* vz ***schingiui***

șchinova *vt* [At: TOMESCU, GL. / Pzi: ? / E: drr ***șchinovat***] (Mun; c. i. cuvinte) A pronunța afectat.

șchinovat, ~ă *a* vz ***chisnovat***

șchiombea *sf* vz ***schimbea***

șchiontropea *sma* [At: LEXIC. REG. 31 / E: ctm ***șchiop*** + ***șontropea***] (Reg) **1-3** (Dep) Șchiopârlan (**1-3**). **4** (Euf) Diavol (**1**).

șchiop, ~oapă [At: (cca 1620-1640) ROSETTI, B. 92 / V: (îrg) ***schiop, scop, școp*** / Pl: *~i, ~oape* / E: ml ****excloppus***] **1-2** *smf, a* (Ființă) care, în mers, se sprijină mai puțin pe un picior decât pe celălalt (sau pe celelalte) Si: (pop; rar) *șchiopătător* (**1-2**), (reg) *șantaliu* (**1-2**), *șchiopat[2]* (**1**), *șchiopârnog* (**1-2**), *șodâlc* (**1-2**), *șoiog* (**1-2**), *șolum* (**1-2**), *șonc[3]* (**1-2**), *șoncăit[2]* (**1-2**), *șont[2]* (**1-2**), *șontâcăit* (**1-2**), *șontorog* (**1-2**), *șontrop* (**1-2**), *șonțit* (**1-2**), *șornolog* (**1-2**), *șovâlcăit[2]* (**1-2**), *șovârnog* (**1-2**), *ștrol* (**1-2**), (înv) *șchiopător* (**1**). **3-4** *smf, a* (Ființă) care are un defect fizic la un picior (anchilozare, paralizie, mutilare, un picior mai scurt decât celălalt etc.) Si: *schilod*, (pop; rar) *șchiopătător* (**3-4**), (reg) *șantaliu* (**3-4**), *șchiopat[2]* (**2**), *șchiopârnog* (**3-4**), *șodâlc* (**3-4**), *șoiog* (**3-4**), *șolum* (**3-4**), *șonc[3]* (**3-4**), *șoncăit[2]* (**3-4**), *șont[2]* (**3-4**), *șontâcăit* (**3-4**), *șontorog* (**3-4**), *șontrop* (**3-4**), *șonțit* (**3-4**), *șornolog* (**3-4**), *șovâlcăit[2]* (**3-4**), *șovârnog* (**3-4**), *ștrol* (**3-4**), (înv) *șchiopător* (**2**). **5-6** *smf, a* (Ființă) căruia îi lipsește un picior Si: *schilod*, (pfm) *beteag* (**1-2**), *olog*, (reg) *paliu[2]*, *șolum* (**5-6**), *șonc[3]* (**5-6**), *șont[2]* (**5-6**), *șontorog* (**5-6**), *șontrop* (**5-6**), *șornolog* (**5-6**), *șovârnog* (**5-6**). **7** *a* (Trs; Mol; d. oameni) Care nu are o mână. **8** *a* (Reg; d. butucii de viță de vie) Nedezvoltat. **9** *a* (Pan; d. unele obiecte) Care nu se sprijină în egală măsură pe toate picioarele, neavând stabilitate. **10** *a* (Fig; d. versuri) Cu unitățile metrice incomplete Si: *nereușit, slab*. **11** *sms* (Mdv; reg) Pietin (la oi) Si: (reg) *șchiopat[1]*, *șchiopăt*. **12** *sms* (Mdv; reg) Arici (la vite). **13** *sf* (Pop) Măsură de lungime, egală cu distanța de la vârful degetului mare până la vârful degetului arătător, când cele două degete sunt bine îndepărtate unul de altul. **14** *sf* (Pfm; îla) **De-o ~oapă** (Foarte) mic. **15** *sf* (Pfm; d. litere, tocuri etc.; îal) (Foarte) mare. **16** *sf* (Pfm; d. materii, substanțe; îal) (Foarte) mult. **17** *sf* (Pfm; îlav) **La o ~oapă** (Foarte)

aproape (1). **18** *sf* (Pfm; îc) **A-i crește** (cuiva) **inima de-o ~oapă** A fi încântat (de ceva). **19** *sf* (Pfm; îae) A se îmbărbăta. **20** *sf* (Mun; îs) *~oapă îngenuncheată* Distanța de la vârful degetului mare până la vârful degetului arătător, când cele două degete sunt bine îndepărtate unul de altul, plus lungimea degetului mare. **21** *sn* (Mar) Măsură de lungime, folosită de țesătoare, egală cu distanța de la mijlocul pieptului până la vârful degetelor de la mână, brațul fiind bine întins lateral. **22** *sm* (Reg) Unealtă de tâmplărie în forma literei H, cu un picior mai scurt, care servește la liniat. **23** *sfa* (Reg) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **24** *sfa* (Reg) Melodie după care se execută șchioapa (**23**).

șchiopa [At: BIBLIA (1688), 222[2]/51 / V: (îrg) ***sc~, ~pi***, (înv) ***șchiupa***, (reg) ***șco~*** / Pzi: *~pez*, (reg) *șchiop* / E: ml ****excloppare*** cf *șchiop*] **1-2** *vtr* A face (pe cineva) să devină sau a deveni șchiop (**1**) Si: (rar) *a (se) șchiopăta* (**2-3**), (reg) *a (se) șontorogi* (**2-3**), *a (se) șonți*[1] (**2-3**). **3** *vi* (Reg; d. ființe) A șchiopăta (**1**).

șchiopar *s* [At: CHEST. II, 229/237 / Pl: ? / E: ns cf *șchiop*] (Reg) Fiecare dintre cei patru căpriori mai scurți de la colțurile acoperișului unei case.

șchiopare *sf* [At: POLIZU / V: (înv) ***schi~*** / Pl: *~pări* / E: ***șchiopa***] (Înv) **1** Imposibilitate de a mai utiliza un picior ca urmare a anchilozării, paraliziei, mutilării etc. **2** Șchiopătare.

șchiopat[1] *sn* [At: CHEST. V, 167/68 / Pl: *~uri* / E: ***șchiopa***] (Mdv; reg) Șchiop (**11**).

șchiopat[2], ***~ă*** *a* [At: TEODORESCU, P. P. 615 / V: (reg) ***schi~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***șchiopa***] (Reg) **1-2** Șchiop (**2, 4**).

șchiopăt *sn* [At: A VI, 8 / Pl: ? / E: pvb ***șchiopăta***] (Mdv; reg) Șchiop (**11**).

șchiopăta [At: DOSOFTEI, PS. 55/16 / V: (îrg) ***schi~, schiopăti, schiopota, schip~*** (Pzi: *~tesc*), ***~peta, ~pota, școp~, școpeta*** / Pzi: *~tez*, (reg) *șchiopăt* / E: ml ****excloppitare***] **1** *vi* (D. ființe) A merge sprijinindu-se mai puțin pe un picior decât pe celălalt (sau pe celelalte) Si: (reg) *a șanta*[3], *a șângăvi, a șchiopa* (**3**), *a șchiopârca, a șodâlcăi, a șofleănca, șoltâcai, a șoncăi* (**1**), *a șontai, a șontăcăi, a șontâcălui, a șontorogi* (**1**), *a șonți*[1] (**1**), *a șovâlcăi* (**1**), *a ștrofălui*[2]. **2-3** *vtr* (Rar) A (se) șchiopa (**1-2**). **4** *vi* (Rar; d. oi) A se îmbolnăvi de șchiop (**11**). **5** *vi* (Fig; fam) A nu funcționa bine Si: (pop) *a se poticni*.

șchiopătare *sf* [At: KLEIN, D. 423 / V: (înv) ***schi~*** / Pl: *~tări* / E: ***șchiopăta***] Mers sprijinit mai puțin pe un picior decât pe celălalt (sau pe celelalte) Si: (rar) *șchiopătat*[1], *șchiopătătură, șchiopătură*, (reg) *șoncăială, șoncăit*[1], *șontăcăială, șontăcăire, șontorogeală* (**1**), *șotorogire* (**1**), *șovâlcăială* (**1**), *șovâlcăire* (**1**), *șovâlcăit*[1] (**1**), (înv) *șchiopare* (**2**).

șchiopătat[1] *sn* [At: MDA ms / Pl: *~uri* / E: ***șchiopăta***] (Rar) Șchiopătare.

șchiopătat[2], ***~ă*** [At: KLEIN, D. 423 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***șchiopăta***] **1** *a* (Rar; d. ființe) Care șchiopătează (**1**) Si: (reg) *șontorogit* (**1**). **2-3** *a, av* (Care este) cu mers de șchiop (**1**) Si: *șchiopătând* (**1-2**), (reg) *șantaliu* (**5**), *șoldiu* (**7-8**), *șontăcăit* (**5-6**), *șontorogit* (**3-4**), *șonțit* (**5-6**), *șovâlcăit*[2] (**5-6**). **4** *a* (Mat; ivr; îs) *Trigon ~* Triunghi scalen.

șchiopătător, ~oare *smf, a* [At: CIHAC I, 272 / V: (îrg) ***schi~*** *sm* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***șchiopăta*** + *-(ă)tor*] (Pop; rar; dep) **1-4** Șchiop (**1-4**).

șchiopătătură *sf* [At: CIHAC I, 272 / Pl: *~ri* / E: ***șchiopăta*** + *-(ă)tură*] (Rar) Șchiopătare.

șchiopătând, ~ă [At: ȘEZ. III, 16 / V: (reg) ***~pot~*** / Pl: *~nzi, ~e* / E: ***șchiopăta***] **1-2** *a, av* Șchiopătat[2] (**2-3**). **3** *a* (Fig; d. versuri) Cu unitățile metrice incomplete.

șchiopător, ~oare *a* [At: DRLU / Pl: *~i, ~oare* / E: ***șchiopa*** + *-(ă)tor*] (Înv) **1-2** Șchiop (**2, 4**).

șchiopătură *sf* [At: DRLU / Pl: *~ri* / E: ***șchiopăta*** + *-ură*] (Rar) Șchiopătare.

șchiopârc *i* [At: SCRIBAN, D. / E: ns cf *șchiop*] (Reg; rep) Șontâc.

șchiopârca *vi* [At: DR. IX, 420 / V: (reg) ***~ploca*** / Pzi: ? / E: ***șchiopârc***] (Mar; Mun; d. ființe) A șchiopăta (**1**).

șchiopârcă *sf* [At: MAT. DIALECT. I, 96 / Pl: ? / E: ***șchiopârc***] (Reg; dep) **1-3** Șchiopârlană (**1-3**).

șchiopârlan, ~ă *smf* [At: PAMFILE, A. R. 259 / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *șchiopârnog*] (Reg; dep) **1-3** Persoană șchioapă (**2, 4, 6**) Si: (reg; dep) *șchiontropea* (**1-3**), *șchiopârcă* (**1-3**), *șchiopârlancă* (**1-3**), *șchiopârlea* (**1-3**), *șchiopea* (**1-3**), *șchiopotană* (**1-3**), *șoldea* (**1-3**), *șontea* (**1-3**), *șontropea* (**1-3**).

șchiopârlancă *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~nce* / E: ***șchiopârlan*** + *-că*] (Reg; dep) **1-3** Șchiopârlană (**1-3**).

șchiopârlea *sma* [At: STANCU, D. 317 / E: ***șchiopârlan*** css] (Reg; dep) **1-3** Șchiopârlan (**1-3**).

șchiopârnog, ~oagă *smf, a* [At: COMAN, GL. / Pl: *~ogi, ~oage* / E: ctm ***șchiopârc*** + ***cotonog***] (Trs; adesea dep) **1-4** Șchiop (**1-4**).

șchiopea *sma* [At: UDRESCU, GL. / E: ***șchiop*** + *-ea*] (Mun; dep) **1-3** Șchiopârlan (**1-3**).

șchiopenie *sf* [At: IORDAN, L. R. A. 170 / P: *~ni-e* / Pl: ? / E: ***șchiop*** + *-enie*] (Rar) **1-2** Starea celui șchiop (**4, 6**). **3-4** Mers caracteristic celui șchiop (**4, 6**).

șchiopesc, ~ească *a* [At: PANN, P. V. III, 25/20 / V: (îrg) ***schi~*** / Pl: *~ești* / E: ***șchiop*** + *-esc*] (Rar) **1-2** Caracteristic celui șchiop (**4, 6**).

șchiopeta *v* vz ***șchiopăta***

șchiopi[1] *v* vz ***șchiopa***

șchiopi[2] *v* vz ***scuipa***

șchiopică *sfs* [At: ALR SN V h 1300/102 / E: ***șchiop*** + *-ică*] (Trs; îcs) *La ~* Șotron (**1**).

șchioploca *v* vz ***șchiopârca***

șchiopota *v* vz ***șchiopăta***

șchiopotană *sf* [At: COMAN, GL. / V: (reg) ***schi~*** / Pl: *~ne* / E: ***șchiop***] (Reg; dep) **1-3** Șchiopârlană (**1-3**).

șchiopotând, ~ă *a* vz ***șchiopătând***

șchipa *v* vz ***scuipa***

șchiptru *sn* vz ***sceptru***

șchiubei *sn* vz ***știubei***[1]

șchiuopi *v* vz ***scuipa***

șchiupa *v* vz ***șchiopa***

șchiupi *v* vz ***scuipa***

șciump *sns* [At: LEXIC REG. II, 37 / E: ns cf *știomp*] (Reg) Casă natală.

șciupăi *vt* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 184 / Pzi: ? / E: ns cf *ciupăi*] (Reg) A bate (**92**).

șclabort *s* [At: ALR II, 4993/250 / V: (reg) ***sc~*** / Pl: ? / E: ger ***Schlagbolzen***] (Reg) Cocoș la pușcă.

șclafiță *sf* [At: PAȘCA, GL. / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *șclefui*] (Trs) Lovitură aplicată (peste obraz) cu palma[1].

șclafniță *sf* vz ***șlofmiță***

șclaier *sn* vz ***șlaier***

șcleafă *sf* [At: KLEIN, D. 424 / V: (reg) ***sc~, ~ampă, ~apă*** / Pl: *~efe* / E: nct] **1** (Trs) Bucată groasă de lemn (despicată dintr-un trunchi). **2** (Trs; Mar) Felie mare. **3** (Trs; îf *scleafa*) Fiecare dintre cele două jumătăți ale capului de porc, despicat pentru a servi ca aliment.

șcleampă[1] *sf* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: ns cf ger *Schlampe*] (Reg; dep) Femeie bătrână și ramolită.

șcleampă[2] *sf* vz ***șcleafă***

șcleapă *sf* vz ***șcleafă***

șclefa *vt* [At: LB / Pzi: *~fez* / E: ***șcleafă***] (Îvr; c. i. lemne) A despica (**1**).

șclefeneață *sf* [At: MAT. DIALECT. I, 96 / Pl: *~nețe* / E: ***șcleafă***] (Reg) Bucată de lemn (despicată dintr-un trunchi) lungă de un metru.

șclefui *v* vz ***șlepcui***

șclioanță *sf* [At: LEXIC REG. 108 / Pl: *~țe* / E: pbl ctm ***șcleampă***[1] + ***cloanță***] (Buc; dep) Femeie bătrână și rea.

șclip *sn* vz ***șlip***[1]

șclipar *sm* vz ***șlipar***

șclof *sn* vz ***șlag***[1]

șclofornită *sf* [At: T. PAPAHAGI, M. 233 / Pl: *~țe* / E: ns cf *șclafniță, șclioanță*] (Reg; dep) Femeie neglijentă.

școadă *sf* [At: LEXIC REG. II, 119 / Pl: *~de* / E: ucr **шкода**] (Reg) Pagubă.

școală *sf* [At: N. TEST. (1648), 160ʳ/25 / V: (reg) ***aș~, așculă, iș~*** (Pl: *~le*), ***ișic~, oș~, ocolă, oșcolie, sâc~, șăc~, șic~, ușc~***, (îrg) ***șculă***, (înv) ***sc~, scuolă, sho~*** (Pl: *~le*), ***sholă, ~olă*** (Pl: *~le*) / Pl: *școli*, (îrg) *școale* / E: slv **школа**] **1** Instituție de învățământ public, mai ales elementar și mediu. **2** (Pex; lsg) Organizare a procesului de instruire și de educare în școli (**1**). **3** (Lsg) Totalitatea instituțiilor de învățământ. **4** Clădire în care își are sediul o instituție de învățământ public. **5** Totalitatea elevilor și a cadrelor didactice dintr-o instituție de învățământ. **6** Studiu într-o școală (**1**). **7** (Pex) Sumă de cunoștințe dobândite într-o școală (**1**). **8** (Fig) Izvor de cunoștințe, de învățături etc. **9** (Fig) Mijloc de instruire, de formare etc. într-un anumit domeniu. **10** (Fig; pex; șîs *~la vieții*) Totalitatea cunoștințelor, experiențelor, aptitudinilor etc. acumulate (de cineva) în viață. **11** (Adesea urmat de determinări care indică apartenența, domeniul, caracterul etc.) Grup de adepți ai unui maestru² sau ai unei idei, teorii, doctrine etc. **12** (Pex) Ansamblu de idei, principii (filozofice, științifice, artistice) care sunt adoptate de un număr oarecare de oameni. **13** (Liv; îe) **A face ~** A avea un număr mare de adepți sau de imitatori. **14** (Reg; îae) A învăța minte (pe cineva). **15** (Reg; îae) A sfătui. **16** (Reg; îae) A ațâța (**4**). **17** (Trs; înv; îs) *~ săracească* Orfelinat. **18** (Liv; îla) **De înaltă ~** Care dovedește o pregătire excelentă. **19** (Mun; Olt) Intrigă. **20** (Mun; Olt) Comportare calculată, perfidă. **21** (Trs; Ban; îcs) *De-a ~la* Șotron (**1**). **22** (Îrg; urmat de determinări care arată felul) Pepinieră.

școarlă *sf* vz ***școrlă***

școlar, ~ă [At: CARTE TREB. II, 4/2 / V: (înv) ***scoler, scoleriu, sho~, sholariu, sholer***, (îrg) ***ișc~, ~iu, ~ler, ~leriu*** *smf*, (înv) ***sc~*** *a* / Pl: *~i, ~e* / E: ***școală*** + *-ar*] **1** *smf* Elev al unei școli (**1**) Si: (îvr) *școlean*. **2** *sm* (Înv) Discipol. **3-4** *a* Care ține de școală (**1**) sau de școlari (**1**). **5-6** *a* Școlăresc (**1-2**).

școlăricește *av* [At: COSTINESCU / V: (înv) ***sc~*** / E: ***școlar*** + *-icește*] (Înv) Școlărește (**1**).

școlaritate *sfs* [At: CADE / V: (înv) ***sc~*** / E: fr ***scolarité*** adaptat după *școală*] **1** Calitatea de școlar (**1**) Si: (rar) *școlărie* (**1**). **2** Perioadă de timp în care cineva este școlar (**1**) Si: (rar) *școlărie* (**2**). **3** (Rar) Totalitatea regulilor de comportare cerute unui școlar (**1**) Si: *disciplină* (**1**).

școlariță *sf* vz ***școlăriță¹***

școlariu *sm* vz ***școlar***

școlariza *vt* [At: DL / Pzi: *~zez* / E: fr ***scolariser*** adaptat după *școală*] **1** A încadra în activitatea de școlar (**1**). **2** A instrui în școală (**1**) Si: *a școli* (**1**), (reg) *a școlări* (**3**).

școlarizare *sf* [At: LL I, 12 / Pl: *~zări* / E: ***școlariza***] **1** Încadrare în activitatea de școlar (**1**). **2** Instruire în școală (**1**).

școlastic, ~ă *a* vz ***scolastic***

școlasticesc, ~ească *a* vz ***scolasticesc***

școlasticește *av* vz ***scolasticește***

școlă¹ *sf* [At: CV 1952, nr. 5, 39 / Pl: ? / E: mg ***iskala***] (Reg) Loc din fața fierăriei unde se potcovesc bivolii.

școlă² *sf* vz ***școală***

școlărel *sm* [At: CIHAC I, 272 / Pl: *~ei* / E: ***școlar*** + *-el*] **1-2** (Șhp; și irn) Școlar (**1**) (din clasele primare).

școlăresc, ~ească *a* [At: PONTBRIAND, D. / V: (înv) ***sc~, ~ler~*** / Pl: *~ești* / E: ***școlar*** + *-esc*] **1-2** Caracteristic școlii (**1**) sau școlarilor (**1**) Si: *școlar* (**5-6**). **3** (Fig; mai ales d. scrieri) Care dovedește lipsă de maturitate, de profunzime, de originalitate Si: *copilăresc* (**5**), *naiv, simplu*.

școlărește *av* [At: COSTINESCU / V: (îvr) sc~ / E: ***școlar*** + *-ește*] **1** În felul școlarilor (**1**) Si: (înv) *școlăricește*. **2** (Fig) În mod simplu Si: *copilărește* (**1**), *naiv, simplu*.

școlăret *sns* [At: JIPESCU, O. 102 / V: (îvr) ***sc~*** / E: ***școlar*** + *-et*] (Rar; csc) Școlărime (**1**).

școlări [At: DDRF / Pzi: *~resc* / E: ***școlar***] **1** *vi* A învăța într-o școală (**1**). **2** *vi* A fi școlar (**1**) împreună sau în același timp cu cineva Si: (rar) *a școli* (**5**). **3** *vt* (Mun) A școlariza (**2**).

școlărie *sfs* [At: DDRF / V: (îrg) ***~ler~*** / E: ***școlar*** + *-ie*] **1-2** (Rar) Școlaritate (**1-2**). **3** (Mun) Învățătură.

școlărime *sf* [At: CIHAC I, 272 / E: ***școlar*** + *-ime*] (Csc) **1** Mulțime de școlari (**1**) Si: (rar) *școlăret*. **2** Totalitatea școlarilor (**1**) dintr-o instituție de învățământ.

școlărit *sns* [At: UDRESCU, GL. / E: ***școlări***] (Mun) Învățătură.

școlăriță¹ *sf* [At: MN (1836), 79/46 / V: (înv) ***sc~, scoler~, sholer~, ~lar~***, (reg) ***~ler~*** / Pl: *~țe* / E: ***școlar*** + *-iță*] Elevă a unei școli (**1**).

școlăriță² *sf* [At: ALR I, 1509/571 / Pl: *~țe* / E: ns cf *școleriu¹*] (Reg) Învățătoare.

școlean *sm* [At: CPÎ II, 4/5 / Pl: *~eni* / E: ***școală*** + *-ean*] (Îvr) Școlar (**1**).

școler *sm* vz ***școlar***

școleresc, ~ească *a* vz ***școlăresc***

școlerie *sf* vz ***școlărie***

școleriță *sf* vz ***școlăriță¹***

școleriu¹ *sm* [At: DDRF / V: (îrg) ***șculer*** (A: nct), ***șuler*** / Pl: *~ri* / E: ***șoleriu*** pad *școală*] (Buc; Trs) Învățător.

școleriu² *sm* vz ***școlar***

școli [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~lesc* / E: ***școală***] **1-2** *vtr* A (se) instrui (temeinic) în școală (**1**) Si: *a școlariza* (**2**). **3** *vt* (Înv) A certa (cu asprime) Si: *a dojeni* (**4**), *a mustra*. **4** *vt* (Înv; pex) A bate (**92**). **5** *vi* (Rar) A școlări (**2**).

școlire *sf* [At: DEX² / Pl: *~ri* / E: ***școli***] Instruire.

școlișoară *sf* [At: C. CANTACUZINO, CM I, 41 / Pl: *~re* / E: ***școală*** + *-ișoară*] **1-4** (Șhp) Școliță (**1-4**).

școlit¹ *sn* [At: MDA ms / Pl: *~uri* / E: ***școli***] Instruire.

școlit², ~ă *smf, a* [At: SBIERA, F. S. 119 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***școli***] **1-2** (Persoană) instruită.

școliță *sf* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 20, 3/2 / Pl: *~țe* / E: ***școală*** + *-iță*] **1-4** (Șhp) Școală (**1, 4**) (mică) Si: *școlișoară* (**1-4**), *școluță* (**1-4**).

școlopac *sm* [At: ȘINCAI, ap. DR. V, 561 / Pl: *~aci* / E: lat ***scolopax***] (Orn; îvr) Sitar (*Scolopax rusticola*).

școluță *sf* [At: BARIȚIU, P. A. I, 195 / Pl: *~țe* / E: ***școală*** + *-uță*] **1-4** (Șhp) Școliță (**1-4**).

școmârlaie *sf* [At: PAȘCA, GL. 53 / Pl: ? / E: ***școmârlă*** + *-aie*] (Reg) **1-2** Școmârlă (**1-2**). **3** Ceartă (**1**).

școmârlă *sf* [At: CADE / V: (reg) ***sc~*** / Pl: ? / E: ns cf *școrlă*] (Reg) **1** Fum rezultat din arderea grăsimilor Si: (reg) *școmârlaie* (**1**), *școmârlăiță* (**1**), *sfărăraie* (**1**). **2** Miros înecăcios, cauzat de școmârlă (**1**) Si: (reg) *școmârlaie* (**2**), *școmârlăiță* (**2**). **3** Mâncare făcută din pește sărat. **4** Lulea. **5** (Îf *scomârlă*) Noroi. **6** Sfoară. **7** (Îf *scomârlă*) Ființă foarte slabă.

școmârlăiță *sf* [At: PAȘCA, GL. 53 / Pl: ? / E: ***școmârlă*** + *-iță*] (Reg) **1-2** Școmârlă (**1-2**). **3** Ceartă (**1**).

școndru *sn* vz ***scondru***

școp, școapă *smf, a* vz ***șchiop***

școpa *v* vz ***șchiopa***

școpăta *v* vz ***șchiopăta***

școpeta *v* vz ***șchiopăta***

școpi *v* vz ***scuipa***

școrbaci *sn* vz ***sgârbaci***

școrbură *sf* vz ***scorbură***

școrburos, ~oasă *a* vz ***scorburos***

șcordălui *vrr* [At: BUGNARIU, N. / Pzi: 3 *~esc* / E: nct] (Trs; d. boi) A se împunge.

școrhan *sm* [At: ALR I, 1900/215 / Pl: *~i* / E: ***corhan***] (Reg) Gândac de bucătărie.

școrlă *sf* [At: BUGNARIU, N. / V: (reg) ***sc~, șcâr~, ~oar~*** / Pl: *~le* / E: ns cf ucr dal *шкора, шкура*] **1** (Mol) Încălțăminte neîngrijită. **2** (Mol) Încălțăminte deteriorată. **3** (Reg; îf *șcârlă*) Pipă mare de lut, în stare proastă. **4** (Buc; Trs; dep) Vită bătrână, slabă și nărăvașă. **5** (Reg; dep) Femeie bătrână și slabă.

şcorlioabă *sf* [At: LEXIC REG. 108 / Pl: ? / E: ns cf *şcorlă*] (Buc; dep) Vacă slabă şi nărăvaşă.

şcorlit *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: nct] (Reg) **1** Casă de prostituţie. **2** (Îe) **A face ~** A frecventa o casă de prostituţie.

şcorpeli *v* vz ***scorbeli***

şcorpie *sf* vz ***scorpie***

şcorpion *sm* vz ***scorpion***

şcort *sn* [At: SBIERA, F. S. 253 / V: (reg) *sc~* / Pl: *~uri* / E: nct] (Buc; Trs) **1** Ceartă (**1**). **2** Intrigă. **3** Discordie (**1**). **4** (Îe) **A ţine ~** A se certa (**2**).

şcorti *vi* [At: LEXIC REG. 108 / Pzi: ? / E: ***şcort***] (Buc) A căuta ceartă.

şcortos, ~oasă *a* [At: ALR I, 1564/385 / Pl: *~oşi, ~oase* / E: ***şcort*** + *-os*] (Reg) Cicălitor (**2**).

şcorţofleci *sm* [At: LEXIC REG. 115 / Pl: ~ / E: nct] (Buc; dep) **1** Om neglijent Si: (reg) *şcorţofloi* (**1**). **2** Om murdar Si: (reg) *şcorţofloi* (**2**). **3** Om de nimic Si: (reg) *şcorţofloi* (**3**).

şcorţofloi *sm* [At: LEXIC REG. 115 / Pl: ~ / E: ns cf *şcorţofleci*] (Buc; dep) **1-3** Şcorţofleci (**1-3**).

şcotai *s* [At: ŞEZ. III, 98 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *şcâr*] (Buc; dep) Vacă slabă şi nărăvaşă.

şcotă *sf* vz ***scotă***

şcotc *s* [At: I. CR. IV, 251 / Pl: ? / E: ns cf *şcort*] (Reg) Ceartă (**1**).

şcotuie *sf* vz ***şcătulă***

şcovilniţă *sf* [At: LEXIC REG. 108 / Pl: ? / E: nct] (Buc; gmţ) **1** Copil isteţ. **2** Copil vioi.

şcrabă *sf* vz ***scroambă***

şcrablă *sf* [At: ARVINTE, TERM. 86 / V: (reg) *~roa~* / Pl: ? / E: nct] (Buc; Mar) Aşchie mare ruptă dintr-un butuc.

şcradă *sf* vz ***scradă***

şcrăbli *vr* [At: ARVINTE TERM. 86 / Pzi: ? / E: ***şcrablă***] (Mar; d. buşteni) A se aşchia la suprafaţă prin ciocnire.

şcroablă *sf* vz ***şcrablă***

şcrobăi *vt* [At: DLR / Pzi: *~esc* / E : nct cf *şcrăbli*] (Reg) A roade.

şcuitură *sf* [At: CHEST. II, 246/313 / P: *şcu-i~* / Pl: *~ri* / E: nct] (Reg) Lemn în formă de prismă triunghiulară, care se aşază între acoperiş şi căpriori pentru a ridica streaşina casei.

şculă *sf* vz ***şcoală***

şculer *sm* vz ***şcoleriu***[1]

şcuorpă *sf* vz ***scorpie***

şcurpie *sf* vz ***scorpie***

şcutăie *sf* vz ***şcătulă***

şcutie *sf* vz ***şcătulă***

şdeamp *sm* vz ***şteamp***[1]

şea *sf* vz ***şa***[3]

şeapte *nc* vz ***şapte***

şeaptelea, ~tea *no* vz ***şaptelea***

şeaptesprăzeace *nc* vz ***şaptesprezece***

şeaptezece *nc* vz ***şaptezeci***

şeaptezeci *nc* vz ***şaptezeci***

şearpe *sm* vz ***şarpe***

şease *nc* vz ***şase***

şeaselea, ~sea *no* vz ***şaselea***

şeaşmea *sf* vz ***şaşma***

şeauă *sf* vz ***şa***[3]

şebac *sn* vz ***şabac***

şebăcea *sf* vz ***şăbăcel***

şecher *s* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: tc ***şeker***, bg ***шекер***] (Dob) Zahăr.

şecherle *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: tc ***şekerli*** (kahve)] (Reg) Cafea dulce şi cu caimac.

şechi *ain* [At: LEXIC REG. II, 42 / E: ger ***Scheck***] (Reg) Pestriţ.

şedator *sm* [At: ARISTIA, PLUT. 128/4 / A: nct / V: (înv) *se~* (A: nct), *şud~* (A: nct) / Pl: *~i* / E: ns cf lat *sedator*] (Îvr) Elev care îi supraveghea, îi învăţa pe colegii lui, în lipsa învăţătorului sau a profesorului Si: (înv) *monitor*[2].

şedă *sf* [At: VLAHUŢĂ, O. A. II, 83 / Pl: ? / E: ns cf *şedator*] (Îvr) **1** (Îlav) **În ~** Sub supraveghere. **2** (Îal) În subordonare.

şede *s* [At: ALR I, 648/283 / Pl: ? / E: ns cf *şedea*] (Trs) Suprafaţă plană care prelungeşte cuptorul în afară şi pe care se poate şedea sau dormi Vz (pop) *vatră*.

şedea *vi* [At: PSALT. HUR. 58[r]/8 / Pzi: *şed*, (Mun; Olt) *şez*, (Trs) *şeg*, 3 *şade*, (Mol; Trs) *şede*; Cj 3 *să şadă*, (Mun; Olt) *să şază* / E: ml ***sedere***] **1** (Adesea întărit prin „jos" şi, pfm, „în şezut", „în fund", „în popou", „în cur") A fi aşezat, sprijinindu-se pe partea inferioară a bazinului. **2** (Pfm; îe) **A ~ (greceşte) în inima** (cuiva) sau **a ~ călare în inima** (cuiva) A şti tot ceea ce gândeşte cineva. **3** (Pfm; îe) **A ~ cu curul în cenuşă** A fi leneş. **4** (Pfm; îe) **A ~ (cu curul) în două luntri** A evita o opţiune fermă (pentru a nu pierde un profit). **5** (Pfm; îae) A da dovadă de duplicitate. **6** (Pfm; îe) **A ~ pe capul** (cuiva) A plictisi (pe cineva) cu insistenţa. **7** (Pfm; îae; şîe **a ~ pe urechile** (sau **pe spinarea**) (cuiva)) A fi întreţinut. **8** (Pfm; îe) **A ~ (ca) pe ghimpi** (sau **pe spini, pe foc, pe ace, pe sponci**) A fi îngrijorat. **9** (Pfm; îae) A fi nerăbdător să plece. **10** (Pfm; îe) **A ~ (ca dracu) pe comoară** A fi bogat şi zgârcit. **11** (Pfm; îe) **A ~ pe bani** A fi bogat. **12** (Pfm; îe) **A ~ pe saltea** A trăi fără griji, fiind bogat. **13** (Pfm; îe) **A ~ strâmb şi a judeca** (sau **a vorbi**) **drept** A discuta cu franchețe. **14** (Pfm; îae) A recunoaşte adevărul. **15** (Înv; îe) **A ~ asupra** (cuiva) A incomoda (pe cineva) cu prezenţa, cu pretenţii exagerate. **16** (Fig, îlv) **A ~ călare** A călări[1] (**4**). **17** (D. animale sau păsări) A fi în poziţie de repaus. **18** (Pop; îlv) **A ~ pe ouă** A cloci (**1**). **19** (Adesea întărit prin „jos") A lua loc. **20** (Înv; îe) **A ~ în** (sau **la**) **scaun** A se urca pe tron. **21** (Înv; cu determinări nume de animale sau echivalente ale acestora, introduse prin *pp* „pre" sau, rar, „spre") A încăleca. **22** (Bis; cu determinări care indică locul) A se plasa într-un anumit loc. **23** (Adesea întărit prin „pe loc", „locului" etc.) A se opri din mers (aşezându-se). **24** (Pex) A poposi. **25** (Reg) A se odihni. **26** (De obicei la imperativ sau îcn; adesea întărit prin „la un loc", „locului", „binişor" etc.) A avea astâmpăr. **27** (Urmat de determinări care indică locul, poziţia, situaţia) A rămâne câtva timp într-un anumit loc, poziţie, situaţie. **28** (Pop; îe) **A ~ cloşcă** (sau **moartă, abanos**, îvp. **molcom, smirna**) A sta nemişcat. **29** (Olt; îe) **A ~ cu capul pe tipsie** A se căi de o faptă reprobabilă. **30** (Olt; îae) A avea o atitudine smerită. **31** (Pop; îe) **A ~ cu dinţii la stele** (sau **la soare**) A nu avea ce mânca. **32** (Pop; îe) **A ~ în pat** (sau **în casă**) A zăcea. **33** (Reg; d. cereale; îe) **A ~ în picioare** (sau **drept**) A avea paiul vertical. **34** (Înv; îlv) **A ~ împotrivă** A se opune. **35** (Pop; de obicei determinat prin „bine", „rău" etc.; cu un complement indirect introdus prin *pp* „cu") A fi în anumite relaţii (cu cineva). **36** (Pop; cu un complement de relaţie introdus prin *pp* „cu") A se afla într-o anumită situaţie în ceea ce priveşte... **37** (Pop; ccd; de obicei cu determinări modale ca „bine", „rău", „frumos" etc.) A i se potrivi (ceva). **38** (Ban; îe) **A-i ~ cu greu** A fi într-o situaţie neplăcută. **39** (Pop; îcn; cu determinări modale ca „frumos", „bine" etc.) A se cuveni (**3**). **40** (Pop; îe) **~ ruşine** Este ruşinos să... **41** (Reg; îe) **A ~ la bedreag** A sta la vorbă cu cineva în văzul tuturor. **42** (Pfm; îe) **A-i ~** (cuiva ceva) **la inimă** A fi preocupat de ceva. **43** (Pop; îe) **A ~ la** (sau **în**, înv. **cu**) **cinste** A avea toată consideraţia. **44** (Pfm; îe) **A ~ la răcoare** (sau, arg, **la zdup**) A fi întemniţat. **45** (Pop; îe) **A ~ între două hotare** (sau **între două scaune**) A fi nehotărât. **46** (Pop; îlv) **A ~ de faţă** A fi prezent. **47** (D. obiecte) A se afla (depus sau depozitat) într-un anumit loc. **48** (D. vehicule) A staţiona. **49** A avea locuinţa, domiciliul undeva Si: *a domicilia, a locui*. **50** (Pop; îe) **A ~ laolaltă** A trăi în concubinaj. **51** (Cu determinări care indică o circumstanţă modală) A petrece un timp oarecare într-o anumită situaţie, dispoziţie sufletească, stare de spirit. **52** (Pfm; îe) **A ~ ca o mireasă** A nu lucra nimic. **53** (Pfm; îae; şîe **a ~ ca o fată mare**) A fi timid. **54** (Pop; îe) **A ~ parcă i-a murit mireasa** (sau **parcă i-a murit vrabia din streaşină, parcă nu-i place mirele, parcă i-a căzut iapa din ham**) ori **a ~ ca găina în lemne** A fi supărat. **55** (Pop; îae) A fi tăcut. **56** (Pop; îe) **A ~ ca câinele nimănui** A fi lipsit de sprijin (moral sau material).

57 (Mol; Buc; îe) **A ~ ca dracu-n spini** (sau **pe mărăcini, în cânepă**) A fi într-o situație neplăcută. **58** (Pop; îe) **A ~ ca cioara-n par** A fi foarte grăbit. **59** (Reg; îe) **A ~ lipcă** A sta lipit de cineva sau de ceva. **60** (Reg; îe) **A ~ în nădejdea** (cuiva) A conta pe (cineva). **61** (Pfm; îlv) **A ~ (dus) pe** (sau **la**) **gânduri** A se gândi (3). **62** (Pop; îe) **A ~ după** (cineva) A aștepta pe cineva. **63** (Pop; d. femei) A rămâne nemăritată. **64** (De obicei cu determinări finale) A-și consacra timpul unei anumite ocupații. **65** (Pop; îlv) **A ~ de** (sau **la**) **vorbă** (sau, reg, **la taifas**, înv, **la voroavă**) A vorbi. **66** (Îlv) **A ~ la conversație** A conversa (2). **67** (Pop; îlv) **A ~ la sfat** A se sfătui. **68** (Pop; îlv) **A ~ la rugăciune** A se ruga. **69** (Pop; îlv) **A ~ în priveghi** A priveghea (mortul). **70** (Înv; îlv) **A ~ la judecată** (sau **la giudeț, la divan** sau **a ~ spre giudecare**) A judeca. **71** (Pop; cu valoare aspectuală) A fi pe punctul de a... **72** (Înv; cu determinări care indică funcția, rangul etc.) A avea calitatea, funcția de... **73** (Cu determinări nume de persoane sau echivalente ale acestora, introduse prin *pp* „cu") A se afla împreună (cu cineva). **74** (Cu determinări introduse prin *pp* „la", „în") A participa la... **75** (Adesea întărit prin „degeaba") A nu avea nici o ocupație. **76** (Pop) A consta în... **77** (Pop) A se reduce la... **78** (Îe) **A ~ turcește** (sau **armenește, grecește**) A sta jos cu picioarele încrucișate sub corp, ca orientalii.

ședere *sf* [At: PSALT. HUR. 52ᵛ/20 / Pl: *~ri* / E: **ședea.** (8) cdp vsl **сѣдальна**] **1** (Rar) Aflare în poziția de așezat[1] (1) Si: *șezut* (6), (înv) *șezământ[1]* (1), *șezătură* (1). **2** Aflare câtva timp în același loc Si: *șezut* (7). **3** (Pex) Timp petrecut într-un loc. **4** Aflare în poziție de repaus. **5** Lipsă de activitate Si: *inactivitate, lenevie, șezut* (8). **6** (Înv) Loc rezervat (cuiva) pentru a sta. **7** (Înv) Rang. **8** (Bis; înv) Catismă (2). **9** Viețuire (într-un anumit loc) Si: (înv) *șezut* (9). **10** (Înv) Domiciliu (1). **11** (Înv) Ședință (1). **12** (Fam; irn; îe) **A se ocupa cu ~a** A nu face nimic. **13** (Mun; îe) **A se da la ~** A pălăvrăgi. **14** (Mun; îlav) **În chip de ~** Într-o doară. **15** Popas făcut într-un loc pentru a petrece un anumit timp.

ședință *sf* [At: STAMATI, D. / Pl: *~țe*, (îvr) *~ți* / E: **ședea** + *-ință* după fr *séance*] **1** Adunare a membrilor unui corp constituit, a unui colectiv etc., organizată pentru a discuta, a dezbate și a hotărî ceva Si: *consfătuire* (2), *dezbatere[2]* (3), *întrunire*, (înv) *ședere* (11), *șezătură* (4). **2** Interval de timp în care are loc o ședință (1). **3** Dezbatere a unei cauze în fața instanței judecătorești. **4** Reuniune (restrânsă), de obicei neîntreruptă și dinainte stabilită, în care are loc o anumită activitate. **5** Interval de timp în care are loc o ședință (4). **6** (Îs) *~ foto(grafică)* Ședință (4) în care o persoană pozează pentru o revistă, reclamă etc. **7** (Îs) *~ medicală* Ședință (4) în care se face un consult sau un tratament medical.

ședințoman, ~ă *smf* [At: SCL 1961, 116 / Pl: *~i, ~e* / E: **ședință** + *-oman*] (Rar; irn) **1** Persoană care are mania de a convoca multe ședințe (1). **2** Persoană care are mania de a discuta mult în cadrul ședințelor (1).

ședințomanie *sf* [At: IORDAN, L. R. 321 / Pl: *~ii* / E: **ședință** + **manie**] (Rar; irn) **1** Obicei de a convoca multe ședințe (1). **2** Obicei de a prelungi în mod excesiv discuțiile din cadrul ședințelor (1).

ședită *sfs* [At: DN[3] / E: fr **cheddite**] (Liv) Exploziv detonant pe bază de clorat de potasiu sau de sodiu și de dinitrotoluen.

ședlong *sn* vz ***șezlong***

șef[1] *s* [At: VAIDA / Pl: ? / E: ns cf mg *csév*] (Trs) Astupătoare la horn, care oprește ieșirea căldurii după ce s-a stins focul.

șef[2], ~ă *smf* [At: L. ASACHI, J, 57/5 / S și: (îvr) *chef* / Pl: *~i, ~e* / E: fr **chef**] **1** Persoană care conduce o instituție, organizație etc. Si: *cap* (122), *căpetenie[1]* (1), *conducător* (1), (reg) *ștatânvalt* (2). **2** (Îs) *~ de școală* Persoană care a adus contribuții (deosebit de) valoroase într-un anumit domeniu de activitate, fiind considerată drept îndrumător, model, conducător, creator al unei școli (11). **3** Persoană superioară în grad sau în funcție altei persoane, considerată în raport cu aceasta Si: *superior*. **4** (Fam; adesea irn) Persoană socotită egală sau inferioară (cuiva) sau care se crede șef[2] (1, 3). **5** (Îs) *~ de lucrări* Grad didactic în învățământul superior științific și tehnic, intermediar între cel de asistent și cel de conferențiar. **6** (Îas) Persoană cu gradul de șef[2] (5). **7** (Îs) *~ de catedră* Cadru didactic din învățământul preuniversitar și universitar care coordonează activitatea profesorilor care au aceeași specialitate cu a sa. **8** (Îs) *~ de promoție* Persoană care are media cea mai mare în cadrul unei promoții. **9** (Îs) *~ de orchestră* Dirijor (1).

șefar *sm* vz ***șafar***

șefărie *sf* [At: ARGHEZI, ap. IORDAN, L. R. A. 168 / E: **șef[2]** + *-ărie*] (Irn; csc) **1** Mulțime de șefi[2] (1, 3). **2** Totalitatea funcționarilor superiori dintr-o instituție, dintr-o întreprindere etc.

șeferopod *sn* vz ***șferbodin***

șefie *sf* [At: CARAGIALE, O. VII, 90 / Pl: *~ii* / E: **șef[2]** + *-ie*] **1** Calitatea de șef[2] (1). **2** Funcția de șef[2] (1). **3** Loc de frunte într-o ierarhie Si: *conducere*. **4** Autoritate. **5** Superioritate. **6** Perioadă de timp în care cineva deține funcția de șef[2] (1, 3).

șeftăli *vr* [At: L. ROM. 1952, nr. 5, 51 / Pzi: ? / E: mg **seftel** „a face afaceri; a trafica"] (Trs) A se pricepe la comerț.

șefuleasă *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~lese* / E: **șef[2]** + *-uleasă*] (Fam) Soție de șef[2] (1, 3).

șefulică *sm* [At: IORDAN, STIL., 372 / Pl: ? / E: **șef[2]** + *-ulică*] (Fam; irn) **1-4** (Șhp) Șef[2] (1, 3) (de grad inferior).

șeganie *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 103ᵛ/8 / Pl: *~ii* / E: **șagă** + *-anie*] (Îvr) **1-3** Bufonerie (1-3).

șegă *sf* [At: DLR / Pl: *șegi* / E: ns cf ger *Säge*] (Reg) Ferăstrău (1).

șeged *sm* [At: ALRM SN I h 325 / V: (reg) ***șegheid*** (Pl: *~izi*) / Pl: *~ezi* / E: mg **segéd**] (Trs) **1** Calfă. **2** (Îf *șegheid*) Vânzător (într-un magazin particular).

șegheid *sm* vz ***șeged***

șeghie *sf* vz ***șirghie***

șegui *v* vz ***șugui[1]***

șeguială *sf* vz ***șuguială***

șeh *sm* vz ***șeic[1]***

șeiac *sn* vz ***șiac***

șeiag *sn* vz ***șiac***

șeic[1] *sm* [At: (a. 1693) ȘIO II₂, 114 / P: *șe-ic* / V: (înv) ***șaih, șeh, ~ih*** /Pl: *~ici* / E: tc **șeyh**, fr **cheik**] **1** Căpetenie a unui trib arab sau a unei formațiuni statale arabe Si: *emir* (6), *șerif[1]* (1). **2** Șef[2] (1) al unei comunități religioase la musulmani Si: *emir* (5), *șerif[1]* (2).

șeic[2] *sn* [At: DN[3] / Pl: *~uri* / E: eg **shake**] **1** Dans modern cu mișcări vioaie, săltate. **2** Melodie după care se execută șeicul[2] (1).

șeicat *sn* [At: DER IV, 578 / P: *șe-i~* / Pl: *~e* / E: **șeic[1]** + *-at*] Formațiune statală arabă condusă de un șeic[1] (1).

șeică *sf* vz ***șaică[1]***

șeidaj *sn* vz ***șaidaj***

șeih *sm* vz ***șeic[1]***

șeispeci *nc* vz ***șaisprezece***

șeisprece *nc* vz ***șaisprezece***

șeisprezece *nc* vz ***șaisprezece***

șeitalău *sn* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 180 / V: (reg) ***set~*** / Pl: ? / E: mg **sétaló**] (Reg) **1** (Îf *setalău*) Plimbare. **2** Pendul (la ceas).

șeitan *sm* [At: ȘIO II₁, 336 / V: (reg) ***șai~, șoi~*** / Pl: *~i* / E: tc **șeytan**] (Reg; euf) Drac (1).

șeită *sf* [At: ALR II/I h 74/334 / Pl: ? / E: mg **séta**] (Reg) Plimbare.

șeitălet *s* [At: CABA, SĂL. / Pl: ? / E: ns cf *șeităli*] (Trs) Plimbare.

șeităli *vr* [At: CABA, SĂL. / V: (reg) ***șaitălui, șităli*** / Pzi: *~lesc* / E: mg **sétál**] (Trs) A se plimba.

șeitănică *sm* [At: GORJAN, H. IV, 50/9 / V: (reg) ***șait~*** / Pl: ? / E: **șeitan** + *-ică*] **1-2** (Reg; șhp) Șeitan (mic).

șeitău *sn* vz ***șaitău[1]***

șeitrog *sn* vz ***șaitroc***

șeitui *vt* [At: ALR I, 1815/59 / Pl: *~esc* / E: **șaitău[1]**] (Reg) A stoarce la teasc.

șeizeci *nc* vz ***șaizeci***

șelac *sn* [At: IOANOVICI, TEHN. 333 / V: ***șerl~*** / Pl: ? / E: ger **Schellack**] **1** Rășină naturală (de origine animală) sau produsă sintetic.

folosită la prepararea unor lacuri, a cerii roșii etc. **2** Lac preparat din șelac (**1**), folosit la lustruire, grunduire etc.

șeladuită *a* vz ***șiladită***

șelană *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ne* / E: ns cf *săleau*] (Trs; îs) *Cireșe ~ne* Cireșe mari, gălbui-roșii.

șelar [At: (a. 1748-1749) IORGA, S. D. VI, 45 / V: (înv) ***șălariu*** *sm* / Pl: *~i* sm, *~e* sn / E: *șa*³ + *-ar*] **1** *sm* Persoană care confecționează șei³ (**1**) sau alte obiecte de harnașament Si: (reg) *șoronar* (**1**). **2** *sm* Persoană care vinde șei³ (**1**) sau alte obiecte de harnașament Si: (reg) *șoronar* (**2**). **3** *sn* (Trs) Parte a hamului care trece peste șalele (**23**) calului.

șelată *sf* vz ***salată***

șelatră *sf* vz ***salată***

șelatruță *sf* [At: H XVIII, 17 / Pl: ? / E: ***șălatră*** + *-uță*] (Bot; reg) Salată-sălbatică (*Ficaria verna*).

șelământ *sn* [At: LB / V: (îrg) ***șol~*** / Pl: *~uri* / E: ***șală***² + *-ământ*] (Îrg) Harnașament.

șelăreasă *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ese* / E: ***șelar*** + *-easă*] (Rar) **1-2** Soție de șelar (**1-2**) Si: (rar) *șelăriță* (**1-2**).

șelărie¹ *sf* [At: VALIAN, V. / Pl: (**3-4**) *~ii* / E: ***șelar*** + *-ie*] **1-2** Meseria de șelar (**1-2**). **3** Atelier în care se confecționează șei³ (**1**) sau alte obiecte de harnașament. **4** Magazin în care se vând șei³ (**1**) sau alte obiecte de harnașament.

șelărie² *sf* [At: POLIZU / E: ***șală***² + *-arie*] (Csc) Obiecte pe care le confecționează șelarul (**1**).

șelăriță *sf* [At: LB / Pl: *~țe* / E: ***șelar*** + *-iță*] (Rar) **1-2** Șelăreasă (**1-2**).

șelău *sm* vz ***șalău¹***

șelboc *sn* vz ***șilboc***

șeldeană *sf* [At: TEAHA, C. N. 269 / Pl: *~ele* / E: ***șeldeu*** + *-ă*] (Trs) Purcea (până la un an).

șeldeu *sm* vz ***șuldeu***

șeldeuoc *sm* [At: TEAHA, C. N. 269 / P: *~deu-oc* / Pl: *~oci* / E: ***șeldeu*** + *-oc*] **1-4** (Reg; șhp) Șeldeu (**1-2**) (mic).

șeleitră *sf* vz ***silitră***

șelf *sn* [At: LTR² / Pl: *~uri* / E: ger ***Schelf***] (Ggf) **1** Regiune a fundului bazinelor oceanice, cuprinsă între linia de țărm și povârnișul continental, reprezentând zona marginală submersă a continentelor. **2** Platformă continentală.

șeligră *sf* vz ***șireglă***

șeling *sm* vz ***șiling***

șelișor *sn* [At: TDRG 1354 / Pl: *~oare* / E: ***șal¹*** + *-ișor*] **1-4** (Reg; șhp) Șăluț (**1-4**).

șelitră *sf* vz ***silitră***

șelopar *sm* vz ***șalupar***

șelpar *sn* vz ***șerpar***

șelpariu *sn* vz ***șerpar***

șelteață *sf* vz ***șerteață***

șeluță *sf* [At: TDRG / V: (pop) ***șeu~*** / Pl: *~țe* / E: ***șală***² + *-uță*] **1-2** (Pop; șhp) Șa³ (**1**) (mică) Si: (pop) *șeuliță* (**1-2**), *șeușoară* (**1-2**).

șelvari *smp* vz ***șalvari***

șelvie *sf* vz ***salvie***

șematism *sn* vz ***schematism***

șemfălaș *s* [At: CHEST. II, 227/347 / Pl: ? / E: ns cf mg *szinfal* „fermă"] (Reg) Loc unde se încheie căpriorii la acoperișul unei case.

șemine *sf* vz ***șemineu***

șemineu *sn* [At: AR (1832), 240²/26 / V: (înv) ***~ne*** (Pl: *~le*) *sf* / Pl: *~ri* / E: fr ***cheminée***] Cămin (pentru foc).

șemiza *vt* [At: DN³ / Pzi: *~zez* / E: fr ***chemiser***] (Teh) A îmbrăca într-un înveliș protector.

șemizare *sf* [At: DN² / Pl: *~zări* / E: ***șemiza***] (Teh) Acoperire cu un înveliș protector.

șemizetă *sf* [At: (a. 1829) ARH. OLT. IX, 37 / V: (înv) ***simizet, șimizet*** (Pl: *~uri*) *sn* / Pl: *~te* / E: fr ***chemisette***] **1** (Rar) Bluză femeiască simplă, cu croiala asemănătoare cu cea a cămășilor bărbătești. **2** (Înv) Garnitură care se aplica pe partea de la piept a unei bluze, cămăși etc. Vz *jabou, plastron*.

șempărău *sn* vz ***șarampoi¹***

șenal *sn* [At: ZILOT, CRON. 354 / V: (rar) ***se~, șan~*** / Pl: *~e* / E: fr ***chenal***] **1** (Șîs *~ navigabil*) Porțiune navigabilă în lungul unui râu, al unui canal sau al unui lac, destul de largă și de adâncă pentru a asigura navigația la intrarea într-un port. **2** Albie artificială care leagă între ele râuri sau canale. **3** (Pgn; nob) Curs de apă. **4** (Sst; sens etimologic) Canal prin care se aduce apa la moară.

șenă *sf* vz ***scenă***

șenătău¹ *sn* [At: MOLDOVAN, Ț. N. 245 / Pl: ? / E: nct] (Trs) Manșetă la anumite modele de ie, de obicei împodobită cu cusături din fir.

șenătău² *sn* [At: LEXIC REG. II, 117 / Pl: *~taie* / E: nct] (Reg) Șir (**1**) de cartofi scoși din pământ și lăsați pe ogor.

șenchir *sn* vz ***șancru***

șendilit, ~ă *a* vz ***șindrilit²***

șenilat, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***chenillé***] (D. autovehicule) Cu șenile.

șenilă *sf* [At: V. ROM. mai 1954, 105 / Pl: *~le* / E: fr ***chenille***] Bandă metalică continuă de rulare a unor vehicule, constituită din plăci metalice articulate între ele, înfășurată peste roțile vehiculului situate pe aceeași parte, pentru a se obține o suprafață mai mare de contact cu terenul și o tracțiune mai mare decât a roților obișnuite în timpul deplasării.

șenilctă *sf* [At: DN³ / Pl: *~te* / E: fr ***chenillette***] Mic vehicul (militar-blindat) pe șenile.

șenlic *sn* [At: NECULCE, L. 129 / V: (reg) ***șanlâc, șânec, șânlâc, șinlăc, șinlcc, șin~*** / Pl: *~uri* / E: tc ***șenlik***] (Înv) Manifestație publică de veselie, cu salve de puști și de tunuri.

șenograf *sm* vz ***scenograf***

șenografic, ~ă *a* vz ***scenografic***

șenografie *sf* vz ***scenografie***

șepcar *sm* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~i* / E: ***șapcă*** + *-ar*] **1** Persoană care confecționează șepci (**1**). **2** Vânzător de șepci (**1**).

șepcărie¹ *sf* [At: POLIZU / Pl: (**3-4**) *~ii* / E: ***șepcar*** + *-ie*] **1-2** Meseria de șepcar (**1-2**). **3** Atelier în care se confecționează șepci (**1**). **4** Magazin în care se vând șepci (**1**).

șepcărie² *sf* [At: POLIZU / E: ***șapcă*** + *-ărie*] (Csc) Mulțime de șepci (**1**).

șepchendău *sn* vz ***jepchendău***

șepcuță *sf* [At: STANCU, U. R. S. S. 86 / V: (reg) ***șip~*** / Pl: *~te* / E: ***șapcă*** + *-uță*] **1** (Trs; Mun) Scufiță. **2-3** (Șhp) Șapcă (**1**) (mică).

șepeis *sn* vz ***șpais¹***

șeping *sn* [At: LTR² / Pl: *~uri* / E: eg ***shaping*** (machine)] (Teh) **1** Mașină de rabotat a cărei mișcare rectilinie alternativă este efectuată de scula așchietoare în direcție transversală, iar piesa fixată pe masa mașinii efectuează mișcarea de avans. **2** Rabotare transversală.

șepreucă *sf* vz ***șerpencă***

șeptacă *sf* [At: MAT. DIALECT. I, 96 / Pl: *~tăci* / E: ***șapte*** + *-acă*] (Reg) Șeptar (**1**).

șeptar *sm* [At: IORDAN, G. 162 / V: (reg) ***~ter*** / Pl: *~i* / E: ***șapte*** + *-ar*] **1** Carte de joc marcată cu numărul șapte (**2**), care are șapte (**1**) puncte Si: *șapte* (**35**), (reg) *șeptacă*, (pfm) *șeptic* (**1**). **2** Nota șapte (**1**) Si: *șapte* (**36**). **3** (Rar) Jucător dintr-o echipă sportivă marcat cu numărul șapte (**2**). **4** (Reg) Lemn lung de șapte (**1**) metri.

șepte *nc* vz ***șapte***

șeptel *sn* [At: SCÎNTEIA 1952, nr. 2239 / Pl: *~uri* / E: fr ***cheptel***] Totalitatea animalelor domestice crescute într-o gospodărie, într-o comună, într-o țară (pentru a se obține beneficiu economic).

șeptelea, ~tea *no* vz ***șaptelea***

șepteleasprezece, șepteasprezece *no* vz ***șaptesprezecelea***

șeptelici *sm* [At: SADOVEANU, O. XI, 136 / Pl: *~* / E: ***șapte***] (Rar) Copil născut la șapte (**1**) luni.

șeptelion *sn* vz ***septilion***

șeptenal sn vz *septenal*
șepter sm vz *șeptar*
șeptesprăzeace nc vz *șaptesprezece*
șeptesprezece nc vz *șaptesprezece*
șeptezeci nc vz *șaptezeci*
șeptic sm [At: MAT. DIALECT. I, 96 / V: (reg) *șap~, ~ă sf* / Pl: *~ici* / E: *șapte* + *-ic*] 1 (Pfm) Șeptar (1). 2 (Reg; lpl; șîcs *de-a șăpticile*) Joc de cărți, în care cartea marcată cu numărul șapte (2) are cea mai mare valoare Si: (reg) *șeptucă*. 3-4 (Fam; șhp) Șapte (36) (mic).
șeptică sf vz *șeptic*
septicism sn vz *scepticism*
șeptilean sm [At: LEXIC REG. 118 / Pl: *~eni* / E: ns cf *șeptelici*] (Buc) 1 Om rău și fățarnic. 2 Om neserios.
șeptime [At: CIHAC I, 274 / Pl: *~mi* / E: *șapte* + *-ime*] 1 *nf* Număr egal cu a șaptea (3) parte dintr-o unitate. 2 *sf* Semn grafic care reprezintă a șaptea (3) parte dintr-un întreg împărțit în părți egale.
șeptru sn vz *sceptru*
șeptucă sn [At: DLR / Pl: ? / E: *șapte* + *-ucă*] (Reg) Șeptic (2).
șeptunghi sn [At: GEOMETRIA. A. M. 16ᵛ/13 / Pl: *~uri* / E: *șapte* + *unghi* cf ngr *ἑπτάγωνον*, lat *heptagonus*] (Gmt; îvr) Heptagon.
șeran sm vz *șaran*
șeranț sn vz *șaranț*
șerardizare sf [At: IOANOVICI. TEHN. 74 / S și: *she~* / Pl: *~zări* / E: ns cf fr *shérardisation*] (Teh) Tratament termochimic de mărire a rezistenței la coroziune a pieselor metalice prin zincare.
șerâmpoi sn vz *șarampoi²*
șerăt sn vz *șiret¹*
șerb, șearbă smf [At: PSALT. HUR. 75ʳ/12 / V: (înv) *șarbă*, (rar) *~ă sf*, *șirb sm* / Pl: *~i*, *~e* / E: ml *servus, serva*] 1 (Înv) Sclav. 2 (Îvr; pex) Persoană aservită cuiva. 3 (Bis; înv; cu determinări ca „lui Dumnezeu", „Domnului" etc.) Persoană cucernică. 4 (Îvr; îe) **Sunt ~ul dumneavoastră** (sau **al dumitale**) Formulă de reverență sau de salut. 5 (În Evul Mediu) Țăran legat de pământul unui latifundiar, depinzând cu persoana și cu bunurile sale de acesta Si: *iobag*.
șerba v vz *șerbi*
șerbă sf vz *șerb*
șerbălău sn vz *șerbeleu*
șerbălui vti [At: ARH. FOLK. VII, 77 / Pzi: *~esc* / E: *șerb* + *-ălui*] (Trs) 1-2 A sluji (pe cineva sau la cineva).
șerbecciu sm vz *șerbegiu*
șerbeciu sm vz *șerbegiu*
șerbegi-bașă s [At: ȘIO II₁, 337 / Pl: ? / E: tc *șerbetçi bașı*] (Tcî) Șef² (1) al șerbegiilor (1).
șerbegirie sf [At: POLIZU / Pl: *~ii* / E: *șerbegiu* + *-ărie*] (Îvr) 1 Loc unde se vindea (și se consuma) șerbet (1). 2 Loc unde se prepara șerbetul (1).
șerbegiu sm [At: ȘIO II₁, 336 / V: (reg) *~becciu, ~beciu, ~betciu* / Pl: *~ii* / E: tc *șerbetçi*] (Înv) 1 Slujbaș la curtea domnitorilor fanarioți care se îngrijea de șerbet (1) și de dulcețuri. 2 (Îs) *Vel* ~ Șef² (1) al șerbegiilor (1). 3 Persoană care prepara șerbet (1) Si: (îvr) *șerbetar* (1). 4 Persoană care vindea șerbet (1) Si: (îvr) *șerbetar* (2).
șerbeleu sn [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 184 / V: (reg) *~bălău* / Pl: *~ri*, (rar) *~leauă* / E: mg *serbeli*] (Ban; Trs) Oală de noapte.
șerbesc, ~ească a [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~bești* / E: *șerb* + *-esc*] (Înv) 1 Care aparține șerbilor (1). 2 Referitor la șerbi (1). 3 Caracteristic șerbilor (1).
șerbește av [At: PONTBRIANT, D. / E: *șerb* + *-ește*] (Înv) 1 Ca șerbii (1). 2 În mod servil.
șerbet sn [At: NECULCE, L. 146 / V: (îvr) *cer~* / Pl: *~uri*, (rar) *~e* / E: tc *șerbet*] 1 (Înv) Băutură (răcoritoare) care se prepara de obicei din miere sau zahăr și apă de trandafir Si: (reg) *mursă¹*. 2 (Înv; lpl) Varietăți de șerbet (1). 3 (Mpp; îvr) Preparat farmaceutic lichid. 4 (Mpp; îvr; îs) ~ *de curățenie* Purgativ lichid. 5 Preparat alimentar din sirop de zahăr bine legat și frecat, colorat și aromat cu diferite esențe sau cu suc de fructe. 6 (Lpl) Varietăți de șerbet (5).
șerbetar sm [At: COSTINESCU / Pl: *~i* / E: *șerbet* + *-ar*] (Îvr) 1-2 Șerbegiu (3-4).
șerbetciu sm vz *șerbegiu*
șerbetelniță sf [At: ȘIO II₁, 336 / Pl: *~țe* / E: *șerbet* + *-elniță*] Vas în care se fierbe șerbetul (5).
șerbetieră sf [At: BUL. FIL. VI, 37 / P: *~ti-e~* / Pl: *~re* / E: *șerbet* + *-ieră*, (2) cf și fr *sorbetière*] 1 Chisea² pentru șerbet (5). 2 Vas de tablă la mașina de preparat înghețată.
șerbi [At: PSALT. HUR. 82ʳ/24 / V: (îvr) *~ba* (Pzi: *~bez*) / Pzi: *~besc* / E: *șerb*, (5) cf *servi*] (Înv) 1 *vi* (Bis; ccd) A fi devotat (2). 2-3 *vi* A servi ca șerb (1, 5). 4 *vi* A fi aservit cuiva. 5 *vi* A fi în serviciul cuiva. 6 *vt* A pune la dispoziție (ceva) Si: *a oferi*. 7-10 *vtr* A face (pe cineva) să devină sau a deveni șerb (1, 5).
șerbie sf [At: PSALT. 219 / Pl: (1-5) *~ii* / E: *șerb* + *-ie*] 1 (Înv) Sclavie. 2 (Înv) Aservire. 3 (Trs; pan) Cazně (5). 4 (Înv) Slugărnicie. 5 (Înv) Josnicie. 6 (În Evul Mediu) Instituție feudală caracterizată prin starea de dependență a țăranului față de proprietatea feudală a unui stăpân Si: *iobăgie*. 7 (În Evul Mediu) Starea de șerb (5) Si: (înv) *șerbire* (5).
șerbire sf [At: PSALT. 259 / Pl: *~ri* / E: *șerbi*] (Înv) 1 (Bis) Devotare. 2 Înrobire. 3 Sclavie. 4 Aservire. 5 Șerbie (7). 6 (Jur) Servitute. 7 (Fig) Obligație.
șerbit, ~ă a [At: DDRF / Pl: *~iți, ~e* / E: *șerbi*] (Îvr) 1-2 Devenit șerb (1, 5). 3 Aservit.
șerbitor, ~oare smf, a [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 394 / Pl: *~i, ~oare* / E: *șerbi* + *-tor*] (Înv) 1-2 (Persoană) aservită. 3-4 (Persoană) care aservește (pe cineva).
șerbitorie sf [At: CIHAC I, 274 / Pl: *~ii* / E: *șerbitor* + *-ie*] (Înv) Robie.
șerbitute sf vz *servitute*
șercan [At: ȘEZ. V, 146 / Pl: *~i* sm, *~e* sn / E: mg *sárkány*] 1 *sm* (Mtp; Ban; Trs) Balaur despre care se crede că ar purta norii și ar aduce grindina. 2 *sm* (Ban; Trs) Vânt puternic. 3 *sn* (Reg) Zmeu de hârtie.
șereclic sn vz *șiretlic*
șereglă sf vz *șireglă*
șeremplău sm vz *șarampoi²*
șereșină sf [At: BULET. GRĂD. BOT. XI, 51 / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Coada-șoricelului (*Achillea collina*).
șeret¹ sn vz *șiret¹*
șeret², ~eată a vz *șiret³*
șeretlâc sn vz *șiretlic*
șeretlic sn vz *șiretlic*
șerfui vt [At: CV 1949, nr. 8, 31 / Pzi: *~esc* / E: ger *schärfen* „a ascuți"] (Tăb; c. i. marginea pieilor) A subția în timpul prelucrării, pentru ca acestea să poată fi îndoite, suprapuse sau cusute.
șerfuire sf [At: DT / Pl: *~ri* / E: *șerfui*] (Tăb) Subțiere a marginilor pieilor în timpul prelucrării.
șerg, ~ă a vz *șarg*
șergaci, ~ce [At: ALR I, 1492 / V: (reg) *șar~* / Pl: ~ / E: *șarg* + *-aci*] (Reg) 1-5 *a* (D. părul¹ sau culoarea cailor; pex; d. cai) Șarg (1-5). 6-7 *smf, a* (Persoană) blondă.
șergan¹ s [At: H XVII, 40 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Plantă nedefinită mai îndeaproape.
șergan², ~ă a [At: ALR I, 1492/118 / Pl: *~i, ~e* / E: *șarg* + *-an*] (Reg; d. părul¹ sau culoarea cailor; pex; d. cai) Galben-cafeniu.
șergat, ~ă a [At: LIUBA-IANA, M. 17 / V: (reg) *șar~* / Pl: *~ați, ~e* / E: *șargă¹*] (Reg) Vărgat.
șergău sm, a [At: ALR I, 1492/150 / V: (reg) *șar~* / Pl: *~ăi* / E: *șarg* + *-ău*] (Mar; Trs) 1-10 (Cal) șarg (1-5).
șergocioi sm [At: ALR SN II h 276/316 / Pl: ~ / E: *șergaci* + *-oi*] (Reg) Cal sur.
șerguiat, ~ă a [At: ALR I, 1492/5 / Pl: *~ați, ~e* / E: *șargă¹*] (Olt; Ban; d. părul¹ sau culoarea cailor; pex; d. cai) Pestriț.

șerif[1] *sm* [At: VĂCĂRESCU, IST. 260 / Pl: *~i* / E: tc *șerif*, fr ***chérif***] **1-2** Șeic[1] (**1-2**).

șerif[2] *sm* [At: PROT.-POP., N. D. / Pl: *~i* / E: eg ***sheriff***, fr ***shériff***] Funcționar administrativ din Anglia sau din Statele Unite ale Americii însărcinat cu menținerea ordinii și cu executarea legilor într-un comitat sau într-un district.

șeriglă *sf* vz **șireglă**

șerim *sm* vz **șerin**

șerin *sm* [At: NECULCE, L. 277 / V: (înv) *~im* / Pl: *~i* / E: tt ***širin***] (Înv) Nobil tătar care conducea o ceată ostășească Si: (reg) *mârzac*[1].

șerincă *sf* vz **șirincă**

șerlac *sn* vz **șelac**

șerlai *sm* [At: LB / V: (reg) ***sar~, sâr~, ser~, șar~, ~loi*** *sm* ***~e*** *sf* / Pl: ~ / E: ger ***Scharlei***] **1** (Bot; Trs) Iarba-Sfântului-Ioan (*Salvia sclarea*). **2** (Reg) Plantă erbacee din familia labiatelor, cu tulpina și cu frunzele păroase, cu flori albe (*Salvia aethiopis*). **3** (Bot; Trs) Jale (*Salvia officinalis*). **4** (Bot; Trs) Jaleș (*Salvia pratensis*). **5** (Bot; Trs) Cinsteț (*Salvia glutinosa*). **6** (Bot; Trs) Sunătoare (*Hypericum perforatum*).

șerlaie *sf* vz **șerlai**

șerloi *sm* vz **șerlai**

șerpa *vi* [At: AR (1829), 148[2]/34 / V: (înv) *~pi* (Pzi: 3 *~pește*) / Pzi: 3 *~pează* / E: ***șarpe***] (Nob) A șerpui (**1**).

șerpamă *sf* [At: CADE / E: ***șarpe*** + *-amă*] (Ban; csc) Șerpărie (**1**).

șerpan *sm* [At: BĂCESCU, P. 54 / Pl: *~i* / E: ***șarpe*** + *-an*] (Ban) Pește înrudit cu țiparul, de culoare albă-gălbuie, cu pete pe spate și în părțile laterale (*Cobitis aurata balcanica*).

șerpar [At: CLEMENS / V: (reg) ***șelp~***, (îrg) ***șelpariu, ~iu*** *sn* / Pl: *~e* sn, *~i* sm / E: ***șarpe*** + *-ar*] **1** *sn* (Trs) Brâu lat de piele (prevăzut cu buzunare) pe care îl poartă țăranii Si: (reg) *chimir, șărpăoaș*. **2** *sn* (Reg; îe) **A fi cu ~ de ață** A fi sărac. **3** *sm* (Trs; dep) Cal bătrân, istovit de puteri. **4** *sm* (Iht; reg) Țipar (*Misgurnus fossilis*). **5** *sm* (Buc) Pește cu corpul cilindric, alungit, fără înotătoare (*Petromyzon fluviatilis*). **6** *sm* (Reg; șîc **vultur-~**) Pasăre răpitoare, asemănătoare cu acvila, cu spatele de culoare brună-cenușie și cu abdomenul alburiu, care se hrănește mai ales cu șerpi, șopârle și broaște (*Circaetus gallicus*).

șerpariță *sf* [At: POLIZU / V: (reg) ***~păr~*** (A: nct), ***~per~*** (A și: *~riță* / Pl: *~țe* / E: ***șarpe*** + *-ariță*] **1** (Pop) Plantă cu flori albastre, roșii sau, rar, albe, folosită în medicină Si: (reg) *amăreală* (**7**), *șerpânță* (**3**), *șopârliță* (**25**) (*Polygala vulgaris*). **2** (Bot; pop) Șopârliță (**27**) (*Polygala comosa*). **3** (Bot; reg) Amăreală (**6**) (*Polygala amara*). **4** (Pop) Plantă parazită cu flori purpurii, rar, albe și cu rizomul ramificat Si: (pop) *buricu-pământului, floarea-șarpelui, iarba-șarpelui, muma-pădurii*, (reg) *cucuruz-de-pădure, murea-pădurilor* (*Lathraea squamaria*). **5** (Pop) Plantă cu frunze mici, ovale și cu flori galbene, folosită în medicină Si: (pop) *șerpânța* (**1**), *șoaldină* (**2**), (reg) *oloisă* (*Sedum acre*). **6** (Pop) Plantă veninoasă, cu tulpina târâtoare, cu fructele în forma unor bobițe roșii Si: (reg) *coada-zmeului* (*Calla palustris*). **7** (Bot; pop) Dumbeț (*Teucrium chamaedrys*). **8** (Bot; pop) Răculeț (*Polygonum bistorta*). **9** (Pop; îf *șerperiță*) Planta *Glaux maritima*.

șerpariu *sn* vz **șerpar**

șerpaș *sm* [At: DLR / Pl: *~i* / E: fr, eg ***sherpa***] Persoană originară din nordul Indiei (Nepal sau zonele învecinate), care însoțește expedițiile din Munții Himalaia și care cară poverile.

șerpăciune *sf* [At: GL. OLT. / E: ***șarpe*** + *-ăciune*] (Reg; csc) Șerpărie (**1**).

șerpălău [At: CANDREA, F. 353 / Pl: *~ăi* sm, *~loaie* sn / E: ***șarpe*** + *-ălău*] (Reg) **1-2** *sm* (Șdp) Șerpoi (**1-2**). **3** *sn* (Pan) Brâu de curele împletite.

șerpălos, ~oasă *a* [At: PAȘCA, GL. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***șarpe*** + *-ălos*] (Reg; d. terenuri) În care se află mulți șerpi (**2**).

șerpăraș *sn* [At: SBIERA, F. S. 90 / Pl: *~e* / E: ***șerpar*** + *-aș*] **1-2** (Trs: șhp) Șerpar (**1**) (mic).

șerpărie *sf* [At: DL. / Pl: (**2**) *~ii* / E: ***șarpe*** + *-ărie*] **1** (Csc) Mulțime de șerpi (**2**) Si: (reg) *șerpamă, șerpăciune*. **2** Loc unde se găsesc șerpi (**2**) în număr mare.

șerpăriță *sf* vz **șerpariță**

șerpânt *sn* vz **șerpânță**

șerpânță *sf* [At: DDRF / V: (reg) ***~pin~, ~ânt*** *sn* / Pl: ? / E: ***șarpe*** cf lat pop **serpentia*] (Bot) **1** (Pop) Șerpariță (**5**) (*Sedum acre*). **2** (Buc) Gențiană (*Gentiana cruciata*). **3** (Pop) Șerpariță (**1**) (*Polygala vulgaris*).

șerpe *sm* vz **șarpe**

șerpeliță *sf* [At: BORZA, D. 113 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *șerpariță*] (Bot; reg) **1** Nu-mă-uita (*Myosotis sylvatica*). **2** Ochiul-păsăruicii (*Myosotis palustris*).

șerpencă *sf* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 185 / V: (reg) ***sar~, șepreucă, ~eucă, șopreancă*** / Pl: *~nci* / E: ns cf srb ***šerpenja***] (Ban) **1** Cratiță (**1**). **2** (Îf *șerpeucă*) Tigaie.

șerpencu *sn* [At: ALR SN II h 407/334 / Pl: ? / E: mg ***serpenyő***] **1** (Reg) Cratiță de tuci. **2** (Reg) Ceaun (**1**). **3** (Mar) Vas adânc din lemn, folosit la bucătărie.

șerperiță *sf* vz **șerpariță**

șerpesc, ~ească *a* [At: ȚICHINDEAL, F. 231/16 / Pl: *~pești* / E: ***șarpe*** + *-esc*] **1** Care aparține șarpelui (**2**) Si: (rar) *șerpiu* (**1**), *șerpos* (**1**). **2** Referitor la șarpe (**2**) Si: (rar) *șerpiu* (**2**), *șerpos* (**2**). **3** Ca de șarpe (**2**) Si: (rar) *șerpiu* (**3**), *șerpos* (**3**). **4** În formă de șarpe (**2**) Si: (rar) *șerpiu* (**4**), *șerpos* (**4**). **5** (Fig) Viclean. **6** (Fig) Rău. **7** (Fig; d. ochi sau privire) Pătrunzător. **8** (Pex; fig; d. ochi sau privire) Lipsit de sinceritate.

șerpește *av* [At: CIAUȘANU, R. SCUT. 34 / E: ***șarpe*** + *-ește*] **1** Ca șarpele (**2**). **2** În formă de șarpe (**2**). **3** (Fig; în relație cu verbele „a se uita", „a privi" etc.) Cu răutate. **4** (Fig; în relație cu verbele „a se uita", „a privi" etc.) Cu viclenie. **5** (Fig; în relație cu verbele „a se uita", „a privi" etc.) Cu agerime (**2**).

șerpeț *s* [At: PAMFILE-LUPESCU, CROM. 10 / Pl: ? / E: ns cf *șarpe*] (Bot; Olt) Gălbinare (*Serratula tinctoria*).

șerpete *sm* [At: JAHRESBER. XII, 157 / Pl: *~eți* / E: ***șarpe*** + *-ete*] **1-2** (Reg; șhp) Șerpișor (**1-2**).

șerpeucă *sf* vz **șerpencă**

șerpi *v* vz **șerpa**

șerpință *sf* vz **șerpânță**

șerpișor *sm* [At: LM / Pl: *~i* / E: ***șarpe*** + *-ișor*] **1-2** (Șhp) Șarpe (**2**) (mic) Si: *șerpuleț* (**1-2**), (pop) *șerpurel* (**1-2**), (reg) *șerpete* (**1-2**), *șerpulete* (**1-2**). **3** (Pop) Motiv decorativ pe vasele de lut. **4** (Fig) Persoană zglobie. **5** (Fig) Persoană neastâmpărată.

șerpitor, ~oare *a* [At: DLRU / Pl: *~i, ~oare* / E: ***șerpi*** + *-tor*] (Îvr) Șerpuitor.

șerpiu, ~ie *a* [At: ALECSANDRI, P. II, 33 / Pl: *~ii* / E: ***șarpe*** + *-iu*] (Rar) **1-4** Șerpesc (**1-4**).

șerpoaică *sf* [At: ALECSANDRI, T. 288 / Pl: *~ice*, (reg) *~oici* / E: ***șarpe*** + *-oaică*] **1** Femela șarpelui (**2**) Si: (pop) *șerpuliță* (**1**), (reg) *șerpoaie* (**1**). **2** (Pop; îe) **A fuma ca o ~** A fuma mult, trăgând tare din țigară. **3** (Fig) Femeie seducătoare. **4** (Fig) Femeie perfidă. **5** (Fig) Femeie vioaie. **6** (Reg) Ferăstrău cu lamă lată, cu câte un mâner de lemn la fiecare capăt. **7** (Bot; reg) Crăiță (*Tagetes patula*). **8** (Bot; reg) Floare-domnească (*Leontopodium alpinum*).

șerpoaie *sf* [At: DDRF / V: (reg) ***sâr~*** / Pl: *~, ~poi* / E: ***șarpe*** + *-oaie*] (Reg) **1** Șerpoaică (**1**). **2** (Pan; îf *sârpoaie*) Funie groasă.

șerpoi [At: LM / Pl: ~ sm, *~oaie* sn / E: ***sarpe*** + *-oi*] **1-2** *sm* (Șdp) Șarpe (**2**) (mare) Si: (reg) *șerpălău* (**1-2**). **3** *sn* (Olt; îpl; îs) *~oaie pentru apă* Trepte pe care le formează acoperișul de paie[1] al caselor.

șerpoi *v* vz **șerpui**

șerpos, ~oasă *a* [At: DRLU / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***șarpe*** + *-os*] (Rar) **1-4** Șerpesc (**1-4**).

șerpui [At: DRLU / V: (reg) ***sâr~, ~poi*** (Pzi: 3 *~oaie*) / Pzi: 3 *~ește*, (rar) *șerpuie* / E: ***șarpe*** + *-ui*] **1** *vi* A forma (în mișcare) o linie unduitoare, ca mersul șarpelui (**2**) Si: (nob) *a șerpa*. **2** *vt* A străbate cu linii ondulate.

șerpuială *sf* [At: DDRF / P: *~pu-ia~* / Pl: *~ieli* / E: ***șerpui*** + *-eală*] (Rar) **1-3** Șerpuire (**1-3**).

șerpuind, ~ă *a* [At: ODOBESCU, S. III, 18 / Pl: *~nzi, ~e* / E: ***șerpui***] (Rar) Șerpuitor.

șerpuire *sf* [At: FILIMON, O. II, 161 / Pl: *~ri* / E: ***șerpui***] **1** Formare (în mișcare) a unei linii unduitoare Si: (rar) *șerpuială* (**1**), *șerpuit[1]* (**1**). **2** (Ccr) Linie unduitoare Si: *sinuozitate*, (rar) *șerpuială* (**2**), *șerpuit[1]* (**2**). **3** Străbatere a ceva cu linii ondulate Si: (rar) *șerpuială* (**3**), *șerpuit[1]* (**3**).

șerpuit[1] *sn* [At: DDRF / Pl: *~uri* / E: ***șerpui***] (Rar) **1-3** Șerpuire (**1-3**).

șerpuit[2], ~ă *a* [At: ODOBESCU, S. I, 337 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***șerpui***] Șerpuitor.

șerpuitor, ~oare *a* [At: CIHAC I, 274 / P: *~pu-i~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***șerpui*** + *-tor*] Care șerpuiește (1) Si: *sinuos*, *șerpuit[2]*, (rar) *șerpuind*, (îvr) *șerpitor*.

șerpuitură *sf* [At: I. IONESCU, C. 38/28 / P: *~pu-i~* / V: (reg) ***șărpoi~*** / Pl: *~ri* / E: ***șerpui*** + *-tură*] Cotitură a unui drum, a unui curs de apă etc. Si: *sinuozitate*.

șerpulete *sm* [At: ȘEZ. VI, 10 / Pl: *~eți* / E: ***șarpe*** + *-ulete*] **1-2** (Reg; șhp) Șerpișor (**1-2**).

șerpuleț [At: CIHAC I, 274 / Pl: *~i* sm, *~e* sn / E: ***șarpe*** + *-uleț*] **1-2** *sm* (Șhp) Șerpișor (**1-2**). **3** *sn* (Trs; pan; lpl) Șuvițe (**6**) de păr[1] împletite, care se despart spre urechi, formând două semicercuri. **4** *sn* (Mun; mpl) Șerpuliță (**2**). **5** *sm* (Zlg; reg) Specie de miriapod (*Julus terrestris hungaricus*).

șerpuliță *sf* [At: DDRF / Pl: *~țe* / E: ***șarpe*** + *-uliță*] **1** (Pop) Șerpoaică (**1**). **2** (Mun; mpl) Șir (**1**) de flori mărunte și dese la ie, la fotă etc. Si: (reg) *șerpuleț* (**4**).

șerpun *s* vz ***sărpun***

șerpunel[1] *sm* vz ***șerpurel***

șerpunel[2] *s* vz ***sărpunel***

șerpurel *sm* [At: CIHAC I, 274 / V: (pop) ***~unel*** / Pl: *~ei* / E: ***șarpe*** + *-urel*] **1-2** (Pop; șhp) Șerpișor (**1-2**).

șerpușor *sm* [At: DL / Pl: *~i* / E: ***șarpe*** + *-ușor*] (Pop) Plantă erbacee cu ramuri drepte, cu frunze păroase și ascuțite, dispuse în formă de evantai (*Lycopodium complanatum*).

șertăneață *sf* vz ***șerteață***

șerteață *sf* [At: CADE / V: (reg) ***șelt~, ~tănea~*** / Pl: *~ețe* / E: ns cf *șa[1]*] **1** (Olt) Coccis (la om). **2** (Pex; îf *șertăneață*) Șale (**26**). **3** (Olt; Mun; îf *șelteață*) Târtiță.

șerui[1] *vt* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 90[r]/32 / V: (îvr) ***șir~*** / Pzi: *~esc* / E: ***șar[2]*** + *-ui* cf slv шаровати] (Îvr) **1** A desena (**1**). **2** A picta. **3** (Pex) A descrie (**1**).

șerui[2] *vt* [At: DM / Pzi: *~esc* / E: ger ***scharren***] (Tăb; c. i. piei) A curăța de resturile de carne, înainte de a le pune la argăseală Si: *a descărna* (**2**).

seruire *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~ri* / E: ***șerui[2]***] (Tăb) Curățare a pieilor de resturile de carne, înainte de a le pune la argăseală.

șeruitor [At: NOM. PROF. 45 / P: *~ru-i~* / Pl: *~i* sm, *~oare* sn / E: ***șerui[2]*** + *-tor*] (Tăb) **1** *sm* Muncitor care rade resturile de carne de pe piei, înainte de a le pune la argăseală. **2** *sn* Cuțit întrebuințat la răzuirea resturilor de carne de pe pieile jupuite.

șeruitură *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. (prefață) 1[v]/9 / P: *~ru-i~* / Pl: *~ri* / E: ***șerui[1]*** + *-tură*] (Îvr) **1** Pictură. **2** (Pex) Chip[1] (**1**).

șervănea *sf* vz ***șabana***

șervet *sn* [At: CANTEMIR, HR. 187 / V: (înv) ***se~*** (A: nct / Pl: *~uri*), (reg) ***șărbăt, șărvăt, șărvât, ~vit, șter~*** (A: nct) / A și: *șer~* / Pl: *~e* / E: ns cf pn *serweta*, fr *serviette*] **1** Bucată pătrată sau dreptunghiulară de pânză (de in, de bumbac etc.), special confecționată, întrebuințată la masă pentru ștersul gurii și al mâinilor Si: (înv) *servietă*. **2** (Îs) ~ *de hârtie* Șervețel (**5**). **3** (Pop) Bucată dreptunghiulară de țesătură (de in, bumbac, borangic etc.), adesea împodobită cu broderii sau cu franjuri, folosită mai ales la ștersul mâinilor, al feței sau al corpului (după spălare) Si: *prosop*, (pop) *ștergar* (**1**), (reg) *mânăștergură*, *peșchir*, *ștergător* (**1**), *ștergură[1]* (**1**). **4** (Iuz; arg) Bancnotă de 500 de lei, cu circulație pe teritoriul țării noastre, în prima jumătate a sec. XX. **5** (Reg) Năframă. **6** (Reg; pan) Pată albă pe botul calului.

șervețel *sn* [At: POLIZU / Pl: *~e* / E: ***șervet*** + *-el*] **1-4** (Șhp) Șervet (**1**, **3**) (mic). **5** Bucată (pătrată) de hârtie subțire (poroasă și ușor creponată), special confecționată, întrebuințată la masă pentru ștersul gurii și al mâinilor. **6** (Șîs ~ *parfumat*) Bucată de hârtie subțire (parfumată), foarte fină și poroasă, special confecționată, care servește la împrospătarea și la ștergerea feței sau a mâinilor sau ca batistă pentru nas în timpul răcelii. **7** (Reg) Batistă (de buzunar). **8** (Mun; îcs) *De-a ~u* Joc de copii nedefinit mai îndeaproape.

șervit *sn* vz ***șervet***

șes, șeasă [At: PSALT. HUR. 53[v]/9 / V: (reg) ***~t, șet, șez*** *sn, a, ~c, ~tru, șeș sn* / Pl: *șeși, ~e* a, *~uri* sn, (înv) *~ure* a / E: ml *sessus* (Par al lui *sedere* „a ședea")] **1** *a* (Rar; d. pământ, regiuni) Care este plan Si: *drept* (**34**), *întins*, *neted*, (rar) *șesos*. **2** *a* (Îvr; d. obiecte) Plat. **3** *a* (Gmt; îvr; îs) *Triunghi șeț* Triunghi plan. **4** *sn* Întindere vastă de pământ, fără diferențe (mari) de nivel, situată la mică altitudine Si: *câmpie* (**1**), (reg) *pustă*, *șestină[1]* (**1**), (înv) *șesime[2]* (**1**). **5** *sn* Suprafață plană de pământ situată într-o depresiune Si: (reg) *șestină[1]* (**2**), *zăpodie*. **6** *sn* (Pop) Platou (pe munte sau pe deal) Si: (reg) *șestină[1]* (**3**). **7** *sn* (Îvr; pex) Suprafață plană a obiectelor. **8** *sn* (Îvr) Parte a corpului patrupedelor cuprinsă între șolduri[1] (**2**) și coaste.

șesar *sm* [At: IORDAN, L. R. A. 161 / Pl: *~i* / E: ***șase*** + *-ar*] (Pop) Carte de joc marcată cu numărul șase (**2**), care are șase (**1**) puncte Si: *șase* (**9**).

șesăspre *nc* vz ***șaisprezece***

șesăsprece *nc* vz ***șaisprezece***

șesc *sn* vz ***șes***

șese *nc* vz ***șase***

șeselea, șesea *no* vz ***șaselea***

șeselion *sn* [At: ASACHI, E. I, 5/12 / P: *~li-on* / Pl: *~oane* / E: ***șase*** după fr *sextillion*] (Rar) Număr egal cu un bilion de trilioane.

șeselunie *sf* vz ***șaselunie***

șesenal [At: GL 1961, nr. 368, 3/5 / Pl: *~e* / E: ***șase*** după *cincinal*] **1-2** *sn, a* (Șîs *plan ~*) (Plan economic de stat) de șase (**3**) ani. **3** *sn* Perioadă de timp corespunzătoare unui șesenal (**1**).

șeseprezecelea, ~cea *no* vz ***șaisprezecelea***

șesesprezece *nc* vz ***șaisprezece***

șesesprezecelea, ~cea *no* vz ***șaisprezecelea***

șesezeci *nc* vz ***șaizeci***

șesime[1] [At: LM / Pl: *~mi* / E: ***șase*** + *-ime*] **1** *nf* Număr egal cu a șasea (**3**) parte dintr-o unitate. **2** *sf* Semn grafic care reprezintă a șasea (**3**) parte dintr-un întreg împărțit în părți egale.

șesime[2] *sf* [At: LB / V: (îvr) ***șăți~, șezi~*** / Pl: (**1**) *~mi* / E: ***șes*** + *-ime*] **1** (Înv) Șes (**4**). **2** (Îvr; îf *șațime*) Planeitate.

șesos, ~oasă *a* [At: ENC. ROM. III, 1151 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***șes*** + *-os*] (Rar; d. suprafețe de pământ) Care este plan Si: *drept* (**34**), *întins*, *neted*, (rar) *șes* (**1**), (reg) *șeștin*.

șesprăzece *nc* vz ***șaisprezece***

șest[1] *sn, a* vz ***șes***

șest[2] [At: BUL. FIL. II, 207 / Pl: *~uri* sn / E: rs шесть] (Arg) **1-2** *sn, i* (Adesea pronunțat cu „e" prelungit) (Cuvânt prin care se) semnalează apropierea unei (sau a unor) persoane față de care se cere precauție sau care reprezintă un pericol Si: (arg) *șase* (**11-12**). **3** *sn* (Îlav) **Pe** ~ Pe furiș. **4** *sn* (Îal) În mod fraudulos. **5** *sms* Răufăcător care stă la pândă pentru a-și avertiza tovarășii la apropierea unui pericol.

șestac *sm* vz ***șustac***

șestină[1] *sf* [At: MAIOR, T. 30/26 / V: (reg) ***sest~, șașt~*** (Pl și: *~ni*), ***sâșt~, șeșt~*** / Pl: *~ne* / E: ***șest[1]*** + *-iștina* (prin haplologie)] (Reg) **1-3** Șes (**4-6**). **4** Loc mocirlos. **5** (Olt; îf *șaștină*) Platformă plutitoare pe care se instalează moara de apă.

șestină[2] *sf* [At: DAMÉ, T. 176 / Pl: *~ne, ~ni* / E: ns cf rs шест „prăjină"] (Reg) Lemn încovoiat și lătăreț care se așază sub roata joagărului, pentru a împiedica oprirea prundișului sub aceasta.

șestoare *sf* vz **șezător**
șestru *sn* vz **șes**
șesui *vru* [At: TDRG / Pzi: 3 ~*este* / E: **șes** + -*ui*] (Rar; d. suprafețe de pământ) A lua formă de șes (4).
șesurele *snp* [At: SEVASTOS, C. 268 / E: **șesuri** (pll *șes*) + -*el*] **1-2** (Pop; șhp) Șesuri (**4**) (mici).
șeszăci *nc* vz **șaizeci**
șeș¹ *sm* vz **șoș**
șeș² *sn* vz **șes**
șeș³ *s* [At: ALR SN III h 637/310 / Pl: ? / E: mg *sás*] (Bot; reg) Pipirig (*Schoenoplectus lacustris*).
șeș-beș *s* [At: ȘIO I, 218 / A: nct / Pl: ? / E: tc *șeșbeș*] (Tcî) Table².
șeșc *sn* vz **șiscă²**
șeșcalău *sn* vz **șiscalău**
șeși *av* vz **așași**
șeșos, ~oasă *a* [At: ALR II, 5247/325 / Pl: ~*oși*, ~*oase* / E: **șeș³** + -*os*] (Reg; d. fân sau iarbă) Amestecat cu rogoz.
șeștărău *sn* [At: COMAN, GL. / Pl: ~*raie* / E: ns cf *șiștar²*] (Reg; gmț; mpl) Picior lung.
șeștin, ~ă *a* [At: ALR SN III h 815/27 / Pl: ~*i*, ~*e* / E: **șest¹** cf *șestină¹*] (Reg; d. suprafețe de pământ) Șesos.
șeștină¹ *sf* [At: CHEST. V, 53/85 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Colibă în care se mulg oile la strungă.
șeștină² *sf* vz **șestină¹**
șetan *s* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: ns cf ger *Scheit*] (Reg) **1-2** Buștean (**1-2**).
șetrancă *sf* vz **șatrange**
șetrangi *smp* vz **șatrange**
șetrăncuță *sf* [At: MOROIANU, S. 34 / Pl: ~*țe* / E: **șetrancă** + -*uță*] **1-2** (Reg; șhp) Șetrancă (**5**) (îngustă).
șetruță *sf* vz **sătruță**
șetulcă *sf* vz **scatulcă**
șet¹ *sn* vz **jet**
șet² *s* [At: ANTIPA, P. 607 / Pl: ? / E: nct] (Dob) Împletitură de nuiele care formează fundul lesei de prins pește.
șet³, șeată *sn, a* vz **șes**
șeu *i* [At: A II, 12 / E: fo] (Reg) **1-2** Strigăt cu care se alungă găinile.
șeuaș, ~ă [At: GHICA, S. 244 / Pl: ~*i*, ~*oase* / E: **șa³** + -*aș*] **1-2** *sm, a* (Pop) (Cal) care poartă șa³ (**1**). **3** *a* (Reg; d. cai) Cu spinarea curbată în jos. **4** *sn* (Mol) Partea dinapoi a șelei³ (**1**). **5** *sn* (Reg) Spinare (la cal).
șeuliță *sf* [At: TDRG / P: *șe-u*~ / Pl: ~*țe* / E: **șa³** + -*uliță*] **1-2** (Pop; șhp) Șeluță (**1-2**).
șeușoară *sf* [At: PASCU, S. 167 / P: *șe-u*~ / Pl: ~*re* / E: **șa³** + -*ușoară*] **1-2** (Pop; șhp) Șeluță (**1-2**).
șeuță *sf* vz **șeluță**
șevalet *sn* [At: ARDELEANU, U. D. 84 / Pl: ~*e*, ~*uri* / E: fr **chevalet**] **1** Suport de lemn (cu picior), pe care pictorul sau desenatorul fixează cartonul, pânza sau planșa când lucrează. **2** (Îs) *Pictură de* ~ Pictură pe panou mobil, cu suport din pânză, lemn sau carton.
șevalieră *sf* [At: DN² / P: ~*li-e*~ / Pl: ~*re* / E: fr **chevalière**] (Frr) Inel lat pe care sunt gravate embleme, inițiale etc.
șevelură *sf* [At: BOLLIAC, ap. CONTRIBUȚII, I, 99 / Pl: ~*re* / E: fr **chevelure**] (Frî; rar) Părul¹ de pe capul omului.
șever *sn* [At: LTR² / Pl: ~*e* / E: rs **шевер**, eg **shaver**] (Teh) Unealtă în formă de disc, cremalieră sau melc, confecționată din oțel aliat, folosită la șeveruire.
șeverui *vt* [At: LTR² XVII, 21 / Pzi: ~*esc* / E: **șever** + -*ui*] (Teh; c. i. roți dințate necălite) A supune șeveruirii.
șeveruire *sf* [At: LTR² / Pl: ~*ri* / E: **șeverui**] (Teh) Operație de supernetezire a flancurilor dinților de la roțile dințate necălite, prin răzuire mecanizată.
șeveruit, ~ă *a* [At: DEX / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: **șeverui**] (D. dinții de la roțile dințate necălite) Cu flancurile netezite.

șevilat *sf* [At: DN³ / Pl: ? / E: ger **Schevillier** (maschine)] (Tex; îs) *Mașină de* ~ Mașină care intensifică efectul mercerizării firelor, mărind luciul.
șeviot *sn* [At: ENC. ROM. I, 801 / P: ~*vi-ot* / S și: *che*~ / Pl: ? / E: fr **cheviotte**, ger **Schewiot, Cheviot**] **1** Stofă țesută din lână de oi din rasa șeviot (**2**) sau din amestec de lână cu fibre sintetice, de obicei cu urzeala în diagonală. **2** Rasă de oi cu lână fină, originară din Scoția.
șevret *s* [At: NOM. MIN. I, 380 / V: ~*ă sf* / S și: *chevrette* / Pl: ? / E: ger **Chevrette**] (Tăb) Piele de ovine, prelucrată, asemănătoare cu șevroul.
șevretă¹ *sf* [At: DN² / Pl: ~*te* / E: fr **chevrette**] **1-2** (Frr; șhp) Căpriță (**1-2**).
șevretă² *sf* vz **șevret**
șevro *sn* [At: HOGAȘ, DR. II, 61 / V: ~**u**, (reg) **javrău** / S și: *chevreau* / Pl: ~*uri* / E: fr **chevreau**] (Tăb) Piele de caprine sau, rar, de ovine, prelucrată cu săruri minerale, caracterizată prin finețe, moliciune, elasticitate, netezime și prin rezistență relativ redusă, servind la confecționarea articolelor de marochinărie sau a încălțămintei.
șevron *sn* [At: ENC. ROM. I, 801 / S și: *che*~ / Pl: ~*oane* / E: fr **chevron**] (Frî; rar) **1** Epolet (**1**). **2** Căprior (pentru construcții).
șevrotină *sf* [At: STOICA, VÎN. 23 / Pl: ~*ne* / E: fr **chevrotine**] (Rar) Glonț de calibru mic, folosit la vânătoare (de căprioare, de mistreți etc.) Si: *alică* (**1**).
șevrou *sn* vz **șevro**
șez¹ *sn, a* vz **șes**
șez² *sn* [At: LEXIC REG. 86 / Pl: ? / E: pvb **ședea**] (Reg) Ocol pentru vite, folosit în timpul verii Si: (reg) *zăcătoare*.
șez³ *s* [At: LAURIAN, M. IV, 47/26 / Pl: ? / E: **ședea** cf lat *sedes*, fr *siège*] (Îvr) **1** Sediu. **2** Reședință. **3** Focar (al unei boli).
șezare *sf* [At: EPURE, P. 72 / Pl: ? / E: **ședea** + -*are*] **1** (Ban) Astâmpăr. **2** (Reg) Proptea de la oiște.
șezată *sf* [At: CHEST. II, 119/384 / Pl: ~*zăți* / E: ns cf *ședea*] (Trs) Fiecare dintre stâlpii verticali care sprijină streașina casei.
șezământ¹ *sn* [At: (a. 1731) IORGA, S. D. I, 289 / Pl: ~*minte* / E: **ședea** + -*ământ*] (Înv) **1** Ședere (**1**). **2** Oprire. **3** (Îla) **Cu** ~ Care este stabil Si: *sigur*. **4** (Îla) **Fără** ~ Care este instabil Si: *nesigur*. **5** Domiciliu (**1**).
șezământ² *sn* [At: ÎNV. VIN. 33/17 / Pl: ? / E: **ședea** cf lat *sedimentum*, fr *sédiment*] (Îvr) Sediment.
șezător, ~oare [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 82ᵛ/7 / V: (reg) **șazatoare, șâzâtoare, șestoare** *sf*, (înv) ~**iu** *a* / Pl: ~*i*, ~*oare* / E: **ședea** + -*ător*] **1-2** *smf, a* (Înv) (Persoană) care este așezată (pe ceva). **3** *sn* (Mol; Buc) Scândură fixată între tălpile războiului, pe care stă țesătoarea când țese. **4** *sf* (Reg) Așternutul de sub șa³ (**1**). **5** *sf* (Reg; îf *șazatoare*) Loc unde se odihnesc vitele la amiază, când sunt la pășune. **6-7** *smf, a* (Înv) (Persoană) stabilită cu traiul (într-un loc). **8** *a* (Înv) Sedentar. **9** *a* (Reg; îs) *Piatră ~oare* Piatră fixă din sistemul celor două roți ale morii. **10** *sf* Adunare (restrânsă) organizată de săteni (în serile de iarnă), la care participanții lucrează și totodată petrec cântând, spunând povești, glume etc. Si: (reg) *furcărie*, *habă²* (**1**), *habără*. **11** *sf* Reuniune (literară) Si: *cenaclu* (**3**), *întrunire*, *serată*.
șezătoriu *a* vz **șezător**
șezătură *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: ~*ri* / E: **ședea** + -*ătură*] **1** (Înv) Ședere (**1**). **2** (Înv) Oprire. **3** (Înv) Domiciliu (**1**). **4** (Înv) Ședință (**1**). **5** (Reg) Platou (pe munte).
șezău *s* [At: VICIU, COL. 101 / Pl: ? / E: ns cf *ședea*] (Trs) Jeț.
șezândă [At: BELEA, P. A. 197 / Pl: (**2**) ~*de* / E: **ședea**, (**2**) cdp vsl **сѣдилнна**] **1** *a* (Rar; d. poziția corpului omenesc) Caracteristică șederii (**1**). **2** *sf* (Îvr) Catismă (**2**).
șezime *sf* vz **șesime²**
șezlong *sn* [At: SEBASTIAN, T. 36 / V: (fcr) **ședl~** / S și: *chaise-longue* / Pl: ~*uri* / E: fr **chaise-longue**] Scaun pliabil, pe al cărui schelet (de lemn sau de metal) este montată o pânză și al cărui spătar mobil se poate fixa într-o poziție mai mult sau mai puțin înclinată, după preferință.

șezut *sn* [At: (a. 1581) L. ROM. 1965, 448 / V: (reg) (1) *~ă* *sf* (Pl: *~e*) / Pl: *~uri* / E: **ședea**, (14) cdp lat *sedes*] **1** Partea inferioară, dorsală a trunchiului omenesc, pe care se sprijină corpul în timpul șederii (1) Si: (fam) *dos* (8), *fund* (7), *popou*, (fam; euf) *pardon*, (pop) *cur* (1), *moalele spetelor*. **2** (Pfm; îlav) **Pe ~e** În poziția cuiva care este așezat. **3** (Prc) Anus. **4** (Pan) Partea posterioară a patrupedelor, corespunzătoare șezutului (1). **5** (Reg) Parte a scaunului, a băncii etc. pe care se stă. **6-9** Ședere (**1-2**, **5**, **9**). **10** (Înv) Locuință. **11** (Înv; urmat de determinări în G) Loc ocupat de ceva. **12** (Mun; înv; îs) *~ul satului* Vatra satului. **13** (Mun; îs) *Săzut de casă* Teren destinat construirii unei case. **14** (Îvr) Focar (al unei boli, al unui eveniment etc.).

șezută[1] [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 18^{v}/33 / Pl: *~te* / E: **ședea**] **1** *a* (Reg; d. apă) Care nu mai este proaspătă Si: (pop) *stătută*. **2** *a* (Pop; îs) *Fată ~* Fată bătrână. **3** *sf* (Îvr) Interval de timp consacrat unei anumite activități.

șezută[2] *sf* vz ***șezut***

șfab[1] *sm* vz ***șvab***[1]

șfab[2], ***~ă*** *smf*, *a* vz ***șvab***[2]

șfac *sn* [At: CADE / V: (reg) ***șvac*** / Pl: *~uri* / E: ns cf *înșfăca*] **1** (Buc; Mol) Laț folosit pentru prinderea unor animale sau păsări ori, în trecut, la spânzurarea celor condamnați Si: *ștreang* (3). **2** (Reg) Unealtă cu care se strânge buza de sus a calului, ca să stea liniștit la potcovit. **3** (Reg) Bucată de lemn folosită la strângerea prin răsucire a funiei sau a lanțului cu care se leagă o încărcătură (de fân, lemne etc.).

șfachie *sf* vz ***fachie***

șfagie *sf* vz ***șfarghie***

șfaitaparat *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: ger ***Schweissapparat***] (Reg) Aparat de sudat.

șfaițăr, ~ă *a* vz ***șvaițăr***

șfaițer *sn* vz ***șvaițer***

șfaitui[1] *vt* [At: LEXIC REG. 108 / Pzi: ? / E: nct] (Buc; c. i. mobile) A lustrui.

șfaitui[2] *vt* vz ***șfăitui***

șfaizâc *sn* [At: ARVINTE, TERM. 41 / Pl: *~âce* / E: ger ***Schweifsäge***] (Buc; Mol) Ferăstrău de decupat.

șfală *sf* vz ***șfel***

șfanț *sn* vz ***sfanț***

șfanțelaș *s* vz ***șfălțălaș***

șfară[1] *sf* vz ***sfară***[1]

șfară[2] *sf* vz ***sfoară***

șfarcă *sf* [At: PRIBEAGUL, P. R. 57 / V: (reg) ***șva~***, ***~clu*** (Pl: *~ri*) *sn* / Pl: *șfărci* / E: ger ***Schwarten*** (magen, -wurst), mg ***svárkli***] **1** (Ban; Trs) Tobă (de porc). **2** (Reg) Stomac de porc.

șfarclu *sn* vz ***șfarcă***

șfardie *sf* vz ***șfarghie***

șfarghie *sf* vz ***șfarghie***

șfarm *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: ger ***Schwarm***] (Reg) Grupă (de soldați).

șfartuc *sn* vz ***șvartug***

șfartug *sn* vz ***șvartug***

șfarț *sn* vz ***șvarț***

șfăbesc, ~ească *a* vz ***șvăbesc***

șfăbește *av* vz ***șvăbește***

șfăboaică *sf* vz ***șvăboaică***

șfăcui *vt* [At: ALR II, 5636/537 / Pzi: *~esc* / E: ***șfac*** + *-ui*] (Reg; c. i. o încărcătură de lemne, fân etc.) A strânge cu șfacul (3).

șfăfui *vt* [At: ARVINTE, TERM. 41 / Pzi: ? / E: ger ***schweifen***] (Reg; c. i. capetele butucilor) A rotunji cu ferăstrăul.

șfăitui *vt* [At: ALR SN II h 549 / V: (reg) ***sfai~***, ***șfai~***, ***șvai~*** / Pzi: *~esc* / E: ger ***schweissen***] (Teh; c. i. piese de metal) A suda prin forjare la cald, fără material de adaos.

șfăituire *sf* [At: MDT / V: (reg) ***șvai~*** / Pl: *~ri* / E: ***șfăitui*** cf ger *Schweisserei*] (Teh) Procedeu de sudare fără material de adaos, în care piesele de sudat sunt încălzite în forjă sau în cuptor și apoi ciocănite sau presate.

șfălțălaș *s* [At: CHEST. II. 227/351 / A: nct / V: (reg) ***șfanțel~*** (A: nct) / Pl: ? / E: mg ***falcolás***] (Reg) **1** Șanț[1] (5) mic scobit de-a lungul uneia dintre fețele laterale ale șindrilelor (1), care permite îmbucarea acestora. **2** (Îf *șfanțelaș*) Loc unde se încheie căpriorii la acoperișul unei case.

șfărăraie *sf* [At: A V. 15 / V: (reg) ***șforă~*** / E: ***șfară***[1] + *-ăraie*] (Mol; Buc) **1** Fum înecăcios rezultat din arderea grăsimilor Si: (reg) *scomârlă* (1), *șfărărie* (1). **2** Fum înecăcios ieșit din sobă într-o încăpere Si: (reg) *șfărărie* (2).

șfărărie *sf* [At: SCRIBAN, D. / E: ***șfară***[1] + *-ărie*] (Mol) **1-2** Șfărăraie (**1-2**).

șfărghiat, ~ă *a* [At: DLR / V: (reg) ***~ghit*** / P: *~ghi-at* / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***șfârgia***] (Mar; Buc; d. lemne) Despicat în bucăți subțiri Si: *așchiat*.

șfărghit, ~ă *a* vz ***șfărghiat***

șfărui *vt* [At: DL / Pzi: *~esc* / E: ***șfară***[2] + *-ui*] (Reg) A lega cu sfoară.

șfăruit, ~ă *a* [At: GANE, N. II, 91 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***șfărui***] (Reg) Legat cu sfoară.

șfăruță *sf* [At: MAT. DIALECT. I, 192 / Pl: *~te* / E: ***șfară***[2] + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Șfară[2] (scurtă).

șfârgia *v* vz ***sferdi***

șfebăl *sn* vz ***șfebelă***

șfebelă *sf* [At: MÎNDRESCU, I. G. 93 / V: (reg) ***sfebele*** *sfp*, ***știblă***, ***șvebăla***, ***șveblă*** *sf*, ***~băl***, ***șvebel*** *sn* / Pl: *~le* / E: ger dal ***Schwebel*** (holz)] (Trs; Mol) Chibrit (1).

șfed *sm* vz ***șved***

șfei *sm* [At: BĂCESCU, P. 54 / V: (reg) ***șfoi*** / Pl: ~ / E: nct] (Iht; Mol) Boarță (*Rhodeus sericeus*).

șfel *sn* [At: LEXIC REG. 108 / V: (reg) ***șfală*** *sf* / Pl: *~uri* / E: ger ***Schwelle***] (Buc) **1** Fiecare dintre bârnele folosite la podirea drumurilor forestiere. **2** (Îf *șfală*) Traversă (de cale ferată).

șfeler *sn* [At: FD I, 173 / Pl: *~e* / E: ger ***Schweller***] (Reg) Bârnă folosită pentru consolidarea armăturii în abataj.

șfelver *sm* [At: (a. 1807) FURNICĂ, D. C. 232 / A: nct / Pl: *~i* / E: ns cf ger *Zwölfer*] (Mol; înv; csnp) Monedă de o anumită valoare.

șferă *sf* vz ***sferă***

șferbodin *sn* [At: LEXIC REG. 108 / V: (reg) ***șeferpod***, ***~bon*** (Pl: *~uri*) / Pl: ? / E: ger ***Schwerboden***] (Buc; Mol) **1** Construcție de bârne umplută cu bolovani, pietriș etc. care consolidează țărmul unui râu. **2** Temelie a șferbodinului (1).

șferbon *sn* vz ***șferbodin***

șferboung *sn* [At: ARVINTE, TERM. 112 / Pl: ? / E: ger ***Schwellbogen*** „arc dintr-o bârnă groasă"] (Reg) Butuc care unește cei doi pereți ai șferbodinului (1).

șfercioc *sm* vz ***sfrancioc***

șferhobiță *sf* [At: LEXIC REG. 108 / Pl: ? / E: ger ***schwere Haubitze*** „tun greu"] (Buc) **1** Tun mare. **2** (Fig) Butuc (1) mare.

șferic *a* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ns cf ger *Schwer* „greu"] (Reg; d. ovăz) Cu bobul mare.

șferlanț *sn* [At: ARVINTE, TERM. 109 / Pl: ? / E: nct] (Plu; reg) Sârmă care unește lemnul numit cordar, pus în partea din urmă a unei table la plută, cu lemnele de pe marginea tablei.

șferștac *sn* [At: DM / Pl: *~ace* / E: ***sfert***] (Mol) Măsură de capacitate de un sfert de litru.

șfert *sn* vz ***sfert***

șfertica *v* vz ***sfârtica***

șferui *vru* [At: GLOSAR REG. / Pzi: ? / E: nct] (Reg; d. căruțe) A aluneca cu roțile dinapoi într-o parte.

șfeșnic *sn* vz ***sfeșnic***

șfet *sm* vz ***șved***

șfeț *sm* vz ***șved***

șfețesc, ~ească *a* vz ***șvezesc***

șfezesc, ~ească *a* vz ***șvezesc***

șfichi [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 94v/35 / V: (reg) *sf~* (Pl: *~che*), *sfi~* (Pl: și *~che*), *svi~*, *șvi~* *sn* / Pl: *~uri* sn / E: fo cf ger *Zwick*, ceh *švih*] **1-2** *sn, i* (Pop) (Cuvânt care) imită șuieratul[1] (**11**) biciului. **3** *sn* (Pop) Capătul subțire și neîmpletit al biciului Si: (reg) *pleasnă*, *șugar* (**2**). **4** *sn* (Reg; îe) **A-i sări** (cuiva) **~ul** A se enerva (**5**). **5** *sn* (Pop; pex) Capăt subțire. **6** *sn* (Pop; pex) Vârf ascuțit. **7** *sn* (Pop) Lovitură dată cu șfichiul (**3**). **8** *sn* (Pop; îe) **A trage** (cuiva) **un ~** A certa (**1**). **9** *sn* (Pop; îe) **A lua** (pe cineva) **în ~** A ironiza. **10** *sn* (Pop; fig) Vorbă răutăcioasă Si: *ironie*, *răutate*, (pop) *împunsătură*. **11** *sn* (Pop; pan) Mănunchi de fire de păr[1]. **12** *sn* (Reg) Floarea papurei[1]. **13** *sn* (Buc; Mol) Lemn subțire, fără coajă, lung de 6 până la 10 m.

șfichiutură *sf* vz ***șfichiuitura***

șfichiui *vt* [At: C. STAMATI, ap. CADE / V: (reg) ***sf~***, ***sficui*** / Pzi: *~esc* / E: ***șfichi*** + *-ui*] (Pop) **1** A lovi cu șfichiul (**3**). **2** (Pex) A biciui (**3**). **3** (Fig) A îndemna. **4** (Fig) A înțepa cu vorba Si: *a ironiza*, *a persifla*.

șfichiuire *sf* [At: CREANGĂ, A. 128 / P: *~chiu-i~* / Pl: *~ri* / E: ***șfichiui***] (Pop) **1** Lovire cu șfichiul (**3**) Si: (pop) *șfichiuitură* (**2**). **2** (Pex) Biciuire (**2**). **3** (Fig) Îndemnare. **4** (Fig) Persiflare.

șfichiuit, ~ă *a* [At: DLR / P: *~chiu-it* / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***șfichiui***] (Pop) **1** Lovit cu șfichiul (**3**). **2** (Pex) Bătut[2] (**14**). **3** (Fig) Îndemnat. **4** (Fig) Persiflat.

șfichiuitor, ~oare *a* [At: DM / P: *~chiu-i~* / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***șfichiui*** + *-tor*] (Pop) **1** (Rar) Care lovește cu șfichiul (**3**). **2** (Fig) Care este ironic Si: *caustic* (**3**), *înțepător*, *sarcastic*, *zeflemitor*.

șfichiuitură *sf* [At: GHICA, S. 316 / P: *~chiu-i~* / V: (reg) ***șfichiit~***, ***sf~***, (rar) ***~chiut~*** / Pl: *~ri* / E: ***șfichiui*** + *-tură*] (Pop) **1** Lovitură dată cu șfichiul (**3**). **2** (Pex) Șfichiuire (**1**). **3** (Pex) Biciuire (**2**). **4** (Fig) Îndemnare. **5** (Fig) Persiflare.

șfilui *vr* [At: LEXIC REG. 108 / Pzi: ? / E: ns cf ger *schwindeln* „a înșela, a escroca"] (Buc) A uza de toate mijloacele pentru a parveni.

șfincui *vt* [At: LEXIC REG. II, 117 / Pzi: *~esc* / E: ns cf *șfindlări*] (Buc) A fura (**1**).

șfindlăr *sm* [At: MAT. DIALECT. I, 192 / V: (reg) ***~ngl~***, ***șvi~***, ***șvingl~*** / Pl: *~i* / E: ger ***Schwindler***, mg ***svindler***] (Reg) Trișor.

șfindlări *vi* [At: MAT. DIALECT. I, 193 / V: (reg) ***~ngl~***, ***șvi~***, ***șvingl~*** / Pzi: *~resc* / E: ***șfindlăr***] (Reg) A trișa.

șfindlărie *sf* [At: MAT. DIALECT. I, 193 / V: (reg) ***~ngl~***, ***șvi~***, ***șvingl~*** / Pl: *~ii* / E: ***șfindlăr*** + *-ie*] (Reg) Trișare.

șfinglăr *sm* vz ***șfindlăr***

șfinglări *v* vz ***șfindlări***

șfinglărie *sf* vz ***șfindlărie***

șfirțui *vt* [At: ALR I, 1754/45 / Pzi: *~esc* / E: ns cf mg *fércel*] (Reg) A însăila.

șfiț *sn* [At: LEXIC REG. 108 / V: (reg) ***șviț*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Schwitz*** (bad)] (Buc) Baie[1] (comunală).

șfițeran *sm* vz ***șvițeran***

șfițerancă *sf* vz ***șvițerancă***

șfițui[1] *vr* [At: LEXIC REG. 108 / Pzi: ? / E: ***șfiț*** + *-ui*] (Buc) A face baie[1].

șfițui[2] *vi* [At: LEXIC REG. 108 / Pzi: ? / E: ger ***schwitzen*** „a transpira"] (Buc) A lucra din greu.

șfoară *sf* vz ***sfoară***

șfoi *sm* vz ***șfei***

șfoinac *sm* [At: BUGNARIU, N. 333 / Pl: *~aci* / E: nct] (Trs; dep) Om scund.

șfoneră *sf* vz ***sifonier***

șfor *sn* vz ***șfor***

șforac *sn* vz ***sforac***

șforăraie *sf* vz ***sfârăraie***

șfornogar *sm* [At: ALR SN III h 885/53 / Pl: *~i* / E: nct] (Reg; dep) Țăran care se îmbracă în haine orășenești Si: (reg) *șforță*.

șforță *sf* [At: ALR SN III h 885/53 / Pl: ? / E: ns cf *șfornogar*] (Reg; dep) Șfornogar.

șfrontui *vt* [At: A V, 15 / Pzi: ? / E: nct] (Reg) A tivi.

șfung *sn* [At: DLR / V: (reg) ***șu~*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Schwung***, mg ***svung***] **1** (Trs) Elan[2] (**1**). **2** (Trs) Impuls. **3** (Mar: îf *șung*) Forță (**1**).

șgrant *sn* [At: A V, 22 / V: (reg) ***șăra~*** / Pl: *~uri* / E: ns cf ger *Schranz* „sfâșietură, ruptură"] (Reg) **1** Fiecare dintre crestăturile ciocanului de ferecat piatra morii. **2** (Îf *șărant*) Fiecare dintre crestăturile făcute cu ciocanul în piatra morii.

și [At: (a. 1521) HURMUZAKI XI, 843 / E: ml ***sic***] **1** *c* Exprimă contiguitatea dintre două elemente, subînțelegând pentru al doilea existența unei relații identice sau similare cu a primului (*Construiau drumuri și poduri.*). **2** *c* Exprimă, în enumerări, contiguitatea fiecărui membru în parte cu cel inițial sau al celui final cu cele preenumerate juxtapus, scoțând în evidență fiecare element (*A fost și bun, și harnic, și cucernic.*). **3** *c* (Marcă a coordonării copulative; leagă două propoziții) Exprimă integrarea în aceeași sferă conjuncturală a unor stări sau acțiuni distincte, săvârșite sau suportate de același subiect (*Să trăiască și să fie sănătos!*). **4** *c* (În legătură cu *pp* „cu") Exprimă comuniunea prin solidarizarea deliberată sau accidentală a unor elemente în cadrul unei relații stabilite sau suportate în comun (*Eu și cu Maria ne vedeam de ale noastre.*). **5** *c* Exprimă adăugarea unei cantități la alta de aceeași natură, pe care o depășește cu puțin, de obicei cu o subdiviziune de unitate (*A plecat după 10 ani și ceva.*). **6** *c* (Îla) **~ jumătate** sau **o dată ~ jumătate** Adaugă ideea de intensificare superlativă privitor la starea calitativă a unui element (*E un om și jumătate!*). **7** *c* (În formule de repetiție, ca procedeu stilistic) Exprimă insistența unui element al comunicării în raport cu celelalte (*Odată și odată vei afla cine sunt.*). **8** *c* În legătură cu formulări care explică aspectul categoric, indubitabil, decisiv al unei informații (*Nu mă pot opri și pace!*). **9** *c* Ajută la formarea prin adiție a numeralelor de la 21 până la 99 (*Cincizeci și cinci*). **10** *c* Ajută la formarea numeralelor care exprimă numere zecimale, legând partea zecimală de întreg (*Trei întreg și două zecimi*). **11** *c* (În formule de repetiție) Reprezintă grupări (numerice) care marchează o totalizare cantitativă în exces (*Sunt mii și mii de stele; Văzuse în viața ei atâtea și atâtea.*). **12** *c* (Urmat de *pp* „cu") Exprimă adiționarea aritmetică a două sau a mai multe cantități numerice (*Unu și cu doi fac trei.*). **13** *c* (Indică adăugarea unei cantități) Plus (*Un kilogram și jumătate.*). **14** *c* Exprimă consecința unui fapt prin raportare la altul săvârșit de același autor sau de unul diferit (*L-am întrebat și mi-a mărturisit.*). **15** *c* Exprimă continuitatea aspectelor narative sau descriptive ale unei expuneri unitare (sau întrerupte prin pauză) cu ajutorul unui „și narativ" (*Și stă, și se uita, și așteaptă, și nu spune nimic ca să vadă ce mai vrea acum.*). **16** *c* (În stilul epic și popular; situat la începutul unei comunicări) Sugerează aspectul continuativ al acesteia față de un enunț anterior, subînțeles sau presupus (*Și iar porni la drum.*). **17** *c* Solicită interlocutorului continuarea comunicării apreciate ca incompletă cu ajutorul unui „și interogativ" (*Și cât ai dat pe el?*). **18** *c* (Cu elipsa întrebării directe) Solicită interlocutorului continuarea comunicării, îndemnându-l prin „și interogativ" (*Am deschis ușa..., am intrat... –Și?*). **19** *c* (Precedat de exclamativul „ei!") Exprimă anticipativ din partea interlocutorului o atitudine de nepăsare (*Ei și? Ce-ți pasă ție?*). **20** *c* Exprimă consecința unei motivări cauzale (*Ești competent și vei reuși.*). **21** *c* Exprimă consecința unui îndemn (*Ascultă-mă și vei fi fericit.*). **22** *c* (Pfm; în legătură cu formulări de tipul *hodoronc-tronc*, (*ce*) *să vezi*) Exprimă o consecință neașteptată (*A intrat și, hodoronc-tronc, mi-a tras o palmă.*). **23** *c* Exprimă echivalarea unei mulțimi cu alta prin generalizarea distribuției iterative a fiecărui element component al uneia în funcție de fiecare element al celeilalte (*Anul și cartea.*). **24** *c* (Adesea în legătură cu „pe loc") Exprimă conformarea imediată prin contravaloare în funcție de ceea ce este oferit sau primit în schimb (*Banii și pe loc marfa.*). **25** *c* Exprimă conformarea în funcție de o promisiune, un angajament etc. (*Am promis și mă țin de cuvânt.*). **26** *c* Exprimă perseverența într-o anumită stare, atitudine etc. (*Nu i-am spus și n-am să-i spun.*). **27** *c* (Marcă a coordonării adversative; exprimă confruntarea dintre două elemente necontigue) Dar[1] (*Casa arde și baba se piaptănă.*). **28** *c* (În formule de repetiție) Exprimă o diferențiere

adversativă în lipsa determinanților contrastivi (*Sunt oameni și oameni.*). **29** *c* (Înv; îlc) **~ însă** Însă. **30** *c* (Marcă a coordonării concluzive) Deci[2] (*E o glumă și nu o lua în serios.*). **31** *av* Exprimă atașarea unui element la altele exprimate sau nu într-o comunicare anterioară (*M-a luat și pe mine la ei.*). **32** *av* (Uneori în legătură cu „până", „chiar", „încă") Exprimă atașarea unui element, evidențiind voit caracterul deosebit, ieșit din comun al acestuia, față de ceva subînțeles, adesea antinomic (*Chiar și el mi-a zis.*). **33** *av* Exprimă atașarea unui element la ceva subînțeles sau presupus ca posibil, evidențiind voit caracterul obișnuit, modest al manifestării, adesea accidentale, al acestuia (*Am zis și eu, ca să nu tac.*). **34** *av* Exprimă atașarea unui element la ceva subînțeles sau presupus ca posibil, evidențiind voit caracterul neașteptat al manifestării sau al sesizării unui element (*Ce-o mai fi și asta!*). **35** *av* (În legătură cu „cum", „atât" sau în corelații de tipul *și... și, și... cum și, atât... cât și*) Exprimă asocierea a două realități (adesea antipodice), distribuind egal raportarea lor față de același element de referință (*Îi va anunța atât pe el cât și pe nevasta lui.*). **36** *av* Exprimă completarea prin surplus a unei informații, în vederea întregirii acesteia (*Crâșma era în același timp și casa de locuit.*). **37** *av* (În legătură cu „pe lângă", „după ce că" etc.) Exprimă o completare prin cumul (*După ce că-i slut, mai e și slab.*). **38** *av* (În legătură cu „dar", „însă" sau în corelații de tipul *numai... dar și* ori *ci și*) Exprimă o completare cumulativă, marcată prin semnalare voit distinctă (*Erau mulți orășeni, dar erau și țărani.*). **39** *av* (În legătură cu „mai" cantitativ) Exprimă o completare suplimentară (*Din roadă se hrănește, dă la animale, mai și vinde.*). **40** *av* (Urmat de „mai" comparativ sau îlav **~ mai ~**) Mai grozav (**7**). **41** *av* (Urmat de „mai" comparativ sau îal) Mai groaznic (**1**). **42** *av* (În legătură cu „de" sau „dacă") Exprimă insuficiența influenței unui element asupra altuia, în ciuda intensității suplimentare pe care o aduce față de alte posibilități presupuse (*De aș ști că mă vei și omorî, nu pot să tac.*). **43** *av* (Exprimă consecința imediată a manifestării unui fapt exprimat sau subînțeles) Îndată (*Cum i-au văzut, au și plecat.*). **44** *av* (În legătură cu „încât" sau, înv, „cât") Exprimă efectul maxim produs ca urmare a consecinței unei acțiuni (*A slăbit atât de mult, încât și părinții au recunoscut-o cu greu.*). **45** *av* Exprimă rezultatul atins ca urmare a parcurgerii, deliberat sau conjunctural, a unor stadii intermediare (*Iată-ne și ajunși la cabană.*). **46** *av* Exprimă rezultatul inerent ce urmează din manifestarea unui fapt (*Cine are copii are și griji multe.*). **47** *av* Exprimă rezultatul analogic ce se deduce din manifestarea unui fapt (*Dacă i-au învins pe turci, îi vor învinge și pe tătari.*). **48** *av* Exprimă rezultatul fortuit ce decurge din absența unui element (*Dacă n-ai plăcintă, mănânci și pită.*). **49** *av* Exprimă rezultatul unei adecvări (*După sac, și cârpală.*). **50** *av* Exprimă concordanța dialectică a contrariilor (*Tot răul are și partea bună.*). **51** *av* (În legătură cu „cum", „așa" sau în corelații de tipul *precum* ori *după cum... așa ~*) Exprimă corespondența dintre două elemente print-o raportare de echivalență, uneori printr-o conformare (*Cum îți așterni, așa și dormi.*). **52** *av* (În legătură cu „ca", „cât", „atât" sau în corelații de tipul *cât... atât ~* ori *tot așa... cât ~*; exprimă corespondența dintre două elemente prin raportarea lor comparativă pe baza unei asemănări calitative sau cantitative) La fel ca... (*Mi-am dorit asta ca și tine.*). **53** *av* (În legătură cu „ca" adverbial; exprimă compararea, prin aproximare, a asemănării dintre un stadiu precizat virtual și unul real în care se află un element) Aproape (**13**) (*Problema e ca și rezolvată.*). **54** *av* (În corelații de tipul *ca ~ când* și *ca ~ cum*) Exprimă compararea, prin asemănare, a unui fapt real cu unul ipotetic sub aspect modal sau temporal (*Fugeau ca și când i-ar fi speriat cineva.*). **55** *av* (În legătură cu „cum" sau în corelații de tipul *precum... așa ~*) Întocmai (*Cum a zis, așa a și făcut.*). **56** *av* Deja (**1**) (*Masa se și servește.*).

șiac *sn* [At: ASACHI, S. L. I, 170 / V: (reg) ***șai~, șaiag, șăi~, șăiag, șei~, șeiag, ~ag*** / Pl: *~ace* și *~uri* / E: tc ***șayak***] **1** Postav aspru (din lână țigaie, de culoare închisă), țesut de obicei în casă, din care se fac haine țărănești și rase călugărești. **2** (Pex) Haină confecționată din șiac (**1**).

șiag *sn* vz ***șiac***

șiat, ~ă *sf, a* vz ***șuiat***

șiatică *sf* vz ***sciatică***

șiba[1] [At: CIUPALĂ, T. 238 / E: ger ***schiebe*** (Imt al lui *schieben* „a împinge")] (Reg) **1-2** *sn, i* (Cuvânt folosit de muncitorii forestieri, prin care se exprimă comanda ca buștenii să fie târâți cu ajutorul țapinelor Si: (reg) *șuba[1]* (**1-2**). **3** *av* (Îc) **A-l da** (sau **a-l lua**) **~** A-l împinge târâș. **4** *av* (Îe) **A se duce ~** A aluneca (**4**).

șiba[2] *vt* [At: CIUPALĂ, T. 226 / V: (reg) *șiva* / Pzi: *~bez* / E: ns cf *șiba[1]*] (Reg; c. i. buștenii) A târî cu ajutorul țapinelor Si: (reg) *a șuba[2], a șubui* (**1**).

șibă *sf* [At: PRIBEAGUL, P. R. 62 / V: (reg) ***șăbie*** (Pl: *~ii*), ***șâbră, ~bie*** (Pl: *~bii*), ***șubă[2]*** / Pl: *~be* / E: srb ***šiba***] **1** (Ban) Crenguță (**1**). **2** (Ban) Vreasc. **3** (Ban) Surcică. **4** (Ban; Trs) Prăjină de care se atârnă găleata la fântâna cu cumpănă. **5** (Reg) Cumpănă la fântână.

șibăr *sn* vz ***șuber***

șibie *sf* vz ***șibă***

șibioară *sf* [At: ARH. FOLK. III, 155 / Pl: *~re* / E: ***șibie*** + *-oară*] **1-2** (Ban; shp) Crenguță (**1-2**).

șibiog *sm* [At: DDRF / A: nct / V: (reg) ***si~*** (A: nct) / Pl: ? / E: ns cf *șiboi*] (Bot; Trs) **1** Micșunea (*Cheiranthus cheiri*). **2** Nopticoasă (*Hesperis matronalis*). **3** Muștarul-stâncilor (*Hesperis alpina*). **4** Mirodea (*Hesperis nivea*).

șiboi [At: CIHAC II, 615 / V: (reg) ***si~, sivoi, șab~, șivoi*** *smn* / Pl: *~oaie, ~uri* sn / E: tc ***șebboy***, bg ***шибой***] (Reg) **1** *sm* (Bot) Micșunea (*Cheiranthus cheiri*). **2** *sm* (Bot) Micsandră (*Matthiola incana*). **3** *sm* (Bot) Toporaș (*Viola adorata*). **4** *sn* Ciorchine (de flori).

șibuială *sf* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 183 / Pl: ? / E: ***șibă***] (Reg) Bătaie cu nuiaua.

șic[1] [At: FILIMON, O. II, 183 / S și: (rar) *chic* / E: fr ***chic***] (Fam) **1** *sni* Eleganță (în îmbrăcăminte, în atitudini). **2** *sni* Bun-gust (în îmbrăcăminte, în atitudini). **3** *sni* Lucru amuzant. **4** *sni* Haz (**17**). **5-6** *ain, av* (Care este) elegant. **7-8** *ain, av* (Care este) cu gust (în îmbrăcăminte, în atitudini).

șic[2] *sn* [At: ANON. CAR. / V: (îrg) ***~lu*** / Pl: *~uri* / E: mg ***sík***, srb ***šik***] **1** (Reg) Foiță de metal, mai ales din staniol, care se aplică ca podoabă pe unele haine femeiești Si: *paieta*, (pop) *poleială*, (reg) *șicuială* (**1**). **2** (Trs; îf *șiclu*) Hârtie poleită. **3** (Trs; înv) Piele poleită.

șicana [At: BARIȚIU, P. A. II, 653 / V: (înv) ***ci~***, (îvr) ***~căna*** / Pzi: *~nez* / E: fr ***chicaner***] **1** *vt* (Înv; c. i. persoane) A pune în dificultate prin interpretarea insidioasă a unor prevederi legale sau prin specularea unor detalii de procedură. **2** *vt* (Pop) A deranja pentru lucruri lipsite de importanță, făcând obiecții meschine, ridicând pretenții nejustificate Si: *a agasa* (**2**), (pop) *a cicăli* (**3**), *a sâcâi*, (îvr) *a șicanarisi*. **3** *vrr* (Îvr) A discuta în contradictoriu, cu insistență, exagerând importanța lucrurilor. **4** *vi* (Pop; rar) A ridica obiecții neîntemeiate.

șicanare *sf* [At: PONTBRIANT, D. / V: (îvr) ***~căn~*** / Pl: *~nări* / E: ***șicana***] (Pop) Sâcâire.

șicanarisi *vt* [At: (a. 1836) ARH. OLT. X, 133 / Pzi: *~sesc* / E: ***șicana*** + *-(a)risi*] (Îvr; c. i. persoane) A șicana (**2**).

șicanat, ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / V: (îvr) ***~căn~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***șicana***] (Pop; rar) Sâcâit (de cineva) pentru lucruri fără importanță.

șicanator, ~oare *smf, a* [At: COSTINESCU / Pl: *~i, ~oare* / E: ***șicana*** + *-tor*] **1-2** (Înv) (Persoană) care șicanează (**1**) Si: (frî) *șicanier* (**1-2**). **3-4** (Pop; rar) (Persoană) căreia îi place să șicaneze (**2**) Si: (frî) *șicanier* (**3-4**).

șicană *sf* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 52 / V: (îvr) ***cic~*** / Pl: *~ne* / E: fr ***chicane***] **1** (Îvr) Procedură (judiciară). **2** (Înv) Interpretare insidioasă a unei prevederi legale sau a unui detaliu de procedură. **3** (Înv; prc) Dificultate de procedură provocată printr-o șicană (**2**). **4** (Pop) Acțiune prin care cineva este deranjat, supărat, agasat cu cereri și cu pretenții neîndreptățite, lipsite de importanță Si: (pop) *cicăleală* (**2**), *sâcâială*. **5** (Pop) Pricină neîntemeiată. **6** (Pop) Tertip. **7** (Îvr) Controversă. **8** (Teh) Obstacol montat pe circuitul unui fluid pentru a-i micșora viteza, pentru a-i imprima un drum ocolit sau pentru a-i regla debitul.

șicanier, ~ă *smf, a* [At: CONTEMP. 1966, nr. 1033, 1/4 / P: *~ni-er* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***chicanier***] (Frî) **1-4** Șicanator **(1-4)**.

șicator *sn* [At: ALR II, 2614/346 / V: (reg) ***șâcatăr, șucatăr*** / Pl: *~e* / E: mg ***sikátor***] **1** (Trs) Uliță. **2** (Reg; îf *șâcatăr*) Drum **(1)**. **3** (Reg) Loc expus vântului.

șică *i* [At: COMAN, GL. / E: ns cf *cică*] (Reg; rep) Strigăt cu care se cheamă oile.

șicăna *v* vz ***șicana***

șicănare *sf* vz ***șicanare***

șicănat, ~ă *a* vz ***șicanat***

șicheai *sm* vz ***șcheau***

șicher, ~ă *a* vz ***ceacâr***

șichirgi-bașa *sm* vz ***cichirgi-bașa***

șichirgiu *sm* vz ***cichirgiu***

șicleală *sf* [At: A V, 15 / Pl: *~ele* / E: ***șicli*** + *-eală*] **1** (Buc) Unsoare de proastă calitate. **2** (Reg) Strat de funingine care se depune pe horn. **3** (Buc) Soluție preparată din zer fierbinte și piatră acră, în care se cufundă ouăle înainte de vopsire, pentru fixarea culorii.

șicli [At: A V, 20 / Pzi: *~lesc* / E: ns cf *șiclu*[1]] **1-2** *vtr* (Buc; Mol) A (se) îmbiba cu murdărie, mai ales cu substanțe unsuroase. **3** *vr* (Reg; d. părul[1] oamenilor) A deveni lipicios. **4** *vt* (Reg; c. i. ouă) A trata cu șicleală **(3)**, pentru fixarea culorii.

șiclit, ~ă *a* [At: C. PETRESCU, R. DR. 237 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***șicli***] **1** (Mol; Buc; d. obiecte) Murdar. **2** (Mol; Buc; d. părul[1] oamenilor) Lipicios. **3** (Buc; d. terenuri) Acoperit cu mâl. **4** (Buc; d. metale) Coclit[2] **(2)**. **5** (Buc; d. lichide) Amestecat cu o substanță murdară și unsuroasă.

șiclu[1] *sn* [At: ALR SN III h 96/316 / Pl: **(1-2)** *~uri* / E: mg ***sikló*** „alunecos"] **1** (Reg) Ghețuș **(1)**. **2** (Trs) Pământ alunecos, moale[1]. **3** (Reg) Murdărie care se depune pe sticle, oale etc. **4** (Reg) Lapoviță.

șiclu[2] *sn* vz ***șic***[2]

șiclui *v* vz ***șicui***[1]

șicluit, ~ă *a* vz ***șicuit***

șicluș *sm* vz ***siclu***

șicoală *sf* vz ***școală***

șictă *sf* vz ***șut***[5]

șicui[1] [At: CANTEMIR, IST. 115 / V: (reg) ***sicli, siclui, ~clui*** / Pzi: *~esc* / E: ***șic***[2] + *-ui*] (Reg) **1** *vt* (C. i. obiecte) A polei cu aur sau cu argint. **2** *vt* (Îf *șiclui*) A împodobi cu hârtie poleită. **3-4** *vtr* A (se) împodobi cu șic[2] **(1)**.

șicui[2] *vtr* [At: CANTEMIR, IST. 72 / Pzi: *~esc* / E: pn ***szykować***] (Mil; înv) **1-2** A (se) așeza în poziția de luptă.

șicuială *sf* [At: ALR II, 4271/848 / Pl: ? / E: ***șicui***[1] + *-eală*] (Reg) **1** Foiță de staniol Si: *șic*[2] **(1)**. **2-3** Șicuire[1] **(1-2)**.

șicuire[1] *sf* [At: DEX / Pl: *~ri* / E: ***șicui***[1]] (Reg) **1** Poleire cu aur sau cu argint a obiectelor Si: (reg) *șicuială* **(2)**. **2** Împodobire cu hârtie poleită sau cu șic[2] **(1)** Si: (reg) *șicuială* **(3)**.

șicuire[2] *sf* [At: CANTEMIR, I. I. I, 19 / Pl: *~ri* / E: ***șicui***[2]] (Mil; înv) Așezare în poziția de luptă.

șicuit, ~ă *a* [At: CANTEMIR, I. I. I, 214 / V: (reg) ***siclu~, ~clu~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***șicui***[1]] (Reg) **1** (D. obiecte) Acoperit cu un strat subțire de metal, mai ales de aur sau de argint. **2** (D. hârtie) Poleită. **3** Împodobit cu șic[2] **(1)**.

șidă *sf* [At: H X, 22 / Pl: ? / E: nct] (Mol) Haină țărănească (pentru femei) nedefinită mai îndeaproape.

șideșcă *sf* vz ***sideșcă***

șidov *sm* vz ***jidov***

șidovesc, ~ească *a* vz ***jidovesc***

șidovește *av* vz ***jidovește***

șie *prf* vz ***sie***

șiență *sf* vz ***știință***

șif[1] *av* [At: GLOSAR REG. / E: ger ***schief***] (Reg) Oblic.

șif[2] *sn* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~uri* / E: ger ***Schiff***] (Gms) **1** (Tip) Planșetă de zinc sau de lemn pe care se așază zațul Si: *galion* **(6)**. **2** Navă mare Si: *galion* **(2)**.

șifan *sn* vz ***șufan***

șifariu *sm* vz ***șafar***

șifiu *sm* vz ***fișiu***

șifon[1] *sn* [At: ALR II, 3544/316 / V: (reg) ***șâfond, șâfont*** / A și: *șif~* / Pl: *~oane* / E: mg ***sifon***] (Trs; Mar) Șifonier **(3)**.

șifon[2] [At: COSTINESCU / Pl: *~oane*, (rar) *~uri* sn / E: fr ***chiffon***] **1** *sf* (Frî; rar) Cârpă **(1)**. **2** *sn* Pânză albă (de bumbac, ușor apretată) folosită la confecționarea lenjeriei de pat și de corp Si: (reg) *madipolon*.

șifona [At: COSTINESCU / Pzi: *~nez* / E: fr ***chiffonner***] **1-2** *vtr* (C. i. materiale textile, obiecte de îmbrăcăminte, hârtie etc.) A face să-și piardă sau a-și pierde netezimea, formând încrețituri neregulate Si: *a (se) boți* **(3-4)**, *a (se) mototoli*. **3-4** *vtr* (Fam; fig) A (se) supăra. **5** *vt* (Fam; fig) A batjocori **(1)**.

șifonabil, ~ă *a* [At: DN[2] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***chiffonnable***] **1** (D. țesături, obiecte de îmbrăcăminte, hârtie etc.) Care se șifonează **(2)** ușor. **2** (Fam; fig) Care se supără repede Si: *irascibil, susceptibil*.

șifonabilitate *sf* [At: LTR[2] / E: ***șifonabil*** + *-itate*] (Rar) Proprietate a unor materiale textile, a obiectelor de îmbrăcăminte, a hârtiei etc. de a se șifona **(2)** ușor.

șifonare *sf* [At: BUL. FIL. IV, 111 / Pl: *~nări* / E: ***șifona***] Pierdere a netezimii (țesăturii, hârtiei etc.) Si: *boțire, mototolire, șifonat*[1].

șifonat[1] *sn* [At: DEX / Pl: (nob) *~uri* / E: ***șifona***] (Rar) Șifonare.

șifonat[2]***, ~ă*** *a* [At: BUL. FIL. IV, 128 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***șifona***] **1** (D. țesături, obiecte de îmbrăcăminte, hârtie etc.) Cu netezimea deformată de încrețituri neregulate Si: *boțit* **(1)**, *mototolit*. **2** (Fam; fig) Supărat. **3** (Fam; fig) Batjocorit[2] **(1)**.

șifoner *sn* vz ***șifonier***

șifoneră *sf* vz ***șifonier***

șifonier [At: BARASCH, L. 150/7 / P: *~ni-er* / V: **(2-3)** (reg) ***șfoneră, ~neră, ~ă, șufonieră*** *sf* ***~ner, șofoner*** *sn* / Pl: *~i* sm, *~e* sn / E: fr ***chiffonnier***] **1** *sm* (Frî; rar) Negustor ambulant de haine vechi. **2** *sn* (Îvr) Scrin. **3** *sn* Dulap în care se păstrează haine, lenjerie etc. Si: (reg) *castăn, garderob* **(1)**, *șifon*[1], *șofrânar*.

șifonieră *sf* vz ***șifonier***

șift *s* vz ***șiftuh***

șiftu *s* vz ***șiftuh***

șiftuh *s* [At: (a. 1673) IORGA, S. D. XVI, 64 / A: nct / V: (înv) ***~ft, ~ftu*** (A: nct) / Pl: ? / E: ger ***Schieftuch***] (Înv) Varietate de postav nedefinită mai îndeaproape.

șigaci, ~ce *a* vz ***șăgaci***

șighie *sf* vz ***șirghie***

șigubăț, ~eață *a* vz ***șugubăț***

șiho *i* [At: LEXIC REG. 94 / A: nct / E: fo] (Reg; rep) Strigăt cu care se alungă viteii.

șihoi *sn* vz ***șuvoi***[1]

șiism *sns* [At: DN[3] / E: fr ***chiisme***] Principal curent musulman, constituind religia de stat în Iran și în Yemen, care nu recunoaște sunna și pe califii sunniți.

șiit, ~ă [At: DN[3] / Pl: *~iți, ~e* / E: fr ***chiit***, eg ***Shiite***] **1-2** *smf, a* (Adept) al șiismului. **3** *a* Specific șiismului.

șijloitru *s* [At: GREGORIAN, CL. 62 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *loitră*] (Reg) Lemn care se pune de la o loitră la alta a căruței.

șil *sm* vz ***chil***

șilaizin *s* vz ***șlaizin***

șilăditã *a* [At: REV. CRIT. IV, 339 / V: (reg) ***șeladui~*** / Pl: *~te* / E: nct] (Trs; d. mori) Care nu are pietrele ferecate.

șilboc *sn* [At: JAHRESBER. III, 327 / V: (reg) ***șal~, șăl~, șel~, știl~*** / Pl: *~oace*, **(2-3)** *~uri* / E: mg ***silbok***, srb ***šiljbok***] (Reg) **1** Santinelă. **2** Serviciul de pază al santinelei. **3** Locul unde stă santinela. **4** (Îe) **A sta (la sau în) ~** sau **a fi de șăl~** A sta de santinelă.

şild *sn* [At: NICA, L. VAM. 232 / V: (reg) ***şâlt*** (Pl: *~e*) / Pl: *~uri* / E: ger ***Schild***] **1** Piesă de metal (sau de material plastic) care se fixează în dreptul mânerelor şi al broaştelor la uşi, ferestre, sertare etc., pentru a proteja gaura cheii sau ca ornament. **2** (Îvr) Verigă pe care se atârnă cheile. **3** (Ban) Cozoroc **(1)**. **4** Placă de avizare de-a lungul străzilor, al şoselelor etc.

şilean, ~ă *a* vz ***şălean***

şilegră *sf* vz ***şireglă***

şileitră *sf* vz ***silitră***

şiler[1] *sm* vz ***siler***

şiler[2] *sn* [At: ARVINTE, TERM. 167 / Pl: ? / E: ger ***Schäler***] (Mar) Unealtă folosită la cojitul trunchiurilor subţiri (de brad).

şileri *sp* [At: RĂDULESCU-CODIN / A: nct / E: nct] (Mun) Pantofi pe talpă, legaţi de picior cu nişte curele.

şilic *sn* vz ***işlic***

şilica *i* [At: A I, 21 / V: (reg) ***şiri~*** / E: nct] (Trs; rep) Cuvânt cu care se cheamă raţele.

şiligră *sf* vz ***şireglă***

şilimindriţă *sf* vz ***salamandriţă***

şilincă *sf* vz ***şirincă***

şiling *sm* [At: STAMATI, D. / V: (rar) **(3-4)** ***şel~*** / S şi: *shilling, shi~* / A şi: *~ling* / Pl: *~ngi* / E: eg ***shilling***, ger ***Schilling***] **1** (Şîs ~ *englez*) Unitate monetară englezească, divizionară, egală cu a douăzecea parte dintr-o liră sterlină. **2** (Şi îas) Monedă care reprezintă şilingul **(1)**. **3** (Şîs ~ *austriac*) Unitate monetară austriacă. **4** (Şi îas) Monedă care reprezintă şilingul **(3)**. **5** Unitate monetară a unor ţări africane (Kenya, Tanzania, Uganda, Somalia). **6** Monedă care reprezintă şilingul **(5)**.

şilitră *sf* vz ***silitră***

şiluţă *sf* [At: DLR / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Plantă nedefinită mai îndeaproape.

şilvoiz *s* vz ***silvoiz***

şim *sm* vz ***chim***

şimboră *sf* [At: BORZA, D. 156 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *cimbru*] (Bot; reg) Cimbru (*Satureja hortensis*).

şimedăr *sn* vz ***şimledăr***

şimi *sni* [At: ARDELEANU, D. 159 / S şi: *shimy* / E: fr ***shimmy***] **1** Dans modern asemănător cu foxtrotul. **2** Melodie după care se execută şimi **(1)**.

şimie *sf* vz ***chimie***

şimitău *sn* [At: H XVII, 63 / V: (reg) ***şum~*** / Pl: *~ăie* / E: mg ***simító***] **1** (Trs; Ban) Drişcă **(1)**. **2** (Trs) Mistrie (de lemn).

şimitui *vt* [At: ALR II/I, 3786/574 / Pzi: *~esc* / E: mg ***simít***] (Reg; c. i. pereţi) A murui[1].

şimizet *sn* vz ***şemizetă***

şimledăr *sn* [At: ALR SN IV h 1162 / V: (reg) ***şâmedru, ~me~*** (Pl: *~duri*), ***~eider*** / Pl: *~e* / E: ger ***Schirmleder***, mg ***si(r)mléder***] (Trs; Mar) Cozoroc **(1)**.

şimleider *sn* vz ***şimledăr***

şimli *s* [At: ALR SN IV h 1162/316 / Pl: ? / E: mg ***simli***] (Reg) Cozoroc **(1)**.

şimpanzeu *sm* vz ***cimpanzeu***

şimultoc *sn* vz ***şomoltoc***

şin *sn* vz ***şing***

şinap *sm* vz ***jneapăn***

şinar *sn* [At: DDRF / Pl: *~e* / E: ***şină*** + *-ar*] (Pop) Cui de fier cu care se fixează şina **(6)** pe obezile roţii unui vehicul.

şină *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 172r/24 / V: (reg) ***~nură*** (Pl: *~ri*) / Pl: *şine*, (pop) *şini*, (reg) *~nuri* / E: ger ***Schiene***, cf pn *szyna*] **1** Bandă de metal care se montează pe unele obiecte de lemn (uşi, lăzi, butoaie etc.), pentru a le mări rezistenţa la uzură Si: (reg) *şparing*[2]. **2** (Îvp; Ipl) Instrumente de tortură. **3** (Înv) Lingou. **4** (Teh) Fiecare dintre barele de oţel (sau de lemn) de la bătătorul sau de la contrabătătorul batozei. **5** (Reg) Fuscel (la războiul de ţesut). **6** (Pop) Cerc de metal care se montează pe obezile roţilor de lemn ale unui vehicul, pentru a le feri de uzură Si: (reg) *raf, şing* **(1)**. **7** Fiecare dintre barele de oţel, laminate după un anumit profil, care, fixate una în continuarea celeilalte pe traverse şi dispuse în două benzi paralele, formează calea de rulare pentru unele vehicule cu roţi (tren, tramvai) Si: (reg) *raf, şing* **(2)**, *şteangără* **(1)**. **8** (Pgn) Cale de rulare formată din şine **(7)** Si: (reg) *raf, şing* **(3)**, *şteangără* **(2)**. **9** (Spc) Cale ferată. **10** (Pan) Fiecare dintre barele (de metal), dispuse paralel, care servesc drept cale de ghidare pentru anumite piese mobile[1] din unele instalaţii tehnice. **11** Bandă subţire de metal care serveşte la fixarea paginilor unui dosar.

şinăli *v* vz ***şăinăli***

şinc[1] *sn* [At: L. ROM. 1966, 581 / Pl: ? / E: ger ***Schenk*** (tisch)] (Buc) Tejghea (la prăvălie, cârciumă etc.).

şinc[2] *sn* vz ***şing***

şincana *sfa* [At: VARONE, D. 145 / E: nct] (Reg) **1** Dans popular asemănător cu hora. **2** Melodie după care se execută şincana **(1)**.

şincă *sf* vz ***şing***

şincăi *vi* [At: LEXIC REG. 108 / Pzi: ? / E: fo cf *cincăi*] (Buc) A gângăvi **(1)**.

şincăit, ~ă *a* [At: LEXIC REG. 108 / Pl: *~iţi, ~e* / E: ***şincăi***] (Buc) Gângav **(2)**.

şincăneasca *sfa* [At: REV. NOUĂ VI, 345 / E: ns cf *şincana*] (Trs) **1** Dans popular asemănător cu polca. **2** Melodie după care se execută şincăneasca **(1)**.

şindăr *s* [At: PĂCALĂ, M. R. 201 / Pl: ? / E: nct] (Trs; îcs) *De-a ~ul* Joc de copii în care jucătorii, aşezaţi în două rânduri, faţă în faţă, îşi aruncă unul altuia o minge.

şindeală *sf* vz ***şindel***

şindel *s* [At: BUL. FIL. II, 207 / A: nct / V: (arg) ***~drel*** (A: nct), ***~eală*** *sf* / Pl: ? / E: rrm ***šindealo***] (Arg) **1** Cuţit **(1)**. **2** Tăietură de cuţit. **3** Lovitură de cuţit. **4** Joc de copii în care jucătorii aruncă, din anumite poziţii, un cuţit sau o furculiţă astfel încât acestea să se înfigă în pământ.

şindelar, ~ă *sm* vz ***şindrilar***

şindelit, ~ă *a* vz ***şindrilit***[2]

şindi *vt* [At: BUL. FIL. II, 207 / V: (arg) ***~dri*** / Pzi: *~desc* / E: rrm ***šindo***] (Arg) A tăia cu cuţitul.

şindil *sn* vz ***şindrilă***

şindilar *sm* vz ***şindrilar***

şindilariu *sm* vz ***şindrilar***

şindilă[1] *sf* vz ***sedilă***[2]

şindilă[2] *sf* vz ***şindrilă***

şindili *v* vz ***şindrili***

şindilici *sm* [At: GL. 1961, 460 / V: (îrg) ***~u*** / Pl: ~ / E: ***şindilă***[2] + *-ici*] (Trs) Şindrar.

şindiliciu *sm* vz ***şindilici***

şindilire *sf* vz ***şindrilire***

şindiliş *s* [At: DLR / Pl: ? / E: ***şindilă***[2] + *-iş*] (Trs) Şindrar.

şindilit[1] *sn* vz ***şindrilit***[1]

şindilit[2]***, ~ă*** *a* vz ***şindrilit***[2]

şindiliţă *sf* [At: CADE 1250 / Pl: *~ţe* / E: ***şindilă***[2] + *-iţă*] **1-2** (Trs; şhp) Şindriluţă **(1-2)**.

şindiluţă *sf* vz ***şindriluţă***

şindrar *s* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 184 / Pl: ? / E: ***şindră*** + *-ar*] (Reg) Acoperiş de şindrilă **(1)** Si: (reg) *şindilici, şindiliş*.

şindră *sf* [At: TOMICI, C. A. 174/9 / Pl: *~re* / E: srb ***šindra***] **1** (Ban; adesea csc) Şindrilă **(1)**. **2** (Reg) Bucată îngustă de pământ.

şindrel *s* vz ***şindel***

şindri *v* vz ***şindi***

şindrila *v* vz ***şindrili***

şindrilar [At: KLEIN, D. 424 / V: (îrg) ***~dilariu, ~iu***, (reg) ***~del~, ~di~*** *sm*, ***~ler*** *sn* / Pl: *~i* sm, *~e* sn / E: ***şindrilă*** + *-ar*] **1** *sm* Persoană care face şindrile **(1)** Si: (reg) *şiţar* **(1)**. **2** *sm* Persoană care vinde şindrile **(1)**. **3** *sm* Meseriaş care bate şindrile **(1)** pe acoperiş. **4** *sn* (Trs; îf *şindriler*)

Construcție rudimentară, acoperită cu șindrilă (**1**), care servește ca adăpost pentru ciobani la stână. **5** *sn* (Reg) Burghiu mare.

șindrilare *sf* vz ***șindrilire***

șindrilariu *sm* vz ***șindrilar***

șindrilat, ~ă *a* vz ***șindrilit***[2]

șindrilă *sf* [At: (cca 1496-1507) D. BOGDAN, GL. 227 / V: (reg) ***hindi~, jin~, sindi~, sin~, șandi~, ~di~*** *sf*, ***~dil*** (Pl: *~e*) *sn* / Pl: *~le*, (reg) *~li* / E: ger ***Schindel***, mg ***zsindely***] **1** (Adesea csc) Scândură (de brad, de fag etc.) îngustă și subțire, întrebuințată mai ales la acoperișul caselor Si: (reg) *chiorpeacă* (**1**), *draniță* (**1**), *prăștilă*, *șindră* (**1**), *șiță*[1] (**1**), *știablon* (**5**). **2** (Ban; Trs; pan; îf *șindilă*) Loc de arătură lung și îngust.

șindriler *sn* vz ***șindrilar***

șindrili *vt* [At: NECULCE, L. 60 / V: (reg) ***șandi~, ~di~***, (îvr) ***~la*** / Pzi: *~lesc* / E: ***șindrilă***] (C. i. case, garduri etc.) A acoperi cu șindrilă (**1**) Si: (reg) *a șindrui*, *a șitui*.

șindrilire *sf* [At: POLIZU / V: (reg) ***~dil~***, (îvr) ***~lare*** / Pl: *~ri* / E: ***șindrili***] Acoperire (a caselor, gardurilor etc.) cu șindrilă (**1**) Si: *șindrilit*[1], (reg) *șindruire*.

șindrilit[1] *sn* [At: RESMERIȚĂ, D. / V: (reg) ***~dil~*** / Pl: *~uri* / E: ***șindrili***] Șindrilire.

șindrilit[2]***, ~ă*** *a* [At: NECULCE, L. 97 / V: (înv) ***șendil~***, (reg) ***~del~, ~dil~***, (îvr) ***~lat*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***șindrili***] **1** (D. clădiri, garduri etc.) Acoperit cu șindrilă (**1**) Si: (reg) *șindruit*, *șituit*. **2** (D. acoperișuri) De șindrilă (**1**).

șindriluță *sf* [At: LB 644 / V: (reg) ***~dil~*** / Pl: *~țe* / E: ***șindrilă*** + *-uță*] **1-2** (Pop; șhp) Șindrilă (**1**) (foarte subțire) Si: (reg) *șindiliță* (**1-2**).

șindrui *vt* [At: TOMICI, C. A. 37/20 / Pzi: *~esc* / E: ***șindră*** + *-ui*] (Ban; c. i. case, grajduri etc.) A șindrili.

șindruire *sf* [At: DEX / Pl: *~ri* / E: ***șindrui***] (Reg) Șindrilire.

șindruit, ~ă *a* [At: DM / Pl: *~iți, ~e* / E: ***șindrui***] (Ban; d. clădiri, garduri etc.) Șindrilit[2] (**1**).

șineac *sn* vz ***șinic***

șineag *sn* vz ***șinic***

șing *sn* [At: MÎNDRESCU, UNG. 104 / V: (reg) ***șin, ~nc*** *sn*, ***~ncă*** (Pl: *~nci*) *sf* / Pl: *~uri* / E: mg ***sing*** (variantă a lui *sín*)] **1-3** (Trs) Șină (**6-8**). **4** (Trs) Fiecare dintre cele două bare, dispuse paralel, pe care se deplasează carul joagărului. **5** (Reg; îf *șinc*) Leaț (la gard). **6** (Trs) Cot (unitate de măsură). **7** (Trs) Încărcătură de lemne corespunzătoare unui stânjen. **8** (Trs) Stivă de un stânjen.

șinghile *spl* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 185 / A: nct / E: nct] (Reg) Caise.

șinic *sn* [At: BIBLIA (1688), 568[2]/46 / V: (îrg) ***si~, ~neac, ~neag*** (Pl: *~uri*), ***~ig*** *sn*, ***sinice*** *sf* / Pl: *~ice* / E: tc ***șinik***, srb ***šinik***, bg ***шиник***, ngr ***σινίκι***] (Îrg) **1** Măsură de capacitate pentru cereale sau pentru alte produse agricole, a cărei mărime variază, după regiuni și după epoci, aproximativ între 1,25 l și 136 l (echivalentul în greutate fiind de la 12 kg la 50 kg). **2** Vas care are capacitatea unui șinic (**1**). **3** (Spc) Măsură cu care se toarnă boabele în coș la măcinat[1] sau cu care se ia vama la moară. **4-6** Cantitate corespunzătoare unui șinic (**1-3**).

șinier *s* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 193 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *cinie*] (Reg) Speteaza de sus a vatalei de la războiul de țesut.

șinig *sn* vz ***șinic***

șiningă *sf* vz ***șirincă***

șinior *sn* vz ***șinor***

șinistră *sf* vz ***ginistră***

șinistru *sm* vz ***ginistră***

șinjor *sm* vz ***sânjor***

șinlăc *sn* vz ***șenlic***

șinlec *sn* vz ***șenlic***

șinlic *sn* vz ***șenlic***

șinor *sn* [At: PO. 274 / V: (reg) ***ji~, ~nior, ~nur*** *sn*, ***~nură*** (Pl: *~ri*) *sf*, ***jun~*** (Pl: *~i*) ***~e*** (Pl: *~ri*) *sm* / A și: *șin~* / Pl: *~oare* / E: mg ***sinór, sinyór*** (variante ale lui ***zsinór***)] (Reg) **1** Șnur (**1**). **2** Șiret[1] (**2**).

șinora *v* vz ***șinori***

șinore *sm* vz ***șinor***

șinori *vt* [At: KLEIN, D. 424 / V: (reg) ***~ra*** (Pzi: *~rez*), ***~nuri*** / Pzi: *~resc* / E: ***șinor***] **1** (Trs; înv; c. i. registre, dosare etc.) A șnurui (**1**). **2** (Îrg; pex; c. i. obiecte) A șnurui (**2**). **3** (Trs; c. i. haine) A șnurui (**3**). **4** (Reg; îf *șinora*; c. i. abcese subcutanate la vite) A străpunge cu o sfoară unsă cu ceară, pentru a se elimina puroiul.

șinorit, ~ă *a* [At: LB / V: (reg) ***~nur~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***șinori***] (Trs; d. haine) Șnuruit[2] (**3**).

șinoruț *sn* [At: LB / V: (reg) ***~nur~*** / Pl: *~e* / E: ***șinor*** + *-uț*] **1-2** (Trs; șhp) Șinor (**1**) (scurt).

șinșilă *sf* [At: CADE / V: ***cinci~*** / Pl: *~le* / E: fr ***chinchilla***] Mamifer rozător din regiunile muntoase ale Americii de Sud, asemănător cu veverița, care este vânat pentru blana lui cenușie, foarte prețioasă (*Chinchilla laniger*).

șintafel *sn* [At: ARVINTE, TERM. 114 / Pl: ? / E: ger ***Schientafel***] (Reg) Ecluză care permite trecerea plutelor din lacul de acumulare în albia râului.

șintăr [At: CV 1951, nr. 5, 28 / V: (reg) ***sântar, ~tor*** *sm* / Pl: *~i* / E: ger ***Schinder***, srb ***šinter, šintar***, mg ***sintér***] **1** *sm* (Ban; Trs) Hingher[1] (**1**). **2** *sm* (Reg) Călău[1] (**1**). **3-4** *sm*, *a* (Trs) (Om) crud Si: *nemilos*, *tiran*.

șintări [At: SCL 1970, 19 / Pzi: ? / E: ***șintăr***] (Reg) **1** *vi* A practica meseria de hingher. **2** *vt* (C. i. pielea de pe corpul unui animal) A jupui.

șintărie *sf* [At: LEXIC REG. 119 / Pl: *~ii* / E: ***șintăr*** + *-ie*] (Reg) **1-2** Hingherie (**1-2**).

șintia *vi* [At: TETRAEV. (1574), 13 / P: *~ti-a* / Pzi: *~iez* / E: nct] (Îvr) A porunci cu severitate.

șintoism *sns* [At: RESMERIȚĂ, D. 756 / V: (înv) ***si~*** / S și: *shi~* / E: fr ***shintoïsme***] Religie națională a Japoniei, caracterizată prin animism, venerarea unor divinități ale naturii, cultul strămoșilor și al eroilor.

șintoist, ~ă [At: DN[2] / S și: *shi~* / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***shintoïste***] **1-2** *smf*, *a* (Adept) al șintoismului. **3** *a* Specific șintoismului.

șintor *sm* vz ***șintăr***

șinui *vt* [At: COSTINESCU / Pzi: *~esc* / E: ***șină*** + *-ui*] (Pop) **1** (C. i. obiecte) A fereca cu șine (**1**), pentru a le mări rezistența la uzură. **2** (C. i. roțile de lemn ale unor vehicule sau, pex, vehicule cu roți de lemn) A pune șine (**6**).

șinuire *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: ***șinui***] (Pop) **1** Ferecare cu șine (**1**) a unor obiecte, pentru a le mări rezistența la uzură Si: (pop) *șinuit*[1] (**1**). **2** Întărire cu șine (**6**) a roților de lemn ale unor vehicule Si: (pop) *șinuit*[1] (**2**).

șinuit[1] *sn* [At: DDRF / Pl: *~uri* / E: ***șinui***] (Pop) **1-2** Șinuire (**1-2**).

șinuit[2]***, ~ă*** *a* [At: DAMÉ, T. 8 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***șinui***] (Pop) **1** (D. obiecte) Ferecat cu șine (**1**). **2** (D. roțile de lemn ale unor vehicule, pex, d. vehicule cu roți de lemn) Întărit cu șine (**6**).

șinur *sn* vz ***șinor***

șinură[1] *sf* vz ***șină***

șinură[2] *sf* vz ***șinor***

șinuri *v* vz ***șinori***

șinurit, ~ă *a* vz ***șinorit***

șinuruț *sn* vz ***șinoruț***

șinuță *sf* [At: ALR II, 6423/260 / Pl: *~țe* / E: ***șină*** + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Șină (**10**) (scurtă).

șioaie *sf* vz ***șuvoi***[1]

șioi[1] *sn* vz ***șuvoi***[1]

șioi[2] [At: (sf. sec. XVIII) ARH. FOLK. VI, 25 / P: *și-o-i* / V: (reg) ***șiui, șoi, șui*** / Pzi: *~esc* / E: pbl fo cf mg *sóhajt*] **1** *vi* (Trs) A ofta. **2** *vi* (Trs) A suspina. **3** *vi* (Reg; îf *șiui*) A gâfâi (**1**). **4** *vr* (Reg; îf *șui*) A se văita.

șioios, ~oasă *a* [At: A I, 26 / P: *și-o~* / V: (reg) ***șâi~, șios, șuo~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***șioi***[1] + *-os*] (D. terenuri) **1** (Reg) Apătos (**2**). **2** (Trs; îf *șios*) Care este argilos Si: *cleios* (**5**). **3** (Reg; îf *șâios*) Afânat (**1**).

șion *s* vz ***șuvoi***[1]

șios, ~oasă *a* vz ***șioios***

șip[1] *i* [At: LEXIC REG. II, 63 / E: fo] (Reg) **1** Cuvânt care imită vorbirea cu voce scăzută. **2** (Rep) Strigăt cu care se cheamă vacile.

șip[2] *sm* [At: ANTIPA, F. I, 263 / Pl: *~i* / E: rs **шип**] Pește din familia acipenseridelor, cu o lungime medie de 75-100 cm, cu corpul alungit, acoperit pe spinare și pe laturi cu plăci cornoase, cu botul de formă triunghiulară, rotunjit la vârf, care trăiește în Marea Neagră și își depune icrele în regiunea gurii Dunării Si: (rar) *șipcă*[2] (*Acipenser sturio*).

șip[3] *sm* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) **șâc** / Pl: *~i* / E: bg, ucr **шип**] **1** (Reg; lpl) Rădăcini adventive (la porumb). **2** (Reg; pan) Coarne de cerb. **3** (Reg) Rădăcină de măsea. **4** (Bot; Buc; îc) **~ul-vântului** Scai-vânăt (*Eryngium planum*).

șip[4] *sn* [At: BIBLIA (1688), 201[1]/23 / V: (reg) **șup** / Pl: *~uri* / E: ns cf mg *síp* „țeavă"] (Reg) **1** Sticlă (pentru păstrat lichide). **2** Flacon (**1**). **3-4** Cantitatea de lichid dintr-un șip[4] (**1-2**).

șipalău *sn* [At: LEXIC REG. 115 / Pl: ? / E: **șip**[4] + *-ălău*] (Buc) Butelie pentru sifon.

șipan *sn* [At: LEXIC REG. 115 / Pl: ? / E: **șip**[4] + *-an*] **1-4** (Buc; șdp) Șip[4] (**1-2**) (mare) Si: (reg) *șipoi* (**1-4**).

șipar *sm* [At: I. IONESCU, M. 88 / V: (reg) **și~** / Pl: *~i* / E: ns cf *șip*[2]] (Iht; reg) Morun[2] fără icre.

șipăi *vi* [At: DLR / Pzi: ? / E: **șip**[1] + *-ăi*] (Reg) A vorbi cu voce scăzută.

șipăt *sn* vz **șipot**

șipât *sn* vz **șipot**

șipc *sm* vz **șipcă**[1]

șipcă[1] *sf* [At: POLIZU / V: (reg) **șipc** *sm* / Pl: *șipci* / E: bg **шипка**, srb **šipka**] **1** (Pop) Bucată de lemn subțire și lungă, de obicei de formă paralelipipedică, folosită mai ales în lucrări de tâmplărie sau de dulgherie Si: *leat*. **2** (Reg; îe) **A scoate** (pe cineva) **din șipci** A enerva (**6**).

șipcă[2] *sf* [At: CADE / Pl: *șipci* / E: ns cf *șip*[2]] (Iht; rar) Șip[2] (*Acipenser sturio*).

șipcă[3] *sf* vz **șapcă**

șipcărie *sf* [At: UDRESCU, GL. / E: **șipcă**[1] + *-ărie*] (Mun; csc) Mulțime de șipci[1] (**1**).

șipci *vt* [At: RĂDULESCU-CODIN / Pzi: ? / E: **șipcă**[1]] (Mun; c. i. pereți sau tavane de lemn) A șipcui (**1**).

șipcui *vt* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) **~ptui** / Pzi: *~esc* / E: **șipcă**[1] + *-ui*] (Pop) **1** (C. i. pereți sau tavane de lemn) A acoperi cu șipci[1] (**1**) bătute paralel, la mică distanță una de alta, ca să se prindă muruiala Si: (reg) *a șipci, a șpraițui* (**3**), *a șușăli*. **2** (Rar) A împrejmui cu șipci[1] (**1**).

șipcuit, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. 1281 / Pl: *~iți, ~e* / E: **șipcui**] (Pop; d. pereți sau tavane de lemn) Acoperit cu șipci[1] (**1**) bătute paralel, la mică distanță una de alta, ca să se prindă muruiala.

șipculiță *sf* [At: DL / Pl: *~țe* / E: **șipcă**[1] + *-uliță*] **1-2** (Pop; șhp) Șipcă[1] (**1**) (mică).

șipcuță *sf* vz **șepcuță**

șiper *sn* [At: DLR / A: nct / Pl: *~e* / E: ns cf ger *Schiefer* „ardezie"] (Reg) Nisip.

șipi [At: LEXIC REG. 110 / V: (reg) **șupi** / Pzi: *~pesc* / E: ns cf *șupuri*[1]] **1** *vr* (Reg) A se furișa (**2**). **2** *vt* (Reg) A da, cuiva (ceva) pe furiș. **3** *vr* (Buc; îf *șupi*) A se aciua (**2**).

șipică *sf* vz **sipică**

șipină *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 6[r]/8 / Pl: *~ni* / E: ns cf ucr *шипиня*] (Îvr; csnp) Vâltoare.

șipoc[1] *sm* [At: NEAGOE, ÎNV. 116/24 / A: nct / Pl: *~oci* / E: slv **шипъкъ**] (Bot; slî; rar) Rodiu (*Punica granatum*).

șipoc[2] *s* [At: MOXA, 386/27 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *șipot*] (Îvr; csnp) Curs de apă.

șipoi *sn* [At: LEXIC REG. 115 / Pl: *~oaie* / E: **șip**[4] + *-oi*] **1-4** (Buc; șdp) Șipan (**1-4**).

șipot *sn* [At: (a. 1441) D. BOGDAN, GL. 108 / V: (reg) **șâput, ~păt, ~pât, șop~, șup~** / Pl: *~e* / E: vsl **шьпотъ** „murmur"] **1** Izvor a cărui apă (captată printr-un jgheab sau printr-o țeavă) țâșnește cu putere Si: (reg) *șiroi*[1] (**3**). **2** (Pe lângă verbe ca „a curge", „a cădea" etc.; îlav) **În ~** Țâșnind impetuos și abundent. **3** (Pan) Șuviță (**4**) (abundentă) de lichid care curge de undeva sau din ceva Si: *șiroi*[1] (**5**). **4** (Pop) Cădere de apă. **5** (Reg; șîs *~ul apei*) Porțiune în matca unei ape curgătoare de-a lungul căreia apa are viteza cea mai mare. **6** (Reg) Vâltoare. **7** Țeavă prin care se captează apa unui izvor. **8** Jgheab de aducție. **9** (Mol; Trs) Uluc de tablă (sau de lemn) așezat de-a lungul streșinii casei, prin care se scurge apa de pe acoperiș Si: *burlan* (**2**). **10** (Reg) Jgheab prin care se scurge mustul din teasc. **11** (Mol; Trs) Uluc la moară prin care curge făina. **12** (Reg) Olan.

șipoti *v* vz **șopoti**

șipotos, ~oasă *a* [At: ALR SN III h 829/27 / Pl: *~oase* / E: **șipot** + *-os*] (Reg; d. ape) Care curge cu repeziciune.

șipoțel *sn* [At: TDRG 1433 / Pl: *~e* / E: **șipot** + *-el*] **1-4** (Pop; șhp) Șipot (**1, 11**) (mic).

șipșor *sn* vz **șipușor**

șipt *sn* vz **știft**

șiptui *v* vz **șipcui**

șipurele *snp* [At: MARIAN, Î. 571 / E: **șipuri** (Pll *șip*[4]) + *-el*] **1-4** (Pop; șhp) Șipuri[4] (**1-2**) (mici).

șipuri *v* vz **șupuri**[1]

șipușor *sn* [At: ST. LEX. 174[v2]/5 / V: (reg) **șâp~, ~pș~** / Pl: *~oare* / E: **șip**[4] + *-ușor*] **1-4** (Reg; șhp) Șip[4] (**1-2**) (mic) Si: (reg) *șipuț* (**1-4**). **5** (Buc; îf *șipșor*) Biberon (**1**).

șipuț *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: **șip**[4] + *-uț*] **1-4** (Reg; șhp) Șipușor (**1-4**).

șir *sn* [At: ANON. CAR. V: (reg) (**23**) **șir** / Pl: *~uri*, (rar) *~e* / E: refăcut după **șire** (pll *șiră*[1])] **1** (Cu sens spațial) Mulțime de ființe sau de lucruri dispuse în succesiune, desfășurate în linie (dreaptă) Si: *rând, șirag* (**7**), (reg) *ord*[1], *șar*[1] (**1**). **2-3** (Cu sens spațial; îljv) **În ~** (Care este) unul după altul, în rând. **4** (Îvr; cu sens spațial; îlav) **De-a ~ul** În coloană. **5** Șirag (**11**). **6** (Îs) *~ de mătănii* Mătănii. **7** Rând dintr-un text scris sau tipărit. **8** (Rar) Lanț de munți. **9** Dâră formată de un lichid care se prelinge pe ceva Si: (rar) *șirag* (**14**). **10** (Trs; de obicei lpl) Cusătură decorativă făcută pe mânecile sau pe piepții iilor. **11** (Reg; art.) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **12** (Reg; art.) Melodie după care se execută șirul (**11**). **13** (Cu sens temporal) Succesiune de fapte, evenimente, unități de timp etc. Si: (pop) *șirag* (**16**). **14-15** (Cu sens temporal; îljv) **În ~** (rar, **la ~**) (Care este) succesiv Si: *consecutiv* (**1**). **16-17** (Cu sens temporal; îal) (Care este) necontenit. **18** (Înv; îlav) **În ~** (sau **într-un ~**) Imediat. **19** (Înv; îal) Numaidecât. **20** (Trs; îlav) **De-a-n ~u** Neîntrerupt. **21** (Trs; îal și îlav **d-a ~u**) Minuțios. **22** Succesiune genealogică. **23** (Trs; îf *șir*) Moment oportun pentru a acționa înaintea sau în urma cuiva, conform unei ordini reglementate, convenite. **24** Înlănțuire logică a ideilor, a faptelor într-o expunere, într-o realitate Si: *coerență* (**1**), *curs*[2], *fir* (**11**), *mers*[1]. **25-26** (Îljv) **Fără ~** (Care este) incoerent. **27-28** (Îljv) **Cu ~** (Care este) coerent. **29** (Mun; îe) **A ține ~ (de... sau la...)** sau **a-și ține ~ul** A avea continuitate. **30** (Mun; îae) A avea coerență. **31** Succesiune ordonată a elementelor unui ansamblu. **32** (Mat) Mulțime infinită, ordonată, ale cărei elemente pot fi puse în corespondență cu mulțimea numerelor naturale. **33** (Blg; rar; îs) *~ filogenetic* Serie constituită din totalitatea categoriilor de ființe, ordonate după gradul lor de evoluție. **34** (Lpl) Mulțime dezordonată Si: *ceată*[1] (**19**), *gloată* (**1**). **35** (Mpl) Categorie (de persoane). **36** Sumă.

șirag *sn* [At: PALIA (1581), 55/3 / V: (înv) **șar~, șăr~**, (reg) **șâroag, ~reag** (Pl: (înv) *~ure, ~age, ~ege*) / Pl: *~uri* / E: mg **sereg** „mulțime, trupă", cu sensul treptat lărgit sub influența lui *șir* cf pn *szereg*] **1** (Îrg) Armată[1] (**1**). **2** (Îrg; prc) Unitate militară. **3** (Înv) Linie de bătaie. **4** (Pop) Rând de ostași dintr-o formație de luptă. **5** (Pop) Coloană (de ostași). **6** (Îvr; îe) **A da prin ~reag** A pune pe un delincvent să treacă printre două rânduri de soldați care lovesc în el cu vergi. **7** (Cu sens spațial) Șir (**1**). **8** (Mar; îcs) *De-a șireagu-ntors pe dos* Joc de copii nedefinit mai îndeaproape. **9** (Îlav) **În** (sau, rar, **la**) **~** Unul după altul. **10** (Mun; îe) **A pune** (pe cineva) **pe ~reag** A sili (pe cineva) să facă un lucru. **11** Mulțime de mărgele, pietre prețioase etc. înșirate pe un fir, pentru a servi ca obiect de podoabă Si:

şir (5). (îvr) *maţ*. **12** (Îs) ~ *de mătănii* Mătănii. **13** (Pex) Mulţime de obiecte de acelaşi fel înşirate pe un fir, din necesităţi practice. **14** (Rar) Şir (9). **15** (Mol; îs) ~*u ciobanului* Cusătură într-un anumit fel cu motive naţionale. **16** (Pop; cu sens temporal) Şir (13). **17** Sumă.

şiratău *sn* [At: BL II. 60 / Pl: ? / E: mg ***sirató***] (Trs) Petrecere în ajunul cununiei.

şiră^{1} *sf* [At: GOLESCU, Î. 81 / V: (reg) (**2-3**) ***sâră***, (**1**) ***şură*** / Pl: *şire*, (pop) *şiri* / E: ml ****sira*** < ngr ***σειρά***] **1** (Pop) Grămadă mare de paie^{1}, fân, snopi etc., clădită în formă de prismă şi terminată în partea superioară cu o coamă (ascuţită) Si: *claie* (1), *stog*, (reg) *gireadă*. **2** (Atm; îs) ~*ra spinării* (sau, reg, *spatelor*) Coloana vertebrală. **3** (Atm; reg; îs) ~*ra pieptului* Furca (13) pieptului.

şiră^{2} *sf* vz ***şură***^{1}

şirăguţ *sn* [At: DRLU / Pl: ? / E: ***şirag*** + *-uţ*] **1-10** (Pop; şhp) Şirag (**4-5, 7, 11, 13**) (mic).

şirăi *v* vz ***şiroi***^{3}

şirăli *v* vz ***şurlui***

şirăt, ~rată *a* vz ***şiret***^{3}

şirâmboi *sn* vz ***şarampoi***^{1}

şirb *sm* vz ***şerb***

şireadă *sf* vz ***gireadă***

şireag *sn* vz ***şirag***

şireaglă *sf* vz ***şireglă***

şirebie *sf* vz ***jirebie***

şireclă *sf* vz ***şireglă***

şireclic *sn* vz ***şiretlic***

şired *sf* vz ***şiret***^{2}

şiregă *sf* vz ***şireglă***

şireghie *sf* vz ***şireglă***

şireglă *sf* [At: KLEIN, D. 424 / V: (reg) ***hirig~, jireagă, şalogră*** (Pl: *~re*), ***şar~, şarig~, şarug~, şâreaghie, şârig~, şăringă*** (Pl: *~ngi*), ***şeligră, şer~, şerig~, şilegră*** (Pl: *~re*), ***şiligră*** (Pl: *~re*), ***~eag~, ~eclă, ~gă, ~eghie*** (Pl: *~reghi, ~reghe*), ***~ezlă, ~rigă, ~rig~, şolegră*** (Pl: *~re*), ***şoligră*** (Pl: *~re*), ***şologră*** (Pl: *~re*), ***şor~, şorig~, şorligă*** (Pl: *~igi*), ***şorog~, şurog~*** / Pl: *~le* / E: mg ***saroglya*** (dal ***saraglya, soroglya, sarogja***)] **1** (Trs; Ban) Codârlă (la căruţă sau la sanie). **2** (Trs; îe) **A fi căzut din şarig~** A fi prost. **3** (Reg) Loitră. **4** (Reg) Grătar pentru nutreţ fixat deasupra ieslei, la peretele grajdului. **5** (Reg; pex; îf *şiriglă*) Deschizătură în peretele grajdului prin care se dă nutreţ vitelor. **6** (Trs; Mar) Împletitură de nuiele (în formă de ladă) fixată pe sanie, în care se transportă nutreţul. **7** (Trs) Targă folosită la transportarea pământului, a minereului aurifer etc. **8** (Reg) Năsălie. **9** (Reg) Roabă (de transport). **10** (Reg) Capră de lemn pentru transportarea plugului.

şiregvinclă *sf* vz ***şregvinclu***

şireit *sn* vz ***şiret***^{2}

şires *sn* [At: H XI. 193 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Mun) Plantă nedefinită mai îndeaproape, ale cărei fructe se întrebuinţau în loc de tămâie.

şiret^{1} *sn* [At: (a. 1693) SIO II$_{1}$, 337 / V: (reg) ***şăr~, şărit, şerăt, şer~***, (înv) ***~rit*** / Pl: *~uri*, (rar) *~e* / E: tc ***şerit***] **1** Şnur (1). **2** Bentiţă îngustă de bumbac, mătase etc., ţesută tubular sau în fâşie, care, petrecută prin butoniere speciale, serveşte pentru a lega sau a strânge încălţămintea sau diferite obiecte de îmbrăcăminte Si: *şnur* (2), (reg) *şinor* (2). **3** (Spc) Fâşie îngustă şi groasă de ţesătură sau de împletitură, folosită pentru întărirea unor cusături în croitorie. **4** (Fam; îe) **A se trage de ~uri** (cu cineva) A-şi permite familiarităţi (cu cineva).

şiret^{2} *sn* [At: LB / V: (reg) ***jired, şar~, şăr~*** (Pl: *~eţi*), ***~ed, ~reit, şleit*** (A: nct), ***şreit*** (A: nct / Pl: *~e*), ***şr~*** / Pl: *~uri, ~e* / E: mg ***sörét*** (dal ***serét, srét, slét***)] (Reg) **1** Alică (1). **2** Glonţ (1).

şiret^{3}***, ~eată*** [At: IST. AM. 93^{r}/4 / V: (reg) ***şăr~, şâred, ~răt, ~e***, (înv) ***şer~*** / Pl: *~eţi, ~e* / E: tc ***şirret***] **1** *a* (D. oameni) Care ştie să profite de naivitatea sau de buna-credinţă a celor din jur pentru a-şi atinge scopurile pe căi ocolite. **2-3** *a, av* (Care are un caracter) viclean Si: *perfid, prefăcut*. **4** *a* (Cu sens atenuat; adesea cu o nuanţă de simpatie) Care este descurcăreţ Si: *abil, şarlatan, şmecher* (1), (reg) *marafetos, mehenghi, ocoş*. **5** *a* (D. fizionomia, manifestările etc. oamenilor) Care denotă prefăcătorie. **6** *a* (Cu sens atenuat) Care denotă subtilitate, umor.

şirete *a* vz ***şiret***^{3}

şiretenie^{1} *sf* [At: POLIZU / Pl: (**6-7**) *~ii* / E: ***şiret***^{3} + *-enie*] **1-4** Însuşirea de a fi şiret^{3} (**1-2, 4, 6**). **5** (Ccr) Comportare de om şiret^{3} (1) Si: *viclenie*, (rar) *şiretlic* (5), *şireţie* (1). **6** (Ccr) Faptă şireată^{3} (2) Si: *stratagemă, subterfugiu, tertip, truc, şarlatanie* (1), *şiretlic* (1), *vicleşug*, (rar) *şireţie* (2). **7** (Ccr) Vorbă şireată^{2} (2) Si: *perfidie*.

şiretenie^{2} *sf* [At: PR. DRAM. 126 / V: (reg) ***~rit~*** / Pl: *~ii* / E: ns cf *şir*] **1** (Mun) Evoluţie (a unei întâmplări, a unei situaţii etc.). **2** (Mun) Succesiune de peripeţii. **3** (Mun; pex) Relatare a unei situaţii, a unei întâmplări etc. Si: (pop) *tărăşenie*. **4** (Reg) Semnificaţie.

şireti *vr* [At: ARGHEZI, C. J. 209 / Pzi: *~tesc* / E: ***şiret***^{3}] (Nob; gmţ) **1-2** A deveni şiret^{3} (**4, 6**).

şiretlâc *sn* vz ***şiretlic***

şiretlic *sn* [At: CANTEMIR, S. M. 279/2 / V: (reg) ***şârâclâc, şereclic, şeretlâc, şeret~, ~ecl~, ~ricl~, ~rit~, ~ritric***, (înv) ***~lâc*** / Pl: (**1-4**) *~uri* / E: tc ***şirretlik***] **1** Procedeu folosit de un om şiret^{3} (2) Si: *stratagemă, subterfugiu, şarlatanie* (1), *şiretenie*^{1} (6), *tertip, truc, vicleşug*, (reg) *marghiolie, şotie* (2), *şurub* (16), *şurubărie*^{2}. **2** (Pop; îe) **A o întoarce la ~** A recurge la şiretlic (1). **3** (Îvr; îf *şeretlic*) Uneltire. **4** Mijloc ingenios de a rezolva o dificultate (într-o meserie). **5** (Rar) Şiretenie^{1} (5).

şiretel *sn* [At: TDRG 1434 / Pl: *~e* / E: ***şiret***^{1} + *-el*] **1-6** (Şhp) Şiret^{1} (**1-3**) (mic).

şireţie *sf* [At: EMINESCU, P. L. 57 / Pl: (**2**) *~ii* / E: ***şiret***^{3} + *-ie*] (Rar) **1-2** Şiretenie^{1} (**5-6**).

şirezlă *sf* vz ***şireglă***

şirgăni *v* vz ***şurgăni***

şirgău *sn* vz ***şurgăn***

şirghen *sn* vz ***şurgăn***

şirghie *sf* [At: PAŞCA, GL. 53 / A: nct / V: (reg) ***sâghie*** (A: nct), ***seghie*** (A: nct), ***şâghie, şeghie*** (A: nct), ***şighie, şirie*** / Pl: *~ii* / E: ns cf *jirebie*] (Trs) Şirincă (4).

şiric *sn* [At: (a. 1820) IORGA, S. D. XXII, 11 / V: (înv) ***si~*** (Pl: *~ice*) / Pl: *~uri* / E: tc ***syryk***, ngr ***σιρίκι***] (Înv) Prăjină.

şirica *i* vz ***şilica***

şiriclic *sn* vz ***şiretlic***

şirie *sf* vz ***şirghie***

şirigă *sf* vz ***şireglă***

şiriglă *sf* vz ***şireglă***

şirimboi *sn* vz ***şarampoi***^{1}

şirimpău *sn* vz ***şarampoi***^{1}

şirin *sn* [At: (a. 1776) ŞIO II$_{2}$, 110 / V: (înv) ***sirean*** (Pl: *~ene*), ***si~***, (reg) ***şur~*** / Pl: *~uri* / E: tc ***seren*** „antenă"] (Îrg) Trunchi (de brad) lung şi subţire (din care se făceau antene sau vergi pentru navele cu vele).

şirinc *s* vz ***şirincă***

şirincă *sf* [At: (a. 1588) CUV. D. BĂTR. I, 199/11 / V: (reg) ***şâringă, şer~, şili~, şiningă, ~ngă, şur~, ~rinc s*** / Pl: *~nci, ~nce* / E: rs, ucr ***ширинка***] **1** (Mar; înv) Basma (1) (mare) Si: *năframă*. **2** (Trs) Fâşie de ţesătură. **3** (Trs; îf *şurincă*) Brâu (1) (de lână). **4** (Reg) Fâşie îngustă de pământ arabil Si: (reg) *şirghie*. **5** (Reg) Hat^{1} (3). **6** (Trs) Dungă (1).

şirincuţă *sf* [At: LB 645 / V: (reg) ***~ngu~, şur~*** / Pl: ? / E: ***şirincă*** + *-uţă*] **1-2** (Reg; şhp) Şirincă (4) (mică).

şiringă *sf* vz ***şirincă***

şiringuţă *sf* vz ***şirincuţă***

şirit *sn* vz ***şiret***^{1}

şiritenie *sf* vz ***şiretenie***^{2}

şiritlic *sn* vz ***şiretlic***

şiritric *sn* vz ***şiretlic***

şiriţă *sf* [At: LIUBA-IANA, M. 70 / Pl: *~ţe* / E: ***şir*** + *-iţă*] **1** (Ban) Hotar între două proprietăţi. **2** (Reg) Şir (1) de nori^{1} subţiri. **3** (Trs) Plantă nedefinită mai îndeaproape, care creşte în lanurile de cereale.

șirlau *sn* vz *șirlău*
șirlău [At: CANTEMIR, IST. 77 / V: (îrg) ***ji~***, (reg) ***șar~, șur~***, (îvr) ***~lau*** *sn* / Pl: *~laie*, (înv) *~ri* / E: pbl fo cf *șirloi*[1]] (Reg) **1-2** *sn* Șuvoi[1] **(1-2)**. **3** *sn* (Pex) Făgaș săpat de șuvoaie[1] **(1)** Si: (reg) *șiroi*[1] **(4)**, *șuvoi*[1] **(9)**. **4** *sn* (Îf *șurlău*) Urmă lăsată de roțile carului. **5-6** *av*, *sn* (Adesea prin exagerare) (În formă de) șiroi[1] **(5)**.
șirloi[1] *sn* vz *șiroi*[1]
șirloi[2] *v* vz *șiroi*[3]
șirlui *v* vz *șurlui*
șirm *s* [At: ALR SN IV h 1162 / Pl: ? / E: ger ***Schiam***] (Trs; Buc) Cozoroc **(1)**.
șiroadă *sf* [At: KLEIN, D. 424 / V: (îrg) ***~rod*** (Pl: *~uri*) *sn* / Pl: *~de*, *~ozi* / E: ns cf ger *Schragen*] (Trs) **1** Scaun de măcelărie. **2** Suport de lemn, cu picioare, pentru albie sau pentru alte vase de lemn. **3** (Pex) Vas din doage prevăzut cu picioare. **4** Ciubăr **(1)**. **5** Cadă **(1)**. **6** Putină.
șirod *sn* vz *șiroadă*
șirof *sn* vz *șurub*
șirofa *vt* [At: DLR / Pzi: *~fez* / E: ***șirof***] (Reg) A înșuruba.
șirofar *s* [At: H XVII, 152 / Pl: ? / E: ***șirof*** + *-ar*] (Reg) Unealtă de dulgherie nedefinită mai îndeaproape, probabil șurubelniță **(1)**.
șiroi[1] [At: HELIADE, O. II, 223 / V: (îrg) ***jirloi***, (reg) ***~rloi, șor~, șurloi, șur~*** *sn* / Pl: *~oaie*, (rar) *~uri* / E: pvb ***șiroi***[3]] **1-2** *sn* Șuvoi[1] **(1-2)**. **3** *sn* (Reg; îf *șuroi*) Șipot **(1)**. **4** *sn* (Trs; pex) Șirlău **(3)**. **5** *sn* (Adesea prin exagerare; de obicei lpl) Șuviță **(4)** (abundentă) de lichid care curge sau se prelinge de undeva sau din ceva Si: *șipot* **(3)**, (rar) *șuvoi*[1] **(8)**, (reg) *șirlău* **(6)**. **6-7** *a*, *av* (Care este) în formă de șiroi[1] **(5)**. **8** *sn* (Fam; îe) **A curge ~oaie** (sau ~) A curge din abundență.
șiroi[2] *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oaie* / E: ***șir*** + *-oi*] **1-2** (Pop; șdp) Șir **(1)** (mare).
șiroi[3] *vi* [At: I. VĂCĂRESCUL, P. 72/6 / V: (reg) ***~răi, ~rloi, ~rui*** (Pzi: 3 *șiruie*), ***șurăi, șur~, șurui*** (Pzi: 3 *șuruie*), (nob) ~a / Pzi: 3 *~ește* / E: fo] **1** (D. ape) A curge cu repeziciune, producând un zgomot caracteristic Si: (rar) *a șuvoi*[2]. **2** (Pex; d. lichide) A se prelinge în șuvițe **(4)** (abundente). **3** (D. obiecte îmbibate cu un lichid, sau d. ceva care secretă un lichid) A se scurge lichidul (din ele) în șuvițe **(4)** (abundente).
șiroia *v* vz *șiroi*[3]
șiroire *sf* [At: POLIZU, 556 / V: (reg) ***~rui~, șurui~*** / Pl: *~ri* / E: ***șiroi***[3]] **1** Curgere cu repeziciune și cu zgomot a unei ape Si: (reg) *șuroială* **(1)**, *șuruit* **(1)**, *șuruitură*[1] **(1)**. **2** (Pex) Prelingere în șuvițe **(4)** (abundente) a unui lichid de undeva sau din ceva Si: (reg) *șuroială* **(2)**, *șuruit* **(2)**, *șuruitură*[1] **(2)**. **3** (Glg) Fenomen de eroziune superficială, provocat de firișoarele de apă care provin din precipitații atmosferice și care se scurg pe un teren în pantă.
șirov *sn* vz *șurub*
șirui[1] [At: COSTINESCU / Pzi: *~esc* / E: ***șir*** + *-ui*] **1-2** *vtr* (Îrg) A (se) alinia **(1-2)**. **3** *vt* (Înv) A înșira.
șirui[2] *vt* [At: ALR II, 5109/29 / Pzi: ? / E: ns cf srb *širiti* „a răspândi, a împrăștia"] (Reg; c. i. semințe) A semăna peste brazde.
șirui[3] *v* vz *șerui*[1]
șirui[4] *v* vz *șiroi*[3]
șiruire[1] *sf* [At: CANTEMIR, HR. 173 / Pl: *~ri* / E: ***șirui***[1]] (Îvr) Descriere **(1)**.
șiruire[2] *sf* vz *șiroire*
șiruleț *sn* [At: DELAVRANCEA, S. 42 / Pl: *~e* / E: ***șir*** + *-uleț*] **1-2** (Pop; șhp) Șir **(1)** (mic).
șiruliță *sf* vz *șirușliță*
șirușliță *sf* [At: BORZA, D. 292 / A: nct / V: (reg) ***~rul~*** (A: nct) / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Coada-calului (*Equisetum arvense*).
șiruț [At: MARIAN, NU. 616 / Pl: *~uri* / E: ***șir*** + *-uț*] (Pop; șhp) **1-3** *av*, *sn* (În formă de) șir **(1)** (mic). **4-5** *sn* Șir **(7)** (mic).
șisar *sm* vz *șitar*
șisă *sf* vz *șiță*[1]
șiscă *sf* vz *șișcă*[1]
șiscoi *sm* vz *șișcoi*
șiscorniță *sf* vz *șișcorniță*
șiscovi *v* vz *șișcăvi*[1]
șishanea *sf* vz *șușanea*[1]
șislete *s* vz *șușlete*
șismatic, ~ă *a* vz *schismatic*
șismaticie *sf* vz *schismaticie*
șist *sn* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 2 / V: (îvr) ***schist, shist*** / S și: *schist* / Pl: *~uri*, (înv) *~e* / E: fr ***schiste***, ngr **σχιστός**] (Glg) **1** Rocă stratificată cu proprietatea de a se desface în plăci cu suprafețe paralele. **2** (Îs) ~ *cristalin* Rocă metamorfică formată sub acțiunea presiunii.
șistar *sn* vz *șiștar*[1]
șistav, ~ă *a* vz *șiștav*[1]
șistăvire *sf* vz *șiștăvire*
șistelină *sf* [At: MARIAN, Î. 40 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Buc) Plantă nedefinită mai îndeaproape, folosită în medicina populară.
șisterea *sf* [At: H IX, 510 / Pl: *~rele* / E: ns cf *șiștar*[2]] (Mun) Unealtă de dulgherie nedefinită mai îndeaproape.
șistificare *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~cări* / E: ns cf fr *schistification*] Răspândire, prin pulverizare, a unui material sub formă de pulbere (șisturi argiloase, argilă uscată, cretă etc.) în interiorul unei mine grizutoase, cu scopul de a face ca amestecul de grizu și praf de cărbune să devină mai puțin sensibil la aprindere și la explozie.
șistoaie *sf* [At: DLR / Pl: ? / E: ns cf *șistoare*[1]] (Reg) Fâșie îngustă de pământ.
șistoare[1] *sf* vz *șitoare*[1]
șistoare[2] *sf* vz *șiștor*
șistor *sm* vz *șiștor*
șistos, ~oasă *a* [At: PROT.-POP., N. D. / S și: *schis~* / Pl: *~oși*, *~oase* / E: fr ***schisteux***] **1** (D. roci sedimentare și metamorfice sau d. structura lor) Cu caracter de șist **(1)**. **2** (D. soluri) Compus din șisturi **(1)**.
șistozitate *sf* [At: ENC. ROM. III, 969 / V: ***~tuo~*** / Pl: *~tăți* / E: fr ***schistosité***] (Glg) Proprietate a unor roci metamorfice sau sedimentare de a se desface în plăci subțiri sau în foi cu suprafețe paralele.
șistuozitate *sf* vz *șistozitate*
șiș[1] *i* [At: MAT. FOLK. 509 / V: (reg) ***sis*** / E: fo] (Reg; rep) Strigăt cu care se alungă sau se cheamă caprele și oile.
șiș[2] *sn* [At: PLEȘOIANU, T. IV, 67/6 / Pl: *~uri* / E: tc ***șiș***] **1** (Înv) Pumnal cu lamă lungă și îngustă, ascunsă într-un baston care îi servea drept teacă. **2** (Înv; pex) Baston prevăzut cu șiș[2] **(1)**. **3** (Pgn; arg) Orice fel de pumnal. **4** (Arg) Hanger **(2)**. **5** (Arg) Stilet.
șișac *s* vz *șișoc*
șișanea *sf* vz *șușanea*[1]
șișăi *v* vz *șâșâi*
șișăire *sf* vz *șâșâire*
șișăit *sn* vz *șâșâit*
șișcalău *sn* [At: DLR / V: (reg) ***șes~*** (Pl: *~ăie*) / Pl: *~laua* / E: ns cf *șișcă*[1]] (Trs) Șișcă[1] **(2)**.
șișcar *sm* [At: DLR / Pl: *~i* / E: ns cf *șiș*[2]] (Arg) **1** Cuțitar. **2** Bătăuș **(3)**.
șișcav[1]*, ~ă* *a* [At: KLEIN, D. 424 / A și: *șiș~* / Pl: *~i*, *~e* / E: srb ***šuškav***] **1** (Trs; Olt) Peltic. **2** (Trs) Bâlbâit[2] **(2)**.
șișcav[2]*, ~ă* *a* vz *șiștav*[1]
șișcă[1] *sf* [At: LB 629 / V: (reg) ***ci~, secică, sicică, si~, șaș~, șiscă*** / Pl: (2) *~ti* / E: ucr **січка**, mg ***szecska***] (Reg) **1** Tocătură de paie[1] sau de coceni folosită ca nutreț Si: (reg) *șișcătură*. **2** Mașină de tocat paie[1] sau coceni Si: (reg) *șișcalău*, *șișcorniță*.
șișcă[2] *sf* [At: ALR SN III h 636/64 / V: (reg) ***șaș~, șesc*** *sn* / Pl: ? / E: mg ***siska***] (Bot) **1** (Reg) Trestie (*Phragmites communis*). **2** (Reg) Trestie-de-câmp (*Calamagrostis epigeios*). **3** (Trs; Mol) Papură[1] (*Typha angustifolia*). **4** (Reg; prc) Floarea șișcăi **(3)**. **5** (Mar) Plantă nedefinită mai îndeaproape, asemănătoare cu iarba-rea.
șișcă[3] *sf* [At: LB / Pl: *~ște*, *~ști* / E: nct] (Reg) Vrăjitoare.

șișcă[4] *sf* [At: DR. V, 283 / Pl: ? / E: srb **šiška**] (Ban; Trs) Păr[1] lăsat pe frunte (la oameni sau la animale).
șișcăi *v* vz **șișcăvi[1]**
șișcăni *vti* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: 3 *șișcăne*, *~nește* / E: nct] (Reg; d. animale) **1-2** A mirosi. **3-4** A căuta (după miros) Si: *a adulmeca* (**1**).
șișcănit, ~ă *a* vz **șișcăvit[1]**
șișcări *v* vz **șiștăvi**
șișcărie *sf* [At: BĂRAC, ap. TDRG / Pl: ~ii / E: **șișcă[3]** + *-ărie*] (Trs) Vrăjitorie.
șișcărit, ~ă *a* vz **șiștăvit**
șișcătură *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ri* / E: **șișcă[1]**] (Mol) Șișcă[1] (**1**).
șișcăveală *sf* [At: CIAUȘANU, V. 201 / Pl: *~eli* / E: **șișcăvi[1]** + *-eală*] (Olt) Bâlbâială.
șișcăvi[1] *vi* [At: MOLNAR, D. 302 / V: (reg) **șiscovi, ~ăi, șuș~** / Pzi: *~vesc* / E: **șișcav[1]**] (Trs; Olt) **1** A vorbi peltic. **2** A se bâlbâi (**4**).
șișcăvi[2] *v* vz **șiștăvi**
șișcăvire *sf* [At: KLEIN, D. 424 / Pl: *~ri* / E: **șișcăvi[1]**] (Trs; Olt) Bâlbâială.
șișcăvit[1], ~ă *a* [At: CIAUȘANU, V. 201 / V: (reg) **~ănit** / Pl: *~iți*, *~e* / E: **șișcăvi[1]**] (D. oameni) **1** (Reg; îf *șișcănit*) Peltic. **2** (Olt) Bâlbâit[2] (**2**).
șișcăvit[2], ~ă *a* vz **șiștăvit**
șișcoi *sm* [At: LB / V: (reg) **șisc~** / Pl: ~ / E: **șișcă[3]** + *-oi*] (Trs) **1** Vrăjitor. **2** Strigoi.
șișcorniță *sf* [At: DR. V, 98 / V: (reg) **ciș~, siș~, șisc~** / Pl: *~țe* / E: **șișcă[1]** + *-orniță*] (Mol; Buc) Șișcă[1] (**2**).
șișei *v* vz **șâșâi**
șișhanea *sf* vz **șușanea[1]**
șișie *sf* [At: COMAN, GL. / A: nct / Pl: *~ii* / E: srb **šiša**] (Reg) Brâu din mărgele.
șișîi *v* vz **șâșâi**
șișinea *sf* vz **șușanea[1]**
șișir *sn* [At: LEXIC REG. II, 32 / Pl: *~e* / E: nct] (Olt) Ferăstrău (**1**).
șișitoare *sf* vz **șitoare[1]**
șișlet *sm* vz **șușlete**
șișlete *sm* vz **șușlete**
șișleț *sm* vz **șușlete**
șișneab *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 161 / V: (reg) **siș~** / Pl: *~ebi* / E: nct] (Orn; Trs) Lipitoare (*Caprimulgus europaeus*).
șișnic *s* [At: VICIU, GL. / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Sfredel mic.
șișoarcă *sf* vz **șușorcă**
șișoc *s* [At: ANON. CAR. / A: nct / V: (îrg) **~șac** (A: nct) / Pl: ? / E: mg **sisak**] (Trs; mgm) Coif (**1**).
șișorcă *sf* vz **șușorcă**
șișt *s* [At: TDRG / Pl: ? / E: nct] (Trs) Zer care rămâne după ce se alege urda.
șiștar[1] *sn* [At: KLEIN, D. 425 / V: (reg) **ciuș~, git~, jit~, sis~, sus~, șăș~, șist~, șit~** (Pl: *~uri*), **șoș~, șt~, șust~, șuș~** (Pl: *~uri*), **șuster** / Pl: *~e* / E: ns cf slv *шестаръ*] (Reg) **1** Vas de lemn sau de metal (cu toartă), de obicei cu gura mai largă decât baza, folosit mai ales la muls Si: (reg) *doniță* (**1**). **2** (Rar) Cantitatea de lichid conținută într-un șiștar[1] (**1**).
șiștar[2] *sn* [At: I. IONESCU, M. 712 / Pl: *~e* / E: srb **šestar** „compas"] (Ban; Olt) Unealtă asemănătoare cu compasul, folosită în rotărie Si: (reg) *șișteală[2]* (**1**), *șiștoare[1]*.
șiștav[1], ~ă *a* [At: TDRG / V: (reg) **jâjgăv** (A: nct), **sisteav, șist~** (A: nct), **șișcav** / A și: *șiș~* / Pl: *~i*, *~e* / E: bg **сушчав**] **1** (Reg; d. boabele cerealelor) Care este nedezvoltat Si: *piperniciț, sec, zbârcit*, (pop) *chircit*. **2** (Reg; d. știuleți) Cu boabe puține, pipernicite. **3** (Mun; Olt; d. ființe) Care este firav Si: *plăpând*, (reg) *șiștăvit*.
șiștav[2], ~ă *a* vz **șuștav**
șiștăraș *sn* [At: LB 690 / V: (reg) **șuș~, șuster~** / Pl: *~e* / E: **șiștar[1]** + *-aș*] **1-2** (Reg; șhp) Șiștărel (**1-2**).
șiștărel *sn* [At: LB 690 / V: (reg) **șuș~, șuster~** / Pl: *~e* / E: **șiștar[1]** + *-el*] **1-2** (Reg; șhp) Șiștar[1] (**1**) (mic) Si: (reg) *șiștăraș* (**1-2**).
șiștăvi *vr* [At: SANDU-ALDEA, S. 104 / V: (reg) **~șcări, ~șcă~** / Pzi: *~vesc* / E: **șiștav[1]**] **1** (Reg; d. boabele de cereale) A se pipernici. **2** (Mun; d. oameni) A deveni firav.
șiștăvire *sf* [At: ENC. AGR. IV, 421 / V: (reg) **șist~** / Pl: *~ri* / E: **șiștăvi**] (Reg) Pipernicire a boabelor de cereale Si: *zbârcire*, (pop) *chircire*.
șiștăvit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / V: (reg) **~șcărit, ~șcăv~** / Pl: *~iți*, *~e* / E: **șiștăvi**] (Reg; d. ființe) Șiștav[1] (**3**).
șișteală[1] *sf* [At: CABA, SĂL. / Pl: ? / E: nct] (Trs) **1** Tergiversare. **2** (Îlav) **Mai pe ~** Mai cu socoteală.
șișteală[2] *sf* [At: ALR II, 6675 /812 / Pl: ? / E: ns cf *șiștar[2]*] **1** (Olt) Șiștar[2]. **2** (Reg) Zgârieci.
șiștoacă *sf* [At: TDRG / V: (reg) **șoș~, șust~**, *sf* **~toc** *s* / Pl: *~ace* / E: nct] **1** (Reg) Vale îngustă, puțin adâncă, în pantă[1], prin care se scurg șuvoaiele[1] (**1**) după ploaie sau după topirea zăpezii. **2** (Reg) Vale mlăștinoasă. **3** (Trs) Cădere de apă. **4** (Pln; Mar; Buc) Poarta principală a stăvilarului prin care ies buștenii și plutele.
șiștoare[1] *sf* [At: ALR II, 6681/791 / Pl: ? / E: ns cf *șiștar[2]*] (Reg) Șiștar[2].
șiștoare[2] *sf* vz **șitoare[1]**
șiștoare[3] *sf* vz **șiștor**
șiștoc *s* vz **șiștoacă**
șiștor [At: CIHAC II, 389 / V: (reg) **sist~, șist~, șit~, șușt~** *sm*, **hiștori, sustori, șâștoli, șustori** *smp*, **șistoare, ~oare, șitoare, șuștoare** *sf* / Pl: *~i* / E: ns cf ucr *шестірня* „roată dințată", rom *sucitor*] **1** *sm* (Pop) Fiecare dintre bucățile de lemn (sau de fier) prinse la capete în târcoalele prâsnelului de la moară și care se angrenează cu măselele roții. **2** *smp* (Reg; îf *șustori*) Fiecare dintre bucățile de lemn prinse în jurul roții sau al carului, care pune în mișcare joagărul. **3** *sf* (Trs; îf *șiștoare*) Fuscel (la loitră). **4** *sf* (Trs; îf *șuștoare*) Spetează (la grapă). **5** *sf* (Trs; îf *șiștoare*) Fofelniță (la vârtelniță). **6** *smp* (Reg; îf *sustori*) Fălcea (la meliță). **7** *smp* (Reg; îf *șâștoli, șustori*) Fiecare dintre chingile de fier orizontale care întăresc ușa unei case. **8** *smp* (Reg; îaf) Fiecare dintre grinzile între care se fixează fereastra. **9** *smp* (Reg; îaf) Fiecare dintre stâlpii verticali care sprijină streașina casei. **10** *smp* (Reg; îaf) Fiecare dintre bârnele care mărginesc intrările strungii. **11** *sm* (Reg) Par[1] ascuțit care se pune în vârful caselor țărănești.
șișui *v* vz **șâșâi**
șit *sn* vz **șuț[5]**
șitar *sn* vz **șiștar[1]**
șită *sf* vz **șuț[5]**
șităli *v* vz **șeităli**
șitău *sn* vz **șaitău[1]**
șităuar *sm* [At: ALR II, 6494/316 / Pl: *~i* / E: **șitău** + *-ar*] (Trs) **1** Persoană care se ocupă cu stoarcerea uleiului din semințe. **2** Proprietar al unei prese de ulei.
șitoare[1] *sf* [At: CIHAC II, 389 / V: (reg) **cișt~, șist~, șișit~, șișt~, șușt~, șut~** / Pl: *~ori* / E: nct] **1** (Reg) Cingătoare (țesută din lână) folosită mai ales de femei Si: *brâu* (**1**). **2** (Reg) Fâșie țesută sau împletită, lungă și îngustă, cu care se înfașă copiii Si: *fașă*. **3** (Trs; Mol) Lizieră (la țesături sau la îmbrăcăminte). **4** (Reg; îf *șiștoare*) Felie (tăiată dintr-un aliment).
șitoare[2] *sf* vz **șiștor**
șitor *sm* vz **șiștor**
șit[1] *i* [At: PRIBEAGUL, P. R. 53 / E: fo] (Trs; Ban) Strigăt cu care se alungă pisicile.
șit[2] *sn* vz **jet**
șitar *sm* [At: PĂCALĂ, M. R. 313 / V: (reg) **șisar** / Pl: *~i* / E: **șită[1]** + *-ar*] (Reg) **1** Meseriaș care face șițe[1] (**1**) Si: *șindrilar* (**1**). **2** Meșter care clădește case.
șită[1] *sf* [At: KLEIN, D. 424 / V: (reg) **șisă** / Pl: *~țe* / E: ns cf bg *шица*, srb *štica*] **1** (Reg; adesea csc) Șindrilă (**1**) lungă. **2** (Trs; îf *șisă*) Fuscel (la războiul de țesut). **3** (Reg; îaf) Tindeche (la războiul de țesut).
șită[2] *sf* [At: ȘEZ. XV, 129 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Plantă asemănătoare cu rogozul, nedefinită mai îndeaproape.

şitui *vt* [At: DDRF / Pzi: ~*esc*, (reg) *şitui* / E: *şită¹*] (Reg; c. i. clădiri, garduri etc.) A acoperi cu şiţă¹(1) Si: *a şindrili*.

şituit, ~ă *a* [At: DL / Pl: ~*iţi*, ~*e* / E: *şitui*] (Reg; d. clădiri, garduri etc.) Acoperit cu şiţă¹(1) Si: *şindrilit²* (1).

şiu *sn* vz *şuvoi¹*

şiui¹ *vi* [A: DLR / P: *şi-u-i* / Pzi: *şiui* / E: fo] (Mun; d. oameni) A şuiera (1) printre dinţi.

şiui² *vi* vz *şioi²*

şiuşi *vi* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 193 / P: *şi-u~* / Pzi: ? / E: fo] (Reg) A fluiera (1).

şiutemin *sn* [At: ALR SN IV h 1081/325 / Pl: ~*uri* / E: mg *sütemény*] (Reg; mgm) Prăjitură.

şiuvien *s* [At: ALR II /I h 268/574 / Pl: ? / E: mg *sövény* „gard de mărăcini; gard împletit din nuiele"] (Reg; mgm) Leaţ.

şiva *v* vz *şiba²*

şivera *v* vz *şuiera*

şivere *sfp* [At: A II, 12 / V: (reg) *şuv~* / E: ns cf *şâbră*] (Reg) Aşchii (1).

şiviţă *sf* vz *saviţă*

şivoi¹ *sn* vz *şuvoi¹*

şivoi² *smn* vz *şiboi*

şivoi³ *v* vz *şuvoi²*

şlacamer *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: ger *Schlaghammer*] (Reg) Ciocan de spart piatră.

şlactraf *sm* [At: LEXIC REG. 118 / Pl: ~*i* / E: ns cf expresia ger (der) *Schlag* (soll ihn) *treffen*] (Buc; euf) Drac (1).

şlafianc *sn* [At: JAHRESBER. III, 327 / A: nct / Pl: ? / E: ger *Schlafjacke*] (Ban) Cămaşă de noapte.

şlag¹ *sn* [At: ANON. CAR. / V: (reg) *işloc* (Pl: ~*oace*), *hoşleag, oş~, slog, şclof, şleag, şleah, şleau, şloag* (Pl: ~*age*), *şloc* (Pl: ~*oace*), *şlof, şlog* / Pl: ~*uri* / E: ger *Schlag*] 1 (Med; reg) Apoplexie (1). 2 (Med; reg; îf *şlog*) Paralizie. 3 (Trs; Mar; îf *şloag*) Galerie transversală care uneşte două galerii principale dintr-o mină. 4 (Reg) Parchet. 5 (Reg; îf *şlog*) Desiş (1).

şlag² *sn* [At: ALR I, 1599/223 / Pl: ~*uri* / E: nct] (Trs) Cântar (2).

şlag³ *sn* vz *şloag¹*

şlagăr *sn* [At: C. PETRESCU, O. P. I, 111 / Pl: ~*e* / E: ger *Schager*] 1 Melodie care se bucură la un moment dat de o mare popularitate. 2 (Fig) Expresie stereotipă Si: *clişeu* (5). 3 (Fig) Slogan.

şlah¹ *sm* vz *şleau¹*

şlah² *sn* vz *şleau²*

şlahtă *sf* vz *şleahtă*

şlaică *sf* [At: ALR II, 6511/36 / Pl: ~*iche* / E: ns cf ger *Schlarfe*] (Reg) Pantof grosolan.

şlaidăr *sn* [At: CHEST. IV, 41/362 /1 / Pl: ~*e* / E: ger *Schleuder*] 1 (Ban) Praştie. 2 (Reg) Construcţie din buşteni care împiedică plutele să se izbească de mal¹. 3 (Reg) Întăritură făcută la ţărmul unui râu pentru ca apa să nu-l surpe Si: (reg) *şlais¹* (3).

şlaier *sn* [At: PRIBEAGUL, P. R. 138 / V: (reg) *sl~, şcl~* / Pl: ~*e* / E: ger *Schleier*, mg *slájer*] (Reg) 1 Văl de mireasă. 2 Pânză care se pune pe faţa mortului.

şlaif¹ *sn* [At: ARVINTE, TERM. 86 / Pl: ? / E: ger *Schleife*] 1 (Buc; Mar) Sanie mică. 2 (Reg) Sanie pentru transportat buşteni.

şlaif² *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: ~*uri* / E: nct] 1 (Buc; Mol) Frână la căruţă. 2 (Reg) Manivelă a frânei sau a piedicii la car.

şlaifăr *sm* [At: JAHRESBER. III, 327 / V: (reg) *şloaf~* / Pl: ~*i* / E: ger *Schleifer*] (Reg) Persoană care ascute obiecte tăioase Si: *tocilar*, (reg) *şlofar*.

şlais¹ *sn* [At: CHEST. IV, 41/170a / V: (reg) *jlait, ~iţ* / Pl: ~*uri* / E: ger *Schleuse*] 1 (Buc; îf *şlaiţ*) Canal prin care ies plutele din hait. 2 (Reg) Stăvilar prin care se reglează debitul apei din canalul morii. 3 (Reg; lpl) Şlaidăr (3).

şlais² *sn* [At: TEAHA, C. N. 269 / Pl: ? / E: ns cf ger *schleissen* „a se da pe gheaţă"] (Reg) Gheţuş pe care se dau copiii iarna.

şlaiţ *sn* vz *şlais¹*

şlaizin *s* [At: SĂGHINESCU, V. 69 / A: nct / V: (rar) *şil~* (A: nct) / Pl: ? / E: ger *Schlageisen* „bătător, ciocan de cioplit"] (Rar) Instrument de fier cu care tinichigiul sprijină cantul tablei pe acoperiş când îl bate cu ciocanul de lemn.

şlam *sn* [At: CV 1951, nr. 3, 41 / Pl: ? / E: ger *Schlamm*] (Teh) Amestec de apă cu particule fine de substanţe minerale în suspensie, rezultat la prepararea mecanică pe cale umedă a minereurilor sau a cărbunilor Si: (îvr) *şlic¹* (2).

şlampăt, ~ă [At: M. I. CARAGIALE, C. 136 / V: *şlea~* *smf, a* (reg) *şloampătă* *sf* / Pl: ~*peţi*, ~*e* / E: ger (din Austria) *schlampet*] 1-2 *smf, a* (Fam) (Persoană) care are o ţinută neglijentă, dezordonată. 3 *sf* (Reg; prt; îf *şloampăta*) Femeie proastă şi leneşă.

şlamuri *snp* vz *şleamuri*

şlangă *sf* [At: CV 1951, nr. 3, 41 / Pl: ? / E: ger *Schlange*] (Teh) Serpentină (la alambic).

şlap *sm* [At: JAHRESBER. X, 208 / V: (reg) *jl~, ~ă* (Pl: *şlapi*) *sf* / Pl: ~*i* / E: ger *Schlappe*] 1 (Ban; Olt) Papuc de casă (cu talpa de lemn). 2 Încălţăminte uşoară, de obicei cu talpa dreaptă, fără toc şi cu feţele alcătuite din una sau mai multe bentiţe de piele, material plastic etc., folosită mai ales la plajă.

şlapac *sm* [At: DLR / A: nct / Pl: ~*aci* / E: ucr *шлапак*] (Reg) Golan (3).

şlapă¹ *sf* vz *şlap*

şlapă² *sf* vz *şleapă*

şlarf *sm* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 194 / V: (reg) *ştlarfă* *sf* / Pl: ~*i* / E: ger *Schlarfe*] (Ban; Trs) Încălţăminte de casă.

şlau *sn* vz *şleau²*

şlauf *s* [At: ALR II, 6161/365 / Pl: ? / E: ger *Schlauch*] (Reg) Furtun de tras vinul.

şlădun *sm* vz *slădun*

şlăifări *vt* [At: ALR SN II h 510/27 / Pzi: ~*resc* / E: *şlaifăr*] (Reg) A ascuţi la tocilă.

şlăitaf *sn* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 186 / V: (reg) *şă~, şăitof* (A: nct), *şăitorof* (A: nct), *şăitraf, şără~, ~ăn, ~ăr* / Pl: ~*uri* / E: ger *Schreibtafel* (notes)] (Ban; Trs) Portmoneu.

şlăitafăn *sn* vz *şlăitaf*

şlăitafăr *sn* vz *şlăitaf*

şleaburi *spl* [At: CHEST. II, 390/268 / E: ns cf *hleab, hleamp*] (Reg) Clădiri anexe într-o gospodărie.

şleac¹ *sn* vz *şleau²*

şleac² *sn* vz *şleau³*

şleacnă *sf* [At: CONV. LIT. XXIII, 1069 / V: (îrg) ~*ancă* / Pl: ? / E: ns cf ger *Schlacke*, srb *šljaka*] (Reg) Zgură.

şleactă *sf* vz *şleahtă*

şleaf¹ *sn* vz *şleau²*

şleaf² *sn* vz *şleau³*

şleaf³ *sn* vz *şleau⁴*

şleag *sn* vz *şlag¹*

şleah¹ *sn* vz *şlag¹*

şleah² *sn* vz *şleau²*

şleah³ *sn* vz *şleau³*

şleahtă *sf* [At: URECHE, L. 112 / V: (înv) *şla~, ~actă*, (reg) ~*apcă* (Pl: *şlepci*) / Pl: (5-6) *şlehte* / E: pn *szlachta* cf ucr *шляхта*] 1 (Înv) Nobilime poloneză. 2 (Înv) Corp de armată alcătuit din nobili polonezi. 3 (Îvr; pex) Nobilime (stabilită în Polonia). 4 (Îvr) Nobleţe. 5 (Pfm; prt) Grup de persoane Si: *adunătură* (3), *bandă¹* (3), *ceată¹* (19), *gaşcă* (6), *gloată* (1). 6 (Reg; ccr) Ceată de lăutari. 7 (Reg; gmţ) Totalitatea persoanelor care locuiesc în aceeaşi casă.

şleahtic *sm* [At: URECHE, L. 103 / V: (înv) ***~ici*** (A şi: *~ici*) / A şi: (îvr) *~tic* / Pl: *~ici* / E: pn ***szlachcic*** cf ucr *шляхтич*] **1** (Înv) Persoană care făcea parte din şleahtă (1) Si: (îvr) *şlehtac*. **2** (Îvr; pex) Nobil.

şleahtici *sm* vz ***şleahtic***

şleampăt, ~ă *a* vz ***şlampăt***

şleamuri *snp* [At: VICIU, GL. / V: (reg) ***şlam~*** / E: ns cf srb *šljam* „gunoi", ger *schlemmen* „(d. ape) a aduce, a depune"] (Trs) Aşchii (**1**).

şlean *sn* [At: H XVIII, 40 / V: (reg) ***~au*** / Pl: *~uri* / E: ns cf *şleau*²] (Reg) **1** Rând de butuci la vie. **2** Rând de zarzavaturi în grădină.

şleancă *sf* vz ***şleacnă***

şleap *sm* [At: RĂDULESCU-CODIN / Pl: *şlepi* / E: nct] (Mun) Om prost.

şleapă *sf* [At: GHICA, S. XI / V: (reg) ***şlapă*** / Pl: *~pe* / E: rs ***шляпа***] (Reg) Tricorn.

şleapăiţă *sf* vz ***şlepoiţă***

şleapcă¹ *sf* [At: ALECSANDRI, T. 1381 / Pl: *şlepci, şlepce* / E: rs ***шляпка***] (Îrg) Şapcă (**1**).

şleapcă² *sf* vz ***şleahtă***

şleapoiţă *sf* vz ***şlepoiţă***

şleapoviţă *sf* vz ***şlepoiţă***

şleau¹ [At: CIHAC II, 528 / V: (reg) ***şlah, ~eu*** *sm* / Pl: *şlei* sm, *~ri* sn / E: ns cf ger *Schlehe* „porumbar"] **1** *sm* (Bot; înv) Ulm (*Ulmus carpinifolia*). **2** *sm* (Îrg) Copac bun de foc (de obicei porumbar sau stejar). **3** *sn* (Îrg; şîs *pădure de* ~) Pădure cu arbori de specii diferite (în care predomină stejarul). **4** *sn* (Îrg; csc; şîs *lemn de* ~) Lemne de foc provenite dintr-un şleau¹ (**3**).

şleau² [At: (cca 1635-1645) IORGA, D. B. I, 53 / V: (reg) ***jleaf, jl~, jlieu, şlah, şlau, ~af, ~ah, ~ec, ~eu***, (înv) ***~av, ~ev***, (îvr) ***~ac*** *sn* / Pl: *~ri* / E: pn ***szlak, szlach***, ucr ***шлях***] **1** *sn* (Reg) Drum de ţară natural, neamenajat, bătătorit de căruţe Si: (pop) *şosea* (**5**). **2** *sn* (Mol; înv; pex) Traseu. **3** *sn* (Îvr; îe) **A ţine ~l** (cuiva) A pândi venirea cuiva spre a-l opri, a-l ataca etc. **4** *sn* (Mol; îe) **A da** (pe cineva) **pe ~** A aduce (pe cineva) pe calea cea bună. **5** *sn* (Reg) Făgaş lăsat (pe drum) de roţile unui vehicul. **6** *sn* (Trs; îe) **A merge pe ~** A reuşi. **7** *sn* (Trs; îae) A avea spor. **8** *av* (Ban; îe) **A merge ~** A se desfăşura în mod consecutiv. **9** *sn* (Reg) Jgheab prin care se scurge mustul din teasc. **10** *sn* (Pop; rar) Curs al unei ape. **11-12** *sn* (Pfm; îe) **A vorbi** (sau **a spune** ori **a scrie**) **pe ~** A vorbi (a scrie) deschis. **13** *sn* (Reg) Loc de trecere prin gard sau peste gard. **14** *sn* (Reg) Loc deschis, expus vântului. **15** *sn* (Reg; îf *şleu*) Loc plan pe vârful unui munte. **16** *sn* (Mun) Coamă de munte sau de deal.

şleau³ *sn* [At: (a. 1828) IORGA, S. D. XXI, 422 / V: (reg) ***jl~, ~af, ~ah, ~eu, şlih, şlim, şliu***, (îvr) ***~ac, ~av*** / Pl: *~ri* / E: pn ***szleja, szla***, ucr ***шлея*** cf ger *Schleife*] **1** (Reg) Fiecare dintre cele două curele groase care se prind de pieptarul hamului şi se leagă de crucea căruţei sau a trăsurei trase de un animal Si: (pop) *ştreang* (**14**), (reg) *ştric*² (**3**), *trăgătoare*. **2** (Reg; îf *jleau*) Bucar la ham. **3** (Buc) Ham¹ (**1**). **4** (Buc; Mol) Parte a crucii căruţei de care se prinde orcicul. **5** (Mol) Vergea de care se prinde orcicul la căruţa cu hulube.

şleau⁴ *sn* [At: BARCIANU / V: (reg) ***~af, ~eu*** / Pl: ? / E: ns cf ger *Schlack, Schlagg* (variante ale lui *Schlacke*)] (Reg) Noroi¹ amestecat cu zăpadă topită.

şleau⁵ *sn* vz ***şlag***¹

şleau⁶ *sn* vz ***şlean***

şleav¹ *sn* vz ***şleau***²

şleav² *sn* vz ***şleau***³

şlec¹ *sn* [At: LEXIC REG. 109 / Pl: *~uri* / E: ns cf ucr *шлейка*] (Buc) **1** Pieptar la ham. **2** (Lpl) Bretele (la pantaloni).

şlec² *sn* vz ***şleau***²

şledun *sm* vz ***slădun***

şlefui¹ [At: CIHAC II, 390 / V: (îvr) ***slif~***, (reg) ***şlif~*** / Pzi: *~esc* / E: ger ***schleifen***] **1** *vt* (C. i. obiecte) A prelucra prin frecare, pilire, tăiere sau rindeluire, pentru a netezi suprafaţa sau pentru a da o anumită formă. **2** *vt* (Spc; c. i. pietre preţioase) A tăia în faţete fine (pentru a mări valoarea şi strălucirea). **3** *vt* (Fig; c. i. texte, opere de artă etc.) A finisa cu minuţiozitate Si: *a cizela* (**3**). **4-5** *vtr* (Fig) A face pe cineva să devină sau a deveni manierat, cultivat, rafinat.

şlefui² *v* vz ***şlepcui***

şlefuială *sf* [At: IOANOVICI, TEHN. 335 / Pl: *~ieli* / E: ***şlefui***¹ + *-eală*] **1-2** Şlefuire (**1-2**).

şlefuire *sf* [At: IOANOVICI, TEHN. 333 / Pl: *~ri* / E: ***şlefui***¹] **1** Prelucrare a obiectelor prin pilire, frecare, tăiere sau rindeluire, în vederea netezirii suprafeţelor acestora sau a obţinerii unei anumite forme Si: *şlefuială* (**1**), *şlefuit*¹ (**1**). **2** (Spc) Tăiere în faţete fine a pietrelor preţioase, pentru a le mări valoarea şi strălucirea Si: *şlefuială* (**2**), *şlefuit*¹ (**2**). **3** (Fig) Finisare cu minuţiozitate a unui text, a unei opere de artă etc. Si: *cizelare, şlefuit*¹ (**3**). **4** (Fig) Rafinare a unei persoane Si: *şlefuit*¹ (**4**) .

şlefuit¹ *sn* [At: DL / Pl: *~uri* / E: ***şlefui***¹] **1-4** Şlefuire (**1-4**).

şlefuit², ***~ă*** *a* [At: TDRG 1439 / Pl: *~iţi, ~e* / E: ***şlefui***¹] **1** (D. obiecte) Care este prelucrat prin frecare, pilire, tăiere sau rindeluire, până la obţinerea unor suprafeţe netede sau a anumitor forme. **2** (Spc; d. pietre preţioase) Cu suprafaţa tăiată în faţete fine, care se întretaie între ele. **3** (Îvr; îs) *Geam* ~ Geam mat². **4** (Fig; d. texte, opere de artă etc.) Finisat cu minuţiozitate Si: *cizelat*² (**3**). **5** (Fig) Care este manierat Si: *cultivat*² (**5**), *rafinat*.

şlefuitor, ~oare [At: IONESCU-MUSCEL, FIL. 130 / P: *~fu-i~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***şlefui***¹ + *-tor*] **1** *a* (D. instrumente) Care serveşte la şlefuit¹ (**1-2**). **2** *sm* Persoană specializată în şlefuire (**1-2**).

şleg *sn* vz ***şlegăr***

şlegăr *sn* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 194 / V: (reg) ***~eg, ~eigă*** *sf* / Pl: *~e* / E: ger ***Schlegel***] **1** (Reg) Coapsă (de pasăre sau de vită). **2** (Ban; îf *şleg*; şîs *~gu cel mare*) Baros (**1**). **3** (Reg; şîf *şleigă*) Ciocan de lemn folosit de muncitorii forestieri.

şlehtac *sm* [At: ŞINCAI, HR. II, 165/29 / Pl: *~aci* / E: ***şleahtă*** + *-ac*] (Îvr) Şleahtic (**1**).

şlehticie *sf* [At: AXINTE URICARIUL, ap. LET. II, 172/34 / Pl: *~ii* / E: ***şleahtic*** + *-ie*] (Îvr) Nobleţe.

şleifer *sm* [At: COMAN, GL. / A: nct / Pl: *~i* / E: ns cf ger *Schlarfe*] (Reg) Opincă făcută de meşter.

şleigă *sf* vz ***şlegăr***

şleit *sn* vz ***şiret***²

şlem *sn* [At: STAMATI, D. / V: (îvr) ***slam*** / Pl: ? / E: fr ***chelem***, ger ***Schlemm***] **1** (La unele jocuri de cărţi cu licitaţie; şîs *marele* ~) Situaţie în care unul dintre jucători sau unul dintre cuplurile participante câştigă toate cele 13 levate posibile. **2** (La jocul de tenis; şi îas) Situaţie în care un tenisman câştigă, în cursul aceluiaşi an, cele patru mari concursuri internaţionale. **3** (La unele jocuri de cărţi cu licitaţie; şîs *micul* ~) Situaţie în care unul dintre jucători sau unul dintre cuplurile participante câştigă 12 din cele 13 levate posibile.

şlengher *s* [At: ALAS 18 II, 1923, 6/4 / Pl: ? / E: rrm ***šelengero*** „frâu"] (Arg) **1** Cravată (**1**). **2** Batistă (**1**).

şlep¹ *sn* [At: I. IONESCU, P. 34 / V: (reg) ***jl~, sl~, şâl~, şlip*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Schlepp*** (kahn)] **1** Navă (fără autopropulsie) folosită mai ales în navigaţia fluvială sau pe canale pentru transportul mărfurilor Si: (reg) *şaică*¹ (**3**), (rar) *şaland* (**1**). **2** (Reg; îf *şlip*) Plută.

şlep² *sn* vz ***şlip***¹

şlep³ *sn* [At: F (1870), 141 / V: (înv) ***~ă*** *sf* / Pl: ? / E: ger ***Schlepp(e)***] (Gmî; rar) Trenă.

şlep⁴ *s* [At: CV 1950, nr. 3, 34 / Pl: ? / E: nct] (Tip) Clişeu zincografic lung şi îngust.

şlepar *sm* [At: BART, E. 330 / Pl: *~i* / E: ***şlep***¹ + *-ar*] Persoană care conduce un şlep¹ (**1**) Si: (reg) *lădier*.

şlepă *sf* vz ***şlep***³

şlepăit, ~ă *a* vz ***şlepeit***

şlepăr *sm* vz ***şliper***

şlepcănos, ~oasă *a* [At: DR. V, 230 / Pl: *~oşi, ~oase* / E: nct] (Reg; d. cai) Care zdruncină când calcă alene.

şlepcui *vt* [At: BUL. FIL. IV, 112 / V: (reg) ***şclefui, şlefui*** / Pzi: *~esc* / E: ns cf ger *Schlappe* „lovitură, palmă"] (Mol; Trs) A pălmui.

şlepei *vtr* [At: JAHRESBER. VIII, 84 / Pzi: *~esc* / E: ns cf ger *schlappen* „a stropi, a împroşca"] (Reg) **1-2** A (se) murdări de noroi[1].

şlepeit, ~ă *sf, a* [At: DLR / V: (reg) ***~păit*** / Pl: *~iţi, ~e* / E: ***şlepei***] (Reg) **1-2** (Femeie) murdar(ă).

şleper [At: LEXIC REG. 109 / Pl: *~i* sm, *~e* sn / E: ger ***Schlepper***] **1** *sm* (Buc) Misit. **2** *sn* Transportor al laminorului.

şleperi *vi* [At: LEXIC REG. 109 / Pzi: ? / E: ***şleper***] (Buc) A practica misitia.

şlepoiţă *sf* [At: JAHRESBER. VIII, 84 / V: (reg) ***~eapăi~, ~eap~, ~eapovi~*** / Pl: *~te* / E: pbl ctm ***şlepei + lapoviţă***] (Trs) **1** Lapoviţă. **2** Noroi[1] (amestecat cu zăpadă topită).

şletrom *s* vz ***silitră***

şletrum *s* vz ***silitră***

şleţ *s* vz ***suşlete***

şleu[1] *sm* vz ***şleau[1]***

şleu[2] *sn* vz ***şleau[2]***

şleu[3] *sn* vz ***şleau[3]***

şleu[4] *sn* vz ***şleau[4]***

şleuit, ~ă *a* [At: SĂM. II, 503 / P: *şle-u-~* / Pl: *~iţi, ~e* / E: ***şleau[2]***] (Reg) **1** (D. drumuri) Cu urme adânci lăsate de roţile vehiculelor. **2** (D. iarbă) Cosită neuniform.

şlev *sn* vz ***şleau[2]***

şliboviţă *sf* [At: C. GIURESCU, P. O. 147 / V: (reg) ***sl~, ~igo~*** *sf* ***slibovit, ~iţ*** *s* / A şi: *~viţă* / Pl: *~ţe* / E: srb ***šljivovica***, ger ***Slibowitz***, mg ***sligovica***] **1** (Pop) Rachiu tare de prune. **2** (Pop) O anumită cantitate de şliboviţă (**1**). **3** (Reg) Rachiu colorat şi îndulcit. **4** (Reg) Rachiu tare obţinut la începutul distilării.

şlic[1] *sn* [At: KLEIN, D. 424 / Pl: *~uri* / E: ger ***Schlich***] **1** (Trs) Material granular obţinut prin prepararea minereului pe cale umedă. **2** (Îvr) Şlam.

şlic[2] *sn* vz ***işlic***

şlicar *sm* vz ***işlicar***

şlică *sf* [At: BÎRLEA, C. P. 230 / Pl: ? / E: ns cf pn *szłyk* „căciulă de piele, înaltă şi ascuţită"] (Reg) Şapcă (**1**).

şlif *sn* [At: LTR[2] / Pl: (**1**) *~uri* / E: ger ***Schliff***] **1** (Teh) Porţiune şlefuită[2] (**1**) a unei piese, a unui aparat etc. **2** (Fam; rar; fig) Fineţe (**10**).

şlifui *v* vz ***şlefui[1]***

şligovit *s* vz ***şliboviţă***

şligoviţă *sf* vz ***şliboviţă***

şlih *sn* vz ***şleau[3]***

şliht *sn* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: ger ***Schlicht*** (hobel)] (Reg) Făţuitor (de tâmplărie).

şlihtfaier *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: ger ***Schlichtfeile***] (Reg) Pilă de finisat.

şlihthamăr *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: ger ***Schlichthammer***] (Reg) Ciocan de netezit.

şlim *sn* vz ***şleau[3]***

şling *sn* [At: ALR II, 5778 /36 / Pl: ? / E: ger ***Schlinge*** „laţ, ochi"] (Reg) **1-2** Broderie (**1-2**).

şlingă *sf* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 186 / Pl: ? / E: ns cf *şirincă*] (Reg) Porţiune de teren îngustă şi lungă.

şlingărai *sn* vz ***şlingherai***

şlingherai *sn* [At: JAHRESBER. III, 328 / V: (reg) ***~găr~*** / Pl: *~e* / E: ger ***Schlingerei***] (Ban; Trs) **1-2** Broderie (**1-2**). **3** Dantelă (**1**).

şlingui *vt* [At: COMAN, GL. / Pzi: *şlingui, ~esc* / E: ger ***schlingen***] (Ban; Trs) A broda (**1**).

şlinguire *sf* [At: PRIBEAGUL, P. R. 57 / Pl: *~ri* / E: ***şlingui***] (Ban; Trs) Brodare (**1**).

şlinvol *s* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 27 / Pl: ? / E: ger ***Schlingwolle***] (Ban) Bumbăcel.

şlip[1] *sn* [At: ŞEZ. VIII, 183 / V: (reg) ***şcl~, şlep*** / Pl: *~uri* / E: ns cf *şliper*] (Trs; Ban) Şliper.

şlip[2] *sn* vz ***jilip***

şlip[3] *sn* vz ***şlep[1]***

şlipar *sm* [At: ALR II, 6411/53 / V: (reg) ***şcl~*** / Pl: *~i* / E: ***şlip[2]*** + *-ar*] (Trs) Muncitor forestier.

şliper *sn* [At: ALEXI, W. / V: (reg) ***şlepăr*** / Pl: *~e* / E: ger ***Slipper***] (Trs; Ban) Traversă de cale ferată Si: (reg) *şlip[1]*.

şlire *s* [At: DER / Pl: ? / E: ns cf ger *Schlier* „marnă"] Îngrămădire locală de minerale (de dimensiuni variabile) în masivele eruptive, care apare în timpul procesului de cristalizare magmatică.

şlitui *vt* [At: ARVINTE TERM. 168 / Pzi: ? / E: ns cf ger *schlittern, schlitten*] (Buc; c. i. buşteni) A transporta cu sania.

şliţ[1] *sn* [At: CADE / Pl: *~uri* / E: ger ***Schlitz***] **1** (Teh) Scobitură (alungită şi îngustă) făcută într-o piesă sau într-un element de construcţie Si: (reg) *ţinc*. **2** Deschizătură la marginea inferioară sau la mânecile unor obiecte de îmbrăcăminte, având un rol practic sau decorativ. **3** Deschizătură din faţa pantalonilor Si: (pfm) *prohab*.

şliţ[2] *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~uri* / E: ns cf ger *Schlitz* (säge) „ferăstrău de şănţuit"] (Reg) Ferăstrău cu dinţi mici.

şliţuire *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~ri* / E: ***şliţ[1]***] (Teh) Scobire a unei piese sau a unui element de construcţie.

şliţuit, ~ă *a* [At: T. POPOVICI, S. 173 / Pl: *~iţi, ~e* / E: ***şliţ[1]***] (D. obiecte de îmbrăcăminte) Cu unul sau mai multe şliţuri[1] (**2**).

şliţuitor *sm* [At: NOM. PROF. 31 / P: *~ţu-i~* / Pl: *~i* / E: ***şliţ[1]***] Muncitor din industria de prelucrare a lemnului, care asamblează părţile componente ale ferestrelor.

şliu *sn* vz ***şleau[3]***

şloafăr *sm* vz ***şlaifăr***

şloag[1] *sn* [At: LEXIC REG. 22 / V: (reg) ***şlag*** / Pl: *~uri* / E: mg ***slaug***] (Trs) Furtun.

şloag[2] *sn* vz ***şlag[1]***

şloampătă *sf* vz ***şlampăt***

şloasăr *sm* [At: BL III, 115 / V: (reg) ***~os~*** / Pl: *~i* / E: ger ***Schlosser***] **1** (Ban; Trs) Lăcătuş. **2** (Reg) Tocilar.

şloc *sn* vz ***şlag[1]***

şlodun *sm* vz ***şlădun***

şlof[1] *sn* vz ***şlag[1]***

şlof[2] *s* [At: ALR I, 1563/59 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Sulf cu care se omoară albinele.

şlofar *sm* [At: FD III, 186 / Pl: *~i* / E: ns cf *şlaifăr*] (Reg) Şlaifăr.

şlofmit *sn* vz ***şlofmiţă***

şlofmiţă *sf* [At: (a. 1747) IORGA, S. D. XII, 45 / V: (reg) ***şclafni~*** *sf*, ***~iţ*** (A: nct) ***~fniţ*** (A: nct) *sn* / Pl: ? / E: ger ***Schlafmütze***] **1** (Trs; înv) Bonetă de noapte. **2** (Buc; dep; îf *şclafniţă*) Femeie bătrână şi rea.

şlofniţ *sn* vz ***şlofmiţă***

şlofroc *sn* [At: (a. 1811) IORGA, S. D. XII, 227 / V: (reg) ***~rog, şof~*** / Pl: *~oace* / E: ger ***Schlafrock*** „halat, capot"] (Trs) Rochie.

şlofrog *sn* vz ***şlofroc***

şlog *sn* vz ***şlag[1]***

şlogui *vir* [At: LEXIC REG. 120 / Pzi: *~esc* / E: ***şlog*** + *-ui*] (Ban) **1-2** A paraliza.

şloiman *sm* [At: BL II, 186 / Pl: *~i* / E: nct] (Arg; dep) Leneş care doarme mult.

şlosăr *sm* vz ***şloasăr***

şluc *sn* [At: COŞBUC, P. II, 243 / Pl: *~uri* / E: ger ***Schluck*** cf mg *slukk*] (Trs) Înghiţitură.

şluf *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: ger ***Schluff***] Argilă bogată în siliciu.

şlus *i* [At: SADOVEANU, O. XXI, 328 / E: ger ***Schluss***] (Gms; reg) Gata!

şmac *sn* vz ***şmag***

şmag *sn* [At: MOLNAR, D. 425 / V: (reg) ***jmac, jmeac, jmeag, smac, sm~, smah, smau, ~ac, ~ah, şmeac, şmeag, zm~, zmau*** *sn*, ***zmagă*** *sf* / Pl: *~uri* / E: ger ***Schmack***] **1** (Reg) Gust rău pe care îl capătă uneori mâncărurile sau băuturile Si: *iz*. **2** (Reg) Miros neplăcut Si: *iz*. **3** (Olt)

Mucezeală. 4 (Reg) Aromă (1). 5 (Reg; îe) **A strica** (cuiva) **~ahul** A indispune. 6 (Mun; îe) **A scoate smagul** (din cineva) A face (pe cineva) să se liniștească. 7 (Arg; îe) **A lua smacul** A deflora (1). 8 (Reg; îf *smau*) Tărie (a unei băuturi alcoolice).

șmah *sn* vz ***șmag***

șmal *sn* [At: L. ROM. 1965, 322 / V: ***~ă*** *sf*, (îvr) ***~e*** *s* / Pl: ***~e*** / E: ger ***Schmal*** (schrift)] Literă tipografică îngustă și subțire.

șmală¹ *sf* [At: LEXIC REG. 109 / Pl: *~le* / E: ger ***Schmal*** (holz)] (Buc) Scândură lungă de (aproximativ) un metru.

șmală² *sf* vz ***șmal***

șmale *s* vz ***șmal***

șmaler *sm* [At: LEXIC REG. 109 / Pl: *~i* / E: ***șmală¹*** + *-er*] (Buc) **1** Persoană care se ocupă cu tăiatul șmalelor¹. **2** Persoană care se ocupă cu alegerea șmalelor¹ dintre alte scânduri.

șmalui *vt* [At: LEXIC REG. 109 / Pzi: ? / E: ***șmală¹*** + *-ui*] (Buc; c. i. copaci) A tăia în lungime pentru a obține șmale¹.

șmălțui *v* vz ***smălțui***

șmârcâi *v* vz ***smârcâi***

șmârcâit¹ *sn* vz ***smârcâit¹***

șmârcâit², ~ă *a* vz ***smârcâit²***

șme *sm* vz ***șmecher***

șmeac *sn* vz ***șmag***

șmeag *sn* vz ***șmag***

șmec *sm* vz ***șmecher***

șmecher, ~ă [At: ISPIRESCU, U. 125 / V: (reg) ***jm~, sm~*** (A și: *~cher*), ***smicher, șmicher, zm~*** *smf, a*, (arg; forme prescurtate) ***șme, șmec*** (Pl: *șmeci*) *sm* / A și: (reg) *~cher* / Pl: *~i, ~e* / E: ger ***Schmecker*** „persoană cu gust rafinat"] **1-2** *smf, a* (Persoană) care știe să iasă din încurcături Si: *abil, dezghețat* (7), *isteț, șiret³* (4), (fam) *șmecheros* (1). **3-4** *smf, a* (Persoană) care nu poate fi păcălită Si: *abil, dezghețat* (5), *isteț*, (fam) *șmecheros* (2). **5-6** *smf, a* (Dep) (Persoană) care se pricepe la trucuri, la viclenii Si: (fam) *șmecheros* (3), (arg) *șpilăr* (1-2). **7** *sm* (Fam) Tânăr care caută să se remarce ca om de spirit prin manifestări ostentative (și impertinente), menite să epateze (și să scandalizeze) pe cei din jur. **8-10** *sm* (Arg; îlav) **A la șme** Ca șmecherii (**1, 5, 7**).

șmecheraș *sm* [At: SCÎNTEIA 1968, nr. 7655 / Pl: *~i* / E: ***șmecher*** + *-aș*] **1-8** (Fam; șhp) Șmecher (**1, 3, 5, 7**) (mic).

șmechereală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***șmecheri*** + *-eală*] (Fam) **1-2** Șmecherie (**7-8**).

șmecheresc, ~ească [At: DICȚ. / Pl: *~ești* / E: ***șmecher*** + *-esc*] **1-4** *a* De șmecher (**1, 3, 5, 7**). **5-8** *a* Referitor la șmecheri (**1, 3, 5, 7**). **9-12** *a* Specific șmecherilor (**1, 3, 5, 7**). **13** *sfa* (Pfm) Argou al șmecherilor (**7**).

șmecherește *av* [At: DL / E: ***șmecher*** + *-ește*] **1-4** Ca șmecherii (**1, 3, 5, 7**).

șmecheri [At: IOVESCU, N. 158 / V: (reg) ***șmiche~*** / Pl: *~resc* / E: ***șmecher***] **1-6** *vtr* (Fam) A face pe cineva să devină sau a deveni șmecher (**1, 3, 5**). **7** *vt* (Fam) A păcăli. **8** *vt* (Arg) A regla ceva.

șmecherie *sf* [At: CIHAC II, 390 / V: (reg) ***șmiche~, șmichir~*** / Pl: (**7-8**) *~ii* / E: ***șmecher*** + *-ie*] **1-3** Însușirea de a fi șmecher (**1, 3, 5**). **4-6** Abilitate de șmecher (**1, 3, 5**). **7** (Ccr) Faptă de om șmecher (**6**) Si: *șarlatanie* (**1**), *șiretlic* (**1**), *șmechereală* (**1**), *vicleșug*, (pop) *șmecherlâc*, (arg) *șpil* (**3**). **8** (Ccr) Vorbă de șmecher (**5**) Si: *șmechereală* (**2**). **9** (Pop; îe) **A fi (pus) la ~** A fi dichisit. **10** (Pop; îe) **A lua** (pe cineva) **la ~** A trata pe cineva șmecherește (**3**).

șmecherlâc *sn* [At: PAS, L. I, 153 / Pl: *~uri* / E: ***șmecher*** + *-lâc*] (Pop) Șmecherie (**7**).

șmecheros, ~oasă *a* [At: DEX-S / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***șmecher*** + *-os*] (Fam) **1-3** Șmecher (**2, 4, 6**).

șmecherzon *sm* [At: BUL. FIL. I, 151 / Pl: *~i* / E: ***șmecher*** după modelul unor np ca *Davidsohn, Mendelsohn*] (Fam; gmț) **1-3** Om șmecher (**2, 4, 6**).

șmelț *sn* [At: CV 1951, nr. 3-4, 42 / Pl: ? / E: ger ***Schmelze***] (Gmr; csnp) Topitură.

șmetelină *sf* [At: T. PAPAHAGI, M. 237 / V: (reg) ***jm~*** / Pl: *~ne* / E: ns cf ucr *шматина* „bucată"] (Mar) **1** Cotor de porumb care rămâne pe câmp după tăiat. **2** Tulpină a porumbului.

șmicher, ~ă *smf, a* vz ***șmecher***

șmicheri *v* vz ***șmecheri***

șmicherie *sf* vz ***șmecherie***

șmichirie *sf* vz ***șmecherie***

șmicic *sn* [At: DLR / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *șmuțig*] (Reg) Înșelăciune.

șmier *sn* [At: ALR I, 749/1 / A: nct / Pl: ? / E: ger ***Schmer***] (Reg) Osânză.

șmigă *sf* [At: SĂGHINESCU, V. 70 / V: (reg) ***~glă*** / Pl: ? / E: ger ***Schmiege***] (Rar) Echer de dulgherie.

șmiglă *sf* vz ***șmigă***

șmir *sn* [At: ALR I, 827/420 / V: (reg) ***~it*** / Pl: ? / E: ger ***Schmiere***] (Buc; Mol) Unsoare pentru căruță.

șmirac *sm* [At: LEXIC REG. 109 / Pl: *~aci* / E: ucr ***шмірак*** „persoană care vinde unsoare pentru căruță"] (Buc; dep) **1** Persoană cu îmbrăcămintea murdară. **2** Derbedeu (**1**).

șmirgă *sf* vz ***șmirglu***

șmirghel *sn* [At: I. GOLESCU, C. / V: (rar) *sm~*, (înv) *zm~* / Pl: ? / E: ger ***Schmirgel***] **1** (Glg) Rocă metamorfică formată în cea mai mare parte dintr-o masă de granule (fine) de corindon, alternând cu magnetit Si: (rar) *emeri*. **2** Material abraziv în stare de pulbere, obținut din șmirghel (**1**) sau produs pe cale sintetică. **3** (Șîs *hârtie de ~, hârtie ~*) Hârtie acoperită cu șmirghel (**2**), folosită pentru curățare sau lustruire în industria lemnului, în lăcătușerie etc.

șmirglăr *sm* [At: LEXIC REG. 109 / Pl: *~i* / E: ger ***Schmirgler***] (Buc) Muncitor care ascute la polizor pânzele de ferăstrău.

șmirglu *sn* [At: LEXIC REG. 109 / V: (reg) ***~gă*** *sf* / Pl: ? / E: ger ***Schmirgel*** (kluppe)] (Buc) Polizor.

șmirglui *vt* [At: LEXIC REG. 109 / V: (reg) ***~gui*** / Pzi: ? / E: ***șmirglu*** + *-ui* cf ger *schmirgeln*] (Buc) A ascuți la polizor.

șmirgui *v* vz ***șmirglui***

șmirlăni *vt* [At: DLR / Pzi: *~nesc* / E: ns cf *șmir*] (Reg; c. i. osiile căruței) A unge.

șmirplat *sn* [At: FD I, 162 / A și: *~lat* / Pl: *~uri* / E: ger ***Schmierplatte***] (Trs) **1** (Lpl sau lsg csc) Felii paralele ale unui strat (de cărbune) care alunecă pe suprafețele de contact. **2** (Lpl) Bucată de rocă (cărbune, piatră etc.) care este gata să se desprindă de pe pereții galeriei.

șmirui *vt* [At: LEXIC REG. 109 / Pzi: ? / E: ger ***schmieren***] (Buc; c. i. osiile căruței) A unge.

șmirvazăn *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: ns cf ger *Schmierwarze*] (Reg) Piuliță prin care se ung unele dispozitive din mecanismul morii.

șmit *sn* vz ***șmir***

șmoală *sf* vz ***smoală***

șmoatic *s* vz ***smoatic***

șmoc *sn* vz ***smoc***

șmocăi *v* vz ***smocăi***

șmolniță *sf* vz ***smolniță***

șmont *sn* [At: PAȘCA, GL. / V: (reg) ***jm~*** / Pl: ? / E: ger ***Schmant***] (Reg) Nămol de mină¹.

șmotreală *sf* [At: SCRIBAN, D. 1282 / Pl: ? / E: ***șmotri*** + *-eală*] (Mol; fam) **1** Mustrare. **2** Bătaie (**1**).

șmotri *vt* [At: CIHAC II, 353 / V: (înv) ***sm~*** / Pzi: *~resc* / E: ***șmotru***] **1** (Înv; c. i. unități militare) A trece în revistă Si: *a inspecta*. **2** (Reg; c. i. soldați) A instrui. **3** (Mol; pex; fam) A învăța pe cineva (cu severitate). **4** (Mol; fam) A mustra¹ (cu asprime). **5** (Mol; fam) A bate (**92**).

șmotrire *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: ***șmotri***] (Reg) **1-3** Șmotru (**1-3**). **4** Mustrare. **5** Bătaie (**1**).

șmotru *sn* [At: DOC. EC. 530 / V: (înv) *sm~* / Pl: *~ri* / E: rs ***смотр***] **1** (Înv) Trecere în revistă a unităților militare Si: *inspecție*, (înv) *smotrire* (**1**). **2** (Reg) Instrucție militară Si: (reg) *șmotrire* (**2**). **3** (Mol; pex; fam) Instruire (severă) Si: (reg) *șmotrire* (**3**). **4** (Mol; fam) Mustrare. **5** (Mol; fam) Bătaie (**1**).

şmucoi *s* vz *smâcoi*
şmuctăbac *s* vz *şnuftabac*
şmuţiţă *sf* vz *smuţiţă*
şmuţichi *a* vz *şmuţig*
şmuţig [At: SĂGHINESCU, V. 70 / V: (rar) *~ichi* *a* / Pl: ? / E: ger *schmutzig*] **1-2** *smf*, *a* (Reg; rar; îf *şmuţichi*) (Om) josnic. **3-4** *smf*, *a* (Reg; rar) (Om) zgârcit. **5** *a* (Arg; d. persoane) Murdar.
şmuţigări *vr* [At: BL IV, 67 / Pzi: *~resc* / E: *şmuţig* + *-ări*] (Reg; rar) A se comporta într-un mod meschin.
şmuţigărie *sf* [At: GL 1963, nr. 480, 7/5 / Pl: *~ii* / E: *şmuţigări*] (Reg; rar) Josnicie.
şmuţtitlu *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: ger *Schmutztitel*] (Pgr; rar) **1** Copertă falsă, interioară. **2** Pagină de gardă.
şnaidas *s* [At: H III, 153 / A: nct / V: (reg) *sn~* (A: nct) / Pl: ? / E: ns cf *şnaideză*] (Mol; Dob) Unealtă de fierărie nedefinită mai îndeaproape.
şnaideză *sf* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~ze* / E: ns cf ger *Schneideisen*] (Reg) Şnaiţaig (1).
şnaidăr *sm* [At: ŢICHINDEAL, F. 306/16 / V: (reg) *jn~*, *zn~* / Pl: *~i* / E: ger *Schneider*] (Reg) **1** Croitor (1). **2-3** Blănar (1-2).
şnaidăriţă *sf* [At: FD III, 186 / V: (reg) *jnăi~*, *şnăi~* / Pl: *~ţe* / E: *şnaidăr* + *-iţă*] (Ban; Trs) Croitoreasă.
şnais *sn* vz *şnaiţ*
şnaistaih *sn* vz *şnaiţaig*
şnaiţ, *~ă* [At: ARVINTE, TERM. 49 / A: nct / V: (reg) *~is* (A: nct) / Pl: *~uri* / E: ger *Schneise*] **1** *sn* (Buc) Cărare prin pădure, pe care se trag buştenii la vale. **2** *sf* (Reg) Fâşie de pământ între două păduri. **3** *sn* (Reg) Vârf.
şnaiţaig *sn* [At: GLOSAR REG. / V: (reg) *~istaih* / Pl: ? / E: ns cf ger *Schneidzeug*] (Reg) **1** Instrument de făcut fileturi Si: (reg) *şnaideză*. **2** (Îf *şnaistaih*) Şurubelniţă (1).
şnaiţui *vi* [At: LEXIC REG. 109 / Pzi: ? / E: *şnaiţ* + *-ui*] (Buc) A face şnaiţuri (1).
şnală *sf* [At: CHEST. II, 164/11 / Pl: *şnăli*, *~le* / E: ger *Schnalle*] **1** (Ban) Clanţă (la uşă). **2** (Trs) Agrafă (1).
şnamenie *sf* vz *snamenie*
şnap *sm* vz *şneap*[3]
şnapan *sm* [At: KLOPŞTOCK, F. 286 / Pl: *~i* / E: fr *chenapan*] **1** (Pop) Escroc. **2** (Nob) Mârlan[1].
şnapanlâc *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: *şnapan* + *-lâc*] (Pop) **1-2** Şarlatanie (1-2).
şnaps *sn* [At: JAHRESBER. X, 209 / V: (reg) *~pt*, *şnea~*, *şneapt* / Pl: *~uri* / E: ger *Schnaps*] (Fam) **1** Rachiu (tare). **2** O anumită cantitate de şnaps (1).
şnapt *sn* vz *şnaps*
şnăidarai *sn* [At: ALR II, 5764/76 / Pl: *~e* / E: ger *Schneiderei*] (Reg) Şnăidărie (2).
şnăidărie *sf* [At: ALR II, 5764/ 27 / V: (reg) *jn~* / Pl: (2) *~ii* / E: *şnaidăr* + *-ie*] (Reg) **1** Meseria de croitor. **2** Atelier de croitorie Si: (reg) *şnăidarai*.
şnăidăriţă *sf* vz *şnaidăriţă*
şneap[1] *sm* vz *jneapăn*
şneap[2] *sm* vz *şnep*
şneap[3] *sn* [At: JAHRESBER. VII, 87 / V: (reg) *jn~*, *şnap* *sm* / Pl: *~uri* / E: ger *Schnapp*] **1** (Reg) Înghiţitură (de băutură). **2** (Trs; Olt) Bucată mare (de pâine, mămăligă etc.)
şneapăn *sm* vz *jneapăn*
şneaps *sn* vz *şnaps*
şneapt *sn* vz *şnaps*
şneaţa *sfa* [At: DLR / E: nct] (Ban; îe) **A lua ~** A fugi (1).
şnec *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~uri* / E: ger *Schnecke*] Transportor pentru materiale pulverulente sau în formă de pastă, format dintr-un arbore prevăzut cu una sau mai multe palete elicoidale.
şnecer *sn* vz *şniter*
şnef *sm* vz *şnep*
şnelfaier *sns* [At: LEXIC REG. II, 117 / P: *~fa-ier* / E: ger *Schnellfeuer*] (Reg) Rafală de armă.
şneltug *sn* [At: L. ROM. 1963, nr. 2, 155 / Pl: *~uri* / E: ger *Schnellzug*] (Reg) Tren de persoane.
şnep *sm* [At: ŞINCAI, ap. DR. V, 561 / V: (reg) *~eap*, *~ef* / Pl: *~i* / E: ger *Schnepfe*] (Reg) **1** (Orn) Sitar (*Scolopax rusticola*). **2** (Orn; şîc **~eap-mare**) Fluierar-mare (*Numenius arquata*). **3** (Şîc **~eapi-de-cei-mari**) Pasăre călătoare cu ciocul lung şi îndoit în sus (*Recurvirostra avosetta*). **4** (Orn) Ploier (*Charadrius apricarius*). **5** (Orn) Ploier-de-munte (*Charadrius morinellus*). **6** (Orn; îc) **~ef-de-ţărmuri** Fluierar (*Tringa totanus*).
şnioarlă *sf* vz *smorlă*
şnipuit, *~ă* *a* [At: DR. V, 103 / Pl: *~iţi*, *~e* / E: nct] (Reg; d. cai) Cu păr[1] puţin în coamă şi pe coadă.
şnit *sn* [At: JAHRESBER. VII, 87 / V: (reg) *~iţ* / Pl: *~uri* / E: ger *Schnitt*] **1** (Înv) Pahar pentru bere cu capacitatea (de aproximativ) un sfert de litru. **2** (Înv) Cantitate de bere corespunzătoare unui şnit (1). **3** Marginea liberă a tălpii la încălţăminte, în afara liniei de îmbinare dintre feţe şi talpă. **4** (Pgr) Suprafaţă formată pe marginile tăiate ale foilor unei cărţi, ale unui registru. **5-6** (Teh) Ştanţă (1-2). **7** (Buc) Bucată scurtă tăiată dintr-un buştean. **8** (Reg) Partea putredă dintr-un buştean.
şniter *sn* [At: H II, 30 / A: nct / V: (reg) *şnecer* (Pl: *~e*) / Pl: ? / E: ns cf ger *Schnitzer* „cuţit de sculptat"] (Reg) Unealtă asemănătoare cu un cuţit, folosită la cioplitul sau la scobitul în lemn.
şnitui *vt* [At: ARVINTE, TERM. 79 / Pzi: ? / E: *şnit* + *-ui*] (Buc; c. i. buşteni) A tăia cu ferăstrăul.
şniţ *sn* vz *şnit*
şniţel *sn* [At: ALECSANDRI, T. 127 / V: (reg) *sniţăle* *snp* / Pl: *~e*, (rar) *~uri* / E: ger *Schnitzel*] **1** (Şîs *~ vienez*, *~ pane*) Preparat culinar făcut dintr-o felie subţire de carne bătută cu ciocanul (de lemn), trecută succesiv prin făină, ou, pesmet şi prăjită în grăsime. **2** (Trs; lpl; îf *sniţăle*) Borhot de sfeclă de zahăr, care serveşte ca hrană pentru vite.
şniuc *sn* [At: DLR / V: (reg) *şniuţ*, *şnuc* / Pl: ? / E: ger dal *Schnuck*] (Buc; şîs *şnuc băbăsc*) Tabac (pentru prizat) Si: (reg) *şnuftabac*.
şniucăr *sm* [At: LEXIC REG. 109 / Pl: *~i* / E: ger dal *Schnucker*] (Buc) Persoană care prizează şniuc.
şniucui *vt* [At: LEXIC REG. 109 / Pzi: ? / E: *şniuc* + *-ui* cf ger dal *schnucken*] (Buc; c. i. tabac) A priza.
şniuţ *sn* vz *şniuc*
şnor *sn* vz *şnur*
şnuc *sn* vz *şniuc*
şnuftabac *s* [At: ALR SN IV h 1145 / V: (reg) *şmuctăb~* / Pl: ? / E: ger *Schnupftabak*] (Trs) Şniuc.
şnur [At: VALIAN, V. / V: (reg) *şnor*, *znor* *sn* / Pl: *~uri* / E: ger *Schnur*] **1** *sn* Sfoară (îmbrăcată în mătase colorată, în fir etc.), de obicei răsucită în două sau în trei, întrebuinţată mai ales ca ornament la îmbrăcăminte Si: *şiret*[1] (1), (pop) *găitan* (1), (reg) *brandemburg*, *ceapraz* (4), *firet*, *şinor* (1). **2** *sn* (Mol) Şiret[1] (2). **3** *sn* (Reg; îs) *~ul apei* Partea din mijloc a unui curs de apă. **4** *sn* (Reg; şîs *~ul şoselei*) Partea din mijloc a unei şosele (1). **5** *av* (Pfm; îe) **A merge ~** A se desfăşura foarte bine. **6** *av* (Pfm; îae) A fi în ordine. **7** *av* (În jocul de popice; pe lângă verbe de mişcare) În linie dreaptă, pe mijlocul pistei. **8** *sn* (Şîs *~ electric*) Ansamblu de fire electrice flexibile, izolate între ele şi strânse într-un înveliş protector, folosit pentru racordarea la reţea a lămpilor portative, a aparatelor radio etc. **9** *sn* (Tip) Panglică îngustă la valul de lemn de scos coli.
şnurceramică *sf* [At: DER / E: *şnur* + *ceramică* cf ger *Schnurkeramik*] (Arl) Sistem de ornamentare a vaselor de lut, realizat prin imprimarea unui şnur (1) de fibre vegetale în pasta încă moale.
şnurui *vt* [At: MILLO, ap. PR. DRAM. 364 / Pzi: *~esc* / E: *şnur* + *-ui*] **1** (C. i. registre, dosare etc.) A lega cu ajutorul unui şnur (1) petrecut prin fiecare foaie şi sigilat la capete, pentru ca foile să nu poată fi sustrase sau înlocuite Si: (îrg) *a şinori* (1). **2** (Pex; c. i. obiecte) A strânge cu şnur

(1) pentru a se ține împreună Si: (îrg) *a șinori* (2). 3 (Reg; c. i. haine) A împodobi cu șnur (1) Si: (reg) *a șinori* (3).

șnuruială *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ieli* / E: ***șnurui*** + *-eală*] **1-3** Șnuruire (**1-3**).

șnuruire *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~ri* / E: ***șnurui***] **1** Legare a unor registre, dosare etc. cu ajutorul unui șnur (1) petrecut prin fiecare foaie și sigilat la capete, pentru ca foile să nu poată fi sustrase sau înlocuite Si: *șnuruială* (**1**), *șnuruit*[1] (1). **2** (Pex) Strângere cu șnur (1) a unor obiecte pentru a se ține împreună Si: *șnuruială* (**2**), *șnuruit*[1] (**2**). **3** (Reg) Împodobire a hainelor cu șnur (1) Si: *șnuruială* (**3**), *șnuruit*[1] (**3**).

șnuruit[1] *sn* [At: DEX / Pl: *~uri* / E: ***șnurui***] **1-3** Șnuruire (**1-3**).

șnuruit[2], ***~ă*** *a* [At: (a. 1832) DOC. EC. 499 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***șnurui***] **1** (D. registre, dosare etc.) Cu foile prinse la o margine cu șnur (1), pentru a nu putea fi sustrase sau înlocuite. **2** (Pex; d. obiecte) Strâns cu șnur (1), pentru a se ține împreună. **3** (Reg; d. haine) Împodobit cu șnur (1) Si: (reg) *șinorit*. **4** Prevăzut cu șnur (1).

șnuruitură *sf* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~ri* / E: ns cf *șnurui*] (Reg) Semn făcut la urechea oilor pentru a le recunoaște.

șnuruleț *sn* [At: BRĂESCU, M. B. 55 / Pl: *~e* / E: ***șnur*** + *-uleț*] **1-6** (Pop; șhp) Șnur (**1-2, 8**) (mic).

șo *i* [At: ARGHEZI, C. J. 63 / V: (reg) ***sa, so, suo*** (A: nct), ***șa, șau, șuo*** (A: nct) / E: fo] (Reg) Strigăt cu care se asmut câinii.

șoacăț[1], ***~ă*** *smf* [At: ALECSANDRI, T. 361 / V: (îrg) ***~achiț, soachiță*** (Pl: *~te*) *sf* / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf srb *šokac* „sârb catolic"] **1** (Îrg; prt) Persoană de origine străină, în special de origine germană Si: (îrg) *șonț*[1], *ștronț*[1] (**1**). **2** (Mun; dep) Persoană leneșă.

șoacăț[2] *sm* [At: CIHAC II, 391 / V: (reg) ***șoc~, șocât, șocâte, șocât, șochete, șochieț, șocot, șocoț*** (A și: *~coț*) *sm*, ***socâtă*** *sf* / Pl: *~i* / E: nct] (Zlg; reg) **1-5** Șobolan (**1-5**). **6-11** Șoarece (**1-6**).

șoachiț, ~ă *smf* vz ***șoacăț***[1]

șoaflă *sf* vz ***șuflă***[1]

șoafle *sfp* [At: SCRIBAN, D. / E: ns cf *șofilă*] (Mun; gmț) Plete mari.

șoaibă *sf* [At: ARVINTE, TERM. 166 / Pl: *~be* / E: ns cf *șaibar*] (Buc; Mol) Șaibar.

șoait *sn* [At: ALR SN IV 1125 / 334 / Pl: *~uri* / E: mg ***sajt***] (Reg) Tobă (de porc).

șoaită[1] *sf* [At: LEXIC REG. 47 / Pl: ? / E: nct] (Olt; îlav) **Într-o ~** Pe o parte Si: *strâmb*.

șoaită[2] *sf* [At: CREANGĂ, GL. / Pl: *~te* / E: ns cf *boaită*] (Mol; dep) Cleric (**1**).

șoală[1] *sf* [At: SCURTU, T. 150 / Pl: *~le* / E: ns cf *verișoară*] (Mun) **1** Verișoară. **2** Apelativ folosit de femeile de la țară în relațiile dintre ele.

șoală[2] *sf* vz ***șol***[1]

șoalchină *sf* [At: VICIU, GL. / Pl: *~ne* / E: ns cf *șol*[1]] (Reg) **1** Ceașcă (**1**). **2** Cană[2] (**1**).

șoaldă *sf* [At: VALIAN, V. / V: (îvr) ***șol~*** / Pl: *~de* / E: ns cf săs *šōlt, šūlt* „datorie bănească; vină"] **1** (Pfm; îe) **A umbla** (sau, rar, **a face**) **cu ~da** A recurge la vicleșuguri. **2** (Pfm; îae) A recurge la minciuni. **3** Momeală artificială folosită de pescari în apele repezi.

șoaldină *sf* [At: CALENDARI (1733), ap. GCR II, 26/17 / V: (reg) ***șol~*** / Pl: (**2-6**) *~ne* / E: ***șold***[1] + *-ină*] **1** (Pop; mai ales îf *șoldină*) Boală manifestată prin dureri de șolduri[1] (2) Si: (reg) *șoldariță, șoldorariță*. **2** (Bot; pop; șîc **iarbă-de-~**) Șerpariță (5) (*Sedum acre*). **3** (Pop; și îac) Plantă cu florile de culoare galbenă-aurie, cu frunzele cilindrice și cărnoase, totdeauna verzi, folosită în medicină (*Sedum neglectum*). **4** (Pop; și îac) Planta *Sedum hillebrandii*. **5** (Bot; pop; îf *șoldină*) Brădișor (*Lycopodium selago*). **6** (Bot; reg; îaf) Mătrăgună (*Atropa belladona*).

șoalnă *sf* vz ***șolnă***

șoană *sf* [At: VÎRCOL, V. 100 / Pl: *~ne* / E: ns cf *șoaldă*] (Olt; mai ales lpl) **1-2** Glumă[1] (**2-3**). **3** Poznă. **4** (Îe) **A umbla cu ~ne** A recurge la vicleșuguri.

șoancă *sf* vz ***șuncă***

șoandră *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: *~re* / E: ns cf *hoandră*] (Reg; dep) Femeie (bătrână).

șoangher, ~ă *smf* [At: DDRF / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *șoanghină*] (Îvp; prt) **1** Ungur. **2** Transilvănean.

șoangheriță *sf* [At: CARAGIALE, O. IV, 11 / Pl: *~țe* / E: ***șoangher*** + *-iță*] (Îvp; prt) Unguroaică.

șoanghină *smf* [At: BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 93 / Pl: *~ne* / E: ns cf *boanghină*] (Îvp; prt) Persoană de origine maghiară.

șoapă *sf* [At: VICIU, GL. / Pl: *~pe* / E: nct] (Trs) Haină (lungă) de dimie.

șoapcă *sf* vz ***șapcă***

șoapră *sf* vz ***șopron***

șoaptă *sf* [At: N. TEST. (1648), 114v/13 / V: (înv) ***șop~***, (îvr) ***șopt*** (Pl: *~uri*) *sn* / Pl: *~te* / E: pvb ***șopti***] **1** Șoptire (**1**). **2** (Pex) Vorbă rostită (foarte) încet Si: (reg) *șopot*[1] (**2**). **3-4** (Îljv) **În ~** (și, rar, **în ~te**, îvr, **cu ~ptă**) (Care se rostește) foarte încet. **5** (Lsg) Murmur surd și confuz de glasuri. **6** (Fig) Freamăt (**1**). **7** (Mpl) Calomnie. **8** (Lpl) Zvonuri.

șoar *sn* [At: DLR / Pl: *~e* / E: ns cf mg *sár* „noroi"] (Trs) Sol fertil de culoare brună.

șoarce *sm* vz ***șoarece***

șoarec *sm* vz ***șoarece***

șoarecăresc, ~ească *a* vz ***șorecăresc***

șoarece *sm* [At: (a. 1652) GCR I, 161/4 / V: ***~rec***, (reg) ***cioarce, cioaric, cioarice, șăr~, șarici, ~rce, ~ric, ~rice, șorice***, (îvr) ***soarice*** / Pl: *~eci* / E: ml ***sorex, -icis***] **1** (Șîc **~-de-casă**) Mic mamifer din ordinul rozătoarelor, de culoare cenușiu-închis, cu botul ascuțit, cu coada lungă și subțire (care trăiește pe lângă așezările omenești) Si: (reg) *paruș, șoacăț*[2] (**6**), *șomâc* (**1**), *șomârdoc* (**1**) (*Mus musculus*). **2** (Șîc **~-de-câmp, ~-de-mișună, ~berc**) Șoarece (1) de culoare cenușie-roșcată care își face culcușul sub pământ, în câmp, și care se hrănește mai ales cu cereale, producând mari pagube Si: (reg) *șoacăț*[2] (**7**), *șomâc* (**2**), *șomârdoc* (**2**) (*Microtus arvalis*). **3** (Șîc **~-de-câmp**) Șoarecele (**2**) *Apodemus agrarius* Si: (reg) *șoacăț*[2] (**8**), *șomâc* (**3**), *șomârdoc* (**3**). **4** (Șîc **~-de-pădure**) Șoarece (1) care trăiește în pădure Si: (reg) *șoacăț*[2] (**9**), *șomâc* (**4**), *șomârdoc* (**4**) (*Apodemus sylvaticus*). **5** (Șîc **~-pitic**) Șoarecele (1) *Mycromys minutus* Si: (reg) *șoacăț*[2] (**10**), *șomâc* (**5**), *șomârdoc* (**5**). **6** (Șîc **~-scurmător, ~-roșu**) Șoarecele (1) *Clethrionomys glareolus* Si: (reg) *șoacăț*[2] (**11**), *șomâc* (**6**), *șomârdoc* (**6**). **7** (Zlg; pop; îc) **~-de-apă** (sau **-de-baltă**) Mic mamifer omnivor care trăiește în apropierea apelor (*Arvicola amphibius*). **8** (Zlg; pop; îc) **~-alunar** Pârș-roșu (*Muscardinus avellanarius*). **9** (Reg; șîc **~rice-de-pădure, ~-rosu-de-pădure, ~-de-moară, ~rec-morăresc, ~-mare**) Șobolan (**1**) (*Rattus norvegicus*). **10** (Zlg; reg; șîc **~-mare-de-pădure, ~-de-pădure, ~-mare, ~-cu-bot-ascuțit**) Chițcan (*Sorex araneus*). **11** (Orn; pop; șîc **~-cu-aripi**) Liliac (*Vespertilis murinus*). **12** (Zlg; reg; îc) **~-chior** Cârtiță (*Talpa europaea*). **13** (Zlg; Mun; îc) **~-bălțat** Orbeț (*Spalax microphtalmus*). **14** (Reg; îc) **~-de-mare** Pește de mare, asemănător cu mihalțul (*Motella tricirrhata*). **15** (Iht; reg; îac) Limbă-de-mare (*Solea impar*). **16** (Fam; îe) **A trăi** (sau **a se iubi, a se avea** etc.) **ca ~le cu pisica** (sau **cu mâța**) A fi în relații foarte rele (unii cu alții). **17** (Fam; îe) **A se juca** (sau **a glumi**) (cu cineva) **ca mâța** (sau **ca pisica**) **cu ~le** A-și bate joc de cineva, ținându-l într-o situație incertă. **18** (Reg; îe) **I-au mas ~ecii în pântece** (sau **în burtă**) Se spune despre un om foarte flămând. **19** (Pfm; îe) **A fi ud** (sau **murat**) **ca un ~** A fi foarte ud. **20** (Fam; îlav) **În gaură** (sau, reg, **în bortă**) **de ~** (sau, reg, **în borta ~ricului**) Într-un loc ascuns, care nu poate fi găsit ușor. **21** (Reg; îe) **A fi sătul ca ~le în biserică** A fi foarte flămând. **22** (Reg; îe) **A fi calic** (sau **sărac**) **ca ~le bisericii** (sau **din biserică, în biserică**) A fi foarte sărac. **23** (Pop; îlav) **(Nici) cât să chiorăști un ~** sau **cât să orbești un ~ chior** Foarte puțin. **24** (Fam; îlav) **Când se va împrieteni ~le cu pisica** Niciodată. **25** (Adesea dep; îs) ~ *de bibliotecă* Persoană care își petrece cea mai mare parte a timpului în bibliotecă, citind și studiind. **26** (Îs) ~ *de birou* Birocrat (**1**). **27** (Arg; îs) ~ *de hotel* Hoț (**1**). **28** (Reg; mpl) Boală a cornutelor și a cailor, care se manifestă prin apariția unor umflături pe burtă sau pe grumaz. **29** (Reg) Soi de castravete mic, cu coada în spirală.

șoaric *sm* vz *șoarece*
șoarice *sm* vz *șoarece*
șoartă *sm* vz *soartă*
șoarță *sf* vz *șorț[1]*
șoaș *sm* vz *șoș*
șoată *sf* vz *șod*

șoatăr *sn* [At: LIUBA–IANA, M. 48 / V: (reg) ***so~, șodăr, șot~, șut~*** *sn*, ***șutră*** *sf* / Pl: ? / E: ger ***Schotter***] (Reg) Pietriș.

șoatiță *smf* [At: DLR / Pl: ? / E: ns cf *șoacăț[1]*] (Reg; dep) **1** Persoană neglijentă. **2** Persoană ticăloasă.

șoatră *sf* [At: CV 1951, nr. 2, 35 / Pl: *~re* / E: ns cf *șotroagă*] (Reg) Încălțăminte (în special, gheată sau pantof) uzată.

șoavă[1] *sf* [At: BĂCESCU, PĂS. 164 / V: (reg) ***șovă*** / Pl: *~ve* / E: ns cf srb *sova* „bufniță"] **1** (Orn; reg) Uliu (*Accipiter gentilis*). **2** (Orn; reg) Uliu-alb (*Circus macrourus*). **3** (Orn; reg) Gaie (*Milvus milvus*). **4** (Orn; reg) Acvilă-țipătoare (*Aquilla clanga*). **5-9** (Orn; reg) Femela șoimului (**1-5**). **10** (Orn; reg) Cioară (*Corvus*). **11** (Reg; dep; îf *șovă*) Femeie certăreață. **12** (Reg; dep) Femeie grasă.

șoavă[2] *sf* [At: BARONZI, L. 120 / Pl: *~ve* / E: ns cf *șovâi[1]*] **1** (Reg) Surpătură de teren produsă de ape. **2** (Reg) Adâncitură mare pe drum Si: *groapă*. **3** (Reg) Vale strâmtă și adâncă. **4** (Olt; fig; șîs *pălărie ~*) Pălărie cu borul mare (și lăsat în jos).

șobac *sn* vz *șabac*
șobârlan *sm* vz *șobolan*

șobdește *av* [At: ALR II, 2883/334 / E: ns cf *șvăbește*] (Reg) Săsește.

șobol *sm* vz *sobol*

șobolan *sm* [At: POLIZU / V: (reg) ***șob~, ~bârl~, șogo~*** / Pl: *~i* / E: ***șobol*** + *-an*] **1** (Șîc **~cenușiu, ~morăresc, ~călător**) Mamifer rozător omnivor din familia muridelor, mai mare decât șoarecele (**1**), de culoare cenușie, cu coada lungă acoperită cu solzi în formă de inele, care trăiește pe lângă locuințe, hambare, depozite etc., provocând mari pagube Si: (pop) *guzgan* (**1**), (reg) *cloțan, mițorgan, șoacăț[2]* (**1**), *șoarece* (**9**), *șomâc* (**7**), *șomârdoc* (**7**) (*Rattus norvegicus*). **2** (Șîc **~negru, ~de-casă**) Șobolan (**1**) de culoare brună-neagră, cu coada mai lungă decât corpul, care transmite diferite boli infecțioase Si: (reg) *șoacăț[2]* (**2**), *șomâc* (**8**), *șomârdoc* (**8**) (*Rattus rattus*). **3** (Șîc **~alexandrin**) Șobolanul (**1**) *Rattus alexandrinus* Si: (reg) *șoacăț[2]* (**3**), *șomâc* (**9**), *șomârdoc* (**9**). **4** (Șîc **~de-câmp**) Șobolan (**1**) care face mari pagube în culturi Si: (reg) *șoacăț[2]* (**4**), *șomâc* (**10**), *șomârdoc* (**10**) (*Apodemus agrarius*). **5** (Șîc **~de-apă**) Șobolan (**1**) de culoare roșcată, care trăiește pe malul apelor Si: (reg) *șoacăț[2]* (**5**), *șomâc* (**11**), *șomârdoc* (**11**) (*Arvicola terrestris*). **6** (Reg) Șoarece (**1**) foarte mare. **7** (Zlg; Buc) Cârtiță (*Talpa europaea*). **8** (Zlg; reg) Iepure-de-casă (*Lepus cuniculus*). **9** (Fig) Escroc. **10** (Reg; art.) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **11** (Reg; art.) Melodie după care se execută șobolanul (**10**).

șobolancă *sf* [At: PARHON, B. 172 / Pl: ? / E: ***șobolan*** + *-că*] (Pop) **1-5** Femela șobolanului (**1-5**) Si: (pop) *șobolănoaică* (**1-5**).

șobolănime *sf* [At: ARGHEZI, S. V, 91 / E: ***șobolan*** + *-ime*] (Rar; csc) **1** Mulțime de șobolani (**1-5**). **2** Totalitatea șobolanilor (**1-5**).

șobolănoaică *sf* [At: GR. S. VI, 137 / V: (reg) ***~lon~*** / Pl: *~ice* / E: ***șobolan*** + *-oaică*] (Pop) **1-5** Șobolancă (**1-5**).

șobolonoaică *sf* vz *șobolănoaică*

șoc[1] *sn* [At: ALEXI, W. / Pl: *~uri* / E: fr ***choc***] **1** Ciocnire bruscă și violentă între două corpuri. **2** (Fiz; îs) *Undă de ~* Undă caracterizată printr-o variație bruscă a vitezei, a presiunii, a greutății specifice și a temperaturii, datorită vitezei mai mici de propagare a variațiilor de presiune care apar în fluid. **3** (Teh; îs) *~ termic* Procedeu tehnologic în procesul de fabricație a unor vase de laborator, a unor produse refractare etc., care constă în răcirea bruscă a pieselor. **4** (D. unități militare; îla) **De ~** Care are de îndeplinit o misiune importantă și dificilă în lupta ofensivă. **5** (Fzl; adesea urmat de determinări care indică felul) Tulburare generală, bruscă și violentă a funcțiilor organismului (provocată de o cauză exterioară variată), care se manifestă printr-un dezechilibru fizic și psihic Si: *ictus*. **6** (Spc; șîs *~ nervos*) Dezechilibru acut al unor funcții psihice, provocat de o emoție puternică. **7** (Fig) Impresie puternică, violentă. **8** (Îs) *Tratament de ~* Metodă terapeutică constând în crearea unei perturbații bruște bolnavului.

șoc[2] *sn* [At: (a. 1778) IORGA, S. D. XII, 97 / V: (înv) ***șog***, (reg) ***șuc*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Schock***] **1** (Trs; Mun; înv) Cantitate de 60 de obiecte de același fel care formau un tot. **2** (Olt; îf *șuc*) Grup de (20-60 de) oi.

șoca *vt* [At: CĂLINESCU, B. I. 159 / Pzi: *șochez* / E: fr ***choquer***] **1** A impresiona (neplăcut). **2** A contraria prin vorbe, gesturi, atitudini etc.

șocant, ~ă *a* [At: OPRESCU, S. 21 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***choquant***] **1** Care impresionează (neplăcut). **2** Care contrariază prin vorbe, gesturi, atitudini etc.

șocar *s* [At: DLR / A: net / Pl: ? / E: ns cf *soc*] (Reg) Plantă nedefinită mai îndeaproape.

șocare *sf* [At: L. ROM. 1959, nr. 2, 97 / E: ***șoca***] **1** Impresionare (neplăcută). **2** Contrariere prin gesturi, vorbe, atitudini etc.

șocat, ~ă [At: DM / Pl: *~ați, ~e* / E: ***șoca***] **1** *a* Impresionat (în mod neplăcut). **2** *a* Contrariat prin vorbe, gesturi, atitudini etc. **3-4** *smf, a* (Persoană) care a suferit un șoc[1] (**5**). **5** *a* (Spc) Dezechilibrat psihic.

șocată *sf* vz *șucată*
șocăt *sm* vz *șoacăț[2]*

șocățesc, ~ească *a* [At: ODOBESCU, S. III, 49 / Pl: *~ești* / E: ***șoacăț[1]*** + *-esc*] (Îrg; prt) **1** De șoacăț[1] (**1**). **2** Referitor la șoacăți[1] (**1**). **3** Caracteristic șoacăților[1] (**1**).

șocățește *av* [At: SCRIBAN, D. / E: ***șoacăț[1]*** + *-ește*] (Îrg; prt; c. i. persoane) Ca șoacății[1] (**1**).

șocăți *vt* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~țesc* / E: ***șoacăț[1]***] (Îrg; prt; c. i. persoane) A face să devină șoacăț[1] (**1**).

șocăție *sf* [At: ODOBESCU, S. III, 22 / Pl: *~ii* / E: ***șoacăț[1]*** + *-ie*] (Îrg; prt) **1** Caracteristică a ceea ce este de origine germană. **2** (Prc) Accent german (în vorbire).

șocârlat *s* vz *ciocârlat*
șocât *sm* vz *șoacăț[2]*
șocâte *sm* vz *șoacăț[2]*
șocâț *sm* vz *șoacăț[2]*
șochete *sm* vz *șoacăț[2]*
șochieț *sm* vz *șoacăț[2]*

șocogen, ~ă *a* [At: L. ROM. 1960, nr. 5, 88 / Pl: *~i, ~e* / E: ***șoc[1]*** după modelul unor cuvinte ca *electrogen, termogen*] (Med) Care provoacă șocuri[1] (**5-6**).

șocoladă *sf* vz *ciocolată*
șocolată *sf* vz *ciocolată*

șocomete *sm* [At: SCRIBAN, D. / V: ***șugm~*** (Pl: ~) *sn* / Pl: *~eți* / E: ns cf *șucată*] (Olt; Mun) Bucată mare (de pâine, mămăligă etc.).

șocot *sm* vz *șoacăț[2]*
șocoț *sm* vz *șoacăț[2]*

șod, șoadă [At: ANON. CAR. / V: (îrg) ***șoată*** *sf* / Pl: *șozi, șoade* / E: mg ***sod***] **1** *a* (Ban; înv) Nebun. **2** *a* (Reg) Nostim. **3** *a* (Reg) Curios (**2**). **4** *a* (Reg) Bizar (**1**). **5** *a* (Reg; îe) **A-i fi** (cuiva) **~** A fi amuzant. **6** *sm* (Înv) Bufon (**3**). **7-8** *sf* (Trs; Olt) Glumă[1] (**2-3**). **9** *sf* (Trs; Olt) Poznă. **10** *sf* (Reg) Minciună.

șodaș, ~ă *a* [At: LEXIC REG. 50 / Pl: *~i, ~e* / E: ***șod*** + *-aș*] (Reg) **1-4** Șodos (**1-4**).

șodatic, ~ă *a* [At: DLR / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***șod*** + *-atic*] (Trs) **1-3** Șodos (**1-3**).

șodălău *sn* [At: LEXIC REG. II, 32 / Pl: *~laie* / E: ***șold[1]*** cf *șodolan*] (Olt) Os mare.

șodăr *sn* vz *șoatăr*

șodâlc, ~ă *smf, a* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 14 / Pl: *~lci, ~lce* / E: ns cf *șovâlc, șoltâc*] (Ban; Trs; adesea dep) **1-4** Șchiop (**1-4**).

șodâlcaie *smfi* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 186 / E: ***șodâlc*** + *-aie*] (Reg; dep) Persoană care șchiopătează (**1**).

șodâlcăi *vi* [At: PAȘCA, GL. / Pzi: *~dâlcăi* / E: ***șodâlc*** + *-ăi*] (Olt; Trs; d. ființe) A șchiopăta (**1**).

șodenie *sf* vz *șozenie*
șodeț, ~eață *a* [At: ALR SN V h 1242/95 / Pl: *~i, ~e* / E: **șod** + *-eț*] (Reg) **1-3** Șodos **(1-3)**.
șodi *vi* [At: ANON. CAR. / V: (reg) *șozi* / Pl: *~desc* / E: **șod**] (Ban; Olt) A glumi (1).
șodo *sn* vz *șodou*
șodolan *sn* [At: CORESI. EV. 183 / Pl: *~e* / E: **șold[1]** cf *șodălău*] **1** (Mun) Șold[1] (2) la animale. **2** (Reg) Femur (la animale). **3** (Reg; pex) Os (mare). **4** (Trs; îla) **Ca ~ul** Rezistent.
șodoman, ~ă *smf, a* [At: MAT. DIALECT. I, 96 / Pl: *~i, ~e* / E: **șod** + *-oman*] (Trs) **1-2** (Om) glumeț. **3-4** (Om) poznaș. **5-6** (Om) nostim. **7-8** (Om) ciudat.
șodomănie *sf* [At: MAT. DIALECT. I, 96 / Pl: *~ii* / E: **șodoman** + *-ie*] (Reg; mpl) **1-2** Glumă[1] **(2-3)**. **3** Poznă. **4** Ciudățenie **(2)**.
șodos, ~oasă *a* [At: PLOPȘOR, V. O. 14 / Pl: *~oși, ~oase* / E: **șod** + *-os*] (Reg) **1** Care este glumeț Si: (reg) *șodaș* (1), *șodatic* (1), *șodeț* (1). **2** Care este poznaș Si: (reg) *șodaș* (2), *șodatic* (2), *șodeț* (2). **3** Care este hazliu Si: (reg) *șodaș* (3), *șodatic* (3), *șodeț* (3). **4** Care este ciudat Si: (reg) *șodaș* (4).
șodou *sn* [At: S. MARIN, C. B. 323 / V: **~do**, (reg) **șadău, șato, șatou** / Pl: *~ri* / E: fr **chaudeau**] Băutură preparată din gălbenuș de ou crud, frecat cu zahăr, peste care se toarnă lapte fierbinte.
șodron *sn* vz *șotron*
șoduț, ~ă *a* [At: LB / Pl: *~i, ~e* / E: **șod** + *-uț*] **1-6** (Înv; șhp) (Cam) șod (2-4).
șof *sn* vz *șaf[2]*
șofa *vi* [At: STANCU, R. A. V, 154 / Pzi: *~fez* / E: drr **șofer**] A conduce un automobil.
șofaj *sn* [At: DLR / Pl: (rar) *~uri* / E: fr **chauffage**] **1** (Rar) Șofat. **2** Tehnica de a șofa.
șofariu *sm* vz *șafar*
șofat *sn* [At: DEX-S / Pl: (rar) *~uri* / E: **șofa**] Conducere a unui automobil Si: (rar) *șofaj* (1).
șofărie *sf* [At: N. TEST. (1648), 90ᵛ/27 / Pl: *~ii* / E: **șofariu** + *-ie*] (Trs; înv) Funcția de șafar (5).
șofâltoc, ~oacă *smf, a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oci, ~oace* / E: nct] (Mun) **1-2** (Persoană) care rostește defectuos anumite sunete.
șofârca *v* vz *șovârca*
șofârnog, ~oagă *a* vz *șovârnog*
șofârnogeală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: **șofârnogi** + *-eală*] (Reg) Schilodeală.
șofârnogi *vtr* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~ogesc* / E: **șofârnog**] (Reg) **1-2** A (se) schilodi.
șofârnogit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: **șofârnogi**] (Reg) Schilodit.
șofei *sn* [At: LIUBA-IANA, M. 99 / V: (reg) **so~, ~eu, ~fii, ~fiu, suf~, șuvaie** *sp* / Pl: *~e* / E: ns cf ger *Schöpfe*, rom *șof*] (Reg) **1** Ciubăr (1). **2** Cofă (3). **3** Găleată (de lemn). **4** Căuș (1).
șofeier *sm* [At: DLR / P: *~fe-ier* / Pl: *~i* / E: **șofei** + *-ar*] (Ban) Meșter care face șofeie **(1-4)** sau alte vase de lemn.
șofel *sn* [At: ALRT II, 142 / V: (reg) **so~** / A și: *șof~* / Pl: *~e* / E: ns cf ger *Schaffel*, rom *șofei*] (Trs) **1** Ciubăr (1). **2** (Reg; îf *sofel*) Căuș (1).
șofer *sm* [At: CADE / S și: (înv) *~feur* / Pl: *~i* / E: fr **chauffeur**] Persoană (cu calificare specială) care conduce un automobil sau un autobuz.
șoferă *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~re* / E: **șofer** + *-ă*] (Rar) Șoferiță.
șofereasă *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ese* / E: **șofer** + *-easă*] **1** Soție de șofer. **2** (Rar) Șoferiță.
șoferie *sf* [At: V. ROM. septembrie 1954, 24 / E: **șofer** + *-ie*] **1** Meseria de șofer. **2** Școală de șoferi.
șoferiță *sf* [At: DLR / Pl: *~țe* / E: **șofer** + *-iță*] Femeie care conduce un automobil sau un autobuz Si: (rar) *șoferă, șofereasă* (2), (frr) *șofeză*.
șoferțe *sp* vz *șufețe*
șofeu *sn* vz *șofei*
șofeză *sf* [At: BUL. FIL. VI, 19 / Pl: *~ze* / E: fr **chauffeuse**] (Frr) Șoferiță.
șofii *sn* vz *șofei*
șofilă *sf* [At: MUSCEL, ~ / V: (reg) **ciohi~, so~** (A: nct), **șuf~** / A și: *șof~* / Pl: *~le* / E: ns cf srb *coha* „(sort de) postav"] **1** (Olt; Mun; mpl) Zdreanță. **2** (Olt; îe) **A face ~** A distruge (1). **3** (Olt) Fâșie (de țesătură, hârtie etc.). **4** (Mun) Bucată de țesătură întrebuințată în toată lățimea ei la confecționarea unui obiect.
șofili *vtr* [At: RĂDULESCU-CODIN / Pzi: *~lesc* / E: **șofilă**] (Olt; Mun; c. i. țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.) **1-2** A (se) rupe.
șofilit, ~ă *a* [At: VISSARION, FL. 129 / Pl: *~iți, ~e* / E: **șofili**] (Mun; d. țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.) Zdrențuit.
șofiu *sn* vz *șofei*
șoflan *sm* vz *șofran[1]*
șoflânc *sn* vz *cioflâng*
șoflânca *vi* [At: DLR / Pzi: ? / E: ns cf *șovâlc, șovâlcăi*] (Reg; d. ființe) A șchiopăta (1).
șofleică *sf* vz *șofreică*
șofoner *sn* vz *șifonier*
șofrac *sm* [At: MARIAN, O. I, 304 / V: (reg) **so~, ~ag** / Pl: *~aci* / E: ns cf srb *čvorak* „graur", *švraka* „coțofană"] (Orn; reg) **1** Pitulice (*Troglodytes troglodytes*). **2** Codălbiță (*Lanius collurio*).
șofrag *sm* vz *șofrac*
șofragiu *sm* vz *șofrangiu*
șofran[1] *sm* [At: MARDARIE, L. 162 / V: (înv) **saf~, săf~, șaf~,** (îvr) **sofron, ~flan**, (îrg) **so~** / Pl: *~i* / E: slv **шафранъ** cf ger *Safran*, fr *safran*] **1** (Șîc **~bun, ~galben, ~-de-grădină, ~primăvăratic**) Plantă erbacee cu bulbi, cu frunze lungi și înguste și cu flori violete cu linii purpurii, din care se extrage o substanță folosită drept condiment, medicament sau colorant (*Crocus sativus*). **2** (Șîc **~-de-primăvară**) Plantă erbacee cu bulbi, cu flori galbene, albe sau violete, care înflorește primăvara timpuriu Si: *brândușă-de-primăvară, șofrănel* (3) (*Crocus heuffelianus*). **3** (Șîc **~-de-toamnă**) Plantă erbacee cu bulbi, cu flori albastre-liliachii, care înflorește toamna Si: *șofrănel* (1) (*Crocus banaticus*). **4** Plantă erbacee cu bulbi, cu flori liliachii-violacee, maculate sub vârf (*Crocus vernus*). **5** (Șîc **~galben**) Mică plantă erbacee cu flori galbene-aurii Si: *brândușă-galbenă* (*Crocus moesiacus*). **6** (Șîc **~vărgat**) Plantă erbacee cu bulbi comestibili, cu flori albe sau albăstrui Si: *brândușă-albă, șofrănel* (4) (*Crocus variegatus*). **7** (Șîc **~-de-grădină, ~neadevărat, ~prost, ~roșu, ~sălbatic**) Șofrănaș (*Carthamus tinctorius*). **8** (Prc) Floarea uscată (și pisată) a unora dintre plantele de șofran **(1-7)** folosită drept condiment sau medicament. **9** (Pex) Substanță de culoare galbenă, obținută din floarea unora dintre plantele de șofran **(1-7)**, folosită drept colorant.
șofran[2] *sm* [At: CADE / V: (reg) **~ă** *sf* / Pl: *~i* / E: ns cf *șofrac*] (Orn; reg) Codălbiță (*Lanius collurio*).
șofranat, ~ă *a* vz *șofrănit*
șofrană *sf* vz *șofran[2]*
șofrancă *sf* [At: LEXIC REG. II, 126 / Pl: *~rănci* / E: ns cf *sofra*] (Buc) Masă[1] țărănească, rotundă și joasă.
șofranciog *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 162 / Pl: *~ogi* / E: ctm **șofran[2]** + **sfrâncioc**] (Orn; reg) Codălbiță (*Lanius collurio*).
șofrangiu *sm* [At: (a. 1708) IORGA, B. R. 255 / V: (îvr) **~agiu** / Pl: *~ii* / E: **șofran[1]** + *-giu*] (Îvr) Negustor de șofran[1] **(8-9)** Si: (îvr) *șofrănar*.
șofraniu, ~ie *a* vz *șofrăniu*
șofră *sf* [At: ALR II, 6236/219 / Pl: *~re* / E: nct] (Iht; reg) Obleț (*Alburnus lucidus*).
șofrăcuț *sm* [At: ENC. ROM. II, 982 / Pl: *~i* / E: **șofrac** + *-uț*] (Orn; Buc) **1-4** (Șhp) Șofrac **(1-2)**.
șofrăna *v* vz *șofrăni*
șofrănar *sm* [At: LB / V: (înv) **~iu** / Pl: *~i* / E: **șofran[1]** + *-ar*] (Îvr) Șofrangiu.
șofrănariu *sm* vz *șofrănar*
șofrănaș *sm* [At: BRANDZA, FL. 301 / Pl: *~i* / E: **șofran[1]** + *-aș*] Plantă oleaginoasă din familia compozeelor, cu flori galbene-portocalii, din care

se extrage o substanță colorantă Si: *șofran*[1] **(7)**, *șofrănel* **(2)** (*Carthamus tinctorius*).

șofrănat, ~ă *a* vz **șofrănit**

șofrănel *sm* [At: PANȚU, PL. / V: (îvr) ***safran~***, (îrg) ***șăf~***, (reg) ***~ron~*** / Pl: *~ei* / E: **șofran**[1] + *-el*] **1** (Bot) Șofran[1] **(3)** (*Crocus banaticus*). **2** (Bot) Șofrănaș (*Carthamus tinctorius*). **3** (Bot) Șofran[1] **(2)** (*Crocus heuffelianus*). **4** (Bot) Șofran[1] **(6)** (*Crocus variegatus*). **5** Plantă cu tulpină înaltă, țepoasă, cu flori învoalte Si: (reg) *crăpușnic* (*Crisium furiens*).

șofrăni *vt* [At: ANON. CAR. / V: (îvr) ***safrani***, (reg) ***~na*** / Pzi: *~nesc* / E: **șofran**[1]] (C. i. preparate culinare) **1** A condimenta cu șofran[1] **(8)**. **2** A colora cu șofran[1] **(9)**.

șofrănit, ~ă *a* [At: LB / V: (îvr) ***safranat***, (rar) ***~ranat, ~nat*** / Pl: *~iți, ~e* / E: **șofrăni**] **1** (D. preparate culinare) Condimentat cu șofran[1] **(8)**. **2** (D. preparate culinare) Colorat cu șofran[1] **(9)**. **3** (Reg) Șofrăniu.

șofrăniu, ~ie *a* [At: COSTINESCU / V: (înv) ***safran~***, (reg) ***șafran~, ~ran~*** / Pl: *~ii* / E: **șofran**[1] + *-iu*] De culoare galbenă Si: (reg) *șofrănit* **(3)**.

șofrânar *sn* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 187 / Pl: ? / E: ns cf *șofoner*] (Reg) Șifonier **(3)**.

șofrângar *sm* vz **cioflângar**

șofreică *sf* [At: ARVINTE, TERM. 168 / V: (reg) ***ciofle~, juvle~, ~fle~*** / Pl: ? / E: ns cf *șofru*[2]] (Buc; Mar) **1** Deschizătură circulară în acoperișul unei barăci, colibe etc., prin care iese fumul. **2** (Îf *șofleică*) Deschizătură proeminentă în acoperiș prin care se bagă fânul în pod.

șofroc *sn* vz **șlofroc**

șofron *sn* vz **șopron**

șofronel *sm* vz **șofrănel**

șofru[1] *sn* vz **sfor**

șofru[2] *sn* vz **șopron**

șog *sn* vz **șoc**[2]

șogăr *sm* vz **șogor**

șogârț *sm* vz **șăgârț**

șogoară *sf* [At: ALR I/II h 264/305 / Pl: *~re* / E: **șogor** + *-ă*] (Reg) Cumnată **(1)**.

șogolan *sm* vz **șobolan**

șogor *sm* [At: (a. 1767) IORGA, S. D. XII, 82 / V: (reg) ***~găr*** / A și: *~gor* / Pl: *~i* / E: mg **sógor**] (Reg) **1** Cumnat **(1)**. **2** Rudă prin alianță. **3** Termen prin care un bărbat se adresează unui prieten de aceeași vârstă. **4** (Gmț) Termen prin care doi bărbați se adresează unul altuia, atunci când amândoi curtează aceeași femeie.

șogoran, ~ă *smf* [At: SCURTU, T. 214 / Pl: *~reni, ~rene* / E: **șogor** + *-an*] (Trs; Ban) Cumnat **(1)**.

șogorime *sf* [At: SFC I, 68 / E: **șogor** + *-ime*] (Trs; csc) Mulțime de prieteni.

șogorință *sf* vz **șogoriță**

șogoriță *sf* [At: (cca 1820-1830) IORGA, S. D. XII, 210 / V: (reg) ***~ință*** / A și: *șog~* / Pl: *~țe* / E: **șogor** + *-iță*] (Reg) Cumnată **(1)**.

șoha *av* vz **șohan**

șohan *av* [At: (a. 1768) SCL 1960, 546 / V: (reg) ***~ha, șuh~*** (A și: *șuh~*) / E: mg **soha n**(em)] (Trs; Mar; și îlav **~ odată**) Niciodată.

șohănit *av* [At: MÎNDRESCU, UNG. 105 / V: (reg) ***~ă, șuhăniță*** / A și: *șoh~* / E: **șohan**] (Trs; Mar) Niciodată.

șohăniță *av* vz **șohănit**

șohâi, ~e *a* vz **șovâi**

șoi[1] *sn* vz **șui**[6]

șoi[2] *v* vz **șioi**[2]

șoi[3] *v* vz **șuia**[2]

șoian *sm* [At: DDRF / Pl: *~i* / E: nct] (Nob) **1-3** Șoimar **(1-3)**.

șoibar *sm* vz **șaibar**

șoican *sm* [At: SĂGHINESCU, V. 70 / Pl: *~i* / E: ns cf *șoitan*[2]] (Mol) **1** (Dep) Persoană care mănâncă și bea mult. **2** Persoană voinică și frumoasă.

șoier *sn* vz **șuier**

șoiera *v* vz **șuiera**

șoim *sm* [At: BIBLIA (1688), 137[1]/7 / V: (înv) ***~ium*** (A: nct) / Pl: *~i* / E: mg **sólyom**] **1** (Șîc **~-călător, ~-migrator**) Pasăre din familia falconidelor, răpitoare, de zi, de mărime variată, ageră și puternică, cu ciocul scurt și curbat, cu capul și cu gâtul negru, cu spatele cenușiu-albăstrui și cu partea ventrală alburie cu numeroase dungi transversale, care se hrănește cu pradă vie, mai ales cu păsări (*Falco peregrinus*). **2** (Șîc **~-de-dumbravă, ~-dunărean, ~-sacru, ~ul-sfrâncioglor**) Șoim **(1)** de culoare brună-cenușie, cu marginea penelor ruginie (*Falco cherrug*). **3** (Șîc **~-de-vară, ~ul-ciocârlanilor, ~ul-ciocârliilor, ~ul-rândunelelor**) Șoim **(2)** care se hrănește mai ales cu rândunele Si: *erete* (*Falco subbuteo*). **4** (Șîc **~-de-iarnă, ~-pitic**) Șoim **(1)** cu capul și gâtul cenușiu-albăstrui cu dungi negre și cu partea ventrală galben-roșcată cu pete brune Si: *erete-de-iarnă* (*Falco columbarius aesalon*). **5** (Orn; îc) **~-bătlănos** Gaie-neagră (*Milvus migrans*). **6** (Pop; fig; șîs *~ de munte*) Bărbat curajos, viteaz Si: (pop) *șoiman* **(11)**. **7** (Pop; fig; și îas) Bărbat mândru Si: (pop) *șoiman* **(12)**. **8** (Pop; fig; îs) *~ de codru* Haiduc **(7)**. **9** (Pop; fig) Cal sprinten și aprig Si: (pop) *șoiman* **(13)**. **10** (Mtp; art.) Vânt considerat ca forță supranaturală. **11** (Iuz) Preșcolar sau elev în clasele primare care făcea parte din organizația Șoimii Patriei până în decembrie 1989.

șoiman, ~ă [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 214 / Pl: *~i, ~e* / E: **șoim** + *-an*] **1-10** *sm* (Orn; pop; șdp) Șoim **(1-5)** (mare). **11-12** *sm* (Pop; fig; șîs *~ de munte*) Șoim **(6-7)**. **13** *sm* (Pop; fig) Șoim **(9)**. **14** *a* (Pop) Groaznic **(2)**. **15** *a* (Pop) Minunat. **16** *sfa* (Mtp; Mun) Ploaie considerată ca forță supranaturală. **17** *sf* (Mtp; euf; mpl; șîs *fată ~ă*) Ființă supranaturală căreia i se atribuie puteri nefaste Si: *iele*, (pop) *șoimancă, șoime, șoimele*. **18** *sf* (Reg; îe) **A fi luat de ~e** A suferi de apoplexie. **19** *sf* (Reg; îae) A înnebuni. **20** *sf* (Olt; îe) **A cânta ca ~ele** A cânta frumos. **21** *sf* (Olt) Pocitură. **22** *sfa* (Iht; Mun) Știucă[1] **(1)** (*Esox lucius*).

șoimancă *sf* [At: PAMFILE, DUȘM. 260 / Pl: *~nce* / E: **șoiman** + *-că*] (Mtp; euf; mpl) Șoimană **(17)**.

șoimar *sm* [At: (a. 1629) PANAITESCU, O. Ț. 205 / V: (înv) ***~iu*** / Pl: *~i* / E: **șoim** + *-ar*] **1** Crescător de șoimi **(1-5)** pentru vânătoare Si: (nob) *șoian* **(1)**. **2** Dresor de șoimi **(1-5)** pentru vânătoare Si: (nob) *șoian* **(2)**. **3** Persoană care vânează cu ajutorul șoimilor **(1-5)** Si: (nob) *șoian* **(3)**.

șoimariu *sm* vz **șoimar**

șoimăneală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: **șoimăni** + *-eală*] (Reg) **1** Desfigurare **(1)**. **2** Alintătură **(1)**.

șoimănesc, ~ească *a* [At: TDRG / Pl: *~ești* / E: **șoiman** + *-esc*] (Pop) **1-5** De șoim **(1-5)** Si: (pop) *șoimesc* **(1-5)**. **6** (Fig) Care este viteaz Si: (pop) *șoimesc* **(6)**. **7** (Fig) Care este sprinten Si: (pop) *șoimesc* **(7)**.

șoimăni [At: OTESCU, CR. 498 / Pzi: *~nesc* / E: **șoiman**] **1** *vt* (Mtp) A desfigura **(1)**. **2** *vt* (Mtp) A îmbolnăvi. **3** *vr* (Olt; d. oameni) A se spurca. **4** *vt* (Olt; c. i. ființe) A bate **(92)** tare. **5** *vr* (Olt; Mun; mai ales d. copii) A se alinta (schimonosindu-se).

șoimănit, ~ă [At: CANDREA, F. 160 / Pl: *~iți, ~e* / E: **șoimăni**] **1** *a* (Mtp; d. oameni) Desfigurat de ființe supranaturale. **2** *av* (Mun; pe lângă verbe de mișcare) Anevoie, sprijinindu-se mai mult pe un picior. **3** *a* (Olt) Nebun. **4** *a* (Olt) Prost. **5** *a* (Reg) Neastâmpărat. **6** *a* (Mun; d. oameni) Foarte dotat **(1)**.

șoimăresc, ~ească *a* [At: L. ROM. 1969, 255 / Pl: *~ești* / E: **șoimar** + *-esc*] (Rar) **1-3** Care aparține șoimarilor **(1-3)**. **4-6** Caracteristic șoimarilor **(1-3)**.

șoimări *vt* [At: PAMFILE, DUȘM. 269 / Pzi: 3 *~rește* / E: ns cf *șoimăriță*] (Mtp) **1** A desfigura **(1)**. **2** A îmbolnăvi.

șoimărie *sf* [At: VALIAN, V. / Pl: (2) *~ii* / E: **șoimar** + *-ie*] (Înv) **1** Arta de a dresa șoimi **(1-5)** pentru vânătoare. **2** Șoimărit.

șoimărit *sn* [At: VÎN. PESC. 1962, nr. 10, 7 / Pl: *~uri* / E: **șoim** + *-ărit*] Vânătoare cu ajutorul șoimilor **(1-5)** Si: (înv) *șoimărie* **(2)**.

șoimăriță *sf* vz **joimăriță**

șoime *sfp* [At: F (a. 1896), 189 / E: **șoim** + *-ă*] (Mtp; euf) Șoimană **(17)**.

șoimel *sm* [At: ENC. ROM. II, 983 / Pl: *~ei* / E: ***șoim*** + *-el*] (Orn; pop) **1-10** (Șhp) Șoimuleț (**1-10**).

șoimele *sfp* [At: GR. S. VI, 121 / E: ***șoim*** + *-ele*] (Mtp; euf) Șoimană (**17**).

șoimesc, ~ească *a* [At: PAMFILE, J. II, 166 / Pl: *~ești* / E: ***șoim*** + *-esc*] (Pop) **1-7** Șoimănesc (**1-7**).

șoimește *av* [At: COȘBUC, P. I, 206 / E: ***șoim*** + *-ește*] (Fig) **1** Foarte repede Si: *iute, sprinten*. **2** Vitejește. **3** (În legătură cu verbul „a privi") Ager.

șoimi *vt* [At: GR. S. VI, 104 / Pzi: *~mesc* / E: ***șoim***] (Pop; csnp) A vâna.

șoimișor *sm* [At: MARIAN, O. I., 118 / Pl: *~i* / E: ***șoim*** + *-ișor*] (Orn; pop) **1-10** (Șhp) Șoimuleț (**1-10**).

șoimoaică *sf* [At: CADE / Pl: *~ice* / E: ***șoim*** + *-oaică*] (Rar) **1-5** Șoimoaie (**1-5**).

șoimoaie *sf* [At: (a. 1803) VÎN. PESC. 1962, nr. 10, 8 / P: *~oa-ie* / Pl: *~* / E: ***șoim*** + *-oaie*] (Rar) **1-5** Femela șoimului (**1-5**) Si: (rar) *șoimoaică* (**1-5**).

șoimulaș *sm* [At: FOLC. TRANSILV. II, 409 / Pl: *~i* / E: ***șoim*** + *-ulaș*] (Orn; reg) **1-10** (Șhp) Șoimuleț (**1-10**).

șoimulean *sm* [At: ISPIRESCU, L. 144 / Pl: *~eni* / E: ***șoim*** + *-ulean*] (Pop; șhp) **1-10** (Orn) Șoimuleț (**1-10**). **11-16** (Fig) Șoimuleț (**12-17**).

șoimuleț [At: MARIAN, O. I., 188 / Pl: *~i* / E: ***șoim*** + *-uleț*] (Pop) **1-10** *sm* (Orn; șhp) Șoim (**1-5**) (mic) Si: (pop) *șoimel* (**1-10**), *șoimișor* (**1-10**), *șoimulean* (**1-10**), *șoimușor* (**1-10**), *șoimuț* (**1-10**), (reg) *șoimulaș* (**1-10**). **11** *sm* (Orn; îc) **~-de-seară** Vindereu (*Falco vespertinus*). **12-17** *sm* (Fig; șhp) Șoim (**6-7, 9**) (scund) Si: (pop) *șoimulean* (**11-16**), *șoimuț* (**11-16**). **18** *sm* (Orn) Sfrâncioc (*Lanius excubitor*). **19** *a* (D. ochi) Ager (**3**).

șoimușor *sm* [At: PASCU, S. 166 / Pl: *~i* / E: ***șoim*** + *-ușor*] (Orn; pop) **1-10** (Șhp) Șoimuleț (**1-10**).

șoimuț *sm* [At: MARIAN, O. I, 118 / Pl: *~i* / E: ***șoim*** + *-uț*] (Pop) **1-10** (Orn; șhp) Șoimuleț (**1-10**). **11-16** (Fig; șhp) Șoimuleț (**12-17**). **17** (Orn) Sfrâncioc (*Lanius excubitor*). **18** (Orn) Codălbiță (*Lanius collurio*).

șoinăli *v* vz ***șăinăli***

șoinic *sm* vz ***cioinic***

șoiog, ~oagă [At: LEXIC REG. 50 / P: *șo-iog* / Pl: *~ogi, ~oage* / E: nct] (Reg) **1-4** *smf, a* (Adesea dep) Șchiop (**1-4**). **5-6** *a* (D. obiecte, construcții etc.) Șubred (**4-5**).

șoira *v* vz ***șuiera***

șoitan[1] *sm* vz ***șeitan***

șoitan[2], ~ă *a* [At: GL. OLT. / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *șoiman*] (Reg; d. oameni) Înalt și voinic.

șoitar *sm* vz ***soitar***

șoiță *sf* [At: BĂCESCU, PĂS. 163 / P: *șo-i~* / Pl: ? / E: ns cf srb *sovica* „bufnița"] (Orn) **1** (Reg) Gaiță (*Garrulus glandarius*). **2** (Ban; pbl) Viespar (*Pernis apivorus*).

șoium *sm* vz ***șoim***

șol[1] *sn* [At: DR. VI, 368 / V: (reg) ***șoală, ~ă*** *sf* / Pl: *~uri* / E: srb *šolja*] (Reg) **1** Ceașcă (**1**). **2** Cană[2] (**1**).

șol[2] *s* [At: DLR / Pl: ? / E: nct] (Reg) Cremă (pentru întreținerea pielii).

șolan *sm* [At: ALR II, 2887/219 / Pl: *~i* / E: nct] (Reg) Sas.

șolatră *sf* vz ***salată***

șolă[1] *sf* [At: TDRG / Pl: *~le* / E: ns cf mg dal *sóla, sólya* „pantof; gheată"] (Trs) Opincă.

șolă[2] *sf* vz ***șol[1]***

șolământ *sn* vz ***șelământ***

șolcan[1] *sm* vz ***șoldan[1]***

șolcan[2] *sn* [At: ALR II, 2281/705 / Pl: *~e* / E: ns cf *șold[1]*] (Reg) Os mare.

șolcăi *v* vz ***șoncăi***

șolcăia *v* vz ***șoncăi***

șolcăiat, ~ă *a* vz ***șoncăit[2]***

șolcăit, ~ă *a* vz ***șoncăit[2]***

șolcănos, ~oasă *a* [At: ALR II/I h 89/705 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***șolcan*** + *-os*] (Reg) Osos.

șold[1] *sn* [At: DOSOFTEI, PS. 127/1 / Pl: *~uri* / E: ns cf pn *szołdra*] **1** Fiecare dintre cele două părți laterale ale corpului omenesc situate între mijloc și coapsă. **2** (Pan) Fiecare dintre cele două părți laterale ale corpului patrupedelor corespunzătoare articulației picioarelor de dinapoi cu trunchiul. **3** (Prc) Regiune anatomică (la oameni, păsări și animale) corespunzătoare articulației femurului cu osul iliac. **4** (Trs; îs) *~ul deasupra* Greabăn (la cal). **5** (Mol; Trs; îs) *~ul dinapoi* (sau *mic*) Extremitatea osului spetei (la cal). **6** (Reg; pex) Spată. **7** (Trs) Locul unde se îmbină extremitățile oaselor de la șale (**23**) (la cal). **8** (Pex) Coapsă a unui animal sau a unei păsări, care servește ca aliment. **9** (Reg; pex) Os mare. **10** (Îlav) **La** (sau, rar, **în**) **~** În regiunea șoldului (**1**). **11-12** (Fig; îljv) **Într-un ~** (și, reg, **de-a ~ul**) (Care este aplecat) într-o parte Si: *strâmb*. **13-14** (Buc; îljv) **Într-un ~** (Care este culcat) pe o coastă. **15** (Pfm; îe) **A sta** (sau **a fi**) **cu mâna** (sau **mâinile**) **în ~** (sau **~uri**) A nu face nimic. **16** (Pfm; îae) A sta fără nici o grijă. **17** (Pfm; îlav) **Cu mâna** (sau **mâinile**) **în ~** (sau **~uri**) În voie. **18** (Pfm; îal) Fără a întâmpina vreo greutate. **19** (Pfm; îe) **A-și pune mâinile în ~** (sau **~uri**) A se certa (tare). **20** (Olt; îe) **A se uita pe ~uri** A fi spilcuit. **21** (Olt; îae) A fi mândru. **22** (Olt; îe) **A da cu ~ul** A face intrigi. **23** (Olt; îae) A ațâța o ceartă. **24** (Mun; îe) **A amenința din ~** A șchiopăta (**1**). **25** (Mun; îe) **A merge pe două ~uri** A merge legănat. **26** (Mun; îae) A se fandosi (**2**). **27** (Pop; fig) Povârniș. **28** (Reg; pan) Fiecare dintre cei patru căpriori de la cele patru colțuri ale casei.

șold[2], șoaldă *a* [At: (a. 1880) TDRG / Pl: *șolzi, șoalde* / E: pvb ***șoldi***] (Reg; d. animale) **1-3** Șoldit (**1-3**).

șoldan[1] *sm* [At: ALECSANDRI, T. 517 / V: (sst) ***~lcan*** / Pl: *~i* / E: ns cf mg *süldő*] **1** (Trs; Mar) Purcel (gras) de câteva luni. **2** (Reg) Porc castrat. **3** (Reg) Pui de iepure, până la un an. **4** (Pop; prt; îs) *~ viteazul* Om fricos. **5** (Reg; rar) Păduche mare. **6** (Pop; fig; irn) Tânăr.

șoldan[2], ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i, ~e* / E: ***șold[1]*** + *-an*] (Rar) Cu șolduri[1] (**1**) mari.

șoldan[3], ~ă *a* [At: CHEST. V, 76/38 / Pl: *~i, ~e* / E: nct] (Mol; Trs; d. oi) Care împunge.

șoldar *sn* [At: DAMÉ, T. 50 / V: (îrg) ***~iu*** / Pl: *~e* / E: ***șold[1]*** + *-ar*] (Reg) Curea de ham care trece peste spatele calului, în regiunea șoldurilor[1] (**2**) Si: (reg) *chitrim, copsar* (**1**), *spătar dinapoi, toft*.

șoldariță *sf* [At: TDRG / Pl: *~țe* / E: ***șold[1]*** + *-ariță*] (Mdv; mun) Șoaldină (**1**).

șoldariu *sn* vz ***șoldar***

șoldă *sf* vz ***șoaldă***

șoldănaș *sm* [At: PRIBEAGUL, P. R. 72 / Pl: *~i* / E: ***șoldan[1]*** + *-aș*] **1-2** (Trs; șhp) Șoldan[1] (**1**) (mic).

șoldău *s* [At: DR. V, 318 / Pl: ? / E: ***șold[1]*** + *-ău*] **1-2** (Reg; șdp) Șold[1] (**2**) (mare).

șoldăcăi *v* vz ***șoltăcăi***

șoldăi, ~e *a* vz ***șoldiu***

șoldăș *av* vz ***șoldiș***

șoldău, ~âie *a* vz ***șoldiu***

șoldea *smfa* [At: CADE / Pl: ? / E: ***șold[2]*** + *-ea*] (Olt; dep) **1-3** Șchiopărlan (**1-3**).

șoldeală[1] *sf* [At: DM / Pl: *~eli* / E: ***șoldi*** + *-eală*] (Reg) **1** Fractură a șoldului[1] (**2**) la vite. **2** Luxație a șoldului[1] (**2**) la vite. **3** Bătaie zdravănă.

șoldeală[2] *sf* vz ***jolteală***

șoldete *sm* [At: GL. OLT. / Pl: *~eți* / E: ***șold[1]*** + *-ete*] (Olt) Coapsă de porc care servește ca aliment.

șoldeu *sm* vz ***șuldeu***

șoldi [At: ALECSANDRI, O. P. 375 / Pzi: *~desc* / E: ***șold[1]***] (Reg) **1** *vt* (C. i. animale) A vătăma la șolduri[1] (**2**) prin lovire sau prin supunere la eforturi prea mari. **2** *vt* (C. i. persoane) A bate (**92**) tare. **3** *vr* (Fig; d. lucruri) A se lăsa într-o parte. **4** *vr* (Fig; d. lucruri) A se deforma (**3**). **5** *vr* (Rar; irn; d. femei) A-și mișca șoldurile[1] (**1**) în mod ostentativ.

șoldiat, ~ă *a* [At: DR. V. 230 / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: **șold**[1]] (Reg; d. cai) **1-3** Șoldit (**1-3**).

șoldină *sf* vz **șoaldină**

șoldire *sf* [At: DAMÉ, T. 52 / Pl: ~*ri* / E: **șoldi**] (Reg) **1** Vătămare a animalelor la șolduri[1] (**2**) prin lovire sau prin supunere la eforturi prea mari. **2** Bătaie zdravănă. **3** (Fig) Lăsare într-o parte a unor obiecte. **4** (Fig) Deformare a unor obiecte. **5** (Rar; irn) Mișcare a șoldurilor[1] (**1**) în mod ostentativ de către femei.

șoldiș *av* [At: SLAVICI, ap. CADE / V: (reg) **~dâș** / E: **șold**[1] + *-iș*] (Reg) **1** Cu un șold[1] (**1-2**) ieșit în afară Si: (reg) *șoldiu* (**5**). **2** Cu umblet greoi Si: (reg) *șoldiu* (**6**). **3** (Fig) Oblic.

șoldit, ~ă *a* [At: MARIAN, NA. 88 / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: **șoldi**] (Reg) **1** (D. animale sau, rar, d. oameni) Cu șoldul[1] (**1-2**) rănit Si: (reg) *șold*[2] (**1**), *șoldiat* (**1**), *șoldiu* (**1**), *șolduit* (**1**), *șolduros* (**2**). **2** (D. animale sau, rar, d. oameni) Cu șoldul[1] (**1-2**) ieșit în afară Si: (reg) *șold*[2] (**2**), *șoldiat* (**2**), *șoldiu* (**2**), *șolduit* (**2**), *șolduros* (**3**). **3** (D. animale sau, rar, d. oameni) Cu șoldul[1] (**1-2**) fracturat Si: (reg) *șold*[2] (**3**), *șoldiat* (**3**), *șoldiu* (**3**), *șolduit* (**3**), *șolduros* (**4**). **4** (Fig; d. obiecte) Lăsat într-o parte Si: (reg) *șoldiu* (**9**). **5** (Fig; d. obiecte) Care este deformat Si: (reg) *șoldiu* (**10**).

șolditură *sf* [At: CHEST. II, 49/212 / Pl: ~*ri* / E: **șoldi** + *-tură*] (Reg; dep) Casă urâtă.

șoldiu, ~ie [At: COSTINESCU / V: (reg) **~dâi, ~dâu** / Pl: ~*ii* / E: **șold**[1] + *-iu*] (Reg) **1-3** *a* (D. animale sau, rar, d. oameni) Șoldit (**1-3**). **4** *a* (Pex) Schilod. **5-6** *av* Șoldiș (**1-2**). **7-8** *a, av* Șchiopătat[2] (**2-3**). **9-10** *a* (Fig; d. obiecte) Șoldit (**4-5**).

șoldoman[1] *sm* [At: GLOSAR REG. / Pl: ~*i* / E: ns cf *șoldan*[1]] (Reg; gmț) Iepure.

șoldoman[2] *sn* [At: MAT. DIALECT. I, 193 / Pl: ~*e* / E: **șold**[1]] (Reg) Os mare, cu carne.

șoldorariță *sf* [At: TDRG / Pl: ~*țe* / E: **șolduri** (pll *șold*[1]) + *-ariță*] (Mdv; Mun) Șoaldină (**1**).

șoldovean *sm* [At: DLR / Pl: ~*eni* / E: pbl ctm **șoaldă** + **moldovean**] (Reg; irn) Moldovean.

șolduit, ~ă *a* [At: DR. V, 104 / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: **șold**[1]] (Trs; d. cai) **1-3** Șoldit (**1-3**).

șolduros, ~oasă *a* [At: PASCU, S. 74 / Pl: ~*oși*, ~*oase* / E: **șolduri** (pll *șold*[1]) + *-os*] **1** (D. oameni și animale) Cu șolduri[1] (**1-2**) mari. **2-4** (Reg; d. animale) Șoldit (**2-4**).

șolegră *sf* vz **șireglă**

șoler *sm* [At: DR. V, 7 / V: (înv) **~iu**, (reg) **șul~** / Pl: ~*i* / E: ger **Schullehrer**] (Trs) Învățător.

șoleriu *sm* vz **șoler**

șolic *sn* vz **șorici**[1]

șoligră *sf* vz **șireglă**

șolimendriță *sf* vz **salamandriță**

șolimindriță *sf* vz **salamandriță**

șolmotoc *sn* vz **șomoltoc**

șolnav, ~ă *a* vz **ciolnav**

șolnă *sf* [At: VICIU, GL. / V: (reg) **șoal~** / Pl: ~*ne* / E: ns cf *șol*[1]] (Trs) **1** Cană[2] (**1**). **2** Ceașcă (**1**).

șolnâv *sm, a* vz **ciolnav**

șolocan *sm* [At: COMAN, GL. / Pl: ~*i* / E: ns cf *șoican*] (Reg; gmț) Copil voinic.

șolocat *sn* [At: PĂCALĂ, M. R. 477 / V: (reg) **șalogat, șaluc~, șalugatăr, șarlucătăr, ~ăr, ~crat, ~ograf, ~luc~, șorloc~, șorlocatăr, șoroc~, șoroclat** *sn*, **~ră** (Pl: ~*re*, (reg) ~*cătri*) *sf* / Pl: ~*uri*, (reg) ~*ure*, ~*e* / E: mg **salugâter**] (Reg) **1** Oblon la fereastră, cu canaturile alcătuite din scândurele dispuse orizontal pe un cadru și care pot fi alipite sau depărtate cu ajutorul unui mecanism Vz *jaluzea*. **2** (Îf *șalugatăr*) Ornament din lemn la porțile țărănești.

șolocatăr *sn* vz **șolocat**

șolocatră *sf* vz **șolocat**

șolocrat *sn* vz **șolocat**

șolodar *sm* [At: ALEXI, W. / Pl: ~*i* / E: nct] (Trs) Hamal.

șolograf *sn* vz **șolocat**

șologră *sf* vz **șireglă**

șolomadie *sf* vz **ciolomad**

șoloman *sm, a* [At: LEXIC REG. II, 84 / Pl: ~*i* / E: ns cf *șalmă*] (Trs) **1-2** (Om) glumeț (**1**).

șolomar *sm* [At: ARH. FOLK. V, 164 / Pl: ~*i* / E: ns cf *șolomonar*] **1** (Mtp; reg) Vrăjitor despre care se crede că ar stăpâni norii Si: (reg) *șolomăț*. **2** (Zlg; Trs; îc) **~iu-ploii** Salamandră (*Salamandra maculosa*).

șolomănar *sm* vz **solomonar**

șolomănie[1] *sf* [At: LEXIC REG. II, 84 / Pl: ~*ii* / E: **șoloman** + *-ie*] (Reg) **1-2** Glumă[1] (**2-3**).

șolomănie[2] *sf* vz **solomonie**

șolomăț *sm* [At: ȘEZ. V, 146 / V: (reg) **~meț** / Pl: ~*i* / E: ns cf *șolomar*] (Mtp; Trs) Șolomar (**1**).

șolomăție *sf* [At: TEAHA, C. N. 269 / Pl: ~*ii* / E: **șolomeț**[2] + *-ie*] (Reg; mpl) **1-2** Glumă[1] (**2-3**).

șolomândră *sf* vz **salamandră**

șolomândriță *sf* vz **salamandriță**

șolomâzdră *sf* vz **salamandră**

șolomendră *sf* vz **salamandră**

șolomendriță *sf* vz **salamandriță**

șolomeț[1] *sm* vz **șolomăț**

șolomeț[2]**, ~eață** *a* [At: REV. CRIT. IV, 146 / Pl: ~*i*, ~*e* / E: ns cf *șalmă*, *șoloman*] (Trs) Glumeț (**1**).

șolomindriță *sf* vz **salamandriță**

șolomizdră *sf* vz **salamandră**

șolomonar *sm* vz **solomonar**

șolomoni *v* vz **solomoni**

șolomonie *sf* vz **solomonie**

șolong *sn* vz **șalang**

șolonvrig *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 163 / A: nct / Pl: ~*igi* / E: nct] (Orn; Trs) Grangur (*Oriolus galbula*).

șolopă *sf* vz **șalupă**

șolorof *s* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 187 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Șorț[1] (**1**).

șolovar *sm* [At: KLEIN, D. 424 / V: (reg) **ciol~, șuluar** / Pl: ~*i* / E: mg **solovári**] **1** (Trs; mpl) Ciorap gros de lână. **2** (Reg; lpl cu valoare de sg) Pantaloni (strâmți) de pânză sau de lână.

șolovăț *s* [At: BORZA, D. 91 / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Ienupăr (*Juniperus communis*).

șoltâc *i* [At: SCRIBAN, D. / E: ns cf *șontâc*, *șold*[2]] (Olt; rep) Șontâc.

șoltâcăi *vi* [At: DLR / V: (reg) **~ldâ~** / Pzi: ~*esc* / E: **șoltâc**] (Olt; d. ființe) A șchiopăta (**1**).

șoltic, ~ă *smf, a* [At: CARAGIALE, O. VII, 129 / A și: *șol~* / Pl: ~*ici*, ~*ice* / E: ger **schuldig** „vinovat", săs **scholtig**] (Reg) **1-2** (Persoană) care recurge la escrocherii, vicleșuguri Si: *escroc*, *șarlatan*. **3-4** (Persoană) poznașă.

șolticărie *sf* [At: PASCU, S. 185 / Pl: ~*ii* / E: **șoltic** + *-ărie*] (Reg) **1** Escrocherie (**1**). **2** Poznă.

șoltoz *sm* vz **șoltuz**

șoltuj *sm* vz **șoltuz**

șoltuz *sm* [At: (a. 1458) D. BOGDAN, GL. 227 / V: (îvr) **~toz, ~tuj** / Pl: ~*i* / E: pn **szoltys** cf mg *sóltész*, ger *Scholtheiss*] **1** (Mol; înv) Titlu dat în Evul Mediu cârmuitorului unui oraș, care era ajutat în activitatea sa de un consiliu format din 6-12 pârgari Si: (înv) *județ*, *voit*. **2** (Mol; înv) Persoană care avea titlul de șoltuz (**1**) Si: (înv) *județ*, *voit*. **3** (Mol; înv) Șef[2] (**1**) al unei comunități străine dintr-un oraș. **4** (Reg; rar) Primar al unui sat.

șolucat *sn* vz **șolocat**

șolum *smf, a* [At: CV 1950, nr. 4, 14 / A: nct / Pl: ~*i*, ~*e* / E: nct] (Reg; adesea dep) **1-6** Șchiop (**1-6**).

șolumendriță *sf* vz **salamandriță**

șom sm [At: (a. 1785) ȘTEFANELLI, D. C. 159 / Pl: *~i* / E: ns cf *șomâc*] (Îvr; csnp) 1 (Zlg) Samur (*Martes zibellina*). 2 Blana șomului (1).

șoma vi [At: SAHIA, N. 95 / Pzi: *~mez* / E: fr ***chômer***] A nu avea de lucru.

șomagiu *sn* vz ***șomaj***

șomaj *sns* [At: ALEXI, W. / V: (înv) ***~agiu*** *sn* / E: fr ***chômage***] 1 Fenomen economic cauzat de crizele sau de recesiunile economice, care constă în aceea că o parte dintre salariați rămân fără lucru, ca urmare a decalajului dintre cererea și oferta de forță de muncă. 2 Situația aceluia care nu se poate angaja din cauza imposibilității de a găsi un loc de muncă Si: (reg) *șomerie*.

șomar *sm* vz ***șumar***

șomăiag *sn* vz ***șomoiog***

șomâc *sm* [At: BIBLIA (1688), 77²/14 / V: (reg) ***șâmoc, ~âi, ~âlc*** / Pl: *~âci* / E: ns cf bg *хомяк, хомек* „hârciog"] 1-6 (Zlg; reg) Șoarece (1-6). 7-11 (Zlg; Ban) Șobolan (1-5). 12 (Zlg; Mun; Trs) Cățelul-pământului (*Spalax microphthalmus*). 13 (Zlg; reg) Cârtiță (*Talpa europaea*). 14 (Reg; îf *șomâi*) Mamifer care trăiește sub pământ, nedefinit mai îndeaproape, asemănător cu câinele. 15 (Trs) Om mic de statură și pipernicit. 16 (Trs) Copil[1] (1). 17 (Mol; Mun; îf *șomâlc*) Boală care se manifestă prin apariția unor noduli subcutanați.

șomâi *sm* vz ***șomâc***

șomâiog *sn* vz ***șomoiog***

șomâlc *sm* vz ***șomâc***

șomâldoc *sn* vz ***șomoltoc***

șomârdoale *snp* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 87 / V: (reg) ***~ane, ~moldoaie, șormod~, șurdumo~*** *snp*, ***șordomol*** (Pl: *~oale*) *sns* / E: ns cf *șomoltoc, șomârdoc*] (Reg) Hopuri (18).

șomârdoane *snp* vz ***șomârdoale***

șomârdoc *sm* [At: H XVIII, 303 / Pl: *~oci* / E: ns cf *șomâc, șomoltoc*] (Zlg) 1-6 (Trs) Șoarece (1-6). 7-11 (Ban) Șobolan (1-5).

șomârleaua *sfa* [At: DLR / E: ns cf *șomârlie*] (Reg) 1 (Îe) **A umbla cu ~** A fi nesincer. 2 (Îae) A recurge la lingușeli.

șomârlie *sf* [At: LEXIC REG. 38 / Pl: *~ii* / E: nct] (Olt) Înșelătorie.

șomear *sn* vz ***șancru***

șomdigel *sn* [At: PAȘCA, GL. / Pl: ? / E: ns cf *șomoiogel*] (Reg) Dop[1] (1).

șomer, ~ă *sm* [At: C. PETRESCU, O. P. II, 191 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***chômeur***] Persoană aptă de muncă, care însă nu se poate angaja din cauza imposibilității de a găsi un loc de muncă (neavând nici un mijloc de existență).

șomerie *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ii* / E: ***șomer*** + *-ie*] (Reg; gmț) Șomaj (2).

șomigă *sf* [At: ȘEZ. III, 89 / Pl: ? / E: ns cf *șomâc*] (Mol) Ființă chircită, care merge greu.

șomiiag *sn* vz ***șomoiog***

șomoiag *sn, sm* vz ***șomoiog***

șomoiegel *sn* vz ***șomoiogel***

șomoioc *sn* vz ***șomoiog***

șomoiog [At: N. COSTIN, ap. LET. II, 68/23 / P: *~mo-iog* / V: (reg) ***jumui~, moșoiag, moșoioc, moșoi~, ~măiag, ~mâi~, ~miiag, ~ioc, ~muiag, șumoiag, șumuiac*** (Pl: și *~uri*), ***șumuiag, șumuioc, șumui~***, (înv) ***șum~***, (nob) ***șumai~*** *sn*, (reg) ***~iag*** (Pl: *~uri, ~iegi*) *snm* / Pl: *~oage* sn, *~ogi* sm / E: ns cf mg *csomó*] 1 *sn* (Pop) Mănunchi de fân, paie, câlți, hârtie etc., cu care se freacă sau se șterge un obiect sau cu care se aprinde focul etc. Si: (pop) *mototol[1]*, *șomoltoc* (1), (reg) *șumulteț* (1). 2 *sn* (Pop) Smoc (de păr[1] sau de lână) Si: (pop) *șomoltoc* (2), (reg) *șumulteț* (2). 3 *sn* (Reg) Vălătuc (de fân). 4 *sn* (Reg; îf *șomoiag*) Legătoare (pentru snopi). 5 *sn* (Pop) Buchet (de flori) Si: (pop) *șomoltoc* (3). 6 *sm* (Pop) Om mic de statură Si: (pop) *șomoltoc* (6).

șomoiogel *sn* [At: SANDU-ALDEA, D. N. 101 / P: *~mo-io~* / V: (reg) ***~iegel*** / Pl: *~e* / E: ***șomoiog*** + *-el*] 1-8 (Pop; șhp) Șomoiog (1-4) (mic).

șomoiogi *vt* [At: SCRIBAN, D. / P: *~mo-io~* / V: (reg) ***șumuiegi, șumui~*** / Pzi: *~ogesc* / E: ***șomoiog***] (Reg) 1 (C. i. paie, cârpe etc.) A face șomoiog (1). 2 (C. i. obiecte) A freca cu un șomoiog (1).

șomoldoaie *snp* vz ***șomârdoale***

șomoldoc *sn* vz ***șomoltoc***

șomoltoc, ~oacă [At: CREANGĂ, GL. 431 / V: (reg) ***moștolog, șâmul~, șimul~, șolmot~, ~mâldoc, ~ldoc, ~moșt~, ~mul~, șujmutuc, șumul~*** *sn* / Pl: *~oci, ~oace* / E: ns cf *șomoiog, ghemotoc*] 1-3 *sn* (Pop) Șomoiog (1-2, 5). 4 *sn* (Reg; îf *șolmotoc*) Bucată ruptă dintr-un cojoc. 5 *sn* (Reg; îaf) Fulg mare de zăpadă. 6-7 *smf, a* (Mun) (Om) mic de statură. 8-9 *smf, a* (Om) încet Si: *bleg, moale*.

șomoștoc *sn* vz ***șomoltoc***

șomuiag *sn* vz ***șomoiog***

șomultoc *sn* vz ***șomoltoc***

șonc[1] *i* [At: UDRESCU, GL. / V: (reg) ***~a*** / E: ns cf *șonc[3]*] (Mun; rep) Șontâc.

șonc[2] *s* vz ***șuncă***

șonc[3], șoancă *smf, a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~nci, șoance* / E: ns cf *șont[2], cionc*] (Reg; adesea dep) 1-6 Șchiop (1-6).

șonca *i* vz ***șonc[1]***

șoncă *sf* vz ***șuncă***

șoncăi [At: GR. S. III, 343 / V: (reg) ***șolc~, șolcăia*** (Pzi: *~iez*) / Pzi: *șoncăi* / E: ***șonc[3]*** + *-ăi*] 1 *vi* (Mun; d. ființe) A șchiopăta (1). 2 *vt* (Reg; c. i. picioare; îf *șolcăia*) A schilodi. 3 *vt* (Mun; Mol; pex; c. i. obiecte) A deplasa din locul sau din poziția normală.

șoncăială *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ieli* / E: ***șoncăi*** + *-eală*] (Reg) Șchiopătare.

șoncăit[1] *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: ***șoncăi***] (Mun) Șchiopătare.

șoncăit[2], ~ă [At: GR. S. IV, 134 / V: (reg) ***șolcăiat, șolc~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***șoncăi***] 1-4 *smf, a* (Mun; adesea dep) Șchiop (1-4). 5 *a* (Mun; Mol; d. ființe; îf *șolcăit*) Pocit. 6 *a* (Mun; Mol; d. ființe; îaf) Caraghios (2). 7 *a* (Mun; pex; d. obiecte; îf *șolcăiat*) Deformat (2). 8 *a* (Mun; pex; d. obiecte; îaf) Uzat. 9 *a* (Mun; Mol; d. obiecte; îf *șolcăit*) Deplasat din locul sau din poziția normală.

șoncălaua *sfp* [At: LEXIC REG. 94 / E: ns cf *șancălie*] (Reg) 1-2 Glume[1] (2-3).

șoncătăi *v* vz ***șontâcăi***

șonchiu, ~ie *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ii* / E: nct] (Mun) Sașiu.

șondoroi *vt* [At: CIAUȘANU, V. 201 / Pzi: *~esc* / E: ns cf *șondra*] (Olt) A bombăni (2).

șondoroială *sf* [At: CIAUȘANU, V. 201 / P: *~ro-ia~* / Pl: *~ieli* / E: ***șondoroi*** + *-eală*] (Olt) Bombăneală (1).

șondoroit *sn* [At: CIAUȘANU, V. 201 / Pl: *~uri* / E: ***șondoroi***] (Olt) Bombăneală (1).

șondra *i* [At: UDRESCU, GL. / E: fo] (Reg; rep) Cuvânt care redă sunetele unei conversații cu vocea scăzută.

șondra-mondra *i* [At: UDRESCU, GL. / E: fo cf *șondra*] (Mun) Cuvânt cu care este ironizat cineva care vorbește incoerent.

șondroleală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***șondroli*** + *-eală*] (Mun) 1 Vorbă spusă cu voce scăzută. 2 Pălăvrăgeală. 3 Cicălire (2).

șondroli [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~lesc* / E: ***șondra***] (Mun) 1 *vi* A vorbi cu voce scăzută Si: (reg) *a șondromăni* (1). 2 *vi* A pălăvrăgi. 3 *vt* A cicăli (3).

șondromăneală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***șondromăni*** + *-eală*] (Mun) 1 Pălăvrăgeală. 2 Ciondăneală (2).

șondromăni [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~nesc* / E: ***șondra***] (Mun) 1 *vi* A șondroli (1). 2 *vi* A pălăvrăgi 3 *vrr* A se ciondăni (2).

șondromănit *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~uri* / E: ***șondromăni***] (Mun) 1-2 Șondromăneală (1-2).

șondromea *sf* vz ***șandrama***

șondromelniță *sf* vz ***salamandriță***

șoneală *sf* [At: CADE / Pl: *~eli* / E: ***șoni*** + *-eală*] (Olt) Schilodire (a cuiva).

șonghelat, ~ă *a* [At: CV 1950, nr. 4, 36 / A: nct / Pl: *~ați, ~e* / E: ns cf mg *csonkul*] (Trs) Strâmb.

șongoi *vt* [At: COMAN, GL. / Pzi: *șongoi* / E: ns cf mg *csomagol* „a înveli, a împacheta", dal *csongoly* „balot"] (Reg) A înfofoli.

șoni *vt* [At: CADE / Pzi: *~nesc* / E: ns cf *șonc*[3], *șonț*[2]] (Olt) A face (pe cineva) să devină șchiop (1), lovindu-l, rănindu-l etc.

șonț[1] *sm* vz ***șonț***[1]

șonț[2]***, șoantă*** [At: CIHAC II, 529 / V: (reg) ***șont*** / Pl: *șonți, șoante* / E: ns cf mg *sánta*, rom *cionț*] (Reg) **1-6** *smf, a* (Adesea dep) Șchiop (**1-6**). **7** *a* (D. oameni) Pocit. **8** *a* (D. oameni) Caraghios (**2**).

șontăcăi *v* vz ***șontâcăi***

șontăcăială *sf* vz ***șontâcăială***

șontăcăit, ~ă *a* vz ***șontâcăit***

șontăi *vi* [At: H XVIII, 147 / Pzi: *~esc* / E: ***șonț***[2] + *-ăi*] (Reg; d. ființe) A șchiopăta (**1**).

șontâc *i* [At: POLIZU / V: (reg) ***~tic, ~trâc, șort~, șotâng*** / E: ***șonț***[2] + *-âc* cf mg *sántika*] (Reg; rep) Cuvânt care sugerează mersul greoi, șchiopătat[2] (3) al cuiva Si: (reg) *șchiopârc, șoltâc, șonc*[1], *șovâlc, știopâlc*.

șontâcăi *vi* [At: DELAVRANCEA, T. 28 / V: (reg) ***~ncătăi, ~tăc~, ~tic~, ~toc~*** / Pzi: *~tâcăi, ~esc* / E: ***șontâc*** + *-ăi*] (Reg; d. ființe) A șchiopăta (**1**).

șontâcăială *sf* [At: UDRESCU, GL. / V: (reg) ***~tăc~, ~tâcâi~*** / Pl: *~ieli* / E: ***șontâcăi*** + *-eală*] (Reg) Șchiopătare.

șontâcăire *sf* [At: DEX / Pl: *~ri* / E: ***șontâcăi***] (Reg) Șchiopătare.

șontâcăit, ~ă [At: DDRF / V: (reg) ***~tăc~, ~câit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***șontâcăi***] (Reg) **1-4** *smf, a* (Adesea dep) Șchiop (**1-4**). **5-6** *a, av* Șchiopătat[2] (**2-3**).

șontâcălui *vi* [At: MAT. DIALECT. I, 193 / Pzi: *~esc* / E: mg ***sántikál*** cf *șontâc*] (Reg; d. ființe) A șchiopăta (**1**).

șontâcâială *sf* vz ***șontâcăială***

șontâcâit, ~ă *a* vz ***șontâcăit***

șontea *sma* [At: UDRESCU, GL. / E: ***șonț***[2] + *-ea*] (Mun; dep) **1-3** Șchiopârlan (**1-3**).

șonti *v* vz ***șonți***[1]

șontic *i* vz ***șontâc***

șonticăi *v* vz ***șontâcăi***

șontit, ~ă *a* vz ***șonțit***

șontocăi *v* vz ***șontâcăi***

șontorog, ~oagă [At: KLEIN, D. 424 / V: (reg) ***cion~*** / Pl: *~ogi, ~oage* / E: ***șonț***[2] cf mg dal *czomtorag*] (Reg) **1-6** *smf, a* (Adesea dep) Șchiop (**1-6**). **7** *a* (Pex; d. oameni) Lipsit de putere. **8** *a* (Dep; d. oameni) Crăcănat[2] (**2**). **9** *a* (Rar; d. obiecte) Diform (**2**).

șontorogeală *sf* [At: POLIZU / Pl: *~eli* / E: ***șontorogi*** + *-eală*] (Reg) **1** Șchiopătare. **2** Schilodire.

șontorogi [At: TDRG / Pzi: *~ogesc* / E: ***șontorog***] (Reg) **1** *vi* A șchiopăta (**1**). **2-3** *vtr* A (se) șchiopa (**1-2**).

șontorogire *sf* [At: DEX / Pl: *~ri* / E: ***șontorogi***] (Reg) **1** Șchiopătare. **2** Schilodire.

șontorogit, ~ă [At: DICȚ. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***șontorogi***] (Reg) **1** *a* Care șchiopătează (**1**). **2** *a* Schilodit. **3-4** *a, av* Șchiopătat[2] (**2-3**).

șontrâc *i* vz ***șontâc***

șontron *sn* vz ***șotron***

șontrop, ~oapă [At: CIAUȘANU, V. 201 / Pl: *~i, ~oape* / E: ns cf *șonț*[2]] **1-6** *smf, a* (Olt; Mun; adesea dep) Șchiop (**1-6**). **7** *a* (Reg) Care își târăște picioarele. **8** *a* (Olt) Prost.

șontropea *sma* [At: LEXIC REG. 31 / V: (reg) ***șot~*** / E: ***șontrop*** + *-ea*] (Reg; dep) **1-3** Șchiopârlan (**1-3**).

șonț[1] *sm* [At: MILLO, ap. PR. DRAM. 367 / V: (reg) ***~nt*** / Pl: *~i* / E: ns cf *honț*] (Îrg; prt) Șoacăț[1] (**1**).

șonț[2]***, șoantă*** *a* vz ***șonț***[2]

șonțeală *sf* [At: LEXIC REG. 109 / Pl: *~eli* / E: ***șonți***[1] + *-eală*] (Buc) Semn făcut cuiva pe cap (cu mașina de tuns).

șonți[1] [At: MILLO, ap. PR. DRAM. 366 / V: (reg) ***~nti*** / Pzi: *~țesc* / E: ***șonț***[2]] **1** *vi* (Mun; d. ființe; îf *șonti*) A șchiopăta (**1**). **2-3** *vtr* (Reg) A (se) șchiopa (**1-2**). **4-5** *vtr* (Reg) A (se) schilodi. **6-7** *vtr* (Mol; Buc) A (se) poci.

șonți[2] *vr* [At: TDRG / Pzi: *~țesc* / E: ***șonț***[1]] (Îrg; rar) A se îmbrăca nemțește.

șonțișor *sm* [At: ALECSANDRI, T. 47 / Pl: *~i* / E: ***șonț***[1] + *-ișor*] (Îrg; prt) **1-2** (Șhp) Șonț[1] (**1**) (tânăr).

șonțit, ~ă [At: DRĂGHICI, R. 237/9 / V: (reg) ***~ntit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***șonți***[1]] **1-4** *smf, a* (Reg; adesea dep; d. ființe) Șchiop (**1-4**). **5-6** *a, av* (Reg) Șchiopătat[2] (**2-3**). **7** *a* (Mun; d. picioare) Schilodit. **8-9** *smf, a* (Mol) (Persoană) pocită. **10-11** *smf, a* (Mol) (Persoană) caraghioasă. **12** *a* (Reg; pex; d. obiecte) Strâmb. **13** *a* (Reg; pex; d. obiecte) Înclinat.

șop[1] *i* vz ***șopa***

șop[2] *sm* [At: TDRG / Pl: *~i* / E: ger ***Schupp***] (Reg; rar) **1** (Zlg) Urs-spălător (*Procyon lotor*). **2** Blană (prelucrată) de șop[2] (**1**).

șop[3] *sn* [At: (a. 1796) IORGA, S. D. XII, 120 / Pl: *~uri* / E: săs ***šōp***, ger ***Schopf***] **1-3** (Reg) Șopron (**1-3**). **4** (Reg; prc) Podul șurii[1] (**1**), în care se păstrează fânul Si: (reg) *șopeacă, șopeci*. **5** (Olt) Umbrar.

șop[4] *s* [At: H II, 283 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Boală a vitelor nedefinită mai îndeaproape.

șopa *i* [At: TEODOREANU, M. U. 66 / V: (reg) ***șop*** / E: fo] (Reg; rep) Cuvânt care redă zgomotul făcut de cineva care vorbește cu voce scăzută.

șopan, ~ă *a* [At: CV 1951, nr. 9-10, 45 / Pl: *~i, ~e* / E: nct] (Olt; d. oameni) **1** Smintit. **2** Zăpăcit.

șopă *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~e* / E: fr ***chope***] (Învr) **1-2** Șopină (**1-2**).

șopăcăi [At: CADE / V: (reg) ***~pâc~, ~pâcâi, ~pcăi, ~poc~*** / Pzi: *~esc*, (reg) *~păcăi* / E: ***șopăi***] (Reg) **1-2** *vti* A șopti (**1-2**). **3** *vt* A șopti (**3**). **4** *vi* (Îf *șopâcăi*) A chicoti (**1**).

șopăcăială *sf* [At: P. CONSTANT, R. 107 / V: (reg) ***~pâcâi~, ~pc~, ~poc~*** / Pl: *~ieli* / E: ***șopăcăi*** + *-eală*] (Reg) Șoptire (**1**).

șopăcăit *sn* [At: UDRESCU, GL. / V: (reg) ***~pâcâit, ~poc~*** / Pl: ? / E: ***șopăcăi***] (Reg) **1** Șoptire (**1**). **2** (Îlav) **Pe ~** Cu voce scăzută Si: *încet*.

șopăcăitor, ~oare *a* [At: (a. 1812) GCR II, 208/26 / P: *~că-i~* / V: (înv) ***~iu*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***șopăcăi*** + *-tor*] (Îrg) **1** Limbut. **2** Clevetitor (**5**).

șopăcăitoriu *a* vz ***șopăcăitor***

șopăi [At: ISPIRESCU, L. 290 / V: (reg) ***~poi*** / Pzi: *~esc, șopăi* / E: ***șopa*** + *-ăi*] (Reg) **1-2** *vti* A șopti (**1-2**). **3** *vt* A șopti (**3**).

șopăială *sf* [At: DELAVRANCEA, S. 143 / P: *~pă-ia~* / V: (reg) ***~poi~*** / Pl: *~ieli* / E: ***șopăi*** + *-eală*] (Reg) Șoptire (**1**).

șopăire *sf* [At: DEX / Pl: *~ri* / E: ***șopăi***] (Reg) Șoptire (**1**).

șopăit *sn* [At: DDRF IV, 84 / V: (reg) ***~poit*** / Pl: ? / E: ***șopăi***] (Reg) **1** Șoptire (**1**). **2** (Îlav) **Pe ~** (sau, reg, **~poitele**) Cu voce scăzută Si: *încet*.

șopar *sn* vz ***șopron***

șopârlaiță *sf* vz ***șopârlaiță***

șopăti *v* vz ***șopoti***

șopâcăi *v* vz ***șopăcăi***

șopâcâi *v* vz ***șopăcăi***

șopâcâială *sf* vz ***șopăcăială***

șopâcâit *sn* vz ***șopăcăit***

șopârcă *sf* vz ***șopârlă***

șopârcăi *vi* [At: TDRG / Pzi: *~pârcăi, ~esc* / E: ns cf *șovârcăi*] (Reg) **1** A recurge la minciuni. **2** A recurge la subterfugii.

șopârcăieli *sfp* [At: ȘAINEANU, D. U. / E: ***șopârcăi*** + *-eală*] (Mol) **1** (Îe) **A umbla cu ~** A recurge la minciuni. **2** (Îae) A recurge la subterfugii.

șopârcărie *sf* [At: SĂGHINESCU, V. 70 / Pl: *~ii* / E: ***șopârcăi***] (Reg) Minciună.

șopârcoi *sm* vz ***șopârloi***

șopârcuță *sf* [At: CHEST. V. 173/8 / Pl: *~țe* / E: ***șopârcă*** + *-uță*] (Zlg; reg) **1-14** (Șhp) Șopârliță (**1-14**).

șopârlaie sf [At: H X, 98 / Pl: ? / E: **șopârlă** cf *șopârlaiță*] (Reg) Boală nedefinită mai îndeaproape.

șopârlaiță sf [At: MANOLACHE DRĂGHICI, I, 15/19 / P: *~la-i~* / V: (reg) **~păr~** / Pl: *~țe* / E: **șopârlă** + *-aiță*] **1** (Med; reg) Șopârlariță (**1**). **2** (Med; reg) Scarlatină. **3** (Med; reg; csnp) Difterie la animale, mai ales la cornute. **4** (Pop) Plantă erbacee cu tulpină păroasă, cu flori violete, roșiatice și rar, albe, folosită în medicină Si: (pop) *busuioc-de-câmp*, *busuioc-sălbatic*, *busuioc-roșu*, *șopârliță* (**23**), (reg) *șopârlariță* (**3**) (*Prunella vulgaris*). **5** (Pop) Plantă erbacee, meliferă, cu tulpină dreaptă, cu frunze ovale sau ascuțite și cu flori albastre, rar, roz, folosită în medicina populară (*Veronica orchidea*). **6** (Bot; pop) Ventrilică (*Veronica officinalis*). **7** (Pop; șîc **~albă**) Plantă erbacee cu flori mari, albe, rar, roșietice și cu fructul în formă de capsulă Si: (pop) *șopârlică*, *șopârliță* (**24**), (reg) *șopârlariță* (**4**) (*Parnassia palustris*). **8** (Bot; pop) Iarbă-lăptoasă (*Polygala major*). **9** (Bot; pop) Ruin (*Succisa pratensis*).

șopârlamniță sf [At: LEXIC REG. 13 / Pl: *~țe* / E: **șopârlan**] (Mar) **1-7** Șopârloaică (**1-7**).

șopârlan sm [At: ALR II, 6227/130 / Pl: *~i* / E: **șopârlă** + *-an*] (Zgl; Trs; Mun) **1-7** Șopârloi (**1-7**).

șopârlar sm [At: MARIAN, O. I, 173 / Pl: *~i* / E: **șopârlă** + *-ar*] (Orn; reg) Șoricar (**1**) (*Buteo buteo*).

șopârlariță sf [At: MAIOR, P. 153/22 / Pl: *~țe* / E: **șopârlă** + *-ariță*] **1** (Med; Trs; Mar) Anghină difterică (la om) Si: (reg) *șopârlaiță* (**1**). **2** (Med; Trs) Jigăraie. **3** (Bot; Trs) Șopârlaiță (**4**) (*Prunella vulgaris*). **4** (Bot; reg; șîc **~albă**) Șopârlaiță (**7**) (*Parnassia palustris*).

șopârlat s [At: KLEIN, D. 425 / Pl: ? / E: mg ***superlát, soporlát***] (Mgî; rar) Baldachin (**1**).

șopârlă sf [At: ST. LEX. 174^v/2 / V: (reg) **~rcă** (Pl: *~rci*) / Pl: *~le* / E: ns cf alb *shapi*] **1** (Șîc **~de-câmp**) Reptilă din ordinul saurienilor, cu corp alungit, cu patru picioare scurte (îndreptate în afară), cu coadă regenerabilă, lungă și subțiată spre vârf, cu capul și cu abdomenul acoperit cu plăci cornoase, de culoare brună, cenușie sau verde pe spate și verde-cenușiu cu pete albe și mici pe părțile laterale, având o dungă dorsală maro (*Lacerta agilis*). **2** (Zlg; șîc **~verde**, (reg) **~rcă-văcească**) Gușter (*Lacerta viridis*). **3** (Șîc **~de-ziduri**, (reg) **~verde**) Șopârlă (**1**) deosebit de agilă, cu degetele de la picioare lungi și subțiri, terminate cu unghii mari, care trăiește în locuri uscate și pietroase (*Lacerta muralis*). **4** (Șîc **~dobrogeană**) Șopârlă (**1**) de culoare verde-măsliniu pe spate și maro pe părțile laterale, cu două dungi albe sau gălbui în lungul coastelor (*Lacerta taurica*). **5** (Șîc **~de-munte**) Șopârlă (**1**) de culoare maro, cu o dungă dorsală subțire și cu două dungi late, cărămizii, pe părțile laterale (*Lacerta vivipara*). **6** Șopârla (**1**) *Lacerta praticola pontica*. **7** (Șîc **~de-nisip**) Șopârlă (**1**) de culoare maro-deschis pe spate, cu dungi albe, segmentate și cu partea ventrală albă (*Fremias arguta deserti*). **8** (Pop; îe) **A înghiți ~la** (sau **o ~**) A suporta o neplăcere fără a comenta. **9** (Pop; îe) **A strecura** (sau **a băga**) **o ~** A face o aluzie tendențioasă. **10** (Mun; îe) **A se vârî ca o ~** A se amesteca cu subtilitate în treburile altora. **11** (Zlg; reg; șîc **~de-apă**, **~rcă-de-apă-pestriță**) Salamandră (*Salamandra maculosa*). **12** (Zlg; Mar; îc) **~rcă-oarbă** Viperă (*Vipera berus*).

șopârlău sm [At: CL 1960, 76 / Pl: *~ăi* / E: **șopârlă** + *-ău*] (Zgl; Trs) **1-7** Șopârloi (**1-7**).

șopârleață sf [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ețe* / E: **șopârlă** + *-eață*] (Reg) **1-14** (Zlg; șhp) Șopârliță (**1-14**). **15** (Fig) Persoană sprintenă, vioaie. **16** (Fig; dep) Persoană lipsită de importanță. **17** (Fig; dep) Persoană ușuratică.

șopârlică sf [At: PANȚU, PL. / Pl: ? / E: **șopârlă** + *-ică*] (Bot; pop) Șopârlaiță (**7**) (*Parnassia palustris*).

șopârliță sf [At: BARONZI, L. 145 / Pl: *~țe* / E: **șopârlă** + *-iță*] **1-14** (Zlg; șhp) Șopârlă (**1-7**) (mică) Si: (reg) *șopârcuță* (**1-14**), *șopârleață* (**1-14**). **15** (Pop) Plantă erbacee cu tulpină păroasă, cu flori albastre sau roșiatice, folosită în medicină (*Veronica latifolia*). **16** (Bot; pop) Bobornic (*Veronica chamaedrys*). **17** (Bot; pop) Iarba-șarpelui (*Veronica teucrium*). **18** (Pop) Plantă erbacee cu flori albăstrii, rar, albe sau trandafirii, dispuse în ciorchine, folosită în medicină (*Veronica Bachofeni*). **19** (Bot; pop) Buruiană-mare (*Veronica longifolia*). **20** (Pop) Planta *Veronica prostrata*. **21** (Pop) Planta *Veronica serpyllifolia*. **22** (Reg) Planta *Veronica baumgartenii*. **23** (Bot; pop) Șopârlaiță (**4**) (*Prunella vulgaris*). **24** (Bot; pop; șîc **~albă**) Șopârlaiță (**7**) (*Parnassia palustris*). **25** (Bot; pop) Șerpariță (**1**) (*Polygala vulgaris*). **26** (Bot; pop) Iarbă-lăptoasă (*Polygala major*). **27** (Bot; pop) Amăreală (*Polygala comosa*).

șopârloaică sf [At: MAT. FOLK. 591 / Pl: *~ice* / E: **șopârlă** + *-oaică*] (Zlg; pop) **1-7** Șopârlă (**1-7**) femelă Si: (reg) *șopârlamniță* (**1-7**).

șopârloi sm [At: ALR II, 1179/890 / V: (reg) **~rcoi** / Pl: *~* / E: **șopârlă** + *-oi*] (Zlg) **1-7** Șopârlă (**1-7**) mascul Si: (reg) *șopârlan* (**1-7**), *șopârlău* (**1-7**), *șopârtan* (**1-7**). **8-14** (Șdp) Șopârlă (**1-7**) (mare).

șopârluță sf [At: ALR I, 1185/578 / Pl: *~țe* / E: **șopârlă** + *-uță*] (Zlg; Mol; îc) **~galbenă** Salamandră (*Salamandra maculosa*).

șopârtan sm [At: ALR I, 1179/988 / Pl: *~i* / E: ns cf *șopârlan*] (Zlg; reg) **1-7** Șopârloi (**1-7**).

șopârtic sm [At: L. ROM. 1959, nr. 6, 53 / Pl: *~ici* / E: ns cf *șopârtoc*] (Reg) Copil mic de statură.

șopârtoc, ~oacă smf, a [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oci*, *~oace* / E: ns cf *șomoltoc*, *șomârdoc*] (Reg) **1-2** (Persoană) scundă.

șopcăi v vz **șopăcăi**

șopcăială sf vz **șopăcăială**

șopeacă sf [At: LEXIC REG. 94 / Pl: ? / E: ***șop***^{3} + *-eacă*] (Reg) Șop^3 (**4**).

șopeci sm [At: LEXIC REG. 94 / Pl: *~* / E: ***șop***^{3} + *-eci*] (Reg) Șop^3 (**4**).

șopeltivi [At: TOMESCU, GL. / Pzi: *~vesc* / E: ns cf *cepeleag*] (Olt) **1** *vi* (D. copii) A gânguri (**2**). **2** *vt* (C. i. cuvinte) A pronunța afectat.

șopină sf [At: ALEXI, W. / Pl: ? / E: fr ***chopine***] (Îvr) **1** Unitate de măsură pentru băuturi, variind între un sfert de litru și o jumătate de litru Si: (îvr) *șopă* (**1**). **2** Cantitate de lichid cuprinsă între un sfert și o jumătate de litru Si: (îvr) *șopă* (**2**).

șoplău s [At: H II, 281 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Vin care a stat mai mult timp în tescovină.

șoplon sn vz **șopron**

șopocă sf [At: CV 1951, nr. 9-10, 44 / A: nct / Pl: ? / E: mg ***szopóka***] (Trs) Biberon improvizat dintr-o bucată de zahăr învelită în pânză.

șopocăi v vz **șopăcăi**

șopocăială sf vz **șopăcăială**

șopocăit sn vz **șopăcăit**

șopoi v vz **șopăi**

șopoială sf vz **șopăială**

șopoit sn vz **șopăit**

șopor^1 *sm* [At: DLR / A: nct / Pl: *~i* / E: nct] (Reg) Volan la îmbrăcăminte.

șopor^2 *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oare* / E: ns cf *zăpor*] (Reg) Torent.

șoporăi v vz **șoporoi**

șoporoi vti [At: CV 1952, nr. 2, 38 / V: (reg) **~răi** / Pzi: *~esc* / E: fo cf *șopăi*] (Olt) **1-2** A șopti (**1-2**).

șoporoială sf [At: LEXIC REG. 57 / Pl: *~ieli* / E: **șoporoi** + *-eală*] (Reg) **1** Șoptire (**1**). **2** Șușoteală (**2**)

șopot^1 *sn* [At: LB / V: (reg) **~ă** *sf* / Pl: *~e*, (îvr) *~uri* / E: vsl **шьпотъ**] **1** (Reg) Șoptire (**1**). **2** (Reg) Șoaptă (**2**). **3-4** (Reg; îljv) **În ~** (Care se rostește) foarte încet. **5** Sunet (slab, continuu și monoton) produs de curgerea liniștită a apei, de mișcarea frunzelor, de bătaia vântului etc. Si: *foșnet*, *freamăt*, *murmur*, *susur*, *vuiet*, (reg) *șâșâială* (**1**), *șâșâire* (**1**), *șâșâit* (**1**), *șopotire* (**2**), *șoșăială* (**1**), *șoșoire* (**1**), *șoșoit* (**1**), *șuiet*^{1}, *șuietură*^{2}, *șușuială* (**1**), *șușuire* (**1**), *șușuit*^{1} (**1**), *șușuitură* (**1**).

șopot^2 *sn* vz **șipot**

șopotă sf vz **șopot**^{1}

șopoteală sf [At: LEXIC REG. 109 / Pl: *~eli* / E: **șopoti** + *-eală*] (Buc) Clevetire (**2**).

șopotei s [At: PASCU, S. 312 / Pl: ? / E: ***șop***^{3} + *-otei*] (Trs; Olt) **1-3** Șopron (**1-3**).

șopoti [At: DOSOFTEI, ap. GCR I, 248/28 / V: (reg) ***șip~***, ***~păti*** / Pzi: *~esc*, (îvr) *șopot* / E: vsl **шъпътати, шепътати** cf *șopot*[1]] **1-2** *vti* (Reg) A șopti (**1-2**). **3** *vi* (D. ape, frunze, vânt etc.) A produce un zgomot slab, continuu și monoton Si: *a foșni, a murmura, a susura*, (reg) *a șâșâi* (**1**), *a șoșoi*[2] (**1**), *a șușoti* (**1**), *a șușui*[2] (**1**). **4** *vi* (Reg; șîe **a ~ în biserică**) A cleveti (**3**).

șopotind, ~ă *a* [At: EMINESCU, O. I, 13 / Pl: *~nzi, ~e* / E: ***șopoti***] (Reg; rar) Șoptitor (**2**).

șopotire *sf* [At: LESNEA, I. 36 / Pl: *~ri* / E: ***șopoti***] (Reg) **1** Șoptire (**1**). **2** Șopot (**5**).

șopotit, ~ă *a, av* [At: EMINESCU, O. I, 50 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***șopoti***] (Reg) **1-2** Șoptit[2] (**1-2**).

șopotitor, ~oare [At: (cca 1618) GCR I, 50/30 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***șopoti*** + *-tor*] **1** *smf* (Îvr) Clevetitor (**5**). **2** *a* (Reg; d. ape, vânt, frunze etc.) Care șopotește (**3**) Si: *murmurător, susurător*, (reg) *șoșoitor, șușuitor*.

șopran *sn* vz ***șopron***

șoprareață *sf* [At: TEAHA, C. N. 270 / Pl: ? / E: ***șopră***] (Reg) Șură[1] (**1**) în care se păstrează fânul.

șopră *sf* vz ***șopron***

șopreancă *sf* vz ***șerpencă***

șopreață *sf* vz ***șopreț***

șopreică *sf* [At: CHEST. IV, 118/136 / Pl: *~ici* / E: ***șopru*** + *-eica*] (Reg) Construcție rudimentară care servește drept adăpost provizoriu pentru oameni.

șoprel *sn* vz ***șopronel***

șopreț *sn* [At: CHEST. II, 326/72 / V: (reg) ***~eață*** *sf* / Pl: *~e* / E: ***șopru*** + *-eț*] (Reg) **1-3** Șopron (**1-3**). **4** Balcon (**1**).

șopricație *sf* [At: CHEST. II, 326/300 / A: nct / Pl: *~ii* / E: ns cf *șopru*] (Trs) **1-3** Șopron (**1-3**).

șoproană *sf* vz ***șopron***

șopron [At: VARLAAM, C. 108 / V: (reg) ***sofru, șofr~, șofru, ~păr, ~plon, ~ran, ~d, ~run*** *sn*, ***~ru*** (Pl: *~ri șoapre* sn, *~ri* sm) *snm*, ***șoapră, ~ră, ~oană*** *sf* / Pl: *~oane*, (reg) *~uri* / E: ns cf ger *Schoppen*] **1** *sn* (Pop) Construcție rudimentară, adesea un simplu acoperiș susținut de stâlpi, care servește mai ales ca adăpost pentru vite, unelte agricole, nutreț Si: (pop) *șură*[1] (**2**), (reg) *șatră* (**17**), *șop*[3] (**1**), *șopotei* (**1**), *șopreț* (**1**), *șopricație* (**1**), *șoproneață* (**1**), *ștalău* (**3**), *șupă*[1] (**1**), *șușop* (**1**), *șușopru* (**1**). **2** *sn* (Pop; spc) Construcție anexă, făcută de obicei în prelungirea șurii[1] (**1**) sau a grajdului, fără perete în partea dinspre curte, care servește mai ales ca adăpost pentru vehicule și unelte Si: (reg) *șop*[3] (**2**), *șopotei* (**2**), *șopreț* (**2**), *șopricație* (**2**), *șoproneață* (**2**), *șupă*[1] (**2**), *șușop* (**2**), *șușopru* (**2**). **3** *sn* (Pop; prc) Pod al șopronului (**2**) Si: (reg) *șop*[3] (**3**), *șopotei* (**3**), *șopreț* (**3**), *șopricație* (**3**), *șoproneață* (**3**), *șupă*[1] (**3**), *șușop* (**3**), *șușopru* (**3**). **4** *sn* (Reg) Pod al grajdului în care se păstrează fânul. **5** *sn* (Buc) Pridvor. **6** *sn* (Buc) Balcon (**1**). **7** *sn* (Reg; îs) *~ru bătrânesc* Prispă (de pământ). **8** *sm* (Reg; îf *șopru*) Pânză groasă cu care se acoperă butoaiele sau căruța.

șopronaș *sn* [At: CHEST. II, 326/102 / Pl: ? / E: ***șopron*** + *-aș*] **1-6** (Mun; șhp) Șopronel (**1-6**).

șoprond *sn* vz ***șopron***

șoproneață *sf* [At: DDRF / Pl: *~ețe* / E: ***șopron*** + *-eață*] (Reg) **1-3** Șopron (**1-3**).

șopronel *sn* [At: DDRF / V: (reg) ***~rel*** / Pl: ? / E: ***șopron*** + *-el*] **1-6** (Pop; șhp) Șopron (**1-3**) (mic) Si: (reg) *șopronaș* (**1-6**), *șopruleț* (**1-6**), *șopruț* (**1-6**).

șopru *sm, sn* vz ***șopron***

șopruleț *sn* [At: DLR / Pl: *~e* / E: ***șopru*** + *-uleț*] **1-6** (Reg; șhp) Șopronel (**1-6**).

șoprun *sn* vz ***șopron***

șopruț *sn* [At: MARIAN, SA. 93 / Pl: *~uri, ~e* / E: ***șopru*** + *-uț*] **1-6** (Reg; șhp) Șopronel (**1-6**).

șopt *sn* vz ***șoaptă***

șoptana *sfa* [At: FURTUNĂ, V. 93 / E: nct] (Mol; îe) **A face** (cuiva) **~** A crea (cuiva) neplăceri.

șoptă *sf* vz ***șoaptă***

șopteală *sf* [At: POLIZU / Pl: *~eli*, (pop; rar) *~ele* / E: ***șopti*** + *-eală*] **1** (Rar) Șoptire (**1**). **2** (Pfm; îlav) **Cu ~ele, cu momele** Cu făgăduieli mincinoase. **3** (Pfm; îal) Cu înșelătorii.

șopti [At: PSALT. HUR, 1[v]/1 / V: (îrg) ***șup~*** / Pzi: *~esc* / E: vsl **шъпътати**] **1-2** *vti* A spune (ceva) pronunțând cuvintele fără participarea coardelor vocale sau cu voce scăzută Si: (reg) *a șâgni* (**1-2**), *a șopăcăi* (**1-2**), *șopăi* (**1-2**), *a șoporoi* (**1-2**), *a șopoti* (**1-2**), *a șoșoi*[2] (**2-3**), *a șoșoni* (**1-2**), *șușoti* (**2-3**), *a șușui*[2] (**3-4**). **3** *vt* A comunica ceva vorbind încet, să nu audă alții Si: *a sufla*, (reg) *a șopăcăi* (**3**), *a șopăi* (**3**), *a șoșoi*[2] (**4**), *a șușoti* (**4**), *a șușui*[2] (**5**). **4-5** *vtr* A (se) vorbi în taină Si: *a (se) bârfi* (**1-2**), *a cleveti* (**3**). **6** *vrim* A se zvoni. **7** *vt* A spune în mod confidențial. **8** *vrr* (Îvr) A se sfătui pe ascuns. **9** *vi* (Trs) A suspina plângând. **10-11** *vti* (Fig; d. ape, frunze, vânt etc.) A produce un sunet slab Si: *a fremăta, a murmura, a susura*.

șoptire *sf* [At: ST. LEX. 173[r]/2 / Pl: *~ri* / E: ***șopti***] **1** Vorbire fără participarea coardelor vocale sau cu voce scăzută Si: *șoaptă* (**1**), (rar) *șopteală* (**1**), *șoptit*[1] (**1**), (reg) *șopăcăială, șopăcăit* (**1**), *șopăială, șopăire, șopăit* (**1**), *șoporoială* (**1**), *șopot*[1] (**1**), *șopotire* (**1**), *șoșăială* (**2**), *șoșoire* (**2**), *șoșoit* (**2**), *șoșoneala* (**1**), *șoșot* (**2**), *șușoteală* (**1**), *șușotire* (**1**), *șușotit* (**1**), *șușuială* (**3**), *șușuire* (**3**), *șușuit*[1] (**3**), *șușuitură* (**2**). **2** (Înv) Denunțare (**2**).

șoptit[1] *sn* [At: COȘBUC, P. I, 142 / Pl: *~uri* / E: ***șopti***] **1** Șoptire (**1**). **2** (Pop; îlav) **Pe ~e** (sau, îvr, **pe ~ele**) Cu voce scăzută.

șoptit[2], ***~ă*** *a, av* [At: CARAGIALE, O. IV, 170 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***șopti***] **1-2** (Care este rostit) încet Si: (rar) *șoptitor* (**3**), (reg) *șopotit* (**1-2**), *șușuit*[2] (**1-2**), (îvr) *șoptos*.

șoptitor, ~oare [At: ANTIM, P. 29 / V: (înv) ***~iu*** *sm* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***șopti*** + *-tor*] **1-2** *smf, a* (Persoană) care șoptește (**1**) Si: (rar) *șopotind*. **3** *a* (Rar) Șoptit[2] (**1**). **4** *smf* (Înv) Clevetitor (**5**). **5** *smf* (Înv) Denunțător (**3**).

șoptitoriu *sm* vz ***șoptitor***

șoptos, ~oasă *a* [At: PANN, ap. DDRF / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***șoaptă*** + *-os*] (Îvr) Șoptit[2] (**1**).

șorâpru *s* [At: (a. 1757) IORGA, S. D. XIV, 86 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *șoroflu*] (Îvr; csnp) Unealtă de fierărie nedefinită mai îndeaproape.

șorâc *sn* vz ***șorici***[1]

șorâmpău *sn* vz ***șarampoi***[1]

șorbănit, ~ă *a* [At: PAȘCA, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: nct] (Reg) Desculț (**1**).

șorcodol *sn* [At: ALR SN I h 129/833 / Pl: *~oale* / E: ns cf *șomârdoale*] (Reg) Vălătuc (de fân).

șorcov *sm* vz ***sorcov***

șordeală *sf* vz ***jolteală***

șordomol *s* vz ***șomârdoale***

șordung *sn* [At: L. ROM. 1959, nr. 6, 52 / Pl: *~uri* / E: nct] (Reg) Dig (**1**).

șorec *sn* vz ***șorici***[1]

șorecar *sm* vz ***șoricar***

șorecaș *sm* vz ***șoricaș***

șorecatiță *sf* [At: BĂCESCU, PĂS. 164 / Pl: ? / E: ns cf *șorecar*] (Orn; Olt) Acvilă-pitică (*Hieraaetus pennatus*).

șorecăi *vi* [At: CANTEMIR, IST. 194 / Pzi: 3 *~ește* / E: ***șoarec***] (Îvr; d. unele animale) A șoricări.

șorecăresc, ~ească *a* [At: F (1883), 290 / V: (îvr) ***șoar~*** / Pl: *~ești* / E: ***șoarec*** + *-ăresc*] (Îvr) **1-12** Șoricesc (**1-12**).

șorecări *v* vz ***șoricări***

șorecărie *sf* vz ***șoricărie***

șorecărime *sf* vz ***șoricărime***

șoreceasă *sf* vz ***șoriceasă***

șorecel *sm* vz ***șoricel***

șorecesc, ~ească *a* vz ***șoricesc***

șorecică *sf* vz ***șoricică***

șorecie *sf* [At: MOLNAR, D. 66 / V: (reg) ***~ricie*** / Pl: *~ii* / E: ***șoarece*** + *-ie*] (Reg) **1** Șoricioaică (**12**). **2** (Bot) Coada-șoricelului (*Achillea millefolium*).

șorecime *sf* vz ***șoricime***

șorecioaică *sf* vz ***șoricioaică***

șoreciu, ~ie *a* [At: BUDAI-DELEANU, T. V. 47 / V: (reg) ***cioriciu, soriciu, ~riciu*** / Pl: *~ii* / E: ***șoarece*** + *-iu*] **1** (Pop; d. părul[1] sau d. culoarea cailor; pex; d. cai) Gri (**2**). **2** (Reg; îf *șoriciu*) Galben-cafeniu.

șorecoaică *sf* vz ***șoricioaică***

șorecoaie *sf* [At: BÎRLEA, B. 62 / Pl: *~* / E: ***șoarec*** + *-oaie*] (Zlg; Mar) **1-6** Șoricioaică (**1-6**).

șorecoi *sm* vz ***șoricoi***

șorecuț *sm* vz ***șoricuț***

șoreglă *sf* vz ***șireglă***

șorfoli *v* vz ***șorofli***

șoric *sn* vz ***șorici[1]***

șoricar [At: CIHAC I, 275 / V: ***~rec~*** *sm* / Pl: *~i* sm, *~e* sn / E: ***șoarec*** + *-ar*] **1** *sm* (Pop) Pasăre răpitoare din familia acvilidelor, cu ciocul scurt și încovoiat, cu aripi late, cu coada rotunjită și cu penele brun-închis, care se hrănește mai ales cu șoareci (**1-6**) Si: (reg) *șopârlar, uliul-șopârlelor, șurlicar* (**3**) (*Buteo buteo*). **2** *sm* (Pop; șîc **~încălțat, ~de-iarnă**) Șoricar (**1**) cu penele ruginii și cu picioarele acoperite cu pene Si: (reg) *uliu-încălțat* (*Buteo lagopus*). **3** *sm* (Pop; șîc **~mare, ~feroce, ~acvilin**) Șoricar (**1**) cu spatele și partea ventrală de culoare brună cu dungi deschise, cu capul și cu pieptul ruginiu cu pete brune Si: (reg) *uliu-mare* (*Buteo rufinus*). **4** *sm* (Pop; șîc **~șoiman, ~roșcat**) Șoricar (**1**) de culoare brună cu dungi ruginii pe spate și cu părțile inferioare roșiatice (*Buteo Zimmermannae*). **5** *sm* (Pop; șîc **~roșcat, ~roșu, ~vulpin**) Șoricar (**4**) cu penele mai ruginii (*Buteo vulpinus*). **6** *sm* (Pop; șîc **~roșu, ~de-baltă, ~ruginiu**) Șoricar (**1**) de culoare brună, cu capul și cu gâtul ruginiu Si: (reg) *uliu-de-trestie* (*Circus aeruginosus*). **7** *sm* (Pop; șîc **~alb, ~cu-coadă-lungă**) Șoricar (**1**) cu spatele de culoare brună și cu părțile inferioare albe (*Circus macrurus*). **8** *sm* (Pop; șîc **~cenușiu**) Șoricar (**1**) cu capul și cu gâtul cenușiu-albăstriu și cu partea ventrală albă cu pete roșii-ruginii Si: (reg) *uliu-sur* (*Circus pygargus*). **9** *sm* (Orn; pop; șîc **~roșu**) Sorliță (*Milvus milvus*). **10** *sm* Specie de câine care prinde șoareci (**1-6**). **11** *sn* (Reg) Loc în care își depozitează șoarecii (**1-6**) proviziile Si: (reg) *șoricărie* (**3**). **12** *sn* (Reg) Mușuroi[1] de șoareci (**1-6**).

șoricaș *sm* [At: CIHAC I, 275 / V: (reg) ***~rec~*** / Pl: *~i* / E: ***șoarec*** + *-aș*] (Reg) **1-12** (Șhp) Șoricel (**1-12**). **13** Șoricel (**13**).

șoricări *vi* [At: SADOVEANU, O. XIV, 576 / V: ***~rec~*** / Pzi: 3 *~rește* / E: ***șoarec*** + *-ări*] (D. unele animale) A vâna șoareci (**1-6**) Si: (îvr) *a șorecăi*.

șoricărie *sf* [At: I. IONESCU, D. 532 / V: ***~rec~*** / Pl: (**3**) *~ii* / E: ***șoarec*** + *-ărie*] **1** (Csc) Mulțime de șoareci (**1-6**) Si: (rar) *șoricărime* (**1**), *șoricărit* (**1**), *șoricime* (**1**). **2** (Csc) Totalitatea șoarecilor (**1-6**) Si: (rar) *șoricărime* (**2**), *șoricărit* (**2**), *șoricime* (**2**). **3** (Reg; îf *sorecărie*) Șoricar (**11**).

șoricărime *sf* [At: CADE / V: ***~rec~*** / E: ***șoarec*** + *-ărime*] (Rar; csc) **1-2** Șoricărie (**1-2**).

șoricărit *sn* [At: DONICI, ap. TDRG / E: ***șoarec*** + *-ărit*] (Rar; csc) **1-2** Șoricărie (**1-2**).

șorice[1] *sm* vz ***șoarece***

șorice[2] *sn* vz ***șorici[1]***

șoriceasă *sf* [At: AR (1829), 83[2]/1 / V: (rar) ***~rece~*** / Pl: *~ese* / E: ***șoarece*** + *-easă*] **1-6** (Zlg; îvr; îf *șoreceasă*) Șoricioaică (**1-6**). **7** (Pop) Șoricioaică (**12**).

șoricel *sm* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***so~, ~recel*** / Pl: *~ei* / E: ***șoarece*** + *-el*] **1-12** (Șhp) Șoarece (**1-6**) (mic) Si: *șoricuț* (**1-12**), (reg) *șoricaș* (**1-12**). **13** Pui de șoarece (**1-6**) Si: *șoricuț* (**13**), (reg) *șoricaș* (**13**). **14** (Pop) Obiect lucrat în formă de șoarece (**1-6**), care se folosește ca momeală la pescuit. **15** (Mol; art.) Horă cu strigături. **16** (Mol; art.) Melodie după care se execută șoricelul (**15**). **17** (Reg; lpl) Boală a cornutelor mari și a cailor, care se manifestă prin apariția unor umflături dureroase sub piele, în regiunea abdomenului, a gâtului, sub urechi, pe cap sau pe picioare. **18** (Mdv; Trs; lpl) Emfizem pulmonar (la cai). **19** (Mdv; reg; lpl) Zâmbre. **20** (Mdv; reg; lpl) Răpciugă. **21** (Reg; lpl) Boală a cailor care se manifestă prin îngroșarea pieii sub genunchii picioarelor din spate sau deasupra genunchilor picioarelor din față. **22** (Bot; pop) Bătrâniș (*Erigeron canadensis*). **23** (Pop) Mică plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu florile galbene-verzui Si: (reg) *codițucă* (*Myosorus minimus*). **24** (Bot; îvr) Miozotis (*Myosotis silvatica*). **25** (Orn; Mol) Ochiul-boului (*Troglodytes parvulus*).

șoricesc, ~ească [At: DONICI, F. 64 / V: ***~rece~*** *a* / Pl: *~ești* / E: ***șoarece*** + *-esc*] **1-6** *a* De șoarece (**1-6**) Si: (îvr) *șorecăresc* (**1-6**). **7-12** *a* Privitor la șoareci (**1-6**) Si: (îvr) *șorecăresc* (**7-12**). **13** *sf* (Înv) Șoricioaică (**12**).

șoricește *av* [At: SCRIBAN, D. / E: ***șoarece*** + *-ește*] **1-6** Ca șoarecii (**1-6**). **7** (Fig; pex) Pe furiș Si: *tiptil*.

șorichină *sf* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***~roch~*** / Pl: *~ne* / E: ***șoric*** + *-ină*] (Mol) Friptură tare ca șoriciul[1] (**2**).

șorici[1] *sn* [At: ANON. CAR / V: (reg) ***cioric, cio~, cișuric, ciurlic, soric, sorice, so~, sorlic, sorlig, șolic, ~râc, ~rec, ~ric, ~ice, ~rlic, ~rlice, ~rli~, ~rlig, șuric, șur~*** / Pl: (reg) *~uri, ~ice* / E: ns cf *șor*] **1** Piele de porc pârlită sau opărită după tăierea animalului (și curățată de păr[1] pentru a deveni comestibilă). **2** (Pex) Piele scorțoasă și groasă. **3** (Pop; pan) Scoarță de copac. **4** (Reg; îe) **A fi oaie cu ~** A fi prost și obraznic. **5** (Reg; îe) **A pierde slănina pentru ~rlic** A pierde un lucru bun pentru unul de calitate inferioară. **6** (Reg; lpl; îf *șorlice*) Excrescențe cărnoase care se formează la animale pe mucoasa nasului[1]. **7** (Mun; Olt; mpl) Scândură plană pe o parte și convexă pe cealaltă, tăiată de la marginea unui buștean.

șorici[2] *vr* [At: CIAUȘANU, V. 201 / Pzi: 3 *~icește* / E: ***șorici[1]***] (Olt; d. frunze) A se chirci din cauza manei.

șoricică *sf* [At: ALEXI, W. / V: (reg) ***~reci~*** / Pl: ? / E: ***șoarece*** + *-ică*] (Reg) Șoricioaică (**12**).

șoricie *sf* vz ***șorecie***

șoricieră *sf* [At: COSTINESCU / P: *~ci-e~* / Pl: *~re* / E: ***șoarece*** cf fr *souricière*] (Îvr) Capcană pentru șoareci (**1-6**).

șoricime *sf* [At: ALEXANDRESCU, O. I, 287 / V: ***~reci~*** / Pl: ? / E: ***șoarece*** + *-ime*] (Rar; csc) **1-2** Șoricărie (**1-2**).

șoricioaică *sf* [At: POLIZU / V: (reg) ***~reci~, ~reco~*** / Pl: *~ice* / E: ***șoarece*** + *-oaică*] **1-6** (Zlg) Femela șoarecelui (**1-6**) Si: (îvr) *șoriceasă* (**1-6**), (reg) *șorecoaie* (**1-6**). **7-11** (Zlg; rar; îf *șorecoaică*) Femela șobolanului (**1-5**). **12** (Pop) Substanță otrăvitoare, reprezentând un compus al arsenului, folosită împotriva șoarecilor (**1-6**) Si: (înv) *șoricească* (**13**), (pop) *șoriceasă* (**7**), (reg) *șorecie* (**1**), *șoricică*. **13** (Reg; îf *șorecoaică*) Plantă nedefinită mai îndeaproape.

șoricioi *sm* vz ***șoricoi***

șoriciu[1], ~ie *a* [At: COSTINESCU / Pl: *~ii* / E: ***șorici[1]*** + *-iu*] (Îvr) Șoricos.

șoriciu[2], ~ie *a* vz ***șoreciu***

șoricoi *sm* [At: POLIZU / V: (reg) ***~rec~, ~icioi*** / Pl: *~* / E: ***șoarec*** + *-oi*] (Zlg) **1-12** (Șdp) Șoarece (**1-6**) (mare). **13-18** (Reg; îf *șoricioi*) Șoarece (**1-6**) mascul. **19** (Reg; îaf) Pui de șoarece (**1-6**).

șoricos, ~oasă *a* [At: DDRF / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***șoric*** + *-os*] (Rar) Tare ca șoriciul[1] (**2**) Si: (îvr) *șoriciu[1]*.

șoricuț *sm* [At: LB / V: ***~rec~*** / Pl: *~i* / E: ***șoarec*** + *-uț*] **1-12** (Zlg; șhp) Șoricel (**1-12**). **13** (Zlg) Șoricel (**13**). **14** (Mol; îcs) *De-a ~u* Joc în care unul dintre copii are rolul pisicii, iar celălalt al șoarecelui (**1-6**). **15** (Orn; Mol) Ochiul-boului (*Troglodytes parvulus*).

șoriglă *sf* vz ***șireglă***

șoriu *s* [At: ALR II/192 / Pl: ? / E: mg ***sarjú***] (Reg) Otavă.

șorlă *sf* vz ***șarlă***

șorlău *sn* vz ***șurlău[1]***

șorlea *ssa* [At: COM. SAT. II, 106 / E: nct] (Trs) Vânt puternic care bate dinspre răsărit.

șorlic *sn* vz ***șorici[1]***

șorlicar *sm* vz ***șurlicar***

șorlice *sn* vz *șorici*[1]
șorlici *sn* vz *șorici*[1]
șorlig *sn* vz *șorici*[1]
șorligă *sf* vz *șireglă*
șorlițar *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 164 / Pl: ~*i* / E: *șorliță* + -*ar*] (Orn; Mol) Sorliță (*Milvus milvus*).
șorliță *sf* vz *sorliță*
șorlocat *sn* vz *șolocat*
șorlocatăr *sn* vz *șolocat*
șormărdoli *vr* [At: ALR I. 395/820 / Pzi: 3 ~*lește* / E: ns cf *șomârdoale*] (Reg; d. pământ) A se surpa din cauza ploilor.
șormânt *sn* [At: LB / Pl: ~*e* / E: lat *sarmentum* „mlădiță de viță"] (Înv) Vreasc.
șormodoale *snp* vz *șomârdoale*
șornolog, ~oagă *smf, a* [At: DLR / Pl: ~*ogi*, ~*oage* / E: ns cf *șontorog*, *șovârnog*] (Reg; adesea dep) **1-6** Șchiop (**1-6**).
șoroabă *sf* [At: PAȘCA, GL. / Pl: ~*be* / E: ns cf *șurub*] (Reg) Dungă care se face la capătul sfredelului, în locul unde bate băieșul cu fistăul.
șoroboro *i* [At: UDRESCU, GL. / E: fo cf *ciorobor*, *cioraborа*] (Reg; rep) Cuvânt care redă sunetele făcute când se vorbește cu voce scăzută.
șorobot *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: drr *șoroboti*] (Reg) Roboteală.
șoroboteală *sf* [At: DLR / Pl: ~*eli* / E: *șoroboti* + -*eală*] (Reg) Roboteală.
șoroboti *vi* [At: DLR / Pzi: ~*tesc* / E: ns cf *ciorobоti*] (Reg) A roboti.
șorocat *sn* vz *șolocat*
șorochină *sf* vz *șorichină*
șoroclat *sn* vz *șolocat*
șorof *sn* vz *șurub*
șorofläu *sn* [At: ALR SN II h 563/316 / Pl: ~*lauă* / E: ns cf *șorofli*] (Reg) **1** Șurubelniță (**1**). **2** (Prc) Limba șurubelniței (**1**).
șorofli *vt* [At: ALR II, 5013/64 / V: (reg) ~*rfoli* / Pzi: ~*lesc* / E: mg **srófol** (dal *sorófol*)] (Reg) **1** A înșuruba. **2** (C. i. roata căruței; îf *șorfoli*) A strânge pe fus.
șoroflog *sm* [At: LEXIC REG. 109 / Pl: ~*ogi* / E: ns cf *cioroflet*, *ciorofoi*, *ciorogar*] (Buc) Persoană îmbrăcată urât.
șoroflu *sn* vz *șurub*
șoroftigăr *sn* vz *șrafânțigăr*
șoroglă *sf* vz *șireglă*
șoroi *sn* vz *șiroi*[1]
șorompău[1] *sn* vz *șarampoi*[1]
șorompău[2] *sm* vz *șarampoi*[2]
șorompou *sn* vz *șarampoi*[2]
șoronar *sm* [At: SCRIBAN, D. / Pl: ~*i* / E: ns cf ucr *шорн*, rs *шорн*] (Mol; pbl) **1-2** Șelar (**1-2**).
șorozaș *sn* [At: BL II, 54 / V: (reg) *sorodaș*, *so~*, ~*zlaș* / Pl: ~*e* / E: mg **sorozás**] (Trs; Mar; mgm) Recrutare.
șorozi *vt* [At: CABA, SĂL. / V: (reg) ~*zli* / Pzi: ~*zesc* / E: mg **soroz**] (Trs; mgm) A recruta.
șorozlaș *sn* vz *șorozaș*
șorozli *v* vz *șorozi*
șors *sm* vz *șoș*
șorț[1] *sn* vz *șorț*[2]
șorț[2] *sn* [At: IORDAN, L. R. A. 499 / S și: *sho~* / Pl: ~*uri* / E: fr, eg **short**] Pantalon scurt dintr-o țesătură ușoară (purtat ca îmbrăcăminte sportivă sau de plajă).
șorț[3] *sn* vz *șorț*[1]
șortâc *i* vz *șontâc*
șortit, ~ă *a* vz *șorțit*
șortolit, ~ă *a* [At: L. ROM. 1960, nr. 3, 79 / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: nct] (Reg) Murdar de noroi[2].
șorț[1] *sn* [At: (a. 1764) IORGA, B. R. 340 / V: (reg) *so~*, *su~*, ~*rt*, *sult*, *surt*, *șurt* *sn*, *surtă*, *șoartă* (Pl: ~*țe*) ~*ă*, *șurtă* (Pl: ~*țe*) *sf* / Pl: ~*uri* / E: ger **Schurz** cf săs *šurts*] **1** Obiect de îmbrăcăminte (din pânză, piele, cauciuc etc.), purtat dinainte, peste haine, de femei, muncitori etc. în timpul lucrului, pentru a-și proteja îmbrăcămintea sau organismul Si: (reg) *pestelcă*, *șolorof*, *șvarțug*. **2** (Pop) Țesătură dreptunghiulară din lână sau din bumbac, de obicei împodobită cu broderii, care se poartă de către femei, peste fustă, în față Si: (reg) *catrință* (**1**), *opreg*, *zadie*, *zăvelcă*. **3** (Iuz) Obiect de îmbrăcăminte care făcea parte din uniforma școlarilor și care se purta peste haine.
șorț[2] *sn* [At: LB / V: (reg) ~*rt* (Pl: *șoarte*) / Pl: ~*uri* / E: nct] (Trs) **1** Reputație proastă. **2** (Îe) **A face** (cuiva) ~ A vorbi de rău Si: *a defăima* (**7**).
șorțar *sm* vz *sorțar*
șorță *sf* vz *șorț*[1]
șorțit, ~ă *a* [At: DDRF / V: (reg) ~*rtit* / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: *șorț*[2]] (Trs) Care are o reputație proastă.
șorțuleț *sn* [At: COSTINESCU / Pl: ~*e* / E: *șorț*[1] + -*uleț*] **1-6** (Șhp) Șorț[1] (**1-3**) (mic).
șorub *sn* vz *șurub*
șorubar *snm* vz *șurubar*
șorubă *sf* vz *șurub*
șorubăli *v* vz *șurubări*
șorubăriță *sf* vz *șurubăriță*
șos *sm* vz *șoș*
șose *sf* vz *șosea*
șosea *sf* [At: BULETIN, F. (1833), 146[2]/21 / V: (reg) *so~*, *soșe*, *sușea*, *șâșa*, ~*se*, ~*uă*, ~*ee*, *șoșea*, *șușă*, *șușauă*, *șușea* / Pl: ~*ele* / E: fr **chaussée**] **1** Cale de comunicație interurbană, pietruită sau asfaltată. **2** (Prc) Stradă largă, frumos amenajată, la intrarea într-un oraș, care continuă căile de comunicație interurbane. **3** (Îs) ~ *națională* Șosea (**1**) care leagă între ele centrele importante ale țării și a cărei îngrijire se află în seama administrației centrale. **4** (Îs) ~ *comunală* Șosea (**1**) care leagă mai multe comune între ele, fiind îngrijită de comunele respective. **5** (Pop; pex) Șleau[2] (**1**). **6** Partea carosabilă a unei străzi, cuprinsă între trotuare. **7** (Înv; sst; sens etimologic) Dig (**1**). **8** (Îrg) Muncă obligatorie pe care administrația comunală o pretindea de la țărani pentru construirea sau repararea șoselelor (**4**). **9** (Olt; Mun; înv) Impozit prin care se asigura întreținerea șoselelor (**1, 4**).
șoseauă *sf* vz *șosea*
șosee *sf* vz *șosea*
șosela *vt* [At: DL / Pzi: ~*lez* / E: *șosea*] (Rar) **1-2** A șoselui (**1-2**).
șoselar *sm* [At: ALR I, 805/846 / V: (reg) *so~*, *șus~* / Pl: ~*i* / E: *șosele* (pll *șosea*) + -*ar*] (Olt; Mun) Muncitor care pietruiește sau asfaltează un drum.
șoselare *sf* [At: DM / Pl: ~*lări* / E: *șosela*] (Rar) **1-2** Șoseluire (**1-2**).
șoselat, ~ă *a* [At: DM / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: *șosela*] (Rar; d. drumuri) Șoseluit.
șosele[1] *sfp* vz *șoșele*
șosele[2] *sfp* vz *șușă*
șoseli *sfp* vz *șoșele*
șoselui *vt* [At: COSTINESCU / Pzi: ~*esc* / E: *șosele* (pll *șosea*) + -*ui*] **1** (C. i. drumuri) A transforma în șosea (**1**) prin pietruire sau asfaltare Si: (rar) *a șosela* (**1**). **2** (C. i. o zonă geografică) A înzestra cu o rețea de șosele (**1**) Si: (rar) *a șosela* (**2**).
șoseluire *sf* [At: I. IONESCU, D. 112 / Pl: ~*ri* / E: *șoselui*] **1** Transformare a unui drum în șosea (**1**) prin asfaltare sau pietruire Si: (rar) *șoselare* (**1**). **2** Înzestrare a unei zone geografice cu o rețea de șosele (**1**) Si: (rar) *șoselare* (**2**).
șoseluit, ~ă *a* [At: DDRF / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: *șoselui*] (D. drumuri) Amenajat prin pietruire sau asfaltare Si: *pavat*, (rar) *șoselat*.
șoseluță *sf* [At: CONV. LIT. XI, 99 / V: (reg) *șușăl~* / Pl: ~*țe* / E: *șosea* + -*eluță*] **1-8** (Șhp) Șosea (**1, 3-5**) (îngustă). **9** (Reg; îf *șușăluță*) Drum îngust printre ogoare.
șosetă *sf* [At: I. BOTEZ, B. I. 214 / Pl: ~*te* / E: fr **chaussette**] Ciorap scurt, care acoperă piciorul până deasupra gleznei.
șosiarcă *sf* vz *sosiarcă*

şosură *sf* [At: ISIS (1859), 122^{1}/8 / V: (îvr) ***şoşu~*** / Pl: *~re* / E: fr ***chaussure***] (Frî; rar) Încălţăminte.

şoş *sm* [At: LB / V: (reg) ***şaş, şeş, şoaş, şorş, şos*** / Pl: *~i* / E: mg ***sas***(fa)] **1** (Reg) Stâlp. **2** (Reg) Bârnă^{1} (1). **3** (Reg) Grindă (1). **4** (Trs) Proptea de lemn. **5** (Reg) Scândură groasă folosită în construcţii.

şoşăi *v* vz ***şoşoi***^{2}

şoşăială *sf* [At: SCRIBAN, D. 1285 / Pl: *~ieli* / E: ***şoşăi*** + *-eală*] (Reg) **1** Şopot^{1} (5). **2** Şoptire (1).

şoşăit *sn* vz ***şoşoit***

şoşăitor, ~oare *a* vz ***şoşoitor***

şoşea *sf* vz ***şosea***

şoşele *sfp* [At: ISPIRESCU, L. 47 / V: (pop) ***şose~, şoşeli, ~eli*** / E: fo] (Pfm) **1** (Îlav) **Cu ~, cu** (sau **şi**) **momele** sau, rar, **cu momele, cu ~** Cu făgăduieli mincinoase. **2** (Îal) Cu înşelătorii.

şoşeli *sfp* ***şoşele***

şoşet *sn* [At: TDRG / Pl: *~e* / E: fo cf *şoşot*] (Reg; rar) Foşnet.

şoşoale *sfp* [At: CV 1950, nr. 11-12, 39 / E: fo cf *şoşele*] (Reg) Palavre.

şoşoane *sfp* [At: UDRESCU, GL. / E: fo cf *şoşoale*] (Reg) **1** Vorbe amăgitoare Si: *minciuni*. **2** (Îe) **A duce** (pe cineva) **cu ~** A păcăli.

şoşoi^{1} *sm* [At: BACALBAŞA, M. T. 168 / V: (reg) ***suş~, şuş~, şuşui*** / Pl: *~* / E: rrm ***šoši̯***] (Arg) **1** Iepure. **2** Pui de iepure. **3** Copil în faşă. **4** (Irn) Rrom.

şoşoi^{2} [At: MARIAN, NA. 70 / V: (reg) ***~şăi*** / Pzi: *şoşoi, ~esc*; 3 *şoşoie* / E: fo cf *şoşot, şoşet*] (Reg) **1** *vi* (D. frunze, vânt, ape etc.) A şopoti (3). **2-3** *vti* A şopti (1-2). **4** *vt* (Rar) A şopti (3).

şoşoire *sf* [At: DEX / Pl: *~ri* / E: ***şoşoi***^{2}] (Reg) **1** Şopot^{1} (5). **2** Şoptire (1). **3** Şuşoteală (2).

şoşoit *sn* [At: CADE 1256 / V: (reg) ***~şăit*** / Pl: *~uri* / E: ***şoşoi***^{2}] (Reg) **1** Şopot^{1} (5). **2** Şoptire (1). **3** Şuşoteală (2).

şoşoitor, ~oare *a* [At: CADE / V: (reg) ***~şăi~*** / P: *~şo-i~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***şoşoi***^{2} + *-tor*] (Reg; d. frunze, ape, vânt etc.) Şopotitor (2).

şoşon *sm* [At: CARAGIALE, O. I, 277 / Pl: *~i* / E: fr ***chausson***] (Mpl) **1** Încălţăminte protectoare de iarnă (din pâslă, cauciuc etc.) care se poartă peste pantofi sau peste ghete. **2** Încălţăminte de casă făcută din pâslă.

şoşoneală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli, ~ele* / E: ***şoşoni*** + *-eală*] (Reg) **1** Şoptire (1). **2** Şuşoteală (2). **3** Amăgeală (1). **4** Uneltire. **5** (Îe) **A lua** (sau **a duce**) **cu ~ele** (pe cineva) A minţi (pe cineva).

şoşonete *sm* vz ***şuşumete***

şoşoni [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~nesc, şoşon* / E: fo cf *şoşoane*] (Mun) **1-2** *vti* A şopti (1-2). **3** *vrr* A se sfătui cu voce scăzută. **4** *vt* A minţi.

şoşoşo *i* [At: PAMFILE, J. II, 414 / E: fo] **1** (Reg) Cuvânt care imită zgomotul făcut când se vorbeşte cu voce scăzută. **2** (Mun; îe) **A duce** (sau **a lua** pe cineva) **cu ~** sau **a umbla cu ~** A spune (cuiva) vorbe amăgitoare, linguşitoare.

şoşot *sn* [At: LEXIC REG. II, 32 / Pl: *~e* / E: fo] (Reg) **1** Sunet uşor produs de curgerea liniştită a apei Si: *murmur, susur*. **2** Şoptire (1). **3** Şuşoteală (2). **4** Zvon. **5** Cleveteală (2). **6** (Îe) **A umbla în ~** A cleveti (3). **7** (Îae) A unelti. **8** (Îe) **A lua** (pe cineva) **la ~e** A cicăli (pe cineva).

şoşoteală *sf* vz ***şuşoteală***

şoşoti *v* vz ***şuşoti***

şoşotire *sf* vz ***şuşotire***

şoşotit *sn* vz ***şuşotit***

şoştar *sn* vz ***şiştar***^{1}

şoştoacă *sf* vz ***şiştoacă***

şoştomag *s* [At: VAIDA / Pl: ? / E: ns cf *şomoiog*] (Trs) Mănunchi îndesat de paie^{1}.

şoşură *sf* vz ***şosură***

şot *sn* [At: DER / Pl: *~uri* / E: fr ***chott***] (Glg) **1** Lac sărat, frecvent în zonele de stepă şi în semideşerturi, care seacă în perioadele de secetă, lăsând depozite de săruri. **2** Solul din jurul unui şot (1).

şotan *sn* [At: LEXIC REG. II, 17 / Pl: *~e* / E: ns cf *şotâng*^{2}] (Olt) Deal cotit.

şotăr *sn* vz ***şoatăr***

şotăros, ~oasă *a* [At: MAT. DIALECT. I, 268 / Pl: *~oşi, ~oase* / E: ***şoatăr*** + *-os*] (Reg; d. terenuri) **1** Cu mult pietriş. **2** Nisipos. **3** Cretos (1).

şotâng^{1} *i* vz ***şontâc***

şotâng^{2}***, ~ă*** *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ngi, ~nge* / E: ns cf *şontâc*] (Mun) **1** Încovoiat. **2** Strâmb.

şotârlac *s* [At: DLR / Pl: ? / E: nct] (Reg) Fir de cânepă tors mai gros.

şotcan *sm* [At: LEXIC REG. 109 / Pl: *~i* / E: ns cf *şotcă*^{1}] (Buc) Copil neastâmpărat.

şotcă^{1} *sfs* [At: DLR / V: (reg) ***~cu*** *sm* / E: ns cf *şotea*] (Reg; euf) **1** Duh rău. **2** Drac (1).

şotcă^{2} *sf* vz ***jotcă***

şotcu *sm* vz ***şotcă***^{1}

şotea *sma* vz ***sotea***

şotelnic, ~ă *a* [At: PAMFILE, A. R. 260 / V: (reg) ***şotie~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***şotie*** + *-elnic*] (Buc; Mol) Care face şotii (1).

şoti *v* vz ***şuti***^{1}

şotie *sf* [At: ALECSANDRI, T. 69 / P: *~ti-e* / Pl: *~ii* / E: ns cf rs, ucr *шутка*, rom *şod*] **1** (Pfm) Poznă. **2** (Reg) Şiretlic (1).

şotielnic, ~ă *a* vz ***şotelnic***

şotier *sm* [At: DR. IV, 158 / P: *~ti-er* / Pl: *~i* / E: ***şotie*** + *-ar*] (Mol) Persoană care face şotii (1).

şotios, ~oasă *a* [At: PAMFILE, J. II, 414 / P: *~ti-os* / Pl: *~oşi, ~oase* / E: ***şotie*** + *-os*] (Buc) Care face şotii (1).

şotis *sn* [At: ALEXI, W. / V: (reg) ***sot~*** (A: nct), ***şotişă*** (A: nct) ***~ă*** (A: nct) *sf* / Pl: ? / E: ger ***Schottisch*** (polka)] (Reg; şîs *polcă ~ă*) **1** Dans popular cu lăutari. **2** Melodie după care se execută şotişul (1).

şotişă *sf* vz ***şotis***

şotită *sf* [At: TOMESCU, GL. / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Mun) **1** Ţuică foarte slabă, obţinută la sfârşitul distilării. **2** (Pex) Ţuică slabă.

şotoi *sm* [At: GR. OLT. / Pl: *~* / E: ns cf *şoşoi*^{1}*, jotau*] (Reg) Pui de iepure.

şotolig *sm* [At: LEXIC REG. 86 / Pl: *~igi* / E: nct] (Reg) Om deşelat.

şotorală *sf* vz ***ciotoreală***

şotorî *v* vz ***ciotorî***

şotoro *i* vz ***ciotoro***

şotoroagă *sf* vz ***şotroagă***

şotoroangă *sf* vz ***şotroagă***

şotorog, ~oagă *a* [At: PĂSCULESCU, L. P. 92 / Pl: *~ogi, ~oage* / E: ns cf *şontorog*] (Reg) **1** Strâmb. **2** Încovoiat.

şotroacă *sf* vz ***şotroagă***

şotroagă *sf* [At: PAMFILE, I. C. 348 / V: (reg) ***ciotoroangă, ~tor~, ~toroangă, ~acă*** *sf*, ***~og*** (Pl: *~ogi*) *sm* / Pl: *~age* / E: ns cf *şotorog*] (Reg; dep) **1** Încălţăminte veche, uzată sau prea mare, nepotrivită pe picior. **2** Obiect vechi, uzat, de proastă calitate. **3** Persoană infirmă. **4** Persoană în vârstă.

şotroapă^{1} *sf* [At: DLR / Pl: *~pe* / E: ns cf *şontrop*] (Buc; Mun; dep) Persoană cu mersul urât.

şotroapă^{2} *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: *~pe* / E: mg ***satrafa***] (Reg; dep) Femeie bătrână şi urâtă.

şotrog *sm* vz ***şotroagă***

şotron *sn* [At: PROT. – POP., N. D. / V: (reg) ***şodr~, şont~*** / Pl: *~oane* / E: ns cf fr *chaudron* „căldare"] (Reg) **1** (Şîcs *de-a şontronul*) Joc de copii în care jucătorii, sărind într-un picior, pe rând, lovesc o pietricică, o bucăţică de ţiglă etc., făcând-o să treacă prin despărţiturile unei figuri (dreptunghiulare) desenate pe pământ Si: (reg) *ştrenche* (1), *de-a clasele, de-a şcoala* (21), *la şchiopică*. **2** (Prc) Figură (dreptunghiulară) cu mai multe despărţituri, desenată pe pământ, folosită la şotron (1) Si: (reg) *ştrenche* (2).

şotropea *sma* vz ***şontropea***

şotru *sn* [At: H II, 282 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Rochie de lână.

şovai^{1} *i* [At: PANN, P.V. I, 69/8 / E: ns cf *şovăi*^{1}] (Reg; rep) Cuvânt care sugerează mersul şovăitor (1) al cuiva.

șovai² *sn* [At: DOSOFTEI, ap. TDRG / V: (înv) **șuv~** / Pl: ? / E: ns cf *șovăi¹*] (Înv) 1 Eschivare (2). 2 Pretext. 3 Subterfugiu.

șovan¹ *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 164 / Pl: *~i* / E: **șoavă¹** + *-an*] (Orn; Olt) Uliu (*Accipiter gentilis*).

șovan² *sn* [At: PĂSCULESCU, L. P. 57 / Pl: *~e* / E: ns cf *ciovei*] (Mun; pbl) Obiect din zestrea unei fete.

șovan³, ~ă *a* [At: CL 1962, 324 / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *șovăi¹, șovâi, șoveu*] (Reg) Strâmb.

șovar [At: GCR I, 355/29 / V: (reg) **~văr**, **șuv~** *sn*,**~vâr**, **șuhar** *s*, **șuvăr** *s*, **șuvară** *sf* / Pl: *~uri* sn / E: ucr **шувар**, srb *ševar*] 1 *sm* (Bot; pop) Papură¹ (*Typha angustifolia*). 2 *sm* (Bot; pop) Papură¹ (*Typha latifolia*). 3 *sm* (Bot; pop) Trestie (*Phragmites communis*). 4 *sm* (Bot; pop) Pipirig (*Scirpus palustris*). 5 *sm* (Bot; pop) Rogoz (*Carex silvatica*). 6 *sm* (Bot; pop) Rogoz (*Carex pilosa*). 7 *sm* (Pop) Plantă acvatică cu frunze plutitoare și cu fructe țepoase, în formă de măciucă (*Sparganium ramosum*). 8 *sm* (Pop; șîc **~de-munte**) Plantă erbacee din familia gramineelor, cu tulpina subțire și dreaptă, cu frunze înguste și flori mici, verzi sau nuanțate cu violet, care crește prin fânețe și locuri umede (*Poa trivialis*). 9 *sm* (Bot; pop) Trestie-de-câmp (*Calamagrostis epigeios*). 10 *sm* (Bot; pop) Capul-șarpelui (*Echium rubrum*). 11 *sm* (Bot; Trs) Varga-ciobanului (*Dipsacus silvester*). 12 *sm* (Bot; Trs; îf *șuvar*) Stânjenel (*Iris germanica*). 13 *sm* (Bot; reg) Iarbă-albastră (*Molinia coerulea*). 14 *sm* (Pop; șîc **~mare** sau **tăios**) Plantă erbacee de pe marginea lacurilor și a mlaștinilor, de culoare verde-cenușie, cu tulpina înaltă până la 2 m, cu frunze lungi și flori roșcate în formă de spic Si: (reg) *șovăreață* (*Cladium mariscus*). 15 *sm* (Bot; reg; îc) **~var-sălbatic** Crin-galben (*Hemerocallis fulva*). 16 *sn* (Ban; Trs) Fân cu mult rogoz Si: (reg) *șovarcă* (1). 17 *sn* (Trs) Loc unde crește șovar (1-15). 18 *sn* (Mol) Loc unde a ars o pădure și pe care crește șovar (1-15).

șovarcă *sf* [At: ALR II, 5247/105 / Pl: ? / E: **șovar** + *-că*] 1 (Reg) Șovar (16). 2 (Reg) Porumb semănat des și năpădit de mohor¹, care se folosește ca nutreț pentru vite. 3 (Mun) Coș din papură¹.

șovă *sf* vz **șoavă¹**

șovăi¹ [At: PRAV. 58 / V: (îvr) **~voi**, (înv) **șuv~** / Pzi: *șovăi, ~esc* / E: vsl ***шавати**, bg **шавам**] 1 *vi* (Înv; d. ființe) A-și schimba direcția de mers Si: *a coti²* (12). 2 *vi* (Pop) A păși nesigur (poticnindu-se, clătinându-se, deviind de la direcția de mers, zăbovind) Si: *a se clătina* (7), *a se împletici*. 3 *vi* (Pex; d. oameni) A fi nehotărât în mișcări. 4 *vi* (Pan; d. obiecte) A-și pierde stabilitatea Si: *a se balansa* (1), *a se legăna*. 5 *vi* (Pop; d. ape curgătoare, drumuri etc.) A coti² (11). 6 *vi* (Îrg; d. oameni) A se eschiva (recurgând la subterfugii). 7 *vi* (Îrg; d. oameni) A căuta pretexte. 8 *vi* (Îrg; d. oameni) A încerca să tergiverseze (ocolind adevărul). 9 *vi* (Înv; îf *șuvăi*) A-și declina răspunderea. 10 *vt* (Înv; îf *șuvăi*) A disculpa (1). 11 *vt* (Înv) A pretinde. 12 *vt* (Înv) A pretexta. 13 *vi* (D. oameni) A sta la îndoială Si: *a ezita* (3), (pop) *a se codi* (2), (reg) *a șovârca* (5). 14 *vi* (Fig) A deveni fluctuant, tinzând să scadă în intensitate, să-și piardă din fermitate Si: *a fluctua, a oscila*.

șovăi² *vi* [At: BUDAI-DELEANU, T. V. 141 / V: (înv) **șuv~** / Pzi: 3 *~e*, *~ește* / E: nct] (Trs) 1 (D. vânt) A șuiera (12). 2 (D. obiecte aruncate) A șuiera (5). 3 (D. ape) A vui.

șovăială *sf* [At: PRAV. 168 / V: (înv) **șuv~**, **șuveală** (Pl: *~le*) / Pl: *~ieli* / E: **șovăi¹** + *-eală*] 1 Nesiguranță în mers, în mișcări, în vorbire etc. Si: *șovăire* (1). 2 (Înv) Eschivare (2). 3 (Înv) Pretext. 4 (Înv) Subterfugiu. 5 (Înv; îf *șuveală*) Tergiversare. 6 Lipsă de fermitate Si: *dubiu, ezitare, îndoială, nehotărâre, șovăire* (2), (pop) *codire*. 7 (Fig) Fluctuație (3). 8 (Îlav) **Fără (nici o) ~** Cu fermitate (1) Si: *dârz, neclintit*.

șovăiat, ~ă *a* vz **șovăit**

șovăielnic, ~ă *a* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 165ᵛ/4 / V: (înv) **șuveal~** / Pl: *~ici, ~ice* / E: **șovăi¹** + *-elnic*] 1 (D. mers, mișcări, atitudini etc.) Șovăitor (1). 2 (Pan; d. obiecte) Care și-a pierdut stabilitatea Si: *balansat²*, *legănat*. 3 (Înv; d. oameni; îf *șuvealnic*) Viclean. 4 (D. oameni) Șovăitor (3).

șovăind, ~ă *a* [At: ODOBESCU, S. I, 113 / Pl: *~nzi, ~e* / E: **șovăi¹**] (Rar) 1 (D. mers, mișcări, atitudini etc.) Șovăitor (1). 2 (D. oameni) Șovăitor (3). 3 (Reg; îe) **A umbla ~** A recurge la șiretlicuri (1).

șovăire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: **șovăi¹**] 1-2 Șovăială (1, 6). 3 (Fig) Fluctuație (3). 4 (Îlav) **Fără ~** Cu fermitate (1) Si: *dârz, neclintit*.

șovăit, ~ă *a* [At: CANTEMIR, IST. 139 / V: (îvr) **~iat**, **~voit**, (reg) **~veiat**, (înv) **șuv~** / Pl: *~iți, ~e* / E: **șovăi¹**] 1 (Rar; d. mers, mișcări, atitudini etc.) Șovăitor (1). 2 (Îrg; d. ape curgătoare, drumuri etc.) Care face coturi Si: *cotit* (6), *sinuos*. 3 (Înv; pex; îf *șuvăit*) Care este strâmb Si: *încovoiat*. 4 (Înv; d. manifestări, acțiuni ale oamenilor) Perfid. 5 (Înv; d. manifestări, acțiuni ale oamenilor) Ascuns² (3). 6 (Rar; d. oameni) Șovăitor (3). 7 (Reg; d. oameni) Deșirat² (7).

șovăitor, ~oare *a* [At: COSTINESCU / P: *~vă-i~* / Pl: *~i, ~oare* / E: **șovăi¹** + *-tor*] 1 (D. mers, mișcări, atitudini, vorbire etc.) Lipsit de fermitate Si: *împleticit, nesigur, șovăielnic* (1), (rar) *șovăind* (1), *șovăit* (1). 2 (Fig) Fluctuant (2). 3 Lipsit de convingere Si: *ezitant, nehotărât, nestatornic, schimbător, șovăielnic* (4), (rar) *șovăind* (2), *șovăit* (6).

șovăitură *sf* [At: DOSOFTEI, ap. TDRG / P: *~vă-i~* / V: (îvr) **șuv~** / Pl: *~ri* / E: **șovăi¹** + *-tură*] 1 (Pop; rar) Schimbare a direcției de mers Si: *cotitură* (7). 2 (Pop; rar) Mers șovăitor (1). 3 (Pop; rar) Cot al unei ape curgătoare, al unui drum etc. Si: *sinuozitate*. 4 (Îvr; îf *șuvăitură*) Galerie subterană care servea ca ascunzătoare.

șovăr *sn* vz **șovar**

șovărcos, ~oasă *a* [At: POMPILIU, B. 20 / V: (reg) **~vâr~** / Pl: *~oși, ~oase* / E: **șovarcă** + *-os*] (Reg; d. iarbă sau fân) Șovăros.

șovăreață *sf* [At: PANȚU, PL. / Pl: ? / E: **șovar** + *-eață*] (Bot; reg) Șovar (14) (*Cladium mariscus*).

șovărică *sf* [At: ALR I, 1913/59 / Pl: ? / E: **șovar** + *-ică*] (Bot; reg) Rogoz (*Carex silvatica*).

șovăros, ~oasă *a* [At: PAMFILE, A. R. 149 / V: (reg) **șuv~** / Pl: *~oși, ~oase* / E: **șovar** + *-os*] (Reg; d. iarbă sau fân) Amestecat cu șovar (1-15) Si: (reg) *șovărcos*.

șovâi, ~ie *a* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 187 / V: (reg) **șohâi** / Pl: *~* / E: ns cf *șovăi¹, șovan³, șoveu*] (Ban) 1 Strâmb. 2 Înclinat.

șovâlc *i* [At: CREANGĂ, P. 93 / E: fo] (Reg; rep) Șontâc.

șovâlcăi *vi* [At: CREANGĂ, P. 94 / V: (reg) **~câi** / Pzi: *~vâlcăi, ~esc* / E: **șovâlc** + *-ăi*] 1 (Reg; d. ființe) A șchiopăta (1). 2 (Olt; d. obiecte) A se clătina. 3 (Reg; îf *șovâlcăi*) A se legăna în vânt Si: *a fâlfâi* (2).

șovâlcăială *sf* [At: UDRESCU, GL. / V: (reg) **~câi~** / Pl: *~ieli* / E: **șovâlcăi** + *-eală*] (Reg) 1 Șchiopătare. 2 (Îf *șovâlcâială*) Fâlfâire (3).

șovâlcăire *sf* [At: DEX / V: (reg) **~câi~** / Pl: *~ri* / E: **șovâlcăi**] (Reg) 1 Șchiopătare. 2 Fâlfâire (3).

șovâlcăit¹ *sn* [At: UDRESCU, GL. / V: (reg) **~câit** / Pl: *~uri* / E: **șovâlcăi**] (Reg) 1 Șchiopătare. 2 Fâlfâire (3).

șovâlcăit², ~ă [At: UDRESCU, GL. / V: (reg) **~câit** / Pl: *~iți, ~e* / E: **șovâlcăi**] (Reg) 1-4 *smf, a* (Adesea dep) Șchiop (1-4). 5-6 *a, av* Șchiopătat (2-3).

șovâlcâi *v* vz **șovâlcăi**

șovâlcâială *sf* vz **șovâlcăială**

șovâlcâire *sf* vz **șovâlcăire**

șovâlcâit¹ *sn* vz **șovâlcăit¹**

șovâlcâit², ~ă *a* vz **șovâlcăit²**

șovâltoace *sfp* [At: ALR SN I h 129/235 / E: ns cf *șomoltoc*] (Reg) Grămezi mici de fân, strânse cu grebla.

șovâr *s* vz **șovar**

șovârâșcă *sf* [At: BORZA, D. 88 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *șovar*] (Bot; reg) Stânjenel (*Iris germanica*).

șovârca *vi* [At: ȘINCAI, HR. II, 183/15 / V: (reg) **cio~**, **~fâ~** / Pzi: ? / E: ns cf *șovăi¹*] (D. oameni) 1 (Trs) A umbla încolo și încoace Si: (pop) *a se foi¹* (4). 2 (Trs) A se eschiva (recurgând la subterfugii, invocând diferite pretexte). 3 (Buc; îf *șofârca*) A ocoli adevărul Si: (reg) *a șovârcăi* (2). 4 (Trs; îaf) A minți. 5 (Reg) A șovăi¹ (13).

șovârcăi *vi* [At: ȚICHINDEAL, F. 15 / V: (reg) **~căi** / Pzi: *~esc* / E: ns cf *șovârca, șovârni*] (D. oameni) **1** (Reg) A se da într-o parte (ferindu-se de ceva). **2** (Buc) A șovârca **(3)**. **3** (Buc) A căuta pretexte.

șovârcăi *v* vz **șovârcăi**

șovârcos, ~oasă *a* vz **șovârcos**

șovârdie *sf* [At: ALR I, 427/5 / Pl: *~ii* / E: nct] (Reg) Vârtej de apă.

șovârf *sm* vz **sovârf**

șovârna[1] *av* [At: PAȘCA, GL. / E: ns cf *șovârni*] (Olt) Anapoda **(3)**.

șovârna[2] *v* vz **șovârni**

șovârneală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: **șovârni** + *-eală*] (Mun) Înclinare a obiectelor, a construcțiilor etc.

șovârni [At: LB / V: (reg) **~na** (Pzi: *~nez*) / Pzi: ? / E: pbl ctm **șovăi**[1] + **povârni**] (Reg) **1** *vi* (D. oameni) A-și schimba direcția de mers (pentru a scăpa de urmărire). **2** *vi* (D. oameni) A se împletici. **3** *vi* A se eschiva (recurgând la subterfugii, invocând diferite pretexte). **4** *vr* (D. obiecte, construcții etc.) A se înclina.

șovârnit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: **șovârni**] (Reg; d. obiecte, construcții etc.) Înclinat.

șovârnog, ~oagă *smf, a* [At: TDRG / V: (reg) **șofâ~** / Pl: *~ogi, ~oage* / E: ns cf *șovârni*, ucr *шеверногий*] (Reg; adesea dep) **1-6** Șchiop **(1-6)**. **7-8** (Persoană) care abia își târăște picioarele.

șovârv *sm* vz **sovârf**

șovârvariță *sf* vz **sovârvariță**

șoveiat, ~ă *a* vz **șovăit**

șoveu *sn* [At: ALR SN III h 860/27 / Pl: *~eie* / E: ns cf *șovăi*[1]] (Reg) Cotitură (a unui drum).

șovin, ~ă [At: SAHIA, U. R. S. S. 39 / Pl: *~i, ~e* / E: fr **chauvin**] **1-2** *a* Propriu șovinismului **(1-2)** Si: *șovinist* **(1-2)**. **3-4** *a* Care se caracterizează prin șovinism **(1-2)** Si: *șovinist* **(3-4)**. **5-6** *smf, a* (Persoană) care are concepții șovine **(1)** Si: *șovinist* **(5-6)**. **7-8** *smf, a* (Persoană) care practică și susține șovinismul **(2)** Si: *șovinist* **(7-8)**.

șovinism *sn* [At: CARAGIALE, O. IV, 36 / Pl: (rar) *~e* / E: fr **chauvinisme**] **1** Atitudine politică constând în afirmarea superiorității unei națiuni asupra altora, în manifestarea exclusivismului și a intoleranței naționale. **2** (Pex) Naționalism extremist.

șovinist, ~ă [At: CARAGIALE, O. IV, 37 / Pl: *~iști, ~e* / E: fr **chauviniste**] **1-4** *a* Șovin **(1-4)**. **5-8** *smf, a* Șovin **(5-8)**.

șovoi *v* vz **șovăi**[1]

șovoit, ~ă *a* vz **șovăit**

șovrânti *vr* [At: VICIU, GL. / Pzi: *~tesc* / E: ns cf *șovăi*[1]] (Reg; d. oameni) A se mișca fără rost (incomodând pe alții) Si: (pop) *a se foi*[1] **(4)**.

șovrigar *sm* [At: PĂCALĂ, M. R. 31 / Pl: *~i* / E: nct] (Zlg; reg) Gușter (*Lacerta viridis*).

șozălnic, ~ă *a* [At: ALR SN V h 1242/27 / Pl: *~ici, ~ice* / E: **șozie**] (Reg) Glumeț **(1)**.

șozenie *sf* [At: KLEIN, D. 425 / V: (reg) **șode~** / Pl: *~ii* / E: **șod** + *-enie*] **1** (Reg) Vorbă amuzantă Si: (reg) *șozie* **(1)**. **2** (Reg) Vorbă caraghioasă Si: (reg) *șozie* **(2)**. **3** (Reg) Faptă amuzantă Si: (reg) *șozie* **(3)**. **4** (Reg) Faptă caraghioasă Si: (reg) *șozie* **(4)**. **5** (Îvr) Farsă (piesă) Si: (reg) *șozie* **(5)**. **6** (Reg) Lucru ciudat Si: (reg) *șozie* **(6)**. **7** (Mun; dep) Copil pipernicit.

șozi *v* vz **șodi**

șozie *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ii* / E: **șod** + *-ie*] (Trs) **1-6** Șozenie **(1-6)**.

șpac *sn* vz **șpat**

șpaclu *sn* [At: NOM. MIN. I, 325 / V: (rar) **sp~**, (reg) **~ahter** / Pl: *~ri* / E: ger **Spachtel**] Unealtă formată dintr-o lamă de oțel (sau de lemn) cu mâner, folosită mai ales la netezit sau la răzuit tencuiala, chitul etc.

șpagagiu *sm* [At: BUL. FIL. IV, 128 / Pl: *~ii* / E: **șpagă**[1] + *-(a)giu*] (Fam) Persoană care primește sau pretinde șpagă[1] **(1-2)** Vz (fam) *șperțar*.

șpagat *sn* [At: PAMFILE, I. C. 213 / V: **sp~**, (reg) **șpog~**, **șpogod** (Pl: *~uri*), **șpogot** (A și: *șpogot*) / Pl: *~e* / E: ger **Spagat**, mg **spagát**] **1** Sfoară groasă, cu o împletitură specială. **2** Poziție acrobatică în gimnastică, în care picioarele se deplasează până la 180°, în prelungire, pe pământ sau în aer, în poziție orizontală sau verticală Si: *sfoară*.

șpagă[1] *sf* [At: C. PETRESCU, Î. II, 199 / Pl: *șpăgi* / E: ns cf rs *шпага* „sabie", srb *špag* „buzunar"] (Fam) **1** Bacșiș **(4)**. **2** Mită.

șpagă[2] *sf* vz **spangă**

șpaglie *sf* [At: SĂGHINESCU, V. 70 / Pl: ? / E: ucr **шпагля**] (Rar) Instrument de metal sau de os cu care pictorii aranjează vopselele pe paletă.

șpahert *sn* vz **șparhat**

șpahter *sn* vz **șpaclu**

șpaimoc *sm* vz **spaimoc**

șpais[1] *sn* [At: PRIBEAGUL, P. R. 26 / V: (reg) **sp~**, **șepeis** (A: nct), **~it, ~iz, speis** / Pl: *~uri* / E: ger **Speise** (kammer) (dal *Speis*), mg **spájz**] (Ban; Trs) Cămară (pentru alimente).

șpais[2] *sn* [At: DP / Pl: *~uri* / E: ger **Speise**] Produs intermediar rezultat la topirea unor minereuri neferoase, care conține combinații ale arsenului și ale antimoniului cu alte substanțe.

șpait *sn* vz **șpais**[1]

șpaiz *sn* vz **șpais**[1]

șpaler *sn* vz **șparhat**

șpalet *sn* [At: CHEST. II, 187/1 / V: (reg) **șpoleit** / Pl: *~uri, ~e* / E: ger **Spalet** (laden)] (Reg) Oblon la fereastră.

șpalir [At: LEXIC REG. 109 / Pl: *~e* sn, *~i* sm / E: nct] (Buc) **1** *sn* Riglă cu latura de 24 de milimetri și lungă de câtiva metri. **2** *sm* Muncitor care confecționează șpalire **(1)**.

șpalt[1] *sn* [At: ODOBESCU, S. III, 313 / V: (rar) **sp~** / Pl: *~uri* / E: ger **Spalte**, **(3)** cf ger *Spaltenschiff*] (Tip) **1** Zaț așezat în formă de coloană lungă. **2** Probă de tipăritură luată de pe un șpalt[1] **(1)**, pe care se fac corecturile. **3** (Pex) Planșetă folosită pentru strângerea, păstrarea și transportul materialului cules, înainte de a fi paginat.

șpalt[2] *sn* [At: NICA, L. VAM. 226 / V: (rar) **sp~** / Pl: *~uri* / E: ger **Spalt**] (Tăb) Piele subțire (de calitate inferioară), obținută prin șpăltuire și folosită pentru căptușeli și fețe de încălțăminte.

șpan[1] *sm* [At: (a. 1593) ROSETTI, B. 46 / V: (înv) **iș~** / Pl: *~i* / E: mg **spán, ispán**] **1** (Trs; înv) Titlu dat în Evul Mediu nobilului cu funcția corespunzătoare vicontelui sau contelui din Apus. **2** (Trs; înv) Nobil cu titlul de șpan[1] **(1)**. **3** (Trs; înv) Stăpânitor al unui ținut. **4** (Mol; înv; pex) Nobil. **5** (Trs; înv) Șef[2] **(1)** administrativ (al unui ținut). **6-7** (Îrg) (Sub)prefect. **8** (Îrg) Intendent. **9** (Reg) Pădurar.

șpan[2] [At: PAMFILE, I. C. 109 / V: (reg) **sp~**, **șpoln**, **șpon** *sm* / Pl: *~uri* sn, *~i* sm / E: ger **Span**] **1** *sn* (Ind) Așchie provenită din prelucrarea la strung sau la freză a metalelor, a lemnului etc. **2** *sn* (Pex) Rest de material (sub formă de așchii, pulbere etc.) rezultat în urma operației de strunjire sau de frezare. **3** *sm* (Buc; Mol) Despicătură tăiată dintr-un buștean (de brad), din care se fac șindrile **(1)** sau doage. **4** *sm* (Reg) Partea albă dintre măduva și scoarța unui copac.

șpan[3], **~ă** *a* vz **șpanc**

șpan[4], **~ă** *a* vz **zbanghiu**

șpanac *sn* vz **spanac**

șpanal, ~ă *a* [At: BARIȚIU, P. A. I, 658 / Pl: *~i, ~e* / E: **șpan**[1] + *-al*] (Îrg; rar) Care făcea parte din aparatul administrativ condus de un șpan[1] **(5)**.

șpanar *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~e* / E: **șpan**[1] + *-ar*] (Reg) Cuțit special de făcut draniță.

șpanchi, ~nche *a* vz **zbanghiu**

șpanchiu, ~ie *a* vz **zbanghiu**

șpangaler *sm* [At: DLR / Pl: *~i* / E: nct] (Reg) Vagabond.

șpanganeață *sf* vz **șpanganet**

șpanganet *sn* [At: (a. 1807) FURNICĂ, I. C. 245 / V: (reg) **sp~**, **~eață** *sf* / Pl: *~uri* / E: ctm **spangă** + **panganet**] **1** (Mun; Trs; înv) Baionetă **(1)**. **2** (Reg; îf *șpanganeață*) Partea alungită și ascuțită a muchiei baltagului.

șpangă *sf* vz **spangă**

șpanglă *sf* [At: A I, 26 / Pl: *~le* / E: ns cf *șpan²*] (Trs) Șindrilă (1) mai îngustă care se bate peste încheietura dintre două șindrile (1) mai late, la acoperișul unei case de țară.

șpanie *sf* [At: BARIȚIU, P. A. I, 654 / Pl: *~ii* / E: *șpan¹* + *-ie*] (Trs; înv) Instituție de conducere a unui ținut.

șpaniol, ~ă *smf* vz *spaniol*

șpantă *sf* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 188 / Pl: *șpănți* / E: nct] (Reg) 1 Bucată mică de fier. 2 (În exploatarea lemnului) Placă de fier cu trei sau patru colți, care se fixează pe fundul uluculul, pentru a micșora viteza buștenilor care vin la vale.

șpanț *sn* vz *zbanț*

șpanuc *sn* [At: LEXIC REG. 109 / Pl: ? / E: ger *Spannung*] (Buc) Operație de strângere cu lanțul a buștenilor încărcați în teleagă.

șpar *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: nct] (Reg) Ramură (de copac).

șparanghel *sm* vz *sparanghel*

șpardi *v* vz *șparli*

șparert *sn* vz *șparhat*

șpargă¹ *sf* [At: KLEIN, D. 425 / V: (reg) *ișpoa~, sp~, șpear~* / Pl: *șpărgi, șpergi* / E: mg *spárga*] (Trs; Mar) 1 Ață groasă. 2 Sfoară. 3 Frânghie¹ (10).

șpargă² *sf* vz *spargă*

șparhait *sn* vz *șparhat*

șparhat *sn* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) *șpăr~, șperhert, șpohert* (A: nct), *șpohert, șpohort, șporhei* (Pl: *~uri*), *șporhert, ~ahert* (A: nct), *~aler* (A: nct), *~rert* (A: nct), *~hait* (A: nct), *~het, șpărhert, șpehert, șperhart, șperhert, șpolhert, șpohert, șpoier, șpoiert, șpolher, șponert, șporai, șporeit, șpor~* (A: nct), *șporhei, șporheit* (A: nct), *șporhert, șporhert, șprahait* (A: nct), *șproheiț* / A și: *șpar~* / Pl: *~uri, ~e* / E: ger *Sparherd*, mg *șpórhej, șporhelyț*] 1 (Reg) Mașină de gătit. 2 (Reg; pex) Plită zidită. 3 (Reg; pex) Sobă prevăzută cu plită. 4 (Ban) Cuptor (la mașina de gătit). 5 (Reg; îf *șporhert*) Ridicătură de zid pe care este așezată vatra sau soba.

șparhet *sn* vz *șparhat*

șparing¹ *sm* [At: DLR / Pl: *~ngi* / E: ger *sperrig* „crăcănat“] (Reg; dep) Persoană cu picioare lungi.

șparing² *sn* [At: DLR / Pl: *~uri* / E: ger *Sperring*] (Reg) Șină (1).

șparli [At: CREANGĂ, O. 214 / V: (arg) *sp~, șpâr~, ~rdi, spâr~, șper~, șpur~* / Pzi: *~lesc* / E: pbl ctm *șterpeli* + *pârli*] (Arg; fam) 1 *vi* (Îe) A o ~ A pleca repede (și pe neobservate). 2 *vt* A șterpeli (2).

șparlire *sf* [At: DEX / Pl: *~ri* / E: *șparli*] (Arg; fam) Șterpelire.

șparlit, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~iți, ~e* / E: *șparli*] (Arg; fam) Șterpelit.

șparnic, ~ă *a* [At: ALR SN V h 1260/365 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ns cf *șpărui*] (Reg) 1 Econom (9). 2 Chibzuit² (1).

șpat *sn* [At: DR. V, 231 / V: (reg) *~ac* / Pl: ? / E: ger *Spat*] (Trs; Buc) Spavan.

șpațir *sn* [At: (cca 1797) L. ROM. 1964, 597 / V: (reg) *sp~* / Pl: *~uri* / E: ger *Spazier* (gang)] (Reg) Plimbare.

șpațiri *vr* [At: ȚICHINDEAL, F. 431/10 / V: (reg) *sp~, ~rui* / Pzi: *~resc* / E: ger *spazieren*] (Reg) A se plimba.

șpațirui *v* vz *șpațiri*

șpăclui *vt* [At: DM / Pzi: *~esc* / E: *șpaclu* + *-ui*] (C. i. tencuieli sau tâmplăria unei construcții) A netezi (prin răzuire sau prin aplicarea unui strat subțire de ipsos, chit etc.) cu ajutorul șpaclului.

șpăcluială *sf* [At: MDT / P: *~lu-ia~* / Pl: *~ieli* / E: *șpăclui* + *-eală*] 1 Șpăcluire. 2 Strat subțire de ipsos, chit etc. care se aplică pe tencuială sau pe tâmplărie cu ajutorul șpaclului.

șpăcluire *sf* [At: LTR² / V: *spac~* / Pl: *~ri* / E: *șpăclui*] Netezire a unei tencuieli sau a tâmplăriei unei construcții (prin răzuire sau prin aplicarea unui strat subțire de ipsos, chit etc.) cu ajutorul șpaclului Si: *șpăcluială* (1).

șpăltui *vt* [At: NOM. MIN. I, 382 / V: *sp~, ~lțui* / Pzi: *~esc* / E: ger *spalten*] (Tăb; c. i. piei) A supune șpăltuirii.

șpăltuire *sf* [At: DT / V: *~lțu~* / Pl: *~ri* / E: *șpăltui*] (Tăb) Operație de despicare în grosime a pieilor, în procesul de prelucrare Si: *șpăltuit*.

șpăltuit *sn* [At: DM / V: *~lțu~* / Pl: *~uri* / E: *șpăltui*] (Tăb) Șpăltuire.

șpăltuită *a* [At: LTR² XVII, 39 / Pl: *~te* / E: *șpăltui*] (Tăb; d. piei) Care a fost supusă șpăltuirii.

șpălțui *v* vz *șpăltui*

șpălțuire *sf* vz *șpăltuire*

șpălțuit *sn* vz *șpăltuit*

șpănat *sn* vz *spanac*

șpăniță *sf* [At: (a. 1815) IORGA, S. D. XII, 170 / Pl: *~țe* / E: *șpan¹* + *-iță*] (Trs; înv) Soție de șpan¹ (5).

șpănui¹ *vt* [At: A V, 33 / Pzi: *~esc* / E: *șpan²* + *-ui*] 1 (Reg; c. i. bușteni) A despica pentru a obține șpani² (3) Si: (reg) *a șponi*. 2 (Buc; c. i. șpani² 3) A despica pentru a obține șindrile (1). 3 (Buc; c. i. scânduri) A tăia cu gaterul după o anumită dimensiune.

șpănui² *vt* [At: LEXIC REG. 109 / Pl: ? / E: ger *spannen*] (Buc; c. i. obiecte) A lega.

șpănuială *sf* [At: LEXIC REG. 109 / Pl: ? / E: *șpănui²* + *-eală*] (Buc) Legare a obiectelor.

șpărălui *v* vz *șporoli*

șpărăluitor, ~oare *a* [At: ALR SN V h 1260/219 / P: *~lu-i~* / Pl: *~i, ~oare* / E: *șpărălui* + *-tor*] (Reg) 1 Econom (9). 2 Chibzuit² (1).

șpărhert *sn* vz *șparhat*

șpărui [At: CV 1950, nr. 11-12, 41 / Pzi: *~esc* / E: ger *sparen*] (Buc) 1 *vt* (C. i. bunuri materiale) A cruța (1). 2 *vt* (C. i. bani) A economisi (4). 3 *vi* A se strădui. 4 *vi* A trăi în mod auster.

șpăruială *sf* [At: CV 1950, nr. 11-12, 41 / Pl: ? / E: *șpărui* + *-eală*] (Buc) 1 Cruțare a bunurilor materiale 2 Economisire a banilor. 3 Strădanie. 4 Austeritate (2).

șpâgă *sfs* [At: DLR / E: nct] (Reg) Cenușă (1).

șpâhe *sfp* vz *spihă*

șpârc *sn* vz *spârc*

șpârli *v* vz *șparli*

șpârliu *sm* [At: BĂCESCU, P. 54 / Pl: *~ii* / E: ns cf *spârlar*] (Olt) Pește de culoare galbenă, cu câteva dungi negre în lungul corpului (*Acerina schraetser*).

șpârnău *sn* vz *spârnău*

șpârțui *v* vz *șprițui¹*

șpeargă *sf* vz *șpargă¹*

șpec¹ *sn* [At: ANON. CAR. / Pl: ? / E: ger *Speck*, mg *spék*] 1 (Ban; înv) Slănină. 2 (Reg) Surplus de materie lucrată.

șpec² *sn* [At: DR. III, 432 / Pl: ? / E: nct] (Ban; îe) A băga (pe cineva) la (sau în) ~ A pune (pe cineva) la butuc.

șpehert *sn* vz *șparhat*

șpeie *sf* [At: CHEST. II, 53/373 / Pl: *șpei* / E: nct] (Reg) Casă mare.

șpeis *sn* vz *șpais¹*

șpelingher *sm* [At: KLEIN, D. 425 / V: (îrg) *sp~* / Pl: *~i* / E: mg *pellengér*] (Trs; mgî) Stâlpul infamiei.

șpenat *sn* vz *spanac*

șpenglăr *sm* [At: CV 1952, nr. 4, 34 / Pl: *~i* / E: ger *Spengler*] (Ban; Olt) Tinichigiu.

șpenglăriță *sf* [At: ALR II, 6528/2, 76 / Pl: *~țe* / E: *șpenglăr* + *-iță*] (Ban) Soție de tinichigiu.

șpenog *sn* vz *spanac*

șpenot *sn* vz *spanac*

șpenț *sn* vz *spențer*

șpențăl *sn* vz *spențer*

șpențăla *vt* [At: ALR SN II h 615/219 / Pzi: ? / E: nct] (Reg; c. i. bușteni) A șpronța (1).

șpențăli *vt* [At: LEXIC REG. 22 / Pzi: ? / E: nct] (Trs; c. i. obiecte de îmbrăcăminte) A coase (2).

șpențăr *sn* vz *spențer*

șperaclu *sn* [At: DM / Pl: *~le* / E: ger *Sperrhaken*] Instrument de metal (în forma unui cui cu vârful puțin întors) folosit în locul cheii la descuierea sau la încuierea unei uși, a unui lacăt.

șperge [At: CV 1950, nr. 4, 34 / Pzi: *sperg* / E: pbl ctm ***șparli*** + ***șterge***] (Trs; fam) **1** *vi* A pleca. **2** *vi* (Îe) **A o ~** A pleca repede (și pe neobservate). **3** *vt* (C. i. persoane) A bate **(92)**. **4** *vt* (Îe) **A ~** (cuiva) **una** A da (cuiva) o lovitură.

șperhart *sn* vz ***șparhat***

șperhert *sn* vz ***șparhat***

șperlă *sf* [At: ECONOMIA, 12/9 / V: (reg) ***spârlă, sp~, spir~, șup~*** / Pl: *~le* / E: ns cf srb *sprljiti* „a arde", rom *pârli*] **1** (Reg) Cenușă încă fierbinte care acoperă cărbunii Si: *spuză*. **2** (Reg; îe) **A da** (pe cineva) **prin ~** A pune (pe cineva) într-o situație penibilă (dându-l de gol, făcându-l de râs, batjocorindu-l). **3** (Reg; îae) A trata (pe cineva) cu asprime (certându-l, bătându-l). **4** (Reg; îe) **A arunca** sau **a azvârli** (cuiva) **(cu) ~ în ochi** sau **a da cu ~ în ochii lumii** A induce în eroare (pe cineva), pentru a-l împiedica să aprecieze exact o situație, un fapt etc. **5** (Reg; îae) A denatura realitatea, adevărul. **6** (Reg; îe) **A se face (tot) ~** A se distruge **(2)**. **7** (Reg; îe) **A o da prin ~** A o păți. **8** (Trs; îf *șperlă*) Cenușă de paie[1]. **9** (Mol; Trs) Jar. **10** (Reg; rar) Funingine. **11** (Buc; Mar) Praf. **12** (Reg; fig) Femeie sprintenă, vioaie.

șperlăraie *sf* [At: DLR / V: (reg) ***sp~*** / E: ***șperlă*** + *-ăraie*] (Mol; csc) Ceată[1] **(19)**.

șperlărie *sf* [At: LEXIC REG. 109 / E: ***șperlă*** + *-ărie*] (Buc; csc) Cantitate mare de praf.

șperli *v* vz ***șparli***

șperliță *sf* [At: COM. SAT. III, 80 / A: nct / Pl: *~țe* / E: ***șperlă*** + *-iță*] (Reg) Fată ușuratică.

șperlui *vt* [At: CIHAC II, 243 / V: (înv) ***spăr~, sp~*** / Pzi: *~esc* / E: ***șperlă*** + *-ui*] **1** (Înv; c. i. rufe) A spăla cu leșie. **2** (Buc) A distruge **(1)**.

șperluire *sf* [At: CIHAC II, 243 / V: (înv) ***spăr~, sp~*** / Pl: *~ri* / E: ***șperlui***] **1** (Înv) Spălare a rufelor cu leșie. **2** (Buc) Distrugere **(1)**.

șperț *sn* [At: IORDAN, STIL. 373 / V: (rar) ***sp~*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Sperrzeug*** „mănunchi de șperacle"] (Fam) **1** Recompensă ilicită (în bani sau în daruri) dată cuiva sau pretinsă de cineva în schimbul unui serviciu (necinstit și ilegal) Vz (fam) *șpagă[1]* **(1-2)**. **2-3** Șperțuială **(1-2)**.

șperțar, ~ă *smf* [At: IORDAN, STIL. 373 / Pl: *~i, ~e* / E: ***șperț*** + *-ar*] (Fam) Persoană care obișnuiește să primească sau să pretindă șperț **(1)** Vz (fam) *șpagagiu*.

șperțărie *sf* [At: IORDAN, STIL. 373 / Pl: *~ii* / E: ***șperț*** + *-ărie*] (Fam; rar) **1-2** Șperțuială **(1-2)**.

șperte *sfp* [At: DLR / E: nct] (Reg) Izmene vechi (și rupte).

șperțui *vt* [At: IORDAN, STIL. 372 / Pzi: *~esc* / E: ***șperț*** + *-ui*] (Fam; c. i. persoane) A da șperț **(1)** Vz *a mitui*.

șperțuială *sf* [At: BENIUC, M. C. I., 480 / Pl: *~ieli* / E: ***șperțui*** + *-eală*] (Fam) **1** Oferire de șperț **(1)** Si: *mituire*, (fam) *șperț* **(2)**, *șperțărie* **(1)**. **2** Primire de șperț **(1)** Si: *mituire*, (fam) *șperț* **(3)**, *șperțărie* **(2)**.

șpeter *av* [At: CONTEMPORANUL, V_2, 498 / E: ger ***später*** (comparativul lui *spät* „târziu")] (Reg; îlav) **Mai ~** Nu prea degrabă.

șpețial, ~ă *a* vz ***special***

șpic *s* [At: ANON. CAR. / V: (înv) ***sp~*** / Pl: ? / E: ger ***Spik***] (Bot; Ban; Trs; gmî) Levănțică (*Lavandula vera*).

șpicălău *sm* [At: LB / Pl: *~ăi* / E: mg ***spékélő***] (Trs) Băț despicat la vârf, folosit pentru a împăna bucăți de carne.

șpicălui *vt* [At: KLEIN, D. 425 / Pzi: *~esc* / E: mg ***spékel***] (Trs; c. i. bucăți de carne) A împăna cu ajutorul șpicălăului.

șpicher *sm* vz ***spicher***

șpicheriță *sf* vz ***spicheriță***

șpichinard *s* vz ***spichinard***

șpichinat *s* vz ***spichinat***

șpicniță *sf* vz ***șpigniță***

șpicula *v* vz ***specula***

șpiculă *sf* vz ***speculă***

șpicului *vt* [At: ALR II, 3725/362 / Pzi: *șpicului* / E: ns cf *șpicula*] (Reg) A trăda.

șpighel[1] *sn* [At: MDT / Pl: ? / E: ger ***Spiegel*** (eisen)] Fontă cu adaos de siliciu și mangan, folosită la fabricarea oțelurilor dure.

șpighel[2] *sn* [At: (a. 1766) IORGA, S. D. XII, 81 / V: (îvr) ***spigel*** / Pl: *~e* / E: ger ***Spiegel***] (Gmî; rar) Oglindă.

șpiglu *s* [At: ALR SN IV h 1165/284 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Platcă (la cămașa bărbătească).

șpigniță *sf* [At: COMAN, GL. / V: (reg) ***spicn~, ~icn~, ~ihn~*** (Pl: *~ți*), ***~in~*** / Pl: *~țe, ~ți* / E: ucr **спідниця**] **1** (Buc) Fustă (largă). **2** (Reg) Rochie.

șpihă *sf* [At: T. PAPAHAGI, M. 234 / V: (reg) ***șpâhe*** *sfp* / Pl: *~he* / E: nct] (Reg) **1** (Csc) Păr[1] rar și scurt. **2** (Lpl; îf *șpâhe*) Plete.

șpihniță *sf* vz ***șpigniță***

șpil *sn* [At: PAS, Z. III, 144 / Pl: *~uri* / E: ger ***Spiel*** „afacere"] (Arg) **1** Aranjament (incorect). **2** Plan necinstit. **3** Șmecherie **(7)**. **4** (Îe) **A(-i) prinde ~ul** A se dumeri (asupra modului de funcționare a unui mecanism, de efectuare a unei acțiuni etc.).

șpilar *sm* vz ***șpilăr***

șpilă *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: ? / E: nct] (Ban; înv) Cărămidă **(1)**.

șpilăr, ~ă [At: CV 1950, nr. 4, 34 / V: (reg) ***~lar*** *sm* / Pl: *~i, ~e* / E: ger ***Spieler*** „jucător (de cărți)"] (Arg) **1-2** *smf, a* (Trs) Șmecher **(5-6)**. **3** *sm* (Reg; îf *șpilar*) Geambaș **(2)**.

șpiler [At: DDRF / V: (reg) ***sp~*** *sn* / Pl: *~e* sn, *~i* sm / E: nct] (Reg) **1** *sn* Sulă folosită în cizmărie. **2** *sm* Cui mare de 15 cm.

șpilhozen *sm* [At: DN^2 / Pl: *~i* / E: ger ***Spielhose***] Pantalonași cu bretele pentru copii.

șpilui *vt* [At: LB / V: (reg) ***sp~*** / Pzi: *~esc* / E: ns cf ger *spielen*] (Trs) A fura **(1)**.

șpilung *sn* [At: CV 1950, nr. 2, 28 / A: nct / Pl: ? / E: ger ***Spülung***] (Teh) Fluid constituit dintr-un amestec de argilă sau marnă și apă, folosit în timpul săpării găurii de sondă, având un rol important în procesul de dislocare a rocii, în transportul ei la suprafață și în asigurarea contrapresiunii necesare asupra unor straturi de fluide sub presiune.

șpilvac *sn* vz ***șpilvag***

șpilvacă *sf* vz ***șpilvag***

șpilvag *sn* [At: A V, 15 / V: (reg) ***~ac*** *sn*, ***~acă, ~ă*** *sf* / Pl: *~uri* / E: ger ***Spielwage***] (Buc) Bucată de lemn fixată transversal pe oiște, de care se prind orcicurile.

șpilvagă *sf* vz ***șpilvag***

șpinat *sn* vz ***spanac***

șpiniță *sf* vz ***șpigniță***

șpinod *sn* vz ***spanac***

șpion, ~oană *smf* vz ***spion***

șpiona *v* vz ***spiona***

șpioni *v* vz ***spiona***

șpir[1] *sn* vz ***spirt***

șpir[2] *sn* vz ***știr[1]***

șpiral *sn* [At: LEXIC REG. 57 / Pl: *~e* / E: nct] (Reg) Trior.

șpirant *sm* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 188 / A: nct / Pl: *~i* / E: nct] **1-2** (Reg; șhp) Cățel **(2)** (mic).

șpirholț *sn* [Azt: ARVINTE, TERM. 169 / Pl: ? / E: ger ***Spierholz***] (Reg) Lemn subțire.

șpirlac *sn* [At: COMAN, GL. / Pl: *~uri* / E: ns cf *șerlac*] (Reg) Lac folosit în cizmărie.

șpirlichea *vi* [At: TDRG 1468 / V: (reg) ***spâr~, spulichi, spuri~, ~ichi*** / Pzi: ? / E: ns cf *spârli*] (Mol; îe) **A o ~** A pleca repede (și pe neobservate).

șpirlichi *v* vz ***șpirlichea***

șpironț *sn* vz ***spronț***

șpirt *sn* vz ***spirt***

șpirtos, ~oasă *a* vz ***spirtos***

șpis *sn* [At: MOLIN, V. T. 79 / Pl: *~uri* / E: ger ***Spiess***] (Pgr) Pată neagră care apare uneori între cuvinte, rânduri etc. datorită ridicării materialului de albitură în timpul tiparului.

șpiț[1] *sn* vz ***șpiț[3]***

șpiț[2] *sn* vz ***șpiț[4]***

spitai *sn* vz ***spital***
spital *sn* vz ***spital***
spithamăr *sn* vz ***spiţhamăr***
spiţ¹ *sm* [At: ARGHEZI, C. J. 96 / V: ***sp~*** / Pl: *~i* / E: ger ***Spitz***] **1** Rasă de câini de talie mică, cu păr¹ pufos, urechi drepte şi bot ascuţit. **2** Câine din rasa şpiţ¹ (1).
şpiţ² *sn* [At: V. MOLIN, V. T. 79 / Pl: *~uri* / E: ger ***Spitz*** (eisen, -hacke, -haue, -krampe etc.)] **1** (Teh) Unealtă formată dintr-o bară de oţel cu vârful ascuţit, folosită la găurirea pietrelor naturale şi artificiale sau la prelucrarea suprafeţei lor. **2** (Min; Trs) Picon. **3** (Min; reg) Târnăcop cu două braţe în formă de tăiş, ale căror planuri formează o cruce Si: (reg) *şpiţer²*. **4** (Reg) Ciocan cu care se ferecă pietrele de moară. **5** (Min; reg) Dinte la roata maşinii de havat. **6** (Tip) Linie simplă sau înflorată, în formă de ornament, care marchează sfârşitul unui articol sau al capitolelor.
şpiţ³ [At: IORGA, S. D. XII, 297 / V: (reg) ***sp~, sprit, ~it, sprit*** *sn*, ***spitură*** *sf* / Pl: *~uri* / E: ger ***Spitze***] **1** *sn* (Reg) Vârful pantofului. **2** *sn* (Buc) Vârful ţapinei. **3** *sn* (Buc; îe) **A lua** (sau **a da**) **la ~** A rostogoli buştenii cu ţapinele. **4** *i* (Buc) Cuvânt prin care se anunţă începerea acţiunii de rostogolire a buştenilor cu ţapinele. **5** *sn* (Reg) Vârful unui stâlp, ţăruş etc. care se înfige în pământ. **6** *sn* (Reg) Par¹ ascuţit folosit la încărcatul lemnelor. **7** *sn* (Buc) Colţul toporului. **8** *sn* (Reg) Colţul vinclului. **9** *sn* (Reg) Fiecare dintre muchiile verticale formate de pereţii unei case. **10** *sn* (Reg) Clin de pământ. **11** *sn* (Min; Trs) Porţiune de formă alungită şi ascuţită dintr-un strat de cărbune rămasă neexploatată. **12** *sn* (Trs) Clin (la îmbrăcăminte). **13** *sn* (Trs) Petic de piele cu care se cârpeşte talpa la încălţăminte. **14** *sn* (Buc) Blacheu. **15** *sn* (Min; reg) Loc unde se ramifică o galerie. **16** *sn* (Reg) Dantelă (croşetată) care se foloseşte ca garnitură. **17** *sn* (Pfm; îe) **A pune** (sau **a fi pus**) **la ~** A se dichisi (sau a fi dichisit).
şpiţ⁴ *sn* [At: CV 1950, nr. 11-12, 41 / V: (reg) ***sp~, sprit*** / Pl: *~uri* / E: ns cf ger (Zigarren-, Zigarretten) *spitze*] (Reg) Ţigaret.
şpiţ⁵ *sn* [At: CV 1950, nr. 11-12, 41 / Pl: *~uri* / E: ns cf *şpiţ²*] (Buc) Trior.
şpiţac *sn* [At: L. ROM. 1968, 515 / Pl: *~ace, ~uri* / E: ger ***Spitzhacke***] (Buc; Mar) Săpăligă.
şpiţbarbă *sf* [At: DLR / Pl: ? / E: ger ***Spitzbart*** adaptat după *barbă*] (Reg) Barbişon.
şpiţer¹ *sm* vz ***spiţer***
şpiţer² *sn* [At: FD I, 163 / Pl: ? / E: ns cf *şpiţ²*] (Min; reg) Şpiţ² (3).
şpiţerie *sf* vz ***spiţerie***
şpiţhamăr *sn* [At: ALR II, 6781/365 / V: (reg) ***~ith~*** / Pl: *~e* / E: ger ***Spitzhammer***] (Buc) **1** Ciocan cu ambele capete ascuţite, folosit la zimţuit. **2** Ciocan pentru găurit potcoave.
şpiţigare *sf* [At: ALR I, 1541/5 / Pl: *~gări* / E: ns cf ger *Zigarrenspitze*] (Reg) Ţigaret.
şpiţuială *sf* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: ***şpiţ⁵***] (Buc; îlv) **A da în ~** A triora.
şpiţuit, ~ă *a* [At: ARVINTE, TERM. 44 / Pl: *~iţi, ~e* / E: ***şpiţ³***] (Buc) Ascuţit² (2).
şplihoarcă *sfs* [At: LEXIC REG. II, 124 / E: ns cf *pliuhă*] (Buc; dep) Băutură alcoolică de calitate inferioară.
şplint *sn* [At: DT / Pl: *~uri* / E: ger ***Splint***] Piesă de metal de forma unui cui despicat în două braţe egale, care serveşte ca element de fixare a două piese ori ca element de blocare sau de siguranţă a piuliţelor împotriva autodeşurubării.
şplit *sn* [At: MDT / Pl: ? / E: ger ***Splitt***] Piatră dură spartă, folosită la prepararea betoanelor de ciment sau la pietruiri.
şplităr *sn* [At: A II, 3 / Pl: *~e* / E: ger ***Splitter***] (Reg) Ciob (1).
şpoadăl *sn* [At: L. ROM. 1959, nr. 5, 88 / Pl: *~e* / E: ger dal ***Spaden***] (Trs) Cazma (1).
şpoar *sn* vz ***şpor²***
şpogat *sn* vz ***şpagat***
şpogod *sn* vz ***şpagat***
şpogot *sn* vz ***şpagat***
şpohert *sn* vz ***şparhat***
şpoherţ *sn* vz ***şparhat***
şpoier *sn* vz ***şparhat***
şpoiert *sn* vz ***şparhat***
şpoleit *sn* vz ***spalet***
şpolher *sn* vz ***şparhat***
şpoln *sm* vz ***şpan²***
şpon *sm* vz ***şpan²***
şpondie *sf* vz ***şponghie***
şponer *sm* [At: LEXIC REG. 109 / Pl: *~i* / E: ***şpon*** + *-ar*] (Buc) Muncitor care taie şpani² (3).
şponerţ *sn* vz ***şparhat***
şponghie *sf* [At: LB / V: (reg) ***sp~, spongie, ~ndie, ~ngie, ~nie*** / Pl: *~ii* / E: mg ***spongya***, ger ***Spongia***] (Trs; Ban) Burete (**46**) (de şters).
şponghios, ~oasă *a* vz ***spongios***
şpongie *sf* vz ***şponghie***
şponi *vt* [At: LEXIC REG. 109 / Pzi: *~nesc* / E: ***şpon***] (Buc; c. i. buşteni) A spănui¹ (1).
şponie *sf* vz ***şponghie***
şponţ¹ *sn* [At: H X, 69 / V: (reg) ***sp~*** / Pl: ? / E: ger ***Spund*** (nuthobel, -hobel)] (Reg) Rindea de dulgherie cu ajutorul căreia se scobesc şanţuri¹ (5) mici în lemn.
şponţ² *sn* [At: CHEST. II, 240/171 / Pl: *~uri* / E: ger ***Spund***] **1** (Buc; Mol) Scobitură făcută de-a lungul unei piese de lemn pentru a se putea îmbina cu altă piesă. **2** (Reg) Butuc lăsat mai lung la fiecare tablă a unei plute, care intră între butucii tablei următoare şi ajută astfel la conducerea cu mai multă uşurinţă a plutei prin locurile repezi şi cu coturi.
şponţui *vt* [At: ARVINTE, TERM. 169 / Pzi: *~esc* / E: ***şponţ²*** + ***-ui*** cf ger *spunden*] (Reg; c. i. tablele unei plute) A îmbina cu ajutorul şponţurilor² (2).
şponţuită *af* [At: CHEST. II, 236/171 / Pl: *~te* / E: ***şponţ²*** cf *şponţui*] (Mol; d. şindrile **1**) Îmbinată².
şponţuri *snp* [At: COMAN, GL. / E: nct] (Mol) Bucăţi de carne de calitate inferioară.
şpor¹ *sm* [At: CONTEMPORANUL II, 244 / V: (reg) ***~n, şpur*** / Pl: *~i* / E: ger ***Sporn*** (dal *Spor*) cf rs *шпора*] (Reg) **1** Pinten (la cizmă). **2** (Îe) **A atinge** (pe cineva) **cu ~ii** A jigni (pe cineva) cu vorbe înţepătoare.
şpor² *sn* [At: DLR / V: (reg) ***şpoar, sp~, ~oar*** / Pl: *~uri*, (reg) *~ure, ~oare* / E: mg ***spór***] (Reg) **1** Sobă prevăzută cu plită. **2** (Prc) Plită zidită.
şporai *sn* vz ***şparhat***
şporăli *v* vz ***şporoli***
şporbox *sn* [At: LEXIC REG. 109 / Pl: *~uri* / E: nct] (Buc) Varietate de box de calitate superioară.
şporcasă *sf* [At: ALR SN IV h 1007/36 / Pl: *~căşi* / E: ger ***Sparkasse***] (Reg) Bancă³ de credit.
şporeit *sn* vz ***şparhat***
şporgaţie *sfs* [At: CHEST. V, 85/66 / E: nct] (Reg) Lapte acru de calitate proastă.
şporhat *sn* vz ***şparhat***
şporhei *sn* vz ***şparhat***
şporheit *sn* vz ***şparhat***
şporhert *sn* vz ***şparhat***
şporherţ *sn* vz ***şparhat***
şporlui *v* vz ***şporoli***
şporn *sm* vz ***şpor¹***
şporoli *vt* [At: L. ROM. 1966, 139 / V: (reg) ***sp~, şpărălui, ~răli, ~rlui, şpurlui, şpuruli*** / Pzi: *~lesc* / E: mg ***spórol***] (Trs; Mar) **1** (C. i. bani) A economisi (4). **2** (C. i. bunuri materiale) A cruţa (1).
şporos, ~ă *a* [At: ALR SN V h 1260/334 / Pl: *~i, ~e* / E: mg ***spórlós***] (Reg) **1** Econom (9). **2** Chibzuit² (1).
şpotăi *vt* [At: H XVII, 177 / Pzi: ? / E: nct] (Reg) A împrospăta.
şprafcă *sf* vz ***sprafcă***
şprahait *sn* vz ***şparhat***

șprais *sn* vz ***șpraiț***

șprait *sn* vz ***șpraiț***

șpraiț *sn* [At: DT / V: (reg) ***sp~, ~is, ~it, ~aț*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Spreize***] **1** Proptea. **2** (Trs; Mol) Bârnă folosită în construcția casei. **3** (Trs; Mol) Fiecare dintre chingile de lemn care leagă căpriorii unei case pentru a le mări rezistența. **4** (Reg) Fiecare dintre bucățile subțiri de lemn care se bat pe pereții unei case de țară ca să țină tencuiala sau lutul. **5** (Reg) Bucată de lemn care se pune lateral sub bușteni sau sub bârne pentru a le împiedica temporar rostogolirea. **6** (Buc) Fiecare dintre traversele de lemn puse de-a curmezișul drumurilor forestiere pentru a înlesni târârea buștenilor. **7** (Buc; prin confuzie cu *șpranț*) Fiecare dintre capetele rotunjite cu toporul ale unui buștean. **8** (Buc; Mol; prin confuzie cu *șlaiț*) Dig **(1)**. **9** Ecluză care permite trecerea plutelor din lacul de acumulare în albia râului.

șpraițui *vt* [At: DM / V: (reg) ***~răi~*** / Pzi: *~esc* / E: ***șpraiț*** + *-ui*] **1** (C. i. pereții unei săpături, porțiuni dintr-o construcție etc.) A sprijini (temporar) cu șpraițuri **(1)**. **2** (Buc; c. i. buștenii care urmează să fie tăiați cu gaterul) A înțepeni folosind șpraițuri **(1)**. **3** (Reg; c. i. pereți; îf *șprăițui*) A șipcui **(1)**. **4** (Reg; c. i. drumuri forestiere; îaf) A acoperi cu șpraițuri **(6)** dispuse la anumite intervale, pentru a înlesni târârea buștenilor. **5** (Buc; prin confuzie cu *șpranțui*; c. i. bușteni) A șpronța **(1)**.

șpraițuire *sf* [At: MDT / Pl: *~ri* / E: ***șpraițui***] Sprijinire a pereților unei săpături, a porțiunilor dintr-o construcție etc. cu șpraițuri **(1)**.

șpraițuit, ~ă *a* [At: ARVINTE, TERM. 81 / V: (reg) ***~răi~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***șpraițui***] (Reg; d. drumuri forestiere) Pe care au fost așezate de-a curmezișul șpraițuri **(6)**.

spranga *sfa* [At: SĂGHINESCU, V. 70 / E: ns cf *șprangă*] (Reg; îe) **A da ~** A risipi fără chibzuială.

șprangar *sm* [At: ARVINTE, TERM. 118 / Pl: *~i* / E: ***șprangă*** + *-ar*] (Buc) Lucrător care ancorează plutele la mal[1] cu șpranga **(1)**.

șprangă *sf* [At: PAMFILE, I. C. 108 / V: (reg) ***sp~*** / Pl: *~răngi* / E: it dal ***spranga***] **1** (Buc; Mol) Cablu de metal sau funie groasă care se întrebuințează la construirea plutelor sau la ancorarea acestora la mal[1]. **2** (Mol) Odgon (la corabie).

șpranț *sn* vz ***șpronț***

șpraț *sn* vz ***șpraiț***

șprăițui *v* vz ***șpraițui***

șprăițuit, ~ă *a* vz ***șpraițuit***

șpranțui *v* vz ***șpronțui***

șprănțuri *vt* [At: ARVINTE, TERM. 36 / Pzi: *~resc* / E: ***șpranț***] (Reg; c. i. bușteni) A șpronța **(1)**.

șprenghel *sn* [At: FD I, 173 / V: (reg) ***~gher*** / Pl: *~e* / E: ger ***Sprenger***] **1** (Trs) Bârnă care se introduce între armături pentru a le strânge de pereții galeriei și a le menține fixe. **2** (Reg) Proptea provizorie de lemn, folosită pentru a sprijini tavanul sau pereții unei galerii.

șprengher *sn* vz ***șprenghel***

șpring *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~uri* / E: eg ***spring***] (Mrn) Parâmă folosită pentru a ancora o navă.

șpringui *vt* [At: GLOSAR REG. / Pzi: *~esc* / E: ger ***sprengen***] (Reg) **1-2** A dinamita **(1-2)**.

șpringuire *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~ri* / E: ns cf ger *sprengen*] Operație de curbare prin deformare la cald a foilor de arc pentru suspensie.

șprint *sn* vz ***sprint***

șpriț[1] *sn* [At: SĂGHINESCU, V. 70 / V: (rar) ***sp~*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Spritzer***] **1** Băutură obținută din vin amestecat cu sifon sau cu apă minerală. **2** (Prc) O anumită cantitate de șpriț[1] **(1)**.

șpriț[2] *sn* [At: SĂGHINESCU, V. 70 / V: (reg) ***sp~*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Spritz*** (wasser, -wurf etc.)] **1** (Buc; în exploatarea lemnului) Apă care se toarnă pe uluc pentru a ușura alunecarea buștenilor. **2** (Buc; îlv) **A da ~** A șprițui[2] **(2)**. **3** (Mol) Mortar[1]. **4** (Reg) Temelie a casei.

șpriț[3] *sn* vz ***șpiț[3]***

șpriț[4] *sn* vz ***șpiț[4]***

șpriț[5] *sn* [At: LTR[2] / V: (reg) ***~ă*** *sf* / Pl: *~uri* / E: ger ***Spritze*** cf ger *Spritz* (werk, -gerät, -apparat)] **1** (Ban; Trs) Pompă de incendiu. **2** (Buc; Trs) Vermorel. **3** (Buc; îf *șpriță*) Pompă mică cu care se fac spălături interne la animale. **4** (Reg; îaf) Pompă mică folosită la îndepărtarea albinelor când roiesc. **5** (Reg) Aparat întrebuințat la umplutul cârnaților. **6** Aparat întrebuințat la ornarea prăjiturilor. **7** Cantitate de cremă aruncată cu presiune cu șprițul[5] **(6)**. **8** (Ban; Trs) Pușcoci (de soc).

șprițar *sm* [At: ARVINTE, TERM. 43 / Pl: *~i* / E: ***șpriț[2]*** + *-ar*] (Reg) Șprițuitor **(1)**.

șpriță *sf* vz ***șpriț[5]***

șprițui[1] [At: P. CONSTANT, O. 17 / V: (rar) ***sp~***, (reg) ***șpârț~*** / Pzi: *~esc* / E: ***șpriț[1]*** + *-ui*] **1** *vr* (Fam) A consuma șpriț[1] **(1)** sau alte băuturi alcoolice. **2** *vr* (Pex; fam) A se ameți de șpriț[1] **(1)**. **3** *vt* (Mun; c. i. vin) A amesteca cu sifon sau cu apă minerală.

șprițui[2] *vt* [At: ALR SN I h 226 / Pzi: *~esc*, (reg) *~rițui* / E: ger ***spritzen***] **1** (Ban; Trs; c. i. vița de vie) A stropi cu vermorelul. **2** (Buc; în exploatarea lemnului) A turna apă pe uluc pentru a înlesni alunecarea buștenilor. **3** (Buc) A face animalelor spălături interne cu șprițul[5] **(3)**. **4** (Reg; c. i. pereți) A tencui.

șprițuială[1] *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ieli* / E: ***șprițui[1]*** + *-eală*] (Reg) Șprițuire[1].

șprițuială[2] *sf* [At: A V, 15 / V: (reg) ***sp~*** / Pl: *~ieli* / E: ***șprițui[2]*** + *-eală*] (Reg) **1-2** Șprițuire[2] **(1-2)**.

șprițuire[1] *sf* [At: DEX / Pl: *~ri* / E: ***șprițui[1]***] (Reg) Amestecare a vinului cu sifon sau cu apă minerală Si: (reg) *șprițuială[1]*.

șprițuire[2] *sf* [At: DEX. / Pl: *~ri* / E: ***șprițui[2]***] (Reg) **1** Stropire a viței de vie cu vermorelul Si: (reg) *șprițuială[2]* **(1)**. **2** (În exploatarea lemnului) Operație de udare cu apă a ulucului, pentru a ușura alunecarea buștenilor Si: (reg) *șprițuială[2]* **(2)**.

șprițuit[1] *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~e* / E: ***șprițui[1]***] (Mun; d. vin) Amestecat cu sifon sau cu apă minerală.

șprițuit[2] *a* [At: A V, 15 / Pl: *~e* / E: ***șprițui[2]***] (Reg; în exploatarea lemnului; d. ulucele pe care alunecă buștenii) Udat cu apă, pentru a ușura alunecarea.

șprițuitor [At: DER / P: *~țu-i~* / Pl: *~i* sm, *~oare* sn / E: ***șprițui[2]*** + *-tor*] **1** *sm* (Reg) Muncitor forestier care toarnă apă pe uluc pentru a înlesni alunecarea buștenilor Si: (reg) *șprițar*. **2** *sn* Aparat pentru aplicarea, prin stropire, pe suprafața unor piese a vopselei, a lacului etc.

șproheit *sn* vz ***șparhat***

șpronț *sn* [At: A V, 15 / V: (reg) ***șpir~*** (A: nct), ***~ranț, ștr~*** / Pl: *~uri* / E: ns cf *spirholț*] **1** (Buc; Mol) Buștean ale cărui capete au fost rotunjite cu toporul. **2** (Buc; Trs; îlv) **A face ~ranț** A șpronța **(1)**. **3** (Reg; îf *șpironț*) Capăt teșit al unui buștean. **4** (Mol; îf *ștronț*) Capătul mai gros al unui buștean.

șpronța [At: ARVINTE TERM. 35 / V: (reg) ***sp~, str~, ștr~*** / Pzi: *~tez* / E: ***șpronț***] (Buc; Mar) **1** *vt* (C. i. bușteni) A rotunji cu toporul la capete Si: (reg) *a șpențăla, a șpraițui* **(5)**, *a șprănțuri, a șpronțui*. **2** *vrr* (D. bușteni; îf *ștronța*) A se ciocni unul de altul.

șpronțui *vt* [At: ARVINTE, TERM. 78 / V: (reg) ***sp~, ~rân~*** / Pzi: *~esc* / E: ***șpronț*** + *-ui*] (Buc; Mar; c. i. bușteni) A șpronța **(1)**.

șpronțuit *a* [At: ARVINTE, TERM. 169 / Pl: *~e* / E: ***șpronțui***] (Reg; d. capetele buștenilor) Rotunjit cu toporul.

șpros *sn* [At: I. APOLZAN, U. 17 / V: (reg) ***~oț*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Sprosse***] (Reg) Fiecare dintre stinghiile de lemn care se fixează în formă de cruce în spațiul ferestrei.

șproț *sn* vz ***șpros***

șprunc *sn* [At: LEXIC REG. 110 / Pl: ? / E: ger ***Sprung***] (Buc) Avânt **(11)**.

șpucăl *s* [At: CHEST. V, 74/35 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Trs; Ban) Oaie cu coadă lungă.

șpul *sn* [At: DEX-S / Pl: *~uri* / E: ger ***Spule***] **1** Mosorel de metal aflat în suveica mașinii de cusut, pe care se înfășoară ața necesară cusăturii. **2** (Pex) Șpulul **(1)** împreună cu ața înfășurată pe el. **3** (Pgn) Mosor (pe care sunt înfășurate fire) Si: *bobină* **(3)**.

șpur[1] *sm* [At: BARCIANU / V: (reg) ***sp~***, (îrg) ***spuriu, ~iu*** / Pl: *~i* / E: ml ***spurius***] **1** (Reg) Copil nelegitim Si: (reg) *șpurean*. **2** (Reg; lpl) Copileți (de porumb). **3** (Trs) Vlăstar care crește pe unele crengi ale merilor, fără să facă rod.

șpur[2] *sm* vz ***șpor[1]***

șpur[3] *s* [At: ALR SN I h 165/365 / Pl: ? / E: ns cf ger *Spule*] (Reg) Capătul fusului de la crângul morii de apă.

șpurean *sm* [At: ALRM I/II h 292/259 / Pl: *~eni* / E: ***șpur[1]*** + *-ean*] (Reg) Șpur[1] **(1)**.

șpureaucă *sf* [At: DR. II, 613 / V: (reg) ***sp~*** / Pl: ? / E: ***șpur[1]*** + *-eaucă*] (Trs) Fată nelegitimă Si: (reg) *șpuroaică* **(1)**.

șpuriu[1] *sm* vz ***șpur[1]***

șpuriu[2] *sn* [At: CARAGIALE, O. VII, 196 / V: (reg) ***sp~, ~s*** / Pl: ? / E: ns cf ger *spüren*] (Îrg) **1** (Îf *spurius*) Presimțire. **2** (Îaf) Bănuială **(10)**. **3** Perspicacitate.

șpurius *sn* vz ***șpuriu[2]***

șpurli *v* vz ***șparli***

șpurlui *v* vz ***șporoli***

șpuroaică *sf* [At: BARCIANU / V: (reg) ***sp~*** / Pl: *~ice* / E: ***șpur[1]*** + *-oaică*] **1** (Reg) Șpureaucă. **2** (Buc; Trs) Ceapă timpurie.

șpuruli *v* vz ***șporoli***

șput *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: eg, fr ***spot***] Aparat care concentrează razele luminoase într-un singur punct, folosit ca proiector în teatru și în cinematografie.

șpuză *sf* vz ***spuză***

șrabștoc *sn* vz ***șraubștoc***

șraf *sn* vz ***șurub***

șrafântigăr *sn* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 195 / V: (reg) ***rauft~, șoroft~, ~ft~, ~amțilăr, ~apâ~, ~apțign, ~aufn~, șrofânțâg~, șroft~, șropân~*** / Pl: *~e* / E: ger ***Schraubenzieher***] **1** (Reg) Șurubelniță **(1)**. **2** (Ban; Trs) Mâner al șurubelniței **(1)**. **3** (Reg; îf *șroftigăr*) Pană[1] a șurubelniței **(1)**.

șraft *sn* vz ***șurub***

șraftigăr *sn* vz ***șrafântigăr***

șram *sn* [At: A III, 4 / Pl: ? / E: ger ***Schramme***] (Reg) Scobitură care se face sub stratul de cărbune pentru a-l sfărâma mai ușor.

șramnea *sf* vz ***șrapnel***

șramțilăr *sn* vz ***șrafântigăr***

șranf *sn* vz ***șurub***

șrang *s* [At: ALR SN I 371/219 / Pl: ? / E: ger ***Schrank*** (eisen)] (Reg) Dințar (la moară).

șrapântigăr *sn* vz ***șrafântigăr***

șrapnea *sf* vz ***șrapnel***

șrapnel *sn* [At: ALECSANDRI, POEZII, 441 / V: (reg) ***ștr~*** *sn*, ***~amnea, ~ea*** *sf* / Pl: *~e* / E: fr ***shrapnell***, ger ***Schrapnell***] **1** Proiectil de artilerie încărcat cu gloanțe, care explodează în aer, la mică înălțime. **2** (Mun; prc) Glonț din încărcătura unui șrapnel **(1)**.

șrapțign *sn* vz ***șrafântigăr***

șraubștoc *sn* [At: ALR SN II h 543/386 / V: (reg) ***~ab~*** / Pl: ? / E: ger ***Schraubstock***] (Buc) Menghină.

șraufnțigăr *sn* vz ***șrafântigăr***

șraumholț *sn* [At: ALR II, 6652/386 / Pl: ? / E: ger ***Schraubholz***] (Reg) Șurubelniță **(1)**.

șregvinclu *sm* [At: ALR II, 6649/53, 105 / V: (reg) ***șiregvinclă*** (A: nct) *sf* / Pl: *~li* / E: ger ***Schrägwinkel***] (Trs) Colțar cu limbă.

șreit *sn* vz ***șiret[2]***

șret *sn* vz ***șiret[2]***

șrof *sn* vz ***șurub***

șrofânțâgăr *sn* vz ***șrafântigăr***

șroftigăr *sn* vz ***șrafântigăr***

șropântigăr *sn* vz ***șrafântigăr***

șrot *sn* [At: DT / Pl: *~uri* / E: ger ***Schrot***] **1** Primul produs obținut în cursul măcinării grâului. **2** Material provenit din resturile de semințe oleaginoase rămase după extragerea uleiului, folosit ca îngrășământ sau ca hrană pentru animale.

șrothamăr *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: ger ***Schrothammer*** „ciocan de spart piatră"] (Reg) Ciocan de tăiat metal.

șrotmaizăl *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: ger ***Schrotmeissel***] (Reg) Ciocan cu daltă la un capăt, care servește la tăiatul metalului pe nicovală.

șrotobel *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: ger ***Schrothobel***] (Reg) Rindea cu talpa curbă.

șrotuire *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~ri* / E: ***șrot***] Operație în procesul măcinării cerealelor, care constă în zdrobirea și cernerea succesivă a fracțiunilor tot mai fine ale cerealelor măcinate.

șrouf *sn* vz ***șurub***

șrub *sn* vz ***șurub***

șt i [At: SCRIBAN, D. 1273 / E: fo] (De obicei cu „ș" prelungit) **1** Cuvânt folosit pentru a cere cuiva să tacă. **2** (Reg) Cuvânt cu care se opresc caii.

ștab[1] [At: FUND. 48/24 / V: (înv) ***st~*** / Pl: *~uri* sn, *~i* sm / E: ger ***Stab***, rs ***штаб***] **1** *sn* (Înv; șîc **~-major**) Stat-major. **2** *sn* (Înv; șîc **~-general** ori **~ul-oștirii** sau **~-domnesc** sau **împărătesc**) Comandament suprem al forțelor armate ale unei țări, al unei armate expediționare sau de ocupație. **3** *sn* (Înv; și îac) Sediul ștabului[1] **(2)**. **4** *sn* (Înv; și îac) Marele-stat-major. **5** *sm* (Înv; șîc **~-ofițer**) Ofițer care făcea parte dintr-un ștab[1] **(1)**. **6** *sm* (Înv; pex) Ofițer superior. **7** *sm* (Înv; îc) **~-doctor** Medic militar superior. **8** *sm* (Fam; adesea irn) Persoană care face parte din conducerea unei instituții, a unei organizații etc.

ștab[2] *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: ger ***Stab*** (hobel)] (Reg) Rindea cu care se rotunjesc muchiile la obiectele din lemn.

ștablău *s* vz ***ștablon***

ștablon *sn* [At: H XVII, 99 / V: (reg) ***st~, ștăb~, șa~, ~lău, ~lu, ștob~, ștoblu*** *sn*, ***stabloană*** *sf* / Pl: *~oane* / E: ns cf ger *Stabbau, Standbaum*] **1** (Trs; Buc) Prelungire a podului unei case pe capetele ieșite în afară ale grinzilor. **2** (Buc) Grinda principală pe care se sprijină acoperișul unei case. **3** (Reg; îf *stablon*) Fiecare dintre stâlpii care sprijină streașina casei. **4** (Reg) Fiecare dintre scândurile de pe grinzi, de care se fixează căpriorii unei case. **5** (Reg; îf *șablon*) Șindrilă **(1)**.

ștablu *sn* vz ***ștablon***

ștachet *sm* vz ***ștachetă***

ștachetă *sf* [At: LM / V: (reg) ***st~, ștăche~, stachet, ștăichet, ~afet*** (Pl: *~uri*) *sn*, ***stachete, ~et, ~te*** (Pl: *~eți*) *sm*, ***~chet*** *sm*, ***ștăichet*** *smp* / Pl: *~te* / E: ger ***Staket(e)***] **1** (Trs; Ban) Gard de leațuri. **2** (Olt; Mun; prc) Leaț. **3** (Spc) Bară subțire (de lemn, metal sau material plastic), așezată orizontal pe două suporturi, la o anumită distanță de sol, peste care trebuie să sară sportivii fără să o atingă.

ștachete *sm* vz ***ștachetă***

ștacheț *sm* vz ***ștachetă***

ștafăl *sn* vz ***ștaflă***

ștafet *sn* vz ***ștachetă***

ștafetar *sm* [At: ISPIRESCU, L. 330 / V: (înv) ***st~*** / Pl: *~i* / E: ***ștafetă*** + *-ar*] **1** (Îvr) Ștafetă **(1)**. **2** (Fam; irn) Persoană bârfitoare Si: (fam) *ștafetă* **(4)**.

ștafetă *sf* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 269 / V: (rar) ***st~***, (îvr) ***eștafet*** (Pl: *~uri*) *sn*, ***ștafet*** (Pl: *~eți*) *sm* / Pl: *~te* / E: ger ***Stafette***, it ***staffetta***, fr ***estafette***] **1** (Înv) Curier special care ducea scrisori sau mesaje urgente Si: (îvr) *ștafetar* **(1)**. **2** Mesaj urgent (dus de un curier special). **3** (Pex) Veste. **4** (Fam; irn) Ștafetar **(2)**. **5** (Fam; irn) Bârfă. **6** (Pfm; îlv) **A umbla cu ~ta** sau **a duce ~ta** A bârfi **(3)**. **7** (Spc) Concurs sportiv la alergări, schi, înot etc., care constă în parcurgerea unei distanțe regulamentare, fracționată în patru părți egale, de către o echipă compusă din patru persoane, care străbat succesiv distanța repartizată, cu obligația de a transmite coechipierului următor un obiect convențional, care trebuie dus la punctul final. **8** (Spc) Manifestare sportivă la care participă mai multe echipe, fiecare dintre ele având de parcurs câte o etapă, pentru a-și transmite succesiv câte un obiect simbolic, care trebuie depus la punctul final. **9** (Spc) Sportiv care participă la o ștafetă **(7-8)**. **10** (Spc) Obiect

convențional sau simbolic pe care sportivii și-l transmit succesiv într-o ștafetă (**7-8**).

ştafie *sf* vz *stafie*

ştafir *sn* [At: CV 1950, nr. 4, 45 / A: nct / Pl: ? / E: ger ***Staffierung***] (Ban) Trusou.

ştaflă *sf* [At: ARVINTE, TERM. 120 / V: (reg) ***~fal*** *sn*, ***~aple*** *sfp* / Pl: *~le* / E: ger ***Staffel***] **1** (Mar; Trs) Stinghie groasă de lemn, cu patru muchii. **2** (Mar; Trs; pgn) Scândură groasă. **3** (Reg; lpl; îf *ştaple*) Bucăți de lemn pe care se sprijină podeaua la casele podite cu scânduri. **4** (Reg; îf *ştafăl*) Lemn subțire (tăiat în moară).

ştaghie *sf* vz *ştarghie*

ştaibic *sn* vz *ştraiveg*

ştaier[1] *sn* [At: C. STAMATI, P. 319 / V: (reg) ***stair, ~ir, ştra~*** / Pl: *~e* / E: ger ***Steier*** (walzer)] **1** (Înv) Dans originar din Stiria, la modă în secolul trecut. **2** (Înv) Melodie după care se execută ştaierul[1] (**1**). **3** (Mol; gmț) Ocară.

ştaier[2] *sn* [At: JAHRESBER. X, 210 / V: (îrg) ***ştei~*** / Pl: *~e* / E: ger ***Steuer***] (Ban; înv) Impozit.

ştaieramt *sn* [At: ALR SN III h 896 / P: *~şta-ie~* / V: (reg) ***~ant, ~rom*** (Pl: *~oame*), ***~ront, ştăieram, ştăi~, ştăieran*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Steueramt***] (Îrg) Oficiu care încasa impozitele sau taxele oficiale.

ştaierant *sn* vz *ştaieramt*

ştaierom *sn* vz *ştaieramt*

ştaieront *sn* vz *ştaieramt*

ştaierunc *sn* vz *ştairung*

ştaierung *sn* vz *ştairung*

ştaif *sn* [At: SĂGHINESCU, V. 70 / Pl: *~uri* / E: ger ***Steif*** (leder, -leinen etc.)] **1** Bucată de piele, de carton etc. cu care se întărește partea de la spate a încălțămintei, în jurul călcâiului, pentru păstrarea formei. **2** (Reg) Carâmb (la cizmă). **3** Pânză specială care se pune în interiorul gulerelor pentru a le menține forma. **4** (Pfm; îe) **A se pune la ~** A se dichisi (**2**).

ştaigăr *sm* [At: ARDELEANU, V. P. 240 / V: (reg) ***staigher, steigher*** / Pl: *~i* / E: ger ***Steiger***] (Trs) **1** Maistru-miner. **2** Supraveghetor în mină.

ştaigmais *sn* vz *ştraihmas*

ştailă *sf* [At: CHEST. II, 180/144 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Scândura din partea de jos a ferestrei.

ştainglezăr *s* [At: ALR II, 6311/2 / Pl: ? / E: ns cf ger *Steinklee*] (Bot; reg) **1** Sulfină (*Melilotus officinalis*). **2** Sulfină (*Melilotus albus*).

ştaipighel *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: ger ***Steigbügel***] (Reg) Scară la şa[3] (**1**).

ştair *sn* vz *ştaier[1]*

ştairunc *sn* vz *ştairung*

ştairung *sn* [At: ARVINTE, TERM. 169 / V: (reg) ***~ierunc, ~ier~, ~nc*** / A și: *ştai~* / Pl: ? / E: ger ***Steuerung***] **1** (Buc) Dispozitiv la ferăstrău care împinge buşteanul spre el. **2** (Reg) Dispozitiv la joagăr care trage înapoi buşteanul după ce a fost tăiat. **3** (Reg) Dispozitiv la ferăstrău cu ajutorul căruia se reglează dimensiunile la tăierea scândurilor. **4** (Reg) Dispozitiv care oprește curgerea apei sau îi reglează debitul. **5** (Reg) Furcă de fier la ferăstrău care împinge roata dințată. **6** (Reg; prc) Coadă a ştairungului (**5**). **7** (Reg; îf *ştaierunc*) Grindei al grăunțarului la moara de apă. **8** (Reg; îaf) Cătuşă strânsă de ştairung (**7**). **9** (Reg; îaf) Bătătoare care se leagă de jug și de ştairung (**7**). **10** (Buc; îf *ştairunc*) Lovitură puternică.

ştal *sn* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 196 / V: (reg) ***st~, ~ă*** *sf* / Pl: *~uri* / E: ger ***Stall***, srb ***štala***] (Ban) Grajd (**1**).

ştalaghie *sf* [At: SCRIBAN, D. 1287 / V: (reg) ***tal~*** / Pl: *~ii* / E: nct] (Reg) Lovitură dată cuiva cu palma Si: (reg) *ştarghie*.

ştalar *sn* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 188 / A: nct / Pl: *~e* / E: ns cf *ştal*] (Reg) Grajd (**1**).

ştală *sf* vz *ştal*

ştalău *sn* [At: CV 1951, nr. 3-4, 44 / Pl: *~laua* / E: mg ***istálló***] **1** (Reg) Grajd (**1**). **2** (Reg) Şură[1] (**1**). **3** (Reg) Şopron (**1**). **4** (Mar) Coteț (pentru găini). **5** (Reg) Locuință provizorie la munte, pe care țăranii o folosesc numai când sunt la lucru.

ştalcă *sf* vz *şâştalcă*

ştalog *sn* [At: ȚICHINDEAL, ap. CADE / V: (reg) ***~onc, ştăl~*** / Pl: *~oage* / E: srb ***štalog***, ger ***Stallung***] **1** (Ban) Grajd (pentru oi). **2** (Reg; îf *ştălog*) Adăpost provizoriu al păzitorului de vite.

ştalonc *sn* vz *ştalog*

ştambelă *sf* vz *ştampilă[1]*

ştambilă *sf* vz *ştampilă[1]*

ştamp *sn* [At: ALR SN III h 875 / V: (reg) ***ştea~, ~ă*** (Pl: *~pe*) *sf* / Pl: *~uri* / E: ns cf *ştempel*] (Ban) Timbru.

ştampă *sf* vz *ştamp*

ştampel *sn* vz *ştampilă[1]*

ştampelă *sf* vz *ştampilă[1]*

ştampila *vt* [At: COSTINESCU / V: (rar) ***st~*** / Pzi: *~lez* / E: ***ştampilă[1]*** cf fr *estampiller*, it *stampigliare*] **1** (C. i. documente, mărfuri etc.) A aplica o ştampilă[1] (**2**) Si: (îrg) *a ştempela* (**1**), *a ştemplui*. **2** (Rar; fig) A stigmatiza.

ştampilare *sf* [At: DDRF / V: (rar) ***st~*** / Pl: *~lări* / E: ***ştampila***] Aplicare a unei ştampile[1] (**2**) pe documente, mărfuri etc. Si: (îrg) *ştempluire*.

ştampilat, ~ă *a* [At: DDRF / V: (rar) ***st~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***ştampila***] (D. documente, mărfuri etc.) Care are aplicată o ştampilă[1] (**2**) Si: (îrg) *ştempluit*.

ştampilă[1] *sf* [At: COSTINESCU / V: (rar) ***st~***, (reg) ***~mbelă, ~mbi~, ~pelă*** (Pl: *~li*) *sf*, ***~pel*** (Pl: *~uri*) *sn* / Pl: *~le*, (reg) *~li* / E: fr ***estampille*** cf it *stampiglia*] **1** Instrument format dintr-o placă (de cauciuc, lemn sau metal), pe care este gravat un semn (constând într-o inscripție sau o emblemă), fixată pe un mâner, cu care se aplică o ştampilă[1] (**2**) Si: *sigiliu*, (reg) *pecete*, *ştempel* (**1**). **2** Semn care se aplică (de către oficialitate) pe un un document pentru a-i da valabilitate, pe mărfuri, pe obiecte sau pe corpul animalelor pentru a certifica proveniența sau apartenența acestora etc. Si: *marcă*, *parafă*, *sigiliu*, (reg) *biag*, *pecete*, *ştempel* (**2**), *țil*. **3** (Fig) Trăsătură caracteristică Si: (reg) *pecete*. **4** (Reg; îf *ştambilă*) Timbru (poștal). **5** (Arg) Tatuaj.

ştampilă[2] *sf* [At: LEXIC REG. 110 / Pl: *~le* / E: ger ***Stamperl***] (Buc) **1** Țoi (pentru rachiu). **2** Cantitatea unei ştampile[2] (**1**).

ştamplă *sf* vz *ştempel*

ştand[1] *sn* [At: TEAHA, C. N. 270 / V: (reg) ***~nt*** / Pl: ? / E: ger ***Stand*** (gerüst, -baum)] (Reg) **1** Schelă la casă. **2** (Îf *ştant*) Bară care desparte caii sau vitele în grajd.

ştand[2] *sn* [At: LEXIC REG. 86 / Pl: *~uri* / E: ns cf *ştanță*] (Reg) Instrument folosit pentru a imprima anumite semne pe piele sau pe lemn.

ştand[3] *sn* vz *stand*

ştand[4] *sn* vz *şteand*

ştand[5] *sns* [At: BĂNUȚ, T. P. 159 / V: (reg) ***ştoa~*** / E: ger ***Stand***] (Trs) **1** (Îf *ştoand*) Funcție (**1**). **2** (D. militari; îla) **De ~** Care este în termen.

ştandard *sn* vz *standard*

ştandelcă *sf* [At: DLR / Pl: ? / E: ns cf *standoală*] (Reg) Construcție țărănească în care se păstrează fânul.

ştangă *sf* [At: LB / V: (reg) ***st~, stean~, ~glă, ~gle, ştean~*** / Pl: *ştăngi* / E: ger ***Stange***] **1** (Pop) Bară de metal Si: (pop) *drug* (**1**), *rangă*. **2** (Trs) Fus al valului de la moara de apă. **3** (Reg) Bară de lemn care transmite mișcarea de la roata numită buzdugan la jugul cu pânză al ferăstrăului.

ştanghi *vt* [At: BUL. FIL. IV, 107 / Pzi: *~ghesc* / E: nct] (Arg) A fura (**1**).

ştanglă *sf* vz *ştangă*

ştangle *sf* vz *ştangă*

ştanislu *sn* vz *ştanițăl*

ştanițăl *sn* [At: MAT. DIALECT. I, 96 / V: (reg) ***~islu, ~țlu*** / Pl: *~e* / E: ger dial ***Stanitzel*** cf mg *stanicli*] (Trs) Pungă mare de hârtie.

ştanițlu *sn* vz *ştanițăl*

ştant[1] *sn* vz *ştand[1]*

ştant[2] *sn* vz *şteand*

ştanţa *vt* [At: NOM. MIN. I, 100 / V: (rar) *st~* / Pzi: *~ţez* / E: ger *stanzen*] 1 (C. i. obiecte de metal sau de mase plastice în curs de prelucrare) A tăia cu ştanţa (1) Si: *a ştănţui* (1). 2 (C. i. obiecte de metal sau de mase plastice în curs de prelucrare) A fasona cu ajutorul ştanţei (2) Si: *a ştănţui* (2). 3 (C. i. obiecte de metal, produse finite etc.) A grava prin presiune un model, o cifră etc. cu ajutorul ştanţei (3) Si: *a ştănţui* (3). 4 (C. i. pelicule cinematografice) A supune operaţiei de imprimare mecanică a subtitlurilor Si: *a ştănţui* (4).

ştanţare *sf* [At: ORBONAŞ, MEC. 220 / V: (rar) *st~* / Pl: *~ţări* / E: *ştanţa*] 1 Tăiere a obiectelor de metal sau a celor de mase plastice în curs de prelucrare cu ştanţa (1) Si: *ştănţuire* (1). 2 Fasonare a obiectelor de metal sau a celor de mase plastice în curs de prelucrare cu ajutorul ştanţei (2) Si: *ştănţuire* (2). 3 Gravare prin presiune pe un obiect de metal, pe un produs finit etc. a unui model, a unei cifre cu ajutorul ştanţei (3) Si: *ştănţuire* (3). 4 Imprimare mecanică a subtitlurilor pe peliculele cinematografice Si: *ştănţuire* (4).

ştanţat, ~ă *a* [At: LEG. EC. PL. 431 / V: (rar) *st~* / Pl: *~aţi, ~e* / E: *ştanţa*] (D. obiecte) 1 Tăiat cu ştanţa (1). 2 Fasonat cu ştanţa (2). 3 Prevăzut cu un model, cu o cifră etc. gravate cu ştanţa (3).

ştanţator, ~oare *smf* [At: SCÎNTEIA 1960, nr. 4860 / Pl: *~i, ~oare* / E: *ştanţa* + *-tor*] Muncitor care lucrează la ştanţe (1-3).

ştanţă *sf* [At: NICA, L. VAM. 227 / V: (rar) *st~* / Pl: *~ţe* / E: ger *Stanze*] 1 Unealtă-dispozitiv formată dintr-un poanson şi o placă tăietoare, folosită la tăierea dintr-o dată a întregului contur al unei piese Si: *şnit* (5). 2 Unealtă folosită la fasonarea prin deformare plastică prin presiune a unor materiale Si: *şnit* (6). 3 Unealtă folosită la gravarea prin presiune a unui model, a unei cifre etc. pe suprafaţa unei piese sau a unui produs finit.

ştap *sn* vz *şteap*[1]

ştaple *sfp* vz *ştaflă*

ştar[1] *nc* [At: BL II, 188 / E: rrm *štar*] (Arg) Patru.

ştar[2] *sn* vz *şiştar*[1]

ştar[3]***, ~ă*** *a* vz *star*

ştarghie *sf* [At: SCRIBAN, D. / V: (îrg) *~aghie* / Pl: *ştărghii* / E: nct] (Mol) Ştalaghie.

ştarole *sfp* [At: DLR / E: nct] (Reg) Leaţuri dispuse orizontal care leagă căpriorii unei case.

ştart *sn* vz *start*

ştat *sn* vz *stat*

ştatânvalt *sm* [At: LEXIC REG. 110 / Pl: *~lţi* / E: ger *Staatsanwalt* „procuror"] (Buc) 1 (Euf) Drac (1). 2 (Gmţ) Şef[2] (1).

ştatânvaltui *vt* [At: LEXIC REG. 110 / Pzi: ? / E: *ştatânvalt* + *-ui*] (Buc) A drăcui[1] (1).

ştaţie *sf* vz *staţie*

ştaufer *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~e* / E: ger *Stauffer* (büchse)] (Teh) Gresor cu presiune.

ştăchetă *sf* vz *ştachetă*

ştăgură *sf* vz *ştergură*[1]

ştăi *s* [At: ALR I, 1938/103 / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Muşeţel (*Matricaria chamomilla*).

ştăicheţ *smp* vz *ştachetă*

ştăieram *sn* vz *ştaieramt*

ştăieramt *sn* vz *ştaieramt*

ştăieran *sn* vz *ştaieramt*

ştălcuţă *sf* [At: GRAIUL, I, 431 / Pl: *~ţi* / E: ns cf *ştalcă*] (Reg) Peşte nedefinit mai îndeaproape.

ştălog *sn* vz *ştalog*

ştălung *sn* vz *ştelung*

ştămiţă *sf* [At: CHEST. II, 82/9 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Piatră folosită în construcţii.

ştănţar *sm* [At: NOM. PROF. 46 / Pl: *~i* / E: *ştanţă* + *-ar*] Muncitor care croieşte talpa încălţămintei tăind-o cu ştanţa (1).

ştănţui *vt* [At: DLR / Pzi: *~esc* / E: *ştanţă* + *-ui*] 1-4 A ştanţa (1-4).

ştănţuire *sf* [At: DLR / Pl: *~ri* / E: *ştănţui*] 1-4 Ştanţare (1-4).

ştărgator, ~oare *sn, sf* vz *ştergător*

ştăzar *sm* vz *ştezar*

şteaf[1] *sn* [At: DL / Pl: *~uri* / E: ns cf *ştefană, ştefănie*] (Reg) Vânătaie.

şteaf[2] *sn* vz *şteap*[1]

şteagă *sf* vz *ştevie*

şteah *s* [At: BUGNARIU, N. / Pl: ? / E: ns cf *şterc*[1]] 1 (Buc; Trs) Praf. 2 (Reg) Gunoi[1] (1). 3 (Reg) Impuritate.

şteajer *sm* vz *stejar*

ştealǎ *sf* [At: CHEST. II, 289/263 / Pl: ? / E: ns cf *ştal*] (Reg) Cameră (1).

ştearn *sn* vz *şteamp*[1]

şteamă *sf* vz *şteamăt*

şteamăt, ~ă [At: MAIOR, IST. 257/11 / V: (reg) *aşteamătă, schiamătă, st~, ~amă sf* (Pl: *~mete*) *~aot sn* / Pl: ? / E: ns cf *ştimă*[2]] 1 *sf* (Reg) Arătare (27). 2 *sf* (Reg) Fiinţă foarte slabă, epuizată (de boală). 3 *sf* (Trs; Ban) Rămăşiţă. 4 *sf* (Trs; Ban) Urmă. 5 *sf* (Trs; Ban) Ţipenie. 6 *sn* (Olt; în legătură cu verbe de mişcare; îlav) Cu de-a ~u Pe furiş Si: *tiptil*. 7 *sn* (Trs; înv; îf *şteamăt*) Pretext. 8 *sf* (Trs; Mun; îe) A-şi face ~ă A se preface că are treabă. 9 *sf* (Trs; Mun; îae) A-şi face de lucru. 10 *sn* (Reg) Sunet. 11 *sn* (Reg; spc) Zgomot (uşor) făcut de vânători pentru a deruta vânatul. 12 *sn* (Reg; îlv) A face ~ A vesti.

şteamp[1] *sm* [At: KLEIN, D. 425 / V: (reg) *şteamb, st~, stiump, şde~, ~emp, ~emt, ştimp, ştiomb, ştiomp, ştiump, ştomp sm şteam* (Pl: *~uri*) *sn* / Pl: *ştempi*, (reg) *~i* / E: ger *Stampf, Stump*] 1 (Reg) Stâlp. 2 (Reg) Ţăruş. 3 (Reg; îs) *Stiumpul casei* Capul familiei. 4 (Reg; îf *ştiomb*) Cumpănă (la fântână). 5 (Trs; îf *şdeamp*) Bucată scurtă de lemn Si: (pop) *retevei, scurtătură*, (reg) *şteap*[1] (2). 6 (Trs; spc) Drug pentru sfărâmarea minereului aurifer. 7 (Trs; prin confuzie cu *şteap*[1]) Şteap[1] (5).

şteamp[2] *sn* [At: KLEIN, D. 425 / V: (reg) *sta~, st~ sn, stampă, ~ă sf* / Pl: *~uri* / E: ger *Stampf* (mühle, -werk, -maschine)] 1 (Înv) Instalaţie mecanică (rudimentară) folosită la sfărâmarea minereului (aurifer). 2 (Teh) Maşină de presat tablă. 3 (Ban) Presă pentru fabricat monede.

şteamp[3] *sn* vz *ştamp*

şteampă *sf* vz *şteamp*[2]

şteampăr *sn* vz *ştempel*

şteamplă *sf* vz *ştempel*

ştean *sn* vz *şteand*

şteand *sn* [At: MOLNAR, D. 41 / V: (reg) *sta~, st~, şta~, ştant, ~an, ~end* / Pl: *~uri* / E: ger dal *Stande*, săs *Stand*] 1 (Reg) Putină mică de lemn, cu capac, în care se prepară sau se păstrează produse lactate. 2 (Reg; pex) Brânză păstrată într-un şteand (1). 3 (Trs) Buhai (pentru urat).

şteangă *sf* vz *ştangă*

şteangără *sf* [At: ALR SN III h 868/29 / Pl: *ştengiri* / E: ns cf *şteangă*] (Reg) 1-2 Şină (7-8).

şteant *sn* [At: ATILA, P. 158 / Pl: *~uri* / E: nct] (Reg) Cascadă (1).

şteaot *sn* vz *şteamăt*

şteap[1] [At: LEX. MARS. 137 / V: (înv) *stap sm*, (reg) *~ep, ştip, st~, ştap, ~af, ştrep sm, ştrap, ştreamp sn* / Pl: *~epi* sm, *~uri* sn / E: ger *Stab*, săs *štāf*, srb *štap*] 1 *sm* (Reg) Băţ (1). 2 *sm* (Reg) Şteamp[1] (5). 3 *sm* (Reg; îf *ştip*) Prăjină cu crăcană la un capăt, folosită pentru a sprijini scările lungi la culesul fructelor. 4 *sm* (Reg) Butuc. 5 *sm* (Reg) Cotor de plantă rămas pe câmp după cosit sau după secerat Si: (reg) *şteamp*[1] (7). 6 *sm* (Reg) Mărăcine ascuţit Si: *ghimpe, spin*, (reg) *ţepuşă* (30). 7 *sm* (Mun; pan) Colţ de măsea. 8 *sn* (Reg) Bucată mare dintr-un aliment.

şteap[2] *sn* [At: (a. 1824) IORGA, S. D. XXI, 198 / Pl: *~uri* / E: ns cf ger *Stapel* „vraf"] (Îvr; csnp) Vraf.

şteapalău *sm* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~ăi* / E: ns cf *şteap*[1]] (Reg; dep) Flăcău (1).

ştearc *sn* vz *şterc*[2]

ştears *sn* vz *ştert*[1]

ştearţ *sn* vz *ştert*[1]

ştează *sf* vz *ştevie*

ştează[1] *sf* [At: D. BOGDAN, GL. 227 / V: (reg) ***st~*** / Pl: *şteze* / E: ns cf ngr σχεδία. **(5-6)** ger *Stausee*] **1** (Trs; Buc) Piuă de bătut postav. **2** (Reg; pex) Clădire în care este instalată şteaza[1] **(1)**. **3** (Trs; prc) Parte a ştezei[1] **(1)**, în formă de cadă, în care se bate postavul. **4** (Buc) Instalaţie rudimentară, formată dintr-o îngrăditură circulară de lemn amenajată sub o cădere de apă, care serveşte la îngroşarea şi scămoşarea unor ţesături de lână. **5** (Reg) Cădere de apă. **6** (Reg) Stavilă la moară.

ştează[2] *sf* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 188 / Pl: *şteze* / E: nct] **1** (Olt; Ban) Stinghie. **2** (Olt; Ban) Leaţ. **3** (Reg) Fuscel (la scară). **4** (Reg) Băţ de lemn pe care se împletesc cu igliţa ochiurile de la mreajă.

ştebla *sf* vz ***stebla***

ştecaiz *sn* [At: PAŞCA, GL. / V: (reg) ***sticais, ştic~*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Stecheisen***] (Reg) **1** Bară rotundă de metal, cu un capăt în formă de daltă, folosită la sfredelirea manuală a cărbunelui sau a minereului. **2** Picon.

ştecăl [At: L. ROM. 1959, nr. 5, 88 / V: (reg) ***~clă, ştiocală*** *sf* / Pl: *~e* / E: ger ***Stöckel***] **1** *sf* (Reg; îf *şteclă*) Unealtă de fier pe care se bate cu ciocanul osia căruţei pentru a o rotunji. **2** *sn* (Trs) Toc la încălţăminte. **3** *sf* (Reg; îf *ştiocală*) Cataligă **(1)**.

ştecăli *vt* [At: COMAN, GL. / Pzi: ? / E: mg ***stikkel***] (Ban) A broda **(1)**.

ştecăr *sn* [At: PREDA, R. 61 / V: ***~echer*** / Pl: *~e* / E: ger ***Stecker***] **1** Piesă la capătul unui şnur electric, care face contactul cu reţeaua electrică (prin intermediul prizei de curent) Si: *fişă* **(8)**. **2** (Îs) *Triplu ~* Dispozitiv care permite racordarea simultană a trei ştecăre **(1)** la aceeaşi priză de curent.

ştecăraie *sf* vz ***şticărai***

ştecher *sn* vz ***ştecăr***

şteclă *sf* vz ***ştecăl***

ştecui *vt* [At: H XVII, 226 / Pzi: *~esc* / E: ger ***stecken***] (Trs; c. i. araci) A înfige în pământ.

ştecuit *sn* [At: A II, 6 / Pl: *~uri* / E: ***ştecui***] (Trs) Arăcit[2] **(1)**.

ştefană *sf* [At: PAMFILE, A. R. 260 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Ştefănie.

ştefăni [At: I. CR. VI, 313 / Pzi: *~nesc* / E: nct] **1** *vt* (Reg) A fura cu îndemânare. **2** *vi* (Olt; îe) **A o ~** A fugi **(1)**.

ştefănie *sf* [At: PAŞCA, GL. / Pl: *~ii* / E: nct] (Reg) Lovitură dată cuiva cu palma[1] Si: (reg) *ştefană*.

ştegură *sf* vz ***ştergură[1]***

şteier *sn* vz ***ştaier[2]***

şteig *sm* vz ***ştelinc***

şteing *sm* vz ***ştelinc***

ştejar *sm* vz ***stejar***

ştel *s* vz ***ştir[5]***

ştela *vr* [At: SIMA, M. / Pzi: *~lez* / E: ger ***stehlen***] (Trs) A pleca repede şi pe furiş.

ştelă *sf* [At: A II, 12 / Pl: *~le* / E: ns cf *stelniţă*] (Reg) Păduche de găină.

ştelălui *v* vz ***schelălăi***

şteleap *s* [At: ALR SN III h 866/386 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Bicicletă.

ştelgari *sn* vz ***ştergar***

ştelinc *sm* [At: CHEST. I, 61/19 / A: nct / V: (reg) ***steig*** (A: nct), ***~eig*** (A: nct), ***~eing*** (A: nct) / Pl: *~nci* / E: ns cf *stei*] (Trs) Cal cu o pată albă pe frunte.

ştelmas *sn* [At: ALR II, 6649/105 / V: (reg) ***~mos*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Stellmass*** „dimensiune de reglare"] (Reg) **1** Colţar cu limbă. **2** (Îf *ştelmos*) Zgârieci.

ştelmos *sn* vz ***ştelmas***

ştelt *sn* vz ***şterţ[1]***

ştelunc *sn* vz ***ştelung***

ştelung *sn* [At: ARH. OLT. III, 392 / V: (reg) ***ştăl~, ~nc*** (A şi: *ştel~*), ***~ăr*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Stellung***] (Reg) Tranşee militară.

ştelungăr *sn* vz ***ştelung***

ştemaizăn *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~e* / E: ger ***Stemmeisen***] (Reg) Daltă mică de tâmplărie.

ştemă[1] *sf* vz ***ştim***

ştemă[2] *sf* vz ***ştimă[2]***

ştemp *sm* vz ***şteamp[1]***

ştempar *sm* [At: LB / Pl: *~i* / E: ***şteamp[2]*** + *-ar*] (Reg) Muncitor la un şteamp[2] **(1)**.

ştempălui *v* vz ***ştemplui***

ştempăluit, ~ă *a* vz ***ştempluit***

ştempăr *sn* [At: LTR[2] XVII, 51 / Pl: ? / E: ns cf ger *Stampfer*] (Trs) Proptea de lemn folosită ca parte componentă a unui şteamp[2] **(1)**.

ştempări *vt* [At: TDRG / Pzi: *~resc* / E: ***ştempar***] (Reg) A sfărâma cu şteampul[2] **(1)** minereul (aurifer) scos din mină.

ştempăriţă *sf* [At: LB 668 / Pl: *~ţe* / E: ***ştempar*** + *-iţă*] (Reg) Soţie de ştempar.

ştempel *sn* [At: I. GOLESCU, C. / V: (învr) ***st~***, (reg) ***stemplu, ştim~, ştimpil, ~eampăr, ~er*** *sn*, ***ştampă*** (Pl: *ştemple*) ***şteampă*** (Pl: *ştemple*) *sf*, (înv) ***~plu*** (Pl: *~li*) *sm* / Pl: *~e*, (reg) *ştemple* / E: ger ***Stempel***] **1-2** (Reg) Ştampilă[1] **(1-2)**. **3** (Reg) Timbru. **4** (Reg) Copac marcat, care constituie semnul de hotar dintre două parchete de pădure. **5** (Înv; îf *stempel*) Poanson. **6** (Tip) Vârf de oţel gravat cu care turnătorul de litere bate matriţa în aramă Si: *patriţă*. **7** (Reg; în exploatarea lemnului) Fiecare dintre proptelele de lemn pe care se sprijină ulucul în porţiunile de teren accidentat. **8** (Trs) Poartă a stăvilarului.

ştempela *vt* [At: ARVINTE, TERM. 125 / V: (îrg) ***~li*** / Pzi: *~lez* / E: ***ştempel***] **1** (Îrg; c. i. documente, mărfuri etc.) A ştampila **(1)**. **2** (Reg; c. i. arbori) A marca.

ştempeli *v* vz ***ştempela***

ştemper *sn* vz ***ştempel***

ştemplu *sm* vz ***ştempel***

ştemplui *vt* [At: NICHIFOR, P. 75/5 / V: (înv) ***stempălui***, (reg) ***~păl~*** / Pzi: *~esc* / E: ger ***stempeln***] (Îrg; c. i. documente, mărfuri etc.) A ştampila **(1)**.

ştempluire *sf* [At: DEX / Pl: *~ri* / E: ***ştemplui***] (Îrg) Ştampilare.

ştempluit, ~ă *a* [At: NEGRUZZI, S. III, 199 / V: (reg) ***~păl~*** / Pl: *~iţi, ~e* / E: ***ştemplui***] (Îrg) Ştampilat.

ştempui *vt* [At: LM / V: (reg) ***st~*** / Pzi: ? / E: ger ***stampfen***] (Trs; c. i. minereu aurifer) A sfărâma cu ajutorul şteampului[1] **(6)**.

ştemţ *sm* vz ***şteamp[1]***

ştemui *vt* [At: ORBONAŞ, MEC. 399 / Pzi: *~esc* / E: ger ***stemmen***] **1** (C. i. porţiunile sudate sau nituite ale unor bucăţi de tablă, ale unor piese etc.) A presa (prin ciocănire) în vederea obţinerii unei îmbinări omogene şi etanşe. **2** (Reg) A dăltui **(1)**.

ştemuire *sf* [At: ORBONAŞ, MEC. 200 / Pl: *~ri* / E: ***ştemui***] Presare a porţiunilor sudate sau nituite ale unor bucăţi de tablă, ale unor piese etc. în vederea obţinerii unei îmbinări omogene şi etanşe Si: *matare, ştemuit*.

ştemuit *sn* [At: IOANOVICI, TEHN. 211 / Pl: ? / E: ***ştemui***] Ştemuire.

ştemuitor, ~oare [At: NOM. PROF. 22 / P: *~mu-i~* / V: (rar) ***st~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***ştemui*** + *-tor*] **1** *smf* Muncitor care ştemuieşte **(1)**. **2** *sn* Unealtă de metal de forma unei dalte, folosită la ştemuire.

ştenap *sm* [At: LIUBA-IANA, M. 71 / V: (reg) ***şteneap, ştenep, ~neap*** / Pl: *~i* / E: ns cf *şteamp[1]*] (Reg) Stâlp.

ştend *sn* vz ***şteand***

ştendos, ~oasă *a* [At: BUL. FIL. VII-VIII, 369 / Pl: *~oşi, ~oase* / E: ***şteand*** + *-os*] (Reg; d. oameni) Foarte gras.

ştenduleţ *sn* [At: PAMFILE, I. C. 167 / Pl: *~e* / E: ***şteand*** + *-uleţ*] **1-2** (Mun; şhp) Şteand **(1)** (mic).

şteneap *sm* vz ***ştenap***

şteompei *smp* [At: FD I, 173 / E: ***ştiomp***] (Reg) Cotoare de plante rămase pe câmp după cosit sau după secerat.

şteopleag *sn* vz ***ştopleag***

şteovâlcă *sf* [At: CHEST. IV, 43/569 / Pl: ? / E: ns cf *ştiobâlc*] (Reg) Cădere de apă.

ştep *sm* vz ***şteap[1]***

ştepeleag *sm* vz ***ştopleag***

ştepleag[1] *sn* vz ***ştiuleag***

ştepleag[2] *sn* vz ***ştopleag***

ştepleagă *sf* vz ***ştopleag***

şteplete *sm* [At: LEXIC REG. 86 / Pl: *~eţi* / E: ***şteap***[1]] (Reg) Aşchie (1).

şteploane *sf* [At: CHEST. II, 180/7 / Pl: ? / E: ns cf *ştaflă*] (Reg) Scândura din partea de jos a pervazului ferestrei.

ştepui *v* vz ***ştipui***

ştepuri *vt* [At: DLR / Pzi: *~resc* / E: ***şteap***[1]] (Reg; c. i. fructe) A da jos din pomi cu ajutorul şteapurilor[1] (1).

şterc[1] *sn* [At: (cca 1550) CUV. D. BĂTR. II, 463/21 / V: (înv) ***st~*** / Pl: *~uri* / E: ml ***stercus, -oris***] (Înv) **1** Gunoi[1] (1). **2** Impuritate.

şterc[2] *sn* [At: LB / V: (reg) ***st~, ~earc*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Stärke***] (Trs; Mol) Apret.

şterc[3] *sn* vz ***şterţ***[1]

ştercă *sf* vz ***ştircă***

şterci *sn* vz ***şterţ***[1]

ştercui *v* vz ***ştircui***

ştercumă *sf* [At: DDRF / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *şterc*[1]] (Trs; Buc) Latrină.

ştere *sf* vz ***ştire***

şteregie *sf* vz ***steregie***

şteregoaie *sf* vz ***stirigoaie***

şterf *s* [At: ŞEZ. II, 26 / Pl: ? / E: ns cf *stârv*] (Reg; csnp) Cadavru (1).

ştergar *sn* [At: (a. 1760) IORGA, B. R. 224 / V: (reg) ***st~, ~elgari*** *sn*, ***~e*** (Pl: *~gări*) *sf* / Pl: *~e*, (reg) *~uri* / E: ***şterge*** + *-ar*] (Pop) **1** Bucată dreptunghiulară de ţesătură din in, bumbac, borangic etc., adesea împodobită cu broderii sau cu franjuri, folosită la ştersul mâinilor, al feţei sau al corpului (după spălare) ori ca podoabă în casele ţărăneşti, ca obiect de dar simbolic etc. Si: *prosop*, (pop) *şervet* (3), (reg) *chindeu, merindare*[1], *ştergător* (1), *ştergură*[1] (1). **2** Năframă.

ştergare *sf* vz ***ştergar***

ştergăraş *sn* [At: DL / Pl: *~e* / E: ***ştergar*** + *-aş*] **1-2** (Pop; şhp) Ştergărel (1-2).

ştergărel *sn* [At: PASCU, S. 144 / Pl: *~e* / E: ***ştergar*** + *-el*] **1-2** (Pop; şhp) Ştergar (1) (mic) Si: (pop) *ştergăraş* (1-2).

ştergări *vtr* [At: TEODORESCU, P. P. 518 / Pzi: *~resc* / E: ***ştergar***] (Pop) **1-2** A (se) şterge (1-2).

ştergător, ~oare [At: N. TEST. (1648), 123v/32 / V: (reg) ***ştărgat~*** *sf, sn* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***şterge*** + *-ător*] **1** *sf* (Reg) Prosop. **2** *sf* (Mar) Năframă. **3** *sf* (Reg) Cârpă de şters. **4** *sf* Bucată de covor sau împletitură de papură[1], de sfoară, de material plastic etc., de care îşi şterge (1) cineva încălţămintea la intrarea în casă. **5** *sf* (Mol; Mun) Fiecare dintre cele două scânduri mobile, prinse de stâlpii ce mărginesc deschizătura de la strungă, prin care trec oile la muls. **6** *sn* Aparat format din una sau din două palete cu muchie de cauciuc, care, acţionate de un motor sau, mai rar, manual, şterg (1) parbrizul unui autovehicul. **7** *sn* (Înv) Perie cilindrică cu care se curăţă ţeava tunului. **8** *smf* (Îvr) Persoană care se ocupă cu curăţatul hainelor.

ştergătură *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***şterge*** + *-ătură*] (Îvr) Ştergere (1).

şterge [At: PSALT. 211 / V: (reg) ***aş~, st~*** / Pzi: *şterg* (Pfs: *ştersei*) / E: ml ***extergere***] **1-2** *vtr* A (se) freca (uşor) pentru a înlătura de pe suprafaţa unui obiect sau a unei părţi a corpului un lichid care o umezeşte sau o substanţă străină care o acoperă Si: (pop) *a (se) ştergări* (1-2). **3-4** *vti* (Pfm; îe) **A ~ putina** sau **a o ~ (la fugă** sau **la picior, la sănătoasa, englezeşte)** A pleca repede (şi pe neobservate). **5** *vt* (Fam; rar; îe) **A-şi ~ mâinile** A-şi declina răspunderea. **6** *vr* (Pfm; îlav) **Cât te-ai ~** (sau **cât să te ~rgi**, rar, **cât te ~rgi) la (un) ochi** Într-o clipă. **7** *vr* (Pfm; irn; îe) **A se ~ pe bot** (sau **pe gură**, rar, **pe buze, pe guriţă, pe mâini, pe barbă**) sau, rar, **a se ~ la bot (de...** sau, reg, **despre...)** A fi nevoit să renunţe (la ceva). **8** *vt* (Reg; îe) **~ţi balele!** Taci! **9** *vt* (Pfm; îe) **~ţi mucii** Se spune pentru a exprima refuzul. **10** *vr* (Bis; înv; fig) A se purifica. **11** *vt* (C. i. un cuvânt, un fragment dintr-un text, un desen etc.) A face să nu se mai vadă (răzând cu o gumă, tăind cu o linie etc.) Si: (reg) *a ştricui*[1] (2). **12** *vt* (Pex; c. i. un text, un fişier etc.) A suprima. **13** *vt* (Pfm; îe) **A ~ (ceva) cu buretele** A da uitării o greşeală a cuiva Si: *a ierta*. **14** *vt* (Pop; îe) **A ~ (ceva sau pe cineva) de pe răboj** A da uitării. **15** *vt* (Pop; îae; şi, reg, îe **a se ~ de datorie**) A(-şi) achita o datorie. **16** *vt* A scoate din evidenţă Si: *a anula, a radia*. **17** *vt* (C. i. un act sau un fapt stabilit printr-o reglementare juridică sau socială) A aboli. **18** *vt* (Bis; fig) A ierta. **19** *vr* (D. obiecte) A-şi pierde strălucirea, culoarea sub acţiunea unor cauze exterioare Si: *a se decolora* (6). **20** *vr* (D. culori, lumină) A-şi pierde intensitatea sub acţiunea unor cauze exterioare. **21** *vr* (Pop; îe) **A i se ~** (cuiva) **lăscaia** (sau, rar, **turaua**) A-şi pierde renumele, consideraţia, autoritatea etc. **22** *vr* (D. obiecte) A-şi pierde (treptat) conturul, claritatea (din cauza depărtării, a întunericului etc.) Si: *a se estompa* (7), *a se întuneca*. **23** *vr* (Pex; d. obiecte) A înceta să se mai vadă. **24-25** *vtr* (Fig) A face să dispară sau a dispărea din amintire, din minte Si: *a (se) pierde*. **26-27** *vtr* (Fig) A face să nu mai existe sau a înceta să mai existe. **28** *vt* (Îe) **A ~ de pe faţa pământului** A omorî (pe cineva) Si: *a ucide*. **29** *vt* (Îae) A distruge (localităţi, ţări etc.). **30-31** *vtr* A (se) anula o înregistrare de pe o bandă magnetică. **32** *vr* (Pop; d. oameni; îe) **A se ~ de la inima** (cuiva) A pierde bunăvoinţa, prietenia, afecţiunea cuiva. **33** *vr* (Fam; fig) A trece foarte aproape de ceva sau de cineva, atingându-se uşor. **34** *vt* (Fig) A atinge (uşor, în treacăt). **35** *vt* (Pfm; îe) **A(-i) ~** (cuiva) **o palmă** (sau, rar, **un pumn, palme**) A(-i) trage (cuiva) o palmă (sau un pumn, palme). **36** *vt* (Pfm) A lovi. **37** *vt* (Olt) A reteza mugurii viţei de vie. **38** *vr* (Pop) A se furişa (4). **39** *vr* (Pop) A se face nevăzut. **40** *vt* (Pfm; fig) A fura (1). **41** *vt* (Pfm; fig) A răpi.

ştergere *sf* [At: KLEIN, D. 425 / V: (îvr) ***st~*** / Pl: *~ri* / E: ***şterge***] **1** Înlăturare a unui lichid, a unei murdării de pe o suprafaţă Si: *şters*[1] (1), (îvr) *ştergătură*, (înv) *ştersură* (1). **2** Înlăturare a unui cuvânt, a unui fragment dintr-un text, a unui desen etc., răzând cu o gumă, tăind cu o linie etc. Si: *şters*[1] (2), *ştersătură* (1). **3** (Pex) Suprimare a unui text, a unui fişier etc. Si: *şters*[1] (3). **4** Scoatere din evidenţă Si: *anulare*, (rar) *şters*[1] (4). **5** Anulare a unui act sau a unui fapt stabilit printr-o reglementare juridică sau socială Si: *abolire, abrogare, şters*[1] (5). **6** Pierdere a strălucirii, a culorii unui obiect sub acţiunea unor cauze exterioare Si: *decolorare* (1). **7** Pierdere a intensităţii unei culori, lumini sub acţiunea unor cauze exterioare. **8** Pierdere (treptată) a conturului, a clarităţii unui obiect (din cauza depărtării, a întunericului etc.) Si: *estompare* (4). **9** (Fig) Dispariţie din amintire, din minte a unor evenimente, a unor imagini etc. Si: *şters*[1] (6). **10** (Rar; fig) Omorâre (a cuiva) Si: *ucidere*, (rar) *şters*[1] (7). **11** (Fig) Distrugere a unei localităţi, a unei ţări etc. Si: (rar) *şters*[1] (8) **12** Anulare a unei înregistrări de pe o bandă magnetică Si: *şters*[1] (9). **13** (Pfm; rar; fig) Furt[1] (1).

şterghie *sf* vz ***ştevie***

şterghină *sf* [At: DL / Pl: *~ne* / E: nct] (Trs) Cuvertură de pat[1].

ştergură[1] *sf* [At: KLEIN, D. 425 / V: (reg) ***ştăg~, ~eg~*** / Pl: *~ri, ~re* / E: ***şterge*** + *-ură*] **1** (Reg) Prosop. **2** (Reg) Batistă (1). **3** (Buc) Năframă.

ştergură[2] *sf* [At: PAŞCA, GL. / Pl: *~ri* / E: ns cf *ştercuri* (pll *şterc*[1]), influenţat de *şterge*] (Reg) **1** Gunoi[1] (1). **2** Impuritate.

ştergureu *s* [At: DLR / Pl: ? / E: ns cf *ştergură*[1]] (Reg) Prosop.

şterhacăr *sn* [At: LEXIC REG. 22 / Pl: *~e* / E: ger ***Zerhacker***] (Trs) Ciocan folosit în zidărie.

şteri *v* vz ***ştiri***[1]

şterling *sm* vz ***sterling***

şternă *sf* vz ***sternă***

şterne *sp* [At: LEXIC REG. II, 118 / E: ger ***Stern***] (Reg) Grade militare.

şternic *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~ice* / E: ns cf *oşternic*] (Reg) Fitil (1).

şterpar *sm* vz ***sterpar***

şterpeleală *sf* [At: DL / Pl: *~eli* / E: ***şterpeli*** + *-eală*] (Pfm) Şterpelire.

şterpeli [At: COSTINESCU / V: (îvr) ***st~*** / Pzi: *~lesc* / E: pbl ctm ***şterge*** + ***sparli***] **1** *vt* (Pop; rar) A atinge (ceva) uşor, în treacăt. **2** *vt* (Pfm) A sustrage cu abilitate Si: *a fura* (1), (reg) *a şuchea*[2], *a şuchiri* (1), (arg;

fam) *a şparli* (2), (arg) a *şucări* (7). 3 *vi* (Pfm; îe) **A o ~** A pleca repede (şi pe neobservate). 4 *vr* (Reg) A dispărea (11).

şterpelire *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: ***şterpeli***] (Pfm) Sustragere a ceva (cu abilitate) Si: (pfm) *şterpeleală*, (arg; fam) *şparlire*.

şterpelit, ~ă *a* [At: GHICA, S. 492 / Pl: *~iţi, ~e* / E: ***şterpeli***] (Pfm) Care este sustras (cu abilitate) Si: *furat*[2] (1), (arg; fam) *şparlit*.

ştersr[1] *sn* [At: (a. 1754) IORGA, S. D. XIII, 119 / Pl: *~uri* / E: ***şterge***] **1-9** Ştergere (1-5, 9-12). **10** (Pfm; rar; fig) Furt[1] (1).

şters[2]***, ştearsă*** [At: ANON. CAR. / V: (îvr) ***st~*** / Pl: *~rşi, ~e* / E: ***şterge***] **1** *a* (D. obiecte, părţi ale corpului etc.) Care a fost supus ştergerii (1). **2** *a* (D. cuvinte, fragmente dintr-un text, desene etc.) Care nu se mai vede (fiind ras cu o gumă, tăiat cu o linie etc.). **3** *a* (Pex; d. un text, un fişier etc.) Care este suprimat Si: *eliminat*[2] (7). **4** *a* (D. obiecte) Care şi-a pierdut (total) strălucirea, culoarea etc. (sub acţiunea unor cauze exterioare). **5** *a* (D. culori, lumină etc.) Care este lipsit de intensitate Si: *palid, stins*, (pop) *spălăcit*. **6** *a* (Fig; d. obiecte, chipuri) Care este lipsit de contur, de claritate, de culoare (din cauza depărtării, a întunericului etc.) Si: *estompat* (1), *neclar*. **7** *a* (Fig; d. amintiri, imagini) Vag. **8** *a* (Fig; d. oameni sau d. înfăţişarea, privirea lor) Care nu atrage atenţia prin nimic Si: *inexpresiv*. **9** *a* (Fig; d. oameni) Care nu se remarcă în nici un fel. **10** *a* (Fig; d. oameni) Fără calităţi Si: *mediocru*. **11** *a* (Fig; d. sunete, glas, vorbire) Cu sonoritate slabă Si: *stins*. **12** *a* (D. casete audio, video) De pe care s-a anulat înregistrarea. **13** *sf* (Buc; Mol; fam) Lovitură dată cuiva cu palma. **14** *sf* (Mun; îe) **A da o ~** A-şi face drum (pe undeva sau pe la cineva). **15** *sf* (Trs; art.) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **16** *sf* (Trs; art.) Melodie după care se execută ştearsa (15).

ştersătură *sf* [GHICA, S. 666 / Pl: *~ri* / E: ***şters***[1] + *-ătură*] **1** Ştergere (2). **2** (Ccr) Loc într-un text din care a fost şters[2] (2) un cuvânt, un fragment etc. Si: (înv) *ştersură* (2). **3** (Ccr) Cuvânt, fragment etc. suprimat dintr-un text Si: (înv) *ştersură* (3).

ştersură *sf* [At: ANON. CAR. / V: (îvr) ***st~*** / Pl: *~ri* / E: ***şters***[1] + *-ură*] (Înv) **1** Ştergere (1). **2-3** (Ccr) Ştersătură (2-3).

ştert *sn* vz ***şterţ***[1]

şterţ[1] *sn* [At: JAHRESBER. XVI, 216 / V: (reg) ***start, steart, steorţ, sterci, st~, ~ears, ~earţ, ~elţ, ~rc, ~rci, ~rt, ~rz*** / Pl: *~uri* / E: ns cf ger *Sterz* „coadă; corn la plug"] **1** (Reg) Băţ de lemn, mai gros la un capăt, cu care se amestecă zerul, laptele pus la fiert sau cel în care s-a pus cheag etc. **2** (Trs) Făcăleţ (de amestecat mămăliga). **3** (Trs) Băţ cu pămătuf la un capăt, folosit pentru a curăţa vatra cuptorului sau coşul casei. **4** (Trs; Mar) Mătură uzată. **5** (Buc; Trs) Fitil pentru opaiţ făcut din cârpă. **6** (Reg; pex) Opaiţ. **7** (Reg; pex; îf *steart*) Candelă (1). **8** (Trs; pex) Felinar (portativ). **9** (Reg; pex; îf *şteart*) Faclă[1] (1). **10** (Îrg; spc) Lampă de mină, portativă, asemănătoare cu un opaiţ. **11** (Trs; d. îmbrăcăminte; îe) **A fi ca ~earţul** A fi murdar.

şterţ[2] [At: GLOSAR REG. / Pl: *~uri* sn, *~i* sm / E: nct] (Reg) **1** *sn* Basma (1). **2** *sn* Cârpă de şters[1] (1). **3** *sm* (Dep) Bărbat uşuratic.

şterţălău *s* [At: CHEST. V, 61/7 / V: (reg) ***~ţel~*** / Pl: ? / E: ***şterţ***[1] + *-ălău*] (Reg) Băţ prevăzut cu o rotiţă de lemn la un capăt, cu care se amestecă urda.

şterţelău *s* vz ***şterţălău***

ştervet *sn* vz ***şervet***

şterz *sn* vz ***şterţ***[1]

ştesi *v* vz ***steji***

ştetă *sf* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 184 / Pl: *~te* / E: srb ***šteta***] **1** (Ban) Pagubă. **2** (Reg) Necaz. **3** (Reg) Încurcătură.

ştevie *sf* [At: ANON. CAR. / V: (pop) ***st~***, (reg) ***steavă, steghie, stezie, ~eagă, ~eavă, ~erghie, ~ează*** / Pl: *~ii* / E: vsl ****штавь***, bg ***щава***] **1** (Şîc **~-de-grădină, ~-bună, ~-de-mâncare**) Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu tulpina dreaptă, înaltă şi puternică, cu frunze mari, ovale şi comestibile, a cărei rădăcină se întrebuinţează în medicină pentru proprietăţile ei astringente sau depurative Si: (reg) *măcrişul-calului* (*Rumex patientia*). **2** (Şîc **~ia-stânelor**) Ştevie (1) cu tulpina ramificată, cu frunze numeroase, cu flori verzui dispuse în verticile Si: (reg) *urzica-raţei* (*Rumex alpinus*). **3** (Şîc **~-de-munte**) Ştevie (1) cu tulpina înaltă de 50-100 de cm, cu frunze palmate şi lucitoare, cu flori mici, albe, roşiatice sau verzui, în inflorescenţe, care creşte prin locuri umede Si: (reg) *cinstea-câmpului, faptul-mare, iarbă-de-orbalţ, iurpăsătoare* (*Astrantia major*). **4** (Bot) Ştevia (1) *Rumex acutus*. **5** Ştevie (1) cu tulpina ramificată în partea superioară, cu flori verzui, care creşte prin locuri umede Si: (reg) *brustan, dragavei, drogomir, măcrişul-calului* (*Rumex conglomeratus*). **6** (Şîc **~-de-baltă**) Ştevie (1) cu tulpina ramificată, cu florile verzui sau gălbui, dispuse în verticile Si: (reg) *dragavei, dragaveică, măcriş-de-apă* (*Rumex palustris*). **7** (Şîc **~-creaţă**) Ştevie (1) cu frunze dinţate, lungi şi înguste Si: (reg) *crestăţele, dragavei, hrenuţ, limba-boului* (*Rumex crispus*). **8** (Bot) Ştevia (1) (*Rumex sanguineus*). **9** Ştevie (1) cu tulpina ramificată în partea superioară, cu frunze numeroase, acrişoare la gust Si: *măcriş*, (pop) *acriş* (*Acetosa pratensis*). **10** (Reg; îf *steghie*) Ştevie (1) mică, cu frunzele în formă de spadă, care creşte prin păşuni şi prin locuri nisipoase şi uscate (*Acetosella vulgaris*). **11** (Bot; reg) Ştevia (1) *Rumex obtusifolius*. **12** (Reg) Plantă otrăvitoare din familia liliaceelor, cu flori albe (*Veratrum album*). **13** (Bot; reg; îc) **Stevie-de-bălţi** sau **stevia-bălţii** Drenţe (*Callitriche palustris*). **14** (Bot; reg; îc) **Stevie-de-hat** Ghimpe (*Centaurea calcitrapa*). **15** (Bot; reg; îc) **Steghie-turcească** Limba-oii (*Leuzea salina*). **16** Mâncare de ştevie (1-11). **17** (Reg; fig; dep) Carne slabă, fără gust, de vită bătrână.

ştevii *vt* [At: PAMFILE – LUPESCU, CROM. 133 / P: *~vi-i* / Pzi: *~viesc* / E: ***ştevie***] (Reg; c. i. fire de lână) A vopsi cu rădăcină de ştevie (1-11).

ştevios, ~oasă *a* [At: MAT. FOLK. 402 / P: *vi-os* / Pl: *~oşi, ~oase* / E: ***ştevie*** + *-os*] (Reg) De culoarea ştevie (1-11).

şteza *vt* [At: ALR SN II h 497 / V: (reg) *~zi* (Pzi: *~zesc*) / Pzi: *~zez* / E: ***şteazå***[1]] (Trs; c. i. ţesături de lână) A prelucra la ştează[1] (1) Si: (reg) *a ştezui*.

ştezar *sm* [At: TDRG / V: (reg) ***ştăz~*** / Pl: *~i* / E: ***şteazå***[1] + *-ar*] (Trs) **1** Persoană care supraveghează funcţionarea unei şteze[1] (1). **2** Meşteşugar care construieşte şteze[1] (1).

şteză *sf* vz ***ştevie***

ştezi *v* vz ***şteza***

ştezui *vt* [At: GLOSAR REG. / Pzi: *ştezui, ~esc* / ***şteazå***[1] + *-ui*] (Reg; c. i. ţesături de lână) A şteza.

ştezură *sf* [At: GLOSAR REG. / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Mol) **1** Crăpătură (2). **2** Tăietură.

şti [At: PSALT. HUR. 67^v/7 / V: (reg) ***ştie*** / Pzi: *ştiu*; (reg; îf negativă) *ştu*; Pzi: 3 *ştie*, (îrg) *şti*; Im *ştiam*, (Trs) *ştirem*; Cj 3 *să ştie*, (reg) *să ştibă, să ştiuă*; Grz *ştiind*, (îvr) *ştiund* / E: ml ***scire***] **1** *vt(a)* A fi informat (în legătură cu...) Si: *a cunoaşte* (20). **2** *vt* (Îe) **~i tu** (sau **~ţi**) **cine** (sau **ce**) Se spune atunci când nu vrem să numim persoana (sau lucrul) despre care este vorba şi de care interlocutorul sau interlocutorii au cunoştinţă. **3** *vt* (Îe) **Precum** (sau **cum, după cum**) (**bine**) **~i** (sau **~ţi**) Se spune pentru a arăta că este vorba de ceva cunoscut de interlocutor (sau interlocutori), pentru a preciza că cele afirmate nu pot fi puse la îndoială de către interlocutor (sau interlocutori). **4** *vt* (Îe) **După** (sau **pe**) **cât** (sau **câte**) **~u** (**eu**) (sau **~i tu** etc.) Având în vedere informaţiile de care dispun (sau dispui etc.). **5** *vt* (Îe) **~u eu ce ~u** (sau **~i tu ce ~i** etc.) Se spune pentru a arăta că cineva are suficiente temeiuri (nemărturisite) pentru a adopta o anumită atitudine sau pentru a proceda într-un anumit mod. **6** *vt* (Îe) **Lasă că ~u eu** sau **~u eu** (sau **~i tu** etc.) **ce ~u** (sau **~i** etc.) Se spune pentru a arăta că se cunoaşte bine situaţia şi nu există posibilitatea de a fi indus în eroare. **7** *vt* (În construcţii cu „ce", „cât" etc.; îe) **Mai ~u eu...** (sau, rar, **mai ~m noi...**) Se spune pentru a încheia o enumerare, exprimând nesiguranţa sau lipsa de interes faţă de ceea ce s-ar mai putea adăuga. **8** *vt* (Pfm; îe) **~i** (sau **~ţi**) **ce** (sau **ceva, una**)? Se spune pentru a atrage atenţia interlocutorului (sau a interlocutorilor) asupra celor ce urmează să fie comunicate. **9** *vt* (Pfm; în legătură cu propoziţii introduse prin „cine", „cum", „ce" etc.; îe) **Ce ~i...** Se spune pentru a exprima rezerva, incertitudinea. **10** *vt* (În legătură cu „ce", „unde", „când" etc. sau cu

propoziții introduse prin acestea, dând comunicării o nuanță de exagerare; îe) **Cine ~e...** Se spune pentru a da o idee vagă despre ceva sau cineva, pentru a exprima nesiguranța, imposibilitatea de a preciza, de a aprecia, de a evalua. **11** *vt* (Îcn) **Cine ~e ce** (sau **cât**) Se spune pentru a minimaliza importanța, valoarea unui lucru, a unui fapt etc. **12** *vt* (Îe) **(Numai) (unul) Dumnezeu ~e** sau **Dumnezeu ~e (numai)** ori **~e Dumnezeu** (sau **Domnul**) Se spune pentru a sprijini o afirmație sau o negație. **13** *vt* (Îe) **(Numai) Dumnezeu (mai) ~e** sau, pop, **dracul (mai) ~e** Se spune pentru a exprima nesiguranța, nedumerirea, imposibilitatea de a preciza sau de a explica. **14** *vt* (Pop; îe) **A ~ una (și bună)** A avea o părere hotărâtă, pe care nu o poate zdruncina nimeni. **15** *vt* (Îe) **Tu ~i una, eu ~u mai multe** Se spune când vorbitorul cunoaște mai bine decât interlocutorul situația, având motive temeinice să procedez într-un anumit fel. **16** *vt* (Îe) **(Nici) nu ~u, (nici) n-am văzut** (pop, **nici pe-acolo n-am trecut** ori **nici în seamă n-am băgat**) Se spune pentru a arăta că cineva este străin de ceva, nu are idee de nimic. **17** *vt* (Îae; pop; șfe **a lua pe nu ~u în brațe**) Se spune pentru a arăta că cineva se eschivează să dea o mărturie. **18** *vt* A dispune de date precise și amănunțite (obținute prin experiență) privitoare la... **19** *vt* (Cu determinări elemente predicative suplimentare) A fi informat că (cineva sau ceva) se află, viețuiește într-un anumit loc. **20** *vt* (Cu determinări elemente predicative suplimentare) A recunoaște pe cineva sau ceva drept... **21** *vr* (Cu determinări elemente predicative suplimentare) A se considera (ca... sau drept...). **22** *vr* (Cu determinări elemente predicative suplimentare) A se vedea (într-o anumită situație sau într-un anumit loc). **23** *vr* (Olt; îe) **Nu mă ~u** (sau **nu te ~i** etc.) **cu el** (sau **cu ea**)! Se spune despre o persoană care este de mare ajutor. **24** *vt* (C. i. persoane) A fi în stare să identifice Si: *a cunoaște*. **25-26** *vtr* A (se) cunoaște (pe sine) din toate punctele de vedere. **27** *vr* A se cunoaște (cu...). **28** *vrr* A întreține relații (de prietenie) (cu...). **29** *vrr* A se cunoaște unul pe altul. **30** *vrr* (Reg) A întreține relații de dragoste (cu ...). **31** *vt* A lua cunoștință (de...) Si: *a afla* (**1**), *a auzi*. **32** *vt* (Îe) **Așa să ~i** (sau **să ~ți**)! Se spune pentru a evidenția cuiva ceva cu toată hotărârea. **33** *vt* A avea certitudinea (că...). **34** *vt* (Îe) **Să ~u** (**bine** sau **de bine**) **că...** sau **de-aș ~ că...** Chiar dacă... **35** *vt* (Îe) **(Doar) ~u (bine) că...** Bineînțeles că... **36** *vt* (Mai ales îcn) A fi în cunoștință de cauză în ceea ce privește... Si: *a înțelege, a conștientiza, a pricepe*. **37** *vt* (Îe) **Nu ~u ce** (și, rar, **nu ~u cum**) Se spune pentru a arăta că cineva sau ceva este indefinit, inexprimabil, inexplicabil. **38** *vt* (Îcn; îae) Se spune pentru a minimaliza importanța, valoarea unui lucru. **39** *vt* (D. oameni; îe) **A fi nu ~u cum** A avea ceva inexplicabil, ciudat. **40** *vt* (Îe) **A-i fi** (cuiva) **nu ~u cum să...** A-i fi (cuiva) greu sau penibil să... **41** *vt* (În legătură cu „cum", „ce" etc.; cu accentul pe pronumele personal; îe) **El** (sau **ea**) **~e...** sau **ei ~u...** Se spune pentru a exprima nedumerirea sau mirarea față de acțiunile neobișnuite sau inexplicabile ale cuiva. **42** *vt* (Îe) **(Mai) ~u (și) eu?** ori **eu ~u?** Se spune pentru a exprima nesiguranța, îndoiala, nehotărârea, ezitarea. **43** *vt* (Îe) **Mai ~i...** (sau **de unde ~i...**) E greu de precizat, de apreciat. **44** *vt* (Îae; pop; șfe **mai ~i minunea** sau **păcatul**) Se prea poate. **45** *vt* (Îe) **A nu ~ ce vrea** A fi nedecis. **46** *vt* (Fam; îe) **A nu (prea) ~ multe** Se spune despre cineva care acționează energic și sumar, care trece repede la fapte, fără să cântărească urmările acțiunilor sale. **47** *vt* (Îe) **A nu mai ~ ce să facă de...** și, pop, **a nu (mai) ~ unde îi este** (sau **stă**) **capul** sau **a nu-și mai ~ capului de...** A fi copleșit de... **48** *vi* (Reg; îe) **A nu (mai) ~ de sine** (sau **a nu ~ de lume**) A-și pierde cunoștința. **49** *vi* (Reg; îae) A fi inconștient de... **50** *vi* (Reg; îae) A se zăpăci. **51** *vt* (Pop; îe) **~i, colea** Se spune pentru a exprima o apreciere favorabilă, pentru a accentua (admirativ) gradul unei însușiri, intensitatea unei acțiuni. **52** *vt* A-și da seama Si: *a se dumeri* (**2**), *a înțelege, a se lămuri, a pricepe*. **53** *vt* (Pex) A se convinge (**3**). **54** *vt* (De obicei în construcții cu sens negativ) A presupune. **55** *vt* A prevedea. **56** *vt* A ține minte. **57** *vt* (Pop; îe) **A i se ~** (cuiva sau la ceva) **numai numele** A fi rămas o amintire vagă (despre cineva sau ceva). **58** *vt* (În construcții cu „ce", „cele ce" etc., precedate de *pp* „din", „de" etc.) A fi intrat în obișnuință, deprindere, nărav. **59** *vt* (C. i. un domeniu al cunoașterii, o artă, un meșteșug etc.) A avea cunoștințe sistematice. **60** *vt* (Îe) **A ~ carte** A avea noțiuni (elementare) de scriere și de citire. **61** *vt* (Pex; îae) A avea cunoștințe temeinice (într-un anumit domeniu). **62** *vt* (Pex; îae) A fi (foarte) învățat. **63** *vt* (Îe) **A ~ lecția** (sau **rolul**) A vorbi sau a acționa după cum a fost învățat de către altcineva. **64** *vt* (Îae) A se comporta în mod corespunzător într-o anumită împrejurare, ca și cum ar fi pregătit dinainte (sau chiar a și pregătit) ceea ce spune sau ceea ce face. **65** *vt* (Îe) **A ~** (ceva) **pe de rost** (sau **pe dinafară** și, pop, **de-a rostul, ca apa, ca pe apă, ca pe Tatăl nostru**) A putea reproduce (ceva) întocmai, din memorie. **66** *vt* (C. i. o limbă) A fi în măsură să înțeleagă și să vorbească. **67** *vt* (Fam; îe) **Nu ~i românește?** Se spune unei persoane neînțelegătoare, neascultătoare, îndărătnice. **68** *vt* A fi în stare să procedeze într-un mod adecvat, oportun, eficient Si: *a putea*. **69** *vt* A avea priceperea, instruirea necesară să facă ceea ce trebuie într-o anumită împrejurare. **70** *vt* (Îe) **A nu (mai) ~ ce să (se) (mai) facă** sau, pfm, **a nu mai ~ pe unde s-o apuce** A nu (mai) găsi nici o soluție pentru a ieși dintr-o încurcătură. **71** *vt* (Reg; îe) **Ce să ~u** (sau **să ~i** etc.) **(a) face?** și **ce mă ~u** (sau **te ~i** etc.) **(a) face?** Ce să fac (sau să faci etc.)? **72** *vt* (Reg; îae) Cum să mă descurc (sau să te descurci etc.)? **73** *vt* A crede de cuviință. **74** *vt* A fi hotărât să facă ceva. **75-76** *vti* (Mai ales îcn) A avea prilejul, posibilitatea de a lua cunoștință de... **77-78** *vti* (Mai ales îcn) A avea de-a face cu... **79-80** *vti* (Mai ales îcn) A avea parte de... **81** *vt* (Îe) **A nu ~ ce e frica** A fi foarte curajos. **82-83** *vti* (Pfm; îe) **A ~ de frică** (sau **de frica** cuiva) și, reg, **a ~ frică** A se teme (de cineva). **84-85** *vi* (Pfm; îe) **A (nu) ~ de glumă** A (nu) înțelege glumele. **86** *vi* (Pfm; îae) A nu glumi niciodată. **87** *vi* (Pfm; îae) A fi supărăcios. **88** *vi* (Pfm; îe) **A nu (mai) ~ (nici) de casă, (nici) de masă** și, reg, **a nu i se mai ~** (cuiva) **de masă** (sau **de mâncare**) A nu avea liniște. **89** *vi* (Înv; îe) **A nu ~ de bărbat** A fi castă. **90** *vi* (Îcn; șfe **a nu vrea** (sau **a nu voi**) **să ~e (nimic) de...**) A nu lua în considerație. **91** *vi* (Îae) A refuza să recunoască autoritatea cuiva. **92** *vi* A avea respect sau teamă de cineva. **93** *vi* (Pop) A se interesa de... **94** *vi* A se îngriji de... **95** *vi* (Pfm; îe) **A ~ de dragul** (cuiva) A face pe placul cuiva. **96** *vi* (Pfm; îae) A iubi pe cineva. **97** *vrim* A fi lucru bine cunoscut. **98** *vt* (Fam; îe) **A nu ~ de unde s-o apuce** A nu se pricepe de unde să înceapă un lucru. **99** *sm* (Îs) *Un nu știu cum* sau (*ce*) Ceva nelămurit. **100** *sm* (Îas) Farmec deosebit, nedefinit.

știab *sn* vz ***jgheab***

știbei *sn* vz ***știubei***[1]

știblă[1] *sf* vz ***steblă***

știblă[2] *sf* vz ***sfebelă***

știblete *sp* [At: DLR / A: nct / E: ger ***Stiefelette*** „cizmuliță"] (Reg) Cizme cu tureatca groasă.

știbloancă *sf* [At: H XVIII, 15 / Pl: ? / E: ns cf *știulboacă, știulboană*] (Trs) Bulboană.

știc[1] *sn* [At: LEXIC REG. 32 / V: (reg) ***st~*** (Pl: *~uri*), ***~ici, ~ichi*** / Pl: ? / E: ns cf *ștircă*, ger *Stickel* „arac"] **1** (Mun; îf *știchi*) Băț. **2** (Mun; îe) **A pune ~ichiul** (pe cineva) A bate (pe cineva). **3** (Reg) Mustuitor. **4** (Reg; îf *stici*) Prăjină cu care se conduce barca. **5** (Reg; îf *stic*) Spetează la loitră.

știc[2] *sn* vz ***știh***

știc[3] *sn* vz ***ștuc***[1]

șticaiz *sn* vz ***ștecaiz***

ștícărai *s* [At: GLOSAR REG. / V: (reg) ***ștecăraie*** *sf* / Pl: ? / E: ger ***Stickerei***] **1** (Mar) Dantelă (**1**). **2-3** (Reg) Broderie (**1-2**).

știceri *smp* [At: (a. 1820) IORGA, S. D. XXII, 26 / A: nct / V: (înv) ***st~*** (A: nct) / E: ns cf ger *Stickel* „arac"] (Îrg; csnp) Trunchiuri.

știchi *sn* vz ***știc***[1]

ștícui *vt* [At: COMAN, GL. / Pzi: ? / E: ger ***sticken***] (Reg) A broda (**1**).

știe *v* vz ***ști***

știencific, ~ă *a* vz ***științific***

știentific, ~ă *a* vz ***științific***

știențific, ~ă *a* vz ***științific***

știentism *sn* vz ***scientism***

știetor *smf, a* vz ***știutor***

știfert *sn* vz ***sfert***

știfle sp [At: MOLNAR, D. 707/23 / E: ger ***Stiefel***] (Trs; înv; csnp) **1** Cizme (1). **2** Ghete (2).

știft sn [At: DDRF / V: (reg) ***șipt*** / Pl: *~uri*, (rar) *~e* / E: ger ***Stift***] **1** Cui mic (de lemn), de obicei fără cap, folosit mai ales în cizmărie pentru a fixa talpa încălțămintei. **2** (Teh) Tijă metalică, cilindrică sau conică, plină sau tubulară, care servește la îmbinarea a două piese metalice Si: *nit, spin*. **3** (Reg; d. oameni; îe) **A nu avea toate șipturile** A nu fi teafăr.

știftă sf [At: ALR SN I h 200/537 / Pl: *~te* / E: ns cf *titvă, tidvă*] (Bot; reg) Tigvă (*Lagenaria vulgaris*).

știftui vt [At: DEX / Pzi: *~esc* / E: ***știft*** + *-ui*] **1-2** A fixa cu știfturi (**1-2**).

știftuire sf [At: DEX / Pl: *~ri* / E: ***știftui***] **1-2** Fixare cu știfturi (**1-2**).

știftuit, ~ă a [At: DM / Pl: *~iți, ~e* / E: ***știftui***] **1-2** Fixat cu știfturi (**1-2**).

știghiliță sf vz ***sticlete***

știglit sm vz ***sticlete***

știgliță sf vz ***sticlete***

știh sn [At: CR (1829), 10[1]/32 / V: (înv) ***~ic*** / Pl: *~uri* / E: rs **штык**, ger ***Stich*** (waffe) „armă albă"] **1** (Înv) Baionetă (1). **2** (Tip) Împunsătură cu acul sau cu un alt instrument.

știincific, ~ă a vz ***științific***

știință sf [At: CORESI, EV. 20 / V: (îvr) ***șien~***, (reg) ***știn~*** / Pl: *~țe*, (înv) *~ți* / E: ***ști*** + *-ință*, (**31-33**) cf și lat *scientia*, it *scienza*, fr *science*] **1** (Înv; mai ales în legătură cu verbele „a avea", „a lua") Cunoaștere (**1**). **2** (Înv; mai ales în legătură cu verbele „a avea", „a lua") Idee. **3** (Pop; îs) *Pomul ~ței* (*binelui și răului*) Pomul din Eden, din ale cărui fructe, interzise de Dumnezeu, au mâncat Adam și Eva, dobândind conștiința binelui și a răului Si: *pomul cunoștinței*. **4** (Îs) *~ța vieții* Experiență de viață. **5-6** (Îlav) **Cu** (sau, rar, **întru, prin**) **~** sau **fără ~** (Ne)având cunoștință de ceva. **7-8** (Îal) (In)conștient. **9-10** (Îal) Cu (sau fără) voie. **11** (Îlav) **Cu ~ de cauză** Fiind bine informat, documentat asupra problemelor despre care este vorba. **12** (Îlav) **Cu bună ~** În mod conștient. **13-14** (Îlav) **Cu** (sau **fără**) **~ța** (cuiva) Cu (sau fără) cunoștința (cuiva). **15-16** (Îal) Cu (sau fără) asentimentul (cuiva). **17** (Îe) **A fi spre ~** Ca să (se) știe. **18** (Pop; mai ales în legătură cu verbele „a da") Veste. **19** (Înv; ccr) Dare de seamă Si: *raport*. **20** (Înv) Conștiință (1). **21** Cunoaștere profundă a unui anumit domeniu. **22** (Pop; îs) *~ de carte* Cunoaștere a scrierii și a citirii. **23** (Pop; pex; îas) Învățătură. **24** (Pop; pex; îas) Cultură (**10**). **25** Pricepere. **26** Pregătire intelectuală Si: *învățătură*. **27** Erudiție (1). **28** (Rar; îla) **Cu ~** Care este învățat Si: *instruit*. **29** (Rar; îal) Care este erudit Si: *savant*. **30** (Îla) **Fără (de) ~** Care este incult Si: *ignorant*. **31** Ansamblu sistematic de cunoștințe veridice despre realitatea obiectivă (natură și societate) și despre realitatea subiectivă (psihic, gândire). **32** Ansamblu de cunoștințe dintr-un anumit domeniu al cunoașterii. **33** (Îs) *Om de ~* Persoană specializată într-un domeniu sau în mai multe domenii ale științei (**32**) și care desfășoară o activitate menită să contribuie la progresul domeniului sau al domeniilor respective Si: *învățat, savant*.

științelnic, ~ă a [At: ANTROP. 211/5 / P: *ști-i~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***știință*** + *-elnic*] (Înv) **1-4** Științific (**1-4**).

științesc, ~ească a [At: MICU, L. 186/2 / P: *ști-i~* / Pl: *~ești* / E: ***știință*** + *-esc*] (Îvr) **1-4** Științific (**1-4**).

științial, ~ă a [At: SBIERA, F. S. 175 / P: *ști-i~* / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***scientialis*** adaptat după *știință*] (Ltî; rar) **1-4** Științific (**1-4**).

științific, ~ă a [At: MAN. ÎNV. 187/18 / P: *ști-i~* / V: (înv) ***scienti~, stienti~, ~ienci~, ~ienti~, ~ien~, ~iinci~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: lat ***scientificus***, fr ***scientifique*** adaptat după *știință*] **1** Care aparține științei (**32**) Si: (înv) *științelnic* (**1**), (îvr) *științesc* (**1**), *științial* (**1**). **2** Bazat pe principiile științei (**32**) Si: (înv) *științelnic* (**2**), (îvr) *științesc* (**2**), *științial* (**2**). **3** Care are ca obiect cercetările dintr-unul sau din mai multe domenii ale științei (**32**) Si: (înv) *științelnic* (**3**), (îvr) *științesc* (**3**), *științial* (**3**). **4** Care desfășoară o activitate de cercetare într-un anumit domeniu sau în mai multe domenii ale științei (**32**) Si: (înv) *științelnic* (**4**), (îvr) *științesc* (**4**), *științial* (**4**). **5** (Iuz; îs) *Socialism ~* Parte constitutivă a științei marxist-leniniste care studiază procesul trecerii omenirii de la societatea capitalistă la orânduirea comunistă, dezvăluie legile generale ale revoluției și ale construcției socialismului, legile generale ale dezvoltării orânduirii socialiste și ale trecerii la comunism, elaborează principiile politicii revoluționare a clasei muncitoare în lupta pentru desființarea capitalismului, pentru construirea socialismului și a comunismului.

științifica vt [At: IORDAN, L. R. A. 245 / P: *ști-i~* / Pzi: ? / E: ***știință*** + *-fica*] (Nob) A științifiza.

științificește av [At: PONTBRIANT, D. / P: *ști-i~* / E: ***științific*** + *-ește*] (Rar) **1** În mod științific (**2**). **2** Din punct de vedere științific (**1**).

științifico-fantastic, ~ă a [At: DEX-S / P: *ști-i~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***științific*** + ***fantastic***] (D. literatură, film etc.) În care fantasticul este tratat verosimil prin amănunte științifice Si: *science-fiction*.

științifiza vt [At: IORDAN, L. R. A. 245 / P: *ști-i~* / Pzi: *~zez* / E: ***științif***(ic) + *-iza*] A face să capete caracter științific (**2**) Si: (nob) *a științifica*.

științifizare sf [At: M 1965, nr. 3, 19 / P: *ști-i~* / Pl: *~zări* / E: ***științifiza***] **1** Conferire (unui proces, unui studiu etc.) a caracterului științific (**2**). **2** Ridicare a nivelului științific (**1**).

științism sn vz ***scientism***

știitor smf, a vz ***știutor***

știl sn [At: L. ROM. 1960, nr. 2, 20 / Pl: *~uri* / E: ger dal ***Stiel***] (Ban) Condei (1).

știlbic sn vz ***știuldic***

știlboc sn vz ***șilboc***

știlbura vr [At: ALR SN III h 834/310 / Pzi: 3 *știlbură* / E: ns cf *știlbure*] (Reg; d. apă) A se tulbura.

știlbure a [At: ALR I, 426/290 / V: (reg) ***~irb~*** / Pl: *~ri* / E: ns cf *tulbure*] (Trs; d. apă) Care este tulbure Si: (reg) *știlburoasă*.

știlburoasă a [At: ALR I, 426/302 / Pl: *~se* / E: ***știlbure*** + *-oasă*] (Reg; d. apă) Știlbure.

știlfă sf [At: (a. 1797) URICARIUL XVI, 227 / Pl: ? / E: nct] (Îvr; csnp) Țesătură nedefinită mai îndeaproape.

știm [At: DDRF / V: (reg) ***ștema, ~ă*** *sf*, ***~b*** *s* / Pl: *~i* sm / E: srb ***štim***] **1** *sm* (Pop; adesea csc) Fire de lână (scurte, încâlcite și de proastă calitate) care rămân după dărăcit, în colții daracului. **2** *sm* (Pop; adesea csc) Resturi de lână sau de cânepă care ies din țesături, când se dau la dârstă. **3** *sm* (Pop; fig; gmț) Păr[1] (de pe capul omului). **4** *s* (Reg; pan) Iarbă deasă, scurtă și greu de cosit. **5** *s* (Bot; reg) Țăpoșică (*Nardus stricta*).

știmar s [At: CHEST. V, 21/45 / Pl: ? / E: ***știm*** + *-ar*] (Reg) Pășune.

știmă[1] sf [At: DL / Pl: *~me* / E: ger ***Stimme***] Parte care revine fiecăruia dintre interpreții unei bucăți muzicale și care se extrage, separat, din partitura generală.

știmă[2] sf [At: HEM 1276 / V: (reg) ***schi~, st~, ștemă*** / Pl: *~me* / E: gr **σχῆμα, -ατος**] **1** (Mol; Buc) Personaj din mitologia populară, imaginat de obicei ca o femeie frumoasă (și bună), care protejează apele, pădurile, comorile etc. Vz *zână*. **2** (Reg; în superstiții; d. animale; îe) **A avea ~** A fi stăpânit de un duh necurat. **3** (Reg; pex; d. animale; îae) A fi năzdrăvan. **4** (Mol; îc) **~ma-vitelor** Boală a vitelor, nedefinită mai îndeaproape. **5-6** (Reg; pex) Ființă (sau plantă) căreia i se atribuie însușiri supranaturale, care este considerată ca purtătoare de noroc. **7** (Reg; prt) Om slab și urât. **8** (Reg) Copil neastâmpărat. **9** (Trs) Noroc. **10** (Trs; îf *ștemă*) Belșug de lapte la vite Si: (pop) *frupt* (**1**), *mană*. **11** (Reg) Presimțire. **12** (Reg; îf *ștemă*) Secret. **13** (Reg; îaf) Fluierătură cu care ciobanii se cheamă unul pe altul.

știmă[3] sf vz ***știm***

știmb s vz ***știm***

știmit, ~ă [At: ȘEZ. III, 89 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***știmă***[2]] (Buc) **1** *a* Chircit (**6**). **2** *smf* Copil neastâmpărat.

știmoceală sf [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***știmoci*** + *-eală*] (Mun) **1** Scărmănare a lânii, a inului etc. **2** (Fig) Păruială. **3** (Fig) Bătaie (**1**).

știmoci vt [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~cesc* / E: ***știm***] (Mun) **1** (C. i. lână, in, cânepă etc.) A scărmăna. **2** (Fig; c. i. oameni) A părui[1]. **3** (Fig; c. i. oameni) A bate (**92**).

știmocit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***știmoci***] (Mun) **1** (D. lână, cânepă etc.) Scărmănat. **2** (Fig; d. oameni) Păruit. **3** (Fig; d. oameni) Bătut[2] **(14)**.

știmp *sm* vz ***șteamp[1]***

știmpuț *s* [At: BÎRLEA, B. I, 78 / Pl: ? / E: ***știmp*** + *-uț*] **1-8** (Reg; șhp) Șteamp[1] **(1-2, 4-5)** (mic).

știmui *vr* [At: GLOSAR REG. / Pzi: ? / E: ger ***stimmen***] (Buc; Mol) A se potrivi.

știnf *sm* vz ***ștrimf***

ștință *sf* vz ***știință***

știoacă *sf* [At: ALR II, 5042/279 / V: (reg) ***schiocă, ~ocă, ~ouca, ști~*** (Pl: *~oache*), ***ștoucă*** / Pl: *~ioci* / E: ns cf ger *Stok* (hammer, -eisen, -beil), *Stich* (axt), *Stichel*] **1** (Trs) Ghionoi (de cioplit piatra). **2** (Trs) Târnăcop cu un singur tăiș de formă lată. **3** (Trs) Sapă cu vârf ascuțit. **4** (Reg; îf *știocă*) Teslă. **5** (Reg; îf *ștoacă*) Bardă **(1)**.

știoală *sf* vz ***știoalnă***

știoalmă *sf* vz ***știoalnă***

știoalnă *sf* [At: ISER / V: (reg) ***~lă, ~lmă, ~ol~, ștol~*** / Pl: *~ne, ~iolni* / E: mg ***stolna***, ucr ***штольня*** cf ger *Stollen*] **1** (Trs; Ban; mai ales îf *știolnă*) Galerie în mină. **2** (Ban; Trs) Mină (de aur). **3** (Reg; îf *știolnă*) Lutărie. **4** (Reg) Bulboană. **5** (Reg) Baltă provenită din oprirea unei ape curgătoare de către un obstacol natural sau artificial ori din apa de ploaie adunată într-o adâncitură a solului. **6** (Trs) Teren mlăștinos. **7** (Mol; Trs) Fântână nepietruită. **8** (Mol) Copcă (în gheață). **9** (Reg; fig; îf *știolnă*) Deșert **(31)** (la cal).

știoarfă *sf* vz ***știolf[2]***

știob[1] *sn* [At: LB / V: (reg) ***șt~*** / Pl: *~uri* / E: ucr ***штовб, штуб*** „trunchi de copac"] **1** (Mar) Știubei[1] **(6)**. **2** (Reg) Vas de lemn (de diverse forme și dimensiuni) în care se varsă lăturile, se dă de mâncare la porci etc. Si: (reg) *hârdău* **(1)**.

ștlob[2] *sn* [At: LB / Pl: *~uri* / E: ns cf ger *Stübchen*] (Înv) Măsură de capacitate pentru cereale, de aproximativ 5 l.

știobărău *s* [At: A II, 6 / Pl: ? / E: ns cf *știubăroc, știuburoi*] (Reg) Știubei[1] **(6)**.

știobâlc *i* [At: ALECSANDRI, T. 843 / V: (îrg) ***cio~*** / E: fo] (Reg) Cuvânt care redă zgomotul produs de căderea unui corp (greu) în apă Si: (reg) *bâldâbâc* **(1)**, *știuldic* **(1)**.

știobâlca *vtr* [At: DLR / Pzi: ? / E: ***știobâlc***] (Reg) **1-2** A (se) scufunda în apă.

știobâlcăi *vtr* [At: CADE / V: (îrg) ***cio~, ~câi, ști~*** / Pzi: *~esc, ~bâlcăi* / E: ***știobâlc*** + *-ăi*] (Reg) **1-2** A (se) scufunda cu zgomot în apă Si: (reg) *a (se) știuldica* **(1-2)**. **3-4** A agita apa (sau a se agita în apă), făcând-o să plescăiască Si: (pop) *a (se) bălăci* **(1-2)**.

știobâlcăială *sf* [At: CIAUȘANU, GL. / V: (reg) ***ști~*** / Pl: *~ieli* / E: ***știobâlcăi*** + *-eală*] (Reg) **1-3** Știobâlcăit **(1-3)**.

știobâlcăire *sf* [At: SĂGHINESCU, V. 70 / Pl: *~ri* / E: ***știobâlcăi***] (Reg) **1-3** Știobâlcăit **(1-3)**.

știobâlcăit *sn* [At: CIAUȘANU, GL. / V: (reg) ***ști~*** / Pl: *~uri* / E: ***știobâlcăi***] (Reg) **1** Zgomot produs de un lichid, prin clătinare într-un vas Si: (reg) *știobâlcăială* **(1)**, *știobâlcăire* **(1)**. **2** Scufundare cu zgomot în apă Si: (reg) *știobâlcăială* **(2)**, *știobâlcăire* **(2)**. **3** Bălăcire (la scăldat) Si: (reg) *știobâlcăială* **(3)**, *știobâlcăire* **(3)**.

știobâlcâi *v* vz ***știobâlcăi***

știocală *sf* vz ***ștecăl***

știocă *sf* vz ***știoacă***

știoi *sm* [At: MARIAN, O. I, 227 / V: (reg) ***știoi, știui*** / Pl: ~ / E: nct] (Om; Olt; Ban) **1** Ciuf-de-baltă (*Asio flammeus*). **2** Ciuf-pitic (*Otus scops*).

știol *sn* [At: BÎRLEA, C. P. 289 / Pl: *~uri* / E: ger ***Stolle***, mg ***stoll***] **1** (Trs) Galerie (în mină). **2** (Mar; Buc) Loc pe unde se intră în mină. **3** (Reg) Peșteră. **4** (Trs) Horn **(3)**. **5** (Trs; pex) Partea de deasupra a cuptorului țărănesc, pe care se poate ședea sau dormi.

știolbic *sn* vz ***știuldic***

știolboană *sf* vz ***știulboană***

știoldic *sn* vz ***știuldic***

știoleag *sn* vz ***știuleag***

știolf[1] *i* [At: UDRESCU, GL. / V: (reg) ***cio~*** / E: fo] (Mun) Cuvânt care redă zgomotul produs de pașii cuiva care merge prin noroi[1].

știolf[2], știoalfă [At: M. I. CARAGIALE, C. 59 / V: (reg) ***~oarfă, ștoalbă, ștoalfă, ștoarfă*** *sf*, ***ștolf*** *sm* / Pl: *~i, ~oalfe* / E: ns cf *știolf[1]*] (Dep) **1** *smf* (Olt; Mun) Obiect de încălțăminte sau de îmbrăcăminte uzat. **2** *sf* (Reg) Femeie slabă și urâtă. **3** *sf* (Reg) Femeie bătrână. **4** *sf* (Pfm) Femeie de moravuri ușoare.

știolfăi [At: UDRESCU, GL. / V: (reg) ***cio~, ști~*** / Pzi: *~iolfăi, ~esc* / E: ***știolf[1]*** + *-ăi*, **(11-14)** cf și *știolf[2]*] (Mun) **1** *vi* A păși anevoie, plescăind prin noroi[1] sau prin apă. **2-3** *vtr* A (se) uda. **4-5** *vtr* A (se) murdări de noroi[1]. **6** *vt* A molfăi. **7-8** *vti* A vorbi nedeslușit. **9-10** *vti* (Pex) A trăncăni. **11-12** *vri* A deveni știrb **(1)**. **13-14** *vri* (Pex) A îmbătrâni.

știolfăială *sf* [At: UDRESCU, GL. / V: (reg) ***ști~*** / Pl: *~ieli* / E: ***știolfăi*** + *-eală*] (Mun) **1** Plescăire în timpul mersului prin noroi[1] sau prin apă Si: (reg) *știolfăit[1]* **(1)**. **2** Murdărire de noroi[1] Si: (reg) *știolfăit[1]* **(2)**. **3** (Ccr) Apăraie. **4** (Ccr) Noroi[1]. **5** Molfăială.

știolfăit[1] *sn* [At: UDRESCU, GL. / V: (reg) ***cio~, ști~*** / Pl: *~uri* / E: ***știolfăi***] (Mun) **1-2** Știolfăială **(1-2)**. **3** Molfăială.

știolfăit[2], ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / V: (reg) ***cio~, ști~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***știolfăi***] (Mun) **1** Ud. **2** Murdar de noroi[1]. **3** Care abia molfăie mâncarea în gingii. **4** Care vorbește nedeslușit. **5** Știrb **(1)**. **6** (Pex) Bătrân **(9)**.

știolicăi *v* vz ***știorlâcăi***

știolnă *sf* vz ***știoalnă***

știolniță *sf* [At: DLR / Pl: ? / E: ***știolnă*** + *-iță*] (Reg) **1** Bulboană. **2** (Dep) Femeie desfrânată.

știolopană *sf* vz ***lostopan***

știolț *a* [At: ȘEZ. III, 89 / Pl: ? / E: ns cf ger *stolz* „mândru, trufaș"] (Buc; d. oameni) Care este gras și leneș.

știomb *sm* vz ***șteamp[1]***

știomp *sm* vz ***șteamp[1]***

știopâlc *i* [At: CADE / E: ns cf *șchiopârc, șovâlc*] (Reg; rep) Șontâc.

știopi *v* vz ***stupi***

știorlâcăi *vi* [At: CIAUȘANU, V. 201 / V: (reg) ***~olic~*** (Pzi: *~licăi*) / Pzi: *~esc* / E: pbl fo] (Olt) **1** (D. păsări) A ciripi **(1)**. **2** (Fig; d. copii) A gânguri **(2)**.

știorlâcăială *sf* [At: CIAUȘANU, V. 201 / Pl: *~ieli* / E: ***știorlâcăi*** + *-eală*] (Olt) **1** Ciripit de păsări. **2** (Fig) Gângurit de copil.

știormină *sf* vz ***stârmină***

știoucă *sf* vz ***știoacă***

știp *sm* vz ***șteap[1]***

știpendiu *sn* vz ***stipendiu***

știpui *vt* [At: LB / V: (reg) ***ștep~*** / Pzi: *~esc* / E: ger ***steppen***] **1** (Trs; c. i. obiecte de îmbrăcăminte) A tigheli. **2** (Trs; c. i. obiecte de îmbrăcăminte) A tivi. **3** (Tăb; reg; c. i. obiecte de încălțăminte; îf *ștepui*) A trage la mașină.

știpuire *sf* [At: LEXIC REG. II, 54 / Pl: *~ri* / E: ***știpui***] (Trs) **1** Tighelire a obiectelor de îmbrăcăminte. **2** Tivire a obiectelor de îmbrăcăminte.

știpuit, ~ă *a* [At: ȘEZ. XII, 153 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***știpui***] (Trs; d. obiecte de îmbrăcăminte sau d. părți ale acestora) **1** Tighelit. **2** Tivit.

știr[1] *sn* [At: ALR II, 5670/353 / V: (reg) ***șpir*** / Pl: *~uri* / E: nct] **1** (Mar) Lanț. **2** (Reg; îf *șpir*) Fiecare dintre cele două lanțuri care leagă pieptarul hamului de orcic.

știr[2] *sn* vz ***peșchir***

știr[3] *sms* [At: ANON. CAR. / V: (rar) ***șt~*** / E: bg ***щир***, srb ***štir***] **1** (Șîc **~mic, ~bun, ~prost, ~roșu, ~porcesc**) Plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu flori verzi, dispuse în glomerule, cu frunze acrișoare la gust și comestibile Si: (reg) *moțul-curcanului* (*Amaranthus angustifolius*). **2** (Șîc **~sălbatic, ~verde, ~porcesc, ~alb, ~de-porci**) Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, păroasă, cu flori verzi, mărunte, reunite într-un spic (ca un fel de pămătuf la vârful ramurilor), care servește ca hrană pentru

porci Si: (reg) *ştiriţă*[2] (*Amaranthus retroflexus*). 3 (Şîc **~roşu, ~roşu-de-grădină, ~-de-grădină**) Plantă erbacee ornamentală, cu frunzele roşii, peţiolate, cu florile purpurii, dispuse în glomerule la baza frunzelor superioare sau în spice lungi şi subţiri (*Amaranthus paniculatus*). 4 (Bot; reg; şîc **~roşu**) Moţul-curcanului (*Amaranthus caudatus*). 5 (Şîc **~prost, ~mic**) Planta *Amaranthus lividus*. 6 (Şîc **~roşu, ~de-ogoare**) Planta *Amaranthus hypochondriacus*. 7 (Şîc **~alb**) Planta *Amaranthus albus*. 8 (Şîc **~creţ**) Planta *Amaranthus crispus*. 9 (Bot; reg; şîc **~roşu, ~alb**) Lobodă (*Atriplex hortensis*). 10 (Bot; reg; şîc **~negru**) Pelin-negru (*Artemisia vulgaris*). 11 (Bot; reg) Talpa-gâştei (*Atriplex patula*). 12 (Bot; reg) Coada-vulpii (*Phleum paniculatum*). 13 (Bot; reg) Bănuţ (*Bellis perennis*). 14 Planta *Chenopodium polyspermum*. 15 Mâncare preparată din ştir[3] (1).

ştir[4] *s* [At: LEXIC REG. II, 54 / Pl: ? / E: nct] (Trs; c. i. obiecte de îmbrăcăminte; îe) **A lua de-a ~ul** A lua la purtat.

ştir[5] *s* [At: ALR SN II h 619/836 / V: (reg) ***ştel*** / Pl: ? / E: ns cf *ster*, ger *Ster*] (Reg) Grămadă de trunchiuri.

ştir[6], ***~ă*** *smf, a* [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 204ᵛ/14 / V: (îrg) ***ştiră*** *a* / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf ngr στετρα, alb *shtjerrë*] **1-2** (Îvp) (Fiinţă) sterilă Si: *sterp*. **3-4** (Reg) (Plantă) neroditoare.

ştir[7], ***~ă*** *a* [At: ANON. CAR. / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *ştir*[3], *ştiros*[1]] (Îvr) Acru.

ştirav, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~i, ~e* / E: pbl ctm ***ştir***[6] + ***firav***] (Mun; Olt) Care este slab Si: *firav, plăpând*.

ştirb, ~ă [At: NEGRUZZI, S. III, 271 / Pl: *~i, ~e* / E: vsl ****штрьбъ***, bg ***щърб***] **1-2** *smf, a* (Fiinţă) căruia îi lipseşte unul sau mai mulţi dinţi Si: (rar) *ştirbit* (**1-2**), (reg) *ştiolfăit*[2] (**5**), *ştirboc, ştirbocit*. **3** *sf* (Mtp; îs) *~a-baba-cloanţa* Vrăjitoare bătrână şi urâtă. **4** *sf* (Pop; îas) Femeie bătrână şi rea. **5** *a* (Pop; îcs) *~a-baba-cloanţa (roade tărăboanţa)* Joc de cuvinte care se spun în glumă copiilor când le cad dinţii de lapte. **6** *a* (D. obiecte, mai ales d. vase) Fără (o bucăţică din) margine Si: *ciobit* (**1**), *ştirbit* (**3**). **7** *a* (D. instrumente tăioase) Cu părţi din tăiş rupte Si: *ştirbit* (**4**). **8** *a* (D. instrumente tăioase) Cu tăişul tocit Si: *ştirbit* (**5**). **9** *a* (Pex; şfg) Care este incomplet Si: *ciuntit, trunchiat, ştirbit* (**6**).

ştirba *v* vz ***ştirbi***

ştirbare *sf* vz ***ştirbire***

ştirbat, ~ă *a* vz ***ştirbit***

ştirbătură *sf* vz ***ştirbitură***

ştirbeală *sf* [At: CIAUŞANU, V. 152 / Pl: *~eli* / E: ***ştirbi*** + *-eală*] (Reg) **1-2** Ştirbitură (**1, 3**).

ştirbenie *sf* [At: CĂLINESCU, E. O. II, 189 / Pl: *~ii* / E: ***ştirb*** + *-enie*] (Rar) Ştirbitură (**1**).

ştirbi [At: DOSOFTEI, PS. 419/5 / V: (îvp) *~ba* (Pzi: *ştirb* şi *~bez*) / Pzi: *~besc* / E: ***ştirb***] **1-2** *vi* (rar *vr*) (D. oameni şi animale) A deveni ştirb (**1**) Si: (reg) *a (se) ştirboci* (**1-2**). **3-4** *vtr* (C. i. vase sau alte obiecte) A face să rămână (sau a rămâne) fără (o bucăţică din) margine Si: *a (se) ciobi* (**1**), *a (se) sparge*. **5-6** *vtr* (C. i. unelte tăioase) A face să piardă (sau a-şi pierde) o părticică din tăiş. **7-8** *vtr* (C. i. unelte tăioase) A (se) toci. **9-10** *vtr* (Pex; şfg) A (se) trunchia. **11** *vt* (Fig) A diminua valoarea, prestigiul cuiva sau a ceva. **12** *vt* (Fig; c. i. un drept, o lege etc.) A nesocoti.

ştirbic *sn* vz ***ştiuldic***

ştirbină *sf* [At: LB / Pl: *~ne, ~ni* / E: vsl ****штрьбина***, bg ***щърбина***] (Îrg) **1-3** Ştirbitură (**1, 3, 8**).

ştirbire *sf* [At: LB / V: (îvp) *~bare* / Pl: *~ri* / E: ***ştirbi***] **1** Pierdere a dinţilor la oameni şi la animale Si: (reg) *ştirboceală*. **2** Ciobire (parţială sau totală) a marginii la vase sau la alte obiecte. **3** Pierdere a unei bucăţi din tăişul instrumentelor tăioase. **4** Tocire a instrumentelor tăioase. **5** (Pex; şfg) Trunchiere (**5**). **6** (Fig) Diminuare a valorii, a prestigiului cuiva sau a ceva Si: *ştirbitură* (**6**). **7** (Fig) Încălcare a unei legi, a unui drept Si: *ştirbitură* (**7**).

ştirbit, ~ă [At: SCRIBAN, D. / V: (îvp) ***~bat*** / Pl: *~iţi, ~e* / E: ***ştirbi***] **1-2** *smf, a* (Rar) Ştirb (**1-2**). **3-6** *a* Ştirb (**6-9**). **7** *a* (Fig) Diminuat ca însemnătate, ca valoare etc. **8** *a* (Fig; d. un drept, o lege etc.) Care este nesocotit Si: *încălcat*.

ştirbitură *sf* [At: LB / V: (îvp) ***~băt~*** / Pl: *~ri*, (înv) *~re* / E: ***ştirbi*** + *-tură*] **1** (La oameni şi animale) Loc gol rezultat prin căderea unuia sau a mai multor dinţi Si: (rar) *ştirbenie*, (reg) *ştirbeală* (**1**), (îrg) *ştirbină* (**1**). **2** (Pop; dep) Om ştirb (**2**). **3** Loc unde marginea unui obiect este ruptă, ciocnită Si: (reg) *ciumblitură, ştirbeală* (**2**), (îrg) *ştirbină* (**2**). **4** (Pex; şfg) Trunchiere (**2**). **5** (Pex) Gaură (**1**). **6-7** (Fig) Ştirbire (**6-7**). **8** (Îrg) Fragment de dinte rupt, rămas în gingie Si: (îrg) *ştirbină* (**3**).

ştirboană *sf* vz ***ştiulboană***

ştirboc, ~oacă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oci, ~oace* / E: ***ştirb*** + *-oc*] (Mun) Ştirb (**2**).

ştirboceală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***ştirboci*** + *-eală*] (Mun) Ştirbire (**1**).

ştirboci *vri* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~cesc* / E: ***ştirboc***] (Mun; d. fiinţe) **1-2** A (se) ştirbi (**1-2**).

ştirbocit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iţi, ~e* / E: ***ştirboci***] (Mun) Ştirb (**2**).

ştirbure *a* vz ***ştilbure***

ştircan *sm* [At: PASCU, S. 292 / Pl: *~i* / E: ns cf *stârc*] (Reg) Pasăre de baltă, nedefinită mai îndeaproape, care se hrăneşte cu peşte şi cu broaşte.

ştircav, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *ştirav*] (Mun) Indispus.

ştircă *sf* [At: I. IONESCU, M. 371 / V: (reg) ***st~, şter~*** / Pl: *~rci* / E: ns cf *ştert*[1]] **1** (Trs) Băţ (despicat la un capăt) cu care se mestecă zerul pus la fiert Si: *lopăţică*. **2** (Olt; Ban) Mustuitor. **3** (Olt; Ban) Băţ ramificat la un capăt, folosit la mărunţirea zarzavatului în mâncare. **4** (Reg) Otic. **5** (Olt) Prăjină înfăşurată la un capăt cu cârpe, folosită la spălatul ţevilor de la alambic. **6** (Olt) Prăjină prevăzută la un capăt cu o bucată de scândură, folosită la amestecat varul, nisipul şi apa în varniţă. **7** (Trs; îf *stircă*) Chibrit (**1**).

ştircui *vt* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 188) / V: (reg) ***şter~*** / Pzi: *ştircui* / E: ***ştircă*** + *-ui*] **1** (Reg; c. i. struguri; îf *ştercui*) A zdrobi cu ştirca (**2**). **2** (Olt; Ban; c. i. zarzavat) A mărunţi cu ştirca (**3**).

ştircuială *sf* [At: H V, 374 / Pl: ? / E: ***ştircui*** + *-eală*] (Reg) Zdrobire a strugurilor cu ştirca (**2**).

ştire *sf* [At: (a. 1521) HURMUZAKI XI, 843 / V: (îvr) ***ştere*** / Pl: *~ri* / E: ***şti***] **1** (Îvp) Cunoaştere (**1**). **2** (Îvp; îe) **A avea (în** sau **de) ~** A avea cunoştinţă de ceva. **3** (Îvp; îlav) **Cu ~** Pe ştiute. **4** (Îvp; îlav) **Fără (de) ~** Pe neaşteptate. **5** (Îvp; îal) Fără să (se) ştie (**1**). **6-7** (Îlav) **Cu** (sau, îvr, **prin**) **~a** (cuiva) ori **fără (de) ~a** (cuiva) Cu (sau fără) cunoştinţa (cuiva). **8-9** (Pex; îal) Cu (sau fără) învoirea, încuviinţarea cuiva. **10** (Reg; îe) **A nu şti în ~a sa nimic** A nu avea nimic pe conştiinţă. **11** (Înv) Mărturie. **12** (Înv) Dovadă (**1**). **13** Veste. **14** Noutate. **15** (Pop; îe) **A şti** (sau **a afla**) **de ~a** (cuiva) sau **a(-i) şti** (cuiva) **de ~**, (îvr) **a(-i) şti** (cuiva) **~** A avea informaţii, veşti despre cineva. **16** (Pop; îae) A avea în vedere (pe cineva). **17** (Pop; îe) **A fi în ~a cuiva** A fi în grija cuiva. **18** (Pop; îae) A fi în paza cuiva. **19** (Îvp; îe) **A avea** (cuiva) **de ~** A avea grijă (de cineva). **20-21** (Pop; îe) **A lăsa** (pe cineva) sau **a se duce** (ori **a pleca, a porni** etc.) **în ~a lui Dumnezeu** (sau **Domnului, Celui de Sus**) A lăsa (pe cineva) sau a se duce (ori a pleca, a porni etc.) la voia întâmplării. **22** (Ccr) Document (**1**). **23** (Ccr) Sursă de informaţie. **24** (Îlv) **A da** (cuiva) **de ~** A înştiinţa. **25** (Pop; îe) **Turcii ştiu de ~a lui** Se spune pentru a arăta că nu se ştie (**1**) ce s-a întâmplat cu cineva (sau cu ceva). **26** (Pop; îae) Se spune pentru a arăta că cineva (sau ceva) nu poate fi găsit.

ştireagă *sf* [At: ALR I, 1780/348 / Pl: ? / E: ***ştiră*** (vz *ştir*[6]) + *-eagă*] (Reg) Oaie stearpă.

ştirelniţă[1] *sf* [At: H XI, 436 / Pl: ? / E: ns cf *ştir*[3]] (Reg) Plantă nedefinită mai îndeaproape.

ştirelniţă[2] *sf* [At: ALR I/II h 225/412 / Pl: *~ţe* / E: ***ştiră*** (vz *ştir*[6]) + *-elniţă*] (Reg) Femeie sterilă.

ştiri[1] *vri* [At: ŞEZ. II, 20 / V: (reg) ***şteri*** / Pzi: *~resc* / E: ns cf *ştir*[3]] (Mol; Trs) **1-2** (D. gât) A se inflama (din cauza răcelii). **3-4** (D. gât) A

se irita (din cauza unei mâncări picante, acre etc.). **5-6** (D. oameni) A răguși. **7-8** (D. oameni) A se sforța să înlăture iritarea gâtului printr-o tuse ușoară.

știri² *vt* [At: L. ROM. 1961, nr. 1, 22 / Pzi: *~resc* / E: ***știre***] (Reg) A înștiința.

ștircă *sf* [At: MARIAN, O. II, 48 / V: (reg) ***ster~*** / Pl: *~ici* / E: ns cf *știrie²*] (Orn; Olt; Ban) Coțofană (*Pica pica*).

știricea¹ *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ele* / E: ns cf *știrie²*] (Orn; Mun) Coțofană (*Pica pica*).

știricea² *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ele* / E: ns cf *știricea¹*] (Reg) Obiect imitând aripile unei mori de vânt, care se pune în livezi și pe ogoare, servind ca sperietoare pentru păsările dăunătoare culturilor Si: (pop) *morișcă*.

știrici¹ *vt* [At: SLAVICI, N. II, 327 / V: (reg) ***st~*** / Pzi: *~icesc* / E: ***știre*** + *-ici*] (Reg) **1** A căuta să afle ceva (cu viclenie) Si: *a iscodi*. **2** A înștiința.

știrici² *vr* [At: A I, 31 / Pzi: 3 *~icește* / E: ns cf *știră* (vz *știr⁶*)] (Trs; d. oi) A deveni stearpă.

știrie¹ *sf* [At: COD. ȚIV. 157/26 / Pl: ? / E: ***știră*** (vz *știr⁶*) + *-ie*] (Îvr) Sterilitate (la animale).

știrie² *sf* [At: ȘEZ. III, 120 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *ști*] (Orn; Olt) Coțofană (*Pica pica*).

știrigoaie *sf* vz ***stirigoaie***

știrire *sf* [At: SĂGHINESCU, V. 70 / Pl: *~ri* / E: ***știri¹***] (Reg) **1** Inflamare a gâtului (din cauza răcelii). **2** Iritare a gâtului (din cauza unei mâncări picante, acre etc.). **3** Răgușire. **4** Dregere a glasului printr-o tuse ușoară.

știriță¹ *sf, a* [At: ALR I, 1780/278 / Pl: *~țe* / E: ***știră*** (vz *știr⁶*) + *-iță*] (Trs) **1-2** (Oaie) stearpă.

știriță² *sf* [At: SĂGHINESCU, V. 70 / Pl: *~țe* / E: ***știr³*** + *-iță*] (Bot; Mol; Dob; șîc **~ța-porcului**) Știr³ **(2)** (*Amaranthus retroflexus*).

știriți *vtr* [At: FOLC. MOLD. I, 422 / Pzi: ? / E: ns cf *știriță²*] (Mol; csnp) **1-2** A (se) strepezi.

știros¹, ~oasă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***știr³*** + *-os*] **1** (Pop; d. mâncăruri sau băuturi) Cu gust acru, astringent, asemănător cu al știrului³ **(1)**. **2** (Olt; Mun; fig; d. oameni) Care este morocănos Si: *ursuz*. **3** (Olt; Mun; fig; d. oameni) Care este antipatic Si: *nesuferit*. **4** (Reg; d. alimente) Fibros **(2)**. **5** (Îvr) Roșu-purpuriu.

știros², ~oasă *a* [At: DRLU / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***știr⁶*** + *-os*] (Îvr) Care este steril Si: (pop) *sterp*.

știț *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~uri* / E: ger ***Stütze***] **1** (Reg) Bucată de fier care se fixează pe partea exterioară a benghiușului de la car, pentru a-i da rezistență. **2** (Reg) Fiecare dintre cele două benzi de fier care leagă cracii căruței de osie și de cruce. **3** (Mol) Fiecare dintre cele două cârlige fixate pe crucea căruței de care se agață orcicurile.

știubălan *sn* [At: LEXIC. REG. 15 / Pl: *~e* / E: ns cf *știubei¹*] (Mar) Vas de lemn în care se ține apa sărată.

știubăroc *sn* [At: CHEST. II, 451/4 / Pl: ? / E: ns cf *știubei¹*] (Reg) **1-2** Știubei¹ **(6-7)**.

știubeci *sn* [At: (a. 1760) SIO II₁, 338 / V: (înv) ***st~, stiubici, stu~, stubeț, ~ei, ~ete, ștu~, ștubete, ștubeț*** / Pl: ? / E: tc ***üstübeç***] (Înv) Ceruză.

știubei¹ *sn* [At: NECULCE, L. 302 / V: (înv) ***stu~***, (îrg) ***st~, ștu~***, (reg) ***șchiu~, știb~*** / Pl: *~e, ~uri* / E: ***știob¹*** + *-ei*] **1** (Reg) Vas făcut dintr-un trunchi de copac scobit, în care se păstrează alimente, obiecte casnice etc. **2** (Reg) Știubei¹ **(1)** mai mare în care se opăresc rufele, tortul etc. **3** (Mol) Stup (primitiv) Si: (reg) *ștubeu* **(1)**. **4** (Mol; pex) Totalitatea albinelor dintr-un știubei¹ **(3)**. **5** (Reg) Adăpost pentru stupi. **6** (Reg) Trunchi de copac scorburos sau scobit care, îngropat în pământ, servește ca ghizd la o fântână puțin adâncă Si: (reg) *știob¹* **(1)**, *știobărău*, *știubăroc* **(1)**. **7** (Reg; pex) Fântână cu izvorul la mică adâncime, care are ca ghizd un știubei¹ **(6)** Si: (reg) *știubăroc* **(2)**, *ștubeu* **(2)**. **8** (Reg; pgn) Fântână puțin adâncă. **9** (Reg) Izvor al unei ape curgătoare. **10** (Reg) Fântână cu apă sărată. **11** (Îvr) Apeduct. **12** (Reg) Deschizătură făcută în acoperișul unei case pentru luminarea sau aerisirea podului.

știubei² *sn* vz ***știubeci***

știubeiaș *sn* [At: MARIAN, INS. 146 / Pl: *~e* / E: ***știubei¹*** + *-aș*] **1-2** (Buc; șhp) Știubei¹ **(3)** (mic).

știubete *sn* vz ***știubeci***

știubeu *sn* vz ***ștubeu***

ștuiblica *v* vz ***știulbica¹***

știubuloni *sn* vz ***știuburoi***

știuburoi *sn* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 189 / V: (reg) ***~buloni, ~iufuroni*** / Pl: *~oaie* / E: ns cf *știubei¹*] (Ban; Trs) Groapă (adâncă) plină cu apă.

știuc *sn* vz ***ștuc¹***

știucan *sn* [At: MOROIANU, S. 62 / Pl: *~e* / E: ***știuc*** + *-an*] **1-2** (Trs; șdp) Ștuc¹ **(2)** (mare).

știucană *sf* [At: SADOVEANU, N. F. 103 / Pl: *~ne* / E: ***știucă¹*** + *-ană*] **1-2** (Pop; șdp) Știucă¹ **(1)** (mare).

știucator, ~oare *smf* vz ***stucator***

știucatură *sf* vz ***stucatură***

știucă¹ *sf* [At: CANTEMIR, IST. 20 / V: (îrg) ***ștu~*** / Pl: *~iuci*, (rar) *~iuce* / E: bg **щука**, srb ***štuka***] **1** Pește răpitor de apă dulce, cu corpul alungit și turtit lateral, cu botul în forma unui cioc de rață și cu gura mare, cu numeroși dinți (*Esox lucius*). **2** (Pop; îlav) **Când o cânta ~ca în baltă** Niciodată. **3** (Olt; d. cai; îe) **A se face ~** A slăbi din cauza lipsei de hrană. **4** (Îc) **~-de-mare** Pește de 50-80 cm, cu corpul asemănător cu al șarpelui **(2)**, cu spinarea verzuie și partea ventrală albă și cu botul de forma unui cioc lung (*Belone belone*). **5** (Fam; fig; gmț) Pantof cu vârful asemănător unui bot de știucă¹ **(1)**.

știucă² *sf* [At: BUL. FIL. IX, 99 / Pl: *~iuci* / E: ger ***Stuka***] (Pop) Avion german de bombardament, folosit în al doilea război mondial.

știucă³ *sf* vz ***ștuc¹***

știucos, ~oasă *a* [At: DR. V, 233 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***știucă¹*** + *-os*] (Reg; d. cai) Cu corpul lung.

știucuit, ~ă *a* [At: DR. V, 233 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***știucă¹***] (Olt; d. cai) Slăbit din cauza oboselii sau a lipsei de hrană.

știuculiță *sf* [At: PONTBRIANT, D. / V: (reg) ***ștuc~*** / Pl: *~țe* / E: ***știucă¹*** + *-uliță*] **1-2** (Pop; șhp) Știucă¹ **(1)** (mică) Si: (reg) *știucuță* **(1-2)**.

știucuță *sf* [At: TDRG 1502 / Pl: *~țe* / E: ***știucă¹*** + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Știuculiță **(1-2)**.

știufă *sf* vz ***ștufă***

știufuroni *sn* vz ***știuburoi***

știuhă *sf* [At: VICIU, GL. / Pl: *~he* / E: nct] (Trs) Prelungire a hornului, prin care iese fumul în pod, la casele fără coș.

știuhurez *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 164 / Pl: *~i* / E: pbl ctm ***știoi*** + ***huhurez***] (Orn; Olt) Ciuf (*Asio otus*).

știulbei *sn* [At: CV 1952, nr. 4, 31 / Pl: ? / E: ns cf *știulbic*] (Trs) Prăjină în vârful căreia se leagă paie, cârpe etc., pentru a speria păsările dăunătoare culturilor.

știulbic *sn* vz ***știuldic***

știulbica¹ *vi* [At: LB / V: (reg) ***~ubli~*** / Pzi: *~iulbic* (A: nct) / E: nct] (Trs) A moțăi¹.

știulbica² *v* vz ***știuldica***

știulbină *sf* [At: MARIAN, INS. 58 / Pl: *~ne* / E: pbl ctm ***știoalnă*** + ***dulbină***] (Trs) Bulboană (mică).

știulbiuc *sn* vz ***știuldic***

știulboacă *sf* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: pbl ctm ***știoalnă*** + ***bulboacă***] (Reg) Bulboană.

știulboană *sf* [At: CAMILAR, N. II, 337 / V: (reg) ***~iol~, ~irb~*** / Pl: *~ne* / E: pbl ctm ***știoalnă*** + ***bulboană***] (Reg) **1** Bulboană. **2** (Îf *știolboană*) Cădere de apă.

știulbuc *sn* vz ***știuldic***

știuldic [At: LB / V: (reg) ***stiulbic, știulbuc, st~, ~ilbic, ~iolbic, ~iol~, ~irbic, ~lbic, ~lbiuc, ~lbuc, ștol~, stulbic, ștulbiuc, ștu~*** *sn* / Pl: **(2-3)** *~uri, ~ice* / E: fo cf *știobâlc*] **1** *i* (Trs) Știobâlc. **2** *sn* (Reg) Prăjină lungă, cu un capăt în formă de măciucă, folosită de pescari pentru a stârni peștele Si: (reg) *ștulbeu*. **3** *sn* (Buc; Mol) Prăjină cu care se împinge luntrea.

știuldica [At: DDRF / V: (reg) ***stiuldici*** (Pzi: *~icesc*), ***~lbi~*** / Pzi: *~iuldic* (A: nct) / E: ***știuldic***] **1-2** *vtr* (Trs; Buc) A (se) știobâlcăi (**1-2**). **3** *vi* (Trs; îf *știulbica*) A aluneca (**1**). **4** *vt* (Reg; c. i. pești) A stârni cu știuldicul (**2**).

știuleag *sn* [At: CIAUȘANU. GL. / V: (reg) ***ștepl~, ~iol~*** / Pl: *~ege* / E: pbl ctm ***știulete + ștopleag***] (Olt) Știulete (**3**) fără pănuși.

știulean *sm* [At: PAȘCA, GL. / Pl: *~eni* / E: ns cf *știulete*] (Olt) Știulete (**4**).

știulei *s* [At: PUȘCARIU. ET. WB. 153 / V: (reg) ***ștu~*** / Pl: ? / E: pbl ctm ***știulete + tulei*** (pll *tuleu*)] (Reg) Știulete (**4**).

știulet *sm* vz ***știulete***

știulete [At: GOLESCU, Î. 88 / V: (reg) ***stu~, stuleț, ~et, ștu~*** *sm*, ***~eț*** *sm, a* / Pl: *~eți sm* / E: nct] **1** *sm* (Reg; îf *stulete*) Con[2] (**9**) (de brad). **2** *sm* (Mol) Floarea papurei[1] Si: (reg) *știulic*. **3** *sm* Fructul matur al porumbului, cu sau fără pănușile care-l învelesc Si: (reg) *cucuruz* (**21**), *drugă* (**4**), *păpușoi, porumb, știuleag, tuleu*. **4** *sm* (Reg; prc) Partea lemnoasă a știuletelui (**3**) Si: *cocean* (**2**), (reg) *ciocan* (**27**), *ciocălău* (**1**), *știulean, știulei, știuleu, ștremeleag* (**6**), *ștulău*. **5** *sm* (Reg) Rodul tânăr al porumbului (înainte de a se forma mătasea și boabele). **6** *sm* (Reg) Tulpină de porumb. **7** *a* (Reg; fig; d. oameni; îf *știuleț*) Gol[1] (**1**). **8** *a* (Reg; fig; d. oameni; îaf) Sărac.

știuleț *sm, a* vz ***știulete***

știulețel *sm* [At: ALR II. 5135/531 / Pl: *~ei* / E: ***știulete + -el***] **1-8** (Reg; șhp) Știulete (**3-6**) (mic).

știuleu *sn* [At: SCRIBAN. D. 1289 / V: (reg) ***ștu~*** / Pl: *~eie, ~eauă* / E: pbl ctm ***știulete + tuleu***] (Trs; Mol) Știulete (**4**).

știulghit, ~ă *a* [At: SĂGHINESCU. V. 71 / V: (reg) ***șt~, ștu~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: nct] (Mol; mai ales d. vite) **1** Lihnit. **2** Care este slăbit Si: *secătuit*.

știuli *vt* [At: L. ROM. 1961, nr. 2, 131 / Pzi: *~lesc* / E: pbl ctm ***ștela + tuli***] (Reg) A fura (**1**).

știulic *s* [At: ALR I. 1907/522 / Pl: ? / E: ns cf *știulete*] (Reg) Știulete (**2**).

știump *sm* vz ***șteamp[1]***

știup[1] *s* [At: VÎRCOL. M. / V: (reg) ***ștup*** / Pl: ? / E: ns cf ger *Staub*] **1** (Olt; Ban) Praf. **2** (Ban) Pospai (de făină). **3** (Reg; îf *ștup*) Gunoi[1] (**1**). **4** (Reg; îaf) Impuritate.

știup[2] *s* [At: CHEST. V. 76/45 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Oaie mică și cu lâna scurtă.

știupi *v* vz ***stupi***

știur *sm* [At: ȘINCAI, ap. DR. V, 561 / Pl: *~i* / E: lat ***sciurus***] (Zlg; ltî; rar) Veveriță (*Sciurus vulgaris*).

știurbos, ~oasă *a* [At: DLR / Pl: *~oși, ~oase* / E: nct] (Buc; d. copaci) Scorburos.

știurlă *sf* [At: LEXIC REG. 118 / Pl: *~le* / E: ns cf *scorlă*] (Buc; dep) **1** Câine leneș. **2** Om de nimic.

știurț *sn* vz ***șturț[1]***

știut[1] *sn* [At: CORESI. L. 306/22 / V: (înv) ***~ă*** *sf* / Pl: *~uri* / E: ***ști***] Cunoaștere (**1**). **2** (Îlav) **Pe ~e** În cunoștință de cauză. **3** (Îlav) **Pe neștiute** (sau, reg, **neștiut, neștiuta**) Fără să-și dea seama. **4** (Îal) În necunoștință de cauză. **5** (Pop; îal) Fără a se face remarcat Si: *tiptil*. **6** (Pop; îal) Pe neașteptate.

știut[2], ~ă [At: CORESI. TETR. 113 / Pl: *~uți, ~e* / E: ***ști***] **1** *a* Care este (bine) cunoscut. **2** *a* (Pex) Care este vestit Si: *renumit*. **3** *a* (Înv; îlv) **A face ~** A înștiința. **4-5** *smf, a* (Îrg) Știutor (**3-4**).

știută *sf* vz ***știut[1]***

știutor, ~oare [At: PSALT. 294 / P: *ști-u~* V: (înv) ***știet~, știit~, ~iu*** *smf, a* / / Pl: *~i, ~oare* / E: ***ști + -(u)tor***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care este informată (în legătură cu...) Si: *cunoscător*. **3-4** *smf, a* (Persoană) care posedă cunoștințe (într-un domeniu oarecare) Si: *instruit, iscusit, învățat, priceput*, (îrg) *știut[2]* (**4-5**). **5** *smf* (Îs) *~ de carte* Persoană care știe (**60**) să scrie și să citească.

știutoriu *smf, a* vz ***știutor***

știutură *sf* [At: CORESI. L. 495/20 / P: *ști-u~* / Pl: *~ri* / E: ***ști + -(u)tură***] (Înv) **1** Cunoaștere (**1**). **2** Înțelegere. **3** (Îs) *Pomul ~rii (binelui și răului)* Pomul din Eden, din ale cărui fructe, interzise de Dumnezeu, au mâncat Adam și Eva, dobândind conștiința binelui și a răului.

știuț *sn* vz ***ștuț[1]***

ștlarfă *sf* vz ***șlarf***

șto *i* [At: CHEST. V. 77/9 / E: fo] (Reg) Strigăt cu care se cheamă măgarii.

ștoacă *sf* vz ***știoacă***

ștoalbă *sf* vz ***știolf[2]***

ștoalfă *sf* vz ***știolf[2]***

ștoand *sns* vz ***ștand[5]***

ștoarfă *sf* vz ***știolf[2]***

ștobâlcăi *v* vz ***știobâlcăi***

ștobâlcăială *sf* vz ***știobâlcăială***

ștobâlcăit *sn* vz ***știobâlcăit***

ștoblon *sn* vz ***ștablon***

ștoblu *s* vz ***ștablon***

ștoc[1] *sn* [At: PAȘCA, GL. / Pl: *~uri* / E: ger ***Stock***] (Reg) Filon masiv de minereu.

ștoc[2] *sn* vz ***stoc***

ștocaus *sn* [At: ARH. OLT. III, 386 / Pl: ? / E: ger ***Stockhaus***] (Ban; gms) Închisoare.

ștocăl *sn* [At: ALR II. 6781/219 / Pl: *~e* / E: ns cf ger *Stock* (hammer, -eisen) „buciardă"] (Reg) Ciocan pentru ferecat pietrele de moară.

ștocăli *vt* [At: MAT. DIALECT. I, 286 / Pzi: *~lesc* / E: nct] (Reg; c. i. plafoane) A acoperi cu tulpini de stuf (dispuse la mică distanță între ele), ca să se prindă mortarul.

ștocătură *sf* vz ***stucatură***

ștocfiș *sm* [At: (a. 1754) IORGA, S. D. XII, 68 / V: (îvr) ***șt~*** (A: nct) / Pl: *~i* / E: ger ***Stockfisch***] **1** (Iht; Trs; înv) Morună (*Gadus morua*). **2-3** (Înv; pex) Batog (**1-2**). **4** (Îvr) Nătărău.

ștocni *vt* [At: GLOSAR REG. / Pzi: *~nesc* / E: nct] (Reg; c. i. bucăți de metal) A deforma (**11**).

ștocverc *s* [At: CL 1957, 199 / Pl: ? / E: ger ***Stockwerk***] (Trs) Loc unde se încrucișează mai multe filoane de minereu de aur.

ștof *sn* vz ***ștraf[1]***

ștofali *v* vz ***ștopoli***

ștofă *sf* vz ***stofă***

ștofe *sfp* [At: VICIU. GL. / E: ns cf ger *Stoff* „materie, substanță"] (Reg) Rămășițele de la merele tescuite.

ștoflac *sm* vz ***ștofleac[1]***

ștofleac[1] *sm* [At: COMAN, GL. / V: (reg) ***~lac*** / Pl: *~eci* / E: pbl ctm ***ștoflocea + cioflec***] (Reg; dep) **1** Om lacom. **2** Om naiv Si: *nătăflet*.

ștofleac[2] *sm* vz ***ștopleag***

ștoflocea *sma* [At: TOMESCU. GL. / E: ns cf *ștoflogi*] (Mun; dep) Om de nimic.

ștofloci *vt* [At: TOMESCU. GL. / Pzi: *~ocesc* / E: ns cf *ștoflogi*] (Mun; c. i. obiecte de îmbrăcăminte) A uza.

ștoflogi *smp* [At: I. CR. IV, 121 / V: (reg) ***șt~, tof~*** / E: ns cf *ștolf*] (Olt) **1** Ghete vechi și uzate. **2** Papuci de casă (făcuți din ghete sau din cizme uzate).

ștoi *sm* vz ***știoi***

ștol[1] *sn* [At: ARVINTE. TERM. 170 / Pl: *~uri* / E: ger ***Stollen***] **1** (Buc) Fiecare dintre colții de fier care se fixează iarna la potcoavele cailor pentru a împiedica alunecarea. **2** (Reg; în exploatarea lemnului) Fiecare dintre colții de fier care se fixează pe fundul ulucului pentru a micșora viteza de deplasare a buștenilor.

ștol[2] *sn* vz ***ștolț[2]***

ștoldic *sn* vz ***ștuldic***

ștoleag *sn* vz ***ștopleag***

ștolf *sm* vz ***știolf[2]***

ștolfăi *v* vz ***știolfăi***

ştolfăiala *sf* vz *ştiolfăială*

ştolfăit[1] *sn* vz *ştiolfăit*[1]

ştolfăit[2], **~ă** *a* vz *ştiolfăit*[2]

ştolnă *sf* vz **ştioalnă**

ştolniţă *sf* vz **stolniţa**

ştoloipan, ~ă *smf* vz **toroipan**

ştolţ[1] *sm* [At: BUL. FIL. IV, 130 / Pl: *~i* / E: ger *stolz*] (Arg) Om fudul.

ştolţ[2] *sn* [At: ALR II, 6462/64 / V: (reg) *~ol*, *~os* / Pl: *~uri* / E: ns cf *ştonţ, stos*[1]] (Trs) Căşiţă[3] (2) de scânduri.

ştolţ[3] *s* [At: ALR SN II h 350/987/ Pl: ? / E: nct] (Reg) Umărul osiei.

ştolui *vt* [At: NOM. MIN. I, 382 / V: *st~* / Pzi: *~esc* / E: ns cf ger *Stollen*] (Tăb; c. i. piei) A supune operaţiei de ştoluire.

ştoluire *sf* [At: CV 1951, nr. 5, 23 / Pl: *~ri* / E: *ştolui*] (Tăb) Operaţie aplicată pieilor fine, care constă în efectuarea mai multor întinderi în diferite direcţii şi care dă pieilor moliciune şi supleţe.

ştomp *sm* vz *şteamp*[1]

ştont *sn* vz *ştonţ*

ştonţ *sn* [At: L. ROM. 1959, nr. 6, 47 / V: (reg) *~nt*, *~ouţ* / Pl: *~uri* / E: ns cf *ştos*[1]] (Trs; Buc) Grămadă mare (de lemne).

ştopăl *s* [At: ALR I, 700/77 / Pl: ? / E: ger *Stoppel*] (Ban; Trs) Dop (la sticlă).

ştopi *v* vz **stupi**

ştopleag *sn* [At: MUSCEL, 30 / V: (reg) *şteo~, ştep~, ~ol~, ştrofleac, ştrofl~* (Pl: *~uri*) *sn*, *~ofleac* (Pl: *~eci*) *sm*, *ştepei~* (Pl: *~egi*) *sm*, *ştepleagă* (Pl: *~egi*) *sf* / Pl: *~ege* / E: ns cf *şteap*[1], ger *Stoppel*] 1 (Olt; Mun) Cotor de plantă rămas pe câmp după cosit sau după secerat Si: (reg) *ţeapa* (33). 2 (Olt; Mun; pex) Ghimpe[1] (1). 3 (Mun) Tulpină uscată. 4 (Mun) Bucată scurtă de lemn. 5 (Olt) Partea tulpinii unui copac rămasă la suprafaţa pământului, după ce copacul a fost tăiat.

ştopoli *vt* [At: L. ROM. 1959, nr. 5, 72 / V: (reg) *~ofali, ştromp~, ştrop~, ştufuli, ştupuli* / Pzi: *~lesc* / E: mg *stoppol* cf ger *stopfen, stoppeln*] 1 (Trs; c. i. obiecte de îmbrăcăminte) A cârpi (1). 2 (Trs; c. i. obiecte de îmbrăcăminte) A ţese. 3 (Reg) A însăila. 4 (Reg; îf *ştufuli*) A tivi. 5 (Trs; îf *ştofaii*) A repara.

ştorbă *sf* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 189 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Poştă.

ştorlege *sp* [At: ALR SN V h 1311/76 / E: nct] (Reg) Patine.

ştormină *sf* vz **stirmină**

stos[1] *sn* [At: ALR SN IV h 978/362 / Pl: *~uri* / E: ger *Stoss*] (Reg) 1 Lovitură. 2 Ghiont (1). 3 Grămadă de scânduri.

ştos[2] *sn* vz **ştolţ**[2]

ştospanc *sn* [At: ALR SN II h 570/105 / Pl: *~uri* / E: nct] (Reg) Rindea de geluit doage.

ştosui *vrr* [At: LEXIC REG. 110 / Pzi: ? / E: ger *stossen*] (Buc; d. buşteni) A se lovi unul de altul Si: *a se ciocni*.

ştoucă *sf* vz **ştioacă**

ştouţ *sn* vz **ştonţ**

ştrac *sn* [At: ALR II, 6623/260 / Pl: *~uri* / E: nct] (Reg) Cârlig de care se agaţă pieile la tăbăcărie.

ştraf[1] *sn* [At: (a. 1793) ŞTEFANELLI, D. C. 236 / V: (înv) *st~, ştreaf*, (îrg) *~reaf, ~rof*, (reg) *ştrio~, ştof, ~ref* / Pl: *~uri* / E: ger *Strafe*, rs **штраф**] 1 (Îvp) Amendă. 2 (Îvp; îlv) **A pune (la) ~** (pe cineva) A amenda[1] (pe cineva). 3 (Mun; pex; îf *ştreaf*) Obor comunal în care se închid vitele găsite păscând în locuri oprite, până când proprietarul lor plăteşte amenda. 4 (Îrg) Pedeapsă. 5 (Reg) Joc care constă în aruncarea unei monede cât mai aproape de o linie trasată pe teren.

ştraf[2] *sn* [At: MAT. DIALECT. I, 97 / V: (reg) *~reaf* / Pl: *~uri* / E: ger (din Austria) *Straf* (wagen)] 1 (Reg) Camion (cu cai). 2 (Mun; îe) **A umbla ca un ~reaf** A hoinări.

ştraf[3] *sn* vz **ştraif**[1]

ştrafat, ~ă *a* [At: MAT. DIALECT. I, 97 / Pl: *~aţi, ~e* / E: *ştraf*[3]] (Trs; d. ţesături sau d. obiecte de îmbrăcăminte) Vărgat.

ştrafă *sf* [At: LEXIC REG. II, 84 / Pl: *~fe* / E: ns cf mg *strapa* (cipö) „încălţăminte de dârvală"] (Trs) Papuc[1] de casă.

ştraft *sn* vz **ştraif**[1]

ştraftic *sn* [At: ALR SN II h 543/514 / Pl: ? / E: ns cf ger *Schraubstock*] (Reg) Menghină.

ştrahmas *s* vz **ştraihmas**

ştraiban *sn* [At: LEXIC REG. 110 / Pl: ? / E: ns cf ger *Strebeband* „stinghie", *Stallbaum*] (Buc) Stănog (în grajd).

ştraibic *sn* vz **ştraiveg**

ştraibig *sn* vz **ştraiveg**

ştraiblic *sn* vz **ştraiveg**

ştraibric *sn* vz **ştraiveg**

ştraier *sn* vz **ştaier**[1]

ştraif[1] *sn* [At: (a. 1803) IORGA, S. D. XII, 146 / V: (înv) *ştref*, (reg) *ştreaf, ~af* (Pl: *~e*), *~aft, ~reaf* (Pl: *~e*), *ştrof sn*, *~ă, ~reafă sf* / Pl: *~uri* / E: ger *Streif(e)* (dal *Straf, Stroaf*), mg *stráf*] 1 (Trs; Ban) Linie (de culoare). 2 (Reg) Vipuşcă. 3 (Reg) Pată de altă culoare pe părul animalelor. 4 (Ban; îf *ştraf*) Bucată de piele cu care se înfăşoară chişiţa calului pentru a o feri de loviri în timpul mersului. 5 (Tip) Fâşie de carton sau de material textil folosită în legătorie. 6 (Flt) Sistem de colecţionare în care poziţia mărcilor este în linie dreaptă.

ştraif[2] *sn* [At: LEXIC REG. 110 / Pl: ? / E: ns cf *ştraifui*] (Buc) Operaţie de târâre a buştenilor pe pământ până la locul unde sunt încărcaţi în vehicule.

ştraifă *sf* vz **ştraif**[1]

ştraifău *sn* [At: ARVINTE, TERM. 113 / Pl: *~faua* / E: ns cf ger *Streichwerk* „epiu"] 1 (Mar; Buc) Construcţie de bârne, umplută cu piatră, care se face la malul unui râu pentru a-l consolida sau a feri plutele de izbituri. 2 (Reg) Lemn pus pe marginea drumurilor de acces în pădure.

ştraihmas *s* [At: SCL 1962, 234 / V: (reg) *ştraim, ~ah~, ~imaţ s*, *staigmais sn* / Pl: ? / E: ger *Streichmass*] (Reg) Zgârieci.

ştraimaţ *s* vz **ştraihmas**

ştraimodlu *sn* [At: ALR II, 6675/105, 353 / V: (reg) *~muldar* / Pl: *~le* / E: ger *Streichmodel*] (Trs; Mar) Zgârieci.

ştraimuldăr *sn* vz **ştraimodlu**

ştraiveg *sn* [At: ARVINTE, TERM. 170 / V: (reg) *staibic* (A: nct), *~ibic* (A şi: *~bic*), *~ibig, ~iblic, ~ibric, ~vig, ~riablic* / Pl: *~uri* / E: ger *Streifweg*] 1 (Reg) Drum forestier prevăzut cu traverse de lemn. 2 (Buc; prc; îf *straibig*) Fiecare dintre bârnele de lemn care se aşază transversal pe drumurile forestiere.

ştraivig *sn* vz **ştraiveg**

ştram, ~ă *a* [At: A III, 9 / V: (reg) *~ream* / Pl: *~i, ~e* / E: ger *stramm*] (D. persoane) 1 (Trs) Voinic. 2 (Trs) Frumos (1). 3 (Trs) Isteţ. 4 (Trs) Deştept (5). 5 (Buc) Sever.

ştrampohaz *sn* [At: BÎRLEA, B. I, 8 / Pl: ? / E: nct] (Mar; înv) Încăpere dintr-o cazarmă unde se împărţea sau se schimba echipamentul militar.

ştrampori *vt* [At: PĂCALĂ, M. R. 129 / Pzi: ? / E: ns cf ger *transportieren* „a transporta", *transferieren*] (Reg) A transfera.

ştramport *sn* vz **transport**

ştramporta *v* vz **transporta**

ştrand *sn* [At: I. BOTEZ, B. I., 26 / V: *~nt* / S şi: *st~* / Pl: *~uri* / E: ger *Strand*] Teren (cu nisip) situat în apropierea unei ape sau prevăzut cu unul sau mai multe bazine, amenajat special pentru a putea fi folosit, în timpul verii, pentru plajă, baie sau pentru sporturi nautice.

ştrang *sn* vz **ştreang**

ştrangula *v* vz **strangula**

ştrangulare *sf* vz **strangulare**

ştrangulat, ~ă *a* vz **strangulat**

ştranporta *v* vz **transporta**

ştrant *sn* vz **ştrand**

ştrap[1] *sn* vz **şteap**[1]

ştrap[2] *s* vz **ştrapă**

ştrapaţ *sn* [At: ENC. ROM. / V: (reg) *st~, ~paţ sf, ştrapaţa, ~ie, ~ropaţie sf* / Pl: *~uri* / E: ger *Strapaze*, mg dal *strapáció*] (Reg) 1 Muncă. 2

Osteneală. 3 Alergătură (6). 4 (D. oameni; îla) **De ~** De corvoadă (3). 5 (D. obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte; îal) De dârvală (8).

ștrapație *sf* vz ***ștrapaț***

ștrapă *sf* [At: MAT. DIALECT. I, 97 / V: (reg) ***~roapă, ~rap*** *s* / Pl: ? / E: mg ***strapa***] (Trs) 1 Muncă. 2 Osteneală. 3 Alergătură (6). 4 (Mai ales d. animale; îla) **De ~** De corvoadă (3).

ștrapăț *sn* vz ***ștrapaț***

ștrapnel *sn* vz ***șrapnel***

ștrapor *sn* vz ***transport***

ștraport *sn* vz ***transport***

ștras *sn* vz ***stras***

ștrață *sf* vz ***strață***

ștrăfui[1] *vt* [At: I. IONESCU, M. 203 / V: (Îvp) ***~ref~, ~rof~*** / Pzi: *~esc* / E: ***ștraf***[1] + *-ui* cf ger *strafen*] 1 (Îvp) A amenda[1]. 2 (Reg) A pedepsi.

ștrăfui[2] *vt* [At: GLOSAR REG. / Pzi: ? / E: nct] (Reg) A consuma (ceva) fără chibzuință Si: *a irosi*.

ștrăifui [At: ALR II/386 / V: (reg) ***streif~, ~ref~, ~rof~*** / Pzi: *~esc* / E: ger ***streifen*** „a vărga; a trage; a atinge"] 1 *vt* (Reg; c. i. drumuri forestiere; îf *ștrefui*) A acoperi cu traverse de lemn pentru a înlesni târârea buștenilor. 2 *vt* (Buc; c. i. bușteni) A târî cu ajutorul animalelor de tracțiune. 3 *vr* (Reg; d. cai) A se lovi cu un picior de altul, în mers. 4 *vi* (Reg; îf *ștrofui*) A bate din picioare.

ștrăifuit, ~ă *a* [At: ARVINTE, TERM. 81 / V: (reg) ***~ref~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***ștrăifui***] (Buc; d. drumuri forestiere) Prevăzut cu traverse de lemn, pentru a înlesni târârea buștenilor.

ștrămf *sm* vz ***ștrimf***

ștrămpor *sn* vz ***transport***

ștrăncăni *v* vz ***ștricăni***

ștrăpățui *vt* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***st~*** / Pzi: *~esc* / E: ***ștrapaț*** + *-ui*] (Reg) 1 (C. i. oameni) A sâcâi. 2 (C. i. oameni) A hărțui[2] (3). 3 (C. i. oameni) A pune pe drumuri. 4 (C. i. obiecte) A uza.

ștrăpățuială *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ieli* / E: ***ștrăpățui*** + *-eală*] (Mun) 1 Muncă. 2 Osteneală. 3 Alergătură (6). 4 Hărțuială (3).

ștrăpățuit[1] *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: ***ștrăpățui***] (Mun) 1 Muncă. 2 Osteneală. 3 Alergătură (6). 4 Hărțuială (3).

ștrăpățuit[2]***, ~ă*** *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***ștrăpățui***] (Mun; d. oameni) 1 Care este istovit Si: *obosit, vlăguit*. 2 Hărțuit[2] (1).

ștrâmf *sm* vz ***ștrimf***

ștrânf *sm* vz ***ștrimf***

ștreac *sn* vz ***ștrec***

ștreaf[1] *sn* vz ***ștraf***[1]

ștreaf[2] *sn* vz ***ștraf***[2]

ștreaf[3] *sn* vz ***ștraif***[1]

ștreafă *sf* vz ***ștraif***[1]

ștream, ~ă *a* vz ***ștram***

ștreamp *sn* vz ***șteap***[1]

ștreang *sn* [At: CORESI, ap. CADE / V: (reg) ***strang, st~, streng, ~ra~, ~reng*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Strang***] 1 Frânghie (din cânepă). 2 (Mol; pex) Bandaj pentru răni. 3 (Spc) Funie groasă, cu laț, cu care sunt spânzurați cei osândiți la moarte Si: (reg) *șfac* (1). 4 (Prc) Laț al ștreangului (3) Si: *juvăț*, (reg) *ștric*[2] (2). 5 (Pfm; d. oameni; îla) **(Bun) de ~** Care merită să fie spânzurat. 6-7 (Îlv) **A(-și) pune ~ul (de sau în) (la gât)** A (se) spânzura. 8-9 (Fam; îe) **A(-și) pune (singur) ~ul de gât** A (se) pune într-o situație penibilă, dificilă, fără ieșire. 10 (Fam; îae) A constrânge pe cineva să facă un lucru. 11 (Pop; îe) **A nu avea para de ~** A nu avea nici un ban. 12 (Reg) Laț cu care ciobanii prind oile și mieii. 13 (Arg; fig) Cravată (1). 14 (Pop) Șleau[3] (1). 15 (Med; rar) Cordon celular.

ștrec *sn* [At: CONTEMP, 1957, nr. 550, 2/4 / V: (reg) ***striec, ~reac, ~ric*** *sn*, ***~echie, ~rică*** *sf* / Pl: *~uri* / E: ger ***Strecke***] 1 (Reg) Cale ferată. 2 (Trs; Mar; pan) Parte a joagărului, constând din două șine (8) de lemn, dispuse paralel, pe care se deplasează carul. 3 (Trs) Loc de trecere peste calea ferată. 4 (Trs) Galerie (în mină).

ștrecăli *v* vz ***ștricăni***

ștrecăni *v* vz ***ștricăni***

ștrechie *sf* vz ***ștrec***

ștrecui *vt* [At: DM / Pzi : *~esc* / E: ger ***strecken***] (Tăb; c. i. piei) A curăța de resturile de carne, de grăsime.

ștrecuire *sf* [At: DP / Pl: *~ri* / E: ***ștrecui***] (Tăb) Curățare a pieilor de resturile de carne, de grăsime Si: *ștrecuit*.

ștrecuit *sn* [A: DM / Pl: *~uri* / E: ***ștrecui***] (Tăb) Ștrecuire.

ștref *sn* vz ***ștraf***[1]

ștrefui[1] *v* vz ***ștrăfui***[1]

ștrefui[2] *v* vz ***ștrăifui***

ștrefuit, ~ă *a* vz ***ștrăifuit***

ștreh *sn* [At: CHEST. II, 227/68 / Pl: *~uri* / E: ns cf ger *Streich* (balken) „grindă de planșeu"] (Reg) Loc unde se unesc căpriorii la acoperișul unei case.

ștremeleag [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***st~*** *sn* / Pl: *~ege, ~uri* sn, *~egi* sm / E: ns cf *ștepeleag*] 1 *sn* (Mun; Olt) Tulpină fără ramuri sau fără frunze. 2 *sn* (Mun; d. oameni; îe) **A fi** (sau **a rămâne**) **~** A fi (sau a rămâne) dezbrăcat. 3 *sn* (Mun; d. oameni; îae) A fi (sau a rămâne) sărac. 4 *sn* (Mun) Băț (1). 5 *sn* (Olt; irn) Furcă (de tors). 6 *sn* (Olt) Știulete (4). 7 *sn* (Olt) Parte a calului pe care crește coada. 8 *sm* (Mun; irn) Om înalt și slab. 9 *sn* (Arg; fig) Penis.

ștremeleu *s* [At: RĂDULESCU-CODIN, M. N. 165 / Pl: ? / E: ns cf *ștremeleag*] (Mun) Furcă (de tors).

ștrencăni *v* vz ***ștricăni***

ștrenche *sf* [At: DLR / Pl: ? / E: nct] (Reg) 1-2 Șotron (1-2).

ștreng *sn* vz ***ștreang***

ștrengar [At: GOLESCU, Î. 7 / V: (reg) ***străngari, st~, ~ringari*** *sm* / Pl: *~i* / E: ***ștreang*** + *-ar*] 1-2 *sm* (Reg) Frânghier (1-2). 3-4 *sm, a* (Dep) (Persoană) care umblă fără nici un rost Si: *derbedeu* (1), *golan* (3), *haimana* (1), *vagabond*. 5-6 *sm, a* (De obicei cu o nuanță de simpatie) (Copil sau tânăr) care se ține de pozne Si: *neastâmpărat, poznaș, zburdalnic*. 7-8 *sm, a* (Bărbat) ușuratic.

ștrengăresc, ~ească *a* [At: VLAHUȚĂ, O. A. III, 34 / Pl: *~ești* / E: ***ștrengar*** + *-esc*] (De obicei cu o nuanță de simpatie) 1 De ștrengar (5). 2 Caracteristic ștrengarilor (5).

ștrengărește *av* [At: AGÎRBICEANU, A. 77 / E: ***ștrengar*** + *-este*] (De obicei cu o nuanță de simpatie) Ca un ștrengar (5).

ștrengări *vi* [At: LB / Pzi: *~resc* / E: ***ștrengar***] 1 A umbla haimana Si: *a hoinări, a vagabonda*. 2 A se ține de golănii. 3 (De obicei cu o nuanță de simpatie) A se ține de zburdălnicii, de pozne, de ghidușii.

ștrengărie[1] *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ii* / E: ***ștrengar*** + *-ie*] 1 Hoinăreală. 2 Golănie (1). 3 (De obicei cu o nuanță de simpatie) Faptă de ștrengar (5) Si: *ghidușie, năzbâtie, poznă, zburdălnicie*, (îvr) *ștrengărire*, (rar) *ștrengărit*. 4 Comportare care denotă neastâmpăr, vioiciune, umor. 5 (Pfm) Aventură de dragoste.

ștrengărie[2] *sf* [At: PASCU, S. 185 / Pl: ? / E: ***ștreang*** + *-ărie*] (Trs; înv) Atelier unde se făceau ștreanguri (1).

ștrengărire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***ștrengări***] (Îvr) Ștrengărie[1] (3).

ștrengărit *sn* [At: DLR / Pl: *~uri* / E: ***ștrengări***] (Rar) Ștrengărie[1] (3).

ștrengăriță *sf* [At: CARAGIALE, O. III, 232 / Pl: *~țe* / E: ***ștrengar*** + *-iță*] 1 (De obicei cu o nuanță de simpatie) Fată (sau femeie tânără) vioaie, poznașă Si: (fam) *ștrengăroaică* (1). 2 (Rar) Femeie ușuratică Si: (fam; rar) *ștrengăroaică* (2).

ștrengăroaică *sf* [At: DDRF / Pl: *~ice* / E: ***ștrengar*** + *-oaică*] (Fam) 1-2 Ștrengăriță (1-2).

ștrenguleț *sn* [At: LEX. MARS. 209 / V: (îvr) ***stran~*** / Pl: *~e* / E: ***ștreang*** + *-uleț*] 1-2 (Reg; șhp) Ștreang (1) (mic).

ștrengulitură *sf* vz ***ștringuitură***

ștrep *sm* vz ***șteap***[1]

ștriablic *sn* vz ***ștraiveg***

ștric[1] [At: LEXIC REG. II, 102 / Pl: *~ici* sm, *~uri* sn / E: ger ***Strich***] 1 *sm* (Reg) Linie (la termometru). 2 *sn* (Trs) Grad alcoolic.

ștric² *sn* [At: ARH. OLT. III, 392 / V: (reg) ***st~*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Strick***] (Reg) **1** Frânghie[1] (**10**). **2** Ștreang (**4**). **3** Șleau[3] (**1**).

ștric³ *sn* [At: CV 1950, nr. 4, 45 / Pl: *~uri* / E: ger ***Strick*** (arbeit, -jacke)] **1** (Ban) Dantelă (**1**). **2** (Reg) Pulover.

ștric⁴ *sn* vz ***ștrec***

ștric⁵ *s* [At: L. ROM. 1968, 408 / Pl: ? / E: ns cf *ștric²*] (Mar) Funicular (**1**).

ștricar *sm* [At: ALR SN II h 503/2 / Pl: *~i* / E: ***ștric²*** + *-ar*] (Reg) **1-2** Frânghier (**1-2**).

ștrică *sf* vz ***ștrec***

ștricălui *v* vz ***ștricăni***

ștricăni *vt* [At: DR. X, 293 / V: (reg) ***stricăli, ~ränc~, ~recăli, ~rec~, ~renc~, ~ălui, ~cui, ~inc~, ~ingăli, ~ingoli*** / Pzi: *~nesc* / E: ger ***stricken***] (Trs; Ban) **1** A croșeta (**1**). **2** A tricota. **3** A broda (**1**).

ștricou *sn* vz ***tricou***

ștricui¹ [At: LEXIC REG. 110 / Pzi: ? / E: ger ***streichen***] (Buc) **1** *vi* A se lovi cu un picior de altul, în mers. **2** *vt* (C. i. un cuvânt, un fragment dintr-un text, un desen etc.) A șterge (**10**).

ștricui² *v* vz ***ștricăni***

ștrif *sm* vz ***ștrimf***

ștrimf *sm* [At: (a. 1750) IORGA, S. D. XII, 59 / V: (reg) ***strâmf, st~, strimp, strinflu, strumf, știnf, ~rämf, ~râmf, ~rânf, ~if, ~lu, ~mp, ~inc, ~inf, ~influ, ștrunf*** *sm*, ***strinchi*** *smp*, ***~lă*** (Pl: *~le*) *sf* / Pl: *~i* / E: ger ***Strumpf*** (Pl: *Strümpfe*), mg ***strimfli***] (Reg) Ciorap (**1**).

ștrimflă *sf* vz ***ștrimf***

ștrimflu *sm* vz ***ștrimf***

ștrimp *sm* vz ***ștrimf***

ștrinc *sm* vz ***ștrimf***

ștrincăni *v* vz ***ștricăni***

ștrinf *sm* vz ***ștrimf***

ștrinflu *sm* vz ***ștrimf***

ștringari *sm* vz ***ștrengar***

ștringăli *v* vz ***ștricăni***

ștringoli *v* vz ***ștricăni***

ștringuitură *sf* [At: TEAHA, C. N. 271 / V: (reg) ***ștrengulit~*** / Pl: *~ri* / E: ns cf *ștringoli*] (Trs) **1** Panglică albă brodată, folosită ca garnitură. **2** Dantelă (**1**).

ștrițăl *sm* [At: LEXIC REG. 110 / Pl: *~i* / E: ger dal ***Striezel***] (Buc) **1** Colac (**1**). **2** Franzelă.

ștroafă *sf* [At: ARVINTE, TERM. 74 / Pl: *~fe* / E: nct] (Reg) Joagăr pentru tăiat scânduri, acționat manual.

ștroaifă *sf* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~fe* / E: ns cf *ștraiban*] (Reg) Stănog (în grajd).

ștroanță *sf* vz ***ștronț¹***

ștroapă¹ *sf* [At: ARVINTE, TERM. 44 / V: (reg) ***~pe, ~ompe, ~op*** *s* / Pl: *~pe* / E: ns cf ger *Strombett* „albie de râu"] (Reg; în exploatarea lemnului) Jgheab mai mic instalat la capătul de sus al ulucului principal.

ștroapă² *sf* vz ***ștrapă***

ștroape *s* vz ***ștroapă¹***

ștrocmaist *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: nct] (Reg) Aparat de luat măsuri mici.

ștrof¹ *sm* vz ***șurub***

ștrof² *sn* vz ***ștraf¹***

ștrof³ *sn* vz ***ștraif¹***

ștrofăli *vt* [At: MAT. DIALECT. I, 288 / Pzi: *~lesc* / E: mg ***strófol***] (Reg) A pedepsi.

ștrofălit, ~ă *a* [At: MAT. DIALECT. I, 288 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***ștrofăli***] (Reg) Pedepsit.

ștrofălui¹ *vt* [At: LB / V: (reg) ***strofol~*** / Pzi: *~esc* / E: ***ștrofăli*** css] (Trs) A pedepsi.

ștrofălui² *vi* [At: ALR I, 1114/87 / Pzi: 3 *~ește* / E: ns cf ger *straucheln*] (Reg; d. cai) A șchiopăta (**1**).

ștrofăluit *sn* [At: ALR I, 1448 /45 / V: (reg) ***~fol~*** / E: ***ștrofălui¹***] (Reg) Pedeapsă.

ștrofleac *sn* vz ***ștopleag***

ștrofleag *sn* vz ***ștopleag***

ștrofoluit *sn* vz ***ștrofăluit***

ștrofui¹ *v* vz ***ștrăfui¹***

ștrofui² *v* vz ***ștrăifui***

ștroh *sn* vz ***stroh***

ștrol, ~oală *smf, a* [At: PAȘCA, GL. / Pl: *~i, ~oale* / E: nct] (Reg; adesea dep) **1-4** Șchiop (**1-4**).

ștrolibat, ~ă *a* vz ***sturluibat***

ștrolibătură *sf* vz ***strolibătură***

ștromentui *vt* [At: LEXIC REG. 110 / Pzi: ? / E: ns cf *instrument*] (Buc) A face ceva cu neîndemânare.

ștrompe *s* vz ***ștroapă¹***

ștrompoli *v* vz ***ștopoli***

ștronț¹ *sm* [At: BENIUC, M. C. I, 210 / V: (reg) ***~oanță*** *sf* / Pl: *~i* / E: ns cf *șonț¹*] **1** (Îrg; prt) Șoacăț[1] (**1**). **2** (Reg) Copil neastâmpărat.

ștronț² *sn* [ARVINTE, TERM. 85 / Pl: ? / E: ns cf ger *Stoss* (zahn) „colț"] (Reg; în exploatarea lemnului) Placă de fier cu mai mulți colți, fixată pe fundul ulucului, pentru a micșora viteza de alunecare a lemnelor.

ștronț³ *sn* vz ***șpronț***

ștronța¹ *vi* [At: ARVINTE, TERM. 35 / Pzi: *~ țez* / E: ***ștronț¹***] (Buc; Mol) A vorbi limba germană Si: (reg) *a ștronțui*.

ștronța² *v* vz ***șpronța***

ștronțui *vi* [At: ARVINTE, TERM. 35 / Pzi: ? / E: ***ștronț¹*** + *-ui*] (Mol) A ștronța[1].

ștrop *s* vz ***ștroapă¹***

ștropație *sf* vz ***ștrapaț***

ștropăli *vi* [At: MAT. DIALECT. I, 97 / Pzi: *~lesc* / E: mg ***strapál*** (ja magát)] (Reg) A umbla mult, obosindu-se.

ștroplandă *sf* [At: L. ROM. 1959, nr. 5, 72 / A: nct / Pl: *~de* / E: mg ***strumplandli***] (Reg) Jartieră.

ștropoli¹ *v* vz ***stropoli***

ștropoli² *v* vz ***ștopoli***

ștruc *sn* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~uri* / E: nct] (Înv) Postav gros.

ștrudel *sn* [At: JAHRESBER. VII, 87 / V: ***st~***, (reg) ***strudir, strudul, struduri, strul, ~dl, ~ul*** (Pl: *~uri*) *sn*, ***~duri*** *sp*, ***~ugli*** *s*, ***strudilă*** *sf* / Pl: *~e* / E: ger ***Strudel***] Plăcintă făcută din foi subțiri, umplute cu mere, brânză, nuci etc. și rulate în formă de sul.

ștrudeniță *sf* vz ***studeniță***

ștrudl *sn* vz ***ștrudel***

ștruduri *sp* vz ***ștrudel***

ștrugli *s* vz ***ștrudel***

ștrujan *sm* vz ***strujan***

ștrul *sn* vz ***ștrudel***

ștrulă *sf* [At: REV. CRIT. III, 170 / Pl: *~le* / E: ns cf ger *Strudel* (kopf)] (Trs; dep) Femeie ușuratică.

ștrulibatic, ~ă *a* vz ***sturluibatic***

ștrulubatic, ~ă *a* vz ***sturluibatic***

ștrunf *sm* vz ***ștrimf***

ștruț *sm* vz ***struț***

ștubeci *sn* vz ***știubeci***

ștubei *sn* vz ***știubei¹***

ștubete *sn* vz ***știubeci***

ștubeț *sn* vz ***știubeci***

ștubeu *sn* [At: H IV, 85 / V: (reg) ***știu~, uștiu~*** / Pl: *~eie* / E: ns cf *știubei¹*] **1-2** (Mun) Știubei[1] (**3, 7**). **3** (Reg) Groapă adâncă. **4** (Reg; pex) Râpă.

ștubică *sf* [At: PAȘCA, GL. / Pl: *~ici* / E: ns cf *știob¹*, *știubei¹*] (Reg) Lădiță în care se țin uneltele întrebuințate la ascuțirea coasei.

ștuc¹ *sn* [At: PO 276/22 / V: (înv) ***~uh, știucă*** *sf*, (reg) ***stic, stiuc, st~, știc, știuc*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Stück***] **1** (Reg) Parte dintr-un întreg Si: *bucată*,

fragment, porțiune. **2** (Trs; îf *ștuc*) Lot (într-un teren comasat). **3** (Îrg) Exemplar^1 (**1**). **4** (Trs; lpl: îf *ștucuri*) Reprize. **5** (Trs; gmî) Piesă de teatru. **6** (Trs; gmî) Pasaj dintr-o operă literară.

ștuc^2 *sn* vz ***stuc***

ștucat, ~ă *a* vz ***stucat***

ștucator *sm* vz ***stucator***

ștucatură *sf* vz ***stucatură***

ștucă *sf* vz ***știucă***^{1}

ștucșor *sn* [At: (a. 1702) JAHRESBER. X, 213 / V: (îrg) ***st~*** / Pl: ? / E: ***ștuc***^{1} + *-(u)șor*] (Trs; înv) **1-4** (șhp) Ștuc^1 (**1-2**) (mic) Si: (îrg) *ștuculeț* (**1-4**), *ștucurele* (**1-4**).

ștuculeț *sn* [At: JAHRESBER. X, 213 / Pl: ? / E: ***ștuc***^{1} + *-uleț*] (Trs: înv) **1-4** (șhp) Ștucșor (**1-4**).

ștuculiță *sf* vz ***știuculiță***

ștucurele *snp* [At: (a. 1752) IORGA, S. D. XII, 63 / E: ***ștucuri*** (pll *ștuc1*) + *-el*] (Trs; înv) **1-4** (șhp) Ștucșor (**1-4**).

ștudeliță *sf* vz ***studeniță***

ștudent, ~ă *smf* vz ***student***

ștudirui [At: ȚICHINDEAL, A. M. 46/21 / V: (reg) ***~dur~*** / Pzi: *~esc* / E: ger ***studieren***] **1** *vt* (Trs; înv) A învăța. **2** *vr* (Buc; îf *ștudurui*) A se gândi (**3**).

ștudurui *v* vz ***ștudirui***

ștufă *sf* [At: LB / V: (reg) ***st~, știu~*** / Pl: *~fe* / E: ger ***Stufe***] (Trs) **1-2** (Bucată de) rocă auriferă.

ștufuli *v* vz ***stopoli***

ștuh *sn* vz ***ștuc***^{1}

ștui *sm* vz ***știoi***

ștulău *sm* [At: ALR I, 903/164 / Pl: *~ăi* / E: ns cf *ștulete*] (Reg) Știulete (**4**).

ștulbeu *sn* [At: ANTIPA, P. 100 / Pl: ? / E: ns cf *ștulbic*, srb *stub*] (Olt) Știuldic (**2**).

ștulbic *sn* vz ***știuldic***

ștulbiuc *sn* vz ***știuldic***

ștuldic *sn* vz ***știuldic***

ștulei *s* vz ***știulei***

ștuleici *s* [At: ALR I, 847/772 / Pl: ? / E: ns cf *ștulete*] (Reg) Varză neajunsă în stadiul de căpățână.

ștulete *sm* vz ***știulete***

ștuleu *sn* vz ***știuleu***

ștulf *sn* [At: LEXIC REG. 22 / Pl: *~uri* / E: nct] (Min: Mar) Coloană pneumatică pentru susținerea perforatorului.

ștulghit, ~ă *a* vz ***știulghit***

ștup *s* vz ***știup***^{1}

ștupă *sfs* [At: MAT. DIALECT. I, 288 / E: nct] (Reg) Arpagic (**5**).

ștupui *vt* [At: M. D. ENC. / Pzi: *~esc* / E: nct] A ornamenta cu zimți partea superioară a ramei încălțămintei.

ștupuli *v* vz ***stopoli***

ștur *av* [At: PAȘCA, GL. / E: nct] (Reg) Încărcat.

șturligaie *sf* vz ***șurligaie***

șturm *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~uri* / E: ger ***Sturm*** cf rs, ucr *штурм*] **1** (Mil; îrg) Asalt. **2** (Buc; fig) Scandal.

șturț^1 *sn* [At: JAHRESBER. X, 211 / V: (reg) ***știu~*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Sturz*** (platz)] (Min; Trs) **1** Loc unde se depozitează minereul care urmează să fie prelucrat sau deșeurile. **2** (Pex) Material depozitat în șturț^1 (**1**).

șturț^2 *sn* [At: LTR^2 / Pl: *~uri* / E: ger ***Stürze***] Semifabricat plat care reprezintă un stadiu intermediar între placa-semifabricat și tabla subțire.

ștrui [At: LEXIC REG. 110 / Pzi: ? / E: nct] (Buc) **1** *vi* A lucra excesiv. **2** *vt* A strânge în clește.

ștuț^1 *sn* [At: ȘINCAI, HR. II, 331/21 / V: (reg) ***știuț*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Stutzen***, (**1**) cf și ger *Stutz* (rohr, -büchse)] **1** (Trs; Mar) Carabină (**1**). **2** (Teh) Bucată scurtă de țeavă, care face legătura între un recipient și o conductă Si: *tubulură*. **3** Tub de oțel cu pereții subțiri, servind pentru luarea probelor de pământ.

ștuț^2 *sn* [At: A VI, 3 / V: (reg) ***~un*** (A: nct) *s* / Pl: *~uri* / E: ns cf *știț*] (Reg) Fiecare dintre cele două curele groase care leagă pieptarul hamului de oreic.

ștuț^3 *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~uri* / E: ger ***Stutz***] (Reg) Ciot de copac.

ștuț^4 *ss* [At: MAT. DIALECT. I, 288 / E: ns cf *ștupă*] (Reg) Arpagic (**5**).

ștuțâi *v* vz ***ștuțui***

ștuțui *vt* [At: M. D. ENC. / V: (reg) ***~țâi*** (Pzi: *ștuțâi*) / Pzi: *~esc* / E: ger ***stutzen***] **1** (Reg; îf *ștuțâi*) A tunde. **2** (Tăb) A îndepărta partea de deșeu a pieii cu ajutorul foarfecelor sau al cuțitelor.

ștuțuire *sf* [At: LTR^2 / Pl: *~ri* / E: ***ștuțui***] (Tăb) Îndepărtare a părții de deșeu a pieii cu ajutorul foarfecelor sau al cuțitelor.

ștuțun *s* vz ***ștuț***^{2}

șu^1 [At: RESMERIȚĂ, D. 812 / E: fo] **1** *i* (Pop; de obicei rep) Cuvânt care imită foșnetul frunzelor, curgerea apei etc. **2** *i* (Pop; de obicei rep) Cuvânt care imită murmurul vorbelor șoptite (**1**). **3** *i* (Îvr; de obicei rep) Cuvânt care imită strigătul bufnițelor. **4** *i* (Pop; de obicei rep) Cuvânt cu care se adoarme sau se liniștește un copil mic. **5** *i* (Reg; pronunțat adesea cu „u" prelungit) Strigăt cu care se alungă rațele sau găinile. **6** *s* (Reg) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **7** *s* (Reg) Melodie după care se execută dansul șu^1 (**6**).

șu^2 *sn* [At: DN^3 / Pl: ? / E: rs ***шу***] Termen chinezesc pentru a denumi pictura verticală pe sul, corespunzând picturii de șevalet din Europa.

șuai *s* vz ***șuvoi***^{1}

șuan *sm* [At: DN^3 / P: *șu-an* / Pl: *~i* / E: fr ***chouan***] (Frm) Denumire dată insurgenților din Bretania și Normandia în timpul revoluției franceze de la sfârșitul sec. XVIII.

șuăi *sn* vz ***șuvoi***^{1}

șub *sn* vz ***șupă***^{2}

șuba^1 *sn, i* [At: ARVINTE TERM. 89 / E: ger ***schubbe*** (Imt al lui *schubben* „a împinge")] (Reg) **1-2** Șiba^1 (**1-2**).

șuba^2 *vt* [At: ARVINTE, TERM. 89 / Pzi: *~bez* / E: ns cf *șuba*^{1}] (Reg; c. i. bușteni) A șiba^2.

șubac *sn* vz ***șabac***

șubar^1 *sm* [At: ALR I, 1729/40 / Pl: *~i* / E: ***șubă***^{1} + *-ar*] **1** (Reg) Croitor care confecționează haine din pănură. **2** (Ban; Trs) Piuar.

șubar^2 *sm* vz ***șaibar***

șubare *s* vz ***șugar***

șubă^1 *sf* [At: (a. 1802) IORGA, S. D. VIII, 118 / Pl: *~be*, (reg) *șubi* / E: srb ***šuba***, mg ***suba***, ucr ***шуба***] **1** Haină lungă și largă (de postav gros), căptușită cu blană, de obicei cu guler mare, care se poartă peste îmbrăcămintea obișnuită, mai ales de bărbați. **2** (Pgn) Haină groasă căptușită cu blană. **3** (Trs; îs) *~ înfundată* Haină lungă de dimie, fără tăietură în față, care se îmbracă trecând-o peste cap. **4** (Reg; lpl) Haine groase de iarnă. **5** (Trs) Palton scurt confecționat din postav. **6** (Ban; Trs) Pănură.

șubă^2 *sf* vz ***șibă***

șubăr^1 *sn* vz ***șuber***

șubăr^2 *sn* vz ***șubler***

șubeică *sf* [At: CIHAC II, 394 / V: (reg) ***ju~*** / Pl: *~ici*, (reg) *~ice* / E: ucr ***шубейка***] (Reg) Șubă^1 (**1**) scurtă (purtată de femei).

șuber *sn* [At: MDT / V: (reg) ***sibăr, ~băr, șugur*** / Pl: *~e* / E: ger ***Schieber***] **1** (Teh) Dispozitiv cu care se reglează închiderea sau deschiderea unui orificiu de trecere pentru lichide sau gaze Si: *registru, ventil*. **2** (Min) Dispozitiv în formă de pâlnie, prevăzut cu un organ de reglare, montat la capătul inferior al unui rostogol, prin care alunecă materialul ce se încarcă în vagonete. **3** (Min; Trs; îf *șubar*) Gură a rostogolului. **4** (Min; Trs; îaf) Despărțitură în suitoare, în formă de jgheab, prin care se scurge rambleul sau cărbunele. **5** (Reg) Zăvor. **6** (Reg) Stavilă la moară. **7** (Buc; Mol) Horn (**1**). **8** (Reg; îf *șubar*) Concasor.

șuberec *sn* [At: DEX / Pl: *~ece* / E: tc ***seböreк***] (Reg) Specialitate dobrogeană de plăcintă, asemănătoare cu scovarda, făcută din aluat

nedospit umplut cu brânză sau cu carne (bine condimentată) și prăjită în grăsime.

șubet *s* vz ***ciubet***

șubită[1] *sf* [At: CIHAC II, 394 / Pl: *~țe* / E: ***șubă[1]*** + *-iță*] **1-2** (Reg; șhp) Șubuliță (**1-2**).

șubiță[2] *sf* vz ***șuviță***

șubler *sn* [At: IOANOVICI, TEHN. 200 / V: (reg) ***~băr*** / Pl: *~e* / E: ger ***Schublehre***] (Teh) Instrument de măsurat lungimi sau grosimi mici, compus dintr-o riglă gradată, cu două brațe, între care se prinde piesa care trebuie măsurată.

șubrav, ~ă *a* [At: RĂDULESCU-CODIN / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *șubred*] (Mun) **1-5** Șubred (**1-5**). **6** Indispus.

șubrăvi *vtr* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~vesc* / E: ***șubrav***] (Mun) **1-10** A (se) șubrezi (**1-10**).

șubrăvit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***șubrăvi***] (Reg) **1-5** Șubred (**1-5**).

șubred, ~ă [At: (a. 1750) IORGA, S. D. XII, 56 / V: (reg) ***ju~***, (înv) ***~rid*** *a* / Pl: *~ezi, ~e* / E: nct] **1** *a* (D. ființe sau d. părți ale corpului lor) Lipsit de vigoare Si: *firav* (**1**), *plăpând*, *șubrezit* (**1**), (reg) *șubrav* (**1**), *șubrăvit* (**1**), *șubru* (**1**). **2** *a* Nerezistent la eforturi Si: *firav*, *plăpând*, *șubrezit* (**2**), (reg) *șubrav* (**2**), *șubrăvit* (**2**), *șubru* (**2**). **3** *a* (D. ființe) Predispus la îmbolnăviri Si: *firav*, *plăpând*, *șubrezit* (**3**), (reg) *șubrav* (**3**), *șubrăvit* (**3**), *șubru* (**3**). **4** *a* (D. obiecte, construcții etc.) Lipsit de rezistență, de trăinicie Si: *fragil* (**1**), *șubrezit* (**4**), (reg) *șoiog* (**5**), *șubrav* (**4**), *șubrăvit* (**4**), *șubru* (**4**). **5** *a* (Pex; d. obiecte, construcții etc.) Care este gata să se prăbușească Si: *șubrezit* (**5**), (reg) *șoiog* (**6**), *șubrav* (**5**), *șubrăvit* (**5**), *șubru* (**5**). **6** *a* (Fig; d. teorii, concepții, argumente, realizări umane etc.) Care nu rezistă unei analize mai serioase, unei critici mai severe. **7** *a* (Pex; fig) Care este nesigur Si: *precar*, (reg) *șubru* (**6**). **8** *sa* (Reg) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **9** *sa* (Reg) Melodie după care se execută acest dans.

șubrezeală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***șubrezi*** + *-eală*] (Mun) **1-2** Șubrezenie (**1-2**).

șubrezenie *sf* [At: TDRG / Pl: *~ii* / E: ***șubred*** + *-enie*] **1** Lipsă de vigoare Si: *slăbiciune*, (reg) *șubrezeală* (**1**). **2** Lipsă de rezistență, de trăinicie a obiectelor, a construcțiilor etc. Si: (reg) *șubrezeală* (**2**). **3** (Ccr) Construcție șubredă (**5**). **4** (Ccr) Element de construcție șubred (**4**). **5** (Pex; fig) Nesiguranță.

șubrezi [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~zesc* / E: ***șubred***] **1-2** *vtr* A face să-și piardă (sau a-și pierde) vigoarea Si: *a slăbi*, (reg) *a (se) șubrăvi* (**1-2**). **3-4** *vtr* A face să devină (sau a deveni) nerezistent la eforturi Si: *a slăbi*, (reg) *a (se) șubrăvi* (**3-4**). **5-6** *vtr* A face să-și piardă (sau a-și pierde) sănătatea Si: (reg) *a (se) șubrăvi* (**5-6**). **7-8** *vtr* (C. i. obiecte, construcții etc.) A face să-și piardă (sau a-și pierde) soliditatea Si: (reg) *a (se) șubrăvi* (**7-8**). **9-10** *vtr* (Pex; c. obiecte, construcții etc.) A face (sau a fi gata) să se prăbușească Si: (reg) *a (se) șubrăvi* (**9-10**). **11** *vt* (Pex; fig) A face să devină nesigur.

șubrezire *sf* [At: DM / Pl: *~ri* / E: ***șubrezi***] **1** Pierdere a vigorii Si: *slăbire*. **2** Pierdere a rezistenței la eforturi Si: *slăbire*. **3** Pierdere a sănătății. **4** Pierdere a trăiniciei obiectelor, construcțiilor etc.

șubrezit, ~ă [At: V. ROM. septembrie 1954, 65 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***șubrezi***] **1-5** Șubred (**1-5**).

șubrid, ~ă vz ***șubred***

șubru, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ri, ~re* / E: ns cf *șubred, șubrav*] (Mun) **1-6** Șubred (**1-5, 7**).

șubui [At: ARVINTE, TERM. 89 / Pzi: ? / E: ns cf *șuba[1]*] (Reg) **1** *vt* (C. i. bușteni) A șiba[2]. **2** *vru* (D. căruțe) A aluneca cu roțile dinapoi într-o parte.

șubuli *v* vz ***șupuri[1]***

șubuliță *sf* [At: TDRG / Pl: *~țe* / E: ***șubă[1]*** + *-uliță*] **1-2** (Pop; șhp) Șubă[1] (**1**) (mică) Si: (reg) *șubită[1]* (**1-2**), *șubuță* (**1-2**).

șubuță *sf* [At: CADE / Pl: *~țe* / E: ***șubă[1]*** + *-uță*] (Reg) **1-2** (Șhp) Șubuliță (**1-2**). **3** Haină de dimie albă, lungă până la genunchi, care se poartă peste îmbrăcămintea obișnuită.

șuc[1] *sn* [At: ȘINCAI, Î. 46/5 / V: (reg) ***șug, șuh*** *sn*, ***șuf, șut*** *sm* / Pl: *~uri* / E: ger ***Schuh***] **1** (Îrg) Unitate de măsură a lungimii egală cu a șasea parte dintr-un stânjen. **2** (Mar) Măsură de lungime folosită de țesătoare, egală cu distanța obținută prin alăturarea celor doi pumni, degetele mari fiind întinse, iar vârfurile acestora apropiate. **3** (Reg; îf *șut*) Măsură de lungime de aproximativ 15-16 cm. **4** (Reg) Măsură de lungime egală cu lungimea degetului mare. **5** (Reg; îf *șuh*) Compas folosit în zidărie. **6** (Reg; îaf) Papuc[1]. **7** (Reg) Întăritură care se face la malul unui râu pentru a nu se surpa din cauza apei.

șuc[2] *sn* [At: ARVINTE, TERM. 170 / Pl: *~uri* / E: ns cf *șub, șut[4]*] (Reg) Îmbrâncitură.

șuc[3] *sn* vz ***șoc[2]***

șucada *ain* [At: ALECSANDRI, T. 420 / E: tc ***şukadar*** „atât"] (Mol; tcî) Grozav (**6**).

șucar, ~ă [At: BL II, 113 / V: (arg) ***~căr*** *smn, a*, ***șuhar, șuhăr, zuhăr*** *smn* / Pl: *~i, ~e* / E: rrm ***šukar***. (**7**) cf și ger *Schacher*] (Arg) **1** *a* Frumos (**1**). **2** *a* Bun[1] (**1**). **3** *a* (Îf *șucăr*) Elegant (**1**). **4** *sn* Gălăgie (**1**). **5** *sn* Scandal. **6** *sn* Supărare. **7** *sm* (Îf *șucăr*) Hoț (**1**).

șucată *sf* [At: RĂDULESCU-CODIN / V: (reg) ***șoc~*** / Pl: ? / E: nct] (Reg) Bucată mare (de carne, pâine etc.).

șucatăr *sn* vz ***șicator***

șucă *sf* vz ***șucă***

șucăr *smn, a* vz ***șucar***

șucăreală *sf* [At: GR. S. VII, 126 / Pl: *~eli* / E: ***șucări*** + *-eală*] (Arg) **1** Supărare. **2** Ceartă (**1**). **3** Hârjonire. **4** Aflare a unei vești.

șucări [At: BL II, 188 / V: (arg) ***suhă~*** / Pzi: *~resc, șucăr* / E: ***șucar***] (Arg) **1** *vr* A se găti (**10**). **2** *vr* A se fuduli (**1**). **3-4** *vtr* A (se) supăra. **5** *vrr* A se certa (**2**). **6** *vrr* A se hârjoni (**1**). **7** *vt* A șterpeli (**2**). **8** *vr* A ieși dintr-o situație încurcată, dificilă, neobișnuită Si: *a se descurca* (**12**). **9** *vt* A observa. **10** *vr* A prinde de veste Si: *a auzi* (**10**). **11** *vt* A-și aminti (**2**).

șucărit[1] *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: ***șucări***] (Arg) **1** Supărare. **2** Ceartă (**1**). **3** Hârjonire.

șucărit[2], ~ă *a* [At: BUL. FIL. IV, 127 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***șucări***] (Arg; d. oameni) **1** Elegant (**2**). **2** Supărat.

șucățea *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: *~ele* / E: ***șucată*** + *-ea*] (Reg) Bucată mare de carne.

șuceală *sf* vz ***suceală***

șuchea[1] *vtr* [At: L. ROM. 1960, nr. 5, 36 / Pzi: *~chez* / E: drr ***șucheat***] (Reg) **1-2** A (se) zăpăci.

șuchea[2] *vt* [At: UDRESCU, GL. / V: (reg) ***șuchi*** / Pzi: *~chez* / E: ns cf *șuti[1]*] (Mun) A șterpeli (**2**).

șucheană *sf* [At: DDRF / Pl: ? / E: ***șut[9]***] **1** (Buc) Vacă cu coarnele mici. **2** (Reg) Vită nărăvașă. **3-6** (Mol; pex) Om deșucheat (**1-4**).

șucheat, ~ă [At: LB / V: (reg) ***ciu~, ~chet*** (A și: *șuchet*) / Pl: *~ați, ~e* / E: mg ***süket***] **1** *a* (Reg) Care este nebun Si: *deșucheat* (**1**), (reg) *șuchi[3]* (**1**). **2** *a* (Reg) Care este neastâmpărat Si: *deșucheat* (**2**), (reg) *șuchi[3]* (**2**). **3** *a* (Reg) Care este imoral Si: *deșucheat* (**3**), (reg) *șuchi[3]* (**3**). **4** *a* (Reg) Care este neglijent Si: *deșucheat* (**4**), (reg) *șuchi[3]* (**4**). **5** *a* (Mol; Buc; d. oameni) Aspru. **6** *a* (D. oameni) Răutăcios. **7** *a* (Mol; îe) **A-și face urechea ~ă** A lăsa greul pe seama altcuiva. **8-9** *smf, a* (Buc) (Persoană) care știe multe lucruri. **10** *a* (Îvr; d. pluguri) Care are cormana fixă și grindeiul puțin strâmb.

șuchet, ~ă *a* vz ***șucheat***

șuchetenie *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ii* / E: ***șucheat*** + *-enie*] (Mol) **1** Extravaganță (**1**). **2** Nebunie.

șucheti *vr* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~tesc* / E: ***șucheat***] (Mol) **1-4** A deveni șucheat (**1-4**).

șuchi[1] *sn* [At: DLR / V: (reg) ***șuichi*** / Pl: *~uri* / E: ns cf *șucată*] (Mun) Bucată mare (de pâine, de mămăligă etc.) Si: (reg) *șuchiuman*.

şuchi² *v* vz *şuchea²*

şuchi³, *şuche* *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: ~ / E: ns cf *şucheat*, mg *süket*] (Mol; d. oameni) **1-4** Şucheat **(1-4)**.

şuchiri [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~resc* / E: ns cf *şuchi²*] (Mun) **1** *vt* A şterpeli (2). **2** *vi* (Îe) **A o ~** A se eschiva **(2)**. **3** *vi* (Îae) A fugi **(1)**.

şuchirit, *~ă* *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iţi*, *~e* / E: *şuchiri*] (Reg) **1** Dispărut **(1)**. **2** Ascuns² **(1)**.

şuchiuman *sn* [At: LEXIC REG. II, 71 / Pl: *~e* / E: *şuchi¹*] (Mun) Şuchi¹.

şuci *v* vz *suci*

şuco *ain* [At: DEX-S / E: ger *Schuko*] (Îs) *Priză ~* Priză cu contact la pământ pentru realizarea electro-securităţii.

şudator *sm* vz *şedator*

şudeşcă *sf* vz *sideşcă*

şudrău *s* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 189 / Pl: ? / E: mg *sodró*] (Reg) Unealtă de cizmărie cu care se răsuceşte aţa pentru încălţăminte.

şuetar *sm* [At: C. PETRESCU, ap. IORDAN, L. R. A. 163 / P: *şu-e~* / Pl: *~i* / E: *şuetă* + *-ar*] (Rar) **1** (La unele jocuri de cărţi) Persoană care conduce jocul şi care ţine în rezervă o sumă de bani pentru a plăti, în caz de pierdere, sumele riscate de ceilalţi jucători Si: *bancher*. **2** Persoană căreia îi place să converseze.

şuetă *sf* [At: C. PETRESCU, C.V. 63 / P: *şu-e~* / Pl: *~te* / E: nct] **1** (Rar; la unele jocuri de cărţi) Sumă de bani pusă în joc de cel care conduce jocul Si: *banc¹* **(2)**, *bancă³* **(6)**. **2** Conversaţie uşoară, spirituală şi distractivă între prieteni. **3** (Îlv) **A sta la ~** A discuta **(2)**.

şuf *sm* vz *şuc¹*

şufan *sn* [At: DAMÉ, T. 126 / V: (reg) *şif~*, *~ă* *sf* / Pl: *~e* / E: nct] **1** (Reg) Fiecare dintre cei doi pari groşi şi lungi, ascuţiţi la un capăt, cu care se fixează cămăna pe fundul apei în timpul scoaterii năvodului², pentru a împiedica ieşirea peştelui. **2** (Mun; îf *şifan*) Prăjină folosită de pescari pentru a conduce luntrea.

şufanar *sm* [At: ANTIPA, P. 492 / Pl: *~i* / E: *şufan* + *-ar*] (Reg) Pescar care mânuieşte şufanul (1).

şufană *sf* vz *şufan*

şufar *sm* vz *şafar*

şufarcă *sf* vz *şuharcă*

şufariu *sm* vz *şafar*

şufă *sf* [At: DLR / Pl: *~fe* / E: nct] (Reg) Cablu de sârmă.

şufăni *vt* [At: PAMFILE, DUŞM. 391 / Pzi: ? / E: *şufan*] (Mun; csnp) A fixa cămăna năvodului² pe fundul apei cu ajutorul şufanelor (1).

şufăr *sm* vz *şafar*

şufăreală *sf* [At: SCRIBAN, D. 1289 / Pl: *~eli* / E: *şufări* + *-eală*] (Mol) Escrocare.

şufări *vt* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~resc* / E: *şufar*] (Mol) A escroca.

şufei *sn* vz *şofei*

şufelnicos, *~oasă* *a* [At: ALR I, 1564/218 / Pl: *~oşi*, *~oase* / E: ns cf *ciufelnic*, ger *schofelig* „ordinar, jignitor"] (Reg) Cicălitor (1).

şufer *sm* vz *şafar*

şufertiţă *sf* [At: CV 1951, nr. 3-4, 44 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *şoferţe*] (Mar) **1** Haină ruptă. **2** Zdreanţă.

şufertit *sm* [At: PAŞCA, GL. / Pl: *~iţi* / E: ns cf *şoferţe*] (Reg; dep) Ţăran care se îmbracă în haine orăşeneşti.

şufeţe *sp* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 27 / V: (reg) *şoferţe* / E: ger *Schuhfetzen*] (Ban) Obiele.

şufilă *sf* vz *şofilă*

şuflad *sn* vz *şufladă*

şufladă *sf* [At: CV 1950, nr. 11-12, 41 / V: (reg) *şufra~* (Pl: *~de*), *~lea~* *sf*, *~ad* (Pl: *~uri*) *şuplat* (Pl: *~e*) *sn* / Pl: *~lăzi* / E: ger *Schublade*] (Reg) **1** Sertar (la masă, dulap etc.). **2** Scrin.

şuflă¹ *sf* [At: CADE / V: (reg) *şoaf~* *şulfă* / Pl: *~le* / E: ger *Schaufel*] **1** (Reg) Lopată. **2** (Trs) Căuş (pentru făină). **3** (Reg) Unitate de măsură pentru făină.

şuflă² *sf* [At: VICIU, GL. / Pl: *~le* / E: nct] (Reg) Nasture de metal.

şufleadă *sf* vz *şufladă*

şufleandură *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~re* / E: ns cf *şulfă¹*, *şofilă*, *fleandură*] (Reg) **1** Zdreanţă. **2** Ruptură. **3** Obiect de îmbrăcăminte sau de încălţăminte uzat. **4** (Fig; dep) Femeie de moravuri uşoare.

şuflenderiţă *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: *~ţe* / E: *şufleandură* + *-iţă*] (Reg; şhp) **1-8** Şufleandură **(1-4)** (mică). **9** (Dep) Apelativ dat de ţărani orăşencelor.

şufonieră *sf* vz *şifonier*

şug¹ *i* vz *şugu*

şug² *sn* vz *şuc¹*

şugar, *~ă* [At: LB / V: (reg) *şubare* *s* / Pl: *~i*, *~e* / E: mg *sugár*] **1** *a* (Trs) Care este zvelt Si: *subţire*, *suplu*. **2** *sn* (Ban; Trs) Şfichi **(3)**. **3** *a* (Trs) Care are părul¹ de culoare deschisă (aproape alb). **4** *a* (Reg; d. boi) Cu coarnele date înapoi.

şugat [At: ALR I, 1735/298 / Pl: *~aţi* sm / E: nct] (Reg) **1** *sm* Leasă de nuiele folosită la pescuit. **2** *s* Stăvilar (la moară).

şugată *sf* [At: I. CR. II, 247 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Înv) Tun cu ţeava scurtă.

şugă *sf* [At: TDRG / Pl: ? / E: bg **шуга**, srb **šuga** „scabie"] **1** (Reg) Boală a oilor nedefinită mai îndeaproape. **2** (Reg; îe) **A se ţine ~** (de cineva) A se ţine scai (de cineva). **3** (Reg; adesea întărit prin „rea") Belea (1). **4** (Mun; fig) Grup de copii nebunatici.

şugărel, *~ea* [At: ISER / V: (reg) *ciu~* *a*, *su~*, (nob) *şugher~* *sm* / Pl: *~ei*, *~e* / E: *şugar* + *-el*] **1-6** *a* (Trs; şhp) (Cam) şugar **(1, 3-4)**. **7-8** *s* (Reg; şhp) Şugar **(2)** (mic). **9** *sm* (Reg) Plantă erbacee din familia labiatelor, cu tulpina ramificată şi întinsă pe pământ, cu flori albe-gălbui dispuse în verticile la vârful tulpinii şi al ramurilor, care creşte în munţi şi se foloseşte în medicină (*Teucrium montanum*). **10** *sm* (Bot; reg) Dumbeţ (*Teucrium chamaedrys*). **11** *sm* (Reg; şîc **~alb**) Plantă cu frunzele şi tulpina păroase, cu florile albe-gălbui sau albe-purpurii (*Teucrium polium*).

şugărie *sf* vz *şuhărie*

şugăros, *~oasă* *a* [At: LEXIC REG. II, 102 / Pl: *~oşi*, *~oase* / E: *şugar* + *-os*] (Trs) **1** Subţire. **2** Uscăţiv.

şugău *s* [At: TDRG / Pl: ? / E: mg *súgó*, *sugó*] **1-2** (Trs; Mar) Şuvoi¹**(1-2)**. **3** (Trs) Porţiune în matca unui râu unde apa este puţin adâncă şi curge repede.

şugherel *sm* vz *şugărel*

şughia *vt* [At: COMAN, GL. / P: *~ghi-a* / Pzi: *~ghiez* / E: nct] (Reg; c. i. bucăţi de lemn, de piele etc.) A subţia.

şugmete *sn* vz *şocomete*

şugobăt, *~eaţă* *a* vz *şugubăţ*

şugu *i* [At: CHEST. V. 77/100 / V: (reg) *şug* / E: fo] (Trs; rep) Strigăt cu care se cheamă caprele Si: (reg) *şugulică*, *şuguriţă*, *şuguţă*.

şugubaş, *~ă* *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~i*, *~e* / E: pbl ctm *şugubină* + *păgubaş*] (Reg; d. oameni) **1** Care nu are noroc. **2** Care iese în pagubă în ceea ce întreprinde.

şugubăţ, *~eaţă* *a* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 5ᵛ/19/ V: (reg) *şig~*, *~beţ*, (înv) *~gob~* / Pl: *~beţi*, *~beţe* / E: slv **доушегоубьць**, **(5)** cf şi *şugui*, bg *шегобиец*] **1** (Înv) Care este criminal Si: *ucigaş*. **2** (Înv) Care este periculos Si: *primejdios*. **3** (Înv) Înşelător. **4** (Reg; d. oameni, d. manifestări, sentimente ale lor) Care este viclean Si: *perfid*. **5** (Pop) Care este poznaş Si: *glumeţ*, *hazliu*, *spiritual*.

şugubeţ, *~eaţă* *a* vz *şugubăţ*

şugubi *vt* [At: GL. OLT. / Pzi: ? / E: ns cf *şugubină*, *şugubaş*, *şugui¹*] (Reg; c. i. persoane) A păgubi prin înşelăciune.

şugubinar *sm* [At: D. BOGDAN, GL. 52 / V: (înv) *diş~*, *deş~*, *duşeg~* / Pl: *~i* / E: *şugubină* + *-ar*] (Înv; în organizarea administrativă a ţărilor româneşti din Evul Mediu) Persoană care cerceta şi judeca faptele de omucidere, tâlhărie, adulter şi încasa de la vinovaţi amenzile la care aceştia erau supuşi.

şugubină *sf* [At: (a. 1554) D. BOGDAN, GL. 54 / V: (înv) *de~*, *duşeg~*, (reg) *jig~*, (îrg) *jug~* / Pl: *~ne*, *~ni* / E: slv **доушегоубина**] **1** (Înv; mai ales îf *deşugubină*) Faptă gravă care contravenea legilor juridice sau preceptelor religioase şi morale (în special omucidere sau adulter) Si: *crimă*

(1), *nelegiuire, păcat*. 2 (Înv; în țările românești din Evul Mediu) Amendă (în bani sau în natură) percepută pentru omucidere, tâlhărie, adulter. 3 (Reg) Necaz. 4-5 (Reg; îe) **A da** (sau **a fi**) **de ~** A produce cuiva (sau a i se întâmpla) o neplăcere, un necaz, o nenorocire. 6-7 (Reg; îae) A (se) face de râs. 8-9 (Reg; îae) A (se) face de ocară. 10 (Trs) Infirmitate. 11 (Ban; dep) Om de nimic, care incomodează pe alții. 12 (Mun) Poznă.

șugui[1] [At: PSALT. HUR. 58r/8 / V: (reg) ***șăg~, șeg~*** / Pzi: ~*esc, șugui* / E: ***șagă*** + -*ui* cf bg *шегувам се*] 1 *vi* (Pop) A glumi (1). 2 *vt* (Reg; îf *șăgui*) A sâcâi. 3 *vt* (Reg) A minți.

șugui[2] *vt* [At: H IX, 123 / Pzi: ? / E: nct] (Reg) A sugruma.

șuguială *sf* [At: TDRG / V: (reg) ***șăg~, șeg~*** / Pl: ~*ieli* / E: ***șugui***[1] + -*eală*] (Pop) 1-2 Glumă (2-3).

șuguire *sf* [At: M. COSTIN, ap. LET. I, 278/23 / V: (reg) ***șăg~*** / Pl: ~*ri* / E: ***șugui***[1]] (Pop) 1-2 Glumă[1] (2-3). 3 (Îe) **A nu fi de ~ (cu...)** Se spune despre cineva sau despre ceva care trebuie luat în serios.

șuguit *sn* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: ~*uri* / E: ***șugui***[1]] (Pop) 1 Glumă[1] (2). 2 (Îe) **Nu-i de ~ (cu...** Se spune despre cineva sau despre ceva care trebuie luat în serios.

șuguitor, ~oare *smf, a* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***șăg~*** / P: ~*gu-i~* / Pl: ~*i*, ~*oare* / E: ***șugui***[1] + -*tor*] (Pop) 1-2 (Persoană) care șuguiește[1] (1).

șugulică *i* [At: A I, 22 / V: (reg) ***suguri~*** / E: ns cf *șugu*] (Trs; urmat de interjecția „na") Șugu.

șugur *sn* vz ***suber***

șuguriță *i* [At: CHEST. V, 77/100 / E: ns cf *șugu*] (Reg; urmat de interjecția „șug") Șugu.

șuguță *i* [At: CHEST. V, 77/27 / E: ns cf *șugu*] (Trs; urmat de interjecția „na") Șugu.

șuh *sn* vz ***suc***[1]

șuhai *sn* vz ***șuvoi***[1]

șuhan *av* vz ***șohan***

șuhar[1] *s* vz ***șovar***

șuhar[2] *sm, sn* vz ***șucar***

șuharcă *sf* [At: T. PAPAHAGI, M. 234 / A: nct / V: (reg) ***șufa~*** (A: nct) / Pl: ? / E: nct] (Reg) 1 Caimac (la lapte). 2 (Îf *șufarcă*) „Smântână care iese din urdă".

șuhă *sf* [At: DLR / Pl: ~*he* / E: ns cf *șuhai*] (Reg) Pământ care se lucrează ușor.

șuhănită *av* vz ***șohănit***

șuhăr *smn* vz ***șucar***

șuhări *v* vz ***șucări***

șuhărie *sf* [At: DDRF / V: (reg) ***suhar~, su~, șugă~*** / Pl: ~*ii* / E: ns cf ucr *шухля* „friguri"] (Reg) 1 Guturai[1]. 2 (Pgn) Răceală.

șuhoi *sn* vz ***șuvoi***[1]

șui[1] *sm* [At: ALR I, 1885/200 / Pl: ~ / E: nct] (Ent; reg) Car (*Anobium pertinax*).

șui[2] *sn* [At: REV. CRIT. III, 170 / Pl: ~*e* / E: nct] (Trs; Mar) Retevei.

șui[3] *s* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: nct] 1 (Mun; îe) **A face ~ și pui** A face să dispară. 2 (Olt; îae) A ascunde (nelăsând nici o urmă) o greșeală, o faptă incorectă, necinstită etc. 3 (Olt; îae) A mitui. 4 (Reg; csnp; îe) **A duce** (pe cineva) **~ și pui** A duce (pe cineva) pe sus.

șui[4] *s* [At: A III, 17 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Lingură mare cu care se scoate jintuiala.

șui[5] *v* vz ***șioi***[2]

șui[6], ***șuie*** [At: LB / V: (reg) ***șoi*** (Pl: *șoaie*) *sn*, ***șul*** *s* / Pl: ~*uri* sn, ~ smf, a / E: mg ***suly, süly, sujj***] 1 *sn* (Med; Trs; Ban) Astm (1). 2 *sn* (Med; Mol; Trs) Emfizem pulmonar. 3 *sn* (Med; Trs; șîs ~*ul cel orb*) Artrită. 4 *sn* (Med; Trs) Gută[1] (4). 5 *sn* (Med; Trs) Cancer (1). 6 *sn* (Med; Trs) Scrofuloză. 7 *sn* (Med; Trs) Sifilis. 8 *sn* (Med; Ban; lpl) Hemoroizi. 9 *sn* (Med; reg) Fistulă (1). 10 *sn* (Med; Trs) Cangrenă. 11-12 *smf, a* (Ban) (Persoană) care suferă de astm Si: *astmatic*. 13-14 *smf, a* (Reg) (Persoană) care suferă de tuberculoză Si: *tuberculos*. 15 *a* (Reg; d. cai) Care respiră cu greutate. 16 *a* (Trs; d. cai) Care are răni pe corp. 17 *a* (Reg; d. cai) Care are capul diform.

șui[7], ***șuie*** *a* [At: CIHAC II, 395 / Pl: ~ / E: vsl ***шоуй*** „stâng"] (Reg; fam) 1 Strâmb. 2 Diform (1). 3 Care este smintit Si: (reg) *țicnit, zănatic*. 4 Care este prost Si: (reg) *nătâng*. 5 (D. cai) Nărăvaș.

șui[8], ***șuie*** [At: POLIZU / Pl: ~ / E: nct] 1 *a* (Mun) Care este zvelt Si: *grațios, mlădios, subțire, suplu*. 2 *a* (Mun; rar) Mic. 3 *sn* (Reg) Semn făcut la urechea oilor, prin tăierea unei șuvițe (6) subțiri, pentru a putea fi recunoscute Si: (reg) *șuiat* (1), *șuietură*[1]. 4 *sf* (Reg) Pește nedefinit mai îndeaproape.

șuia[1] *vr* [At: JIPESCU, O. 67 / Pzi: ~*iez* / E: ***șui***[8]] (Mun; d. oameni) A slăbi.

șuia[2] *vt* [At: ARH. FOLK. V, 151 / V: (reg) ***șoi*** / Pzi: ~*iez* / E: mg ***sújt***] (Mol; Trs) A împinge cu violență Si: *a izbi*.

șuian *sn* vz ***suian***

șuiat, ~ă [At: CIHAC II, 396 / V: (reg) ***și~*** *sf, a* / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: ns cf *șui*[8]] (Reg) 1 *sf* Șui[8] (3). 2 *a* (D. oi sau d. vite) Care are la ureche un șui[8] (3). 3 *a* (Îf *șiat*) Tăiat pieziș.

șuibăr *sms* [At: LEXIC REG. 94 / E: ns cf *șui*[6]] (Reg) Boală nedefinită mai îndeaproape.

șuic *sm* vz ***șuică***[1]

șuică[1] *sf* [At: BĂCESCU, P. 55 / V: (reg) ***șuic*** *sm* / Pl: ~*ici* / E: ***șui***[8] + -*că*] (Iht; Mol) Obleț (*Alburnus alburnus*).

șuică[2] *sf* [At: ALR I, 1859/825 / Pl: ? / E: ns cf *șui*[7]] (Reg) Bor al pălăriei.

șuichi *sn* vz ***șuchi***[1]

șuier, ~ă [At: KLEIN, D. 425 / V: (reg) ***șoi~, ~ir*** *sn* / Pl: ~*e* / E: pvb ***șuiera***] 1-4 *sn* Șuierătură (8-11). 5 *sn* (Olt; Mun) Fluier din metal sau din coajă de salcie. 6 *sf* (Reg) Nai.

șuiera [At: DOSOFTEI, PS. 226/6 / V: (reg) ***șive~, șoi~, șoira, ~ira*** / Pzi: *șuier* / E: ml ***sibilare***] 1 *vi* (D. oameni) A emite un sunet strident, ascuțit și prelung, suflând cu putere aerul printre buzele întredeschise, printre dinți, printre degetele băgate în gură sau cu ajutorul unui instrument special. 2 *vi* (Pop; îe) **A ~ în biserică** A comite fapte care șochează, care contravin unei ordini stabilite. 3 *vi* (Mol; îe) **Tu erai care ~i?** Am înțeles ce vrei? 4 *vi* (D. locomotive, sirene etc.) A emite un sunet stident, ascuțit și prelung. 5 *vi* (D. corpuri sau obiecte) A produce un sunet strident, scurt și intens atunci când se deplasează, se mișcă, se învârtește sau spintecă aerul cu viteză. 6 *vt* (Fam) A-și exprima nemulțumirea, dezaprobarea față de cineva sau de ceva prin fluierături stridente Si: *a huidui* (2). 7-8 *vti* (Fam) A rosti (ceva) cu voce ascuțită, stridentă, datorită indignării, furiei, emoției etc. 9-10 *vti* A emite o succesiune melodică de sunete suflând printre buze sau cu ajutorul unui fluier etc. Si: *a fluiera* (1). 11-12 *vti* (Pex) A intona o melodie fluierând Si: *a fluiera* (15). 13 *vi* (D. unele animale, păsări, insecte) A scoate un sunet (ascuțit) specific. 14 *vi* (D. vânt, furtună, vijelie etc.) A produce un zgomot ascuțit și puternic Si: *a fluiera* (19), *a vâjâi*.

șuieranci *sn* [At: L. ROM. 1959, nr. 2, 55 / Pl: ~*nce* / E: ns cf *șuier*] (Reg) Fluier de lut sau de metal.

șuierar, ~e [At: ALR I, 1469/837 / Pl: ~*rări* sf / E: ***șuier*** + -*ar*] (Reg) 1 *s* Nai. 2 *sf* Fluier din coajă de salcie.

șuierare *sf* [At: KLEIN, D. 425 / Pl: ~*rări* / E: ***șuiera***] (Rar) 1-7 Șuierat[1] (1-7). 8-11 Șuierătură (8-11).

șuierat[1] *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 79r/22 / V: (înv) ***~iur~*** / Pl: ~*uri* / E: ***șuiera***] 1 Producere de sunete stridente, ascuțite și prelungi prin suflarea aerului printre buzele întredeschise, printre dinți, printre degetele băgate în gură sau cu ajutorul unui instrument special Si: *fluierare* (1), *șuierătură* (1), (rar) *șuierare* (1). 2 Producere a unui sunet strident, scurt și intens de către unele obiecte, corpuri etc., atunci când se deplasează, se mișcă, se învârtesc sau spintecă aerul cu viteză Si: *șuierătură* (2), (rar) *șuierare* (2). 3 Dezaprobare violentă (față de cineva sau de ceva) manifestată prin fluierături Si: *huiduire, șuierătură* (3), (rar) *șuierare* (3). 4 Emitere a unei succesiuni melodice de sunete suflând printre buze sau cu ajutorul unui fluier etc. Si: *fluierare* (3), *șuierătură* (4), (rar) *șuierare*

(4). 5 (Pex) Intonare a unei melodii fluierând Si: *fluierare* (4), *șuierătură* (5), (rar) *șuierare* (5). 6 (Rar) Producere a unui țipăt ascuțit de către unele animale, păsări, insecte Si: *șuierătura* (6), (rar) *șuierare* (6). 7 Producere a unui zgomot ascuțit și puternic de vânt, furtună, vijelie etc. Si: *fluierare* (8), *șuierătură* (7), *vâjâire*, (rar) *șuierare* (7). **8-11** Șuierătură (**8-11**). **12** (Pop; îlav) **Pe ~e** Fluierând.

șuierat², **~ă** *a, av* [At: POLIZU / Pl: *~ați, ~e* / E: ***șuiera***] **1-2** (Care este cu timbrul) strident Si: *șuierător* (**1-2**).

șuierător, **~oare** [At: NEGRUZZI, S. I, 322 / V: (reg) ***șuruietoare*** *sf* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***șuiera*** + *-ător*] **1-2** *a, av* Șuierat² (**1-2**). **3** *a* (Înv; îs) *Consoană ~oare* Consoană sibilantă. **4** *a* (D. unele animale, păsări, insecte) Care scoate un sunet sau un țipăt (ascuțit) specific. **5** *a* (Mai ales d. vânt) Care produce un zgomot puternic și vibrant Si: *vâjâitor*. **6** *sf* (Mol; Dob) Fluier (**1**) (de metal, os, lemn etc.).

șuierătură *sf* [At: BIBLIA (1688), 176²/50 / Pl: *~ri* / E: ***șuiera*** + *-ătură*] **1-7** Șuierat¹ (**1-7**). **8** Sunet strident, ascuțit și prelung, produs prin suflarea cu putere a aerului printre buzele întredeschise, printre dinți, printre degetele băgate în gură sau cu ajutorul unui instrument special Si: *șuier* (**1**), *șuierat¹* (**8**), (rar) *șuierare* (**8**), (îvr) *șuieret*. **9** Sunet (ascuțit) scos de unele animale, păsări sau insecte Si: *șuier* (**2**), *șuierat¹* (**9**), (rar) *șuierare* (**9**). **10** Zgomot caracteristic, ascuțit și puternic, pe care-l face vântul, furtuna, vijelia etc. Si: *șuier* (**3**), *șuierat¹* (**10**), *vâjâit*, (rar) *șuierare* (**10**). **11** Zgomot strident, scurt și intens produs de anumite obiecte, corpuri care se deplasează, se mișcă, se învârtesc ori spintecă aerul cu iuțeală sau care se freacă violent de o suprafață dură Si: *șuier* (**11**), *șuierat¹* (**11**) (rar) *șuierare* (**11**).

șuierel *sn* [At: BIBICESCU, P. P. 59 / Pl: ? / E: ***șuier*** + *-el*] **1-2** (Pop; șhp) Șuierătură (**8**) (scurtă).

șuieret *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 79ʳ/72 / Pl: *~e* / E: ***șuiera*** + *-et*] (Îvr) Șuierătură (**8**).

șuierici *sn* [At: MARDARIE, L. 324 / Pl: *~ice* / E: ***șuier*** + *-ici*] (Olt; Mun) Fluier (**1**) (de metal, coajă de salcie etc.).

șuieriță *sf* [At: PAMFILE, CR. 79 / Pl: *~țe* / E: ***șuier*** + *-iță*] (Trs) Fluier (**1**) (de metal sau de lemn).

șuiet¹ *sn* [At: DELAVRANCEA, T. 193 / Pl: *~e* / E: pbl ctm ***șuier*** + ***vuiet***] (Reg) Șopot¹ (**5**).

șuiet², **~ă** *a* vz ***șuieț***

șuietic, **~ă** *a* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***șui⁷*** + *-atic*] (Reg; d. oameni) **1** Care este smintit Si: (pop) *țicnit²* (**3**). **2** Care este prost Si: (pop) *nătâng*. **3** Lunatic.

șuietură¹ *sf* [At: CIHAC II, 396 / V: (reg) ***suit~***, ***sâit~***, ***~it~*** / Pl: *~ri* / E: ns cf *șui⁸*, *șuiat*] (Reg) Șui⁸ (**3**).

șuietură² *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~ri* / E: ns cf *șuiet¹*] (Reg; rar) Șopot¹ (**5**).

șuieț, **~iață** [At: ANTIPA, P. 594 / V: (reg) ***~et*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***șui⁸*** + *-eț*, (**3**) cf și bg *сyeк*] (Reg) **1** *a* Care este zvelt Si: *subțire, suplu*. **2** *a* Lungăreț. **3** *sm* Crap cu corpul lungăreț, aproape cilindric și cu capul ascuțit (*Cyprinus carpio hungaricus*).

șuina *sf* [At: L. ROM. 1964, 83 / Pl: *~ne* / E: nct] (Reg) Pământ sterp, neroditor.

șuios, **~oasă** *a* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 197 / V: (reg) ***șâi~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***șui⁶*** + *-os*] **1** (Ban; d. oameni) Astmatic. **2** (Reg; d. oameni, și d. cai îf *șâios*) Bolnav de emfizem pulmonar. **3** (Reg; d. oameni) Scrofulos. **4** (Reg; d. cai) Care are răni purulente pe corp.

șuir *sn* vz ***șuier***

șuira *v* vz ***șuiera***

șuiruș *s* [At: ALR SN V h 1310/414 / P: *șu-i~* / Pl: ? / E: ns cf *șuiu²*] (Reg) Ghețuș (pe care se dau copiii iarna).

șuite *sfp* [At: I. CR. VII, 312 / A: nct / E: ns cf *șuviță*] (Reg) Șireturi¹ (**2**) albe și înguste.

șuitura *sf* vz ***șuietură¹***

șuiț *sm* vz ***șuiță***

șuiță *sf* [At: CIHAC II, 395 / P: *șu-i~* / V: (reg) ***șuiț*** (A și: *~iț*) *sm* / A și: *șui~* / Pl: *~țe* / E: nct] (Reg) **1** Mamifer rozător de culoare cenușie-gălbuie, cu corpul subțire și cu coada scurtă (*Spermophilus citellus*). **2** (Zlg) Orbeț (*Spalax microphthalmus*). **3** (Zlg) Veveriță (*Sciurus vulgaris*).

șuiu¹ *sna* [At: VARONE, J. R. 50 / Pl: *~ri* / E: nct] (Mun) **1** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** Melodie după care se execută șuiul¹ (**1**).

șuiu² *ssa* [At: ALR SN V h 1309/414 / E: nct] (Mol; îlav) **De-a ~** Alunecând pe gheață.

șuiurat *sn* vz ***șuierat¹***

șujdi *vr* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 196 / Pzi: *~desc* / E: ns cf *ciușdi*] (Ban) A se pipernici.

șujdit, **~ă** *a* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 196 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***șujdi***] **1** (Ban) Care este mic Si: (pop) *pipernicit*. **2** (Reg) Necăjit.

șujmutuc *sn* vz ***șomoltoc***

șujnica *v* vz ***șuneca***

șul *s* vz ***șui⁶***

șulal *sn* vz ***șular***

șular *sn* [At: ȘĂINEANU, D. U. / V: (îrg) ***~al*** / Pl: *~e, ~uri* / E: ns cf vsl *шило* „sulă"] (Reg) **1** Ață de însăilat. **2** Însăilătură.

șulăi *vt* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~esc* / E: ns cf *șular*] (Reg) A însăila.

șulbuc *s* [At: VICIU, COL. 205 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Trs) Mulțime.

șulcă *sf* [At: LEXIC REG. 22 / Pl: *~lci* / E: nct] (Mar) Pământ umed folosit la astuparea găurilor în care s-a pus exploziv, înainte de detonație.

șulchină *sf* [At: I. CR. II, 261 / Pl: ? / E: ns cf *zalhana*] (Îrg; csnp) Loc unde se tăiau animalele.

șuldeală *sf* vz ***jolteală***

șuldeu *sm* [At: LB / V: (reg) ***șel~***, ***șol~***, ***~dou*** / Pl: *~ci* / E: mg *süldö*] **1** (Trs; Ban) Purcel (până la un an). **2** (Trs) Iepure (până la un an).

șuldou *sm* vz ***șuldeu***

șuldur *sm* [At: ȘEZ. III, 90 / A: nct / Pl: *~i* / E: nct] (Buc; dep) Ungur.

șulean, **~ă** [At: MDT / Pl: *~eni, ~ene* / E: nct] **1** *a* (Reg) Care este oblic Si: *pieziș*. **2** *sf* Gaură oblică perforată în peretele unui abataj, pentru introducerea explozivului Si: *împușcătură*. **3** *sf* (Pex) Ansamblul găurilor de felul șulenelor (**2**). **4** *s* Ciocan curbat, folosit în mină.

șuleancă *sf* vz ***șuleaucă***

șuleandră¹ *sf* [At: LB / V: (reg) ***cil~*** / Pl: *~re* / E: pbl ctm ***șulfă¹*** + ***buleandră***] (Dep) **1** (Reg) Zdreanță. **2-3** (Reg; fig) Șulfă¹ (**3, 6**). **4** (Reg; fig) Femeie care poartă pe cineva cu vorba. **5** (Reg; îe) **A umbla ~ra** A avea o ținută neglijentă, dezordonată. **6** (Reg; șîe **a umbla de-a cileandra**) A umbla fără rost.

șuleandră² *sf* vz ***ciuleandra***

șuleaucă *sf* [At: PAMFILE, VĂZD. 179 / V: (reg) ***~ancă*** / Pl: ? / E: nct] (Buc) **1** Înșelătorie. **2** Vicleșug.

șulemendriță *sf* vz ***salamandriță***

șuler¹ *sm* [At: SCL 1958, 240 / A și: *~ler* / Pl: *~i* / E: rs. ucr ***шулер***] **1** (Mol; înv) Trișor la jocul de cărți. **2** (Mol; înv) Șarlatan. **3** (Reg) Vagabond. **4** (Reg; dep) Om sărac.

șuler² *sm* vz ***școleriu¹***

șuler³ *sm* vz ***șoler***

șulerie *sf* [At: NEGRUZZI, S. I, 88 / Pl: *~ii* / E: ***șuler¹*** + *-ie* cf pn *szuleryа*] (Mol; înv) **1** Înșelătorie la jocul de cărți Si: *trișare*. **2** Șarlatanie (**1**).

șulete *sm* vz ***sulete***

șuletic, **~ă** *a* vz ***șulhetic***

șuleu¹ *sm* [At: VAIDA / Pl: *~ei* / E: nct] (Trs) **1** Retevei. **2** (Fig) Flăcău voinic.

șuleu² *sm* vz ***șalău¹***

șulfar *sm* [At: ALR SN III h 885/899 / Pl: *~i* / E: ***șulfă¹*** + *-ar*] (Reg; dep) Șulfă¹ (**4**).

șulfă¹ *sf* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***ciu~*** / Pl: *~fe* / E: nct] (Dep) **1** (Reg) Haină veche, deformată sau de calitate inferioară. **2** (Olt; Mun) Haină cu croială orășenească. **3** (Reg; fig) Femeie cu o ținută neîngrijită.

neglijentă Si: (reg) *şuleandră*[1] (2). 4 (Reg: fig) Apelativ dat de ţărani persoanelor care se îmbracă în haine orăşeneşti Si: (reg) *şulfar*. 5 (Olt: fig) Om de nimic. 6 (Olt: fig) Femeie de moravuri uşoare Si: (reg) *şuleandră*[1] (3). 7 (Reg: fig) Femeie intrigantă. 8 (Olt: îe) **A lătra ca o ~** A fi guraliv.

şulfă[2] *sf* vz **suflă**[1]

şulhetic, ~ă *a* [At: PASCU, S. 70 / V: (reg) **su~, sulhuiet~, ~le~** / Pl: *~ici, ~ice* / E: ns cf *suietic*] (Trs) 1 Care este neastâmpărat Si: *nebunatic*. 2 Obraznic. 3 Care este smintit Si: (pop) *ţicnit*[2] (3), *zălud*.

şulicar *s* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: nct] (Reg) Căciulă (1).

şulimandra *sf* vz **salamandra**

şulimedriţă *sf* vz **salamandriţă**

şulimendriţă *sf* vz **salamandriţă**

şulimindriţă *sf* vz **salamandriţă**

şulin *sm* [At: LEXIC REG. II, 32 / Pl: *~i* / E: nct] (Olt) Iepure mare.

şulină *sf* vz **şurină**

şulindră *sf* [At: VÎRCOL, V. 100 / Pl: *~re* / E: ns cf ger *Scholle* „brazdă, glie; ogor"] (Olt) 1 Porţiune de teren (arabil). 2 Surpătură (de pământ).

şulingroş *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 164 / Pl: *~oşi* / E: nct] (Orn; reg) Botgros (*Coccothraustes coccothraustes*).

şuliumendriţă *sf* vz **salamandriţă**

şulpe *sf* [At: LEXIC REG. 110 / Pl: *~pi* / E: ns cf *vulpe*] (Buc) 1 (Zlg)Vulpe (Vulpes vulpes). 2 (Fig) Femeie de moravuri uşoare.

şulţ *sn* vz **şorţ**[1]

şuluar *sm* vz **şolovar**

şulumandriţă *sf* vz **salamandriţă**

şulumăndriţă *sf* vz **salamandriţă**

şulumândriţă *sf* vz **salamandriţă**

şulumendriţă *sf* vz **salamandriţă**

şulumeniţă *sf* vz **salamandriţă**

şum [At: CIHAC II, 397 / Pl: *~uri* sn, *~i, ~e* sm, a / E: ucr **шум**] 1 *sn* (Reg) Spumă de pe laptele proaspăt muls. 2-3 *sm, a* (Reg) (Cai) înspumat. 4 *sn* (Buc; Mol) Rachiu (tare). 5 *sn* (Reg) Rachiu care curge la sfârşitul distilării. 6 *sn* (Reg) Miros.

şumaiog *sn* vz **şomoiog**

şuman, ~ă *a* vz **şumen**

şumandra *sf* [At: H V, 18 / Pl: *~re* / E: nct] 1 (Olt) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. 2 (Olt) Melodie după care se execută şumandra (1). 3 (Trs) Petrecere organizată de Anul Nou sau în mijlocul postului Crăciunului.

şumar *sm* [At: DDRF / V: (reg) **şom~** / Pl: *~i* / E: srb **šumar**] (Reg) 1 Pădurar. 2 Paznic al unei proprietăţi de teren arabil.

şumatră *sf* vz **şamatră**

şumă *sf* vz **sumă**

şumărel *sm* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 189 / Pl: *~ei* / E: **şumar** + *-el*] 1-4 (Reg; şhp) Şumar (1-2) (tânăr).

şumăriţă *sf* [At: L. COSTIN, M. B. 139 / Pl: *~ţe* / E: **şumar** + *-iţă*] (Ban) 1-2 Soţie de şumar (1-2).

şumen, ~ă [At: PSALT. 162 / V: (reg) **şu~, ~man** / Pl: *~i, ~e* / E: slv **шоумьнъ**] 1 *a* (Trs) Ameţit de băutură Si: *beat*[1] (1), (reg) *şumenit*. 2-3 *smf, a* (Om) beţiv (2).

şumeneală *sf* [At: REBREANU, R. II, 27 / Pl: *~eli* / E: **şumeni** + *-eală*] (Trs) Stare de ameţeală din cauza băuturii Si: *beţie* (2).

şumeni *vr* [At: LB / Pzi: *~nesc* / E: **şumen**] (Reg) A se îmbăta.

şumenit, ~ă *a* [At: LM / Pl: *~iţi, ~e* / E: **şumeni**] (Trs) Şumen (1).

şumigai *sm* [At: STANCU, D. 40 / V: (reg) **jim~, jumug~, ~mug~** / Pl: *~* / E: ns cf *jimi*] 1 (Olt; Mun) Peşte mic. 2 (Mun: îf *jimigai*) Rămăşiţă.

şumitău *sn* vz **şimitău**

şumoiag *sn* vz **şomoiog**

şumoiog *sn* vz **şomoiog**

şumugai *sm* vz **şumigai**

şumuiac *sn* vz **şomoiog**

şumuiag *sn* vz **şomoiog**

şumuiegi *v* vz **şomoiogi**

şumuioc *sn* vz **şomoiog**

şumuiog *sn* vz **şomoiog**

şumuiogi *v* vz **şomoiogi**

şumultet *sn* [At: DDRF / Pl: *~e* / E: ns cf *şumultoc*] (Reg) 1-2 Şomoiog (1-2).

şumultoc *sn* vz **şomoltoc**

şunăr *sn* vz **şuner**

şunc *s* vz **şuncă**

şuncar *sm* [At: DDRF / Pl: *~i* / E: **şuncă** + *-ar*] 1 (Îvr) Mezelar. 2 (Reg) Porc de un an.

şuncă *sf* [At: (a. 1792) IORGA, S. D. XIII, 40 / V: (reg) **son~, şoan~, şon~** (Pl: *~nce*) *sf*, **sonc, şonc, ~nc** *s* / Pl: *~nci*, (înv) *~nce* / E: ger dal **Schunke**, mg **sonka**] 1 Pulpă de porc preparată special (la sare şi la fum) pentru a se păstra un timp mai îndelungat Vz *jambon*. 2 (Pex) Bucată tăiată din părţile mai grase ale unui porc (sau, rar, ale altui animal), de obicei sărată şi afumată Vz *jambon*. 3 (Prc) Slănină. 4 (Spc; şîs *~ presată*, *~ de Praga*) Produs alimentar obţinut din pulpă de porc preparată prin presare.

şuncăreasă *sf* [At: SCRIBAN, D. 1290 / Pl: *~ese* / E: **şuncar** + *-easă*] (Îvr) 1 Femeie care prepară mezeluri[1]. 2 Femeie care vinde mezeluri[1].

şuncărie *sf* [At: IORDAN, STIL. 187 / Pl: *~ii* / E: **şuncă** + *-ărie*] (Îvr) Mezelărie.

şundam-bundam *s* [At: DR. IV, 850 / A: nct / Pl: ? / E: mg (per) **sundám-bundám**] (Trs; mgm; îlav) **Per ~** Prin tertipuri.

şuneagău [At: CV 1952, nr. 5, 40 / Pl: *~ăi* / E: mg dal **sunnyogó**] 1 *a* (Reg) Viclean. 2 *a* (Reg) Ipocrit. 3-4 *sm, a* (Trs) (Om) prostănac.

şuneca *vi* [At: ALR I, 1257/80 / V: (reg) **şujnica, ~nica** / Pzi: *şunec* / E: ns cf *luneca*] (Trs) 1-4 A aluneca (1-4).

şunecuş *sn* [At: CHEST. IV, 61/62 / Pl: ? / E: pbl ctm **şuneca + lunecuş**] (Reg) Pământ alunecos şi moale.

şuner *sn* [At: DN[2] / V: **scu~, ~năr** / Pl: *~e* / E: eg. fr **schooner**] Navă mică cu două catarge înclinate şi vele aurice, folosită pentru pescuit şi cabotaj Si: *goeletă*.

şung *sn* vz **sfung**

şunica *v* vz **şuneca**

şunt *sn* [At: CIŞMAN, FIZ. II, 254 / S şi: *shu~* / Pl: *~uri* / E: eg, fr **shunt**] 1 Dispozitiv de derivare a curentului electric dintr-un circuit. 2 Rezistor electric conectat între două puncte ale unui circuit electric pentru protejarea porţiunii de circuit cuprinse între aceste puncte. 3 (Fzl) Derivaţie patologică sau operatorie a circuitului sangvin.

şuntai *i* [At: BL II, 189 / E: rrm **šunta** (Imt al lui **ašun**)] (Arg) Cuvânt prin care se solicită atenţia cuiva.

şuntai-muntai *av* [At: I. CR. IV, 187 / A: nct / E: ns cf tc *şunda(n) bunda(n)* „acolo şi aici"] (Reg) 1 Ori una, ori alta. 2 (Csnp) „Taman pe taman".

şuntare *sf* [At: DN[3] / Pl: *~tări* / E: fr **shuntage**] Derivare a curentului electric dintr-un circuit.

şuo *i* vz **şo**

şuoau *s* vz **şuvoi**[1]

şuoi *sn* vz **şuvoi**[1]

şuoios, ~oasă *a* vz **şioios**

şup[1] *i* [At: MAT. DIALECT. I, 97 / E: fo cf *ciup*] (Reg) Cuvânt care redă zgomotul produs de o lovitură dată repede şi tare cu palma sau cu pumnul.

şup[2] *sn* vz **jup**

şup[3] *sn* vz **şip**[4]

şup[4] *s* [At: ALR II, 6735/76 / Pl: ? / E: pvb **şupi**[1]] (Reg) Cădere de apă.

şupagă *sf* [At: I. CR. V, 96 / Pl: ? / E: nct] (Reg) 1 Retevei. 2 Armă veche.

şupai, ~e *a* vz **şupar**

şupar, ~ă *a* [At: LB / V: (reg) *~ai* / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *şupi*[1]] (Trs; mai ales d. cai) 1 Zburdalnic. 2 Greu de stăpânit. 3 Nărăvaş.

şuparit, ~ă a [At: CV 1950. nr. 4. 34 / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *şupi¹*] (Trs) Care este sprinten Si: *vioi*.

şupă¹ sf [At: L. COSTIN. GR. BĂN. II, 27 / Pl: *~pe, ~pi* / E: srb ***šupa***] (Ban) **1-3** Şopron **(1-3)**.

şupă² sfs [At: JAHRESBER. X, 213 / V: (reg) ***şub** sn* / E: ger ***Schub*** cf ger *Schupp*] **1** (Trs) Escortă (de soldaţi). **2** (Reg; îe) **A lua** (pe cineva) **(ca) cu ~pa** A lua (pe cineva) repede şi prin constrângere. **3** (Trs; Mol) Putere. **4** (Reg; îf *şub*) Lovitură. **5** (Trs; îcs) *De-a şupa* Joc în care unul dintre jucători trebuie să suporte loviturile date de ceilalţi cu un prosop, până când reuşeşte să-l reţină. **6** (Trs; pex) Persoană care este lovită cu prosopul în jocul *de-a şupa²* **(5)**.

şupă³ sfs [At: PASCU, S. 36 / E: nct] **1** (Mun) Bucată de drum. **2** (Mun; Olt; îe) **A mânca de-a ~pa** (sau **de ~**) A mânca în grabă.

şupăi *v* vz ***şupi¹***

şuperlă *sf* vz ***şperlă***

şupertăl *sn* [At: JAHRESBER. X, 213 / A: nct / Pl: ? / E: ger ***Schuhbörtel***] (Ban) Şiret¹ **(2)** de ghete.

şupi¹ [At: (a. 1662) CGR 161/2 / V: (reg) ***~păi*** / Pzi: *şup, ~pesc* / E: ns cf ger dal *schuppen* „a ghionti, a îmbrânci"] **1-2** *vri* (Reg) A se năpusti. **3** *vt* (Trs; c. i. persoane) A bate **(92)**.

şupi² *vt* [At: CUV. D. BĂTR. I, 304 / Pzi: *~pesc* / E: nct] **1** (Înv) A jefui. **2** (Olt) A fura **(1)**.

şupi³ *v* vz ***şipi***

şuplat *sn* vz ***şufladă***

şupot *sn* vz ***şipot***

şuprică *sf* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 197 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Tiv.

şupti *v* vz ***şopti***

şupureţ, ~eaţă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~i, ~e* / E: ***şupuri¹*** + *-eţ*] (Mun) **1** Băgăreţ **(1)**. **2** Descurcăreţ **(1)**.

şupuri¹ [At: NECULCE, L. 194 / V: (îrg) ***şip~***, (reg) ***su~, şubuli*** / Pzi: *~resc* / E: nct] **1** *vr* (Mol; Buc) A se furişa **(4)**. **2** *vt* (Reg; îf *şipuri*) A fura **(1)**.

şupuri² *vri* [At: VICIU, GL. / Pzi: *~resc* / E: ns cf *şupi¹*] (Reg) **1-2** A se năpusti.

şupuri³ *vt* [At: LEXIC REG. 38 / Pzi: *~resc* / E: nct] (Olt; c. i. stofe) A mărunţi cu foarfecele.

şupurire *sf* [At: DEX / Pl: *~ri* / E: *şupuri¹*] **1** (Mol; Buc) Furişare **(2)**. **2** (Reg) Furt¹ **(1)**.

şupurlui *vr* [At: TODORAN, GL. / Pzi: 3 *~eşte* / E: nct] (Reg; d. vite) A năpârli.

şur *i* [At: L. COSTIN. GR. BĂN. II, 189 / E: fo] (Reg; pronunţat cu „r" prelungit) Cuvânt care redă zgomotul produs de curgerea apei.

şurar *sm* [At: DRLU / Pl: *~i* / E: ***şură¹*** + *-ar*] (Înv) Paznic al unei şure¹ **(1)**.

şură¹ *sf* [At: (a. 1551) D. BOGDAN, GL. 108 / V: (reg) ***şiră*** / Pl: *~re, ~ri* / E: ger dal ***Schûr***, săs ***Schyren***] **1** (Pop) Clădire anexă într-o gospodărie (rurală), de obicei cu mai multe încăperi, care serveşte mai ales la depozitarea nutreţului, a cerealelor, a uneltelor agricole etc. sau la adăpostirea vitelor şi a cailor Si: (reg) *ştalău* **(2)**. **2** (Pop; prc) Şopron **(1)**. **3** (Pop; îe) **A avea o gură cât o ~** A vorbi mult şi zgomotos. **4** (Buc) Prelungire a acoperişului unei case, care serveşte ca adăpost. **5** (Reg) Strungă (la stână).

şură² *sf* vz ***şiră¹***

şurăi¹ *v* vz ***şiroi³***

şurăi² *v* vz ***şurlui***

şurăli *v* vz ***şurlui***

şurdeu *sn* [At: FD II, 96 / Pl: *~eie* / E: mg ***surdé***] (Trs) Saltea de paie¹.

şurdumoale *snp* vz ***şomârdoale***

şurf *s* [At: VICIU, GL. / Pl: ? / E: ger ***Schurf***] (Trs; înv) Porţiune delimitată de teren aurifer, care se concesiona în vederea extragerii minereului din cantitatea corespunzătoare de rocă.

şurgăn *sn* [At: DR. IV, 1081 / V: (reg) ***şirgău, şirghen*** (Pl: *~e*), ***~rghen*** (A: nct), ***~gon*** / Pl: ? / E: mg ***sürgöny***] (Mar; Trs) Telegramă.

şurgăni *vti* [At: T. PAPAHAGI, M. 19 / V: (reg) ***şir~, ~goni*** / Pzi: *~nesc* / E: ***şurgăn***] (Mar; Trs) **1-2** A telegrafia.

şurgău *sn* [At: LEXIC REG. II. 126 / Pl: *~gaie* / E: ns cf *ciurgău*] (Reg) Pârâu de munte.

şurghen *sn* vz ***şurgăn***

şurgon *sn* vz ***şurgăn***

şurgoni *v* vz ***şurgăni***

şurgului *vi* [At: T. PAPAHAGI, M. 31 / Pzi: *~esc* / E: mg ***sürgölödik***] (Mar) A râvni.

şuric *sn* vz ***şorici¹***

şurici *sn* vz ***şorici¹***

şurin *sn* vz ***şirin***

şurină *sf* [At: (a. 1725) URICARIUL XIV, 215 / V: (reg) ***su~, şuli~*** / Pl: *~ni, ~ne* / E: ns cf *şurincă*, ucr *ширина* „lăţime"] (Mol) Fâşie îngustă de pământ (arabil).

şurincă *sf* vz ***şirincă***

şurincuţă *sf* vz ***şirincuţă***

şurişoară¹ *sf* [At: ALR SN II h 393 / Pl: *~re* / E: ***şură¹*** + *-işoară*] **1-4** (Reg; şhp) Şuriţă **(1-4)**.

şurişoară² *sf* [At: ALR I, 926 / Pl: *~re* / E: ***şură²*** + *-işoară*] **1-2** (Reg; şhp) Şiră¹ **(1)** (mică).

şuriţă *sf* [At: LB / Pl: *~ţe* / E: ***şură¹*** + *-iţă*] **1-4** (Pop; şhp) Şură¹ **(1-2)** (mică) Si: (reg) *şurişoară¹* **(1-4)**.

şuriu *s* [At: BL II, 117 / V: (reg) ***ciu~*** *s* / Pl: ? / E: rrm ***šuri, čuri***] (Arg) **1** Cuţit **(1)**. **2** Pumnal.

şurlă¹ *sf* [At: ISER / Pl: *~le* / E: pvb ***şurlui***] (Trs) Material (nisip sau sfărâmătură de tencuială) cu care se freacă unele obiecte (metalice) pentru a le curăţa.

şurlă² *sf* vz ***surlă***

şurlău¹ *sn* [At: MAT. DIALECT. I. 97 / V: (reg) ***şor~*** / Pl: *~laиă* / E: mg (szekér) ***súrló***] (Trs) Opritoare.

şurlău² *sn* vz ***şirlău***

şurleţ *sn* vz ***şuşlete***

şurlicaie *sf* vz ***şurligaie***

şurlicar *sm* [At: CADE / V: (reg) ***ciu~, şor~*** / Pl: *~i* / E: ctm ***şurliţă¹*** + ***şoricar***] (Orn) **1** (Ban) Gaie (*Milvus milvus*). **2** (Reg; îf *şorlicar*) Sorliţă (*Milvus migrans*). **3** (Ban) Şoricar **(1)** (*Buteo buteo*). **4** (Reg; îf *ciurlicar*) Uliul-găinilor (*Accipiter gentilis*).

şurligaie *sf* [At: CADE / V: (reg) ***su~, ştu~, ~ica~*** / Pl: *~găi* / E: ctm ***şurliţă¹*** + ***gaie***] **1** (Orn; Olt) Vindereu (*Falco vespertinus*). **2** (Orn; Olt) Vinderel-roşu (*Falco tinnunculus*). **3** (Orn; Mun; Olt) Gaie (*Milvus milvus*). **4** (Orn; Mun) Sorliţă (*Milvus migrans*). **5** (Orn; reg) Zăgan (*Gypaëtus barbatus aureus*). **6** (Olt; îe) **A face ca toate ~găile** A face hărmălaie. **7** (Mun; fig) Arătare fioroasă. **8** (Mun; Olt; fig) Copil gălăgios.

şurligă *sf* [At: PLOPŞOR, V. O. / Pl: ? / E: ns cf *şurligaie*] (Orn; reg) Gaie (*Milvus milvus*).

şurligăi *vi* [At: MAT. FOLK. 194 / Pzi: ? / E: ***şurligaie***] (Reg; d. copii) A ţipa.

şurlişat *av* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 190 / E: nct] (Reg) **1-2** Chiorâş **(1-2)**.

şurliţă¹ *sf* vz ***sorliţă***

şurliţă² *sf* vz ***surliţă***

şurloi *sn* vz ***şiroi¹***

şurlui [At: KLEIN, D. 425 / V: (reg) ***sârui, su~, şirăli, şir~, ~răi, ~răli, ~rui, ~ruli*** / Pzi: *~esc, şurlui* / E: mg ***súrol***] **1** *vt* (Reg; c. i. vase, duşumele etc.) A curăţa frecând cu nisip, cu o perie etc. **2** *vt* (Trs; fig; c. i. persoane) A mustra¹. **3** *vt* (Mol; Buc; îf *şurui*) A zgâria (cu unghiile sau cu un obiect ascuţit). **4** *vi* (Reg; îaf) A merge târând încălţămintea. **5** *vt* (Reg; c. i. roţile unui vehicul) A împiedica. **6** *vt* (Reg; c. i. un teren cultivat cu viţă de vie) A prăşi a doua oară. **7** *vt* (Reg; c. i. un teren cultivat cu porumb; îf *şirăli*) A prăşi cu prăşitoarea.

şurluit *sn* [At: HODOŞ, P. P. 187 / Pl: *~uri* / E: ***şurlui***] (Reg) **1** Curăţare a vaselor sau a duşumelelor cu nisip, cu o perie etc. **2** (Fig) Mustrare. **3** Prăşire a viţei de vie a doua oară. **4** Prăşire a porumbului cu prăşitoarea.

şuroaie *sp* [At: GL. OLT. / E: ***şură[2]*** + *-oaie*] **1-2** (Reg; şd) Şiră[1] (1) (mare).

şurof *sn* vz ***şurub***

şuroglă *sf* vz ***şireglă***

şuroi[1] *sn* vz ***şiroi[1]***

şuroi[2] *v* vz ***şiroi[3]***

şuroială *sf* [At: C. PETRESCU, A. R. 48 / Pl: *~ieli* / E: ***şuroi[2]*** + *-eală*] (Reg) **1-2** Şiroire (**1-2**).

şuroit *sn* vz ***şuruit***

şurt *sn* vz ***şorţ[1]***

şurţ *sn* vz ***şorţ[1]***

şurţă *sf* vz ***şorţ[1]***

şurub *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 73[v]/21 / V: (înv) ***şr~***, (reg) ***sirâp, sulup, surup, şăraf, şârâp, şâr~, şâruf*** (Pl: *~roafe*), ***şirof*** (Pl: *~oafe*), ***şirov, şorof*** (Pl: *~oafe*), ***şoroflu*** (Pl: *~oafle*), ***şor~, şraf, şraft, şranf, şrof, şrouf, şr~, ~rof, ~uf, ~up, ~uv*** *sn*, ***ştrof*** (Pl: *~i*) *sm*, ***şorubă*** (Pl: *~be*), ***~ă*** *sf* / Pl: *~uri*, (reg) *~e* / E: ger dal ***Schrübe***, ucr ***шруб***, mg ***sróf*** (dal *soróf, stróf*)] **1** Tijă (de oţel sau de lemn), de obicei cilindrică, filetată, care serveşte la asamblarea a două sau a mai multor piese sau care transmite, transformă sau utilizează în diverse feluri mişcarea de rotaţie într-un mecanism. **2** (Îlav) **În ~** În formă de cerc sau de spirală. **3** (Îs) *~ melc* (sau *fără sfârşit, fără fine*) Tijă filetată angrenată cu o roată dinţată căreia îi imprimă o mişcare de rotaţie. **4** (Îs) *~ conducător* (sau *mamă*) Tijă filetată care, prin rotire, produce deplasarea carului de la strung. **5** (Mun; d. acţiuni, activităţi; îe) **A merge (ca) pe ~up** A se desfăşura foarte bine. **6** (Mun; irn; d. oameni; îae) A se fandosi. **7** (Pop; îe) **A întoarce** (sau **a învârti**) **~uri** A recurge la şiretlicuri (**1**). **8** (Pop; îe) **A(-i) întoarce** (cuiva) **un ~** (sau **~ul, ~urile**) A minţi. **9** (Pop; îae) A înşela. **10** (Pop; îe) **A o întoarce la ~** A-şi schimba purtarea, atitudinea faţă de cineva sau de ceva pentru a ieşi dintr-o încurcătură. **11** (Pfm; îe) **A strânge ~ul** (sau, rar, **~urile**) A întrebuinţa mijloace de constrângere faţă de cineva. **12** (Pfm; îe) **A rămâne cu un ~ lipsă** A se sminti. **13** (Reg; îe) **A fi un lucru cu ~** A fi un lucru prost făcut. **14** (Pop; îe) **A-i face** (cuiva) **un ~** (sau **~uri**) **în** (sau **prin**) **cap** A-i apuca (cuiva) şuviţe (**6**) de păr din cap, răsucindu-le şi trăgând de ele. **15** (Pop; îae) A răsuci unghia degetului mare sau încheieturile degetelor în părul capului (cuiva). **16** (Reg; fig) Şiretlic (**1**). **17** (Reg; fig) Vârtej de apă. **18** (Înv; pex; csnp) Robinet. **19** (Reg) Canea. **20** (Reg; îf *şorub*) Cric[2]. **21** (Trs; Mol) Vârtej de ridicat piatra morii. **22** (Reg) Vârtej de strâns doagele. **23** (Reg) Menghină. **24** (Reg) Fiecare dintre verigile de metal care întind pânza joagărului. **25** (Reg; lpl; îf *şurupuri*) Cârceie (**5**) (la joagăr). **26** (Buc) Mecanism cu care se ridică poarta principală a stăvilarului prin care trec plutele. **27** (Mar; pex; îf *şurubă*) Poarta principală a stăvilarului prin care trec plutele. **28** (Îvr; pan; îs) *Şurup de dopuri* Tirbuşon. **29** (Îvr; îs) *~upul lui Arhimede* Elice. **30** (Reg; îf *şorub*) Vârf la sfredel. **31** (Trs; Buc; şîs *cheie de şoroafe*) Şurubelniţă (**1**). **32** (Trs; Mol) Cheie (la vioară, ţambal etc.). **33** (Reg) Dispozitiv cu care se ridică fitilul lămpii cu petrol. **34** (Trs) Dispozitiv care reglează mişcarea teicii de la moară. **35** (Reg; îs) *Sfredel cu şorof* Coarbă[2] (**1**). **36** (Reg; îas) Bormaşină. **37** (Mol; Trs; şîs *~ glonţ*) Fiecare dintre colţii de fier care se fixează iarna pe potcoavele cailor ca să nu alunece. **38** (Reg; îf *şorof*) Rotiţă de la bătătorul de unt. **39** (Reg) Piuă în care se fixează sfredelul la coarbă.

şurubar [At: DDRF / V: (reg) ***şor~, ~upar*** *snm* / Pl: *~e* sn, *~i* sm / E: ***şurub*** + *-ar*] **1** *sn* (Reg) Şurubelniţă (**1**). **2** *sn* (Mar; Trs) Canea. **3** *sm* (Reg) Lucrător care supraveghează funcţionarea alambicului. **4** *sm* (Trs; Mar) Meseriaş care face canele. **5** *sm* (Reg; fig) Persoană care recurge la şiretlicuri (**1**).

şurubă *sf* vz ***şurub***

şurubăreasă *sf* [At: SCRIBAN, D. 1291 / Pl: *~ese* / E: ***şurubar*** + *-easă*] (Reg; rar; fig) Şurubăriţă (**2**).

şurubări [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***şorubăli, ~ufă~*** / Pzi: *~resc* / E: ***şurubar***] **1** *vt* (Reg; îf *şorubăli*) A înşuruba. **2** *vi* (Fam) A manevra şuruburile (**1**) (pex, piesele) unui mecanism, dispozitiv etc., pentru a le pune la punct. **3** *vi* (Reg; fig) A recurge la şiretlicuri (**1**). **4** *vt* (Reg; c. i. persoane; îf *şurufări*) A escroca.

şurubărie[1] *sf* [At: CADE / V: (reg) ***~rupă~*** / Pl: *~ii* / E: ***şurub*** + *-ărie*] Totalitatea şuruburilor (**1**) (pex, a pieselor) unui mecanism, dispozitiv etc.

şurubărie[2] *sf* [At: DUNĂREANU, N. 120 / V: (reg) ***~rupă~*** / Pl: *~ii* / E: ***şurubar*** + *-ie*] (Reg) Şiretlic (**1**).

şurubăriţă *sf* [At: SCRIBAN, D. 1291 / V: (reg) ***şor~*** / Pl: *~ţe* / E: ***şurubar*** + *-iţă*] (Reg) **1** (Îf *şorubariţă*) Şurubelniţă (**1**). **2** (Rar; fig) Femeie care recurge la şiretlicuri (**1**) Si: (reg) *şurubăreasă*.

şurubel *sn* [At: CREANGĂ, O. 270 / V: (reg) ***~upel*** / Pl: *~e* / E: ***şurub*** + *-el*] **1-2** (Pop; şhp) Şurub (**1**) (mic). **3** (Reg; îe) **A umbla cu ~e** A recurge la şiretlicuri (**1**).

şurubelniţă *sf* [At: DAMÉ, T. 113 / V: (reg) ***şâr~, ~ern~, ~rufe~, ~upe~*** / Pl: *~ţe* / E: ***şurub*** + *-elniţă*] **1** Unealtă alcătuită dintr-o tijă metalică cu mâner, având vârful lăţit ca un tăiş şi servind la înşurubarea sau la deşurubarea şuruburilor (**1**) Si: (reg) *mutelca, şnaiştaih, şorofláu* (**1**), *şrafănţigăr* (**1**), *şraumholţ, şurub* (**31**), *şurubar* (**1**), *şurubăriţă* (**1**). **2** (Reg; prc) Lamă a şurubelniţei (**1**). **3** (Reg; îf *şurupelniţă*) Filieră (de tăiat fileturi). **4** (Reg) Tarod. **5** (Reg) Partea filetată a cheii franceze. **6** (Reg) Tirbuşon. **7** (Reg) Vârtej de strâns doagele. **8** (Reg) Fiecare dintre cele două bucăţi de lemn care strâng puntea teascului de vin.

şurubernită *sf* vz ***şurubelniţă***

şurubi [At: DDRF / V: (reg) ***~upa*** (Pzi: *~pez*), ***~upi*** / Pzi: *~besc* / E: ***şurub***] (Reg) **1** *vt* A înşuruba. **2** *vt* (Fig) A minţi. **3** *vt* (Fig) A înşela. **4** *vi* (Îe) **A o ~** A recurge la şiretlicuri (**1**).

şurubui [At: VALIAN, V. / V: (reg) ***~upui*** / Pzi: *~esc* / E: ***şurub*** + *-ui*] (Reg) **1** *vt* A înşuruba. **2** *vt* (Fig) A minţi. **3** *vt* (Fig) A înşela. **4** *vi* (Îe) **A o ~** A recurge la şiretlicuri (**1**). **5** *vt* A pune la punct Si: *a regla*.

şurubuire *sf* [At: DEX / Pl: *~ri* / E: ***şurubui***] (Reg) Înşurubare.

şuruf *sn* vz ***şurub***

şurufări *v* vz ***şurubări***

şurufelniţă *sf* vz ***şurubelniţă***

şurui[1] *vi* [At: ALR I, 963/320 / Pzi: 3 *~eşte* / E: fo cf *şur*] (Reg; d. frunze) A fâşâi.

şurui[2] *v* vz ***şiroi[3]***

şurui[3] *v* vz ***şurlui***

şuruietoare *sf* vz ***şuierător***

şuruire *sf* vz ***şiroire***

şuruit *sn* [At: C. PETRESCU, C. V. 49 / V: (reg) ***~roit*** / Pl: *~uri* / E: ***şurui[2]***] (Reg) **1-2** Şiroire (**1-2**).

şuruitură[1] *sf* [At: UDRESCU, GL. / P: *~ru-i~* / Pl: *~ri* / E: ***şurui[2]*** + *-tură*] (Reg) **1-2** Şiroire (**1-2**).

şuruitură[2] *sf* [At: ŞEZ. V, 127 / P: *~ru-i~* / Pl: *~ri* / E: ***şurui[3]*** + *-tură*] (Buc) Zgârietură făcută pe piele cu unghiile sau cu un obiect ascuţit.

şuruli *v* vz ***şurlui***

şurup *sn* vz ***şurub***

şurupa *v* vz ***şurubi***

şurupar *snm* vz ***şurubar***

şurupărie[1] *sf* vz ***şurubărie[1]***

şurupărie[2] *sf* vz ***şurubărie[2]***

şurupel *sn* vz ***şurubel***

şurupelniţă *sf* vz ***şurubelniţă***

şurupi *v* vz ***şurubi***

şurupui *v* vz ***şurubui***

şuruturi *snp* vz ***şart[2]***

şuruv *sn* vz ***şurub***

şus *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: ger ***Schuss***] (Reg) Împuşcătură.

şusă *sf* vz ***şosea***

şuscuri *sp* vz ***şuşcuri***

şuselar *sm* vz ***şoselar***

șusiete sm vz *șuslete*
șusmaister sm vz *șușmaistăr*
șusni v vz *șușni*
șustar sn vz *șiștar*[1]
șustav, ~ă a vz *șustav*
șustă sf [At: TRIBUNA 1970, nr. 727, 10/3 / Pl: *~te* / E: ns cf ngr σοῦστα „resort"] (Arg) Aranjament între două sau mai multe persoane, prin care se urmărește atingerea (prin mijloace necinstite a) unui scop.
șustăr sm vz *șuștăr*
șuster[1] sm vz *șustăr*
șuster[2] sm vz *șuster*[1]
șustoacă sf vz *șistoaca*
șustori smp vz *șiștor*
șușag sn vz *șușig*
șușai sn [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~uri* / E: ns cf ucr сушa „uscat, pământ"] (Reg) Nisip de pe malul râului.
șușală sf [At: PĂCALĂ, M. R. 115 / V: (reg) *~ană* (Pl: *~ne*) / Pl: *~le* / E: ns cf *șușalcă*, *șușănița*] (Reg) 1 (Îf *șușana*) Bucată mare de slănină sau de carne. 2 Carne macră de oaie, afumată. 3 Zdreanță. 4 Ruptură.
șușalcă sf [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~sălci* / E: ns cf *șușăniță*] 1 (Trs: Mun) Bucată mare dintr-un aliment. 2 (Reg) Zdreanță. 3 (Reg) Ruptură.
șușana sf vz *șușala*
șușanea[1] sf [At: DUMITRACHE, 44 / V: (înv) *șișha~, șiș~, șișha~, șișin~* / Pl: *~ele* / E: tc *șișane, șeșhane*] (Înv) Pușcă lungă cu țeava ghintuită, folosită mai ales de arnăuți.
șușanea[2] sf [At: RL 1970, nr. 8075, 2/7 / Pl: *~ele* / E: ns cf tc *șișâne*] (Fam) 1 Trupă de teatru improvizată în vederea susținerii unui turneu. 2 Spectacol improvizat și de slabă factură artistică, organizat în scopul obținerii unor venituri personale. 3 (Pex) Aranjament între două sau mai multe persoane în vederea obținerii (frauduloase a) unor venituri personale.
șușară sf [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 197 / Pl: ? / E: nct] (Reg) 1 Pădure rară de goruni. 2 Tufiș. 3 Colină[1].
șușarcă sf [At: PAMFILE, A. R. 149 / Pl: ? / E: nct] 1 (Bot; Trs; Buc) Rogoz (*Carex pilosa*). 2 (Reg; pex) Fân cu rogoz. 3 (Bot; reg) Năgară (*Stipa capillata*).
șușarnie sf [At: DLR / Pl: ? / E: ucr **сушарня**] (Buc) Încăpere în care se usucă scoarță de copac sau scânduri.
șușaua sf vz *șosea*
șușă sf [At: STAMATI, D. 303 / V: (reg) *șu~* sf, *șușele, șoșele*[2] sfp / Pl: *~șele, ~șăle* / E: ns cf ucr шуля „vreasc"] (Mol; Buc) Fiecare dintre șipcile[1] (1) care se bat paralel, la mică distanță una de alta, pe pereții sau pe tavanele de lemn, ca să se prindă muruiala.
șușăi v vz *șușui*[2]
șușăli vt [At: CHEST. II, 369/223 / Pzi: *~lesc* / E: *șușă*] (Mol; Buc; c. i. pereți sau tavane de lemn) A șipcui (1).
șușălire sf [At: CHEST. II, 369 / 223 / Pl: *~ri* / E: *șușăli*] (Reg) Acoperire a pereților sau a tavanelor de lemn cu șipci[1] (1) bătute paralel, la mică distanță una de alta, ca să se prindă muruiala.
șușălit, ~ă a [At: GORJAN, H. II, 39/9 / Pl: *~iți, ~e* / E: ns cf *șușala*] (Reg; d. oameni; esnp) Flenduros (2).
șușăluță[1] sf [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~țe* / E: *șușă* + *-ăluță*] (Mol) Speteează la zmeu.
șușăluță[2] sf vz *șoseluță*
șușăniță sf [At: (cca 1760) BUL. COM. IST. IV, 198 / V: (reg) *șușen~, șușin~* (A: nct), *~șen~* (A și: *~nița*), *~șu~, ~șun~* / A și: *~niță* / Pl: *~țe, ~ți* / E: ns cf bg сушеница „fâșie lungă de carne sau de slănină pusă la uscat; pastramă"] (Reg) 1-3 Șuviță (1-3).
șușău s [At: BORZA, D. 165 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf mg *susa* „comaci"] (Bot; reg) Năgară (*Stipa capillata*).
șușca[1] v vz *șușcăi*
șușca[2] v vz *șușta*[1]
șușcăi [At: DR. III, 679 / V: (reg) *șușta, șu~, ~șca, ~ări, ~șta* / Pzi: *~esc, șușcăi* / E: srb *šuškati, šuštati* „a freamăta, a foșni; a șopti, a șușoti"] 1-2 vir (Trs; Ban) A ofta. 3-4 vir (Trs; Ban) A suspina. 5 vr (Reg) A gâfâi (1). 6 vr (Reg; îf *șușca*) A se văita.
șușcări v vz *șușcăi*
șușcăvi v vz *șișcăvi*[1]
șușche sp [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 190 / E: nct] (Reg) Pere.
șușcuri sp [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 190 / V: (reg) *șușc~* / srb *šuška*] (Ban) Crengi (aduse de apă).
șușea sf vz *șosea*
șușeire sf vz *șușuire*
șușeniță sf vz *șușăniță*
șușilă sf [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 197 / A: nct / Pl: ? / E: srb *sušilo*] (Reg) Șușnic (1).
șușlet sm vz *șușlete*
șușlete sm [At: VALIAN, V. / V: (reg) *șislet, șiș~, șișlet, șusl~, ~let, ~let* sm, *sislet, șisl~, șlet, ~șulet, suslet* (Pl: *~e*), *suslet* (Pl: *~e*) *surlet* (Pl: *~e*) *~șulet* (Pl: *~e*) sn / Pl: *~eți* / E: nct] 1 (Olt; Mun) Codirlă (2) (la căruță). 2 (Olt; îe) A măsura pe ~ A evalua cu aproximație. 3 (Reg) Grătar pentru nutreț, fixat deasupra ieslei, la peretele grajdului.
șușlet sm vz *șușlete*
șușletoaie sf [At: CV 1950, nr. 3, 36 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Ființă fictivă cu care sunt amenințați copiii.
șușmaistăr sm [At: FD I, 167 / V: (reg) *șusm~* / A și: *șuș~* / Pl: *~i* / E: ger *Schussmeister*] (Trs) Artificier (în mină).
șușman sm [At: DLR / Pl: *~i* / E: ger (Aus) *schussman*] (Buc; înv) Membru în comitetul sătesc.
șușni vir [At: NOVACOVICIU, C. B. I, 19 / V: (reg) *șusni* / Pzi: *~nesc* / E: srb *šušnuti* „a freamăta, a foșni"] (Ban) 1-2 A ofta. 3-4. A suspina.
șușnic sn [At: PAMFILE, I. C. 232 / A și: *~nic* / Pl: *~ice* / E: ucr **сушник**] (Trs; Mol) 1 Leasă de nuiele pe care se usucă sau se afumă fructele Si: (reg) *șușilă*. 2 Groapă peste care se pune șușnicul (1). 3 Cuptor în care se pune șușnicul (1). 4 (Pex) Încăpere în care se usucă sau se afumă fructele.
șușniță sf vz *șușăniță*
șușoi[1] sm [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~* / E: ns cf *șoșoi*[2]] (Mun) 1-2 Șuvoi[1] (1-2).
șușoi[2] sm vz *șoșoi*[1]
șușoi[3] s [At: VICIU, GL. / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Fiertură preparată din pâine tăiată mărunt, sare și uneori brânză.
șușoi[4] s [At: ALR SN IV h 945/310 / Pl: ? / E: ns cf mg *sisak*] (Reg) Cască (1) (militară).
șușop sn [At: T. DINU, Ț. O. 34 / Pl: *~uri* / E: *șu*(b) + *șop*[2]] (Trs) 1-3 Șopron (1-3).
șușopru sn [At: LEXIC REG. II, 54 / Pl: *~ri* / E: *șu*(b) + *șopru*] (Reg) 1-3 Șopron (1-3).
șușora vi [At: ALR I, 963/61 / V: (reg) *~rca* (Pzi: 3 *~sorca*), *~ri* (Pzi: 3 *~reste*) / Pzi: 3 *~rează* / E: fo cf mg *susog*] (Trs; d. frunze) A foșni.
șușorca v vz *șușora*
șușorcă sf [At: CONV. LIT. V, 6 / V: (reg) *șușoar~, șișoar~, șiș~* / Pl: *~rci, ~rce* / E: mg *susorka*] (Trs; Ban) Pănușă (de porumb).
șușori v vz *șușora*
șușoteală sf [At: V. ROM. octombrie 1954, 143 / V: (reg) *șoș~* / Pl: *~eli* / E: *șușoti* + *-eală*] (Reg) 1 Șoptire (1). 2 (Pex) Zgomot produs de persoane care vorbesc cu voce scăzută Si: (reg) *șoșoroială* (2), *șoșoire* (3), *șoșoit* (3), *șoșoneala* (2), *șoșot* (3), *șușuire* (2), *șușuit* (2), *șușuială* (4), *șușuire* (4), *șușuit*[1] (4), *șușuitură* (3).
șușoti [At: ALEXI, W. / V: (reg) *șoș~* / Pzi: *~iesc* / E: fo cf fr *chuchoter*] (Reg) 1 vi (D. ape, frunze, vânt etc.) A șopoti (3). 2-3 vti A șopti (1-2). 4 vt A șopti (3). 5 vi (Îf *șoșoti*) A râde pe înfundate sau pe ascuns.
șușotire sf [At: DEX / V: (reg) *șoș~* / Pl: *~ri* / E: *șușoti*] (Reg) 1 Șoptire (1). 2 Șușoteală (2).
șușotit sn [At: DL / V: (reg) *șoș~* / Pl: *~uri* / E: *șușoti*] (Reg) 1 Șoptire (1). 2 Șușoteală (2).

șusta[1] [At: DR. III, 700 / V: (reg) *~șca* / Pzi: ? / E: nct] **1** *vr* (Trs) A protesta. **2** *vr* (Reg; îf *șușca*) A se simți nemulțumit de sine însuși. **3** *vt* (Trs; îf *șușca*) A lovi cu putere.

șusta[2] *v* vz ***șuscăi***

șustac *sm* [At: M. COSTIN, ap. LET. I, 25/25 / V: (înv) ***șas~, șăs~, șest~, șut~*** *sm*, ***~ă*** (Pl: *~tăci*) *sf* / Pl: *~aci* / E: pn ***szóstak*** cf mg *susták*] (Înv) Monedă poloneză (de argint), care a circulat și în țările românești.

șustacă *sf* vz ***șustac***

șustaie *sf* [At: I. CR. III, 286 / Pl: ? / E: ns cf *șușa*] (Reg) Băț (**1**).

șustang *sm* [At: ARVINTE, TERM. 119 / Pl: *~ngi* / E: ger ***Schubstange***] (Reg) Bielă de lemn la joagăr.

șustar *sn* vz ***șiștar[1]***

șustav, ~ă *a* [At: CHEST. V, 67/35 / V: (reg) ***șiș~, șust~*** (A: nct) / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf srb *šišav* „tuns scurt", *šutav* „pleșuv"] (Reg; d. oi) **1** Care are lână puțină. **2** Care are blana cu fire scurte. **3** Care are blana linsă, fără ondulații.

șustă *sf* [At: ABC MAR. / Pl: *~te* / E: it ***susta***] (Mrn) Fiecare dintre cele două parâme cu care se imobilizează picul.

șustăr *sm* [At: PR. DRAM. 113 / V: (reg) ***șu~, șuster, șust~, șuster, ~ter*** / Pl: *~i* / E: ger ***Schuster***, mg ***suszter***] (Reg) **1** Cizmar. **2** (Îf *sustăr*) Meșteșugar care lucrează prost. **3** (Pex; îaf) Persoană neîndemânatică. **4** (Ent) Repede (*Cicindela campestris*).

șustăraie *sf* [At: MAT. DIALECT. I, 194 / Pl: ? / E: ger ***Schusterei***] (Reg) Șuștărie (**2**).

șustăraș *sn* vz ***șiștăraș***

șustărel *sn* vz ***șiștărel***

șustărie *sf* [At: MAT. DIALECT. I, 194 / Pl: (**2**) *~ii* / E: ***șustăr*** + *-ie*] (Reg) **1** Meseria de cizmar. **2** Atelier de cizmărie Si: (reg) *șustăraie*.

șustăriță *sf* [At: MAT. DIALECT. I, 194 / Pl: *~țe* / E: ***șustăr*** + *-iță*] (Reg) Soție de cizmar.

șuster[1] *sm* [At: BL I, 43 / V: (arg) ***șust~, ~e*** / Pl: *~i* / E: ns cf *șustăr*] (Arg) **1** Rrom. **2** Om negricios. **3** Escroc.

șuster[2] *sm* vz ***șustăr***

șuster[3] *sn* vz ***șiștar[1]***

șusteraș *sn* vz ***șiștăraș***

șustere *sm* vz ***șuster[1]***

șusterel *sn* vz ***șiștarel***

șustină *sf* [At: CHEST. IV, 96/29 / Pl: *~ne* / E: ns cf *șușaniță*] **1** (Ban) Fâșie îngustă de pământ (arabil). **2** (Mol) Felie subțire dintr-un aliment.

șustoare[1] *sf* vz ***șitoare[1]***

șustoare[2] *sf* vz ***șiștor***

șustor *sm* vz ***șiștor***

șustorar *sm* [At: ALR II, 6437 bis/219 / Pl: *~i* / E: ***șustor*** + *-ar*] (Trs: Buc) **1** Roată dințată la joagăr. **2** (Prc) Osia șuștorarului (**1**).

șustuluc *sm* [At: VAIDA / V: (reg) ***~lug*** / Pl: *~uci* / E: ns cf *șumuluc*] **1** (Trs) Mototol[1]. **2** (Reg) Bulgăre de zăpadă.

șustuluci *vt* [At: ALR SN V h 1450/349 / Pzi: *~ucesc* / E: ***șustuluc***] (Reg) A mototoli.

șustulug *sm* vz ***șustuluc***

șușug *sn* vz ***șușig***

șușugaie *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~găi* / E: ns cf *gaie*] (Orn) **1** (Trs) Zăgan (*Gypaetus barbatus aureus*). **2** (Reg) Vultur-pleșuv (*Aegypius monachus*). **3** (Trs) Sorliță (*Milvus migrans*). **4** (Reg) Vinderea (*Falco vespertinus*). **5** (Reg) Vinderel-roșu (*Falco tinnunculus*).

șușui[1] *sm* vz ***șoșoi[1]***

șușui[2] [At: VALIAN, V. / V: (reg) ***~șăi*** / Pzi: *~esc, șușui* / E: fo] (Reg) **1** *vi* (D. frunze, vânt, ape etc.) A șopoti (**3**). **2** *vi* (C. i. copii mici) A sâsâi (**2**). **3-4** *vti* A șopti (**1-2**). **5** *vt* A șopti (**3**).

șușuială *sf* [At: STĂNOIU, C. I. 80 / Pl: *~ieli* / E: ***șușui[2]*** + *-eală*] (Reg) **1** Șopot[1] (**5**). **2** Sâșâit (**2**). **3** Șoptire (**1**). **4** Șușoteală (**2**).

șușuire *sf* [At: ȚICHINDEAL, F. 400/6 / V: (înv) ***~șei~*** / Pl: *~ri* / E: ***șușui[2]***] (Reg) **1** Șopot[1] (**5**). **2** Sâșâit (**2**). **3** Șoptire (**1**). **4** Șușoteală (**2**).

șușuit[1] *sn* [At: DDRF / Pl: *~uri* / E: ***șușui[2]***] (Reg) **1** Șopot[1] (**5**). **2** Șâșâit (**2**). **3** Șoptire (**1**). **4** Șușoteală (**2**). **5** Clevetire.

șușuit[2], ~ă *a, av* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***șușui[2]***] (Reg) **1-2** Șoptit[2] (**1-2**).

șușuitor, ~oare *a* [At: CADE, 1256 / P: *~șu-i~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***șușui[2]*** + *-tor*] (Reg; d. frunze, ape, vânt etc.) Șopotitor (**2**).

șușuitură *sf* [At: ISPIRESCU / P: *~șu-i~* / Pl: *~ri* / E: ***șușui[2]*** + *-tură*] **1** Șopot[1] (**5**). **2** Șoptire (**1**). **3** Șușoteală (**2**).

șușulet *s* vz ***șușlete***

șușulet *sn* vz ***șușlete***

șușulică *sf* [At: LEXIC REG. 67 / Pl: *~ici* / E: ns cf *șușoi[4]*] (Reg) Bască[1].

șușumete *sm* [At: POP., ap. DLR / V: (reg) ***șoșone~*** / Pl: *~eți* / E: ns cf *șocomete*] (Reg) **1-2** Halcă[1] (**3-4**).

șușuniță *sf* vz ***șușaniță***

șușuric *sm* [At: LEXIC REG. 67 / Pl: *~ici* / E: nct] (Reg) Pui de gâscă Si: *boboc* (**6**).

șușurli *vt* [At: ALR II/I h 33/272 / Pzi: *~lesc* / E: fo] (Reg: c. i. sunete, cuvinte) A pronunța defectuos.

șut[1] *i* [At: BL II, 189 / E: rrm ***šud*** (Imt al lui ***šude***)] (Arg) Cuvânt prin care se cere cuiva să tacă.

șut[2] *sm* [At: BL IV, 200 / Pl: *șuți* / E: ns cf *șuti[1]*] (Arg) Hoț (**1**).

șut[3] *sm* vz ***șuc[1]***

șut[4] *sn* [At: ALAS 10 XI, 1935, 8/7 / S și: *shot, shoot* / Pl: *~uri* / E: eg, fr ***shoot***] **1** Lovitură (puternică) dată în minge (cu piciorul, cu mâna, cu capul sau cu un instrument special), la anumite jocuri sportive. **2** (Îs) *~ de penalitate* Lovitură de pedeapsă, la jocul de hochei pe gheață.

șut[5] *sn* [At: DT / V: (reg) ***șit*** *sf*, ***șictă, șită*** *sf* / Pl: *~uri* / E: ger ***Schicht***] **1** (Reg) Durata zilei de muncă în mină Si: *schimb*. **2** (Reg) Normă a unui miner în timpul unui schimb. **3** (Trs: îe) **A face ~** A termina norma care revine unui schimb. **4** (Trs: îae) A face pauză Si: *a se odihni*.

șut[6] *sn* [At: ALR SN II h 543 / V: (reg) ***~ău*** (Pl: *ș~tauă*) / Pl: *~uri* / E: mg ***satu***] **1** (Trs) Menghină. **2** (Reg) Scaun folosit de dulgheri pentru a ciopli lemnul cu ajutorul cuțitoaiei.

șut[7] *sn* [At: CHEST. II, 262/369 / Pl: *~uri* / E: ns cf ger *Schutz* (dach) „streașină"] (Reg) **1** Deschizătură în acoperișul unei case, care permite luminarea și aerisirea podului sau prin care iese fumul. **2** Capătul crestat al stâlpilor unei case țărănești.

șut[8], ~ă *a* [At: VICIU, GL. / Pl: *șuți, ~e* / E: nct] (Reg; d. mâncăruri) Picant.

șut[9], ~ă *a* vz ***ciut***

șuta *vi* [At: IORDAN, STIL. 373 / S și: *shota* / Pzi: *~tez* / E: fr ***shooter***] A lansa mingea printr-o lovitură (cu piciorul, cu mâna, cu capul sau cu un instrument special), la unele jocuri sportive.

șutac[1] *sm* vz ***șustac***

șutac[2] *sm* vz ***ciutac***

șutar *sm* [At: PAȘCA, GL. 56 / Pl: *~i* / E: ***șut[5]*** + *-ar*] (Reg) Ucenic miner[1].

șutare *sf* [At: DEX / Pl: *~tări* / E: ***șuta***] Lansare a mingii printr-o lovitură (cu piciorul, cu mâna, cu capul sau cu un instrument special), la diferite jocuri sportive Si: *șutat*.

șutat *sn* [At: DEX / Pl: (nob) *~uri* / E: ***șuta***] Șutare.

șutaș, ~ă *a* [At: ALR I, 133/335 / A și: *șut~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***șut[9]*** + *-aș*] (Trs) Stângaci.

șutavei *sn* [At: PLOPȘOR, V. O. / Pl: ? / E: pbl ctm ***șuvei[1]*** + ***retevei***] (Olt) Retevei.

șutăr *sn* vz ***șoatăr***

șutău[1] *sn* [At: FRÎNCU–CANDREA, M. 43 / V: (reg) ***șât~*** / Pl: *~ri* / E: ns cf ger *Schutt, Schütte*] (Min: Trs) **1** Suitoare. **2** Rostogol. **3** Despărțitură în suitoare, în formă de jgheab, prin care se transportă cărbunele sau minereul. **4** Loc pe unde se dă drumul minereului în jgheab.

șutău[2] *sn* vz ***șut[6]***

șutău[3] *sn* vz ***șuteu***

șuteală[1] *sf* [At: BL II, 189 / Pl: *~eli* / E: ***șuti[1]*** + *-eală*] (Arg) Hoție (**2**).

șuteală² *sf* [At: ANON. CANTAC., CM I, 93 / V: (reg) ***~tule~*** (Pl: *~eli*) / Pl: *~ele, ~eli* / E: nct] (Îrg) **1** Lingușeală. **2** Înșelăciune.

șutehază *sf* [At: LB / Pl: ? / E: mg ***sütőház***] (Trs; mgî) Brutărie **(1)**.

șuteli *v* vz ***șutili***

șutelitor *sm* [At: CORESI, EV. 434 / Pl: *~i* / E: ***șuteli*** + *-tor*] (Înv) Persoană lingușitoare.

șuter *sm* [At: DLR / V: ***~tor*** / Pl: *~i* / E: fr ***shooteur***] (Spt) Cel care șutează.

șuteu [At: LEX. MARS. 210 / V: (reg) ***șâtău, ~tău*** *sn* / Pl: *~ei* sm / E: mg ***sütő***] **1** *sm* (Trs; înv) Brutar **(1)**. **2** *sn* (Trs) Clădire anexată într-o gospodărie, care servește ca bucătărie sau în care se găsește cuptorul de copt pâine ori velnița. **3** *sn* (Ban; îf *șâtău*) Vas în care se pune la copt cânepa toarsă. **4** *sn* (Reg; îf *șutău*) Leasă de nuiele pe care se usucă sau se afumă fructele.

șuti¹ *vt* [At: DR. VII, 165 / V: (arg) ***șoti*** / Pzi: *~tesc* / E: rrm ***šuto*** (Par al lui ***šau~***)] (Arg) A fura **(1)**.

șuti² *v* vz ***ciuti***

șutic, ~ă [At: ALR I, 1267/285 / Pl: ? / E: mg ***sötét***] **1** *sn* (Trs) Întuneric. **2** *sf* (Reg) Celulă subterană la închisoare.

șutili *vt* [At: CORESI, EV. 197 / V: (înv) ***~teli***, (reg) ***~tuli, tușuli*** (Pzi și: *tușul*) / Pzi: *~lesc* / E: ns cf *șuteală²*] **1** (Îrg) A măguli. **2** (Îrg) A înșela (cu promisiuni) Si: *a amăgi* **(2)**. **3** (Înv) A mângâia.

șutilire *sf* [At: MARDARIE, L. 164/23 / Pl: *~ri* / E: ***șutili***] **1** (Îrg) Lingușire. **2** (Îrg) Amăgire **(1)**. **3** (Înv) Mângâiere.

șutilitură *sf* [At: CORESI, EV. 291 / Pl: *~ri* / E: ***șutili*** + *-tură*] (Înv) **1** Lingușeală. **2** Înșelăciune.

șutitor, ~oare *smf* [At: BL II, 190 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***șuti¹*** + *-tor*] (Arg) Hoț **(1)**.

șutoare *sf* vz ***șitoare¹***

șutor *sm* vz ***șuter***

șutră *sf* vz ***șoatăr***

șutru *sn* [At: LEXIC REG. 72 / Pl: *~ri* / E: ns cf mg *sutu* „colț, ungher"] (Trs) Spațiu cuprins între cuptor (sau între sobă) și perete.

șutuleală *sf* vz ***șuteală²***

șutuli *v* vz ***șutili***

șutulică¹ *sm* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ici* / E: ***șutuli*** + *-(i)că*] (Reg; fam) Copil lingușitor.

șutulică² *sm* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ici* / E: ns cf *șut²*, *șuti¹*] (Reg; fam) Copil care are obiceiul de a fura Si: *hoț* **(1)**, *pungaș*.

șuvai¹ *sm* vz ***șvai***

șuvai² *sn* vz ***șovai²***

șuvai³ *s* vz ***șuvoi¹***

șuvaie *sp* vz ***șofei***

șuvala-pala *sfa* [At: CIAUȘANU, V. 202 / E: nct] (Olt) **1** (Îlav) **De-a ~** Laolaltă. **2** (Îal) Anapoda.

șuvar *sn* vz ***șovar***

șuvară *sf* vz ***șovar***

șuvăi¹ *v* vz ***șovăi¹***

șuvăi² *v* vz ***șovăi²***

șuvăială *sf* vz ***șovăială***

șuvăit, ~ă *a* vz ***șovăit***

șuvăitură *sf* vz ***șovăitură***

șuvăr *s* vz ***șovar***

șuvărel *s* [At: ȘEZ. XV, 131 / Pl: ? / E: ***șuvar*** + *-el*] (Bot; pop) **1-30** (Șhp) Șovar **(1-15)** (mic).

șuvăros, ~oasă *a* vz ***șovăros***

șuveală *sf* vz ***șovăială***

șuvealnic, ~ă *a* vz ***șovăielnic***

șuvei¹ *sn* [At: CLEMENS / Pl: *~e* / E: ns cf *ciovei, ciuvai*] (Reg) Retevei.

șuvei² *sn* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: ? / E: ns cf *șofei*] (Trs; îs) *~ul popii* Ultimul pahar.

șuvei³ *vi* [At: GLOSAR REG. / Pzi: ? / E: ns cf *șovăi¹*, mg *csóvál* „a clătina din cap"] (Mol) A sta cu capul înclinat într-o parte.

șuveică *sf* [At: CHEST. IV, 128/782 / Pl: ? / E: ns cf *șuviță*] (Reg) Fâșie de arătură.

șuveicuță *sf* [At: PASCU, S. 36 / Pl: *~țe* / E: ***șuveică*** + *-uță*] (Mun) Felie subțire (dintr-un aliment).

șuvere *sfp* vz ***șivere***

șuvete *sm* [At: PASCU, S. 36 / Pl: *~eți* / E: ns cf *șuvei¹*] (Înv) Retevei.

șuvicioară *sf* [At: PISCUPESCU, O. 320/6 / Pl: *~re* / E: ***șuviță*** + *-ioară*] **1-2** (Îvr; șhp) Șuviță **(6)** (scurtă).

șuvii *vi* [At: LEXIC REG. 13 / Pzi: ? / E: ***șuvei¹***] (Mar) A arunca în cineva cu lemne sau cu pietre.

șuvină *sf* [At: DR. IX, 421 / Pl: ? / E: ns cf *șuviță*] (Reg) Smoc de păr¹.

șuviță *sf* [At: PRAV. 91 / V: (reg) ***ju~, șiv~, șubi~*** / A și: (reg) *șuv~* / Pl: *~țe*, (reg) *~ți* / E: bg ***шевица*** „cusătură", **(2-4)** cf *șuvoi¹*] **1** Fâșie îngustă și lungă (dintr-un material, dintr-un aliment sau dintr-o suprafață) Si: (reg) *șușăniță* **(1)**. **2** (Pan) Ramificație îngustă a unui curs de apă Si: (reg) *șușăniță* **(2)**. **3** (Pex) Curs de apă îngust Si: (reg) *șușăniță* **(3)**. **4** Dâră formată de un lichid care se prelinge pe ceva Si: *șiroi¹* **(5)**. **5** (Reg; pan) Tăietură naturală săpată de apă într-un mal¹, pe care coboară un drum. **6** Cantitate mică de fire alăturate din părul¹ capului omenesc. **7** Mănunchi de fire (răsucite) de in, de cânepă, de lână etc.

șuvix *sn* [At: LEXIC REG. 110 / Pl: ? / E: ger ***Schuhwichse***] (Buc; Trs) Cremă de ghete.

șuvixui *vt* [At: LEXIC REG. 110 / E: ***șuvix*** + *-ui*] (Buc; c. i. încălțăminte) A lustrui.

șuvoi¹ *sn* [At: DOSOFTEI, MOL. 92 / V: (îrg) ***șiu*** (Pl: *~ri*), (reg) ***șai*** (Pl: *~uri*), ***șihoi*** (Pl: și *~uri*), ***șioi, șivoi, șuăi, șuhai*** (Pl: *~e*), ***șuhoi*** (Pl: *~uri*), ***șuoi*** (Pl: *~oaie*) *sn*, ***șion, șuai, șuoau, ~vai*** *s*, ***șăoaie, șioaie*** *sf* / Pl: *~oaie*, (rar) *~uri* / E: ns cf mg *sió* (dal *siu, sivó*), rom *puhoi*] **1** Curs de apă torențial, care se formează (în zonele de munte sau de deal) prin topirea zăpezii sau în urma unei ploi abundente Si: *torent, șiroi¹* **(1)**, (reg) *puhoi, șirlău* **(1)**, *șugău* **(1)**, *șușoi¹* **(1)**, (îvg) *năboi¹*. **2** (Pex) Curs de apă (cu debit rapid) Si: *torent, șiroi¹* **(2)**, (reg) *puhoi, șirlău* **(2)**, *șugău* **(2)**, *șușoi¹* **(2)**, (îvg) *năboi¹*. **3** (Pe lângă verbe ca „a curge", „a trece" etc.; îlav) **În ~** Vijelios. **4** (Prc; șîs *~ul apei*) Porțiune din curentul unei ape curgătore, în care apa are viteza cea mai mare. **5** (Reg; îf *șihoi*) Braț al unei ape curgătoare. **6** (Mun; îf *șioi*) Vârtej. **7** (Reg; îaf) Copcă² **(1)**. **8** (Rar; de obicei lpl) Șiroi¹ **(5)**. **9** (Reg; pex; îf *șivoi*) Șirlău **(3)**. **10** (Reg) Pământ neproductiv (pietros, nisipos, văros, argilos). **11** (Reg) Pământ apătos. **12** (Reg) Pământ lunecos. **13** (Reg) Pământ productiv, mănos. **14** (Reg) Pământ afânat. **15** (Mun) Fâșie de pământ rămas nearat. **16** (Reg; îf *șioi*) Dâră subțire de cereale rămase pe arie după treierat.

șuvoi² *vi* [At: MURNU, I. 81 / V: (reg) ***șiv~*** / Pzi: 3 *~esc* / E: ***șuvoi¹***] (Rar; d. ape) A șiroi³ **(1)**.

șuvoiaș *sn* [At: V. ROM. mai 1954, 181 / Pl: *~e* / E: ***șuvoi¹*** + *-aș*] **1-4** (Pop; șhp) Șuvoi¹ **(1-2)** (subțire).

șvab¹ *sm* [At: ENC. ROM. / V: (reg) ***șfab*** / Pl: *~i* / E: ger ***Schwabe***, ucr ***шваб***] (Reg) **1** (Șîc **~negru**) Insectă din ordinul ortopterelor, mare, de culoare neagră-cafenie, cu corpul lat și moale, care miroase urât și care trăiește în locuri întunecoase și se hrănește cu resturi alimentare Si: *gândac-de-bucătărie, gândac-de-casă, gândac-negru*, (reg) *gâzoabă, libarcă* (*Blatta orientalis*). **2** (Șîc **~mărunt**) Insectă din ordinul ortopterelor, mică, de culoare galbenă-roșcată, care trăiește în locuri întunecoase și se hrănește cu resturi alimentare Si: (reg) *colțan, corhan, libarcă, libarcă-galbenă, prus, rus, tarhan* (*Phyllodromia germanica*).

șvab², ~ă [At: ȘINCAI, HR. III, 268/14 / V: ***șfab*** *smf, a* / Pl: *~i, ~e* / E: ger ***Schwabe***] **1** *smf* (Înv) Persoană care făcea parte din populația de bază a Suabiei (veche regiune din Germania) Si: (înv) *suab*. **2** *smf* (Înv) Persoană originară din Suabia Si: (înv) *suab*. **3** *smp* (Înv) Populație care locuia în Suabia Si: (înv) *suab*. **4-5** *a* (Îvr) Care aparținea Suabiei sau șvabilor² **(3)** Si: (îvr) *suab, șvăbesc* **(1-2)**. **6-7** *a* (Îvr) Privitor la Suabia sau la șvabi² **(3)** Si: (îvr) *suab, șvăbesc* **(3-4)**. **8** *a* (Înv) Originar din Suabia Si: (îvr) *suab, șvăbesc* **(5)**. **9** *smf* (Înv) Persoană care făcea parte dintr-o populație compusă mai ales din germani (originari din Suabia), colonizați

în mod succesiv în Banat, în Transilvania și în unele localități din Bucovina, în prima jumătate a sec. XVIII. **10** *smf* Persoană care face parte din urmașii șvabilor² (**9**). **11** *smp* Populație formată din șvabi² (**10**). **12** *a* (Rar) Care aparține șvabilor² (**11**) Si: *șvăbesc* (**6**). **13** *a* (Rar) Privitor la șvabi² (**11**) Si: *șvăbesc* (**7**). **14** *a* (Rar) Caracteristic șvabilor² (**11**) Si: *șvăbesc* (**8**).

șvac *sn* vz ***șfac***

șvagău *sm* vz ***șalgău***

șvai *sm* [At: DR. IV, 179 / V: (reg) ***șuv~*** / E: ucr ***швай***] (Buc) **1** (Îs) ~ *chiranda* Om desfrânat. **2** (Îlv) **A umbla ~ chiranda** A hoinări.

șvait, ~ă *a* [At: ALR SN II h 277/76 / Pl: *~i, ~e* / E: ger ***Schweiss*** (fuchs) „cal roib"] (Reg) **1** (D. părul¹ sau culoarea cailor) Tărcat. **2** (D. haine) Colorat strident Si: (reg) *bălțat²* (**7**).

șvaităr, ~ă *a* [At: ALR SN II h 277 / V: (reg) ***șfa~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *șvait*] (Trs; d. părul¹ sau d. culoarea cailor) Tărcat.

șvaiter *sn* [At: ALEXI, W. /V: (reg) ***șfa~*** / S și: *schweitzer* / E: ger ***Schweizer*** (käse)] Varietate de brânză fină (originară din Elveția), asemănătoare cu cașcavalul, prezentând goluri în masa ei.

șvaitui *v* vz ***șfăitui***

șvaituire *sf* vz ***șfăituire***

șvancă¹ *sf* [At: BUGNARIU, N. / Pl: ? / E: ns cf ger *schwaigen* „a prepara caș, brânză] (Trs) Jintiță.

șvancă² *sf* [At: LEXIC REG. 110 / Pl: ? / E: ns cf ger *schwächer* (Schnaps)] (Buc) Rachiu slab.

șvandălă *sf* vz ***fandilă***

șvantă *sf* vz ***șvartă***

șvară *sf* vz ***sfoară***

șvarcă *sf* vz ***șfarcă***

șvardă *sf* vz ***șvartă***

șvartă *sf* [At: CHEST. II, 289/263 / V: (reg) ***~antă, ~rdă*** / Pl: ? / E: nct] (Reg) **1** Casă dărăpănată. **2** Odaie¹.

șvartug *sn* [At: SCL 1963, 414 / V: (reg) ***șfartuc, șfa~*** (A și: *șfar~*) / Pl: *~uri, ~uge* / E: ucr ***хвартух***] (Buc) Șorț (**1**).

șvarț *sn* [At: CARAGIALE, O. I, 291 / V: ***șfa~*** / Pl: *~uri* / E: ger ***schwarzer*** (Kaffee)] (Rar) Băutură fierbinte făcută din boabe de cafea prăjite și râșnite, trecută prin filtru și îndulcită Si: *filtru¹* (**6**).

șvăbesc, ~ească *a* [At: ALECSANDRI, O. P. 253 / V: ***șfă~*** / Pl: *~ești* / E: ***șvab²*** + *-esc*] **1-5** (Înv) Șvab² (**4-8**). **6-8** Șvab² (**12-14**).

șvăbește *av* [At: ALR II, 2892/365 / V: ***șfă~*** / E: ***șvab²*** + *-ește*] **1** Ca șvabii² (**11**). **2** În dialectul șvabilor² (**11**).

șvăboaică *sf* [At: CADE 1249 / V: ***șfă~*** / Pl: *~ice* / E: ***șvab²*** + *-oaică*] **1** (Înv) Femeie care făcea parte dintr-o populație compusă mai ales din germani (originari din Suabia), colonizați în mod succesiv în Banat, în Transilvania și în unele localități din Bucovina, în prima jumătate a sec. XVIII. **2** Femeie care face parte din urmașii șvabilor² (**9**).

șvebălă *sf* vz ***șfebelă***

șvebel *sn* vz ***șfebelă***

șveblă *sf* vz ***șfebelă***

șved, ~ă [At: URECHE, L. 161 / V: (reg) ***cifed, civ~, sfed, sfet, sfet, sved, sv~, svet, șfed, șfet, șfet, ~et*** *sm* / Pl: *șvezi, ~e* / E: pn ***szwed***, rs ***швед***] **1** *sm* (Înv) Suedez. **2** *smp* (Înv; art.) Poporul suedez. **3** *a* (Îvr) Care este suedez Si: (înv) *șvezesc*.

șvemer *sn* [At: LTR² / Pl: *~e* / E: ger ***Schwemmer***] (Nav) Bucată cilindrică de lemn, ancorată în poziție orizontală în apa unui fluviu, care servește ca indicator pentru zonele cu navigația interzisă.

șvenc *sn* [At: LEXIC REG. 94 / Pl: *~uri* / E: ns cf ger *schwenken* „a schimba direcția; a se întoarce"] (Reg) Figură la dansul popular *fecioreasca*.

șverc *sn* [At: MAT. DIALECT. I, 194 / Pl: *~uri* / E: ns cf *sfârc*] (Reg) Cartilaj.

șvet *sm* vz ***șved***

șvezesc, ~ească *a* [At: M. COSTIN, O. 85 / V: (reg) ***cifez~, sfetesc, sfez~, svete~, svez~, șfete~, șfez~*** / Pl: *~ești* / E: ***șved*** + *-esc*] (Înv) Șved (**3**).

șvichi *sn* vz ***șfichi***

șvindlăr *sm* vz ***șfindlăr***

șvindlări *v* vz ***șfindlări***

șvindlărie *sf* vz ***șfindlărie***

șvinglăr *sm* vz ***șfindlăr***

șvinglări *v* vz ***șfindlări***

șvinglărie *sf* vz ***șfindlărie***

șviț *sn* vz ***șfiț***

șvițeran, ~ă *a, sm* [At: MAIORESCU, CR. I, 381 / V: (îvr) ***șfi~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***Șvițera*** + *-ean*] (Îvr) **1-4** (Care este) elvețian (**1, 3**).

șvițerancă *sf* [At: SCRIBAN, D. 1279 / V: (reg) ***șfi~*** / Pl: ? / E: ***șvițeran*** + *-că*] (Îvr) **1-2** Elvețiancă (**1-2**).

șvornic *sm* [At: I. CR. IV, 126 / A: nct / Pl: *~ici* / E: ns cf ucr *сварится* „a se certa"] (Reg) Persoană care caută ceartă.

t *smi* [P: *te*] **1** A douăzeci și treia literă a alfabetului limbii române. **2** Sunetul corespunzător literei *t* (consoană oclusivă, dentală surdă).

ta[1] *sn, i* [At: C. PETRESCU, C. V. 339 / E: fo] (Rep) **1-2** (Cuvânt care) imită vorbăria multă și inutilă a cuiva, exprimând în același timp și nerăbdarea interlocutorului.

ta[2] *sm* vz ***tată***

taba *sf* vz ***taban***[1]

tabac[1] *sm* [At: ANON. CAR. / V: (înv; nob) ***tăbanc***, (reg) ***tob~*** / Pl: *~aci* / E: tc ***tabak, tobac*** cf mg *tabak*] (Înv) **1-2** Tăbăcar[1] (**1-2**).

tabac[2] [At: (a. 1754) IORGA, S. D. XII, 68 / V: (îvp) ***tăb~, tub~*** *smn*, (reg) ***~ă, tăbacă*** *sf*, ***tăbag*** *sn* / Pl: (rar) *~uri* / E: ngr ***ταμπάκος***, ger ***Tabak***, fr ***tabac***, mg ***tobák, tubák***] **1** *sn* (Pop) Tutun (**6**). **2** *sn* (Reg; pan) Frunza altor plante, măcinată mărunt. **3** *sm* (Bot; Trs; Buc) Tutun (**1**) (*Nicotiana tabacum*). **4** *sm* (Bot; reg; șîc **~-turcesc, tăbac-rotund, ~-țigănesc**) Tutun(**2**)-turcesc (*Nicotiana rustica*). **5** *sm* (Bot; reg; îc) **~ul-câmpului** Arnică (*Arnica montana*). **6** *sm* (Bot; reg; îc) **Tăbacă-sălbatică** Mierea-ursului (*Pulmonaria rubra*). **7** *s* (Arg; îe) **A fi prost** ~ A fi foarte prost.

tabaca *sf* vz ***tabalhana***

tabacă *sf* vz ***tabac***[2]

tabaccerie *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ii* / E: ***tabacciu*** + *-ărie*] (Îvr) **1** Prăvălie în care se vinde tabac[2] (**1**). **2** Fabrică de tabac[2] (**1**).

tabacciu *sm* [At: (a. 1835) DOC. EC. 596 / Pl: *~ii* / E: ***tabac***[2] + *-ciu*] (Îvr) **1** Fabricant de tabac[2] (**1**). **2** Negustor de tabac[2] (**1**).

tabacheră *sf* [At: CUGETĂRI II, 43v/20 / V: (reg) ***~re*** (Pl: *~ri*), (înv) ***~achieră, ~achiere, tăbăcherie***, (reg) ***~atere, tăbăcheră*** *sf*, ***tabăchier*** *sn* / Pl: *~re* / E: ngr ***ταμπακιέρα***, it ***tabacchiera*** cf fr *tabatière*] **1** Cutiuță pentru păstrarea tutunului sau a țigărilor Si: *portțigaret*, (rar) *porttabac, portțigar*, (îvr) *tabachernița*, (înv) *pixis, tăbăcar*[2] (**4**), (reg) *picsă, toză* (**1**). **2** (Pan) Fereastră mică, înclinată, executată în panta acoperișului unei construcții. **3** (Arg) Cap[1] (la om) Si: (arg) *cutiuță*.

tabachere *sf* vz ***tabacheră***

tabachernița *sf* [At: KLEIN, D. 435 / V: (îvr) ***tăbăche~*** / Pl: *~ți* / E: ***tabacheră*** + *-arniță*] (Îvr) Tabacheră (**1**).

tabachieră *sf* vz ***tabacheră***

tabachiere *sf* vz ***tabacheră***

tabacic, ~ă *a* vz ***tabagic***

tabacioc *sn* [At: CREANGĂ, P. 308 / Pl: *~oace* / E: ucr, rs ***табачок***] (Reg; rar) Tutun (**6**).

tabacoză *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ze* / E: fr ***tabacosis***] (Med) Pneumoconioză cauzată de inhalarea pulberilor rezultate din prelucrarea tutunului.

tabagic, ~ă [At: DL / V: ***~acic*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***tabagique*** cf *tabac*[2]] **1** *a* Care se referă la tabagism. **2** *a* Cauzat de tabagism. **3** *a* Care aparține tabagismului. **4** *sm* Caracteristică a fumătorului inveterat. **5-6** *smf, a* (Persoană) care s-a intoxicat cu nicotina din tutun.

tabagism *sn* [At: CADE / Pl: ? / E: fr ***tabagisme***] Intoxicație cronică cu nicotina din tutun, cauzată de fumat Si: (rar) *nicotinism*.

tabalhana *sf* [At: (a. 1837) DOC. EC. 667 / V: (îvr) ***~baca*** / Pl: *~ale* / E: tc ***tabakhane***] (Îvr) Tăbăcărie[1] (**4**).

taban[1] *sn* [At: (cca 1777-1792) ap. N. A. BOGDAN, C. M. 70 / V: (reg) ***~bon, tavan, tăb~, tăvan, tib~*** *sn*, ***~ba, ~ă*** *sf* / Pl: *~uri, ~e* sn, *~i* sm / E: tc ***taban***] **1** (Mol) Căptușeală care se pune la încălțăminte Si: *branț*. **2** (Dob) Talpa plugului Si: *plaz*[1]. **3** (Mol; Trs; șîf *tavan*) Lemn gros, care se așază la temelia unei construcții Si: *talpă* (**60**). **4** (Mol; șîf *tavan*) Scândură subțire și lungă Si: *șipcă*[1], (reg) *leaț*. **5** (Reg) Fiecare dintre scândurile lungi și subțiri care se bat pe căpriorii acoperișului, pentru a susține țiglele sau șindrila Si: (reg) *muchier*. **6** (Reg) Scheletul acoperișului, format din tabane[1] (**5**). **7** (Mol; îf *tabon*) Streașină din scânduri. **8** (Mol) Fiecare dintre bucățile de scândură care se întrebuințează la acoperirea dependințelor. **9** (Mol) Lemn din care se fac plute[1]. **10** (Olt; Mun; șlp, îf *tavane*) Podea de scânduri. **11** (Reg) Prispă de lemn. **12** (Reg; îf *tăvan*) Zid de piatră sau de cărămidă pe care este așezat cuptorul de pâine. **13** (Reg; îf *tabană*) Smochină (**1**). **14** (Îrg; șîf *tiban*) Șirag de smochine. **15** (Mol) Tivitură din blană de oaie făcută la un cojoc ciobănesc. **16** (Înv) Oțel de calitate superioară, întrebuințat la fabricarea săbiilor.

taban[2] *sn* vz ***tavan***[1]

tabana *sf* [At: (a. 1821) IORGA, S. N. 153 / V: (îvr) ***taha~*** / Pl: *~le* / E: tc ***tabahane, taphane***] (Îvr) Tăbăcărie[1] (**4**).

tabană[1] *sf* [At: PAMFILE, A. R. 261 / V: (reg) ***tăb~*** / E: srb ***tabanje***] (Reg; îe) **A da ~na** (sau ~) **pe** (cineva) A năvăli asupra cuiva Si: *a tăbărî*.

tabană[2] *sf* vz ***taban***[1]

tabar *s* [At: ASACHI, S. L. II, 85 / Pl: ? / E: ngr ***ταμπάρο***, fr ***tabar***] **1** (Îvr) Mantie. **2** Haină largă, purtată în Evul Mediu pe deasupra armurii.

tabardos *sn* [At: BARONZI, L. 149 / V: (arg) ***papar~, ~roș, tapa~, taparnos, topa~*** / E: rrm ***tabardo***] (Arg) Rachiu.

tabaroș *sn* vz ***tabardos***

tabatere *sf* vz ***tabacheră***

tabă *sf* [At: RĂDULESCU-CODIN, L. 130 / Pl: ? / E: ns cf tc *tab* „gravură"] (Îrg) Efigie (**1**).

tabăchier *sn* vz ***tabacheră***

tabăneală *sf* [At: DDRF / Pl: *~eli* / E: ***tabăni*** + *-eală*] (Reg) Fixare în tabanuri[1] (**4**) Si: (reg) *tăbănire*.

tabăni *vi* [At: DDRF / Pzi: *~nesc* / E: ***taban***[1]] (Reg) A fixa în tabanuri[1] (**4**).

tabănire *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: ***tabăni***] (Reg) Tabăneală.

tabăr *sn* vz ***tabără***

tabără *sf* [At: PO 48/11 / V: (îvr) ***~beră***, (îvr) ***tăb~***, (reg) ***~boare, ~boră, ~bore, ~bură***, *sf*, (îrg) ***~băr*** *sn* / Pl: *~bere*; (pop) *~beri*, (îvr) *~biri* / E: slv ***таборъ***, mg ***tábor***] **1** Loc (întărit) unde staționează trupe militare (în corturi sau sub cerul liber) un timp mai îndelungat Si: *bivuac, campament, cantonament, castru, lagăr*, (înv) *otac, tabie* (**1**). **2** (Pop; îlav) **La** (sau **în**) ~ La război. **3** Cantonament în care staționează trupele militare pentru o perioadă mai lungă în vederea efectuării de exerciții practice pe teren. **4** (Csc) Ceea ce ține de o tabără (**1**) (oameni, corturi, care, animale

etc.). 5 (Reg; îe) **A fi** (sau **a lăsa**) **totul** (sau **toate**) ~ A fi (sau a lăsa) totul vraişte. 6 (Înv) Oprirea trupelor pentru odihnă Si: *etapă*, *popas*. 7 (Înv) Scrisoare (din tabără 1). 8 (Îrg) Carte poştală. 9 (Înv) Aşezare temporară în corturi, în barăci etc. Si: *campament*. 10 Aşezare (în aer liber) pentru adăpostirea copiilor, a elevilor sau a persoanelor aflate în concediu de odihnă. 11 (Spt) Cantonament (3). 12 (Îvp; de obicei determinat prin „de care") Grup de care în mers sau în popas Si: *caravană*. 13 (Îvr; determinat prin „corăbiilor") Grup de corăbii. 14 (Îrg) Loc unde se depozita porumbul cules pentru a fi dijmuit. 15 (Reg) Loc îngrădit (acoperit) în care stau oile sau caii. 16 (Îvp) Armată[1] (1). 17 (Îvp; pex) Ceată numeroasă. 18 (Pex) Mulţime. 19 (Reg) Haită de lupi. 20 Grup de oameni opus altui grup. 21 Facţiune politică etc. care luptă pentru o cauză comună Si: *lagăr*, *parte*, *partidă*.

tabel [At: CALENDARIU BUDA (1813), 76/1 / V: ***~ă***, (reg) ***tăbelă*** *sf* / S şi: (înv) *~ellă* / Pl: *~e* / E: lat ***tabella***, ger ***Tabelle***, rs ***табель***] 1 *sn* Foaie cuprinzând nume, cifre, date, introduse în rubrici cu anumite specificaţii, pentru a servi unui scop Si: *listă*, *tablou* (1), (înv) *tablă[1]* (12), *tăbliţă* (10). 2 *sn* (Înv) Sumar. 3 *sn* (Iuz; îs) ~ *de onoare* Panou cu numele (şi fotografiile) celor mai buni salariaţi ai unei întreprinderi sau ale celor mai buni elevi dintr-o şcoală. 4 *sf* (Îs) *~ă de marcaj* Panou pe care se afişează scorul într-o competiţie sportivă. 5 *sn* (Înv) Tablă[1] (20). 6 *sn* (Mat; Teh) Serie de valori numerice, aranjate într-o anumită ordine în şiruri sau coloane, pentru uşurarea anumitor calcule sau pentru obţinerea unei clasificări. 7 *sn* (Înv; îs) *~a înmulţirii* (sau *aritmeticii*, *piagorică*) Tabla înmulţirii Si: *tablă[1]* (13). 8 *sn* (Îs) *~ă matematică* (pentru diverse funcţii) Tablou în care sunt date valorile unei funcţii pentru anumite valori ale argumentelor. 9 *sn* (Mat; îs) *~ă de logaritmi* (Carte cuprinzând) tabelele logaritmului unor numere, cu care se pot calcula logaritmii tuturor numerelor. 10 *sn* (Mat; îs) *~ă trigonometrică* Tabel care conţine valorile funcţiilor trigonometrice elementare pentru anumite argumente ale acestora. 11 *sf* (Reg; şîf *tăbelă*) Carte funciară. 12 *sn* (Înv) Tablou (5). 13 *sn* (Înv) Planşă. 14 *sn* (Înv) Peisaj. 15 *sn* (Îrg; îf *tabelă*) Tablă[1] (9) (şcolară). 16 *sn* (Îrg) Tăbliţă (6) (pentru şcolari).

tabela *vt* [At: L. ROM. 1975, 106 / Pzi: *~lez* / E: ***tabel***] A aranja în formă de tabel (1).

tabelar, ~ă [At: ŞINCAI, HR. III, 46/22 / V: (înv) ***~iu*** (S şi: (înv) *~ella~*) / Pl: *~i*, *~e* / E: lat ***tabellarius***, fr ***tabellaire***] 1 *a* În formă de tabel (1). 2 *sn* (Tip) Zaţ cu care se tipăresc registrele. 3 *a* În formă de tăbliţă (1). 4 *a* (Îs) *Tipărire ~ă* Sistem de tipărire (folosit înainte de descoperirea literelor mobile) cu ajutorul unor tăbliţe de lemn pe care era gravat textul. 5 *sm* (Înv) Curier (1).

tabelariu *a*, *sn* vz ***tabelar***

tabelă *sf* vz ***tabel***

taberă *sf* vz ***tabără***

tabernac *sn* vz ***tabernacul***

tabernaclu *sn* vz ***tabernacul***

tabernacol *sn* vz ***tabernacul***

tabernacul *sn* [At: HELIADE, O. I, 358 / V: (înv; nob) ***~ac*** (Pl: *~uri*), (înv) ***~clu*** (Pl: *~ri*), ***~col*** / Pl: *~e* / E: lat ***tabernaculum***, it ***tabernacolo***, fr ***tabernacle***] 1 Cort portativ, susţinut de coloane din lemn aurit, care servea ca sanctuar la vechii evrei Si: *cortul mărturiei*. 2 (Pex) Altar (1). 3 (Înv) Cort (1). 4 Dulăpior sau cutie de metal preţios (în formă de biserică), în care se păstrează cuminecătura, mirul sau alte obiecte de cult Si: *chivot*.

tabernă[1] *sf* vz ***tavernă***

tabernă[2] *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ne* / E: lat ***taberna***] Prăvălie din vechea Romă.

tabes *sn* [At: LUCACI, M. 101/2 / E: fr ***tabès***, lat ***tabes***] 1 Formă tardivă de sifilis nervos, care se manifestă prin tulburări de sensibilitate, lipsă de coordonare a mişcărilor (în timpul mersului), prin puternice dureri viscerale etc. 2 (Înv; pex) Boli care provoacă ataxie.

tabet[1] *sn* vz ***tabiet***

tabet[2] *sn* vz ***tibet***

tabetic, ~ă [At: MARINESCU, P. A. 80 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***tabétique***] 1-2 *smf*, *a* (Persoană) care suferă de tabes (1). 3 *a* Care se referă la tabes (1). 4 *a* Care aparţine tabesului (1).

tabetliu, ~ie *a* vz ***tabietliu***

tabie *sf* [At: M. COSTIN, O. 82 / P: *~bi-e* / A şi: *~bie* / Pl: *~ii*, (pop) *tăbii* / E: tc ***tabiya***, bg ***табия***, srb ***tabija***] 1 (Înv) Parapet de pământ, construit în jurul unui loc întărit, spre a-l apăra Si: *fortificaţie*, *întăritură*, *redută*, *tabără* (1), (înv) *baştă*. 2 (Îvr) Partea superioară a unui zid de apărare Si: *meterez*. 3 (Pex) Trupe militare protejate de o tabie (1) sau care se află în interiorul unei redute. 4 Tabără militară Si: *castru*. 5 (Pex; reg) Armată[1] (1). 6 (Olt) Şanţ[1] (care delimitează un teren cultivat).

tabiet *sn* [At: (a. 1821) URICARIUL V, 96/19 / P: *~bi-et*, (îvr) *ta-biet* / V: (reg) ***~bet*** / Pl: *~uri* / E: tc ***tabiat***] 1 Plăcere (măruntă) pe care cineva şi-o satisface regulat, cu meticulozitate Si: *obicei*, *obişnuinţă*. 2 (Pex) Manie. 3 (Îla) **Cu ~uri** Cu deprinderi precise şi fixe. 4 (Pex; îal) Cu atitudini şi apucături boiereşti. 5 (Îlav) **Cu ~** Cu multă grijă pentru comoditatea proprie Si: *comod*, *confortabil*. 6 (Îal) După un anumit ritual. 7 (Îal) Cu o anumită pedanterie. 8 (Înv; îe) **A-şi face ~ul** A-şi satisface un gust care a devenit obicei zilnic. 9 (Înv; îe) **A-i strica** (cuiva) **~ul** A strica cuiva cheful. 10 (Îae) A deranja pe cineva de la satisfacerea unui tabiet (1). 11 Viaţă confortabilă Si: *comoditate*, *confort*. 12 (Îrg) Dorinţă (2). 13 (Îrg; îe) **A-i fi cuiva la ~bet** A fi la porunca, la dispoziţia cuiva.

tabietgiu, ~ie *smf*, *a* [At: ALAS 29 VIII, 1937, 9/2 / P: *~bi-e~* / Pl: *~ii* / E: ***tabiet*** + *-giu*] (Îvr) 1-4 Tabietliu (1-4).

tabietliu, ~ie [At: CARAGIALE, O. VII, 177 / P: *~bi-e~* / V: (reg) ***~bet~*** / Pl: *~ii* / E: tc ***tabiatli***] (Rar) 1-2 *smf*, *a* (Persoană) cu tabieturi (3) Si: (îvr) *tabietgiu* (1-2), *tabietos* (1-2). 3-4 *smf*, *a* (Om) pedant Si: (îvr) *tabietgiu* (3-4), *tabietos* (3-4). 5 *sm* (Rar) Persoană cu gusturi fine.

tabietos, ~oasă *smf*, *a* [At: RALEA, ap. IORDAN, L. R. A. 191 / P: *~bi-e~* / Pl: *~oşi*, *~oase* / E: ***tabiet*** + *-os*] (Îvr) 1-4 Tabietliu (1-4).

tabin *sn* [At: (a. 1672) T. PAPAHAGI, C. L. / Pl: *~uri* / E: tc ***tabin*** cf ger *Tabin*] (Iuz) Moar (mai fin).

tabinet *sn* [At: CARAGIALE, O. II, 82 / V: (reg) ***~blan~***, ***~bli~***, ***~blion~***, ***~blon~*** / Pl: *~e* / E: fr ***table nette***] 1 Joc de cărţi de levată în care cel care are cărţile mai mari câştigă. 2 Partidă de tabinet (1) Si: (reg) *pastra*. 3 (Îe) **A face ~** A ridica toate cărţile de pe masă cu cartea care are valoarea cea mai mare.

tabiniţă *sf* [At: (a. 1740) IORGA, S. D. XI, 266 / Pl: ? / E: ***tabin*** + *-iţă*] 1-2 (Îvr; şhp) Tabin (mai fin).

tabionet *sn* vz ***tabinet***

tabjă *sf* vz ***tamjă***

tabla[1] *sf* [At: (a. 1813) URICARIUL XIV, 234 / Pl: *~le*, (reg) *tablăli* / E: tc ***tabla***] 1 Tavă (1) pe care îşi poartă marfa plăcintarii, rahagiii etc. Si: (reg) *tablă[1]* (29). 2 (Pex) Marfa care se află pe tabla[1] (1). 3 (Mol) Tavă (1) de servit Si: *tipsie* (1).

tabla[2] *sf* [At: IST. Ţ. R. 66 / V: (înv) ***~lă*** / Pl: ? / E: tc ***tavla***] (Tcî) Grajd pentru caii boiereşti sau domneşti.

tabla-baş *sm* vz ***tabla-başa***

tabla-başa [At: GHEORGACHI, ap. LET. III, 309/22 / V: (înv) ***~baş*** / A şi: *tabla-~* / E: tc ***tavla başı***] 1 *sm* (Înv) Cal de paradă pe care sultanul îl trimitea în dar unui domnitor român la numirea acestuia. 2 *sm* (Reg; fig; dep) Om trândav. 3 *av* (Mun) Cum e mai bine. 4 *av* (Mun) Comod[1] (5). 5 *av* (Reg; îe) **A trăi** (sau **a o duce**) ~ A trăi fără griji. 6 *av* (Reg; îae) Din belşug.

tablagiu[1] *sm* [At: N. A. BOGDAN, C. M. 102 / Pl: *~ii* / E: tc ***tablaci***] (Îvr) Vânzător ambulant care-şi poartă marfa pe tabla[1] (1).

tablagiu[2] *sm* [At: DDRF / Pl: *~ii* / E: ***table*** (pll *tablă[2]*) + *-agiu*] Jucător pasionat de table[2] (1).

tablagiu[3] *sm* [At: MDA ms / Pl: *~ii* / E: ***tablă[1]*** + *-agiu*] (Pfm; dep) Subofiţer.

tablanet *sn* vz ***tabinet***

tablatură *sf* vz ***tabulatură***

tablă[1] *sf* [At: CORESI, ap. GCR. I, 23/27 / V: (reg) ***~bulă, talbă*** / Pl: ***~le***, (reg) *tăbli, tăble*) / E: lat ***tab(u)la***, mg ***tábla***, fr ***table***] **1** (Înv) Tăbliță (1). **2** (Bis; îs) *~lele legii* (sau *~lele lui Moise*, îvr, *~lele poruncilor*, *~lele adevărului*, *~lele adevărăturiei*) Cele două lespezi de piatră pe care era săpat decalogul dat de Dumnezeu lui Moise pe Muntele Sinai. **3** (Bis; îas; și, rar, îs *~la legii*) Cele zece porunci. **4** (Îs) *Legea* (sau *legile*) (*celor*) *douăsprezece ~le* sau *cele douăsprezece ~le* Prima legislație scrisă a romanilor, gravată pe douăsprezece plăci de aramă. **5** (Înv; îs) *~ cerată* (sau *ceruită*) Placă de lemn acoperită cu un strat de ceară, pe care se scria prin zgâriere cu stilul, folosită în antichitate de romani. **6** Placă de lemn, de piatră, de metal, pe care se scriu, se gravează sau se zugrăvesc anumite indicații, firme, date Si: *panou, tăbliță* (4), (reg) *tăblie* (2). **7** (Reg; pan) Pată albă, mare, pe care unii cai o au în frunte. **8** (Îvr) Icoană. **9** (Și determinat prin „neagră", „mare", „de lemn") Placă dreptunghiulară, de obicei de lemn vopsit în negru, pe care se poate scrie cu creta Si: (reg) *tabelă* (15). **10** (Îe) **A scoate la ~** A chema (un elev) la lecție (în fața tablei[1]). **11** (Pop; și determinat „de piatră") Tăbliță (6). **12** (Înv; astăzi numai în sintagme) Tabel (1). **13** (Îs) *~la înmulțirii* sau *~la lui Pitagora* (rar *pitagorică*, înv, *pitagoricească*, îvr, *~la Tibeti* sau *Tibetului*) Tablou care conține produsele înmulțirii între ele a primelor zece numere Si: (înv) *tabel* (7), *tăblița lui Pitagora*. **14** (Mat; îs) *~le trigonometrice* Tabel trigonometric. **15** (Mat; îs) *~ de logaritmi* Tabel de logaritmi. **16** (Înv; șîs *~ de materii*) Sumar. **17** Foaie de hârtie sau carton cu reproduceri de cărți, desene etc. Si: *planșă*. **18** (Reg; îf *tabulă*) Carte funciară. **19** (Înv) Scriere (cuprinzând tabele sau al cărei conținut este împărțit în capitole sau articole). **20** (Iuz) Planșă cuprinzând alfabetul și exerciții de citire, după care școlarii învățau odinioară să citească Si: (înv) *tabel* (5). **21** (Înv; pex) Temă școlară. **22** (Înv) Placă de lemn, de metal etc., având diverse întrebuințări Si: (înv) *tăblie* (1). **23** Placă (de lemn) pe care se desfășoară jocul de șah, de table[2] etc. **24** (Înv) Placă de lemn de care se prind coardele diferitelor instrumente muzicale. **25** (Ban; Trs) Oblon (la fereastră). **26** (Reg; lpl) Ochelari de cai Si: (reg) *obloane*. **27** (Mar; Trs) Fund de lemn pe care se taie legumele, carnea, pe care se răstoarnă mămăliga din ceaunul în care a fost fiartă etc. **28** (Reg) Tavă (1). **29** (Reg) Tabla[1] (1). **30** (Înv) Partea superioară, plană, a unor mobile. **31** (Înv) Masă[1]. **32** (Reg) Pervazul ferestrei. **33** (Reg) Plită (1). **34** (Reg) Copertă de carte. **35** (Reg; pex) Carton (1). **36** (Înv; îlav) **Din ~ în ~** De la prima până la ultima pagină. **37** (Înv) Clișeu gravat în lemn sau executat din metal pentru a fi imprimat pe hârtie. **38** (Înv) Pagină zețuită Si: (înv) *tăblie* (4). **39** (Rar) Panou (la saivan). **40** (Înv) Platformă pe care se așezau tunurile de calibru mare, în vederea executării tragerii. **41** (Reg) Fiecare dintre părțile din care se compune o plută[1], formată dintr-un rând de bușteni legați cu sârmă groasă unul de altul Si: (reg) *căpătâi*. **42** (Reg) Talpa casei. **43** (Atm; reg; îs) *~la pieptului* Torace (1). **44** (Reg) Pânză a ferăstrăului. **45** (Reg) Fierul coasei. **46** (Reg) Fierul securii. **47** (Trs) Bucată de piele (din care se croiesc opincile). **48** (Reg) Bucată dintr-un aliment (slănină, unt, ciocolată) Si: *halcă*. **49** (Reg) Bulgăre de pământ. **50** (Mol; Trs) Suprafață îngustă de pământ (semănată cu același fel de plante sau aparținând aceluiași proprietar) Si: *ogor, tarla* (1). **51** (Reg) Strat (de legume, de flori). **52** (Reg) Platou situat pe vârful unui munte. **53** (Reg) Talpa piciorului. **54** (Îs) *~ dentară* Suprafața orizontală a coroanei dintelui la cal. **55** Foaie de metal executată prin laminare, folosită la acoperișuri, la fabricarea unor ambalaje, rezervoare etc. Si: *tinichea* (1). **56** (Îs) *~ albă* Tablă[1] (56) de fier cositorit. **57** (Reg; șîs *~ regească* sau *~la* (*de judecată*) *crăiască*, *~la judecătorească*, *~la septemvirală*) Curte de apel. **58** (Iuz; îs) *~la de sus* (sau *~la magnaților*) și *~la de jos* (sau *~la staturilor*) For legislativ al Imperiului austro-ungar Si: *cameră*. **59** (Iuz) Consilier de conducere a districtelor din Imperiul austro-ungar. **60** (Trs; înv; îf *tabulă*) Tribunal (1).

tablă[2] *sf* [At: (cca 1600-1630) CUV. D. BĂTR. I, 306 / V: (înv) ***tavlă, tavlie*** / Pl: *~le* / E: ngr ***τάβλι***, tc ***tavla***] **1** (Lpl) Joc de noroc cu două zaruri și câte cincisprezece piese pentru fiecare dintre cei doi jucători, piese care se mută în spațiile marcate cu douăzeci și patru de săgeți pe fețele unei cutii speciale Si: (iuz) *trictrac* (2). **2** Partidă de table[2] (1) Si: (iuz) *trictrac* (3). **3** (Fam; îe) **A face** (pe cineva) **o ~** A juca o partidă de table[2] (1) cu cineva. **4** (Înv) Joc de zaruri. **5** (Îvr) Joc de dame[1] (11).

tablă[3] *sf* vz ***tabla[2]***

tablăbirău *sm* [At: ALR II, 3604/316 / Pl: *~ăi* / E: mg ***táblabiró***] (Trs; înv) Judecător.

tablău *sn* vz ***tablou***

tableta *vt* [At: FLACĂRA, 1959, nr. 196, 6/1 / Pzi: *~tez* / E: ***tabletă***] (Rar) A face medicamente sub formă de drajeuri.

tabletă *sf* [At: CĂPĂȚINEANU, S. 19/25 / Pl: *~te* / E: fr ***tablette***] **1** (Înv; lpl) Caiet de însemnări, de note Si: *carnețel*, (înv) *tăbliță* (12). **2** (Înv; lsg) Foaie dintr-o tabletă (1). **3** (Îvr) Plăcuță. **4** Tablă[1] cerată pentru scris. **5** (Îvr) Tavă (1). **6** (Far) Pastilă. **7** Preparat alimentar dulce, prezentat în formă de plăcuță dreptunghiulară. **8** Articol literar-publicistic de dimensiuni reduse, pe o temă de actualitate. **9** (Reg) Mileu.

tablic *a* [At: LEXIC REG. 110 / Pl: *~ici* / E: ger ***tauglich***] (Buc) Apt pentru armată.

tablie *sf* vz ***tăblie***

tablier *sn* [At: COSTINESCU / P: *~li-er* / V: (îvr) ***~ă*** *sf* / Pl: *~e* / E: fr ***tablier***] Ansamblul grinzilor care formează scheletul de rezistență al unui pod[1] și care susține calea de circulație a acestuia.

tablieră *sf* vz ***tablier***

tablinet *sn* vz ***tabinet***

tabliniu *sn* [At: DN[3] / Pl: *~ri* / E: lat ***tablinium***] Mică sală în casele romane, situată între atrium și peristil.

tablionet *sn* vz ***tabinet***

tabliță *sf* vz ***tăbliță***

tabliu *a* [At: ALR II/I MN 137, 3894/886 / Pl: *~ii* / E: ***tablie*** + *-iu*] (Reg; îs) *Pat ~* Pat cu tăblii (3).

tablo *sn* vz ***tablou***

tabloane *snp* vz ***tablou***

tablonet *sn* vz ***tabinet***

tablou [At: (a. 1817) URICARIUL V, 28/27 / V: (reg) ***~lău***, (înv) ***tablo*** (folosit și invariabil), (îvr) ***~lu, tăbloi*** *sn*, (înv) ***~oane*** *snp* / Pl: *~ri*, (reg) (1) *~laie*, *~laua* / E: fr ***tableau***] **1** *sn* Tabel (1). **2** *sn* (Chm; îs) *~l periodic al elementelor* Tabel în care elementele chimice sunt așezate în ordinea masei lor atomice (ceea ce pune în evidență periodicitatea unora dintre proprietățile lor). **3** *sn* (Reg; îf *tablău*) Carte funciară. **4** *sn* Pictură sau desen pe pânză, pe carton etc. **5** *sn* (Pex) Imagine (gravură, fotografie etc.) înrămată și așezată pe perete într-o încăpere Si: (înv) *tabel* (12). **6** *sn* (Îs) *~ viu* (sau *vivant*) Grup de personaje în scenă, care stau nemișcate în anumite atitudini, pentru a înfățișa o imagine simbolică. **7** *sn* (Îs) *~ simfonic* (sau *muzical*) Lucrare simfonică într-o singură parte, având un program cu conținut plastic sau descriptiv și o construcție de obicei liberă. **8** *sn* (Iuz; îs) *~ de onoare* Tabel de onoare. **9** *sn* (Îs) *~ de absolvire* Panou care cuprinde numele absolvenților dintr-o promoție, trecute alfabetic, și fotografiile acestora. **10** *av* (Fam; îe) **A rămâne ~** A rămâne uluit, încremenit (de surpriză). **11** *sn* (Îvr) Ilustrație. **12** *sn* Imagine din realitate care impresionează (prin frumusețe, pitoresc etc.) Si: *priveliște*. **13** *sn* (Fig) Descriere expresivă a unei priveliști, a unor fapte, a unui obiect etc., făcută verbal sau în scris. **14** *sn* (Fig) Expunere pe scurt a unor întâmplări, fapte, situații etc. **15** *sn* (Fig) Prezentare sistematică a unor date, cifre etc., în așa fel încât să redea o imagine globală asupra unei anumite probleme. **16** *sn* Diviziune a unei piese de teatru sau subdiviziune a unui act, care marchează schimbarea decorului, trecerea timpului etc. **17** *sn* Placă de metal, de lemn etc. prevăzută cu cârlige de care se agață fisele muncitorilor dintr-o întreprindere, cheile camerelor la hotel, la un sanatoriu etc. **18** *sn* Placă de marmură, de metal sau de lemn pe care sunt montate diferite aparate folosite la acționarea unui sistem tehnic sau la controlul funcționării lui. **19** *sn* (Îs) *~ de bord* Tablou (18) pe care sunt fixate aparatele și instrumentele necesare controlului și manevrării unui vehicul. **20** *sn* Grafic compus dintr-o grupare de termeni, de simboluri, de numere (dispuse în șiruri și coloane).

tablu *sn* vz ***tablou***

taboare *sf* vz ***tabără***

tabon^1 *sn* vz ***taban***^{1}

tabon^2 *sn* vz ***tabun***

taboră *sf* vz ***tabără***

tabore *s* vz ***tabără***

taboriți *smp* [At: DEX / E: fr ***taborites***] Membrii aripii radicale ai mișcării husite, reprezentând interesele țăranilor și ale meșteșugarilor.

tabs *sn* [At: DEX-S / Pl: *~uri* / E: eg ***tabs*** (pll *tab* „contramarcă")] Imagine sau inscripție care însoțește unele mărci poștale.

tabu *sn* [At: ȘĂINEANU, D. U. / Pl: *~uri* / E: fr ***tabou***] **1** Interdicție cu caracter sacru din societățile primitive, a cărei încălcare atrage automat sancțiuni severe. **2** (Fig) Obiect a cărui atingere este interzisă. **3** (Fig) Persoană, problemă etc. despre care nu se discută din superstiție sau din pudoare. **4** Ceea ce nu poate fi abordat sau modificat. **5** (Lin) Evitare a folosirii unui cuvânt și înlocuire a lui cu altul, din superstiție sau din pudoare. **6** Interdicție de limbaj. **7** Interdicție rituală. **8** Ceea ce este considerat sacru și în mod sacramental inhibitoriu în religiile polineziene. **9** Situație, obiect, timp, loc, persoană, funcție făcând obiectul unei credințe sau al unor practici religioase.

tabuism *sn* [At: DEX-S / Pl: (rar) *~e* / E: ***tabu*** + *-ism*] Sistem de interdicții magice și mitologice bazat pe tabuuri (**1**).

tabuistic, ~ă *a* [At: VIANU, M. 70 / P: *~bu-i~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***tabu*** + *-istic*] **1** (Liv) Care ține de tabu (**1**). **2** Care provine din tabu (**1**). **3** Cu caracter de tabu (**1**).

tabuiza *vtr* [At: DN^3 / P: *~bu-i~* / Pzi: *~zez* / E: it ***tabuizzare***] **1-2** A face să devină sau a deveni tabu (**1**).

tabuizare *sf* [At: VIANU, M. 26 / P: *~bu-i~* / Pl: *~zări* / E: ***tabu*** + *-izare*] (Liv) Transformare a unui fapt, a unei situații, a unei persoane sau a unui cuvânt în tabu (**1**).

tabul *s* [At: ȘIO II$_2$, 115 / V: (îvr) ***daul*** (Pl: *~uri*) *sn* / Pl: ? / E: tc ***tabl, davul***] (Îvr) Tobă mare, folosită în fanfara militară turcească.

tabula *vt* [At: DN^3 / Pzi: *~lez* / E: it ***tabulare***] (Mat) A face tabele (**1**).

tabular, ~ă *a* [At: ELEM. ALG. 219/12 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tabulaire***, lat ***tabularis***] **1** Care e scris pe o listă, pe un tabel sau în coloanele unui registru. **2** (Mat; îs) *Diferență ~ă* Adaosul pe care îl primește logaritmul unui număr de patru cifre, când acest număr crește cu o unitate. **3** (Îs) *Prezent ~* Prezentul verbului întrebuințat în scrierea de memorii, de însemnări etc. **4** (Teh) Care se prezintă sub formă de placă. **5** (D. relief) Plat.

tabula rasa *ls* [At: DN^3 / E: lat ***tabula rasa***] **1** Expresie folosită de John Locke și în alte sisteme filozofice pentru a caracteriza starea inițială a psihicului copilului, afirmând că omul nu are nici un fel de idei sau principii înnăscute. **2** (Îe) **A face ~** A șterge tot. **3** (Îae) A renunța la anumite păreri, idei, pentru a adopta altele.

tabulare *sf* [At: DN^3 / Pl: *~lări* / E: ***tabula***] Tabulație.

tabularicesc, ~ească *a* [At: AARON, P. F. 616^v/1 / Pl: *~ești* / E: ns cf lat *tabularis*] (Iuz) **1** Care ține de tribunalul suprem. **2** Referitor la tribunalul suprem.

tabulariu *sn* [At: DN^2 / Pl: *~ii* / E: lat ***tabularium***, it ***tabulario***] **1** (În Roma antică) Arhivă publică sau particulară. **2** (Îvr) Depozit al unei arhive.

tabulată *sf* [At: DN^3 / Pl: *~te* / E: ger ***Tabulaten*** cf lat *tabulatum*] (Zlg) **1** (Lpl) Subclasă de celenterate antozoare fosile caracterizată prin forma tabulară a caliciilor. **2** Animal din subclasa tabulate (**1**).

tabulator *sn* [At: DN^2 / Pl: *~oare* / E: fr ***tabulateur***, ger ***Tabulator***] Dispozitiv al unei mașini de scris care permite ca, o dată fixată lungimea unui rând, să poată fi automat menținută și pentru rândurile următoare.

tabulatură *sf* [At: PROT.–POP., N. D. / V: (înv) ***~bl~*** / Pl: *~ri* / E: ger ***Tabulatur***, fr ***tablature***] **1** Vechi sistem de notație muzicală, cu ajutorul literelor, al cifrelor și al altor semne, care se folosea în sec. XV-XVII pentru instrumentele polifonice, indicând poziția degetelor executantului. **2** Enumerare a părților din care este alcătuit un instrument muzical, așezată la începutul unei metode de învățare a instrumentului respectiv. **3** Sistemul de reguli referitoare la arta maeștrilor-cântăreți din sec. XV-XVI.

tabulație *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: ns cf it *tabulazione*, lat *tabulatio*] Adunare făcută cu ajutorul unui calculator Si: *tabulare*.

tabulă *sf* vz ***tablă***^{1}

tabulhana *sf* [At: N. COSTIN, L. 501 / V: (înv) ***dahulhanea, dau~, daulhanea, ~nea, tamb~, tambulhanea, tubal~, tub~, tubulhana*** / Pl: *~le* / E: tc ***tablhane, davulhane***] (Tcî) Fanfară militară turcească, în care predominau tobele Si: *meterhanea*.

tabulhanagiu *sm* [At: N. COSTIN, ap. LET. II, 124/24 / Pl: *~ii* / E: ***tabulhana*** + *-giu*] (Tcî) Muzicant din fanfara militară turcească.

tabulhanea *sf* vz ***tabulhana***

tabulogramă *sf* [At: DN^3 / Pl: *~me* / E: fr ***tabulogramme***] Document în care sunt înscrise rezultatele calculelor făcute cu ajutorul calculatorului.

tabun *sn* [At: CUPARENCU, V. 24/28 / V: (reg) ***~bon*** (Pl: *~oane*), ***tambon, tăboi, tăbon*** / Pl: *~uri* / E: tt ***tabun*** cf ucr *табун*] **1** Herghelie de cai sălbatici (din stepă). **2** Sistem de creștere a cailor în libertate (pe pășune, în stepă). **3** (Mol) Cireadă de vite. **4** (Mol) Turmă mare de oi. **5** (Mol) Ceată mare de oameni. **6** (Înv) Grupare de războinici tătari. **7** (Înv) Așezare tătărească. **8** (Înv) Loc de popas. **9** (Reg) Tabără de care. **10** (Mun; Olt) Pășune. **11** (Reg; prc) Porțiunea din pășune pe care paște un cal priponit.

tabunel *sn* [At: PAMFILE, A. R. 24 / Pl: *~e* / E: ***tabun*** + *-el*] (Reg) Tarla (**1**).

tabură *sf* vz ***tabără***

taburel *sn* vz ***taburet***

taburet *sn* [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) ***~el, tamburel, tămburel*** *sf*, (îrg) ***~ă*** *sf* / Pl: *~e* / E: fr ***tabouret***] **1** Scăunel fără spătar și fără brațe. **2** Scăunel foarte scund, pe care își ține picioarele o persoană care stă pe scaun. **3** (Spc) Scăunel fără spătar, prevăzut cu un dispozitiv pentru înălțare și coborâre, pe care stă cel care cântă la pian. **4** (Reg; îf *taburele*) Pedalele războiului de țesut.

taburetă *sf* vz ***taburet***

taburică *sf* [At: I. CR. VII, 252 / Pl: ? / E: ***taburel*** css] (Reg) Scaun fără spătar.

tac^1 *sn, i* [At: NEGULICI / V: (reg) ***tacea, taci*** / E: fo] (Pop; rep) **1-2** (Cuvânt care) imită zgomotul produs prin lovirea (la intervale regulate) a unui obiect (de lemn), tic-tacul ceasornicului etc.

tac^2 *sn* [At: VALIAN, V. / Pl: *~uri* / E: ngr ***τάκος***] Baston special de lemn, cu care jucătorii lovesc bilele de biliard Si: (reg) *achiu*.

taca *v* vz ***ataca***

tacaciu, ~ie *a* [At: TEAHA, C. N. 271 / Pl: *~ii* / E: ***tăcea***] (Reg) **1** Tăcut^2 (**6**). **2** Morocănos.

tacalaj *sn* vz ***tachelaj***

tacă *sf* [At: L. ROM. 1974, 528 / Pl: ? / E: pvb ***tăcea***] (Reg) **1** Tăcere (**1**). **2** (Pex) Persoană care tace (**1**). **3** (Îe) **A pune ~ca** A tăcea (**1**) cu încăpățânare.

tacâm *sn* [At: GHEORGACHI, CER. (1762), 311 / Pl: *~uri* / E: tc ***takım***] **1** Ansamblu de obiecte sau unelte necesare unei operații, unei îndeletniciri Si: *accesoriu, dichis, echipament, garnitură*. **2** (Îvr) Capătul ciubucului prin care se trage fumul Si: (înv) *imamea*. **3** (Îrg; spc) Harnașament. **4** (Spc) Serviciu de masă complet (farfurie, cuțit, furculiță, pahar, șervet etc.) care se așază în dreptul fiecărui mesean. **5** (Prc) Totalitatea obiectelor de metal de care se servește o persoană când mănâncă. **6** (Pex) Loc la masă. **7** Serviciu de masă. **8** (Prc) Piesă din serviciul de masă. **9** (Înv) Un număr oarecare de lucruri Si: *ansamblu, serie*. **10** (Reg; lpl) Acareturi (**1**). **11** (Înv) Cortegiu (**1**). **12** (Îrg; adesea determinat „de lăutari") Taraf (**2**). **13** (Înv) Grup de oameni Si: *ceată*. **14** (Înv) Clică^1. **15** (Pop; prt) Categorie (de oameni) Si: *fel, soi*. **16** (Pop; prt) Om de nimic Si: *derbedeu*. **17** (Înv) Femeie de moravuri ușoare. **18** (Reg) Poveste. **19** (Lpl) Denumire comercială pentru aripi, gheare, gâturi de pasăre.

tacea *sn, i* vz ***tac***^{1}

tachelaj *sn* [At: LTR / V: (reg) *tacal~* / Pl: *~e* / E: ger ***Takelage***] 1 Ansamblul parâmelor folosite pe o navă la fixarea arborilor sau la manevrarea pânzelor și a verigilor. 2 Construcție din bare de lemn, folosită la susținerea tendelor pe o navă. 3 (Mar) Ansamblul manevrelor unei nave.

tachet *sm* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~eți* / E: fr ***taquet***] 1 Suport montat pe o navă, de care se leagă parâmele simple. 2 Piesă metalică scurtă care se montează într-un motor cu ardere internă, pentru a împiedica uzura supapei de distribuție. 3 Piesă de formă prismatică, folosită la îmbinările a două piese, pentru a mări suprafața de transmitere a forțelor de la o piesă la alta. 4 (Min) Opritor pe care se așază colivia în stație la rampă și care se îndepărtează în timpul mersului coliviei.

tachi *i* [At: GLOSAR REG. / E: ns cf ucr *птах* „pasăre"] (Reg; rep) Strigăt cu care se cheamă bibilicile.

tachigraf *s* vz ***tahigraf***

tachigrafia *v* vz ***tahigrafia***

tachigrafie *sf* vz ***tahigrafie***

tachimetru *sn* vz ***tahimetru***

tachina *vt* [At: CARAGIALE, O. VI, 207 / Pzi: *~nez* / E: fr ***taquiner***] 1 A necăji pe cineva în glumă. 2 (Fig) A obseda.

tachinare *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~nări* / E: ***tachina***] 1 Necăjire a cuiva în glumă Si: *tachinărie* (1). 2 (Fig) Obsedare.

tachinărie *sf* [At: COSTINESCU / V: (îvr) *~ner~* / Pl: *~ii* / E: fr ***taquinerie***] 1 Tachinare (1). 2 Vorbă cu care cineva tachinează (1).

tachinerie *sf* vz ***tachinărie***

taci *sn, i* vz ***tac***[1]

tacit, ~ă [At: HELIADE, O. I, 318 / Pl: *~iți, ~e* / E: fr ***tacite***] 1-2 *a, av* (D. un acord, o convenție, o înțelegere etc.) (Care este) neexprimat formal, dar subînțeles și admis ca atare Si: (rar) *tăcut*[2] (8). 3 *a* (Îvr) Nerostit cu voce tare. 4-5 *a, av* (Care este) executat în tăcere.

tacitamente *av* [At: HASDEU, I. C. I, 244 / V: (înv) *~tem~* / E: fr ***tacitement***, it ***tacitamente***] (Înv) Tacit (2).

tacitemente *av* vz ***tacitamente***

taciturn, ~ă *a* [At: NEGULICI / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***taciturne***, lat ***taciturnus***] 1 Care vorbește puțin Si: *tăcut*[2] (5). 2 (Rar) Posac.

taciturnitate *sf* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 3 / Pl: ? / E: fr ***taciturnité***, lat ***taciturnitas, -atis***] (Rar) 1-2 Însușirea de a fi taciturn (1-2) Si: (nob) *taciturnitudine* (1-2).

taciturnitudine *sfs* [At: CARAGIALE, O. VII, 180 / E: ***taciturn*** + *-itudine*] (Nob) 1-2 Taciturnitate (1-2).

tackle *sn* [At: DN[3] / P: *tecl* / Pl: ? / E: eg ***tackle***] (Spt) Blocare a adversarului (la rugby etc.).

tackling *sn* [At: DN[3] / P: *tecling* / Pl: ? / E: eg ***tackling***] (Spt) 1 Deposedare dură a adversarului de minge, la fotbal. 2 Blocare a mingii cu talpa sau cu partea interioară a bocancului.

tacla *sf* [At: GANE, ap. CADE / Pl: *~le* / E: ns cf tc *takla* „tumbă, berbeleac"] (Pfm; mpl) 1 Conversație (superficială și variată) Si: (pfm) *palavre, taifas* (1). 2 Vorbă lipsită de importanță. 3 (Îe) **A sta la ~le** A pălăvrăgi.

taclagioaică *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ice* / E: ***taclagiu*** + *-oaică*] (Îvr) Femeie care stă mult la taclale (1) Si: (îvr) *palavragioaică*.

taclagiu *sm, a* [At: ALAS 18 IV, 1926, 4/2 / Pl: *~ii* / E: ***tacla*** + *-agiu*] 1-2 (Persoană) care stă mult la taclale (1) Si: *palavragiu*.

taclir *sn* vz ***tacrir***

taclisădit, ~ă *a* [At: FD IX, 202 / Pl: *~iți, ~e* / E: ns cf *taxidit*] (Reg) 1 Încărcat. 2 Împodobit.

taclit *sn* [At: (a. 1821) IORGA, S. D. XXII, 47 / V: (îvr) *tăc~* / Pl: *~uri, ~e* / E: tc ***taklit***] 1 Fâșie de stofă sau de mătase vărgată, cu care boierii (și mai târziu preoții) se legau la cap sau peste mijloc, după moda turcească. 2 (Reg) Șal. 3 Broboadă (de lână). 4 (Reg) Fâșie țesută din cânepă, cu ajutorul căreia este coborât sicriul în groapă Si: *chingă*.

tacmă *sf* vz ***tagmă***

tacmin *sn* vz ***tahmin***

tacometru *sn* vz ***tahometru***

tacorniță *sf* vz ***păcorniță***

tacota *i* [At: LEXIC REG. II, 63 / E: ns cf *taca*] (Reg) Taci!

tacril *sn* vz ***tacrir***

tacrir *sn* [At: PRAV. COND. (1780), 56 / V: (înv) ***~clir, ~il, tec~, trac~*** / Pl: *~uri* / E: tc ***takrir***] (Tcî) 1 Raport. 2 Memoriu. 3 (Jur) Declarație (14). 4 (Jur) Proces-verbal. 5 (Jur; pex) Interogatoriu.

tacsăl-ferman *s* vz ***tacsil-ferman***

tacsil-ferman *s* [At: (a. 1786) FURNICĂ, I. C. 133 / V: (înv) ***~săl-~*** / Pl: ? / E: tc ***tahsil fermanı***] (Tcî) Firman pentru achitarea unei sume de bani.

tacșă *sf* vz ***tapșă***[3]

tacșildar *sm* vz ***taxidar***

tact[1] *sn* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~uri, ~e* / E: fr ***tact***, ger ***Takt***] 1 (Fzl) Simț care se referă la senzațiile provocate de agenți exteriori asupra receptorilor pielii sau a mucoaselor Si: *pipăit*[1]. 2 (Muz) Măsură. 3 (Muz; pex) Ritm al unei melodii. 4 (Muz, îe) **A da ~** sau **a ține ~ul** A bate tactul unei melodii. 5 (Muz; îae) A marca, prin mișcări regulate (făcute cu mâna, cu piciorul sau cu o baghetă), accentele unui text scandat. 6 Ritm de mers, de dans etc. Si: *cadență*. 7 Facultate de a judeca o situație dificilă rapid și cu finețe, care determină o comportare corectă, delicată și adecvată Si: (înv) *tropos* (4). 8 (Pex) Pricepere.

tact[2] *s* [At: H II, 300 / Pl: ? / E: tc ***tak*** „arcadă, boltă"] (Reg) Poartă.

tact[3] *sn* vz ***taht***

tacta *vt* [At: DEX-S / Pzi: *~tez* / E: ***tact***[1] cf ger *taktieren*] (Muz) A indica diverși timpi ai măsurii, în procesul de execuție, prin gesturi ale mâinii, conform unei scheme speciale.

tactare *sf* [At: DEX-S / Pl: *~tări* / E: ***tacta***] (Muz) Indicare a măsurii prin gesturi ale mâinii, conform unei scheme speciale.

tactic[1] *sm* [At: BARCIANU / Pl: *~ici* / E: ger ***Taktiker***] (Înv) Tactician (1).

tactic[2], *~ă* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***tactique***] 1 *sf* (Mil) Arta conducerii în luptă a trupelor pentru a îndeplini cu maximă eficacitate scopurile fixate. 2 *sf* (Fig) Mod de acțiune. 3 *sf* (Pgn) Totalitatea mijloacelor întrebuințate pentru a izbuti într-o acțiune. 4 *sf* (Fig) Știința de a determina, pentru o perioadă relativ scurtă, linia de conduită a unei mișcări sociale sau a unui partid politic, în funcție de împrejurările social-politice din acea perioadă și pentru realizarea unui obiectiv fundamental. 5-7 *a* Care ține de tactică (1-3). 8-10 *a* Privitor la tactică (1-3). 11-13 *av* Conform cu o anumită tactică (1-3).

tacticesc, ~ească *a* [At: (a. 1830) CR 308/12 / Pl: *~ești* / E: fr ***tactique*** cf rs *тактический*] (Îvr) 1 Care aparține tacticii[2] (1) de luptă. 2 Care are importanță pentru operațiile militare.

tactician *smf* [At: COSTINESCU / P: *~ci-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***tacticien***] 1 Specialist în probleme de tactică (1) Si: (înv) *tactic*[1]. 2 (Fig) Persoană care știe să procedeze cu abilitate în politică, în viață etc.

tacticos, ~oasă *a, av* [At: VLAHUȚĂ, R. P. 93 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ngr ***τακτικός***] 1-2 (Care procedează) cu măsură și socoteală Si: *cumpătat*. 3-4 (Care face totul) cu mișcări domoale.

tactil, ~ă *a* [At: COSTINESCU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tactile***] 1 Care ține de simțul pipăitului. 2 Care se poate percepe prin pipăit. 3 (Atm; îs) *Corpuscul ~* Formație nervoasă microscopică, localizată în dermă, specializată în recepția excitațiilor tactile.

tactilitate *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: ? / E: ***tactil*** + *-itate*] (Îvr) 1 Calitatea de a putea fi simțit prin tact[1] (1). 2 Calitatea de a simți prin tact[1] (1).

tactism *sns* [At: M. D. ENC. / E: fr ***tactisme***] (Blg) Mod de deplasare a unui organism liber asupra căruia acționează unilateral o sursă de excitație, în direcția acesteia sau în sens contrar.

tactognozie *sf* [At: DN[3] / E: fr ***tactognosie***] Recunoaștere a obiectelor prin pipăit.

tadjik, ~ă [At: GRAUR, I. L. 196 / Pl: *~ici, ~ice* / E: rs ***таджик***] 1-2 *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Tadjikistanului sau este originară de acolo. 3 *smp* Populația de bază a Tadjikistanului. 4-5 *a* Care aparține Tadjikistanului sau tadjicilor (3). 6-7 *a* Privitor la Tadjikistan

sau la tadjici (**3**). **8-9** *a* Caracteristic Tadjikistanului sau tadjicilor (**3**). **10** *a* Care este originar din Tadjikistan. **11-12** *sf, a* (Șîs *limba ~ă*) (Limba) vorbită de populația Tadjikistanului.

taefet *sn* vz ***taifet***

tafalug *smn* vz ***tăvălug***

tafătă *sf* vz ***tafta***

tafet *sn* vz ***taftă***

tafia *sf* [At: ALEXI, W. / V: (înv) ***~iu*** *sn* / E: ger ***Tafia***, fr ***tafia***] (Îvr) Rom[2] rezultat din distilarea melasei.

tafiu *sn* vz ***tafia***

taflic *sm* [At: LEXIC REG. II, 124 / Pl: *~ici* / E: ns cf *tălpig, târlici*] (Mol) Papuc.

tafo- [At: DN[3] / E: fr ***tapho-***, it ***tafo-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: „mormânt".

tafofobie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***taphophobie***] (Med) Fobia de a nu fi îngropat de viu.

tafonomie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: ns cf fr *taphonomie*] (Glg) Studiul condițiilor de fosilizare a viețuitoarelor.

tafrică *sf* vz ***trafică***

taft[1] *sn* [At: ALR II, 4278/812 / Pl: *~uri* / E: nct] (Reg) Talger de cântar.

taft[2] *sn* vz ***tafta***

taft[3] *sn* vz ***taht***

tafta [At: (a. 1588) ap. CUV. D. BĂTR. I, 199 / V: (îrg) ***~tă*** (Pl: *tafte, tăfți*), (îvr) ***~fătă***, (reg) ***tautâ*** *sf*, ***taft***, (îvr) ***~fet*** (S și: *taffet*) *sn* / Pl: *~le* / E: tc ***tafta***, fr ***taffetas***, ger ***Taft***, pn ***tafta***, ger ***Taffet***, mg ***tafota***] **1** *sf* Țesătură de mătase lucioasă și netedă, care produce în mișcare un foșnet caracteristic. **2** *sf* (Înv; îs) ~ *de Anglia* (sau *englezească*) sau *~fet gumat* Plasture. **3** *av* (Reg; îe) **A fi curat ~** A fi foarte curat. **4** *av* (Reg; îe) **A fi vindecat** ~ A fi vindecat cu desăvârșire. **5** *sf* (Reg; îe) **A veni ~ la cot** A se potrivi. **6** *sf* (Ban; îf *tautâ*) Panglică ce se poartă în diagonală peste piept în anumite ocazii. **7** *sf* (Mol) Culoare neagră, lucioasă.

taftalaghion *sn* vz ***taftalog***

taftalâc *sm* vz ***taftaluc***

taftalog *sn* [At: CREANGĂ, A. 134 / V: (înv) ***~laghion***, ***tavtalaghion***, ***traf~***, ***traftol~***, ***troftol~*** *sn*, (reg) ***trăftăloagă*** *sf* / Pl: *~oage* / E: ngr ***ταὐτολόγος*** „care repetă același lucru"] (Îvp) Carte mare și groasă.

taftaluc *sm* [At: (a. 1776) ap. N. A. BOGDAN, C. M., 68 / V: (înv) ***~lâc***, ***tahtalâc***, (reg) *~ug* / Pl: *~uci* / E: tc ****tahtahk***] (Mol) **1** Buștean din care se fac plutele. **2** Bârna care se pune deasupra ușilor și ferestrelor, pentru ca peretele să fie cât mai rezistent. **3** Lemn scurt și gros pe care se rostogolesc buștenii Si: *căpătâi*. **4** Par mic cu care se dau pietrele jos din căruță. **5** (Șîf *taftalug*) Tăvălug (**1**) făcut dintr-un lemn cilindric, cu care se sfărâmă bulgării de pământ rămași după grăpat.

taftalug *sm* vz ***taftaluc***

taftă *sf* vz ***tafta***

taftologie *sf* vz ***tautologie***

taftur *sm* [At: (a. 1790) ap. ȘIO II_1, 344 / V: (reg) ***tăfturi***, ***tâfturi*** *sp*, ***tast~***, ***toftar***, ***tuf~*** *s* / A și: (reg) *taf~* / Pl: *~i*, (reg) *~e*, *~uri* sn / E: ns cf tc *tapkur*] **1** (Îrg) Chingă cu care se strânge șaua sau pătura pe cal Si: (reg) *troc[2]*. **2** (Îvr) Cureaua cu care se leagă scările la șa. **3** (Reg) Partea de pe piept a hamului[1] (**1**). **4** (Îrg) Brâu (**1**). **5** (Reg; îf *tăfturi*) Petice din care se țes covoare țărănești.

tafturaș *sm* vz ***tăfturaș***

tag *sn* vz ***tog***

tagă *sf* [At: CORESI, EV. 472 / Pl: ? / E: ns cf *tăgădui*] **1** (Înv) Tăgadă (**1**). **2** (Înv; îlav) **Fără (de) ~** Fără îndoială Si: *incontestabil*. **3** (Înv; îal) Fără șovăire Si: *mereu*. **4** (Îrg; îlv) **A da ~** (sau **~ga**), (înv) **a avea** (sau **a prinde**, **a-i fi**) ~ (**de** ...) A nega. **5** (Reg; d. oameni; îe) **A pune** ~A nu mai voi să facă un lucru. **6** (Reg; d. animale de tracțiune; îae) A nu voi să tragă. **7** (Reg; îe) **A se pune ~ga** A se ambiționa. **8** (Reg) Cauză (**3**).

tagete *sfp* [At: DN[3] / E: fr ***tagète***] (Med) Plante erbacee cu miros caracteristic și cu flori de mărimi diferite colorate în brun-catifelat, galben sau portocaliu.

taghenie *sfs* [At: RĂDULESCU-CODIN / E: ngr ***τά γένη***] (Mun; în formele injurioase) Rudă.

tagmatarh *sm* [At: OȚETEA, T. V. 148 / Pl: *~i* / E: ngr ***ταγματάρχης***] (Grî) Comandant de batalion.

tagmatarhie *sf* [At: FILIMON, O. I, 281 / Pl: *~ii* / E: ***tagmatarh*** + ***-ie***] (Grî) Batalion (**1**).

tagmă *sf* [At: CANTEMIR, IST. 126 / V: (înv) ***tacmă***, ***tog~*** / Pl: *~me* / E: ngr ***τάγμα***] **1** Totalitatea persoanelor care aparțin aceleiași categorii profesionale sau sociale Si: *breaslă, corporație*, (înv) *neam, orta, parte*, (înv) *trup* (**38**). **2** Clasă (**19**). **3** Specie. **4** (Prt) Clică[1]. **5** (Îvr) Ordin religios. **6** (Îvr) Resort.

tagvil *sn* vz ***tahvil***

tah *sm* [At: IORGA, L. R. XI / V: (înv) ***~ă*** (S și: *tachă*) *sf* / S și: (înv) *tach* / Pl: *~i* / E: ngr ***τάχα***, slv ***тахa***] (Înv) Tahigraf (**1**).

tahac *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 165 / Pl: *~aci* / E: nct] (Orn; reg) Sfrancioc-de-iarnă (*Lanius excubitor*).

tahalgiu *sm* vz ***talhișciu***

tahan *s* [At: H II, 100 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Vas pentru bucate.

tahana *sf* vz ***tabana***

taharău *sm* [At: ANTIPA, F. I. 181 / Pl: *~ăi* / E: nct] (Iht; reg) Babușcă[1] (*Rutilus rutilus*).

tahartoasă *a* vz ***tărhătos***

tahă *sm* vz ***tah***

tahân *sn* [At: (a. 1801) FURNICĂ, I. C. 214 / V: (îvr) ***~hon*** / Pl: *~uri* / E: tc ***tahin***] **1** Făină din semințe uleioase (prăjite), în special de susan, din care se prepară mâncăruri de post, dulciuri etc. **2** (Pex) Aliment preparat din tahân (**1**).

taheo- vz ***tahi-***

taheograf *sm* [At: POLIZU / P: *~he-o~* / Pl: *~i* / E: fr ***tachéographe***] (Îvr) Stenograf.

taheometric, ~ă *a* [At: DN[3] / P: *~he-o~* / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***tachéométrique***] **1-3** Referitor la taheometrie sau la taheometru (**1-2**).

taheometrie *sf* [At: DEX / P: *~he-o~* / Pl: *~ii* / E: fr ***tachéométrie***] Tahimetrie.

taheometru *sn* [At: COSTINESCU / P: *~he-o~* / V: (înv) ***~hio~*** / Pl: *~re* / E: fr ***tachéomètre***] **1** (Înv) Tahometru (**1**). **2** Tahimetru (**2**).

tahi- [At: DN[3] / V: ***tachi-*** / E: fr ***tachy-***, ***tachéo-***, ger ***tacho-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Rapid. **2** Turație.

tahiaritmie *sf* [At: DN[3] / P: *~hi-a~* / Pl: *~ii* / E: fr ***tachyarrythmie***] (Med) Aritmie cu frecvență cardiacă mare.

tahicardie *sf* [At: CĂLINESCU, C. O. 225 / Pl: *~ii* / E: fr ***tachycardie***] Accelerare anormală a bătăilor inimii din cauza unui efort fizic, a unei emoții, a unei afecțiuni cardiace etc.

tahifagie *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: fr ***tachyphagie***] Consumare[1] rapidă a alimentelor.

tahifemie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***tachyphémie***] (Med) Manifestare patologică constând în accelerarea exagerată a ritmului vorbirii.

tahifrazie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***tachyphrasie***] (Med) Vorbire foarte rapidă.

tahigraf [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***tachig~*** / Pl: *~i* sm, *~e* sn / E: fr ***tachygraphe***, ger ***Tachygraph***] **1** *sm* (Înv) Persoană care scrie repede Si: *stenograf*, (înv) *tah*. **2** *sm* (Înv; dep) Persoană care redactează în grabă. **3** *s* (Îvr) Tahigrafie. **4** *sn* (Teh) Aparat folosit în topografie, cu care se întocmesc planuri și hărți, constituit dintr-o lunetă care poate pivota în jurul axei sale verticale, situată în mijlocul unei planșete-suport, și dintr-un creion-trasor acționat de aparat în timpul observațiilor.

tahigrafia *vt* [At: MAIORESCU, D. I, 318 / P: *~fi-a* / V: (înv) ***tachig~*** / Pzi: *~iez* / E: ***tahigrafie***] (Îvr) A stenografia.

tahigrafic, ~ă *a* [At: COSTINESCU / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***tachygraphique***] (Înv) Care aparține tahigrafiei (1) Si: *stenografic*.

tahigrafie *sf* [At: ȘINCAI, P. P. 4 / V: (înv) ***tachig~*** / Pl: *~ii* / E: fr ***tachygraphie***, ger ***Tachygraphie***] (Înv) Stenografie (rapidă) Si: (îvr) *tahigraf* (**3**).

tahilalic, ~ă [At: DEX-S / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***tachylalique***] (Med) **1-2** *smf, a* (Persoană) care manifestă tahilalie. **3-4** *a* Privitor la tahilalie sau la tahilalici (**1**). **5-6** *a* Caracteristic tahilaliei sau tahilalicilor (**1**).

tahilalie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***tachylalie***] (Med) Vorbire precipitată, cu debit mare de cuvinte, care conduce la articulare defectuoasă și incompletă.

tahimetric, ~ă *a* [At: DN[2] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***tachymétrique***] **1** Care ține de tahimetrie. **2** Referitor la tahimetrie.

tahimetrie *sf* [At: DL / Pl: *~ii* / E: fr ***tachymétrie***] Metodă de măsurare a distanțelor și a diferențelor de nivel dintre anumite puncte de pe teren, cu ajutorul tahimetrului (**2**) Si: *stadimetrie, taheometrie*.

tahimetru *sn* [At: CADE / V: (înv) ***tachim~*** / Pl: *~re* / E: fr ***tachymètre***] **1** Aparat folosit pentru a măsura viteza curentului cursurilor de apă. **2** Instrument topografic care permite ridicarea topografică rapidă a planurilor și a hărților prin măsurarea distanțelor pe cale optică, derivat dintr-un teodolit în luneta căruia s-au adăugat fire stadimetrice Si: *taheometru* (**2**). **3** Instrument pentru determinarea frecvenței mișcărilor unui organ, a turației motoarelor etc.

tahiometru *sn* vz ***taheometru***

tahion *sm* [At: DEX-S / Pl: *~i* / E: eg, fr ***tachyon***] (Fiz) Particulă elementară ipotetică, a cărei viteză ar fi superioară celei a luminii.

tahipnee *sf* [At: D. MED. / Pl: *~* / E: fr ***tachypnée***] Accelerare a ritmului de respirație, din cauza unor boli ale aparatului respirator sau cardiac, în nevroze etc.

tahipsie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***tachypsychie***] (Psh) Accelerare a ritmului gândirii.

tahiscop *sn* [At: DN[3] / Pl: *~oape* / E: fr ***tachyscope***] Aparat folosit pentru studierea pieselor în mișcare ale unui dispozitiv mecanic, cu ajutorul unor fotografii parțiale.

tahiseismic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: ns cf ger *tachyseismisch*] Referitor la fenomenul de oscilație rapidă a solului în regiunile vulcanice.

tahisistolie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***tachysystolie***] (Med) Accelerare (anormală) a sistolelor cardiace.

tahistoscop *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: *~oape* / E: fr ***tachistoscope***] Aparat cu ajutorul căruia i se prezintă unei persoane, pentru un timp foarte scurt, diferite desene, cuvinte, litere etc., în vederea studierii atenției, a proceselor senzoriale etc.

tahistoscopic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***tachistoscopique***] **1-2** Referitor la tahistoscop sau la folosirea lui.

tahmen *sn* vz ***tahmin***

tahmin *sn* [At: PRAV. COND. (1780), 70 / V: (înv) ***tacm~, ~men*** / Pl: *~uri* / E: tc ***tahmin***] (Înv) **1** Socoteală aproximativă. **2** (Pex) Aproximație (**1**). **3-4** (Îljv) **Cu ~** sau **cu ~uri** (Care este) aproximativ (**3**).

tahmis *sn* [At: (a. 1776) ap. N. A. BOGDAN, C. M. 65 / Pl: *~uri* / E: tc ***tahmis***] (Înv) **1** Operația de prăjire și de pisare a cafelei. **2** Loc unde se prăjea și se pisa cafeaua.

tahoarcă *sf* vz ***tohoarcă***

tahogenerator *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: *~oare* / E: fr ***tachogénérateur***, ger ***Tachogenerator***] Tahometru (**2**) electric.

tahograf *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~e* / E: ger ***Tachograf***] **1** (Teh) Tahometru (**1**) prevăzut cu un mecanism de înregistrare, al cărui ac indicator trasează pe hârtie o curbă reprezentând variația turației în funcție de timp. **2** (Med) Aparat pentru înregistrarea frecvenței pulsului sau a respirației.

tahografie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***tachographie***] Măsurare și înregistrare a vitezei unui fluid.

tahometru *sn* [At: COSTINESCU / V: (înv) ***taco~*** / Pl: *~re* / E: ger ***Tachometer***] (Teh) **1** Instrument cu care se măsoară turația pieselor în mișcare de rotație Si: (înv) *taheometru* (**1**). **2** (Îs) *~ electric* Tahometru (**1**) alcătuit dintr-un mic generator electric și dintr-un voltmetru electric, a cărui scală este gradată în unități de viteză unghiulară sau de turație Si: *tahogenerator*.

tahon *sn* vz ***tahân***

tahregi *sm* vz ***tahregiu***

tahregiu *sm* [At: (începutul sec. XVIII) ap. LET.[2] III, 137 / V: (înv) ***~regi*** / Pl: *~ii* / E: tc ***tahrirci***] (Tcî) Funcționar turc care cerceta și stabilea hotarele.

tahsidar *sm* vz ***taxidar***

tahsildar *sm* vz ***taxidar***

taht *sn* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 251 / V: (înv) ***tact, taft*** / Pl: *~uri* / E: tc ***taht***] (Tcî) **1** Tron împărătesc. **2** Cetate de scaun Si: *capitală*. **3** Reședință a unei subprefecturi sau a altei administrații locale. **5** Stație de poștă.

tahtalâc *sm* vz ***taftaluc***

tahtârvan *s* [At: (a. 1762) ap. GHEORGACHI, CER., 309 / Pl: ? / E: tc ***tahtırevan***] (Îvr) Tron purtat de doi cai sau catâri Si: (înv) *lectică*.

tahtesfir *s* [At: DHLR II, 552 / Pl: ? / E: ***tahtısitr***] (Îvr) Draperie la baldachinul tronului.

tahur *sm* vz ***taur***

tahvil *sn* [At: (a. 1792) ap. ȘIO II_2, 162 / V: (înv) ***tagv~*** / Pl: *~uri* / E: tc ***tahvil***] (Tcî) Chitanță (**1**).

tai[1] *i* [At: L. ROM. 1960, nr. 2, 21 / E: mg ***táj***] (Reg; rep) **1** Termen de salut folosit la despărțire de către copii și în vorbirea cu copiii Si: *pa[1]*. **2** (Îe) **A(-i) face** (cuiva) **~~** (**cu mâna**) A flutura mâna în semn de rămas-bun.

tai[2] *sn* [At: H XIV, 444 / Pl: *~* / E: tc ***tay***] (Reg) Mânz de trei ani.

tai[3] *sn* [At: (a. 1761) ap. ȘIO II_2, 117 / Pl: *~uri* / E: tc ***tay***] (Înv) Balot (**2**).

taică *sms* [At: NECULCE, L. 131 / V: (reg) ***~cu*** *sma* / G-D: *taichii*, (reg) *~i* / Vc: *~*, (îrg) *~co* / E: ***tată*** adaptat după *maică*] **1** (Pop) Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) tata. **2** (Pfm; îe) **N-are ~ca, că ți-ar da** Spune cineva căruia i se cere un lucru pe care nu-l are sau căruia i se cere să facă ceva ce nu-i stă în putere. **3** (Reg) Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) tatăl vitreg. **4** (Reg; la vocativ) Termen cu care cineva se adresează socrului său. **5** (Pop; la vocativ) Termen afectiv cu care un părinte se adresează copilului său. **6** (Pfm; pex; gmț) Termen cu care un bărbat se adresează către o persoană mai tânără. **7** (Reg; de obicei determinat prin „bătrân", „moș", „bât") Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) bunicul sau străbunicul său. **8** (Pop; de obicei urmat de un nume propriu) Termen de politețe folosit pentru a vorbi cu (sau despre) un bărbat (mai) în vârstă, care impune respect. **9** (Reg) Termen folosit de un bărbat (mai) în vârstă, referindu-se la sine însuși, atunci când se adresează unei persoane (mai) tinere. **10** (Pop; adesea determinat prin „părinte" sau „popă") Nume dat preotului. **11** (Înv; la vocativ) Termen cu care cineva se adresează unui călugăr Si: *părinte*. **12** (Arg) As (la cărțile de joc).

taicu *sma* vz ***taică***

taier *sn* [At: (a. 1778) FURNICĂ, I. C. 63 / V: (reg) ***tani~, tăiar, tai~, tăner, taniar, tăni~, tâner, tei~, ti~, tiiar, tiner, tini~*** / Pl: *~e* / E: mg ***tányér***] **1** (Reg) Farfurie întinsă Si: *taler[2]* (**1**). **2** (Reg) Strachină. **3** (Reg; îe) **Joacă (ca) pe ~** Se spune despre cei care dansează bine. **4** (Reg; îe) **Să dai cu ~ul peste...** Se zice despre obiecte sau persoane de aceeași înălțime. **5** (Reg) Vas de gătit. **6** (Reg) Fund de mămăligă Si: (reg) *cârpător*. **7** (Olt) Taler[2] (**9**). **8** (Înv) Obiect de formă circulară Si: *disc*. **9** (Ban; Trs; pbl) Străgălie. **10** (Ban; Olt) Abajur. **11** (Reg) Bor al pălăriei.

taifa *sf* [At: CANTEMIR, HR. 266 / V: (reg) ***~fă*** / Pl: *~le* / E: tc ***tayfa***] **1** (Înv) Grup de persoane care formează alaiul domnesc. **2** (Înv) Echipajul unei corăbii. **3** (Înv) Taraf de muzicanți. **4** (Ban; îf *taifă*) Ceată[1] (**18**). **5** (Ban; îaf) Adunătură (**2**).

taifas *sn* [At: HELIADE, O. II, 426 / V: (reg) ***tăi~*** / Pl: *~uri* / E: ngr ***ταϊφᾶς***] **1** (Pfm) Conversație familiară, plăcută, intimă, pe teme minore Si: (pfm) *flecăreală, pălăvrăgeală, sfat, tacla* (**1**), (reg) *talā[1]* (**1**), *taineală* (**2**), *tăinit, târșag* (**4**), *turveneală*, (înv) *taifet* (**1**). **2** (Iuz; fig) Ceașcă mare de cafea turcească. **3** (Iuz; pex; fig) Cafea dublă.

taifă *sf* vz ***taifa***

taifet *sn* [At: RUSSO, S. 19 / V: (înv) ***taef~*** / Pl: *~uri* / E: ns cf *taifas*] (Înv) **1** Taifas (**1**). **2** Obicei.

taifun *sn* [At: AETHIOPICA, 54ᵛ/10 / V: (înv) ***tifon*** (Pl: *~i* sm, *~oane*, *~uri* sn), (îvr) ***tifone*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Taifun***, fr ***thyphon***, it ***tifone***] Vânt foarte puternic, cu furtună și cu vârtejuri, care ia naștere în partea de apus a Oceanului Pacific și se manifestă mai ales în estul Asiei și în estul Americii de Nord Si: *ciclon*.

taiga *sf* [At: CONTEMP. 1949, nr. 160, 12/1 / V: (reg) ***~gă*** / Pl: *~le* / E: rs **тайга**] **1** Pădure formată în special din conifere, care acoperă o regiune mlăștinoasă întinsă din Siberia și din partea europeană a Rusiei. **2** (Pex) Denumire a subzonei pădurilor de conifere din nordul zonei temperate a emisferei boreale.

taigă[1] *sf* vz ***taiga***

taigă[2] *sf* vz ***toligă***

tain[1] *sm* [At: (sf. sec. XVIII) ap. LET. III, 222/25 / Pl: *~i* / E: pvb ***tăinui***] (Îvr) Persoană care este implicată într-o acțiune secretă.

tain[2] *sn* [At: SIMION DASC., ap. LET. III, 23 / V: (reg) ***tăin*** / Pl: *~uri* / E: tc ***ta'yin***, ***tayın***] **1** (Îvp) Rație de alimente sau de băutură care se dă cuiva pe un timp determinat (în schimbul serviciilor prestate). **2** (Îvp; prc) Porție de mâncare. **3** (Reg; îe) **A intra în ~** A ajunge într-o situație bună. **4** (Îvp) Sumă echivalentă cu valoarea rației alimentare a unui angajat. **5** (Reg) Totalitatea hranei care se pregătește pe zi pentru o familie. **6** (Reg) Porție de nutreț care se dă animalelor într-o anumită perioadă de timp. **7** (Reg; pex) Consumare a tainului (**6**). **8** (Reg) Mâncare (bună). **9** (Reg; pex) Ospăț. **10** (Reg) Provizie. **11** (Reg) Parte care îi revine cuiva în urma unei repartizări, a unei împărțeli etc.

taina *sf* vz ***taină***

tainat *sn* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 284 / Pl: *~uri* / E: tc ***tâyinat*** (pll *tayin*)] (Înv) **1** Provizie de alimente. **2** Mâncare.

taină *sf* [At: CORESI, EV. 31 / V: (reg) ***~na*** / A și: (reg) *taină* / Pl: *~ne*, (reg) *~ni* / E: vsl **тайна**] **1** Ceea ce este (încă) neînțeles, nedescoperit de mintea omenească Si: *enigmă*, *mister*, (înv) *nepricepere*, *neștiut[2]*, *neștiutură*, (reg) *talant* (**1**). **2** (Reg; îe) **E ~ până...** E mult de tot până... **3** (Îvp) Miracol. **4** (Îvp) Poveste minunată. **5** (Fig) Farmec ascuns Si: *încântare*. **6** (În religia creștină; lpl; șîs *cele șapte ~ne*) Cele șapte acte de cult (botezul, căsătoria, hirotonia, miruirea, spovedania, împărtășania, maslul), cărora religia creștină le atribuie puterea mistică de a transmite credincioșilor harul divin. **7** (În religia creștină; lsg) Fiecare dintre cele șapte taine (**6**) Si: *sacrament*. **8** (În religia creștină; îs) *Sfintele* (sau, rar, *dumnezeieștile*) *~ne* Pâinea și vinul sfințite de preot, simbolizând trupul și sângele lui Hristos, cu care creștinii se cuminecă Si: *cuminecătură*, *împărtășanie*. **9** (Îvr; lpl) Ritualuri religioase secrete, practicate în antichitate la greci și la romani Si: *mister*. **10** Secret. **11** (Îla) **De** (sau, îvr, **cu**) **~** Ascuns. **12** (Îal) Misterios. **13** (Îvp; d. oameni; îal) Foarte apropiat Si: *intim*. **14** (Pfm; îal) Care are loc într-un cadru restrâns Si: *intim*. **15** (Iuz; îs) *Boier de ~* Consilier intim al domnitorului. **16** (Iuz; îs) *Logofăt de ~* (sau *domnesc*) Secretar particular al domnului. **17** (În religia creștină; îs) *Cina cea de ~* Masa luată de Hristos împreună cu apostolii săi, în seara dinaintea răstignirii, la care a instituit taina împărtășaniei. **18** (Îlav) **În** (sau, rar, **cu**, înv, **întru**, **la**, **pe**, **prin**) **~** Pe ascuns. **19** (Îal) Discret (**1**). **20** (Reg; îal) Lent. **21** (Ban; îal) Zadarnic. **22** (Înv) Procedeu de lucru, cunoscut numai de cei inițiați, care asigură reușita unei lucrări. **23** (Înv) Consfătuire secretă Si: *consiliu*. **24** (Reg) Conversație cu caracter intim. **25** (Reg; îlv) **A sta de** (sau **la**) **~** A pălăvrăgi. **26** (Îrg; îe) **A-și face ~ de** (cineva) A batjocori pe cineva. **27** (Îrg; îae) A face glume pe socoteala cuiva. **28** (Reg) Loc ascuns Si: *ascunzătoare*, *ascunziș*, *tainiță* (**1**). **29** (Reg) Cămară (**5**). **30** (Trs) Locul unde apa râului curge lin și e adâncă.

tainec, ***~ă*** *a* vz ***tainic***

taingiu *sm* [At: N. COSTIN, ap. LET. II, 73/18 / P: *ta-i~* / Pl: *~ii* / E: tc ***ta'yinci***] (Tcî) **1** Persoană care împărțea tainurile[2] (**1**). **2** Slujbaș însărcinat cu aprovizionarea Si: (înv) *furier*. **3** Persoană de la curte care primea tain[2] (**1**).

tainic, ***~ă*** [At: VARLAAM, C. 297 / V: (îvr) ***~nec*** / Pl: *~ici*, *~ice* / E: vsl **тайникъ** cf *taină*] **1** *sm* (Înv) Inițiat într-o taină (**1**), într-un mister. **2** *a* Plin de mister Si: *misterios*, (iuz) *misteric*. **3** *a* Neînțeles de alții Si: *necunoscut*, *neștiut*, *secret*. **4** *a* (Îvr) Miraculos. **5-6** *a*, *av* (Înv) (Care este) confidențial. **7-8** *a*, *av* (Înv) (Care este) ascuns (**5**). **9** *av* (Înv) Pe furiș. **10** *a* (Fig) Profund. **11** *a* (Pop) Intim. **12** *a* (D. locuri) Ferit[1] (**4**). **13-14** *smf*, *a* (Persoană) care știe să tacă Si: *discret*, *tăcut[2]*. **15** *smf* (Înv) Părtaș la o taină (**6**). **16** *smf* (Înv) Confident (**1**). **17** *sm* (Înv) Secretar particular al domnitorului Si: (înv) *sfetnic*. **18** *a* (Fig) Abia perceptibil Si: *discret*, *slab*, *stins*. **19** *sm* (Bot; reg) Tătănească (**1**) (*Symphytum officinale*). **20** *a* (D. oameni) Care este retras Si: *izolat*, *singuratic*. **21** *a* (D. oameni) Care este discret Si: *închis*.

tainiță *sf* [At: DRĂGHICI, R. 234/5 / Pl: *~țe*, (reg) *~ți* / E: ***taină***] **1** (Pop) Loc ascuns Si: *ascunzătoare*, (reg) *taină* (**28**). **2** (Pop; prc) Încăpere subterană Si: *hrubă*. **3** (Pop; prc) Groapă săpată în pământ. **4** (Pop; rar) Loc retras. **5** (Reg) Pivniță mare cu multe cotituri. **6** (Reg) Firidă în zidul pivniței. **7** (Reg) Ladă din scânduri în care se stinge varul sau se amestecă tencuiala Si: *varniță*.

tainstră *sf* vz ***traistă[1]***

taior *sn* [At: CAMIL PETRESCU, U. N. 185 / V: (reg) ***~iur*** / Pl: *~oare*, (reg) *~uri* / E: fr ***tailleur***] **1** (Șîs *costum ~*) Costum de damă[1] (**1**) compus dintr-o fustă și o jachetă confecționate din același material. **2** (Pop) Jachetă de damă[1] (**1**) (ajustată pe corp, cu croială elegantă).

taioraș *sn* [At: L. ROM. 1966, nr. 3, 274 / Pl: *~e* / E: ***taior*** + *-aș*] **1-4** (Șhp) Taior (**1-2**) (mic).

taipini *smp* [At: DN[3] / E: chineză ***Tai-ping***] Participanți chinezi la războiul țărănesc antifeudal, anticolonialist și de eliberare de la jumătatea sec. XIX.

taire *a*, *av* vz ***tare***

taistră *sf* vz ***traistă[1]***

taispin *sm* [At: MÎNDRESCU, I. G. 94 / V: (îrg) ***tăi~*** / Pl: *~i* / E: ns cf ger *Deutschböhme* „german din Boemia"] (Îrg) Persoană de naționalitate străină Si: *venetic*.

taiug *sn* [At: ALR II, 5660/316 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Antrax (**2**).

taiur *sn* vz ***taior***

taivan *sn* vz ***tavan[1]***

taiveriță *sf* [At: FRÂNCU-CANDREA, M. 106 / Pl: *~țe* / E: nct] (Reg) Palmă.

tajmău *sn* vz ***tașmău***

tal[1] *sn* [At: GRECESCU, FL. 10 / V: (înv) ***~ă*** *sf* / Pl: *~uri* / E: fr ***thalle***] Corp vegetativ, lipsit de vase conducătoare, monocelular (la bacterii și unele alge), pluricelular (la ciuperci și alge) sau diferențiat în organe compatibile cu cele ale plantelor superioare.

tal[2] *sn* [At: CADE / Pl: *~uri* / E: fr ***talle***] (Reg) Mlădiță care crește din rădăcină sau din partea ascunsă în pământ a tulpinii unor plante Si: *lăstar*.

tal[3] *sn* [At: GĂMULESCU, E. S. 193 / Pl: *~uri* / E: srb ***tal***] (Ban) Porțiune de pământ Si: *parcelă*.

tala [At: ISPIRESCU, V. 50 / E: fo] (Reg) **1-2** *sn*, *i* (Rep) (Cuvânt care) redă vorbăria lungă domoală, zgomotul (înăbușit) produs de vorbărie. **3** *av* Încet-încet.

tala-bala *av* [At: UDRESCU, GL. / E: ***tala***] (Reg; îe) **A umbla ~** A hoinări.

talabă[1] *sf* [At: BOCĂNEȚU, T. A. 153 / V: (reg) ***~apă*** / Pl: *~be* / E: nct] (Reg) **1** Grapă cu dinții înclinați în față. **2** Tăvălug cu colți de oțel, cu care se sfărâmă bulgării după arat. **3** (Dep) Talpă mare a piciorului (la om sau la cal). **4** (Îf *talapă*) Fiecare dintre bucățile de lemn în formă de lopată, fixate pe roata morii de apă.

talabă[2] *sf* vz ***tălabă***

talachii *sp* [At: L. ROM. 1974, 530 / E: nct] (Reg) Valuri mari produse de apele unui râu Si: *talaz* (**2**).

talaf *sn* [At: POLIZU / Pl: *~uri* / E: ns cf *laf*] (Pop) **1** (Mpl) Palavră. **2** (Îe) **A tăia frunză verde și lafuri și ~uri** A pălăvrăgi.

talaghie *sf* vz ***stalaghie***

talaghir [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***tălăghir***, ***tilighir*** / Pl: *~e* sn, *~i* sm / E: ns cf rom *talabă* și mg *talabor*] (Mol) **1** *sn* Piedică de forma unei tălpi de sanie, care se pune sub o roată a căruței când aceasta coboară o pantă. **2** *sn* Drug greu de lemn care se pune să apese roțile de dinapoi ale unui car la coborâre, pentru a le frâna. **3** *sn* (Îe) **A sta (ca un) ~** A nu face nimic. **4** *sm* (Fig) Musafir neinvitat. **5** *sm* (Lpl) Fese. **6** *sm* (Dep) Persoană înaltă și grasă.

talaier *s* [At: DAMÉ, T. 99 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Ornament sculptat la capătul superior al stâlpilor pridvorului.

talainiță *sf* vz ***tălaniță***

talaj *sm* vz ***talaș***

talala *s* [At: I. CR. VI, 154 / Pl: ? / E: rs ***талала***] (Reg; dep) Om care vorbește mult.

talal-bașa *sm* vz ***telal-bașa***

talalgie *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***talagie***] (Med) Durere persistentă a calcaneului.

talam[1] *sn* [At: HELIADE, O. I, 359 / S și: (înv) *tha~* / Pl: *~e* / E: it ***talamo***, ngr ***θάλαμος***] (Înv) **1** Dormitor (3). **2** Pat (nupțial). **3** (Atm) Ventricul.

talam[2] *i* vz ***talang***

talamic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***thalamique***] (Atm) **1** Care ține de talamus. **2** Al talamusului. **3** Referitor la talamus.

talamotomie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***thalamotomie***] Intervenție chirurgicală de suprimare a unor conexiuni ale talamusului.

talamus *sn* [At: DER / Pl: *~uri* / E: fr ***thalamus***] (Atm) Formație nervoasă cenușie, care constituie o parte a encefalului și care este situată la baza creierului, având rol principal în integrarea excitațiilor senzitive și senzoriale și în proiectarea lor pe scoarța cerebrală.

talan[1] [At: DAMÉ, T. 51 / V: (reg) ***~au***, ***~lăn***, ***tăl~***, ***tălău*** *sn*, ***~t***, ***talant***, ***tol~*** *sm* / Pl: *~i* sm / E: ns cf tc *talak* „dalac"] **1-2** *sn* (Med; Mun; Dob) Dalac (**1-2**). **3** *sm* (Reg; dep) Animal rău și încăpățânat. **4** *sm* (Pop; fig) Cal bătrân, slab și urât Si: (pop) *gloabă*. **5** *sm* (Reg) Cal neastâmpărat. **6** *sm* (Reg; dep) Persoană (în vârstă). **7** *a* (Reg) Prost.

talan[2] *sn* [At: TOMESCU, GL. 285 / Pl: ? / E: ns cf *tală*[1]] (Reg; îe) **A sta de** (sau **la**) **~** A sta la taifas.

talanc *i* vz ***talang***

talancă[1] *sf* vz ***talangă***

talancă[2] *sf* vz ***tarancă***

taland *sm* vz ***talant***[1]

talang *sn, i* [At: SCL 1960, 792 / V: (reg) ***~am***, ***~nc***, ***tăl~***, ***tălănc*** / E: fo] (Rep) **1-2** (Cuvânt care) redă sunetul produs de clopot Si: *balang*.

talangă *sf* [At: CIHAC II, 241 / V: (reg) ***~ncă*** / Pl: *tălăngi*, (rar) *~lăngi*, *~nge* / E: ***talang*** cf *balangă*] **1** Clopot care se atârnă la gâtul vitelor sau al oilor Si: (reg) *tângalău*, *toangă*, *tololoancă*, *troscot*[2] (**2**). **2** (Reg; îe) **A fi ~ga târgului** A răspândi zvonuri. **3** Sunetul produs de talangă (**1**). **4** (Înv) Limbă de clopot. **5** (Fam; dep) Bijuterii (medalion, cercei etc.) de dimensiuni mari, care atârnă.

talaniță[1] *sf* [At: BL V, 174 / Pl: *~țe* / E: ***talan***[1] + *-iță*] (Reg) **1** Iapă bătrână Si: *mârțoagă*. **2** (Dep) Femeie bătrână.

talaniță[2] *sf* vz ***tălaniță***

talant[1] *sm* [At: CORESI, EV. 314 / V: (înv) ***~nd***, ***~lent*** / Pl: *~nți*, (înv) *~e* sn / E: slv ***талантъ***, gr ***τάλαντον***, ger ***Talent***, fr ***talent***] **1** Monedă de aur sau de argint, cu valoare variabilă, folosită în Grecia antică. **2** Unitate de măsură a greutății, cu valoare variabilă, folosită în Grecia antică. **3** (Înv; fig) Înzestrare spirituală. **4** (Reg) Taină (**1**). **5** (Reg; pex) Învățătură.

talant[2] *sn* [At: CAMILAR, N. II, 149 / V: (reg) ***telent*** / Pl: *~uri* / E: ns cf *tălabă*] (Reg) **1** (Lpl) Acareturi (**1**). **2** (Îf *telent*) Clădire frumoasă. **3** Unealtă. **4** Fluier (**1**).

talant[3] *s* [At: ARVINTE, TERM. 171 / V: (reg) ***~nț*** / Pl: ? / E: nct] (Reg; îs) *~ul apei* Locul din albia unui râu unde apa e mai adâncă și mai repede.

talant[4] *sm* vz ***talan***[1]

talant[5] *sn* vz ***talent***[1]

talant[6] *sn* vz ***tălam***

talanț[1] *s* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: ns cf *lanț*] (Reg; îe) **A se ține ~** A se ține împreună.

talanț[2] *sn* vz ***talent***[1]

talanț[3] *s* vz ***talant***[3]

talap *i* vz ***teleap***

talapan[1] *sn* vz ***tălăban***

talapan[2] *sm* vz ***tulipan***[1]

talapană *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ne* / E: ***talpă*** + *-ană*] (Reg) **1-2** Talpă (**1**) sau mână lată.

talapă *sf* vz ***talabă***[1]

talar *sn* [At: BĂLCESCU, M. V. 605 / Pl: *~e* / E: lat ***talaris***, ger ***Talar***] (Înv) Haină lungă, purtată ca uniformă de membrii unor asociații sau corpuri profesionale, de unele unități militare etc.

talasemie *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ii* / E: fr ***thalassémie***] (Med) Anemie ereditară (gravă), cauzată de persistența hemoglobinei fetale în sânge.

talaso- [At: DN[3] / E: fr ***thalasso-***, it ***talasso-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1-2** (Referitor la) mare.

talasocrat *sm* [At: SĂULESCU, HR. I, 6/19 / Pl: *~ați* / E: fr ***thalassocrate***] (Rar) Stăpânitor al mărilor.

talasocrație *sf* [At: DN[2] / Pl: *~ii* / E: fr ***thalassocratie***] (Rar) **1** Putere întemeiată pe supremația maritimă. **2** Stăpânire asupra mărilor.

talasofobie *sf* [At: DN[2] / Pl: *~ii* / E: fr ***thalassophobie***] Frică de mare.

talasogeneză *sf* [At: DN[2] / V: ***~lato~*** / Pl: *~ze* / E: fr ***thalassogenèse***] (Glg) Proces de formare a mărilor și a oceanelor.

talasografie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***thalassographie***] Cercetare a mărilor și a oceanelor.

talasoterapie *sf* [At: SCÎNTEIA, 1962, nr. 5547 / S și: (înv) *~azo~* / Pl: *~ii* / E: fr ***thalassotherapie***] Tratament care constă în băi de mare asociate cu aer marin, practicat în vindecarea unor boli ca reumatismul cronic, sinuzita etc.

talaș *sm* [At: DDRF / V: (reg) ***~aj*** / E: tc ***talaș***] (Csc) **1** (Reg) Așchii subțiri și răsucite rezultate în urma prelucrării lemnului. **2** (Mun) Paie groase din care se confecționează pălării. **3** (Reg) Totalitatea sculelor folosite de cizmari, dulgheri etc.

talașcă *sf* [At: I. CR. VI, 29 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Cingătoare (**1**).

talașman, ~ă *a* vz ***tălășman***

talaștău *s* [At: ALR II, 2535/284 / Pl: ? / E: ns cf *halașteu*, *hălăștău*] (Reg) Apărie.

talatogeneză *sf* vz ***talasogeneză***

talau *sn* vz ***talan***[1]

talaz *sn* [At: (a. 1783) GCR II, 130/3 / V: (reg) ***tălaș***, ***tăl~*** / Pl: *~uri*, *~e* / E: tc ***talaz***] **1** (Lpl) Val mare stârnit de furtună pe mări și pe oceane. **2** (Pop; pgn) Val (mare) al unui fluviu, al unui râu etc. Si: (reg) *talachii*. **3** (Pan) Vânt (puternic) care antrenează mase de nori, nisip etc. **4** (Fig) Șir de nori. **5** (Fig) Mișcare revoluționară. **6** (Fig) Sentiment puternic. **7** (Fig) Tuse. **8** (Fig; lpl) Coline[1]. **9** (Reg) Săritură.

tală[1] *sf* [At: GR. S. IV, 285 / Pl: *~le* / E: ***tala***] (Reg) **1** Taifas (**1**). **2** Gălăgie (**1**). **3** Ceată (gălăgioasă) Si: *mulțime*.

tală[2] *sf* vz ***tal***[1]

tălăn *sn* vz ***talan***[1]

tălăs *s* [At: NEGULICI / V: (înv) ***~led*** / Pl: ? / E: idș ***Tallesz***, fr ***taled***] Văl cu care evreii își acoperă capul în timpul rugăciunii în sinagogă.

tălâm *sn* [At: ALECSANDRI, T. 1332 / V: (înv) ***~lim***, ***tălim*** / Pl: *~uri* / E: tc ***talim***] (Tcî) **1** Reverență. **2** Compliment[1] (**1**). **3** Ceremonial (**3**). **4** Apucătură (**8**). **5** Dans popular asemănător cu sârba. **6** Melodie după care se execută dansul talâmul (**5**).

talbă *sf* vz ***tabla***[1]

talboj *sm* vz ***talpoș***

talc *sn* [At: ȘINCAI, ap. DR. V, 562 / E: fr ***talc***, ger ***Talk***] **1** (Și, iuz, îs *~ de Veneția*) Silicat natural hidratat de magneziu, de culoare albă-verzuie, unsuros și moale la pipăit, folosit în industria farmaceutică,

textilă etc. **2** (Șîs *pudră de* ~) Pudră obținută prin pulverizarea talcului (**1**), folosită contra iritațiilor pielii sau în terapeutica unor boli.

talcaj *sn* [At: DN³ / Pl: *~e* / E: fr ***talcage***] (Med) Introducere a pudrei de talc (**2**) în diverse cavități ale organismului pentru a provoca o simfiză.

talcam *sn* [At: H X. 32 / V: (reg) *~an*, *tol~*, *tolcan* / Pl: ? / E: nct] **1** (Mol) Mâncare ciobănească făcută din bucăți de caș, urdă și unt sau din urdă cu jintuială, fierte împreună. **2** (Mol; Buc; îf *talcan*) Mămăligă mare și consistentă. **3** (Reg) Bucată mare dintr-un aliment. **4** (Reg; fig; dep; îf *talcan*) Om cu defecte fizice.

talcan *sn* vz ***talcam***

talcioc *sn* [At: CĂLINESCU, S. 42 / Pl: *~uri* / E: rs ***толчок***] Piață de vechituri.

talcos, ~oasă *a* [At: ȘĂINEANU / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***talc*** + *-os*] (Rar) **1-2** Care conține talc (**1-2**).

talcoză *sf* [At: DN³ / Pl: *~ze* / E: fr ***talcose***] (Med) Pneumopatie (profesională) cauzată de inhalarea prelungită a pulberii de talc (**2**).

talcșist *sn* [At: I. IONESCU, M. 19 / Pl: *~uri* / E: fr ***talcschiste***] (Glg) Talc (**1**) în stare naturală, dispus sub formă de straturi lamelare, în roci sedimentare.

tale *ppr* [At: RĂDULESCU-CODIN, ap. DR. VI, 469 / E: (ma)***tale***] (Pop) Matale.

talechi *sn* vz ***telechi***

taleci *sn* vz ***telechi***

taled *s* vz ***talăs***

talent¹ [At: CUGETĂRI, II, 6ʳ/26 / V: (îrg) *~lant*, (reg) *~lanț*, ***tălant*** *sn* / Pl: *~e*, (înv) *~uri* / E: lat ***talentum***, fr ***talent***, ger ***Talent*** cf *talant¹*] **1** *sn* Înclinare înnăscută într-un anumit domeniu Si: *aptitudine*. **2** *sn* Capacitate deosebită, înnăscută sau dobândită, într-un anumit domeniu, care favorizează o activitate creatoare. **3** *sn* (D. persoane; îla) **De ~** Talentat (**1**). **4** *sn* (D. creații; îal) Produs al talentului (**1**). **5** *smi* Persoană înzestrată cu aptitudini speciale. **6** *sn* (Reg; îf *talant*, *tălant*) Obicei rău. **7** *sn* (Reg; îaf) Temperament (**6**). **8** *sn* (Reg; îf *tălant*) Nărav (la cai). **9** *sn* (Fam; îe) **A-și da ~e** A fi înfumurat.

talent² *sm* vz ***talant¹***

talentat, ~ă *a* [At: DDRF / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***talent¹***] **1** Care are talent¹ (**1-2**). **2** Bine înzestrat Si: (îvr) *talentos*.

talentos, ~oasă *a* [At: F (1881), 192 / V: (înv) *~tuos* / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***talent¹*** + *-os* cf fr *talentueux*] (Îvr) Talentat (**2**).

talentuos, ~oasă *a* vz ***talentos***

taler¹ *sm* [At: (a. 1581) CUV. D. BĂTR. I, 28/17 / Pl: *~i*, (înv) *~e* sn / E: ger ***Taler***] (Iuz) **1** Monedă (austriacă) de argint care a circulat în trecut și în țările române. **2** (Îs) *~ cu două fețe* Om ipocrit. **3** Dare plătită de oștenii din corpul de călăreți sau de pedestrași din vechea armată a Țării Românești, numiți roșii.

taler² *sn* [At: (a. 1778) IORGA, S. D. VIII, 3 / Pl: *~e* / E: ger dal ***Taller***] **1** Vas plat de lemn, de lut ars, de faianță sau de metal, din care se mănâncă sau care se folosește la bucătărie Si: *talger* (**1**), (îrg) *tas¹* (**9**), (reg) *taier* (**1**), *tipsie* (**10**). **2** Tavă (**5**). **3** (Pfm; îe) **A se înfrupta din ~ul** (cuiva) A trăi din munca altuia. **4** (Pop; îe) **A mânca pâine și sare dintr-un** (sau, rar, **pe un**) **~ cu** (cineva) A trăi împreună cu cineva. **5** (Pop; îae) A împărți binele și răul cu cineva **6** (Îe) **A umbla cu ~ul** A umbla pentru a strânge bani. **7** (Fam; îe) **A îngropa** (pe cineva) **cu ~ul** A înmormânta pe cineva cu fonduri strânse prin colectă publică. **8** (Pop; îe) **A cere cu ~ul** A cerși (**2**). **9** Disc al unei balanțe, în care se pun fie obiectele de cântărit, fie greutățile Si: *platan²*, *talger* (**4**), (reg) *taier* (**7**), (îrg) *tas¹* (**10**). **10** (Muz) Talger (**5**). **11** Piesă subțire de metal, lemn etc., de formă aproximativ rotundă, cu gura foarte largă și cu marginile drepte sau răsfrânte având diverse utilizări în tehnică. **12** Țintă mișcătoare, confecționată dintr-un material casabil, care se utilizează în tirul sportiv. **13** (Lpl) Probă sportivă în cadrul tirului, care constă în trageri cu arme de vânătoare cu alice în talere² (**12**).

taleraș *sn* [At: PANN, P. V. III, 31/3 / Pl: *~e* / E: ***taler²*** + *-aș*] **1-2** (Șhp) Taler² (**1**) (mic).

talerist, ~ă *smf* [At: SCÎNTEIA, 1966, nr. 7045 / Pl: *~iști*, *~e* / E: ***taler²*** + *-ist*] Persoană care practică sportul cu talere² (**12**).

talg *sn* [At: IONESCU-MUSCEL, ȚES. 127 / E: ger ***Talg***] Seu folosit în țesătorie pentru a da flexibilitate firelor de bumbac.

talger *sn* [At: (a. 1588) CUV. D. BĂTR. I, 193/21 / V: (reg) ***tanger*** / Pl: *~e* / E: ns cf mg *tálgyer*] **1** Taler² (**1**). **2** Tavă (**1**). **3** (Reg) Fund pentru mămăligă. **4** Taler² (**9**). **5** Fiecare dintre cele două discuri de alamă ușor concave, folosite în fanfară sau în orchestre, care, prin lovirea unuia de celălalt, produc un sunet puternic și metalic, marcând ritmul sau cadența Si: *taler²* (**10**). **6** (Reg; la moară) Târcoală (**10**).

talhașciu *sm* vz ***talhâșciu***

talhâs *sn* vz ***talhâș***

talhâsciu *sm* vz ***talhâșciu***

talhâș *sn* [At: AXINTE URICARIUL, ap. LET.² II, 127 / V: (înv) *~hâs*, *~hâz*, *~hiș* / Pl: *~uri* / E: tc ***telhis***] (Tcî) **1** Raport al marelui vizir către sultan. **2** (Pex) Referat prezentat unui suveran (pentru numirea sau destituirea unui domn din țările vasale). **3** Ordin dat de un suveran Si: *firman*.

talhâșciu *sm* [At: N. COSTIN, ap. LET.² II, 112 / V: (înv) ***tahalgiu***, *~hăș~*, *~hâsciu* / Pl: *~ii* / E: tc ***telhişçi***] (Tcî) Demnitar la curtea otomană, care prezenta sultanului rapoartele marelui vizir și care transmitea firmanele împărătești.

talhâz *sn* vz ***talhâș***

talhiș *sn* vz ***talhâș***

tali *sn* vz ***talâm***

talian¹ *sn* [At: (a. 1829) CR. 304²/31 / V: (reg) ***dal~*** / P: *~li-an* / Pl: *~e*, *~uri* / E: ngr ***ταλιάνι***, rs ***тальян***, tc ***dalyan***] (Reg) **1** Loc îngrădit în apa unui râu sau în mare, folosit pentru pescuit. **2** Năvod mare fixat cu ancore și cu piloți, folosit la prinderea în cantități mari a peștilor migratori.

talian², ~ă *smf, a* vz ***italian***

taliancă *sf* vz ***italiancă***

taliban [At: MDA ms / Pl: *~i*, *~e* / E: eg, fr ***taliban***, rs ***талибан***] **1** *sm* Student la teologie musulmană. **2** *sm* Membru al unei fracțiuni politice din Afganistan care promovează principiile fundamentalismului islamic în viața politică, socială etc. **3** *sm* (Fig; dep) Persoană (extrem de) conservatoare. **4** *a* Referitor la talibani (**2**). **5** *a* Caracteristic talibanilor (**2**). **6** *a* Al talibanilor (**2**).

talichim *sn* vz ***telechim***

talie¹ *sf* [At: HELIADE, D. J. 25/19 / S și: (înv) *tallie* / Pl: *~ii* / E: rs ***талия***, fr ***tallie***, it ***taglia***, ger ***Taglia***] **1** Înălțime (a unei persoane) Si: *mărime*, *statură*. **2** (Îla) **De ~** De valoare. **3** (Îla) **Pe ~ia...** Pe măsura... **4** (Îe) **A fi de ~ia** (cuiva) A avea aceeași valoare, pricepere, iscusință, talent etc. ca și altcineva. **5** Conformație a corpului (în raport cu care se confecționează îmbrăcămintea). **6** Fiecare din tipurile standard (pentru lungime) dintr-o serie de confecții. **7** Partea de la mijloc, mai subțire a corpului omenesc, cuprinsă între torace și șolduri Si: *mijloc*. **8-9** (Îljv) **Pe ~** (Care este) strâmtat în dreptul mijlocului, evidențiind talia¹ (**7**). **10** (Îe) **A (nu) avea ~** A (nu) avea siluetă. **11** Parte a îmbrăcămintei, strâmtată de obicei în dreptul mijlocului și care marchează talia¹ (**7**). **12** (Pex) Corsaj. **13** (D. haine; îla) **Fără ~** Care cade drept, fără să marcheze talia¹ (**7**). **14** (Îlav) **În** (sau **la**) **~** Îmbrăcat numai în haină sau în rochie (fără pardesiu sau palton). **15** (Rar) Haină strânsă pe talie¹ (**7**). **16** (Îvr) Taxă (**1**). **17** Timpul cât durează împărțirea cărților de joc la o partidă de bacara. **18** (Rar) Pachet de cărți de joc. **19** (Fig) Împrejurare în care se poate câștiga ceva.

talie² *sf* vz ***dalie***

talie³ *sf* vz ***stalie***

talienesc, ~ească *a* vz ***italienesc***

talifon *sn* vz ***teléfon***

taligă *sf* vz ***toligă***

talim *sn* vz ***talâm***

taliman *sm* [At: L. ROM. 1966, 90 / Pl: *~i* / E: eg ***tallyman***] Persoană care înregistrează marfa încărcată sau descărcată de pe o navă.

talion[1] *sm* [At: ARHIVA XXIV, 74 / P: *~li-on* / Pl: *~i* / E: tc ***talyon***] **1** (Mun; Olt) Plantă erbacee mirositoare, cu frunze late, întrebuințată în medicina populară sau ca mirodenie. **2** (Iuz) Plasture servind la fixarea unui pansament sau care conține diferite sucuri de plante ori substanțe medicamentoase Si: (iuz) *diachilon*.

talion[2] *sm* [At: CARDAȘ, C. P. 190 / P: *~li-on* / Pl: *~i* / E: nct] (Mol) Ban vechi.

talion[3] *sn* [At: COSTINESCU / P: *~li-on* / V: (înv) ***~iune*** / E: lat ***talio, -onis***, ger ***Talion***, fr ***talion***] **1** Pedeapsă ca formă de răzbunare (specifică orânduirii sclavagiste), care constă în tratarea vinovatului în același mod în care a procedat și el cu victima. **2** (Îs) *Legea ~ului* Lege penală la unele popoare din vechime, prin care se aplica vinovatului o pedeapsă identică cu fapta de care se făcea culpabil. **3** (Înv; îe) **A trage la ~** (pe cineva) A se răzbuna pe cineva.

talionic, ~ă *a* [At: TEODOREANU, M. II, 481 / P: *~li-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***talion***[3] + *-ic*] Potrivit legii talionului[3] **(2)**.

talisman *sn* [At: STAMATI, D. / Pl: *~e* / E: fr ***talisman***] **1** Mic obiect despre care se crede că aduce noroc celor care îl poartă Si: *amuletă, fetiș, mascotă*, (îvr) *noroc*, (reg) *muscă*. **2** (Rar) Semn de recunoaștere.

talismanic, ~ă *a* [At: COSTINESCU / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***talismanique***] (Liv) **1** Privitor la talisman **(1)**. **2** De talisman **(1)**. **3** În formă de talisman **(1)**.

taliu *sn* [At: ENC. TEHN. I, 406 / V: (îvr) ***~m*** (S și: *thallium*) / Pl: ? / E: fr ***thallium***] (Chm) Metal moale, alb-albăstrui, asemănător cu plumbul.

talium *sn* vz ***taliu***

taliune *sf* vz ***talion***[3]

talkie-walkie *sn* [At: DEX-S / P: *toki-uoki* / E: fr ***talkie-walkie***, eg ***walkie-talkie***] Aparat portabil de emisie-recepție.

talmă *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~me* / E: pbl np ***Talma***] (Înv) Pelerină.

talmeș-balmeș *sn* [At: CONTEMPORANUL, VI$_1$, 27 / V: ***ha~-~, halumiș-balumiș, ~moș-~moș, ~muș-balmuș*** / Pl: *~uri* / E: ns cf *balmoș*] (Fam) **1** Amestec din care nu se mai poate alege nimic Si: *chiseliță, terci*[1] **(12)**. **2** (Îe) **A face ~ (pe cineva)** A bate zdravăn. **3** (Pex) Învălmășeală. **4** (Reg) Balmoș **(1)**.

talmij *sn* vz ***talmiz***

talmiz *sn* [At: ARVINTE, TERM. 171 / V: (reg) ***~ij*** / Pl: ? / E: nct] (Reg) Lemn pus de-a curmezișul pe capetele din față ale buștenilor care alcătuiesc o tablă[1] de plută[1].

talmoș-balmoș *sn* vz ***talmeș-balmeș***

talmud *sn* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: ? / E: fr ***talmud***] Carte religioasă la evrei, care conține un comentariu și o dezvoltare dogmatică a Vechiului Testament sub raport religios, legislativ, literar și istoric.

talmudic, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***talmudique***] **1** Care ține de talmud. **2** Privitor la talmud. **3** Conform prescripțiilor talmudului Si: *talmudist* **(4)**.

talmudism *sn* [At: DL / Pl: ? / E: fr ***talmudisme***] **1** Studiul talmudului. **2** (Fig) Tendință de a privi lucrurile și fenomenele în mod formal, static, rigid, dogmatic. **3** Interpretare speculativă, excesiv de analitică și complicată a unei probleme.

talmudist, ~ă [At: COSTINESCU / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***talmudiste***] **1** *smf* Persoană care cunoaște învățăturile talmudului și știe să le interpreteze. **2** *smf* Adept al învățăturilor talmudului. **3** *smf* (Fig) (Persoană) care privește lucrurile în mod rigid, dogmatic. **4** *a* Talmudic **(3)**.

talmuș-balmuș *sn* vz ***talmeș-balmeș***

talnău *sm* vz ***tanău***[2]

taloancă *sf* vz ***soloancă***

talofită *sf* [At: GRECESCU, FL. 10 / Pl: *~te* / E: fr ***thallophytes***] **1** (Lpl) Încrengătură a regnului vegetal care cuprinde plante inferioare cu corpul vegetativ format dintr-un tal[1] și care se înmulțesc prin spori, prin diviziune sau prin gameți (*Tallophyta*). **2** Plantă din încrengătura talofitelor **(1)**.

talon *sn* [At: COSTINESCU / Pl: *~oane*, (înv) *~uri* / E: fr ***talon***] **1** Cărți de joc care rămân în pachet după ce s-au împărțit fiecărui jucător cărțile care îi reveneau. **2** Partidă la unele jocuri de cărți. **3** Partea care rămâne la cotorul unui chitanțier, al unui registru, al unui bonier etc., după ce s-a rupt partea detașabilă. **4** Imprimat (de format mic) detașabil de la un cotor sau care face parte dintr-o serie. **5** Partea de la călcâiul ciorapului, marcată printr-o țesătură mai deasă. **6** Fiecare dintre cele două margini îngroșate și întărite ale anvelopei unei roți. **7** (Muz) Piesă mică de lemn care se pune la mânerul arcușului, pentru a ține la distanță firele de bagheta pe care sunt întinse. **8** (Rar) Talus **(1)**. **9** (Aht) Mulură convex-concavă formată din două arcuri de cerc care se racordează.

talona *vt* [At: M. D. ENC. / Pzi: *~nez* / E: fr ***talonner***] (Spt) **1** A urmări pe adversar îndeaproape pentru a-l împiedica să-și continue acțiunea. **2** (La jocul de rugby) A lovi mingea cu piciorul astfel încât să poată fi scoasă din grămadă.

talonaj *sn* [At: SCÎNTEIA, 1960, nr. 4835 / Pl: ? / E: fr ***talonnage***] Talonare.

talonare *sf* [At: DN[3] / Pl: *~nări* / E: ***talona***] (La jocul de rugby) Lovire a mingii cu piciorul astfel încât să poată fi scoasă din grămadă Si: *talonaj*.

taloner *sm* [At: DN[3] / Pl: *~i* / E: fr ***talonneur***] (La jocul de rugby) Jucător care se găsește în grămadă, între cei doi pilieri, având sarcina de a talona **(2)** mingea.

talonet *sn* vz ***talonetă***

talonetă *sf* [At: VINEA, L. I, 218 / V: ***~net*** *sn* / Pl: *~te* / E: fr ***talonnette***] **1** Bucată de carton, de piele sau de plută, fixată în pantof între branț și glenc, în dreptul călcâiului, pentru a asigura rezistența îmbinării. **2** Branț **(1)**. **3** Dublaj la manșetă. **4** Bucată de stofă cusută la marginea de jos a pantalonilor pentru a evita uzura în acel loc.

talpa *v* vz ***tapa***[2]

talpali *v* vz ***tălpăli***

talpană *sf* [At: BARCIANU / Pl: ? / E: nct] (Reg) Soi de viță de vie cu struguri mari și negri.

talpă *sf* [At: PSALT. HUR. 82r/21 / Pl: *tălpi, ~pe* / E: mg ***talp***] **1** Partea inferioară a labei piciorului la om și la unele animale, care vine în atingere cu pământul și pe care se sprijină corpul. **2** (Pex) Laba piciorului. **3** (Iuz; îs) *Sărut tălpile* Formulă de salut. **4** (Îlav) **Din ~** sau **de sus** (ori **din vârf**) **și până în ~** sau **din** (ori **de la**) **creștet până în tălpi** (sau **în ~**) sau **din tălpi** (ori **din ~**) **până în** (sau **la**) **creștet** (sau **creștetul capului**), **din tălpi până în subsuori, din ~** (sau **din ~pe**) **până în cap** În întregime. **5** (Pop; îlav) **În tălpi** În picioare. **6** (Pop; pex; îal) Vertical. **7** (Pop; îe) **A fi** (sau **a scula** (pe cineva) **în tălpi** A fi sculat (sau a se scula) din pat. **8** (Pop; îae) A (se) pune în mișcare, în acțiune. **9** (Pfm; în formule de amenințare; îe) **A-i sta** (cuiva) **capul unde-i stau tălpile** A i se tăia cuiva capul. **10** (Pop; îe) **Parcă îi arde jăratec** (sau **foc**) **sub tălpi** sau **arde focul la tălpile picioarelor** Se spune când cineva este amenințat de o primejdie care se apropie și de care trebuie să fugă. **11** (Pfm; îe) **A-l frige pământul sub tălpi** A fi neliniștit, nerăbdător (să facă ceva, să plece undeva). **12** (Pfm; îe) **A fi în tălpi** (cu cineva) A fi aidoma cu... **13** (Pop; îe) **A o apuca la ~** (sau **a o lua la tălpi**) sau **a-și lua tălpile în spinare** A pleca repede (de undeva). **14** (Pfm; îe) **A cunoaște** (pe cineva sau ceva) **din ~** A cunoaște (pe cineva sau ceva) foarte bine. **15** (Pop; îe) **A ieși cu tălpile înainte** A muri. **16** (Reg; dep; îs) *~-lată* Om cu tălpi **(2)** mari. **17** (Reg; dep; îas) Om cu mersul greoi și apăsat. **18** (Îc) **~pa-gâștei** Plantă erbacee cu tulpina puternică, cu flori mici, roz, care crește în locuri necultivate Si: (reg) *apucătoare, buruiana-orbalțului, buruiană-de-bleasnă, cătăjnică, catușniță, cervană, cione, creasta-cocoșului, gisdei, iarba-căsunăturii, iarbă-flocoasă, iarbă-de-dat, laba-lupului, somnișor, șanta*[2], *talpa*(**33**)*-lupului* (*Leonurus cardiaca*). **19** (Îac) Plantă erbacee, cu frunze romboidale sau triunghiulare crestate, cu flori mici dispuse în spice nefoliate verzi, mai târziu roșii, cu semințe negre, lucitoare Si: (reg) *troscot*[1] **(16)** (*Chenopodium rubrum*). **20** (Bot; reg; îac) Lobodă (*Chenopodium album*). **21** (Bot; reg; îac) Spanac-porcesc (*Chenopodium hybridum*). **22** (Bot; reg; îac) Căpșunică **(7)** (*Trifolium fragiferum*). **23** (Bot; reg; îac) Lobodă (*Atriplex hortensis*). **24** (Bot; reg; îac) Creasta-cocoșului (*Celosia cristata*). **25** (Bot; reg; îac) Meișor (*Digitaria sanguinalis*). **26** (Bot; reg; îac) Priboi (*Geranium macrorrhizum*). **27** (Bot;

reg; îac) Colăcel (*Pelargonium peltatum*). **28** (Bot; reg; îac) Ciuboțica-cucului (*Primula veris*). **29** (Îvp; îs) *~pa gâștei* Semnătură (pe un act) prin punerea degetului. **30** (Pfm; îas) Scris necaligrafic, puțin citeț, neîngrijit Si: (pfm) *laba gâștei*. **31** (Pop; îas) Răspântie. **32** (Reg; îc) **~pa-lupului** Plantă erbacee cu flori mici roșietice și cu frunzele acoperite în partea inferioară de numeroase glandule albe Si: (reg) *cimburel-sălbatic*, *cione*, *iarbă-flocoasă*, *iarbă-neagră* (*Chaiturus marubiastrum*). **33** (Bot; reg; îac) Talpa(**18**)-gâștei (*Leonurus cardiaca*). **34** (Bot; reg; îac) Papanași (*Trifolium arvense*). **35** (Îc) **~pa-stancei** (sau, reg **stâncii**) Mică plantă erbacee cu tulpina târâtoare, ramificată, cu flori mici, albe (*Coronopus squamatus*). **36** (Bot; reg; îac) Flocoșele (**3**) (*Lychnis coronaria*). **37** (Îc) **~pa-ursului** Plantă erbacee cultivată și ca plantă ornamentală, cu frunze mari și cu flori albe sau trandafirii, grupate în formă de spic Si: (reg) *brânca-ursului*, *buiedea-mamei-bune*, *matrună*, *pălamidă*[1] (*Acanthus longifolius*). **38** (Îac) Plantă din familia cactacee, cu tulpina lungă, cărnoasă, prevăzută cu țepi, cu flori roșii, cultivată și ca plantă ornamentală Si: *limbă*, (reg) *bostan*, *limba-vecinii*, *limba-boului*, *palmă*[1], *stoletnic* (*Phyllocactus ackermanni*). **39** (Bot; reg; îac) Plăcinta-porcului (*Heracleum palmatum*). **40** (Bot; reg; îac) Brânca-ursului (*Heracleum sphondylium*). **41** (Bot; reg; îac) Piedicuță (*Lycopodium clavatum*). **42** (Bot; reg; îc) **~pa-iepurelui** Golomăț (*Dactylis glomerata*). **43** (Bot; reg; îc) **~pa-mâței** Parpian (*Antennaria dioica*). **44** (Bot; reg; îac) Flocoșele (**1**) (*Filago arvensis*). **45** (Bot; reg; îac) Firicică (**9**) (*Filago germanica*). **46** (Bot; reg; îac) Albumeală (**1**) (*Leontopodium alpinum*). **47** (Înv) Unitate de măsură pentru lungimi. **48** (Pop; rar; urmat de determinări ca „pământ", „teren", introduse prin *pp* „de") Distanță foarte mică. **49** Partea de dedesubt a încălțămintei sau a ciorapului, care protejează talpa (**1**). **50** (Pop; îe) **A bate ~pa (la pământ)** A călca apăsat. **51** (Reg; îe) **A călca pe ~ putredă** A se înșela. **52** (Pfm; îe) **A pune sub ~** A pune sub papuc. **53** (Reg; îae) A nu ține seama de ceva. **54** (Reg; îe) **A o ține ~** A nu ceda nimic. **55** Piele groasă, tăbăcită special, din care se confecționează pingelele încălțămintei, flecurile tocurilor etc. **56** (Îs) *~ artificială* Material fabricat prin aglomerare cu lianți din fibre de piele (provenite din deșeuri), fibre de celuloză și fibre textile, folosit ca înlocuitor pentru talpă (**55**), branțuri, bombeuri și glencuri. **57** Pedală la mașina de cusut. **58** (Reg) Partea de la scaunul lemnarului pe care se apasă cu piciorul în timpul lucrului și cu ajutorul cărcia se fixează bucata de lemn care se trage la cuțitoaie. **59** (Reg) Piedică la car. **60** Ansamblu de piese care se așază la baza unei construcții și pe care aceasta se reazemă Si: (reg) *taban*[1] (**3**). **61** (Pex) Temelie (**1**). **62** (Îs) *~pa țării* (sau *a casei*) Țărănimea considerată în trecut ca temelie a țării și obligată să suporte tot greul îndatoririlor. **63** (Îs) *~pa casei* Capul familiei Si: *bărbat*. **64** (Îs) *~pa iadului* (sau *~ la iad* ori *~ de iad*) Temelia iadului Si: (reg) *tălpoi* (**9**). **65** (Îas) Mama căpeteniei dracilor Si: *tălpoi* (**10**). **66** (Pfm; îas) Om foarte rău, păcătos. **67** (Pfm; îas) Babă rea. **68** (Reg; îas) Vrăjitoare. **69** (Fig) Totalitatea oamenilor simpli, considerați ca bază a societății. **70** (Fig) Persoană care constituie un sprijin esențial pentru o colectivitate Si: *bază*, *stâlp*. **71** (Fig; pex) Sprijin. **72** (Fig) Întemeietor al unui neam, al unei spițe. **73** (Trs; îs) *~pa satului* Omul cel mai din urmă din sat. **74** Fiecare din cele două lemne groase, orizontale, pe care se sprijină războiul de țesut manual Si: (reg) *tălpete* (**1**), *tălpeț* (**1**). **75** Pat[1] la sucală. **76** Fiecare din cele două suporturi laterale, de lemn sau de oțel curbate în sus la capătul din față, pe care alunecă sania Si: (reg) *tălpete* (**2**), *tălpeț* (**2**). **77** Plaz[1] la plug. **78** Partea de dedesubt a corăbiei. **79** Partea care formează fundul unui scoc de moară, de joagăr etc. **80** Fiecare din cele două bucăți de lemn curbate, pe care este așezat leagănul pentru copiii mici. **81** (Reg) Patină[2] (de lemn). **82** Partea inferioară, mai lată, a unei piese, a unui organ de mașină sau a unui element de construcție, prin care acestea se reazemă pe altă piesă, pe teren sau pe un suport. **83** (Spc) Partea de jos, lățită, a unei șine, prin care aceasta se reazămă pe traverse. **84** (Spc) Extremitate a unui pat de pușcă pe care se sprijină arma când stă vertical. **85** (Spc) Bază a unei excavații miniere sau a unei găuri de sondă. **86** (Spc) Partea mai lățită (inferioară) a unei litere tipografice. **87** (Spc) Parte a rindelei care alunecă pe lemnul supus prelucrării. **88** (Spc) Suport pe care se clădește o claie sau un stog Si: (reg) *pătul*[1]. **89** (Reg) Posadă la moară. **90** (Reg; îs) *~pa cuptorului* Ridicătură de zid pe care este așezată vatra sau soba. **91** Lemn care se așază în partea de jos a ușii. **92** (Reg; pex) Scândură groasă. **93** (Reg; lpl) Stinghii la grapă. **94** Fiecare dintre cele două grinzi mari așezate pe piloți deasupra apei și în care sunt fixați parii gardului sau îngrăditura de nuiele, la leasa de pescuit pentru năvod. **95** (Reg) Laviță în casele țărănești sau la stână, pe care se așază vasele cu apă sau alte obiecte.

talpină *sf* [At: IORDAN, L. R. A. 180 / Pl: *~ne* / E: ***talpă*** + *-ină*] Material obținut pe cale sintetică, folosit ca înlocuitor de talpă pentru încălțăminte.

talpoș *sm* [At: (a. 1700) IORGA, S. D. V, 357 / V: (înv) ***~lboj***, ***tălpaș***, ***tolpaș***, (reg) ***tăl~*** / Pl: *~i* / E: mg ***talpas***, ***talpos***] **1** (Înv) Infanterist. **2** (Reg; îf *tălpoș*) Cal căruia îi lipsește din talpa copitei osul mort, în formă de unghi ascuțit (și astfel calcă pe toată talpa).

talță *sf* vz ***tarță***

talui *vt* [At: LEXIC REG. 110 / Pzi: *~esc* / E: ns cf ger *teilen*] (Buc) **1** A separa în părți. **2** A potrivi.

talus *a* [At: M. D. ENC. / E: lat ***talus***] (Atm) **1** Primul dintre oasele tarsiene ale piciorului Si: *astragal*, (rar) *talon* (**8**). **2** (Îs) *Picior ~* Picior răsucit, chircit.

taluz *sn* [At: COSTINESCU / Pl: *~uri* / E: fr ***talus***] **1** Suprafața înclinată care mărginește lateral un rambleu sau un debleu. **2** Teren în pantă. **3** (Îav) **În ~** În pantă Si: *piezis*.

taluza *vt* [At: IL octombrie 1961, 7 / Pzi: *~zez* / E: fr ***taluser***] **1** A da formă de pantă. **2** A ridica în taluz (**3**).

taluzare *sf* [At: DN[3] / Pl: *~zări* / E: ***taluza***] Formare a taluzurilor (**1**).

talveg *sn* [At: CR (1830), 267[1]/13 / Pl: *~uri* / E: ger ***Talweg***, fr ***thalweg***] Linia care unește între ele punctele cele mai adânci din lungul unei ape curgătoare sau ale unei văi uscate.

tam *av* [At: LEXIC REG. II, 32 / E: tc ***tam***] (Olt) Exact (**23**).

tamachiar, ~ă *a* [At: ȘIO II$_2$, 347 / Pl: *~i*, *~e* / E: tc ***tamahkâr***] (Reg) Zgârcit.

taman *av* [At: ȚICHINDEAL, F. 209/20 / V: (reg) ***at~***, ***tămam***, ***tăm~***, ***tom~*** / A și: *tam~* / E: tc ***tamam***] **1** (Pop) Întocmai. **2** (Reg; îe) **A fi ~ pe ~** A fi egal. **3** (Pop) Într-un târziu Si: *numai*. **4** (Pop) Mai ales.

tamar[1] *sn* [At: DEX[2] / Pl: *~e* / E: nct] (Cns) Targă (**5**).

tamar[2] *sm* vz ***tamarin***

tamarică *sf* vz ***tamariscă***

tamarice *sf* vz ***tamariscă***

tamarin *sm* [At: DLRU / V: (înv) ***tamar***, ***~d***, ***~t*** / Pl: *~i* / E: fr ***tamarin***, lat med ***tamarindus***] (Șîs *~mar indian*) Arbore exotic din familia leguminoaselor, cu frunze compuse, alungite, cu flori galbene-roșiatice, din ale cărui fructe se prepară o băutură răcoritoare, iar scoarța este utilizată în medicină (*Tamarindus indica*).

tamarind *sm* vz ***tamarin***

tamarint *sm* vz ***tamarin***

tamarisc *sm* vz ***tamariscă***

tamariscă *sf* [At: COTEANU, PL. 19 / V: ***~isc***, ***~ix*** *sm*, ***~ică***, ***~ișcă***, (reg) ***~ice*** *sf* / Pl: ? / E: lat ***tamarix***, ***-icis***, ger ***Tamariske***, mg ***tamariska***, lat ***tamarice***, ***-es***] (Bot) **1** Cătină-roșie (*Tamarix tetrandra*). **2** Cătină-roșie (*Tamarix ramosissima*). **3** Cătină-mică (*Myricaria germanica*).

tamarișcă *sf* vz ***tamariscă***

tamarix *sm* vz ***tamariscă***

tamaz *s* [At: PLOPȘOR, V. O. 370 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *tamos*] (Reg) Împotrivire în mers a animalelor de tracțiune.

tamazăr *sn* vz ***tămânjer***

tamazâr *sn* vz ***tămânjer***

tamazlâc *sn* [At: (a. 1826) URICARIUL, ap. ȘIO II$_1$, 347 / V: (reg) ***~lîc***, ***tamosl~***, ***tazmal~***, ***tazmazâc*** / S și: (înv) *~asl~* / Pl: *~uri* / E: bg **тамазлък** cf tc *damızlık* „animal de reproducere"] (Îrg) **1** Îngrășare a vitelor. **2** (Pex) Locul unde se îngrașă vitele. **3** Crescătorie de vite sau de cai (pentru reproducere). **4** Totalitatea vitelor care aparțin unui proprietar,

unei gospodării. **5** (Pex) Cireadă de vite. **6** Turmă de porci care toamna este dusă într-un loc cu jir. **7** (Pex) Locul folosit pentru îngrășat porcii.

tamazlic *sn* vz ***tamazlâc***

tamăș *sn* vz ***tamos***

tamâș *sn* vz ***tamos***

tamba *av* [At: LEXIC REG. II, 32 / E: nct] (Reg) Împreună.

tambac *sns* [At: CIAUȘANU, V. 202 / V: (reg) ***tom~*** / E: nct] (Olt) **1** (Îe) **A pune ~ul** (pe cineva) A bănui pe cineva că e implicat într-o afacere necinstită. **2** (Îae) A stărui pentru ceva Si: *a insista, a persevera.*

tambă *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: *~be* / E: nct] (Reg) **1** Vițel slab, jigărit. **2** (Dep; d. persoane) Prost. **3** (Îe) **E o ~ de om** Se spune despre un om vrednic de dispreț.

tambic *sm* [At: PAȘCA, GL. / Pl: *~ici* / E: nct] (Reg) Pitic.

tambon *sn* vz ***tabun***

tambor[1] *sm* vz ***tambur***[1]

tambor[2] *sn* vz ***tamburâ***[1]

tambuchi *sn* [At: DDRF / V: (reg) ***tâm~*** / Pl: *~uri* / E: sp ***tambucho***] Deschizătură în puntea unei nave, prevăzută cu un capac pentru a o feri de intemperii și care permite accesul în încăperile de sub punte.

tambuhana *sf* vz ***tabulhana***

tambulhanea *sf* vz ***tabulhana***

tambur[1] [At: STAMATI, D. / V: (reg) *~**bor*** / Pl: *~e, ~uri* sn, *~i* sm / E: fr ***tambour*** (-major), ger ***Tambour***] **1** *sn* (Muz; înv) Tobă **(1)**. **2** *sm* (Înv; pex) Toboșar **(1)**. **3** *sm* (Înv; îs) *~ major* Subofițer care conducea o fanfară militară. **4** *sm* (Înv; pex) Plutonier (într-o fanfară militară). **5** *sn* Piesă în formă de cilindru gol, fixă sau mobilă în jurul unui ax, făcută din metal, lemn etc., cu diverse întrebuințări în tehnică Si: *tobă* **(24)**. **6** *sn* (Îs) *~ gradat* Piesă componentă a anumitor instrumente de măsurat prevăzută cu gradații la unul dintre capete. **7** *sn* Fiecare dintre cutiile cilindrice de tablă[1] care protejează roțile mașinăriei unui vapor. **8** *sn* (Aht) Porțiune prismatică sau cilindrică între o cupolă și arcurile sau zidurile care limitează un spațiu boltit. **9** *sn* Vestibul la intrarea unei clădiri, cuprins între două rânduri de uși. **10** *sn* Spațiu cilindric la o ușă de intrare, în interiorul căreia se învârtește o ușă pivotantă cu mai multe aripi. **11** *sn* (Aht) Bloc de piatră care formează elementul constitutiv al fusului coloanei din arhitectura clasică.

tambur[2] *sn* vz ***tamburâ***[1]

tambura *vi* [At: REBREANU, P. S. 57 / Pzi: *~rez* / E: ***tambur***] (Rar) **1** A bate în tobă **(1)**. **2** (Pex) A bate ușor și ritmic în ceva.

tamburagiu *sm* [At: REV. NOUĂ I, 350 / Pl: *~ii* / E: tc ***tamburacı***] (Îrg) Tamburar.

tamburar *sm* [At: POLIZU / Pl: *~i* / E: ***tamburâ***[1] + *-ar*] (Îrg) Persoană care cântă la tambură[1] **(1)** Si: (îrg) *tamburagiu.*

tamburâ[1] *sf* [At: N. COSTIN, ap. LET. II, 99/19 / V: (reg) ***tâm~*** *sf*, *~**bor***, *~**bur***, ***tembur***, ***tombur*** *sn* / E: ngr **ταμπουρᾶς**, tc ***tambura***] Vechi instrument muzical cu coarde de metal, asemănător cu mandolina, dar cu gâtul mai lung decât al acesteia, folosită de către arabi, turci și perși.

tamburâ[2] *sf* [At: REV. CRIT. III, 170 / Pl: ? / E: nct] (Trs) Mâncare făcută din bucăți de pâine peste care se toarnă făină din sâmburi de dovleac fiartă în apă.

tamburel *sn* vz ***taburet***

tamburelul *sna* [At: VARONE, JOC. ROM. N. 128 / Pl: ? / E: ***tamburâ***[1] + *-el*] (Reg) **1** Sârbă nedefinită mai îndeaproape. **2** Melodie după care se execută dansul tamburelul **(1)**.

tamburică *sf* [At: BOLINTINEANU, ap. CADE / Pl: ? / E: ***tamburâ***[1] + *-ică*] **1-2** (Pop; șhp) Tambură[1] (mică).

tamburina *vi* [At: TEODOREANU, M. II, 364 / Pzi: *~nez* / E: ***tamburină***] (Liv) A bate (cu degetele) ușor și ritmic în ceva.

tamburinare *sf* [At: DEX-S / Pl: *~nări* / E: ***tamburina***] (Liv) Batere a ritmului cu degetele.

tamburină *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~ne* / E: fr ***tambourin***] **1** Vechi instrument muzical de forma unei tobe mici, cu pielea întinsă numai pe o singură parte, cu mici talgere sau cu clopoței împrejur, folosit pentru acompanierea ritmică a dansului în Spania, Italia și în Orient Si: *tamburiță.* **2** (Îe) **A bate ~na** (pe ceva) A bate ritmic în ceva Si: *a tamburina.* **3** (Îvr) „Gherghef rotund".

tamburiță *sf* [At: ALEXANDRU, I. M. 10 / Pl: *~țe* / E: ***tamburâ***[1] + *-iță*] Tamburină **(1)**.

tameș, ~ă *smf, a* [At: DLR / Pl: *~i, ~e* / E: nct] (Reg) **1-2** (Persoană) zăpăcită.

tamină *sf* [At: PLOPȘOR, C. 37 / Pl: *~ne* / E: srb ***tamnina*** „beznă"] (Olt) Pădure mare și întunecoasă.

tamis *sn* vz ***tamos***

tamizat, ~ă *a* [At: VINEA, L. I, 224 / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***tamisé***] (Frm; d. lumină) Filtrat în mod difuz.

tamjă *sf* [At: VISSARION, FL. 75 / V: (reg) ***tabjă***, *~**mșă***, ***tangă***, ***tanjă*** / Pl: *~je* / E: nct] (Reg) **1** Întâmplare (de necrezut). **2** Pricină. **3** Afacere (7). 4 (Îf *tamșă*) Obicei (rău) Si: *nărav.* **5** Om de nimic. **6** Om leneș.

tam-nesam *av* vz ***tam-nisam***

tam-nisam *av* [At: CARAGIALE, O. VI, 274 / V: (pop) *~-**nes**~* / E: ns cf *nitam-nisam*] (Pfm) **1** Nitam-nisam. **2** (Îe) **A vorbi** ~ A spune lucruri lipsite de valoare, nimicuri.

tamojnă *sf* [At: (a. 1809) ap. N. A. BOGDAN, C. M. 94 / Pl: *~ne* / E: rs **таможня**] (Înv) Vamă.

tamos *sn* [At: MAT. DIALECT. I, 194 / V: (reg) ***~măș***, ***~mâș***, ***~mis***, ***~oș*** / Pl: *~uri* / E: mg ***támasz***] (Reg) **1** Proptea care se așază sub un butoi sau în fața unei roți pentru a le împiedica să se rostogolească. **2** Lemn scurt care se pune sub țapină la ridicatul buștenilor.

tamoslâc *sn* vz ***tamazlâc***

tamoș *sn* vz ***tamos***

tamparachiță *sf* [At: H I, 151 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *geamparale*] (Reg) **1** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** Melodie după care se execută dansul tamparachița **(1)**.

tamperament *sn* vz ***temperament***

tampetă *sf* [At: FILIMON, O. I, 197 / Pl: ? / E: fr ***tempête***] (Îvr) **1** Dans la modă pe la începutul sec. XIX. **2** Melodie după care execută dansul tampeta **(1)**.

tampon *sn* [At: KRETZULESCU, M. 106 / Pl: *~oane* / E: fr ***tampon***] **1** Bucată de vată sau de tifon sterilizat, care se aplică pe o rană pentru a opri o hemoragie sau care se introduce într-o cavitate naturală a organismului, în scopuri terapeutice. **2** (Rar) Dop făcut din pânză sau din hârtie mototolită. **3** Substanță întrebuințată pentru a împiedica un anumit proces chimic. **4** Bucată de tafta umplută cu bumbac cu care se întinde vopseaua pe o placă în procedeul acvaforte. **5** Accesoriu de birou, alcătuit dintr-o placă curbată sau dintr-un carton acoperit cu hârtie sugativă, servind la uscarea cernelii după scriere. **6** Piesă la vehiculele de cale ferată, constând dintr-un disc masiv de oțel și un resort puternic, care preia și amortizează șocurile dintre vehicule în timpul mersului și care menține o anumită distanță între vagoanele cuplate. **7** (Reg) Lemnul de la mijloc din tabla unei plute, mai lung decât celelalte lemne, care ține la o anumită distanță tabla următoare pentru a nu se tampona. **8** (Arg) Palmă[1]. **9** (Arg) Lovitură puternică dată sub coaste.

tampona [At: ALEXI, W. / Pzi: *~nez* / E: fr ***tamponner***] **1** *vt* A astupa cu un tampon **(1)**. **2** *vt* A atinge ușor și în repetate rânduri, cu ajutorul unui tampon **(1)** sau cu alt obiect, o parte a suprafeței corpului, pentru a absorbi transpirația sau secrețiile unei răni. **3** *vr* (D. vehicule, d. lemnele care vin pe uluc) A se ciocni **(9)**. **4** *vt* (Arg) A da palme cuiva. **5** *vt* (Arg; pex) A bate **(1)**.

tamponadă *sf* [At: DN[3] / Pl: *~de* / E: fr ***tamponade***] (Med) Compresie acută a inimii printr-o acumulare abundentă de exsudat sau sânge în cavitatea pericardică.

tamponament *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: ? / E: fr ***tamponament***] (Rar) Oprire a unei sângerări cu ajutorul unui tampon **(1)** de vată sau de tifon.

tamponare *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~nări* / E: ***tampona***] **1** Astupare cu un tampon **(1-2)**. **2** Atingere ușoară și în repetate rânduri, cu ajutorul

unui tampon (1) sau cu alt obiect, a suprafeței corpului. 3 Ciocnire a două obiecte (vehicule, lemne care vin pe uluc etc.).

tamponat, ~ă *a* [At: V. ROM. iunie 1970, 36 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tampona***] **1** (D. vehicule sau părți ale lor) Lovit (prin izbire). **2** (D. piele, răni) Atins ușor și repetat cu un tampon (1).

tamporal, ~ă *a* vz ***temporal¹***

tamșă *sf* vz ***tamjă***

tam-tam *sn* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~uri* / E: fr ***tam-tam***] **1** Instrument muzical de percuție constând dintr-un disc concav de metal, care, lovit cu un ciocănel de lemn căptușit cu postav, vibrează, producând sunete puternice Si: *gong*. **2** Instrument muzical african asemănător cu toba. **3** Muzică executată cu un tam-tam (2). **4** (Fig) Zgomot mare Si: *zarvă*.

tanaboață *sf* [At: L. ROM. 1959, nr. 2, 55 / Pl: *~țe* / E: ns cf *boroboață*] (Reg) Ștrengărie¹.

tanacet *sn* [At: BRANDZA, D. 229 / Pl: ? / E: lat ***Tanacetum*** (vulgare)] Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina terminată în capitule, având flori de culoare galbenă-deschis (*Tanacetum vulgare*).

tanagră *sf* [At: ANGHEL–IOSIF, C. L. 86 / Pl: *~rale* / E: fr ***tanagra***] Statuetă artistică de pământ ars, făcută în Grecia antică (în orașul Tanagra), iar mai târziu în toată lumea greco-romană.

tanaj *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: ? / E: fr ***tannage***] (Rar) Tăbăcire.

tanale *sfp* [At: VASILIU, C. 206 / E: nct] (Reg) Balamale la ușă.

tanana [At: ALECSANDRI, T. 1585 / V: (reg) ***~uă*** / E: rrm ***tanana***] **1** *sf* (Mol) Dans țigănesc nedefinit mai îndeaproape Si: (reg) *tananică* (1). **2** *sf* (Mol) Melodia după care se execută dansul tanana (1) Si: (reg) *tananică* (2). **3** *ain* (Reg) Gata să plesnească.

tananauă *sf* vz ***tanana***

tananică [At: DDRF / E: ***tanana*** + *-ică*] **1-2** *sf* (Reg) Tanana (1-2). **3** *av* În mod asemănător dansului tanana (1).

tanant [At: CONTEMP. 1949, nr. 120, 10/2 / Pl: *~nți* / E: fr ***tannant***] **1** *sm* Substanță chimică, anorganică sau organică, naturală sau sintetică, utilizată la tăbăcirea pieilor crude. **2** *sm* (Pex) Materie primă naturală care conține tanant (1). **3** *a* Care conține acid tanic.

tanare *sf* [At: VÎN. PESC. februarie 1964, 17 / Pl: ? / E: ns cf fr *tanner*] (Rar) Tăbăcire.

tanarog *sn* vz ***tânărog***

tanat *sm* [At: CADE / Pl: *~ați* / E: fr ***tannate***] Sare sau ester al acidului tanic.

tanatic, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***thanatique***] (Liv) **1** Referitor la moarte. **2** De moarte.

tanato- [At: DN³ / E: fr ***thanato-***, it ***tanato-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1-2** (Referitor la) moarte.

tanatocenoză *sf* [At: DN³ / Pl: ? / E: ns cf fr *thanatocénose*] (Glg) Ansamblu de organisme moarte sau de fosile.

tanatofobie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***thanatophobie***] Teamă de moarte.

tanatogeneză *sf* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr ***thanatogenèse***] (Blg) Studiu al cauzelor și al mecanismelor care provoacă moartea.

tanatologic, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***thanatologique***] (Blg) **1** Referitor la tanatologie. **2** De tanatologie.

tanatologie *sf* [At: DN³ / E: fr ***thanatologie***] Știință care se ocupă cu cercetarea semnelor, a condițiilor, a cauzelor și a naturii morții.

tană *sf* [At: GL. OLT. / Pl: *tăni* / E: srb ***tama***] (Olt) Pâclă.

tanăc *s* [At: ALR I, 772/24 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Lamura făinii.

tanăr, ~ă *smf, a* vz ***tânăr***

tanăt *s* [At: VINTILĂ, O. 32 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Grizu.

tanău¹ *sm, a* [At: MIRONESCU, S. 621 / V: (reg) ***tăn~*** / Pl: *~ăi* / E: nct] (Reg) **1-2** (Om) prost.

tanău² *sm* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***taln~, tăln~, tăn~*** / Pl: *~ăi* / E: mg ***tanú***] (Trs) Martor (la judecată).

tanc¹ *sn* [At: C. PETRESCU, Î. II, 117 / Pl: *~uri* / E: fr ***tank***, ger ***Tank***, eg ***tank***] **1** Autovehicul de luptă blindat, cu roțile montate pe șenile, înzestrat cu tunuri, mitraliere etc., care poate străbate terenuri accidentate. **2** (Îs) ~ *amfibiu* Tanc¹ (1) care se poate deplasa și pe apă. **3** Rezervor făcut din tablă¹ sau din oțel pentru depozitarea sau transportarea lichidelor. **4** (Pex) Vehicul înzestrat cu tanc (3). **5** (Îs) ~ *petrolier* Navă folosită la transportul petrolului sau al derivatelor lui. **6** Vagonet metalic folosit în mine, cu capacitatea de o tonă. **7** (Fot) Cutie de plastic de construcție specială, în care se developează filme fotografice.

tanc² *i* vz ***tang***

tanca *vt* [At: DN³ / Pzi: *~nchez* / E: ger ***tanken***, eg ***tank***] (Rar) A aproviziona un (auto)vehicul cu carburant.

tancă¹ *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: ns cf *panc-³*] (Reg; șîc **~ca-panca**) Om neghiob.

tancă² *sf* [At: LEXIC REG. II, 122 / Pl: *tănci* / E: nct] (Buc) Lovitură dată cu palma¹.

tanchetă *sf* [At: STANCU, U. R. S. S. 192 / Pl: *~te* / E: fr ***tanquette***] Tanc¹ (1) mic, cu blindaj ușor.

tanchist *sm* [At: IORDAN, L. R. A. 183 / Pl: *~iști* / E: ger ***Tankist***] Militar care face parte dintr-o unitate de tancuri¹ (1).

tancodrom *sn* [At: DN³ / Pl: *~uri* / E: ***tanc¹*** după *aerodrom, cosmodrom*] Teren special amenajat pentru pregătirea și perfecționarea militarilor în conducerea tancurilor¹ (1).

tandalău *sm* vz ***tândălău***

tandalic, ~ă *smf* vz ***tândălic***

tandaloi *sn* vz ***tândăloi²***

tandaluță *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: *~țe* / E: nct] (Reg) Tindeche¹ (1).

tanda-manda [At: HEM 2389 / V: (reg) ***~dea-~dea*** / E: ***Tanda***] (Reg) **1** *sfi* Învălmășeală. **2** *av* Identic.

tandăl *sm* [At: ALR II, 6492/2 / Pl: ? / E: ger ***Tändler***] (Reg) Negustor ambulant Si: (reg) *telal* (3).

tandâr *sn* [At: ALECSANDRI, T. 505 / V: (înv) ***~dur*** / Pl: *~e* / E: tc ***tandır, tandur***] **1** (Tcî; îf *tandur*) Scaun (acoperit cu covoare) sub care se punea un vas cu mangal pentru a încălzi picioarele celor care ședeau. **2** (Îvp; îe) **A sta pe ~dur** A sta degeaba. **3** (Îvp; fig) Lene. **4** (Reg) Zid de piatră sau de cărămidă pe care este așezat cuptorul de pâine. **5** (Reg) Construcție din preajma cuptorului unde se pun hainele la uscat. **6** (Reg) Adăpost la stână, făcut din pământ și acoperit cu ogrinji. **7** (Reg) Prispă.

tandea-mandea *av* vz ***tanda-manda***

tandem *sn* [At: ALEXI, W. / Pl: *~uri* / E: fr ***tandem***] **1** (Șîs *bicicletă* ~) Bicicletă pentru două persoane, cu două șei așezate una în spatele celeilalte, acționată cu două perechi de pedale. **2** Poziție de montare a două sau a mai multor sisteme tehnice, care lucrează împreună, astfel încât axele lor longitudinale să fie în prelungire. **3** Cilindru compresor mecanic cu doi tăvălugi, egali ca mărime, ca formă și greutate. **4** Mașină-unealtă cu mai multe posturi de lucru pentru operații succesive de prelucrare a aceleiași piese. **5** (Fig) Grup de două persoane (nedespărțite).

tander *sn* vz ***tenghel***

tandili *si* [At: UDRESCU, GL. / E: ns cf *tanda-manda*] (Reg; îe) **Ce mi-e ~, ce mi-e mandili** Ori una, ori alta, tot același lucru.

tandresă *sf* vz ***tandrețe***

tandrețe *sf* [At: BARASCH, M. I. 29/4 / V: (înv) ***~esă*** / Pl: ~ / E: fr ***tendresse***] **1** Afecțiune plină de duioșie, de gingășie. **2** (Pex) Iubire.

tandru, ~ă *a* [At: PLEȘOIANU, T. III, 140/4 / Pl: *~ri, ~re* / E: fr ***tandre***] **1** Care manifestă tandrețe (1). **2** (Pex) Drăgăstos (3). **3** Fraged (11).

tandur *sn* vz ***tandâr***

tanduriu, ~ie *a* [At: ALECSANDRI, S. 65 / Pl: *~ii* / E: ***tandur*** + *-iu*] (Îvp) Leneș.

tanea *sf* [At: (cca 1726-1733) ap. N. A. BOGDAN, C. M. 159 / Pl: *~ele* / E: tc ***tane***] (Tcî) Bucată de blană sau de piele de animal.

tang *sn, i* [At: DELAVRANCEA, ap. TDRG / V: (reg) ***~nc, ~a*** / E: fo] (Reg; rep; îcr *lang*) **1-2** (Cuvânt care) redă sunetul produs de talangă sau de clopotul bisericii.

tanga¹ *vi* [At: TUDORAN, O. 415 / Pzi: 3 *~ngheazӑ* / E: fr ***tanguer***] (D. nave, aeronave) A fi în tangaj.

tanga² *sn, i* vz ***tang***

tanga³ *si* [At: MDA ms / E: eg ***tanga***] Bikini foarte decoltați a căror parte din spate se reduce la un șnur.

tangaj *sn* [At: ALEXI. W. / Pl: *~e* / E: fr ***tangage***] Mișcare alternativă de înclinare a unei nave sau a unei aeronave ori a unui vehicul feroviar, efectuată în jurul unei axe perpendiculare pe direcția de mers Si: *balansare*, *oscilare*.

tanganica *sfa* [At: SEVASTOS, N. 282 / Pl: ? / E: ns cf *tananică*] (Reg) **1** Dans popular care se joacă la nuntă. **2** Melodie după care se execută dansul tanganica (**1**).

tangara *sf* [At: MAT. FOLK. 513 / Pl: *~le* / E: nct] (Înv) Instrument muzical turcesc cu coarde, asemănător cu țambalul.

tangă *sf* vz ***tamjă***

tangent, ~ă [At: GHEOM. – TRIGON. 76ʳ/2 / V: (înv) ***~nghentă*** *sf* / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***tangent***, ger ***Tangente***] **1** *sf* Dreaptă care atinge o curbă într-un singur punct. **2** *sf* (Îlav) **În** (sau **prin**) **~ă** Tangențial (**5**). **3** *sf* (Fam; îe) **A scăpa prin ~ă** A se eschiva de la un lucru, prinzând momentul potrivit. **4** *sf* (Fam; îae) A scăpa cu greu dintr-o situație dificilă. **5** *sf* Funcție trigonometrică egală cu câtul dintre funcția sinus și funcția cosinus. **6** *a* (D. drepte sau d. planuri) Care atinge o curbă sau o suprafață într-un singur punct.

tangență *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~țe* / E: fr ***tangence***] **1** Poziție a două figuri geometrice tangente (**6**). **2** (Fig) Atingere (**1**). **3** (Fig) Relație trecătoare. **4-5** (Îe) **A (nu) avea ~ cu ceva sau cu cineva** A (nu) avea de-a face cu ceva sau cu cineva.

tangențial, ~ă [At: GENILIE, G. 19ʳ/4 / P: *~ți-al* / V: (înv) ***~nghen~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tangentiel***] **1** *a* Care este tangent (**6**). **2** *a* Privitor la tangentă (**1**). **3** *a* Care este asemănător cu o tangentă (**1**). **4-5** *a, av* (Fig) (Care este) atins în treacăt. **6-7** *a, av* (Fig) (Care este) fără profunzime. **8** *av* (Fig; pex) Printre altele Si: *indirect*.

tanger *sn* vz ***talger***

tanghentă *sf* vz ***tangent***

tanghențial, ~ă *a* vz ***tangențial***

tanghir *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: ? / E: ger ***Tangier*** (film)] Placă transparentă de gelatină sau de masă plastică, având pe o față, în relief, puncte sau linii de diferite forme, folosită pentru obținerea umbrelor sau semitonurilor la tipărirea manuală.

tangibil, ~ă *a* [At: COSTINESCU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tangible***] **1** Care se poate percepe prin atingere. **2** (Fig) Real.

tangibilitate *sf* [At: COSTINESCU / Pl: (nob) *~tăți* / E: fr ***tangibilité***] (Rar) **1** Perceptibilitate prin atingere. **2** Evidență (**2**).

tango *sn* vz ***tangou***

tangon *sn* [At: ABC MAR. / Pl: *~oane* / E: fr ***tangon***] (Nav) **1** Catarg orizontal mobil, cu funii și scară, folosit pe timp de furtună, pentru a coborî sau a urca în și din corabie în barcă. **2** Drug de lemn fixat la un capăt pe bordaj, întrebuințat la legarea bărcilor lansate la apă.

tangonet *sn* [At: DN³ / Pl: *~e* / E: ns cf fr *tangonet*] (Nav) **1-2** Tangon (**1-2**) de lungime mică.

tangou *sn* [At: CADE / V: ***tango*** (A și: *tan~*) / Pl: *~ri* / E: fr ***tango***, sp ***tango***] **1** Dans de salon, care își are originea într-un dans popular argentinian, cu ritmul lent în doi timpi, care se dansează în perechi. **2** Melodie după care se execută tangoul (**1**).

tangrin *s* [At: MANOLESCU, I. 294 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Drojdie întărită, depusă pe doagele butoaielor cu vin.

tanic, ~ă *a* [At: VÎN. PESC. februarie 1964, 18 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***tannique***] **1-3** Taninos (**1-3**). **4** (Îs) *Acid ~* Tanin (**1**).

tanier *sn* vz ***taier***

taniliu, ~ie *a* [At: PR. DRAM. 261 / Pl: *~ii* / E: tc ***taneli***] (Reg) Delicat (**10**).

tanin *sn* [At: ALEXI, W. / V: (înv) ***~ă*** *sf* / Pl: *~uri* / E: fr ***tanin***] **1** Produs vegetal cu gust astringent, solubil în apă, folosit în tăbăcărie Si: *acid tanic* (**4**), *tăniet*. **2** Varietăți ale taninului (**1**).

tanină *sf* vz ***tanin***

taninos, ~oasă *a* [At: ARDELEANU, D. 10 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***tanin*** + *-os*] **1** Care conține tanin (**1**) Si: *tanic* (**1**). **2** Caracteristic taninului (**1**) Si: *tanic* (**2**). **3** De tanin (**1**) Si: *tanic* (**3**).

taniza *vt* [At: DEX / Pzi: *~zez* / E: fr ***taniser***] A adăuga tanin (**1**) din struguri în vin, pentru a-l limpezi sau pentru a-l ameliora.

tanizare *sf* [At: LTR² / Pl: *~zări* / E: ***taniza***] Adăugare a taninului (**1**) în vin, pentru a-l limpezi sau pentru a-l ameliora.

tanjă *sf* vz ***tamjă***

tanrec *sm* [At: DN³ / Pl: *~eci* / E: fr ***tanrec***] Mamifer insectivor din Madagascar, cu corpul acoperit de țepi.

tantal [At: CADE / Pl: *~i* sm / E: fr ***tantale***] **1** *sn* Metal rar, cenușiu, lucios, maleabil, ductil în stare pură și foarte rezistent din punct de vedere chimic, folosit la confecționarea pieselor de laborator. **2** *sm* Specie de barză mare, cu pene de culoare roz, pătate cu negru, care trăiește în America Centrală (*Tantalus loculator*).

tantalic, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: ns cf fr *tantalique*] (Liv) Care se referă la dorințe, nevoi care nu pot fi împlinite.

tantalit *sn* [At: ENC. TEHN. I, 404 / V: ***~ă*** *sf* / Pl: ? / E: fr ***tantalite***] Mineral compus din fier și mangan, care se prezintă sub formă de cristale rombice, de culoare neagră, brună sau roșie, utilizat pentru extragerea tantalului (**1**) și a altor metale rare.

tantalită *sf* vz ***tantalit***

tante¹ *sf* vz ***tanti***

tante² *s* vz ***tanto***

tanteș, ~ă *smf, a* [At: PASCU, S. 283 / A: nct / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *tont*] (Buc) **1-2** Tont (**1-2**).

tanti *sfi* [At: SAHIA, N. 48 / V: (rar) ***~te*** / E: ger ***Tante***, fr ***tante***] (Fam) **1** Mătușă. **2** Termen de adresare față de o femeie mai în vârstă.

tantiemă *sf* [At: EMINESCU, N. 155 / P: *~ti-e~* / Pl: *~me* / E: fr ***tantième***] **1** Sumă de bani încasată de membrii unui consiliu de administrație sau de funcționari superiori ai unei societăți comerciale (din beneficiul net al acesteia) pentru participarea la conducerea ei. **2** Comision procentual acordat mijlocitorilor de afaceri. **3** Onorariu acordat (în trecut) unui autor dramatic sub forma unei cote din încasările obținute la reprezentarea pieselor sale.

tanto *si* [At: CĂLINESCU, I. C. 223 / V: (înv) ***~te, ~i*** (A și: *~toi*), (reg) ***~tui*** / E: it ***tanto*** (per tanto)] (Îrg; îe) **A fi ~ pe ~** A fi chit.

tantoi *s* vz ***tanto***

tantor *sm* vz ***tartor***

tantra *sf* [At: DN³ / E: fr, it ***tantra***] (Liv) Complex de scrieri religioase ale hinduismului și budismului posterioare textelor fundamentale.

tantrism *sns* [At: DN³ / E: fr ***tantrisme***] Denumire dată mai multor curente religioase din India din sec. IX până în sec. XIII, opuse brahmanismului.

tantui *s* vz ***tanto***

tantum ergo *ls* [At: DN³ / E: lat ***tantum ergo***] **1** Începutul unui imn liturgic creștin. **2** (Fig) Declarație (**1**) deschisă.

tanț *sn* vz ***dans***

tanzanian, ~ă [At: DEX / P: *~ni-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***tanzanien***] **1-2** *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Tanzaniei sau este originară de acolo. **3** *smp* Populația de bază a Tanzaniei. **4-5** *a* Care aparține Tanzaniei sau tanzanienilor (**3**). **6-7** *a* Referitor la Tanzania sau la tanzanieni (**3**). **8-9** *a* Caracteristic Tanzaniei sau tanzanienilor (**3**). **10** *a* Care este originar din Tanzania. **11-12** *sf, a* (Șîs *limba ~ă*) (Limba) vorbită de tanzanieni (**3**).

tanzimat *sn* [At: CONV. LIT. XVIII, 332 / Pl: ? / E: tc ***tanzimat***] (Tcî) Reformă.

tao *sni* [At: DN³ / E: fr, eg ***tao***] (Liv) Principiu divin, nepersonal, ca un suflu, care ar fi dat naștere cosmosului, în doctrina filozofică-religioasă a lui Lao-dzî.

taoc *sm* vz ***tohoc***

taoism *sns* [At: DN³ / P: *tao-i~* / V: ***da~*** / E: fr ***taoïsme***] **1** Curent în filozofia chineză veche, bazat pe noțiunea de tao „drum, cale", înțeleasă

ca ordine universală, proprie fenomenelor naturii, vieții sociale și gândirii omenești. **2** Religie chineză care a existat până în sec. XVII și care a avut la bază concepția taoistă (**1**).

taoist, ~ă [At: DN[3] / P: *tao-i~* / Pl: *~iști, ~e* / E: ***tao*** + *-ist*] **1-2** *a* Care se referă la taoism (**1-2**). **3-4** *a* Caracteristic taoismului (**1-2**). **5-6** *a* Care aparține taoismului (**1-2**). **7-8** *smf* Adept al taoismului (**1-2**).

taolă *sf* [At: ANTIPA, P. 342 / Pl: *~le* / E: nct] (Reg) Cot[2] (**37**) al unui râu.

taoletă *sf* vz ***toaletă***

taon *sm* vz ***tăun***[1]

taor *sm* vz ***taur***

taore *sm* vz ***taur***

tapa[1] [At: C. PETRESCU, C. V. 211 / Pzi: *~pez* / E: fr ***taper***] **1** *vt* (Arg) A obține bani de la cineva cu titlu de împrumut (cu intenția de a nu-i înapoia). **2** *vi* (Frr) A bate la mașina de scris Si: *a dactilografia*. **3** *vi* (Rar) A lovi clapele de la pian. **4-5** *vtr* A (se) pieptăna în așa fel încât să poată da părului o formă înaltă.

tapa[2] *vt* [At: ARVINTE, TERM. 171 / V: (reg) ***talpa***, ***tăpi*** / Pzi: *~pez* / E: ***tapă***[1]] (Mol) A face o crestătură cu toporul în trunchiul[2] copacului, înainte de a-l tăia cu ferăstrăul, pentru a-i orienta direcția de cădere.

tapagău *sn* [At: ALR I, 1737/345 / Pl: *~gaua* / E: ns cf mg *tapogató*] (Reg) Unealtă de prins pește, formată dintr-o plasă fixată pe o prăjină Si: (reg) *crâsnic*[2].

tapagiu *sn* vz ***tapaj***

tapaj *sn* [At: COSTINESCU / V: (înv) ***~agiu*** / Pl: *~e, ~uri* / E: fr ***tapage***] **1** Zgomot produs de lovituri sau de glasuri care răsună în același timp Si: *gălăgie, larmă, scandal*. **2** Protest zgomotos Si: *gălăgie, larmă, scandal*. **3** (Reg; imp) Necaz. **4** (Îe) **A face ~** A face scandal. **5** (Îae) A exagera în mod zgomotos un defect sau o scăpare.

tapalog, ~oagă *a* vz ***tăpălog***

tapangea *sf* [At: CREANGĂ, A. 40 / V: (reg) ***tupăn~*** / Pl: *~ele* / E: tc ***tabanca***] (Mol; Olt) **1** Pistol[1]. **2** Lovitură dată cu palma[1]. **3** (Îe) **A-i trage cuiva o tupăn~** A bate zdravăn pe cineva.

tapangiu, ~ie *a* [At: ȘIO II₁, 348 / Pl: *~ii* / E: ***tapangea*** + *-iu*] (Rar) Bătăios (**1**).

tapardos *sn* vz ***tabardos***

tapare *sf* [At: DEX / Pl: *~pări* / E: ***tapa***[1]] **1** (Arg) Obținere a unor bani de la cineva cu titlu de împrumut (cu intenția de a nu-i înapoia). **2** (Frr) Dactilografiere. **3** (Rar) Lovire a clapelor de la pian. **4** Aranjare a părului în așa fel încât să capete o formă înaltă.

taparnos *sn* vz ***tabardos***

tapașnic *sm* vz ***tapoșnic***

tapă[1] *sf* [At: DR. III, 680 / Pl: *~pe* / E: rtr ***tappa***] (Reg) **1** Tăietură făcută în trunchiul[2] (**1**) copacului pentru a-i orienta direcția de cădere la tăiere Si: (reg) *tăpătură*. **2** Scobitură care se face la capătul lemnelor de construcție pentru a le putea îmbina unele cu altele.

tapă[2] *sf* [At: BUL. FIL. V, 314 / Pl: *~pe* / E: bg ***тапа***, ngr ***τάπα***, tc ***tapa***] **1** (Reg) Cep la butoi. **2** (Dob) Gaură rotundă sau dreptunghiulară făcută la butoaiele înfundate, pentru a introduce sau scoate vinul, murăturile etc. Si: *vrană*.

tapâie *sp* vz ***tapâuri***

tapânji *vt* [At: ALR SN V h 1360/365 / Pzi: *~jesc* / E: ns cf *tapangea*] (Reg) A călca iarba în picioare Si: *a bătători*.

tapâuri *snp* [At: H XIV, 390 / V: (reg) ***~âie*** *sp* / E: tc ***tapu***(senedi)] (Dob) Acte de proprietate.

taper *sm* vz ***tapir***

tapet *sn* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 52 / Pl: *~e, ~uri* / E: ngr ***ταπέτο***, it ***tappeto***, ger ***Tapete***] **1** (Îrg) Covor mic. **2** (Pfm; îe) **A pune** (sau **a aduce**, rar. **a veni**) **pe ~** A aduce în discuție. **3** Produs industrial (hârtie, pânză, mătase, piele) imprimat cu desene, care se aplică pe pereții unor încăperi, ținând loc de zugrăveală. **4** (Imp) Zugrăveală.

tapeta *vt* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 101 / Pzi: *~tez* / E: ***tapet*** cf ger *tapezieren*] **1** A acoperi cu tapet (**3**) pereții unei încăperi Si: *a tapisa* (**1**). **2** (Pan) A căptuși (**12**). **3** (Îrg) A acoperi cu covoare. **4** A pudra cu făină, pesmet etc. o tavă unsă cu grăsime, în care urmează să fie copt aluatul, budinca etc.

tapetare *sf* [At: DEX / Pl: *~tări* / E: ***tapeta***] **1** Acoperire a pereților unei încăperi cu tapet (**3**) Si: *tapisare* (**1**). **2** (Îrg) Acoperire cu covoare. **3** Pudrare cu făină, pesmet etc. a unei tăvi unse cu grăsime, în care urmează să fie copt aluatul, budinca etc.

tapeța *v* vz ***tapisa***

tapețar *sm* vz ***tapițer***

tapețare *sf* vz ***tapisare***

tapețărie[1] *sf* vz ***tapiserie***

tapețărie[2] *sf* vz ***tapițerie***[1]

tapeur *sm* [At: DN[3] / P: *~pör* / Pl: *~i* / E: fr ***tapeur***] (Frm) **1** Persoană care cere adesea bani cu împrumut (cu intenția de a nu-i înapoia). **2** (Fam; prt) Pianist de local.

tapinos *av* [At: DR. II, 659 / E: ngr ***ταπεινός***] (Îvp) **1** Cu umilință. **2** Cu modestie.

tapiocă *sfs* [At: BIANU, D. S. / P: *~pi-o~* / E: fr ***tapioca***] Făină extrasă din rădăcini de manioc, folosită în alimentație.

tapir *sm* [At: CR 1834, 341[2]/26 / V: ***~per*** / Pl: *~i* / E: fr ***tapir***] Animal mamifer din America de Sud și sud-estul Asiei, cu corpul relativ masiv, pielea netedă, având buza superioară și nasul contopite într-o trompă scurtă (*Tapirus*).

tapiride *sfp* [At: DN[3] / E: fr ***tapirides***] **1** (Lpl) Familie de mamifere imparicopitate, având ca tip tapirul. **2** (Lsg) Animal din familia tapiride (**1**).

tapisa *vt* [At: BREZOIANU, A. 415/11 / V: (înv) ***~peța***, ***~ița*** (Cj; înv; *să tapiți*) / Pzi: *~sez* / E: fr ***tapisser***] **1** A tapeta (**1**). **2** A împodobi pereții cu covoare, tablouri etc. **3** A îmbrăca o mobilă cu stofă, pânză, mătase, vinilin, piele etc. peste elementele elastice, materialul de umplutură, pânza de rezistență Si: (înv) *a tapisarisi*. **4** (Pex) A capitona (**1**).

tapisare *sf* [At: COSTINESCU / V: (înv) ***~peța~***, ***~ița~*** / Pl: *~sări* / E: ***tapisa***] **1** Tapetare (**1**). **2** Împodobire a pereților cu covoare, tablouri etc. **3** Îmbrăcare a mobilei cu stofă, pânză, mătase, vinilin, piele etc. peste elementele elastice, materialul de umplutură, pânza de rezistență. **4** (Pex) Capitonare (**1**).

tapisarisi *vt* [At: CR 1830, 244[2]/46 / Pzi: *~sesc* / E: ***tapisa*** + *-(a)risi*] (Înv) A tapisa (**3**).

tapisat, ~ă *a* [At: C. PETRESCU, Î. II. 227 / V: (înv) ***~ițat*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tapisa***] **1** (D. pereți) Acoperit cu tapet (**3**) Si: (îvr) *tencuit*[2] (**2**). **2** (D. mobilă) Îmbrăcat în stofă, pânză, mătase, piele etc. **3** (D. uși, pereți) Capitonat (**3**).

tapiser *sm* vz ***tapițer***

tapiserie *sf* [At: GOLESCU, Î. 118 / V: (înv) ***~petăr~***, ***~ițer~*** / Pl: *~ii* / E: fr ***tapisserie***] **1** Țesătură decorativă din lână sau din mătase, lucrată manual sau la război, folosită mai ales la împodobirea pereților sau a unor mobile. **2** Lucru de mână cusut pe o canava cu lână, cu mătase etc. **3** Partea tapisată a unei mobile.

tapisier *sm* vz ***tapițer***

tapița *v* vz ***tapisa***

tapițare *sf* vz ***tapisare***

tapițat, ~ă *a* vz ***tapisat***

tapițer *sm* [At: POLIZU / V: (înv) ***~petar***, ***~iser***, ***~isier***, ***~ țier*** / Pl: *~i* / E: fr ***tapissier***, it ***tappezziere***, ger ***Tapezierer***, ngr ***ταπισιέρης***] **1** (Îvr) Meseriaș care acoperă cu tapet (**3**) pereții unei încăperi. **2** Meseriaș specialist în tapisarea (**3**) mobilelor Si: (nob) *mobilar*.

tapițeresc, ~ească *a* [At: KLOPȘTOCK, F. 6 / Pl: *~ești* / E: ***tapițer*** + *-esc*] **1-2** De tapițer (**1-2**). **3-4** Al tapițerului (**1-2**). **5-6** Referitor la tapițer (**1-2**).

tapițerie[1] *sf* [At: POLIZU / V: (înv) ***~petăr~*** / Pl: (2-3) *~ii* / E: ***tapițer*** + *-ie*] **1** Meseria tapițerului (**2**). **2** Atelier în care se lucrează obiecte făcute de tapițer (**2**). **3** Prăvălie în care se vând obiecte făcute de tapițer (**2**).

tapițerie[2] *sf* vz ***tapiserie***

tapițier *sm* vz ***tapițer***

taponiși *smp* [At: CONV. LIT. XXIII, 1055 / E: nct] (Bot; reg) Nemțișor (*Consolida regalis*).

taposnic *sm* [At: CONV. LIT. XXIII, 1055 / V: (reg) ***~paș~***, ***tăp~*** / Pl: *~ici* / E: nct] (Reg) **1** Plantă erbacee din familia labiatelor, cu tulpina ramificată și acoperită de peri moi îndreptați în jos, cu frunze lanceolate și cu flori roșii-purpurii, care crește prin păduri și semănături Si: (reg) *balbisă, cânepiștă, fața-mâței, zabră* (*Galeopsis ladanum*). **2** Plantă erbacee din familia labiatelor, cu tulpina acoperită cu peri rigizi, cu frunze ovale, dințate, cu flori roșii sau albe Si: (reg) *lungurică* (*Galeopsis tetrahit*). **3** Plantă erbacee din familia labiatelor, cu tulpina acoperită cu peri lungi, cu flori mari galben-deschis, pătate cu violet, care crește în locuri umede Si: (reg) *zabră* (*Galeopsis speciosa*).

tapota *vt* [At: DN^3 / Pzi: *~tez* / E: fr ***tapoter***] A masa țesuturile, lovindu-le ușor cu palma.

tapotament *sn* [At: DN^3 / Pl: ? / E: fr ***tapotament***] (Rar) Tapotare.

tapotare *sf* [At: DN^3 / Pl: *~tări* / E: ***tapota***] Masare a țesuturilor prin lovire ușoară cu palma Si: (rar) *tapotament*.

tapșă[1] *sf* [At: TDRG / V: (reg) ***tea~***, ***top~*** / Pl: *~șe* / E: pvb ***tăpși***] **1** (Mol) Lopățică cu care se netezește mămăliga după ce s-a mestecat. **2** (Reg) Lopată la cârma plutei. **3** (Trs) Mâncare făcută din mămăligă cu straturi de brânză și grăsime. **4** (Reg; îs *~ de fân*) Claie de fân scurtă și lată. **5** (Reg; dep) Persoană scundă și grasă.

tapșă[2] *sf* [At: DR. V, 236 / V: (reg) ***tea~*** / Pl: *~șe, tăpși* / E: mg ***taposó***] (Reg) **1** Talpa **(2)** piciorului. **2** (Pex) Lovitură dată cuiva cu piciorul. **3** Copită crescută mai mare la unul din picioarele calului.

tapșă[3] *sf* [At: KLEIN, D. 435 / V: (înv) ***tacșă***, (reg) ***tea~*** / Pl: *~șe, tăpșuri* / E: mg ***taksa***] (Trs) Chirie pentru casă (plătibilă în bani sau în zile de lucru).

tapșe *sf* vz ***tipsie***

taptalacă *sf* vz ***pitpalacă***

taptalagă *sf* vz ***pitpalacă***

tapură *sf* [At: IOANOVICI, TEHN. 101 / Pl: *~ri* / E: fr ***tapure***] Fisură în interiorul unei piese metalice, produsă în cursul turnării acesteia.

tar *sn* [At: PSALT. HUR. 1^v/9 / Pl: *~uri, ~e* / E: mg ***tár***] **1** (Îrg) Greutate dusă de un om sau de un animal Si: *povară, sarcină*. **2** (Reg; îe) **A purcede în ~** A rămâne gravidă. **3** (Mol; rar) Copil obraznic. **4** Veche unitate de măsură pentru greutăți, egală cu 125 de ocale. **5** (Trs) Unitate de măsură de capacitate, egală cu două bărbânțe **(1)**. **6** (Reg) Plută alcătuită din patru table[1] **(41)**.

tara[1] [At: ZANNE, P. II, 767 / E: fo] (Reg; rep) **1-2** *sn, i* (Cuvânt care) imită vorbărie multă, fără rost. **3** *i* (Îe) **~, ~, toată vara** Se spune despre un om căruia îi place să vorbească mult sau să cicălească.

tara[2] *sf* vz ***tară***[1]

tarabacă *sf* vz ***tărbacă***

tarabagiu *sm* [At: F (1879), 56 / Pl: *~ii* / E: ***tarabă*** + *-giu*] Negustor ambulant (care vinde la o tarabă) Si: *prăvăliaș*.

taraban *sm* [At: (a. 1615) ap. D. BOGDAN, GL. / Pl: *~i* / E: ns cf *tarabă*] (Înv) Perceptor al impozitului impus tarabagiilor.

tarabana *sf* vz ***tarapana***

tarabană *sf* vz ***darabană***

tarabă *sf* [At: (a. 1776) URICARIUL XIX, 381 / V: (reg) ***tăr~*** / Pl: *~be*, (reg) *tărăbi* / E: tc ***daraba*** (dal *taraba*), srb ***taraba***, bg ***тараба***] **1** Masă improvizată pe care negustorii (ambulanți) își expun marfa la târguri, în piețe sau pe străzi. **2** Tejghea **(1)**. **3** (Pex) Prăvălioară. **4** (Fam; dep; îla) **De ~** Mahalagesc. **5** (Fam; dep; îal) De calitate proastă. **6** Tejghea de cârciumă la care stă negustorul. **7** (Înv) Tocător pentru tăiat carne. **8** (Reg) Gard făcut din scânduri sau din leațuri. **9** (Reg) Partea bătută cu scânduri la un pridvor. **10** (Mun) Ușă la beci, la pod sau la cuptor. **11** (Reg; rar) Oblon mobil la o prăvălie Si: (îrg) *trapă*[1] **(4)**.

tarabișcă *sf* [At: ALR II, 4138/260 / Pl: ? / E: ns cf *tărăboașcă*] (Reg) Tobă **(36)** de porc.

tarabită [At: IST. AM. 62^r/6 / A: nct / Pl: ? / E: net] (Îvr) Odgon făcut din curpen sau din curele de piele.

taraboanță *sf* vz ***tărăboanță***[1]

tarabol *sm* vz ***tarabulus***

tarabolus *sn* vz ***tarabulus***

tarabonț *sn* vz ***tărăboanță***[1]

tarabonță *sf* vz ***tărăboanță***[1]

tarabulos *sn* vz ***tarabulus***

tarabostes *smp* [At: DN^3 / E: lat ***tarabostes***] Aristocrați geto-daci Si: *pileați*.

tarabulus [At: (a. 1822) DOC. EC. 261 / V: (înv) ***~bol~***, ***~los***, *~uz sn*, ***~bol*** *sm* / Pl: *~e, ~uri* sn / E: tc ***Tarabulus*** „Tripoli"] (Înv) **1** *sn* Șal oriental care se înfășura în jurul capului sau se purta ca cingătoare. **2** *sm* Monedă care a circulat în trecut și în țările române.

tarabuluz *sn* vz ***tarabulus***

tarabună *sf* [At: CHEST. II, 323/85 / Pl: *~ne* / E: ns cf *tarabă*] (Reg) Placă metalică cu care se astupă gura cuptorului.

tarac[1] *sm* [At: CIHAC II, 619 / Pl: *~aci* / E: nct] (Mol) Piept de vită Si: *antricot*.

tarac[2] *sm* vz ***taraș***

taracan *sm* [At: CONTEMPORANUL, VI$_2$, 288 / V: (reg) ***tărăc~*** / Pl: *~i* / E: ucr, rs ***таракан***] (Reg) Gândac de bucătărie Si: *șvab* (*Periplaneta orientalis*).

taracon *sm* vz ***tarhon***[1]

taradaică *sf* [At: ALECSANDRI, T. 531 / V: (reg) ***dar~***, ***tărăd~*** / Pl: *tărădăici* / E: ucr ***тарадайка***] (Reg) **1** Trăsură veche și hodorogită. **2** (Îf *tărădaică*) Roabă.

taraf *sn* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 286/49 / V: **(2)** (reg; rar) ***~ă*** *sf* / Pl: *~uri*, (reg) *~e* / E: tc ***taraf***] **1** (Înv) Grupare (politică) Si: (im) *clică, gașcă*. **2** Mică formație de muzică populară sau ușoară Si: (îrg) *tacâm* **(12)**.

tarafă *sf* vz ***taraf***

taragot *sn* [At: ALEXANDRU, I. M. 10 / V: (reg) ***toroboață***, ***torogoată*** *sf* / Pl: *~oate* / E: mg ***tárogató***] Instrument muzical popular de suflat, format dintr-un tub conic de metal cu ancie simplă.

taragotist *sm* [At: ALEXANDRU, I. M. 315 / V: (reg) ***torog~*** / Pl: *~iști* / E: ***taragot*** + *-ist*] Persoană care cântă la taragot.

tarahon *sm* vz ***tarhon***[1]

taraivănit, ~ă *a* [At: COMAN, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: nct] (Reg; d. obiecte) Care se află în dezordine.

taraleș *sm* [At: H XIV, 397 / Pl: ? / E: ns cf bg *таралеж* „arici"] (Reg) Insectă nedefinită mai îndeaproape.

tarama *sf* [At: ANTIPA, P. 706 / V: (înv) ***~mă*** / E: tc ***tarama***] (Csc) Icre (de calitate inferioară) sărate și tescuite.

taramă *sf* vz ***tarama***

taramptaci *smp* [At: I. CR. II, 22 / E: fo] (Mol) Papuci mari și grei.

taram-taram *ain* [At: REBREANU, NUV. 6 / E: fo] (Pfm; îe) **A fi cam ~** A fi cam zăpăcit.

taramtut *sn* [At: DLR / V: (reg) ***~ă*** *sf* / Pl: *~e, ~uri* / E: nct] (Reg; de obicei lpl) **1** Unelte. **2** Obiecte. **3** Mărunțișuri. **4** Bagaje **(1)**.

taramtută *sf* vz ***taramtut***

taran[1] *sn* [At: ANTIPA, F. I. 181 / Pl: *~i* / E: ucr ***таран***, rs ***таранъ***] (Iht; reg) Babușcă[1] **(1)** (*Rutilus rutilus*).

taran[2] *sn* [At: DN^3 / Pl: *~uri* / E: fr ***taranche***] Armă folosită de popoarele antice pentru dărâmarea cetăților asediate, alcătuită dintr-un trunchi de copac lung și gros, prevăzut la un capăt cu un vârf greu de metal.

tarana *sf* vz ***trahana***

tarană *sf* vz ***trahana***

tarancă *sf* [At: ANTIPA, P. 711 / V: (reg) ***tala~***, ***~nică*** / E: ucr ***таранка***] (Iht; reg) Babușcă[1] **(1)** (*Rutilus rutilus*).

taranchilă *sf* vz ***tarantulă***

tarand *sm* [At: CONV. LIT. V, 66 / Pl: *~nzi* / E: fr ***tarente***] (Ent; rar) Tarantulă (*Lycosa tarentula*).

taranică *sf* vz ***tarancă***

tarantelă[1] *sf* [At: I. GOLESCU, C. / S și: *~ella* / Pl: *~le* / E: it ***tarantella***] **1** Dans popular napolitan, executat într-un ritm vioi. **2** Melodia după care se dansează tarantela (**1**).

tarantelă[2] *sf* vz ***tarantulă***

tarantism *sn* [At: DN[3] / Pl: *~e* / E: it ***tarantismo***] (Med) Manifestare isterică convulsivă, atribuită mușcăturii de păianjen.

tarantulă *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~telă, ~nchilă, ~ren~*** / Pl: *~le* / E: fr ***tarentule***] Păianjen mare, veninos (din țările meridionale), cu patru ochi mari și numeroși ochi mai mici, care își sapă galerii în pământ Si: (rar) *tarand* (*Lycosa tarentula*).

tarapana *sf* [At: (a. 1774) URICARIUL VI, 442 / V: (îrg) ***~aba~, ~pha~, tăr~, zaraphanea, zerpha~*** / Pl: *~le* / E: tc ***darphane***] (Îrg) **1** Monetărie. **2** (Mun) Chitanță pentru bani. **3** (Reg) Grup (**6**). **4** (Reg; îe) **A fi tot o ~** A fi la fel.

tarapangele *sfp* [At: STANCU, D. 210 / E: nct] (Reg) Zarzavaturi (de vânzare).

tarapangiu *sm* [At: CIHAC II, 619 / V: (îrg) ***~phan~*** / Pl: *~ii* / E: ***tarapana*** + *-giu*] (Mol; Mun; înv) Meșter care lucrează într-o tarapana (**1**).

taraphana *sf* vz ***tarapana***

taraphangiu *sm* vz ***tarapangiu***

taraplașniță *sf* vz ***taraploșniță***

taraploșniță *sf* [At: L. ROM. 1959, nr. 2, 55 / V: (reg) ***~laș~*** / Pl: *~țe* / E: ns cf *ploșniță*] (Reg) **1** Lucru mare, urât, lipsit de gust. **2** (Îf *taraplașniță*) Urmă mare lăsată în noroi.

tarar *sn* [At: BARCIANU / Pl: *~e* / E: fr ***tarare***] Mașină folosită în industria morăritului pentru a curăța semințele de cereale de impurități, prin cernere și prin antrenarea lor într-un curent de aer.

tarara *sf* [At: ODOBESCU, S. 100 / Pl: *~le* / E: fo] **1** (Îvp) Melodie monotonă care pare că nu se mai sfârșește. **2** (Reg; îe) **A o ține ~** A lungi vorba.

taras *sm* vz ***taraș***

taraș *sm* [At: MOXA, 393/6 / V: (înv) *~ac, ~as*, (reg) ***tăr~*** / Pl: *~i* / E: ucr, rs ***тарас***] **1** (Reg) Stâlp de lemn bătut în pământ, care servește ca element de susținere pentru un pod, un zăgaz, un gard etc. **2** (Înv) Băț ferecat pentru vânătoare.

tarașcă *sf* [At: BĂCESCU, P. 185 / Pl: *~răști* / E: rs ***тарашка***] (Reg) Pește de culoare neagră, asemănător cu caracuda.

tarașip *sn* vz ***tărășip***

tarașneagă *sf* vz ***tarâșneagă***

tarat, ~ă *a* [At: M. I. CARAGIALE, C. 105 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tară***[2]] (Nob) Plin de vicii.

taraulă *sf* [At: N. REV. R. VIII, 88 / V: (reg) ***tăr~, tărău~*** / Pl: *~le* / E: ns cf *caraulă*] (Reg) **1** Om care umblă fără rost. **2** Om prost.

taraxis *sn* [At: DN[3] / Pl: *~uri* / E: fr ***taraxis***] (Med) Tulburare a vederii.

taraz *sn* vz ***tarhaz***

tară[1] *sf* [At: DDRF / V: ***~ra*** / Pl: *~re* / E: ngr ***τάρα***] **1** Dara[1] (**1**). **2** (Csc) Greutăți nemarcate, de forma unor alice din metal sau din sticlă, utilizate în anumite cântăriri de laborator, de obicei pentru a compensa greutatea unui picnometru, a unui vas etc. **3** (Mil) Denumire pentru caracteristicile fizico-chimice ale pulberii.

tară[2] *sf* [At: ENC. VET. 99 / Pl: *~re* / E: fr ***tare***] **1** Defect fizic. **2** Defect moral Si: *cusur, meteahnă, viciu*.

tară[3] *sf* vz ***teară***[1]

tarâmbașă *sm* vz ***harambașă***

tarâncă *sf* [At: DAMÉ, T. 11 / V: (reg) ***~ngă, tăr~*** *sf*, ***~ng*** *s*, ***tarânc*** *sm* / Pl: *~nci* / E: ns cf *dorângă*] **1** (Mol) Piesă de fier care leagă osia carului de perinoc. **2** (Reg) Gânj la leucă. **3** (Reg; îf *tarânc*) Lanț cu care se leagă chilna de coșul carului. **4** (Reg) Schimbător la plug.

tarâng *s* vz ***tarâncă***

tarângă *sf* vz ***tarâncă***

tarâșneagă *sf* [At: DLR / V: (reg) ***~raș~*** / Pl: ? / E: mg ***tarisznya*** „traistă"] (Reg) **1** Pântece. **2** (Dep) Persoană cu burtă mare. **3** Persoană care are hernie. **4** (Îf *tarașneagă*) Copac cioturos, noduros. **5** (Dep) Persoană căreia îi place să cutreiere Si: *vântură-țară*.

tarbac *s* vz ***tarbacă***

tarbaca *sf* vz ***tarbacă***

tarbacă *sf* vz ***tarbacă***

tarbă *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~be* / E: nct] (Reg; dep) Femeie ușuratică.

tarboanță *sf* vz ***tărăboanță***[1]

tarboca *sf* [At: LEXIC REG. 86 / Pl: *~le* / E: nct] (Reg) **1** Ceartă (**1**). **2** Cicăleală (**2**).

tarbonță *sf* vz ***tărăboanță***[1]

tarbosală *sf* vz ***târboseală***

tarbuș *s* [At: ALR I, 747/840 / E: ns cf *caltaboș*] (Reg) Caltaboș.

tarcan *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 165 / Pl: *~i* / E: ns cf *tarce, tarcoș*] (Orn; reg) Cocoș-de-munte (*Tetrao urogallus*).

tarcana *sf* vz ***trahana***

tarcat, ~ă *a* vz ***tărcat***

tarcă *sf* [At: PAȘCA, GL. / Pl: *~rce* / E: mg ***tarka*** „pestriț"] (Reg) Tort[2] (**2**) subțire de lână colorată.

tarcăn *sm* vz ***tarhon***[1]

tarcân *sm* vz ***tarhon***[1]

tarce *sf* [At: LB / Pl: *~rci* / E: ns cf mg *tarka*] (Înv) Cal pestriț.

tarciniu, ~ie *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ii* / E: tc ***tarçinî*** „scorțișoară"] (Reg) **1** De culoarea scorțișoarei. **2** Cenușiu (**1**). **3** Violet foarte închis.

tarcom *sm* vz ***tarhon***[1]

tarcon *sm* vz ***tarhon***[1]

tarcoș, ~ă *a* [At: DLR / V: (reg) ***~cuș*** / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf mg *tarkás*] (Reg; d. câini) Pestriț.

tarcum *sm* vz ***tarhon***[1]

tarcuș, ~ă *a* vz ***tarcoș***

tardando *av* [At: DN[3] / E: it ***tardando***] (Muz; indicație de execuție) Încetinind.

tardel *sms* [At: H XVII, 70 / E: nct] (Reg) Joc de cărți pe bani.

tardigrad, ~ă [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~azi, ~e* / E: lat ***tardigradus***, fr ***tardigrade***] **1** *a* (D. animale) Care merge încet. **2** *snp* Grup de animale nevertebrate, foarte mici, care se deplasează greoi pe cele patru perechi de picioare, care trăiesc în mări, în ape dulci sau în mușchi, licheni, ierburi (*Tardigrada*). **3** *sm* (Lsg) Animal care face parte din grupul tardigradelor (**2**).

tardiv, ~ă *a, av* [At: ARISTIA, PLUT. / S și: (înv) *~if* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tardif***] **1-2** (Care apare, se întâmplă, se dezvoltă etc.) cu întârziere Si: *târziu* (**3-4**).

tardivitate *sf* [At: COSTINESCU / E: fr ***tardiveté***] **1** Caracterul a ceea ce este tardiv (**1**). **2** Dezvoltare înceată Si: *întârziere*.

tardo *av* [At: DN[3] / E: it ***tardo***] (Muz; indicație de execuție) Lent.

tare [At: PSALT. HUR. 109v/23 / V: (îrg) ***tire***, (înv) ***taire, taure***, (reg) ***tiri, tiure*** / Pl: *~ri*, (îvr) *~* / E: ml ***talis***] **1** *a* Care are o consistență solidă, neputând fi ușor pătruns, străbătut, despicat Si: (reg) *trântos*[1]. **2** *a* Care opune rezistență la apăsare, la atingere. **3** *a* (Pex; fam) Trainic[2] (**1**). **4** *a* (Pop; îe) **A fi ~ de** (sau **la**) **cap** A fi prost. **5** *a* (Pop; îae) A fi răbdător. **6** *a* (Pop; îae) A fi încăpățânat. **7** *a* (Reg; îae; șîe **a fi ~ de boacă** sau **a avea rânză ~**) A fi rezistent la băutură. **8** *a* (Pop; îe) **A fi ~ de(-o) ureche** (sau **de urechi**) A nu auzi bine. **9** *a* (Pop; îae) A se preface că este surd. **10** *a* (Pop; rar; îe) **A fi ~ de ochi** A nu vedea bine. **11** *a* (Pop; îae) A se preface că nu vede bine. **12** *a* (Pop; îe) **A fi ~ în coș** sau **a fi ~ de chică** (sau **vână**) ori **a fi cu chica ~** sau **a fi ~ de virtute** A fi voinic. **13** *a* (Pop; îae) A fi sănătos. **14** *a* (Pop; îe) **A fi ~ la** (sau **în, de**) **cerbice** sau **a fi cu cerbice ~** sau **a fi ~ în rânză** (sau **în fălci**) A fi neînduplecat. **15** *a* (Pop; îae) A fi dârz. **16** *a* (Reg; îe) **A fi ~ în ceafă** A fi obraznic. **17** *a* (Îvp; îe) **A fi ~ de ceafă** (sau **chică**) sau **a fi ~ în brăcinar** A fi bogat. **18** *a* Care este mai consistent decât în mod obișnuit Si: *vârtos*. **19** *a* (Reg; îs) *Mere ~ri* Varietate de mere nedefinite mai îndeaproape. **20** *a* (D. ouă) Răscopt. **21** *a* (D. anumite alimente) Uscat. **22** *a* (D. pământ) Lipsit de umezeală

Si: *uscat*. **23** *a* (D. apă) Care conține (din abundență) săruri de calciu Si: *aspră*^{2}. **24** *a* (D. cetăți) Fortificat **(2)**. **25** *a* (Pop; d. clădiri, curți, grădini etc.; îe) **A fi ~ ca cetatea** A fi greu de pătruns înăuntru. **26** *a* (Îrg; d. locuri, terenuri) Primejdios. **27** *a* (Îrg; d. locuri, terenuri) Inaccesibil. **28** *a* Care se îndoaie greu, fiind lipsit de elasticitate Si: *rigid*, *țeapăn*. **29** *a* (D. pânză sau obiecte din pânză) Scrobit^{2} **(1)**. **30** *a* (Îs) *Pânză* ~ Pânză (cu țesătură rară) foarte apretată, folosită în croitorie. **31** *a* (D. ființe și părți ale corpului lor) Care are forță sau rezistență fizică Si: *puternic*, *robust*, *viguros*, *voinic*. **32** *a* (Fon; îs) *Palat* ~ Cerul gurii. **33** *a* (Îvp; d. cai; îla) **~ în gură** Care nu se lasă ușor strunit. **34** *a* (Pfm; îe) **A fi ~ în gură** A fi certăreț. **35** *a* (Adesea udp „la") Rezistent. **36** *a* (D. oameni) Care face față neajunsurilor, vicisitudinilor. **37** *a* (D. oameni) Cu voință fermă. **38** *a* (D. oameni și d. manifestările lor) Energic **(2)**. **39** *a* (D. oameni și d. manifestările lor) Statornic **(6)**. **40** *a* (Înv; îla) **~ de spirit** Inteligent. **41** *a* (Pfm; îe) **A fi tare de înger** (sau **de fire**) ori **a fi ~ la inimă** A fi rezistent. **42** *a* (Pfm; îae) A fi curajos. **43** *a* (Înv; îe) **A sta** (sau **a se pune**) **~** (pentru cineva) A apăra (pe cineva) cu energie, cu hotărâre. **44** *a* (D. colectivități) Plin de forță Si: *neînvins*, *puternic*, *viteaz*. **45** *a* (Înv) Sigur **(8)**. **46** *a* (Pop, îe) **A fi ~ de inimă** (sau **de suflet**) A fi crud. **47** *a* Care dispune de putere, de autoritate. **48** *a* (Pfm; îe) **A fi mare (și) ~** sau **~ și mare** A fi puternic. **49** *a* (Înv; îe) **A fi ~ a...** A fi cu dreptul de a... **50** *a* (Înv; d. autoritate, putere) Absolut **(1)**. **51** *a* (Determinând numele lui Dumnezeu) Atotputernic **(3)**. **52** *a* Care posedă cunoștințe temeinice într-un domeniu Si: *doct*, *priceput*. **53** *a* Care are multă îndemânare în practicarea unui sport, a unui joc Si: *capabil*, *priceput*. **54** *a* (D. argumente, sugestii) Care este convingător Si: *concludent*. **55** *a* (D. argumente, sugestii) Care este categoric Si: *clar*. **56** *a* (Înv; d. porunci, hotărâri etc.) Hotărât **(15)**. **57** *a* (Înv; d. porunci, hotărâri) Sever^{2} **(7)**. **58** *a* (D. fenomene ale naturii) Care se manifestă cu violență. **59** *a* (D. vreme) Care este urâtă. **60** *a* (Fig; d. vreme) De restriște. **61** *a* (Înv; d. calamități) Cumplit^{2} **(7)**. **62** *a* (Îvr; d. apă) Adâncă **(1)**. **63** *a* (D. acțiuni, fapte ale oameni) Care se face cu multă forță Si: *puternic*, *violent*. **64** *a* (D. somn) Profund. **65** *a* (D. privire) Aspru **(19)**. **66** *a* (D. vorbe, expresii etc.) Insultător. **67** *a* (Înv; d. războaie) Înverșunat. **68** *a* (D. stări sufletești, sentimente, senzații etc.) Care provoacă emoții puternice Si: *intens*. **69** *a* (D. voce, sunete, zgomote) Care este emis cu putere, răsunând până departe Si: *răsunător*, *ridicat*^{2}. **70** *a* (D. aer) Răcoros. **71** *a* (Pex; d. aer) Curat **(24)**. **72** *a* (D. substanțe mirositoare și miros) Care este pătrunzător Si: *aromat*, (reg) *trăsnitor* **(5)**. **73** *a* (D. unele substanțe alimentare, chimice sau medicamentoase) Care are o concentrație mare (și produce un efect puternic). **74** *a* (Prc; d. alimente) Picant. **75-76** *a* (Chm; îs) *Acid* (sau *bază*) ~ Acid (sau bază) care prin dizolvare se disociază total sau aproape total. **77** *a* (Chm; îs) *Apă* ~ Acid azotic. **78** *a* (D. băuturi alcoolice) Care conțin un procent mare de alcool Si: (reg) *trăsnit*^{3} **(7)**. **79** *a* (Îs) *Băutură* ~ Băutură spirtoasă. **80** *a* (D. culori) Bătător la ochi Si: *aprins*, *intens*, *puternic*, *viu*. **81** *a* (D. lumină) Puternică. **82** *av* Cu forță Si: *intens*, *puternic*. **83** *av* (Îrg) Insistent. **84** *av* (Înv) Plin de siguranță și de hotărâre Si: *ferm*, *neclintit*. **85** *av* În mare măsură Si: *mult*. **86** *av* (Însoțind un adjectiv sau un adverb formează superlativul acestora) Foarte. **87** *av* Cum trebuie Si: *bine*. **88** *av* (Pe lângă verbe ca „a vorbi", „a spune", „a cânta" etc.) Cu glas ridicat, pentru a fi auzit bine și departe. **89** *av* (Îvr; pe lângă verbe ca „a vorbi", „a spune" etc.) Răspicat. **90** *av* Repede. **91** *av* (Îrg; îlav) **Mai ~** Mai degrabă. **92** *av* (Îrg; îal) Mai ales. **93** *av* Cu putere. **94** *sna* (Mun; Olt) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **95** *av* (Mun; Olt) Melodie după care se execută dansul tarea **(94)**. **96** *c* (Mar; Trs; în corelație cu el însuși) Ori..., ori...

tarelci *sp* [At: BORZA, D. 189 / A: nct / E: nct] (Bot; reg) Cârciumărese (*Zinnia elegans*).

tarentulă *sf* vz ***tarantulă***

taresfat *sm* vz ***tarisfat***

taret *s* [At: LEXIC REG. II, 79 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Regiune.

tareț *sm* [At: BORZA, D. 168 / A: nct / E: nct] (Bot; reg) Vetrice (*Chrysanthemum vulgare*).

targă *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *tărgi*, (reg) *~rge* / E: ger ***Trage*** cf it *targa*] **1** Pat portativ, format dintr-o pânză sau plasă metalică fixată pe două bare de lemn paralele, cu care se transportă răniții sau bolnavii Si: (reg) *părângă*, *troagăr*^{2} **(1)**. **2** (Reg; pan) Șorț lung, în diferite culori, purtat de sătence în locul catrinței din spate. **3** (Reg; pan) Fiecare dintre cele două șorțuri țesute sau brodate cu flori care fac parte din costumul popular femeiesc Si: *traglă* **(2)**. **4** Mică platformă portativă de scânduri, de nuiele etc., cu care se cară unele materiale Si: (reg) *traglă* **(9)**. **5** (Rar; spc) Samar folosit la transportul cărămizilor pe schele Si: *tamar*^{1}. **6** (Reg) Cei doi drugi de lemn pe care se transportă fânul cu brațele, de către doi oameni. **7** (Reg) Cantitate de fân transportată pe o targă **(6)**. **8** (Reg) Grămadă de paie și de pleavă cărată cu târșul de la treierătoare. **9** (Înv) Coș^{3} folosit la cărat peștele. **10** (Trs; Ban) Coș^{3} **(1)**. **11** (Ban) Împletitură de nuiele sau scânduri puse deasupra loitrelor carului, atunci când se transportă porumbul. **12** (Reg) Codirlă **(2)**. **13** (Reg) Cele două scânduri care formează fundul căruței. **14** (Reg) Coș^{3} pentru fum (la casă) împletit din nuiele. **15** (Reg) Coșar pentru porumb. **16** (Reg) Iesle în care se dă de mâncare oilor. **17** (Reg) Cele două prăjini legate la capete și puse peste vârful clăii de fân pentru a-l apăra de vânt. **18** (Reg) Capră pentru șindrilit Si: *traglă* **(3)**. **19** (Reg) Unealtă de plugărie nedefinită mai îndeaproape. **20** (Îe) **A trage ~ga pe uscat** A o duce greu din punct de vedere material.

tarhali *v* vz ***terheli***

tarhan *sm* [At: TDRG / V: (reg) ***~hon***, ***tăr~***, ***tor~***, ***tur~*** / Pl: *~i* / E: ucr **тарган**] (Ent; Buc) **1** Șvab (*Blatta orientalis*). **2** Șvab (*Phyllodromia germanica*). **3** (Îc) **~-de-câmp** Corhan-de-câmp (*Ectobia lapponica*).

tarhana *sf* vz ***trahana***

tarhat *sn* vz ***tărhat***

tarhati *v* vz ***tărhăti***

tarhaus *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~uri* / E: ns cf ger *Tal aus*] (Reg) Porțiune de teren accidentat de pe munte.

tarhaz *sn* [At: ARVINTE, TERM. 171 / V: (reg) ***~raz*** / Pl: *~uri* / E: mg ***tárház*** „magazie, depozit"] **1** (Mol; îf *taraz*) Întăritură făcută în țărmul unui râu (de obicei din lemne îngrămădite) sau la cotiturile uluculul pe care alunecă buștenii din munte. **2** (Reg) Plută. **3** (Reg) Încărcătură de lemne cât poate trage o pereche de boi.

tarhiță *sf* [At: LB / V: (reg) ***tăr~***, ***ter~*** / Pl: *~te* / E: nct] (Zlg; Trs) Potârniche (*Perdix perdix*).

tarhon^{1} *sm* [At: ANON. CAR. / V: (îrg) ***~rah~***, (reg) ***~racon***, ***~rcăn***, ***~rcân***, ***~rcom***, ***~rcon***, ***~rcum*** *sm*, ***tărhană*** *sf* / Pl: (rar) *~uri* sn / E: tc ***tarhun***, mg ***tárkony***] **1** Plantă erbacee din familia compozitelor, aromatică, cu tulpina dreaptă și ramificată, cu flori alburii, cu frunze liniare, lanceolate, întrebuințate drept condiment (*Artemisia dracunculus*). **2** (Bot; reg) Granat^{2} (*Pyrethrum Parthenium*). **3** (Bot; Mar; Trs) Chimen **(1)** (*Carum carvi*). **4** (Bot; reg) Hasmațuchi **(1)** (*Anthriscus cerefolium*). **5** (Bot; reg) Anason **(1)** (*Pimpinella anisum*). **6** (Bot; reg; îf *tărhană*) Mușcată (*Pelargonium zonale*). **7** (Bot; reg; îc) **Tarcom-sălbatic** Rotoțele (*Achillea ptarmica*). **8** (Reg) Varietate de fasole rotundă și mare, de culoare roșiatică, neagră sau pestriță.

tarhon^{2} *sm* vz ***tarhan***

tarhonie *sf* vz ***trahana***

tarif *sn* [At: (a. 1803) DOC. EC. 73 / V: (înv) ***~ă*** *sf* / Pl: *~e*, (rar) *~uri* / E: ngr **ταρίφα**, it ***tariffa***, ger ***Tarif***, fr ***tarif***] **1** (Șîs ~ *vamal* sau, înv, *al vămilor*, *vămeșesc*) Catalog care cuprinde produsele asupra cărora statul stabilește taxele vamale ce se aplică la import, export și tranzit. **2** (Și îas) Taxă vamală. **3** Preț (stabilit oficial) pentru prestările de servicii, transportul de mărfuri și de persoane, servicii poștale, telefonice, telegrafice, pentru radio, consum de energie electrică etc. **4** Listă cuprinzând tarifele **(3)** și condițiile stabilite pentru aplicarea lor. **5** Sumă de bani dată cuiva pentru o anumită muncă. **6** Sistem de norme pe baza căruia se stabilește retribuirea fiecărui fel de muncă. **7** (Îvr) Listă a felurilor de mâncare, cu indicarea prețurilor respective Si: *meniu*.

tarifa *vt* [At: (a. 1857) CONCORDIA, 4 / Pzi: *~fez* / E: fr ***tarifer***] (Rar) **1-3** A fixa un tarif **(2-3, 5)**. **4-5** A aplica un tarif **(2-3)** Si: *a taxa* **(1-2)**.

tarifar, ~ă *a* [At: GOLOGAN, C. R. 117 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tarifaire***] **1-2** Care se referă la tarif (**1, 3**). **3-4** (D. taxe, salarii, prețuri etc.) Care se stabilește în conformitate cu un tarif (**4, 6**).

tarifare *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~făr̦i* / E: ***tarifa***] **1-3** Fixare a unui tarif (**2-3, 5**). **4-5** Aplicare a unui tarif (**2-3**).

tarifă *sf* vz ***tarif***

tarisfat *sm* [At: MARIAN, NU. 721 / V: (reg) ***st~, ~res~, tăr~*** / A și: (reg) *tar~* / Pl: *~ați* / E: srb ***stari svat***] (Ban) Staroste la nuntă.

tarisfătiță *sf* [At: MARIAN, NU. 661 / V: (reg) ***~fet~, tărisfet~*** / Pl: *~țe* / E: ***tarisfat*** + *-iță*] (Ban) Femeie care are un rol conducător în ceremonialul nunții țărănești.

tarisfetiță *sf* vz ***tarisfătiță***

tariște *sf* vz ***toriște***

tariță *sf* vz ***turiță***

tarjan *sm* vz ***strujan***

tarla *sf* [At: GHICA, S. 552 / V: (îrg) ***tăr~***, (reg) ***~lă*** (Pl: *~le*), ***târ~, târlă*** / Pl: *~le* / E: tc ***tarla***] **1** Suprafață de teren cultivată cu aceeași specie de plante agricole, în cadrul unui asolament Si: *solă*, (reg) *tablă[1]* (**51**), *tabunel*. **2** (Pex) Cultura de pe o tarla (**1**). **3** (Înv; îs) *Dijmă la ~* Formă de rentă funciară feudală, care consta din cedarea de către țăran proprietarului funciar a unei părți din producția obținută de pe tarlalele de pământ primite spre a fi lucrate în parte. **4** (Olt) Postată. **5** (Reg) Strat în grădină. **6** (Reg) Drum îngust care desparte semănăturile.

tarlaliza *vt* [At: M. D. ENC. / Pzi: *~zez* / E: ***tarla*** + *-iza*] A împărți (o întindere de pământ) în tarlale (**1**).

tarlalizare *sf* [At: GALAN, B. II, 99 / Pl: *~zări* / E: ***tarlaliza***] Împărțire (a unei întinderi de pământ) în tarlale (**1**).

tarlalizat, ~ă *a* [At: GALAN, B. II, 97 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tarlaliza***] (D. o întindere de pământ) Împărțit în tarlale (**1**).

tarlan *sm* [At: CV 1950, nr. 4, 36 / Pl: *~i* / E: ***tarla*** + *-an*] (Trs) Paznic al unei tarlale (**1**).

tarlatan *sn* [At: (a. 1747) IORGA, S. D. XII, 45 / Pl: (îvr) *~uri* / E: ger ***Tarlatan***, fr ***tarlatane***] (Înv) Muselină de bumbac, foarte subțire (de culoare deschisă).

tarlă *sf* vz ***tarla***

tarliță *sf* vz ***tarniță***

tarmazui [At: DLR / Pzi: *~esc* / E: ns cf rs ***тормозить***] (Reg) **1** *vt* A chinui (**1**). **2** *vr* A se hârjoni (**1**). **3** *vr* A-și încerca puterile.

tarnacop *sn* vz ***târnăcop***

tarniță *sf* [At: (cca 1512-1521) ap. D. BOGDAN, GL. / V: (înv) ***~rliță*** / Pl: *~țe*, (reg) *tărniți* / E: ucr ***тарниця***] **1** Șa (țărănească) de lemn sau de piele, folosită la călărit sau la transportul unei poveri. **2** (Pex) Sarcină pe care o duce un cal sau un măgar. **3** (Reg) Cele două aripi de lemn de la șa, care stau de o parte și de alta a spinării calului. **4** (Reg; îs) *Cal de ~* Cal folosit la munte pentru căratul poverilor. **5** (Reg) Coamă de munte sau de deal în formă de șa. **6** (Reg) Trecătoare (**19**). **7** (Reg) Drum de munte, bătut de oi sau de vite.

taroc *sn* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~oace* / E: ger ***Tarock***] Joc de cărți la care se folosesc cărți speciale.

tarod *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~uri* / E: fr ***taraud***] Burghiu de filetat.

taroda *vt* [At: M. D. ENC. 924 / Pzi: *~dez* / E: fr ***tarauder***] A găuri în spirală o piesă, pentru a putea introduce un șurub.

tarodare *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~dări* / E: ***taroda***] Filetare cu ajutorul unui tarod.

taronie *sf* [At: VISSARION, FL. 30 / Pl: *~ii* / E: nct] (Mun) Deprindere (rea) Si: *nărav*.

taros *sn* [At: (a. 1774) BUL. COM. II, 147 / S și: (înv) *tha~, tarros* / E: ngr ***θάρρος***] (Grî) **1** Îndrăzneală. **2** (Îe) **A primi ~** A-și lua permisiunea să...

taroste *sm* vz ***staroste***

taroț *sm* [At: BORZA, D. 56 / A: nct / E: mg ***tarack*** (fû)] (Bot; reg) Pir-gros (*Cynodom dactylon*).

tarpan[1] *sm* [At: BARCIANU / Pl: *~i* / E: ucr, rs ***тарпан***] Cal sălbatic din stepele sau din podișurile Asiei, de culoare brună, cu capul scurt și gros, cu coama scurtă (*Equus gmelini*).

tarpan[2] *sn* vz ***târpan***

tarpel[1] *sn* vz ***terpel***

tarpel[2] *s* [At: RĂDULESCU-CODIN / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Olt) Tăgadă (**1**).

tarpon *sm* [At: ATILA, P. 24 / Pl: *~i* / E: fr ***tarpon***] (Iht) Pește necomestibil din vestul Oceanului Atlantic, având lungimea de peste 2 m și greutatea de peste 100 kg.

tarpuz *sn* [At: MUSTE, ap. LET. III, 47/28 / Pl: *~e* / E: ns cf tc *tarpoș*] (Înv) Scufiță pe care o purtau grecoaicele.

tars *sn* [At: ANTROP. 34/7 / Pl: *~e, ~uri* / E: lat ***tarsus***, fr ***tarse***] **1** Partea posterioară a scheletului labei piciorului, formată din șapte oase articulate la un capăt cu oasele gambei, iar la celălalt cu oasele metatarsului. **2** Partea terminală a piciorului insectelor, formată din 1-5 articulații mici și terminată de obicei cu una sau cu două gheare. **3** Scheletul fibro-cartilaginos al pleoapelor.

tarsalgie *sf* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~ii* / E: fr ***tarsalgie***] (Med) Durere a articulației tarsului (**1**), manifestată la persoanele care suferă de platfus.

tarsana *sf* vz ***tersana***

tarsectomie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***tarsectomie***] (Med) Rezecție a oaselor tarsului (**1**).

tarsian, ~ă *a* [At: ENC. VET. 7 / P: *~si-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***tarsien***] **1-3** Care aparține tarsului (**1-3**). **4-6** Privitor la tars (**1-3**).

tarsiene *sfp* [At: DN[3] / E: fr ***tarsiens***] (Zlg) **1-2** Tarsioidee (**1-2**).

tarsioidee *sf* [At: M. D. ENC. / P: *~si-o-i~* / Pl: *~* / E: lat ***Tarsioidea***] (Zlg) **1** (Lpl) Subordin de mamifere primate, arboricole, nocturne, insectivore, de mărimea unor șobolani, cu ochii foarte mari, cu picioarele posterioare lungi (datorită alungirii tarsului) și cu degetele terminate cu ventuze Si: *tarsiene* (**1**). **2** Mamifer din subordinul tarsioideelor (**1**) Si: *tarsiene* (**2**).

tarsită *sf* [At: DN[3] / Pl: *~te* / E: fr ***tarsite***] (Med) Inflamație a cartilajelor tarsiene (**1**).

tarsoclazie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***tarsoclasie***] (Med) Fracturare închisă a oaselor tarsului (**1**).

tarsorafie *sf* [At: DN[3] / E: fr ***tarsorraphie***] (Med) **1** Sutură a cartilajelor tarsului (**1**). **2** Blefarorafie.

tarsotomie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***tarsotomie***] (Med) **1** Secționare chirurgicală a articulației tarsului (**1**), fără rezecție osoasă. **2** Operație practicată în caz de entropion, constând în a rezeca o parte a cartilajului tarsian (**1**).

tarș *smn* vz ***târș[2]***

tarșag *smn* vz ***târșag***

tarșiță *sf* vz ***târșiță***

tartaboș *sm* [At: GL. OLT. / Pl: *~i* / E: ns cf *cartaboș*] (Olt) **1** Caltaboș. **2** Tobă (**36**).

tartaj *sn* [At: (a. 1588) CUV. D. BĂTR. I, 204/7 / V: (reg) ***~aș, tăr~, trat~, trataz, tetraj*** *sm*, ***trăt~, trătaș, tetrad*** *smn*, ***târtaz***, (îrg) ***tetradiu*** *sn*, ***tetradă*** *sf*, (înv) ***tetrage, trătade*** *sfp* / Pl: *~e*, (îrg) *~i* sm / E: ngr ***τετράδιον***, vsl ***татрать, тотрадь, тетрадь***] **1** (Înv) Cărticică (**1**). **2** (Înv) Caiet (**1**). **3** (Înv) Condică (**1**). **4** (Mol; înv; lpl) Abecedar scris de mână. **5** (Îrg) Fiecare dintre cele două coperte de carton ale unei cărți Si: *scoarță*. **6** (Înv) Legătură.

tartalac *sm* [At: MARIAN, O. I, 326 / V: (reg) ***~loc, tărtăloc, terteleac*** / Pl: *~aci* / E: nct] (Orn; reg) **1** Aușel (*Regulus cristatus*). **2** Aușel (*Regulus ignicapillus*). **3** Pitulice (*Troglodytes troglodytes*). **4** (Îf *terteleac*) Pescărel-negru (*Cinclus cinclus*).

tartaletă *sf* vz ***tarteletă***

tartaloc *sm* vz ***tartalac***

tartan[1] *sn* [At: RÎND. N. 8 / Pl: *~e*, (rar) *~uri* / E: fr ***tartane***] **1** Țesătură de lână sau de bumbac, cu carouri mari, divers colorate, provenită din Scoția. **2-3** (Pex) Șal (sau pled) confecționat din tartan (**1**). **4** Material

special din mastic sintetic elastic, folosit pentru amenajarea pistelor atletice și a terenurilor sportive în vederea impermeabilizării și a măririi rezistenței lor la intemperii.

tartan² *sm* vz ***târtan¹***

tartan³ *sm* vz ***târtan²***

tartană *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~ne* / E: fr ***tartane***, it ***tartana***] Mică navă de transport și de pescuit, cu o singură pânză, triunghiulară, folosită mai ales în Marea Mediterană.

tartaon *sm* [At: SCL 1976, 400 / Pl: *~i* / E: ns cf *tartor*] (Reg) **1** Om rău. **2** Derbedeu (1).

tartapleci *sp* [At: CV 1949, nr. 8, 34 / E: nct] (Mun; îe) **A da ~** A alunga fără multă vorbă.

tartar¹ *ain* [At: S. MARIN, C. B. 34 / E: fr ***tartare***] **1** (Îs) *Sos ~* Maioneză picantă preparată cu mult muștar (cu capere și castraveți acri). **2** (Îs) *Biftec ~* Mușchi fript foarte puțin.

tartar² *sn* [At: (cca 1550-1580) CUV. D. BĂTR. II, 465/2 / V: (reg) ***~tăr*** / A și: *rar~* / Pl: (rar) *~uri* / E: slv **тартаръ**, gr **τάρταρος**] **1** (Mit) Loc așezat în fundul Infernului, în care se presupune că erau chinuiți cei care păcătuiau față de zei. **2** (În credința creștină) Iad. **3** (Mol; fig) Vreme rea. **4** (Reg; fig) Frig foarte mare.

tartar³ *sm* vz ***tartor***

tartar⁴ *sn* vz ***tartru***

tartar⁵, ~ă *sm, a* vz ***tătar***

tartarachi *s* [At: BORZA, D. 11 / A: nct / E: nct] (Bot; reg) Obligeană (*Acorus calamus*).

tartaric¹ *a* vz ***tartric***

tartaric², ~ă *a* [At: SĂULESCU, HR. I, 25/8 / Pl: *~ici, ~ice* / E: lat ***tartaricus***] **1-2** (Îvr) Ca din tartar² (1-2). **3** (Fig) Care se manifestă cu forță, cu putere.

tartarică *sf* [At: ȘEZ. XV, 122 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Sică (*Statice*).

tartarici *sm* [At: COMAN, GL. / Pl: ~ / E: ***tartar³*** + *-ici*] (Reg) Copil neastâmpărat Si: *drăcușor*.

tartaș *sn* vz ***tartaj***

tartă *sf* [At: DL / Pl: *~te* / E: fr ***tarte***] Prăjitură făcută dintr-un strat de aluat fraged, acoperit cu dulceață, fructe (și cu cremă).

tartăr *sn* vz ***tartar²***

tartău *sn* [At: PRIBEAGUL, P. R. 64 / V: (reg) ***târ~, tor~*** / Pl: *~taua* / E: mg ***tartó***] (Reg) **1** Coș³ (1). **2** Coteț pentru porumbei Si: *porumbar*. **3** Șură în care se păstrează fânul. **4** (Îf *tărtău*) Loc îngrădit cu scânduri, într-un colț al grajdului, în care se aruncă fânul pe o deschizătură din pod. **5** Capră pentru șindrilit. **6** Lanț care leagă cureaua de la gâtul cailor de capătul oiștei.

tartâr *sm* vz ***tartor***

tarteletă *sf* [At: CĂLINESCU, C. N. 74 / V: (rar) ***~tal~*** / S și: *~ettă* / Pl: *~te* / E: fr ***tartelette***] (Frr) Tartă mică.

tartilă *sf* [At: TEAHA, C. N. 272 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Ladă în care se cară gunoiul pe câmp.

tartină *sf* [At: C. PETRESCU, C. V. 179 / Pl: *~ne* / E: fr ***tartine***] **1** Felie de pâine (unsă cu unt) pe care se pune brânză, mezeluri, icre etc. **2** (Pex) Sandviș.

tartor *sm* [At: BIBLIA (1688), 381²/13 / V: (reg) ***tant~, ~tar, ~târ, ~e, ~tur*** / Pl: *~i* / E: ***tartar²***] **1** Căpetenia dracilor Si: *scaraoțchi*. **2** (Pex) Drac (1). **3** (Pfm; fig) Conducător al unei tagme, al unui grup care conduce cu asprime Si: *dictator*. **4** (Pfm; fig) Persoană fără scrupule. **5** (Pfm; fig) Capul răutăților.

tartore *sm* vz ***tartor***

tartoriță *sf* [At: JIPESCU, O. 56 / Pl: *~țe* / E: ***tartor*** + *-iță*] **1** Drăcoaică (1). **2** (Pfm; fig) Femeie rea, afurisită. **3** (Mun) Țigancă bătrână, mai mare peste țigăncile dintr-un sălaș.

tartraj *sn* [At: DN³ / Pl: *~e* / E: fr ***tartrage***] Adăugare a acidului tartric în mustul de struguri pentru a-i mări aciditatea.

tartrat *sm* [At: MAN. SĂNĂT. 175/12 / Pl: *~ați* / E: fr ***tartrate***] (Chm) **1-2** Sare (sau ester) al acidului tartric.

tartric *a* [At: BIANU, D. S. / V: (rar) ***~taric*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***tartrique***] (Chm; îs) *Acid ~* Acid organic cristalizat, cu gust acru, solubil în apă, care se găsește în fructe, mai ales în mustul de struguri, și care se întrebuințează în industria alimentară, în vopsitoria textilă, în medicină etc. Si: *sare de lămâie*.

tartru *sn* [At: COSTINESCU / V: (înv) ***~tar*** / Pl: *~ri* / E: fr ***tartre***] **1** Sediment depus pe pereții vaselor în care se păstrează vinul și care conține tartrat de potasiu și alte substanțe Si: (pop) *tirighie* (1). **2** (Șîs *~ dentar*) Substanță calcaroasă de culoare gălbuie sau negricioasă, care se depune pe suprafața dinților Si: *detritus, piatră*. **3** (Chm; îs) *~ emetic* (sau *stibiat*) Emetic (1).

tartuf *sm* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 122 / P: *~tüf* / Pl: *~i* / E: ***Tartuffe***] (Liv) Om ipocrit.

tartuferie *sf* [At: CADE / P: *~tüf~* / Pl: *~ii* / E: fr ***tartuferie***] (Liv) Ipocrizie.

tartufism *sn* [At: FILIMON, O. I, 126 / P: *~tüf~* / Pl: *~e* / E: ***tartuf*** + *-ism*] (Liv) Ipocrizie.

tartur *sm* vz ***tartor***

tarț *s* [At: ALR I, 717/343 / Pl: ? / E: ns cf *șterț*] Șterț¹.

tarță *sf* [At: ALR I, 1544/100 / V: (reg) ***talță*** / Pl: *~țe* / E: mg (dohány) ***tárca***] (Trs) Tabacheră pentru tutun.

tarțău *sm* vz ***terțiu²***

tarz *sns* [At: BELDIMAN, E. 108/18 / E: tc ***tarz***] (Înv) **1** Ținută. **2** Atitudine (4). **3** Comportare.

tas¹ *sn* [At: CANTEMIR, HR. 335 / V: (îrg) ***tat, taz, teas*** *sn*, ***~ă*** *sf* / Pl: *~uri* / E: tc ***tas***, ngr ***τάσι***] **1** (Îrg) Ceașcă (1) (de lut). **2** (Îrg) Cupă (10). **3** (Îrg) Căuș (1). **4-6** (Îrg) Conținutul unui tas¹ (1-3). **7** (Înv) Lighenaș în care bărbierul pregătește spuma de săpun. **8** (Înv; pex) Lighean. **9** (Îrg) Vas plat (rotund) Si: *taler²* (1), (reg) *tipsie* (10). **10** (Îrg) Taler² (9). **11** (Pop; îe) **A umbla cu ~ul** A cerși (2). **12** (Mun) Suport metalic lucrat în filigran, pe care se pune felegeanul sau paharul de ceai Si: (înv) *zarf*. **13** (Înv) Cutia milelor. **14** (Reg) Disc la roată. **15** (Înv) Fiecare dintre cele două talere ale chimvalului (1). **16** (Înv; pex) Chimval (1). **17** (Îvr) Fiecare dintre cele două capace ale unui medalion. **18** (Muz; îvr) Timpan (3). **19** (Reg) Clește de lemn folosit de tâmplar Si: (reg) *crivală*. **20** (Reg; lpl) Geamparale (1).

tas² *i* vz ***tâși¹***

tasa¹ [At: VINEA, L. II, 52 / Pzi: 3 *~sează* / E: fr ***tasser***] **1** *vr* (D. terenuri, materiale granulare etc.) A deveni mai compact ca urmare a îndesării sub acțiunea greutății proprii, a apelor de infiltrație sau sub presiunea unor sarcini externe Si: *a se îndesa*. **2** *vt* A reduce volumul unui obiect, al unui material prin lovire, apăsare, strângere Si: *a comprima*. **3** *vr* (D. construcții) A-și coborî nivelul (în urma lăsării terenului de fundație din cauza greutății construcției).

tasa² *i* vz ***tâși¹***

tasare *sf* [At: IOANOVICI, TEHN. 96 / Pl: *~sări* / E: ***tasa¹***] **1** Îndesare a unor terenuri, a unor materiale granulare etc. **2** Reducere a volumului unui obiect, al unui material prin lovire, apăsare, strângere Si: *comprimare*. **3** Coborâre a nivelului unei construcții (în urma lăsării terenului de fundație din cauza greutății acesteia).

tasă *sf* vz ***tas¹***

taseu *sn* [At: DL / Pl: *~ri* / E: ns cf fr *tasseau*] Nicovală mică, folosită de tinichigii pentru a îndrepta tabla.

tasichinezie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***tasikinésie***] (Med) Tendință irezistibilă de a merge, de a alerga, manifestată la psihopați.

tasma¹ *sf* [At: (a. 1734) BUL. COM. IST. IV, 68 / V: (reg) ***~mă, tașma, tăs~, tis~*** / Pl: *~le* / E: tc ***tasma***] **1** (Reg) Fir de mătase, de ață etc. **2** (Reg) Panglică de mătase, de piele etc. (pe care se brodează). **3** (Reg; pex) Piele bine tăbăcită. **4** (Mun) Petic de talpă care se aplică la pingele pentru a acoperi o gaură. **5** (Mun) Pană de lemn, care se folosește ca adaos la colțul unei construcții, pentru a astupa golul rămas între tarac și temelie.

tasma[2] *sf* vz ***cazma***
tasmă *sf* vz ***tasma***[1]
tason *sn* [At: ARVINTE, TERM. 171 / V: *~ou*, (reg) ***tăs~*** / Pl: *~oane* / E: friulană ***tasson***] **1** Punct de concentrare a materialului lemnos în exploatările forestiere (de obicei la capătul de jos al ulucului), apropiat de căile de transport. **2** (Mol; Mun) Grămadă de bușteni, clădiți pe locul de colectare. **3** (Reg) Loc în pădure de unde se dau lemnele la vale.
tasona *vt* [At: ARVINTE, TERM. 171 / Pzi: *~nez* / E: ***tason***] A pune în ordine lemnele la tason (**1**).
tasonar *sm* [At: ARVINTE, TERM. 171 / Pl: *~i* / E: ***tason*** + *-ar*] Lucrător la tason (**1**) Si: *tasonator*, (reg) *tasonean*.
tasonator *sm* [At: ARVINTE, TERM. 171 / Pl: *~i* / E: ***tasona*** + *-tor*] Tasonar.
tasonean *sm* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~eni* / E: ***tason*** + *-ean*] (Mol) Tasonar.
tasou *sn* vz ***tason***
tasta *vt* [At: DN[3] / Pzi: *~tez* / E: ger ***tasten***] **1** (Tip) A culege la taster (**1**). **2** A scrie la mașină sau la computer. **3** A apăsa pe o tastă a computerului. **4** A da o comandă la computer.
tastare *sf* [At: DN[3] / Pl: *~tări* / E: ***tasta***] **1** (Tip) Culegere la taster (**1**). **2** Dactilografiere. **3** Apăsare pe o tastă a computerului. **4** Comandă dată computerului.
tastatură *sf* [At: STAMATI, D. / Pl: *~ri* / E: ger ***Tastatur***] **1-2** Claviatură (**1-2**).
tastă *sf* [At: POLIZU / Pl: *~te* / E: ger ***Taste***] **1** Clapă la instrumentele muzicale cu claviatură Si: (înv) *tușă*[1] (**1**). **2** (Țes) Clapă la ratieră. **3** (Rar) Tastieră (**2**). **4** (Teh) Clapă (**6**).
taster *sn* [At: IONESCU-MUSCEL, ȚES. 569 / Pl: *~e* / E: ger ***Taster***] **1** Dispozitiv mecanic al mașinii de cules monotip, prevăzut cu o claviatură care fixează, în ordinea textului, felul și poziția literelor pe o bandă de hârtie prin perforații diferit combinate. **2** Piesă la războiul de țesut automat, cu ajutorul căreia se înlocuiește țeava goală din suveică. **3** (Reg) Clanță la ușă.
tasterist, ~ă *smf* [At: DN[3] / Pl: *~iști*, *~e* / E: ***taster*** + *-ist*] (Tip) Linotipist.
tastieră *sf* [At: TIM. POPOVICI, D. M. / P: *~ti-e~* / Pl: *~re* / E: it ***tastiera***] **1** Mecanism care declanșează sunetele unui tub de orgă sau coardele unui instrument cu claviatură. **2** Plăcuță specială de lemn tare, fixată la instrumentele cu coarde, deasupra părții superioare a cutiei de rezonanță Si: (rar) *tastă* (**3**).
tastur *s* vz ***taftur***
taș *sn* [At: LIUBA-IANA, M. 129 / Pl: *~uri* / E: ns cf ger *Tasche*] (Reg) Gaură făcută cu dalta într-o piatră spre a fixa în ea pana de fier în care se lovește cu ciocanul, pentru a efectua cioplirea.
tașcă *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 63[r]/16 / V: (reg) ***teascã, teaș~*** / Pl: *tăști*, (reg) *~șche*, *~ște* / E: ucr **ташка**, mg ***táska***] (Reg) **1** Geantă de piele, de pânză etc., care se poartă în mână, atârnată pe umăr sau prinsă la brâu Si: (reg) *patașcă*[1], *tașculă* (**1**), *tărculă* (**2**). **2** Pungă în care se țin banii, tutunul etc. Si: (reg) *patașcă*[1], *tașculă* (**2**), *tărculă* (**3**). **3** (Îe) **A avea** (pe cineva) **la ~** A avea (pe cineva) la mână. **4** (Bot; îc) **~ca-ciobanului** Pungulița (*Thlaspi arvense*). **5** (Bot; îac) Traista-ciobanului (*Capsella bursa-pastoris*). **6** Gușă la păsări. **7** Obiect vechi și stricat. **8** (Dep) Om zdrențăros, nevoiaș. **9** (Mpl) Colțunași (**1**). **10** (Mpl) Tăiețeі în forma unor pătrățele. **11** Piatră plată, turtită, cu care se aruncă departe. **12** Laț la ștreang. **13** Verigă la coasă.
taschilei *sm* [At: DLR / Pl: *~* / E: ns cf *tașcă*] (Reg) Vită cu pântece mare.
tașculă *sf* [At: MINEIUL (1776), 89[r2]/7 / V: (reg) ***~șoalcă, tăcșu~, tășilă, tășilcă, tășu~, tășulcă*** (Pl: *~lci*), ***tecșilă, tecșu~, tehșilă, teș~, teșilă, teșu~*** / Pl: *~le* / E: ***tașcă***] **1-2** (Îrg) Tașcă (**1-2**). **3** (Buc; îf *tașoalcă*) Sac foarte mare. **4** (Reg; îf *tecșilă*) Toc[3] pentru gresie. **5** (Trs; Mol) Cutie[1] (**1**). **6** (Reg; lpl; îf *teșcule*) Testicule.
tașeron *sm* [At: LEG. EC. PL. 256 / Pl: *~i* / E: fr ***tâcheron***] (Iuz) Persoană căreia antreprenorul îi cerea efectuarea unei lucrări (de construcție), în schimbul unei sume de bani dinainte stabilită.
tașism *sns* [At: DN[3] / E: fr ***tachisme***] Direcție în pictura abstractă de după cel de-al doilea război mondial, originală în practica diviziunii culorii în tonuri pure, specifică neoimpresionismului, ca și în unele tendințe ale picturilor extrem-orientale, în care hazardul intervine ca un element creator al structurării imaginii, acordându-se un rol primordial „automatismului psihic".
tașist, ~ă [At: DN[3] / Pl: *~iști*, *~e* / E: fr ***tachiste***] **1** *a* (D. picturi) Care este realizat în pete de culoare. **2** *smf* Adept al tașismului. **3** *a* Referior la tașism. **4** *a* Propriu tașismului.
tașma *sf* vz ***tasma***[1]
tașmag *sn* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: ns cf *tașmău*, *ciomag*] (Reg) Ciomag (**1**).
tașmău *sn* [At: DDRF / V: (reg) ***tajm~*** / Pl: *~ăie* / E: nct] (Reg) Ciomag (**1**).
tașoalcă *sf* vz ***tașculă***
tașuiet *sn* [At: ALR I, 1127/388 / Pl: *~e* / E: ns cf *tașcă*, *tăbuieț*] (Buc) **1** Sac mic în care se păstrează făina. **2** Sac din care se dă ovăz cailor.
tat *sm* [At: T. PAPAHAGI, C. L. / E: ns cf *tatin*] (Bot; Olt) **1** Laur (*Datura stramonium*). **2** Tătăneasă (**1**) (*Symphytum officinale*).
tataie *sms* [At: DL / P: *~ta-ie* / E: ***tată*** + *-aie*] **1** (Fam) Tată (**2**). **2** (Reg) Socru (**1**). **3** (Fam) Bunic (**1**). **4** (Fam; dep) Bărbat în vârstă.
tatalagă *sf* vz ***pitpalacă***
tatalicar *sm* [At: A V, 31 / Pl: *~i* / E: nct] (Reg) Persoană care se amestecă în multe treburi.
tatană *sf* [At: BORZA, D. 166 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *tatin*] (Bot; Trs) Tătăneasă (**1**) (*Symphytum officinale*).
tatare *s* [At: ARVINTE, TERM. 171 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Ultima tablă[1] a plutei.
tatarin *sm* [At: ASACHI, S. L. II, 50 / Pl: *~i* / E: rs ***татарин***] (Îvr) **1-2** Tătar (**2-3**).
tată *sm* [At: PSALT. HUR. 38[v]/15 / V: *ta*[2], (îvp) ***tătâne***, (îrg) ***tătân***, ***tătine*** / Art.: *~ta*, *~l*, (îrg) *~tul*, (reg) *~le*, *~tele* / G-D: *~lui*, *~tii*, *~tei*, (îvr) *~lu*, (reg) *~tului*, *lui ~l* / Vc: *~*, (reg) *~to*, *~tule* / Pl: *tați* / E: ml ***tata***] **1** Bărbat care are copii. **2** Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) un tată (**1**) Si: (fam) *tati*, *tataie* (**1**), (reg) *babacă*, *neicuță*, *niuniuț*, *taică*. **3** (Înv; îs) *~ de familie* Cap de familie. **4** (Reg; îs) *Nume de ~* Nume de familie. **5** (Reg; îs) *~ta săracilor* Tutore al orfanilor. **6** (Reg; îs) *~ de salcă* Amantul unei femei considerat în raport cu copiii acesteia. **7-8** (Îljv) **Dinspre** (sau, înv, **despre**) **~** (Care se află) în linie paternă. **9** (Îlav) **Din ~ în fiu** (sau **prunc**) sau (reg) **de la ~ la** (ori **pe**) **fiu** (ori **prunc**) sau **de pe ~ pe fiu** Din generație în generație. **10** (Pfm; d. copii; îe) **A fi bucățică ruptă ~-său** sau **~-său în picioare** ori **izbit capul lui ~-său** A semăna leit cu tatăl său. **11** (Pfm; îe) **A călca pe** (sau **în**) **urmele lui ~-său** A semăna cineva cu tatăl său în apucături și obiceiuri (mai ales rele). **12** (Pop; îe) **A dormi somnul ~tii** A dormi somnul de veci. **13** (Pop; îe) **A trimite** (pe cineva) **de la dracul la ~-său** A trimite pe cineva de colo-colo. **14** (Pfm; îe) **A căuta pe dracul și a găsi pe ~-său** sau **a scăpa de dracul și a da peste ~-său** A intra singur într-un pericol mare. **15** (Pfm; îe) **A cere cât dracul pe ~-său** sau **a cere pe dracul și pe ~-său** A cere o sumă exorbitantă. **16** (Pop; îe) **Să fie de sufletul ~tii** Exclamație de consolare pe care o spune cineva când suferă o pagubă sau când este silit să facă un dar. **17** (Reg; rar; îs) *~ de paie* Bărbat care nu se impune în familie. **18** (Reg; îc) **~l-pădurii** sau **mareș-~** Personaj din mitologia populară, având trăsăturile mamei-pădurii Si: (reg) *pădurar*, *păduroi*. **19** (Bot; reg; îc) **Iarba-~lui și barba ~tei** (**1**) Tătăneasă (**1**) (*Symphytum officinale*). **20** (Îs) *~ bun* Tată (**1**) adevărat. **21** (Șîs *~ vitreg* sau, reg, *~ de al doilea*, *~ maștir*, *~ de scoarță*, *~ fiastru*) Soțul mamei considerat în raport cu copiii ei dintr-o căsătorie anterioară. **22** (Fam; șîs *~ socru*) Socru (**1**). **23** (Îvr; lpl; îf *tătâni*) Părinți. **24** (Fam) Nume dat de soție bărbatului ei. **25** (Fam) Termen de dezmierdare cu care un bărbat se

adresează copiilor săi. **26** (Fam; pex) Termen cu care un bărbat se adresează unei persoane mai tinere pentru a marca un raport de familiaritate și de simpatie. **27** (Fam; pan) Termen prin care un bărbat își exprimă afecțiunea față de un animal. **28** (Reg; adesea determinat prin „mare", „bătrân", „moș", „bun", „bât") Bunic (**1**). **29** (Reg; îlav) **De când ~ta mosu** De foarte multă vreme. **30** (Reg; pex; determinat prin „bătrân", „moș") Bărbat bătrân. **31** (Reg; îs) ~ *mare* Fratele mai bătrân al unuia dintre părinți. **32** (Reg; îas; șîs ~ *moș* sau ~ *bătrân*) Unchiul din partea mamei. **33** (Reg; îs) ~ *mic* Fratele mai tânăr al unuia dintre părinți. **34** (Reg; îs) ~ *naș* Naș. **35** (Pfm) Termen de politețe folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) un bărbat (în vârstă). **36** (Îvp; pe lângă un nume de persoană) Fondator al unui neam, al unei dinastii Si: *strămoș*. **37** (Trs; îs) ~ *de vecin* Primar. **38** (Trs; îas; șîs *~l vecinătății*) Conducător al unei părți din sat. **39** (În credința creștină, precedat de „Dumnezeu", „ceresc", „nevăzut") Dumnezeu (**1**). **40** (Bis; îs) *~l nostru* Rugăciune creștină. **41** (Pfm; în legătură cu verbul „a ști"; îlav) **Ca (pe) ~l nostru** Foarte bine. **42** (Pfm; în legătură cu verbul „a ști"; îal) Pe de rost. **43** (Pfm; îe) **A lovi** (sau **a păli**, **a-i trage** cuiva **una**) **în** (sau **la**) **numele ~lui** A-i trage cuiva una drept în frunte. **44-45** (Îvr; determinat prin „sfânt"; lpl; îf *tătâni*) Întemeietor (sau conducător) al bisericii creștine. **46** (Îvr; fig; îf *tătâne*) Căpetenie (**1**). **47** (Reg; fig; gmț) Cel care este mai dotat decât alții. **48** (Îrg; îs) *~l minciunii* Diavolul (**1**). **49** (Reg; îs) ~ *dracilor* Scaraoțchi. **50** (Reg; îas) Capul răutăților. **51** Creator (**1**). **52** (Îvr) Punct de plecare Si: *început*, *origine*. **53** (Îvr) Cauză (**2**). **54** (Pfm; îe) **Se leapădă și de ~-său** sau **vinde și pe ~-său** Se spune despre un om lipsit de scrupule. **55** (Pfm; îe) **Unde dă ~ta, crește carnea** Se spune când părintele își pedepsește copiii spre binele lor. **56-57** (Fam; îs) *Măi ~!* Exclamație de uimire (sau de satisfacție).

tati *sms* [At: L. ROM. 1967, 95 / E: ***tată***] (Fam) Tată (**2**).

tatin *sm* [At: LB / V: (reg) *~ă sf* / Pl: *~i* / E: nct] (Bot; reg) **1** Tătânească (**1**) (*Symphytum officinale*). **2** Vineriță (*Ajuga reptans*). **3** Laur (*Datura stramonium*).

tatină *sf* vz ***tatin***

tatnici *sm* vz ***tatniș***

tatniș *sm* [At: CIHAC II, 403 / V: (reg) ***~ici***, ***totnici*** / Pl: *~i* / E: nct] (Bot; reg) **1** Nemțișori-de-câmp (*Consolida regalis*). **2** Nemțișor (*Delphinium elatum*).

tatona *vt* [At: ARDELEANU, V. P. 268 / Pzi: *~nez* / E: fr ***tâtonner***] **1** A face încercări prudente în mai multe direcții pentru a cunoaște o situație, a găsi o soluție Si: *a sonda*. **2** (Îe) **A ~ terenul** A cerceta posibilitățile de reușită înainte de începerea unei acțiuni.

tatonant, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~nți*, *~e* / E: fr ***tâtonnant***] (Liv) Care tatonează (**1**).

tatonare *sf* [At: REBREANU, R. II, 53 / Pl: *~nări* / E: ***tatona***] Încercare prudentă în mai multe direcții pentru a cunoaște o situație sau a găsi o soluție Si: *sondare*.

tator *sm* [At: LEXIC REG. 86 / Pl: *~i* / E: nct] (Reg) Porumb furajer.

tatova *v* vz ***tatua***

tatovagie *slp* vz ***tatuaj***

tatovi *v* vz ***tatua***

tatovire *sf* vz ***tatuare***

tatrapod *sn* vz ***tetrapod***[1]

tatravanghel *sn* vz ***tetraevanghel***

tatu *smi* [At: ALEXI, W. / E: fr ***tatou***] (Zlg) **1** (Lpl) Specii de mamifere nocturne, fără dinți, cu spatele și flancurile acoperite cu plăci osoase, mobile, care trăiesc în America Centrală, de Sud și în Mexic (*Dasypus*). **2** (Lsg) Animal din speciile tatu (**1**).

tatua *vtr* [At: GENILIE, PRINCIP. 113 / V: (înv) ***~tova***, ***~tovi***, ***tătova***, ***tătovi*** / Pzi: *~uez* / E: fr ***tatouer*** cf ger *tätowieren*] **1-2** A(-și) imprima pe (ori sub) pielea corpului diferite figuri sau inscripții cu ajutorul unor împunsături și al unor materii colorante (care nu se mai șterg).

tatuaj *sn* [At: ODOBESCU, S. II, 282 / P: *~tu-aj* / V: (îvr) ***~tovagie*** *sfp* / Pl: *~e* / E: fr ***tatouage*** cf *tatova*] **1** Tatuare. **2** (Ccr) Semn (desen, inscripție) care rămâne pe piele după tatuare. **3** Marcare a animalelor cu semne imprimate în piele pentru recunoaștere și identificare.

tatuare *sf* [At: IC. LUM. (1841), 389²/2 / P: *~tu-a~* / V: (înv) ***~tovire*** / Pl: *~uări* / E: ***tatua***] Imprimare pe pielea corpului a diferitor figuri sau inscripții cu ajutorul unor împunsături și al unor materii colorante (care nu se mai șterg) Si: *tatuaj* (**1**), (înv) *tatuație*.

tatuat, ~ă *smf, a* [At: GHICA, S. 415 / P: *~tu-at* / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***tatua***] **1-2** (Persoană) care poartă un tatuaj (**2**).

tatuație *sf* [At: ELEM. G. 103/24 / P: *~tu-a~* / Pl: *~ii* / E: ***tatua***] (Înv) Tatuare.

taț *sn* vz ***tas***[1]

tață *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: *~țe* / E: ger ***Tatze***, mg ***tálca***] (Reg) **1** Tavă (**1**). **2** Fundația casei.

tațân *sn* [At: PORȚILE DE FIER, 348 / Pl: ? / E: ger ***Tatze(n)***] (Reg) Tavă (**1**).

taucă *sf* [At: I. CR. IV, 206 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) **1** Lovitură. **2** Palmă.

taujer *sn* vz ***tăujer***

taulă[1] *sf* [At: MUMULEANU, C. 158/17 / P: *ta-u~* / V: (reg) ***tău~*** / A și: *taulă* / Pl: *~le* / E: pn ***tawuła***] **1** Arbust din familia rozaceelor, cu flori albe dispuse în corimbe, care crește în păduri și pe dealuri calcaroase Si: (reg) *crețușcă*, *tavalgă* (**1**), *teișor* (**10**) (*Spiraea crenata*). **2** Arbust din familia rozaceelor, cu flori roșiatice sau alburii, dispuse în panicule terminale, în formă de piramidă, cultivat ca plantă decorativă Si: (reg) *tavalgă* (**2**) (*Spiraea salicifolia*). **3** Arbust din familia rozaceelor, cu frunze de culoare verde-albăstruie pe partea inferioară, cu flori roșii sau albe, dispuse în corimbe terminale, cultivat ca plantă decorativă (*Spiraea callosa*). **4** Arbust din familia rozaceelor, cu flori trandafirii sau albe, dispuse în corimbe umbeliforme, cultivat ca plantă decorativă (*Spiraea opulifolia*). **5** (Bot; reg) Crețușcă (*Spiraea ulmaria*). **6** (Bot; reg) Cununiță (*Spiraea ulmifolia*). **7** (Bot; reg) Aglică (*Filipendula vulgaris*). **8** (Bot; reg) Aglică (*Spiraea filipendula*). **9** (Bot; reg) Potroacă (*Centaurium umbellatum*). **10** (Bot; reg) Lemn-câinesc (*Ligustrum vulgare*). **11** (Bot, reg; îf *tăulă*) Iarbă-neagră (*Calluna vulgaris*). **12** (Bot; reg) Corn² (*Cornus mas*).

taulă[2] *sf* [At: VAIDA / Pl: ? / E: nct] (Reg) Treabă (**1**).

tauletă *sf* vz ***toaletă***

taumat- [At: DN³ / P: *ta~u~* / S și: *tha~* / E: fr ***thaumat-***, it ***taumat-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1-2** (Referitor la) minune.

taumaturg, ~ă *smf* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 158 / Pl: *~rgi*, *~rge* / E: fr ***thaumaturge***] Persoană care, în concepția unor religii, ar fi înzestrată cu capacitatea supranaturală de a face minuni.

taumaturgic, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ns cf fr ***thaumaturgique***] (Rel) **1** Referitor la taumaturgie. **2** Propriu taumaturgiei.

taumaturgie *sf* [At: CĂLINESCU, L. L. 128 / S și: *tha~* / Pl: *~ii* / E: fr ***thaumaturgie***] (Rel) Putere de a face minuni Si: *magie*.

taun *sm* vz ***tăun***

taunjer *sn* vz ***tăujer***

taur *sm* [At: PALIA (1581), 206/2 / P: *ta-ur* / V: (pop) ***taor***, (reg) ***tahur***, ***~e***, (îrg) ***taore*** / Pl: *~i* / E: ml ***taurus***] **1** Mascul necastrat din specia taurinelor, cu capul mare, pielea groasă și aderentă, părul de pe frunte lung, adesea încrețit Si: (reg) *bic*, *buhai*, *gonitor* (*Bos taurus*). **2** (Reg; îcs) *De-a ~ii* Joc de copii nedefinit mai îndeaproape. **3** (Pfm; îe) **A lua** (sau **a prinde**) **~ul de coarne** A înfrunta cu îndrăzneală o dificultate. **4** (Îc) **~-sălbatic** Zimbru (*Bison europaeus*). **5** (Trs; îc) **~-de-pădure** sau **~-de-ciută** Cerb (**1**) (*Cervus elaphus*). **6** (Trs; îc) **~ul-lui-Dumnezeu** Nasicorn (*Oryctes nasicornis*). **7** (Pop; fig) Om zdravăn. **8** (Reg) Berbec pentru reproducere. **9** (Ent; reg) Rădașcă (*Lucanus cervus*). **10** (Zlg; reg) Bou-de-baltă (*Bombinator igneus*). **11** (Ast) Constelație boreală în dreptul căreia trece soarele între 21 aprilie și 21 mai. **12** (Ast) Al doilea dintre cele douăsprezece semne ale zodiacului. **13** (Ast; reg; îs) *Ochiul ~ului*

Steaua cea mai strălucitoare din constelația taurului (**11**), de mărimea întâi Si: *Aldebaran*, (reg) *deșteptătorul, luceafărul-porcesc*.

taure^1 *a, av* vz ***tare***

taure^2 *sm* vz ***taur***

taurin, ~ă [At: DL / P: *ta-u~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***taur*** + *-in* cf fr *taurin*] **1** *a* Din specia taurului (**1**). **2** *a* De taur (**1**). **3** *a* Privitor la taur (**1**). **4** *sfp* Specie de rumegătoare mari din familia bovinelor, având ca reprezentant tipic boul. **5** *smf* (Lsg) Animal din specia taurinelor (**4**).

taurină *sf* [At: MACAROVICI, CH. 581 / P: *ta-u~* / E: ns cf *taurocolic*] Acid organic produs prin descompunerea acidului taurocolic, prezent în bilă și în cantități reduse, în țesutul pulmonar și în mușchi.

taurisci *smp* [At: XENOPOL, I. R. I, 139 / P: *ta-u~* / E: lat ***taurisci***, gr ***ταυρίσκοι***] Numele unor triburi celtice dintre care unul, așezat în nord-vestul Daciei, s-a integrat ulterior în masa populației romanizate.

taurobol *sn* [At: PROT.–POP., N. D. / P: *ta-u~* / Pl: ? / E: fr ***taurobole***] **1** Ritual religios practicat de unele popoare antice, constând în jertfirea unui taur (**1**). **2** (Pex) Altarul pe care se jertfea un taur (**1**).

taurocefal, ~ă *a* [At: DN^3 / P: *ta-u~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***taurocéphale***] (Mit) Monstru care avea cap de taur (**1**).

taurocolic *a* [At: DER / P: *ta-u~* / E: fr ***taurocholique***, eg ***taurocholic***] (Îs) *Acid ~* Acid biliar alcătuit din acid colic și taurină, prezent în sânge în stări patologice.

tauromahie *sfs* [At: DN^3 / P: *ta-u~* / E: fr ***tauromachie***] Arta de a lupta cu taurii (**1**) în arenă.

tautacism *sn* [At: DN^3 / P: *ta-u~* / Pl: ? / E: fr ***tautacisme***] Figură de stil care constă în repetarea aceluiași semn de la începutul unor cuvinte sau silabe succesive.

tautǎ *sf* vz ***taftǎ***

tauto- [At: DN^3 / P: *ta-u~* / E: it, fr ***tauto-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Identic. **2** Identitate.

tautocron, ~ă *a* [At: DN^3 / P: *ta-u~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tautochrone***] (Fiz) **1** Care are loc în timpi egali. **2** Care este situat la intervale egale de timp. **3** (Îs) *Curbă ~ă* Curbă (cicloidă) situată în plan vertical, cu convexiunea în jos, pe care un punct material greu ajunge în punctul cel mai de jos în același interval de timp din orice poziție ar porni fără viteză inițială. **4** (Îs) *Mișcare ~ă* Mișcare a mai multor puncte materiale grele care pornesc simultan, fără viteze inițiale, din diferite puncte ale unei curbe tautocrone (**3**).

tautocronism *sn* [At: DN^3 / P: *ta-u~* / E: fr ***tautochronisme***] (Fiz) Proprietate a unui punct material, care, pornind fără viteză inițială, descrie o curbă tautocronă (**3**).

tautofonie *a* [At: DN^3 / P: *ta-u~* / Pl: *~ii* / E: fr ***tautophonie***] (Lin) Repetiție supărătoare a acelorași sunete sau articulații.

tautogram *sn* vz ***tautogramă***

tautogramă *sf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *ta-u~* / V: (înv) ***tavt~, ~am*** *sn* / E: fr ***tautogramme***] (Rar) Poezie ale cărei versuri încep cu aceeași literă.

tautologic, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / P: *ta-u~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***tautologique***] **1-5** Care are caracter de tautologie (**1-5**). **6-10** Privitor la tautologie (**1-5**).

tautologie *sf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *ta-u~* / V: (înv) ***taft~, tavt~*** / Pl: *~ii* / E: fr ***tautologie***, ngr ***ταυτολογία***] **1** (Log) Judecată în care subiectul și predicatul logic sunt exact aceeași noțiune. **2** (Pan) Reluarea, sub altă formă, a unui anumit conținut, a unei anumite idei, concepții etc. **3** Expresie din logica simbolică care, în cadrul unui sistem formal, este adevărată în orice interpretare. **4** (Lin) Pleonasm. **5** Fenomen sintactic care constă în repetarea unor cuvinte cu același sens, dar cu funcțiuni diferite, marcate de obicei prin deosebire de intonație sau de formă și care are rolul de a sublinia o calitate sau o acțiune. **6** (Îs) *~ toponimică* Toponim alcătuit din două sinonime.

tautomer, ~ă *a* [At: DN^3 / P: *ta-u~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tautomère***] (Chm; d. substanțe) Care prezintă tautomerie.

tautomerie *sf* [At: M. D. ENC. / P: *ta-u~* / E: fr ***tautomérie***] (Chm) Formă de izomerie caracterizată prin ușurința cu care izomerii trec unul în celălalt, datorită deplasării unei duble legături și a unui atom de hidrogen.

tava *sf* vz ***tavă***

tavală *sf* vz ***tavalgă***

tavalgă *sf* [At: DDRF / V: (reg) ***~lă*** / Pl: ? / E: rs ***таволга***] (Bot; reg) **1** Taulă^1 (**1**) (*Spiraea crenata*). **2** Taulă^1 (**2**) (*Spiraea salicifolia*).

tavan^1 *sn* [At: (a. 1791) ap. ȘIO II$_1$, 353 / V: (reg) ***taban, taiv~, tăv~*** / Pl: *~e*, (rar) *~uri* / E: tc ***tavan***] **1** Suprafața interioară a planșeului superior dintr-o încăpere Si: *plafon*, (rar) *pod^1*, (reg) *bagdadie*. **2** (Pex) Partea superioară a unei peșteri, a unei pivnițe etc. **3** (Pan) Partea superioară a unei excavații miniere. **4** (Pfm; îe) **A sta** (sau **a rămâne** etc.) **cu ochii** (sau **privirea**) **în ~** sau **a avea privirea în ~** A sta degeaba. **5** (Pfm; îae) A fi cu gândul aiurea. **6** (Reg) Fiecare dintre cele două extremități ale unei corăbii, unde sunt încăperile corăbierilor. **7** (Reg; determinat prin „de jos") Dușumea (**1**). **8** (Mun) Umflătură a copitei interioare, până la nivelul unghiilor, la vite. **9** (Reg) Scândură de brad, lungă și subțire, folosită la construirea podului casei.

tavan^2 *sn* vz ***taban^1***

tavatură *sfs* vz ***tevatură***

tavă *sf* [At: (a. 1796) IORGA, S. D. XII, 123, 50 / V: (reg) ***~va*** (A și: (reg) *tava*; Pl: *~le, tăvăli*), ***tâva*** (Pl: *~le*) / Pl: *tăvi, ~ve* / E: tc ***tava***] **1** Obiect plat de metal, de plastic, de lemn, cu forme și dimensiuni diferite, cu marginile puțin ridicate, pe care se aduc la masă farfuriile, tacâmurile, mâncarea etc. Si: *talger* (**2**), *tipsie* (**1**), (îrg) *tăbliță* (**16**), (îvr) *tabletă* (**5**), (reg) *tabla^1* (**3**), *tablă^1* (**28**), *tață* (**1**), *tațân*. **2** (Fam; îe) **A servi pe cineva** (**ca**) **pe ~** sau **a-i aduce** (ori **a-i da** etc.) **cuiva** (**ca**) **pe ~** A servi pe cineva foarte bine, cu tot dichisul. **3** (Fam; îae) A-i aduce cuiva totul de-a gata. **4** Obiect plat din metal cu diverse întrebuințări în medicină. **5** Platou pe care se strâng bani în biserică de la credincioși Si: *taler^2* (**2**). **6** (Reg) Șervețel brodat care se așterne pe o tavă (**1**) sau pe o mobilă ca ornament. **7** Vas de tablă^1, de fier (smălțuit) sau de teflon, cu marginile ridicate, în care se coc la cuptor anumite mâncăruri, prăjituri etc. Si: (îrg) *tipsie* (**6**). **8-9** (Îljv) **La ~** (Care este) gătit în tavă (**7**). **10** (Reg; îf *tava*) Vas în formă de lighean. **11** (Reg) Taler de balanță. **12** (Olt) Tinichea cu care se astupă ușa cuptorului. **13** (Reg; îe) **A da pe cineva ~** (sau **~va**) A tăvăli (**1**). **14** (Reg; îae) A bate pe cineva. **15** (Reg; îe) **A face ~** A face scandal.

tavernă *sf* [At: FILIMON, O. II, 164 / V: (îvr) ***tabe~***, (îvr) ***tăv~*** / Pl: *~ne* / E: fr ***taverne***, ger ***Taverne***, lat ***taberna***] **1** Cârciumă (sărăcăcioasă) instalată de obicei la subsol. **2** (Îvr) Prăvălie.

tavernic *sm* [At: ȘINCAI, HR. I, 254/38 / Pl: *~ici* / E: lat med ***tavernicus***] (Îvr) Funcționar care primea și distribuia banii statului.

tavlă *sf* vz ***tablă^2***

tavlie^1 *sf* vz ***tablă^2***

tavlie^2 *sf* vz ***tăblie***

tavnică *sf* vz ***tavniță***

tavniță *sf* [At: CONV. LIT. XXIII, 1056 / V: (îrg) ***~ică*** / Pl: *~țe* / E: nct] (Bot; reg) **1** Plevaiță (*Xeranthemum annuum*). **2** Plevaiță (*Xeranthemum foetidum*).

tavolă *sf* [At: HELIADE, O. I, 220 / Pl: ? / E: it ***tavola***] (Itr) Masă^1.

tavtalaghion *sn* vz ***tăftalog***

tavtogramă *sf* vz ***tautogramă***

tavtologie *sf* vz ***tautologie***

taxa *vt* [At: DRLU / Pzi: *~xez* / E: fr ***taxer***, lat ***taxare***, ger ***taxieren***] **1-2** A supune unei taxe (**1, 3**) Si: *a tarifa* (**4-5**). **3** A fixa o sumă determinată (ca taxă, impozit, preț) Si: (îvr) *a taxirui*. **4** (Fig) A califica (pe cineva sau ceva) drept... Si: *a considera*.

taxacee *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: ~ / E: fr ***taxacées***] (Bot) **1** (Lpl) Familie de plante gimnosperme, lemnoase, cu frunze persistente, aciculare, cu flori solitare la subsuoara frunzelor sau în spice, cu sămânța acoperită cu un înveliș cărnos, având ca tip tisa (*Taxaceae*) Si: *taxinee* (**1**). **2** Plantă din familia taxacee (**1**) Si: *taxinee* (**2**).

taxadit, ~ă *a* vz ***taxidit***

taxal, ~ă *a* [At: BARIȚIU, P. A. I, 647 / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***taxalis***] (Îvr) (**1-2**) Care plătește taxă (**1, 3**).

taxalist, ~ă *smf* [At: BARIȚIU, P. A. I, 562 / Pl: *~iști, ~e* / E: lat ***taxalista***] (Îvr) Persoană care plătește taxă (**3**).

taxare *sf* [At: DRLU / V: (îvr) ***~xire*** / Pl: *~xări* / E: ***taxa***] **1-2** Aplicare a unei taxe (**1, 3**) Si: (înv) *taxație* (**1-2**). **3** Fixare a unei sume (ca taxă, impozit, preț) Si: (înv) *taxație* (**3**). **4** (Fig) Considerare drept...

taxator, ~oare *smf* [At: COSTINESCU / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***taxateur***, ger ***Taxator***] Persoană care se ocupă cu primirea (rar și cu fixarea) sumelor datorate de public pentru o prestare de serviciu (în special la transportul în comun) Si: *încasator*.

taxație *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***taxation***] **1-3** (Înv) Taxare (**1-3**). **4** (Îs) *~ forestieră* Disciplină care cuprinde metodele de măsurare a volumului arborilor Si: *dendrometrie*.

taxațiune *sf* vz ***taxație***

taxă *sf* [At: (a. 1766) IORGA, S. D. XIII, 258 / V: (îvp) ***~xie*** (S și: *tacsie*; Pl: *~ii, taxii*) / S și: (înv) *tasă* / Pl: *~xe* / E: ger ***Taxe***, lat ***taxa***, fr ***taxe***] **1** Sumă de bani plătită statului sau unor instituții de către persoane fizice sau juridice în schimbul unor drepturi sau servicii Si: (îvr) *talie*[1] (**16**), (înv) *tribut* (**4**). **2** (Înv; îs) *~xa capului* Capitație. **3** Impozit perceput pentru anumite mărfuri. **4** (Îs) *~ vamală* Impozit sub formă de sumă procentuală ce se aplică mărfurilor care trec granița unei țări. **5** (Îvr) Preț. **6** (Îs) *~ pe valoarea adăugată* Impozit general care se aplică pe fiecare stadiu al circuitului de producție al produsului final.

taxâm *sn* vz ***taxim***

taxi[1]**-** [At: DN[3] / V: ***~xo-*** / E: fr ***taxi-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Dispoziție (**1**). **2** Clasificare (**1**).

taxi[2] *sn* [At: C. PETRESCU, C. V. 170 / A și: *taxi* / Pl: *~uri* / E: fr ***taxi***(mètre)] Automobil care efectuează, contra plată, transporturi de persoane (împreună cu bagajele lor), în general în interiorul orașelor, de obicei prevăzut cu un aparat pentru înregistrarea sumei de plată (în raport cu distanța parcursă) Si: *taximetru*, (îvr) *taxicou* (**1**).

taxiarh *sm* [At: GÁLDI, M. PHAN. 259 / P: *~xi-arh* / Pl: *~i* / E: ngr ***ταξίαρχος***] (Ant) **1** Comandant al unei unități din infanteria greacă. **2** Comandant al unui corp de cavalerie în Grecia antică. **3** Comandant al unei unități navale în Grecia antică

taxiarhie *sf* [At: DN[2] / P: *~xi-ar~* / Pl: (**4**) *~ii* / E: gr ***ταξιαρχία***, fr ***taxiarchie***] (Ant) **1-3** Demnitatea de taxiarh (**1-3**). **4** Corp de pedestrași în Grecia antică.

taxicamion *sn* [At: DEX / Pl: *~oane* / E: ***taxi*** + ***camion***] Autocamion care transportă mobilă, mărfuri etc., după sistemul taxiurilor.

taxicou *sn* [At: ARDELEANU, U. D. 168 / Pl: *~ri* / E: ***taxi*** + ***co***(mpanie)] **1** (Îvr) Taxi. **2** (Reg) Autobuz.

taxid *sn* [At: GORJAN, H. I. 36/5 / Pl: *~uri* / E: ngr ***ταξίδι***] (Înv) **1** Călătorie pe care o făceau negustorii (în străinătate) pentru a vinde sau a cumpăra marfă. **2** (Ccr) Marfă adusă (din țări străine).

taxidar *sm* [At: (a. 1784) IORGA, S. D. XIV, 119 / V: (înv) ***tacșild~***, ***tahsi~***, ***tahsild~***, ***~ild~***, ***~ind~*** / Pl: *~i* / E: tc ***tahsildar***] (Înv) Persoană care strângea dările Si: (înv) *tefterdar* (**4**), *trepădător* (**3**).

taxidărie *sf* [At: FILIMON, O. I. 122 / Pl: *~ii* / E: ***taxidar*** + *-ie*] (Înv) Încasare a dărilor.

taxidermie, ~ă *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***taxidermique***] Referitor la taxidermie.

taxidermie *sf* [At: ALEXI, W. / E: fr ***taxidermie***] Arta împăierii vertebratelor în vederea expunerii lor în muzeele de științe ale naturii.

taxidermist *sm* [At: NOM. PROF. 72 / Pl: *~iști* / E: fr ***taxidermiste***] Specialist în taxidermie.

taxidit, ~ă *a* [At: MAT. FOLK. 89 / V: (reg) ***~xad~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ns cf ngr *τάξις*] (Reg) **1** Împodobit. **2** Care are bani Si: *bogat*.

taxie[1] *sf* vz ***taxă***

taxie[2] *sf* vz ***taxis***[1]

taxie[3] *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***taxie***] Tactism.

taxifurgonet *sn* vz ***taxifurgonetă***

taxifurgonetă *sf* [At: DEX-S / V: ***~net*** *sn* / Pl: *~te* / E: ***taxi*** + ***furgonetă***] Autofurgonetă care transportă mobilă, mărfuri etc., după sistemul taxiurilor.

taxi-girl *sfi* [At: DN[3] / P: *tăxi-găl* / E: eg ***taxi-girl***] (Agm) Tânără salariată într-un local particular pentru a dansa cu clienții.

taxil *sn* [At: (a. 1814) ap. TDRG / Pl: *~uri* / E: tc ***tahsil***] (Înv) **1** Încasare a banilor, a impozitelor. **2** (Îe) **A face ~** A încasa un impozit.

taxildar *sm* vz ***taxidar***

taxilogie *sf* vz ***taxologie***

taxim *sn* [At: (a. 1823) BV III, 421 / V: (îrg) ***~xâm*** / Pl: *~uri* / E: tc ***taksim***] **1** (Îrg) Cântec popular care se execută din cobză sau din scripcă. **2** (Îrg; îlv) **A trage un ~** A cânta. **3** (Îrg; îe) **A trage un ~** A plânge cu hohot. **4** (Îrg) Preludiu. **5** (Îrg) Partitură muzicală. **6** (Buc) Petrecere. **7** (Reg) Plimbare.

taximetrist, ~ă *smf* [At: DEX-S / Pl: *~iști, ~e* / E: ***taximetru*** + *-ist*] Șofer de taxi.

taximetru *sn* [At: C. PETRESCU, C. V. 346 / Pl: *~re* / E: fr ***taximètre***] **1** Taxi. **2** Aparat de înregistrare a taxei pentru cursele unui taxi.

taxindar *sm* vz ***taxidar***

taxinee *sfp* [At: DN[3] / E: fr ***taxinées***] (Bot) **1-2** Taxacee (**1-2**).

taxinomic, ~ă *a* vz ***taxonomic***

taxinomie *sf* vz ***taxonomie***

taxiologic, ~ă *a* [At: DEX-S / P: *~xi-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***taxiologie***] **1** Referitor la taxiologie. **2** De taxiologie.

taxiologie *sf* [At: DEX-S / P: *~xi-o~* / E: fr ***taxiologie*** cf gr *τάξις* + *λόγος*] Disciplină orientată spre optimizarea acțiunilor umane prin aplicarea ciberneticii și a criteriilor rezultate din studiul stereotipului dinamic la om.

taxire *sf* vz ***taxare***

taxirui *vt* [At: PETROVICI, P. 279/17 / Pzi: *~esc* / E: ger ***taxieren***] (Îvr) A stabili prețul Si: *a taxa* (**2**).

taxis[1] [At: (a. 1812) FURNICĂ, I. C. 284 / V: (înv) ***~ie*** (S și: *tacsie*) *sf* / Pl: (**2**) *~ii* / E: ngr ***τάξις***] (Înv) **1** *sn* Rang[1]. **2** *sf* (Îf *taxie*) Clasă de elevi.

taxis[2] *sn* [At: BIANU, D. S. / Pl: ? / E: fr ***taxis***] (Med; înv) Reducere prin masaj a unei hernii.

taxo- vz ***taxi***[1]**-**

taxocenologie *sf* [At: DN[3] / E: ns cf fr *taxicénologie*] Ramură a taxonomiei care se ocupă cu clasificarea grupărilor naturale de plante și de animale.

taxodiacee *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~* / E: fr ***taxodiacées***] **1** (Lpl) Familie de plante gimnosperme, lemnoase, rășinoase, cu frunze solzoase sau aciculare persistente și cu flori dispuse monoic, având ca tip chiparosul-de-baltă. **2** Plantă din familia taxodiacee (**1**).

taxodium *sm* [At: DN[3] / Pl: ? / E: lat ***taxodium***] (Bot) Chiparos-de-baltă (*Taxodium distichum*).

taxologie *sf* [At: DN[3] / V: ***~xil~*** / E: fr ***taxologie***] (Rar) Știință a clasificărilor.

taxon *sm* [At: DN[3] / Pl: *~i* / E: ns cf gr *τάξις*] (Blg) Unitate sistematică folosită în clasificarea regnului vegetal și animal.

taxonomic, ~ă *a* [At: DLR / V: ***~xin~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***taxonomique***] **1-2** Care aparține taxonomiei (**1-2**). **3-4** De taxonomie (**1-2**). **5** Cu caracter de clasificare Si: *categorial*.

taxonomie *sf* [At: ENC. TEHN. I, 95 / V: ***~xin~*** / E: fr ***taxonomie***] **1** (Blg) Studiul unei grupe de animale sau de plante din punctul de vedere al clasificării și descrierii speciilor. **2** Știința legilor de clasificare.

taylorism *sn* [At: DEX / P: *teil~* / S și: *tail~* / E: eg, fr ***taylorism***] (Ecn) Sistem modern de organizare a muncii, vizând optimizarea randamentului prin distribuirea rațională a sarcinilor și utilizarea eficientă a utilajelor.

taz *sn* vz ***tas***[1]

tazic *sn* vz ***tizic***

tazmazâc *sn* vz ***tamazlâc***

tă *pps, aps* vz ***tău***[1]

tăbac *smn* vz ***tabac²***
tăbacă *sf* vz ***tabac²***
tăbag *sn* vz ***tabac²***
tăban *sn* vz ***taban¹***
tăbană *sf* vz ***tabană¹***
tăbanc *sm* vz ***tabac¹***

tăbăcar¹ *sm* [At: (a. 1694) IORGA, S. D. V, 95 / Pl: *~i* / E: ***tabac¹*** + *-ar*] **1** Persoană specializată în tăbăcitul¹ (1) pieilor Si: *argăsitor*, (îrg) *tălpar* (1), (înv) *tabac¹* (1), (reg) *dubălar, opincaraș, orgar, pielcar, timar¹* (1). **2** Persoană care vinde piei tăbăcite² (1) Si: (înv) *tabac¹* (2), (reg) *timar¹* (2).

tăbăcar² [At: MOLNAR, RET. 62/16 / Pl: *~i* sm, *~e* sn / E: ***tabac²*** + *-ar*] **1** *sm* (Îrg) Persoană care fumează sau prizează tabac² (1) Si: (îrg) *tăbăcaș*. **2** *sm* (Înv) Fabricant de tabac² (1). **3** *sm* (Înv) Negustor de tabac² (1). **4** *sn* (Îvr) Tabacheră (1).

tăbăcaș *sm* [At: LB / Pl: *~i* / E: ***tabac²*** + *-aș*] (Îrg) Tăbăcar² (1).

tăbăcăreasă *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~ese* / E: ***tăbăcar¹*** + *-easă*] (Înv) **1-2** Soție de tăbăcar¹ (1-2) Si: (îvr) *tăbăcărița* (1-2).

tăbăcăresc, ~ească [At: CREANGĂ, A. 104 / Pl: *~ești* / E: ***tăbăcar¹*** + *-esc*] **1-2** *a* De tăbăcar¹ (1-2). **3-4** *a* Al tăbăcarului¹ (1-2). **5** *a* (Îs) *Lână ~ească* Lână care se smulge de pe pielea de oaie dată la tăbăcit¹ (1) Si: (înv) *lână de tăbăcie* (4). **6** *sf* (Îrg) Joc de cărți nedefinit mai îndeaproape.

tăbăcărie¹ *sf* [At: POLIZU / Pl: (4) *~ii* / E: ***tăbăcar¹*** + *-ie*] **1-2** Meseria tăbăcarului¹ (1-2) Si: (reg) *timărie* (1-2), (înv) *tăbăcie* (1-2), (reg) *tăbăcărit* (1-2). **3** (Îvr) Negoț cu piei tăbăcite² (1). **4** Atelier (sau secție industrială) în care se tăbăcesc¹ (1) pieile Si: *dubălărie*, (înv) *tăbăcie* (3), (îvr) *tabalhana, tabana*.

tăbăcărie² *sf* [At: DRLU / Pl: *~ii* / E: ***tabac²*** + *-ărie*] (Îvr) Prăvălie în care se vinde tabac² (1).

tăbăcărit *sn* [At: H XVII, 152 / E: ***tăbăcar¹***] (Reg) **1-2** Tăbăcărie¹ (1-2).

tăbăcărița *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~țe* / E: ***tăbăcar¹*** + *-iță*] (Îvr) **1-2** Tăbăcăreasă (1-2).

tăbăceală *sf* [At: POLIZU / Pl: *~eli* / E: ***tăbăci¹*** + *-eală*] **1** (Ccr) Tăbăcire. **2** (Îvp; îe) **A da** (pe cineva) **prin ~** A da cuiva o bătaie zdravănă.

tăbăcheră *sf* vz ***tabacheră***
tăbăcherie *sf* vz ***tabacheră***
tăbăchernița *sf* vz ***tabachernița***

tăbăci¹ *vt* [At: LB / Pzi: *~ăcesc* / E: ***tabac¹***] **1** A prelucra pielea brută cu ajutorul tananților, transformând-o într-un produs moale, suplu, elastic și rezistent Si: *a argăsi*, (reg) *a cruși, a dubi, a orgăli, a timări*. **2** (Pop; fig) A snopi în bătăi.

tăbăci² *vi* [At: RETEGANUL, CH. I, 147 / Pzi: *~ăcesc* / E: ***tabac²***] (Reg) A fuma (cu pipa) Si: (reg) *a pipa*.

tăbăcie *sf* [At: (a. 1824) DOC. EC. 332 / Pl: (3-4) *~ii* / E: ***tabac¹*** + *-ie*] (Înv) **1-3** Tăbăcărie¹ (1-2, 4). **4** (Îs) *Lână de ~* Lână tăbăcărească (5).

tăbăcire *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~ri* / E: ***tăbăci¹***] Prelucrare a pieii brute cu ajutorul tananților, transformând-o într-un produs moale, suplu, elastic și rezistent Si: *argăsire, tăbăceală* (1), *tăbăcit¹*, (rar) *tanaj, tanare*, (reg) *crușire, dubire, orgălire*.

tăbăcit¹ *sn* [At: I. IONESCU, P. 236 / Pl: (nob) *~uri* / E: ***tăbăci¹***] Tăbăcire.

tăbăcit², ~ă *a* [At: (a. 1824) DOC. EC. 332 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tăbăci¹***] **1** (D. piei) Care a fost supus procesului de tăbăcire Si: *argăsit*, (reg) *dubit*. **2** (Fam; fig; d. pielea sau trupul omului) Ars de soare și de vânt. **3** (Fam; fig; d. pielea sau trupul omului) Bătătorit de muncă Si: *înăsprit*, (pop) *bătucit*.

tăbăcitor, ~oare [At: ARDELEANU, D. 242 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***tăbăci¹*** + *-tor*] **1** *a* (D. substanțe) Care are proprietatea de a tăbăci¹ (1) Si: *argăsitor*. **2** *sn* Butoi în care se ține argăseala.

tăbăiața *sf* vz ***tăbuieț***
tăbăică *sf* vz ***tăbeică***
tăbăltoc *sn* vz ***tăbultoc***
tăbăltou *sn* vz ***tăbultoc***
tăbăltuc *sn* vz ***tăbultoc***

tăbălușă *sf* [At: KLEIN, D. 435 / Pl: *~șe* / E: nct] **1-6** (Trs; șhp) Cățelușă (1-6).

tăbălușcă *sf* [At: LĂNCRĂNJAN, C. III, 38 / Pl: ? / E: *tăbălușă* css] **1-6** (Trs; șhp) Cățelușă (1-6).

tăbănaș *sn* [At: PAMFILE, C. Ț. 282 / Pl: *~e* / E: ***tabun*** + *-aș*] **1-2** (Reg; șhp) Cireadă¹ (1) (mică) Si: *cârd*.

tăbănui *v* vz ***tăvănui***

tăbăraină *sf* [At: DLR / Pl: ? / E: ns cf *tăbărî*] (Reg) Persoană de care nu poți scăpa.

tăbăraș *sm* [At: ȘĂINEANU, D. U. / Pl: *~i* / E: ***tabără*** + *-aș*] (Îvr) Soldat care face parte dintr-o tabără (1) Si: (îvr) *tăbărean*.

tăbără *sf* vz ***tabără***

tăbărâre *sf* [At: LM / Pl: *~ri* / E: ***tăbărî***] **1** (Îvp) Așezare a taberei (1) Si: (îvp) *tăbărât¹* (1). **2** (Înv) Instalare a oastei sultanului pentru un timp în casele locuitorilor Si: (înv) *tăbărât¹* (2). **3** (Înv) Năvălire cu oaste împotriva unei țări Si: (înv) *tăbărât¹* (3). **4** Năpustire asupra cuiva (pentru a-l imobiliza, pentru a-l lovi etc.) Si: *năpădire, tăbărât¹* (4).

tăbărât¹ *sn* [At: DDRF / Pl: (nob) *~uri* / E: ***tăbărî***] **1-4** Tăbărâre (1-4).

tăbărât², ~ă *a* [At: ȘINCAI, HR. I, 395/38 / Pl: *~âți, ~e* / E: ***tăbărî***] **1** (Înv; d. oaste) Care este așezat în tabără (1). **2** (Reg) Obosit. **3** (Reg) Trist. **4** (Reg; d. câini) Slab.

tăbărci *v* vz ***tăbârci***

tăbărean *sm* [At: LB / Pl: *~eni* / E: ***tabără*** + *-ean*] (Îvr) Tăbăraș.

tăbări *v* vz ***tăbărî***

tăbărî [At: BIBLIA (1688), 18²/30 / V: (înv) *~ri* / Pzi: *tabăr, ~răsc* / E: ***tabără***] **1** *vi* (Îvp) A-și așeza tabăra (1). **2** *vi* (Înv; d. oastea sultanului) A se instala pentru un timp oarecare în casele locuitorilor Si: *a cantona*. **3** *vi* (Îrg) A se așeza vremelnic într-un loc, în corturi, în barăci etc. **4** *vi* (Reg) A poposi (în grabă). **5** *vi* (Ban) A cădea de oboseală. **6** *vi* (Reg) A îmbătrâni, devenind neputincios. **7** *vr* (Înv) A porni cu oaste împotriva cuiva Si: *a invada*. **8** *vi* A se repezi la cineva (pentru a-l imobiliza, pentru a-l lovi etc.) Si: *a năpădi, a se năpusti*. **9** *vi* (Pfm; fig) A se adresa cuiva în mod insistent. **10** *vi* (Pfm; fig) A apostrofa pe cineva brusc și nepoliticos.

tăbâică *sf* vz ***tăbeică***
tăbâieț *sn* vz ***tăbuieț***
tăbâltoc *sn* vz ***tăbultoc***

tăbârcă¹ *sf* [At: DDRF / V: (reg) ***~boar~*** / Pl: *~rce, ~rci* / E: ns cf *tărbacă*] (Mol) **1** Par cu care se ridică greutăți Si: *pârghie*. **2** Greutate (1).

tăbârcă² *sf* [At: LEXIC REG. II, 122 / Pl: *~rci* / E: ns cf *tăbeica*] (Buc) Sac mic de pânză cu o capacitate de circa 20-25 kg.

tăbârcea *sf* [At: TDRG / V: (reg) ***~lă*** / Pl: *~ele* / E: ***tăbârcă¹*** + *-ea*] (Reg) Unealtă ciobănească, alcătuită dintr-un par, fixat cu un capăt între bârnele stânei, având la celălalt capăt atârnată o greutate cu care se presează cașul așezat în crintă și se stoarce de zer.

tăbârceală¹ *sf* [At: CADE / Pl: *~eli* / E: ***tăbârci¹*** + *-eală*] (Reg; rar) **1** Ridicare a unei greutăți cu dificultate Si: (reg) *opintire*. **2** Cărare a unei greutăți (în brațe, în mâini sau în spate). **3** Răsturnare a unei greutăți. **4** Târâre după sine a ceva greu. **5** Deplasare dificilă din cauza unei poveri. **6** Cățărare cu greutate Si: (reg) *opintire*. **7** Cocoșare (de bătrânețe).

tăbârceală² *sf* vz ***tăbârcea***
tăbârceală³ *sf* vz ***târbăceală***

tăbârcel *s* [At: TDRG / V: (reg) ***~bur~*** / Pl: ? / E: ***tăbârcă¹*** + *-el*] (Reg) **1** Lemn de formă cilindrică care se așază pe scară pentru a ușura coborârea butoiului în pivniță. **2** (Îf *tăburcel*) Butuc scund pe care stă ciobanul când mulge oile.

tăbârci¹ [At: CREANGĂ, P. 176 / V: (reg) ***~băr~, ~pâr~*** / Pzi: *~rcesc* / E: ***tăbârcă¹***] **1** *vt* (Mol) A ridica ceva cu multă greutate Si: (reg) *a opinti*. **2** *vt* (Mol) A duce o greutate (în brațe, în mâini sau în spate). **3** *vt* (Mol) A răsturna o greutate. **4** *vt* (Mol) A târî după sine ceva greu. **5** *vr* (Reg)

A umbla greu (din cauza unei unei poveri). **6** *vr* (Reg) A se cățăra cu greutate. **7** *vr* (Mun) A se cocoșa (de bătrânețe).

tăbârci^2 *v* vz ***tărbăci***

tăbârcie *sf* [At: DLR / Pl: *~ii* / E: ***tăbârcă***^{1} + *-ie*] (Reg) „Vârtej de lemn care se pune pe sanie când se cară cu ea butucii."

tăbârcit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tăbârci***^{1}] (Mun) **1** (D. obiecte de îmbrăcăminte) Mototolit. **2** (D. ființe) Care stau înghesuit. **3** Cocoșat din cauza bătrâneții.

tăbâtoc *sn* vz ***tăbultoc***

tăbeică *sf* [At: PAMFILE, I. C. 285 / V: (reg) ***~băi~, ~bâi~, ~bui~, teb~*** / Pl: *~ici* / E: ucr ***табівка***] (Reg) **1-2** Trăistuță (**1-2**). **3** Ființă (mai ales copil sau vițel) cu burta mare.

tăbelă *sf* vz ***tabel***

tăbineț *sn* vz ***tăbuieț***

tăblar *sm* [At: N. REV. R. IX, 88 / Pl: *~i* / E: ***tablă***^{1} + *-ar*] (Trs; înv) Contribuabil.

tăblaș *sm* [At: LB / Pl: *~i* / E: ***tablă*** + *-aș*] (Trs; înv) Judecător.

tăblăci *vt* [At: DL / Pzi: *~ăcesc* / E: ***tablă***^{1}] A da flexibilitate și lustru pieii argăsite, întinzând-o în toate direcțiile.

tăblăluță *sf* [At: (a. 1821) IORGA, S. D. VII, 262 / Pl: *~țe* / E: ***tabla***^{1} + *-uță*] (Reg) **1-4** (Șhp) Tabla^1 (**1, 3**) (mică). **5** (Rar) Șervețel cu care se acoperă o tavă (**1**) sau o măsuță.

tăblesc, ~ească *a* [At: KLEIN, D. 435 / Pl: *~ești* / E: ***tablă***^{1} + *-esc*] (Trs; înv) Care ține de tablă^1 (**1**).

tăblie *sf* [At: GORJAN, H. I, 140/18 / V: (înv) ***tab~, tavl~*** *sf*, (reg) ***~liu*** *sn* / Pl: *~ii* / E: ngr ***ταβλί(ον)*** cf *tablă*^{1}] **1** (Înv) Tablă^1 (**22**). **2** (Reg) Tablă^1 (**6**). **3** Parte a unei lucrări de tâmplărie, fierărie sau arhitectură, formată dintr-o bucată subțire și plană de lemn, de metal, de material plastic etc., fixată pe scheletul unei piese de mobilier (dulap, paravan etc.) sau de tâmplărie (ușă, oblon etc.) Si: *panou*. **4** (Tip; înv; lpl; îf *tablie*) Tablă^1 (**38**).

tăblier *s* [At: H II, 118 / Pl: ? / E: ***tăblie*** + *-ar*] (Mun) Unealtă de dulgherie cu care se lucrează marginile tăbliilor (**3**) de la uși etc.

tăbliță *sf* [At: CHEIA ÎN. 83^v/4 / V: (reg) ***tab~*** / Pl: *~țe*, (reg) *~țuri* / E: ***tablă***^{1} + *-iță*] **1-2** (Înv; șhp) Placă (mică) de piatră, de metal etc., pe care se gravează sau se scrie Si: (înv) *tablă*^{1} (**1**). **3** (Șîs) *~ cerată* (sau *de ceară*) Tablă^1 (**5**) cerată. **4-5** (Șhp) Tablă^1 (**6**) (mică). **6-7** (Înv; șhp) Placă (mică) dreptunghiulară de ardezie, înrămată în lemn, pe care scriau cu condei de piatră școlarii începători Si: (pop) *tablă*^{1} (**11**), (îrg) *tabel* (**16**), *tăbluță* (**1-2**). **8** (Îvr; lpl) Zaruri. **9** (Înv; îs) *~ța lui Pitagora* Tabla^1 (**13**) lui Pitagora. **10-11** (Înv; șhp) Listă (mică) Si: (înv) *tabel* (**1**). **12-13** (Înv; lpl; cdp fr *tablette*) Tabletă (**1**). **14-15** (Reg; șhp) Scândură (mică) subțire, tăiată special pentru cutii, lădițe etc. **16-17** (Îrg; șhp) Tavă (**1**) (mică).

tăbliu *sn* vz ***tăblie***

tăbloi *sn* vz ***tablou***

tăblui *vt* [At: TDRG / Pzi: *~esc* / E: ***tablă***^{1} + *-ui*] A acoperi (o casă) cu tablă^1 (**56**).

tăbluit, ~ă *a* [At: SADOVEANU, O. I, 114 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tăblui***] Acoperit cu tablă^1 (**56**).

tăbluță *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~țe* / E: ***tablă***^{1} + *-uță*] **1-2** (Îrg; șhp) Tăbliță (**6-7**).

tăboalcă *sf* vz ***tăbulcă***

tăboarcă *sf* vz ***tăbârcă***^{1}

tăboc *sm* [At: MAT. DIALECT. I, 269 / Pl: *~boci* / E: nct] (Reg; mpl) Încălțăminte de casă, lucrată din lână (cu talpă de cauciuc) și purtată mai ales de femei Si: *târlic*.

tăboi *sn* vz ***tabun***

tăbol *sm* [At: ARHIVA XXIV, 73 / V: (reg) ***~or, tob~*** / E: ns cf rom *tăbulcă*, pn *taboła*] (Mol) Tăbultoc (**1**).

tăboltoc *sn* vz ***tăbultoc***

tăbon *sn* vz ***tabun***

tăbor *sn* vz ***tăbol***

tăbuiață *sf* vz ***tăbuieț***

tăbuică *sf* vz ***tăbeică***

tăbuieț [At: CIHAC II, 399 / V: (reg) ***~bâi~, ~bineț*** *sn*, ***~iață, ~băiată*** *sf* / Pl: *~e* sn, *~i* sm / E: rs ***тоболец***] **1** *sn* (Mol; Buc) Săculeț (**2**). **2** *sn* (Mol; Buc) Traistă^1 (**1**) de călătorie. **3** *sn* (Trs) Sac pentru cereale, cu o capacitate de 1-3 banițe. **4** *sn* (Trs) Față de pernă. **5** *sm* (Reg; fig; dep) Tăbultoc (**3**).

tăbulație *sf* [At: DR / Pl: *~ii* / E: ns cf *intabulație*] (Reg) Înregistrare a unor bunuri imobile în cartea funciară Si: *intabulare*.

tăbulcă *sf* [At: DLR / V: (reg) ***taboal~*** (Pl: *~lce, ~lci*) / Pl: ? / E: ucr ***тобуолка***] (Buc) Săculeț (**2**).

tăbultoc [At: CIHAC II, 495 / V: (reg) ***~băl~, ~băltou, ~băltuc, ~bâl~, ~bât~, ~bol~, tobâl~, tob~, tomul~*** *sn* / Pl: *~oace* sn, *~toci* sm / E: ns cf *tăbulcă, tăbuieț*] (Mol) **1** *sn* Sac umplut numai pe jumătate, pentru a putea fi cărat în spinare Si: (reg) *tăbol*. **2** *sn* Conținutul unui tăbultoc (**1**). **3** *sm* (Fig; dep) Persoană scundă și îndesată Si: (reg) *tăbuieț* (**5**).

tăburcel *s* vz ***tăbârcel***

tăbușă *sfs* [At: LEXIC REG. 50 / E: nct] (Reg; îe) **A se face ~** A se sătura foarte tare Si: *a se ghiftui*.

tăcată *sf* [At: H VII, 487 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Joc de copii nedefinit mai îndeaproape.

tăcăi *vi* [At: MARIAN, O. II, 78 / Pzi: *~esc* / E: ***tac***^{1} + *-ăi*] (Pfm) **1** A scoate (la intervale regulate) sunetul exprimat prin interjecția „tac" Si: (reg) *a tăcăni*. **2** (D. ceasornice) A ticăi^1 (**1**). **3** (D. inimă) A ticăi^1 (**2**).

tăcăit *sn* [At: REBREANU, NUV. 307 / E: ***tăcăi***] **1** (Rar) Sunet exprimat prin interjecția „tac" (la intervale regulate) Si: *tăcănit*, (îvr) *tăcăitură* (**1**). **2-3** (Pfm) Ticăit^1 (**1-2**).

tăcăitoare *sf* [At: DEX / P: *~că-i~* / Pl: *~* / E: ***tăcăi*** + *-toare*] (Orn; reg) Sfrâncioc-mare (*Lanius excubitor*).

tăcăitură *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~ri* / E: ***tăcăi*** + *-tură*] (Îvr) **1** Tăcăit (**1**). **2-3** Ticăit^1 (**1-2**).

tăcăneauă *sf* vz ***tichineu***

tăcăni *vi* [At: TDRG / Pzi: *~nesc* / E: ***tac***^{1} + *-ăni*] (Reg) A tăcăi (**1**).

tăcărman *sn* vz ***tocorman***

tăcătoi *a* [At: L. ROM. 1965, nr. 1, 33 / Pl: ? / E: ***tăcut***^{2} + *-oi*] (Reg; d. oameni) Rezervat.

tăcător, ~oare *a* [At: LB / Pl: *~i, ~oare* / E: ***tăcea*** + *-ător*] **1** (Îrg) Tăcut^2 (**6**). **2** (Reg) Care își ascunde gândurile Si: *prefăcut, șiret*^{3}.

tăcea [At: COD. VOR. 28/6 / Pzi: *tac*; C-o (înv) *tăcure*; Ps 4 (înv) *tăcum*; Imt 2 (reg) *ta*, 5 (îrg) la forma neg *nu tăcereți* / E: ml ***tacēre***] **1** *vi* (Înv) A se abține să vorbească. **2** *vi* (Pop; îe) **A ~ ca un mut** sau **ca mutii, ca pământul, ca zidul, ca peretele, ca un lemn** și, reg, **a ~ pitic** (ori **chitic**) sau **ca piticul, ca piticul în baltă**, ori **ca un pește, ca peștele, ca melcul**, sau **mâlc, molcom, ca porcul în păpușoi** (sau **în cucuruz**) A tăcea (**1**) cu desăvârșire (fără a face zgomote) (spre a nu se da de gol). **3** *vi* (Pop; îe) **Tac** (sau **tacu-**) **mă cheamă** Nu spun o vorbă. **4** *vi* (Pfm; îe) **Tace și face** Se spune despre cineva care își vede liniștit de treabă. **5** *vi* (Pfm; îae; șîe **tace și coace**) Se spune despre cineva care uneltește în ascuns. **6** *vi* (Reg; îcs) *Taci-și-nghite* Jocul de copii „papanaș". **7** *vi* (Fig; d. elemente ale naturii, d. lucruri personificate) A sta în nemișcare. **8** *vi* A nu răspunde la o întrebare, la o provocare. **9** *vi* A se întrerupe din vorbă Si: *a amuți*. **10** *vi* (Pex) A se opri din plâns, din cântat etc. Si: *a se potoli*. **11-12** *vi* (Pop; îe) **Ia** (sau **ian**) **taci!** Exprimă bucuria (sau neîncrederea) în spusele cuiva. **13** *vi* (Îe) **Taci din gură** sau **tacă-ți gura** (ori, fam, **pupăza**) sau **tacă-ți gurita!** Nu mai vorbi! **14** *vi* (Pfm; îe) **A nu (mai) ~ din gură** sau **a nu-i ~ gura** A vorbi mult, într-una. **15** *vi* A nu-și exprima fățiș părerea. **16** *vt* (Înv) A nu lua în seamă Si: *a omite*. **17** *vi* A fi discret.

tăcere *sf* [At: CORESI, EV. 245 / Pl: *~ri* / E: ***tăcea***] **1** Stare a unei persoane care nu vorbește un anumit timp Si: *tăcut*^{1} (**1**). **2** (Pex) Lipsă a oricărui zgomot Si: *acalmie, calm, liniște*. **3** (Ilav) **În** (sau, înv, **întru, cu**) **~** Fără a vorbi Si: *tăcut*^{2} (**2**). **4** (Pex; îal) Fără a se destăinui. **5** (Îal) În liniște Si: *încet*. **6** (Îal) **În ~** Pe neobservate. **7** (Înv; ilav) **Fără ~** Fără încetare Si: *neîntrerupt*. **8** (Îe) **A sta în ~** (sau, înv, **a păzi ~a**) A nu scoate o vorbă Si: *a tăcea* (**1**). **9** (Fam; îe) **A sparge** (sau **a rupe**) **~a** A întrerupe

o perioadă (mai lungă) de liniște. **10** (Înv; îe) **A face ~** A impune să se facă liniște. **11** Pauză (mai lungă) într-o discuție. **12** (Pex) Întrerupere a unei corespondențe. **13** Evitare a unei discuții despre ceva sau cineva. **14** Ascundere (4). **15** (Îe) **A păstra** (ori, înv; **a face**) **~** sau **a păstra ~a** A nu divulga un secret. **16** (Îe) **A trece sub ~** (sau, înv, **a trece cu ~a de...**) A trece cu vederea ceva. **17** (Îae) A rămâne neobservat, neluat în seamă. **18** Neripostare. **19** (Pop; îe) **~a ta, răspunsul meu** Tăcerea (1) confirmă întrebarea. **20** (Fig) Indiferență. **21** (Fig) Lipsă de afirmare Si: *apatie, amorțire*.

tăciuna [At: ALECSANDRI, ap. TDRG / V: (reg) **~ni** / Pzi: *~nez* / E: ***tăciune***] **1-2** *vtr* A (se) arde până când se transformă tăciune (1). **3** *vr* (D. unele plante) A fi atacat de tăciune (**10**). **4** *vi* (Reg; îf *tăciuni*) A se bronza (3).

tăciunar [At: BARIȚIU, P. A. I, 109 / Pl: *~i* sm, *~e* sn / E: ***tăciune*** + *-ar*] **1** *sm* (Trs) Muncitor care lucrează la producerea cărbunelui de lemn. **2** *sm* (Trs) Vânzător de cărbune de lemn. **3** *sm* (Înv) Fochist. **4** *sm* (Înv; dep) Om foarte brunet. **5** *sm* (Îvr; cdp ger *Brandstifter*) Incendiator. **6** *sn* (Reg) Vătrai. **7** *sn* (Reg) Grătar de fier care se pune pe vatră, sub lemnele care ard, cu scopul de a le face să ardă mai bine Si: (reg) *mâță*.

tăciunaș *sm* [At: DACIA LIT. 145/18 / Pl: *~i* / E: ***tăciune*** + *-aș*] **1-2** (Pop; șhp) Tăciune (1) (mic).

tăciunat, ~ă *a* [At: BRĂESCU, V. A. 150 / V: (reg) ***~nit*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tăciune***] **1** (Rar; d. oameni sau d. părul, ochii, tenul lor) Negru ca tăciunele (1) Si: *tăciuniu*. **2** (D. plante) Atacat de tăciune (10) Si: *tăciunos* (2).

tăciunărie *sf* [At: BARIȚIU, P. A. I, 600 / Pl: *~ii* / E: ***tăciunar*** + *-ie*] (Îvr) Incendiere.

tăciune *sm* [At: DOSOFTEI, PS. 216/2 / V: (reg) ***teci~*** Pl: *~ni* / E: ml ****titio, -onis***] **1** Rest dintr-o bucată de lemn care nu a ars complet. **2** Cărbune sau lemn care arde mocnit, fără flacără Si: (îvr) *ojogitură*. **3** (Reg; d. doi soți; îe) **A sta la un ~** A conviețui. **4** (Reg; îe) **A se întâlni doi proști la un ~** A se căsători doi nevoiași. **5** (Reg; îae) A se întovărăși doi nevoiași. **6** (Reg; pex; îae; șîe **a rămâne în coadele ~nilor**) A o duce greu. **7** (Reg; îe) **A lăsa** (pe cineva) **pe coada ~nilor** A permite ca cineva să trăiască în mizerie. **8** (Pop; îe) **A nu avea nici ~** (sau **a nu-i arde nici ~nii**) **în vatră** A fi foarte sărac. **9** (Pop; îe) **A înveli ~le** A fugi pe neobservate. **10** (Lsg) Boală infecțioasă, mai ales a cerealelor, provocată de ciuperci parazite și manifestată prin distrugerea parțială sau totală a organelor atacate și prin apariția în locul acestora a unei pulberi de culoare neagră Si: *cărbune, mălură*.

tăciuni *v* vz ***tăciuna***

tăciunit, ~ă *a* vz ***tăciunat***

tăciuniu, ~ie *a* [At: TEODOREANU, M. U. 25 / Pl: *~ii* / E: ***tăciune*** + *-iu*] (D. oameni sau d. părul, ochii, tenul lor) Tăciunat (1).

tăciunos, ~oasă *a* [At: N. COSTIN, ap. LET. II, 38/26 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***tăciune*** + *-os*] **1** (D. lemne) Care este ars pe jumătate. **2** (D. plante) Tăciunat (**2**).

tăclit *sn* vz ***taclit***

tăcșulă *sf* vz ***tașculă***

tăcut[1] *sn* [At: PRAV. 241 / Pl: (nob) *~uri* / E: ***tăcea***] **1** Tăcere (1). **2** (Îlav) **Pe ~e** (sau, înv, **~ele**) Fără vorbă. **3** (Îal) Pe ascuns.

tăcut[2]***, ~ă*** [At: ANON. CAR. / Pl: *~uți, ~e* / E: ***tăcea***] **1** *a* Care nu vorbește. **2-3** *av, a* (În mod) lipsit de zgomot Si: *liniștit*. **4** *a* Care exprimă calm (1). **5** *a* Taciturn (1). **6** *a* (Pex) Rezervat. **7** *a* (Înv) Ascuns (4). **8** *a* (Rar) Tacit (1).

tădauna *av* vz ***totdeauna***

tădăuna *av* vz ***totdeauna***

tădeauna *av* vz ***totdeauna***

tădiuna *av* vz ***totdeauna***

tăfaragă *sf* vz ***tăfăragă***

tăfălog[1] *sm, sn* vz ***tăvălug***

tăfălog[2]***, ~oagă*** *a* vz ***tofolog***

tăfăluc *sm* vz ***tofolog***

tăfălug *smn* vz ***tăvălug***

tăfălugă *sf* vz ***tăvălug***

tăfălugi *v* vz ***tăvălugi***

tăfălugit *sn* vz ***tăvălugit***

tăfăragă *sf* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***~far~, ~roagă, ~rugă, tăvăr~, tef~, teferea~*** / E: bg, rs **творог**] **1** (Reg) Brânză de vacă. **2** (Reg; îe) **A se face ~** A se strivi. **3** (Mol) Mâncare de calitate inferioară. **4** (Mun; îf *tefereagă*) Terciuială groasă (de mămăligă cu lapte).

tăfărăgi *vr* [At: CHEST. V, 102/61 / Pzi: *~ăgesc* / E: ***tăfăragă***] (Reg) A se strivi.

tăfăroagă *sf* vz ***tăfăragă***

tăfărugă *sf* vz ***tăfăragă***

tăfâlcă *sf* [At: SADOVEANU, O. XXI, 334 / Pl: *~lci* / E: ns cf *tăbulcă*] (Mol; Buc) **1** Traistă[1] (1). **2** (Dep) Persoană scundă și grasă.

tăfâlcuță *sf* [At: A V, 15 / Pl: *~țe* / E: ***tăfâlcă*** + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Tăfâlcă (1) (mică).

tăflăgi *v* vz ***teflegi***

tăftăraș *sm* vz ***tăfturaș***

tăftui *sn* [At: (cca 1723-1746) ap. N. A. BOGDAN, C. M. 161 / Pl: *~e* / E: ns cf *taftur, săcui*] (Îvr) Tolbă (1).

tăfturaș *sm* [At: DIACONU, VR. 70 / V: (reg) ***taf~, ~tăr~*** / Pl: *~i* / E: ***taftur*** + *-aș*] **1-10** (Reg; șhp) Taftur (1-5) (mic).

tăfturi *spl* vz ***taftur***

tăgadă *sf* [At: DOSOFTEI, PS. 223/2 / Pl: *~de* / E: pvb ***tăgădui***] **1** Contestare a existenței, a necesității, a obligativității (unui lucru, unui fenomen, unei afirmații etc.) Si: *dezmințire, negare, tăgăduială* (1), *tăgăduire*, (îrg) *tăgădaș, tăgădat*, (înv) *tagă* (1), *tăgăduință*, (reg) *tarpel*[2]. **2** (Pex) Îndoială. **3** (Îlav) **Fără (de) ~** În mod sigur Si: *incontestabil, neîndoios*. **4** (Reg; îlav) **Pe** (sau **cu**) **~** Pe ascuns.

tăgadnic, ~ă *a* [At: NEGRUZZI, S. II, 266 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***tăgadă*** + *-nic*] (Înv) Mincinos.

tăgădaș *sn* [At: CABA, SĂL. 101 / Pl: *~uri* / E: mg ***tagodás***] (Trs; înv) Tăgadă (1).

tăgădat *sn* [At: LB / Pl: ? / E: mg ***tagadat***] (Trs; înv) Tăgadă (1).

tăgădău *sm* [At: LB / Pl: *~ăi* / E: mg ***tagadó***] (Reg) Persoană care tăgăduiește (1).

tăgădi *v* vz ***tăgădui***

tăgădui [At: COD. VOR. 20/4 / V: (reg) ***~di*** / Pzi: *~esc, ~găduí* / E: mg ***tagadni***] **1** *vt* A contesta existența, necesitatea, obligativitatea (unui lucru, unui fenomen, unei afirmații etc.) Si: *a dezminți, a nega*. **2** *vr* (Înv) A rupe orice relație cu cineva. **3** *vt* A nu consimți la ceva Si: *a refuza, a respinge*. **4** *vt* (Reg) A tăinui (1). **5** *vr* (Îvr) A se sustrage.

tăgăduială *sf* [At: POLIZU / P: *~du-ia~* / Pl: *~ieli* / E: ***tăgădui*** + *-eală*] **1** Tăgadă (1). **2** (Îlav) **Fără de ~** Fără (de) tăgadă (**3**).

tăgăduicios, ~oasă *a* [At: COSTINESCU / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***tăgădui*** + *-(i)cios*] (Îvr) Care poate fi tăgăduit Si: *contestabil, negabil*.

tăgăduință *sf* [At: ȘĂINEANU, D. U. / Pl: *~țe* / E: ***tăgădui*** + *-ință*] (Înv) Tăgadă (1).

tăgăduire *sf* [At: (a. 1794) GCR II, 153/19 / Pl: *~ri* / E: ***tăgădui***] Tăgadă (1).

tăgăduit, ~ă *a* [At: KLEIN, D. 436 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tăgădui***] Care poate fi pus la îndoială Si: *contestat*.

tăgăduitor, ~oare *smf, a* [At: KLEIN, D. 436 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***tăgădui*** + *-tor*] **1-2** (Persoană) care tăgăduiește (1).

tăgăși[1] [At: F (1884), 233 / Pzi: *~șesc* / E: mg ***tágas*** „larg, spațios"] (Trs) **1** *vt* A curăța (1). **2** *vr* (Fig) A pleca repede de undeva Si: (pfm) *a se cărăbăni*.

tăgăși[2] *vr* [At: PAȘCA, GL. / Pzi: *~șesc* / E: ns cf *tăgădui*] (Reg) A se păcăli.

tăgășire *sf* [At: F (1882), 158 / Pl: *~ri* / E: ***tăgăși***[1]] (Trs) Dereticare.

tăgârcie *sf* [At: LEXIC REG. II, 113 / Pl: *~rci* / E: nct] (Reg) Unealtă de lemn în formă de T cu care se toarce lână sau păr de capră pentru nojițe la opinci.

tăgârcioară *sf* [At: ALR II/I MN 152, 3946/886 / Pl: *~re* / E: ***tăgârță*** + *-ioară*] (Olt) **1-2** (Șhp) Tăgârță (1) (mică). **3** Tobă (**36**).

tăgârcioi *sn* [At: REV. CRIT. I, 78 / Pl: *~oaie* / E: ***tăgârța*** + *-oi*] (Reg) Săculeț pentru bani Si: *pungă*.

tăgârnă *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ne* / E: ns cf *tăgârță*] (Reg) Desagă (1).

tăgârța [At: KLEIN, D. 436 / V: (îrg; rar) ***at~*** / Pzi: *~țez*; Cj 6 (îrg; rar) *să se ~țe* / E: ***tăgârță***] **1** *vr* (Îrg) A se agăța de cineva sau de ceva Si: *a se atârna*. **2** *vt* (Înv) A trage după sine Si: *a târî* (**2**).

tăgârțare *sf* [At: (a. 1765) IORGA, S. D. XIII, 253 / V: (îrg) ***~țire***, (rar) ***at~*** / Pl: *~țări* / E: ***tăgârța***] (Îrg) **1** Atârnare (**1**). **2** Târâre (**2**).

tăgârță *sf* [At: KLEIN, D. 435 / Pl: *~țe*, (**6**) *~ți* / E: ngr ***ταγαρτζίκα***] (Reg) **1** Traistă^1 (**1**). **2** (Pex) Cantitatea cuprinsă într-o tăgârță (**1**). **3** (Îe) **A se lăsa ~** A se lăsa greu. **4** (Îae) A se lenevi. **5** (Dep) Persoană scundă și îndesată. **6** (Dep) Cal slab. **7** Haină (**1**).

tăgârțire *sf* vz ***tăgârțare***

tăhubă *sf* vz ***tâhoabă***

tăhubi *v* vz ***tâhobi***

tăhui^1 *v* vz ***tehui***^{1}

tăhui^2 *v* vz ***tiohăi***

tăhui^3, ***~ie*** *a* vz ***tehui***^{2}

tăia [At: PSALT. HUR. 75^v/18 / P: *tă-ia* / Pzi: *tai*, (reg) *tau* / E: ml ****taliare***] **1** *vt* A separa (un obiect solid) în bucăți, în fragmente cu ajutorul unui obiect tăios sau prin diferite procedee fizice sau chimice Si: *a diviza*, *a fragmenta*, *a îmbucătăți*. **2** *vt* (Înv; îc) **Taie-paie** Mașină de tăiat paie. **3** *vt* (Reg; îs) *Taie capu pe curechi* Denumire populară a sărbătorii Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul. **4** *vt* (Îe) **A ~ nodul gordian** A găsi soluția unei probleme grele. **5** *vt* (Pfm; îe) **Poți să tai lemne pe cineva** Se spune când cineva doarme foarte adânc și nu se deșteaptă ușor. **6** *vi* (Reg; îe) **A ~ cu ferăstrăul** A sforăi. **7** *vt* (Înv; îe) **A ~ împrejur** A face circumcizie (**1**). **8** *vt* (Reg; îe) **A ~ buricul** (cuiva) A potrivi un lucru cum trebuie. **9** *vt* (Reg; îe) **A ~ piroane** A tremura de frig. **10** *vt* (Pfm; îae) A spune minciuni. **11** *vt* (Pop; îe) **A ~** (cuiva) **nasul** A pune la punct pe cineva. **12** *vt* (Pop; îae) A pedepsi. **13** *vt* (Înv; îe) **A-și ~ lanțurile** A se elibera (**1**). **14** *vi* (Reg; îe) **A-i ~ de unghișoară** A pune la punct pe cineva. **15** *vi* (Reg; îae) A omorî. **16** *vi* (Reg; îe) **Îi taie gura-n fier și-n oțel** A spune vrute și nevrute. **17** *vt* (Pfm; îe) **A ~ frunză câinilor** (sau **la câini**) A nu lucra nimic. **18** *vt* (Pfm; îe) **A-și ~ craca** (sau **creanga**) **de sub picioare** A-și primejdui situația printr-o acțiune negândită. **19** *vt* (Înv; îc) **Taie-pungă** Hoț (**1**). **20** *vt* (Îvp; îc) **Taie-babă** Om lăudăros. **21** *vt* A cosi^2 (**1**). **22** *vt* (Înv; c. i. un heleșteu) A curăța (**1**). **23** *vt* (Îvp) A înlătura. **24** *vt* (Spc) A desprinde filele unei cărți necitite unite la margini. **25** *vr* (Îvr) A se înstrăina de cineva sau ceva Si: *a se despărți*. **26** *vt* A despica (**1**). **27** *vt* (Pfm; îe) **A-și ~ drum** (sau **cale**, **cărare**) A-și face loc, îndepărtând obstacolele care-i stau în cale. **28** *vt* (C. i. bolnavi) A opera. **29-30** *vtr* A (se) răni^1 cu un obiect tăios. **31** *vt* A lăsa urme în profunzime Si: *a brăzda*. **32** *vt* (Fig) A contura (**2**). **33** *vi* (Înv; fig) A intra. **34** *vt* A croi (un obiect de îmbrăcăminte). **35** *vt* (Pop; fig) A plănui. **36** *vr* (D. țesături) A se rupe în direcția firului țesut sau la îndoituri. **37** *vr* (D. țesături) A se uza până la rupere. **38** *vt* (Fam; fig) A inventa (vorbe, minciuni etc.). **39** *vt* A sculpta. **40** *vt* A construi (**1**). **41** *vt* (Înv; îe) **A ~ bani** A emite monedă. **42** *vt* A străbate (despărțind, izolând). **43** *vt* (C. i. drumuri) A traversa (**2**). **44** *vt* A străbate de-a curmezișul (munți, țări, râuri etc.). **45** *vi* (Îlv) **A o ~ la fuga** A fugi (**1**). **46** *vt* (Pfm; îe) **A ~ drumul** (sau **calea**, **ieșirea**) (cuiva) A ieși înaintea cuiva pentru a-l împiedica să înainteze. **47** *vt* (Îvp; îc) **Taie-fugă** Om fricos. **48** *vt* A apuca pe drumul cel mai scurt. **49** *vt* A suprima (un text sau o parte dintr-un text, trăgând linii peste el). **50** *vrr* A se intersecta. **51** *vt* (Fam) A consfinți încheierea unei tranzacții (prin desfacerea mâinilor unite ale negociatorilor) Si: *a pecetlui*. **52** *vt* (La jocul de cărți) A despărți în două pachetul de cărți, punând jumătatea de dedesubt deasupra. **53** *vt* (La jocul de cărți) A juca ținând banca împotriva celorlalți jucători. **54** *vr* (D. lapte) A se brânzi. **55** *vr* (Pex; d. anumite preparate culinare) A căpăta aspectul de lapte brânzit din cauza alterării sau dintr-o greșeală de preparare Si: (reg) *a se păpărăzi*. **56** *vt* (Pfm; îe) **A-l ~** (pe cineva) **capul** A-l ajuta pe cineva mintea ca să înțeleagă Si: *a înțelege*, *a pricepe*. **57** *vt* (Pfm; îae) A crede (**11**). **58** *vt* (Reg; îae) A-i veni cuiva o idee neașteptată în minte. **59** *vt* (Pfm; îe) **A-i** (sau **a-l**) **~ prin cap** (sau **prin gând**) A-i veni prin minte Si: *a gândi*. **60** *vt* (Reg; îcs) *De-a tai mălai* Joc de copii nedefinit mai îndeaproape. **61** *vi* (D. obiecte) A fi tăios. **62** *vi* (Reg; îe) **A-i ~** (cuiva) **cuțitul** A face ce vrea el. **63** *vi* (Reg; d. unelte; îe) **A ~ ca dinții babei** A fi tocit. **64** *vt* A executa (prin așchiere) adâncituri sau proeminențe pe suprafața unui obiect Si: *a cresta*. **65** *vi* (Reg; îe) **A ~ în grindă** A nu face nimic. **66-67** *vtr* A (se) omorî cu un obiect tăios. **68** *vt* (Pfm; îe) **A ~ și a spânzura** A proceda arbitrar și abuziv. **69** *vt* A înjunghia un animal (în scopul valorificării). **70** *vt* (Îvp) A ataca lovind cu arme tăioase Si: *a bate*, *a izbi*. **71** *vt* (Fig) A provoca o senzație de durere. **72-73** *vtr* A (se) întrerupe. **74** *vi* (Pfm; îe) **A i-o ~** (cuiva) A întrerupe șirul vorbirii cuiva. **75** *vi* (Pfm; îae) A brusca pe cineva. **76** *vr* (Pop; îe) **A i se ~** (cuiva) **drumul** (sau **drumurile**, **cărările**) A se afla în încurcătură. **77** *vi* (Pfm; îe) **A ~ de piroteală** A face să-i treacă cuiva somnul. **78** *vt* A bara (**1**). **79** *vt* (Fig) A face să înceteze sau să slăbească Si: *a atenua*, *a desființa*, *a micșora*, *a modera*. **80-81** *vtr* (Pfm; îe) **A-i ~** (sau **a i se ~**) **(toată) pofta** (sau **gustul**) **(de ceva)** A-i trece (sau a face să-i treacă) cheful, curajul de a (mai) face ceva. **82-83** *vtr* (Pfm; îe) **A-i ~** (sau **a i se ~**) **pofta de mâncare** A face să-i treacă (sau a-i trece) pofta de mâncare. **84** *vr* (Pfm; îe) **A i se ~** (cuiva) **(mâinile și) picioarele** (sau **genunchii**) A i se muia cuiva (mâinile și) picioarele Si: *a slăbi*. **85** *vt* (Pop; fig) A potoli. **86-87** *vtr* (Îrg) A (i se) șterge efectul Si: *a (se) distruge*. **88** *vt* (Pfm; îe) **A ~ pe cineva** A întrece pe cineva. **89** *vt* (La jocurile de cărți; îe) **A ~ cu atu** A bate cu atuul. **90** *vi* (Înv) A valora. **91** *vt* (C. i. vin sau alte lichide pure sau concentrate) A dilua amestecând cu un alt lichid. **92** *vt* A opri fermentarea mustului. **93** *vt* (Fam; îe) **A ~ răul de la rădăcină** A lua măsuri energice pentru a stârpi radical un rău. **94** *vt* (Pfm; îe) **A-i ~** (cuiva) **cuvântul** A descuraja (pe cineva). **95** *vt* (Pfm; îe) **A spune ce-l taie capul** A spune vrute și nevrute.

tăiar *sn* vz ***taier***

tăiare *sf* vz ***tăiere***

tăiat^1 *sn* [At: CADE / P: *tă-iat* / Pl: (nob) *~uri* / E: ***tăia***] **1-4** Tăiere (**1-4**). **5** (Înv; îs) *~ul împrejur* Circumcizie (**1**).

tăiat^2, ***~ă*** *a* [At: H II, 141 / P: *tă-iat* / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***tăia***] **1** Care este separat în bucăți, în fragmente cu ajutorul unui obiect tăios sau prin diferite procedee fizice sau chimice Si: *despicat*, *retezat*, *trunchiat* (**1**). **2** Ucis cu o armă tăioasă. **3** (D. vin sau must) Oprit din fermentație. **4** Rănit cu un obiect tăios. **5** (D. păsări, animale) Care a fost sacrificat (în scopul valorificării). **6** (D. filele unei cărți necitite) Desprins la margini. **7** (D. texte, filme etc.) Din care s-a suprimat o parte. **8** (D. țesături) Destrămat în direcția firului țesut sau la îndoituri. **9** (D. anumite preparate culinare) Cu aspect de lapte brânzit, din cauza alterării sau a unei greșeli de preparare. **10** (D. răsuflare, respirație) Cu ritmul slăbit, oprit. **11** (D. un pachet de cărți de joc) Despărțit în două, punând jumătatea de dedesupt deasupra. **12** (Reg; îe) **A fi ~...** A semăna leit cu cineva.

tăiculean *sm* [At: JARNÍK–BÎRSEANU, D. 204 / Pl: *~eni* / E: ***taică*** + *-ulean*] (Pop; hip) Taică (**1**).

tăiculiță *sm* [At: POLIZU / Pl: ? / E: ***taică*** + *-uliță*] (Pop; hip) **1-2** Taică (**1, 6**).

tăicușor *sm* [At: SCURTU, T. 29 / Pl: *~i* / E: ***taică*** + *-ușor*] (Pop; hip) Taică (**1**).

tăicuț *sm* vz ***tăicuță***

tăicuță *sm* [At: ZILOT, CRON. 351 / V: (reg) ***~cuț*** / Pl: *~ți* / E: ***taică*** + *-uț(ă)*] (Pfm; hip) **1-2** Taică (**1, 6**).

tăier *sn* vz ***taier***

tăiere *sf* [At: CORESI, PS. 298/9 / P: *tă-ie~* / V: (înv) ***~iare*** / Pl: *~ri* / E: ***tăia***] **1** Separare (a unui obiect solid) în bucăți, în fragmente cu ajutorul unui obiect tăios sau prin diferite procedee Si: *tăiat*^{1} (**1**), *tăietură* (**1**). **2** Rănire cu un obiect tăios Si: *tăiat*^{1} (**2**), *tăietură* (**2**). **3** Suprimare (a unui

text) Si: *tăiat¹* (3), *tăietură* (3). 4 Sacrificare a unui animal, a unei păsări (în scopul valorificării) Si: *tăiat¹* (4). 5 (Îs) ~ *împrejur* sau (înv) *împrejur* ~ Circumcizie (1). 6 (D. o pădure, un parchet etc.; îe) **A da în ~** A propune pentru tăiat¹. 7 (Pop; șîs *~a capului Sfântului Ioan Botezătorul*) Sărbătoare religioasă care are loc în ziua de 29 august. 8 Executare (prin așchiere) a unei adâncituri sau proeminențe pe suprafața unui obiect Si: *crestare*. 9 (Înv) Ucidere. 10 (Reg) Abator (1). 11 (Îvp) Oprire.

tăierel *sn* [At: N. REV. R. IV, 72 / P: *tă-ie~* / V: (reg) ***ti~*** / Pl: *~e* / E: ***taier*** + *-el*] **1-20** (Reg; șhp) Taier (**1-2, 5-12**) (mic).

tăietor, ~oare [At: CORESI, EV. 541 / P: *tă-ie~* / V: (înv) ***~iu***, (îvp) ***~it~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***tăia*** + *-(ă)tor*] **1** *a* (Îvp) Care taie (1) Si: *ascuțit, tăios*. **2** *a* (Îvp; fig) Pătrunzător. **3** *av* (Îvp) Tranșant (3). **4** *sm* Persoană care se ocupă cu tăierea diferitelor materiale (în industrie). **5** *sm* (Înv; îs) *~ul pietrilor* (sau *peceților*) Persoană care se îndeletnicea cu tăierea și încrustarea pietrelor prețioase pe obiecte de podoabă și a numelor pe peceți. **6** *sm* (Înv; îs) ~ *de bani* Persoană care bate monedă. **7** *sm* Muncitor care se ocupă cu sacrificarea animalelor la abator. **8** *sm* (Îvp) Călău¹ (1). **9** *sf* (Reg; în fierărie) Secure (1). **10** *sf* (Reg) Cuțitul plugului. **11** *sf* (Reg) Cuțitoaie (întrebuințată de potcovar). **12** *sn* (Reg) Buștean pe care se despică lemnele de foc Si: (reg) *tăiș* (7), *tăiuș* (3). **13** *sn* (Reg; pex) Locul unde se despică lemnele pe tăietor (**12**). **14** *sn* (Înv) Buștean care servea călăului pentru decapitarea condamnaților la moarte. **15-16** *sn* (Reg) Planșă de lemn (sau butuc) pentru tăiat carne, zarzavaturi etc. **17** *sf* (Reg) Plantă erbacee cu frunze păroase de culoare verde-închis și cu flori galbene, folosită în medicina populară, pentru vindecarea tăieturilor Si: *floare-galbenă* (*Inula hirta*). **18** *sf* (Bot; reg) Lumânărică (*Gentiana asclepiadea*). **19** *sf* (Bot; reg) Gențiană (*Gentiana cruciata*). **20** *sf* (Reg) Pește care trăiește în apele de munte (*Cobitus taenia*).

tăietoriu *sm* vz ***tăietor***

tăietură *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 10ʳ/33 / V: (reg) ***tăit~*** / Pl: *~ri* / E: ***tăia*** + *-(ă)tură*] **1-3** Tăiere (**1-3**). **4** (Ccr) Loc unde s-a produs o tăiere (**8**). **5** (Ccr) Rană produsă prin tăiere (**2**). **6** (Înv) Circumcizie (**1**). **7** (Ccr) Porțiune suprimată dintr-un text. **8** (Ccr) Ștersătură într-un text. **9** (Pex; ccr) Articol decupat dintr-o tipăritură Si: *decupaj*. **10** (Ccr) Fel de a tăia (**49**). **11** (Ccr) Adâncitură săpată de oameni sau de ape. **12** (Ccr) Povârniș prăpăstios. **13** (Ccr) Perete stâncos. **14** (Ccr) Croiala unei haine. **15** (Fig) Contur (**1**). **16** (Fig) Mod de a realiza ceva. **17** Teren despădurit în care au rămas bucăți din trunchiurile copacilor tăiați Si: (reg) *curătură, laz*. **18** (Fig; lpl) Junghiuri. **19** Împărțire în două a pachetului de cărți de joc. **20** (Reg; art.; îf *tăitura*) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **21** (Reg; art.; îf *tăitura*) Melodie după care se execută dansul tăietura (**20**). **22** (Bot; reg) Lumânărică (*Gentiana asclepiadea*).

tăieței *smp* [At: KLEIN, D. 436 / P: *tă-ie~* / V: ***~iț~*** / E: ***tăiați*** (pll *tăiat²*) + *-ei* cf it *tagliatelli*] Preparat alimentar în formă de șuvițe lungi și subțiri, tăiate din foi de aluat nedospit, care se fierbe și se consumă ca adaos la supă ori cu brânză, ouă, nuci etc. Si: (reg) *tistădară, tocmagi, tololoți* (**1**), *tomologei*.

tăifas *sn* vz ***taifas***

tăifăsi *vi* [At: MAT. DIALECT. I, 237 / Pzi: *~sesc* / E: ***taifas***] (Olt) A tăifăsui.

tăifăsui *vi* [At: REBREANU, NUV. 89 / Pzi: *~esc* / E: ***taifas*** + *-ui*] (Pfm) A sta la taifas (1) Si: (pfm) *a pălăvrăgi*, (reg) *a tăinui* (**6**), *a tăifăsi, a tăini*.

tăifăsuială *sf* [At: DEX² / Pl: *~ieli* / E: ***tăifăsui*** + *-ială*] (Pfm) Pălăvrăgeală.

tăin *sn* vz ***tain²***

tăinaș *sm* [At: PASCU, S. 350 / Pl: *~i* / E: ***taină*** + *-aș*] (Pop; rar) Persoană care vorbește în taină cu cineva.

tăineală *sf* [At: JIPESCU, O. 102 / Pl: *~eli* / E: ***tăini*** + *-eală*] (Mun) **1** Consfătuire (**1**). **2** Taifas (**1**). **3** Uneltire.

tăini *vi* [At: JIPESCU, O. 102 / P: *tă-i~* / Pzi: *~nesc* / E: ***taină***] (Reg) A tăifăsui.

tăinicie *sf* [At: F (1891), 379 / Pl: *~ii* / E: ***tainic*** + *-ie*] (Îvp) Secret² (**3**).

tăinicit, ~ă *a* [At: BACOVIA, O. 74 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tainic***] (Rar) Discret (**1**).

tăinit *sn* [At: LUNGIANU, ap. CADE / P: *tă-i~* / Pl: (nob) *~uri* / E: ***tăini***] (Reg) Taifas (**1**).

tăinos, ~oasă *a* [At: (a. 1784) URICARIUL II, 149 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***taină*** + *-os*] (Înv) **1** Care se ferește de lume Si: *ascuns*. **2** Care lucrează în taină Si: *ascuns*.

tăinui [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 161ᵛ/15 / Pzi: *~esc*, (reg) *tăinui*; 3, 6 (reg) *tăinuie* / E: ***taină*** + *-ui*] **1** *vt* A păstra o taină (**1**) în legătură cu ceva sau cu cineva. Si: *a ascunde*, (reg) *a tăgădui* (**4**), *a tițui* (**1**). **2** *vi* (Reg; îe) **Rău am mai ~t-o** Rău mi-a mai umblat. **3-4** *vtr* A (se) feri de cineva (sau de ceva) pentru a nu fi văzut sau găsit Si: *a (se) ascunde*. **5** *vt* (Jur) A săvârși o tăinuire (**5**). **6** *vi* (Reg) A tăifăsui.

tăinuire *sf* [At: (sf. sec. XVIII) ap. LET. III, 273/34 / Pl: *~ri* / E: ***tăinui***] **1** Păstrare a unei taine (**1**). **2** Înțelegere ascunsă. **3** Secret² (**3**). **4** (Pop; îlav) **Cu ~** Tainic (**8**). **5** (Jur) Infracțiune care constă în primirea, transformarea sau valorificarea unui bun, în scopul realizării unui folos material, cunoscând că acesta provine din săvârșirea unei fapte ilicite.

tăinuit, ~ă [At: CANTEMIR, IST. 222 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tăinui***] **1** *a* Retras. **2** *a* Discret (**5**). **3** *a* Ascuns vederii. **4** *a* Secret³ (**15**). **5** *a* Necunoscut. **6** *av* Tainic (**8**).

tăinuitor, ~oare [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 191ᵛ/32 / P: *~nu-i~* / V: (înv) ***~iu*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***tăinui*** + *-tor*] **1-2** *smf, a* (Persoană) care tăinuiește (**1**) ceva. **3** *smf* (Jur) Persoană care săvârșește o tăinuire (**5**). **4** *smf* (Îvr) Persoană de încredere Si: (înv) *sfetnic*.

tăinuitoriu *a, sm* vz ***tăinuitor***

tăios, ~oasă *a* [At: MINEIUL (1776), 119ᴵⱽ/5 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***tăia*** + *-os*] **1** (D. obiecte) Care este ascuțit (putând despica un corp solid). **2** (Fig; d. vânt, ger etc.) Care provoacă o senzație dureroasă. **3** (Fig; d. privire) Aspru (**19**). **4** (Fig; d. glas) Ascuțit (**9**). **5** (Fig; d. vorbe, stil etc.) Caustic (**3**).

tăiș *sn* [At: ECONOMIA, 118/17 / V: (reg) ***teiș, tiiș*** / Pl: *~uri*, (reg) *~e* / E: ***tăia*** + *-iș* cf *tăiuș*] **1** Partea mai subțire, ascuțită a unui instrument, a unei unelte (de obicei a unui cuțit), destinată să taie (**1**) Si: *ascuțiș*, (pop) *tăiuș* (**1**). **2** (Rar; îs) *~ul palmei* Muchia palmei. **3** (Îs) *Cuțit cu două ~uri* Situație a cărei rezolvare într-un anumit sens poate avea efecte opuse celor dorite. **4** (Îas) Procedeu care implică, în aceeași măsură, avantaje și dezavantaje. **5** (Înv; îe) **A trece** (ceva) **sub ~ul sabiei** A ucide. **6** (Fam; îae) A distruge (**1**). **7** (Reg; rar) Tăietor (**12**).

tăișpin *sm* vz ***taispin***

tăitor, ~oare *a* vz ***tăietor***

tăitură *sf* vz ***tăietură***

tăiței *smp* vz ***tăieței***

tăiuș [At: CREANGĂ, P. 231 / V: (reg) ***ti~*** / Pl: *~uri* sn, *~i* sm / E: ***tăia*** + *-uș* cf *tăiș*] **1** *sn* (Pop) Tăiș (**1**). **2** *sm* (Reg) Par ascuțit la un capăt, folosit în îngrădituri. **3** *sn* (Reg) Tăietor (**12**).

tălabă [At: DDRF / V: (reg) ***tal~*** / Pl: *~be* / E: nct] (Reg) **1** *sf* Ceată (**19**). **2** *av* Buluc (**5**). **3** *sfa* (Îlav) **Cu ~ba** În număr mare.

tălaburi *sfp* [At: CHEST. II, 390/258 / E: ns cf *talant²*] (Reg) Acareturi (**1**).

tălagă *sf* vz ***toligă***

tălaichiță *sf* vz ***tălaniță***

tălaie *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~lăi* / E: nct] (Reg) Familie (**1**).

tălainiță *sf* vz ***tălaniță***

tălam *s* [At: LB / V: (îrg) ***talant, ~lian*** / E: ns cf mg *talám*] (Îrg) **1** (Șîf *talant*; îe) **A-i fi** (cuiva) **~** A-i fi rușine. **2** (Îae) A-i fi lehamite de ceva. **3** (Îe) **A-i fi** (cuiva) **~lian** A i se părea ceva ciudat Si: *a se mira*.

tălan *sn* vz ***talan¹***

tălang *i* vz ***talang***

tălaniță *sf, a* [At: BIBLIA (1688), 182[2]/23, 131 / V: (înv) ***talain~, tal~, ~aichiță, ~ain~, ~lăn~, tolăn~, toln~*** *sf* / Pl: *~țe* / E: nct] (Înv) **1-2** (Femeie) de moravuri ușoare Si: *curtezană*.

tălant[1] *sm* vz ***talan***[1]

tălant[2] *sn* vz ***talent***[1]

tălaș *smn* vz ***talaz***

tălaz *smn* vz ***talaz***

tălăban *sm* [At: CIAUȘANU, V. 202 / V: (reg) ***talapan, ~ăvan*** / Pl: *~i* / E: ***talabă***[2] + *-an*] (Mun; Olt) **1-2** (Dep) Toloapă (**2-3**). **3** Om voinic.

tălăbos, ~oasă *a* [At: CIAUȘANU, V. 202 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***talabă***[1] + *-os*] (Olt) Care are laba piciorului mare.

tălăfon *sn* vz ***telefon***

tălăghir *smn* vz ***talaghir***

tălăi *v* vz ***tălălăi***[1]

tălăială *sf* vz ***tălălăială***

tălălăi[1] *vi* [At: DDRF / V: (reg) ***tălăi, tolăi, tolăli, tolălui*** / Pzi: *~esc* / E: ***tala***] **1** (Pfm) A vorbi mult și fără rost Si: (pfm) *a flecări, a pălăvrăgi*. **2** (Reg; îf *tolăi*) A striga (**1**). **3** (Reg) A merge încoace și încolo, pășind fără siguranță Si: (reg) *a se bălăbăni*. **4** (Reg) A hoinări.

tălălăi[2] *v* vz ***tălăli***

tălălăială *sf* [At: ARH. OLT. XXI, 276 / V: (reg) ***tălăi~*** / Pl: *~ieli* / E: ***tălălăi***[1] + *-eală*] (Reg) Pălăvrăgeală.

tălălău[1] *sn* [At: CADE / V: (reg) ***tărărău, tol~*** / Pl: *~laie* / E: ***tălălăi***[1] + *-ău*] (Reg) Tărăboi (**1**).

tălălău[2] *s* vz ***teleleu***

tălăli [At: DR. IV, 767 / V: (reg) ***~lălăi, ~lălui*** / Pzi: *~lesc* / E: mg ***talăl***] (Trs) **1** *vt* A întâlni întâmplător pe cineva. **2** *vt* A lovi ținta Si: *a nimeri*. **3** *vi* A ieși bine la socoteală Si: *a nimeri, a reuși*. **4** *vi* A sosi din întâmplare într-un loc Si: *a nimeri*. **5-6** *vir* A (se) potrivi (cu cineva).

tălălui *v* vz ***tălăli***

tălănc *i* vz ***talang***

tălăncăi *vi* [At: ALRT II, 177 / Pzi: *~esc*, 3 *~ește* / E: ***talancă*** + *-ăi*] (Reg) **1-2** A tălăngăni (**1-2**).

tălăncăni *v* vz ***tălăngăni***

tălăncuță *sf* [At: SADOVEANU, O. IX, 20 / Pl: *~țe* / E: ***talancă*** + *-uță*] **1-2** (Pop; șhp) Talancă[1] (**1**) (mică).

tălăngăni *vi* [At: LUNGIANU, CL. 39 / V: (reg) ***~ncă~*** / Pzi: *~nesc*, 3 *~nește* / E: ***talangă*** + *-(ă)ni*] (Reg) **1** (D. clopote, tălăngi etc.) A suna (tare) Si: (reg) *a tălăncăi* (**1**). **2** (D. ființe) A suna din talangă (**1**) Si: (reg) *a tălăncăi* (**2**), *a tălăngi*.

tălăngeală *sf* [At: ALAS 5 II, 1939, 7/3 / Pl: *~eli* / E: ***tălăngi*** + *-eală*] (Reg; rar) Zgomot (ca) de talangă (**1**).

tălăngi *vi* [At: GOROVEI, CR. 172 / Pzi: *~gesc* / E: ***talangă***] (Reg) A tălăngăni (**2**).

tălăni *v* vz ***tolăni***

tălăniță *sf* vz ***talaniță***

tălăpanță *sf* [At: LEXIC REG. 43 / Pl: *~țe* / E: ns cf *tălăpăni*] (Olt) **1** Femeie care vorbește mult și fără rost. **2** Femeie rea de gură.

tălăpăneală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***tălăpăni*** + *- eală*] (Mun) **1** Mers rar, greoi. **2** Pălăvrăgeală.

tălăpăni *vi* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~nesc, ~lăpăn* / E: ***talap***] (Mun) **1** A merge greu, rar și apăsat. **2** A trăncăni[1] (**4**).

tălăpănit *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: ***tălăpăni***] (Mun) **1** Mers rar, greoi și apăsat. **2** Trăncăneală[1] (**2**).

tălăpănos, ~oasă *smf, a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***tălăpăni*** + *-os*] (Mun) **1-2** (Persoană) cu mersul rar, greoi și apăsat.

tălăpi *vt* [At: DR. IV, 853 / Pzi: *~pesc* / E: ns cf *talapă*] (Reg; într-un descântec) A lovi cu aripile.

tălășman, ~ă *smf, a* [At: ALECSANDRI, T. 902 / V: (reg) ***talaș~*** / Pl: *~i, ~e* / E: tc ***talașman*** „certăreț, arțăgos"] (Buc) **1-2** Tont (**1-2**).

tălășmăni *vt* [At: ALECSANDRI, T. 902 / Pzi: *~nesc* / E: ***tălășman***] (Mol) **1** A batjocori (**1**). **2** A pedepsi.

tălășpan *sm* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~i* / E: ns cf *talap*] (Mun) Om cu mersul rar și greoi.

tălău *sn* vz ***talan***[1]

tălăvan *sm* vz ***tălăban***

tălăzi *vr* [At: GORJAN, H. II, 7/30 / Pzi: *~zesc* / E: ***talaz***] (Îvr) A fi dus de valuri.

tălăzui [At: PISCUPESCU, O. 44/10 / Pzi: *~esc*; 3 *~e* / E: ***talaz*** + *-ui*] **1-2** *vir* A face valuri mari, tumultoase. **3-4** *vir* (Fig) A (se) undui. **5-6** *vir* (Fig; d. mase de oameni) A (se) agita. **7** *vr* (Îvr) A se scălda (**8**). **8-9** *vir* (D. ape curgătoare) A (se) revărsa.

tălăzuire *sf* [At: ARDELEANU, V. P. 234 / Pl: *~ri* / E: ***tălăzui***] **1** Ridicare în valuri mari, tumultoase. **2** (Fig) Unduire. **3** (Fig) Manifestare a agitației unei mase de oameni. **4** Revărsare (a unei ape curgătoare). **5** (Fig) Ploaie torențială.

tălăzuit, ~ă *a* [At: G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 126 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tălăzui***] **1** (D. apa mării și a râurilor) Ridicat în talazuri (**1**). **2** (Fig) Care unduiește.

tălâmb, ~ă *a* [At: JIPESCU, O. 80 / V: (înv) ***~âng*** / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *năstărâmb, năsărâmb*] **1** (Reg; d. oameni) Neîndemânatic. **2** (Reg; d. oameni) Tembel (**6**). **3** (Mun; d. îmbrăcăminte) Lucrat fără pricepere Si: *grosolan*.

tălâng, ~ă *a* vz ***tălâmb***

tălbăceală *sf* vz ***tărbăceală***

tălbăci *v* vz ***tărbăci***

tălbăcilă *sf* vz ***tărbăcilă***

tălbăcire *sf* vz ***tărbăcire***

tălbăcit, ~ă *a* vz ***tărbăcit***[2]

tălbăcitură *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ri* / E: ***tălbăci*** + *-(i)tură*] (Îvr) Încurcătură.

tălbăriță *sf* [At: PASCU, S. 266 / A: nct / Pl: *~țe* / E: ns cf *tâlbâc*] (Reg) **1** Mlaștină. **2** Mocirlă.

tălbătăci *v* vz ***tărbăci***

tălbăticire *sf* vz ***tărbăcire***

tăleac *sn* vz ***telechi***

tălefon *sn* vz ***telefon***

tălegram *sn* vz ***telegramă***

tălegramă *sf* vz ***telegramă***

tăleraș *sm* [At: JAHRESBER. X, 214 / Pl: *~i* / E: ***taler***[1] + *-aș*] **1-2** (Reg; șhp) Tălerel[1] (**1-2**). **3** (Mol; înv) Slujbaș însărcinat cu strângerea impozitelor.

tălerel[1] *sm* [At: CADE / Pl: *~ei* / E: ***taler***[1] + *-el*] **1-2** (Pop; șhp) Taler[1] (**1**) (cu valoare mică) Si: (reg) *tăleraș* (**1-2**), *tălerior* (**1-2**), *tălgior* (**1-2**).

tălerel[2] *sn* [At: TEODORESCU, P. P. 120 / V: (reg) ***tel~*** / Pl: *~e* / E: ***taler***[2] + *-el*] **1-2** (Pop; șhp) Tălgerel (**1-2**).

tălerior *sm* [At: JAHRESBER. X, 214 / Pl: *~i* / E: ***taler***[1] + *-ior*] **1-2** (Reg; rar) Tălerel[1] (**1-2**).

tăleriță *sf* [At: TDRG / Pl: *~țe* / E: ***taler***[1] + *-iță*] Monedă de argint, care circula în trecut, cu valoare mai mică decât talerul[1] (**1**) sau echivalentă, în Transilvania, cu o coroană (**12**).

tălgeraș *sn* [At: CADE / Pl: *~e* / E: ***talger*** + *-aș*] **1-2** (Pop; șhp) Tălgerel (**1-2**).

tălgerel *sn* [At: CADE / Pl: *~e* / E: ***talger*** + *-el*] **1-2** Talger (**1**) (mic) Si: *farfurioară*, (pop) *tălerel*[2] (**1-2**), *tălgeraș* (**1-2**), (reg) *tălgeruț* (**1-2**).

tălgeruț *sn* [At: LEXIC REG. 13 / V: (reg) ***tânge~*** / Pl: *~e* / E: ***talger*** + *-uț*] **1-2** (Reg; șhp) Tălgerel (**1-2**).

tălgior *sm* [At: MAT. FOLK. 1467 / Pl: *~i* / E: ***talger*** + *-ior*] **1-2** (Reg; șhp; csnp) Tălerel[1] (**1-2**).

tălhar *sm* vz ***tâlhar***

tălhariu *sm* vz ***tâlhar***

tălhărășug *sn* vz ***tâlhărășug***

tălhărea *sf* vz ***tâlhărea***

tălhăresc, ~ească *a* vz ***tâlhăresc***

tălhărește *av* vz ***tâlhărește***

tălhăret *sn* vz ***tâlhăret***
tălhări *v* vz ***tâlhări***
tălhărie *sf* vz ***tâlhărie***
tălhărime *sf* vz ***tâlhărime***
tălhărit *sn* vz ***tâlhărit***
tălhăriță *sf* vz ***tâlhăriță***
tălhăroaică *sf* vz ***tâlhăroaică***
tălhăroi, ~oaie *smf* vz ***tâlhăroi***
tălhăros, ~oasă *a* vz ***tâlhăros***
tălhărșag *sn* vz ***tâlhărșag***
tălhui *v* vz ***tâlhui***
tălhușag *sn* vz ***tâlhușag***
tălian[1] *sm* vz ***italian***
tălian[2] *s* vz ***tălam***
tălică *ppr* [At: REBREANU, R. II, 112 / E: (mă)***tălică***] (Reg) Mătălică.
tălienesc, ~ească *a* vz ***italienesc***
tălienie *sf* vz ***italienie***
tălifon *sn* vz ***telefon***
tăligraf *sn* vz ***telegraf***
tăligram *sn* vz ***telegramă***
tăligramă *sf* vz ***telegramă***
tălim *sn* vz ***talâm***
tălincă *sf* vz ***tilincă***
tăliuță *sf* [At: SANDU-ALDEA, ap. CADE / Pl: *~țe* / E: ***talie*** + *-uță*] **1-2** (Pop; șhp) Talic (**7**) (subțire).
tălmaci, ~ace *smf* [At: PO 148/15 / V: (înv) ***tâl~*** / Pl: ~ / E: slv **тлъмачь**] (Îvp) **1** Traducător (**1**). **2** Tâlcuitor (**1**).
tălmăci [At: (a. 1646) GCR I, 119/23 / V: (înv) ***tâl~*** / Pzi: *~ăcesc* / E: slv **тлъмачити**] (Îvp) **1** *vt* A traduce un text dintr-o limbă în alta. **2** *vt* A tâlcui (**1**). **3** *vt* A explica (**1**). **4** *vt* A dezlega o problemă, o întrebare etc. **5** *vrr* A se lămuri cu cineva. **6** *vt* A exprima (**1**).
tălmăciar *sm* [At: ȘINCAI, HR. III, 246/21 / Pl: *~i* / E: ***tălmăci*** + *-ar*] (Îvr) **1** Traducător (**1**).
tălmăcie *sf* [At: PSALT. 263 / Pl: *~ii* / E: ***tălmăci*** + *-ie*] (Îvr) Tâlcuire (**1**).
tălmăcire *sf* [At: BIBLIA (1688), 7/8 / V: (înv) ***tâl~*** / Pl: *~ri* / E: ***tălmăci***] (Îvp) **1** Traducere (**1**). **2** Tâlcuire (**1**). **3** Lămurire. **4** Exprimare (**1**). **5** (Pex) Operă tradusă.
tălmăcit[1] *sn* [At: M. COSTIN, O. 159 / Pl: *~uri* / E: ***tălmăci***] (Îvr) Traducere (**1**).
tălmăcit[2]***, ~ă*** *a* [At: IST. AM. 1[r] / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tălmăci***] (Îvp) Tradus (**1**).
tălmăcitor, ~oare *smf* [At: BIBLIA (1688), 4/47 / V: (înv) ***tâl~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***tălmăci*** + *-tor*] (Îvp) **1** Traducător (**1**). **2** Tâlcuitor (**1**).
tălmăcitură *sf* [At: MOLITVENIC (sec. XVII), ap. BV II, 40 / V: (înv) ***tâl~*** / Pl: *~ri* / E: ***tălmăci*** + *-tură*] (Înv) **1** Traducere (**1**). **2** Tâlcuire (**1**).
tălmășag *sn* vz ***tămășag***
tălmăzoaice *sfp* [At: BORZA, D. 37 / E: nct] (Bot; reg) Ochiul-boului (*Callistephus chinensis*).
tălmăzui *vt* [At: DLR / Pzi: *~esc* / E: nct] (Reg) A murdări.
tălmut, ~ă *smf, a* [At: A V, 14 / Pl: *~uți* / E: nct] (Buc; Mol) **1-2** (Om) tăcut[2] (**1**).
tălnaciu *sn* vz ***tănaciu***
tălnău *sm* vz ***tanău***[2]
tălni *v* vz ***tâlni***
tălpar *sm* [At: LB / Pl: *~i* / E: ***talpă*** + *-ar*] **1** (Îrg) Tăbăcar[1] (**1**) (mai ales de piei pentru talpă). **2** (Reg) Persoană care lucrează opinci Si: *opincar*. **3** (Mol; mpl) Tălpig (**12**).
tălpaș *sm* vz ***talpoș***
tălpălag, ~ă *a* vz ***tăpălog***
tălpălagă *sf* vz ***tăpălagă***
tălpălar *sm* [At: LB / Pl: *~i* / E: ***tălpăli*** + *-ar*] (Înv) **1** Persoană care face tălpi (**49**) pentru încălțăminte. **2** Persoană care vinde tălpi (**49**) pentru încălțăminte.
tălpălaș *sn* [At: PAMFILE, I. C. 106 / Pl: ? / E: mg ***talpalás***] (Reg) Crestătură ce se taie în partea de jos a bârnei când se face o plută.
tălpălăgos, ~oasă *a* vz ***tăpălăgos***
tălpălărie *sf* [At: (a. 1766) URICARIUL XIV, 3 / E: ***tălpălar*** + *-ie*] (Înv) **1-2** Meseria de tălpălar (**1-2**).
tălpălău *sn* [At: SCL 1959, 218 / Pl: *~lauă* / E: ***talpă*** + *-ălău*] (Reg) **1** Calapod pentru încălțăminte. **2** Partea pe care se sprijină vârtelnița Si: (reg) *pat*[1]. **3** Bucată de lemn cu ajutorul căreia se prelungește o bârnă veche spre a putea fi folosită la construcția unei case. **4** Lanț gros cu care se împiedică roata carului pe locurile înclinate.
tălpăli *vt* [At: DLR / V: (reg) ***talpali*** / Pzi: *~lesc* / E: ***tălpălui*** css] (Reg) **1** A tălpui (**1**). **2** A tălpălui (**2**).
tălpăloagă *sf* vz ***tăpălagă***
tălpălog, ~oagă *a* vz ***tăpălog***
tălpălui *vt* [At: ANON. CAR. / Pzi: *~esc* / E: mg ***talpal*** + *-ui*] (Reg) **1** A tălpui (**1**). **2** A împiedica roata carului pe locurile înclinate, punând un lanț sub ea Si: (reg) *a tălpăli* (**2**).
tălpăluială *sf* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: ***tălpălui*** + *-eală*] (Reg) Lemn adăugat la talpa roasă a unei sănii pentru a o completa.
tălpăluire *sf* [At: PHILIPPIDE, P. 156 / Pl: *~ri* / E: ***tălpălui***] (Reg) **1** Tălpuire (**1**). **2** Împiedicare a roții carului pe locurile înclinate, cu ajutorul unui lanț.
tălpășag *sn* [At: DENSUSIANU, Ț. H. 303 / Pl: *~uri* / E: ***talpă*** + *-șag*] (Reg) Amendă pentru stricăciunile făcute de vitele intrate pe un teren străin Si: (înv) *gloabă, ispașă*.
tălpăși *vr* [At: DDRF / Pzi: *~șesc* / E: ***tălpaș***] (Reg) A-și lua tălpășița (**2**).
tălpășiță *sf* [At: CREANGĂ, P. 44 / Pl: *~țe* / E: ***talpă***] (Mol) **1** Talpă la sanie. **2** (Îe) **A-(și) lua ~ta** (sau **~tele**) sau **a o lua la ~ta** A pleca repede dintr-un loc (din cauza fricii, a rușinii etc.).
tălpășor *s* [At: CHEST. II, 90/44 / Pl: ? / E: ***talpă***] (Reg) Zid care alcătuiește temelia unei case.
tălpău *sm* [At: DDRF / Pl: *~ăi* / E: ***talpă*** + *-ău*] (Reg; mpl) Tălpig (**1**).
tălpel, ~ea *smf* [At: H XVIII, 262 / Pl: *~ei, ~ele* / E: ***talpă*** + *-el*] (Reg; mpl) Tălpig (**1**).
tălpete *sm* [At: ALR SN II h 471 / Pl: *~eți* / E: ***talpă*** + *-ete*] (Reg) **1** (La războiul de țesut) Talpă (**74**). **2** (La sanie) Talpă (**76**). **3** Tălpig (**1**).
tălpeț *sm* [At: DDRF / Pl: *~i* / E: ***talpă*** + *-eț*] **1** (Olt; la războiul de țesut) Talpă (**74**). **2** (Reg; la sanie) Talpă (**76**). **3** (Ban) Tălpig (**1**).
tălpic *smn* vz ***tălpig***
tălpică *sf* vz ***tălpig***
tălpice *sf* vz ***tălpig***
tălpig [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***~ic***, ***tel~*** *smn*, ***~ică***, ***~ice***, ***~ă*** *sf*, ***telpici***, ***tulpici*** *sp* / Pl: *~ige*, (reg) *~uri* sn, *~igi* sm / E: ***talpă*** + *-ig*] (Reg) **1** *sn* Fiecare dintre pedalele de la războiul de țesut, cu ajutorul cărora se schimbă ițele Si: (reg) *călcător, iapă, măiuț, piciorong, podnog, schimbător, scândureauă, tălpău, tălpel, tălpete* (**3**), *tălpeț* (**3**), *tălpigei* (**1**), *tălpiș* (**1**), *tălpiță* (**3**), *tălpoi* (**12**). **2** *sn* Pedala de la scăunoaie pe care dulgherul apasă cu piciorul pentru a fixa lemnul de cioplit. **3** *sn* Scobitură făcută în trunchiul[2] (**1**) unui copac. **4** *sn* Instrument de lemn cu pedală, folosit la pescuit pentru a stârni peștii și a-i alunga spre plasă. **5** *sn* Fiecare dintre tălpile unei sănii Si: (reg) *tălpiș* (**2**), *tălpoi* (**13**). **6** *sn* Sanie formată dintr-un „molid îngemănat", pe care se transportă mortul la cimitir. **7** *sn* Patină de lemn. **8** *sn* Fiecare dintre cele două suporturi laterale curbate cu care sunt prevăzute unele scaune în loc de picioare. **9** *sn* Grindă de lemn care se pune la temelia unor case. **10** *sn* Bucată de lemn sau de piatră care se fixează sub stâlpii unei galerii de mină, pentru a împiedica pătrunderea lor în talpa galeriei. **11** *sn* (Teh) Suportul unui aparat. **12** *sm* Încălțăminte rudimentară alcătuită dintr-o talpă (**49**) de lemn cu o baretă de piele Si: (reg) *tălpar* (**3**). **13** *sm* Bucată de piele cu care se cârpesc

opincile Si: (reg) *potlog*. **14** *sf* (Îf *tălpigă*) Fâșie de pânză cusută în partea de jos, la cioareci sau la indispensabili, care se fixează sub talpa piciorului. **15** *sm* Laba piciorului. **16** *sm* (Pex) Calapod pentru încălțăminte. **17** *sm* (Îf *tălpici*) Șosete care acoperă laba piciorului.

tălpigar *sn* [At: TEAHA, C. N. 272 / Pl: ? / E: ***tălpig*** + *-ar*] (Trs; la războiul de țesut) „Capra în care se articulează tălpigile (1)".

tălpigă *sf* vz ***tălpig***

tălpigei *smp* [At: H XVI. 97 / E: ***tălpig*** + *-el*] **1-2** (Reg; șhp) Tălpig (1) (mic).

tălpigos, ~oasă *a* [At: DLR / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***tălpig*** + *-os*] (Reg) **1** (D. picioare) Cu talpa (1) mare. **2-3** (D. urechi) Clăpăug (3-4).

tălpiș [At: COSTINESCU / V: (reg) *~ă sf* / Pl: *~i*, *~e* / E: ***talpă*** + *-iș*] (Reg) **1-2** *sn* Tălpig (1, 5). **3** *sf* (Îf *tălpișă*) Patină de lemn. **4** *sfp* (Îaf) Scobituri în pereții unei fântâni. **5** *av* (Îe) **A merge ~** A aluneca (1).

tălpișă *sf* vz ***tălpiș***

tălpit, ~ă *a* vz ***stâlpit***

tălpiță *sf* [At: LIUBA-IANA, M. 100 / Pl: *~țe* / E: ***talpă*** + *-iță*] **1-2** (Pop; șhp) Talpă (1) (mică) Si: (reg) *tălpuță* (1-2). **3** (Reg) Tălpig (1). **4** (Reg; lpl) Chingi la războiul de țesut. **5** (Reg) Fiecare dintre cele două scândurele folosite la fixarea ceaunului în timp ce se mestecă mămăliga, fiind trecute cu un capăt prin toartele acestuia și apăsate cu piciorul pe celălalt capăt. **6** (Reg) Laviță așezată în apropierea ușii, în casele țărănești, pe care se țin donița, vasele cu apă etc.

tălpiu *sn* [At: GR. BĂN. / Pl: *~ii* / E: ***talpă*** + *-iu*] (Reg) **1-2** Tălpoi (7, 14).

tălpiz, ~ă *a* vz ***telpiz***

tălpizic *sn* vz ***telpizlic***

tălpizie *sf* vz ***telpizie***

tălpizlâc *sn* vz ***telpizlic***

tălpoaie *sf* vz ***tălpoi***

tălpoi *sn* [At: I. IONESCU, C. 165/16 / V: (reg) ***~oaie*** *sf* / Pl: *~oaie* / E: ***talpă*** + *-oi*] **1-4** (Pop; aug) Talpă (1-2) (mare). **5-6** (Pop; aug) Talpă (49) (mare). **7** (Reg) Grindă groasă care se pune ca temelie la unele construcții Si: (reg) *tălpiu* (1). **8** (Reg; îf *tălpoaie*) Prispă la casă. **9** (Reg; fig) Talpa (64) iadului. **10** (Reg; fig) Babă rea Si: *talpa(65)-iadului*. **11** (Reg; fig) Vrăjitoare. **12-13** (Reg) Tălpig (1, 5). **14** (Reg) Bucată de piele sau de talpă (49) cu care se cârpesc opincile Si: (reg) *potlog*, *tălpiu* (2).

tălpoiță *sf* [At: CHEST. II, 117/4 / Pl: *~țe* / E: ***tălpoi*** + *-iță*] (Reg) Grindă care se așază de-a curmezișul pe temelia casei.

tălpos, ~oasă [At: I. IONESCU, P. 51 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***talpă*** + *-os*] (Reg; d. pământ) **1** *a* Tare ca o talpă (49) Si: *îndesat*, (reg) *tălpac*. **2** *av* Cu brazde mari și tari ca o talpă (49). **3** *a* Argilos.

tălpoș *sm* vz ***talpoș***

tălpui *vt* [At: ANON. CAR. / Pzi: *~esc* / E: ***talpă*** + *-ui*] **1** A pune talpă (49) la încălțăminte Si: (reg) *a tălpăli* (1), *a tălpălui* (1). **2** A pune pingea la încălțăminte Si: *a pingeli*, (îrg) *a pingelui*. **3** A pune o șină de fier la talpa de lemn a plugului, la tălpile unei sănii etc. **4** (Reg) A pune tălpi (60) la temelia unei case țărănești. **5** A înlocui tălpile (49) rupte de la ciorapi, șosete.

tălpuială *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~ieli* / E: ***tălpui*** + *-eală*] (Reg) **1-3** Tălpuire (1-3).

tălpuire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***tălpui***] **1** Fixare a tălpilor (49) la încălțăminte Si: *tălpuit* (1), (reg) *tălpăluire* (1), *tălpuială* (1), (îrg) *tălpuitură* (1). **2** Pingelire a încălțămintei Si: *tălpuit* (2), (reg) *tălpuială* (2), (îrg) *tălpuitură* (2). **3** (Reg) Punere a tălpilor (60) la temelia unei case țărănești Si: (reg) *tălpuială* (3), (îrg) *tălpuitură* (3).

tălpuit *sn* [At: ALEXI, W. / Pl: (nob) *~uri* / E: ***tălpui***] **1-2** Tălpuire (1-2).

tălpuitor *sn* [At: NOM. PROF. 46 / P: (nob) *~pu-i~* / Pl: *~i* / E: ***tălpui*** + *-tor*] Muncitor care lucrează la tălpuirea (1-2) încălțămintei Si: *cizmar*.

tălpuitură *sf* [At: COSTINESCU / P: *~pu-i~* / Pl: *~ri* / E: ***tălpui*** + *-(i)tură*] (Îrg) **1-3** Tălpuire (1-3).

tălpuși *spl* [At: VICIU, GL. / E: ***talpă*** + *-uș*] (Reg) Patine de lemn.

tălpuță *sf* [At: MARIAN, NA. 370 / Pl: *~țe* / E: ***talpă*** + *-uță*] (Reg) **1-2** (Șhp) Tălpiță (1-2). **3** (Îe) **A-și lua ~ța** A-și lua tălpășița (2).

tăltinoacă *sf* [At: ALR I. 1931/305 / Pl: *~ace* / E: ***Taltin*** + *-oacă*] (Bot; reg) Tătănească (1) (*Symphytum officinale*).

tămadă *sf* [At: IL 1962 nr. 1, 56 / Pl: ? / E: pvb ***tămădui***] (Îrg) **1** Leac. **2** Vindecare.

tămam *av* vz ***taman***

tăman *av* vz ***taman***

tămădaș *sn* [At: CABA, SĂL. 101 / Pl: ? / E: mg ***támadás***] (Reg) Proveniență.

tămădi *v* vz ***tămădui***

tămădui [At: PSALT. HUR. 87ᵛ/7 / V: (reg) ***~di*** / Pzi: *~esc*, (reg) *~mădui* / E: mg ***tâmadni*** „a sprijini, a ajuta"] **1-2** *vtr* (Pop) A (se) vindeca (de o boală) Si: *a (se) însănătoși*, *a (se) lecui*, *a (se) vindeca*. **3** *vt* (Înv; fig) A îndrepta o greșeală, un rău făcut cuiva, o pagubă etc. **4-5** *vtr* (Înv) A (se) naște Si: *a (se) crea*, *a (se) înfiripa*. **6** *vt* (Reg; îe) **A ~ lumină** (într-o afacere) A clarifica (5) ceva. **7** *vr* (Reg; îf) **A se ~di la ceva** A-și face rost de ceva.

tămăduială *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 252ʳ/35 / P: *~du-ia~* / Pl: *~ieli* / E: ***tămădui*** + *-eală*] (Pop) Tămăduire (1).

tămăduicios, ~oasă *a* [At: PONTBRIANT, D. / P: *~du-i~* / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***tămădui*** + *-cios*] (Îvr) Care se poate tămădui (1).

tămăduiciune *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. februarie 306ᵛ/23 / P: *~du-i~* / Pl: *~ni* / E: ***tămădui*** + *-ciune*] (Îvr) Tămăduire (1).

tămăduință *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 126ʳ/3 / P: *~du-i~* / Pl: *~țe* / E: ***tămădui*** + *-ință*] (Înv) Tămăduire (1).

tămăduire *sf* [At: (a. 1618) GCR I, 51/20 / P: *~du-i~* / Pl: *~ri* / E: ***tămădui***] **1** (Pop) Vindecare a unei boli Si: *însănătoșire*, *lecuire*, (pop) *tămăduială*, (îvr) *tămăduiciune*, (înv) *tămăduință*. **2** (Pop; îs) *Izvorul ~rii* Loc cu ape de băut sau de scăldat, care au proprietatea de a vindeca anumite boli. **3** (Pop; îas) Sărbătoare religioasă creștină care se celebrează în Vinerea din Săptămâna Luminată. **4** (Înv) Înfiripare.

tămăduit, ~ă *a* [At: PSALT. HUR. 84ʳ/14 / P: *~du-it* / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***tămădui***] **1** (Pop) Vindecat. **2** (Îvr) Renăscut.

tămăduitor, ~oare [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 171ʳ/22 / P: *~du-i~* / V: (înv) ***~iu*** / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***tămădui*** + *-tor*] (Pop) **1-2** *smf*, *a* (Persoană) care tămăduiește (1) Si: *vindecător*, (pop) *lecuitor*, (îvp) *mântuitor*. **3** *sma* (Adesea ca nume propriu) Iisus Hristos.

tămăduitoriu, ~oare *a* vz ***tămăduitor***

tămăfi *v* vz ***tămânji***

tămăli *vt* [At: PAȘCA, GL. / Pzi: *~lesc* / E: nct] (Reg) A pisa.

tămăna *v* vz ***tămâia***

tămănda *v* vz ***tămânda***

tămăndare *sf* vz ***tămândare***

tămășag *sn* [At: PAMFILE, J. I, 13 / V: (reg) ***tălm~*** / Pl: *~uri* / E: nct] (Reg) **1-3** Glumă[1] (1-3).

tămășalnic, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***tămășag***] (Mol; d. persoane) Glumeț (1).

tămășeală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***tămăși*** + *-eală*] (Mun) **1** Distrugere a lucrurilor Si: (reg) *tămășit[1]* (1). **2** Îmbolnăvire a oamenilor Si: (reg) *tămășit[1]* (2).

tămăși [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~șesc* / E: nct] (Mun) **1-2** *vtr* (C. i. lucruri) A (se) distruge (7). **3** *vr* (D. oameni) A se îmbolnăvi.

tămășit[1] *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: (nob) *~uri* / E: ***tămăși***] (Mun) **1-2** Tămășeală (1-2).

tămășit[2]*, ~ă** *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***tămăși] (Mun) **1** (D. lucruri) Distrus (1). **2** (D. oameni) Bolnav (1). **3** (D. oameni) Rău la inimă Si: *afurisit*, *blestemat*.

***tămășit[3]*, ~ă** *a* [At: LEXIC REG. II, 17 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ns cf *tămășag*] (Mun; Olt) **1** Isteț. **2** Vioi. **3** Bun de glume. **4** Bun la învățătură.

tămâia *v* vz ***tămâia***

tămâia [At: VARLAAM, C. 426 / V: (înv) ***~mana***, ***tâmaia***, ***timia***, (reg) ***at~***, ***~mia***, ***~muia*** / Pzi: *~iez*, (reg) *~mâi* / E: ***tămâie***] **1-2** *vti* (În practicile

religioase) A răspândi fum de tămâie (1) din vase speciale (cățuie, cădelniță etc.) Si: *a cădelnița*. 3 *vi* (Reg; fig) A umbla de colo până colo fără nici un rost. 4 *vr* (Pfm; fig) A se îmbăta. 5 *vt* (Înv; fig) A lingusi pe cineva Si: *a măguli*. 6 *vt* (Reg; gmț) A lovi pe cineva. 7-8 *vti* (Înv) A se închina (unei divinități). 9-10 *vti* (Înv) A aduce jertfă. 11 *vr* (În cultul vechi mozaic) A arde pe jertfelnic.

tămâiare *sf* vz ***tămâiere***

tămâiat[1] *sn* [At: VLASIU, P. 297 / Pl: (nob) *~uri* / E: ***tămâia***] Tămâiere (1).

tămâiat[2]**, *~ă*** *a* [At: PANN, S. I, 14/16 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tămâia***] 1 Afumat cu tămâie (1). 2 Parfumat. 3 (Pfm; fig) Beat[1] (1).

tămâică *sf* [At: BORZA, D. 13 / Pl: *~ici* / E: ***tămâie*** + *-ică*] (Bot; reg) Vineriță (*Ajuga reptans*).

tămâie *sf* [At: TETRAEV. (1574), 2 / V: (înv) ***~mie, tâm~, timie***, (reg) ***~muie*** / Pl: *~âi* / E: ns cf gr *θυμίαμα*] 1 Substanță rășinoasă mirositoare care se obține din scoarța livanului și care, în contact cu aerul, se solidifică sub forma unor boabe neregulate, de culoare gălbuie sau roșiatică și care, prin ardere, produce un fum cu miros puternic, plăcut aromat, fiind întrebuințată în practicile religioase Si: (înv) *oliban*. 2 (Pfm; îe) **A fugi (sau a se feri) de ceva sau de cineva ca dracul de ~** A se feri cu cea mai mare grijă de ceva sau de cineva, pentru a evita situații neplăcute, penibile. 3 (Reg; îe) **A umbla cu ~ pe lângă cineva** A lingusi. 4 (Reg; îe) **A arde dracului ~** A lingusi pe un om rău. 5 (Reg; îe) **A da dracului ~** A munci în zadar. 6 (Reg; îc) **~ia-dracului** Tutun (1) (*Nicotiana tabacum*). 7 (Reg; îs) *~ia calului* (sau *~ia dracului*) Piele îngroșată pe care o au caii sub genunchiul piciorului dinapoi și deasupra genunchiului celui dinainte. 8 (Reg) Rășină de brad. 9 (Îvp) Arbore care produce tămâie (1) Si: *livan* (*Boswellia serrata*). 10 (Bot; îvp) Arborele-vieții (*Thuja occidentalis*). 11 (Bot; îvp) Arborele-vieții (*Thuja orientalis*). 12 (Îvr; fig) Lingușire. 13 (Pfm; îe) **A fi ~** A nu avea nici un ban. 14 (Pfm; îae) A nu ști nimic. 15 (Pfm; îe) **A fi neam ~** A fi ignorant. 16 (Mun; cu rol de propoziție eliptică) Nimic.

tămâielniță *sf* vz ***tămâierniță***

tămâier [At: PITIȘ, ȘCH. 231 / Pl: *~e* sn, *~i* sm / E: ***tămâie*** + *-ar*] 1 *sn* Tămâierniță. 2 *sm* (Bot) Ienupăr (*Juniperus communis*).

tămâiere *sf* [At: BIBLIA (1688), 61[1]/31 / V: (înv) *~iare* / Pl: *~ri* / E: ***tămâia***] 1 Afumare cu tămâie (1) Si: *tămâiat*[1], (îvr) *tămâietură*. 2 (Înv; fig) Laudă exagerată Si: *lingușire*.

tămâiernic *sn* [At: ANON. CAR. / Pl: ? / E: ***tămâie*** + *-arnic*] (Îvr) Tămâierniță.

tămâierniță *sf* [At: (a. 1803) IORGA, S. D. XII, 146 / V: (înv) ***~eln~, ~mi~*** / Pl: *~țe* / E: ***tămâie*** + *-arniță*] Vas pentru tămâiat Si: *cădelniță, tămâier* (1), (înv) *tămâietoare* (4), (îvr) *tămâiernic*.

tămâietor, ~oare [At: AR (1829), 15[1]/20 / V: (îrg) *~itoare sf* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***tămâia*** + *-tor*] 1-2 *smf, a* (Persoană) care tămâiază (1). 3 *smf* (Înv) Lingușitor. 4 *sf* (Înv) Tămâierniță. 5 *sf* (Reg) Femeie angajată (cu plată) să bocească un mort și să-i tămâieze mormântul.

tămâietoreasă *sf* [At: KLOPȘTOCK, F. 70 / Pl: *~ese* / E: ***tămâietor*** + *-easă*] (Pop) Femeie care poartă grija unei biserici (pentru curățenie, pază etc.) Si: *paracliser*.

tămâietură *sf* [At: BIBLIA (1688), 274[1]/3 / Pl: *~ri* / E: ***tămâia*** + *-tură*] (Îvr) Tămâiere (1).

tămâioară *sf* [At: CONV. LIT. XXIII, 1055 / V: (reg) ***~ior*** *sm* / Pl: *~re* / E: ***tămâie*** + *-oară*] 1 (Reg) Mică plantă erbacee, din familia violaceelor, cu flori mari, ale căror petale trandafirii sunt împestrițate cu pete purpurii Si: *micșunea, viorea* (*Viola jooi*). 2 (Bot; reg) Toporaș (*Viola odorata*). 3 (Bot; reg; lpl) Viorele (*Viola mirabilis*). 4 (Bot; reg) Viorea-nemirositoare Si: *micșunea, toporaș* (10) (*Viola hirta*). 5 (Bot; reg; șîc **~sălbatică**) Trei-frați-pătați (*Viola tricolor*). 6 (Bot; reg; lpl) Colțunii-popii (*Viola silvestris*). 7 (Bot; reg) Tămâiță (5) (*Chenopodium ambrosioides*). 8 (Bot; reg) Tămâiță (6) (*Chenopodium botrys*). 9 (Bot; reg) Spanac-porcesc (*Chenopodium hybridum*). 10 (Bot; reg) Roiniță[2] (*Melissa officinalis*). 11 (Bot; reg) Plituțe (*Chrysanthemum cinerariaefolium*). 12 (Bot; Ban) Năfurică (*Artemisia annua*). 13 (Bot; reg) Amărcală (*Polygala vulgaris*). 14 (Bot; reg; șîc **~albă**) Zmeoaie (*Libanotis montana*). 15 (Bot; reg; îc) **~de-câmp** Dumbeț (*Teucrium chamaedrys*). 16-17 (Bot; reg) (Viță cu) struguri cu gust și miros plăcut, aromat.

tămâior *sm* vz ***tămâioară***

tămâios, ~oasă [At: POLIZU / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***tămâie*** + *-os*] 1 *a* (D. struguri sau vinuri) Care are un gust aromat, asemănător cu cel de tămâie (1) Si: *muscat*, (reg) *mușcătar, mușcataret*. 2-3 *sf, a* (Reg; șîs *pere ~oase*) (Pere) aromate, galbene, de formă lunguiață. 4-5 *sm, a* (Reg; șîs *păr ~*) (Păr) care face tămâioase (2). 6 *a* (Nob) Cu tămâie (1). 7-8 *sf, a* (Viță de vie) care produce struguri cu boabele rotunde, cărnoase, dese și verzi, plăcut aromate. 9 *sf* (Pex) Struguri de tămâioasă (7). 10 *sfn* Vin făcut din tămâioasă (9). 11 *sf* (Bot; reg) Tămâiță (6) (*Chenopodium botrys*). 12 *sfp* (Bot; reg) Toporaș (9) (*Viola odorata*). 13 *sf* (Bot; reg) Vinariță (*Asperula odorata*). 14 *sfa* (Reg) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. 15 *sfa* (Reg) Melodie după care se execută dansul tămâioasa (14).

tămâitoare *sf* vz ***tămâietor***

tămâiță *sf* [At: COTEANU, PL. / Pl: *~țe* / E: ***tămâie*** + *-iță*] 1-2 (Pop; șhp) Tămâie (1) (puțină). 3 (Reg) Vas mic în formă de lopățică, în care se arde tămâie (1), la pomeni, sfeștanii etc. 4 (Reg) Tămâia (7) calului. 5 (Reg; șîc **~de-grădină**) Plantă erbacee cu miros aromatic puternic, foarte plăcut și cu flori verzui, dispuse într-un ciorchine la vârful tulpinii Si: (reg) *tămâioară* (7), *țifroș* (*Chenopodium ambrosoides*). 6 (Reg; și îac) Plantă erbacee vâscoasă, cu flori verzi-gălbui, cu miros pătrunzător Si: (reg) *izmă, pelinită-grecească, smirnă-de-grădină, studeniță, tămâioară* (8), *tămâioasă* (11), *vineriță* (*Chenopodium botrys*). 7 (Bot; reg) Spanac-porcesc (*Chenopodium hybridum*). 8 (Bot; reg) Spanac-sălbatic (*Chenopodium album*). 9 (Bot; reg; șîc **~de-câmp**) Vineriță (*Ajuga reptans*). 10 (Bot; reg; și îac) Albăstrică (*Aster tripolium*). 11 (Bot; reg; și îac) Dumbeț (*Teucrium chamaedrys*). 12 (Reg; și îac; șîc **~galbenă**) Plantă erbacee păroasă, cu flori galbene Si: (reg) *filimină-de-câmp, rută-sălbatică, vineriță-de-arătură, vineriță-galbenă* (*Ajuga chamaepitys*). 13 (Bot; reg) Năfurică (*Artemisia annua*). 14 (Bot; reg) Coada-zmeului (*Calla palustris*). 15 (Bot; reg) Cimbrișor (*Thymus serpyllum*). 16 (Bot; reg) Iarba-Sfântului-Ion (*Salvia-sclarea*). 17 (Bot; reg) Mușețel (*Matricaria chamomilla*). 18 (Bot; reg) Sulfină (*Melilotus officinalis*). 19 (Bot; reg) Sânziană (*Galium verum*). 20 (Bot; reg; șîc **~fermecătoare**) Tulichină (2) (*Daphne cneorum*). 21 (Bot; reg; îc) **~sălbatică** Roiniță[2] (*Melissa officinalis*).

tămânda [At: ȘINCAI, HR. III, 136/17 / V: (înv) ***~măn~, trăm~, trem~*** / Pzi: *~mând* / E: nct] (Trs; înv) 1 *vt* A amâna (o acțiune, o soluționare etc.) Si: *a tărăgăna* (2). 2 *vr* (D. vreme) A trece (171).

tămândare *sf* [At: ȘINCAI, HR. II, 92/25 / V: (înv) ***~măn~*** / Pl: *~dări* / E: ***tămânda***] (Trs; înv) Amânare (1).

tămânjar *sn* vz ***tămânjer***

tămânjer *sn* [At: PAMFILE, J. I, 168 / V: (reg) ***tamazăr, tamazâr, ~jar*** / Pl: *~e* / E: nct] (Reg) 1 Tăujer (1). 2 Bâtă.

tămânji *vt* [At: SEVASTOS, N. 307 / V: (reg) ***~măji, tom~*** / Pzi: *~jesc* / E: ns cf *mânji*] (Reg) 1 A mânji. 2 (Îe) **A-i ~ cuiva una** A-i da (cuiva) o palmă. 3 (Im) A picta neîndemânatic Si: *a mâzgăli*.

tămânjit, ~ă *a* [At: DDRG / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tămânji***] (Reg) Mânjit.

tămârjac *sn* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 191 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Staul (1).

tămbar *sn* vz ***tâmbar***

tămbălău *sn* [At: CARAGIALE, O. VI, 60 / Pl: *~ri* / E: mg ***tombolό***] (Pfm) 1 Zgomot mare Si: *gălăgie, tărăboi* (1). 2 (Pex) Petrecere zgomotoasă (cu muzică și dans).

tămbărău *sn* vz ***tomberon***

tămbuchi *sn* vz ***tambuchi***

tămbură *sf* vz ***tambură***[1]

tămburel *sn* vz ***tamburel***

tămburi *v* vz ***timburi***

tămburit, ~ă *a* vz **timburit**
tămbuși *v* vz **tâmbuși**
tămetău *sn* vz **temeteu**
tămia *v* vz **tămâia**
tămie *sf* vz **tămâie**
tămiernița *sf* vz **tămâiernița**
tămite *av* vz **tomite**
tămpăn, ~ă *a* vz **tâmpăn**
tămpănă *sf* vz **tâmpină**
tămpăniș, ~ă *a* vz **tâmpăniș**
tămpenă *sf* vz **tâmpină**
tămpina *v* vz **tâmpina**
tămpinare *sf* vz **tâmpinare**
tămpinat *sn* vz **tâmpinat**
tămuia *v* vz **tămâia**
tămuie *sf* vz **tămâie**
tănaci *sn* [At: (a. 1600) IORGA, S. N. 58 / V: (înv) **tălnaciu** / Pl: ? / E: mg **tanács**] (Înv) Consiliu (1).
tănănăi *vi* [At: LEXIC REG. II, 32 / Pzi: *~esc* / E: **tănănău**] (Olt) A umbla fără rost de colo până colo.
tănănău *s* vz **teleleu**
tănărog *sn* [At: ALR I, 674/194 / Pl: *~oage* / E: mg **tanarok**] (Reg) Loc îngrădit lângă casă unde se țin vitele și unde vara se face fân.
tănău[1] *a* vz **tanău**[1]
tănău[2] *sm* vz **tanău**[2]
tăncărău *sm* [At: LEXIC REG. 86 / Pl: *~ăi* / E: nct] (Reg) Om prost.
tănchiu *a* vz **sanchiu**
tăndală *smf* vz **tândală**[1]
tăndălău *sm* vz **tândălău**
tăndăleală *sf* vz **tândăleală**
tăndăli *v* vz **tândăli**
tăndălire *sf* vz **tândălire**
tăndălit, ~ă *a* vz **tândălit**[2]
tăndălitură *sf* vz **tândălitură**
tăndălos, ~oase *a* vz **tândălos**
tăndăni *vi* [At: DLR / Pzi: 3 *~nește* / E: nct] (Reg; d. bucăți rupte din haine) A atârna (1).
tănea *sf* vz **tănear**
tăneai *sn* vz **tănear**
tănear *sn* [At: CV 1949, nr. 3, 34 / V: (reg) **~ai, ~ei, ~eu, tenei** *sn*, **~nea** *sf*, **toneie** *sfp* / Pl: *~uri* / E: mg **tanyára**] (Reg) **1** Conac cu acareturi pentru vite și pentru îngrijitori. **2** Așezare gospodărească la câmp în care locuiesc țăranii în timpul muncilor agricole de vară. **3** (Îf *tănei*) Loc unde dorm vitele peste noapte, în timpul verii. **4** (Îf *tănea*) Adăpost pentru păstori. **5** Cătun (**8**).
tănei *sn* vz **tănear**
tăner *sn* vz **taier**
tăneu *sn* vz **tănear**
tăngale *sfp* [At: GL. OLT. / E: nct] (Reg) Fire de urzeală.
tăngăni *vt* [At: COȘBUC, P. II, 204 / Pzi: *~nesc* / E: **tang** + *-ăni*] (Îvr) A face să sune un clopot, o talangă (1).
tăngeruț *sn* vz **tălgeruț**
tănghelița *sf* vz **sticlete**
tăniar *sn* vz **taier**
tănier *sn* vz **taier**
tăniet *sn* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 191 / Pl: ? / E: ns cf *tanin*] (Reg) Tanin (1).
tănoasă *sf* vz **tonoasă**
tăntălaucă *sf* vz **tontălaucă**
tăntălăos *a* vz **tontălăos**
tăntălău, ~laie *a* vz **tontălău**
tăntălog, ~oagă *a* vz **tontolog**
tăntăvan, ~ă *a* vz **tontovan**
tănțiță *sf* [At: C. PETRESCU, C. V. 183 / Pl: *~țe* / E: **tanti** + *-iță*] **1-2** (Pfm; rar; șhp) Tanti (dragă).
tănțui *v* vz **dănțui**
tăoaie *sf* [At: TEAHA, C. N. 272 / Pl: ? / E: **tău**[2] + *-oaie*] (Trs) Apă stătătoare permanentă, puțin adâncă, cu o bogată vegetație acvatică Si: *baltă, tău*[2] (**8**).
tăobi *v* vz **tâhobi**
tăobit, ~ă *a* vz **tâhobit**
tăoc *sm* vz **tohoc**
tăoi, ~oaie *a* [At: CHEST. II, 73/389 / Pl: ~ / E: **tău**[2] + *-oi*] (Reg; d. terenuri) Mocirlos.
tăos, ~oasă *a* [At: CHEST. II, 73/260 / Pl: *~oși, ~oase* / E: **tău**[2] + *-os*] (Reg; d. terenuri) Mlăștinos.
tăpălagă *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 22ᵛ/27 / V: (îrg) **tălp~**, (reg) **tălpăloa~, ~ligă** / Pl: *~lăgi, ~age* / E: ns cf mg *talpalló*] **1** (Înv) Încălțăminte de fier care se strângea pe picior cu șuruburi, folosită ca instrument de tortură. **2** (Reg) Încălțăminte mare și grosolană. **3** (Reg; lpl) Încălțăminte de pănură trasă iarna peste ghete ca să le apere de zăpadă și să țină cald. **4** (Reg) Ciorap gros de lână, tălpuit cu postav, care servește drept încălțăminte pentru pescarii cu undița. **5** (Reg) Legătură înfășurată de hoți pe picioarele vitelor furate, pentru ca pașii să nu lase urme. **6** (Trs) Picior mare, deformat. **7** (Trs; Mun; dep) Om care pășește greoi și apăsat, având laba piciorului mare. **8** (Reg) Picior de pasăre. **9** (Trs; Mun; dep) Om lipsit de energie. **10** (Reg) Creangă flexibilă a unui copac, cu care se leagănă copiii, încălecând-o sau prinzându-se de ea. **11** (Trs) Plantă asemănătoare cu urzica, folosită și în medicină.
tăpălagos, ~oasă *a* [At: TDRG / V: (reg) **tălp~** / Pl: *~oși, ~oase* / E: **tăpălagă** + *-os*] (Reg) **1** (D. oameni) Care are picioarele mari, butucănoase Si: (reg) *tăpălog* (**1**), *tăpănos* (**1**). **2** (D. oameni) Greoi la mers Si: (reg) *tăpălog* (**2**), *tăpănos* (**2**). **3** (Pan; d. plante) Cu frunze mari, late.
tăpălai *vi* [At: PAMFILE, VĂZD. 103 / Pzi: *~esc* / E: ns cf *tăpălagă*] (Reg) **1** (D. oameni) A merge lovind greoi pământul cu talpa (**1**). **2** (D. păsări) A lovi pământul cu aripile.
tăpălăzat, ~ă *a* vz **dăbălăzat**
tăpăligă *sf* vz **tăpălagă**
tăpălog, ~oagă *a* [At: BL IV, 99 / V: (reg) **pal~, tapal~, tălpălag, tălp~** / Pl: *~ogi, ~oage* / E: ns cf *tăpălagă*] (Reg; d. oameni) **1-2** Tăpălăgos (**1-2**).
tăpălogire *sf* [At: MIRONESCU, S. 621 / Pl: *~ri* / E: ns cf *tăpălagă*] (Reg; rar) Mers legănat și greoi.
tăpălug *sm, sn* vz **tăvălug**
tăpănos, ~oasă *a* [At: GOROVEI, C. 285 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ns cf *tăpălăgos*] (Reg) **1-2** Tăpălăgos (**1-2**).
tăpăranie *sf* vz **pătăranie**
tăpășalnic, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ici, ~ice* / E: **tăpși** + *-alnic*] (Reg) Care calcă apăsat și rar.
tăpătură *sf* [At: ARVINTE, TERM. 172 / Pl: *~ri* / E: **tapa**[2] + *-(ă)tură*] (Reg) Tapă[1] (**1**).
tăpi *v* vz **tapa**[2]
tăplău *sn* [At: VICIU, GL. / Pl: ? / E: mg **tapló**] (Min; iuz) Iască pe care o foloseau minerii, în loc de fitil, la producerea exploziilor.
tăplăug, ~ă *a* vz **clăpăug**
tăplăugit, ~ă *a* vz **clăpăugit**
tăpleu *sm* vz **diplău**
tăpoșnic *sm* vz **tapoșnic**
tăpsie *sf* vz **tipsie**
tăpsui *v* vz **tăpșui**
tăpșan *sn* [At: (a. 1509) ap. D. BOGDAN, GL. 109 / V: (reg) **tep~, top~** / Pl: *~e, ~uri* / E: **tăpși** + *-ean*] **1** (Pop) Loc neted și ușor înclinat (acoperit cu verdeață), aflat la baza versantelor și povârnișurilor în regiunile de deal și de munte. **2** (Pop) Coastă a unui deal sau a unui munte Si: *pantă, povârniș*. **3** (Înv) Loc mai ridicat și neted, amenajat pentru unele culturi de grădină. **4** (Pop) Loc viran mai ridicat, aflat de obicei în mijlocul unui

sat (sau al unei curți), unde se face hora, unde se strâng oamenii în zilele de sărbătoare, unde se joacă copiii etc. **5** (Reg) Ridicătură de zid care formează vatra cuptorului sau pe care este așezată soba. **6** (Reg) Partea dinaintea cuptorului, unde se adună cenușa sau cărbunii. **7** (Reg) Lemn așezat înaintea vetrei focului, pe care țăranii își pun hainele la uscat. **8** (Reg) Zid care alcătuiește temelia casei și pe care se pun tălpile (**60**) acesteia. **9** (Reg) Prispă la casă. **10** (Reg) Loc constând într-o scobitură sau într-o ieșitură în zidul casei, unde se țin diverse obiecte casnice Si: *poliță*. **11** (Reg; îf *tepșan*) Laviță în casele țărănești pe care se așază vasele. **12** (Reg) Loc mai ridicat, neted, necultivat.

tăpșar *sm* [At: CHEST. II, 8/345 / V: (reg) *~șer* / Pl: *~i* / E: ***tapșă***[3] + *-ar*] (Trs) Om sărac, fără casă, care locuiește în casele altora, plătind tapșă[3] Si: (reg) *tăpșaș*.

tăpșaș *sm* [At: CHEST. II, 8/367 / Pl: *~i* / E: ***tapșă***[3] + *-aș*] (Reg) Tăpșar.

tăpșăi *vt* [At: LEXIC REG. 54 / V: (reg) ***tep~***, ***top~*** / Pzi: *~esc* / E: ***tapșă***[1] + *-ăi*] (Reg) **1** (C. i. mămăliga; îf *tepșăi*, *topsăi*) A tăpși (**2**). **2** (C. i. obiecte, plante etc.) A tăpși (**3**).

tăpșănaș *sn* [At: VASILIU, P. L. 73 / Pl: *~e* / E: ***tăpșan*** + *-aș*] **1-4** (Pop; șhp) Tăpșan (**1-2**) (mic).

tăpșer *sm* vz ***tăpșar***

tăpși *vt* [At: TDRG / V: (reg) ***~puși***, ***tepși***, ***top~***, ***tup~*** / Pzi: *~șesc* / E: ***tapșă***[1]] (Reg) **1** A bătători (pământul) Si: *a nivela*. **2** (C. i. mămăliga) A netezi (cu o lopățică sau cu o lingură) după ce s-a mestecat Si: (reg) *a tăpșăi* (**1**), *a tăpșui*, *a tiopăni*, *a topăli*, *a tropoti* (**5**). **3** A strivi ceva (cu piciorul) Si: *a turti*, (reg) *a tăpșăi* (**2**). **4** (Fig) A lovi ușor pe cineva pe obraz, în semn de dragoste Si: *a mângâia*.

tăpșie *sf* vz ***tipsie***

tăpșui *vt* [At: VUIA, PĂST. 135 / V: (reg) ***~psui***, ***tep~*** / Pzi: *~esc* / E: ***tapșă***[1] + *-ui*] (Reg; c. i. mămăliga) A tăpși (**2**).

tăptalagă *sf* vz ***pitpalacă***

tăptălacă *sf* vz ***pitpalacă***

tăptălagă *sf* vz ***pitpalacă***

tăptălagoi *sm* vz ***pitpălăcoi***

tăptălăgoi *sm* vz ***pitpălăcoi***

tăptălog *sm* vz ***pitpalac***

tăpție *sf* vz ***tipsie***

tăpui *vt* [At: VICIU, GL. / Pzi: *~esc* / E: ***tapă***[1]] (Reg) A ciopli puțin un lemn rotund, ca să poată sta pe tăvălugi.

tăpuși *v* vz ***tăpși***

tăr[1] *i* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 192 / E: fo] (Reg) Strigăt cu care se alungă caprele.

tăr[2] *sm* [At: I. CR. II, 219 / Pl: *~i* / E: nct] (Reg) Sergent de stradă.

tărabă *sf* vz ***tarabă***

tărană *sf* vz ***trahana***

tărapana *sf* vz ***tarapana***

tăraș *sm* vz ***taraș***

tăraulă *sf* vz ***taraulă***

tărăbanț *sm* vz ***dorobanț***

tărăbanță *sf* vz ***tărăboanță***[1]

tărăbănțaș *sm* vz ***tărăbonțaș***

tărăbânțaș *sm* vz ***tărăbonțaș***

tărăbânțășel *sm* [At: (a. 1762) URICARIUL II, 169 / Pl: *~ei* / E: ***tărăbânțaș*** + *-el*] (Îvr) Tărăbonțaș.

tărăbig *sm* [At: LEXIC REG. II, 17 / Pl: *~igi* / E: nct] (Reg) Vițel de un an.

tărăbioară *sf* [At: POLIZU / Pl: *~re* / E: ***tarabă*** + *-(i)oară*] **1-18** (Îvp; șhp) Tarabă (**1-3**, **6-11**) (mică).

tărăblău *sm* [At: CV 1952, nr. 1, 34 / V: (reg) *~lâu* / E: ns cf *rablău*] (Mun; dep) Om leneș Si: (pop) *pierde-vară*, *târâie-brâu*.

tărăblâu *sm* vz ***tărăblău***

tărăbleț, ~eață *a* [At: TOMESCU, GL. / Pl: *~i*, *~e* / E: nct] (Reg) Nătăfleț.

tărăboanță[1] *sf* [At: ECONOMIA, 119/11 / V: (reg) ***dăr~***, ***tarab~***, ***tarabon~***, ***tarb~***, ***tarbon~***, ***~ban~***, ***~oniță***, ***~on~***, ***~rban~***, ***~rb~***, ***~rboniță***, ***~rbon~***, ***~rbonție***, ***târb~***, ***târbon~***, ***târbonțe***, ***târbonție*** (Pl: *~ii*), ***terib~***, ***tirb~***, ***tirib~***, ***tiribon~***, ***torob~***, ***torogo~***, ***trabolță***, ***trabon~***, ***trăboță***, ***trib~***, ***tribon~*** *sf*, ***dărăbanț***, ***tarabonț***, ***~rbonț***, ***tribonț*** *sn* / Pl: *~țe*, (reg) *~onți* / E: mg ***targonca***, ***torbonca***] **1** (Pop) Roabă. **2** (Reg; îe) **A lua pe cineva în ~** A lua pe cineva peste picior. **3** (Reg) Cotigă (**1**). **4** (Mun; dep) Om care umblă de colo-colo, fără să lucreze ceva. **5** (Mun; dep) Om lăudăros. **6** (Mun; dep) Palavragiu. **7** (Reg; îf *târboanță*) Bucată de lemn, așezată pe fiecare din cele două telegi ale carului, în capetele căreia se înfig țepușele. **8** (Pfm; irn) Mijloc de transport foarte uzat.

tărăboanță[2] *sf* vz ***tărăbuță***

tărăboașcă *sf* [At: MAT. DIALECT. I, 288 / Pl: *~oști* / E: nct] (Reg) Stomac de porc umplut cu bucăți de carne cu sânge, amestecate cu păsat Si: (reg) *chișcă*.

tărăboi *sn* [At: CREANGĂ, A. 57 / V: (reg) ***dă~*** / Pl: (nob) *~oaie* / E: ngr ***θόρυβος***] (Pop) **1** Gălăgie mare Si: *scandal*, *zarvă*, (pfm) *tămbălău*, (reg) *tălălău*[1], *tololoi*[1]. **2** Agitație în jurul unui fapt Si: *vâlvă*.

tărăboniță *sf* vz ***tărăboanță***[1]

tărăbonțar *sm* [At: CIHAC II, 531 / V: (îvr) ***torob~*** / Pl: *~i* / E: ***tărăboanță***[1] + *-ar*] (Îvr) Tărăbonțaș.

tărăbonțaș *sm* [At: (a. 1765) URICARIUL II, 171 / V: (înv) ***~bănțaș***, ***~bânț~***, ***~rbunțaș***, ***~rbun~***, ***tărăbunțaș*** / Pl: *~i* / E: ***tărăboanță***[1] + *-aș*] (Înv) Persoană care transportă sarea cu tărăboanța (**1**) în ocnele de sare Si: (îvr) *tărăbânțășel*, *tărăbonțar*.

tărăbonță *sf* vz ***tărăboanță***[1]

tărăbuc[1] *sn* [At: AL LUPULUI, P. G. 87 / Pl: *~uri* / E: ns cf *buc*] (Reg) Resturi de paie, de fân etc. (amestecate cu praf), nemâncate de vite sau de cai Si: *ogrinji*.

tărăbuc[2] *sn* vz ***târboc***[1]

tărăbuf *sn* vz ***târboc***[1]

tărăbunțaș *sm* vz ***tărăbonțaș***

tărăbușcă *sf* [At: COM. SAT. III, 52 / Pl: *~ște* / E: nct] (Olt) **1** Măsură de capacitate egală cu 1,20 l. **2** Țoi. **3** Sticlă mică. **4** Un sfert de litru de țuică.

tărăbuță *sf* [At. POLIZU / V: (reg) *~boanță*, *~ăgu~* / Pl: *~țe* / E: ***tarabă*** + *-uță*] (Reg) **1** (Lpl) Bagaj (**1**). **2** (Îe) **A-și lua ~țele** A-și lua catrafusele. **3** (Îae) A pleca pe furiș. **4** (Reg) Cărucior cu două sau cu patru roți Si: (reg) *cotigă*. **5** (Îe) **Nici în car, nici în căruță, nici în ~ăgu~** (sau **în ~**) Se spune despre cineva care nu se mulțumește în nici un chip.

tărăcan *sm* vz ***taracan***

tărăcer *s* vz ***tărâțar***

tărădaică *sf* vz ***taradaică***

tărăganie *sf* [At: LEXIC REG. II, 119 / E: nct] (Reg; csc) Fire de păioase rămase pe miriște după strânsul și căratul recoltei.

tărăgăi[1] *sf* vz ***tărgăi***

tărăgăi[2] *v* vz ***tărăgăna***

tărăgăială *sf* vz ***tărăgăneală***

tărăgăna [At: M. COSTIN, O. 42 / V: (pop) ***tr~*** (Pzi: *tragăn*), (îrg) ***str~***, ***străgăni***, ***~găi***, ***trăgâna***, (reg) ***~ni***, ***trăgăni***, (din necesități de rimă) ***tregina*** / Pzi: *~nez* / E: ns cf *trage*] **1** *vr* (Îvr) A-și avea originea Si: *a descinde*. **2** *vt* (Pop; și, ivr, îe **a ~ la vreme**) A amâna de pe o zi pe alta rezolvarea unei probleme, săvârșirea unei acțiuni Si: *a întârzia*, *a temporiza*, *a tergiversa*, (îrg) *a tămânda* (**1**), (reg) *a tărărui* (**1**). **3** *vt* (Pop; c. i. pașii, mersul) A merge încet, anevoie, târându-și picioarele. **4** *vt* (Pop) A vorbi rar, lungind silabele. **5-6** *vir* (Pop; d. vreme, timp) A se scurge încet. **7-8** *vir* (Pop; d. vreme, timp) A se prelungi. **9** *vt* (Pop) A cânta alene (cu jale) Si: *a doini*. **10** *vr* (Pop) A se jeli. **11** *vi* (Pop; d. vânt) A adia (**5**). **12** *vt* (Pop; îe) **A tr~ o viață** sau **a-și tr~ traiul** A o duce greu. **13** *vi* (Reg; îe) **A tr~ cu ochii** A trage cu ochiul.

tărăgănare *sf* [At: ASACHI, S. L. II, 6 / V: (pop) ***tr~***, (îrg) ***străgănire***, (reg) ***~nire***, ***trăgănire*** / Pl: *~nări* / E: ***tărăgăna***] (Pop) **1** Amânare de pe o zi pe alta în rezolvarea unei probleme, în săvârșirea unei acțiuni Si:

tergiversare, (pop) *tărăgăneală* (1), (reg) *târșoneală*. 2 Mers încet, cu pași rari. 3 Rostire rară și prelungită a unui sunet (în timpul vorbirii sau al executării unei melodii). 4 Scurgere înceată a timpului. 5 Prelungire a timpului.

tărăgănat, ~ă [At: ALECSANDRI, T. 1302 / V: (pop) ***tr~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tărăgăna***] (Pop) **1-2** *a, av* (D. acțiuni) (Care este) executat încet, cu multe amânări Si: (liv) *trenant* (1). **3** *a* (Rar; d. oameni) Care se mișcă încet. **4** *a* (D. voce) Domol (24). **5** *a* (D. cuvinte) Rar și prelungit. **6** *a* (D. o melodie) Cu note sau modulații prelungite. **7** *a* (D. drumuri, terenuri etc.) În pantă lină.

tărăgăneală *sf* [At: GHICA, ap. CADE / V: (pop) ***tr~***, (îrg) ***str~, ~găia~***, (reg) ***dă~*** / Pl: *~eli* / E: ***tărăgăna*** + *-eală*] (Pop) **1** Tărăgănare (1). **2** (Rar) Târâre (2).

tărăgăni *v* vz ***tărăgăna***

tărăgănire *sf* vz ***tărăgănare***

tărăgeac *sn* [At: RĂDULESCU-CODIN / Pl: ? / E: nct] (Reg) Tinichea (1) cu care se astupă gura cuptorului.

tărăgit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ns cf *tărăgăna*] (Mun) **1** (D. oameni) Delăsător (2). **2** (D. oameni) Leneș. **3** (D. acțiuni) Încet. **4** (D. vreme) Înnorat.

tărăguță *sf* vz ***tărăbuță***

tărăiram *s* [At: LEXIC REG. II, 102 / Pl: ? / E: fo cf *tara*[1]] (Reg) Ceartă (1).

tărăjnec *sm, a* [At: COMAN, GL. / V: (reg) ***terej~, torogeac*** / Pl: *~eci* / E: nct] (Reg) **1-2** (Om) mic de statură. **3-4** (Om) prostănac Si: (pfm) *nătăfleț*.

tărămtăti *vt* [At: LEXIC REG. II, 108 / Pzi: *~tesc* / E: fo] (Reg) A trăncăni[1] (4).

tărăni *sp* [At: BORZA, D. 95 / A: nct / E: fo] (Bot; reg) Tigvă (1) (*Lagenaria siceraria*).

tărăntoc, ~oacă *a* vz ***tărăntuc***

tărăntuc, ~ă [At: CADE / V: (reg) ***~toc, torontoc*** / Pl: *~uci, ~uce* / E: nct] **1-2** *smf, a* (Olt; Mun) (Om) prost. **3-4** *smf, a* (Olt; Mun) (Om) zăpăcit. **5** *sm* (Reg; îe) **A umbla ~** A vagabonda. **6-7** *smf, a* (Mun) (Om) mic și îndesat.

tărăpane *sf* vz ***tărăpanie***

tărăpanie *sf* [At: TODORAN, GL. / V: (reg) ***~ne*** / Pl: ? / E: ns cf *tărăpăni*] (Reg) **1** (Îf *tărăpane*) Hărmălaie (1). **2** Copil care încurcă pe cei mari. **3** (Dep) Femeie corpolentă. **4** (Dep) Femeie zdrențăroasă. **5** (Dep) Femeie nebună.

tărăpăni *vt* [At: DLR / Pzi: *~nesc* / E: ns cf *toroipăni*] (Buc) **1** A îmblăti. **2** (Fig) A bate rău pe cineva Si: (pfm) *a ciomăgi*. **3** (Fig) A căuta nod în papură.

tărăpănos, ~oasă *a* [At: LEXIC REG. 110 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***tărăpăni*** + *-os*] (Buc; d. oameni) Ranchiunos.

tărărai [At: NOVACOVICIU, C. B. I, 21 / Pl: ? / E: ns cf *tărărăi*] (Reg) **1** *sn* Cântec continuu. **2** *sm* Om cu care nu te poți înțelege.

tărăraie *sf* [At: REV. CRIT. IV, 86 / Pl: *~răi* / E: ns cf *tărărăi*] (Reg) **1-2** Tărășenie (1-2). **3** (Îe) **A o ține ~ sau a ține ~ lungă** A lungi fără rost (o discuție, o lucrare etc.). **4** Grup de persoane nedisciplinate.

tărărăi *vi* [At: H I, 61 / Pzi: *~esc, ~rărăi* / E: ***tarara***] (Reg) **1** A cânta într-una, monoton. **2** (D. bibilici) A scoate strigătul caracteristic speciei.

tărărău *sn* vz ***tălălău***[1]

tărărui [At: TOMESCU, GL. / Pzi: *~esc* / E: ns cf *tărăraie*] (Reg) **1** *vt* A tărăgăna (2). **2** *vt* A pregeta. **3** *vi* A se slei de puteri din cauza muncii. **4** *vi* A boli (1).

tărășeală *sf* [At: BOCEANU, GL. / V: (reg) ***târ~*** / Pl: ? / E: ***tărăși*** + *-eală*] (Olt; îf *târășeală*) **1** Vorbă. **2** Sfat.

tărășel *sm* [At: MUSCEL / Pl: (1) *~ei* / E: ***tăraș*** + *-el*] (Reg) **1** Stâlp care susține patul morii. **2** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **3** Melodie după care se execută dansul tărășelului (2).

tărășenie *sf* [At: TDRG / V: (reg) ***târâș~, tiriș~*** / Pl: *~ii* / E: ***tărăși*** + *-enie*] **1** (Pop) Șir de întâmplări (neplăcute, complicate) Si: (reg) *tărăraie* (1). **2** (Pop) Istorie lungă care dezvăluie tărășeniile (1) Si: (reg) *tărăraie* (2). **3** (Pop; pex) Pățanie. **4** (Pop; pex) Încurcătură. **5** (Reg) Vicleșug. **6** (Reg) Secret. **7** (Reg) Ceartă îndelungată Si: (reg) *cârcotă*.

tărăși [At: BOCEANU, GL. / V: (reg) ***târ~*** / Pzi: *~șesc* / E: ns cf *tara*[1], *tărărăi*] (Reg) **1** *vi* A sta îndelung de vorbă cu cineva. **2** *vt* A povesti pe îndelete Si: *a nara*.

tărășip *sn* [At: BUGNARIU, N. / V: (reg) ***taraș~, toroș~*** / Pl: *~uri* / E: mg ***tárogató síp***] (Trs) **1** Fluier din coajă de salcie. **2** (Lpl; îf *tarașip*) Obiecte mărunte.

tărășnău *sm* [At: L. ROM. 1959, nr. 2, 55 / Pl: *~ăi* / E: nct] (Reg) Om nătărău.

tărăulă *sf* vz ***taraulă***

tărăzie *sf* vz ***terezie***

tărâcer *s* vz ***tărâțar***

tărâcioară *sf* [At: TEODORESCU, P. P. 688 / V: (reg) ***tărici~, târ~, târâici~*** / Pl: *~re* / E: ***tărâță*** + *-ioară*] (Reg) **1-2** (Șhp) Tărâță (1) (puțină). **3** Tărâțe (1) care rămân pe fundul putinei cu borș după înăcrirea acestuia Si: (reg) *huște*.

tărâm *sn* [At: PR. DRAM. 172 / V: (înv) ***târ~***, (reg) ***~b*** / Pl: *~uri* / E: pbl cumanul **tarïm* „ogor" cf tc *tarım* „agricultură"] **1** (Pfm) Ținut. **2** (Pfm) Întindere de pământ Si: *teren*. **3** (Pfm; ilav) **De când ~ul** De când lumea. **4** (Înv; îe) **A câștiga ~** A progresa puțin câte puțin într-o acțiune. **5** (Înv; îae) A câștiga teren. **6** (Îvr) Strat de pământ. **7** (În basme; șîs *celălalt ~* sau *alt ~* sau *~ul de jos*) Regiune îndepărtată (subpământeană), unde ființele și natura sunt cu totul deosebite de cele cunoscute pământenilor. **8** (Fam; fig) Domeniu de activitate.

tărâmb[1] *sn* [At: COMAN, GL. / E: nct] (Reg) Interval de timp.

tărâmb[2] *sn* vz ***tărâm***

tărâmboc *a* [At: LEXIC REG. II, 63 / Pl: ? / E: cf *tare*] (Reg; d. pământ) Vârtos.

tărânc *sm* vz ***tarâncă***

tărâncă *sf* vz ***tarâncă***

tărângă *sf* [At: ALR II, 3571/520 / E: ns cf *pârângă*] (Reg; îe) **A duce pe cineva în ~** A lua pe cineva de subsuori, ajutându-l să meargă.

tărâș[1] *av* vz ***târâș***[1]

tărâș[2] *sn* [At: HEM 2538 / V: (reg) ***~riș*** / E: nct] (Reg) Țuică de calitate inferioară Si: (reg) *poșirlă*.

tărâtor, ~oare *a, smf* vz ***târâtor***

tărâtură *sf* vz ***târâtură***

tărâța [At: PISCUPESCU, O. 261/2 / V: (reg) ***~ți*** / Pzi: 3 *~țează* / E: ***tărâță***] **1** *vr* (Îrg; d. piele) A se coji[2] (6). **2** *vi* (Reg; rar; d. lemne; îf *tărâți*) A se fărâmița (2).

tărâțar [At: L. ROM. 1959, nr. 5, 76 / V: (reg) ***~răcer, ~âcer, ~țăr, ~ricer, târâcer*** *s* / Pl: *~i* sm / E: ***tărâță*** + *-ar*] (Reg) **1** *s* Așchii mărunte care rezultă la tăierea lemnelor Si: *rumeguș*. **2** *s* (Îf *tărâcer*) Fân de proastă calitate care se așterne la vite. **3** *s* Mătreață[1]. **4** *sm* Pește înrudit cu zglăvoaca, de culoare cafenie și cu pete gri-închis.

tărâțare *sf* [At: PISCUPESCU, O. 261/9 / Pl: *~țări* / E: ***tărâța***] **1** (Îrg) Cojire a pielii Si: *jupuire*, (îvr) *tărâțătură, tărâțeală*. **2** (Reg; rar) Fărâmițare a lemnelor.

tărâță *sf* [At: ST. LEX. 169[2]/6 / V: (rar) ***~te***, (reg) ***târ~, tereață*** / Pl: *~țe* / E: slv ***трица***, bg ***трици***, srb *trice*] (Mpl) **1** Înveliș al grăunțelor de grâu, de porumb etc. zdrobit prin măcinare și separat de făină la cernut. **2** (Înv; îe) **A fi scump la ~țe și ieftin la făină** A fi zgârcit la cheltuieli mărunte, dar risipitor când nu trebuie. **3** (Reg; îe) **A se dedulci ca calul la ~țe** A se deprinde cu binele. **4** (Reg; îe) **A nu se alege făina din ~** A nu putea deosebi câștigul de pagubă. **5** (Reg; îe) **A se tulbura** (sau **a se întărâta, a se încinge**) **~ța în cineva** sau **a i se iuți** (cuiva) **~țele în borș** A se înfuria. **6** (Reg; îe) **A face** (pe cineva) **~țe** A rupe în bucăți. **7** (Reg; dep) Om fără valoare. **8** (Reg) Rumeguș (de lemn). **9** (Reg) Mătreață[1] (a pielii). **10** (Reg; îf *tereață*) Impuritate.

tărâțăr *s* vz ***tărâțar***

tărâțătură *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***tărâța*** + *-(ă)tură*] (Îvr) Tărâțare (1).

tărâțe *sf* vz ***tărâța***

tărâțeală *sf* [At: POLIZU / Pl: *~eli* / E: ***tărâța*** + *-eală*] (Îvr) Tărâțare (1).

tărâți *v* vz ***tărâța***

tărâțos, ~oasă *a* [At: ANON. CAR. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***tărâța*** + *-os*] **1** Care conține tărâță (1). **2** Care are aspectul tărâței (1). **3** (Reg) Cu multă mătreață[1].

tărbacă *sf* [At: DDRF / V: (reg) ***tarab~, tarbaca, tar~, ~boacă, târ~*** *sf*, ***tarbac*** *s* / Pl: *~ace, ~băci* / E: drr ***tărbăci***] **1** (Înv) Instrument cu care erau chinuiți câinii. **2** (Înv; șîs *~ca câinilor*) Obicei care constă în chinuirea câinilor cu tărbaca (1) în diferite perioade ale anului și mai ales în cea dintâi luni a Postului Mare. **3** (Înv; îe) **A da** (sau **a lua**) **în** (sau **la, prin**) **~** A chinui câinii cu tărbaca (1). **4** (Îrg; pex; îae) A bate tare pe cineva. **5** (Îrg; îae) A-și bate joc de cineva Si: *a batjocori*. **6** (Reg; îe) **A pune ~ca pe cineva** A suspecta pe cineva. **7** (Reg; îe) **A cădea în ~boacă** A cădea în laț. **8** (Reg) Prăjină cu ajutorul căreia se leagă (sau se strânge) fânul sau lemnele în car. **9** (Reg; îe) **A-i pune** (cuiva) **tarbaca** A ține din scurt (pe cineva) Si: *a constrânge*. **10** (Reg; îf *tarabacă, tarbacă*) Pârghie. **11** (Reg) Masă pe care tăbăcarul răzuiește pieile. **12** (Reg) Haină veche și ruptă. **13** (Reg) Încurcătură. **14** (Reg) Petrecere. **15** (Reg; îe) **A sparge tarbacaua** A ajunge la o înțelegere. **16** (Reg; îae) A se termina un ospăț, o petrecere. **17** (Reg; îae) A rupe relațiile, prietenia cu cineva.

tărban *sn* vz ***turban***

tărbanță *sf* vz ***tărăboanță***[1]

tărbăceală *sf* [At: POLIZU / V: (reg) ***tăbârce~, tălb~, târ~, târboce~, tor~*** / Pl: *~eli* / E: ***tărbăci*** + *-eală*] **1** (Înv) Chinuire a câinilor cu tărbaca (1). **2** (Înv; îe) **A da** (sau **a lua**) **în** (sau **la, prin**) **~** A chinui câinii cu tărbaca (1). **3** (Îrg; îae) A-și bate joc (de cineva). **4** (Îrg; pex; îae) A bate tare pe cineva. **5** (Înv; fig) Mustrare. **6** (Înv; fig) Ocară. **7** (Reg) Bătaie zdravănă. **8** (Olt; îf *târboceală*) Amestec de tărâțe (1) cu resturi de mâncare, folosit ca hrană pentru porci. **9** (Reg) Amețeală (din cauza somnului, a băuturii etc.) Si: *zăpăceală*. **10** (Mun) Legatul căruțelor cu tărbaca (8).

tărbăci [At: POLIZU / V: (reg) ***tăbârci, tălb~, tălbătă~, tâlbaci, târ~, tur~*** / Pzi: *~ăcesc* / E: ns cf *tăbăci*] **1** *vt* (Înv) A chinui câinii cu tărbaca (1). **2** *vt* (Reg; pex) A bate tare pe cineva. **3** *vt* (Reg; fig) A-și bate joc de cineva Si: *a batjocori*. **4** *vt* (Reg) A frământa noroiul în picioare, în timpul mersului. **5** *vr* (Reg) A se murdări (cu noroi). **6** *vr* (Reg) A se ameți de somn, de băutură etc. **7** *vt* (Mun) A pune tărbaca (8) la căruță.

tărbăcilă *sf* [At: ALEXI, W. / V: (reg) ***tălb~*** / E: ***tărbăci*** + *-ilă*] (Reg; dep) Persoană distrată, zăpăcită.

tărbăcire *sf* [At: POLIZU / V: (reg) ***tălb~, tălbătici~*** / E: ***tărbăci***] **1** (Înv) Chinuire a câinilor cu tărbaca (1). **2** (Reg; pex) Snopire în bătaie. **3** (Reg; fig) Batjocorire (1). **4** (Reg) Buimăcire din cauza somnului, a băuturii etc. **5** (Reg) Frământare a noroiului în picioare, în timpul mersului. **6** (Reg) Murdărire cu noroi. **7** (Reg) Legare a căruței cu tărbaca (8) Si: (reg) *tărbăcit*[1].

tărbăcit[1] *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: (nob) *~uri* / E: ***tărbăci***] (Mun) Tărbăcire (7).

tărbăcit[2]***, ~ă*** *a* [At: DL / V: (reg) ***tălb~, târ~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tărbăci***] **1** (Reg) Care este snopit în bătaie. **2** (Reg; fig) Certat[2] (3). **3** (Reg; fig) Care este batjocorit. **4** (Mun) Murdar. **5** (Reg) Zăpăcit (de somn sau de băutură). **6** (Mun; d. căruțe) Cu tărbaca (8) pusă.

tărbănos, ~oasă *a* vz ***târbănos***

tărboacă *sf* vz ***tărbacă***

tărboantă *sf* vz ***tărăboanță***[1]

tărboniță *sf* vz ***tărăboanță***[1]

tărbont *sn* vz ***tărăboanță***[1]

tărbonță *sf* vz ***tărăboanță***[1]

tărbonție *sf* vz ***tărăboanță***[1]

tărbuc *sn* vz ***târboc***[1]

tărbuf *sn* vz ***târboc***[1]

tărbuntas *sm* vz ***tărăbontas***

tărbunțaș *sm* vz ***tărăbonțaș***

tărbuzan *sm* [At: L. ROM. 1959, nr. 5, 76 / V: (reg) ***ter~*** / Pl: *~i* / E: nct] (Mun) Om cu buze mari și groase Si: *buzat*.

tărca *vt* [At: COSTINESCU / Pzi: *~rchez*, (reg) *tărc* / E: drr ***tărcat***] (Reg) **1** A vopsi în culori diferite și nearmonizate Si: (reg) *a bălța, a tărcăji*. **2** (Pex) A trage dungi colorate Si: *a dunga, a vărga*. **3** (Pan) A face să devină pestriț. **4** A coase cu diferite culori la gherghef.

tărcat, ~ă [At: ȘINCAI, HR. II, 91/32 / V: (reg) ***tar~, ~rceat, târ~, târceat, terceat, tor~, ța~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ns cf mg *tarka*] (Reg) **1** *a* Colorat diferit Si: *pătat, pestriț*, (pop) *bălțat*. **2** *a* (Îs) *Săptămâna ~ă* Harți (1). **3-4** *smf, a* (Animal) care are blana cu diferite pete de culoare.

tărcăgitură *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: ***tărca***] (Reg) **1** Lucru tărcat (1). **2** (Pex) Lucru urât.

tărcăji *vt* [At: SCL 1976, 401 / Pzi: *~jesc* / E: ns cf *tărca*] (Reg) A tărca (1).

tărcălici *sp* vz ***tărcăliș***

tărcăliș *s* [At: BORZA, D. 91 / V: (reg) *~ici sp* / Pl: ? / E: ns cf *tărcei*] (Reg) **1** (Bot) Cetină-de-negi (*Juniperus sabina*). **2** (Îf *tărcălici*) Crengi mari de arbore.

tărcătură *sf* [At: LB / Pl: *~ri* / E: ***tărca*** + *-(ă)tură*] (Reg) **1** Combinație (nereușită) de culori. **2** (Ccr) Obiect tărcat (1) Si: (reg) *pestrițătură*.

tărcău *sm* [At: VÎRCOL, V. 101 / Pl: *~ăi* / E: ns cf alb *tarok* „mânzat"] (Olt) Junc necastrat.

tărcăzău *sn* vz ***tercăzău***

tărceat, ~ă *a* vz ***tărcat***

tărchilă *sfs* [At: ALR SN I h 237/316 / V: (reg) ***terchi*** *sns* / E: mg ***törköly, törkö***] (Reg) Tescovină (1).

tărciug[1] *sm* [At: REV. CRIT. IV, 339 / Pl: *~ugi* / E: nct] (Trs) Miel de un an.

tărciug[2] *sn* vz ***tărșug***

tărcuci, ~uce *a* vz ***tărcuș***

tărculă *sf* [At: A V, 15 / Pl: ? / E: ns cf *tărciug*[2]*, tașculă*] (Reg) **1** Traistă[1] (1). **2-3** Tașcă (1-2).

tărcuș, ~ă *a* [At: JIPESCU, O. 48 / V: (reg) ***~uci, târ~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *tărca, tarcoș*] (Reg; d. câini, oi etc.) Pestriț.

tăreț, ~eață *a* [At: LEXIC REG. II, 32 / Pl: *~i, ~e* / E: ***tare*** + *-eț*] (Olt) Vârtos.

tărfăloagă *sf* vz ***terfelog***

tărfălog *sn* vz ***terfelog***

tărfoi *s* vz ***trifoi***

tărgaș *sm* [At: CIHAC II, 402 / Pl: *~i* / E: ***targă*** + *-aș*] (Rar) Persoană care cară cu targa (4).

tărgăi *sfp* [At: TOMESCU, GL. / V: (reg) ***~răg~*** / E: ***targă*** + *-aie*] **1** (Olt; Trs; înv) Prăjini care, legate de vârf, se așezau de o parte și de alta a acoperișului de paie al caselor sau pe vârful clăilor de fân, ca să le apere de vânt. **2** (Olt; îf *tărăgăi*) Corlată la car.

tărgăriță *sf* [At: ALR I, 1889/980 / Pl: *~țe* / E: ns cf *gărgăriță*] (Ent; reg) Buburuză (3) (*Coccinella septempunctata*).

tărghelaș *sn* [At: ALR SN IV h 988/284 / Pl: ? / E: mg ***tárgyalás***] (Jur; reg) Proces.

tărgheli *vi* [At: CV 1949, nr. 3, 35 / Pzi: *~lesc* / E: mg ***tárgyal***] (Reg) A discuta (2).

tărhan *sm* vz ***tarhan***

tărhană[1] *sf* vz ***tarhon***[1]

tărhană[2] *sf* vz ***trahana***

tărhat *sn* [At: N. TEST. (1648), 27[r]/6 / V: (reg) ***tar~, ~heci, târ~, ter~, terhet*** / Pl: *~uri* / E: ns cf mg *terhet* (Ac al lui *terh*)] **1** (Pop) Povară. **2** (Pop) Bagaj (1). **3** (Reg) Sac cu aproximativ două feldere de cereale sau făină, făcut în formă de desagi. **4** (Reg; îf *terhet*) Greutate la cumpăna fântânii. **5** (Reg) Haină de casă.

tărhăti [At: L. ROM. 1961, 22 / V: (reg) ***tarhati*** / Pzi: *~tesc* / E: ***tărhat***] (Reg) **1** *vr* A obosi făcând un efort. **2** *vi* A munci mult.

tărhătos, ~oasă *a* [At: ALR II/I h 143/64 / V: (reg) (2) ***tahartoasă*** *af* / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***tărhat*** + *-os*] (Reg) **1** Împovărat. **2** (D. femei) Însărcinată. **3** (D. vite) În stare de gestație.

tărheci *sn* vz ***tărhat***

tărhiță *sf* vz ***tarhită***

tărhoasă *a* vz ***tăroasă***

tărhoi *sm* vz ***terhoi***

tărhotit *a* vz ***târhotit***

tăria *v* vz ***târî***

tăricar *s* [At: VICIU, GL. / V: (reg) ***tir~*** / Pl: ? / E: ns cf *tăricer*] (Reg) Hrană pentru pui sau pentru alte păsări de curte, făcută din mălai amestecat cu apă și uneori cu verdeață tăiată mărunt.

tăricel, ~ea [At: POLIZU / Pl: *~ei, ~e* / E: ***tare*** + *-icel*] (Pop; șhp) **1-2** *a* (Mai puțin) tare (1) Si: (pop) *tărișor* (**1-2**), *tăricică* (**1-2**). **3-4** *av* (Mai puțin) tare (**82**) Si: (reg) *tărințel* (**1-2**), (pop) *tărișor* (**3-4**).

tăricer *s* vz ***tărâțar***

tăricică *a* [At: DLR / Pl: *~icele* / E: ***tăricea*** css] **1-2** (Pop; șhp) Tăricea (**1-2**).

tăricioară *sf* vz ***tărâcioară***

tărie *sf* [At: PSALT. HUR. 60ʳ/23 / Pl: (rar) *~ii* / E: ***tare*** + *-ie*] **1** Putere de rezistență a corpurilor la acțiunea agenților externi Si: *durabilitate, duritate, soliditate, trăinicie* (**1**), (înv) *tărime* (**1**). **2** (Înv; îs) ~ *de cap* (sau *de cerbice*) Încăpățânare. **3** (Înv) Uscat. **4** (Îvr) Loc stâncos. **5** (Înv; ccr) Fortăreață (**1**). **6** (Îvr; îlav) **Întru ~** În siguranță. **7** (Îvr) Închisoare. **8** (Reg) Întăritură făcută în țărmul unui râu, pentru ca apa să nu facă stricăciuni. **9** Forță fizică Si: *putere, robustețe, vigoare*, (înv) *tărime* (**2**). **10** (Pop; îla) **Cu ~** Puternic. **11** (Înv) Forță miraculoasă, magică. **12** (Înv) Minune. **13** Capacitate de luptă, de rezistență etc. (constând în armament, în efectiv etc.) **14** (Înv; ccr) Armată[1] (**1**). **15** (Șîs ~ *de suflet*, ~ *de caracter*) Forță morală Si: *vitalitate*. **16** Putere de afirmare Si: *dârzenie, fermitate*. **17** (Îlav) **Cu (mare, multă** etc.) **~** sau **cu toată ~ia** Cu intensitate. **18** (Pfm; pe lângă verbe de declarație; îal) În mod convingător Si: *categoric, curajos, ferm, hotărât, energic*. **19** (Pfm; îal) În mod hotărât Si: *neclintit*. **20** (Pop; pe lângă verbe de acțiune militară; îal) Cu dârzenie. **21** (Înv) Sprijin moral Si: (înv) *tărime* (**3**), *tărire* (**1**). **22** (Îvr) Patimă. **23** (Îvr) Defect (**3**). **24** Putere de convingere. **25** (Pfm; d. persoane; îla) **Cu ~ de cuvânt** Care are putere de convingere. **26** (Înv) Dibăcie (**1**). **27** (Înv) Valabilitate a actelor Si: (înv) *tărire* (**2**). **28** (Înv; îla) **Cu ~** Cu împuternicire legală Si: *valabil*. **29** (Înv) Împuternicire. **30** (Înv) Autoritate (**1**). **31** (Înv) Posesiune. **32** (Înv) Dominare (**1**). **33** (Înv; îlav) **În ~ia mea (a ta** etc.) Cu de la sine putere. **34** (Înv; îlav) **Cu** (sau **în**) **~** sau, reg, **cu (de-a) ~ia** Cu forța. **35** (Înv; îe) **A veni în ~** A fi stăpân. **36** (Înv; îlpp) **Prin** (sau **din**) **~ia...** Ca urmare a... **37** (Pop; urmat de determinări care indică felul) Grad (mare) de intensitate Si: *forță*. **38** (Rar) Forță mecanică Si: *energie*. **39** (Înv; ccr) Furtună distrugătoare Si: *calamitate*. **40** (Înv; fig) Bătălie crâncenă Si: *luptă, război*. **41** Grad (mare) de concentrație de alcool, de esență, de aromă etc. Si: (reg) *tărime* (**5**). **42** (Rar; ccr) Esență (**10**). **43** (Înv) Putere nutritivă a alimentelor Si: *consistență*. **44** Intensitate a unui sunet. **45** (Rar) Dioptrie. **46** (Înv; fig; șîs *~ia cerului, ~ia văzduhului, ~ia cerească*) Boltă cerească Si: *cer*. **47** (Înv; fig; îas) Altitudine. **48** (Îrg; pan) Acoperiș (**1**). **49** (Pop) Moment culminant Si: *mijloc, toi*[3] (**13**). **50** (Pop; ccr) Pisc.

tărigan, ~ă *a* [At: VICIU, GL. / V: (reg) ***tir~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***tare***] (Trs; d. animale de tracțiune) **1** Puternic. **2** Care trage bine la jug.

tărime *sf* [At: PO 227/23 / Pl: *~mi*, (reg) *~muri* / E: ***tare*** + *-ime*] **1-3** (Înv) Tărie (**1, 9, 21**). **4** (Înv; ccr) Fortăreață (**1**). **5** (Reg) Tărie (**41**). **6** (Reg; pex; lpl) Băuturi alcoolice.

tărin *sn* vz ***teren***

tărințel *av* [At: CORBEA, A. 68 / E: pbl ctm ***tare*** + **n(i)țel**] (Reg; rar) **1-2** (Șhp) Tăricel (**3-4**).

tărire *sf* [At: (a. 1760) GCR II, 70/10 / Pl: *~ri* / E: ***tare***] (Înv) **1-2** Tărie (**21, 27**).

tărisfat *sm* vz ***tarisfat***

tărisfețiță *sf* vz ***tarisfățiță***

tăriș[1] *sn* [At: SCL 1976, 402 / Pl: *~uri* / E: ***tărie*** + *-iș*] (Reg; rar) Desiș (**1**).

tăriș[2] *sn* vz ***tărâș***[2]

tărișor, ~oară *a, av* [At: LEX. MARS. / Pl: *~i, ~oare* / E: ***tare*** + *-ișor*] **1-4** (Pop; șhp) Tăricel (**1-4**).

tărla *sf* vz ***tarla***

tărlici *smp* vz ***târlic***

tărmin *sn* vz ***termen***

tărnaț *sn* vz ***târnaț***

tărnăcop *sn* vz ***târnăcop***

tărnăuc, ~ă *a* [At: PAMFILE, B. 86 / Pl: *~uci, ~uce* / E: ns cf *năuc*] (Mol) Năuc.

tărnicer *sm* [At: L. ROM. 1972, 62 / Pl: *~i* / E: ***tarniță*** + *-ar*] (Reg) Șelar (**1**).

tărnicop *sn* vz ***târnăcop***

tărnițat, ~ă *a* [At: MARIAN, ap. DR. V, 236 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tarniță***] (Reg; d. cai) Cu spinarea încovoiată din cauza poverilor purtate Si: *deșelat, spetit*.

tărnocop *sn* vz ***târnăcop***

tăroasă *a* [At: PALIA (1581) 97/18 / V: (îrg) ***tărho~, târho~, târ~*** / Pl: *~se* / E: ***tar*** + *-oasă*] (Îrg; d. femei) Însărcinată.

tărpan *sn* vz ***târpan***

tărpi vz ***târpi***

tărpigi *s* [At: DLR / Pl: ? / E: ns cf *chirpici*] (Reg) **1** Țiglă. **2** Cărămidă (**1**) nearsă.

tărsană *sf* vz ***târsână***[1]

tărsănar *sm* vz ***târsânar***

tărsănă *sf* vz ***târsână***[1]

tărsână *sf* vz ***târsână***[1]

tărsâu *sm* vz ***terțiu***[2]

tărsi *v* vz ***târși***[1]

tărsin *sn* vz ***târsâna***[1]

tărsină vz ***târsână***[1]

tărsiu *sm* vz ***terțiu***[2]

tărsoacă *sf* vz ***târsoacă***

tărș *smn* vz ***târș***[2]

tărșag[1] *sn* [At: PAȘCA, GL. / E: ns cf mg *tár*] (Reg) Voință.

tărșag[2] *smn* vz ***târșag***

tărșală *sf* vz ***târșală***

tărșâit *sn* vz ***târșâit***[1]

tărșej *sm* [At: DR. V, 375 / Pl: *~i* / E: drr ***tărșejie***] (Reg) Tovarăș (de drum, de muncă etc.) Si: *camarad*.

tărșejie *sf* vz ***târșegie***

tărșeșag *sn* vz ***târșag***

tărșete *s* vz ***târșete***

tărși *v* vz ***târși***[1]

tărșiță *sf* vz ***târșiță***

tărșug *sn* [At: PAMFILE, I. C. 56 / V: (reg) ***~rciug*** / E: ucr **таршук**] **1** (Buc) Pungă pentru tutun confecționată de obicei din bășică de porc. **2** (Reg; îf *tărciug*) Traistă[1] (**1**) mică făcută din blană în care țăranii obișnuiesc să ducă sare la oi.

tărtacă *sf* vz ***tătarcă***

tărtaj *sn* vz ***tartaj***

tărtan *sm* vz ***târtan***[1]

tărtaș *sn* [At: CV 1952, nr. 5, 40 / Pl: *~uri* / E: mg ***tartás***] (Reg) **1** Convorbire (**1**). **2** (Lpl) Acareturi (**1**).

tărtăcuț *s* vz ***tărtăcuță***

tărtăcuță *sf* [At: POLIZU / V: (reg) ***~tăgu~, tăt~, tătărc~, tertec~*** *sf*, ***~cuț*** *s* / Pl: *~țe* / E: ***tătarcă*** + *-uță*] **1** Plantă erbacee agățătoare, din familia cucurbitaceelor, cu flori albe și cu fructul roșu, de mărimea unui măr domnesc Si: (reg) *curcubetă, curcubețea, tărtănică, tătarcă* (**5**) (*Coccinia indica*). **2** (Bot; reg; șîc **~țe-rotunde**) Dovleac (**3**) (*Cucurbita pepo*). **3** (Bot; reg; lpl) Dovleac-turcesc (*Cucurbita melopepo*). **4-6** (Prc) Fructul

tărtăcuței (1-3). 7 (Pop; rar; îcs) *De-a ~ța* De-a rostogolul. 8 (Mun) Vas făcut din fructul uscat al tărtăcuței (2). 9 (Pop; fig; gmț) Ființă mică, bondoacă. 10 (Pfm; fig; gmț) Cap[1] (1). 11 (Înv; pex) Turban (1). 12 (Bot; reg) Hrișcă-tătărească (*Fagopyrum tataricum*). 13 (Reg) Ciupercă mică, nedefinită mai îndeaproape.

tărtăguță *sf* vz ***tărtăcuță***

tărtălet *am* [At: COMAN. GL. / Pl: *~i* / E: ns cf *tărărăi*] (Reg) Vorbăreț.

tărtăloc *sm* vz ***tartalac***

tărtălog *sm* [At: LEXIC REG. 38 / Pl: *~ogi* / E: nct] (Bot; Olt) Ciulin (1) (*Carduus nutans*).

tărtăman *sn* [At: LEXIC REG. 22 / Pl: *~e* / E: nct] (Mar) 1 Șură. 2 Coteț (8). 3 Acaret (1).

tărtănaș *sn* [At: CARAGIALE. O. II. 95 / Pl: *~e* / E: ***tartan***[1] + *-aș*] 1-4 (Pop; șhp) Tartan[1] (2-3) (mic).

tărtănet, ~eață *a* [At: DELAVRANCEA, ap. TDRG / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *târtan*[2]] (Îrg) 1 (D. corp) Scund și gros. 2 (D. cap) Rotund.

tărtănică *sf* [At: PASCU. C. 209 / Pl: ? / E: ns cf *tărtăcuță*] (Reg) Tărtăcuță (1).

tărtărime *sf* vz ***tătărime***

tărtăroaică *sf* [At: PĂSCULESCU. L. P. 118 / Pl: *~ice* / E: ***tartor*** + *-oaică*] (Reg) Drăcoaică (1).

tărtăroi *sm* [At: I. CR. III, 286 / Pl: ~ / E: ***tartor*** + *-oi*] (Reg) Drac (1).

tărtău[1] *sm* vz ***terțiu***[2]

tărtău[2] *sn* vz ***tartău***

tărtăzi [At: ANON. CAR. / V: (înv) ***tătăreza, ~zui*** / Pzi: *~zesc* / E: mg ***tataroz***] 1 *vt* (Ban; Trs) A repara. 2 *vi* (Trs) A deretica (4). 3 *vi* (Trs) A se gândi profund. 4 *vr* (Îf *tărtăzui*) A-și concentra toate puterile.

tărtăzui *v* vz ***tărtăzi***

tărteață *sf* vz ***târtiță***

tărtei *smp* vz ***turtel***[1]

tărtă *i* vz ***târț***

tărțăl *sm* vz ***terțiu***[2]

tărțăriță *sf* vz ***târțăriță***

tărțău *sm* vz ***terțiu***[2]

tărțâi *sm* vz ***terțiu***[2]

tărțâu *sm* vz ***terțiu***[2]

tărțioară *sf* [At: ALR SN II h 387/836 / Pl: *~re* / E: ***tărțiu*** + *-ioară*] (Reg) Noatenă.

tărțiu *sm* vz ***terțiu***[2]

tărzămănie *sf* vz ***tergimănie***

tărziman *sm* vz ***tergiman***

tărzior *av* vz ***târzior***

tărziu, ~ie *a, av* vz ***târziu***

tăscovină *sf* vz ***tescovină***

tăslar *sm* vz ***teslar***

tăsma *sf* vz ***tasma***[1]

tăsmăluță *sf* [At: SEVASTOS. N. 2 / Pl: *~țe* / E: ***tasma***[1] + *-ăluță*] 1-2 (Reg; șhp) Tasma[1] (2) (mică).

tăson *sn* vz ***tason***

tăstă *i* vz ***tăși***[1]

tăstri *ncv* vz ***tustrei***

tăstru *s* [At: PRIBEAGUL. P. B. 58 / Pl: ? / E: nct] (Reg; îlav) **În ~** Dezordonat (1).

tășca *vt* [At: ȘINCAI. HR. II, 96/26 / V: (reg) ***teș~*** / Pzi: *tășc, tașc* / E: ***tașcă***] (Trs) A înșela pe cineva Si: *a păcăli*.

tășcare *sf* [At: LB / V: (reg) ***teș~*** / E: ***tășca***] (Trs) Înșelare.

tășcător *sm* [At: LB / V: (reg) ***teș~*** / E: ***tășca*** + *-tor*] (Trs) Înșelător.

tășcătură *sf* [At: LB / V: (reg) ***teș~*** / Pl: *~ri* / E: ***tășca*** + *-(ă)tură*] (Trs) Înșelăciune.

tășchiță *sf* [At: LEXIC REG. 120 / Pl: *~țe* / E: ***tașcă*** + *-iță*] (Reg; lpl) 1 Tăieței de forma unor pătrățele Si: (reg) *tășcuță* (10). 2 Colțunași (1).

tășculiță *sf* [At: BRANDZA. FL. 139 / V: (reg) ***teș~*** / Pl: *~țe* / E: ***tașcă*** + *-uliță*] 1-4 (Reg; șhp) Tășcuță (1-4). 5 (Bot; reg; șîc **~ța-ciobanului**) Punguliță (*Thlaspi arvense*). 6 (Bot; reg; și îac) Traista(37)-ciobanului (*Capsella bursa-pastoris*). 7 (Reg) Planta erbacee din familia cruciferelor *Aethionema saxatilis*. 8 (Bot; reg) Cârligioare (*Bidens cernuus*).

tășcuță *sf* [At: DDRF / V: (reg) ***teș~*** / Pl: *~țe* / E: ***tașcă*** + *-uță*] (Reg) 1-4 (Șhp) Tașcă (1-2) (mică) Si: (reg) *tășculiță* (1-4), *teșcălie* (1-4), (îvr) *teșuliță* (1-4). 5-6 Conținutul unei tășcuțe (1, 3). 7 (Îe) **A avea pe cineva în ~** A avea pe cineva la dispoziție, la discreție. 8 (Bot; îc) **~ța-ciobanului** Punguliță (*Thlaspi arvense*). 9 (Bot; îac) Traista(37)-ciobanului (*Capsella bursa-pastoris*). 10 (Lpl) Tășchiță (1). 11 Brățara orciciului care se prinde cu ajutorul unei verigi de crucea căruței.

tăși *i* [At: ALR SN II h 378 / V: (reg) ***tas, tasa, tăstă*** / E: fo] (Reg; rep) Cuvânt cu care se strigă sau se alungă gâștele sau rațele.

tășilă *sf* vz ***tașculă***

tășilcă *sf* vz ***tașculă***

tăștimonie *sf* vz ***testimoniu***

tășuie *sf* [At: JAHRESBER. VI. 81 / Pl: ? / E: ns cf mg *tarsoly*] (Reg) Pungă de piele.

tășulă *sf* vz ***teșculă***

tășulcar *a* [At: CHEST. V, 76/45 / Pl: *~i* / E: ***tașulcă*** + *-ar*] (Reg; d. cai) Mic și gras.

tășulcă *sf* vz ***tașculă***

tășulesc, ~ească *a* [At: H X, 395 / Pl: *~ești* / E: nct] (Reg; îs) *Pere ~ești* Varietate de pere nedefinite mai îndeaproape.

tăt, ~ă *a, av* vz ***tot***

tătar, ~ă [At: (cca 1650-1670) GCR I. 235/6 / V: (înv) ***tart~*** / Pl: *~i, ~e* / E: tc, tt ***tatar***, fr ***tartare***, ger ***Tartar***] 1 *sm* (Înv) Persoană care făcea parte din triburile mongole, care în sec. XIII s-au întins din Asia până în Europa Centrală, constituind statul Hoarda de Aur. 2-3 *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Republicii Tătare sau care este originară de acolo Si: (îvr) *tatarin* (1-2). 4 *smp* Populația de bază din Republica Tătară. 5 *sm* (Pfm; îe) **Doar nu vin** (sau **dau**) **~ii** Se spune când cineva se grăbește sau fuge fără un motiv serios. 6 *sm* (Pfm; îe) **Parcă-l alungă ~ii** (**din urmă**) Se spune despre cineva care se grăbește foarte tare. 7 *sm* (Pfm; îe) **Lumea** (sau **țara**) **piere** (**moare**) **de ~i și el bea cu lăutari** Se spune despre cineva care nu se sinchisește de nimic. 8 *sm* (Pfm; îae) Se spune despre cineva care nu vrea să știe de păsurile altora. 9 *sm* (Pfm; pex) Om crud, nemilos. 10 *sm* (Înv) Curier poștal (călare) Si: *sol, ștafetă*. 11 *sm* (Mtp) Monstru. 12 *sm* (Reg; art.) Vânt care bate dinspre răsărit. 13 *sm* (Orn; reg; șîc **~-de-sihlă**) Cocoș-de-munte (*Tetrao urogallus*). 14 *sm* (Reg; șîc **~-de-mături**) Plantă erbacee din familia gramineelor, întrebuințată la confecționarea măturilor Si: (reg) *mătură* (*Sorghum vulgare*). 15 *sm* (Bot; reg; și îac) Mătură (*Sorghum technicum*). 16 *sm* (Bot; reg; și îac) Gaolean (*Sorghum saccharatum*). 17 *a* Care aparține tătarilor (4) Si: *tătăresc* (1). 18 *a* Privitor la tătari (4) Si: *tătăresc* (2). 19 *a* Caracteristic tătarilor (4) Si: *tătăresc* (3). 20 *a* Care este originar din Republica Tătară Si: *tătăresc* (4). 21-22 *sf, a* (Șîs *limba ~ă*) (Limba) vorbită de tătari (4).

tătarcă *sf* [At: NECULCE. L. 159 / V: (reg) ***păt~, tărtacă, tot~*** / Pl: *~rce, ~rci* / E: ***tătar*** + *-că*] 1-2 Tătăroaică (1-2). 3 Iapă de soi tătăresc (1). 4 Haină lungă, îmblănită, purtată de tătari (1). 5 (Bot; reg) Tărtăcuță (1) (*Coccinia indica*). 6 (Bot; reg) Dovleac (3) (*Cucurbita pepo*). 7 (Bot; reg) Dovleac-turcesc (*Cucurbita melopepo*). 8 (Bot; reg; îf *tărtacă*) Pepene verde. 9-11 (Reg) Fructul tătarcei (5-7). 12 (Reg) Dovleac uscat, golit de miez, întrebuințat ca ploscă sau ca felinar. 13 (Bot; reg; șîc **tot~-de-mături**) Mătură (*Sorghum vulgare*). 14 (Bot; reg) Hrișcă (1) (*Fagopyrum esculentum*). 15 (Bot; reg) Hrișcă-tătărească (*Fagopyrum tataricum*). 16 (Bot; reg; îc) **Buruiană-de-~** Rostopască (*Chelidonium majus*). 17 (Reg) Hambar (1). 18 (Bot; reg) Ciupercă nedefinită mai îndeaproape. 19 (Orn; reg) Cocoș-de-mesteacăn (*Lyrurus tetrix*). 20 (Reg) Numele unei boli la om Si: *buba*. 21 (Reg) Boală de vite nedefinită mai îndeaproape. 22 (Med; reg) Cancer (1).

tătarnică *sf* [At: GRECESCU. FL. 325 / Pl: *~ice* / E: ***tătar*** + *-arnică*] Plantă erbacee, spinoasă, din familia compozitelor, cu flori alburii Si: (reg)

armurar, căpățânoasă, măciuca-ciobanului, rostogol, scăiete (*Echinops commutatus*).

tătăcuță[1] *sf* vz ***tărtăcuță***

tătăcuță[2] *sm* vz ***tătucuță***

tătăi *vi* [At: FOLC. MOLD. I, 251 / Pzi: *~esc* / E: fo] (Mol) 1 A vorbi peltic. 2 (Pex) A îngâna (un cântec).

tătăiaș *sm* vz ***tătăișă***[1]

tătăiașă *sf* vz ***tătăișă***[2]

tătăiș *sm* vz ***tătăișă***[1]

tătăișă[1] *sf* [At: CONV. LIT XXIII, 1056 / V: (reg) ***~iaș***, ***~iș*** *sm* / Pl: *~șe*, *~și* / E: nct] (Reg) 1 (Bot) Margaretă (*Chrysanthemum carinatum*). 2 (Bot) Margaretă (*Chrysanthemum leucanthemum*). 3 (Bot) Margaretă (*Chrysanthemum rotundifolium*). 4 (Bot; lpl) Plituțe (*Chrysanthemum cinerariaefolium*). 5 (Bot; lpl) Tufănică (1) (*Chrysanthemum indicum*). 6 (Bot) Turtă (44) (*Carlina acaulis*). 7 (Bot) Punga-babei (*Pulicaria dysenterica*) 8 (Bot) Punga-babei (*Inula dysenterica*). 9 (Bot; lpl) Romaniță-nemirositoare (*Matricaria inodora*). 10 (Bot; lpl) Filimică (1) (*Calendula officinalis*). 11 (Bot; lpl) Surguci (*Consolida ajacis*). 12 (Bot; lpl) Ochiul-boului (*Callistephus chinensis*). 13 (Bot; îf *tătăiș*) Iarbă-roșie (*Polygonum persicaria*). 14 (Bot) Afin[1] (*Vaccinium myrtillus*). 15 (Bot) Păpădie (*Taraxacum officinale*). 16 (Bot) Narcisă (*Narcissus*). 17 (Bot) Garoafă (1) (*Dianthus caryophyllus*). 18 (Bot; îc) **~albă** Mușcatul-dracului (*Scabiosa columbaria*). 19 (Bot; îac) Mușcatul-dracului (*Scabiosa lucida*). 20 (Bot; îc) **~vânătă** Albăstriță (*Centaurea cyanus*).

tătăișă[2] *sf* [At: PRAV. LUCACI, 174 / V: (reg) ***~iașă*** / Pl: *~șe* / E: nct] 1 (Îvp) Cumnată (mai vârstnică). 2 (Reg) Mătușă. 3 (Pop) Lele.

tătăit, ~ă *a* [At: CONTEMPORANUL, V_2, 428 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***tătăi***] (Mol) Care vorbește peltic.

tătălat *av* [At: CONTEMPORANUL, V_2, 429 / E: ***tătăi***] (Mol) Peltic.

tătăneasă *sf* [At: HEM, 2180 / V: (reg) ***~tân~***, ***~ten~***, ***~tin~***, ***teten~***, ***titin~***, ***tut~*** / Pl: *~ese* / E: ***tatin*** + *-easă*] 1 Plantă erbacee cu tulpina ramificată, acoperită cu peri aspri, cu flori roșii-purpurii, mai rar albe, dispuse în raceme Si: (reg) *barba-tatei*, *boracioc*, *gavăț*, *iarbă-băloasă*, *iarba-lui-Tatin*, *iarba-tatălui*, *iarba-neagră*, *ploșnițoasă*, *rădăcină-neagră*, *tainic* (19), *tat* (2), *tatană*, *tatin* (1), *tăltinoacă*, *tătănească* (1), *tătăneață* (1), *tătinoaie*, *zlac* (*Symphytum officinale*). 2 (Bot; reg; îc) **~de-munte** sau **~de-pădure** Brustur-negru (*Symphytum cordatum*). 3 (Reg; îf *titineasă*) Mâncare pentru păsări de curte, făcută din plante fierte și amestecate cu mălai Si: (reg) *tătăneață* (2).

tătănească *sf* [At: CANDREA, F. 295 / V: (reg) ***~tân~***, ***~tin~*** / Pl: *~ești* / E: ***tatin*** + *-ească*] (Bot; reg) 1 Tătăneasă (1) (*Symphytum officinale*). 2 Nemțișori-de-câmp (*Consolida regalis*).

tătăneață *sf* [At: POLIZU / V: (reg) ***teten~***, ***titin~*** / Pl: *~ețe* / E: ***tatin*** + *-eață*] (Reg) 1 (Bot) Tătăneasă (1) (*Symphytum officinale*). 2 (Îf *titineață*) Tătăneasă (3).

tătăran *a* [At: PAMFILE, C. 16 / Pl: *~i* / E: ***tătar*** + *-an*] (Reg) Mare.

tătăraș *sm* [At: SADOVEANU, O. I, 290 / Pl: *~i* / E: ***tătar*** + *-aș*] 1-4 (Pop; șhp) Tătar (2-3) (tânăr). 5 (Îvr) Rrom provenit din robii tătarilor (1). 6 (Înv) Soldat dintr-un corp de oaste (călare), însărcinat cu transmiterea mesajelor sau cu îndeplinirea unor porunci, hotărâri ale autorităților.

tătărău *s* vz ***teleleu***

tătărâre *sf* [At: DLR / Pl: *~ri* / E: ***tătărî***] (Reg) 1 Blestemare (1). 2 Certare (2).

tătărât, ~ă *a* [At: CV 1951, nr. 6, 30 / Pl: *~âți*, *~e* / E: ***tătărî***] (Reg) 1 Supărăcios. 2 Artăgos (2).

tătărcele *sfp* [At: BORZA, D. 45 / E: ***tătarcă*** + *-ele*] (Bot; reg) Rostopască (*Chelidonium majus*).

tătărcuță *sf* vz ***tărtăcuță***

tătăresc, ~ească *a* [At: URECHE, L. 91 / Pl: *~ești* / E: ***tătar*** + *-esc*] 1-4 Tătar (17-20). 5-6 (Înv; fig) Grozav (de rău).

tătărește *av* [At: LB / E: ***tătar*** + *-ește*] 1 În felul tătarilor (4). 2 În limba tătară (22). 3 (Înv; fig) Grozav (de rău).

tătăreza *v* vz ***tărtăzi***

tătărie *sf* [At: CV 1949, nr. 8, 34 / Pl: *~ii* / E: ns cf *tartar*[1]] (Mun) Groapă mare și prăpăstioasă.

tătărime *sf* [At: N. COSTIN, L. 583 / V: (îvr) ***tărt~*** / E: ***tătar*** + *-ime*] 1 (Înv) Mulțime de tătari (1). 2 Mulțime de tătari (4). 3 Totalitatea tătarilor (4). 4 Loc (regiune, cartier etc.) în care locuiesc tătari (2, 4).

tătăriță *sf* [At: ALECSANDRI, P. P. 78 / Pl: *~țe* / E: ***tătar*** + *-iță*] (Pop) 1-2 Tătăroaică (1-2).

tătărî *vt* [At: PĂSCULESCU, L. P. 158 / Pzi: *~răsc* / E: ***tătar***] (Reg) 1 A blestema (3). 2 A certa (1).

tătăroaică *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ice* / E: ***tătar*** + *-oaică*] 1-2 Femeie care face parte din populația de bază a Republicii Tătare sau care este originară de acolo Si: *tătarcă* (1-2), (pop) *tătăriță* (1-2), (reg) *tătăroaie* (1-2).

tătăroaie *sf* [At: LIUBA-IANA, M. 76 / Pl: ~ / E: ***tătar*** + *-oaie*] (Reg) 1-2 Tătăroaică (1-2).

tătăroi *sm* [At: GOROVEI, C. 91 / Pl: ~ / E: ***tătar*** + *-oi*] 1-2 (Reg; dep) Tătar (2-3).

tătâne *sm* vz ***tată***

tătâneasă *sf* vz ***tătăneasă***

tătânească *sf* vz ***tătănească***

tătânesc, ~ească *a* [At: N. TEST. (1648) ap. DLR / Pl: *~ești* / E: ***tătâne*** + *-esc*] (Înv) 1 Părintesc. 2 Strămoșesc.

tătdauna *av* vz ***totdeauna***

tăteneasă *sf* vz ***tătăneasă***

tătic *sm* [At: TDRG / V: (pop) ***~ă***, ***tică*** *sm*, ***ticu*** *sma* / Pl: *~ici* / E: ***tată*** + *-ic*] 1-4 (Pop; șhp) Tată (1-2) (tânăr). 5 (Pop; hip) Tată (25). 6 (Mun; hip; îs) *Tica bătrân* Bunic (1). 7 (Reg; hip; îs) *Tică naș* Naș. 8 (Reg; hip) Tată (35).

tătică *sm* vz ***tătic***

tăticuț *sm* [At: DLR / Pl: *~i* / E: ***tătic*** + *-uț*] (Pfm; hip) 1-2 Tată (1-2).

tătine *sm* vz ***tată***

tătineasă *sf* vz ***tătăneasă***

tătinească *sf* vz ***tătănească***

tătinoaie *sf* [At: ALR I, 1931/339 / Pl: ~ / E: ***tatin*** + *-oaie*] (Bot; reg) Tătăneasă (1) (*Symphytum officinale*).

tătișor *sm* [At: ISPIRESCU, L. 101 / Pl: *~i* / E: ***tată*** + *-ișor*] (Pfm; hip) 1-2 Tată (1-2).

tătiță *sm* [At: CARAGIALE, O. II, 229 / V: (reg) ***tiță*** *sm*, ***tițu*** *sma* / Vc (reg) *~țu* / E: ***tată*** + *-iță*] (Pfm; hip) 1-2 Tată (1-2).

tătova *v* vz ***tatua***

tătovi *v* vz ***tatua***

tătuc *sm* [At: NEGRUZZI, S. III, 25 / V: (reg) ***~ă***, ***tucă*** *sm*, ***tucu*** *sma* / Pl: *~uci* / E: ***tată*** + *-uc*] (Hip) 1-2 (Pop) Tată (1-2). 3 (Reg; la Vc) Termen cu care cineva se adresează socrului său. 4 (Mol; determinat prin „bătrân") Bunic (1). 5 (Reg) Tată (35). 6 (În limbajul soldaților) Militar în vârstă Si: *tătuluț* (3), *tătuț* (5).

tătucă *sm* vz ***tătuc***

tătucuță *sm* [At: CREANGĂ, P. 292 / V: (reg) ***cutu*** *sma*, ***~tăc~*** *sm* / Pl: *~ți* / E: ***tătucă*** + *-uță*] (Mol; hip) 1-2 Tată (1-2).

tătuică *sm* [At: JAHRESBER. VIII, 193 / V: (reg) ***tu~*** / E: ***tată*** + *-uică*] (Olt; hip) 1-3 Tată (1-2, 35).

tătulă *sf* [At: DLR / V: (reg) ***~ură*** / E: tc ***tatula***] (Bot; Dob) Ciumăfaie (1) (*Datura stramonium*).

tătuluc *sm* [At: PASCU, S. 133 / V: (reg) ***~ă*** / Pl: *~uci* / E: ***tată*** + *-uluc*] 1-2 (Mar; hip) Tată (1-2).

tătulucă *sm* vz ***tătuluc***

tătuluț *sm* [At: PASCU, S. 159 / Pl: *~i* / E: ***tată*** + *-uluț*] (Hip) 1-2 (Mar) Tată (1-2). 3 (În limbajul soldaților) Tătuc (6).

tătură *sf* vz ***tătulă***

tăturinderea *av* [At: DR. III, 401 / V: (reg) ***titirindinea***, ***tuturinde***, ***tuturindene***, ***tut~*** / E: ns cf *tutindere*a] (Trs) Pretutindeni.

tătuș *sm* [At: PSALT. 75 / Pl: *~i* / E: ***tată*** + *-uș* cf *auș*] (Îvr) Strămoș.

tătușie *sf* [At: SCL 1976, 402 / Pl: *~ii* / E: ns cf *tătuș*] (Mol) **1-2** Prosop (sau bucată de pânză) pe care rudele unui mort o dau preotului cu ocazia unei slujbe religioase de pomenire a acestuia.

tătușor *sm* [At: GORJAN, H. IV, 23/19 / Pl: *~i* / E: ***tată*** + *-ușor*] (Reg; hip) **1-2** Tată **(1-2)**.

tătuț *sm* [At: LB / V: (reg) ***~ă***, ***tuț***, ***tuță*** / Pl: *~i* / E: ***tată*** + *-uț*] (Hip) **1-2** (Pop) Tată **(1-2)**. **3** (Reg) Tată **(35)**. **4** (Îvr) Termen cu care cineva se adresează preotului Si: *părinte*. **5** (În limbajul soldaților) Tătuc **(6)**.

tătuță *sm* vz ***tătuț***

tăține *s* vz ***teține***

tău[1], ***ta*** [At: COD. VOR, 78/8 / V: (reg) ***tă***, ***tea***, ***teu***, ***tou*** *pps*, *aps*, ***~ș*** *pps* / Pl: *tăi*, *tale*, (reg) *tei*, *tele*, *tăle* / E: ml ***tuus***, ***tua***] **1** *pps* (Precedat de art. „al", „a", „ai", „ale") Înlocuiește numele obiectului posedat și numele celui căruia i se adresează vorbitorul *A ta este cartea*. **2** *pps* (Fam; îe) **A rămâne** (sau **a fi**) **pe-a ta** A fi după dorința sau părerea persoanei căreia i se adresează vorbitorul. **3** *pps* (Pop; în imprecații; îe) **Al tău e dracul** Te ia dracul. **4** *pps* (Pop; lsg, *m*) Soțul persoanei căreia i se adresează vorbitorul. **5** *pps* (Pop; lsg, *f*) Soția persoanei căreia i se adresează vorbitorul. **6** *pps* (Fam; lpl, *m*) Cei apropiați (părinții, familia, rudele, prietenii, adepții) persoanei căreia i se adresează vorbitorul. **7** *pps* (Lsg) Ceea ce aparține (lucrurile personale, proprietatea, avutul) persoanei căreia i se adresează vorbitorul. **8** *pps* (Lpl, *f*) Ceea ce îi este caracteristic (preocupările, obiceiurile, deprinderile etc.) persoanei căreia i se adresează vorbitorul. **9** *aps* Care este în posesia celui căruia i se adresează vorbitorul (*Casa ta*). **10** *aps* Care aparține persoanei căreia i se adresează vorbitorul (*Părul tău*). **11** *aps* Atribuie persoanei căreia i se adresează vorbitorul facultăți, însușiri, fapte (*Bunătatea ta*). **12** *aps* (Îs) *Măria ta*, *luminăția ta*, *sfinția ta* etc. Atribuie o calitate superlativă constituind, totodată, termeni de reverență. **13** *aps* (Precedat de prepoziții sau locuțiuni prepoziționale care cer cazul G) *Împotriva ta*. **14** *aps* Care este în raport de rudenie, de prietenie etc. cu persoana căreia i se adresează vorbitorul (*Fratele tău*). **15** *aps* (Fam; irn) Care are legătură cu persoana căreia i se adresează vorbitorul (*Meșterul ăsta al tău n-a mai venit.*). **16** *aps* (În legătură cu numele de colectivități, de ținuturi) Căruia îi aparține persoana căreia se adresează vorbitorul (*Nația ta*). **17** *aps* (Cu valoare subiectivă) Care este spus, îndeplinit, săvârșit de persoana căreia i se adresează vorbitorul. **18** *aps* (Cu valoare obiectivă) Care este obiectul asupra căruia se exercită acțiunea verbului, în calitate de persoană căreia i se adresează vorbitorul (*În ajutorul tău*).

tău[2] *sn* [At: PSALT. HUR. 86v/2 / V: (reg) ***tâu***, ***tou*** / Pl: *~ri*, (îvr) *~re*, (reg) *tăie*, *tauă* / E: mg ***tó***] **1** (Trs) Lac. **2** (Reg) Cantitate mare de apă, acumulată prin stăvilirea unui curs de apă Si: *iaz*. **3** (Reg) Loc pentru scăldat, amenajat prin zăgăzuirea unei ape curgătoare sau într-o scobitură a albiei unui râu. **4** (Reg) Apă foarte adâncă. **5** (Reg) Vârtej. **6** (Înv; pan) Prăpastie. **7** (Reg; îs) ~ *lacului* Formă de relief asemănătoare cu fundul unui lac. **8** (Trs) Apă stătătoare permanentă, puțin adâncă, cu o bogată vegetație acvatică Si: *baltă*, (reg) *tăoaie*. **9** (Reg; euf; îs) *Dumnezeul al din* ~ Dracul **(1)**. **10** (Reg) Noroi. **11** (Reg) Apă de ploaie adunată într-o adâncitură de teren. **12** (Reg) Groapă cu apă sau cu noroi Si: *băltoacă*. **13** (Reg) Apărie.

tău[3] *s* [At: BL II, 191 / Pl: ? / E: rrm ***tav***] (Arg) Funie **(1)**.

tău[4] *s* [At: CV 1951, nr. 9-10, 47 / Pl: ? / E: nct] (Mun) Cupă făcută din lemn de tei, cu care se bea apă din fântână.

tăubi *v* vz ***tâhobi***

tăubit, ***~ă*** *a* vz ***tâhobit***

tăui [At: KLEIN, D. / P: *tă-u-i* / Pzi: *~esc* / E: ***tău[2]***] **1** *vt* (Reg; c. i. o apă curgătoare) A opri din curs. **2** *vr* (Reg) A se face tău[2] **(8)**. **3** *vi* (Îrg) A inunda.

tăuială *sf* [At: CHEST. IV, 65/176c / P: *tă-u-~* / Pl: *~ieli* / E: ***tăui*** + *-eală*] (Reg) Loc mocirlos rămas în urma inundației unei ape.

tăuit, ***~ă*** *a* [At: DDRF / P: *tă-u-~* / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***tăui***] (Reg) Mlăștinos.

tăujar *sn* vz ***tăujer***

tăujel *sn* vz ***tăujer***

tăujer *sn* [At: CIHAC II, 405 / P: *tă-u-~* / V: (reg) ***tau~***, ***taunj~***, ***~jar***, ***~jel***, ***~unjar***, ***~unj~***, ***tânjar***, ***tânj~***, ***teu~*** / Pl: *~e* / E: nct] (Reg) **1** Unealtă ciobănească în formă de lopățică sau de băț ramificat la un capăt, cu care se amestecă zerul în căldare, când se fierbe pentru a se face urdă Si: (reg) *tămânjer* **(1)**. **2** Băț **(1)**. **3** Lovitură dată cu tăujerul **(2)**. **4** (Dep) Om leneș.

tăuji *vt* [At: I. CR. VI, 218 / P: *tă-u-~* / V: (reg) ***~unji***, ***~uzi*** / Pzi: *~jesc* / E: ***tăujer*** cf *otânji*] (Reg) A lovi.

tăul, ***~ă*** *a* [At: PĂCALĂ, M. R. 142 / V: (reg) *~un* / Pl: *~i*, *~e* / E: nct] (Reg) **1** Surd. **2** Prost.

tăulă *sf* vz ***taulă[1]***

tăun[1] *sm* [At: CIHAC I, 279 / V: (reg) ***dă~***, ***dăune***, ***taon***, ***taun***, ***~e*** / Pl: *~i* / E: ml ****tabo***, ***-onis***] **1** (Șîc **~e-albiu**, **~e-de-toamnă**, **~e-negru**) Insectă din ordinul dipterelor, de culoare brună, cu pete gălbui pe pântece, care înțeapă vitele pentru a se hrăni cu sângele lor, transmițând totodată boli virotice și bacteriene Si: (reg) *trântor* **(4)** (*Tabanus bovinus*). **2** (Reg; și îac) Insectă din ordinul dipterelor care înțeapă caii pentru a se hrăni cu sângele lor, transmițând totodată boli virotice și bacteriene Si: *musca-cailor* (*Gastrophilus equi*). **3** (Pop; îe) **A fugi ca ~ul cu paiul** A fugi foarte repede. **4** (Reg; îe) **A-i da** (cuiva) **~ii** A-i ieși (cuiva) firele în barbă. **5** (Ent; reg) Gărgăun **(1)** (*Vespa crabro*). **6** (Ent; reg; îf *tăune*) Ochiul-păunului (*Saturnia pyri*). **7** (Ent; reg) Șvab (*Blatta germanica*).

tăun[2], ***~ă*** *a* vz ***tăul***

tăune *sm* vz ***tăun[1]***

tăuneală *sf* [At: CIAUȘIANU, GL. / P: *tă-u-~* / Pl: *~eli* / E: ***tăuni*** + *-eală*] (Reg) Hoinăreală.

tăuni *vi* [At: CIAUȘIANU, GL. / P: *tă-u-~* / Pzi: *~nesc* / E: ***tăun[1]***] (Reg) A hoinări.

tăunit *sn* [At: CIAUȘIANU, GL. / P: *tă-u-~* / Pl: (nob) *~uri* / E: ***tăuni***] (Reg) Hoinăreală.

tăunjar *sn* vz ***tăujer***

tăunjer *sn* vz ***tăujer***

tăunji *v* vz ***tăuji***

tăurac *sm* vz ***tăureac***

tăuraș *sm* [At: C. PETRESCU, R. DR. 95 / P: *tă-u-~* / Pl: *~i* / E: ***taur*** + *-aș*] **1-2** (Pop; șhp) Taur **(1)** (mic) Si: (pop) *tăurean* **(1-2)**, *tăurel* **(1-2)**, (reg) *tăureac* **(1-2)**, *tăureci* **(1-2)**, *tăurici* **(1-2)**.

tăureac *sm* [At: CADE / P: *tă-u-~* / V: (reg) ***~rac***, ***~anc*** / Pl: *~eci* / E: ***taur*** + *-ac*] **1-2** (Reg; șhp) Tăuraș **(1-2)**.

tăurean *sm* [At: POLIZU / P: *tă-u-~* / Pl: *~eni* / E: ***taur*** + *-ean*] **1-2** (Pop; șhp) Tăuraș **(1-2)**. **3** (Reg) Bou voinic ca un taur **(1)**.

tăureanc *sm* vz ***tăureac***

tăureci *sm* [At: POLIZU / P: *tă-u-~* / V: (reg) ***~enci*** / Pl: ~ / E: ***taur*** + *-eci*] (Reg) **1-2** (Șhp) Tăuraș **(1-2)**. **3** (Dep) Tânăr afemeiat.

tăurel *sm* [At: LB / Pl: *~ei* / E: ***taur*** + *-el*] **1-2** (Pop; șhp) Tăuraș **(1-2)**.

tăurenci *sm* vz ***tăureci***

tăuri[1] *vt* [At: ALR I, 1071/746 / P: *tă-u-~* / Pzi: 3 *~rește* / E: ***taur***] (Reg; subiectul este taurul) A fecunda vaca.

tăuri[2] *vtr* [At: UDRESCU, GL. / P: *tă-u-~* / Pzi: *~resc* / E: nct] (Mun) **1-2** A (se) mototoli. **3-4** A (se) murdări.

tăurică *sf* [At: COSTINESCU / P: *tă-u-~* / Pl: ? / E: ***taur*** + *-ică*] **1-2** (Îvr; șhp) Vițea (mică).

tăurici *sm* [At: UDRESCU, GL. / P: *tă-u-~* / Pl: ~ / E: ***taur*** + *-ici*] **1-2** (Mun; șhp) Tăuraș **(1-2)**.

tăurit, ***~ă*** *a* [At: UDRESCU, GL. / P: *tă-u-~* / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***tăuri[2]***] (Mun) **1** Mototolit. **2** Murdar.

tăuș *pps* vz ***tău[1]***

tăuși [At: I. CR. III, 187 / P: *tă-u-~* / Pzi: *~șesc* / E: nct] (Reg) **1** *vi* A minți. **2** *vt* A ascunde **(5)**.

tăușor *sn* [At: ANON. CAR. / P: *tă-u-~* / Pl: *~i* / E: ***tău[2]*** + *-ușor*] **1-8** (Reg; șhp) Tău[2] **(1, 3, 8, 12)** (mic) Si: (reg) *tăuț* **(1-8)**.

tăut *sm* [At: KLEIN, D. 488 / V: (reg) ***tot***, ***tout*** (pronunțat monosilabic) / Pl: *~uți* / E: mg ***tót***] (Trs) Slovac.

tăută *sf* vz ***taftă***

tăuț *sn* [At: LB / Pl: *~uri* / E: **tău**[2] + *-uț*] **1-8** (Reg; șhp) Tăușor (**1-8**).

tăuțesc, ~ească *a* [At: LB / V: (reg) **toț~** / Pl: *~ești* / E: **tăuț** + *-esc*] (Trs) **1** Care aparține tăuților Si: *slovac*. **2** Privitor la tăuți Si: *slovac*. **3** Caracteristic tăuților Si: *slovac*.

tăuțește *av* [At: LUC. V. 82 / V: (reg) **toț~** / E: **tăuț** + *-ește*] (Trs) **1** În felul tăuților. **2** În graiul tăuțesc.

tăuz *sn* vz **tiuz**

tăuzi[1] *vi* [At: BOCEANU. GL. / Pzi: *~zesc* / E: ns cf *tehui*] (Olt) **1** A-și pierde mințile Si: *a înnebuni*. **2** A se zăpăci.

tăuzi[2] *v* vz **tăuji**

tăuzit, ~ă *smf, a* [At: CV 1951, nr. 2, 34 / Pl: *~iți, ~e* / E: **tăuzi**[1]] (Reg) **1-2** (Om) zăpăcit.

tăva *sf* vz **tavă**

tăval *sn* [At: DDRF / Pl: *~uri* / E: pvb **tăvăli**] (Reg) **1** (Îlav) **De-a ~ul** De-a rostogolul. **2** Bătaie (**1**).

tăvală *sf* [At: DDRF / V: (reg) **tră~** / Pl: *~le*, (reg) *~vele* / E: pvb **tăvăli**] (Reg) **1-2** Tăvălug (**1-2**). **3** (Îlav) **De-a trăvala** De-a rostogolul.

tăvan[1] *sn* vz **taban**[1]

tăvan[2] *sn* vz **tavan**[1]

tăvăleală *sf* [At: PANN, P. V. III, 34/10 / Pl: *~eli* / E: **tăvăli** + *-eală*] **1** Rostogolire pe pământ, pe iarbă, în noroi etc. **2** Trântă (**1**). **3** (Pfm; d. haine; îla) **De ~** De purtat la lucru. **4** (Pfm; d. oameni; îe) **A (o) duce** (sau **ține**) **la ~** A fi rezistent la eforturi fizice. **5** (Pfm; d. lucruri; îae) A fi rezistent (la purtat, la întrebuințare zilnică).

tăvăli [At: CORESI, EV. 76 / V: (înv) **~veli**, (reg) **trăv~**, **treveli** / Pzi: *~lesc*; 3 (reg) *~văle*, 6 (reg) *~văl* / E: ns cf vsl *повалити* „a rostogoli; a înveli"] **1-2** *vtr* A (se) suci pe o parte și pe alta pe pământ, pe iarbă, în noroi etc. **3** *vr* (Pfm; îe) **A se ~ de râs** A râde cu mare poftă. **4** *vr* (Pfm; îe) **A se ~ de bucurie** A se bucura foarte mult. **5** *vt* (Pop; c. i. alimente) A da prin... **6** *vr* (Îrg) A sta culcat. **7** *vt* (Pop) A bate pe cineva trântindu-l și târându-l pe jos Si: (reg) *a tărnosi*[2] (**1**). **8** *vt* (Pop; c. i. iarba, florile etc.) A culca la pământ Si: *a strivi*, (reg) *a terpeni*. **9** *vr* (Pop; fig) A se lamenta. **10** *vr* (Pop; fig) A se frământa sufletește. **11** *vr* (Înv; fig) A umbla mereu prin aceleași locuri. **12** *vr* (Înv) A se întâmpla. **13** *vi* (Înv) A trăi (**1**). **14-15** *vtr* A (se) murdări.

tăvălic [At: PRIBEAGUL, P. / V: (reg) **~ici** *sm*, **~ig**, **travalâc**, **trăv~**, **trevelec**, **trevelici** *sn*, **trăvălică**, **treveleacă** *sf* / Pl: *~ici* sm, *~ice*, *~uri* sn / E: ns cf *tăvăli*] (Reg) **1-3** *sn* Tăvălug (**1-2, 5**). **4** *sn* (Îlav) **De-a ~a** (sau **trevelecu**, **treveleaca**) De-a rostogolul. **5** *sn* Buștean folosit în construcții. **6** *sn* Sulul de lemn de la fântâna cu scripete. **7** *sn* (Îf *trăvălic*, *trăvălice*) Parte a joagărului pe care alunecă patul pe care stă bușteanul de tăiat. **8** *sn* Bucată de lemn care se pune la gâtul câinilor ciobănești. **9** *sn* (Îf *trăvălic*) Vălătuc. **10** *sm* (Bot; reg; îf *tavălici*) Scaiul-dracului (*Eryngium campestre*).

tăvălici *sm* vz **tăvălic**

tăvăliciтură *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 31[r]/32 / Pl: *~ri* / E: **tăvălici** + *-(i)tură*] (Îvr) **1** Unduire. **2** Rostogolire.

tăvălig *sn* vz **tăvălic**

tăvălire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: **tăvăli**] **1** Învârtire pe o parte și pe alta pe pământ, pe iarbă, în noroi etc. Si: *rostogolire*, (îvr) *tăvălitură* (**2**), (reg) *trevelit*. **2** (Pop) Bătaie însoțită de trântiri și târâri pe jos Si: (îvr) *tăvălitură* (**3**), (reg) *tărnoseală*[2]. **3** (Pop) Culcare la pământ a ierbii, a florilor etc. Si: *strivire*. **4** Murdărire ca și cum (s-)ar fi târât pe jos. **5** (Înv; fig) Înjosire.

tăvăliș *sn* [At: GRAIUL, I, 65 / V: (reg) **trăv~** / Pl: ? / E: **tăvăli** + *-iș*] (Reg) **1-3** Tăvălug (**1-2, 5**). **4** (Îlav) **De-a ~ul** De-a rostogolul.

tăvălit, ~ă *a* [At: COȘBUC, A. R. 13 / Pl: *~iți, ~e* / E: **tăvăli**] **1** Trântit la pământ. **2** (Reg; d. cereale) Culcat la pământ Si: *căzut*. **3** Murdar. **4** (Pop; d. alimente) Dat prin...

tăvălitură *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: **tăvăli** + *-tură*] **1** Urmă într-un loc cu iarbă, cu cereale, cu flori, lăsată de cineva care s-a tăvălit (**1**). **2-3** (Îvr) Tăvălire (**1-2**). **4** (Înv; fig) Înjosire. **5** (Îvr; ccr) Obiect murdar. **6** (În superstiții) Buboi care se face pe călcâiul celui care calcă în locul unde s-a tăvălit (**1**) un cal.

tăvălog *sn* vz **tăvălug**

tăvăluc *smn* vz **tăvălug**

tăvălucar *sm* [At: IORDAN, L. R. A. 163 / Pl: *~i* / E: **tăvăluc** + *-ar*] (Mun) Lucrător cu tăvălugul (**1**).

tăvăluci *v* vz **tăvălugi**

tăvălug [At: I. IONESCU, C. 143/24 / V: **~uc**, (reg) **tafal~**, **tăfălog**, **tăfă~**, **tăpă~**, **tefel~** *smn*, **~log** *sn*, **tăfălugă** *sf* / Pl: *~ugi* sm, *~uri*, *~uge* sn / E: **tăvăli** + *-ug*] **1** *sm* Unealtă agricolă compusă din unul sau mai mulți cilindri de lemn sau de fier, folosită la sfărâmarea bulgărilor de pământ și la netezirea și tasarea solului înainte sau după însămânțare Si: *vălătuc*, (reg) *mângălău*, *rol*[2], *tăvală* (**1**), *tăvălic* (**1**), *tăvăliș* (**1**), *trâmbă* (**8**), *turduluc* (**1**). **2** *sm* (Prc) Cilindru greu, folosit la anumite mașini pentru sfărâmare, îndesare, nivelare etc. Si: *vălătuc*, (reg) *mângălău*, *rol*[2], *tăvală* (**2**), *tăvălic* (**2**), *tăvăliș* (**2**), *trâmbă* (**9**), *turduluc* (**2**). **3** *sm* (Pfm; îe) **A se da** sau **a se duce** (ori **a da pe cineva**) **de-a ~ul** A se duce (sau a face pe cineva să se ducă) de-a rostogolul. **4** *sm* Instrument rudimentar de treierat Si: *val*. **5** *sn* (Reg) Bucată de lemn de formă cilindrică pe care se sprijină piatra morii pentru a fi ferecată Si: (reg) *tăvălic* (**3**), *tăvăliș* (**3**). **6** *sn* (Reg) Drug de lemn (sau de fier) care se pune sub o greutate pentru a putea fi deplasată. **7** *sm* (Reg; îf *tăfălug*) Vălătuc de fân. **8** *sm* (Bot; reg) Săricică (*Salsola kali*). **9** *sm* (Bot; reg) Ciurlan-alb (*Rapistrum perenne*). **10** *sm* (Bot; reg; îf *tăfălog*) Ciulin (**1**) (*Carduus nutans*).

tăvălugi *vt* [At: TDRG / V: **~uci**, (reg) **tăfă~**, **trăv~** / Pzi: *~ugesc* / E: **tăvălug**] A trece cu tăvălugul (**1**) peste arătură sau peste pietrișul unui drum.

tăvălugire *sf* [At: VÎN. PESC. martie 1964, 17 / Pl: *~ri* / E: **tavălugi**] Strivire a bulgărilor de pe o arătură sau de pe un drum cu tăvălugul (**1**) Si: *tăvălugit*.

tăvălugit *sn* [At: DR. V, 98 / V: (reg) **tăfă~**, **trăv~** / Pl: (nob) *~uri* / E: **tăvălugi**] Tăvălugire.

tăvăluș *av* [At: ALR I, 367/815 / E: **tăvăli** + *-uș*] (Reg) De-a rostogolul.

tăvăneală *sf* [At: (a. 1836) IORGA, S. D. XV, 101 / Pl: (rar) *~eli* / E: **tăvăni** + *-eală*] (Îrg) Tăvănire.

tăvăni *vt* [At: (a. 1829) DOC. EC. 442 / Pzi: *~nesc* / E: **tavan**[1]] (Îrg) A face tavanul[1] (**1**) unei încăperi Si: (reg) *a tăvănui*.

tăvănire *sf* [At: POLIZU / Pl: (rar) *~ri* / E: **tăvăni**] (Îrg) Construire a tavanului[1] (**1**) unei încăperi Si: (îrg) *tăvăneală*, *tăvănit*[1], *tăvănuire*, (reg) *tavănuit*[1].

tăvănit[1] *sn* [At: DDRF / Pl: (nob) *~uri* / E: **tăvăni**] (Îrg) Tăvănire.

tăvănit[2]*, ~ă* *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: **tăvăni**] (Reg; d. construcții) Cu tavanul[1] (**1**) făcut Si: (reg) *tavănuit*[2].

tăvănui *vt* [At: A V, 14 / V: (reg) **tăbă~** / Pzi: *~esc* / E: **tavan**[1] + *-ui*] (Reg) A tăvăni.

tăvănuire *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~ri* / E: **tăvănui**] (Îrg) Tăvănire.

tăvănuit[1] *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: (nob) *~uri* / E: **tăvănui**] (Mun) Tăvănire.

tăvănuit[2]*, ~ă* *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: **tăvănui**] (Mun; d. construcții) Tăvănit[2].

tăvăragă *sf* vz **tăfăragă**

tăvătură *sf* vz **tevatură**

tăveli *v* vz **tăvăli**

tăvernă *sf* vz **tavernă**

tăviță *sf* [At: GHICA, S. 5 / Pl: *~țe* / E: **tavă** + *-iță*] **1-6** (Pop; șhp) Tavă (**1, 4-5**) (mică). **7-8** (Reg; șhp) Tavă (**6**) (mică).

tâc[1] *av* vz **tând**

tâc[2] *sn, i* [At: POLIZU / Pl: *~uri* sn / E: fo] (Pop; rep) **1-2** (Cuvânt care) redă tic-tacul ceasului. **3-4** (Cuvânt care) redă bătăile inimii.

tâcăi *v* vz **tâcâi**

tâcăială *sf* vz **tâcâială**

tâcăire *sf* vz **tâcâire**

tâcâitoare *sf* [At: ALRM SN I h 34/64 / Pl: *~ori* / E: ***tâcai*** + *-toare*] (Reg) Jucărie făcută dintr-o scândurică legată cu o sfoară, care, învârtită în aer, produce o zbârnăitură puternică, folosită și pentru a speria păsările din semănături.

tâcâi *vi* [At: POLIZU / V: (pop) ***~cai*** / Pzi: 3 *~ește*, *tâcâie* / E: ***tâc***[2] + *-ăi*] (Pfm) **1** (D. ceasornice; îf *tâcai*) A ticăi[1] (**1**). **2** (D. inimă) A ticăi[1] (**2**).

tâcâială *sf* [At: POLIZU / V: (pop) ***~cai~*** / Pl: *~ieli* / E: ***tâcâi*** + *-eală*] (Pfm) **1-2** (Îf *tâcăială*) Ticăit[1] (**1-2**).

tâcâindă *a* [At: ISPIRESCU, L. 55 / Pl: *~de* / E: ***tâcâi***] (Pop; rar; d. inimă) Ticăindă.

tâcâire *sf* [At: POLIZU / V: (pop) ***~cai~*** / Pl: *~ri* / E: ***tâcâi***] (Îvr; îf *tâcaire*) **1-2** Ticăit[1] (**1-2**).

tâcâit *sn* [At: DELAVRANCEA, T. 49 / Pl: *~uri* / E: ***tâcâi***] (Pfm) Ticăit[1] (**2**).

tâcâitură *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ri* / E: ***tâcâi*** + *-tură*] (Îrg) Ciocănitură (în ușă) Si: (reg) *ticăitură* (**1**).

tâcâti *vi* [At: ALR II/I MN 36 / Pzi: 3 *~tește* / E: ns cf *tâcâi*] (Reg; d. inimă) A ticăi[1] (**2**).

tâchigoi *sm* vz ***pițigoi***

tâcî *i* [At: CHEST. V, 21/77 / E: fo] (Reg; rep) Cuvânt cu care se strigă porcii.

tâfos *sn* vz ***tifos***[1]

tâfturi *sp* vz ***taftur***

tâg *av* vz ***tând***

tâhlăriș *sn* [At: GRAIUL, I, 434 / Pl: *~uri* / E: ns cf *sihlă*] (Reg) Pădure rară și cu tufișuri.

tâhni *v* vz ***trohni***

tâhoabă *sf* [At: UDRESCU, GL. / V: (reg) ***tăhubă*** / E: pvb ***tâhobi***] (Mun) **1** Animal bătrân și slab Si: (reg) *rablă*. **2** Om vlăguit. **3** Copil nedezvoltat.

tâhobeală *sf* [At: UDRESCU, GL. / V: (reg) ***tihove~*** / E: ***tâhobi*** + *-eală*] **1** (Mun) Stare de slăbiciune, de pierdere a puterilor. **2** (Olt; îf *tihoveală*) Moleșeală.

tâhobi [At: TOMESCU, GL. / V: (reg) ***tăhubi***, ***tao~***, ***tăubi***, ***tihovi*** / Pzi: *~besc* / E: ns cf *dehobi*] (D. oameni și animale) **1-2** *vir* (Reg) A (se) istovi. **3** *vr* (Olt; îf *tihovi*) A se moleși. **4** *vi* (Olt; Mun; îf *taobi*, *tăubi*) A flămânzi (**2**).

tâhobit, ~ă *a* [At: LUNGIANU, CL. 38 / V: (reg) ***tao~***, ***taub~***, ***teo~*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***tâhobi***] **1** (Olt; Mun; d. oameni) Slăbit de puteri Si: *istovit*, *vlăguit*. **2** (Mun; d. vite; îf *taobit*) Flămând (**2**).

tâlă *sf* [At: LEXIC REG. II, 32 / Pl: *~le* / E: ns cf *tâlos*] (Olt; dep) **1** Femeie leneșă. **2** Femeie neîngrijită.

tâlbaci *v* vz ***tărbăci***

tâlbâc [At: MUSCEL, 38 / V: (reg) ***~lvâc*** / Pl: *~uri* sn / E: fo] (Reg) **1-2** *sn*, *i* (Cuvânt care) imită zgomotul produs de căderea unui obiect greu în apă Si: (reg) *bâldâbâc*. **3-4** *sn*, *i* (Cuvânt care) imită zgomotul produs de o cantitate de apă când cade de la înălțime ori când o arunci peste ceva. **5** *i* Cuvânt care sugerează mișcarea bruscă a unei ființe care țâșnește sau sare (de) undeva Si: (reg) *țuști*.

tâlbâcâi [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~bâcâi*, ***~esc*** / E: ***tâlbâc***] (Mun) **1** *vi* (D. corpuri) A cădea în apă producând un zgomot caracteristic. **2** *vr* (D. lichide) A se agita în interiorul unui vas. **3-4** *vri* (D. vase care conțin lichide) A produce un zgomot caracteristic când este mișcat, scuturat. **5-6** *vri* A se scălda. **7** *vt* (C. i. apa) A lovi cu mâinile sau cu picioarele, producând un zgomot caracteristic Si: (pop) *a plescăi*.

tâlbâcâială *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ieli* / E: ***tâlbâcâi*** + *-eală*] (Mun) **1-3** Tâlbâcâit (**1-3**).

tâlbâcâit *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: ***tâlbâcâi***] (Mun) **1** Zgomot podus de căderea unui corp greu în apă Si: (reg) *tâlbâcâială* (**1**). **2** Zgomot produs de clătinarea unui lichid într-un vas Si: (reg) *tâlbâcâială* (**2**). **3** Lovire a apei cu mâinile sau cu picioarele (la scăldat) Si: (reg) *bălăceală*, *tâlbâcâială* (**3**).

tâlboc *sn* vz ***târboc***[1]

tâlc *sn* [At: (a. 1564) BV I, 518/7 / Pl: *~uri* / E: slv **тлъкъ**] **1** (Pop) Interpretare. **2** (Pop) Explicație (**1**). **3** (Pop) Înțeles. **4** (Pop; îlav) **Cu ~** Cu subînțeles. **5** (Pop; îal) Cu rost. **6** (Pop) Povestire alegorică Si: *fabulă*, *pildă*. **7** (Pop; îe) **A vorbi** (**sau a răspunde**) **în ~uri** A vorbi (sau a răspunde) figurat, alegoric. **8** (Reg; îe) **A fi om cu ~uri** Se spune despre o persoană șireată, rafinată, care vorbește cu subânțelesuri. **9** (Reg; îe) **A se pune la ~** A pălăvrăgi.

tâlcos, ~oasă *a* [At: BL I, 95 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***tâlc*** + *-os*] (Reg; d. oameni) Care povestește cu talent, frumos.

tâlcovanie *sf* [At: (a. 1619) GCR I, 54/1 / Pl: *~ii* / E: slv **тлъкованиѥ**] (Înv) **1** Interpretare. **2** Traducere (**1**).

tâlcovnic *sm* [At: VARLAAM, C. 5 / Pl: *~ici* / E: slv **тлъковьникъ**] (Înv) Tâlcuitor (**1**).

tâlcozi *vrr* [At: DDRF / Pzi: *~zesc* / E: ns cf mg *találkozik* „a se întâlni"] (Trs) A cădea de acord Si: *a (se) înțelege*.

tâlcui [At: EUSTRATIE, PRAV. 37/8 / V: (reg) ***tel~*** / Pzi: *tâlcui*, *~esc* / E: slv **тлъковати**] **1** *vt* (Pop) A interpreta tâlcul (**3**) unor vobe, scrieri, fapte etc. Si: *a comenta*, (pop) *a tălmăci* (**2**). **2** *vt* (Pop) A explica (**1**). **3** *vr* (Înv) A se gândi (**3**). **4** *vt* (Îrg) A traduce (**1**). **5** *vi* (Reg) A pălăvrăgi.

tâlcuială *sf* [At: (sf. sec. XVIII) ap. LET. III, 294/24 / Pl: *~ieli* / E: ***tâlcui*** + *-eală*] **1** (Înv) Tâlcuire (**1**). **2** (Înv) Traducere (**1**). **3** (Reg; îe) **A se pune la ~** A pălăvrăgi.

tâlcuire *sf* [At: BIBLIA (1688), III/51 / Pl: *~ri* / E: ***tâlcui***] **1** (Pop) Interpretare a înțelesului unor vobe, scrieri, fapte etc. Si: *comentare*, (îvr) *talmacie*, (îvp) *talmăcire* (**2**), (înv) *tălmăcitură* (**2**), *tâlcuială* (**1**). **2** Explicare (**1**). **3** (Înv) Definiție (**1**). **4** (Înv) Traducere (**1**).

tâlcuitor, ~oare *smf* [At: BIBLIA (1688), 31[1]/39 / V: (înv) ***~iu*** / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***tâlcui*** + *-tor*] **1** (Pop) Persoană care interpretează, comentează sau explică tâlcul (**3**) unor fapte, vorbe, scrieri etc. Si: (îvp) *tălmaci* (**2**), *tălmacitor* (**2**), (înv) *tâlcovnic*. **2** (Înv) Traducător (**1**).

tâlcuitoriu, ~oare *smf* vz ***tâlcuitor***

tâlcuros, ~oasă *a* [At: ȘEZ. V, 163 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***tâlcuri*** (pll *tâlc*) + *-os*] (Reg) Care vorbește în tâlcuri (**6**), în pilde.

tâlfă *sf* vz ***tâlv***

tâlhar *sm* [At: CORESI, EV. 449 / V: (înv) ***tâlhariu***, ***~iu***, (îrg) ***tal~*** / Pl: *~i* / E: nct] **1** Persoană care fură Si: *hoț*, (înv) *războinic*, (reg) *robalău*. **2** (Reg) Haiduc (**8**). **3** (Reg) Om nemernic, josnic. **4** (Pfm) Om șmecher Si: *hoțoman*, *ștrengar*. **5** (Reg) Ucigaș.

tâlhariu *sm* vz ***tâlhar***

tâlhăraș *sm* [At: DL / Pl: *~i* / E: ***tâlhar*** + *-aș*] **1-2** (Pop; șhp) Tâlhărel (**1-2**).

tâlhărășug *sn* [At: (a. 1799) URICARIUL IV, 78/11 / V: (înv) ***tal~***, ***~rușug*** / Pl: *~uri* / E: ***tâlhar*** + *-șug*] (Înv) Tâlhărie (**1**).

tâlhărea *sf* [At: LB / V: (reg) ***tal~*** / Pl: *~ele* / E: ***tâlhar*** + *-ea*] **1** Plantă erbacee din familia compozitelor, cu flori galbene, adesea roșiatice pe dinafară, dispuse în capitule Si: (reg) *crestanie*, *crestățea*, *fâgețea*, *floarea-hoțului*, *foaia-făgetului*, *foaia-tâlharului*, *iarba-tâlharului*, *salată-câinioasă*, *susai-de-munte*, *susai-de-pădure*, *susai-păduret*, *susai-sălbatic* (*Mycelis muralis*). **2** (Bot; reg) Crestățea (*Lactuca quercina*). **3** (Bot; reg) Salată-sălbatică (*Lactuca serriola*). **4** (Bot; reg) Susai (*Sonchus arvensis*). **5** (Bot; reg) Salata-iepurelui (*Prenanthes purpurea*). **6** (Bot; reg) Mutătoare (*Bryonia alba*).

tâlhărel *sm* [At: RETEGANUL, TR. 32 / Pl: *~ei* / E: ***tâlhar*** + *-el*] **1-2** (Pop; șhp) Tâlhar (**1**) (mic) Si: (pop) *tâlhăraș* (**1-2**), (reg) *tâlhăruș* (**1-2**).

tâlhăresc, ~ească *a* [At: CORESI, EV. 458 / V: (înv) ***tal~*** / Pl: *~ești* / E: ***tâlhar*** + *-esc*] **1** Care ține de tâlhari (**1**) Si: *hoțesc*. **2** Privitor la tâlhari (**1**) Si: *hoțesc*. **3** Ca de tâlhar (**1**). **4** (Înv) Josnic.

tâlhărește *av* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 25[r]/22 / V: (înv) ***tal~*** / E: ***tâlhar*** + *-ește*] **1** În felul tâlharilor (**1**) Si: *hoțește*, (reg) *tâlhăriș* (**1**). **2** Pe furiș Si: (reg) *tâlhăriș* (**2**). **3** (Înv; îe) **A frige un miel ~** A frige mielul întreg, în pielea lui.

tâlhăret *sn* [At: BIBLIA (1688), 333[2]/55 / V: (înv) ***tal~*** / Pl: (rar) *~uri* / E: ***tâlhar*** + *-et*] (Înv) Tâlhărime.

tâlhări [At: CORESI, EV. 72 / V: (îrg) ***tăl~*** / Pzi: *~resc* / E: ***tâlhar***] **1** *vi* A duce o viață de tâlhar (1), furând, jefuind, prădând Si: (înv) *a tâlhui* (1). **2** *vr* (Reg) A se face haiduc Si: *a se haiduci*.

tâlhărie *sf* [At: VARLAAM, C. 277 / V: (îrg) ***tăl~*** / Pl: *~ii* / E: ***tâlhar*** + *-ie*] **1** Faptă de tâlhar (1) Si: *furt, hoție, jaf*, (îrg) *tâlhărit^{1}*, (înv) *tâlhărășug, tâlhărșag, tâlhușag*, (îvr) *tâlhărire*, (reg) *robălie*. **2** (Reg) Haiducie (1).

tâlhărime *sf* [At: CANTEMIR, HR. 440 / V: (înv) ***tăl~*** / E: ***tâlhar*** + *-ime*] Mulțime de tâlhari (1) Si: (înv) *tâlhăret*.

tâlhărire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***tâlhări***] (Îvr) Tâlhărie (1).

tâlhăriș *av* [At: T. PAPAHAGI, C. L. / E: ***tâlhar*** + *-iș*] (Reg) **1-2** Tâlhărește (1-2).

tâlhărit^{1} *sn* [At: N. COSTIN, ap. LET.^{2} II, 36 / V: (înv) ***tăl~*** / Pl: (nob) *~uri* / E: ***tâlhări***] (Îrg) Tâlhărie (1).

tâlhărit^{2}, ~ă *a* [At: JIPESCU, O. 93 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tâlhări***] Jefuit de tâlhari (1) Si: *prădat*.

tâlhăriță *sf* [At: N. COSTIN, L. 127 / V: (îrg) ***tăl~*** / Pl: *~țe* / E: ***tâlhar*** + *-iță*] Hoață (1).

tâlhăroaică *sf* [At: ARGHEZI, S. XI, 21 / V: (reg) ***tăl~*** / Pl: *~ice* / E: ***tâlhar*** + *-oaică*] **1** Hoață (1). **2** (Fam; cu nuanță de mustrare sau de admirație) Ființă șmecheră Si: *hoțomancă*.

tâlhăroi, ~oaie *smf* [At: BUDAI-DELEANU, ap. CADE / V: (reg) ***tăl~*** / Pl: *~* / E: ***tâlhar*** + *-oi*] **1-2** (Pop; aug) Tâlhar (1) (mare) Si: *nemernic*. **3** (Reg; pex) Haiduc (8). **4** (Fam; cu nuanță de mustrare sau de admirație) Copil poznaș Si: *ștrengar*.

tâlhăros, ~oasă *a* [At: VASILIU, C. 59 / V: (reg) ***tăl~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***tâlhar*** + *-os*] (Pop) **1** Cu apucături de tâlhar (1). **2** Viclean. **3** (Fam; cu nuanță de admirație sau de mustrare) Ștrengar.

tâlhărșag *sn* [At: LB / V: (înv) ***tăl~*** / Pl: *~uri* / E: ***tâlhar*** + *-șag*] (Înv) Tâlhărie (1).

tâlhăruș *sm* [At: DR. VIII, 206 / Pl: *~i* / E: ***tâlhar*** + *-uș*] **1-2** (Reg; șhp) Tâlhărel (1-2).

tâlhărușug *sn* vz ***tâlhărășug***

tâlhiș *sn* [At: DR. III, 807 / Pl: ? / E: ns cf *sihliș*] (Reg) Pădure.

tâlhoci *vr* [At: L. ROM. 1959, nr. 3, 67 / Pzi: *~ocesc* / E: nct] (Reg; d. persoane) A se spăla cu apă multă.

tâlhui [At: (începutul sec. XVII) ap. ROSETTI, B. 57 / V: (înv) ***tăl~*** / Pzi: *~esc* / E: mg ***tolvajság***] (Înv) **1** *vi* A tâlhări (1). **2** *vt* A jefui.

tâlhușag *sn* [At: VARLAAM, C. 161 / V: (înv) ***tăl~*** / Pl: *~uri* / E: mg ***tolvajság***] (Înv) Tâlhărie (1).

tâljă *sf* vz ***tâlvă***

tâlmaci *sm* vz ***tălmaci***

tâlmăci *v* vz ***tălmăci***

tâlmăcire *v* vz ***tălmăcire***

tâlmăcitor, ~oare *smf* vz ***tălmăcitor***

tâlmăcitură *sf* vz ***tălmăcitură***

tâlni [At: PO 112/8 / V: (îrg) ***tăl~*** / Pzi: *~nesc* / E: mg ***talál*** (dal *tanál*)] **1-2** *vtr* (Îrg) A (se) întâlni. **3** *vr* (Îrg; d. hotare) A se întâlni într-un punct. **4** *vr* (Mar; îf *tălni*) A se întâmpla. **5** *vt* (Reg) A nimeri ținta.

tâlniș *sn* [At: DOSOFTEI, ap. ROSETTI–CAZACU, I. L. R. I, 129 / E: ***tâlni*** + *-iș*] (Înv) Întâlnire.

tâlormată *sf* vz ***târnomată***

tâlos, ~oasă *a* [At: CV 1951, nr. 1, 37 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ns cf *tâlă*] (Mun) **1** Dezordonat (1). **2** Murdar.

tâlpac, ~ă *a* [At: I. IONESCU, P. 431 / E: ***talpă***] (Reg; d. pământ) Tare ca o talpă (49) Si: (reg) *tălpos* (1).

tâlpină *sf* vz ***tulpină^{1}***

tâlv, ~ă [At: VALIAN, V. / V: (reg) ***~lfă, ~ljă, tilvă*** *sf* / Pl: *~i* sm, *~uri* sn, *~e* sf / E: ns cf *tigvă*] (Reg) **1** *sm* (Bot) Bostan (3) (*Cucurbita pepo*). **2** *sm* (Bot) Tigvă (1) (*Lagenaria siceraria*). **3-4** *sn* Fructul tâlvului (1-2). **5** *sn* Vas făcut din fructul uscat al tâlvului (1-2), întrebuințat la scoaterea, prin aspirare, a vinului sau a rachiului dintr-un butoi. **6** *sn* (Pex) Pâlnie cu o țeavă lungă și subțire, folosită pentru scoaterea vinului sau a rachiului din butoi Si: *trăgaci* (7). **7** *sn* (Îe) **A fi cu buzele pe ~** A avea viciul beției. **8** *sn* (Îe) **A mirosi a ~** A mirosi a vin. **9** *av* (Îe) **A fi beat ~** A fi foarte beat. **10** *av* (Îe) **Se duce făcut ~** Se duce glonț. **11** *sf* Culme rotundă de deal sau de munte.

tâlvan, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~i, ~e* / E: ***tâlv*** + *-an*] (Mun) **1** (Îs) *Păr ~* Specie de păr care face pere tâlvane (2). **2** (Îs) *Pară ~ă* Pară mare, de formă lunguiață, asemănătoare cu tâlvul (3-4). **3** (D. oameni) Înalt. **4** (D. oameni) Voinic. **5** (D. oameni) Cu picioare lungi și subțiri.

tâlvâc *i* vz ***tâlbâc***

tâlvură *sf* [At: GL. OLT. / Pl: ? / E: nct] (Reg) Cârd^{1} (1).

tâmâia *v* vz ***tămâia***

tâmâie *sf* vz ***tămâie***

tâmbar *sn* [At: CORESI, ap. DHLR II, 562 / V: (înv) ***tâm~, ~iu, tem~*** / Pl: *~e* / E: ngr **ταμπάριον**] (Înv) **1** Haină lungă și largă purtată peste îmbrăcămintea obișnuită. **2** Manta (de obicei femeiască) tivită sau căptușită cu blană.

tâmbariu *sn* vz ***tâmbar***

tâmbărău *sn* vz ***tomberon***

tâmbrițar *sm* vz ***trâmbițar***

tâmbuli *vi* [At: PAȘCA, GL. / Pzi: *~lesc* / E: nct] **1** (Reg) A cădea de acord Si: (reg) *a tâmbului* (1). **2** (Mar) A se ocupa cu ceva Si: *a lucra*, (reg) *a tâmbului* (2).

tâmbului *vi* [At: DLR / Pzi: *~esc* / E: ***tâmbuli*** css] (Reg) **1-2** A tâmbuli (1-2).

tâmbureală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***tâmburi*** + *-eală*] (Mun) **1** Mototoleală. **2** Murdărie.

tâmburi *v* vz ***timburi***

tâmburit, ~ă *a* vz ***timburit***

tâmbusit, ~ă *a* vz ***tâmbușit***

tâmbuș, ~ă *a* [At: PAȘCA, GL. / Pl: *~i, ~e* / E: nct] (Reg) **1** (D. bărbați) Bine făcut. **2** (D. femei) Cu șolduri mari.

tâmbuși [At: PAȘCA, GL. / V: (reg) ***tăm~, tum~*** / Pzi: *~șesc* / E: nct] (Reg) **1** *vt* A îngrămădi. **2** *vr* (D. oameni) A se ghemui (1). **3** *vt* (Îf *tumbuși*) A bate foarte tare. **4** *vt* (Îf *tămbuși*) A surprinde pe cineva. **5** *vt* (Pex; îaf) A prinde pe cineva în flagrant delict.

tâmbușit, ~ă *a* [At: T. PAPAHAGI, M. 189 / V: (reg) ***~usit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tâmbuși***] (Reg; d. oameni) **1** Ghemuit^{2} (1). **2** Tolănit^{2} (1). **3** Cu gâtul scurt și gros.

tâmfeni *sp* [At: BORZA, D. 167 / A: nct / E: nct] (Bot; reg) Crăițe (14) (*Tagetes erecta*).

tâmnă *sf* [At: L. ROM. 1975, 195 / Pl: *~ne* / E: ns cf bg *тъмна* „întunecoasă"] (Reg) **1** Vale întunecoasă. **2** Pădure întunecoasă.

tâmp^{1} *sn* vz ***timp***

tâmp^{2} *sn* vz ***tâmpă^{1}***

tâmp^{3} *sn* vz ***tâmplă^{1}***

tâmp^{4}, ~ă [At: CANTEMIR, HR. 222 / Pl: *~i, ~e* / E: vsl **тѫпъ**] **1** *a* (Îrg; d. obiecte ascuțite) Cu vârful sau cu tăișul tocit, știrbit. **2** *a* (Îrg; îe) **A fi ~ la vedere** A nu vedea bine. **3** *a* (Reg; d. bârne) Rotunjit la capete. **4-5** *smf, a* (Îvp) (Persoană) tâmpită (7) Si: *prost*. **6** *a* (Îvp; d. privirea, facultățile sau manifestările oamenilor) Care exprimă tâmpenie (1). **7** *av* (Îvp) În felul tâmpilor (4).

tâmpă^{1} *sf* [At: CL 1975, 136 / V: (reg) ***tâmp*** *sn* / Pl: ? / E: nct] (Reg) **1** Coastă foarte întinsă, stâncoasă și cu pantă prăpăstioasă. **2** Deal sau munte care se ridică brusc și la mare înălțime deasupra unui șes.

tâmpă^{2} *sf* vz ***tâmplă^{1}***

tâmpă^{3} *sf* vz ***tâmplă^{2}***

tâmpân, ~ă *a* [At: PSALT. 129 / V: (îvr) ***tăm~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***tâmpină***] (Îvr; îf *tămpăn*) **1-2** Tâmpănăreț (1-2).

tâmpână *sf* vz ***tâmpină***

tâmpânăreț, ~eață *a* [At: PSALT. 129 / Pl: *~i, ~e* / E: ***tâmpână*** + *-(ă)reț*] (Înv) **1-2** Care cântă din tâmpină (1-2) Si: (îvr) *tămpăn* (1-2), *tâmpăniș* (1-2).

tâmpăniș, ~ă *a* [At: PSALT. 129 / V: (îvr) **tăm~** / Pl: *~i, ~e* / E: **tâmpăn(ă)** + *-iș*] (Îvr) **1-2** Tâmpănăreț (**1-2**).

tâmpărământ *sn* vz **temperament**

tâmpeală *sf* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~eli* / E: **tâmpi** + *-eală*] (Îvr) Tâmpenie (**1**).

tâmpenă *sf* vz **tâmpină**

tâmpenie *sf* [At: CREANGĂ, A. 84 / Pl: *~ii* / E: **tâmpi**] **1** Starea omului cu inteligență mărginită sau lipsit de inteligență Si: (îvr) *tâmpeală, tâmpie, tâmpime*. **2** (Ccr) Faptă prostească Si: *idioțenie, neghiobie, prostie*. **3** (Ccr) Vorbă prostească Si: *idioțenie, neghiobie, prostie*. **4** Stare de inconștiență, de întunecare a minții. **5** (Rar) Tâmpire (**3**).

tâmperat, ~ă *a* vz **temperat**

tâmpi [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 14ʳ/7 / V: (reg) **tinchi** / Pzi: *~pesc* / E: **tâmp**[4]] **1-2** *vtr* (Îrg) A (se) toci prin întrebuințare, frecare, lovire etc. Si: *a (se) roade*, (pop) *a (se) știrbi*. **3** *vr* (Înv; d. ochi) A nu mai vedea bine. **4** *vr* (Înv; d. vedere) A slăbi. **5** *vtf* (Înv; c. i. ochii) A face să nu mai vadă bine. **6** *vt* (Înv; fig) A învinge. **7** *vi* (Mol; îf *tinchi*) A înceta. **8-9** *vtr* A face să-și piardă sau a-și pierde inteligența Si: (pop) *a (se) năuci*, (înv) *a (se) neghiobi*, (reg) *a (se) prosti, a (se) tântăvi* (**2**). **10** *vt* (Pfm; fig) A impresiona.

tâmpie *sf* [At: JAHRESBER. V. 336 / Pl: *~ii* / E: **tâmp**[4] + *-ie*] (Îvr) Tâmpenie (**1**).

tâmpime *sf* [At: JAHRESBER. V. 336 / Pl: *~mi* / E: **tâmp**[4] + *-ime*] (Îvr) Tâmpenie (**1**).

tâmpina [At: TETRAEV. (1574), 212 / V: (înv) **tăm~, tim~, tip~, tum~** / Pzi: *tâmpin* / E: **tâmpină**] (Înv) **1** *vt* A primi (cu onoruri) o persoană de condiție socială înaltă Si: *a întâmpina*. **2** *vt* (Pex) A ieși înaintea cuiva (cu bucurie) Si: *a întâmpina*. **3** *vt* (Jur) A ieși în calea cuiva cu intenții dușmănoase, pentru a-l ataca sau jefui. **4-5** *vtr* A (se) întâlni. **6** *vt* A ieși cu oaste în calea cuiva, spre a-i opune rezistență sau a-l ataca. **7** *vr* A se lupta. **8** *vt* (Fig; subiectul indică necazuri, greutăți, obstacole etc.) A da peste cineva. **9** *vt* (C. i. necazuri, greutăți etc.) A avea parte de... **10** *vt* A răsplăti.

tâmpinare *sf* [At: PSALT. 31 / V: (înv) **tăm~, tâp~, tim~** / Pl: *~nări* / E: **tâmpina**] (Înv) **1** Primire (cu onoruri) a unei persoane de condiție socială înaltă Si: *întâmpinare*, (înv) *tâmpinat* (**1**), *tâmpinătură* (**1**), (îvr) *tâmpinuș* (**1**). **2** (Pex) Ieșire înaintea cuiva (cu bucurie) Si: *întâmpinare*, (înv) *tâmpinat* (**2**), *tâmpinătură* (**2**), (îvr) *tâmpinuș* (**2**). **3** (Îe) **A ieși** (sau **a merge**) **în** (sau **întru, la**) **~a cuiva** sau (rar) **a ieși la ~** A ieși în calea cuiva (rar, a ceva) pentru a-l primi. **4** Ieșire cu oaste în calea cuiva, spre a-i opune rezistență sau a-l ataca. **5** Răspuns. **6** Obiecție. **7** Boală la oameni, nedefinită mai îndeaproape Si: (înv) *tâmpinat* (**3**).

tâmpinat [At: PSALT. 112 / V: (înv) **tăm~, tim~** / Pl: (nob) *~uri* sn / E: **tâmpina**] (Înv) **1-3** *sn* Tâmpinare (**1-2, 7**). **4** *sma* (În descântece) Duh rău care provoacă o boală.

tâmpină *sf* [At: PSALT. 308 / V: (înv) **tămpănă, tămpenă, ~pănă, ~penă, timpănă, timpenă, tim~** / Pl: *~ne* / E: slv **тѫпанъ**, ngr **τύμπανον**] **1** (Muz; înv) Dairea (**2**). **2** (Muz; înv; imp) Tobă[1] (**1**). **3** (Trs; dep; îf *tâmpănă*) Burtă mare.

tâmpinăciune *sf* [At: CUV. D. BĂTR. II, 81²/18 / Pl: *~ni* / E: **tâmpina** + *-ciune*] (Îvr) Întâlnire.

tâmpinător *sms* [At: ȘEZ. I, 58 / V: (îrg) **tum~** / E: **tâmpină** + *-tor*] (Reg; euf; art.) Drac (**1**).

tâmpinătură *sf* [At: PSALT. 191 / V: (înv) **tim~, tum~** / E: **tâmpina** + *-tură*] **1-2** (Înv) Tâmpinare (**1-2**). **3** (Med; îrg) Reumatism.

tâmpinuș *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 134ʳ/10 / Pl: *~uri, ~e* / E: **tâmpina** + *-uș*] (Îvr) **1-2** Tâmpinare (**1-2**).

tâmpire *sf* [At: GT (1839), 79²/42 / Pl: *~ri* / E: **tâmpi**] **1** (Înv) Tocire a unui obiect ascuțit. **2** (Înv) Slăbire (a auzului). **3** Pierdere a inteligenței Si: (rar) *tâmpenie* (**5**). **4** (Fam; fig) Zăpăceală. **5** (Fig) Stare de apatie, de inerție.

tâmpiș *ss* [At: MOXA, 385/1 / E: ns cf *tâmpina*] (Înv; îe) **A sta în ~** A fi alături de cineva, ajutându-l.

tâmpit, ~ă [At: CANTEMIR, HR. 118 / V: (reg) **tim~** / Pl: *~iți, ~e* / E: **tâmpi**] **1** *a* (Înv; d. obiecte ascuțite) Lipsit de vârf sau de tăiș Si: *tocit*[2] (**1**), *turtit* (**5**). **2** *a* (Înv; d. nas) Lățit. **3** *a* (Gmt; înv; îs) *Unghi ~* Unghi obtuz. **4** *a* (Înv; d. sunete) Înăbușit. **5** *a* (Înv; d. vocale) Care are timbru grav. **6-7** *smf, a* (Persoană) care are mintea foarte mărginită Si: *nătărău, nerod, netot, prost*, (îrg) *tâmp*[4] (**4-5**). **8** *a* Caracteristic unui tâmpit (**6**). **9** *a* Care denotă tâmpenie (**1**). **10** *a* (Pex) Lipsit de sens, de rațiune Si: *stupid*. **11** *a* Buimăcit (**1**). **12** *a* (D. situații) Neplăcut.

tâmpla *v* vz **întâmpla**

tâmplar *sm* [At: (a. 1776) URICARIUL XIX, 327 / Pl: *~i* / E: **tâmplă**[2] + *-ar*] Meseriaș care face mobile și alte obiecte de lemn Si: (reg) *stoler, tișlăr* (**1**).

tâmplare *sf* vz **întâmplare**

tâmplă[1] *sf* [At: PSALT. 278 / V: (reg) **plântă, ~pă, tânglă** *sf*, **tâmp** *sn* / Pl: *~le* / E: ml ***templa**] **1** (Și, reg, îs *~la capului*) Fiecare dintre cele două părți laterale ale capului, cuprinse între ochi, urechi, frunte și obraz Si: (îrg) *timpuri*. **2** (Pex) Părul care acoperă o parte din tâmple[1] (**1**). **3** (Reg; șîs *~la urechii*) Adâncitura de după ureche.

tâmplă[2] *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 187ᵛ/3 / V: (reg) **~pa, tem~** / Pl: *~le* / E: ml **templa** (pll *templum*)] **1** Catapeteasmă (**2**). **2** (Pex) Perdea care acoperă ușile împărătești. **3** (Reg) Grindă deasupra prispei sau la pridvorul casei, care susține acoperișul.

tâmplăreasă *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ese* / E: **tâmplar** + *-easă*] Soție de tâmplar Si: (rar) *tâmplărița*.

tâmplăresc, ~ească *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ești* / E: **tâmplar** + *-esc*] (Îvr) **1** Care aparține tâmplarului. **2** Specific tâmplarului. **3** (D. obiecte) Care este executat de tâmplar.

tâmplări *vi* [At: MAT. FOLK. 224 / Pzi: *~resc* / E: **tâmplar**] (Rar) A lucra obiecte din lemn.

tâmplărie *sf* [At: POLIZU / Pl: (**2-3**) *~ii* / E: **tâmplar** + *-ie*] **1** Meseria tâmplarului Si: (reg) *stolerie, tișlărai* (**1**), *tișlărie* (**1**). **2** Atelier în care se confecționează obiecte de tâmplărie (**3**) Si: (reg) *tișlărai* (**2**), *tișlărie* (**2**). **3** Obiecte lucrate de tâmplar sau de întreprinderile de prelucrare a lemnului Si: (reg) *tișlărai* (**3**), *tișlărie* (**3**).

tâmplăriță *sf* [At: IORDAN, L. R. A. 186 / Pl: *~țe* / E: **tâmplar** + *-iță*] (Rar) Tâmplăreasă.

tâmplăruș *sm* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~i* / E: **tâmplar** + *-uș*] **1-2** (Mun; șhp) Tâmplar (tânăr).

tâmplet *sn* [At: BUDAI-DELEANU, T. V. 129 / E: **tâmpla** + *-et*] (Îvr) Întâmplare.

tâmposi *vt* [At: PAȘCA, GL. / Pzi: *~sesc* / E: ns cf *tâmpina*] (Trs) **1** A întâlni pe neașteptate pe cineva (cu care nu doreai să te întâlnești). **2** A surprinde neplăcut pe cineva. **3** A înghesui pe cineva într-un loc strâmt.

tâmpos, ~ă *a* [At: CV 1952, nr. 4, 32 / Pl: *~i, ~e* / E: **tâmp**[4] + *-os*] (Trs; d. nuci) Turtit (**1**).

tâmpov *an* [At: ȘINCAI, ÎNV. 102/7 / Pl: *~e* / E: ns cf *tâmp*[4]] (Îvr; îs) *Unghi ~* Unghi obtuz.

tâmpuriu, ~ie *a* vz **timpuriu**

tânaci, ~ace *a* vz **tenace**

tânas *sn* [At: ALR I, 912/984 / Pl: *~uri* / E: tc **tınaz**] (Reg) Grămadă mare de grâu.

tânaș *s* [At: DLR / Pl: ? / E: nct] (Reg) Pistol[1].

tână *sf* vz **bătrână**

tânăr, ~ă [At: PSALT. HUR. 124ᵛ/11 / V: (îrg) **tin~, tiner**, (înv) **~ner**, (reg) **tan~** / Pl: *tineri, tinere*, (reg) *~i, ~e* / E: ml **tener**] **1-2** *smf, a* (Persoană) care este, ca vârstă, între adolescență și maturitate Si: *june*, (îvr) *tineriu*, (reg) *tretin* (**3**). **3-4** *smf* (Îljv) **De ~** (Care este) din fragedă vârstă. **5** *sm* (Înv) Copil[1] (**3**). **6** *a* (D. animale) Care de-abia a ajuns la maturitate. **7** *a* Format din tineret (**1**). **8** *a* Care este caracteristic unui om neajuns la maturitate. **9** *a* Care aparține unui om neajuns la maturitate. **10** *a* Care denotă tinerețe (**1**). **11** *a* (D. vârstă, ani etc.) Care ține de tinerețe (**1**) Si: *tineresc* (**1**). **12** *a* (D. carne) Care provine de la animale tinere (**6**) Si: *fraged*. **13** *a* (D. plante) Care nu a ajuns la maturitate. **14** *a* (D. păduri,

livezi etc.) Care este format din plante neajunse la maturitate. **15** *a* (D. părți ale plantelor) Care se află la începutul dezvoltării. **16** *a* Care există de puțină vreme Si: *nou, recent*. **17** *a* (Îvr; îs) *Lună ~ă* Lună nouă. **18** *a* (Înv; îs) *An ~* Ziua de 1 septembrie, când începe anul calendaristic bisericesc. **19** *a* (Reg; îs) *Duminica ~ă* Prima duminică după ce apare luna nouă. **20** *a* (D. persoane) Care este mai puțin înaintat în vârstă decât persoanele cu aceeași funcție, ocupație etc. **21** *a* (D. persoane) Care este numit recent într-o funcție. **22** *a* (D. vin) Care face parte din recolta anului în curs sau a anului imediat anterior. **23-24** *smf, a* (Reg) (Persoană) de curând căsătorită. **25** *sms* (Reg) Mire. **26** *sfs* (Reg) Mireasă. **27** *smf* (Reg; lpl, m) Miri.

tânăreață *sf* vz ***tinerețe***

tânărel, ~ea *a, smf* vz ***tinerel***

tânăret *sn* vz ***tineret***

tânărețe *sf* vz ***tinerețe***

tânărică *a, smf* vz ***tinerică***

tânărog *sn* [At: DDRF / V: (reg) ***tanar~, tin~, tonor~*** / Pl: *~oage* / E: mg ***tanórok, tanárok***] (Reg) **1** Loc îngrădit în câmp, unde se țin vitele care pasc Si: *pajiște, pășune*. **2** Fâneață împrejmuită cu gard. **3** Poieniță în mijlocul unei păduri. **4** Suprafață cultivată în mijlocul unei păduri sau al unui loc sterp.

tânăruc, ~ă [At: RETEGANUL, CH. 36 / V: (reg) ***tiner~*** / Pl: *~uci, ~uce* / E: ***tânăr*** + *-uc*] (Reg; șhp) **1-2** *smf* Tinerel (**1-2**). **3-4** *a* Tinerel (**3-4**).

tânăruț, ~ă [At: ȘINCAI, HR. I, 91/6 / V: (reg) ***~ner~, tin~*** / Pl: *~i* / E: ***tânăr*** + *-uț*] (Reg; șhp) **1-2** *smf* Tinerel (**1-2**). **3-4** *a* Tinerel (**3-4**).

tânc *ss* [At: CIAUȘANU, V. 202 / E: ns cf *tângă, tângui*] (Reg) **1** (Îe) **A se da de ~ul morții** A regreta. **2** (Îae) A se frământa (**20**). **3** (Îae) A fi în agonie.

tâncui *v* vz ***tencui***^{1}

tâncuială *sf* vz ***tencuială***

tând *av* [At: VARLAAM, C. 49 / V: (reg) ***tâc, tâg, ~a, târ, tig, trâmt*** / E: ml ****tando***] **1** (Mol; înv; îcr el însuși) Când... când. **2** (Îrg; îlav) **~ o dată** Dintr-o dată.

tânda^{1} *av* [At: DLR / E: ns cf *tândăli*] (Reg; rep; în legătură cu verbe de mișcare) **1** Greoi (**1**). **2** Șontâc.

tânda^{2} *av* vz ***tând***

tândală^{1} [At: MAIOR, P. 54/25 / V: (reg) ***tân~, trân~*** / Pl: *~le, ~dăli* / E: pvb ***tândăli***] **1** *smf* (Pop) Persoană care își pierde vremea (cu nimicuri), umblând încoace și încolo, fără nici un rost. **2** *smf* (Pop) Om de nimic. **3** *smf* (Pop; pex) Om prost. **4** *sfp* (Înv) Vorbe goale Si: *nimicuri*, (pfm) *palavre*. **5** *sfa* (Reg) Sărbătoare prăznuită de femei în mijlocul Postului Mare Si: (pop) *miezul păresimilor*, (reg) *tântele*.

tândală^{2} *sf* [At: MARIAN, D. 59 / Pl: *~le* / E: ns cf *tânjală*] (Buc) Piesă de lemn care se prinde la un capăt de oiște^{1}, iar la celălalt de tânjală Si: (reg) *tândăloi*^{2}.

tândăgi *v* vz ***tântăvi***

tândălău *sm* [At: MARIAN, S. R. II, 217 / V: (reg) ***tandal~, tân~*** / Pl: *~ăi* / E: ***tândală***^{1} + *-ău*] **1-6** (Reg; șdp) Tândală^{1} (**1-3**) (mai în vârstă) Si: (reg) *tândăloi*^{1} (**1-6**).

tândăleală *sf* [At: SĂM. IV, 46 / V: (reg) ***tân~*** / Pl: *~eli* / E: ***tândăli*** + *-eală*] **1** (Pop) Pierdere de vreme (cu nimicuri) Si: *zăbavă*, (îvr) *tândălie*, (pop) *tândălire, tândălit*^{1} (**1**), (îrg) *tândălitură* (**1**). **2** (Reg) Pălăvrăgeală.

tândăli [At: DRLU / V: (reg) ***tân~, ~ăvi*** / Pzi: *~esc* / E: ger ***tändeln***] **1** *vi* (Pop) A-și pierde vremea (cu nimicuri), umblând încoace și încolo, fără nici un rost Si: (reg) *a tândălui* (**1**). **2** *vi* (Pop) A lucra încet, fără spor (și cu lene) Si: (reg) *a migăli, a se mocăi, a tândălui* (**2**). **3** *vi* (Mun) A pălăvrăgi. **4** *vrr* (Reg) A se certa (**1**).

tândălic, ~ă *smf* [At: PASCU, C. 88 / V: (reg) ***tandal~*** / E: ***tândală***^{1} + *-ic*] (Reg) **1-6** (Șhp) Tândală^{1} (**1-3**) (tânăr). **7** (Pex) Om poznaș.

tândălie *sf* [At: DDRF / Pl: *~ii* / E: ***tândală***^{1} + *-ie*] (Îvr) Tândăleală (**1**).

tândălire *sf* [At: DRLU / V: (reg) ***tân~*** / Pl: *~ri* / E: ***tândăli***] (Pop) Tândăleală (**1**).

tândălit^{1} *sn* [At: SLAVICI, O. II, 49 / Pl: (nob) *~uri* / E: ***tândăli***] (Pop) **1** Tândăleală (**1**). **2** (Îlav) **Pe ~e** Cu încetul.

tândălit^{2}, ***~ă*** *smf, a* [At: UDRESCU, GL. / V: (reg) ***tân~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tândăli***] **1-2** (Pop) (Persoană) care își pierde vremea (cu nimicuri), umblând încoace și încolo, fără nici un rost Si: (reg) *tândălos* (**1**). **3-4** (Pop) (Persoană) care lucrează încet, fără spor (și cu lene) Si: (reg) *tândălos* (**2**). **5-6** (Reg) (Persoană) care pălăvrăgește Si: *flecar*.

tândălitură *sf* [At: BARIȚIU, P. A. I, 345 / V: (îrg) ***tân~*** / Pl: *~ri* / E: ***tândăli*** + *-tură*] (Îrg) **1** Tândăleală (**1**). **2** Acțiune inutilă.

tândăloi^{1} *sm* [At: MARIAN, O. I, 124 / Pl: *~* / E: ***tândală***^{1} + *-oi*] **1-6** (Reg; șdp) Tândălău (**1-6**).

tândăloi^{2} *sn* [At: H XV, 245 / V: (reg) ***tandal~*** / Pl: *~oaie* / E: ***tândală***^{2} + *-oi*] (Mol) Tândală^{2}.

tândălos, ~oasă *a* [At: PAMFILE, DUȘM. 104 / V: (reg) ***tân~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***tândală***^{1} + *-os*] (Reg; d. persoane) **1-2** Tândălit^{2} (**2, 4**).

tândălui [At: ALR I, 1323/217 / Pl: *~esc* / E: ***tândăli*** css] **1-2** *vi* (Reg) A tândăli (**1-2**). **3** *vi* (Mun) A pălăvrăgi. **4** *vrr* (Reg) A se certa (**2**).

tândăvi^{1} *v* vz ***tândăli***

tândăvi^{2} *v* vz ***tântăvi***

tânde *v* vz ***tinde***

tândere *sf* vz ***tindere***

tândui *vt* [At: I. CR. IV, 183 / Pzi: ? / E: ***tând*** + *-ui*] (Mol) A izbi.

tâner^{1} *sn* vz ***taier***

tâner^{2}, ***~ă*** *a, smf* vz ***tânăr***

tânerel, ~ea *a, smf* vz ***tinerel***

tânerețe *sf* vz ***tinerețe***

tânerică *a, smf* vz ***tinerică***

tânerior, ~oară *a* vz ***tinerior***

tâneruț, ~ă *a* vz ***tânăruț***

tâng^{1} *i* vz ***ting***

tâng^{2} *sn* vz ***tângă***

tâng^{3}, ***~ă*** *a* [At: N. REV. R. II, 230 / Pl: *~ngi, ~nge* / E: vsl **тѧгъ**] (Mol) **1** Plin de jale. **2** Fără putere Si: *neputincios*.

tângalău *s* [At: A I, 12 / Pl: ? / E: ***tâng***^{1} + *-alau*] (Trs) Talangă (**1**).

tângă *sf* [At: PSALT. 133 / V: (reg) ***tâng*** *sn* / Pl: *tângi* / E: vsl **тѧга**] **1** (Îrg) Mâhnire adâncă Si: *amărăciune, jale*. **2** (Reg; îe) **A-i fi cuiva ~ după ceva** A-i părea rău după ceva. **3** (Reg; pex) Sunet prelung și jalnic Si: *vaiet*.

tângăci *v* vz ***tântăvi***

tânglă^{1} *sf* vz ***tinghilă***

tânglă^{2} *sf* vz ***tâmplă***^{1}

tângui [At: (ante 1550) GCR I, 3/11 / V: (îvr) *~a* (Pzi: *~iez*) / Pzi: *~esc, tângui* / E: vsl **тѧговати**] **1** *vr* A-și exprima prin cuvinte nemulțumirea, suferința, durerea etc. Si: *a se lamenta, a se văicări*, (îvp) *a se ofta*, (îrg) *a olălăi, a se olecăi*. **2** *vr* (Fig) A scoate sunete triste, plângătoare, asemănătoare unui vaiet. **3** *vr* (Înv) A se plânge cuiva cu scopul de a i se face dreptate Si: *a reclama*. **4** *vt* (Îvp) A deplânge pe cineva Si: *a compătimi, a jeli*. **5** *vt* (Reg) A boci^{1} (**1**).

tânguia *v* vz ***tângui***

tânguială *sf* [At: PARACLIS (1639), 244 / P: *~gu-ia~* / Pl: *~ieli* / E: ***tângui*** + *-eală*] **1-2** Tânguire (**1-2**).

tânguibil, ~ă *a* [At: NEGRUZZI, S. III, 65 / P: *~gu-i~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***tângui*** + *-bil*] (Înv; nob) Vrednic de milă, de compătimire.

tânguielnic, ~ă *a* [At: GOGA, POEZII, 255 / P: *~gu-ie~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***tângui*** + *-elnic*] (Rar) Care provoacă tristețe, jale, amărăciune.

tânguios, ~oasă *a* [At: HELIADE, O. I, 76 / P: *~gu-ios* / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***tângui*** + *-os*] **1-4** Tânguitor (**1-4**).

tânguire *sf* [At: (cca 1550) CUV. D. BĂTR. II, 458/12 / Pl: *~ri* / E: ***tângui***] **1** Exprimare prin cuvinte a nemulțumirii, a suferinței, a durerii etc. Si: *lamentare, tânguială* (**1**), *tânguit* (**1**), *văicăreală*, (pop) *jeluială*. **2** (Fig) Sunet prelung și jalnic Si: *tânguială* (**2**), *tânguit* (**2**), *vaiet*. **3** (Înv) Necaz. **4** (Înv) Mâhnire. **5** (Înv) Plângere (împotriva cuiva sau a ceva) Si: *reclamație*.

tânguit *sn* [At: COȘBUC, P. I, 151 / Pl: (nob) *~uri* / E: ***tângui***] **1-2** Tânguire (**1-2**).

tânguitor, ~oare *a* [At: COȘBUC, P. I, 194 / P: *~gu-i~* / Pl: *~i, ~ oare* / E: ***tângui*** + *-tor*] **1** (D. persoane) Care se tânguie (**1**) Si: *tânguios* (**1**). **2** (Rar; d. față) Care exprimă tristețe, jale, suferință Si: (rar) *tânguios* (**2**). **3** (Fig; d. sunete, glasuri) Care este plin de durere Si: *jalnic, plângător, tânguios* (**3**), *trist* (**3**), (frî) *plentiv*. **4** (Rar) Care provoacă tristețe Si: (rar) *tânguios* (**4**).

tânjală *sf* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***~auă***, ***~jea***, ***~jea~*** / Pl: *~jeli*, (reg) *~jele* / E: vsl ***тѧжало*** cf pn *ciężadło*] **1** Proțap care se folosește pentru a prinde a doua pereche de vite la jug, pentru a lega de jug uneltele agricole cu tracțiune animală sau pentru a transporta greutăți mari Si: (reg) *tânjăl* (**1**), *tânjălar* (**1**), *tânjăloi, tânjălău, tâșlă*. **2** (Pop; d. animale de tracțiune; îe) **A se lăsa pe ~** A trage foarte încet (sprijinindu-se pe tânjală **1**). **3** (Pfm; d. oameni; îae) A lucra încet, cu lene. **4** (Pfm; d. oameni; îae) A neglija lucrul. **5** (Pop; îe) **A mâna pe ~** A mâna încet. **6** (Reg; îe) **A pune umărul la ~** A se pune serios pe muncă. **7** (Reg; dep) Persoană înaltă și slabă. **8** (Reg) Tânjăluță. **9** (Reg) Parte a joagărului cu ajutorul căreia se pune în mișcare jugul cu ferăstrăul Si: (reg) *iapă, mâtcă*. **10** (Îrg) Unitate de măsură pentru terenuri agricole, echivalentă cu 28 de prăjini.

tânjar *sn* vz ***tăujer***

tânjauă *sf* vz ***tânjală***

tânjăl *sm* [At: MARIAN, D. 59 / V: (reg) ***~jel***, ***~jer*** / E: ns cf *tânjală*] (Reg) **1** Tânjală (**1**). **2** Picior la pilugul de la piuă.

tânjălar *sm* [At: PAMFILE, A. R. 44 / V: (reg) ***~jel~*** / Pl: *~i* / E: ***tânjală*** + *-ar*] (Mol) **1** Tânjală (**1**). **2** Lucrător care transportă buștenii de pe munte la vale cu ajutorul vitelor sau al cailor.

tânjălași *smp* [At: ALR II, 5100/141 / V: (reg) ***~jel~*** / E: ***tânjală*** + *-aș*] (Reg) Perechea de boi înjugată la tânjală (**1**).

tânjălău *sn* [At: PAMFILE, A. R. 44 / Pl: ? / E: ***tânjală*** + *-ău*] (Mol) Tânjală (**1**).

tânjăli [At: ARVINTE, TERM. 172 / V: (reg) ***~jeli*** / Pzi: *~lesc* / E: ***tânjală***] (Reg) **1** *vt* (C. i. bușteni) A căra de pe munte la vale cu ajutorul vitelor înjugate la tânjală (**1**). **2** *vr* (D. ființe) A se lungi (într-o poziție comodă).

tânjăloi *sn* [At: DAMÉ, T. 13 / V: (reg) ***~jeal~***, ***~jel~*** / Pl: *~oaie* / E: ***tânjală*** + *-oi*] (Reg) Tânjală (**1**).

tânjăluță *sf* [At: PAMFILE, A. R. 44 / V: (reg) ***~jel~*** / Pl: *~țe* / E: ***tânjală*** + *-uță*] (Reg) Piesă care se fixează în partea de dinainte a tânjelei (**1**) și de care se prinde jugul Si: (reg) *cătușă, tânjală* (**8**).

tânjăr *sn* vz ***tăujer***

tânjea *sf* vz ***tânjală***

tânjeală¹ *sf* [At: JAHRESBER. V, 337 / Pl: *~eli* / E: ***tânji*** + *-eală*] **1** (Îvr) Plânset. **2** (Îvr) Geamăt (**1**). **3** (Fig) Lâncezeală. **4** (Fig) Stagnare.

tânjeală² *sf* vz ***tânjală***

tânjealoi *sn* vz ***tânjăloi***

tânjel *sm* vz ***tânjăl***

tânjelar *sm* vz ***tânjălar***

tânjelași *smp* vz ***tânjălași***

tânjeli *v* vz ***tânjăli***

tânjeloi *sn* vz ***tânjăloi***

tânjeluță *sf* vz ***tânjăluță***

tânjer¹ *sm* vz ***tânjăl***

tânjer² *sn* vz ***tăujer***

tânji *vi* [At: PSALT. HUR. 93ᵛ/3 / Pzi: *~jesc* / E: vsl ***тѧжити***] **1** A se întrista. **2** A suferi mult din punct de vedere moral Si: *a se consuma*. **3** A suferi de dorul cuiva sau a ceva. **4** A dori ceva foarte mult Si: *a jindui, a râvni*. **5** (Îrg) A-și exprima nemulțumirea Si: *a se plânge*. **6** A se afla într-o stare de slăbiciune fizică. **7** A fi bolnăvicios. **8** (D. plante) A se veșteji. **9** (Fig) A lâncezi. **10** (Fig) A stagna.

tânjire *sf* [At: N. TEST. (1648), 100ʳ/14 / Pl: *~ri* / E: ***tânji***] **1** Întristare. **2** Suferință morală foarte mare Si: *consumare*. **3** Slăbiciune fizică. **4** (Fig) Lâncezire. **5** (Fig) Stagnare.

tânjit, ~ă *a* [At: DRLU / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tânji***] **1** Râvnit. **2** Tânjitor (**5**).

tânjitor, ~oare *a* [At: NEGRUZZI, S. I, 17 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***tânji*** + *-tor*] **1** (D. oameni) Plin de dor. **2** (Pex; d. privire) Melancolic. **3** Plin de jale Si: *întristat*. **4** Râvnitor. **5** Care tânjește (**7**) Si: *bolnav, tânjit* (**2**).

tânt, ~ă *a* vz ***tont***

tântav, ~ă [At: PASCU, S. 281 / Pl: *~i, ~e* / E: ***tânt*** + *-av*] (Trs) **1** *a* Bâlbâit² (**1**). **2-3** *smf, a* (Om) înalt. **4-5** *smf, a* (Om) voinic. **6** *a* (D. cai) Bine dezvoltat.

tântăi *vr* [At: VICIU, GL. / Pzi: *~esc* / E: ***tânt*** + *-ăi*] (Trs) **1** A se ameți de băutură. **2** (Fig) A se zăpăci. **3** A se prosti.

tântăit, ~ă *a* [At: VICIU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tântăi***] (Trs) **1** Amețit de băutură. **2** (Fig) Zăpăcit. **3** Prost.

tântălaucă *sf* vz ***tontălaucă***

tântălău *a* vz ***tontălău***

tântăvan, ~ă *a* vz ***tontovan***

tântăvi [At: REV. CRIT. III, 170 / V: (reg) ***~ndăgi***, ***~ndă~***, ***~ngăci***, ***ton~*** / Pzi: *~vesc* / E: ***tântav***] (Reg) **1** *vi* A vorbi nedeslușit Si: *a se bâlbâi*. **2** *vi* (D. copii) A gânguri (**1**). **3** *vr* A se tâmpi (**9**). **4** *vi* A sta la îndoială.

tântele *sfp* [At: ALR II/I MN 113, 2850/141 / E: ns cf *tând*] (Reg; art.) Tândală¹ (**5**).

tânzător *sn* vz ***tinzătoare***

tâpinare *sf* vz ***tâmpinare***

tâpsie *sf* vz ***tipsie***

tâpsioară *sf* vz ***tipsioară***

târ¹ *i* [At: UDRESCU, GL. / E: fo cf *bâr*] (Reg; rep) Strigăt cu care ciobanii mână oile la târlă.

târ² [At: ȘĂINEANU, T. 39 / E: ns cf *dâr*] (Înv) **1** *s* (Îcr *mâr*) Harababură (**1**). **2** *av* De-a valma.

târ³ *av* vz ***tând***

târa *sfa* [At: ȘEZ. V, 131 / E: pvb ***târî***] (Reg; îlav) **De-a ~** Târâș¹ (**1**).

târă *sf* [At: CHEST. IV, 26/113 / Pl: *~re* / E: ns cf *dâră, târî*] (Reg) Cărăruie făcută în pădure de animalele sălbatice Si: (reg) *târâitura* (**2**).

târăi¹ *vi* [At: ALR II, 5745/260 / V: (reg) ***~râi*** (Pzi: 3 *târâie*) / Pzi: *~ește* / E: ***târ¹*** + *-ăi*] (Reg; d. bibilici) A scoate strigătul caracteristic speciei.

târăi² *v* vz ***târâi¹***

târăire *sf* vz ***târâire***

târăiș *av* vz ***târâș¹***

târăit *sn* vz ***târâit¹***

târămi *v* vz ***târomi***

târășeală *sf* vz ***tărășeală***

târăși *v* vz ***tărăși***

târâcer *s* vz ***tărâțar***

târâcioară *sf* vz ***tărâcioară***

târâi¹ [At: DLR / V: (îrg) ***~răi*** (Pzi: *tărăi, ~esc*) / Pzi: *târâi*, (îrg) *~esc*) / E: ***târî*** + *-i*] **1-7** *vt* (Pop) A târî (**2-3**, **10-13**, **21**). **8-14** *vr* (Pop) A se târî (**14-15**, **18-20**, **22-23**). **15** *vt* (Reg; îe) **A ~ vorba** A vorbi tărăgănat. **16** *vt* (Îvp; dep; îc) **~e-vătrai** Ofițer din vechea armată sau poliție. **17** *vt* (Pop: îc) **~e-brâu** Om care caută ceartă Si: *arțăgos*. **18** *vt* (Pop; îac) Om de nimic Si: *golan*, (pfm) *pierde-vară*, (reg) *tărăblău*. **19** *vt* (Pop; îac) Om sărac. **20** *vt* (Pop; îc) **~e-obială** (sau **obiele**) Om nevoiaș. **21** *vt* (Pop; îac) Om zdrențăros. **22** *vt* (Pop; îac) Om buclucaș.

târâi² *v* vz ***tărăi¹***

târâială *sf* [At: TDRG / P: *~râ-ia~* / Pl: *~ieli* / E: ***târâi¹*** + *-eală*] (Înv) **1-4** Târâre (**1-4**).

târâicioară *sf* vz ***tărâcioară***

târâire *sf* [At: DLR / P: *~râ-i~* / V: (reg) ***~răi~*** / Pl: *~ri* / E: ***târâi¹***] (Înv) **1-4** Târâre (**1-4**).

târâiș *av, sn* vz ***târâș¹***

târâit¹ *sn* [At: DLR / V: (reg) ***~răit*** / Pl: (rar) *~uri* / E: ***târâi¹***] **1-4** (Pop) Târâre (**1-4**). **5** (Îrg) Târât¹ (**5**).

târâit², ~ă [At: DLR / Pl: *~iți, ~e* / E: ***târâi¹***] **1-4** *a* (Pop) Târât² (**1-4**). **5** *sf* (Pop; îlav) **De-a ~a** Târâș¹ (**1**). **6** *sm* (Reg; mpl) Târlic (**3**).

târâitor, ~oare [At: DLR / P: *~râ-i~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***târâi***[1] + *-tor*] (Pop) **1-2** *a* Târâtor (**1-2**). **3-4** *smf, a* Târâtor (**3-4**).

târâitură *sf* [At: DLR / Pl: *~ri* / E: ***târâi***[1] + *-tură*] (Reg) **1** Urmă lăsată de un obiect care a fost târât[2] (**1**). **2** Târă. **3-7** Târâtură (**1-5**).

târâm *sn* vz ***tărâm***

târâre *sf* [At: DRLU / Pl: *~ri* / E: ***târî***] **1** Mişcare (cu greu) dintr-un loc în altul a unui lucru, trăgându-l pe jos Si: *târâit*[1] (**1**), (pop) *târât*[1] (**1**), (înv) *târâială* (**1**), *târâire* (**1**). **2** Tragere după sine cu sila a unui om, a unui animal Si: (îrg) *tăgârțare* (**2**), (rar) *tărăgăneală* (**2**), *târâit*[1] (**2**), (pop) *târât*[1] (**2**), (înv) *târâială* (**2**), *târâire* (**2**). **3** Purtare după sine Si: *târâit*[1] (**3**), (pop) *târât*[1] (**3**), (înv) *târâială* (**3**), *târâire* (**3**). **4** Înaintare cu ajutorul genunchilor şi a coatelor Si: *târâit*[1] (**4**), (pop) *târât*[1] (**4**), (înv) *târâială* (**4**), *târâire* (**4**), *târâş*[1] (**7**). **5** (Înv; fig) Înjosire.

târâş[1] [At: MINEIUL (1776), 192[2]/2 / V: (reg) ***tăr~, târ~, trâăiş*** *av*, ***~âiş*** *av, sn* / Pl: *~uri* sn, *~i* sm / E: ***târî*** + *-iş*] **1** *av* (Pop) Târât[2] (**1**) pe jos. **2** *av* (Pop) Trăgând după sine cu sila. **3** *av* Târându-se pe jos (ca să nu fie văzut). **4** *av* (Pop) Abia mişcându-şi picioarele de oboseală, de slăbiciune etc. **5** *av* (Pop; fig; şi, reg, îlav **~grăpiş** sau **gropiş**) Cu (mare) greutate Si: *anevoie*. **6** *av* (Pop; îe) **A o duce ~** A-i merge cuiva mai mult rău decât bine. **7** *sn* (Înv) Târâre (**4**). **8** *sn* (Reg; îlav) **Pe ~** Trăgând pe jos (după sine). **9** *sn* (Reg; îlav) **De-a ~ul** Târându-se pe jos. **10** *sn* (Buc; îlav) **Cu ~ul** Cu totul. **11** *sm* (Reg; în descântece) Şarpe. **12** *sn* (Reg) Buştean târât din pădure. **13** *sn* (Îrg) Sarcină de nuiele, de lemne, de paie care se transportă prin târâre (**1**). **14** *sn* (Reg) Unealtă cu ajutorul căreia se trag paiele de la maşina de treierat, formată dintr-un triunghi legat cu o funie, de care trag caii sau dintr-un lanț care se înfăşoară peste grămada de paie şi este tras de boi. **15** *sn* (Reg) Laț de funie cu care se prinde o căpiță pentru a fi transportată. **16** *sn* (Înv) Creangă pe care se transportă fânul prin târâre (**1**). **17** *sn* (Înv) Cantitatea de fân transportată cu târâşul (**16**). **18** *sm* (Reg) Târlic (**3**).

târâş[2] *sn* vz ***teras***

târâşenie *sf* vz ***tărăşenie***

târât[1] *sn* [At: LB / Pl: *~uri* / E: ***târî***] **1-4** Târâre (**1-4**). **5** (Îrg) Zgomot produs de trasul unei greutăți pe pământ Si: (reg) *târâit*[1] (**5**), *târşâit*[1] (**2**).

târât[2]***, ~ă*** [At: DRLU / Pl: *~âți, ~e* / E: ***târî***] **1** *a* (D. lucruri) Mişcat (cu greu) dintr-un loc în altul, fiind tras pe jos Si: (pop) *târâit*[2] (**1**). **2** *a* (D. oameni, animale) Tras cu sila după sine Si: (pop) *târâit*[2] (**2**). **3** *a* Purtat după sine Si: (pop) *târâit*[2] (**3**). **4** *a* (D. oameni) Îndemnat spre ceva (reprobabil) Si: (pop) *târâit*[2] (**4**). **5** *sf* (Pop; îlav) **De-a ~a** Târâş (**1**). **6** *a* (Înv; fig) Suportat cu greu Si: *anevoios*. **7** *a* (Înv; fig; d. oameni) Linguşitor. **8** *a* (Reg; d. iarbă) Călcat în picioare. **9** *sf* (Reg; art.) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **10** *sf* (Reg; art.) Melodie după care se execută dansul târâta (**9**).

târâtor, ~oare [At: LB / V: (reg) ***tăr~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***târî*** + *-tor*] **1** *a* (D. ființe) Care se târăşte (**14**) pe pământ Si: (pop) *târâitor* (**1**). **2** *a* (D. plante şi tulpinile lor) Care se întinde pe pământ Si: *repent*, (pop) *târâitor* (**2**). **3-4** *smf, a* (Animal) care se târăşte (**15**) Si: (pop) *târâitor* (**3-4**). **5** *a* (Înv; fig) Linguşitor. **6** *a* (Înv; fig) Josnic. **7** *sf* (Reg) Undiță mare cu care se pescuieşte ştiuca. **8** *sf* (Reg) Prostovol. **9** *sf* (Reg) Unealtă cu care se scoate jarul din cuptor sau din sobă.

târâtură *sf* [At: GLOSAR REG. / V: (reg) ***tăr~*** / Pl: *~uri* / E: ***târî*** + *-tură*] (Reg) **1** Loc înclinat pe care se dau copiii la vale pe câte un butuc Si: (reg) *târâitură* (**3**). **2** (Determinat prin „de băț") Distanță mică Si: (reg) *târâitură* (**4**). **3** (Fig; dep) Om de nimic Si: (reg) *târâitură* (**5**). **4** (Fig; dep) Femeie de moravuri uşoare Si: (reg) *târâitură* (**6**). **5** (Fig; dep) Cal bătrân şi slab Si: (reg) *târâitură* (**7**).

târâță *sf* vz ***tărâță***

târbac *sn* [At: LEXIC REG. 87 / Pl: *~ace* / E: nct] (Reg) Săniuță de copii.

târbacă *sf* vz ***tărbacă***

târban *sn* [At: LIUBA–IANA, M. 95 / V: (reg) ***~ă*** *sf* / Pl: *~e* / E: ns cf srb *trba*] (Ban) **1** Stomac la vite. **2** (Prt) Burtă la om.

târbană *sf* vz ***târban***

târbă *sf* [At: ALR II, 4083/353 / Pl: ? / E: ucr **тирба**] (Reg) Mâncare făcută din pâine uscată, presărată cu brânză şi opărită cu apă Si: (reg) *papară*.

târbăceală *sf* vz ***tărbăceală***

târbăci *v* vz ***tărbăci***

târbăcit, ~ă *a* vz ***tărbăcit***[2]

târbănos, ~oasă *a* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 200 / V: (reg) ***tăr~*** / Pl: *~oşi, ~oase* / E: ***târban*** + *-os*] (Ban) Cu burta mare.

târbie *sf* vz ***tirighie***

târboanță *sf* vz ***tărăboanță***[1]

târboc[1] *sn* [At: COSTINESCU / V: (reg) ***tărăbuc, tărăbuf, târbuc, târbuf, tâlb~, ~of, ~og, ~buc*** / Pl: *~uri, ~oace* / E: bg **търбух**] (Reg) **1** Plasă de pescuit în formă de sac. **2** Sac de pescuit scoici. **3** Prăjină lungă, având o măciucă la un capăt, cu care se răscolesc ascunzişurile peştilor, pentru a-i stârni şi a-i prinde.

târboc[2] *sn* [At: LEXIC REG. 39 / E: nct] (Olt) Nămol.

târboceală *sf* vz ***tărbăceală***

târboci *vt* [At: ALR I, 1737/960 / Pzi: *~ocesc* / E: ***târboc***[1]] (Reg) A prinde peşte cu târbocul[1] (**1**).

târbof *sn* vz ***târboc***[1]

târbog *sn* vz ***târboc***[1]

târbontă *sf* vz ***tărăboanță***[1]

târbonțe *sf* vz ***tărăboanță***[1]

târbonție *sf* vz ***tărăboanță***[1]

târboseală *sf* [At: ALR I, 740/890 / V: (reg) ***tarbosa~*** / Pl: *~eli* / E: ns cf *târcoseală*] (Reg) **1** Cheag sfărâmat şi pisat în zer. **2** Mâncare fiartă prea mult. **3** (Îf *tarbosală*) Zeamă pe care o lasă slănina proaspăt sărată.

târbuc *sn* vz ***târboc***[1]

târcat, ~ă *a* vz ***tărcat***

târcav, ~ă *a* [At: BIBLIA (1688), 79[2]/3 / V: (reg) ***țir~*** / A şi: *~cav* / Pl: *~i, ~e* / E: ucr **тиркавий**] **1** (Îrg; d. oameni) Pleşuv (pe anumite porțiuni) Si: *chel*. **2** (Reg; d. păr, barbă) Ros. **3** (Reg; d. lână) Scurt. **4** (Reg; d. oi) Cu lâna scurtă. **5** (Reg; d. copaci) Cu vârfurile ciuntite, rupte. **6** (Reg; d. terenuri) Cu vegetație puțină, rară. **7** (Înv) Pipernicit. **8** (Reg) Bolnăvicios (**1**).

târcăvi *vr* [At: DL / Pzi: *~vesc* / E: ***târcav***] **1** (Reg; d. oameni) A cheli (**1**). **2** (Reg; d. păr, barbă) A se degrada (**13**). **3** (Reg; d. păr, barbă, blană) A se rări. **4** (Olt) A se pipernici.

târcăvire *sf* [At: BIBLIA (1688), 79[2]/4 / Pl: *~ri* / E: ***târcăvi***] (Înv) Chelie[1] (**1**).

târcăviş *sn* [At: MARIAN, S. R. II, 10 / Pl: *~uri* / E: ***târcav*** + *-iş*] (Reg) Loc târcav (**6**).

târcăvit, ~ă *a* [At: TEODORESCU, P. P. 120 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***târcăvi***] (Reg; d. păr, blană) Tocit[2] (**6**).

târceat, ~ă *a* vz ***tărcat***

târcoabă *sf* vz ***târcoavă***

târcoace *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ns cf *târcoață, târcoavă*] (Mun) **1** Femeie scundă şi îndesată Si: (reg) *târcocină* (**1**). **2** (Dep) Târfă[1] (**2**).

târcoală *sf* vz ***târcol***

târcoață *sf* [At: ZILOT, CRON. 352 / Pl: *~țe* / E: nct] **1** (Îvr) Obiect fără valoare, fără importanță. **2** (Îvr) Lucru de nimic. **3** (Mun; dep) Târfă[1] (**2**). **4** (Mun) Neplăcere. **5** (Reg) Persoană care incomodează prin prezența sa pe cineva.

târcoavă *sf* [At: RĂDULESCU-CODIN / V: (reg) ***~abă*** / Pl: *~ve* / E: ns cf *târcoace, târcoață*] (Reg; dep) **1** Târfă[1] (**2**). **2** Om mincinos.

târcocină *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ne* / E: ***târcoace*** + *-ină*] (Mun) **1** Târcoace (**1**). **2** (Dep) Târfă[1] (**2**).

târcol *sn* [At: ODOBESCU, S. III, 253 / V: (reg) ***tor~, ~oală*** *sf* / Pl: *~oale* / E: pvb ***târcoli***] **1** (Reg; îlav) **În ~** În cerc. **2** (Reg; îlpp) **În** (sau **la**) **~ul** În jurul. **3** (Pfm; îe) **A da ~oale** sau, rar, **a da, a face (un) ~** A se învârti în preajma cuiva sau a ceva (cu un anumit scop). **4** (Pfm; îae) A umbla pe lângă o femeie, căutând să-i câştige simpatia. **5** (Pop; rar;

îe) **A face un ~** A da o raită. 6 (Reg) Împrejmuire. 7 (Reg) Loc îngrădit lângă casă sau în câmp unde se țin vitele și oile Si: *ocol*. 8 (Olt) Margine. 9 (Olt) Circumferință (4). 10 (Reg; îf *târcoală*) Fiecare dintre cele două discuri de lemn în care sunt fixate capetele ștștorilor de la prâsnelul morii Si: (reg) *talger* (6), *turtă* (40). 11 (Mun; Olt; lpl) Rotițe de lemn la războiul de țesut, care ajută la schimbarea ițelor. 12 (Olt) Disc orizontal fixat în partea superioară a uneltei olarului. 13 (Olt; art.) Horă nedefinită mai îndeaproape. 14 (Olt; art.) Melodia după care se execută dansul târcoala (13).

târcoli [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***~rgo~*** / Pzi: *~lesc* / E: bg **търколя** (**се**)] (Reg) 1 *vi* (Rar) A se învârti de jur împrejur. 2 *vr* (Îf *târgoli*) A se tăvăli pe pământ, prin iarbă etc. 3 *vt* A târî pe cineva pe jos.

târcoseală *sf* [At: BOCEANU, GL. / Pl: ? / E: nct] (Olt) 1 Apă murdară, cu noroi. 2 Materie care se depune pe fundul vaselor de vin.

târcovă *sf* [At: GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 32 / Pl: *~ve* / E: ns cf *târcav*, *târcăvi*] (Reg) Chelie[1] (5).

târcoviță *sf* [At: DR. V, 295 / A: nct / Pl: *~țe* / E: ns cf *târcovă*] (Reg) Coamă de cal cu părul foarte scurt.

târcuș, ~ă *a* vz ***târcuș***

târfar *sm* vz ***terfar***

târfariță *sf* vz ***terfăriță***

târfă[1] *sf* [At: CIHAC II, 405 / Pl: *~fe* / E: ns cf *tearfă*[1]] 1 (Reg) Lucru vechi, uzat Si: *cârpă*, *zdreanță*, (îrg) *tearfă*[1] (1). 2 Femeie de moravuri ușoare Si: *prostituată*, (reg) *târcoace* (2), *târcoață* (3), *târcoavă* (1), *târcocină* (2), *târfoadă*, *târfoștină*, *târnoață* (2), *tearfă*[1] (4). 3 (Reg; dep) Om mincinos. 4 (Reg) Om de nimic.

târfă[2] *sf* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 192 / Pl: *~fe* / E: srb ***trba***] (Reg) Stomac.

târfăi [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~esc* / E: ***târfă***[1] + *-ăi*] (Mun) 1 *vr* A avea purtări imorale Si: *a se prostitua*, (pop) *a se destrăbăla*. 2 *vr* A se linguși. 3 *vt* A mustra pe cineva Si: *a certa*.

târfăială *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ieli* / E: ***târfăi*** + *-eală*] (Mun) 1 Destrăbălare (1). 2 Lingușire. 3 Lucru făcut de mântuială, de batjocură.

târfăloagă *sf* vz ***terfelog***

târfălog *sn* vz ***terfelog***

târfărie *sf* vz ***terfărie***

târfăriță *sf* vz ***terfăriță***

târfloagă *sf* vz ***terfelog***

târfoadă *sf* [At: H XVII, 175 / Pl: *~de* / E: ***târfă***[1]] (Reg; dep) Târfă[1] (2).

târfoare *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ori* / E: ns cf *târfă*[2]] 1 (Med; Trs) Diaree (1). 2 (Mol) Lapte acru stricat.

târfoi *s* vz ***trifoi***

târfoli *v* vz ***terfeli***

târforeală *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~eli* / E: ***târfori*** + *-eală*] (Med; Olt) Diaree (1) (la vite).

târfori *vr* [At: DLR / Pzi: *~resc* / E: ***târfoare***] (Med; Trs) A avea diaree (1).

târfoștină *sf* [At: CIAUȘANU, V. 203 / Pl: *~ne* / E: ctm ***târfă***[1] + ***curvoștină***] (Olt; dep) Târfă[1] (2).

târfuială *sf* vz ***țârfăială***

târg *sn* [At: COD. VOR. 100/15 / Pl: *~uri* / E: vsl **тръгъ**] 1 Loc mai întins și special amenajat într-o localitate sau la marginea unei localități, unde se vând (zilnic sau la date anumite) vite, cereale, lemne, zarzavaturi, alimente etc. Si: (înv) *târgoviște*, (îvr) *panighir*. 2 (Pex) Activitate care se desfășoară în târg (1). 3 (Îrg; îs) *~ul de sărutat* (sau *~ul sărutatului*, *~ul nevestelor*) Bâlci care se ținea în ziua de Sfântu Toader la Hălmagiu, în ținutul Zărandului, cu prilejul căruia nevestele tinere sărutau pe rude, cunoscuți sau străini, iar aceștia le cinsteau cu bani. 4 (Îrg; îs) *~ de țară* Bâlci care se ține la dată fixă, o dată sau de mai multe ori pe an, la care participă satele din împrejurime. 5 (Îrg; îs) *~ul de fete* Serbare populară tradițională, care are loc anual pe Muntele Găina, în Țara Moților (cu care prilej tinerii își alegeau adesea miresele). 6 (Îrg; îs) *~ul moșilor* Bâlci tradițional organizat anual în București, în sâmbăta dinaintea Rusaliilor. 7 (Pop; îlav) **La** (sau **pe**) **spartul ~ului** La sfârșit de tot. 8 (Pop; îal) Prea târziu. 9 (Pop; îe) **A bea ca în ~** A bea mult de unul singur, fără să îmbie și pe alții. 10 (Pop; îe) **A fi în ~ și la moară** A fi peste tot. 11 Operație de vânzare și cumpărare care are loc într-un târg (1). 12 (Pgn) Operație de vânzare și cumpărare Si: *comerț*, *negoț*. 13 (Îrg; îe) **A se ajunge** (sau, rar, **a ajunge pe cineva**) **cu ~ul** A cădea de acord asupra prețului. 14 (Trs; îe) **Cum umblă ~ul** (sau **~urile**)? Se întreabă pentru a afla cum se desfășoară vânzarea și care este prețul mărfurilor la târg (1). 15 (Pfm) Înțelegere între participanții la procesul de vânzare-cumpărare Si: *acord*, *convenție*, (pfm) *tocmeală* (17). 16 (Pop; îe) **A face** (sau **a încheia**) **~(ul) cu cineva** A încheia cu cineva o tranzacție comercială. 17 (Înv) Așezare orășenească având funcții comerciale și meșteșugărești, subordonată domniei. 18 (Fam; rar) Orășel. 19 (Rar; pex) Totalitatea oamenilor din târg (17). 20 (Îvp; îe) **A-l da prin ~ (cu nasul tăiat)** (sau **cu capul ras**) sau **a-l da ~ului** A pedepsi pe cineva, purtându-l prin târg (26) cu nasul tăiat sau cu capul ras. 21 (Îvp; îe) **A afla și ~ul și țara** A afla toată lumea. 22 (Îvp; îe) **A o da ~ului** A divulga un secret. 23 (Îvp; îe) **A da** (pe cineva) **~ului** (sau **prin ~**) A vorbi de rău pe cineva. 24 (Îvp; îe) **A fi dat prin ~** A cunoaște lumea. 25 (Îvp; îe) **Credeai că s-a aprins ~ul** Se spune la auzul unei gălăgii mari, al unui zgomot puternic. 26 (Pop) Centrul orașului (unde de obicei se află prăvăliile). 27 (Reg) Gaură în pământ la jocul de copii „poarca[1]" Si: (reg) *gașcă*.

târgaci *smn* vz ***târgaș***

târgar *sm* [At: N. TEST. (1648), 27[r]/20 / Pl: *~i* / E: ***târg*** + *-ar*] 1 (Reg) Persoană care se duce la târg (1) să vândă sau să cumpere. 2 (Înv) Zaraf. 3 (Îvr) Locuitor al unui târg (17).

târgaș [At: (a. 1720) IORGA, S. D. XII, 21 / V: (reg) ***~aci*** / Pl: *~i* sm, *~uri* sn / E: ***târg*** + *-aș*] (Reg) **1-2** *sm*, *a* (Persoană) care merge la târg (1). **3-4** *sm*, *a* (Persoană) care se tocmește asupra prețului. 5 *sn* (Csc) Marfă care se duce la târg (1) spre a fi vândută Si: (înv) *târgovenie* (1), (reg) *târgovină* (1). 6 *sn* (Csc) Marfă vândută sau cumpărată la târg (1) Si: (înv) *târgovenie* (2), (reg) *târgovină* (2). 7 *sn* (Csc) Lucruri cumpărate de la târg (1) Si: (înv) *târgovenie* (3), (reg) *târgovină* (3).

târghie *sf* vz ***tirighie***

târgmureșean, ~ă [At: DEX-S / Pl: *~eni*, *~ene* / E: ***Târgu-Mureș*** + *-ean*] **1-2** *sm* Persoană care face parte din populația de bază a municipiului Târgu-Mureș sau este originară de acolo. 3 *smp* Populația de bază a municipiului Târgu-Mureș. **4-5** *a* Care aparține municipiului Târgu-Mureș sau târgmureșenilor (3). **6-7** *a* Referitor la municipiul Târgu-Mureș sau la târgmureșeni (3). **8-9** *a* Caracteristic municipiului Târgu-Mureș sau târgmureșenilor (3). 10 *a* Care este originar din municipiul Târgu-Mureș.

târgmureșeancă *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ence* / E: ***târgmureșean*** + *-că*] **1-2** Femeie care face parte din populația de bază a municipiului Târgu-Mureș sau este originară de acolo.

târgoli *v* vz ***târcoli***

târgoliște *sf* [At: I. CR. V, 376 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *târg*] (Reg) Loc bătătorit care se formează în urma opririi unui convoi de care sau căruțe.

târgovenie *sf* [At: ANON. CAR. / E: srb ***trgovanje***] (Înv; csc) **1-3** Târgaș (5-7).

târgoveț, ~eață *smf* [At: (cca 1514-1516) ap. D. BOGDAN, GL. / Pl: *~i*, *~e* / E: slv **търговецъ**] 1 Negustor (2). 2 (Fam; rar) Locuitor al unui târg (18) Si: *citadin*, *orășean*. 3 (Reg; lpl) Flori de grădină, nedefinite mai îndeaproape.

târgovețesc, ~ească *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ești* / E: ***târgoveț*** + *-esc*] (Îvr) **1-2** Privitor la târgoveț (1-2). **3-4** De târgoveț (1-2).

târgovețește *av* [At: SCRIBAN, D. / E: ***târgoveț*** + *-ește*] (Rar) **1-2** În felul târgoveților (1-2). **3-4** Ca târgoveții (1-2).

târgoveți *vr* [At: CONTEMPORANUL, IV, 390 / Pzi: *~țesc* / E: ***târgoveț***] (Îvr) **1-2** A-și însuși felul de viață sau de comportare al târgoveților (1-2). **3-4** A se face târgoveț (1-2).

târgoveție *sf* [At: TDRG / Pl: *~ii* / E: ***târgoveț*** + *-ie*] (Îvr) **1-2** Fel de a fi specific unui târgoveț (**1-2**).

târgovețime *sf* [At: PAS. L. I, 57 / E: ***târgoveț*** + *-ime*] (Csc; rar) **1** Locuitori ai unui târg (**18**) Si: *orășenime*. **2-3** Mulțime de târgoveți (**1-2**). **4-5** Totalitatea târgoveților (**1-2**).

târgovină *sf* [At: ALR II, 4129/29 / Pl: *~ne* / E: srb ***trgovina***] (Ban) **1-3** Târgaș (**5-7**).

târgoviște *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 11[v]/25 / Pl: *~ti* / E: slv ***тръговище***] (Înv) Târg (**1**).

târgoviștean, ~ă [At: DEX-S / Pl: *~eni, ~ene* / E: ***Târgoviște*** + *-ean*] **1-2** *sm* Persoană care face parte din populația de bază a municipiului Târgoviște sau este originară de acolo. **3** *smp* Populația de bază a municipiului Târgoviște. **4-5** *a* Care aparține municipiului Târgoviște sau târgoviștenilor (**3**). **6-7** *a* Referitor la municipiul Târgoviște sau la târgovișteni (**3**). **8-9** *a* Caracteristic municipiului Târgoviște sau târgoviștenilor (**3**). **10** *a* Care este originar din municipiul Târgoviște.

târgovișteancă *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ence* / E: ***târgoviștean*** + *-că*] **1-2** Femeie care face parte din populația de bază a municipiului Târgoviște sau este originară de acolo.

târgșor *sn* vz ***târgușor***

târgui [At: TETRAEV. (1574), 234 / Pzi: *~esc*, (reg) *târgui* / E: slv ***тръговати, -оүѭ***] **1** *vi* (Pop) A face negoț. **2** *vt* (Reg) A câștiga din urma negoțului. **3** *vt* A face cumpărături (din târg[1] **1**) Si: *a cumpăra*. **4** *vrr* (Pfm) A se înțelege la preț Si: (pfm) *a se tocmi* (**10**), (îvp) *a se negustori, a se neguța*, (reg) *a nunti, a se pogodi, a răzbate*. **5** *vrr* (Reg; pex) A discuta în contradictoriu Si: (pop) *a se ciondăni, a se ciorovăi*. **6** *vt* (Îrg) A angaja un lucrător. **7** *vt* (Reg; c. i. căsătoria) A încheia în urma unor discuții Si: *a negocia*.

târguială *sf* [At: (a. 1723) IORGA, S. D. XII, 23 / Pl: *~ieli* / E: ***târgui*** + *-eală*] **1** (Pop) Cumpărare (din târg **1**) Si: (înv) *târguire* (**1**). **2** (Reg; ccr; mpl) Obiect cumpărat (în târg **1**) Si: *cumpărătură*, (înv) *târguire* (**2**). **3** (Pfm) Înțelegere la preț Si: (pfm) *tocmeală* (**17**), (înv) *târguire* (**3**). **4** (Reg; pex) Discuție în contradictoriu Si: *dispută*, (pop) *ciondăneală, ciorovăială*, (înv) *târguire* (**4**).

târguire *sf* [At: (a. 1661) GCR I, 179/26 / Pl: *~ri* / E: ***târgui***] (Înv) **1-4** Târguială (**1-4**). **5** Vânzare prin licitație.

târguitor, ~oare [At: LB / Pl: *~i, ~oare* / E: ***târgui*** + *-tor*] **1** *smf* (Îrg) Negustor. **2-3** *smf, a* (Înv) (Persoană) care târguiește (**3**) Si: *cumpărător*. **4** *a* (Înv) Care se tocmește (**10**).

târguitură *sf* [At: N. TEST. (1648), 28[v]/16 / Pl: *~ri* / E: ***târgui*** + *-tură*] (Îvr) Marfă (de vânzare).

târguleț *sn* [At: (a. 1827) DOC. EC. 399 / Pl: *~e* / E: ***târg*** + *-uleț*] **1-4** (Pop; șhp) Târgușor (**1-4**).

târgurele *snp* [At: TEODORESCU, P. P. 139 / E: ***târguri*** (pll *târg*) + *-ele*] (Îvp; șhp) **1-2** Târgușor (**1-2**). **3-4** Târg (**12**) (de valoare mică).

târgușor *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 289[r]/36 / V: (îrg) ***~gș~***, ***~rș~*** / Pl: *~oare* / E: ***târg*** + *-ușor*] (Pop; șhp) **1-2** Târg (**1**) (mic) Si: (pop) *târguleț* (**1-2**), (îvp) *târgurele* (**1-2**), (reg) *târguț* (**1-2**). **3-4** Târg (**18**) (mic) Si: (pop) *târguleț* (**3-4**), (reg) *târguț* (**3-4**).

târguț *sn* [At: T. PAPAHAGI, M. 81 / Pl: *~uri* / E: ***târg*** + *-uț*] **1-4** (Trs; șhp) Târgușor (**1-4**).

târhat *sn* vz ***tărhat***

târhălaie *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~lăi* / E: ns cf *târfăială*] (Mol) Gunoi făcut împrejurul său de cel ce mănâncă.

târhăni *vt* [At: LEXIC REG. II, 17 / Pzi: *~nesc* / E: ns cf *terheli*] (Mun; c. i. obiecte de îmbrăcăminte) A uza.

târhoală *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: *~le* / E: ns cf *târhăni*] (Reg) Femeie neglijentă (în îmbrăcăminte).

târhoasă *a* vz ***tăroasă***

târhot *sn* [At: CHEST. IV, 45/177c / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Urmă adâncă făcută de șuvoiul ploilor Si: *făgaș*.

târhoteală *sf* [At: TEAHA, C. N. 274 / Pl: *~eli* / E: nct] (Reg) Ceea ce se pune în lapte pentru a se acri Si: (pop) *covăseală*.

târhoțit *a* [At: ȘEZ. VII, 184 / V: (reg) ***tăr~*** / E: cf *târhoteală*] (Reg; îs) *Lapte* ~ Lapte acru.

târia *v* vz ***târî***

târiș *av* vz ***târâș***[1]

târî [At: PSALT. 219 / V: (reg) ***tăria*** (P: *~ri-a*), ***~ria*** (P: *~ri-a*; Pzi: *târiu*), (înv) ***tiri*** / Pzi: *~răsc* / E: vsl ***трѣти, тьрѫ***] **1** *vt* (Înv) A nimici. **2** *vt* (C. i. un obiect) A mișca (cu greu) dintr-un loc în altul, trăgându-l pe jos după sine Si: (îrg) *a tăgârța*, (pop) *a târâi*[1] (**1**). **3** *vt* (C. i. un om, un animal) A trage, silindu-l să meargă după sine Si: (pop) *a târâi*[1] (**2**), (reg) *a trămăta* (**4**). **4** *vt* (Pop; îe) **A-și ~ viața** (**zilele** etc.) A trăi lipsit de demnitate. **5** *vt* (Pop; îae; șîe **a ~ barca pe uscat**) A trăi greu. **6** *vt* (Pfm; îe) **A ~** (**pe** cineva) **în noroi** A dezonora pe cineva. **7** *vt* (Pfm; îae) A îndemna (pe cineva) la o faptă josnică. **8** *vt* (Reg; îe) **A ~ piciorul** A șchiopăta. **9** *vt* (Mun; îe) **A târât piciorul** A face o faptă pe care o vor face și alții. **10** *vt* A târșâi (**1**) încălțămintea Si: (pop) *a târâi*[1] (**3**). **11** *vt* A lua cu sine Si: (pop) *a târâi*[1] (**4**). **12** *vt* A determina să meargă (cu sine) Si: (pop) *a târâi*[1] (**5**). **13** *vt* A îndemna pe cineva spre ceva (reprobabil) Si: (pop) *a târâi*[1] (**6**). **14** *vr* A înainta atingând pământul cu genunchii, cu coatele, cu burta Si: (pop) *a târâi*[1] (**7**), (reg) *a se târșâi* (**2**), (îvp) *a se trage* (**68**). **15** *vr* (D. anumite animale) A înainta prin mișcări specifice, cu trupul lipit de pământ Si: (pop) *a târâi*[1] (**8**), (înv) *a se trage* (**66**). **16** *vr* (Înv; pex; d. anumite animale) A se mișca. **17** *vr* (Înv; fig) A se înjosi. **18** *vr* (D. plante) A crește cu tulpina întinsă pe pământ Si: (pop) *a târâi*[1] (**9**). **19** *vr* (Fig) A-și schimba locul inutil (stricându-se, murdărindu-se) Si: (pop) *a târâi*[1] (**10**). **20** *vr* A merge încet, cu greu (abia mișcându-și picioarele) Si: (pop) *a târâi*[1] (**11**), (pop) *a se trage* (**69**). **21** *vt* (Cu subiectul „picioarele") A purta cu greu Si: (pop) *a târâi*[1] (**12**). **22** *vr* (Fig; d. lichide) A curge încet Si: (pop) *a târâi*[1] (**13**). **23** *vr* (Îvp; d. obiecte care atârnă) A atinge pământul cu capătul de jos, frecându-se de el Si: (pop) *a târâi*[1] (**14**), (pop) *a se trage* (**70**). **24** *vt* (Reg; c. i. iarba) A călca.

târj[1] *i* [At: PRECUP, P. 14 / V: (reg) ***~e, ~i*** / E: fo] (Reg) **1** Cuvânt cu care se mână oile sau caprele la muls. **2** Cuvânt cu care se alungă caprele.

târj[2] *smn* vz ***târș***[2]

târjală *sf* vz ***dârjală***

târje *i* vz ***târj***[1]

târji[1] *i* vz ***târj***[1]

târji[2] *vt* [At: BUGNARIU, N. 167 / Pzi: *~jesc* / E: ***târj***[1]] (Reg) **1** A despărți caprele de oi. **2** A abate caprele într-o parte oarecare.

târjire *sf* [At: BUGNARIU, N. / Pzi: *~ri* / E: ***târji***[2]] (Reg) **1** Despărțire a caprelor de oi. **2** Abatere a caprelor într-o parte oarecare.

târla *sf* vz ***tarla***

târla-mârla *av* [At: JIPESCU, O. 101 / E: fo] (Reg) Pe neașteptate.

târlan *s* [At: A II, 6 / Pl: ? / E: ***târlă***[1] + *-an*] (Reg) **1** Turmă de capre. **2** (Rar) Herghelie de cai.

târlar *sm* [At: CHEST. V, 25/15 / Pl: *~i* / E: ***târlă***[1] + *-ar*] (Reg) Cioban la stână.

târlaș *sm* [At: TURCU, E. 79 / Pl: *~i* / E: ***târlă***[1] + *-aș*] **1** (Reg) Stăpânul unei târle[1] (**1**). **2** (Reg) Crescător de oi Si: *oier*. **3** (Mol) Păzitor de vite. **4** (Reg) Muncitor agricol sezonier.

târlă[1] *sf* [At: ZILOT, CRON. 83 / Pl: *~le* / E: ns cf bg *търло, търла*, tt *tyrlay*] **1** (Reg) Stână. **2** (Reg) Loc unde a fost sau este așezată o stână cu toate dependințele ei. **3** (Reg) Loc (îngrădit) pe câmp unde stau oile sau vitele (în timpul iernii). **4** (Reg) Loc (împrejmuit și) neacoperit unde se adună și se odihnesc oile sau vitele. **5** (Reg) Despărțitură amenajată pentru oile care fată sau pentru mânzări, miei etc. **6** (Reg) Partea unde se adăpostesc oile sau caprele ținute acasă. **7** (Reg) Loc unde pășunează oile. **8** (Reg) Turmă (**1**) de oi. **9** (Reg; pan; gmt; îs) ~ *grea* Casă cu mulți copii. **10** (Reg; fig; dep; șîs *~la satului*) Femeie desfrânată. **11** (Reg) Asociație de mai mulți păstori. **12** (Reg) Loc îngrășat, gunoit de oi. **13** (Reg; prc) Bălegar de oi sau de vite. **14** (Reg) Gospodărie, cuprinzând curtea și casa unui om de la țară. **15** (Reg; pex) Sat mic, de curând întemeiat. **16** (Înv) Așezare provizorie pe o moșie străină pentru a face plugărie sau pentru a văra cu oile. **17** (Reg) Ogrinji[1].

târlă[2] *sf* vz ***tarla***

târlăvala *sfa* [At: ALR I, 367/122 / E: nct] (Reg; îlav) **De-a ~la** De-a rostogolul.

târleci *sf* [At: PASCU, S. 307 / Pl: *~uri* / E: ***târlă***[1] + *-eci*] **1-2** (Reg; șhp) Târliță (**1-2**).

târleț *s* [At: BUGNARIU, N. / Pl: ? / E: ***târlă***[1] + *-eț*] **1-2** (Reg; șhp) Târlă (**8**) (mică).

târli [At: GRAIUL, I, 121 / Pzi: *~lesc* / E: ***târla***[1]] (Reg) **1** *vi* A-și așeza târla[1] (**1**) într-un anumit loc. **2** *vi* A da vitele în târlă[1] (**1**). **3** *vr* (D. vite) A se odihni la amiază. **4** *vt* A îngrășa pământul prin așezarea târlei[1] (**1**) pe o anumită porțiune de teren Si: (reg) *a târlui*[1]. **5** *vt* (C. i. fân) A întinde pe jos. **6** *vi* A ține casă, gospodărie cu cineva.

târlic *sm* [At: ȘIO II$_1$, 356 / V: (reg) ***~ig, ter~, tir~*** *sm*, ***stârlici, târlici*** *smp* / Pl: *~ici* / E: tc ***terlik***] (Mpl) **1** (Îrg) Pantof căptușit cu postav, peste care se purta o altă încălțăminte pentru a-l feri de praf. **2** (Îrg) Șosetă din piele moale care se purta peste ciorap ca papuc de casă. **3** Papuc moale de casă, fără toc, făcut din postav sau din lână Si: (reg) *tăboc, tărâit*[2] (**6**), *tărâș*[1] (**18**), *topancă* (**2**). **4** (Îrg) Papuci care se pun în picioarele mortului.

târlichin *sm* vz ***tulichină***

târlie *sf* [At: CARAGIALE, O. VII, 127 / Pl: *~ii* / E: ns cf *târî*] (Reg) **1** Sanie (mică) țărănească. **2** (Pex) Cantitatea (de lemne) care încape pe o târlie (**1**).

târlig *sm* vz ***târlic***

târlioară *sf* [At: BL III, 18 / Pl: *~re* / E: ***târlă***[1] + *-ioară*] **1-2** (Reg; șhp) Târliță (**1-2**).

târlire *sf* [At: SCÎNTEIA, 1960, nr. 4860 / Pl: *~ri* / E: ***târli***] (Reg) Gunoire a pământului prin așezarea târlei[1] (**1**) pe o anumită porțiune de teren.

târlișoară *sf* [At: DIACONU, VR. 40 / Pl: *~re* / E: ***târlă***[1] + *-ișoară*] **1-2** (Reg; șhp) Târliță (**1-2**).

târliște *sf* [At: I. IONESCU, C. 76/13 / Pl: *~ti* / E: ***târla***[1] + *-iște* cf bg *търлище*] (Reg) Loc unde a fost așezată odată târla[1] (**1**) Si: (reg) *târlitură*.

târlit, ~ă *a* [At: BUL. FIL. III, 187 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***târli***] (Reg; d. pământ) Îngrășat prin așezarea unei târle[1] (**1**) care se mută din loc în loc Si: *gunoit*[2].

târlitură *sf* [At: DLR / Pl: *~ri* / E: ***târlă***[1] + *-itură*] (Reg) Târliște.

târliță *sf* [At: GRAIUL, I, 68 / Pl: *~țe* / E: ***târla***[1] + *-iță*] **1-2** (Reg; șhp) Târlă[1] (**1**) (mică) Si: (reg) *târleci* (**1-2**), *târlioară* (**1-2**), *târlișoară* (**1-2**), *târluliță* (**1-2**), *târluță* (**1-2**).

târliuș *sm* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***dâ~*** / Pl: *~i* / E: ***târlie*** + *-uș*] (Mun) Derdeluș[1].

târliute *sfp* vz ***tirliute***

târlnozlivă *sf* vz ***târnoslivă***

târloagă[1] *sf* vz ***dârloagă***

târloagă[2] *sf* vz ***terfelog***

târlog *sn* [At: GRAIUL, I, 167 / Pl: *~oage* / E: ns cf *târliuș*] (Reg) Vale.

târlomată *sf* vz ***târnomată***

târlui[1] *vt* [At: L. ROM. 1959, nr. 2, 55 / Pzi: *~esc* / E: ***târlă***[1] + *-ui*] (Reg) A târli (**4**).

târlui[2] *vr* [At: LEXIC REG. II, 17 / Pzi: *~esc* / E: nct] (Mun) A se îmbolnăvi foarte tare.

târluliță *sf* [At: MAT. FOLK. 515 / Pl: *~țe* / E: ***târlă***[1] + *-uliță*] **1-2** (Reg; șhp) Târliță (**1-2**).

târluță *sf* [At: CADE / Pl: *~țe* / E: ***târlă***[1] + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Târliță (**1-2**).

târmă *sf* [At: PAMFILE, C. Ț. 113 / Pl: ? / E: ns cf *dirmea*] (Mol) Broboadă de formă triunghiulară, cu dantelă în față.

târmâc *sn* [At: H II, 282 / V: (reg) ***dâ~, dârmoc, ~muc*** / Pl: *~ace* / E: tc ***tırmıc*** „greblă"] (Dob) **1** Grapă[1] (**1**). **2** Rariță[1].

târmâci *vt* [At: ALR II, 5132/682 / Pzi: *~ăcesc* / E: ***târmâc***] (Reg) A rărița.

târmoacă *sf* [At: PASCU, S. 217 / Pl: ? / E: nct] (Mun) Noroi (amestecat cu zăpadă).

târmoceală *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: *~eli* / E: ***târmoci*** + *-eală*] (Reg) Noroi.

târmoci *vr* [At: RĂDULESCU-CODIN / Pzi: *~ocesc* / E: ***târmoacă***] (Mun) A se umple de noroi.

târmosi *v* vz ***târnosi***[2]

târmosit, ~ă *a* vz ***târnosit***[2]

târmuc *sn* vz ***târmâc***

târn[1] [At: I. IONESCU, C. 34/19 / V: (reg) ***~ă*** *sf* / Pl: *~uri*, (rar) *~e* sn, *~i* sm / E: vsl ***трънъ***] **1** *sm* (Bot; îrg) Porumbar (*Prunus spinosa*). **2** *sm* (Pop; îe) **A fi gras ca ~ul** A fi foarte slab. **3** *sn* (Pop) Mătură mare, din nuiele sau mărăcini, folosită la măturatul străzilor sau al curților Si: *măturoi*, (reg) *felezeu, leasă, târș*[2] (**17**). **4** *sn* (Reg) Mătură formată din cârpe ude, legate la capătul unui băț lung, cu care se mătură cuptorul încins înainte de a băga pâinea, pentru a-i reduce temperatura. **5** *sm* (Mol) Grapă de mărăcini. **6** *sn* (Reg) Crengi stufoase pe care se transportă (cu caii) căpițele de fân. **7** *sn* (Reg) Cantitatea de fân cărată cu târnul[1] (**6**). **8** *sn* Sarcină de lemne. **9** *sn* (Trs) Târnomată (**1**).

târn[2] *sn* vz ***târnă***[1]

târnacof *sn* vz ***târnăcop***

târnacop *sn* vz ***târnăcop***

târnacotă *sf* vz ***teracotă***

târnafes *sn* vz ***tignafes***

târnafeț *sn* vz ***tignafes***

târnaț [At: PO 317/12 / V: (reg) ***tăr~, ter~, tornanț, tor~, tur~*** / Pl: *~uri*, (reg) *~e* sn, *~i* sm / E: mg ***tornác***] **1** *sn* (Reg) Prispă (închisă cu scânduri, asemenea unui cerdac) Si: *foișor*, (pop) *pridvor*. **2** *sn* (Reg) Loc din fața pragului, unde se șterg picioarele la intrarea în casă. **3** *sn* (Mar) Acoperiș făcut la intrarea în casă. **4** *sn* (Reg) Pragul porții. **5** *sm* (Reg) Fiecare dintre stâlpii de la prispa unei case. **6** *sn* (Reg) Ogradă.

târnav *a* vz ***târnoav***

târnă[1] *sf* [At: BĂRAC, T. 66/11 / V: (reg) ***târn*** *sn* / Pl: *~ne* / E: bg ***търьна***] **1** (Reg) Coș de nuiele, mai larg la gură decât la bază (prevăzut cu o toartă sau cu două toarte), având diferite întrebuințări în gospodăria țărănească Si: (reg) *coșarcă, târneață, târnog* (**1**). **2** (Reg) Conținutul unei târne[1] (**1**). **3** (Olt; Mun) Vas mare cu care se transportă mâncare lucrătorilor la câmp. **4** (Reg; rar) Coșar[1] (**1**). **5** (Reg) Stup de albine făcut din nuiele împletite. **6** (Reg) Unealtă de pescuit pești mici, făcută din nuiele împletite. **7** (Olt) Botniță împletită din sârmă sau din nuiele care se pune la vite pentru a le împiedica să pască. **8** (Mun) Traistă[1] (**1**) de aba Si: (reg) *tăgârnă*. **9** (Mun; Olt; art.) Dans țărănesc care se joacă la nunți. **10** (Mun; Olt; art.) Melodie după care se execută dansul târna[1] (**9**).

târnă[2] *sf* vz ***târn***[1]

târnăcior *sn* [At: CHEST. II, 274/347 / Pl: *~oare* / E: ***târnaț*** + *-ior*] **1-12** (Trs; șhp) Târnaț (**1-6**) (mic) Si: (reg) *târnățuc* (**1-12**).

târnăcop *sn* [At: PRAV. 9 / V: (înv) ***ternoc~***, (reg) ***tarnac~, târ~, târnic~, târnoc~, ~nacof, ~nac~*** / Pl: *~oape*, (reg) *~uri* / E: bg ***търнокоп***] Unealtă formată dintr-o bară curbată de oțel, fie cu capetele ascuțite, fie ascuțită la un capăt și lată la celălalt, fixată pe o coadă de lemn, folosită în lucrări manuale de săpare, în minerit etc. Si: (reg) *motâcă, pic*[2], *târsă*[1] (**2**), *țuag*.

târnăcopar *sm* [At: DL / Pl: *~i* / E: ***târnăcop*** + *-ar*] (Rar) Muncitor care lucrează cu târnăcopul.

târnăfeț *sm* vz ***târnăfleată***

târnăfleață *sf* [At: I. CR. IV, 186 / V: (reg) ***~feț*** *sm* / Pl: ? / E: ns cf *nătăfleață*] (Reg; dep) **1** Om de nimic. **2** Om posac. **3** (Îf *târnăfeț*) Om neîngrijit.

târnător *sn* vz ***turnător***

târnățuc *s* [At: MÎNDRESCU, L. P. 67 / Pl: ? / E: ***târnaț*** + *-uc*] **1-12** (Reg; șhp) Târnăcior (**1-12**).

târnâi *v* vz ***târnui***

târnâială *sf* vz ***târnuială***

târneață *sf* [At: LEXIC REG. II, 32 / Pl: *~ețe* / E: ***târnă***[1] + *-eață*] (Olt) Târnă[1] (**1**).

târneci *sn* [At: CADE / Pl: ? / E: **târn**[1] + -*eci*] **1-16** (Reg; șhp) Târn[1] (**1**, **3-9**) (mic).

târni *v* vz **trăcni**[1]

târnichigiță *sf* vz **tinichigiță**

târnichigiu *sm* vz **tinichigiu**

târnoață *sf* [At: PAMFILE, J. II, 169 / Pl: ~*țe* / E: ns cf *târnui*] **1** (Reg) Iapă bătrână. **2** (Mun; Mol; dep) Târfă[1] (**2**). **3** (Mol; Mun) Amant (**1**). **4** (Mun; Mol) Neplăcere.

târnoav, **~ă** [At: H XVI, 40 / V: (reg) **~nav** / Pl: ~*i*, ~*e* / E: ns cf *târnoslivă*] (Olt) **1** *a* (Îs) *Prun* ~ Specie de prun cu fructe rotunde, mici și acrișoare. **2** *sf* Soi de prune rotunde, mici și acrișoare.

târnoci *sn* vz **târnog**

târnog *sn* [At: ANTIPA, P. 97 / V: (reg) **~oci** (Pl: ~*uri*) / Pl: ~*oage* / E: **târnă**[1] + -*og*] (Olt) **1** Târnă[1] (**1**). **2** (Îf *târnoci*) Săculeț în care se adună peștele prins.

târnoi *sn* [At: CIHAC II, 402 / Pl: ~*oaie* / E: **târn**[1] + -*oi*] **1-4** (Îvr; șdp) Târn[1] (**3-4**) (mare).

târnojeală *sf* vz **târnoseală**[2]

târnoji *v* vz **târnosi**[2]

târnomaț *sn* vz **târnomată**

târnomată *sf* [At: ANON. CAR. / V: (înv) **tâlorm~**, (reg) **~rlo~**, **~mea~**, **~meață**, **turmătă**, **turmetă**, **turnum~**, **turnumatră**, **turnumea~** *sf*, **~mege** *sp*, **~mete** *sm*, **~at**, **~aț**, **~met** (Pl: ~*uri*), **~meț** *sn* / Pl: ~*mete* / E: bg **търномет**] (Reg) **1** Rămășițe de paie, de spice etc. de la treierat Si: *pleavă*, (reg) *târn*[1] (**9**). **2** Paie folosite ca așternut sau ca nutreț pentru vite. **3** Resturi de paie (amestecate cu bălegar) care se scot din ocolul sau din grajdul vitelor. **4** (Pgn) Resturi menajere. **5** Amestec de fân și de paie, folosit ca hrană pentru vite. **6** (Lpl; îf *târnomege*) Catrafuse (**1**).

târnomaț *sn* vz **târnomată**

târnomeată *sf* vz **târnomată**

târnomeață *sf* vz **târnomată**

târnomege *spl* vz **târnomată**

târnomet *sn* vz **târnomată**

târnomete[1] *sm* [At: SCRIBAN, D. / Pl: ~*eți* / E: ns cf *târn*[1]] (Reg) Monstru.

târnomete[2] *sm* vz **dârnomete**

târnomete[3] *sm* vz **târnomată**

târnomeț *sn* vz **târnomată**

târnosanie *sf* [At: PRAVILA LUI MATEI BASARAB, ap. DLR / Pl: ~*ii* / E: **târnosi**[1] + -*anie* cf slv **трьносаник**] (Înv) Târnosire (**1**).

târnoseală[1] *sf* [At: BIBLIA (1688), ap. TDRG / Pl: ~*eli* / E: **târnosi**[1] + -*eală*] **1** (Înv) Târnosire (**1**). **2** Tămâie sau altă substanță aromată folosită în ritualul bisericesc. **3** (Olt) Ceară luată de la târnosirea (**1**) bisericii. **4** (Olt; în practicile mistico-religioase) Amestec de ceară, tămâie etc. de la sfințirea unei biserici, cu care se afumă bolnavii (mai ales cei epileptici).

târnoseală[2] *sf* [At: LEXIC REG. 62, 115 / V: (reg) **~oje~** / E: **târnosi**[2] + -*eală*] (Mol) Tăvălire (**2**).

târnosele *sfp* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 193 / E: ns cf *târnosi*[2]] (Ban) Mijlocul postului Paștilor.

târnosi[1] [At: PRAV. MOLD. ap. TDRG / Pzi: ~*sesc* / E: slv **трьносати**] **1** *vt* (Înv) A sfinți o biserică printr-un anumit ceremonial religios. **2** *vt* (Pop; îe) **A ~ mangalul** (sau, rar, **mangalele**) A sta degeaba. **3** *vr* (Înv; fig) A se îmbăta.

târnosi[2] [At: IOVESCU, N. 133 / V: (reg) **~rmosi**, **~oji**, **~oși** / Pzi: ~*sesc*; Cj 3 (reg) *să târnosă* / E: **târn**[1]] **1** *vt* (Reg; c. i. persoane) A tăvăli (**7**). **2** *vt* (Mun) A omorî. **3** *vt* (Mun) A lucra ceva de mântuială. **4-5** *vtr* (Reg) A (se) murdări. **6-7** *vtr* (Reg) A (se) șifona. **8** *vr* (Ban; îf *târnoși*) A se învechi din cauza desei întrebuințări.

târnosie *sf* vz **târnoslivă**

târnosire *sf* [At: BIBLIA (1688), 339[2]/19 / Pl: ~*ri* / E: **târnosi**[1]] (Înv) **1** Sfințire a unei biserici Si: (înv) *obnovlenie*, *târnosanie*, *târnoseală*[1] (**1**), *târnositură*. **2** (Pex) Sfințire a unui obiect.

târnosit[1], **~ă** *a* [At: PRAV. GOV. ap. CADE / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: **târnosi**[1]] (Înv) **1** (D. biserici) Sfințit. **2** (Fig) Amețit de băutură Si: (pfm) *cherchelit*.

târnosit[2], **~ă** *a* [At: CV 1950, nr. 11-12, 39 / V: (reg) **~rmo~** / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: **târnosi**[2]] (Reg) **1** Călcat în picioare. **2** În dezordine. **3** Zăpăcit.

târnositură *sf* [At: ANON. CAR. / E: **târnosi**[1] + -(*i*)*tură*] (Îvr) Târnosire (**1**).

târnoslivă *sf* vz **târnoslivă**

târnosliv *sm* [At: SCRIBAN, D. / Pl: ~*i* / E: drr **târnoslivă**] (Bot) **1** (Mun; Olt) Corcoduș (*Prunus cerasifera*). **2** (Olt) Porumbar (*Prunus spinosa*).

târnoslivă *sf* [At: DDRF / V: (reg) **~rlnozl~**, **~sie**, **~iră**, **ternosti~** / Pl: ~*ve* / E: bg ***търнослива** (cf bg *трънослинка*), srb **trnosljiva**] **1** (Mun; Olt) Fructul comestibil al târnoslivului (**1**) Si: *corcodușă*. **2** (Olt) Fructul porumbarului.

târnoși *v* vz **târnosi**[2]

târnoveană *sf* [At: H XII, 406 / Pl: ? / E: nct] (Reg) **1** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** (Pex) Melodie după care se execută dansul târnoveana (**1**).

târnui [At: LB / V: (reg) **~nâi** / Pzi: ~*esc*, (reg) *târnui* / E: **târn**[1] + -*ui*] **1** *vt* (Pop) A mătura cu târnul[1] (**3**) Si: (reg) *a târșui*. **2** *vt* (Reg) A îndepărta paiele mici din grâu. **3** *vt* (Pfm; fig) A târî pe cineva, trăgându-l de păr Si: *a părui*. **4** *vt* (Pfm; pex; fig) A bate zdravăn. **5** *vt* (Reg) A-și smulge părul de supărare, de necaz etc.

târnuială *sf* [At: POLIZU / P: ~*nu-ia*~ / V: (reg) **~nâi~** / Pl: ~*ieli*, ~*iele* / E: **târnui** + -*eală*] (Pop) **1-3** Târnuire (**1-3**). **4** (Fig) Bătaie de cap Si: *frământare*.

târnuire *sf* [At: LB / Pl: ~*ri* / E: **târnui**] **1** (Pop) Măturare cu târnul[1] (**3**) Si: (pop) *târnuială* (**1**), *târnuit*[1] (**1**). **2** (Pfm; fig) Târâre a cuiva, trăgându-l de păr Si: *păruiala*, (pfm) *târnuială* (**2**), *târnuit*[1] (**2**), (îvr) *târnuitură* (**1**). **3** (Pfm; pex; fig) Bătaie zdravănă Si: (pfm) *târnuială* (**3**), *târnuit*[1] (**3**), (îvr) *târnuitură* (**2**).

târnuit[1] *sn* [At: PAMFILE, A. R. 211 / Pl: (rar) ~*uri* / E: **târnui**] (Pop) **1-3** Târnuire (**1-3**).

târnuit[2], **~ă** *a* [At: LB / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: **târnui**] **1** (Pop) Măturat cu târnul[1] (**3**). **2** (Pfm; fig) Păruit. **3** (Pfm; pex; fig) Bătut zdravăn.

târnuitură *sf* [At: POLIZU / Pl: ~*ri* / E: **târnui** + -(*i*)*tură*] (Îvr) **1-2** Târnuire (**2-3**).

târnuță *sf* [At: V. ROM. decembrie 1963, 65 / Pl: ~*țe* / E: **târnă**[1] + -*uță*] **1-2** (Olt; Trs; șhp) Târnă[1] (**1**) (mică).

târoasă *af* vz **taroasă**

târomeală *sf* [At: CADE / Pl: ~*eli* / E: **târomi** + -*eală*] (Mun; Olt) Moleșeală (din cauza unei boli).

târomi *vi* [At: JIPESCU, O. 76 / V: (reg) **~râmi** / Pzi: ~*mesc* / E: ns cf *târî*, *toropi*] (Mun; Olt) **1** A boli (pe picioare) Si: *a lâncezi*. **2** A o duce greu (de sărăcie, de boală). **3** (Îf *târâmi*) A pierde vremea Si: *a lenevi*.

târomire *sf* [At: DLR / Pl: ~*ri* / E: **târomi**] (Mun) Bolire (pe picioare).

târomit, **~ă** *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: **târomi**] (Mun) **1** Bolnăvicios (**1**). **2** (Pex) Moleșit.

târpac *sm* [At: ANTIPA, P. 366 / V: **tor~** / Pl: ~*aci* / E: nct] **1-2** Mascul de nisetru sau de morun. **3-4** Femela stearpă a târpacului (**1-2**).

târpan *sn* [At: ANTIPA, P. 416 / V: (reg) **tar~**, **tăr~**, **tir~**, **tor~** / Pl: ~*e* / E: bg **търпан**, tc **tırpan**] (Reg) Coasă utilizată la tăiatul stufului și al cânepii.

târpălog *a* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 193 / Pl: ~*ogi* / E: ns cf *terfelog*] (Reg) Leneș.

târpel *sn* vz **terpel**

târpenie *sf* [At: DOSOFTEI, ap. TDRG / V: (reg) **ter~** / Pl: ~*ii* / E: slv **трьпѣник**, slv rs **терпѣник**] **1** (Înv) Putere de a îndura Si: *răbdare*. **2** (Reg; îf *terpenie*) Început. **3** (Reg; îlav) **Cu ~** Cu tot dinadinsul.

târpi [At: PRAV. 168 / V: (îrg) **tăr~**, **ter~** / Pzi: ~*pesc* / E: slv **трьпѣти**, slv rs **терпѣти**, srb **trpeti**] **1-2** *vti* (Îrg) A răbda. **3** *vt* (Reg; îe) **A-și ~ vorba** A cădea de acord.

târpie *sf* [At: H XVIII, 263 / E: srb **trpija**] (Reg) Boală manifestată prin inflamarea stomacului.

târposi *vt* [At: ALR I, 1754/900 / Pzi: *~sesc* / E: nct] (Reg) A însăila.

târs *smn* vz ***târş***[2]

târsacă *sf* vz ***târsoacă***

târsaică *sf* [At: CADE / Pl: *~ice* / E: ***târsă***[1] + *-aică*] (Ban) Târsă[1] (1).

târsan *sm* [At: BORZA, D. 58 / E: ***târsă***[2] + *-an*] (Bot; Trs) Păiuş (*Aira caespitosa*).

târsană *sf* vz ***târsână***[1]

târsar *sm* vz ***târşar***

târsă[1] *sf* [At: CADE / Pl: *~se* / E: pvb ***târsi***] **1** (Ban) Loc în pădure unde s-au tăiat copacii Si: *curătură*, (reg) *târsaică*, *târsătură*, *târseliște*, *târşar* (**6**), *târşeală* (**1**), *târşire* (**2**), *târşitură* (**1**). **2** (Trs) Târnăcop.

târsă[2] *sf* [At: CADE / Pl: *~se* / E: ucr ***тирса***] **1** (Reg) Iarbă (mare) (de munte) Si: (reg) *târsână*[2] (**1**). **2** (Mol; fig) Barbă mare (şi încâlcită) Si: (reg) *târsână*[2] (**2**), *târsoacă* (**6**). **3** (Bot; reg) Păiuş (*Aira caespitosa*). **4** (Bot; reg) Bărboasă (*Botriochloa ischaemum*). **5** (Bot; reg) Papură-mică (*Typha minima*).

târsăi *v* vz ***târşâi***

târsănar *sm* vz ***târsânar***

târsănă *sf* vz ***târsână***[1]

târsătură *sf* [At: A I, 20 / V: (reg) ***~sât~*** / Pl: *~ri* / E: ns cf *târsă*[1]] (Trs) Târsă[1] (**1**).

târsău[1] *sm* vz ***terţiu***[2]

târsău[2] *sn* vz ***trusou***

târsânar *sm* [At: (a. 1776) URICARIUL XIX, 324/5 / V: (reg) ***târsăn~***, ***~săn~*** / Pl: *~i* / E: ***târsână***[1] + *-ar*] (Reg) **1** Persoană care poartă opinci cu târsâne[1] (**2-3**). **2** (Pex) Ţăran.

târsână[1] *sf* [At: VARLAAM, C. 351 / V: (înv) ***târsină***, (îrg) ***~sină***, (reg) ***târsană***, ***târsănă***, ***târ~***, ***~sană***, ***~sănă***, ***~rşană***, ***~rşină*** *sf*, ***târsin*** *sn* / Pl: *~ne*, *~ni* / E: slv ***тръсина***] **1** (Pop) Împletitură din păr de cal sau de capră, din care se fac frânghii, odgoane etc. **2** (Reg) Nojiţă la opinci. **3** (Reg; pex) Şiret[1] (**2**). **4** (Reg; pex) Legătoare peste ciorapi sau cioareci. **5** (Reg; îf *târşină*) Unealtă folosită de frânghier pentru a întinde şi a răsuci funia. **6** (Înv) Ţesătură aspră din păr de capră, purtată de asceţi sau de călugări direct pe piele. **7** (Înv) Ţesătură groasă (ca pânza de sac). **8** (Reg; îf *târşină*) Obială de lână. **9** (Înv; nob; îf *târsin*) Ţesătură de mătase.

târsână[2] *sf* [At: SĂGHINESCU, V. 106 / V: (reg) ***~sină***, ***~rşâ~*** / Pl: *~ne* / E: ***târsă***[2] + *-ină*] (Reg) **1-2** Târsă[2] (**1-2**).

târsâni *vt* [At: I. CR. XI, 94 / Pzi: *~nesc* / E: ***târsână***[1]] (Reg) A uza o haină.

târsâtură *sf* vz ***târsătură***

târsâu *sm* vz ***terţiu***[2]

târscior *sm* [At: BORZA, D. 130 / Pl: *~i* / E: ***târs*** + *-cior*] (Bot; reg) Molid (*Picea abies*).

târseală *sf* vz ***târşeală***

târseliște *sf* [At: A I, 22 / Pl: *~ti* / E: ***târsi*** + *-eliște*] (Reg) Târsă[1] (**1**).

târsi *v* vz ***târşi***

târsic, ~ă *smf* [At: BĂCESCU, PĂS. 165 / Pl: *~ici* / E: ns cf *târs*] (Orn; Trs) Lupul-vrăbiilor (*Lanius excubitor*).

târsină[1] *sf* vz ***târsână***[1]

târsină[2] *sf* vz ***târsână***[2]

târsit, ~ă *a* vz ***târşit***[3]

târsitură *sf* vz ***târşitură***

târsiţă *sf* vz ***târşiţă***

târsiu *sm* vz ***terţiu***[2]

târsoacă *sf* [At: DDRF / V: (reg) ***târ~***, ***~sa~***, ***~agă***, ***~rşo~***, ***~rşoagă***, ***tir~*** *sf*, ***~oc***, ***~oci*** *sm* / Pl: (**6**) *~age* / E: ***târsă***[2] + *-oacă*] **1** (Bot; reg) Troscot[1] (**1**) (*Polygonum aviculare*). **2** (Bot; reg) Păiuş (*Aira caespitosa*). **3** (Bot; reg; îf *târsoc*) Păiş (*Aira flexuosa*). **4** (Bot; reg; îf *târşoagă*) Iarbă-de-mare (*Zostera marina*). **5** (Bot; reg; îf *târsacă*) Planta *Bromus inermis*. **6** (Mol; fig; îf *târsoagă*) Târsă[2] (**2**).

târsoagă *sf* vz ***târsoacă***

târsoc[1] *a* [At: LEXIC REG. II, 122 / Pl: *~oci* / E: ns cf *târs*] (Mol) Gras (**2**).

târsoc[2] *sm* vz ***târsoacă***

târsoci *sm* vz ***târsoacă***

târsoi *sm* vz ***târşoi***

târş[1] [At: CADE / Pl: *~uri* sn, *~i* sm / E: fo] **1-2** *sn, i* (Cuvânt care) redă zgomotul produs de târâtul picioarelor, al încălţămintei sau al altor obiecte. **3** *sm* (Reg) Papuc fără ştaif.

târş[2] [At: LB / V: (reg) ***tarş***, ***târş***, ***~rj***, ***~rs***, ***terci***, ***terş***, ***truş***, ***turj***, ***turş*** *smn*, ***~ă*** *sf* / Pl: *~i* sm, *~uri* sn / E: ns cf slv *тръсъ*, sv *trš*] **1** *sm* (Pop) Copac pipernicit Si: (reg) *târşoi*. **2** *sm* (Pop) Tufă (crescută între rădăcini şi cioturi) Si: (reg) *târşar* (**1**). **3** *sm* (Pop; pex) Pădure tânără Si: (reg) *huceag*, *huci*, *păhui*[1]. **4** *sm* (Buc; Ban; fig) Fiinţă care nu s-a dezvoltat fizic. **5** *sm* (Reg; pex; dep) Om scund şi îndesat. **6** *sm* (Reg; pex; dep) Persoană cu înfăţişare neplăcută. **7** *sm* (Reg) Specie de brad pitic. **8** *sm* (Bot; reg) Molid (*Picea abies*). **9** *sm* (Reg) Brad împodobit la anumite ocazii. **10** *sm* (Reg) Prăjină împodobită la vârf cu flori sau cu frunze, folosită de căluşari. **11** *sm* (Pop) Mărăcine care se întrebuinţează în îngrădituri primitive, ca arac etc. **12** *sm* (Reg; îe) **A umbla cu ~ul după el** A fi urmat pas cu pas de cineva. **13** *sm* (Reg; îe) **A se ţine ~** (sau **cu ~ul**) **după cineva** A se ţine scai de cineva. **14** *sm* (Reg; îe) **A-i pune** (cuiva) **~ul de coadă** A alunga pe cineva. **15** *sm* (Reg) Creangă rămuroasă pe care se scoate fânul din locurile neaccesibile pentru car sau căruţă. **16** *sm* (Reg) Obiect folosit la stână pentru a amesteca în lapte la fiert, pentru a strânge urda din zer. **17** *sn* (Reg; şîs *mătură de ~*) Mătură mare de nuiele sau de mărăcini, folosită la măturatul curţilor sau al străzilor Si: (pop) *târn*[1] (**3**), (reg) *târşar* (**3**). **18** *sn* (Reg) Grapă de mărăcini. **19** *sn* (Îrg; mpl) Creangă uscată Si: *vreasc*. **20** *sn* (Reg; îf *truş*, *turş*) Bucată de lemn tăiată dintr-un trunchi[2] de copac. **21** *sn* (Reg; îaf) Trunchi[2] de copac tăiat. **22** *sn* (Reg; îaf) Lemn gros cu diametrul de aproximativ 12 cm. **23** *sn* (Reg; îe) **A tăia** (un copac) **truşuri** A tăia în bucăţi (un copac). **24** *sn* (Reg) Morman. **25** *sn* (Reg; îf *târj*) Unealtă asemănătoare cu cociorva, cu care se împinge gunoiul oilor.

târşag [At: KLEIN, D. 161 / V: (reg) ***tar~***, ***târ~*** *smn*, ***târşeş~*** *sn* / Pl: *~agi* sm, *~uri* sn / E: mg ***társaság***] **1** *sn* (Trs) Tovărăşie (la drum, la muncă etc.) Si: (îrg) *ortăcie*, (reg) *târşegie* (**1**). **2** *sn* (Reg; îe) **A ţine ~ul** A ţine hangul cuiva. **3** *sm* (Trs; Buc) Tovarăş (de drum, de muncă etc.) Si: *camarad*, (reg) *ortac*. **4** *sn* (Reg; îf *tărşag*) Taifas (**1**). **5** *sn* (Mol; îf *tarşag*) Voie bună Si: *chef*.

târşaiuri *snp* [At: COMAN, GL. / E: ***târş***[2] + *-ai*] (Reg) Vreascuri subţiri.

târşală *sf* [At: BL II, 191 / V: (arg) ***târ~***, ***trăş~*** / Pl: ? / E: ns cf rrm *traš*] (Arg) Frică (**1**).

târşan *sm* [At: MARIAN, T. 7 / V: (reg) ***turşeni*** *smp* / E: ***târş***[2] + *-an*] (Reg) **1** (Îf *turşeni*) Lăstari (care formează o pădure tânără). **2** Specie de brad nedefinită mai îndeaproape.

târşană *sf* vz ***târsână***[1]

târşar [At: CADE / V: (reg) ***~rsar***, ***tur~*** / Pl: *~i* sm, *~e* sn / E: ***târş***[2] + *-ar*] (Reg) **1** *sm* Târş[2] (**2**). **2** *sm* (Lpl) Crengi cu multe ramuri. **3** *sn* Târş[2] (**17**). **4** *sn* Legătură de tufe cu care se joacă copiii, târându-se pe o coastă. **5** *sm* (Îf *târsar*) Plantă nedefinită mai îndeaproape. **6** *sn* (Îf *turşar*) Târsă[1] (**1**).

târşate *s* vz ***târşete***

târşă[1] *sf* [At: COSTINESCU / V: (reg) ***~şie*** / Pl: *~şe*, (reg) *~şi* / E: ns cf *târş*[1]] (Reg) **1** Piedică. **2** Bucată de piatră, de cărămidă, de os etc. care se foloseşte în jocurile de copii pentru a lovi alte pietre. **3** (Îcs) *De-a ~şa* sau *de-a ~şile* Joc de copii în care se foloseşte târşa[1] (**2**).

târşă[2] *sf* [At: BUL. FIL. IV, 198 / Pl: ? / E: pvb ***târşi***[2]] (Arg) Frică (**1**).

târşă[3] *sf* vz ***târş***[2]

târşăi *v* vz ***târşâi***

târşăială *sf* vz ***târşâială***

târşăire *sf* vz ***târşâire***

târşăit[1] *sn* vz ***târşâit***[1]

târşăit[2], ***~ă*** *a* vz ***târşâit***[2]

târşăitură *sf* vz ***târşâitură***

târșări *vr* [At: LEXIC REG. II, 55 / Pzi: *~resc* / E: **târșar**] (Reg) A se juca cu târșarul (**4**).

târșâi [At: MUMULEANU, C. 134/8 / V: (reg) **~rsâi**, **~sâi**, **~și**, **~șii** / Pzi: *târșâi*, *~esc* / E: **târș**[1] + *-âi*] **1** *vt* (Pop) A târî picioarele sau încălțămintea în mers, frecându-le de pământ și producând un zgomot specific. **2** *vr* (Reg) A se târî (**14**). **3** *vt* (Reg) A trage (după sine), frecând de pământ, târând. **4** *vt* (Reg) A roade prin frecare Si: *a toci*[3](**6**).

târșâială *sf* [At: DELAVRANCEA, S. 226 / P: *~șâ-ia~* / V: (reg) **~șăi~**, **~și~** / Pl: *~ieli* / E: **târșâi** + *-eală*] (Pop) **1-2** Târșâit[1] (**1-2**).

târșâilă *sm* [At: UDRESCU, GL. / V: (reg) **~și~** / E: **târșâi** + *-(i)lă*] (Mun) **1-2** Om molâu (sau bătrân) care se mișcă încet, târșâind picioarele.

târșâire *sf* [At: POLIZU / V: (înv) **~șăi~** / E: **târșâi**] (Îvr) Târșâit[1] (**1**).

târșâit[1] *sn* [At: ISPIRESCU, ap. TDRG / V: (reg) **târ~**, **~șăit**, **~șiit**, **~șit** / Pl: (rar) *~uri* / E: **târșâi**] (Pop) **1** Târâre a picioarelor sau a încălțămintei în mers, frecându-le de pământ Si: (pop) *târșâială* (**1**), (îvp) *târșâire*, *târșâitură* (**1**). **2** Zgomot produs de picioarele sau de obiectele care se târșâie (**1**, **3**) Si: (reg) *târât*[1] (**5**), (pop) *târșâială* (**2**), (îvp) *târșâitură* (**2**), (îvr) *târșet*[1]. **3** (Îlav) **Pe ~e** sau **de-a ~tele** Astfel încât să se frece de ceva.

târșâit[2], **~ă** *a* [At: TEODOREANU, M. U. 390 / V: (reg) **~șait**, **~șit** / Pl: *~iți*, *~e* / E: **târșâi**] (Pop) **1** (D. picioare, încălțăminte) Care se freacă de pământ în mers, producând un zgomot specific. **2** (D. mers, pași) Care produce un zgomot specific prin frecarea tălpii de pământ.

târșâitură *sf* [At: DELAVRANCEA, T. 48 / V: (îvr) **~șăi~**, **~șii~** / Pl: *~ri* / E: **târșâi** + *-(i)tură*] (Îvp) **1-2** Târșâit[1] (**1-2**).

târșână *sf* vz **târsână**[2]

târșeală *sf* [At: H XVIII, 276 / V: (reg) **~rse~** / Pl: *~eli* / E: **târși**[1] + *-eală*] **1** (Ban; Trs) Târsă[1] (**1**). **2** (Reg) Livadă de pruni sădită pe locurile curățate de arbori sau tufe.

târșegie *sf* [At: (a. 1818) GCR II, 226 / V: (reg) **tărșejie** / Pl: *~ii* / E: **târșag** + *-ie*] (Trs) **1** Târșag (**1**). **2** (Pex) Societate.

târșelos, **~oasă** *a* [At: BL IV, 200 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: **târșală** + *-os*] (Arg) Fricos (**2**).

târșenire *sf* [At: PAMFILE, A. R. 73 / Pl: *~ri* / E: **târși**[1]] (Reg) Prășire.

târșenit *sn* [At: PAMFILE, A. R. 73 / Pl: (nob) *~uri* / E: **târși**[1]] (Reg) Prășit.

târșet[1] *sn* [At: SCL 1976, 407 / Pl: *~e* / E: **târș**[1]] (Îvr) Târșâit[1] (**2**).

târșet[2] *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: **târș**[2] + *-et*] (Reg) Pădure tânără de târși[2] (**1**).

târșet[3] *s* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 193 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Piele subțire cu care se cos bentițe.

târșete *s* [At: CHEST. IV, 103/68 / V: (reg) **târ~**, **~șate** / E: **târș**[2] + *-ete*] (Reg) **1** Pădure tânără și deasă. **2** Desiș de târși[2] (**2**).

târși[1] [At: ANON. CAR. / V: (reg) **târsi**, **tăr~**, **târsi**, **tersi** / Pzi: *~șesc* / E: **târș**[2]] **1** *vt* (Ban; Trs) A curăța un loc de arbori, de mărăcini etc. (pentru a-l transforma în teren arabil) Si: *a defrișa*. **2** *vt* (Olt) A prăși. **3** *vt* (Olt) A grăpa (cu grapa de mărăcini). **4** *vt* (Mun) A netezi, cu sapa sau cu grebla, prășitura de pe marginea viei (pentru a se vedea urmele celui care ar intra acolo). **5-6** *vtr* (Reg) A (se) turti (**1-2**). **7-8** *vti* (Reg) A mătura superficial cu târșul[2] (**17**). **9** *vt* (Trs) A împrăștia lucrurile. **10-11** *vtr* (Reg) A (se) dezbrăca (**2**). **12** *vt* (Reg; pex) A da la o parte, descoperind părți ale unui obiect. **13** *vr* (Reg) A se așeza unde nu este loc suficient Si: *a se înghesui*. **14** *vr* (Reg) A sta în poziție necuviincioasă Si: *a se crăcăna*. **15** *vr* (Reg; fig) A se face de râs. **16** *vr* (Reg; fig) A se înjosi. **17** *vr* (Reg) A râde prostește, fără rost Si: (reg) *a se hlizi*, *a rânji*. **18** *vr* (Reg) A se mândri.

târși[2] *vi* [At: BUL. FIL. IV, 198 / Pzi: *~șesc* / E: **târșală**] (Arg) A-i fi frică.

târși[3] *v* vz **târșâi**

târșială *sf* vz **târșâială**

târșie[1] *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ii* / E: nct] (Înv) Piuliță (la șurub).

târșie[2] *sf* vz **târșă**[1]

târșii *v* vz **târșâi**

târșiit *sn* vz **târșâit**[1]

târșiitură *sf* vz **târșâitură**

târșilă *sm* vz **târșâilă**

târșină *sf* vz **târsână**[1]

târșire *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~ri* / E: **târși**[1]] (Reg) **1** Curățare a unui loc de arbori, de mărăcini etc. (pentru a-l transforma în teren arabil) Si: *defrișare*. **2** (Ccr) Târsă[1] (**1**). **3** Împrăștiere a lucrurilor. **4** Despuiere (**4**).

târșit[1] *sn* [At: PAMFILE, A. R. 62 / Pl: (nob) *~uri* / E: **târși**[1]] (Reg) **1** Prășit. **2** Grăpat[1].

târșit[2] *sn* vz **târșâit**[1]

târșit[3], **~ă** *a* [At: GRAIUL, I, 323 / V: (reg) **~rsit** / Pl: *~iți*, *~e* / E: **târși**[1]] **1** (Ban; Trs; d. terenuri) De pe care s-au tăiat copacii, mărăcinii etc. (pentru a-l transforma în teren arabil) Si: *defrișat*. **2** (Reg) Turtit (**1**). **3** (Reg; fig; d. oameni) Aiurit[2] (**2**). **4** (Trs; Mol; d. persoane) Dezbrăcat[2] (**2**). **5** (Reg) Care stă în poziție necuviincioasă Si: *crăcănat*. **6** (Pfm) Care are o bogată experiență de viață.

târșit[4], **~ă** *a* vz **târșâit**[2]

târșitoare *sf* [At: NOM. MIN. I, 104 / Pl: *~ori* / E: **târși**[1] + *-toare*] **1** (Reg) Unealtă agricolă, formată din mai multe bare paralele, legate între ele cu lanțuri, folosită pentru netezirea arăturilor Si: *netezitoare*. **2** (Olt) Grapă de mărăcini cu care se sparge pământul înainte de prășit. **3** (Reg) Prășitoare mecanică.

târșitură *sf* [At: ANON. CAR. / V: (reg) **~rsi~**, **tersi~** / Pl: *~ri* / E: **târși**[1] + *-tură*] **1** (Ban; Trs) Târsă[1] (**1**). **2** (Olt) Prășit (la vița de vie). **3** (Reg; dep) Tânără obraznică. **4** (Reg; dep) Femeie destrăbălată. **5** (Reg) Partea bătută cu scânduri la pridvor. **6** (Reg) Plută țărănească.

târșiță *sf* [At: LB / V: (reg) **tar~**, **tăr~**, **~rsi~** / E: **târsă**[1] + *-iță*] **1** (Trs) Sapă. **2** (Trs) Târnăcop cu care se târșește[1] (**1**). **3** (Reg; spc) Sapă îngustă, de 8-10 cm, întrebuințată de olari la scoaterea argilei.

târșoacă *sf* vz **târsoacă**

târșoagă[1] *sf* [At: CIAUȘANU, V. 203 / Pl: *~age* / E: ns cf *târșâi*] (Reg) **1** Obiect stricat. **2-3** Îmbrăcăminte (sau încălțăminte) uzată. **4** (Dep) Om de nimic. **5** (Dep) Iapă slabă. **6** (Dep) Om bătrân și neputincios.

târșoagă[2] *sf* vz **târsoacă**

târșoară *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~re* / E: **târsă**[2] + *-ioară*] (Bot; reg) Troscot[1] (**1**) (*Polygonum aviculare*).

târșoi *sm* [At: VICIU, GL. / V: (reg) **~rsoi** / Pl: *~* / E: **târș**[2] + *-oi*] (Trs) Târș[2] (**1**).

târșoneală *sf* [At: LEXIC REG. II, 32 / Pl: *~eli* / E: **târșâi**] (Olt) Tărăgănare (**1**).

târșor[1] *sm* [At: T. PAPAHAGI, C. L. / Pl: *~i* / E: **târș**[2] + *-ior*] **1-4** (Reg; șhp) Târș[2] (**1-2**) (mic).

târșor[2] *sn* vz **târgușor**

târșos, **~oasă** *a* [At: TEAHA, C. N. 274 / V: (reg) **tur~** / Pl: *~oși*, *~oase* / E: **târș**[2] + *-os*] **1** (Trs; d. păduri) Plin de târși[2] (**1**). **2** (Reg; îf *turșor*) Stufos.

târșui *vt* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *târșui*, *~esc* / E: **târș**[2] + *-ui*] (Mun) A mătura cu târșul[2] (**17**) Si: (reg) *a târnui* (**1**).

târșuială *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ieli* / E: **târșui** + *-eală*] (Mun) Târșuit.

târșuit *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: (nob) *~uri* / E: **târșui**] (Mun) Măturare cu târșul[2] (**17**) Si: (reg) *târșuială*.

târșuț *sm* [At: MARIAN, I. 98 / Pl: *~i* / E: **târș**[2] + *-uț*] **1-6** (Reg; șhp) Târș[2] (**1**, **7**, **9**) (mic).

târt *sn* vz **târț**

târtan[1] *sm* [At: POLIZU / V: (reg) **tar~**, **târ~** / Pl: *~i* / E: nct] (Reg) **1** (Șîc **~alb**) Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina mare, foarte ramificată și cu flori albe (*Crambe tataria*). **2** Planta *Crambe maritima*. **3** (Bot) Săricică (*Salsola kali*). **4** (Bot) Ciurlan-alb (*Rapistrum perenne*). **5** Planta *Goniolimon besserianum*.

târtan[2] *sm* [At: ALECSANDRI, ap. CADE / V: (înv) **tar~** / Pl: *~i* / E: ger **Untertan** „supus" (cu referire la supușii austrieci)] (Reg) **1** (Dep) Evreu

(4). **2** (Dep) Om gras. **3** (Dep) Persoană care nu crede în Dumnezeu. **4** (Euf) Drac (1). **5** Bărbat needucat și lipsit de gust.

târtaz *sn* vz ***tartaj***

târtă[1] *sf* [At: DDRF / Pl: *~te* / E: bg **търта**] (Reg) **1** Târtiță (2). **2** Babă vrăjitoare.

târtă[2] *sf* [At: MARDARIE. L. 323 / Pl: ? / E: ns cf *tutoi*[1]] (Trs) Fluier (cu găuri) pe care și-l fac copiii din coajă de salcie.

târtăbos, ~oasă *a* vz ***târtănos***

târtăbuc *s* [At: H XVIII, 145 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Obiect de îmbrăcăminte din piele, care se poartă iarna în loc de pieptar.

târtăi *vi* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***~tâi*** / Pzi: *târtăi, ~esc* / E: ***târt*** + *-ăi*] (Reg) **1** A-și bate joc de cineva. **2** A înjura. **3** (Îf *târtâi*) A încerca să spună ceva. **4** (D. brotaci) A scoate sunete caracteristice speciei Si: *a orăcăi*.

târtănos, ~oasă *a* [At: L. COSTIN. GR. BĂN. 200 / V: (reg) ***~ăbos*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***târtan***[2] + *-os*] (Ban; Mun) Care este bine dezvoltat Si: *mare, voluminos*.

târtăriță *sf* [At: ALR I, 1888/85 / Pl: ? / E: nct] (Ent; reg) Repede (*Cicindela campestris*).

târtău *sm* [At: PAȘCA, GL. / Pl: *~ăi* / E: ***târtă***[1] + *-ău*] (Reg) **1** Copil gras. **2** Copil bleg.

târtâi *v* vz ***târtăi***

târtâită *sf* [At: VASILIU, P. L. 81 / Pl: *~te* / E: ***târtâi***] (Reg) Târț (3).

târtâr *av* [At: UDRESCU, GL. / E: ns cf *târ*[2]] (Mun; fam; îe) **~ cap, ~ fund** Se spune despre un om scund și îndesat.

târtiță *sf* [At: POLIZU / V: (reg) ***târteață*** / A și: (îvr) *~tiță* / Pl: *~țe* / E: bg **търтица**, srb ***trtica***] **1** Partea posterioară a coloanei vertebrale la păsări (de unde cresc penele cozii) Si: (pop) *noadă*. **2** Spatele unei păsări după ce a fost gătit Si: (reg) *târtă*[1] (1). **3** (Pfm; îe) **A-i tremura** (cuiva) **~ța** A-i fi (cuiva) foarte frică. **4** (Pfm; d. fete; îe) **A-i sfârâi ~ța după băieți** A avea chef de băieți. **5** (Ban) Troacă în care se ține apă pentru păsări.

târtoagă *sf* vz ***târtoc***

târtoc, ~oacă [At: LEXIC REG. II, 124 / V: (reg) ***~oagă*** / Pl: *~oci, ~oace* / E: ***târtă***[1] + *-oc*] (Reg) **1** *a* (D. oameni) Care este scund și îndesat. **2** *sf* (Dep) Persoană leneșă.

târtoș, ~ă *a* [At: DR. II, 385 / V: (reg) ***~rtoș*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***târtă***[1] + *-oș*] (Reg) **1** (Mai ales d. femei) Scund și îndesat. **2** Voinic. **3** Dolofan (1). **4** (Fig) Nepăsător. **5** (D. nas) Turtit (5). **6** (D. nas) Cârn (2). **7** (D. oameni) Pipernicit.

târtoșeală *sf* [At: BUGNARIU, N. / Pl: ? / E: ***târtoș*** + *-eală*] (Reg) **1-2** Plăcintă (sau pâine) lată.

târț [At: ANON. CAR. / V: (îrg) ***târța***, (pop) ***~rț, ~a, ~ă, ~i*** / E: fo] **1-2** *sn, i* (Pfm) (Și îcr *pârț*[1]) (Cuvânt care) imită zgomotul produs de gazele eliminate din organism prin orificiul anal Si: *pârț*[1]. **3** *sn* (Pfm) Gaze care se elimină cu zgomot din intestinul gros prin orificiul anal Si: (pop) *pârț*[1], (reg) *târtâită*. **4-5** *sn, i* (Reg) (Exclamație prin care se) exprimă lipsa de valoare a unui lucru, lipsa de importanță a unei situații etc. Si: *vacs*. **6** *i* (Reg; îe) **~a-pârța (și nimica** sau **mai nimic)** Se spune despre un lucru lipsit de însemnătate sau de valoare Si: *fleac, nimic*. **7** *i* (Reg; îae) Se spune despre un om de nimic. **8** *i* (Reg; îe) **~a-pârța cu cocârța** Se zice când cineva vorbește în zadar, spunând lucruri fără însemnătate.

târța *i* vz ***târț***

târță[1] *i* vz ***târț***

târță[2] *sf* vz ***terțiu***[2]

târțău[1] *sm* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ăi* / E: ***târț*** + *-ău*] (Mun; dep) Tânăr înfumurat Si: *fanfaron*.

târțău[2] *sm* vz ***terțiu***[1]

târțâu *sm* vz ***terțiu***[2]

târțeie *sfp* vz ***terțiu***[2]

târți *i* vz ***târț***

târțiu *sm* vz ***terțiu***[2]

târțoș, ~ă *a* vz ***târtoș***

târvealește *sf* vz ***târveliște***

târveliște *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 48r/10 / A: nct / V: (îrg) ***~ealeș~*** / Pl: ? / E: ns cf *stârv, terfeli*] **1** (Înv) Loc unde se aruncă stârvuri. **2** (Reg) Loc cu iarbă călcată în picioare.

târzăi [At: CADE / Pzi: *târzăi* / E: srb ***trzati***] **1** *vt* (Ban) A mișca ceva încoace și încolo pentru a-l smulge din loc. **2** *vt* (Olt; Ban) A târî pe jos. **3** *vi* (Ban) A se juca.

târzăi, ~âie *a* vz ***târziu***

târzău *sm* vz ***terțiu***[2]

târzeu *av* vz ***târziu***

târzielnic, ~ă *a* [At: OLLĂNESCU, H. O. 207 / P: *~zi-e~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***târziu*** + *-elnic*] (Pop) **1-2** Târziu (1, 3). **3** (Fig; d. persoane) Greoi (1). **4** (Fig; d. persoane) Șovăielnic.

târziime *sf* [At: LB / P: *~zi-i~* / Pl: *~mi* / E: ***târziu*** + *-ime*] (Îvr) Întârziere.

târzior, ~oară [At: SĂM. V, 73 / P: *~zi-or* / V: (înv) ***târ~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***târziu*** + *-ior*] (Pop) **1-12** *a* (Șhp) (Cam) târziu (**1, 3, 8, 13-15**) Si: (reg) *târziuț* (**1-12**). **13-18** *av* (Șhp) (Cam) târziu (**2, 4, 27**) Si: (reg) *târziuț* (**13-18**). **19** *av* (Hip; precedat de adverbul de comparație „mai") După trecerea unui timp nu prea îndelungat.

târziu, ~ie [At: COD. VOR. 132/14 / V: (îrg) ***târ~, ~zeu***, (îvr) ***~zâi*** / Pl: *~ii, ~ie* / E: ml ***tardivus***] **1-2** *a, av* (Care se întâmplă) după trecerea unui (anumit) timp Si: (pop) *târzielnic* (**1**). **3-4** *a, av* (Care se întâmplă) după ce a trecut momentul potrivit sau timpul așteptat, prevăzut, stabilit Si: *întârziat, tardiv* (**1-2**), (pop) *târzielnic* (**2**), *tomnatic* (**5**). **5** *a* (Îvp; îe) **Nu (după) ~ie vreme** Nu după mult timp Si: *curând*. **6** *a* (Pop; îe) **Într-o** (sau **în**) **~ie vreme** sau **într-un ~** (sau, înv, **în ~**, sau, reg, **după un ~**) După mult timp. **7** *a* (Îrg; îs) *~ie vreme* Vreme multă, îndelungată. **8** *a* (D. vreme, timp) Care a trecut de momentul potrivit unei anumite activități. **9** *a* (Înv; precedat de adverbul de comparație „mai") Care se petrece într-o perioadă mai nouă, mai recentă, în raport cu una mai veche. **10** *sn* (Îvr) Perioadă de timp care s-a scurs Si: *trecut*[2] (**16**). **11** *a* (D. anotimpuri sau alte unități de timp) Care s-a prelungit mai mult decât normal. **12** *a* (D. anotimpuri) Care se apropie de sfârșit. **13** *a* (D. acțiuni) Care se petrece când un interval de timp e pe sfârșite. **14-15** *a* (D. plante, frunze, fructe etc.) Care se seamănă (sau ajunge la maturitate) după timpul obișnuit sau după alte plante din aceeași specie. **16** *a* (D. plante, fructe etc.) Care și-a prelungit existența peste termenul obișnuit. **17** *a* (D. animale, insecte) Care se naște după alte animale, insecte din aceeași specie. **18** *a* (D. animale, insecte) Care și-a prelungit viața peste termenul obișnuit. **19** *a* (D. oameni și facultățile lor) Care acționează cu greutate Si: *domol, greoi, încet, întârziat*. **20** *a* (Reg; îe) **A fi ~ la frig** A fi rezistent la frig. **21** *av* (Îlav) **(Mai) curând** (ori **mai devreme**) **sau mai ~** sau **~ ori mai curând** La o dată oarecare (dar neîndoielnică). **22** *av* (Îlav) **Cel (mai) ~** Într-un timp socotit ca ultim termen. **23** *av* (Îlav) **Nu ~ după...** Nu mult timp după... **24** *av* (Precedat de adverbul de comparație „mai") În urma unui alt moment. **25** *av* (Îla) **De mai ~** Care este dintr-o perioadă mai nouă, mai recentă în raport cu una mai veche. **26** *av* (Îlav) **Pentru mai ~** Pentru timpul care va veni. **27** *av* Când un interval de timp este pe sfârșite.

târziuț, ~ă [At: LB / Pl: *~i, ~e* / E: ***târziu*** + *-uț*] (Reg; șhp) **1-12** *a* Târzior (**1-12**). **13-18** *av* Târzior (**13-18**).

tâscov *sm* vz ***țușcov***

tâșlar *sm* vz ***tișlar***

tâșlă *sf* [At: H XVII, 274 / Pl: *~le* / E: mg ***tézsla, tézsola***] (Reg) Tânjală (1).

tâșluță *sf* [At: H XVII, 271 / Pl: ? / E: ***tâșlă*** + *-uță*] (Reg) Bucată de lemn, fixată la capătul dinainte al proțapului, de care se prinde jugul Si: *cârlig*.

tâștoc *sm* vz ***țâștoc***

tâta *i* vz ***atâta***

tâtâie *sf* vz ***tichie***

tâțâgoi *sm* vz ***pițigoi***

tâțoi, ~oaie [At: BORZA, D. 122 / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) **1** *sm* Lupoaie (*Orobanche ramosa*). **2** *sf* Smântânică (*Orobanche cumana*).

tâu *sn* vz ***tău***[2]

tâvsă *sf* [At: COMAN. GL. / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) **1** Torțel[1] **(1)** (*Cuscuta epithymum*). **2** Torțel[1] **(2)** (*Cuscuta europaea*).

tâzlă *sf* [At: PAMFILE, A. R. 25 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Pământ desțelenit și îngrășat cu mraniță.

te *i* [At: A I, 17 / E: mg ***te***] (Reg; rep) Strigăt cu care se alungă porcii, caprele etc.

tea[1] *sn, i* [At: POPA, V. 11 / E: fo] (Pop) **1-2** (Cuvânt care) exprimă uimire. **3-4** (Cuvânt care) exprimă supărare.

tea[2] *sf* vz ***teacă***

teabă *sf* vz ***cheabă***

teacă [At: CANTEMIR, IST. 33 / V: (reg) ***tea, tecă*** / Pl: *teci*, (reg) *tece, teace, tăci* / E: ml ***thēca***] **1** *sf* Înveliș confecționat din metal, din lemn sau din piele, în care se păstrează lama unei săbii, a unui cuțit sau anumite instrumente. **2** *sf* (Reg; îe) **A se face ~ de pământ** A se face nevăzut Si: *a se ascunde*. **3** *sf* (Pfm; îe) **Nu încap două săbii** (sau **doi paloși, două paloșe**) **într-o** ~ Se spune despre două persoane cu o anumită autoritate care nu se împacă. **4** *sf* (Reg; îe) **(Ba) că(-i)** ~, **(ba) că(-i) pungă** Se spune când cineva se codește să facă un lucru, invocând tot felul de pretexte. **5** *av* (Pop; îe) **A asculta ~ de pământ** A asculta într-o tăcere desăvârșită. **6** *sf* (Pop; îe) **A rămâne** ~ A rămâne gol. **7** *sf* (Mun; dep) Om prost. **8** *sf* Parte a unei unelte manuale în care intră și se fixează coada sau mânerul. **9** *sf* (Atm) Membrană care îmbracă fibra musculară. **10** *sf* (Bot) Porțiune a frunzei care cuprinde tulpina (în special la graminee). **11** *sf* (Bot) Înveliș care protejează spicul sau mugurele unor plante înainte de maturizare. **12** *sf* (Rar) Pulpar. **13** *sf* Păstaie. **14** *sf* (Reg; pgn; șîc **~-pentru-mâncare**) Fasole (1) (*Phaseolus vulgaris*). **15** *sf* (Reg; sîs *~ca ochilor*) Pleoapă. **16** *sf* (Reg) Cutie[1] **(1)**.

teacăr *sm* [At: COMAN. GL. / V: (reg) ***tec~*** / Pl: *~i* / E: ns cf *tecărău*[1], *techergheu*] **1** (Mun) Tânăr care umblă fără rost Si: *haimana*. **2** (Olt; Trs) Om prost Si: *prostănac*.

teacuș *sn* vz ***tiocuș***

teafăn, ~ă *a* vz ***teafăr***

teafăr, ~ă *a* [At: BELDIMAN, E. 55/10 / V: (reg) ***~ăn, ~fur*** / Pl: *teferi, tefere* / E: nct] **1** Care este nevătămat Si: *întreg, sănătos*. **2** Cu mintea întreagă, limpede.

teafur, ~ă *a* vz ***teafăr***

teag *sn* [At: ANTIPA, P. 358 / Pl: *~uri* / E: rs ***тяга***] (Rsm) Periteag.

teahnă *sf* [At: PSALT. 293 / Pl: *~ne* / E: ns cf *meteahnă*] **1** (Îrg) Vină. **2** (Îrg) Greșeală **(2)**. **3** (Reg) Defect **(1)**. **4** (Reg) Deprindere rea Si: *nărav*.

team *sn* [At: DN[3] / P: *tim* / Pl: *~uri* / E: eg ***team***] (Agm) Echipă sportivă.

teamă *sf* [At: (a. 1652) GCR I, 158/35 / E: pvb ***teme***] **1** Stare de tulburare pe care o încearcă cineva în prezența sau la gândul unui pericol Si: *frică, temere* **(1)**, (rar) *temut*[1] **(1)**, (Itm) *timoare, timorare* **(2)**, (înv) *teamăt, temătură, temoare*, (îvr) *temință*, (reg) *teșeală* **(6)**, *teșire* **(8)**, (liv) *timorare* **(2)**. **2** Stare de neliniște Si: *îngrijorare, temere* **(2)**.

teamăt *sn* [At: PSALT. 129 / Pl: *~e* / E: ***teme*** + *-ăt*] (Înv) Teamă **(1)**.

teanc[1] *sn* [At: (a. 1599) IORGA, D. B. 3 / Pl: *~uri*, (îvr **1**) *tence* / E: tc ***tenk***, ***(denk)***] **1** (Îvr) Pachet mare (de țesături) Si: *balot*. **2** Grămadă de obiecte (de același fel) așezate unele peste altele Si: (reg) *năsadă*. **3** (Îlav) **~uri-~uri** (Așezat) unul peste altul.

teanc[2] *sn* [At: ALRM II/I h 281/414 / V: (reg) ***tenci, tinc, tinci*** / Pl: ? / E: pvb ***tencui***] (Reg) Tencuială **(2)**.

teanc[3] *sm* vz ***tenchi***[1]

teanchi *sm* vz ***tenchi***[1]

teandric, ~ă *a* [At: DN[3] / P: *te-a~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: it ***teandrico***] **1-2** Referitor la teandrie (sau la teandrism).

teandrie *sfs* [At: DN[3] / P: *te-a~* / E: it ***teandria***] (Rel) Natură divină și umană a lui Hristos.

teandrism *sns* [At: DN[3] / P: *te-a~* / E: ns cf it *teandrismo*] (Liv) Doctrină religioasă care susține natura divină și umană a lui Iisus Hristos.

teang *sn, i* [At: SCL 1960, 781 / Pl: *~uri* sn / E: fo] (Reg; rep) **1-2** (Cuvânt care) redă sunetul clopotului.

teantropic, ~ă *a* [At: DN[3] / P: *te-a~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ns cf it *teantropico*] (Liv) Referitor la teantropie.

teantropie *sf* [At: DN[3] / P: *te-a~* / E: ns cf it *teantropismo*] **1** Caracter uman și divin al lui Dumnezeu. **2** Atribuire a unor calități umane divinității.

teap *sn, i* [At: PASCU, C. 109, 110 / Pl: *~uri* sn / E: fo] (Reg; îcr „leap") **1-2** (Cuvânt care redă) zgomotul produs de sită când se cerne.

teapă *sf* [At: DOSOFTEI, ap. TDRG / E: nct] **1** (Pop) Soi. **2** (Reg; îe) **A-și da în** ~ A reveni la vechile obiceiuri, la caracterul dinainte. **3** (Reg; îe) **A se pune la ~ pentru ceva** A se supăra pentru ceva. **4** Stare socială Si: *rang*[1]. **5-6** (Pfm; îc) **A fi** (sau **a nu fi**) **de ~pa** (cuiva) A (nu) se potrivi cu cineva.

teaplăug, ~ă *a* vz ***clăpăug***

teapșă[1] *sf* vz ***tapșă***[1]

teapșă[2] *sf* vz ***tapșă***[2]

teapșă[3] *sf* vz ***tapșă***[3]

teară[1] *sf* [At: ȘINCAI, HR. III, 48/18 / V: (reg) ***ta~*** / Pl: *teri, tere* / E: ml ***tela***] **1** (Reg) Urzeală. **2** (Înv) Pânză țesută. **3** (Reg) Război de țesut. **4** (Reg) Pânză a ferăstrăului. **5** (Reg) Ramă a ferăstrăului. **6** (Reg; îs) ~ *de paianjen* Culcuș făcut de molii în faguri.

teară[2] [At: ARVINTE, TERM. 172 / E: it *terra*] (În limbajul muncitorilor forestieri) **1** *sf* Pământ ars care se aruncă în timpul iernii pe uluc, pentru a micșora viteza buștenilor transportați în vale. **2-3** *sn, i* (Art.; rep) (Strigăt prin care se) anunță îngrijitorului ulucului să arunce pământ ars pe uluc, pentru a micșora viteza buștenilor transportați în vale.

tearfă[1] [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 114ʳ/24 / V: (reg) ***trafă*** / Pl: *terfe* / E: nct] **1** *sf* (Îrg) Bucată de pânză veche și murdară Si: (reg) *otreapă*, (îrg) *tîrfă*[1] **(1)**, *zdreanță*. **2** *av* (Reg; pe lângă adjective ca „beat", „ud") Extrem de... **3** *sf* (Trs; Buc) Obiect stricat. **4** *sf* (Reg) Femeie de moravuri ușoare Si: *târfă*[1] **(2)**. **5** *sf* (Reg; de obicei lpl) Zestrea miresei, compusă din obiecte casnice și de îmbrăcăminte. **6** *sf* (Reg; pex) Persoană care duce darul din partea miresei socrului și soacrei mari.

tearfă[2] *sf* [At: COMAN. GL. / Pl: ? / E: nct] (Reg) **1** Noroi. **2** Mămăligă moale.

tearfău *sm* [At: LEXIC REG. 115 / Pl: *~ăi* / E: ***tearfă***[1] + *-ău*] (Buc) Om de nimic.

tearh *sn* vz ***terh***

tearhuz *am* [At: DLR / Pl: *~i* / E: nct] (Reg) Beat[1] **(1)**.

tea-room *sn* [At: DN[3] / P: *ti-rum* / E: eg ***tea-room***] (Agm; rar) **1** Ceainărie **(1)**. **2** Cameră pentru servitul ceaiului.

tearșalău *s* [At: CHEST. V, 58/66 / Pl: ? / E: ***terș*** + *-ălău*] (Reg) Par cu crăci, pe care se pun vasele de la stână, după ce s-au spălat Si: (reg) *prepeleac*.

teas *sn* vz ***tas***[1]

teasc *sn* [At: CHEIA ÎN. 27ᵛ/31 / Pl: *~uri* / E: vsl ***тѣскъ***] **1** Presă manuală cu ajutorul căreia se strivesc strugurii, semințele plantelor oleaginoase etc. pentru a se obține mustul, uleiul etc. **2** (Îrg; pex) Încăpere unde este instalat teascul **(1)**. **3** (Reg) Unealtă cu ajutorul căreia se apasă cașul pentru a se scurge zerul. **4** (Reg) Unealtă cu ajutorul căreia se presează sacul cu icre. **5** (Înv) Instrument de tortură. **6** (Înv) Mașină de imprimat. **7** (Înv; pex) Tipar **(5)**. **8** (Înv; d. texte, scrieri; îe) **A ieși** (înv. **a scăpa**) **de sub** ~ A apărea **(6)**. **9** (Înv; îe) **A pune sub** ~ A tipări **(2)**. **10** (Reg) Capcană pentru anumite animale (care sunt prinse și strivite de o greutate ce cade asupra lor).

teascǎ[1] *sf* [At: DLR / Pl: *tești* / E: nct] (Reg) Craniu **(1)**.

teascǎ[2] *sf* vz ***tașcǎ***

teașcǎ *sf* vz ***tașcǎ***

teate *sms* vz ***tete***

teatragiu *sm* [At: ALAS 25 V, 1935M, 1/5 / Pl: *~ii* / E: ***teatru*** + *-agiu*] (Rar) Cabotin **(1)**.

teatral, ~ă [At: CR (1833), 227[1]/11 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***théâtral***] **1** *a* Care aparține teatrului **(3)** Si: (rar) *teatralist* **(3)**, (îvr) *teatralicesc* **(1)**, *teatricesc* **(1)**. **2** *a* Privitor la teatru **(3)** Si: (îvr) *teatralicesc* **(2)**, (îvr) *teatricesc* **(2)**.

3 *av* În conformitate cu regulile teatrului (13). 4 *a* Care este artificial Si: *emfatic, nenatural, nesincer, prefăcut, teatralist* (4).

teatralicesc, ~ească *a* [At: T iulie 1964, 8 / Pl: *~ești* / E: ***teatral*** + *-icesc*] (Îvr) 1-2 Teatral (1-2).

teatralism *sn* [At: CĂLINESCU, C. O. 235 / Pl: ? / E: fr ***théâtralisme***] 1 Interpretare emfatică a unui rol într-o piesă de teatru. 2 Atitudine teatrală (4) Si: *teatralitate* (1). 3 Caracter teatral (4) Si: *teatralitate* (2). 4 Prezentare nefirească, nenaturală a vieții într-o operă de artă. 5 (Med) Tendință către manifestări emotive spectaculare.

teatralist, ~ă [At: STANCU, R. A. II, 335 / Pl: *~iști, ~e* / E: ***teatral*** + *-ist*] 1 *smf* (Rar) Actor (1). 2 *smf* (Rar) Persoană care joacă teatru și în viața obișnuită. 3-4 *a* Teatral (1, 4).

teatralitate *sf* [At: T iunie 1964, 74 / E: ***théâtralité***] 1-2 Teatralism (2-3).

teatraliza *vt* [At: MINULESCU, V. 190 / Pzi: *~zez* / E: fr ***théâtraliser***] (Rar) 1 A face teatru (6). 2 A face ceva în mod teatral (4).

teatralizare *sf* [At: DEX / Pl: *~zări* / E: ***teatraliza***] 1 Punere în scenă a unui spectacol. 2 Comportare într-un mod teatral (4).

teatricesc, ~ească *a* [At: GÁLDI, M. PHAN. 260 / Pl: *~ești* / E: ngr ***θεατρικός***] (Îvr) 1-2 Teatral (1-2).

teatrolog, ~ă *smf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ogi, ~oge* / E: drr ***teatrologie***] Specialist în teatrologie.

teatrologic, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***théâtrologique***] 1 Referitor la teatrologie. 2 Caracteristic teatrologiei.

teatrologie *sf* [At: CONTEMP. 1948, nr. 112, 14/1 / Pl: *~ii* / E: ***teatru*** + *-logie*] Disciplină care se ocupă cu istoria, teoria, estetica și critica spectacolului, cu literatura dramatică, precum și cu organizarea și conducerea teatrelor (4) etc.

teatru *sn* [At: N. TEST. (1648), 161ʳ/11 / P: (îrg) *te-a~* / S și: (înv) *the~* / Pl: *~re*, (înv) *~ri* / E: lat ***theatrum***, ngr ***θέατρον***, fr ***théâtre***, ger ***Theater***] 1 Loc unde se desfășoară o întâmplare, un eveniment. 2 (Îs) *~ de operații* sau *~l operațiilor* Câmp de luptă. 3 Clădire special construită și utilată, care adăpostește cu regularitate spectacole de teatru (6). 4 (Pex) Instituție de cultură care organizează spectacole de teatru (6). 5 Ansamblul personalului artistic (și administrativ) al unui teatru (4). 6 Reprezentație dramatică Si: *spectacol*. 7 (Îla) **De** ~ Care se prezintă pe scenă. 8 (Îal) Care se întrebuințează în spectacol. 9 (Îal) Care se ocupă cu literatura dramatică. 10 (Îal) Care este teatral (4). 11 (Îe) **A face** (sau **a juca**) ~ A se preface. 12 (Fam) Discuție aprinsă între mai multe persoane, care atrage pe curioși Si: *panoramă*. 13 Artă a spectacolului scenic Si: *dramaturgie*. 14 Profesiunea actorului. 15 Profesiunea regizorului. 16 Totalitatea lucrărilor dramatice ale unui popor sau ale unui autor Si: *literatură dramatică*.

teaucă *sf* [At: PĂCALĂ, M. R. 142 / Pl: ? / E: ns cf *chiau, scheuna*] (Reg) 1 Câine care latră mereu. 2 (Fig; dep) Palavragiu.

tebaidă *sf* [At: PERPESSICIUS, M. IV, 291 / Pl: *~de* / E: fr ***thébaïde***] (Liv) 1 Loc izolat și sălbatic, destinat unei vieți austere, solitare. 2 (Fig) Loc neospitalier.

tebaină *sf* [At: MACAROVICI, CHIM. 615 / E: fr ***thébaïne***] (Chm) Alcaloid cu acțiune toxică, extras din opiu.

tebaism *sn* [At: D. MED. / Pl: ? / E: fr ***thébaïsme***] (Med) Intoxicație cu opiu.

tebece *sn* [At: DEX-S / Pl: *~uri* / E: *T*(uberculoză cu) *B*(acilul) *K*(och)] (Med) Tuberculoză.

tebechi *s* [At: I. CR. IV, 251 / Pl: ? / E: ns cf rs *тюбетейка*] (Reg) Căciulă veche și ruptă.

tebecist, ~ă *smf, a* [At: DEX-S / Pl: *~iști, ~e* / E: ***tebece*** + *-ist*] (Fam) 1-2 (Bolnav) de tuberculoză.

tebeică *sf* vz ***tabeică***

tebeleu *sn* [At: CHEST. V, 122 / Pl: *~eie* / E: ns cf *ciubălău*] (Reg) 1 Vas de lemn, de formă ovală, în care se închegă laptele. 2 (Îe) **Am tras-o la** ~ Se spune despre un lucru câștigat cu greu. 3 Cheag folosit la covăsitul laptelui.

tebencă *sf* [At: XENOPOL, I. R. III, 209 / E: nct] (Îvr) Stofă de mătase importată din Italia.

teberu *sn* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 294 / E: tc ***teberru***] (Tcî) Ofrandă.

tebeșel, ~șică *a* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: nct] (Reg; d. persoane) Care este scund și gras.

tebet *sn* vz ***tibet***

teblet *sn* [At: L. ROM. 1959, nr. 3, 67 / Pl: *~e* / E: ns cf *tăbuieț*] (Reg) Săculeț de lână sau de pânză, în care se țin bani, merinde etc.

tec *sm* [At: M. D. ENC. / S și: *teck* / Pl: *teci* / E: fr ***teck***] 1 Arbore exotic din India și Oceania, înalt, cu frunze opuse, întregi, cu flori albe, cu lemn foarte tare, care se întrebuințează în special la construcții navale (*Tectona grandis*). 2 (Pex) Lemnul de tec (1).

tecalemit *sn* [At: DL / Pl: *~e, ~uri* / E: fr ***técalémite***] (Teh) 1 Pompă manuală cu piston, folosită la ungerea motoarelor cu unsori consistente. 2 Dispozitiv care permite ungerea cu o pompă cu piston într-un anumit punct de gresaj.

tecar [At: CADE / Pl: *~e* sn, *~i* am / E: ***teacă*** + *-ar*] (Reg) 1 *sn* Teacă de piele, în care ciobanii își țin lingura. 2 *a* (Îs) *Salcâmi ~i* Salcâmi cu fructele în formă de teacă, plantați pentru obținerea gardurilor vii.

tecă¹ *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / V: (reg) ***teică*** / Pl: *teci, tece* / E: lat ***theca***, ger ***Theke***] (Reg) Caiet (1).

tecă² *sf* vz ***teacă***

tecă³ *sf* vz ***teică***

-tecă⁴ [At: DN³ / S și: *-thecă* / E: it ***-teca***, fr ***-thèque***] Element secund de compunere savantă cu semnificația: 1 Colecție (2). 2 Depozit (4). 3 Custodie (3). 4 Dulap¹ (1).

tecăr *sm* vz ***teacăr***

tecărău¹ *sm* [At: COMAN, GL. / Pl: *~ăi* / E: ***teacăr*** + *-ău*] (Reg) 1 Nătărău. 2 Bădăran (4). 3 Haimana (2).

tecărău² [At: KLEIN, D. 528 / V: (reg) ***techereu*** *sn*, ***ticar~, tic~, ticăreu*** *sn*, ***ticaraie, ticarauă*** *sf* / Pl: *~raie* sn, *~ăi* sm / E: mg ***tekerö***] (Trs) 1 *sn* Bucată de lemn cu care se strânge lanțul sau funia care leagă fânul, lemnele etc., în car. 2 *sn* (Pex) Băț având diverse întrebuințări. 3 *sn* (Îf *ticărău*) Verigă de fier care se pune pe roata carului în locul unde șina este slăbită. 4 *sm* (Fig; dep) Om scund și gras.

tecărgău *sm* vz ***techergheu***

tecări *v* vz ***tecărui***

tecărui [At: KLEIN, D. 437 / V: (reg) ***~ri, ticări, ticărî, tic~*** / Pzi: *~esc* / E: mg ***teker***] (Trs) 1 *vt* A strânge (ceva) cu tecărăul² (1). 2 *vt* A îndesa. 3 *vt* (Îf *tecări*) A bătători pământul. 4 *vt* (Îf *ticări*) A mișca un vehicul într-o parte și în alta pentru a-l putea urni din loc. 5 *vr* A-și încorda puterile Si: (pop) *a se opinti*.

tecăruială *sf* [At: LUC. III, 101 / Pl: *~ieli* / E: ***tecărui***] (Reg) Strângere (a ceva) cu tecărăul² (1).

tecăruit, ~ă *a* [At: DRAGOMIR, O. M. 199 / V: (reg) ***ticărit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tecărui***] (Reg) Încărcat (prea tare) Si: *îndesat, îngrămădit*.

tecăzui *v* vz ***ticăzui¹***

techea *sfs* [At: LEXIC REG. II, 64 / E: nct] (Reg) 1 Joc al băiețandrilor nedefinit mai îndeaproape. 2 Țepușă folosită la jocul techea (1). 3 (Îe) **A o lua** ~ A o lua la sănătoasa.

techeni *vi* [At: DDRF / Pzi: 3 *~nește* / E: fo] (Reg; d. câini) A chelălăi (1).

techenire *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: ***techeni***] (Reg) Chelălăială.

techereu *sn* vz ***tecărău***

techergău *sm* vz ***techergheu***

techergheu *sm* [At: BENIUC, M. C. I, 44 / V: (reg) ***~cărgău, ~rgău, tichirgău, ticordău*** / Pl: *~ei* / E: mg ***tekergö***] (Trs; Mar) 1 Om de nimic Si: *derbedeu*. 2 (Îlv) **A umbla** ~ A hoinări.

techerghi *vi* [At: ALR I. 1323/280 / V: (reg) ***ticărdui*** / Pzi: *~ghesc* / E: ***techergheu*** cf mg *tekereg*] (Trs) 1 A pierde vremea. 2 A umbla haimana Si: *a vagabonda*.

techer-mecher *av* [At: (a. 1881) ap. ȘIO II_1, 353 / A și: *techer-mecher* / E: tc ***teker meker***] (Mun; tcî) 1 În mare grabă Si: *imediat*. 2 Cu sila.

techeșteu *a* [At: DLR / Pl: *~ei* / E: nct] (Trs; înv; d. ani) Care este în curs Si: *curent*.

technețiu *sn* [At: DC / P: *tehn~* / E: fr **technétium**] Element chimic radioactiv, obținut prin reacții nucleare.

tecișoară *sf* [At: GR. S. VI, 133 / Pl: *~re* / E: **teacă** + *-ișoară*] **1-2** (Reg; șhp) Teacă (**13**) (mică).

teciune *sm* vz **tăciune**

teclăzău *sn* vz **teglăzău**

teclăzi *v* vz **teglăzi**

teclăzui *v* vz **teglăzui**

tecle *sfp* [At: MARIAN, S. R. I, 253 / V: (reg) **tic~** / E: **Tecla**] (Mun; șîs *~le berbecilor*) Sărbătoare religioasă creștină care se ține în septembrie sau în ianuarie de către proprietarii de oi.

teclif *sn* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 267 / Pl: *~uri* / E: tc **teklif**] (Tcî) Pretenție.

teclifat *sn* [At: TDRG / Pl: *~uri* / E: tc **teklifat**] (Tcî) Pretenție.

teclifsisleac *sn* [At: GORJAN, H. II, 204/30 / Pl: *~uri* / E: tc **teklifsizlik**] (Tcî) Atitudine familiară Si: *familiaritate*.

tecnafes *sn* vz **tignafes**

tecnefes *sn* vz **tignafes**

tecnetron *sn* [At: DN³ / Pl: *~oane* / E: **Te**(szner) + fr **C**(entre) **N**(ational d') **É**(tudes des) **T**(élécommunications)] (Fiz) Triodă semiconductoare constituită dintr-un bastonaș de germaniu, pe care se aplică, într-un șanț transversal, un strat de indiu, folosită ca amplificator de tensiune la frecvențe foarte înalte.

tecrir *sn* vz **tacrir**

tecs *sn* [At: NOM. MIN. I, 130 / S și: *tex* / Pl: *~uri* / E: ger **Täcks**] Cui mic de metal cu formă specială, folosit pentru fixarea pingelelor sau a tocurilor⁴ încălțămintei.

tecsi *v* vz **ticsi**

tecsit, ~ă *a* vz **ticsit**

tecsui *v* vz **ticsi**

tecsuire *sf* vz **ticsire**

tecsuit, ~ă *a* vz **ticsit**

tecșea *sf* [At: COMAN, GL. / V: (reg) *~șilă* / Pl: *~ele* / E: ns cf *teșeală*] (Mun; Olt) Tulpină de păioase retezată, rămasă cu rădăcina în pământ după cosire.

tecșeală *sf* vz **teșeală**

tecșilă¹ *sf* vz **tașculă**

tecșilă² *sf* vz **tecșea**

tecșoi *sn* vz **teșcoi**

tecșulă *sf* vz **tașculă**

tectită *sf* [At: DN² / E: fr **tectite**] (Glg) Meteorit sticlos, format în cea mai mare parte din bioxid de siliciu.

tectogeneză *sf* [At: DN³ / Pl: *~ze* / E: fr **tectogenèse**] (Glg) Procesul de formare a structurilor geologice de cutare.

tecton *sm* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 102ʳ/7 / Pl: *~i* / E: ngr **τέκτων**] (Îvr) Dulgher.

tectonic, ~ă [At: DT / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr **tectonique**] **1** *sf* Ramură a geologiei care studiază structura scoarței terestre și cauzele mișcărilor și deformărilor acesteia. **2** *sf* Structură geologică. **3** *a* Care este legat de mișcările scoarței Pământului. **4** *a* Care se referă la tectonică (**1**). **5** *a* Care aparține tectonicii (**1**).

tectonosferă *sf* [At: DN³ / E: ger **Tektonosphäre**] (Glg) Denumire a unei părți a scoarței Pământului.

tectrice *sfp* [At: ENC. VET. 771 / E: fr **tectrice**] Pene mari care acoperă corpul păsărilor, în special aripa.

tecu *av* vz **teho**

tecucean, ~ă [At: DEX-S / Pl: *~eni, ~ene* / E: **Tecuci** + *-ean*] **1-2** *sm* Persoană care face parte din populația de bază a municipiului Tecuci sau este originară de acolo. **3** *smp* Populația de bază a municipiului Tecuci. **4-5** *a* Care aparține municipiului Tecuci sau tecucenilor (**3**). **6-7** *a* Referitor la municipiul Tecuci sau la tecuceni (**3**). **8-9** *a* Caracteristic municipiului Tecuci sau tecucenilor (**3**). **10** *a* Care este originar din municipiul Tecuci.

tecuceancă *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ence* / E: **tecucean** + *-că*] **1-2** Femeie care face parte din populația de bază a municipiului Tecuci sau este originară de acolo.

tecui *vt* [At: ALR I, 850/880 / Pzi: *~esc* / E: **teacă** + *-ui*] (Olt; Mun) A dezghioca fasolea.

teculiță *sf* [At: TDRG / Pl: *~țe* / E: **teacă** + *-uliță*] **1-4** (Reg; șhp) Tecuță (**1-4**).

tecuș¹ *sn* [At: ANON. CAR. / Pl: *~uri* / E: **teacă** + *-uș*] **1-2** (Reg; șhp) Tecuță (**1-2**).

tecuș² *sn* vz **tiocuș**

tecuță *sf* [At: DRLU / Pl: *~țe* / E: **teacă** + *-uță*] **1-4** (Reg; șhp) Teacă (**1, 13**) (mică) Si: (reg) *teculiță* (**1-4**), *tecuș¹* (**1-2**).

tedarâc *sn* vz **tedaric**

tedaric *sn* [At: (a. 1783) ȘIO II_2, 118 / V: (înv) *~râc*, **tidarâc** / Pl: ? / E: tc **tedarik**] **1** (Tcî) Aprovizionare (**1**). **2** (Tcî; îlv) **A face ~** A aproviziona (**1**). **3** (Mun; îf *tidarâc*) Rostul unui lucru. **4** (Dob; csc) Instrumente necesare exercitării unei meserii.

tedeum *sn* [At: CR (1829), 92¹/30 / S și: *Te Deum, te-deum* / Pl: *~uri* / E: lat **Te Deum** (laudamus)] **1** Imn de preamărire a lui Dumnezeu în formă de psalm (originar cu textul în limba latină). **2** Scurt serviciu religios în care se cântă tedeumul (**1**) Si: (înv) *moleben*.

tef *sn* vz **teflu**

tefaric *sn* [At: (a. 1786) ap. TDRG / V: (înv) **tif~**, **tifarichi** / Pl: *~uri* / E: tc **tefarik**] (Tcm) **1** (Înv) Obiect prețios Si: *giuvaer*. **2** (Mol; îf *tifaric*) Pramatie.

tefăragă *sf* vz **tăfăragă**

tefăruț, ~ă *a* [At: IORDAN, STIL. 259 / Pl: *~i, ~e* / E: **teafăr** + *-uț*] **1-2** (Reg; șhp) (Cât se poate de) teafăr (**1**) Si: (reg) *teferel* (**1-2**).

tefelegos, ~oasă *a* vz **terfelegos**

tefelug *smn* vz **tăvălug**

tefereagă *sf* vz **tăfăragă**

teferel *a* [At: GALACTION, O. 249 / Pl: *~ei* / E: **teafăr** + *-el*] **1-2** (Reg; șhp) Tefăruț (**1-2**).

teferici¹ *s* [At: CHEST. IV, 118 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Adăpost format dintr-un singur perete de scânduri, înclinat și sprijinit pe două lemne, folosit pentru adăpostirea păstorilor și a diferitelor materiale.

teferici² *vi* [At: PAMFILE, C. Ț. 272 / V: (reg) **tif~** / Pzi: *~icesc* / E: **tefericie**] (Mol) A trăi fericit Si: *a se desfăta*.

tefericie *sf* [At: NECULCE, L. 234 / V: (reg) **tifilicie**, **tifir~** / Pl: *~ii* / E: ns cf tc *teferrüç* „plimbare; excursie"] **1** (Îrg) Petrecere. **2** (Mol; irn; îf *tifiricie*) Pricopseală. **3** (Mol; irn; îaf) Ispravă.

teferiș *sn* [At: PAMFILE, J. III, 95 / Pl: *~uri* / E: nct] (Reg) Loc neted.

teflegi *vtr* [At: I. CR. IV, 232 / V: (reg) **tăflăgi** / Pzi: *~egesc* / E: fo cf *fleci*] (Mol) **1-2** A (se) strivi.

tefli¹ *vt* [At: DLR / Pzi: *~lesc* / E: nct] (Reg) A face (**1**).

tefli² *v* vz **tufli**

teflon *sn* [At: V. ROM. iunie, 1960, 49 / Pl: ? / E: fr **téflon**] **1** Material plastic polimerizat, rezistent la acțiunea agenților corozivi și întrebuințat la fabricarea garniturilor supuse coroziunii, a țesăturilor rezistente la foc și la acizi, a unor izolatori electrici etc. **2** (Pex) Vas de bucătărie confecționat din teflon (**1**).

teflonat, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~ați, ~e* / E: **teflon**] (D. vase metalice) Acoperit cu teflon (**1**).

teflu *sn* [At: DR. III, 448 / V: (reg) **tef** / Pl: *~ri* / E: ns cf *tiflă*] (Mun) **1** Rât¹. **2** (D. porci; îe) **A da cu ~ful** A râma. **3** (Irn; d. oameni; îae) A se obrăznici.

tefrocronologie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr **téphrochronologie**] Cronologie având la bază studiul depozitelor vulcanice.

teftedar *sm* vz **tefterdar**

tefter *sn* [At: N. COSTIN, ap. ȘIO / Pl: *~uri, ~e* / E: tc **tefter**] (Tcî) Registru.

tefterdar *sm* [At: ȘIO II$_2$, 119 / V: (înv) ***ce~, de~, ~ted~, ~iu*** / Pl: *~i* / E: tc ***tefterdar***] (Tcî) **1** Ministru de finanțe la turci Si: (înv) *teftergiu* (**1**). **2** Controlor financiar al unei provincii turcești Si: (înv) *teftergiu* (**2**). **3** (Îs) *~-efendi* Contabil al tezaurului. **4** (Îf *cefterdar*) Persoană care strângea dările Si: (înv) *taxidar*.

tefterdariu *sm* vz ***tefterdar***

teftergiu *sm* [At: (a. 1783) ap. ȘIO II$_2$, 119 / Pl: *~ii* / E: tc ***tefterci***] (Tcî) **1-2** Tefterdar (**1-2**).

tefterhanea *sf* [At: ȘIO II$_2$, 119 / Pl: *~ele* / E: tc ***tefterhane***] (Tcî) Arhivă a finanțelor.

teftic *sm* vz ***tiftic***

teftigiu *sm* vz ***teftișciu***

teftișciu *sm* [At: ȘIO II$_2$, 119 / V: (înv) ***~igiu*** / Pl: *~ii* / E: tc ***teftișçi***] (Tcî) Inspector care se ocupa de anchete.

tefui *vt* [At: SFC VI, 9 / Pzi: 3 *~ește, tefuie* / E: ***tef*** + *-ui*] (Mun) **1** A râma. **2** A murdări.

teghelită *sf* vz ***sticlete***

teginit *sn* vz ***tejnis***

teglar *sm* [At: DRLU / Pl: *~i* / E: ***teglă*** + *-ar*] (Trs; Mar) **1-2** Cărămidar (**1-2**).

teglaș *sm* [At: ALR II/I h 243/64 / Pl: *~i* / E: ***teglă*** + *-aș*] (Reg) **1-2** Cărămidar (**1-2**).

teglazău *sn* vz ***teglăzău***

teglă *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~le* / E: mg ***tégla***] (Trs; Mar) **1** Cărămidă (**1**). **2** (Îs) *~ nearsă* Chirpici.

teglărie *sf* [At: BÎRLEA, C. P. 133 / V: (reg) ***~ler~*** / Pl: *~ii* / E: ***teglă*** + *-(ă)rie*] (Trs; Mar) Instalație pentru fabricarea teglelor (**1**) Si: *cărămidărie*.

teglăzău *sn* [At: KLEIN, D. 437 / V: (reg) ***picl~, pig~, tecl~, ~laz~, ~zeu, ~lezeu, ticlaz~, ticlăsău, ticl~, tiglaz~, tiglăzau, tig~*** / Pl: *~zaie, ~zauă* / E: mg ***téglázó*** cf ger *Bügel*, rom *piglais, piglu*] (Trs; Mar) Fier de călcat.

teglăzeu *sn* vz ***teglăzău***

teglăzi *vt* [At: ALR SN IV h 1231 / V: (reg) ***picl~, tecl~, ticl~, tig~*** / Pzi: *~zesc* / E: ***teglăzău***] (Trs; Mar) A călca îmbrăcămintea sau rufăria cu fierul de călcat Si: (reg) *a teglăzui*.

teglăzit, ~ă *a* [At: DLR / V: (reg) ***picl~, ticl~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***teglăzi***] (Trs; d. rufe) Călcat cu fierul Si: (reg) *teglăzuit^2*.

teglăzui *vt* [At: KLEIN, D. 437 / V: (reg) ***picl~, tecl~, ~lez~, ticl~, tig~*** / Pzi: *~esc* / E: ***teglăzău*** + *-ui*] (Trs; Mar) A teglăzi.

teglăzuire *sf* [At: LB / V: (reg) ***ticl~*** / Pl: *~ri* / E: ***teglăzui***] (Trs) Călcare a rufelor sau a îmbrăcămintei cu fierul de călcat Si: (reg) *teglăzuit^1*.

teglăzuit^1 *sn* [At: LB / V: (reg) ***ticl~*** / Pl: (nob) *~uri* / E: ***teglăzui***] (Trs) Teglăzuire.

teglăzuit^2, ~ă *a* [At: LM / Pl: *~iți, ~e* / E: ***teglăzui***] (Trs; d. rufe) Teglăzit.

teglerie *sf* vz ***teglărie***

teglezeu *sn* vz ***teglăzău***

teglezui *v* vz ***teglăzui***

teglici *sn* [At: I. IONESCU, M. 699 / V: (reg) ***tig~*** / Pl: *~ice* / E: bg **теглич**] (Olt; Mun) **1** Unealtă folosită de cojocari și de cizmari pentru a întinde pielea (crudă). **2** Cui de lemn cu care se prinde jugul de proțap Si: (reg) *ciocâltău*.

tegnafes *sn* vz ***tignafes***

tegnefes *sn* vz ***tignafes***

tegument *sn* [At: PAT. CHIR. 177^r/8 / Pl: *~e*, (rar) *~uri* / E: fr ***tégument***, lat ***tegumentum***] **1** Totalitatea țesuturilor și a formațiilor care acoperă corpul omului și al animalelor. **2** (Bot) Membrană care protejează un organ. **3** (Bot) Înveliș al semințelor plantelor, care îi dă acesteia culoarea și aspectul exterior.

tegumentar, ~ă *a* [At: GRECESCU, FL. 5 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tégumentaire***] **1-3** Care ține de tegument (**1-3**). **4-6** Referitor la tegument (**1-3**).

tehnă *sf* [At: ȘINCAI, HR. I, 104/14 / S și: (înv) *tecnă* / Pl: *~ne* / E: lat med ***techna***, ngr ***τέχνη***] (Înv) **1** Pricepere. **2** Acțiune (dibace, vicleană) făcută (în ascuns) în vederea atingerii unui scop Si: *intrigă, uneltire*.

tehnefes *sn* vz ***tignafes***

tehnic^1 *sm* [At: CARAGIALE, O. III, 228 / Pl: *~ici* / E: ger ***Techniker***] (Îvr) Tehnician (**1**).

tehnic^2, ~ă [At: CR (1829), 313^2/30 / S și: (înv) *tecn~, techn~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: lat ***technicus***, ger ***technisch, Technik***, fr ***technique***] **1-2** *a* Care aparține tehnicii^2 (**10-11**) Si: (îvr) *tehnicesc* (**1-2**), *tehnologicesc* (**1-2**). **3-4** *a* Privitor la tehnică (**10-11**) Si: (îvr) *tehnicesc* (**3-4**), *tehnologicesc* (**3-4**). **5** *a* (Îs) *Termen ~* Termen de specialitate, caracteristic unui domeniu de activitate. **6** *a* (Îs) *Desen ~* Desen care reprezintă la o anumită scară un obiect, cu înscrierea dimensiunilor lui, fiind folosit la construirea obiectului în spațiu. **7** *a* Care se ocupă de problemele practice legate de executarea unor lucrări, a unor operațiuni, de exercitarea unei profesiuni etc. **8** *a* Care aparține aspectelor tehnice (**7**). **9** *a* Referitor la aspectele tehnice (**7**). **10** *sf* (Șîs *~a producției*) Totalitatea uneltelor și a practicilor producției dezvoltate în cursul istoriei, care permit omenirii să cerceteze și să transforme natura înconjurătoare cu scopul de a obține bunuri materiale Si: *tehnologie* (**3**). **11** *sf* Ansamblul metodelor, procedeelor și regulilor, îmbinate cu o anumită măiestrie personală și aplicate în executarea unei operațiuni ori lucrări, sau, în general, în practicarea unei profesiuni. **12** *sf* (Mil; îs) *~a de luptă* Totalitatea mijloacelor de luptă (armament, avioane, tancuri) și auxiliare (materiale de transmisiuni, de geniu etc.) cu care sunt înzestrate forțele armate.

tehnicesc, ~ească *a* [At: MAN. ÎNV. 210/17 / Pl: *~ești* / E: ger ***technisch***] (Îvr) **1-4** Tehnic^2 (**1-4**).

tehnicește *av* [At: CONTEMP. 1949, nr. 162, 13/4 / E: ***tehnic^2*** + *-ește*] Conform tehnicii^2 (**11**).

tehnician, ~ă *smf* [At: ȘĂINEANU, D. U. / P: *~ci-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***technicien***] **1** Specialist într-un anumit domeniu al tehnicii^2 (**1**), având o pregătire medie Si: (îvr) *tehnic^1*. **2** Persoană care dispune de o tehnică (**11**) înaltă într-o știință, într-o meserie etc.

tehnicism *sn* [At: DN^2 / Pl: ? / E: ***tehnic^2*** + *-ism*] Tendința de a folosi în mod exagerat procedeele tehnice^2 (**8**) într-un domeniu de activitate, lăsând pe planul al doilea aspectele teoretice.

tehnicist, ~ă *a* [At: SCÎNTEIA, 1954, nr. 2964 / Pl: *~iști, ~e* / E: ***tehnic^2*** + *-ist*] **1** Care aparține tehnicismului. **2** Care se referă la tehnicism. **3** Care se caracterizează prin tehnicism.

tehnicitate *sf* [At: SCÎNTEIA, 1953, nr. 2598 / E: fr ***technicité***] **1** Caracterul a ceea ce este tehnic^2 (**1**). **2** (Îs) *Spor de ~* Sumă adăugată la retribuția anumitor angajați care au o pregătire profesională specială sau care execută (temporar) o lucrare cu caracter tehnic.

tehniciza *vt* [At: DN^3 / Pzi: *~zez* / E: ***tehnic^2*** + *-iza*] A da caracter (exclusiv) tehnic^2 (**8**).

tehnicizare *sf* [At: DEX / Pl: *~zări* / E: ***tehniciza***] Conferire a unui caracter (exclusiv) tehnic^2 (**8**).

tehnico- [At: DLR / E: gr ***τεχνικός***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1-2** (Cu caracter) tehnic^2 (**1**).

tehnico-cultural, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1948, nr. 112, 9/6 / Pl: *~i, ~e* / E: ***tehnico-*** + ***cultural***] Care privește domeniul tehnic^2 (**1**) și cel cultural.

tehnico-economic, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1919, nr. 161, 1/4 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***tehnico-*** + ***economic***] **1** Care are caracter tehnic^2 (**1**) și economic. **2** Privitor la tehnică^2 (**10**) și la economie.

tehnicolor, ~ă *a* [At: FORM. CUV. I, 190 / Pl: *~i, ~e* / E: ger ***technikolor***] **1** În culori Si: *colorat*. **2** (D. filme) Realizat printr-un procedeu tehnic^2 (**8**) special, care permite transpunerea pe peliculă a culorilor din natură.

tehnico-mecanic, ~ă *a* [At: GEOLOGIA, 4 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***tehnico-*** + ***mecanic***] **1** Care aparține tehnicii^2 (**10**) și mecanicii. **2** Privitor la tehnică^2 (**10**) și la mecanică.

tehnico-organizatoric, ~ă a [At: LEG. EC. PL. 421 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***tehnico-*** + ***organizatoric***] **1** Care are un caracter tehnic^2 (**1**) și organizatoric. **2** Privitor la tehnică^2 (**10**) și la organizare.

tehnico-profesional, ~ă a [At: SCÎNTEIA, 1971, nr. 9011 / Pl: *~i, ~e* / E: ***tehnico-*** + ***profesional***] **1** Care privește domeniul tehnic^2 (**1**) și cel profesional. **2** Care are un caracter tehnic^2 (**1**) și profesional.

tehnico-științific, ~ă a [At: LEG. EC. PL. 102 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***tehnico-*** + ***științific***] **1** Care are un caracter tehnic^2 (**1**) și științific. **2** Care aparține tehnicii^2 (**10**) și științei. **3** Privitor la tehnică^2 (**10**) și la știință.

-tehnie [At: DN^3 / S și: *-technie* / E: fr ***-technie***, it ***-tecnia***] Element secund de compunere savantă cu semnificația „tehnică".

tehnirama *sfs* [At: DN^3 / E: ns cf fr *téchnirama*] (Cig) Metodă de filmare și proiecție pentru ecran panoramic, la care negativul se filmează prin procedeul vista-vision, combinat cu anamorfozarea imaginii, iar copiile se realizează prin procedeul tehnicolor (**2**).

tehno- [At: DLR / E: fr ***techno-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația „tehnic^2".

tehnocrat, ~ă *smf* [At: SCÎNTEIA, 1965, nr. 6688 / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***technocrate***] Adept al tehnocrației (**1**).

tehnocratic, ~ă *a* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***technocratique***] **1-3** Care ține de tehnocrație (**1-3**). **4-6** Privitor la tehnocrație (**1-3**).

tehnocratism *sns* [At: DN^3 / E: fr ***technocratisme***] **1** Tehnocrație (**1**). **2** Tendință tehnocratică (**1**).

tehnocrație *sf* [At: M. D. ENC. / E: fr ***technocratie***] **1** Orientare sociologică potrivit căreia, în societatea contemporană, rolul de conducere ar reveni specialiștilor din diverse domenii ale științei, tehnicii etc. Si: *tehnocratism* (**1**). **2** Sistem de guvernare în care rolul de conducere ar reveni intelectualilor specialiști din domeniul tehnic^2 (**1**). **3** Intelectualitate tehnocratică (**1**).

tehnofobie *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ii* / E: ***tehno-*** + ***fobie***] Fobie față de tehnică^2 (**10**).

tehnografic, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***technographique***] **1** Care se referă la tehnografie. **2** Care ține de tehnografie.

tehnografie *sf* [At: CADE / E: fr ***technographie***] Descriere a diferitelor meserii și a metodelor lor de lucru.

tehnolog, ~ă *smf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ogi, ~oge* / E: fr ***technologue***] Specialist în tehnologie (**1**).

tehnologhic, ~ă *a* vz ***tehnologic***

tehnologhicesc, ~ească *a* vz ***tehnologicesc***

tehnologhie *sf* vz ***tehnologie***

tehnologic, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) *~oghic* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***technologique***, ger ***technologisch***] **1-2** Care se referă la tehnologie (**1-2**). **3-4** Care ține de tehnologie (**1-2**).

tehnologicesc, ~ească *a* [At: MAN. ÎNV. 216/10 / V: (înv) *~loghice~* / Pl: *~ești* / E: ger ***technologisch***, ngr ***τεχνολογικός***] (Înv) **1-4** Tehnic^2 (**1-4**).

tehnologie *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) *~loghie*, *tihnologhie* / S și: (înv) *tecn~* / Pl: *~ii* / E: ngr ***τεχνολογία***, ger ***Technologie***, fr ***technologie***] **1** Știință a procedeelor și a mijloacelor de prelucrare a materialelor. **2** Ansamblul proceselor, metodelor, procedeelor, operațiilor etc. utilizate în scopul obținerii unui anumit produs. **3** Tehnică^2 (**10**). **4** (Îvr) Totalitatea termenilor tehnici^2 (**7**) ai unei meserii, științe sau arte. **5** (Grm; îvr) Analiză gramaticală.

tehnologism *sns* [At: DEX-S / E: fr ***technologisme***] Orientare sociologică contemporană care subapreciază personalitatea umană, cunoașterea și creația de valori în domeniul umanistic, al artei etc., datorită excesului tehnologic (**1**).

tehnologiza *vt* [At: DN^3 / Pzi: *~zez* / E: ***tehnologie*** + *-iza*] **1** (Liv) A da (artei) caracter tehnologic (**1**). **2** A impune o anumită tehnologie (**2**) într-o întreprindere.

tehnologizare *sf* [At: MDA ms / Pl: *~zări* / E: ***tehnologiza***] **1** (Liv) Conferire a caracterului tehnologic (**1**) unei arte. **2** Impunere a unei tehnologii (**2**) într-o întreprindere.

tehnologizat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tehnologiza***] **1** (Liv; d. arte) Căreia i s-a conferit un caracter tehnologic (**1**). **2** (D. întreprinderi) În care s-a impus o anumită tehnologie (**2**).

tehnopatie *sfs* [At: DN^3 / E: fr ***technopathie***] (Med) Denumire generică dată bolilor profesionale.

tehnopsihologic, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***tehnopsihologie***] **1** Referitor la tehnopsihologie. **2** Specific tehnopsihologiei.

tehnopsihologie *sf* [At: DEX-S / E: ***tehno-*** + ***psihologie***] Ramură a psihologiei care se ocupă de mijloacele aplicării practice a psihologiei teoretice.

tehnoredacta *vt* [At: DEX / Pzi: *~tez* / E: ***tehno-*** + ***redacta***] A pregăti din punct de vedere tehnic și grafic un manuscris înainte de trimiterea lui la tipar.

tehnoredactare *sf* [At: GÎ 1961, nr. 637, 4/2 / Pl: *~tări* / E: ***tehno-*** + ***redactare***] Operație de pregătire tehnică^2 (**2**) și grafică a unui manuscris destinat tipăririi Si: *tehnoredacție* (**1**).

tehnoredactor *sm* [At: DN^2 / Pl: *~i* / E: ***tehno-*** + ***redactor***] Persoană care efectuează operația de tehnoredactare.

tehnoredacție *sf* [At: DM / Pl: *~ii* / E: ger ***Technoredaktion***] **1** Tehnoredactare. **2** Serviciu într-o editură care se ocupă de tehnoredactarea manuscriselor.

tehnoredacțional, ~ă *a* [At: HRISTEA, P. E. 41 / P: *~ți-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***tehnoredacție*** + *-onal*] **1** Care ține de tehnoredactare. **2** Privitor la tehnoredactare.

tehnosferă *sf* [At: DEX-S / E: ***tehno-*** + ***sferă***] Domeniu al vieții umane care cuprinde cultura și civilizația.

tehnostructură *sf* [At: DN^3 / E: ***tehno-*** + ***structură*** cf fr *technostructure*] Categorie socială alcătuită din tehnicieni (**2**) specialiști în domeniul organizării și al conducerii.

teho *av* [At: GLOSAR REG. / V: (reg) ***tecu*** / E: ucr ***тихо***] (Reg) **1** (Îlav) **Pe ~** În liniște. **2** (Îal) Pe nesimțite.

tehoi *v* vz ***tiohăi***

tehpergiu, ~ie *a* [At: BELDIMAN, E. 67/24 / Pl: *~ii* / E: nct] (Înv) **1** Arogant (**1**). **2** Mândru.

tehșilă *sf* vz ***tașculă***

tehui^1 [At: TDRG / V: (reg) ***tăh~*** / Pzi: *~esc* / E: ***tehui***^{2}] (Reg) **1-2** *vtr* A (se) zăpăci. **3** *vr* A se sălbătici.

tehui^2***, ~ie*** *a* [At: CONTEMPORANUL, I, 634 / V: (reg) ***tăh~***, ***terh~***, ***tih~*** / Pl: *~* / E: ns cf mg *tahonya*] (Reg) **1** Zăpăcit. **2** (D. oi) Căpiat^2 (**1**).

tehuială *sf* [At: N. LEON, MED. 82 / V: (reg) ***tih~*** / Pl: *~ieli* / E: ***tehui***^{1}] (Reg) **1** Zăpăceală. **2** Căpiere a oilor.

tehuit, ~ă *a* [At: POPA, V. 159 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tehui***^{1}] (Reg) Zăpăcit.

tei [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 9^r/1 / Pl: *~* sm, *~e* sn / E: ml ***tilia***] **1** *sm* (Șîc **~-argintiu**, **~-bun**, **~-căpresc**, **~-câinesc**, **~-de-deal**, **~-fluturesc**, **~-de-mijloc**, **~-păduret**, **~-roșu**, **~-de-toamnă**, **~-de-vară**, **~-verde**) Arbore din familia tiliaceelor, cu frunze mari în formă de inimă, cu flori albe sau albe-gălbui, puternic parfumate, întrebuințate în medicină, care crește în păduri sau este cultivat pe străzi și în parcuri (*Tilia platyphyllos*). **2** *sm* (Îc) **~-alb** Tei (**1**) cu lemnul alb-roșiatic, ușor (*Tilia tomentosa*). **3** *sm* (Îc) **~-pucios** Tei (**1**) înalt până la 20 m (*Tilia cordata*). **4** *sm* (Bot; reg; îc) **~ul-lupului** Tulichină (**1**) (*Daphne mezereum*). **5** *sm* (Reg; pex) Flori de tei (**1-3**). **6** *sm* (Reg; pex) Ceai preparat din flori de tei (**1-3**). **7** *sn* (Lsg; csc) Fibră din scoarță de tei (**1-3**), folosită la legat și la fabricat sfori, frânghii, rogojini. **8** *sn* (Pex; lsg; csc) Obiect (sfoară sau frânghie) făcut din tei (**7**) Cf *curmei*^{2} (**3**). **9** *sn* (Pop; îe) **A lega două în ~** A reuși să adune ceva avere. **10** *sn* (Pop; îe) **A găsi** (sau **a lega**) **~ de curmei** A găsi pretexte. **11** *sn* (Pop; îae) A înșira vorbe fără rost. **12** *sn* (Pop; îae) A fi sărac. **13** *sn* (Pop; îe) **A nădi** (sau **a face**) **din ~ curmei** A încerca toate mijloacele. **14** *av* (Reg; îe) **A fi** (sau **a se face**) **beat ~** A se îmbăta foarte tare. **15** *sn* (Reg; îe) **A fi pus** (sau **a juca**) **pe ~-belit** A fi pus pe stricăciuni, pe rele. **16** *sn* (Reg; îs) *Cui de ~* Lucru în care nu te poți încrede. **17** *sn* (Reg; îe) **A se scurta ~ele** A fi timp puțin. **18** *sn* (Reg; îe) **A mai lungi cuiva ~ele** A amâna executarea unui lucru. **19** *sn* (Reg; îae) A păsui

pe cineva. **20** *sn* (Reg; îe) **A nu-l ține** (pe cineva) **~ele** A nu avea curaj. **21** *sn* (Reg; îe) **A lega** (două lucruri sau ființe) **într-un ~** A le considera la fel de lipsite de valoare. **22** *sn* (Înv) Pânză din fibre de tei (**1-3**). **23** *sn* (Înv; pex) Fir textil al unei plante. **24** *sn* (Olt) Ață la păstaia de fasole. **25** *sm* (Reg) Specie de strugure nedefinită mai îndeaproape.

teică¹ *sf* [At: DDRF / V: (reg) ***tecă***, ***teucă*** / Pl: *teici* / E: ns cf *tău¹*] **1** (Reg) Cutie mobilă (de lemn) în care cad grăunțele din coșul morii și care, prin mișcări repetate, reglează căderea grăunțelor între pietrele morii Si: (reg) *tigaie* (**20**), *tigăiță* (**7**), *titirez* (**9**). **2** (Reg) Jgheab (mic) din care beau sau mănâncă păsările de curte, porcii, vitele etc. **3** (Reg; îe) **A face pe cineva ~ de porci** A insulta pe cineva cu vorbe grele. **4** (Reg) Covată de la piuă. **5** (Reg) Jgheab în care se strivesc strugurii. **6** (Mol) Mic vas de lemn, legat de o prăjină, cu care se scoate apă dintr-un puț. **7** (Reg) Blidar (**4**).

teică² *sf* [At: CADE / Pl: *~ici* / E: cf *tetă*] (Ban) Mătușă.

teică³ *sf* vz ***tecă¹***

teicuță *sf* [At: VLAHUȚĂ, ap. TDRG / Pl: *~țe* / E: ***teică¹*** + *-uță*] **1-4** (Reg; șhp) Teică¹ (**1, 6**) (mică).

teier¹ *sn* [At: ANTIPA, P. 108 / Pl: *~e* / E: ***tei*** + *-ar*] (Reg) Prăjină lungă de care sunt legate curmeie de tei, folosită pentru a speria peștii de pe fundul apei și a-i goni spre plasele de pescuit.

teier² *sn* vz ***taier***

teină *sf* [At: BIANU, D. S. / E: fr ***théine***] (Chm) Alcaloid cristalizat, cu gust amărui, extras din frunzele de ceai și întrebuințat în medicină ca stimulent al sistemului nervos central și al inimii sau ca diuretic.

teios, ~oasă [At: JIPESCU, O. 54 / P: *te-ios* / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***tei*** + *-os*] (Reg) **1** *a* (D. unele plante sau fructe comestibile) Tare și fibros Si: *ațos*. **2** *a* Aspru la pipăit. **3** *a* (Fig; d. persoane) Vânjos. **4** *sm* Varietate de struguri nedefinită mai îndeaproape.

teism¹ *sns* [At: NEGULICI / E: fr ***théisme***] Concepție filozofică religioasă care afirmă existența lui Dumnezeu ca ființă supranaturală, rațională, creatoare și conducătoare a lumii.

teism² *sn* [At: D. MED. / E: fr ***théisme***] (Med) Ansamblul tulburărilor produse de consumul abuziv al ceaiului.

teist, ~ă [At: I. GOLESCU / Pl: *~iști*, *~e* / E: fr ***théiste***] **1** *smf* Adept al teismului¹. **2** *a* Care ține de teism¹. **3** *a* Privitor la teism¹.

teiș¹ *sn* [At: COSTINESCU / Pl: *~uri* / E: ***tei*** + *-iș*] (Reg) **1** (Csc) Pădure (mică) de tei (**1-3**). **2** Varietate de struguri nedefinită mai îndeaproape.

teiș² *sn* vz ***tăiș***

teișor *sm* [At: NEGRUZZI, S. II, 293 / P: *te-i~* / Pl: *~i* / E: ***tei*** + *-(i)șor*] **1-6** (Pop; șhp) Tei (**1-3**) (mic) Si: (pop) *teiuleț* (**1-6**). **7** (Reg) Arbust din familia rozaceelor, cu flori mari, galbene-aurii, cultivat ca plantă ornamentală Si: *trandafir-galben* (*Kerria-japonica*). **8** (Bot; reg) Aglică (*Filipendula vulgaris*). **9** (Bot; reg) Cununiță (**29**) (*Spiraea ulmifolia*). **10** (Bot; reg) Taulă¹ (**1**) (*Spiraea crenata*). **11** (Bot; reg) Crețușcă (**1**) (*Filipendula ulmaria*). **12** (Bot; reg) Pristolnic¹ (*Abutillon theophrasti*). **13** (Bot; reg) Strașnic (*Asplenium trichomanes*). **14** (Reg) Buruiană de baltă, având tulpina înaltă, cu ramuri și frunze mari.

teiță *sf* [At: PANȚU, PL. / Pl: *~țe* / E: ***tei*** + *-iță*] (Bot; Buc) **1** Odogaci (*Saponaria officinalis*). **2** (Îc) **~-roșie** Lipicioasă (*Viscaria vulgaris*).

teiuleț *sm* [At: TEODORESCU, P. P. 353 / P: *te-iu~* / Pl: *~i* / E: ***tei*** + *-uleț*] **1-6** (Pop; șhp) Teișor (**1-6**).

teiușa *vr* [At: A V, 14 / P: *te-iu~* / Pzi: *~șez* / E: ***teios***] (Reg; d. tulpina plantelor) A deveni teios (**1**).

tejaurareș *sm* vz ***tezaurar***

tejghea *sf* [At: (a. 1793) ap. ȘIO II_1, 358 / V: (reg) ***tij~***, ***tizghea*** / S și: (îrg) *tesghea* / Pl: *~ele* / E: tc ***tezgâh***] **1** Masă (într-un magazin) pe care vânzătorul își expune marfa și pe care servește pe cumpărători Si: *taraba* (**2**). **2** (Prc) Sertar al tejghelei (**1**). **3** (Îrg) Masă de lucru a unui meseriaș. **4** (Reg) Scândură pe care se pune cașul la fermentat. **5** (Reg) Vas de lemn în care se pune cașul la scurs. **6** (Reg) Lemn de care este prinsă broasca morii. **7** (Reg; îf *tizghea*) Jgheab în care se unesc șindrilele. **8** (Pfm; îe) **A da pe sub ~** A vinde la suprapreț un produs prohibit sau rar, pe furiș.

tejgheluță *sf* [At: REBREANU, R. 112 / Pl: *~țe* / E: ***tejghea***] **1-4** (Pop; șhp) Tejghea (**1-2**) (mică).

tejgherea *sf* [At: ALR I, 724/679 / Pl: *~eli* / E: nct] (Dob) Roabă.

tejghetar *sm* [At: (a. 1794) ap. ȘIO II_1, 358 / S și: (îrg) *tesghe~* / Pl: *~i* / E: tc ***tezgâhtar***] **1** Persoană care stă la tejghea (**1**) ca vânzător sau ca încasator. **2** (Îvr) Meseriaș care lucrează la tejghea (**3**).

tejiac *sm* [At: PLOPȘOR, V. O. 15 / Pl: ? / E: nct] (Olt) Copac uscat, lipsit de coajă și de crengi Si: (reg) *osiac*.

tejniș *sn* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 246 / V: (înv) ***teginit*** (P: *~gi-nit*) / Pl: *~uri* / E: tc ***tecnis*** „joc de cuvinte, calambur"] (Tcî) Metaforă.

tel *sn* [At: (a. 1792) ap. ȘIO II_1, 353 / Pl: *~uri* / E: tc ***tel***] **1** (Îrg) Fir de metal Si: *sârmă*. **2** (Îrg) Sârmă care susține și întărește forma unui corset. **3** (Pop) Fir de metal auriu sau argintiu din care se face beteala miresei. **4** (Pop; pex) Beteală (**2**). **5** Coardă mică de metal la un instrument muzical. **6** Arc de sârmă (de oțel) folosit la somiere, canapele, fotolii etc. Si: *drot*. **7** (Pex) Spirală. **8** Instrument de sârmă cu mâner folosit în bucătărie pentru bătut ouăle, crema, frișca etc.

telal *sm* [At: SIMION DASC., ap. LET. I A, 48/30 / V: (înv) ***~ar*** / Pl: *~i* / E: tc ***tellâl***] **1** (Înv) Crainic² (**3**). **2** (Înv; spc) Persoană care făcea strigările la un mezat. **3** Negustor ambulant (de haine vechi) Si: (reg) *obielar*, *râzar*, *rufar*, *tandál*.

telalâc *sn* [At: (a. 1754) ap. ȘIO II_1, 354 / V: (înv) ***~lic*** / Pl: *~uri* / E: tc ***tellâllık***] (Tcî) **1-3** Îndeletnicirea telalului (**1-3**). **4-5** (Rar) Beneficiul telalului (**2-3**). **6** Marfa telalului (**3**).

telal-baș *sm* vz ***telal-bașa***

telal-bașa *sm* [At: (a. 1784) ap. ȘIO II_1, 354 / V: (înv) ***talal-~***, ***~-baș*** / S și: *~albașa* / E: tc ***tellâlbașı***] (Tcî) **1-3** Conducător al telalilor (**1-3**).

telalgie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***télalgie***] (Med) Durere care apare la distanță de locul leziunii.

telalic *sn* vz ***telalâc***

telamon *sm* [At: DN³ / Pl: *~i* / E: fr ***télamon***] (Aht) Atlant¹ (**1**).

telangiectazie *sf* [At: DEX / P: *~gi-e~* / Pl: *~ii* / E: fr ***télangiectasie***] (Med) Dilatație a vaselor mici sau terminale, care apare de obicei pe nas și pe pomeții obrajilor.

telar¹ *sm* [At: ALEXI, W. / Pl: *~i* / E: ***tel*** + *-ar*] (Îvr) **1** Persoană care face teluri (**1**). **2** (Pex) Negustor de teluri (**1**).

telar² *sm* vz ***telal***

telatin *sn* vz ***teletin***

telălău *s* vz ***teleleu***

telălie *sf* [At: KOGĂLNICEANU, ap. PR. DRAM. 424 / V: (înv) ***telel~*** / E: ***telal*** + *-ie*] (Înv) **1-3** Locul în care telalul (**1-3**) își practică meseria.

telăliță *sf* [At: ALECSANDRI, T. 342 / V: (reg) ***telel~*** / Pl: *~țe* / E: ***telal*** + *-iță*] (Îrg) **1** Femeie care face comerț ambulant (cu haine vechi). **2** Femeie care mijlocește diferite afaceri Si: *mijlocitoare*, (înv) *teleloaică* (**2**). **3** Femeie de moravuri ușoare Si: (reg) *teleleică²* (**4**).

telbea *sf* vz ***telvea***

telci *sm* vz ***terci¹***

telcios, ~oasă *a* vz ***tercios***

telcui *v* vz ***tâlcui***

telcurșum *sn* [At: BELDIMAN, E. 78/30 / Pl: ? / E: tc ***telkurșum***] (Tcî) Glonț de plumb.

tele- [At: DM / E: fr ***télé-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** La distanță. **2** De televiziune.

teleac *sn* vz ***telechi***

teleagă *sf* [At: PSALT. 154 / V: (reg) ***~legă***, ***~ligă***, ***tia~***, ***til~***, ***tiligă*** / Pl: *~legi*, (înv) *~age* / E: slv ***телѣга***] **1** (Pop) Căruță mică, de obicei cu două roți, care servește la transportul persoanelor sau al unor poveri ușoare Si: (reg) *teleașcă*, *teleguță* (**1**). **2** (Reg) Car fără loitre și leuci (uneori prelungit), folosit de obicei la transportul lemnelor Si: (reg) *telegar* (**4**). **3** (Îrg) Roabă. **4** (Reg) Ansamblul celor două roți pe care se reazemă grindeiul plugului Si: (reg) *teleguță* (**3**), *toligă* (**2**). **5** (Ast; reg; îc) **Tileaga-cu-doi-boi** Ursa-mică.

teleampermetru *sn* [At: DN³ / P: *~le-a~* / Pl: *~re* / E: ns cf fr *téléampèremètre*] Ampermetru pentru măsurarea la distanță a curentului dintr-un circuit electric.

teleancă *sf* vz ***tilincă***

teleanchetă *sf* [At: DN³ / P: *~le-a~* / Pl: *~te* / E: ***tele-*** + ***anchetă***] Anchetă realizată de televiziune.

teleap *sn. i* [At: CREANGĂ, P. 251 / V: (reg) ***talap*** / E: fo] (Pop; rep) **1-2** (Cuvânt care) imită zgomotul produs de pași.

teleast *sm* [At: L. ROM. 1974, 195 / P: *~le-a~* / Pl: *~aști* / E: fr ***téléaste***] **1** Telecineast (1). **2** Amator de programe de televiziune (de calitate).

teleașcă *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ești* / E: rs **тележка**] (Mun) Teleagă (1).

teleautograf *sn* [At: DN² / P: *~le-a-u~* / Pl: *~e* / E: fr ***téléautographe***, ger ***Teleautograph***] Instalație cu ajutorul căreia mișcările unui creion condus cu mâna în punctul de emisiune se transmit fidel, prin mijloace de telecomunicație, unei unelte înregistratoare aflate în punctul de recepție.

teleautografic, ~ă *a* [At: DN³ / P: *~le-a-u~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***téléautographique***] Referitor la teleautograf.

teleautografie *sf* [At: DN³ / P: *~le-a-u~* / Pl: *~ii* / E: fr ***téléautographie***] Transmitere la distanță a scrisului, a desenelor cu ajutorul teleautografului.

telebiometric, ~ă *a* [At: DEX / P: *~bi-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***telebiometrie***] (Blg) **1** Referitor la telebiometrie. **2** De telebiometrie.

telebiometrie *sn* [At: DEX-S / P: *~bi-o~* / E: ***tele-*** + ***biometrie***] (Blg) Studiu de la distanță al fenomenelor biologice.

telebusolă *sf* [At: DL / Pl: *~le* / E: ***tele-*** + ***busolă***] Busolă ale cărei indicații sunt transmise de la distanță la instrumentele indicatoare de la bordul unui avion Si: *telecompas*.

telec *sn* vz ***telechi***

telecabină *sf* [At: SCÎNTEIA, 1976, nr. 10636 / Pl: *~ne* / E: fr ***télécabine***, it ***telecabina***] **1** Teleferic amenajat cu cabine pentru transportul persoanelor. **2** Cabină suspendată prin bare fixate pe cablu la intervale fixe.

telecameră *sf* [At: DEX-S / Pl: *~re* / E: fr ***télécaméra***] Cameră de luat vederi pentru televiziune.

telecentru *sn* [At: DN³ / Pl: *~re* / E: rs **телецентр**] Stație de televiziune.

telecheni *sn* vz ***telechim***

telechi *sn* [At: (a. 1776) IORGA, S. D. XVII, 185 / V: (reg) ***tal~, taleci, tăleac, ~leac, ~ec, ~eci*** / Pl: *~uri* / E: mg ***telek***] (Trs) **1** Bucată de pământ cultivat. **2** Loc de casă. **3** Grădină (1).

telechim *sn* [At: ALR SN I h 148 / V: (reg) ***talichim, ~cheni, ~chinv, ~lecum*** / Pl: *~uri* / E: mg ***telekkönyv***] (Trs) Carte funciară.

telechinezie *sf* [At: DEX-S / S și: *~lekin~* / E: fr ***télékinésie***] (Psh) Capacitate a unor persoane de a deplasa obiecte fără să le atingă.

telechinv *sn* vz ***telechim***

teleci *sn* vz ***telechi***

telecineast *sm* [At: M. D. ENC. / P: *~ne-a~* / Pl: *~aști* / E: fr ***télécinéaste***] **1** Specialist în realizarea filmelor pentru televiziune Si: *teleast* (1). **2** Autor de scenarii pentru televiziune.

telecinema *sn* [At: DEX / E: fr ***télécinéma***] Telecinematograf.

telecinematecă *sf* [At: DN³ / Pl: *~eci* / E: fr ***télécinémathèque***] **1** Arhivă de filme a televiziunii. **2** Emisiune de televiziune în care se prezintă filme artistice din telecinematecă (1).

telecinematograf *sn* [At: ENC. TEHN. I, 48 / Pl: *~e* / E: fr ***télécinématographe***] Aparat care transmite un film cinematografic prin procedee de televiziune Si: *telecinema*.

telecinematografic, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***telecinematografie***] (Rar) **1** De telecinematografie. **2** Din telecinematografie.

telecinematografie *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ii* / E: ***tele-*** + ***cinematografie***] (Rar) Producție de filme pentru televiziune.

telecobalterapie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***télécobalthérapie***] (Med) Tratament al tumorilor efectuat de la distanță cu ajutorul radiațiilor emise de cobaltul radio-activ.

telecomanda *vt* [At: DEX / Pzi: *~mand* / E: fr ***télécommander***] A transmite o comandă la distanță prin intermediul unui dispozitiv electronic Si: *a telediri ja*.

telecomandabil, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~i, ~e* / E: ***telecomanda*** + *-bil*] (D. mecanisme, instalații) Care poate fi telecomandat.

telecomandare *sf* [At: DN³ / Pl: *~dări* / E: ***telecomanda***] Transmitere a unei comenzi de la distanță prin intermediul unui dispozitiv electronic Si: *teledirijare*.

telecomandat, ~ă *a* [At: DN² / Pl: *~ați, ~e* / E: ***telecomanda***] Care se execută prin telecomandă (1).

telecomandă *sf* [At: DL / Pl: *~menzi* / E: fr ***télécommande***] **1** Transmitere la distanță a unei comenzi prin mijloace de telecomunicație. **2** Totalitatea mijloacelor tehnice prin care se efectuează o telecomandă (1).

telecompas *sn* [At: DN³ / Pl: *~uri* / E: ns cf fr *télécompas*] Telebusolă.

telecomunicație *sf* [At: COD. PEN. R. P. R. 408 / Pl: *~ii* / E: fr ***télécommunication***] **1** Transmitere și recepție la distanță a unor semnale corespunzând unor sunete, semne sau imagini prin telefon, telegraf, televiziune, semnalizare optică etc. **2** Legătură între două puncte între care se realizează telecomunicația (1). **3** (Îs) *Sistem de ~ii* Totalitatea mijloacelor tehnice dintr-un serviciu de telecomunicații, care formează o unitate.

teleconcurs *sn* [At: DN³ / Pl: *~uri* / E: ***tele-*** + ***concurs***] Concurs transmis prin televiziune.

teleconferință *sf* [At: DEX-S / Pl: *~țe* / E: ***tele-*** + ***conferință***] Conferință organizată și transmisă prin diverse sisteme de telecomunicație (3).

telecontrol *sn* [At: DEX-S / Pl: *~oale* / E: eg ***telecontrol***] Control de la distanță printr-un sistem de telecomunicație (3).

telecopter *sn* [At: DEX-S / Pl: *~e* / E: ***tele-*** + (heli)***copter***] Helicopter mic telecomandat.

telecronicar, ~ă *smf* [At: DEX-S / Pl: *~i, ~e* / E: ***tele-*** + ***cronicar***] Cronicar al emisiunilor de televiziune.

telecronică *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ici* / E: ***tele-*** + ***cronică***] Cronică de televiziune.

telecum *sn* vz ***telechim***

telecurieterapie *sf* [At: DN³ / P: *~cü-ri~* / Pl: *~ii* / E: fr ***télécuriethérapie***] (Med) Tratament cu radium efectuat la distanță față de locul tratat Si: *teleradiumterapie*.

telecursant *sm* [At: DN³ / Pl: *~nți* / E: ***tele-*** + ***cursant***] Cel care urmărește un curs transmis la televiziune.

teledetectare *sf* [At: DN³ / Pl: *~tări* / E: ns cf fr *télédetection*] Tehnica² de a vedea obiectele de la distanță, cu mijloace obișnuite.

teledetecție *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ii* / E: fr ***télédétection***] Complex de tehnici² utilizate pentru prelucrarea de la distanță a unor date cu privire la obiecte sau fenomene.

telediafonie *sf* [At: DN³ / P: *~di-a~* / Pl: *~ii* / E: fr ***télédiaphonie***] Diafonie percepută în receptorul telefonic de la capătul opus capătului liniei de la care provine semnalul perturbator.

teledialog *sn* [At: DEX-S / P: *~di-a~* / Pl: *~uri* / E: ***tele-*** + ***dialog***] Dialog realizat și transmis prin diverse sisteme de telecomunicație (3).

teledifuza *vt* [At: DEX-S / Pzi: *~zez* / E: ***tele-*** + ***difuza***] A difuza prin intermediul televiziunii.

teledifuzare *sf* [At: DEX / Pl: *~zări* / E: ***teledifuza***] Difuzare prin intermediul televiziunii.

teledifuzat, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~ați, ~e* / E: ***teledifuza***] Difuzat prin intermediul televiziunii.

teledinamic, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***télédynamique***] **1** Referitor la teledinamică. **2** De teledinamică.

teledinamică *sf* [At: DN³ / E: fr ***télédynamique***] Știință care se ocupă cu transmiterea prin pământ, cu ajutorul ultrasunetelor, a unor șocuri puternice, în scopul de a provoca acțiuni distrugătoare la mare distanță.

teledinamie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***télédynamie***] Tehnica² transmiterii la distanță a energiei (electrice).

teledirija *vt* [At: DN³ / Pzi: *~jez* / E: ***tele-*** + ***dirija***] A telecomanda.

teledirijare *sf* [At: SCÎNTEIA, 1966, nr. 7057 / Pl: *~jări* / E: ***tele-*** + ***dirijare***] Telecomandare.

teledivertisment *sn* [At: DEX-S / Pl: *~e* / E: ***tele-*** + ***divertisment***] Emisiune de divertisment la televiziune.

teleecraniza *vt* [At: DEX-S / P: *~le-e~* / Pl: ~zez / E: ***tele-*** + ***ecraniza***] A ecraniza o operă literară pentru televiziune.

teleecranizare *sf* [At: DEX / P: *~le-e~* / Pl: *~zări* / E: ***teleecraniza***] Ecranizare a unei opere literare pentru televiziune.

teleecranizat, ~ă *a* [At: DEX / P: *~le-e~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***teleecraniza***] (D. opere literare) Ecranizat pentru televiziune.

teleeducație *sf* [At: DEX-S / P: *~le-e~* / E: ***tele-*** + ***educație***] Educație prin televiziune.

teleemisiune *sf* [At: DEX-S / P: *~le-e~* / Pl: *~ni* / E: ***tele-*** + ***emisiune***] Emisiune de televiziune.

teleenciclopedie *sf* [At: DEX-S / P: *~le-e~* / Pl: *~ii* / E: ***tele-*** + ***enciclopedie***] Emisiune cu caracter enciclopedic prezentată de televiziune.

telefagie *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ii* / E: ***tele-*** + (antropo)***fagie***] Manie de a consacra prea mult timp emisiunilor de televiziune.

teleferic *sn* [At: SCÎNTEIA, 1954, nr. 2869 / Pl: *~ice* / E: fr ***téléphérique***] Funicular amenajat pentru transportul de persoane.

telefica *vt* [At: DEX-S / Pzi: 4 *~căm* / E: ***tele-*** + (electri)***fica***] (Rar) A introduce televiziunea în diverse domenii de activitate.

teleficare *sf* [At: DEX / Pl: *~cări* / E: ***telefica***] Introducere a televiziunii în diverse domenii de activitate.

teleficat, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~ați, ~e* / E: ***telefica***] (D. domenii de activitate, procese tehnologice etc.) În care s-a introdus televiziunea.

telefilm *sn* [At: L. ROM. 1974, 195 / Pl: *~e* / E: fr ***téléfilm***] Film (documentar, de desen animat sau artistic) realizat pentru televiziune.

telefilmotecă *sf* [At: DEX-S / Pl: *~eci* / E: ***tele-*** + ***filmotecă***] Filmotecă a televiziunii.

telefoileton *sn* [At: DEX-S / P: *~fo-i~* / Pl: *~oane* / E: ***tele-*** + ***foileton***] Foileton de televiziune.

telefon *sn* [At: F (1875), 123 / V: (reg) ***talif~, tăläf~, tăl~, tălif~, ~lif~, tilif~*** / Pl: *~oane* / E: fr ***téléphone***, ger ***Telefon***] **1** Aparat prevăzut cu un transmițător și un receptor și care, legat la o instalație centrală, permite convorbiri la distanță. **2** (Îs) ~ *automat* Aparat telefonic la care legarea abonatului chemător cu cel chemat se face automat, pe baza semnalelor de comandă date direct de abonatul chemător. **3** (Pex) Receptorul de la telefon (1). **4** Chemare telefonică. **5** Convorbire telefonică. **6-7** (Îe) **A da** (sau **a primi) un** ~ A transmite (sau a primi) un mesaj prin telefon (1). **8** Numărul pe care îl poartă instalația unui abonat. **9** (Îs) *Carte de ~oane* Carte cuprinzând numerele de telefon (**8**) ale abonaților dintr-un oraș, dintr-un județ. **10** Ansamblul instalațiilor electrice legate prin conductoare, cu ajutorul cărora se poate vorbi la distanță. **11** (Lpl) Centrală telefonică. **12** Telefonie (1). **13** (Îs) ~ *mobil* Telefon (1) portabil care funcționează pe baza conexiunilor realizate prin satelit.

telefona *vti* [At: DDRF / V: (reg) *~ni* / Pzi: *~nez* / E: fr ***téléphoner***] **1-2** A comunica prin intermediul telefonului (1, 10, 13). **3-4** A chema la telefon (1, 13).

telefonare *sf* [At: DN³ / Pl: *~nări* / E: ***telefona***] **1** Comunicare prin intermediul telefonului (**1**, **10**, **13**) Si: *telefonat¹* (1). **2** Chemare a cuiva la telefon (**1**, **13**) Si: *telefonat¹* (2).

telefonat¹ *sn* [At: DEX-S / Pl: (nob) *~uri* / E: ***telefona***] **1-2** Telefonare (1-2).

telefoni *v* vz ***telefona***

telefonic, ~ă *a* [At: DDRF / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***téléphonique***] **1-3** Care aparține telefonului (**1**, **10**, **13**). **4-6** Privitor la telefon (**1**, **10**, **13**). **7** (D. convorbiri, mesaje, legături etc.) Care se face prin telefon (**1**, **10**, **13**). **8** (Îs) *Aviz* ~ Aviz prin care cineva este înștiințat că la o anumită oră va fi chemat la telefon (1) pentru o convorbire interurbană sau internațională. **9** Referitor la telefonie (1). **10** Caracteristic telefoniei (1).

telefonie *sf* [At: LTR² / Pl: *~ii* / E: fr ***téléphonie***] **1** Telecomunicație (1) care constă în transmiterea, de obicei bilaterală, a vorbirii prin semnale intermediare între două puncte determinate Si: *telefon* (**12**). **2** (Îs) ~ *pe fire* Telefonie (1) în care semnalele intermediare sunt transmise prin intermediul firelor telefonice. **3** (Îs) ~ *fără fir* (sau, îvr, *fără sârmă*) Radiotelefonie.

telefonist, ~ă *smf* [At: BARCIANU / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***téléphoniste***] **1** Persoană care stabilește legăturile necesare într-o centrală telefonică neautomată. **2** Persoană specializată în telefonie (**1**).

telefonometrie *sf* [At: LTR² / Pl: *~ii* / E: fr ***téléphonométrie***] Operație de determinare a calităților aparatelor telefonice și a legăturilor telefonice, la emisiune și la recepție, prin comparare cu calitățile anumitor instalații de referință.

telefonometru *sn* [At: DEX-S / Pl: *~re* / E: fr ***téléphonomètre***] Contor pentru înregistrarea numărului și duratei convorbirilor telefonice.

telefoto *sni* [At: DEX / E: fr ***téléphoto***] **1** Aparat care transmite o imagine luminoasă. **2** Imagine obținută cu ajutorul unui telefoto (**1**).

telefotografia *vt* [At: DN² / P: *~fi-a* / Pzi: *~iez* / E: fr ***téléphotographier***] A face o telefotografie (**3**).

telefotografic, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***téléphotographique***] **1-3** Referitor la telefotografie (**1-3**).

telefotografie *sf* [At: CADE / Pl: *~ii* / E: fr ***téléphotographie***] **1** Telecomunicație (**1**) care constă în transmiterea pe cale electrică, de la distanță, a unor imagini statice Si: *fototelegrafie*. **2** Tehnica² de a fotografia de la mare distanță, cu ajutorul teleobiectivului. **3** Fotografie obținută prin telefotografie (**1**).

telefotografiere *sf* [At: LTR² / P: *~fi-e~* / Pl: *~ri* / E: ***telefotografia***] Transmitere pe cale electrică, de la distanță, a unor imagini statice.

telegar [At: (a. 1534) ap. D. BOGDAN, GL. / Pl: *~i* / E: ***teleagă*** + *-ar*] **1** *sm* (Pop) Cal tânăr și voinic (folosit la trăsură). **2** *sm* (Reg; fig) Vagabond. **3** *sm* (Buc) Persoană care transportă bușteni cu teleaga (**2**). **4** *sn* (Reg) Teleagă (**2**).

telegaș *sm* [At: DR. V, 237 / Pl: *~i* / E: ***teleagă*** + *-aș*] (Reg) Persoană care are un singur cal.

telegă *sf* vz ***teleagă***

telegărește *av* [At: CIAUȘANU, V. 203 / E: ***telegar*** + *-ește*] (Reg; în legătură cu verbe de mișcare) Repede.

telegări *vt* [At: ANON. CAR. / Pzi: *~resc* / E: ***telegar***] (Îrg) A ține tot timpul caii la han.

telegău *sn* [At: ALR II, 5633/260 / Pl: *~gaua* / E: ***teleagă*** + *-ău*] (Reg) Piesă de lemn, având la capete câte o țepușă, care se pune peste perinocul carului când se scot loitrele pentru a se transporta bușteni.

telegea *sf* [At: CADE / Pl: *~egele* / E: ***teleagă*** + *-ea*] **1-2** (Reg; șhp) Teleguță (**1-2**).

telegenic, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1964, nr. 920, 4/3 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***télégénique***] **1** Care poate fi reprodus în mod avantajos, plăcut, în imagini televizate. **2** (D. persoane) Care are expresivitate pe ecranul televizorului.

telegenie *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ii* / E: fr ***télégénie***] **1-2** Calitate a ceea ce este telegenic (**1-2**).

teleghida *vt* [At: DM / Pzi: *~dez* / E: fr ***téléguider***] A dirija de la distanță (prin telecomandă, fascicul laser etc.) un avion, un vehicul, un proiectil pe o distanță obligatorie.

teleghidaj *sn* [At: LTR² / Pl: *~e* / E: fr ***téléguidage***] Teleghidare.

teleghidare *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~dări* / E: ***teleghida***] Dirijare (prin telecomandă, fascicul laser etc.) a unui avion, vehicul, proiectil pe o distanță obligatorie Si: *teleghidaj*.

teleghidat, ~ă *a* [At: SCÎNTEIA, 1960, nr. 4842 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***teleghida***] (D. avioane, vehicule, proiectile etc.) Care este dirijat de la distanță, pe o traiectorie obligatorie.

telegnozis *sn* [At: DEX-S / Pl: ? / E: eg ***telegnosis***] (Psh) Cunoaștere prezumtivă a evenimentelor îndepărtate (ca loc sau timp) pe alte căi decât cele perceptive și intelectuale.

telegondolă *sf* [At: DEX-S / Pl: *~le* / E: ***tele-*** + ***gondolă***] Bancă cu două locuri, amenajate pentru transportul pe cablu al persoanelor.

telegraf *sn* [At: CR (1829), 205¹/3 / V: (înv) ***til~***, (reg) ***tălig~***, ***~lig~***, ***țăl~*** / Pl: *~e*, (înv) *~uri* sn, *~i* sm / E: fr ***télégraphe***, ger ***Telegraf***] **1** *sn* Aparat folosit pentru producerea, recepția și transformarea semnalelor telegrafice în scopul transmiterii telegramelor **(1)**. **2** *sn* (Pex) Ansamblul instalațiilor telegrafice. **3** *sn* Telegrafie **(1)**. **4** *sn* (Îs) *~ fără fir* (sau, îvr, *fără sârmă*) Telegraf **(1)** care, pentru a transmite semnalele, nu utilizează liniile telegrafice. **5** *sn* Instituție în care se efectuează operațiile de transmitere a telegramelor. **6** *sn* (Înv; șîs *~ optic*) Aparat situat pe înălțimi sau în turnuri de semnalizare, pentru transmiterea la distanță a unor semnale optice. **7** *sn* (Reg) Telegramă **(1)**. **8** *sm* Plantă erbacee ornamentală, cu tulpina ramificată, subțire, atârnătoare, cu frunze ovale, cu dungi colorate în lungime, dintre care două mai late, albicioase spre margine, cu flori mici, roz-purpurii (*Tradescantia virginica*). **9** *sm* Plantă erbacee ornamentală, cu tulpina roșiatică, agățătoare, ajungând până la 5-6 metri, cu flori albe, parfumate (*Boussingaultia basselloides*). **10** *sm* (Bot; reg) Atârnătoare **(9)** (*Zebrina pendula*).

telegrafi *v* vz ***telegrafia***

telegrafia *vti* [At: DÎMBOVIȚA (1859), 123¹/36 / P: *~fi-a* / V: (înv) *~fi*, (reg) ***tălegrăfa*** / Pzi: *~iez* / E: fr ***télégraphier***] **1-2** A comunica prin telegraf **(1)**. **3-4** A transmite o telegramă **(1)**.

telegrafiare *sf* vz ***telegrafiere***

telegrafic, ~ă *a* [At: CR (1834), 343¹/30 / V: (înv) ***til~*** / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***télégraphique***, ger ***telegrafisch***] **1-4** Care aparține telegrafului **(1-2, 5)** sau telegrafiei **(1)** Si: (îvr) *telegraficesc* **(1-4)**. **5-8** Privitor la telegraf **(1-2, 5)** sau la telegrafie **(1)** Si: (îvr) *telegraficesc* **(5-8)**. **9** Care se transmite prin telegraf **(1)**. **10** (Fig; mai ales d. stil) Care este concis Si: *laconic*. **11** (Fig) Care se desfășoară într-un ritm alert.

telegraficesc, ~ească *a* [At: POLIZU / Pl: *~ești* / E: ger ***telegrafisch***] (Îvr) **1-8** Telegrafic **(1-8)**.

telegrafie *sf* [At: UNIVERSUL (1846), 187¹/1 / Pl: *~ii* / E: fr ***télégraphie***] **1** Telecomunicație **(1)** care constă în transmiterea la distanță, prin semnale electromagnetice, optice, etc. a unor semne grafice și în înregistrarea lor cu ajutorul telegrafului **(1)** Si: *telegraf* **(3)**. **2** (Îs) *~ pe fire* Telegrafie **(1)** în care semnalele electromagnetice sunt transmise prin intermediul liniilor de telecomunicații. **3** (Îs) *~ fără fir* (sau, îvr, *fără sârmă*) Radiotelegrafie.

telegrafiere *sf* [At: DDRF / P: *~fi-e~* / V: (înv) ***~iare*** / Pl: *~ri* / E: ***telegrafia***] Comunicare prin telegraf **(1)**.

telegrafist, ~ă *smf* [At: ROMÂNUL (1857), nr. 2, 4³/5 / Pl: *~iști*, *~e* / E: fr ***télégraphiste***] **1** Persoană care transmite și recepționează telegrame **(1)**, manipulând un telegraf **(1)**. **2** Persoană specializată în telegrafie **(1)**.

telegram *sn* vz ***telegramă***

telegramă *sf* [At: BARIȚIU, P. A. III, 371 / V: (reg) ***țăl~***, ***tălig~***, ***~lig~***, ***tilig~*** *sf*, (îrg) ***~am***, (reg) ***tălegram***, ***tăligram***, ***~ligram***, ***țiligram*** *sn* / Pl: *~me*, (reg) *~rămi* / E: fr ***télégramme***, ger ***Telegramm***] **1** Comunicare (scurtă) la distanță transmisă cu ajutorul telegrafului **(1)** Si: (reg) *telegraf* **(7)**. **2** Formular pe care este scrisă o telegramă **(1)**. **3** (Reg; în limbajul copiilor) Bucățică de hârtie, pe care o pun copiii pe sfoara zmeului, ca să fie dusă de vânt cât mai aproape de zmeu Si: *răvaș*.

telegui [At: BUL. FIL. IX, 42 / Pzi: *~esc* / E: ***teleagă*** + *-ui*] **1** *vi* (Reg) A o duce greu din punct de vedere material. **2** *vrr* (Buc; îe) **A se ~ cu cineva** A se ajuta cu cineva.

telegușcă *sf* [At: LEXIC REG. 110 / Pl: ? / E: ***teleagă*** + *-ușcă*] **1-2** (Buc; șhp) Teleguță **(1-2)**.

teleguță *sf* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***til~***, ***tilig~*** / Pl: *~țe* / E: ***teleagă*** + *-uță*] **1-4** (Reg; șhp) Teleagă **(1, 4)** (mică) Si: (reg) *telegea* **(1-2)**, *telegușcă* **(1-2)**.

telehipnoză *sf* [At: DN³ / Pl: *~ze* / E: fr ***téléhypnose***] Hipnoză provocată de la distanță.

teleiatric, ~ă *a* [At: IORGA, L. I, 408 / P: *~le-ia~* / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***tele-*** + gr ***ἰατρικός***] (Nob) Care pretinde că vindecă de la distanță.

teleimprima *vt* [At: DEX / P: *~le-i~* / Pzi: *~rim* / E: ***tele-*** + ***imprima***] A efectua o teleimprimare.

teleimprimare *sf* [At: LTR² / P: *~le-i~* / Pl: *~mări* / E: ***tele-*** + ***imprimare***] Transmitere la distanță a unui text, prin intermediul teleimprimatorului.

teleimprimator *sn* [At: LTR² / P: *~le-i~* / V: (reg) ***~măt~*** / Pl: *~oare* / E: ***tele-*** + ***imprimator*** după fr *téléimprimeur*] Aparat telegrafic cu ajutorul căruia se transmit și se recepționează (pe o bandă sau pe o coală de hârtie) texte cu literele alfabetului obișnuit Si: *telescriptor*.

teleimprimător *sn* ***teleimprimator***

teleindicator *sn* [At: LTR² / P: *~le-i~* / Pl: *~oare* / E: fr ***téléindicateur***] Dispozitiv cu ajutorul căruia se măsoară și se transmite la distanță valoarea unei mărimi.

teleinformatic, ~ă [At: DEX / P: *~le-i~* / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***téléinformatique***] **1** *sf* Ramură a informaticii care prelucrează informația transmisă la distanță, în scopul asigurării accesului multiplu al beneficiarilor la un sistem de calcul cu performanțe ridicate. **2** *a* De teleinformatică **(1)**.

teleinterviu *sn* [At: DN³ / P: *~le-i~* / Pl: *~ri* / E: fr ***télé-interview***, eg ***tele-interview***] Interviu transmis la televiziune.

teleită *a* [At: ALR II, 4271/36 / P: *~le-i~* / Pl: *~te* / E: ns cf *tilei*] (Reg; îs) *Hârtie ~* Foaie de staniol.

teleiușcă *sf* [At: ALEXI, W. / P: *~le-iu~* / Pl: ? / E: nct] (Îvr) Blană de samur.

teleînregistrare *sf* [At: SCÎNTEIA 1965, nr. 6828 / Pl: *~rări* / E: ***tele-*** + ***înregistrare***] Înregistrare la distanță.

telejurnal *sn* [At: DN² / Pl: *~e* / E: ***tele-*** + ***jurnal***] Emisiune de televiziune în care se transmit știri curente, comentarii etc.

telelău *s* vz ***teleleu***

teleleață *sf* [At: I. CR. III, 376 / Pl: *~lețe* / E: ***teleleu***] (Reg) Femeie care pierde vremea, umblând și vorbind fără rost Si: (reg) *teleleaucă*.

teleleaucă *sf* [At: LEXIC REG. 115 / Pl: *~leuci* / E: ***teleleu*** + *-aucă*] (Buc) Teleleață.

telelecție *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ii* / E: ***tele-*** + ***lecție***] Emisiune școlară de televiziune concepută ca o lecție.

teleleică¹ *sf* [At: (a. 1784) ap. ȘIO II_1, 354 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***telal*** + *-eică*] (Îrg) **1** Negustoreasă ambulantă. **2** Mijlocitoare în afaceri.

teleleică² *sf* [At: JIPESCU, O. 56 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***teleleu*** + *-eică*] (Mun) **1** Femeie care umblă fără rost. **2** Femeie rea de gură. **3** Femeie bârfitoare, intrigantă. **4** Femeie de moravuri ușoare Si: (îrg) *telăliță* **(2)**. **5** (Euf; art.) Ciumă **(1)**.

teleleică³ *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ici* / E: ns cf *teleagă*, *teleguță*] (Mun) Trăsurică ușoară Si: *șaretă*.

telelet *sm* [At: I. CR. IV, 122 / E: ns cf *teleleu*] (Reg; îe) **A umbla ~ Tănase** A umbla teleleu **(2)**.

teleleu, ~ea [At: AGÂRBICEANU, L. T. 243 / V: (reg) ***tălălău***, ***tănănău***, ***tărărău***, ***~lălău***, ***~lău***, ***teneneu***, ***tilil~***, ***tiuliul~*** / Pl: *~ei*, *~ele* / E: mg ***telelö***] **1** *smf* (Pop) Om care își pierde vremea (umblând de colo până colo) fără nici o treabă. **2** *sm* (Pop; îe) **A umbla ~ (Tănase)** A umbla de colo până colo, fără rost. **3** *sm* (Reg; d. ființe; îe) **A se ține tărărău-bărărău** A se ține cârd. **4** *smf* (Reg) Prostălău. **5** *sm* (Reg; îe) **A fi ~ Tănase** A fi zăpăcit. **6** *sm* (Reg; îae) A fi prost. **7** *sn* (Mun) Copac înalt, curățat de toate crengile. **8** *sn* (Reg; d. pomi; îe) **A rămâne ~** A rămâne fără crengi. **9** *sn* (Reg; îe) **A se sui în vârful ~lui** A sărăci. **10** *sn* (Reg; îe) **A lăsa** (pe cineva) **~** A jefui pe cineva de tot ce are. **11** *sn* (Reg; îe) **A rămâne ~** A rămâne singur. **12** *sn* (Reg; îae) A rămâne sărac. **13** *sn* (Reg; irn; îc) **~-Tănase** Om sărac. **14** *sn* (Reg; fig) Om lung și deșirat. **15** *sn* (Reg) Vârf înalt de stâncă, de munte sau de deal. **16** *sn* (Reg; pex) Deal **(1)**. **17** *sn* (Reg; pex) Munte.

telelie *sf* vz ***telalie***

telelimnigraf *sn* [At: DN³ / Pl: *~e* / E: ***tele-*** + ***limnigraf***] Limnigraf comandat de la distanță.

teleliță *sf* vz ***telăliță***

teleloaică *sf* [At: (a. 1784) ap. ȘIO II_2, 3/54 / Pl: *~ice* / E: ***telal*** + *-oaică*] (Înv) **1** Soția telalului **(3)**. **2** Vânzătoare ambulantă (de haine vechi) Si: (reg) *telăliță* **(1)**. **3** Femeie care mijlocește diverse afaceri Si: *telăliță* **(2)**.

telemagazin *sn* [At: DN[3] / Pl: *~e* / E: ***tele-*** + ***magazin***] Emisiune de televiziune concepută după modelul magazinului.

telemagmatic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: ger ***telemagmatisch***] (D. un proces mineralogic) Format în apropierea scoarței Pământului.

telemanie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: ***tele-*** + ***manie***] (Rar) Mania de a urmări cu orice preț și în orice condiții o emisiune de televiziune.

telemarc *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***télémark***] (Spt) Salt cu schiurile pentru schimbarea direcției.

telematic, ~ă [At: DEX-S / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***télématique***] **1** *sf* Tehnică[2] de transmitere și prelucrare automată a informației la mare distanță prin intermediul sateliților și al altor procedee moderne de comunicație. **2** *a* Care folosește rețelele de telematică (**1**).

telemăsurare *sf* [At: L. ROM. 1965, 408 / Pl: *~rări* / E: ***tele-*** + ***măsurare***] Efectuare a unei telemăsuri.

telemăsură *sf* [At: DL / Pl: *~ri* / E: ***tele-*** + ***măsură*** cf fr *télémesure*] Transmitere la distanță a valorii unei mărimi măsurate.

telemea *sf* [At: (a. 1818) DOC. EC. 186 / V: (reg) ***temelea***, ***tilim~*** / E: tc ***teleme***] Brânză preparată din caș tăiat în felii groase și pus în saramură.

telemecanic, ~ă [At: ENC. TEHN. I. 160 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***télémécanique***] **1** *sf* Ramură a tehnicii[2] care se ocupă cu studiul și cu efectuarea transmiterii la distanță a unei acțiuni mecanice. **2** *a* Care controlează și comandă de la distanță, prin dispozitive electrice, funcționarea mecanismelor. **3** *a* Referitor la telemecanică (**1**).

telemegiu *sm* [At: NOM. PROF. 50 / Pl: *~ii* / E: ***telemea*** + *-giu*] (Rar) Persoană care prepară telemea.

telemetric, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***télémétrique***] **1-3** Care aparține telemetrului (**1-2**) sau telemetriei. **4-6** Privitor la telemetru (**1-2**) sau la telemetrie. **7-8** Bazat pe utilizarea telemetrului (**1-2**).

telemetrie *sf* [At: LTR[2] / E: fr ***télémétrie***] Disciplină care se ocupă cu măsurarea distanțelor cu ajutorul telemetrului (**1**).

telemetror *sm* [At: DN[3] / Pl: *~i* / E: fr ***télémétreur***] Tehnician care lucrează cu telemetrul (**1**).

telemetru *sn* [At: COSTINESCU / Pl: *~re* / E: fr ***télémètre***] **1** Instrument optic folosit pentru măsurarea distanței dintre locul unde este instalat instrumentul și un punct depărtat sau inaccesibil. **2** Dispozitiv atașat aparatului fotografic, care fixează imaginea prin reglarea distanței focale în funcție de depărtarea până la obiectul de fotografiat.

telencefal *sn* [At: DL / Pl: *~e* / E: fr ***télencéphale***] Partea anterioară, terminală a encefalului embrionar.

telenci *s* [At: BORZA. D. 57 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Gherghină[3] (**2**) (*Dahlia cultorum*).

telenovelă *sf* [At: MDA ms / Pl: *~le* / E: sp ***telenovela***] Producție cinematografică artistică (de origine latino-americană), care conține un număr mare de episoade.

telent *sn* vz ***talant***[2]

telenzie *sf* vz ***terezie***

teleo- [At: DN[3] / E: fr ***téléo-***, it ***teleo-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: „scop".

teleobiectiv *sn* [At: M. D. ENC. / P: *~le-o~* / Pl: *~e* / E: fr ***téléobjectif***] Obiectiv asemănător unei lunete, care se atașează camerelor de luat vederi sau aparatelor fotografice, pentru a permite luarea de imagini clare obiectelor depărtate.

teleobserva *vt* [At: DEX-S / P: *~le-o~* / Pzi: *~serv* / E: ***tele-*** + ***observa***] A observa de la distanță cu mijloace speciale.

teleobservare *sf* [At: DEX / P: *~le-o~* / Pl: *~vări* / E: ***teleobserva***] Observare de la distanță cu mijloace speciale.

teleobservator *sm* [At: DEX-S / P: *~le-o~* / Pl: *~i* / E: ***teleobserva*** + *-tor*] Persoană care teleobservă.

teleologic, ~ă *a* [At: POLIZU / P: *~le-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***téléologique***] **1-2** Care aparține teleologiei (**1-2**) Si: (îvr) *teleologicesc* (**1-2**). **3-4** Privitor la teleologie (**1-2**) Si: (îvr) *teleologicesc* (**3-4**).

teleologicesc, ~ească *a* [At: POLIZU / P: *~le-o~* / Pl: *~ești* / E: ***teleologic*** + *-esc*] (Îvr) **1-4** Teleologic (**1-4**).

teleologicește *av* [At: POLIZU / P: *~le-o~* / E: ***teleologic*** + *-ește*] (Îvr) **1-2** Din punct de vedere teleologic (**1-2**). **3-4** În mod teleologic (**3-4**).

teleologie *sf* [At: CADE / P: *~le-o~* / E: fr ***téléologie***] **1** Doctrină filozofică potrivit căreia totul în natură ar fi organizat în conformitate cu un anumit scop, cu o anumită cauză finală Si: *finalism, teleonomie* (**1**). **2** Cercetare în funcție de scop Si: *teleonomie* (**2**).

teleonomie *sf* [At: DN[3] / P: *~le-o~* / E: fr ***téléonomie***] **1-2** (Flz) Teleologie (**1-2**). **3** (Blg) Determinare obiectivă a mecanismelor de reglare celulară.

teleoperator *sm* [At: DEX-S / P: *~le-o~* / Pl: *~i* / E: eg ***teleoperator***, fr ***téléoperateur***] Robot controlat printr-un sistem de telecomunicații de către un operator uman.

teleormănean, ~ă [At: DEX-S / P: *~le-o~* / Pl: *~eni, ~ene* / E: ***Teleorman*** + *-ean*] **1-2** *sm* Persoană care face parte din populația de bază a județului Teleorman sau este originară de acolo. **3** *smp* Populația de bază a județului Teleorman. **4-5** *a* Care aparține județului Teleorman sau teleormănenilor (**3**). **6-7** *a* Referitor la județul Teleorman sau la teleormăneni (**3**). **8-9** *a* Caracteristic județului Teleorman sau teleormănenilor (**3**). **10** *a* Care este originar din județul Teleorman.

teleormăneancă *sf* [At: DEX-S / P: *~le-o~* / Pl: *~ence* / E: ***teleormănean*** + *-că*] **1-2** Femeie care face parte din populația de bază a județului Teleorman sau este originară de acolo.

teleostean *sm* [At: DN[2] / P: *~le-os-te-an* / Pl: *~eeni* / E: fr ***téléostéen***] (Iht) **1** (Lpl) Grup de pești având scheletul complet osificat, corpul acoperit cu solzi osoși și coada împărțită în două părți egale. **2** Pește care face parte din grupul teleosteenilor (**1**).

telep *s* [At: CV 1950, nr. 4, 35 / Pl: ? / E: mg ***telep***] (Reg) „O parte din vatra satului".

telepat *sm, a* [At: VINEA, L. I, 320 / Pl: *~ați, ~e* / E: drr ***telepatie***] **1-2** (Persoană) care se află în stare de telepatie (**1**).

telepatic, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***télépathique***] **1-4** Care aparține telepatiei (**1-2**) sau telepaților (**1-2**). **5-8** Privitor la telepatie (**1-2**) sau la telepați (**1-2**). **9-12** De telepatie (**1-2**) sau de telepați (**1-2**).

telepatie *sf* [At: ȘĂINEANU, D. U. / Pl: *~ii* / E fr: ***télépathie***] **1** Facultate psihologică atribuită unor persoane de a percepe fenomene care nu sunt în raza simțurilor, precum și de a transmite gândul la mare distanță, fără intermediul organelor de simț obișnuite. **2** Percepere a fenomenelor și a gândurilor de la distanță.

telepădui *vr* [At: ARH. FOLK. I. 124 / V: (reg) ***tilip~*** / Pzi: *~esc* / E: mg ***teleped***] (Mar) A se stabili cu traiul într-un loc.

telepăi *vi* [At: CAZIMIR, ap. SCL 1976, 1403 / Pzi: *~esc* / E: ***teleap***] (Reg) A merge încet și greu.

telepăire *sf* [At: SĂGHINESCU, V. 72 / Pl: *~ri* / E: ***telepăi***] (Reg) Zgomot produs de târâitul picioarelor prin noroi.

teleplasmă *sf* [At: DN[3] / Pl: *~me* / E: ger ***Teleplasma***] Ectoplasmă.

teleprogram *sn* [At: DN[3] / Pl: *~e* / E: fr ***téléprogramme***] Program al emisiunilor transmise la televiziune.

telepublicitate *sf* [At: DEX-S / Pl: *~tăți* / E: ***tele-*** + ***publicitate***] Publicitate prin televiziune.

teler *sn* [At: LEXIC REG. II, 47 / Pl: *~e* / E: ger ***Teller***] (Trs) **1** Capac (**1**). **2** Tocător rotund pe care se taie carnea, ceapa etc.

teleradiofotografie *sf* [At: DN[3] / P: *~di-o~* / Pl: *~ii* / E: fr ***téléradiophotographie***] Aplicare a televiziunii în radiofotografie.

teleradiografia *vt* [At: DN[3] / P: *~di-o~* / Pzi: *~iez* / E: fr ***téléradiographier***] A face o teleradiografie.

teleradiografie *sf* [At: DEX / P: *~di-o~* / Pl: *~ii* / E: fr ***téléradiographie***] Radiografie executată prin plasarea sursei de raze X la mare distanță de persoana supusă acestei operații.

teleradioscopie *sf* [At: DN[3] / P: *~di-o~* / Pl: *~ii* / E: fr ***téléradioscopie***] **1** Aplicare a televiziunii la radioscopie. **2** Radioscopie făcută de la distanță.

teleradioterapie *sf* [At: DN[3] / P: *~di-o~* / Pl: *~ii* / E: fr ***téléradiothérapie***] Radioterapie în care sursa radiantă este situată la distanță.

teleradiumterapie *sf* [At: DN^3 / P: *~di-u~* / Pl: *~ii* / E: fr ***téléradiumthérapie***] Telecurieterapie.

telerează *sf* [At: COMAN GL. / Pl: *~reze* / E: nct] (Reg; dep) **1** Femeie proastă. **2** Femeie rea.

telereceptor *sm* [At: DN^3 / Pl: *~i* / E: fr ***télérécepteur***] (Blg) Sistem exteroceptiv vizual, auditiv sau olfactiv care permite percepția stimulilor de la distanță.

telerecital *sn* [At: DEX-S / Pl: *~uri* / E: ***tele-*** + ***recital***] Recital susținut în cadrul unei emisiuni de televiziune.

telerecording *sn* [At: DEX / Pl: *~uri* / E: eg ***telerecording***] **1** Aparat folosit pentru înregistrarea și redarea imaginilor, utilizând înregistrarea pe film a imaginilor de pe ecranul unui monitor de televizor. **2** Peliculă pe care s-a făcut o înregistrare cu un telerecording (**1**).

teleredactor, ~oare *smf* [At: DEX-S / Pl: *~i, ~oare* / E: ***tele-*** + ***redactor***] Redactor al emisiunilor de televiziune.

teleredacție *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ii* / E: ***tele-*** + ***redacție***] Redacție a emisiunilor de televiziune.

telereglaj *sn* [At: DEX / Pl: *~e* / E: fr ***téléréglage***] Totalitatea mijloacelor tehnice pentru transmiterea la distanță, cu ajutorul unui semnal electromagnetic intermediar, a unor comenzi care să efectueze reglajul într-o anumită instalație Si: *telereglare*.

telereglare *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~lări* / E: ***tele-*** + ***reglare***] Telereglaj.

telerel *sn* vz ***tălerel***^{2}

telereportaj *sn* [At: DN^3 / Pl: *~e* / E: fr ***téléreportage***] **1** Reportaj transmis (de la fața locului) la televiziune. **2** Reportaj transmis de la distanță (prin telefon, telegraf etc.).

telereporter, ~ă *smf* [At: DN^3 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***téléreporter***] Reporter al televiziunii.

telescaf *sn* [At: DN^3 / Pl: ? / E: cf it *telescafo*] Teleferic submarin constând dintr-o cupolă metalică cu ferestre panoramice, închisă ermetic, care circulă pe un plan înclinat.

telescaun *sn* [At: L. ROM. 1970, 143 / Pl: *~e* / E: ***tele-*** + ***scaun***] **1** Instalație de teleferic având suspendate de cablu un fel de scaune pe care stau persoanele. **2** Scaun suspendat prin bare fixe pe cablu la intervale egale.

teleschi *sn* [At: L. ROM. 1970, 143 / Pl: *~uri* / E: fr ***téléski***] Instalație de teleferic în care cablul poartă la urcuș persoanele pe schiuri.

telescop *sn* [At: ȘINCAI, ÎNV. 128/14 / V: (înv) ***~io***, ***~ion***, ***~iu***, ***~ium***, ***~lescopiu***, ***til~***, ***tilescopeo*** / Pl: *~oape*, (înv) *~e* / E: ngr ***τηλεσκόπιον***, it ***telescopio***, lat ***telescopium***, ger ***Teleskop***, fr ***téléscope***] **1** Instrument optic care utilizează fenomenul reflexiei luminii pe o oglindă concavă, folosit în astronomie pentru observarea corpurilor cerești Si: (înv) *tub* (**4**). **2** Lunetă marină.

telescopa *vr* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: 3 *~pează* / E: fr ***téléscoper***] (Frî; d. vehicule) A se ciocni.

telescopare *sf* [At: DN^3 / Pl: *~pări* / E: ***telescopa***] (Frî) Ciocnire violentă între două vehicule.

telescopic, ~ă *a* [At: AR (1832), 64^2/17 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***téléscopique***] **1-2** Care aparține telescopului (**1-2**). **3-4** Privitor la telescop (**1-2**). **5-6** Care se vede cu ajutorul telescopului (**1-2**). **7** (D. mecanisme) Care este alcătuit din tuburi concentrice glisante, putând fi alungit sau scurtat. **8** (D. tuburi) Care pătrunde în golul altui tub.

telescopio *sn* vz ***telescop***

telescopion *sn* vz ***telescop***

telescopiu *sn* vz ***telescop***

telescopium *sn* vz ***telescop***

telescriptor *sn* [At: DN^2 / Pl: *~oare* / E: fr ***téléscripteur***] Teleimprimator.

telescripțiune *sf* [At: DN^3 / E: ns cf fr *téléscription*] (Rar) Comunicare telecomandată cu ajutorul telescriptorului.

telesemnaliza *vt* [At: DEX-S / Pzi: 3 *~zează* / E: ***tele-*** + ***semnaliza***] A transmite la distanță informații de control referitoare la starea instalațiilor, agregatelor etc.

telesemnalizare *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~zări* / E: ***telesemnaliza***] Transmitere la distanță a unei semnalizări cu ajutorul unui semnal electromagnetic intermediar.

telespectator, ~oare *smf* [At: L. ROM. 1965 / 410 / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***téléspectateur***] Persoană care urmărește un program la televizor.

telespicher [At: DEX-S / V: (rar) ***~lesp~*** / Pl: *~i* sm, *~e* sn / E: ***tele-*** + ***spicher***] **1** *sm* Crainic de televiziune. **2** *sn* Aparat pentru comunicații bilaterale la distanțe relativ mici.

telesport *sn* [At: DEX-S / E: ***tele-*** + ***sport***] Emisiune de televiziune cu caracter sportiv.

telestereograf *sn* [At: DEX / P: *~re-o~* / Pl: *~e* / E: fr ***téléstéréographe***] Aparat cu ajutorul căruia se pot transmite la distanță fotografii, desene, texte etc. imprimate în prealabil pe un film special.

teleșcoală *sfs* [At: DEX-S / E: ***tele-*** + ***școală***] Emisiune de televiziune pentru elevi prezentată sub forma unei lecții.

teleșcopiu *sn* vz ***telescop***

teleșpicher *smn* vz ***telespicher***

teletax *sn* [At: DEX-S / Pl: ? / E: ***tele-*** + ***tax***(are)] Contor care stabilește costul unei convorbiri telefonice, în funcție de durata acesteia.

teletermometru *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: *~re* / E: fr ***téléthermomètre***] Termometru a cărui citire se efectuează de la distanță, elementul lui principal fiind în contact cu corpul a cărui temperatură se măsoară.

teletex *sn* [At: DEX-S / Pl: *~uri* / E: fr ***télétex***] Sistem de transmitere rapidă a documentelor în forma originală, cu ajutorul unui telex perfecționat.

teletext *sn* [At: MDA ms / Pl: *~e* / E: fr ***télétexte***] Metodă de telecomunicație care permite afișajul textelor sau al imaginilor pe ecranul unui televizor, pornind de la un semnal al televiziunii sau al unei linii telefonice.

teletin *sn* [At: (a. 1766) URICARIUL XIV, 4 / V: (îrg) ***telat~***, ***til~*** / Pl: *~uri* / E: ucr ***телетина***] (Îrg) Piele fină de bovine.

teletip *sn* [At: DEX / Pl: *~uri* / E: fr ***télétype***, ger ***Teletyp***] Aparat telegrafic la care receptarea semnalelor transmise se face sub formă de caractere tipografice, fără a mai fi necesară prezența unui operator.

teletipseter *sn* [At: DEX / A și: *~tip~* / Pl: *~e* / E: ger ***Teletipsetter***, fr ***télétypsetter***] Instalație pentru culegerea simultană a aceluiași text la mai multe mașini și în tipografii diferite.

teletop *sn* [At: L. ROM. 1965, 407 / Pl: *~uri* / E: fr ***télétope***] Instrument topografic compus dintr-o busolă și un telemetru optic, folosit la diferite lucrări geografice, geologice și forestiere.

teletransmisie *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: ***tele-*** + ***transmisie*** cf fr *télétransmission*] Transmisiune la distanță prin intermediul telefonului, al telegrafului etc.

teletransport *sn* [At: DEX-S / Pl: *~uri* / E: ***tele***(feric) + ***transport***] Transport cu telefericul.

teleutospori *smp* [At: DN^3 / E: fr ***téleutospores***] Spori la unele ciuperci, care se formează la sfârșitul perioadei de vegetație.

teleuță *a* [At: VÎRCOL. M. 88 / Pl: *~țe* / E: ns cf *teleleică*^{2}, *telăliță*] (Olt; d. femei) **1** Care are purtări urâte. **2** Rea de gură.

teleuțe *sfp* vz ***tiliuțe***

televacanță *sfs* [At: DN^3 / E: ***tele-*** + ***vacanță***] Emisiune televizată destintă elevilor în vacanță.

televechie *sf* vz ***tivilichie***

televichie *sf* vz ***tivilichie***

televiza *vt* [At: SCÎNTEIA, 1960, nr. 4840 / Pzi: *~zez* / E: fr ***téléviser***] A transmite la distanță imagini cu mijloacele televiziunii (**2**).

televizare *sn* [At: DEX / Pl: *~zări* / E: ***televiza***] Transmitere a imaginilor la distanță, prin intermediul televiziunii (**2**).

televiziune *sf* [At: ENC. TEHN. I, 95 / P: *~zi-u~* / Pl: (**2**) *~ni* / E: fr ***télévision***] **1** Tehnică^2 a transmiterii la distanță, cu ajutorul mijloacelor de telecomunicație, a imaginilor obiectelor în mișcare. **2** Instituție care asigură elaborarea și difuzarea emisiunilor prin televiziune (**1**).

televizor *sn* [At: ENC. TEHN. I, 160 / Pl: *~oare* / E: fr ***téléviseur***] Aparat care recepționează imagini transmise prin televiziune (**1**).

televizorist *sm* [At: DEX-S / Pl: *~iști* / E: ***televizor*** + *-ist*] (Rar) Depanator de televizoare.

televizual, ~ă *a* [At: DEX-S / P: *~zu-al* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***télévisuel***] **1** Referitor la emisiuni de televiziune (**2**). **2-3** De televiziune (**1-2**).

televoltmetru *sn* [At: DN[3] / Pl: *~re* / E: ns cf fr *télévoltmètre*] Voltmetru pentru măsurarea la distanță a tensiunii într-un circuit electric.

televorbitor *sn* [At: DEX / Pl: *~oare* / E: ***tele-*** + ***vorbitor***] Instalație de telefonie care permite ca persoana care vorbește să fie auzită simultan pe mai multe posturi.

telewattmetru *sn* [At: DN[3] / Pl: *~re* / E: fr ***téléwattmètre***] Wattmetru pentru măsurarea la distanță a puterii într-un circuit electric.

telex *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: *~uri* / E: fr ***télex***] **1** Sistem mixt de telefonie și telegrafie în teleimprimator, care folosește prin comutare același circuit de transmisiune. **2** Serviciu de dactilografiere la distanță cu ajutorul teleimprimatorului.

telfar *sn* vz ***terfar***

telfărie *sf* vz ***terfărie***

telhisi *s* [At: C. GANE, TR. V. 269 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf tc *telhis* „rezumare"] (Înv) Raport.

telichevie *sf* vz ***tivilichie***

telicios, ~oasă *a* vz ***tercios***

telifon *sn* vz ***telefon***

teligă *sf* vz ***teleagă***

teligraf *sm* vz ***telegraf***

teligram *sn* vz ***telegramă***

teligramă *sf* vz ***telegramă***

telinc *i* vz ***tilinc[1]***

telinca *v* vz ***tilinca***

telincă *sf* vz ***tilincă***

telinci *v* vz ***tilinca***

teling *i* vz ***tilinc***

telingă *sf* vz ***tilincă***

telișcă[1] *sf* [At: MARDARIE, L. 323 / V: (reg) ***titil~*** / Pl: ? / E: ns cf *tilincă*] (Muz; reg) Tilincă (**1**).

telișcă[2] *sf* vz ***tilișcă***

telit, ~ă *a* [At: FOLC. TRANSILV. II, 246 / Pl: *~iți, ~e* / E: mg ***telit*** (ve van)] (Trs) Plin (ochi).

tell *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***tell***] Colină artificială formată de către ruinele unor așezări antice.

telmatologic, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***telmatologie***] **1** Referitor la telmatologie. **2** De telmatologie.

telmatologie *sf* [At: DEX-S / E: eg ***telmatology***] Ramură a hidrologiei care studiază mlaștinile.

telofază *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ze* / E: fr ***télophase***] (Blg) A patra fază în diviziunea celulei prin mitoză, când fosta celulă unică se împarte în două celule distincte.

telom *sm* [At: DN[3] / Pl: *~i* / E: ns cf fr *télôme*, ger *Telom*] (Bot) Parte tânără a unei plante Si: *mlădiță, vlăstar*.

telomofite *sfp* [At: DN[3] / E: fr ***télomophytes***] (Bot) Nume dat plantelor care au telomi.

telpici *sp* vz ***tălpig***

telpig *smn* vz ***tălpig***

telpiz, ~ă [At: NECULCE, L. 56 / V: (îrg) ***tăl~*** / Pl: *~i, ~e* / E: tc ***telbis***] **1-2** *smf, a* (Îrg) (Om) viclean. **3** *a* (Reg) Răutăcios. **4-5** *sm, a* (Buc) (Om) prost.

telpizie *sf* [At: TDRG / V: (înv) ***tăl~*** / Pl: *~ii* / E: ***telpiz*** + *-ie*] (Înv) **1** Înșelăciune. **2** Viclenie.

telpizlic *sn* [At: NECULCE, L. 127 / V: (înv) ***tălpizic, tălpizlâc*** / Pl: *~uri* / E: tc ***telbislik***] (Înv) **1** Înșelăciune. **2** Viclenie.

telson *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: *~oane* / E: fr ***telson***] **1** Ultimul segment abdominal la raci, care formează, împreună cu apendicele segmentului anterior, înotătoarea codală, lățită ca un evantai. **2** Segment terminal al cozii scorpionilor, care poartă acul veninos.

telte *s* vz ***telteu***

teltea *sf* vz ***teltie***

telteiaș *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~e* / E: ***telteu*** + *-aș*] **1-2** (Reg; șhp) Telteu (**1**) (mic) Si: (reg) *telteuț* (**1-2**).

telteu *sn* [At: PONTBRIANT / V: (reg) ***tiol~, tol~*** *sn*, ***telte*** *s* / Pl: *~ee*, (reg) *~eauă* / E: mg ***töltő***] **1** (Trs) Coș[3] (**1**) (mare) de nuiele. **2** (Trs; pan) Instrument de pescuit în formă de coș[3] (**1**). **3** (Reg; îf *tolteu*) Iesle pentru vite.

telteuț *sn* [At: DLR / Pl: *~e* / E: ***telteu*** + *-uț*] **1-2** (Reg; șhp) Telteiaș (**1-2**).

teltie *sf* [At: CONV. LIT. XVII, 108 / V: (reg) ***~tea*** / Pl: *~ii* / E: tc ***telti***] (Reg) Pătură groasă de pâslă, care se pune sub șa.

teltuială *sf* [At: CL 1957, 198 / V: (reg) ***chel~*** / E: ns cf mg *tölt*] (Trs; înv) Încărcătură de exploziv.

telur *sn* [At: ARHIVA II, 23 / V: (înv) ***~iu*** / S și: *tellur* / E: fr ***tellure***, ger ***Tellur***] (Chm) Metaloid de culoare albă-albăstruie, având proprietăți asemănătoare cu ale sulfului.

teluric, ~ă *a* [At: J. CIHAC, I. N. 407/4 / S și: *tellu~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***tellurique***, ger ***tellurisch***] **1** (Chm) Teluros (**1**). **2** (Îs) *Acid ~* Acid obținut prin oxidarea acidului teluros (**2**). **3** (Liv) Care aparține Pământului Si: *pământesc*. **4** Privitor la Pământ Si: *pământesc*. **5** (Îs) *Apă ~ă* Apă subterană. **6** (Îs) *Curent ~* Curent electric care circulă prin sol. **7** (Îs) *Mișcare ~ă* Cutremur (**2**). **8** (Fig) Preocupat excesiv de probleme materiale. **9** (Fig) Prozaic.

telurit *sn* [At: DN[3] / E: fr ***tellurite***] Oxid natural de telur.

teluriu *sn* vz ***telur***

telurometru *sn* [At: DN[3] / Pl: *~re* / E: fr ***telluromètre***] Instrument electronic pentru măsurarea distanțelor cu ajutorul undelor electromagnetice din spectrul invizibil.

teluros, ~oasă *a* [At: MACAROVICI, CH. 301 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***telur*** + *-os*] **1** (Chm) Care conține telur Si: *teluric* (**1**). **2** (Îs) *Acid ~* Acid slab, instabil, obținut prin oxidarea telurului cu acid azotic concentrat.

telurură *sf* [At: ARHIVA II, 23 / Pl: *~ri* / E: fr ***tellurure***] (Chm) Sare a hidrogenului telurat.

telvea *sf* [At: CIHAC II, 621 / V: (înv) ***~lbea*** / E: tc ***telve***] (Înv) **1** Zaț de cafea. **2** (Îe) **A se face ~lbea** A se prăpădi.

temasuc *sn* [At: AMIRAS, ap. LET[2]. III, 173 / Pl: ? / E: tc ***temessük***] (Îvr) **1** Act (**4**). **2** Declarație (**12**).

tematic, ~ă [At: ARHIVA I, 183 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***thématique*** cf ger *Thematik*, rs *тематика*] **1** *a* (Lin) Care ține de tema[1] (**7**) cuvântului. **2** *a* (Lin) Relativ la temă[1] (**7**). **3** *a* (Lin; îs) *Vocală ~ă* Vocală care se adaugă la rădăcina unui cuvânt formând tema[1] (**7**) acestuia. **4** *a* (Lin) Care comportă vocală tematică (**3**). **5** *a* (Muz) Relativ la o temă[1] (**4**), la un motiv muzical. **6** *a* Care ține de o temă[1] (**1**). **7** *a* Privitor la o temă[1] (**1**). **8** *a* Alcătuit pe anumite teme[1] (**1**). **9** *sf* Totalitatea temelor[1] (**1**) sau tema[1] (**1**) esențială a unei lucrări literare, artistice, științifice a unui curent literar, a unei epoci etc. Si: *problematică*.

tematografie *sf* [At: URICARIUL III, 18 / Pl: *~ii* / E: ngr ***θεματογραφία***] (Îvr) Colecție de probleme sau de teme[1] (**6**).

tematologic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***thématologique***] **1** Referitor la tematologie. **2** De tematologie.

tematologie *sf* [At: DN[3] / E: fr ***thématologie***] (Rar) Ramură a literaturii comparate care studiază circulația temelor[1] (**1**).

temă[1] *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~me* / E: ngr ***θέμα***, lat ***thema***, ger ***Thema***, fr ***thème***, it ***tema***] **1** Idee principală care este dezvoltată într-o operă, într-o expunere Si: *subiect*, (agm) *tim* (**1**). **2** Aspect al realității care se reflectă într-o operă artistică. **3** (Îlpp) **Pe tema...** În jurul problemei... **4** Unitate muzicală caracteristică, reprezentând ideea de bază în dezvoltarea unei creații de proporții mai mari Si: *motiv*. **5** (Muz; îs) *~ cu variațiuni* Compoziție muzicală care constă în enunțarea unei teme[1] (**4**) și în valorificarea ei prin diferite transformări ulterioare. **6** Exercițiu

scris dat școlarilor, studenților etc. pentru aplicarea cunoștințelor dobândite Si: (înv) *tablă* (21). 7 (Lin) Grupare de elemente din structura unui cuvânt, constituită din rădăcină împreună cu eventualele sufixe sau prefixe și caracterizată prin faptul că este comună numai formelor unuia și aceluiași cuvânt Si: (înv) *tulpină[1]* (16). 8 (Teh; îs) ~ *de proiectare* Document care stă la baza executării unui proiect de construcție și în care sunt indicate elementele impuse construcției.

temă[2] *sf* [At: SADOVEANU, O. XII, 52 / Pl: *~me* / E: fr ***thèmes*** cf gr *θέμα*] 1 (Rar) Diviziune a Imperiului Roman de Răsărit care a înlocuit provincia. 2 (Pex) Țară.

temăcios, ~oasă *a* [At: DRLU / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***teme[2]*** + *-ăcios*] (Îvr) Care inspiră teamă (1).

temător, ~oare *a* [At: NECULCE, L. 234 / V: (înv) ***~iu*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***teme[2]*** + *-ător*] 1 Care se teme[2] (1) Si: (reg) *timoros*, (îvp) *temut[2]* (3). 2 (Pop; îla) **~ de Dumnezeu** Evlavios (2). 3 (Înv) Care se teme[2] (2) Si: *îngrijorat, neliniștit, preocupat*. 4 (Pop) Neîncrezător. 5 (Pop) Gelos (4).

temătoriu, ~oare *a* vz ***temător***

temătură *sf* [At: PO 120/4 / E: ***teme[2]*** + *-ătură*] (Înv) Teamă (1).

tembar *sn* vz ***tâmbar***

tembel, ~ă *smf, a* [At: IST. AM. 55[r]/2 / V: (înv) ***~mpel***, (reg) ***tim~*** / Pl: *~i, ~e* / E: tc ***tembel***] 1-2 (Persoană) nepăsătoare. 3-4 (Persoană) leneșă. 5-6 (Persoană) incapabilă Si: *tălâmb* (2).

tembelâc *sn* vz ***tembelic[1]***

tembelic[1] *sn* [At: IST. A. M. 64[r]/3 / V: (înv) ***~lâc*** / Pl: ? / E: tc ***tembellik***] (Înv) Nepăsare.

tembelic[2] *sn* vz ***tumbelechi***

tembelism *sn* [At: PASCU, S. 421 / Pl: *~e* / E: ***tembel*** + *-ism*] 1 Nepăsare. 2 Prostie.

tembeliza *vtr* [At: BUL. FIL. III, 189 / Pzi: *~zez* / E: ***tembel*** + *-iza*] (Fam) 1-2 A (se) face nepăsător.

tembelizant, ~ă *a* [At: V. ROM. ianuarie, 1960, 78 / Pl: *~nți, ~e* / E: ***tembeliza***] (Fam; rar) Care tembelizează (1).

tembur *sn* vz ***tambură[1]***

teme[1] *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: ? / E: srb ***teme***] (Ban; Olt) Creștetul capului[1] (1).

teme[2] [At: PSALT. HUR. 84[r]/7 / V: (din necesități de versificație) ~a / Pzi: *tem*; (înv) 5 *nu temereți* / E: ml ***timēre***] 1 *vr* A avea sentimentul fricii Si: *a se înspăimânta, a se speria*, (reg) *a se teși* (9). 2 *vr* A fi îngrijorat. 3 *vr* (Fam; îe) **Mă tem că**... Mi se pare că... 4 *vr* (Pop; îe) **Nu te ~** Se spune pentru a întări o afirmație. 5 *vt* (Pop) A fi gelos. 6 *vr* (Pfm; îe) **Cine se ~ de șarpe se ~ și de șopârlă** Cel pățit e fricos, prevăzător.

temea *v* vz ***teme[2]***

temei *sn* [At: TETRAEV. (1574), 211 / Pl: *~uri*, (îrg) *~e* / E: bg ***темељ***, srb ***temelj***] 1 (Îvp) Temelie (1). 2 (Pop; îlav) **Din ~** (sau **din ~uri**) În întregime. 3 (Pop) Loc în care este așezat, montat ceva. 4 (Pop; fig) Gospodărie (1). 5 (Pop; fig) Rost[1]. 6 (Reg) Fiecare dintre lemnele groase care se așază la temelia unei construcții. 7 (Olt) Ieșitură a zidului, care servește drept poliță în casă. 8 (Reg) Fiecare din bârnele perpendiculare pe tălpile joagărului. 9 (Mun) Fiecare dintre bucățile de lemn pe care se așază vasele mari. 10 (Reg) Scheletul de lemn al acoperișului. 11 (Reg; lpl) Coardele de viță de vie lăsate pe butuc atunci când se tunde vița. 12 Element care servește drept sprijin, pe care se întemeiază ceva Si: *bază, esență, fundament, temelie* (13). 13-14 (Pop; îljv) **Cu ~** (Care este) trainic Si: *solid, temeinic* (1). 15-16 (Pop; îal) (Care este) sprijinit pe argumente solide Si: *întemeiat*. 17-18 (Pop; îal) (Care este) cu socoteală Si: *chibzuit, cumpătat*. 19-20 (Pop; îal) (Care este) serios. 21 (Înv; îe) **A fi cu ~** A fi potrivit. 22 (Pop; îla) **De ~** De bază Si: *fundamental, principal*. 23 (Pop; pex; îal) Greu (33). 24 (Pop; îal) De încredere Si: *sigur*. 25-26 (Pop; îljv) **Fără (de) (nici un) ~** sau **lipsit de ~** (Care este) lipsit de argumente solide Si: *neîntemeiat*. 27 (Pop; îlav) **De** (sau **cu**, rar, **din**) **~** De-a binelea. 28 (Înv; îlav) **Mai de ~** Mai cu seamă. 29 (Pop; îlav) **Pe** (sau **în**) **~ul** Bazat pe... 30 (Înv) Principiu științific. 31 (Înv) Explicație (1). 32 (Îvr) Chibzuială (1). 33 (Pop) Motiv. 34 (Pop; îlc) **Pe ~ că**... Pe motiv că... 35 (Înv) Corpul central al unei formații de luptă Si: (îvp) *mijloc*, (înv) *toi[3]* (11). 36 (Reg) Moment situat (aproximativ) la aceeași depărtare de începutul și sfârșitul unei unități de timp, al unei acțiuni sau al unui fenomen care se desfășoară în timp Si: *miez, mijloc*. 37 (Reg; pex) Punctul culminant al unei acțiuni sau al unui fenomen în desfășurare. 38 (Mol; îs) *~ul târgului* Mijlocul zilei, când târgul e în toi[3]. 39 (Reg; îlav) **Cu ~** În toi[3]. 40 (Pop) Mijloc al unui lucru, obiect etc. 41 (Olt; udp „de") Cantitate mare Si: *belșug*. 42 (Olt; îlav) **La ~** În cantitate mare. 43 (Olt; îla) **Cu** (sau **la**) **~** Extraordinar (1).

temeia *vt* [At: N. TEST. (1648), 9[v]/32 / Pzi: *~iez* / E: ***temei***] (Înv) A pune temelia unei clădiri.

temeielnic, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***temei*** + *-alnic*] (Înv) 1-2 Temeinic (1, 3).

temeinic, ~ă [At: (a. 1773) GCR II, 93/23 / V: (înv) ***~eln~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***temei*** + *-nic*] 1-2 *a, av* (Care este) rezistent Si: *solid, trainic* (1), (înv) *temeielnic* (1). 3-4 *a, av* (Care este) serios Si: (înv) *temeielnic* (2). 5 *a* (Îvr) Care este substanțial Si: *consistent*. 6 *a* (Înv) Puternic. 7 *a* (Înv) Care este neîndoielnic Si: *sigur*. 8 *a* (Înv) Important. 9-10 *a, av* (Care este) fundamental (1). 11-12 *a, av* (Pop) (Care este) chibzuit. 13-14 *a, av* (Care este) sârguincios Si: *stăruitor*. 15 *a* Amănunțit[2] (2). 16 *a* Priceput. 17 *a* (Rar; d. somn) Adânc. 18 *av* (Pop) De-a binelea.

temeinici *vt* [At: C. PETRESCU, ap. SCL 1976, 403 / Pzi: *~icesc* / E: ***temeinic***] (Rar) A face să devină temeinic (1) Si: *a consolida*.

temeinicie *sf* [At: GOLESCU, Î. 106 / Pl: *~ii* / E: ***temeinic*** + *-ie*] 1 Soliditate. 2 Statornicie. 3 Judiciozitate. 4 (Îlav) **Cu ~** Sârguincios. 5 Însușire a hotărârii unui organ de jurisdicție de a reflecta realitatea obiectivă a faptelor care concură pentru soluționarea unui litigiu.

temel *sm* [At: ALRT II, 283 / Pl: *~i* / E: srb ***temelj***, bg ***темел***] (Reg) 1 Temelie (1). 2 Talpă la prispă.

temelea *sf* vz ***telemea***

temelei *sm* vz ***temelie***

temeli[1] *vt* [At: PSALT. 179 / Pzi: *~lez* / E: slv ***темелити***] (Înv) A întemeia.

temeli[2] *vt* [At: BOCEANU, GL. / Pzi: *~lesc* / E: ns cf *temeni[2]*] (Olt) A târî ceva pe jos, murdărind.

temelie *sf* [At: COD. VOR. 144/3 / V: (reg) ***~lei*** *sm* / Pl: *~ii* / E: slv ***темелик***] 1 Partea inferioară a unei construcții, coloane, statui etc., prin care acestea se sprijină pe pământ Si: *bază, fundament, fundație*, (reg) *poală, talpă* (61), *temel* (1), (îvp) *temei* (1). 2 (Pop; îla) **De ~** Principal. 3 (Înv; îla) **Fără nici o ~** Lipsit de bază reală Si: *neîntemeiat*. 4 (Reg; îla) **De ~** Băștinaș (2). 5 (Pfm; îlav) **Din ~** (sau **~ii**) În întregime Si: *radical*. 6 (Pfm; d. reacții interioare, trăiri sufletești; îal) În profunzime. 7 (Pfm; d. reacții interioare, trăiri sufletești; îal) Cu putere. 8 (Îvr; îlav) **Cu ~** Cu sârguință. 9 (Fam; îe) **A pune ~** A pune bazele Si: *a funda, a întemeia*. 10 (Prc) Piatră de temelie (1). 11 (Îvr; îs) *Piatră ~ unghiului* Piatră unghiulară. 12 (Mol) Locul pe care este clădită o casă. 13 (Fig) Temei (12). 14 (Îlav) **La ~ia** Formând elementul principal, fundamental. 15 (Înv) Idee de bază. 16 (Îvr) Cauză (7). 17 (Îvr) Creație (1). 18 (Înv) Vârsta în zile a lunii la 1 ianuarie, ziua când ea este nouă, fiind notată cu zero Si: *epactă*.

temeliici *vt* [At: PRAV. GOV., ap. TDRG / Pzi: *~icesc* / E: ***temelie*** + *-ici*] (Îvr) A întemeia.

temeliitoriu *sm* [At: CANTEMIR, HR. 192 / Pl: *~ori* / E: ***temeli[1]*** + *-tor*] (Îvr) Întemeietor.

temeliui *vt* [At: VARLAAM, C. 2 / Pzi: *~esc* / E: ***temelie*** + *-ui*] (Îvr) A întemeia.

temelnic, ~ă *a* vz ***temeinic***

temena *sf* vz ***temenea***

temenea *sf* [At: BELDIMAN, E. 134/7 / V: (înv) ***~na*** / Pl: *~ele*, (îvr) *~eli* / E: tc ***temenna***] 1 Salut făcut după obiceiul musulman, printr-o plecăciune, cu mâna dreaptă întâi lăsată în jos, apoi apropiată de buză și pe urmă de frunte Si: *închinăciune, ploconeală, reverență*, (reg)

pleoștire. **2** (Fam; îe) **A face ~ele** A fi exagerat de politicos. **3** (Fam; îe) A fi slugarnic.

temeni¹ *vr* [At: BARCIANU. ȘIO II, 355 / Pzi: *~nesc* / E: ***temenea***] (Rar) A se apleca în fața cuiva în semn de salut.

temeni² *vt* [At: A VI, 19 / Pzi: *~nesc* / E: ns cf *temeli²*] (Reg) A lipi cu lut și baligă Si: *a murui¹*.

temerar, ~ă *a* [At: NEGULICI / V: (înv) ***~iu*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***téméraire***] Îndrăzneț (peste măsură) Si: *cutezător*.

temerariu *a* vz ***temerar***

temere *sf* [At: CORESI, EV. 236 / Pl: *~ri* / E: ***teme²***] **1-2** Teamă (**1-2**). **3** (Pop; îs) *~ de Dumnezeu* Evlavie (**1**). **4** (Îvr) Neîncredere. **5** (Pop) Gelozie (**1**).

temeritate *sf* [At: LAURIAN, M. III, 19/26 / E: fr ***témérité***, lat ***temeritas, -atis***] Îndrăzneală mare.

temescleu *sn* vz ***temestău***

temestău *sn* [At: CHEST. II, 336/396 / V: (reg) ***~scleu*** / Pl: ? / E: mg ***támasztó***] (Reg) **1** Suport de piatră sau de fier care se pune pe vatră pentru a ridica lemnele de foc ca să ardă mai bine. **2** (Îf *temescleu*) Placă de lemn pe care este așezată lada în care curge făina la moară.

temetău *sn* vz ***temeteu***

temeter *sn* vz ***temeteu***

temeteu *sn* [At: (a. 1807) IORGA, S. D. XVII, 170 / V: (reg) ***tămetău, ~tău, ~ter, timetiu, timint~, timitiu, timt~*** / Pl: *~eie*, (reg) *~eauă* / E: mg ***temető***] (Trs) Cimitir.

temică *sf* [At: PAMFILE, C. Ț. 130 / Pl: ? / E: ***teamă*** + *-ică*] **1-2** (Reg; șhp) Teamă (**1**) (mai puțin intensă).

temingeană *sf* vz ***damigeană***

temință *sf* [At: HELIADE, O. I, 321 / E: ***teme²*** + *-ință*] (Îvr) Teamă (**1**).

temiță *sf* vz ***temniță***

temleac *sn* [At: CIHAC II. 407 / V: (înv) ***tim~*** (Pl: *~uri*) / Pl: *~ece* / E: rs ***темлак***] (Înv) **1** Dragon² (**1**) (la sabie). **2** Curea cu care se ține lancea după umăr. **3** Unealtă de pescuit formată dintr-o vargă groasă de fier, terminată la unul dintre capete cu un cârlig ascuțit, iar la celălalt capăt cu o verigă de care se leagă o frânghie groasă, al cărei capăt se prinde ca o brățară pe mâna pescarului, care servește pentru a apuca și a trage peștii mari spre barcă. **4** (Rar) Măciucă.

temnic *sn* [At: (a. 1620) ap. D. BOGDAN, GL. 110 / V: (reg) ***tevn~, timic, tim~*** / Pl: *~uri, ~ice* / E: mbg ***темникъ***, ucr ***темник***] **1** (Îrg) Adăpost în pământ în care se țin stupii iarna. **2** (Îrg) Bordei în pământ. **3** (Înv) Adăpost săpat în pământ pentru ocrotirea ostașilor (în timp de război). **4** (Reg) Pivniță. **5** (Înv) Închisoare. **6** (Reg; îf *timnic*) Construcție în spatele casei (în care se păstrează diferite obiecte). **7** (Olt) Antreu la casă.

temnicearíu *sm* vz ***temnicer***

temnicer *sm* [At: PO 136/19 / V: (înv) ***~ceariu, ~itar, tim~*** / Pl: *~i* / E: ***temniță*** + *-ar*] **1** (Înv) Paznic de închisoare Si: *gardian*. **2** (Mar) Deținut (**2**).

temnici *v* vz ***temnița***

temnicioară *sf* [At: EMINESCU, L. P. 3 / Pl: *~re* / E: ***temniță*** + *-ioară*] **1-2** (Pop; șhp) Temniță (**1**) (mică).

temnița *vt* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 45ʳ/5 / V: (înv) ***~ici*** / Pzi: *~țez* / E: ***temniță***] (Înv) A întemnița.

temnițar *sm* vz ***temnicer***

temniță *sf* [At: PSALT. HUR. 120ʳ/13 / V: (îrg) ***~mi~, tevn~, timi~, tim~*** / Pl: *~țe*, (îrg) *~ți* / E: slv ***темница***] **1** (Îrg) Închisoare. **2** (Îrg) Pedeapsă cu închisoarea. **3** (Jur; iuz) *~ grea* Pedeapsă privativă de libertate, care se aplica pentru unele infracțiuni calificate crime și care se executa în penitenciare cu regim sever Si: *recluziune*. **4** (Mol; îf *tevniță*) Pivniță.

temnusă *sf* [At: GHEOM.-TRIGON. 191ʳ/2 / Pl: ? / E: ngr ***τέμνουσα***] (Mat; îvr) Secantă.

temoare *sf* [At: PSALT. 129 / E: ***teme²*** cf lat *timor, -oris*] (Înv) Teamă (**1**).

tempel, ~ă *a* vz ***tembel***

tempera¹ *sf* [At: DN² / E: it ***tempera***] **1** Procedeu în tehnica² picturii, care constă din amestecarea culorii cu lianți pe bază de substanțe albuminoide sau gelatinoase. **2** Pictură realizată prin procedeul tempera¹ (**1**). **3** Vopsea obținută prin amestecarea ei cu lianți pe bază de substanțe albuminoide sau gelatinoase.

tempera² [At: GENILIE, G. 92/25 / Pzi: *~rez* / E: fr ***tempérer***] **1-2** *vtr* A (se) atenua (**5-6**). **3** *vt* (Înv; c. i. un lichid) A reduce tăria. **4-5** *vtr* (Fig) A (se) modera.

temperament *sn* [At: CANTEMIR, HR. 16 / V: (înv) ***tam~, tâmpărământ, tim~*** / Pl: *~e*, (înv) *~uri* / E: lat ***temperamentum***, ger ***Temperament***, fr ***tempérament***] **1** (Înv) Temperatură (**1**). **2** (Înv) Climă (**1**). **3** (Înv) Organism al unei persoane. **4** (Înv) Tip de organism considerat din punctul de vedere al caracterelor generale congenitale ale funcționării lui, explicat la origine prin dozarea celor patru umori. **5** (Înv) Constituție a corpului Si: (înv) *crasis*. **6** (Psh) Ansamblul trăsăturilor psihofiziologice ale unui individ, care se reflectă în special în particularitățile de intensitate și de viteză ale reacțiilor psihice și motorii Si: *fire, natură*, (îvp) *nărav*, (îrg) *natural, talent* (**7**). **7** (Înv; îe) **A avea ~** A fi înclinat spre plăcerile trupești. **8** (Pop; îac) A fi nervos. **9** Energic vitală Si: *avânt, elan, impetuozitate*. **10** (Bot; îs) *~ul arborilor* Mod de comportare a speciilor forestiere față de lumină.

temperamental, ~ă *a* [At: CARAGIALE, O. I, 225 / Pl: *~i, ~e* / E: ***temperament*** + *-al*] **1** Privitor la temperament (**6**). **2** De temperament (**6**). **3** Care aparține temperamentului (**6**). **4** Plin de energie, de elan.

temperamentos, ~oasă *a* [At: CĂLINESCU, I. 215 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***temperament*** + *-os*] (Rar) **1** Cu temperament (**9**). **2** Plin de pasiune.

temperando *av* [At: DN³ / E: it ***temperando***] (Muz; ca indicație de execuție) Moderând (mișcarea).

temperant, ~ă [At: COSTINESCU / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***tempérant***] (Liv) **1** *a* Care tempereazā (**1**). **2** *a* Odihnitor. **3** *sn* Medicament calmant.

temperanță *sf* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. XVI / V: (înv) ***~ție*** / E: fr ***tempérance***] (Rar) Cumpătare (în special în privința consumului de băuturi alcoolice).

temperanție *sf* vz ***temperanță***

temperare *sf* [At: DRLU / Pl: *~rări* / E: ***tempera²***] **1** Atenuare (**3**). **2** (Fig) Moderare a unui sentiment, a unei dorințe etc.

temperat, ~ă *a* [At: GENILIE, G. 92/4 / V: (înv) ***tâm~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: lat ***temperatus, -a, -um***, fr ***tempéré***, it ***temperato*** cf *tempera²*] **1** Care are putere de acțiune diminuată Si: *micșorat, moderat, redus*. **2** (D. anotimpuri, perioade de timp etc.) Cu temperatură (**1**) moderată, potrivită. **3** (Îs) *Climă ~ă* Climă caracterizată prin existența celor patru anotimpuri cu veri potrivit de călduroase și cu ierni nu prea reci. **4** (Îs) *Zonă ~ă* Fiecare dintre cele două zone de pe suprafața Pământului cuprinse între tropice și cercurile polare. **5** (Îvr; d. o zonă geografică) Care are climă temperată (**3**). **6** (D. oameni și d. manifestările lor) Cumpătat² (**11**). **7** (Înv; fig; d. stil) Care se situează între stilul simplu și stilul sublim. **8** (Muz; îs) *Sistem ~* Sistemul împărțirii octavelor în 12 semitonuri egale, suprimând deosebirea de înălțime dintre două sunete diferite, dar coincidente ca sonoritate. **9** (Muz; d. un instrument cu claviatură) La care intervalele de tonuri sunt împărțite în câte două semitonuri egale.

temperatură *sf* [At: V. POPP, A. M. 4 / Pl: *~ri* / E: lat ***temperatura***, fr ***température***, ger ***Temperatur***] **1** Mărime ce caracterizează gradul de încălzire, de căldură a unui mediu, a unui corp etc. Si: (înv) *temperament* (**1**), (îvr) *temperie*. **2** Grad de căldură care depășește căldura normală a corpului omenesc (reprezentând un simptom patologic) Si: *febră*, (pop) *fierbințeală*. **3** Grafic care înregistrează variațiile de căldură în cursul unei boli. **4** (Îs) *~ absolută* Temperatură (**1**) care se măsoară pornind de la zero absolut.

temperație *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: lat ***temperatio***] (Muz) Stabilire a unei mărimi convenționale a intervalelor dintre sunete.

temperie *sf* [At: ELEM. G. 104/2 / Pl: *~ii* / E: lat ***temperies***] (Îvr) Temperatură (**1**).

tempestat, ~ă *a* [At: FILIMON, O. II, 115 / Pl: *~ați, ~e* / E: it ***tempestato***] (Itr) Brodat[2] (1).

tempestate *sf* [At: CAIET. 101[v]/21 / Pl: *~tăți* / E: lat ***tempestas, -atis***] (Ltî) Furtună (4).

tempestă *sf* [At: HELIADE, O. I, 335 / V: (înv) ***tim~*** / Pl: *~te* / E: it ***tempesta***] (Liv) Furtună (4).

tempestiv, ~ă *a* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***tempestivus***, it ***tempestivo***] (Liv) **1** Care se întâmplă la timp. **2** Favorabil (1).

tempestuos, ~oasă *a* [At: HELIADE, O. I, 330 / P: *~tu-os* / Pl: *~oși, ~oase* / E: it ***tempestoso***, fr ***tempétueux***, lat ***tempestuosus***] (Liv) **1-2** Furtunos (1-2).

templă *sf* vz ***tâmplă***[2]

templier *sm* [At: CADE / P: *~li-er* / Pl: *~i* / E: fr ***templier***] **1** (Lpl) Ordin monaho-cavaleresc din Evul Mediu, care participa la cruciade. **2** (Lsg) Călugăr care aparținea ordinului templierilor (1).

templiu, ~ie *a* [At: ALECSANDRI, P. III, 504 / Pl: *~ii* / E: ***templu*** + *-iu*] (Rar) De templu (2).

templu *sn* [At: AR (1829), 203[2]/3 / Pl: *~le*, (înv) *~ri* / E: fr ***temple***, lat ***templum***] **1** Edificiu destinat practicării cultului religios (la unele popoare din antichitate, astăzi la mozaici, la budiști etc.). **2** Loc de rugăciune. **3** Biserică monumentală.

tempo *sn* [At: ENC. ROM. 1076 / A și: *~po* / E: it, fr ***tempo***] **1** Grad de rapiditate cu care se execută o compoziție muzicală, conform conținutului și caracterului ei Si: *mișcare*. **2** Ritm. **3** (Lin) Viteză de succesiune a silabelor cuvintelor în cursul vorbirii. **4** (Lin; pex) Ritm al vorbirii. **5** (Muz; ca indicație de execuție; îs) *A ~* Revenind la mișcarea de la început.

tempofon *sn* [At: DEX-S / Pl: *~oane* / E: fr ***tempophone***] Aparat folosit pentru modificarea duratei unei înregistrări cu sau fără schimbarea frecvenței.

temporal[1], ~ă [At: KRETZULESCU, A. 186/12 / V: (înv) ***tam~, tim~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***temporal***] (Atm) **1** *a* Care se referă la tâmple[1] (1). **2** *a* Care aparține tâmplelor[1] (1). **3** *a* De la tâmple[1] (1). **4-5** *sna, a* (Șîs *os ~*) Os așezat de fiecare parte a cutiei craniene între occipital, parietal și sfenoid.

temporal[2], ~ă [At: HELIADE, O. I, 209 / V: (înv) ***tim~, timpur~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***temporel***] **1** *a* (Îvr) Care trece cu timpul Si: *temporar* (1), *trecător* (22), *vremelnic*. **2** *a* (Înv) Laic. **3** *a* (Înv; pex) Care ține de lumea materială Si: *pământesc*. **4** *a* Relativ la timp (1). **5** *a* Situat în timp (1). **6** *a* (Grm) Care indică timpul (1). **7** *a* (Grm) Privitor la timp (1). **8-9** *sf, a* (Grm; șîs *propoziție circumstanțială ~ă*) (Propoziție) circumstanțială de timp. **10** *a* (Grm; îs) *Conjuncție ~ă* Conjuncție care introduce o propoziție temporală[2] (9).

temporalitate *sf* [At: BLAGA, Z. 53 / E: fr ***temporalité***] Caracterul a ceea ce există în timp (1).

temporar, ~ă *a* [At: KOGĂLNICEANU, S. A. 202 / V: (înv) ***tim~, timpurariu*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***temporaire***, lat ***temporarius***] **1** Care există pentru scurt timp Si: *provizoriu, trecător* (22), *vremelnic*, (îvr) *temporal* (1). **2** Care exercită o activitate un timp limitat.

temporaritate *sf* [At: DN[3] / E: ns cf eg *temporarity*] (Liv) Caracterul a ceea ce este temporar (1).

temporisător, ~oare *a* vz ***temporizator***

temporiza *vt* [At: COSTINESCU / Pzi: *~zez* / E: fr ***temporiser***] A întârzia o acțiune (în așteptarea unei ocazii vaforabile) Si: *a amâna, a tărăgăna* (2), *a tergiversa*.

temporizare *sf* [At: GHICA, S. 133 / Pl: *~zări* / E: ***temporiza***] Amânare (1).

temporizator, ~oare *smf, a* [At: BARCIANU / V: (înv) ***~isăt~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***temporisateur***] **1-2** (Persoană) care tergiversează.

temut[1] *sn* [At: COȘBUC, P. I, 98 / Pl: (pop) *~uri* / E: ***teme***[2]] **1** (Rar) Teamă (1). **2** (Pop) Gelozie (2).

temut[2], ~ă [At: PSALT. SCH. 90/17 / Pl: *~uți, ~e* / E: ***teme***[2]] **1** *a* Care inspiră teamă (1). **2-3** *smf, a* (Îvp) (Persoană) care se teme[2] (1) Si: *temător* (1).

ten[1] *sn* [At: ALEXI, W. / Pl: *~uri* / E: fr ***teint***] **1** Culoarea și calitatea pielii obrazului. **2** (Pex) Pielea obrazului. **3** (Îs) *Fond de ~* Produs cosmetic de consistență păstoasă sau lichidă, gras, folosit ca fard (sau peste care se aplică pudra).

ten[2]- vz ***teno-***

tenace *a* [At: HELIADE, O. II, 65 / V: (îvr) ***țânaci*** / Pl: *~aci, ~* / E: fr ***tenace***, it ***tenace***, lat ***tenax, -acis***] **1** (D. materiale solide) Care prezintă tenacitate (1) Si: *dur, rezistent*. **2** (Îvr; d. substanțe cleioase) Care se prinde greu. **3** (Îvr; fig) Greu de distrus, de înlăturat. **4** (Înv; fig; d. boli) Care nu cedează ușor la tratamentul medical. **5** (D. persoane) Care este perseverent Si: *stăruitor*. **6** (D. persoane) Care este ferm Si: *dârz*. **7** (D. însușiri, manifestări, acțiuni, etc.) Care exprimă tenacitate (3).

tenacitate *sf* [At: NEGULICI / V: (îvr) ***țânăci~*** / E: fr ***ténacité***, lat ***tenacitas, -atis***] **1** Proprietate a unui material solid de a suporta deformații relativ mari, sub acțiunea unor solicitări exterioare, înainte de a se rupe. **2** Mărime caracteristică unui material solid, egală cu deformația lui specifică la rupere. **3** (Fig) Rezistență. **4** (Fig) Stăruință. **5** (Fig) Dârzenie (8).

tenaclu *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: ger ***Tenakel***] (Tip) Port-manuscris.

tenalgie *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: fr ***ténalgie***] (Med) Durere în tendoanele mușchilor.

tenant, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***tenant***] (D. figuri antropomorfe sau zoomorfe) Care susține scutul cu stema propriu-zisă.

tenar *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***thénar***] **1** Parte ieșită în afară de la extremitatea podului palmei. **2** Regiunea palmară externă.

tenche *sm* vz ***tenchi***[1]

tencher *sm* [At: LEXIC REG. 86 / Pl: *~i* / E: nct] (Olt) Om prost.

tenchi[1] *sm* [At: ECONOMIA, 35/16 / V: (reg) ***teanc, tean~, ~nche, ~nghi, ~nti, ton~, tun~*** / Pl: *~* / E: mg ***tengeri*** (buza)] (Bot) **1** (Trs) Porumb (*Zea mays*). **2** (Trs) Știulete de porumb. **3** (Trs) Boabe desprinse de pe știulete. **4** (Reg) Con[2] de brad. **5** (Reg) Alac (*Triticum monococcum*). **6** (Reg) Alac (*Triticum spelta*).

tenchi[2] [At: (a. 1749) GCR II, 45/3 / V: (înv) ***te~*** / Pl: *~uri* sn / E: tc ***tenk***] **1** *sn* (Tcî) Măsură de greutate egală cu a patra parte dintr-un dram[1] (1). **2** *sm* (Reg) Monedă măruntă cu valoare mică. **3** *sm* (Reg; pex) Lucru de nimic Si: (reg) *bagatelă*. **4** *av* (Reg) Deloc.

tenchiște *sf* [At: LB / V: (reg) ***tun~*** / Pl: *~ti* / E: ***tenchi***[1] + *-iște*] (Reg) **1** Porumbiște. **2** Nutreț pentru vite compus din tulpini de porumb, cu frunze, fără știuleți.

tenci *sn* vz ***teanc***[2]

tenctură *sf* vz ***tinctură***

tencui[1] *vt* [At: NECULCE, L. 308 / V: (reg) ***tân~, tinciui, tin~*** / Pzi: *~esc*, (reg) *tencui* / E: ucr ***тинькувати***] **1** (C. i. pereți, construcții etc.) A acoperi cu un strat de tencuială (2) Si: (reg) *a drișcui, a malterezi, a măltări, a măltărui, a văcăli*. **2** (Reg; c. i. pereți) A unge cu muruială. **3** (Îrg; c. i. pereți, pomi etc.) A vărui.

tencui[2] *vt* [At: SEVASTOS, N. 126 / Pzi: *~esc* / E: ***teanc***[1] + *-ui*] (Rar) A strânge ceva în teancuri[1] (2) Si: *a împacheta*.

tencuială *sf* [At: COSTINESCU / P: *~cu-ia~* / V: (reg) ***tân~, tinciui~, tin~*** / Pl: *~ieli* / E: ***tencui***[1] + *-eală*] **1** Tencuire. **2** (Ccr) Strat de mortar care se așterne pe ziduri și pe tavane pentru a le proteja și pentru a obține suprafețe netede Si: (reg) *drișcuială, maltăr, morânceală, teanc*[2], *tencuitură, văcălaș, văcăluială*. **3** (Reg) Lut muiat cu apă, amestecat cu baligă și cu nisip, cu care se muruiesc pereții caselor Si: *muruială*. **4** (Reg) Spoială (de var) care protejează pomii. **5** (Reg) Pământ frământat din care se construiesc pereții caselor.

tencuire *sf* [At: POLIZU / V: (reg) ***tin~*** / Pl: *~ri* / E: ***tencui***[1]] Acoperire a pereților, a tavanelor etc. cu un strat de tencuială (2) Si: *tencuială* (1), *tencuit*[1].

tencuit[1] *sn* [At: DDRF / Pl: *~uri* / E: ***tencui***[1]] Tencuire.

tencuit²*, *~ă* *a* [At: PENESCU, M. 63/10 / V: (înv) ***tin~ / Pl: *~iţi, ~e* / E: ***tencui¹***] **1** (D. ziduri, construcţii etc.) Acoperit cu tencuială (2) Si: (reg) *văcălit*. **2** (Îvr; d. pereţi) Tapisat (1).

tencuit³*, *~ă* *a* [At: SANDU-ALDEA, D. N. 188 / Pl: *~iţi, ~e* / E: ***tencui²] (Rar) Aşezat în teancuri¹ (2) .

tencuitor *sm* [At: NOM. PROF. 38 / P: *~cu-i~* / Pl: *~i* / E: ***tencui¹*** + *-tor*] Meseriaş care se ocupă cu tencuitul¹ pereţilor, al zidurilor etc.

tencuitură *sf* [At: ALR I. 1677/850 / P: *~cu-i~* / Pl: *~ri* / E: ***tencui¹*** + *-tură*] (Reg) Tencuială (2).

tenculeţ *sn* [At: DEX / Pl: *~e* / E: ***teanc¹*** + *-uleţ*] **1-2** (Pop; şhp) Teanc¹ (1) (mic) Si: (pop) *tencurele* (**1-2**).

tencurele *snp* [At: BL VI, 161 / E: ***teancuri*** (pll *teanc¹*) + *-ele*] **1-2** (Pop; şhp) Tenculeţ (**1-2**).

tendalet *sn* [At: ABC MAR. / Pl: *~e* / E: fr ***tendelet***, it ***tendaletto***] Tendă mai îngustă ce se aşază lateral, pentru a umbri puntea unei corăbii ori pentru a feri unele obiecte de apă, de fum etc.

tendar *sn* [At: DL / Pl: *~e* / E: ***tendă*** + *-ar*] **1** Bară folosită la susţinerea tendei. **2** Grindă folosită la susţinerea capetelor bărcilor de serviciu sau de salvare de pe o navă.

tendă *sf* [At: MACEDONSKI, O. II, 280 / Pl: *~de* / E: it ***tenda***] Apărătoare de soare sau de ploaie, făcută din pânză (la o luntre, la o corabie, pe o terasă etc.).

tendeche *sf* vz ***tindeche¹***

tendele *snp* vz ***tendon***

tendenţă *sf* vz ***tendinţă***

tendenţie *sf* vz ***tendinţă***

tendenţional, ~ă *a* [At: DN³ / P: *~ţi-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tendanciel***] (Rar) Ca tendinţă (1).

tendenţionism *sn* [At: GHEREA, ST. CR. I. 301 / P: *~ţi-o~* / E: ***tendenţios***] **1** Caracterul a ceea ce este tendenţios (2) Si: *tendenţiozitate*. **2** Proprietate a unei opere de artă de a reflecta tendinţele mediului care o determină.

tendenţionist, ~ă *a* [At: IONESCU-RION, S. 243 / P: *~ţi-o~* / Pl: *~işti, ~e* / E: ***tendinţă***] (Rar) Care manifestă o anumită tendinţă (2).

tendenţios, ~oasă *a* [At: MAIORESCU, CR. III, 40 / P: *~ţi-os* / V: (înv) ***~din~*** / Pl: *~oşi, ~oase* / E: fr ***tendancieux***, it ***tendenzioso***] **1** Care urmăreşte un anumit scop. **2** Care vrea să insinueze ceva. **3** Lipsit de obiectivitate Si: *părtinitor*.

tendenţiozitate *sf* [At: DN² / P: *~ţi-o~* / E: ***tendenţios*** + *-itate*] Tendenţionism (1).

tender [At: ALEXI, W. / Pl: *~e* sn, *~i* sm / E: fr ***tender***, ger ***Tender***] **1** *sn* Vehicul de cale ferată, ataşat la locomotiva cu abur sau făcând corp comun cu aceasta, în care se depozitează şi se transportă combustibilul şi apa necesară pentru funcţionarea locomotivei. **2** *sn* (Reg) Jug la joagăr. **3** *sm* (Mun; dep) Tânăr care umblă fără rost.

tendinită *sf* [At: ENC. VET. 30 / Pl: *~e* / E: fr ***tendinite***] (Med) Inflamaţie a tendoanelor (1).

tendinos, ~oasă *a* [At: ÎNVĂŢĂTURĂ, 111/12 / Pl: *~oşi, ~oase* / E: it ***tendinoso***, fr ***tendineux***] **1** Care ţine de tendon (1). **2** Privitor la tendon (1). **3** De natura tendonului (1). **4** Care conţine multe tendoane (1).

tendinţă *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~den~***, ***~denţie*** / Pl: *~ţe*, (înv) *~ţi* / E: fr ***tendance***] **1** Dispoziţie firească pentru ceva Si: *înclinare*, *năzuinţă*. **2** Pornire conştientă spre un scop determinat. **3** Forţă care face ca un corp să se mişte într-o anumită direcţie. **4** Direcţia pe care o are un corp în mişcare. **5** Orientare comună a unei categorii de persoane. **6** Evoluţie a cuiva într-un anumit sens. **7** Reflectare în opera de artă a concepţiei despre lume a autorului, a atitudinii lui faţă de realitatea prezentată.

tendinţios, ~oasă *a* vz ***tendenţios***

tendon *sn* [At: KRETZULESCU, A. 161/22 / V: (înv) ***~dele***, ***tindene*** *snp* / Pl: *~oane*, (îvr) *~i* sm / E: fr ***tendon***] (Atm) **1** Fascicul subţire, fibros, de culoare albă, format din ţesut conjunctiv foarte rezistent, cu ajutorul căruia muşchii se fixează pe oase Si: *ligament*. **2** (Îs) *~ul lui Ahile* Tendon (1) care inserează muşchii pulpei piciorului pe calcaneu.

tendor *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: *~oare* / E: fr ***tendeur***] Dispozitiv pentru întinderea unor cabluri de ancorare, alcătuit din două tije filetate în sens invers şi un manşon, prin rotirea căruia tijele se apropie, întinzând cablul.

tenduţă *sf* vz ***tinduţă***

tenebră *sf* [At: HELIADE, O. I. 357 / Pl: *~re* / E: fr ***ténèbres***] (Liv; de obicei lpl) **1** Întuneric deplin Si: *beznă*, *întunecime*, *obscuritate*, (liv) *tenebritate*, *tenebrozitate*. **2** (Fig) Necunoaştere.

tenebritate *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~tăţi* / E: ***tenebră*** + *-itate*] (Liv) Tenebră (1).

tenebros, ~oasă [At: I. NEGRUZZI, S. II, 265 / Pl: *~oşi, ~oase* / E: fr ***ténébreux***] **1** *a* Întunecos. **2** *a* (Fig) Ascuns² (5). **3** *a* (Fig) Nedesluşit. **4** *a* (Fig; d. persoane şi d. firea lor) Care este posomorât Si: *sumbru*. **5** *smp* Grup de pictori italieni din sec. XVII, a căror pictură este caracterizată prin atmosferă întunecată şi prin treceri bruşte de la lumină la umbră, cu puternice efecte de clarobscur.

tenebrozitate *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~tăţi* / E: ***tenebros*** + *-itate*] (Liv) Tenebră (1).

tenechea *sf* vz ***tinichea***

tenechegerie *sf* vz ***tinichigerie***

tenechegiu *sm* vz ***tinichigiu***

tenei *sn* vz ***tânear***

teneneu *s* vz ***teleleu***

tenesme *sfp* [At: DN² / E: fr ***ténesmes***] (Med) Simptom care apare în unele boli, constând din necesitatea ineficientă, neplăcută şi uneori dureroasă de a urina sau de a defeca.

teng *i* vz ***ting***

tenger *sn* vz ***tingire***

tengeră *sf* vz ***tingire***

tengerele *sfp* vz ***tinghirea***

tenghel *sn* [At: ŞEZ. VII, 188 / V: (reg) ***tander*** / Pl: *~e* / E: mg ***tengely*** (karika)] (Reg) Disc de oţel găurit care se montează pe osia unui car sau a unei căruţe, pentru a împiedica frecarea leucii de butucul roţii Si: (reg) *tengheluţă*.

tenghelită *sf* vz ***sticlete***

tengheluţă *sf* [At: TEAHA, C. N. 273 / Pl: ? / E: ***tenghel*** + *-uţă*] (Trs) Tenghel.

tenghere *sm* [At: ECONOMIA, 142/10 / Pl: *~ri* / E: mg ***tengeri*** (barack)] (Bot; reg) Cais (*Prunus armeniaca*).

tenghi *sm* vz ***tenchi¹***

tenghili *v* vz ***tingăli***

tengire *sf* vz ***tingire***

tengliţă *sf* vz ***sticlete***

tenguh *sn* vz ***tenzuh***

teniază *sf* [At: ENC. VET. 840 / P: *~ni-a~* / Pl: *~ze* / E: fr ***téniasis***] Boală parazitară determinată de prezenţa în intestinul omului şi al animalelor a viermilor paraziţi din genul *Taenia*.

tenicid, ~ă *sn, a* [At: DEX / Pl: *~izi, ~e* / E: eg ***t(a)eniacide***] **1-2** (Substanţă) care distruge viermii plaţi Si: *tenifug* (**1-2**).

tenie *sf* [At: CR (1829), 202²/5 / S şi: (înv) *taenia* / Pl: *~ii* / E: lat ***taenia***, fr ***ténia***] **1** Vierme parazit, lat, în formă de panglică, care trăieşte în intestinul subţire şi în alte organe la om şi la animale Si: (pop) *panglică*, (reg) *cordea* (*Taenia*). **2** Structură anatomică în formă de panglică.

tenifug, ~ă *sn, a* [At: DN³ / Pl: *~ugi, ~uge* / E: fr ***ténifuge***] **1-2** Tenicid (**1-2**).

tenis [At: C. PETRESCU, Î. II, 195 / Pl: *~işi* sm / E: fr ***tennis***, eg (lawn) ***tennis***] **1** *sn* (Şîs *~ de câmp*) Joc sportiv disputat între doi jucători sau între două perechi, care îşi transmit alternativ o minge prin lovire cu ajutorul unei rachete pe un teren dreptunghiular, împărţit în două părţi egale printr-o plasă peste care se trece mingea. **2** *sn* (Îs) *~ de masă* Joc sportiv care se dispută între doi jucători sau între două perechi şi care constă în transmiterea alternativă a unei mingi lovite cu o paletă, pe

suprafața unei mese dreptunghiulare, împărțită în două părți egale printr-un fileu Si: *ping-pong*. 3 *smp* Încălțăminte purtată în special când se joacă tenis (1-2).

tenisistic, ~ă *a* [At: L. ROM. 1972, 536 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***tenis*** + *-istic*] 1-2 Care se referă la tenis (1-2). 3-4 Care ține de tenis (1-2).

tenisman, ~ă *smf* [At: SCÎNTEIA, 1960, nr. 4851 / P: *~men* / S și: *~men* / A și: *ten~* / Pl: *~meni, ~mene* / E: fr ***tennisman***] Jucător de tenis (1-2).

tenno *smi* [At: DN³ / E: ger ***Tenno***] Denumire autohtonă a împăratului Japoniei.

teno- [At: DN³ / V: ***ten-²*** / E: fr ***téno-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: 1 Referitor la tendon (1). 2 De tendoane (1).

tenoare *sf* [At: MARIAN, O. II, 112 / V: (înv) ***țin~*** / Pl: ? / E: ger ***Tenor***, lat ***tenor***] (Înv) Cuprins¹ (9).

tenodeză *sf* [At: DN³ / Pl: *~ze* / E: fr ***ténodèse***] (Med) Intervenție chirurgicală prin care un tendon (1) este fixat la os, astfel încât să limiteze sau să anuleze o mișcare într-o articulație.

tenoliză *sf* [At: DN³ / Pl: *~ze* / E: fr ***ténolyse***] (Med) Intervenție chirurgicală prin care un tendon (1) este eliberat din țesuturile din jur.

tenologie *sf* [At: DN³ / E: fr ***ténologie***] Parte a anatomiei care tratează despre tendoane (1).

tenopatie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***ténopathie***] (Med) Operație plastică asupra unui tendon (1).

tenor *sm* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i* / E: fr ***ténor***, it ***tenore***] 1 Voce bărbătească cu registrul cel mai înalt. 2 Cântăreț cu voce de tenor (1) Si: (înv) *tenorist*. 3 (Îs) ~ *liric* Tenor (1) cu timbru mai deschis, care urcă până în registrul cel mai acut. 4 (Îs) ~ *dramatic* Tenor (1) cu timbru asemănător baritonului. 5 (Pex) Instrument de suflat al cărui registru corespunde vocii de tenor (1). 6 (În muzica medievală și preclasică) Cântăreț care executa melodia principală a unei compoziții polifonice.

tenorafie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***ténorraphie***] (Med) Sutură a tendoanelor (1).

tenoral, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: ger ***tenoral***] 1-3 De tenor (1-2, 5).

tenoraș *sm* [At: CARAGIALE, O. V, 269 / Pl: *~i* / E: ***tenor*** + *-aș*] 1-2 (Fam; șhp; prt) Tenor (2) (tânăr).

tenorino *smi* [At: LUC. VII, 289 / E: it ***tenorino***] (Rar) Tenor (2) care cântă în falset.

tenorist *sm* [At: I. GOLESCU / Pl: *~iști* / E: ger ***Tenorist***, it ***tenorista***] (Înv) Tenor (2).

tenosinovită *sf* [At: D. MED. / Pl: *~te* / E: ***ténosynovite***] (Med) Inflamație a tecilor conjunctive care învelesc tendoanele (1).

tenotom *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr ***ténotome***] Instrument chirurgical folosit în tenotomie.

tenotomie *sf* [At: DN² / Pl: *~ii* / E: fr ***ténotomie***] (Med) Operație care constă în secționarea chirurgicală a unui tendon (1).

tensie *sf* vz ***tensiune***

tensioactiv, ~ă *a* [At: DN³ / P: *~si-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***ténsio-actif***, eg ***tensioactive***] (Chm) 1 (D. unele substanțe) Care poate modifica tensiunea superficială a unui lichid. 2 Datorat tensioactivității.

tensioactivitate *a* [At: DN³ / P: *~si-o~* / E: fr ***tensio-activité***] (Chm) Proprietate a unei substanțe dintr-o soluție de a modifica tensiunea superficială a solventului.

tensiometru *sn* [At: LTR² / P: *~si-o~* / Pl: *~re* / E: fr ***tensiomètre***] 1 Instrument utilizat pentru determinarea tensiunii superficiale a lichidelor. 2 Aparat care înregistrează valorile tensiunii arteriale. 3 Instrument pentru măsurarea deformărilor unui corp supus la tensiuni exterioare.

tensiona *vt* [At: IONESCU-MUSCEL, FIL. 124 / P: *~si-o~* / Pzi: *~nez* / E: ***tensiune***] 1 (C. i. fibre textile, coarde elastice) A întinde (prin procedee mecanice). 2 (Fig) A produce încordare psihică.

tensional, ~ă *a* [At: DN³ / P: *~si-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tensionnel***] 1 (Med) Referitor la presiunea lichidelor organice. 2 (Med) Care ține de tensiune (4). 3 (Fig) Referitor la încordarea psihică.

tensionare *sf* [At: V. ROM. iunie 1958, 93 / P: *~si-o~* / Pl: *~nări* / E: ***tensiona***] 1 Întindere a fibrelor textile, a coardelor elastice (prin procedee mecanice). 2 (Fig) Producere a încordării psihice.

tensionat, ~ă *a* [At: IONESCU-MUSCEL, ȚES. 205 / P: *~si-o~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tensiona***] 1 (D. fibre textile, coarde elastice) Întins (prin procedee mecanice). 2 (Fig; d. o situație, o stare etc.) Încordat. 3 (Fig; d. persoane) Care este într-o stare de mare încordare psihică Si: *încordat, surescitat*.

tensiune *sf* [At: MARIN, PR. I, 230/18 / P: *~si-u~* / V: (îvr) ***~ie*** / Pl: *~ni* / E: fr ***tension***] 1 (Șîs ~ *electrică*) Mărime egală cu produsul dintre intensitatea medie a câmpului electric și lungimea liniei de-a lungul căreia se măsoară această mărime, considerată în direcția intensității câmpului. 2 (Îs) ~ *magnetică* Mărime egală cu produsul dintre intensitatea medie a câmpului magnetic și lungimea liniei de-a lungul căreia se măsoară această mărime, considerată în direcția intensității câmpului. 3 (Fiz; îs ~ *de vapori*) Presiunea vaporilor produși de un lichid într-un spațiu închis. 4 (Fzl; șîs ~ *arterială*) Presiune cu care circulă sângele în artere, echivalentă cu presiunea pe care sângele o exercită asupra pereților arteriali. 5 (Med; și îas) Presiune mai mare decât cea normală, constituind o stare patologică Si: *hipertensiune*. 6 (Fiz) Forță specifică exercitată între diferite porțiuni adiacente ale unui mediu continuu, raportată la unitatea de arie sau de lungime. 7 Stare a ceea ce este întins sau comprimat Si: *încordare*. 8 (Fig) Situație încordată. 9 (Fig) Zbucium sufletesc Si: *nervozitate*. 10 (Fon) Efort al mușchilor în timpul emisiunii unui sunet. 11 (Fon; spc) Efort al coardelor vocale în timpul emisiunii unui sunet. 12 (Fon; pex) Prima fază a articulării unui sunet în timpul căreia organele articulatorii iau poziția necesară emisiunii acestui sunet. 13 (Med; îs) ~ *oculară* Tensiune (7) a arterelor oculare.

tensometrie *sf* [At: M. D. ENC. / E: fr ***tensométrie***] Ansamblul metodelor experimentale utilizate pentru determinarea tensiunilor (6) din piesele finite supuse la solicitări, prin măsurarea deformațiilor în câteva puncte de pe suprafața lor.

tensometru *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: *~re* / E: fr ***tensomètre***, ger ***Tensometer***] Dispozitiv mecanic, pneumatic sau electric, care se fixează pe piesa a cărei deformație se studiază prin metodele tensometriei.

tensonă *sf* vz ***tențonă***

tensor, ~oare [At: DN² / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***tenseur***, ger ***Tensor***] 1 *sm* (Mat) Mărime care generalizează noțiunea de vector și care e caracterizată printr-un număr mai mare de componente. 2-3 *sm, a* (Fzl; șîs *mușchi* ~) (Mușchi) care produce o întindere.

tensorial, ~ă *a* [At: M. D. ENC. / P: *~ri-al* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tensoriel***] (Mat) 1 Care se referă la tensori (1). 2 Care aparține tensorilor (1).

tenșchiu *sn* [At: VICIU, GL. / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Piatră de hotar.

tent, ~ă *a* vz ***tont***

tenta *vt* [At: DRLU / Pzi: *~tez* / E: fr ***tenter***] 1 A deștepta o dorință Si: *a ademeni, a ispiti*. 2 (Frr) A întreprinde.

tentacul *sn* [At: J. CIHAC, I. N. 157/3 / V: (îvr) ***~ă*** *sf* / Pl: *~e* / E: fr ***tentacule***] 1 Fiecare dintre apendicele mobile, nearticulate, musculoase și sensibile ale unor animale (acvatice), care servește la pipăit, la apucat prada și uneori la deplasare. 2 (Fig) Ramificație a unei organizații teroriste sau mafiote.

tentacular, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tentaculaire***] 1 Cu tentacule (1). 2 De natura tentaculelor (1). 3 (Fig) Care este dispus în toate direcțiile, ca un tentacul (1).

tentaculat *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: *~e* / E: fr ***tentaculées***] 1 (Lpl) Încrengătură de animale acvatice nevertebrate, cu tentaculele (1) dispuse în jurul gurii. 2 Animal care face parte din încrengătura tentaculatelor (1).

tentaculă *sf* vz ***tentacul***

tentamen *sn* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: ? / E: lat ***tentamen***] (Ltr) Tentativă (2).

tentant, ~ă *a* [At: DN² / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***tentant***] Care tentează (1) Si: *ademenitor, ispititor*.

tentare *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~tări* / E: ***tenta***] (Rar) 1 Deșteptare a unei dorințe Si: *ademenire, ispitire*. 2 (Ccr) Tentație.

tentativă *sf* [At: NEGULICI / Pl: *~ve* / E: fr ***tentative***] 1 Acțiune întreprinsă cu scopul de a realiza ceva sau de a ajunge la ceva, fără a avea siguranța succesului. 2 Încercare (neizbutită) Si: (Itr) *tentamen*. 3 (Jur) Încercare nereușită de a săvârși o infracțiune.

tentator, ~oare *smf, a* [At: COSTINESCU / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***tentateur***] (Îvr) 1-2 (Persoană) care ispitește.

tentație *sf* [At: HELIADE, D. J. 32/1 / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***tentation***] Dorință deșteptată Si: *ademenire, ispită*, (rar) *tentare* (2).

tentațiune *sf* vz ***tentație***

tentă[1] *sf* [At: OPRESCU, S. 215 / Pl: *~te* / E: fr ***teinte***] 1 (Pct) Amestec, în diferite proporții, de apă și tuș sau orice alt colorant, folosit pentru a reda nuanța dorită într-o colorație. 2 (Pct) Suprafață a unei imagini realizată în tentă (1). 3 Nuanță a unei culori. 4 (Fig) Aspect (1). 5 (Îs) *~ politică* Semnificație politică.

tentă[2] *sf* vz ***tintă***

tentea *a* vz ***tont***

tentereu *sm* [At: LEXIC REG. II, 32 / Pl: *~ei* / E: ns cf *tencher*] (Olt) Om prost.

tenti *sm* vz ***tenchi***[1]

tentură *sf* vz ***tinctură***

tențonă *sf* [At: DN³ / V: ***~nso~*** / Pl: *~ne* / E: it ***tenzone***, fr ***tenson***] (Lit) Dialog în poezia medievală, în care interlocutorii discutau în contradictoriu sau își aruncau invective.

tenuitate *sf* [At: VIANU, P. 138 / Pl: *~tăți* / E: fr ***ténuité***] (Frr) 1 Subtilitate. 2 Ordonare.

tenuto *av* [At: DEX / E: it ***tenuto***] (Muz; indică modul de execuție) Respectând valoarea exactă a notelor.

tenzih *sn* vz ***tenzuh***

tenzuf *sn* vz ***tenzuh***

tenzuh *sn* [At: AXINTE URICARIUL, ap. LET. II, 143/37 / V: (înv) ***~nguh, ~zih, ~uf, tiunzuf, tunzuf, tuz~*** / Pl: *~uri* / E: tc ***tensuh***] (Tcî) 1 Pastă din diferite substanțe aromate. 2 (Pex) Colier făcut din tenzuh (1).

teo- [At: DN³ / P: *te-o-* / E: it ***teo-***, fr ***théo-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: 1 Zeu. 2 Dumnezeu.

teobit, ~ă *a* vz ***tâhobit***

teobromină *sf* [At: BIANU, D. S. / P: *te-o~* / Pl: *~ne* / E: fr ***théobromine***] Substanță alcaloidă în formă de pulbere albă, fără miros, extrasă din semințele arborelui de cacao sau preparată sintetic, folosită ca diuretic și stimulent cardiac.

teocapil *sm* [At: (a. 1858) ap. GÁLDI, M. PHAN. 260 / Pl: *~i* / E: ngr ***θεοκάπηλος***] (Grî) Eretic (1).

teocentric, ~ă *a* [At: DN³ / P: *te-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ns cf it *teocentrico*, ger *theozentrisch*] 1 Referitor la teocentrism. 2 Caracteristic teocentrismului.

teocentrism *sn* [At: DN³ / P: *te-o~* / E: ns cf it *teocentrismo*] (Flz) Concepție potrivit căreia Dumnezeu se află în centrul experienței religioase.

teocrat *sm* [At: VALIAN, V. / P: *te-o~* / Pl: *~ați* / E: fr ***théocrate***] 1-2 Persoană care exercită o putere teocratică (5-6). 3-4 Membru al unei teocrații (1-2).

teocratic, ~ă *a* [At: MOLNAR, I. 118/4 / P: *te-o~* / S și: (înv) *the~* / E: fr ***théocratique***] 1-2 Care aparține teocrației (1-2). 3-4 Privitor la teocrație (1-2). 5-6 Care are caracter de teocrație (1-2).

teocrație *sf* [At: SĂULESCU, HR. I, 183/4 / P: *te-o~* / S și: (înv) *the~* / Pl: *~ii* / E: fr ***théocratie***] 1 Formă de guvernământ caracteristică lumii antice, în care autoritatea, considerată de origine divină, este exercitată de cler. 2 Stat cu forma de guvernământ teocrație (1).

teodicee *sf* [At: BARCIANU / P: *te-o~* / E: fr ***théodicée***] 1 Doctrină filozofico-religioasă, care își propune să demonstreze că existența răului în lume nu infirmă bunătatea divină. 2 Teologie naturală.

teodolit *sn* [At: CULIANU, C. 12 / P: *te-o~* / Pl: *~e* / E: fr ***théodolite***] Instrument optic care se folosește pentru măsurarea unghiurilor orizontale și verticale în lucrările geodezice și topografice.

teofanie *sf* [At: DRLU / P: *te-o~* / Pl: *~ii* / E: fr ***théophanie***] (În credințele mistice) 1 Apariție și manifestare a unei divinități sub formă materială. 2 Obiect în care s-ar realiza manifestarea divină.

teofilină *sf* [At: DER / P: *te-o~* / E: ***théophylline***] Substanță alcaloidă extrasă din frunzele de ceai, folosită în medicină ca diuretic, stimulent al miocardului, vasodilatator etc.

teogamie *sf* [At: DN³ / P: *te-o~* / Pl: *~ii* / E: it ***teogamia***, fr ***théogamie***] 1-2 (Mit privitor la) împerecherea unui zeu cu o muritoare (de obicei cu o regină, prin care se acredita ideea eredității divine a copilului regal).

teogonic, ~ă *a* [At: CADE / P: *te-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***théogonique***] 1-3 Care ține de teogonie (1-3). 4-6 Privitor la teogonie (1-3).

teogonie *sf* [At: MOLNAR, I. 218/3 / P: *te-o~* / S și: (înv) *the~* / Pl: *~ii* / E: fr ***théogonie***] (În religiile politeiste) 1 Ansamblu de mituri privind originea zeilor și genealogia lor. 2 Ansamblul divinităților unui popor. 3 (Rar) Lucrare care cuprinde probleme de teogonie (1-2).

teolog *sm* [At: CUGETĂRI, II, 46ᵛ/26 / P: *te-o~* / S și: (înv) *the~* / Pl: *~ogi* / E: ngr ***θεολόγος***, lat ***theologus***, fr ***théologue***, ger ***Theologe***] 1 Persoană care se ocupă cu probleme de teologie (1). 2 Specialist în teologie (1). 3 Student la teologie (3).

teologal, ~ă *a* [At: ȘĂINEANU, D. U. / P: *te-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***théologal***] (Liv) 1-3 Teologic (1-3).

teologește *av* [At: N. COSTIN, ap. LET. II, 81/9 / P: *te-o~* / E: ***teolog*** + *-ește*] (Îvr) 1-2 Ca un teolog (1-2).

teologhic, ~ă *a* vz ***teologic***

teologhicesc, ~ească *av* vz ***teologicesc***

teologhie *sf* vz ***teologie***

teologhizirui *vi* [At: PETROVICI, P. 163/20 / P: *te-o~* / S și: (înv) *the~* / Pzi: *~esc* / E: ger ***theologisieren***] (Îvr) A discuta probleme teologice (1).

teologic, ~ă *a* [At: CR (1833), 253²/26 / P: *te-o~* / V: (înv) ***~loghic*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: lat ***theologicus***, ngr ***θεολογικός***, fr ***théologique***] 1 Care aparține teologiei (1) Si: (liv) *teologal* (1), (înv) *teologicesc* (1). 2 Privitor la teologie (1) Si: (liv) *teologal* (2), (înv) *teologicesc* (2). 3 Care are legătură cu teologia (1) Si: (liv) *teologal* (3), (înv) *teologicesc* (3).

teologicesc, ~ească *a* [At: ȘINCAI, C. 161/6 / P: *te-o~* / V: (înv) ***~oghice~*** / S și: (înv) *the~* / Pl: *~ești* / E: ***teologie*** + *-icesc*] (Înv) 1-3 Teologic (1-3).

teologicește *av* [At: POLIZU / P: *te-o~* / E: ***teologie*** + *-icește*] (Îvr) Din punct de vedere teologic (1).

teologie *sf* [At: (a. 1652) GCR I, 159/1 / P: *te-o~* / V: (înv) ***~oghie*** / S și: (înv) *the~* / E: ngr ***θεολογία***, lat ***theologia***, fr ***théologie***] 1 Disciplină care se ocupă cu expunerea și cu fundamentarea teoretică a izvoarelor și a dogmelor unei religii. 2 Studiu asupra lui Dumnezeu. 3 (Îs) *Facultate de ~* Facultate care pregătește specialiști în teologie (1).

teologiza *vt* [At: DN³ / P: *te-o~* / Pzi: *~zez* / E: fr ***théologiser***] (Rar) A da caracter teologic (1).

teomahie *sf* [At: DEX / P: *te-o~* / Pl: *~ii* / E: ngr ***θεομαχία***] (Mit) Luptă între zei.

teomanie *sf* [At: DN³ / P: *te-o~* / E: gr ***θεομανία***] (Med) 1 Monomanie religioasă contemplativă. 2 Delir teologic (1).

teomanție *sf* [At: DEX / P: *te-o~* / E: ngr ***θεομαντεία***] Artă de prevestire în care se crede că ghicitorul ar fi inspirat de o divinitate.

teorb *sn* vz ***teorbă***

teorbă *sf* [At: MACEDONSKI, O. I, 229 / P: *te-o~* / V: (înv) ***teorb*** *sn* / Pl: *~be* / E: fr ***téorbe***] Instrument muzical mai mare decât lăuta, care are coarde speciale pentru sunetele grave.

teorem *sn* vz ***teoremă***

teorematic, ~ă *a* [At: DN[3] / P: *te-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ns cf fr *théorématique*, it *teorematico*] **1-2** Referitor la teoreme (**1-2**).

teoremă *sf* [At: GEOMETRIA, M. 9[v]/11 / P: *te-o~* / V: (înv) ***~rimă, ~rem*** *sn* / S și: (înv) *the~* / Pl: *~me* / E: ngr ***θεώρημα***, lat ***theorema***, ger ***Theorem***, fr ***théorème***] **1** (Log) Afirmație care poate fi demonstrată logic, plecând de la un sistem axiomatic, în cadrul unei teorii. **2** (Mat) Adevăr matematic care poate fi demonstrat logic plecând de la fapte cunoscute.

teoretic[1] *sm* [At: POLIZU / P: *te-o~* / Pl: *~ici* / E: ger ***Theoretiker***] (Înv) Teoretician (**1**).

teoretic[2], ~ă [At: MOLNAR, E. S. 19/2 / P: *te-o~* / S și: (înv) *the~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: lat ***theoreticus***, ger ***theoretisch***, fr ***théorétique***] **1-2** *a* Care aparține teoriei[1] (**1-2**) Si: (înv) *teoric* (**1-2**), (îvr) *teoreticesc* (**1-2**), *teoricesc* (**1-2**). **3-4** *a* Care se referă la teorie[1] (**1-2**) Si: (înv) *teoric* (**3-4**), (îvr) *teoreticesc* (**3-4**), *teoricesc* (**3-4**). **5** *a* Care se bazează pe cunoașterea abstractă Si: *abstract, conceptual, noțional, rațional*, (înv) *teoric* (**5**), (îvr) *teoreticesc* (**5**), *teoricesc* (**5**). **6** *a* Care nu afectează activitatea practică. **7** *a* Care elaborează teorii[1] (**2**) Si: *speculativ*. **8** *a* Care este înclinat către gândirea abstractă. **9-10** *a, av* (Conceput) în mod abstract.

teoreticesc, ~ească *a* [At: MA 12[r]/7 / P: *te-o~* / V: (îvr) ***~rit~*** / Pl: *~ești* / E: ngr ***θεωρητικός***, lat ***theoreticus***, ger ***theoretisch*** cf rs *теоретический*] (Îvr) **1-5** Teoretic[2] (**1-5**).

teoreticește *av* [At: MARIN, PR. I, 111/17 / P: *te-o~* / E: ***teoretic[2]*** + *-ește*] (Rar) **1** Din punct de vedere teoretic[2] (**1**). **2** În mod teoretic[2] (**1**).

teoretician, ~ă *smf* [At: IONESCU-RION, S. 221 / P: *te-o-re-ti-ci-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***théoricien*** după *teoretic[1]*] **1** Persoană care se ocupă cu problemele teoretice[2] (**2**) dintr-un domeniu al științei sau al artei Si: (înv) *teoretic[1]*, *teorist*. **2** (Prt) Persoană care se menține numai pe planul speculațiilor teoretice[2] (**6**), neținând seamă de practică.

teoreticon *sn* [At: MACARIE[2], I. VI/18 / P: *te-o~* / Pl: ? / E: ngr ***θεωρητικὸν***] (Îvr) Carte de psaltichie cuprinzând primele noțiuni de muzică.

teoretisi *v* vz ***teorisi***

teoretiza *vt* [At: CONTEMP. 1954, nr. 387, 3/1 / P: *te-o~* / Pzi: *~zez* / E: fr ***théoriser*** după *teoretic[2]*] **1** A sistematiza ideile generale din datele unei cercetări Si: (rar) *a teoriza* (**2**). **2** A formula principii.

teoretizare *sf* [At: IBRĂILEANU, SP. CR. 171 / P: *te-o~* / Pl: *~zări* / E: ***teoretiza***] **1** Sistematizare a ideilor generale din datele unei cercetări Si: (rar) *teorizare* (**2**). **2** Formulare a principiilor.

teorezie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: ns cf it *teoresi*] (Flz) Activitate speculativă.

teoric, ~ă *a* [At: NEGULICI / P: *te-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***théorique***] (Frî) **1-5** Teoretic[2] (**1-5**).

teoricesc, ~ească *a* [At: (a. 1791) IORGA, S. D. XII, 113 / P: *te-o~* / Pl: *~ești* / E: ***teorie[1]*** + *-icesc*] (Îvr) **1-5** Teoretic[2] (**1-5**).

teorie[1] *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 46[v]/32 / P: *te-o~* / V: (fcr) ***tio~, tiurie*** / A și: (înv) *teor~* / Pl: *~ii* / S și: (înv) *the~* / E: ngr ***θεωρία***, lat ***theoria***, ger ***Theorie***, fr ***théorie***] **1** Formă superioară a cunoașterii științifice care mijlocește reflectarea realității. **2** Ansamblu sistematic de idei, de ipoteze, de legi și concepte care descriu și explică fapte sau evenimente privind anumite domenii sau categorii de fenomene. **3** (Îs) *~ia numerelor* Ramură a matematicii care studiază proprietățile aritmetice ale numerelor. **4** (Îlav) **În ~** Fără a afecta activitatea practică Si: *teoretic[2]* (**6**). **5** (Mil) Partea teoretică a instrucției militare. **6** Punct (propriu) de vedere asupra unor probleme științifice, filozofice, literare etc. Si: *concepție*. **7** Expunere a unor principii. **8** Discuție cu caracter teoretic[2] (**1**). **9** (Fam; îe) **A-i face** (cuiva) **~** sau **a-i face** (cuiva) **~ia chibritului** A-i face cuiva morală. **10** (Fam; îae) A spune lucruri inutile, fără rost. **11** (Înv) Cercetare (**2**). **12** (Înv) Verificare (a unei socoteli) Si: (înv) *teorisis*. **13** (Îs) *~ia informației* Teorie[1] (**2**) matematică a proprietăților generale ale surselor de informație, ale posibilităților de păstrare și de transmitere a informațiilor etc. **14** (Îs) *~ia literaturii* Ramură a științelor literaturii care studiază trăsăturile generale ale creației literare, curentele și metodele artistice. **15** (Îs) *~ia relativității* Teorie[1] (**2**) a relațiilor dintre spațiu, timp și mișcare a materiei, în care legile fundamentale ale fenomenelor fizice sunt enunțate într-o formă valabilă atât pentru viteze relative mici ale corpurilor, cât și pentru viteze relative foarte mari, apropiate de viteza luminii.

teorie[2] *sf* [At: ȘĂINEANU, D. U. / P: *te-o~* / S și: (înv) *the~* / E: fr ***théorie***, gr ***θεωρία***] (Înv) **1** Delegație solemnă trimisă în antichitate de orașele grecești pentru a participa la jocurile publice sau pentru a consulta un oracol. **2** (Rar) Suită de persoane care participă la o procesiune. **3** (Pex) Șir.

teorimă *sf* vz ***teoremă***

teorisi *vt* [At: (a. 1815) TES. II, 397 / P: *te-o~* / V: (înv) ***de~, fe~, ~reti~*** / S și: (înv) *the~* / Pzi: *~sesc* / E: ngr ***θεώρησα*** (aor ***θεωρῶ***)] (Grî) **1** A lua în considerare. **2** A examina (**3**). **3** A controla (**1**).

teorisire *sf* [At: (a. 1815) URICARIUL I, 247 / P: *te-o~* / Pl: *~ri* / E: ***teorisi***] (Înv) Verificare.

teorisis *s* [At: (a. 1815) TES. II, 396 / P: *te-o~* / S și: (înv) *the~* / Pl: ? / E: ngr ***θεώρησις***] (Grî) Teorie[1] (**12**).

teorist *sm* [At: COSTINESCU / P: *te-o~* / Pl: *~iști* / E: fr ***théoriste***] (Frî) Teoretician (**1**).

teoriticesc, ~ească *a* vz ***teoreticesc***

teoritră *sf* [At: PRAV. COND. (1780), 102 / P: *te-o~* / S și: (înv) *the~* / A și: *~rit~* / Pl: *~re* / E: ngr ***θεώρητρα***] (Înv) Dar făcut miresei de către mire, a doua zi după nuntă.

teoriza *vt* [At: DN[3] / P: *te-o~* / Pzi: *~zez* / E: ns cf fr *théoriser*] (Rar) **1** A formula o teorie[1] (**6**). **2** A teoretiza (**1**).

teorizare *sf* [At: DN[3] / P: *te-o~* / Pl: *~zări* / E: ***teoriza***] (Rar) **1** Formulare a unei teorii[1] (**6**). **2** Teoretizare (**1**).

teosevie *sf* [At: (a. 1699) BV I, 446 / P: *te-o~* / Pl: ? / E: ngr ***θεοσέβεια***] (Grî) Credință (**20**).

teozof, ~oafă *smf* [At: M. I. CARAGIALE, C. 57 / P: *te-o~* / S și: (înv) *~osof* / Pl: *~i, ~oafe* / E: fr ***théosophe***] Adept al teozofiei.

teozofic, ~ă *a* [At: CADE / P: *te-o~* / S și: (înv) *~oso~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***théosophique***, ger ***theosophisch***] **1** Care aparține teozofiei. **2** Privitor la teozofie.

teozofie *sf* [At: BARCIANU / P: *te-o~* / S și: (înv) *~oso~* / E: fr ***théosophie***, ger ***Theosophie***] Doctrină filozofico-religioasă de origine orientală, care susține ideea cunoașterii nemijlocite a divinității, cu ajutorul unei revelații, al unei intuiții mistice speciale.

tepală *sf* [At: DN[3] / Pl: *~le* / E: ger ***Tepale***] (Bot) Element constitutiv al periantului.

tepălău *sm* [At: DLR / Pl: *~ăi* / E: ns cf *tăpălagă*] (Reg) Persoană care calcă apăsat, greoi.

tepea *sf* [At: DLR / Pl: ? / E: ns cf tc *tepe* „capăt; culme, creastă"] (Reg) „Dunga de sus tăiată de la tureci".

tepee *sfi* [At: DN[3] / P: *ti-pi* / E: eg, fr, it ***tepee***] (Liv) Cort conic al indienilor din preria americană.

tepeli *s* vz ***tepih***

tepidarium *sn* [At: DN[2] / P: *~ri-um* / E: lat ***tepidarium***] Parte a termelor romane, rezervată băilor calde.

tepih *sn* [At: ALR II/I MN 138 / V: (reg) ***~peli*** *s*, ***~e*** *sf* / Pl: *~e* / E: ger ***Teppich***] (Trs; Ban) **1** Covor. **2** Preș.

tepihe *sf* vz ***tepih***

teplotă *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 209[v]/17 / A: nct / V: (înv) ***tip~, top~*** / E: slv ***теплота***] (Bis; înv) **1** Apă caldă care se toarnă în potir înainte de împărtășania preotului. **2** Vas în care se încălzește teplota (**1**).

tepsă *sf* vz ***tipsie***

tepsie *sf* vz ***tipsie***

tepsan *sn* vz ***tăpsan***

tepșă *sf* vz ***tipsie***

tepșăi *v* vz ***tăpșăi***

tepșe *sf* vz ***tipsie***

tepși *v* vz ***tăpși***

tepșui *v* vz ***tăpșui***

teptalacă *sf* vz ***pitpalacă***

teptălacă *sf* vz ***pitpalacă***

teptil *av* vz ***tiptil***

ter *sn* [At: ALR II. 4274/219 / E: ger ***Teer***] (Reg) Catran (2).

teracot [At: DLR / E: drr ***teracotă***] (Liv) **1** *ain* De culoarea argilei arse Si: *roșiatic*. **2** *sn* Culoare teracot (1).

teracotă *sf* [At: ALEXI. W. / V: (fer) ***târna~*** / Pl: *~te* / E: it ***terracotta***, ger ***Terrakotte***] **1** Produs ceramic (obținut din argilă prin ardere în cuptoare la o temperatură joasă și prin smălțuire), din care se fac plăci pentru sobe, obiecte ornamentale etc. **2** (Pex) Sobă de teracotă (1). **3** Sculptură realizată în tehnica[2] obținerii teracotei (1).

teracotist *sm* [At: NOM. PROF. 39 / Pl: *~iști* / E: ***teracotă*** + *-ist*] Lucrător specializat în fabricarea sobelor de teracotă (1).

teragiu *sn* [At: ȘINCAI. HR. I. 347/15 / S și: (înv) *terra~* / E: lat ***terragium***] (Trs; înv) Despăgubire plătită seniorului de către iobagi pentru a se putea strămuta Si: (îrg) *cens*.

teralnic *s* [At: H XIV. 447 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Unealtă de zidărie nedefinită mai îndeaproape.

teran[1] *sn* vz ***teren***

teran[2], ~ă *a* vz ***tiran***

terapeftică *sf* vz ***terapeutică***

terapeut, ~ă *smf* [At: DN[3] / P: *~pe-ut* / Pl: *~uți, ~e* / E: fr ***thérapeute***] Medic specialist în terapeutică (1) Si: (îvr) *terapeutist*.

terapeutic, ~ă [At: EPISCUPESCU, A. 102/8 / P: *~pe-u~* / V: (înv) ***~eftică*** *sf*, ***~evtic*** *a* / S și: (înv) *the~* / A și: (înv) *~peu~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***thérapeutique***] **1** *sf* Ramură a medicinii care studiază mijloacele și metodele de tratament, precum și modul de întrebuințare a medicamentelor Si: *terapie* (1). **2** *sf* Metodă de vindecare a unei boli Si: *terapie* (2). **3** *sf* Tratament al unei boli Si: *terapie* (3). **4-5** *a* Care ține de terapeutică (2-3). **6-7** *a* Privitor la terapeutică (2-3). **8** *a* Curativ (1).

terapeutist, ~ă *smf* [At: SCRIBAN. D. / P: *~pe-u~* / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***thérapeutiste***] (Îvr) Terapeut.

terapevtic, ~ă *a* vz ***terapeutic***

terapevtis *sm* [At: CANTEMIR. IST. 365 / S și: (înv) *the~* / Pl: ? / ngr **θεραπευτής**] (Grî) Persoană care are grijă de cineva.

terapie *sf* [At: AR (1829). 191[1]/2 / Pl: *~ii* / E: fr ***thérapie***] **1-3** Terapeutică (1-3). **4** (Îs) ~ *tisulară* Histoterapie. **5** (Îs) ~ *intensivă* Terapie (2) prin care bolnavii imediat operați sau în stare foarte gravă sunt permanent asistați de personal medical în saloane speciale Si: *reanimare*.

terariu *sn* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: lat, fr, eg ***terrarium***, ger ***Terrarium***] **1** (Rar) Stâncărie. **2** Spațiu amenajat pentru creșterea și observarea șerpilor, broaștelor țestoase etc.

teras *sn* [At: I. BOTEZ. B. I. 65 / V: (reg) ***târâș***, *~az*, ***tireaz*** *sn*, ***~ă***, ***~azie*** *sf* / E: nct] (Reg) **1** Varietate de struguri de calitate inferioară, cu boabe mici și negre. **2** Vin făcut din struguri teras (1).

terasa *vt* [At: DEX / Pzi: *~sez* / E: fr ***terrasser***] A amenaja terasamente (3) pe un teren.

terasament *sn* [At: COSTINESCU / Pl: *~e* / E: fr ***terrassement***] **1** Lucrare executată în pământ în vederea realizării unei construcții, a unei căi ferate, a unui dig, a unui canal etc. **2** Lucrare executată în scopul extragerii unor materiale necesare șantierelor de construcții. **3** Totalitatea construcțiilor din pământ și roci (platforme, săpături, umpluturi etc.) care constituie infrastructura drumurilor, a căilor ferate, a canalelor etc.

terasare *sf* [At: PÂRVAN. G. 474 / Pl: *~sări* / E: ns cf fr *terrasser*] **1** (Rar) Amenajare de terasamente (3) pe un teren. **2** Metodă de combatere a eroziunii produse de ape de scurgere, constând în executarea pe terenurile înclinate a unui sistem de terase[1] (5).

terasat, ~ă *a* [At: VÎN. PESC. noiembrie 1964. 10 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***terasă[1]***] **1** Cu terase[1] (5). **2** În formă de terasă[1] (5).

terasă[1] *sf* [At: CR (1833). 40[1]/17 / V: (înv) ***~ață*** (S și: *terra~*) / S și: (înv) *~assă* / Pl: *~se* / E: fr ***terrasse***, ger ***Terrasse*** cf it *terrazza*] **1** Platformă deschisă, uneori acoperită, situată la nivelul parterului, al unui etaj sau pe acoperișul unei clădiri (servind ca loc de odihnă sau de agrement). **2** Suprafață plană amenajată pe o ridicătură de teren (de obicei în parcuri și în grădini), care folosește ca loc de plimbare. **3** (Pan) Porțiune de trotuar în fața unei cafenele sau a unui restaurant, unde sunt așezate mese pentru consumatori. **4** (Glg) Formă de relief cu aspect de treaptă, provenită din ridicarea treptată a scoarței pământului sau ca rezultat al eroziunii apelor în lungul țărmurilor marine sau al unei ape curgătoare. **5** (Pan) Sistem de suprafețe plane, făcute artificial în formă de trepte, pentru a combate eroziunea produsă de ape curgătoare. **6** (Îla) **În ~se** Așezat pe porțiuni de teren terasat (1).

terasă[2] *sf* vz ***teras***

terasetă *sf* [At: DN[3] / Pl: *~te* / E: fr ***terrassette***] (Glg) Mici trepte de relief care apar pe versanți, paralel cu curbele de nivel.

terasier, ~ă [At: ALEXI. W. / P: *~si-er* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***terrassier***] **1-3** *sm* Persoană care lucrează la terasament (1-3). **4-6** *a* Care ține de terasament (1-3). **7-8** *a* Privitor la terasament (7-9).

teratencefalie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***tératencéphalie***] (Med) Monstruozitate encefalică.

teratism *sn* [At: DN[3] / Pl? / E: ns cf fr *tératisme*] (Med) Malformație congenitală.

terato- [At: DN[3] / E: fr ***térato-***, it ***terato-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Monstru. **2** Monstruozitate. **3** Malformație.

teratogen, ~ă *a* [At: M. D. ENC. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tératogène***] (Med; d. substanțe sau procedee) Care produce anomalii, malformații.

teratogeneză *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ze* / E: fr ***tératogenèse***] (Blg) **1-2** Apariție și formare a monștrilor. **3** Reproducere experimentală de monstruozități, prin acțiuni directe asupra embrionului.

teratolog, ~ă *smf* [At: DN[3] / Pl: *~ogi, ~oge* / E: fr ***tératologue***] Specialist în teratologie.

teratologic, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***tératologique***] (Blg) **1** Care ține de teratologie. **2** Privitor la teratologie. **3** Specific teratologiei.

teratologie *sf* [At: BARCIANU / E: fr ***tératologie***] (Blg) Disciplină care studiază monstruozitățile, viciile de conformație și anomaliile de structură ale organismelor vii, în legătură cu cauzele lor.

teratom *sn* [At: D. MED. / Pl: *~uri* / E: fr ***tératome***] Tumoare benignă congenitală de natură embrionară, formată din diferite țesuturi care nu au nici o legătură cu organele sau cu regiunea unde s-a format.

teratron *sn* [At: DEX-S / Pl: ? / E: fr ***tératron***] (Teh) Emițător de unde a căror lungime depășește lungimile de undă ale luminii, dar care este mai mică decât a celor folosite în radiolocație.

terață *sf* vz ***terasă[1]***

teraz *sn* vz ***teras***

terazie *sf* vz ***teras***

terăti *v* vz ***tereti***

terânbleh *sns* [At: (a. 1754) IORGA. S. D. XII. 68 / A: nct / E: ger ***Ternblech***] (Îvr) Tinichea (1).

terbele *sfp* [At: ALR I. 1125/679 / E: tc ***terbiye***] (Dob) Hățuri[2] (1).

terbentin *sm* vz ***terebint***

terbentină *sf* vz ***terebentină***

terbiu *sn* [At: CADE / E: fr ***terbium***] **1** Element chimic din familia pământurilor rare. **2** (Imp) Yterbiu.

terbuzan *sm* vz ***tărbuzan***

terc *sn* [At: LEXIC REG. II, 71 / Pl: *~uri* / E: bg **терк**] (Mun; înv) Tipar folosit de croitori și cizmari.

tercălău *sns* [At: UDRESCU. GL. / E: ns cf *terci[1]*, *tercăzău*] (Mun) **1** Terci[1] (2) de urluială fiartă (pentru porci). **2** Amestec de resturi de mâncare. **3** Mâncare gătită rău. **4** (Fig) Amestec de obiecte aruncate în dezordine Si: *harababură*. **5** Noroi.

tercăzău *sns* [At: COMAN. GL. / V: (var) ***tăr~*** / E: ns cf *terci[1]*] (Mun) **1** Terci (1) în cantitate mare și de proastă calitate. **2** (Îe) **A face** (ceva) ~ A strivi ceva Si: *a terciui* (3).

tercăzi *vr* [At: L. ROM. 1959. nr. 2. 55 / Pzi: 3 *~zește* / E: ***tercăzău***] (Reg; d. fructe sau d. legume fierte) A se terciui (2).

terceat, ~ă *a* vz ***tărcat***

terchea-berchea *smi* [At: ZILOT. CRON. 67 / E: nct] (Pop) Om de nimic Si: (reg) *tereblecea*.

tercheliu, ~ie *a* [At: DIACONU, VR. 60 / Pl: ~*ii* / E: nct] (Mol; d. animale; csnp) Mare.

terchi *sns* vz ***tărchilă***

terci¹ *sn* [At: PANN. P. V. II. 148/13 / V: (reg) ***telci*** / Pl: ~*uri* / E: nct] **1** Mâncare făcută din mălai fiert în apă Si: (reg) *coleașă*. **2** (Pex) Mâncare făcută din boabe măcinate (de grâu, orez etc.) fierte în apă. **3** Mămăligă foarte moale. **4** (Pfm; îe) **A face** (pe cineva, sau ceva) ~ A nimici. **5** (Pop; îe) **A cădea cu nasul în** ~ A-și pierde omenia, cinstea. **6** (Reg; îe) **S-a întărit ~ul** Nu-i de glumă. **7** (Reg; îe) **A face ~ul praf** A nu face nimic. **8** (Reg; îae) A rămâne de rușine. **9** (Reg; îe) **A se băga în ~ul cuiva** A se amesteca în treburile altuia. **10** (Reg; îe) **A (nu mai) răscoli ~ul** A (nu mai) aminti de lucruri neplăcute. **11** (Reg; d. oameni; îe) **A fi moale** ~ A fi bleg. **12** (Reg; pan) Amestec din care nu se mai poate alege nimic Si: *talmeș-balmeș*. **13** (Reg) Zeamă scoasă din mămăliga care fierbe, înainte de a fi amestecată Si: (reg) *cir*. **14** (Reg) Rămășițe de la fiertul rachiului din fructe. **15** (Reg) Preparat moale obținut din usturoi pisat, folosit în medicina populară.

terci² *smn* vz ***târș²***

tercios, ~oasă [At: DLR / V: (reg) ***telci~***, ***telici~*** / Pl: ~*oși*, ~*oase* / E: ***terci¹*** + *-os*] **1** *a* (Mol; îf *telcios*) Moale ca terciul¹ (3). **2** *a* (Mol; îf *telicios*) Necopt. **3** *sf* (Iht; reg) Specie de *Gobio*.

terciui [At: POLIZU / Pzi: ~*esc* / E: ***terci¹***] **1-2** *vtr* A transforma într-o pastă moale și omogenă Si: (reg) *a se tercăzi*. **3** *vt* (Pex) A strivi. **4** *vt* (Fig) A nimici.

terciuială *sf* [At: SCRIBAN, D. / P: ~*ciu-ia~* / Pl: ~*ieli* / E: ***terciui*** + *-eală*] **1-3** (Înv) Terciuire (**1-3**). **4** (Reg) Starea obiectului terciuit (**1**) Si: (reg) *toroșteală²*. **5** (Reg) Amestec de pământ, paie și baligă folosit ca tencuială.

terciuire *sf* [At: POLIZU / P: ~*ciu-i~* / Pl: ~*ri* / E: ***terciui***] **1** Transformare într-o pastă moale și omogenă Si: (înv) *terciuială* (**1**). **2** (Pex) Strivire a ceva sau a cuiva Si: (înv) *terciuială* (**2**). **3** (Fig) Nimicire a cuiva Si: (înv) *terciuială* (**3**).

terciuit, ~ă *a* [At: ATILA, P. 64 / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: ***terciui***] **1** Transformat într-o pastă moale și omogenă Si: (reg) *toropit²* (**2**). **2** (Pex) Strivit. **3** (Fig) Nimicit.

terciuitură *sf* [At: DDRF / Pl: ~*ri* / E: ***terciui*** + *-tură*] (Îvr) **1** Substanță terciuită (**1**). **2** Lucru terciuit (**2**).

tercot *sn* [At: DEX / Pl: ~*uri* / E: ***ter***(gal) + ***cot***(on)] Material textil din amestec de fibre sintetice și naturale.

terde *sf* [At: LEXIC REG. II, 113 / Pl: ~*rzi* / E: nct] (Reg) Coș de nuiele, cu mânere, în care se adună, la cules, știuleții de porumb.

tereață *sf* vz ***tărâță***

terebelcea *sma* vz ***tereblecea***

terebentin *sn* vz ***terebentină***

terebentinat, ~ă *a* [At: MAN. SĂN. 125/5 / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: fr ***térébenthine***] (Îvr) Care conține terebentină.

terebentină *sf* [At: ȘINCAI, ÎNV. 86/40 / V: (pop) ***~rb~***, ***~rpen~***, (înv) ***~bin~*** *sf*, (pop) ***~tin***, ***~rpentin***, (înv) ***~rmentin***, ***~rpetin***, ***tramentin***, ***trementin***, ***trepetin***, ***trimitin*** *sn* / E: ngr **τερεβινθίνη**, **τερμεντίνα**, lat ***terebinthina***, fr ***térébenthine***, ger ***Terpentin***, it ***trementina***, mg ***terpentin***] (Șîs *ulei de ~*, *esență de ~*, înv, *unt de terpentin*) Lichid incolor, cu miros pătrunzător, obținut din rășina coniferelor și folosit ca solvent pentru lacuri, rășini, ca substanță medicamentoasă etc.

terebint *sm* [At: BIBLIA (1688), 26¹/35 / V: (înv) ***~rbentin***, ***~revi~*** / Pl: ~*nți* / E: ngr **τερέβινθος**, fr ***térébinthe***] Arbore rășinos, cu tulpina înaltă și frunze mari, răspândit pe coastele Mediteranei, din a cărui scoarță se extrag terebentina și unele substanțe tanante (*Pistacia terebinthus*).

terebintacee *sfp* [At: BRANDZA, D. 99 / E: fr ***térébinthacées***] **1** Familie de plante cuprinzând arbori cu flori unisexuate și cu fructul drupă, al căror tip e terebintul. **2** (Lsg) Plantă care face parte din familia terebintacee (**1**).

terebintină *sf* vz ***terebentină***

terebleacă *sm* vz ***tereblecea***

tereblecea *sma* [At: I. CR. V, 375 / V: (reg) ***~belcea***, ***~leacă*** / E: ns cf *terchea-berchea*] (Mol; Mun) Om de nimic Si: *terchea-berchea*.

terebrant, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: ~*nți*, ~*e* / E: fr ***térébrant***] (D. fenomene fiziologice sau patologice) Care pătrunde în adâncime Si: *pătrunzător*.

terebratulă *sf* [At: DN³ / E: fr ***térébratule***] Animal marin (fosil) din clasa brahiopodelor.

terebrație *sf* [At: DN³ / Pl: ~*ii* / E: ns cf fr *térébration*, it *terebrazione*] (Liv) Perforație.

terebră *sf* [At: XENOPOL, I. R. I., 84 / Pl: ~*re* / E: lat ***terebra***] (Înv) Mașină de război asemănătoare cu berbecele, întrebuințată de romani la spargerea zidurilor unei cetăți asediate.

terefeca *vt* [At: CIAUȘANU, V. 203 / Pzi: ~*echez* / E: ns cf *terfeli*] (Reg) A terfeli (**1**).

tereftalic *am* [At: MACAROVICI, CH. 527 / Pl: ~*ici* / E: fr ***téréphtalique***] (Chm; îs) *Acid* ~ Acid organic aromatic, care se prezintă sub formă de cristale insolubile în apă, alcool și solvenți organici, folosit ca materie primă la fabricarea fibrelor sintetice poliesterice.

teregaie *sf* [At: LEXIC REG. 86 / Pl: ~*găi* / E: ns cf *tigaie*] (Reg) Vas de tinichea în care se fac floricele din boabe de porumb.

tereghie *sf* vz ***tirighie***

tereiac *sn* vz ***tiriac¹***

terein *sn* vz ***teren***

terej *sm* [At: LEXIC REG. 32 / Pl: ~*i* / E: ns cf *taraș*] (Olt) Par gros.

terejnec *sm*, *a* vz ***tărăjnec***

teremint *sn* [At: LEXIC REG. 110 / E: ger ***Termin***] (Buc) **1** Proces juridic. **2** Termen de judecată.

teremtete *i* [At: BL VI, 171 / E: mg ***teremtette***] (Trs) **1** La naiba! **2** Ce dracu!

teremti *vt* [At: T. POPOVICI, SE. 64 / Pzi: 3 ~*tește* / E: mg ***teremt***] (Trs; în imprecații și formule injurioase) A crea¹ (**1**).

teren *sn* [At: CAIET, 100ᵛ/24 / V: (reg) ***tărin***, (înv) ***~ran*** (S și: *terran*), ***~ein*** / Pl: ~*uri*, (înv) ~*e* / E: fr ***terrain***] **1** Întindere de pământ (delimitată). **2** (Îe) **A sonda** (sau **a tatona**, rar, **a pipăi**) **~ul** A examina cu atenție situația, împrejurările înainte de a întreprinde ceva Si: *a se informa*. **3** (Fam; îe) **A pregăti ~ul** A crea condiții prielnice. **4** (Îe) **A câștiga** ~ A înainta (în luptă), împingând pe dușman înapoi. **5** (Îae) A se răspândi. **6** (Îae) A-și consolida poziția. **7** (Îae) A dobândi importanță. **8** (Îe) **A pierde** ~ A pierde tot mai mult șansele de succes. **9** (Îae) A pierde din importanță. **10** (Fam; îe) **A pierde ~ul de sub picioare** A-și pierde siguranța, încrederea. **11** (Reg; îs) ~ *alb* Teren (**1**) nearat. **12** (Reg; îs) ~ *greu* Teren (**1**) care crapă din cauza surplusului de apă. **13** Loc. **14** (Glg) Solul privit din punctul de vedere al formațiilor geologice. **15** Loc unde se desfășoară o anumită activitate, unde are loc o anumită acțiune. **16** (Îla) **De** ~ Care lucrează pe teren (**15**). **17-18** (Îljv) **Pe** ~ (Care se află) la locul de producție. **19-20** (Îal) (Care se află) la fața locului. **21** (Îe) **A părăsi ~ul** A părăsi un câmp de activitate. **22** (Fam; îae) A ceda (**1**). **23** (Îe) **A face** ~ A efectua o muncă în deplasare. **24** Loc amenajat sau pus la dispoziție pentru o activitate specială. **25** (Spc) Loc delimitat pe a cărui suprafață sunt marcate regulamentar diferite semne convenționale (linii, cercuri, semicercuri, puncte etc.) în vederea desfășurării unei competiții sau demonstrații sportive. **26** (Fig) Domeniu de activitate, de preocupări. **27-28** (Cu determinări care indică limba în care se produce un fenomen; îljv) **Pe** ~... sau **pe ~ul...** (Care are loc) în cadrul... **29** Domeniu în care cineva este bine informat. **30** (Pex) Materie pe care cineva o cunoaște foarte bine.

tererem *sn* [At: ALECSANDRI, T. 139 / Pl: ~*uri* / E: ns cf ngr *τερερίζω* „a face triluri"] (Înv) **1** (Muz) Ornament melodic Si: *tril* (**1**). **2** Ornament grafic Si: *înfloritură*. **3** Zorzoane. **4** (Fig) Ifos. **5** (Îe) **A lua pe cineva cu** ~ A lua pe cineva cu binișorul.

terest, ~ă *a* vz ***terestru***

terestritate *sf* [At: DN³ / E: ns cf it *terrestrità*] (Liv) **1-4** Însușirea de a fi terestru (**1-4**).

terestru, ~ă *a* [At: STAMATI, F. 88 / V: (înv) ~***est*** / S și: *terre~* / Pl: *~eștri, ~re* / E: fr ***terrestre***, lat ***terrestris***] **1** Care aparține Pământului Si: *pământesc*. **2** Privitor la Pământ Si: *pământesc*. **3** De pe Pământ Si: *pământesc*. **4** De natură materială.

teretenie *sf* vz ***stretenie***

tereți *vi* [At: CABA, SĂL. 93 / V: (reg) ***cherăți***, ***~răți*** / Pzi: *~iesc* / E: mg (meg) ***térit***, (meg) ***tért*** (perf. lui *megtér*)] (Trs) **1** A ajunge cu greu undeva. **2** A se nimeri din nou undeva.

teretin[1] *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: nct] (Mun) Stufăriș des Si: *hățiș*.

teretin[2] *sm* vz ***tretin***

teretină *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: nct] (Mun) Iuțeală.

tereu *sn* [At: LEXIC REG. II, 17 / Pl: *~eie* / E: nct] (Olt; Mun) **1** Desiș de pădure pipernicită. **2** Întindere foarte mare (de teren, de apă etc.).

terevint *sm* vz ***terebint***

terezele *sfp* vz ***terezie***

terezie *sf* [At: (a. 1815) IORGA, S. D. XIX, 59 / V: (reg) ***tărăz~***, ***telenz~***, ***~riz~***, ***tirigie***, ***tiriz~*** *sf*, *~zele sfp* / Pl: *~ii* / E: tc ***terazi***, bg ***терезия***] **1** (Mun; Olt) Cântar format dintr-o pârghie mobilă cu două brațe egale, la capetele cărora se află câte un taler Si: (reg) *cumpănă*. **2** (Mun; Olt; lpl) Taler de balanță. **3** (Ban; îe) **A mânca pe ~zele** A mânca puțin. **4** (Ast; reg; lpl) Constelație a zodiacului reprezentată printr-o balanță Si: *balanța*, (pop) *cumpăna*.

terfan *sm* vz ***terfar***

terfar *sm* [At: MARIAN, NU. 664 / V: (reg) ***târ~***, ***telf~***, *~an* / Pl: *~feri* / E: ***tearfă[1]*** + *-ar*] (Trs) **1** Invitat al miresei sau (rar) al mirelui la nuntă Si: (reg) *terfaș*. **2** Însoțitor al miresei. **3** Terfărie.

terfariță *sf* vz ***terfăriță***

terfaș *sm* [At: LEXIC REG. II, 113 / Pl: *~i* / E: ***tearfă[1]*** + *-aș*] (Reg) Terfar (**1**).

terfălău *sm* [At: DR. IV, 783 / Pl: *~ăi* / E: ***tearfă[1]*** + *-ălău*] (Reg) Om de nimic.

terfăloagă *sf* vz ***terfelog***

terfărie *sf* [At: SEVASTOS, N. 207 / V: (reg) ***târ~***, ***telf~*** / Pl: *~ii* / E: ***tearfă[1]*** + *-ărie*] (Trs) Masă[1] dată de părinții mirelui după cununie (la care mesenii înmânează darurile pentru perechea căsătorită) Si: (pop) *a doua masă*, *masa de dar*, *masa mare*, (reg) *terfar* (**3**).

terfăriță *sf* [At: MARIAN, NU. 619 / V: (reg) ***târfar~***, ***târ~***, ***~far~***, ***~feli~*** (A și: ***ter~***), ***~fer~*** / Pl: *~țe* / E: ***terfar*** + *-iță*] (Trs; Mun) Persoană (rudă sau prietenă) care însoțește mireasa și are grijă de hainele ei Si: (reg) *terfăroaie*.

terfăroaie *sf* [At: PĂCALĂ, M. R. 176 / Pl: ? / E: ***terfar*** + *-oaie*] (Reg) Terfăriță.

terfegos, ~oasă *a* vz ***terfelegos***

terfeleac *sm* vz ***terteleac[1]***

terfeleagă *sf* [At: SCRIBAN, D. / E: ns cf *tearfă[2]*, *terfeliță*] (Mun) Noroi subțire Si: *fleșcăraie*.

terfeleală *sf* [At: POLIZU / Pl: *~eli* / E: ***terfeli*** + *-eală*] (Înv) Murdărire.

terfelegos, ~oasă *a* [At: DR. IV, 783 / V: (reg) ***tef~***, ***~feg~*** / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***terfeleagă*** + *-os*] (Reg) **1** Zdrențăros. **2** Murdar.

terfeli *vt* [At: DRLU / V: (reg) ***fer~***, ***târfoli*** / Pzi: *~lesc* / E: ***tearfă[1]*** + *-eli*] **1** (Pop) A murdări (mai ales îmbrăcămintea) Si: (reg) *a dârvăli*, *a feșteli*, *a terefeca*. **2** (Reg; îf *târfoli*) A călca în picioare. **3** (Pop; fig) A face de ocară Si: *a înjosi*. **4** (Pop; fig) A insulta. **5** (Pop; fig) A compromite (**1**).

terfelire *sf* [At: DRLU / Pl: *~ri* / E: ***terfeli***] (Pop) **1** Murdărire. **2** (Fig) Înjosire. **3** (Fig) Insultare. **4** (Fig) Compromitere (**1**).

terfelit, ~ă *a* [At: CANTEMIR, HR. 255 / V: (reg) ***fer~*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***terfeli***] **1** Murdărit. **2** (Fig) Înjosit. **3** (Fig) Compromis[2] (**1**).

terfelitură *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***terfeli*** + *-tură*] (Înv) Murdărire.

terfeliță[1] *sf* [At: DR. IV, 783 / Pl: *~țe* / E: ns cf *tearfă[2]*, *terfeleagă*] (Reg) Loc cu izvor noroios.

terfeliță[2] *sf* vz ***terfăriță***

terfeloagă *sf* vz ***terfelog***

terfelog [At: (a. 1714) IORGA, S. D. VI, 151 / V: (reg) ***tărfăl~***, ***târfăl~***, ***trifăl~***, ***ter~*** *sn*, ***tărfăloagă***, ***târfăloagă***, ***târfloagă***, ***târloagă***, ***~făloagă***, ***~oagă*** *sf* / Pl: *~oage* sn, *~ogi* sm / E: ***terfeli*** + *-og* cf slv ***трєфєлои***, ***трєфолои*** „minei de sărbători"] **1** *sn* (Înv) Document (**2**) (vechi și rupt). **2** *sn* (Înv) Registru. **3** *sn* (Reg; lpl) Carte (**16**) (veche și ruptă). **4** *sm* (Reg; șîf *terfeloagă*, *târfăloagă*) Obiect (de îmbrăcăminte sau de încălțăminte) stricat, vechi, rupt Si: *ruptură*, *vechitură*. **5** *sm* (Reg; fig) Om de nimic. **6** *sm* (Reg; fig) Om bătrân. **7** *sf* (Reg; fig; îf *târfăloagă*, *terfeloagă*) Femeie de moravuri ușoare Si: *târfă[1]* (**2**).

terfelogea *smi* [At: UDRESCU, GR. / E: ***terfelog*** + *-ea*] (Reg) Om neîngrijit.

terfelogi [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~ogesc* / E: ***terfelog***] (Reg) **1-2** *vtr* A (se) rupe. **3-4** *vtr* A (se) murdări. **5-6** *vtr* A (se) strica. **7** *vr* (Fig; d. oameni) A îmbătrâni.

terfelogit, ~ă *a* [At: GALAN, B. I, 62 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***terfelogi***] (Reg) **1** (D. dosare, acte, cărți etc.) Zdrențuit. **2** (D. dosare, acte, cărți etc.) Murdar. **3** (Fig; d. oameni) Bătrân.

terferiță *sf* vz ***terfăriță***

terfichi *sm* [At: VLAHUȚĂ, O. A. I, 22 / Pl: ~ / E: nct] (Reg) Om de nimic.

terfos, ~oasă *a* [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 196[r]/14 / Pl: *~oși*, *~oase* / ***tearfă[1]*** + *-os*] (Mol) Îmbrăcat în zdrențe.

tergal *sn* [At: SCÎNTEIA, 1960, nr. 4849 / E: fr ***tergal***] **1** Fibră textilă obținută prin procedee chimice din rășini sintetice poliesterice. **2** (Pex) Țesătură făcută din tergal (**1**).

terghie *sf* vz ***tirighie***

tergiman *sm* [At: M. COSTIN, O. 263 / V: (înv) ***tărzi~***, ***~rzi~*** / Pl: *~i* / E: tc ***tercüman***] (Tcî) Translator (**1**).

tergimanlâc *sn* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 285 / V: (înv) ***~rzi~*** / E: tc ***tercümanlik***] (Tcî; îlv) **A face** ~ A traduce (**1**).

tergimănie *sf* [At: N. COSTIN, ap. ȘIO II_2, 121 / V: (înv) ***tărzăm~***, ***~rzi~*** / Pl: *~ii* / E: ***tergiman*** + *-ie*] (Tcî) **1** Funcția de tergiman Si: (îvr) *terzimanat*. **2** Local în care tergimanul își exercita funcția.

tergimea *sf* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 299 / E: tc ***tercüme***] (Tcî; îlv) **A face** ~ A traduce (**1**).

tergiversa *vi* [At: IBRĂILEANU, SP. CR. 132 / Pzi: *~sez* / E: fr ***tergiverser***] A amâna rezolvarea unei chestiuni, luarea unei decizii Si: *a temporiza*, (pop) *a tărăgăna* (**2**).

tergiversare *sf* [At: COSTINESCU / S și: (înv) *~rza~* / Pl: *~sări* / E: ***tergiversa***] Amânare în luarea unei decizii, în rezolvarea unei probleme Si: (înv) *tergiversație*, (pop) *tărăgănare* (**1**).

tergiversație *sf* [At: GHICA, S. 367 / P: *~ți-e* / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***tergiversation***] (Înv) Tergiversare.

tergiversațiune *sf* vz ***tergiversație***

tergum *sn* [At: DN[3] / E: lat ***tergum***] (Zlg) Porțiunea dorsală din cuticula a fiecărui segment al corpului artropodelor.

terh *sn* [At: (a. 1407) ap. TDRG / V: (reg) ***tearh*** / Pl: ? / E: mg ***terh***] (Mol) **1** Greutate (**30**). **2** (Rar; îf *tearh*) Boccea (**6**). **3** (Rar; îaf) Pungă.

terhat *sn* vz ***tărhat***

terhălău *sm* [At: PAȘCA, GL. / Pl: *~ăi* / E: mg ***terhelö***] (Olt) **1** Persoană care lucrează și pentru alții. **2** Persoană căreia îi revin treburile grele.

terhec *sm* vz ***terheci***

terheci *sm* [At: CHIRIȚESCU, GR 87 / V: (reg) ***~hec*** / Pl: ~ / E: nct] **1** (Reg) Armăsar bătrân. **2** (Buc; îf *terhec*) Vițel cu capul mare. **3** (Buc; îaf) Vițel care nu crește.

terheli *vt* [At: MÎNDRESCU, UNG. 107 / V: (reg) ***tarhali*** / Pzi: *~lesc* / E: mg ***terhel***] (Trs) **1** A împovăra (pe cineva). **2** (Pex) A obosi.

terhet *sn* vz ***tărhat***

terheti *sn* vz ***tărhat***

terhiță *sf* vz ***tarhiță***

terhoaică *sf* [At: ALR I, 1098/554 / Pl: *~ice* / E: ***terhoi*** + *-că*] (Reg) Iapă tânără, neînvățată la tras.

terhoi *sm* [At: ŞEZ. V, 162 / V: (reg) ***tăr~*** / Pl: ~ / E: ns cf *terheci*] (Mol) Mânz de doi ani.
terhui, ~ie *a* vz ***tehui***[2]
terhulă *sf* [At: DR. V, 103 / Pl: *~le* / E: ns cf *terheli*] (Reg; dep) Cal de povară.
teriac *sns* vz ***tiriac***[1]
teriachiu, ~ie *a* vz ***tiriachiu***
teriad *sn* [At: ALR I, 336/96 / E: mg ***terjedö***] (Reg; îlpp) **În ~ul...** În apropierea...
teribil, ~ă [At: HELIADE, D. J. 30/12 / V: (înv) *~e ain* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***terrible***, lat ***terribilis***, it ***terribile***] **1** *a* Care inspiră groază Si: *groaznic, îngrozitor*, (înv) *otărâtor*. **2** *a* (Fam) Care este extraordinar Si: *formidabil, grozav*, (reg) *teribilos*. **3** *av* Foarte **(1)**.
teribile *ain* vz ***teribil***
teribilism *sn* [At: GL 1961, nr. 1, 7/6 / Pl: *~e* / E: ***teribil*** + *-ism*] **1-3** Atitudine (sau vorbă, sau faptă) care șochează, care iese din comun Si: *teribilitate* **(2-4)**. **4** Comportare bizară Si: *excentricitate*.
teribilist *smf, a* [At: IORDAN, L. R. A. 183 / Pl: *~iști* / E: ***teribil*** + *-ist*] **1-2** (Persoană) care își dă multă importanță. **3-4** (Persoană) extravagantă.
teribilitate *sf* [At: IORDAN, L. R. A. 185 / Pl: *~tăți* / E: ***teribil*** + *-itate* cf it *terribilità*] **1** Ceea ce este teribil **(2)**. **2-4** (Lpl) Teribilisme **(1-3)**.
teribilos, ~oasă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***teribil*** + *-os*] (Reg) Teribil **(2)**.
teriboanță *sf* vz ***tărăboanță***[1]
terici *sn* [At: DS / E: it ***terricio***] Pământ format din amestec de humus cu substanțe minerale.
tericol, ~ă *a* [At: M. D. ENC. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***terricole***] (D. animale) Care trăiește pe pământ.
terie *sf* [At: DLR / A: nct / E: nct] (Reg) Anomalie a ochilor unor cai, constând în faptul că nu sunt de aceeași culoare.
terier *sm* [At: ALEXI, W. / P: *~ri-er* / S și: *terri~* / Pl: *~i* / E: fr ***terrier***] **1** Rasă de câini de statură mică, folosiți în vânarea animalelor care trăiesc în vizuini. **2** Câine din rasa terier **(1)**.
terifia *vt* [At: ALEXI, W. / Pzi: *~iez* / E: fr ***terrifier***] (Frî) A îngrozi.
terifiant, ~ă *a* [At: TEODOREANU, M. II, 520 / P: *~fi-ant* / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***terrifiant***] (Liv) Care este înspăimântător Si: *terific*.
terifiat, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***terifia*** cf fr *terrifié*] (Liv) Îngrozit.
terific, ~ă *a* [At: CĂLINESCU, C. O. 150 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***terrifique***, it ***terrifico***] (Liv) Terifiant **(1)**.
terigen, ~ă *a* [At: DM / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***terrigène***] **1** (D. depozite marine) Care este format din materiale de eroziune aduse de pe uscat. **2** (Liv) Apărut din pământ.
terilen *sn* vz ***terilenă***
terilenă *sf* [At: LTR[2] / V: ***~len*** *sn* / E: fr ***térylène***, eg ***terylene***] Fibră sintetică de poliester Si: *terital*.
terină *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ne* / E: fr ***terrine***] (Liv) **1** Vas de pământ folosit în bucătărie pentru fierberea, coptul sau păstrarea alimentelor. **2** Supieră de pământ ars. **3** Vas de pământ folosit pentru încolțirea semințelor în floricultură.
terio- [At: DN[3] / P: *~ri-o* / E: it ***terio-***, fr ***thério-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Animal **(1)**. **2** Animalier **(1)**.
teriodonte *sfp* [At: DN[3] / P: *~ri-o~* / E: fr ***thériodontes***] **1** Subordin de reptile fosile din ordinul teromorfelor, cu dentiția diferențiată, din care se trag mamiferele. **2** (Lsg) Reptilă din subordinul teriodonte **(1)**.
teriomorf, ~ă *a* [At: DN[3] / P: *~ri-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf it *teriomorfo*] **1** (Flz) Care prezintă teriomorfism. **2** (Arte; d. motive ornamentale) În formă de fiară **(1)**.
teriomorfism *sn* [At: DN[3] / P: *~ri-o~* / E: ns cf it *teriomorfismo*] (Flz) Natură sau formă animală atribuită divinității sau figurilor divine.
teriplic *sn* vz ***tiriplic***
terist *sm* [At: DEX / Pl: *~iști* / E: ***T. r.*** (inițialele denumirii „(militar cu) termen redus") + *-ist*] Soldat în termen care, în baza absolvirii unei școli civile de un anumit grad, beneficiază de o anumită reducere a serviciului militar.
terital *sn* [At: DN[3] / E: it ***terital***] Terilenă.
teritor *sn* vz ***teritoriu***
teritorial, ~ă [At: POVĂȚ. 301/10 / P: *~ri-al* / S și: *terri~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***territorial***] **1-2** *a* Care cuprinde un anumit teritoriu **(1-2)**. **3-4** *a* Care aparține unui teritoriu **(1-2)**. **5-6** *a* Privitor la un teritoriu **(1-2)**. **7** *a* (Îs) *Ape ~e* sau *mare ~ă* Porțiune de mare sau de ocean de-a lungul coastelor unui stat, supusă suveranității acestuia, formând o parte integrantă a teritoriului **(1)** său. **8-9** *a* Care stăpânește un teritoriu **(1-2)**. **10** *a* (Înv; d. armată sau unități militare) Care este format din soldați rezerviști, vârstnici și destinat apărării unui teritoriu **(1)** în caz de război. **11-12** *sm, a* (Îvr) (Soldat) care făcea parte dintr-o armată teritorială **(10)**.
teritorialitate *sf* [At: SCRIBAN, D. / P: *~ri-a~* / E: fr ***territorialité***] **1** Condiția de a face parte din teritoriul **(1)** unui stat. **2** (Jur; îs) *~a legilor* Principiu potrivit căruia legile unui stat se aplică, cu unele excepții, tuturor persoanelor aflate pe teritoriul **(1)** său sau infracțiunilor săvârșite pe acest teritoriu **(1)**.
teritorializare *sf* [At: BO 1951, 372 / Pl: *~zări* / E: ***teritorial*** +*-izare*] Stabilire a cuiva sau a ceva pe un anumit teritoriu **(1)**.
teritorializat, ~ă *a* [At: PANAITESCU, O. Ț. 20 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***teritorial*** +*-izat*] (Rar) **1-2** Stabilit pe un anumit teritoriu **(1-2)**. **3-4** Legat de un anumit teritoriu **(1-2)** Si: *localizat*.
teritoriu *sn* [At: ÎNVĂȚĂTURĂ, 114/5 / V: (pop) ***~tor*** / Pl: *~ii* / E: lat ***territorium***, fr ***territoire***] **1** Parte din suprafața pământului, alcătuită din uscat, apele interioare, marea teritorială și spațiul aerian, cuprinsă între granițele unui stat și supusă suveranității acestuia. **2** Întindere de pământ (delimitată) pe care se exercită o anumită autoritate Si: *suprafață*, (înv) *olat*. **3** (Fig) Sferă de activitate Si: *domeniu*.
-teriu [At: DN[3] / E: it ***-terio***, fr ***-thèrium***] Element secund de compunere savantă cu semnificația: **1** Animal. **2** Fiară.
terizie *sf* vz ***terezie***
terlic *sm* vz ***târlic***
-term [At: DN[3] / E: fr ***-therme***, it ***-termo***] Element secund de compunere savantă cu semnificația: **1** Termic **(1)**. **2** Căldură **(4)**. **3-4** (Referitor la) temperatură.
termal, ~ă *a* [At: AR (1832), 291[2]/98 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***thermal***] **1** (D. apă) Cu temperatura mai ridicată decât cea medie din luna cea mai călduroasă a unei regiuni. **2** (D. izvoare de ape minerale) Care izvorăște cald din pământ, având, de obicei, proprietăți terapeutice. **3** (D. o stațiune) Care are izvoare calde de apă minerală.
termalism *sn* [At: DN[3] / E: fr ***thermalisme***] Utilizare a proprietăților apelor minerale și amenajarea stațiunilor.
termalitate *sf* [At: DN[3] / E: ns cf fr *thermalité*] Însușire a unor ape minerale de a izvorî calde.
terme *sfp* [At: N. COSTIN, L. 152 / S și: *the~* / E: lat ***thermae***, fr ***thermes***] **1** Băi publice la romani. **2** Izvoare termale **(2)**.
termegeac *sn* [At: LEXIC REG. II, 17 / E: ns cf *târmoceală*] (Mun) Mocirlă.
termelec *s* [At: DLR / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *termenec*] (Reg) **1** Ghem[1] **(1)**. **2** (Dep) Om prost.
termen [At: (a. 1776) IORGA, S. D. XII, 93 / V: (înv) ***tărmin***, (reg) ***~min*** / Pl: *~e* sn, *~i* sm / E: lat ***terminus***, ***termen***, fr ***terme***] **1** *sn* Limită (în spațiu sau în timp) Si: *sfârșit*. **2** *sn* (Înv; îe) **A pune** (sau **a da**) ~ (unui lucru, unei situații) A face să înceteze Si: *a termina* **(3)**. **3** *sn* Dată fixă la care, potrivit unei învoieli, unei decizii sau unei dispoziții prealabile, se execută o obligație (bănească) sau se realizează ceva Si: *scadență*, (pop) *soroc*. **4** *sn* (Îlav) **În** (sau **la**) ~ La data prevăzută. **5** *sn* (Îlav) **În ~ de...** În timp de... **6** *sn* (Înv; pex) Sumă care trebuie achitată la o anumită dată. **7** *sn* Interval de timp stabilit dinainte, în limita căruia trebuie să se înfăptuiască sau să se întâmple ceva. **8** *sn* (Îs) *Soldat în ~* Soldat care execută serviciul militar. **9** *sm* Cuvânt **(1)**. **10** *sm* (Lpl) Ansamblu de cuvinte sau expresii alese pentru a comunica ceva. **11** *sm* (Lpl) Fel de a

se exprima. **12** *sm* Fiecare dintre cuvintele sau grupurile de cuvinte care au o accepție specifică unui anumit domeniu de activitate. **13** *sm* (Fam; îe) **A-și măsura ~ii** A vorbi alegându-și cuvintele cu prudență pentru a nu supăra pe cineva. **14** *sm* (Fam; îe) **A vorbi** (de cineva) **în ~i buni** (sau **răi**) A vorbi pe cineva de bine (sau de rău). **15** *sm* (Fam; îe) **A fi în ~i buni** (sau **răi**) (cu cineva) A fi în relații bune sau rele cu cineva. **16** *sm* Clauză într-un tratat, într-un acord. **17** *sm* (Mat; îs) *~ii unui polinom* Fiecare dintre monoamele unui polinom. **18** *sm* (Mat; îs) *~i asemenea* Monoame care au aceeași parte literală. **19** *sm* (Mat; îs) *~ liber* Termenul unui polinom care nu conține necunoscute. **20-21** *sm* (Mat; îe) *~ al unei fracții* Numărătorul (sau numitorul) unei fracții. **22** *sm* (Mat; îs) *~ii unei progresii* Fiecare dintre cantitățile care formează o progresie. **23** *sm* (Mat; îs) *~ii unui raport* Fiecare dintre numerele care pun în evidență rezultatul comparării a două mărimi. **24** *sm* (Log) Element primar de structură, indivizibil, al unui enunț sau sistem logic. **25** *sm* Element în relație cu altul (sau altele). **26** *sm* (Fiz) *~ spectral* Mărime proporțională cu energia oricăreia dintre stările în care se poate afla un atom.

termena *v* vz ***termina***

termenec *s* [At: RĂDULESCU-CODIN / Pl: ? / E: ns cf *termelec*] (Mun) Bucată de lemn în care e înfipt un cârlig, servind la împletitul sforilor cu care se leagă obielele.

termentin *sn* vz ***terebentină***

termenvox *sn* [At: DEX-S / Pl: *~uri* / E: eg ***termenvox***] Aparat muzical electronic la care execuția se face prin mișcarea mâinii în apropierea unei antene.

termic, ~ă [At: BARASCH, M. II, 150/16 / S și: *the~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***thermique***] **1-2** *a* Privitor la căldură (sau la temperatură). **3-4** *a* Care produce (sau se produce prin) căldură. **5** *a* (Îs) *Centrală ~ă* Termocentrală (2). **6** *a* (Îs) *Radiație ~ă* Radiație de natură electromagnetică pe care o emit toate corpurile a căror temperatură este superioară lui zero absolut. **7** *a* (Îs) *Disociație ~ă* Disociație provocată de încălzire. **8** *a* (Îs) *Conductibilitate ~ă* Proprietate a unor corpuri de a fi străbătute de un flux de căldură sub acțiunea unei diferențe de temperatură. **9** *a* (Îs) *Ecuator ~* Linie sinuoasă care unește punctele de pe glob cu cea mai mare temperatură medie anuală și care nu coincide peste tot cu ecuatorul terestru. **10** *a* (Îs) *Agent ~* Substanță (apă caldă, abur etc.) care produce sau transferă căldură într-o instalație termică. **11** *sf* Parte a fizicii care se ocupă cu studiul căldurii și al legilor ei.

termician *sm* [At: DEX-S / P: *~ci-an* / Pl: *~ieni* / E: fr ***thermicien***] Specialist în folosirea energiei termice (4).

termicitate *sf* [At: DN³ / E: ns cf fr *thermicité*] (Fiz) Însușire a unui sistem fizico-chimic de a schimba căldura cu mediul exterior.

termidor *sms* [At: COSTINESCU / E: fr ***thermidor***] Luna a unsprezecea a calendarului republican francez, care corespunde intervalului de la 19 sau 20 iulie până la 17 sau 18 august.

termidorian, ~ă [At: SCRIBAN, D. / P: *~ri-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***thermidorien***] **1** *smf* (Lpl) Participanții la lovitura de stat din Franța de la 9 termidor, anul II (27 iulie 1794), care a răsturnat dictatura iacobină. **2** *a* Care se referă la evenimentele de la 9 termidor, anul II (27 iulie 1794). **3** *a* Din 9 termidor, anul II (27 iulie 1794).

termie *sf* [At: LTR² / Pl: *~ii* / E: fr ***thermie***] (Fiz) Unitate de măsură a cantității de căldură, egală cu căldura produsă prin transformarea în energie termică (4) a unei unități de lucru mecanic.

termifica *vt* [At: DEX / V: (înv) *~mof~* / Pzi: *~mific* / E: fr ***thermifier***] A alimenta o întreprindere industrială, un grup de clădiri etc. cu căldură produsă într-o instalație specială și distribuită printr-o rețea de conducte.

termificare *sf* [At: LTR² / V: (înv) *~mof~* / Pl: *~cări* / E: ***termifica***] Alimentare a unei întreprinderi industriale, a unui grup de clădiri etc. cu căldură produsă într-o instalație specială și distribuită printr-o rețea de conducte.

termin *smn* vz ***termen***

termina [At: DRLU / V: (fcr) *~mena* / Pzi: *termin* (A și: (pop) *~min*), (îrg) *~nez* / E: fr ***terminer***, lat ***terminare***] **1-2** *vtr* A duce o acțiune până la capăt (sau a lua sfârșit) Si: *a (se) isprăvi, a (se) încheia, a (se) sfârși*. **3** *vr* (Pfm; îe) **A se ~ cu cineva** A nu mai avea nici o șansă de scăpare. **4** *vi* (Pfm; îe) **A ~ cu cineva** A rupe relațiile cu cineva. **5** *vr* (D. cuvinte) A avea o anumită terminație (1).

terminabil, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i, ~e* / E: ***termina*** + *-bil*] (Rar) Care se poate termina (2).

terminal, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***terminal***, lat ***terminalis***] **1** *a* Care se află la extremitate, la capăt. **2** *a* Care marchează sfârșitul, încheierea Si: *final*. **3** *sn* Stație de radioreleu, componentă a unei rețele de radiorelee. **4** *sn* Dispozitiv de intrare sau ieșire cuplat cu calculatorul. **5** *sn* Element de conectare a componentelor electronice.

terminare *sf* [At: POLIZU / Pl: *~nări* / E: ***termina***] **1** Încheiere a unei acțiuni Si: *isprăvire, sfârșire, terminat¹* (1). **2** (Lin; înv) Terminație (1).

terminat¹ *sn* [At: SCÎNTEIA, 1952, nr. 2397 / E: ***termina***] **1** Terminare (1). **2** (Îlav) **Pe ~e** Aproape de sfârșit.

terminat², ~ă *a* [At: DRLU / Pl: *~ați, ~e* / E: ***termina***] **1** (D. acțiuni) Care a fost dus până la capăt Si: *isprăvit, încheiat, sfârșit*. **2** (Pfm; d. oameni) Pentru care nu mai există șanse de revenire la situația mai bună de dinainte. **3** (Pfm; d. oameni) Sfârșit din punct de vedere material, fizic sau moral.

terminație *sf* [At: GTN (1836), 76²/31 / V: (înv) *~iune* / Pl: *~ii* / E: lat ***terminatio, -onis***] **1** (Lin) Sunet sau grup de sunete care se află la sfârșitul unui cuvânt Si: (înv) *terminare* (2). **2** (Rar) Desinență (1). **3** Partea terminală (1) a unui lucru.

terminațiune *sf* vz ***terminație***

terminism *sn* [At: DN³ / E: ns cf it *terminismo*] (Flz) Nominalism.

terminist, ~ă *smf* [At: DN³ / Pl: *~iști, ~e* / E: ns cf it *terminista*] Nominalist.

terministic, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: ns cf it *terministico*] (Flz) Nominalistic.

terminologic, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***terminologique***] **1** Care se referă la terminologie. **2** Privitor la terminologie.

terminologie *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ii* / E: fr ***terminologie***, ger ***Terminologie***] Totalitatea termenilor (12) de specialitate folosiți într-o disciplină, într-o știință, într-o ramură de activitate.

terminus *sm* [At: VOICULESCU, P. II, 57 / E: lat, fr ***terminus***] **1** Ultimul punct al unei căi de comunicație, al unui traseu de tramvai, de autobuz. **2** Demarcație (stâlp, stelă etc.) care arată limitele, hotarele unui stat, ale unui teritoriu, ale unei jurisdicții etc. **3** Loc, punct etc. care marchează sfârșitul.

termion *sm* [At: DEX / P: *~mi-on* / V: ***~moion*** / Pl: *~i* / E: eg ***thermion***] (Fiz) Ion emis de un corp aflat la temperatură (foarte) înaltă.

termionică *sf* [At: DEX / P: *~mi-o~* / E: fr ***thermionique***, eg ***thermionics***] Ramură a fizicii care studiază emisia electronilor sau a ionilor de către substanțe încălzite la temperaturi (foarte) înalte.

termist *sm* [At: DEX / Pl: *~iști* / E: fr ***thermiste***] Specialist în repararea și întreținerea centralelor termice (5).

termistanță *sf* [At: DN³ / Pl: *~țe* / E: fr ***thermistance***] (Fiz) Rezistență electrică a cărei valoare variază cu temperatura (1).

termistor *sm* [At: DEX / Pl: *~i* / E: eg ***thermistor***] Semiconductor a cărui rezistență variază puternic cu temperatura (1).

termit¹ *sn* [At: IOANOVICI, TEHN. 168 / Pl: *~uri* / E: fr ***thermite***] Amestec pulverulent de aluminiu și oxid al unui metal, care, după aprindere, arde cu degajare mare de căldură (și care este întrebuințat în metalurgie, în sudură etc.).

termit² *sm* vz ***termită***

termită *sf* [At: CARAGIALE, O. VII, 232 / V: (înv) ***~mit*** *sm* / Pl: *~te* / E: fr ***termite***, ger ***Termite***] **1** (Lpl) Ordin de insecte tropicale dăunătoare, de dimensiuni mici, incolore și oarbe, care trăiesc în mușuroaie construite pe sol sau în copaci Si: *furnică* (1). **2** Insectă din ordinul termitelor (1) Si: *furnică* (2).

termitieră sf [At: SCRIBAN, D. / P: *~ti-e~* / Pl: *~re* / E: fr ***termitière***] (Rar) Mușuroi de termite (**2**).

termo- [At: CADE / E: fr ***thermo-*** cf gr *θέρμη* „căldură"] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1-2** (Referitor la) temperatură. **3** Căldură.

termoacustic, ~ă [At: DEX / P: *~mo-a~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***thermo-acoustique***] **1** *sf* Parte a acusticii care se ocupă cu transformarea căldurii în energie sonoră. **2** *a* Referitor la termoacustică (**1**). **3** *a* De termoacustică (**1**).

termoanalgezie *sf* [At: DEX / P: *~mo-a~* / E: fr ***thermo-analgésie***] (Med) Insensibilitate la excitanți termici care, în mod normal, produc durere.

termoanemometru *sn* [At: DEX / P: *~mo-a~* / Pl: *~re* / E: fr ***thermo-anémomètre***] Aparat pentru determinarea vitezei vântului prin măsurarea rezistenței electrice a unui filament încălzit.

termoaprindere *sf* [At: DEX-S / P: *~mo-a~* / E: ***termo- + aprindere***] Aprindere a combustibilului datorită unei zone calde a cilindrului motor cu cap de aprindere.

termobarograf *sn* [At: DEX / Pl: *~e* / E: ger ***Thermobarograph***] Instrument folosit pentru măsurarea temperaturii (**1**) și a presiunii.

termobarometru *sn* [At: DEX / Pl: *~re* / E: fr ***thermo-baromètre***] Instrument pentru măsurarea temperaturii (**1**) și a presiunii atmosferice.

termocarst *sn* [At: DEX / Pl: *~uri* / E: ***termo- + carst***] Fenomen care dă naștere la forme de relief negative prin topirea zăpezii în zonele înghețului veșnic.

termocauter *sn* [At: BIANU, D. S. / P: *~ca-u~* / S și: *termo-cauter, thermo-cauter* / Pl: *~e* / E: fr ***thermocautère***] Cauter de platină care acționează prin căldură.

termoceas *sn* [At: DEX-S / Pl: *~uri* / E: ***termo- + ceas***] Ceas a cărui funcționare este asigurată prin conversia căldurii corpului uman în energie electrică.

termocentrală *sf* [At: LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 3-4, 135 / Pl: *~le* / E: ***termo- + centrală***] **1** Centrală electrică în care se folosește energia termică a cărbunilor, a păcurii sau a altor carburanți și combustibili. **2** Centrală în care se produce căldură și de unde aceasta este distribuită prin intermediul unui agent termic (abur, apă caldă etc.) pentru a fi utilizată în scopuri tehnologice sau la încălzitul încăperilor.

termochimic, ~ă *a* [At: MACAROVICI, CH. 132 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***thermochimique***] **1** Care aparține termochimiei. **2** Privitor la termochimie. **3** Specific termochimiei.

termochimie *sf* [At: MACAROVICI, CH. 132 / S și: *termo-chimie* / E: fr ***thermochimie***] Ramură a chimiei fizice care se ocupă cu studiul efectelor termice ce însoțesc reacțiile chimice și unele procese fizico-chimice (topire, vaporizare etc.).

termocinetică *sf* [At: LTR² / E: ***termo- + cinetică***] Ramură a fizicii moleculare care studiază transferul de căldură.

termocoagulare *sf* [At: M. D. ENC. / P: *~co-a~* / Pl: *~lări* / E: ***termo- + coagulare***] Metodă de tratament chirurgical prin care, cu ajutorul termocauterului, este oprită o hemoragie.

termocolare *sf* [At: DEX / Pl: *~lări* / E: fr ***thermocollage***] Lipire (a stofei) cu ajutorul căldurii.

termocompresor *sn* [At: LTR² / Pl: *~oare* / E: fr ***thermocompresseur***] Instalație compusă dintr-un schimbător de căldură și un compresor, folosită pentru valorificarea căldurii de condensare a vaporilor secundari în procesele de rectificare, de distilare etc.

termoconductibilitate *sf* [At: DEX / E: fr ***thermoconductibilité***] Proprietate a unor corpuri de a fi bune conducătoare de căldură.

termoconducție *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ii* / E: ***termo- + conducție***] (Fiz) Conducție termică.

termocontractabil, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~i, ~e* / E: ***termo- + contractabil***] (D. materiale plastice) Care se contractă la căldură.

termoconvecție *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ii* / E: fr ***thermoconvection***] (Fiz) Mișcare de ansamblu a particulelor unui fluid datorită unei diferențe de temperatură din regiunile acestuia.

termocopiere *sf* [At: LTR² / P: *~pi-e~* / Pl: *~ri* / E: ***termo- + copiere***] Reproducere a unor acte și documente, folosind o hârtie acoperită cu un strat subțire de substanță sensibilă la acțiunea căldurii.

termocuplu *sn* [At: ENC. TEHN. I, 134 / Pl: *~ri* / E: fr ***thermocouple***] Dispozitiv alcătuit din două conductoare de natură diferită, sudate la capete și dintr-un instrument electric de măsurat, utilizat pentru măsurarea temperaturilor Si: *termoelement*.

termodifuzie *sf* [At: M. D. ENC. / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***thermodiffusion***] Difuzie a moleculelor unei substanțe între două regiuni cu temperaturi diferite.

termodifuziune *sf* vz ***termodifuzie***

termodinamic, ~ă [At: MARINESCU, P. A. 86 / S și: *termo-dinamică* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***thermodynamique***] **1** *sf* Ramură a fizicii al cărui obiect de studiu îl constituie stările de echilibru ale sistemelor fizice și proprietățile generale ale proceselor care conduc spre astfel de stări, procese în care pot interveni și fenomene termice. **2** *a* Care aparține termodinamicii (**1**). **3** *a* Privitor la termodinamică (**1**).

termodispersie *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ii* / E: ***termo- + dispersie***] (Blg) Termoliză (**1**).

termoelasticitate *sf* [At: M. D. ENC. / E: ***termo- + elasticitate***] Capitol al mecanicii corpurilor solide, care se ocupă cu studiul stărilor de tensiune și al deformațiilor produse sub acțiunea unui câmp termic.

termoelectric, ~ă *a* [At: MARIN. F. 316/21 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***thermoélectrique***] **1-2** Care se referă la termoelectricitate (**1-2**). **3-4** Specific termoelectricității (**1-2**). **5** (Îs) *Centrală* (sau *uzină*) *~ă* Termocentrală (**1**).

termoelectricitate *sf* [At: BARASCH, M. III. 94/20 / S și: *termo-electricitate* / E: fr ***thermoélectricité***] **1** Energie electrică produsă prin transformarea directă a energiei termice. **2** Ramură a fizicii care studiază relațiile dintre fenomenele electrice și cele termice.

termoelement *sn* [At: MARIAN–ȚIȚEICA, FIZ. II, 75 / Pl: *~e* / E: fr ***termoélément***] (Teh) Termocuplu.

termoenergetic, ~ă [At: DEX / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***thermo-énergétique***] **1** *sf* Ramură a energeticii care se ocupă cu producerea și folosirea energiei termice. **2** *a* Referitor la termoenergetică (**1**). **3** *a* Propriu termoenergeticii (**1**). **4** *a* De termoenergetică (**1**).

termoenergetician, ~ă *smf* [At: DEX / P: *~ci-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***thermo-énergéticien***] Specialist în termoenergetică (**1**).

termoestezie *sf* [At: DEX / E: fr ***thermo-esthésie***] Sensibilitate la variațiile de temperatură, importantă în unele boli nervoase.

termoesteziometru *sn* [At: DN³ / Pl: *~re* / E: fr ***thermo-esthésiomètre***] Instrument pentru măsurarea sensibilității la căldură.

termofica *v* vz ***termifica***

termoficare *sf* vz ***termificare***

termofil, ~ă *a* [At: M. D. ENC. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***thermophile***] **1** (D. microbi) Care este prezent în apele termale. **2** (D. plante) Iubitor de căldură.

termofixare *sf* [At: LTR² / Pl: *~xări* / E: ***termo- + fixare***] Procedeu de stabilizare a dimensiunilor, formei și culorii unor produse textile, prin tratarea la cald în mediu uscat.

termofobie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***thermophobie***] (Med) Teamă patologică de căldură.

termofon *sn* [At: DN³ / Pl: *~oane* / E: fr ***thermophone***] Instrument termoacustic, folosit fie ca emițător de sunete, fie pentru măsurarea presiunii acustice.

termofor *sn* [At: A. POP. CHIRURG. 803 / Pl: *~oare* / E: ger ***Termophor***, fr ***thermophore***] Recipient plat de cauciuc sau de metal, în care se pune apă caldă (sau perniță încălzită electric), care se aplică pe o regiune bolnavă a corpului în caz de crize dureroase.

termofosfat *sm* [At: DEX-S / Pl: *~ați* / E: fr ***thermophosphate***, rs ***термофосфат***] Îngrășământ chimic obținut prin încălzirea puternică a fosfaților naturali.

termogalvanometru *sn* [At: DN³ / Pl: *~re* / E: fr ***thermogalvanomètre***] (Fiz) Galvanometru prevăzut cu un mecanism de măsură cu termocuplu.

termogen, ~ă [At: ENC. VET. 21 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***thermogène***] **1** *a* Care produce căldură. **2** *sn* Substanță care se aplică pe piele pentru a se obține, prin provocare de căldură locală, anumite efecte terapeutice.

termogeneză *sf* [At: DEX / E: fr ***thermogenèse***] **1** Funcție a organismului animal de a produce căldură. **2** Energie calorică produsă de corpul plantelor.

termograf *sn* [At: CADE / Pl: *~e* / E: fr ***thermographe***] Termometru (**1**) care înregistrează grafic variațiile de temperatură ale aerului.

termografic, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***thermographique***] **1** Referitor la termografie. **2** Specific termografiei. **3** Care aparține termografiei.

termografie *sf* [At: DEX / E: fr ***thermographie***] (Med) Metodă de diagnosticare (a cancerului) bazată pe identificarea unor zone ale corpului uman în care temperatura diferă de cea normală, semnalând prezența tumorilor.

termogramă *sf* [At: DEX / Pl: *~me* / E: fr ***thermogramme***, eg ***thermogram***, ger ***Thermogramm***] Diagramă a temperaturii obținută pe termograf.

termohigrograf *sn* [At: DN³ / Pl: *~e* / E: fr ***thermohygrographe***] Instrument pentru măsurarea temperaturii și a umidității aerului.

termoion *sm* vz ***termion***

termoizola *vt* [At: DEX / P: *~mo-i~* / Pzi: *~lez* / E: fr ***thermoisoler***] A izola termic.

termoizolant, ~ă *a* [At: SCÎNTEIA, 1960, nr. 4849 / P: *~mo-i~* / Pl: *~nți, ~e* / E: ***termo-*** + ***izolant***] (D. materiale, elemente de construcție etc.) Izolant împotriva căldurii Si: *termoizolator*.

termoizolare *sf* [At: M. D. ENC. / P: *~mo-i~* / Pl: *~lări* / E: ***termoizola***] Izolare termică Si: *termoizolație*.

termoizolat, ~ă *a* [At: DEX / P: *~mo-i~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***termoizola***] Care a fost izolat termic.

termoizolator, ~oare *a* [At: DN² / P: *~mo-i~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***termo-*** + ***izolator***] (D. materiale, elemente de construcție etc.) Termoizolant.

termoizolație *sf* [At: DEX-S / P: *~mo-i~* / Pl: *~ii* / E: ***termo-*** + ***izolație***] Termoizolare.

termolabil, ~ă *a* [At: MACAROVICI, CH. 639 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***thermolabile***] **1** (D. substanțe, materiale etc.) Care este sensibil la acțiunea căldurii. **2** (Pex) Care își modifică însușirile în urma variației de temperatură.

termoliză *sf* [At: DEX / E: fr ***thermolyse***] **1** (Blg) Proces fiziologic complex prin care organismul pierde surplusul de căldură Si: *termodispersie*. **2** Descompunere a unei legături chimice cu ajutorul căldurii.

termologie *sf* [At: CADE / E: fr ***thermologie***] (Iuz) Parte a fizicii care studiază căldura.

termoluminescent, ~ă *a* [At: DEX / V: ***~nis~*** / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***thermoluminescent***] Cu termoluminescență.

termoluminescență *sf* [At: DN² / V: ***~nis~*** / E: fr ***thermoluminescence***] Emisiune de radiații luminoase datorită încălzirii moderate a unui corp la o temperatură inferioară celei de incandescență.

termoluminiscent, ~ă *a* vz ***termoluminescent***

termoluminiscență *sf* vz ***termoluminescență***

termomanometru *sn* [At: DN³ / Pl: *~re* / E: fr ***thermomanomètre***] Instrument care indică simultan temperatura și presiunea.

termometer *sn* vz ***termometru***

termometric, ~ă *a* [At: PR. 22/27 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***thermométrique***] **1-2** Privitor la termometru (**1**) sau la termometrie. **3-4** De termometru (**1**) sau de termometrie. **5** (Îs) *Scară ~ă* Scară de valori cuprinsă între două temperaturi fixe și divizată în grade, dilatarea fluidului termometric fiind liniară.

termometrie *sf* [At: CADE / E: fr ***thermométrie***] Ramură a fizicii care se ocupă cu măsurarea temperaturilor.

termometrio *sn* vz ***termometru***

termometrograf *sn* [At: DN³ / Pl: *~e* / E: ns cf fr *thermométrographe*] Termometru (**1**) înregistrator.

termometron *sn* vz ***termometru***

termometru *sn* [At: AMFILOHIE, G. F. 31ᵛ/1 / V: (înv) ***~ter***, ***~trio***, ***~tron***, (fcr) ***~rnom~*** / S și: (înv) *the~* / A și: *~mom~* / Pl: *~re*, (înv) *~ri* sm / E: ngr ***θερμόμετρον***, lat ***thermometrum***, fr ***thermomètre***, ger ***Thermometer***, it ***termometro***] **1** Instrument folosit la măsurarea temperaturilor, format dintr-un tub de sticlă gradat, terminat cu un rezervor care conține un lichid dilatabil (mercur, alcool etc.). **2** (Prc) Coloană de lichid dintr-un termometru (**1**).

termomineral, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~i, ~e* / E: ***termo-*** + ***mineral***] (D. izvoare, apă) Termal și cu săruri minerale.

termonastie *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ii* / E: fr ***thermonastie***] Mișcare de închidere sau de deschidere la unele flori, provocată de variații de temperatură.

termonuclear, ~ă *a* [At: DL / P: *~le-ar* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***thermonucléaire***] **1** (D. energia nucleară) Obținut prin fuziunea nucleelor de atomi ușori. **2** (Îs) *Reacție ~ă* Reacție de fuziune a nucleelor elementelor ușoare, produsă sau amorsată pe cale termică (prin realizarea unor temperaturi de milioane de grade) și care eliberează cantități uriașe de energie greu de stăpânit sau de dirijat. **3** Care se referă la reacția termonucleară (**2**). **4** Care se bazează pe reacția termonucleară (**2**). **5** (Îs) *Bombă* (sau *armă*) *~ă* Bombă cu hidrogen. **6** (Îs) *Război ~* Război în care se utilizează arme termonucleare (**5**).

termopan *sn* [At: MDA ms / Pl: *~e* / E: dc] (Cns) Suprafață vitrată, termoizolantă, folosită la ferestre.

termopauză *sf* [At: DEX-S / P: *~pa-u~* / E: ***termo-*** + ***pauză***] Strat al atmosferei înalte care separă termosfera de exosferă și în care temperatura rămâne constantă.

termopilă *sf* [At: DEX-S / Pl: *~le* / E: eg ***thermopile***] Pilă termoelectrică.

termoplast *sn* [At: DEX / Pl: *~e* / E: fr ***thermoplaste***] Masă plastică ce se înmoaie prin încălzire.

termoplastic, ~ă *a* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***thermoplastique***] **1** (D. materiale plastice) Care nu-și modifică proprietățile, structura sub acțiunea repetată a temperaturilor înalte. **2** (D. substanțe) Care devine plastic sub influența căldurii și a presiunii.

termopropulsare *sf* [At: DEX-S / Pl: *~sări* / E: fr ***thermopropulsion***] Termopropulsie.

termopropulsat, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ați, ~e* / E: ns cf fr *thermopropulsé*] Propulsat prin termopropulsie.

termopropulsie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: ns cf fr *thermopropulsion*] Propulsie bazată pe energie termică (**4**) Si : *termopropulsare*.

termopropulsiv, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf fr *thermopropulsif*] Care asigură propulsia prin energie termică (**4**).

termoprotector, ~oare *a* [At: DEX-S / Pl: *~i, ~oare* / E: ***termo-*** + ***protector***] Care asigură termoprotecția.

termoprotecție *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ii* / E: ***termo-*** + ***protecție***] Ansamblu de operații și mijloace tehnice care protejează de efectele încălzirii excesive.

termoradiant, ~ă *a* [At: DEX-S / P: *~di-ant* / Pl: *~nți, ~e* / E: ***termo-*** + ***radiant***] (Fiz; d. corpuri) Care radiază căldură.

termoreactiv, ~ă *a* [At: DN³ / P: *~re-a~* / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf fr *thermoréactif*] (D. substanțe) Care sub acțiunea căldurii se înmoaie și se poate prelucra, întărindu-se apoi ireversibil.

termoreceptor *sm* [At: M. D. ENC. / Pl: *~i* / E: ***termo-*** + ***receptor***] (Fzl) Organ de simț situat în stratul dermic al pielii, care recepționează variațiile de temperatură din mediul exterior.

termoregla *vt* [At: DEX / Pzi: *~lez* / E: fr ***thermorégler***] **1-2** A produce fenomenul de termoreglare (**1-2**).

termoreglaj *sn* [At: DN³ / Pl: *~e* / E: fr ***thermoréglage***] **1** Dispozitiv de reglare termică. **2** Termoreglare (**2**).

termoreglare *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~lări* / E: ***termo-*** + ***reglare***] **1** Mecanism fiziologic prin care temperatura corpului unor animale

(mamifere, păsări) este menținută constantă, indiferent de variațiile temperaturii mediului înconjurător. **2** (Cns) Reglaj automat al temperaturilor Si: *termoreglaj* (**2**).

termoregulator *sn* [At: DN[2] / Pl: *~oare* / E: fr ***thermorégulateur***] Termostat (**1**).

termoreleu *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ee* / E: fr ***thermorelais***] Releu a cărui funcționare este comandată fie de modificarea temperaturii mediului ambiant, fie de căldura dezvoltată în urma trecerii curentului electric prin elementul sensibil.

termorezistent, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***thermorésistant***] (D. unele materiale) **1** Rezistent la temperaturi (înalte sau joase). **2** (Pex) Care nu-și modifică proprietățile sub acțiunea căldurii Si: *refractar* (**1**).

termorezistență *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~țe* / E: ***termo-*** + ***rezistență***] **1** Proprietate a unor materiale de a păstra o anumită rezistență mecanică la creșterea temperaturii. **2** (Ccr) (Semi)conductor electric a cărui rezistență este influențată de schimburile de căldură cu mediul înconjurător.

termorigid, ~ă *a* [At: M. D. ENC. / Pl: *~izi, ~e* / E: ***termo-*** + ***rigid***] (D. materiale solide) Care își modifică proprietățile când este încălzit până la înmuiere și apoi răcit, suferind transformări structurale ireversibile în urma acestui proces.

termos *sn* [At: CIȘMAN, FIZ. I, 425 / Pl: *~uri, ~e* / E: ger ***Thermos***] Vas de sticlă cu pereți dubli dintre care s-a scos aerul, argintați pe partea inferioară și protejați de o cutie metalică, folosit (în excursii, călătorii etc.) pentru menținerea unui lichid la temperatură constantă.

termoscop *sn* [At: STAMATI, F. 103/8 / Pl: *~oape* / E: fr ***thermoscope***, ger ***Thermoskop***] Instrument folosit pentru punerea în evidență a diferenței dintre temperaturile a două medii.

termoscopie *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: ***termoscop*** + *-ie*] Măsurare a temperaturii (**1**).

termosensibil, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***thermosensible***] Sensibil la căldură.

termosensibilitate *sf* [At: DEX / Pl: *~tăți* / E: fr ***thermosensibilité***] Sensibilitate la căldură.

termosferă *sf* [At: M. D. ENC. / E: ***termo-*** + ***sferă***] Ionosferă.

termosifon *sn* [At: CADE / Pl: *~oane* / E: fr ***thermosiphon***, ger ***Thermosiphon***] Ansamblu de conducte într-o instalație de încălzire centrală a clădirilor sau de răcire a motoarelor cu combustie internă, în care circulația apei se face pe baza diferenței de densitate dintre apa caldă care se ridică și apa rece care coboară.

termosolubil, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~i, ~e* / E: ***termo-*** + ***solubil***] Solubil la cald.

termostabil, ~ă *a* [At: DL / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***thermostabile***] (D. substanțe, materiale etc.) **1** Care este insensibil la acțiunea căldurii. **2** (Pex) Care nu-și modifică însușirile în urma variației temperaturii (**1**).

termostabilitate *sf* [At: DEX / E: fr ***thermostabilité***] **1** Insensibilitate la acțiunea căldurii. **2** (Pex) Insensibilitate la variațiile de temperatură (**1**).

termostat *sn* [At: ENC. TEHN. I, 172 / Pl: *~e* / E: fr ***thermostat***, ger ***Thermostat***] **1** Aparat automat care servește la reglarea și menținerea unei temperaturi constante într-o incintă sau într-un circuit Si: *termoregulator*. **2** Incintă în care se menține o temperatură constantă în vederea efectuării unor operații tehnologice, a desfășurării în anumite condiții de temperatură a unor procese chimice, biologice etc. **3** Regulator automat al temperaturii unui motor cu ardere internă, instalat în circuitul apei de răcire.

termostatare *sf* [At: DEX-S / E: ***termostat***] Operație de menținere a temperaturii constante într-o incintă, într-un recipient.

termostatic, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***thermostatique***] **1-3** Referitor la termostat (**1-3**). **4-6** De termostat (**1-3**). **7** Care menține o anumită temperatură (stabilă și echilibrată).

termosteriliza *vt* [At: DN[3] / Pzi: *~zez* / E: ns cf fr *thermostériliser*] **1-2** A supune operației de termosterilizare (**1-2**).

termosterilizare *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~zări* / E: ***termosteriliza***] **1** Sterilizare realizată prin încălzire. **2** (Spc) Mod de conservare a produselor din fructe, ciuperci etc. cu ajutorul căldurii.

termosudabil, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~i, ~e* / E: ***termo-*** + ***sudabil***] Care poate fi sudat prin căldură.

termotactism *sn* [At: DEX / E: fr ***thermotactisme***] (Blg) Reacție a microorganismelor la variațiile de temperatură Si: *termotaxie*.

termotaxie *sf* [At: DN[3] / E: ns cf gr *θέρμη* „căldură" + *τάξις* „ordine"] (Blg) Termotactism.

termotehnică *sf* [At: DL / E: fr ***thermotechnique***] **1** Ramură a tehnicii care studiază utilizarea căldurii în scopuri industriale sau casnice. **2** Ramură a fizicii care cuprinde problemele de căldură și termodinamică.

termoterapie *sf* [At: CADE / E: ***thermothérapie***] Tratament al unor boli făcut cu ajutorul căldurii.

termotropism *sn* [At: DN[2] / E: fr ***thermotropisme***] Fenomen de orientare sau deplasare către sursa de căldură a unor organe vegetale (frunze, rădăcini) ori a unor animale, păsări.

termovizieră *sf* [At: DN[3] / Pl: *~re* / E: ns cf it *termovisiera*] Instalație de încălzire aplicată mai ales pe parbrizul unui automobil pentru a împiedica aburirea geamurilor la frig.

termovizor *sn* [At: DEX-S / Pl: *~oare* / E: rs ***термовизор***] (Med) Aparat folosit pentru diagnosticarea bolilor vaselor sangvine.

tern, ~ă [At: CAIET, 74[v]/24 / V: (înv) ***~o***, ***~ou*** *sn* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***terne***] **1** *a* (Liv) Fără luciu Si: *mat*[2], *șters*[2]. **2** *a* (Liv; fig) Lipsit de variație Si: *uniform*. **3** *a* (Liv; fig; d. opere literare și d. stilul lor) Lipsit de imaginație, de originalitate Si: *banal, plat*[2]. **4** *a* (Liv; fig) Fără culoare Si: *mohorât, monoton*. **5** *sf* (Liv) Complex de trei elemente Si: *terțină* (**3**). **6** *sf* (Învr) Combinație de trei numere câștigătoare la loterie. **7** *sf* (Învr; la jocul de loto) Grup de trei numere câștigătoare pe aceeași linie orizontală. **8** *sf* (Mat; îs) ~ *de referință* Ansamblu de trei axe, cu origine comună, capabile a individualiza matematic punctele spațiale.

ternar, ~ă [At: BARIȚIU, P. A. 603 / V: (înv) ***~iu*** *sn* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***ternaire***, lat ***ternarius***] **1** *sn* (Învr; îf *ternariu*) Grup format din trei persoane. **2** *a* Care este compus din trei unități sau din trei elemente Si: *terțiar* (**7**). **3** *a* (Muz; d. succesiuni ritmice, măsuri sau forme muzicale) Care se divizează în trei. **4** *a* De ordinul al treilea. **5** *a* (D. versuri) Alcătuit din trei picioare metrice, având fiecare câte o silabă accentuată.

ternariu *sn* vz ***ternar***

ternat, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***terné***] (D. frunze) Care sunt reunite câte trei, pornind de pe tulpină, din același loc.

ternaț *sn* vz ***târnaț***

ternău *sn* vz ***ternou***[1]

terneu *sn* vz ***ternou***[1]

ternion *sn* [At: DN[2] / P: *~ni-on* / Pl: *~oane* / E: ger ***Ternion***] Dulap metalic pentru ținerea, în compartimente speciale, separate, a biletelor de tren.

terno *sn* vz ***ternă***

ternocop *sn* vz ***târnăcop***

ternometru *sn* vz ***termometru***

ternostivă *sf* vz ***târnoslivă***

ternou[1] *sn* [At: ARHIVA XXIV, 236 / V: (reg) ***~nău*** (Pl: *~naie*), ***~neu*** (Pl: *~neie*) / Pl: *~ri* / E: fr ***ternaux***] (Îrg) **1** Cașmir (**1**). **2** Basma făcută din ternou[1] (**1**). **3** (Îf *terneu*) Cârpă neagră de cernit (după morți). **4** (Lpl) Basmale care se dau de pomană la înmormântări.

ternou[2] *sn* vz ***ternă***

tero- [At: DN[3] / E: fr ***théro-***, it ***tero-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1-2** (De) vară.

teroare *sf* [At: NEGULICI / S și: (înv) *terro~* / Pl: *~ori* / E: fr ***terreur***, lat ***terror, -oris***] **1** Groază provocată intenționat prin amenințări sau prin alte mijloace de intimidare Si: *frică, panică, spaimă*. **2** Asuprire bazată pe înspăimântare, pe intimidare, pe timorare.

terofite *sfp* [At: DEX / E: fr ***thérophytés***] Plante erbacee anuale lipsite de capacitatea de a-și forma organe de iernare (muguri, rizomi), înmulțindu-se numai prin semințe sau prin spori.

teromorfe *sfp* [At: DN[3] / E: fr ***théromorphés***] (Pal) **1** Ordin de reptile fosile acvatice sau terestre, având caractere comune cu stegocefalii și cu mamiferele. **2** (Lsg) Reptilă din ordinul teromorfe (**1**).

terorism *sn* [At: BĂLCESCU, M. V. 538 / S și: *~izm*, (înv) *terro~* / E: fr ***terrorisme***, ger ***Terrorismus***] **1** Totalitatea actelor de violență comise de un grup sau de o organizație pentru a crea un climat de insecuritate sau pentru a schimba forma de guvernământ a unui stat. **2** Atitudine teroristă (**4**).

terorist, ~ă [At: FL (1838), 67[2]/29 / Pl: *~iști, ~e*, (înv) *~i* sm / E: fr ***terroriste***, ger ***Terrorist***] **1-2** *smf* Adept al terorismului (**1-2**). **3** *smf* Persoană care terorizează. **4-5** *a* Care ține de terorism (**1-2**) Si: (înv) *teroristic* (**1-2**).

teroristic, ~ă *a* [At: FL (1838), 67[2]/27 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ger ***terroristisch***] (Înv) **1-2** Terorist (**4-5**).

teroriza *vt* [At: ASACHI, A. LIT. 5 / S și: *~isa* / Pzi: *~zez* / E: fr ***terroriser***, ger ***terrorisieren***] A inspira cuiva groază, spaimă prin amenințări sau prin alte mijloace de intimidare Si: *a înfricoșa, a îngrozi, a înspăimânta*.

terorizare *sf* [At: FM (1861), 44 / S și: *~isa~* / Pl: *~zări* / E: ***teroriza***] Ținere sub teroare (**1**) Si: *înfricoșare, îngrozire, înspăimântare*.

terorizat, ~ă *a* [At: V. ROM. ianuarie 1954, 7 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***teroriza***] Care este îngrozit prin amenințări sau prin alte mijloace de intimidare Si: *înfricoșat, înspăimântat*.

teros, ~oasă *a* [At: CADE / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***terreux***] (Iuz) Pământos.

terosona *vt* [At: DEX-S / Pzi: *~nez* / E: ger ***Terosson*** (Werke)] A supune un autoturism unei operații de întreținere preventivă, constând în aplicarea unui strat protector anticoroziv pe suprafața inferioară a caroseriei.

terosonare *sf* [At: DEX / Pl: *~nări* / E: ***terosona***] Supunere a unui autoturism unei operații de întreținere preventivă, constând în aplicarea unui strat protector anticoroziv pe suprafața inferioară a caroseriei.

terosonat, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~ați, ~e* / E: ***terosona***] (D. autoturisme) Care a fost supus terosonării.

terotehnic, ~ă [At: DEX-S / Pl: *~ici, ~ice* / E: eg ***terotechnics***] **1** *sf* Domeniu interdisciplinar cu implicații în proiectarea, construirea, exploatarea, întreținerea și repararea pieselor și organelor de mașini în scopul rentabilizării lor optime. **2** *a* Referitor la terotehnică (**1**). **3** *a* De terotehnică (**1**).

terpel *sn* [At: RĂDULESCU-CODIN, L. 37 / V: (reg) *tar~, târ~* / Pl: *~uri* / E: nct] (Olt; Mun) **1** (În legătură cu verbul „a da") Raită. **2** (Îf *tarpel*) Rând.

terpen *sm* vz ***terpenă***

terpenă *sf* [At: CADE / V: (rar) *~en sm* / Pl: *~ne* / E: fr ***terpène***, ger ***Terpen***] (Chm) **1** (Lpl) Clasă de hidrocarburi naturale lichide, cu miros plăcut, care se găsesc în diverse uleiuri eterice izolate din plante. **2** Hidrocarbură din clasa terpenelor (**1**).

terpenea *sf* [At: PAMFILE, D. 16 / E: ns cf *târpenie*] (Reg; îe) **A-și pune ~ua să...** A lua hotărârea să...

terpeni *vt* [At: (a. 1847) URICARIUL X, 407 / Pzi: *~nesc* / E: nct] (Reg; c. i. iarba, florile etc.) A culca la pământ Si: (pop) *a tăvăli* (**8**).

terpenie *sf* vz ***târpenie***

terpentin *sn* vz ***terebentină***

terpentină *sf* vz ***terebentină***

terpi *v* vz ***târpi***

terpin *sns* [At: LTR[2] / V: *~ă sf* / E: fr ***terpine***] **1** Substanță chimică obținută prin hidratarea esenței de terebentină. **2** (Îs) *Hidrat de ~* Substanță chimică utilizată ca medicament expectorant.

terpină *sf* vz ***terpin***

terpinol *sns* [At: BIANU, D. S. / E: fr ***terpinol***] Substanță chimică izomeră cu terpinul (**1**), sub formă de lichid uleios cu miros de zambilă, care se întrebuințează în parfumerie.

terpiți *v* vz ***strepezi***

terraforming *sn* [At: DEX-S / P: *~for~* / E: eg ***terraforming***] Preocupare care vizează remodelarea condițiilor existente pe o planetă, făcându-le asemănătoare celor de pe Pământ.

tersana *sf* [At: (a. 1715) ARHIVA, R. II, 11/18 / V: (înv) ***tar~, ~nea*** / Pl: *~le* / E: tc ***tersane***] (Tcî) Șantier naval unde se construiesc și se repară vasele de război.

tersanea *sf* vz ***tersana***

tersân *sm* vz ***terțiu***[2]

tersi *v* vz ***târși***[1]

tersit *sm* [At: HELIADE, O. II, 83 / Pl: *~iți* / E: ***Thersit***] (Îvr) Flecar (**1**).

tersitură *sf* vz ***târșitură***

terș *smn* vz ***târș***[2]

tertă *sf* [At: H IV, 280 / Pl: *~te* / E: ns cf *terteleac*[1]] (Reg; la moară) Tititrez (**7**).

tertecos, ~oasă *a* [At: CIAUȘANU, V. 203 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ns cf *tărtăcuță*] (Reg) Mic de statură Si: (pop) *bondoc*.

tertecuță *sf* vz ***tărtăcuță***

tertel *sn* [At: NEGRUZZI, S. I, 16 / V: (înv) ***tirtir*** / Pl: *~uri* / E: tc ***turtıl***] (Tcî) **1-2** Șnur (sau ciucure) din fire de mătase sau de aur.

terteleac[1] [At: DAMÉ, T. 153 / V: (reg) ***terfe~*** *sm*, ***~ag, ~leci***, (sst) ***per~*** *sn* / Pl: *~eci, ~ece* / E: ns cf *tertă*] (Olt; Mun) **1** *sn* (La moară) Tititrez (**7**). **2** *sn* Vălug (la moară). **3** *sn* Parte a joagărului, pe care este fixat ferăstrăul vertical Si: *pârghie*. **4** *a* (D. lucruri) De dimensiuni mici. **5** *a* (D. lucruri) De mărime potrivită Si: (reg) *tertelecos*. **6** *a* (D. persoane) Scund și îndesat Si: *bondoc*. **7** *a* (D. persoane) Slab. **8** *sm* (Dep; îf *terfeleac*) Om prost.

terteleac[2] *sm* vz ***tartalac***

terteleag[1] *sns* [At: PAȘCA, GL. / E: nct] (Reg) Indispoziție care premerge o boală gravă.

terteleag[2] *sn* vz ***terteleac***[1]

terteleci *sn* vz ***terteleac***[2]

tertelecos, ~oasă *a* [At: CIAUȘANU, V. 203 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***terteleac***[1] + *-os*] (Reg; d. lucruri) Terteleac[1] (**5**).

tertelită *sf* [At: H IV, 280 / Pl: *~țe* / E: ***terteleac***[1]] (Reg; la moară) Tititrez (**7**).

tertip *sn* [At: (a. 1783) ap. ȘIO II_1, 357 / V: (îvr) ***tir~*** / Pl: *~uri* / E: tc ***tertip***] **1** (Înv) Ordin. **2** (Înv) Proiect. **3** Procedeu necinstit Si: *șiretlic, truc* (**2**), *vicleșug*.

tertipat *sn* [At: (a. 1812) URICARIUL IV, 346/9 / Pl: *~uri* / E: tc ***tertipat*** (pll *tertip*)] (Tcî) Ordin.

tertipgiu *sm* [At: ȘIO II_1, 357 / Pl: *~ii* / E: tc ***tertipçi***] (Tcî) Persoană care uzează de tertipuri (**3**).

terț[1] *sm* vz ***terțiu***[2]

terț[2] *sn* vz ***terță***

terț[3]***, ~ă*** [At: HAMANGIU, C. C. 229 / V: (rar) ***~iu*** *sm* / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***tertius***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care nu ia parte la încheierea unui act juridic sau la un litigiu nici direct, nici prin reprezentare, și față de care actul juridic ori hotărârea pronunțată în cauză nu produce efecte. **3** *a* Al treilea (**3**). **4** *sm* (Log; îs) *~ul exclus* Principiu fundamental al gândirii, conform căruia dintre două enunțuri contradictorii unul este adevărat, celălalt fals, o a treia posibilitate fiind exclusă.

terțan[1] *sm* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~i* / E: ***terțiu***[2] css] (Reg) Miel de trei ani.

terțan[2]***, ~ă*** *smf* vz ***terțian***

terțanel *sns* [At: BARBU, PRINC. 19 / E: it ***terzanella***] (Rar) Țesătură de mătase strălucitoare, asemănătoare cu atlazul.

terțarola *vt* [At: DN[3] / Pzi: *~lez* / E: it ***terzarolare***] (Mrn) A supune acțiunii de terțarolare.

terțarolare *sf* [At: DEX / Pl: *~lări* / E: ***terțarola***] (Mrn) Reducere a suprafeței unei vele când vântul depășește o anumită forță.

terțarolă *sf* [At: DN² / V: (înv) *treț~* / E: it *terzeruolo*] (Mrn) Porțiune dintr-o pânză de navă care se strânge prin înfășurare, pentru a reduce suprafața de pânză expusă vântului.

terță *sf* [At: PISCUPESCU, O. 82/18 / V: (îvr) *~ție*, *terț* (Pl: *~uri*) *sn* / Pl: *~țe* / E: it *terza*, ger *Terz*, *Terzie*, *Tertia*] **1** Veche unitate de măsură a timpului, egală cu a șaizecea parte dintr-o secundă. **2** (Mat) Unitate de măsură pentru unghiuri, egală cu a șaizecea parte dintr-o secundă. **3** (Muz) Interval dintre două sunete ale gamei, la distanța de trei trepte. **4** (Muz) Treapta a treia de la o treaptă dată. **5** (La unele jocuri de cărți) Serie de trei cărți succesive de aceeași culoare, în ordine crescândă. **6** (Spt) Figură de apărare la scrimă. **7** (Arg; îe) **A fi în ~** (cu cineva) A flirta (cu cineva).

terțău *sm* vz *terțiu²*

terțâi *sm* vz *terțiu²*

terțâu *sm* vz *terțiu²*

terțerol *sn* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~e* / E: ger *Terzerol*] (Înv) Pistol¹ de buzunar.

terțet *sn* [At: STAMATI, D. / S și: *~rzet* / Pl: *~e* / E: it *terzetto*] **1-2** Trio (**1-2**). **3** (Rar) Terțină (**2**). **4** (La hochei pe gheață) Linie de atac, alcătuită din trei jucători a unei echipe.

terțetist *sm* [At: SBIERA, F. S. 377 / Pl: *~iști* / E: *terțet* + *-ist*] (Rar) Persoană care face parte dintr-un terțet (**1**).

terțeu *sm* vz *terțiu²*

terția *sf* [At: ODOBESCU, S. I. 355 / P: *~ți-a* / E: ger *Tertia*] **1** Corp de literă de 16 puncte tipografice. **2** (Trs; înv) A treia clasă a unei școli secundare de tip vechi.

terțial, ~ă *a* vz *terțiar*

terțian, ~ă *smf* [At: GHEȚIE, R. M. / P: *~ți-an* / V: (înv) *~țan* / Pl: *~i*, *~e* / E: ger *Tertianer* cf lat *tertianus*] (Buc; Trs; gms; iuz) Elev care frecventa clasa a III-a a unei școli secundare de tip vechi.

terțiar, ~ă [At: COBÎLCESCU, G. 90/9 / P: *~ți-ar* / V: (înv) *~al* / Pl: *~i*, *~e* / E: fr *tertiaire*, lat *tertiarius*] **1** *a* Care reprezintă al treilea stadiu în dezvoltarea unui lucru. **2-3** *sn*, *a* (Șîs *eră ~ă*) (A treia eră din istoria Pământului) care cuprinde paleogenul și neogenul. **4** *a* Care se referă la era terțiară (**3**). **5** *a* Care ține de era terțiară (**3**). **6** *a* Care datează din era terțiară (**3**). **7** *a* (Chm) Ternar (**2**).

terție *sf* vz *terță*

terțin, ~ă *sm*, *a* vz *terțiu²*

terțină *sf* [At: ȘĂINEANU, D. U. / Pl: *~ne* / E: it *terzina*, ger *Terzine*] **1** Strofă alcătuită din trei versuri, dintre care primul rimează cu al treilea, iar al doilea cu primul și al treilea din strofa următoare. **2** (Pex) Poezie alcătuită din terține (**1**) Si: (rar) *terțet* (**3**). **3** (Liv) Ternă (**5**).

terțio *av* [At: DN³ / E: lat, fr, it *tertio*] (Liv) **1** În al treilea rând. **2** A treia dată.

terțiu¹ *sm* vz *terț³*

terțiu², ~ie [At: (a. 1588) CUV. D. BĂTR. I, 208/4 / V: (reg) ***întâr~***, ***înterț***, ***~in*** *sm*, *a*, ***înter~***, ***tarțău***, ***int~***, ***întâr~***, ***interțău***, ***tărsău***, ***tărsiu***, ***tărțău***, ***tărțăl***, ***târțău***, ***târțâi***, ***târțâu***, ***târ~***, ***târsău***, ***târsău***, ***târsiu***, ***târțău***, ***târțâu***, ***târ~***, ***târzâu***, ***~rsân***, ***terț***, ***~țău***, ***~țâi***, ***~țâu***, ***~țeu***, ***tirtău***, ***tor~*** *sm*, ***târță*** *sf*, ***târțeie*** *sfp* / Pl: *~ii* / E: ns cf lat *tertius*] **1-2** (Reg) *sm*, *a* (Berbec) a cărui limită de vârstă variază, după regiuni, de la un an la trei ani. **3** *a* (Îrg; d. bovine, îf *înterțiu*) A căror limită de vârstă variază, după regiuni, de la un an la trei ani. **4** *sm* (Reg; fig; îf *târțău*, *terțău*) Copilandru (**1**).

terțiuaș *sm* [At: DLR / V: (reg) *~țoieș* / Pl: *~i* / E: *terțiu²* + *-aș*] **1-2** (Reg; șhp) Terțiu² (**1**) (foarte tânăr).

terțoieș *sm* vz *terțiuaș*

terzi-bașa *sm* [At: (a. 1792) ap. ȘIO II_2, 121 / S și: (înv) *terzibașa* / E: tc *terzi-bașı*] (Tcî) Staroste al breslei croitorilor.

terziman *sm* vz *tergiman*

terzimanat *sn* [At: C. GANE, TR. V. 279 / E: *terziman* + *-at*] (Îvr) Tergimănie (**1**).

terzimanlâc *sn* vz *tergimanlâc*

terzimănie *sf* vz *tergimănie*

terziu *sm* [At: (a. 1620) ap. D. BOGDAN, GL. 110 / Pl: *~ii* / E: tc *terzi*] (Îvr) Croitor (**1**).

tesac *sn* [At: POLIZU / V: (reg) *~ă* *sf* / Pl: *~ace*, (înv) *~aci* sm / E: rs **тесак**] **1** (Înv) Sabie scurtă și lată, purtată de infanteriști și de sergenții de stradă. **2** (Înv; pex) Teacă de sabie. **3** (Mol) Cuțit cu teacă. **4** (Mol) Cuțit mare. **5** (Mol) Cuțit uzat.

tesacă *sf* vz *tesac*

tesalian, ~ă [At: SCL 1959, 391 / Pl: *~ieni*, *~iene* / E: fr *thessalien*] **1-2** *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Tesaliei sau este originară de acolo. **3** *smp* Populația care locuiește în Tesalia. **4-5** *a* Privitor la Tesalia sau la tesalieni (**3**) Si: *tesalic* (**1-2**). **6-7** *a* Care aparține Tesaliei sau tesalienilor (**3**) Si: *tesalic* (**3-4**). **8** *a* Care este originar din Tesalia Si: *tesalic* (**5**).

tesalic, ~ă *a* [At: GRAUR, I. L. 205 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: *Tesalia* + *-ic*] **1-5** Tesalian (**4-8**).

tescar *sm* [At: LB / Pl: *~i* / E: *teasc* + *-ar*] (Reg) **1** Proprietar al unui teasc (**1**). **2** Mânuitor al unui teasc (**1**) Si: (îrg) *tescuitor*.

tescăli *vt* [At: MAT. DIALECT. I, 217 / Pzi: *~lesc* / E: ns cf *teasc*] (Reg) A îndopa (o pasăre).

tescăreasă *sf* [At: LM / Pl: *~ese* / E: *tescar* + *-easă*] (Reg) **1-2** Soție de tescar (**1-2**). **3** Proprietară a unui teasc (**1**).

tescărit *sn* [At: H XVII, 235 / E: *tescar* + *-it*] (Reg) Meseria tescarului (**2**).

tescherea *sf* vz *teșcherea¹*

tescheregiu *sm* [At: (a. 1693) ap. ȘIO II_2, 122 / V: (înv) ***teșche~*** / Pl: *~ii* / E: tc *teskereci*] (Tcî) Secretar al divanului și al marelui vizir.

tesclă *sf* vz *teslă*

tesco *s* [At: SEVASTOS, N. 282 / A: nct / E: nct] (Reg) Dans popular nedefinit mai îndeaproape.

tescoină *sf* vz *tescovină*

tescovină *sf* [At: (a. 1725) IORGA, S. D. XIV, 25 / V: (reg) ***dis~***, ***tâs~***, ***~oi~***, ***~cui~***, ***~cuv~***, ***tis~***, ***tros~***, ***teșc~*** *sf*, ***troscovin*** *sn* / Pl: (rar) *~ne* / E: ns cf *tescui*] **1** Ceea ce rămâne după stoarcerea mustului din fructe, mai ales din struguri Si: (reg) *boască*, *boștină*, *comină*, *prăștină*, *tărchilă*. **2** (Șîs *rachiu de ~*) Rachiu obținut prin fermentarea resturilor de la stoarcerea mustului din struguri. **3** (Reg) Resturi de la sfecla de zahăr din care s-a extras zahărul și care servesc la hrănirea și îngășarea vitelor Si: (reg) *borhot*. **4** (Reg; îf *teșcovină*) Rămășiță de semințe (de floarea-soarelui, cânepă, dovleac etc.) din care s-a stors uleiul Si: (reg) *trușnic* (**1**).

tescovinărit *sn* [At: I. IONESCU, P. 312 / E: *tescovină* + *-ărit*] (Înv) Impozit care se percepea pe tescovină (**1**).

tescui [At: CORESI, EV. 526 / Pzi: *~esc* / E: *teasc* + *-ui*] **1** *vt* (C. i. struguri, fructe etc.) A presa pentru a stoarce mustul. **2** *vt* (Reg; c. i. brânză, caș) A apăsa cu teascul (**3**). **3** *vt* (Înv) A supune (pe cineva) la supliciu cu teascul (**5**) Si: *a chinui*, *a tortura*. **4-5** *vtr* (Înv; fig) A (se) chinui (**4**, **7**). **6** *vt* (Pop; fig; c. i. obiecte, ființe etc.) A îndesa. **7** *vt* (Îvr) A tipări cu ajutorul teascului (**7**).

tescuială *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~ieli* / E: *tescui* + *-eală*] (Îvr) **1-4** Tescuire (**1-4**).

tescuină *sf* vz *tescovină*

tescuire *sf* [At: DLR / Pl: *~ri* / E: *tescui*] **1** Presare a strugurilor, a fructelor pentru a stoarce mustul din ele Si: *tescuit¹* (**1**), (îvr) *tescuială* (**1**). **2** (Reg) Apăsare a brânzei, a cașului cu teascul (**3**) Si: (reg) *tescuit¹* (**2**), (îrg) *tescuială* (**2**). **3** (Pfm; fig) Îndesare a obiectelor, ființelor etc. Si: (pfm) *tescuit¹* (**3**), (îvr) *tescuială* (**3**). **4** (Îvr) Tipărire cu ajutorul teascului (**7**) Si: (înv) *tescuit¹* (**4**), (îvr) *tescuială* (**4**).

tescuit¹ *sn* [At: DDRF / E: *tescui*] **1-4** Tescuire (**1-4**).

tescuit², ~ă *a* [At: DRLU / V: (reg) *tis~* / Pl: *~iți*, *~e* / E: *tescui*] **1** (D. struguri, fructe etc.) Stors cu ajutorul teascului (**1**) Si: *presat*. **2** (Pfm; fig; d. obiecte, ființe etc.) Îndesat.

tescuitor *sm* [At: DRLU / Pl: *~i* / E: *tescui* + *-tor*] (Îrg) Tescar (**2**).

tescuitură *sf* [At: CORESI, EV. 480 / Pl: *~ri* / E: *tescui* + *-tură*] (Îvr) Chin (**1**).

tesculeț *sn* [At: DDRF / Pl: *~e* / E: ***teasc*** + *-uleț*] **1-2** (Pop; șhp) Teasc (1) (mic).

tescuvină *sf* vz ***tescovină***

tesefist *sm* [At: IORDAN, L. R. A. 184 / Pl: *~iști* / E: fr ***teséfiste***] (Iuz) Persoană care manipulează un aparat de telegrafie fără fir.

teselat, ~ă *a* [At: NAUM, IST. ART. 116 / S și: *~tesse~* / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***tesselé***] (Aht) Care este format din curburi mici de piatră sau din alt material, dispuse adâncit și în relief, alternativ.

teseră *sf* [At: DN² / A și: *tes~* / Pl: *~re* / E: fr ***tessère***] Fisă de metal, folosită în antichitate ca bilet de intrare la spectacole.

teseș *sn* [At: (a. 1812) IORGA, S. D. XIII, 18 / A: nct / S și: (înv) *the~* / Pl: *~uri* / E: lat ***thesis***, mg ***tézis***] (Trs; înv) Teză (**2**).

tesis *sn* [At: DN² / Pl: *~uri* / E: fr ***thésis***, gr ***θέσις***] (Muz) Timpul tare sau accentuat dintr-o măsură.

tesla *sm* [At: LTR² / E: fr ***tesla***, ger ***Tesla***] (Fiz) Unitate de măsură a inducției magnetice.

teslar *sm* [At: (a. 1616) ap. D. BOGDAN, GL. 110 / V: (înv) ***tăs~***, ***~iu*** / Pl: *~i* / E: ***teslă*** + *-ar*] **1** (Reg) Dulgher. **2** (Lpl) Subalterni ai căpitanului de poduri care, în evul mediu, în țările române, aveau obligația de a le repara.

teslariu *sm* vz ***teslar***

teslă *sf* [At: COD. TOD. 214 / V: (reg) ***~sclă***, ***tezlă*** / Pl: *~le* / E: vsl ***тесла***] **1** Unealtă compusă dintr-un corp de oțel, cu tăișul lat și curbat, și o coadă scurtă de lemn, folosită de dulgheri, rotari și dogari la fasonarea lemnului pentru cioplire Si: (reg) *chiser*. **2** (Înv) Topor (**1**). **3** Teslă (**1**) cu tăișul curb, care servește la scobitul albiilor, al jgheaburilor etc. **4** (Reg) Unealtă cu lama încovoiată, întrebuințată în potcovărie, la curățatul unghiilor cailor Si: (reg) *cuțitoaie*. **5** (Reg) Unealtă cu lama încovoiată, folosită în dogărie, la curățatul și răzuitul doagelor. **6** (Reg) Cosor întrebuințat în dogărie, la tăiatul cercurilor. **7** (Reg) Custură întrebuințată la strungărit. **8** (Reg) Mistrie.

teslăreasă *sf* [At: LM / Pl: *~ese* / E: ***teslar*** + *-easă*] (Reg) Soție de teslar (**1**) Si: *dulgheriță*.

teslăresc, ~ească *a* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 37ʳ/5 / Pl: *~ești* / E: ***teslar*** + *-esc*] (Îrg) **1** Care aparține teslarului (**1**). **2** Specific teslarului (**1**).

teslărie *sf* [At: BIBLIA (1688), 62²/27 / Pl: (**2-3**) *~ii* / E: ***teslar*** + *-ie*] (Îrg) **1-3** Dulgherie (**1-3**).

teslemarisi *v* vz ***teslimarisi***

tesli *vt* [At: ALR I, 1835/90 / Pzi: *~lesc* / E: ***teslă***] (Reg) A teslui.

teslim *sn* [At: GHEORGACHI, CER. (1762), 227 / V: (îvr) *tis~* / Pl: *~uri* / E: tc ***teslim***] (Tcî) **1** Predare. **2** Livrare. **3** Înmânare. **4** (Îe) **A face ~** A preda. **5** (Îae) A livra. **6** (Îae) A înmâna. **7** (Îe) **A trece ~** A fi predat.

teslima *vt* [At: POLIZU / Pzi: *~mez* / E: ***teslim***] (Tcî) **1** A preda. **2** A livra. **3** A înmâna.

teslimare [At: POLIZU / Pl: *~mări* / E: ***teslima***] (Tcî) **1** Predare. **2** Livrare. **3** Înmânare.

teslimarisi *vt* [At: (a. 1825) IORGA S. D. VII, 101 / V: (îvr) ***~lem~*** / Pzi: *~sesc* / E: ***teslim*** + *-arisi*] (Tcî) **1** A preda. **2** A livra. **3** A înmâna.

teslimarisire *sf* [At: (a. 1822) URICARIUL II, 175/23 / Pl: *~ri* / E: ***teslimarisi***] (Tcî) **1** Predare. **2** Livrare. **3** Înmânare.

teslimat *sn* [At: (a. 1810) URICARIUL XIV, 239 / Pl: *~uri* / E: tc ***teslimat*** (pll **teslim**)] (Tcî) **1** Predare. **2** Livrare. **3** Înmânare. **4** (Îe) **A face** (sau **a da**) **~** A preda. **5** (Îae) A livra. **6** (Îae) A înmâna.

teslimatesi *v* vz ***teslimatisi***

teslimatisi *vt* [At: (a. 1812) DOC. EC. 143 / V: (înv) ***~tesi***, ***~met~*** / Pzi: *~sesc* / E: ***teslimat*** + *-isi*] (Tcî) **1** A preda. **2** A livra. **3** A înmâna.

teslimatisire *sf* [At: (a. 1836) FURNICĂ. I. C. 393 / Pl: *~ri* / E: ***teslimatisi***] (Tcî) **1** Predare. **2** Livrare. **3** Înmânare.

teslimetisi *v* vz ***teslimatisi***

teslișoară *sf* [At: UDRESCU, GL. 266 / Pl: *~re* / E: ***teslă*** + *-ișoară*] **1-2** (Reg; șhp) Teslă (**1**) (mică) Si: (reg) *tesluliță* (**1-2**), *tesluță* (**1-2**).

tesloaică *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ice* / E: ***teslă*** + *-oaică*] **1-2** (Reg; șdp) Tesloi (**1-2**).

tesloi *sn* [At: UDRESCU, GL. 266 / Pl: *~oaie* / E: ***teslă*** + *-oi*] **1-2** (Reg; șdp) Teslă (**1**) (mare) Si: (reg) *tesloaică* (**1-2**).

teslui *vt* [At: PSALT. 275 / Pzi: *~esc* / E: ***teslă*** + *-ui*] (Îvp) A prelucra cu tesla (**1**) Si: (reg) *a tesli*.

tesluliță *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~țe* / E: ***teslă*** + *-uliță*] **1-2** (Reg; șhp) Teslișoară (**1-2**).

tesluță *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~țe* / E: ***teslă*** + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Teslișoară (**1-2**).

tesmo- [At: DN³ / E: fr ***thesmo-***, it ***tesmo-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația „lege".

tesmoforii *sfp* [At: SCRIBAN, D. / S și: (înv) *tezm~* / E: gr ***θεσμοοφόρια***, fr ***thesmophories***] Sărbători ateniene celebrate în antichitate de femei în cinstea zeiței Demeter.

tesmotet *sm* [At: DN² / E: fr ***thesmothète***, gr ***θεσμοθέτης***] Titlu dat în vechea Atenă unor magistrați care prezidau diferite tribunale și revizuiau legile.

test¹ *sn* [At: DER / Pl: *~e* / E: fr, eg ***test***] **1** (Psh) Probă, constând din aceeași sarcină pentru toate persoanele investigate, prin care se examinează funcțiile senzoriale, motorii, nivelul dezvoltării intelectuale, aptitudinile etc. **2** (Pex) Materialul folosit pentru un test¹ (**1**). **3** (Med; îs) *~ cutanat* Metodă prin care se cercetează sensibilitatea pielii la diferiți microbi sau produse chimice bănuite a fi cauza îmbolnăvirii unei persoane. **4** (Pgn) Experiment (**1**). **5** (Teh) Determinare experimentală a rezistenței și funcționării unei piese, unui aparat, unei instalații etc. Si: *încercare, probă*. **6** Mijloc fizic sau chimic de recunoaștere și măsurare a unui fenomen, proces biologic etc. **7** (Îc) **~-film** Film folosit pentru verificarea și reglarea aparatului de proiecție. **8** (Îc) **~-meci** Meci internațional menit să stabilească o ierarhie neoficială în rugby, crichet etc. **9** (Med; îs) *~ de sarcină* Metodă de investigare prin care se determină existența unei sarcini la femei.

test² *s* [At: DN² / Pl: ? / E: lat ***testum***, fr ***test***] (Zlg) Înveliș calcaros sau chitinos care protejează corpul unor moluște, crustacee etc. Si: *carapace, cochilie*, (pop) *țest*.

test³ *sn* vz ***text***

testa¹ *vt* [At: FM (1861), 54/1 / Pzi: *~tez* / E: fr ***tester***, lat ***testari***] **1** A lăsa (ceva) prin testament (**1**) Si: (îrg) *a testălui*. **2** A face un testament (**1**). **3** (Ltî) A face cunoscut.

testa² *vt* [At: ABC SĂN. 353 / Pzi: *~tez* / E: fr ***tester***] **1** (Psh) A supune pe cineva unui test¹ (**1**). **2** (Med) A cerceta printr-un test¹ (**3**) asupra pielii. **3** (Pgn) A experimenta (**2**).

testaceu [At: COSTINESCU / Pl: *~ee* / E: fr ***testacé*** cf lat *testaceus*] **1** *sn* (Lpl) Subordin de moluște al căror corp are un înveliș calcaros. **2** *sn* (Lsg) Moluscă din ordinul testacee (**1**). **3** *a* (D. moluște) Al cărui corp este acoperit cu un înveliș calcaros.

testamânt *sn* vz ***testament***

testament *sn* [At: N. TEST. (1648), (prefață) 4ʳ/3 / V: (îrg) ***~mânt*** (Pl: *~ure*), (înv) ***~om***, ***~um***, ***~tâm~***, ***teștamentom***, ***tește~*** / Pl: *~e*, (înv) *~uri* / E: lat ***testamentum***, ger ***Testament***, fr ***testament***, mg ***testamentum***, ***testamentom***] **1** Act juridic unilateral, personal și solemn prin care cineva își exprimă dorințele ce urmează a-i fi împlinite după moarte, mai cu seamă în legătură cu transmiterea avutului său Si: (înv) *diată, tocmeală* (**43**). **2** (Reg) Joc practicat la priveghi, în care un bătrân e pus să numească flăcăii și fetele cărora le lasă moștenire diferite lucruri, arătate celor de față, fără ca el să le vadă. **3** (Înv) Lege. **4** (Înv) Legislație. **5** (Îs) *Vechiul ~* sau *~ul (cel) Vechi* Prima parte a Bibliei cuprinzând textele sfinte referitoare la credințele religioase și la viața poporului evreu (până la nașterea lui Hristos). **6** (Îs) *Noul ~* sau *~ul cel Nou* A doua parte a Bibliei cuprinzând evangheliile și alte scrieri religioase (posterioare nașterii lui Hristos). **7** (Înv) Hotărâre definitivă. **8** (Înv; spc) Dispoziție privitoare la cler, dată de domnitor în înțelegere cu capul bisericii. **9** (Înv; fig; irn) Lucru sigur, care nu poate fi pus la îndoială. **10** (Ltî; rar) Dovadă (**1**). **11** (Îs) *~ olograf*

Testament (1) scris în întregime, datat și semnat de testator. 12 (Îs) ~ *autentic* Testament (1) întocmit de către un funcționar de stat, cu formalitățile cerute de lege.

testamentar, ~ă [At: DRLU / V: (înv) ***~iu*** (Pl: *~ii*) / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***testamentaire***, lat ***testamentarius***] 1 *a* Privitor la un testament (1) Si: (înv) *dietar*. 2 *a* Care este prevăzut într-un testament (1). 3 *a* Care rezultă dintr-un testament (1). 4 *a* (Îs) *Executor* ~ Persoană însărcinată de testator cu executarea dispozițiilor unui testament (1). 5 *sm* (Îvr) Falsificator de testamente (1).

testamentariu, ~ie *a* vz ***testamentar***

testamentom *sn* vz ***testament***

testamentum *sn* vz ***testament***

testamonie *sf* vz ***testimoniu***

testarditate *sf* [At: FILIMON, O. II, 163 / E: it ***testardo***] (Nob) Înclinație de a face întotdeauna după propria judecată Si: *încăpățânare*.

testare[1] *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~tări* / E: ***testa***[1]] 1 Lăsare (mai ales a averii) prin testament (1). 2 Întocmire a unui testament (1).

testare[2] *sf* [At: DEX / Pl: *~tări* / E: ***testa***[2]] 1 Supunere la un test[1] (1). 2 (Pgn) Experimentare (1).

testator, ~oare *smf* [At: PRAVILA (1814), 128/22 / V: (înv) ***~tătoare*** *sf* / A și: (înv) *~tat~* / Pl: *~i, ~oare* / E: lat ***testator***, fr ***testateur***] Persoană care a făcut un testament (1) Si: (înv) *dietaș*, (îvr) *testatrice, testeluitor*.

testatrice *sf* [At: COSTINESCU / Pl: ~ / E: fr ***testatrice***] (Frî; rar) Testatoare.

testălui *vt* [At: (post 1785) IORGA, S. D. XVII, 13 / V: (îrg) ***~tel~*** / Pzi: *~esc* / E: mg ***testál***] (Trs; înv) A testa[1] (1).

testăment *sn* vz ***testament***

testătoare *sf* vz ***testator***

testea *sf* [At: (a. 1761) ap. TDRG / V: (reg) ***tis~*** / Pl: *~ele* / E: tc ***deste***] 1 Pachet conținând un număr fix (10, 12 sau 24) de obiecte de același fel (astăzi mai ales ace), legate sau ambalate împreună. 2 (Pex) Ambalaj al unei testele (1). 3 (Spc) Ambalaj în care se păstrează obiectele dintr-o testea (1). 4 (Îvp; fig) Număr de 12 persoane. 5 (Îvp; pex; fig) Mulțime. 6 Teanc de hârtie cuprinzând 24 sau 25 de coli Si: (reg) *conț*[1]. 7 (Reg) Mănunchi de spice Si: (reg) *polog*.

testel *s* [At: (a. 1835) DOC. EC. 574 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Îvr; csnp) *Aflând porțile închise, au bătut în testel, vrând să intre pe dedesupt.*

testelui *v* vz ***testălui***

testeluitor, ~oare *smf* [At: DRLU / Pl: *~i, ~oare* / E: ***testelui*** + *-tor*] (Îvr) Testator.

testemea *sf* vz ***testemel***

testemel *sn* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***~eu, ~tim~, tis~, tistim~*** *sn*, ***~mea*** *sf* / Pl: *~e*, (îrg) *~uri* / E: tc ***destemal, destimal*** cf bg *тестемел*] 1 (Pop) Basma mare de pânză (subțire), de obicei cu flori colorate pe fond negru Si: (reg) *pembriu*. 2 (Îvr) Panglică (legată peste cap sau peste frunte).

testemelar *sm* [At: POLIZU / V: (înv) ***tistim~*** / Pl: *~i* / E: ***testemel*** + *-ar*] (Îvp) 1 Negustor de testemele (1) Si: (îvr) *tistimelgiu* (1). 2 Fabricant de testemele (1) Si: (îvr) *tistimelgiu* (2).

testemeu *sn* vz ***testemel***

tester *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~e* / E: fr, eg ***tester***] 1 Aparat care, introdus în gaura de sondă cu ajutorul garniturii de prăjini de foraj, permite recoltarea unor probe de fluid din straturi posibil saturate cu hidrocarburi, în vederea unor analize. 2 (Pgn) Dispozitiv care servește testărilor[2] (2). 3 Eșantion dintr-un produs cosmetic pus la dispoziția clienților pentru a-l proba.

testicol *sn* vz ***testicul***

testicul *sn* [At: KRETZULESCU, A. 9/27 / V: (rar) ***~col*** / Pl: *~e* / E: fr ***testicule***] (Mpl) Glandă genitală masculină, pereche, care produce spermatozoizii și hormonii masculini Si: (pop) *boașă, coi*[1], (reg) *rod*[1], *teșculă* (6), *toltoașă* (3).

testicular, ~ă *a* [At: KRETZULESCU, A. 368/20 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***testiculaire***] 1 Care aparține testiculului. 2 Care se referă la testicul.

testil, ~ă *a* vz ***textil***

testimel *sn* vz ***testemel***

testimona *v* vz ***testimonia***

testimonia *vt* [At: NEGRUZZI, ap. PR. DRAM. 481 / P: *~ni-a* / V: (nob) ***~na*** / Pzi: *~iez* / E: ***testimoniu***] (Rar) A dovedi cu martori.

testimonial, ~ă *a* [At: ST 15/19 / P: *~ni-al* / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***testimonialis***, fr ***testimonial***] (Jur) 1 Care se face prin martori. 2 Care se bazează pe o mărturie.

testimoniu *sn* [At: (a. 1784) IORGA, S. D. XIII, 15 / V: (înv) ***~m*** *sn*, ***~tamonie***, (reg) ***tăștimonie***, (reg) ***tistămonie*** *sf* / Pl: *~ii*, (îvr) *~ri* / E: lat ***testimonium***] (Ltî) 1 Mărturie. 2 (Ccr) Document doveditor Si: *act, adeverință, certificat, chitanță*, (înv) *teșcherea*[1] (1).

testimonium *sn* vz ***testimoniu***

testosteron *sm* [At: D. MED. / V: (rar) ***~ă*** *sf* / Pl: *~i* / E: fr ***testostérone***] Hormon sexual masculin (folosit și în terapeutică), care are rolul de a menține la bărbat caracterele sexuale secundare și de a favoriza dezvoltarea generală a organismului.

testosteronă *sf* vz ***testosteron***

testualmente *av* [At: HASDEU, I. C. I, 102 / P: *~tu-a~* / E: it ***testualmente***] (Îvr) Textual (2).

testuleț *sn* vz ***textuleț***

testură *sf* vz ***textură***

teș, teașă [At: DAMÉ, T. 28 / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *teși*] (Reg) 1 *a* (D. coarnele vițelor) Încovoiat înapoi. 2 *a* (Pex; d. vite) Cu coarnele date pe spate. 3 *s* Teșitură (7). 4 *s* Semn de hotar făcut prin tăierea unui copac.

teșa *sma* [At: UDRESCU, GL. / E: ***teși*** + *-ea*] (Mun) 1 Om în vârstă, slab și neputincios. 2 (Îe) **Ce mi-e ~, ce mi-e pleșa** Ori una, ori alta, tot același lucru.

teșătură *sf* vz ***teșitură***

teșca *v* vz ***tășca***

teșcai *sns* [At: COMAN, GL. / E: ns cf *teșcălău*] (Reg) Teșcălău.

teșcar *sm* [At: BARONZI, L. 149 / Pl: *~i* / E: ***teașcă*** + *-ar*] (Arg) Pungaș.

teșcare *sf* vz ***tășcare***

teșcălău *sns* [At: COMAN, GL. / E: ns cf *tercălău*] (Reg) Terci[1] (1) subțire Si: (reg) *teșcai*.

teșcălie *sf* [At: G. M. ZAMFIRESCU, SF., M. N. II, 40 / Pl: *~ii* / E: ***teașcă*** + *-ălie*] 1-4 (Reg; șhp) Tășcuță (1-4).

teșcător *sm* vz ***tășcător***

teșcătură *sf* vz ***tășcătură***

teșcău *s* [At: ALR I, 1544/988 / Pl: ? / E: ***teașcă*** + *-ău*] (Reg) Bășică uscată întrebuințată de ciobani ca pungă pentru păstrarea tutunului Si: (reg) *jașcău, teșcoavă* (5).

teșcherea[1] [At: N. COSTIN, ap. LET. II, 97/28 / V: (înv) ***de~, tesche~***, (reg) ***tistir~, tișchir~, tiștir~*** *sf*, ***tistir*** *sn* / Pl: *~ele* / E: tc ***tezkere, teskere***] 1 *sf* (Înv) Testimoniu (2). 2 *sf* (Înv) Autorizație de transport. 3 *sf* (Înv) Pașaport. 4 *sf* (Olt; îe) **A-și lua ~ua** A pleca repede. 5 *sf* (Mun; îae) A nu mai avea nici o speranță. 6 *sf* (Reg; îe) **A da** (cuiva) **~ua** A alunga pe cineva. 7 *av* (Reg; îf *tișchirea*) Repede. 8 *sf* (Pfm) Pungă de bani. 9 *sf* (Olt) Chimir (3). 10 *sf* (Reg) Pungă de piele pentru păstrat acte. 11 *sf* (Reg) Vas de tablă de băut apă. 12 *sf* (Reg; fig) Cap[1] de om.

teșcherea[2] *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / V: (reg) ***tișchir~, tiușchir~*** / Pl: *~ele* / E: tc ***testere*** „ferăstrău"] (Îrg) Rindea (îngustă).

teșcheregiu *sm* vz ***tescheregiu***

teșcoavă *sf* [At: PĂCALĂ, M. R. 454 / V: (reg) ***tiș~, țe~*** / Pl: *~ve* / E: ns cf *teașcă*] (Reg) 1 Burduf mic de piele (care servește la păstrarea unei cantități de 2-5 kg de brânză). 2 Vas în care se stoarce cașul. 3 (Pex) Resturi de la tescuirea cașului. 4 Mucegai care se face pe caș în timpul dospitului. 5 Teșcău. 6 Pungă de piele în care se țin diferite obiecte. 7 (Fig; dep) Persoană șubrezită de boală sau de bătrânețe. 8 (Fig; dep) Obiect uzat.

teșcoi *sn* [At: GORJAN, H. IV, 74/15 / V: (reg) ***tecș~*** / Pl: *~oaie* / E: ***teașcă*** + *-oi*] 1-2 (Reg; șdp) Tașcă (1) (mare).

teșculă *sf* vz ***tașculă***

teșculiță *sf* vz ***tășculiță***

teșcuță *sf* vz ***tășcuță***

teșeală *sf* [At: TDRG / V: (reg) ***tecș~*** / Pl: ~*eli* / E: ***teși*** + *-eală*] (Reg) **1** Teșitură (**7**). **2** (Pex) Miriște. **3** Ghimpe[1] (**1**). **4** Locul unde se încheie la vârf căpriorii unei case. **5** (Fig) Sfială. **6** (Fig) Teamă (**1**). **7** (Fig) Ezitare (**3**).

teșel *sm* [At: LEXIC REG. 86 / Pl: ~*ei* / E: ***teș*** + *-el*] (Reg) Lăstar crescut din rădăcina copacului.

teșetură *sf* vz ***teșitură***

teși [At: LB / V: (reg) ***tiși*** / Pzi: ~*șesc* / E: bg **тешa**] **1** *vt* (C. i. un lemn, un trunchi[2]) A reteza oblic. **2** *vt* A ciopli oblic capătul unui lemn, ascuțindu-l în formă de pană sau subțiindu-l în formă de cui. **3** *vt* (Reg) A însemna oile sau caprele pentru a le putea recunoaște, tăind pieziș vârful urechii. **4** *vt* A netezi muchia sau vârful unui obiect. **5** *vt* (Spc) A rotunji capătul unui buștean ca să alunece mai ușor în timpul coborârii lui de pe munte Si: (reg) *a buza, a ciuli, a olări, a oli, a rosti, a șpronța, a tivi*[1] (**7**). **6** *vt* A turti (cu o lovitură), strâmbând sau aplecând pe o parte. **7** *vt* (Reg; c. i. părul) A ridica de pe spate. **8** *vr* (Reg; fig) A se sfii. **9** *vr* (Reg; fig) A se teme[2] (**1**). **10** *vr* (Pfm; îe) **A (nici) nu se ~ de ceva** A nu-i păsa de ceva.

teșilă[1] *sf* [At: ALECSANDRI, P. P. 265 / Pl: ~*le* / E: ns cf *teși*] (Reg; îlav) **Cu gândul (cam) pe ~** Șovăitor.

teșilă[2] *sf* vz ***tașculă***

teșire *sf* [At: COSTINESCU / Pl: ~*ri* / E: ***teși***] **1** Tăiere oblică a unui lemn, a unui trunchi[2]. **2** Cioplire oblică a capătului unui lemn, ascuțindu-l în formă de pană sau subțiindu-l în formă de cui. **3** (Reg) Însemnare a oilor sau a caprelor, tăind pieziș vârful urechii, pentru a le putea recunoaște. **4** Netezire a muchiei sau a vârfului unui obiect. **5** (Teh) Operație de formare a unei fețe oblice la muchia unui obiect, având de obicei lățimea mică față de lungime. **6** (Teh) Operație de formare a unei porțiuni tronconice la extremitatea unei găuri cilindrice. **7** (Reg; fig) Sfială. **8** (Reg; fig) Teamă (**1**).

teșit, ~ă *a* [At: TEM. GHEOM. I, 4r/8 / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: ***teși***] **1** (D. un lemn, un trunchi[2]) Tăiat oblic. **2** (D. capătul unui lemn) Cioplit oblic, în formă de cui sau de pană. **3** (Reg; d. urechile oilor, caprelor) Cu vârful tăiat pieziș, ca semn de recunoaștere. **4** (D. obiecte; spc. d. bușteni) Cu colțurile sau muchiile retezate ori rotunjite. **5** (Reg) Aplecat într-o parte Si: *înclinat*, (reg) *teșos*. **6** (Reg) Turtit (**1**). **7** (Înv; îs) *Unghi* ~ Unghi obtuz. **8** (Fig) Care pricepe greu.

teșitor *sn* [At: DEX / Pl: ~*oare* / E: ***teși*** + *-tor*] Unealtă construită dintr-o tijă de oțel cu una sau cu ambele extremități tronconice, folosită la teșirea găurilor cilindrice.

teșitură *sf* [At: DOSOFTEI, ap. JAHRESBER. V. 137 / V: (reg) ***~șăt~***, ***~șet~***, ***~șt~***, ***tișăt~***, ***tiș~*** / Pl: ~*ri* / E: ***teși*** + *-tură*] **1** (Reg) Tăietură piezișă făcută într-un copac pentru a-l doborî. **2** Partea ascuțită, retezată în formă de pană sau crestată a unui par sau a unui lemn. **3** Suprafața teșită (**6**) a unui obiect. **4** (Reg) Tăietură făcută ca semn distinctiv în urechea oilor. **5** (Reg) Partea care rămâne în pământ dintr-un copac sau dintr-o tufă tăiată sau ruptă Si: *buturugă, ciot*. **6** (Reg) Scorbură. **7** Partea inferioară a tulpinilor de cereale, de floarea-soarelui etc., care rămâne în pământ după recoltare Si: (reg) *teș* (**3**), *teșeală* (**1**). **8** (Reg; pex) Loc cu țepi sau cioturi, rămas după tăierea stufului sau a unei păduri tinere. **9** (Reg) Bucată scurtă de lemn. **10** (Teh) Suprafață conică a unui obiect rezultată prin operația de teșire (**5**).

teșiță *sf* [At: DLR / Pl: ~*țe* / E: ***teși*** + *-iță*] (Reg) Fața tăieturii unei buturugi.

teșlag *sn* [At: V. MOLIN, V. T. 68 / V: (înv) ***~leag*** (Pl: ~*ege*) / Pl: ~*age* / E: ger ***Unterschlag***] (Tip) **1** Material tipografic din plumb, care se pune în josul paginii pentru a susține rândurile. **2** Rândul alb de jos.

teșlaifăr *sn* vz ***tișlaifăr***

teșleag *sn* vz ***teșlag***

teșman *sm* [At: I. CR. IX, 94 / Pl: ~*i* / E: ns cf *teșmeni*] (Mun) **1** Om zăpăcit. **2** Om țicnit.

teșmeagă *sm* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ~*egi* / E: pvb ***teșmegi***] (Mun) Persoană slăbită de bătrânețe Si: (reg) *teșmegitură*.

teșmec *sn* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***cheșmeci***, ***~echi*** / Pl: ~*uri* / E: ger ***Techtelmechtel***] (Buc; Mol) **1** Înșelătorie. **2** (Îf *cheșmeci*) Afacere secretă. **3** Faptă făcută pe ascuns.

teșmecherie *sf* [At: ALECSANDRI, T. 452 / Pl: ~*ii* / E: ctm ***teșmec*** + ***șmecherie***] (Mol) Șmecherie.

teșmechi *sn* vz ***teșmec***

teșmechii *sfp* [At: LEXIC REG. II, 126 / E: ***teșmechi*** + *-ie*] (Reg) **1** Bomboane[2] (**1**). **2** (Pex) Dulciuri (**40**).

teșmegeală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***teșmegi*** + *-eală*] (Mun) Slăbiciune din cauza bătrâneții.

teșmegi *v* vz ***teșmeni***

teșmegit, ~ă *a* vz ***teșmenit***

teșmegitură *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ~*ri* / E: ***teșmegi*** + *-tură*] (Mun) Teșmeagă.

teșmeli *v* vz ***teșmeni***

teșmelit, ~ă *a* vz ***teșmenit***

teșmeni [At: POLIZU / V: (reg) ~*egi*, ~*eli* / Pzi: ~*nesc* / E: ns cf *teșman*] (Mun) **1** *vr* A se zăpăci. **2** *vr* A se sminti. **3** *vt* (Îe) **A ~ (pe cineva) în bătăi** A bate (pe cineva) foarte tare. **4** *vt* A uza. **5** *vr* (Fig) A se șubrezi (de boală sau de bătrânețe).

teșmenire *sf* [At: POLIZU / Pl: ~*ri* / E: ***teșmeni***] (Reg) **1** Zăpăceală. **2** Sminteală.

teșmenit, ~ă [At: POLIZU / V: (reg) ***~egit***, ***~elit*** / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: ***teșmeni***] (Mun) **1** *a* (D. oameni) Zăpăcit. **2** *a* (D. oameni) Smintit. **3** *a* (D. oameni) Desfrânat[2] (**7**). **4** *a* (D. oameni) Netrebnic. **5-6** *smf, a* (Îf *teșmelit*) (Persoană) bețivă. **7-8** *smf, a* (Persoană) șubrezită (de boală sau de bătrânețe).

teșos, ~oasă *a* [At: VLAHUȚĂ, R. P. 177 / Pl: ~*oși*, ~*oase* / E: ***teș*** + *-os*] (Reg) Teșit (**5**).

teșrifat *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: ~*uri* / E: tc ***teșrifat***] (Tcî) Ceremonial de învestitură.

teștamentom *sn* vz ***testament***

teștement *sn* vz ***testament***

teștură *sf* vz ***teșitură***

teșulă *sf* vz ***tașculă***

teșuliță *sf* [At: DRLU / Pl: ~*țe* / E: ***teșulă*** + *-iță*] **1-4** (Îvr; șhp) Tășcuță (**1-4**).

teta *smi* [At: DEX / E: ngr **θῆτα**] **1** A opta literă a alfabetului grecesc. **2** Sunetul corespunzător literei teta (**1**).

tetac *sm* [At: SCL 1955, nr. 12, 146 / Pl: ~*aci* / E: srb ***tetak***] (Reg) Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu sau despre soțul mătușii sale.

tetan *sn* vz ***tetanos***

tetanic, ~ă [At: COSTINESCU / Pl: ~*ici*, ~*ice* / E: fr ***tétanique***, ger ***tetanisch***] (Med) **1-2** *a* Care se referă la tetanos sau la tetanie. **3** *a* Care provoacă tetanosul. **4** *a* Care este provocat de tetanos. **5** *smf* Bolnav de tetanos.

tetanie *sf* [At: BIANU, D. S. / Pl: ~*ii* / E: fr ***tétanie***] (Med) Sindrom caracterizat prin contracții musculare spasmodice și înțepenirea membrelor, ca urmare a unor boli sau a unei insuficiențe de calciu din organism Si: *tetanism*.

tetanism *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***tétanisme***] (Med) Tetanie.

tetaniza *vt* [At: DM / Pzi: ~*zez* / E: fr ***tétaniser***] **1** A provoca contracții musculare asemănătoare cu cele cauzate de tetanos. **2** A îmbolnăvi de tetanos.

tetanizare *sf* [At: DN[3] / Pl: ~*zări* / E: ***tetaniza***] **1** Provocare de contracții musculare asemănătoare cu cele cauzate de tetanos. **2** Îmbolnăvire de tetanos.

tetanizat, ~ă *a* [At: CAMIL PETRESCU, V. 47 / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: ***tetaniza***] (Rar) Care a fost atins de tetanos.

tetanos *sn* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA 316/11 / V: (înv) ***tetan***, ***~nus***, (îvr) ~*i*, ***titan*** / A și: *tet~* / E: ngr **τέτανος**, fr ***tétanos***, ger ***Tetanus***, it ***tetano***] Boală toxiinfecțioasă gravă, provocată de toxina bacilului tetanic (**3**), caracterizată prin contracții musculare violente.

tetanosi *sn* vz ***tetanos***

tetanus *sn* vz ***tetanos***

tetă *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~te* / E: srb ***teta***] **1** (Ban; Trs) Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu sau despre mătușa sa Si: (reg) *tetiușă*. **2** (Ban; înv) Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu sau despre cumnata sa. **3** (Pfm) Guvernantă (**3**).

tetărăz *snm* vz ***titirez***

tete *sms* [At: LB / Art.: *~a*, (rar) *~le*, G-D: *lui ~a*, *~i*, *~tii*; Vc: (reg) *~u* / V: (înv) ***teate***, (reg) ***tite***, ***tiute*** / E: bg ***тете*** cf rrm *tete*] **1** (Reg) Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu sau despre tatăl său. **2** (Reg; îlav) **De când ~a flăcău** De demult. **3** (Reg; îe) **N-are ~a, că ți-ar da** Spune cineva căruia i se cere un lucru pe care nu-l are sau i se cere să facă ceva ce nu-i stă în putere. **4** (Trs) Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu sau despre tatăl vitreg. **5** (Mol; Dob; de obicei determinat prin „mare", „moș") Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu sau despre bunic. **6** (Trs) Termen de respect folosit pentru a vorbi cu sau despre un frate mai în vârstă Si: (pop) *bădiță*, *neică*, *nenei*. **7** (Trs) Termen de respect folosit pentru a vorbi cu sau despre un unchi. **8** (Reg; îs) ~ *naș* Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu sau despre naș. **9** (Reg) Termen de respect folosit pentru a vorbi cu sau despre un bărbat (mai) în vârstă Si: (pop) *bade*, *neica*, *nene*. **10** (Reg; art.) Termen pe care îl folosește un bărbat vorbind despre sine (cu cineva mai tânăr sau în glumă).

tête-à-tête *ls* [At: DN^3 / E: fr ***tête-à-tête***] (Frr) **1** Conversație între patru ochi. **2** Întâlnire a două persoane. **3** Conversație intimă.

teteneasă *sf* vz ***tătâneasă***

teteneață *sf* vz ***tătâneață***

teter *sm* [At: LUNGIANU, CL. 44 / Pl: *~i* / E: ns cf *nete*, *neder*, *tencher*] (Mun) **1** Tânăr fără căpătâi Si: *haimana*. **2** (Pex) Tânăr prost.

teterez *snm* vz ***titirez***

teterist *sm* [At: SAHIA, N. 113 / Pl: *~iști* / E: ***T. t. r.*** (inițialele denumirii „tânăr cu termen redus") + *-ist*] (Asr) Soldat în termen care, în baza absolvirii unei școli civile de un anumit grad, beneficiază de reducerea serviciului militar la un an.

tetică *sm* [At: TDRG / Pl: *~ici* / E: ***tete*** + *-ică*] **1-2** (Reg; șhp) Tete (**1**) (tânăr).

tetieră *sf* [At: DEX / P: *~ti-e~* / Pl: *~re* / E: fr ***têtière***] Piesă accesorie a unui fotoliu sau scaun pe care se sprijină capul[1] (**1**).

tetină *sf* [At: DN^2 / Pl: *~ne* / E: fr ***tétine***] **1** Obiect de cauciuc în formă de mamelon prevăzut cu un orificiu, care se atașează la biberon. **2** (Pex) Susetă.

tetiuc *sm* [At: SCL 1955, 127 / Pl: *~uci* / E: ***tete*** + *-uc*] (Reg; hip) Tete (**6**).

tetiușă *sf* [At: SCURTU, T. 142 / Pl: ? / E: ns cf *tetă*[1], *tușă*[2]] (Olt; hip) Termen folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) mătușa sa.

tetra[1]***-*** [At: CADE / E: fr ***tétra-***, gr ***τετρα-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Patru. **2** De patru ori. **3** Format din patru (părți, elemente etc.).

tetra[2] *sn* [At: LTR^2 / E: dc] **1** Țesătură cu aspect de tricot în care două ochiuri pe față alternează cu două ochiuri pe dos. **2** (Pex) Produs confecționat din tetra[2] (**1**).

tetrabromură *sf* [At: DN^3 / E: fr ***tétrabromure***] Compus chimic conținând patru atomi de brom.

tetracarbonil *sn* [At: M. D. ENC. / E: ***tetra*** + ***carbonil***] (Chm; îs) ~ *de nichel* Compus al nichelului, care se prezintă sub forma unui lichid incolor, solubil în apă, foarte toxic, întrebuințat la prepararea nichelului de înaltă puritate.

tetrachenă *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ne* / E: fr ***tétrakène***] (Bot) Fruct format din patru achene, care se desfac numai la maturitate.

tetraciclină *sf* [At: DC / E: fr ***tétracycline***] Antibiotic utilizat în tratamentul infecțiilor cu colibacili, virusuri etc.

tetraclormetan *sn* [At: DC / E: ***tetra*** + ***clormetan***] (Chm) Tetraclorură (**2**).

tetraclorură *sf* [At: PONI, CH. 145 / Pl: *~ri* / E: fr ***tétraclorure***] (Chm) **1** Combinație a clorului cu un corp simplu tetravalent. **2** (Îs) ~ *de carbon* Compus organic lichid cu miros plăcut, care se folosește ca dizolvant pentru grăsimi, la fabricarea lacurilor, a insecticidelor, la umplerea stingătoarelor de incendiu Si: *tetraclormetan*.

tetracoralier *sm* [At: DN^3 / P: *~li-e~* / Pl: *~i* / E: ns cf fr *tétracoralliaires*] (Zlg) **1** (Lpl) Ordin de celenterate fosile, la care formele adulte prezintă simetrie bilaterală și patru septe principale. **2** Animal din ordinul tetracoralierilor (**1**).

tetracord *sn* [At: TIM. POPOVICI, D. M. / V: (îvr) ***~iu*** / Pl: *~uri* / E: fr ***tétracorde***] (Muz) **1** Liră cu patru coarde (folosită în antichitate). **2** Șir de patru sunete consecutive dintr-o scară muzicală.

tetracordiu *sn* vz ***tetracord***

tetracromatic, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~ici*, *~ice* / E: eg ***tetrachromatic***] În patru culori.

tetracromie *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: it ***tetracromia***] **1** Ansamblu de patru culori. **2** (Tip) Tipar (**1**) în patru culori.

tetrad *sn* vz ***tartaj***

tetradactil, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***tétradactyle***] (Zlg) Care are câte patru degete la fiecare picior.

tetradactilie *sf* [At: DN^3 / E: ns cf fr *tétradactylie*] (Blg) Stare a animalelor tetradactile.

tetradă[1] *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~de* / E: ns cf fr *tétrade*] **1** (Tip) Format de patru coli. **2** Grupare de patru entități (similare sau înrudite).

tetradă[2] *sf* vz ***tartaj***

tetradinam, ~ă *a* [At: DN^3 / Pl: *~i*, *~e* / E: ns cf fr *tétradyname*] (Bot; d. androceu) Format din șase stamine, din care patru sunt mai lungi, ca la crucifere.

tetradiu *sn* vz ***tartaj***

tetradrahmă *sf* [At: PÂRVAN, G. 600 / S și: (înv) *~achmă* / Pl: *~me* / E: gr ***τετραδράχμη***] Monedă de argint din Grecia antică, valorând patru drahme.

tetraeder *sn* vz ***tetraedru***

tetraedric, ~ă *a* [At: POLIZU / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***tétraédrique***, ger ***tetraedrisch***] (Gmt) **1** Care are forma unui tetraedru. **2** Privitor la tetraedru.

tetraedrit *sn* [At: DEX-S / E: fr ***tétraédrite***] Minereu de cupru și argint.

tetraedron *sn* vz ***tetraedru***

tetraedru *sn* [At: EGT 54^r / V: (înv) ***~der***, ***~ron*** / Pl: *~re* / E: fr ***tétraèdre***, ngr ***τετράεδρον***, ger ***Tetraeder***] (Gmt) Poliedru cu patru fețe triunghiulare, patru vârfuri și șase muchii.

tetraevangel *sn* vz ***tetraevanghel***

tetraevanghel *sn* [At: CORESI, ap. CCR 29/19 / P: *~ra-e~* / V: (înv) ***tatrav~***, ***~ngel***, ***~av~*** (A și: *~ghel*), ***~reavaghel*** (S și: *~agghel*), ***~ruv~*** (S și: *~ngghel*), ***tratav~***, ***treteev~*** / Pl: *~e* / E: ngr ***τετραευάγγελον***, ***τετραυάγγελον***] Carte care cuprinde cele patru Evanghelii Si: *evangheliar*, (rar) *tetraevanghelie*.

tetraevanghelie *sf* [At: (a. 1718) IORGA, S. D. XVII, 125 / P: *~ra-e~* / V: (îvr) ***tretiv~*** / Pl: *~ii* / E: slv ***тетраевангелик***] (Rar) Tetraevanghel.

tetrafluorură *sf* [At: PONI, CH. 145 / P: *~lu-o~* / Pl: *~ri* / E: ***tetra-*** + ***fluorură***] (Chm) Combinație de fluor cu un corp simplu care are patru valențe.

tetrafonic, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***tétraphonique***] Cuadrofonic.

tetrafonie *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ii* / E: fr ***tétraphonie***] (Rar) Cuadrofonie (**1**).

tetrage *sfp* vz ***tartaj***

tetragon *sn* [At: MOLNAR, RET. 41/12 / V: (îvr) ***~on*** / Pl: *~oane*, (înv) *~e* / E: fr ***tétragone***, ngr ***τετράγωνον***] **1** (Gmt; rar) Patrulater. **2** (Mat; îvr; îf *tetragonon*) Pătrat (**1**).

tetragonal, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***tétragonal***] **1-2** Care are formă de tetragon (**1-2**) Si: (îvr) *tetragonic* (**1-2**), *tetragonicesc* (**1-2**). **3** (Îs) *Sistem* ~ Sistem de cristalizare în formă de prismă dreaptă cu baza pătrată.

tetragonic, ~ă *a* [At: POLIZU / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ngr ***τετραγωνικός***] (Îvr) **1-2** Tetragonal (**1-2**).

tetragonicesc, ~ească a [At: GHEOM.-TRIGON. 138r/1 / Pl: *~ești* / E: cf ngr ***tetragonic*** + *-esc*] (Îvr) **1-2** Tetragonal (**1-2**).

tetragonicește *av* [At: NEGRUZZI, S. I, 280 / E: ***tetragonic*** + *-ește*] (Îvr) În mod categoric Si: *ferm, net.*

tetragonon *sn* vz ***tetragon***

tetragramă *sf* [At: DEX / Pl: *~me* / E: fr ***tétragramme***] (Liv) **1** Nume format din patru litere. **2** (Pex) Grup de patru litere.

tetrahidrobenzen *sm* [At: DEX-S / E: fr ***tétrahydrobenzène***, eg ***tetrahydrobenzene***] (Chm) Cicloalchenă cu șase atomi de carbon în moleculă.

tetrahidronaftalină *sf* [At: DEX / E: fr ***tétrahydronaphtalène*** după *naftalină*] (Chm) Tetralină.

tetraj *sn* vz ***tartaj***

tetralină *sf* [At: MACAROVICI, CH. 472 / E: fr ***tétraline***] (Chm) Lichid incolor, insolubil în apă, solubil în alcool, eter etc., obținut din naftalină, servind ca dizolvant în industria chimică Si: *tetrahidronaftalină.*

tetralob *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: cf fr *tétralobe*] Cvadrilob.

tetralogie *sf* [At: CADE / Pl: *~ii* / E: fr ***tétralogie***] **1** Grup de patru piese dramatice, format din trei tragedii și o dramă satirică, pe care poeții tragici greci îl prezentau într-un spectacol teatral complet la concursurile din antichitate. **2** (Pex) Grup de patru opere literare sau muzicale, renumite printr-o temă comună.

tetramenie *sf* vz ***tetraminie***

tetramer, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf fr *tétramère*] **1** (Liv) Construit din patru părți. **2** (Blg) Care se divide în patru.

tetrametru *sm* [At: DER / Pl: *~ri* / E: fr ***tétramètre***] (Lit) **1** Vers clasic greco-latin compus dintr-o serie de patru metri (patru grupe a câte două picioare). **2** (Pgn) Vers compus din patru unități ritmice.

tetraminie *sf* [At: (a. 1810) DOC. EC. 131 / V: (înv) ***~men~, tit~*** / Pl: *~ii* / E: ngr ***τετραμηνία***] (Înv) Interval de timp de patru luni.

tetraonidă *sf* [At: LINTIA, P. III, 427 / P: *~ra-o~* / Pl: *~de* / E: fr ***tétraonidés***] (Orn) **1** (Lpl) Familie de păsări galinacee care cuprinde ierunca, cocoșul-de-munte și speciile înrudite. **2** Pasăre care face parte din familia tetraonidelor (**1**).

tetrapareză *sf* [At: DN³ / Pl: *~ze* / E: nct] (Med) Diminuare a forței musculare la cele patru membre.

tetrapetal, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tétrapétale***] (D. flori) Cu patru petale.

tetraplegie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***tétraplégie***] (Med) Paralizie în care sunt lezate toate cele patru membre.

tetrapod¹ *sn* [At: (a. 1588) CUV. D. BĂTR. I, 199/4 / V: (înv) ***tat~, trata~*** / Pl: *~uri*, (înv) *~oade* / E: ngr ***τετράποδος***] **1** Piedestal cu patru picioare pe care se așază evanghelia sau diferite obiecte de cult. **2** (Pex) Acoperământ pentru tetrapod (**1**) (făcut dintr-o țesătură scumpă). **3** (Îvr) Pupitru pentru note. **4** (Îvr) Podium în templu pe care se oficiau anumite ceremonii religioase. **5** Bloc de beton armat cu patru proeminențe tronconice, folosit pentru protecția digurilor și a coastelor maritime.

tetrapod², ~ă [At: M. D. ENC. / Pl: *~ozi, ~e* / E: fr ***tétrapode***] **1** *sn* (Lpl) Supraclasă de vertebrate cu patru membre adaptate pentru deplasarea pe uscat, pentru locomoția acvatică sau aeriană. **2** *sn* Animal care face parte din clasa tetrapodelor² (**1**). **3** *a* (D. animale) Care are patru picioare Si: *patruped.*

tetrapodie *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: fr ***tétrapodie***, eg ***tetrapody***] (Lit) Metru antic compus din patru picioare.

tetrapter, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tétraptère***] (D. insecte) Care are două perechi de aripi.

tetrarh *sm* [At: N. TEST. (1648) 18v/21 / V: (înv) *~ă* / S și: (înv) *~rch* / Pl: *~i* / E: gr ***τετράρχης***, fr ***tétrarque***] **1** Guvernator al unei părți din Imperiul Roman. **2** Unul dintre cei patru membri ai unei tetrarhii (**2**). **3** Titlu dat de romani anumitor principi tributari de la frontierele răsăritene ale imperiului.

tetrarhat *sn* [At: DEX / Pl: *~e* / E: fr ***tétrar(c)hat***] **1** Demnitate de tetrarh (**1**) Si: *tetrarhie* (**5**). **2-3** Tetrarhie (**2, 4**).

tetrarhă *sm* vz ***tetrarh***

tetrarhie *sf* [At: ZILOT, CRON. 66 / Pl: *~ii* / E: gr ***τετραρχία***, fr ***tétrarchie***] **1** A patra parte dintr-o țară, supusă autorității unui tetrarh (**1**). **2** Formă de guvernământ, instituită de Dioclețian, care a împărțit Imperiul Roman între doi cezari și doi augusți, puterea supremă având-o împăratul Si: *tetrarhat* (**2**). **3** (Îvr) Conducere supremă a unui stat, constituită din patru persoane. **4** Perioadă în care își exercita funcția un tetrarh (**1**) Si: *tetrarhat* (**3**). **5** Tetrarhat (**1**). **6** Subdiviziune a falangei macedonene.

tetras *sm* [At: SADOVEANU, O. XIV, 503 / Pl: *~ași* / E: fr ***tétras***] (Orn; rar) Cocoș-de-munte (*Tetrao urogallus*).

tetrasilab, ~ă [At: CADE / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tétrasyllabe***] (Rar) **1** *a* Tetrasilabic. **2-3** *sn* Cuvânt (sau vers) format din patru silabe.

tetrasilabic, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***tétrasyllabique***] (D. cuvinte sau versuri) Care este format din patru silabe Si: (rar) *tetrasilab* (**1**).

tetrastih, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf it *tetrastico*, lat *tetrastichus*] (Liv) **1** (D. strofe) De patru versuri. **2** (Pgn) Format din patru părți.

tetrastil *sn, a* [At: DN³ / E: ns cf fr *tétrastyle*] (Aht) **1-2** (Edificiu) care are la fațadă patru coloane.

tetrasulfură *sf* [At: DN³ / Pl: *~ri* / E: fr ***tétrasulfure***] (Chm) Sulfură a cărei moleculă conține patru atomi de sulf.

tetratlon *sn* [At: DEX / Pl: *~oane* / E: fr ***tétrathlon***] Probă sportivă combinată la care se face însumarea punctelor realizate de concurent în patru probe reunite, alese de organizatorii concursurilor.

tetratlonist, ~ă *smf* [At: DEX / Pl: *~iști, ~e* / E: ***tetratlon*** + *-ist*] Sportiv specializat în tetratlon.

tetravaccin *sn* [At: DN³ / Pl: *~uri* / E: ***tetra-*** + ***vaccin***] Vaccin conținând patru componente profilactice diferite.

tetravalent, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***tétravalent***] (D. elemente chimice) Care are valența patru.

tetravanghel *sn* vz ***tetraevanghel***

tetrea *sf* [At: GHICA, S. 296 / Pl: *~ele* / E: tc ***tetre***] (Înv) Dulceață (de chitră).

tetreavaghel *sn* vz ***tetraevanghel***

tetrodă *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~de* / E: fr ***tétrode***] Tub electronic cu patru electrozi situați într-un balon cu vid.

tetroză *sf* [At: DN³ / Pl: *~ze* / E: fr ***tétrose***] (Chm) Monozaharidă cu patru atomi de carbon în moleculă.

tetruvanghel *sn* vz ***tetraevanghel***

teț *sn* vz ***chiuz***

tețen *sm* vz ***teține***

tețien *sm* vz ***teține***

tețin *sm* vz ***teține***

teține *s* [At: LB / V: (reg) ***tăț~*** *s*, ***~ten, ~tien, ~tin*** *sm* / Pl: ? / E: nct] (Bot; Trs) Călțunași (**3**) (*Tropaeolum majus*).

teu¹ *sn* [At: ATILA, P. 41 / Pl: *~ri*, (reg) *~ă* / E: fr ***té***] **1** Riglă de desen prevăzută la un capăt cu o piesă scurtă (reglabilă) care alunecă de-a lungul marginii planșetei, folosită la trasarea liniilor paralele (sau înclinate cu un anumit unghi, cu ajutorul piesei reglabile). **2** (Teh) Armătură metalică cu trei ramificații folosită la racordarea țevilor. **3** (Teh) Piesă fasonată din beton, fontă sau bazalt, cu trei ramificații, folosită pentru canalizări. **4** (Avț) Dispozitiv indicator în formă de T, folosit pe aeroporturi pentru a arăta direcția și sensul vântului, precum și direcția de aterizare. **5** (Reg) Dispozitiv de fier cu ajutorul căruia se fixează cuțitele la strung. **6** Suport improvizat din scânduri sau din bucăți de lemn, pe care se sprijină undițele la pescuit. **7** Obiect în formă de T, folosit la curățatul pardoselii.

teu², tea *pps, aps* vz ***tău¹***

teucă *sf* vz ***teică¹***

teugă *sf* [At: ABC MAR. / P: *te-u~* / Pl: *~uge* / E: fr ***teugue***] Construcție situată deasupra punții superioare la prora unei nave, în interiorul căreia sunt amenajate magazii și, mai rar, locuințe pentru echipaj.

teujer¹ *sm* vz ***tușer***

teujer[2] *sn* vz ***tăujer***

teurg *sm* [At: DN[3] / P: *te-urg* / Pl: *~rgi* / E: ns cf lat *theurgus*] (Liv) Practicant al teurgiei.

teurgic, ~ă *a* [At: DN[3] / P: *te-u~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ns cf fr *théurgique*] (Liv) **1** Referitor la teurgie. **2** Care ține de teurgie.

teurgie *sf* [At: DEX / P: *te-u~* / E: fr ***théurgie***, lat ***theurgia***] (Liv) Magie albă.

teuton, ~ă [At: MAIORESCU, D. I, 32 / P: *te-u~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***teuton***] **1** *smp* Ordin monaho-cavaleresc german creat în evul mediu. **2-3** *sm, a* (Șîs *cavalerii ~i*) Persoană care făcea parte din ordinul teutonilor **(1)**. **4** *a* Care aparține teutonilor **(1)** Si: *teutonic* **(2)**. **5** *a* Privitor la teutoni **(1)** Si: *teutonic* **(3)**. **6** *a* (Pgn; dep) Nemțesc. **7** *smp* Trib germanic din Iutlanda și insulele daneze. **8** *sms* Persoană care făcea parte din tribul teutonilor **(7)**. **9-10** *a* Teutonic **(4-6)**.

teutonic, ~ă [At: MAIOR, I. B. 64/7 / P: *te-u~* / V: (înv) ***tevt~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: lat ***teutonicus***, fr ***teutonique***] **1** *smf* (Îvr) German **(1)**. **2-3** *a* Teuton **(4-5)**. **4** *a* Care aparține teutonilor **(7)** Si: *teuton* **(8)**. **5** *a* Referitor la teutoni **(7)** Si: *teuton* **(9)**. **6** *a* În felul teutonilor **(7)** Si: *teuton* **(10)**.

tevarih *sn* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 246 / Pl: *~uri* / E: tc ***tevarih***] (Înv) Cronică **(1)** turcească.

tevatură *sfs* [At: CARAGIALE, O. IV, 344 / V: (reg) ***tav~, tăvăt~, ~văt~, tiv~*** / E: tc ***tevatür***] **1** Zarvă. **2** Neplăcere. **3** Tulburare socială Si: *răscoală, răzmeriță*. **4** Încăierare.

tevaturin *av* [At: ȘIO II_2, 163 / E: tc ***tevatürin***] (Tcî) În public.

tevătură *sfs* vz ***tevatură***

tevecheliu, ~ie *a* vz ***tivilichiu***[2]

tevelechie *sf* vz ***tivilichie***

tevilechie *sf* vz ***tivilichie***

tevilichie *sf* vz ***tivilichie***

tevnic *sn* vz ***temnic***

tevniță *sf* vz ***temniță***

tevtonic, ~ă *a* vz ***teutonic***

tex *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~uri* / E: fr ***tex***] (Tex) Unitate de măsură folosită pentru indicarea fineții firelor și a semifabricatelor textile, reprezentând greutatea în grame a 1000 de metri de fir.

texoprint *sn* [At: DEX / E: ger ***Texoprint***] (Tip) Procedeu de obținere a unui dispozitiv prin fotografierea directă a formei de tipar înalt.

text *sn* [At: PRAVILA (1814), IX/3 / V: (înv) ***test*** / Pl: *~e*, (înv) *~uri* / E: lat ***textus***, fr ***texte***, ger ***Text***, it ***testo***] **1** Totalitate a termenilor, a frazelor care constituie o scriere (operă literară sau artistică, discurs, lege etc.). **2** Scriere tipărită sau în manuscris. **3** Scriere considerată în redactarea ei originală și autentică. **4** Parte a unei lucrări scrise sau tipărite care cuprinde comunicarea propriu-zisă fără titluri, observații etc. **5** Parte a unei forme de tipar, compusă numai din litere și semne tipografice, fără ilustrații și fără titluri. **6** Fragment al unei opere (caracteristic pentru gândirea sau arta autorului). **7** Cuvintele unei bucăți de muzică vocală. **8** (Pgr) Literă de tipar cu corpul de 20 de puncte tipografice.

textier *sm* [At: M 1962, nr. 4, 14 / P: *~ti-er* / Pl: *~i* / E: ***text*** + *-ier*] Autor de texte **(7)**.

textil, ~ă [At: BREZOIANU, A. 122/19 / V: (înv) ***test~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***textile***] **1** *a* (D. plante) Din care se extrag fibre pentru țesături. **2** *a* (D. fibre, materiale, mașini etc.) Care servește la țesut sau la tricotat. **3** *a* Țesut din fibre textile **(2)**. **4-5** *a* Care se referă la țesătorie (sau la țesături). **6** *sfp* Materiale constituite din fibre textile **(2)** Si: *pânzeturi, stofe*. **7** *sfp* (Pex) Obiecte confecționate din textile **(6)**.

textilist, ~ă [At: IONESCU-MUSCEL, FIL. 26 / Pl: *~iști, ~e* / E: ***textil*** + *-ist*] **1-2** *smf, a* (Persoană) care se ocupă cu țesătoria. **3-4** *smf, a* (Persoană) specializată în industria textilă. **5** *smf* (Fam) Apelativ depreciativ dat de nudiști persoanelor care poartă costum de baie.

textolit *sn* [At: ENC. TEHN. I, 209 / Pl: *~e* / E: fr ***textolit***] Material în formă de plăci, constituit din straturi de țesături impregnate cu rășini, utilizat ca material electroizolant în electrotehnică, radiotehnică, la fabricarea roților dințate silențioase etc.

textolog *sm* [At: L. ROM. 1961, 74 / Pl: *~ogi* / E: rs **текстолог**] Specialist în textologie.

textologic, ~ă *a* [At: DN[2] / Pl: *~ici, ~ice* / E: ns cf rs *текстологический*] **1** Care se referă la textologie. **2** Privitor la textologie. **3** De textologie.

textologie *sf* [At: V. ROM. ianuarie, 1960, 165 / E: ns rs **текстология**] Disciplină filologică aplicată la studiul comparat al textelor unor opere literare sau de altă natură, pentru stabilirea versiunii definitive corecte, autentice, în vederea republicării operelor în ediții postume.

textual, ~ă *a, av* [At: NEGULICI / P: *~tu-al* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***textuel***] **1-2** (Care este) identic cu textul **(1)** Si: (îvr) *testualmente*.

textuleț *sn* [At: HASDEU, I. C. I, 39 / V: (îvr) ***test~*** / Pl: *~e* / E: ***text*** + *-uleț*] **1-14** (Rar; șhp) Text **(1-7)** (mic).

textura *vt* [At: DEX / Pzi: *~rez* / E: eg ***texture***] A face să crească volumul fibrelor sintetice textile în vederea îmbunătățirii calității termoizolante, extensibile etc.

textură *sf* [At: J. CIHAC, I. N. 443/26 / V: (înv) ***test~*** / Pl: *~ri* / E: fr ***texture***, lat ***textura***, ger ***Textur***, it ***testura***] **1** Mod de distribuire în spațiu a părților componente ale rocilor și raporturile dintre aceste părți. **2** Mod de dispunere orientată în spațiu a constituenților structurali ai unui metal sau ai unui aliaj. **3** Structură a solului sau a unui strat geologic dată prin proporția diferitelor particule minerale. **4** Felul cum sunt dispuse fibrele unei părți a corpului. **5** (Rar) Țesătură. **6** Aspectul unei țesături, determinat de finețea și de legătura firelor constituente. **7** (Pan) Mod în care sunt dispuse, aranjate componentele unei opere literare. **8** (Pgr) Imprimat de dimensiuni mici, sub formă de fâșie, care se lipește peste pasajele de rectificat ale unei lucrări tipărite.

tezaur *sn* [At: DRLU / P: *~za-ur* / S și: (înv) *tesa~, the~* / Pl: *~e*, (îvr) *~i* sm / E: lat ***thesaurus***] **1** Cantitate mare de monede, bijuterii, pietre scumpe sau alte obiecte de preț, strânse și păstrate într-un loc sigur. **2** (Pex) Avere **(4)**. **3** Loc unde se păstrează obiectele de preț. **4** Muzeu aparținând unei biserici, unei mănăstiri, în care sunt păstrate relicve și obiecte prețioase. **5** Bani sau obiecte prețioase ascunse de multă vreme în pământ și care au fost descoperite întâmplător Si: *comoară*. **6** Totalitatea metalelor prețioase, a efectelor etc. care se găsesc în depozitul unei bănci de emisie, constituind acoperirea biletelor de bancă sau a bancnotelor emise. **7** Totalitatea bunurilor de care dispune statul la un moment dat. **8** Loc unde se păstrează depozitele de metale prețioase, bani sau efecte ale statului sau ale unei bănci Si: *vistierie*. **9** (Îs) *Bon de ~* Titlu de obligație emis pe termen scurt de un stat pentru a obține împrumuturi de la cetățeni în vederea acoperirii unor nevoi imediate ale bugetului și pentru care statul plătește dobândă. **10** (Fig) Ceea ce este considerat ca foarte prețios, util. **11** (Fig) Ceea ce este foarte iubit și prețuit Si: *comoară, odor*. **12** (Fig) Patrimoniu spiritual al unei societăți, al unei epoci. **13** (Fig) Lucrări de valoare, de erudiție. **14** (Fig) Totalitatea cuvintelor unei limbi, din toate perioadele, regiunile și domeniile de utilizare. **15** (Lin; fig; îs) *Dicționar ~* Dicționar explicativ, având ca principiu înregistrarea tuturor cuvintelor unei limbi (inclusiv arhaisme, neologisme, cuvinte tehnice, dialectale și argotice).

tezaurar *sm* [At: (a. 1703) IORGA, S. D. XII, 11 / P: *~za-u~* / V: (înv) ***~iu*** (S și: *tesa~*), (îvr) ***tejaurareș*** / S și: (înv) *tesa~* / Pl: *~i* / E: lat med ***thesaurarius***] (Înv) **1-2** Trezorier **(1-2)**.

tezaurariat *sn* [At: ȘINCAI, HR. III, 198/35 / P: *~za-u-ra-ri-at* / S și: (înv) *tesa~* / Pl: *~e* / E: lat med ***thesaurariatus***] (Înv) **1** Oficiu unde se păstrează și se administrează tezaurul **(6)** public. **2** Departamentul de finanțe Si: *vistierie*, (înv) *tezaurărie*.

tezaurariu *sm* vz ***tezaurar***

tezaurărie *sf* [At: (a. 1818) GCR II, 223 / P: *~za-u~* / V: (înv) ***~rer~*** / S și: (înv) *thesa~* / Pl: *~ii* / E: ***tezaurar*** + *-ie*] (Înv) Tezaurariat **(2)**.

tezaurerie *sf* vz ***tezaurărie***

tezauriza *vt* [At: DRLU / P: *~za-u~* / S și: (înv) *tesa~* / Pzi: *~zez* / E: fr ***thésauriser***] **1** A acumula monede, obiecte de metal prețios. **2** A sustrage din circuitul economic normal mijloacele bănești aflate sub formă de bani sau de valută.

tezaurizare *sf* [At: COSTINESCU / P: *~za-u~* / S și: (înv) *tesa~* / Pl: *~zări* / E: ***tezauriza***] **1** Acumulare de monede, de obiecte de metal prețios. **2** Sustragere din circuitul economic normal a mijloacelor bănești aflate sub formă de bani sau de valută.

tezaurizator *sm* [At: IORGA, P. A. II, 149 / P: *~za-u~* / Pl: *~i* / E: ***tezauriza*** + *-tor*] (Rar) Persoană care tezaurizează (**1**).

teză *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / S și: (înv) *tesă* / Pl: *~ze* / E: fr ***thèse***, ger ***These***] **1** Afirmație expusă și susținută într-o discuție. **2** Idee formulată concis, susținută ca temei al unei concepții (filologice, juridice, politice etc.) Si: (îrg) *teseș*. **3** (Înv; îlav) **În ~ generală** În general. **4** Idee, concepție, teorie funcționând, spre deosebire de tendință, ca o schemă prestabilită în care artistul încadrează forțat elementele realității. **5-6** (Îs) *~ de doctorat* (sau *de licență*) Lucrare științifică prezentată de un candidat pentru obținerea titlului de doctor (sau de licențiat). **7** Lucrare scrisă, făcută de elevi în clasă sub supravegherea profesorului, la sfârșitul unei perioade de studii sau la un examen. **8** (Flz) Idee sau propoziție care formează primul termen al unei antinomii (în filozofiile raționaliste de tip kantian) sau al unei contradicții de tip dialectic (în filozofiile hegeliană și marxistă).

tezân *s* [At: CHEST. VI, 158/9 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Cană de tinichea, în care se păstrează mierea.

tezec *sn* vz ***tizic***

tezgă *sf* [At: CL 1965, 370 / Pl: ? / E: srb ***tezga***] (Reg) Masa de lucru a tâmplarului.

tezic *sn* vz ***tizic***

tezism *sm* [At: GHEREA, ST. CR. I, 301 / E: ***teză*** + *-ism*] **1** Limitare a unei opere de artă la ilustrarea sau la demonstrarea unei teze (**4**). **2** (Pex) Didacticism (**2**). **3** Propagare a anumitor teze (**2**).

tezist, ~ă [At: GHEREA, ST. CR. II, 249 / Pl: *~iști, ~e* / E: ***teză*** + *-ist*] **1-2** *a* Care se bazează pe tezism (**1-2**). **3-4** *a* Care aparține tezismului (**1-2**). **5** *a* Care susține o anumită teză (**4**) în artă, în literatură etc. **6-8** *smf* Adept al tezismului (**1-3**).

tezlă *sf* vz ***teslă***

tfiline *sp* [At: SADOVEANU, O. VIII, 91 / E: ebr ***tfilin***] (Rar) Bucăți de pergament, cu versete din Biblie, închise într-o cutioară, pe care evreii ortodocși și le pun pe frunte și pe brațul stâng când își fac rugăciunea Si: *filacteră*.

tfu *sn, i* [At: ALR II, 3256/587 / E: fo] (Pop) **1-2** (Cuvânt care) exprimă mirarea. **3-4** (Cuvânt care) exprimă admirația Cf *pfui*.

thailandez, ~ă [At: DEX-S / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***thailandais***] **1-2** *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Thailandei sau este originară din Thailanda. **3** *smp* Populația de bază a Thailandei. **4-5** *a* Care aparține Thailandei sau thailandezilor (**3**). **6-7** *a* Privitor la Thailanda sau la thailandezi (**3**). **8-9** *a* Caracteristic Thailandei sau thailandezilor (**3**). **10** *a* Originar din Thailanda. **11-12** *sfa, a* (Șîs *limba ~ă*) Limba vorbită de thailandezi (**3**).

thalidomidă *sf* [At: DEX-S / Pl: *~de* / E: eg. fr ***thalidomide***] (Far) Tranchilizant și antivomitiv cu acțiune nocivă asupra fătului când este administrat femeilor gravide.

thanetian [At: DN[3] / P: *~ti-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***thanétien***] **1** *sn* (Glg) Etaj de la începutul eocenului. **2** *a* Care aparține thanetianului (**1**). **3** *a* Caracteristic thanetianului (**1**).

themă *sf* [At: DN[3] / E: cf gr ***θέμα***] (Ist) Unitate teritorial-administrativă și militară a Imperiului Bizantin, în care cele două puteri – ostășească și civilă – erau încredințate unui strateg, numit de împărat și dependent direct de acesta.

theți *smp* [At: DN[3] / E: fr ***thêtes***] (În Grecia antică) Țărani care, pierzându-și micile proprietăți, erau siliți să muncească pe pământurile aristocraților sau să vagabondeze, cerșind.

thias *sn* [At: DN[3] / E: gr ***θίασος***] Denumire dată în Grecia antică și în provinciile de limbă greacă asociațiilor de credincioși ai lui Dionysos.

thriller *sn* [At: DEX / P: *trilăr* / E: eg ***thriller***] (Agm) Roman, piesă de teatru sau film de groază.

ti[1] *sn, i* [At: GORJAN, H. IV, 21/26 / V: (pop) ***tiu*** / E: fo] (Pop; de obicei cu „i" prelungit) **1-2** (Cuvânt care) exprimă mirare. **3-4** (Cuvânt care) exprimă admirație. **5-6** (Cuvânt care) exprimă mânie. **7-8** (Cuvânt care) exprimă necaz.

ti[2] *sn, i* [At: ALR II, 5748/141 / E: fo] (Reg; pronunțat cu „i" prelungit) **1-2** (Cuvânt care) imită strigătul caracteristic al rândunelelor.

tiagă *sf* vz ***teleagă***

tiamină *sf* [At: DEX / P: *ti-a~* / E: fr ***thiamine***] (Far) Vitamina B_1.

tiară *sf* [At: AETHIOPICA, 26[r] / P: *ti-a~* / Pl: *~re* / E: ngr ***τιάρα***, lat ***tiara***, fr ***tiare***] **1** Coroană pe care o purtau regii vechilor perși și conducătorii altor popoare orientale. **2** Mitră papală, formată din trei coroane suprapuse. **3** (Pex) Mitră bogat împodobită, purtată la solemnități deosebite. **4-5** (Pm) Persoană care poartă tiară (**2-3**). **6** Demnitatea de papă. **7** (Lsg; art.) Clerul (**1**). **8** (Lsg; art.) Autoritatea clericală. **9** (Îvr) Acoperământ al capului, de formă conică, foarte înalt, pe care îl purtau astrologii, alchimiștii, vrăjitorii.

tiban *sn* vz ***taban[1]***

tibet *sn* [At: (a. 1853) IORGA, S. D. VI, 138 / V: (îrg) ***tab~, teb~*** / Pl: ? / E: tc ***tibet***] **1** (Iuz) Lână de Tibet. **2** (Mun) Țesătură făcută din tibet (**1**). **3** (Reg) Haină țărănească. **4** (Reg) Blană de oaie din Tibet. **5** (Mun) Basma neagră de satin. **6** (Reg) Panglică (de satin).

tibetan, ~ă [At: V. ROM. octombrie 1955, 143 / Pl: *~i, ~e* / E: ***Tibet*** + *-an* cf fr *tibétain*] **1-2** *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Tibetului sau este originară de acolo. **3** *smp* Populația de bază a Tibetului. **4-5** *a* Caracteristic Tibetului sau tibetanilor (**3**). **6-7** *a* Referitor la Tibet sau la tibetani (**3**). **8** *a* Din Tibet.

tibgă *sf* vz ***tigvă***

tibia *sfi* [At: KRETZULESCU, A. 80/1 / P: *~bi-a* / V: ***~bie*** (Pl: *~ii*) *sf* / E: fr, lat ***tibia***] (Atm) Os lung și gros al piciorului, situat între genunchi și gleznă, care formează, împreună cu peroneul, scheletul gambei Si: (pop) *fluier, țurloi*.

tibial, ~ă [At: KRETZULESCU, A. 258/13 / P: *~bi-al* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tibial***] **1** *a* Care se referă la tibia. **2** *a* Care aparține de tibia. **3** *a* Care are legătură cu tibia. **4** *sm* (Rar) Mușchiul tibial (**2**).

tibială *sf* [At: ODOBESCU, S. III, 74 / P: *~bi-a~* / Pl: *~le* / E: lat ***tibiale***] (Înv) Apărătoare a pulpei Si: *jambieră, pulpar*.

tibică *sf* [At: A II, 10 / Pl: ? / E: ns cf *chibăl*] (Trs) **1** Vas de lemn cu capac. **2** Butoiaș cu o capacitate de 15 l, lung și turtit, făcut din lemn, cu care se cară apă în spate, pe munte. **3** Vas de lemn cu care se aduce vinul. **4** Butoi în care se pun castraveții la murat.

tibicen *sm* [At: ARISTIA, PLUT. / V: (îvr) ***~icin*** / A și: *~icen* / Pl: *~i* / E: lat ***tibicen*** cf it *tibicine*] (Ant) Cântăreț din fluier, din flaut.

tibicin *sm* vz ***tibicen***

tibie *sf* vz ***tibia***

tibișir *sn* [At: (a. 1792) ap. ȘIO II_1, 359 / V: (îvr) ***tipișâr*** / Pl: *~e* / E: tc ***tebeșir***] (Reg) **1** Cretă de scris pe tablă. **2** (Îe) **A ajunge la ~** A rămâne fără bani (la jocul de cărți). **3** (Îae) A ajunge să joace pe datorie. **4** Calcar fin, granular Si: *cretă*.

tibișiros, ~oasă *a* [At: CIHAC II, 622 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***tibișir*** + *-os*] (Înv) Cretos (**2**).

tibitin *sm* [At: MAT. FOLK. 1357 / Pl: ? / E: ns cf *tipitină*] (Reg) Plantă nedefinită mai îndeaproape.

tiboc *sm* vz ***țiboacă***

tibric *sn* vz ***chibrit***

tic[1] *sn, i* [At: ALR I, 353/934 / V: (reg) ***tichi*** / E: fo] (Rep) **1-2** (Cuvânt care) redă sunetul ritmic al ceasornicului Si: *tic-tac* (**1-2**). **3-4** (Cuvânt care) redă bătăile inimii Si: *tic-tac* (**3-4**). **5-6** (Reg) Ting (**1-2**).

tic[2] *sn* [At: VLAHUȚĂ, ap. CADE / Pl: *~uri* / E: fr ***tic***, ger ***Tick***] **1** (Șîs *~ nervos*) Mișcare convulsivă, bruscă, spasmodică și repetată, rezultată din contractarea involuntară a unuia sau a mai multor mușchi. **2** (Îs) *~ul ursului* Mișcare nervoasă, de legănare a corpului sau a capului, pe care o deprind animalele sălbatice aflate în captivitate, uneori și caii. **3** (Iuz; îs) *~ dureros al feței* Nevralgie facială. **4** Deprindere (neplăcută, ridicolă etc.) pe care o capătă cineva în mod inconștient Si: *manie, obicei, tabiet*. **5** (Șîs *~ verbal*) Obicei (caracteristic unor persoane) de a repeta, involuntar, anumite cuvinte în cursul vorbirii. **6** Clișeu literar Si: *șablon*.

tic[3] *sn* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***tioc***, ***tiuc*** / Pl: *~uri* / E: pbl fo] **1** (Trs; Ban) Ciocul găinii. **2** (Olt; Trs) Râtul porcului. **3** (Îe) **A-i da** (cuiva) **peste ~** A repezi pe cineva pentru un gest (o faptă etc.) nepermis(ă). **4** (Olt; Trs; pan) Partea de dinainte, încovoiată în sus, a tălpilor saniei. **5** (Reg; pan) Vârful opincii. **6** (Reg; pan) Fiecare dintre cele două capete ale părții metalice la târnăcop.

tic[4] *sn* [At: VICIU, GL. / Pl: *~uri* / E: ns cf *butic*] **1** (Trs) Putină pentru păstrat brânza. **2** (Reg) Oală în care se păstrează laptele sau brânza. **3** (Reg) Putinei. **4** (Reg) Cutie de lemn Si: *lădiță*.

tic[5] *sn* vz ***spic***

tical *sm* [At: DN[3] / E: ger ***Tical***] Baht.

ticală *sf* [At: CORESI, ap. GCR I, 25/11 / Pl: *~le*, (reg) *~căli* / E: ns cf *ticăi*[2]] **1** (Îrg) Suferință. **2** (Îrg) Ticăloșie **(1)**. **3-4** (Reg) Ticăit[2] **(1, 3)**. **5** (Reg) Persoană neajutorată. **6** (Reg) Persoană slăbănoagă Si: (reg) *ticanie*. **7** (Mun) Muncă anevoioasă.

ticalnic, ~ă *a* [At: (a. 1620) ap. ROSETTI–CAZACU, I. L. R. I, 199 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***ticală*** + *-nic*] (Îvr) Nenorocit.

ticanie *sf* [At: LEXIC REG. 110 / Pl: ? / E: ***ticăi***[2] + *-anie*] (Buc) Ticală **(6)**.

ticaraie *sf* vz ***tecărău***[2]

ticarauă *sf* vz ***tecărău***[2]

ticarău *sn* vz ***tecărău***[2]

tica-tac *sn, i* vz ***tic-tac***

tica-taca *sn, i* vz ***tic-tac***

tică[1] *sf* [At: CHEST. V, 157/66 / Pl: ? / E: ***tic***[1]] (Reg) Clopot care se pune la gâtul oilor.

tică[2] *sm* vz ***tătic***

ticăci *v* vz ***ticăi***[2]

ticăi[1] *vi* [At: DDRF / Pzi: 3 *~ește*, *~e* / E: ***tic***[1] + *-ăi*] **1** (D. ceasornice) A emite un sunet ritmic, caracteristic în timpul funcționării Si: (pfm) *a tăcăi* **(2)**, *a tâcâi* **(1)**. **2** (D. inimă) A bate tare (din cauza unei emoții puternice) Si: *a palpita*, *a zvâcni*, (pfm) *a tăcăi* **(3)**, *a tâcâi* **(2)**, (reg) *a tâcâti*.

ticăi[2] [At: CORESI, EV. 245 / V: (înv) ***~ăci***, (reg) ***~ăli*** / Pzi: *~esc* / E: ns cf *ticală*] **1** *vi* (Reg) A lucra încet, fără spor Si: (reg) *a se mocăi*, *a se mocoși*. **2-3** *vir* (Îrg) A suferi.

ticăială *sf* [At: C. PETRESCU, C. V. 11 / Pl: *~ieli* / E: ***ticăi***[2] + *-eală*] (Reg) Încetineală în muncă Si: *migăleală*, (reg) *mocăială*, *mocoșeală*.

ticăindă *a* [At: GORJAN, H. II, 119/8 / Pl: *~de* / E: ***ticăi***[1]] (Rar; d. inimă) Care ticăie[1] **(2)** Si: (pop) *tâcâindă*.

ticăință *sf* [At: DOSOFTEI, PS. 285/16 / Pl: *~țe* / E: ***ticăi***[2] + *-ință*] (Înv) **1** Suferință. **2** Mizerie.

ticăire *sf* [At: ANTIM, ap. TDRG / Pl: *~ri* / E: ***ticăi***[2]] (Înv) **1** Suferință. **2** Mizerie.

ticăit[1] *sn* [At: DDRF / Pl: *~uri* / E: ***ticăi***[1]] **1** Sunet ritmic, caracteristic emis în timpul funcționării ceasornicului Si: (pfm) *tăcăit* **(2)**, *tâcâială* **(1)**, (îvr) *tăcăitură* **(2)**, *tâcâire* **(1)**. **2** Palpitație a inimii Si: *zvâcnire*, (pfm) *tăcăit* **(3)**, *tâcâială* **(2)**, *tâcâit*, (reg) *ticăitură* **(2)**, (îvr) *tăcăitură* **(3)**, *tâcâire* **(2)**.

ticăit[2], ***~ă*** [At: MOXA, 393/8 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***ticăi***[2]] (Reg) **1-2** *smf, a* (Persoană) care lucrează încet și fără spor Si: (reg) *mocăit*, *mocoșit*, *ticală* **(3)**. **3-4** *smf, a* (Persoană) care reacționează cu întârziere Si: *bleg*, (reg) *ticală* **(4)**. **5-6** *smf, a* (Pex) (Persoană) care nu este în stare să facă ceva Si: *nevrednic*, (îrg) *ticălos* **(8-9)**. **7-8** *smf, a* Ticălos **(1-2)**. **9** *a* (D. viață, modul de trai) Plin de supărări, de amărăciuni Si: *amărât*. **10** *a* (D. oameni și manifestările lor) Mizerabil. **11** *a* (D. oameni și manifestările lor) Care exprimă răutate, josnicie Si: (îrg) *ticălos* **(13)**. **12** *a* Zgârcit.

ticăitură *sf* [At: TDRG / Pl: *~ri* / E: ***ticăi***[1] + *-tură*] (Reg) **1** Bătaie ușoară (în ușă) Si: *ciocănit*, *ciocănitură*, (îrg) *tâcâitură*. **2** Ticăit[1] **(2)**.

ticăitește *av* [At: (a. 1643) BV I, 139/33 / E: ***ticăit***[2] + *-ește*] (Înv) **1** În mod chinuitor Si: *mizerabil*. **2** Ticăloșește **(2)**.

ticăiție *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 49r/33 / Pl: *~ii* / E: ***ticăit***[2] + *-ie*] (Înv) **1-2** Ticăloșie **(2-3)**.

ticăli *v* vz ***ticăi***[2]

ticălos, ~oasă [At: CORESI, EV. 6 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***ticală*** + *-os*] **1-2** *smf, a* (Îrg) (Persoană) care se află într-o stare (materială sau morală) vrednică de plâns Si: *biet*, *chinuit*, *năpăstuit*, *necăjit*, *nenorocit*, *sărman*, (reg) *ticăit*[2] **(7-8)**. **3** *a* (Îrg; d. stări, situații, viață) Plin de suferință, de lipsuri Si: *jalnic*, *nenorocit*. **4** *a* (Îrg) Cu aspect sărac, urât Si: *mizerabil*, *sărăcios*. **5** *a* (Îrg; d. obiecte) În stare proastă Si: *deteriorat*, (îrg) *ticăloșit* **(2)**. **6** *a* (Înv) Fără valoare Si: *neînsemnat*. **7** *a* (Îvr) Nesemnificativ în rezultate. **8-9** *smf, a* (Îrg) Ticăit[2] **(5-6)**. **10-11** *smf, a* (Îrg) (Persoană) care nu are putere Si: *slab*, *șubred*. **12-13** *smf, a* (Persoană) care are un caracter josnic Si: *infam*, *mârșav*, *mizerabil*, *nemernic*, *netrebnic*, (pfm) *parșiv*, (îrg) *ticăit*[2] **(11)**, (îvr) *păgânos*, *ticăloșit* **(3)**. **14** *a* (D. manifestări, acțiuni ale oamenilor etc.) Vrednic de dispreț Si: *detestabil*, *infam*, *josnic*, *nedemn*. **15** *a* (D. manifestări, acțiuni ale oamenilor etc.) Care exprimă ticăloșie **(2)** Si: *mârșăvie*, *nerușinare*. **16** *a* Care trădează senzualitate Si: *insinuant*, *provocator*. **17** *a* (Fig; d. vreme) Urât.

ticăloșenie *sf* [At: ARDELEANU, D. 188 / Pl: *~ii* / E: ***ticălos*** + *-enie*] (Rar) **1-2** Ticăloșie **(2-3)**.

ticăloșește *av* [At: BIBLIA (1688), 177[1]/25 / E: ***ticălos*** + *-ește*] **1** (Înv) În mod jalnic Si: *mizerabil*. **2** (Rar) În mod josnic Si: *mârșav*, (înv) *ticăitește* **(2)**.

ticăloși [At: ANTIM, P. 31 / Pzi: *~sesc* / E: ***ticălos***] **1-2** *vtr* (Îrg) A face să ajungă (sau a ajunge) într-o stare materială vrednică de milă Si: *a (se) nenoroci*, *a sărăci*. **3** *vr* (Îrg; d. limbă, neam etc.) A se degrada **(12)**. **4** *vr* (Înv) A se umili. **5** *vt* (Îvr) A deplânge **(2)**. **6** *vr* (Îvr) A se văita. **7** *vr* (Reg) A pierde din puteri (din cauza bătrâneții) Si: *a slăbi*, *a se șubrezi*. **8** *vr* (Reg; fig) A pierde din dârzenie. **9-10** *vtr* A face să devină (sau a deveni) josnic Si: *a decădea*, (îvr) *a (se) netrebnici*.

ticăloșie *sf* [At: (a. 1703) GCR I, 348/10 / Pl: *~ii* / E: ***ticălos*** + *-ie*] **1** (Îrg) Stare de mizerie Si: *lipsă*, *nenorocire*, *sărăcie*, (îrg) *ticală* **(2)**. **2** Lipsă de scrupule Si: (rar) *ticăloșenie* **(1)**, (înv) *ticăiție* **(1)**. **3** Faptă josnică Si: *josnicie*, *mârșăvie*, *nelegiuire*, *nemernicie*, *netrebnicie*, (rar) *ticăloșenie* **(2)**, (pop) *parșivenie*, (reg) *năsărâmbie*, *parșivărie*, (înv) *ticăiție* **(2)**, (fig) *tină* **(3)**.

ticăloșire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***ticăloși***] **1** (Îrg) Decădere din punct de vedere material Si: *nenorocire*, *sărăcire*. **2** Decădere morală Si: *nemernicire*.

ticăloșit, ~ă *a* [At: PANN, P. V. III, 97/8 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***ticăloși***] **1** (Îrg; d. oameni) Care a ajuns într-o stare materială vrednică de milă Si: *nenorocit*, *sărăcit*, (pop) *păcătoșit*. **2** (Îrg; d. obiecte) Ticălos **(5)**. **3** (Îvr; d. oameni) Ticălos **(13)**.

ticărău *sn* vz ***tecărău***[2]

ticărdui *v* vz ***techerghi***

ticăreu *sn* vz ***tecărău***[2]

ticări *v* vz ***tecărui***

ticărit, ~ă *av* vz ***tecăruit***

ticărî *v* vz ***tecărui***

ticărui *v* vz ***tecărui***

ticău *a* [At: CV 1951, nr. 6, 27 / Pl: ? / E: ns cf *ticăi*[2]] (Reg) **1** Nesuferit. **2** Nesimțit.

ticăzi *v* vz ***ticăzui***[1]

ticăzui[1] [At: KLEIN, D. 437 / V: (reg) ***tec~***, ***~zi*** / Pzi: *~zesc*, (reg) *ticaz* / E: ns cf *tecărui*] (Trs; Mar) **1** *vt* A deretica în casă. **2** *vt* A curăța (de murdărie, de impurități, de ceea ce este de prisos). **3** *vr* (D. cer) A se însenina.

ticăzui[2] *vr* [At: COMAN, GL. / Pzi: ? / E: mg (el) ***tikkad*** „a fi foarte însetat, a suferi de căldură"] (Trs; Mun) A se sufoca (din cauza unui efort).

ticernă *sf* vz ***cetărnă***

tichet *sn* [At: GHICA, S. 127 / S și: (înv) *ticket*, *tiket* / Pl: *~e* / E: fr, eg ***ticket***] **1** Bucată de hârtie sau de carton imprimat, care asigură deținătorului anumite drepturi (la spectacole, călătorii etc.). **2** (Iuz) Loc pe care îl asigură un bilet de călătorie. **3** (Iuz; pex) Banchetă într-un vehicul.

tichi[1] *s* [At: LM 30 / Pl: ? / E: nct] **1** (Reg) Ichi. **2** (Olt; îe) **A pune ~u** A rupe orice relație cu cineva.

tichi[2] *sn, i* vz ***tic***[1]

tichie *sf* [At: MAN. GÖTT. / V: (reg) ***chichie, chitie, cicie, tâtâie, tihe, titie*** / Pl: *~ii* / E: tc ***takke***] **1** Calotă de stofă sau de pânză care acoperă numai creștetul capului. **2** (Pex) Acoperământ al capului, de orice formă, care este lipsit de bor Si: *bonetă, căciuliță*. **3** (Pop; euf; îs) *Cel-cu-tichia* Diavol (1). **4** (Mar) Calota pălăriei. **5** (Reg; pex) Borul pălăriei. **6** (Reg) Scufiță pentru copii mici. **7** (Reg) Membrană cu care este acoperit uneori capul copilului nou-născut Si: (reg) *căiță*. **8** (Pop; îe) **A se naște cu ~chia în** sau **pe cap** A fi norocos. **9** (Fam; irn; îe) **Ce-i lipsește chelului? ~ de mărgăritar** Se spune despre cel care, lipsit de lucruri de primă necesitate, dorește să aibă altele, mai puțin utile sau inutile.

tichilean, ~ă *a* [At: COMAN, GL. / Pl: *~eni, ~ene* / E: ns cf *tighini*] (Reg) **1** Îngrijit. **2** Pedant.

tichineu *sn* [At: GR. S. VII, 7 / V: (reg) ***tăcăneauă*** *sf* / E: mg dal ***tekenő, tekenyő***] (Trs; Mar) Troacă (1).

tichioară *sf* [At: MAT. FOLK. 1480 / V: (reg) ***chitio~*** / Pl: *~re* / E: ***tichie*** + *-ioară*] **1-4** (Reg; șhp) Tichiuță (1-4).

tichirel *sn* [At: CV III, nr. 2, 37 / Pl: *~e* / E: ***tichi²***] (Ban) Clopoțel pe care îl poartă vitele la gât.

tichirgău *sm* vz ***techergheu***

tichiuță *sf* [At: POLIZU / P: *~chi-u~* / V: (reg) ***chichi~, chitiu~, titiu~*** / Pl: *~țe* / E: ***tichie*** + *-uță*] **1-4** (Reg; șhp) Tichie (1, 6) (mică) Si: (reg) *tichioară* (1-4). **5** (Pop; euf) Diavol (1). **6** (Pop; în basme; îs) *~ta dracului* Pălărioară înzestrată cu puterea de a-l face nevăzut pe cel care o poartă.

ticlazău *sn* vz ***teglăzău***

ticlăsău *sn* vz ***teglăzău***

ticlăzău *sn* vz ***teglăzău***

ticlăzi *v* vz ***teglăzi***

ticlăzit, ~ă *a* vz ***teglăzit***

ticlăzui *v* vz ***teglăzui***

ticlăzuire *sf* vz ***teglăzuire***

ticlăzuit *sn* vz ***teglăzuit¹***

ticle *sfp* vz ***tecle***

ticlete *sm* vz ***țiclete***

ticlui *vt* [At: PR. DRAM. 151 / Pzi: *~esc* / E: nct] (Pfm) **1** A aranja (1). **2** A înjgheba. **3** (Îe) **A o** (sau **a le**) **~ (bine)** A-și potrivi spusele pentru a le da aparența de adevăr. **4** (Fig) A pune la cale (potrivind, inventând, născocind). **5** A redacta (cu pricepere, repede, ușor). **6** A plăsmui.

ticluire *sf* [At: ODOBESCU, S. II, 515 / Pl: *~ri* / E: ***ticlui***] (Pfm) **1** Aranjare (1). **2** Întocmire. **3** Înjghebare. **4** (Fig) Pregătire a ceva (potrivind, inventând, născocind). **5** Redactare (rapidă, ușoară). **6** Plăsmuire.

ticluit, ~ă *a* [At: ARGHEZI, S. P. 9 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***ticlui***] **1** (Pfm; d. lucruri, obiecte) Aranjat² (1). **2** (Pfm) Înjghebat. **3** (Pfm; fig) Potrivit cu meșteșug. **4** (Reg; d. oameni) Meticulos. **5** (Reg; d. oameni) Ordonat.

ticmeală *sf* vz ***tihneală***

ticnafes *sn* vz ***tignafes***

ticnă *sf* vz ***tihnă***

ticnea *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~ele* / E: tc ***tekne*** „albie"] (Reg) Vas de lemn în care se argăsesc pieile.

ticneală *sf* vz ***tihneală***

ticneială *sf* vz ***tihneală***

ticni *v* vz ***tihni***

ticnire *sf* vz ***tihnire***

ticnit, ~ă *a* vz ***tihnit***

ticnos, ~oasă *a* vz ***tihnos***

ticordău *sm* vz ***techergheu***

ticos, ~oasă *a* [At: VLASIU, A. P. 299 / Pl: ? / E: ns cf *tiglos, clicos*] (Reg; d. pâine) Cleios (1).

ticsaiman *sn* [At: UDRESCU, GL. / E: nct] (Mun; înv) Mâncare făcută din mămăligă coaptă, sfărâmată în oțet diluat cu apă.

ticsău *sn* vz ***tisău***

ticseu *sn* vz ***tisău***

ticsi [At: N. COSTIN, L. 35 / V: (înv) ***tec~, tecsui*** / S și: (nrc) *tixi* / Pzi: *~sesc* / E: nct] **1-2** *vtr* A (se) îngrămădi peste măsură Si: *a (se) îndesa, a (se) înghesui*. **3** *vt* (C. i. locul, spațiul etc. în care se îngrămădește ceva) A umple până la refuz Si: *a ințesa*. **4** *vt* (Îvr) A aduna (1).

ticsire *sf* [At: LM / V: (înv) ***tecsui~*** (S și: *texu~*) / Pl: *~ri* / E: ***ticsi***] **1** Îngrămădire peste măsură (a obiectelor, a ființelor etc.) Si: *îndesare, înghesuire*. **2** Umplere până la refuz a unui spațiu prin îngrămădirea a ceva Si: *ințesare*.

ticsit, ~ă *a* [At: M. COSTIN, O. 163 / V: (înv) ***tec~, tecsuit, ~suit*** / S și: (nrc) *tixit* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***ticsi***] **1** (D. ființe, obiecte etc.) Îngrămădit peste măsură (într-un spațiu) Si: *îndesat, înghesuit*. **2** (D. un spațiu, o încăpere, un teren etc.) Acoperit în întregime (de ceva sau de cineva) Si: *ințesat*. **3** (D. spații, recipiente) Umplut până la refuz.

ticsuit, ~ă *a* vz ***ticsit***

tic-tac *sn, i* [At: POLIZU / V: (reg) ***tica-~, tica-taca, ~-toc*** / S și: *tictac* / E: fo cf fr *tic-tac*, ger *Tick-tack*] **1-4** Tic¹ **(1-4)**. **5-6** (Cuvânt care) redă loviturile ritmice într-un corp tare etc.

tic-toc *sn, i* vz ***tic-tac***

ticu *sma* vz ***tătic***

ticui [At: CIAUȘANU, GL. / Pzi: 3 *ticuie* / E: ***tic³*** + *-ui*] **1** *vi* (Reg; d. găini) A ciuguli (1). **2** *vrr* (Olt; d. porci) A se împunge cu râtul.

ticvă *sf* vz ***tigvă***

ticves *sns* [At: SEVASTOS, N. 282 / A: nct / E: nct] (Reg; de obicei art.) **1** Dans popular (cu lăutari) nedefinit mai îndeaproape. **2** (Pex) Melodia după care se execută ticvesul **(1)**.

ticvoasă *sf* vz ***tigvoasă***

tidal, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: fr, eg ***tidal***] **1** Referitor la maree. **2** Provocat de maree.

tidarâc *sn* vz ***tedaric***

tidvă *sf* vz ***tigvă***

tidvuliță *sf* vz ***tigvuliță***

tieală *sf* vz ***tiveală***

tieptălacă *sf* vz ***pitpalacă***

tieptălagă *sf* vz ***pitpalacă***

tier *sn* vz ***taier***

tierel *sn* vz ***tăierel***

tierseron *sn* [At: DN³ / P: *ti-er~* / Pl: ? / E: fr ***tierceron***] (Aht) Nervură suplimentară la o boltă în ogivă.

tif *sn* vz ***tifos¹***

tifacee *sfp* [At: DN³ / P: *~ce-e* / E: fr ***thyphacées***] **1** Familie de plante monocotiledonate de pe marginea apelor, având ca tip papura. **2** (Lsg) Plantă din familia tifacee **(1)**.

tifan *sn* [At: DDRF / V: (reg) ***di~*** / Pl: *~e*, (reg) *~i* sm / E: ns cf rs dal *тифан*, tc *difana*] **1** (Pop) Plasă (mică) de prins pește (în ape puțin adânci) Si: *năvod*. **2** (Reg; îf *difan*) Unealtă de pescuit alcătuită dintr-o plasă (în formă de sac) legată la colțuri de capetele a două nuiele încrucișate și curbate în formă de arc și fixată de o prăjină lungă Si: (reg) *crâsnic*.

tifaric *sn* vz ***tefaric***

tifarichi *sn* vz ***tefaric***

tifdă *sf* vz ***tigvă***

tifdruc *sn* [At: DL / Pl: *~uri* / E: ger ***Tiefdruck***] **1** Metodă de tipărire cu forme de tipar la care imaginea este realizată prin scobituri gravate Si: *calcografie, tipar* **(7)** *adânc*. **2** Mașină de tipărit cu care se imprimă după tifdruc **(1)**.

tifel *sn* [At: TDRG / V: (înv) ***~flu*** / E: ger ***Düffel***] (Înv) Țesătură din lână creață.

tiferici *v* vz ***teferici²***

tific, ~ă [At: CADE / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***typhique***] (Med) **1-7** *a* Care ține de tifos¹ **(1-7)** Si: (înv) *tifos²* **(1-7)**. **8-14** *a* Privitor la tifos¹ **(1-7)** Si: (înv) *tifos²* **(8-14)**. **15-21** *a* Care provoacă tifosul¹ **(1-7)** Si: (înv) *tifos²* **(15-21)**. **22-23** *smf, a* (Persoană) bolnavă de tifos¹ **(1-2)**.

tifilicie *sf* vz ***tefericie***

tifiricie *sf* vz ***tefericie***

tiflă *sf* [At: R. POPESCU, CM I, 404 / Pl: *~le* / E: ngr ***τύφλα***] **1** Gest batjocoritor constând din apropierea degetului mare de vârful nasului, cu palma întinsă, mișcând celelalte degete. **2** (Îe) **A(-i) da** (cuiva) **cu ~la** (sau **o ~**, rar, **~la**) sau (rar) **a arunca** (cuiva) **o ~** A arăta cuiva tifla (1). **3** (Fig; îae) A-și arăta disprețul. **4** (Fig; îae) A batjocori pe cineva. **5** (Fig; îae) A face în ciudă Si: *a sfida*. **6** (Fig; îae) A renunța cu dispreț la ceva.

7 (Fam; îe) **A cădea** (sau a da) **~la peste cineva** A da în mod neașteptat norocul peste cineva.

tiflectazie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***typhlectasie***] (Med) Dilatație a cecului².

tiflită *sf* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~te* / E: fr ***typhlite***] (Med) Inflamație a cecului², care se manifestă prin dureri abdominale.

tiflo- [At: DN³ / E: fr ***typhlo-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Orb. **2** Închis. **3** Fără ieșire. **4** Cec².

tiflocolită *sf* [At: DEX / Pl: *~te* / E: fr ***typhlocolite***] (Med) Colită localizată în cec².

tiflograf *sn* [At: DEX / Pl: *~e* / E: fr ***typhlographe***] Instrument cu ajutorul căruia scriu nevăzătorii.

tiflografic, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***typhlographique***] **1** Referitor la tiflografie. **2** De tiflografie.

tiflografie *sf* [At: DEX / E: fr ***typhlographie***] Sistem de scriere în relief pentru nevăzători.

tiflologie *sf* [At: DEX / E: fr ***typhlologie***] Ramură a defectologiei care studiază multidisciplinar orbirea și ambliopia, compensarea acestora prin tiflotehnică, educarea, instruirea și calificarea nevăzătorilor.

tiflomegalie *sf* [At: DEX / E: fr ***typhlomégalie***] Hipertrofie a cecului² ca urmare a unei alimentații vegetale abundente.

tiflopedagogie *sf* [At: M. D. ENC. / E: fr ***typhlopédagogie***] Ramură a pedagogiei speciale care se ocupă de educarea și instruirea orbilor și a persoanelor cu vedere slabă.

tiflopexie *sf* [At: DN³ / E: fr ***typhlopexie***] (Med) Fixare chirurgicală a cecului² la peretele abdominal.

tiflostomie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: ***typhlostomie***] (Med) Deschidere chirurgicală a cecului².

tiflotomie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***typhlotomie***] (Med) Incizie chirurgicală a cecului².

tiflu *sn* vz ***tifel***

tifobaciloză *sf* [At: D. MED. / E: fr ***typhobacillose***] (Med) Formă de primă infecție tuberculoasă Si: *granulie*.

tifoid, ~ă *a* [At: UNIVERSUL (1845), 26 / P: *~fo-id* / Pl: *~de* / E: fr ***typhoïde***, ngr ***τυφοειδής***] (Med) **1-7** De natura tifosului¹ (**1-7**). **8-14** De tifos¹ (**1-7**). **15** (Îs) *Febră ~ă* sau (înv) *friguri ~e* Boală infecțioasă, contagioasă și epidemică, provocată de bacilul tific, caracterizată printr-o perioadă cu febră ridicată, stare de lâncezeală și toropeală, urmată de localizare intestinală cu leziuni ce pot fi însoțite de complicații grave (hemoragii, perforații intestinale etc.), care se transmite prin apa de băut, prin fructe și legume nespălate etc. Si: *tifos¹* (**2**), (pop) *lingoare*, (reg) *boală lungă, boală mare, troahnă* (**5**).

tifoidic, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***typhoïdique***] Referitor la febra tifoidă (**15**).

tifon¹ *sn* [At: COSTINESCU / Pl: *~oane*, (rar) *~uri* / E: ns cf eg *tiffany*] **1** Pânză subțire de bumbac, cu țesătură foarte rară. **2** (Spc) Fâșie lungă și îngustă din tifon (**1**), întrebuințată la pansamente Si: *fașă, pansament*, (reg) *păioară*.

tifon² *sn* vz ***taifun***

tifon³ *sn* vz ***tifos¹***

tifone *sn* vz ***taifun***

tifordă *sf* [At: BUJOREAN, B. L. 159 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *tifos¹*] (Bot; reg) Osul-iepurelui (*Ononis hircina*).

tifos¹ *sn* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 184/1 / V: (îrg) ***~fus*** (A și: *~fus*), (înv) ***tif***, (reg) ***tâf~, ~on, ~ot, ~fut, trifus*** / A și: (îrg) *tifos* / S și: (înv) *tiphos* / Pl: (rar) *~uri* / E: ngr ***τῦφος***, fr ***typhus***, ger ***Typhus***, rs ***тиф***] **1** (Șîs *~ exantematic, ~ epidemic, ~ european*) Boală infecțioasă, contagioasă și epidemică, provocată de o serie de ricketsii, transmisă de păduchele de corp și caracterizată prin febră, tulburări cardiace, nervoase etc. Si: *febră exantematică*. **2** (Med; șîs *~ abdominal*) Febră tifoidă (**15**). **3** (Med; șîs *~ tropical*) Febră galbenă. **4** (Med; șîs *~ recurent*) Febră recurentă. **5** (Med; înv; îs *tifus tropical, tifus ordinar*) Malarie. **6** (Med; reg; îf *tifus*; și, înv, îs *tifus malign, tifus oriental*) Ciumă (**1**). **7** (Mdv; șîs *~ contagios*) Pestă bovină.

tifos², ~oasă *a* [At: I. IONESCU, P. 177 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***tif*** + *-os*] (Med; înv) **1-21** Tific (**1-21**).

tifot *sn* vz ***tifos¹***

tifoză *sf* [At: ENC. VET. 803 / S și: (înv) *tipho~* / E: fr ***typhose*** (aviaire)] (Mdv; îs) *~ aviară* Boală a puilor de găină produsă de un microb care face parte din grupul bacteriilor paratifice.

tiftic *sn* [At: (a. 1792) ap. ȘIO II_1, 360 / V: (înv) ***tef~*** / E: tc ***tiftik***] (Înv) **1** Lână fină de capră de Tibet Si: *angora, mohair*. **2** Vată medicinală.

tifus *sn* vz ***tifos¹***

tifut *sn* vz ***tifos¹***

tig *av* vz ***tând***

tigaie *sf* [At: (a. 1588) CUV. D. BĂTR. I, 194/14 / P: *~ga-ie* / V: (îrg) ***~ane*** (Pl: *~găni*), (reg) ***~anie*** *sf*, ***~gău*** *s*, (înv) ***~an*** (Pl: *~e*) *sn* / Pl: *~găi* / E: slv ***тиганъ, тиганъ***, srb ***tiganja***, ngr ***τηγάνια*** (pll ***τηγάνιον***)] **1** Vas de bucătărie de formă rotundă, cu marginea joasă, cu o coadă lungă (sau cu două toarte mici), întrebuințat la prăjit Si: (reg) *raină, rânel*. **2** (Pfm; îe) **A se uita ca pisica în ~** A se uita cu jind. **3** (Reg; îe) **A fi cu un ochi la gaie și cu altul la ~** A se uita cruciș. **4** (Reg; îae) A avea gândurile împrăștiate. **5** (Reg; îlav) **Din ~ pe foc** Din rău în mai rău. **6** (Reg) Vas cu coadă și cu (trei) picioare în care se fierbe sau se frige mâncarea. **7** (Reg) Cratiță (**2**). **8** (Reg) Vas în care se fierbe mămăliga Si: *ceaun*. **9** (Ban) Tipsie (**9**). **10** (Reg; îf *tiganie*) Frigare (**1**). **11** (Reg; fig; gmț) Craniu (**2**). **12** (Reg) Vas special în formă de farfurie, cu marginea înaltă și cu mâner, în care se fixează lumânarea aprinsă Si: (reg) *tigăiță* (**5**). **13** (Reg) Vas de tuci în care se pune untură sau rășină care ard cu ajutorul unui fitil, servind la iluminat. **14** (Înv) Vas (lighean, tavă etc.) în care se ardeau cărbunii sau se punea jăratic, servind la încălzirea încăperilor sau pentru arderea jertfelor. **15** (Înv; îf *tigan*) Cazan (**1**). **16** (Înv) Mic recipient în care se punea praful de pușcă la vechile arme de foc Si: (înv) *tigăiță* (**6**). **17** (Îvp; îe) **A fi pușcă cu ~** A fi om de nimic. **18** (Îvp; îae) A fi prost. **19** (Reg) Piatră mare, scobită, așezată în locul unde cade apa dintr-un șipot. **20** (Olt; la moară) Teică¹ (**1**). **21** (Reg) Scobitură în care se învârte capătul de jos al fusului de la crângul morii Si: (reg) *piuliță*. **22** (Reg) Scobitură în care se învârte cepul grindeiului Si: (reg) *broască*. **23** (Reg) Scobitură făcută în talpa roții olarului, în care intră axul acesteia. **24** (Reg) Scobitură în talpa scrânciobului, în care intră capătul de jos al grindeiului. **25** (Reg) Scobitură în lemn sau în piatră, în care se învârte limba de la osia porții.

tigan *sn* vz ***tigaie***

tigane *sf* vz ***tigaie***

tiganie *sf* vz ***tigaie***

tigăioară *sf* [At: POLIZU / Pl: *~re* / E: ***tigaie*** + *-ioară*] **1-2** (Pop; șhp) Tigăiță (**1-2**).

tigăiță *sf* [At: (a. 1827) IORGA, S. D. VII, 262 / Pl: *~țe* / E: ***tigaie*** + *-iță*] **1-2** (Pop; șhp) Tigaie (**1**) (mică) Si: (pop) *tigăioară* (**1-2**), (reg) *tigăiuță* (**1-2**). **3-4** (Reg; șhp) Crăticioară (**1-2**). **5** (Reg) Tigaie (**12**). **6** (Înv) Tigaie (**16**). **7** (Olt; la moară) Teică¹ (**1**). **8** (Trs; art.) Dans popular nedefinit mai îndeaproape.

tigăiuță *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~țe* / E: ***tigaie*** + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Tigăiță (**1-2**).

tigăroi *sm* [At: GR. S. VI, 148 / Pl: *~* / E: pbl ***tigoare*** + *-oi*] (Reg; dep; într-un descântec; csnp) Om de nimic.

tigău *s* vz ***tigaie***

tigbă *sf* vz ***tigvă***

tighel *sn* [At: POLIZU / V: (reg) ***~ghil, tivel*** / Pl: *~uri, ~e* / E: tc ***teğel***] **1** Cusătură vizibilă, foarte măruntă, făcută cu mașina sau cu mâna, în care fiecare împunsătură începe de la locul împunsăturii precedente, având adesea rol de ornament. **2** (Reg; îe) **A-i trage** (cuiva) **un ~** sau (rar) **a lua** (pe cineva) **cu ~** A mustra pe cineva cu asprime. **3** (Reg; îae) A păcăli pe cineva. **4** (Reg; d. persoane; îla) **Cu ~** Îmbrăcat elegant. **5** (Reg) Tiv (**1**). **6** (Reg) Paspoal. **7** (Pan; fig) Dungă (**1**). **8** (Pan; fig) Margine.

tighela *v* vz ***tigheli***

tigheli *vt* [At: COSTINESCU / V: (reg) ***~la, tighili*** / Pzi: *~lesc* / E: ***tighel***] **1** A coase cu tighel (**1**). **2** (Reg; fig) A mustra pe cineva. **3** (Reg) A tivi¹ (**1**). **4** (Reg) A tivi (**1**) cu o fâșie din alt material. **5** (Pan; sfg) A aplica o margine, o dungă colorată.

tighelire *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~ri* / E: **tigheli**] **1** Coasere cu tighel (1) Si: *tighelit¹* (1). **2** (Reg; fig) Mustrare a cuiva cu asprime Si: (reg) *tighelit¹* (2). **3** (Reg) Tivire (1). **4** (Reg) Tivire (1) cu o fâșie din alt material Si: (reg) *tighelit¹* (3). **5** (Pan; șfg) Aplicare a unei dungi colorate Si: *tighelit¹* (4).

tighelit¹ *sn* [At: DL / Pl: (nob) *~uri* / E: **tigheli**] **1-4** Tighelire (**1-2**, **4-5**). **5** Tivire (1).

tighelit², ~ă *a* [At: CARAGIALE, O. V, 266/ V: (reg) **~luit** / Pl: *~iți, ~e* / E: **tigheli**] **1** Cusut cu tighel (1). **2** (Reg; fig) Mustrat cu asprime. **3** (Reg) Tivit² (1). **4** (Fig) Ornamentat.

tigheluit, ~ă *a* vz **tighelit²**

tighil *sn* vz **tighel**

tighilean *sm* vz **țiglean**

tighili *v* vz **tigheli**

tighină *sf* [At: H XIV, 105 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Mun) Pășune (pentru oi).

tighineală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: **tighini** + *-eală*] (Mun) Tighinit¹.

tighini *vtr* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~nesc, tighin* / E: nct] (Mun) **1-2** A (se) aranja (**2-3**).

tighinit¹ *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: (nob) *~uri* / E: **tighini**] (Mun) Potrivire a ținutei exterioare Si: (pop) *dichisire*, (reg) *tighineală*.

tighinit², ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: **tighini**] (Mun) (D. persoane, haine) Care este aranjat.

tiglazău *sn* vz **teglăzău**

tiglă¹ *sf* [At: LB / Pl: *~le* / E: nct] (Reg) **1** Miez cleios dintr-o pâine necoaptă. **2** Pământ cleios.

tiglă² *sf* [At: H XVII, 22 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Boală de vite nedefinită mai îndeaproape.

tiglăzau *sn* vz **teglăzău**

tiglăzău *sn* vz **teglăzău**

tiglăzi *v* vz **teglăzi**

tiglăzui *v* vz **teclăzui**

tiglean *sm* vz **țiclean**

tiglet *sm* vz **sticlete**

tiglici *sn* vz **teglici**

tiglițar *sm* [At: LEXIC REG. 43 / Pl: *~i* / E: nct] (Bot; Olt) Salcâm (*Robinia pseudacacia*).

tiglos, ~oasă *a* [At: LB / V: (reg) **ti~**, **tigloș** / E: **tiglă¹** + *-os*] (Trs; d. pământ sau d. pâinea necoaptă bine) Care este moale și lipicios Si: *cleios*, (reg) *clicos*.

tigloșa *v* vz **tigloși**

tigloșare *sf* vz **tigloșire**

tigloși *vr* [At: LB / V: (reg) **~șa**, **tâg~** / Pzi: 3 *~șește* / E: **tiglos**] (Trs; d. pământ sau d. pâine) A deveni tiglos.

tigloșire *sf* [At: LB / V: (reg) **~șare** / Pl: *~ri* / E: **tigloși**] (Trs) Transformare într-o materie moale și lipicioasă.

tiglu *sn* [At: LEXIC REG. 115 / Pl: ? / E: ger **Tiegel**] (Buc) Borcan (1).

tignafes *sn* [At: MANOLACHE DRĂGHICI, I. 46/20 / V: (reg) **tecn~**, **tecnef~**, **tegn~**, **tegnef~**, **tehnef~**, **ticn~**, **târn~**, **târnafeț** / Pl: (rar) *~uri* / E: tc **tıknefes**] (Pop) Emfizem pulmonar la animale, mai ales la cai.

tignă *sf* vz **tihnă**

tigneală *sf* vz **tihneală**

tignel *sn* vz **tihneală**

tigneluță *sf* [At: ȘEZ. XX, 47 / Pl: *~țe* / E: **tigneală** + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Tihneală (1) (scurtă).

tigni¹ *v* vz **oticni**

tigni² *v* vz **tihni**

tigoare *sf* [At: NEGRUZZI, S. III, 37 / V: (reg) **di~**, **tihoară**, **tiho~**, **tio~** *sf*, **~or** *sm* / Pl: *~ori* / E: nct] **1** (Reg) Animal slab și lipsit de putere. **2** (Reg) Animal care se mișcă încet, leneș. **3** (Reg) Animal care produce daune. **4** (Reg; dep) Om slab. **5** (Reg; dep) Om zdrențăros. **6** (Reg; dep) Om leneș. **7** (Pop; dep) Om netrebnic. **8** (Olt; îf *tihoare*) Aer rău mirositor Si: *duhoare*.

tigor *sm* vz **tigoare**

tigorală *sf* vz **tigoreală**

tigorâtură *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: **tigorî** + *-tura*] (Îrg) Tigoreală.

tigoreală *sf* [At: PAȘCA, GL. / V: (reg) **~ra~** / Pl: *~eli* / E: **tigori** + *-eală*] (Reg) Viață plină de mizerie și de suferințe Si: (îrg) *tigorâtură*.

tigori *vir* [At: LB / V: (îrg) **~rî** / Pzi: *~resc* / E: **tigoare**] **1-2** (Îrg) A duce o viață grea. **3-4** (Reg; îf *tigorî*) A se reține de la mâncare sau de la cheltuieli din cauza zgârceniei.

tigorie *sf* [At: TOMESCU, GL. / Pl: ? / E: **tigori** + *-ie*] (Olt) **1** Necaz. **2** Boală (1). **3** Suferință.

tigorisi *vt* [At: CV 1951, nr. 5, 25 / Pzi: *~sesc* / **tigoare** + *-isi*] (Olt) **1** A ține în mizerie pe cineva. **2** A face pe cineva să sufere Si: *a chinui*, *a necăji*.

tigorit, ~ă *a* [At: BARCIANU / Pl: *~iți, ~e* / E: **tigori**] (Îrg) Care este slab dezvoltat Si: *pipernicit*.

tigorî *v* vz **tigori**

tigrat, ~ă *a* [At: (a. 1856) IORGA, S. D. XVIII, 5 / Pl: *~ați, ~e* / E: fr **tigré**] Cu dungi de culoare mai închisă (ca blana de tigru).

tigră *sf* [At: MAIOR, T. 107 / Pl: *~re* / E: **tigru**] (Înv) Tigroaică (1).

tigresă *sf* [At: (a. 1782) ap. L. ROM. 1976, 27 / Pl: *~se* / E: fr **tigresse**] (Rar) Tigroaică (1).

tigrid, ~ă *smf* [At: ȘINCAI, ap. DR V, 562 / Pl: *~izi, ~e* / E: lat **tigris**, **-idis**] (Îvr) Tigru (1).

tigroaică *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ice* / E: **tigru** + *-oaică*] **1** Femela tigrului (1) Si: (rar) *tigresă*, (înv) *tigră*, (îvr) *tigroaie*. **2** (Fig) Femeie energică, impulsivă și crudă.

tigroaie *sf* [At: DRĂGHICI, R. I., 46/1 / Pl: *~* / E: **tigru** + *-oaie*] (Îvr) Tigroaică (1).

tigru *sm* [At: CLEMENS / Pl: *~ri* / E: ngr **τίγρις**, fr **tigre**, ger **Tiger**] **1** Mamifer carnivor feroce, din familia felidelor, cu corpul lung până la 3 m, cu blana galbenă-roșcată, cu dungi negre, transversale, care trăiește în Asia și în insulele Australiei Si: (îvr) *tigrid* (*Felis tigris*). **2** (Fig) Om energic, impulsiv și crud.

tigvă *sf* [At: NECULCE, L. 387 / V: (reg) **tibgă**, **ticvă**, **tidvă**, **tifdă**, **~gbă**, **tihoacă**, **tioacă**, **tioagă**, **titvă**, **tiubgă**, **tiucă**, **tiugă**, **tiușă**, **tiuvgă**, **tivă**, **tivdă** (Pl: *~duri*), **tivgă**, **tugă** / Pl: *~ve*, (reg) *~vi* / E: bg, ucr **тиква**, srb **tikva**] **1** Plantă erbacee agățătoare sau târâtoare, din familia cucurbitaceelor, cu flori mari, albe, cu fructul de diferite forme (de obicei bombat), verde și zemos, care la maturitate devine gălbui și cu pereții tari, lemnoși Si: (reg) *bostănei*, *cătrună*, *ciugai*, *curcubetă*, *heber*, *lupoaie*, *pere-curcubete*, *sămânțar*, *sărăboi*, *tărâni*, *tâlv* (2), *trăgace* (14), *trăgulă* (4), *triov*, *troacă* (21) (*Lagenaria siceraria*). **2** (Bot; reg) Dovleac (*Cucurbita maxima*). **3** (Bot; reg) Bostan (*Cucurbita pepo*). **4** (Reg; îe) **A sta ca tiuga peste gard** A fi nehotărât. **5** (Reg; îae) A fi gata de ducă. **6** (Olt; îe) **A fi alb ca floarea de tiugă** A fi alb ca zăpada. **7-9** (Prc) Fructul (comestibil) al tigvei (**1-3**), utilizat uneori ca ornament. **10** (Pfm; îs) *Cap de ~* sau *~ goală* (ori *seacă*) Om prost. **11** (Reg; îe) **A nu avea cap, ci ~** A fi prost. **12** (Pex) Vas făcut din fructul uscat și golit de miez al tigvei (**1-3**), care servește ca pâlnie de tras băutura din butoi, ca recipient în care se păstrează și se transportă diferite alimente, ca plută la pescuit etc. **13** (Pex) Conținutul unei tigve (**12**). **14** (Reg; îe) **Și-a găsit hârbul capacul, ~va dopul și lelea bărbatul** Se zice când se asociază două persoane care au aceleași defecte. **15** (Reg; îe) **A umbla cu tiuga cu minciuni** A fi mincinos, intrigant. **16** (Reg; îe) **S-a umplut ~va** Se zice despre două persoane care nu mai sunt în relații bune. **17** (Mol; șîs *poamă tidvă* sau *tivdă* ori *strugure de tiugă*) Varietate de struguri de culoare albă, cu boabele mari, cărnoase și cu coaja groasă, dispuse rar pe ciorchine Si: (reg) *tigveană*, *tigveasă*, *tigvoasă* (2). **18** (Bot; reg; îc) **Tidvă-de-pământ** Mutătoare (*Bryonia alba*). **19** (Bot; reg; îc) **Tidvă-de-apă** Nufăr-alb (*Nymphaea alba*). **20** (Bot; reg; îc) **~-de-tină** Pepene-verde (*Citrullus vulgaris*). **21** (Și, îrg; îs *~va capului*) Craniu (de om sau de animal). **22** (Pfm; pex; irn) Cap¹ (1). **23** (Mol; dep; îf *tioagă*) Minte. **24** (Reg; șîs *tidva clopului*) Calota pălăriei. **25** (Reg; șîs *tiugă de vârf*) Capul¹ ascuțit al oului. **26** (Reg; șîs *tiugă de cotor*) Capul¹ rotunjit al oului. **27** (Reg; urmat de determinări) Vârf de deal sau de munte.

tigveană *sf* [At: JIPESCU, O. 144 / V: (reg) *~voa~* / Pl: ? / E: ***tigvă*** + *-eană*] (Bot; reg) Tigvă (**17**).

tigveasă *sf* [At: DDRF / Pl: ? / E: ***tigvă*** + *-easă*] (Bot; reg) Tigvă (**17**).

tigvoană *sf* vz ***tigveană***

tigvos, ~oasă [At: JIPESCU, O. 54 / V: (reg) ***ticvoasă, tivgoasă*** *sf* / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***tigvă*** + *-os*] (Bot) **1** *a* (Reg; îs) *Păr ~* Varietate de păr nedefinită mai îndeaproape. **2** *sf* (Bot; Mun) Tigvă (**17**).

tigvuliță *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 266ᵛ/36 / V: (îrg) ***tidv~***, (reg) ***tiugu~, tivgu~*** / Pl: *~țe* / E: ***tigvă*** + *-uliță*] (Reg) **1-2** (Bot; șhp) Tigvă (**1**) (mică). **3-4** (Șhp) Tigvă (**12**) (mică).

tiha *sn, i* vz ***tihai***

tihai *sn, i* [At: DL / V: (reg) ***~ha*** / Pl: *~uri* sn / E: fo] (Reg) **1-2** (Cuvânt care) exprimă mirare (de obicei exagerată sau prefăcută).

tiharcă *sf* vz ***tohoarcă***

tihărai *sn* vz ***tihăraie***

tihăraie *sf* [At: CIHAC II, 409 / V: (reg) ***~rai*** *sn* / Pl: *~răi*, (rar) ~ / E: ns cf mg *cihere*] (Mol) **1** Povârniș (pe coasta unui munte). **2** Râpă abruptă. **3** Loc râpos (acoperit cu vegetație). **4** Pădure (de copaci tineri) deasă și sălbatică. **5** Loc acoperit cu tufișuri dese Si: (reg) *tihărie*. **6** Loc mocirlos lângă o apă, acoperit cu papură sau stuf Si: *păpuriș, stufărie*. **7** Teren necultivabil, brăzdat de denivelări.

tihărie *sf* [At: SADOVEANU, O. XIII, 228 / Pl: *~ii* / E: ns cf *tihăraie*] (Mol) Tihăraie (**5**).

tihnă *sf* [At: ANON. CAR. / V: (pop) ***ticnă***, (reg) ***tignă*** / Pl: *~ne* / E: pvb ***tihni***] **1** Liniște (sufletească) deplină Si: *calm, pace*, (îvp) *tihneală* (**1**), (îrg) *tihnire* (**1**), (înv) *păciuire*, (reg) *ogod, ogoi*[1], *tiposire* (**3**). **2** Odihnă. **3** (Înv; îla) **Cu ticnă** În liniște. **4** (Înv; îla) **De ticnă** Folositor (**1**). **5** (Înv; îal) Potrivit. **6** (Pop; îlav) **În ~** sau (reg) **în toată ~na** În liniște Si: *liniștit, nestingherit, netulburat*. **7** (Reg; îlav) **Fără ~** Neîncetat. **8** (Reg; îlav) **Pe ticnă** Pe îndelete. **9-10** (Pop; îe) **A (nu) lăsa în ~** A (nu) lăsa în pace. **11** Confort (**1**). **12** Viață liniștită, lipsită de griji Si: (înv) *tihneală* (**9**). **13** (Înv; d. viață, trai; îla) **Cu ticnă** Plăcut. **14** (Înv; d. viață, trai; îal) Lipsit de griji Si: *ușor*. **15** (Îrg; îlav) **În** (sau **cu**) ~ Îndestulat. **16** (Îrg; îal) Comod (**1**). **17** (Înv; îe) **A nu-i fi** (cuiva) **în ticnă** A nu-i cădea bine. **18** (Înv; ccr; lpl) Ceea ce oferă comoditate. **19** (Înv) Satisfacție.

tihneală *sf* [At: DOSOFTEI, PS. 419/1 / V: (pop) ***ticn~***, (înv) ***ticneia~***, (reg) ***ticme~, tign~, tin~*** *sf*, ***tignel*** *sn* / Pl: *~eli* / E: ***tihni*** + *-eală*] **1** (Îvp) Tihnă (**1**). **2** (Îvp; îlav) **Cu ticneală** În liniște. **3** (Îvp; îal) Cu mulțumire. **4-5** (Îvp; îljv) **Cu ticneală** (Care este) prielnic. **6-7** (Îvp; îal) (Care este) potrivit. **8** (Îvp; îlav) **Pe ticneală** În voie. **9** (Înv) Tihnă (**12**). **10** (Înv; îla) **Fără ticneală** Obositor. **11** (Înv; îal) Incomod. **12** (Înv; îlav) **Cu ticneală** Comod (**1**). **13** (Înv; îal) Îndestulat. **14** (Înv) Mulțumire pricinuită de o mâncare sau de o băutură.

tihni *vi* [At: ANON. CAR. / V: (îvp) ***ticni***, (reg) ***tigni, timni, tini*** / Pzi: 3 *~nește* / E: vsl ***тихнѫти***] (Cu pronumele subiect logic în dativ) **1** A avea mulțumire de pe urma unui lucru. **2** A se bucura în liniște de ceva. **3** A-i cădea bine ceva Si: *a prii*, (reg) *a tiposi* (**5**).

tihnire *sf* [At: POLIZU / V: (înv) ***ticn~*** / E: ***tihni***] (Îrg) **1** Tihnă (**1**). **2** (Îlav) **Cu ticnire** În liniște. **3** (Îal) Cu mulțumire.

tihnit, ~ă [At: (a. 1691) GCR I, 292/6 / V: (îvp) ***ticn~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tihni***] **1-2** *a, av* (Care este) liniștit Si: *calm, pașnic*. **3** *a* Mulțumit. **4** *a* Plăcut. **5** *a* (Înv; îlav) **Pe ~e** În liniște. **6** *a* (Înv; îal) Pe îndelete.

tihnologhie *sf* vz ***tehnologie***

tihnos, ~oasă *a* [At: ALEXI, W. / V: (îvr) ***ticn~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***tihnă*** + *-os*] (Îvr; d. oameni) Bine dispus.

tiho *i* vz ***tio***

tihoacă[1] *sf* vz ***tigvă***

tihoacă[2] *sf* vz ***tohoarcă***

tihoară *sf* vz ***tigoare***

tihoarcă *sf* vz ***tohoarcă***

tihoare *sf* vz ***tigoare***

tihoc *sn* vz ***tohoc***

tihoi *v* vz ***tiohăi***

tihoială *sf* vz ***tiohăială***

tihorî *vt* [At: PAȘCA, GL. / Pzi: *~răsc* / E: ns cf *tigoare*] (Reg) A îngriji pe cineva.

tihorog *a* [At: TEAHA, C. N. 273 / Pl: *~ogi* / E: ns cf *tigor*] (Reg) Olog.

tihoveală *sf* vz ***tâhobeală***

tihovi *v* vz ***tâhobi***

tihui[1] *v* vz ***tiohăi***

tihui[2]***, ~ie*** *a* vz ***tehui***[2]

tihuială *sf* vz ***tehuială***

tiiar *sn* vz ***taier***

tiiș *sn* vz ***tăiș***

tij *av* [At: (a. 1642) GCR I, 93/17 / V: (înv) ***tiz*** / E: ucr ***теж***] (Înv) **1** De asemenea. **2** La fel.

tijă *sf* [At: MON. IST. II, 35 / Pl: *~je*, (reg) *~ji* / E: fr ***tige***] **1** Parte a plantelor erbacee care crește de la rădăcină în sus Si: *pai*. **2** Ornament arhitectural care imită tija (**1**). **3** (Teh) Bară de oțel, cilindrică, care face parte dintr-un sistem tehnic, ca element de legătură sau de ghidare.

tijetă *sf* [At: DN³ / Pl: *~te* / E: fr ***tigette***] (Aht) Element corintian, alcătuind partea din capul coloanei ornate cu frunze, din care pornesc volutele.

tijghea *sf* vz ***tejghea***

til *sn* vz ***tul***

tilarior *sm* vz ***tiralior***

tilburi *sn* [At: HASDEU, I. C. 180 / P: *til-bu-ri* / S și: (înv) *~ry* / Pl: ? / E: eg, fr ***tilbury***] (Înv) Trăsură mică și ușoară, cu două locuri Si: *cabrioletă*.

tildă *sf* [At: PUȘCARIU, L. R. I, 60 / Pl: *~de* / E: fr ***tilde***, ger ***Tilde***] **1** Semn grafic de forma unui „s" de tipar culcat, folosit în unele lucrări pentru înlocuirea unui cuvânt (sau a unei tranșe grafice) care se repetă. **2** Semn diacritic de forma unui „s" de tipar culcat, care, pus deasupra unei litere, arată că aceasta are caracter palatal sau nazal.

tileagă *sf* vz ***teleagă***

tilegraf *sn* vz ***telegraf***

tilegrafic, ~ă *a* vz ***telegrafic***

tileguță *sf* vz ***teleguță***

tilehuș *sn* [At: ALR SN V h 1320/520 / Pl: (reg) ***~lih~*** / Pl: ? / E: nct] (Reg) **1** Ghețuș (**1**). **2** (Îe) **A se da de-a tilihușu** A se da pe gheață.

tilei *sn* [At: DLR / E: nct] (Reg) Staniol.

tilescop *sn* vz ***telescop***

tilescopeo *sn* vz ***telescop***

tiletin *sn* vz ***teletin***

tili[1] *vt* [At: LEXIC REG. II, 32 / Pzi: *~lesc* / E: ns cf *dili*] (Reg) A fura (**1**).

tili[2] *vt* [At: LEXIC REG. II, 32 / Pzi: *~lesc* / E: nct] (Reg) A coase laolaltă două bucăți de pânză.

tiliacee *sfp* [At: COSTINESCU / P: *~li-a~* / E: fr ***tiliacées***] **1** (Familie de plante dicotiledonate, lemnoase (rareori erbacee), al căror tip este teiul (*Tilia*). **2** (Lsg) Arbore care face parte din familia tiliacee (**1**).

tilibichiu, ~ie *a* vz ***tivilichiu***[2]

tiliboi *s* [At: MAT. DIALECT. I. 216 / Pl: ? / E: nct] (Reg; îcs) *De-a ~ul* Joc de copii în care participanții aruncă bâtele astfel încât acestea să se rostogolească peste cap.

tilichin *sm* vz ***tulichină***

tilie *sf* vz ***tichie***

tilifoi *s* vz ***trifoi***

tilifon *sn* vz ***telefon***

tiligă *sf* vz ***teleagă***

tilighir *sn* vz ***talaghir***

tiligramă *sf* vz ***telegramă***

tiliguță *sf* vz ***teleguță***

tilihuș *sn* vz ***tilehuș***

tilileu *s* vz ***teleleu***

tililic, ~ă [At: PAMFILE, A. R. 262 / V: (reg) ***tiuliuliuc, tiuliutiuc, tululiuc*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: ns cf *teleleu*] (Reg) **1** *a* Care este dezbrăcat² Si: *gol*. **2** *a* (Îe) **A tunde** (pe cineva) **tiuliuliuc** A tunde pe cineva pilug. **3** *a* (Îe) **A rămâne tiuliuliuc** A rămâne înșelat și dezamăgit. **4** *sn* (Îe) **A**

sta de ~ A-și pierde vremea vorbind și glumind Si: (pfm) *a pălăvrăgi*. **5** *sm* (Îc) **Tiuliuliuc-Tănase** Om prost.

tililim *sn* vz ***tiririm***

tilimea *sf* vz ***telemea***

tilinc[1] *sn*, *i* [At: DR. I. 92 / V: (reg) ***tel~***, ***teling***, ***~ng*** / E: fo] (Reg; rep) **1-2** (Cuvânt care) imită sunetul unui clopoțel. **3-4** (Pex) (Cuvânt care) imită clinchetul unor obiecte lovite (unul de altul).

tilinc[2] *sn* vz ***tilincă***

tilinca *vi* [At: CONV. LIT. V, 116 / V: (reg) ***tel~***, ***telinci***, ***tiri~***, ***titiliga*** / Pzi: ? / E: ***tilincă***] (Pop) **1** A cânta din tilincă (1). **2** (Pex) A fluiera (1). **3** A cânta din frunză. **4** A șuiera.

tilincaș *sn* [At: ȘEZ. VII, 163 / V: (reg) ***titiligaș*** / Pl: ? / E: ***tilincă*** + *-aș*] **1-2** (Reg; șhp) Tilincă (1) (mică).

tilincă *sf* [At: MOLNAR, D. / V: (reg) ***tăl~***, ***telean~***, ***tel~***, ***telingă***, ***~lingă***, ***titil~***, ***tul~*** *sf*, ***~inc***, ***titili***, ***titilig***, ***titilinc***, ***titiling***, ***titilog*** *sn* / Pl: *~nci*, (îrg) *~nce* / E: ns cf *tilinc*[1], *talangă*] **1** Vechi instrument muzical popular de suflat, asemănător cu fluierul, dar fără găuri laterale, care este făcut din coajă de salcie, tei sau din lemn de soc, paltin etc., având un timbru ascuțit, șuierat Si: (reg) *telișcă*[1], *turlică*, *turlișcă*, *tutelcă* (1), *țurlă*[2]. **2** (Îvr) Bucată cilindrică de scoarță scoasă de pe capătul unei mlădițe, cu care se altoiește prin introducerea ei pe mlădița curățată de coajă a portaltoiului. **3** Clopoțel la oi, la vite (mai mic decât talanga). **4** (Reg) Groapa fântânii.

tilincoi *sn* [At: CHEST. V, 86/55 / Pl: ? / E: ***tilincă*** + *-oi*] **1-2** (Reg; șdp) Tilincă (1) (mare).

tilincuță *sf* [At: ECONOMIA, 133/3 / Pl: *~țe* / E: ***tilincă*** + *-uță*] **1-2** (Pop; șhp) Tilincă (1) (mică). **3-4** (Îvp; șhp) Tilincă (2) (mică).

tiling *i* vz ***tilinc***

tilingă *sf* vz ***tilincă***

tilipan *sm* vz ***tulipan***[1]

tilipădui *v* vz ***telepădui***

tilipin *sm* vz ***tulichină***

tiliplic *sn* vz ***tiriplic***

tilirim *sn* vz ***tiririm***

tilișcă *sf* [At: COTEANU, PL. 13 / V: (reg) ***tel~*** / Pl: *~ști*, *~ște* / E: nct] (Reg) **1** Plantă erbacee perenă, cu rizom, cu tulpina acoperită cu peri moi, cu frunze opuse, pețiolate și cu flori mici, albe sau roșcate, așezate în raceme Si: (reg) *iarba-vrăjitoarei*, *vârtilică*, *vrăjitoare* (*Circaea lutetiana*). **2** Planta erbacee *Circaea alpina*.

tilișmichi *s* [At: FURTUNĂ, C. 140 / Pl: ? / E: ns cf *teșmechi*] (Reg) Necaz.

tilită *sf* [At: DN³ / Pl: *~te* / E: fr ***tillite***] (Glg) Morenă glaciară veche, constituită din argilă.

tiliuțe *sfp* [At: MUSCEL, 38 / V: (reg) ***teleu~*** / E: nct] (Reg) **1** Calabalâc (4). **2** (Îe) **A-și lua ~le** A pleca repede, fără a mai sta pe gânduri.

tilivechie *sf* vz ***tivilichie***

tilivechiu *sn* vz ***tivilichie***

tilivichie *sf* vz ***tivilichie***

tilivichiu, ***~ie*** *a* vz ***tivilichiu***[2]

till *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: eg ***till***] (Glg) Amestec eterogen de fragmente de rocă, depus direct din gheață, fără a fi transportat de apă.

tilnoaie *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: ? / E: nct] (Trs) **1** Cureaua de la ham care trece peste pieptul calului Si: (reg) *presen*. **2** Grindă transversală Si: *traversă* (2).

tiloză *sf* [At: DN³ / Pl: *~ze* / E: nct] (Chm) Metilceluloză.

tilvă *sf* vz ***tâlv***

tim *sn* [At: DN³ / Pl: *~uri* / E: eg ***theme***] (Agm) **1** Temă (1). **2** Cuvânt caracteristic.

timar[1] *sm* [At: (a. 1772) IORGA, S. D. XII, 186 / V: (îvr) ***~iu***, ***~mnar*** / Pl: *~i* / E: mg ***timâr***] (Reg) **1-2** Tăbăcar[1] (1-2).

timar[2] [At: C. CANTACUZINO, CM I, 30 / Pl: *~uri*, *~e* sn, *~i* sm / E: tc ***timar***] (Înv) **1** *sn* Lot de pământ conferit în proprietate temporară de către sultan oștenilor (uneori și dregătorilor civili, ca salariu), în schimbul obligației de a presta serviciul militar. **2** *sm* (Șîs ~ *spahiu*) Timariot.

timariot *sm* [At: RUDOW XIX, 411 / P: *~ri-ot* / Pl: *~oți* / E: ngr ***τιμαριώτης***] (Înv) Soldat (veteran) turc, proprietar al unui timar[2] (1) Si: (înv) *timar*[2] (2), *timarist*.

timarist *sm* [At: AR (1829), 224²/13 / Pl: *~iști* / E: ***timar***[2] + *-ist*] (Înv) Timariot.

timariu *sm* vz ***timar***[1]

timări *vt* [At: ALR SN II h 531/279 / Pzi: *~resc* / E: ***timar***[1]] (Reg) **1** (C. i. piei) A tăbăci (1). **2** (C. i. păsări de curte) A opări.

timărie *sf* [At: (a. 1824) IORGA, S. D. XII, 210 / Pl: *~ii* / E: ***timar***[1] + *-ie*] (Reg) **1-2** Meseria timarului[1] (1-2) Si: *argăsire*, *tăbăcărie*[1] (1-2).

timăriță *sf* [At: LB / Pl: *~țe* / E: ***timar***[1] + *-iță*] (Reg) **1-2** Soție de timar[1] (1-2).

timbeiche *sf* vz ***tindeche***[1]

timbel, ***~ă*** *a* vz ***tembel***

timblu *sn* vz ***timbru***

timbra *vt* [At: BARIȚIU, P. A. I, 375 / Pzi: *~rez* / E: fr ***timbrer***] **1** A aplica un timbru (1-2) pe o scrisoare, pe un act oficial etc. Si: *a franca*. **2** (Pex) A plăti o taxă de timbru (5). **3** (Iuz; pex) A viza (prin diferite mijloace) un act. **4** (D. cântăreți) A-și exersa vocea în vederea obținerii unui timbru (12) plăcut și bine marcat.

timbral, ***~ă*** *a* [At: M 1962, nr. 4, 33 / Pl: *~i*, *~e* / E: ***timbru***] (Muz) **1-2** Privitor la timbru (11-12). **3-4** De timbru (11-12).

timbrare *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~rări* / E: ***timbra***] Aplicare a unui timbru (1-2) pe o scrisoare, pe un act oficial etc.

timbrat, ***~ă*** *a* [At: BARIȚIU, P. A. I, 149 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***timbra*** cf fr *timbré*] **1** (D. scrisori, acte, documente etc.) Pe care s-a aplicat legal un timbru (1-2) Si: *francat*. **2** (Înv; fig) Considerat drept... **3** (Frî; fig; d. persoane) Smintit. **4** (D. voce; de obicei precedat de „bine") Care are timbru (12) plăcut. **5** (D. voce) Care are o bună rezonanță.

timbrofil, ***~ă*** *smf*, *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***timbrophile***] (Îvr) **1-2** (Persoană) care se ocupă cu filatelia Si: *filatelist*.

timbrofilie *sf* [At: SCRIBAN, D. / E: fr ***timbrophilie***] (Îvr) Colecționare de timbre (1-3).

timbrologie *sf* [At: DEX-S / E: fr ***timbrologie***] (Îvr) Filatelie.

timbru *sn* [At: BARIȚIU, P. A. II, 668 / V: (fcr) ***~blu*** / Pl: *~re*, **(11-12)** *~uri* / E: fr ***timbre***, it ***timbro***] **1** (Șîs *~ fiscal*) Imprimat de dimensiuni mici, emis de stat sau de o instituție special autorizată, care se lipește pe anumite acte oficiale, costul lui reprezentând un impozit, o taxă, o cotizație. **2** (Șîs *~ poștal*) Imprimat aplicat pe o scrisoare și reprezentând taxa de transport. **3** (Îs) *~ comemorativ* Timbru (2) tipărit ocazional pentru comemorarea unui eveniment și folosit în locul timbrelor obișnuite. **4** (Îs) *~ sec* Ștampilă în relief, fără tuș, imprimată pe anumite acte, cu o mașină specială. **5** (Șîs *taxă de ~*) Taxă reprezentând valoarea unui timbru (1), plătită direct, în numerar, unei administrații publice. **6** Ștampilă aplicată de oficiile poștale, care indică locul și data plecării sau a sosirii unei scrisori. **7** (Fig) Marcă[2]. **8** (Rar) Etichetă (1). **9** (Frî) Clopot (1). **10** (Cdp ger *Glockenspiel*; îs) *Joc de ~re* Instrument muzical de percuție, alcătuit la început din clopoței, iar ulterior din lame metalice așezate pe un suport și lovite cu ciocănele de lemn sau din lame dispuse în interiorul unei cutii cu claviatură. **11** (Fiz; Muz) Însușire a sunetelor complexe, determinată de frecvențele și de intensitățile sunetelor care le alcătuiesc și care permite să se distingă între ele sunetele cu înălțimi și cu tării egale produse de surse diferite. **12** (Muz; adesea determinat prin „de voce", „vocal" etc.) Calitate a vocii omenești care produce o senzație auditivă caracteristică, determinată de forma rezonatorului constituit de cavitatea bucală. **13** (Fon) Particularitate a unui sunet (în special a vocalelor) care face ca acesta să fie deosebit de alt sunet rostit în condiții de durată, de înălțime și de intensitate identice. **14** (Teh; îs) *~ul căldării* Presiunea nominală pentru care a fost construit un cazan cu aburi. **15** (Hld) Termen prin care se înțelege coiful heraldic cu cimierul și lambrechinii săi.

timburi [At: ARH. OLT. XXI, 277 / V: (reg) ***tâm~***, ***tâm~*** / Pzi: *~resc* / E: nct] **1** *vr* (Mun; Olt) A-și potrivi hainele pentru a sta cât mai bine pe corp Si: *a se aranja*, *a se dichisi*, *a se găti*. **2** *vr* (Trs) A se înălța în vârful degetelor (pentru a ajunge la ceva) Si: *a se întinde*. **3** *vrr* (Trs) A se hârjoni

(1). **4-5** *vtr* (Mun) A (se) mototoli. **6-7** *vtr* (Mun) A (se) murdări. **8** *vr* (Reg) A sta (culcat) cu spatele către cineva.

timburit, ~ă *a* [At: L. ROM. 1959, nr. 3, 67 / V: (reg) ***tâm~, tâm~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***timburi***] (Reg) **1** (D. haine) Potrivit bine pe corp Si: *neted*. **2** (D. haine; îf *tâmburit*) Mototolit. **3** (D. haine) Murdar (**1**). **4** Așezat cu spatele către cineva.

time *sni* [At: DN³ / P: *taim* / E: eg ***time***] (Spt) **1** Timp de odihnă la care au dreptul echipele de volei în afara pauzelor dintre seturi. **2** Termen prin care se anunță începutul sau sfârșitul unei reprize de box și al unei perioade de luptă.

timectomie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***thymectomie***] (Med) Extirpare (parțială sau totală) a timusului.

timeftică *sf* vz ***timoftică***

time-out *sn* [At: DN³ / P: *taim-aut* / S și: *taim-aut* / Pl: *~uri* / E: eg ***time-out***] (Spt) Scurtă întrerupere a jocului (la baschet, volei etc.), acordată de arbitru, la cererea antrenorului sau a căpitanului de echipă.

timetiu *sn* vz ***temeteu***

timf *sm* [At: N. COSTIN, ap. LET. II, 128/30 / V: (înv) ***tinf, tumfea*** *sf* / Pl: *~i* / E: pn ***tymf, tynf***] (Înv) Veche monedă poloneză sau rusească, care a circulat și în Moldova.

timia *v* vz ***tămâia***

timian *sm* [At: BRANDZA, FL. 386 / S și: *thi~* / E: ger ***Thymian***] (Bot; reg) **1** Cimbrișor (*Thymus serpyllum*). **2** Cimbrișor (*Thymus pulegioides*).

timic¹ *sn* vz ***temnic***

timic², ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***thymique***] **1** Referitor la timus. **2** Al timusului. **3** Referitor la comportamentul exterior al individului.

timid, ~ă *a* [At: COSTINESCU / A și: (înv) *tim~* / Pl: *~izi, ~e* / E: fr ***timide***, lat ***timidus***] **1** (D. persoane) Lipsit de îndrăzneală, de curaj Si: *rușinos, sfios*. **2** (D. persoane) Nesigur în păreri și în acțiuni. **3** (D. însușirile sau acțiunile oamenilor) Care denotă lipsă de îndrăzneală, sfială. **4** (D. însușirile sau acțiunile oamenilor) Care denotă nesiguranță. **5** (Fig) Incipient. **6** (Fig) Modest.

timiditate *sf* [At: CR (1846), 56¹/52 / Pl: *~tăți* / E: fr ***timidité***, lat ***timiditas, -atis***] **1** Lipsă de îndrăzneală, de curaj Si: *sfială*. **2** Nesiguranță în păreri și în acțiuni. **3** (Îvr) Faptă de om timid (**1-2**). **4** (Îvr) Vorbă de om timid (**1-2**).

timie¹ *sf* vz ***tămâie***

timie² *sf* [At: DEX-S / E: lat, eg ***thymia***] (Psh) Stare afectivă obișnuită a unui individ.

timin *sm* [At: ODOBESCU, S. I, 421 / Pl: *~i* / E: nct] (Înv) Veche monedă turcească din care se făceau salbe purtate pe cap.

timinteu *sn* vz ***temeteu***

timișean, ~ă [At: DEX-S / Pl: *~eni, ~ene* / E: ***Timiș*** + *-ean*] **1-2** *sm* Persoană care face parte din populația de bază a județului Timiș sau este originară de acolo. **3** *smp* Populația de bază a județului Timiș. **4-5** *a* Care aparține județului Timiș sau timișenilor (**3**). **6-7** *a* Privitor la județul Timiș sau la timișeni (**3**). **8-9** *a* Caracteristic județului Timiș sau timișenilor (**3**). **10** *a* Originar din județul Timiș.

timișeancă *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ence* / E: ***timișean*** + *-că*] **1-2** Femeie care face parte din populația de bază a județului Timiș sau este originară de acolo.

timișor *sm* [At: PANȚU, PL. / Pl: ? / E: ***timian*** css, pad *cimbrișor*] (Bot; reg) **1** Cimbrișor (*Thymus serpyllum*). **2** Cimbrișor (*Thymus pulegioides*).

timișorean, ~ă [At: DEX / Pl: *~eni, ~ene* / E: ***Timișoara*** + *-ean*] **1-2** *sm* Persoană care face parte din populația de bază a orașului Timișoara sau este originară de acolo. **3** *smp* Populația de bază a orașului Timișoara. **4-5** *a* Care aparține orașului Timișoara sau timișorenilor (**3**). **6-7** *a* Privitor la orașul Timișoara sau la timișoreni (**3**). **8-9** *a* Caracteristic orașului Timișoara sau timișorenilor (**3**). **10** *a* Originar din orașul Timișoara.

timișoreancă *sf* [At: DEX / Pl: *~ence* / E: ***timișorean*** + *-că*] **1-2** Femeie care face parte din populația de bază a orașului Timișoara sau este originară de acolo.

timiteț *sn* [At: DLR / Pl: *~e* / E: ns cf *timnic*] (Reg) **1** Brâul de dedesupt la un horn țărănesc. **2** Policioară la un horn țărănesc.

timitiu *sn* vz ***temeteu***

timiță *sf* vz ***temniță***

timleac *sn* vz ***temleac***

timnar *sm* vz ***timar¹***

timni *v* vz ***tihni***

timnic *sn* vz ***temnic***

timnicel *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~e* / E: ***timnic*** + *-el*] **1-4** (Mun; șhp) Temnic (**6-7**) (mic) Si: (reg) *timnicior* (**1-4**), *timnicuț* (**1-4**).

timnicer *sm* vz ***temnicer***

timnicior *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oare* / E: ***timnic*** + *-ior*] **1-4** (Mun; șhp) Timnicel (**1-4**).

timnicuț *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~e* / E: ***timnic*** + *-uț*] **1-4** (Mun; șhp) Timnicel (**1-4**).

timniță *sf* vz ***temniță***

timo- [At: DN³ / E: fr, it ***timo-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Valoare. **2** Apreciere (**1**). **3** Rang.

timoană *sf* vz ***timonă***

timoare *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ori* / E: lat ***timor, -oris***] (Ltm) Teamă (**1**).

timocratic, ~ă *a* [At: DN² / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***timocratique***] (Rar) **1** Referitor la timocrație. **2** Caracteristic timocrației.

timocrație *sf* [At: DN² / Pl: *~ii* / E: fr ***timocratie***] (Rar) Formă de guvernământ în care funcțiile publice sunt deținute de cei mai bogați cetățeni Si: *plutocrație*.

timoftă *sf* [At: PANȚU, PL. 277 / V: (reg) ***si~*** / E: ns cf *timoftică*] (Bot; reg) Timoftică (*Phleum pratense*).

timofti *sm* [At: I. IONESCU, D. 242 / V: (reg) ***~otei, ~oteu*** / Pl: ? / E: ***Timofte***] (Bot) **1** (Reg) Timoftică (*Phleum pratense*). **2** (Buc; îf *timotei*) Costrei-mare (*Sorghum halepense*).

timoftică *sf* [At: DDRF / V: (reg) ***si~, ~mef~*** / Pl: *~ici* / E: ***Timofte*** + *-ică*] (Reg) Plantă erbacee din familia gramineelor, care crește sălbatică sau cultivată ca nutreț pentru vite Si: (reg) *iarba-lui-Timoftei, iarbă-de-pe-marginea-căii, timoftă, timofti* (**1**) (*Phleum pratense*).

timol *sn* [At: BIANU, D. S. / S și: *thym~* / Pl: *~uri* / E: fr ***thymol***] **1** (Chm; lsg) Compus organic din clasa fenolilor, care se găsește în unele uleiuri eterice sau se prepară pe cale sintetică și este folosită în special ca medicament antiseptic. **2** (Med) Probă de laborator pentru verificarea funcțiilor ficatului.

timologie *sf* [At: DN³ / E: ns cf it *timologia*] (Flz) Axiomatică (**10**).

timom *sn* [At: DN³ / Pl: *~oame* / E: fr ***thymome***] (Med) Denumire generică pentru tumorile timusului.

timon *sn* vz ***timonă***

timonă *sf* [At: HELIADE, O. I, 347 / V: (înv) ***~oană, ~nie*** *sf*, ***~mon*** (Pl: *~oane*) *sn* / Pl: *~ne* / E: fr ***timon***, ngr ***τιμόνι***, it ***timone***] **1** (Înv) Oiște. **2** Roată cu mânere pe margine, cu ajutorul căreia se manevrează cârma unei nave. **3** (Pex) Cârmă (**1**). **4** (Arg; îf *timonie*) Nas¹.

timonerie *sf* [At: MDT / Pl: *~ii* / E: fr ***timonerie***, it ***timoneria***] **1** Loc cu vizibilitate bună de pe bordul unei nave, unde sunt instalate timona (**2**) și alte aparate pentru manevrarea navei. **2** (Teh; îs) ~ *de frână* Ansamblu de piese (pârghii, bare și tije) care acționează frâna unui vehicul de cale ferată, a unui automobil etc.

timoniar *sm* vz ***timonier***

timonie *sf* vz ***timonă***

timonier *sm* [At: COSTINESCU / P: *~ni-er* / V: (îvr) ***~iar*** / Pl: *~i* / E: fr ***timonier***, it ***timoniere***] Marinar însărcinat cu manevrarea timonei (**2**) și care transmite semnalele de legătură cu interiorul navei, cu alte nave sau cu coasta.

timopatie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: ***timus*** + ***-patie***] (Med) Afecțiune a timusului.

timora *vt* [At: V. ROM. decembrie 1963, 190 / Pzi: *~rez* / E: drr ***timorat***] (Liv) **1** A înspăimânta. **2** A intimida.

timorare *sf* [At: V. ROM. iunie-iulie 1963, 427 / Pl: *~rări* / E: ***timora***] (Liv) **1** Intimidare. **2** Teamă (**1**).

timorat, ~ă *a* [At: COSTINESCU / V: (îvr) ***~riat*** / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***timoré***] (Liv) **1** Stăpânit de teamă (**1**) Si: *speriat*. **2** Stăpânit de emoții. **3** Intimidat. **4** Care exprimă spaimă. **5** Care trădează emoții.

timoriat, ~ă *a* vz ***timorat***

timoros, ~oasă *a* [At: ARH. OLT. I, 56 / Pl: *~oși, ~oase* / E: it ***timoroso***] (Reg) Temător (1).

timotei *sm* vz ***timofti***

timoteu *sm* vz ***timofti***

timp [At: PO 171/2 / V: (îrg) ***tâmp*** / Pl: (îrg) *~i* sm, *~uri*, (înv) *~ure* sn / E: ml ***tempus, -oris***] **1** *sn* Perioadă măsurată în ore, zile etc., care corespunde desfășurării unei acțiuni, unui fenomen, unui eveniment Si: *interval, răstimp*. **2** *sn* (Îs) *~ de muncă socialmente necesar* Timp (1) cheltuit pentru producerea unei valori de întrebuințare în condiții de producție date, normale din punct de vedere social și cu media socială de îndemânare și de intensitate a muncii. **3** *sn* (Îlav) **În același ~** sau (înv) **într-același ~** Simultan. **4** *sn* (Îal) De asemenea. **5** *sn* (Îlav) **Tot ~ul** sau (înv) **în tot ~ul** Fără întrerupere Si: *mereu, neîncetat*. **6** *sn* (Îlav) **Din ~ în ~** sau (înv) **pe la ~i** La anumite intervale. **7** *sn* (Îal) Uneori. **8** *sn* (Îlav) **Între ~** (sau, îvr, **~uri**) În răstimpul acesta. **9** *sn* (Îlav) **De la un ~** sau (reg) **de la un ~ de vreme** sau (rar) **dintr-un ~** Începând de la un moment dat. **10** *sn* (Reg; îlav) **Într-un ~** La un moment dat. **11** *sn* (Reg; îlav) **La un ~** La un moment oarecare. **12** *sn* (Îlc) **În ~ ce...** În vremea în care... **13** *sn* (Îlc) **Cât ~...** În toată perioada în care... **14** *sn* (Îs) *Un ~* O bucată de vreme. **15** *sn* (Grm; îs) *Adverb de ~* Adverb care arată timpul când se petrece o acțiune sau când există o stare ori o însușire. **16** *sn* (Grm; îs) *(Complement) circumstanțial de ~* sau *complement de ~* Complement circumstanțial care arată timpul când se petrece o acțiune sau când există o stare ori o însușire. **17** *sn* (Grm; îs) *(Propoziție) circumstanțială de ~* Propoziție care arată timpul în care se petrece acțiunea din propoziția regentă. **18** *sn* Moment favorabil pentru desfășurarea unei acțiuni, pentru efectuarea unei operații. **19** *sn* (Îlav) **La ~** În momentul potrivit. **20** *sn* (Îlav) **Din ~** Înainte de a fi prea târziu. **21** *sn* (Îal) Înainte de data sau de momentul obișnuit, așteptat sau prevăzut. **22** *sn* (Îlav) **La ~ul său** (sau **lui, lor**) La momentul oportun. **23** *sn* (Îe) **Toate la ~ul lor** sau **tot lucrul la ~ul său** Orice trebuie făcut la momentul potrivit. **24** *sn* (Îlav) **Înainte de ~** Prea devreme. **25** *sn* (Îal) Înainte de termen Si: *prematur*. **26** *sn* (Înv; îlav) **Cu fără-~** Cu întârziere. **27** *sn* (Înv; îal) Într-un moment nefavorabil. **28-29** *sn* (Îe) **A (nu) fi ~ul** (sau, rar, **~**) (**să...** sau **de...**) A (nu) fi momentul potrivit pentru... **30** *sn* (Pfm; îe) **A-i fi** (sau **a-i sosi, a-i veni**) **~ul** (cuiva sau la ceva) A-i sosi (cuiva sau la ceva) momentul favorabil, prilejul așteptat. **31** *sn* (Îe) **Era și ~ul** Se spune atunci când intervine, cu puțin înainte de a fi prea târziu, o acțiune, un eveniment așteptat. **32** *sn* Interval necesar pentru efectuarea unei acțiuni Si: *răgaz*. **33-34** *sn* (Îe) **A (nu) avea ~** (pentru ceva) A (nu) găsi răgazul necesar (pentru a face ceva). **35** *sn* (Îe) **A avea tot ~ul să...** A dispune de o perioadă mai îndelungată de vreme (decât cea necesară) pentru a efectua ceva. **36** *sn* (Îe) **A nu avea ~ de cineva** A nu putea sta de vorbă cu cineva. **37** *sn* (Îae) A nu se putea ocupa de cineva. **38** *sn* (Înv; îe) **A-și lua ~ul** (pentru ceva) A-și găsi răgaz (pentru ceva). **39** *sn* (Reg; îe) **A nu-l mai ajunge ~ul pe cineva** A fi foarte ocupat. **40** *sn* (Arg; îe) **A nu avea ~** A nu avea bani. **41** *sn* (Spt) Durată cronometrată a unei curse. **42** *sn* (Îrg) Anotimp. **43** *sn* (Îrg) Vârstă. **44** *sn* (Flz) Formă obiectivă de existență a materiei în continuă dezvoltare, marcată prin succesiunea proceselor realității obiective. **45** *sn* (Îlav) **Cu ~ul** Pe măsură ce trece vremea. **46** *sn* (Îvr; îlav) **În noaptea ~urilor** În vremuri imemorabile. **47** *sn* Perioadă determinată istoric Si: *epocă, secol*. **48** *sn* (Reg; îe) **Nu mai e ~ul lui Pazvante** Nu se mai poate jefui după bunul plac. **49** *sn* (Pfm; îe) **A fi de pe ~ul lui Pazvante (chiorul)** A fi foarte vechi. **50** *sn* (Pfm; îlav) **Pe ~uri** Mai demult Si: *cândva*. **51** *sn* (Pfm; îlav) **Din toate ~urile** De totdeauna. **52** *sn* (Îlav) **Din alte ~uri** De demult. **53** *sm* (Înv; îlav) **În toți ~ii** Mereu. **54** *sm* (Înv; îlav) **În alți ~i** Altădată (1). **55** *sn* (Lpl) Stare de lucruri caracteristică unei perioade Si: *împrejurări, vremuri*. **56** *sn* Stare a atmosferei într-un anumit loc și într-o anumită perioadă, determinată de valorile temperaturii, presiunii, vântului și umidității aerului. **57** *sm* (Ban) Recoltă. **58** *sm* (Ban) Recoltare. **59** *sm* (Bot; Ban) Rodul-pământului (*Arum maculatum*). **60** *smn* (Lpl) Fiecare dintre fazele succesive ale unei mișcări, ale unei operații, ale unei acțiuni. **61** *smn* (Înv) Rată. **62** *sm* (Teh) Fiecare dintre fazele ciclului de funcționare a unei mașini termice, în decursul căreia se realizează o cursă completă a pistonului motor. **63** *sm* (Muz) Fiecare dintre părțile egale care alcătuiesc o măsură Si: *bătaie*. **64** *sm* (Muz; înv; pex) Măsură. **65** *sn* (Înv; îlav) **În trei ~uri** Foarte repede. **66** *sn* Categorie gramaticală specifică verbului, prin care se exprimă momentul în care se petrece acțiunea. **67** *sn* (Grm) Fiecare dintre formele flexionare ale verbului, prin care se exprimă timpul (**66**). **68** *sn* (Grm; îs) *~ absolut* Timp care exprimă o acțiune raportată numai la momentul vorbirii.

timpan *sn* [At: AMFILOHIE, G. F. 274r/14 / V: (înv) ***~ă*** *sf* / S și: (înv) *tym~* / Pl: *~e* / E: it ***timpano***, lat ***tympanum***, fr ***tympan***, ngr ***τύμπανον***] **1** (Atm) Membrană elastică ce desparte urechea externă de cea mijlocie, transmițând undele sonore în interiorul urechii mijlocii și interne Si: (înv) *tobă* (**23**). **2** (Rar) Auz (**9**). **3** Instrument muzical de percuție acordabil, al cărui corp de rezonanță este o emisferă de alamă acoperită cu o membrană de piele tăbăcită, care poate fi întinsă mai mult sau mai puțin și care, lovită cu niște baghete, produce sunete Si: (îvr) *tas[1]* (**18**), (îrg) *paucă[1]*. **4** (Aht) Suprafață de zidărie cuprinsă între o grindă orizontală și un arc de deasupra golului unei uși sau al unei ferestre. **5** (Teh) Pinion dințat.

timpanal, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tympanal***] **1** Referitor la timpan (1) Si: *timpanic* (**1**). **2** Al timpanului (1) Si: *timpanic* (**2**).

timpană *sf* vz ***timpan***

timpanic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***tympanique***] **1-2** Timpanal (**1-2**).

timpanism *sn* [At: DL / Pl: ? / E: fr ***tympanisme***] (Med; rar) **1** Timpanită. **2** Sunet care se aude la percuția unui abdomen balonat.

timpanist, ~ă *smf* [At: TIM. POPOVICI, D. M. / Pl: *~iști, ~e* / E: ***timpan*** + *-ist*] Instrumentist care bate timpanul (3) într-o orchestră.

timpanit *s* vz ***timpanită***

timpanită *sf* [At: MEȘT. DOFT. II, 32v/7 / V: (înv) ***~nit, ~tis*** *s* / Pl: *~te* / E: ngr ***τυμπανίτης***, lat ***tympanites***, fr ***tympanite***] (Med) Balonare a abdomenului (la oameni și la animale), provocată de acumularea gazelor în intestine Si: *meteorizație*, (rar) *meteorism, timpanism* (**1**).

timpanitis *s* vz ***timpanită***

timpanon *sn* [At: DEX / Pl: *~oane* / E: fr ***tympanon***] Instrument muzical folosit în sec. XVI-XVIII, alcătuit dintr-o cutie de rezonanță trapezoidală, deasupra căreia erau întinse coarde de metal, puse în vibrație cu două ciocănele.

timpanoplastie *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ii* / E: fr ***tympanoplastie***] (Med) Operație prin care se încearcă refacerea timpanului (1) perforat.

timpanoscleroză *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ze* / E: fr ***tympanosclérose***] (Med) Scleroză a timpanului (1), care produce surditate.

timpanotomie *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: fr ***tympanotomie***] (Med) Paracenteză a timpanului (1).

timpănă *sf* vz ***tâmpină***

timpenă *sf* vz ***tâmpină***

timperament *sn* vz ***temperament***

timpestă *sf* vz ***tempestă***

timpin *sm* vz ***pinten***

timpina *v* vz ***tâmpina***

timpinare *sf* vz ***tâmpinare***

timpinat *sn* vz ***tâmpinat[2]***

timpină *sf* vz ***tâmpină***

timpinătură *sf* vz ***tâmpinătură***

timpit, ~ă *a* vz ***tâmpit***

timpomăsură *sf* [At: SĂULESCU, HR. I, IX/4 / V: (îvr) ***~mesor*** *sn* / Pl: *~re* / E: ***timp*** + ***măsură*** cdp ngr *χρονόμετρον*, fr *chronomètre*] (Îvr) **1** Instrument de măsurat timpul (1). **2** (Îf *timpomesor*) Cronometru (1).

timpomesor *sn* vz ***timpomăsură***

timporal[1], ~ă *a* vz ***temporal[1]***

timporal[2], ~ă *a* vz ***temporal[2]***

timporar, ~ă *a* vz ***temporar***

timpsie *sf* vz ***tipsie***

timpural, ~ă *a* vz ***temporal[2]***

timpurariu, ~ie *a* vz ***temporar***

tîmpuri *sfp* [At: DR. II, 625 / E: ml ***tempora*** (pll *tempus*)] (Îrg) Tâmple[1] (1).

tîmpuriu, ~ie [At: COD. VOR. 132/13 / V: (înv) ***tâm~*** / Pl: *~ii* / E: ml ****temporivus***] **1-2** *a* Care apare (sau se efectuează) (foarte) devreme. **3-4** *a* Care se dezvoltă (sau are loc) înainte de data sau de momentul obișnuit, așteptat sau stabilit. **5** *a* (D. fructe sau legume) Care se coace mai repede decât altele din același gen sau înainte de timpul obișnuit Si: *văratic*, (reg) *oarzăn, orzatic, orzesc, pârgav, pârgavit, primăriu*. **6** *a* (D. flori, plante, copaci) Care se dezvoltă mai devreme. **7-8** *a* (D. flori, plante, copaci) Care înflorește (sau înverzește) mai devreme decât la timpul obișnuit sau înaintea altora din același gen. **9** *a* (D. plante, copaci) Care ajunge la maturitate înaintea altor specii. **10** *sf* (Reg; de obicei art.) Varietate de struguri nedefinită mai îndeaproape, care se coc devreme. **11** *av* Înainte de timpul sau ora hotărâtă, așteptată sau prevăzută Si: *devreme*. **12-13** *av* (Pfm; îlav) **De ~** Din timp (**20-21**).

tîmșeu *sns* [At: LB / E: mg ***timsó***] (Trs) Alaun (**2**).

tîmteu *sn* vz ***temeteu***

tîmus *sn* [At: LTR[2] / Pl: ? / E: fr ***thymus***] Glandă endocrină așezată în partea superioară a toracelui, care are un rol important în creșterea organismului și în procesele imunitare în primii ani ai copilăriei și care se atrofiază mai târziu.

tînal *sn* vz ***tinală***

tînală *sf* [At: ALR SN IV h 1220/2 / V: (reg) ***~nal*** (Pl: *~uri*) *sn* / Pl: *~neli* / E: ***tină*** + *-(e)ală*] (Ban) Noroi[1].

tînă *sf* [At: (cca 1550) CUV. D. BĂTR. II, 469/28 / Pl: (îvr) *~ni*, (reg) *~nuri* / E: vsl ***тина***] **1** (Trs; Mol) Noroi[1]. **2** (Reg; îe) **A scoate pe cineva din ~** A ajuta pe cineva să iasă din starea de mizerie. **3** (Înv; fig) Ticăloșie (**3**). **4** (Reg) Pământ. **5** (Reg) Lut. **6** (Îrg) Jeg. **7** (Reg; îlav) **Nici cât ~ sub o unghie** Foarte puțin. **8** (Reg; îal) Deloc. **9** (Reg; îe) **Și-ar mânca (și) ~na de sub unghie** Se spune despre un om foarte zgârcit. **10** (Reg) Pastă de culoare neagră.

tînăli *vi* [At: TEAHA, C. N. 273 / Pzi: 3 *~lește* / E: ***tină*** + *-(ă)li*] (Reg) **1** A se transforma în noroi[1]. **2** A se umple de tină (**1**).

tînăr, ~ă *a, smf* vz ***tânăr***

tînăreață *sf* vz ***tinerețe***

tînărog *sn* vz ***tânărog***

tînăruț, ~ă *a* vz ***tânăruț***

tînătură *sf* [At: CORESI, EV. 378 / Pl: *~ri* / E: ***tină*** + *-tură*] (Înv) Loc plin de tină (**1**) Si: *mocirlă*.

tînc *sn* vz ***teanc***[2]

tîncal *sn* [At: CANTUNIARI, L. M. / Pl: *~uri* / E: fr ***tincal***, ger ***Tinkal***] (Chm) Borax.

tîncă *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~nci* / E: ns cf *tiurcă, tucă*] (Orn; reg) Curcă (*Meleagris gallopavo*).

tînchi *v* vz ***tâmpi***

tînci *sn* vz ***teanc***[2]

tînciui *v* vz ***tencui***[1]

tînciuială *sf* vz ***tencuială***

tînco-lînco *sn, i* [At: ALR I, 358/85 / E: fo] (Reg) **1-2** (Cuvânt care) redă sunetul clopotului.

tînc-tanc *sn, i* vz ***ting-tang***

tînctor *sm* [At: ARISTIA, PLUT. / Pl: *~i* / E: lat ***tinctor***] (Îvr) Vopsitor.

tînctorial, ~ă *a* [At: I. IONESCU, M. 346 / P: *~ri-al* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tinctorial***] **1** (D. plante sau produse chimice) Care conține substanțe colorante. **2** (D. substanțe) Care este obținut din plante și folosit la colorarea produselor textile sau a pieilor.

tînctura *vt* [At: BUL. FIL. III, 186 / Pzi: *~rez* / E: ***tinctură***] (Înv) A trata cu tinctură (**3**) un material Si: *a colora, a vopsi*.

tîncturare *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~rări* / E: ***tinctura***] (Înv) Colorare a unui material cu tinctură (**3**).

tîncturat, ~ă *a* [At: ARGHEZI, S. XI, 88 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tinctura***] **1** (Înv; d. materiale, țesături) Care a fost tratat cu tinctură (**3**) Si: *colorat, vopsit*. **2** (Rar; fig) Nuanțat.

tînctură *sf* [At: ÎNV. ADEV. 37 / V: (înv) ***ten~, tent~, ~nt~*** / Pl: *~ri* / E: lat ***tinctura***, ger ***Tinktur***, it ***tintura***, fr ***teinture***] **1** (Urmat de determinări care indică substanța dizolvată) Medicament obținut prin dizolvarea în alcool sau în eter a elementelor active dintr-o plantă, dintr-un produs chimic etc. **2** (Înv) Suc. **3** (Înv) Vopsea. **4** (Fig) Nuanță.

tîncturiar *sm* vz ***tincturier***

tîncturier *sm* [At: PROT. – POP., N. D. / V: (înv) ***~iar*** / Pl: *~i* / E: ***tinctură*** + *-ar* după fr *teinturier*] (Înv) Vopsitor.

tîncui *v* vz ***tencui***[1]

tîncuială *sf* vz ***tencuială***

tîncuire *sf* vz ***tencuire***

tîncuit, ~ă *a* vz ***tencuit***[2]

tîndaică *sf* vz ***tindeche***[1]

tîndaliza *vt* [At: DN[3] / Pzi: *~zez* / E: ns cf fr *tyndalliser*, it *tindalizzare*] A aplica tindalizarea.

tîndalizare *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~zări* / E: ***tindaliza*** cf fr *tyndallisation*] Metodă de sterilizare printr-o serie de încălziri (la temperaturi între 60-80° C) și de răciri succesive Si: (rar) *tindalizație*.

tîndalizație *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: ns cf fr *tyndallisation*, it *tindallizzazione*] (Rar) Tindalizare.

tîndalometru *sn* [At: DN[3] / Pl: *~re* / E: nct] (Min) Aparat optic pentru măsurarea prafului în aerul dintr-o mină.

tîndaloscop *sn* [At: DN[3] / Pl: *~oape* / E: nct] (Min) Aparat optic pentru controlul rapid al prafului din aerul fronturilor de lucru din subteran.

tîndă *sf* [At: COD. VOR. 56/13 / Pl: *~de*, (îvp) *~nzi* / E: ml ***tenda*** „cort"] **1** Prispă. **2** (Bis) Pronaos. **3** Încăpere mică, servind ca intrare sau ca loc de trecere între camere la casele țărănești, folosită adesea și ca bucătărie. **4** (Reg; îe) **Feciori de ghindă fătați în ~** Se spune în bătaie de joc celor care pretind că sunt de neam mare. **5** (Pop; îe) **A se duce** (sau **a merge, a face treaba**) **până în ~** A începe un lucru fără a-l termina. **6** (Pop; îe) **A sluji** (pe cineva) **până în ~** A face treaba prost. **7** (Înv) Anticameră (**1**). **8** (Înv) Coridor (**1**). **9** (Reg) Parte a podului casei, care se construiește pe capetele ieșite în afară le grinzilor. **10** (Reg) Primul compartiment al cotețului de prins pește.

tînde [At: PSALT. HUR. 111[v]/6 / V: (înv) ***tân~*** / Pzi: *tind*; Ps *tinsei* / E: ml ***tendere***, fr ***tendre***] **1** *vt* (Îvp) A trage de unul sau de ambele capete ale unui obiect, desfășurându-l în lungime sau încordându-l. **2** *vt* (Îvp; îe) **A ~** (cuiva) **cursa** (sau **lațul**) A așeza cursa (sau lațul) pentru a prinde un animal. **3** *vt* (Îvp; fig; îae) A se folosi de mijloace perfide față de cineva. **4** *vt* (Îvp; îe) **A ~ undița** A lăsa undița în apă. **5** *vt* (Îvp; fig; îae) A atrage (**6**). **6** *vt* (Îvp; c. i. părți ale corpului) A întinde într-o direcție oarecare. **7** *vt* (Îvp; îe) **A ~** (cuiva) **mâna** (sau, înv, **mână bună, mână tare**) A sprijini pe cineva. **8** *vt* (Îvp; îe) **A ~ dreapta** (pentru ceva) A sprijini o anumită cauză. **9** *vt* (Îvp; îae) A interveni pentru ceva. **10** *vt* (Îvp; c. i. obiecte) A îndrepta într-o anumită direcție. **11** *vt* (Înv; spc; c. i. arme de foc) A ochi. **12** *vr* (Îvp; d. ființe) A se lungi, înălțând mâinile sau ridicându-se în vârful picioarelor. **13** *vr* (Înv; fig) A năzui. **14** *vr* (Înv; fig) A se încumeta. **15-16** *vtr* (Înv) A (se) așeza culcat în toată lungimea corpului. **17** *vt* (Înv; îe) **A ~ pe cruce** A răstigni. **18** *vt* (Înv) A înmâna. **19** *vt* (Înv) A oferi. **20** *vt* (Îvp) A desface obiecte strânse, îndoite, împăturite. **21** *vt* (Înv; îe) **A ~ masa** A pune masa (pentru a mânca). **22** *vt* (Îvp; c. i. un cort) A instala. **23** *vr* (Îvp; d. grupuri de oameni) A ocupa o suprafață mare Si: *a se extinde, a se răspândi*. **24-25** *vtr* (Înv; c. i. abstracte) A (se) răspândi. **26** *vt* (Înv) A prelungi în timp Si: *a amâna*. **27** *vi* (D. persoane) A-și îndrepta activitatea sau aspirațiile spre atingerea unui obiectiv, spre realizarea unui anumit scop Si: *a aspira, a năzui*, (îrg) *a năsli*. **28** *vi* (D. obiecte, abstracte) A evolua într-o anumită direcție și de o anumită manieră. **29** *vi* A încerca.

tîndea *sf* [At: DLR / Pl: *~ele* / E: ns cf *tindeche*[1]] (Reg) Pană[1].

tîndec *sn* vz ***tindeche***[1]

tîndeche[1] *sf* [At: ECONOMIA, 21/1 / V: (reg) ***chindete, ten~, timbeiche, ~daică*** (Pl: *~ice*), ***~a, ~echie, ~eică, ~eiche, ~diche, ~dichea, ~nzaică, ~nzeică*** *sf*, ***~dec*** (Pl: *~uri*), ***~echi*** *sn* / Pl: *~echi* / E: ml ***tendicula***] **1** Stinghie îngustă de fier sau de lemn, cu dinți la ambele capete, care se așază la războiul de țesut, pe toată lățimea pânzei, pentru a o ține bine întinsă Si: (reg) *măieț, măiug, mâță, tandaluță, zimțar, zimți*. **2** Mecanism al războiului de țesut mecanizat, care menține țesătura întinsă în lățime. **3**

(Reg) Muierușcă. **4** (Trs) Stinghie care leagă la spate tălpile războiului. **5** (Îrg) Cocârlă la plug. **6** (Reg; lpl) Stinghii. **7** (Reg; lpl) Stinghiile ușii. **8** (Reg) Împletitură de ață cu ajutorul căreia se duc oalele cu mâncare la câmp Si: (reg) *peteică*.

tindeche² *sf* vz ***chindie***

tindechea¹ *sf* vz ***tindeche¹***

tindechea² *sf* vz ***chindie***

tindechi¹ *vi* [At: PAMFILE, CER. 129 / Pzi: *~chesc* / E: ***tindeche¹***] (Reg) **1** A întinde pânza cu tindechea¹ **(1)**. **2** (Pex) A țese mereu, mutând progresiv tindechea¹ **(1)**.

tindechi² *sn* vz ***tindeche¹***

tindechie *sf* vz ***tindeche¹***

tindeică *sf* vz ***tindeche¹***

tindeiche *sf* vz ***tindeche¹***

tindene *snp* vz ***tendon***

tindere *sf* [At: IORGA, S. D. XVII. 155 / V: (înv) ***tân~*** / Pl: (nob) *~ri* / E: *tinde*] (Înv) Râvnire.

tinderei *sn* [At: LEXIC REG. 94 / Pl: *~uri* / E: ns cf *tindă*] **1-2** (Reg; șhp) Tindă **(2)** (mică).

tindică *sf* [At: COMAN, GL. 78 / Pl: *~ici* / E: ***tindă*** + *-ică*] **1-2** (Reg; șhp) Tindă **(1)** (mică) Si: (reg) *tinduță* **(1-2)**.

tindiche *sf* vz ***tindeche¹***

tindichea¹ *sf* vz ***tindeche¹***

tindichea² *sf* vz ***tinichea***

tindichegioaică *sf* vz ***tinichigioaică***

tindichegiu *sm* vz ***tinichigiu***

tindichelar *sm* [At: ALRM SN I h 356/812 / Pl: *~i* / E: ***tindichea²*** + *-ar*] (Reg) **1-2** Tinichigiu **(1-2)**.

tindicheriță *sf* [At: ALR II, 6528/812 / Pl: *~țe* / E: ***tindiche(la)r*** + *-iță*] (Reg) **1-2** Tinichigiță **(1-2)**.

tindiță *sf* [At: CANTEMIR, IST. 70 / Pl: *~țe* / E: ***tindă*** + *-iță*] **1-2** (Reg; șhp) Tindă **(3)** (mică) Si: (reg) *tindoc* **(1-2)**.

tindoc *sn* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: ***tindă*** + *-oc*] **1-2** (Reg; șhp) Tindiță **(1-2)**.

tinduță *sf* [At: LB / V: (reg) ***ten~*** / Pl: *~țe* / E: ***tindă*** + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Tindică **(1-2)**.

tineală *sf* vz ***tihneală***

tinechea *sf* vz ***tinichea***

tinechegiu *sn* vz ***tinichigiu***

tinecherie *sf* vz ***tinicherie¹***

tiner¹ *sn* vz ***taier***

tiner², ~ă *smf, a* vz ***tânăr***

tineratic, ~ă [At: MANOLACHE DRĂGHICI, I. 13/15 / V: (înv) ***~ret~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***tânăr*** + *-atic*] **1** *a* (Olt) Care are aspect tineresc **(3)**. **2** *sn* (Îvr; csc) Tineret **(3)**.

tinereață *sf* vz ***tinerețe***

tinerel, ~ea [At: COD. VOR. 145 / V: (reg) ***tânăr~, tâne~***, (înv) ***tinir~*** / Pl: *~ei, ~ele* / E: ***tânăr*** + *-el*] **1-2** *smf* (Șhp) Tânăr **(1)** (preadolescent) Si: (reg) *tânăruc* **(1-2)**, *tânăruț* **(1-2)**, *tinerior* **(1-2)**. **3-12** *a* (Șhp) (Foarte) tânăr **(2, 8-11)** Si: *tânăruc* **(3-4)**, *tânăruț* **(3-4)**, *tinerior* **(3-4)**. **13-14** *smf* (Îljv) **De ~** De tânăr **(3-4)**. **15** *smf* (Înv) Copil¹ **(3)**. **16** *sms* (Reg) Mire.

tineresc, ~ească *a* [At: DRLU / Pl: *~ești* / E: ***tânăr*** + *-esc*] **1-2** Care aparține tinerilor **(1)** sau tinereții **(1)**. **3-4** Caracteristic tinerilor **(1)** sau tinereții **(1)**.

tinerește *av* [At: DRLU / E: ***tânăr*** + *-ește*] Ca tinerii **(1)**.

tineret *sn* [At: I. IONESCU, C. 5/8 / V: (reg) ***tânăr~, ~rit*** / E: ***tânăr*** + *-et*] (Csc) **1** Totalitatea tinerilor **(1)** (aflați la un moment dat într-un anumit loc) Si: *tinerime* **(1)**, (înv) *junime*, (îvp) *tinerețe* **(12)**. **2** Mulțime de tineri **(1)** Si: *tinerime* **(2)**, (înv) *junime*, (îvp) *tinerețe* **(13)**. **3** Totalitatea animalelor tinere **(6)** dintr-o gospodărie Si: (îvr) *tineratic* **(2)**. **4** Totalitatea copacilor tineri dintr-o plantație Si: *puiet, semințiș*.

tineretic, ~ă *a* vz ***tineratic***

tinerețe *sf* [At: PSALT. HUR. 60ᵛ/21 / V: (înv) ***~năreață***, (reg) ***tânăreață, tânăr~, tân~, ~reață, ~nir~*** / Pl: *~ți*, (pop) *~* / E: ***tânăr*** + *-ețe*] **1** Perioadă din viața omului între copilărie și maturitate Si: (rar) *junețe*, (îvp) *junie, tinerie*, (reg) *tinerime* **(3)**. **2** (Pfm; îe) **A fi în floarea ~ții** A fi tânăr **(2)**. **3** (Îrg; îlav) **De cu** (sau, înv, **din nici**) **~** De tânăr **(4)**. **4** (Îs) *Prima ~* sau *~ea dintâi* Perioadă a tinereții **(1)** care urmează imediat copilăriei. **5** (Reg; irn; îe) **~n două bețe** Se zice despre cineva care este bătrân și ramolit. **6** (Îvr) Copilărie **(1)**. **7** Perioadă de început a existenței unui animal sau a unui copac. **8** Stare a omului tânăr **(2)** caracterizată prin vigoare și prospețime. **9** (Pop; îlav) **Cu ~** Tinerește. **10** (Pop; îal) Viguros. **11** (Fig) Prospețime. **12-13** (Îvp; lpl cu val de sg) Tineret **(1-2)**.

tineri *vi* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~resc* / E: ***tânăr***] (Îrg) **1** A petrece (undeva sau cu cineva) anii tinereții **(1)**. **2** A întineri.

tinerică [At: DLR / V: (reg) ***tânăr~, tân~***, (înv) ***~nir~*** / Pl: *~rele* / E: ***tinerea*** css] (Șhp) **1-2** *sf* Tânără **(1)** (dragă). **3-4** *a* (Foarte) tânără **(2)**.

tinerie *sf* [At: DRLU / Pl: *~ii* / E: ***tânăr*** + *-ie*] (Îvp) Tinerețe **(1)**.

tinerime *sf* [At: PETROVICI, P. 43/14 / E: ***tânăr*** + *-ime*] **1-2** Tineret **(1-2)**. **3** (Reg) Tinerețe **(1)**.

tinerior, ~oară [At: TEODORESCU, P. P. 52 / V: (reg) ***tân~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***tânăr*** + *-ior*] (Reg; șhp) **1-2** *smf* Tinerel **(1-2)**. **3-4** *a* Tinerel **(3-4)**.

tinerit *sn* vz ***tineret***

tineriu, ~ie *a* [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 195 / Pl: *~ii* / E: ***tânăr*** + *-iu*] (Îvr) Tânăr **(2)**.

tineruc, ~ă *smf, a* vz ***tânăruc***

tinetă *sf* [At: DN² / Pl: *~te* / E: fr ***tinette***] **1** Putină mică (pentru murdării). **2** Ploscă pentru bolnavi.

tinf *sm* vz ***timf***

ting *sn, i* [At: DELAVRANCEA, ap. TDRG / V: (reg) ***tâng, teng*** / E: fo] (Reg; are) **1-2** (Cuvânt care) redă sunetul clopoțelului sau al clopotului Si: (reg) *tic¹* **(5-6)**.

tingăli [At: MAT. DIALECT. I, 98 / V: (reg) ***tenghili, ~nghili*** / Pzi: 3 *~lește, tingăle* / E: ***ting*** + *-ăli*] (Reg) **1** *vi* (D. clopoței sau clopote) A suna. **2** *vr* (D. mână sau picior) A se bălăbăni **(2)**.

tingăneasca *sfa* [At: H II, 120 / E: ***tânganu*** + *-ească*] (Reg) **1** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** (Pex) Melodie după care se execută tingăneasca **(1)**.

tingăni *vi* [At: CĂTANĂ, P. B. I, 20 / Pzi: 3 *~nește* / E: ***ting*** + *-ăni*] (Reg; d. clopoței sau clopote) A suna.

ting-bamb *sn, i* [At: ALR I, 353/532 / Pl: *~uri* sn / E: fo] (Reg) **1-2** (Cuvânt care) redă sunetul clopotului Si: (reg) *ting-dong* **(1-2)**, *ting-lang* **(1-2)**, *ting-tang* **(1-2)**.

ting-dong *sn, i* [At: ALR I, 353/684 / Pl: *~uri* sn / E: fo] (Reg) **1-2** Ting-bamb **(1-2)**.

tinge *v* vz ***atinge***

tingere *sf* vz ***tingire***

tinghe *sf* vz ***tinghilă***

tingheliță *sf* vz ***sticlete***

tinghie¹ *sf* vz ***chindie***

tinghie² *sf* vz ***tinghilă***

tinghilă *sf* [At: SLAVICI, N. II, 38 / V: (reg) ***tânglă, ~ghe, ~ghie, ~ngle*** / Pl: *~le* / E: nct] **1** (Trs) Lamă de cuțit sau de secure. **2** (Trs; îf *tinghe, tinghie, tingle*) Muchie de cuțit. **3** (Reg; îlav) **În** (sau **pe**) **tânglă** Culcat pe o parte. **4** (Mol; îf *tânglă*) Parte a toporului dintre tăiș și muchie. **5** (Reg; îaf) Lovitură puternică dată cu dosul palmei.

tinghili *v* vz ***tingăli***

tinghilici *sm* vz ***sticlete***

tinghi-ling *sn, i* vz ***tinghi-linghi***

tinghi-linghi *sn, i* [At: AGÂRBICEANU, S. 87 / V: (reg) ***~-ling*** (S și: *tinghiling*), ***trin~-~*** / E: fo cf mg *tingi-lingi*] (Trs) **1-2** (Cuvânt care) imită sunetul clopotelor, al clopoțeilor sau al zurgălăilor.

tinghiliț *sm* vz ***sticlete***

tinghiliță *sf* vz ***sticlete***

tinghirea *sf* [At: BORZA, D. 23 / V: (reg) ***tengerele*** *sfp* / Pl: *~ele* / E: mg ***tengeri*** (barack)] (Bot; Trs) Caisă.

tinghirel *sm* [At: ALR SN I h 204/279 / Pl: *~ei* / E: ***tinghirea*** cf mg *tengeri* (barack)] (Bot; Trs) Cais (*Armeniaca vulgaris*).

tinghiță *sf* [At: HODOȘ, P. P. 212 / Pl: *~țe* / E: ns cf *tinghiliță*] (Reg) Pasăre nedefinită mai îndeaproape.

tingirar *sm* [At: COSTINESCU / Pl: *~i* / E: ***tingire*** + *-ar*] (Îvr) **1** Persoană care face tingiri (**1**). **2** Vânzător ambulant de tingiri (**1**).

tingire *sf* [At: BIBLIA (1688), 195²/32 / V: (îrg) ***~ngere***, (înv) ***ten~***, (reg) ***tengeră*** *sf*, ***tenger*** *sn* / Pl: *~ri* / E: tc ***tencere***] **1** Vas adânc (de aramă sau de fontă) în care se gătește mâncare Si: (reg) *patelă*. **2** (Reg; îe) **Și-a găsit** (sau **și-a aflat**) **~a capacul** sau **după ~ și capacul** Se spune despre două persoane apropiate care au cusururi comune. **3** (Reg; îe) **A lins până a pus ~a cu fundul în sus** Se spune despre un om lacom. **4** (Reg; irn; îs) ~ *spoită* Femeie machiată strident.

tingirică *sf* [At: POLIZU / Pl: *~rele* / E: ***tingire*** + *-ică*] **1-2** (Reg; șhp) Tingire (**1**) (mică) Si: (reg) *tingiruță* (**1-2**).

tingiruță *sf* [At: TDRG / Pl: *~țe* / E: ***tingire*** + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Tingirică (**1-2**).

ting-lang *sn, i* [At: ALR I, 353/251 / Pl: *~uri* sn / E: fo] (Reg) **1-2** Ting-bamb (**1-2**).

tinglă *sf* [At: DLR / Pl: *~le* / E: ns cf *tenghel*] (Reg) Nasture rotund de tinichea (**1**) care se coase pe pieptarele de piele.

tingle *sf* vz ***tinghilă***

ting-tang *sn, i* [At: ALR I, 353/125 / V: (reg) ***tinc-tanc***, ***tin-~*** / Pl: *~uri* sn / E: fo] (Reg) **1-2** Ting-bamb (**1-2**).

tini *v* vz ***tihni***

tinichea *sf* [At: (a. 1761) ap. ȘIO II₁, 360 / V: (înv) ***tenechea***, (reg) ***~ndi~***, ***~nechea***, ***~nti~***, ***tirn~*** / Pl: *~ele* / E: tc ***teneke***] **1** Foaie subțire de oțel, având diverse întrebuințări Si: *tablă¹* (**56**), (reg) *pleu*, (îvr) *terânbleh*. **2** (Reg; îe) **A fi** (sau **a rămâne**, **a ajunge la** sau **a lăsa** pe cineva) **~** A fi (sau a rămâne, a ajunge, a lăsa pe cineva) lipsit de orice bun material. **3** (Pfm; îe) **A ajunge la ~** A se îmbăta. **4** (Reg; îe) **A-i pune** (sau **a-i lega**) (cuiva) **~ua de coadă** A-i cauza (cuiva) un prejudiciu moral care să-l urmărească mereu. **5** (Reg; îe) **A fi** (sau **a umbla**) **cu ~ua** (**coadă**) **după el** A fi urmat îndeaproape, împotriva voinței sale, de către o persoană care incomodează. **6** (Fam; dep) Metal de calitate inferioară. **7** (Pfm; fig; dep) Om de nimic. **8** Recipient făcut din tinichea (**1**). **9** (Fam; dep) Decorație (**1**). **10** (Îvp) Scândură subțire (de brad). **11** (Fam; dep) Bijuterie confecționată dintr-un metal nepretios.

tinichegeasă *sf* [At: ALR II, 6528/886 / Pl: *~ese* / E: ***tinichigiu*** + *-easă*] (Reg) **1-2** Tinichigiță (**1-2**).

tinichegiu *sm* vz ***tinichigiu***

tinicheluță *sf* [At: POLIZU / Pl: *~țe* / E: ***tinichele*** (pll *tinichea*) + *-uță*] (Pop; șhp) **1-6** Tinichea (**1**, **8**, **9**) (mică).

tinicher *sm* [At: POLIZU / Pl: *~i* / E: ***tinichea*** + *-ar*] (Trs) **1-2** Tinichigiu (**1-2**).

tinichereasă *sf* [At: ALR II, 6528/886 / Pl: *~ese* / E: ***tinicher*** + *-easă*] (Reg) **1-2** Tinichigiță (**1-2**).

tinicherie *sf* [At: POLIZU / V: (reg) ***~neche~*** / Pl: *~ii* / E: ***tinicher*** + *-ie*] (Trs) **1-5** Tinichigerie (**1-5**).

tinichigereasă *sf* [At: ALR II, 6528/791 / Pl: *~rese* / E: ***tinichigiu*** + *-ăreasă*] (Reg) **1-2** Tinichigiță (**1-2**).

tinichigerie *sf* [At: POLIZU / V: (reg) ***tenecher~*** / Pl: (**3-5**) *~ii* / E: ***tinichigiu*** + *-erie*] **1-2** Meseria tinichigiului (**1-2**) Si: (reg) *tinicherie* (**1-2**), *tirnichegie* (**1-2**). **3** Atelierul tinichigiului (**1**) Si: (reg) *tinicherie* (**3**), *tirnichegie* (**3**). **4** Prăvălia tinichigiului (**2**) Si: (reg) *tinicherie* (**4**), *tirnichegie* (**4**). **5** (Rar) Obiecte lucrate din tinichea (**1**, **6**) Si: (reg) *tinicherie* (**5**), *tirnichegie* (**5**).

tinichigioaică *sf* [At: ALR II, 6528/784 / V: (reg) ***~ndichegi~***, ***~nifigi~***, ***~nigi~*** / Pl: *~ice* / E: ***tinichigiu*** + *-oaică*] (Mun; Olt) **1-2** Tinichigiță (**1-2**).

tinichigiță *sf* [At: ALR II, 6528/537 / V: (reg) ***târn~*** / Pl: *~țe* / E: ***tinichigiu*** + *-iță*] (Reg) **1-2** Soția tinichigiului (**1-2**) Si: (reg) *pleuăriță*, *tindicheriță* (**1-2**), *tinichegeasă* (**1-2**), *tinichereasă* (**1-2**), *tinichigereasă* (**1-2**), *tinichigioaică* (**1-2**).

tinichigiu *sm* [At: COSTINESCU / V: (înv) ***~nechegiu***, ***~chegiu***, (reg) ***târn~***, ***tenechegiu***, ***~ndichegiu*** / Pl: *~ii* / E: tc ***tenekeci***] **1** Meseriaș care lucrează sau repară obiecte de tinichea (**1**), bare metalice etc. Si: (reg) *pleuar*, *tindichelar* (**1**), *tinicher* (**1**), (îvr) *trihtărar* (**1**). **2** Negustor de obiecte de tinichigerie (**5**) Si: (reg) *pleuar*, *tindichelar* (**2**), *tinicher* (**2**), (îvr) *trihtărar* (**2**).

tinier *sn* vz ***taier***

tinifigioaică *sf* vz ***tinichigioaică***

tinigioaică *sf* vz ***tinichigioaică***

tinirel, ~ea *smf, a* vz ***tinerel***

tinirețe *sf* vz ***tinerețe***

tinirică *smf, a* vz ***tinerică***

tinișor *ppr* [At: N. A. BOGDAN, ap. TDRG / E: ***tine*** + *-ișor*] (Îrg) Formă diminutivală cu sens hipocoristic pentru acuzativul accentuat al pronumelui personal de persoana a doua singular.

tiniță *sf* [At: ȘEZ. II, 165 / Pl: *~țe* / E: ***tină*** + *-iță*] **1-4** (Reg; șhp) Tină (**1**, **5**) (subțire) Si: (reg) *tinuță* (**1-4**).

tinoavă *sf* vz ***tinovă***

tinoroi *sn* [At: COM. SAT. V, 98 / Pl: *~oaie* / E: ctm ***tină*** + ***noroi***] (Reg) Noroi¹.

tinos, ~oasă [At: PSALT. HUR. 33ᵛ/16 / Pl: *~oși*, *~oase* a, *~uri* sn / E: ***tină*** + *-os*] **1** *a* (Îvp) Plin de tină (**1**) Si: *noroios*. **2** *snp* (Reg) Loc noroios. **3** *snp* (Reg) Mlaștină. **4** *a* (Reg) Murdar.

tinov *sn* vz ***tinovă***

tinovă [At: DDRF / V: (reg) ***~oavă*** *sf*, ***~nov*** *sn* / Pl: *~ve* / E: ***tină*** + *-ovă*] (Buc) **1** *sf* Loc mlăștinos (unde cresc plante de baltă). **2** *a* (D. pământ; îf *tinov*) Care este băltos și nefertil.

tins, ~ă [At: CORESI, EV. 128 / Pl: *~nși*, *~e* / E: ***tinde***] **1** *a* (Înv; d. membrele corpului) Desfășurat în toată lungimea Si: *întins*. **2** *a* (Înv) Așezat bine pe toată suprafața Si: *neted*, *netezit*. **3** *a* (Înv; d. masă) Pregătită pentru a mânca. **4** *a* (Înv; d. terenuri) Plan. **5** *a* (Îrg; d. corturi; pex, d. tabere) Instalat. **6** *av* (Îrg; îe) **A se duce** (sau **a merge**) **~** A se duce direct. **7** *a* (Îrg) Răspândit pe o suprafață.

tinsoare *sf* [At: AETHIOPICA, 55ʳ/9 / Pl: *~ori* / E: ***tins*** + *-oare*] (Îvr) **1** (Îla) **De o ~** Neîntrerupt. **2** (Îlav) **Într-o ~** În goană.

tinșchirea *sf* vz ***teșcherea²***

tin-tang *sn, i* vz ***ting-tang***

tintă *sf* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***ten~*** / Pl: *~te*, (reg) *~turi* / E: mg ***tinta***, ger ***Tinte***] (Reg) Cerneală² (**1**).

tintichea *sf* vz ***tinichea***

tintirez *sn* vz ***titirez***

tintiri¹ *vt* [At: ARHIVA XXIV, 74 / V: (reg) ***tit~*** / Pzi: *~resc* / E: ns cf *întiri*] (Reg) A alunga (**1**).

tintiri² *v* vz ***titiri¹***

tintiță *sf* vz ***cinteză***

tintizoi *sm* vz ***cintezoi***

tintometru *sn* [At: DEX / Pl: *~re* / E: ger ***Tintometer***] Colorimetru în care culoarea (concentrația) unei soluții se determină prin compararea ei cu sticle colorate.

tintură *sf* vz ***tinctură***

tinuță *sf* [At: FOLC. TRANSILV. I, 11 / Pl: *~țe* / E: ***tină*** + *-uță*] **1-4** (Reg; șhp) Tiniță (**1-4**).

tinzaică *sf* vz ***tindeche¹***

tinzătoare *sf* [At: DAMÉ, T. 9 / V: (reg) ***tânzător*** *sn* / Pl: *~ori* / E: ***tinde*** + *-ătoare*] (Reg) **1** Fiecare dintre lanțurile sau funiile care leagă crucea proțapului unui car cu capetele osiei Si: *lambă*. **2** (Îf *tânzător*) Sucitor pentru aluat.

tinzeică *sf* vz ***tindeche¹***

tio¹ *i* [At: ALECSANDRI, T. 253 / V: (reg) ***tiho***, ***~h***, ***tiuho***, ***tuo***, ***țio*** / E: fo] (Reg) **1** (Rep) Cuvânt cu care se alungă câinii, vitele și alte animale Si: (reg) *tiohaha*. **2** (Îlv) **A da cu ~h** A alunga (**1**).

tio²- [At: DN³ / P: *ti-o-* / E: fr ***thio-***, it ***tio-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1-2** (Referitor la) sulf. **3** Care conține sulf.

tioacă¹ *sf* vz ***tigvă***

tioacă² *sf* vz ***toacă***

tioacă³ *sf* vz ***toc³***

tioagă *sf* vz ***tigvă***

tioalcool *sn* [At: DN³ / P: *ti-o-al-co-ol* / E: fr ***thioalcool***] (Chm) Mercaptan.

tioancă *sf* [At: BĂCESCU, P. 165 / Pl: *~nce* / E: ns cf *cioacă*] (Orn; reg) Cucuvea (*Athene noctua*).
tioare *sf* vz ***tigoare***
tiobrăi *vt* [At: C. PETRESCU, O. P. II, 285 / Pzi: *~esc* / E: ns cf *tiohăi*] (Reg; c. i. un animal) A tiohăi (1).
tioc¹ *sn* vz ***tic³***
tioc² *sn* vz ***toc³***
tiocă *sf* vz ***toc³***
tiocărie *sf* [At: CIAUȘANU, V. 204 / Pl: *~ii* / E: ***tioc²*** + *-ărie*] (Olt) Totalitatea tocurilor³ (**23**) de la ușile și ferestrele unei case.
tiocianat *sm* [At: DN³ / P: *ti-o-ci-a~* / Pl: *~ați* / E: fr ***thiocyanate***] (Chm) Sulfocianură.
tiocol *sm* [At: DEX / P: *ti-o~* / Pl: *~i* / E: fr ***thiokol***, ger ***Tiokol***] (Chm) Produs sintetic asemănător prin unele proprietăți cu cauciucul.
tiocoșă *a* [At: DLR / Pl: *~șe* / E: ns cf mg *tögyes* „cu ugerul mare"] (Reg; d. vaci) Care dă mult lapte.
tiocuș *sn* [At: PĂCALĂ, M. R. 446 / V: (reg) ***teac~***, ***tec~***, ***tiolc~***, ***tiulc~*** / Pl: *~e*, *~uri* / E: ***tioc²*** + *-uș*] (Reg) **1** Toc³ (**1**) în care se poartă revolverul. **2-3** Toc³ (**5. 11**). **4** Vas făcut din scoarță de brad, folosit pentru strângerea fructelor de pădure și a rășinii. **5** Înveliș al unei semințe Si: *coajă*.
tiocușor *sn* [At: ALR SN I h 88/414 / Pl: *~oare* / E: ***tioc²*** + *-ușor*] **1-10** (Reg; șhp) Tiocuș (**1-5**) (mic).
tiofen *sn* [At: DN³ / P: *ti-o~* / Pl: ? / E: fr ***thiophène***, it ***tiofene***] (Chm) Substanță organică, cu însușiri asemănătoare benzenului, care se găsește în gudroanele de la distilarea cărbunilor de pământ.
tiogen, ~ă *a* [At: DN³ / P: *ti-o~* / Pl: *~i*, *~e* / E: ns cf it *tiogeno*] (D. coloranți) Care conține sulf.
tioh *i* vz ***tio¹***
tiohaha *i* [At: SBIERA, P. 260 / E: ***tio¹***] (Reg; rep) Tio¹ (**1**).
tiohăi [At: ALECSANDRI, T. 918 / V: (reg) ***tăhui***, ***tehoi***, ***tihoi***, ***tihui***, ***~hoi***, ***tiuh~***, ***tiuhoi***, ***tiui***, ***tuh~***, ***țuh~*** / Pzi: *~esc* / E: ***tioh*** + *-ăi*] (Mol; Buc) **1** *vt* (C. i. animale) A alunga cu strigătul „tio" Si: (reg) *a tiobrăi*. **2** *vi* A striga „tio" pentru a alunga un animal. **3** *vt* (C. i. persoane) A huidui (**1**). **4** *vi* (Îf *tehoi*) A asmuți (**1**). **5** *vi* (D. câini, îf *tăhui*) A lătra la vânat. **6** *vt* (Fig) A bate la cap. **7** *vt* (Fig) A mustra.
tiohăială *sf* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***tihoi~***, ***tiuh~*** / Pl: *~ieli* / E: ***tiohăi*** + *-eală*] (Mol) Huiduială (**1**).
tiohn *s* [At: ȘEZ. III, 90 / Pl: ? / E: nct] (Buc; dep) **1** Femeie înaltă și grasă. **2** Femeie proastă.
tiohoi *v* vz ***tiohăi***
tiol *sm* [At: M. D. ENC. / P: *ti-ol* / Pl: *~i* / E: fr ***thiol***] (Chm) Mercaptan.
tiolcer *sn* vz ***tolcer***
tiolcuș *sn* vz ***tiocuș***
tiolteu *sn* vz ***telteu***
tionc *sn* vz ***toancă¹***
tiontioli *vi* [At: ALR II, 5741/310 / Pzi: 3 *~lește* / E: fo] (Reg; d. curcan) A scoate sunetul caracteristic speciei.
tiopăni *vt* [At: ALR I, 1814/98 / V: (reg) ***~poni*** / Pzi: *~nesc* / E: fo cf *topăli*] (Trs; c. i. mămăliga) A tăpși (**2**).
tioponi *v* vz ***tiopăni***
tiorie *sf* vz ***teorie¹***
tiosulfat *sm* [At: DN³ / P: *ti-o~* / Pl: *~ați* / E: fr ***thiosulfate***] (Chm) Hiposulfit.
tiosulfuric *am* [At: DN³ / P: *ti-o~* / Pl: *~ici* / E: fr ***thiosulfurique***] (Chm; îs) *Acid ~* Acid hiposulfuros.
tiouree *sf* [At: M. D. ENC. / P: *ti-o-u-re-e* / E: fr ***thio-urée***] (Chm) Derivat al ureei, în care atomul de oxigen este înlocuit prin sulf, folosit la fabricarea unor medicamente sau a unor materiale plastice.
tip¹, ~ă [At: CANTEMIR, O. V, 157 / Pl: *~uri* sn, *~i*, *~e* smf / E: lat ***typus***, ngr ***τύπος***, fr ***type***] **1** *sn* Model care reprezintă un anumit grup de obiecte sau de fenomene. **2** *sn* Obiect care reprezintă modelul original după care se efectuează obiecte de același fel Si: *prototip*. **3** *sn* (Înv) Tipar (**18**). **4** *sn* Formă de literă tipografică. **5** *sn* (Înv) Efigie a unei medalii. **6** *sn* Exemplar care întrunește trăsăturile caracteristice ale unui grup, ale unei categorii, ale unei rase etc. **7** *sn* Totalitatea caracterelor distinctive, esențiale ale unui grup, ale unei familii, ale unei rase etc. **8** *sn* Caracter distinctiv Si: *particularitate*. **9** *sn* Categorie de persoane cu anumite trăsături constituționale, anatomofiziologice sau psihologice comune Si: *fel*, *gen*, *soi*. **10** *sn* (Spc) Exemplar ale cărui caractere formează trăsăturile esențiale ale unei specii, ale unei familii de plante sau de animale. **11** *sn* (Spc) Personaj din literatură sau din alt domeniu al artei, care întrunește în modul cel mai expresiv trăsăturile, caracterele esențiale ale indivizilor din categoria pe care o reprezintă. **12** *sn* (Fam) Figură originală. **13** *smf* (Fam) Individ. **14** *smf* (Fam) Iubit.
tip² *av* vz ***tipa***
tip³ *sm* vz ***tiplu***
tip⁴ *sn* vz ***chip***
tipa [At: STANCU, D. 87 / V: (pop) ***tip*** *av* / E: fo] (Pop; rep; sau îcr *lipa*) **1-2** *sn*, *i* (Cuvânt care) redă sunetul produs de cineva care umblă desculț. **3-4** *sn*, *i* (Cuvânt care) redă sunetul produs de cineva care pășește foarte încet. **5-6** *av* (În legătură cu verbe de mișcare) Tiptil (**2-3**).
tipalagă *sf* vz ***pitpalacă***
tipar *sn* [At: PO 11/16 / V: (înv) ***~iu*** / Pl: *~e* / E: ngr ***τυπάρι(ον)***] **1** (Înv) Tipografie (**2**). **2** Totalitatea operațiilor de tipărire a unui text. **3** Imprimare cu ajutorul mașinilor tipografice. **4** Tehnica de a tipări (**1**). **5** Ansamblul mijloacelor tehnice care imprimă un text Si: (înv) *teasc* (**7**). **6** (Îs) *~ înalt* Tipar (**3**) la care elementele tipăritoare sunt în relief Si: *pantografie*. **7** (Îs) *~ adânc* Tifdruc (**1**). **8** (Îs) *~ plan* Tipar (**3**) la care elementele tipăritoare nu prezintă o înălțare sau o adâncire sensibilă față de suprafața netipăritoare. **9** (Îlv) **A da** (ceva) **la ~** sau, îrg, **a da** (sau **a bate**, **a pune**, **a scoate**) **în** (sau **sub**) **~** A tipări (**2**). **10** (Îe) **A fi** (sau **a se afla**) **sub ~** A fi (sau a se afla) în curs de tipărire. **11** (Îae) A fi (sau a se afla) în curs de apariție. **12** (D. texte, scrieri; îe) **A vedea lumina ~ului** sau **a ieși** (înv, **a scăpa**) **de sub ~** A apărea (**6**). **13** (Înv; îe) **A da** (pe cineva) **în ~** A vorbi în presă despre cineva. **14** (Înv; îe) **A scoate în ~** A scoate la iveală ceva. **15** (Mol; d. scris, zugrăveală; îe) **A fi ca de ~** sau **parcă-i de ~** A fi frumos. **16** (Înv) Ziare. **17** (Înv; îs) *Libertatea ~ului* Libertatea presei. **18** Formă în care se toarnă anumite materiale pentru a primi aspectul dorit Si: (înv) *tip¹* (**3**). **19** (Pop; îe) **Parcă-s ieșiți (toți) dintr-un** (sau **după un**) **~** Se spune despre obiecte sau ființe de același fel. **20** Șablon (din lemn sau din hârtie) după care se pot confecționa diferite obiecte (mai ales de îmbrăcăminte) Si: *model*. **21** Unealtă de zidărie cu ajutorul căreia se fac ciubucele Si: *ciubucar*. **22** Ștanță pentru baterea monedelor. **23** (Cns) Ansamblul pieselor care constituie forma pentru obținerea elementelor prefabricate de beton, de beton armat sau de ipsos Si: *cofraj*. **24** (Înv) Urmă. **25** (Fig) Model. **26** (Fig) Clișeu (**5**).
tipariu *sn* vz ***tipar***
tiparnă *sf* [At: (a. 1642) GCR I, 94/29 / V: (înv) ***~ne*** / Pl: *~ne* / E: ***tiparniță***] (Înv) Tipografie (**2**).
tiparne *sf* vz ***tiparnă***
tiparnic, ~ă [At: (a. 1652) GCR I, 158/34 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***tipar*** + *-nic*] **1** *a* (Îrg) Tipărit² (**1**). **2** *sm* (Înv) Tipograf².
tiparniță *sf* [At: DOSOFTEI, ap. GCR I, 246/22 / Pl: *~țe* / E: ***tipar*** + *-uiță*] (Înv) Tipografie (**2**).
tiparoasă *sf* vz ***chiparoasă***
tiparos *sm* vz ***chiparos***
tipăi *vi* [At: SADOVEANU, O. IX, 16 / Pzi: *~esc* / E: ***tip²*** + *-ăi*] (Pop) A face un zgomot caracteristic, umblând desculț sau pășind încet Si: *a lipăi*.
tipăit *sn* [At: SADOVEANU, O. IX, 15 / Pl: (rar) *~uri* / E: ***tipăi***] (Pop) Zgomot caracteristic, produs umblând desculț sau pășind încet Si: *lipăit*.
tipălagă *sf* vz ***pitpalacă***
tipăra *v* vz ***tipări***
tipăreală *sf* [At: JIPESCU, ap. TDRG / Pl: *~eli* / E: ***tipări*** + *-eală*] (Îvr) Tipăritură (**4**).
tipări *vt* [At: CORESI, EV. 6 / V: (reg) ***~ra***, ***~peri*** / Pzi: *~resc* / E: ***tipar***] **1** A reproduce pe un material (hârtie, carton, piele etc.) un text, imagini etc. existente pe o formă de tipar (**3**), folosind o mașină de tipărit¹ (**1**) Si: (îrg) *a tipărui* (**1**). **2** (Pex; c. i. publicații, opere, articole etc.) A publica. **3** (Îvp) A lăsa urme (prin apăsare) Si: *a imprima*, *a întipări*. **4** (Înv) A

grava. **5** (Înv; fig) A fixa în minte, în conștiință. **6** (Fig; rar) A contura (**1**). **7** (Îvp) A executa după un anumit model Si: *a fasona, a forma, a modela*. **8** (C. i. bani) A emite (**6**). **9** (Mol) A apăsa cu un obiect pentru a face să se îndese, să primească o anumită formă. **10** (Îvr; fig) A pune. **11** (Reg) A apăsa cu mâna (pentru a nivela, a așeza) Si: (reg) *a pălmi*. **12** (Reg; c. i. obiecte de îmbrăcăminte) A netezi. **13** (Reg; c. i. obiecte de îmbrăcăminte) A împături, netezind cu palma. **14** (Reg) A pune în ordine Si: *a aranja*. **15** (Reg; d. rufe) A clădi (**2**). **16** (Reg; c. i. firul) A răsuci între degete (în timpul torsului).

tipărie *sf* [At: VARLAAM, C. 6 / Pl: *~ii* / E: ***tipări*** + *-ie*] **1-2** (Înv) Tipărire (**1-2**). **3** (Reg) Modelare.

tipărind, ~ă *a* [At: FM (1862), 63/2 / Pl: *~nzi, ~e* / E: ***tipări***] (Îvr) Tipărit[2] (**1**).

tipărire *sf* [At: (a. 1821) GCR II, 234/16 / Pl: *~ri* / E: ***tipări***] **1** Reproducere pe un material (hârtie, carton, piele etc.) a unui text, a unor imagini existente pe o formă de tipar (**3**), folosind o mașină de tipărit[1] (**1**) Si: *tipărit[1]* (**1**), (înv) *tipărie* (**1**), *tipăritură* (**1**). **2** (Pex) Publicare a unei lucrări, a unei opere, a unui articol etc. Si: *editare, tipărit[1]* (**2**), (înv) *tipărie* (**2**), *tipăritură* (**2**). **3** (Înv; îlv) **A da în ~** A tipări (**2**). **4** (Înv; ccr) Tipăritură (**4**). **5** (Înv; ccr) Ediție (**1**).

tipărit[1] *sn* [At: CHEIA, ÎN., ap. GCR I, 236/28 / Pl: (nob) *~uri* / E: ***tipări***] **1-2** Tipărire (**1-2**).

tipărit[2], ~ă *a* [At: DRLU / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tipări***] **1** Care a fost supus operației de tipărire (**1**) Si: *tras[3]* (**15**), (îrg) *tiparnic* (**1**), (îvr) *tipărind*, (reg) *trucuit*. **2** (Înv) Imprimat.

tipăritor *sm* [At: ANON. CAR. / V: (înv) ***~iu*** / Pl: *~i* / E: ***tipări*** + *-tor*] (Înv) **1** Tipograf[2] (**1**). **2** Persoană care lucrează tipare (**20**) Si: *modelator*.

tipăritoriu *sm* vz ***tipăritor***

tipăritură *sf* [At: LB / Pl: *~ri* / E: ***tipări*** + *-tură*] **1-2** (Înv) Tipărire (**1-2**). **3** (Înv; pex; csc) Litere de tipar imprimate. **4** (Ccr) Lucrare tipărită[2] (**1**) Si: *imprimat, publicație*, (îvr) *tipăreală*, (înv) *tipărire* (**4**).

tipărui *vt* [At: ALR SN IV h 925/64 / Pzi: *~esc* / E: ***tipar*** + *-ui*] (Îrg) **1** A tipări (**1**). **2** (Pex; c. i. publicații, opere, articole etc.) A publica.

tipelciui *vt* [At: ALR SN IV h 925/64 / Pzi: *~esc* / E: nct] (Reg) **1** (C. i. mămăliga) A frământa în mâini. **2** (C. i. lutul) A frământa cu picioarele, până când devine bun de folosit la lipit.

tiperi *v* vz ***tipări***

tipesă *sf* [At: TEODOREANU, M. II, 375 / Pl: *~se* / E: fr ***typesse***] (Fam; prt) **1** Femeie (de proastă calitate). **2** Iubită.

tipi[1] *vt* [At: RUSSO, S. 59 / Pzi: *~pesc* / E: ***tip[1]***] **1** (Înv) A limita. **2** (Olt) A cuprinde (**1**).

tipi[2] *v* vz ***piti***

tipic[1] *sn* [At: (a. 1588) CUV. D. BĂTR. I, 196/9 / Pl: *~uri* / E: slv **типикъ**, ngr **τυπικόν**] **1** Carte care cuprinde ansamblul regulilor după care se oficiază slujbele religioase. **2** (Pex) Regulă pentru săvârșirea serviciului divin Si: *ritual*. **3** (Pop; îe) **A vorbi după ~** A avea un discurs bine organizat. **4** Formulă obișnuită, stereotipă. **5** Obicei. **6** Normă. **7** (Reg; îe) **A-i găsi ~ul** A-i descoperi cauza. **8** (Reg; îe) **A-i sosi** (sau **a-i veni**) **~ul** (la ceva) A sosi momentul potrivit (pentru ceva). **9** (Reg; îe) **A nimeri la ~** A veni la momentul potrivit. **10** (Înv) Model.

tipic[2], ~ă [At: HASDEU, I. C. I, 49 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***typique***] **1** *a* Care caracterizează o persoană, un obiect, un fenomen etc. Si: *caracteristic, specific*. **2** *sn* Ceea ce este specific cuiva sa a ceva. **3** *sn* (Prc) Totalitatea caracterelor unui fenomen artistic, ale unui personaj literar etc., care exprimă în mod veridic esența realității.

tipicale *sfp* [At: TDRG / E: ngr **τυπικά**] Cântări pentru anumite servicii religioase.

tipicar, ~ă *smf, a* [At: VLAHUȚĂ, S. A. II, 93 / Pl: *~i, ~e* / E: ***tipic[1]*** + *-ar*] **1-2** (Înv) (Persoană) care se ține strict de tipicul[1] (**2**) bisericesc. **3-4** (Persoană) care nu iese, în activitatea lui, dintr-o anumită rutină, dând prea mare importanță amănuntelor. **5-6** (Persoană) care manifestă o minuțiozitate exagerată Si: (îrg) *paretcar*.

tipicăreasă *sf* [At: STĂNOIU, C. I. 199 / Pl: *~ese* / E: ***tipicar*** + *-easă*] (Înv) Călugăriță care are grijă ca ritualul să se săvârșească după tipic[1] (**1**).

tipici *smp* vz ***cipic***

tipicitate *sf* [At: CĂLINESCU, ap. SCL 1976, 405 / Pl: (nob) *~tăți* / E: ***tipic[2]*** + *-itate*] Caracterul a ceea ce este tipic[2] (**1**) Si: (rar) *tipism*.

tipiconal, ~ă *a* [At: SCL 1960, 446 / Pl: *~i, ~e* / E: ***tipic[1]***] **1** Care se referă la tipic[1] (**1**). **2** Care ține de tipic[2] (**1**).

tipicui *vi* [At: (a. 1645) CCR 214/5 / Pzi: *~esc* / E: ***tipic[1]*** + *-ui*] **1** (Subiectul este tipicul[1] **1**) A prescrie. **2** A face după tipic[1] (**1**).

tipie[1] *sf* [At: BOGZA, C. O. 245 / Pl: *~ii* / E: ns cf tc *tepe*] (Reg) Colină cu vârful teșit, de forma unui trunchi de con.

-tipie[2] [At: DN[3] / E: ns cf fr *-typie*, it *-tipia*] Element secund de compunere savantă cu semnificația „procedeu de imprimare tipografică".

tipil *sm* vz ***tiplu***

tipina *v* vz ***tâmpina***

tipire *sf* [At: (cca 1680-1700) GCR I, 245/28 / Pl: ? / E: ns cf *tip[1]*] (Îvr) **1** Imagine. **2** Model.

tipism *sn* [At: VARLAAM–SADOVEANU, 453 / Pl: *~e* / E: ***tip[1]*** + *-ism*] (Rar) Tipicitate.

tipișâr *sn* vz ***tibișir***

tipiza *vt* [At: BUL. FIL. III, 186 / Pzi: *~zez* / E: ***tip[1]***] **1** (Spc) A da unui personaj literar valoare, caracter de tip[1] (**11**). **2** (C. i. persoane, obiecte, fenomene etc.) A face să fie tipic[2] (**1**). **3** A reduce diversele variante ale unui produs la un singur tip[1] (**1**), corespunzător scopului Si: *a standardiza*. **4** A stabili caracteristicile principale ale construcțiilor, elementelor de construcție și a detaliilor acestora privind destinația, mărimea, structura și alte particularități.

tipizant, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~nți, ~e* / E: ns cf it *tipizzante*] **1-4** Care tipizează (**1-4**).

tipizare *sf* [At: LEG. EC. PL., 433 / Pl: *~zări* / E: ***tipiza***] **1** Procedeu al creației artistice, propriu mai ales artei realiste, constând într-un proces complex de generalizare artistică a realității, în urma căruia evenimentele, relațiile, personajele etc. sunt relevate în imagini vii, caracteristice, definitorii. **2** Individualizare a unei persoane, a unui obiect, fenomen etc. **3** (Ind) Reducere a diverselor variante ale unui produs la un singur tip[1] (**1**), dovedit a fi mai bun sau corespunzător scopului și fabricarea în cantități mari a acestuia Si: *standardizare*. **4** Stabilire a caracteristicilor principale ale construcțiilor, ale elementelor de construcție și a detaliilor acestora privind destinația, mărimea, structura și alte particularități.

tipizat, ~ă [At: BLAGA, Z. 66 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tipiza***] **1** *a* (D. opere de artă) Care a fost supus procesului de tipizare (**1**). **2** *a* (D. produse industriale etc.) Care a fost standardizat. **3** *a* (Cns) Care a fost supus procesului de tipizare (**3**). **4** *sn* Formular (**1**).

tiplotă *sf* vz ***teplotă***

tiplu [At: LTR[2] / V: (reg) ***tip, ~pil*** / Pl: *~ri* sn, *~li* sm, (reg) *~le* sn / E: ns cf *diblu*] **1** *snm* Diblu. **2** *sn* Cep (**10**). **3** *sm* (Reg; îf *tip*) Țăruș. **4** *sm* (Ban) Fiecare dintre bucățile de lemn care se pun între grinzile ce intră în alcătuirea plafonului unei construcții. **5** *sm* (Ban; îf *tipil*) Grindă care se pune de-a curmezișul pe temelia casei.

tipo[1] *sni* [At: DEX / E: fr ***typo***] (Fam) **1-2** Tipografie (**1-2**).

tipo[2]- [At: DN[3] / E: fr ***typo-***, it ***tipo-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Model. **2** Exemplar[1] (**1**). **3** Imprimat. **4** Matriță.

tipodimensiune *sn* [At: DEX-S / P: *~si-u~* / Pl: *~ni* / E: ***tip[1]*** + ***dimensiune***] Dimensiune standardizată.

tipogeneză *sf* [At: DN[3] / E: ns cf fr *typogenèse*] (Blg) Fază de evoluție a organismelor în timpul căreia ia naștere un tip[1] (**10**), constituindu-și caracterele.

tipograf[1] *sn* [At: CADE / Pl: *~e* / E: fr ***typographe***] Mașină de cules și de turnat litere sub formă de rânduri întregi.

tipograf[2], ~ă *smf* [At: (a. 1694) ap. TDRG / Pl: *~i, ~e* / E: ngr **τυπογράφος**] Muncitor specializat în lucrările de tipărire (**1**) Si: (înv) *tiparnic* (**2**), *tipăritor* (**1**).

tipografic, ~ă *a* [At: (a. 1851) URICARIUL XIII, 341 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***typographique***] **1-2** Care ține de tipografie (**1-2**) Si: (îvr) *tipograficesc* (**1-2**). **3-4** Privitor la tipografie (**1-2**) Si: (îvr) *tipograficesc* (**3-4**).

tipograficesc, ~ească *a* [At: POLIZU / Pl: *~ești* / E: ***tipograf*** + *-icesc*] (Îvr) **1-4** Tipografic (**1-4**).

tipografic̦ește *av* [At: POLIZU / E: ***tipografic*** + *-ește*] (Îvr) **1-2** Din punct de vedere tipografic (**1-2**). **3-4** Conform procedeelor tipografice (**3-4**).

tipografie *sf* [At: N. TEST. (1648), (prefață) 3ʳ/11 / Pl: *~ii* / E: ngr ***τυπογραφία***] **1** Meșteșugul de a tipări (**1**) Si: (fam) *tipo¹* (**1**). **2** Întreprindere sau atelier în care se execută operațiile de tipărire de cărți, de ziare etc. Si: *imprimerie*, (fam) *tipo¹* (**2**), (înv) *tipar* (**1**), *tiparnă*, *tiparniță*.

tipolitografie *sf* [At: LTR² / Pl: *~ii* / E: fr ***typolithographie***] Procedeu de imprimare a unor texte culese cu litere mobile, mai întâi pe hârtie de transport și apoi pe forme de tipar plan (placă litografică sau metal).

tipologic, ~ă *a* [At: TEODOREANU, M. U. 26 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***typologique***] **1-7** Care ține de tipologie (**1-7**). **8-14** Privitor la tipologie (**1-7**).

tipologie *sf* [At: VUIA, PĂST. 15 / Pl: *~ii* / E: fr ***typologie***] **1** Studiu științific al trăsăturilor tipice² (**1**) sau al relațiilor reciproce dintre diverse tipuri¹ (**1**) ale unor obiecte sau fenomene. **2** Clasificare rezultată în urma tipologiei (**1**). **3** Ansamblu de tipuri¹ (**1**). **4** Clasificare a tipurilor¹ (**11**) literare. **5** Ansamblu de tipuri¹ (**11**) literare. **6** Ramură a psihologiei care studiază tipurile¹ (**6**) în care se pot clasifica oamenii, luând ca bază fie un anumit proces psihic, fie un grup complex de însușiri ale personalității. **7** (Lin) Mod de a studia structura unui idiom sau a unui grup de idiomuri, neluând în considerație istoria lor și relațiile dintre ele.

tipometrie *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: fr ***typométrie***] Procedeu mai vechi de reproducere a hărților și a figurilor geometrice, folosind forme compuse din elemente tipografice și clișee.

tipometru *sn* [At: LTR² / Pl: *~re* / E: fr ***typomètre***] (Tip) **1** Instrument pentru măsurarea corpului literelor. **2** Riglă de metal, cu una sau mai multe scări gradate în unități de măsură tipografice și cu o scară gradată în milimetri, care servește la controlul dimensiunilor machetei, la măsurarea textelor etc.

tipos [At: (a. 1652) ap. MURNU, GR. 57 / A și: *~pos* / Pl: ? / E: ngr ***τύπος***] **1** *sn* (Înv) Chip (**1**). **2** *sn* (Înv) Formă¹ (**1**). **3** *sn* (Înv) Model. **4** *sm* (Îrg) Individ. **5** *sm* (Reg) Persoană cu obiceiuri rele. **6** *a* (Reg) Leneș.

tiposi [At: (a. 1650) GCR I, 145/16 / V: (reg) ***chip~, ~oși*** / Pzi: *~sesc* / E: ngr ***τύπωσα*** (aor *τυπώνω*)] **1** *vt* (Înv) A crea¹ (**1**). **2** *vt* (Înv; fig) A întipări. **3** *vt* (Trs) A pune în ordine Si: *a aranja*. **4** *vt* (Trs) A privi cu atenție. **5** *vi* (Reg) A-i tihni (**3**).

tiposire *sf* [At: (a. 1652) GCR I, 163/18 / V: (reg) ***~oșire*** / Pl: *~ri* / E: ***tiposi***] **1** (Înv) Creare (**1**). **2** (Înv; fig) Întipărire. **3** (Reg) Tihnă (**1**).

tiposit, ~ă *a* [At: AMFILOHIE, G. VII/11 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tiposi***] (Înv) **1** Creat² (**1**). **2** Redat. **3** (Fig) Întipărit.

tipoși *v* vz ***tiposi***

tipoșire *sf* vz ***tiposire***

tipotecă *sf* [At: DEX-S / Pl: *~eci* / E: ***tip***(ografie) + *-tecă*] Colecție a seturilor complete de caractere tipografice și litere (din toate scrierile lumii).

tipsă *sfs* [At: VASICI, M. II, 61/11 / E: ns cf *timșeu*] (Reg) Alaun (**2**).

tipsăi *sfp* vz ***tipsie***

tipsie *sf* [At: (a. 1588) CUV. D. BĂTR. I, 195/13 / V: (înv) ***tep~***, (reg) ***tapșe, tăp~, tăpșie, tăpție, tâp~, tepsă, tepșă*** (Pl: *~șe, ~și, ~șuri*), ***tepșe, timp~, tipție*** *sf*, ***~săi*** *sfp* / Pl: *~ii* / E: tc ***tepsi***] **1** Tavă (**1**) (mare) de metal, uneori artistic ornamentată, pe care se servește mâncare, băutură etc. Si: (reg) *tabla¹* (**3**). **2** (Reg; îs) *~ de ceară* Placă de ceară topită și întărită, de forma vasului în care a fost pusă la răcit. **3** (Reg; îlav) **Ca de pe ~** Pe nemuncite. **4** (Reg; îe) **Parcă joacă pe ~** Se spune despre cineva care este sprinten. **5** (Reg; îe) **A ședea cu capul pe ~** A sta retras. **6** (Îrg) Tavă (**7**). **7** (Îrg) Vas lat, de fontă, cu trei picioare. **8** (Îrg) Vas pentru ducerea bucatelor la câmp. **9** (Ban) Vas de metal, cu două picioare lungi și înguste, asemănătoare cu niște tălpi de sanie, în care se pune pâinea la dospit Si: (reg) *tigaie* (**9**). **10** (Reg) Farfurie de lemn, de porțelan, de sticlă etc. Si: *taler²* (**1**), (îrg) *tas¹* (**9**). **11** (Muz; lpl) Chimval (**1**). **12** (Înv) Disc de metal, în care se lovea pentru a chema un subaltern. **13** (Rar; lpl) Disc al tampoanelor de la locomotivă sau de la vagoanele de cale ferată.

tipsier *sm* [At: (a. 1742) IORGA, S. D. VI, 260 / P: *~si-er* / Pl: *~i* / E: ***tipsie*** + *-ar*] (Îvr) **1** Meșter care face tipsii (**1**). **2** Persoană care vinde tipsii (**1**).

tipsioară [At: (a. 1792) IORGA, S. D. VII, 23 / P: *~si-oa~* / V: (reg) ***tâp~*** / Pl: *~re* / E: ***tipsie*** + *-ioară*] **1-10** (Reg; șhp) Tipsie (**1, 6-9**) (mică) Si: (reg) *tipsiuță* (**1-10**).

tipsiuță *sf* [At: LM / P: *~si-u~* / Pl: *~țe* / E: ***tipsie*** + *-uță*] **1-10** (Reg; șhp) Tipsioară (**1-10**).

tiptil [At: N. COSTIN, ap. LET. I A, 22/36 / V: (înv) ***di~***, ***tep~***, (reg) ***tup~*** / E: tc ***tebdil***] **1** *av* (Înv; în legătură cu verbul „a se îmbrăca") Deghizat (pentru a nu fi recunoscut). **2** *av* (În legătură cu verbe de mișcare) Fără zgomot (pentru a nu fi auzit) Si: *încet*, (pop) *tipa* (**5**), *pitiș*. **3** *av* (În legătură cu verbe de mișcare) Pe furiș (pentru a nu fi văzut) Si: (pop) *tipa* (**6**), *pitiș*. **4** *s* (Înv; îlav) **În tep~** Pe ascuns.

tiptilat, ~ă *a* [At: JIPESCU, ap. TDRG / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tiptil***] (Îvr) Deghizat² (**1**).

tiptileagă *sf* vz ***pitpalacă***

tiptină *sf* [At: BORZA, D. 115 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Țăpoșică (*Nardus stricta*).

tiptoloacă *sf* vz ***pitpalacă***

tip-top *ain, av* [At: ALAS 5 V, 1935, 2/1 / E: ger ***tipptopp*** cf eg *tiptop*] (Fam) **1-2** (Care este) elegant Si: *șic¹*.

tiptuluș *av* vz ***pituluș¹***

tipție *sf* vz ***tipsie***

tipui¹ *vt* [At: LEXIC REG. 87 / Pzi: ? / E: nct] (Reg) A murdări.

tipui² *vt* [At: ALR I, 2151/231 / Pzi: *tipui* / E: mg ***tép***] (Reg) A jumuli o pasăre de pene.

tir¹ *av, c* vz ***tiri²***

tir² *sn, i* [At: ALR I, 251/831 / E: fo] (Reg; rep) **1-2** (Cuvânt care) imită cântecul greierului.

tir³ *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 165 / Pl: *~i* / E: nct] (Orn; reg) Pițigoi-de-brad (*Parus ater*).

tir⁴ *sn* [At: I. IONESCU, M. 590 / Pl: *~uri* / E: fr ***tir***] **1** Tragere cu o armă de foc. **2** Tragere la țintă (în procesul de instruire militară). **3** Locul unde se execută un tir⁴ (**2**). **4** Ramură sportivă care cuprinde probe de tragere la țintă cu o armă de foc sau cu arcul. **5** Tragere la țintă, ca joc distractiv sau de noroc practicat la iarmaroace, la bâlciuri etc. **6** Felul în care o armă (de foc) trimite proiectilul spre țintă. **7** (Fam; fig) Atac verbal la care este supusă o persoană.

tir⁵ *sn* [At: DEX-S / Pl: *~uri* / E: ***t***(ransport) ***i***(nternațional) ***r***(utier)] Autocamion de mare tonaj pentru transportul internațional de mărfuri.

tira¹ *i* [At: ARVINTE, TERM. 160 / E: ***tira*** (Imt al rtr central *tirar*, friulană *tirâ*, it *tirare*)] (Plu; Mol) **1** Termen prin care se dă comanda ca bușteanul să fie prins și tras în lungul lui printr-o mișcare continuă, cu ajutorul țapinelor. **2** (Îe) **~granda!** Trage încontinuu. **3** (Îe) **A ține ~** A ține hangul.

tira² *vi* [At: LEXIC REG. 87 / Pzi: *~rez* / E: nct] (Reg) A pleca.

tiradă *sf* [At: ALECSANDRI, T. 1198 / Pl: *~de* / E: fr ***tirade***] **1** Fragment de întindere relativ mare dintr-o operă literară (mai ales dramatică), debitat fără întrerupere de același personaj și caracterizat prin intensitate afectivă. **2** (Mai ales prt) Parte a unui discurs în care un orator dezvoltă pe larg și cu emfază o idee, o teză. **3** (Prt) Banalitate debitată pe un ton grav, solemn. **4** (Muz) Pasaj în formă de gamă sau apogiatură, compusă din mai multe sunete.

tiragiu *sn* vz ***tiraj***

tirailer *sm* vz ***tiralior***

tiraj *sn* [At: COSTINESCU / V: (îvr) ***~agiu*** (Pl: *~agii*) / Pl: *~e* / E: fr ***tirage***] **1** Număr de exemplare în care se tipărește o carte sau o publicație periodică. **2** Imprimare. **3** (Mai ales d. publicații periodice; îla) **De** (sau **cu**) (**mare**) **~** Care apare într-un număr mare de exemplare. **4** Producție orară normală a unei mașini de tipărit. **5** Multiplicare, prin copiere, a unui film, pentru a asigura numărul de copii necesar rețelei cinematografice. **6** Circulația aerului carburant și a gazelor de ardere într-o instalație de încălzire cu focar (sobă, cuptor industrial etc). **7** Diferența de presiune prin care se asigură tirajul (**6**). **8** Operație de turnare în sticle a vinului

pregătit pentru fabricarea șampaniei. **9** Tragere a aerului în plămâni ca urmare a contracției mușchilor inspiratori. **10** Efort inspirator în dispnee.

tiraler *sm* vz ***tiralior***

tiralior *sm* [At: GT (1841), 3^2/35 / P: *~li-or* / V: (înv) ***tilari~, ~ailer, ~ler*** / E: ger ***Tirailleur***, fr ***tirailleur***] (Înv) Infanterist însărcinat cu misiuni de cercetare.

tiramuri *sp* [At: BUGNARIU, N. / E: nct] (Reg) **1** Unelte. **2** Rechizite.

tiran, ~ă [At: (a. 1650) GCR I, 146/41 / V: (reg) ***ter~***, (îrg) ***~rean*** *sm, a* / A și: (înv) *tir~* / Pl: *~i, ~e* / E: ngr ***τύραννος***, fr ***tyran***] **1** *sm* Stăpânitor absolut al unui stat sau al unei cetăți grecești din antichitate (care guverna cu cruzime) Si: *despot*. **2** *sm* Șef de stat care conduce în mod absolut Si: *despot*. **3-4** *smf, a* (Pex) (Persoană) care își impune voința în orice împrejurare și care asuprește pe cei ce depind de ea Si: *autoritar*. **5-6** *smf, a* (Pex) (Persoană) crudă.

tiranește *av* vz ***tiránește***

tiranic, ~ă *a* [At: SĂULESCU, HR. I, 159/18 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***tyrannique***, lat ***tyrannicus***, ngr ***τυραννικός***] **1** (D. legi, fapte etc.) Care tiranizează (**1**) Si: *crud, despotic*, (înv) *tiranicesc* (**1**), *tiránesc* (**1**). **2-5** Care aparține tiranului (**2-3, 5**) sau tiraniei (**2**) Si: (înv) *tiranicesc* (**2-5**), *tiránesc* (**2-5**). **6-9** Caracteristic tiranului (**2-3, 5**) sau tiraniei (**2**) Si: (înv) *tiranicesc* (**6-9**), *tiránesc* (**6-9**). **10** (Fig; d. idei, sentimente, preocupări etc.) Care obsedează Si: *chinuitor*.

tiranicesc, ~ească *a* [At: AETHIOPICA, 36^v/23 / Pl: *~ești* / E: ***tiran*** + *-icesc*] (Înv) **1-9** Tiranic (**1-9**).

tiranicește *av* [At: CĂPĂȚINEANU, M. R. 129/31 / Pl: *~izi* sm, *~e* sn / V: (înv) ***tirăn~*** / E: ***tiranicesc***] (Îvr) **1-7** Tirănește (**1-7**).

tiranicid [At: DEX / Pl: *~izi* sm, *~e* sn / E: fr ***tyrannicide***] (Liv) **1** *sn* Ucidere a unui tiran (**2**). **2** *sm* Ucigaș al unui tiran (**2**).

tiranie *sf* [At: M. COSTIN, ap. LET. I, 81/27 / V: (înv) ***~răn~*** / S și: (înv) *tyrănnie* / Pl: *~ii* / E: ngr ***τυραννία***, fr ***tyrannie***] **1** (Ant) Formă de conducere politică apărută în Grecia antică în sec. VII-VI î. Hr., în condițiile decăderii aristocrației gentilice și a democratizării vieții politice. **2** Guvernare despotică sau instituită prin uzurpare Si: *despotism*. **3-6** Caracterul a ceea ce este tiranic (**6-9**). **7** (Îvr) Stăpânire. **8-10** Comportare de tiran (**2-3, 5**) Si: (îvr) *tiranism* (**1-3**). **11-13** (Mpl) Faptă de tiran (**2-3, 5**) Si: (îvr) *tiranism* (**4-6**). **14** (Fig) Putere irezistibilă pe care o exercită un lucru, o idee, un sentiment etc. asupra cuiva Si: *dominație*. **15** (Îvr) Suferință fizică și morală Si: *chin*.

tiranisi *vt* [At: (a. 1705) BV I, 466 / Pzi: *~sesc* / E: ngr ***τυράννησα*** (aor ***τυραννῶ***)] (Înv) **1-2** A tiraniza (**1-2**). **3** (Fig) A chinui (**1**).

tiranisire *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: ***tiranisi***] (Înv) **1-2** Tiranizare (**1-2**). **3** (Fig) Chin (**1**).

tiranism *sn* [At: GT (1838), 47^1/36 / Pl: ? / E: ***tiran*** + *-ism*] (Îvr) **1-6** Tiranie (**8-13**).

tiraniza *vt* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 216 / S și: (înv) *~isa* / Pzi: *~zez* / E: fr ***tyranniser***] **1** A trata pe cineva în mod tiranic (**7**) Si: *a asupri*, (înv) *a tiranisi* (**1**), *a tirăni* (**2**). **2** (Pex) A căuta să-și impună cu orice preț voința Si: (înv) *a tiranisi* (**2**), *a tirăni* (**3**). **3** (Fig; d. idei, sentimente etc.) A obseda.

tiranizare *sf* [At: DEX / Pl: *~zări* / E: ***tiraniza***] **1** Tratare a cuiva în mod tiranic (**7**) Si: *asuprire*, (înv) *tiranisire* (**1**), *tirănire* (**2**). **2** (Pex) Impunere a propriei voințe cu orice preț Si: (înv) *tiranisire* (**2**), *tirănire* (**3**). **3** (Fig) Obsedare.

tiranizat, ~ă *a* [At: GHEREA, ST. CR. II, 279 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tiraniza***] Care este tratat de către cineva în mod tiranic (**7**) Si: *asuprit*, (îvr) *tirănit* (**1**).

tiranozaur *sm* [At: DN^3 / P: *~za-ur* / Pl: *~i* / E: fr ***tyrannosaure***] (Zlg) Reptilă carnivoră din era mezozoică (fiind cea mai puternică și cea mai feroce dintre toate reptilele).

tirant *sm* [At: IOANOVICI, TEHN. 138 / Pl: *~nți* / E: fr ***tirant***] Element de construcție executat din cabluri, lanțuri, bare de oțel sau din beton armat, care are rolul de a prelua forțe de întindere.

tiras *sm* [At: DLR / Pl: *~ași* / E: ger ***Tierarzt***] (Reg) Medic veterinar.

tiratron *sn* [At: DER / Pl: *~oane* / E: fr ***thyratron***] (Fiz) Triodă cu descărcare în gaz.

tirănesc, ~ească *a* [At: FN 138 / Pl: *~ești* / E: ***tiran*** + *-esc*] (Înv) **1-9** Tiranic (**1-9**).

tirănește *av* [At: CANTEMIR, ap. CADE / V: (înv) ***~ran~*** / E: ***tiran*** + *-ește*] (Îrg) **1-3** Ca tiranii (**2-3, 5**) Si: (îvr) *tiranicește* (**1-3**). **4-7** În mod tiranic (**2-5**) Si: (îvr) *tiranicește* (**4-7**).

tirăni [At: ȘINCAI, HR. II, 30/18 / Pzi: *~nesc* / E: ***tiran***] (Înv) **1** *vi* (De obicei udp „asupra" „peste" etc.) A stăpâni ca un tiran (**2**). **2-3** *vt* A tiraniza (**1-2**). **4** *vt* (Fig) A chinui (**1**).

tirănicește *av* vz ***tiranicește***

tirănie *sf* vz ***tiranie***

tirănire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***tirăni***] (Înv) **1** Stăpânire a unui stat ca un tiran (**2**). **2-3** Tiranizare (**1-2**). **4** (Fig) Chin (**1**).

tirănit, ~ă *a* [At: IORGA, S. D. VII, 16 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tirăni***] (Îvr) **1** Tiranizat. **2** (Fig) Care este chinuit.

tirbișon *sn* vz ***tirbușon***

tirboanță *sf* vz ***tărăboanță^1***

tirbușon *sn* [At: ALEXI, W. / V: (reg) ***~biș~*** / Pl: *~oane* / E: fr ***tire-bouchon***] **1** Dispozitiv de metal în formă de spirală, prevăzut cu un mâner, folosit pentru scoaterea dopurilor de plută de la sticle Si: (reg) *trăgaci* (**10**), *trăgător* (**28**). **2-3** (Îljv) **În ~** (Care este) în formă de spirală.

tirchij *s* vz ***turchiză***

tire *a, av* vz ***tare***

tirea *i* [At: DLR / V: (reg) ***tiri*** / E: fo] (Reg; pronunțat cu „i" prelungit) **1** Strigăt cu care se alungă caprele. **2** (Îf *tiri*) Strigăt cu care se cheamă găinile.

tireac *sns* vz ***tiriac^1***

tirean *sm, a* vz ***tiran***

tireaz *sn* vz ***teras***

tireghie *sf* vz ***tirighie***

tiregie *sf* vz ***tirighie***

tireo- [At: DN^3 / P: *~re-o-* / E: fr ***thyréo-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1-2** (Referitor la) glanda tiroidă (**5**).

tireoglobulină *sf* [At: M. D. ENC. / P: *~re-o~* / Pl: *~ne* / E: fr ***thyréoglobuline***] Substanță de natură proteică, cu un bogat conținut de iod, prezentă în glanda tiroidă (**5**).

tireopatie *sfs* [At: DN^3 / P: *~re-o~* / E: fr ***thyréopathie***] (Med) Denumire generică pentru afecțiunile glandei tiroide (**5**).

tireopriv *sn* [At: DN^3 / P: *~re-o~* / E: fr ***thyréoprive***] (Med) Sindrom asemănător hipertiroidismului, care apare în urma ablațiunii glandei tiroide (**5**).

tireoptoză *sf* [At: DN^3 / P: *~re-o~* / Pl: *~ze* / E: fr ***thyréoptôse***] (Med) Deplasare în jos a glandei tiroide (**5**).

tireotomie *sf* [At: DN^3 / P: *~re-o~* / Pl: *~ii* / E: fr ***thyréotomie***] (Med) Deschidere a tiroidei (**4**), premergătoare traheotomiei.

tireotoxicoză *sf* [At: D. MED. / P: *~re-o~* / Pl: *~ze* / E: fr ***thyréotoxicose***] Boală provocată de intoxicarea organismului cu hormoni tiroidieni (**2**), secretați în prea mare cantitate.

tireotrop *sn* [At: D. MED. / P: *~re-o~* / Pl: ? / E: fr ***thyréotrope***] Hormon secretat de hipofiză, având rolul de a stimula și a controla funcția tiroidei (**4**).

tirfon *sn* [At: NICA, L. VAM. 242 / Pl: *~oane* / E: fr ***tire-fond***] Șurub de formă specială, folosit la fixarea șinelor de cale ferată pe traverse.

tirfor *sn* [At: DN^3 / Pl: ? / E: fr ***tire-fort***] Clește special pentru îmbinarea tuburilor mari de beton armat și de azbociment.

tiri^1 *a, av* vz ***tare***

tiri^2 [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***tir, țâr, țir*** / S și: (reg) *~mi* prin contopirea cu *mi-e* / E: slv ***терь***, ngr ***τέρι***] (Reg) **1** *av* (Îcr el însuși; de obicei urmat de „mi-e") Tot una. **2** *c* (Cu funcție disjunctivă și corelativă; îcr el însuși sau însoțit de alte conjuncții) Ori..., ori...

tiri^3 *sn, i* [At: UDRESCU, GL. / E: fo] (Mun; rep) **1-2** (Cuvânt care) redă zgomotul produs de pașii mărunți, deși și iuți ai puilor, ai șoarecilor etc.

tiri^4 *i* vz ***tirea***

tiri^5 *v* vz ***țârî***

tiriac[1] *sns* [At: (cca 1619-1620) ap. ROSETTI–CAZACU, I. L. R. I, 198 / P: *~ri-ac* / V: (îvr) ***terei~***, (înv) ***ter~***, (reg) ***~reac*** / S și: (înv) *thi~*, *tiir~*, *~riiac* / E: tc ***tiryak***] **1** (Îvp) Preparat medicinal care conține opiu, întrebuințat în trecut ca anestezic. **2** (Îvp) Antidot pentru mușcătura de șarpe și pentru otravă. **3** (Reg; d. mâncare; îe) **A fi amară** ~ A fi foarte amară, încât nu se mai poate mânca.

tiriac[2] *s* [At: GL. OLT. / Pl: ? / E: nct] (Olt) Tufiș des Si: (reg) *smidă*.

tiriachiu, ~ie [At: GORJAN, H. IV, 122 / P: *~ri-a~* / V: (înv) ***ter~***, (reg) ***~richiu*** / Pl: *~ii* / E: tc ***tiryaki***] (Îrg) **1** *a* Amețit (de băutură sau de substanțe narcotice). **2** *sm* Fumător de opiu. **3** *a* (Pex) Mahmur. **4** *a* (Pex) Indispus. **5** *a* (Pex) Supărăcios. **6** *a* (Pex) Certăreț (**1**).

tirian *a* [At: ȘEZ. V, 162 / Pl: ? / E: ns cf *tirean*] (Buc; d. oameni) **1** Inimos. **2** Îndrăzneț.

tiriboambă *sf* vz ***tiribombă***

tiriboanță *sf* vz ***tărăboanță***[1]

tiribombă *sf* [At: GRAUR, E. 155 / V: (reg) ***~oam~***, ***tr~*** / Pl: *~be* / E: it ***tiribomba***] **1** (Pop) Carusel (**4**). **2** (Reg) Jucărie în formă de minge, confecționată din hârtie colorată, umplută cu rumeguș și care este atârnată de un elastic. **3** (Iuz; fam; csnp) Drăcie (**6**).

tiribonță *sf* vz ***tărăboanță***[1]

tiricar *s* vz ***tăricar***

tirichie *sf* vz ***tirighie***

tirichiu, ~ie *a* vz ***tiriachiu***

tiriciu *sn* vz ***chirigiu***

tirie *sf* [At: CV 1951, nr. 3, 44 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Trs) Ceartă (**1**).

tirifoi *s* vz ***trifoi***

tirifti *vr* [At: DLR / Pzi: 3 *~tește* / E: nct] (Reg; d. sânge) A se coagula (**1**).

tirigan, ~ă *a* vz ***tărigan***

tirigă *sf* [At: CIAUȘANU, V. 204 / Pl: ? / E: nct] (Olt) Poreclă.

tirighie *sf* [At: DOSOFTEI, PS. 213/14 / V: (reg) ***steregie***, ***sterevie***, ***stervie***, ***stirevie***, ***st~***, ***stirigie***, ***stregie***, ***str~***, ***tărbie***, ***târghie***, ***tereghie***, ***terghie***, ***~reghie***, ***~regie***, ***~ichie***, ***~igie***, ***treghie*** / E: ngr ***τρυγία***] **1** (Pop) Substanță sticloasă, cu gust acru, care se depune pe pereții butoaielor cu vin, întrebuințată uneori la țară pentru vopsit sau pentru acrit mâncărurile Si: *tartru* (**1**). **2** (Reg) Pojghiță formată la suprafața ceaiului când se răcește. **3** (Reg; îf *sterevie*) Funingine. **4** (Reg) Apă murdară care se scurge din streașină. **5** (Bot; reg; îf *tirichie*) Îngerea (*Selinum carvifolia*).

tirigie[1] *sf* vz ***terezie***

tirigie[2] *sf* vz ***tirighie***

tirii *vi* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~riesc* / E: ns cf *tiri*[3]] (Mun) **1** (D. pui, șoareci etc.) A fugi cu pași mărunți, deși, iuți și ușori. **2** (D. oameni) A fugi repede.

tiriit *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***tirii***] (Mun) **1** Mers mărunt, ușor și pripit. **2** (Îe) **A o lua** (sau **a o întinde**) **pe ~e** A fugi repede.

tirinca *v* vz ***tilinca***

tiripanie *sf* [At: H XVII, 178 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg; îe) **A umbla în ~ia cuiva** A umbla în calea cuiva.

tiripleașcă *sf* vz ***trapașcă***

tiriplic *sn* [At: (a. 1761) ap. ȘIO II_1, 362 / V: (îrg) ***ter~***, ***tiliprić***, ***tr~*** / Pl: (rar) *~uri* / E: tc ***tire-iplik***] (Îrg) **1** Fir răsucit de bumbac mercerizat sau de mătase, alb sau colorat, folosit la țesut, la brodat sau la împletit. **2** (Îe) **A merge** (ceva) ~ A decurge (ceva) foarte bine.

tiriplișcă *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: nct] (Mun) **1** Vehicul de mai mică importanță (șaretă, brișcă, motoretă, bicicletă etc.). **2** (Dep) Om neînsemnat.

tiririm *sn* [At: ȘEZ. XIX, 13 / V: (reg) ***tililim***, ***tili~*** / Pl: *~uri* / E: ns cf *tiriplic*] **1** (Mol; Trs) Bucată neînsemnată dintr-un obiect, care poate fi uneori folositoare. **2** (Mol; Trs) Podoabă. **3-4** (Mol) Înțeles (ascuns). **5** (Mol) Încurcătură. **6** (Reg; îe) **A aduce la** ~ A cădea de acord.

tiristor *sn* [At: DEX / Pl: *~oare* / E: eg. fr ***thyristor***] (Elt) Dispozitiv semiconductor constituit din patru regiuni de conductibilități alternate, care poate fi comutat din starea blocată în stare de conducție și invers.

tirișenie *sf* vz ***tărășenie***

tiriuș *sn* [At: CHEST. IV, 61/66 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Pământ lunecos și moale.

tiriuz *sn* [At: LIUBA–IANA, M. 63 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Parte a cimpoiului nedefinită mai îndeaproape.

tiriviș *sns* [At: LEXIC REG. 87 / E: nct] (Reg) Păsat.

tirizie *sf* vz ***terezie***

tirlic *sm* vz ***târlic***

tirliute *sfp* [At: VICIU, GL. / V: (reg) ***târ~*** / E: nct] (Trs) Palavre.

tirnichea *sf* vz ***tinichea***

tirnichegie *sf* [At: H III, 18 / Pl: ~*ii* / E: ***tirniche(a)*** + *-gie*] (Reg) **1-5** Tinichigerie (**1-5**).

tiroar *sn* [At: CĂLINESCU, S. 672 / Pl: ? / E: fr ***tiroir***] (Frr) Sertar.

tiroid, ~ă [At: KRETZULESCU, A. 125/4 / P: *~ro-id* / S și: (înv) *thyroide* / Pl: *~izi*, *~e* / E: fr ***thyroïde***] **1-3** *a* Tiroidian (**1-3**). **4-5** *sf, a* (Șîs *glandă ~ă*) Glandă cu secreție internă, situată în partea anterioară a gâtului, în fața traheii, ai cărei hormoni influențează creșterea, metabolismul etc. **6** *a* (Îs) *Cartilaj ~* Cel mai dezvoltat dintre cartilajele laringelui.

tiroidectomie *sf* [At: DN^3 / P: *~ro-i~* / Pl: *~ii* / E: fr ***thyroïdectomie***] (Med) Extirpare a tiroidei (**4**).

tiroidian, ~ă *a* [At: KRETZULESCU, A. 377/15 / P: *~ro-i-di-an* / V: (îvr) ***~ien*** / Pl: *~ieni*, *~iene* / E: fr ***thyroïdien***] **1** Care se referă la tiroidă (**4**) Si: *tiroid* (**1**). **2** Al tiroidei (**4**) Si: *tiroid* (**2**). **3** De natura tiroidei (**4**) Si: *tiroid* (**3**). **4** Bolnav de tiroidă (**4**).

tiroidien, ~ă *a* vz ***tiroidian***

tiroidism *sns* [At: DEX / P: *~ro-i~* / E: fr ***thyroïdisme***] (Med) Denumire generică pentru bolile glandei tiroide (**5**).

tiroidită *sf* [At: DEX / P: *~ro-i~* / Pl: *~te* / E: fr ***thyroïdite***] (Med) Inflamație a tiroidei (**4**).

tiroidoterapie *sf* [At: DN^3 / P: *~ro-i~* / Pl: *~ii* / E: fr ***thyroïdothérapie***] (Med) Folosire terapeutică a extractului de glandă tiroidă (**5**).

tirol, ~ă *a* [At: BULET. GRĂD. BOT. I, nr. 3, 84 / Pl: *~i*, *~e* / E: ***Tirol***] (Reg; îs) *Mere ~e* Varietate de mere nedefinită mai îndeaproape.

tirolez, ~ă [At: CĂLINESCU, C. O. 209 / Pl: *~i*, *~e* / E: ***Tirol*** + *-ez*] **1-2** *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Tirolului sau este originară de acolo. **3** *smp* Populația de bază a Tirolului. **4-5** *a* Care aparține Tirolului sau tirolezilor (**3**). **6-7** *a* Privitor la Tirol sau la tirolezi (**3**). **8-9** *a* Caracteristic Tirolului sau tirolezilor (**3**). **10** *a* Originar din Tirol. **11** *sf* Model de îmbrăcăminte pentru femei, care constă din bluză albă, un fel de sarafan imprimat și un șorțuleț (alb).

tiromi *vi* [At: RĂDULESCU-CODIN / Pzi: *~mesc* / E: ns cf *aromi*] (Reg) **1** A-i fi somn. **2** A-i fi lene.

tiron *sm* [At: VARLAAM, C. 425 / Pl: *~i* / E: lat ***tiro, -onis***] **1** (Înv) Soldat tânăr la romani. **2** (Pex) Începător într-o meserie.

tirotomie *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: fr ***thyrotomie***] (Med) Deschidere a laringelui prin secționarea chirurgicală a cartilajului tiroid (**6**).

tiroxină *sf* [At: NICA, L. VAM. 241 / Pl: *~ne* / E: fr ***thyroxine***] Hormon bogat în iod, secretat de glanda tiroidă (**5**), cu acțiune de stimulare a metabolismului.

tiroxinemie *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: fr ***thyroxinémie***] Prezență a tiroxinei în sânge.

tirozină *sfs* [At: NICA, L. VAM. 248 / S și: *tyrosin* / E: fr ***tyrosine***] Aminoacid aromatic, prezent în majoritatea proteinelor, indispensabil organismului animal.

tirpan *sn* vz ***târpan***

tirs *sn* [At: I. VĂCĂRESCUL, P. 176/23 / V: (înv) (**2**) ***~ă*** (Pl: *~se*) *sf* / S și: (înv) *tyrs* / Pl: *~uri* / E: gr ***θύρσος***, lat ***thyrsus***, fr ***thyrse***] **1** (Mit) Toiag împodobit cu viță de vie și cu un con de pin în vârf, purtat de zeul Bachus și de cei din suita lui. **2** (Bot) Inflorescență în formă de con[2] de brad (la castan, liliac etc.).

tirsă *sf* vz ***tirs***

tirsoacă *sf* vz ***târsoacă***

tirsoid, ~ă *a* [At: GRECESCU, FL. 429 / Pl: *~izi*, *~e* / E: fr ***thyrsoïde***] (Bot; d. inflorescență) În formă de tirs (**2**).

tirștoc *sn* [At: CHEST. II, 114/62 / V: (reg) ***taș~***, ***tâșt~*** (Pl: *~oace*), ***teiș~***, ***telș~*** (Pl: *~oace*), ***ti~***, ***tiș~***, ***toș~*** *sn*, ***tăiș~*** (Pl: *~oci*) *sm* / Pl: *~uri* / E: ger

Türstock] (Reg) Fiecare dintre cei doi stâlpi verticali de care se prind canaturile ușii Si: (reg) *ușor*.

tirtău *sm* vz ***terțiu²***

tirtilig *sn* [At: ALR I, 1469/80 / Pl: ~*ige* / E: ns cf *tilincă*] (Reg) Fluier din coajă de salcie.

tirtip *sn* vz ***tertip***

tirtir *sn* vz ***tertel***

tis *sm* vz ***tisă¹***

tisan *sms* [At: H IV, 181 / E: ***Tisa*** + -*an*] (Reg) Vânt care suflă dinspre Tisa.

tisar¹ *sm* [At: BORZA, D. 168 / V: (reg) ~*ser* / Pl: ~*i* / E: ***tisă¹*** + -*ar*] (Bot; reg) **1** Tisă¹ (1) (*Taxus baccata*). **2** Zâmbru (*Pinus cembra*).

tisar² *sm* [At: DLR / Pl: ~*i* / E: ns cf *teslă*] (Reg) Cioplitor (1).

tisă¹ *sf* [At: BIBLIA (1688), ap. TDRG / V: (îrg) ***tis*** *sm* / Pl: ~*se* / E: vsl ***тиса***] **1** Arbore sau arbust rășinos, care poate atinge vârsta de peste 1000 de ani, cu frunzele verzi, lungi, aciculare, lucioase, cu lemnul tare și foarte prețios, care, fiind rar la noi, este ocrotit ca monument al naturii Si: (reg) *molid, tisar¹* (1) (*Taxus baccata*). **2** (Pex) Lemnul arbustului de tisă¹ (1), dur, de culoare roșcată, mirositor, folosit pentru confecționarea unor obiecte, a mobilelor de lux, în sculptură etc. **3** (Reg) Butoiaș făcut din lemn de tisă¹ (1), în care se țin băuturi.

tisă² *sf* [At: DDRF / Pl: ? / E: ns cf *tisău*] (Mol) Unitate de măsură pentru lungime, egală cu 9 decimetri.

tisău *sn* [At: MOXA, 380/38 / V: (înv) ***ticseu***, (reg) ***ticsâu***, ***~scău***, ***tius~*** / Pl: ~*ri*, (reg) ~*sauă* / E: mg *tüszö*] (Îrg) Chimir (3).

tiscău *sn* vz ***tisău***

tiscov *sm* vz ***țușcov***

tiscovină *sf* vz ***tescovină***

tiscuit, ***~ă*** *a* vz ***tescuit²***

tiser *sm* vz ***tisar¹***

tisfolt *sn* [At: CHEST. II, 217/311a / Pl: ? / E: mg ***tüzfal***] (Reg) Parte a podului unei case care se sprijină pe capetele ieșite în afară ale grinzilor.

tisâm *sn* vz ***chisâm***

tislim *sn* vz ***teslim***

tisma *sf* vz ***tasma¹***

tisoc *s* [At: H X, 3 / Pl: ? / E: ***tisă¹*** + -*oc*] (Reg) Plantă nedefinită mai îndeaproape.

tisoi *sm* [At: PANȚU, PL. / Pl: ~ / E: ***tisă¹*** + -*oi*] (Bot) Tisă¹ (1) care poartă florile mascule (*Taxus baccata*).

tist [At: (a. 1698) IORGA, D. B. II, 91 / Pl: *tiști* sm, ~*uri* sn / E: mg ***tiszt***] (Trs; înv) **1** *sm* Înalt funcționar al unei instituții (publice). **2** *sm* (Pex; lpl) Oficialitățile dintr-o țară, dintr-un oraș. **3** *sm* Administrator de moșie Si: (înv) *ispravnic, vătaf, vechil*, (îrg) *tistartău*. **4** *sm* Reprezentant. **5** *sm* Responsabil. **6** *sn* Ofițer.

tistalaș *sn* vz ***tistulaș***

tistartău *sm* [At: CABA. SĂL. 101 / Pl: ~*ăi* / E: mg ***tiszttartó***] (Trs; înv) Tist (3).

tistaș, ***~ă*** [At: VAIDA / A și: (reg) ~*taș* / Pl: ~*i*, ~*e* / E: mg ***tiszta***] (Trs) **1** *a* (D. obiecte) Lipsit de murdărie, de noroi, de praf Si: *curat*. **2** *a* (D. o încăpere, o casă etc.) Care este bine întreținut Si: *îngrijit*. **3** *a* (D. piele) Fără pete, asperități. **4** *a* Care nu conține corpuri sau substanțe străine Si: *curat, neamestecat, pur*. **5** *a* (D. lichide) Care este transparent Si: *limpede*. **6** *a* (D. pământ) Fără pietre, spini, mărăcini etc. **7** *a* (D. pământ) Care este neted Si: *drept*. **8** *a* (D. cer) Fără nori Si: *senin*. **9** *a* (D. vreme, timp) Care este frumos Si: *prielnic*. **10** *a* (Fig; d. persoane) Fără vină. **11** *a* (Fig; d. persoane) Care este corect Si: *cinstit*. **12** *av* Întocmai. **13** *av* (Îe) **A fi ~** (cu cineva) A fi chit (cu cineva).

tistădară *sf* [At: LEXIC REG. 72 / E: mg ***tésztadara***] (Reg; csc) Tăiețel.

tistălaș *sn* vz ***tistulaș***

tistăli¹ [At: VAIDA / V: (reg) ***~lui***, ***~tuli***, ***~tului***, ***tistălui*** / Pzi: ~*lesc* / E: mg ***tisztál***] (Trs) **1** *vi* A face curat. **2** *vr* (D. persoane; îf *tistuli, tistălui*) A se curăța de murdărie, de praf etc. **3** *vr* (D. persoane; îaf) A se găti (10). **4** *vt* (Îf *tistălui*) A limpezi rufele. **5** *vt* A îndepărta corpurile sau substanțele străine din ceva Si: *a curăța, a purifica*. **6** *vt* (Spc; c. i. țuică) A fierbe a doua oară. **7** *vr* (D. cer, vreme) A se însenina. **8** *vr* (Fig) A se debarasa (de ceva rău).

tistăli² *vt* [At: LEXIC REG. 25 / V: (reg) ***~lui*** / Pzi: ~*lesc* / E: mg ***tisztel***] (Reg) A da respectul cuvenit unei persoane care deține o funcție înaltă Si: *a cinsti*.

tistălit *sn* [At: A I, 13 / Pl: (rar) ~*uri* / E: ***tistăli¹***] (Trs) **1** Dereticare. **2** Îndepărtare a murdăriei, a prafului etc. de pe hainele unei persoane. **3** Găteală (2). **4** Limpezire a rufelor Si: *clătire*. **5** Îndepărtare a corpurilor sau a substanțelor străine Si: *purificare*. **6** (Spc) Fierbere a țuicii a doua oară. **7** Înseninare a cerului. **8** Debarasare de ceva rău.

tistălui¹ *v* vz ***tistăli¹***

tistălui² *v* vz ***tistăli²***

tistămonie *sf* vz ***testimoniu***

tistănaș *av* [At: LEXIC REG. II, 75 / A: nct / E: ns cf mg *tisztán*] (Reg) Întocmai.

tistășag *sn* vz ***tistușag***

tistău *sn* [At: VICIU, GL. / Pl: ? / E: nct] (Reg) Ciocan cu care se sfarmă pietre.

tistea *sf* vz ***testea***

tistemel *sn* vz ***testemel***

tistie *sf* [At: KLEIN, D. 438 / Pl: ~*ii* / E: ***tist*** + -*ie*] (Trs; înv) **1-2** Funcție (înaltă) Si: (îrg) *tisturie* **(1-2)**.

tistimel *sn* vz ***testemel***

tistimelar *sn* vz ***testemelar***

tistimelărie *sf* [At: POLIZU / Pl: ~*ii* / E: ***tistimelar*** + -*ie*] (Îvr) **1** Fabrică în care se confecționează testemele (1). **2** Prăvălie în care se vând testemele (1).

tistimelgiu *sm* [At: POLIZU / Pl: ~*ii* / E: ***tistimel*** + -*giu*] (Îvr) **1-2** Testemelar **(1-2)**.

tistir *sn* vz ***teșcherea¹***

tistirea *sf* vz ***teșcherea¹***

tistulaș *sn* [At: ALR SN I h 252/284 / V: (reg) ***~tal~***, ***~tăl~*** / Pl: ~*uri* / E: mg ***tisztálás***] (Trs) Rachiu din prune, din alte fructe sau din cereale, obținut prin dublă distilare.

tistuli *v* vz ***tistăli¹***

tistului *v* vz ***tistăli¹***

tisturele *snp* [At: ȘEZ. III, 54 / E: ***tisturi*** (pll *tist*) + -*ele*] (Trs; înv) **1-2** (Șhp) Tisturi **(6)** (de rang inferior).

tisturie *sf* [At: LB / Pl: ~*ii* / E: ***tist***] (Trs; înv) **1-2** Tistie **(1-2)**.

tisturiță *sf* [At: KLEIN, D. 438 / Pl: ~*țe* / E: ***tisturi(e)*** + -*(i)ță*] (Trs; înv) Funcționară.

tistușag *sn* [At: DLR / V: (reg) ***~tăș~*** / E: mg ***tisztaság***] (Trs) Curățenie (1).

tisug *s* [At: ANON. CAR. / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *tisău*] (Îvr) Săculeț.

tisular, ***~ă*** *a* [At: M. D. ENC. / Pl: ~*i*, ~*e* / E: fr ***tissulaire***] (Atm) **1** Care se referă la țesuturile organismului. **2** Care aparține țesuturilor.

tișă *sf* vz ***mătușă***

tișătură *sf* vz ***țesătură***

tișchirea¹ *sf* vz ***teșcherea¹***

tișchirea² *sf* vz ***teșcherea²***

tișcoavă *sf* vz ***teșcoavă***

tiși *v* vz ***teși***

tișitură *sf* vz ***teșitură***

tișiță *sf* vz ***cășiță***

tișlaifăr *sn* [At: GLOSAR REG. / V: (reg) ***teș~***, ***~fer*** / A și: (reg) *tiș~* / Pl: ~*e* / E: ger ***Tischläufer***] (Reg) **1** Șervet brodat, care se pune de obicei în lungul mesei. **2** (Pex) Față de masă.

tișlaifer *sn* vz ***tișlaifăr***

tișlăr *sm* [At: BUL. FIL. VII-VIII, 374 / V: (reg) ***tâșlar*** / Pl: ~*i* / E: ger ***Tischler***] **1** (Ban; Trs) Tâmplar. **2** (Reg; îcs) *D-a ~u* Joc de copii nedefinit mai îndeaproape.

tișlărai *sn* [At: CHEST. II, 33/5 / Pl: ? / E: ger ***Tischlerei***] (Reg) **1-3** Tâmplărie **(1-3)**.

tișlărie *sf* [At: DLR / Pl: ~*ii* / E: ***tișlăr*** + -*ie*] (Reg) **1-3** Tâmplărie **(1-3)**.

tișlălui *v* vz ***tistăli¹***

tiștirea *sf* vz ***teșcherea***[1]

tișturică *sf* [At: ALR SN I h 220/574 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Portaltoi.

tit *sn* vz ***titlu***

tita *i* vz ***atâta***

titan[1] *sm* [At: HASDEU, I. C. IX / Pl: *~i* / E: lat ***Titan, -anis***, fr ***titan***] **1** (Mit) Fiecare dintre cei 12 fii ai lui Uranus, care au luptat împotriva lui Zeus pentru supremație. **2** (Pex) Om extraordinar de mare și de puternic Si: *gigant, uriaș*. **3** (Fig) Om cu calități extraordinare, capabil de realizări excepționale.

titan[2] *sn* [At: PONI, CH. 30 / V: (îvr) *~iu* / E: fr ***titane***] **1** Element chimic răspândit în natură sub formă de compuși, întrebuințat la fabricarea oțelurilor speciale și, sub formă de oxid, ca pigment alb. **2** (Îs) *Alb de ~* Oxid întrebuințat în pictură, ca pigment alb.

titan[3] *sn* vz ***tetanos***

titanesc, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~ești, ~ește* / E: fr ***titanesque***] (Rar) **1-5** Titanic (**1-5**).

titanian, ~ă *a* [At: DN[3] / P: *~ni-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: ns cf eg *titanian*] (Rar) **1-5** Titanic (**1-5**).

titanic, ~ă *a* [At: RUSSO, ap. BUL. COM. IST. I, 53 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***titanique***] **1** Care are puteri sau proporții de titan[1] (**2**) Si: *colosal, enorm, extraordinar, gigantic, uriaș*, (rar) *titanesc* (**1**), *titanian* (**1**). **2-3** Privitor la titani[1] (**2-3**) Si: *excepțional, extraordinar*, (rar) *titanesc* (**2-3**), *titanian* (**2-3**). **4-5** Care aparține titanilor[1] (**2-3**) Si: *excepțional, extraordinar*, (rar) *titanesc* (**4-5**), *titanian* (**4-5**).

titanifer, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***titanifère***] Care conține titan[2] (**1**).

titanism *sns* [At: ȘĂINEANU, D. U. / E: fr ***titanisme***] **1** Atitudine de revoltă împotriva răului, specifică Renașterii. **2** (Liv) Spirit de revoltă. **3** Ceea ce caracterizează opera unui creator de geniu.

titanit *sn* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~uri* / E: fr ***titanite***] (Min) Silicat natural de calciu și de titan[2] (**1**), de culoare galbenă, verzuie sau brună, întrebuințat ca piatră semiprețioasă Si: *sfen*.

titaniu *sn* vz ***titan***[2]

titanomahie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***titanomachie***] (Mit) Luptă a titanilor[1] (**1**).

titanozaur *sm* [At: DN[3] / Pl: *~i* / E: ns cf gr *τιτάν* „uriaș" + *σάυρος* „șopârlă"] Reptilă fosilă gigantică.

tiță *sf* vz ***titlu***

tităl㑅 *sf* [At: L. ROM. 1960, nr. 2, 20 / Pl: *~le* / E: fo] (Orn; Ban) Bibilică (*Numida meleagris*).

tităloi *sm* [At: DLR / Pl: ~ / E: ***tităl㑅*** + *-oi*] (Orn; reg) Bărbătușul bibilicii.

tiťcă *sf* [At: DLR / Pl: *~tci* / E: ns cf *tiutcă, tutcă*] (Orn; reg) Bibilică (*Numida meleagris*).

titcui *vt* [At: DLR / Pzi: *~esc* / E: mg ***titkol*** „a tăinui"] (Reg) **1** A ține secret Si: *a ascunde, a tăinui* (**1**). **2** A trage cu urechea. **3** A pune cuiva întrebări pentru a afla o veste Si: (pop) *a descoase*.

tite *sms* vz ***tete***[1]

titea *s* [At: L. ROM. 1959, nr. 2, 55 / Pl: ? / E: nct] (Reg; îe) **~ și pitea** Se spune despre doi oameni proști.

titeleni *vtr* [At: IORGA, S. D. XIII, 241 / Pzi: *~nesc* / E: ns cf *deschilini*, mg *különít*] (Îrg) **1-2** A (se) separa.

titeli *vt* [At: DRLU / Pzi: *~lesc* / E: nct] (Reg) A gâdila (**1**).

titelire *sf* [At: DRLU / Pl: *~ri* / E: ***titeli***] (Reg) Gâdilare (**1**).

titeu *sn* [At: LEXIC REG. 67 / Pl: ? / E: nct] (Trs) Topor (**1**).

titi[1] *ain* [At: DLR / E: ns cf *titi*[2]] (Trs; în limbajul copiilor) Frumos (**1**).

titi[2] *v* vz ***chiti***

titie *sf* vz ***tichie***

titifoi, ~oaie *a* [At: COMAN, GL. / Pl: ~ / E: nct] (Reg; d. oameni) Scund.

titihui *sn* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: nct] (Reg) **1** Cimitir. **2** Loc din vecinătatea cimitirului unde se aruncă stârvuri.

titii *vt* [At: ALR II MN 11, 6880/29 / Pzi: *~tiesc* / E: fo] (Reg) A șopti.

titilă *sf* [At: TDRG / Pl: *~le* / E: nct] (Reg) **1** Vârf de munte sau de deal. **2** (Fam) Capul[1] (**1**) omului.

titilic *sn* vz ***tilincă***

titilig *sn* vz ***tilincă***

titiliga *v* vz ***tilinca***

titiligaș *sn* vz ***tilincaș***

titilinc *sn* vz ***tilincă***

titilinca *sf* vz ***tilincă***

titiling *sn* vz ***tilincă***

titilișcă *sf* vz ***telișcă***[1]

titilog *sn* vz ***tilincă***

titilomanie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***titillomanie***] (Med) Mania de a se scărpina.

titiluș *sn* vz ***titlu***

titin *snm* vz ***tutun***

titineasă *sf* vz ***tătăneasă***

titineață *sf* vz ***tătăneață***

tition *snm* vz ***tutun***

titireag *sn* [At: ALR SN II h 610/928 / Pl: ? / E: ns cf *titirez*] (Reg) Ciot de lemn.

titirează *sf* vz ***titirez***

titireci *sn* vz ***titirez***

titirez [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***chicher~, chichir~, tetărăz, teter~, tint~, ~eci, ~rici*** *sn*, ***~rig*** *sm*, ***~ează*** *sf* / Pl: *~e, ~uri* sn, *~i* sm / E: ns cf alb *tir*. Par lui *tjerr* „a toarce"] **1** *smn* Partea inferioară, de formă conică, a fusului de tors, care, prin greutatea sa, face ca fusul să se învârtească mai ușor și uniform. **2** *smn* (Pex) Jucărie de forma unui titirez (**1**), care se poate roti pe o suprafață plană Si: *prâsnel, sfârlează*. **3** *sm* (Pfm) Copil mic și vioi. **4** *sm* (Pfm) Persoană sprintenă și harnică. **5** *sm* (Reg) Persoană nedezvoltată fizic. **6** *sm* (Pfm) Persoană foarte mică de statură. **7** *sn* Bățul de sub coșul morii, care lovește teica pentru a face să treacă grăunțele între pietre Si: *hădărag*, (reg) *bătăiuș, băteală, bătuci, ciocot, mână, terță, terteleac* (**1**), *tertelită*. **8** *sn* (Reg; prc) Pietricică montată la capătul titirezului (**7**), pentru ca acesta să nu se tocească. **9** *sn* (Reg; la moară) Teică[1] (**1**). **10** *sn* (Reg) Piesă din mecanismul morii, de formă cilindrică, care primește mișcarea de la roata cu măsele și o transmite pietrei mobile Si: (reg) *vălug*. **11** *sm* (Orn; reg) Bibilică (*Numida meleagris*).

titiri[1] [At: D. ZAMFIRESCU, T. S. 69 / V: (îrg) ***bit~, tint~*** / Pzi: *~resc* / E: nct] **1** *vt* (Reg) A așeza ceva încet, cu o atenție exagerată Si: *a aranja, a potrivi*. **2-3** *vtr* (Olt) A(-și) potrivi ținuta cu (prea) multă grijă Si: (pop) *a (se) dichisi*, (reg) *a (se) titirisi* (**1-2**). **4** *vt* (Reg) A șifona (o haină, o pălărie etc.) Si: *a boți, a mototoli*.

titiri[2] *vt* [At: PAMFILE, B. 22 / Pzi: *~resc* / E: nct] (Reg; csnp) A pârli.

titiri[3] *v* vz ***tintiri***[1]

titiribuză *sf* [At: MAT. DIALECT. I, 99 / Pl: ? / E: ns cf *buză*] (Reg) Mică proeminență pe care o au unele persoane la buza de sus.

titirici *sn* vz ***titirez***

titirig *sm* vz ***titirez***

titirindinea *av* vz ***tăturinderea***

titirindinița *av* [At: SCRIBAN, D. / E: ns cf *tăturinderea*] (Mun; Dob) Pretutindeni.

titirire *sf* [At: DEX / Pl: *~ri* / E: ***titiri***[1]] **1** (Reg) Așezare a unui obiect cu o atenție exagerată Si: *aranjare, potrivire*. **2** (Olt) Potrivire a propriei ținute cu (prea) multă grijă Si: (pop) *dichisire*. **3** (Reg) Șifonare (a unei haine, a unei pălării etc.) Si: *boțire, mototolire*.

titirisi *vtr* [At: SCL 1976, 406 / Pzi: *~sesc* / E: cf *titiri*[1]] (Reg) **1-2** A (se) titiri[1] (**2-3**).

titirit, ~ă *a* [At: DL / Pl: *~iți, ~e* / E: ***titiri***[1]] (Reg) **1** (D. obiecte, lucruri etc.) Așezat cu o atenție exagerată. **2** (D. persoane) Care și-a potrivit ținuta cu (prea) multă grijă Si: (pop) *dichisit*[2]. **3** (D. haine, pălării etc.) Care este șifonat Si: *boțit, mototolit*.

titirlic *sm* [At: ARH. FOLK. V, 162 / Pl: *~ici* / E: fo] (Orn; reg) Pitpalac (*Coturnix coturnix*).

titișesc, ~ească *a* [At: ȘEZ. V, 68 / Pl: *~ești* / E: ns cf *piticesc*] (Reg; îs) *Pere ~ești* Pere galbene cu gust acrișor.

titiun *sn* vz ***tutun***

titiuță *sf* vz ***tichiuță***

titlat, ~ă *a* vz ***titluit***

titlă[1] *sf* [At: LB / Pl: *~le* / E: slv ***титло***] (Înv) Semn diacritic asemănător cu tilda (1), pus deasupra unui cuvânt din scrierea chirilică cu scopul de a marca o prescurtare.

titlă[2] *sf* vz ***titlu***

titlos *sn* vz ***titlu***

titlu *sn* [At: (cca 1650-1675) GCR I, 190/5 / V: (înv) ***tit, ~tilus, ~los, ~s, ~tol, ~tul, tiutiuluș***, (îrg) ***~tuluș*** *sn*, (înv) ***~tă, ~lă*** (Pl: *~le*), ***~tulă*** *sf* / Pl: *~ri* / E: lat ***titulus***, slv ***титло***, gr ***τίτλος***, mg ***titulus***, fr ***titre***] **1** (Înv) Demnitate (moștenită sau dobândită de cineva) în ierarhia politică, nobiliară, boierească etc. Si: *funcție, grad, rang*, (înv) *titulatură* (**1**), (îvr) *titulație* (**1**). **2** (Înv; ccr) Denumire corespunzătoare unui titlu (**1**). **3** (Înv) Denumire (**2**). **4** (De obicei udp „de", care indică domeniul de activitate, profesiunea etc.) Calificare obținută de cineva în urma unor studii speciale, a unei activități sau a unei performanțe sportive Si: (înv) *titulatură* (**2**), (îvr) *titulație* (**2**). **5** (Îs) *~ științific* Titlu (**4**) care se acordă de către instituțiile de învățământ superior, în condițiile prevăzute de lege, persoanelor cu activitate deosebită în domeniul științei și al culturii. **6** (Iuz; îs) *~ de distincție* Titlu (**4**) care se acorda în Republica Socialistă România de către Consiliul de Stat persoanelor care s-au distins prin merite deosebite în domeniul științei, culturii, artei, învățământului, ocrotirii sănătății, agriculturii sau sportului. **7** (Îs) *~ de glorie* Merit. **8** Cuvânt sau text pus în fruntea unei lucrări, a unui articol, a unui capitol etc., care denumește lucrarea respectivă sau indică rezumativ cuprinsul ei Si: *nume*, (înv) *titulatură* (**3**), (îvr) *titulație* (**3**). **9** (Pgn) Lucrare editată. **10** Partea scrisă de la începutul unui film, care indică numele filmului, realizatorii și studioul care l-a produs. **11** (Lpl) Dialogul tradus și imprimat pe filmele realizate într-o limbă străină. **12** (Tip; îs) *~ fals* Prima pagină a unei cărți, conținând indicarea subiectului și a numărului volumului (în cazul că are mai multe volume). **13** (Iuz) *~ curant* Indicația de pe fiecare pagină a unei cărți, cuprinzând titlul (**8**) cărții sau o parte a acestuia. **14-15** (Îljv) **Cu ~ de...** (Care este) cu caracter de... **16** (Înv; îlc) **Cu ~tulă ca...** Cu scopul ca... **17** Formulare concisă a unei idei. **18** Capitol sau subdiviziune în textul unei legi, al unui regulament etc. care poartă, de obicei, un număr de ordine. **19** Bază legală care constituie temeiul unui drept subiectiv invocat de către o persoană. **20** (Jur; ccr) Înscris cu care se dovedește dreptul subiectiv invocat de către o persoană. **21** (Jur; îs) *~ executor* Hotărâre judecătorească sau orice alt înscris prevăzut de lege care permite executarea silită. **22** (Jur; îs) *~ de proprietate* Document care stabilește dreptul de proprietate al cuiva asupra unui obiect. **23** (D. contracte, convenții, acte etc.; îla) **Cu ~ oneros** Prin care se urmărește ca în schimbul unei prestații să se obțină o contraprestație. **24** (Fig) Justificare. **25** (Îs) *~ de onoare* Ceea ce reprezintă o demnitate, o cinste, o mândrie. **26** (Fin; șîs *~ de valoare*) Înscris care face obiectul unor tranzacții financiare și a cărui proprietate conferă un drept de asociere sau de creanță. **27** (Fin; îs) *~ de rentă* Acțiune prin care statul se obligă să plătească o dobândă, o rentă anuală purtătorului acestei acțiuni. **28** (Fin; îs) *~ de credit* Document scris consacrat prin acte normative și reprezentând o obligație de rambursare la scadență a unei anumite sume de bani. **29** Proporție de metal prețios (aur sau argint) dintr-un aliaj, exprimată în părți la mie Si: *titru* (**3**). **30** (Tex) Număr care indică finețea firelor de mătase și a fibrelor sintetice Si: *titru* (**4**).

titlui [At: CANTEMIR, HR. 131 / V: (înv) ***~tula, ~tuli*** / Pzi: *~esc* / E: ***titlu***] (Înv) **1** *vt* A da (cuiva) un titlu (**3**) Si: *a intitula*. **2** *vr* A purta un titlu (**3**) Si: *a se numi, a se intitula*.

titluire *sf* [At: CANTEMIR, HR. 889 / V: (îvr) ***~tuli~*** / Pl: *~ri* / E: ***titlui***] (Îvr) Intitulare.

titluit, ~ă *a* [At: ȘINCAI, HR. III, 289 / V: (înv) ***~lat, ~tulat*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***titlui***] (Înv) Care are un titlu (**3**) Si: *denumit, intitulat, numit*.

titluș *sn* vz ***titlu***

titol *sn* vz ***titlu***

titor *sm* vz ***ctitor***

titorie *sf* vz ***ctitorie***

titra *vt* [At: ALEXI, W. / Pzi: *~rez* / E: fr ***titrer***] **1** (Îvr) A da (cuiva) un titlu (**4**). **2** (Chm) A determina prin analiză volumetrică concentrația unei soluții. **3** A determina proporția de aur, de argint etc. dintr-un aliaj.

titraminie *sf* vz ***tetraminie***

titrare *sf* [At: IONESCU-MUSCEL, FIL. 50 / Pl: *~rări* / E: ***titra***] **1** (Chm) Determinare prin analiză volumetrică a concentrației unei soluții. **2** Determinare a proporției de aur, de argint etc. dintr-un aliaj. **3** (Tex) Operație prin care se determină numărul care indică finețea firelor de mătase și a fibrelor sintetice.

titrat, ~ă [At: BARCIANU / Pl: *~ați, ~e* / E: ***titra***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care a obținut un titlu (**4**) în urma absolvirii unei instituții de învățământ superior. **3** *a* (Chm; d. soluții) A cărei concentrație a fost determinată prin analiză volumetrică.

titrator, ~oare *smf* [At: NOM. PROF. 40 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***titra*** + *-tor*] (Chm) Specialist care titrează (**2**) soluțiile.

titrimetrie *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: fr ***titrimétrie***] (Chm) Disciplină care se ocupă cu metodele de titrare (**1**) Si: *volumetrie*.

titru *sn* [At: MACAROVICI, CH. 120 / Pl: *~re* / E: fr ***titre***] **1** (Chm) Cantitate dintr-o substanță activă, exprimată în grame, conținută într-un mililitru de soluție. **2** (Chm) Numărul de grame dintr-o substanță cu care aceasta reacționează într-un anumit sens sau care sunt puse în libertate de un centimetru cub de soluție. **3** Titlu (**29**). **4** (Tex) Titlu (**30**).

titubant, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***titubant***] (Frm; d. mers, mișcări) Nesigur.

titubație *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: fr ***titubation***, lat ***titubatio***] (Frm) Nesiguranță în mers și în mișcări.

titul *sn* vz ***titlu***

titula *v* vz ***titlui***

titular, ~ă [At: ZILOT, CRON. 73 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***titulaire***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care ocupă un post, îndeplinește o funcție etc. cu caracter de permanență, în baza unei numiri legale. **3-4** *smf, a* (Jur) (Persoană) care se bucură de un drept subiectiv. **5-6** *smf, a* (Actor) care interpretează rolul principal într-o piesă, într-un film etc. **7-8** *smf, a* (Persoană) care dă titlul (**8**) unei opere artistice. **9** *a* (Îs) *Rol ~* Rol principal într-o piesă, într-un film etc.

titulariza *vt* [At: DL / Pzi: *~zez* / E: fr ***titulariser***] A numi pe cineva ca titular (**1**) al unui post (în care funcționa până atunci în mod provizoriu).

titularizare *sf* [At: DEX-S / Pl: *~zări* / E: ***titulariza***] **1** Numire a cuiva ca titular (**1**) al unui post (în care funcționa până atunci în mod provizoriu). **2** (Șîs *concurs de ~*) Concurs prin care un cadru didactic poate deveni titular (**1**) al unui post din învățământul preuniversitar.

titularizat, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~ați, ~e* / E: ***titulariza***] (D. persoane) Care a devenit titular (**1**) al postului pe care funcționa până atunci în mod provizoriu.

titulat, ~ă *a* vz ***titluit***

titulatură *sf* [At: BARIȚIU, P. A. II, 717 / V: (îvr) ***~lăt~*** / Pl: *~ri*, (îvr) *~re* / E: fr ***titulature***, ger ***Titulatur***] (Înv) **1-3** Titlu (**1, 4, 8**).

titulație *sf* [At: STAMATI, D. / Pl: *~ii* / E: ***titula*** + *-(a)ție*] (Înv) **1-3** Titlu (**1, 4, 8**).

titulă *sf* vz ***titlu***

titulătură *sf* vz ***titulatură***

tituli *v* vz ***titlui***

tituluire *sf* vz ***titluire***

tituluș *sn* vz ***titlu***

titun *sn* vz ***tutun***

titușel *sn* [At: LEXIC REG. 17 / Pl: *~e* / E: nct] (Reg) Ajur (**1**).

titvă *sf* vz ***tigvă***

tiță *sm* vz ***tătiță***

tițu *sma* vz ***tătiță***

tiu[1] *sn, i* [At: ALR II, 5742/349 / E: fo] (Reg; rep) **1-2** (Cuvânt care) imită strigătul caracteristic al curcanului.

tiu[2] *i* vz ***ti***[1]

tiu[3] *i* vz ***tiucu***

tiua *i* [At: ȘEZ. V, 162 / E: ns cf *tio*] (Buc; pronunțat cu „a" prelungit) Cuvânt întrebuințat pentru a mustra pe cineva.

tiubgă *sf* vz ***tigvă***

tiubgească *sf* [At: H VII, 130 / V: (reg) ***tuge~*** / E: ns cf *tiubgă*] (Reg) Varietate de struguri albi, cu boabe mari și coajă subțire.

tiuc[1] *i* vz ***tiucu***
tiuc[2] *sn* vz ***tic***[3]
tiuca *vt* [At: CV 1952, nr. 5, 40 / Pzi: ? / E: nct] (Reg) A pune ochii pe ceva.
tiucalău *sn* [At: ALR I. 1001/333 / Pl: ? / E: mg ***tyúkól***] (Reg) Coteț de găini Si: (reg) *tiucazău*.
tiucazău *sn* [At: ALRM II/I h 349/334 / Pl: *~zauă* / E: mg ***tyúkház***] (Trs) Tiucalău.
tiucă[1] *sf* [At: ȘEZ. V. 162 / V: (reg) ***~ugă*** / Pl: *~uci* / E: mg ***tyúk***] (Orn; reg) Găină **(1)** (*Gallus domestica*).
tiucă[2] *sf* vz ***tigvă***
tiuci[1] *av* [At: GRAIUL I. 23 / E: ns cf *tiutiu*[2]] (Reg) Deloc.
tiuci[2] *sn* vz ***tuci***
tiuciuliu, ~ie *a* vz ***tuciuriu***
tiucu *i* [At: MARIAN. NA. 436 / V: (reg) ***ciucu-ciu, tiu, tiuc, ~ugu, tiugu-tiu, tiucu-tiu*** / E: ***tiucă***[1]] (Reg; rep) Strigăt cu care se cheamă păsările de curte, în special găinile.
tiufec *sn* vz ***tufec***[1]
tiugă[1] *sf* vz ***tigvă***
tiugă[2] *sf* vz ***tiucă***
tiuger *sm* vz ***tușer***
tiugoci *sn* [At: LEXIC REG. 87 / Pl: *~uri* / E: ***tiugă***[1] + *-oci*] (Reg) Vas de lemn în care se pisează sarea.
tiugu *i* vz ***tiucu***
tiugulită *sf* vz ***tigvuliță***
tiugu-tiu *i* vz ***tiucu***
tiuhăi *v* vz ***tiohăi***
tiuhăială *sf* vz ***tiohăială***
tiuhert *sn* [At: LEXIC REG. 23 / Pl: *~uri* / E: nct] (Reg) Bălărie **(1)**.
tiuho *i* vz ***tio***
tiuhoi *v* vz ***tiohăi***
tiui *v* vz ***tiohăi***
tiujer *sm* vz ***tușer***
tiujeri *vi* [At: VICIU. GL. / Pzi: *~resc* / E: ***tiujer***] (Trs) A face comerț (cu vite, cu cai).
tiulcă *sf* [At: BĂCESCU. P. 55 / V: (reg) ***~lică*** / E: ns cf *chilca*] (Iht; reg) **1** Gingirică (*Clupeonella delicatula*). **2** Plevușcă[1] (*Leucaspius delineatus*).
tiulcer *sn* vz ***tolcer***
tiulcuș *sn* vz ***tiocuș***
tiulcuță *sf* [At: BĂCESCU. P. 55 / Pl: *~țe* / E: ***tiulcă*** + *-uță*] (Iht; reg) **1-2** (Șhp) Tiulcă **(2)** (mică).
tiulearcă *sf* vz ***tulearcă***
tiulei *sn* vz ***tulei***
tiuleu *smn* vz ***tuleu***
tiuli *v* vz ***tuli***[1]
tiulică *sf* vz ***tiulcă***
tiulihei *smp* vz ***tulihău***
tiuliuleu *s* vz ***teleleu***
tiuliuliuc, ~ă *a* vz ***tililic***
tiuliumean *sm* vz ***tulimean***
tiuliutiuc, ~ă *a* vz ***tililic***
tiunzuf *sn* vz ***tenzuh***
tiur *i* [At: CONV. LIT. XX. 1019 / E: fo] (Reg) Cuvânt cu care se îndeamnă boii să intre în jug.
tiurcan, ~ă *smf, a* vz ***țurcan***
tiure *a, av* vz ***tare***
tiurie *sf* vz ***teorie***[1]
tiuriușa *v* vz ***turișa***
tiurlihoi *sm* [At: LEXIC REG. 118 / Pl: ~ / E: nct] (Buc) Om leneș.
tiurliu *i* vz ***turliu***
tiusău *sn* vz ***tisău***
tiuschie *sf* vz ***tuschie***
tiuș[1] *sm* [At: COTEANU. PL. 26 / V: (îrg) ***tuș*** / P și: (înv) *ti-uș* / Pl: *~i* / E: mg ***töves (tövös)*** (répa)] (Bot; reg) **1** Nap (*Brassica napus esculenta*). **2** Napi-turcești (*Helianthus tuberosus*).
tiuș[2] *sn* vz ***tăiuș***
tiușă *sf* vz ***tigvă***
tiușchirea *sf* vz ***teșcherea***[2]
tiutcă *av* [At: DLR / E: ns cf *tiucă*[1], *tutcă*] (Reg; îlav) ~ **de ud** Ud leoarcă.
tiute[1] *sm* [At: DLR / Pl: ? / E: ns cf *tiutiu*[1]] (Reg) Om de nimic.
tiute[2] *sms* vz ***tete***
tiutică *av* [At: CIHAC II. 413 / E: ns cf *tiutcă*] (Reg; îe) **A uda** (sau **a face**) ~ A uda foarte tare.
tiutinderea *av* vz ***tutindeni***
tiutiu[1] [At: BL VIII. 222 / E: ns cf *tut*[2]] **1** *a* (Reg; fam; îe) **A fi** ~ A fi țicnit. **2** *a* (Reg; fam; îae) A fi foarte beat. **3** *av* (Îrg; îe) **A o lua** ~ A o lua la fugă.
tiutiu[2] *av* [At: DLR / E: ns cf *tiuci*[1]] (Reg) Deloc.
tiutiu[3] *i* [At: CIAUȘANU. GL. / E: ns cf *tiutiu*[1]] (Olt; rep) Tiva **(1)**!
tiutiu[4] *sn* [At: PĂCALĂ. M. R. 479 / P: *ti-u-ti-u* / Pl: ? / E: nct] (Reg) Sfredel mare.
tiutiubei *sm* [At: ALR I. 1047/351 / Pl: ~ / E: fo] (Orn; reg) Cinteză (*Fringilla coelebs*).
tiutiuc *sn* vz ***tutuc***[1]
tiutiuca *av* [At: DLR / V: (reg) ***tutuca*** / E: ns cf *tiutiu*[3]] (Mun) **1** (Îe) **A o lua** (sau **a se duce**) ~ A o lua la fugă. **2** (Îae) A se țicni.
tiutiulete *sm* [At: CV 1952, nr. 4, 32 / Pl: *~eți* / E: ***tiutiu***[1]] (Trs) Om prostănac.
tiutiuluș *sn* vz ***titlu***
tiutiun *sn* vz ***tutun***
tiutiunărit *sn* vz ***tutunărit***
tiutiungeresc, ~ească *a* [At: RUSSO. S. 28 / Pl: *~ești* / E: ***tutungiu***[1] + *-ăresc*] (Îvr) Care se referă la fumat.
tiutiungerie *sf* vz ***tutungerie***
tiutiungirie *sf* vz ***tutungerie***
tiutiuroi *sm* [At: DR. IV. 1553 / Pl: ~ / E: fo] (Orn; reg) **1** Ciocârlie (*Alauda arvensis*). **2** Ciocârlan (*Galerida cristata*).
tiutun *smn* vz ***tutun***
tiuvgă *sf* vz ***tigvă***
tiv *sn* [At: (a. 1875). ap. TDRG / V: (reg) ***~ă*** *sf* / Pl: *~uri*, (reg) *~e* / E: ns cf *tighi, tighel*] **1** Margine a unui obiect de stofă, de pânză etc., îndoită și fixată printr-o cusătură, pentru a împiedica destrămarea țesăturii Si: *tivitură* **(1)**, (reg) *polcea, roit*[2], *rubăț, tighel* **(5)**. **2** (Reg) Marginea de sus a izmenelor, îndoită și cusută, prin care se trage brăcinarul Si: *betelie*. **3** (Adesea udp „de“) Paspoal. **4** (Pan; sfg) Margine luminoasă sau de altă culoare, ca un chenar în jurul unui obiect, al unei suprafețe etc. Si: *tivitură* **(6)**.
tiva *i* [At: CREANGĂ. A. 6 / V: (reg) ***~i*** / E: ns cf bg *отивам* „mă duc“] (Reg) **1** Hai, fuga! Si: (reg) *tiutiu*[3]. **2** (Îe) **~, băiete!** Șterge-o!
tivai *i* vz ***tiva***
tivală *sf* vz ***tiveală***
tivatură *sfs* vz ***tevatură***
tivă[1] *sf* vz ***tigvă***
tivă[2] *sf* vz ***tiv***
tivdă *sf* vz ***tigvă***
tiveală *sf* [At: PSALT. 280 / V: (reg) ***tie~***, (îrg) ***~va~*** / Pl: *~eli*, (reg) *~ele* / E: ***tivi***[1] + *-eală*] **1** Tivire **(1)**. **2** Tivitură **(4)**. **3** (Reg; îf *tivală*) Încrețitură pe pieptul cămășilor sau pe marginea de jos a poalelor țărănești.
tiveană *sf* [At: CUV. D. BĂTR. I. 305 / E: ns cf ngr ***τήβεννα***] (Îvr) Cârpă **(1)**.
tivel *sn* vz ***tighel***
tivgă *sf* vz ***tigvă***
tivgoasă *sf* vz ***tigvos***
tivguliță *sf* vz ***tigvuliță***
tivi[1] *vt* [At: DOSOFTEI. PS. 454/2 / Pzi: *~vesc* / E: ***tiv***] **1** A face un tiv **(1)** Si: (reg) *a muchia, a rupturi, a tigheli* **(3)**. **2** (Pan; sfg; c. i. un obiect, o suprafață etc.) A împrejmui cu un chenar, cu o dungă luminoasă sau

de altă culoare Si: *a contura*, *a încadra*. **3** (Reg) A îndrepta cu ferăstrăul marginile scândurilor brute Si: *a muchia*. **4** (Reg) A rotunji capătul unui trunchi[2] cu toporul. **5** (Reg) A trage o brazdă de jur împrejurul unui loc arat Si: (reg) *a căpăstrui*.

tivi[2] *vi* [At: REBREANU, NUV. 138 / Pzi: *~vesc* / E: ***tiva***] (Reg; îe) **A o ~ (la fugă, de fugă** sau **fuga)** A o lua la fugă.

tivic[1] *sn* [At: ANTIPA, P. 792 / V: (reg) *~ig* / Pl: *~uri* / E: nct] **1** (Olt; Mun) Laț cu care se prind păsări sau animale mici. **2** (Reg; îe) **A da** (pe cineva) **în ~** A bate zdravăn (pe cineva). **3** (Reg; îae) A demasca (pe cineva). **4** (Olt; Ban) Lemn fixat orizontal în horn, de care se atârnă ceaunul sau pe care se pune slănina la afumat. **5** (Olt) Ață fixată de capetele unei nuiele în formă de arc, cu care se taie mămăliga în felii.

tivic[2] *sn* vz ***tizic***

tivichi *vt* [At: LEXIC REG. 39 / Pzi: *~ichez* / E: nct] (Olt; c. i. buzele) A pregăti pentru fluierat, strângându-le sau subțiindu-le.

tivichiși *vt* [At: LEXIC REG. 39 / Pzi: *~șesc* / E: ns cf *tivi*[1]] (Olt; c. i. o țesătură) A face mai mic decât trebuie, tăind și tivind când într-o parte, când în alta.

tivieră *sf* [At: NOM. PROF. 37 / Pl: *~re* / E: ***tivi***[1]] (Îvr) Lenjereasă.

tivig *sn* vz ***tivic***[1]

tivil *sn* [At: SADOVEANU, O. IX, 388 / Pl: ? / E: ns cf tc *tevil* „formă, desen"] (Reg; csnp) Dungă (1).

tivilchie *sf* vz ***tivilichie***

tivilchiu, ~ie *a* vz ***tivilichiu***[2]

tivilichie [At: (a. 1753) T. PAPAHAGI, C. L. / V: (reg) ***televechie***, ***televichie***, ***telichevie***, ***tevelechie***, ***tevilechie***, ***tev~***, ***tilivechie***, ***tilivichie***, ***~lchie***, ***~vl~*** *sf*, ***tilivechiu***, ***~chiu*** *sn* / Pl: *~ii* / E: ns cf *tivilichiu*[2]] (Reg) **1** *sf* Pieptar (lung și îmblănit) împodobit cu cusături, pe care îl poartă femeile de la țară. **2** *sn* (Îf *tivilichiu*) Pieptar de adamască, tivit pe margini cu o bandă de catifea sau de mătase. **3** *sf* Corset (1).

tivilichiu[1] *sn* vz ***tivilichie***

tivilichiu[2], ***~ie*** [At: (a. 1790) IORGA, S. D. VIII, 84 / V: (înv) ***tevechehiu***, (reg) ***tilibichiu***, ***tilivichiu***, ***~lchiu*** / Pl: *~ii*, *~ie* / E: tc ***tevekkeli***] **1-2** *a*, *av* (Înv) (Care este) neprevăzător. **3** *a* (Înv) Naiv. **4** *a* (Pop) Bine dispus Si: *vesel*. **5** *a* (Pop) Vioi. **6** *a* (Pop) Guraliv (2). **7** *a* (Reg) Înalt și zvelt. **8-9** *a*, *av* (Reg) (Care este) elegant. **10-11** *a*, *av* (Reg) (Care este) înzorzonat. **12** *a* (Reg) Care se alintă. **13** *a* (Reg) Care face pe grozavul.

tivilincă *sf* [At: PAMFILE, A. R. 262 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Instrument cu care se răsucește părul de cal sau de capră, spre a face din el frânghii, nojițe pentru opinci etc.

tivire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***tivi***[1]] **1** Coasere a unui tiv (1) Si: *tiveală* **(1)**, *tivit*[1] **(1)**, *tivitură* **(2)**, (reg) *tighelire* **(3)**, *tighelit*[1] **(5)**. **2** (Pan; șfg) Împrejmuire a unui obiect, a unei suprafețe etc. cu un chenar sau cu o dungă de o altă culoare Si: *conturare*, *încadrare*, *tivit*[1] **(2)**. **3** (Reg) Îndreptare cu ferăstrăul a marginilor scândurilor brute Si: (reg) *tivit*[1] **(3)**. **4** (Reg) Rotunjire a capătului unui trunchi[2] cu toporul Si: (reg) *tivit*[1] **(4)**. **5** (Reg) Tragere a unei brazde de jur împrejurul unui loc arat Si: (reg) *tivit*[1] **(5)**.

tivit[1] *sn* [At: CADE / Pl: *~uri* / E: ***tivi***[1]] **1-5** Tivire **(1-5)**.

tivit[2], ***~ă*** *a* [At: PO 273/17 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***tivi***[1]] **1** (D. țesături, obiecte de îmbrăcăminte) Care are tiv (1) Si: (reg) *tighelit*[2] **(3)**. **2** (Pan; șfg; d. un obiect, o suprafață etc.) Împrejmuit cu un chenar, cu o dungă luminoasă sau de altă culoare Si: *conturat*, *încadrat*. **3** (Reg; d. marginile scândurilor brute) Îndreptat cu ferăstrăul Si: *muchiat*. **4** (Reg; d. capătul unui trunchi[2]) Rotunjit cu toporul. **5** (Reg; d. un loc arat) Împrejmuit cu o brazdă. **6** (Fig; d. buze) Întins ca un tiv (1) Si: *subțiat*.

tivitură *sf* [At: PSALT. 280 / Pl: *~ri* / E: ***tivi***[1] + *-tură*] **1** Tiv (1). **2** Tivire (1). **3** Locul tivit[2] (1). **4** Ceea ce s-a tivit[1] (1) Si: *tiveală* (2). **5** Paspoal. **6** (Pan; șfg) Tiv (4).

tivlichie *sf* vz ***tivilichie***

tivuleț *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~e* / E: ***tiv*** + *-uleț*] **1-8** (Pop; șhp) Tiv (1-4) (mic).

tixlim *av* [At: I. CR. II, 109 / E: ns cf *teslim*] (Olt) Întocmai.

tixo- [At: DN[3] / E: it ***tixo-***, fr ***thixo-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Atingere (1). **2** Lovire.

tixotrop, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***thixotrope***] (Fiz; d. geluri) Care prezintă tixotropie.

tixotropie *sf* [At: MACAROVICI, CHIM. 160 / Pl: *~ii* / E: fr ***thixotropie***] (Fiz) Transformare reversibilă a unui gel în lichid, în urma unei agitații, a acțiunii ultrasunetelor etc.

tiz[1] *av* vz ***tij***

tiz[2], ***~ă*** *sm*, (rar) *sf* [At: DOSOFTEI, PS. 917 / V: (reg) ***chiză*** *sf* / Pl: *~i*, *~e* / E: slv **тьзъ**] **1** Persoană care poartă același nume cu alta, considerată în raport cu aceasta Si: *omonim*. **2** (Reg; hip) Termen de adresare între persoane de aceeași vârstă. **3** (Reg) Termen de adresare folosit între frații și surorile de cruce. **4** (Reg) Termen de adresare pentru o rudă (tânără) mai îndepărtată. **5** (Reg) Prieten.

tizană *sf* [At: KRETZULESCU, M. 63/3 / S și: *tisa~* / Pl: *~ne* / E: fr ***tisane***] **1** (Frr) Băutură obținută prin infuzarea unor plante medicinale sau a unor cereale, folosită în regimul anumitor boli febrile, după operații etc. **2** (Înv) Șampanie slab alcoolizată.

tizanure *sfp* [At: DN[3] / E: fr ***thysanoures***] **1** Ordin de insecte primitive fără aripi, cu trei apendici filiformi la capătul abdomenului. **2** (Lsg) Insectă din ordinul tizanure (1).

tizăli *vi* [At: LEXIC REG. II, 87 / Pzi: *~lesc* / E: mg ***tüzel***] (Reg) A face foc mare, punând mereu lemne.

tizec *sn* vz ***tizic***

tizediș *sm* vz ***tiziduș***

tizghea *sf* vz ***tejghea***

tizic [At: (a. 1832) DOC. EC. 510 / S și: (înv) *tisic* / V: (reg) ***taz~***, ***tezec***, ***tez~***, ***tivic***, ***~zec***, ***~ig*** / Pl: *~uri* / E: tc ***tezek***] **1** *sn* (Îrg) Turtă prismatică făcută din baligă amestecată cu paie, folosită de țărani drept combustibil sau ca material de construcție Si: (reg) *tor*[1] **(1)**. **2** *sn* (Îrg) Strat gros de murdărie Si: *jeg*. **3** *a* (Olt; fig; d. oameni) Grosolan (1). **4** *a* (Olt; fig; d. oameni) Neîndemânatic.

tizidiș *sm* vz ***tiziduș***

tiziduș *sm* [At: ANON. CAR. / V: (îrg) ***~zediș***, ***~diș*** / Pl: *~i* / E: mg ***tizedes***] (Trs; mgî) **1** (Îf *tizediș*) Caporal (2). **2** Mic funcționar al primăriei, care anunța în sat știrile, deciziile oficiale etc. Si: (îrg) *vătășel*.

tizig *sn* vz ***tizic***

tizui *vrr* [At: ȘEZ. V, 163 / Pzi: *~esc* / E: ***tiz***[2] + *-ui*] (Buc; d. două persoane care poartă același nume) A se adresa unul altuia cu cuvântul „tiz"[2] (1) Si: (reg) *a se tizuli*.

tizuli *vrr* [At: ȘEZ. V, 163 / Pzi: *~lesc* / E: ***tiz***[2] + *-uli*] (Buc; d. două persoane care poartă același nume) A se tizui.

tmeză *sf* [At: LOVINESCU, C. V. 34 / S și: *~esă* / E: fr ***tmèse***, lat ***tmesis***, gr **τμῆσις**] Intercalare a unui cuvânt între două elemente ale unui cuvânt compus sau ale unei unități frazeologice.

toa *i* [At: A IX, 5 / E: mg ***tova***] (Reg; rep) Strigăt cu care se alungă câinii.

toabă *sf* vz ***tobă***

toacă [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 14[v]/25 / V: (reg) ***tio~*** / G-D *~acei*, (reg) *~i*, *~acii*, *~achii*, *tocii* / Pl: *~ace*, (reg) *toci* / E: pvb ***toca***[1]] **1** *sf* Placă de lemn sau de metal, pe care se bate ritmic cu unul sau cu două ciocănele, pentru a vesti începerea serviciului divin sau pentru a marca anumite momente ale acestuia la biserici și mănăstiri. **2** *sf* (Pex) Sunet produs prin lovirea toacei **(1)** Si: (reg) *tocălie* **(2)**. **3** *sf* (Reg; în credințele populare; îs) *~ca în* (sau *din*) *cer* Toaca (1) pe care Dumnezeu o bate în cer și după care cocoșii își potrivesc cântecul. **4** *a* (Reg) Pustiu. **5** *av* (Reg; ca determinant al unui adjectiv) Extrem de... **6** *sf* (Reg; îs) *~ la gușă* Jujeu. **7** *sf* (Pfm; îe) **A bate ~ca** A se lăuda. **8** *sf* (Pfm; îe) **A bate ~ca la urechile surdului** A vorbi cuiva degeaba. **9** *sf* (Reg; îe) **A(-și) face urechea ~** A se preface că nu aude sau că nu înțelege. **10** *sf* (Reg; îe) **A ști și ~ca în** (sau **din**) **cer** A ști multe lucruri. **11** *sf* (Reg; dep; îae) A face pe înțeleptul. **12** *sf* (Pfm; îe) **A-i merge** (cuiva) **gura ca toaca** A vorbi mult și fără rost. **13** *sf* (Pfm; îe) **A fi ~** sau **a fi uscat (ca o) ~** (ori **ca toaca**) A fi foarte slab. **14** *sf* (Reg; îe) **A da cu ~ca** (peste cineva) A surprinde (pe cineva) asupra unui fapt. **15** *sf* (Olt; îe) **A-și da în ~** A face aluzie la... **16** *sf* (Mun; îe) **A bate ~ca pe vătrai** A sta degeaba. **17** *sf* (Mun; îae) A o duce greu (din cauza sărăciei). **18** *sf* (Reg; îe) **A rămâne** (cineva) **~** A pierde toată

averea Si: *a sărăci*. **19** *sf* (Reg; îe) **A lăsa ~** (pe cineva) A toca (cuiva) averea Si: *a sărăci*. **20** *sf* (Pfm; euf; îc) **Ucigă-l-~ca** Drac (1). **21** *sf* (Pfm; în imprecații; îe) **Ucigă-l** (sau **bată-l**) **~ca!** Lua-l-ar dracul! **22** *sf* Bucată de metal sau de lemn, în care se bate pentru a da anumite semnale pe șantiere, în ateliere, la stână etc. **23-24** *sf* (De obicei precedat de *pp*) Timp al zilei după răsăritul soarelui (sau înainte de apus), când se bate toaca (1) de utrenie (sau de vecernie). **25** *sf* (Reg; îe) **A fi soarele la** (sau **pe la**) **~** Se spune când soarele se află aproape de apus. **26** *sf* (Reg; pan) Clopot care se atârnă la gâtul vitelor sau al oilor. **27** *sf* (Reg; pan) Cântar rudimentar folosit de ciobani. **28** *sf* (Reg) Măsură de greutate, valorând peste 5 kg. **29** *sf* (Reg) Arie de treierat. **30** *sf* (Ast; reg; art.) Constelația Pegas.

toade *sf* [At: BIANU, D. S. 10 / Pl: ? / E: ns cf *toaie*[2]] (Bot; reg) Omag (*Aconitum napellus*).

toăfăl *sn* [At: LEXIC REG. 95 / Pl: *~uri* / E: ger ***Teufel***] (Reg) Mașină de făcut cârnați.

toaflă *sf* vz ***toflă***

toaie[1] *sf* [At: AL LUPULUI, P. G. 43 / Pl: *toi* / E: ns cf *toi*[3]] (Reg) Loc adânc în albia unei ape (curgătoare), unde, de obicei, se formează un vârtej Si: *bulboană, vâltoare*.

toaie[2] *sf* [At: CONV. LIT. XXIII, 1056 / Pl: *toi* / E: ucr ***тоя***] (Bot; reg) **1** Omag (*Aconitum napellus*). **2** Omag (*Aconitum cernuum*). **3** Omag (*Aconitum moldavicum*). **4** Omag (*Aconitum variegatum*) **5** Molură (*Foeniculum vulgare*).

toaifă *sf* vz ***toaipă***

toaipă *sf* [At: BARONZI, L. 126 / V: (reg) ***~ifă***, ***~apă*** / Pl: *~pe*, (reg) *toipi* / E: nct] **1** (Mol) Unealtă de dulgherie în formă de secure sau de topor, cu tăișul mare, întrebuințată mai ales la cioplitul grinzilor Si: *bardă*. **2** (Reg; în limbajul muncitorilor forestieri; îf *toaifă*) Topor uzat. **3** (Reg; dep) Femeie proastă. **4** (Reg) Armă nedefinită mai îndeaproape.

toalet *sn* vz ***toaletă***

toaleta *vtr* [At: DLR / P: *to-a~* / Pzi: *~tez* / E: fr ***toiletter***] (Fam; rar) **1-2** A(-și) face toaleta (1).

toaletă *sf* [At: CR (1838), 6[3]/10 / P: *to-a~* / V: (înv) ***do~***, ***taol~***, ***taul~***, ***tual~*** *sf*, ***toalet***, ***tualet*** *sn* / Pl: *~te* / E: fr ***toilette***, rs ***туалет***] **1** Aranjare a unei persoane prin spălare, pieptănare, îmbrăcare etc. **2** (Iuz; îs) *Cabinet de ~* Încăpere destinată pregătirii toaletei (1). **3** Closet (prevăzut cu chiuvetă). **4** (Îla) **De** (sau **pentru**) **~** Care servește la curățarea și la îngrijirea corpului. **5** (Îe) **A-și face ~ta** A se aranja (spălându-se, pieptănându-se și îmbrăcându-se). **6** (Îe) **A face ~ta** (unui bolnav) A pregăti un bolnav pentru operație. **7** (Înv; îe) **A face ~ta** (unui condamnat) A pregăti un condamnat pentru execuție (tunzându-l și schimbându-i veșmintele). **8** (Ccr) Totalitatea obiectelor de îmbrăcăminte (femeiască) și a celor de podoabă. **9** (Prc) Rochie. **10** (Ccr; șîs *masă de ~*) Mobilă compusă dintr-o oglindă și dulăpioare, rafturi etc., unde se țin obiecte necesare îngrijirii corpului. **11** (Rar; îs) *Cutie* (sau, înv, *besactea*) *de ~* Cutie în care se păstrează obiectele necesare curățării și îngrijirii corpului. **12** (Med) Curățare a unei plăgi sau a zonei operatorii.

toalpă *sf* [At: DDRF / Pl: *~pe* / E: ucr ***толпа***] (Reg) Ceată[1] (19).

toamnă [At: M. COSTIN, O. 269 / Pl: *~ne*, (pop) *tomni* / E: ml ****automna*** (< ***autumnus***)] **1** *sf* Anotimp care urmează după vară și precedă iarna, cuprinzând (în emisfera boreală) intervalul dintre echinocțiul de la 23 septembrie și solstițiul de la 22 decembrie, caracterizat prin scăderea temperaturii, micșorarea treptată a zilelor, veștejirea vegetației etc. **2** *sf* (Fig; de obicei determinat de „vieții", „vârstei") Bătrânețe (1). **3** *sf* (Reg; îs) *Dulcele ~nei* Postul Crăciunului. **4-5** *sf* (Îla) **De ~** Care se face sau se întâmplă toamna (17). **6** *sf* (Îal) Care este caracteristic toamnei (1). **7** *sf* (Pop; îlav) **Astă-~** În toamna (1) trecută. **8** *sf* (Îlav) **La ~** Când va veni toamna (1). **9** *sf* (Reg; îal) În timpul toamnei (1) Si: *toamna* (17). **10** *sf* (Îlav) **În** (sau, pop, **pe**) **~** În timpul toamnei (1). **11** *sf* (Îal) Când va sosi (sau când a sosit) toamna (1). **12** *sf* (Îlav) **Spre ~** Spre începutul toamnei (1). **13** *sf* (Pop; îlav) **De cu ~** sau (înv) **de ~** Fiind încă toamnă (1). **14** *sf* (Îlav) **Până la ~** Până la începutul toamnei (1). **15** *sf* (Reg; îc) **Floarea-~nei** Brândușă-de-toamnă (*Colchicum autumnale*). **16** *sf* (Reg; îc) **Flori-de-~** Dediței (*Anemone pulsatilla*). **17** *av* (Art.) În timpul toamnei (1). **18** *sf* (Reg) Horă nedefinită mai îndeaproape.

toampsec *s* vz ***toapsec***

toană[1] *sf* [At: DOSOFTEI, PS. 181/19 / Pl: *~ne* / E: pvb ***tuna***] **1** (Înv) Pornire violentă Si: *furie, întărâtare, înverșunare*. **2** (Mai ales lpl) Capriciu (1). **3** (Pfm; îla) **Cu ~ne** Care este capricios. **4** (Reg; îal) Răsfățat. **5** (Pfm; îe) **A-i veni** (cuiva) (o) **~** (sau **~na**, **~ne**, **~nele**) A-l apuca (pe cineva) furiile Si: *a se enerva, a se înfuria*. **6** (Pfm; îae) A-i veni (pe neașteptate) cheful să facă ceva (neobișnuit). **7** (Îvr) Părere (ciudată). **8** (Mai ales în legătură cu verbele „a fi", „a se afla", „a se găsi" etc.) Stare de spirit (bună sau rea) Si: *dispoziție*. **9** (Pfm; îe) **A fi într-o ~** A fi nervos (pe moment). **10** (De obicei urmat de determinări) Criză (1). **11** (Fig; exprimând intensitatea, violența unei acțiuni) Rafală. **12** (Pfm; îe) **A trage o ~ de plâns** A plânge în hohote. **13** (Pfm; îs) *~ de plâns* Izbucnire de plâns Si: *ropot, val*[1]. **14** (Fig) Mișcare rapidă, capricioasă și violentă. **15** (Pop) Interval (scurt) de timp Si: *răstimp*. **16** (Pop; îlav) **Într-o ~** De la o vreme. **17** (Pop; îal) La un moment dat. **18** (Pfm; îlav) **O ~** Puțin.

toană[2] *sf* [At: ANTIPA, P. 454 / Pl: *~ne* / E: ucr, rs ***тоня***] **1** Loc bogat în pește, unde se aruncă năvodul[2]. **2** (Reg) Mulțime de pești. **3** (Reg) Stol de păsări. **4** (Reg) Haită de lupi. **5** (Reg) Adunare a flăcăilor pentru alegerea persoanelor care să conducă și să supravegheze desfășurarea datinilor de Crăciun. **6** Ocol făcut prin desfășurarea largă și completă a unui năvod[2], care prinde peștele înconjurându-l. **7** Aruncătură de năvod[2]. **8** (Îe) **A da** (sau **a trage**) **~na** (sau **o ~**) A arunca năvodul și a-l scoate. **9** (Îe) **A întinde ~na** A desfășura larg năvodul[2]. **10** (Îe) **A închide ~na** A strânge năvodul[2] cu pește. **11** Timpul cuprins între momentul aruncării și cel al scoaterii năvodului[2]. **12** Spărtură făcută în gheața unei ape pentru a pescui sau pentru a scoate apă Si: *copcă, ochi*[1], (reg) *produf*. **13** Bătaie între pești. **14** Timpul când peștele umblă după mâncare. **15** Felul de a se manifesta al peștelui când umblă după hrană. **16** Timp potrivit de prins pește.

toană[3] *sf* vz ***ton***[3]

toancă[1] *sf* [At: CIHAC II, 414 / V: (reg) ***tionc*** *sn* / Pl: *~nce* / E: ucr ****тонька*** cf rs *тонька*] (Reg) Loc cu apă adâncă la cotiturile râurilor de munte Si: *bulboană, vâltoare, vârtej*.

toancă[2] *sf* [At: VICIU, GL. / Pl: *~nce* / E: ns cf *tonca*] **1** (Reg) Capriciu (1). **2** (Ban; îe) **A pune în ~** A face pe cineva responsabil de ceva.

toancă[3] *a* vz ***tont***

toanchin, ~ă *a* [At: LEXIC REG. II, 64 / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *tont*] (Reg) Care este prost și surd.

toane *s* [At: NOVACOVICIU, C. B. II, 21 / Pl: ~ / E: srb *toña*] (Ban; îe) **Mi-i ~** Îmi vine să vomit.

toanet *s* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 195 / Pl: ? / E: ns cf srb *toña* „întunecare, turburare"] (Reg) Necaz.

toangă *sf* [At: TEAHA, C. N. 274 / Pl: *~nge* / E: fo cf *toangă*] (Reg) Talangă (1).

toantă *sf* [At: BĂCESCU, PĂS. 165 / Pl: *~te* / E: nct] (Orn; reg) Ciocănitoare (*Dendrocopus medius*).

toapă *sf* vz ***toaipă***

toapsec, ~ă [At: CANTEMIR, HR. 22 / V: (îvr) ***~amp~*** *s*, (reg) ***~sică***, ***topsică*** *sf* / Pl: ? / E: ml ***toxicum***] **1** *s* (Înv) Otravă. **2** *s* (Înv) Venin. **3** *s* (Reg; îf *toapsică*) Boală venerică. **4** *s* (Med; îvr) Dizenterie. **5** *a* (Olt) Foarte amar.

toapsică *sf* vz ***toapsec***

toarce [At: PSALT. 12 / Pzi: *torc* / E: ml ***torquere***] **1** *vr* (Înv) A-și schimba direcția de mers Si: *a se întoarce*. **2** *vt* A răsuci cu mâna și cu ajutorul fusului fibrele (de lână, de cânepă etc.) trase din caier, pentru a obține fire care pot fi țesute, tricotate etc. **3** *vt* A forma fibre textile cu ajutorul unor mașini speciale Si: *a fila*. **4** *vt* (Reg; îe) **A ~ în furcă** A-și câștiga existența torcând pentru alții. **5** *vt* (Reg; îae) A munci din greu. **6** *vt* (Reg; îe) **A-și ~ pe limbă** A se gândi înainte de a vorbi. **7** *vt* (Reg; îe) **A nu-i ~** (cuiva) (**mama** sau **mamă-sa**) **pe limbă** Se spune despre cineva care vorbește cu ușurință. **8** *vt* (Reg; îae) Se spune despre cineva care ripostează deschis și curajos. **9** *vt* (Reg; îe) **A da** (cuiva) **caier de tors** A da (cuiva) de lucru. **10** *vt* (Reg; îe) **N-am tors pe el** (sau **pe ei** etc.) sau **că n-oi fi tors pe el** Se spune pentru a arăta lipsa de interes în

legătură cu ceva pentru care nu s-a muncit sau nu s-a cheltuit. **11** *vi* (D. pisici) A produce un sunet continuu, asemănător cu sfârâitul fusului. **12** *vi* (Arg; îe) **A ~ pisicii** A divulga un secret. **13** *vi* (Pfm; pan; d. oameni) A sforăi.

toarcere *sf* [At: DRLU / Pl: (rar) *~ri* / E: ***toarce***] **1** Răsucire cu mâna și cu ajutorul fusului a fibrelor (de lână, de cânepă etc.) trase din caier, pentru a obține fire care pot fi țesute, tricotate etc. Si: *tors[1]* **(1)**, (îvr) *torcătură* **(1)**. **2** Prelucrare a fibrelor textile cu ajutorul unor mașini speciale, pentru a obține fire necesare industriei textile Si: *filare*, *tors[1]* **(2)**.

toarcian [At: DN[3] / P: *to-ar-ci-an* / Pl: *~ieni*, *~iene* / E: fr ***toarcien***] (Glg) **1** *sn* Etaj al jurasicului inferior (lias). **2** *a* Care aparține toarcianului **(1)**. **3** *a* Referitor la toarcian **(1)**.

toartă *sf* [At: (a. 1508) ap. MIHĂILĂ, D. 166 / V: (reg) ***~te*** / Pl: *~te*, *torți* / E: ml ***torta***] **1** Parte ieșită în afară la unele obiecte, încovoiată în formă de arc, care servește pentru apucat (cu mâna) Si: (reg) *mănușă*. **2-3** (Pop; îljv) **La ~** (Care este) zdravăn. **4-5** (Pop; îal) (Care este) extrem de strâns. **6** (Pfm) Braț **(1)**. **7** (Reg; dep) Ființă leneșă. **8** (Reg; pan) Mâner (al unei unelte, arme etc.). **9** (Reg; pan) Verigă de care se atârnă sau se trage ceva. **10** (Reg; pan) Urechea lacătului care trece prin belciuge. **11** (Pop; pan) Cerculeț cu care se prinde cercelul în ureche. **12** (Pop; pan; pex; determinat prin „de ureche") Cercel **(1)**. **13** (Reg; pan) Verigă pusă în botul porcului. **14** (Trs; pan) Brățara coasei. **15** (Reg; pan) Fiecare dintre verigile de fier care întind pânza joagărului Si: (reg) *mâță*. **16** (Reg; pan) Fiecare dintre belciugele în care se prind ghearele la joagăr. **17** (Reg; pan) Scoabă în ușorul ușii. **18** (Înv; pan) Belciug la scut. **19** (Reg; pan) Circumferința inelului. **20** (Trs; pan) Urechea acului. **21** (Reg; pan) Butonieră la cămașă. **22** (Reg; pan) Scobitură circulară la capătul hădăragului și al dârjalei îmblăciului, pe care se leagă oglăvile. **23** (Reg; pan) Gardină în care se fixează fundul butoiului. **24** (Atm; reg; pan) Lobul urechii. **25** (Atm; reg; pan; îs) *~ta umărului* Claviculă. **26** (Mtp; îs) *~ta* (sau *torțile*) *cerului* (ori *pământului*) Toartă **(1)** sau toarte **(1)** pe care le-ar avea cerul (sau pământul).

toarte *sf* vz ***toartă***

toarță *sf* vz ***torță***

toast *sf* [At: STAMATI, D. / P: *to-ast* / V: (înv) ***tost***, ***tua~*** / Pl: *~uri*, (rar) *~e* / E: fr ***toast***] **1** Urare făcută la o masă în cinstea unei persoane sau a unui eveniment, însoțită de ridicarea paharului. **2** Scurt discurs care se ține cu prilejul toastului **(1)**. **3** (Înv; pex) Pahar de băutură închinat la un toast **(1)**.

toasta *vi* [At: COSTINESCU / P: *to-as~* / Pzi: *~tez* / E: fr ***toaster***] **1** A închina un pahar în cinstea unei persoane sau a unui eveniment. **2** A ține un toast **(2)**.

toate-trele *ncv* vz ***tustrei***

tobac *sm* vz ***tabac[1]***

tobar *sm* [At: LM / V: (reg) ***do~*** / Pl: *~i* / E: ***tobă*** + *-ar*] (Reg) **1** Toboșar **(1)**. **2** Crainic care adună lumea bătând din tobă **(1)**, pentru a comunica vești sau ordine de interes obștesc Si: (reg) *tobaș* **(2)**, *toboșar* **(2)**. **3** Colindător care, la sărbătorile de iarnă, umblă cu toba sau cu buhaiul Si: (reg) *tobaș* **(3)**, *toboșar* **(3)**. **4** Tobă **(41)**.

tobaș *sm* [At: (a. 1701) IORGA, S. D. V, 371 / V: (înv) ***~boș***, (îrg) ***doboș***, (reg) ***do~***, ***dub~*** / Pl: *~i* / E: ***tobă*** + *-aș*] **1** (Îrg) Toboșar **(1)**. **2-3** (Reg) Tobar **(2-3)**. **4** (Reg) Tobă **(41)**.

tobă [At: (cca 1650-1675) GCR I, 192/2 / V: (îrg) ***do~*** (Pl și: *~buri*), ***toabă***, (înv) ***doabă***, (reg) ***dubă***, ***tubă*** / Pl: *~be* / E: mg ***dob***] **1** *sf* Instrument muzical de percuție, format dintr-un cilindru scurt, larg și gol, de lemn sau de metal, acoperit la ambele capete cu câte o membrană de piele, care, lovită (cu două baghete), produce sunete Si: *tambur[1]* **(1)**. **2** *sf* (Trs; Mar; înv; îe) **A bate ~ba** A face o comunicare de interes obștesc, după ce oamenilor li s-a atras atenția bătându-se toba **(1)**. **3** *sf* (Trs; Mar; înv; îae) A da un semnal bătând toba **(1)**. **4** *sf* (Pfm; îae) A bate ritmic cu degetele într-un obiect (din nervozitate sau din nerăbdare). **5** *sf* (Reg; îae) A tuși **(2)**. **6** *sf* (Pfm; îae) A divulga un secret. **7** *sf* (Pfm; îae) A lansa tot felul de zvonuri. **8** *sf* (Pfm; îae) A face vâlvă. **9** *sf* (Pfm; îae) A lăuda (prea) zgomotos (pe cineva). **10** *sf* (Pop; îe) **A bate ~ba** (sau **degeaba bați ~ba**) **la urechea surdului** A sfătui pe cineva zadarnic. **11** *sf* (Pfm; îae) A nu fi ascultat. **12** *sf* (Îrg; îe) **A-(i) vinde (cuiva) (averea) cu ~ba** (ori **la ~**) sau **a umbla cu ~ba** sau **a-i bate (cuiva) ~ba** (ori **în ~**) sau **a scoate ceva în vânzare cu ~ba** A vinde lucrurile sau averea (cuiva) la licitație publică. **13** *sf* (Reg; îe) **A face** (pe cineva) **~ de bătaie** (sau **de bușeli**) sau **a-i face** (cuiva) **spinarea** (sau **pielea**, **capul**, **pântecele**) **~** A bate foarte tare (pe cineva). **14** *av* (Pfm; îe) **A fi** (sau **a face**, **a ieși**) **~ de carte** (sau **de învățătură**) A fi foarte învățat. **15** *av* (Pfm; îe) **A fi ~ de...** A fi plin de... **16** *sf* (Pfm; îe) **A se face ~** sau **a face** (sau **a i se face**) **burta ~** A mânca peste măsură Si: (pop) *a se ghiftui*, *a se îndopa*. **17** *av* (Reg; irn; îla) **Gras ~** Slab. **18** *sf* (Îvp; îe) **A tunde pe ~** A tunde până la piele. **19** *sf* (Reg; îe) **A avea avere cât praful de pe ~** A nu avea nimic. **20** *sf* (Pfm; fig; îf *dobă*) Burtă **(1)**. **21** *sf* (Reg; îf *dubă*) Buhai[1] **(9)**. **22** *sf* (Reg; îf *dobă*) Flămânzare. **23** *sf* (Atm; înv; șîs *~ba urechii*) Timpan **(1)**. **24** *sf* (Teh; pan) Tambur[1] **(5)**. **25** *sf* (Pan) Piesă cilindrică rotitoare la batoza de treierat sau la combină, care desface boabele din spice. **26** *sf* (Reg; pan) Batoză **(1)**. **27** *sf* (Pan) Partea a sucalei în formă de roată. **28** *sf* (Tip; pan) Planșetă de lemn, adaptată la mașina de tipărit, pe care se așază colile de hârtie care urmează a fi tipărite. **29** *sf* (Pan) Cutie metalică în care se bobinează filmul la aparatele de proiecție. **30** *sf* (Pan; îs) *~ de eșapament* Piesă tubulară montată la țeava de eșapament a unui motor, care amortizează zgomotul produs la evacuarea gazelor de ardere. **31** *sf* (Reg; pan) Cuptorul mașinii de gătit. **32** *sf* (Reg; pan) Căldare de tablă sau de aramă, cu capacitatea de peste 20 l. **33** *sf* (Îvr; pan; îs) *~ de cafea* Mașină pentru măcinat cafea. **34** *sf* (Reg; îf *dubă*) Clopot la oi. **35** *sf* (Muz; reg; îf *dobă*) Contrabas **(1)**. **36** *sf* Mezel preparat din stomacul porcului umplut cu bucăți mici de carne, de slănină, de măruntaie etc. Si: (reg) *tarabișcă*, *tartaboș* **(2)**, *tăgârcioară* **(3)**, *traistă[1]* **(35)**. **37** *sf* (Reg) Stomac (la porc). **38** *sf* (Reg) Gogoașă a viermelui de mătase, păstrată pentru reproducere. **39** *sf* (Reg; îf *dobă*) Vâltoare **(1)**. **40** *sf* (Reg) Plantă nedefinită mai îndeaproape. **41** *sf* (Reg) Culoarea caro la cărțile de joc Si: (reg) *tobar* **(4)**, *tobaș* **(4)**.

tobâlcă *sf* [At: I. CR. III, 376 / Pl: *~lci*, *~lce* / E: ns cf *tăbulcă*] (Reg) **1** Sticlă de aproximativ o jumătate de litru, având formă de bășică. **2** Conținutul unei tobâlci **(1)**.

tobâlcăi *vt* [At: DLR / Pzi: *~esc* / E: ns cf *tălbâcâi*] (Reg) A agita lichidul dintr-o sticlă.

tobâltoc *sn* vz ***tăbultoc***

tobișcă *sf* [At: L. ROM. nr. 3, 1959, 67 / Pl: ? / E: ***tobă*** + *-ișcă*] (Reg) Vițel cu burta mare.

tobiță *sf* [At: POLIZU / Pl: *~țe* / E: ***tobă*** + *-iță*] **1-2** (Pop; șhp) Tobă **(1)** (mică) Si: (reg) *tobșoară* **(1-2)**.

toblă *sf* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***tro~*** / Pl: *~le* / E: nct] (Reg) **1** Scândură (groasă) Si: (reg) *lodbă*. **2** Pervaz al ferestrei, pe care se pun ghivece cu flori. **3** Tocător **(7)**. **4** Chingă la războiul de țesut. **5** Ceară de albine, fiartă și întărită, de forma unei tăblii.

tobliță *sf* [At: ALR I, 1288/840 / Pl: *~țe* / E: ***toblă*** + *-iță*] (Olt) Tălpig la războiul de țesut.

toboci *vi* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 194 / Pzi: *~ocesc* / E: fo] (Reg) A bocăni **(1)**.

tobogan *sn* [At: G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 79 / V: ***topo~*** / Pl: *~e* / E: fr ***toboggan***] **1** Construcție în formă de plan înclinat, cu marginile ridicate, pe care se poate aluneca ușor, folosită ca mijloc de distracție (sportivă). **2** Jgheab înclinat, folosit drept mijloc de transport prin alunecare al unor materiale, piese etc.

tobol *sm* vz ***tăbol***

tobolan [At: COMAN, GL. / Pl: *~i* / E: ***tobol*** + *-an*] (Olt) **1-2** *sm*, *a* (Om) corpolent. **3** *sm* Boboc de gâscă mai mărișor.

toboloz *sm* vz ***bobolos***

toboș *sm* vz ***tobaș***

toboșancă *sf* [At: HEM 1528 / Pl: ? / E: ns cf *tobă*] (Trs; Olt) Dans popular nedefinit mai îndeaproape.

toboșar *sm* [At: (a. 1701) IORGA, S. D. V, 371 / V: (reg) ***do~***, ***doboșer***, ***~șer*** / Pl: *~i* / E: ***tobaș*** + *-ar*] **1** Persoană care bate toba **(1)** (într-o orchestră sau într-o fanfară) Si: (înv) *tambur[1]* **(2)**, (reg) *tobar* **(1)**, (îrg) *tobaș* **(1)**.

2-3 (Reg) Tobar (**2-3**). **4** (Orn; reg; șîc **~ul-pădurii**) Ciocănitoare (*Dryobates major*).

tobosări *vi* [At: VINEA, L. I, 159 / Pzi: *~resc* / E: ***tobosar***] (Rar) A bate ritmic cu degetele într-un obiect (din nervozitate, din nerăbdare etc).

toboșer *sm* vz ***toboșar***

tobote *snp* [At: GREGORIAN, C. L. / E: nct] (Reg) **1-2** Obiecte (sau mobile) din casă. **3** Vase[1] (**3**).

tobralco *sn* [At: DL / E: fr ***tobralco***, ger ***Tobralko***] (Iuz) Țesătură de bumbac cu dungi sau cu carouri, realizate prin introducerea unor fire mai groase în urzeală sau în bătătură.

tobșoară *sf* [At: GORJAN, H. IV, 118/25 / Pl: *~re* / E: ***tobă*** + *-ușoară*] **1-2** (Reg; șhp) Tobiță (**1-2**).

tobultoc *sn* vz ***tăbultoc***

toc[1] [At: VLAHUȚĂ, ap. TDRG / V: *~a* / E: fo] **1-2** *sn, i* (Rep) (Cuvânt care) imită zgomotul produs de o ciocănitură, de o lovitură într-un obiect sau într-un material dur. **3-4** *sn, i* (Reg; rep) (Cuvânt care) redă strigătul caracteristic al bibilicii. **5** *i* (Reg; rep) Cuvânt cu care se cheamă mieii la supt. **6** *sn* (Reg) Clopot la oi.

toc[2] *sm* [At: KLEIN, D. 439 / Pl: ? / E: mg ***tok***] (Iht; Trs) Șip[2] (*Acipenser sturio*).

toc[3] *sn* [At: (a. 1588) CUV. D. BĂTR. I, 194/5 / V: (pop) ***tioc*** *sn*, (reg) ***tioacă***, ***tiocă*** *sf* / Pl: *~uri*, (îvr) *~ure* / E: mg ***tok*** cf srb *tok*] **1** Cutie de lemn, de metal, de piele sau de material plastic, cu forme și mărimi diferite, în care se păstrează arme, aparate sau instrumente. **2** Teacă de piele, de carton etc. în care se țin diferite obiecte mici (ochelari, piepteni etc.). **3** (Îrg) Tolbă (**1**) pentru săgeți. **4** (Rar) Teacă de sabie. **5** Teacă în care se păstrează cutea pentru coasă Si: (reg) *tiocuș* (**2**). **6** (Reg) Vas de lemn în care se păstrează brânză, lapte, apă etc. Si: (reg) *bărbânță*. **7** (Reg) Vas făcut dintr-un trunchi[2] de copac scobit, în care se opăresc rufele. **8** (Reg; îf *tioc*) Ceaun mic. **9** (Ban; îaf) Ciob (**1**). **10** (Trs) Pâlnie făcută din scoarță de arbore (mai ales de brad), în care se pune rășină. **11** (Reg) Cornet de hârtie Si: (reg) *tiocuș* (**3**). **12** (Trs) Învelitoare în care se pun penele unei perne Si: (reg) *coș*, *dos*, *tocar* (**1**). **13** (Reg) Vescă făcută din coajă de copac, așezată în jurul pietrelor morii țărănești pentru a împiedica risipirea făinii Si: (pop) *ocol*, *văcălie*, (reg) *obod*. **14** (Trs) Membrană în care este învelit bobul unor plante (mai ales la grâu) Si: (pop) *cămașă*, *găoace*. **15** (Înv; îf *tioc*) Caliciu la flori. **16** (Reg) Boboc de floare. **17** (Reg) Înveliș al cornului la bou. **18** (Reg) Cochilie a melcului. **19** (Ban; îf *tioc*) Polonic. **20** (Reg) Cupă la moară. **21** (Reg; îf *tiocă*) Groapă în pământ, căptușită cu scânduri, care se folosește pentru stingerea varului Si: *varniță*. **22** (Reg; îf *tioc*) Gaură în pământ, la jocul în nasturi. **23** Cadru de lemn, de metal etc., în care se fixează, la o construcție, ferestrele și ușile. **24** (Dlg) Matcă. **25** (Dlg) Partea de jos a rindelei în care intră cuțitul. **26** Ustensilă pentru scris (cu cerneală sau cu tuș), constituită dintr-o tijă prevăzută la un capăt cu un dispozitiv de prindere a peniței Si: *condei*, (reg) *tonjâc*. **27** (Șîs ~ *rezervor*) Stilou. **28** (Reg) Țigaret. **29** (Olt) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **30** (Olt) Melodie după care se execută dansul tocul[1] (**29**). **31** (Reg) Cutie de chibrituri.

toc[4] *sn* [At: POLIZU / Pl: *~uri* / E: bg ***ток***] Partea mai ridicată de pe talpa încălțămintei, care corespunde călcâiului.

toc[5] *sn* vz ***top[1]***

toc[6] *s* vz ***tocă***

toca[1] [At: VARLAAM, C. 435 / Pzi: *toc*, (îvr) *tochez* / E: ml **toccare*] **1** *vi* A bate toaca (1). **2** *vi* (Reg; îlav) **Unde popa nu toacă** Foarte departe. **3** *vi* (Pop; șîe **a ~ din gură** sau **a-i ~** (cuiva) **gura (ca o moară** sau **ca melițoiul, ca o râșniță** etc.) A vorbi într-una Si: (pfm) *a flecări*, *a sporovăi*. **4** *vt* (Pop; îe) **A ~ (la) verzi și uscate** sau **a ~ câte-n lună și-n soare** A spune fel de fel de nimicuri. **5-6** *vti* (Pop; îe) **A-i ~** (cuiva) **la ureche** (sau **la cap**) ori **a ~** (pe cineva) **la** (sau **în**) **cap** sau **a ~ capul** (cuiva) A sâcâi pe cineva cu același lucru. **7** *vi* (Reg; îe) **A ~ pe vătrai** A sta degeaba. **8** *vi* (Mun; îe) **A ~ pe vatră** A duce viață grea, plină de lipsuri. **9** *vi* (Olt; îe) **Toacă pe vătrai** Se spune despre un om care a sărăcit. **10** *vt* (Îc) **Toacă-gură** Persoană care vorbește mult Si: *guraliv*, *limbut*. **11** *vi* (Reg) A lovi în ceva. **12** *vi* (Reg) A ciocăni (4). **13** *vi* (D. berze) A produce un zgomot caracteristic prin lovirea deasă și repetată a celor două părți ale ciocului. **14** *vi* (D. mitraliere) A produce sunete scurte și dese în timpul tragerii. **15** *vt* A tăia un material în bucăți foarte mărunte (transformându-l în pastă), prin lovituri repetate, cu un instrument tăios sau cu ajutorul unor mașini speciale Si: (reg) *a tocăla[1]* (**2**), *a tocăni* (**5**). **16** *vt* (Reg; îe) **A-i ~ gura bureți** A vorbi repede, spunând lucruri neînsemnate. **17** *vt* (Reg; îe) **A ~ la bureți** (sau **la castraveți, la varză**) A tremura foarte tare (de frig). **18** *vt* (Reg; c. i. pământ) A mărunți. **19** *vt* (Reg) A sparge lemne pentru foc. **20** *vt* (Îrg) A omorî (tăind în bucăți) Si: *a nimici*. **21** *vt* (Fam; fig) A risipi bani, avere etc. **22** *vt* (Reg; fig) **A (o) ~ la papuc** A risipi averea (la petreceri și la jocuri de noroc). **23** *vt* (Fam; fig) A sărăci pe cineva. **24** *vr* (D. păr) A se despica. **25** *vr* (D. țesături) A se destrăma din cauza folosirii îndelungate. **26** *vt* (Subiectul indică molii) A deteriora o țesătură.

toca[2] *i* vz ***toc[1]***

tocaci[1] *sm* [At: PETROVICI, P. 154/16 / Pl: ~ / E: mg ***takács***] **1** (Trs; Ban) Țesător. **2** (Reg) Persoană care apretează țesăturile.

tocaci[2] *i* vz ***tocanci***

tocaie *sf* [At: DLR / Pl: ? / E: ***toc[3]***] (Trs) Cadă mare (pentru murat varza).

tocală *sfi* [At: UDRESCU, GL. / E: ***toca[1]*** + *-ală*] (Mun) **1** Vorbărie. **2** Om care pălăvrăgește Si: (pfm) *flecar*.

tocale *sfp* [At: DLR / E: ns cf *tocăla[2]*] (Ban) Obiecte casnice mărunte Si: (pfm) *calabalâc*, *catrafuse*.

tocan[1] *sn, i* [At: ALR II, 5745/228 / E: fo cf mg *tokán*] (Reg; rep) **1-2** (Cuvânt care) imită strigătul bibilicii.

tocan[2] *sm* [At: ALR II, 5744/228 / Pl: *~i* / E: ***tocan[1]***] (Reg) Bărbătușul bibilicii.

tocan[3] *sn* vz ***tocană***

tocană *sf* [At: LB / V: (reg) *~an sn* / Pl: *~ne*, (reg) *~căni*, *~cănuri* / E: mg ***tokány***] **1** Mâncare cu sos, făcută din bucățele de carne prăjite cu ceapă și, uneori, cu adaos de cartofi Si: (reg) *topală* (**3**). **2** Mâncare făcută din anumite legume prăjite cu ceapă. **3** (Reg) Conservă preparată (mai ales de ciobani) din carne de oaie fiartă cu mirodenii, care se păstrează în oale, în burdufuri etc. Si: (reg) *sloi*. **4** (Reg) Friptură (de miel sau de porc). **5** (Reg) Mâncare făcută din prune fierte la care se adaugă ceapă tocată. **6** (Reg; determinat prin „de poame") Compot. **7** (Mol) Magiun. **8** (Reg) Mămăligă. **9** (Reg) Aluat subțire și lipicios, făcut din semințe de in, din tărâțe de grâu sau din făină de porumb, cu care se ung firele urzelii de cânepă, ca să nu se scămoșeze în timpul țesutului Si: (reg) *mânjeală*, *mânjitură*.

tocance *sf* [At: ALR SN II h 383/141 / Pl: ~ / E: ***tocanci***] (Orn; reg) Bibilică (*Numida meleagris*).

tocanci *sn, i* [At: ALR II, 5745/141 / V: (reg) *~aci* / E: fo] (Reg; rep) **1-2** (Cuvânt care) imită strigătul bibilicii.

tocar *sn* [At: A I, 20 / Pl: *~e* / E: ***toc[3]*** + *-ar*] (Reg) **1** Toc[3] (**12**) de pernă. **2** Față de pernă.

tocare *sf* [At: POLIZU / Pl: (rar) *~cări* / E: ***toca[1]***] **1** (Înv) Batere a toacei (**1**) Si: (înv) *tocat[1]* (**1**). **2** Tăiere a unui material în bucăți foarte mărunte (transformându-l în pastă) Si: *tocat[1]* (**2**). **3** (Reg) Mărunțire a pământului Si: (reg) *tocat[1]* (**3**). **4** (Reg) Spargere a lemnelor pentru foc Si: (reg) *tocat[1]* (**4**). **5** (Fam; fig) Cheltuire fără chibzuială a banilor, a averii Si: *tocat[1]* (**5**). **6** (Fam; fig) Ruinare a cuiva Si: *tocat[1]* (**6**). **7** Despicare a firului de păr Si: *tocat[1]* (**7**). **8** Destrămare a materialelor textile din cauza folosirii îndelungate Si: (reg) *tocat[1]* (**8**).

tocaric, ~ă *a* vz ***toharic***

tocat[1] *sn* [At: CONTEMPORANUL, I, 405 / E: ***toca[1]***] **1-8** Tocare (**1-8**).

tocat[2] *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~uri* / E: np ***Tokat***] (Înv) **1** Cit de calitate superioară. **2** Alamă albă de cea mai bună calitate.

tocat[3] *sn* [At: H XIV, 359 / Pl: *~e* / E: tc ***tokat***] (Olt; Dob; înv) Poartă[1].

tocat[4], ~ă *a* [At: ARGHEZI, S. XI, 31 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***toca[1]***] **1** Tăiat foarte mărunt. **2** (D. anumite alimente) Transformat în pastă. **3** (D. mers) Cu pași mici, sacadați. **4** (Reg) Omorât (prin tăiere în bucăți) Si: *nimicit*. **5** (Îvr; fig; d. vârstă) Împlinit. **6** (Reg; îe) **A fi ~ la cap** A fi zăpăcit (de beție). **7** (Reg; îae) A fi cu judecată. **8** (Reg; d. drum) Bătătorit[2] (**1**). **9** (Fam; fig) Sâcâit de către cineva cu lucruri neimportante. **10** (Reg; d. pământ) Mărunțit. **11** (Reg; d. lemne) Spart. **12** (Fam; fig; d. bani, avere

etc.) Risipit. **13** (Fam; fig) Ruinat (de către cineva). **14** (D. păr) Cu firul despicat. **15** (D. țesături) Destrămat din cauza folosirii îndelungate. **16** (D. materiale textile) Deteriorat de molii.

tocată *sf* [At: DL / Pl: *~te* / E: it ***toccata***] (Muz) **1** Compoziție muzicală pentru instrumente cu claviatură. **2** Piesă muzicală de virtuozitate, cu caracter sacadat, ritmic, cu o dezvoltare fără reguli precise, alcătuită de obicei dintr-o singură parte.

tocatină *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ne* / E: it ***toccatina***] (Muz) **1-2** Tocată (**1-2**) de mică întindere.

tocă *sf* [At: ALECSANDRI, T. 69 / V: (reg) ***toc*** *s*, ***~curi*** *sp* / Pl: *toci*, (înv) *toce* / E: fr ***toque***] **1** Pălărioară fără boruri, purtată de femei. **2** Acoperământ pentru cap, de formă cilindrică, fără boruri, purtat în trecut de avocați și de magistrați în exercițiul funcțiunii.

tocăi *vt* [At: F (1884), 210 / Pzi: *~esc* / E: ***toca[1]*** + *-ăi*] (Trs) **1** A vorbi mult și fără rost Si: (reg) *a tocăla[1]* (**1**). **2** A cicăli pe cineva. **3** A divulga un secret. **4** A bate (la ușă) Si: *a ciocăni*.

tocăier *sn* vz ***tocăner***

tocăla[1] *vt* [At: TEAHA, C. N. 274 / V: (reg) ***~cola*** / Pzi: *~lez* / E: ns cf *toca[1]*] (Reg) **1** A tocăi (**1**). **2** (Îf *tocola*) A toca[1] (**15**).

tocăla[2] *v* vz ***tocăli***

tocăli *vt* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. / V: (reg) ***~la*** / Pzi: *~lez* / E: mg ***tákol*** „a cârpi, a înjgheba"] (Ban) A strânge.

tocălie *sf* [At: MUMULEANU, C. 149/9 / Pl: *~ii* / E: ***toacă*** + *-ălie*] **1** (Reg) Morișcă de lemn care, învârtită de vânt sau cu mâna, produce un zgomot, speriind păsările din lanuri sau din vii Si: (reg) *tocănitoare* (**2**). **2** (Reg) Toacă (**2**). **3** (Mun; Olt) Unealtă alcătuită dintr-un cârlig înfipt într-un mâner, cu ajutorul căruia se răsucesc nojițele și funiile. **4** Piesă de lemn cu crestături de care se oprește slobozitorul războiului de țesut, ca să nu se deruleze sulurile Si: (reg) *cățel, cordenci, piedică, proptar, răzuș*. **5** (Reg) Bucată de lemn ușor, care se leagă de partea de sus a plasei de pescuit, pentru a o susține la suprafață Si: *plută*.

tocăliță *sf* [At: DR. V, 32 / Pl: *~țe* / E: nct] (Reg) Colindă nedefinită mai îndeaproape.

tocăna *v* vz ***tocăni***

tocănător *sn* [At: CHEST. VIII, 9/29 / Pl: *~oare* / E: ***tocăna*** + *-tor*] (Reg) Tocător (**7**).

tocănău *sn* [At: T. PAPAHAGI, M. 234 / Pl: *~naиă, ~canaиă* / E: ***tocană*** + *-ău*] (Mar) Făcăleț cu care se mestecă mămăliga Si: (reg) *tocăner*.

tocăneală *sf* [At: DRLU / Pl: *~eli* / E: ***tocăni*** + *-eală*] **1** (Reg) Zdrobire (a fructelor). **2** (Reg) Murdărie. **3** (Mun; fig) Pisălogeală.

tocăner *sn* [At: VAIDA / V: (reg) ***~ăier*** (Pl: *~e*), ***~con~*** / Pl: *~uri* / E: ***tocăni*** + *-ar*] (Reg) Tocănău.

tocăni [At: BUDAI-DELEANU, T. 45 / V: (reg) ***~na*** / Pzi: *~nesc, tocăn* / E: ***toc[1]*** + *-ăni*] (Reg) **1** *vi* A bate în ceva cu lovituri repetate Si: *a bocăni, a ciocăni*. **2** *vt* (Fig) A bate pe cineva la cap Si: *a cicăli, a pisălogi*. **3** *vt* (Fig) A vorbi mult și fără rost Si: (pfm) *a trăncăni* (**4**). **4** *vi* (D. berze) A produce un zgomot caracteristic prin lovirea deasă și repetată a celor două părți ale ciocului. **5** *vt* A toca[1] (**15**). **6** *vr* (D. fructe) A se zdrobi. **7** *vt* A murdări. **8** *vt* (Fig) A certa pe cineva. **9** *vt* A ponegri pe cineva. **10** *vt* A chema orătaniile la mâncare prin strigătul „toc-toc".

tocănire *sf* [At: DRLU / Pl: *~ri* / E: ***tocăni***] (Reg) **1** (Ccr) Zgomot produs prin lovituri repetate în ceva Si: (reg) *tocănit* (**1**), *tocănitură*. **2** Batere în ceva cu lovituri repetate Si: (reg) *tocănit* (**2**). **3** Cicălire a cuiva Si: (reg) *tocănit* (**3**). **4** Vorbăraie multă și fără rost Si: (reg) *tocănit* (**4**). **5** (Ccr) Zgomot caracteristic produs prin lovirea deasă și repetată a celor două părți ale ciocului la berze Si: (reg) *tocănit* (**5**). **6** Tăiere a unui obiect, a unui aliment în bucăți mici Si: (reg) *tocănit* (**6**). **7** Zdrobire a fructelor Si: (reg) *tocănit* (**7**). **8** Murdărire a ceva sau a cuiva Si: (reg) *tocănit* (**8**). **9** (Fig) Certare a cuiva Si: (reg) *tocănit* (**9**). **10** (Fig) Ponegrire a cuiva Si: (reg) *tocănit* (**10**). **11** Chemare a orătăniilor la mâncare prin strigătul „toc-toc" Si: (reg) *tocănit* (**11**).

tocănit *sn* [At: CADE / Pl: *~uri* / E: ***tocăni***] **1-11** (Reg) Tocănire (**1-11**). **12** (Mun; îe) **A lua la ~** (pe cineva) A pisălogi.

tocănitoare *sf* [At: BĂCESCU, PĂS. 165 / Pl: *~ori* / E: ***tocăni*** + *-toare*] (Reg) **1** (Orn) Ciocănitoare (**1**) (*Dryobates major*). **2** Tocălie (**1**).

tocănitură *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ri* / E: ***tocăni*** + *-tură*] (Mun) Tocănire (**1**).

tocăniță[1] *sf* [At: V. ROM. februarie 1952, 138 / Pl: *~țe* / E: ***tocană*** + *-iță*] **1-4** (Pop; șhp) Tocană (**1-2**) (în cantitate mică). **5-6** (Mar; șhp) Mămăligă (mică).

tocăniță[2] *sf* [At: ALR I, 1477/18 / A și: *toc~* / Pl: *~țe* / E: ***tocăni*** + *-iță*] (Reg) **1** (Orn) Ciocănitoare (**1**) (*Dryobates major*). **2** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **3** Melodie după care se execută tocănița[2] (**2**).

tocăniță[3] *sf* [At: ALR SN II h 383/228 / Pl: *~țe* / E: ***tocan[2]*** + *-iță*] (Orn; reg) Bibilică (*Numida meleagris*).

tocăniță[4] *sf* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 194 / V: (reg) ***~con~*** (A și: *~niță*) / Pl: *~țe* / E: nct] **1** (Zlg; reg) Cățelul-pământului (*Spermophilus citellus*). **2** (Zlg; reg; îf *toconiță*) Popândău (*Citellus citellus*). **3** (Zlg; reg; îaf) Cârtiță (*Talpa europaea*). **4** (Reg) Mușuroi de cârtiță.

tocător, ~oare [At: POLIZU / Pl: *~i, ~oare* / E: ***toca[1]*** + *-tor*] **1** *a* (Îvr) Care bate toaca[1] (**1**). **2** *a* Care taie un material în bucăți foarte mărunte (transformându-l în pastă). **3** *sn* Cuțit mare de tocat carne Si: (reg) *satâr[1]*. **4** *sf* Mașină de tocat carne. **5** *sf* Mașină de tocat nutreț (paie, coceni etc.) pentru vite Si: (reg) *șișcalău, șișcă[1], șișcorniță*. **6** *sn* (Reg) Limba meliței. **7** *sn* Bucată de lemn, de plastic etc. dreptunghiulară sau rotundă pe care se taie carne, zarzavaturi etc. Si: *fund*, (reg) *toblă* (**3**), *tocănător*. **8** *sn* (Reg) Butuc pe care se taie lemne. **9** *sn* (Reg; pgn) Butuc (**12**). **10** *sn* (Reg) Butuc pe care ciopleşte rotarul.

tocătură *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***toca[1]*** + *-tură*] **1** Carne tocată[1] (**2**) (și amestecată cu pâine, condimente, etc.), folosită la prepararea unor mâncăruri. **2** Mâncare făcută din tocătură (**1**). **3** Furaje tocate[1] (**1**) mărunt pentru hrana vitelor. **4** (Tex; îs) *Fir de ~* Fir care se obține din lână pieptănată amestecată cu bucățele de fir de bumbac sau de mătase de altă culoare. **5** (Fam) Țesătură degradată din cauza folosirii îndelungate. **6** (Fam) Țesătură mâncată de molii.

tocăzi *vt* [At: LEXIC. REG. 13 / Pzi: *~zesc* / E: ns cf *tocăni, cotozi*] (Mar) A murdări.

tocâșă *sf* [At: CHEST. V, 71/66 / A: nct / Pl: *~șe* / E: nct] (Reg) Oaie al cărei miel a fost tăiat.

toceală *sf* [At: GALACTION, O. 14 / Pl: *~eli* / E: ***toci[3]*** + *-eală*] **1-3** (Îvr) Tocire (**1-3**). **4** (Fam; fig) Însușire mecanică a unei lecții, a unor cunoștințe Si: (fam) *tocire* (**4**), *tocit[1]* (**3**), (înv) *buchereală, buchiseală*. **5** (Fam; fig) Insistare exagerată în învățarea unei lecții, a unei materii etc. Si: (fam) *tocire* (**5**), *tocit[1]* (**4**).

tochiță *sf* [At: GRECU, P. 414 / Pl: *~țe* / E: ***toacă*** + *-iță*] **1-2** (Reg; șhp) Toacă (**1**) (mică).

toci[1] [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: nct] (Reg) **1** *sn* Joc de cărți nedefinit mai îndeaproape. **2** *i* Cuvânt care marchează și sancționează o greșeală în cursul jocului de toci[1] (**1**).

toci[2] *sn* [At: L. ROM. 1961, 240 / Pl: ? / E: ns cf *tocină*] (Buc) Mâncare preparată din cartofi cruzi, dați prin răzătoare, amestecați cu făină și ouă și prăjiți în grăsime Si: (reg) *tocină*.

toci[3] [At: CANTEMIR, IST. 186 / Pzi: *tocesc* / E: vsl ***точити***] **1** *vt* (Mol; Trs; c. i. un obiect tăios) A ascuți la tocilă (**1**) Si: (îvr) *a tocila* (**1**). **2-3** *vtr* A (se) face mai puțin ascuțit. **4-5** *vtr* A (se) face mai puțin tăios. **6-7** *vtr* A (se) uza prin întrebuințare, frecare, lovire etc. Si: *a (se) roade*, (reg) *a (se) târșâi* (**4**). **8** *vt* (Pop; îe) **A-și ~ gura (în zadar)** A vorbi fără rost și fără folos. **9-10** *vtr* (Fam; fig) A face să se piardă (sau a pierde) din intensitate, putere, răbdare, sentimente etc. Si: *a amorți, a (se) răsufla, a (se) slăbi, a (se) slei*. **11** *vt* (Fam; fig) A învăța mecanic lecțiile. **12** *vt* (Fam; fig) A învăța foarte mult.

toci[4] *vt* [At: ANON. CAR. / Pzi: *tocesc* / E: srb ***točiti***] **1** (Ban; Olt; c. i. vin) A scoate dintr-un butoi (mai mare) în alt vas (mai mic). **2** (Ban; c. i. murături, varză murată) A pritoci. **3** (Ban; îe) **A-l ~ pe cineva sângele** A-i curge cuiva sânge din nas.

tocila *vt* [At: DRLU / Pzi: *~lez*, (reg) 3 *tocilă* / E: ***tocilă***] **1** (Îvr) A toci[3] (**1**). **2** (Mar) A călca rufe cu tocilătorul.

tocilar, ~ă [At: COSTINESCU / V: (reg) ***~ler*** *sm* / Pl: *~i, ~e* / E: ***tocilă*** + *-ar*] **1** *sm* Persoană care se ocupă cu ascuțirea instrumentelor de tăiat (la tocilă 1) Si: (reg) *tocitor* (**1**). **2** *smf* (Fam; fig; dep) Elev, student etc.

care învață mecanic lecțiile Si: (înv) *bucher*, (fam) *tocilă* (2), *tocitor* (2). 3 *smf* (Fam; fig; dep) Elev, student etc. care învață mult Si: (fam) *tocilă* (3), *tocitor* (3).

tocilat *sn* [At: VÎN. PESC. martie 1964, 13 / Pl: ? / E: ns cf *tocilă*] (Reg) Sunet scos de cocoșul-de-munte în perioada împerecherii.

tocilă *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~le* / E: vsl **точило**] 1 Mașină compusă dintr-un disc abraziv acționat cu un mâner sau cu o pedală, cu care se ascut instrumentele de tăiat. **2-3** (Fam; fig; dep) Tocilar (**2-3**). 4 (Mol) Instrument muzical nedefinit mai îndeaproape.

tocilărie *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: (2) *~ii* / E: ***tocilar*** + *-ie*] 1 (Rar) Meseria tocilarului (1). 2 Atelierul tocilarului (1).

tocilător *sn* [At: BÎRLEA, C. P. 337 / Pl: *~oare* / E: ***tocila*** + *-ător*] (Mar) Bucată dreptunghiulară din lemn cu una dintre suprafețe brăzdată de șanțuri, cu care se netezesc rufele de pânză groasă.

tociler *sm* vz ***tocilar***

tocină *sf* [At: LEXIC. REG. II, 127 / Pl: *~ne* / E: ns cf *tocăni*] (Reg) (Reg) Toci[2].

tocire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***toci***[3]] 1 (Înv) Ascuțire la tocilă (1) a unui obiect tăios Si: (îvr) *toceală* (1). 2 Îngroșare a părții ascuțite a unui obiect tăios sau ascuțit din cauza întrebuințării îndelungate Si: *tocit*[1] (1), (înv) *tâmpire* (1), (îvr) *toceală* (2). 3 Uzare a obiectelor prin întrebuințare îndelungată, frecare, lovire etc. Si: *tocit*[1] (2), (îvr) *toceală* (3). **4-5** (Fam; fig) Toceală (**4-5**).

tocit[1] *sn* [At: BARIȚIU, P. A. I, 385 / E: ***toci***[3]] **1-2** Tocire (**2-3**). **3-4** (Fam; fig) Toceală (**4-5**).

tocit[2], ***~ă*** *a* [At: LB / Pl: *~iți, ~e* / E: ***toci***[3]] 1 (D. obiecte cu vârf ascuțit sau cu tăiș) Cu tăișul sau cu ascuțișul uzat Si: (înv) *tâmpit* (1). 2 (D. obiecte, țesături etc.) Care s-a deteriorat prin întrebuințare îndelungată, frecare, lovire etc. Si: *ros, uzat*. 3 (Reg; d. pietrele morii) Neferecat. 4 (Fam; fig; d. simpatii, stări, sentimente etc.) Care a pierdut din intensitate Si: *amorțit, slăbit*. 5 (Fam; fig; d. cuvinte, fraze etc.) Banalizat prin repetare deasă Si: *răsuflat*. 6 (D. păr) Cu firul despicat la capăt Si: (reg) *târcăvit*. 7 (Fam; fig; d. lecții, teme etc.) Învățat mecanic.

tocitoare *sf* [At: CORESI, EV. 144 / Pl: *~ori* / E: ***toci***[1] + *-toare*] 1 (Îvp) Vas mare de lemn în care se pun la fermentat strugurii, fructele (zdrobite), în vederea fabricării vinului sau a rachiului Si: *cadă*, (reg) *zăcătoare*. 2 (Îrg) Vas de lemn în care se pune varza la murat. 3 (Reg) Vas în care se face saramura de pește. 4 (Reg) Cuibăr în care se opăresc albiturile.

tocitor *sm* [At: BUL. FIL. IV, 148 / Pl: *~i* / E: ***toci***[3] + *-tor*] 1 (Reg) Tocilar (1). **2-3** (Fam; fig; dep) Tocilar (**2-3**). 4 Muncitor care lucrează la carierele de piatră.

tocitură *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ri* / E: ***toci***[3] + *-tură*] 1 (Reg) Ștersătură. 2 (Mun) Loc cu iarba păscută până la rădăcină. 3 (Mun) Loc uscat, ars.

tocma *av* vz ***tocmai***

tocmac *sn* [At: VALIAN, V. 143 / V: (înv) ***~ag*** / Pl: *~ace*, (îvr) *~uri* / E: tc ***tokmak***] (Înv) Ciocan mare de lemn folosit de plăpumar Si: *mai*[2].

tocmaci *smp* vz ***tocmagi***

tocmag *sn* vz ***tocmac***

tocmagi *smp* [At: POLIZU / V: (reg) ***~aci, togm~, tojmaci, tojm~, tojmăgi, tom~, tomnaci, tomna~, toșm~*** / E: tc ***tutmaç***] (Trs; Mol) Tăiețel.

tocmai [At: CORESI, EV. 24 / V: (îvp) ***~ma, tomna***, (reg) ***togma, togm~, toim~, toma, tomnai, tucma, tuc~, tucna, tuma, tumna*** / E: vsl **токма**] 1 *av* În aceeași măsură Si: *aidoma, asemenea, deopotrivă, întocmai*, (înv) *tocmași* (1). **2-3** *a, av* (Care este) asemănător Si: *egal, similar*. 4 *a* (Înv) Care este neted Si: *întins, plan*. 5 *av* Exact (**23**). 6 *av* (Pfm; îlav) **~ pe ~** Întocmai. 7 *av* (Înv; adesea însoțit de adverbul „și") Până (și). 8 *av* (Reg; fam; îe) **A fi ~ pe ~** (sau **a fi ~-~**) A fi chit. 9 *av* (Înv) Nici mai mult, nici mai puțin. 10 *av* Nu mai aproape decât... Si: *departe, hăt, taman*. 11 *av* Nu altceva sau altcineva Si: *însuși*. 12 *av* Îndeosebi. 13 *av* (Îcn) Chiar așa de... 14 *av* (Îrg) Foarte (1). 15 *av* (Îvr; întărind un adverb negativ) Chiar (14). 16 *av* Chiar (atunci) Si: *abia*. 17 *av* (Reg; îlc) **Nu ~** Cu atât mai puțin Si: *darămite, necum*.

tocmală *sf* vz ***tocmeală***

tocmaș *sm* [At: ȘEZ. III, 108 / Pl: *~i* / E: ***tocmi*** + *-aș*] 1 (Reg) Flăcău căruia i se încredințează conducerea jocului într-un sat, pe o anumită perioadă de timp. 2 (Reg) Persoană care aranjează capra, ursul și alte jocuri de Crăciun și de Anul Nou. 3 Persoană care se tocmește (**10**) la târg.

tocmași *av* [At: CORESI, EV. 186 / V: (îrg) ***tomna~*** / E: ***tocma(i)*** + ***și***] 1 (Înv) Tocmai (1). 2 (Reg) Exact (23).

tocmă *sf* [At: ANON. CAR / V: (reg) ***togmă, tomnă*** / Pl: *~me* / E: pvb ***tocmi***] (Reg) 1 Învoială. 2 (D. obiecte de îmbrăcăminte; îla) **Pe tomnă** Făcut la comandă. 3 Tocmeală (**17**). 4 Logodnă. 5 (Îe) **A fi în tomnă** A duce tratative de logodnă.

tocmăcei *smp* vz ***tocmăgel***

tocmăgel *sm* [At: DDRF / V: (îrg) ***togm~***, (reg) ***~ăcei*** *smp* / Pl: *~ei* / E: ***tocmag(i)*** + *-el*] **1-2** (Mol; lpl; șhp) Tocmagi (subțiri). 3 (Mol) Mâncare făcută din făină de grâu asemănătoare cu ciulamaua. 4 (Reg) Ciupercă de toamnă, înaltă, de culoare gălbuie-roșcată, care crește pe mușchiul copacilor Si: (reg) *meloșel* (*Clavaria crispula*). 5 (Bot; reg) Meloșel (*Clavaria formosa*). 6 (Bot; reg; lpl) Barba-caprei (*Clavaria flava*). 7 (Bot; reg) Bureți-de-veveriță (*Clavaria botrytis*). 8 (Bot; reg) Crețișoară (*Dryodon coralloides*).

tocmeală *sf* [At: (a. 1453) ap. MIHĂILĂ, D. 166 / V: (pop) ***togm~, tomne~***, (îrg) ***tocma~***, (reg) ***tom~, toma~*** / Pl: *~eli*, (înv) *~ele* / E: ***tocmi*** + *-eală*] 1 (Pfm) Învoială. 2 (Pfm) Contract (1). 3 (Pop; îla) **De ~** Care este stabilit printr-o înțelegere. 4 (Pop; d. obiecte de îmbrăcăminte; îal) Făcut la comandă. 5 (Pop; îal) De mântuială. **6-7** (Pop; îljv) **De ~** (Care este) zdravăn. 8 (Reg; îe) **A intra în** (sau **la**) **~** (sau la **~eli**) A accepta condițiile cerute. 9 (Înv; îe) **A-și ține ~la** sau **a se ține de ~** A respecta o învoială, o hotărâre luată de comun acord. 10 (Pfm; îe) **Nu încape ~** Este sigur că... 11 (Pop) Discuții duse între părți, în vederea încheierii unei căsătorii Si: *pețit*. 12 (Pop; pex) Logodnă. 13 (Îvp; îe) **A se duce pe ~** A merge în pețit. 14 (Pop; pex) Petrecere prilejuită de încheierea unei logodne. 15 (Înv) Legământ. 16 (Înv; îe) **A lega ~** A face un legământ. 17 (Pfm) Discuții purtate pentru stabilirea prețului unei mărfi Si: *negociere*, (pfm) *târg* (15), *târguială* (3), (reg) *tocmă* (3). 18 (Reg; îlv) **A sta** (sau **a se lua, a intra**) **la ~** A se tocmi (**10**). 19 (Pfm; îe) **A merge pe ~** A se face pe baza unei negocieri, a unei târguieli. 20 (Pfm) Compromis[1] (1). 21 (Îvp) Clauză (1). 22 (Înv) Împrejurare. 23 (Înv) Posibilitate. 24 (Înv) Organizare. 25 (Înv) Aranjare într-o anumită ordine. 26 (Înv; îe) **A strica ~** A nu respecta rânduiala, ordinea. 27 (Înv) Normă. 28 (Înv) Lege. 29 (Înv) Ordin. 30 (Înv) Înțeles. 31 (Îvr) Motivare. 32 (Înv) Uneltire. 33 (Înv) Întemeiere. 34 (Înv) Mod de manifestare Si: *caracteristică, specific*. 35 (Înv; îlav) **Din ~** De la natură Si: *din fire*. 36 (Înv; mpl) Instituție. 37 (Înv; ccr) Construcție anexă Si: *acaret, dependință*. 38 (Îvr) Constituție fizică (a omului) Si: *înfățișare*, (îvr) *tocmitură* (1). 39 (Îvr; fig) Chibzuință (2). 40 (Înv) Scop. 41 (Înv) Tradiție (4). 42 (Înv) Deprindere rea Si: *nărav*. 43 (Înv; ccr) Testament (1). 44 (Reg; lpl) Fard. 45 (Îvr) Menstruație. 46 (Înv; în România între anii 1866 și 1945; îs) *~ agricolă* Contract încheiat între moșieri (sau mari arendași) și țărani la luarea în arendă de către aceștia din urmă a unor parcele de pământ Si: (înv) *învoială agricolă*.

tocmi [At: PSALT. HUR. 42[r]/4 / V: (reg) ***~cni, togmi, tomi, tomni*** / Pzi: *~mesc* / E: vsl **токмити**] **1-2** *vtr* (Înv) A (se) face deopotrivă Si: *a (se) asemăna, a (se) potrivi*. 3 *vr* (Îvp) A se întâmpla. 4 *vr* (Îrg) A se înțelege. 5 *vr* (Îrg; pex) A se împăca. **6-7** *vtr* (Reg) A ajunge la o înțelegere în legătură cu căsătoria. **8-9** *vtr* (Reg) A se logodi. 10 *vrr* A discuta asupra prețului unei mărfi, pentru a cădea la învoială Si: *a negocia*, (pfm) *a se târgui* (4), (îvp) *a se negustori, a se neguța, a se precupeți*, (reg) *a se ogodi*[3], *a se pogodi, a răzbate*. **11-12** *vtr* (Pop) A (se) angaja ca lucrător, slugă, meșter etc. Si: (îvp) *a (se) năimi*. 13 *vt* (Pop) A închiria un obiect, un mijloc de transport etc. 14 *vt* (Pop) A face comandă pentru (haine, obiecte, etc.) Si: *a arvuni*. 15 *vt* (Înv) A pune la cale Si: *a constitui, a organiza, a plănui, a stabili*. 16 *vt* (Înv) A pune ordine Si: *a aranja, a orândui*. 17 *vt* (Înv; c. i. o armată) A aranja într-o anumită ordine de luptă. 18 *vt* (Înv) A îndruma. 19 *vt* (Înv) A porunci. 20 *vt* (Înv) A realiza. 21 *vt* (Înv) A prepara. 22 *vt* (Înv) A întocmi (un act, o scrisoare etc.). 23 *vt* (Înv; pex) A născoci. 24 *vt* (Înv) A destina (1). 25 *vt* (Înv) A osândi. **26-27** *vtr* (Reg) A (se) pune într-o anumită ordine Si: *a (se) aranja, a (se) așeza*.

28 *vt* (Înv) A așeza un obiect într-o anumită poziție Si: *a potrivi*. **29** *vt* (Înv) A pregăti. **30-31** *vtr* (Înv) A (se) găti (**9-10**). **32** *vt* (Înv) A aranja într-un anume fel barba sau mustața. **33** *vt* (Înv) A repara (un obiect stricat, uzat) Si: *a drege, a reface*. **34** *vt* (Înv) A restaura (o clădire). **35** *vr* (Înv) A prospera. **36** *vr* (Reg; d. vreme) A se îmbunătăți. **37** *vr* (Reg) A-și pregăti glasul tușind ușor, pentru a vorbi, a cânta etc. Si: *a drege*. **38-39** *vtr* (Pop) A (se) însănătoși. **40-41** *vtr* (Pop; fig) A (se) liniști sufletește.

tocmire *sf* [At: PARACLIS (1639), 254 / V: (înv) *togm~* / Pl: *~ri* / E: ***tocmi***] **1** (Înv) Înțelegere. **2** (Înv; pex) Armonie[1] (**2**). **3** Negociere asupra prețului unei mărfi. **4** (Pop) Angajare într-o slujbă. **5** (Înv) Organizare. **6** (Înv) Preparare. **7** (Înv) Ordine.

tocmiș *sn* [At: BÎRLEA, C. P. 275 / Pl: ? / E: ***tocmi*** + *-iș*] (Mar) Logodnă.

tocmit[1] *sn* [At: NECULCE, L. 206 / V: (reg) ***tom~*** / Pl: *~uri* / E: ***tocmi***] **1** (Îrg) Reparare (a unui obiect stricat, uzat) Si: *dregere, refacere*. **2** (Îrg) Restaurare (a unei clădiri). **3** (Reg) Logodnă.

tocmit[2], ~ă [At: PSALT. 196 / V: (reg) ***tom~, tomnit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tocmi***] **1** *a* (Înv) Așezat (într-un anumit fel, loc) Si: *aranjat, organizat*. **2** *a* (Înv; d. oști) Pregătit (de război). **3** *a* (Reg; gmț; îf *tomnit*) Beat[1] (**1**). **4** *a* (Înv; d. oameni) Chibzuit[2] (**1**). **5** *a* (Mar; d. oameni; îf *tomnit*) Gătit[2] (**2**). **6** *sf* (Înv) Plăsmuire.

tocmitor, ~oare [At: COD. VOR. 160/9 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***tocmi*** + *-tor*] (Înv) **1** *smf* Organizator. **2** *smf* Conducător (**1**). **3** *smf* Rânduitor (de oști). **4** *smf* Îndrumător. **5** *sm* Creator (**1**). **6** *sm* Lucrător angajat cu plată Si: *zilier*.

tocmitură *sf* [At: GLOSAR REG. / V: (reg) *tomni~* / Pl: *~ri* / E: ***tocmi*** + *-tură*] **1** (Îvr) Tocmeală (**38**). **2** (Reg; îf *tomnitură*) Loc unde a fost o stână.

tocni *v* vz ***tocmi***

toco[1] *i* [At: CIAUȘANU, GL. / E: fo] (Reg; rep) Strigăt cu care se cheamă puii de curcă la mâncare.

toco[2]- [At: DN[3] / E: fr, it ***toco-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1-2** (Referitor la) naștere. **3** Natal.

tocoferol *sms* [At: DN[3] / E: fr ***tocophérol***] (Med) Vitamina E.

tocofobie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: ns cf gr *τόκος* + *φόβος*] (Med) Fobie de naștere.

tocoi *sn* [At: VICIU, GL. / Pl: ? / E: ns cf *toc[3]*] (Trs) Bucată dintr-un trunchi[2] de copac, având lungimea de 1 metru.

tocola *v* vz ***tocăla***

tocolici *sm* [At: CHEST. V, 2/66 / Pl: ~ / E: ***toc[1]***] (Reg) Miel care suge la mai multe oi Si: (reg) *aplecător, țocoian*.

tocologie *sf* [At: DN[3] / E: fr ***tocologie***] (Med) Studiu al actului nașterii.

toconele *sfp* [At: ALEXANDRU, I. M. 31 / E: ns cf *tocăliță*] (Olt) Melodie tradițională nedefinită mai îndeaproape.

toconer *sn* vz ***tocăner***

toconiță *sf* vz ***tocăniță[4]***

tocorează *sf* [At: REV. CRIT. III, 171 / Pl: *~eze* / E: ns cf *tocăi*] (Trs) Persoană care vorbește mult și care nu poate păstra un secret.

tocoric *sn* [At: CABA, SĂL. 101 / V: (reg) *~ici* / Pl: *~uri* / E: mg ***takarék***] (Reg) Bancă pentru păstrarea banilor.

tocorici *sn* vz ***tocoric***

tocorman *sn* [At: ALR I, 938/305 / V: (reg) ***tăcăr~*** / Pl: *~uri* / E: mg ***takarmány***] (Trs; Mar) **1** Nutreț obținut din plante furajere. **2** Ovăz semănat pentru nutreț Si: (reg) *coșolină*. **3** Porumb semănat des și recoltat ca nutreț.

tocot *sn* [At: SLAVICI, N. I, 29 / Pl: ? / E: ***toc[1]*** + *-ot*] (Rar) Zgomot produs de izbiturile ciocanului.

tocoz *sn* vz ***cotoz***

tocsecat, ~ă *a* vz ***topsecat***

tocsin *sn* [At: BĂLCESCU, ap. DDRF / Pl: *~e* / E: fr ***tocsin***] (Frm) **1** Clopot de alarmă. **2** (Pex) Sunet produs de un tocsin (**1**).

tocsun, ~ă *a* [At: ALR I, 1573/900 / Pl: *~i, ~e* / E: nct] (Mun; d. oameni; determinat prin „la vorbă") Tăcut (**6**).

toctoca *vi* [At: AGÂRBICEANU, A. 328 / Pzi: ? / E: ***toc[1]***] (Reg) A face zgomot prin lovire puternică (într-un obiect sau într-un material tare).

tocțiglă *sf* [At: MÎNDRESCU, I. G. 96 / Pl: *~le* / E: ger ***Dachziegel***] (Ban) Țiglă.

toculeț[1] *sn* [At: POLIZU / Pl: *~e* / E: ***toc[3]*** + *-uleț*] **1-2** (Pop; șhp) Toc[3] (**1**) (mic) Si: *cutioară*, (reg) *tocurele* (**1-2**).

toculeț[2] *sn* [At: POLIZU / Pl: *~e* / E: ***toc[4]*** + *-uleț*] **1-2** (Pop; șhp) Toc[4] (**1**) (mic).

tocurele *snp* [At: GOROVEI, C. 78 / E: ***tocuri*** (pll **toc[3]**) + *-ele*] **1-2** (Reg; șhp) Toculeț[1] (**1-2**).

tocuri *sp* vz ***tocă***

todaș *sn* vz ***toldaș***

todauna *av* vz ***totdeauna***

todăuna *av* vz ***totdeauna***

todeauna *av* vz ***totdeauna***

toderașca *sfa* [At: PAMFILE, J. I. 17 / E: ***Toderașcu***] (Reg) **1** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** (Pex) Melodie după care se execută dansul toderașca (**1**).

toderașul *sna* [At: PAMFILE J. I, 17 / E: ***Toderaș***] (Reg) **1** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** (Pex) Melodie după care se execută dansul toderașul (**1**).

todeuna *av* vz ***totdeauna***

todoman *sn* vz ***tudumană***

todomană *sf* vz ***tudumană***

todomanie *sf* vz ***tudumană***

todomăni *v* vz ***tudumăni***

todorosale *sfp* vz ***todorusale***

todorusale *sfp* [At: TDRG / V: (reg) ***stodoruse, stodoruțe, ~rosale, ~use, tudorusalii, tudoruțe*** *sfp*, ***todos*** *sn* / E: (Sfântul) ***Todor*** + ***Rusalii***] (Reg) **1** Sărbătoare care cade în a patra miercuri după Paști, în ziua de Sfântul Toader, cu 24 de zile înainte de Rusalii, de care se leagă mai multe superstiții Si: (reg) *sfredelul Rusaliilor, strada Rusaliilor, strat de Rusalii*. **2** (În credințele populare; îf *todorosale*) Ființe rele care atacă oamenii și vite în ziua de Sfântul Toader, provocându-le anumite boli.

todoruse *sfp* vz ***todorusale***

todorușă *sf* [At: BORZA, D. 110 / E: ***Todor*** + *-ușă*] (Bot; reg) Dumbravnic (*Melittis melissophyllum*).

todos *sn* vz ***todorusale***

tof *sn* vz ***tuf***

tofana *sfs* [At: VASICI, M. II, 29/8 / E: it (aqua) ***Toffana***, fr (aqua-) ***Toffana***] (Înv; șîs *apa* ~) Otravă foarte puternică.

tofăi *vi* [At: DDRF / V: (reg) ***~flăi*** / Pzi: *~esc, tofăi* / E: fo] **1** (Reg) A merge greu, plescăind (prin apă, noroi etc.) Si: (pfm) *a fleșcăi, a pleoscăi*. **2** (Mun) A merge anevoie, încet.

tofăială *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ieli* / E: ***tofăi*** + *-eală*] (Mun) **1** Mers greu, plescăind (prin apă, noroi etc.). **2** Mers anevoios, încet.

tofăit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tofăi***] (Mun; d. oameni) Tofolog (**1**).

toflă *sf* [At: ALR II, 5705/362 / V: (reg) ***toaf~*** / Pl: ? / E: ger ***Toffel*** „papuc"] (Reg) **1** Încălțăminte (opincă, cizmă) ruptă. **2** Găină cu picioarele acoperite cu pene.

toflăi *v* vz ***tofăi***

toflea *smi* [At: UDRESCU, GL. / E: ***toflăi***] (Reg; dep) Persoană molâie.

tofleac *s* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 202 / Pl: ? / E: ns cf *tufleu*] (Ban) Știulete de porumb.

toflegi *vr* [At: SCRIBAN, D. / V: (îrg) ***~ligi*** / Pzi: *~egesc* / E: ns cf *coflegi*] (Reg; d. fructe) **1** A se muia. **2** (Pex) A se strica.

tofleu *sn* vz ***tufleu***

toflică *sf* [At: I. CR. XIII, 44 / Pl: ? / E: nct] (Îvp) Pește mărunt Si: (reg) *albitură*.

tofligi *v* vz ***toflegi***

toflog, ~oagă *a, smf* vz ***tofolog***

toflogos, ~oasă *a* [At: PASCU, C. 210 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***toflog*** + *-os*] (Reg) Tofolog (**1**).

tofolean *sm* [At: BORZA, D. 85 / E: nct] (Bot; reg) Hamei (*Humulus lupulus*).

tofolog, ~oagă [At: DR. V, 235 / V: (reg) ***tăfăl~*** *a*, ***tăfăluc*** *sm*, ***~fl~*** *a, sm* / Pl: *~ogi, ~oage* / E: fo cf *fofolog*] **1** *a* (Reg) Cu mișcări încete și greoaie Si: *molâu*, (reg) *tofăit, toflogos*. **2** *a* (Mun; Trs) Cu picioare late

și greoaie. **3** *sm* (Olt; îf *tăfăluc*) Persoană care nu știe să se îmbrace. **4** *sfp* (Olt) Ghete mari și rupte.

toftan *av* vz ***toptan***

toftar *s* vz ***taftur***

tofus *sn* [At: ȘINCAI, ap. DR. V, 562 / Pl: *~uri* / E: lat. fr ***tophus***] Depozit de urați de sodiu și de calciu format în articulațiile și cartilajele urechii, degetelor, cotului etc., la bolnavii de gută.

tog *sn* [At: VAIDA / V: (reg) ***tag*** / Pl: *~uri* / E: mg ***tag*** „lot, parcelă"] **1** (Îrg) Moșie creată prin comasarea unor terenuri. **2** (Trs; îf *tag*) Loc neted. **3** (Trs; îaf) Luminiș în pădure. **4** (Trs; îaf) Fânaț. **5** (Trs) Adăpost (improvizat) în câmp, folosit în timpul muncilor agricole. **6** (Trs) Locuință în afara satului.

togat, ~ă *a* [At: DRLU / Pl: *~ați, ~e* / E: lat ***togatus***] (Îvr) **1** Îmbrăcat cu togă (1). **2** (Fig) Roman[3].

togă *sf* [At: DRLU / Pl: *toge* / E: lat ***toga***] **1** (Înv) Îmbrăcăminte bărbătească la romani, constând dintr-o mantie largă și lungă, care se purta peste tunică, înfășurând corpul și lăsând descoperit brațul și umărul drept. **2** (Rar) Robă.

togăli *vt* [At: CABA, SĂL. 101 / Pzi: *~lesc* / E: ***tog*** + *-ăli*] (Trs; înv) A comasa loturi de pământ pentru a forma o proprietate mai mare Si: (reg) *a togoși*.

togma *av* vz ***tocmai***

togmagi *sfp* vz ***tocmagi***

togmai *av* vz ***tocmai***

togmă[1] *sf* vz ***tagmă***

togmă[2] *sf* vz ***tocmă***

togmăgel *sm* vz ***tocmăgel***

togmeală *sf* vz ***tocmeală***

togmi *v* vz ***tocmi***

togmire *v* vz ***tocmire***

togoniță *sf* [At: PĂCALĂ, M. R. 464 / A: nct / V: (reg) ***docăn~*** / Pl: *~țe* / E: nct] (Reg) Suport construit din bârne groase și rezistente pentru cozile ciocanelor la piuă.

togoși *vt* [At: VAIDA / Pzi: *~șesc* / E: mg ***tagosít***] (Trs; înv) A togăli.

tohac *sn* vz ***tohoc***

toharcă *sf* vz ***tohoarcă***

toharic, ~ă [At: GRAUR, I. L. 206 / V: (înv) ***toca~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: ger ***tocharisch***] **1-2** *sf, a* (Șîs *limba ~ă*) (Limbă indo-europeană) vorbită în antichitate în Asia Centrală și cunoscută din texte aparținând sec. V-VII d. Hr., scrise cu alfabet hindus. **3** *a* Care se referă la limba toharică (2).

tohăneanca *sfa* [At: VARONE, D. 150 / E: ***Tohan*** + *-eancă*] (Reg) **1** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** (Pex) Melodie după care se execută dansul tohăneanca (1).

tohârcă *sf* vz ***tohoarcă***

tohoarcă *sf* [At: DDRF / V: (reg) ***tah~, tihar~, tihoacă, tih~*** (Pl: *~orci*), ***~har~*** (Pl: *~hărci*), ***~hâr~*** (Pl: *~rci*), ***torhacă, torhoacă, torhoată, tuhar~*** (Pl: *~hărci*), ***tuh~*** *sf*, ***torhoc*** *sn* / Pl: *~rce* / E: nct] **1** (Reg) Cojoc mare ciobănesc, făcut din piei de oaie neprelucrate (cu lână în afară). **2** (Reg) Piele de oaie neprelucrată (din care se fac cojoace). **3** (Reg; îf *tiharcă*) Căciulă rea, care nu mai poate fi folosită. **4** (Olt) Obiect de îmbrăcăminte sau de încălțăminte mare și greu de purtat. **5** (Olt; îf *tohârcă*) Jumătate de dovleac.

tohoc *sn* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***taoc, tăoc, tih~, tohac, tooc, torh~, troonoc, tuh~*** (Pl: *~uri*), ***tuoc*** (Pl: *~uri*), ***tuonoc*** / Pl: *~oace* / E: ns cf *trohot*] **1** (Reg) Resturi amestecate de paie, fân, coceni, nuiele etc. **2** (Reg) Gunoi provenit de la măturat sau de la treierat, amestecat cu țărână. **3** (Reg) Grâu de calitatea a doua. **4** (Reg) Lână măruntă, de calitate inferioară, care cade la scărmănat. **5** (Olt; Mun) Amestec de lucruri mărunte. **6** (Reg; îf *tihoc*) Noroi. **7** (Reg; îaf) Murdărie.

tohoci *vtr* [At: LEXIC REG. 57 / Pzi: *~cesc* / E: ***tohoc***] (Reg) **1-2** (C. i. păioase) A (se) fărâmița (1-2). **3-4** (C. i. îmbrăcăminte, încălțăminte) A (se) uza.

tohocit, ~ă *a* [At: CIAUȘANU, R. SCUT. 63 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tohoci***] (Reg) **1** (D. păioase) Care este fărâmițat Si: *zdrobit*. **2** (D. îmbrăcăminte, încălțăminte) Uzat.

tohu-bohu *sn* [At: HELIADE, O. I, 585 / E: fr ***tohu-bohu***] (Îvr) Haos (4).

toi[1] *i* [At: MAT. DIALECT. I, 99 / E: ns cf *toi[3]*] (Reg; rep) Strigăt cu care se stârnesc iepurii din culcușuri.

toi[2] *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 165 / E: tc ***toy*** (kușu)] (Orn; reg) Țiclean (*Sitta europaea caesia*).

toi[3] *sn* [At: DOSOFTEI, PS. 218/18 / Pl: *~uri* / E: tc ***toy*** „petrecere, banchet"] **1** (Îvp) Zgomot mare produs de oameni care strigă, cântă, se ceartă etc. Si: *gălăgie, larmă, vacarm*. **2** (Îvp; pex) Ceartă (1). **3** (Îvp; pex) Scandal. **4** (Buc; îe) **A avea ~** (cu cineva sau cu ceva) A avea bătaie de cap, necaz (cu cineva sau cu ceva). **5** (Reg; îe) **A sta de ~ul cuiva** A îngriji (insistent) de cineva. **6** (Reg; îe) **A sta de-un ~** A sta numai și numai pe un lucru. **7** (Îvp) Învălmășeală. **8** (Îvp) Încăierare. **9** (Îvp) Centru al unei îngrămădiri de oameni, al unei mulțimi. **10** (Îvp; pex) Ceată[1] **(19)**. **11** (Înv) Grosul armatei Si: (înv) *temei* **(35)**. **12** (Reg) Cârd (de păsări). **13** (Pop) Punctul culminant al unei acțiuni sau al unui fenomen în desfășurare Si: (pop) *dric, tărie* **(49)**. **14** (Pop; ccr) Esența unui lucru. **15** (Pop; îe) **A fi în** (sau **după**) **~ul cuiva** A fi după firea cuiva. **16** (Reg) Loc în albia unui râu unde apa este adâncă și repede Si: *șuvoi[1], undă*. **17** (Pop; îlav) **În ~ul...** În mijlocul...

toi[4] [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 69[1]/14 / Pzi: *~esc* / E: ***toi[3]***] **1** *vi* (Îvp) A face zgomot. **2** *vi* (Îvp) A striga. **3** *vt* (Îvp) A certa (1). **4-5** *vtr* (Reg) A (se) calma (1-2).

toiag *sn* [At: PSALT. HUR. 18[v]/16 / P: *to-iag* / V: (reg) ***~iug, tuiag*** *sn*, (îrg) ***~ă*** *sf* / Pl: *~iege*, (îrg) *~age*, (reg) *~uri* / E: vsl **тоягъ, тояга**] **1** Băț lung și drept de care se servește cineva la mers sau pentru a se apăra Si: *bâtă, ciomag*, (reg) *măcău[1]*. **2** (Înv) Băț cu care erau bătuți vinovații. **3** (Reg; îe) **A fi ~** A fi țeapăn (de frig). **4** (Înv) Lovitură dată cu toiagul (2). **5** (Fig) Sprijin. **6** (Pex; fig) Putere. **7** (Înv; și determinat de „puterii", „stăpânirii" etc.) Baston (de diferite forme) purtat ca semn distinctiv sau ca simbol al unei anumite demnități sau autorități. **8** (Reg) Picior de lemn ascuțit, în jurul căruia se învârtește valul morii. **9** (Reg) Prăjină cu care se împinge luntrea de la mal Si: (reg) *opintitor*. **10** (Reg; îf *toiug*) Bucată de lemn, lată la un capăt, cu care se bătucește pământul Si: *mai[3]*. **11** (Reg) Mâner de lemn (la îmblăciu sau la gârbaci) Si: (reg) *codiriște, hădărag*. **12** (Reg) Steag (la nuntă). **13** (Reg) Mustuitor. **14** (Reg) Drugul sfredelului. **15** (Reg) Motiv ornamental în formă de bețe, la vase, cuiere sau la alte obiecte. **16** (Pop) Lumânare de ceară (în formă de spirală) care se pune la căpătâiul (sau în mâna) mortului. **17** (Reg) Ramură de măr sau de gutui care se împodobește cu o basma (sau cu o batistă) și cu fructe, la parastas. **18** (Ast; reg; lpl; de obicei art.) Cele trei stele luminoase așezate în linie dreaptă în mijlocul constelației Orion.

toiagă *sf* vz ***toiag***

toibă *sf* [At: BORZA, D. 33 / Pl: *~be* / E: nct] (Bot; reg) Secărea (*Bromus secalinus*).

toică *sf* [At: LIUBA-IANA, M. 101 / Pl: ? / E: nct] (Ban) Bâtă mare.

toiegel *sn* [At: LB / P: *to-ie~* / Pl: *~e* / E: ***toiag*** + *-el*] **1-2** (Pop; șhp) Toiag (1) (mic) Si: (pop) *bastonaș, toieguț* (1-2).

toiegi [At: SANDU-ALDEA, D. P. 8 / P: *to-ie~* / V: (reg) ***tui~*** / Pzi: *~gesc* / E: ***toiag***] **1** *vt* (Pop; c. i. țări, ape etc.) A străbate. **2** *vi* (Reg; îe) **A o ~** A porni. **3** *vi* (Reg; îae) A o tuli. **4** *vt* (Pfm) A bate pe cineva cu toiagul (1).

toieguț *sn* [At: TDRG / P: *to-ie~* / V: (reg) ***~ă*** *sf* / Pl: *~țe* / E: ***toiag*** + *-uț*] **1-2** (Pop; șhp) Toiegel (1-2). **3** (Reg; lpl) Motiv ornamental la catrințe.

toieguță *sf* vz ***toieguț***

toiet *sn* [At: JAHRESBER. VI, 41 / P: *to-iet* / V: (reg) ***~iot, tui~*** / Pl: ? / E: ***toi[3]*** + *-et*] (Reg) Gălăgie (1).

toifui *vi* [At: LEXIC REG. 22 / Pzi: ? / E: ns cf ger *stopfen*] (Mar) A îndopa gâște.

toigă *sf* vz ***toligă***

toimai *av* vz ***tocmai***

toiot *sn* vz ***toiet***

toipuță *sf* [At: H I, 238 / Pl: ? / E: ***toaipă*** + *-uță*] (Reg) Unealtă de dulgherie nedefinită mai îndeaproape.

toire sf [At: LB / Pl: *~ri* / E: *toi*[4]] (Îvr) 1 Exclamare (1). 2 Strigare. 3 Mustrare.

toitan, ~ă [At: H I, 7 / V: (reg) *tui~* / Pl: *~i, ~e* / E: nct] (Mun; Olt) 1-2 *smf, a* (Copil) bine dezvoltat. 3-4 *smf, a* (Copil) voinic. 5-6 *smf, a* (Pan) (Pui de găină, de rață etc.) bine dezvoltat. 7-8 *sn, a* (Pan) (Obiect) mare. 9 *sf* Oală mare de pământ.

toitănel, ~ea [At: RĂDULESCU-CODIN / Pl: *~ei, ~e* / E: *toitan* + *-el*] (Reg; șhp) 1-4 *a* (Cam) toitan (2, 6) Si: *măricel*, (reg) *toitănică* (1-4). 5-6 *sf* Toitană (9) (puțin mai mică).

toitănică a [At: DLR / Pl: *~nele* / E: *toitănea* css] 1-4 (Reg; șhp) Toitănea (1-4).

toiug sn vz *toiag*

tojera vt [At: ALR I, 976/40 / Pzi: *~rez* / E: nct] (Reg) A reteza (vârful unui copac).

tojmaci smp vz *tocmagi*

tojmagi smp vz *tocmagi*

tojmăgi sfp vz *tocmagi*

tokiot, ~ă [At: DEX-S / P: *~ki-ot* / Pl: *~oți, ~e* / E: *Tokio* + *-ot*] 1-2 *smf* Persoană care face parte din populația de bază a orașului Tokio sau este originară din Tokio. 3 *smp* Populația de bază a orașului Tokio. 4-5 *a* Care aparține orașului Tokio sau tokioților (3). 6-7 *a* Privitor la Tokio sau la tokioți (3). 8-9 *a* Caracteristic orașului Tokio sau tokioților (3). 10 *a* Originar din orașul Tokio.

toko smi [At: DN[3] / E: ger *Toko*] (Orn) 1 (Lpl) Tucan[1] (1) (*Rhamphastos*). 2 (Lsg) Tucan[1] (2).

tolan sm vz *talan*[1]

tolă sf [At: ENC. TEHN. I, 303 / Pl: *~le* / E: fr *tôle*] Foaie de tablă (groasă) tăiată la dimensiunile necesare pentru o anumită lucrare (de obicei pentru confecționarea rezervoarelor, a cazanelor etc.).

tolăcăni v vz *tolocăni*

tolăi v vz *tălălăi*[1]

tolălău sn vz *tălălău*[1]

tolăli v vz *tălălăi*[1]

tolălui v vz *tălălăi*[1]

tolăneală sf [At: DELAVRANCEA, T. 6 / Pl: *~eli* / E: *tolăni* + *-eală*] (Pop) 1 Lungire într-o poziție comodă (pentru a se odihni) Si: (pop) *tolănire* (1), (reg) *tologeală* (1). 2 (Pex) Lenevеală.

tolăni [At: POLIZU / V: (reg) *tălă~, ~loni* / Pzi: *~nesc* / E: ns cf *tologi*] (Pop) 1 *vr* (D. ființe) A se întinde într-o poziție comodă (pentru a se odihni) Si: *a se lungi, a se trânti*[1] (12), (reg) *a se răbuni*[1], *a se răcăși, a se tologi*[1] (1). 2 *vi* (Pex) A lenevi.

tolănire sf [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: *tolăni*] (Pop) 1 Tolăneală (1). 2 (Pex) Lenevire.

tolănit, ~ă a [At: GHICA, S. 537 / Pl: *~iți, ~e* / E: *tolăni*] (Pop) 1 (D. ființe) 1 Întins într-o poziție comodă, odihnitoare Si: *trântit*[2] (6), (reg) *răbunit*[1], *tâmbușit* (2), *tologit*. 2 (Pex) Care lenevește.

tolăniță sf vz *tălaniță*

tolbar sm [At: DLR / V: (reg) *torb~* / Pl: *~i* / E: *tolbă* + *-ar*] (Reg) 1 Tolbaș. 2 Cerșetor (1).

tolbaș sm [At: POLIZU / Pl: *~i* / E: *tolbă* + *-aș*] (Înv) Negustor ambulant (de mărunțișuri), care își poartă marfa în tolbă (5) Si: *marchitan*, (reg) *tolbar* (1), *tolbașar*.

tolbașar sm [At: CV 1951, nr. 5, 26 / Pl: *~i* / E: *tolbaș* + *-ar*] (Olt) Tolbaș.

tolbă sf [At: PSALT. HUR. 7[v]/12 / V: (pop) *torbă*, (înv) *tul~* (Pl: *~bi*) / Pl: *~be* / E: tt, tc *torba* cf bg, ucr *торба*, srb *torba*] 1 (Înv) Toc[3] (3) purtat pe șold, atârnat de umăr, în care se păstrau săgețile Si: (îvr) *tăftui*. 2 Geantă care se poartă pe șold, atârnată de umăr, în care se poartă merindele, vânatul etc. 3 (Pop; îe) **A fi cu ~ba-n spinare** A fi cocoșat. 4 (Reg; dep) Femeie care umblă cu minciuni. 5 (Îrg) Raniță în care își poartă marfa negustorii ambulanți. 6 (Reg) Traistă[1] (1). 7 (Reg) Sac în care se dă ovăz calului. 8 (Reg) Partea năvodului în care se prinde peștele. 9 (Reg) Vermorel pentru stropit pomii.

tolbărie sf [At: TOMESCU, GL. / E: *tolbar* + *-ie*] (Reg) Meseria tolbarului (1).

tolcam sn vz *talcam*

tolcan sn vz *talcam*

tolcei sn vz *tolcer*

tolcer sn [At: ANON. CAR. / V: (înv) *~iu*, (reg) *tiol~, tiul~, ~ei, ~lter, tul~, turcel, turcer* / Pl: *~e, ~uri* / E: mg *tölcsér*] (Reg) 1 Pâlnie. 2 (Pan) Vârtej al unei ape. 3 Trompa albinei. 4 (Bot; lpl) Zorele (*Ipomaea purpurea*).

tolceraș sn [At: KLEIN, D. 439 / Pl: *~e* / E: *tolcer* + *-aș*] 1-2 (Îrg; șhp) Tolcer (1) (mic).

tolceriu sn vz *tolcer*

tolceruț sn [At: BORZA, D. 126 / E: *tolcer* + *-uț*] (Bot; reg) Petunie (*Petunia hybrida*).

told sn vz *toldău*

toldaș sn [At: ȘEZ. V, 163 / V: (reg) *tod~, tul~* / Pl: *~uri* / E: mg *toldás*] (Reg) 1 Adaos[1] (1). 2 (Ccr) Bucată de material care se adaugă la un obiect de îmbrăcăminte pentru a-l lungi sau lărgi. 3 (Ccr) Toldău (3). 4 Pârghie.

toldăi v vz *toldui*

toldău sn [At: ANON. CAR. / V: (reg) *~ld, tul~* (Pl: *~deie*) / Pl: *~ăie* / E: mg *toldó*] 1 (Reg) Cui gros de fier sau de lemn cu care se unesc între ele diferite obiecte, îndeosebi părți ale carului sau ale plugului. 2 (Reg) Resteu. 3 (Ban; Trs) Bucată de lemn (de mărimi diferite) folosită ca adaos în construcții Si: (reg) *toldaș* (3), *toldie, tuldoaie*. 4 (Ban) Drug de fier.

toldea sf [At: LEXIC REG. 13 / Pl: *~ele* / E: ns cf *toldău*] (Mar) Bucată de material care se adaugă la ie.

toldie sf [At: ȘEZ. V, 163 / Pl: *~ii* / E: ns cf *toldău*] (Mol) Toldău (3).

toldoi v vz *toldui*

toldui [At: DR. X, 328 / V: (reg) *~dăi, ~doi, ~ltoi, tul~* / Pzi: *~esc* / E: mg *told*] (Reg) 1 *vt* A adăuga (1). 2 *vt* A ajuta pe cineva să-și scoată carul încărcat dintr-un loc mocirlos sau pe un urcuș, prinzând la car încă o pereche de vite sau de cai. 3 *vi* A înjuga la car sau la plug încă o pereche de vite sau de cai. 4 *vrr* A se pune de acord cu cineva Si: *a se înțelege*. 5 *vrr* A se asocia. 6 *vrr* A se căsători (2). 7 *vrr* (Îf *toltoi*) A se sfătui în ascuns. 8 *vt* (Îe) **A o tuldui** A pune ceva la cale Si: *a plănui*.

tolera vt [At: STAMATI, D. / Pzi: *~rez* / E: fr *tolérer*] 1 A îngădui (un lucru, o situație, un fapt nepermis) Si: *a admite, a permite*. 2 A trece cu vederea. 3 A suporta.

tolerabil, ~ă a [At: BARCIANU / Pl: *~i, ~e* / E: fr *tolérable*] 1 Care poate fi tolerat (1) Si: *admisibil*. 2 Suportabil.

tolerant, ~ă [At: SĂULESCU, HR. I, 224/2 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr *tolérant*] 1-2 *smf, a* (Persoană) care tolerează (1) Si: *indulgent, îngăduitor*. 3 *a* (D. organism) Care suportă anumite medicamente sau substanțe.

tolerantism sn [At: COSTINESCU / E: fr *tolérantisme*] (Îvr) Toleranță (2).

toleranță sf [At: CALENDARIU (1814), 4/25 / V: (înv) *~ție* / Pl: *~țe* / E: lat *tolerantia*, ger *Toleranz*, fr *tolérance*] 1 Atitudine îngăduitoare Si: *indulgență, îngăduință*. 2 (Înv) Admitere a practicării și a altor religii decât cea oficială a statului Si: (îvr) *tolerantism*. 3 Dispoziție pe care o are organismul de a suporta anumite medicamente, substanțe, condiții de mediu etc. 4 (Teh) Diferență între valoarea maximă și minimă admisibilă pentru o anumită mărime sau dimensiune caracteristică a unui material, piesă sau obiect, exprimând gradul de precizie cu care acestea trebuie realizate. 5 Abatere admisă de la dimensiunea, greutatea, calitatea etc. prevăzută pentru un anumit produs. 6 (Îs) *Casă de ~* Stabiliment în care se practică prostituția Si: *bordel*.

toleranție sf vz *toleranță*

tolerare sf [At: ARISTIA, PLUT. / Pl: *~rări* / E: *tolera*] 1 Îngăduire. 2 Suportare.

tolerat, ~ă a [At: AR (1829), 79[2]/32 / Pl: *~ați, ~e* / E: *tolera*] 1 Care este privit cu îngăduință. 2 A cărui prezență este suportată Si: *acceptat, admis*.

toligă sf [At: ALR II, 284 / V: (reg) *taigă* (P: *ta-i~*; Pl: *tăigi*), *tal~, tălagă, toi~* / Pl: *~igi* / E: mg *taliga*] (Reg) 1 Cărucior cu două roți, folosit la transportul unor poveri ușoare Si: (reg) *cotigă*. 2 (Plg) Teleagă (4).

tolit sn [At: DN[3]/ E: fr *tolite*] Trinitrotoluen.

tolniță sf vz *tălaniță*

toloacă *sf* [At: MANOLACHE DRĂGHICI, I. 5/12 / V: (reg) *~agă* / Pl: *~ace*, (reg) *~loci* / E: ucr **толока**] (Reg) **1** Ogor lăsat necultivat o anumită perioadă, pentru a deveni mai productiv Si: (pfm) *pârloagă*. **2** Teren liber, neîngrădit, între case sau la marginea unei localități, unde pasc vitele, unde se joacă copiii. **3** Loc mai jos pe coasta muntelui sau a dealului. **4** Drum mai jos decât grădinile sau ogoarele din jur. **5** Loc mlăștinos.

toloagă *sf* vz ***toloacă***

toloapă *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~pe* / E: nct] **1** (Reg) Încălțăminte prea largă. **2** (Mun; dep) Persoană care are picioarele mari Si: (reg) *tălăban* (**1**). **3** (Mun; dep) Persoană care calcă apăsat Si: (reg) *tălăban* (**2**).

toloboată *sf* [At: CV 1950, nr. 11-12, 39 / Pl: *~te* / E: nct] (Reg) **1** Gălăgie (**1**). **2** (Dep) Femeie gurelivă.

toloboni *sm* [At: CADE / Pl: ~ / E: nct] (Trs) Ciorap gros de pătură, care se poartă în opinci.

toloboți *smp* [At: CV 1950, nr. 5, 31 / E: ns cf *toloboni*] (Trs) Papuci cu talpă de lemn.

tolocăneală *sf* [At: CADE / Pl: *~eli* / E: ***tolocăni*** + *-eală*] (Mol) Pălăvrăgeală.

tolocăni [At: CIHAC II, 418 / V: (reg) ***~lăc~, ~coni, ~logă~, toroc~*** / Pzi: *~nesc* / E: fo] (Reg) **1** *vi* A ciocăni (**2**). **2** *vi* (Pex) A face mult zgomot. **3** *vi* A vorbi mult și fără rost Si: (pfm) *a flecări, a pălăvrăgi, a trăncăni*[1] (**4**). **4** *vi* A bombăni (**2**). **5** *vt* A bate la cap pe cineva Si: *a cicăli*. **6** *vt* A certa (**1**).

toloci [At: MANOLACHE DRĂGHICI, I. 3/24 / V: (reg) ***~ogi*** / Pzi: *~ocesc* / E: ucr **толочити**] (Reg) **1** *vt* (C. i. semănături, iarbă etc.) A călca în picioare (culcând la pământ) Si: *a bătători*. **2** *vr* (D. terenuri) A deveni toloacă (**1**). **3** *vt* A lăsa un teren necultivat pentru a fi călcat și îngrășat de vite.

tolocit, ~ă *a* [At: MIHALE, O. 124 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***toloci***] (Reg) **1** (D. semănături, iarbă etc.) Călcat în picioare Si: *bătătorit*. **2** (D. terenuri) Care a devenit toloacă (**1**). **3** (D. terenuri) Lăsat necultivat pentru a fi călcat și îngrășat de vite.

toloconi *v* vz ***tolocăni***

tologăni *v* vz ***tolocăni***

tologeală *sf* [At: ALR SN V h 1246/95 / Pl: *~eli* / E: ***tologi***[1] + *-eală*] (Reg) **1** Tolăneală (**1**). **2** (Pex) Lenevealǎ. **3** Rostogolire. **4** (Îe) **A-l apuca** (pe cineva) **~la** sau **a-i fi** (cuiva) ~ A-i fi cuiva urât. **5** (Reg) Căldură înăbușitoare Si: *zăduf*.

tologi[1] *vr* [At: NEGRUZZI, S. I, 223 / Pzi: *~gesc* / E: nct] **1** (Mol) A se tolăni (**1**) (pe iarbă). **2** (Reg) A se da de-a rostogolul.

tologi[2] *vrr* [At: CV 1950, nr. 11-12, 39 / Pzi: *~gesc* / E: nct] (Reg) A se asocia (**3**).

tologi[3] *v* vz ***toloci***

tologit, ~ă *a* [At: DRĂGHICI, R. 26/17 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tologi***[1]] (Mol; d. oameni) Tolănit (**1**).

tologlod *sn* [At: MERA, L. B. 68 / E: ns cf *glod*] (Reg) Noroi.

toloi *v* vz ***tololoi***[2]

toloipan, ~ă *smf* vz ***toroipan***

tololoancă *sf* [At: LEXIC. REG. II, 55 / Pl: *~nce* / E: ns cf *talangă*] (Reg) Talangă (**1**).

tololoi[1] [At: TDRG / Pl: ~ sm / E: ns cf *tălălău*] (Reg) **1** *sn* Zarvă. **2** *sm* Persoană care pălăvrăgește.

tololoi[2] *vi* [At: SEVERIN, S. 71 / V: (reg) ***toloi*** / Pzi: *~esc* / E: ns cf *tololoi*[1]] (Reg) **1** (Îf *toloi*) A face gălăgie. **2** A pălăvrăgi.

tololoți *smp* [At: COMAN, GL. / E: nct] (Reg) **1** Tăiețel. **2** Frecăței.

tolomac, ~ă *smf* [At: L. ROM. 1965, 329 / Pl: *~aci, ~ace* / E: nct] (Reg) **1** Persoană grasă, butucănoasă. **2** Prostănac.

tolometru *sn* [At: DEX / Pl: *~re* / E: fr ***tholomètre***] (Fiz) Turbidimetru.

tolomoacă *sf* [At: TÎMPEANUL, G. 98/16 / V: (reg) ***tomoloa~***, (înv) ***tomolog*** *sm* / Pl: *~ace* / E: ns cf *tolomac*] (Îvr) Om molâu Și: *bleg*.

tolomoace *s* [At: I. CR. VI, 315 / E: nct] (Mol) Mâncare cu gust rău.

toloni *v* vz ***tolăni***

tolontăi *vi* [At: I. CR. VI, 251 / Pzi: *~esc* / E: fo] (Mol) A vorbi singur Si: *a bombăni*.

tolopăi *vi* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~esc, ~lopăi* / E: ns cf *tălăpăni*] (Mun) **1** A merge tropăind. **2** A-și târî picioarele.

toloșcan, ~ă *smf* [At: DDRF / V: (reg) ***tuluș~*** / Pl: *~i, ~e* / E: nct] (Mol) **1** Copil dolofan Si: (reg) *toloșman* (**1**). **2** Boboc de gâscă sau de rață bine dezvoltat Si: (reg) *toloșman* (**2**). **3** (Dep) Persoană leneșă. **4** (Dep) Persoană proastă.

toloșman *sm* [At: SĂGHINESCU, S. 107 / Pl: *~i* / E: ns cf *toloșcan*] (Mol) **1-2** Toloșcan (**1-2**).

tolovăni *vr* [At: A V, 27 / Pzi: 3 *~nește* / E: ns cf *bolovăni*] (Mol; d. ugerul oii sau al vacii) A se întări.

tolpaș *sm* vz ***talpoș***

tolpă *sf* [At: ALR I, 456/388 / Pl: *~pe* / E: rs **толпа**] **1** (Mol) Ceată[1] (**19**). **2** (Reg) Cârd de oi.

tolstoian, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~ieni, ~iene* / E: ***Tolstoi*** + *-(i)an*] **1-2** De Tolstoi sau despre opera lui. **3-4** În maniera lui Tolstoi sau a operei sale. **5-6** Referitor la Tolstoi sau la opera lui.

toltec, ~ă [At: DEX / Pl: *~eci, ~ece* / E: fr ***Toltèque***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care face parte dintr-o populație indiană din Mexic. **3** *a* Referitor la tolteci (**1**). **4** *a* Caracteristic toltecilor (**1**).

tolter *sn* vz ***tolcer***

tolteu *sn* vz ***telteu***

tolteuar *sm* [At: TEAHA, C. N. 275 / Pl: *~i* / E: ***tolteu*** + *-ar*] (Reg) Persoană care face coșuri[3] (**1**).

toltiș *sn* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 195 / Pl: *~uri* / E: mg ***töltés*** „umplutură"] (Reg) **1** Drum pietruit. **2** Întăritură în țărmul unui râu pentru ca apa să nu-i strice malurile. **3** Ungher după horn.

toltișer *sm* [At: ALR I, 805/59 / Pl: *~i* / E: ***toltiș*** + *-ar*] (Reg) Persoană care îngrijește un drum pietruit.

toltoașă *sf* [At: CONV. LIT. LI, 213 / V: (reg) ***doldo~*** / Pl: *~șe* / E: nct] **1** (Olt; Mun) Mototol. **2** (Olt; Mun) Boccea (**5**). **3** (Mun; Ipl) Testicule.

toltoi *v* vz ***toldui***

toltuș *sm* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i* / E: nct] (Bot; Mun) Corcoduș (*Prunus cerasifera*).

toltușă *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~șe* / E: nct] (Bot; reg) Corcodușă (**1**).

tolu *sni* [At: DN[3] / E: fr, sp ***tolu***] Balsam extras dintr-un arbore din America de Sud.

toluare *sf* [At: DN[3] / P: *~lu-a~* / Pl: *~uări* / E: ***tolu*** după fr *toluisation*] (Far) Operație de acoperire a pilulelor cu balsam de tolu.

toluen *sn* [At: CADE / P: *~lu-en* / E: fr ***toluène***] (Chm) Hidrocarbură din seria benzenului, incoloră, insolubilă în apă, cu miros specific, care se găsește în gudroanele cărbunilor de pământ și în benzina extrasă din anumite feluri de țiței, care se întrebuințează ca materie primă în industria coloranților, a unor medicamente etc.

toluidină *sf* [At: DC / P: *~lu-i~* / Pl: *~ne* / E: fr ***toluidine***] (Chm) Amină derivată din toluen, întrebuințată la fabricarea unor coloranți, a unor medicamente etc.

tolvai *i* vz ***tulai***[1]

tolvăi [At: LĂNCRĂNJAN, C. I, 111 / Pzi: *~esc, toalvăi* / E: ***tolvai***] (Reg) **1** *vr* A se văita. **2** *vt* A bate (pe cineva).

tom[1] *sn* [At: CANTEMIR, HR. 26 / V: (înv) ***~os*** / Pl: *~uri*, (înv) *~i* sm / E: ngr **τόμος**, lat ***tomus***, fr ***tome***] **1** Fiecare dintre părțile unei lucrări, ale unei opere de proporții mai întinse, formând adesea o unitate independentă și purtând, de cele mai multe ori, un număr de ordine Si: *volum*. **2** (Pgn) Operă (literară, științifică) Si: *carte*.

-tom[2] [At: DN[3] / E: it ***-tomo***, fr ***-tome***] Element secund de compunere savantă cu semnificația „care taie".

toma *av* vz ***tocmai***

tomaci *smp* [At: H II, 300 / E: tc ***tomak*** „cizmă"] (Reg) Ciorapi (**1**).

tomadă *sf* vz ***tomată***

tomag *sn* vz ***stomac***

tomagi *smp* vz ***tocmagi***

tomahawk *sn* [At: DEX / P: *tomăhoc* / E: eg ***tomahawk***] (Agm) Armă de luptă (în formă de măciucă, apoi de topor) folosită de indienii din America.

tomală *sf* vz **tocmeală**

toman *av* vz **taman**

tomată *sf* [At: F (1884), 217 / V: (reg) ***domadă, dumadă, dum~, ~adă*** / Pl: *~te* / E: ger ***Tomate***, fr ***tomate***, bg ***домат***] (Bot) **1** Pătlăgea roșie (*Lycopersicum esculentum*). **2** (Prc) Fructul tomatei (**1**).

tomăni *v* vz **tumăni**

tombac[1] *sn* [At: (a. 1784) IORGA, S. D. VII, 234 / V: (înv) ***tum~*** / E: fr ***tombac***, tc ***tumbak***] (Mtg) Aliaj de cupru cu zinc, de culoare roșiatică, folosit la fabricarea unor sârme, table etc.

tombac[2] *sn* vz **tambac**

tombal, ~ă *a* [At: CĂLINESCU, C. O. 160 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tombal***] (Liv) **1** Asemănător unui monument funerar. **2** De mormânt.

tombateră [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 16 / V: (înv) ***~mpa~, tonpa~*** / Pl: *~re* / E: ngr ***τὸν πατέρα*** „(care imită) pe tata"] (Înv) **1** *sf* Căciulă de modă orientală, care se purta în trecut. **2-3** *sf, a* (Persoană) care are idei învechite, retrograde Si: (îvr) *tombaterist* (**2**).

tombaterist *sm* [At: SCL 1953, 117 / Pl: *~iști* / E: ***tombateră*** + *-ist*] (Îvr) **1** Persoană care purta tombateră (**1**). **2** (Fig) Tombateră (**2**).

tombă *sf* [At: HELIADE, O. I, 114 / V: (înv) ***tum~*** / Pl: *~be* / E: it ***tomba***] (Iţî) Mormânt.

tomberon *sn* [At: BUL. FIL. XIV, 112 / V: (fcr) ***tămbărău, tâmbărău, tumbărău*** (Pl: *~raie*) / Pl: *~oane* / E: fr ***tombereau***] Recipient (de tablă sau plastic) în formă de semicilindru, montat pe o osie cu două roți mari, folosit pentru transportul pe distanțe mici al materialelor de construcție, al gunoaielor etc. (și care se descarcă prin răsturnare în jurul osiei sale).

tombolă *sf* [At: CARAGIALE, O. I, 86 / A și: *~bolă* / Pl: *~le* / E: fr, it ***tombola***] Loterie organizată la diverse ocazii (serbări, baluri etc.) cu câștiguri în obiecte.

tombolo *sn* [At: DN[3] / Pl: *~uri* / E: it ***tombolo***] Limbă de nisip care unește o insulă litorală de țărm.

tombur *sn* vz **tambură[1]**

tomeală *sf* vz **tocmeală**

tomentos, ~oasă *a* [At: GRECESCU, FL. 144 / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***tomenteux***] (Bot) Acoperit cu peri moi, catifelați, de culoare albă.

tomi *v* vz **tocmi**

-tomie [At: DN[3] / E: fr ***-tomie***, it ***-tomia***] Element secund de compunere savantă cu semnificația: **1** Tăiere (**1**). **2** Tăietură (**1**). **3** Incizie.

tomillares *sn* [At: DN[3] / E: sp ***tomillares***] (Blg) Fitocenoză de arbuști din zona Mării Mediterane, în care predomină unele plante aromate, cum ar fi cimbrul.

tomism *sns* [At: ȘĂINEANU, D. U. / E: fr ***thomisme***] Doctrină filozofico-teologică a lui Toma d'Aquino și a continuatorilor săi, care a susținut „armonia" dintre știință (întemeiată pe rațiune) și religie (întemeiată pe credință), afirmând că știința și filozofia trebuie să slujească religiei.

tomist [At: ȘĂINEANU, D. U. / Pl: *~iști* / E: fr ***thomiste***] **1** *sm* Adept al tomismului. **2** *a* Referitor la tomism Si: (rar) *tomistic* (**1**). **3** *a* Caracteristic tomismului Si: (rar) *tomistic* (**2**).

tomistic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: cf it *tomistico*] (Rar) **1-2** Tomist (**2-3**).

tomit[1] *sn* vz **tocmit[1]**

tomit[2]*, ~ă* *a* vz **tocmit[2]**

tomite *av* [At: CADE / V: (reg) ***tăm~, ~mte, tum~*** / E: ***to***(cmai) + ***mi-te***] (Olt) Exact (**23**).

tomna[1] [At: (a. 1630) IORGA, S. D. VI, 3 / Pzi: *~nez* / E: ***toamnă***] **1** *vi* (D. oi, vite) A petrece toamna într-un loc (unde se găsesc pășuni). **2** *vt* A ține turmele, vitele în timpul toamnei.

tomna[2] *av* vz **tocmai**

tomnaci *smp* vz **tocmagi**

tomnagi *smp* vz **tocmagi**

tomnai *av* vz **tocmai**

tomnași *av* vz **tocmași**

tomnat *sn* [At: PAMFILE, S. T. 72 / Pl: (nob) *~uri* / E: ***tomna[1]***] **1** Ținere a vitelor sau a oilor în timpul toamnei într-un loc unde se găsesc pășuni. **2** Ținere a turmelor, a vitelor în timpul toamnei. **3** Plată pentru ținerea animalelor la pășune, toamna.

tomnatec, ~ă *a* vz **tomnatic[2]**

tomnatic[1] *sn* [At: SADOVEANU, O. V. 615 / Pl: *~ice* / E: ***tomna[1]*** + *-atic*] (Reg) **1** Petrecere a toamnei într-un anumit loc. **2** Loc unde stau păstorii cu animalele lor toamna.

tomnatic[2]*, ~ă* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***~tec*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***toamnă*** + *-atic*] **1** *a* Care apare toamna Si: (reg) *tomniu* (**1**). **2** *a* Care se face toamna Si: (reg) *tomniu* (**2**). **3** *a* (D. pomi) Care rodește toamna Si: (reg) *tomniu* (**3**). **4** *a* (D. fructe) Care se coace toamna Si: (reg) *tomniu* (**4**). **5** *av* Târziu (**3**). **6** *a* (Fig) Care este trist Si: *melancolic*. **7** *a* (Fig; d. oameni) Ajuns la vârsta care precedă bătrânețea. **8-9** *sm, a* (Mai ales d. bărbați; șîs *flăcău ~*) (Flăcău) trecut de tinerețe și rămas necăsătorit Si: *burlac, celibatar, holtei*. **10** *a* (Îrg; d. plante și fructe) Trecut[2] (**11**). **11** *sfp* (Reg) Insecte asemănătoare cu lăcustele. **12** *sfp* (Bot; reg) Crizantemă (*Chrysanthemum indicum*).

tomnă *sf* vz **tocmă**

tomneală *sf* vz **tocmeală**

tomni *v* vz **tocmi**

tomnit, ~ă *a* vz **tocmit[2]**

tomnitură *sf* vz **tocmitură**

tomniță *sf* [At: SADOVEANU, O. IX, 50 / Pl: *~țe* / E: ***toamnă*** + *-iță*] (Reg) Insectă de toamnă nedefinită mai îndeaproape.

tomniu, ~ie *a* [At: SFC VI, 77 / Pl: *~ii* / E: ***toamnă*** + *-iu*] (Reg) **1-4** Tomnatic[2] (**1-4**).

tomo- [At: DN[3] / E: fr, it ***tomo-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Tăiere (**1**). **2** Secțiune.

tomoașă *sf* [At: BRĂTESCU-VOINEȘTI, ap. SCL 1977, 188 / V: (reg) ***~scă*** / Pl: *~șe* / E: ns cf *motoașcă*] (Reg) Ghemotoc (**1**).

tomoașcă *sf* vz **tomoașă**

tomofotografie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***tomophotographie***] Procedeu asemănător cu radiografia, constând în a fotografia ecranul radioscopic pe care se proiectează imaginea obținută prin tomografie (**1**).

tomograf *sn* [At: DEX / Pl: *~e* / E: drr ***tomografie***] (Med) Aparat folosit pentru tomografii (**1**).

tomografie *sf* [At: ABC SĂN. 357 / Pl: *~ii* / E: fr ***tomographie***] (Med) **1** Metodă de examinare radiografică cu ajutorul căreia se obțin imagini ale structurilor dintr-un singur plan de profunzime, eliminând imaginile celorlalte planuri. **2** (Ccr) Clișeu care conține imagini obținute prin tomografie (**1**).

tomoloacă *sf* vz **tolomoacă**

tomolog *sm* vz **tomoloacă**

tomologei *smp* [At: CV 1950, nr. 7, 33 / E: nct] (Reg) Tăieței.

tomoni *v* vz **tumăni**

tomos *sn* vz **tom**

tompateră *sf* vz **tombateră**

tomte *av* vz **tomite**

tom-tom *sn* [At: DEX / Pl: *~uri* / E: eg ***tom-tom***] Tobă de dimensiuni mici, folosită în muzica modernă și de jaz.

tomultoc *sn* vz **tăbultoc**

tomurluci *sm* vz **tumurug**

ton[1] *sm* [At: CADE / Pl: *~i* / E: fr ***thon***] Pește de mare răpitor, înrudit cu pălămida, lung până la 4-5 m, cu greutatea de 500-600 kg Si: (îvr) *pețudă* (*Thunnus thynnus*).

ton[2] *sn* [At: AR (1829), 248[1]/32 / Pl: *~uri* / E: fr ***ton*** cf lat *tonus*] **1** Sunet simplu, produs de o sursă care vibrează sinusoidal în timp. **2** (Muz) Sunet muzical. **3** (Muz) Interval între două sunete muzicale situate la distanță de o secundă mare. **4** (Muz; pex) Sunet reprezentând cea mai mare distanță dintre treptele alăturate ale gamei. **5** (Îe) **A da ~ul** A indica notele de început ale unei compoziții muzicale. **6** (Fam; îae) A fi inițiatorul unei acțiuni, al unui anumit fel de a gândi, al unei mode etc. **7** (Imp) Sunet. **8** Felul în care urcă sau coboară glasul în timpul vorbirii Si: *inflexiune, intonație, tonalitate* (**3**). **9** (Înv; îlav) **Cu ~** Cu glas tare. **10** (Fam; îe) **~ul face muzica** Se spune pentru a sublinia importanța felului în care se spune ceva. **11** (Înv; îe) **A-și da ~** A-și da aere. **12** (Lin) Înălțime cu care se

pronunță o silabă. **13** (Lin; înv) Accent (**1**). **14** (Lin; îvr) Mod de pronunțare specific unui anumit grai sau unei anumite limbi. **15** Felul în care se prezintă, în general, o scriere literară. **16** Notă dominantă a stilului sau a vorbirii cuiva. **17** Nuanță a unei culori Si: *tonalitate* (**7**). **18** (Pct) Grad de luminozitate a unei culori. **19** (Tip) Cerneală pentru tipar de fond. **20** (Fam; îe) **A schimba ~ul** A-și schimba atitudinea.

ton³ *sn* [At: MOLNAR, D. / V: (reg) ***toană*** *sf* / Pl: *~uri*, (reg) *toane* / E: ger ***Tonne***] **1** (Mar; Trs) Butoi (mai mic) având diverse întrebuințări. **2** (Mar; Trs) Conținutul unui ton³ (**1**). **3** (Mar; Trs) Ploscă. **4** (Ban) Jgheab la moară.

tonaj *sn* [At: ȘĂINEANU, D. U. / Pl: *~e* / E: fr ***tonnage***] **1** Greutate a unui corp exprimată în tone (**1**). **2** (Spc) Volum interior al unei nave comerciale, măsurat în tone-registru. **3** (Spc) Greutate maximă de încărcătură pe care o poate suporta un vagon sau un autocamion. **4** (D. vehicule; îla) **De mare ~** Care are o mare capacitate de încărcare. **5** (Spc) Greutate a unui tren sau a unui autocamion exprimată în tone (**1**).

tonal, ~ă *a* [At: FILIMON, O. II, 210 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tonal***] **1-2** (Muz; șîs *sistem ~*) (Sistem) care se referă la ton² (**4**) sau la tonalitate (**1**). **3** (Pct) Referitor la tonul² (**18**) culorilor.

tonalitate *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~tăți* / E: fr ***tonalité***] **1** (Muz) Raport care se stabilește între sunetele unei scări muzicale față de acordul ei principal. **2** (Muz) Ansamblul legilor care stau la baza unei game. **3** Ton² (**8**). **4** (Lin) Înălțime caracteristică a unei vocale în scara normală a tonurilor² (**12**). **5** (Lin) Intonație deosebită, în anumite limbi, a unor cuvinte care se scriu la fel, dar au sensuri diferite. **6** Trăsătură dominantă a unei scrieri, (pex) a unei gândiri, a unei stări sufletești etc. **7** Ton² (**17**). **8** Ambianță cromatică specifică unei picturi.

tonant, ~ă *a* [At: HELIADE, O. I, 382 / V: (înv) *~e ain* / Pl: *~nți, ~e* / E: it ***tonante***, fr ***tonnant***] (Îvr; d. diferite surse de zgomot) Tunător (**1**).

tonante *ain* vz ***tonant***

tonar *sm* [At: ALR II, 6485/346 / Pl: *~i* / E: ***ton³*** + *-ar*] (Reg) **1** Persoană care face cepuri pentru butoaie Si: (reg) *cepar*. **2** Persoană care vinde cepuri pentru butoaie Si: (reg) *cepar*.

tonare *sf* [At: M. D. ENC. / E: ***ton²*** cf ger *Tonen*] **1** Depunere a unui strat subțire de cerneală pe părțile albe ale unei tipărituri, ca urmare a acoperirii incidentale cu cerneală a suprafeței neutre a formei de tipar. **2** (Fot) Virare.

tonatec, ~ă *a* vz ***tonatic***

tonatic, ~ă *a* [At: CONV. LIT. XIII, 423 / V: (reg) ***~tec*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***toană¹*** + *-atic*] (Pfm; d. persoane) **1** Cu toane¹ (**2**) Si: *capricios*, (reg) *toncos*, *tonos* (**1**). **2** Care este schimbător.

tonă *sf* [At: (a. 1802) IORGA, S. D. X, 341 / Pl: *~ne* / E: fr ***tonne***, ger ***Tonne***] **1** Unitate de măsură a masei egală cu 1000 de kg Si: (înv) *tonelă*. **2** (Îc) **~-forță** Unitate de măsură a forței, egală cu greutatea unui corp cu masa de o tonă (**1**). **3** (Îc) **~-kilometru** Unitate de măsură pentru exprimarea volumului transporturilor pe o linie de cale ferată, echivalentă cu transportul unei greutăți de o tonă(**2**)-forță pe distanța de un km. **4** (Nav; îc) **~-registru** Unitate de măsură pentru volumul interior al unei nave comerciale, egală cu 2,8316 m³.

tonca *vi* [At: PAȘCA, GL. / V: (reg) ***tun~*** / Pzi: 3 *toancă* / E: ns cf *toană¹*] (Trs; construit cu D) **1** A i se năzări. **2** A-i cășuna.

toncăni *v* vz ***tongăni***

toncănitor, ~oare *a* [At: TEAHA, C. N. 275 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***toncăni*** + *-(i)tor*] (Reg) **1** Care flecărește. **2** Care cicălește.

tonchi *sm* vz ***tenchi¹***

toncos, ~oasă *a* [At: VICIU, GL. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***toancă²*** + *-os*] (Trs; d. persoane) Tonatic (**1**).

toncoti *vi* [At: ALR I, 353/94 / Pzi: 3 *~tește* / E: fo] (Reg; d. clopote) A suna.

toncuță *sf, a* [At: COMAN, GL. / Pl: *~țe* / E: ***toancă³*** + *-uță*] **1-4** (Reg; șhp) Femeie (tânără) (cam proastă).

tondo *sn* [At: DEX / Pl: *~uri* / E: it ***tondo***] (Itm) Tablou de dimensiuni mici, de formă rotundă sau ovală.

tondomăni *v* vz ***tudumăni***

tondorosi *vt* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 203 / Pzi: *~sesc* / E: nct] (Ban) A răsturna.

toneie *sfp* vz ***tânear***

tonelă *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~le* / E: ***tonă***] (Înv) Tonă (**1**).

tonetă *sf* [At: SCÎNTEIA, 1966, nr. 6894 / Pl: *~te* / E: ns cf fr *tonnelet*] Stand mic pentru comerțul stradal.

tong *sn, i* [At: SCL 1960, 784 / V: (reg) ***~o*** / E: fo] (Reg; rep) **1-2** (Cuvânt care) redă sunetul produs de un clopot.

tongăni [At: KLEIN, D. 439 / V: (reg) ***~ncă~*** / Pzi: *~nesc* / E: ***tong***] **1** *vt* (Trs) A lovi un obiect pentru a-l face să sune. **2-3** *vtr* (Mar; îf *toncăni*) A (se) lua la bătaie. **4-5** *vtr* (Trs; îaf) A (se) sfătui în taină. **6** *vi* (Trs; îaf) A flecări.

tongo *sn, i* vz ***tong***

toni *vr* [At: BĂCESCU, P. 151 / Pzi: 3 *~nește* / E: ***toană²***] (D. pești) A merge în grămadă.

tonic, ~ă [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 403/7 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***tonique***, ngr **τονικός**] **1-2** *sn, a* (Substanță, medicament) care are proprietatea de a reface și de a fortifica un organism slăbit Si: *fortifiant*, *întăritor*, *reconfortant*, *reconstituant*, *tonifiant* (**1-2**). **3** *a* (Fig) Care dă puteri morale Si: *întăritor*, *reconfortant*. **4** *a* (Lin; d. vocale, silabe etc.) Care poartă accentul. **5** *a* (Muz; îs) *Accent ~* Accent muzical al vocalelor și al silabelor. **6** *a* (Muz; pex; îas) Accent expirator sau de intensitate. **7** *sf* (Muz) Treapta întâi a modurilor major sau minor. **8** *sf* (Muz) Acord construit pe o tonică (**7**).

tonicardiac *sn* [At: BELEA, P. A. 278 / Pl: *~ace* / E: fr ***tonicardiaque***] (Med) Tonic (**1**) administrat în insuficiența cardiacă.

tonicitate *sf* [At: CARAGIALE, O. VII, 44 / E: fr ***tonicité***] **1** (Fzl) Însușire a unui țesut elastic de a se afla într-o permanentă stare de tensiune. **2** (Fig) Ceea ce este reconfortant.

tonie *sf* [At: DN³ / E: fr ***tonie***, it ***tonia***] Dinamism (**1**).

tonifiant, ~ă *sn, a* [At: DN² / P: *~fi-ant* / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***tonifiant***] **1-2** Tonic (**1-2**).

tonifica *vt* [At: VIANU, L. R. 530 / Pzi: *~nific* / E: fr ***tonifier***] (Liv; c. i. un țesut, un organ, un organism) A întări.

tonificare *sf* [At: RALEA, S. T. III, 172 / Pl: *~cări* / E: ***tonifica***] (Liv) Întărire a unui țesut, a unui organ, a unui organism Si: *fortificare*, *tonifiere*.

tonifiere *sf* [At: DEX / P: *~fi-e~* / Pl: *~ri* / E: cf fr *tonification*] Tonificare.

tonisi *vt* [At: TDRG / Pzi: *~sesc* / E: ngr **τονίζω**] (Înv) A pune pe note Si: *a compune*.

tonisire *sf* [At: (a. 1853) ARH. OLT. VII, 130 / Pl: *~ri* / E: ***tonisi***] (Înv) Punere pe note Si: *aranjament*, *compunere*.

tonitruant, ~ă *a* [At: CĂLINESCU, C. O. 247 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***tonitruant***] (Frr; d. glas; pex; d. sunete) Tunător (**2**).

tonjâc *sm* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 203 / A: nct / Pl: *~âci* / E: nct] (Reg) Toc³ (**26**).

tonoci [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 195 / Pzi: *~ocesc* / E: mg ***tanácsol*** „a sfătui, a povățui"] (Ban) **1** *vi* A trăncăni¹ (**4**). **2** *vt* A bate pe cineva la cap¹ Si: *a cicăli*.

tonocie *sf* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 203 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *tonoci*] (Ban) Bârfă.

tonofibrilă *sm* [At: DN³ / Pl: *~le* / E: fr ***tonofibrille***] (Blg) Mănunchi de fibre foarte fine care se observă uneori în citoplasmă.

tonograf *sn* [At: DN³ / Pl: *~e* / E: ger ***Tonograph***] Tonometru (**2**) înregistrator.

tonoh *s* [At: BUGNARIU, N. / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Ceață (**3**).

tonomat *sn* [At: DN² / Pl: *~e* / E: ger ***Tonomat***] Pick-up semiautomat, prevăzut cu un sistem selector de discuri, care se declanșează cu ajutorul unei monede sau al unui jeton.

tonometric, ~ă *a* [At: DN² / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***tonométrique***] **1-3** Care ține de tonometrie (**1-3**). **4-6** Referitor la tonometrie (**1-3**).

tonometrie *sf* [At: DN² / E: fr ***tonométrie***] **1** Ramură a chimiei fizice care studiază presiunea de vapori a soluțiilor nevolatile, în scopul determinării greutății moleculare a substanțelor dizolvate. **2** Măsurare a presiunii de vapori a unei soluții. **3** (Med) Măsurare a tensiunii (intraoculare).

tonometru *sn* [At: DN³ / Pl: *~re* / E: fr ***tonomètre***] **1** (Fon) Aparat electronic pentru extragerea și măsurarea frecvenței fundamentale a semnalelor vorbirii. **2** (Med) Aparat pentru măsurarea presiunilor și a tensiunilor (mai ales a tensiunii sângelui).

tonorog *sn* vz ***tânărog***

tonos, ~oasă [At: POGOR. HENR. 233/11 / V: (reg) ***tănoasă*** *sf* / P și: (reg) *~oază* sf / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***toană¹*** + *-os*] **1** *a* (Reg; d. persoane) Tonatic (**1**). **2** *sf* (Mol; Trs) Poznă.

tonoscop *sn* [At: DEX-S / Pl: *~oape* / E: drr ***tonoscopie***] (Med) Aparat folosit pentru tonoscopie.

tonoscopie *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ii* / E: fr ***tonoscopie***] (Med) Măsurare a tensiunii din artera centrală a retinei.

tonou *sn* [At: SCL 1960, 40 / Pl: *~ri* / E: fr ***tonneau***] Evoluție a unui avion aflat în zbor orizontal, care constă dintr-o rotație a acestuia în jurul axei sale longitudinale, fără a-și schimba direcția sau înălțimea de zbor.

tonoveală *sf* [At: CHEST. II, 86/97 / E: nct] (Reg) Pământ călcat, din care se construiesc pereții caselor.

tonpateră *sf* vz ***tombateră***

tonsilă *sf* [At: DN³ / Pl: *~le* / E: fr ***tonsille***] (Atm) Amigdală².

tonsilectomie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***tonsillectomie***] (Med) Amigdalectomie.

tonsilită *sf* [At: DN³ / Pl: *~te* / E: cf ger *Tonsillitis*] (Med) Amigdalită.

tonsilotomie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***tonsillotomie***] (Med) Amigdalotomie.

tonsură *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~ri* / E: fr ***tonsure***, lat ***tonsura***] **1** Ceremonia tunderii părului din creștetul capului la consacrarea unui cleric catolic. **2** (Ccr) Locul, de formă rotundă, rămas fără păr în urma tonsurii (**1**).

tont, toantă [At: CANTEMIR, IST. 205 / V: (reg) ***tânt, tent, tentea, toancă, tunt*** / Pl: *tonți, toante* / E: cf it *tonto*] **1-2** *smf, a* (Om) prost Si: *bleg, nătărău, nătâng, nerod*, (reg) *tanteș* (**1-2**), *tălășman* (**1-2**), *tontan* (**1-2**), *tontălan* (**1-2**), *tontălancă, tontălaucă, tontălău* (**1-2**), *tontolete* (**1-2**), *tontolog* (**1-2**), *tontovan* (**1-2**), *tronc²* (**1-2**), *tuieș* (**3**), *tul²* (**1-2**), *tur²* (**1-2**). **3** *a* (Reg) Bâlbâit² (**2**). **4** *av* (Reg; îe) **A vorbi ~** A vorbi pe nas Si: (reg) *a fonfăi*. **5** *sfa* (Buc; șîs *~a slută, ~a sluta*) Dans popular nedefinit mai îndeaproape.

tontan, ~ă *smf, a* [At: ȘEZ. V, 164 / Pl: *~i, ~e* / E: ***tont*** + *-an*] (Reg) **1-2** Tont (**1-2**).

tontăi *vtr* [At: LM / Pzi: *~esc* / E: ***tont*** + *-ăi*] (Reg) **1-2** A (se) prosti.

tontăire *sf* [At: LM / Pl: *~ri* / E: ***tontăi***] (Reg) **1** Prosteală. **2** Îmbolnăvire de capie Si: *căpiere*.

tontălan, ~ă *smf, a* [At: ȘEZ. V, 164 / V: (reg) ***~tol~, tron~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***tont*** + *-ălan*] (Mol) **1-2** Tont (**1-2**). **3-4** (Om) grosolan Si: *necioplit*, (reg) *tontălău* (**3-4**).

tontălancă *sf* [At: SCL 1972, 495 / V: (reg) ***tăn~, ~toloa~*** / Pl: *~lănci* / E: ***tontălan*** + *-că*] (Trs; Mar) Toantă (**1**).

tontălaucă *sf* [At: MARIAN, S. R. II, 127 / V: (reg) ***tăn~, tân~*** / Pl: *~uce* / E: ***tontălău*** + *-că*] (Mol; Trs) Toantă (**1**).

tontăloos *am* [At: DR. V, 105 / V: (reg) ***tăn~*** / Pl: *~oși* / E: ***tontălău*** + *-os*] (Reg; d. cai) Greoi în mișcări.

tontălău *sm, a* [At: MARIAN, S. R. II, 217 / V: (reg) ***tăn~, tân~*** / Pl: *~ăi* / E: ***tont*** + *-ălău*] (Mol; Trs) **1-2** Tont (**1-2**). **3-4** Tontălan (**3-4**).

tontăleț *sm* [At: ȘEZ. II, 47 / V: (reg) ***~tul~*** / Pl: *~i* / E: ***tont*** + *-ăleț*] (Mol) Om puternic.

tontăni *vi* [At: ALR I, 1620/75 / Pzi: *~nesc* / E: ***tont***] (Ban) A vorbi pe nas.

tontăvi *v* vz ***tântăvi***

tonti *vtr* [At: POLIZU / V: (reg) ***~nți*** / Pzi: *~tesc* / E: ***tont***] (Trs; Olt) **1-2** A (se) prosti.

tontină *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ne* / E: fr ***tontine***] (Iuz) **1** Asociație ai cărei membri participă fiecare cu o anumită sumă la un capital comun în schimbul căreia primesc o rentă viageră, iar la moartea unuia dintre participanți suma se reîmparte supraviețuitorilor. **2** (Prc) Rentă viageră.

tontiniar, ~ă *a* [At: DN³ / P: *~ni-ar* / Pl: *~i, ~e* / E: ***tontină***] (Iuz) **1-2** Referitor la tontină (**1-2**).

tontire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***tonti***] (Reg) Prosteală.

tontoc *sm, a* [At: ALR SN I h 1243/53 / Pl: *~oci* / E: ***tont*** + *-oc*] (Reg) **1-2** (Om) ursuz.

tontojel *sm* [At: LEXIC REG. II, 32 / Pl: *~ei* / E: nct] (Bot; Olt) Cocoșei (**24**) (*Erythronium dens-canis*).

tontolan, ~ă *a* vz ***tontălan***

tontolete *sm, a* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***~leț*** *sm* / Pl: *~eți* / E: ***tont*** + *-olete*] (Reg) **1-2** Tont (**1-2**).

tontoleț *sm* vz ***tontolete***

tontoloancă *sf* vz ***tontălancă***

tontoloc, ~oacă *smf, a* vz ***tontolog***

tontolog, ~oagă [At: D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 167 / V: (reg) ***tântăl~, ~loc, ~oroc, ~orog*** / Pl: *~ogi, ~oage* / E: ***tont*** + *-olog*] (Reg) **1-2** *smf, a* Tont (**1-2**). **3** *sm* (Îlav) **De-a ~orocul** De-a rostogolul.

tontologi *smp* [At: BORZA, D. 59 / E: nct] (Bot; Trs) Inima-Domnului (*Dicentra spectabilis*).

tontoroc, ~oacă *smf, a* vz ***tontolog***

tontorog, ~oagă *smf, a* vz ***tontolog***

tontoroiul *sna* [At: BOLINTINEANU, O. 417 / V: (reg) ***toronto~, tonțor~*** / E: nct] (Reg) **1** (Îe) **A juca** (sau **a sări**) **~** A sălta, făcând mișcări dezordonate și bruște Si: (pfm) *a țopăi*. **2** (Îe) **A juca pe cineva ~** sau **a face pe cineva să joace ~** ori **a-i juca cuiva țonțor~** A obliga pe cineva să se supună capriciilor sale. **3** (Îae) A ține la cheremul său. **4** (Îe) **A umbla țonțor~** A umbla haihui. **5** Dans (cu sărituri).

tontorosi *vi* [At: REV. CRIT. III, 172 / Pzi: *~sesc* / E: fo] (Trs) A bolborosi.

tontoroșel *sm* [At: H XVI. 26 / Pl: *~ei* / E: nct] (Bot; Olt) Ghiocel (**2**) (*Galanthus nivalis*).

tontovan, ~ă *smf, a* [At: PAMFILE, COM. 39 / V: (reg) ***tântăv~, tântăv~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***tont*** + *-ovan*] (Mun) **1-2** Tont (**1-2**).

tontuleț *sm* vz ***tontăleț***

tontuț, ~ă *a* [At: SCL 1972, 495 / Pl: *~i, ~e* / E: ***tont*** + *-uț*] **1-2** (Pop; șhp) (Cam) tont (**2**).

tonți *v* vz ***tonti***

tonție *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ii* / E: ***tont*** + *-ie*] (Îvr) Prostie.

tonus *sn* [At: CĂLINESCU, E. O. II, 220 / Pl: *~uri* / E: fr ***tonus***] **1** Stare de ușoară tensiune a mușchilor unui organism sănătos (aflat în repaus). **2** Stare permanentă de excitație (în condiții de repaus) a centrilor nervoși. **3** (Pex; fig) Dinamism (**1**).

tonuț *sn* [At: T. PAPAHAGI, M. 41 / Pl: *~uri* / E: ***ton³*** + *-uț*] **1-2** (Mar; șhp) Butoi (mic).

tooc *sns* vz ***tohoc***

toondi *av* [At: PLEȘOIANU, ap. BV III, 655 / E: ngr ***τῳόντι***] (Grî) Într-adevăr.

top¹ [At: (a. 1776) ALAS 8 VIII, 1937, 6/4 / V: (reg) ***toc*** / Pl: *~uri* / E: tc ***top***] **1** *sn* Pachet ambalat de coli de hârtie sau de carton, care cuprinde 250, 500 sau 1000 de coli. **2** *sn* Balot cuprinzând o anumită cantitate de obiecte de același fel sau o anumită cantitate dintr-un material. **3** *sn* (Înv; ccr) Val de postav. **4** *sn* (Pfm; îe) **A trage** (sau **a da** cuiva) **un ~** (sau, reg, **un toc**) **de bătaie** A da cuiva o bătaie groaznică. **5** *av* (Reg) Cu vârf Si: *plin*. **6** *sn* (Reg) Greutate la cântarul cu un braț.

top² *sn* [At: DEX / Pl: *~uri* / E: eg ***top***] **1** Clasament al preferințelor pentru cântăreți, actori, bucăți muzicale etc., întocmit pe baza punctajului oferit de publicul spectator sau de specialiști, direct sau prin corespondență. **2** Parte superioară. **3** (Pex; agm) Obiect de vestimentație (de obicei fără mâneci) care acoperă bustul.

top³ *sn* [At: DDRF / Pl: *~uri* / E: srb ***top***] (Reg) Tun¹ (**7**).

top⁴ *sn* vz ***topcă***

top⁵ *sn* vz ***țop²***

top⁶ *sn* vz ***țop³***

top⁷ *sn* [At: DN³ / Pl: *~uri* / E: eg, fr ***top***] **1** Semnal scurt care previne un auditoriu să noteze o indicație într-un moment precis. **2** (Tlv) Impuls de curent de scurtă durată, servind pentru sincronizare.

topală *sf* [At: PAȘCA, GL. / E: nct] (Trs; Mar) **1** Mâncare cu carne. **2** Ciorbă cu carne de oaie și cu cartofi. **3** Tocană (**1**). **4** Mujdei.

topalgie *sf* [At: DN[3] / Pl: ~*i* / E: fr ***topoalgie***] (Med) Senzație dureroasă precis localizată.

topancă *sf* [At: MÎNDRESCU, UNG. 110 / V: (reg) ***~păn~***, ***~pân~*** / Pl: *~pănci* / E: mg ***topánka***] **1** (Trs; Mar; mpl) Gheată (**2**). **2** (Trs; Mar; mpl) Târlic (**3**). **3** (Mar) Opincă.

topardos *sn* vz ***tabardos***

toparh *sm* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 8[r]/7 / V: (înv) ***~a*** / Pl: *~i* / E: ngr ***τοπάρχης***] (Grî) Principe.

toparha *sm* vz ***toparh***

topaz *sn* [At: PSALT. 262 / V: (înv) ***~io***, ***~ion***, ***~iu*** *sn*, ***~ă***, ***~ia***, ***~ie*** *sf* / P și: (înv) *~as* / Pl: *~e*, *~uri* / E: ngr ***τοπάζιον***, lat ***topazius***, fr ***topaze***, ger ***Topas***] (Min) Silicat natural hidratat de aluminiu cu fluor, transparent, incolor sau colorat, de obicei galben, uneori albastru, violet, roșu, în cristale mari și limpezi, folosit ca piatră prețioasă Si: (înv) *pazie*[2].

topază *sf* vz ***topaz***

topazia *sf* vz ***topaz***

topazie *sf* vz ***topaz***

topazio *sn* vz ***topaz***

topazion *sn* vz ***topaz***

topaziu *sn* vz ***topaz***

topă *sf* vz ***topcă***

topăli *vt* [At: ALR SN IV h 1113/349 / Pzi: *~lesc* / E: ns cf *topală*] (Reg; c. i. mămăliga) A tăpși (**2**).

topălos, ***~oasă*** [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 203 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***topală*** + *-os*] (Reg) **1-4** *a* (D. oameni) Căruia îi place topala (**1-4**). **5-6** *smf*, *a* (Dep) (Persoană) obraznică.

topăncă *sf* vz ***topancă***

topăncuță *sf* [At: ALR II, 3345/334 / Pl: *~țe* / E: ***topancă*** + *-uță*] **1-6** (Mar; șhp) Topancă (**1-3**) (mică).

topănitură *sf* vz ***tropăitură***

topărâște *sf* vz ***toporiște***

topâncă *sf* vz ***topancă***

topârci *v* vz ***tăbârci***[1]

topârnăvi *vt* [At: RĂDULESCU-CODIN / Pzi: *~vesc* / E: nct] (Mun) A bătători (**1**).

topârnică *sf* vz ***potârniche***

topcă *sf* [At: H II, 282 / V: (reg) ***~pă*** (Pl: *topi*), ***~pce***, ***tupcă*** *sf*, ***top*** *sn* / Pl: *~pci* / E: bg ***топка***] (Olt; Dob) **1** Minge făcută din păr de vite, din lână etc. **2** (Îcs) *De-a ~pu* Joc cu mingea nedefinit mai îndeaproape.

topce *sf* vz ***topcă***

topci-bașa *sm* [At: R. GRECEANU, CM II, 92 / A și: *~-bașa* / Pl: *~-bași* / E: tc ***topçu başı***] (Tcî) Conducătorul artileriei turcești.

topciu *sm* [At: AXINTE URICARIUL, ap. LET. II, 178/5 / Pl: *~ii* / E: tc ***topçı***] (Tcî) Soldat din artilerie Si: *tunar* (**1**).

topeală *sf* [At: POLIZU / Pl: *~eli* / E: ***topi*** + *-eală*] **1** (Înv) Topire (**1**). **2** (Olt) Topire (**6**). **3** (Mun) Mâncare cu carne și cu ceapă. 4 (Olt) Untură topită în care se înmoaie mămăliga sau pâinea.

topel *ain* vz ***dopel***

topelă *sf* vz ***topilă***

topenie *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ii* / E: ***topi*** + *-enie*] **1** (Pop) Dezastru (**1**). **2** (Reg; îe) **A fi ~ de cineva** A fi vai de cineva. **3** (Pop; îe) **A fi ~ia pământului** A fi din cale afară de... **4** (Pop; îae) A fi îngrozitor de rău. **5** (Pop; îae) A fi caniculă (**2**). **6** (Mun; pex) Cantitate mare Si: *belșug*. **7** (Mun; pex) Mulțime. **8** (Reg) Moarte. **9** (Reg; îe) **A nu avea ~** A nu avea moarte.

tophana *sf* [At: BELDIMAN, ap. LET. III, 446 / V: (înv) ***top-hané*** / E: tc ***tophane***] (Tcî) Arsenal pentru artilerie.

top-hané *sf* vz ***tophana***

topi [At: PSALT. 321 / Pzi: *~pesc* / E: vsl ***топити***] **1-2** *vtr* A face ca un corp să treacă (sau a trece), prin încălzire, din stare solidă în stare lichidă Si: *a (se) lichefia*. **3-4** *vtr* (Fig) A (se) înduioșa. **5** *vt* A transforma, prin topire, un obiect de metal în altul. **6** *vr* A-și pierde consistența sub efectul căldurii Si: *a se muia*. **7-8** *vtr* A (se) dizolva în apă sau în alt lichid. **9** *vt* (Înv) A înmuia. **10** *vt* (Reg; c. i. varul) A stinge. **11-12** *vtr* (Fig) A (se) confunda într-o masă unică Si: *a (se) amesteca*, *a (se) contopi*, *a fuziona*. **13** *vt* A supune plantele textile unui proces de descompunere a tulpinilor lor, prin menținerea în apă, sub zăpadă sau în rouă, pentru a separa astfel fibrele textile Si: (reg) *a mura*. **14** *vr* (D. lumânări; pex, d. obiecte supuse acțiunii focului) A se consuma arzând Si: *a se distruge*, *a se mistui*, *a se trece* (**202**). **15** *vr* (Fig; d. oameni) A slăbi. **16** *vr* (Pex; fig; d. oameni) A pieri. **17** *vr* (Pfm; îe) **M-am** (sau **ne-am**) **~t!** Am pățit-o! **18** *vr* (D. plante) A se ofili. **19** *vr* (Fig) A dispărea (treptat) Si: *a se risipi*, *a se șterge*. **20** *vr* (Fam; fig) A se face nevăzut Si: *a dispărea*, *a pleca*. **21** *vt* (Fig) A nimici. **22** *vr* (Îvr) A se descompune (**1**). **23** *vt* (Fam; c. i. bani, avere, sănătate etc.) A irosi. **24** *vr* (Fam; fig; d. oameni) A se prăpădi de fericire sau de dragul cuiva. **25** *vr* (Pfm; îe) **A se ~ după cineva** A iubi cu patimă pe cineva. **26** *vr* (Pfm; îe) **A se ~ de râs** A râde cu mare poftă.

topic, ***~ă*** [At: HASDEU, I. C. I, 54 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***topique***, it ***topica***, ger ***Topik***] **1** *sf* (Lin) Ordine a cuvintelor în propoziție sau a propozițiilor în frază. **2** *sf* (Lin) Parte a sintaxei sau a stilisticii care se ocupă cu studiul ordinii cuvintelor în propoziție și a propozițiilor în frază. **3** *sf* (Lpl; în retorica antică) Argumente de natură generală, aplicabile în toate cazurile analoage. **4-5** *a* Care aparține topicii (**1-2**). **6-7** *a* Privitor la topică (**1-2**). **8** *a* (D. nume) Care denumește locuri, localități. **9** *a* (Îvr) Topicesc (**2**). **10-11** *sn*, *a* (Îvr) (Medicament) care se aplică direct pe locul bolnav. **12-13** *a*, *av* (Îvr) (Care este) raportat direct la subiect, la problemă. **14-15** *a*, *av* (Înv) (Care este) semnificativ.

topicesc, ***~ească*** *a* [At: CANTEMIR, IST. 354 / Pl: *~ești* / E: ns cf ngr *τοπικός*] (Îvr) **1** Relativ la un loc. **2** Caracteristic pentru un anumit loc Si: *local*, (îvr) *topic* (**9**). **3** Din partea locului.

topicios, ***~oasă*** *a* [At: PONTBRIANT / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***topi*** + *-(i)cios*] (Îvr) **1-2** Care are proprietatea de a (se) topi (**7-8**).

topiciune *sf* [At: CORESI, EV. 335 / Pl: *~ni* / E: ***topi*** + *(-i)ciune*] (Fig) **1** (Îrg) Lipsă de vlagă Si: *moliciune*, *slăbiciune*. **2** (Înv) Trândăvie.

topilat, ***~ă*** *a* vz ***pitulat***

topilă *sf* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***~pelă*** / A și: (reg) *topilă* / Pl: *~le* / E: bg ***топило***, srb ***topilo***] **1** (Pop) Loc amenajat în albia unui râu sau într-o apă stătătoare unde se pun la topit[1] (**2**) cânepa sau alte plante textile Si: (pop) *topitoare* (**7**), (reg) *topliță* (**9**). **2-3** (Înv) Topitoare (**3**, **5**).

topinambur *sm* [At: DEX / Pl: *~i* / E: fr ***topinambour***] (Bot) Nap (*Helianthus tuberosus*).

topire *sf* [At: DRLU / Pl: *~ri* / E: ***topi***] **1** Trecere a unei substanțe din stare solidă în stare lichidă, sub acțiunea căldurii Si: *topit*[1] (**1**), (înv) *topeală* (**1**). **2** (Îs) *Punct* (sau *temperatură*) *de ~* Temperatură la care un corp începe să se topească. **3** Pierdere a consistenței sub efectul căldurii Si: *înmuiere*. **4** Dizolvare a unei substanțe în apă sau în alt lichid. **5** (Fig) Contopire (**1**). **6** Operație de fermentare în apă la care sunt supuse plantele textile pentru a se distruge substanțele cleioase care țin legate fibrele textile de partea lemnoasă a tulpinii Si: *topit*[1] (**2**), (reg) *topeală* (**2**), (îrg) *topitură* (**5**). **7** (Îvr; fig) Istovire. **8** (Îvr; fig) Nimicire.

topisală *sf* [At: COMAN, GL. / E: ctm ***topi*** + ucr, rs ***сало*** „slănină"] (Reg) **1** Carne de porc friptă în grăsime multă. **2** Grăsime prăjită rămasă de la altă mâncare și folosită din nou la gătit.

topist *sm* [At: DEX-S / Pl: *~iști* / E: ***top***[2] + *-ist*] Persoană care stabilește topuri[2] (**1**).

topit[1] *sn* [At: I. IONESCU, C. 145/11 / E: ***topi***] **1-2** Topire (**1**, **6**).

topit[2], ***~ă*** [At: PSALT. 111 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***topi***] **1** *a* (D. corpuri solide) Care a devenit lichid sub acțiunea căldurii. **2** *a* (D. corpuri solide) Înmuiat sub efectul căldurii. **3** *a* (D. substanțe) Dizolvat în apă sau în alt lichid. **4** *a* (Fig) Contopit (**1**). **5** *a* (D. plante textile) Care a suferit procesul de topire (**6**) Si: (reg) *murat*. **6** *a* (Fig) Slab. **7** *a* (Fig) Obosit. **8** *a* (Fig) Lipsit de forță morală Si: *distrus*, *pierdut*. **9** *a* (Fig) Care a dispărut (treptat) Si: *estompat*, *risipit*, *șters*. **10** *a* (Rar) Descompus[2] (**1**). **11** *a* (Reg; d. făină) Măcinată mărunt. **12** *sn* (Reg) Mâncare ciobănească preparată din unt, brânză (și ceapă prăjită) sau din caș jintuit, fiert cu ceapă și sare. **13** *a* (Pfm; îe) **A fi ~ după cineva** A iubi pe cineva foarte mult.

topitor, ***~oare*** [At: BIBLIA (1688), 132[2]/1 / V: (înv) ***~iu*** / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***topi*** + *-tor*] **1** *a* (Îvr; d. corpuri solide) Care se topește (**2**). **2** *a* (Înv; fig) Care topește (**21**) Si: *distrugător*, *nimicitor*. **3** *sf*, (rar) *sn* (Înv) Cuptor

special pentru topit[1] (1) metale sau alte materiale Si: (înv) *topilă* (2). 4 *sf* (Înv; pex) Loc în care este instalată topitoarea (3). 5 *sf* (Înv) Vas pentru topit[1] (1) Si: (înv) *topilă* (3). 6 *smf* Muncitor care lucrează la un cuptor de topit[1] (1) sau, în general, la topirea (1) unor materiale în cadrul procesului de producție al unei întreprinderi. 7 *sf* (Pop) Topilă (1).

topitorie *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ii* / E: ***topitor*** + *-ie*] 1 Instalație pentru topirea diferitelor materiale (metale, grăsimi, plante textile etc.). 2 Unitate industrială în care, din tulpinile de in, de cânepă etc., se separă, prin topire (6), fibrele textile liberiene și se prelucrează pentru obținerea fuiorului.

topitoriu *a, s* vz ***topitor***

topitură *sf* [At: BIBLIA (1688), 279[2]/11 / Pl: *~ri* / E: ***topi*** + *-(i)tură*] 1 Substanță lichidă obținută prin topirea (1) unor corpuri solide. 2 (Spc) Metal lichid dintr-un cuptor de topit[1] (1) în timpul unui ciclu de topire sau de elaborare. 3 (Îvr) Obiect lucrat (turnat) din metal topit[2] (1). 4 (Îvr) Soluție. 5 (Îrg) Topire (6). 6 (Reg) Untură obținută din slănină topită[2] (1). 7 (Reg) Mâncare preparată din bucățele de carne desprinse de pe slănină și prăjite cu ceapă tocată. 8 (Reg) Friptură de porc. 9 (Reg; îla) **Cu ~** Cu mâncăruri bune.

topless *sn* [At: MDA ms / E: eg ***topless***] 1 (D. femei; îe) **A face ~** A face plajă cu sânii dezgoliți. 2 (D. dansatoare profesioniste; îae) A dansa într-un bar, într-un club, într-un cabaret cu bustul dezgolit.

toplicios, ~oasă *a* [At: A V, 15 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***topliță*** + *-os*] (Reg; d. terenuri) Bogat în apă Si: *apos*.

topliță *sf* [At: ANTIPA, P. 171 / Pl: *~țe* / E: bg ***топлица***] (Reg) 1 Izvor cu apă caldă. 2 Pârâiaș cu apă caldă. 3 Ochi de apă caldă care nu îngheață iarna. 4 Apă stătătoare. 5 Șanț de scurgere. 6 Braț mort al unui râu. 7 Loc apos. 8 Teren uscat la suprafață sub care mocnește apa Si: (reg) *smârc*. 9 Topilă (1). 10 Loc special amenajat într-o topliță (4) pentru puieții de salmonide din incubatoare, în vederea acomodării înainte de trecerea lor în apele curgătoare.

toplotă *sf* vz ***teplotă***

topo- [At: M. D. ENC. / E: gr ***τόπος***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: 1 Loc. 2 Regiune.

topocentric, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: ns cf ger *topozentrisch*] Referitor la topocentru.

topocentru *sn* [At: DN[3] / Pl: *~re* / E: ***topo-*** + ***centru***] (Ast) Loc de observație, considerat ca punct de origine.

topoclimatologic, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~ici, ~ice* / E: drr ***topoclimatologie***] 1 Referitor la topoclimatologie. 2 De topoclimatologie.

topoclimatologie *sf* [At: DN[3] / E: ***topo-*** + ***climatologie***] Ramură a climatologiei care studiază datele meteorologice din imediata apropiere a solului.

topoclimă *sf* [At: M. D. ENC. / E: ***topo-*** + ***climă***] Climă influențată de condițiile geografice (de relief) locale.

topofobie *sf* [At: DN[2] / Pl: *~ie* / E: fr ***topophobie***] (Med) Frică bolnăvicioasă, obsedantă și nemotivată față de un anumit loc.

topogan *sn* vz ***tobogan***

topograf, ~ă *smf* [At: POLIZU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***topographe***, ger ***Topograph***] Specialist în topografie (1).

topografic, ~ă *a* [At: AMFILOHIE, G. 174/12 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***topographique***, it ***topografico***, ngr ***τοπογραφικός***] 1-3 Care ține de topografie (1-3) Si: (înv) *topograficesc* (1-3). 4-6 Referitor la topografie (1-3) Si: (înv) *topograficesc* (4-6). 7 (Îs) *Peniță ~ă* Peniță specială cu care se execută, în topografie (1), hărți, planuri și desene.

topograficesc, ~ească *a* [At: AMFILOHIE, G. 2/18 / Pl: *~ești* / E: ***topografic*** + *-esc*] (Înv) 1-6 Topografic (1-6).

topograficește *av* [At: POLIZU / E: ***topografic*** + *-ește*] (Îvr) 1-3 Din punct de vedere topografic (1-3).

topografie *sf* [At: GHEOGRAFIE, 4[v] / Pl: *~ii* / E: fr ***topographie***, ger ***Topographie***, ngr ***τοπογραφία***] 1 Ramură a geodeziei care se ocupă cu tehnica[2] măsurătorilor unor porțiuni restrânse din suprafața Pământului, precum și cu reprezentarea acestora în plan orizontal, în scopul întocmirii planurilor și a hărților. 2 Descriere amănunțită a unui loc sub raportul așezării, al configurației etc. 3 Mod în care sunt dispuse în spațiu elementele unui ansamblu.

topologic, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1949, nr. 164, 11/3 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***topologique***] 1-2 Privitor la topologie (1-2). 3-4 Care ține de topologie (1-2).

topologie *sf* [At: CONTEMP. 1949, nr. 164, 11/3 / E: fr ***topologie***] 1 Ramură a științelor matematice care studiază proprietățile figurilor din spațiu din punct de vedere calitativ. 2 Structură matematică definită pe un spațiu cu ajutorul unor părți ale acestui spațiu.

topometric, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***topométrique***] 1 Referitor la topometrie. 2 Care ține de topometrie.

topometrie *sf* [At: DL / E: fr ***topométrie***] Ramură a topografiei (1) care se ocupă cu tehnica[2] măsurătorilor și cu efectuarea calculelor necesare întocmirii planurilor și hărților.

topometrist, ~ă *smf* [At: DEX-S / Pl: *~iști, ~e* / E: ***topometru*** + *-ist*] Topometru.

topometru *sm* [At: NOM. PROF. 5 / Pl: *~ri* / E: fr ***topomètre***] Specialist în lucrări de topometrie Si: *topometrist*.

toponim *sn* [At: H. DAICOVICIU, D. 20 / Pl: *~e* / E: fr ***toponyme***] Toponimic (5).

toponimic, ~ă [At: PUȘCARIU, L. R. I, 305 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***toponymique***] 1-2 *a* Privitor la toponimie (1-2). 3-4 *a* Care ține de toponimie (1-2). 5 *sn* Nume propriu de loc (de oraș, de sat, de apă, de munte etc.) Si: *toponim*.

toponimie *sf* [At: SADOVEANU, O. XVI, 10 / Pl: (1) *~ii* / E: fr ***toponymie***] 1 Totalitatea numelor proprii de locuri, de ape, de munți etc. dintr-o țară sau dintr-o regiune Si: *toponomastică* (1). 2 Ramură a onomasticii care studiază originea, sensul, forma și evoluția numelor proprii de locuri Si: *toponomastică* (2).

toponomastică *sf* [At: CL 1957, 251 / Pl: (1) *~ici* / E: fr ***toponomastique***, ger ***Toponomastik***] 1-2 Toponimie (1-2).

topor *sn* [At: PSALT. 147 / Pl: *~oare* / E: vsl ***топоръ***] 1 Unealtă pentru tăiat copaci, pentru despicat lemne etc. (folosită în trecut și ca armă de luptă), formată dintr-un corp de oțel cu tăiș și cu un orificiu la partea opusă, în care se fixează o coadă de lemn tare Si: (înv) *teslă* (2), (reg) *titeu*. 2 (Înv; fig; îs) *Coadă de ~* Persoană care servește cuiva ca unealtă, ca ajutor în săvârșirea unei fapte rele. 3 (Îs) *~ de piatră* Unealtă primitivă de muncă și de apărare, formată dintr-o piatră legată de o coadă de lemn. 4-5 (Fam; îljv) **Din ~** (Care este) lipsit de finețe Si: *grosolan, necioplit*. 6 (Pop; îe) **A fi ~ de oase** A avea de îndurat greutăți mari. 7 (Pop; îae) A fi cal de bătaie. 8 (Pop; îe) **A face** (cuiva) **un ~** (sau **~ul**) A păcăli. 9 (Pop; îae) A face cuiva rău. 10 (Pop; îae; șîe **a-i face** (cuiva) **chica ~**) A bate zdravăn (pe cineva). 11 (Pop; îe) **A scăpa cu chica ~** A scăpa îngrozit. 12 (Pop; îe) **A sta cu ~ul la brâu** A fi întotdeauna gata de ceartă, de bătaie. 13 Lovitură dată cu toporul (1). 14 (Reg; art.) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. 15 (Ast; pop) Constelația Perseu.

toporan *sm* [At: ISPIRESCU, ap. CADE / Pl: *~i* / E: ***topor*** + *-an*] (Înv) Ostaș înarmat cu topor (1) Si: (îvr) *toporar*.

toporar *sm* [At: TDRG / Pl: *~i* / E: ***topor*** + *-ar*] (Îvr) Toporan.

toporaș [At: ST. LEX. / Pl: *~i* sm, *~e* sn / E: ***topor*** + *-aș*] 1-2 *sn* (Pop; șhp) Topor (1) (mic) Si: (reg) *toporel* (1-2), *topor̦iscă* (5-6), *toporiște* (5-6), *toporiță* (1-2), *toporuș* (1-2). 3 *sn* (Reg; art.; șîcs *de-a ~u*) Joc de copii nedefinit mai îndeaproape. 4 *sm* (Înv) Călău[1] (1). 5 *sm* (Înv) Muncitor care lucra cu toporul (1). 6 *sm* (Înv) Țăran care muncea cu brațele. 7 *sm* (Înv) Clăcaș la mai multe pogoane Si: (înv) *pălmaș*. 8 *sm* (Înv) Muncitor care lucra cu brațele la întreținerea drumurilor. 9 *sm* (Bot; reg; șîc **~i-de-munte**, **~i-de-pădure**) Violete (*Viola odorata*). 10 *sm* (Bot; reg) Tămâioară (4) (*Viola hirta*). 11 *sm* (Bot; reg) Viorele (*Viola mirabilis*). 12 *sm* (Bot; reg) Colțunii-popii (*Viola silvestris*). 13 *sm* (Bot; reg) Trei-frați-pătați (*Viola tricolor*). 14 *sm* (Bot; reg; șîc **~i-de-grădină**) Căldărușă (*Aquilegia vulgaris*). 15 *sm* (Bot; reg; șîc **~i-de-câmp**) Nemțișor (*Delphinium consolida*).

torporășiu, ~ie *a* [At: NEGRUZZI, S. I, 30 / Pl: *~ii* / E: ***toporaș*** + *-iu*] (Îvr) De culoarea toporașului (9) Si: *violet*.

toporâie *sf* [At: TDRG / V: (reg) *~rie* / Pl: *~âi* / E: ***topor***] (Reg) 1 Toporiște (1). 2 (D. o lucrare, o acțiune; îe) **A o pune în ~** A începe.

toporâre *sf* [At: LB / Pl: *~ri* / E: ***toporî***] (Înv) **1** Tăiere cu toporul **(1)**. **2** (Fig) Pregătire a unui lucru în grabă. **3** (Fig) Inventare. **4** (Reg) Punere a cozii la topor **(1)**.

toporâșcă *sf* vz ***toporișcă***

toporâște[1] *sf* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 195 / E: ***toporî*** + *-iște*] (Reg) Loc în pădure unde se taie copacii numai cu toporul **(1)**.

toporâște[2] *sf* vz ***toporiște***

toporât, ~ă *a* [At: COMAN, GL. / Pl: *~âți, ~e* / E: ***toporî***] (Reg; d. obiecte) **1** Lucrat neîngrijit, grosolan. **2** Prost făcut.

toporel [At: MARIAN, NA. 89 / Pl: *~e* / E: ***topor*** + *-el*] **1-2** (Reg; șhp) Toporaș **(1-2)**.

toporește *av* [At: CIAUȘANU, GL. / E: ***topor*** + *-ește*] (Reg; îe) **A înota ~** A nu ști să înoți.

topori *v* vz ***toporî***

toporie *sf* vz ***toporâie***

toporiș *sm* [At: CONV. LIT. XXIII, 1057 / E: ***topor*** + *-iș*] (Bot; reg) Nemțișor (*Delphinium consolida*).

toporișcă *sf* [At: TDRG / V: (reg) *~râș~* / Pl: *~ște, ~ști* / E: bg **топоришка**] **1** Topor **(1)** cu coada scurtă (folosit altădată și ca armă de luptă). **2** (Reg; îe) **Din topor, ~** Dintr-o situație mai bună în una mai rea. **3** (Reg) Toporiște **(1)**. **4** (Mun) Numărul nouă în jocurile de copii. **5-6** (Reg; șhp) Toporaș **(1-2)**.

toporiște *sf* [At: MOLNAR, D. 84 / V: (reg) ***~părâș~, ~râș~, ~ruș~*** / Pl: *~ți* / E: vsl **топорище**] **1** (Pop) Coadă de coasă, de topor **(1)**, de secure etc. Si: (reg) *toporâie* **(1)**, *toporișcă* **(3)**. **2** (Reg; d. o lucrare, o acțiune; îe) **A o pune în ~râște** A pune la cale Si: *a iniția, a plănui*. **3** (Reg; prc; îf *toporâște*) Parte a coasei care se fixează de toporiște **(1)**. **4** (Reg; pex; îaf) Coasă **(1)**. **5-6** (Reg; șhp) Toporaș **(1-2)**. **7** (Reg; îe) **Din secure** (sau **din topor**), **~râște** Dintr-o situație mai bună într-una mai rea.

toporiță *sf* [At: O. BÎRLEA, A. P. II, 345 / Pl: *~țe* / E: ***topor*** + *-iță*] **1-2** (Reg; șhp) Toporaș **(1-2)**.

toporî *vt* [At: LB / V: (înv) *~ri* / Pzi: *~răsc* / E: ***topor***] (Reg) **1** A tăia cu toporul **(1)**. **2** (Fig) A pregăti ceva în grabă. **3** (Fig) A inventa. **4** A pune coadă la topor **(1)**.

topornită *sf* [At: H I, 35 / Pl: *~țe* / E: ***topor*** + *-orniță*] (Reg) Loc în care se pune securea la plug în timpul aratului.

toporuș [At: ȘINCAI, ap. DR. V, 558 / Pl: *~e* sn / E: ***topor*** + *-uș*] **1-2** *sn* (Reg; șhp) Toporaș **(1-2)**. **3** *sm* (Bot; îrg) Nemțișor (*Delphinium consolida*).

toporuște *sf* vz ***toporiște***

topoti[1] *vt* [At: ALR I, 352/302 / Pzi: *~tesc* / E: fo] (Reg) **1** A netezi ceva cu palma prin lovituri scurte, repetate. **2** A ciocăni **(3)**.

topoti[2] *v* vz ***tropoti***

topseca [At: CANTEMIR, IST. 209 / V: (îrg) ***~sica***, (reg) ***~soca***, ***~pzica***, (înv) ***tup~*** (Pzi: *~sec*) / Pzi: *toapsec* / E: ml ***toxicare***] **1** *vt* (Îvp) A otrăvi. **2** *vr* (Olt; fig) A se supăra.

topsecat, ~ă *a* [At: ANON. CAR. / V: (îvp) ***tocs~, ~sic~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***topseca***] **1** (Îvp) Care este otrăvit Si: (îvr) *topsecos*. **2** (Olt; fig) Supărat.

topsecătură *sf* [At: DDRF / V: (îvp) ***~sic~*** / Pl: *~ri* / E: ***topseca*** + *-ătură*] (Îvp) Mușcătură otrăvită.

topsecos, ~oasă *a* [At: CANTEMIR, IST. 210 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***topseca*** + *-os*] (Îvr) Topsecat **(1)**.

topsica *v* vz ***topseca***

topsicat, ~ă *a* vz ***topsecat***

topsică *sf* vz ***toapsec***

topsicătură *sf* vz ***topsecătură***

topsin *sn* vz ***topspin***

topsoca *v* vz ***topseca***

topspin *sn* [At: M. D. ENC. / V: ***~sin*** / E: eg ***topspin***] (Spt) Lovitură de atac la tenis de masă, tenis de câmp etc., în urma căreia mingea urmează o traiectorie neprevăzută, inducând în eroare adversarul.

topșan *sn* vz ***tăpșan***

topșă *sf* vz ***tapșă***[1]

topșăi *v* vz ***tăpșăi***

topși *v* vz ***tăpși***

toptal *av* vz ***toptan***

toptan [At: (cca 1806-1807) IORGA, S. D. VI, 201 / V: (reg) ***toft~, ~al*** / E: tc ***toptan***] (Pop) **1** *av* Cu grămada. **2-3** *sn* (Îljv) **Cu ~ul** sau (îvr) **în ~** (Care este) în cantitate mare. **4-5** *sn* (Pex; îal) (Care este) foarte mult.

toptangerie *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ii* / E: ***toptangiu*** + *-ărie*] (Tcî) **1** Negoț cu ridicata. **2** Magazin în care se vindea cu ridicata.

toptangiu *sm* [At: POLIZU / Pl: *~ii* / E: tc ***toptancı***] (Tcî) Negustor care vindea cu toptanul **(2)** Si: *angrosist*.

toptiloacă *sf* vz ***pitpalacă***

topuz[1] *sn* [At: GHEORGACHI, CER. (1762), 268 / S și: (înv) *~us* / Pl: *~uri, ~e* / E: tc ***topuz***] **1** (Înv) Buzdugan cu capul îmbrăcat în argint și bătut cu nestemate, care (împreună cu sabia, tuiul și calul împărătesc) constituia unul dintre semnele învestiturii domnești conferite de sultan. **2** (Pop; îlav) **Cu ~ul** Cu sila. **3** (Pop; îal) Cu brutalitate. **4** (Înv; pex) Măciucă scurtă conferită de domn marilor demnitari. **5** (Înv; pex) Buzdugan **(1)**. **6** (Înv) Lovitură la tălpi cu topuzul **(5)**. **7** (Reg) Piatra cea mai mare dintre cele cinci în jocul *cinci pietre*.

topuz[2] *sn* vz ***cobuz***

topzica *v* vz ***topseca***

tor[1] *sn* [At: DDRF / E: bg **тор**] **1** (Reg) Tizic **(1)**. **2** (Reg) Toriște **(13)**. **3** (Olt) Leșie rămasă pe fundul căldării după ce s-a scos săpunul. **4** (Reg) Strat de săpun.

tor[2] *sn* [At: NAUM, IST. ART. 99 / Pl: *~uri* / E: fr ***tore***] **1** Mulură rotundă cu profil convex la baza sau la capitelul unei coloane. **2** Corp geometric obținut prin rotirea unui cerc în jurul unei axe situate în planul cercului, dar care nu trece prin centrul cercului Si: *toroidă* **(2)**.

tor[3] *sn* [At: COSTINESCU / Pl: *~uri* / E: fr ***tort***] (Frm) **1** Neplăcere. **2** Prejudiciu.

toracal, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: ***torace***] (Liv) **1-9** Toracic **(1-9)**.

torace *sn* [At: KRETZULESCU, A. 14/24 / V: (înv) *~ax* (S și: *~acs*), ***~axă*** *sf* / Pl: *~* / E: lat, fr ***thorax***] **1** (Atm) Cavitate în corpul vertebratelor cuprinsă între gât și abdomen, care conține principalele organe ale sistemelor circulator și respirator Si: (reg) *tabla*[1] **(43)** *pieptului*. **2** (Atm; pex) Piept. **3** (Zlg) Parte a corpului insectelor de care se articulează picioarele. **4** (Îvr) Armură **(1)**.

toracectomie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***thoracectomie***] (Med) Rezecție a mai multor coaste.

toracenteză *sf* [At: DEX / Pl: *~ze* / E: fr ***thoracentèse***] (Med) Puncție pleurală, făcută în scop explorator sau terapeutic Si: *toracocenteză*.

toracic, ~ă *a* [At: KRETZULESCU, A. 400/1 / V: (înv) *~axic* (S și: *~acsic*) / S și: (înv) *tho~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***thoracique***] **1-3** Care ține de torace **(1-3)** Si: (liv) *toracal* **(1-3)**. **4-6** Privitor la torace **(1-3)** Si: (liv) *toracal* **(4-6)**. **7-9** Care se află în torace **(1-3)** Si: (liv) *toracal* **(7-9)**.

toracocenteză *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ze* / E: fr ***thoracocentèse***] (Med) Toracenteză.

toracometrie *sf* [At: DN[3] / E: fr ***thoracométrie***] Măsurare a diametrelor și a perimetrului toracelui **(1)**.

toracoplastie *sf* [At: DN[2] / Pl: *~ii* / E: fr ***thoracoplastie***] (Med) Intervenție chirurgicală care constă în rezecția unor coaste sau porțiuni din coaste în scopul realizării unui colaps pulmonar și a punerii plămânului bolnav în stare de repaus, până la vindecare, în caz de tuberculoză.

toracoscopie *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: fr ***thoracoscopie***] (Med) Pleuroscopie.

toracostomie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***thoracostomie***] (Med) Rezecție costală în vederea reducerii presiunii intratoracice mari.

toracotomie *sf* [At: DN[2] / Pl: *~ii* / E: fr ***thoracotomie***] (Med) Deschidere pe cale chirurgicală a cavității toracice **(1)**.

torax *sn* vz ***torace***

toraxă *sf* vz ***torace***

toraxic, ~ă *a* vz ***toracic***

torăi *v* vz ***turui***[1]

torăitoare *sf* vz ***turuitoare***

torâște *sf* vz ***toriște***

torbar *sm* vz ***tolbar***

torbă *sf* vz ***tolbă***

torbăceală *sf* vz ***tărbăceală***

torboseală *sf* [At: CIAUȘANU, V. 205 / Pl: *~eli* / E: ns cf *târcoseală*, *corvoseală*] (Olt) Mocirlă.

torcat, ~ă *a* vz ***tărcat***

torcăitoare *sf* [At: ALR I, 1270/341 / Pl: ? / E: ***toarce***] (Reg) Prisnel la fusul de tors.

torcălău *sm* [At: CREANGĂ, A. 63 / Pl: *~ăi* / E: ***toarce*** + *-ălău*] (Mol; dep) Bărbat care toarce (**2**).

torcăreasă *sf* [At: A I, 35 / Pl: *~ese* / E: ***toarce*** + *-ăreasă*] (Reg) **1-2** Torcătoare (**1-2**).

torcărie *sf* [At: ARH. FOLK. V, 119 / Pl: (**2**) *~ii* / E: ***toarce*** + *-ărie*] (Reg) **1** Meseria torcătoarei (**2**). **2** Șezătoare unde se toarce (**2**) Si: (reg) *torcătoare* (**6**).

torcășiță *sf* [At: A I, 12 / Pl: *~țe* / E: ***toarce***] (Trs) **1-2** Torcătoare (**1-2**).

torcător, ~oare [At: ANON. CAR. / Pl: *~i, ~oare* / E: ***toarce*** + *-ător*] **1** *smf* Persoană care toarce (**2**) lână, in, cânepă etc. Si: (reg) *torcăreasă* (**1**), *torcășiță* (**1**). **2** *smf* Persoană a cărei îndeletnicire este torsul[1] (**1-2**) Si: (reg) *torcăreasă* (**2**), *torcășiță* (**2**). **3** *smf* (Reg; fig; în credințele populare) Ființe supranaturale despre care se crede că torc firul vieții. **4** *smf* Persoană care lucrează la o mașină de tors[1] (**2**). **5** *sf* Mașină de tors[1] (**2**) fire textile Si: *torsătoare*. **6** *sf* (Mar) Torcărie (**2**). **7** *s* (Reg) Fir de urzeală care nu încape în spată (și care se face ghem, rămânând pe lângă război) Si: (reg) *întorcător*, *înturnătoare*, *mânz*.

torcătorie *sf* [At: GOLOGAN, C. R. 107 / Pl: (**1**) *~ii* / E: ***torcător*** + *-ie*] **1** Atelier sau fabrică unde se torc (**2**) fibre textile Si: *filatură*. **2** Ramură industrială care se ocupă cu transformarea fibrelor textile în fire Si: *filatură*.

torcătură *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~ri* / E: ***toarce*** + *-ătură*] (Îvr) **1** Toarcere (**1**). **2** Mod de a toarce (**1**) firul.

torcățel *sm* [At: BORZA, D. 55 / E: ns cf *torțel[1]*] (Bot; reg) Torțel[1] (**2**) (*Cuscuta europaea*).

torce *sf* vz ***torță***

torcesc, ~ească *a* vz ***turcesc***

torcie *sf* vz ***torță***

torcol *sn* vz ***târcol***

torcreta *vt* [At: DN[2] / Pzi: *~tez* / E: ns cf ger *torkretieren*] (Cns) A aplica cu ajutorul aerului comprimat un strat de mortar, de ciment sau de beton fin pe suprafața unor elemente de construcție, pentru unele reparații, tencuieli speciale etc.

torcretare *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~tări* / E: ***torcreta***] Aplicare cu ajutorul aerului comprimat a unui strat de mortar, de ciment sau de beton fin pe suprafața unor elemente de construcție, pentru unele reparații, tencuieli speciale etc.

toreador *sm* [At: ALEXI, W. / P: *~re-a~* / Pl: *~i* / E: fr ***toréador***] Luptător cu taurii într-o coridă Si: *torero*.

torefia *vt* [At: DN[3] / P: *~fi-a* / Pzi: *~iez* / E: fr ***torrefier***] (Frm) A încălzi la foc direct unele produse (cafea, tutun etc.) pentru a distruge anumite elemente dăunătoare sau pentru a le da o anumită aromă.

torefiere *sf* [At: DEX / P: *~fi-e~* / Pl: *~ri* / E: ***torefia***] (Frm) Operație de încălzire la foc a unor produse (cafea, tutun etc.), în scopul uscării acestora sau pentru a fi înlăturate anumite elemente dăunătoare și a se obține o aromă specifică.

torent *sn* [At: MAIOR, T. 101 / V: (învr) ***~rinte*** (Pl: *~nți*) *sm* / Pl: *~e* / E: fr ***torrent***, lat ***torrens***, ***-tis***] **1** Apă curgătoare (de munte) cu debit nestatornic, care apare în urma ploilor mari sau după topirea bruscă a zăpezii și care curge vijelios, având o mare putere distructivă Si: *puhoi*, *șuvoi*, (reg) *nămaș*. **2** Formă de relief care ia naștere ca urmare a acțiunii apelor torențiale (**2**). **3** (Îla) **În ~e** Foarte mare Si: *torențial* (**1**). **4** (Fig) Năvală. **5** (Îlav) **În ~** Din belșug. **6** (Rar) Repezină.

torențial, ~ă *a* [At: MARIN, F. 365/3 / P: *~ți-al* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***torrentiel***] **1** (D. ploaie) Cu debit mare și de scurtă durată Si: *vijelios*. **2** (D. ape curgătoare) Care are un curs violent, impetuos, rapid și o mare putere distructivă. **3** (D. eroziuni) Care este provocat de ploi torențiale (**1**).

torero *sm* [At: DN[3] / E: sp ***torero***] Toreador.

toreutică *sf* [At: SCRIBAN, D. / E: fr ***toreutique***] **1** Arta de a sculpta, cizela și asambla lemnul, aurul și fildeșul în antichitatea greacă. **2** (Pex) Arta sculpturii în bronz. **3** (Pex) Totalitatea obiectelor de podoabă specifice unui popor.

torf *sn* vz ***turfă***

torfă *sf* vz ***turfă***

torfos, ~oasă *a* vz ***turfos***

torhacă *sf* vz ***tohoarcă***

torhoacă *sf* vz ***tohoarcă***

torhoană *sf* vz ***trahana***

torhoată *sf* vz ***tohoarcă***

torhoc[1] *sn* vz ***tohoarcă***

torhoc[2] *sn* vz ***tohoc***

torid, ~ă *a* [At: AMFILOHIE, ap. URSU, T. Ș. 290 / A și: (înv) *tor~* / Pl: *~izi, ~e* / E: fr ***torride***, lat ***torridus***] **1** Excesiv de cald Si: *arzător*, *dogoritor*. **2** (Îs) *Zonă ~ă* Porțiune de pe suprafața pământului situată între cele două tropice, unde temperatura este foarte ridicată tot timpul anului.

toriditate *sf* [At: SCRIBAN, D. / E: ***torid*** + *-itate*] (Rar) Dogoreală (**1**).

torină *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ni* / E: srb ***torina***] (Reg) **1-2** Toriște (**1, 13**).

torini *vt* [At: ALR II, 36 / Pzi: *~nesc* / E: ***torină***] (Reg; c. i. pământul) A gunoi[2] (**1**).

torinte *sm* vz ***torent***

toriște *sf* [At: LB / V: (reg) ***st~***, ***tar~***, ***~râș~***, ***~iște***, ***~roș~***, ***~ruș~***, ***tuli~***, ***tur~*** / Pl: *~ti* / E: bg ***торище***] **1** (Reg) Loc de odihnă al oilor și al vacilor în timpul amiezii, al nopții și al iernii Si: (reg) *staniște*, *torină* (**1**), *zăcătoare*. **2** (Reg) Loc unde se dă oilor de mâncare (iarna). **3** (Reg) Loc unde pasc animalele. **4** (Reg) Adăpost pentru oi și capre. **5** (Reg) Loc din care s-a scos băligarul. **6** (Reg) Loc unde se mulg oile. **7** (Reg) Loc unde a fost stâna. **8** (Reg) Loc bătătorit. **9** (Reg) Loc de întâlnire. **10** (Reg) Adăpost pentru păstorul vitelor. **11** (Olt) Loc din apropierea șoselei unde poposesc căruțașii porniți la drumuri lungi. **12** (Reg) Loc special amenajat în care se pune cursa de prins păsări. **13** (Reg) Resturi de fân, de paie etc. din iesle sau de pe locul unde au mâncat vitele sau oile Si: (reg) *ogrinji[1]*, *tor[1]* (**2**), *torină* (**2**). **14** (Reg; îe) **A face st~** A face murdărie în jurul său, la masă. **15** (Reg; lpl) Tulpini de porumb tăiate, servind ca hrană vitelor. **16** (Mun; Olt) Gunoi[1] format din băligar și pleavă.

toriști *vt* [At: H X, 357 / V: (reg) ***tur~*** / Pzi: 3 *~ește* / E: ***toriște***] (Reg) A mânca toriștile (**13**).

torit *sn* [At: CANTUNIARI, L. M. 118 / E: fr ***thorite***] Silicat natural de toriu, de culoare galbenă, variind până la negru, cu luciu sticlos sau gras, întrebuințat ca minereu pentru extragerea unor elemente radioactive.

toriște *sf* vz ***toriște***

toriu *sn* [At: MARINESCU, P. A. 34 / S și: *tho~* / E: fr ***thorium***] (Chm) Element radioactiv cenușiu, greu, ductil, întrebuințat la fabricarea sitelor pentru lămpile cu gaz aerian, pentru activarea filamentelor tuburilor electronice, drept combustibil nuclear etc.

toriumterapie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***thoriumthérapie***] (Med) Folosire terapeutică a toriului.

torjan *sm* vz ***strujan***

tormac *sm* [At: ANON. CAR. / E: mg ***tormák*** (pll *torma*)] (Bot; Ban) Hrean (**1**) (*Armoracia rusticana*).

tormănaș *sm* [At: DIACONU, VR. 35 / Pl: *~i* / E: ns cf *turmă*] (Reg) **1-2** Turmaș (**1-2**).

tormentat, ~ă *a* vz ***turmentat***

torna *v* vz ***turna[1]***

tornadă[1] *sf* [At: SADOVEANU, O. XII, 202 / V: (înv) ***~do*** *sn* / Pl: *~de* / E: fr ***tornade***, sp ***tornado***] Furtună violentă (în formă de vârtej), cu viteză foarte mare, însoțită adesea de ploi torențiale, care cuprinde regiuni întinse.

tornadă[2] *sf* [At: DEX / Pl: *~de* / E: fr ***tornada***] Dedicație care încheia poezia trubadurilor și în care se reluau o idee și unele versuri deja exprimate.

tornado *sn* vz ***tornadă***

tornanț *sn* vz ***târnaț***

tornaț *sn* vz ***târnaț***

tornă sf [At: GLOSAR REG. / E: ns cf *tor¹*, *toriște*] (Mol) Băligar de oaie.

tornătoare sf vz ***turnător***

tornător sm vz ***turnător***

tornătorie sf vz ***turnătorie***

tornistră sf [At: PORȚILE DE FIER, 349 / Pl: *~re* / E: ger ***Tornister***] (Înv) Raniță (militară).

toroabă sf vz ***toroapă***

toroapă sf [At: DDRF / V: (reg) *~abă*, *tor~* / Pl: *~pe* / E: pvb ***toropi¹***] (Reg) **1** Persoană molatică. **2** Persoană înceată. **3** Persoană care vorbește rar. **4** Persoană care vorbește mult și fără rost. **5** Vorbă. **6** Știre. **7** Mârțoagă. **8** (Dep) Femeie bătrână și neputincioasă. **9** (Dep) Om înalt și slab. **10** Încurcătură. **11** Necaz. **12** (Îe) **A da în ~pa**... A fi preocupat de...

toroboanță sf vz ***tărăboanță¹***

toroboață sf vz ***taragot***

torobonțar sm vz ***tărăbonțar***

torocală sf [At: MURNU, O. 166 / V: (reg) *~ropa~* / Pl: *~le* / E: form expresivă] (Reg) **1** Amestecătură de mai multe feluri de mâncare, neplăcută la gust. **2** Ciorbă (fără gust). **3** Supă (fără gust). **4** Mâncare pentru porci. **5** Amestecătură de obiecte. **6** (Pex) Dezordine (**1**). **7** Bucată lungă de lemn, scobită, în care se pun niște pietricele și care se leagă de gâtul vitelor, pentru a produce un zgomot ca de talangă. **8** (Îe) **A-i umbla (cuiva) gura ca o ~** A nu mai conteni din gură. **9** (Dep) Om care vorbește mult. **10** Soluție obținută din nuci verzi fierte în apă, în care se vopsesc anumite obiecte de îmbrăcăminte. **11** Pată mare.

torocăni v vz ***tolocăni***

torofină sf [At: ARHIVA XXVIII, 74 / V: (reg) *~rohi~* / Pl: *~ne* / E: ns cf *tor¹*] **1** (Mun) Resturi de semințe, fructe etc. stoarse. **2** (Mun) Resturi rezultate la cernerea grâului prin ciur. **3** (Mun) Rămășiță din fagurele fiert, după ce s-au stors mierea și ceara Si: *boștină*. **4** (Reg) Apă tulbure, cu impurități, pe fundul unui vas.

torofleac sm [At: PASCU, S. 196 / Pl: ? / E: nct] (Mun) Persoană voinică și grasă.

torogeac a, sm vz ***tărăjnec***

torogoanță sf vz ***tărăboanță¹***

torogoată sf vz ***taragot***

torogotist sm vz ***taragotist***

torohină sf vz ***torofină***

toroi v vz ***turui¹***

toroid sn [At: LTR / V: (înv) *~ă sf* / Pl: *~de* / E: fr ***toroïde***] (Gmt) **1** Suprafață generată de o curbă închisă care se rotește în jurul unei axe din planul curbei și care nu intersectează curba. **2** (Pex) Corp solid mărginit de un toroid (**1**).

toroidal, ~ă a [At: DN³ / P: *~ro-i~* / Pl: *~i, ~e* / E: ger ***torroidal***] **1-2** În formă de toroid (**1-2**).

toroidă sf vz ***toroid***

toroipan, ~ă [At: POLIZU / V: (reg) ***ștoloi~***, ***toloi~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *toropală¹*] (Mun) **1** *sn* Băț noduros, mai gros la un capăt Si: *bâtă*, *ciomag*, *măciucă*, (reg) *toropală¹*. **2** *smf* (Fig) Persoană voinică. **3** *sn* (Îlav) **Cu ~ul** Cu forța.

toroipăni vt [At: ISPIRESCU, U. 57 / Pzi: *~nesc* / E: ***toroipan***] (Reg) **1** A ciomăgi (**1**). **2** (Pex) A ucide cu toroipanul (**1**).

torojni v vz ***toroști***

toron¹ sn [At: ENC. TEHN. I, 445 / Pl: *~oane* / E: fr ***toron***] **1** Grup de fire (subțiri) răsucite în același sens, folosit la fabricarea frânghiilor, a cablurilor etc. **2** (Aht) Ciubuc mare, rotund, așezat la extremitatea unei suprafețe.

toron² sns [At: DN² / E: fr, eg ***thoron***] (Chm) Gaz produs prin dezintegrarea radioactivă a toriului.

toronat, ~ă a [At: DN³ / Pl: *~ați, ~e* / E: ns cf fr *toronné*] Alcătuit din fire subțiri răsucite împreună.

torontoc, ~oacă a vz ***tărântuc***

torontoiul sna vz ***tontoroiul***

toropală¹ sf [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 73ʳ/27 / Pl: *~le* / E: ngr ***τὸ ῥόπαλον***] (Mol) Toroipan (**1**).

toropală² sf vz ***torocală***

toropeală¹ sf [At: COSTINESCU / Pl: *~eli* / E: ***toropi¹*** + *-eală*] (Pfm) **1** Stare de moleșeală (provocată de oboseală, somn, căldură etc.) Si: *somnolență*, (pfm) *toropire¹* (**1**), *torpoare* (**1**). **2** Lâncezeală. **3** Visare. **4** Căldură mare Si: *arșită*, *zăpușeală*.

toropeală² sf [At: DEX / Pl: *~eli* / E: ***toropi²*** + *-eală*] (Reg) Bătaie zdravănă Si: (reg) *toropire²*.

toropi¹ [At: CANTEMIR, HR. 401 / Pzi: *~pesc* / E: ucr ***торопити (ся)***] **1** *vt* (Pfm) A aduce în stare de toropeală¹ (**1**) Si: *a amefi*, *a moleși*. **2** *vt* (Pfm) A copleși (**1**). **3** *vr* (Îvr) A se exalta (**9**).

toropi² vt [At: DRLU / Pzi: *~pesc* / E: drr ***toropală¹***] (Reg) **1** (C. i. ființe) A bate zdravăn. **2** (Pex; c. i. ființe) A omorî. **3** A strica. **4** A zdrobi. **5** A distruge (**1**).

toropire¹ sf [At: CANTEMIR, HR. 401 / Pl: *~ri* / E: ***toropi¹***] **1** (Pfm) Toropeală¹ (**1**). **2** (Îvr) Exaltare (**10**).

toropire² sf [At: DEX / Pl: *~ri* / E: ***toropi²***] (Reg) Toropeală².

toropit¹, ~ă a [At: DRLU / Pl: *~iți, ~e* / E: ***toropi¹***] (Pfm) **1** Cuprins de toropeală¹ (**1**) Si: *amețit*, *amorțit*, *moleșit*, (reg) *trândav²* (**7**). **2** Vlăguit. **3** Copleșit² (**1**) (de ceva).

toropit², ~ă a [At: TEODOREANU, M. II, 144 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***toropi²***] (Reg) **1** Care este bătut zdravăn. **2** Terciuit (**1**). **3** Care este distrus Si: *nimicit*.

toropitor¹, ~oare a [At: CAMIL PETRESCU, O. I, 265 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***toropi¹*** + *-tor*] (Pfm) Care toropește¹ (**1**) Si: *amețitor*, *moleșitor*.

toropitor², ~oare a [At: AR (1829), 7²/27 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***toropi²*** + *-tor*] (Reg) Care distruge Si: *nimicitor*.

torosi vi [At: ISPIRESCU, ap. TDRG / Pzi: *~sesc* / E: pbl fo] (Reg) A vorbi mult Si: (pfm) *a flecări*, *a trăncăni¹* (**4**).

toroșip sn vz ***tărășip***

toroște sf vz ***toriște***

toroșteală¹ sf [At: PAȘCA, GL. / Pl: *~eli* / E: nct] (Olt) Umflătură în gât Si: (pop) *gâlcă*.

toroșteală² sf [At: COMAN, GL. / Pl: *~eli* / E: ***toroști*** + *-eală*] (Reg) Terciuială (**4**).

toroști vtr [At: LEXIC REG. 25 / V: (reg) ***~ojni*** / Pzi: *~tesc* / E: formă expresivă] (Reg) **1-2** A (se) zdrobi.

torpac sm vz ***târpac***

torpan sn vz ***târpan***

torpedare sf [At: DN³ / Pl: *~dări* / E: ns cf ger *torpedieren*, sp *torpedear*] **1-3** (Rar) Torpilare (**1-3**).

torpedo¹ sn [At: DL / A și: *~do* / Pl: *~uri* / E: fr ***torpédo***] **1** Perete care separă într-un autovehicul locul motorului de cel rezervat conducătorului și pe care se fixează aparatele de bord. **2** Sistem de frână la unele vehicule (biciclete etc.), care se bazează pe strângerea axei. **3** (Rar) Torpilă (**2**).

torpedo² sni [At: DN³ / E: nct] Salam gros, preparat din carne tocată de porc și de vită amestecată cu bucăți de slănină.

torpid, ~ă a [At: C. PETRESCU, O. P. I, 41 / Pl: *~izi, ~e* / E: fr ***torpide***] **1** (Rar; d. oameni) Leneș. **2** (Rar; d. oameni) Greoi (**1**). **3** (D. plăgi, leziuni etc.) Fără tendință de vindecare sau de agravare.

torpila vt [At: CADE / Pzi: *~lez* / E: fr ***torpiller***] **1** A ataca o navă dușmană cu torpile (**2**). **2** A scufunda o navă dușmană cu ajutorul torpilelor (**2**). **3** (Fig) A face să eșueze (un plan, o acțiune etc.) Si: *a submina*. **4** (Teh) A efectua operația de producere a exploziei comandate de la suprafață în interiorul găurii de sondă cu ajutorul unei torpile (**3**).

torpilare sf [At: DL / Pl: *~lări* / E: ***torpila***] **1** Atacare a unei nave cu torpile (**2**) Si: (rar) *torpedare* (**1**). **2** (Rar) Scufundare a unei nave în urma torpilării (**1**) Si: (rar) *torpedare* (**2**). **3** (Fig) Subminare a unui plan, a unei acțiuni etc. Si: *torpedare* (**3**). **4** (Teh) Producere a exploziei comandate de la suprafață în interiorul găurii de sondă cu ajutorul unei torpile (**3**).

torpilă sf [At: BARCIANU / Pl: *~le* / E: fr ***torpille***] **1** Pește marin cu schelet cartilaginos, cu corpul turtit, capabil să producă la atingere descărcări electrice cu care își ucide prada (*Torpedo marmorata*). **2** (Mil) Proiectil submarin prevăzut cu motor propriu și cu încărcătură de exploziv, care poate fi lansat de la bordul unei nave, dintr-un avion sau de pe coastă în scopul distrugerii navelor inamice Si: (rar) *torpedo¹* (**3**). **3** Recipient

cu exploziv folosit pentru a face o torpilare (4). 4 (Iuz; îc) **Om-~** Torpilă (2) condusă la țintă de unul sau doi oameni, care se îndepărtau după ce o prindeau de fundul navei.

torpilor [At: BARCIANU / Pl: *~oare* sn, *~i* sm / E: fr ***torpilleur***] (Mil) **1** *sn* Navă de război ușoară și rapidă, echipată cu instalații de lansat torpile (**2**). **2** *sm* Marinar specializat în manevrarea și lansarea torpilelor (**2**). **3** *a* (Îs) *Vedetă ~oare* Navă ușoară de luptă, cu tonaj mic și viteză foarte mare, înzestrată cu tuburi de lansare a torpilelor (**2**), cu grenade antisubmarine și cu armament antiaerian.

torpoare *sf* [At: C. PETRESCU, C. V. 142 / E: fr ***torpeur***] (Pfm; rar) **1** Toropeală[1] (**1**). **2** Lâncezeală.

torques *sn* [At: DN[3] / E: ns cf lat *torques*] (Ltm) Colier metalic, în formă de torsadă (**3**) și terminat cu două ornamente.

torr *sm* [At: CIȘMAN, FIZ. I, 287 / Pl: *~i* / E: fr ***torr***] (Fiz) Unitate de măsură a presiunii egală cu presiunea exercitată de o coloană de mercur înaltă de 1 mm, la o temperatură de 0^0 C.

tors[1] *sn* [At: I. IONESCU, D. 248 / E: ***toarce***] **1-2** Toarcere (**1-2**). **3** (Reg; îla) *~* **în** *~* Cu firele de bătătură bine răsucite (la fel ca cele folosite pentru urzeală). **4** (Reg; îs) *~ în ~* Pânză de bumbac foarte subțire. **5** (Pop; rar) Sunet produs în timpul torsului[1] (**1-2**). **6** Sunet produs de pisici când torc (**11**).

tors[2] *sn* [At: BARCIANU / V: (rar) *~o* / Pl: *~uri* / E: fr ***torse***, it ***torso***] **1** Sculptură reprezentând partea superioară a corpului omenesc fără membre și uneori fără cap. **2** (Pex) Trunchiul[2] (**16**) (gol al) corpului omenesc.

tors[3], ***toarsă*** *a* [At: BIBLIA (1688), 65[2]/10 / Pl: *~rși*, *toarse* / E: ***toarce***] **1** (D. materiale textile) Care a fost făcut fire. **2** (D. fire) Care este obținut prin toarcere (**1-2**) Si: *răsucit*, (înv) *tort[1]*. **3** (Olt; fig; d. corpul omului) Lung și subțire. **4** (Olt; fig; d. corpul omului) Zvelt. **5** (Olt; fig; d. lemne) Lung, drept și fără noduri.

torsada *vt* [At: DN[3] / Pzi: *~dez* / E: fr ***torsader***] (Frî) A răsuci un fir în jurul unei axe, diferită de cea proprie.

torsadare *sf* [At: DN[3] / Pl: *~dări* / E: ***torsada***] (Frî) Răsucire a unui fir în jurul unei axe diferite de cea proprie.

torsadă *sf* [At: VALIAN, V. / Pl: *~de* / E: fr ***torsade***] **1** (Îvr) Mănunchi de fire răsucite Si: *ciucure*, *franj*. **2** Motiv arhitectonic decorativ de forma unei frânghii răsucite. **3** Motiv de împletitură de forma unei frânghii răsucite, a unei spirale etc.

torsat, ***~ă*** *a* [At: CIȘMAN, FIZ. I, 238 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ns cf *tors[3]*] (Rar) Răsucit.

torsătoare *sf* [At: VUIA, PĂST. 166 / Pl: *~ori* / E: ***tors[1]*** + *-ătoare*] Torcătoare (**5**).

torsătorie *sf* [At: H IX, 474 / E: ***tors[1]***] (Reg) **1-2** Meseria de a toarce (**2-3**).

torsătură *sf* [At: AETHIOPICA, 79[r]/8 / Pl: *~ri* / E: ***tors[1]*** + *-ătură*] **1** Ceea ce s-a tors[3] (**2**) Si: *tort[2]* (**1**), (îrg) *torsură* (**1**). **2** (Ccr) Tort[2] (**2**).

torsio- [At: DN[3] / P: *~si-o-* / E: fr, it ***torsio-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația „răsucire".

torsiograf *sn* [At: M. D. ENC. / P: *~si-o~* / Pl: *~e* / E: fr ***torsiographe***] Aparat folosit pentru înregistrarea grafică a deformațiilor barelor supuse la răsucire.

torsiogramă *sf* [At: DN[3] / P: *~si-o~* / Pl: *~me* / E: fr ***torsiogramme***] Înregistrare grafică a deformației la torsiune (**1**) cu ajutorul torsiografului.

torsiometru *sn* [At: IONESCU-MUSCEL, FIL. 57 / P: *~si-o~* / Pl: *~re* / E: fr ***torsiomètre***] **1** Instrument pentru determinarea deformației la torsiune (**1**) a barelor. **2** (Tex) Instrument pentru determinarea numărului de răsuciri pe o anumită lungime de fir. **3** Aparat pentru determinarea rezistenței hârtiei la răsucire.

torsiona *vt* [At: M. D. ENC. / P: *~si-o~* / Pzi: *~nez* / E: ***torsiune***] A prelucra un material prin răsucire.

torsionare *sf* [At: M. D. ENC. / P: *~si-o~* / Pl: *~nări* / E: ***torsiune***] Operație de prelucrare a materialelor prin răsucire.

torsionat, ***~ă*** *a* [At: BARBU, PRINC. 60 / P: *~si-o~* / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***torsiona***] Răsucit.

torsiune *sf* [At: MARIN. F. 373 / P: *~si-u~* / Pl: *~ni* / E: fr ***torsion***] **1** (Tch) Deplasare relativă a două secțiuni paralele și transversale ale unui obiect solid Si: *răsucire*. **2** (Med) Luxație. **3** Indice care arată gradul de torsiune (**1**) al unui material textil. **4** (Mat) Calitate caracteristică a curbelor (din spațiu).

torso *sn* vz ***tors[2]***

torsură *sf* [At: LB / Pl: *~ri* / E: ***tors[1]*** + *-ură*] (Îrg) **1** Torsătură (**1**). **2** (Ccr) Tort[2] (**2**).

torșon *sn* [At: DEX / Pl: *~oane* / E: fr ***torchon***] (Frm) Bucată de cârpă, de vată etc.

tort[1] *a* [At: EMINESCU, P. L. 7 / E: ***toarce***] (Îvr; d. fire) Tors[3] (**2**).

tort[2] *sn* [At: PO 310/27 / Pl: *~uri*, (îvr) *~ure* / E: ml ***tortus***] **1** Torsătură (**1**). **2** (Ccr) Fir tors[3] (**2**) de cânepă sau de in Si: *torsătura* (**2**), (îrg) *torsura* (**2**). **3** (Reg; d. pânză; îla) *~* **în** *~* Țesut numai din fire de cânepă sau de in. **4** (Reg; îe) **A avea gâtul ca ~ul** A fi foarte slab. **5** (Reg; îe) **A i se face** (cuiva) **gâtul ca ~ul** A slăbi foarte tare. **6** (Reg; îe) **Parcă-i un fir de** *~* Se spune despre o persoană foarte slabă. **7** (Reg; îe) **A fierbe** (pe cineva) **ca pe** *~* A bate tare pe cineva. **8** (Reg) Scul din fire de tort[2] (**2**). **9** Țesătură din fire de cânepă sau de in.

tort[3] *sn* [At: BARCIANU / V: (înv) ***~a*** *sf* / Pl: *~uri* / E: ger ***Torte***] Prăjitură făcută din mai multe straturi de aluat și de cremă, dulceață etc. (acoperită cu cremă sau cu glazură și ornamentată) Si: (reg) *tortată*.

tortar *s* [At: ARH. FOLK. V, 114 / Pl: ? / E: ***toartă*** + *-ar*] (Trs) **1** Sfredel cu care se găurește toarta la vasele de lemn. **2** (Prc) Mâner al sfredelului. **3** Clanță la ușă.

tortată *sf* [At: F (1883), 262 / V: (reg) ***tur~*** / Pl: *~te* / E: mg ***tortáta***] (Trs) Tort[3].

torta *sf* vz ***tort[3]***

tortări *vt* [At: ARH. FOLK. V, 114 / Pzi: *~resc* / E: ***toartă***] (Reg) A sfredeli toartele ciubărului.

tortău *sn* vz ***tartău***

tortel *sm* vz ***torțel[1]***

torteț *sn* [At: DDRF / Pl: ? / E: ns cf *turtel[1]*] (Reg) **1** (Îe) **A-i tăia** (cuiva) **~ul** A-i strica cuiva rostul. **2** (Îae) A-i tăia cuiva craca de sub picioare.

torti *vi* [At: CIAUȘANU, V. 205 / Pzi: *~tesc* / E: ***toartă***] (Reg) **1** (Îe) **A nu o** *~* (cu cineva) A nu se potrivi cu cineva. **2** (Îae) A nu se înțelege cu cineva.

torticolis *sn* [At: BIANU, D. S. / E: fr ***torticolis***] (Med) Simptom caracterizat prin înclinarea laterală a capului și a coloanei cervicale din cauza unei hipertonii musculare, însoțit de durere și de limitarea mișcărilor.

tortil, ***~ă*** *a* [At: DN[3] / Pl: *~i*, *~e* / E: ns cf lat *tortilis*, it *tortile*] (Liv) Care se învârtește în spirală.

torțiță *sf* [At: POLIZU / Pl: *~țe* / E: ***toartă*** + *-iță*] **1-6** (Pop; șhp) Toartă (**1**, **9**, **11**) (mică).

tortoaică *sfs* [At: GLOSAR REG. / E: ***tort[2]*** + *-oaică*] (Reg) Pânză groasă de cânepă.

tortonian, ***~ă*** [At: MG I, 129 / P: *~ni-an* / Pl: *~ieni*, *~iene* / E: fr ***tortonien***] **1** *sn* (Glg) Subetaj al miocenului caracterizat prin depozite marine și lagunare și printr-o faună de lamelibranhiate, gasteropode etc., la care se adaugă și alge calcaroase. **2** *a* Care aparține tortonianului (**1**). **3** *a* Care se referă la tortonian (**1**).

tortorea *sf* vz ***turturea***

tortoreată *sf* vz ***tortoreț***

tortorete *sm* vz ***tortoreț***

tortoreț *sm* [At: LEXIC REG. 87 / V: (reg) ***~ete***, ***tot~*** *sm*, ***~eată***, ***totoreată*** (Pl: *~ețe*) *sf* / Pl: *~i* / E: ns cf *tort[1]*, *înturt*] (Reg) **1** Făcăleț având la partea inferioară două bețișoare fixate în formă de cruce. **2** Făcăleț cu care se zdrobește și se amestecă fasolea fiartă. **3** (Îf *totoreț*) Lemn rotund, nedespicat.

tortoreța *vt* [At: LEXIC REG. 87 / Pzi: *~țez* / E: ***tortoreț***] (Reg) A zdrobi fasolea fiartă.

tortorosi *vt* [At: LEXIC REG. 110 / Pzi: *~sesc* / E: fo] (Buc) A mormăi[1].

tortotel *sm* vz ***torțel[1]***

tortuos, ~oasă *a* [At: COSTINESCU / P: *~tu-os* / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***tortueux***] (Liv) **1** (D. cursul unei ape) Sinuos. **2** (Fig; d. exprimare, gândire etc.) Încurcat. **3** (Fig) Penibil. **4** (Fig; d. acțiuni, fapte etc.) Viclean.

tortuozitate *sf* [At: COSTINESCU / P: *~tu-o~* / S și: (înv) *~osi~* / E: fr ***tortuosité***] (Liv) **1** Întortochere a limbajului. **2** Caracteristică a unor rețele de canale capilare din masa rocilor de a prezenta sinuozități.

tortura¹ *vt* [At: POLIZU / Pzi: *~rez* / E: fr ***torturer***] **1** A supune pe cineva la chinuri fizice sau psihice Si: *a chinui, a schingiui,* (înv) *a pătui², a tescui* **(3)**, (îvp) *a munci,* (pop) *a trudi* **(11)**. **2** (Fig; subiectul indică idei, sentimente, imagini etc.) A preocupa neîncetat (pe cineva) Si: *a frământa, a obseda, a roade*. **3** (Fig) A forța cuvintele, stilul, limba, versul etc.

tortura² *vt* [At: ALR I, 1276/49 / Pzi: *~rez* / E: ***tort²***] (Reg) A fierbe tortul² **(9)** de cânepă.

torturant, ~ă *a* [At: CONSTANTINESCU, S. I. 1 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***torturant***] **1-3** Care torturează¹ **(1-3)** Si: *chinuitor, torturător* **(1-3)**, (liv) *torționar* **(1-3)**.

torturare *sf* [At: DDRF / Pl: *~rări* / E: ***tortura¹***] **1** Supunere a cuiva la chinuri fizice sau psihice. **2** (Fig) Obsesie. **3** (Fig) Forțare a cuvintelor, a stilului, a limbii etc.

torturat, ~ă *a* [At: DDRF / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tortura¹*** cf fr *tortu*] **1** Chinuit² **(2)**. **2** (Fig; d. persoane) Frământat² **(5)**. **3** (Fig; d. cuvinte, limbă, stil etc.) Stâlcit. **4** Răsucit.

torturator, ~oare *smf, a* vz ***torturător***

tortură *sf* [At: ȘINCAI, HR. I, 331/24 / Pl: *~ri,* (îvr) *~re* / E: fr ***torture***, lat ***tortura***] **1** Cazna (la care erau supuși osândiții) Si: *chin,* (înv) *muncitorie,* (îvp) *muncă, muncire*. **2** (Înv) Instrument de tortură **(1)**. **3** Suferință (fizică sau morală) violentă. **4** (Fig) Stâlcire a cuvintelor, a versurilor etc.

torturător, ~oare [At: BARIȚIU, P. A. III, 209 / V: (îvr) ***~rat~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***tortura¹*** + *-(ă)tor*] **1-3** *a* Torturant **(1-3)**. **4-5** *smf* Persoană care torturează¹ **(1, 3)** Si: (liv) *torționar* **(4-5)**.

torturel *sm* vz ***turturel***

torturele *snp* [At: ȘEZ. IV, 233 / E: ***torturi*** (pll *tort²*) + *-ele*] **1-2** (Reg; șhp) Torturi² **(2)** (subțiri).

torturiță *sf* [At: CONV. LIT. XXIII, 1057 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Plantă nedefinită mai îndeaproape.

torță *sf* [At: HELIADE, O. I, 421 / V: (înv) ***toar~, ~rce, ~rcie*** (Pl: *~ii*), ***torție*** (Pl: *~ii*) / Pl: *~țe,* (înv) *~ți* / E: it ***torcia*** cf fr *torche*] **1** Faclă¹ **(1)**. **2** (Fiz) Descărcare electrică de înaltă frecvență, având aspectul unei flăcări de lumânare.

torțel¹ *sm* [At: COTEANU, PL. 15 / V: (reg) ***~rtel, ~rtoț~, ~ției, troț~, turiț~, turtel, turteț, turtuț~, tur~, turțiel*** / E: ***tort²*** + *-el*] **1** (Reg) Plantă fără frunze, cu tulpina filiformă, care se răsucește ca firul de tort² **(2)** în jurul plantelor pe care trăiește, cu florile de culoare roșiatică, care crește prin livezi, fânețe, poiene Si: (reg) *barba-dracului, borangic, cânepa-dracului, gălbează, iarbă-de-crescut-părul, iniță, întorțel, lipici, mătasa-trifoiului, părul-Sfintei-Marii, râie, steagul-zânelor, tâvsă* **(1)** (*Cuscuta epithymum*). **2** (Reg) Plantă cu tulpina de culoare galben-verzuie, mai rar roșcată, cu florile albe sau puțin roșiatice, care crește prin tufișuri și bălării Si: (reg) *borangic, cătină, cânepa-dracului, gălbează, iniță, întorțel, lipici, părul-Sfintei-Marii, râie, steagul-zânelor, tâvsă* **(2)**, *torcățel* (*Cuscuta europaea*). **3** (Bot; reg) Gălbează (*Cuscuta trifolii*). **4** (Bot; Trs) Troscot¹ **(1)** (*Polygonum aviculare*).

torțel² *sm* [At: A I, 26 / Pl: *~ei* / E: ns cf *terțiu²*] (Reg) Berbec de doi ani.

torție *sf* vz ***torță***

torțiel *sm* vz ***torțel¹***

torțional, ~ă *a* vz ***torționar***

torționar, ~ă [At: BARCIANU / P: *~ți-o~* / V: (înv) *~al* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tortionnaire***] (Liv) **1-3** *a* Torturant **(1-3)**. **4-5** *smf* Torturător **(4-5)**. **6** *a* Referitor la tortură **(3)**. **7** *a* De tortură **(3)**. **8** *sm* (Spc) Călău¹ **(1)**.

torțiu *sm* vz ***terțiu²***

torungă *sf* vz ***dorângă***

toruște *sf* vz ***toriște***

tory *smi* [At: SCRIBAN, D. / E: eg ***tory***] (Înv) Membru al Partidului Conservator din Anglia.

tos *ain* [At: ALEXI, W. / V: (înv) ***toz*** / E: tc ***toz*** „praf"] (Îs) *Zahăr ~* Zahăr sub formă de cristale mărunte.

tosăni *vt* [At: LEXIC REG. 73 / V: (reg) ***~soni*** / Pzi: *~nesc* / E: mg ***taszít, taszínt***] (Trs) **1** A înghesui (la perete). **2** A îndesa.

tosc *ain* [At: PUȘCARIUL, L. R. I, 256 / E: fr ***tosque***] (Îs) *Dialectul ~* Dialect albanez vorbit la sud de râul Shkumb și în coloniile albaneze din Grecia și Italia.

toscan, ~ă [At: BARCIANU / Pl: *~i, ~e* / E: it ***toscano***] **1-2** *smf* Persoană care face parte din populația Toscanei sau este originară de acolo. **3** *smp* Populația de bază care locuiește în Toscana. **4-5** *a* Care aparține Toscanei sau toscanilor **(3)**. **6-7** *a* Privitor la Toscana sau la toscani **(3)**. **8-9** *a* Caracteristic Toscanei sau toscanilor **(3)**. **10** *a* Originar din Toscana. **11** *sfa* Dialect vorbit de toscani **(3)**. **12** *a* (Îs) *Ordin ~* Ordin arhitectural roman imitat după ordinul doric, caracterizat printr-o mare simplitate, cu aspect de robustețe puțin greoaie.

tosic, ~ă *a* vz ***toxic***

tosoni *v* vz ***tosăni***

tost *sn* vz ***toast***

toșcă *sf* vz ***toșcă¹***

toșeni *v* vz ***tușina***

toșmagi *smp* vz ***tocmagi***

tot¹ *sm* vz ***tăut***

tot², toată [At: PSALT. HUR. 5ʳ/15 / V: (reg) ***tăt*** *anh, av,* (îrg) ***~uluș*** *anh* / Pl: *toți, toate,* (înv) *tute af,* (îvr) *tus am* / G-D pl: *tuturor, tuturora,* (îvr) *toturor,* (reg) *tutulor* / E: ml ***totus***] **1** *anh* (Lsg) Întreg. **2** *anh* (D. oameni) Cu întreg corpul. **3** *anh* (Indică alcătuirea, componența unui ansamblu) Din care nu lipsește nimeni sau nimic. **4** *anh* (Indică cantitatea) Cât există. **5** *anh* (Îlpp) **Cu ~ (sau toată, toți, toate)...** ori **cu toate acestea** În pofida... **6** *anh* (Lsg) Deplin (4). **7** *anh* (Pfm; indică ideea de superlativ; îla) **De ~...** sau **de toată...** Cum nu se poate mai mult. **8** *anh* (Îlav) **În toată libertatea** Neconstrâns. **9** *anh* (Indică întinderea, cuprinsul) Cât e de mare. **10** *anh* (Indică durata) Cât durează. **11** *anh* (Lpl) În număr complet. **12** *anh* (Sugerând varietatea) De diferite feluri. **13** *anh* (Îlav) **Din** (sau, înv, **de în**) **toate părțile** De pretutindeni. **14** *anh* (Îlav) **În toate părțile** (sau, înv, **locuri**) ori **peste** (sau, rar, **prin**) **~ locul** sau **peste ~** Pretutindeni. **15** *anh* (Pop; îe) **A asculta cu toate urechile** A asculta cu mare atenție. **16** *anh* (Pop; îe) **A râde cu toți dinții** A râde astfel încât să i se vadă toți dinții. **17** *anh* (Pop; îae) A râde foarte tare. **18** *anh* (Pop; îe) **A vârî** (sau **a băga**) **pe cineva în toți sperieții** (sau **în toate boalele, în toate grozile morții**) A înfricoșa pe cineva foarte tare. **19** *anh* (Alcătuiește, împreună cu un *nc*, numerale colective) *Toți șase*. **20** *anh* (Îvp; lsg) Fiecare (dintre...) Si: *oricare*. **21** *anh* (Îla) **De toată ziua** (sau **de toate zilele**) De fiecare zi Si: *cotidian*. **22** *anh* (Pfm; îla) **~ soiul de...** ori **de ~ soiul** sau (reg) **în toată forma** Fel de fel Si: *variat*. **23** *anh* (Pfm; îlav) **În toate chipurile** sau **în ~ chipul** În multe feluri. **24** *anh* (Pfm; îlav) **În** (sau, rar **pe**) **toată vremea** ori **în toate vremi** În fiecare clipă Si: *mereu, necontenit*. **25** *anh* (Precedat de „și", completând o enumerare) Restul care n-a fost amintit Si: *celelalte*. **26** *pnh* (Lpl) Lucrurile sau ființele care intră în discuție sau care sunt de același fel (fără să lipsească nici unul). **27** *pnh* (Îlav) **Înainte** (sau **mai întâi**) **de toate** În primul rând. **28** *pnh* (Predomină ideea de varietate, de diversitate) Orice lucru, fără alegere. **29-30** *pnh* (Îls; și îla) **De toate** (Lucruri) de diferite feluri. **31** *pnh* (Pop; îe) **Toate ca toate** (sau, rar, **toatele**), **dar...** Celelalte ar mai merge, dar... **32** *pnh* Lucrurile care, considerate împreună, formează un ansamblu. **33** *pnh* (Îlav) **De** (sau, înv, **întru**) **~** sau **cu** (sau **în, întru**) **~ul**, (pop) **cu** (sau **întru**) **~ului ~**, (înv) **cu ~ul** (sau **~uluș**) **~**, (reg) **cu ~ului (~ului), ~ în ~** În întregime. **34** *pnh* (Îlav) **De toți** (sau **de toate**) ori **cu ~ul** sau (pop) **în ~ului ~**, (înv) **în ~**, (reg) **de ~** În total. **35** *pnh* (Pop; îlav) **În ~** sau **în ~ului ~** Într-un cuvânt. **36** *pnh* (Îlav) **De ~** Pentru totdeauna Si: *definitiv*. **37** *pnh* (Îlav) **De ~** sau **cu ~ul**, (reg) de (sau **cu**) **~ului ~**, **cu ~ului** Foarte (1). **38** *pnh* (Îlpp) **Cu ~ cu...** sau **cu cineva** (sau **cu ceva**) **cu ~** (sau, înv, **cu ~ul**) sau, reg, **cu ~ cu cineva** (sau **cu ceva**) Împreună cu... **39** *pnh* (Îe) **Asta-i ~** sau **atâta** (sau **atâta-i**) **~** Doar atât (și nimic mai mult). **40** *pnh*

(Pfm; îe) **A nu fi în toate ale mele (ale tale, ale ei** etc.) A nu fi în deplinătatea facultăților mintale. **41** *pnh* (Pfm; îae) A fi abătut. **42** *pnh* (Îs) *Femeie la toate* Femeie (de serviciu) care îndeplinește singură toate treburile dintr-o casă. **43** *pnh* (Îs) *Om bun la toate* Persoană care se pricepe la toate. **44** *pnh* (Îlc) **Cu toate că...** Deși... **45** *snsa* Întreg (rezultat din unirea elementelor componente) Si: *totalitate* **(1)**, (înv) *totime* **(1)**. **46** *snsa* (Fig) Natură. **47** *snsa* (Fig) Univers. **48** *snsa* (Fig) Lucru esențial (la care se reduc toate celelalte). **49** *sn* (Pop; îe) **Aici e ~ul** Asta explică lucrurile. **50** *av* (Exprimă continuitatea, persistența) Și acuma Si: *încă*. **51** *av* (Îcn) Nici acuma. **52** *av* Tot timpul Si: *mereu*. **53** *av* Fără a se opri Si: *întruna, necontenit, neîncetat*. **54** *av* (Fam îe) **Să ~ aibă...** Ar putea să aibă (cel mult)... **55** *av* (Reg; îe) **Să ~ fie...** sau **să ~ fi fost...** Ar putea să fie (cel mult). **56** *av* (Pop) În orice împrejurare Si: *totdeauna* **(1)**. **57** *av* (Cu sens iterativ) De repetate ori Si: *adesea*. **58** *av* (Exprimă o gradație a intensității) Din ce în ce. **59** *av* (Stabilește similitudinea) La fel. **60** *av* (Îcr „așa", „asemenea", „astfel", „atâta", „același") Exact așa (sau atâta, același) Si: *întocmai*. **61** *av* (Îcr „așa" sau „atât de...") Formează gradul de egalitate al comparativului (*Tot atât de frumos*.). **62** *av* (Pfm; îe) **Mi-e ~ atâta** Mi-e perfect egal. **63** *av* (Indică revenirea sau apariția într-o situație similară) Din nou Si: *iarăși*. **64** *av* (Exprimă periodicitatea, regularitatea) De fiecare dată Si: *întotdeauna, regulat*. **65** *av* În mod exclusiv Si: *numai*. **66** *av* (Pop; îla) **~ unul și unul** De frunte Si: *ales*. **67** *av* Fără excepție. **68** *av* În întregime Si: *complet*. **69** *av* (Urmat de un substantiv precedat de art. nehot.) Același. **70** *av* (Urmat de numeralul „unu") Unu singur. **71** *av* Și așa Si: *oricum*. **72** *av* În orice caz. **73** *av* Și încă Si: *totuși* **(2)**. **74** *sn* Întreg.

total, ~ă [At: LB / Pl: *~i, ~e* a, *~uri* sn / E: fr ***total***] **1** *a* Care cuprinde totul[2] **(1)** Si: *complet, integral, întreg*. **2** *av* În întregime. **3** *a* (Cu valoare de superlativ) Cât se poate de mare. **4** *a* Desăvârșit **(3)**. **5** *a* Absolut **(1)**. **6** *a* (D. actori) Care întrunește mai multe calități necesare unui spectacol teatral modern. **7** *sn* Întreg rezultat din însumarea părților Si: (înv) *totime* **(2)**. **8** *sn* (Spc) Sumă rezultată dintr-o adunare. **9** *av* (Îlav) **În ~** Una peste alta. **10** *av* (Îal) Pe de-a-ntregul.

totalitar, ~ă *a* [At: CĂLINESCU, C. O. 24 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***totalitaire***] **1-2** (D. regimuri politice) Care preconizează sau aplică totalitarismul. **3** Privitor la totalitarism. **4** Care ține de totalitarism. **5** (Rar) Care cuprinde totalitatea elementelor unui ansamblu.

totalitarism *sn* [At: DL / E: fr ***totalitarisme***] Regim politic autocrat care aplică dictatura unei minorități, prin conducerea și controlul întregii activități în stat, îngrădind libertățile democratice și practicând o politică de forță și violență.

totalitate *sf* [At: HASDEU, I. V. 244 / Pl: *~tăți* / E: fr ***totalité***] **1** Tot[2] **(45)**. **2** (Îla) **În ~a lui (sau a ei)** sau **în ~** În întregime.

totaliza *vt* [At: DDRF / Pzi: *~zez* / E: fr ***totaliser***] **1** A face totalul **(7)**. **2** A întruni un număr de... Si: *a însuma*. **3** (Pex)A sintetiza.

totalizant, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***totalisant***] **1-3** Care totalizează **(1-3)**.

totalizare *sf* [At: DN[2] / Pl: *~zări* / E: ***totaliza***] **1** Efectuare a totalului **(7)**. **2** Întrunire a unui număr de... Si: *adunare, însumare*. **3** (Pex) Sintetizare.

totalizator, ~oare [At: CADE / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***totalisateur***] **1** *a* Care însumează. **2** *sn* Aparat care totalizează **(2)** mecanic o serie de numere.

totalmente *av* [At: GHEREA, ST. CR. II, 19 / V: (îvr) ***~min~*** / E: fr ***totalement***, it ***totalmente***] În întregime Si: (îvr) *totalnic*.

totalminte *av* vz ***totalmente***

totalnic *av* [At: VEISA, I. 175[2]/22 / E: ***tot***[2] + *-alnic*] (Îvr) Totalmente.

totarcă *sf* vz ***tătarcă***

totâlcă *sf* vz ***tutelcă***

totârlă *sf* [At: DAMÉ, T. 135 / Pl: *~le* / E: ns cf *cocârlă*] (Olt) **1** Rotiță la scripeții ițelor. **2** Rotiță de lemn la fusul cu care se răsucește lâna. **3** (Atm) Rotula genunchiului.

totdauna *av* vz ***totdeauna***

totdeauna *av* [At: VARLAAM, C. 253 / V: (înv) ***~eun***, (reg) ***tăda~, tădău~, tăd~, tădiu~, toda~, todau~, tod~, todeu~, ~dau~, ~eu~*** / E: ***tot***[2] + ***de*** + ***a*** + ***una***] **1** În tot timpul (de până acum) Si: *mereu, necontenit, oricând, pururea, tot*[1] **(56)**. **2** (Îlav) **Pentru ~** Definitiv **(1)**. **3** (Îlav) **Din** (sau **de**) **~** De la început. **4** (Îal) Mereu. **5** (Îla) **De ~** Obișnuit. **6** De fiecare dată. **7** De obicei.

totdeodată *av* [At: MARCOVICI, D. 15/26 / E: ***tot***[2] + ***de*** + ***o*** + ***dată***] (Rar) Totodată.

totdeun *av* vz ***totdeauna***

totdeuna *av* vz ***totdeauna***

totem *sn* [At: CADE / Pl: *~uri*, (rar) *~i* m / E: fr ***totem***] **1** Animal, plantă, obiect, considerat ca strămoș și protector al unei ginți sau al unei fratrii în cadrul orânduirii gentilice și venerat ca atare. **2** Imagine a unui totem **(1)**, reprezentată sculptural.

totemic, ~ă *a* [At: DN[2] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***totémique***] **1** Care se referă la cultul totemurilor **(1)**. **2** Care aparține totemului **(1)**. **3-4** Privitor la totem **(1-2)**.

totemism *sn* [At: ȘĂINEANU, D. U. / E: fr ***totémisme***] **1** Cultul religios primitiv al totemurilor **(1)**. **2** Credință în totemuri **(1)**.

totime *sf* [At: PISCUPESCU, O. 125/13 / V: (îvr) ***toți~*** / Pl: *~mi* / E: ***tot***[2] + *-ime*] (Înv) **1** Tot[2] **(45)**. **2** Total **(7)**.

totnici *sm* vz ***tatniș***

totodată *av* [At: AXINTE URICARIUL, ap. LET. II, 189/3 / E: ***tot***[2] + ***o*** + ***dată***] În același timp Si: *simultan*, (rar) *totdeodată*.

totoli *vt* [At: LEXIC REG. 22 / Pzi: *~lesc* / E: ns cf *mototoli*] (Buc; Mar) A șifona.

totoloț *sm* [At: CADE / Pl: *~i* / E: form expresivă] (Mol; Trs) Cocoloș **(1)**.

totoreață *sf* vz ***tortoreț***

totoreț *sm* vz ***tortoreț***

tot-teren *ain* [At: DEX / E: ***tot***[2] + ***teren*** după fr *tout-terrain*] (D. autovehicule) Care este echipat în așa fel, încât să poată rula pe orice teren, păstrându-și performanțele.

totuluș *a* vz ***tot***[2]

totuna *av* [At: EMINESCU, O. I, 127 / E: ***tot***[2] + ***una***] (Pop) **1** La fel. **2** Același lucru. **3** (Îe) **A(-i) fi** (cuiva) **~** sau (rar) **a face ~** (pentru cineva) Se spune când, din mai multe alternative, cineva nu dă preferință nici uneia, socotindu-le pe toate pe același plan Si: *indiferent*. **4** (Rar) Fără a se opri Si: *întruna*.

totuși *av* [At: PRAV. 193 / V: (înv) *~le* / S și: (nrc) *totuș* / E: ***tot***(u)[2] + ***și***] **1** Cu toate acestea Si: (reg) *meghiș*. **2** Tot[1] **(73)**.

totușile *av* vz ***totuși***

toțesc, ~ească *a* vz ***tăuțesc***

toțește *av* vz ***tăuțește***

toțime *sf* vz ***totime***

tou[1] *pps, aps* vz ***tău***[1]

tou[2] *sn* vz ***tău***[2]

tout *sm* vz ***tăut***

toval *sn* [At: (a. 1770) FURNICĂ, I. C. 29 / V: (înv) ***~ar*** (Pl: *~e*), ***tuv~*** (Pl: *~e*), ***~veli*** *sp*, ***~ară*** *sf* / Pl: *~uri* / E: ucr **товар**] **1** Piele de bovine, porcine sau cabaline, tăbăcită cu substanțe vegetale ori sintetice, întrebuințată pentru fețe de încălțăminte, articole tehnice etc. **2** (Fam; fig) Obraz (gros) al unei persoane (fără caracter).

tovar[1] *sn* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***~ă*** *sf* / Pl: *~e* / E: srb ***tovar***] (Ban; Trs) Povară.

tovar[2] *sn* vz ***toval***

tovară[1] *sf* vz ***toval***

tovară[2] *sf* vz ***tovar***[1]

tovarăș, ~ă [At: SIMION DASC., ap. LET. 182 / V: (reg) ***~râș, ~reș, ~riș, ~roș*** *smf* / Pl: *~i, ~e*, (reg) *~reși* / E: ucr **товариш**, rs **товарищ**] **1** *smf* Persoană considerată în raport cu alta, de care este legată prin viața, prin activitatea dusă în comun sau prin lupta pentru aceeași cauză Si: (pop) *soț*, (reg) *ortac, păitaș*, (înv) *tovărășie* **(7)**. **2** *sm* (Îs) *~ de viață* sau (rar) *~ul vieții* Soț. **3** *sf* (Îs) *~a de viață* Soție. **4** *smf* Ființă, de obicei animal, care însoțește pe cineva sau care stă cu cineva în mod constant. **5** *smf* (Iuz; întrebuințat izolat sau înaintea numelui sau a titlului unei persoane) Termen folosit când cineva se adresa cuiva sau când vorbea de un al treilea. **6** *smf* Asociat într-o afacere. **7** *sm* (Înv) Membru de rând al unei unități

militare. 8 *sfa* (Iuz; fam) Educatoare, învățătoare, profesoară sau dirigintă în școala generală. 9 *smf* (Iuz) Membru al unui partid comunist.

tovarâș, ~ă *smf* vz ***tovarăș***

tovareș, ~ă *smf* vz ***tovarăș***

tovariș, ~ă *smf* vz ***tovarăș***

tovaroș, ~ă *smf* vz ***tovarăș***

tovaroșie *sf* vz ***tovărășie***

tovălaș *sn* [At: NOM. MIN. I, 380 / Pl: *~uri* / E: ***toval*** + *-aș*] **1-2** (Șhp) Toval (**1**) (mai subțire folosit la căptușitul obiectelor de piele).

tovărat, ~ă *a* vz ***tovărât***

tovărășel *sm* [At: TEODORESCU, P. P. 576 / Pl: *~ei* / E: ***tovarăș*** + *-el*] **1-12** (Pop; șhp) Tovarăș (**1-2, 4-6, 9**) (drag).

tovărășesc, ~ească *a* [At: CONTEMP. 1948, nr. 108, 4/2 / Pl: *~ești* / E: ***tovarăș*** + *-esc*] **1-3** Care este specific relațiilor dintre tovarăși (**1, 4, 6**) Si: *amical, prietenos*. **4-6** Care se petrece între tovarăși (**1, 4, 6**) Si: *amical, prietenos*. **7** (Iuz; îs) *Reuniune ~ească* Întâlnire a unor lideri sau a unor membri marcanți ai unui partid comunist.

tovărășește *av* [At: V. ROM. ianuarie 1954, 112 / E: ***tovarăș*** + *-ește*] **1-3** Ca între tovarăși (**1, 4, 6**).

tovărăși *vr* [At: POLIZU / Pzi: *~șesc* / E: ***tovarăș***] (Trs; Ban) A se asocia (cu cineva) într-o afacere.

tovărășică *sf* [At: DLR / Pl: *~șele* / E: ***tovarăș*** + *-ică*] **1-14** (Pop; șhp) Tovarășă (**1, 3-6, 8-9**) (dragă).

tovărășie [At: M. COSTIN, L. 72 / V: (reg) ***~varoș~, ~roș~, ~ruș~*** *sf* / Pl: *~ii* / E: ***tovarăș*** + *-ie*] **1** *sf* Relația dintre tovarăși (**1**). **2** *sf* Prezența a unei persoane alături de alta Si: *companie, societate*. **3** *sf* Grup de tovarăși (**1**). **4** *sf* (Pop; îlav) **În ~ia (cuiva)** Împreună cu (cineva). **5** *sf* (Pop; îe) **A ține** (cuiva) ~ A sta cu cineva pentru a nu-l lăsa singur, pentru a-l distra. **6** *av* (Mol; pe lângă verbele „a merge", „a porni") Ca tovarăși (de drum) Si: *împreună*. **7** *sf* (Înv) Tovarăș (**1**). **8** *sf* Asociere la o întreprindere (comercială) Si: *asociație, întovărășire*, (îvr) *ortăcie*, (reg) *ortăluc*. **9** *sf* (Îlav) **În** ~ În asociere cu cineva. **10** *sf* (Înv) Alianță (**2**).

tovărășire *sf* [At: A III, 2 / Pl: *~ri* / E: ***tovărăși***] (Reg) Întovărășire.

tovărășiță *sf* [At: DONICI, F. II, 21/4 / V: (îvr) *~roș~* / Pl: *~țe* / E: ***tovarăș*** + *-iță*] **1-6** (Pop; șhp) Tovarășă (**1, 3-4**) (dragă) Si: *însoțitoare*.

tovărât, ~ă *a* [At: RETEGANUL, TR. 38 / V: (reg) ***~rat*** / Pl: *~âți, ~e* / E: ***tovărî***] (Ban) **1** Încărcat. **2** (D. femei)Care este gravidă.

tovări *v* vz ***tovărî***

tovărî [At: ANON. CAR. / V: (reg) *~ri* / Pzi: *~răsc* / E: srb ***tovariti***] **1-2** *vtr* (Ban) A (se) încărca. **3** *vr* (Reg) A se îngrășa. **4** *vr* (Reg) A se năpusti asupra...

tovăroșie *sf* vz ***tovărășie***

tovăroșiță *sf* vz ***tovărășiță***

tovărușie *sf* vz ***tovărășie***

tovel *s* [At: RĂDULESCU-CODIN / Pl: ? / E: nct] (Mun) Topor (**1**) mic.

toveli *sp* vz ***toval***

toviște *sf* [At: A III, 5 / Pl: *~ti* / E: srb ***tovište***] (Reg) Loc unde stau vitele ziua la odihnă Si: *zăcătoare*, (reg) *staniște*.

tovolie *sf* [At: ALR II, 3309/762 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Șliț la pantaloni.

toxalbumină *sf* [At: DN³ / Pl: *~ne* / E: fr ***toxalbumine***] Substanță toxică asemănătoare cu albuminele.

toxarh *sm* [At: DN³ / Pl: *~i* / E: gr ***τοξάρχης***] (Ant) Comandant al unei trupe de ostași înarmați cu arcuri, care apărau orașele de jafuri și recoltele de distrugere.

toxemie *sf* [At: DN² / Pl: *~ii* / E: fr ***toxémie***] (Med) Intoxicație generală datorată acumulării unei cantități excesive de toxine în sânge, consecință a insuficienței funcționale a organelor cărora le revine sarcina eliminării lor.

toxic, ~ă [At: DRLU / V: (înv) ***tosic*** (S și: *tossic*) *a*, ***~ă*** *sf* / Pl: *~ici, ~ice* / E: lat ***toxicum***, fr ***toxique***, it ***tossico***] **1** *sn* Otravă. **2** *a* Care are proprietatea de a otrăvi Si: *otrăvitor*.

toxicat, ~ă *a* vz ***intoxicat***

toxică *sf* vz ***toxic***

toxicitate *sf* [At: SCRIBAN, D. / E: fr ***toxicité***] **1** Proprietate a unei substanțe (chimice), a unui mediu etc. de a fi toxic (**2**). **2** (Med) Proprietate a unor microbi de a elibera toxine dăunătoare organismului în care se dezvoltă.

toxicodermie *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: fr ***toxicodermie***] (Med) Toxidermie.

toxicofobie *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: fr ***toxicophobie***] Teamă patologică de otrăvire Si: *toxofobie*.

toxicofor, ~oare *a* [At: DL / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***toxicophore***] (D. viețuitoare) Care conține substanțe toxice (**2**) (pentru om).

toxicogen, ~ă *a* [At: DN² / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***toxicogène***] Care produce o substanță toxică (**2**) Si: *toxigen*.

toxicoloagă *sf* vz ***toxicolog***

toxicolog, ~ă *smf* [At: CADE / V: (înv) ***~oagă*** *sf* / Pl: *~ogi, ~oge* / E: fr ***toxicologue***] Specialist în toxicologie.

toxicologic, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***toxicologique***] **1** Care aparține toxicologiei. **2** Privitor la toxicologie.

toxicologie *sf* [At: COSTINESCU / E: fr ***toxicologie***] Ramură a medicinii care se ocupă cu studierea otrăvurilor și a toxinelor (**1**) și cu tratarea celor otrăviți.

toxicoman, ~ă *smf, a* [At: VINEA, L. I, 155 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***toxicomane***] **1-2** (Persoană) care suferă de toxicomanie.

toxicomanie *sf* [At: DN² / Pl: *~ii* / E: fr ***toxicomanie***] Obișnuința de a introduce în organism cantități crescânde dintr-o substanță toxică, în scopul repetării unor senzații și trăiri neobișnuite, euforice.

toxicoză *sf* [At: DN² / Pl: *~ze* / E: fr ***toxicose***] Infecție gravă la sugari, manifestată prin diaree, vomă, denutriție etc.

toxidermie *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: fr ***toxidermie***] (Med) Erupție cutanată din cauza unei substanțe toxice Si: *toxicodermie*.

toxigen, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***toxigène***, ger ***toxigen***] Toxicogen.

toxiinfecție *sf* [At: ABC SĂN. 354 / P: *~xi-i~* / Pl: *~ii* / E: fr ***toxi-infection***] (Șîs ~ *alimentară*) Infecție acută provocată de consumarea unor alimente contaminate cu microorganisme și cu toxinele lor, care se manifestă prin simptome gastrointestinale grave, febră, tulburări nervoase etc.

toxiinfecțios, ~oasă *a* [At: M. D. ENC. / P: *~xi-in-fec-ți-os* / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***toxiinfecție*** + *-os*] **1** Care aparține unei toxiinfecții. **2** Referitor la toxiinfecție.

toxină *sf* [At: BIANU, D. S. 473 / Pl: *~ne* / E: fr ***toxine***] (Mpl) **1** Substanță organică de natură proteică, cu acțiune toxică, de origine microbiană, vegetală sau animală. **2** Substanță care îngreuiază sau împiedică flotația minereurilor.

toxinemie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***toxinhémie***] (Med) Intoxicație cu produse microbiene, fără trecerea microbilor în circulația sanguină.

toxinoterapie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***toxinothérapie***] (Med) Toxiterapie.

toxiterapie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***toxithérapie***] (Med) Tratament cu ajutorul unor toxine (**1**) Si: *toxinoterapie*.

toxofobie *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: fr ***toxophobie***] (Med) Toxicofobie.

toxoplasmă *sf* [At: DEX / E: fr ***toxoplasme***] (Zlg) Protozoar parazit care se întâlnește în leucocite, la unele mamifere, păsări și uneori la om.

toxoplasmoză *sf* [At: ABC SĂN. 359 / E: fr ***toxoplasmose***] Boală parazitară, congenitală sau dobândită, provocată de un gen de protozoare.

toz *a* vz ***tos***

toză *sf* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 196 / V: (reg) ***do~, ~zlă, ~znă*** / Pl: *~ze* / E: ger ***Dose***] **1** (Ban; Trs) Tabacheră (**1**). **2** (Buc) Cutie de tablă în care se țin bomboanele în prăvălie.

tozlă *sf* vz ***toză***

tozluc *sm* vz ***tuzluc***[1]

toznă *sf* vz ***toză***

tpiu *i* vz ***ptiu***

tpr *i* vz ***ptru***

tpră *sn, i* [At: ALR II, 5742/219 / E: fo] (Reg; rep) **1-2** (Cuvânt care) imită strigătul natural al curcanului.

tpri i vz *ptri*

tpriu i vz *ptri*

tpru i vz *ptru*

tpruș i vz *ptru*

tprușcăli *vi* [At: BUL. FIL. VII-VIII. 368 / Pzi: 3 *~lește* / E: fo cf mg *prüszkől*] (Reg; d. cai) A strănuta.

tptroa i vz *ptru*

tr[1] *sn, i* [At: ARL II. 5752/762 / V: (reg) ***tru*** / E: fo] (Adesea rep sau cu „r" prelungit) **1-2** (Cuvânt care) imită strigătul natural al turturelei. **3-4** (Cuvânt care) imită strigătul natural al porumbelului. **5-6** (Cuvânt care) imită strigătul natural al bibilicii.

tr[2] *i* vz *ptru*

tra *s* [At: (cca 1777-1782) FURNICĂ. I. C. 56 / Pl: ? / E: ngr ***τρᾶ***] (Grî) Fir de aur (utilizat la țesături, la podoabe).

trabant *sm* [At: IC. LUM. (1841). 331[1]/27 / Pl: *~nți* / E: ger ***Trabant***, it ***trabante***, fr ***traban***] (Înv) **1** (Lpl) Corp de gardă format din pedestrași (înarmați cu halebarde), recrutați dintre străini. **2** (Lsg) Soldat dintr-un trabant (**1**) Si: (înv) *dorobanț*. **3** Însoțitor (al unui principe, al unui șef militar). **4** (Ast) Satelit al unei planete. **5** (Pgn; rar) Corp ceresc Si: *astru*.

trabă *sf* vz *treabă*

trabeculă *sf* [At: DN[3] / Pl: *~le* / E: fr ***trabécule***] (Atm) Formație fibroasă musculară, având rol de legătură sau de delimitare.

trabolță *sf* vz ***tărăboanță***[1]

trabonță *sf* vz ***tărăboanță***[1]

trabuc *sn* [At: CARAGIALE, O. II, 106 / V: (înv) *~o* / Pl: *~uri* / E: it ***trabuco***, ger ***Trabuko*** (zigarre)] Țigară de foi.

trabuco *sn* vz ***trabuc***

trac[1] *sn, i* [At: ISPIRESCU, L. 74 / E: fo] **1-2** (Cuvânt care) imită zgomotul produs de o lovitură bruscă și scurtă, care însoțește descărcarea unei arme, tragerea unei săgeți etc.

trac[2] *sns* [At: C. PETRESCU, O. P. II. 216 / E: fr ***trac***] Stare emotivă de care sunt cuprinse unele persoane (mai ales artiștii) când trebuie să apară în fața publicului.

trac[3] *s* [At: REV. CRIT. IV, 146 / Pl: ? / E: nct] (Trs) Lopată cu care se bagă pâinea în cuptor.

trac[4], ***~ă*** [At: C. CANTACUZINO, CM I, 10 / S și: (înv) *thrac* / Pl: *traci, trace* / E: lat ***Thracus***] **1** *smf* Persoană care făcea parte dintr-o veche populație indo-europeană din Tracia Si: (înv) *tracian* (**1**). **2** *smp* Populația care locuia în Tracia Si: (înv) *tracieni* (**2**). **3-4** *a* Care aparține Traciei sau tracilor[4] (**2**) Si: *tracic* (**1-2**). **5** *a* Originar din Tracia Si: *tracic* (**3**). **6-7** *a* Privitor la Tracia sau la traci[4] (**2**) Si: *tracic* (**4-5**). **8-9** *sf, a* (Șîs *limba ~ă*) (Limba) vorbită de traci[4] (**2**).

tracasa *vt* [At: ALEXI, W. / Pzi: *~sez* / E: fr ***tracasser***] (Liv) **1** A sâcâi pe cineva. **2** A plictisi. **3** A deranja (**4**).

tracasant, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***tracassant***] (Liv) **1-3** Care tracasează (**1-3**).

tracasare *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~sări* / E: ***tracasa***] (Liv) **1** Sâcâire. **2** Plictisire. **3** Deranjare (**3**).

tracaserie *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ii* / E: fr ***tracasserie***] (Frr) **1** Dificultate (**3**). **2** Vorbă care provoacă vrajbă. **3** Glumă care provoacă vrajbă.

tracatrucă *sf* [At: ARHIVA XXIV, 237 / Pl: ? / E: ngr ***τρακατροῦκα***] (Reg) Petardă care produce mai multe detunături succesive (întrebuințată de copii ca jucărie).

trachilial *sn* vz ***trahil***

trachinide *snp* [At: DN[3] / E: lat ***trachinidae***] (Zlg) **1** Familie de pești teleosteeni, având ca tip dracul-de-mare, dragonul. **2** (Lsg) Pește din familia trachinidelor (**1**).

tracian, ~ă *smf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / P: *~ci-an* / Pl: *~ieni, ~iene*, (îvr) *~i, ~e* / E: ***Tracia*** + *-ean*] (Înv) **1-2** Trac[4] (**1-2**).

tracic, ~ă *a* [At: XENOPOL, I. R. I, 31 / Pl: *~ici, ~ice* / E: lat ***thracicus***] **1-5** Trac[4] (**3-7**).

tracira *vr* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~rez* / E: nct] (Mun; înv) A se strecura.

traciță *sf* vz ***traistă***[1]

tracna *vi* [At: ENC. VET. 253 / V: (reg) ***~agna*** / Pzi: 3 *~nează* / E: ns cf fr *traquenard*] (D. cai) A se lovi, în mers la trap, cu picioarele dinapoi la cele dinainte.

traco-dac, ~ă [At: IST. L. ROM. II, 313 / Pl: *~-daci, ~-dace* / E: ***trac***[4] + ***dac***] **1** *smf* Persoană care făcea parte din triburile trace care au locuit în Dacia. **2** *smp* Populația tracă din Dacia. **3-4** *a* Care aparține traco-dacilor (**2**) sau limbii lor Si: *traco-dacic* (**1-2**). **5-6** *a* Privitor la traco-daci (**2**) sau la limba lor Si: *traco-dacic* (**3-4**). **7-8** *sf, a* (Șîs *limba ~ă*) (Limba) vorbită de traco-daci (**2**) Si: *traco-dacică* (**5-6**).

traco-dacic, ~ă [At: SCL 1954, 11 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***trac***[4] + ***dacic***] **1-4** *a* Traco-dac (**3-6**). **5-6** *sf, a* Traco-dacă (**7-8**).

tracolog *sm* [At: DEX-S / Pl: *~ogi* / E: drr ***tracologie***] **1-2** Specialist în tracologie (**1-2**).

tracologic, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***tracologie***] **1-2** Referitor la tracologie (**1-2**). **3-4** De tracologie (**1-2**).

tracologie *sf* [At: L. ROM. 1980, 281 / E: fr ***thracologie***] **1** Disciplină care studiază civilizația tracilor[4] (**2**). **2** Disciplină care se ocupă cu studiul limbii tracilor[4] (**2**).

tracoman, ~ă *smf, a* [At: DEX-S / Pl: *~i, ~e* / E: ***trac***[4] + ***man***(ie)] **1-2** (Persoană) care manifestă tracomanie.

tracomanie *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ii* / E: ***trac***[4] + ***manie***] Exagerare a importanței tracilor[4] (**2**) în elucidarea unor probleme de istorie, de cultură etc.

tracrir *sn* vz ***tacrir***

traesăr *sm* [At: ALR II, 6485/2 / V: (reg) ***troacslăr*** / Pl: *~i* / E: ger ***Drechsler***] (Ban) Strungar de canele.

tracșea *sf* vz ***tranșee***

tract[1] *sn* [At: CANTEMIR, HR. 67 / V: (înv) ***~aht, ~ast*** / Pl: *~uri* / E: lat ***tractus***, ger ***Trakt***, pn ***trakt***] (Înv) **1** Unitate administrativ teritorială Si: *district, regiune, ținut*. **2** (Rar) Etaj al unei case. **3** Cale importantă de comunicație. **4** Drum (urmat de cineva). **5** Circulație (a persoanelor și a animalelor).

tract[2] *sn* [At: PARHON, B. 166 / V: (înv) *~us* / Pl: *~uri* / E: lat ***tractus***] (Med) Ansamblu de țesuturi sau de organe care se înlănțuie, formând un sistem.

tract[3] *sn* [At: SCL 1977, 189 / Pl: *~e* / E: fr ***tract***, eg ***tract***] (Iuz) **1-2** Foaie (sau broșură) de propagandă.

tracta[1] *vt* [At: CONTEMP. 1955, nr. 463, 3/3 / Pzi: 3 *~tează* / E: fr ***tracter***] A remorca un vehicul.

tracta[2] *v* vz ***trata***

tractabil, ~ă *a* vz ***tratabil***

tractament *sn* vz ***tratament***

tractare[1] *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~tări* / E: ***tracta***[1]] Tracțiune (**1**).

tractare[2] *sf* vz ***tratare***

tractarisi *v* vz ***tratarisi***

tractarisire *sf* vz ***tratarisire***

tractat[1], ***~ă*** *a* [At: HRISTEA, P. E. 139 / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***tracté***] (D. vehicule) Remorcat.

tractat[2] *sn* vz ***tratat***

tractație *sf* vz ***tratație***

tractălui *v* vz ***trătălui***

tracte *sp* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 125 / E: lat ***tracta, -ae***] (Îvr; ccr) Tratație (**3**).

tractir *sn* [At: DIONISIE, C. 179 / V: (reg) ***~aft~, ~aht~*** / Pl: *~e, ~uri*, (îvr) *~i* sm / E: rs ***трактир***] **1** (Înv) Han[2] (**2**). **2** (Înv) Tratație (cu mâncare și băutură) Si: *cinste, ospătare*. **3** (Înv; îe) **A sta în ~** A se ține de petreceri. **4** (Reg) Casă de toleranță Si: *bordel*. **5** (Reg; îe) **A se certa ca la ~** A se certa fără jenă.

tractirgiu *sm* [At: (a. 1820) ap. N. A. BOGDAN, C. M. 104 / V: (înv) *~rigiu* / Pl: *~ii* / E: ***tractir*** + *-giu*] (Înv) **1-2** Persoană care ține un tractir (**1, 4**).

tractirigiu *sm* vz ***tractirgiu***

tractiriță *sf* [At: C. STAMATI, P. 306 / Pl: *~țe* / E: ***tractir*** + *-iță*] (Înv) **1-2** Soție de tractirgiu (**1-2**). **3-4** Patroană a unui tractir (**1, 4**)

tractirui *vt* [At: DIONISIE, C. 226 / Pzi: ~*esc* / E: ger ***traktieren***] (Îvr) 1 A discuta (2). 2 A analiza (1).

tractobir *s* [At: LEXIC REG. 110 / Pl: ? / E: nct] (Buc) Viță tânără.

tractor *sn* [At: NICA, L. VAM. 243 / Pl: ~*oare* / E: fr ***tracteur***] **1** Autovehicul cu mare putere de tracțiune, folosit în agricultură, silvicultură, construcții, pentru a remorca sau a pune în acțiune diverse utilaje, mașini sau vehicule. **2** (Pex) Tractorul (**1**) împreună cu utilajul pe care îl remorchează. **3** (Spc) Plug mecanic. **4** (Îs) ~ *de sudare* Instalație formată dintr-un cărucior autopropulsat, care se folosește la sudura automată pe lungimi mari.

tractorist, ~ă *smf* [At: CONTEMP. 1948 / Pl: ~*iști*, ~*e* / E: ***tractor*** + -*ist*] **1** Persoană care conduce un tractor (**1, 3**) Si: (reg) *tractoriță* (**1, 3**). **2** Mecanic de tractor (**1, 3**).

tractoriță *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ~*țe* / E: ***tractor*** + -*iță*] (Reg) **1** Tractoristă (**1**).

tractotomie *sf* [At: DN^3 / Pl: ~*ii* / E: fr ***tractotomie***] (Med) Secționare chirurgicală a unui tract^2 de fire nervoase.

tractrice *sf* [At: DN^3 / E: ger ***Traktrix***] (Mat) Curbă plană având proprietatea că, în fiecare punct al ei, segmentul de tangentă, cuprins între punctul de tangență și intersecția tangentei cu o dreaptă fixă, are lungimea constantă.

tractual, ~ă *a* [At: BARIȚIU, P. A. III, 180 / P: ~*tu-al* / Pl: ~*i*, ~*e* / E: lat ***tractualis***] (Înv) **1-2** Care aparține unui tract^1 (**1-2**). **3-4** Referitor la tract^1 (**1-2**).

tractus *sn* vz ***tract***^{2}

tracție *s* vz ***tracțiune***

tracțiune *sf* [At: COSTINESCU / P: ~*ți-u*~ / V: (înv) ~***tie*** / Pl: ~*ni* / E: fr ***traction***] **1** Deplasare a unui vehicul, a unui sistem tehnic etc. prin tragere cu ajutorul unei forțe exterioare (animale sau mecanice) Si: *tractare*^{1}. **2** (Șîs *forță de* ~) Forță pe care un organ de propulsie o exercită asupra unui vehicul, a unui sistem tehnic etc., pentru a-l pune și a-l menține în mișcare. **3** Transport (**1**). **4** Serviciu de mișcare a vagoanelor la căile ferate. **5** (Imp) Solicitare la întindere a unui corp.

tradafir *sm* vz ***trandafir***

tradă *sf* [At: BARONZI, L. 122 / E: pvb ***trăda***] (Îvr) **1-5** Trădare (**1-5**).

tradescanția *sf* [At: M. D. ENC. / E: lat ***Tradescantia*** (*zebrina*)] Plantă erbacee perenă, cu tulpini subțiri și frunze verzi sau roșii-violacee, uneori dungate sau pestrițe, cultivată ca plantă decorativă de apartament (*Tradescantia zebrina*).

trade-union *sn* [At: DEX / P: *treid-iu-ni-on* / Pl: ~*uri* / E: eg ***trade-union***] (Agm) Sindicat (în Marea Britanie) care grupează muncitorii din aceeași ramură de activitate.

trade-unionism *sn* [At: DN^3 / P: *treid-iu-ni-o*~ / E: fr ***trade-unionisme***] (Agm) Curent oportunist în mișcarea muncitorească, formă a ideologiei reformiste, potrivit căreia lupta clasei muncitoare trebuie să se rezume la revendicări economice.

trade-unionist, ~ă [At: DEX / P: *treid-iu-ni-o*~ / Pl: ~*iști*, ~*e* / E: fr ***trade-unioniste***] (Agm) **1-2** *smf, a* (Membru) al trade-unionului. **3** *a* Privitor la trade-union. **4** *a* Caracteristic trade-unionului.

tradidan *sn* vz ***tratidan***

tradie *sf* vz ***tragă***^{1}

tradimânt *sn* vz ***trădământ***

tradirui *vt* [At: ȚICHINDEAL, F. 404/7 / Pzi: ~*esc* / E: ger ***tradieren***] (Îvr) A transmite o informație pe cale orală.

traditor *sm* vz ***trădător***

tradiție *sf* [At: HELIADE O. II, 66 / V: (înv) ~***țiune***, ***trădiciune*** / Pl: ~*ții* / E: fr ***tradition***, lat ***traditio, -onis***] **1** Informație (cu conținut real, legendar sau semilegendar) privitoare la anumite fapte, evenimente din trecut, transmisă oral de-a lungul timpului Si: (înv) *paradosis, trădanie*. **2** Ansamblu de concepții, credințe, obiceiuri, datini, care se statornicesc în cadrul unei colectivități (popor, națiune etc.) și care se transmit din generație în generație. **3** (Pex) Patrimoniu cultural. **4** Obicei statornicit (din vechime) și urmat riguros Si: *datina*, (înv) *tocmeală* (**41**). **5** Fel de a gândi, de a acționa, de a crea etc., preluat de la înaintași. **6** Transmitere (pe cale orală) în decursul unui timp îndelungat. **7** (Jur; înv) Remitere a unui lucru în urma unei vânzări sau a unei înțelegeri.

tradițional, ~ă *a* [At: BARIȚIU, P. A. III, 36 / P: ~*ți-o*~ / Pl: ~*i*, ~*e* / E: fr ***traditionnel***] **1** Care s-a păstrat prin tradiție (**1**). **2** Care ține de tradiție (**4**). **3** Întemeiat pe tradiție (**2**). **4** Potrivit unei tradiții (**4**). **5** (D. cântece, dansuri etc.) Care este legat de anumite obiceiuri, ritualuri, evenimente Si: *folcloric, popular*. **6** (Rar) Tradiționalist (**2**). **7** Obișnuit.

tradiționalism *sn* [At: LOVINESCU, C. VII, 18 / P: ~*ți-o*~ / E: fr ***traditionalisme***] **1** Atașament (exagerat, necritic) față de tradiție (**2**), fără selecționarea și aprecierea ei din punctul de vedere al cerințelor progresului. **2** Tendință de supraevaluare a elementelor tradiției (**4**), ca valori în sine Si: *conservatorism*. **3** (În mișcarea culturală și literară) Tendință excesivă spre folclor, istorie etc., care se opune modernismului și respinge ideea de civilizație.

tradiționalist, ~ă [At: CADE / P: ~*ți-o*~ / Pl: ~*iști*, ~*e* / E: fr ***traditionaliste***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care respectă tradiția (**4**) Si: (rar) *tradițional* (**6**). **3-4** *smf, a* (Partizan) al tradiționalismului (**2**) Si: *conservator*. **5-6** *a* Referitor la tradiționalism (**2-3**). **7-8** *a* Caracteristic tradiționalismului (**2-3**).

tradițiune *sf* vz ***tradiție***

traducător, ~oare *smf* [At: NEGRUZZI, S. I, 343 / Pl: ~*i*, ~*oare* / E: ***traduce*** + -*ător*] **1** Persoană care traduce (**1**) (un text) dintr-o limbă în alta (în cadrul profesiunii sale) Si: *translator* (**1**), (înv) *tălmaci* (**1**), *tălmăcitor, tâlcuitor* (**2**), *tergiman*. **2** (Pfm) Persoană care înșală (în dragoste).

traduce [At: (a. 1794) IORGA, S. D. XIII, 17 / Pzi: ~*uc*; Ps ~*usei*; Par ~*us*; Imt ~*du* / E: lat ***traducere***, fr ***traduire***] **1** *vt* A transpune (în scris sau oral) un cuvânt, un text, o frază, o carte dintr-o limbă în alta Si: *a transla* (**1**), (îvp) *a tălmăci* (**1**), (îrg) *a tâlcui* (**4**), (înv) *a întraduce, a transporta* (**6**). **2** *vt* (Spc) A transpune un text telegrafic după semnalele recepționate. **3** *vt* (Fig) A reprezenta ceva într-o altă formă (cu ajutorul artei). **4** *vt* (Fig) A transpune pe alt plan. **5** *vt* (Fig; șîe **a ~ în viață**) A pune în aplicare (un principiu, un plan) Si: *a înfăptui, a realiza*. **6-7** *vtr* A (se) manifesta. **8** *vt* (Pfm) A înșela (în dragoste). **9** *vt* (Teh) A face o traducere (**8**). **10** *vt* (Îvr) A transfera (**1**). **11** *vt* (Juz; șîe **a ~ pe cineva în fața justiției**) A deferi justiției. **12** *vt* (Teh) A transmite (**7**).

traducere *sf* [At: NEGRUZZI, S. I, 339 / V: (înv) ***trad***~ / Pl: ~*ri* / E: ***traduce***] **1** Transpunere (în scris sau oral) a unei fraze, a unui text, a unei cărți dintr-o limbă în alta Si: *tradus*^{1}, *translație* (**1**), (îvp) *tălmăcire* (**1**), (înv) *tălmăcitură* (**1**), *tâlcovanie* (**2**), *tâlcuială, tâlcuire* (**4**), *traducție* (**1**), (îvr) *tălmăcit*^{1}, *trăducăciune* (**1**), *transportare* (**2**). **2** (Ccr) Scriere cuprinzând o transpunere dintr-o limbă în alta Si: (înv) *traducție* (**2**). **3** (Fig) Reprezentare a ceva într-o altă formă (cu ajutorul artei) Si: *interpretare*. **4** (Fig) Transpunere pe alt plan. **5** (Fig; șîs ~ *în viață*) Punere în aplicare (a unui principiu, a unui plan) Si: *înfăptuire, realizare*. **6** Manifestare. **7** (Pfm) Înșelare (în dragoste). **8** (Fiz) Transformare a unei mărimi de o anumită natură (viteză, presiune, temperatură etc.) într-o mărime de altă natură (tensiune electrică, curent electric), în vederea transmisiunii informației asociate acestora.

traductibil, ~ă *a* [At: COSTINESCU / Pl: ~*i*, ~*e* / E: ***traduce*** după fr *traduisible*] **1** Care poate fi tradus^2 (**1**) dintr-o limbă în alta. **2** (Fig) Care poate fi exprimat prin alte mijloace. **3** (Fig) Care poate fi interpretat.

traductibilitate *sf* [At: LOVINESCU, C. VII, 153 / E: ***traductibil*** + -*itate*] Însușirea de a fi traductibil (**1**).

traductor *sn* [At: LTR^2 432 / Pl: ~*oare* / E: fr ***traducteur***] **1** Dispozitiv care efectuează operația de traducere (**8**) într-un sistem tehnic^2 de reglaj automat, de telecomunicație, de măsurare pe cale electrică a mărimilor neelectrice. **2** (Spc) Aparat folosit în telegrafie pentru a traduce (**2**) combinațiile de semnale electrice primite în caracterele tipografice corespunzătoare.

traducție *sf* [At: HELIADE, O. II, 428 / V: (înv) ~*iune*, (îvr) ~***io***, ~***uțiune*** / Pl: ~*ii* / E: lat ***traductio, -onis***, fr ***traduction***, it ***traduzione***] **1-2** (Înv) Traducere (**1-2**).

traductio *sf* vz ***traducție***

traducțiune *sf* vz ***traducție***

tradus**[1]* *sn* [At: MDA ms / E: ***traduce] Traducere (1).
tradus**[2]*, **~ă** *a* [At: MDA ms / Pl: *~uși, ~e* / E: ***traduce] **1** (D. cuvinte, fraze, texte) Transpus într-o altă limbă Si: (îvp) *tălmăcit*[2] (1). **2** (Fig; șîs *~ în viață, în planul real*) Care a fost realizat în mod concret. **3** (Pfm) Înșelat în dragoste.
tradutiune *sf* vz ***traducție***
trafă *sf* vz ***tearfă**[1]*
trafic**[1]* *sn* [At: COSTINESCU / V: (înv) **~ă** *sf* / A și: *traf~* / Pl: *~uri* / E: fr ***trafic] **1** Activitate economică având drept scop schimbul de mărfuri. **2** Comerț ilicit. **3** (Jur; îs) *~ de influență* Infracțiune constând în fapta unei persoane care, prevalându-se de influența avută pe lângă un funcționar, primește sau pretinde bani sau alte foloase pentru a-l determina să facă sau să nu facă un act care intră în atribuțiile lui. **4** Totalitatea transporturilor de mărfuri sau de persoane care se fac pe o anumită cale de comunicație cu anumite mijloace de transport, într-un interval de timp și în condiții precizate. **5** Totalitatea legăturilor de telecomunicație stabilite într-un interval de timp, cu anumite mijloace tehnice și în condiții date.
***trafic**[2]* *sn* vz ***trafică**[2]*
trafica [At: COSTINESCU / Pzi: *~ichez*, (îvr) *~fic* / E: fr ***trafiquer***] **1** *vi* A face negoț. **2** *vt* A face comerț ilicit cu o marfă. **3** *vt* A practica ceva în mod clandestin.
traficant**[1]*, **~ă** *smf* [At: GHICA, S. 561 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***trafiquant] **1** Negustor. **2** Persoană care face comerț ilicit. **3** (Pex) Afacerist (1).
traficant**[2]*, **~ă** *smf* [At: CADE / Pl: *~nți, ~e* / E: ger ***Trafikant] (Trs; îvr) **1-2** Tutungiu[1] (**1-2**).
traficare *sf* [At: CANELLA, V. 285 / Pl: *~cări* / E: ***trafica***] (Rar) **1** Negoț. **2** Comercializare ilegală a unei mărfi. **3** Practicare a unei activități, a unei meserii în mod clandestin.
trafică *sf* [At: BARCIANU / V: (reg) ***tafri~, trăf~, trof~*** *sf*, ***~fic*** *sn* / Pl: *~ici* / E: ger ***Trafik***, mg ***trafik***] (Trs; îvr) **1** Tutungerie. **2** Chioșc (2).
***trafică**[2]* *sf* vz ***trafic**[1]*
trafiga *v* vz ***străfiga***
traflă *sf* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 196 / Pl: *~le* / E: ns cf *tearfă*[1]] (Reg) Obială ruptă.
trafoi *s* vz ***trifoi***
trafoiște *sf* vz ***trifoiște***
trafor *sn* [At: CONTEMP. 1966, nr. 1005, 6/7 / Pl: *~oare* / E: it ***traforo***] (Rar) **1-2** Traforaj (**1-2**).
trafora *vt* [At: CADE / Pzi: *~rez* / E: it ***traforare***] (Rar) A executa lucrări de traforaj (1).
traforaj *sn* [At: LOVINESCU, C. V. 98 / V: (îvr) *~aș* / Pl: *~e* / E: ***trafora*** + *-aj*] **1** Procedeu de ornamentare, constând în executarea unei figuri sau a unui motiv prin decupare dintr-o placă subțire de lemn, de piatră etc. Si: *ajur*, (rar) *trafor* (1). **2** (Aht) Ornament arhitectural perforat Si: (rar) *trafor* (2). **3** (Ccr) Piesă executată prin traforaj (1). **4** Unelte folosite pentru traforaj (1).
traforare *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~rări* / E: ***trafora***] Executare a lucrărilor de traforaj (1) Si: *traforat*[1].
traforaș *sn* vz ***traforaj***
traforat**[1]* *sn* [At: CADE / Pl: (nob) *~uri* / E: ***trafora] Traforare.
traforat**[2]*, **~ă** *a* [At: BOGZA, M. S. 20 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***trafora] **1** Prelucrat prin traforare. **2** (Aht) Cu ornamente perforate.
traforator *sm* [At: NOM. PROF. 32 / Pl: *~i* / E: ***trafora*** + *-tor*] **1** Lucrător care execută traforaje (**2-3**). **2** Mașină de traforat[1].
traforetă *sf* [At: DEX / Pl: *~te* / E: it ***traforetto***] Șablon de trasare folosit în industria confecțiilor, la croit.
traforuri *snp* [At: DN[3] / E: ***trafora***] (Cns) Zidărie cu goluri pentru ventilarea naturală.
traftalog *sn* vz ***taftalog***
traftă *sf* vz ***treaptă**[1]*
traftir *sn* vz ***tractir***
traftiroaică *sf* [At: CIAUȘANU, R. SCUT. 81 / Pl: *~ice* / E: ***traftir*** + *-oaică*] (Reg) Femeie de moravuri ușoare.
traftolog *sn* vz ***taftalog***
tragacant, **~ă** [At: NOM. MIN. I. 346 / Pl: ? / E: fr ***tragacanthe***] **1-2** *s, a* (Șîs *gumă ~ă*) (Gumă) obținută din anumiți arbuști exotici, întrebuințată în industria textilă, în farmacie, în cosmetică Si: *tragant*. **3** *sm* Plantă decorativă și furajeră din Asia, care produce o rășină asemănătoare cu cauciucul.
tragace *sf* vz ***trăgaci***
tragan *sn* vz ***tragăn**[1]*
tragant *s* [At: FURNICĂ, I. C. 276 / Pl: ? / E: ger ***Tragant***] Tragacant (1).
tragă**[1]* *sf* [At: DRLU / V: (reg) ***~adie (Pl: *~ii*), ***~n*** *sn* / Pl: *trăgi* / E: pvb ***trage***, cf *targă*, ger *Trage*] **1** (Olt) Sanie pentru transportat lemne Si: (reg) *trăgulă* (1). **2** (Olt) Săniuță pentru copii. **3** (Reg) Scândură groasă cu două brațe de care se leagă tânjala (1), servind la scosul gunoiului de pe arie Si: (reg) *traglă* (2). **4** (Olt) Tânjală (1) cu un lanț de care se agață buștenii pentru a fi transportați din pădure. **5** (Olt; Dob) Cociorvă[1] (1). **6** (Olt; Dob) Lopată de lemn cu care se rânește gunoiul din strungă și din târlă. **7** (Olt; Dob) Unealtă formată dintr-o scândură care, fixată pe un mâner, este acționată manual, sau care este trasă de un cal, servind la adunarea grăunțelor de pe arie. **8** (Mun) Furtun cu care se scoate țuica sau vinul din butoaie Si: (reg) *trăgulă* (2). **9** (Îvr; îf *tragăn*) Pompă. **10** (Reg; rar; îaf) Darac (1). **11** (Reg) Cărăruie făcută de vite sau de sălbăticiuni în pădure Si: *trecătoare* (16). **12** (Reg) Plantă nedefinită mai îndeaproape, ale cărei semințe se folosesc în scopuri medicinale, pentru eliminarea viermilor intestinali. **13** (Reg; îf *tradie, tragăn*) Unealtă de pescuit alcătuită dintr-o plasă în formă de sac, fixată de o prăjină lungă Si: (reg) *crâsnic*. **14** (Mun) Plasă de prins pești. **15** (Mun; îe) **A merge în ~** A merge la pescuit cu sacul. **16** (Reg) Nadă[1]. **17** (Reg) Targă cu care se transportă pământ. **18** (Reg) Rude pe care se transportă fânul Si: (reg) *traglă* (3). **19** (Reg) Coș[3] (1) purtat în spinare, servind la transportul unor obiecte. **20** (Reg) Țarc. **21** (Reg) Strungă.
***tragă**[2]* *sf* vz ***tragăn**[1]*
tragăn**[1]* [At: N. COSTIN, ap. LET. II. 39/15 / V: (reg) ***~gan, ~găr, ~găt, ~gân, trăgân *sn*, ***~gă*** (Pl: *tragi*), ***~ă, ~gnă*** *sf* / Pl: *~e*, (reg) *~gane, ~uri, tragene, tragine* sn, *~i* sm / E: ns cf gr *τραγανός*] **1** *sn* (Pop) Boală a vitelor sau a porcilor, produsă de o ciupercă, localizată de obicei în regiunea maxilarului, caracterizată prin apariția unor umflături tari și reci Si: (pop) *broască, șoricel*. **2** *sn* (Pop; prc) Umflătură produsă de tragăn[1] (1). **3** *sn* (Reg) Angină la vite și la cai. **4** *sn* (Mar) Boală a vacilor, manifestată prin umflarea și sângerarea ugerului. **5** *sfn* (Reg; șîf *tragnă*) Rană pe spinarea calului, făcută de șa, de tarniță sau de ham. **6** *sn* (Reg; sst) Cerbicea vitelor de jug. **7** *sn* (Înv) Pielea care atârnă sub gâtul vitelor. **8** *sn* (Reg) Inflamație a ganglionilor limfatici, provocată de o infecție microbiană Si: *adenită, uimă*. **9** *sm* (Reg) Plantă nedefinită mai îndeaproape, ale cărei frunze se utilizează în medicina populară pentru tratarea tragănului[1] (1).
tragăn**[2]* *sn* [At: DR. III, 513 / Pl: *~e* / E: pvb ***trăgăna] (Reg) Răget prelung.
***tragăn**[3]* *s* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 137 / Pl: ? / E: ns cf *trăgăna*] (Îvr) Convoi de vehicule puse în mișcare de aceeași forță de tracțiune.
***tragăn**[4]* *sn* vz ***tragă**[1]*
tragănă *sf* vz ***tragăn**[1]*
tragăr**[1]* *sm* vz ***tregher
***tragăr**[2]* *sn* vz ***tragăn**[1]*
tragăt *sn* vz ***tragăn**[1]*
tragău *s* [At: DR. V, 315 / Pl: ? / E: ***trage*** + *-ău*] (Reg) Pieptul calului.
tragân *sn* vz ***tragăn**[1]*
trage [At: PSALT. HUR. 52[r]/25 / V: (reg) ***trăgea*** / Pzi: *trag*; Ps *trăsei*, (înv) *trașu*; Par *tras* / E: ml ***trahere***] **1** *vt* A face efortul de a mișca, de a deplasa (ceva sau pe cineva), apucându-l și îndreptându-l spre sine sau spre un punct voit ori de a-l da la o parte. **2** *vt* (Pfm; îe) **A ~ (pe cineva) pe sfoară** sau **a ~ (pe cineva) de nas** ori, arg, **a-i ~ (cuiva) o țeapă** A păcăli. **3** *vt* (Pfm; îe) **A ~ ițele (sau sforile)** A unelti. **4** *vt* (Pop; îe) **A ~ plapuma** (sau, reg, **țolul**) A căuta să obțină foloasele numai pentru sine. **5** *vt* (Reg; îe) **A ~ mușamaua** sau **a ~ lucrul mușama** A mușamaliza. **6** *vt* (Pop; îe) **A nu avea de ce-l ~ câinii** A fi foarte sărac. **7** *vt* (Pfm; îe)

A ~ (pe cineva) **de mânecă** A-i face (cuiva) semn, atrăgându-i atenția spre un anumit lucru. **8** *vt* (Pfm; îae) A îndemna. **9** *vt* (Reg; îe) **A ~ țărână (pe cineva)** A înmormânta. **10** *vt* (Fam; îe) **A ~ cortina** A dezvălui ceva. **11** *vt* (Fam; îae) A ascunde ceva. **12** *vt* (Fam; îe) **A ~ de timp** A tergiversa în interes propriu. **13** *vi* (Reg; îe) **A ~ cu piciorul** A dori și altcuiva aceeași fericire ca a sa proprie. **14-15** *vtr* (Reg; îe) **A se ~ în degete** sau **în deget (cu cineva)** sau **a ~ degetul** sau **deget (cu cineva)** A se măsura cu cineva. **16** *vrr* (Îrg; d. persoane de sex opus) A se hârjoni (prinzându-se de mâini, îmbrățișându-se, împingându-se etc.). **17** *vrr* (Îrg; pex; d. persoane de sex opus) A se săruta. **18** *vt* (C. i. instrumente acționate prin tragere, mai ales clopote) A face să sune. **19** *vi* (D. clopote) A suna. **20** *vt* (Trs; c. i. ceasul, orologiul, cdp ger *aufziehen*) A întoarce. **21** *vt* (Îvp) A face să vină spre sine Si: *a atrage*. **22** *vt* (Îvp; fig) A îndemna. **23** *vt* (Îvp; fig) A ademeni (1). **24** *vim* (Fam; îe) **A-l ~** (pe cineva) **la somn** A simți nevoia să doarmă. **25** *vt* (Înv; îlv) **A ~ pâră asupra cuiva** A pârî. **26** *vt* (Înv; îlv) **A ~ luarea aminte** (sau **de seamă**) sau **a ~ băgare de seamă** A atenționa (1). **27** *vt* (Înv) A face să se îndepărteze de la ceva Si: *a distrage, a reține*. **28** *vt* (Înv; c. i. fluide) A abate din drum pentru a duce în direcția voită. **29** *vi* (Pop) A avea greutatea de... Si: *a cântări*. **30** *vi* (Reg; îe) **A ~ (greu) în** (sau **ia**) **cumpănă** A avea importanță (deosebită). **31** *vt* (Reg; îc) **~-punții** Greutate la orologiu. **32** *vi* (Pop; fig) A valora. **33-34** *vt* (C. i. un obiect de îmbrăcăminte sau de încălțăminte) A pune (sau a scoate) (depunând oarecare efort). **35** *vt* A duce un accesoriu de îmbrăcăminte înspre o parte a corpului (spre a o acoperi) Si: *a aranja, a potrivi*. **36** *vt* A înfige (în frigare, în țeapă sau în alt obiect ascuțit). **37** *vt* A târî după sine. **38** *vt* (Pop; îe) **A ~ verde pe albastru** A trăi greu. **39** *vt* (Pfm; îe) **A ~ un picior** (sau **piciorul**) A șchiopăta. **40** *vt* A duce cu forța. **41** *vt* (Îvp; îe) **A ~ la** (sau **spre, către, în**) **judecată** sau **la lege, la divan**, (rar) **a ~ cu pâră** A duce în fața unui organ judecătoresc. **42** *vt* (Îe) **A ~ la răspundere** A cere cuiva să dea socoteală pentru faptele sale. **43** *vt* (Înv; fig) A pretinde (ca fiind al său). **44** *vt* (Înv; fig) A lua în stăpânire. **45** *vt* (Pex) A duce cu sine. **46** *vt* (Reg; îe) **A-și ~ măsurile** A-și chibzui faptele sau vorbele. **47** *vt* (Reg; îe) **A ~ la îndoială** A se îndoi de ceva. **48** *vt* (Reg; îe) **A-și ~ glasul** (sau **ghersul**) A-și potrivi glasul. **49** *vi* (Fig) A duce spre... sau la... Si: *a obliga, a sili*. **50** *vt* A duce cu sine Si: *a conduce*. **51** *vt* (Șfg) A pune în mișcare Si: *a antrena*. **52** *vt* (C. i. un vehicul, o unealtă cu tracțiune animală, pex, jugul sau hamul) A face să meargă. **53** *vr* (Reg) A se da cu sania. **54** *vr* (Reg) A se da pe gheață. **55** *vt* (Pfm; fig) A îndura. **56** *vt* (Șîe **a ~ consecințele**) A suporta urmările unei acțiuni reprobabile Si: *a ispăși*. **57** *vt* (Îlv) **A ~ un profit** A profita. **58** *vt* (C. i. un vehicul, o ambarcație) A îndrepta spre un loc de staționare, oprind (pentru ca oamenii să poată urca sau coborî, pentru a încărca sau descărca ceva). **59** *vt* (Reg; îe) **A ~ carul la uscat** A scăpa de un necaz, de un rău. **60** *vt(a)* (Îe) **A ~ la dreapta** sau **la stânga** A cârmi un vehicul ca să cotească la dreapta sau la stânga. **61** *vt(a)* (Îe) **A ~ pe dreapta** sau **pe stânga** A dirija un vehicul în așa fel încât să meargă aproape de marginea din dreapta sau din stânga a drumului. **62** *vt(a)* (Îe) **A ~ pe dreapta** A opri un vehicul pe marginea din dreapta a drumului. **63** *vi* (Fam; gmț; îae) A se culca (pentru a se odihni). **64** *vi* (Pfm) A se opri undeva pentru a fi găzduit. **65** *vi* (Pfm) A se instala undeva pentru un timp limitat. **66** *vr* (Înv; d. reptile, viermi) A se târî (15). **67** *vr* (Îvr; pex) A se mișca. **68** *vr* (Îvp; d. oameni) A înainta folosindu-se de mâini, de genunchi Si: *a se târî* (14). **69** *vr* (Pop) A înainta cu greutate, abia mișcându-și picioarele Si: *a se târî* (20). **70** *vr* (Pop; d. obiecte care atârnă) A atinge pământul cu capătul de jos Si: *a se târî* (23). **71** *vr* (Înv) A se duce după... **72-73** *vir* (Pop) A se îndrepta către... **74** *vi* (D. ambarcații; îe) **A ~ la fund** A începe să se scufunde. **75** *vt* (Fam; îe) **A ~ la fund** (pe cineva) A pune (pe cineva) într-o situație grea. **76** *vt* (Fam; îae) A antrena (pe cineva) cu sine într-o afacere, într-o întreprindere dezavantajoasă, sortită eșecului. **77-78** *vir* (Înv; îe) **A se ~** (sau **a ~**) **la divan** A se prezenta în fața divanului (cu o cerere, cu o reclamație). **79** *vr* A se apropia[1] (1). **80-81** *vir* (Pfm; îe) **A se ~ în partea...** (sau **după...**) sau **a ~ pe...** A semăna cu... **82** *vi* (Îrg) A evolua spre... **83** *vi* (Reg; îe) **A ~ de ziuă** A se face ziuă. **84** *vi* (Reg; d. culori) A avea o nuanță de... **85** *vi* (Reg; indică locul cu aproximație) A se afla (20). **86** *vi* (Reg; îe) **A ~ la traistă** A căuta de unde se pot obține foloase. **87** *vrim* (Reg; îe) **A i se ~ de ceva** A fi curios de ceva. **88** *vi* (Reg; îe) **A ~ cu casa** A fi credincios în căsnicie. **89** *vi* (Reg; udp „la", „spre", „cu") A fi de partea cuiva. **90** *vi* (Îrg) A fi tentat să... **91** *vi* (Îrg) A acționa ca să... **92** *vi* (Pop) A prevesti (o anumită stare). **93** *vi* (Pop) A aminti de... **94** *vi* (Reg; d. oameni; îe) **Mustățile îi trag** (sau **mustața îi ~**) **a oală** Se spune despre cineva căruia îi place să bea. **95** *vi* (Reg; îe) **~ a pământ** (sau **a groapă**) Se spune despre cineva care este aproape de moarte. **96** *vi* (Reg; îe) **A ~ rău** A cobi (6). **97** *vr* (Pop; adesea urmat de determinări care arată direcția mișcării) A se retrage din locul unde se află. **98** *vt* (Pop; îe) **A-și ~ mâna de deasupra cuiva** A înceta de a mai ocroti pe cineva. **99** *vt* (Reg; îe) **A-și ~ vorba** A reveni asupra celor afirmate anterior. **100** *vr* (Înv; pex) A părăsi o funcție sau instituția, colectivitatea din care face parte. **101** *vr* (Fig) A se da în lături de la ceva Si: *a se sustrage*. **102** *vr* (Reg; îe) **A se ~ de ceva** A se jena. **103** *vr* (Reg; îae) A-i păsa de ceva. **104** *vr* (Îrg; d. ape curgătoare) A reintra în albie după o inundație Si: *a se retrage*. **105** *vr* (Înv; cu determinări introduse prin *pp* „de") A se depărta de cineva Si: *a se despărți*. **106** *vr* (Reg; d. o inflamație, o excrescență) A regresa. **107** *vr* (Reg; d. persoane și d. fața lor; șîe **a se ~ la față** sau **la obraji, la chip**) A slăbi. **108** *vr* (Îrg) A se perpetua. **109** *vt* (Înv; îe) **A-și ~ viața** (sau **veacul**) A trăi (1). **110** *vt* (Înv; îe) **A ~ război** A purta război vreme îndelungată. **111** *vr* (Reg; d. lapte, vin) A se strica, devenind cleios. **112** *vi* (Reg; d. lapte) A mirosi urât. **113** *vt* A scoate. **114** *vt* (Reg; îe) **A-i ~** (cuiva) **un ghimpe din picior** A scăpa pe cineva de un necaz, de o dificultate. **115** *vt* (Reg; îe) **Au tras straiul de sub el** Se spune despre cineva care a murit. **116** *vi* (Pop; îe) **A ~ în cărți** A prevesti viitorul cu ajutorul cărților de joc. **117** *vt* (Fig; c. i. abstracte) A degaja dintr-un ansamblu unele elemente pentru a le utiliza Si: *a extrage*. **118** *vt* (Pex; fig; c. i. abstracte) A elabora, utilizând elementele extrase. **119** *vt* (Fam; îe) **A ~ concluzia (că...)** A deduce o consecință Si: *a conchide*. **120** *vt* (Mat; înv; îe) **A ~ rădăcina pătrată** (sau **cvadrată, cvadraticească**) A extrage rădăcina pătrată. **121** *vt* (Mat; îrg) A scădea. **122** *vt* (C. i. o armă) A scoate (din teacă) (pentru a începe lupta). **123** *vt* (C. i. un lichid) A scoate (dintr-un recipient) Si: *a extrage*. **124** *vt* (Îe) **A ~ vinul de pe drojdie** (sau **de pe drojdii**) A scoate vinul limpezit din vasul în care s-a depus drojdia Si: *a pritoci*. **125** *vt* A scoate (prin distilare). **126** *vt* (C. i. puroiul dintr-o rană infectată, dintr-un abces) A face să se strângă la un loc. **127** *vt* A lua (cu forța). **128** *vt* A obține. **129** *vt* A lua înapoi Si: *a retrage*. **130** *vt* A reține (o parte din ceva) Si: *opri*. **131** *vt* (Îrg) A lua de la cineva un impozit, o taxă, o datorie etc. Si: *a executa*. **132** *vt* (Îvr) A confisca. **133** *vt* (Și, reg, îe **a-și ~ sufletul** sau **răsuflarea**) A introduce în plămâni prin inspirație (aer, fum etc.) Si: *a inspira, a inhala*. **134** *vt* (Pop; îae) A respira greu din cauza oboselii, bătrâneții etc. **135** *vt* (Pfm; îae) A se odihni (puțin) după un efort greu Si: *a se reculege*. **136** *vi* (Reg; îe) **A ~ (ca) să moară** sau (rar) **~ să-și dea răsuflarea cea de pre urmă**, sau **a ~ de** (sau **pe**) **moarte** A fi pe moarte. **137** *vt* (Îvp; îe) **A-și ~ mucii** (sau **nasul**) A reține secreția nazală, inspirând puternic Si: *a smiorcăi*. **138** *vt* (C. i. fumul de tutun) A face să iasă din țigară sau din pipă, prin aspirație. **139** *vt* (C. i. tabac) A priza. **140** *vi* (Reg; îe) **A ~ pe nări** (sau **pe nas**) A sforăi. **141** *vi* (D. aparate, instalații de ardere etc.) A avea tiraj. **142** *vt* A bea (băuturi alcoolice) Si: *a înghiți, a sorbi*. **143** *vi* (Pfm; îe) **A ~ la măsea** (sau **la mustață**) A fi bețiv. **144** *vr* (Reg) A suge. **145** *vt* (Înv) A face să iasă Si: *a extrage, a scoate*. **146** *vt* (Pop) A încorpora în sine Si: *a absorbi*. **147** *vt* (Subiectul indică pereți; îe) **A ~ igrasie** A absorbi umezeală. **148** *vi* (Reg; d. pereți, imobile) A deveni umed, igrasios. **149** *vi* (Pfm; îe) **A ~ cu urechea** A asculta pe furiș pentru a prinde zgomote ușoare sau vorbe șoptite. **150** *vi* (Pfm; îae) A se informa discret (despre ceva) Si: *a iscodi*. **151** *vi* (Pfm; îe) **A ~ cu ochiul** (sau **cu ochii, cu coada ochiului**) A se uita pe furiș, pentru a nu putea fi observat. **152** *vi* (Îvr; îe) **A ~ cu ocheanul** A privi prin ochean. **153** *vt* A trasa linii, semne, contururi Si: *a desena, a marca*. **154** *vt* (Îe) **A ~ (o) brazdă** (sau, îvr. **răzoare**) A ara[4]. **155** *vt* (Iuz; cdp fr *tirer une lettre de change* (*sur quelqu'un*); îe) **A(-i) ~** (cuiva) **o poliță** sau **a ~ o poliță asupra cuiva** A emite o poliță (asupra cuiva). **156** *vt* (Pop) A tivi[1] (5). **157** *vr* (Fig) A se contura (3). **158** *vt* (C. i. o sfoară, un fir etc.) A întinde pe toată lungimea (smucind). **159** *vt* (C. i. un drum, o construcție, o lucrare caracterizată prin lungime) A

construi (2). **160** *vr* (Înv; d. o regiune, un teritoriu) A se întinde (pe... sau spre...). **161** *vt* (Îe) **A ~ pe nicovală** A prelucra bătând pe nicovală. **162** *vt* (Îe) **A ~ o piele** A prelucra o piele. **163** *vt* (Îe) **A ~ pe** (sau **la**) **calapod** A întinde pe calapod. **164** *vt* (Îrg; îe) **A ~ cânepa** A melița cânepa cu melița mai mică. **165** *vt* (Reg; îe) **A ~ în piepteni** (sau **în fusalăi**, **în hecelă**) A dărăci (1). **166** *vt* (Reg; îe) **A ~** (o țesătură) **la piuă** A supune o țesătură unei operații mecanice la piuă, pentru a o face mai deasă. **167** *vt* (Îe) **A ~ pe roată** A modela pe roată (un vas de pământ). **168** *vt* (Înv; îae) A supune torturii pe roată. **169** *vt* (Îlv) **A ~ la rindea** A rindelui. **170** *vt* (Înv; îe) **A ~** (pe cineva) **la munci** A tortura[1] (1). **171** *vt* (Reg; îe) **A ~ cu acul** A coase (1). **172** *vt* (Îe) **A ~ la mașină** A coase la mașină. **173** *vt* (Pfm; gmț; îe) **A ~ în dinți** sau **a-i ~ fălci** A mesteca[1]. **174** *vt* (Reg; gmț; îe) **A ~ pe sub nas** A mânca. **175** *vt* (Îvp; îlv) **A ~ la cântar** A cântări (1). **176** *vt* (Fam; îe) **A ~ la cântar** A fura la cântar. **177** *vi* (D. cântar) A fi defect. **178** *vt* (Înv; îe) **A ~ cu funia** (sau **cu odgonul**) A măsura cu funia. **179** *vt* (Reg; îe) **A ~ raful** (sau **fierul**, **panta**) **pe roată** A pune șina pe roată. **180** *vi* (Îlv) **A ~ cu coasa** (sau **în**, **la coasă**) A cosi[2] (1). **181** *vi* (Îlv) **A ~ cu secera** A secera. **182** *vi* (Îlv) **A ~ din vâsle** sau, pop, **la rame** ori **la** (**din**) **lopată** (ori **la lopeți**, **cu lopețile**), **la opacină** (sau **la opăcini**) A vâsli. **183** *vi* (Îrg; îe) **A ~ din fuior** (sau **din caier**, **din furcă**) A toarce (2). **184** *vt* (Îe) **A ~ mătasea** (sau **borangic**, **gogoșile**) A depăna mătasea de pe gogoși. **185** *vt* (Înv; îe) **A ~ pânza** A întinde pânza, netezind-o astfel după ce a fost înălbită. **186** *vt* (Reg; îe) **A ~ apa** A vâsli. **187** *vt* (Îe) **A ~ năvodul** sau **a ~ cu năvodul** (ori **cu volocul**) A pescui cu năvodul, cu volocul etc. **188** *vt* (Îlv) **A ~ la tipar** (sau **la mașină**) A tipări (5). **189** *vt* (Îlv) **A ~ la șapirograf** A șapirografia. **190** *vt* (Îlv) **A ~ o copie** (sau **copii**) A copia (1). **191-192** *vtr* (Pfm; îlv) **A** (**se**) **~ în poză** (sau **în chip**, **în tablou**) A (se) fotografia. **193** *vt* A mișca un corp (în toată lungimea lui) pe suprafața (sau în lungimea) altui corp Si: *a freca*. **194** *vt* (Îe) **A ~ pe piatră** (sau **pe amnar**, **pe curea**) sau **cu gresia**, **cu cutea** A ascuți (4). **195** *vt* (Îe) **A ~ un chibrit** (sau **chibritul**) A freca un chibrit pentru a-l aprinde. **196** *vt(a)* (Îlv) **A ~ cu mătura** A mătura. **197** *vt(a)* (Îlv) **A ~ cu aspiratorul** A aspira praful, murdăria etc. dintr-o încăpere. **198** *vt(a)* (Pfm; îe) **A ~ cu buretele** (sau **cu condeiul**) **peste ceva** A șterge. **199** *vi* (Pfm; îae) A considera ca și cum n-ar fi existat. **200** *vi* A trece prin... **201** *vt* (Pfm; îe) **A ~ banul** (sau **gologanul**) **prin barbă** A freca de barbă un ban câștigat (cu credința superstițioasă că acest gest atrage un câștig ulterior). **202** *vt* (Pfm; îe) **A-și ~ banul** sau **a-și ~ osânza** (dintr-o afacere) A dobândi un câștig important (pe căi ilegale). **203** *vt* (Reg; îlv) **A ~ spânz** A spânzui. **204** *vt* (Îvr; îe) **A ~ sub ascuțitul sabiei** A ucide cu sabia. **205** *vt* (Teh) A întinde și a subția un material ductil, făcându-l să treacă printr-o filieră, pentru a obține bare, fire sau țevi. **206** *vt* (Pfm; de obicei ccd etic) A face (ceva) din plin, cu multă energie, cu pasiune, cu vioiciune. **207** *vt* (Pfm; îe) **A ~ un pui de somn** sau **a ~ la soamne** (ori **la aghioase**) A dormi adânc. **208** *vt* (Pfm; îe) **A ~ o spaimă** A se speria tare. **209** *vt* (Pfm; cu determinări care indică instrumentul; șîe **a ~ o cântare**) A cânta (1). **210** *vt* (Pfm; c. i. dans, horă etc.) A dansa (1). **211** *vt* (Reg; îc) **~ti-hora** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **212** *vt* (Reg; cu sensul reieșind din determinări) A înjura. **213** *vt* (Pfm) A face un lucru deosebit de mare, de frumos. **214** *vt* (Pfm; îe) **A ~ un chef** (sau **o petrecere**, **o beție**) A face o petrecere cu mult alcool. **215** *vi* (Reg; îe) **A ~ cu ochiul** (sau **cu coada ochiului**, **din ochi** ori **cu geana**, **cu mustața**) A face (cuiva) un semn discret cu ochiul sau cu mustața. **216** *vt* (C. i. o lovitură) A da cu putere Si: *a bate*, *a lovi*, *a plesni*. **217** *vi* (Reg; îe) **A ~ (cu cineva sau cu ceva) de pământ** A izbi de pământ. **218** *vt* (Reg; îe) **A-i ~** (cuiva) **un șfichiu** A spune cuiva vorbe usturătoare Si: *a certa*. **219** *vi* A descărca o armă spre țintă. **220** *vi* (Îe) **A ~ la țintă** (sau **la semn**) A face exerciții de lovire a unei ținte cu săgeți, gloanțe etc. **221** *vi* (Îae) A lovi ținta cu un glonț, cu o săgeată etc. **222** *vi* (Îe) **A ~ la tir** A face exerciții de lovire a unei ținte, de tragere la țintă, cu o armă de foc. **223** *vi* (Îe) **A ~ în vânt** (sau **în sec**) sau **a ~ greș** A descărca arma fără a nimeri ținta. **224-225** *vti* (Spt) A lovi mingea cu putere Si: *a șuta*. **226** *vt* (Pop) A fricționa în scopuri terapeutice Si: *a masa[1]*. **227** *vt* (Reg; îe) **A ~** (pe cineva) **de gâlci** A-i cauza cuiva neplăceri. **228** *vi* (D. vânt) A bate (încet). **229** *vt* (Pop; îe) **A ~** (sau **a-i ~ cuiva**) **vânt** (sau, rar, **boare**) A pune în mișcare aerul, pentru a-i face cuiva răcoare. **230** *vt* (Pfm; îe) **A ~ un vânt** (sau **vânturi** sau, pop, **o bășină**, **bășini**, **un pârț** sau **pârțuri**) A elimina gaz intestinal prin anus Si: (pfm) *a se băși*. **231** *vim* A se produce un curent de aer. **232** *vt* (Subiectul indică un curent de aer) A cuprinde pe cineva, provocându-i o senzație de răcoare bruscă și neplăcută (urmată adesea de îmbolnăvire). **233** *vr* A descinde din... Si: (înv) *a obârși*, *a răsări[1]*. **234** *vt* (Îvr; îe) **A-și ~ începutul din...** A proveni din... **235** *vr* A fi originar din... **236** *vr* A proveni din... sau de la... **237** *vt* (Înv; îe) **A-și ~ originea** (sau **obârșia**) **din...** A proveni de la... **238** *vi* (Pfm; îe) **A-și ~ peste mâini** (sau **peste picioare**) A-și provoca singur eșecul. **239** *vr* (Pfm; îe) **A se ~ de șireturi** (sau **de brăcinar**) (cu cineva) A fi de aceeași vârstă. **240** *vr* (Pfm; îae) A fi în relații de prietenie cu cineva. **241** *vi* (Pfm; îe) **A ~ de cineva** A încerca să convingi pe cineva să facă un anumit lucru. **242** *vi* (Pfm; d. persoane de sex opus; îae) A încerca să câștigi simpatia unei persoane dragi care nu are aceleași sentimente față de tine. **243** *vt(a)* (Îe) **A ~ de fir** (sau **de un fir**) A deșira un obiect de îmbrăcăminte tricotat sau croșetat. **244** *vi* (Fam; fig; îae) A începe investigațiile într-o situație. **245** *vt* (Pfm; îe) **A ~ douăzeci și cinci la fundul altuia** A pune pe cineva să facă un efort foarte mare. **246** *vi* (Pfm; îe) **A ~ tare** A învăța mult. **247** *vi* (Pfm; îae; șîe **a ~ la plug**) A munci mult. **248** *vi* (Pfm; îe) **A ~ tare pe ultima sută (de metri)** A munci foarte mult înainte de finalul foarte apropiat al unui lucru. **249** *vi* (Pfm; îae) A învăța foarte mult înainte de un examen, de finalul unui an, semestru etc. **250** *vi* (Spt; fam; îae) A alerga cu viteză mare înainte de sosire. **251** *vi* (Pfm; îe) **A (o) ~ înainte cu trăiască regele** A o ține una și bună. **252** *vt* (Pfm; îe) **A ~ o fugă până la...** A se duce în viteză undeva. **253-254** *vir* (Pfm; urmat de determinări locale introduse prin *pp* „la") A se duce (mânat de o dorință). **255** *vi* (Pfm; fig) A se simți atras către... **256** *vi* (Arg; îe) **A i-o ~ cuiva** A păcăli pe cineva. **257** *vt* (Arg; îae) A avea relații sexuale cu cineva. **258** *vi* (Iuz; îe) **A ~ la galere** A ispăși o condamnare pe o galeră. **259** *vi* (Pfm; îae) A munci foarte mult și greu.

tragedian, ~ă *smf* [At: CR. (1834), 294[1]/35 / P: *~di-an* / V: (îvr) ***~ien*** / Pl: *~ieni*, *~iene* / E: fr ***tragédien***] **1** Actor specializat în roluri de tragedie (1). **2** (Rar) Autor de tragedii (1).

tragedie *sf* [At: (a. 1703) FN 121 / V: (înv) ***~aghed~***, ***~agod~***, ***trag~***, (îvr) ***~aghedeie*** / A și: (înv) *~gedie* / Pl: *~ii* / E: lat ***tragoedia***, fr ***tragédie***, it ***tragedia***, ngr ***τραγῳδία***, rs ***трагедия***] **1** Operă dramatică a cărei acțiune prezintă personaje însuflețite de o mare forță pasională, angrenate în conflicte puternice, cu deznodământ nefericit. **2** Specie a genului dramatic, cuprinzând tragedii (1). **3** Totalitatea tragediilor (1) unui dramaturg, ale unei epoci, ale unui popor. **4** (Fig) Nenorocire mare Si: *catastrofă*. **5** (Fam; îe) **A face ~** (sau **~ii**) (**din ceva**) A exagera latura neplăcută a unei întâmplări. **6** (Fam; rar; îe) **A lua ceva în ~** A lua în tragic (9). **7** (Fig) Zbucium sufletesc.

tragedien, ~ă *smf* vz ***tragedian***

tragere *sf* [At: CANTEMIR, IST. 69 / Pl: *~ri* / E: ***trage***] **1** Mișcare a cuiva sau a ceva, apucându-l și îndreptându-l cu forță spre sine sau spre un punct voit Si: *tras[2]* (1), (pop) *trăsătură* (1), (reg) *trăsoare* (1), (înv) *trăsură* (1). **2** (Pfm; îs) *~ pe sfoară* Păcăleală. **3** (Pop; fig) Îndemn. **4** (Pop; fig) Atracție (7). **5** (Pfm; îs) *~ de inimă* (sau, rar, *a inimii*) Îndemn lăuntric spre ceva sau spre cineva. **6** (Pfm; îas) Zel. **7** (Pfm; îas) Dragoste (1). **8** (Pfm; îlav) **Cu ~ de inimă** Cu zel. **9** (Pfm; îal) Cu dragoste. **10-11** Punere (sau scoatere) a unui obiect de îmbrăcăminte sau de încălțăminte Si: *tras[2]* (2-3). **12** Târâre (după sine) Si: *tras[2]* (4). **13** (Înv; îs) *~ la* (sau *în*) *judecată* Aducere în fața unui organ judecătoresc. **14** Împingere a unui vehicul Si: *tras[2]* (5). **15** (Înv) Retragere. **16** (Înv; ccr) Loc de retragere, de refugiu. **17** (Înv) Trecere (de la ceva la altceva). **18** Smulgere cu greu a ceva Si: *tras[2]* (6). **19** (Spc) Extragere a numerelor câștigătoare la loterie. **20** (Îs) *~ la sorți* Hotărâre prin sorți a unei împărțeli, a unui câștig. **21** (Îas) Participare ca parte interesată la o alegere prin sorți. **22** (Mat; înv) Scădere. **23** Scoatere a unui lichid dintr-un recipient Si: *tras[2]* (7). **24** (Înv) Luare (cu forța). **25** (Înv) Reținere din drepturile (bănești) cuvenite cuiva. **26** Inspirare. **27** (Înv; îs) *~ de moarte* Agonie (1). **28** Tiraj (la o instalație de ardere). **29** Marcare a unei linii, a unei crestături Si: *tras[2]* (8). **30** (Înv; îls) **~ cu cumpăna** Cântărire (1). **31** (Înv; îs) *~ pe roată* Tortură practicată

în evul mediu, constând în legarea condamnatului pe o roată, după ce i s-au zdrobit brațele, picioarele și șoldurile. **32** (Cer) Foile trase[3] **(15)** la tipar pentru corectură. **33** (Teh) Operație de prelucrare în procesul tehnologic de fabricare, la cald sau la rece, a sârmelor, a barelor lungi și a țevilor, constând în trecerea materialelor metalice printr-o filieră sub acțiunea unei forțe de întindere Si: *etirare*. **34** Descărcare a unei arme spre țintă Si: *tras*[2] **(9)**. **35** (Șîs ~ *la țintă*) Exercițiu (sportiv sau militar) de atingere a țintei cu un proiectil. **36** (Îs) *Câmp de ~* Porțiune de teren special amenajată pentru executarea exercițiilor militare cu trageri **(34)**. **37** (Îas) Teren pe care se poate exercita o tragere **(34)** cu eficiență. **38** (Îs) *~ de demonstrație* Tragere **(34)** demonstrativă. **39** (Îs) *Unghi de ~* Unghi pe care îl formează axa țevii unei arme de foc cu proiecția ei pe suprafața orizontală a terenului, când obiectivul asupra căruia se trage este în același plan orizontal cu gura țevii.

traghedcie *sf* vz ***tragedie***

traghedie *sf* vz ***tragedie***

traghelaf *sm* [At: CANTEMIR, IST. 21 / S și: (înv) *tragh-elaf* / Pl: *~i* / E: gr **τραγέλαφος**] (Înv) Animal fabulos înfățișat pe covoare și pe alte obiecte de artă din Persia și Babilon, iar de aici cunoscut și imitat și de către greci.

traghicesc, ~ească *a* [At: CANTEMIR, IST. 308 / Pl: *~ești* / E: rs **трагический**] (Înv) Tragic **(8)**.

tragic, ~ă [At: DRLU / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***tragique***] **1** *a* Care aparține tragediei **(1)**. **2** *a* Care are caracter de tragedie **(1)**. **3** *sna* Categorie estetică exprimând un conflict al cărui deznodământ este înfrângerea sau pierderea unei valori umane. **4-5** *sm, a* (Persoană) care scrie tragedii **(1)**. **6-7** *smf* (Actor) consacrat tragediei **(1)**. **8** *a* (Fig) Care inspiră o emoție intensă prin caracterul zguduitor, jalnic, funest, nenorocit Si: (înv) *traghicesc*. **9** *sn* (Fam; îe) **A (o) lua în ~** A da prea multă importanță laturii neplăcute a unui fapt. **10** *a* (Fig) Care exprimă zbucium lăuntric. **11** *a* (Fig) Care evocă o tragedie **(4)**. **12** *a* (Fam; fig) Care provoacă neplăceri mari Si: *catastrofal*.

tragicomedie *sf* [At: DRLU / S și: *tragi-comedie* / Pl: *~ii* / E: fr ***tragi-comédie***, lat ***tragicomoedia***] **1** Operă dramatică în care desfășurarea conflictului tragic este contrapunctată cu elemente comice, iar deznodământul este fericit. **2** Specie a genului dramatic care cuprinde tragicomedii **(1)**. **3** (Fig) Întâmplare care prezintă un amestec de elemente serioase și hazlii.

tragicomic, ~ă [At: GHICA, A. 16 / S și: *tragi-comic* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***tragi-comique***] **1-2** *a* Care aparține tragicomediei **(1-2)**. **3** *a* (Fig) Care reprezintă un amestec de elemente tragice și comice. **4** *sn* Categorie estetică desemnând existența simultană a tragicului și a comicului.

tragism *sn* [At: C. PETRESCU, C. V. 88 / Pl: (rar) *~e* / E: ***trag***(ic) + *-ism*] **1** Caracter tragic **(8)**. **2** Situație tragică **(8)**. **3** Atitudine gravă.

traglă *sf* [At: MARIAN, S. R. II, 172 / V: (reg) ***~ahlă, trâg~*** / Pl: *~le*, (reg) *trăgle, trăgile* / E: ns cf *tragă*[1]] **1** (Mol) Cobilă la plug Si: (reg) *trăgoi*. **2-3** (Reg) Tragă[1] **(3, 18)**. **4** (Reg; îf *trahlă*) Suport care se așază pe dricurile carului când se transportă fânul. **5** (Mol) Cociorvă[1] **(1)**. **6** (Reg) Instrument de lemn asemănător cu o traglă[1] **(5)**, folosit la curățat zăpada. **7** (Reg) Unealtă de lemn cu care se strânge urda din zerul fiert. **8** (Mol) Unealtă utilizată la pescuit, alcătuită dintr-o scândură și o stinghie pe care se bate cu piciorul ca pe o pedală, pentru a alunga peștii ascunși sub pietre. **9** (Reg) Targă **(4)**. **10** (Îvr) Lectică.

traglău *sn* [At: SFC VI, 119 / Pl: *~äie* / E: ***tragă***[1]] (Buc) Sanie cu care se transportă fânul, gunoiul etc.

tragna *v* vz ***tracna***

tragnă *sf* vz ***tragăn***[1]

tragodicesc, ~ească *a* [At: CANTEMIR, IST. 149 / Pl: *~ești* / E: ***tragodie***[1] + *-icesc*] (Îvr) Care se referă la tragodie[1] Si: *jalnic*.

tragodie[1] *sf* [At: CANTEMIR, IST. 21 / Pl: *~ii* / E: ngr **τραγοῦδι**] (Îvr) Cântec de jale.

tragodie[2] *sf* vz ***tragedie***

tragulă *sf* vz ***trăgulă***

trahana *sf* [At: MANOLACHE DRĂGHICI, ap. CADE / V: (înv) ***tarh~, ~nă***, (reg) ***tarana, tarană, tarcana, tarhonie, tărană, tărhană, torhoană, trana*** / E: tc ***tarhana***, srb ***tarhana, tarana***, mg ***tarhonya***] (Reg) **1** Aluat nedospit, frecat mărunt în palmă sau ras pe răzătoare, care se fierbe în supă, în loc de tăiței Si: (reg) *frecăței, răzălăi*. **2** (Îf *tarana*) Mâncare făcută din pâine cu brânză muiată în apă fierbinte.

trahană *sf* vz ***trahana***

traheal, ~ă [At: BABEȘ, O. A. I, 320 / P: *~he-al* / S și: (înv) *~ach~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***trachéal***] **1-2** Care ține de trahee **(1-2)** Si: (rar) *trahean* **(1-2)**. **3-4** Privitor la trahee **(1-2)** Si: (rar) *trahean* **(3-4)**.

trahean, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / P: *~he-an* / Pl: *~eeni, ~eene* / E: fr ***trachéen***] (Rar) **1-4** Traheal **(1-4)**.

trahee *sf* [At: ASACHI, L. 56[1]/50 / P: *~he-e* / V: (înv) ***~hie, ~asee*** / S și: (înv) *~achee* / Pl: *~ei, ~ee* / E: lat ***trachea***, fr ***trachée***, it ***trachea***] **1** (Atm; și, înv, îs *~ arteră*) Segment fibrocartilaginos al căilor respiratorii la vertebratele cu respirație aeriană, cuprins între laringe și bronhii, prin care aerul trece din cavitățile nazală și bucală în bronhii. **2** (Zgl) Fiecare dintre tuburile chitinoase deschise la exterior și ramificate în corpul insectelor, păianjenilor și miriapodelor, care servesc drept organe de respirație. **3** (Bot) Vas lemnos în formă de tub capilar prin care circulă seva brută în corpul plantelor superioare.

traheidă *sf* [At: BOTANICA, 129 / P: *~he-i~* / Pl: *~de* / E: fr ***trachéide***] (Bot) Vas lemnos format dintr-o celulă ascuțită și închisă la ambele capete, având membrane lignificate, care servește la conducerea sevei brute.

traheită *sf* [At: DL / P: *~he-i~* / Pl: *~te* / E: fr ***trachéite***] (Med) Inflamație (acută sau cronică) a mucoasei traheii **(1)**.

traheobacterioză *sf* [At: DN[3] / P: *~he-o~* / Pl: *~ze* / E: fr ***trachéobacteriose***] (Bot) Boală a plantelor, provocată de unele bacterii care trăiesc în vasele conducătoare, împiedicând circulația apei.

traheobronșită *sf* [At: DN[3] / P: *~he-o~* / Pl: *~te* / E: fr ***trachéobronchite***] (Med) Afecțiune a căilor respiratorii care intersectează traheea **(1)** și bronhiile, manifestată prin tuse, cu sau fără expectorație.

traheocel *sn* [At: DN[3] / P: *~he-o~* / E: fr ***trachéocèle***] (Med) Tumoare gazoasă a gâtului.

traheomalacie *sf* [At: DN[3] / P: *~he-o~* / Pl: *~ii* / E: fr ***trachéomalacie***] (Med) Degenerescență a cartilajelor traheale **(1)**.

traheomicoză *sf* [At: LTR[2] / P: *~he-o~* / Pl: *~ze* / E: fr ***trachéomycose***] (Bot) Boală infecțioasă și contagioasă a plantelor, provocată de unele ciuperci care trăiesc în vasele conducătoare, pe care le astupă, cauzând veștejiri totale.

traheoscop *sn* [At: DN[3] / P: *~he-o~* / Pl: *~oape* / E: fr ***trachéoscope***] Instrument pentru examinarea traheii **(1)**.

traheoscopie *sf* [At: DN[2] / P: *~he-o~* / Pl: *~ii* / E: fr ***trachéoscopie***] Examen endoscopic al traheii **(1)**, efectuat cu ajutorul bronhoscopului.

traheostomie *sf* [At: DN[3] / P: *~he-o~* / Pl: *~ii* / E: fr ***trachéostomie***] (Med) Deschidere a traheii **(1)** pentru a permite respirația directă prin trahee **(1)**.

traheotomie *sf* [At: ALECSANDRI, S. 166 / P: *~he-o~* / S și: (înv) *~ache~* / Pl: *~ii* / E: fr ***trachéotomie***] (Med) Intervenție chirurgicală prin care se face o incizie în partea superioară a traheii **(1)**, în scopul de a permite pe această cale respirația.

trahie *sf* vz ***trahee***

trahil *sn* [At: (a. 1772) IORGA, S. D. XI, 267 / A: nct / V: (înv) ***~achilia*** (Pl: *~e*), ***~ea*** *sf* / Pl: ? / E: pbl ngr **τραχηλιά**] (Înv; csnp) Guler **(1)**.

trahilea *sf* vz ***trahil***

trahit *sn* [At: BARCIANU / S și: (înv) *~achit* / E: fr ***trachyte***] Rocă vulcanică de formație recentă, de culoare cenușie, folosită ca piatră de construcție.

trahitic, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***trachytique***] De trahit.

trahlă *sf* vz ***traglă***

trahnă *sf* vz ***troahnă***

trahom *sn* [At: ALEXI, W. / V: (înv) ***~ă*** (S și: *~acho~*) *sf* / Pl: *~uri, ~oame* / E: fr ***trachome***, mg ***trachoma***] (Med) Conjunctivită granuloasă provocată de un virus.

trahomaș *sm* [At: ALR II/I MN 58, 4188/172 / V: (reg) ***răh~, trăum~*** / Pl: *~i* / E: mg ***trahomás***] (Reg) Trahomatos **(1)**.

trahomatos, **~oasă** *smf. a* [At: DN³ / Pl: *~oşi, ~oase* / E: fr ***trachomateux***] **1-2** (Persoană) bolnavă de trahom Si: (reg) *trahomaş*.
trahomă *sf* vz ***trahom***
traht *sn* vz ***tract¹***
trahtarisi *v* vz ***tratarisi***
trahtat *sn* vz ***tratat***
trahtir *sn* vz ***tractir***
trai *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 164ʳ/1 / Pl: (îrg) **(25-26)** *~uri* / E: pvb ***trăi***] **1** (Înv) Vieţuire. **2** (Înv; îe) **A nu mai fi de** ~ A fi foarte bătrân şi bolnav. **3** (Înv; îae) A fi pe moarte. **4** Viaţă pe care o duce cineva Si: *existenţă*, (înv) *cust*. **5** (Şîs) *Mod de* ~ Ansamblul condiţiilor materiale şi spirituale specifice vieţii unei persoane, unui grup social, unei societăţi. **6** (Pop; îe) **A nu (mai) avea** ~ (de cineva sau de ceva) A nu mai putea trăi (din cauza cuiva sau a ceva). **7** (Pfm; îe) **A nu mai fi de** ~ A nu mai fi de vieţuit. **8** (Pfm; îae) A nu mai fi de suportat. **9** (Înv; îe) **A-şi ţine ~ul** A face faţă cheltuielilor necesare vieţii. **10** (Înv; îae) A se întreţine. **11** (Îvr; îe) **A-şi pune ~ul** (în cineva) A-şi încredinţa viaţa în mâinile cuiva. **12** (Pop; îe) **A duce ~ pe vătrai** A duce o viaţă grea, plină de lipsuri. **13** (Pex) Viaţă îmbelşugată, lipsită de griji. **14** (Reg) Petrecere. **15** (Reg; îe) **A fi pus pe ~ul** A duce o viaţă de chefuri şi petreceri. **16** (Ccr) Mijloace materiale (hrană, îmbrăcăminte) necesare existenţei zilnice a cuiva. **17** (Înv; îe) **A-şi afla ~ul** A-şi procura cele necesare vieţii. **18** Timpul care trece de la naşterea până la moartea cuiva. **19** (Înv; îlav) **Pe** ~ Pentru tot timpul cât trăieşte cineva. **20** (Reg; îe) **A trăi un ~ şi cu al morţii două** A trăi rău. **21** (Reg; îae) A fi zgârcit. **22** (Reg; îe) **A trăi un ~ şi jumătate** A trăi bine. **23** (Reg; îlav) **În viaţă şi-n ~** Niciodată. **24** (Înv) Povestire a faptelor şi a întâmplărilor din timpul vieţii cuiva Si: *biografie*. **25** Viaţă petrecută alături de cineva. **26** Viaţă în comun (mai ales în căsnicie) şi relaţiile ce se stabilesc în cadrul acesteia Si: *convieţuire*. **27** (Reg; îe) **A avea** (sau **a duce**) **~ bun** (cu cineva) A trăi în bună înţelegere cu cineva. **28** (Reg; îe) **A avea** (sau **a duce**) **~ rău** (cu cineva) A trăi în neînţelegere, în ceartă cu cineva. **29** (Reg; îe) **A nu avea** ~ (cu cineva) A nu mai putea trăi în bună înţelegere cu cineva. **30** (Mun; Ban; îs) ~ *cu vătrai* sau *un ~ şi un vătrai* Viaţă de certuri şi neînţelegeri. **31** (Mun; Ban; îs) ~ *pe vătrai* Viaţă bună, uşoară.
traibăr¹ *sm* [At: ARL I, 1216/24 / V: (reg) ***~bir*** / Pl: *~i* / E: ger ***Treiber***] (Ban) Hăitaş (1).
traibăr² *sn* vz ***draibăr***
traibir *sm* vz ***traibăr¹***
traiect *sn* [At: ALEXI, W. / P: *tra-i~* / V: (înv) ***~aject***, ***~ajet*** / Pl: *~e* / E: fr ***trajet***, lat ***traiectus***] **1** Distanţă de străbătut (între două puncte). **2** Traseu (2). **3** Traseu (2) linear pe care se situează un organ alungit (muşchi, nerv, arteră etc.). **4** Traiectorie (1).
traiectorie [At: DRĂGHICEANU, C. 7 / P: *tra-iec-to-ri-e* / V: (înv) ***~aje~***, ***~ajeto~*** / Pl: *~ii* / E: fr ***trajectoire***] **1** *sf* Drum parcurs în spaţiu de un corp în mişcare Si: *traiect* (4). **2** *sf* (Pex) Reprezentare grafică a unei traiectorii (1). **3-4** *sf, a* (Linie curbă) descrisă de un punct material.
traiecţiune *sf* [At: ARISTIA, PLUT. / P: *tra-i~* / V: (îvr) ***~aje~*** / Pl: *~ni* / E: lat ***traiectio***] (Îvr) Străbatere.
traifus *s* [At: T. PAPAHAGI, M. 235 / Pl: ? / E: ger ***Dreifuß***] (Reg) Pirostrie.
trailă *sf* [At: DL / Pl: *~le* / E: fr ***traille***] Pod plutitor care se deplasează de-a lungul unui cablu, fiind remorcat de o navă sau purtat de curentul de apă.
trailer *sn* vz ***treiler***
traină¹ *sf* [At: DL / Pl: *~ne* / E: ns cf fr *traîne*] Parâmă ale cărei capete sunt fixate pe două corpuri plutitoare şi care este târâtă pe fundul apei, pentru a agăţa un corp înecat sau pentru a-i determina poziţia.
traină² *sf* vz ***craină***
trainer *sm* [At: DN³ / P: *treinăr* / E: eg ***trainer***] (Spt; agm; nob) Antrenor (1).
trainic¹ *s* [At: VICIU, GL. / Pl: ? / E: ns cf *trai*] (Reg) Loc îngrădit unde pasc vitele peste zi.
trainic², **~ă** *a* [At: VARLAAM, C. 233 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***trai*** + *-nic* cf bg *траен, трайни*] **1** (D. obiecte) Care se menţine mult timp în stare bună Si: *rezistent, solid, temeinic* (1), (fam) *tare* (3), (rar) *trăinicel* (1). **2** (D. abstracte) Care persistă în timp Si: *durabil, persistent, viabil*. **3** (D. fiinţe şi d. plante) Care are putere de viaţă Si: *rezistent, robust, viguros*. **4** (Îrg) Înaintat în vârstă Si: *matur¹*.
trainstă *sf* vz ***traistă¹***
traistă¹ *sf* [At: N. TEST. (1648), 47ᵛ/31 / V: (îrg) ***taistră***, ***~tră***, (înv) ***tainstră***, ***~ins~***, (reg) ***staiţă***, ***st~***, ***straită***, ***straiţă***, ***strianţă***, ***~acită***, ***~iţă***, ***~te***, ***~tie*** (P: *~ti-e*), ***~aştie*** (P: *~ti-e*) / Pl: *~te*, (reg) *trăiste, trăisti, trăişti, trăişte*, (înv) *~işte* / E: ns cf alb *trastë, trajstë*] **1** Sac din pânză groasă, din lână sau din piele, prevăzut cu baiere pentru a putea fi atârnat de umeri, în care se păstrează sau se transportă diverse obiecte Si: (reg) *tăfălcă* (1), *tărcuţă* (1), *tolbă* (6), (înv) *turbincă* (1). **2** (Reg; îs) ~ *goală* Om foarte sărac Si: (pop) *calic*. **3** (Reg; gmţ; îas) Peţitor. **4** (Reg; îas; şîs ~ *uşoară*) Sărăcie. **5** (Pop; îe) **A umbla cu ~ta** A cerşi (2). **6** (Reg; îla) **Cu ~ta-n băţ** Sărac. **7** (Reg; îal) Cerşetor (2). **8** (Reg; îal) Rătăcitor. **9** (Reg; îe) **A-i bate** (cuiva) **vântul în** ~ A fi sărac lipit pământului. **10** (Pfm; îe) **A umbla** (sau **a fi**) **cu capul în** ~ A fi neatent, distrat. **11** (Reg; îe) **A-i trece** (cuiva) **făina prin** ~ A ajunge la capătul vieţii. **12** (Reg; îe) **A întoarce ~ta pe dos** A da de nevoi, de lipsuri. **13** (Reg; îe) **A şi-o lua** (sau **a şi-o pune**) **în** ~ A o păţi. **14** (Pop; îe) **A-şi lua inima în dinţi şi funia** (sau **lumea**) **în** ~ A-şi face curaj. **15** (Pop; îe) **A-şi lua lumea în** ~ A pleca supărat. **16** (Pop; îe) **A se duce cu nepus în** ~ A pleca pe neaşteptate. **17** (Pop; îe) **A-şi băga minţile-n** ~ A se cuminţi (4). **18** (Reg; îe) **A arunca în ~ta dinapoi** A trece cu vederea. **19** (Îrg; îe) **A umbla cu ~ta cu minciuni** A umbla cu vorbe. **20** (Reg; îe) **A scoate vorbe din** ~ A minţi. **21** (Pop; îe) **A pune** (sau **a băga** pe cineva) **în** ~ A înfrânge. **22** (Pop; îae) A înşela. **23** (Reg; îe) **A băga mâna în straiţa cuiva** A profita de agoniseala cuiva. **24** (Reg; îe) **Fală goală, ~ uşoară** Se spune atunci când cineva se laudă fără temei sau despre un om fudul şi leneş. **25** (Reg; îe) **Asta-i altă gâscă-n ceea** (sau **în altă**) ~ Asta-i cu totul altceva. **26** (Reg; îe) **A-i mânca** (cuiva) **câinii din** ~ A fi prostănac. **27** (Reg; îs) *Luna lui ~-n băţ* Luna martie, când începe lucrul la câmp. **28** Conţinutul unei traiste¹ (1). **29** Sac din pânză deasă şi rezistentă, în care se dă orz sau ovăz cailor şi care se atârnă de capul lor. **30** (Reg; îe) **A trage la** ~ A trage acolo unde-i rost de câştig. **31** (Reg; îe) **A pierde ~ta cu grăunţe** A pierde slujba sau foloasele pe care le ai de undeva. **32** (Reg) Sac făcut dintr-o plasă de sfoară tare în care pescarii pun peştele prins. **33** (Reg) Săculeţ ţesut foarte rar în care se pune la scurs urda sau caşul. **34** (Reg) Tolbă (1) pentru săgeţi. **35** (Reg; şîs ~ *de porc, ~ta lui Crăciun*) Tobă (36). **36** (Arg) Clondir (1). **37** (Reg; îc) **straiţa-popii, ~ta-ciobanului**, (reg) **~ta-văcarului** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze adânc crestate, dispuse în rozetă, cu flori mici şi albe în vârful tulpinii, cu fructe triunghiulare, folosită ca plantă medicinală Si: (reg) *arior, buruiană-de-friguri, coada-pisicii, păscuţă, paştile-calului, plosca-ciobanului, punga-babei, punga-popii, punguliţă, rapăn, taşca-ciobanului, tăşculiţă* (6), *tăşcuţă* (9) (*Capsella bursa-pastoris*). **38** (Bot; reg; îac) Limba-mării (*Iberis umbellata*). **39** (Bot; reg; îac) Punguliţă (*Thlaspi arvense*). **40** (Reg; îc) **~goală** Crivăţ (2).
traistă² *sf* vz ***straste***
traistră *sf* vz ***traistă¹***
traitorie *sf* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 279 / Pl: *~ii* / E: ns cf it *traitore*] (Îvr) Trădare (2).
traiţă *sf* vz ***traistă***
traivan *sn* vz ***tramvai***
traject *sn* vz ***traiect***
trajectorie *sf* vz ***traiectorie***
trajecţiune *sf* vz ***traiecţiune***
trajet *sn* vz ***traiect***
trajetorie *sf* vz ***traiectorie***
tralala [At: SĂGHINESCU, V. 107 / S şi: *tra-la-la* / E: fo] (Pop) **1-2** *sn, i* (Cuvânt care) redă cântatul din gură. **3-4** *sn, i* (Cuvânt care) înlocuieşte cuvintele (necunoscute ale) unei melodii. **5** *a* (Îe) **A fi cam** ~ A fi cam zăpăcit. **6** *a* (Îae) A fi cam nebun. **7-8** *sn, i* (Rar) (Cuvânt care) redă surpriza în faţa unei bucurii sau a unui necaz.
tralalela *av* [At: CADE / E: ctm ***trala***(la) + ***lela***] (Reg) **1** (Îe) **A umbla** ~ A umbla haimana. **2** (Îe) **A vorbi** ~ A vorbi aiurea.

tralavala *s* [At: PĂCALĂ. M. R. 197 / E: fo] (Trs; îlav) **De-a** ~ De-a rostogolul.

tram[1] *sn* vz ***dram***

tram[2] *sn* vz ***tream***

tramă[1] *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: ? / E: ml ***trama***] (Tex; Ban; Trs) **1** Bătătură[1] **(12)**. **2** Urzeală. **3** Fuior (din care se face urzeala sau bătătura). **4** Câlți **(1)**.

tramă[2] *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~me* / E: fr ***trame***] **1** Plan ascuns Si: *intrigă, uneltire*. **2** Intrigă a unei opere literare Si: *fabulație*. **3** Fundal **(2)**. **4** Schelet.

trambala *vtr* [At: C. PETRESCU, O. P. I, 227 / Pzi: *~lez* / E: fr ***trimbaler***] (Fam) **1-2** A (se) deplasa de colo până colo (fără rost).

trambalare *sf* [At: DM / Pl: *~lări* / E: ***trambala***] (Fam) Deplasare de colo până colo (fără rost).

trambolină *sf* vz ***trambulină***

trambulină *sf* [At: VLAHUȚĂ, ap. TDRG / V: (reg) ***~bol~, ~mpl~, ~mpol~, ~polin*** *sn* / Pl: *~ne* / E: ger ***Trampoline***, it ***trampolino***] **1** Aparat ajutător care servește la ușurarea executării unei sărituri în gimnastica sportivă. **2** (Fam; îe) **A servi** (cuiva) **de** ~ A ajuta pe cineva să parvină (mai ales în politică). **3** Instalație specială, ridicată pe un postament, la o anumită înălțime, prevăzută cu un dispozitiv de care se fixează o scândură elastică, care servește pentru sărituri artistice sau sportive în apă. **4** (Șîs *~ de schi*) Instalație sportivă în forma unei pante, servind la executarea săriturii în lungime cu schiurile.

tramcal *sn* vz ***tramcar***

tramcar *sn* [At: CARAGIALE, O. I, 278 / V: (fcr) ***~al***, (înv) ***~anc~*** / Pl: *~e* / E: eg ***tram-car***] (Înv) Vehicul tras de cai, folosit în orașe pentru transportul în comun.

tramentin *sn* vz ***terebentină***

traminer [At: DN[2] / P: *~năr* / E: ger ***Traminer***] **1** *sm* (Șîc **~ roz**) Viță de vie originară din Germania, cu ciorchinii cilindrici, boabe mici, roz, cultivată pentru producerea vinurilor superioare de masă. **2** *sn* Vin obținut din traminer **(1)**.

tramontan, ~ă [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 11 / V: (înv) ***~mundana*** *sfa* / E: it ***tramontana***, ***tramontano***, fr ***tramontane***, ngr ***τραμουνδάνα***] (Înv) **1** *sn* Vânt care bate dinspre nord. **2-3** *sfa, a* (Șîs *steaua ~mundana*) (Steaua) polară.

tramp *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~e, ~uri* / E: eg ***tramp***] (Nav) Cargobot care nu face curse pe o linie regulată, ci spre orice port pentru care găsește marfă de transportat.

trampa *vt* [At: DN[3] / Pzi: *~pez* / E: fr ***tremper***] (Frr) **1** A stropi (abundent) cu un lichid. **2** A îmbiba cu un lichid. **3** A însiropa un tort[3]. **4** (Teh) A înmuia (ceva) scufundându-l într-un lichid.

trampaliu, ~ie *a* [At: TOMESCU, GL. / Pl: *~ii* / E: nct] (Mun; d. oameni) Zăpăcit.

trampare *sf* [At: DN[3] / Pl: *~pări* / E: ***trampa***] (Frr) **1** Stropire (abundentă) cu un lichid. **2** Îmbibare a ceva cu un lichid. **3** Însiropare a unui tort[3]. **4** (Teh) Scufundare a unui obiect într-un lichid. **5** (Spc) Aplicare a pastei inflamabile pe bețele de chibrit.

trampat, ~ă *a* [At: BARCIANU / Pl: *~ați, ~e* / E: ***trampă***[1] + *-at*] (Îvr; d. o marfă) Cu care s-a făcut schimb în natură.

trampă[1] *sf* [At: GORJAN, H. II, 29/21 / V: (reg) ***trea~*** / Pl: *~pe* / E: tc ***trampa***] **1** (Îrg) Schimb în natură Si: *troc*[1], (îvr) *trămpăluire*. **2** (Îrg; pex) Schimb de obiecte. **3** (Reg; îe) **A-i face** (cuiva) **~pa** A ajuta pe cineva în realizarea unui scop. **4** (Reg; îae) A-i mijloci cuiva o întâlnire, o afacere, o relație. **5** (Pfm) Aranjament (prin intermediari).

trampă[2] *sf* [At: LĂCUSTEANU, A. 127 / Pl: *~pe* / E: fr ***trempe***] (Pfm; adesea prt) Categorie[1] **(3)**.

tramping *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~uri* / E: eg ***trampling***] (Nav) Navigație efectuată de un tramp.

tramplină *sf* vz ***trambulină***

trampolin *sn* vz ***trambulină***

trampolină *sf* vz ***trambulină***

tramță *sf* vz ***zdreanță***

tramundana *sfa* vz ***tramontan***

tramvai *sn* [At: BACALBAȘA, S. A. I, 171 / V: (înv) ***~vei, ~anv~***, (reg) ***traivan, trăivan*** / Pl: *~e*, (înv) *~uri* / E: eg, fr ***tramway***] Mijloc de transport în comun, folosit în interiorul orașelor, constând din unul sau mai multe vagoane care circulă pe șine, cu tracțiune electrică (în trecut și cu tracțiune animală).

tramvaist, ~ă *smf* [At: IORDAN, L. R. A. 251 / Pl: *~iști, ~e* / E: ***tramvai*** + *-ist*] **1** Persoană aflată în serviciul transportului în comun cu tramvaiul. **2** (Spc) Manipulant.

tramvei *sn* vz ***tramvai***

tramversa *v* vz ***traversa***

tramversare *sf* vz ***traversare***

trana *sf* vz ***trahana***

tranc[1] *sn, i* [At: CREANGĂ, P. 205 / V: (reg) ***~anca, troan, troa~*** / E: fo] (Pop) **1-2** (Cuvânt care) imită zgomotul produs de o lovitură puternică și bruscă, de o cădere, de o trântitură Si: *tronc*[1] **(1-2)**. **3-4** (Cuvânt care) imită zgomotul produs de mecanismul unei arme de foc când se apasă pe trăgaci. **5-6** (Rep) (Cuvânt care) imită un zgomot ritmic. **7-8** (Rep) (Cuvânt care) imită sunetul unui clopot.

tranc[2] *sn* vz ***trinc***

tranca *sn, i* vz ***tranc***

tranca-fleanca [At: LB / V: (pop) ***treanca-~, ~că-~că, trenche-flenche, trenchea-flenchea*** / E: ***tranca*** + ***fleancă***] **1** (Pfm) *i* Cuvânt care indică pălăvrăgeala. **2** *sf* (Pfm) Pălăvrăgeală. **3** *av* (Pop; îe) **A umbla** ~ A umbla fără rost. **4** *smf* (Pfm; dep) Om de nimic. **5** *smf* (Pop; dep) Om palavragiu Si: (pfm) *flecar*. **6** *sf* (Buc; dep; îf *treancă-fleancă*) Țărancă îmbrăcată în haine orășenești.

trancafuse *sfp* vz ***catrafuse***

trancalău, ~laie *smf* vz ***trăncănău***[2]

trancana *sf* [At: PANN, P. V. III, 95/8 / V: (reg) ***trăncălaie, trăncăna, trăncănaie*** (Pl: *trăncănăi*), ***trâncănaie, trâncănale*** / Pl: *~le* / E: ns cf *tranc*[1], *trăncăni*] **1** (Reg) Vorbă goală Si: (pfm) *palavră*. **2** (Reg; lpl) Lucruri casnice mărunte (îngrămădite sau aruncate în dezordine) Si: (pop) *calabalâc, catrafuse*, (reg) *trancote* **(4)**. **3** (Olt; lpl; îf *trăncănăi*) Toate vasele (de pământ) ale unei gospodării. **4** (Reg; îf *trăncăna*) Dans popular nedefinit mai îndeaproape Si: (reg) *trăncănău*[2] **(6)**.

trancar *sn* vz ***tramcar***

trancara *sf* [At: LEXIC REG. II, 32 / Pl: *~le* / E: fo] (Olt) **1-2** Haimana **(1-2)**.

trancă *sf* vz ***droangă***

tranchet *sn* vz ***trinchet***

tranchi *sn* vz ***trinc***

tranchil, ~ă *a* [At: COSTINESCU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tranquille***] (Frr) Liniștit.

tranchilitate *sf* [At: COSTINESCU / E: fr ***tranquillité***] (Frr) Stare de liniște.

tranchiliza *vtr* [At: COSTINESCU / S și: (înv) *~lisa* / Pzi: *~zez* / E: fr ***tranquilliser***] (Rar) **1-2** A (se) liniști.

tranchilizant, ~ă *sn, a* [At: COSTINESCU / S și: (înv) *~isa~* / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***tranquillisant***] **1-2** (Medicament) care reduce starea de tensiune psihică, frica, reacțiile psihomotorii, echilibrează afectul și determină o stare de calm, de indiferență Si: *calmant*.

trancotă *sf* [At: LB / V: (reg) ***treancote*** *sfp* / Pl: *~te* / E: ns cf *tranc*[1], *trăncăni*] (Reg) **1** Glumă **(2)**. **2** Poznă. **3** (Lpl) Vorbe răstite. **4** (Lpl) Trancanale **(2)**. **5** Lucru de nimic.

trandada *sf* [At: ANTIPA, P. 523 / V: (reg) ***~ie, ~ndavai*** *sn* / Pl: *~le* / E: nct] (Reg) Prostovol.

trandadaie *sf* vz ***trandada***

trandafil *sm* vz ***trandafir***

trandafiliu, ~ie *a* vz ***trandafiriu***

trandafir *sm* [At: ST. LEX. 173[11]/17 / V: (reg) ***~ad~, ~fil, trăndafil*** / Pl: *~i* / E: ngr ***τριαντάφυλλον***] **1** Arbust din familia rozaceelor, cultivat în scopuri decorative, cu ramuri spinoase, cu flori divers colorate și plăcut mirositoare, folosite în industria parfumurilor sau în medicină Si: *roză*, (reg) *rug*[1], *rujă* (*Rosa*). **2** (Prc) Floarea trandafirului **(1)**. **3** (Bot; îc) **~-de-dulceață** (sau **~-chitat, ~-de-grădină, ~-oltănit, ~-roșu, ~-de-rusalii**)

Trandafir (1) cu flori roșii, din ale cărui petale se face dulceață (*Rosa centifolia*). 4 (Bot; îac) Trandafir (1) (*Rosa rugosa*). 5 (Îc) ~-**de-lună** sau ~**i-bulgărești** Arbust din familia rozaceelor, originar din Siria, cu flori albe sau roșii, din care se extrage uleiul de trandafir (*Rosa chinensis*). 6 (Îac) Arbust din familia rozaceelor (*Rosa damascena*). 7 (Bot; îc) ~-**agățător** (sau ~-**urcător**, ~-**japonez-urcător**, ~-**mult-în-coadă**, ~-**de-pădure**, ~-**chitat**, ~**i-tăfălogi**) Grătăraș (*Rosa multiflora*). 8 (Îs) *Apă de* ~ Esență de trandafir (1). 9 (Îs) *Lemn de* ~ Lemn al unui arbore din America de Sud, din care se fac mobile de lux, lambriuri. 10 (Îla) **De** ~ Asemenea trandafirului (1) (ca frumusețe sau culoare). 11 (Fam; îe) **A ședea pe** ~**i** A duce o viață comodă, fără neplăceri și eforturi. 12 (Bot; reg; îc) ~-**de-munte** Smirdar (*Rhododendron kotschyi*). 13 (Bot; reg; îc) ~-**de-câmp** Păducel (*Crataegus oxyacantha*). 14 (Bot; reg; îc) ~-**galben** Teișor (*Kerria japonica*). 15 (Bot; reg; îc) ~-**de-iarnă** Boz (*Sambucus ebulus*). 16 (Bot; reg; îac) Spânz (*Helleborus niger*). 17 (Bot; reg; îc) ~-**de-baltă** sau ~**ul-broaștelor** Busuiocul-cerbilor (*Mentha pulegium*). 18 (Bot; reg; îc) ~**ul-broaștei** Cervană (*Lycopus exaltatus*). 19 (Bot; reg; îac) Izmă (*Mentha longifolia*). 20 (Zlg; reg; îc) ~-**de-mare** Actinie (*Actinia*). 21 (Bot; șîc ~-**de-câmp**, ~-**de-munte**, ~-**pitic**, ~-**sălbatic**, ~**ul-câmpului**) Măceș (*Rosa canina*). 22 (Bot; reg; îc) ~-**de-câmp** (sau ~-**mic**, ~-**pitic**) Răsură³ (*Rosa gallica*). 23 (Bot; reg; îc) ~-**de-munte** Măceș-de-munte (*Rosa pendulina*). 24 (Bot; reg) Izmă-creață (*Mentha crispa*). 25 (Reg) Horă nedefinită mai îndeaproape. 26 (Reg) Cârnat uscat de porc, preparat cu mult ardei iute, piper și usturoi. 27 (Reg) Cârnat preparat din tocătură de vită, care se consumă fript la grătar Si: *patrician*. 28 (Rar) Ghiuden. 29 (Reg) Caltaboș. 30 (Reg) Sângerete.

trandafiraș *sm* [At: I. VĂCĂRESCUL, P. 437/2 / Pl: *~i* / E: ***trandafir*** + *-aș*] **1-2** (Șhp) Trandafir (1) (mic) Si: (pop) *trandafirel* (**1-2**), *trandafiruț* (**1-2**). 3 (Pop; îla) **De** ~ Asemenea trandafirului (1) (ca frumusețe sau culoare). 4 (Bot; reg; îc) ~-**de-munte** Smirdar (*Rhododendron kotschyi*). 5 (Bot; reg) Trandafir-de-dulceață (*Rosa centifolia*). 6 (Bot; reg) Măceș (*Rosa canina*). 7 (Bot; reg) Răsură³ (*Rosa gallica*).

trandafirel *sm* [At: MARIAN, Î. 284 / Pl: *~ei* / E: ***trandafir*** + *el*] **1-2** (Pop; șhp) Trandafiraș (**1-2**). 3 (Bot; reg) Răsură³ (*Rosa gallica*).

trandafiriș *sn* [At: CIHAC II, 707 / Pl: *~uri* / E: ***trandafir*** + *-iș*] (Îvr) Loc pe care cresc mulți trandafiri (1) (mai ales sălbatici).

trandafiriu,~ie [At: KRETZULESCU, A. 311/25 / V: (înv) ***trian~***, (reg) ***~filiu*** / Pl: *~ii* / E: ***trandafir*** + *-iu*] 1 *a* De culoare roz (ca floarea unor trandafiri 1) Si: *roz, roziu*, (îvr) *rozatic*. 2 *a* (D. persoane) Cu pielea de culoarea trandafirului (1). 3 *a* (Fig) Care aduce cu mirosul trandafirului (1). 4 *a* (Fig) Feeric. 5 *sn* Culoare roz. 6 *a* (Fig) Plin de optimism Si: *luminos, senin*. 7 *a* (Fig) Cu perspective favorabile.

trandafiruț *sm* [At: TDRG / Pl: *~i* / E: ***trandafir*** + *-uț*] **1-2** (Pop; șhp) Trandafiraș (**1-2**).

trandavai *sn* vz ***trandada***

trandavelă *sf* [At: I. CR. VII, 155 / Pl: *~le* / E: ns cf *daravelă*] (Reg) 1 Încurcătură. 2 Ceartă (1).

trandefile *sfp* [At: (a. 1747) IORGA, S. D. XII, 45 / A: nct / E: nct] (Înv; csnp) Mărunțișuri.

tranjaie *sp* vz ***tranșee***

tranjamentum *sn* [At: (a. 1780) IORGA, S. D. XII, 292 / Pl: *~uri* / E: nct] (Îvr) Așezământ de caritate, pentru creșterea copiilor săraci.

trans- [At: DEX / E: lat ***trans***, fr ***trans-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: 1 Dincolo. 2 Peste.

transafrican, ~ă *sn, a* [At: DN³/ Pl: *~i, ~e* / E: ns cf fr *transafricain*] **1-2** (Șosea) care traversează Africa.

transalpin,~ă *a* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 5 / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***transalpinus***, fr ***transalpin***] 1 (Înv) Transcarpatic (1). 2 Care este situat dincolo de munții Alpi.

transamazonian, ~ă *sn, a* [At: DEX-S / P: *~ni-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***transamazonien***] **1-2** (Șosea) care traversează Amazonia.

transamerican,~ă *sn, a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf fr *transaméricain*] **1-2** (Șosea) care traversează America.

transarabic, ~ă *sn, a* [At: DEX-S / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***transarabique***] **1-2** (Șosea) care traversează Peninsula Arabică.

transasiatic, ~ă *a* [At: OȚETEA, R. 108 / P: *~si-a~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***transasiatique***] 1 Care traversează Asia. 2 Care se efectuează traversând Asia.

transatlantic, ~ă [At: BARCIANU / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***transatlantique***] 1 *a* Care este situat dincolo de Oceanul Atlantic. 2 *a* Care traversează Oceanul Atlantic. 3 *sn* Vapor care realizează transportul între Europa și America, traversând Oceanul Atlantic. 4 *sn* (Pex) Vapor mare.

transă *sf* [At: ENC. TEHN. I, 106 / Pl: *~se* / E: fr ***transe***] Stare psihică specială în care se găsește o persoană hipnotizată sau aflată în rugăciune sau în meditație, deosebită atât de starea de veghe, cât și de cea de somn.

transbord *sn* [At: DN³ / Pl: *~uri* / E: ns cf it *trasbordo*] (Liv) 1-3 Transbordare (**1-3**).

transborda [At: COSTINESCU / Pzi: *~dez* / E: fr ***transborder***] 1 *vt* A transporta (mărfuri sau persoane) de pe o navă pe alta sau dintr-un tren în altul (continuând călătoria). 2 *vi* A schimba trenul sau alt vehicul într-un loc unde circulația pe un drum s-a întrerupt. 3 *vt* A trece, cu ajutorul unui transbordor (1), vagoanele sau locomotiva unui tren de pe o linie pe alta, când cele două linii nu au legătură directă.

transbordare *sf* [At: CARAGIALE, O. I, 295 / Pl: *~dări* / E: ***transborda***] 1 Trecere a mărfurilor sau a persoanelor dintr-un vehicul (tren, navă) în altul în cursul unei călătorii (de obicei din cauza întreruperii accidentale a circulației) Si: (liv) *transbord* (1). 2 Schimbare a unui tren sau a altui vehicul într-un loc unde circulația pe un drum s-a întrerupt Si: (liv) *transbord* (2). 3 Trecere cu ajutorul unui transbordor (1) a vagoanelor sau a locomotivei unui tren de pe o linie pe alta, când cele două linii nu au legătură directă Si: (liv) *transbord* (3).

transbordor [At: DL / Pl: *~oare* / E: fr ***transbordeur***] 1 *sn* Platformă folosită pentru a trece un vehicul de pe o cale de transport pe alta, în special un vehicul feroviar între două căi ferate care nu sunt legate între ele. 2 *sn* Navă de mic tonaj care efectuează transbordarea (1) călătorilor sau a mărfurilor. 3 *a* (Îs) *Nod* ~ Platformă suspendată, prin cabluri, servind la trecerea peste un curs de apă.

transcalculare *sf* [At: DEX / Pl: *~lări* / E: ***trans-*** + ***calculare***] Complex de operații necesare pentru calculul coordonatelor unui punct geodezic sau topografic într-un sistem de proiecție cartografică sau de axe de coordonate dat, luând ca bază aceste date dintr-un alt sistem și folosind relațiile matematice de legătură.

transcarpatic, ~ă *a* [At: IORDAN, L. R. 15 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***trans-*** + ***carpatic***] 1 Care se află dincolo de Munții Carpați (în raport cu Muntenia și Moldova) Si: *transcarpatin* (1), (înv) *transalpin* (1). 2 De peste Carpați Si: *transcarpatin* (2).

transcarpatin, ~ă *a* [At: ARHIVA II, 499 / Pl: *~i, ~e* / E: ***trans-*** + ***carpatin***] **1-2** Transcarpatic (**1-2**).

transcaucazian, ~ă *a* [At: CADE / P: *~ca-u-ca-zi-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: ***trans-*** + ***caucazian*** cf fr *transcaucasien*] 1 Care se află la sud de Munții Caucaz Si: (îvr) *transcaucazic* (1). 2 Care locuiește la sud de Munții Caucaz Si: (îvr) *transcaucazic* (2). 3 Care străbate Caucazul.

transcaucazic, ~ă *a* [At: AR (1829), 141²/19 / P: *~ca-u~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***trans-*** + ***caucazic***] (Îvr) **1-2** Transcaucazian (**1-2**).

transcedental, ~ă *a* vz ***transcendental***

transcelver *sn* [At: DEX / P: *transivăr* / Pl: *~e* / E: eg ***transceiver***] Aparat de emisie-recepție folosit, în special, în practica radioamatorilor.

transcendant, ~ă *a* vz ***transcendent***

transcendare *sf* vz ***transcendere***

transcende *vt* [At: VOICULESCU, POEZII, II, 300 / Pzi: *~end* / E: fr ***transcender***, lat ***transcendere***] 1 (Liv) A trece dincolo de... 2 (Liv) A se ridica deasupra a ceva. 3 (Flz) A depăși limita cunoașterii experimentale, perceptibile.

transcendent, ~ă *a* [At: STAMATI, D. / V: (îvr) ***~dant*** / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***transcendant***, lat ***transcendens, -tis***] 1 (În filozofia medievală) Care s-ar afla dincolo de o limită sau de un nivel dat. 2 (În filozofia medievală) Care nu ține de o clasă de obiecte, ci presupune un principiu exterior și superior acesteia, deosebindu-se astfel de ceea ce este imanent. 3 (În filozofia lui Kant) Inaccesibil cunoașterii bazate pe experiență. 4 (În

filozofia lui Kant) Care este dincolo de lumea empirică. 5 De gradul cel mai înalt Si: *eminent*. 6 Superior. 7 (Mat; îs) *Număr* ~ Număr care nu poate fi rădăcina unei ecuații algebrice cu coeficienți raționali. 8 (Mat) Care folosește calculul diferențial și integral. 9 Care se află mai presus de inteligența obișnuită, de lucrurile individuale, de umanitate. 10 Referitor la Dumnezeu.

transcendental, ~ă *a* [At: STAMATI, D. / V: (rar) *~ced~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***transcendantal***] 1 (În filozofia lui Kant) Care se referă la formele apriorice ale cunoașterii. 2 (În filozofia lui Kant) Care premerge experienței și o condiționează. 3 Care este deasupra lumii reale Si: *metafizic*. 4 (Flz) Referitor la atributele care depășesc categoriile lui Aristotel prin caracterul lor general valabil pentru oricare existență.

transcendentalism *sn* [At: DEX / E: fr ***transcendantalisme*** după *transcendent*] 1 Concepție filozofică elaborată de Kant și bazată pe ideea că formele apriorice ale conștiinței precedă experiența și constituie condițiile existenței ei. 2 Curent filozofic caracterizat prin religiozitate panteistă și prin spirit umanitar.

transcendentalist, ~ă [At: DN³ / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***transcendantaliste***] 1-2 *smf* Adept al transcendentalismului (1-2). 3-4 *a* Referitor la transcendentalism (1-2). 5-6 *a* Caracteristic transcendentalismului (1-2).

transcendentalitate *sf* [At: SFC VI, 56 / E: ***transcendental*** + *-itate*] (Rar) 1-4 Caracter transcendental (1-4).

transcendentaliza *vt* [At: DN³ / Pzi: *~zez* / E: ***transcendental*** + *-iza*] (Rar) 1-4 A atribui caracter transcendental (1-4).

transcendentism *sn* [At: DN³ / E: ns cf fr *transcendantisme*, it *trascedentismo*] Nume generic dat doctrinelor filozofice care admit transcendența (6) divină.

transcendență *sf* [At: COSTINESCU / V: (învr) *~dință* / E: fr ***transcendance***] 1 Superioritate marcantă a unei persoane asupra alteia, a unui lucru asupra altuia. 2-5 Însușirea a ceea ce este transcendent (1-4). 6 (În filozofiile religioase) Ipostază a divinității care se află deasupra creațiunilor sale.

transcendere *sf* [At: LOVINESCU, S. II, 5 / V: (învr) *~dare* / Pl: *~ri* / E: ***transcende***] 1 (Liv) Trecere dincolo de... 2 (Liv) Ridicare deasupra a ceva. 3 (Flz) Depășire a limitei cunoașterii experimentale, perceptibile.

transcendință *sf* vz ***transcendență***

transconductanță *sf* [At: DN³ / Pl: *~țe* / E: fr ***transconductance***] (Fiz) Conductanță de trecere a energiei de la un generator la un receptor.

transcontainer *sn* [At: DEX-S / Pl: *~e* / E: fr ***transconteiner***] Container de mare capacitate utilizat în transportul mărfurilor.

transcontaineriza *vt* [At: DEX-S / Pzi: *~zez* / E: ***transcontainer***] A transporta cu transcontainerul.

transcontainerizare *sf* [At: DEX / Pl: *~zări* / E: ***transcontaineriza***] Transportare cu transcontainerul.

transcontinental, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf fr *transcontinental*] Care traversează un continent.

transcrie *vt* [At: GHICA, A. 38 / Pzi: *~iu* / E: ***trans-*** + ***scrie*** după fr *transcrire*] 1 A scrie un text din nou, fără modificări Si: *a copia, a trece* (66). 2 A copia un text după ce a fost în prealabil corectat. Si: *a trece* (19). 3 A expune în scris. 4 (Jur) A înscrie un text, o convenție etc. într-un registru special. 5 (Lin) A transpune un text dintr-un sistem de scriere în altul. 6 (Lin) A transpune un text de pe o bandă de magnetofon. 7 (Lin) A nota în scris (cu semne speciale) elementele unui grai, dialect etc. 8 A prelucra o bucată muzicală scrisă pentru un anumit instrument sau o anumită voce, în scopul de a fi cântată la alt instrument sau la altă voce Si: (înv) *a transporta* (7).

transcriere *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~ri* / E: ***transcrie***] 1 Reproducere în scris a unui text Si: *copiere, transcripție* (2), (Ltî) *transcript*. 2 Copiere a unui text din care s-au eliminat greșelile sau corecturile făcute. 3 Expunere în scris. 4 (Jur) Trecere într-un registru special a elementelor esențiale ale unui act juridic privitor la dobândirea, transmiterea sau stingerea unor drepturi reale imobiliare Si: *transcripție* (3). 5 Trecere a unei sume de bani dintr-un cont în altul, fără a fi nevoie ca suma să fie vărsată în numerar. 6 (Lin) Transpunere a unui text dintr-un sistem de scriere în altul. 7 (Lin; îs) *~ fonetică* Notare a pronunțării unei limbi, a unui dialect sau a unui grai cu ajutorul unui alfabet fonetic. 8 Prelucrare a unei bucăți muzicale scrise pentru un anumit instrument sau pentru o anumită voce, în scopul de a fi cântată la alt instrument sau de altă voce Si: *transcripție* (4).

transcriitor, ~oare *smf* [At: CARAGIALE, O. IV, 194 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***transcrie*** + *-tor*] (Rar) 1 Persoană care transcrie (3) un text literar. 2 Persoană care transcrie (8) o bucată muzicală.

transcript *sn* [At: ȘINCAI, HR. I, 321/33 / Pl: *~e* / E: lat ***transcriptus***] (Ltî) Transcriere (1).

transcripție *sf* [At: HASDEU, I. V. 223 / V: (înv) *~iune* / Pl: *~ii* / E: fr ***transcription***] 1 (Lin) Transliterație. 2 Transcriere (1). 3 (Jur) Transcriere (4). 4 (Muz) Transcriere (8).

transcripțiune *sf* vz ***transcripție***

transcristalizare *sf* [At: DN³ / Pl: *~zări* / E: ns cf ger *Transkristalisation*] Întrepătrundere a cristalelor în timpul solidificării unui metal sau aliaj.

transcurență *sf* [At: DN³ / Pl: *~țe* / E: nct] (Med) Complicație care apare pe neașteptate în cursul unei boli.

transdanubian, ~ă *a* [At: BARCIANU / P: *~bi-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***transdanubien***] 1-2 Care se află (sau locuiește) dincolo de Dunăre Si: *transdunărean* (1-2), (îvr) *transdanubiu* (1-2).

transdanubiu *a* [At: HELIADE, O. I, 202 / Pl: *~ii* / E: ***trans-*** + ***Danubiu***] (Îvr) 1-2 Transdanubian (1-2).

transduce *vt* [At: DN³ / Pzi: *~uc* / E: ***trans-*** + ***duce*** după it *trasdurre*] (Fiz; liv) A transforma o mărime fizică în alta (o forță într-o tensiune electrică, energie electrică în energie sonoră etc.).

transductiv, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***transductif***] (Liv) 1 Care transformă ceva în altceva (asemănător). 2 (Fiz; spc) Care transformă o mărime în alta. 3 (Log; îs) *Raționament* ~ Raționament în care se trece de la adevăruri cu un anumit grad de generalitate spre adevăruri cu același grad de generalitate.

transductor *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: *~oare* / E: fr ***transducteur***] (Fiz) 1 Dispozitiv cu ajutorul căruia se poate comanda variația unei tensiuni sau a unui curent electric de ieșire prin variația unei tensiuni sau a unui curent de intrare. 2 Dispozitiv folosit la transformarea energiei primite de la un sistem tehnic în energie de altă formă, pe care o cedează altui sistem tehnic sau fizic.

transducție *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***transduction***] (Blg) Transfer de material genetic între bacterii prin intermediul bacteriofagelor.

transdunărean, ~ă [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 23 / Pl: *~eni, ~ene* / E: ***trans-*** + ***dunărean***] 1-2 *a* Transdanubian (1-2). 3-4 *smf* Persoană care se află (sau locuiește) la sud de Dunăre.

transeat *sn* [At: DN³ / P: *~se-at* / E: lat, it, fr ***transeat***] (Liv) Expresie de concesiune cu semnificația: 1 Fie! 2 Să trecem peste...

transecție *sf* vz ***tranzacție***

transept *sn* [At: ODOBESCU, S. I, 389 / Pl: *~uri*, (înv) *~e* / E: fr ***transept***] (Aht) 1 Galerie transversală care separă corul de nava unei biserici, formând cu aceasta brațele crucii în plan orizontal. 2 Încăpere care intersectează ortogonal o încăpere mai importantă.

transeuropean, ~ă *a* [At: DEX-S / P: *~e-u~* / Pl: *~eni, ~ene* / E: fr ***transeuropéen***] Care traversează Europa.

transfer *sn* [At: ARHIVA II, 383 / V: (înv) *~t* / Pl: *~uri* / E: fr ***transfert***] 1 Mutare a unei persoane dintr-un loc în altul Si: *strămutare, transferare* (1), (liv) *translocare, translocație* (1). 2 Mutare a unui angajat dintr-o unitate de muncă în alta cu acordul sau la cererea salariatului Si: *transferare* (2). 3 (Ccr) Act care certifică transferul (2) dintr-un loc de muncă în altul sau dintr-o unitate de învățământ în alta. 4 Transmitere a unor drepturi, proprietăți, obligații etc. unei persoane Si: *transferare* (3). 5 (Fiz) Transmitere de energie de la un sistem la altul. 6 (Psh) Mutare a încărcăturii, a sarcinii afective de la un obiect la altul. 7 (Chm) Trecere a unui radical, ion, electron etc. de la o substanță chimică la alta. 8 Virare a unei sume de bani Si: *transferare* (4), *virament*.

transfera [At: COSTINESCU / Pzi: *~fer* / E: fr ***transférer***] **1** *vt* (C. i. o persoană) A muta dintr-un loc în altul Si: (îvr) *a traduce* (**10**), (liv) *a transloca*. **2-3** *vtr* A (se) muta cu serviciul de la o instituție la alta, fără desfacerea contractului de muncă (cu consimțământul sau la cererea salariatului) Si: *a permuta*, (îvr) *a perivodi*. **4** *vt* A transmite (un drept, o proprietate, o obligație etc.) unei persoane. **5** *vt* (Fiz) A face un schimb, o trecere de energie, de căldură etc. de la un sistem fizic sau tehnic la altul. **6-7** *vtr* A (se) muta la alt club sportiv, la altă echipă. **8** *vt* A vira o sumă de bani.

transferabil, ~ă *a* [At: COSTINESCU / Pl: *~i, ~e* / E: ***transfera*** + *-bil*] (Rar) **1-4** Care poate fi transferat (**1-4**).

transferare *sf* [At: GHICA, A. 627 / Pl: *~rări* / E: ***transfera***] **1-4** Transfer (**1-2, 4, 8**).

transferat, ~ă *a* [At: SADOVEANU, O. XXI, 358 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***transfera***] **1** (D. persoane) Care este mutat dintr-un loc în altul Si: (liv) *translocat*. **2** (D. angajați) Care este mutat de la o instituție la alta, fără desfacerea contractului de muncă (cu consimțământul sau la cererea salariatului). **3** (D. drepturi, proprietăți, obligații etc.) Care este transmis unei persoane. **4** (D. bani) Virat într-un cont.

transfercar *sn* [At: DN[3] / Pl: *~e* / E: ns cf fr *transfercar*, eg *transfer-car*] (Teh) Vehicul pentru transportul rapid al lingourilor încălzite de la cuptoare la laminor.

transfert *sn* vz ***transfer***

transfigura *vtr* [At: COSTINESCU / Pzi: *~rez*, 3 (îvr) *~figură* / E: fr ***transfigurer***] **1-2** A(-și) schimba (în mod esențial) înfățișarea, expresia, forma, caracterul, starea de spirit Si: *a (se) transforma* (**1-2**). **3-4** A da altă înfățișare unui lucru sau unei situații. **5-6** (Pex) A (se) denatura (**2**).

transfigurare *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~rări* / E: ***transfigura***] **1** Schimbare (esențială) a înfățișării, a expresiei, a formei, a caracterului, a stării de spirit Si: *transformare* (**1**), (îvr) *transfigurație* (**1**). **2** (Rel; îs) *~a Domnului* Sărbătoare religioasă, care are loc la 6 august, dedicată celebrării schimbării la față a Mântuitorului Iisus Hristos pe Muntele Taborului. **3** Transformare a unui lucru sau a unei situații Si: *transfigurație* (**3**). **4** Modul cum arată ceea ce s-a transfigurat (**1, 3**) Si: *transfigurație* (**4**). **5** Procedeu specific procesului de creație cu ajutorul căruia elementele realității exterioare, filtrate de viziunea imaginației și puterea de expresie a artistului, se transformă într-o realitate nouă, opera de artă Si: *transfigurație* (**5**).

transfigurat, ~ă *a* [At: VLAHUȚĂ, O. A. III, 83 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***transfigura***] **1** Schimbat (în mod esențial) la înfățișare, la față (sub influența unei emoții). **2** Schimbat (față de o situație anterioară) Si: *refăcut, transformat* (**2**).

transfigurație *sf* [At: COSTINESCU / V: (înv) *~iune* / Pl: *~ii* / E: fr ***transfiguration***] **1** (Îvr) Transfigurare (**1**). **2** (Rel; îs) *~ia Domnului* Sărbătoarea religioasă a Schimbării la față a Mântuitorului Iisus Hristos pe Muntele Taborului. **3-5** Transfigurare (**3-5**).

transfigurațiune *sf* vz ***transfigurație***

transfigurător, ~oare *a* [At: CĂLINESCU, E. 319 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***transfigura*** + *-(ă)tor*] (Rar) **1-2** Care transfigurează (**3, 5**).

transfila *vt* [At: DN[3] / Pzi: *~lez* / E: fr ***transfiler***] (Mrn) A prinde cu saule.

transfilaj *sn* [At: DEX / Pl: *~e* / E: fr ***transfilage***] (Mrn) **1** Prindere cu saule Si: *transfilare* (**1**). **2** (Ccr) Legătură cu care se prind unele vele pe vergea Si: *transfilare* (**2**).

transfilare *sf* [At: DN[3] / Pl: *~lări* / E: ***transfila***] (Mrn) **1-2** Transfilaj (**1-2**).

transfinit, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~iți, ~e* / E: fr ***transfini***] (Mat; d. numere) Care exprimă cantitatea elementelor unui ansamblu finit.

transfixie *sf* [At: DN[3] / E: fr ***transfixion***] (Med) Procedeu de amputație constând în străpungerea osului cu cuțitul de amputație și tăierea dinăuntru în afară a țesuturilor moi.

transfluență *sf* [At: DN[3] / P: *~lu-e~* / Pl: *~te* / E: fr ***transfluence***] (Glg) Trecere a ghețarilor dintr-o vale glaciară în alta.

transfoca *vt* [At: DN[3] / Pzi: *~foc* / E: drr ***transfocator***] A filma cu transfocatorul.

transfocare *sf* [At: DN[3] / Pl: *~cări* / E: ***transfoca***] Filmare cu transfocatorul.

transfocator *sn* [At: DEX / Pl: *~oare* / E: rs ***трансфокатор***] Obiectiv cu distanță focală variabilă, folosit în cinematografie sau în televiziune pentru a obține efectul de apropiere sau de depărtare față de obiect.

transforma [At: GORJAN, H. I, 120/21 / V: (înv) ***straf~*** / Pzi: *~form*, (înv) *~mez* / E: fr ***transformer***, lat ***transformare***] **1-2** *vtr* A(-și) schimba aspectul, înfățișarea, forma etc. Si: *a (se) preface, a (se) preschimba, a (se) transfigura* (**1-2**), *a transmuta* (**5**), *a (se) trece* (**43**). **3-4** *vtr* (Spc) A(-și) schimba firea, caracterul, felul de a fi, conduita. **5** *vt* (Mat) A construi un corespondent al unei figuri geometrice, al unei fracții, al unei ecuații etc., schimbând anumite elemente și păstrând altele, potrivit anumitor formule. **6** *vt* (Fiz) A schimba în cantități echivalente o formă de energie în altă formă de energie. **7** *vi* (La unele jocuri sportive) A obține, prin executarea reușită a unei lovituri (de pedeapsă), unul sau mai multe puncte în avantajul echipei sale. **8** *vt* A converti moneda unui stat în valută.

transformabil, ~ă *a* [At: CĂLINESCU, C. O. 108 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***transformable***] **1-2** Care poate fi transformat (**1-2**).

transformabilitate *sf* [At: CONTEMP., 1949, nr. 120, 7/5 / E: ***transformabil*** + *-itate*] (Rar) **1-2** Calitatea unui lucru de a putea fi transformat (**1-2**).

transformare *sf* [At: GORJAN, H. II, 193/9 / V: (înv) ***straf~*** / Pl: *~mări* / E: ***transforma***] **1** Trecere de la o stare la alta, modificând aspectul, înfățișarea, forma etc. Si: *prefacere, schimbare, transfigurare* (**1**), *transmutare* (**3**), *transmutație* (**3**), (înv) *transformație* (**1**), (înv) *turnare* (**6**). **2** (Spc) Schimbare a firii, a caracterului, a felului de a fi, a conduitei Si: (înv) *transformație* (**2**). **3** (Mat) Calculare a echivalentului unei figuri, al unei fracții, al unei ecuații etc., care să păstreze aceeași valoare, dar să aibă altă formă Si: (înv) *transformație* (**3**). **4** (Fiz) Schimbare a unei forme de energie în altă formă de energie în cantități echivalente. **5** (La unele jocuri sportive) Obținere prin executarea reușită a unei lovituri (de pedeapsă) a unui sau a mai multe puncte în avantajul echipei sale. **6** (La jocul de rugby) Lovitură acordată echipei care a reușit o încercare. **7** (Iuz; îs) *~a socialistă a agriculturii* Proces social-economic, constând în intsaurarea relațiilor de producție socialiste și promovarea marii producții agricole mecanizate. **8** Convertire a unei monede naționale în valută.

transformat, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***transforma***] **1-2** Care este supus transformării (**1-2**) Si: *prefăcut, schimbat, transfigurat* (**2**). **3** (D. bani) Convertit în valută.

transformator, ~oare [At: NICA, L. VAM. 244 / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***transformateur***] **1** *a* Care schimbă aspectul, înfățișarea, forma etc. Si: *înnoitor*. **2** *sn* (Șîs *~ electric*) Aparat care servește la modificarea fie a formei, fie a anumitor caracteristici ale energiei primite. **3** *sn* Aparat electric care transformă tensiunea unui curent alternativ fără a-i modifica frecvența. **4** *sn* Aparat fotogrammetric care transformă unele imagini în altele.

transformație *sf* [At: GEOMETRIA, A. M. 139[r]/4 / V: (înv) *~iune* / Pl: *~ii* / E: fr ***transformation***, lat ***transformatio, -onis***] (Înv) **1-3** Transformare (**1-3**).

transformațional, ~ă *a* [At: DEX / P: *~ți-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: eg ***transformational***, fr ***transformationnel***] **1** (Lin; îs) *Gramatică ~ă* Gramatică ce își propune găsirea unor structuri de adâncime care, prin transformări succesive, să permită obținerea tuturor construcțiilor corecte posibile într-o limbă. **2** (Liv) Referitor la transformări succesive.

transformaționalism *sn* [At: DEX / P: *~ți-o~* / E: eg ***transformationalism***, fr ***transformationnalisme***] (Lin) Curent care preconizează și susține gramatica transformațională (**1**).

transformațiune *sf* vz ***transformație***

transformism *sm* [At: BARCIANU / E: fr ***transformisme***] (Blg) Evoluționism (**4**).

transformist, ~ă [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***transformiste***] **1** *a* Care aparține transformismului. **2** *a* Privitor la transformism. **3** *sm* Adept al transformismului.

transfug *sm* [At: BARCIANU / Pl: *~ugi* / E: fr ***transfuge***] **1** Militar care săvârșește un act de trădare, trecând în tabăra inamică. **2** (Pex) Persoană care își părăsește în mod ilegal țara.

transfuza *vt* [At: ALEXI, W. / Pzi: *~zez* / E: fr ***transfuser***] (Rar) A face o transfuzie (de sânge).

transfuzie *sf* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, XXXV/11 / P: *~zi-e* / V: (înv) ***~iune*** (S și: *~usi~*) / S și: (înv) *~usie* / Pl: *~ii* / E: fr ***transfusion***] Metodă de tratament biologic constând în injectarea de sânge, plasmă sau globule roșii în sistemul circulator al unui bolnav.

transfuziune *sf* vz ***transfuzie***

transfuzor, ~oare *smf* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~oare* / E: ns cf fr *transfuseur*] Persoană specializată în transfuzii.

transgresa *vt* [At: COSTINESCU / Pzi: *~sez* / E: fr ***transgresser***] (Liv) **1** A nu respecta o lege, un ordin etc. **2** A trece dincolo de o anumită limită.

transgresare *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~sări* / E: ***transgresa***] (Liv) **1** Nerespectare a unei legi, a unui ordin etc. Si: (îvr) *transgresiune* (**1**). **2** Depășire a unei anumite limite.

transgresat, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~ați, ~e* / E: ***transgresa***] (Liv) **1** (D. legi, ordine etc.) Care este încălcat. **2** (D. limite) Care este depășit.

transgresie *sf* vz ***transgresiune***

transgresiune *sf* [At: COSTINESCU / P: *~si-u~* / V: (înv) ***~sie*** / Pl: *~ni* / E: fr ***transgression***] **1** (Îvr) Transgresare (**1**). **2** (Glg) Proces de înaintare a apelor marine spre uscat, pe suprafețe mari, ca efect al mișcării de coborâre a scoarței terestre. **3** (Îs) *Mare de ~* Mare care trece din regiunea oceanică în cea continentală.

transgresiv, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***transgressif***] (Liv) **1-2** Care transgresează (**1-2**).

transgresor *sm* [At: COSTINESCU / Pl: *~i* / E: fr ***transgresseur***] (Liv) Persoană care încalcă o lege, un ordin etc.

transhuma *vt* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~mez* / E: fr ***transhumer***] (Rar) A practica transhumanța.

transhumant, ~ă *a* [At: VUIA, PĂST. 46 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***transhumant***] **1** (D. populații) Care practică transhumanța. **2** (D. animale) Care este mutat dintr-un loc în altul, după anotimpuri, în vederea asigurării hranei. **3** (D. îndeletniciri, ocupații etc.) Care are un caracter de transhumanță.

transhumanță *sf* [At: VUIA, PĂST. 46 / Pl: *~țe* / E: fr ***transhumance***] Migrație periodică a păstorilor și a turmelor (de oi), primăvara de la șes la munte sau de la sud spre nord și toamna de la munte la șes sau de la nord spre sud, în vederea asigurării pășunii pentru animale.

transige *vi* [At: COSTINESCU / Pzi: *~sig* / E: fr ***transiger***] (Înv) **1** A aplana un conflict prin concesii reciproce. **2** (Jur) A pune capăt unui proces sau a-l evita printr-o tranzacție.

transigent, ~ă *a* [At: MAIORESCU, CR. III, 437 / Pl: *~nți, ~e* / E: lat ***transigens, -tis***] (Liv) **1** Care cedează ușor. **2** Care face concesii și compromisuri. **3** Împăciuitor.

transigență *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~țe* / E: ns cf fr *transigéance*] (Liv) **1-3** Însușirea de a fi transigent (**1-3**). **4** Atitudine transigentă (**3**).

transiluminare *sf* [At: M. D. ENC. / E: fr ***transillumination***] (Med) Metodă de examinare a anumitor părți ale corpului, prin luminarea lor cu o lampă electrică într-o cameră obscură.

transilvan, ~ă *smf, a* [At: DRLU / Pl: *~i, ~e* / E: lat med ***transilvanus***] (Rar) **1-10** Transilvănean (**1-10**).

transilvanean, ~ă *smf* vz ***transilvănean***

transilvănean, ~ă [At: F. AARON, I. I. 156/17 / V: (îvr) ***~van~*** / Pl: *~eni, ~ene* / E: ***Transilvania*** + ***-ean***] **1-2** *sm* Persoană care face parte din populația Transilvaniei sau este originară de acolo Si: *ardelean*, (rar) *transilvan* (**1-2**). **3** *smp* Populația care locuiește în Transilvania Si: *ardeleni*, (rar) *transilvani* (**3**). **4-5** *a* Care aparține Transilvaniei sau transilvănenilor (**3**) Si: *ardelenesc*, (rar) *transilvan* (**4-5**). **6-7** *a* Privitor la Transilvania sau la transilvăneni (**3**) Si: *ardelenesc*, (rar) *transilvan* (**6-7**). **8-9** *a* Caracteristic Transilvaniei sau transilvănenilor (**3**) Si: *ardelenesc*, (rar) *transilvan* (**8-9**). **10** *a* Originar din Transilvania Si: *ardelenesc*, (rar) *transilvan* (**10**).

transilvăneancă *sf* [At: DDRF / Pl: *~ence* / E: ***transilvănean*** + *-că*] **1-2** Femeie care face parte din populația Transilvaniei sau este originară de acolo Si: *ardeleancă*.

transla *vt* [At: DN[2] / Pzi: *~lez* / E: drr ***translație, translator***] **1** A traduce (**1**) oral și simultan. **2** A deplasa ceva din loc.

translare *sf* [At: DEX / Pl: *~lări* / E: ***transla***] **1** Translație (**1**). **2** (Înv) Translație (**2**).

translativ, ~ă *a* [At: COSTINESCU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***translatif***] (D. un act juridic) Prin care se transferă un drept.

translator, ~oare [At: ALEXANDRIA (1794), ap. BV II, 362 / S și: (înv) *~nzl~* / A și: *~tor* / Pl: *~i, ~oare* / E: lat ***translator***, fr ***translateur***] **1** *smf* Traducător (**1**) oficial atașat unui for diplomatic, administrativ sau judecătoresc Si: *interpret*. **2** *sn* Transformator electric utilizat pe liniile de telecomunicații pentru adaptarea impedanței de intrare a instalației de telecomunicații la impedanța caracteristică liniei.

translație *sf* [At: NEGULICI / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***translation***] **1** Traducere (**1**) orală simultană Si: *translare* (**1**). **2** (Jur; înv) Trecere a unui drept sau a unei averi, printr-un act juridic, de la o persoană la alta Si: (înv) *translare* (**2**). **3** (Înv) Mutare. **4** (Fiz; șîs *mișcare de ~*) Deplasare a unui corp în decursul căreia toate punctele acestuia descriu traiectorii identice, paralele. **5** (Glg; îs) *Mișcare de ~* Mișcare de revoluție Vz *revoluție*. **6** (Mat) Corespondență care asociază oricărui punct de pe o dreaptă, din plan sau din spațiu, un alt punct, astfel încât punctul asociat să fie cel de-al patrulea vârf al paralelogramului format de originea axelor, punctul inițial și un punctul dat.

translațiune *sf* vz ***translație***

translitera *vt* [At: GRAUR, I. L. 88 / Pzi: *~rez* / E: fr ***translittérer***] A face transliterație.

transliterare *sf* [At: L. ROM. 1966, 151 / Pl: *~rări* / E: ***translitera***] Transliterație.

transliterație *sf* [At: GRAUR, I. L. 88 / Pl: *~ii* / E: fr ***translittération***] (Lin) Transpunere a unui text scris dintr-un alfabet în altul, care urmărește să redea literele prin echivalentele lor din alfabetul în care se transcrie, fără a ține seama de valoarea fonetică a semnelor Si: *transcripție* (**1**), *transliterare*.

transloca *vt* [At: ALEXI, W. / Pzi: *~loc* / E: drr ***translocație***] (Liv) A transfera (**1**).

translocare *sf* [At: DEX[2] / Pl: *~cări* / E: ***transloca***] (Liv) Transfer (**1**).

translocat, ~ă *a* [At: DEX[2] / Pl: *~ați, ~e* / E: ***transloca***] (Liv) Transferat (**1**).

translocație *sf* [At: ALEXI, W. / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: lat ***translocatio***, ger ***Translokation***] **1** (Liv) Transfer (**1**). **2** (Blg) Mutație cromozomică realizată prin atașarea unui fragment de cromozom la alt cromozom.

translocațiune *sf* vz ***translocație***

translucid, ~ă *a* [At: COSTINESCU / Pl: *~izi, ~e* / E: fr ***translucide***] (D. corpuri) Care este parțial transparent, putând fi străbătut de un fascicul de raze de lumină, pe care le împrăștie parțial, astfel încât, privind prin corpul sau mediul respectiv, nu pot fi distinse contururile sau detaliile obiectelor aflate de partea opusă.

transluciditate *sf* [At: CADE / E: fr ***translucidité***] Proprietate a unor corpuri sau medii de a fi translucide.

translunar, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf ger *translunarisch*] De dincolo de lună.

transmarin, ~ă *a* [At: COSTINESCU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***transmarin***] **1** (D. o țară, un ținut, o regiune) Care este situat dincolo de mare. **2** Care este adus de dincolo de mare.

transmediteranean, ~ă *a* [At: DN[3] / P: *~ne-an* / Pl: *~eni, ~ene* / E: fr ***transmediterranéen***] Care traversează Mediterana.

transmigra *vi* [At: CADE / Pzi: *~rez* / E: fr ***transmigrer***] (Înv; d. un grup, o colectivitate) A emigra (1).

transmigrant *sm* [At: BARIȚIU, P. A. I, 396 / Pl: *~nți* / E: fr ***transmigrant***] (Înv) Emigrant (1).

transmigrare *sf* [At: BARIȚIU, P. A. II, 20 / Pl: *~rări* / E: ***transmigra***] **1** (Înv) Emigrare (1). **2** (În unele credințe religioase) Transmigrație (2).

transmigrație *sf* [At: COSTINESCU / V: (înv) *~iune* / Pl: *~ii* / E: fr ***transmigration***] **1** (Înv) Emigrare (1). **2** (În unele credințe religioase) Concepție potrivit căreia sufletul dintr-un corp trece, după moarte, în alt corp Si: *reîncarnare, transmigrare* (2).

transmigrațiune *sf* vz ***transmigrație***

transmis, ~ă *a* [At: GANE, N. III, 143 / Pl: *~iși, ~e* / E: ***transmite***] **1** (D. obiecte) Care este trecut dintr-un loc în altul, de la o persoană la alta. **2** (D. bunuri spirituale, caracteristici ereditare etc.) Care a trecut de la o generație la alta, de la o epocă la alta. **3** (D. sentimente, stări sufletești etc.) Care a trecut de la o persoană la alta. **4** (D. informații, știri etc.) Care este adus la cunoștință (prin intermediul cuiva sau a ceva) Si: *comunicat*. **5** (Jur; d. un bun, un drept etc.) Care a trecut de la o persoană la alta, prin act juridic sau prin efectul legii. **6** (Fiz; Teh; d. energie, radiații, unde etc.) Care a trecut de la un sistem tehnic² la altul Si: *propagat*. **7** (D. boli, agenți ai unor boli) Care a trecut de la un om la altul sau de la un animal la om. **8** (Fzl; d. o excitație nervoasă) Care a trecut dintr-un punct în altul al unui organism.

transmisibil, ~ă *a* [At: COSTINESCU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***transmissible***] **1** (D. obiecte) Care poate fi trecut dintr-un loc în altul, de la o persoană la alta. **2** (D. bunuri spirituale, caracteristici ereditare etc.) Care poate trece de la o generație la alta, de la o epocă la alta. **3** (D. sentimente, stări sufletești etc.) Care poate trece de la o persoană la alta. **4** (D. boli) Contagios (1). **5** (Jur; d. bunuri, drepturi etc.) Care poate fi trecut de la o persoană la alta.

transmisibilitate *sf* [At: COSTINESCU / E: fr ***transmissibilité***] **1-5** Calitatea de a fi transmisibil (**1-5**).

transmisie *sf* vz ***transmisiune***

transmisionist, ~ă *smf* [At: DEX / P: *~si-o~* / Pl: *~iști, ~e* / E: ***transmisi***(une) + *-onist*] Militar din trupele de transmisiuni (**10**).

transmisiune *sf* [At: STAMATI, D. / P: *~si-u~* / V: *~sie* / Pl: *~ni* / E: fr ***transmission***] **1-2** Transmitere (**1-2**). **3** (Jur) Trecere a unui bun, a unui drept de la o persoană la alta, prin act juridic sau prin efectul legii Si: *transmitere* (4), (înv) *transport* (15). **4** (Fiz; Teh) Trecere a energiei, a radiațiilor, a undelor etc. de la un sistem tehnic² la altul Si: *transmitere* (**5**). **5** Emisiune radiofonică. **6** (Tel) Trimitere de semnale de la un post emițător de telegrafie, telefonie sau radiocomunicații, în scopul recepționării lor Si: *transmitere* (**6**). **7** (Teh; îf *transmisie*) Comunicare a unei mișcări de la un organ de mașină la altul Si: *transmitere* (**7**). **8** (Teh; îf *transmisie*) Ansamblul organelor cu ajutorul cărora se transmite mișcarea de la un organ de mașină la altul. **9** (Mil; lpl) Ansamblul mijloacelor tehnice utilizate pentru a se asigura legătura între unitățile unei armate. **10** (Mil; îs) *Trupe* (sau *unități*) *de ~ni* Trupe specializate în executarea și asigurarea legăturilor prin telefon, radio etc. **11** (Fzl) Trecere a efectelor fiziologice ale unei excitații dintr-un punct în altul al unui organism.

transmite [At: MAIORESCU, CR. I, 75 / Pzi: *~mit* / E: fr ***transmettre***, lat ***transmittere***] **1** *vt* (C. obiecte) A trece dintr-un loc în altul, de la o persoană la alta. **2** *vt* (C. i. bunuri spirituale, caracteristici ereditare etc.) A trece de la o generație la alta, de la o epocă la alta. **3** *vr* (D. sentimente, stări sufletești etc.) A trece de la o persoană la alta. **4** *vt* A aduce la cunoștință (prin intermediul cuiva sau a ceva) Si: *a comunica, a împărtăși*, (îrg) *a porunci*. **5** *vt* (Jur) A trece un bun, un drept etc. de la o persoană la alta, prin act juridic sau prin efectul legii. **6** *vr* (Fiz; Teh; d. energie, radiații, unde etc.) A trece de la un sistem tehnic² la altul Si: *a se propaga*. **7** *vt* (Teh) A comunica o mișcare de la un organ de mașină la altul, de la un agregat la altul Si: *a traduce* (**12**), (îvr) *a se transplanta* (**2**). **8** *vt* (Tel) A trimite semnale de la un post emițător de telegrafie, telefonie sau radiocomunicații, în scopul recepționării lor Si: *a emite*. **9-10** *vtr* (C. i. boli, agenți ai unor boli) A face să treacă (sau a trece) de la un om la altul sau de la un animal la om. **11** *vt* (Fzl) A face să treacă o excitație nervoasă dintr-un punct în altul al unui organism Si: (îvr) *a transmuta* (**2**).

transmitere *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~ri* / E: ***transmite***] **1** Trecere a unui obiect, a unui lucru etc. dintr-un loc în altul, de la o persoană la alta etc. Si: *transmisiune* (**1**). **2** Trecere a unui bun spiritual, a unei caracteristici ereditare etc. de la o generație la alta, de la o epocă la alta Si: *transmisiune* (**2**). **3** Aducere la cunoștință (prin intermediul cuiva sau a ceva) Si: *comunicare*. **4** (Jur) Transmisiune (**3**). **5** (Fiz; Teh) Transmisiune (**4**). **6** (Tel) Transmisiune (**6**). **7** (Teh) Transmisiune (**7**). **8** Trecere a unei boli de la un om la altul sau de la un animal la om.

transmițător, ~oare [At: BARCIANU / Pl: *~i, ~oare* / E: ***transmite*** + *-ător*] **1** *a* Care transmite (**1**) ceva de la unul la altul. **2** *sm* Persoană care transmite (**4**) (printr-un aparat emițător). **3** *sn* Aparat (automat) folosit pentru transmiterea (**8**) semnalelor telegrafice sau radiofonice.

transmodulație *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: fr ***transmodulation***] (Fiz) Deformare a unui semnal radioelectric, din cauza suprapunerii unui alt semnal.

transmontan, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***transmontanus***] De dincolo de munți.

transmuta [At: ASACHI, S. L. II, 44 / Pzi: *~mut* / E: fr ***transmuter***] **1** *vr* (Rar) A se muta dintr-un loc într-altul Si: *a se strămuta*. **2** *vt* (Fzl; îvr) A transmite (**11**). **3** *vt* (Chm) A face o transmutație (**2**). **4** *vt* A supune unei transmutații genetice. **5** *vt* (Pgn) A transforma (**1**).

transmutabil, ~ă *a* [At: COSTINESCU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***transmutable***] (Liv) **1-4** Care se poate transmuta (**1, 3-5**).

transmutabilitate *sf* [At: COSTINESCU / E: fr ***transmutabilité***] (Liv) **1-4** Proprietatea de a fi transmutabil (**1-4**).

transmutare *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~tări* / E: ***transmuta***] **1-2** Transmutație (**1-2**). **3** (Pgn) Transformare (**1**).

transmutație *sf* [At: COSTINESCU / V: (înv) *~iune* / Pl: *~ii* / E: fr ***transmutation***] **1** (Rar) Mutare dintr-un loc în altul Si: (rar) *transmutare* (**1**). **2** Transformare a unui element chimic în altul printr-o nouă grupare a elementelor constitutive în atomi, obținută prin dezintegrare radioactivă naturală sau prin reacții nucleare Si: *transmutare* (**2**). **3** (Pgn) Transformare (**1**). **4** (Îs) ~ *genetică* Schimbare în ordinea liniară a genelor. **5** (Îs) ~ *radioactivă* Dezintegrare radioactivă.

transmutațiune *sf* vz ***transmutație***

transnațional, ~ă *a* [At: DEX / P: *~ți-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: eg, fr ***transnational***] **1** Care depășește granițele naționale. **2** (Îs) *Concern* (sau *grup*) ~ Concern cu reprezentanțe în diverse țări.

transoceanic, ~ă [At: CADE / P: *~ns-o-ce-a~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***transocéanique***] **1** *a* Care este situat dincolo de ocean. **2** *a* Care provine de peste ocean. **3** *a* Care străbate oceanul. **4** *a* Care se face între mai multe oceane. **5** *sn* Navă de mare tonaj, folosită pentru transporturi de mărfuri sau de călători între două porturi situate de o parte și de alta a unui ocean.

transpacific, ~ă [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***trans-*** + ***Pacific***] **1** *a* Care este situat dincolo de Oceanul Pacific. **2** *a* Care străbate Oceanul Pacific. **3** *sn* Navă de mare tonaj care străbate Oceanul Pacific.

transpadan, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf fr *transpadan*, it *transpadano*] De dincolo de Pad.

transparant, ~ă *a* vz ***transparent***

transparent, ~ă [At: AR (1839), 374²/64 / V: (înv) ***~rant, ~rente, ~rint, ~perant*** *a*, (fcr) ***stramperanturi*** *snp* / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***transparent***, it ***trasparente***] **1** *a* (D. materiale sau medii) Care poate fi străbătut de radiații electromagnetice (mai ales de lumină), fără ca acestea să fie absorbite sau difuzate. **2** *a* Prin care se poate vedea clar Si: *străveziu*. **3** *a* (Îs) *Culori ~e* Culori diferite, așezate una peste alta astfel încât culoarea principală să se vadă prin cea secundară, modificându-și nuanța. **4** *a* (Fig) Diafan (**3**). **5** *a* (Fig; d. oameni și manifestările lor) Care este ușor de ghicit sau de înțeles Si: *clar, limpede*. **6** *a* (Fig; d. cuvinte și sensul acestora) Care poate fi ușor înțeles Si: *clar, evident*. **7** *a* (Fig; d. atitudini) Care înfățișează

în mod obiectiv anumite fapte, indiferent de implicațiile acestora. **8** *sn* Foaie de hârtie liniată cu linii groase, paralele, care se așază dedesubtul hârtiei de scris, pentru a înlesni scrierea în rânduri drepte. **9** *sn* Panou din material foarte fin, în spatele căruia sunt dispuse lumini, pentru a produce un efect decorativ. **10** *sn* (Mai ales îf *transperant*) Stor.

transparente, ~ă *a* vz ***transparent***

transparență *sf* [At: NEGULICI / V: (înv) *~rin~* / Pl: *~țe* / E: fr ***transparence***] **1** Proprietate a unor corpuri sau a unor medii de a fi transparente (**1**). **2** Însușirea de a fi transparent (**2**). **3** Aspect, culoare transparentă (**3**). **4** (Fig) Însușirea de a fi ușor înțeles Si: *claritate, limpezime*. **5** (Spc; fig) Claritate în exprimare. **6** (Fig) Atitudine a unui organism (de stat), a unui partid, sau a unei persoane care presupune prezentarea obiectivă a informațiilor de interes general, indiferent de implicațiile acestora.

transparint, ~ă *a* vz ***transparent***

transparință *sf* vz ***transparență***

transparițiune *sf* [At: EMINESCU, P. L. 77 / Pl: *~ni* / E: ***transpărea***] (Nob) Întrezărire.

transpărea [At: HELIADE, O. I, 211 / Pzi: *~par* / E: ***trans-*** + ***părea*** după fr *transparaître*] **1** *vi* (Rar) A se întrezări. **2** *vi* (Rar) A se observa. **3** *vt* (Nob) A face să fie transparent (**1**).

transperant, ~ă *sn, a* vz ***transparent***

transperitoneal, ~ă *a* [At: DN³ / P: *~ne-al* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***transpéritonéal***] Care traversează peritoneul.

transpersa *vt* [At: ALEXI, W. / Pzi: *~sez* / E: fr ***transpercer***] (Frm) **1** A trece prin ceva dintr-o parte în alta Si: *a găuri, a străbate, a străpunge*. **2** (Fig) A descoperi (un secret).

transpira *vi* [At: DESCR. AȘEZ. 28/22 / V: (reg; fcr) ***stramp~*** / Pzi: *~pir*, (înv) *~rez* / E: fr ***transpirer***] **1** A secreta și a elimina sudoarea prin porii pielii Si: *a asuda*, (îvr) *a transsuda*, (reg) *a năboi³, a năduși, a răpuci*. **2** (D. plante) A elimina apă sub formă de vapori. **3** (Fam; fig) A reieși. **4** (Fam; fig; d. o știre, un zvon, un secret) A se auzi pe o cale neoficială.

transpirabil, ~ă *a* [At: COSTINESCU / Pl: *~i, ~e* / E: ***transpira*** + *-bil*] (Rar) Care se poate elimina prin transpirație (**2**).

transpirare *sf* [At: DESCR. AȘEZ. 10/30 / E: ***transpira***] (Rar) Transpirație (**1**).

transpirat¹ *sn* [At: DEX² / E: ***transpira***] (Rar) Transpirație (**1**).

transpirat², ~ă *a* [At: C. PETRESCU, C. V. 190 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***transpira***] Care este acoperit cu transpirație (**2**) Si: *asudat*.

transpirație *sf* [At: ÎNVĂȚĂTURĂ, 19/5 / V: (înv) ***~iune***, (îvr) ***~reciune*** / Pl: *~ii* / E: lat ***transpiratio, -onis***, fr ***transpiration***] **1** Secretare și eliminare a sudorii prin porii pielii Si: *asudare, transpirare, transpirat¹, transsudație* (**1**), (îvr) *transsudare* (**1**). **2** (Ccr) Substanță lichidă secretată de glandele sudoripare Si: *sudoare, transsudație* (**2**). **3** (Bot) Eliminare a apei, sub formă de vapori, din părțile aeriene ale plantelor. **4** (Bot; ccr) Vapori de apă eliminați de către plante.

transpirațiune *sf* vz ***transpirație***

transpireciune *sf* vz ***transpirație***

transplant *sn* [At: GL 1968, nr. 19, 1/5 / Pl: *~e, ~uri* / E: eg, fr ***transplant***] (Med) **1** Transplantare (**3**). **2** (Ccr) Organ sau parte dintr-un organ sau țesut prelevat de la același organism sau de la altul, pentru a fi grefat în altă parte a corpului sau în alt organism.

transplanta [At: ÎNV. FRĂG. 14/24 / V: (înv) ***~lân~*** / Pzi: *~tez* / E: lat ***transplantare***, fr ***transplanter***] **1** *vt* A scoate o plantă din pământ, din răsadniță sau din pepinieră și a o planta în alt loc Si: *a răsădi, a repica, a replanta*. **2** *vr* (Teh; îvr) A se transmite (**7**). **3** *vt* (C. i. plante, pex, animale) A duce în altă regiune decât aceea unde trăiește de obicei, făcând să se aclimatizeze. **4** *vt* (Fig; c. i. un popor, o colectivitate) A muta în altă țară, în alt loc Si: *a strămuta*. **5** *vt* (Fig; c. i. un obicei, un mod de creație, o specie literară etc.) A aduce din alt loc și a împământeni. **6** *vt* (Med) A face o transplantare (**3**).

transplantabil, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***transplantable***] **1** (D. plante) Care poate fi scos din pământ, răsadniță, pepinieră și plantat în alt loc. **2** (Med; d. organe, țesuturi etc.) Care poate fi transplantat² (**3**).

transplantare *sf* [At: ÎNV. FRĂG. 20/6 / V: (înv) ***~lân~*** / Pl: *~tări* / E: ***transplanta***] **1** Răsădire a unei plante Si: *repicare, replantare, transplantat¹* (**1**), (rar) *transplantație* (**1**). **2** (Fig) Împământenire a unor obiceiuri, a unor cunoștințe etc. într-un loc unde nu existau înainte Si: *transplantat¹* (**2**), (rar) *transplantație* (**2**). **3** (Med) Intervenție chirurgicală prin care se înlocuiește un țesut sau un organ bolnav cu alt țesut sau organ sănătos de același fel, luat de la același organism sau de la altul Si: *transplant* (**1**), *transplantat¹* (**3**), (rar) *transplantație* (**3**).

transplantat¹ *sn* [At: SCÎNTEIA, 1952, nr. 2322 / Pl: (nob) *~uri* / E: ***transplanta***] **1-3** Transplantare (**1-3**).

transplantat², ~ă *a* [At: HASDEU, I. C. I, 96 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***transplanta***] **1** (D. plante) Care este scos din pământ, răsadniță, pepinieră și plantat în alt loc. **2** (D. un popor, o colectivitate) Strămutat. **3** (D. organe, țesuturi etc.) Care a fost înlocuit pe cale chirurgicală.

transplantație *sf* [At: NEGULICI / V: (înv) ***~iune***, ***~lân~*** / Pl: *~ii* / E: fr ***transplantation***] (Rar) **1-3** Transplantare (**1-3**).

transplantațiune *sf* vz ***transplantație***

transplantologie *sf* [At: DEX-S / E: ***transplant*** după *biologie*] (Med) Disciplină care studiază și pregătește organele, țesuturile pentru transplant (**1**).

transplânta *v* vz ***transplanta***

transplântare *sf* vz ***transplantare***

transplântație *sf* vz ***transplantație***

transpleural, ~ă *a* [At: DN³ / P: *~le-u~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***transpleural***] Care traversează pleura.

transport *sn* [At: GOLESCU, Î. 123 / V: (reg; fcr) ***stramp~***, ***st~***, ***strap~*** (Pl și: *~oarte*), ***străp~*** (Pl și: *~oarte*), ***străpost***, ***ștramp~***, ***ștrapor***, ***ștrap~*** (Pl și: *~oarte*), ***ștrămpor***, ***~nsp~***, ***traspont*** / Pl: *~uri* / E: fr ***transport***, ger ***Transport***] **1** Transportare (**1**). **2** (Glg; îs) *Agenți de ~* Agenți fizici (vântul, apa etc.) care deplasează particule de sol și contribuie la sedimentarea lor. **3** (Reg; îe) **Nu sunt de ștraportul tău** Nu sunt la dispoziția ta. **4** (Mpl) Ramură a economiei naționale care are ca obiect activitatea de deplasare a produselor de la producători spre consumatori, precum și deplasarea persoanelor cu ajutorul unor vehicule destinate acestui scop. **5** Ansamblul mijloacelor folosite pentru a transporta (**1**) mărfuri și persoane. **6** Ansamblu de obiecte sau de persoane care se deplasează împreună în condiții stabilite. **7** (Înv) Deplasare dintr-un loc în altul. **8** (Iuz; spc) Deplasare a unui judecător de instrucție la locul în care s-a comis un delict. **9** (Med; înv; șîs *~ la creier*) Delir provocat de o boală, prin urcarea sângelui la cap. **10** (Med; înv; îas) Durere mare de cap¹. **11** (Liv; fig) Uitare de sine cauzată de emoție, de entuziasm, de plăcere. **12** (Liv; fig) Stare de contemplație, de beatitudine. **13** (Liv; fig) Stare de enervare, de furie. **14** (Tip) Operație de transpunere, în litografie, a copiei originalului de pe clișeul sau forma originală pe piatra litografică destinată a deveni forma de tipar. **15** (Jur; înv) Transmisiune (**3**). **16** Dispozitiv la gaterul țărănesc de apă, care pune în mișcare partea mobilă pe care se așază trunchiul² ce urmează a fi tăiat.

transporta [At: (a. 1837) DOC. EC. 682 / V: (înv) ***~pur~***, (reg; fcr) ***strap~***, ***ștramp~***, ***ștranp~*** / Pzi: *~port*, (îrg) *~tez* / E: fr ***transporter***, lat ***transportare***] **1** *vt* A deplasa (cu un vehicul) lucruri sau ființe dintr-un loc în altul Si: *a căra, a duce*, (înv) *a transportarisi*, (îvr) *a transportui*. **2** *vt* (Îvr) A mișca. **3** *vt* (Rar) A strămuta în alt loc drept pedeapsă Si: *a deporta*. **4** *vt* (Fig) A trece ceva dintr-un loc în altul Si: *a muta*. **5** *vt* (Fig) A schimba ceva dintr-o stare sau dintr-o situație în alta. **6** *vt* (Îvr; îf *transpurta*) A traduce (**1**). **7** *vt* (Muz; înv) A transcrie (**8**). **8** *vr* (Înv) A se deplasa într-un anumit loc. **9** *vr* (Iuz; spc) A se duce la fața locului pentru o anchetă, o inspecție etc. **10** *vr* (Îrg) A se strămuta. **11-12** *vtr* (Liv; fig) A (se) transpune (**8-9**). **13** *vt* (Jur; înv) A ceda altuia dreptul asupra unui lucru Si: *a cesiona*.

transportabil, ~ă *a* [At: COSTINESCU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***transportable***] Care poate fi transportat² (**1**) Si: *portabil*, (îvr) *transportativ*.

transportare *sf* [At: POLIZU / V: (înv) ***~pur~*** / Pl: *~tări* / E: ***transporta***] **1** Deplasare a lucrurilor sau a ființelor dintr-un loc în altul (mai ales cu un vehicul) Si: *transport* (**1**), *transportat[1]*, (îvr) *transportație*, *transportuire*. **2** (Îvr; îf *transpurtare*) Traducere (**1**).

transportarisi *vt* [At: (a. 1811) DOC. EC. 109 / Pzi: *~sesc* / E: fr ***transporter*** + *-isi*] (Înv) A transporta (**1**).

transportat[1] *sn* [At: V. ROM. decembrie 1954, 44 / E: ***transporta***] Transportare (**1**).

transportat[2], ~ă *a* [At: NEGRUZZI, S. I, 192 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***transporta*** cf fr *transporté*] **1** (D. obiecte, persoane) Care este dus dintr-un loc în altul (cu ajutorul unui vehicul). **2** (Fig) Dus cu gândul, cu imaginația în altă parte, în alt loc Si: *absent*, *transpus* (**2**). **3** (Fig) Stăpânit de emoție, de entuziasm, de încântare.

transportativ, ~ă *a* [At: (a. 1846) DOC. EC. 890 / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *transporta*] (Îvr) Transportabil.

transportator, ~oare [At: TEM. GHEOM. II, $3^v/3$ / V: (înv) ***~tăt~***, ***~pur~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***transporta*** + *-tor*] **1** *a* Care transportă (**1**) Si: *transportor* (**1**). **2-3** *sm* Persoană (sau firmă) care se ocupă cu transportul (**1**). **4** *sm* (Rar) Vagonetar. **5** *sn* (Mat; înv) Raportor[1].

transportație *sf* [At: VALIAN, V. / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***transportation***] (Îvr) Transportare (**1**).

transportațiune *sf* vz ***transportație***

transportător *sn* vz ***transportator***

transporter *sm* vz ***transportor***

transporteriu *sn* vz ***transportor***

transportor, ~oare [At: GHEOM.-TRIGON. $84^v/31$ / V: (îvr) ***~ter*** *sm*, (înv) ***~teriu*** *sn* / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***transporteur***] **1** *a* Transportator (**1**). **2** *a* (Îs) *Bandă* (sau *pânză*) *~oare* Bandă rulantă. **3** *sm* (Rar) Vagonetar. **4** *sm* Muncitor care supraveghează și conduce un transportor (**5**). **5** *sn* (Teh) Instalație automată care permite realizarea transportului continuu al unor materiale, piese, produse etc. pe distanțe relativ scurte, prin intermediul unor cupe, jgheaburi etc., montate pe bandă rulantă. **6** *sn* (Mil; îs) *~ blindat* Autovehicul blindat prevăzut cu armament ușor (mitraliere și puști-mitraliere) și destinat transportului infanteriei. **7** *sn* (Mat; îvr) Raportor[1].

transportui *vt* [At: AR (1829), $53^2/17$ / Pzi: *~esc* / E: ***transport***(a) + *-ui*] (Îvr) A transporta (**1**).

transportuire *sf* [At: (a. 1833) DOC. EC. 528 / Pl: *~ri* / E: ***transportui***] (Îvr) Transportare (**1**).

transpozitiv, ~ă *a* [At: BARCIANU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***transpositif***] (D. limbi) Care nu are o topică fixă, raporturile sintactice fiind exprimate prin terminațiile cuvintelor.

transpoziție *sf* [At: COSTINESCU / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***transposition***] **1** (Rar) Transpunere (**1**). **2** (Lin; înv) Schimbare a ordinii obișnuite a sunetelor unui cuvânt sau a cuvintelor într-o frază. **3** (Chm) Schimbare a poziției unor atomi sau a unor radicali dintr-o moleculă organică în anumite condiții, având ca rezultat formarea unui nou compus. **4-5** (Muz) Transpunere (**4-5**). **6** (Rar; fig) Transpunere (**6**). **7** (Mat) Transpunere (**7**).

transpozițiune *sf* vz ***transpoziție***

transpune [At: VALIAN, V. / Pzi: *~pun* / E: ***trans-*** + ***pune*** după fr *transposer*, lat *transponere*] **1-2** *vtr* A (se) schimba dintr-un loc în altul, dintr-o situație sau dintr-o stare în alta. **3** *vt* (Fig) A pune pe hârtie, în versuri, pe scenă etc. Si: *a reda*. **4** *vt* (C. i. un text, o operă literară etc.) A înlocui cu alți termeni. **5** *vt* (C. i. un text, o operă literară etc.) A traduce (**1**). **6-7** *vt* A transcrie (sau a executa) o bucată muzicală în altă tonalitate decât aceea în care a fost scrisă. **8-9** *vtr* (Fig) A (se) strămuta cu mintea, cu imaginația în altă situație, în alt loc sau în alt timp Si: *a (se) transporta* (**11-12**). **10** *vt* (Mat) A muta un termen dintr-o parte a unei ecuații în alta (schimbându-i semnul).

transpunere *sf* [At: VALIAN, V. / Pl: *~ri* / E: ***transpune***] **1** Schimbare a ceva dintr-un loc în altul, dintr-o situație sau dintr-o stare în alta Si: (rar) *transpoziție* (**1**). **2** (Fig) Redare în scris, pe scenă, pe ecran etc. **3** Traducere (**1**). **4-5** Transcriere (sau executare) a unei bucăți muzicale într-o altă tonalitate decât aceea în care a fost compusă, cu păstrarea raporturilor dintre sunete Si: (rar) *transpoziție* (**4-5**). **6** (Rar; fig) Strămutare cu mintea, cu imaginația în altă situație, în alt loc sau în alt timp Si: (rar) *transpoziție* (**6**). **7** (Mat) Trecere a unui termen dintr-o parte a unei ecuații în alta (schimbându-i semnul) Si: *transpoziție* (**7**). **8** Transbordare a vagoanelor de cale ferată între două căi cu ecartamente diferite, prin mutarea lor de pe un boghiu pe altul. **9** (Teh) Modificare periodică a poziției conductoarelor electrice cu același traseu, efectuată în vederea anulării sau compensării anumitor efecte de natură electromagnetică.

transpurta *v* vz ***transporta***

transpurtare *sf* vz ***transportare***

transpurtător, ~oare *a* vz ***transportator***

transpus, ~ă *a* [At: LEG. EC. PL. 157 / Pl: *~uși, ~e* / E: ***transpune***] **1** Schimbat dintr-un loc în altul, dintr-o situație sau dintr-o stare în alta. **2** (Fig) Transportat[2] (**2**).

transrenan, ~ă *a* [At: BARCIANU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***transrhénan***] **1** Care este situat dincolo de Rin. **2** De dincolo de Rin.

transsaharian, ~ă [At: SCRIBAN, D. / P: *~ri-an* / S și: (înv) *~nsa~* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***transsaharien***] **1** *a* Care este situat dincolo de Sahara. **2** *a* Care traversează Sahara. **3** *sn* Cale de comunicație (drum, linie ferată) care unește Nigerul cu Marea Mediterană (străbătând Sahara). **4** *sn* Tren care străbate Sahara.

transsexual, ~ă [At: DEX-S / P: *~xu-al* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***transsexuel***, eg ***transsexual***] **1** *a* Care se referă la trecerea de la un sex la altul. **2** *sm* Persoană care a făcut operație de schimbare de sex.

transsiberian, ~ă [At: CADE / P: *~ri-an* / S și: (înv) *~nsi~* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***transsibérien***] **1** *a* Care este situat dincolo de Siberia. **2** *a* Care traversează Siberia. **3** *sn* Cale de comunicație (drum, linie ferată) care străbate Siberia. **4** *sn* Tren care străbate Siberia.

transsonic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***transsonique***] **1** (D. viteze) Care face trecerea din domeniul sonic în cel supersonic (între 270 și 440 m/s). **2** (D. aparate) Care servește la studiul experimental al vitezelor sonice și supersonice.

transsubstanția *vt* [At: SCRIBAN, D. / P: *~ți-a* / S și: (înv) *~nsu~* / Pzi: *~iez* / E: fr ***transsubstantier***] (La catolici și ortodocși) A preface, în mod simbolic, pâinea și vinul în trupul și sângele lui Iisus Hristos.

transsubstanțiare *sf* vz ***transsubstanțiere***

transsubstanțiațiune *sf* [At: CADE / P: *~ți-a-ți-u~* / E: fr ***transsubstantiation***] (La catolici și la ortodocși) Concepția despre taina împărtășaniei ca prefacere miraculoasă a pâinii și a vinului în trupul și sângele lui Iisus Hristos Si: *transsubstanțiere* (**1**).

transsubstanțiere *sf* [At: BARCIANU / P: *~ți-e~* / V: (înv) ***~iare*** / E: ***transsubstanția***] **1** (La catolici și la ortodocși) Transsubstanțiațiune (**1**). **2** (Pex) Schimbare a unei substanțe în alta.

transsuda *vi* [At: COSTINESCU / S și: (înv) *~nsu~* / Pzi: *~sud* / E: fr ***transsuder***] (Îvr) A transpira (**1**).

transsudare *sf* [At: COSTINESCU / S și: (înv) *~nsu~* / E: ***transsuda***] **1** (Îvr) Transpirație (**1**). **2** (Med) Transsudație (**3**).

transsudat *sn* [At: LTR[2] / S și: (înv) *~nsu~* / Pl: *~e* / E: fr ***transsudat***] (Med) Lichid, conținând apă, săruri și proteine care trece, în anumite stări patologice, din sânge în țesuturi sau în cavitățile naturale ale organismului.

transsudație *sf* [At: COSTINESCU / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***transsudation***] **1-2** Transpirație (**1-2**). **3** (Med) Trecere a plasmei sangvine, prin pereții vaselor mici, în țesutul interstițial sau în unele cavități naturale ale organismului Si: *transsudare* (**2**).

transsudațiune *sf* vz ***transsudație***

transtrav *sn* [At: DEX / E: ***trans***(focator) + ***trav***(elling)] (Cig) Procedeu de filmare constând din folosirea simultană și în sens contrar a unui transfocator și a travellingului.

transuma *vt* [At: FM (1855), 2 / Pzi: *~sum* / E: lat ***transsumere***] (Ltî) A prelua.

transuman, ~ă *a* [At: TEODOREANU, M. U. 221 / Pl: *~i, ~e* / E: ***trans-* + *uman***] (Nob) Nepământean.

transumpt *sn* [At: BARIȚIU, P. A. I, 184 / V: (înv) ***~mt*** / Pl: *~uri* / E: lat ***transsumptum***] (Ltî) Duplicat al unei diplome, al unui act.

transumt *sn* vz ***transumpt***

transuran *a* [At: MACAROVICI, CH. 204 / Pl: *~e* / E: ***trans-* + *-uran***(iu)] (Chm) Transuranic.

transuranian, ~ă *a* [At: MACAROVICI, CH. 202 / P: *~ni-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***transuranien***] (Chm) Transuranic.

transuranic, ~ă *a* [At: LTR² / Pl: *~ici, ~ice* / E: ger ***transuranisch***] (Chm; mai ales îs *element ~*) Element chimic care are un număr atomic mai mare decât cel al uraniului și este obținut pe cale artificială Si: *transuran, transuranian*.

transvaza *vt* [At: COSTINESCU / S și: (înv) *~asa* / Pzi: *~zez* / E: fr ***transvaser***] (Liv) A muta un lichid sau un material pulverulent dintr-un vas în altul prin turnare, prin pompare, cu ajutorul unui sifon etc.

transvazare *sf* [At: COSTINESCU / S și: (înv) *~asa~* / Pl: *~zări* / E: ***transvaza***] (Liv) Mutare a unui lichid sau a unui material pulverulent dintr-un vas în altul prin turnare, prin pompare, cu ajutorul unui sifon etc.

transvers, ~ă [At: SIBINEANU, C. 69/25 / Pl: *~rși, ~e* / E: fr ***transverse***, lat ***transversus***] **1** *a* (Înv) Transversal **(1)**. **2** *sf* (Rar) Transversală **(5)**.

transversal, ~ă [At: CAIET, 67ʳ/26 / V: (îvr) ***~nv~, ~av~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***transversal***] **1** *a* Care are direcția perpendiculară pe lungimea unui corp sau a unei suprafețe Si: (înv) *transvers* **(1)**. **2** *a* (Îs) *Secțiune ~ă* Suprafață obținută prin secționarea unui obiect cu un plan perpendicular pe lungimea lui. **3-4** *sf, a* (Mat) (Dreaptă) care intersectează laturile sau prelungirile laturilor unui triunghi ori care taie o figură dată. **5** *sf* Galerie orizontală în interiorul unei mine, care trece de-a curmezișul direcției stratului Si: (rar) *transversă* **(2)**.

transverter *sn* [At: DEX-S / Pl: *~e* / E: eg ***transverter***] Aparat auxiliar folosit pentru translația radiocomunicației bilaterale dintr-o gamă în alta.

transvertor *sn* [At: LTR² / Pl: *~oare* / E: fr ***transverteur***] (Fiz) Mașină care transformă curentul electric continuu în curent alternativ (sau invers) ori care schimbă frecvența unui curent alternativ.

transa *vt* [At: LM / Pzi: *~șez* / E: fr ***trancher***, ger ***transchieren***] **1** A rezolva repede și definitiv o dificultate, o problemă, un conflict. **2** A împărți în bucăți. **3** (Spc) A separa, în porțiuni anatomice, după sortimente, calitate etc., carnea unui animal tăiat pentru consum. **4** (Spc) A tăia în lame, în plăci (marmură etc.).

tranșant, ~ă [At: ALEXI, W. / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***tranchant***] **1** *a* Care nu admite contrazicere Si: *categoric, hotărât*. **2** *a* (D. culori) Care se opune puternic una alteia. **3** *av* În mod direct Si: (îvp) *tăietor* **(3)**.

tranșare *sf* [At: DL / Pl: *~șări* / E: ***tranșa***] **1** Rezolvare rapidă și definitivă a unei dificultăți, a unei probleme, a unui conflict. **2** Împărțire în bucăți. **3** (Spc) Separare, în porțiuni anatomice, după sortimente, calitate etc., a cărnii unui animal tăiat pentru consum. **4** (Spc) Tăiere în lame, în plăci (a marmurei etc.).

tranșator, ~oare *sm* [At: DN³ / Pl: *~i, ~oare* / E: ns cf fr *trancheur*] **1-2** Muncitor care execută lucrări de tranșare **(3-4)**. **3** Lucrător din echipa de preparare a peștelui de pe un vas de pescuit care are atribuția de a despica peștele prins.

tranșă *sf* [At: CADE / Pl: *~șe* / E: fr ***tranche***] **1** Fiecare dintre părțile în care sunt împărțite lucrurile ce urmează să fie produse sau distribuite în etape succesive. **2** Porțiune. **3** (Spc) Fiecare dintre porțiunile anatomice în care este separată carnea tăiată, în vederea sortării pe calități. **4** Suprafața laterală formată de marginile tăiate ale foilor unei cărți, ale unui registru etc., uneori vopsită sau aurită.

tranșea *sf* vz ***tranșee***

tranșee *sf* [At: ALECSANDRI, P. II, 86 / P: *~șe-e* / V: (îrg) ***~șea*** (Pl: *~ele*), (reg; fcr) ***~acșea*** (Pl: *~ele*) *sf*, ***~njaie*** *sp*, (pop) ***~șeu*** (Pl: *~ri*) *sn*, (reg) ***~șei*** (Pl: *~*) *s* / S și: (nrc) *~șeie* / Pl: *~*, (reg) *~șei* / E: fr ***tranchée***] **1** (Mil) Șanț îngust săpat pe o poziție de luptă sau în spatele acesteia, amenajat cu parapete și locașuri de tragere cu armamentul de infanterie și care oferă protecție împotriva focului inamic Si: (înv) *ocop*. **2** (Teh) Șanț de lățime mică în raport cu lungimea, folosit pentru așezarea fundației unui zid, pentru instalarea unor conducte, cabluri, canalizări etc.

tranșei *s* vz ***tranșee***

tranșeu *sn* vz ***tranșee***

tranșport *sn* vz ***transport***

trantabușuri *sp* [At: COMAN, GL. / E: ns cf *trantă*] (Reg) Trante **(2)**.

trantaliu, ~ie *smf, a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ii* / E: ns cf *tântălău*] (Mun) **1-2** (Persoană) zăpăcită.

trantaveie *sfp* [At: UDRESCU, GL. / V: (reg) ***~ele*** / E: ns cf *trante, daravele*] **1** (Mun) Trante **(2)**. **2** (Reg) Toate ustensilele războiului de țesut. **3** (Buc; îf *trantavele*) „Halaturile cailor".

trantavele *sfp* vz ***trantaveie***

trantă *sf* [At: LEXIC REG. 95 / Pl: *~te* / E: ns cf *trantaliu*] (Reg) Femeie proastă.

trante *sfp* [At: MUSCEL, 69 / V: (reg) ***~tii, trende*** / E: ns cf *tranță*] **1** (Mun; Olt) Lucruri casnice mărunte (îngrămădite, aruncate în dezordine). **2** (Mun; Olt) Lucruri de îmbrăcăminte mai vechi (îngrămădite, aruncate în dezordine) Si: (pop) *boarfe, catrafuse*, (reg) *trantabușuri, trantaveie* **(1)**. **3** (Reg; îe) **A umbla cu ~le în spinare** A se muta des. **4** (Mun) Vorbe goale Si: *nimicuri*, (pop) *palavre*.

trantezoaica *sfa* [At: H V, 390 / E: ns cf *trante*] (Reg) Dans popular nedefinit mai îndeaproape.

trantii *sfp* vz ***trante***

tranță *sf* vz ***zdreanță***

tranvai *sn* vz ***tramvai***

tranversal, ~ă *a* vz ***transversal***

tranversă *sf* vz ***traversă***

tranzacta *vt* [At: DN³ / Pzi: *~tez* / E: ***tranzacție***] (Rar) **1-3** A tranzacționa **(1-3)**.

tranzacție *sf* [At: AR (1829), 128²/11 / V: (îvr) ***~nsecț~***, (înv) ***~iune*** / S și: (înv) *~nsa~* / Pl: *~ii* / E: fr ***transaction***, lat ***transactio, -onis***] **1** Înțelegere intervenită între două sau mai multe părți prin care se stabilește modalitatea transmiterii anumitor drepturi sau a efectuării unor schimburi comerciale sau bancare. **2** (Jur) Convenție prin care părțile urmăresc evitarea ori stingerea unui litigiu existent între ele, făcându-și în acest scop concesii reciproce. **3** (Pgn) Înțelegere.

tranzacționa *vi* [At: PR. DREPT, 390 / P: *~ți-o~* / Pzi: *~nez* / E: ***tranzacțiune***] **1-3** A face o tranzacție **(1-3)** Si: (rar) *a tranzacta* **(1-3)**.

tranzacțional, ~ă *a* [At: COSTINESCU / P: *~ți-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***transactionnel***] **1-3** Referitor la o tranzacție **(1-3)**. **4-6** Care are la bază o tranzacție **(1-3)**.

tranzacționare *sf* [At: DEX / P: *~ți-o~* / Pl: *~nări* / E: ***tranzacționa***] **1-3** Efectuare a unei tranzacții **(1-3)**.

tranzacționat, ~ă *a* [At: DEX / P: *~ți-o~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tranzacționa***] **1-3** Care a fost obiectul unei tranzacții **(1-3)**.

tranzacțiune *sf* vz ***tranzacție***

tranzient, ~ă *a* [At: DEX-S / P: *~zi-e~* / Pl: *~nți, ~e* / E: lat ***transiens, -tis***, eg ***transiens***] (Liv) **1** Tranzitoriu **(1)**. **2** Care trece (repede) Si: *efemer*.

tranziență *sf* [At: DEX / P: *~zi-e~* / S și: (înv) *~nsi~* / E: eg ***transience***] **1** (Liv) Caracterul a ceea ce este trecător Si: *efemeritate*. **2** (Flz) Devenire continuă a realității ce impune o permanentă adaptare a omului la mutațiile intervenite.

tranzistor *sn* [At: DN² / S și: (înv) *~nsi~* / A și: *~zis~* / Pl: *~oare, ~i* sm / E: fr ***transistor***] **1** Dispozitiv electronic alcătuit dintr-un semiconductor, având funcțiuni similare cu cele ale tuburilor electronice. **2** Aparat de radio portativ prevăzut cu tranzistoare **(1)**.

tranzistoriza *vt* [At: DEX / Pzi: *~zez* / E: eg ***transistorize***, fr ***transistoriser***] **1** A supune un aparat de tip vechi operației de înlocuire a tuburilor electronice cu tranzistoare **(1)**. **2** A echipa cu tranzistoare **(1)**.

tranzistorizare *sf* [At: DEX / Pl: *~zări* / E: ***tranzistoriza***] **1** Înlocuire a tuburilor electronice dintr-un aparat de tip vechi cu tranzistoare **(1)**. **2** Echipare cu tranzistoare **(1)**.

tranzistorizat, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1965, nr. 977 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tranzistoriza*** cf fr *transistorisé*, eg *transistorized*] Care este prevăzut cu tranzistoare **(1)**.

tranzistormetru *sn* [At: DEX / Pl: *~re* / E: fr ***transistormètre***] Aparat pentru controlul și măsurarea parametrilor tranzistoarelor **(1)**.

tranzit *sn* [At: CR (1830), 360[2]/26 / V: (îvr) *~on s* / S și: (înv) *~nsit* / Pl: *~uri, ~e* / E: fr ***transit***, ger ***Transit***] **1** Trecere (fără staționare) a unor mărfuri sau a unor persoane dintr-o țară în alta prin teritoriul unei a treia țări Si: (rar) *tranzitare* **(1)**. **2** (Îs) *Bilet de ~* Document pe baza căruia sunt scutite de vamă unele mărfuri la trecerea lor printr-o țară. **3** (Îla) **În ~** În trecere. **4** Regim vamal special al mărfurilor care, trecând fără oprire printr-o țară străină, sunt scutite de vamă. **5** (Pex) Trecere dintr-un loc în altul. **6** (Pex) Trecere dintr-un domeniu în altul. **7** (Ccr) Totalitatea mărfurilor care trec dintr-o țară în alta, prin teritoriul altei țări. **8** Trecere a unui tren printr-o stație de cale ferată sau printr-o țară cu efectuarea opririlor numai pentru încrucișări sau pentru schimbări de direcție Si: (rar) *tranzitare* **(2)**. **9** (Fzl; șîs ~ *digestiv*) Drum parcurs de alimente prin tubul digestiv din momentul introducerii lor în gură și până la absorbția elementelor asimilabile și eliminarea resturilor. **10** (Îs) *Drum de ~* Drum public care ocolește localitățile. **11** (Tel) Operația de recepționare a unei convorbiri sau a unui mesaj și de retransmitere a lui la un alt post. **12** (Îs) *Viză de ~* Aprobare de trecere pe teritoriul unui stat în drum spre cel de destinație.

tranzita [At: CADE / S și: (înv) *~nsi~* / Pzi: *~tez* / E: fr ***transiter***] **1** *vt* A transporta printr-o țară străină mărfuri (sau persoane) în tranzit **(1)**. **2** *vi* (D. trenuri, vagoane) A trece printr-o stație de cale ferată cu efectuarea opririlor numai pentru încrucișări sau pentru schimbări de direcție.

tranzitar, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf fr *transitaire*] **1-5** Referitor la tranzit **(1, 4-7)**. **6-10** De tranzit **(1, 4-7)**.

tranzitare *sf* [At: MACEDONSKI, O. IV, 140 / S și: (înv) *~nsi~* / Pl: *~tări* / E: ***tranzita***] (Rar) **1-2** Tranzit **(1, 8)**.

tranzitiv, ~ă *a* [At: POLIZU / S și: (înv) *~nsi~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***transitif***, lat ***transitivus***] **1** (Lin; d. verbe) A cărui acțiune se răsfrânge direct asupra unui obiect. **2** (Mat; Log; îs) *Relație ~ă* Relație stabilită între elementele unei mulțimi, având proprietatea că, dacă într-un triplet de elemente ale sale primul e în relație cu al doilea, iar al doilea e în relație cu al treilea, atunci și primul e în relație cu al treilea.

tranzitivitate *sf* [At: SCL 1960, 562 / Pl: *~tăți* / E: ***tranzitiv*** + *-itate* cf fr *transitivité*] **1** (Lin) Proprietate a unui verb de a fi tranzitiv **(1)**. **2** (Mat; Log) Proprietate a unei relații matematice sau logice de a fi tranzitivă **(2)**.

tranziton *s* vz ***tranzit***

tranzitoriu, ~ie *a* [At: FM (1861), 18 / S și: (înv) *~nsi~* / Pl: *~ii* / E: fr ***transitoire***, lat ***transitorius***] **1** Care face trecerea de la o stare, situație etc. la alta Si: *intermediar, tranzient* **(1)**. **2** (Pex) Care durează puțin timp Si: *provizoriu*. **3** (D. funcționarea unui sistem) Caracterizat prin variația în timp a cel puțin unei mărimi.

tranziție *sf* [At: RUSSO, S. 26 / V: (înv) *~iune* / S și: (înv) *~nsi~* / Pl: *~ii* / E: fr ***transition***, lat ***transitio, -onis***] **1** Trecere de la o stare, situație etc. la alta. **2** (Îla) **De ~** De trecere Si: *intermediar*. **3** (Îal) Provizoriu. **4** (Fiz) Trecere a unui sistem fizic dintr-o stare într-alta. **5** (Fiz) Schimbare (bruscă) a stării unui atom, ion, nucleu atomic etc., însoțită de obicei de absorbția sau de emisia unei cuante de energie. **6** (Glg) Transformare treptată a unei roci în alta. **7** (Îs) *Societate* (sau *economie*) *de ~* Societate (sau economie) aflată în etapa de trecere de la conducerea centralizată la cea de piață liberă.

tranzițional, ~ă *a* [At: SCL 1964, 409 / Pl: *~i, ~e* / E: ***tranziție*** + *-onal*] (Rar) **1** Care are caracter de tranziție **(1)**. **2** Privitor la tranziție **(1)**.

tranzițiune *sf* vz ***tranziție***

trap[1] [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***trăp, treap, troap, trop*** *sn, i*, ***troapă*** *sf* / Pl: (rar) *~uri* sn / E: fo cf ger *Trab*, mg *trapp*] **1-2** *sn, i* (Cuvânt care) redă zgomotul făcut de mersul în fugă al calului. **3-4** *sn, i* (Pex) (Cuvânt care) redă zgomotul făcut de mersul în fugă al unui om. **5** *sn* Mers în fugă al calului, cu viteză mijlocie (între pas și galop), în care animalul pășește în același timp cu un picior din față și cu piciorul opus de dinapoi Si: *treapăd* **(1)**, (reg) *trăncălău[1]* **(1)**, *trăncăneală[2]* **(1)**, (pop) *trăpușor*. **6-7** *sn, i* (Ccr) (Cuvânt care) redă zgomotul făcut de un cal care merge la trap[1] **(5)**.

trap[2] *sn* [At: ENC. ROM. / S și: (înv) *~app* / E: ger ***Trapp***, fr ***trapp***] (Înv) Rocă eruptivă de culoare închisă, care formează pânze de lavă suprapuse având aspectul de trepte pe marginile abrupte ale platourilor.

trap[3] *sn* [At: CV 1951, nr. 6, 30 / Pl: *~uri* / E: ns cf *dărap*] (Reg) Bucată mare de pâine sau de mămăligă.

trapa *vi* [At: ALECSANDRI, POEZII, 377 / Pzi: 3 *trapă* / E: ***trap[1]***] (Rar; d. cai) A merge la trap[1] **(5)**.

trapacică *sf* vz ***trapașcă***

trapaint *sn* [At: LEXIC REG. 118 / Pl: ? / E: nct] (Buc) Iarbă mare (de proastă calitate).

trapan *sn* vz ***trepan***

trapasat [At: VĂCĂRESCUL, ap. ROSETTI–CAZACU, I. L. R. I, 430 / Pl: *~ați* sm, *~e* sn / E: it ***trapassato***] (Ivî) **1** *sn* (Grm; îs) ~ *imperfet* Imperfect. **2** *sn* (Grm; îs) ~ *perfet* Mai mult ca perfectul. **3** *sm* Persoană care a decedat.

trapașcă *sf* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***~acică, tiripleaș~*** / Pl: *~ște* / E: ns cf ucr *трепачка*] (Mol) Bătător (pentru covoare).

trapazan *sn* [At: DDRF / V: (reg) ***~puz~, trepuz~, tropoz~, tropuz~*** / Pl: *~e* / E: tc ***trabzan***] (Mun) **1** Legătură care ține vâsla la barcă. **2** Pridvor. **3** Gard la prispă. **4** Balustradă **(1)**.

trapă[1] *sf* [At: I. BOTEZ, B. I, 9 / Pl: *~pe* / E: fr ***trappe***] **1** Ușă orizontală servind pentru a închide, ca un capac, o deschizătură în podeaua unei scene, în puntea unei nave etc. **2** Deschizătură pe care o acoperă o trapă[1] **(1)**. **3** Acoperământ al unei capcane pentru prinderea animalelor mari. **4** (Îrg) Tarabă **(11)**.

trapă[2] *sf* [At: BRANDZA, FL. 219 / Pl: *~pe* / E: lat ***Trapa*** (*natans*)] (Bot; reg; șîc **~-înotătoare**) Cornaci **(8)** (*Trapa natans*).

trapă[3] *sf* vz ***treap[3]***

trapăd *sn* vz ***treapăd***

trapăda *sfa* [At: BUDAI-DELEANU, T. V. 136 / E: ***treapăd***] (Reg; îlav) **De-a ~** La trap[1] **(5)**.

trapăt *sn* vz ***treapăd***

trapeț *sm* vz ***trapez[1]***

trapeur *sm* [At: DN[3] / P: *~pör* / Pl: *~i* / E: fr ***trappeur*** cf eg *trapper*] (Rar) Vânător din nordul Americii care se servește de capcane (pentru a prinde animale).

trapez[1] [At: ASACHI, G. 57[c]/10 / V: (înv) ***~eț*** *sm*, ***~ion*** *s* / Pl: *~e* sn, *~i* sm / E: fr ***trapèze***, lat ***trapezium***, ger ***Trapez***, ngr ***τραπέζιον***] **1** *sn* Patrulater care are drept baze două laturi paralele și neegale. **2** *sn* (Îs) ~ *dreptunghi* (sau *dreptunghic*) Trapez[1] **(1)** care are una din laturile neparalele perpendiculară pe baze. **3** *sn* (Îs) ~ *isoscel* Trapez[1] **(1)** ale cărui laturi neparalele sunt egale. **4** *sm* (Atm) Mușchi în formă de patrulater, situat în regiunea spatelui, întinzându-se de la occipital până la claviculă. **5** *sm* (Atm; înv) Unul dintre cele opt oase ale carpului Si: (înv) *trapezoid* **(4)**. **6** *sn* Aparat format dintr-o bară legată la extremități cu două frânghii fixate în plafon sau de o bară fixă, pe care se pot executa exerciții de gimnastică acrobatică. **7** *sn* Leagăn improvizat pentru păsări sau animale ținute în colivii sau în cuști.

trapez[2] *sn* vz ***trapeză***

trapezan *sm* [At: ANTIPA, F. 19 / V: (fcr) ***st~*** / Pl: *~i* / E: nct] (Iht) Șalău cu lungimea mai mică 30 de cm.

trapezar[1] *sm* [At: PRAV. GOV., ap. TDRG / V: (înv) ***trăpezariu, trepăz~*** / Pl: *~i* / E: ***trapeză*** + *-ar*] (Înv) Persoană care se ocupă cu aranjarea mesei într-o trapeză **(1)**.

trapezar[2] *sn* vz ***trapezare***

trapezare *sf* [At: (a. 1670) BUL. COM. IST. IV, 32 / V: (înv) ***~rie***, ***trepăz~***, ***trep~*** *sf*, ***~ar***, ***~riu*** *sn* / Pl: *~zări* / E: ngr **τραπεζάρειον**, **-ζαρεῖον**] (Înv) **1** Trapeză **(1)**. **2** Pristol.

trapezarie *sf* vz ***trapezare***

trapezariu *sn* vz ***trapezare***

trapeză *sf* [At: AR (1829), 134[1]/43 / V: (înv) *~ez sn* / A și: *trap~* / E: slv **трапеза**, ngr **τράπεζα**] **1** (Șîs *sală de ~*) Sală de mese într-o mănăstire, într-un castel Si: *refectoriu*, *sufragerie*, (înv) *trapezare* **(1)**, *trapezărie*. **2** Masă (de sufragerie). **3** (Îvr) Pristol.

trapezărie *sf* [At: ANON. CANTAC., CM I, 103 / Pl: *~ii* / E: ngr **τραπεζαρία**] (Înv) Trapeză **(1)**.

trapezion *s* vz ***trapez[1]***

trapezist *sm* [At: IORDAN, L. R. A. 183 / Pl: *~iști* / E: fr ***trapéziste***] Sportiv specializat în figurile acrobatice la trapez[1] **(6)**.

trapezoedru *sn* [At: MURGOCI–LUDWIG, M. 21 / Pl: *~re* / E: fr ***trapézoèdre***] **1** Corp ale cărui fețe sunt trapezoidale **(1)**. **2** Formă cristalografică a sistemului cubic, care are douăzeci și patru de fețe egale, fiecare având formă de trapez[1] **(1)**.

trapezoid, ~ă [At: GEOMETRIA, A. M. 84[v]/9 / Pl: *~izi, ~e* / E: fr ***trapézoïde***] **1-2** *a* (Rar) Trapezoidal **(1-2)**. **3** *sn* Suprafață generată prin rotirea unui trapez[1] **(1)** în jurul unei axe din planul său, care nu-l intersectează. **4** *sm* (Atm; înv) Trapez[1] **(5)**.

trapezoidal, ~ă *a* [At: SOARE, MAȘ, 161 / P: *~zo-i~* / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***trapézoïdal***] **1-2** Care are forma unui trapez[1] **(1)** sau a unui trapezoid **(3)** Si: (rar) *trapezoid* **(1-2)**. **3-4** Care seamănă cu un trapez[1] **(1)** sau cu un trapezoid **(3)**.

trapion *sn* [At: DN[2] / P: *~pi-on* / Pl: *~oane* / E: fr ***trappillon***] Deschizătură practicată în planșeul unei scene pentru a permite trecerea decorurilor care se ridică de dedesupt.

trapist [At: BARCIANU / V: **(2)** *~ă sf* / S și: *~appi~* / Pl: *~iști* sm / E: fr ***trappiste***] **1** *sm* Membru al unui ordin călugăresc catolic înființat în sec. XVII, caracterizat prin reguli de viață foarte austere. **2** *sn* Brânză fabricată (odinioară numai de trapiști **1**) după un procedeu special de fermentare.

trapistă *sf* vz ***trapist***

trapp *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: ns cf ger *Trapp*, eg *trapp*] (Glg) Pânză de lavă bazaltică, care, prin suprapunere, formează platouri.

traptă *sf* vz ***treaptă[1]***

traptălui *v* vz ***trătălui***

trapuzan *sn* vz ***trapazan***

tras[1] *sm* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ași* / E: drr ***trasa[2]***] Persoană asupra căreia s-a emis o trată pe care este obligată să o plătească la scadență Si: (iuz) *trasat[1]*.

tras[2] *sn* [At: MAN. SĂNĂT. 128/25 / Pl: (nob) *~uri* / E: ***trage***] **1-9** Tragere **(1, 10-11, 12, 14, 18, 23, 29, 34)**. **10** (Reg; ccr) Partea superioară a jugului. **11** Tragerea clopotelor. **12** Introducere prin... **13** (Îls) **~ul cu ochiul** Ochire. **14** (Înv) Masaj.

tras[3], ~ă [At: BELDIMAN, O. 88/20 / Pl: *trași*, *~e* / E: ***trage***] **1** *a* (D. cineva sau ceva) Care este mișcat prin apucare și îndreptare (cu forța) spre sine sau spre un punct voit. **2-3** *a* (D. un obiect de îmbrăcăminte sau de încălțăminte) Care este pus (sau scos). **4** *a* Care este târât (după sine). **5** *a* Smuls (cu greu). **6** *a* (D. un lichid) Scos dintr-un recipient. **7** *a* (D. obloane, uși, zăvoare etc.) Închis. **8** *a* (D. coșul trăsurii) Ridicat. **9** *sm* (Reg; dep; îc) **~-împins** Om fără valoare. **10** *a* (Îvr) Dat la o parte Si: *retras*. **11** *a* (Mun) Umezit prin absorbție de vapori. **12** *a* (D. linii) Care este trasat[3] **(1)** Si: *desenat*. **13** *a* (Pfm; îe) **A fi ~ cu sfoara** A fi drept, aliniat. **14** *a* (D. cartușe) Descărcat prin tragere **(34)**. **15** *a* (D. cărți, foi etc.) Tipărit[2] **(1)**. **16** *a* (D. acte, foi etc.) Reprodus la xerox. **17** *a* (D. față, obraji) Slăbit (de boală, supărare etc.) Si: *supt*. **18** *a* (Pex; d. persoane, mai ales cu determinarea „la față") Cu fața slabă, suptă, prelungă. **19** *a* (Rar; d. persoane) Slab. **20** *a* (Rar; d. persoane) Zvelt. **21** *a* (Pfm; îe) **Parcă-i** (ori **gândești că-i**) **~ prin** (sau **printr-un**) **inel** sau (prin **verigă**, rar, **prin mărgea**) sau **a fi ~ ca prin inel** A fi subțire, mlădios, grațios. **22** *a* (Pfm; îe) **A fi ~ de păr** A fi relatat în mod exagerat, forțat, tendențios. **23** *a* (Pfm; d. traduceri; îae) A fi forțată. **24** *a* (Pfm; d. rezultatul unei probleme; îae) A fi susceptibil de un grad mare de relativitate. **25** *a* (Pfm; d. filme, cărți etc.; îae) A avea un final neverosimil și fericit în mod artificial.

tras[4] *sn* [At: DN[3] / Pl: *~uri* / E: eg ***trass***] Material obținut prin măcinarea fină a unei varietăți de tuf vulcanic.

trasa[1] *vt* [At: ALEXI, W. / Pzi: *~sez* / E: fr ***tracer***] **1** (C. i. forma sau desenul unui obiect, al unui plan, al unei figuri geometrice) A însemna pe o suprafață. **2** (C. i. un obiect, un teren) A marca. **3** (Teh) A însemna prin zgâriere sau punctare pe o piesă brută conturul suprafețelor de prelucrat. **4** A da directive în vederea unei acțiuni sau a unei activități Si: *a arăta*, *a indica*. **5** A surprinde prin câteva trăsături generale ceea ce este esențial într-o problemă, situație Si: *a schița*. **6** (C. i. sarcini, responsabilități) A repartiza.

trasa[2] *vt* [At: BARCIANU / Pzi: *~sez* / E: ger ***trassieren***] (Iuz) A emite o poliță.

trasaj *sn* [At: IOANOVICI, TEHN, 222 / Pl: *~e* / E: fr ***traçage***] (Teh) **1** Trasare **(3)**. **2** (Îs) *Ac de ~* Ac de trasat[2] **(6)**.

trasant *sm* [At: STAMATI, D. / Pl: *~nți* / E: ger ***Trassant***] (Iuz) Persoană care emite o poliță.

trasare *sf* [At: IOANOVICI, TEHN. 227 / Pl: *~sări* / E: ***trasa[1]***] **1** Însemnare pe o suprafață a formei sau a desenului unui obiect, al unui plan, al unei figuri geometrice Si: *trasat[2]* **(1)**. **2** Marcare a unui teren Si: *trasat[2]* **(2)**. **3** (Teh) Însemnare (pe o piesă brută) a suprafețelor de prelucrat Si: *trasaj* **(1)**, *trasat[2]* **(3)**. **4** Indicare a directivelor în vederea unei acțiuni sau a unei activități Si: *trasat[2]* **(4)**. **5** Surprindere prin câteva trăsături generale a ceea ce este esențial într-o problemă, situație Si: *schițare*, *trasat[2]* **(5)**. **6** Repartizare a unei sarcini, a unei responsabilități unei anumite persoane.

trasat[1] *sm* [At: BARCIANU / Pl: *~ați* / E: ger ***Trassat***] (Iuz) Tras[1].

trasat[2] *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: (nob) *~uri* / E: ***trasa[1]***] **1-5** Trasare **(1-5)**. **6** (Teh; îs) *Ac de ~* Unealtă confecționată dintr-o tijă subțire de oțel ascuțită la capăt, cu ajutorul căreia se trasează **(3)**.

trasat[3], ~ă *a* [At: IONESCU-MUSCEL, ȚES. 165 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***trasa[1]***] **1** (D. forma sau desenul unui obiect, al unui plan, al unei figuri geometrice) Care este însemnat pe o suprafață. **2** (D. un obiect, un teren) Marcat. **3** (Teh; d. conturul suprafețelor de prelucrat al unei piese brute) Care este însemnat prin zgâriere sau punctare. **4** (D. directive) Care sunt indicate. **5** (D. esențialul dintr-o problemă, situație) Surprins prin câteva trăsături generale Si: *schițat*. **6** (D. sarcini, responsabilități) Care a fost repartizat cuiva spre îndeplinire.

trasator, ~oare [At: IOANOVICI, TEHN. 225 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***trasa[1]*** + *-tor*] **1** *smf* Lucrător care execută trasarea **(3)** unei piese brute Si: *trasor* **(1)**. **2** *sn* Trasor **(2)**.

trasă *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~se* / E: fr ***trace***] **1** Diagramă a mișcării unui tren, înscrisă în graficul de circulație a trenurilor pe o linie de cale ferată. **2** (Fiz) Linie descrisă de fluxul de electroni pe ecranul unui tub catodic Si: *spot*.

trasână *sf* vz ***drezină***

trasc *sn* vz ***treasc[1]***

trascău[1] *sn* [At: ALR SN II h 579/76 / V: (reg) ***dros~***, ***trăs~*** / Pl: *~caiă* / E: nct] **1** (Reg; îf *trăscău*) Fontă. **2** (Mar) Clopot de mărime mijlocie pentru oi.

trascău[2] *sn* vz ***trăscău[1]***

trascot *sm* vz ***troscot[1]***

traseu *sn* [At: GHICA, S. 563 / Pl: *~see*, (înv) *~ri* / E: fr ***tracé***] **1** Proiecție pe un plan orizontal a axei principale a unei lucrări tehnice (drum, cale ferată etc). **2** Drum pe care îl urmează un vehicul, un călător Si: *parcurs*, *rută*, *traiect* **(2)**. **3** Parcurs marcat care trebuie străbătut de concurenți într-o anumită probă sportivă. **4** Drumul pe care este întins un fir telefonic. **5** Linie lăsată pe o hârtie de un aparat înregistrator.

trasor [At: IOANOVICI, TEHN., 222 / Pl: *~i* sm, *~oare* sn / E: fr ***traceur***] **1** *sm* Trasator (**1**). **2** *sn* Unealtă formată dintr-un ac de oțel, folosită pentru trasări (**3**) pe piese metalice Si: *trasator* (**2**). **3** *sn* Proiectil învelit într-un material fosforic, care se aprinde în clipa descărcării, descriind în aer o traiectorie luminoasă. **4** *sn* (Fiz) Izotop radioactiv al unui element stabil care permite, prin detectarea radiațiilor emise, urmărirea indirectă a circulației sale într-un sistem oarecare. **5** *sn* (Pgr) Unealtă de oțel cu mâner de lemn, folosită în legătorii pentru trasarea (**1**) liniilor pe marginea scoarțelor îmbrăcate în piele sau pe marginea pielii la cotoare și la colțurile trase în piele, precum și la călcarea falțului la legăturile în pânză. **6** *sn* (Îs) *~ de rută* (sau *de drum*) Aparat pentru trasarea (**1**) automată a drumului unei nave pe hartă.

traste^{1} *sf* vz ***straste***

traste^{2} *sf* vz ***traistă***^{1}

trastie^{1} *sf* vz ***traistă***^{1}

trastie^{2} *sf* vz ***straste***

trasură *sf* vz ***trăsură***

trașcaliu, ~ie *a* [At: CV 1952, nr. 1, 34 / Pl: *~ii* / E: ***trașcă***^{2} + *-aliu*] (Reg) Prost.

trașcă^{1} *sf* [At: L. ROM. 1963, 155 / V: (reg) ***tria~***, ***triș~*** / Pl: *trăști* / E: ucr ***трачка***] (Buc) Ferăstrău pentru despicatul bârnelor sau pentru tăiatul butucilor.

trașcă^{2} *ss* [At: L. ROM. 1961, 238 / E: nct] (Reg) Persoană dezordonată și leneșă.

trașee *sf* vz ***trahee***

trașpont *sn* vz ***transport***

trașt *sn* vz ***tract***^{1}

traște *sfp* vz ***straste***

traștie^{1} *sf* vz ***straste***

traștie^{2} *sf* vz ***traistă***^{1}

trata [At: AR (1829), 221^{1}/38 / V: (înv) ***~acta*** (Pzi: *trac~*) / Pzi: *~tez* / E: lat ***tractare***, ngr ***τρατάρω***, fr ***traiter***] **1** *vt* A avea față de cineva sau de ceva o anumită comportare, atitudine Si: (înv) *a tratarisi* (**1**), *a trătălui* (**1**). **2** *vt* (Fam; gmț; îlv) **A ~ cu refuz** A refuza. **3** *vt* (Cu determinări element predicativ suplimentar) A califica (pe cineva sau ceva) drept... Si: *a numi*, (înv) *a tratarisi* (**2**). **4** *vt* (C. i. un prieten, oaspete etc.) A oferi mâncare, băutură Si: *a cinsti*, *a ospăta*, (înv) *a tratarisi* (**3**). **5-6** *vtr* A (se) supune unui tratament (**1**) medical Si: *a (se) vindeca*, (înv) *a (se) tratarisi* (**10-11**). **7** *vt* A combate o boală Si: *a tratarisi* (**4**). **8** *vt* A discuta o chestiune economică, politică, socială etc., cu scopul de a ajunge la o înțelegere, la încheierea unei convenții etc. Si: *a negocia*, (înv) *a tratarisi* (**5**), *a trătălui* (**2**), (îvr) *a tractirui* (**1**), *a tractui*. **9** *vt* (Fam; îe) **A ~ amor** (cu cineva) A fi în relație de dragoste cu cineva. **10** *vt* (C. i. o problemă, un subiect, o temă științifică, literară etc.) A expune în scris sau oral Si: *a dezvolta*, (înv) *a tratarisi* (**6**), *a trătălui* (**3**). **11** *vt* A înfățișa (un aspect, un fenomen) Si: *a prezenta*, (înv) *a tratarisi* (**7**), *a trătălui* (**4**). **12** *vt* (C. i. obiecte de artă; cu determinări care arată materia, stilul etc.) A executa (**2**). **13** *vt* (C. i. un material, o substanță etc.) A supune unui tratament (**6**) chimic, fizic etc. cu scopul de a obține modificări Si: (înv) *a tratarisi* (**8**). **14** *vt* (Spc; c. i. semințe, plante) A supune acțiunii unor agenți chimici sau fizici, pentru a distruge germenii patogeni și bolile provocate de ei Si: (înv) *a tratarisi* (**9**). **15** *vt* (Teh) A supune (un corp, o substanță) acțiunii unui agent oarecare în vederea unui anumit scop.

tratabil, ~ă *a* [At: DM / V: (înv) ***~act~*** / Pl: *~i*, *~e* / E: ***trata*** + *-bil* cf it *trattabile*] **1-6** Care poate fi tratat^{3} (**4-8**, **10**).

trataj *sm* vz ***tartaj***

tratament *sn* [At: DIONISIE, C. 189 / V: (înv) ***~act~*** / Pl: *~e* / E: lat ***tractamentum*** după *trata*, (4) cf ger *Traktament*, fr *traitement*] **1** Totalitatea mijloacelor medicamentoase, dietetice, balneoclimaterice, igienice etc. de combatere a unei boli Si: *medicație*, (înv) *tratație* (**8**), (îrg) *medicină*. **2** (Pgn) Îngrijire medicală. **3** (Înv) Decizie (**1**). **4** (Înv) Tratare (**3**). **5** Mod de a se purta cu cineva Si: *atitudine*, *comportare*, (îvr) *tratație* (**7**). **6** Ansamblul operațiilor tehnice, fizice, chimice, biologice etc. executate asupra unui material sau a unui organism etc. pentru a obține modificări de calitate, de formă, de structură etc. în scop industrial, economic sau științific. **7** (Fon; nob) Evoluție (**4**).

tratamentist *sm* [At: DEX-S / Pl: *~iști* / E: ***tratament*** + *-ist*] Muncitor specialist în tratarea (**10**) la cald a plăcilor de fibre lemnoase.

tratapod *sn* vz ***tetrapod***^{1}

tratare *sf* [At: BARIȚIU, P. A. I, 263 / V: (înv) ***~act~*** / Pl: *~tări* / E: ***trata***] **1** Comportare față de cineva Si: *atitudine*. **2** Calificare (a ceva sau a cuiva) drept... Si: *numire*. **3** Servire a oaspeților cu mâncare și băutură (fără un protocol deosebit) Si: *cinstire*, *ospătare*, *tratat*^{2} (**1**), *tratație* (**1**), (fam) *tratarisire* (**2**), (înv) *tratament* (**4**). **4** Supunere la un tratament (**1**) medical a unui pacient Si: *tratat*^{2} (**2**), (fam) *tratarisire* (**3**). **5** Combatere a unei boli Si: *tratat*^{2} (**3**), (fam) *tratarisire* (**4**). **6** Discutare a unei chestiuni economice, politice, sociale etc., cu scopul de a ajunge la o înțelegere, la încheierea unei convenții etc. Si: *dezbatere*, *discuție*, *negociere*, *tratat*^{2} (**4**), (înv) *tratarisire* (**1**). **7** Expunere (în scris sau oral) a unei probleme, a unui subiect, a unei teme științifice, literare etc. Si: *tratat*^{2} (**5**), *dezvoltare*. **8** Înfățișare a unui aspect, a unui fenomen Si: *tratat*^{2} (**6**), *prezentare*. **9** Executare a obiectelor (de artă) dintr-un anume material, într-un anumit stil etc. Si: *tratat*^{2} (**7**). **10** Supunere la un tratament (**6**) chimic, fizic etc. a unui material, a unei substanțe etc., cu scopul de a obține modificări Si: *tratat*^{2} (**8**). **11** (Spc) Supunere a semințelor, plantelor acțiunii unor agenți chimici sau fizici, pentru a distruge germenii patogeni și bolile provocate de ei Si: *tratat*^{2} (**9**).

tratarisi [At: (a. 1809) ap. DOC. EC. 78 / V: (înv) ***~act~***, ***~aht~*** / Pzi: *~sesc* / E: ***trata*** + *-(a)risi*] (Înv) **1-9** *vt* A trata (**1**, **3-4**, **7-8**, **10-11**, **13-14**). **10-11** *vtr* A (se) trata (**5-6**). **12** *vt* (Îe) **A ~ amor** (cu cineva) A avea relații de dragoste cu cineva.

tratarisire *sf* [At: AR (1829), 18^{1}/25 / V: (înv) ***~act~*** / Pl: *~ri* / E: ***tratarisi***] **1** (Înv) Tratare (**6**). **2-4** (Fam; gmț) Tratare (**3-5**).

tratat^{1} *sn* [At: M. COSTIN, O. 45 / V: (înv) ***~act~***, ***~aht~*** / Pl: *~e*, (înv) *~uri* / E: lat ***tractatus***, it ***trattato***, fr ***traité***] **1** Înțelegere scrisă încheiată între două sau mai multe state, în vederea determinării, într-un anumit domeniu, a drepturilor și a obligațiilor părților contractante sau în scopul stabilirii unor norme juridice Si: *acord*, *convenție*, *pact*. **2** Lucrare cu caracter special, în care sunt expuse metodic problemele fundamentale ale unei discipline Si: (îvr) *tratație* (**6**).

tratat^{2} *sn* [At: MDA ms / Pl: *~uri* / E: ***trata***] **1-9** Tratare (**3-11**).

tratat^{3}, ***~ă*** *a* [At: MARCOVICI, D. 487/27 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***trata***] **1** (D. persoane) Față de care se ia o anumită atitudine, comportare. **2** (Cu determinări element predicativ suplimentar) Calificat drept... **3** (D. un prieten, oaspete etc.) Căruia i se oferă mâncare, băutură Si: *cinstit*, *ospătat*. **4** (D. ființe) Supus unui tratament (**1**) medical Si: *vindecat*. **5** (D. boli) Care este combătută. **6** (D. chestiuni economice, politice, sociale etc.) Care sunt discutate cu scopul de a se ajunge la o înțelegere, la încheierea unei convenții etc. Si: *dezbătut*, *discutat*, *negociat*, *parlamentat*. **7** (D. un subiect, o problemă, o temă științifică, literară etc.) Expus în scris sau oral la un examen, în cadrul unei emisiuni, al unei reuniuni, al unui congres etc. Si: *dezvoltat*. **8** (D. un aspect, un fenomen) Care este înfățișat Si: *prezentat*. **9** (D. obiecte (de artă); cu determinări care arată materia, stilul etc.) Executat (**2**). **10** (D. un obiect, material, o substanță etc.) Supus unui tratament (**6**) chimic, fizic etc. cu scopul de a obține modificări. **11** (Spc; d. semințe, plante) Supus acțiunii unor agenți chimici sau fizici, pentru a distruge germenii patogeni și bolile provocate de ei.

tratative *sfp* [At: ODOBESCU, S. III, 397 / E: it ***trattative*** (pll *trattativa*)] Negocieri purtate între două sau mai multe părți interesate, cu scopul de a se ajunge la un acord, la o înțelegere Si: (înv) *tratație* (**4**).

tratație *sf* [At: POLIZU / V: (înv) ***~act~***, ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: ***trata*** + *-ație* cf lat *tractatio*, *-onis*, it *trattazione*] **1** Tratare (**3**). **2** Chef (**13**). **3** (Ccr) Ceea ce se servește la o tratație (**2**) Si: (îvr) *tracte*. **4** (Înv; mpl) Tratative. **5** (Îvr) Discuție (**1**). **6** (Îvr) Tratat^{1} (**2**). **7** (Îvr) Tratament (**5**). **8** (Înv) Tratament (**1**).

tratațiune *sf* vz ***tratație***

tratava *sf* [At: (cca 1726-1733) ap. N. A. BOGDAN, C. M. 161 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Csnp) *Tratava de 4 legături: 10 bani.*

tratavanghel *sn* vz *tetraevanghel*

trată *sf* [At: STAMATI, D. / Pl: *~te* / E: it *tratta*, ger *Tratte*] Cambie prin care o persoană fizică sau juridică, în calitate de creditor, dispune unui debitor al său să plătească o sumă de bani unei alte persoane, la o anumită dată Si: *poliță*[2], (rar) *acceptă*.

tratidan *sn* [At: CONV. LIT. XLIV$_2$, 396 / V: (îrg) *~adi~* / Pl: *~uri* / E: fr *drap des dames*] (Înv; Mun) Țesătură din care se confecționau obiecte de îmbrăcăminte, cuverturi etc.

tratiod *sm* vz *stratiot*

trauf [At: LEXIC REG. 110 / Pl: *~uri* sn / E: ger *drauf*] **1-2** *sn, i* (Plu; Buc) (Cuvânt prin care se) exprimă comanda ca buștenii să fie lăsați să cadă în timpul descărcatului. **3** *av* Așa (**1**).

traufui *vt* [At: LEXIC REG. 110 / Pzi: *~esc* / E: *trauf* + *-ui*] (Buc) A trânti ceva cu mare forță.

traul *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~e* / E: eg *trawl*] Năvod marin de dimensiuni mari, în formă de sac, destinat pescuitului în larg, în locuri cu mult pește.

traula *vi* [At: TUDORAN, O. 114 / P: *tra-u~* / Pzi: *~lez* / E: *traul*] A pescui cu traulul.

traulare *sf* [At: DN[3] / P: *tra-u~* / Pl: *~lări* / E: *traul*] Metodă de pescuit industrial practicat în largul mărilor cu ajutorul plaselor Si: *trauling*.

trauler *sn* [At: LTR[2] / P: *tra-u~* / Pl: *~e* / E: eg *trawler*, ger *Trawler*, rs *траулер*] Navă maritimă echipată cu traule, destinată pescuitului pe mare (la diferite adâncimi), folosită și pentru dragarea epavelor.

traulerist *sm* [At: DEX-S / P: *tra-u~* / Pl: *~iști* / E: *trauler* + *-ist*] Muncitor care lucrează pe trauler.

trauling *sn* [At: DN[3] / E: eg *trawling*] (Mar) Traulare.

traumatic, ~ă *a* [At: MAN. SĂNĂT. 247/4 / P: *tra-u~* / V: (înv) *~ih* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr *traumatique*] (Med) **1** Care se referă la un traumatism (**1**). **2** De natura unui traumatism (**1**).

traumaticin *sn* vz *traumaticină*

traumaticină *sf* [At: BIANU, D. S. / P: *tra-u~* / V: (înv) *~cin* *sn* / Pl: *~ne* / E: fr *traumaticine*] (Far; înv) Soluție de gutapercă în cloroform întrebuințată în tratamentul unor boli de piele.

traumatih, ~ă *a* vz *traumatic*

traumatism *sn* [At: BIANU, D. S. / P: *tra-u~* / Pl: *~e* / E: fr *traumatisme*] (Med) **1** Leziune suferită de un organism viu prin loviri violente, tăieturi, înțepături etc. Si: *traumă* (**1**). **2** (Pex) Ansamblul tulburărilor de ordin local și general care apar în urma acțiunii unui agent extern violent. **3** (Prc) Șoc[1] traumatic (**1**). **4** (Șîs *~ psihic*) Stare psihică patologică a unui organism care, nemaiputând să suporte o excitație excesivă, din cauza unei traume (**2**) suferite, nu mai reacționează în nici un fel, devenind insensibil la orice excitant.

traumatiza *vt* [At: DN[2] / P: *tra-u~* / Pzi: *~zez* / E: fr *traumatiser*] **1** A provoca un traumatism (**1**). **2** A provoca o suferință psihică, un șoc[1], o traumă (**2**).

traumatizant, ~ă *a* [At: DEX-S / P: *tra-u~* / Pl: *~nți, ~e* / E: fr *traumatisant*] **1-2** Care traumatizează (**1-2**).

traumatizare *sf* [At: DLR / P: *tra-u~* / Pl: *~zări* / E: *traumatiza*] **1** Provocare a unui traumatism (**1**). **2** Provocare a unei suferințe, a unui șoc[1], a unei traume (**2**).

traumatizat, ~ă *a* [At: A. POP, CHIRURG. 7 / P: *tra-u~* / Pl: *~ați, ~e* / E: *traumatiza*] **1** Care a suferit un traumatism (**1**). **2** Care, în urma unei traume (**2**) psihice suferite, nu mai reacționează în nici un fel, devenind insensibil la orice excitant.

traumatolog, ~ă *smf* [At: DEX / P: *tra-u~* / Pl: *~ogi, ~oge* / E: drr *traumatologie*] **1-2** Specialist în traumatologie (**1-2**).

traumatologic, ~ă *a* [At: DN[3] / P: *tra-u~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr *traumatologique*] **1-2** Referitor la traumatologie (**1-2**).

traumatologie *sf* [At: A. POP, CHIRURG. 3 / P: *tra-u~* / E: fr *traumatologie*] **1** Ramură a medicinii care se ocupă cu studiul și cu tratamentul traumatismelor (**1**). **2** (Spc) Ramură a chirurgiei care se ocupă cu înlăturarea, pe cale chirurgicală, a traumatismelor (**1**).

traumă *sf* [At: DN[2] / P: *tra-u~* / Pl: *~me* / E: fr *trauma*] **1** Traumatism (**1**). **2** Emoție violentă care modifică personalitatea unui individ, sensibilizându-l la alte emoții de același fel, astfel încât acesta nu mai reacționează normal.

trautonium *sn* [At: DN[3] / P: *tra-u~* / Pl: ? / E: ger *Trautonium*] Instrument muzical electronic care redă electroacustic tonurile și semitonurile tuturor instrumentelor, dar produce și sunete străine acestora.

travail *sn* vz *travaliu*

travalâc *sn* vz *tăvălic*

travaliu *sn* [At: HELIADE, O. I, 111 / V: (înv) *~vail* / Pl: *~ii* / E: fr *travail*, it *travaglio*] **1** (Liv) Muncă. **2** (Teh; iuz) Lucru mecanic. **3** Totalitatea fenomenelor mecanice, plastice și dureroase care se produc în timpul nașterii și care concură la expulzarea fătului.

travee *sf* [At: DN[2] / V: (rar) *~veu* *sn* / P: *~ve-e* / Pl: *~* / E: fr *travée*] **1** Parte dintr-o construcție cuprinsă între două grinzi, două coloane, doi stâlpi etc. **2** (Prc) Parte a unei bolți cuprinsă între doi suporți. **3** (Atm) Formațiune de legătură și susținere între două formațiuni periferice.

travelling *sn* [At: DEX-S / P: *trăvling* / S și: *~vling* / E: fr, eg *travelling*] **1** Procedeu de punere în scenă, folosit în cinematografie și televiziune, constând în filmarea unui plan cu un aparat mobil, mai ales pentru scenele cu personaje în mișcare. **2** Mișcarea de translație executată de aparatul de filmat. **3** (Pex) Aparat de filmat. **4** Dispozitiv pe care este montat aparatul de filmat pentru realizarea travellingului (**1**). **5** (Îs) *~ optic* Efect identic travellingului (**1**) obișnuit, obținut cu un aparat de filmat mobil, prin varietatea distanței focale.

travers[1], ~ă [At: DN[2] / Pl: *~rși, ~e* / E: fr *travers*] **1** *sn* Direcție perpendiculară pe planul diametral al unei nave. **2** *a* Perpendicular. **3** *sn* (Îs) *Vânt de ~ă* Vânt care bate dintr-o direcție (aproape) perpendiculară pe axa longitudinală a navei. **4** *sn* Nume generic pentru țesăturile care au dungi transversale.

travers[2] *sn* vz *traversă*

traversa *vt* [At: GHICA, A. 629 / V: (fcr) *~amv~* / Pzi: *~sez* / E: fr *traverser*] **1** (C. i. munți, câmpii, țări, mări, oceane etc.) A străbate. **2** (C. i. drumuri, străzi, poduri etc.) A trece de pe o parte pe cealaltă parte Si: *a tăia* (**43**), *a trece* (**11**). **3** (Fig; c. i. perioade, fenomene etc.) A trăi (o anumită vreme) Si: *a suporta*.

traversabil, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~i, ~e* / E: fr *traversable*] **1-3** Care poate fi traversat (**1-3**).

traversadă *sf* [At: DEX-S / Pl: *~de* / E: *traversa*] (Mrn) Traversare (**1**) de către o navă a spațiului dintre două porturi situate pe maluri opuse.

traversal, ~ă *a* vz *transversal*

traversare *sf* [At: ALEXI, W. / V: (fcr) *~amv~* / Pl: *~sări* / E: *traversa*] **1** Străbatere a munților, câmpiilor, țărilor, mărilor, oceanelor etc. Si: *traversat[1]* (**1**). **2** Trecere a drumurilor, străzilor, podurilor etc. de pe o parte pe cealaltă parte Si: *traversat[1]* (**2**). **3** (Fig) Suportare (o anumită vreme) a unei perioade, a unui fenomen. **4** (Ccr) Instalație la întretăierea a două linii de cale ferată. **5** Așezare a unei nave cu axa paralelă cu crestele valurilor.

traversat[1] *sn* [At: MDA ms / Pl: (nob) *~uri* / E: *traversa*] **1-2** Traversare (**1-2**).

traversat[2], ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: *traversa*] **1** (D. munți, câmpii, țări, mări, oceane etc.) Care este străbătut. **2** (D. drumuri, străzi, poduri etc.) Peste care se trece de pe o parte pe cealaltă parte. **3** (Fig; d. perioade, fenomene etc.) Care a fost suportat.

traversă *sf* [At: COSTINESCU / V: (reg) *~ers* *sn*, (fcr) *~anv~* / Pl: *~se* / E: fr *traverse*] **1** Bară de lemn, de beton armat sau de metal care se așază transversal sub șinele de cale ferată. **2** Grindă de lemn, de oțel sau de beton armat, așezată transversal pe axa longitudinală a unei construcții sau a unui sistem tehnic și folosită ca piesă de rezistență în construirea scheletului unei clădiri, a unui pod, a unei mașini etc. Si: (reg) *tilnoaie* (**2**). **3** (Mrn)

Grindă din oțel laminat, care face legătura dintre bordajele unei nave și pe care se sprijină puntea. 4 Ridicătură de pământ de-a curmezișul unui parapet, servind ca protecție împotriva focurilor trase de-a lungul unei tranșee. 5 Fâșie de pânză care se pune deasupra covorului pentru a-l proteja.

traversier, ~ă [At: ABC MAR. / P: *~si-er* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***traversière***] 1 *sf* Lanț care se întrebuințează pentru a ridica ancorele la vapoarele care nu intră în port. 2 *a* (Liv; îs) *Curent ~* Curent perpendicular pe intrarea unui port sau a unui canal. 3 *a* (Liv) Care servește pentru traversat.

traversină *sf* [At: DN[2] / Pl: *~ne* / E: fr ***traversine***] (Mrn) Traversă (3) din scheletul de rezistență al unei nave, cu dimensiuni mai mici decât ale traverselor (3) principale Si: *semitraversă*.

travertin *sn* [At: CANTUNIARI, L. M. 179 / E: fr ***travertin***, it ***travertino***] Tuf calcaros care se folosește ca piatră de construcție și care se poate lustrui ca marmura.

travesti[1] [At: I. BOTEZ, B. I, 156 / V: (rar) *~u sn*, (înv) *~e sf* / Pl: *~uri* / E: fr ***travesti***] 1 *sn* Costumație specială prin care se ascunde identitatea, vârsta, sexul, profesiunea etc. 2 *sn* (Spc) Interpretare a unui rol de către un actor de sex opus personajului. 3-4 *sn, a* (Spc; șîs *rol ~*) (Rol) interpretat de un travestit[2] (2). 5 *a* (Îs) *Bal ~* Bal mascat. 6-7 *sn* (Îljv) **În ~** (Care este) deghizat pentru a juca un rol opus sexului său.

travesti[2] [At: LĂCUSTEANU, A. 75 / Pzi: *~tesc* / E: fr ***travestir***, it ***travestire***] 1-2 *vtr* A (se) îmbrăca în așa fel încât să nu poată fi recunoscut Si: *a (se) deghiza*. 3 *vr* (Spc; mai ales d. bărbați) A îmbrăca hainele celuilalt sex. 4 *vt* (Fig; rar) A altera natura unui lucru Si: *a deforma, a falsifica, a modifica*.

travestie *sf* vz ***travesti***[1]

travestire *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~ri* / E: ***travesti***[2]] 1 Îmbrăcare (a cuiva) în așa fel încât să nu poată fi recunoscut Si: *deghizare, travestit*[1] (1). 2 (Spc) Îmbrăcare a hainelor celuilalt sex Si: *travestit*[1] (2). 3 (Fig; rar) Alterare a naturii unui lucru Si: *deformare, falsificare, modificare*. 4 (Poetică; îs) *~ burlescă* Relație de transformare în regim satiric a unui text, care constă în modificarea stilului, păstrând subiectul.

travestit[1] *sn* [At: SĂULESCU, ap. URICARIUL X, 405 / V: (înv) ***trăv~*** / Pl: *~uri* / E: ***travesti***[2]] 1-2 Travestire (1-2).

travestit[2], ***~ă*** [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 45 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***travesti***[2]] 1 *a* Îmbrăcat în așa fel încât să nu poată fi recunoscut Si: *deghizat*. 2 *smf* (Ccr) Actor care se deghizează pentru a interpreta un rol opus sexului personajului. 3 *a* Îmbrăcat în hainele celuilalt sex. 4 *sm* (Ccr) Homosexual deghizat în femeie.

travestiu *sn* vz ***travesti***[1]

traveu *sn* vz ***travee***

trăbă *sf* vz ***treabă***

trăbăcie *sfp* [At: MOXA, 403/41 / E: slv **трѣбѫчїꙗ**] (Mil; îvr) 1 Mașină de război folosită pentru a arunca proiectile (mai ales pietre) asupra dușmanului Si: *balistă, catapultă*. 2 (Pex) Tun[1] (8).

trăbăda *v* vz ***trepăda***

trăboță *sf* vz ***tărăboanță***[1]

trăbui *v* vz ***trebui***

trăbuială *sf* vz ***trebuială***

trăbuință *sf* vz ***trebuință***

trăbunal *sn* vz ***tribunal***

trăcherii *sfp* vz ***tricher***

trăcni *v* vz ***trâcni***[1]

trăcsări *v* vz ***trăscări***

trăcsăritoare *sf* [At: CONV. LIT. XX, 1019 / V: (reg) ***trăs~*** / Pl: *~ri* / E: ***trăcsări*** + *-toare*] (Trs) 1 Clanță la ușă. 2 (Prc) Limba clanței de la ușă. 3 Închizătoare rudimentară de lemn sau de fier. 4 Scoabă bătută în ușorul ușii în care intră zăvorul.

trăctălui *v* vz ***trătălui***

trăctui *vt* [At: CANTEMIR, IST. 101 / Pzi: *~esc* / E: lat ***tractare***] (Îvr) A trata (8).

trăda [At: SĂULESCU, HR. I, 202/1 / Pzi: *~dez*, 3 (înv) *tradă* / E: lat ***tradere*** după *da* cf it *tradire*, fr *trahir*] 1-2 *vtr* (Înv) A (se) da în stăpânirea cuiva Si: *a (se) preda*. 3 *vt* A înșela în mod perfid încrederea cuiva, pactizând cu inamicul Si: *a vinde*. 4 *vt* A fi neloial față de cineva sau de ceva. 5 *vt* A divulga un secret, un plan etc. Si: *a vinde*. 6 *vt* A comite o infidelitate în dragoste sau în căsnicie Si: *a înșela*. 7 *vt* A se abate de la o linie de conduită, de la o acțiune, idee. 8 *vt* (Subiectul este o facultate fizică sau psihică) A nu mai funcționa (bine). 9-10 *vtr* (Fig) A (se) arăta în adevărata lumină, lăsând să se observe gândurile, intențiile ascunse Si: *a (se) da de gol, a (se) da pe față*. 11 *vt* (Fig) A vădi.

trădanie *sf* [At: ȘINCAI, HR. III, 129/9 / P: *~i-e* / Pl: *~ii* / E: ***trăda*** + *-anie*] (Înv) Tradiție (1).

trădare *sf* [At: (a. 1844) URICARIUL III, 43 / Pl: *~dări* / E: ***trăda***] 1 (Înv) Predare (a cuiva sau a ceva) în stăpânirea cuiva Si: (îvr) *tradă* (1), *trădăciune* (1). 2 Înșelare în mod perfid a încrederii cuiva (pactizând cu inamicul) Si: *trădat*[1] (1), (înv) *necredință*, (îvr) *tradă* (2), *traitorie*, *trădăciune* (2), *trădământ* (1). 3 Neloialitate față de cineva sau de ceva Si: *trădat*[1] (2), (îvr) *tradă* (3), *trădământ* (2). 4 Divulgare a unui secret, plan etc. Si: *trădat*[1] (3), (îvr) *tradă* (4), *trădământ* (3). 5 Infidelitate în dragoste sau în căsnicie Si: *adulter, trădat*[1] (4), (îvr) *tradă* (5), *trădământ* (4). 6 Abatere de la o linie de conduită, de la o acțiune, idee Si: *trădat*[1] (5). 7 (Ccr) Faptă reprobabilă comisă de un trădător (1, 3, 5, 7).

trădat[1] *sn* [At: MDA ms / Pl: (nob) *~uri* / E: ***trăda***] 1-5 Trădare (2-6).

trădat[2], ***~ă*** *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***trăda***] 1 (D. persoane, țări, tabere adverse etc.) Care este înșelat în mod perfid de cineva prin pactizarea acestuia cu inamicul Si: *vândut*. 2 (D. persoane) Cu care cineva a fost neloial. 3 (D. persoane) Al cărui secret a fost divulgat Si: *vândut*. 4 (D. secrete, planuri etc.) Care este divulgat. 5 Căruia i s-a comis o infidelitate în dragoste sau în căsnicie Si: *înșelat*. 6 (Fig; d. linii de conduită, acțiuni, idei etc.) De la care s-a abătut cineva.

trădăciune *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ni* / E: ***trăda*** + *-ciune*] (Îvr) 1-2 Trădare (1-2).

trădământ *sn* [At: HELIADE, O. I, 232 / V: (îvr) ***tradim~*** / Pl: *~minte* / E: ml ***tradimentum***, it ***tradimento***] (Îvr) 1-4 Trădare (2-5).

trădător, ~oare [At: POLIZU / V: (înv) ***traditor*** *sm* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***trăda*** + *-ător* cf it *traditore*] 1-2 *smf, a* (Persoană) care înșeală în mod perfid încrederea cuiva, pactizând cu inamicul. 3-4 *smf, a* (Persoană) care este neloială față de cineva sau de ceva. 5-6 *smf, a* (Persoană) care divulgă un secret, un plan etc. 7-8 *smf, a* (Persoană) care comite o infidelitate în dragoste sau în căsnicie. 9 *a* (Fig) Care dezvăluie intențiile, gândurile, sentimentele cuiva.

trădiciune *sf* vz ***tradiție***

trăducăciune *sf* [At: STAMATI, D. 278 / Pl: *~ni* / E: ***traduce*** + *-ăciune*] (Îvr) Traducere (1).

trăducere *sf* vz ***traducere***

trăfică *sf* vz ***trafică***[1]

trăfoi *s* vz ***trifoi***

trăftăloagă *sf* vz ***taftalog***

trăfui *v* vz ***trufui***

trăgaci, ~ace [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 204 / V: (reg) ***tragace***, *~e sf* / Pl: *~*, (reg) *~găci* sf, *~uri* sn / E: ***trage*** + *-aci*] 1-2 *a* (Pop; d. animale) Trăgător (2, 4). 3 *sm* Trăgător (11). 4 *sn* Piesă mobilă din mecanismul unei arme de foc, de care se apasă cu degetul arătător pentru a declanșa percutorul Si: *trăgător* (21), (reg) *cocoș*. 5 *sn* (Arg) Revolver. 6 *sf* (Reg) Sanie. 7 *sn* (Reg) Tâlv (6). 8 *sn* (Reg) Mâner la pieptenele de pieptănat lâna, cânepa etc. Si: (îrg) *mănunchi*. 9 *sf* (Reg) Unealtă de dogărit cu care se trag cercurile pe vasele de lemn Si: (reg) *cleștar*. 10 *sn* (Reg) Tirbușon (1). 11 *sf* (Reg) Închizătoare la ușă, în formă de limbă Si: (reg) *trăgaie* (1). 12 *sn* (Reg) Cârlig la plug de care se prind cocârțeala și potângul. 13 *sn* (Reg) Parte a căruței nedefinită mai îndeaproape. 14 *sf* (Bot; reg) Tigvă (1) (*Lagenaria siceraria*).

trăgacie *sf* vz ***trăgaci***

trăgaică *s* [At: T. PAPAHAGI, C. L. / Pl: ? / E: ns cf *trage*] (Reg) Persoană „care trage la bani".

trăgaie *sf* [At: GHEȚIE. R. M. / Pl: ? / E: **trage**] (Reg) **1** Trăgaci (**11**). **2** (Atm) Claviculă.

trăgară *sf* [At: LEXIC REG. II, 75 / Pl: *~gări* / E: ns cf ger (*Hosen*) *träger*] (Reg; mpl) Bretele (**1**).

trăgaș, ~ă *a* [At: ALR SN V h 1260/362 / Pl: *~i, ~e* / E: **trage** + *-aș*] (Reg; d. persoane) Care economisește (bani).

trăgăciță *sf* [At: CADE / Pl: *~țe* / E: ns cf *tragă*[1]] **1-2** (Ban; șhp) Trăgace (**6**) (mică) Si: *săniuță*.

trăgăna *v* vz **tărăgăna**

trăgănac *s* [At: TDRG / Pl: ? / E: ns cf *trăgăna*] (Bot; reg) Cinci-degete (*Potentilla reptans*).

trăgănare *sf* vz **tărăgănare**

trăgănaș *sn* [At: T. PAPAHAGI, M. 235 / Pl: ? / E: **trăgăna**] (Mar) Cântec tărăgănat (**6**).

trăgănat, ~ă *a* vz **tărăgănat**

trăgănător, ~oare [At: DDRF / Pl: *~i, ~oare* / E: **trăgăna** + *-tor*] **1** *a* Care tărăgănează (**2**). **2** *sf* (Bot; reg) Troscot[1] (**1**) (*Polygonum aviculare*).

trăgănătură *sf* [At: ANON. CAR. / V: (înv) *~nit~* / Pl: *~ri* / E: **trăgăna** + *-(ă)tură*] (Înv) Modulație prelungită a vocii.

trăgăneală *sf* vz **tărăgăneală**

trăgăni *v* vz **tărăgăna**

trăgănire *sf* vz **tărăgănare**

trăgănitură *sf* vz **trăgănătură**

trăgăti *vt* [At: ALR I, 1216/302 / Pzi: *~tesc* / E: nct] (Reg) A stârni vânatul, făcându-l să iasă din ascunzătoare.

trăgător, ~oare [At: BIBLIA (1688), 41²/35 / V: (îrg) *~iu smn* / Pl: *~i, ~oare* / E: **trage** + *-(ă)tor*] **1-2** *smf, a* (Animal) care trage la jug Si: (pop) *trăgaci* (**1**), (reg) *trăgăuș* (**1**), *trăgun* (**1**). **3-4** *smf, a* (Animal) de tracțiune Si: (pop) *trăgaci* (**2**), (reg) *trăgăuș* (**2**), *trăgun* (**2**). **5** *a* (Înv; șfg) Care atrage Si: *ademenitor, atrăgător*. **6** *smf* Persoană care trage (**1**) ceva. **7** *smf* (Îs) *~ de sfori* (sau *al sforilor*) Persoană care trage sforile păpușilor la teatrul de marionete. **8** *smf* (Fam; fig; îas) Persoană care uneltește Si: *intrigant, uneltitor*. **9** *sm* Trefilator. **10** *sm* (Îvr; îf *trăgătoriu*) Persoană care trage la vâsle Si: *vâslaș*. **11** *smf* Persoană (în special ostaș) care trage cu o armă (mai ales de foc) Si: *trăgaci* (**3**), *țintaș*. **12-13** *sm* (Mil; iuz; îljv) **În ~i** (Care este) în linie, unul după celălalt în vederea tragerii cu arma. **14** *sm* Muncitor la arsenal, care se ocupă cu încercarea și cu verificarea armelor de foc. **15** *sm* (Îvr) Persoană care fumează țigări de foi, cu marijuana sau trabucuri. **16** *sm* (Îvr) Persoană care prizează tabac² sau droguri. **17** *sm* (Înv) Persoană care emite o poliță². **18** *sm* (Îrg) Persoană care reține (pe nedrept) o parte din drepturile (bănești) cuvenite cuiva. **19** *sm* (Îvr) Persoană care tergiversează ceva. **20** *sf* (Îvr) Instrument de tortură. **21** *sn* Trăgaci (**4**) la o armă de foc. **22** *sn* (Reg) Băț cu care se împinge dopul la pușca de soc. **23** *sn* (Reg) Degetul mijlociu. **24** *sn* (Reg) Cleștar cu care se pun sau se scot cercurile de pe vasele de lemn. **25** *sfp* (Reg) Mânere de lemn la plasa de prins pește. **26** *sn* Instrument cu care se trag linii la desenele tehnice executate în tuș. **27** *sf* (Reg) Unealtă cu care se înclină dinții ferăstrăului de o parte și de alta a pânzei lui Si: (reg) *dințar*. **28** *sm* (Reg) Tirbușon (**1**). **29** *sf* (Reg) Cociorvă[1] (**1**). **30** *sf* (Reg) Scăunel cu o deschizătură în care se introduce călcâiul cizmei spre a facilita descălțarea Si: (reg) *mariță*. **31** *sf* (Reg) Nojiță la opinci. **32** *sf* (Ban) Ureche la cizmă sau la altă încălțăminte. **33** *sn* (Reg) Orcic. **34** *sn* (Reg) Capră de lemn care servește la transportarea plugului Si: (reg) *cobilă*. **35** *sf* (Reg) Fiecare dintre cele două curele care leagă scările de șa³ (**1**). **36** *sf* (Reg) Curea groasă care se prinde de pieptarul hamului și se leagă de vehiculul tras de animal Si: (reg) *șleau*³ (**1**). **37** *sf* (Înv) Curea groasă cu care se aplicau pedepse corporale. **38** *sf* (Înv; pex) Bătaie aplicată cu trăgătoarea (**37**). **39** *sn* (Reg) Zăvor. **40** *sf* (Reg) Parte a lădoiului care se trage în afară. **41** *sf* (Reg) Partea cu fosfor a cutiei de chibrituri. **42** *sf* (Atm; reg) Claviculă. **43** *sf* (Îrg) Vas pentru cereale cu capacitatea unei banițe. **44** *sf* (Îrg; pex) Unitate de măsură care are mărimea unei trăgătoare (**43**).

trăgătorie *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ii* / E: **trage** + *-ătorie*] Secție în care are loc trefilarea.

trăgătoriu *smn* vz **trăgător**

trăgătură *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: **trage** + *-ătură*] (Reg) Felul de a trage (la car, la căruță etc.) al unui animal de tracțiune.

trăgău *sm* [At: ALR SN IV h 1005/310 / Pl: *~ăi* / E: **trage** + *-ău*] (Reg) Cămătar.

trăgăuș, ~ă *a* [At: DR. V, 238 / Pl: *~i, ~e* / E: **trage** + *-uș*] (Trs; d. cai) **1-2** Trăgător (**2, 4**).

trăgân *sn* vz **tragan**[1]

trăgâna *v* vz **tărăgăna**

trăgâș *sm* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 204 / V: (reg) *~ăghiș* / Pl: *~i* / E: **trage** + *-iș*] (Ban) **1** Mijlocitor. **2** (Spc) Pețitor.

trăgea *v* vz **trage**

trăgedie *sf* vz **tragedie**

trăghiș *sm* vz **trăgâș**

trăgni *v* vz **trăcni**[1]

trăgoi *s* [At: ALR I, 895/735 / Pl: ? / E: **tragă**[1] + *-oi*] (Reg) Traglă (**1**).

trăgulă *sf* [At: LB / V: (reg) **trag~**, *~ună* / Pl: *~le, ~li* / E: **trage** + *-ulă*] (Reg) **1-2** Tragă[1] (**1, 8**). **3** Conținutul unei tragule (**1**). **4** (Bot) Tigvă (**1**) (*Lagenaria siceraria*). **5** (Bot) Pepene verde (*Citrullus vulgaris*).

trăgulite *afp* [At: DR. I, 360 / E: ns cf *trăgulă*] (Ban; îs) *Pere ~* Pere văratice, cu miezul roșu.

trăgun, ~ă *a* [At: BARONZI, L. 122 / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *trage*] (Reg; d. animale) **1-2** Trăgător (**2, 4**).

trăgună *sf* vz **trăgulă**

trăguș *sn* [At: LEXIC REG. II, 32 / Pl: *~e* / E: **tragă**[1] + *-uș*] **1-2** (Olt; șhp) Trăguță (**1-2**).

trăguță *sf* [At: ALR I, 1695/846 / Pl: *~țe* / E: **tragă**[1] + *-uță*] **1-2** (Olt; șhp) Tragă[1] (**1**) (mică) Si: *săniuță*, (reg) *trăguș* (**1-2**).

trăi [At: PO 245/4 / V: (îvr) **trei**, (reg) **st~**, **trii** / Pzi: *~esc* / E: vsl **тржити**] **1** *vi* (D. ființe) A se afla în viață Si: *a exista, a viețui*, (înv) *a custa*, (îvr) *a ojivoi*. **2** *vi* (Pop; îe) **A ~ cât lumea** (sau **cât zidul Goliei, cât pământul, cât un veac de om**) A trăi (**1**) mult timp. **3** *vi* (Pop; îe) **A ~ de la mână până la gură** A se gândi numai la ceea ce îi trebuie azi, fără a se preocupa de ziua de mâine. **4** *vi* (Pop; îe) **Așa să ~esc!** (sau **așa să ~ești!**) Formulă de jurământ. **5** *vi* (Îe) **Să ~ești!** Formulă de mulțumire. **6** *vi* (Îae; șîe **așa să ~ești!**) Formulă de urare. **7** *vt* (Îvp; îe) **~te-ar** (sau **~ască-te, ~ască-l, ~asc-o**) **Dumnezeu** (sau **Domnul, cerul**) Formulă prin care se urează cuiva viață lungă. **8** *vi* (Îe) **Să ~ți!** Formulă de salut (întrebuințată, mai ales în armată, de inferiori față de superiori). **9** *vi* (D. plante) A vegeta. **10-11** *vti* A-și duce viața într-un anumit fel Si: *a trece* (**190**), (îvr) *a obârși*, (reg) *a pătuli, a păula*. **12** *vi* (Îlav) **Din ~te** Din experiență proprie, câștigată în viață. **13** *vt* (Pop; îe) **A-și ~ traiul** (sau **viața**) A profita (din plin) de viață. **14** *vt* (Pop; îae) A duce un trai bun, fără griji. **15** *vt* (Pfm; îe) **A ~ zile albe** (sau, pop, **dalbe**) A duce o viață liniștită, fericită. **16** *vi* (Pop; îe) **A ~ ca cucu-n frunze** A o duce foarte bine. **17** *vi* (Pop; îe) **A ~ ca un trântor** A duce o viață de leneș și de parazit. **18** *vt* (Pop; îe) **A ~ o viață cârpită cu ață** A duce o viață plină de necazuri și de lipsuri. **19** *vi* (Pop; îe) **A ~ ca banul** (sau **ca paraua**) **în punga săracului** (sau **a țăranului**) A avea o viață grea. **20** *vi* (Reg; îe) **A ~ cu capu-n sobă** A nu ieși în lume. **21** *vi* (Reg; îae) A nu ști ce se petrece în jur. **22** *vi* (Cu determinări introduse prin *pp* „pentru" și, înv, construit cu D) A-și consacra viața unui scop. **23** *vi* A se bucura (din plin) de viață. **24** *vt* A îndura. **25** *vr* (Pop; rar; d. oameni) A se consuma² (**2**). **26** *vi* (Cu determinări locale) A fi stabilit undeva Si: *a locui, a sta*. **27** *vi* A-și petrece viața împreună cu cineva Si: *a conviețui*. **28** *vi* A-și duce viața în preajma, în societatea cuiva. **29-30** *vti* (Îe) **A ~** (cu cineva) **viață bună** (sau **dulce**) ori **a ~ bine cu cineva** A se înțelege bine cu cineva (conviețuind). **31** *vi* (Îe) **A ~ rău cu cineva** A nu se împăca cu cineva (conviețuind). **32** *vi* (Pop; îe) **A ~ ca dracul cu popa** A se dușmăni (**2**). **33** *vi* A avea relații de dragoste cu cineva (în afara căsătoriei). **34** *vi* (Cu determinări introduse prin *pp* „din", „cu") A-și procura cele necesare traiului Si: *a se întreține*. **35** *vi* (Îrg) A se hrăni (cu mâncare și cu băutură). **36** *vi* A continua să existe Si: *a dăinui*.

a dura, a se menține, a se perpetua. **37** *vt* (Fig) A participa emotiv, sufletește (la...). **38** *vi* (Fig; îc) **A ~ din nou** A-și aminti cu intensitate.

trăie *nu* vz ***treilea***

trăier^1 *sn* vz ***treier***^{1}

trăier^2 *sn* vz ***trior***

trăiera^1 *v* vz ***treiera***^{1}

trăiera^2 *v* vz ***triora***

trăierat *sn* vz ***treierat***^{1}

trăime *sf* vz ***treime***

trăinicel, ~cea *a* [At: POLIZU / Pl: *~ei, ~e* / E: ***trainic***^{2} + *-el*] (Pop) **1** (Rar; hip) Trainic^2 (**1**). **2** (Îla) ~ **de ani** În vârstă.

trăinicica *af* [At: DLR / Pl: *~cele* / E: ***trăinicea*** css] (Pop; rar; hip) Trăinicea (**1**).

trăinicie *sf* [At: LB / Pl: (rar) *~ii* / E: ***trainic***^{2} + *-ie*] **1** Durabilitate a unui obiect Si: *rezistență, soliditate, tărie* (**1**). **2** Însușirea unor băuturi de a se păstra nealterate.

trăinicit, ~ă *a* [At: COȘBUC, AE. 146 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***trainic***^{2}] (Creație personală) Întărit.

trăire *sf* [At: PR. DRAM. 282 / Pl: *~ri* / E: ***trăi***] **1** Viețuire. **2** Mod de a trăi (**11**). **3** Conviețuire. **4** Experiență sufletească (trăită cu intensitate). **5** Identificare cu personajul unei piese. **6** Metodă metafizică de cunoaștere care pretinde că se poate ajunge la cunoașterea întregii realități pe baza experienței psihice subiective. **7** Totalitatea proceselor psihice care servesc ca mijloc de cunoaștere ale trăirii (**6**). **8** (Reg; d. oameni; îla) **De-a ~a** Vrednic.

trăirism *sns* [At: IORDAN, L. R. A. 179 / P: *tră-i~* / E: ***trăire*** + *-ism*] Curent idealist în gândirea filozofică și social-politică românească dintre cele două războaie mondiale, care, proclamând primatul instinctelor și al inconștientului asupra rațiunii, susținea că nu se poate ajunge la cunoașterea diferitelor aspecte și fenomene ale vieții decât prin trăirea mistică.

trăirist, ~ă [At: M. D. ENC. / P: *tră-i~* / Pl: *~iști, ~e* / E: ***trăir***(ism) + *-ist*] **1** *a* Care aparține trăirismului. **2** *a* Privitor la trăirism. **3** *smf* Adept al trăirismului.

trăistar *sm* [At: (a. 1748) IORGA, S. D. VI, 45 / V: (înv) ***~iu***, (reg) ***tres~*** / Pl: *~i* / E: ***traistă***^{1} + *-ar*] **1** (Pop) Persoană care face traiste^1 (**1**). **2** (Pop) Persoană care vinde traiste^1 (**1**). **3** (Reg) Hoinar (**3**). **4** (Reg) Austru (**1**).

trăistariu *sm* vz ***trăistar***

trăistă *sf* vz ***trestie***

trăistărie *sf* [At: CR (1833), 36^1/46 / E: ***trăistar*** + *-ie*] (Pop) **1-2** Meseria de trăistar (**1-2**).

trăiste *sf* vz ***trestie***

trăistică *sf* [At: TEODORESCU, P. P. 670 / Pl: *~ici* / E: ***traistă*** + *-ică*] **1-2** (Pop; rar; șhp) Trăistuță (**1-2**).

trăistie^1 *sf* vz ***straste***

trăistie^2 *sf* vz ***trestie***

trăistioară *sf* [At: PANN, ap. CADE / P: *~ti-oa~* / V: (reg) ***~sto~***, ***~ăiști~*** / Pl: *~re* / E: ***traistă*** + *-ioară*] **1-2** (Pop; șhp) Trăistuță (**1-2**).

trăistișoară *sf* [At: LM / V: (reg) ***străiți~*** / Pl: *~re* / E: ***traistă*** + *-ișoară*] **1-2** (Pop; rar; șhp) Trăistuță (**1-2**).

trăistoară *sf* vz ***trăistioară***

trăistucă *sf* [At: ALR I, 1127/361 / V: (reg) ***străițu~*** / Pl: ? / E: ***traistă*** + *-ucă*] **1-2** (Reg; șhp) Trăistuță (**1-2**).

trăistuț *sn* vz ***trăistuță***

trăistuță *sf* [At: DRLU / V: (reg) ***st~***, ***~uț*** *sn* / Pl: *~țe* / E: ***traistă*** + *-uță*] (Șhp) **1-2** Traistă (**1**) (mică) Si: (pop) *trăistică* (**1-2**), *trăistioară* (**1-2**), *trăistișoară* (**1-2**), (reg) *tăbeică* (**1-2**), *trăistucă* (**1-2**), *tașcă*. **3-4** (Cu determinări introduse prin *pp* „de") Conținutul unei trăistuțe (**1-2**).

trăiștioară *sf* vz ***trăistioară***

trăit^1 *sn* [At: JARNÍK–BÎRSEANU, D. 398 / Pl: (nob) *~uri* / E: ***trăi***] (Rar) Trai (**1**).

trăit^2, ***~ă*** *a* [At: ALEXANDRESCU, ap. DDRF / Pl: *~iți, ~e* / E: ***trăi***] **1** (Rar) Care și-a dus viața (într-un anumit loc). **2** (Îvr) În vârstă Si: *bătrân*. **3** (D. viață) Care a fost consumată. **4** (D. evenimente, fenomene etc.) Care a fost cunoscut (direct) și simțit (intens). **5** (Trs) Care este bine dezvoltat prin consum de multă hrană. **6** (Trs) Amețit de băutură Si: *beat*.

trăitor, ~oare [At: NECULCE, L. 86 / P: *tră-i~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***trai*** + *-tor*] **1-2** *smf, a* (Ființă) care este în viață Si: *viețuitor*. **3** *a* (Îvr; d. plante și animale) Care trăiește (**1**) mult. **4** *a* Care își duce viața într-un anumit loc Si: *locuitor*, (înv) *petrecător*. **5** *a* Care durează.

trăiță *sf* vz ***troiță***

trăiuț *sn* [At: T. PAPAHAGI, M. 43 / Pl: *~uri* / E: ***trai*** + *-uț*] (Pop; hip) Trai (**4**).

trăivan *sn* vz ***tramvai***

trăjer *sm* vz ***stejar***

trăjnet *sn* vz ***trăsnet***

trăjni *v* vz ***trăsni***^{1}

trăjnit, ~ă *a* vz ***trăsnit***^{3}

trălălău *av* [At: PAS. L. I. 97 / E: ***tralala*** + *-ău*] (Pop; îe) **A umbla ~** A pierde vremea.

trămăji *vi* [At: GR. S. VI, 246 / Pzi: *~jesc* / E: nct] (Reg) A o duce de azi pe mâine.

trămătar *sm* [At: A V, 15 / Pl: *~i* / E: ns cf *premătar*] (Reg) Negustor de mărunțișuri Si: (reg) *coropcar*.

trămăța [At: DLR / Pzi: *~țez, tramăț* / E: ns cf *tramă*^{1}, *dezmăța*] (Reg) **1-2** *vtr* A (se) trage de haine. **3** *vrr* (Pex) A se hârjoni (**1**). **4** *vt* A căra după sine Si: *a târî* (**3**).

trămânda *v* vz ***tămânda***

trămândău [At: ȘĂINEANU, D. U. / V: (reg) ***tremân~*** / Pl: *~ăi* / E: ***trămânda*** + *-ău*] (Reg) **1** *sm* Om leneș. **2** *sm* Haimana (**1**). **3** *av* (Îe) **A umbla ~** A umbla fără rost. **4** *sm* (Fam) Iubit.

trămbura *v* vz ***tremura***

trămis *sm* vz ***trimis***^{1}

trămite *v* vz ***trimite***

trămitere *sf* vz ***trimitere***

trămni *v* vz ***trăcni***^{1}

trămpălău *sm* [At: LEXIC REG. II, 104 / V: (reg) ***trempeleu*** / Pl: *~ăi* / E: ns cf ger *Trampel*, mg *trampli*] (Trs) **1** Om prost și surd. **2** Om prost și mut. **3** (Îf *trempeleu*) Om înalt și voinic.

trămpălui *vi* [At: POLIZU / Pzi: *~esc* / E: ***trampă***^{1} + *-ălui*] (Înv) A face schimb în natură.

trămpăluire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***trămpălui***] (Înv) Schimb în natură Si: (îrg) *trampă*^{1} (**1**), (înv) *trămpăluit*, *troc*^{1}.

trămpăluit *sn* [At: N. A. BOGDAN, C. M. 180 / Pl: *~uri* / E: ***trămpălui***] (Înv) Trămpăluire.

trămpușoară *sf* [At: ZEITSCHRIFT XII, 233 / Pl: *~re* / E: ***trampă***^{1} + *-ușoară*] **1-2** (Îrg; șhp) Trampă^1 (**1**) (mică).

trămțui *v* vz ***zdrențui***

trămur *sn* vz ***tremur***

trămura *v* vz ***tremura***

trămurare *sf* vz ***tremurare***

trămurătură *sf* vz ***tremurătură***

trămuric *sn* vz ***tremurici***

trămurici, ~ice *s* vz ***tremurici***

trăncălaie *sf* vz ***trancana***

trăncălău^1 *sn* [At: ȘĂINEANU, D. U. / E: ***tranc***^{1} + *-ălău*] (Reg) **1** Trap^1 (**5**). **2** (Îlav) **În ~** La trap^1 (**5**).

trăncălău^2, ***~laie*** *smf* vz ***trăncănău***^{2}

trăncăleu *sn* [At: A. III, 2 / Pl: *~eie* / E: ***tranc***^{1}] (Reg) Clopot (**1**).

trăncăna *sf* vz ***trancana***

trăncănaie *sf* vz ***trancana***

trăncănău^1 *sn* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: ns cf *treanc, treancăt*] (Reg) Fân care rămâne după ce au mâncat vitele Si: *ogrinji*^{1}.

trăncănău²*, *~naie [At: CADE / V: (reg) ***trancalău***, ***~ălău*** *smf*, ***troncalău*** *sm* / Pl: *~ăi*, *~naie* / E: ***trăncăni¹*** + *-ău*] **1** *smf* (Reg) Trăncănitor (1). **2** *sm* (Olt; Mun) Haimana (1). **3** *av* (Reg; îe) **A umbla** ~ A umbla fără rost. **4-5** *smf*, *a* (Trs; Mun) (Persoană) prostănacă Si: (pfm) *bleg*, *nătărău*. **6** *sn* (Dob; Olt) Dans popular nedefinit mai îndeaproape Vz *trancana* (4).

trăncăneală¹ *sf* [At: POLIZU / Pl: *~eli* / E: ***trăncăni¹*** + *-eală*] **1** (Reg) Troncăneală (1). **2** (Pfm) Vorbă multă și fără rost Si: (pfm) *flecăreală*, *pălăvrăgeală*, *sporovăială*, *trăncănire* (2), *trăncănit¹* (2), *trăncănitură* (2), *vorbăraie*, (reg) *tălăpănit* (2), *troncăială* (2), *troncăit* (2), *troncăitură* (2), *troncăneală* (2), *troncănire* (2), *troncănit¹* (2), *troncănitură* (2).

trăncăneală² *sf* [At: ȘĂINEANU, D. U. / Pl: *~eli* / E: ***tranc¹*** + *-ăneală*] (Reg) **1** Trap¹ (5). **2** (Îlav) **În** ~ La trap¹ (5).

trăncăni¹ *vi* [At: POLIZU / Pzi: *~nesc*, (reg) 2 *trăncăni*, 3 *trăncăne* / E: ***tranc¹*** + *-ăni*] **1** (Reg) A troncăni (1). **2** (Olt; Trs; d. clopot) A bate (170). **3** (Olt; Mun; d. căruță) A zdruncina. **4** (Pfm) A vorbi mult și fără rost Si: (pfm) *a flecări*, *a melița*, *a pălăvrăgi*, *a sporovăi*, (reg) *a leorbăi*, *a tălăpăni* (2), *a tarămtăti*, *a tocăni* (3), *a tolocăni* (3), *a tonoci* (1), *a torosi*, *a troncăi* (2), *a troncăni* (2), *a troscoti*. **5** (Reg) A spune minciuni.

trăncăni² *vt(a)* [At: H XVII, 312 / Pzi: 3 *trăncăne* / E: ns cf *treanc*] (Reg; subiectul este calul) A mânca.

trăncănilă *smi* [At: SP. POPESCU, ap. ALAS 7 X, 1930, 5/1 / E: ***trăncăni¹*** + *-ilă*] (Mun) Om vorbăreț Si: (pfm) *flecar*, *palavragiu*.

trăncănire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***trăncăni¹***] **1** (Reg) Troncăneală (1). **2** (Pfm) Trăncăneală¹ (2).

trăncănit¹ *sn* [At: LM / Pl: *~uri* / E: ***trăncăni¹***] **1** (Reg) Troncăneală (1). **2** (Pfm) Trăncăneală¹ (2).

trăncănit²*, *~ă *smf*, *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***trăncăni¹***] (Pfm) **1-2** Trăncănitor (1-2).

trăncănit³*, *~ă *a* vz ***trincănit***

trăncănitor*, *~oare *smf*, *a* [At: POLIZU / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***trăncăni¹*** + *-tor*] (Pfm) **1-2** (Persoană) care trăncănește¹ (4) Si: (pfm) *flecar*, *palavragiu*, *trăncănit²* (1-2), (reg) *trăncănău²* (1).

trăncănitură *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***trăncăni¹*** + *-(i)tură*] **1** (Reg) Troncăneală (1). **2** (Pfm) Trăncăneală¹ (2).

trăncău *sm* [At: LEXIC REG. II, 33 / Pl: *~ăi* / E: ns cf *trăncănău²*] (Reg) **1** Haimana (1). **2** Om care are un mers neregulat, urât.

trăndafil *sm* vz ***trandafir***

trănțuturi *sp* [At: ALR I, 751/388 / E: ns cf *trantii*, *trantavele*] (Reg) Măruntaie.

trănță *sf* vz ***zdreanță***

trănțăros*, *~oasă *a* vz ***zdrențăros***

trănțos*, *~oasă *a* vz ***zdrențos***

trănțui *v* vz ***zdrențui***

trăoaș *sn* [At: DR. IV, 1045 / V: (reg) ***trăoș***, ***tro~*** / Pl: *~e* / E: (în)***tru*** + ***oaș***] (Trs) Fâneață (îngrădită).

trăoș *sn* vz ***trăoaș***

trăp *i* vz ***trap¹***

trăpasa *v* vz ***trepasa***

trăpaș *sm* [At: ENC. VET. 244 / Pl: *~i* / E: ***trap¹*** + *-aș*] **1** (Lpl) Nume generic dat raselor de cai specializați pentru o mare viteză la trap¹ (5). **2** (Lsg) Cal antrenat pentru mersul la trap¹ (5) Si: *troteur* (1).

trăpăda *v* vz ***trepăda***

trăpădare *sf* vz ***trepădare***

trăpădător*, *~oare *smf*, *a* vz ***trepădător***

trăpădătură *sf* vz ***trepădătură***

trăpăduș *sm* vz ***trepăduș***

trăpănag *sm* [At: DDRF / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Linăriță (*Linaria vulgaris*).

trăpeda *v* vz ***trepăda***

trăpezariu *sm* vz ***trapezar¹***

trăpezior *sn* vz ***trepezior***

trăpoti *v* vz ***tropoti***

trăpsări *v* vz ***trăscări***

trăpușor *sn* [At: BRĂESCU, A. 63 / V: (reg) ***trepș~*** / Pl: *~oare* / E: ***trap¹*** + *-ușor*] (Pop; hip) Trap¹ (5).

trăs *sn* [At: C. PETRESCU, C. V. 20 / Pl: *~uri* / E: drr ***trăsătură***] (Nob) Trăsătură (8).

trăsălta *v* vz ***tresălta***

trăsări¹ *v* vz ***tresări***

trăsări² *v* vz ***trăscări***

trăsărire *sf* vz ***tresărire***

trăsărit*, *~ă *a* vz ***tresărit²***

trăsăritoare *sf* vz ***trăcsăritoare***

trăsăritură *sf* vz ***tresăritură***

trăsătură *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: ***tras²*** + *-ătură*] **1** (Pop) Tragere (1). **2** (Pop) Fricțiune (1). **3** (Reg) Neînțelegere. **4** (Reg) Față de pernă. **5** Linie trasă (cu o singură mișcare) pe hârtie cu creionul, cu pensula etc. Si: (îrg) *trăsură* (18). **6** (Îuz; îs) ~ *de unire* Liniuță de unire Si: *cratimă*. **7** (Îlav) **Dintr-o** ~ **(de condei)** Dintr-o dată, fără a sta mult pe gânduri. **8** (Mpl) Linie caracteristică a feței unei persoane Si: (nob) *trăs*, (înv) *trăsură* (26). **9** (Fig) Aspect esențial al caracterului sau al personalității cuiva Si: *caracteristică*, *particularitate*. **10** (Fig) Aspect caracteristic general al unei opere, al unei doctrine, al unei activități, al unei epoci, al unui fenomen. **11** (Fig) Fapt expus în linii generale.

trăscălie *sf* [At: LEXIC REG. 50 / E: ***trescăli*** + *-ie*] (Reg) Sminteală.

trăscări [At: POLIZU / V: (reg) ***~ăcsă~***, ***~ăpsă~***, ***~să~***, ***trecsă~***, ***trescăli*** / Pzi: *~resc* / E: fo cf srb *traskati*, *treskati*] (Reg) **1** *vi* A hodorogi (1). **2** *vr* (Îf *trescăli*) A se scutura din cauza mersului hurducat al căruței Si: (pop) *a se hurduca*, *a se zdruncina*. **3** *vi* A agita apa aruncând cu pietre ca să iasă peștii din ascunzători. **4-5** *vir* A se îneca cu mâncare. **6** *vi* A sări înapoi. **7** *vi* A tresări (3). **8** *vi* A se zbate. **9** *vr* (Îf *trecsări*) A se țicni.

trăscărit*, *~ă *a* [At: ALR I, 1517/107 / V: (reg) ***trecsă~*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***trăscări***] (Reg) Țicnit.

trăscăritură *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ri* / E: ***trăscări*** + *-(i)tură*] (Reg) Tresărire (1).

trăscăros*, *~oasă *a* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 205 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***trăscări*** + *-os*] (Reg; d. glas) Care sună urât Si: *aspru*, *neplăcut*.

trăscău¹ *sns* [At: M. I. CARAGIALE, C. 62 / V: (reg) ***tras~*** / E: nct] (Reg) **1** Rachiu tare Si: (pop) *trăscăuaș*. **2** Vin acru, rău la gust.

trăscău² *sn* vz ***trascău¹***

trăscăuaș *sn* [At: MIRONESCU, S. 622 / E: ***trăscău¹*** + *-aș*] (Reg; hip) Trăscău¹ (1).

trăscioare [At: ȘEZ. I, 142 / V: (reg) ***trăști~*** / E: ***tras²***] (Reg) **1** *a* (D. sprâncene) Frumos arcuite. **2** *sfp* Cusătură la cojoacele țărănești din fâșii de piele colorată care se trag prin niște găuri făcute în cojoc Si: (reg) *umplutură*.

trăsnaie *sf* [At: BARCIANU / S și: (îvp) *~ăzn~* / Pl: *~năi* / E: ***trăsni¹*** + *-aie*] (Pfm) **1** Idee năstrușnică, extravagantă Si: (pfm) *trăsneală* (2), (înv) *plesnaie*. **2** Născocire ciudată Si: *fantezie*, (pfm) *trăsneală* (3). **3** (Îe) **A-i veni** (cuiva) **o** ~ A-i trece cuiva prin minte o idee năstrușnică. **4** Faptă necugetată Si: *nebunie*, *prostie*, (pfm) *trăsneală* (4). **5** Faptă necugetată Si: *năzbâtie*, (pfm) *trăsneală* (5). **6** (Arg) Furt prin spargere.

trăsnea¹ *sf* vz ***trăsneală***

trăsnea² *smi* [At: UDRESCU, GL. / E: ns cf *trăsni¹*] (Pfm) Trăsnilă.

trăsneală *sf* [At: POLIZU / V: (reg) *~nea* / S și: (îvp) *~ăzn~* / Pl: *~eli* / E: ***trăsni¹*** + *-eală*] **1** (Pfm) Lovire cu putere (și pe neașteptate) a cuiva sau a ceva Si: (pfm) *trăsnire¹* (1), (reg) *trăsnit¹* (1), (înv) *trăsnitură¹* (1). **2-5** (Pfm) Trăsnaie (1-2, 4-5). **6** (Reg) Capriciu (1). **7** (Reg) Furie (1). **8** (Reg; fig) Beție (3).

trăsnet *sn* [At: N. COSTIN, L. 160 / V: (îrg) ***~nit***, ***tresnăt***, ***tres~***, ***tresnit***, ***tros~***, (reg) ***~ăjn~***, ***trenit*** / S și: (îvp) *~ăzn~* / Pl: *~e* / E: ***trăsni¹*** + *-et*] **1** Descărcare electrică în atmosferă, însoțită de o lumină vie și de un zgomot puternic, care are loc între doi nori sau între un nor și pământ ori obiecte de pe pământ, de obicei mai proeminente Si: (rar) *tunet* (3), (înv) *tunat¹*, (reg) *pară¹*, *trăsnit¹* (2), *trăsnitură¹* (2). **2** (Pfm; îe) **A rămâne ca lovit de** ~ A încremeni (de spaimă, de uimire etc.). **3** (Pfm; d. întâmplări

(nefaste); îe) **A veni ca o lovitură de** ~ A veni pe neașteptate. 4 (Îs) *Lovitură de* ~ Întâmplare (nefericită, dezastruoasă) venită pe neașteptate. 5 (Reg; îe) **A da** (sau **lăsa**) **ceva în** ~ A se lipsi de ceva. 6 Zgomot puternic (produs îndeosebi de o armă de foc) Si: *bubuitură, detunătură*, (reg) *trăsnit[1]* (3).

trăsni[1] [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***~ăjni, tres~, tris~, tros~*** / S și: (îvp) *~ăzni* / Pzi: *~nesc* / E: vsl **трѣснѫти**] 1 *viim* A tuna (1). 2 *viu* (Îvp; subiectul este „trăsnetul", „Dumnezeu") A tuna (5). 3 *vt* (Pfm) A lovi pe cineva trăsnetul (1) Si: (reg) *a tuna* (6). 4 *vi* (Pfm; îe) **A-i** ~ (cuiva ceva) **prin** (sau **în**) **cap** (sau **minte, gând** etc.) A-i veni (cuiva) o idee neașteptată, ciudată, nesăbuită. 5 *vt* (Pfm; îe) **A** ~ (pe cineva) (**ca**) **din senin** A lovi (pe cineva) pe neașteptate. 6 *vt* (Pop; în imprecații sau subiectul este „Dumnezeu", „Sfântul Petru" etc.) A lovi cu trăsnetul (1) Si: (reg) *a tuna* (7). 7 *vt* (Reg; euf; îs) *Trăsnească-l Dumnezeu* Dracul (1). 8 *vi* (Pop; fig) A apărea undeva pe neașteptate. 9 *vt* (Pfm) A lovi (pe cineva sau ceva) cu putere (și pe neașteptate) Si: *a izbi*, (reg) *a tuna* (8). 10-11 *vti* (Fam; fig; d. mirosuri) A fi pătrunzător (și neplăcut). 12 *vi* (Fam; fig) A-și manifesta mânia zgomotos și cu furie, vociferând. 13 *vi* (D. diverse surse de zgomot) A răsuna foarte tare Si: *a bubui, a tuna* (10), *a vui*. 14-15 *vtr* (Pfm; fig) A (se) ameți de băutură Si: *a (se) îmbăta*. 16 *vr* (Pfm; fig) A înnebuni. 17 *vi* (D. arme de foc) A se declanșa cu zgomot puternic Si: *a bubui, a detuna, a pocni*.

trăsni[2] *v* vz ***trosni[1]***

trăsnilă *sm* [At: UDRESCU, GL. / E: ***trăsni[1]*** + *-(i)lă*] (Pfm) Om zăpăcit Si: (pfm) *trăsnea[2]*.

trăsnire[1] *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / S și: (îvp) *~ăzn~* / E: ***trăsni[1]***] (Pfm) 1 Trăsneală (1). 2 Bubuire.

trăsnire[2] *sf* vz ***trosnire***

trăsnit[1] *sn* [At: DRĂGHICI, R. 40/25 / V: (reg) ***tres~*** / S și: (îvp) *~ăzn~* / E: ***trăsni[1]***] (Reg) 1 Trăsneală (1). 2-3 (Ccr) Trăsnet (1, 6).

trăsnit[2] *sn* vz ***trăsnet***

trăsnit[3], ~ă [At: ALECSANDRI, O. P. 298 / V: (reg) ***~ăjn~*** / S și: (îvp) *~ăzn~* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***trăsni[1]***] 1 *a* Lovit de trăsnet (1). 2-3 *smf, a* (Pfm; fig) (Persoană) aiurită Si: *nebun, smintit, țicnit, zăpăcit*, (reg) *paliu[3]*, *păcănit[3]*. 4 *a* (Fam; fig) Care este extravagant Si: *ciudat, năstrușnic*. 5 *a* (Pfm; fig) Netrebnic. 6 *sma* (Reg; euf) Dracul (1). 7 *a* (Reg; fig; d. băuturi alcoolice) Care are o concentrație mare de alcool Si: *tare* (78). 8 *a* (Pfm; fig; d. persoane) Amețit de băutură Si: *beat*, (pfm) *afumat, cherchelit*. 9 *a* (Mun; d. ger) Care este cumplit. 10 *a* (Mun; Olt; fig; d. car, căruță etc.) Încărcat foarte tare. 11 *a* (Pfm; îe) **A rămâne** ~ A fi consternat în fața unei situații neașteptate.

trăsnitor, ~oare [At: CALENDARIU (1814), 82/22 / V: (înv) ***tres~*** / S și: (îvp) *~ăzn~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***trăsni[1]*** + *-tor*] 1 *a* (Rar; d. fulgere) Care trăsnește[1] (1). 2 *a* (Pfm; fig) Năprasnic. 3 *a* (Înv; îs) *Apoplexie ~oare* Atac mortal de apoplexie. 4 *a* (D. arme de foc) Care se declanșează cu zgomot puternic Si: *bubuitor, tunător* (1). 5 *a* (Reg; fig; d. mirosuri) Care este pătrunzător (și neplăcut) Si: *tare* (72). 6 *a* (Reg; îs) *Pere ~oare* Varietate de pere galbene, cu gust acru. 7 *sfp* (Dob) Varietate de struguri nedefinită mai îndeaproape. 8 *sfp* (Reg) Varietate de cireșe mari.

trăsnitură[1] *sf* [At: POLIZU / S și: (îvp) *~ăzn~* / Pl: *~ri* / E: ***trăsni[1]*** + *-tură*] 1 (Înv) Trăsneală (1). 2 (Reg; ccr) Trăsnet (1). 3 (Reg) Loc unde a ars o pădure (de trăsnet 1).

trăsnitură[2] *sf* vz ***trosnitură***

trăsoare *sf* [At: L. COSTIN / Pl: ? / E: ***tras[2]*** + *-oare*] 1 (Reg) Tragere (1). 2 (Reg) Direcția în care este orientat un teren. 3 (Înv) Porțiune de teren măsurată cu funia.

trăsobă *sf* [At: CHEST. II, 31 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *sobă*] (Reg) Gaură făcută în zid.

trăștie[1] *sf* vz ***straste***

trăștie[2] *sf* vz ***trestie***

trăsură *sf* [At: FL. D. (1680), 82r/6 / S și: (înv) *~ăssu~* / V: (înv) ***tras~***, (reg) ***tres~*** / Pl: *~ri*, (înv) *~re* / E: ***tras[2]*** + *-ură*] 1 (Înv) Tragere (1). 2 (Trs; îe) **A face** ~ A butăși (1). 3 (Pop) Tragere (9). 4 (Înv) Cântărire (1). 5 (Înv; ccr) Greutate măsurată cu cântarul. 6 (Înv) Capacitatea unui cântar. 7 (Înv) Măsurare a unei suprafețe. 8 (Înv; îs) ~ *oarbă* Măsurătoare suplimentară. 9 (Mun; ccr) Suprafață de teren cu o lungime de șase prăjini. 10 (Înv; îe) **A avea** ~ A avea treabă. 11 (Înv; îae) A avea neplăceri. 12 (Înv; îla) **Fără** ~ Fără bătaie de cap. 13 (Înv; îal) Fără urmări neplăcute. 14 (Reg; ccr) Momeală pentru atras vulpile. 15 (Înv) Aplicare (nedreaptă) a unui impozit, a unei taxe Si: (îrg) *zălogire*. 16 (Îvr) Înghițitură. 17 (Reg; d. pereți; îe) **A avea** ~ A fi umed. 18 (Îrg) Trăsătură (5). 19 (Iuz; îs) ~ *de unire* Liniuță de unire Si: *cratimă*. 20 (Îrg; îlav) **În ~ri generale** În general. 21 (Înv; îlav) ~ **cu** ~ În toate detaliile. 22 (Olt; Mun) Dungă formată la îmbinarea doagelor unui butoi. 23 (Îrg) Linie de hotar. 24 (Reg; ccr) Cărare făcută în pădure de animalele sălbatice. 25 (Îrg) Cale făcută pentru trecerea vitelor la adăpătoare. 26 (Înv; mpl) Trăsătură (8). 27 (Înv; fig) Fel de a se manifesta, de a se exprima, de a fi Si: *caracteristică, particularitate*. 28 (Înv; fig) Faptă (1). 29 (Înv; fig) Eveniment (1). 30 (Reg) Fel de a scrie al cuiva Si: *caligrafie*. 31 (Înv) Literă. 32 (Reg) Încrețitură folosită ca ornament la manșete. 33 (Reg) Porțiune brodată și încrețită la mâneca cămășii. 34 (Mar) Cusătură cu modele românești, pe fond negru. 35 (Reg) Curea folosită în cojocărie pentru ornamentare. 36 (Olt; Mun) Borangic care rezultă dintr-o jumătate de oca de gogoși ale fluturilor de mătase. 37 (Reg; prc) Fiecare dintre firele de la gogoșile fluturilor de mătase care se îmbină pentru a forma firul de borangic. 38 (Olt; Mun) Grămadă de o sută de gogoși ale fluturilor de mătase. 39 (Mar; Trs) Cantitate de cânepă smulsă o dată din pieptene sau din perie. 40 Vehicul pe patru roți, cu arcuri, tras de cai și întrebuințat la transportul persoanelor Si: (reg) *hinteu*. 41 (Reg; pex) Car[3] (1). 42 (Îvr; îs) ~ *de casă* Trăsură (40) particulară, care se află la dispoziția proprietarului. 43 (Îvr; îs) ~ *de copii* Trăsurică (5). 44 (Îvr; îs) ~ *de bolnav* Cărucior folosit la deplasarea bolnavilor și a invalizilor. 45 (Înv; îs) ~ *cu aburi* Tren (1). 46 (Pfm; îlav) **Cu ~ra de la mă-sa** Pe jos. 47 (Reg) Trăsură (40) pe două roți Si: (reg) *docar*. 48 (Reg) Cotigă utilizată la transportul buștenilor. 49 (Îvr; cdp fr *voiture*) Automobil (1). 50 (Ast; reg; art.) Constelația Vizitiul Si: (reg) *vizitiul*.

trăsurică *sf* [At: DDRF / Pl: *~ici, ~rele* / E: ***trăsură*** + *-ică*] (Pfm) 1-4 (Șhp) Trăsură (40, 47) (mică). 5 Cărucior pentru copii Si: (îvr) *trăsură* (43).

trășală *sf* vz ***târșală***

trășcar[1] *sm* [At: L. ROM. 1963, 155 / Pl: *~i* / E: ***trașcă[1]*** + *-ar*] (Reg) Persoană care lucrează cu trașca[1].

trășcar[2] *sm* [At: A VI, 8 / Pl: *~i* / E: ns cf *prășcar*] (Reg) Cel de al treilea cal de la ham.

trășcioare *a* vz ***trăscioare***

trăștie *sf* vz ***straste***

trătade *sfp* vz ***tartaj***

trătaj *sn* vz ***tartaj***

trătaș *sn* vz ***tartaj***

trătator *sm* [At: FN, 96 / Pl: *~i* / E: it ***trattatore***] (Îvr) Persoană care duce tratative.

trătaz *sm* vz ***tartaj***

trătăjel *sm* [At: DRĂGHICI, R. 153/19 / Pl: *~ei* / E: ***trătaj*** + *-el*] 1-8 (Îvr; șhp) Tartaj (1-4) (mic).

trătălui *vt* [At: FN, 167 / V: (înv) ***tract~, trapt~, ~ăct~*** / Pzi: *~esc* / E: ns cf it *trattare*, lat *tractare*] (Înv) 1-4 A trata (1, 8, 10-11). 5 (Jur) A dezbate[2] (3).

trătenie *sf* vz ***stretenie***

trăumaș *sm* vz ***trahomaș***

trăvală *sf* vz ***tăvală***

trăvăli *v* vz ***tăvăli***

trăvălic *sn* vz ***tăvălic***

trăvălică *sf* vz ***tăvălic***

trăvăliș *sn* vz ***tăvăliș***

trăvălugi *v* vz ***tăvălugi***

trăvălugit *sn* vz ***tăvălugit***

trăvestit *sn* vz ***travestit***[1]

trăvilan *sn* vz ***intravilan***

trâbui *v* vz ***trebui***

trâcnea *v* vz ***stricnea***

trâcneală *sf* [At: LEXIC REG. 57 / Pl: *~eli* / E: ***trâcni***[1] + *-eală*] (Reg) Tresărire din somn.

trâcni[1] *vi* [At: DDRF / V: (reg) ***târni***, ***trăc~***, ***trâgni***, ***trâmni***, ***~âgni***, ***~âmni***, ***trec~***, ***trugni*** / Pzi: *~nesc* / E: srb ***trgnuti (se)***] (Reg) A tresări (1).

trâcni[2] *v* vz ***stricni***

trâcnit, ~ă *a* [At: PORȚILE DE FIER, 349 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***trâcni***[1]] (Reg; îe) **A fi ~ la cap** A fi țicnit.

trâfni *vr* [At: I. CR. IV, 158 / Pzi: 3 *~nește* / E: ns cf *trohni*] (Reg; d. fructe) A se strica.

trâfoi *s* vz ***trifoi***

trâglă *sf* vz ***traglă***

trâgni *v* vz ***trâcni***[1]

trâi *nc*, *sm* vz ***trei***[1]

trâilea *no* vz ***treilea***

trâisprezece *nc* vz ***treisprezece***

trâjnic *sn* vz ***trușnic***

trâmbaci *sm* [At: N. COSTIN, L. 598 / Pl: ~ / E: pn ***trębacz***] (Înv) Trâmbițaș (1).

trâmbă *sf* [At: ANON. CAR. / V: (îrg) ***dr~*** / Pl: *~be*, (rar) *~bi* / E: vsl **трѫба**] 1 (Înv) Trâmbiță (1). 2 (Pop) Bucată mare de pânză sau de stofă (făcută sul) Si: *val*, *vălătuc*. 3 (Pop) Vârtej de apă, de praf, de ninsoare etc. 4 (Pop; fig) Dungă (1). 5 (Pop) Șir de ființe, de obiecte etc. Si: *lanț*, *rând*. 6 (Pop; pex) Ceată de oameni Si: *pâlc*. 7 (Îvp; îlav) **În ~** (sau **în ~be**) În rând, unul după altul. 8-9 (Reg) Tăvălug (1-2). 10 (Reg) Partea de sus, arcuită a jugului. 11 (Pex) Jug. 12 (Reg) Bulfeu[2]. 13 (Reg; lpl) Tălpile arcuite ale leagănului.

trâmbi *vt* [At: DDRF / Pzi: *~besc* / E: ***trâmbă***] (Reg) A face (pânza) sul.

trâmbicer *sm* vz ***trâmbițar***

trâmbicioară *sf* [At: CARAGIALE, O. II, 171 / Pl: *~re* / E: ***trâmbiță*** + *-ioară*] (Șhp) 1-2 (Pop) Trâmbiță (1) (mică) Si: (reg) *trâmbițuică* (1-2). 3-8 (Reg) Trâmbiță (6-8) (mică) Si: (reg) *trâmbituca* (1-6).

trâmbita *v* vz ***trâmbița***

trâmbitare *sf* vz ***trâmbițare***

trâmbitaș *sm* vz ***trâmbițaș***

trâmbită *sf* vz ***trâmbiță***

trâmbitucă *sf* [At: T. PAPAHAGI, M. 121 / Pl: *~uci* / E: ***trâmbită*** + *-ucă*] 1-6 (Reg; șhp) Trâmbicioară (3-8).

trâmbița [At: PSALT. 167 / V: (îrg) ***~ita***, (îvr) ***trim~*** / Pzi: *~țez* / E: ***trâmbiță***] 1 *vi* A suna din trâmbiță (1). 2 *vi* (Pfm; pex; fig; d. cocoș) A cânta tare și insistent. 3 *vi* (Fam; fig) A vocifera. 4 *vi* (Pop) A cânta din bucium. 5 *vt* (Fam; fig) A face ca un lucru să fie cunoscut de toată lumea Si: *a divulga*, *a răspândi*.

trâmbițar *sm* [At: N. COSTIN, ap. LET. II, 56/27 / V: (îvp) ***~icer***, (înv) ***~iu***, ***trimbicer***, (reg) ***tâmbri~*** / Pl: *~i* / E: ***trâmbiță*** + *-ar*] 1 (Îvp) Trâmbițaș (1). 2 (Bot; reg) Catalpă (*Catalpa bignonioides*).

trâmbițare *sf* [At: GCR I, 233/27 / V: (înv) ***~ita~***, (îvr) ***trom~*** / Pl: *~țări* / E: ***trâmbița***] 1 Producere a unui sunet din trâmbiță (1) Si: *trâmbițat*[1] (1). 2 (Fam; fig) Răspândire a unei informații Si: *divulgare*, (fam) *trâmbițat*[1] (2). 3-4 Trâmbițat[1] (3-4).

trâmbițariu *sm* vz ***trâmbițar***

trâmbițaș *sm* [At: (a. 1509) D. BOGDAN, GL. 111 / V: (înv) ***trim~***, ***trum~***, (îrg) ***~itaș*** / Pl: *~i* / E: ***trâmbiță*** + *-aș*] 1 Persoană care cântă din trâmbiță (1) Si: *gornist*, *trompetist*, (îvp) *trâmbițar* (1), (înv) *trâmbaci*. 2 (Iuz) Persoană care chema locuitorii de la sate, prin sunete de trâmbiță (1), pentru a le comunica știri de interes general.

trâmbițat[1] *sn* [At: V. ROM. aprilie 1956, 61 / Pl: *~uri* / E: ***trâmbița***] 1-2 Trâmbițare (1-2). 3 (Ccr) Sunet produs de trâmbiță (1) Si: *trâmbițare* (3). 4 (Pfm; pex) Sunet produs de cocoș Si: (pfm) *trâmbițare* (4).

trâmbițat[2], ***~ă*** *a* [At: CONTEMP. 1950, nr. 179, 7/1 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***trâmbița***] 1 (Fam; fig; d. cuvinte) Rostit cu emfază. 2 (Reg) Însoțit de sunete de trâmbiță (1). 3 (Fam; fig) Anunțat cu multă zarvă.

trâmbiță *sf* [At: PSALT. 90 / V: (îvr) ***trom~***, ***trumbeță***, (îrg) ***~ită***, (reg) ***trenb~***, ***trim~*** / Pl: *~țe*, (înv) *~ți* / E: vsl **трѫбица**, mg ***trombita***] 1 Instrument muzical de suflat, din alamă Si: *goarnă*, *trompetă* (1), (înv) *trâmbă* (1), (reg) *trubă*, *trupcă*[2]. 2 (Reg; îc) **~ța-ciobanului** Plantă erbacee cu flori albastre, în formă de clopoței (*Gentiana ciliata*). 3 (Reg; îc) **~ța-mușchiului** Lichen cu tulpini scurte, în formă de cupă (*Cladonia pyxidata*). 4 (Reg; îc) **~ța-piticilor** Soi de ciuperci comestibile (*Craterellus cornucopioides*). 5 (Fam) Gură (considerată ca organ al vorbirii). 6 (Reg) Bucium[1] (1). 7 (Muz; reg) Surliță. 8 (Reg) Fluier ciobănesc. 9 (Atm; îvr; îs) *~ța lui Eustaș* Trompa (6) lui Eustache. 10 (Îvr; îs) *~ța matchii* sau *~ța mitrii* Oviduct. 11 (Reg) Arbust agățător cu flori mari, galben-roșiatice, cultivat ca plantă ornamentală (*Tecoma radicans*).

trâmbițător, ~oare *a* [At: TDRG / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***trâmbița*** + *-(ă)tor*] 1 (Rar) Care trâmbițează (1). 2 (Fam; fig; d. glas) Care este strident Si: *răsunător*.

trâmbițoi *sn* [At: ALECSANDRI, T. 916 / V: (îvr) ***trim~*** / Pl: *~oaie* / E: ***trâmbiță*** + *-oi*] 1-2 (Pop; aug) Trâmbiță (1) (mare).

trâmbițuică *sf* [At: TOMICI, C. A. 12 / Pl: *~ici* / E: ***trâmbiță*** + *-uică*] 1-2 (Reg; șhp) Trâmbicioară (1-2).

trâmbuit, ~ă *a* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 204 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***trâmbă***] (Reg) Înfășurat în trâmbă (2).

trâmbuliță *sf* [At: TDRG / Pl: *~țe* / E: ***trâmbă*** + *-uliță*] 1-2 (Îvr; șhp) Trâmbă (1) (mică).

trâmbura *v* vz ***tremura***

trâmni *v* vz ***trâcni***[1]

trâmnic *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: ? / E: ns cf *trâmbă*] (Înv) Țeavă în formă de spirală în care se condensează aburul din alambicul întrebuințat la distilare.

trâmt *av* vz ***tând***

trâmura *sf* vz ***tremura***

trâmurătură *sf* vz ***tremurătură***

trânc[1] *sn* vz ***trinc***

trânc[2] *sm* vz ***trând***[1]

trâncănaie *sf* vz ***trancana***

trânchet *sn* vz ***trinchet***

trânci[1] *smp* vz ***trând***[1]

trânci[2] *smp* vz ***trând***[2]

trâncoți *vi* [At: DLR / Pzi: *~țesc* / E: ns cf *tranc*[1]] (Trs) A trânti[1] (diferite obiecte) făcând zgomot.

trând[1] *sm* [At: COD. VOR. 98/2 / V: (reg) ***~nc***, ***~ns***, ***~nt***, ***~nz*** *sm*, ***~nci***, ***~nși*** *smp* / Pl: *~nji*, (reg) *~nzi* / E: vsl **трѫдъ**] 1 (Med; înv) Hidropizie. 2 (Med; pop; mpl) Hemoroizi. 3 (Med; reg; îf *trâns*) Cancer (1). 4 (Reg; lpl; șîc **buruiană-de-~nji**) Plantă erbacee din familia orhideelor, cu tulpina stufoasă și cu florile de culoare galbenă sau brun-deschis, plăcut mirositoare Si: (reg) *cuibul-pământului*, *cuibul-păsării*, *cuibul-rândunicii*, *cuibușor*, *moșnegei*, *trânjișori* (*Neottia nidus avis*). 5 (Bot; reg; și îac) Mama-pădurii (*Lathraea squamaria*). 6 (Bot; reg) Trânjoaică (*Ranunculus illyricus*).

trând[2] [At: LB / V: (reg) ***~nt***, ***~nz*** *sm*, ***~nci***, ***trunji*** *smp* / Pl: *~nji* sm, *~uri*, (reg) *~e* sn / E: vsl **тръть**, **трѫдъ** „bondar, parazit"] 1 *sm* (Pop; de obicei lpl) Larva unei insecte care trăiește în intestinele cailor sau ale vitelor. 2 *sm* (Pop) Boală provocată de trând[2] (1). 3 *sm* (Reg; d. copii; îe) **A avea ~** A fi neastâmpărat. 4 *sm* (Ent; Buc; Mol; îf *trânt*, *trânz*) Băligar (6) (*Geotrupes stercorarius*). 5 *sn* (Reg) Întăritură a pielii în palmă sau la călcâi Si: *bătătură*. 6 *sm* (Reg; îf *trunji*) Grunji (1). 7 *sm* (Reg; lpl) Rămășițe care se așază pe fundul vasului în care s-a topit untul Si: *toropit*[1]

(1). **8** *sm* (Reg) Zaț de cafea. **9** *sm* (Reg) Rămășițe de var în cazan, care nu mai pot fi folosite. **10** *sn* (Înv) Piatră de var albă și moale, care se folosea în școli drept cretă.

trând^{3}***, ~ă*** *a* [At: ANON. CAR. / Pl: *~nji, ~e* / E: ns cf *trândav*^{2}] (Reg) **1-2** (D. oameni) Trândav^{2} (**2, 4**). **3** (D. pâine) Trândav^{2} (**8**).

trândală *smf* vz ***tândală***^{1}

trândav^{1} *s* [At: TETRAEV. (1574), 117 / Pl: ? / E: ns cf *trând*^{1}] (Med; înv) Hidropizie.

trândav^{2}***, ~ă*** [At: MUMULEANU, ap. GCR II, 247/24 / V: (reg) ***~ntav***, ***~dov*** / A și: (reg) *~dav* / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf srb *truntav*] **1-2** *smf, a* (Pop) (Persoană) care lucrează încet și în silă Si: *leneș*, (pop) *trândăvit*^{2} (**1**), (îvr) *trândăvos* (**1**), (reg) *trând*^{3} (**1**), *trândos*^{2} (**1**), *trânduș* (**1**). **3-4** *smf, a* (Pop) (Persoană) căreia îi place să lenevească Si: *leneș*, (pop) *trândăvit*^{2} (**2**), (îvr) *trândăvos* (**2**), (reg) *trând*^{3} (**2**), *trândos*^{2} (**2**), *trânduș* (**2**). **5** *a* (Pop; pex) Lipsit de voiciune. **6** *a* (Pop) Care exprimă lene. **7** *a* (Reg; d. oameni) Care este moleșit Si: (reg) *toropit*^{1} (**1**). **8** *a* (Mol; d. pâine) Care nu este bine coaptă Si: (reg) *trând*^{3} (**3**), *trândăvit*^{2} (**3**), *trândos*^{2} (**3**). **9** *a* (Reg; d. alimente) Stricat. **10** *a* (Reg; d. lemne) Umed.

trândăveală *sf* [At: V. ROM. mai 1969, 18 / Pl: *~eli* / E: ***trândăvi*** + *-eală*] (Pop) Trândăvie.

trândăvi *vi* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***~dovi***, ***~ntă~*** / Pzi: *~vesc* / E: ***trândav***^{2}] (Pop) A trăi în trândăvie Si: *a lenevi*.

trândăvie *sf* [At: BIBLIA (1688) 3/20 / V: (reg) ***~ntă~*** / Pl: *~ii* / E: ***trândav***^{2} + *-ie*] (Pop) Stare de inactivitate Si: *lene, lenevie*, (pop) *trândăveală, trândăvire* (**2**), *trândăvit*^{1} (**2**), (înv) *topiciune* (**2**).

trândăvire *sf* [At: (a. 1802) URICARIUL I, 12 / Pl: *~ri* / E: ***trândăvi***] (Pop) **1** Aflare în trândăvie Si: *lenevire*, (pop) *trândăvit*^{1} (**1**). **2** Trândăvie.

trândăvit^{1} *sn* [At: PAS, Z. I, 267 / Pl: (nob) *~uri* / E: ***trândăvi***] (Pop; rar) **1** Trândăvire (**1**). **2** Trândăvie.

trândăvit^{2}***, ~ă*** *a* [At: MARCOVICI, C. 23/4 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***trândăvi***] **1-2** (Pop; d. oameni) Trândav^{2} (**2, 4**). **3** (Mol; d. pâine) Trândav^{2} (**8**).

trândăvos, ~oasă *a* [At: LB / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***trândav***^{2} + *-os*] (Îvr) **1-2** Trândav^{2} (**2, 4**).

trândeală *sf* [At: MAT. FOLK. 720 / Pl: ? / E: ***trând***^{3} + *-eală*] (Reg; îe) **A lăsa** (ceva) **pe ~** A neglija.

trândoc *a* [At: TEAHA, C. N. 275 / Pl: ? / E: ***trând***^{3} + *-oc*] (Reg; d. cereale) Necopt.

trândor *sm* vz ***trântor***

trândos^{1}***, ~oasă*** *a* [At: KLEIN, D. 488 / V: (reg) ***~njos*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***trând***^{2} + *-os*] (Reg) **1** (D. pielea mâinilor sau a picioarelor) Cu bătături Si: *îngroșat, tare*. **2** (D. pământ) Care este bătătorit, îndesat.

trândos^{2}***, ~oasă*** *a* [At: LB / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***trând***^{3} + *-os*] (Reg) **1-2** (D. oameni) Trândav^{2} (**2, 4**). **3** (D. pâine) Trândav^{2} (**8**).

trândov, ~ă *a* vz ***trândav***^{2}

trândovi *v* vz ***trândăvi***

trânduș, ~ă [At: MARIAN, INS. 31 / Pl: *~uși, ~e* / E: ***trând***^{3} + *-uș*] (Buc) **1** *sm* (Ent) Băligar (**6**) (*Geotrupes stercorarius*). **2-3** *a* (D. oameni) Trândav^{2} (**2, 4**).

trânica *nc* [At: PĂCALĂ, M. R. 214 / E: ***trei***^{1}] (Reg; în formulele de eliminare la jocurile de copii) Trei^{1} (**1**).

trânjen *sm* vz ***trânjin***

trânjin *sm* [At: GRECESCU, FL. 154 / V: (reg) ***~jen*** / E: ns cf *trânji* (pll *trând*^{1})] (Bot; reg) Șoaldină (*Sedum acre*).

trânjișori *smp* [At: BORZA, D. 115 / E: ***trânji*** (pll *trând*^{1}) + *-ișor*] (Bot; reg) Trând^{1} (**4**) (*Neottia nidus avis*).

trânjoaică *sf* [At: GRECESCU, FL. 31 / Pl: *~ice* / E: ***trânji*** (pll *trând*^{1}) + *-oaică*] (Reg) Plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu tulpina albă și păroasă și cu flori mari, galbene, întrebuințată în medicina populară la tratarea trânjilor^{1} (**2**) (*Ranunculus illyricus*) Si: (reg) *trând*^{1} (**5**).

trânjos^{1}***, ~oasă*** *a* [At: POLIZU / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***trânji*** (pll *trând*^{1}) + *-os*] (Reg; d. oameni) Care suferă de trânji^{1} (**2**).

trânjos^{2}***, ~oasă*** *a* vz ***trândos***^{1}

trânjuleț *sm* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i* / E: ***trânji*** (pll *trând*^{1}) + *-uleț*] (Mun) Plantă ornamentală nedefinită mai îndeaproape.

trâns *sm* vz ***trând***^{1}

trânși *smp* vz ***trând***^{1}

trânt^{1} *sm* vz ***trând***^{1}

trânt^{2} *smn* vz ***trând***^{2}

trântai *sn* [At: TDRG / E: ***trânti***^{1}] (Reg) Trântitură^{1} (**1**).

trântav, ~ă *a* vz ***trândav***^{2}

trântă *sf* [At: LB / Pl: *~te* / E: pvb ***trânti***^{1}] **1** Luptă corp la corp între doi oameni neînarmați, care caută să se doboare unul pe altul Si: *trântire* (**4**), (pop) *trânteală* (**1**), (reg) *trântit*^{1} (**3**), *trântită*^{2} (**9**), *trântitură*^{1} (**3**). **2** (Pex) Încăierare. **3** Doborâre la pământ. **4** (Pfm) Trântitură^{1} (**1**).

trântăr *sm* vz ***trântor***

trântăvi *v* vz ***trândăvi***

trântăvie *sf* vz ***trândăvie***

trânteală *sf* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 118 / V: (reg) ***tren~*** / Pl: *~eli* / E: ***trânti***^{1} + *-eală*] (Pop) **1** Trântă (**1**). **2** Bătaie dată cuiva Si: (pop) *chelfăneală, scărmăneală*, (înv) *trântire* (**5**). **3** (Îe) **A lua pe cineva la ~** A bate pe cineva zdravăn. **4-5** Trântire (**1, 3**).

trântenie *sf* vz ***stretenie***

trânti^{1} [At: CORESI, EV. 79 / V: (reg) ***trin~*** / Pzi: *~tesc*, (reg) *trânt, trântiu* / E: vsl ****трѫтити***, bg ***търтя***, pn ***trącić***] **1** *vt* (Șfg) A culca la pământ Si: *a doborî*. **2** *vt* (Subiectul indică animale de călărie) A arunca pe călăreț din șa. **3** *vt* (Fam; fig) A face să cadă la un examen, la o votare etc. Si: *a respinge*. **4** *vt* (C. i. un obiect, o povară etc.) A arunca cu putere (sau cu ciudă), izbind de ceva. **5** *vt* (Pop; îe) **A ~** (pe cineva) **de** (sau **la**) **pământ** A doborî (pe cineva). **6** *vt* (Pop; îe) **A ~** (pe cineva) **la dubă** (sau **la gros, la temniță**) A băga (pe cineva) la închisoare. **7** *vt* (Pop; îe) **A i-o** (sau **a i le**) ~ (cuiva) **în obraz** (sau **în nas**) sau **a i-o** ~ (cuiva) A spune cuiva ceva fără menajamente, în față. **8** *vt* (C. i. ușa, poarta) A face să se izbească cu putere. **9** *vt* (Pfm; c. i. un pumn, ghiont etc.) A lovi (pe cineva) Si: *a aplica, a da*. **10** *vt* (Fam; fig) A spune ceva nepotrivit, nelalocul lui Si: (reg) *a troncăni* (**2**). **11** *vr* A se așeza brusc, aruncându-se cu toată greutatea corpului. **12** *vr* (Fam) A se așeza într-o poziție comodă Si: (pop) *a se tolăni* (**1**). **13** *vr* (Pfm; pex) A se culca (**12**). **14** *vt* (Fam) A-și pune la repezeală pe sine un obiect de podoabă sau de îmbrăcăminte. **15** *vt* (Fam) A se îmbrăca în grabă, neglijent. **16** *vrr* A se lua la trântă (**1**) Si: (reg) *a se turna*^{1} (**11**). **17** *vt* (Fam; fig) A face ceva (acționând energic, în grabă, violent, zgomotos). **18** *vr* (Mun) A se ruga de cineva.

trânti^{2} *vr* [At: MÎNDRESCU, L. P. 36 / Pzi: *~tesc* / E: ***trânt***^{2}] (Reg) A face trând^{2} (**5**) la picioare.

trântire *sf* [At: DRLU / Pl: *~ri* / E: ***trânti***^{1}] **1** Doborâre la pământ Si: *trântit*^{1} (**1**), (pop) *trânteală* (**4**). **2** (Înv; fig) Înfrângere. **3** Aruncare a unui obiect, a unei poveri cu putere (sau cu ciudă), izbindu-le de ceva Si: *trântit*^{1} (**2**), (pop) *trânteală* (**5**). **4** Trântă (**1**). **5** (Înv) Trânteală (**2**).

trântiș *sn* [At: H VII, 185 / Pl: *~uri* / E: ***trânti***^{1} + *-iș*] (Reg) **1** Râpă^{1}. **2** Băutură nedefinită mai îndeaproape.

trântit^{1} *sn* [At: ALR I, 1439/69, 335 / Pl: (nob) *~uri* / E: ***trânti***^{1}] **1-2** Trântire (**1, 3**). **3** (Reg) Trântă (**1**).

trântit^{2}***, ~ă*** [At: RUSSO, S. 28 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***trânti***^{1}] **1** *a* Care este doborât la pământ Si: *tăvălit* (**1**). **2** *a* (Pop; d. plante) Îndoit spre pământ Si: (reg) *tulit*. **3** *a* (D. obiecte) Care este aruncat cu putere sau cu ciudă Si: *azvârlit*. **4** *a* (D. uși, porți) Izbit puternic. **5** *a* (D. oameni) Care s-a aruncat brusc și cu toată greutatea corpului la pământ. **6** *a* (Fam; d. oameni) Așezat într-o poziție comodă Si: *lungit, tolănit* (**1**). **7** *a* (Fam; îe) **A fi ~ la pat** A fi bolnav. **8** *a* (D. un obiect de îmbrăcăminte) Pus la repezeală, neglijent. **9** *sf* (Reg) Trântă (**1**). **10** *sf* (Reg; îlv) **A se da de-a ~a** A se trânti^{1} (**16**).

trântitură^{1} *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. februarie 74^{r}/16 / Pl: *~ri* / E: ***trânti***^{1} + *-tură*] **1** Izbitură puternică Si: *lovitură*, (pfm) *trântă* (**4**), (reg) *trântai*. **2** (Înv; fig) Stare de neliniște Si: *frământare, zbucium*. **3** (Reg) Trântă (**1**).

trântitură[2] *sf* [At: LB / Pl: *~ri* / E: ***trânti***[2] + *-tură*] (Reg) **1** Umflătură cu puroi în talpa piciorului sau la călcâi, produsă prin înțepare cu spini. **2** Bășică la degetele picioarelor. **3** Bătătură în talpa piciorului. **4** Boală de piele, pe tălpi sau între degete, care se manifestă prin mâncărime Si: (reg) *păducel*.

trânton *sm* vz ***trântor***

trântor *sm* [At: CANTEMIR, IST. 164 / V: (îrg) ***~tur***, (reg) ***~ndor***, ***~tăr***, ***~on***, ***~e***, ***~ture***, ***~tuv***, ***~tură*** *sf* / Pl: *~i* / E: ns cf *trânt*[2]] **1** Masculul albinei. **2** (Fam; fig) Persoană care nu vrea să muncească și care trăiește din munca altora Si: *leneș*. **3** (Ent; reg) Muscă-de-cal (*Gastrophilus equi*). **4** (Ent; reg; îf *trândor*) Tăun[1] (1) (*Tabanus bovinus*).

trântoraș *sm* [At: MARIAN, INS. 144 / Pl: *~i* / E: ***trântor*** + *-aș*] **1-2** (Pop; șhp) Trântor (1) (mic).

trântore *sm* vz ***trântor***

trântori [At: DAMÉ, T. 120 / Pzi: *~resc* / E: ***trântor***] **1** *vt* A distruge trântorii (1) dintr-un stup. **2** *vi* (Fam; rar) A sta ca un trântor (2) Si: *a lenevi*.

trântorime *sf* [At: DDRF / E: ***trântor*** + *-ime*] (Rar) Mulțime de trântori (1).

trântorire *sf* [At: MARIAN, INS. XIII / Pl: *~iri* / E: ***trântori***] **1** Exterminare a trântorilor (1) dintr-un stup Si: *trântorit*. **2** (Fam; rar) Lenevire. **3** Fază în care omida se fixează într-un loc pentru a se putea transforma în nimfă și apoi în fluture.

trântorit *sn* [At: DDRF / Pl: (nob) *~uri* / E: ***trântori***] Trântorire (1).

trântoriță *sf* [At: JIPESCU, O. 56 / Pl: *~țe* / E: ***trântor*** + *-iță*] (Fam) Femeie care nu vrea să muncească și trăiește de pe urma muncii altora Si: *leneșă*.

trântur *sm* vz ***trântor***

trântură *sf* vz ***trântor***

trânture *sm* vz ***trântor***

trântuv *sm* vz ***trântor***

trânz[1] *sm* vz ***trând***[1]

trânz[2] *sm* vz ***trând***[2]

trânzea *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ele* / E: rs **трензель**] (Mol; Mun) Zăbală la căpăstru.

trânzeluță *sf* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***tren~*** / Pl: *~țe* / E: ***trânzea*** + *-(e)luță*] **1-2** (Reg; șhp) Trânzea (1) (mică).

trâscă *sf* [At: DLR / E: nct] (Reg) Stambă pentru rochii.

trâștie *sf* vz ***trișcă***[1]

tre *nc* vz ***trei***[1]

treabă *sf* [At: CORESI, EV. 382 / V: (îrg) ***trabă***, (reg) ***trăbă*** / Pl: *treburi*, *trebi*, (îrg) *trebe*, (înv) *~be* / E: vsl **трѣба**] **1** Chestiune (9). **2** (Pfm; îe) **A avea ~ cu cineva** (sau **undeva**) A avea de rezolvat cu cineva (sau undeva) anumite chestiuni. **3** (Fam; îe) **A avea ~** A fi ocupat. **4-5** (Pfm; îe) **A (nu) avea (nici o) ~ cu cineva** (sau **cu ceva**) A (nu)-l interesa cineva sau ceva. **6** (Pfm; îae) A nu avea nici un amestec cu cineva sau cu ceva. **7** (Înv; îae) A se ocupa de... **8-9** (Pfm; îe) **A (nu) fi ~ba mea** (sau **a ta**, **a lui** etc.) ori **a nu avea ~** A (nu) mă (sau te, îl etc.) interesa. **10** (Fam; îe) **~ba mea** (sau **a ta**, **a lui** etc.) Este problema mea (sau a ta, a lui etc.). **11** (Fam; îe) **Cine are ~?** Pe cine îl interesează? **12** (Fam; îe) **Ce ~ am** (sau **ai**, **are** etc.) **(cu ...)?** Ce mă (sau te, îl etc.) interesează? **13** (Fam; îae) Ce legătură am (sau ai, are etc.) cu...? **14** (Reg; îe) **A nu-i avea ~** (cuiva) A nu purta grija cuiva. **15** (Fam; îe) **A-și face ~ba** (sau **trebile**) A-și face interesele sau munca cuvenită. **16** (Reg; îe) **A-i umbla** (cuiva) **în ~** A se ocupa de interesele cuiva. **17** (Înv; îe) **A-i merge pe ~ba** (cuiva) A se desfășura lucrurile conform intereselor cuiva. **18** (Reg; îe) **A se face pe ~** sau **a-i face cuiva pe ~** A (se) face după interesele sau după placul cuiva. **19** (Înv; lpl) Interese de stat. **20** (Înv; îs) *Ministerul trebilor dinăuntru* sau *trebile dinăuntru* Ministerul afacerilor interne. **21** (Înv; îs) *Ministerul trebilor din afară* Ministerul afacerilor externe. **22** (Fam; îs) *Treburi interne* Probleme (politice, economice, sociale etc.) ale unui stat. **23** Afacere comercială Si: *dever*. **24** (Înv) Parte ce revine cuiva. **25** Muncă. **26** Activitate (1). **27** (Îrg; îla) **De ~** Priceput. **28** (Fam; îal) Cumsecade (8). **29** (Fam; îe) **A face ~** sau (reg) **a o face pe ~** A face ceva bine. **30** (Fam; îe) **A fi ~** A fi mult de lucru. **31** (Pfm; îe) **A avea de ~** A avea de lucru. **32** (Pfm; îe) **A se pune pe ~** A se apuca serios de lucru. **33** (Pop; îe) **A se da la ~** A se apuca de lucru. **34** (Pfm; îe) **A se lua cu ~ba** A fi absorbit de muncă (uitând de ceva sau de cineva). **35** (Îvr; îe) **A avea ~ să...** A trebui să... **36** (Îvr; îe) **A nu avea ~ să...** A nu avea voie să... **37** (Fam; îe) **A-și vedea** (ori **a-și căuta**) **de ~** sau (înv) **a-și căuta ~ba** A lucra conștiincios, cu sârguință. **38** (Fam; îae; șîe **a-și păzi ~ba**) A-și vedea de ale sale, fără a se amesteca în lucrul sau în problemele altora. **39** (Pfm; îe) **A se duce** (ori **a merge**, **a pleca** etc.) **în ~-și** (sau **în** ori **la ~ba lui**, **a ei** etc., rar, **în treburile lui**, **ale ei** etc.) sau **a-și vedea de ~ba lui** (**a ei** etc.) A se întoarce la ocupațiile sale. **40** (Pop; îe) **A-și face ~ba cu...** A se servi de... **41** (Fam; îe) **A se afla** (ori **a fi**) **în ~** (**cu...**) sau **a-și face** (ori **a avea**) **~** (**cu...**) A fi ocupat (cu...). **42** (Fam; îae) A-și face de lucru fără a fi nevoie, pentru a-și da importanță. **43** (Reg; îe) **A se face cu ~** sau **a umbla a ~** A se preface că are de lucru. **44** (Reg; îe) **A-și face** (sau, rar, **a-și prinde**) **~ cu cineva** A intra în relații cu o persoană. **45** (Reg; îe) **A avea** (sau **a-și face**) **~ cu cineva** A avea relații de dragoste cu cineva. **46** (Înv) Slujbă. **47** (Pop) Ispravă. **48** (Fam; irn; îe) **Mare ~!** Mare lucru! **49** (Reg) Împrejurare. **50** (Pop) Rânduială. **51-52** (Pop; îljv) **Cu ~ (bună)** (Care este) cu socoteală Si: *cu măsură*, *cu rânduială*. **53** (Fam; îe) **A fi** (sau **a sta**) **~ba așa** (sau **astfel**) A fi lucrurile așa cum sunt. **54** (Reg; îe) **Așa ți-e ~ba** sau **ți-e ~ba de așa** sau **(asta-i ~ba)** Așa stau lucrurile. **55** (Pfm; îe) **Se vede ~ba (că...)** Se pare (că...). **56** (Pop; îe) **A merge ~ba** A se desfășura evenimentele (într-un anumit fel). **57** (Reg; îe) **A fi ~ba pe...** A se ajunge la... **58** (Reg; îe) **A fi ~ba pe ciomag** A se ajunge la bătaie. **59** (Reg; îe) **Nu e ~** Nu-i speranță să se întâmple ceva bun. **60** (Reg) Obicei. **61** (Îrg) Folos (1). **62-63** (Înv; îljv) **Fără (de) ~** (Care este) fără temei Si: *nefondat*, *nejustificat*. **64** (Reg; îlav) **De ~** sau (înv) **cu (bună) ~** Cum trebuie Si: *bine*. **65** (Pop; d. ființe; îe) **A nu (mai) fi de ~** (ori **de nici o ~**) sau **a (nu mai) fi nici de o ~** sau (înv) **a fi (fără) de nici o ~** A fi foarte slăbit (din cauza oboselii, a unei boli etc). **66** (Pop; d. obiecte; îae) A fi inutil. **67** (Înv; îe) **A se face de nici o ~** A deveni nefolositor. **68** (Reg; îe) **A-l lăsa nici de o ~** A face (pe cineva) să devină neputincios, nefolositor. **69** (Înv) Necesitate. **70** (Îrg; îe) **A fi de ~** A fi necesar. **71** (Reg; îe) **De ce ~?** Din ce cauză? **72** Scop. **73** (Pfm; euf) Eliminare din corp a urinei sau a materiilor fecale. **74** (Pfm; euf; îs) *~ mare* Excremente. **75** (Pfm; euf; îs) *~ mică* Urină. **76-77** (Pfm; euf; îe) **A-și face ~ba** (sau **treburile**) A urina sau a defeca. **78** (Reg; șlp; și determinat prin „muieresc") Menstruație. **79** (Pop) Organ genital. **80** (Pop; îe) **A-și face ~ba** (cu cineva) A-și satisface nevoile sexuale. **81** (Fam; îe) **A-i merge cuiva ~ba** A avea un profit important dintr-o afacere. **82** (Fam; îae) A avea rezultate bune într-o activitate.

treabnic, ~ă *a* vz ***trebnic***[2]

treabui *v* vz ***trebui***

treacă *sf* [At: PO 151/24 / Pl: ? / E: pvb ***trece***] (Îvr) Zăbovire.

treacăt *sn* [At: POLIZU / V: (reg) ***~ă*** *sf* / E: ***trece*** + *-ăt*] **1** (Îvp) Trecere (20). **2-4** (Îlav) **În ~** În trecere (21-23). **5** (Pop; îal) Vremelnic. **6** (Îlav) **Din ~** Fugitiv (3). **7** (Îrg) Drum de trecere (34). **8** (Reg; șîf *treacătă*) Loc pe unde se trece prin apă Si: *vad*. **9** (Îvp) Trecere (37). **10** (Med; reg) Diaree (1). **11** (Îvr) Trecere (41).

treacătă *sf* vz ***treacăt***

tream *sn* [At: LIUBA – IANA, M. 100 / V: (reg) ***tram*** / Pl: *~uri* / E: srb ***trem*** „tindă, vestibul"] **1-2** (Ban) Șopron (1-2). **3** (Ban; prc) Staul. **4** (Olt) Drum în pantă.

treampă *sf* vz ***trampă***[1]

treanc *sn* [At: COMAN, GL. / Pl: *~uri* / E: nct] (Mun; csc) **1** Resturi de paie, fân, ogrinji, care se întrebuințează ca așternut pentru vite. **2** (Pex) Gunoi[1] (3). **3** (Pex) Grămadă de gunoi[1] (1).

treanca-fleanca *i*, *smf* vz ***tranca-fleanca***

treancă-fleancă *i*, *smf* vz ***tranca-fleanca***

treancăt *sn* [At: COMAN, GL. 80 / Pl: ? / E: ns cf *treanc*] (Reg) Ogrinji[1].

treancote *sfp* vz ***trancotă***

treanță *sf* vz ***zdreanță***

treap[1] *av* [At: REV. CRIT. III. 172 / E: nct] (Trs) Rigid.

treap[2] *i* vz ***trap***[1]

treap[3] [At: BOCĂNEȚU, T. A. 258 / V: (reg) ***trapă*** *sf* / Pl: ? / E: nct] (Reg) **1** *sm* Plantă nedefinită mai îndeaproape. **2** *a* (Îs) *Pământ* ~ Pământ nelucrat.

treap[4] *sn* [At: LEXIC REG. II. 71 / Pl: ? / E: nct] (Mun) Fier lung, folosit pentru osii la car Si: (reg) *drab*.

treap[5] *s* [At: CADE / Pl: ? / E: srb ***trap***] (Olt) Groapă în care se pune zer câinilor de la stână.

treapa-leapa *i* [At: PASCU, C. 110 / E: ***treap***[2] + ***leapa***] (Pop) Cuvânt care imită: **1** Zgomotul produs prin lovirea repetată a unui corp de o suprafață moale sau a unui corp moale de o suprafață netedă. **2** (Spc) Zgomotul unui mers încet, greoi.

treapăd *sn* [At: M. COSTIN, O. 160 / V: (îrg) ***tra~***, ***trep~***, (reg) ***trapăt***, ***~ăt*** (Pl: *~e*), (rar) ***~ă*** *sf* / Pl: (rar) *trepede* / E: pvb ***trepăda***] **1** Trap[1] (**5**). **2** (Reg; îe) **A umbla** (sau **a fugi, a da**) **în** ~ (sau **în ~pete**) A umbla repede. **3** (Reg; îae) A fugi (**1**). **4** (Reg; îe) **A lua în** (sau **la**) **trepete** (pe cineva) A certa aspru (pe cineva). **5** Tropăială. **6** (Pop) Alergătură multă de colo până colo Si: *umblătură*. **7** (Pop; pex) Oboseală. **8** (Mun) Loc de trecere (**1**). **9** (Med; pop) Diaree (**1**). **10** (Med; reg; șîs ~ *cu sânge*) Dizenterie. **11** (Înv; în Țara Românească) Taxă percepută de la cei care nu se înfățișau la procesele în care erau implicați sau care nu-și plăteau datoriile.

treapăda *v* vz ***trepăda***

treapădă *sf* vz ***treapăt***

treapăt *sn* vz ***treapăd***

treapcă[1] *sf* vz ***pretcă***

treapcă[2] *sf* vz ***treaptă***[1]

treapsă *sf* vz ***treaptă***[1]

treaptă[1] *sf* [At: CORESI, EV. 345 / V: (reg) ***dr~***, ***pra~***, ***pr~***, ***streaptă***, ***traftă***, ***tra~***, ***~pcă***, ***~psă***, ***~te***, ***~ptă***, ***~epte***, ***~epten*** *sn*, ***~ept*** *sm* / Pl: *trepte*, (reg) *trepțe*, *trepți*, (înv) *~ture* / E: ml ***traiecta***] **1** (Mpl) Fiecare dintre suprafețele orizontale, cu lățime relativ mică, situate la înălțimi diferite față de sol, care alcătuiesc o scară Si: (înv) *stepenă*. **2-3** (Îljv) **În trepte** (Care este) în formă de scară. **4** Fiecare dintre săpăturile în formă de treaptă[1] (**1**) făcute pe un loc în pantă. **5** Configurație a unor terenuri muntoase sau deluroase în etaje circulare Si: *amfiteatru*. **6** Fiecare dintre barele (de lemn sau de fier) așezate transversal, la distanțe egale, între două bare verticale, alcătuind o scară Si: *fuscel*. **7** (Glg; îs) ~ *geotermică* Adâncimea în metri la care temperatura crește cu 1°C. **8** (Reg) Pârleaz. **9** (Reg) Fiecare dintre cupele de la roata morii. **10** (Înv) Grad la termometru. **11** (Fig) Nivel. **12** (Fig) Etapă (**5**). **13** (Fig) Categorie socială Si: *pătură*, *strat*. **14** (Fig) Condiție socială Si: *poziție*, *rang*, *situație*, *stare*. **15** (Îvr; fig) Grad militar. **16** (Muz) Fiecare dintre sunetele unei octave, purtând una dintre cele șapte denumiri sau una dintre notațiile literale corespunzătoare lor. **17** (Iuz; șîs *examen de* ~) Examen de admitere în clasa a IX-a sau în clasa a XI-a de liceu. **18** (Bis; înv; șîs *cântecul treptelor*) Psalmi care la evrei se cântau urcând scările templului. **19** Post în care este angajat cineva într-o instituție.

treaptă[2] *sf* [At: GL. OLT. / Pl: ? / E: nct] (Reg) Pământ argilos.

treapte *sf* vz ***treaptă***[1]

treapță *sf* vz ***treaptă***[1]

treasc[1] *sn* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***tra~***, ***~ure*** *s* / Pl: *~uri* / E: srb ***tresk***] **1** (Îrg) Tun[1] mic, primitiv, care se încărca pe la gura țevii, folosit pentru a produce pocnituri sau focuri de artificii la serbări, petreceri etc. Si: (înv) *săcăluș*, (îrg) *piuă*, (reg) *mojar*. **2** (Îvr) Tun[1] (**8**).

treasc[2] *sn* [At: ARH. OLT. IX, 249 / Pl: ? / E: bg **треска**, srb ***treska*** „așchie"] (Olt; Mun) **1** Ogrinji[1]. **2** (Gmț; îe) **A fi la ~ul său** A fi la casa sa. **3** Gunoi[1] (**4**). **4** Ceea ce rămâne în cazan după fierberea săpunului.

treascure *s* vz ***treasc***[1]

treașca-fleașca *sfi* [At: COMAN, GL. / E: formă spontană de la ***fleașcă***] (Reg) Noroi apătos.

treaz, ~ă *a* [At: (a. 1642) BV I, 123/3 / V: (îrg) ***~v*** / Pl: *treji*, *~eze* / E: vsl **трѣзвъ**] **1** Care nu doarme. **2** (Fig) Care aparține treziei (**1**). **3** (Fig) Care veghează cu atenție Si: *vigilent*. **4** (Înv; d. măsuri) Care denotă vigilență. **5** Care nu este amețit de băutură. **6** (Fig; d. minte, gândire etc.) Limpede. **7** (Fig; d. oameni) Cu mintea limpede Si: *cumpătat*, *înțelept*.

treazv, ~ă *a* vz ***treaz***

treb *sn* vz ***trib***

trebădător, ~oare *smf* vz ***trepădător***

trebălui [At: IST. AM. 15[V]/20 / Pzi: *~esc* / E: ***treabă*** + *-ălui*] **1** *vt* (Înv) A folosi (**5**). **2** *vi* (Fam) A face tot felul de treburi (**26**) mărunte (pe lângă gospodărie) Si: (pop) *a roboti*, (reg) *a oblicări*, *a orfăni*. **3** *vt* (Bis; îvr) A trebui (**14**).

trebăluială *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ieli* / E: ***trebălui*** + *-eală*] (Fam) Muncă măruntă, de alergătură (pe lângă gospodărie).

trebăr *sn* vz ***trevere***

trebegi *v* vz ***strepezi***

trebelnic, ~ă *a* [At: PAMFILE, VĂZD. 179 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***treaba*** + *-elnic*] (Reg) **1** Care este harnic. **2** Care este priceput.

trebnic[1] *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 76[r]/4 / Pl: *~ice* / E: slv **трѣбьникъ**] (Bis; slm) **1** Altar[1] (**1**). **2** Carte de ritual al bisericii ortodoxe Si: *molitvelnic*.

trebnic[2]***, ~ă*** *a* [At: CORESI, PS. 139/5 / V: (înv) ***treab~*** / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***treabă*** + *-nic*] (Înv) **1** Trebuincios (**1**). **2** Capabil (**1**).

trebnicie *sf* [At: LB / Pl: *~ii* / E: ***trebnic***[2] + *-ie*] (Înv) Utilitate.

treboi *v* vz ***trebui***

trebșoară *sf* vz ***trebușoară***

trebucă *sf* [At: SFC VI, 93 / Pl: ? / E: ***treabă*** + *-ucă*] **1-2** (Reg; șhp) Trebușoară (**5-6**).

trebui [At: CORESI, EV. 83 / V: (reg) ***trăb~***, ***trâb~***, ***~eab~***, ***~boi***, ***trib~***, ***trub~*** / Pzi: 3 *trebuie*, (rar) *~eşte*, (reg) *trebă*, *trebe*, *trebu*, *trebui*; Pzi: 1 (rar) *trebui*, *~esc*; Cj 3 *să ~ască* / E: vsl **трѣбовати**, **-оуѭ**] **1** *vi* (Cu subiectul logic în D) A avea nevoie de ceva sau de cineva. **2** *vi* (Pfm; îe) **Atâta i-a ~t (ca să...)** Asta a așteptat (ca să...). **3** *vi* (Fam; îe) **Atâta-ți** (sau **îi** etc.) **~e!** Asta mai lipsea s-o faci (sau s-o facă etc.) ca să fie rău de tine (sau de el etc.). **4** *vi* (Fam; îe) **Așa-ți** (sau **îi** etc.) **~e!** Așa ți (sau i) se cuvine. **5** *vi* (Cu subiectul logic în D) A râvni la ceva Si: *a dori*. **6** *vi* (Reg; cu subiectul logic în D) A-i fi pe plac. **7** *vi* (Pop) A fi necesar, util. **8** *viu* A fi obligatoriu (să...). **9** *vi* (Îlav) **Cum ~e** Așa cum se cuvine Si: *bine*. **10** *vi* (Pfm; îe) **Atât mai ~e!** Asta mai lipsea ca să fie rău. **11** *vi* (Îcn) A nu fi voie. **12** *viu* A fi posibil. **13** *vt* (Înv; sub influența lui *treabă*) A face (**1**). **14** *vt* (Îvr) A oficia serviciul religios Si: (îvr) *a trebălui* (**3**). **15** *vt* (Înv) A folosi (**5**).

trebuială *sf* [At: F (1886), 210 / P: *~bu-i~* / V: (reg) ***trăb~*** / Pl: ? / E: ***trebui*** + *-eală*] (Pop) **1** Necesitate. **2** (Îla) **De** ~ Necesar. **3** (Îal) Util.

trebuincios, ~oasă *a* [At: BIBLIA (1688), 3/13 / P: *~bu-i~* / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***trebuință*** + *-ios*] **1** Care este necesar Si: (pop) *trebuitor*, (înv) *trebnic*[2] (**1**). **2** Care este util Si: *folositor*. **3** (Îvr; d. vremuri) De nevoie.

trebuință *sf* [At: CORESI, EV. 549 / V: (reg) ***trăb~*** / Pl: *~țe*, (rar) *~ți* / E: ***trebui*** + *-ință*] **1** (Pop) Necesitate. **2** (Pop; îla) **De nici o** ~ Nefolositor. **3** (Reg; îla) **De bună** ~ De mare folos. **4** (Îvr; îlav) **Cu** ~ În mod necesar. **5-6** (Pop; îljv) **De** ~ (Care este) necesar. **7-8** (Pop; îal) (Care este) util Si: *folositor*. **9-10** (Îvr; îal) (Care este) potrivit Si: *propice*. **11** (Pop; îlv) **A face** ~ (să...) sau **a fi (de)** ~ A trebui (**8**). **12** (Pop; îlv) **A-i face** ~ A trebui (**1**). **13** (Înv; îlav) **În ~ța** (cuiva) Pentru necesitățile cuiva. **14** (Pop; îe) **A nu (mai) fi (de) nici o** ~ A fi cu totul inutil. **15** (Iuz) Chestiune (**9**). **16** (Pop) Interes.

trebuitor, ~oare *a* [At: NECULCE, L. 28 / P: *~bu-i~* / V: (înv) ***~iu*** / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***trebui*** + *-tor*] (Pop) Trebuincios (**1**).

trebuitoriu, ~oare *a* vz ***trebuitor***

trebunal *sn* vz ***tribunal***

trebunar *sn* vz ***tribunal***

trebușoară *sf* [At: NEGRUZZI, S. III, 118 / V: (pop) ***~bș~*** / Pl: *~re* / E: ***treabă*** + *-ușoară*] (Pfm; șhp) **1-2** Afacere (de mici proporții). **3-4**

îndeletnicire (măruntă). **5-6** Lucru (ușor) Si: (reg) *trebucă* **(1-2)**, *trebuță* **(1-2)**.

trebuță *sf* [At: MARIAN, Î. 321 / Pl: *~țe* / E: ***treabă*** + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Trebușoară **(5-6)**.

trecător, ~oare [At: CORESI, EV. 408 / V: (înv) ***~iu*** *sm, a* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***trece*** + *-ător*] **1** *a* Care trece **(1)** printr-un loc fără a se opri. **2** *av* (Pfm) Pe scurt Si: *fugitiv*. **3** *smf* Pieton. **4** *smf* Călător **(1)**. **5** *a* (Înv; d. drumuri) Care trece peste... **6** *a* (Înv; d. drumuri) Care trece printr-un anume loc. **7** *a* (Reg; îs) *Pod* ~ Bac[1] **(1)**. **8** *a* (Mol) Peste (sau pe) care trece. **9-10** *sm, a* (Înv) (Persoană) care nu ține seama de o dispoziție, de o poruncă etc. **11** *a* (Reg; îe) **A fi ~ cu vederea** A fi îngăduitor Si: *iertător*. **12** *sf* (Îrg) Trecere **(1)**. **13** *sf* (Înv; îe) **A-i da** (cuiva) **~oare** A lăsa (pe cineva) să treacă **(1)**. **14** *sf* (Ccr) Loc de trecere **(1)** Si: (reg) *trecut*[1] **(2)**. **15** *sf* (Ccr) Construcție amenajată pentru a trece **(1)** dincolo. **16** *sf* Cărare făcută de fiarele sălbatice prin pădure Si: (reg) *hățaș, trugă*[1] **(11)**. **17** *sf* (Reg) Pârleaz. **18** *sf* (Reg) Deschizătură îngustă prin care ies oile la muls Si: *strungă*, (reg) *trecătură* **(2)**. **19** *sf* Drum îngust de trecere printre doi munți sau printre două înălțimi Si: *pas*[3], (reg) *tarniță* **(6)**. **20** *sf* (Înv) Luntre care servește la transport peste o apă Si: *bac*. **21** *a* (D. timp și unități de timp) Care trece **(171)**. **22** *a* (D. evenimente, lucruri etc.) Care nu durează mult Si: *temporar* **(1)**, (îvr) *temporal*[2] **(1)**. **23** *a* (Olt; d. persoane) Care îmbătrânește înainte de vreme. **24** *sfp* (Reg) Corcodușe **(143)**.

trecătoriu, ~oare *sm, a* vz ***trecător***

trecătură *sf* [At: ALR I, 1797/69 / Pl: *~ri* / E: ***trece*** + *-ătură*] **1** (Reg) Loc prin care se trece **(143)**. **2** (Reg; spc) Trecătoare **(18)**. **3** (Med; Olt) Diaree **(1)**.

trece [At: (a. 1521) HURMUZAKI XI, 843 / Pzi: *trec*; Mp 4 (înv) *trecum* / E: ml ***traicere***] **1** *vi* (Determinat de „dincolo", „de cealaltă parte" etc. sau de substantive introduse prin *pp* „peste") A merge dincolo sau de cealaltă parte a unui loc (străbătându-l de-a curmezișul). **2-3** *vti* A depăși un obstacol (apă, munți, ziduri etc.) pentru a ajunge de cealaltă parte. **4** *vt* (Pop; îe) **Darea ~ marea** Cu bani se poate face orice. **5** *vt* (Pfm; îe) **A ~ hopul** (sau **gârla**) A scăpa de o greutate, de o primejdie. **6** *vt* (Pfm; îe) **Nu zi hop, până nu ~ci șanțul** Nu te lăuda prea devreme cu o izbândă încă nesigură. **7** *vt* (Pop; îe) **A ~ mările negre** A pleca departe, fără intenția de a se mai întoarce. **8** *vt* (Olt; îe) **A ~** (pe cineva) **Oltul** (sau **Dunărea**) A certa (pe cineva) foarte rău. **9** *vt* (Pop; îe) **A ~ orice hotare** A depăși orice limite. **10** *vt* (Fam; îe) **A ~ pragul casei** sau **a-i ~** (cuiva) **pragul** A intra în casa cuiva. **11** *vt* (C. i. un drum) A traversa **(2)**. **12** *vi* (Cu determinări introduse prin *pp* „peste", „pe") A păși peste cineva sau ceva (călcând în picioare, zdrobind). **13** *vi* (Îe) **A ~ peste...** A nu da atenție Si: *a desconsidera, a ignora*. **14** *vi* (Îe) **A ~ peste cadavre** A fi lipsit de scrupule în atingerea scopului. **15** *vi* (Urmat de determinări locale introduse mai ales prin *pp* „în", „din", „în") A se duce într-alt loc. **16** *vi* (Îe) **A ~ la** (sau, înv, **cu**) **cineva** sau **în rândurile cuiva** (sau **a ceva**) ori **de** (sau, înv, **în**) **partea cuiva** A se alătura cuiva (sau la ceva). **17** *vi* (Îe) **A ~ la inamic** (sau **la dușman**) sau (înv) **a ~ în partea vrăjmașului** A se coaliza cu dușmanul. **18** *vt* (Îe) **A ~ pe planul al doilea** A fi considerat ca având o importanță secundară. **19** *vt* (Îe) **A ~** (ceva) **pe curat** A copia ceva, fără greșeli sau corecturi, pe altă foaie sau pe alt caiet Si: *a transcrie* **(2)**. **20** *vi* (Fig; determinat prin „din viață", „din lume"; șîe **a ~ în cealaltă lume** sau **în neant, în neființă, la Domnul, la cele veșnice**) A muri[1]. **21** *vt* A transporta (dincolo de...). **22** *vt* A face să ajungă (de la unul la altul) până la... Si: *a da, a înmâna, a preda, a remite, a transmite* **(1)**. **23** *vi* (Îe) **A ~ din mână în mână** A ajunge pe rând de la unul la altul, din stăpânirea unuia în stăpânirea altuia. **24** *vi* (D. bani, fonduri; îe) **A-i ~** (cuiva) **prin mână** (sau **prin mâini**) A-i administra. **25** *vi* (D. probleme, afaceri, treburi; îae) A fi de competența cuiva. **26** *vi* (Îe) **Îi trec mulți bani prin mâini** Se spune când cineva risipește bani mulți. **27** *vi* A intra din posesia, de sub jurisdicția sau din administrarea cuiva în cea a altcuiva. **28** *vi* (D. abstracte; cu determinări introduse prin *pp* „asupra", „la", înv, „spre") A se transmite **(3)**. **29** *vi* (Îe) **A ~ din generație în generație** (sau **din tată în fiu**) A se transmite din generație în generație sau din tată în fiu. **30** *vi* (Pfm; îe) **A ~ din gură în gură** A se transmite prin tradiție orală, de la om la om. **31** *vi* (Pfm; îe) **A ~ din ureche în ureche** A se transmite de la unul la altul prin viu grai. **32** *vt* (Pop; îe) **A ~** (pe cineva) **din gură în gură ca câinii prin tărbăceală** Se spune despre cineva care este bârfit, ponegrit, pe rând, de mai multe persoane. **33** *vi* (D. boli) A se transmite **(10)**. **34** *vi* (D. averi, proprietăți etc.) A face să revină cuiva Si: *a da, a lăsa, a transmite* **(5)**. **35** *vi* (D. acte, cereri) A fi dat cuiva spre rezolvare. **36** *vi* (Urmat de determinări locale sau finale introduse mai ales prin *pp* „spre", „la") A înainta într-o anumită direcție, spre o anumită țintă sau cu un anumit scop. **37** *vi* (D. munți, râuri) A urma o anumită direcție. **38** *vi* (Udp „la") A-și îndrepta atenția spre o nouă îndeletnicire, spre un nou domeniu, spre un nou câmp de activitate. **39** *vi* (Îe) **A ~ la acțiune** (sau **la fapte** sau **de la vorbe la fapte**) A întreprinde o acțiune, o faptă Si: *a acționa*. **40** *vi* (Îe) **A ~ la ordinea zilei** A lua în discuție problemele înscrise pe ordinea de zi a unei adunări. **41** *vi* (Mai ales urmat de determinări în care alternează „de la" cu „la" sau „din" cu „în") A schimba o stare, o situație, un sentiment, o atitudine, o idee, o preocupare etc. cu alta. **42** *vt* (Îe) **A ~ în rezervă** A integra (pe cineva) în cadrele de rezervă ale armatei. **43** *vi* (Udp „în", rar, „la") A se transforma **(1)**. **44** *vi* (Urmat de determinări locale introduse mai ales prin *pp* „pe la") A se abate pe undeva sau pe la cineva. **45** *vt* (Îvp) A ocoli. **46** *vt* (Fa.; îe) **A ~ cu vederea** A nu lua ceva în nume de rău Si: *a ierta, a uita*. **47** *vt* (Fam; îae; și, înv, îe **a ~ cu ochii**) A nu lua în seamă (pe cineva sau ceva) Si: *a desconsidera, a nesocoti*. **48** *vt* (Fam; îe) **A ~** (pe cineva sau ceva) **sub tăcere** (sau, înv, **cu tăcerea**) A lăsa la o parte în mod intenționat. **49** *vt* (Înv; îe) **A ~ cu condeiul** A nu pomeni în scris. **50** *vt* (Înv; îlv) **A ~ cu pomenirea** A nu menționa. **51** *vt* (Înv; îlv) **A ~ cu uitarea** A uita. **52** *vt* (Înv; îlv) **A ~ cu auzirea** (sau **cu auzul**) A nu asculta. **53** *vi* (Înv; îe) **A-i ~** (cuiva ceva) **din vedere** A-i scăpa cuiva ceva din vedere Si: *a omite*. **54** *vt* (Înv) A nu se ocupa de cineva sau de ceva Si: *a abandona*. **55** *vt* (Înv; c. i. de obicei o rugăminte, o cerere) A nu lua în considerare Si: *a neglija, a nesocoti*. **56** *vt* (Înv; c. i. o dispoziție, o poruncă, o lege etc.) A nu respecta. **57** *vt* (Îvp) A lăsa la o parte Si: *a omite*. **58** *vt* (Bis; înv; c. i. greșeli, păcate etc.) A ierta. **59** *vt* (C. i. un examen, o clasă) A susține cu succes Si: *a promova*. **60** *vt* (C. i. un elev) A declara reușit la un examen, promovat la o materie, absolvent al unei clase Si: *a promova*. **61** *vi* A înainta în treptele învățământului, promovând într-o clasă superioară, într-un an de învățământ superior. **62** *vt* A face față cu bine unei probe (dificile), unei încercări, unei verificări. **63** *vt* (Udp „în" sau, înv, „la"; c. i. un act, o petiție, o socoteală etc.) A înscrie într-un registru Si: *a înregistra*. **64** *vt* (C. i. numele cuiva) A introduce într-o rubrică, într-un catalog etc. Si: *a înmatricula, a înscrie*. **65** *vt* (C. i. informații, date etc.) A însemna în ceva Si: *a nota*. **66** *vt* A copia ceva Si: *a transcrie* **(1)**. **67** *vt* (Îe) **A ~ în** (sau, înv, **la**) **cont** ori, pop, **a ~ la** (sau, înv, **în**) **socoteală** A înscrie la rubrica datoriilor. **68** *vt* (Îae) A introduce în nota de plată suma pentru o altă consumație. **69** *vt* (Fam; îe) **A ~** (pe cineva sau ceva) **la** (sau **în**) **condică** (sau, pfm, **catastif**) A ține minte faptele cuiva în vederea unei răzbunări, a unei pedepse etc. ulterioare. **70** *vt* (C. i. imobile, bunuri materiale etc.) A înscrie pe numele cuiva, care este desemnat ca moștenitor. **71** *vt* A repartiza pe cineva undeva. **72** *vi* (D. persoane, vehicule) A merge fără a se opri (printr-un anumit loc sau prin dreptul cuiva sau a ceva, pe lângă cineva sau ceva). **73** *vi* (Pop; îe) **~ ca pe lângă o moară pustie** Se spune despre cineva care trece pe lângă o casă cunoscută fără să intre sau pe lângă o persoană cunoscută fără să o salute. **74** *vi* (Pop; îe) **A ~ecut baba cu colacii** (rar, **colacul**) A fi prea târziu, momentul oportun fiind pierdut. **75** *vi* (Îe) **A ~ neobservat** A nu fi remarcat. **76** *vi* (Reg; îe) **A ~ în treabă** A-și vedea de treabă. **77** *vi* (Pfm; îe) **A nu-i ~** (cuiva) **pe dinainte** A avea mare respect sau considerație față de cineva. **78** *vi* (Pfm; îe) **Nu-i ~ nimeni pe dinainte** Se spune despre cineva care nu se lasă întrecut, depășit. **79** *vi* (Fam; îe) **A ~ înainte** A continua ceva. **80** *vi* (Fam; îae) A aborda alt subiect. **81** *vi* (Pfm; îe) **A-i ~** (cuiva) **pe la** (sau **pe lângă**) **nas** A scăpa ocazia. **82** *vi* (Pop; îe) **A ~ecut de mult pe-acolo** Se spune despre cineva care are multă experiență. **83** *vt* (Îe) **A ~ în revistă** A lua în considerație

fapte, evenimente în succesiunea și în desfășurarea lor. **84** *vt* (Îae) A inspecta trupele adunate în acest scop (într-o anumită formație). **85** *vi* A merge unul după altul, formând un convoi, o coloană Si: *a se perinda, a se succeda*. **86** *vi* (D. vehicule cu rută fixă) A merge pe linia, pe traseul obișnuit. **87** *vi* (D. vehicule cu rută fixă) A sosi și a pleca din stație. **88** *vi* (D. drumuri, șosele) A avea traseul prin... **89** *vi* (D. nave, ambarcațiuni) A se deplasa plutind Si: *a pluti*. **90** *vi* (D. păsări, insecte) A străbate văzduhul în zbor Si: *a zbura*. **91** *vi* (Mai ales d. proiectile, săgeți etc.) A străbate aerul. **92** *vi* (D. vânt) A sufla. **93** *vi* (D. pâraie) A merge la vale. **94** *vi* (D. ape mari curgătoare) A avea cursul prin... Si: *a curge*. **95** *vi* (Pfm; îe) **Are să** (sau **trebuie să**) **(mai) ~eacă (multă) apă pe gârlă** (sau **pe Dunăre, pe vale** etc.) Se va scurge (sau va trebui să se scurgă) mult timp. **96** *vi* (D. corpuri cerești sau d. nori) A se mișca pe cer. **97** *vi* (D. lumină sau d. umbră) A se întinde peste (locuri, ființe, lucruri etc.). **98** *vi* (D. o expresie a feței, a ochilor) A apărea pentru scurt timp. **99** *vi* (Șfg; urmat de determinări locale introduse mai ales prin *pp* „de") A merge mai departe de... **100** *vi* (Cu determinarea „înainte") A o lua înaintea cuiva Si: *a depăși*. **101** *vi* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **înainte** A ocupa locul, rândul înaintea altcuiva. **102** *vi* (Fig; îae) A depăși pe cineva în merite, demnități, ranguri. **103** *vi* (Îvp; mai ales cu determinări ca „de aici", „de acolo") A pleca (mai departe) Si: *a porni*. **104** *vi* (D. ape) A depăși un anumit nivel. **105** *vt* (Fam; îe) **A ~ marginile** sau **măsura** (ori, înv. **măsurile**) A exagera (1). **106** *vt* (Fam; îae) A depăși limitele bunei cuviințe. **107** *vi* (Mai ales udp „de", „peste") A fi mai mare sau mai mult decât o anumită mărime, cantitate, valoare Si: *a depăși*. **108** *vi* (Pfm; îe) **~eacă de la mine** (sau **de la tine** etc.)**!** Se spune când se face o concesie. **109** *vi* (Udp „de") A ajunge până dincolo de... **110** *vt* (Îrg) A depăși (ca mărime, cantitate, valoare) limita obișnuită, normală Si: *a întrece*. **111-112** *vtr* (Pop; îe) **A-l ~** sau **a se ~ cu șaga** (ori **cu gluma, cu deochiul, cu dedeochiul**) A exagera cu gluma Si: *a se obrăznici*. **113** *vt* (Înv; îe) **A-l ~** (pe cineva) **cu bătaia** A bate pe cineva foarte tare. **114** *vr* (Îvp; îe) **A se ~** A întrece măsura. **115** *vr* (Pfm; îe) **A se ~ cu firea** A lua lucrurile prea în serios. **116** *vr* (Pop; îe) **A se ~ cu lenea** A exagera cu lenea. **117** *vrim* (Pop; îe) **A se ~ de șagă** (sau **de glumă**, rar, **de glumie**) A începe să fie un lucru serios. **118** *vrim* (Pop; îae) A se merge prea departe cu gluma. **119** *vt* (Înv) A fi superior într-o anumită privință față de cineva Si: *a întrece*. **120** *vi* (Rar; îe) **A ~ de sine** A depăși propria sa valoare Si: *a se depăși*. **121** *vi* (Îvp) A fi în plus Si: *a prisosi*. **122** *vr* (Fam; mai ales urmat de determinări ca „din băut, „din pahare", „din beție") A bea prea mult Si: *a se ameți*, (pop) *a se afuma*. **123** *vt* A atinge (mai ales cu palma, cu degetele) un corp, un obiect cu o mișcare ușoară, de alunecare pe suprafața lui Si: *a mângâia, a netezi*. **124** *vi* (Pfm; îe) **A ~ cu buretele** (peste ceva) A da uitării. **125** *vi* (Udp „prin") A străbate printr-un corp de la o margine la alta, făcând o spărtură, o tăietură, o deschizătură Si: *a pătrunde, a răzbi, a străpunge*. **126** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **prin** (sau **sub**) **sabie** (sau **prin, sub tăișul** (ori **ascuțișul**) **sabiei**) sau **a ~** (pe cineva) **pe sub paloș** (ori **sabie**) A omorî. **127** *vt* (Îe) **A ~** (un oraș, o țară etc.) **prin foc și sabie** A distruge cu forța armată sau prin incendiu. **128** *vi* A fi străpuns de un corp ascuțit care iese pe partea cealaltă, făcând o tăietură, o spărtură. **129** *vi* (D. lumină) A străbate printr-un corp transparent. **130** *vi* (D. foc; c. i. carnea) A pătrunde în întregime prin... **131** *vi* (Reg; c. i. anumite materiale) A folosi până la terminare Si: *a consuma*. **132** *vi* (Udp „prin", înv. „printru", „pe") A străbate printr-o deschizătură, printr-o crăpătură, printr-un spațiu îngust Si: *a pătrunde, a răzbate, a se strecura*. **133** *vt* (Pfm; îe) **A-i ~** (cuiva ceva) **printre degete** A lăsa să-i scape ceva Si: *a pierde*. **134** *vi* (Reg; îe) **A ~ prin el** (sau **ea, ele, ei**) A avea diaree. **135** *vi* (Cu determinări locale care indică un spațiu delimitat) A intra în... **136** *vt* (Urmat de determinări ca „prin sită", „prin ciur") A cerne (1). **137** *vt* (Pfm; îe) **A ~** (pe cineva sau ceva) **prin sită** (sau **prin ciur**) A examina (pe cineva sau ceva) în mod temeinic, amănunțit. **138** *vi* (Pop; îe) **A nu ~ prin sită** A fi nefolositor, rău. **139** *vi* (Pfm; îe) **A ~ (și) prin ciur și prin dârmon** (ori **prin sită**, rar, **prin ciurel, prin vescă**) sau **a ~ prin foc și prin apă** ori, înv. **a ~ pintru foc și apă** A răzbate prin multe greutăți. **140** *vi* (Pfm; îae) A fi om încercat, cu experiență. **141** *vt* (C. i. lichide) A supune unei operații de filtrare, de strecurare. **142** *vt* (C. i. un produs alimentar) A da printr-un aparat sau printr-un obiect de bucătărie (mașină de tocat carne, strecurătoare, răzătoare etc.). **143** *vi* (Udp „prin", „printre") A înainta printr-un spațiu gol. **144** *vi* (Pop; îe) **A ~ pe sub foc și sabie** A avea de înfruntat multe pericole (mai ales în timp de război). **145** *vi* (Reg; îe) **A ~ prin vămile cucului** A merge clandestin dintr-o țară în alta. **146** *vi* (Reg; îe) **A ~ sub furcile** (sau **sub furci**) **caudine** A suporta condiții umilitoare. **147** *vt* (Îe) **A ~** (ceva) **prin foc** A dezinfecta prin intermediul focului. **148** *vi* (Fam; îe) **A-i ~** (cuiva ceva) **prin cap** (sau **prin gând, prin minte**, ivr. **prin cuget, prin creieri**) sau, pop. **a ~ prin socotința cuiva** A se gândi la ceva Si: *a chibzui, a reflecta*. **149** *vi* (Fam; îcn; îae) A avea de gând Si: *a intenționa*. **150** *vi* (Pfm; d. întâmplări, situații etc.; îe) **A nu-i ~** (cuiva ceva) **nici prin vis** sau **nici prin cap, nici prin minte** A depăși orice putere de închipuire. **151** *vi* (Udp „prin") A înainta făcându-și loc prin... sau printre... Si: *a răzbate, a răzbi*. **152** *vi* (Pfm; îe) **A ~ ca un câine** (sau **ca câinele** sau, rar, **ca gâsca**) **prin apă** A nu se alege cu nici o învățătură, cu nici o experiență din viață, din școală. **153** *vt* (Pop; îe) **A ~** (pe cineva) **prin toate apele** A calomnia pe cineva Si: *a ponegri*. **154** *vt* (Îvr; c.i. pagini, file) A parcurge. **155** *vt* (Reg; îe) **A ~** (ceva) **cu gândul** A depăna în gând Si: *a-și aminti, a rememora*. **156** *vi* (C. i. un teritoriu) A merge de-a curmezișul, parcurgându-l de la un capăt la altul Si: *a traversa* (2). **157** *vi* (C. i. o localitate) A străbate prin... **158** *vt* (Înv; c. i. un drum, o distanță) A străbate de la un capăt la altul Si: *a parcurge*. **159** *vi* (D. foc, flăcări) A se întinde peste... Si: *a se propaga*. **160** *vi* (Fig; udp „prin") A avea de trăit, de suferit, de îndurat. **161** *vt* A face să intre în (sau pe)... Si: *a băga, a introduce*. **162** *vt* A petrece peste..., prin..., pe după... **163** *vt* (Subiectul indică anumite stări fiziologice) A copleși (pe cineva) cu putere, fără a putea fi oprite Si: (pop) *a năpădi, a podidi*. **164** *vt* (Pfm; îe) **A-l ~ (toate) nădușelile** (sau **sudorile**) ori **a-l ~ o mie de** (sau **mii de**) **năduşeli** (sau **de sudori**) sau **a-l ~ nădușeli** (sau **sudori**) **reci și calde** sau **a-l ~ nădușelile morții** (sau **nădușeli de moarte, sudori de moarte**) A transpira abundent (din cauza căldurii, a efortului fizic, a emoției, a spaimei etc.). **165** *vt* (Pfm; îae) A depune mari eforturi. **166** *vt* (Pfm; îae; șîe **a-l ~ cu rece și cu cald**) A fi zguduit de o emoție puternică. **167** *vt* (Pfm; îe) **A-l ~ (toate) răcorile** (sau **căldurile**) A se speria tare Si: *a se îngrozi, a se înspăimânta*. **168** *vt* (Ban; Olt; îe) **A-l ~ apa** A transpira (1). **169** *vt* (Olt; îe) **Mă (te etc.) ~ apa pe sub limbă** Se spune atunci când este foarte frig. **170** *vt* (Pop; subiectul indică excremente și urină) A nu putea fi reținut. **171** *vi* (D. unități de timp) A se desfășura (apropiindu-se de sfârșit) Si: *a se scurge*, (reg) *a pești*[1], (îrg) *a se tămânda* (2). **172** *vi* (Pop; îe) **(Mai) ~ ce** (sau **cât**) **(mai) ~** După un timp (nu prea lung). **173** *vi* (Pfm; îe) **Pe** (sau, ivr, **de**) **zi ce ~** Pe măsură ce se scurge timpul. **174** *vi* (D. un interval de timp, o perioadă, o epocă) A lua sfârșit Si: *a se încheia, a se sfârși*. **175** *vi* (D. un interval de timp, o perioadă, o epocă) A nu mai fi actual. **176** *vi* (Pfm; îe) **~ timpul** sau **vremea** ori **ceasul** A fi târziu. **177** *vi* (Pfm; d. timp) **A ~ în galop** A se scurge foarte repede. **178** *vi* (Pfm; îe) **A-i ~** (cuiva) **vremea** sau **a ~ vremea** (cuiva) A scăpa momentul, ocazia favorabilă pentru a face ceva. **179** *vi* (Pfm; îae; și îe **a ~ trece timpul** (ori **anii**) **peste cineva, sau, înv, a ~ de zile**) A îmbătrâni. **180** *vt* (Îvr) A amâna (5). **181** *vi* A dispărea (după o bucată de vreme) Si: *a pieri*. **182** *vi* (D. suferințe, necazuri, boli etc.) A înceta să mai existe Si: *a se alina, a se calma, a se potoli*. **183** *vi* (Rar; îe) **A ~ din modă** A ieși din modă Si: *a se demoda*. **184** *vi* (Reg; îe) **A-i ~** (cuiva) **de pe inimă** A se răzbuna. **185** *vi* (Fam; îe) **A-i ~** (cuiva) **pofta de mâncare** A nu mai avea senzație de foame. **186** *vi* (Reg; gmt; îae) A muri. **187** *vi* (D. ploaie, vânt etc.) A înceta. **188** *vr* (D. foc, flacără) A se stinge. **189** *vi* (D. termene) A expira (9). **190** *vt* A petrece un timp, o epocă, o perioadă din viață Si: *a trăi* (10). **191** *vt* (Pop; îe) **A-și ~ viața în izlaș** A duce o viață îmbelșugată. **192** *vt* (Pop; îae; șîe **a-și ~ vremea**) A-și irosi timpul. **193** *vi* (Fam; îe) **A-și ~ din vreme** A face să treacă timpul mai ușor, mai repede. **194** *vr* (Înv) A avea loc Si: *a se întâmpla, a se petrece*. **195** *vi* (D. ființe) A depăși o anumită vârstă, o anumită etapă din

viață, o anumită limită de timp. **196** *vt* (Îvp; subiectul indică persoane) A depăși (cu bine) o anumită perioadă de timp, un anumit interval. **197** *vr* (D. plante, flori) A se veșteji. **198** *vr* (Fig; d. persoane; pex; d. părți ale corpului omenesc) A-și pierde vigoarea, frăgezimea tinereții Si: *a îmbătrâni, a se ofili, a se uza, a se veșteji*. **199** *vr* (D. fructe) A li se termina sezonul. **200** *vr* (D. fructe, semințe, plante) A se coace prea tare (nefiind culese sau recoltate la timp). **201** *vr* (Reg; d. alimente, materiale etc.; cu determinări introduse prin *pp* „cu", „de") A fi supus prea mult timp fierberii sau unui alt proces de transformare. **202** *vr* (D. anumite materiale) A se întrebuința până la epuizare Si: *a se consuma, a se topi* (**14**). **203** *vrp* (Pop; d. alimente) A se mânca. **204** *vrp* (Pop; d. produse, mărfuri) A avea căutare Si: *a se vinde*. **205** *vr* (Pfm; îe) **A se ~ ca pâinea caldă** A se vinde repede, ușor. **206** *vr* (Pop; rar; d. meserii) A avea căutare. **207** *vt* (Îrg; c. i. produse, mărfuri) A vinde. **208** *vt* (Îvr; c. i. bani) A face să circule. **209-210** *vir* (Îvp; în forma negativă) A nu putea fi luat în seamă. **211** *vrim* (Înv; adesea în construcții negative) A avea succes Si: *a reuși*. **212** *vi* (Determinat de un element predicativ suplimentar introdus prin *pp* „de", „drept", rar, „ca") A fi considerat... **213** *vi* (Pop) A fi acceptabil. **214** *vi* (Pfm; îe) **Treacă-meargă** sau **treacă și meargă** sau, rar, **meargă-treacă** sau **treacă!** Se poate admite. **215** *vt* (Pop; în forma negativă) A nu ierta. **216** *vr* (Pop; îe) **A se ~ din pahare** (sau **din băut**) A bea prea mult. **217** *vr* (Pop; îe) **A se ~ cu firea** A se emoționa (**1**). **218** *vt* (Spt; îe) **A ~ pe banca de rezervă** A păstra un jucător (ca rezervă) în timpul unui meci pentru înlocuirea unui coechipier. **219** *vt* (Fam; îe) **A ~ pe linia moartă** (pe cineva) A-i conferi cuiva niște sarcini neimportante. **220** *vt* (C. i. bani) A vira într-un cont. **221** *vi* (Pfm; îe) **A ~ prin ceva ca prin brânză** A pătrunde cu ușurință în ceva.

trecentist, ~ă [At: OȚETEA, R. 267 / Pl: *~iști, ~e* / E: it ***trecentista***] (D. arta și literatura italiană) **1** *a* Din trecento. **2** *a* Referitor la trecento. **3-4** *sm* Scriitor (sau artist) italian care a trăit în sec. XIV.

trecento *sni* [At: DEX / E: it ***trecento***] Denumire dată culturii și artei italiene dintre anii 1301 și 1400.

trecere *sf* [At: ȘINCAI, HR. I, 205/3 / Pl: *~ri* / E: ***trece***] **1** Străbatere a unui loc pentru a ajunge de cealaltă parte Si: *traversare* (**1**), (îrg) *trecătoare* (**12**). **2** (Reg; îs) *~a podului* Sârbă nedefinită mai îndeaproape. **3** (Îvr; fig) Nerespectare a ceva Si: *încălcare*. **4** (Ccr; șîs *~ de pietoni*) Loc pe unde se poate traversa. **5** (Îs) *~ subterană* Pasaj. **6** (Ccr) Construcție amenajată într-un anumit loc pentru a permite deplasarea unui vehicul peste un obstacol. **7** (Îs) *~ de nivel* Loc de intersecție la același nivel între o cale ferată și o șosea. **8** (Îvr) Pod^{1}. **9** Schimbare a locului, mergând dintr-o parte în alta. **10** (Îs) *~ din viață* (sau *în neființă, la Domnul, la cele veșnice* sau, rar, *în moarte*) Moarte. **11** Aderare la... Si: *coalizare, raliere*. **12** Ajungere din stăpânirea unuia în stăpânirea altuia. **13** Schimbare a unei stări, a unei situații, a unei dispoziții, a unui sentiment, a unei idei Si: *tranziție* (**1**). **14** Începere a unei noi activități. **15** Schimbare a unei activități, preocupări etc. cu alta Si: *strămutare*. **16** (Îs) *~ în rezervă* Integrare în cadrele de rezervă ale armatei. **17** Abatere pe undeva sau pe la cineva. **18** (Fam; îs) *~ cu vederea* Neluare în seamă a ceva sau a cuiva Si: *nesocotire*. **19** Înscriere într-un registru, într-un act Si: *înregistrare*. **20** Mers dintr-un loc într-altul fără oprire Si: (îvp) *treacăt* (**1**), (înv) *trecut^{1}* (**3**). **21** (Îlav) **În ~** Mergând printr-un loc fără a se opri Si: *în treacăt* (**2**). **22** (Pfm; îal) La repezeală Si: *în treacăt* (**3**). **23** (Fam; îal) În câteva cuvinte Si: *în treacăt* (**4**), *pe scurt, superficial*. **24** (Îla) **În ~** Care merge pe undeva fără a se opri (timp mai îndelungat). **25** (Pex; îal) Fugar (**16**). **26** (Îe) **A fi în ~ prin...** A merge printr-o localitate fără a se opri (mai mult timp). **27** (Pop; rar; îs) *~ pe sub soare* Viețuire. **28** Străbatere a unui teren, a unei regiuni de către un drum, o apă etc. **29** Deplasare a unui vehicul pe un anumit traseu. **30** Mișcare a aerului Si: *adiere*. **31** Mișcare a norilor, a unor corpuri cerești. **32** (Mun; îla) **De ~** De prisos. **33** (Mun; îs) *~ de măsură* Exagerare (**8**). **34** Înaintare printr-un spațiu liber sau delimitat (de obstacole). **35** (Pop; îs) *~ prin sită* Selectare. **36** (Reg) Dizenterie. **37** Scurgere a timpului sau a unui interval de timp Si: (îvp) *treacăt* (**9**). **38** Expirare a unui interval de timp, a unui termen. **39** (Fam; îs) *~ de vreme* (sau, rar, *a timpului*) Pierdere de vreme. **40** (Fam; pex) Distracție (**1**). **41** Autoritate de care se bucură (și de care se folosește) cineva Si: *considerație, influență, prestigiu*, (îvr) *treacăt* (**11**). **42** Succes de care se bucură cineva (într-o societate). **43** (Fam; îe) **A avea ~** A fi luat în seamă. **44** (Pfm; d. mărfuri; îae) A avea căutare. **45** (Înv; îae) A se bucura de îngăduință, de iertare.

trechelița *sf* [At: ALR SN I, 47/47 / Pl: ? / E: ns cf srb *trkalica* „care aleargă"] (Reg) Zbârnâitoare de speriat păsările.

trechi *sns* [At: PORȚILE DE FIER, 349 / E: ger ***Dreck***] (Reg) Murdărie care rămâne la fundul cazanului, sub leșie, după ce s-a fiert săpunul.

trechirie *sf* vz ***tricher***

trecleat *a* vz ***treclet***

treclet *a* [At: (a. 1620) GCR I, 63/14 / V: (înv) ***~leat, ~lit, tric~*** / A și: *~let* / Pl: *~eți* / E: slv **трьклатъ, треклатъ, треклетъ**] (Înv) Blestemat^{2} (**1**).

trecleți *vt* [At: DLR / V: (reg) *~egl~* / Pzi: *~țesc* / E: ***treclet***] (Reg) A necăji.

treclețit, ~ă *a* [At: DLR / Pl: *~iți, ~e* / E: ***trecleți***] (Reg) Îngâmfat.

treclit *a* vz ***treclet***

trecni *v* vz ***trâcni^{1}***

trecsări *v* vz ***trăscări***

trecsărit *a* vz ***trăscărit***

trecut^{1} *sn* [At: BIBLIA (1688), 154^{1}/47 / Pl: (nob) *~uri* / E: ***trece***] **1** Trecere dincolo de ceva. **2** (Reg; ccr) Trecătoare (**14**). **3** (Înv) Trecere (**20**) printr-un loc, fără a se opri (prea mult). **4** (Pop; rar; îe) **A fi fără de ~** A fi fără de sfârșit.

trecut^{2} [At: CORESI, ap. GCR I, 24/30 / Pl: *~uți, ~e* / E: ***trece***] **1** *a* (D. timp) Care s-a scurs. **2** *a* (D. unități sau intervale de timp) Anterior celui prezent Si: *precedent*. **3** *a* De demult. **4** *a* (Pex) Care a existat cu mult timp în urmă Si: *dispărut, vechi*. **5** *a* Care nu mai este actual Si: *demodat, învechit*. **6** *sn* (Înv; îs) *~ul de pe lume* Persoană decedată Si: *mort*. **7** *a* De dinainte Si: *anterior, precedent*. **8** *a* (D. persoane și d. părți ale corpului lor) Care a îmbătrânit (înainte de vreme) Si: *ofilit*. **9** *a* (Reg) Slăbit de puteri. **10** *a* (D. plante, mai ales d. flori) Veștejit. **11** *a* (D. plante și fructe) Care s-a degradat, nefiind recoltat la timp Si: *răscopt^{2}*, (îrg) *tomnatic^{2}* (**10**). **12** *a* (Îvr; d. alimente) Răscopt^{2}. **13** *a* (D. anumite obiecte sau materiale) Consumat (în parte). **14** *a* Care depășește o anumită mărime, cantitate, valoare. **15** *a* (Pop) Amețit de băutură. **16** *a* (Fam; îe) **Nu e timpul** (sau **vremea**) **~(ă)** Nu e prea târziu. **17** *sna* Timpul care s-a scurs (până în prezent). **18** *sn* Întâmplările din trecut^{2} (**17**). **19-20** *sn* (Îljv) **Din ~** (Care este) de demult. **21** *sn* (Îlav) **În ~** Altădată (**1**). **22** *sn* (Fam; îe) **A o rupe cu ~ul** A pune capăt unei situații sau unei stări de lucru de care cineva se mai simte încă legat. **23** *sn* (Grm) Denumire dată grupului de timpuri (sau fiecăruia dintre timpurile) verbale care exprimă o acțiune săvârșită înainte de momentul vorbirii sau înainte de un moment de referință.

trecuța *sf* vz ***trocuță***

trecuțel, ~ea *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ei, ~ele* / E: ***trecut^{2}*** + *-el*] (Șhp) **1-2** (Pop; d. persoane) (Cam) trecut^{2} (**8**) Si: (pop) *trecuțică* (**1-2**). **3-4** (Îvr; d. alimente) (Cam) răscopt^{2} Si: (îvr) *trecuțică* (**3-4**).

trecuțică *af* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~țele* / E: ***trecut^{2}*** + *-ică*] **1-4** (Pop; șhp) Trecuțea (**1-2**). **3-4** (Îvr; șhp) Trecuțea (**3-4**).

trecvă *sf* vz ***tregvă***

trefă^{1} *sf* vz ***treflă***

trefă^{2} *sf* vz ***trufă^{3}***

trefăli *v* vz ***trufăli***

trefășag *sn* vz ***trufășag***

trefila *vt* [At: COSTINESCU / Pzi: *~lez* / E: fr ***tréfiler***] A trece forțat un material metalic printr-o filieră, pentru a obține sârmă.

trefilare *sf* [At: IOANOVICI, TEHN. 60 / Pl: *~lări* / E: ***trefila***] Trecere forțată a unui material metalic printr-o filieră, pentru a obține sârmă Si: *trefilat^{1}*.

trefilat^{1} *sn* [At: DL / Pl: *~uri* / E: ***trefila***] Trefilare.

trefilat² *a* [At: LEG. EC. PL. 431 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***trefila***] (D. materiale metalice) Care a fost supus unei operații de trefilare.

trefilator *sm* [At: LEG. EC. PL. 290 / Pl: *~i* / E: ***trefila*** + *-tor* cf fr *tréfileur*] Muncitor specializat în trefilarea metalelor Si: *trăgător* (9).

trefilerie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***tréfilerie***] Atelier în care se efectuează trefilarea metalelor.

treflat, ~ă *a* [At: NAUM. IST. ART. 106 / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***tréflé***] **1** (D. planuri arhitectonice, construcții) În forma frunzei de trifoi. **2** (D. biserici în construcție) Care are absida centrală și cele două abside laterale racordate între ele.

treflă *sf* [At: STAMATI, D. / V: (îvr) ***~fă*** / Pl: *~le* / E: fr ***trèfle***, ger *Treff*] **1** Una dintre cele patru culori ale cărților de joc, reprezentată printr-un semn de culoare neagră, în forma frunzei de trifoi Si: (înv) *spatie*. **2** Găitan de bumbac, de mătase etc. cusut ca podoabă, în formă de frunză de trifoi, la unele haine (în special la uniformele militare din trecut). **3** (Pex) Cusătură făcută în treflă (2). **4** (Teh) Rozetă cu trei sau patru aripi, cu ajutorul căreia se acționează cilindrul unui laminator. **5** (Aht) Ornament compus din trei cercuri care se întretaie. **6** (Mrn) Dispozitiv special de legătură atașat la colțul inferior al velelor pătrate. **7** Încrucișare suprapusă de șosele. **8** Pasaj denivelat.

trefoi *s* vz ***trifoi***

tregăși *vt* [At: DLR / Pzi: *~șesc* / E: nct] (Reg) A rotunji capătul mai gros al buștenilor, pentru a putea fi trași pe zăpadă.

tregher *sm* [At: MÎNDRESCU, I. G. 121 / V: (îvr) ***tragăr***, (reg) ***trenchiri*** *smp* / E: ger ***Träger***] (Mol; Trs) **1** Hamal. **2** (În exploatarea forestieră) Lemn care susține podeaua ulucului.

treghie *sf* vz ***tirighie***

tregina *v* vz ***tărăgăna***

tregleți *v* vz ***trecleți***

tregon *sn* vz ***trigon***

tregvă *sf* [At: FN 62 / V: (înv) ***~ecvă*** / Pl: *~ve* / E: it ***tregua***] (Înv) Armistițiu.

trehe *sfs* [At: TEAHA, C. N. 275 / E: nct] (Reg) Bună dispoziție.

trei¹ [At: COD. VOR. 98/11 / V: (îrg) ***tri, trii***, (înv) ***tre***, (reg) ***trâi*** / Pl: (rar) *trele* sf, *trei* sm, *~uri* sn / E: ml ***tres***] **1** *nc* (Adesea în componența unor numerale cardinale compuse) Număr care, în numărătoare, are locul între doi și patru. **2-3** *sm, a* (Semn grafic) care reprezintă numărul trei (1). **4** *nc* (Pop; îe) **A se rezema în scaun cu ~ picioare** A se baza pe cineva care nu este serios. **5** *nc* (Pfm; îla) **De ~ parale** De calitate proastă. **6** *nc* (Pfm; îe) **A fi cu ~ roate la car** A fi nebun. **7** *nc* (Pop; îcs) *De-a ~ colăcei* De-a baba-gaia. **8** *sm* (Bot; reg; îc) **~-frați** Trifoiște (5) (*Menyanthes trifoliata*). **9** *sm* (Bot; reg; îac) Micșunele-gălbioare (*Viola saxatilis*). **10** *sm* (Bot; reg; îac) Micșunele-gălbioare (*Viola rupestris*). **11** *sm* (Bot; reg; îac) Viorea (*Viola mirabilis*). **12** *sm* (Bot; reg; îac; șîc **~-frați-pătați**) Micșunea (*Viola tricolor*). **13** *sm* (Bot; reg; îac) Unghia-păsării (*Viola declinata*). **14** *sm* (Bot; reg; îc) **~-frați-pătați** Pansea (*Viola wittrockiana*). **15** *sm* (Bot; reg; îac) Clocotiș (*Viola arvensis*). **16** *sm* (Bot; reg; îac) Curcubeu (*Lychnis coronaria*). **17** *sm* (Bot; reg; îac) Neghină (*Agrostemma githago*). **18** *sm* (Bot; reg; îc) **~-răi** Crucea-voinicului (*Hepatica transilvanica*). **19** *sm* (Bot; reg; îac; șîc **~-răi-boieresc** și **~-crai**) Popâlnic-iepuresc (*Hepatica nobilis*). **20** *sm* (Reg; îc) **~-răi-de-munte** Planta *Anemone angulosa*. **21** *sm* (Bot; reg; îc) **~-cumnate-supărate** Cocoșel (*Aconitum stoerkianum*). **22** *sm* (Bot; reg; îc) **~-căнci** Iarba-șarpelui (*Triglochin palustris*). **23** *sm* (Reg; îc) **~-stici** Planta *Trisetoria*. **24** *sm* (Reg; îc) ***Trii-degete*** Plantă nedefinită mai îndeaproape. **25** *sm* (Iht; reg; îc) **~-colori** Regina-peștilor (*Eupomotis gilbosus*). **26** *sm* (Reg; îs) *~ pași* Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **27** *sm* (Reg; îs) *~ floricele* Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **28** *sn* (Reg; îs) *~ ochi* Motiv ornamental în formă de floare cu trei petale, care se coase pe cojoace. **29** *sn* (Mol; îs) *~ calic* Ustensilă făcută din trei bețe așezate în formă de con și prevăzute cu un cârlig, care servește la susținerea ceaunului în locul pirostriilor. **30** *sn* (Reg; îs) *~ picioare* Pirostrie. **31** *nc* (Pop; îlav) *~-~* Încet. **32** *sm* (Reg; îs) *~ păzești* sau *~ păzește* Dans popular oltenesc, în ritm binar, vioi, executat de bărbați în formație liniară, stând cu mâinile încrucișate la spate. **33** *sf* (Reg) Melodie după care se execută dansul *trei păzește*. **34** *sm* (Reg; îs) *~ leșești* sau *~ leșeștile* Dans popular răspândit în nordul Moldovei, având un ritm binar, executat de bărbați în pași simpli spre dreapta și sărituri cu bătaia călcâielor pe loc. **35** *sf* (Reg) Melodie după care se execută dansul *trei leșești*. **36** *nc* (Precedat de *pp* „de" și urmat de „ori") Intră în componența numeralului multiplicativ corespunzător Si: *întreit* (*A luat de trei ori pe atâta.*). **37** *nc* (Precedat de *pp* „de" și urmat de „ori") Intră în componența numeralului adverbial corespunzător (*Le-a spus de trei ori*). **38** *nc* (Precedat de „câte") Intră în componența numeralului distributiv corespunzător (*Le dă câte trei cărți*). **39** *sm* Notă cuprinsă între notele doi și patru. **40** *sm* (Bis; îs) *~ ierarhi* Trisfetite (1). **41** *nc* (Pfm; îe) **A lua pe cineva la ~ păzește** A certa pe cineva.

trei² *v* vz ***trăi***

treiaj *sn* [At: DN³ / P: *tre-i~* / Pl: ? / E: fr ***treillage***] Spalier pentru grădină sau pentru vie.

treiasprăzeace *no* vz ***treisprezecelea***

treiasprezeace *no* vz ***treisprezecelea***

treier¹ *sn* [At: (a. 1741) URICARIUL XXI, 328 / P: *tre-i~* / V: (îrg) ***tri~***, (reg) ***trăi~, triir*** / Pl: *~e* / E: drr ***treiera¹***] **1** Treierat¹ (1). **2** (Reg; îe) **A băga la trier (pe cineva)** A cere socoteala cuiva pentru ceva. **3** (Reg; îae) A certa aspru pe cineva. **4** (Reg; ccr; îf *trier*) Năsadă. **5** (Mun; fig) Alergătură (1).

treier² *sn* vz ***trior***

treiera¹ *vt* [At: CORESI, L. 309/5 / P: *tre-i~* / V: (îrg) ***~ira, tri~***, (reg) ***trăi~, trieri, triira*** / Pzi: *~ier*, (reg) *~rez* / E: ml ***tribulare***] **1** A separa boabele, semințele de restul unei plante (prin batere cu îmblăciul, prin călcare cu caii sau cu boii etc. ori cu ajutorul batozelor sau al combinelor) Si: (pop) *a îmblăti*. **2** (Mun; pex) A călca (ceva) în picioare Si: *a strivi, a zdrobi*. **3-4** *vti* (Pfm; fig) A umbla din loc în loc Si: (pop) *a cutreiera*.

treiera² *v* vz ***triora***

treierar *s* [At: ALR SN I h 89/141 / P: *tre-i~* / Pl: ? / E: ***treiera²*** + *-ar*] Trior (1).

treierare *sf* [At: LB / P: *tre-i~* / V: (înv) ***tri~*** / Pl: *~rări* / E: ***treiera¹***] **1** Treierat¹ (1). **2** (Pfm; fig) Cutreierare (1).

treierat¹ *sn* [At: CALENDARIU (1814), 74/21 / P: *tre-i~* / V: (îrg) ***trăi~***, (reg) ***tri~*** / Pl: (rar) *~uri* / E: ***treiera¹***] **1** Operație de separare a boabelor, a semințelor de restul unei plante Si: *treier¹* (1), *treierare* (1), *treieriș* (1), (îvr) *treierătură* (1). **2** Perioadă de timp în care se treieră¹ (1) Si: *treieriș* (2), (reg) *treieriște* (2). **3** (Îs) *Mașină de ~* Batoză (1). **4** (Prc; îs) *Aparat de ~* Ansamblu, la o batoză sau la o combină, în care se efectuează operația de treierare a cerealelor.

treierat², ~ă *a* [At: ȘEZ. I, 261 / P: *tre-i~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***treiera¹***] (D. culturi cerealiere) Care a fost supus treieratului¹ (1).

treierător, ~oare [At: (a. 1750) GCR II, 62/32 / P: *tre-i~* / V: (înv) ***tri~, trierătoriu***, (reg) ***trierătoare*** *sf* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***treiera¹*** + *-(ă)tor*] **1** *a* Care treieră¹ (1). **2** *smf* Persoană care se ocupă cu treieratul¹ (1) cerealelor. **3** *sf* Mașină de treierat¹ (1) Si: *batoză*. **4** *sf* (Reg) Tăvălug folosit la treierat¹ (1).

treierătură *sf* [At: POLIZU / P: *tre-i~* / E: ***treiera¹*** + *-(ă)tură*] (Îvr) **1** Treierat¹ (1). **2** (Csc) Treieriș (3).

treierei *smp* vz ***trierei***

treieri *v* vz ***triora***

treieriș *sn* [At: CORESI, EV. 459 / P: *tre-i~* / V: (înv) ***~ir~, tri~*** / Pl: *~uri* / E: ***treiera¹*** + *-iș*] **1-2** Treierat¹ (1-2). **3** (Înv; csc) Recoltă treierată² Si: (îvr) *treierătură* (2). **4** (Reg; fig) Alergătură (1).

treieriște *sf* [At: DDRF / P: *tre-i~* / E: ***treiera¹*** + *-iște*] **1** (Îrg; csc) Cantitate de cereale pe care și-o oprea proprietarul batozei sau al cailor cu care se treiera¹ (1). **2** (Reg) Treierat¹ (2).

treifă *sf* vz ***trufă³***

treii *no* vz ***treilea***

treile *no* vz ***treilea***

treilea, treia [At: COD. VOR. 88/2 / V: (pop) ***triel~***, (îrg) ***~le, triile, trii~***, (înv) ***traie, ~el~, ~cii, triia, trilui***, (reg) ***trâil~, tria, triea*** / E: ***trei***[1] + ***le*** + ***a***] **1** *no* (Precedat de art. „al", „a") Număr care se află între al doilea și al patrulea Si: (înv) *treti* **(1)**. **2-3** *smf, a* (Persoană, obiect etc.) care este a(l) trei(le)a **(1)** Si: *terț*[3] **(3)**. **4** *no* (La feminin; urmat de „parte") Intră în componența numeralului fracționar corespunzător (*I-a dat a treia parte din venit.*). **5** *no* (La feminin; urmat de „oară" și adesea precedat de *pp* „pentru") Intră în componența numeralului adverbial corespunzător (*L-a adus a treia oară.*).

treiler *sn* [At: M. D. ENC. / V: ***trai~*** / Pl: *~e* / E: eg ***trailer***] Remorcă cu platformă joasă, de mare capacitate, cu care se transportă obiecte grele.

treime [At: LB / V: (îrg) ***trii~***, (reg) ***trăi~*** / Pl: *~mi* / E: ***trei***[1] + *-ime*] **1** *nf* Număr egal cu a treia **(3)** parte dintr-o unitate. **2** *sf* Semn grafic care reprezintă a treia **(3)** parte dintr-un întreg împărțit în părți egale. **3** *sf* Fiecare dintre cele trei părți egale în care se împarte un întreg Si: (înv) *trimirie* **(1)**, (reg) *treiță*. **4** *sf* Grup de trei persoane sau de trei obiecte care alcătuiesc o unitate Si: *triadă* **(1)**, *trinitate* **(3)**, (pfm) *troiță* **(2)**. **5** *sf* (Bis; șîs *Sfânta ~*) Uniune spirituală a celor trei ipostaze divine (Dumnezeu-Tatăl, Dumnezeu-Fiul și Duhul Sfânt), reprezentând un singur Dumnezeu Si: *trinitate* **(1)**, *troiță* **(1)**. **6** *sf* (Bis; îas) Sărbătoare religioasă închinată Sfintei Treimi **(5)**, care are loc în a doua zi de Rusalii.

treimete *v* vz ***trimite***

treință *sf* vz ***treiță***

treior *sm* vz ***trior***

treira *v* vz ***treiera***[1]

treiriș *sn* vz ***treieriș***

treisfetițe *sfp* vz ***trisfetite***

treispce *nc* vz ***treisprezece***

treispreace *nc* vz ***treisprezece***

treisprece *nc* vz ***treisprezece***

treisprecelea, ~cea *no* vz ***treisprezecelea***

treisprezece [At: ȘINCAI, HR. I, 40/13 / V: (învr) ***~preace***, (reg) ***trâis~, ~pce, ~prece, triisprece, triis~, trisprece, tris~***, (pfm) ***~ișpe*** / E: ***trei***[1] + ***spre*** + ***zece***] **1** *nc* Număr care, în numărătoare, are locul între doisprezece și paisprezece. **2-3** *sm, a* (Semn grafic) care reprezintă numărul treisprezece **(1)**. **4** *nc* (Precedat de *pp* „de" și urmat de „ori") Intră în componența numeralului multiplicativ corespunzător Si: *întreisprezecit* (*De treisprezece ori pe atâta.*). **5** *nc* (Precedat de *pp* „de" și urmat de „ori") Intră în componența numeralului adverbial corespunzător (*L-a strigat de treisprezece ori.*). **6** *nc* (Precedat de „câte") Intră în componența numeralului distributiv corespunzător (*Sunt câte treisprezece în grupă.*).

treisprezecelea, ~cea [At: PRAV. 290 / V: (înv) ***~iasprezeace, ~iasprăzeace***, (reg) ***~precelea***, (pfm) ***~ișpelea*** / E: ***treisprezece*** + ***le*** + ***a***] **1** *no* (Precedat de art. „al", „a") Număr care se află între al doisprezecelea și al paisprezecelea. **2-3** *smf, a* (Persoană, obiect etc.) care este a(l) treisprezece(le)a **(1)**. **4** *no* (La feminin; urmat de „parte") Intră în componența numeralului fracționar corespunzător (*Și-a luat a treisprezecea parte.*). **5** *no* (La feminin; urmat de „oară" și adesea precedat de *pp* „pentru") Intră în componența numeralului adverbial corespunzător (*A treisprezecea oară.*).

treistă *sf* vz ***trestie***

treiste *sf* vz ***trestie***

treistie *sf* vz ***trestie***

treișpe *nc* vz ***treisprezece***

treișpelea, ~pea *no* vz ***treisprezecelea***

treiță *sf* [At: SBIERA, F. S. 134 / V: (reg) ***~ință, trii~*** / Pl: *~ți* / E: ***trei***[1] + *-iță*] (Mol; Trs) Treime **(3)**.

treiunghi *sn* vz ***triunghi***

treizecelea, ~cea *no* vz ***treizecilea***

treizeci [At: CORESI, EV. 509 / V: (pop) ***trii~, trizece, tri~*** / A și: (reg) *trei~* / E: ***trei***[1] + ***zece***] **1** *nc* (Adesea în componența unor numerale cardinale compuse) Număr care, în numărătoare, are locul între douăzeci și nouă și treizeci și unu. **2-3** *sm, a* (Semn grafic) care reprezintă numărul treizeci **(1)**. **4** *nc* (Precedat de *pp* „de" și urmat de „ori") Intră în componența numeralului multiplicativ corespunzător (*De treizeci de ori pe atâta.*). **5** *nc* (Precedat de *pp* „de" și urmat de „ori") Intră în componența numeralului adverbial corespunzător (*De treizeci de ori.*). **6** *nc* (Precedat de „câte") Intră în componența numeralului distributiv corespunzător (*Sunt câte treizeci în clasă.*). **7** *sm* (Bot; reg; îc) **~-de-arginți** Pana-zburătorului (*Lunaria annua*). **8** *sm* (Reg; îs) *~ și una* Joc de cărți nedefinit mai îndeaproape.

treizecilea, ~zecea [At: VARLAAM, C. 504 / V: (îvr) ***~zecelea*** / E: ***treizeci*** + ***le*** + ***a***] **1** *no* (Precedat de art. „al", „a") Număr care se află între al douăzeci și nouălea și al treizeci și unulea. **2-3** *smf, a* (Persoană, obiect etc.) care este a(l) treizec(il)ea **(1)**. **4** *no* (La feminin; urmat de „parte") Intră în componența numeralului fracționar corespunzător (*A dat a treizecea parte.*). **5** *no* (La feminin; urmat de „oară" și adesea precedat de *pp* „pentru") Intră în componența numeralului adverbial corespunzător (*A treizecea oară.*).

trela [At: CREANGĂ, A. 85 / V: (pop) ***~lea*** / E: ngr ***τρέλλα*** „nebunie, demență"] **1** *av* (Pop; îe) **A umbla ~-lela** A umbla fără rost. **2** *smi* Pierde-vară.

trelea[1] *av* vz ***trela***

trelea[2] *no* vz ***treilea***

trelebină *sf* vz ***tulichină***

trematod *sn* [At: SIMIONESCU, F. R. 445 / Pl: *~e* / E: fr ***trématodes***] (Zlg) **1** (Lpl) Clasă de viermi lați, paraziți, cu corpul turtit, în formă de frunză, acoperit cu ventuze și cârlige care servesc la fixare. **2** Vierme din clasa trematodelor **(1)** (*Trematoda*).

tremă *sf* [At: POLIZU / Pl: *~me* / E: fr ***tréma***] **1** Semn diacritic întrebuințat în ortografia unor limbi, format din două puncte care, puse orizontal deasupra unei vocale, arată că aceasta trebuie pronunțată fie ca o unitate de sine stătătoare, fie ca o valoare modificată. **2** Poziție răsfirată a unui grup de dinți.

tremândău *sm* vz ***trămândău***

tremând, ~ă *a* [At: EMINESCU, O. I, 11 / E: it ***tremendo***] (Nob; sfg) Care tremură Si: *nesigur, șovăielnic*.

tremânda *v* vz ***tămânda***

trembolență *sf* [At: DN[3] / Pl: *~țe* / E: fr ***tremblement***] (Liv) Tremur **(1)**.

trembura *v* vz ***tremura***

trementin *sn* vz ***terebentină***

tremes *sn* vz ***trimis***[2]

tremesătură *sf* vz ***trimițătură***

tremete *v* vz ***trimite***

tremetere *sf* vz ***trimitere***

tremie *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ii* / E: fr ***trémie***] (Teh) Pâlnie mare, cu secțiune pătrată, folosită pentru conducerea materialelor în bucăți sau în granule.

tremis *sn* vz ***trimis***[2]

tremite *v* vz ***trimite***

tremițător, ~oare *a* vz ***trimițător***

tremițătoriu, ~oare *a* vz ***trimițător***

tremol *sn* vz ***tremolo***

tremola *vt* [At: GHEȚIE, R. M. / V: ***~mula*** / Pzi: *~lez* / E: it ***tremolare*** cf lat *tremulare*] (Liv) A tremoliza.

tremolat, ~ă *a* [At: CĂLINESCU, E. O. II, 248 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tremola***] (Liv; d. glas, voce) Tremolizat.

tremolit *sn* [At: BARCIANU / V: ***~ă*** *sf* / E: fr ***tremolite***] (Mlg) Silicat natural de calciu și de magneziu care se prezintă sub formă de cristale de culoare albă.

tremolită *sf* vz ***tremolit***

tremoliza *vt* [At: VINEA, L. I, 65 / Pzi: *~zez* / E: ***tremolo*** + *-iza*] (Liv) A rosti (ceva) cu tremolo **(1-2)** Si: (liv) *a tremola*.

tremolizat, ~ă *a* [At: VINEA, L. I, 39 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tremoliza***] (Liv; d. glas, voce) Cu tremolo **(1-2)** Si: (liv) *tremolat*.

tremolo *sn* [At: TOPÎRCEANU, M. 56 / V: (rar) ***~emol*** / A și: *~lo*, *~molo* / Pl: *~uri* / E: it ***tremolo***, fr ***trémolo***] (Liv) **1** Tremurătură ușoară produsă la executarea unei note muzicale, prin repetarea rapidă a acesteia cu un instrument sau cu vocea. **2** Vibrație a vocii produsă de o stare emotivă, afectivă etc.

tremora *v* vz ***tremura***

trempeleu *sm* vz ***trâmpălău***

tremțăros, ~oasă *a* vz ***zdrențăros***

tremțeros, ~oasă *a* vz ***zdrențăros***

tremțui *v* vz ***zdrențui***

tremțuros, ~oasă *a* vz ***zdrențăros***

tremula^{1} *v* vz ***tremola***

tremula^{2} *v* vz ***tremura***

tremulație *sf* [At: DN^{3} / Pl: *~ii* / Pl: fr ***trémulation***] Tremurare rapidă care se observă la o contracție musculară bruscă.

tremur *sn* [At: PSALT. 311 / V: (reg) ***trăm~*** / Pl: (rar) *~e*, (îrg) *~i* / E: drr ***tremura***] **1** Mișcare involuntară, bruscă și repetată a corpului sau a unei părți a corpului, provocată de frig, de frică, de o boală etc. Si: *trembolență, tremurare* (1), *tremurat^{1}* (1), (pop) *tremurătură* (1), (pfm) *tremurici* (1), (reg) *tremureală, tremuruș*, (înv) *turtur^{1}*. **2** (Fig) Înfiorare declanșată de o emoție puternică Si: *cutremurare, fior, tremurare* (2), *tremurat^{1}* (2), (reg) *tremurătură* (2). **3** (Îvr; îla) **În ~i** Înfiorat. **4** (Îvr; îlav) **Cu ~** (sau, înv, **~i**) Înfiorat. **5** Clătinare ușoară și repetată a unui lucru, a unei plante Si: *legănare, oscilație, tremurare* (3), (rar) *tremurat^{1}* (3), (îrg) *tremurătură* (3). **6** Mișcare a apei în unduiri ușoare Si: *tremurare* (4), *tremurat^{1}* (4), (îvp) *tremurătură* (4). **7** (Fig) Licărire. **8** (Îrg) Cutremur de pământ Si: (reg) *tremurare* (6), (îvr) *tremurat^{1}* (5). **9** Vibrație a glasului, provocată de o emoție (puternică), de frig etc. Si: *tremurare* (7), *tremurat^{1}* (6), (pop) *tremurătură* (5), (reg) *tremurici* (5). **10** Vibrație a sunetelor executate cu un instrument muzical Si: *tremurare* (8), *tremurat^{1}* (7), (pop) *tremurătură* (6), (reg) *tremurici* (6).

tremura *vi* [At: PSALT. HUR. 96^{v}/18 / V: (înv) ***trăm~***, ***~mora***, ***~ula***, (reg) ***trămbu~***, ***trâmbu~***, ***trâm~***, ***~mbu~***, ***trimbu~***, ***trim~*** / Pzi: *tremur* / E: ml ***tremulare***] **1** (D. ființe sau d. părți ale corpului lor; de obicei udp „de", care arată cauza) A face mișcări involuntare, bruște și repetate, provocate de frig, de frică, de oboseală, de o boală etc. Si: (reg) *a turtura*. **2** (Pfm; îe) **A-i ~ cuiva dinții în gură** sau (reg) **a ~ în dinți** A clănțăni (1). **3** (Reg; îe) **A ~ după bani** A fi lacom de bani. **4** (Reg; îae; șîe **a-i ~ cuiva mâna**) A fi zgârcit. **5** (Mai ales d. plante, frunze etc.) A face o mișcare (oscilatorie) ușoară și repetată Si: *a se clătina, a se legăna*. **6** (D. ape) A se mișca în unduiri ușoare. **7** (D. lumini, umbre și aer) A se mișca repede și intermitent Si: *a juca, a licări*. **8** (D. pământ) A se zgudui. **9** (D. sunete, melodii) A vibra. **10** (D. glas) A avea variații de ton (din cauza unei emoții, a frigului etc.). **11** (Fig) A fi cuprins de o emoție puternică. **12** (Fig) A se înfiora de spaimă Si: *a se cutremura, a se îngrozi, a se înspăimânta*. **13** (Îe) **A-i ~ cuiva sufletul** sau **a ~ sufletul în cineva** A-i fi teamă. **14** (Pfm; îe) **A-i ~ cuiva pantalonii** (sau **a ~ ca piftia**) A-i fi foarte frică.

tremurare *sf* [At: DRLU / V: (reg) ***trăm~***, ***trim~*** / Pl: *~rări* / E: ***tremura***] **1-4** Tremur (1-2, 5-6). **5** (Fig) Licărire. **6** (Reg) Tremur (8). **7-8** Tremur (9-10).

tremurat^{1} *sn* [At: ANON. CAR. / Pl: (nob) *~uri* / E: ***tremura***] **1-7** Tremur (1-2, 5-6, 8-10).

tremurat^{2}***, ~ă*** *a* [At: GOGA, POEZII, 116 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tremura***] **1-5** Tremurător (1-3, 5, 7). **6** (D. linii, scris etc.) Cu sinuozități.

tremuratic, ~ă *a* [At: BELDIMAN, N. P. II, 48/22 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***tremura*** + *-(a)tic*] (Îvr) Tremurător (1).

tremurăcios, ~oasă *a* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***tremura*** + *-(ă)cios*] (Înv) **1-2** Tremurător (1, 7).

tremurător, ~oare [At: ANON. CAR. / Pl: *~i, ~oare* / E: ***tremura*** + *-(ă)tor*] **1** *a* (D. ființe sau d. părți ale corpului lor) Care tremură (1) Si: *tremurat^{2}* (1), *tremurând* (2), (îvr) *tremuratic* (1), (înv) *tremurăcios* (1), *tremuros* (1). **2** *a* (Fig) Cuprins de o emoție puternică Si: *cutremurat, înfiorat, tremurând* (4), (reg) *tremurat^{2}* (2). **3** *a* (Mai ales d. plante, frunze) Care se clatină (ușor) Si: *tremurat^{2}* (3), *tremurând* (6). **4** *a* (D. ape) Care se unduiește ușor Si: *tremurând* (8). **5** *a* (D. lumini, astre, aer etc.) Care se mișcă (repede și intermitent) Si: *licăritor, sclipitor, pâlpâitor, tremurat^{2}* (4), *tremurând* (10). **6** *a* (D. sunete, melodii) Care vibrează Si: *tremurând* (12). **7** *a* (D. glas, vorbe) Care are variații de ton (din cauza unei emoții, a frigului etc.) Si: *nesigur, șovăielnic, tremurat^{2}* (5), *tremurând* (14), (înv) *tremurăcios* (2). **8** *sf* (Pop) Plantă erbacee perenă din familia gramineelor, cu flori hermafrodite, verzui sau purpurii, dispuse în spiculețe care se leagănă când adie vântul și care crește prin pășuni, tufișuri și poieni Si: (reg) *berbecuț, fâlfâitoare, iarba-cucului, iarba-iepurelui, iarbă-tremurătoare, lacrimile-lui-Christos, lacrima-miresei, măzăriche, parangin, parasin, ploșnicioară, ploșnițar, semincioare, tremurici* (11) (*Briza media*). **9-15** *av* Tremurând (1, 3, 5, 7, 9, 11, 13).

tremurătură *sf* [At: ANON. CAR. / V: (înv) ***trăm~***, (reg) ***trâm~*** / Pl: *~ri* / E: ***tremura*** + *-(ă)tură*] **1-6** Tremur (1-2, 5-6, 9-10). **7** (Reg) Sinuozitate.

tremurând, ~ă *av, a* [At: NEGRUZZI, S. I. 28 / V: (reg) ***~rind*** / Pl: *~nzi, ~e* / E: ***tremura***] **1-14** (În mod) tremurător (1-7) Si: *tremurător* (9-15).

tremureală *sf* [At: MAT. FOLK. 92 / Pl: *~eli* / E: ***tremura*** + *-eală*] (Reg) Tremur (1).

tremurele *sfp* [At: DDRF / E: ***tremura*** + *-el*] (Ban) Piftie.

tremurice *sm* vz ***tremurici***

tremurici, ~ice [At: POLIZU / V: (reg) ***trămuric*** *sn*, ***trăm~*** *s*, ***~ice*** *sm* / Pl: ~ smf, *~uri* sn / E: ***tremura*** + *-ici*] **1** *sn* (Pfm) Tremur (1). **2** *sn* (Reg; ccr) Podoabă de pus în păr, fixată pe o sârmă în spirală, care o face să tremure (5). **3** *sn* (Reg; ccr) Podoabă la pălărie. **4** *sn* (Med; reg) Malarie. **5-6** *sn* (Reg; rar) Tremur (9-10). **7** *sm* (Reg; dep) Om care tremură (1) tot timpul. **8** *sn* (Reg) Piftie. **9** *sm* (Orn; reg) Codroș (5) (*Phoenicurus ochruros*). **10** *sf* (Orn; reg) Codobatură (1) (*Motacilla alba*). **11** *smf* (Bot) Tremurătoare (8) (*Briza media*). **12** *sm* Ciupercă necomestibilă, gelatinoasă, tremurătoare (3), cu spini moi pe fața inferioară, care crește pe pământ și pe trunchiurile^{2} putrede de brazi (*Tremellodon gelatinosum*).

tremurind, ~ă *a* vz ***tremurând***

tremuriș *sn* [At: VLAHUȚĂ, S. A. I, 30 / Pl: *~uri* / E: ***tremura*** + *-iș*] (Pop; rar) Licărire.

tremuriște *sf* [At: GL. OLT. / Pl: *~ti* / E: ***tremura*** + *-iște*] (Reg) Piftie.

tremuros, ~oasă *a* [At: CANTEMIR, IST. 110 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***tremur*** + *-os*] (Înv) Tremurător (1).

tremuruș *sn* [At: SCL 1977, 190 / Pl: ? / E: ***tremura*** + *-uș*] (Reg) Tremur (1).

tren *sn* [At: NEGRUZZI, S. I, 331 / V: (pop) ***trin*** / Pl: *~uri* / E: fr ***train***] **1** Convoi de vagoane de cale ferată legate între ele și puse în mișcare de o locomotivă Si: (îrg) *car-de-foc, ghezăș, tug*, (reg) *mașină*. **2** (Iuz; îs) *~ fulger* Tren (1) care merge cu viteză foarte mare. **3** (Îs) *~ de marfă* (sau *de mărfuri*) Tren (1) format din vagoane destinate transportului de mărfuri Si: *mărfar*. **4** (Îs) *~ petrolier* Tren (1) special amenajat pentru a transporta petrol. **5** (Îs) *~ subteran* Metrou. **6** (Fam; îe) **A scăpa** (sau **a pierde**) **~ul** A pierde o ocazie favorabilă, un prilej, o șansă. **7** (Reg; șîcs *de-a ~ul*) Joc de copii în care se imită mersul și zgomotul trenului (1). **8** Convoi de vehicule cu tracțiune animală sau mecanică, formând o unitate de transport. **9** (Înv, îs) *~ regimentar* Convoi de căruțe sau de camioane care transporta pe front proviziile unui regiment. **10** (Înv; îs) *~ de luptă* Convoi de vehicule care aproviziona cu muniții trupele din linia de luptă. **11** (Înv; îs) *~ de artilerie* Trupe speciale însărcinate cu conducerea echipajelor de artilerie. **12** Ansamblu de dispozitive sau de mașini-unelte care îndeplinesc împreună un anumit rol funcțional, o anumită operație tehnică etc. **13** (Îs) *~ fix* Ansamblu de piese din interiorul cutiei schimbătorului de viteze, format din axul intermediar și pinioanele fixe. **14** (Îs) *~ de laminare* Dispozitiv al mașinilor din filatura de bumbac, care servește la descrețirea și paralelizarea fibrelor și la subțierea produselor intermediare de fabricație. **15** (Îs) *~ de aterizare* Ansamblu de piese (bare de susținere,

roți amortizoare și frâne) care asigură deplasarea (rularea) pe sol a unui avion. **16** (Îs) ~ *de amerizare* (sau *de amerizaj*) Ansamblul organelor care asigură deplasarea pe apă a unui hidroavion la decolare sau amerizare. **17-18** (Îs) ~ *anterior* sau ~ *posterior* Partea de dinainte sau de dinapoi a corpului unui animal (de tracțiune). **19** (Îs) ~ *de roți* Sistem de roți dințate montate pe același arbore. **20** (Rar; cdp fr *train de vie*) Totalitatea elementelor de confort ale unei persoane sau ale unei familii.

trena *vi* [At: ALEXI, W. / Pzi: *~nez* / E: fr ***traîner***] (Liv) **1** (D. acțiuni) A se desfășura cu încetineală Si: *a se lungi*. **2** (Rar; d. lucruri) A zăcea undeva, uitat sau lăsat din neglijență.

trenaj *sn* [At: DN[2] / Pl: ? / E: fr ***traînage***] **1** (Min) Transport minier în care vagonetele sunt trase de un cablu care se înfășoară pe un troliu. **2** (Tlv) Perturbație în funcționarea unor tuburi analizoare care se manifestă sub forma unei cozi în urma părților în mișcare pe imaginea de televiziune.

trenant, ~ă *a* [At: COSTINESCU / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***traînant***] (Liv) **1** (D. acțiuni) Care se desfășoară cu încetineală Si: *monoton*, (pop) *tărăgănat* **(1)**. **2** (Rar; d. lucruri) Care zace undeva, uitat sau lăsat din neglijență. **3** (D. stil) Lânced.

trenar *sm* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i* / E: ***tren*** + *-ar*] (Înv) Soldat sau ofițer care făcea serviciul la un tren regimentar sau la un tren de luptă.

trenard *sm* [At: BRĂESCU, A. 227 / Pl: *~rzi* / E: fr ***traînard***] (Îvr) Soldat care rămâne în urma trupei în marș.

trenă[1] *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~ne* / E: fr ***traîne***] **1** Partea din spate, prelungită, a unei rochii, care se târăște pe jos. **2** (Fam; îe) **A duce ~na** (cuiva) A urmări pretutindeni (adulând pe cineva).

trenă[2] *sf* [At: DN[2] / Pl: *~ne* / E: fr ***train***] **1** Viteză cu care aleargă concurenții într-o cursă atletică, ciclistă etc., imprimată de sportivii din frunte. **2** (Îe) **A duce ~na** A conduce plutonul concurenților într-o cursă sportivă, imprimându-i un anumit ritm. **3** (Îae) A fi în frunte. **4** (Îs) *~ falsă* Inițiativă aparentă a unui atlet sau a unui ciclist, în scopul derutării adversarilor din cursă.

trenbiță *sf* vz ***trâmbiță***

trenc *sn* vz ***trinc***

trencănit, ~ă *a* vz ***trincănit***

trenchea *sfa* [At: H I, 5 / E: ***trenchi***] (Mol) Dans popular nedefinit mai îndeaproape.

trenchea-flenchea *i, smf* vz ***tranca-fleanca***

trenche-flenche *i, smf* vz ***tranca-fleanca***

trencherisi *vt* [At: SĂGHINESCU, V. 73 / Pzi: *~sesc* / E: ***trenchi*** + *-arisi* cf ger *trinken*] (Trs) A ciocni paharele înainte de a bea.

trencheș, ~ă *a* [At: VAIDA / V: (reg) ***troncoș*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***trenchi*** + *-eș*] (Trs) **1** Amețit de băutură Si: *beat*, (pop) *cherchelit*. **2** Prost.

trenchet *sn* vz ***trinchet***

trenchi *sn* vz ***trinc***

trenchia *sf* vz ***trinc***

trenchina *sfa* [At: VARONE, D. 151 / E: ***trenchi*** + *-ină*] (Olt; Mol) **1** Horă pentru flăcăi, cu ritm rapid și săltăreț. **2** Dans popular nedefinit mai îndeaproape.

trenchine *sfp* [At: LEXIC REG. II, 104 / E: ***treanc*** + *-ină*] (Reg) Corpuri străine rămase în grâul treierat[2] Si: *resturi*.

trenchiri *smp* vz ***tregher***

trenci[1] *sn* [At: DLR / Pl: *~uri* / E: eg ***trench***(coat)] Pardesiu cu croială de obicei raglan, făcut dintr-o țesătură specială, impermeabilă Si: *trencicot*.

trenci[2] *v* vz ***trăcni[2]***

trencicot *sn* [At: CĂLINESCU, C. N. 17 / S și: *trench-coat, trenchcoat* / Pl: *~uri* / E: eg ***trenchcoat***, fr ***trench-coat***] Trenci[1].

trencimal *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: ns cf ger *Schemel* „scăunel"] (Reg) Piesă asemănătoare perinocului, legată cu fier la sănioi.

trend *sn* [At: DN[3] / Pl: *~uri* / E: eg ***trend***] **1** (Ecn; agm) Evoluție a pieței, a comerțului. **2** (Blg) Tendință evolutivă (observabilă mai ales statistic).

trende *sfp* vz ***trante***

trening *sn* [At: SEBASTIAN, T. 11 / Pl: *~uri* / E: eg ***training***] (Agm) **1** Îmbrăcăminte (sportivă) alcătuită din bluză și pantaloni de tricot. **2** Antrenament **(1)**. **3** Instrucție. **4** Curs de pregătire sau de reciclare a angajaților dintr-un anumit domeniu.

trenit *sn* vz ***trăsnet***

trenograf *sn* [At: DN[3] / Pl: *~e* / E: ctm ***tren***(o) + ***graf***(ie)] Aparat pentru înregistrarea automată a mișcării trenurilor.

trenteală *sf* vz ***trânteală***

trențar *sm* vz ***zdrențar***

trențăros, ~oasă *a* vz ***zdrențăros***

trențeros, ~oasă *a* vz ***zdrențăros***

trențios, ~oasă *a* vz ***zdrențos***

trențos, ~oasă *a* vz ***zdrențos***

trențui *v* vz ***zdrențui***

trențuire *sn* vz ***zdrențuire***

trențuit, ~ă *a* vz ***zdrențuit***

trențura *v* vz ***zdrențui***

trențuros, ~oasă *a* vz ***zdrențăros***

trenui *vr* [At: GLOSAR REG. / Pzi: 3 *~ește* / E: ger ***trennen*** „a se despărți, a se desface"] (Reg; d. piese) A avea joc.

trenuleț *sn* [At: DLR / Pl: *~e* / E: ***tren*** + *-uleț*] **1-2** (Șhp) Trenuț **(1-2)**. **3** Trenuț **(3)**.

trenușor *sn* [At: CIAUȘANU, V. 53 / V: (pop) ***trin~*** / Pl: *~oare* / E: ***tren*** + *-ușor*] **1-2** (Pop; șhp) Trenuț **(1-2)**.

trenuț *sn* [At: DL / Pl: *~uri* / E: ***tren*** + *-uț*] **1-2** (Șhp) Tren **(1)** (mic) Si: *trenuleț* **(1-2)**, (pop) *trenușor* **(1-2)**. **3** Tren **(1)** de linie îngustă Si: *trenuleț* **(3)**.

trenzeluță *sf* vz ***trânzeluță***

treon *sn* vz ***trior***

trepan *sn* [At: POLIZU / V: (rar) ***trap~*** / Pl: *~e* / E: fr ***trépan***, it ***trapano***] **1** Instrument de chirurgie în formă de sfredel, folosit la trepanații. **2** (Med; pex) Operație făcută cu trepanul **(1)**. **3** Instrument de sculptură, folosit pentru a face perforații adânci în piatră și în marmură. **4** (Înv) Sapă mare, de tip daltă, întrebuințată la forarea găurilor de sondă. **5** Instrument de gravură.

trepana *vt* [At: CADE / Pzi: *~nez* / E: fr ***trépaner***] (Med) A efectua o trepanație.

trepanare *sf* [At: M. D. ENC. 954 / Pl: *~nări* / E: ***trepana***] (Med) **1** Efectuare a unei trepanații. **2** Trepanație.

trepanație *sf* [At: ALEXI, W. / V: (înv) *~iune* / Pl: *~ii* / E: fr ***trépanation***] (Med) Intervenție chirurgicală constând în executarea, cu ajutorul trepanului **(1)**, a unei deschideri în oasele craniului, pentru extirparea anumitor tumori, cheaguri de sânge etc. Si: *trepanare* **(2)**.

trepanațiune *sf* vz ***trepanație***

trepasa *vi* [At: HELIADE, O. I, 393 / V: (înv) ***trăp~*** / Pzi: *~sez* / E: fr ***trépasser***, it ***trapassare***] (Itî; rar) **1** A muri. **2** A traversa **(1)**.

trepăd *sn* vz ***treapăd***

trepăda [At: N. COSTIN, LET II, 153/3 / V: (îvr) ***trăpeda***, ***~eap~***, ***~peda***, (reg) ***trăbă~***, ***~ăta***, (îrg) ***trăp~*** / Pzi: *trepăd, treapăd* / E: ml ***trepidare***] (Pop) **1** *vi* (D. persoane) A umbla repede și fără astâmpăr de colo până colo. Si: *a se agita, a se frământa, a se zbuciuma*. **2** *vi* (D. cai) A merge la trap[1] **(5)**. **3** *vt* (C. i. calul) A face să meargă la trap[1] **(5)**. **4** *vi* A avea diaree **(1)**.

trepădar, ~ă *a* [At: H XII, 25 / Pl: *~i, ~e* / E: ***trepăda*** + *-ar*] (Reg; d. cai) Trepăduș **(4)**.

trepădare *sf* [At: DRLU / V: (înv) ***trăp~*** / Pl: *~dări* / E: ***trepăda***] (Pop) **1** Umblet iute și fără astâmpăr de colo până colo Si: *zbuciumare*, (pop) *trepădat* **(1)**, *trepădătură* **(1)**. **2** (Med) Diaree **(1)**.

trepădaș, ~ă *a* [At: H X, 465 / Pl: *~i, ~e* / E: ***trepăda*** + *-aș*] (Reg; d. cai) Trepăduș **(4)**.

trepădat *sn* [At: LB / Pl: *~uri, ~e* / E: ***trepăda***] (Pop) **1** Trepădare **(1)**. **2** (Med) Diaree **(1)**.

trepădător, ~oare [At: ANON. CAR. / V: (îvr) *~ped~*, (îrg) ***trăp~***, (reg) ***~ebăd~***, (înv) *~păzătoare sf* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***trepăda*** + -(*ă*)*tor*] **1-2** *smf, a* (Pop) (Persoană) care treapădă **(1)**. **3** *sm* (Îvr) Persoană care strângea

dările Si: (înv) *taxidar*. **4** *smf* (Reg) Persoană care strânge darurile la nuntă. **5** *smf* (Reg) Vornicel. **6** *smf* (Reg) Paharnic. **7** *smf* (Reg) Nuntaș. **8** *sf* (Reg) Bucătăreasă la nuntă. **9** *sf* (Reg) Plantă erbacee cu rădăcina fibroasă, cu tulpini ramificate, cu frunze opuse, pețiolate, cu flori mici, verzui și cu fructe capsule, folosită pentru proprietățile ei laxative Si: (reg) *brei, brie, buruiană-câinească, mustătoare, slăbănog* (*Mercurialis annua*). **10** *sf* (Bot; reg) Brei (**1**) (*Mercurialis perennis*). **11** *sf* (Bot; reg) Lobodă (*Chenopodium album*).

trepădătură *sf* [At: ANON. CAR. / V: (înv) ***trăp~*** / Pl: *~ri* / E: ***trepăda*** + -(*ă*)*tură*] (Pop) **1** Trepădare (**1**). **2** (Med) Diaree (**1**).

trepăduș, ~ă [At: VLAHUȚĂ, O. A. 207 / V: (înv) ***trăp~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***trepăda*** + *-uș*] **1** *sm* (Pop) Persoană fără astâmpăr, care aleargă încoace și încolo, agitându-se (pentru treburile altora). **2** *sm* (Pop) Persoană fără personalitate și demnitate, care se pune în serviciul altuia, pentru treburi mărunte, adesea înjositoare. **3** *sm* (Olt) Piciorul porcului. **4** *a* (Reg; d. cai) Care merge la trap[1] (**5**) Si: (reg) *trepădar, trepădaș*.

trepădușie *sf* [At: IORDAN, L. R. A. 178 / Pl: *~ii* / E: ***trepăduș*** + *-ie*] (Pop; rar) **1-2** Faptă de trepăduș (**1-2**).

trepăta *v* vz ***trepăda***

trepăzar *sm* vz ***trapezar[1]***

trepăzare *sf* vz ***trapezare***

trepăzătoare *sf* vz ***trepădător***

trepcă *sf* vz ***pretcă***

trepeda *v* vz ***trepăda***

trepedător *sm* vz ***trepădător***

trepegior *av* vz ***trepezior***

trepenit, ~ă *a* [At: ALR I. 1090/100 / Pl: *~iți, ~e* / E: ns cf *terpeni*] (Reg; d. urechi) Clăpăug (**4**).

trepepnic *sn* vz ***trepetnic***

trepeti *vt* [At: ALR SN IV h 1113/346 / Pzi: *~tesc* / E: ns cf ucr **трепетати** „a tremura"] (Reg) A bătători mămăliga.

trepetin *sn* vz ***terebentină***

trepetnic *sn* [At: PARACLIS (1639), 260 / V: (înv) ***~pepn~, ~pn~ tripeln~*** / Pl: *~ice* / E: slv **трепетьникъ**] **1** (Înv) Carte populară care cuprinde preziceri făcute pe baza interpretării unor mișcări involuntare, convulsive pe care le au uneori pleoapele, buzele sau alte părți ale corpului omenesc. **2** (Înv; ccr) Prezicere din trepetnic (**1**). **3** (Îvr; îf *tripelnic*) Calendar (**3**).

trepezare *sf* vz ***trapezare***

trepezenesc, ~ească *a* [At: N. A. BOGDAN, C. M. 160 / Pl: *~nești* / E: ***Trapezunt***] (Rar) Care provine din Trapezunt.

trepezi *v* vz ***strepezi***

trepezior [At: DDRF / V: (reg) ***trăp~, ~pegior, ~pigior*** / Pl: *~oare* / E: ***treapăd*** + *-ior*] **1** *sn* (Pop; hip) Treapăd (**1**) (elegant). **2** *av* (Mol) Repede.

trepici *sn* [At: BARCIANU / Pl: ? / E: pbl ***trei*** + ***pici***(oare)] (Îvr) Trepied (**1**).

trepida *vi* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~dez* / E: fr ***trépider***] **1** (D. obiecte) A vibra puternic, cu oscilații rapide și de mică amploare. **2** (Fig) A se agita sufletește Si: *a fremăta*.

trepidant, ~ă *a* [At: TEODOREANU, M. II, 136 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***trépidant***] **1** (D. obiecte) Care trepidează (**1**). **2** (Fig) Plin de mișcare, de freamăt Si: *agitat, emoționant, palpitant*.

trepidare *sf* [At: PILLAT, P. 46 / Pl: *~dări* / E: ***trepida***] **1** Vibrare puternică, cu oscilații rapide și de mică amploare a unui obiect. **2** (Fig) Trepidație (**2**).

trepidație *sf* [At: IOANOVICI, TEHN. 335 / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***trépidation***] **1** Mișcare vibratorie continuă, în general în direcție verticală, cu amplitudine mică și cu frecvență mare, a unui sistem tehnic[2] (mașină, vehicul etc.) în cursul funcționării lui. **2** (Fig) Agitație sufletească Si: *neastâmpăr, trepidare* (**2**).

trepidațiune *sf* vz ***trepidație***

trepied *sn* [At: COSTINESCU / P: *~pi-ed* / V: (rar) ***trip~*** / Pl: *~e*, (rar) *~uri* / E: fr ***trépied***] **1** Obiect (scaun, suport etc.) cu trei picioare Si: (îvr) *trepici*, (înv) *triped* (**1**), *tripod* (**1**), *tripos*. **2** (Teh) Dispozitiv format din trei picioare articulate, prevăzut la extremitatea de sus cu un stativ pentru fixarea unui aparat topografic, fotografic sau de filmat, pentru susținerea unor instalații, mecanisme etc. Si: (înv) *triped* (**2**).

trepigior *av* vz ***trepezior***

trepnic *sn* vz ***trepetnic***

treponematoză *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ze* / E: fr ***tréponématose***] (Med) Treponemoză (**1**).

treponemă *sf* [At: DN[2] / Pl: *~me* / E: fr ***tréponème***] (Med) Microorganism patogen în formă de spirală, care reprezintă agentul specific al infecției sifilitice (*Treponema pallidum*).

treponemoză *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ze* / E: fr ***tréponémose***] **1** Denumire generică pentru bolile provocate de diferite specii de treponemă Si: *sifilis, spirochetoză, treponematoză*. **2** Boală a găinilor care se manifestă prin paralizia picioarelor și a aripilor.

trepșor *s* vz ***trăpușor***

trept *av* vz ***drept***

trepta *vt* [At: COSTINESCU / Pzi: *~tez* / E: ***treaptă[1]***] (Înv) **1** A dispune în trepte[1] (**1**). **2** (Fig) A avansa într-o ierarhie Si: *a mări, a ridica*. **3** (Fig) A împărți în clase (sociale) Si: *a ierarhiza*.

treptar *sn* vz ***dreptar***

treptare *sf* [At: I. POP. L. 24/17 / Pl: *~tări* / E: ***trepta***] (Înv) **1** Dispunere în trepte[1] (**1**). **2** (Fig) Avansare într-o ierarhie Si: *gradație, mărire*, (înv) *treptelnicire*. **3** (Fig) Împărțire în clase sociale Si: *ierarhizare*.

treptat, ~ă [At: MAIORESCU, CR. I, 107 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***treaptă[1]*** + *-at*] **1-2** *a, av* (Care se realizează, evoluează) încetul cu încetul, în etape Si: *gradat, progresiv*, (înv) *treptelnicește, treptiș*. **3** *a* (Pex) Care se manifestă din ce în ce mai pronunțat, mai evident Si: (înv) *treptelnic*.

trepte *sf* vz ***treaptă[1]***

treptelnic, ~ă *a* [At: (a. 1835) URICARIUL VIII, 125 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***treaptă[1]*** + *-elnic*] (Înv) Treptat (**3**).

treptelnicește *av* [At: EPISCUPESCU, A. 79/8 / E: ***treptelnic*** + *-ește*] (Înv) Treptat (**2**).

treptelnicire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ns cf *treptelnic*] (Înv) Treptare (**2**).

trepten *sn* vz ***treaptă[1]***

treptiș *av* [At: JAHRESBER. VIII, 204 / E: ***treaptă[1]*** + *-iș*] (Înv) Treptat (**2**).

treptos, ~oasă *a* [At: GL. OLT. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***treaptă[2]*** + *-os*] (Reg; d. pământ) Care este argilos.

treptui *vt* [At: CONACHI, P. 260 / Pzi: *~esc* / E: ***treaptă[1]*** + *-ui*] (Îvr) A așeza în mod gradat Si: *a eșalona, a ordona*.

trept *sm* vz ***treaptă[1]***

treptă *sf* vz ***pretcă***

trepuzan *sn* vz ***trapazan***

tres *sn* [At: ARVINTE, TERM. 172 / V: (reg) ***~ez*** *sn*, ***~ă, ~ezǎ*** *sf* / Pl: ? / E: friulană ***tresse***] (Mol) Lemn care susține ulucul pe care se transportă buștenii de pe munte în vale.

tresă[1] *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~se* / E: fr ***tresse***] **1** Șiret[1] (**1**) din fire de lână, de mătase, de bumbac sau de metal (ori bandă de metal) care se fixează la unele uniforme, pentru a indica anumite distincții, grade militare etc. **2** Șuviță de păr. **3** Parâmă pentru legarea navei, acționând perpendicular pe axa acesteia. **4** Cordon plat obținut prin împletirea mai multor parâme, utilizat pentru confecționarea chingilor de barcă, a sacheților etc. **5** Împletitură cu aceeași țesătură, care se întrebuințează în electrotehnică etc. **6** (Aht) Ornament în formă de împletitură de trei benzi.

tresă[2] *sf* vz ***tres***

tresălta *vi* [At: FILIMON, O. I. 107 / V: (reg) ***trăs~*** / Pzi: *~salt* / E: fr ***tressauter*** (după *sălta*)] **1-3** A tresări (**1, 5-6**).

tresăltare *sf* [At: C. PETRESCU, A. 395 / Pl: *~tări* / E: ***tresălta***] **1-3** Tresărire (**1, 5-6**).

tresăltat, ~ă *a* [At: BĂNUȚ, T. P. 161 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tresălta***] (Rar; d. oameni) Care este exaltat Si: *excentric*.

tresărat, ~ă *a* vz ***tresărit***[2]

tresări *vi* [At: RUSSO. S. 135 / V: (rar) *~seri*, (reg) ***trăs~*** / Pzi: *~sar*, (reg) *~sai*, 3 (reg) *treasără* / E: fr ***tressaillir*** după ***sări***] **1** A face o mișcare bruscă, involuntară și spontană, provocată de o emoție puternică și neașteptată, de obicei de bucurie, de spaimă etc. Si: *a tresălta* (**1**), (pop) *a răsări*[1], (reg) *a trăcni*[1]. **2** (Mai ales d. mușchii feței) A se mișca involuntar. **3** A face mișcări bruște și involuntare în somn Si: (reg) *a trăscări* (**7**). **4** A se trezi brusc din somn sau dintr-o stare de somnolență, de apatie, de neatenție etc. **5** (D. inimă) A-și accelera și intensifica bătăile din cauza unei emoții Si: *a tresălta* (**2**), *a zvâcni*. **6** (Fig) A se mișca ușor și brusc Si: *a se clătina, a sălta, a tresălta* (**3**). **7** (Fig; d. ape) A forma valuri, unde. **8** (Fig; d. voci, sunete, țipete etc.) A răsuna brusc, pe neașteptate.

tresărire *sf* [At: COSTINESCU / V: (reg) ***trăs~*** / Pl: *~ri* / E: ***tresări***] **1** Mișcare bruscă, involuntară și spontană, provocată de o emoție puternică și neașteptată, de obicei de bucurie, de spaimă etc. Si: *tresăltare* (**1**), *tresărit*[1] (**1**), (pop) *răsăreală, tresăritură* (**1**), (reg) *trăscăritură*. **2** Mișcare involuntară a mușchilor feței. **3** Mișcare bruscă și involuntară în somn. **4** Trezire bruscă din somn sau dintr-o stare de somnolență, de apatie, de neatenție etc. **5** Zvâcnire cu putere a inimii din cauza unei emoții Si: *tresăltare* (**2**), *tresărit*[1] (**2**). **6** (Fig) Mișcare ușoară și bruscă Si: *clătinare, săltare, tresăltare* (**3**), *tresărit*[1] (**3**), (pop) *tresăritură* (**2**).

tresărit[1] *sn* [At: GALACTION, O. 102 / E: ***tresări***] **1-3** Tresărire (**1, 5-6**).

tresărit[2]***, ~ă*** [At: COȘBUC, P. I, 251 / V: (reg) ***trăs~, ~rat*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tresări***] (Pop) **1-2** *a, av* (Rar) (Care este) speriat. **3** *a* Țicnit.

tresăritură *sf* [At: DDRF / V: (reg) ***trăs~*** / Pl: *~ri* / E: ***tresări*** + *-tură*] (Pop) **1-2** Tresărire (**1, 6**).

trescă *sf* [At: ALR SN I h 83/36 / V: (reg) ***~eșcă*** / Pl: *~ești* / E: ger ***Dresch*** (maschine)] (Ban) Batoză (**1**).

trescăli *v* vz ***trăscări***

treseri *v* vz ***tresări***

tresfetite *sfp* vz ***trisfetite***

tresfetițe *sfp* vz ***trisfetite***

tresnăt *sn* vz ***trăsnet***

tresnet *sn* vz ***trăsnet***

tresni *v* vz ***trăsni***

tresnit[1] *sn* vz ***trăsnet***

tresnit[2] *sn* vz ***trăsnit***[1]

tresnitor, ~oare *a* vz ***trăsnitor***

trest *sn* vz ***trust***

trestar[1] *sn* [At: H XVIII, 287 / Pl: ? / E: ***trestă*** + *-ar*] (Ban) **1-2** Trestiiș (**1-2**).

trestar[2] *sm* vz ***trăistar***

trestă *sf* vz ***trestie***

trestărie *sf* [At: DR. XI, 62 / Pl: *~ii* / E: ***trestie*** + *-ărie*] (Reg) **1-2** Trestiiș (**1-2**).

treste[1] *sf* vz ***straste***

treste[2] *sf* vz ***trestie***

trestiaș *sn* [At: DR. XI, 73 / P: *~ti-aș* / Pl: ? / E: ***trestie*** + *-aș*] (Reg) **1-2** Trestiiș (**1-2**).

trestică *sf* [At: TEODORESCU, P. P. 455 / Pl: *~ici* / E: ***trestie*** + *-ică*] **1-4** (Pop; șhp) Trestioară (**1-4**).

trestiche *sf* [At: MAT. FOLK. 145 / V: (reg) ***~eșt~*** / Pl: *~ichi* / E: ***trestie***] **1-4** (Reg; șhp) Trestioară (**1-4**).

trestie *sf* [At: PSALT. HUR. 38[r]/8 / P: *~ti-e* / V: (reg) ***trăistă, trăiste, trăis~, trăs~, ~eistă, ~eiste, ~eis~, ~tă, ~te, ~eșt~*** / Pl: *~ii* / E: vsl ***трьстик, тръстик***] **1** Plantă erbacee din familia gramineelor, care crește până la 4 sau 5 m înălțime, cu tulpina rigidă (cu numeroase noduri), cu frunze verzi-albăstrui și cu flori verzi-gălbui, pătate cu violet, dispuse în spice, care crește pe marginea lacurilor sau în ape liniștite și se întrebuințează la împletituri, îngrădituri etc. (*Arundo donax*). **2** (Bot; șîc **~-de-baltă**) Stuf (*Phragmites communis*). **3** (Pop) Om înalt și slab. **4** (Pex) Trestiiș (**1**). **5** (Îc) **~-de-câmp(uri)** sau **~-mică, ~-noduroasă** Plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunze late, cu flori de culoare verde-deschis, violete sau purpurii, care crește prin fânețe, pe margini de păduri și pe malurile râurilor (*Calamagrostis epigeios*). **6** (Îc) **~-de-zahăr** Plantă erbacee din familia gramineelor, cu tulpina înaltă și puternică, cu frunze lungi și înguste, cu inflorescența un panicul, cultivată în țările calde ca plantă industrială, pentru fabricarea zahărului (*Saccharum officinale*). **7** (Îc) **~-de-mare** sau **~-spaniolă, ~-de-India, ~-indiană** Plantă din familia palmierilor, cu tulpina lemnoasă, foarte lungă, subțire și flexibilă, din care se fac bastoane și împletituri (*Calamus rotang*). **8** (Bot; reg; îc) **~-mirositoare** Obligeană (*Acorus calamus*). **9** (Bot; reg; îc) **~-de-tâmet** Scorțișoară (*Cinnamomum zeylanicum*). **10** (Reg; îc) **~-urâta** Algă care se formează la suprafața bălților. **11** (Îvr; fig) Condei (**1**). **12** (Îvr) Așchie ascuțită din tulpina de trestie (**1-2**), folosită ca instrument de tortură. **13** (Bot; reg) Papură (*Typha angustifolia*). **14** (Bot; reg) Mătură (*Sorghum vulgare*). **15** (Fam; îe) **A fi subțire ca o ~** A fi suplu.

trestiet *sn* [At: BARIȚIU, P. A. I, 27 / P: *~ti-et* / E: ***trestie*** + *-et*] (Rar) **1-2** Trestiiș (**1-2**).

trestiiș *sn* [At: BARIȚIU, P. A. II, 606 / P: *~ti-iș* / V: (reg) ***~tiș*** (Pl: *~e*) / Pl: *~uri* / E: ***trestie*** + *-iș*] **1** Desiș de trestie (**1-2**) Si: *trestie* (**4**), (reg) *trestar*[1] (**1**), *trestărie* (**1**), *trestiaș* (**1**), (rar) *trestiet* (**1**). **2** Loc acoperit cu trestie (**1-2**) Si: (reg) *trestar*[1] (**2**), *trestărie* (**2**), *trestiaș* (**2**), (rar) *trestiet* (**2**).

trestioară *sf* [At: CONACHI, P. 262 / P: *~ti-o~* / Pl: *~re* / ***trestie*** + *-ioară*] **1-4** (Șhp) Trestie (**1-2**) (mică) Si: (pop) *trestică* (**1-4**), *trestiuță* (**1-4**), (reg) *tresticше* (**1-4**). **5** (Șîc **~-de-pădure**) Plantă erbacee din familia gramineelor, cu tulpina înaltă, asemănătoare cu trestia (**1**), cu frunze lungi sau răsucite, cu flori alburii sau violacee (*Calamagrostis arundinacea*). **6** (Și îac) Planta *Calamagrostis pseudophragmites*. **7** (Și îac) Planta *Calamagrostis canescens*. **8** (Bot; reg) Iarbă-albă (*Phalaris arundinacea*).

trestios, ~oasă *a* [At: LB / P: *~ti-os* / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***trestie*** + *-os*] (Înv; d. locuri) Pe care crește trestia (**1-2**).

trestiș *sn* vz ***trestiiș***

trestiuță *sf* [At: LB / P: *~ti-u~* / Pl: *~țe* / E: ***trestie*** + *-uță*] **1-4** (Pop; șhp) Trestioară (**1-4**).

tresură[1] *sf* [At: COD. VOR. 136/25 / Pl: *~ri* / E: **tre(me)sură*] (Îvr) Scrisoare.

tresură[2] *sf* vz ***trăsură***

treșcă *sf* vz ***trescă***

treștiche *sf* vz ***trestiche***

treștie *sf* vz ***trestie***

treștior, ~oară *a* vz ***tretior***

trešucheat, ~ă *a* [At: I. CR. XI, 126 / Pl: *~ați, ~e* / E: ns cf *dešucheat*] (Reg) Nebun.

treteevanghel *sn* vz ***tetraevanghel***

tretenie *sf* vz ***stretenie***

treti [At: (a. 1657) GCR I, 173/23 / V: (înv) ***~i*** / E: slv ***третий***] (Înv) **1** *no* Al treilea (**1**). **2** *ain* (Precedă un titlu boieresc) Al treilea în rang.

tretii *ain* vz ***treti***

tretin, ~ă [At: (a. 1650) IORGA, S. D. V, 384 / V: (reg) *st~, ter~, ~eține*, (înv) ***trit~*** / A și: *tretin* / Pl: *~i, ~e* / E: vsl ****третинъ*** (< ***третий*** + *-инъ*) cf bg *третак, третяк*] **1-2** *smf, a* (Îvp) (Animal domestic) care este de trei ani Si: (pop) *tretior* (**1-2**). **3** *a* (Reg; fig; d. oameni) Care este tânăr Si: (reg) *tretior* (**3**). **4-5** *smf, a* (Îrg; fig) (Persoană) bătrână Si: (reg) *tretior* (**4-5**).

tretinaș *sm* [At: (a. 1721) IORGA, S. D. XVI, 375 / Pl: *~i* / E: ***tretin*** + *-aș*] **1-2** (Îvr; șhp) Tretin (**1**) (mic).

tretină *sf* [At: D. BOGDAN, GL. 111 / A și: *tret~* / Pl: *~ne* / E: slv ***третина***, ucr ***третина***] **1** (Înv) Plată anuală pentru închirierea unui vad de moară. **2** (Înv) Amendă pe care o plătea în Evul Mediu, în Moldova, hoțul prins asupra faptului, egală cu a treia parte din valoarea lucrurilor furate. **3** (Mar) A treia parte din ceva. **4** (Mar; pex) Parte din ceva Si: *bucată*.

tretinior, ~oară *a* vz ***tretior***

tretior, ~oară [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***stretini~, stretinor, st~, ~ești~, ~ini~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***tretin*** + *-ior*] **1-2** *smf, a* (Pop) Tretin (**1-2**). **3** *a* (Reg; fig) Tretin (**3**). **4-5** *smf, a* (Reg; fig) Tretin (**4-5**).

tretivanghelie *sf* vz ***tetraevanghelie***

tretrece *v* vz ***petrece***

trețarolă *sf* vz ***terțarolă***

treține *a* vz ***tretin***

treucă *sf* vz ***troacă***

treucuță *sf* vz ***trocuță***

treve *sfp* vz ***trevere***

treveleacă *sf* vz ***tăvălic***

trevelec *sn* vz ***tăvălic***

treveli *v* vz ***tăvăli***

trevelici *sn* vz ***tăvălic***

trevelit *sn* [At: LEXIC REG. 95 / Pl: (nob) *~uri* / E: ***treveli***] (Reg) Tăvălire (**1**).

trevere *sfp* [At: ECONOMIA 12/8 / V: (reg) ***dreve, treve, trebăr*** *sn* / E: ger ***Treber***] **1** (Pop) Resturi de struguri sau de alte fructe care rămân în teasc după stoarcerea mustului, din care se face rachiu Si: *borhot*. **2** (Reg) Rachiu din vin Si: *țuică*. **3** (Pop) Rămășițe fără întrebuințare Si: *resturi*.

trez *sn* vz ***tres***

treză *sf* vz ***tres***

trezeală *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~eli* / E: ***trezi*** + *-eală*] (Îrg) Trezire (**1**).

trezi [At: VARLAAM, C. 280 / V: (îrg) *~zvi* / Pzi: *~zesc* / E: vsl ***трѣзвити*** (***ся***)] **1-2** *vtr* A (se) scula din somn Si: *a (se) deștepta*. **3-4** *vtr* A face să-și revină sau a-și reveni dintr-o stare de amețeală, din leșin etc. **5-6** *vtr* (Fig) A face să-și revină sau a-și reveni dintr-o stare de rătăcire sufletească, din reverie. **7-8** *vtr* A face să-și revină sau a-și reveni din beție. **9-10** *vtr* (Fig) A face să iasă sau a ieși dintr-o stare de letargie, de nemișcare, de inactivitate. **11-12** *vtr* A face să revină sau a reveni la viață Si: *a învia*. **13** *vt* (Îvr) A readuce în actualitate. **14-15** *vtr* A face să devină sau a deveni conștient de realitate, de adevăr Si: *a (se) dumeri, a (se) lămuri*. **16-17** *vtr* A face să se manifeste sau a se manifesta. **18** *vr* (Pop; d. ființe) A veni pe lume Si: *a se naște*. **19** *vr* A se pomeni pe neașteptate cu (sau la) cineva sau undeva ori într-o situație neprevăzută. **20** *vr* (Pop; îe) **Unde te ~zești?** Se spune unui om prea îndrăzneț sau care se comportă nepotrivit. **21** *vr* (Pop; îe) **A se ~ vorbind** A vorbi vrute și nevrute fără să-și dea seama ce spune. **22** *vr* A se afla într-un anumit loc sau într-o anumită stare de când se știe, de când își poate aduce aminte. **23** *vr* (Reg; d. mâncăruri, băuturi, substanțe aromatice) A-și pierde gustul, tăria, aroma Si: *a se răsufla*.

trezie *sf* [At: CANTEMIR, I. I. II, 99 / V: (înv) *~zvie* / Pl: *~ii* / E: ***treaz*** + *-ie*] **1** Stare a celui care nu doarme Si: *veghe*. **2** (Reg; îlav) **Pe ~zvie** Pe nemâncate. **3** (Îvp) Trezire (**1**). **4** (Fig) Stare a celui care este cu mintea limpede. **5** Stare a celui care nu este beat. **6** (Înv) Stare de vioiciune, de agerime. **7** (Înv) Curățenie sufletească Si: *neprihănire*. **8** (Înv) Cumpătare (**11**). **9** (Pop; rar) Abilitate. **10** (Fig) Vigilență.

trezire *sf* [At: (a. 1725) CAT. MAN. I, 333 / V: (înv) *~zvi~* / Pl: *~ri* / E: ***trezi***] **1** Deșteptare din somn Si: *trezit¹* (**1**), (îvp) *trezie* (**3**), (îrg) *trezeală*. **2** (Înv) Judecată limpede. **3** Deșteptare la realitate, la adevăr Si: *conștientizare*, (rar) *trezit¹* (**2**). **4** (Fig) Revenire dintr-o stare de letargie, de nemișcare, de inactivitate Si: *reînviere*. **5** Revenire dintr-o stare de amețeală, din leșin etc. Si: (rar) *trezit¹* (**3**). **6** (Fig) Revenire dintr-o stare de rătăcire sufletească, din visare. **7** Revenire din starea de beție Si: (rar) *trezit¹* (**4**).

trezit¹ *sn* [At: (a. 1619) GCR I, 55/24 / V: (înv) *~zvit* / Pl: *~uri* / E: ***trezi***] **1-4** Trezire (**1, 3, 5, 7**).

trezit², ~ă *a* [At: PISCUPESCU, O. 47/4 / V: (îrg) *~zvit* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***trezi***] **1** (D. persoane) Care este deșteptat din somn. **2** (D. persoane) Care este deșteptat la realitate. **3** (Reg) (Pop; d. mâncăruri, băuturi, substanțe aromatice) Care și-a pierdut din tărie, din gust, din aromă Si: *răsuflat*. **4** (Reg; d. mâncăruri, băuturi) Cu miros greu Si: *descompus*. **5** (Îrg; fig) Învechit. **6** (Îrg; fig) Banal (**1**).

trezorerie *sf* [At: LEG. EC. PL. 178 / Pl: *~ii* / E: fr ***trésorerie***] **1** Administrare a tezaurului public. **2** Oficiu al unui stat unde se păstrează și se administrează tezaurul public.

trezorier *sm* [At: (a. 1847) DOC. EC. 939 / P: *~ri-er* / V: (înv) ***~zur~*** / S și: (înv) *~eso~* / Pl: *~i* / E: fr ***trésorier***] **1** Persoană însărcinată cu administrarea tezaurului unui stat sau a fondurilor unei organizații, unei asociații etc. Si: (înv) *tezaurar* (**1**). **2** Titlu purtat de trezorier (**1**) Si: (înv) *tezaurar* (**2**).

trezurier *sm* vz ***trezorier***

trezvi *v* vz ***trezi***

trezvie *sf* vz ***trezie***

trezvit¹ *sn* vz ***trezit¹***

trezvit², ~ă *a* vz ***trezit²***

tri¹- [At: SCRIBAN, D. / E: fr, lat ***tri-***] Element prim de compunere care semnifică „trei".

tri² *nc, sm* vz ***trei¹***

tria¹ *vt* [At: LEG. EC. PL. 427 / P: *tri-a* / Pzi: *~iez* / E: fr ***trier***] A împărți un grup de obiecte sau de ființe pe categorii, după anumite criterii, separând, alegând Si: *a clasa, a selecționa*.

tria² *no* vz ***treilea***

triac *sn* [At: DEX-S / Pl: *~ace* / E: eg ***triac***] (Elt) Dispozitiv semiconductor care permite circulația curentului electric în ambele sensuri.

triacid *sn* [At: DN³ / E: fr ***triacide***] Substanță chimică care posedă trei funcțiuni acide.

triad *sn* vz ***triadă***

triadă *sf* [At: GHICA, A. 505 / P: *tri-a~* / V: (rar) ***triad*** *sn* / Pl: *~de* / E: fr ***triade***, lat ***trias, -adis***] **1** Reunire de trei elemente care formează împreună o unitate Si: *treime* (**4**). **2** (Muz; rar) Acord de trei sunete. **3** (Chm) Grupă de câte trei elemente cu proprietăți asemănătoare. **4** (Flz) Schemă abstractă hegeliană de explicare a autodezvoltării „ideii absolute", constând din trei trepte: teza, antiteza și sinteza. **5** Ansamblu format dintr-o strofă, o antistrofă și o epodă în poezia greacă. **6** Grupare a trei entități, elemente cu proprietăți asemănătoare. **7** (Lpl) Organizație mafiotă din China.

triagol *sm* vz ***trianglu***

triaj *sn* [At: CADE / P: *tri-aj* / Pl: *~e* / E: fr ***triage***] **1** Stație tehnică de cale ferată în care se garează materialul rulant, se compun și se recompun trenurile de marfă sau de călători. **2** Triere. **3** Serviciu într-un spital unde se înscriu și se repartizează pe secții bolnavii nou internați.

trial¹ *sn* [At: PUȘCARIU, L. R. I, 148 / P: *tri-al* / Pl: *~e* / E: ***trei¹*** după *dual* cf fr ***triel***] **1** (Lin) Număr gramatical, în anumite limbi, care arată că este vorba de trei exemplare din aceeași categorie. **2** (Agm) Proces.

trial² *sn* [At: DEX-S / P: *tri-al* / Pl: *~uri* / E: eg ***trial*** (match)] Meci de selecție.

trialism *sn* [At: DN² / P: *tri-a~* / E: fr ***trialisme***] (Liv) **1** Sistem compus din trei elemente. **2** Unitate alcătuită din trei state care sunt conduse de un singur suveran.

trialunga *sfa* [At: VICIU, GL. / E: ***tri²*** + (de-)***a lunga***] (Reg; îcs) *De-a ~* Joc cu mingea, în care aceasta se bate cu un băț.

triamv *sn* [At: AXINTE URICARIUL, ap. LET. II, 172/7 / Pl: ? / E: ngr ***θρίαμβος***] (Înv) **1** Victorie în război. **2** Întoarcere triumfală din luptă a unui învingător.

triandafiriu, ~ie *a* vz ***trandafiriu***

trianglu *sn* [At: AMFILOHIE, G. F. 103ᵛ/11 / P: *tri-an~* / V: (înv) ***~agol, ~gol, ~gul, ~iun~*** / Pl: *~ri* / E: fr ***triangle***, it ***triangolo***, lat ***triangulum***] **1** (Înv) Triunghi (**1**). **2** Instrument muzical de percuție făcut dintr-o bară cilindrică de oțel îndoită în formă de triunghi, care produce sunete cristaline prin lovire cu o baghetă din același metal Si: (înv) *triunghi* (**4**).

triangol *sn* vz ***trianglu***

triangul *sn* vz ***trianglu***

triangula *vt* [At: ALEXI, W. / P: *tri-an~* / Pzi: *~lez* / E: fr ***trianguler***] A împărți un teren în triunghiuri pentru a-i stabili suprafața.

triangular, ~ă *a* [At: CAIET 72[v]/5 / P: *tri-an~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***triangulaire***] (Înv) Triunghiular (**1**).

triangulare *sf* [At: ALEXI, W. / P: *tri-an~* / Pl: *~lări* / E: ***triangula***] Împărțire a unui teren în triunghiuri pentru a-i stabili suprafața.

triangulație *sf* [At: COSTINESCU / P: *tri-an~* / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***triangulation***] **1** Ansamblu de operații geodezice care au ca scop stabilirea foarte precisă a coordonatelor unui număr de puncte de pe teren, prin intermediul unor triunghiuri ale căror vârfuri sunt aceste puncte. **2** Rețea de triunghiuri stabilită pe teren, care constituie baza oricărei măsurători topografice.

triangulațiune *sf* vz ***triangulație***

triar [At: BĂLĂȘESCU, GR. 56/24 / P: *tri-ar* / V: (înv) ***~iu*** *sn* / Pl: *~e* sn, *~i* sm / E: ***tri***[2] + *-ar*] **1** *sn* (Îvr; îf *triariu*) A treia parte dintr-un întreg. **2** *sm* (Reg) Carte de joc notată cu trei (**2**). **3** *sm* (Reg) Nota trei (**3**).

triari *smp* [At: FM (1861), 71 / E: lat ***triarii***] (Înv) Corp de veterani care forma a treia linie a armatei romane.

triariu *sn* vz ***triar***

trias *s* [At: BARCIANU / P: *tri-as* / E: fr, it ***trias***] (Glg; îvr) **1-2** Triasic (**1-2**).

triasic, ~ă [At: MG I, 118 / P: *tri-a~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***triasique***] (Glg) **1** *sn* Prima perioadă a erei mezozoice, caracterizată printr-o floră în care predomină gimnospermele și printr-o faună de belemniți, lamelibranhiate, crustacee etc. Si: (îvr) *trias* (**1**). **2** *sn* Roci din perioada triasică (**3**) Si: (îvr) *trias* (**2**). **3** *a* Care aparține triasicului (**1**). **4** *a* Care se referă la triasic (**1**).

triașcă *sf* vz ***trașcă***[1]

triatlon *sn* [At: SCÎNTEIA, 1953, nr. 2799 / P: *tri-a~* / S și: *~athl~* / Pl: *~uri* / E: fr ***triathlon***] Concurs sportiv, constând din trei probe diferite, la care participă aceiași concurenți, clasamentul făcându-se prin totalizarea rezultatelor obținute la fiecare probă.

triatlonist, ~ă *smf* [At: DN[2] / P: *tri-a~* / Pl: *~iști, ~e* / E: ***triatlon*** + *-ist*] Sportiv specializat în probele de triatlon.

triatomic, ~ă *a* [At: CADE / P: *tri-a~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***triatomique***] (Chm) Care are molecula formată din trei atomi.

trib *sn* [At: ARISTIA, PLUT. / V: (înv) ***treb*** / Pl: *~uri* / E: lat ***tribus***, fr ***tribu***] **1** Formă de organizare economică și social-politică, caracteristică populațiilor aflate în stadiul de dezvoltare al comunei primitive, constând dintr-o grupare de mai multe ginți sau de familii înrudite, care au limbă și credințe comune, locuiesc pe același teritoriu și se supun autorității unui șef ales. **2** (La unele popoare) Comunitate de oameni organizată pe bază teritorială Si: *neam, seminție*, (înv) *norod*. **3** (Ant) Populația fiecărui district în Roma antică. **4** (Blg) Subdiviziune a familiei, cuprinzând genuri înrudite.

tribadism *sn* [At: DEX-S / E: fr ***tribadisme***] (Med) Lesbianism.

tribal, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tribal***] **1-4** De trib (**1-5**). **5-6** (D. o populație) Care trăiește în triburi (**1-2**).

tribali *smp* [At: M. D. ENC. / E: gr ***τριβαλλοί***] (Înv) Triburi trace din sudul Dunării mijlocii, care s-au stabilit la începutul sec. IV î. Hr., sub presiunea ilirilor, între Munții Balcani și Dunăre.

tribalism *sn* [At: DN[3] / E: fr ***tribalisme***] Organizare socială pe triburi (**1-2**).

tribazic *a* [At: CADE / Pl: *~ici* / E: fr ***tribasique***] (Chm; îs) *Acid* ~ Acid care, prin disociere, pune în libertate trei ioni de hidrogen.

tribo- [At: DN[3] / E: fr, it ***tribo-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1-2** (Produs prin) frecare.

triboanță *sf* vz ***tărăboanță***[1]

triboelectricitate *sf* [At: M. D. ENC. / P: *~bo-e~* / E: fr ***tribo-électricité***] Electrizare produsă prin frecarea a două corpuri dintre care cel puțin unul trebuie să fie dielectric.

tribol *sm* [At: HELIADE, O. I, 387 / Pl: *~i* / E: it ***tribolo***] (Itr) Mărăcine.

tribologic, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***tribologie*** + *-ic*] **1-2** Referitor la tribologie (**1-2**). **3-4** De tribologie (**1-2**).

tribologie *sf* [At: DEX-S / E: fr ***tribologie***, eg ***tribology***] (Fiz) **1** Studiul problemelor de frecare și de uzare a mecanismelor. **2** Știința și tehnologia interacțiunii dintre două suprafețe în contact aflate în mișcare relativă.

triboluminescent, ~ă *a* [At: DN[2] / Pl: *~nți, ~e* / E: drr ***triboluminescență***] Care prezintă triboluminescență.

triboluminescență *sf* [At: DN[2] / Pl: *~țe* / E: fr ***triboluminescence***] Emisie slabă de lumină pe care o prezintă unele substanțe cristaline atunci când sunt sfărâmate sau sparte.

tribombă *sf* vz ***tiribombă***

tribometrie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***tribométrie***] (Fiz) Măsurare a intensității frecării.

tribometru *sn* [At: DEX-S / Pl: *~re* / E: fr ***tribomètre***] (Fiz) Aparat de măsurat forța de frecare.

tribont *sn* vz ***tărăboanță***[1]

tribontă *sf* vz ***tărăboanță***[1]

tribord *sn* [At: GHICA, ap. CADE / V: (înv) *st~* / Pl: *~uri* / E: fr ***tribord***] Partea din dreapta axei de simetrie a unei nave, privind de la pupă spre proră.

tribrah *sm* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i* / E: lat ***tribrachys***, fr ***tribraque***] Picior metric în poezia greco-latină, alcătuit din trei silabe scurte.

tribromură *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ri* / E: fr ***tribromure***] Compus chimic a cărui moleculă conține trei atomi de brom.

tribui *v* vz ***trebui***

tribula *vt* [At: GHEȚIE, R. M. / Pzi: *~lez* / E: lat ***tribulare***] (Îvr) A necăji (pe cineva) Si: *a chinui, a sâcâi*.

tribulare *sf* [At: BARIȚIU, P. A. II, 717 / Pl: *~lări* / E: ***tribula***] (Îvr) Necăjire a cuiva Si: *chinuire, sâcâire*.

tribulație *sf* [At: NEGRUZZI, S. I, 79 / V: (îvr) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***tribulation***] (Liv; mpl) **1** Zbucium sufletesc Si: *agitație, frământare*. **2** Alergătură (**1**). **3** Mâhnire.

tribulațiune *sf* vz ***tribulație***

tribun *sm* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 70/35 / V: (înv) ***~ivun***, (fcr) ***preb~***, ***pr~*** / Pl: *~i* / E: lat ***tribunus***] (Înv) **1** Magistrat roman însărcinat cu funcții militare și civile. **2** (Îs) ~ *militar* Magistrat din Roma antică ce îndeplinea prerogativele de consul. **3** (Îas) Comandant al detașamentului de cavalerie și de infanterie din armata romană. **4** (Șîs ~ *al poporului*) Conducător roman al plebei. **5** (Spc) Comandant de legiune în revoluția românilor ardeleni de la 1848. **6** Reprezentant al unei colectivități care luptă pentru drepturile poporului sau pentru o cauză politică. **7** (Rar) Orator. **8** Membru al tribunatului (**8**) în Franța.

tribunal *sn* [At: SIMION DASC. ap. LET. 93 / V: (reg) ***trăb~***, ***treb~***, ***trebunar***, ***~ar*** / Pl: *~e*, (înv) *~uri* / E: fr, lat ***tribunal***, pn ***trybunał***] **1** For superior care controlează legalitatea și temeinicia sentințelor pronunțate de către judecătorii și care judecă în primă instanță anumite cauze date prin lege Si: *tablă*[1] (**60**). **2** (În vechea organizare judecătorească a țării) Instanță de judecată cu competență generală, intermediară între judecătorie și curtea de apel, care își întindea jurisdicția asupra unui județ. **3** (În vechea organizare judecătorească a țării; îs) ~ *de comerț* (sau *comercial*) Instanță care avea în competența sa rezolvarea litigiilor comerciale. **4** (În vechea organizare judecătorească a țării) ~ *corecțional* Instanță care judeca delictele săvârșite de minori. **5** (Îs) ~ *militar* Instanță specială care judecă infracțiunile săvârșite de militari sau cele care privesc securitatea statului. **6** (Îs) ~ *suprem* Instanță supremă care are în competența sa judecarea anumitor cauze excepționale și care supraveghează activitatea judiciară a tuturor instanțelor judecătorești din țară. **7** Local în care funcționează tribunalul (**1, 5-6**). **8** (Prc) Complet de judecată la un tribunal (**1, 5-6**).

tribunar *sn* vz ***tribunal***

tribunat *sn* [At: VALIAN, V. / Pl: *~e* / E: fr ***tribunat***, lat ***tribunatus***] (Înv) **1-5** Funcția de tribun (**1-5**). **6** Perioada în care și-a desfășurat activitatea un tribun (**1-5**). **7** Unitate de luptători comandată de un tribun

(5) în revoluția românilor ardeleni de la 1848. **8** Adunare politică în Franța, instituită prin constituția din 1789, care discuta legile fără a le vota.

tribună *sf* [At: STAMATI, D. / Pl: *~ne* / E: fr ***tribune***, it ***tribuna***] **1** Platformă înălțată (fixă sau mobilă), pe care stau oratorii în timpul expunerii discursului Si: *estradă*. **2** (Fig) Focar de răspândire a unei idei, a unei teorii. **3** Construcție din lemn, din piatră, din beton etc., cu mai multe rânduri de bănci așezate în amfiteatru, de unde spectatorii pot privi desfășurarea unor festivități, parade, competiții sportive etc. **4** (Prc) Fiecare dintre cele două laturi lungi ale tribunei (**3**), care au vizibilitatea cea mai bună. **5** (Aht) Balcon situat deasupra navelor laterale ale unei biserici. **6** (Aht; îs) *~na orgii* Balcon rezervat orgii sau corului în biserica catolică sau reformată.

tribunician, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / P: *~ci-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***tribunitien***] (Înv) **1-8** Care aparține tribunului (**1-8**) Si: (înv) *tribuniciu* (**1-8**). **9-16** Care se referă la tribun (**1-8**) Si: (înv) *tribuniciu* (**9-16**).

tribuniciar, ~ă *a* [At: DEX / P: *~ci-ar* / Pl: *~i, ~e* / E: ***tribunician*** css] (Înv) **1-6** Privitor la funcția de tribun (**1-5, 8**).

tribuniciu, ~ie *a* [At: ARHIVA I, 753 / Pl: *~ii* / E: lat ***tribunicius***] (Înv) **1-16** Tribunician (**1-16**).

tribut *sn* [At: HR. I, 2/10 / Pl: *~uri* / E: lat ***tributum***, fr ***tribut***] **1** (Înv) Obligație (de regulă bănească) pe care o impunea o putere cuceritoare unui popor învins și care se plătea la date fixe Si: *bir*. **2** (Îrg; îe) **A plăti ~ul morții** (sau **naturii**) A muri. **3** (Înv) Obligație bănească a cetățenilor către stat Si: *bir, impozit*. **4** (Înv) Taxă (**1**). **5** (Fig) Obligație (politico-economică) față de cineva (sau față de un stat) Si: *datorie*. **6** (Fam; îe) **A-și da** (sau **a-și aduce**) **~ul** A contribui la ceva. **7** (Pgn) Contribuție (**1**).

tributal, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf fr, it *tributale*] **1-5** Referitor la tribut (**1, 3-5, 7**). **6** (Îs) *Mod de producție* ~ Mod de producție bazat pe exploatare, cunoscut de o serie de popoare din Asia, Africa și chiar America, apărut în condițiile în care descompunerea comunei primitive a fost urmată de forma patriarhală a robiei.

tributar, ~ă [At: VĂCĂRESCUL, IST. 255 / V: (înv) *~iu* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tributaire***, lat ***tributarius***] **1-4** *smf, a* (Înv) (Persoană, stat) care plătea tribut (**1, 3**). **5** *a* (Înv; pex) Care era supus din punct de vedere economic față de o mare putere. **6** *sm* (Înv) Reprezentant al unei instituții, al unui stat etc., însărcinat cu strângerea tributului (**3**). **7** *a* (Fig) Care datorează cuiva ceva. **8** *a* (Fig) Dependent sub raport ideologic.

tributariu, ~ie *a* vz ***tributar***

tricapel, ~ă *ain* [At: (a. 1821) URICARIUL XI, 269 / E: it ***tre cappelli***] (Înv; îs) *Hârtie* ~ Hârtie de calitate superioară, care avea ca filigran trei pălării.

tricarpelar, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf fr *tricarpelaire*] (Blg; d. gineceu) Format din trei carpele.

tricău *sn* vz ***tricou***

tricefal, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tricéphale***] Care are trei capete.

tricentenar, ~ă [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tricentenaire***] **1** *a* Care durează de trei sute de ani. **2** *sn* Al treilea centenar.

triceps *sm* [At: KRETZULESCU, A. 152/26 / Pl: *~pși* / E: fr ***triceps***] (Atm) Mușchi care, la una dintre extremități, se prinde de os prin trei ligamente unite într-un singur tendon.

triceratops *sm* [At: LTR² / Pl: *~pși* / E: fr ***tricératops***] **1** (Lpl) Gen de reptile fosile din ordinul dinozaurienilor, lungi de 6-8 m, cu craniul înconjurat, în regiunea posterioară, de un guler din plăci cornoase, cu două coarne deasupra orbitelor și cu o protuberanță nazală. **2** Animal care făcea parte din genul triceratopșilor (**1**).

trichel *sn* vz ***tricher***

tricher *sn* [At: (a. 1765) ap. TDRG / V: *~el*, (înv) ***~iu, ~ichilă*** *sf*, (reg) ***trăcherii*** *sfp*, ***trechirie, ~ichirie*** *sf* / Pl: *~e*, (reg) *~uri* / E: ngr ***τρικέρι***] Sfeșnic pentru trei lumânări (întrebuințat de arhierei la serviciul bisericesc).

tricheriu *sn* vz ***tricher***

trichet *s* [At: TURNESCU, MED. OP. 15ʳ / Pl: ? / E: fr ***triquet***] (Îvr) Trocar².

trichiază *sf* [At: BIANU, D. S. / P: *~chi-a~* / Pl: *~ze* / E: fr ***trichiasis***] (Med) Inflamație permanentă a conjunctivei, cauzată de o deviație a genelor spre interior.

trichilă *sf* vz ***tricher***

trichină *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~ne* / E: fr ***trichine***] (Zlg) Vierme parazit care trăiește în intestinul șobolanilor, porcilor, urșilor etc. sau închistat în mușchii acestor animale, putând trece și la om, prin consumarea cărnii de porc infestate (*Trichinella spiralis*).

trichineloză *sn* [At: MDA ms / Pl: *~ze* / E: ns cf *trichinoză*] Trichinoză.

trichinoză *sf* [At: ȘĂINEANU / Pl: *~ze* / E: fr ***trichinose***] Boală parazitară, provocată de trichină omului și unor animale, caracterizată prin tulburări digestive, febră, dureri musculare, etc. Si: *trichineloză*.

trichirie *sf* vz ***tricher***

tricicletă *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~te* / E: ***triciclu*** adaptat după *bicicletă*] Vehicul (pentru copii) cu trei roți, pus în mișcare cu ajutorul unor pedale asemănătoare cu ale bicicletei Si: (rar) *triciclu*.

triciclu *sn* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ri, ~le* / E: fr ***tricycle***] (Rar) Tricicletă.

triclă *sf* [At: ALR SN II h 347/29 / Pl: *~le* / E: nct] (Reg) Orcic.

triclet *a* vz ***treclet***

triclinic *a* [At: DT / Pl: *~ice* / E: fr ***triclinique***] (Mlg; îs) *Sistem* ~ Sistem cristalin caracterizat prin trei axe cristalografice înclinate unele față de altele, asimetrice și de lungimi diferite.

triclinion *sn* vz ***tricliniu***

tricliniu *sn* [At: MARIAN, NU. / V: (înv) ***~nion, ~m*** / Pl: *~ii* / E: lat ***triclinium***, gr ***τρικλίνιον***] (Înv) **1** (La greci și la romani) Încăpere a casei în care se mânca (și care cuprindea trei paturi așezate pe trei laturi ale mesei). **2** (Pex) Sală de mâncare Si: *sufragerie*. **3** (În bazilicile creștine) Sală anexă clădirii principale, în care se primeau pelerinii sau se făceau diverse ceremonii.

triclinium *sn* ***tricliniu***

tricloretilenă *sf* [At: LTR² / E: fr ***trichloréthylène***] (Chm) Lichid incolor, cu miros de cloroform, solubil în apă, neinflamabil, toxic în stare de vapori, utilizat ca solvent, ca agent frigorific, în diverse sinteze etc.

triclorurat, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***trichloruré***] (Chm; d. substanțe chimice, compuși, molecule etc.) În structura căruia s-au introdus, prin clorurare, trei atomi de clor.

triclorură *sf* [At: MACAROVICI, CH. 314 / Pl: *~ri* / E: fr ***trichlorure***] (Chm) Clorură cu trei valențe.

trico¹ *sn* vz ***tricou***

trico²- [At: DN³ / E: it, fr ***trico-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1-2** (Referitor la) păr.

tricocefal *sm* [At: BIANU, D. S. / S și: *~chocephal* / Pl: *~i* / E: fr ***trichocéphal***] (Zlg) Vierme parazit care trăiește în intestinul gros al omului infestat și al calului, hrănindu-se cu sângele lor (*Trichuris trichiura*).

tricocefaloză *sf* [At: DL / Pl: *~ze* / E: fr ***trichocéphalose***] Boală parazitară, provocată de tricocefali omului și unor animale, caracterizată prin anemie, enterită și unele tulburări nervoase.

tricoclazie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***trichoclasie***] Rupere a firelor de păr, de obicei traumatică.

tricofitic, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***trichophytique***] Referitor la tricofiție.

tricofiton *sn* [At: DN² / E: fr ***trichophyton***] Ciupercă parazită care provoacă îmbolnăvirea pielii capului.

tricofiție *sf* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~ii* / E: fr ***trichophytie***] Boală parazitară contagioasă, comună omului și unor animale, produsă de tricofiton, care atacă pielea capului, provocând căderea părului și formarea pe piele de cruste și plăci Si: (pop) *chelbe*.

tricofobie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: ns cf fr *trichophobie*] (Med) Teamă patologică de peri.

tricol *sn* vz ***tricou***

tricolici *sm* vz ***pricolici***

tricologie *sf* [At: DN³ / E: ns cf it *tricologia*] Disciplină medicală care studiază afecțiunile pielii acoperite cu păr.

tricolor, ~ă [At: STAMATI, D. / Pl: *~i, ~e, ~uri* sn / E: fr ***tricolore***, lat ***tricolor, -oris***] **1** *a* Care are trei culori Si: *tricromatic* (2). **2** *sn* Drapel cu trei culori. **3** *sn* (Spc) Drapelul românesc. **4** *sm* (Lpl) Echipă reprezentativă românească din diverse ramuri de sport.

tricom¹ *sm* [At: DEX-S / Pl: *~i* / E: fr ***trichome***] (Bot) **1-2** Perișor (sau solz) crescut pe epiderma unei plante.

tricom² *sn* vz ***tricou***

tricomicoză *sf* [At: DN³ / Pl: *~ze* / E: fr ***trichomycose***] Boală a părului produsă de ciuperci.

tricomonas *sm* [At: DN² / E: fr ***trichomonas***] (Zlg) Gen de protozoare flagelate, cu corpul piriform, parazite la oameni, la unele animale și la unele păsări (*Trichomonas*).

tricomonază *sf* [At: M. D. ENC. / V: ***~noză*** / Pl: *~ze* / E: fr ***trichomonase***, ***trichomonose***] **1** Boală parazitară provocată de tricomonas, care determină avorturi, sterilitate, infecții etc. **2** (Îs) ~ *vaginală* Vaginită caracterizată printr-o secreție abundentă, alb-verzuie, arsuri și mâncărimi.

tricomonoză *sf* vz ***tricomonază***

tricon *sn* vz ***tricou***

triconc *sn* [At: LTR² / Pl: *~uri* / E: fr ***triconque***] (Aht) Plan de biserică în care sunt înscrise trei abside opuse intrării, racordate între ele prin intermediul unui dreptunghi.

triconic, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***triconique***] (D. planul unei biserici) În care sunt înscrise trei abside opuse intrării, racordate între ele printr-un dreptunghi.

tricopter *sn* [At: DEX / Pl: *~e* / E: fr ***trichoptères***] **1** (Lpl) Ordin de insecte caracterizate prin aripile mari acoperite cu peri sau cu mici solzișori, ale căror larve acvatice își construiesc un fel de căsuțe, cilindrice sau conice, din resturi vegetale, nisip și pietricele. **2** (Lsg) Insectă care face parte din ordinul tricopterelor (**1**).

tricord *sn* [At: DEX / Pl: *~uri* / E: fr ***tricorde***] (Muz) Scară diatonică din trei trepte, limitată într-un interval de terță sau de cvartă.

tricorn *sn* [At: GHICA, S. 409 / Pl: *~uri* / E: fr ***tricorne***] Pălărie bărbătească cu borurile îndoite în trei colțuri, care se purta în trecut.

tricot *sn* [At: STAMATI, D. / Pl: *~uri* / E: fr ***tricot***, ger ***Trikot***] **1** Împletitură obținută prin formarea de ochiuri din fire textile și prin înlănțuirea lor. **2** (Pex) Țesătură făcută din fibre textile împletite în ochiuri Si: (îvr) *tricou* (**1**). **3** (Pex) Obiect de îmbrăcăminte făcut din tricot (**2**).

tricota *vt* [At: COSTINESCU / Pzi: *~tez* / E: fr ***tricoter***] **1** A transforma (manual sau mecanic) firele de lână, de bumbac etc. în tricot (**2**). **2** (Pex) A confecționa obiecte (de îmbrăcăminte) prin împletirea în ochiuri a unor fire textile.

tricotaj *sn* [At: COSTINESCU / Pl: *~e* / E: fr ***tricotage***] **1-2** (Înv) Tricotare (**1-2**). **3** Produs (de îmbrăcăminte) obținut prin tricotare (**2**) sau confecționat din tricot (**2**).

tricotare *sf* [At: LM / Pl: *~tări* / E: ***tricota***] **1** Procedeu de transformare (manuală sau mecanică) a firelor de lână, de bumbac etc. în tricot (**2**) Si: *tricotat¹* (**1**), (înv) *tricotaj* (**1**). **2** (Pex) Confecționare a obiectelor (de îmbrăcăminte) prin împletirea în ochiuri a unor fibre textile Si: *tricotat¹* (**2**), (înv) *tricotaj* (**2**).

tricotașă *sf, a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~șe* / E: ***tricota*** + *-aș*] (Mun) **1-2** (Femeie) care tricotează (**2**).

tricotat¹ *sn* [At: DL / Pl: *~uri* / E: ***tricota***] **1-2** Tricotare (**1-2**). **3** (Îs) *Mașină de* ~ Mașină pentru efectuarea tricotajelor (**3**) Si: *tricoteză* (**1**).

tricotat², ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tricota***] (D. obiecte de îmbrăcăminte) Care este obținut prin tricotare (**2**).

tricoter, ~ă *smf* [At: LTR² / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tricoteur***] Muncitor calificat care lucrează la mașinile de tricotat¹ (**3**).

tricoteză *sf* [At: LTR² / Pl: *~ze* / E: fr ***tricoteuse***] **1** Mașină de tricotat¹ (**3**). **2** Femeie care tricotează (**2**) (manual sau mecanic).

tricotin *sn* [At: DEX / V: ***~ă*** *sf* / E: fr ***tricotine***] Țesătură specială folosită pentru taioare și mantouri.

tricotină *sf* vz ***tricotin***

tricotomie *sf* [At: MAIORESCU, L. 132 / S și: *~icho~* / Pl: *~ii* / E: fr ***trichotomie***] (Liv) Diviziune în trei părți, grupe sau specii.

tricou *sn* [At: ȘĂINEANU, D. U. / V: ***trico***, (fcr) ***~ol***, (reg) ***șt~, ~cău, ~om, ~on, ~ov*** / Pl: *~ri* / E: fr ***tricot***, mg ***trikó***] **1** (Îvr) Tricot (**2**). **2** Obiect de îmbrăcăminte din tricot (**2**) de bumbac sau de lână, care acoperă jumătatea de sus a corpului și care se poartă ca o cămașă (mai ales de sportivi) sau ca un maiou. **3** (Spc; îs) ~ *galben* Tricou (**2**) de culoare galbenă care se poartă într-o etapă a unei curse cicliste de către câștigătorul etapei precedente, pentru a fi ușor de remarcat.

tricov *sn* vz ***tricou***

tricozenie *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~ii* / E: nct] (Reg; de obicei lpl) **1** Prostie. **2** Ștrengărie¹ (**3**). **3** Vorbă lipsită de seriozitate Si: *fleac, palavră*.

tricozit, ~ă *a* [At: DLR / Pl: *~iți, ~e* / E: nct] (Reg; d. locuri) Urât.

tricroism *sn* [At: DN³ / P: *~ro-ism* / E: fr ***trichroïsme***] (Fiz) Fenomen produs de un corp care prezintă trei culori distribuite diferit.

tricrom, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***trichrome***] Tricromatic (**1**).

tricromatic, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***tri-¹*** + ***cromatic***] **1** Care se referă la cele trei culori fundamentale Si: *tricrom*, (liv) *tricromic*. **2** Tricolor (**1**). **3** (Fiz; îs) *Sistem* ~ Sistem de reprezentare a culorilor, bazat pe faptul experimental că orice culoare poate fi reprodusă prin amestecul a trei culori fundamentale, mereu aceleași, și care trebuie astfel alese încât nici una să nu poată fi reprodusă prin amestecul celorlalte două.

tricromic, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***tricrom*** + *-ic*] (Liv) Tricromatic (**1**).

tricromie *sf* [At: M. D. ENC. / E: fr ***trichromie***] Ansamblu de procedee fotochimice de reproducere, constând în descompunerea originalului în trei copii corespunzătoare celor trei culori fundamentale, realizându-se trei clișee, care, tipărite succesiv, dau prin suprapunere imaginea policromă a originalului.

trictăr *sn* vz ***trihtăr***

tricter *sn* vz ***trihtăr***

trictrac *sn* [At: EMINESCU, P. L. 106 / S și: *tric-trac* / Pl: *~uri* / E: fr ***trictrac***] (Iuz) **1** Zgomot produs de mișcarea pieselor la unele jocuri (domino, table²). **2-3** Tablă² (**1-2**). **4** Tablă¹ pe care se joacă trictrac (**2**).

tricuspid, ~ă *a* [At: DN² / Pl: *~izi, ~e* / E: fr ***tricuspide***] (Atm) **1** Care are trei vârfuri. **2** (Îs) *Valvulă ~ă* Valvulă a inimii care închide orificiul dintre atriul și ventriculul drept.

tridactil, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tridactyle***] (D. animale) Cu trei degete.

tridegetat, ~ă *a* [At: LINȚIA, P. II, 65 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tri-¹*** + ***deget*** + *-at*] (D. unele specii de păsări) Care au picioarele cu trei degete.

trident *sn* [At: HELIADE, O. II, 31 / V: (înv) ***~dint*** *sn*, ***~dinte, ~dinț*** *sm* / Pl: *~e*, (reg) *~uri* / E: fr ***trident***, lat ***tridens, -ntis***] Furcă cu trei dinți care era considerată în antichitate ca simbol al puterii lui Neptun.

tridimensional, ~ă *a* [At: DN² / P: *~si-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tridimensionnel***] Care are trei dimensiuni.

tridimensionalitate *sf* [At: DN² / P: *~si-o~* / E: eg ***tridimensionality***] Însușirea de a fi tridimensional.

tridimit *sn* [At: CANTUNIARI, L. M. 118 / E: fr ***tridymite***] (Mlg) Silice naturală poliformă, de culoare albă sau gălbuie și sticloasă.

tridinam, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tridyname***] (Bot; d. androceu) Format din șase stamine, dintre care trei sunt mai lungi.

tridint *sn* vz ***trident***

tridinte *sm* vz ***trident***

tridinț¹ *sm* [At: ATILA, P. 136 / Pl: *~i* / E: ***tri²*** + ***dinți***] (Reg) **1** Unealtă de pescuit de forma unei furci cu mai multe brațe, care au la capete cârlige asemănătoare cu cele de la undiță. **2** (Bot) Îngerea (*Selinum carvifolia*).

tridinț² *sm* vz ***trident***

tridrahmă *sf* [At: DN³ / Pl: *~me* / E: gr ***τρίδραχμον***] (Iuz) Monedă de argint greco-macedoneană, valorând trei drahme.

tridreptunghi *sn* [At: MELIK, G. 182 / E: ***tri-***[1] + ***dreptunghi***] (Rar) Triedru (3) dreptunghic.

triea *no* vz ***treilea***

triedru [At: ASACHI, E. III, 240/10 / P: *tri-e~* / Pl: *~re* / E: fr ***trièdre***] 1 *a* Care are trei fețe plane. 2 *sn* Figură geometrică formată din trei semidrepte concurente aflate în planuri diferite. 3 *sn* (Îs) ~ *dreptunghic* Triedru (2) pentru care cele trei semidrepte sunt perpendiculare două câte două Si: *tridreptunghi*.

trielea *no* vz ***treilea***

trienal, ~ă [At: COSTINESCU / P: *tri-e~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***triennal***] 1 *a* Care durează trei ani. 2 *a* Care are nevoie de trei ani pentru a se dezvolta complet sau pentru a se termina. 3 *a* Care este ales pe trei ani. 4 *a* Care are loc din trei în trei ani. 5 *sf* Festival, expoziție care se organizează din trei în trei ani.

trienar *sm* [At: H XII, 598 / P: *tri-e~* / Pl: *~i* / E: ns cf fr *triennal*, lat *triennalis*] (Reg; rar) Cal de trei ani.

trienat *sn* [At: COSTINESCU / P: *tri-e~* / Pl: *~e*, (înv) *~uri* / E: fr ***triennat***] (Rar) Trieniu.

triencheni *v* vz ***trincăni***

trieniu *sn* [At: GHEȚIE, R. M. / P: *tri-e~* / Pl: *~ii* / E: lat ***triennium***] (Rar) Interval de trei ani Si: (rar) *trienat*.

trier[1] *sm* vz ***trierei***

trier[2] *sn* vz ***treier***[1]

trier[3] *sn* vz ***trior***

triera[1] *v* vz ***treiera***[1]

triera[2] *v* vz ***triora***

trierare *sf* vz ***treierare***

trierarh *sm* [At: DEX / P: *tri-e~* / Pl: *~i* / E: fr ***triérarque***] (În Grecia antică) Comandant al unei triere.

trierat *sn* vz ***treierat***[1]

trieraulet *sm* [At: DN[3] / P: *tri-e-ra-u~* / Pl: *~eți* / E: fr ***triéraulète***] (Înv) Cântăreț din flaut care imprima ritmul vâslașilor pe o trieră.

trieră *sf* [At: DN[2] / P: *tri-e~* / Pl: *~re* / E: fr ***trière***] (Rar; în Grecia antică) Triremă.

trierătoare *sf* vz ***treierător***

trierător, ~oare *smf* vz ***treierător***

trierătoriu, ~oare *smf* vz ***treierător***

triere *sf* [At: MIHALE, O. 478 / P: *tri-e~* / Pl: *~ri* / E: ***tria***[1]] Împărțire a unui grup de obiecte sau de ființe pe categorii, după anumite criterii, separând, alegând Si: *clasare, selecționare, triaj* (2).

trierei *smp* [At: POLIZU / P: *tri-e~* / V: (reg) ***trei~***, *~ier sm* / E: ns cf *trei-răi*] (Bot; reg) 1 Trei-răi (*Hepatica nobilis*). 2 Pochivnic (*Asarum europaeum*). 3 (Îc) **~-de-munte** Sisinei-de-munte (*Pulsatilla alba*).

trieri[1] *v* vz ***treiera***[1]

trieri[2] *v* vz ***triora***

trieriș *sn* vz ***treieriș***

trietajat, ~ă [At: DEX-S / P: *tri-e~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tri-***[1] + ***etajat***] Cu trei etaje.

trieteridă *sf* [At: FM (1857), 10 / P: *tri-e~* / Pl: *~de* / E: fr ***triétéride***] (Înv) 1 Perioadă de trei ani în calendarul grecesc. 2 (Lpl) Sărbători care se celebrau din trei în trei ani în Tracia și în Beoția, în cinstea zeului Bachus.

trif *ain* [At: DR. IV, 911 / E: ebr ***trefa***] (Îrg; d. mâncăruri) Care nu e pregătit după ritual.

trifazat, ~ă *a* [At: CIȘMAN, FIZ. II, 487 / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***triphasé***] 1 (D. circuite electrice de curent alternativ) Format din trei circuite interdependente, care nu sunt în legătură de fază unele cu altele Si: *trifazic* (1). 2 (D. mașini electrice) Care funcționează cu un curent electric alternativ trifazat (1) Si: *trifazic* (2). 3 (Rar; d. sisteme fizico-chimice) Trifazic (3).

trifazic, ~ă *a* [At: DN[2] / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***trifazat*** css] 1-2 Trifazat (1-2). 3 (D. sisteme fizico-chimice) Format din trei faze Si: *trifazat* (3).

trifăli *v* vz ***trufăli***

trifălog *sn* vz ***terfelog***

trifășag *sn* vz ***trufășag***

trifelurit, ~ă *a* [At: TDRG / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tri***[2] + ***felurit***] (Rar) Care este de trei feluri.

trifenilmetan *sn* [At: DN[3] / E: fr ***triphénylméthane***] (Chm) Compus derivat din metan, având o mare importanță în industria coloranților.

trifidă *a* [At: GRECESCU, FL. 25 / Pl: *~de* / E: fr ***trifide***] (Bot; d. frunze) Care este împărțită sau despicată în trei părți până la mijlocul lungimii sau lățimii sale.

trifil, ~ă *a* [At: COSTINESCU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***triphylle***] (Bot) 1 Care are trei frunze sau foliole. 2 Cu frunzele grupate câte trei.

trifni *vr* [At: DR. IV, 181 / V: (reg) *~fui* / Pzi: *~nesc* / E: ns cf ger *triefen*] 1 (Reg) A se îmbăta ușor Si: *a se ameți*, (pop) *a se chercheli*. 2 (Mol) A se sminti.

trifnit, ~ă *a* [At: DR. IV, 181 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***trifni***] 1 (Reg) Amețit ușor de băutură Si: *beat*, (pop) *cherchelit*. 2 (Mol) Smintit.

trifoi *sn* [At: BORZA, D. 171 / V: (reg) ***că~***, ***strefoi***, ***tărfoi***, ***târfoi***, ***tili~***, ***tir~***, ***traf~***, ***trăf~***, ***trâf~***, ***tref~*** / Pl: *~uri* / E: ml ***trifolium***] 1 (Și, reg, îc **~-roșu**) Plantă erbacee, din familia leguminoaselor, cu frunzele alcătuite din trei foliole, cu flori purpurii, așezate câte două în vârful tulpinii (*Trifolium alpestre*). 2 (Bot; reg; șîc **~-iepuresc**, **târfoi-mic**) Papanași (*Trifolium arvense*). 3 (Bot; reg; șîc **~-galben**) Trifoiaș (22) (*Trifolium campestre*). 4 (Șîc **~-roșu**, reg, **~-turcesc**, **~-sălbatic**, **~ul-calului**) Plantă erbacee perenă, din familia leguminoaselor, cu lăstari de 70-100 cm înălțime și cu flori purpurii, cultivată ca plantă furajeră de calitate superioară, în zonele cu un climat umed și răcoros Si: (reg) *bujorul-vițelului, capul-dracului, capul-popii, cănăcei, ciucurul-popii, ciucurul-voinicului, luhăr* (*Trifolium pratense*). 5 (Șîc **~-alb**, reg, **~-mărunt**, **~-mare-alb**) Plantă erbacee perenă, din familia leguminoaselor, cu lăstari culcați și cu flori albe, cultivată ca plantă furajeră Si: (reg) *iarba-muncilor, os-viu, poală-albă, trifoiaș* (19) (*Trifolium repens*). 6 (Bot; și, reg, îc **~-frânesc**, **~-unguresc**, **târfoi-mare**, **~pe-șapte-ani**) Lucernă (*Medicago sativa*). 7 (Șîc **~-mărunt**, reg, **~-mănunt**) Plantă erbacee anuală, din familia leguminoaselor, cu inflorescența mică, globuloasă și flori galbene Si: *trifoiaș* (20) (*Medicago lupulina*). 8 (Bot; reg; șîc **~-sălbatic**) Culbeceasă (*Medicago falcata*). 9 (Bot; reg; șîc **~-turcesc**, **~-ișpănesc**) Sparcetă (*Onobrychis viciaefolia*). 10 (Reg; îc) **~-alb**, **~-buhos**, **~-negru** Planta *Trifolium pannonicum*. 11 (Reg; îc) **~-alb**, **~-sălbatic** Planta *Trifolium montanum*. 12 (Reg; îc) **~-alb** Planta *Trifolium ochroleucum*. 13 (Reg; îc) **~-iepuresc** Planta *Trifolium pallidum*. 14 (Reg; îc) **~-mărunt** Planta *Trifolium strepens*. 15 (Bot; reg; îc) **~-amar** sau **~-de-lac**, **~-de-baltă** Trifoiște (4) (*Menyanthes trifoliata*). 16 (Bot; reg; îc) **~ul-caprelor** sau **~-sălbatic** Suliță (*Dorycnium herbaceum*). 17 (Bot; reg; îac) Suliță (*Dorycnium germanicum*). 18 (Bot; reg; îc) **~ul-caprelor** sau **~-căpresc** Sunătoare (*Hypericum maculatum*). 19 (Bot; reg; îc) **~-mare** Sulfină (*Melilotus officinalis*). 20 (Bot; reg; îac) Sulfină (*Melilotus albus*). 21 (Bot; reg; îac) Molotru (*Trigonella procumbens*). 22 (Reg; îc) **~-pietros** Planta *Melilotus dentata*. 23 (Bot; reg; îc) **~-măcriș** sau **~-acru**, **~-iepuresc** Măcriș (*Oxalis acetosella*). 24 (Bot; reg; îc) **~ul-racului** sau **~-galben** Vătămătoare (*Anthyllis vulneraria*). 25 (Bot; reg; îc) **~-de-apă** sau **~-amar** Plutică[1] (*Nymphoides peltata*). 26 (Bot; reg; îc) **~-colțurat** Dungățea (*Tetragonolobus purpureus*). 27 (Bot; reg; îac) Dungățea (*Tetragonolobus Gussoni*). 28 (Reg; îc) **~-puturos** Planta *Anagyris foetida*. 29-30 (Lsg; csc) Trifoiște (1-2).

trifoiaș *sm* [At: TDRG / P: *~fo-iaș* / Pl: *~i* / E: ***trifoi*** + *-aș*] 1-18 (Pop; șhp) Trifoi (1-9) (mic). 19 (Bot; reg; îc) **~-alb** Trifoi (5) (*Trifolium repens*). 20 (Bot; reg; îc) **~-galben** Trifoi (7) (*Medicago lupulina*). 21 (Bot; reg; îc) **~-sălbatic** Culbeceasă (1) (*Medicago falcata*). 22 (Reg) Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunzele despicate în trei lobi și cu flori galbene Si: (reg) *buruiană-de-mărin, buruiană-de-mătrice, fapt, mărină, strânsurea, trifoi* (3), *trifoiță* (*Trifolium campestre*). 23 (Bot; reg) Cunună-albă (*Campanula fenestrellata*). 24 (Reg; îc) **~-de-baltă** Plantă erbacee acvatică, cu frunze

alcătuite din patru foliole și cu rădăcini care se fixează pe fundul apei Si: (reg) *peștișoară* (*Marsilea quadrifolia*).

trifoios, ~oasă *a* [At: ȘINCAI, ap. DR. V, 556 / P: *~fo-ios* / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***trifoi*** + *-oș*] (Bot; îc) **Măcriș-~** Măcriș (**10**) (*Oxalis acetosella*).

trifoiște *sf* [At: DDRF / P: *~fo-iș~* / V: (reg) ***traf~*** / A și: *~ifoi~* / Pl: *~ti* / E: ***trifoi*** + *-iște*] **1** Cultură de trifoi (**1-9**) Si: *trifoi* (**29**). **2** Loc semănat cu trifoi (**1-9**) Si: *trifoi* (**30**). **3** (Reg) Lucerniște. **4** (Șîc **~-de-baltă**) Plantă erbacee, din familia leguminoaselor, cu flori albe-trandafirii, cu frunze compuse din trei foliole, întrebuințată în medicină ca tonic, febrifug și antiscorbutic Si: (reg) *bobul-broaștei, plumânare, plumânea, trei-frați, trifoi* (**15**) (*Menyanthes trifoliata*). **5** (Bot; șîc **~-colțurată, ~-cornurată**) Ghizdei (*Lotus corniculatus*). **6** (Bot) Sovârf (*Origanum vulgare*).

trifoiță *sf* [At: BUJOREAN, B. L. 395 / Pl: *~țe* / E: ***trifoi*** + *-iță*] (Reg) Trifoiaș (**22**) (*Trifolium campestre*).

trifoliat, ~ă *a* [At: ENC. AGR. III, 130 / P: *~li-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***trifolié***] (Bot; d. frunze) Care este alcătuit din trei foliole Si: *trifoliolat*.

trifoliene *sfp* [At: SCÎNTEIA, 1962, nr. 5526 / P: *~li-e~* / E: lat ***Trifolium***] Specii de plante din familia leguminoaselor, cultivate pentru furaj (*Trifolium*).

trifoliolat, ~ă *a* [At: DN³ / P: *~li-o~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ns cf lat *trifolium*] (Bot; d. frunze) Trifoliat.

trifolioză *sf* [At: ENC. VET. 571 / P: *~li-o~* / Pl: *~ze* / E: fr ***trifoliose***] Boală toxică la oi, provocată de consumarea în prea mare cantitate a unor specii de trifoi (**1-9**) sau de alte leguminoase.

trifoloi *sn* [At: (a. 1746) IORGA, S. D. XVII, 201 / V: (înv) ***~logiu*** / Pl: *~oaie* / E: slv ***трєфолон*** cf gr *τροπολόγιον*] (Înv) Carte bisericească cuprinzând slujba sărbătorilor și a sfinților de peste an Si: (înv) *antologhion, prăznicar*.

trifologiu *sn* vz ***trifoloi***

triforiu *sn* [At: M. D. ENC / Pl: *~ii* / E: fr ***triforium***] Tribună îngustă, susținută de coloane subțiri, care înconjură nava centrală în bazilicile romanice și gotice, deasupra nivelului navelor laterale.

trĭftăr *sn* vz ***trihtăr***

trifter *sn* vz ***trihtăr***

triftong *sm* [At: I. GOLESCU, B. 84/18 / S și: *~ftho~* / Pl: *~ngi* / E: fr ***triphtongue***] (Fon) Emisiune în limitele unei singure silabe a trei elemente vocalice cu timbre diferite.

trĭftor *sn* vz ***trihtăr***

trifui *v* vz ***trifni***

trifurca *vtr* [At: DN³ / Pzi: *~furc* / E: fr ***trifurquer***] **1-2** A (se) împărți în trei (ca brațele unei furci) Si: *trifurcație* (**1**).

trifurcare *sf* [At: DN³ / Pl: *~cări* / E: ***trifurca***] Împărțire în trei (ca brațele unei furci) Si: *trifurcație* (**1**).

trifurcat, ~ă *a* [At: GRECESCU, FL. 62 / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***trifurqué***] **1** Cu trei ramuri. **2** Cu trei ramificații.

trifurcație *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***trifurcation***] **1** Trifurcare. **2** Loc unde se trifurcă (**2**) un drum.

trifus *sn* vz ***tifos¹***

trigam, ~ă [At: COSTINESCU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***trigame***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care se căsătorește pentru a treia oară, fără ca în prealabil să fi desfăcut în mod legal celelalte două căsătorii. **3** *a* (D. plante) Care posedă flori masculine, feminine și hermafrodite pe același individ.

trigamie *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~ii* / E: fr ***trigamie***] **1** Situație în care se găsește o persoană trigamă (**2**). **2** Infracțiune comisă de o persoană trigamă (**2**).

trigemelar, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***trigémellaire***] Cu trei gemeni.

trigemen *am* [At: DL / Pl: *~i* / E: it ***trigemino*** după *gemen*] (Atm; îs) *Nerv ~* A cincea pereche de nervi cranieni, care asigură sensibilitatea feței și inervarea mușchilor maxilari inferiori.

trigger *sn* [At: DEX-S / P: *trigăr* / E: eg ***trigger***] **1** Circuit electronic cu două stări distincte, a cărui declanșare se face prin impuls exterior. **2** (Fiz) Triodă cu catod rece, servind ca releu sau ca tub de amortizare. **3** (Blg) Factor declanșator care pune în mișcare un șir de acțiuni și reacțiuni, de minimă contribuție energetică.

triglide *snp* [At: DN³ / E: lat ***triglidae***] **1** Familie de pești osoși, având ca tip rândunica-de-mare. **2** (Lsg) Pește din familia triglidelor (**1**).

triglif *sn* [At: GHICA, S. 652 / V: *~**grif, ~ă** sf* / Pl: *~e* / E: fr ***triglyphe***] Ornament al frizei templelor dorice, de forma unei plăci dreptunghiulare din piatră, cu trei creste în relief, care separă metopele între ele.

triglĭfă *sf* vz ***triglif***

triglos *a* [At: (a. 1807) IORGA, S. D. VII, 308 / Pl: ? / E: ngr ***τρίγλωσσος***] (Îvr) Trilingv (**2**).

trigon *sn* [At: CANTEMIR, IST. 21 / V: (înv) ***treg~, ~on*** / A și: *trig~* / Pl: *~oane*, (rar) *~uri* / E: ngr ***τρίγωνον***, fr ***trigone***] **1** (Înv) Triunghi (**1**). **2** Preparat de patiserie în formă de triunghi, făcut din foi de plăcintă și umplut cu nuci, migdale, carne tocată etc. **3** (Îs) *~ cerebral* Lamă de materie nervoasă, de formă triunghiulară, care (împreună cu corpul calos) face legătura între cele două emisfere ale creierului mare.

trigonal, ~ă *a* [At: ENC. AGR. III, 99 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***trigonal***] (Liv) Triunghiular (**1**).

trigonicesc, ~ească *a* [At: GHEOM.-TRIGON. 130ᵛ/33 / Pl: *~ești* / E: ***trigon*** + *-icesc* cf ngr *τριγωνικός*] (Înv) Triunghiular (**1**).

trigonocéfal *sm* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i* / E: fr ***trigonocéphale***] **1** (Lpl) Specii de șerpi veninoși din familia viperelor, care trăiesc în Asia și în America. **2** Șarpe din specia trigonocefalilor (**1**).

trigonocéfalie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***trigonocéphalie***] (Med) Malformație a craniului care devine triunghiular.

trigonometric, ~ă *a* [At: GEOMETRIA. A. M. 170ʳ/5 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***trigonométrique***] **1** Care ține de trigonometrie (**1**) Si: (înv) *trigonometricesc* (**1**). **2** Privitor la trigonometrie (**1**) Si: (înv) *trigonometricesc* (**2**). **3** (Îs) *Cerc ~* Cerc cu raza egală cu unitatea și cu sensul de măsurare al arcelor invers aceluia al acelor ceasornicului. **4** (Îs) *Funcție ~ă* Fiecare dintre funcțiile sinus, cosinus, tangentă, cotangentă, secantă, cosecantă. **5** (Îs) *Ecuație ~ă* Ecuație în care necunoscutele figurează prin unele dintre funcțiile trigonometrice (**4**). **6** (Îs) *Relații ~ice* Relații în care intervin funcțiile trigonometrice (**4**). **7** (Îs) *Tabelă ~ă* Tabelă matematică în care sunt cuprinse valorile funcțiilor trigonometrice (**4**) elementare pentru anumite argumente ale acestora.

trigonometricesc, ~ească *a* [At: GHEOM.-TRIGON. 189ᵛ/16 / Pl: *~ești* / E: ***trigonometrie*** + *-icesc*] (Înv) **1-2** Trigonometric (**1-2**).

trigonometricește *av* [At: POLIZU / E: ***trigonometricesc***] (Îvr) Conform cu procedeele folosite în trigonometrie (**1**).

trigonometrie *sf* [At: AAT 66ʳ/1 / Pl: *~ii* / E: lat ***trigonometria***, ngr ***τριγωνομετρία***, fr ***trigonométrie***] **1** Ramură a matematicii care studiază proprietățile funcțiilor trigonometrice (**1**), a relațiilor dintre aceste funcții și a relațiilor dintre laturile și unghiurile unui triungi. **2** (Îs) *~ plană* Capitol al trigonometriei (**4**) care se ocupă cu studiul relațiilor ce intervin între laturile și unghiurile triunghiurilor plane. **3** (Îs) *~ sferică* Capitol al trigonometriei (**1**) care se ocupă cu studiul relațiilor dintre laturile și unghiurile triunghiurilor sferice.

trigonometru *sm* [At: COSTINESCU / Pl: *~ri* / E: ***trigonometrie***] (Îvr) Persoană care se ocupă cu trigonometria (**1**).

trigonon *sn* vz ***trigon***

trigrif *sn* vz ***triglif***

trihebdomadar, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf fr *trihebdomadaire*] (Liv) Care apare de trei ori pe săptămână.

trihi *vr* [At: CANDREA, Ț. O. 52 / Pzi: *~hesc* / E: ger ***treffen***] (Reg) A avea aceeași părere, același gând cu cineva Si: *a se potrivi*.

triho- [At: DN³ / E: fr ***tricho-***, it ***trico-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația „în trei".

trihon *sn* vz ***trior***

trihornă *sf* [At: CHEST. II, 337/187 / Pl: ? / E: ns cf *tri-¹* + *horn*] (Reg) Spațiu mic între vatră și peretele din spate la casele vechi țărănești.

trihotomic, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***tricho-tomique***] Împărțit în trei.

trihotomie *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: fr ***trichotomie***] Împărțire în trei părți, grupe sau specii.

trihtăr *sn* [At: MÎNDRESCU, I. G. 96 / V: (reg) ***~ct~, ~cter, ~ift~, trifter, ~iftor, ~ter, ~ipt~, ~ist~, ~istor, ~ișt~*** / Pl: *~e* / E: ger ***Trichter***] (Reg) Pâlnie.

trihtărar *sm* [At: (a. 1791) IORGA, S. D. XII, XXII / Pl: *~i* / E: ***trihtăr*** + *-ar*] (Îvr) **1-2** Tinichigiu (**1-2**).

trihter *sn* vz ***trihtăr***

trii[1] *nc, sm* vz ***trei***[1]

trii[2] *v* vz ***trăi***

triia *no* vz ***treilea***

triile *no* vz ***treilea***

triilea *no* vz ***treilea***

triime *sf* vz ***treime***

triir *sn* vz ***treier***[1]

triira *v* vz ***treiera***[1]

triisprece *nc* vz ***treisprezece***

triisprezece *nc* vz ***treisprezece***

triiță *sf* vz ***treiță***

triizeci *nc* vz ***treizeci***

tril *sn* [At: STAMATI, D. / V: (reg) ***~ă*** *sf* / Pl: *~uri* / E: fr ***trille***] **1** Ornament muzical constând din executarea rapidă (și prelungită), cu vocea sau cu un instrument, a unui sunet de bază cu unul alăturat lui Si: (înv) *tererem* (**1**). **2** (Pex) Sunete produse de unele păsări, cu efect sonor asemănător celui de tril (**1**).

trilat, ~ă *a* [At: FILIMON, O. II, 195 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tril*** + *-at*] (Muz; îvr) Care este executat în triluri (**1**).

trilater *sn* [At: HASDEU, I. C. I, 37 / Pl: *~e* / E: fr ***trilatère***] (Îvr) Triunghi (**1**).

trilateral, ~ă *a* [At: COSTINESCU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***trilatéral***] Care are trei laturi.

trilaterație *sf* [At: DN[3] / E: ns cf fr *trilatération*] Metodă geodezică bazată pe măsurarea laturilor triunghiurilor unei rețele.

trilă *sf* vz ***tril***

trilemă *sf* [At: MAIORESCU, L. 80 / Pl: *~me* / E: ger ***Trilemma***] (Rar) Situație care pune trei alternative, dintre care trebuie aleasă una.

triling, ~ă *a* vz ***trilingv***

trilinguu, ~ă *a* vz ***trilingv***

trilingv, ~ă *a* [At: PUȘCARIU, L. R. I, 228 / V: (înv) ***~ling, ~guu*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***trilingue***] **1** Care vorbește în mod curent trei limbi. **2** Scris în trei limbi Si: (îvr) *triglos*.

trilion *sn* [At: LTR[2] / P: *~li-on* / S și: *~illi~* / Pl: *~oane* / E: fr ***trillion***, ger ***Trillion***] **1** Număr egal cu o mie de miliarde. **2** Număr egal cu un miliard de miliarde. **3** Număr foarte mare, nedefinit.

trilit *sn* [At: DN[3] / Pl: *~uri, ~e* / E: fr ***trilithon***, eg ***trilithe, trilithon***] Monument megalitic format din trei pietre, dintre care două verticale și una transversală.

trillo *sn* [At: DN[3] / E: fr ***trillo***] (Teh) Tanant vegetal.

trilobat, ~ă *a* [At: BARCIANU / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***trilobé***] **1** (Bot; d. organele unor plante) Cu trei lobi. **2** (Aht; d. arcuri, arcade, planuri) În formă de trifoi (**1-9**) sau de crin.

trilobit *sm* [At: BARCIANU / Pl: *~iți* / E: fr ***trilobite***] **1** (Lpl) Clasă de artropode marine fosile, caracteristice erei primare, având corpul divizat în trei părți, atât transversal, cât și longitudinal. **2** Animal din clasa trilobiților (**1**).

trilocular, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf fr *triloculaire*] (Bot; Atm) Divizat în trei loje sau în trei camere.

trilogie *sf* [At: ALECSANDRI, S. 112 / Pl: *~ii* / E: fr ***trilogie***] **1** (Înv) Reunire a trei tragedii antice grecești ale căror subiecte constituie fiecare urmarea celui precedent și care erau prezentate de concurenți la concursurile dramatice. **2** Serie de trei opere literare (dramatice ori epice) sau muzicale, aparținând aceluiași autor, care formează o unitate, având personaje comune și reprezentând de obicei trei momente succesive din viața acestora (ori a urmașilor lor) sau ale căror subiecte sunt legate între ele printr-o idee sau temă comună. **3** Grup de trei idei, formând o unitate.

trilui[1] *vi* [At: CAMILAR, N. I, 117 / Pzi: *~esc* / E: ***tril*** + *-ui*] (Rar) **1** (Muz) A scoate triluri (**1**). **2** (D. păsări) A cânta în triluri (**2**).

trilui[2] *no* vz ***treilea***

trilunar *a* [At: BARCIANU / Pl: *~i, ~e* / E: ***tri-***[1] + ***lunar***] (Iuz) Trimestrial (**3**).

trilunie *sf* [At: URICARIUL V, 28 / V: (înv) ***~iu*** / E: ***tri***[1]***-*** + ***lună*** după *triminie*] (Înv) Trimestru (**1**).

triluniu *sn* vz ***trilunie***

trimaran *sn* [At: DEX-S / Pl: *~e* / E: eg ***trimaran***] (Nav) Ambarcațiune cu trei corpuri legate între ele printr-o punte.

trimăte *v* vz ***trimite***

trimbicer *sm* vz ***trâmbițar***

trimbița *v* vz ***trâmbița***

trimbițaș *sm* vz ***trâmbițaș***

trimbiță *sf* vz ***trâmbiță***

trimbițoi *sn* vz ***trâmbițoi***

trimbura *v* vz ***tremura***

trimembru, ~ă *a* [At: BARCIANU / Pl: *~ri, ~re* / E: ***tri-***[1] + ***membru***] (Rar) Cu trei membre.

trimenie *sf* vz ***triminie***

trimer[1] *sn* [At: DN[2] / Pl: *~e* / E: ger ***Trimer***] **1** Mașină de încărcat materiale granulare sau pulverulente în vehicule, prin aruncare. **2** Bobină folosită în radiofonie.

trimer[2]***, ~ă*** [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***trimère***] **1** *a* (Bot) Care este divizat în trei părți dispuse în triunghi echilateral. **2** *sm* (Chm) Polimer cu greutatea moleculară egală cu triplul greutății moleculare a monomerului polimerizat.

trimes[1] *sm* vz ***trimis***[1]

trimes[2] *sn* vz ***trimis***[2]

trimestral, ~ă *a* vz ***trimestrial***

trimestrial, ~ă *a* [At: BARIȚIU, P. A. III, 458 / P: *~ri-al* / V: (înv) ***~ral*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***trimestriel***] **1** Care ține trei luni. **2** Care trebuie executat în timp de trei luni. **3** Care are loc o dată la trei luni Si: (iuz) *trilunar*.

trimestru *sn* [At: (a. 1837) DOC. EC. 663 / Pl: *~re*, (îvr) *~ri* / E: fr ***trimestre***, lat ***trimestris***] **1** Fiecare dintre perioadele de trei luni consecutive în care este împărțit anul calendaristic Si: (înv) *trilunie, triminie* (**1**). **2** Fiecare dintre cele trei intervale de câte trei luni consecutive în care este împărțit anul școlar. **3** (Înv; nob) Sumă plătită sau primită la sfârșitul unei perioade de trei luni Si: (înv) *triminie* (**2**).

trimete *v* vz ***trimite***

trimetere *sf* vz ***trimitere***

trimetric, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***trimétrique***] (Lit) Referitor la trimetru.

trimetru *sn* [At: ARISTIA, PLUT. / Pl: *~re* / E: gr ***τρίμετρος***, lat ***trimetrus***, fr ***trimètre***] (Lit) Vers antic constând din trei perechi de picioare iambice, fiecare pereche fiind terminată printr-un iamb pur.

triminie *sf* [At: (a. 1814) URICARIUL I, 223 / V: (înv) ***~men~, ~misie*** / Pl: *~ii* / E: ngr ***τριμηνία***] (Înv) **1-2** Trimestru (**1, 3**).

trimioară *sf* [At: H XVII, 62 / Pl: *~re* / E: nct] (Reg) Plantă asemănătoare cu rezeda, cu flori albe.

trimirie *sf* [At: PRAV. COND. (1780), 104 / Pl: *~ii* / E: ngr ***τριμοιρία***] (Înv) Treime (**3**).

trimis[1] *sm* [At: PRAV. 135 / V: (înv) ***trăm~, ~mes*** / Pl: *~iși* / E: ***trimite***] **1** Persoană însărcinată cu o misiune oficială sau cu o sarcină de ordin public Si: *delegat, mesager, sol*, (înv) *poslaneț, poslanic*. **2** (Șîs) *~ extraordinar* Reprezentant diplomatic al unei țări, cu grad imediat inferior ambasadorului. **3** (Bis) Apostol (**1**).

trimis[2] *sn* [At: POLIZU / V: ***~mes***, (înv) ***tremes, trem~*** / Pl: (**3**) *~uri* / E: ***trimite***] **1** (Rar) Trimitere (**1**). **2** (Înv; ccr; îf *tremes*) Scrisoare. **3** (Reg; în superstiții) Vrajă.

trimis[3], ***~ă*** *a* [At: FILIMON, O. I, 115 / Pl: ~*iși*, ~*e* / E: ***trimite***] **1** (D. persoane) Care a primit dispunerea să se ducă sau să fie dus undeva. **2** (D. obiecte, scrisori etc.) Care, prin dispunerea cuiva, este dus, transportat, predat la o anumită destinație Si: *expediat*. **3** (D. vehicule) Care a primit dispunerea să plece cu o destinație precisă. **4** (D. vești, porunci etc.) Transmis prin cineva. **5** (Fam; cu determinări locale; d. persoane) Înjurat. **6** (În superstiții, d. fenomene ale naturii, nenorociri sau evenimente plăcute) Care se arată, se întâmplă, se dezlănțuie prin dispunerea unei divinități, a unei forțe supranaturale etc.

trimisătoriu, ~oare *a* vz ***trimitător***

trimisie *sf* vz ***triminie***

trimite *vt* [At: PSALT. HUR. 121[r]/19 / V: ***~mete***, (îrg) ***trăm~, ~măte***, (înv) ***trămete, treimete, tremete, trem~*** / Pzi: ~*mit*, (îrg) ~*miț*; Ps ~*misei* / E: ml ***tramittere***] **1** (Șîf *trimete*) A dispune ca cineva să se ducă sau să fie dus undeva Si: (îvp) *a mâna*[1]. **2** (Pfm; îe) **A ~ (pe cineva) pe** (sau **în**) **cealaltă lume** (sau **în rai, la moarte**) A omorî. **3** (Pop; îe) **A ~** (pe cineva) **de la coasă la secere** A scăpa (pe cineva) de un rău și a-l face să dea de altul. **4** (Iuz; îe) **A ~** (cuiva) **martori** A provoca (pe cineva) la duel. **5** (Pfm; îe) **A fi** (cineva) **bun să-l trimiți după moarte** Se zice despre un om leneș sau încet la treabă. **6** (Îe) **A ~** (pe cineva) **în judecată** A intenta (cuiva) proces. **7** (Îe) **A ~** (pe cineva) **la închisoare** sau, pop, **la temniță, la ocnă, la sare** A pedepsi (pe cineva) cu închisoarea. **8** (Îe) **A ~** (pe cineva) **în posesia unui lucru** A pune (pe cineva) în posesia unui lucru. **9** (Înv) A elibera (din robie, dintr-o slujbă etc.). **10** (C. i. obiecte, scrisori etc.) A dispune să fie dus, transportat, predat la o anumită destinație Si: *a expedia*. **11** (Reg; îe) **A ~ izmene pe călător** A expedia un lucru printr-o persoană nesigură. **12** A da drumul Si: *a slobozi*. **13** A dispune ca un vehicul să plece cu o destinație precisă. **14** (Înv; fig) A oferi. **15** (C. i. vești, porunci etc.) A transmite prin cineva. **16** (Îe) **A ~** (cuiva) **sănătate** A ura (cuiva) sănătate prin intermediul altcuiva. **17** (În credințele mistice; în legătură cu o divinitate, cu forțe supranaturale etc.; c. i. fenomene ale naturii, întâmplări nefaste sau evenimente plăcute) A face să se arate, să se manifeste. **18** A da indicații cuiva să consulte un text în legătură cu o anumită problemă Si: *a îndruma*. **19** A alege într-un organ de conducere sau într-un organ reprezentativ Si: *a delega*. **20** (Fam; cu determinări locale) A înjura pe cineva.

trimitere *sf* [At: DRLU / V: ***~met~***, (înv) ***trăm~, tremet~*** / Pl: ~*ri* / E: ***trimite***] **1** Dispunere ca cineva să se ducă sau să fie dus undeva Si: (rar) *trimis*[2] **(1)**, (înv) *trimițătură*. **2** (Îs) ~ *în judecată* Intentare de proces. **3** Dispunere ca un obiect să fie dus, transportat, predat la o anumită destinație Si: *expediere*. **4** (Jur; îe) **A casa cu** (sau **fără**) ~ A casa cu (sau fără) înaintarea cauzei în altă instanță de judecată. **5** Transmitere prin cineva a unor vești, porunci, salutări etc. **6** Dispunere ca un vehicul să plece cu o destinație precisă. **7** (Înv; ccr) Scrisoare. **8** Scrisoare (la purtător) prin care un medic sau o instituție recomandă un pacient pentru consult sau tratament unui alt medic sau altei instituții (de obicei specializate). **9** Notă în josul paginii unui text sau la sfârșitul lui, prin care se atrage atenția cititorului asupra unei completări, a unui comentariu sau care indică o carte, o revistă etc. pentru confruntare ori consultare. **10** Referire notată prin „vezi", prin care se indică ceva (un cuvânt, dosar etc.) pentru confruntare sau consultare.

trimitin *sn* vz ***terebentină***

trimițător, ~oare [At: PO 174/9 / V: (înv) ***trem~, tremițătoriu, ~misătoriu, ~iu*** / Pl: ~*i*, ~*oare* / E: ***trimite*** + *-ător*] **1-2** *smf, a* (Înv) (Persoană) care trimite ceva sau pe cineva. **3-4** *smf, a* (Spc) (Persoană) care expediază ceva prin poștă Si: *expeditor*. **5** *a* (Înv) Care este trimis[3] **(6)**.

trimițătoriu, ~oare *smf, a* vz ***trimițător***

trimițătură *sf* [At: PSALT. 160 / V: (înv) ***tremesă~*** / E: ***trimite*** + *-ătură*] (Îvr) Trimitere **(1)**.

trimorf, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: ~*i*, ~*e* / E: fr ***trimorphe***] (D. substanțe sau corpuri) Care prezintă trimorfism.

trimorfism *sn* [At: DN[2] / E: fr ***trimorphism***] Proprietate pe care o au unele substanțe de a cristaliza în trei sisteme diferite.

trimotor *sn, a* [At: CĂLINESCU, E. O. 18 / Pl: ~*oare* / E: fr ***trimoteur***] **1-2** (Șîs *avion* ~) (Avion) cu trei motoare.

trimuchiat, ~ă *a* [At: BARCIANU / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: ***tri-***[1] + ***muchiat***] Care are trei muchii.

trimura *v* vz ***tremura***

trimurare *sf* vz ***tremurare***

trimurti *sn* [At: DN[3] / E: cf fr, it *trimurti*] (Rel) Asociere de cult și de doctrină a celor trei figuri din religiile indice: Buddha, Shiva și Vishnu, ca formă unică de teofanie.

trin *sn* vz ***tren***

trinc *sn* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***tranc, tranchi, trânc, trenc, trenchi, trenchia, ~inchi, ~nci, ~incă*** *sf* / Pl: ~*uri* / E: ger ***trink*** (Imt al lui *trinken*)] (Reg) **1** Ciocnire a paharului cu băutură, atunci când se închină în cinstea cuiva. **2** (Îe) **A da ~** (ori **trenc, tranc, trenchi, trenchia**) sau **a face trenchi** A închina în cinstea cuiva, ciocnind paharele. **3** Țuică slabă, care se obține fierbându-se borhotul după ce s-a scos țuica tare Si: (pop) *basamac*. **4** (Îf *trinci*) Borhot **(1)**. **5** Băutură slabă, făcută din mere, pere sau resturi de struguri, amestecate cu apă Si: (reg) *cighir*. **6** (Îf *trinci*) Mied.

trinca *vi* [At: COSTINESCU / Pzi: ~*nchez* / E: fr ***trinquer***] (Îrg) A închina în cinstea cuiva, ciocnind paharele.

trincă[1] *sf* [At: CADE / Pl: ~*nci* / E: it ***trinca*** „vergă"] (Nav) **1** Pânză pătrată așezată la baza trinchetului **(2)** unei nave cu pânze. **2** Vergă care susține trinca[1] **(1)**.

trincă[2] *sf* vz ***trinc***

trincăni [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 205 / V: (reg) ***~iencheni*** / Pzi: ~*nesc* / E: ger ***trinken***] (Ban) **1** *vr* (Îf *triencheni*) A se ameți de băutură Si: (pop) *a se chercheli*. **2** *vt* A scoate puțin câte puțin vin din butoi, nelăsându-l să se așeze.

trincănit, ~ă *a* [At: CHEST. VIII, 109/2 / V: (reg) ***trăn~, tren~*** / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: ***trincăni***] (Reg) Care este beat Si: (pop) *cherchelit*.

trinchet [At: (a. 1776) URICARIUL XIX, 380 / V: ***tran~***, (înv) ***trânche, tren~, trun~*** *sn* / Pl: ~*uri* sn, ~*eți* sm / E: it ***trinchetto***, fr ***trinquet***] **1** *smn* Trunchi[2] de copac (în special de brad), din care se fac catarge. **2** *smn* (Nav) Catarg de la prora unei nave cu pânze Si: *arbore mic*. **3** *sn* (Nav; îf *tranchet*) Bară de lemn care împiedică lovirea unei nave acostate de o altă navă ori de chei sau care amortizează o asemenea lovitură.

trinchetin *smn* [At: ABC MAR. / Pl: ~*e* sn, ~*i* sm / E: it ***trinchettina***] (Nav) Velă triunghiulară prinsă de trinchet **(2)**, care se ridică pe timp de furtună.

trinchi *sn* vz ***trinc***

trinchist *sm* [At: BUL. FIL. V, 210 / Pl: ~*iști* / E: ***trinc*** + *-ist*] (Arg) Persoană bețivă.

trinci *sn* vz ***trinc***

tringhelt *sn* [At: (a. 1775) MÎNDRESCU, I. G. 96 / Pl: ? / E: ger ***Trinkgeld***] (Înv) Bacșiș **(3)**.

tringhi-linghi *i* vz ***tinghi-linghi***

trinie *sf* [At: BRANDZA, D. 180 / Pl: ~*ii* / E: lat ***Trinia***] Gen de plante glabre care cresc prin pășuni și pe coline calcaroase (*Trinia*).

trinirit *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: ? / E: nct] (Îrg) Post de câte trei zile, pe care îl țineau fetele în prima săptămână după lăsatul secului, ca să se mărite.

trinitar, ~ă [At: ȘINCAI, HR. III, 263/8 / Pl: ~*i*, ~*e* / E: fr ***trinitaire***] (Liv) **1-2** *a* Care se referă la trinitate **(1, 3)**. **3-4** *sm* Trinitarian **(1-2)**.

trinitarian, ~ă [At: M. D. ENC. / P: ~*ri-an* / Pl: ~*ieni*, ~*iene* / E: eg ***trinitarian***, ger ***Trinitarier***] (Liv) **1** *smf* Credincios creștin care acceptă dogma trinității **(1)** Si: *trinitar* **(3)**. **2** *sm* Membru al ordinului călugăresc al Sfintei Treimi Si: *trinitar* **(4)**. **3-4** *a* Care aparține trinitarienilor **(1-2)**. **5-6** *a* Privitor la trinitarieni **(1-2)**.

trinitate *sf* [At: POLIZU / E: lat ***trinitas, -atis***, fr ***trinité***] **1** (În religia creștină) Sfânta Treime Si: *treime* **(5)**. **2** (Pex) Dogmă a Sfintei Treimi. **3** Treime **(4)**.

trinitrat *sm* [At: M. D. ENC. / E: ***tri***[1]***-*** + ***nitrat*** cf fr *trinitré*] (Chm; îs) ~ *de glicerină* Nitroglicerină.

trinitrină *sf* [At: DN³ / Pl: *~ne* / E: fr ***trinitrine***] (Chm) Lichid uleios, folosit ca medicament cu acțiune rapidă de dilatare a arterelor aflate în stare de spasm și de relaxare a musculaturii bronhiilor, intestinului și căilor biliare.

trinitrobenzen *sn* [At: DN³ / E: fr ***trinitrobenzène***] (Chm) Substanță obținută prin nitrarea benzenului.

trinitroceluloză *sf* [At: ENC. TEHN. I, 424 / E: fr ***trinitrocellulose***] (Chm) Fulmicoton.

trinitrofenol *sm* [At: BIANU, D. S. / E: fr ***trinitrophénol***] (Chm) Acid picric.

trinitroglicerină *sf* [At: MDT / E: fr ***trinitroglycérine***] (Chm) Nitroglicerină.

trinitrolocerină *sf* [At: DN³ / E: ns cf fr *trinitroglycérine*] Substanță lichidă explozivă, obținută prin nitrarea glicerinei.

trinitrotoluen *sn* [At: MACAROVICI, D. / P: *~lu-en* / E: fr ***trinitrotoluène***] Substanță solidă, cristalină, de culoare galbenă, obținută din toluen și folosită ca exploziv cu care se încarcă proiectilele de artilerie Si: *tolit*, *trotil*.

trinom *sn* [At: ASACHI, ALGHEBRA, 6ᵛ/26 / V: (înv) *~ă sf* / Pl: *~oame*, (înv) *~e* / E: fr ***trinôme***] Expresie algebrică compusă din trei termeni.

trinomă *sf* vz ***trinom***

trinpăn *sm* [At: BORZA, D. 158 / A: nct / E: nct] (Bot; reg) Iarbă-de-șoaldină (*Sedum acre*).

trinti *v* vz ***trânti***[1]

trinușor *sn* vz ***trenușor***

trio [At: VALIAN, V. / Pl: *~uri*, (rar) *~iuri* / E: it, fr ***trio***] **1** *sn* Grup format din trei interpreți vocali sau instrumentali care execută împreună o compoziție muzicală Si: *terțet* (**1**). **2** *sn* Compoziție (sau parte dintr-o compoziție) muzicală scrisă pentru trio (**1**) Si: *terțet* (**2**). **3** *sn* Partea de la mijloc, mai melodioasă și mai liniștită, a unor compoziții muzicale (de dans). **4** *sn* (Fam) Grup de trei persoane care se află mereu împreună. **5** *a* (Teh; îs) *Laminor* ~ Laminor cu trei cilindri.

trioacă *sf* vz ***troacă***

triocaianic, ~ă *smf, a* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 290ʳ/1 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: slv ***трьокаянъ***] (Înv) **1-2** (Persoană) păcătoasă.

triod *sn* [At: (a. 1588) CUV. D. BĂTR. I, 196/6 / P: *tri-od* / V: (înv) ***~ion*** / Pl: *~uri* / E: slv ***триодь***, ngr ***τριώδιον***] **1** Carte rituală creștină ortodoxă, cuprinzând cântările și rugăciunile din cele zece săptămâni dinainte de Paști. **2** Perioadă de timp cuprinzând cele zece săptămâni dinainte de Paști, în care se citesc rugăciuni din triod (**1**).

triodă *sf* [At: CIȘMAN, FIZ. II, 504 / P: *tri-o~* / Pl: *~de* / E: fr ***triode***] Tub electronic cu trei electrozi.

trioic, ~ă *a* [At: DN³ / P: *tri-o~* / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ns cf fr *trioïque*] (Bot; d. plante) Care formează flori masculine, feminine și hermafrodite pe indivizi diferiți.

triodion *sn* vz ***triod***

triol *sn* vz ***trior***

triola *v* vz ***triora***

triolat[1] *sn* vz ***triorat***[1]

triolat[2]***, ~ă*** *a* vz ***triorat***[2]

triolă *sf* [At: TIM. POPOVICI / P: *tri-o~* / Pl: *~le* / E: ger ***Triole***] (Muz) Triolet (**2**).

trioleină *sf* [At: MACAROVICI, CH. 540 / P: *tri-o~* / E: fr ***trioléine***] Substanță lichidă, uleioasă, incoloră, conținută de grăsimile vegetale și care reprezintă o combinație a acidului oleic cu glicerina.

triolet *sn* [At: ENC. ROM. / P: *tri-o~* / Pl: *~e* / E: fr ***triolet***, ger ***Triolet***] **1** Poezie de opt versuri, de obicei octosilabice, în care primul vers este identic cu al patrulea și cu al șaptelea, iar al doilea cu al optulea. **2** (Muz) Grup de trei note de valoare egală, care se execută în timpul necesar pentru executarea a două dintre ele Si: *triolă*.

triomf *sn* vz ***triumf***

trion *sn* vz ***trior***

triona *v* vz ***triora***

trionix *sm* [At: DN² / P: *tri-o~* / S și: *~nyx* / Pl: *~icși* / E: fr ***trionyx***] Broască țestoasă uriașă din țările calde, deosebit de periculoasă prin mușcătura ei.

trior *sn* [At: BARCIANU / P: *tri-or* / V: (reg) ***trăier***, ***treier***, ***trei~***, ***treon***, ***~er***, ***~hon***, ***~ol***, ***~on***, ***truiel***, ***truier***, ***truiur*** / Pl: *~oare* / E: fr ***trieur***, ger ***Trieur***] **1** Mașină agricolă alcătuită dintr-un ventilator, site și cilindri, folosită pentru separarea de impurități și la sortarea boabelor de cereale, a semințelor de plante oleaginoase etc. Si: (reg) *moară*, *morișcă*, *melc*, *treierar*, *țilindru*, *valț*, *vânturătoare*. **2** (Teh) Dispozitiv folosit pentru separarea, după dimensiuni, a materialelor provenite din concasare.

triora *vt* [At: CONTEMP. 1949, nr. 159, 3/6 / P: *tri-o~* / V: (reg) ***trăiera***, ***treiera***, ***treieri***, ***~iera***, ***~ieri***, ***~ola***, ***~ona***, ***truiela***, ***truiura*** / Pzi: *~rez* / E: ***trior***] A alege separând de impurități sau selecționând boabele, semințele cu ajutorul triorului (**1**) Si: (reg) *a țilindra*.

triorare *sf* [At: LTR² / P: *tri-o~* / Pl: *~rări* / E: ***triora***] Alegere a semințelor, a boabelor prin separarea lor de impurități sau prin selecționarea acestora cu ajutorul triorului (**1**) Si: *triorat*[1].

triorat[1] *sn* [At: UDRESCU, GL. / P: *tri-o~* / V: (reg) ***~olat*** / Pl: *~uri* / E: ***triora***] Triorare.

triorat[2]***, ~ă*** *a* [At: V. ROM. martie 1956, 179 / P: *tri-o~* / V: (reg) ***~olat*** / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***triora***] (D. semințe, boabe) Care a fost dat la trior (**1**).

triorhid *sm, a* [At: DN³ / P: *tri-o~* / Pl: *~izi*, *~e* / E: fr ***triorchide***] **1-2** (Individ) care prezintă triorhidie.

triorhidie *sf* [At: DN³ / P: *tri-o~* / Pl: *~ii* / E: fr ***triorchidie***] (Med) Anomalie constând în prezența a trei testicule la același individ.

triov *sm* [At: BORZA, D. 95 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Tigvă (**1**) (*Lagenaria siceraria*).

trioxid *sm* [At: PONI, CH. 78 / P: *tri-o~* / S și: (rar) *~osid* / Pl: *~izi* / E: fr ***trioxyde***] Compus chimic care conține trei atomi de oxigen în moleculă.

trioză *sf* [At: DN³ / P: *tri-o~* / E: fr ***triose***] (Chm) Monozaharidă cu trei atomi de carbon.

tripaflavin *sn* vz ***tripaflavină***

tripaflavină *sf* [At: NICA, L. VAM. 245 / V: (rar) ***~vin sn*** (S și: *tryp~*) / E: fr ***trypaphlavine***] Substanță chimică cu acțiune antiseptică, utilizată împotriva bacteriilor Si: *acriflavină*.

tripal, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***tripale***] (D. elice) Cu trei pale.

tripalmitină *sf* [At: MACAROVICI, CH. 540 / E: fr ***tripalmitine***] Substanță solidă, incoloră, răspândită în uleiuri vegetale și în grăsimi.

tripanozomă *sf* [At: ENC. AGR. / S și: *~oso~* / Pl: *~me* / E: fr ***trypanosome***] Gen de protozoare flagelate, cu corpul fusiform, parazite în sângele și în țesuturile vertebratelor, cărora le provoacă unele boli.

tripanozomiază *sf* [At: DN³ / P: *~mi-a~* / Pl: *~ze* / E: fr ***trypanosomiase***] **1** Boală provocată de prezența tripanozomei în sânge Si: *boala somnului*.

tripartid, ~ă *a* vz ***tripartit***

tripartism *sn* [At: DN³ / Pl: *~e* / E: fr ***tripartisme***] (Liv) Coaliție guvernamentală formată din trei partide politice.

tripartit, ~ă *a* [At: GRECESCU, FL. 62 / V: (rar) ***~id*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: fr ***tripartite***] **1** Care are trei părți. **2** Care are loc între trei state sau între trei partide. **3** (Îs) *Pact* ~ Convenție încheiată între trei partide sau între trei state.

tripartiție *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***tripartition***] Împărțire în trei părți egale.

tripcă *sf* vz ***pretcă***

tripcea *sm* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: nct] (Mun; dep) Persoană care se ține de fleacuri Si: (pop) *lichea*, *secătură*.

triped *sn* [At: COSTINESCU / Pl: *~e* / E: lat ***tripes***, ***-edis***] (Înv) **1-2** Trepied (**1-2**).

tripelnic *sn* vz ***trepetnic***

triper *sn* [At: CANDREA, F. 222 / E: ger ***Tripper***] (Med; Trs; Mol) Blenoragie.

triperie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***triperie***] Secție a unui abator unde se prelucrează măruntaiele animalelor sacrificate.

tripesnet *s* [At: (a. 1700) BV I, 409 / A: nct / Pl: ? / E: slv ***трепѣснецъ***] (Îvr) Cântec religios compus din trei versete sau strofe.

tripetal, ~ă *a* [At: COSTINESCU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tripétale***] (Bot; d. flori) Cu corola formată din trei petale.

tripicior *sm* [At: CONV. LIT. XXIII, 1058 / E: ***tri***[2] + ***picior***] Mușchi cu tulpini drepte, de culoare verde-gălbuie, ruginie în interior, care crește în păduri, mai ales la munte, la baza copacilor, în tufe mici, pe lemne putrede sau pe stânci (*Tetraphis pellucida*).

tripied *sn* vz ***trepied***

tripitea *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ele* / E: nct] **1** (Mun) Păianjen. **2** (Mol) Ornament în formă de păianjen, făcut cu acul într-un spațiu de împletitură, de broderie sau de ajur.

tripla [At: COSTINESCU / Pzi: *~lez* / E: fr ***tripler***] **1-2** *vtr* A (se) face de trei ori mai mare Si: *a (se) întrei*, (îvr) *a triplica, a triplicălui*. **3** *vt* A face o triplare (**2**).

triplan *sn, a* [At: DN[3] / Pl: *~e* / E: fr ***triplan***] **1-2** (Avion) cu trei rânduri de aripi.

triplare *sf* [At: STANCU, R. A. IV, 331 / Pl: *~lări* / E: ***tripla***] **1** Mărire de trei ori Si: *întreire*, (îvr) *triplicare, triplicație*. **2** Depășire a unui vehicul (de orice fel) de către un autovehicul, atunci când acela este angajat în depășirea unui alt vehicul, oprit sau în mers, dacă prin această manevră se trece peste axa care desparte cele două sensuri de circulație ale drumului.

triplegie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***triplégie***] (Med) Hemiplegie însoțită de paralizia unui membru din partea opusă a corpului.

triplet [At: DL / Pl: *~e* sn, *~eți* sm / E: fr ***triplet***] **1** *smn* Al treilea dintre trei exemplare de același fel. **2** *sn* A treia formă a unor cuvinte care sunt de aceeași proveniență, dar care au intrat în limbă în epoci diferite. **3** *sn* (Fiz) Grup de trei linii spectrale cu frecvențe foarte apropiate. **4** *sn* Grup de trei gemeni. **5** *sn* Obiectiv fotografic compus din trei lentile.

tripletă *sf* [At: CADE / Pl: *~te* / E: fr ***triplette***] **1** Bicicletă cu trei locuri. **2** Grup de trei jucători care fac parte din înaintarea sau din apărarea unei echipe sportive. **3** (Pex) Grup de trei persoane.

triplex *sn* [At: LTR[2] / E: fr ***triplex***] **1** Material transparent alcătuit dintr-o foaie de acetat de celuloză, fixată între două foi de sticlă, întrebuințat ca geam de siguranță. **2** Hârtie groasă formată din trei straturi diferite de materiale fibroase, cel de la mijloc fiind de obicei de calitate inferioară.

triplic *sn* vz ***tîriplic***

triplica *vt* [At: COSTINESCU / Pzi: *triplic* / E: fr ***tripliquer***, lat ***triplicare***] (Îvr) A tripla (**1**).

triplicare *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~cări* / E: ***triplica***] (Îvr) Triplare (**1**).

triplicat *sn* [At: PROT. – POP. N. D. / Pl: *~e* / E: lat ***triplicatus***, fr ***triplicate***, ger ***Triplikat***] Al treilea exemplar al unui act sau al unui document.

triplicație [At: DRLU / V: (înv) *~iune* / Pl: *~ii* / E: lat ***triplicatio, -onis***, fr ***triplication***] (Îvr) Triplare (**1**).

triplicălui *vt* [At: DRLU / Pzi: *~esc* / E: lat ***triplicare***] (Îvr) A tripla (**1**).

triplicitate *sf* [At: COSTINESCU / E: fr ***triplicité***] (Liv) **1** Ceea ce este triplu. **2** Număr întreit. **3** Unitate alcătuită din trei părți identice.

triplopie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***triplopie***] (Med; Fiz) Defect de vedere constând în a vedea întreit imaginea aceluiași obiect.

triplu[1]***, ~ă*** *a* [At: ALECSANDRI, P. III, 215 / Pl: *~li, ~le* / E: lat ***triplus***, fr ***triple***] **1** De trei ori mai mare sau mai mult Si: *întreit*. **2** Alcătuit din trei elemente sau părți (identice sau asemănătoare). **3** (Îs) *~lă legătură* Legătură chimică covalentă, compusă din trei legături de valență simplă. **4** (Îlav) **În ~ exemplar** În trei exemplare.

triplu[2] *sn* [At: DEX-S / E: ***triplu***(salt)] (Spt) Triplusalt.

triplum *sn* [At: DEX / E: lat ***triplum***] (Muz) Voce superioară a unei piese polifonice la trei voci.

triplusalt *sn* [At: DEX / Pl: *~uri* / E: fr ***triple-saut*** după *salt*] (Spt) Probă atletică de săritură în lungime, în care atletul face trei sărituri legate între ele Si: *triplu*[2].

tripod *sn* [At: CANTEMIR, IST. 360 / V: (îvr) ***~iu*** / Pl: *~uri, ~e* / E: ngr ***τριπόδι***] (Înv) **1** Trepied (**1**). **2** (Înv; spc) Scaun de bronz cu trei picioare, frumos arcuite, pe care ședea sibila în timpul oracolelor din templul de la Delfi, închinat zeului Apolo. **3** (Mrn) Macara alcătuită din trei picioare reunite la partea de sus.

tripodie *sf* [At: DN[2] / Pl: *~ii* / E: fr ***tripodie***, ngr ***τριποδία***] Vers compus din trei picioare.

tripodiu *sn* vz ***tripod***

tripol[1] *sm* [At: M. D. ENC. / Pl: *~i* / E: fr ***tripôle***, eg ***tri-pole***] Rețea electrică tripolară.

tripol[2] *sn* vz ***tripoli***

tripolar, ~ă *a* [At: M. D. ENC. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tripolaire***] (D. rețele electrice, circuite electrice, elemente de circuit electric) Care are trei borne de acces spre exterior.

tripoli *sn* [At: ȘĂINEANU, D. U. / V: (îvr) *~ipol* / E: fr ***tripoli***] Sediment de bioxid de siliciu alcătuit din scoici și infuzori, întrebuințat în industrie Si: *diatomit*.

tripos *sn* [At: CANTEMIR, IST. 49 / Pl: *~uri* / E: ngr ***τρίπους***] (Înv) Trepied (**1**).

tripota *vi* [At: COSTINESCU / Pzi: *~tez* / E: fr ***tripoter***] (Frî) **1** A se ocupa cu lucruri necinstite. **2** A specula.

tripotagiu *sn* vz ***tripotaj***

tripotaj *sn* [At: CARAGIALE, O. I, 162 / V: (înv) *~agiu* / Pl: *~e, ~uri* / E: fr ***tripotage***] (Frm) Afacere necinstită Si: (fam) *matrapazlâc, potlogărie*.

tripoteur *sm* [At: DN[3] / P: *~tör* / Pl: *~i* / E: fr ***tripoteur***] (Frm) Persoană care face afaceri dubioase Si: *falsificator, speculant*.

tripou *sn* [At: SLAVICI, N. II, 342 / Pl: *~ri* / E: fr ***tripot***] (Prt) Local (public) în care se joacă jocuri de noroc.

tripsină *sf* [At: PARHON, B. 128 / E: fr ***trypsin***] Enzimă secretată de pancreas, care descompune proteinele în substanțe mai ușor solubile.

tripsinogen *sns* [At: DN[3] / E: fr ***trypsinogène***] Formă inactivă a tripsinei, care, în contact cu enterochinaza, se transformă în tripsină.

triptăr *sn* vz ***trihtăr***

triptic *sn* [At: JIPESCU, ap. CADE / S și: *~tich* / Pl: *~ice* / E: fr ***triptyque***, ngr ***τρίπτυχος***] **1** Tablou compus din trei părți separate (prinse în balamale în așa fel încât părțile laterale să se închidă peste cea din mijloc), pe care sunt pictate scene sacre și chipuri de sfinți, de zei etc. sau sunt scrise, sub formă de pomelnic, nume de ctitori, de domnitori etc. **2** (Fig; pgn) Ansamblu compus din trei părți, elemente, idei etc. distincte. **3** (Înv) Trei tăblițe prinse între ele cu balamale, care se închideau ca o carte. **4** (Fig) Trei idei, puncte, articole ale uneia și aceleiași teorii, dogme etc.

triptofan *sm* [At: ENC. VET. 174 / E: fr ***tryptophane***] (Chm) Aminoacid de bază din proteinele naturale.

tripudia *vi* [At: DN[3] / P: *~di-a* / Pzi: 3 *~ză* / E: it, lat ***tripudiare***] (Liv) A exulta.

tripudiu *sns* [At: DN[3] / E: lat ***tripudium***, cf it *tripudiuo*] **1** (Înv) Dans ritmic al preoților sali din Roma antică. **2** (Liv; fig) Sărbătorire zgomotoasă. **3** Exuberanță (**4**).

trireactor *sn* [At: DEX-S / P: *~re-a~* / Pl: *~oare* / E: fr ***triréacteur***] Avion cu trei reactoare.

triregn *sn* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 196 / E: it ***triregno***] (Itm) Tiară papală.

triremă *sf* [At: VALIAN, V. / Pl: *~me* / E: lat ***triremis***, fr ***trirème***] (Ant) Corabie de război cu pânze și cu trei rânduri de vâsle, dispuse la trei niveluri diferite Si: (rar) *trieră*.

trisaghion *sn* [At: TDRG / E: ngr ***τρισάγιον***] Cântare bisericească ortodoxă, în care cuvântul „sfânt" apare repetat de trei ori.

trisectoare *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ori* / E: ns cf fr *trisectrice*] Fiecare dintre cele două drepte care împart un unghi în trei părți egale.

trisecție *sf* vz ***trisecțiune***

trisecțiune *sf* [At: COSTINESCU / P: *~ți-u~* / V: *~ție* / Pl: *~ni* / E: fr ***trisection***] **1** Împărțire în trei părți egale. **2** (Gmt; îs) *~ția unghiului* Împărțire a unui unghi, cu rigla negradată și cu compasul, în trei părți egale.

trisepal, ~ă *a* [At: DL / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***trisépale***] (Bot; d. flori) Cu trei sepale.

trisfetite *sfp* [At: (a. 1847) MAG. IST. IV, 42/9 / V: (reg) ***strefetițe, treisfetițe, tres~, tresfetițe, ~ițe, ~fițe*** / E: slv **три светителик**] (Pop) **1** Sărbătoare creștină ortodoxă, care se ține la 30 ianuarie, dedicată Sfinților Trei Ierarhi: Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Ioan Gură de Aur Si: *trei* (40) *ierarhi*. **2** Constelația Orion.

trisfețițe *sfp* vz ***trisfetite***

trisfițițe *sfp* vz ***trisfetite***

trisilab, ~ă *sn, a* [At: POLIZU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***trissyllabe***] **1-2** (Cuvânt) trisilabic. **3-4** (Lit; rar) (Vers) format din trei silabe.

trisilabic, ~ă *a* [At: DDRF / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***trissyllabique***] (D. cuvinte) Compus din trei silabe.

trism *sn* vz ***trismus***

trismă *sf* vz ***trismus***

trismeghist *sm* vz ***trismegist***

trismegist [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 135 / V: (înv) *~eghist* / E: gr **τρισμέγιστος**, fr ***trismégiste***] **1** *sm* (Ant) Supranume dat de greci lui Hermes care înseamnă „de trei ori mare". **2** *sm* (Liv; pex) Persoană impunătoare. **3** *a* (Liv) De trei ori mare.

trismus *sn* [At: ALEXI, W. / V: (îvr) ***~ism, ~mă*** *sf* / Pl: *~uri* / E: fr ***trismus***] Contracție spastică involuntară a mușchilor mandibulei, care împiedică deschiderea gurii.

trisni *v* vz ***trăsni***[1]

trisomie *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ii* / E: fr ***trisomie***] (Blg) Anomalie cauzată de prezența unui cromozom suplimentar.

trisprece *nc* vz ***treisprezece***

trisprezece *nc* vz ***treisprezece***

trist, ~ă *a* [At: PSALT. 72 / Pl: *~iști, ~e* / E: ml ***tristis***] **1** (D. oameni) Care este supărat Si: *abătut, amărât, mâhnit, melancolic, necăjit*, (reg) *tristuit*. **2** (D. privire, față ori d. stări sau manifestări ale omului) Care exprimă tristețe (**1**) Si: *melancolic*. **3** (D. glasul sau cântecul omului; pex, d. alte sunete) Care este jalnic Si: *tânguitor* (**3**). **4** (D. viață sau momente din viață) Plin de tristețe (**1**). **5** (Fig) Care provoacă tristețe (**1**) Si: *dureros*. **6** (Fig) Care sugerează tristețe (**1**) Si: *deprimant, dezolant*.

trista *vtr* [At: ANON. CAR. / Pzi: *~tez* / E: ***trist***] (Înv) **1-2** A (se) întrista.

tristat[1] *sm* [At: PSALT. 496 / Pl: *~ați* / E: slv **тристатъ**] (Înv) Mare demnitar.

tristat[2]***, ~ă*** *a* [At: DRLU / Pl: *~ați, ~e* / E: ***trist***] (Înv) Întristat.

tristă *sf* [At: CORESI, L. 349/4 / Pl: *~te* / E: cf *trist*] (Îvr) Tristețe (**1**).

tristăr *sn* vz ***trihtăr***

triste *sf* vz ***striște***

tristeală *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~eli* / E: ***trist*** + *-eală*] (Înv) Tristețe (**1**).

tristearină *sf* [At: MACAROVICI, CH. 540 / P: *~te-a~* / E: fr ***tristéarine***] Substanță solidă, gălbuie, răspândită în grăsimile naturale și folosită la fabricarea săpunului.

tristenica *sfa* [At: SEVASTOS, N. 282 / A: nct / E: nct] (Reg) Dans popular nedefinit mai îndeaproape.

tristețe *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ți*, (îvr) *~, ~țuri* / E: ***trist*** + *-ețe* cf fr *tristesse*, it *tristezza*] **1** Stare sufletească apăsătoare Si: *amărăciune, mâhnire*, (îvr) *tristă*, (înv) *tristeală*. **2** (Pex) Părere de rău Si: *regret*.

tristih *sn* [At: L. ROM. 1975, 28 / Pl: *~uri* / E: ns cf gr *τρίστιχος*, it *tristico*] (Lit) Strofă formată din trei versuri.

tristiman, ~ă *smf* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tristimane***] (Liv) Persoană care suferă de tristimanie.

tristimanie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***tristimanie***] Tristețe (**1**) patologică.

tristișor, ~oară *a* [At: MAT. FOLK. 3 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***trist*** + *-ișor*] **1-2** (Reg; șhp) Tristuț (**1-2**).

tristor *sn* vz ***trihtăr***

tristuit, ~ă *a* [At: ȘEZ. III, 211 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***trist***] (Reg; pbl) Trist (**1**).

tristuț, ~ă *a* [At: FOLK. TRANSILV. II, 517 / Pl: *~i, ~e* / E: ***trist*** + *-uț*] **1-2** (Reg; șhp) (Cam) trist (**1**) Si: (reg) *tristișor* (**1-2**).

trisulfură *sf* [At: DN[3] / E: fr ***trisulfure***] Sulfură a cărei moleculă conține trei atomi de sulf.

trișa *vi* [At: VINEA, L. I, 359 / Pzi: *~șez* / E: fr ***tricher***] **1** A înșela la jocul de cărți. **2** (Pgn) A induce în eroare Si: *a înșela, a păcăli*.

trișaj *sn* [At: SCL 1977, 190 / Pl: *~e* / E: ***trișa*** + *-aj*] (Rar) Trișare (**1**).

trișare *sf* [At: DL / Pl: *~șări* / E: ***trișa***] **1** Înșelare la jocul de cărți Si: (rar) *trișaj, trișerie*. **2** (Pgn) Inducere în eroare Si: *înșelare, păcălire*.

trișc *sn* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: nct] (Fam) Joc de societate la care se folosește un carton cu un desen alcătuit din trei dreptunghiuri concentrice, pe care doi jucători mișcă fiecare câte nouă boabe de fasole (monede etc.), după anumite reguli Si: (reg) *țintar*.

trișcar *sm* [At: CADE / Pl: *~i* / E: ***trișcă***[1] + *-ar*] (Pop) **1** Persoană care cântă la trișcă[1] (**1-2**) Si: (pop) *trișcaș* (**1**). **2** Persoană care face triște[1] (**1-2**) Si: (pop) *trișcaș* (**2**).

trișcaș *sm* [At: M mai 1960, 19 / Pl: *~i* / E: ***trișcă***[1] + *-aș*] (Pop; rar) **1-2** Trișcar (**1-2**).

trișcă[1] *sf* [At: H X, 356 / V: (reg) ***st~, trâștie*** (Pl: *~ii*) / Pl: *~ște*, (reg) *~ști* / E: nct] **1** (Pop) Fluier mai mic, uneori prevăzut cu găuri laterale, făcut din paltin, trestie, soc etc. Si: (reg) *pincă*[1]. **2** (Pop) Fluier mic făcut din coada frunzei de dovleac, din paiul unor plante, din pană de gâscă etc. **3** (Reg) Caval[1]. **4** (Pop) Fiecare dintre tuburile sonore ale cimpoiului Si: (pop) *turloi*. **5** (Atm; reg) Fluierul piciorului la cal.

trișcă[2] *sf* vz ***trașcă***[1]

trișcăriță *sf* [At: PASCU, S. 258 / Pl: *~țe* / E: ***trișcar*** + *-iță*] (Reg) Femeie care cântă la trișcă[1] (**1-2**).

trișculiță *sf* [At: BALADE II, 482 / Pl: *~țe* / E: ***trișcă***[1] + *-uliță*] **1-4** (Reg; șhp) Trișcuță (**1-4**).

trișcușoară *sf* [At: CADE / Pl: *~re* / E: ***trișcă***[1] + *-ușoară*] **1-4** (Reg; șhp) Trișcuță (**1-4**).

trișcuță *sf* [At: ȘEZ. V, 92 / Pl: *~țe* / E: ***trișcă***[1] + *-uță*] **1-4** (Reg; șhp) Trișcă[1] (**1-2**) (mică) Si: (reg) *trișculiță* (**1-4**), *trișcușoară* (**1-4**).

trișerie *sf* [At: PREDA, M. S. 34 / Pl: *~ii* / E: fr ***tricherie***] (Rar) Trișare (**1**).

trișor *sm* [At: PREDA, R. 209 / S și: *~șeur* / Pl: *~i* / E: fr ***tricheur***] **1** Persoană care trișează (**1**) la jocul de cărți. **2** (Pgn) Persoană care induce în eroare înșelând, păcălind.

triștă *sf* vz ***sriște***

triștăr *sn* vz ***trihtăr***

triște *sf* vz ***striște***

tritagonist, ~ă *smf, a* [At: DN[3] / Pl: *~iști, ~e* / E: ns cf it *tritagonista*] (Ant) **1-2** (Actor) care deținea rolul al treilea în teatrul antic grecesc.

tritanop, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tritanope***] (D. ochi) Care prezintă tritanopie.

tritanopie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***tritanopie***] (Med) Defect al ochiului de a nu vedea culoarea violetă a spectrului solar.

trită[1] *sf* [At: ALR SN II h 347/2 / Pl: *~iți* / E: nct] (Reg) Orcic.

trită[2] *sf* [At: H XVIII, 284 / E: nct] (Reg) Joc de copii nedefinit mai îndeaproape.

tritană *sf* [At: A III, 18 / Pl: *~ne* / E: nct] (Reg) Crucea de dinaintea carului.

triteism *sn* [At: COSTINESCU / P: *~te-i~* / E: fr ***trithéisme***] (În concepția creștină) Doctrină care susține că divinitatea este formată din trei persoane sau trei esențe.

triteist, ~ă [At: DN[3] / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***trithéiste***] **1** *a* Referitor la triteism. **2** *smf* Adept al triteismului.

triticală *sf* [At: DEX-S / V: ***~le*** / E: lat *Triti*(cum) + (se)*cale*] Plantă erbacee din familia gramineelor rezultată din încrucișarea grâului cu secara.

triticale *sf* vz ***triticală***

triticină *sf* [At: BIANU, D. S. / E: ns cf lat *Triticum*] Substanță azotoasă care se găsește în făina de cereale.

tritin, ~ă *smf, a* vz ***tretin***

tritiu *sn* [At: MACAROVICI, CH. 242 / V: ***~m*** / E: fr ***tritium***] Izotop greu al hidrogenului, radioactiv, instabil, cu număr de masă 3, folosit în fizica nucleară.

tritium *sn* vz ***tritiu***

triton[1] *sm* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 92 / A și: *trit~* / Pl: *~i* / E: lat ***triton, -onis***, fr ***triton***] **1** (Ant) Zeitate marină greacă, închipuită cu bust de om și cu coadă de pește. **2** (Pex) Statuie reprezentând tritonul (1). **3** (Lpl) Specii de amfibieni cu înfățișarea unor mormoloci de broască, având de obicei în lungul spatelui o creastă viu colorată (*Triturus*). **4** (Iht) Salamandră-de-apă (*Triton montandoni*). **5** (Lpl) Gen de moluște marine gasteropode.

triton[2] *sm* [At: M. D. ENC. / Pl: *~i* / E: fr ***triton***] (Fiz) Nucleu al atomului de tritiu, alcătuit dintr-un proton și doi neutroni.

triton[3] *sn* [At: TIM. POPOVICI, D. M. / Pl: *~uri* / E: it ***tritono***, fr ***triton***] (Muz) Interval melodic sau armonic de trei tonuri[2] (2).

tritonic, ~ă *a* [At: CĂLINESCU, E. 111 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***triton***[1] + *-ic*] (Rar) **1** Care ține de triton[1] (1). **2** Caracteristic tritonului[1] (1).

tritonidă *sf* [At: DN[2] / Pl: *~de* / E: fr ***tritonide***] Zeiță marină.

tritura *vt* [At: DL / Pzi: *~rez* / E: lat ***triturare***, fr ***triturer***] A fărâmița o substanță solidă în particule fine.

triturare *sf* [At: DN[2] / Pl: *~rări* / E: ***tritura***] Fărâmițare a unei substanțe solide în particule fine.

triță[1] *sf* [At: MARIAN, S. R. I, 206 / Pl: *~țe* / E: ucr ***трийця***] (Buc) Lumânare rămasă de la Bobotează.

triță[2] *sf* [At: BARONZI, L. 146 / E: nct] (Reg) Planta *Endocarpon fluviatile*.

triumf *sn* [At: ȘINCAI, HR. I, 2/23 / P: *tri-u~* / V: (înv) ***~iomf*** / Pl: *~uri*, (înv) *~e* / E: lat ***triumphus***, fr ***triomphe***] **1** (În Roma antică) Onoare maximă acordată de către senat unui conducător militar victorios, constând în intrarea fastuoasă a acestuia în Roma, pe un car tras de patru cai albi, urmat de armata învingătoare, de captivi și de prăzile făcute. **2** (Înv; îlav) **În** (sau **cu**) ~ Însoțit de manifestări entuziaste. **3** (Îe) **A duce** (sau **a purta**) **pe cineva în** ~ A ridica pe cineva pe sus (purtându-l pe brațe sau pe un tron) în cadrul unui cortegiu solemn sau vesel. **4** Victorie de mare prestigiu în război Si: *biruință*. **5** (Fig) Succes moral Si: *reușită*. **6** (Fig) Motiv de glorie Si: *fală*.

triumfa *vi* [At: (a. 1774) URICARIUL I, 178 / P: *tri-u~* / Pzi: *~umf*, (înv) *~fez* / E: lat ***triumphare***, fr ***triompher***] **1** A repurta o victorie strălucită în luptă Si: *a birui*. **2** (Fig) A ieși victorios într-o anumită împrejurare Si: *a reuși*. **3** (Fig) A se impune. **4** A jubila în urma unei victorii, a unui succes Si: *a se bucura, se mândri*.

triumfal, ~ă *a* [At: MARCOVICI, D. 451/12 / P: *tri-u~* / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***triumphalis***, fr ***triomphal***] **1** Care constituie un triumf (4). **2** Care vestește o mare biruință. **3** (Fig) Care este solemn Si: *impunător, măreț, pompos*. **4** (Îs) *Marș* ~ Înaintare rapidă și victorioasă a unei armate într-un teritoriu străin, fără a întâmpina rezistență. **5** (Ant; îs) *Poartă ~ă* Poartă a Romei antice (și a altor cetăți din antichitate) prin care intra carul de triumf al comandantului victorios întors din război. **6** (D. opere de artă) Care se referă la un triumf (4). **7** (Fig) Care exprimă un sentiment de triumf (5).

triumfalnic *av* [At: ALECSANDRI, POEZII, 466 / P: *tri-u~* / E: ***triumf*** + *-alnic*] (Înv) În mod triumfător (3).

triumfare *sf* [At: POLIZU / P: *tri-u~* / E: ***triumfa***] (Rar) **1** Repurtare a unei victorii strălucite în luptă. **2** (Fig) Reușită într-o anumită împrejurare.

triumfator *sm* [At: DN[3] / Pl: *~i* / E: lat ***triumphator***] (Ant) Triumfător (1).

triumfător, ~oare [At: FILIMON, O. I, 123 / P: *tri-u~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***triumfa*** + *-ător* cf fr *triomphateur*, lat *triumphator, -oris*] **1-2** *sm, a* (Ant) (Comandant militar roman) care a repurtat o mare victorie și a fost sărbătorit cu triumf (1) Si: *triumfator*. **3** *a* Care triumfă (1) într-o luptă Si: *biruitor, învingător, victorios*. **4** *a* (Fig) Care iese victorios într-o anumită împrejurare. **5** *a* (Fig) Care exprimă mulțumirea de a fi biruitor Si: *impunător, măreț, pompos, solemn*.

triumvir *sm* [At: DRLU / P: *tri-u~* / Pl: *~i* / E: lat, fr ***triumvir***] **1** (În Roma antică) Fiecare dintre cei trei membri ai triumviratului (1). **2** (Liv; pex) Fiecare dintre persoanele care formează un grup de trei.

triumvirat *sn* [At: ȘINCAI, HR. II, 237/10 / P: *tri-u~* / Pl: *~e* / E: lat ***triumviratus***, fr ***triumvirat***] **1** Formă de conducere politică instituită în Roma antică, la mijlocul sec. I î.Hr. (în perioada luptei pentru putere), reprezentând alianța a trei conducători politici și militari. **2-3** (Ant) Funcția și durata funcției de triumvir (1). **4** (Liv; pex) Grup de trei persoane legate prin interese comune.

triunghereasă *a* [At: SĂULESCU, HR. I, 1/16 / P: *tri-u~* / Pl: *~ese* / E: ***triunghi***] (Înv; nob) Triunghiulară (1).

triunghi *sn* [At: GEOMETRIA, A. M. 16ʳ/10 / P: *tri-u~* / V: (înv) ***trei~*** / Pl: *~uri* / E: ***tri***[1]***-*** + ***unghi*** cf lat *triangulum*, fr *triangle*, it *triangolo*] **1** Poligon format din trei laturi care se întâlnesc două câte două, formând trei unghiuri interne Si: (înv) *trianglu* (1), *trigon* (1), *trilater*. **2** (Îla) **În** ~ Triunghiular (1). **3** (Pex) Figură (din obiecte, persoane, păsări etc.) având forma unui triunghi (1). **4** (Muz; înv) Trianglu (2).

triunghiat, ~ă *a* [At: BARIȚIU, P. A. III, 133 / P: *tri-un-ghi-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***triunghi***] (Îvr) Triunghiular (1).

triunghic, ~ă *a* [At: ASACHI, S. L. II, 67 / P: *tri-u~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***triunghi*** + *-ic*] (Rar) Triunghiular (1).

triunghicesc, ~ească *a* [At: ASACHI, G. 83ᵛ/7 / P: *tri-u~* / Pl: *~ești* / E: ***triunghi*** + *-(i)cesc*] (Îvr) Triunghiular (1).

triunghiular, ~ă [At: EGT 57ʳ / P: *tri-u~* / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***triangularis***, fr ***triangulaire***, it ***triangolare*** după *triunghi*] **1** *a* În formă de triunghi (1) Si: *trigonal*, (rar) *triunghic*, (înv) *triangular, trigonicesc, triunghereasă*, (îvr) *triunghiat, triunghicesc, triunghiurat*. **2** *a* (D. corpuri geometrice) Care are la bază un triunghi (1). **3-4** *sn, a* (Competiție sportivă) la care participă reprezentanți a trei țări sau a trei echipe.

triunghiurat, ~ă *a* [At: TEM. GHEOM. II, 43ʳ/26 / P: *tri-u~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***triunghi***] (Îvr) Triunghiular (1).

triunglu *sn* vz ***trianglu***

trivaccin *sn* [At: DEX-S / Pl: *~uri* / E: ***tri-***[1] + ***vaccin***] (Med) Vaccin complex, conținând trei componente profilactice diferite.

trivalent, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***trivalent***] (D. elemente chimice) Care are valența trei.

trivalență *sf* [At: DEX / E: fr ***trivalence***] Proprietate a unui element chimic de a avea valența trei.

trivalv, ~ă *a* [At: COSTINESCU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***trivalve***] (Bot) Care are trei valve.

triverb *sn* [At: DN[2] / Pl: *~e* / E: ***tri-***[1] + ***verb***] Joc distractiv, constând în a reprezenta trei cuvinte prin litere sau figuri combinate între ele.

trivial, ~ă *a* [At: COSTINESCU / P: *~vi-al* / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***trivialis***, fr ***trivial***] **1** De rând Si: *comun, obișnuit, ordinar*. **2** (Înv; îs) *Școală ~ă* Școală elementară pentru tot poporul. **3** De prost gust Si: *grosolan, vulgar*. **4** (Mai ales d. vorbire, cuvinte etc.) Care este obscen Si: *indecent, necuviincios, scabros*.

trivialitate *sf* [At: MAN. SĂNĂT. 192/17 / P: *~vi-a~* / Pl: *~tăți* / E: fr ***trivialité***] **1** Ceea ce este trivial (1). **2** Lipsă de gust Si: *vulgaritate*. **3** Lipsă de pudoare (în vorbe sau în fapte) Si: *necuviință, nerușinare, obscenitate*. **4** (Ccr) Faptă trivială (4). **5** (Ccr) Vorbă trivială (4).

trivializa [At: IBRĂILEANU, A. 175 / P: *~vi-a~* / Pzi: *~zez* / E: fr ***trivialiser***] (Rar) **1** *vr* A deveni trivial (3) Si: *a se degrada, a se vulgariza*. **2-3** *vt* (C.i. un lucru, un fapt, o vorbă etc.) A face să devină sau să pară trivial (3-4).

trivializare *sf* [At: RALEA, O. 81 / P: *~vi-a~* / Pl: *~zări* / E: ***trivializa***] 1 Vulgarizare. 2 Conferire a unui caracter obscen unui fapt, unei vorbe.
trivializat, ~ă *a* [At: IORGA, P. A. I, 10 / P: *~vi-a~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***trivializa***] Care este vulgarizat.
trivium *sn* [At: BARCIANU / P: *~vi-um* / E: lat ***trivium***] 1 Primul ciclu de învățământ în școlile medievale și umaniste, care cuprindea gramatica, retorica și dialectica. 2 (Liv) Punct în care se întâlnesc sau se întretaie trei drumuri.
trivogă *sf* [At: CARAGIALE, O. III, 126 / Pl: *~ogi* / E: rs **тревога**] (Înv) 1 Alarmă dată prin sunete de tobă. 2 (Îe) **A bate ~ga** A da alarma.
trivolon *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 88r/9 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Înv) Prima încăpere la intrarea într-o biserică Si: *pronaos*.
trivun *sm* vz ***tribun***
trizaharidă *sf* [At: MACAROVICI, CH. 559 / Pl: *~de* / E: fr ***trisaccharide***] Substanță organică din clasa hidraților de carbon, care are molecula alcătuită din trei resturi de monozaharid.
trizece *nc* vz ***treizeci***
trizeci *nc* vz ***treizeci***
troacar¹ *sn* [At: DN² / Pl: *~e* / E: fr ***trois-quarts***] 1 Jachetă lungă pentru femei. 2-3 Pardesiu (sau palton) de trei sferturi, pentru femei.
troacar² *sn* vz ***trocar²***
troacă *sf* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***treucă, trio~, ~agă, ~ocă, troc*** (Pl: *~oace, ~uri*) *sn* / Pl: *~ace*, (reg) *~oci* / E: ger dal ***Trok***] 1 (Pop) Covată scurtă și lată, făcută de obicei dintr-o singură bucată de lemn scobit Si: *albie*, (reg) *copaie, tichineu*. 2 (Reg) Carapacea broaștei țestoase Si: (reg) *moldă*. 3 (Zlg; reg; îc) **Broască-cu-troc** Broască țestoasă (*Testugo graeca*). 4 (Pop) Vas de lemn (în formă de jgheab, de ladă lungă etc.) în care se pune apa sau mâncarea pentru animale. 5 (Reg; îe) **Casa** (sau **vadra**) **e** ~ A nu avea nimic. 6 (Olt; îf *troc*) Ladă la căruță. 7 (Reg; pex) Căruță fără leuci și cu pereții laterali din scândură. 8 (Reg) Ramă pentru răsadniță. 9 (Reg) Săniuță. 10 (Pop) Ladă în care curge făina măcinată la moară Si: (pop) *postavă*, (reg) *moldă*. 11 (Reg) Covată la piuă. 12 (Pop) Vas (de lemn) având diferite întrebuințări. 13 (Pop) Conținutul unei troace (12). 14 (Reg) Strachină de lemn. 15 (Reg) Piuliță folosită în bucătărie. 16 (Reg) Vas de lemn, cu apă, în care se învârtește tocila (1), pentru a o umezi. 17 (Reg) Opritoare la car. 18 (Trs; Mar) Cutie pentru chibrituri. 19 (Reg) Măciulie de mac. 20 (Buc) Uluc pe care coboară trunchiurile² (7). 21 (Bot; reg) Tigvă (1) (*Lagenaria siceraria*). 22 (Reg; pex) Vas făcut din fructul plantei de troacă (21). 23 (Reg; îe) **A fi alb ca floarea de** ~ A fi foarte alb. 24 (Reg; fig) Țeastă. 25 (Pfm; lpl) Obiecte uzate, vechi Si: (pop) *calabalâc, catrafuse*. 26 (Pfm) Încălțăminte uzată. 27 (Reg; lpl) Cioburi (2). 28 (Reg; fig) Cal bătrân și slab Si: *mârțoagă*. 29 (Reg) Dans popular nedefinit mai îndeaproape.
troacnă *sf* vz ***troahnă***
troacslăr *sm* vz ***tracsăr***
troadean, ~ă *smf* [At: N. COSTIN, L. 39 / Pl: *~eni, ~ene* / E: ***Troada*** + *-ean*] (Înv) Locuitor din Troada (Troia).
troagă *sf* vz ***troacă***
troagăn *sn* vz ***troagăr²***
troagăr¹ *sm* [At: ALRM SN I h 346 / V: (reg) *~og~* / Pl: *~i* / E: mg ***tróger***] (Trs) 1 Hamal. 2 (Pex) Slugă. 3 Om de nimic Si: *vagabond*.
troagăr² *sn* [At: T. PAPAHAGI, M. 41 / V: (reg) ***~ăn*** / Pl: *~e* / E: ns cf ger *Trage*] (Mar) 1 Targă (1). 2 Cotigă (1).
troagnă *sf* vz ***troahnă***
troahnă *sf* [At: CANTEMIR, HR. 418 / V: (reg) ***trah~, ~acnă, ~agnă, ~amnă, ~ană, ~ocnă, ~ognă, ~oh~, ~oină, ~omnă, ~onă, trună*** / Pl: *~ne* / E: nct] 1 (Pop) Guturai¹. 2 (Pop; pex) Răceală. 3 (Pop; pex) Gripă (1). 4 (Med; înv) Catar² (1). 5 (Med; reg) Febră tifoidă (15). 6 (Mdv; reg) Răpciugă.
troală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~le* / E: ger ***Troll***] (Reg) 1 Persoană neîndemânatică, grosolană. 2 Persoană care se îmbracă prost, neîngrijit. 3 Persoană zăpăcită.
troamf *sn* vz ***tronf***
troamnă *sf* vz ***troahnă***
troan *sn, i* vz ***tranc¹***
troană¹ *sf* vz ***troahnă***
troană² *sf* vz ***tron²***
troanc *sn, i* vz ***tranc¹***
troanf *sn* vz ***tronf***
troap *sn* vz ***trap¹***
troapa *sfa* vz ***trop¹***
troapă *sf* vz ***trap¹***
troapăt *sn* vz ***tropot***
troasc *i* vz ***trosc***
troască *sf* [At: PRIBEAGUL, P. R. 58 / Pl: ? / E: ***troasc***] (Ban) Clopot care se atârnă la gâtul vitelor Si: (reg) *troscoi*.
troascăt *sm* vz ***troscot¹***
troaș *sn* vz ***trăoaș***
troașă *sf* vz ***troș***
troașcă *sf* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: ucr **трачка** „ferăstrău mecanic"] (Reg) Roată cu aripi pe care cade apa din lăptoc, punând în mișcare ferăstrăul.
troblă *sf* vz ***toblă***
troc¹ *sn* [At: DR. II, 879 / Pl: *~uri* / E: fr ***troc***] Schimb în natură (apărut în comuna primitivă), constituind forma cea mai simplă a comerțului Si: (îrg) *trampă¹* (1), (înv) *trămpăluire*.
troc² *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~uri* / E: rs **трок**] (Reg) Taftur (1).
troc³ *sn* vz ***troacă***
trocaci *smp* [At: SCRIBAN, D. / E: ns cf *troace* (pll *troacă*)] (Mun) Papuci¹.
trocan *sn* [At: SĂGHINESCU, V. 73 / Pl: *~e, ~uri* / E: ***troacă*** + *-an*] 1-2 (Reg; aug) Troacă (1) (mare).
trocanter *sn* [At: KRETZULESCU, A. 77/17 / V: ***~oha~*** / Pl: *~e* / E: fr ***trochanter***] 1 Partea femurului de care se leagă mușchii coapsei. 2 Al doilea segment de la picioarele insectelor.
trocar¹ *sm* [At: POLIZU / Pl: *~i* / E: ***troacă*** + *-ar*] (Pop) 1 Persoană care confecționează troace (1, 4, 12). 2 Persoană care vinde troace (1, 4, 12). 3 (Pex) Persoană a cărei ocupație este considerată modestă, simplă. 4 (Spc) Locuitor din Șcheii Brașovului. 5 (Pex) Apelativ dat ardelenilor de către locuitorii din vechiul regat românesc.
trocar² *sn* [At: HUBOGI, Î, 51/21 / V: (înv) ***~oac~, ~t, ~oic~*** / Pl: *~e* / E: fr ***trocart***, ger ***Trokar***, eg ***trocar***] Instrument chirurgical în formă de tub ascuțit (cu mâner), folosit la efectuarea puncțiilor sau la introducerea în unele cavități ale organismului a unor instrumente chirurgicale ori a unor dispozitive optice Si: (îvr) *trichet*.
trocart *sn* vz ***trocar²***
trocă *sf* vz ***troacă***
trocăraș *sm* [At: BIBICESCU, P. P. 210 / Pl: *~i* / E: ***trocar¹*** + *-aș*] 1-10 (Pop; șhp) Trocar¹ (1-5) (drag).
trocățică *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~țele* / E: ***troacă*** + *-(ă)tică*] 1-20 (Reg; șhp) Trocuță (1-20).
trochină *sf* vz ***strachină***
trochiț *sn* vz ***trochiță***
trochiță *sf* [At: SLAVICI, N. I, 42 / V: (reg) *~iț sn* / Pl: *~țe*, (reg) *~ți* / E: ***troacă*** + *-iță*] 1-20 (Reg; șhp) Trocuță (1-20).
troci *vi* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~cesc* / E: nct] (Mun) 1 A se preface că lucrează. 2 A pierde vremea.
trocnă *sf* vz ***troahnă***
trocnit *a* vz ***trohnit***
trocoforă *sf* [At: DEX-S / Pl: *~re* / E: fr ***trocophore***, ger ***Trichophora***] (Blg) Larvă caracteristică pentru unii viermi sau moluște, în general planctonică, cu cili vibratili.
troctir *sn* vz ***tractir***
troculeț *sn* [At: ALR II, 3978/791 / Pl: ? / E: ***troc³*** + *-uleț*] 1-2 (Reg; șhp) Piuă (mică) pentru piper.

trocușor *sn* [At: ALR SN I h 171/605 / Pl: *~oare* / E: ***troc***^{3} + *-ușor*] **1-6** (Reg; șhp) Troacă (**12**, **14-15**) (mică).

trocuț *sn* vz ***trocuță***

trocuță *sf* [At: (a. 1803) IORGA, S. D. XII, 146 / V: (reg) ***trec~***, ***treuc~***, *~uț sn* / Pl: *~țe* / E: ***troacă*** + *-uță*] **1-20** (Pop; șhp) Troacă (**1**, **4**, **10**, **12**, **14-15**, **18-19**, **21**, **29**) (mică) Si: (reg) *trocățică* (**1-20**), *trochiță* (**1-20**). **21** (Buc) Lădiță la sucală, în care se pun țevile, ghemele, mosoarele.

trofeu *sn* [At: AR (1829), 21^1/31 / Pl: *~ee*, (înv) *~ri*, *~eiuri* / E: fr ***trophée***] **1** (Ant) Armura unui dușman învins, care era așezată pe un trunchi^2 de copac sau cu care se împodobea învingătorul, în semn de victorie. **2** (Pex) Pradă de război (care se ia în semn de biruință). **3** (Rar; fig) Victorie. **4** Monument ridicat în amintirea unei victorii sau în cinstea unui erou (pe care se așază armele învinsului). **5** Ornament care reprezintă atributele unei arte sau ale unei științe. **6** Obiect ornamental (de obicei cupă) oferit învingătorului într-o întrecere sportivă. **7** Parte a unui animal vânat, păstrată pentru valoarea sau frumusețea ei. **8** Ofrandă adusă unei divinități provenind din prada de război.

trofic, ~ă *a* [At: PARHON, B. 32 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***trophique***] (Fzl) **1** Privitor la nutriție. **2** Care întreține nutriția.

trofică *sf* vz ***trafică***^{1}

troficitate *sf* [At: DER / E: ***trofic*** + *-itate*] (Fzl) **1** Proprietate a materiei vii de a-și păstra structura normală prin asigurarea nutriției necesare. **2** Ansamblul fenomenelor de nutriție a organismelor vii. **3** Stare de nutriție a diferitelor organe și țesuturi.

trofie *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: fr ***trophie***] (Fzl) Trofism.

trofine *sfp* [At: D. MED. / E: ns cf *trofic*, *troficitate*] (Fzl) Totalitatea substanțelor nutritive pe care organismul le încorporează din mediul extern.

trofism *sn* [At: DEX / Pl: *~e* / E: fr ***trophisme***] (Fzl) Stare dinamică a nutriției Si: *trofie*.

trofo- [At: DN^3 / E: fr ***tropho-***, it ***trofo-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1-2** (Referitor la) nutriție.

trofonda *sf* vz ***trufanda***

trofonevroză *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ze* / E: fr ***trophonévrose***] (Med) Tulburare a troficității (**2**) ca urmare a îmbolnăvirii sistemului nervos.

trofopatie *sf* [At: DN^2 / Pl: *~ii* / E: fr ***trophopathie***] Maladie care afectează nutriția generală.

trofotropism *sn* [At: DN^3 / E: fr ***trophotropisme***] (Blg) Proprietate a protoplasmei de a fi atrasă sau respinsă de unele substanțe chimice, în special de toxine microbiene.

troftolog *sn* vz ***taftolog***

trog *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: *~uri* / E: ger ***Trog***] Vale glaciară.

trogăr *sm* vz ***troagăr***^{1}

troglobie [At: ENC. TEHN. I, 439 / Pl: *~ii* / E: fr ***troglobie***] **1-2** *sf*, *a* (Viețuitoare) care trăiește în peșteri, fiind adaptată la condițiile acestui mediu. **3** *sf* Stare în care se găsește o troglobie (**1**).

troglodit, ~ă [At: AETHIOPICA, 47^v/16 / Pl: *~iți*, *~e* / E: gr **τρογλωδύτης**, fr ***troglodyte***] **1** *smf* Populație antică care locuia în peșterile din Africa. **2-3** *smf*, *a* (Om preistoric) care locuia în caverne. **4** *smf* (Fig) Persoană care are un nivel de trai extrem de scăzut. **5** *smf* (Fig) Persoană necivilizată Si: *grosolan*, *retrograd*.

trogloditic, ~ă *a* [At: V. ROM. mai 1969, 31 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***troglodytique***] (Rar) **1-2** Care se referă la troglodit (**4-5**). **3** (D. nivelul de trai) Care se caracterizează prin primitivitate și mizerie.

trogloditicesc, ~ească *a* [At: AETHIOPICA, 57^v/22 / Pl: *~ești* / E: ***troglodit*** + *-icesc*] (Îvr) **1** Care aparține trogloditilor (**1**). **2** Care se referă la trogloditi (**1**).

trognă *sf* vz ***troahnă***

trohaic, ~ă *a* [At: BARCIANU / P: *~ha-ic* / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***trochaïque***] **1** (D. versuri) Care este format din trohei. **2** (Îs) *Metru ~* Sistem de versificație care are la bază troheul.

trohanter *sn* vz ***trocanter***

troheu *sm* [At: HELIADE, O. II, 144 / S și: *~ocheu* / Pl: *~ei*, (înv) *~ee* sn / E: lat ***trochaeus***, fr ***trochée***, it ***trocheo***] Picior de vers alcătuit dintr-o silabă lungă și una scurtă (în metrica poeziei antice) sau dintr-o silabă accentuată și una neaccentuată (în poezia modernă).

trohiter *sn* [At: DN^3 / Pl: *~e* / E: fr ***trochiter***] (Med) Tuberozitate (**1**) a extremității superioare a humerusului.

trohlear, ~ă *a* [At: DN^3 / Pl: *~i*, *~e* / E: ns cf lat *trochlearis*, fr *trochléaire*] (Med) Al trohleei.

trohlee *sf* [At: DN^3 / E: fr ***trochlée***] (Atm) Articulație în care un os se învârtește în jurul altuia.

trohnă *sf* vz ***troahnă***

trohnări *vi* [At: GLOSAR REG. / Pzi: *~resc* / E: ***troahnă*** + *-ări*] (Reg) A avea guturai Si: (reg) *a trohni* (**1**).

trohnărie *sf* [At: ȘEZ. XIX, 112 / Pl: *~ii* / E: ***troahnă*** + *-ărie*] (Mol) Epidemie (de răceală) Si: (reg) *molimă*.

trohneală *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~eli* / E: ***trohni*** + *-eală*] (Mol) **1** Guturai^1. **2** (Pex) Răceală.

trohni [At: DR. IV, 749 / V: (reg) ***tâh~*** / Pzi: *~nesc* / E: ***troahnă***] (Reg) **1** *vi* A trohnări. **2** *vr* (D. alimente) A se strica.

trohnit, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***~ocn~*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***trohni***] (Reg) **1** (D. ființe) Răcit. **2** (D. fân; îf *trocnit*) Încins.

troho- [At: DN^3 / E: fr ***trocho-***, it ***troco-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Roată. **2** Rotund. **3** Rond.

trohocefalie *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: fr ***trochocéphalie***] (Med) Malformație a craniului caracterizată prin forma sa rotunjită.

trohoidă *sf* [At: LTR^2 / Pl: *~de* / E: fr ***trochoïde***] Curbă descrisă de un punct al unui cerc care se deplasează pe o suprafață plană Si: *cicloidă*.

trohot *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~uri*, *~e* / E: ns cf *stroh*] (Mol; Mun) Sfărâmături de fân Si: (reg) *stroh*.

troian^1 *sn* [At: URECHE, L. 60 / P: *tro-ian* / Pl: *~iene*, (îrg) *~uri*, (reg) *~e*, *~ienuri*, *~ieni* sm, (înv) *~i* sm / E: pbl slv **трожнъ**] **1** (Ant) Întăritură primitivă făcută de popoarele antice, constând dintr-un dig lung de pământ, cu șanț de apărare. **2** (Olt) Închisoare. **3** Cantitate mare de zăpadă (adusă de vânt și) așezată în formă de valuri sau de dune Si: *nămete*, (reg) *omăt*. **4** (Îlav) **În ~iene** În straturi mari. **5** (Pex) Cantitate mare de diverse obiecte sau materii Si: *grămadă*, (pop) *morman*. **6** (Îrg) Pajiște. **7** (Îrg) Stradă. **8** (Reg) Cărare făcută de animale. **9** (Olt) Urmă lăsată de sanie sau de car. **10** (Olt) Urmă făcută de apa care se scurge. **11** (Mun; pan) Model de cusătură în formă șerpuitoare. **12** (Ast; reg; sîs *~ul-cerului*) Calea lactee.

troian^2***, ~ă*** [At: DRLU / P: *tro-ian* / Pl: *~ieni*, *~iene* / E: ***Troia*** + *-an*] **1-2** *smf*, *a* (Locuitor) al Troiei. **3** *a* Privitor la Troia. **4** *a* (Mit; îs) *Calul ~* Uriaș cal de lemn, construit de locuitorii din Ahaia, la îndemnul lui Ulise, în timpul războiului troian (**3**), în care aceștia s-au ascuns, contribuind la căderea Troiei. **5** *a* (Fig; îas) Mijloc perfid folosit de cineva pentru subminarea acțiunilor cuiva. **6** *a* (Pfm; fig; îas) Om înalt și voinic.

troicar *sn* vz ***trocar***^{2}

troică *sf* [At: ALEXI, W. / V: (reg) ***trui~*** / Pl: *~ici* / E: rs **тройка**] **1** Sanie (rusească) la care sunt înhămați trei cai unul lângă altul. **2** (Pop; îlav) **În ~** Câte trei în linie (la ham). **3** (Mun) Căruță cu două roți, trasă de un singur cal Si: (reg) *șaretă*. **4** (Fam; fig) Grup format din trei personalități.

troieni [At: AR (1829), 197^1/18 / P: *tro-ie~* / V: (înv) ***~ini*** / Pzi: *~nesc* / E: ***troian***^{1}] **1** *vt* A acoperi cu troiene^1 (de zăpadă) Si: *a introieni*, *a înzăpezi*, (pop) *a nămeți*, (îrg) *a omeți*. **2** *vr* A se strânge în troiene^1 (de zăpadă). **3** *vr* (Rar) A rămâne imobilizat în mijlocul zăpezii Si: *a se introieni*, *a se înzăpezi*. **4** *vt* A acoperi un obiect, îngrămădind ceva peste el. **5** *vt* A aduna ceva la un loc, formând grămezi, mormane Si: *a îngrămădi*.

troienire *sf* [At: PAMFILE, VĂZD. 169 / P: *tro-ie~* / Pl: *~ri* / E: ***troieni***] (Rar) **1** Acoperire cu troiene^1 (de zăpadă) Si: *introienire*, *înzăpezire*, (pop) *nămețire*. **2** Imobilizare în mijlocul zăpezii Si: *introienire*, *înzăpezire*.

troienit, ~ă *a* [At: AGÂRBICEANU, A. 434 / P: *tro-ie~* / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***troieni***] Acoperit cu troiene^1 (de zăpadă) Si: *introienit*, *înzăpezit*, (pop) *nămețit*.

troină *sf* vz ***troahnă***

troini *v* vz ***troieni***

troinic^{1} *sn* [At: SCRIBAN. D. / Pl: *~ice* / E: rs ***тройник***] (Mol) Sfoară foarte groasă.

troinic^{2}, ~ă *a* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ici, ~ice* / E: nct] **1** (Reg) Care suferă de o boală grea. **2** (Reg) Buimăcit de boală. **3** (Îvr; îs) *Somn ~* Somn adânc.

troinici *vi* [At: DR. IV, 750 / Pzi: *~cesc* / E: ***troinic^{2}***] (Reg) **1** A suferi de o boală grea Si: *a boli*. **2** A fi buimăcit din cauza bolii.

troiță *sf* [At: PSALT. 337 / P: *tro-i~* / V: (reg) ***trăi~, trui~*** / A și: *~oiță* / Pl: *~țe*, (rar) *~ți* / E: slv ***троица***] **1** (În religia creștină) Treime (**5**). **2** Treime (**4**). **3** Cruce mare de lemn sau de piatră (împodobită cu picturi, sculpturi, inscripții și uneori încadrată de o mică construcție), așezată la răspântii, pe lângă fântâni sau în locuri legate de un anumit eveniment Si: (reg) *rugă^{1}*. **4** Icoană formată din trei părți, dintre care cele laterale sunt prinse cu balamale de cea din mijloc. **5** (Rar; îs) *Sfânta ~* Sărbătoare în religia creștină ortodoxă, care are loc în a doua zi de Rusalii.

trol *sm* [At: DN^{3} / Pl: *~i* / E: fr ***troll***] (Mit scandinavă) Gnom zburdalnic, care trăiește în munți sau în păduri, întruchipând forțele rele ale naturii.

troleibuz *sn* [At: CĂLINESCU, L. L. 27 / V: (reg) ***~lib~*** / S și: (îvr) *~eyb~, ~us* / Pl: *~e* / E: fr ***trolleybus***, eg ***trolley bus***] Vehicul rutier de transport urban în comun, cu tracțiune electrică, asemănător cu autobuzul, prevăzut cu troleu (**1**) Si: (imp) *troleu* (**2**).

troleu *sn* [At: I. BOTEZ, B. I. 111 / Pl: *~ee* / E: fr, eg ***trolley***] **1** Dispozitiv instalat pe vehicule cu tracțiune electrică care permite alimentarea cu energie electrică direct de la un cablu aerian. **2** (Imp) Troleibuz.

trolibuz *sn* vz ***troleibuz***

trolit *sns* [At: DN^{3} / E: fr ***trolite***] Masă plastică obținută pe bază de acetat de celuloză.

trolitul *sns* [At: DN^{3} / E: ger ***Trolitul***] Polistiren.

troliu *sn* [At: PREV. ACCID. 29 / Pl: *~ri*, (rar) *~ii* / E: fr ***treuil***] Dispozitiv folosit pentru deplasarea (în sens vertical) a unei sarcini, alcătuit din una sau din două tobe care se pot roti în jurul axelor lor și pe care se înfășoară un cablu fixat cu un capăt de tobă și cu celălalt de sarcina pe care trebuie să o deplaseze.

troloci vz ***întroloca***.

trolocit, ~ă *a* vz ***întrolocat***.

trombaci *sm* vz ***trubaci***

trombangeită *sf* [At: DN^{3} / Pl: *~te* / E: fr ***thrombo-angéite***] (Med) Tromboză arterială.

trombă^{1} *sf* [At: GENILIE, P. 62 / V: (înv) ***~mpă*** / Pl: *~be* / E: fr ***trombe***, it ***tromba***] **1** Coloană înaltă de apă de formă conică, ridicată de vârtejurile de vânt, care o fac să se învârtească cu mare iuțeală în jurul ei înseși. **2** Vânt în formă de vârtej cu axă verticală sau puțin înclinată și cu viteză foarte mare. **3** (Pex) Coloană de fum, de praf, de zăpadă etc. ridicată de un vânt puternic Si: *vârtej*. **4** Tub prin care se face ventilația în încăperile de jos ale unui vapor. **5-6** (Îvr) Trompă^{1} (**4-5**).

trombă^{2} *sf* [At: DN^{3} / Pl: *~be* / E: it ***tromba*** (clarino)] (Muz) Trompetă (**1**).

trombă^{3} *sf* vz ***trompă^{1}***

trombectomie *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ii* / E: fr ***thrombectomie***] (Med) Extragere a cheagului de sânge fixat într-un segment vascular.

trombină *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ne* / E: fr ***thrombine***] (Blg) Enzimă care participă la procesul de coagulare a sângelui.

trombițare *sf* vz ***trâmbițare***

trombiță *sf* vz ***trâmbiță***

tromblon *sn* [At: DEX / Pl: *~oane* / E: fr ***tromblon***] **1** (Înv) Pușcă cu țeava foarte scurtă și răsfrântă la gură. **2** Dispozitiv care se atașează la pușcă, servind pentru lansarea grenadelor.

trombochinază *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ze* / E: fr ***trombokinase***] (Blg) Enzimă prezentă în țesuturi, care, în contact cu ionii de calciu, provoacă coagularea sângelui Si: *tromboplastină*.

trombocit *sn* [At: M. D. ENC. / V: *~ă sf* / Pl: *~e* / E: fr ***thrombocyte***, ger ***Thrombozyt***] (Blg) Celulă sangvină de forma unei plăcuțe, care are un rol important în coagularea sângelui Si: *plachetă sangvină*.

trombocită *sf* vz ***trombocit***

trombocitemie *sf* [At: DN^{3} / Pl: *~ii* / E: fr ***thrombocytémie***] (Med) Înmulțire exagerată a trombocitelor. Si: *trombocitoză*.

trombocitopenie *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ii* / E: fr ***thrombocytopénie***] (Med) Scădere anormală a numărului de trombocite din sânge, manifestată prin hemoragii, purpură, amețeli etc.

trombocitoză *sf* [At: DEX / Pl: *~ze* / E: ger ***Thrombozytose***] (Med) *Trombocitemie*.

tromboflebită *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~te* / E: fr ***thrombophlébite***] Proces mixt de inflamație a peretelui venos cu formare de cheaguri care pot duce la obturarea totală sau parțială a venei și la provocarea emboliilor.

trombogen, ~ă [At: DN^{3} / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***thrombogène***] **1** *a* Care produce tromboză. **2** *sn* Globulină din sânge care, sub acțiunea trombochinazei, generează trombina.

trombogeneză *sf* [At: DN^{3} / Pl: *~ze* / E: fr ***thombogenèse***] (Med) Producere a trombozei sau a trombușilor.

tromboliză *sf* [At: DN^{3} / Pl: *~ze* / E: fr ***thrombolyse***] (Med) Metodă terapeutică de dizolvare a unui trombus.

trombon [At: ANGHEL–IOSIF, C. M. I, 172 / Pl: *~oane* sn, *~i* sm / E: fr ***trombone***] **1** *sn* Instrument muzical de suflat făcut din alamă, mai mare decât trompeta, cu timbrul mai aspru și mai puternic decât al acesteia. **2** *sm* (Rar) Trombonist (**1**). **3** *sn* (Fam; prt) Gură (considerată ca organ al vorbirii). **4** *sn* (Fam; lpl) Minciuni. **5** *sn* (Fam; lpl) Exagerări (**2**). **6** *sn* (Reg) Joc de cărți nedefinit mai îndeaproape.

tromboni *vt* [At: DLR / Pzi: *~nesc* / E: ***trombon***] (Fam) **1** A minți. **2** A exagera (**2**).

trombonist *sm* [At: SCRIBAN. D. / Pl: *~iști* / E: fr ***tromboniste***] **1** Instrumentist care cântă la trombon (**1**) Si: (rar) *trombon* (**2**). **2** (Fam; dep) Persoană căreia îi place să exagereze, să mintă.

trombopatie *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ii* / E: fr ***thrombopathie***] (Med) Predispoziție de a face tromboză.

trombopenie *sf* [At: DN^{3} / Pl: *~ii* / E: ger ***Thrombopenie***] Lipsă de trombocite în sânge.

tromboplastic, ~ă *a* [At: DN^{3} / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***thromboplastique***] (D. substanțe) Care favorizează coagularea.

tromboplastină *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ne* / E: fr ***thromboplastine***] (Blg) Trombochinază.

trombopoieză *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ze* / E: fr ***thrombopoïèse***] (Blg) Proces de formare a trombocitelor.

tromboza *vr* [At: DN^{3} / Pzi: *~zez* / E: fr ***thromboser***] **1** A produce trombuși. **2** A face tromboză.

trombozare *sf* [At: ABC SĂN. 362 / E: ***tromboză***] (Med) Îmbolnăvire de tromboză.

tromboză *sf* [At: BIANU. D. S. / Pl: *~ze* / E: fr ***thrombose***] Boală provocată de obturarea parțială sau totală a unei artere sau vene prin formarea unui cheag de sânge.

trombus *sn* [At: DEX / Pl: *~uri, ~uși* sm / E: lat. fr ***thrombus***] (Med) Cheag de sânge care se formează într-un vas sangvin.

tromel *sn* [At: DN^{3} / Pl: ? / E: fr ***trommel***] Aparat de sortat minereurile după grosime, constând dintr-o sită cilindrică rotitoare.

tromf *sn* vz ***tronf***

tromnă *sf* vz ***troahnă***

trompă^{1} *sf* [At: AR (1829), 175^{1}/11 / V: (îvr) ***~mbă*** / Pl: *~pe* / E: fr ***trompe***, it ***tromba***] **1** (Înv) Trompetă (**1**). **2** (Îvr) Corn^{1} de vânătoare. **3** (Fam) Claxon. **4** (Pan) Organ muscular tubular provenit mai ales din dezvoltarea musculaturii nărilor care prelungește nasul la elefant, la tapir etc. și care servește la pipăit și la apucat Si: (îvr) *trombă^{1}* (**5**). **5** (Pan) Prelungire a capului sau a gurii la unele animale nevertebrate și la insecte (care servește la supt) Si: (îvr) *trombă^{1}* (**6**). **6** (Atm; îs) *~pa lui Eustache* (sau *Eustah*), ori (rar) *~pa urechii* Canal interior al urechii, care face

legătura între timpan și faringe Si: (îvr) *trompeta* **(4)** *lui Eustache*, *trâmbița* **(9)** *lui Eustaș*. **7** (Atm; șîs ~ *uterină*) Canal prin care se elimină ovulele formate în ovar Si: *oviduct*, (îvr) *trompeta* **(3)** *matricei*. **8** (Teh; șîs ~ *de apă*) Dispozitiv folosit în scopul realizării vidului prin antrenarea gazului de către o vână de apă sub presiune. **9** (Îvr; șîs ~*mbă de vânt*) Tub (de pânză sau de metal) prin care se ventilează încăperile de jos ale unui vapor. **10** (Înv; îs) ~*mbă de zgură* Canal pentru evacuarea zgurii. **11** (Aht) Element de construcție în formă de boltă trunchiată, înlesnind de obicei trecerea de la un plan pătrat la un plan poligonal sau circular.

trompă² *sf* vz ***trombă¹***

trompe l'oeil *sn* [At: DN³ / P: *tromp-l'öi* / E: fr ***trompe l'oeil***] (Arte) Pictură murală care dă la distanță iluzia realității.

trompet *sm* [At: COSTINESCU / Pl: ~*ți* / E: fr ***trompette***] Trompetist.

trompeta *vi* [At: COSTINESCU / Pzi: ~*tez* / E: ***trompetă***] (Rar) A cânta din trompetă **(1)**.

trompetar *sm* [At: COSTINESCU / Pl: ~*i* / E: ***trompetă*** + -*ar*] (Îvr) **1** Trompetist. **2** Persoană trimisă (oficial) undeva cu o misiune Si: *sol*.

trompetaș *sm* [At: ALECSANDRI, ap. CADE / Pl: ~*i* / E: ***trompetă*** + -*aș*] (Înv) Trompetist.

trompetă *sf* [At: STAMATI, D. / V: (reg) ***trumbe~*** / Pl: ~*te* / E: fr ***trompette***, ger ***Trompete***] **1** Instrument muzical de suflat, alcătuit dintr-un tub de alamă îndoit de două ori și terminat la un capăt cu o deschizătură în formă de pâlnie Si: *goarnă*, *trâmbiță* **(1)**, *trombă²*, (înv) *trompă¹* **(1)**, (reg) *plașcă³*. **2** (Fam; îlav) **Cu surle și ~te** Cu multă zarvă. **3** (Atm; îvr; îs) ~*ta matricei* Oviduct. **4** (îvr; îs) ~*ta lui Eustache* Trompa **(6)** lui Eustache.

trompetist, ~ă *smf* [At: COSTINESCU / Pl: ~*iști*, ~*e* / E: fr ***trompettiste***] Persoană care cântă la trompetă **(1)** Si: *gornist*, *trâmbițaș* **(1)**, *trompet*, (îvr) *trompetar*, (înv) *trompetaș*.

trompf *sn* vz ***tronf***

tron¹ *sn* [At: KLEIN, D. 184 / Pl: ~*uri* / E: lat ***thronus***, ngr ***θρόνος***, fr ***trône***, ger ***Thron***] **1** Scaun (sculptat și împodobit) pe care stau monarhii la ceremonii. **2** (Pex) Simbol al domniei. **3** (Îc) **A (se) urca** sau **a (se) sui**, **a (se) ridica**, **a (se) înălța pe** ~A încorona pe cineva (sau a fi încoronat) ca monarh. **4** (Fig) Putere suverană a monarhilor Si: *domnie*. **5** Scaun special pe care stau prelații (ori suveranii sau alte personalități) în timpul unor ceremonii religioase. **6** (Bis; lpl) Ceată de îngeri care-l laudă pe Dumnezeu.

tron² *sn* [At: PRAV. 33 / V: (reg) ***trun***, ***~oană*** *sf* / Pl: ~*uri*, (reg) ~*oane* / E: ger dal ***Truh(e)n***] **1** (Pop) Ladă în care se păstrează haine, rufe etc. **2** (Pop; șîs ~ *de zestre*) Ladă de zestre. **3** (Pop) Ladă în care dulgherul își păstrează uneltele. **4** (Pop) Ladă în care se pune mâncare pentru plugarul plecat la câmp. **5** (Pop) Ladă în care se ține făina de porumb. **6** (Pop) Ladă în care se pune carnea de porc la saramură. **7** (Pop) Ladă întrebuințată la stinsul varului. **8** (Pop) Ladă la moară Si: (pop) *postavă*. **9** (Pop; îf *trun*) Ladă întrebuințată ca pat. **10** (Reg) Sertar la masă. **11** (Pop) Sicriu. **12** (Reg) Împrejmuire de lemn care formează îngrăditura unei fântâni de la pământ în sus.

-tron³ [At: DN³ / E: eg ***-tron***] Element secund de compunere savantă cu semnificația „tub cu vid, accelerator de particule atomice".

trona *vi* [At: COSTINESCU / Pzi: ~*nez* / E: fr ***trôner***] **1** A domni (peste o țară) Si: *a guverna*. **2** (Fig) A ocupa locul de onoare. **3** (Fig; pex) A fi plasat într-un loc foarte evident. **4** (Fig) A adopta o poziție de superioritate Si: *a domina*.

tronar *sm* [At: JAHRESBER. V. 190 / Pl: ~*i* / E: ***tron²*** + -*ar*] (Reg) Tâmplar care face lăzi și sicrie.

tronare *sf* [At: DEX / Pl: ~*nări* / E: ***trona***] **1** Guvernare (a unei țări) Si: *domnie*. **2** (Fig) Ocupare a locului de onoare. **3** (Fig; pex) Plasare a cuiva sau a ceva într-un loc foarte evident. **4** (Fig) Adoptare a unei poziții de superioritate Si: *dominare*.

tronă *sf* vz ***troahnă***

tronc¹ [At: POLIZU / Pl: ~*uri* sn / E: fo] (Pop) **1-2** *sn*, *i* (Cuvânt care) imită zgomotul produs de o ciocnire, de o cădere, de trântirea unui obiect etc. Si: *tranc¹* **(1-2)**. **3** *sn* (Îe) **A-i cădea** (sau **a-i pica**) (cuiva) (**cu**) ~ (**la inimă**) A-i deveni cuiva drag dintr-odată, pe neașteptate. **4** *i* Cuvânt care sugerează caracterul brusc și neașteptat al unei acțiuni, al unei întâmplări etc. **5** *i* (Îe) ~, **Mărico** (sau **Marghioalo**) Se spune când cineva face sau spune ceva nepotrivit.

tronc², ***~oancă*** *smf*, *a* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 197 / Pl: ~*nci*, ~*oance* / E: ns cf *tronc¹*] (Ban; Trs) **1-2** Tont **(1-2)**.

troncalău *sm* vz ***trâncănău²***

troncan¹ *sm* [At: COMAN, GL. / Pl: ~*i* / E: nct] (Reg) Animal bătrân și slab.

troncan², ***~ă*** *smf* vz ***truncan***

tronca-tranca *sn*, *i* vz ***tronca-tronca***

tronca-tronca *sn*, *i* [At: CREANGĂ, P. 106 / V: (pop) ***~-tran~*** / E: fo] (Pop) **1-2** (Cuvânt care) imită zgomotul produs de două obiecte care se lovesc unul de altul în cadență regulată, monotonă.

troncatură *sf* [At: DN³ / Pl: ~*ri* / E: fr ***troncature***] Înlocuire într-un cristal a unei muchii cu o fațetă.

troncăi *vi* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *troncăi* / E: ***tronc¹*** + -*ăi*] (Reg) **1** A troncăni **(1)**. **2** (Fig) A trăncăni¹ **(4)**.

troncăială *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ~*ieli* / E: ***troncăi*** + -*eală*] (Reg) **1** Troncăneală **(1)**. **2** (Fig) Trăncăneală¹ **(2)**.

troncăit *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ~*uri* / E: ***troncăi***] (Reg) **1** Troncăneală **(1)**. **2** (Fig) Trăncăneală¹ **(2)**.

troncăitură *sf* [At: UDRESCU, GL. / P: ~*că-i~* / Pl: ~*ri* / E: ***troncăi*** + -*(i)tură*] (Reg) **1** Troncăneală **(1)**. **2** (Fig) Trăncăneală¹ **(2)**.

troncăneală *sf* [At: V. ROM. ianuarie 1965, 66 / Pl: ~*eli* / E: ***troncăni*** + -*eală*] **1** (Pfm) Zgomot produs de obiecte care se izbesc unele de altele Si: (reg) *trăncaneală¹* **(1)**, *trăncănire* **(1)**, *trăncănit¹* **(1)**, *trăncănitură* **(1)**, *troncăială* **(1)**, *troncăit* **(1)**, *troncăitură* **(1)**, *troncănitură* **(1)**, (pfm) *troncănire* **(1)**, *troncănit¹* **(1)**. **2** (Reg; fig) Trăncăneală¹ **(2)**.

troncăni *vi* [At: PANN, P. V. I, 28/3 / Pzi: ~*nesc*, (reg) *troncăn*, 3 (reg) *troncăne* / E: ***tronc¹*** + -*ăni*] **1** (Pfm) A face zgomot izbindu-se de ceva sau izbind un obiect de ceva Si: (reg) *a trăncăni¹* **(1)**, *a troncăi* **(1)**. **2** (Reg; fig) A trăncăni¹ **(4)**.

troncănire *sf* [At: MACEDONSKI, O. IV, 142 / Pl: ~*ri* / E: ***troncăni***] **1** (Pfm) Troncăneală **(1)**. **2** (Reg; fig) Trăncăneală¹ **(2)**.

troncănit¹ *sn* [At: STAMATI, ap. CADE / Pl: ~*uri* / E: ***troncăni***] **1** (Pfm) Troncăneală **(1)**. **2** (Reg; fig) Trăncăneală¹ **(2)**.

troncănit², ***~ă*** *smf*, *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: ***troncăni***] (Mun) **1-2** (Persoană) repezită la vorbă Si: *grosolan*.

troncănitură *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ~*ri* / E: ***troncăni*** + -*tură*] (Reg) **1** Troncăneală **(1)**. **2** (Fig) Trăncăneală¹ **(2)**.

troncăt *sn* [At: ALECSANDRI, P. III, 238 / V: (reg) ***~cot*** / Pl: ~*e* / E: ***tronc¹*** + -*ăt*] (Pop) Zgomot produs de rostogolirea unui lucru, de izbirea unui obiect de altul etc. Si: (pop) *huruit*.

troncon *sn* [At: BOGZA, C. O. 160 / Pl: ~*uri* / E: drr ***tronconic***] (Rar) Parte a unui con cuprinsă între bază și o secțiune paralelă cu baza Si: *trunchi²* **(18)** *de con*.

tronconic, ~ă *a* [At: IOANOVICI, TEHN. 83 / Pl: ~*ici*, ~*ice* / E: fr ***tronconique***] (Rar) Care are forma unui trunchi² **(18)** de con.

troncoș, ~ă *a* vz ***trencheș***

troncot *sn* vz ***troncăt***

troncoti *vi* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 197 / Pzi: ~*tesc* / E: ***tronc¹*** + -*oti*] (Reg) A bombăni (pentru a-și manifesta nemulțumirea, indignarea) Si: *a mormăi*.

troneci *sn* [At: TDRG / Pl: ~*uri*, ~*ece* / E: ***tron²*** + -*eci*] (Reg) **1-2** (Șhp) Tronișor **(1-2)**. **3** Sertar.

tronf *sn* [At: KLEIN, D. 441 / V: (reg) ***~oamf***, ***~oanf***, ***~omf***, ***~ompf*** / Pl: ~*uri* / E: mg ***tromf***, ger ***Trumpf***] (Trs) **1** (La jocul de cărți) Atu **(1)**. **2** (Înv) Acont **(1)**.

tronfăli *vt* [At: LB / V: (înv) ***~lui***, ***~folui*** / Pzi: ~*lesc* / E: mg ***tromfol***] (Trs) **1** (La jocul de cărți) A folosi atuul. **2** (C. i. o persoană) A da cuiva un răspuns care nu admite replică. **3** (Înv; îf *tronfolui*) A aconta.

tronfălui *v* vz ***tronfăli***

tronfolui *v* vz ***tronfăli***

tronișor *sn* [At: (a. 1803) CAT. MAN. I, 373 / Pl: *~oare* / E: ***tron***^{2} + *-ișor*] (Pop; șhp) **1-2** Ladă (mică) Si: (reg) *troneci* (**1-2**). **3-4** Sicriu (mic) Si: (pop) *tronuleț* (**1-2**).

tronson *sn* [At: SCÎNTEIA, 1960, nr, 4850 / Pl: *~oane* / E: fr ***tronçon***] **1** (Teh) Parte dintr-un obiect, dintr-un organ de mașină sau dintr-o construcție, având o particularitate distinctă și delimitată de rest prin anumite elemente de legătură sau prin repere. **2** Fragment (muzical). **3** Porțiune a unui drum, a unei construcții.

trontălan, ~ă *a* vz ***tontălan***

tronuleț *sn* [At: I. CR. IV, 291 / Pl: *~e* / E: ***tron***^{2} + *-uleț*] **1-2** (Pop; șhp) Tronișor (**3-4**).

troonoc *sn* vz ***tohoc***

troostită *sf* [At: DN^3 / P: *tro-o~* / E: fr ***troostite***] Constituent structural al oțelului.

trop^1 [At: CREANGĂ, P. 163 / V: ***~a*** *sn, i, sf*, (reg) ***~ai ~o*** *sn, i*, ***~oapa*** *sfa* / Pl: *~uri* sn / E: fo] **1-2** *sn, i* (De obicei rep) (Cuvânt care) imită zgomotul făcut de picioare în timpul mersului sau în timpul dansului Si: (reg) *rop*. **3** *sfa* (Ban; îf *troapa, tropa*) Dans popular nedefinit mai îndeaproape.

trop^2 *sm* [At: CANTEMIR, IST. 147 / V: (îvr) ***~ă*** *sf* / Pl: *~i*, (înv) *~uri* sn / E: ngr ***τρόπος***, lat ***tropus***, fr ***trope***] Figură de stil.

trop^3 *sn* [At: (a. 1796) IORGA, S. D. VIII, 85 / V: (înv) ***~iu*** / Pl: *~uri* / E: ns cf *tropaor*] (Înv; csnp) Postav nedefinit mai îndeaproape.

trop^4 *sn* vz ***trap***^{1}

tropa^1 *sfa* [At: CV 1951, nr. 5, 28 / E: mg, srb ***tropa***] (În limbajul jucătorilor de cărți; îe) **A da** ~ A pierde.

tropa^2 *vi* [At: LEXIC REG. II, 55 / Pzi: *~pez* / E: ***tropa***^{1}] (Trs; Ban) **1** A suferi o înfrângere. **2** A da greș.

tropa^3 *sn, i, sf* vz ***trop***^{1}

tropai *i* vz ***trop***^{1}

tropancă *sf* [At: TDRG / V: (reg) ***~pănca, ~pânca*** / E: bg ***тропанка***] (Dob; mai ales art.) **1** Dans popular în ritm de horă, cu sărituri și așezări prin îndoirea genunchilor. **2** Melodie după care se execută tropanca (**1**).

tropaor *sn* [At: ȘĂINEANU, D. U. / Pl: *~auri* / E: ger ***troppauer*** (Tuch)] (Îvr) Postav nedefinit mai îndeaproape.

tropar *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. (prefață) 4/32 / V: (înv) ***~iu*** / E: slv ***тропаръ***] **1** Scurtă cântare bisericească ortodoxă, de laudă, în cinstea unui sfânt sau a unui eveniment religios Si: *imn*, (pop) *tropărel*. **2** (Reg) Pânză cu care se acoperă mortul Si: *giulgiu*.

tropariu *sn* vz ***tropar***

troparne *sf* [At: PAMFILE, D. 68 / Pl: *~ne* / E: ns cf *tropar*] (Buc) „Casa morților".

tropă *sf* vz ***trop***^{2}

tropăi *vi* [At: LB / V: (îrg) ***~poi***, (reg) ***~ăni, ~poni, ~pui, trupăi*** / Pzi: *tropăi, ~esc* / E: ***trop***^{1} + *-ăi*] **1** A face zgomot lovind pământul, podeaua cu picioarele sau cu copitele Si: (pop) *a tropoti* (**1**), (reg) *a tupăi* (**3**), *a tupăni* (**2**). **2** (Pfm) A dansa (cu zgomot).

tropăială *sf* [At: POLIZU / P: *~pă-ia~* / V: (reg) ***~poi~*** / Pl: *~ieli* / E: ***tropăi*** + *-eală*] Zgomot produs de pașii grei ai unui om, de copitele unui animal etc. prin lovirea pământului cu picioarele Si: *tropăire, tropăit, tropăitură, tropot* (**1**), (pop) *tropotire, tropotit* (**1**), *tropotitură* (**1**), (reg) *ropăit, tropoteală* (**1**), *tropotică* (**1**), *treapăd* (**5**).

tropăicuță *sf* [At: H III, 312 / Pl: *~țe* / E: ns cf *tropăi*] (Reg) **1** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2.** Melodie după care se execută tropăicuța (**1**).

tropăire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***tropăi***] Tropăială.

tropăit *sn* [At: GORJAN, H. II, 89/35 / V: (îrg) ***~poit***, (reg) ***trupănit*** / Pl: *~uri* / E: ***tropăi***] Tropăială.

tropăita *sfsa* [At: V. ROM. aprilie 1956, 153 / E: ***tropăi***] (Reg) **1** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** Melodie după care se execută tropăita (**1**).

tropăitură *sf* [At: PANN, ap. CADE / P: *~pă-i~* / V: (înv) ***~poi~***, (reg) ***topăni~*** / Pl: *~ri* / E: ***tropăi*** + *-(i)tură*] Tropăială.

tropănca *sfa* vz ***tropancă***

tropăni *v* vz ***tropăi***

tropărel *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 196^r/24 / Pl: *~e* / E: ***tropar*** + *-el*] (Pop; hip) Tropar (**1**).

tropânca *sfa* vz ***tropancă***

tropcă *sf* [At: SEVASTOS, N. 282 / Pl: ? / E: ns cf *trop*^{1}] (Reg) **1** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** Melodie după care se execută tropca (**1**).

tropet *sn* vz ***tropot***

tropic^1, ***~ă*** *a* [At: BĂLĂȘESCU, GR. 120/18 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***tropique*** cf *trop*^{2}] **1** Care ține de trop^2 Si: *tropologic* (**1**), (îvr) *tropicesc* (**1**). **2** Referitor la trop^2 Si: *tropologic* (**2**) (îvr) *tropicesc* (**2**). **3** Figurat^2 (**1**).

tropic^2, ***~ă*** [At: CANTEMIR, IST. 157 / V: (îvr) ***~os, ~us*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: lat ***tropicus***, ngr ***τροπικός***, fr ***tropique***] **1** *sn* Fiecare dintre cele două paralele situate la latitudinea de 23^{0}27' nord sau sud de ecuatorul terestru, unde, în timpul celor două solstiții, Soarele trece la zenitul locului. **2** *sn* (Pop; îs) *~ul cancerului* (sau *racului*) Paralela de 23^{0}27' latitudine nordică. **3** *sn* (Pop; îs) *~ul capricornului* Paralela de 23^{0}27' latitudine sudică. **4** *snp* Regiune aflată în jurul celor două tropice^2 (**1**) terestre Si: *zonă tropicală*. **5** *snp* (Îla) **De ~ice** De la tropice^2 (**4**). **6-8** *a* Tropical (**1-3**). **9** *a* (Îs) *Cerc* ~ Tropic^2 (**1**). **10** *a* (Rar; îs) *Căldură ~ă* Căldură tropicală (**4**). **11** *sn* (Înv; îs) ~ *ceresc* Fiecare dintre cele două paralele, aflate la nord și la sud de ecuatorul ceresc, descrise de mișcarea aparentă a Soarelui în jurul Pământului în timpul solstițiului de iarnă, respectiv, al solstițiului de vară. **12** *a* (Îs) *An* ~ Interval de timp care se scurge între două treceri consecutive ale Soarelui prin același punct al ecuatorului.

tropical, ~ă *a* [At: BARASCH, M. II, 229/7 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tropical***] **1** Care ține de tropice^2 (**4**) Si: *tropic*^{2} (**6**). **2** Specific tropicelor^2 (**4**) Si: *tropic*^{2} (**7**). **3** Care se află în regiunea tropicelor^2 (**4**) Si: *tropic*^{2} (**8**). **4** (Îs) *Căldură ~ă* Căldură dogoritoare, caniculară, toridă. **5** (Îs) *Zonă ~ă* Zonă situată între tropice^2 (**1**).

tropicaliza *vt* [At: M. D. ENC. / Pzi: *~zez* / E: drr ***tropicalizare***] A executa operațiile de tropicalizare.

tropicalizare *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~zări* / E: fr ***tropicalisation***] Ansamblu de operații executate pentru ca o piesă, un aparat, o instalație etc. să poată rezista la oscilațiile de temperatură din zonele tropicale (**3**) Si: *tropicalizație*.

tropicalizat, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tropicaliza***] (D. piese, aparate, instalații etc.) Căruia i s-au aplicat tratamente de tropicalizare.

tropicalizație *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: fr ***tropicalisation***] Tropicalizare.

tropicesc, ~ească *a* [At: CANTEMIR, IST. 21 / Pl: *~ești* / E: ***trop***^{2} + *-icesc*] (Îvr) **1-2** Tropic^1 (**1-2**).

tropicos *sn* vz ***tropic***^{2}

tropicus *sn* vz ***tropic***^{2}

tropie *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: fr ***tropie***, it ***tropia***] **1-2** Tropism (**1-2**).

tropism *sn* [At: ENC. ROM. 1134 / Pl: *~e* / E: fr ***tropisme***] **1** Tendință de orientare, de creștere a organismelor vii, determinată de direcția din care acționează asupra lor anumiți factori fizico-chimici ca lumina, căldura etc. Si: *tropie* (**1**). **2** Proprietate a anumitor substanțe, introduse în organisme vii, de a se localiza în anumite organe ale acestora Si: *tropie* (**2**).

tropili *av* [At: TEAHA, C. N. 275 / E: ns cf *trop*^{1}] (Reg) La trap^1 (**5**).

tropină *sf* vz ***tulpină***^{1}

tropini *sp* [At: PĂCALĂ, M. R. 27 / A: nct / E: nct] (Bot; reg; îc) **Burete-de-~** Ghebe^1 (*Agaricus melleus*).

tropite *snp* vz ***tropot***

tropiță *sf* [At: DLR / A: nct / Pl: *~țe* / E: nct] (Reg) Femeie scundă.

tropiu *sn* vz ***trop***^{3}

tropo^1 *sn, i* vz ***trop***^{1}

tropo²- [At: DN³ / E: fr ***trope***, lat ***tropus***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Schimbare. **2** Care se schimbă. **3** Care se întoarce. **4** Cu o anumită direcție. **5** Cu o anumită caracteristică.

tropofil, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf fr *tropophile*] (D. arbori) Care își leapădă frunzele (iarna sau în perioadele de secetă).

tropofite *sfp* [At: DN³ / E: ns cf fr *tropophytes*, ger *Tropophyten*] Plante care pot face față anotimpului secetos, pierzându-și frunzele și intrând în repaus biologic și care, atunci când dispun din nou de apă, înfrunzesc și se dezvoltă rapid.

tropoi *v* vz ***tropăi***

tropoială *sf* vz ***tropăială***

tropoit *sn* vz ***tropăit***

tropoitură *sf* vz ***tropăitură***

tropoli *v* vz ***tropoti***

tropologic, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: ns cf fr *tropologique*] **1-2** Tropic¹ **(1-2)**. **3** Figurat² **(1)**.

tropologie *sf* [At: DEX / E: fr ***tropologie***] **1** Limbaj figurat. **2** Disciplină care se ocupă cu studierea tropilor².

troponi *v* vz ***tropăi***

tropopauză *sf* [At: LTR / E: fr ***tropopause***] (Met) Strat al atmosferei aflat între troposferă și stratosferă.

tropos *sn* [At: (a. 1776) URICARIUL XIX, 314 / V: (înv) *~pus* / Pl: *~uri* / E: ngr **τρόπος**] (Înv) **1** Procedeu. **2** Mod de a se comporta sau de a se prezenta (în societate) Si: *manieră*. **3** (Lsg) Amabilitate **(2)**. **4** (Lsg) Tact **(7)**. **5** (Rar) Posibilitate. **6** (Rar) Influență asupra cuiva Si: *autoritate*.

troposferă *sf* [At: LTR / E: fr ***troposphère***] (Met) Stratul inferior al atmosferei, care atinge suprafața solului și în care se produc fenomenele meteorologice obișnuite.

troppo *av* [At: DN³ / E: it ***troppo***] (Muz; ca indicație de execuție) **1** Prea mult. **2** (Îs) *Allegro non* ~ Nu prea repede.

troposi *vt* [At: ALR SN II h 525/899 / Pzi: *~sesc* / E: bg **тропосам**] (Reg) A însăila.

tropot *sn* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***dr~, ~oapăt, ~pct, trupăt, ~pite*** *snp* / Pl: *~e* / E: bg **тропот**, srb ***tropot***] **1** Tropăială. **2** Mișcare precipitată care produce tropăiala Si: (pop) *tropotit* **(2)**, *tropotitură* **(2)**, (reg) *ropăit, tropoteală* **(2)**, *tropotică* **(2)**. **3** (Reg; art.) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **4** (Reg; art.) Melodie după care se execută tropotul **(3)**.

tropota¹ *sfsa* [At: ALR I, 1477/362 / E: ***tropot***] (Mar) **1** Dans popular cu bătaie din picior. **2** Melodie după care se execută tropota **(1)**.

tropota² *v* vz ***tropoti***

tropoteală *sf* [At: ALR I, 1476/315 / Pl: *~eli* / E: ***tropoti*** + *-eală*] (Reg) **1** Tropăială. **2** Tropot **(2)**.

tropoti [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***dr~, top~, trăp~, ~poli, ~ta*** / Pzi: *~tesc* / E: ***tropot***] **1** *vi* (Pop) A tropăi **(1)**. **2** *vt* (Mar; fig) A risipi banii (chefuind). **3** *vt* (Reg) A călca ceva (în picioare). **4** *vt* (Reg) A lovi de repetate ori. **5** *vt* (Reg; c. i. mămăliga) A tăpși **(2)**. **6** *vi* (Înv) A bate din palme Si: *a aplauda*.

tropotică *sf* [At: ALR I, 1476/359 / E: ***tropot*** + *-ica*] (Reg) **1** Tropăială. **2** Tropot **(2)**.

tropotire *sf* [At: LB / Pl: *~ri* / E: ***tropoti***] (Pop) Tropăială.

tropotit *sn* [At: COȘBUC, P. I, 284 / V: (reg) ***dr~*** / Pl: *~uri* / E: ***tropoti***] **1** (Pop) Tropăială. **2** (Pop) Tropot **(2)**. **3** (Mar) Parte a unui dans popular care constă din bătăi ritmice cu piciorul în pământ.

tropotita *sfsa* [At: COȘBUC, P. II, 66 / E: ***tropoti***] (Pop) **1** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** Melodie după care se execută tropotita **(1)**.

tropotitor, ~oare *a* [At: CĂLINESCU, E. 98 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***tropoti*** + *-(i)tor*] (Pop) Răsunător.

tropotitură *sf* [At: LB / Pl: *~ri* / E: ***tropoti*** + *-(i)tură*] (Pop) **1** Tropăială. **2** Tropot **(2)**. **3** Bătaie ritmică din picior.

tropoțel¹ [At: MARIAN, NU. 686 / E: ***tropot*** + *-el*] (Reg) **1** *av* Cu pași deși și mărunți. **2** *snsa* Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **3** *sns a* Melodie după care se execută tropoțelul **(2)**.

tropoțel² *sm* [At: H XVI, 216 / E: nct] (Reg) Plantă cu frunze mici și cu flori galbene, mirositoare.

tropoțica *sfsa* [At: VARONE, JOC. ROM. N. 130 / E: ***tropot*** + *-ică*] (Mol) **1** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** Melodie după care se execută tropoțica **(1)**.

tropozan *sn* vz ***trapazan***

tropși *v* vz ***stropși***

tropui *v* vz ***tropăi***

tropus *sn* vz ***tropos***

tropuzan *sn* vz ***trapazan***

trosc [At: GHICA, S. 240 / V: (reg) ***~oasc, ~a*** / Pl: *~uri* sn / E: fo] **1-2** *sn, i* (Cuvânt care) imită zgomotul produs de o cădere, de o lovitură, de o rupere etc. **3** *i* (Pfm; îe) ~ **cu bâta-n baltă!** Se zice despre o persoană care face o boacănă.

trosca *sn, i* vz ***trosc***

troscăi [At: DDRF / Pzi: *~esc, troscăi*, 3 *troscăie* / E: ***trosc*** + *-ăi*] (Reg) **1** *vi* A trosni¹ **(1)**. **2** *vi* (Îe) **A ~ din gură** A vorbi verzi și uscate. **3** *vt* (Îe) **A ~ pe cineva** A mustra pe cineva.

troscăitor, ~oare *a* [At: TDRG / P: *~că-i~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***troscăi*** + *-(i)tor*] (Reg) Care troscăiește **(1)**.

troscăneală *sf* [At: PĂCALĂ, M. R. 18 / E: ns cf *troscot¹*] (Bot; reg; pbl) Floarea-untului (*Orobanche caryophyllacea*).

troscănel *sm* [At: BORZA, D. 134 / E: ns cf *troscot¹*] (Bot; reg) Troscot¹ **(1)** (*Polygonum aviculare*).

troscăni [At: TDRG / Pzi: *~nesc*, 3 (reg) *troscăne* / E: ***trosc*** + *-ăni*] (Reg) **1** *vi* A trosni¹ **(1)**. **2** *vt* A zgâlțâi.

troscăt *sm* vz ***troscot¹***

troscăț *sm* vz ***troscot¹***

troscățel *sm* vz ***troscoțel***

troscât *sm* vz ***troscot¹***

troscobârță *sf* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 198 / Pl: *~țe* / E: nct] (Reg; mlp) Obiecte mărunte, neînsemnate Si: (pop) *calabalâc*.

troscod *sm* vz ***troscot¹***

troscoi *sn* [At: PRIBEAGUL, P. R. 58 / Pl: *~oaie* / E: ***troască*** + *-oi*] (Ban) Troască.

troscot¹ [At: LM / V: (reg) ***tras~, ~oascăt, ~căt, ~căț, ~cât, ~cod, ~cut*** *sm*, ***~ă*** *sf* / E: vsl **трьскотъ**] **1** *sm* (Și, reg, îc **~-gras**) Plantă erbacee anuală, din familia poligonacee, cu tulpina ramificată, de obicei întinsă pe pământ, cu frunze mici și cu flori hermafrodite verzi, pe margine roșii sau albe, care se întrebuințează în medicină Si: *troscoțel* **(1)**, (reg) *brebenel, costrei, hericică, iarba-găinilor, iarbă-noduroasă, iarbă-roșie, laba-găinii, porcin, sporiș, târsoacă* **(1)**, *târșoară, torțel¹* **(4)**, *trăgănător* **(2)**, *troscănel, troscovă* **(1)** (*Polygonum aviculare*). **2** *sm* (Și, reg, îac) Planta *Polygonum arenarium*. **3** *sm* (Bot; reg) Răculeț (*Polygonum bistorta*). **4** *sm* (Reg; îe) **A mânca ~** A mânca mâncare sărăcăcioasă. **5** *av* (Pop; îe) **A fi uscat ~** A fi foarte uscat. **6** *sm* (Bot; reg; îc) **~-de-apă** sau **~-ul-broaștelor** Sălcuță (*Polygonum amphibium*). **7** *sm* (Bot; reg; îc) **~-porcesc** sau **~-scămos** Iarbă-roșie (*Polygonum lopathifolium*). **8** *sm* (Bot; reg; îc) **~-roșu** sau **~-piperat** Dintele-dracului (*Polygonum hydropiper*). **9** *sm* (Bot; reg; îc) **~-de-cereale** Hrișcă-deasă (*Polygonum convolvulus*). **10** *sm* (Bot; reg; îc) **~-gras** Iarbă-grasă (*Portulaca oleracea*). **11** *sm* (Bot; reg; îc) **~-amețitor** Salbăție (*Lolium temulentum*). **12** *sm* (Bot; reg; îc) **~-de-câmp** Scârțâitoare (*Polycnemum arvense*). **13** *sm* (Bot; reg) Coada-racului (*Potentilla anserina*). **14** *sm* (Bot; reg) Cârligioare (*Bidens cernuus*). **15** *sm* (Bot; reg) Cimbrișor (*Thymus serpyllum*). **16** *sm* (Bot; reg) Talpa**(19)**-gâștei (*Chenopodium rubrum*).

troscot² *sn* [At: HASDEU, I. V. 159 / Pl: *~e* / E: ***trosc*** cf ucr dal *троскут, троскоту*] (Reg) **1** Trosnitură **(1)**. **2** Talangă **(1)**.

troscotă¹ *sf* [At: PAȘCA, GL. / Pl: *~te* / E: pvb ***troscoti***] (Trs) **1** Persoană guralivă. **2** (Lpl) Vorbe nechibzuite.

troscotă² *sf* vz ***troscot¹***

troscoti *vi* [At: LB / Pzi: *~tesc* / E: ***troscot²***] (Trs) A trăncăni¹ **(4)**.

troscotel *sm* [At: LB / V: (reg) *~căț~* / E: ***troscot***[1] + *-el*] **1** (Bot) Troscot[1] (1) (*Polygonum aviculare*). **2** (Bot; reg) Răculeț (*Polygonum bistorta*). **3** (Bot; reg; șîc **~-mărunt**) Sălcuță (*Polygonum amphibium*). **4** (Bot; reg) Hrișcă (*Polygonum fogopyrum*). **5** (Bot; reg) Iarbă-roșie (*Polygonum lapathifolium*). **6** (Bot; reg) Coacăză (*Bruckenthalia spiculifolia*). **7** (Bot; reg) Iarbă-neagră (*Calluna vulgaris*). **8** (Bot; reg) Scârțâitoare (*Polycnemum arvense*). **9** (Bot; reg) Iarbă-grasă (*Portulaca oleracea*). **10** (Bot; reg) Mătreață (*Peplis portula*).

troscotene *afp* [At: I. CR. V, 278 / E: ***troscot***[2] + *-ean*] (Reg; îs) *Mere* ~ Mere pădurețe.

troscovă *sf* [At: COTEANU, PL. 20 / Pl: *~ve* / E: ns cf *troscotă*[2]] (Bot; reg) **1** Troscot[1] (1) (*Polygonum aviculare*). **2** Scârțâitoare (*Polycnemum arvense*).

troscovin *sn* vz ***tescovină***

troscovină *sf* vz ***tescovină***

troscut *sm* vz ***troscot***[1]

trosneală *sf* [At: POLIZU / Pl: *~eli* / E: ***trosni***[1] + *-eală*] **1** (Învr) Trosnitură (1). **2** (Reg) Trosnet[1] (2).

trosnet[1] *sn* [At: HELIADE, O. I, 338 / S și: (înv) *~ozn~* / Pl: *~e* / E: ***trosni***[1] + *-et*] **1** Trosnitură (1). **2** (Pop) Pocnitură (de bici) Si: (reg) *trosneală* (2). **3** (Pop) Trosnitură (2).

trosnet[2] *sn* vz ***trăsnet***

trosni[1] [At: PANN, P. V. I, 92/17 / V: (pop) ***trăs~*** / S și: (înv) *~ozni* / Pzi: *~nesc* / E: ns cf *trăsni*[1]] **1** *vi* (Mai ales d. lemne și obiecte de lemn) A produce un zgomot caracteristic prin rupere, prăbușire, ardere, apăsare, izbire, din cauza gerului sau a căldurii prea mari Si: *a pârâi, a plesni, a pocni*, (reg) *a pârpâi, a troscăi* (1), *a troscăni* (1). **2** *vi* (Pfm; fig) A avea răsunet. **3** *vi* (Pfm) A produce un zgomot prin sfărâmare între dinți. **4** *vt* (Pfm) A sfărâma între dinți, producând zgomot. **5** *vt* (Pfm) A lovi făcând zgomot (și deteriorând) Si: (pfm) *a buși*. **6-7** *vti* A face să pârâie (sau a-i pârâi) unele părți ale corpului din încheieturi. **8** *vi* (Pfm; îe) **A bea de-i** (sau **până-i**) **~nesc** (ori **să-i ~nească**) **urechile** (sau **fălcile**) A bea foarte mult. **9** *vi* (Pfm; îe) **A-i zice** (sau **a-i trage**) (cuiva) **câteva să-i ~nească urechile** (sau **fălcile**) A vorbi cuiva aspru, fără menajamente. **10** *vi* (Pfm; îae) A pălmui. **11** *vi* (Pop) A plesni din bici Si: *a pocni*. **12** *vi* (D. arme de foc) A se descărca, producând zgomot puternic Si: *a bubui, a detuna*. **13** *vi* (Pfm; îe) **A-i** ~ (cuiva) **fălcile** Se spune când cineva mănâncă cu lăcomie și cu zgomot. **14** *vi* (Pfm; îae) Se spune când cineva cască cu poftă. **15** *vi* (D. pepeni verzi copți) A pârâi când sunt strânși în palme.

trosni[2] *v* vz ***trăsni***[1]

trosnire *sf* [At: POLIZU / V: (pop) ***trăs~*** / S și: (înv) *~ozn~* / Pl: *~ri* / E: ***trosni***[1]] (Rar) **1-2** Trosnitură (**1-2**).

trosnit, ~ă *a* [At: CONV. LIT. XLIV$_2$, 71 / S și: (înv) *~ozn~* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***trosni***[1]] (Imp) Care trosnește[1] (7).

trosnitor, ~oare [At: ODOBESCU, S. III, 212 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***trosni***[1] + *-tor*] **1** *a* Care trosnește[1] (1). **2** *sf* (Reg) Varietate de struguri care se păstrează pentru iarnă.

trosnitură *sf* [At: POLIZU / V: (reg) ***trăs~*** / S și: (înv) *~ozn~* / Pl: *~ri* / E: ***trosni***[1] + *-(i)tură*] **1** Zgomot specific produs de un obiect când crapă, când plesnește, când este rupt sau lovit Si: *pârâit, pârâitură, pocnitură, trosnet*[1] (1), (îvr) *trosneală* (1), (rar) *trosnire* (1), (reg) *pârpâit, troscot*[2] (1). **2** Detunătură (de armă) Si: *trosnet*[1] (3), (rar) *trosnire* (2).

troș *sm* [At: SCRIBAN, D. / V: (înv) ***truș, ~oașă*** *sf* / Pl: *~i* / E: ns cf *troacă*] (Mun) Încălțăminte veche și uzată.

troșeni *vt* [At: PAMFILE, A. R. 73 / Pzi: *~nesc* / E: nct] (Reg) A prăși.

troșenire *sf* [At: PAMFILE, A. R. 73 / Pl: *~ri* / E: ***troșeni***] (Reg) Prășire.

troșenit *sn* [At: PAMFILE, A. R. 73 / E: ***troșeni***] (Reg) Prășit.

troșie *sf* vz ***trușie***

troșmei *sn* [At: DDRF / Pl: *~e* / E: ns cf *trușnic*] (Buc) Mămăligă vârtoasă.

troșnar *s* [At: A III, 17 / Pl: ? / E: ns cf *trușie*] (Reg) Vas în care se pune laptele la prins.

troșneag *s* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 198 / Pl: ? / E: ns cf *trușnic*] (Reg) „Fel de fel de mâncare".

trot *sns* [At: DN[3] / E: fr ***trot***] (Ech) Mod de deplasare a unui cal, intermediar între pas și galop.

trota *vi* [At: COSTINESCU / Pzi: 3 *~tează* / E: fr ***trotter***] (D. caii de curse) **1** A merge la trap[1] (**5**). **2** A avea un trap[1] (**5**) frumos și elegant.

trotal *sn* vz ***trotuar***

troteur [At: COSTINESCU / P: *~tör* / S și: *~otte~* / Pl: *~i* / E: fr ***trotteur***] **1** *sm* Cal cu trapul[1] întins și ridicat Si: *trăpaș* (2), (reg) *trotoc*. **2** *a* (D. încălțămintea de damă) Comod și rezistent, cu model sport, cu toc[3] gros, înalt de 3-4 cm.

trotil *sn* [At: MACAROVICI, CH. 569 / Pl: *~uri* / E: ger ***Trotyl***] Trinitrotoluen.

trotina *vi* [At: DN[2] / Pzi: 3 *~nează* / E: fr ***trottiner***] (D. cai) **1** A nu păstra pasul regulat. **2** A bate pasul aproape pe loc.

trotinetă *sf* [At: IORDAN, L. R. A. 175 / Pl: *~te* / E: fr ***trottinette***] Mic vehicul pentru copii, constând dintr-o scândură dreptunghiulară montată pe două roți și articulată cu o bară perpendiculară pe ea, servind ca bară de direcție, și care se pune în mișcare prin împingerea cu un picior.

trotioș, ~ă *a* [At: MAT. DIALECT. I, 100 / Pl: *~i, ~e* / E: mg ***trottyos*** „greoi; care nu stă bine"] (Trs; Mar; d. oameni) **1** Care umblă rău (având un defect la picioare). **2** Îmbrăcat neglijent Si: *dezordonat*.

trotoc *sm* [At: TDRG / Pl: *~oci* / E: ns cf rs *тропот*] (Reg) Troteur (1).

trotuar *sn* [At: STAMATI, D. / P: *~tu-ar* / V: (fcr) ***~tal*** / S și: (înv) *~toar, ~uoar* / E: fr ***trottoir***] **1** Porțiune marginală amenajată de-a lungul unei străzi, de obicei mai ridicată decât partea carosabilă, rezervată circulației pietonilor. **2** (Fam; îe) **A face ~ul** A umbla pe trotuar (1) în vederea practicării prostituției.

trotuș, ~ă *a* [At: BULET. GRĂD. BOT. I, 80 / A: nct / Pl: *~i, ~e* / E: nct] (Mol) **1** (Îs) *Măr* ~ Varietate de măr[1] cu fructe dulci, de culoare roșie. **2** (Prc) Fructul mărului trotuș (1).

troțel *sm* vz ***torțel***[1]

troțkism *sns* [At: DN[3] / E: fr ***trotskysme***] Curent ideologic marxist care susținea ideea revoluției permanente, neacceptând însă dictatura proletariatului și posibilitatea construirii socialismului.

troțkist [At: DN[3] / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***trotskyste***] **1** *a* Referitor la troțkism. **2** *a* Propriu troțkismului. **3** *smf* Adept al troțkismului.

trru *sn, i* vz ***ptru***

tru *sn, i* vz ***tr***[1]

trubaci *sm* [At: BELDIMAN, E. 16/21 / V: (înv) ***tromb~, ~umb~*** / Pl: ~ / E: rs ***трубач***] (Înv) Trâmbițaș (la vânătoare).

trubadur *sm* [At: FILIMON, O. II, 285 / Pl: *~i* / E: fr ***troubadour***] **1** Poet liric medieval care își compunea versurile în vechea provensală și le prezenta în formă de cântec, cu acompaniament muzical, la petrecerile de curte ale marilor feudali Vz *truver*. **2** (Pex) Poet-cântăreț care călătorea din loc în loc. **3** (Pex) Poet-cântăreț care compunea versuri în maniera poeților medievali.

trubaduresc, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ești* / E: ***trubadur***] (Rar) **1-3** Referitor la trubaduri (**1-3**). **4-6** Al trubadurilor (**1-3**). **7-9** În maniera trubadurilor (**1-3**).

trubă *sf* [At: SADOVEANU, O. XII, 238 / Pl: *~be* / E: ucr, rs ***труба***] (Reg) Trâmbiță (1).

trubui *v* vz ***trebui***

truc[1] *sn* [At: ALEXI, W. / Pl: *~uri* / E: fr ***truc***] **1** Manevră abilă prin care se maschează realitatea Si: *stratagemă*. **2** Viclenie întrebuințată pentru atingerea unui scop Si: *șiretlic, tertip* (3).

truc[2] *sn* [At: LTR / Pl: *~uri* / E: fr ***truc***, ger ***Truck***] **1** Cadru suspendat, în general prin resorturi, pe una sau pe două perechi de roți, pe care se montează cupeul unui vagon de tramvai. **2** (Reg) Vagon de cale ferată forestieră cu care se transportă buștenii. **3** (Pgn) Cărucior format dintr-un cadru montat pe două osii (care circulă în special pe o linie ferată).

truc[3] *sn* vz ***druc***

truca¹ *i* [At: GLOSAR REG. / E: ns cf ger *Truthenne* „curcă"] (Reg) Strigăt cu care se cheamă curcile.

truca² *vt* [At: CĂLINESCU, S. 17 / Pzi: *~uchez* / E: fr **truquer**] **1-3** A folosi trucuri¹ (**1-2**) sau trucaje (**1**). **4** A interveni asupra unui lucru modificându-i sau alterându-i aspectul, caracterele particulare, funcționarea etc., pentru a-i înșela pe alții Si: *a contraface*.

trucaj *sn* [At: DN² / Pl: *~e* / E: fr **truquage, trucage**] **1** Procedeu tehnic folosit în teatru și în cinematografie pentru a crea o iluzie optică sau acustică spectaculoasă. **2** (Fot) Falsificare a unor documente, a realității prin folosirea unor tehnici speciale.

trucare *sf* [At: DEX-S / Pl: *~cări* / E: **truca²**] (Rar) **1-3** Folosire a trucurilor¹ (**1-2**) sau a trucajelor (**1**).

trucat, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~ați, ~e* / E: **truca²**] (D. scene din filme, din piese de teatru etc.) În care s-au folosit trucaje (**1**).

trucă *sf* [At: DEX-S / Pl: ? / E: fr **truc** cf eg *trick*] (Cig) Utilaj complex folosit pentru filmări combinate.

truchinară *sf* vz **trupinar**

truchină *sf* vz **tulpină**

trucic, ~ă *a* [At: ALR SN V h 1240/76 / A: nct / Pl: *~ichi, ~iche* / E: nct] (Reg) Prostănac.

trucidat, ~ă *a* [At: BARIȚIU, P. A. II, 498 / Pl: *~ați, ~e* / E: lat **trucidatus**] (Ltr) Ucis.

truck *sni* [At: DN³ / P: *trac* / E: eg **truck**] (Ecn; agm) Sistem de plată a muncitorilor în mărfuri, în loc de bani, de la magazinele înființate pe lângă întreprinderile care aparțin fabricanților.

truct *s* [At: CHEST. II, 164/84 / Pl: ? / E: ns cf ger *Drücker* „clanță"] (Reg) Clanță (**2**).

tructărit *sn* [At: ALR I, 1762/51 / Pl: *~uri* / E: ns cf ger (ge) *druckt*] (Reg) Executare a motivelor ornamentale pe cămășile țărănești.

trucuit, ~ă *a* [At: ALR SN IV h 925/27 / Pl: *~iți, ~e* / E: ns cf ger *drucken*] (Reg) Tipărit² (**1**).

truculent, ~ă *a* [At: DN² / Pl: *~nți, ~e* / E: lat **truculentus**, fr **truculent**] (Liv) **1** Care este brutal Si: *aspru, violent*. **2** Care sfidează bunul simț.

truculență *sf* [At: CĂLINESCU, C. O. 237 / Pl: *~țe* / E: fr **truculence**] (Liv) **1** Brutalitate (**2**). **2** Lipsă de bun-simț.

trud¹ *sn* vz **trudă**

trud², ~ă *smf* [At: RĂDULESCU-CODIN / Pl: *~uzi, ~e* / E: ns cf *trând*] **1** (Mun) Pâine de calitate inferioară. **2** (Mun) Mămăligă grunjoasă. **3** (Mun) Mămăligă nefiartă. **4** (Reg; fig) Persoană incapabilă Si: *prost*. **5** (Reg; fig) Persoană lipsită de bun-simț Si: *nerușinat*.

trudă *sf* [At: PSALT. 43 / V: (înv) **~ud** *sn* / Pl: *~de, ~uzi* / E: pvb **trudi**] **1** (Pop) Efort fizic sau intelectual deosebit Si: *silință, strădanie*, (reg) *trudire* (**1**). **2** (Pop) Muncă grea, istovitoare Si: (reg) *moránceală, robotă¹, trudire* (**2**), *trudnicie*. **3** (Pop; îs) *Cal de ~* Cal care este întrebuințat la munci grele. **4** (Pop; ilav) **Cu ~** Cu greutate. **5-6** (Înv; ilv) **A face ~** A (se) trudi (**1-2**). **7** (Pop; îe) **A-și da (toată) ~da** A depune toată silința, strădania Si: *a se strădui*. **8** (Pop) Oboseală accentuată Si: *osteneală*. **9** (Înv; ila) **Fără de ~** Care nu obosește niciodată. **10** (Pop) Rezultatul unei munci susținute Si: *agoniseală, câștig, folos*. **11** (Pop) Suferință imensă Si: *chin, durere, necaz*, (reg) *trudire* (**3**). **12** (Îvr) Învinuire. **13** (Buc; îs) *~da mea* Horă nedefinită mai îndeaproape.

trudelnic, ~ă *a* [At: CONV. LIT. VIII, 345 / Pl: *~ici, ~ice* / E: **trudi** + *-elnic*] (Îvr) Trudnic (**1**).

trudgen *sni* [At: DN³ / P: *trad~* / E: fr, eg **trudgen**] (Spt) Stil de înot, caracterizat printr-o mișcare de tracțiune alternativă a brațelor și prin lovirea în foarfecă a picioarelor, corpul alunecând pe aceeași parte.

trudi [At: PSALT. HUR. 112ʳ/4 / V: (îvr) *st~* / Pzi: *~desc* / E: slv **троуднти сѧ**] **1-2** *vir* (Pop) A munci (din greu) Si: (reg) *a roboti*. **3-4** *vir* (Pop) A-și da silința Si: *a se strădui*, (îvp) *a se osteni*. **5** *vt* (Pop) A supune la un efort Si: *a obosi*. **6** *vr* (Îvp) A suferi imens Si: *a se chinui*, (pop) *a se căzni, a se munci*. **7** *vrim* (Reg; îe) **Se ~dește de ploaie** Se pregătește îndelung de ploaie. **8-9** *vir* (Pop) A se lupta din greu (la naștere, în ceasul morții). **10** *vr* (Pop; îe) **A se ~ de facere** (sau **de naștere**) A fi în durerile nașterii. **11** *vt* (Îvp) A supune la chinuri, la torturi Si: *a căzni, a chinui, a schingiui, a tortura¹* (**1**). **12** *vt* (Pop) A pricinui cuiva suferințe morale. **13** *vt* (Pop) A supăra pe cineva Si: *a necăji*.

trudire *sf* [At: (a. 1826) GCR II. 252/14 / Pl: *~ri* / E: **trudi**] (Reg) **1-3** Trudă (**1-2, 11**).

trudit, ~ă [At: VARLAAM, C. 45 / Pl: *~iți, ~e* / E: **trudi**] **1-2** *smf, a* (Pop) (Persoană) foarte obosită Si: *extenuat, ostenit*. **3** *a* (Pop) Care exprimă o mare oboseală Si: (pop) *trudnic* (**4**). **4-5** *smf, a* (Pop) (Persoană) supusă la eforturi, la munci grele Si: *muncit*, (pop) *trudnic* (**2-3**). **6** *a* (Pop; rar; în forma negativă; ilav) **Pe netrudite** Fără efort. **7** *a* (Pop) Supus la necazuri și la încercări grele Si: *chinuit*, (pop) *trudnic* (**5**), (înv) *trudos* (**2**). **8** *a* (Reg; d. ființe) Care este nerezistent Si: *slab, plăpând*.

truditor, ~oare *smf, a* [At: LB / Pl: *~i, ~oare* / E: **trudi** + *-tor*] (Pop; și liv) **1-2** (Persoană) care muncește din greu.

trudnic, ~ă [At: DOSOFTEI, V. S. (prefață) 4/20 / Pl: *~ici, ~ice* / E: slv **троудьнъ**] (Pop) **1** *a* Care cere mult efort fizic sau intelectual Si: *epuizant, extenuant, obositor*, (îvr) *trudelnic*, (înv) *trudos* (**1**). **2-3** *smf, a* Trudit (**4-5**). **4-5** *a* Trudit (**3, 7**). **6** *a* Chinuitor (**1**).

trudnicie *sf* [At: DDRF / Pl: *~ii* / E: **trudnic** + *-ie*] (Reg) Trudă (**2**).

trudos, ~oasă *a* [At: MACAROVICI, D. 125/2 / Pl: *~oși, ~oase* / E: **trudă** + *-os*] (Înv) **1** Trudnic (**1**). **2** Trudit (**7**).

truf *sm* vz **trufă²**

trufanda [At: COSTINESCU / V: (reg) **trofon~** / Pl: *~le* / E: tc **turfanda**] **1** *sf* Cel dintâi fruct sau rod al pământului dintr-o producție anuală. **2** *sf* (Pex) Produs alimentar (mai ales fruct sau legumă) care apare pe piață mai înainte de timpul normal în care trebuie să apară. **3** *a* (Mun) Mândru. **4-5** *sf, a* (Mol; Mun; pan; șîs *caș ~*) (Caș) preparat din cel dintâi lapte muls de la oi. **6** *sf* (Reg; fig) Prinos.

trufandagiu *sm* [At: ALAS 29 V, 1938, 13/3 / Pl: *~ii* / E: **trufanda** + *-giu*] (Rar) Amator de trufandale (**2**).

trufaș¹, ~ă [At: PSALT. HUR. 107ʳ/5 / A și: *truf~* / Pl: *~i, ~e* / E: **trufă¹** + *-aș*] **1-2** *smf, a* (Persoană) care are încredere exagerată în calitățile proprii Si: (îvr) *trufitor* (**1**). **3-4** *smf, a* (Persoană) care este plin(ă) de trufie (**1**) Si: *arogant, fudul, mândru, orgolios*, (pfm) *înfumurat, îngâmfat*, (îvr) *trufitor* (**2**). **5** *a* Care exprimă trufie (**1**). **6** *a* (Pop; d. oameni) Bine făcut Si: *chipeș*. **7** *a* Splendid (ca aspect, înfățișare) Si: *falnic, grandios, maiestuos, măreț, semeț, strălucitor, superb*.

trufaș², ~ă *a* [At: LEXIC REG. 15 / Pl: *~i, ~e* / E: **trufă³** + *-aș*] (Mar; d. persoane) Care este glumeț Si: (reg) *trufos*.

trufă¹ *sf* [At: PSALT. 53 / Pl: *~fe* / E: ml **trufa** (< gr τρυφή)] **1** (Îrg) Trufie (**1**). **2** (Reg; îs) *Cojoc de ~* Cojoc de sărbătoare. **3** (Înv; ilav) **În** (sau **spre, pre**) **~** Pentru a se mândri. **4** (Înv; îal) Pentru a fi lăudat. **5** (Îvr) Trufășie (**2**). **6** (Îvr) Trufie (**7**). **7** (Liv) Inducere în eroare. **8** (Liv) Escrocherie (**1**).

trufă² *sf* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 90 / V: (reg) **truf** *sm* / S și: *~uffă* / Pl: *~fe* / E: fr **truffe**] **1** Specii de ciuperci comestibile de culoare violetă-negricioasă, în formă de cartofi, care cresc în pământ (*Tuber*). **2** Produs de cofetărie făcut din cremă de ciocolată.

trufă³ *sf* [At: CABA, SĂL. 101 / V: (reg) **trefă, treifă** / Pl: *~fe* / E: mg **trufa, trefa**] (Mar; Trs) **1** Glumă¹ (**2**). **2** (D. nume; ila) **De ~** De batjocură. **3** (Lpl) Palavre.

trufăli *vi* [At: ALR I, 1332/339 / V: (reg) **tref~, trif~** / Pzi: *~lesc* / E: mg **trufál, tréfál**] (Mar) A glumi (**2**).

trufălui *vi* [At: ALR I, 1332/343 / V: (reg) **~ful~** / Pzi: *~esc* / E: **trufăli** css] (Mar) A glumi (**2**).

trufășa *v* vz **trufăși**

trufășag *sn* [At: ALR I, 1332/65 / Pl: *~uri* / E: mg **trufaság, tréfaság**] (Reg) Glumă¹ (**2**).

trufăși *vr* [At: PSALT. 145 / V: (înv) *~șa* / Pzi: *~șesc* / E: **trufaș¹**] (Înv) A se trufi¹ (**1**).

trufășie *sf* [At: PSALT. HUR. 49ʳ/26 / Pl: *~ii* / E: **trufaș¹** + *-ie*] (Înv) **1** Trufie (**1**). **2** Ceea ce este plin de trufie (**1**) Si: (îvr) *trufă¹* (**5**).

trufi¹ *vr* [At: PSALT. 145 / Pzi: *~fesc* / E: drr ***trufie***] (Înv) **1** A avea o atitudine plină de trufie (**1**) Si: *a se fuduli, a se mândri*, (înv) *a se trufăși*. A se desfăta (**5**).

trufi² *vi* [At: LB / Pzi: *~fesc* / E: ***trufă³***] (Reg) A glumi (**2**).

trufie *sf* [At: (A. 1560) GCR I, 4/33 / Pl: *~ii* / E: ***trufă¹*** + *-ie*] **1** Atitudine disprețuitoare, arogantă și orgolioasă Si: *aroganță, fală, mândrie, orgoliu*, (pfm) *înfumurare, îngâmfare*, (îrg) *trufă¹* (**1**), (înv) *trufășie* (**1**). **2** (Îlav) **Cu ~** În mod trufaș¹ (**4**). **3** (Înv; îlav) **În** (sau **spre**) **~** Pentru a se mândri. **4** (Înv; îal) Pentru a fi lăudat. **5** (Îvr; îe) **A se da întru ~ii** A se deda unor fapte urâte. **6** (Fig) Măreție. **7** (Înv) Sentiment de încredere exagerată în calitățile proprii Si: *mulțumire, plăcere, satisfacție*, (îvr) *trufă¹* (**6**).

trufire *sf* [At: COSTINESCU / E: ***trufi¹***] (Îvr) Adoptare a unei atitudini trufașe¹ (**5**) Si: *fudulire, mândrire*, (pfm) *înfumurare*.

trufitor, ~oare *a* [At: COD. PUȘC. 84 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***trufi¹*** + *-tor*] (Îvr) **1-2** Trufaș¹ (**2, 4**).

trufos, ~oasă *a* [At: CL 1968, 313 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***trufă³*** + *-os*] (Mar; d. persoane) Trufaș².

trufui *vi* [At: POLIZU / V: (reg) ***trăf~*** / Pzi: *~esc* / E: ***trufă³*** + *-ui*] (Reg) A glumi (**2**).

trufului *v* vz ***trufălui***

trufuluire *sf* [At: DRLU / Pl: *~ri* / E: ***trufului***] (Reg) Glumire.

trugni *v* vz ***trăcni¹***

truică *sf* vz ***troică***

truiel *sn* vz ***trior***

truiela *v* vz ***triora***

truier *sn* vz ***trior***

truism *sn* [At: ALEXI, W. / S și: (înv) *~izm* / Pl: *~e* / E: fr ***truisme***] (Liv) **1** Adevăr evident, banal Si: *banalitate*. **2** Loc comun.

truiță *sf* vz ***troiță***

truiur *sn* vz ***trior***

truiura *v* vz ***triora***

trujnică *sf* vz ***strâjnic***

trul *sm* vz ***trulă¹***

trulă¹ *sf* [At: CV 1952, nr. 3, 42 / V: (reg) ***trul*** (Pl: *~i*) *sm* / Pl: *~le* / E: ger ***Troll***] (Reg) **1** Persoană neîndemânatică. **2** Persoană care se îmbracă neîngrijit. **3** Persoană zăpăcită Si: *țicnit*.

trulă² *sf* vz ***turlă***

trulincă *sf* vz ***turlică***

trulișcă *sf* vz ***turlișcă***

trumbaci *sm* vz ***trubaci***

trumbetă *sf* vz ***trompetă***

trumbeță *sf* vz ***trâmbiță***

trumbițaș *sm* vz ***trâmbițaș***

trumurug *sm* vz ***tumurug***

trun *sn* vz ***tron²***

trună *sf* vz ***troahnă***

trunc *sm* [At: LB / Pl: *~nci* / E: lat ***truncus***] (Înv) Trunchi² (**1**).

trunca *v* vz ***trunchia***

truncan, ~ă *smf* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***tron~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***trunc*** + *-an*] (Reg) Persoană robustă.

truncat¹, ~ă *a* vz ***trunchiat***

truncat², ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ați, ~e* / E: lat ***truncatus***] (Bot; d. un organ) Terminat brusc printr-o suprafață sau o linie orizontală.

trunche *sm* vz ***trunchi²***

truncheș, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~i, ~e* / E: ***trunchi²*** + *-eș*] (Mun; d. oameni) Trunchios (**2**).

trunchet *sn* vz ***trinchet***

trunchi¹ *ai* [At: ȘINCAI, HR. I, 207/14 / E: lat ***truncus***] (Îvr) Lipsit de ceva.

trunchi² [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 173ʳ/25 / V: (înv) *~e sf*, (reg) *~nche sm* / Pl: *~uri*, (reg) *~nche, ~nți* / E: ml ***trunculus***] **1** *sn* Partea cea mai groasă a unui copac, cuprinsă între rădăcină și locul de unde pornesc ramurile principale Si: *tulpină¹* (**1**), (pop) *trup* (**29**), (înv) *trunc*. **2** *sn* (Pex) Copac (**1**). **3** *sn* (Reg; îs) *~ sălbatic* sau *~ul pădurețului* Portaltoi. **4** *sn* (Atm) Parte a unui nerv până la nivelul ramificațiilor. **5** *sn* (Atm; îs) *~ cerebral* Porțiunea nevraxului alcătuită din măduva prelungită, punte și mezencefal. **6** *sn* (Înv; fig) Linie directă a unei familii din care pleacă ramurile colaterale. **7** *sn* Tulpină¹ (**1**) de copac tăiat de la nivelul solului (uneori curățată de crengi și de coajă) Si: *buștean* (reg) *tutuluș* (**1**). **8** *sn* (Reg) Bucată de lemn tăiată sau despicată (dintr-un copac) Si: (reg) *trup* (**30**). **9** *av* (Îvr; d. o mâncare; îe) **A cădea ~ la stomac** A se mistui greu. **10** *sn* (Îvr; fig) Fragment dintr-o operă, dintr-o lucrare etc. **11** *sn* Bucată groasă de lemn (din tulpina¹ unui copac) pe care se crapă lemnele de foc. **12** *sn* Butucul pe care ciopleşte rotarul. **13** *sn* Butuc pe care se taie carnea la măcelărie. **14** *sn* (Înv; pex) Local unde se despica și se vindea carnea Si: *măcelărie*. **15** *sn* (Înv) Butuc pe care călăul decapita condamnații la moarte. **16** *sn* Corpul unei ființe, considerat fără cap și fără membre Si: (pop) *trup* (**18**). **17** *sn* (Pex) Corp (**8**). **18** *sn* (Mat; îs) *~ de piramidă* (sau *de con, de prismă*) Corp geometric obținut prin secționarea unei piramide (sau a unui con etc.) printr-un plan paralel cu baza și aflat între acest plan și bază. **19** *sn* (Reg) Fâșie dintr-o suprafață mai mare de teren agricol Si: (îrg) *obrat*.

trunchi³ *v* vz ***trunchia***

trunchia *vt* [At: DRLU / P: *~chi-a* / V: (înv) ***~nea***, (reg) ***~chi*** / Pzi: *~chiez* / E: ***trunchi²*** cf fr *tronquer*] **1** (C.i. părți ale corpului, obiecte etc.) A reteza. **2** (Fig) A suprima unul sau mai multe pasaje dintr-o lucrare, dintr-o operă literară etc. Si: *a fragmenta*. **3** (Fig) A nu prezenta ceva în întregime Si: *a omite*. **4** (Fig) A denatura un aspect, un fapt etc. Si: *a falsifica*. **5** (Reg; îf *trunchi*) A tăia un copac în bucăți.

trunchiare *sf* vz ***trunchiere***

trunchiaș *sn* [At: COD. SILV. 27 / Pl: ? / E: ***trunchi²*** + *-aș*] **1-18** (Pop; șhp) Trunchiuleț (**1-18**).

trunchiat, ~ă *a* [At: DRLU / P: *~chi-at* / V: (înv) ***~ncat*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***trunchia***] **1** (D. părți ale corpului, obiecte etc.) Care este retezat Si: *ciuntit, mutilat, tăiat²* (**1**). **2** (Fig; d. cuvinte, texte, lucrări etc.) Din care s-a suprimat o parte Si: *fragmentat, mutilat*. **3** (Fig; d. acțiuni) Care este întrerupt Si: (pfm) *curmat*. **4** (D. părți ale plantelor, d. fructe) Care are forma naturală asemănătoare unui obiect retezat, ciuntit.

trunchie *sf* vz ***trunchi²***

trunchier *sm* [At: BARCIANU / Pl: *~i* / E: ***trunchi²*** + *-ar*] **1** (Reg) Butuc de lemn (de brad). **2** (Mol) Măcelar care taie carnea pe trunchi² (**13**).

trunchiere *sf* [At: DRLU / P: *~chi-e~* / V: (îrg) ***~chiare*** / Pl: *~ri* / E: ***trunchia***] **1** Retezare a unei părți (dintr-un întreg) Si: *ciuntire, mutilare, scurtare*. **2** (Fig) Suprimare a unui sau a mai multor pasaje dintr-o lucrare, dintr-o operă literară etc. Si: *fragmentare*. **3** (Fig) Denaturare a unui aspect, a unui fapt etc. Si: *falsificare*. **4** (Ccr) Parte din ceva Si: *fragment*.

trunchios, ~oasă *a* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 94 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***trunchi²*** + *-os*] (Pop) **1** (D. copaci) Care are trunchiul² (**1**) mare și gros. **2** (D. oameni) Care are corpul bine dezvoltat Si: *puternic, robust, zdravăn*, (reg) *truncheș*.

trunchișor *sn* [At: TDRG / V: (înv) ***~ncuș~*** / Pl: *~oare*, (reg) *~i* sm / E: ***trunchi²*** + *-(i)șor*] **1-18** (Pop; șhp) Trunchiuleț (**1-18**).

trunchiuleț *sn* [At: DDRF / Pl: *~e* / E: ***trunchi²*** + *-uleț*] **1-18** (Pop; șhp) Trunchi² (**1-2, 7-8, 11-13, 16-17**) (mic) Si: (pop) *trunchiaș* (**1-18**), *trunchișor* (**1-18**), (reg) *trunchiuț* (**1-18**).

trunchiuț *sn* [At: LB / Pl: ? / E: ***trunchi²*** + *-uț*] **1-18** (Reg; șhp) Trunchiuleț (**1-18**).

truncuș *a* [At: CV 1951, nr. 9-10, 45 / E: ***trunchi²*** + *-uș*] (Trs) Care este băștinaș Si: *originar*.

truncușor *sn* vz ***trunchișor***

trunji *smp* vz ***trând²***

trup *sn* [At: COD. VOR. 122/3 / V: (îvr) *~t s* / Pl: *~uri*, (înv) *~ure, ~ore*, (reg) *~e* / E: vsl **троупъ**] **1** (Pop) Corp (al unei ființe) Si: (îvp) *pieliță*. **2** (Înv; îla) **De ~** sau **de un ~** (cu cineva) Care este născut din... **3** (Înv; îal) Care este din aceiași părinți cu cineva. **4** (Înv; îla) **După ~** După origine. **5** (Înv; îlav) **Pre ~** În ce privește trupul Si: *trupește* (**1**). **6** (Pop; fig; îlav)

~ **la** ~ În luptă dreaptă. **7** (Pop; pex; fig; îal) Înverșunat. **8** (Pfm; fig; îlav) **(Cu)** ~ **și suflet** sau (rar) **cu ~ul și cu sufletul** Fără rezervă. **9** (Îrg; îlav) **Numai cu ~ul** Numai cu ce are pe el. **10** (Pop; îe) **A fi** (sau **a se simți**) ~ **din ~ul cuiva** (sau **a ceva**) A fi (sau a se simți) descendent al cuiva. **11** (Pop; fig; îae) A face parte integrantă din ceva. **12** (Pfm; îe) **A fi** (sau **a se face**) ~ **și suflet cu cineva** A se identifica cu aspirațiile cuiva. **13** (Pfm; îae) A fi foarte strâns legat de cineva. **14** (Pop; îe) **A fi** (sau **a se face**) **un** ~ A se uni cu cineva sau cu ceva Si: *a se contopi*. **15** (Îvr; îe) **A fi ~ul cuiva** A fi rudă de sânge cu cineva. **16** (Îvr; îlv) **A se face** ~ A lua ființă Si: (îvp) *a se întrupa*. **17** (Reg; îe) **Trup de om** Se spune despre un om frumos, bine făcut. **18** (Pop) Trunchi[2] **(16)**. **19** (Pop) Cadavru **(1)**. **20** (Pfm; îe) **A trece** (sau **a călca**) **peste ~ul cuiva** A întrebuința orice mijloace pentru a-și atinge scopul. **21** (Îrg) Organ genital masculin. **22** (Mun) Poală la cămașă. **23** (Reg) Ham[1] **(1)**. **24** (Pop) Partea principală a unui obiect, a unei construcții. **25** (Pop; pex) Trupul **(24)** însuși. **26** (Îvr) Conținut al unei cărți. **27** (Reg) Parte a războiului de țesut formată din cele două tălpi orizontale pe care se sprijină celelalte părți ale acestuia Si: (reg) *patul războiului*. **28** (Reg) Parte a mesei de tras doage. **29** (Pop) Trunchi[2] **(1)**. **30** (Reg) Trunchi[2] **(8)**. **31** (Îvp) Întindere mare de pământ (cultivabil) care alcătuiește un întreg. **32** (Înv) Porțiune determinată de materie Si: *corp*. **33** (Înv; îs) ~ *ceresc* Corp ceresc. **34** (Înv) Substanță (organică sau anorganică). **35** (Înv; fig; îs) ~ *străin* Corp străin Si: *impuritate*. **36** (Înv) Ființă **(18)**. **37** (Înv) Exemplar dintr-o carte Si: *volum*. **38** (Înv) Grupare de persoane unite prin interese comune Si: *corp*, (înv) *tagmă* **(1)**. **39** (Înv) Mare unitate militară. **40** (Înv) Organ de conducere. **41** (Înv) Totalitate a mai multor elemente de același fel. **42** (Îvr; cdp fr *corp de lois*; îs) ~ *de legi* Corp de legi Si: *corpus*.

trupa *vr* [At: GRAIUL I, 478 / Pzi: *~pez* / E: ***trup***] (Reg) A se uni.

trupagiu *sm* [At: IORDAN, L. R. A. 159 / Pl: *~ii* / E: ***trupă*** + *-agiu*] (Dep) Militar (de obicei ofițer sau subofițer) care face serviciul la trupă **(4)**.

trupai *sn* vz ***tulpan[1]***

trupan *sn* vz ***tulpan[1]***

trupar *sn* [At: A VI, 16 / Pl: *~e* / E: ***trup*** + *-ar*] (Reg) **1** Pocladă pentru cal. **2** Ham[1] **(1)**.

trupaș, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i, ~e* / E: ***trup*** + *-aș*] (Trs) Foarte sărac.

trupaz *s* vz ***turpaz***

trupă *sf* [At: STAMATI, D. / Pl: *~pe* / E: fr ***troupe***] **1** (Înv) Grup de oameni. **2** (Îvp) Mulțime de insecte, de animale. **3** Totalitatea militarilor care își fac serviciul militar. **4** (Lpl) Forțele armate ale unei țări, ale unui regiment, ale unei specialități etc. Si: *oaste[1]*. **5** Denumire generică pentru soldați. **6** Colectiv de actori ai unui teatru sau ai unui circ Si: *ansamblu*.

trupăi *v* vz ***tropăi***

trupănit *sn* vz ***tropăit***

trupăt *sn* vz ***tropot***

trupcă[1] *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~pce* / E: ns cf *trup*] (Reg) Cojocel croit pe talie.

trupcă[2] *sf* [At: CAMILAR, C. 40 / Pl: ? / E: ucr ***трубка***] (Reg) Trâmbiță **(1)**.

trupchină *sf* vz ***tulpină***

trupean, ~ă *a* [At: PRAV. GOV., ap. TDRG / Pl: *~eni, ~ene* / E: ***trup*** + *-ean*] (Îvr) **1-2** Trupesc **(3-4)**.

trupesc, ~ească *a* [At: CORESI, EV. 402 / Pl: *~ești* / E: ***trup*** + *-esc*] **1** Privitor la trup **(1)**. **2** Care ține de trup **(1)** Si: *corporal, fizic*. **3** (Înv) Care este născut din trupul **(1)** cuiva Si: (îvr) *trupean* **(1)**. **4** (Înv) Care este din aceeași familie cu cineva Si: *de sânge*, (îvr) *trupean* **(2)**. **5** Care ține de senzual Si: *sexual*, (înv) *pielițesc*. **6** (Înv) Care se referă la materie, la viața materială Si: *concret, material*.

trupeș, ~ă *a* [At: CALENDARIU (1814), 186/3 / Pl: *~i, ~e* / E: ***trup*** + *-eș*] (Pop; d. ființe) **1** Care este corpolent Si: *robust, voinic, zdravăn*, (îvr) *trupos* **(1)**. **2** Bine conformat din punct de vedere fizic Si: (îvr) *trupos* **(2)**. **3** (Prt) Care este gras.

trupeșie *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~ii* / E: ***trupeș*** + *-ie*] (Îvp) Constituție fizică robustă Si: (îvr) *truposie*.

trupește *av* [At: CORESI, EV. 116 / E: ***trup*** + *-ește*] **1** (Pop) Din punctul de vedere al trupului **(1)** Si: *fizicește*. **2** În mod senzual Si: *sexual*. **3** (Înv) În realitate Si: *într-adevăr*. **4** (Bis) Cu trup Si: *întrupat*. **5** (Îvr) Din punct de vedere material.

trupet *sm* vz ***trupete***

trupete *sm* [At: SCRIBAN, D. / V: (arg) ***~pet, ~peț*** / Pl: *~eți* / E: ***trupă*** + *-ete*] (Fam; arg) Soldat (fără grad).

trupeț *sm* vz ***trupete***

trupier [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i* / E: fr ***troupier***] (Fam; arg) **1** *sm* Soldat de trupă **(4)**. **2** *a* (Îs) *Ofițer* ~ Ofițer care face serviciul la trupă **(4)**.

trupinar *sn* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***tulp~, turp~, ~ă*** *sf* / Pl: *~e* / E: ***trupină*** + *-ar*] (Mol) **1** Bucată de lemn dintr-un trunchi[2] **(1)**. **2** (Îf *turpinar*) Trunchi[2] **(7)** căzut cu capătul gros la vale. **3** Furcă folosită la clăditul părții de sus a stogului de fân.

trupinară *sf* vz ***trupinar***

trupină *sf* vz ***tulpină[1]***

trupinică *sf* [At: L. ROM. 1969, 261 / Pl: *~ici* / E: ***trupină*** + *-ică*] Buturugă **(1)**.

trupinos, ~oasă *a* [At: BUDAI-DELEANU, T. V. 58 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***trupină*** + *-os*] (Reg; d. copaci) Cu tulpina[1] groasă.

trupiște *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 185ᵛ/32 / Pl: *~ti* / E: ***trup*** + *-iște*] (Îvr) Chip cioplit Si: *idol, statuie*.

trupiță[1] *sf* [At: LIUBA–IANA, M. 107 / V: (reg) ***turp~*** / Pl: *~țe* / E: srb ***trupica***] (Reg) **1** Parte a plugului alcătuită din cormană, brăzdar și plaz[1] și fixată de cadrul plugului prin intermediul bârsei. **2** (Prc) Plaz[1].

trupiță[2] *sf* [At: JAHRESBER. VIII, 112 / Pl: *~țe* / E: ***trup*** + *-iță*] **1-2** (Pop; rar; șhp) Trupușor **(1-2)**.

truplină *sf* vz ***tulpină[1]***

trupos, ~oasă *a* [At: DRLU / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***trup*** + *-os*] (Îvr) **1-2** Trupeș **(1-2)**.

truposie *sf* [At: JIPESCU, O. 36 / Pl: *~ii* / E: ***trupos*** + *-ie*] (Îvr) Trupeșie.

trupșor *sn* vz ***trupușor***

trupșorel *sn* [At: PASCU, S. 145 / V: (pop) ***~șur~*** / Pl: *~e* / E: ***trupșor*** + *-el*] **1-2** (Pop; șhp) Trupușor **(1-2)**.

trupșurel *sn* vz ***trupșorel***

trupt *s* vz ***trup***

trupuleț *sn* [At: POLIZU / Pl: *~e* / E: ***trup*** + *-uleț*] **1-2** (Pop; șhp) Trupușor **(1-2)**.

trupurel *sn* [At: MARIAN, S. R. I, 20 / Pl: *~e* / E: ***trup*** + *-urel*] **1-2** (Pop; rar; șhp) Trupușor **(1-2)**.

trupuseală *sf* [At: BL VI, 171 / Pl: ? / E: ***trupusi*** + *-eală*] (Reg) Însăilare.

trupusi *vt* [At: BL VI, 171 / Pzi: *~sesc* / E: bg ***трупосвам***] (Reg) A însăila.

trupușor *sn* [At: ANON. CAR. / V: (pop) ***~pș~*** / Pl: *~oare* / E: ***trup*** + *-ușor*] **1-2** (Pop; șhp) Trup **(1)** (mic) Si: (pop) *trupiță[2]* **(1-2)**, *trupșorel* **(1-2)**, *trupuleț* **(1-2)**, *trupurel* **(1-2)**, *trupuț* **(1-2)**.

trupuț *sn* [At: LB / Pl: *~e* / E: ***trup*** + *-uț*] **1-2** (Pop; rar; șhp) Trupușor **(1-2)**.

trusă *sf* [At: REBREANU, R. I, 13 / Pl: *~se* / E: fr ***trousse***] **1-2** Geantă (sau cutie) specială în care se țin instrumente, unelte sau obiecte de primă necesitate, folosite în exercitarea unei profesiuni sau pentru toaletă. **3** Totalitatea instrumentelor, uneltelor sau a obiectelor din trusă **(1-2)**.

trusou *sn* [At: COSTINESCU / V: (fcr) ***târsău*** / Pl: *~ri* / E: fr ***trousseau***] **1** Rufărie de corp, de pat, de masă etc., confecționată mai ales pentru o fată (în vederea căsătoriei). **2** Rufărie pregătită pentru un nou-născut.

truspatru *ncv* vz ***tuspatru***

trust *sn* [At: ALEXI, W. / V: (îvr) ***trest*** / Pl: *~uri* / E: fr, eg ***trust***, rs ***трест***] Monopol în cadrul căruia proprietatea asupra unor întreprinderi este unificată, proprietarii lor devenind acționari, iar producția și finanțele

întreprinderilor respective fiind reglementate de un consiliu de administrație.

trustei, ~tele *ncv* vz ***tustrei***

trustier, ~ă [At: CONTEMP. 1948, nr. 112, 15/4 / P: *~ti-er* / Pl: *~i, ~e* / E: ***trust*** + *-ier* cf eg *trustier*] **1-2** *sm* Asociat (sau acționar) al unui trust Si: *trustman* (**1-2**). **3** *a* Al unui trust. **4** *a* Referitor la un trust.

trustman *sm* [At: CONTEMP. 1948, nr. 112, 16/2 / P: *~măn* / Pl: *~meni* / E: eg ***trust-man***] (Agm) **1-2** Trustier (**1-2**).

trustrei *ncv* vz ***tustrei***

truș¹ *sm* vz ***troș***

truș² *snm* vz ***târș²***

trușcă *sf* [At: BĂCESCU, PĂS. 166 / Pl: *~ște, ~ști* / E: ucr **трюшка**] (Zlg; Mar) Curcă (*Meleagris gallopavo*).

trușche *sfp* vz ***truște***

trușchină *sfs* [At: FRÂNCU-CANDREA, M. 106 / A: nct / V: (reg) ***tuștină*** / E: nct] (Reg) **1** (Îe) **A pica** ~ „A pica de tot". **2** (Îlav) **De** ~ De tot.

trușcoi *sm* [At: ALR I, 1012/347 / Pl: ~ / E: ***trușcă*** + *-oi*] (Mar) Curcan (*Meleagris gallopavo*).

trușie *sf* [At: (a. 1780) IORGA, S. D. XIV, 100 / V: (reg) ***troș~, turș~*** / Pl: *~ii* / E: bg **трушия**, srb ***turšija***] **1** (Olt; îf *troșie*) Murătură. **2** (Ban; Olt) Magiun. **3** (Olt) Putină (în care se păstrează struguri conservați în must). **4** (Mun) Struguri conservați în vin. **5** (Olt) Vas în care curge țuica. **6** (Olt) Vas în care se mulg oile.

trușneală *sf* [At: CIAUȘANU, V. 206 / Pl: *~eli* / E: ***trușni*** + *-eală*] (Olt) **1** Răstire la cineva Si: (reg) *trușțuială* (**1**). **2** Nemulțumire față de cineva sau ceva Si: (reg) *trușțuială* (**2**).

trușnec *sn* vz ***trușnic***

trușni *vi* [At: CIAUȘANU, V. 205 / Pzi: *~nesc* / E: nct] (Olt) **1** A se răsti¹ la cineva Si: (reg) *a trușțui* (**1**). **2** A fi nemulțumit Si: (reg) *a trușțui* (**2**).

trușnic *sn* [At: CONV. LIT. XLIV$_2$, 268 / V: (reg) ***st~, trâjn~, ~nec*** / Pl: *~ice* / E: nct] (Mol; Trs) **1** Tescovină (**4**). **2** Mâncare fiartă prea tare. **3** Mămăligă vârtoasă.

trușnit, ~ă *a* [At: CIAUȘANU, V. 206 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***trușni***] (Olt; d. oameni) Pus pe ceartă Si: (pop) *arțăgos*.

truște *sfp* [At: MAT. DIALECT. I, 270 / V: (reg) ***~șche*** / E: ns cf *troș*] **1** (Trs) Obiecte casnice mărunte Si: (pfm) *catrafuse*. **2** (Ban; îf *trușche*) Traiste¹ (**1**) cu merinde.

trușțui *vi* [At: CIAUȘANU, V. 206 / Pzi: *~esc* / E: ns cf *troșni*] (Olt) **1-2** A trușni (**1-2**).

trușțuială *sf* [At: CIAUȘANU, V. 206 / Pl: *~ieli* / E: ***trușțui*** + *-eală*] (Olt) **1-2** Trușneală (**1-2**).

truț¹ *sn* [At: LB / Pl: *~uri* / E: ger ***Trotz***] (Trs) **1** Faptă făcută în ciuda cuiva. **2** (Pex) Ciudă (**5**). **3** (Îlav) **În ~uri** În ciuda cuiva.

truț² *sn* vz ***duț***

truțuli *vi* [At: MAT. DIALECT. I, 217 / Pzi: *~lesc* / E: ***truț¹***] (Reg) A-i face cuiva în ciudă.

truvabil, ~ă *a* [At: SCL 1960, 238 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***trouvable***] (Frm) Care poate fi găsit.

truvai *sn* [At: DN³ / S și: *trouvaille* / E: fr ***trouvaille***] (Frr) Descoperire fericită, surprinzătoare a unui cuvânt, a unui amănunt potrivit.

truver *sm* [At: MINULESCU, VERS. 348 / Pl: *~i* / E: fr ***trouvère***] Poet liric medieval care își compunea versurile în limba franceză și le prezenta în formă de cântec, cu acompaniament muzical, la petrecerile de curte ale marilor feudali Si: *menestrel, rapsod, trubadur* (**1**).

truzmel *sn* vz ***truznel***

truznel *sn* [At: ALR SN I h 162/172 / V: (reg) ***~zmel*** / Pl: *~e* / E: ns cf *prâsnel*] (Reg) **1** Crâng la moară. **2** (Îf *truzmel*) Lemn gros, adus întreg de la munte.

tst *sn, i* vz ***st***

tsunami *sni* [At: DN³ / P: *tu~* / E: fr, eg ***tsunami***] Flux puternic și brusc, provocat de cutremur, care devastează coastele Oceanului Pacific.

tsyao *sm* [At: DN³ / P: *țiao* / E: ns cf ger *Tsjao*] Monedă divizionară în China, valorând a zecea parte dintr-un yuan.

ț *sn, i* vz ***ț²***

tu¹ *ppr* [At: PSALT. HUR. 71ʳ/20 / D ***ție***, (înv. *țiia*), ***îți***, ***ți*** (înv. *țu*); A (*pe*) *tine*, (înv. *tene*), *te* (îrg. *ti*) / E: ml ***tu***] **1** Înlocuiește numele persoanei căreia i se adresează vorbitorul. **2** (La nominativ) Înlocuiește numele subiectului propoziției, marcând adesea insistența. **3** (Îcr alte subiecte) Indică opoziția (*Eu rămân, tu te duci.*). **4** (Urmat de *ppr* de întărire „însuți", „însăți") Exprimă ideea de accentuare (*Tu însuți te-ai pedepsit.*). **5** (Urmat de „unul", „una") Exprimă ideea de izolare (*Tu una nu vii*). **6** (Intră în componența verbelor reflexive) *Unde te crezi aici?* **7** (Reg; la D; folosit proclitic și reluat după verb) Indică insistența asupra complementului (*Ce ți-am spusu-ți?*). **8** (În construcții unipersonale; la D; în forma neaccentuată *ți*) Indică subiectul logic (*Ți-e milă de dracul și el scoate coarne*). **9** (Fam; îe) **Te fac o tablă** (sau **o carte** etc.) Joc cu tine table (sau cărți). **10** (Arg; îe) **Te fac un film** Te duc la un film. **11** (Îlav) **În tine** În sinea ta. **12** (La D; în formele neaccentuate *ți, îți*; cu funcție de complement indirect sau de atribut) Indică posesia (*Ia-ți cărțile!*). **13** (La D; în formele neaccentuate *ți, îți*; cu funcție de atribut; cu referire la o parte a corpului interlocutorului) Indică apartenența (*Șterge-ți ochii!*). **14** (Pfm; cu valoare de dativ etic) Exprimă participarea intensă la acțiune a persoanei despre care se vorbește (*Și atunci ți-l trânti de-l îngropa până la brâu.*).

tu² *av* [At: CREANGĂ, A. 28 / E: bg (*ни*) **то**... (*ни*) **то**] (Pfm; îe) **Nici tu... nici tu...** sau (rar) **fără tu..., fără tu...** sau **nu tu..., nu tu...** Nimic din ceea ce ar trebui sau te-ai aștepta să fie.

tu³ *i* [At: H II, 253 / E: fo] (Reg) Cuvânt cu care, în timpul vânătorii, se strigă la iepuri.

tuaj *sn* [At: DN³ / *~e* / E: fr ***touage***] (Mrn) Deplasare a unei nave prin remorcare de către un tuior.

tualet *sn* vz ***toaletă***

tualetă *sf* vz ***toaletă***

tuaregi *smp* [At: RALEA, S. T. III, 305 / P: *tu-a~* / E: fr ***Touaregs***] Populație care locuiește în partea centrală a Saharei, în Munții Ahaggar și în deșerturile din nordul Nigerului.

tuast *sn* vz ***toast***

tub *sn* [At: AMFILOHIE, G. F. 75ʳ/17 / V: (reg) ***tup*** / Pl: *~uri*, (înv) *~i* / E: lat ***tubus***, fr ***tube***, it ***tubo***, ger ***Tube***] **1** Piesă de formă cilindrică (din metal, sticlă, cauciuc, material plastic etc.), goală în interior, cu diametre și lungimi diferite, întrebuințată de obicei pentru scurgeri, transporturi de lichide sau gaze etc. Vz *țeavă*. **2** (La unele instrumente muzicale) Țeavă (prevăzută la un capăt cu o ancie) care produce sunete de diferite înălțimi (în funcție de lungimea și de diametrul piesei respective) când trece un curent de aer prin ea. **3** Înveliș cilindric din metal sau din carton, în care se află explozibilul și proiectilul unei arme de foc. **4** (Înv) Telescop (**1**). **5** (Reg) Sticlă de lampă. **6** Recipient subțire din metal sau din carton, în care se țin diferite paste alimentare sau preparate cosmetice ori medicale. **7** Recipient pentru păstrarea gazelor comprimate. **8** Sistem tehnic având o carcasă în formă de tub (**1**). **9** (Spc) Corp tubular (**1**) izolant în care se introduc unele conducte electrice în clădiri. **10** (Îs) ~ *electronic* Dispozitiv constituit dintr-un recipient etanș (de sticlă sau de metal), vidat sau cu gaz rarefiat, și echipat cu doi sau mai mulți electrozi, între care se stabilesc curenți electrici. **11** (Îs) ~ *videocaptor* Tub (**10**) electronic folosit în televiziune, care transformă imaginile luminoase în succesiuni de semnale electrice. **12** (Îs) ~ *Geissler* Tub (**1**) conținând un gaz la presiune joasă, în care se produc descărcări electrice, folosit ca sursă de lumină (pentru reclamele luminoase). **13** (Atm; Bot) Canal natural care se găsește în diferite țesuturi, aparate sau organe animale ori vegetale prin care circulă aer, hrană etc. **14** (Atm; îs) *~urile lui Malpighi* Principalele organe de excreție la insecte. **15** (Atm; îs) ~ *fonator* Organ (în formă de canal) cu care se realizează sunetele în vorbire, mărginit în partea posterioară de laringe și în partea anterioară de buze și de nări. **16** (Bot) Partea inferioară și tubulară (**3**) a caliciului sau a corolei gamopetalelor.

17 (Bot; îs) ~ *polinic* Prelungire cilindrică formată prin germinarea polenului ajuns pe stigmat.

tuba *vt* [At: SCÎNTEIA, 1960 nr. 4855 / Pzi: *~bez* / E: fr ***tuber***] A consolida pereții unei guri de sondă prin introducerea unei coloane de tuburi (1) în interiorul ei.

tubac *smn* vz ***tabac***

tubaj *sn* [At: DL / Pl: *~e* / E: fr ***tubage***] (Med) **1** Metodă de examen clinic și de laborator, care constă în introducerea unui tub (1) de cauciuc sau metalic în stomac ori în duoden pentru extragerea și analiza sucurilor respective. **2** (Îs) ~ *laringian* Introducerea unui tub (1) de metal în laringe în caz de asfixie.

tubalhana *sf* vz ***tabulhana***

tubar, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf fr *tubaire*] (Atm) Referitor la trompele¹ (6) lui Eustache.

tubare *sf* [At: DL / Pl: *~bări* / E: ***tuba***] Consolidare a pereților unei guri de sondă prin introducerea unei coloane de tuburi (1) în interiorul ei.

tubarojă *sf* vz ***tuberoză***

tubaroză *sf* vz ***tuberoză***

tubă¹ *sf* [At: ALECSANDRI, P. III, 94 / Pl: *~be* / E: fr ***tuba***] **1** Instrument muzical de suflat din alamă, cu registru grav, format dintr-un pavilion larg, un tub (1) răsucit și un mecanism de pistoane. **2** (Atm) Formațiune canaliculară.

tubă² *sf* vz ***tobă***

tubău *sm* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Mătasea-broaștei (*Conferva vulgaris*).

tuber *sm* [At: DN³ / Pl: *~i* / E: it ***tubero***, lat ***tuber***] (Atm) Porțiune îngroșată a unui organ.

tubercul *sm* [At: BREZOIANU, A. 112/27 / V: *~ă sf* / Pl: *~i* sm, *~e* sn / E: lat ***tuberculum***, fr ***tubercule***] **1** (Bot) Tulpină subterană, scurtă și îngroșată, care înmagazinează substanțele de rezervă ale unor plante și care poate servi și ca organ de înmulțire Si: (rar) *tuberozitate* (2). **2** (Med) Proeminență patologică apărută pe vase, cartilaje, piele, organe etc. **3** (Med) Mică tumoare apărută în grosimea pielii sau în orice alt țesut Si: (rar) *tuberozitate* (3).

tuberculat, ~ă *a* [At: DL / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tubercul*** + *-at* cf fr *tuberculé*] **1** (bot; d. plante) Cu tuberculi (1) Si: (înv) *tuberculos* (9). **2** (Med; d. organe, vase, piele etc.) Acoperit cu mici tuberculi (2) Si: (înv) *tuberculos* (1), *tuberos*.

tuberculă *sf* vz ***tubercul***

tuberculemie *sf* [At: DN³ / E: fr ***tuberculémie***] (Med) Trecere a bacililor tuberculozei în sânge.

tuberculide *sfp* [At: DN³ / E: fr ***tuberculides***] (Med) Leziuni cutanate părând a avea un raport foarte strâns cu tuberculoza.

tuberculinare *sf* [At: DN³ / Pl: *~nări* / E: fr ***tuberculination***] (Med) Probă alergică pentru diagnosticul tuberculozei.

tuberculină *sf* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~ne* / E: fr ***tuberculine***] Produs biologic toxic, obținut din culturile pe medii lichide ale bacilului tuberculozei, folosit la diagnosticarea (și la tratarea) persoanelor infestate cu acest germen.

tuberculinic, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***tuberculinique***] Referitor la tuberculină.

tuberculinoterapie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***tuberculinothérapie***] (Med) Întrebuințare a tuberculinei în scop terapeutic.

tuberculiza *vtr* [At: BL VI, 81 / Pzi: *~zez* / E: fr ***tuberculiser***] **1-2** A (se) îmbolnăvi de tuberculoză Si: (pop) *a se oftica*.

tuberculizare *sf* [At: DN³ / Pl: *~zări* / E: ***tuberculiza***] **1** (Med) Îmbolnăvire de tuberculoză. **2** (Bot) Formare de tuberculi (1).

tuberculoid, ~ă *a* [At: DN³ / P: *~lo-id* / Pl: *~izi, ~e* / E: fr ***tuberculoïde***] (Med) **1-2** În formă de tubercul (2-3).

tuberculom *sn* [At: DN³ / Pl: *~oame* / E: fr ***tuberculome***] (Atm) Masă cazeoasă compactă, cu aspect tumoral, care se formează într-un parenchin pulmonar.

tuberculos, ~oasă [At: KRETZULESCU, A. 24/20 / V: (fer) ***turbicăl~***, ***turbic~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***tuberculeux***] **1** *a* (Med; înv) Tuberculat (2). **2-3** *smf, a* (Persoană) bolnavă de tuberculoză Si: *ftizic*, (pop) *ofticos*. **4-5** *smf, a* (Reg; fig) (Persoană) lipsită de putere Si: *plăpând*. **6** *a* (Med) Care este de natura tuberculului (3). **7** *a* (Med) Care ține de bacilul tuberculozei. **8** *a* (Bot; înv; d. părți ale plantelor) În formă de tubercul (1). **9** *a* (Bot; înv; d. plante) Tuberculat (1). **10** *a* (Bot; înv) Caracteristic tuberculului (1).

tuberculostatic, ~ă *sn, a* [At: DEX-S / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***tuberculostatique***] (Med) **1-2** (Substanță) care împiedică înmulțirea bacilului tuberculozei.

tuberculotic, ~ă *a* [At: F (1884), 117 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***tuberculoză*** cf ger *tuberkulotisch*] (Med; îvr) Care provoacă tuberculoza.

tuberculoz *sn* vz ***tuberculoză***

tuberculoză *sf* [At: BARCIANU / V: (reg) *~oz sn* / S și: (înv) *~osă* / Pl: *~ze* / E: fr ***tuberculose***, ger ***Tuberkulose***] Boală infecțioasă și contagioasă, produsă de localizarea bacilului Koch la plămâni, la intestine, la oase etc., care poate provoca distrugerea țesutului, supurații etc. Si: *ftizie*, *tebece*, (pop) *boală seacă*, *ofticâ*, (reg) *tuse* (4) *coaptă*.

tuberos, ~oasă *a* [At: CAIET, 70ʳ/14 / Pl: *~oși, ~oase* / E: lat ***tuberosus***, fr ***tubéreux***] (Med. înv) Tuberculat (2).

tuberoză *sf* [At: BORZA, D. 133 / V: (reg) ***~barojă, ~bar~*** / S și: (înv) *~osă* / Pl: *~ze* / E: fr ***tubéreuse***, ger ***Tuberose***, mg ***tubarózsa***] (Bot) **1** (Șîc **~-albă**, **~-de-grădină**) Chiparoasă (*Polyanthes tuberosa*). **2** (Reg; îf *tubarojă*, *tubaroză*) Bujor (1) (*Paeonia officinalis*).

tuberozitate *sf* [At: KRETZULESCU, A. 18/16 / Pl: *~tăți* / E: fr ***tubérosité***] **1** (Atm) Proeminență osoasă pe care sunt fixați mușchii și ligamentele. **2** (Bot; rar) Tubercul (1). **3** (Med; rar) Tubercul (3)

tubica *i* [At: CV 1952, nr. 5, 40 / A: nct / E: nct] (Reg) Cuvânt cu care se cheamă porumbeii.

tubicen *sm* [At: DN³ / Pl: *~i* / E: lat ***tubicen***] (Înv) Cântăreț din trâmbiță (1).

tubiflore *sfp* [At: DN³ / E: fr ***tubiflores***] **1-2** (Bot) Tubuliflore (1-2).

tubiform, ~ă *a* [At: IONESCU-MUSCEL, FIL. 177 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tubiforme***] Tubular (1).

tubing *sn* [At: ENC. TEHN. 476 / Pl: *~uri* / E: ger ***Tübbing***] (Teh) Țeavă din coloana de extracție de la sondele petroliere.

tubul- [At: DN³ / E: fr ***tubul-***] Element prim de compunere savantă care semnifică „tub (1) (mic)".

tubular, ~ă *a* [At: BARCIANU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tubulaire***] **1** Care este în formă de tub (1) Si: *tubiform*, *tubulos*. **2** Care este prevăzut cu tuburi (1). **3** (Atm; Bot) Care este în formă de tub (13).

tubulatură *sf* [At: NOM. PROF. 29 / Pl: *~ri* / E: fr ***tubulature***, it ***tubulatura***] Ansamblu de țevi care comunică între ele sau care fac parte dintr-un sistem tehnic².

tubuleț *sn* [At: DL / Pl: *~e* / E: ***tub*** + *-uleț*] **1-2** (Șhp) Tubușor (1-2).

tubuliflore *sfp* [At: DN³ / E: fr ***tubuliflores***] **1** Ordin de plante erbacee dicotiledonate cu flori tubuloase Si: *tubiflore* (1). **2** (Lsg) Plantă din ordinul tubuliflore (1) Si: *tubiflore* (2).

tubulhana *sf* vz ***tabulhana***

tubulhană *sf* vz ***tabulhana***

tubulos, ~oasă *a* [At: KRETZULESCU A. 325/24 / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***tubuleux***] Tubular (1).

tubulură *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~ri* / E: fr ***tubulure***] Bucată scurtă de țeavă montată etanș la un recipient sau la o conductă pentru a realiza un racord cu o altă conductă, cu un aparat etc.

tubușor *sn* [At: IONESCU-MUSCEL, ȚES. 299 / Pl: *~oare* / E: ***tub*** + *-ușor*] **1-2** (Șhp) Tub (1) (mic) Si: *tubuleț* (1-2).

tuc¹ *sn, i* [At: ALR II, 5742/64 / E: fo] (Reg; rep) **1-2** (Cuvânt care) imită strigătul caracteristic al curcanilor. **3-4** (Cuvânt care) imită strigătul caracteristic al turturelelor.

tuc² *i* vz ***tucu¹***

tucan¹ *sm* [At: M. D. ENC. / Pl: *~i* / E: fr ***toucan***, it ***tucano***] **1** (Lpl) Gen de păsări cățărătoare din regiunile tropicale ale Americii de Sud, cu ciocul mare și puternic și cu penajul viu colorat Si: *toko* (1) (*Rhamphastos*). **2** Exemplar din tucani[1] (1) Si: *toko* (2).

tucan² *sm* [At: CIHAC II, 425 / A și: *tuc~* / Pl: *~i* / E: ***tucă²*** + *-an*] (Reg) **1** Persoană robustă. **2** Persoană naivă Si: *nepriceput*, *neștiutor*. **3** (Pex) Prost.

tucă¹ *i* vz ***tucu¹***

tucă² *sf* vz ***tutcă***

tucă³ *sm* vz ***tătucă***

tucăț *sn* vz ***tuhăt***

tucerie *sf* [At: NOM. MIN. I, 92 / Pl: (2) *~ii* / E: ***tuci*** + *-ărie*] (Rar) **1** (Csc) Articole fabricate din tuci (3). **2** Turnătorie de fontă.

tuci *sn* [At: MARCOVICI, C. 134/16 / V: (reg) ***tiu~*** / Pl: (4-7) *~uri* / E: tc ***tuç***] **1** (Îrg) Bronz (1). **2** (Îrg) Clopot (de bronz). **3** Fontă. **4** (Reg) Ceaun (1). **5** (Reg; pex) Vas de fontă. **6** (Reg) Bârsa plugului. **7** (Reg) Parte a morii nedefinită mai îndeaproape.

tucie *sf* [At: GLOSAR REG. / E: ucr ***туча***] (Buc) **1** Pâclă de toamnă. **2** Vreme caracterizată prin negură, ceață și umiditate. **3** Furtună (4). **4** (Fig) Persoană ușuratică Si: (pfm) *flușturatic*. **5** (Fig) Persoană proastă.

tuciuriu, ~ie [At: ȘĂINEANU, D. U. / V: (reg) ***tiuciuliu*** / Pl: *~ii* / E: ***tuci*** + *-uriu*] **1** *a* (D. piele, ten) De culoarea tuciului (3) Si: *măsliniu*, (reg) *turungiu* (2). **2-3** *smf*, *a* (Pex) (Persoană) cu pielea de culoare închisă Si: *brunet*, *negricios*, (reg) *oacheș*. **4** *a* Pământiu (din cauza unei vești rele, a unui necaz etc.) Si: *livid*. **5** *smf* (Arg; dep) Rrom. **6** *smf* (Arg; dep) Arab (1). **7-8** *smf*, *a* (Arg; dep) (Persoană) de rasă neagră.

tucma *av* vz ***tocmai***

tucmai *av* vz ***tocmai***

tucna *av* vz ***tocmai***

tucoaie *sf* [At: ALR I, 1011/93 / V: (reg) ***turc~*** / Pl: *~* / E: ***tucă²*** + *-oaie*] (Orn; Trs) Curcă (*Meleagris gallopavo*).

tucoi *sm* vz ***tutcoi***

tucoia *vr* [At: A I, 12 / Pzi: 3 *~oaie* / E: ***tucoi***] (Reg; d. curcani) A-și roti coada.

tucșer *sm* vz ***tușer***

tuctă *sf* vz ***tutcă***

tucu¹ *i* [At: DR. IV, 1016 / E: form expresivă] (Reg; rep) Cuvânt cu care se cheamă găinile.

tucu² *sma* vz ***tătuc***

tuculi *vt* [At: PAȘCA, GL. / Pzi: *~lesc* / E: ***tucu¹***] (Reg; c. i. găinile) A prinde.

tudămană *sf* vz ***tudumană***

tudășli *vi* [At: PAȘCA, GL. / V: (reg) ***~dujli*** / Pzi: *~lesc* / E: ns cf mg *tudakoz*, *tudakol*] (Trs) A se interesa despre ceva (de la cineva) Si: *a iscodi*.

tudeliță *sf* [At: TDRG / Pl: *~țe* / E: nct] (Reg) **1** (Bot) Albumeală (*Leontopodium alpinum*). **2** Planta *Gnaphalium Leontopodium*.

tudesc, ~ă *a* [At: ODOBESCU, S. III, 58 / Pl: *~ești* / E: fr ***tudesque***] (Îvr) **1-2** German[2] (**11-12**).

tudila *av* [At: ȘEZ. III, 23 / A: nct / E: nct] (Reg) Repede.

tudină *sf* [At: I. CR. V, 183 / Pl: ? / E: nct] (Reg; îe) **A da** (sau **a azvârli**) **de** ~ A da de râpă.

tudoman *sn* vz ***tudumană***

tudomanie *sf* vz ***tudumană***

tudomăni *v* vz ***tudumăni***

tudorusalii *sfp* vz ***todorusale***

tudorușe *sfp* vz ***todorusale***

tudujli *v* vz ***tudășli***

tuduman *sn* vz ***tudumană***

tudumană *sf* [At: (a. 1690) IORGA, S. D. XII, 234 / V: (îrg) ***todom~***, ***todomanie***, ***~dăm~***, ***~domanie***, ***~dumanie*** *sf*, ***todoman***, ***~doman***, ***~man*** *sn* / Pl: *~ne* / E: mg ***tudomány***] (Înv) **1** (Trs) Protest. **2** (Mar; Mol) Mărturie. **3** (Mar) Strigăt de ajutor.

tudumanie *sf* vz ***tudumană***

tudumănel *sm* [At: ȘINCAI, HR. I, 77/9 / Pl: *~ei* / E: ***tuduman*** + *-el*] (Trs; înv) Tudumănitor.

tudumăni [At: (a. 1628) IORGA, S. D. IV, 27 / V: (îrg) ***todom~***, ***tondom~***, ***~dom~*** / Pzi: *~nesc* / E: ***tudumană***] **1** *vi* (Trs; înv) A protesta. **2** *vt* (Trs; Mar; înv) A mărturisi. **3** *vt* (Mar) A da de știre strigând. **4** *vi* (Trs; Mar) A cere ajutor. **5** *vi* (Trs; Mar) A se văita. **6-7** *vi* (Reg; îf *todomăni*) A bolborosi (1). **8** *vi* (Reg; îaf) A pălăvrăgi.

tudumănitor *sm* [At: ȘINCAI, HR. II, 135/32 / Pl: *~i* / E: ***tudumăni*** + *-tor*] (Trs; înv) Persoană care protestează Si: (îrg) *tudumănel*.

tuer *sn* vz ***tuior***

tuf *sn* [At: IST. NAT. 13 / V: (înv) ***tof*** / Pl: *~uri* / E: fr ***tuf***, ger ***Tuff***, lat ***tofus***] **1** (Glg) Rocă formată prin acumularea și consolidarea cenușii, nisipului etc. provenite din erupțiile vulcanice. **2** (Îs) ~ *calcaros* Rocă sedimentară, de culoare cenușie, galbenă sau brună, poroasă și ușoară, formată prin depunerea bicarbonatului de calciu din apele calcaroase.

tufan [At: GORJAN, H. I, 20/35 / Pl: *~i* sm, *~e* sn / E: ***tufă*** + *-an*] **1** *sm* (Pop) Tufar (1). **2** *sm* Stejar (*Quercus pubescens*). **3** *sm* Stejar (*Quercus petraea*). **4** *sm* Stejar (*Quercus sessiliflora*). **5** *sm* Stejar (*Quercus conferta*). **6** *sm* Stejar (*Quercus lanuginosa*). **7** *sm* Stejar (*Quercus robur*). **8** *sm* (Îrg) Buștean scurt de stejar. **9** *sm* (Pop; fig) Copil nelegitim Si: *bastard*, (reg) *tufar* (3), *tufăriș* (6), *tufean*, *tufiș* (6), *tufoi* (5). **10** *sn* (Reg) Bucată de lemn Si: *bâtă*, *ciomag*, (reg) *tufă* (25). **11** *sn* (Reg) Horă nedefinită mai îndeaproape.

tufar *sm* [At: BUDAI-DELEANU, T. 275 / V: (reg) ***stuhar*** / Pl: *~i*, (rar) *~e* sn / E: ***tufă*** + *-ar*] **1** Arbore cu ramuri dese, crescute direct de la rădăcină, în formă de tufă (1) Si: (pop) *tufan* (1). **2** (Îvr) Copac tânăr. **3** (Reg; fig) Tufan (9). **4** (Reg) Tufiș (1). **5** (Bot; reg) Spălăcioasă (*Senecio vernalis*).

tufă *sf* [At: (cca 1512-1513) ap. MIHĂILĂ, D. / Pl: *tufe* / E: ml ***tufa***] **1** Arbust cu ramuri dese, crescute direct de la rădăcină. **2** Grup de lăstari, de flori sau de graminee perene, crescute dintr-o rădăcină comună. **3** (Pop; îe) **A se da după** ~ A se ascunde (2). **4** (Reg; îs) *Copil de* ~ Copil nelegitim Si: *bastard*. **5** (Pop; îe) ~ **de Veneția** Se spune pentru a arăta inexistența sau lipsa de valoare a ceva sau a cuiva Si: *deloc*, *nimeni*, *nimic*. **6** (Pop; îc) **~-n-pungă** sau **~-n-buzunar** Persoană fără bani Si: (pop) *calic*. **7** (Pop; îe) **A fi ~ de parale** A fi lipsit de bani. **8** (Îvr; îs) ~ *de om* Persoană fără importanță. **9** (Îc) **~-lemnoasă** Arbustul *Caragona frutex*. **10** (Îac) Arbustul *Caragona arborescens*. **11** (Îc) **~-păstăioasă** Arbustul *Cytisus virgatus*. **12** (Fam; fig) Păr mult și des Si: *claie*, *smoc*. **13** (Reg) Tufiș (1). **14** (Reg; șîc **~-albă**, **~-râioasă**, **~-râioasă-albă**) Stejar (*Quercus pubescens*). **15** (Reg; și îac) Stejar (*Quercus sessiliflora*). **16** (Reg; și îac) Stejar (*Quercus frainetto*). **17** (Reg; și îac) Stejar (*Quercus cervis*). **18** (Reg; și îac) Stejar (*Quercus conferta*). **19** (Îs) *Gogoși de* ~ Gogoși de ristic. **20** (Fig; îas) Minciuni. **21** (Fig; îas) Nimicuri. **22** (Reg) Stejar tânăr. **23** (Îvr) Creangă (de stejar). **24** (Reg; șîc **~-albă**) Alun[1] (1) (*Corylus avellana*). **25** (Reg) Tufan (10).

tufăi *vi* [At: PAMFILE, CR. 48 / Pzi: *~esc* / E: ns cf *tofăi*] (Reg) A lovi ceva sau pe cineva Si: *a bate*.

tufăioară *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~re* / E: ***tufă*** + *-ioară*] **1-4** (Mun; șhp) Tufișoară (**1-4**).

tufăior *sm* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~i* / E: ***tufă*** + *-ior*] **1-2** (Mun; șhp) Tufăraș (**1-2**).

tufănică *sf* [At: DAMÉ, T. 186 / V: (reg) ***~fin~*** / Pl: *~nele*, *~ici* / E: ***tufă*** + *-nică*] (Bot) **1** (Pop) Crizantemă cu flori mici Si: (pop) *dumitriță*, *tătăișă¹* (5), (reg) *tufăniță* (*Chrysanthemum indicum*). **2** (Pop) Crizantemă cu flori mici (*Chrysanthemum morifolium*). **3** (Pop) Crizantemă cu flori mici (*Chrysanthemum roseum*). **4** (Reg; îc) **~-albă** Granat[2] (*Chrysanthemum parthenium*). **5** (Reg) Margaretă (*Chrysanthemum leucanthemum*). **6** (Reg) Nalbă (*Althaea rosea*). **7** (Reg; îc) **~-galbenă** Rujă-galbenă (*Rudbeckia laciniata*). **8** (Pop; lpl) Lipscănoaice (*Coreopsis tinctoria*).

tufăniță *sf* [At: FOLC. TRANSILV. I, 128 / Pl: *~țe* / E: ***tufănică*** css] (Bot; reg) Tufănică (1) (*Chrysanthemum indicum*).

tufăraș sm [At: VASILIU, C. 75 / Pl: *~i* / E: *tufar* + *-aș*] **1-2** (Reg; șhp) Tufar (**1**) (mic) Si: (reg) *tufăior* (**1-2**).

tufăreag s [At: CHEST. IV, 104/846 / Pl: ? / E: *tufar* + *-eag*] (Reg) Pădure mică la șes Si: *zăvoi*.

tufări vi [At: ALR I, 963/842 / Pzi: 6 *tufăre*, *~resc* / E: *tufă* + *-ări*] (Olt; d. frunze) A fâșâi.

tufărie sf [At: ȘINCAI, HR. III, 155/22 / Pl: *~ii* / E: *tufă* + *-ărie*] Tufiș (**1**).

tufărime sf [At: V. ROM. iunie 1954, 19 / Pl: *~mi* / E: *tufar* + *-ime*] Tufiș (**1**).

tufăriș [At: GANE, ap. CADE / V: (reg) *~fer~*, *~fir~* / Pl: *~uri*, (reg) *~e* sn, *~i* sm / E: *tufă* + *-ăriș*] **1-2** *sn* Tufiș (**1, 3**). **3** *sn* (Reg) Aluniș. **4** *sn* (Pop; rar) Tufiș (**5**). **5** *sn* (Reg) Rariște. **6** *sm* (Trs; fig) Tufan (**9**).

tufăriște sf [At: A I, 23 / Pl: *~ti* / E: *tufă* + *-ăriște*] (Trs) Aluniș.

tufăt sn vz *tuhăt*

tufcea sf [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ele* / E: *tufă* + *-icea*] **1-4** (Trs; șhp) Tufișoară (**1-4**).

tufcean sm vz *tufceană*

tufceană sf [At: UDRESCU, GL. / V: (reg) *~ean sm* / Pl: *~ene* / E: *tufă* + *-iceană*] **1-4** (Mun; șhp) Tufișoară (**1-4**).

tufean sm [At: SCURTU, T. 70 / Pl: *~eni* / E: *tufă* + *-ean*] (Olt; Mun) Tufan (**9**).

tufeancă sf [At: LEXIC REG. II, 33 / Pl: *~enci* / E: *tufean* + *-că*] (Olt) Fetiță nelegitimă.

tufec[1] sn [At: RUDOW XIX, 412 / V: (îrg) *tiuf~* / Pl: *~uri* / E: tc *tüfek*] (Îrg) Pușcă.

tufec[2] sn [At: (a. 1860) ap. CIHAC II, 625 / Pl: ? / E: rs **тюфяк**] (Îrg) Saltea.

tufecci sm vz *tufecciu*

tufecci-bașa sm [At: (a. 1761) ap. ȘIO II_2, 124 / V: (înv) *tufigi-~* / S și: *~eccibașa* / Pl: *~le* / E: tc *tüfekçi başı*] (Înv) Comandantul gărzii domnești în timpul domniilor fanariote.

tufecciu sm [At: (a. 1742) IORGA, S. D. VI, 257 / V: (înv) *~ecci*, *~fic~*, *~figiu*, *~fingiu* / Pl: *~ii* / E: tc *tüfekçı*] (Înv) **1** Soldat mercenar din garda domnească, în timpul domniilor fanariote. **2-4** Armurier (**2-4**).

tuferiș sn vz *tufăriș*

tufet sn [At: DR. XI, 73 / A și: *tuf~* / Pl: *~uri* / E: *tufă* + *-et*] (Trs; Mar) **1** Tufiș (**3**). **2** Pădure de tufișuri (**2**). **3** Aluniș.

tuficciu sm vz *tufecciu*

tufigi-bașa sm vz *tufecci-bașa*

tufigiu sm vz *tufecciu*

tufingiu sm vz *tufecciu*

tufinică sf vz *tufănică*

tufiriș sn vz *tufăriș*

tufiș [At: POLIZU / V: (îvr) *st~* / Pl: *~uri*, (rar) *~e* sn, *~i* sm / E: *tufă* + *-iș*] **1** *sn* Desiș de tufe (**1**) Si: *hățiș*, *tufărie*, *tufărime*, *tufăriș* (**1**), (reg) *tufar* (**4**), *tufă* (**13**), *tufiștină* (**1**). **2** *sn* Mulțime de copaci tineri, stufoși. **3** *sn* (Pex) Loc pe care se află tufe (**1**) Si: *tufăriș* (**2**), (reg) *tufet* (**1**), *tufiștină* (**2**). **4** *sn* (Mol; Trs) Aluniș. **5** *sn* (Pop; rar) Mulțime de crengi Si: (pop) *tufăriș* (**4**). **6** *sm* (Reg; fig) Tufan (**9**).

tufișoară sf [At: CONACHI, P. 260 / Pl: *~re* / E: *tufă* + *-ișoară*] **1-4** (Șhp) Tufă (**1-2**) (mică) Si: *tufușoară* (**1-4**), (reg) *tufăioară* (**1-4**), *tufcea* (**1-4**), *tufceană* (**1-4**), *tufiță* (**1-4**), *tufuliță* (**1-4**), *tufuță* (**1-4**).

tufiște sf [At: ALR II, 6389/310 / Pl: *~ti* / E: *tufă* + *-iște*] (Trs) Aluniș.

tufiștină sf [At: VAIDA / Pl: *~ne* / E: *tufă* + *-iștină*] (Reg) **1-2** Tufiș (**1, 3**).

tufit sn [At: DL / Pl: *~e*, *~uri* / E: fr *tuffite*, ger *Tuffit*] (Glg) Rocă sedimentară alcătuită din material detritic mărunt și din cenușă vulcanică.

tufiță sf [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~țe* / E: *tufă* + *-iță*] **1-4** (Reg; șhp) Tufișoară (**1-4**).

tuflă sf [At: SCL 1977, 192 / V: (arg) *~li*, *~lu s* / Pl: *~le* / E: rs **туфля**] **1** (Mol; lpl) Pâslari. **2** (Arg) Poșetă. **3** (Arg) Portmoneu.

tufleac s [At: ALR II, 3316/310 / Pl: ? / E: ns cf *tufleu*] (Reg) Crac de cioareci.

tufleu sn [At: TEAHA, C. N. 274 / V: (reg) *tof~* / Pl: *~eie* / E: ns cf *tuleu*, *tujlean*] (Trs) **1** Tuleu (**1**). **2** (Pan) Fluierul piciorului. **3** (Irn; îf *tofleu*) Picior lung și subțire. **4** (Îaf) Piciorul de la genunchi în jos. **5** (Prc; îaf) Pulpa piciorului.

tufli[1] vt [At: CIHAC II, 425 / V: (reg) *tef~* / Pzi: *~lesc* / E: form expresivă] **1** (Pfm; c. i. o căciulă, o pălărie etc.) A pune pe cap cu o mișcare rapidă și neglijentă Si: *a îndesa*, *a înfunda*, (pop) *a plesni*. **2** (Pop; îe) **A ~ căciula pe urechi** A se preface că nu știe nimic despre un anumit lucru de care este vinovat. **3** (Buc) A lovi pe neașteptate pe cineva. **4** (Mol) A lua multă mâncare în gură Si: *a îndesa*. **5** (Mol) A mânca repede și mult Si: *a înfuleca*. **6** (Mol) A ascunde ceva repede (în sân, în traistă[1] sau în buzunar).

tufli[2] s vz *tuflă*

tufli[3] v vz *tuli[1]*

tuflit, ~ă a [At: C. PETRESCU, C. V. 59 / Pl: *~iți*, *~e* / E: *tufli[1]*] (Pfm; d. pălărie, căciulă etc.) Pus în grabă și în mod neglijent Si: *îndesat*.

tuflos, ~oasă a vz *tufos*

tuflu s vz *tuflă*

tufoaică sf [At: ALR II, 836 / Pl: *~ice* / E: *tufă* + *-oaică*] (Reg) Femeie care a născut fără a fi măritată.

tufoi [At: LIUBA-IANA, M. 102 / Pl: *~oaie* sn, *~* sm / E: *tufă* + *-oi*] (Reg) **1-4** *sn* (Aug) Tufă (**1-2**) (mare). **5** *sm* Tufan (**9**).

tufos, ~oasă a [At: ANON. CAR. / V: (reg) *~flos* / Pl: *~oși*, *~oase* / E: *tufă* + *-os*] **1** (D. arbori) Cu ramuri și cu frunze multe și dese Si: *stufos*. **2** (D. păduri) Care are arborii deși Si: *stufos*. **3** (Pex; d. un loc) Plin cu tufe (**1**). **4** (Ban; îs) *Mere ~oase* Specie de mere nedefinite mai îndeaproape. **5** (D. barbă, mustață etc.) Cu păr mult și des Si: *stufos*, (reg) *tufucos*.

tuftur s vz *taftur*

tufucos, ~oasă a [At: ALR SN III h 680/64 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: *tufos* css] (Reg; d. păr, barbă etc.) Tufos (**5**).

tufuliță sf [At: RĂDULESCU-CODIN, Î. 307 / Pl: *~țe* / E: *tufă* + *-uliță*] **1-4** (Reg; șhp) Tufișoară (**1-4**).

tufușoară sf [At: PHILIPPIDE, P. 63 / Pl: *~re* / E: *tufă* + *-ușoară*] **1-4** (Șhp) Tufișoară (**1-4**).

tufuță sf [At: T. PAPAHAGI, M. 76 / Pl: *~țe* / E: *tufă* + *-uță*] **1-4** (Reg; șhp) Tufișoară (**1-4**).

tug sn [At: I. IONESCU, M. 703 / Pl: *~uri* / E: nct] Unealtă pentru lustruitul pieilor, folosită în tăbăcărie.

tugă sf vz *tigvă*

tugeascâ sf vz *tiubgeascâ*

tugrik sm [At: DN[3] / E: ns cf ger *Tughrik*] Unitate monetară din Mongolia.

tuhan sn [At: H XI, 448 / E: ns cf rs *туха* „viscol", tc *tufan* „furtună"] (Reg) Vânt puternic.

tuharcă sf vz *tohoarcă*

tuhăi[1] v vz *tiohăi*

tuhăi[2] v vz *țuhăi[1]*

tuhăt sn [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 198 / V: (reg) *tucăt*, *tufăt* / Pl: ? / E: ger *Tuchet*] (Ban) Plapumă groasă umplută cu fulgi Si: *pilotă*.

tuhen s [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 206 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) „Copac (de podoabă)".

tuhlean sm vz *tulean*

tuhoarcă sf vz *tohoarcă*

tuhoc sn vz *tohoc*

tuhui v vz *țuhăi[1]*

tuhuire sf [At: MAN. SĂN. 299/9 / E: fo] (Îvr) Tuse puternică.

tui[1] i [At: LEXIC REG. 120 / E: fo] (Reg; rep) Cuvânt cu care se strigă puii la mâncare.

tui[2] sm vz *țoi[1]*

tui³ *sn* [At: M. COSTIN. O. 44 / Pl: *~uri* / E: tc ***tuğ***] (Înv) **1** Semn distinctiv al puterii și al rangului unor demnitari din Imperiul Otoman și din țările vasale lui, reprezentat printr-o lance cu semiluna (sau cu o măciulie de metal) în vârf și cu două sau trei cozi albe de cal prinse de ea. **2** (Pex) Steag turcesc cu tui³ **(1)**. **3** (Pan) Ornament în forma unui tui³ **(1)**, care se aplica pe chipul sau pe coiful militarilor.

tui⁴ *sn* vz ***tuie***

tui⁵ *vtr* [At: LB / Pzi: *~esc* / E: ***tu¹***] (Reg) **1-2** A (se) tutui¹ **(1-2)**.

tui⁶, *tuie* *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: ~ / E: ns cf *tehui*, *hututui*, *tuieș*] (D. persoane) **1** (Olt; Mun) Care este țicnit Si: *nebun*, *smintit*, (reg) *tuiac* **(1)**, *tuieș* **(1)**. **2** (Olt; Mol) Care este zăpăcit Si: (pfm) *aiurit*, *năuc*, (reg) *tuiac* **(2)**, *tuieș* **(2)**. **3** (Trs; Mun) Amețit de băutură Si: (reg) *tuiac* **(3)**.

tuia *sf* [At: MURNU, O. 81 / S și: *thu~*, *thuya* / Pl: ~ / E: gr ***θύια***, fr ***thuya***] (Bot) Arbore decorativ din familia pinului, cu frunzele de culoare verde-închisă, având coroana piramidală și ramurile întinse orizontal Si: *arborele-vieții* (*Thuja occidentalis*).

tuiac, *~ă* *a* [At: LEXIC REG. 39 / V: (reg) ***~inac*** / Pl: *~aci*, *~ace* / E: ***tui⁶*** + *-ac*] (Mun; Olt; d. persoane) **1-3** Tui⁶ **(1-3)**.

tuiag *sn* vz ***toiag***

tuică¹ *sf* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 206 / Pl: *~ici* / E: nct] (Reg) Bâtă.

tuică² *sm* vz ***tătuică***

tuid *sn* [At: DN³ / P: *tuid* / S și: *tweed* / E: eg ***tweed***] Stofă fină de lână cu fibre lungi, grele, care dă, prin coloritul diferit al firelor, desen ecosez.

tuie *sf* [At: PAMFILE, C. Ț. 187 / V: (reg) ***tui*** *sn* / Pl: *tui* / E: ns cf *toi³*] (Mol) Dor accentuat față de cineva sau de ceva Si: *patimă*.

tuiegi *v* vz ***toiegi***

tuieș, *~ă* *a* [At: ALECSANDRI, T. 600 / V: (reg) ***~ihoș***, ***~ioș***, ***~iș*** (A și: *tuiș*) / Pl: *~i*, *~e* / E: ***tui⁶*** + *-eș*] (Reg; d. persoane) **1-2** Tui⁶ **(1-2)**. **3** Tont **(2)**. **4** Care este fățarnic Si: *ipocrit*.

tuieși [At: MAT. DIALECT. I, 196 / V: (reg) ***~ioși*** / Pzi: *~șesc* / E: ***tuieș***] (Trs) **1** *vr* A se zăpăci. **2** *vt* A îndupleca.

tuiet *sn* vz ***toiet***

tuigiu *sm* [At: (a. 1859) URICARIUL V, 171 / V: (înv) ***~iungiu*** / Pl: *~ii* / E: tc ***tuğcu***] (Înv) **1** Persoană care confecționa tuiuri³ **(1, 3)**. **2** (Îf *tuiungiu*) Copil de casă.

tuihoș, *~ă* *a* vz ***tuieș***

tuihțui *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 166 / Pl: ~ / E: ns cf *tui²*, *țui*] (Reg) Pasăre nedefinită mai îndeaproape.

tuil *sn* [At: DN³ / P: *tuil* / S și: *twil* / E: eg, fr, it ***twill***] Stofă cu o țesătură în diagonală, înspicată, cu model oriental.

tuinac, *~ă* *a* vz ***tuiac***

tuior *sn* [At: LTR² / V: ***tuer*** / Pl: *~oare* / E: fr ***toueur***] Navă care remorchează șlepuri în porțiunile unde curentul apei este foarte puternic, deplasându-se cu ajutorul unui cablu fixat la un capăt pe fundul apei sau pe mal și la celălalt pe tamburul său.

tuioș, *~ă* *a* vz ***tuieș***

tuioși *v* vz ***tuieși***

tuiș, *~ă* vz ***tuieș***

tuitană *sf* vz ***toitan***

tuiungiu *sm* vz ***tuigiu***

tuj *sm* [At: ȘEZ. III, 91 / Pl: *~i* / E: pvb ***tuji¹***] (Buc) Lovitură dată cu pumnul.

tujer *sm* vz ***tușer***

tuji¹ *vt* [At: GLOSAR REG. / Pzi: *~jesc* / E: ucr ***тузити***] (Buc) **1** A lovi tare pe cineva Si: *a bate*. **2** (C. i. obiecte, lucruri etc.) A lua cu forța de la cineva.

tuji² *vt* [At: JAHRESBER. III, 329 / Pzi: *~jesc* / E: srb ***tužiti***] (Ban) A învinui.

tujlean *sm* [At: DDRF / V: (reg) ***du~***, ***tușl~*** / Pl: *~eni* / E: ns cf *tulean*, *strujan*, *tuluj*] (Reg) **1-3** Tuleu **(1-3)**.

tujlenaș *sm* [At: N. LEON, MED. 67 / Pl: *~i* / E: ***tujlean*** + *-aș*] **1-6** (Reg; șhp) Tujlean **(1-3)** (mic).

tujligă *sf* [At: ALR I, 961/592 / Pl: *~igi* / E: nct] (Reg) Scorbură.

tul¹ *sn* [At: POLIZU / P: *tül*, (reg) *tiul* / V: (reg) ***til*** / Pl: *~uri* / E: fr ***tulle***, ger ***Tüll***] **1** Țesătură de mătase, de bumbac sau din fire sintetice, foarte fină și transparentă, alcătuită din ochiuri rotunde sau poligonale. **2** (Reg; Îf *til*) Văl al miresei. **3** (Reg) Dantelă **(1)**.

tul², *~ă* *smf*, *a* [At: DR. IV, 1088 / Pl: *~i*, *~e* / E: ns cf *trul*] (Mar) **1-2** Tont **(1-2)**.

tulaghin [At: JAHRESBER. VI, 81 / E: mg ***tulajdon***] (Trs) **1** *s* Proprietate. **2** *av* Adevărat² **(7)**. **3** *s* (Îlav) **Cu ~** Cu siguranță.

tulai¹ *sn*, *i* [At: (a. 1767) IORGA, S. D. XIII, 264 / V: (reg) ***tolvai***, ***~loaie***, ***~luai***, ***~luvai***, ***~lvai***, ***~lvăi*** / E: mg ***tolvaj*** „tâlhar"] (Reg) **1-2** (Cuvânt care) exprimă spaimă Si: *ajutor! vai! valeu!* **3-4** (Cuvânt care) exprimă mirare Si: *vai!* **5-6** (Cuvânt care) exprimă mânie Si: *vai!*

tulai² *i* [At: CADE / E: ***tuli¹***] (Reg) Țuști!

tulan *sm* vz ***tulean***

tularemie *sf* [At: ENC. VET. 837 / Pl: *~ii* / E: fr ***tularémie***] Boală infecțioasă și contagioasă a animalelor rozătoare, produsă de o bacterie și transmisibilă animalelor domestice și oamenilor, manifestată prin febră, frisoane, vărsături etc.

tulaț *s* vz ***tulăț***

tulă *sf* [At: ARHIVA, XXII, 287 / V: (îrg) ***tuvlă*** / Pl: *~le* / E: bg ***тухла***, tc ***tuğla***] (Reg) **1** Cărămidă groasă, nearsă, făcută din pământ amestecat cu paie Si: *chirpici*. **2** Tăbliță de tinichea care se pune de-a curmezișul hornului.

tulăios, *~oasă* *a* vz ***tuleios***

tulăț *sm* [At: ALR SN II h 342 / V: (reg) ***~laț*** / Pl: *~i* / E: srb ***tulac***] (Ban) Bucșă la roată.

tulău *smn* vz ***tuleu***

tulăuaș *sm* [At: PAMFILE, A. R. 87 / Pl: *~i* / E: ***tulău*** + *-aș*] **1-14** (Reg; șhp) Tuleu **(1-7)** (mic).

tulban *sn* vz ***turban***

tulbă *sf* vz ***tolbă***

tulbent *sn* [At: DDRF / V: (reg) ***du~***, ***turb~***, ***turbențiu*** / Pl: *~e*, *~uri* / E: tc ***tülbent***, srb ***tulbenta***, ***dulbent***] **1** (Reg) Văl de mireasă. **2** (Ban) Panglică cusută cu fir, pe care o poartă femeile tinere pe cap sau pe frunte. **3** (Ban) Căiță împodobită cu bani, pe care o poartă femeile.

tulbi *vi* [At: DLR / Pzi: 3 *~bește* / E: nct] (Reg; d. vite) A slăbi.

tulbină *sf* vz ***dălbină***

tulbiță *sf* [At: DOSOFTEI, PS. 26/6 / Pl: *~țe* / E: ***tulbă*** + *-iță*] **1-2** (Înv; șhp) Tolbă **(1)** (mică).

tulboacă *sf* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 198 / Pl: *~ace* / E: ns cf *bulboacă*] (Reg) Bulboacă.

tulbur *sn* [At: (cca 1559-1560) ap. SCL 1974, 155 / V: (înv) ***turb~*** / E: pvb ***tulbura***] (Îvr) Tulburare **(3)**.

tulbura [At: COD. VOR. 154/12 / V: (înv) ***turb~*** / Pzi: *tulbur* / E: ml ****turbulare***] **1-2** *vtr* A face ca un lichid să-și piardă sau a-și pierde limpezimea. **3** *vr* (D. ape) A se învolbura. **4** *vt* (Înv; fig; c. i. limba) A amesteca cuvinte din diferite limbi. **5** *vr* (D. cer) A se acoperi cu nori Si: *a se înnora*, *a se întuneca*. **6** *vr* (D. vreme) A se schimba în rău Si: *a se posomorî*, *a se strica*. **7** *vr* (D. ochi sau vedere) A-și pierde claritatea Si: *a se împăienjeni*, (îvr) *a se turba* **(3)**. **8-9** *vtr* (Fig) A face să-și piardă sau a-și pierde liniștea Si: *a (se) agita*, *a (se) emoționa*, *a (se) îngrijora*, *a (se) neliniști*, *a răscoli*. **10** *vt* (Fig) A excita **(3)**. **11-12** *vtr* (Fig) A (se) supăra foarte tare Si: *a se mânia*. **13-14** *vtr* (Fig) A face să-și piardă sau a-și pierde judecata limpede, normală Si: *a (se) întuneca*, *a (se) zăpăci*. **15** *vr* (Înv; fig) A se răzvrăti. **16** *vt* (Înv; fig) A pedepsi. **17** *vt* (Fig) A incomoda într-o activitate Si: *a deranja*, *a perturba*, *a stânjeni*, *a stingheri*. **18** *vt* (Înv; fig) A strica ordinea. **19-20** *vtr* (Pfm; fig) A (se) mișca. **21** *vt* (Înv; fig; c. i. un traseu) A face să se piardă Si: *a șterge*. **22** *vt* A deranja cursul normal, funcționarea normală Si: *a deregla*.

tulburare *sf* [At: CORESI, EV. 266 / V: (înv) ***turb~*** / Pl: *~rări* / E: ***tulbura***] **1** Pierdere a limpezimii unui lichid (din cauza impurităților). **2** Învolburare a unei ape, a atmosferei etc. Si: (înv) *tulburat¹*, *tulbureală*

(3). 3 (Fig) Neliniște sufletească Si: *agitație, emoție, frământare, îngrijorare, răscolire*, (îvr) *tulbur*, (înv) *nepace, tulbureală* (5), *tumult* (3). 4 (Fig) Mânie[1]. 5 (Fig) Răzvrătire. 6 (Fig) Incomodare într-o activitate Si: *deranjare, perturbare, stânjenire, stingherire*. 7 Dereglare a funcției unui organ anatomic, a unei facultăți fizice sau psihice.

tulburat[1] *sn* [At: PSALT. 182 / V: (înv) ***turb~*** / E: ***tulbura***] (Înv) Tulburare (2).

tulburat[2]***, ~ă*** *a* [At: CORESI, EV. 82 / V: (înv) ***turb~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tulbura***] 1 (D. lichide) Tulbure (1). 2 (D. ape) Care este învolburat Si: *agitat, tulbure* (2), *zbuciumat*, (pop) *tulburos* (1). 3 (D. cer) Care este înnorat Si: *întunecat, tulbure* (3), (pop) *tulburos* (2). 4 (D. vreme) Cu cerul înnorat Si: *ploios, posomorât, tulbure* (4), (pop) *tulburos* (3). 5 (D. ochi, privire) Tulbure (11). 6 (Fig; d. oameni și manifestările lor) Cuprins de neliniște Si: *agitat, emoționat, tulbure* (12), *tumultos* (4), *zăpăcit, zbuciumat*. 7 (Fig; d. oameni) Care este mânios Si: *furios, tulbure* (13), (pop) *tulburos* (4). 8 (Pfm; fig) Amețit de băutură Si: *tulbure* (16). 9 (Înv; fig) Care se răzvrătește Si: *răsculat, revoltat*. 10 (Fig; d. stări sociale, politice) Tulbure (17). 11 (Fig) Care este incomodat într-o activitate Si: *deranjat, perturbat, stânjenit, stingherit*. 12 (D. funcția unor organe sau facultăți fizice ori psihice) Care și-a pierdut echilibrul normal.

tulburatic, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***tulbure*** + *-atic*] (Îrg) Nebunatic.

tulburăciune *sf* [At: ANTIM. P. 141 / V: (înv) ***turb~*** / Pl: *~ni* / E: ***turbura*** + *-ciune*] (Îvr) Tulbureală (2).

tulburător, ~oare [At: BELDIMAN, N. P. I, 55/22 / V: (înv) ***turb~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***tulbura*** + *-(ă)tor*] 1 *a* (Fig) Care neliniștește Si: *emoționant*. 2 *av* (Fam; îlav) ~ *de* ... Foarte... (2). 3 *a* (Fig; d. arome, miresme) Care amețește Si: *îmbătător*. 4 *smf* Persoană care ațâță, instigă. 5 (Înv) *smf* Persoană care produce supărare. 6 *smf* (Înv) Persoană potrivnică Si: *dușman*. 7 *smf* Persoană care tulbură liniștea publică.

tulbure *a* [At: MINEIUL (1776), 68[r1]/16 / V: (înv) ***turb~***, (îvr) ***turbur*** / Pl: *~ri* / E: ml ****turbulus*** cf lat *turbulentus*] 1 (D. lichide) Lipsit de limpezime Si: *tulburat*[2] (1). 2 (D. ape) Tulburat[2] (2). 3 (D. cer) Tulburat[2] (3). 4 (D. vreme) Tulburat[2] (4). 5 (D. negură, ceață etc.) Prin care nu poate trece lumina Si: *opac*. 6 Lipsit de lumină Si: *întunecat*. 7 (D. lumină, culori etc.) Care este neclar Si: *vag*. 8 (Fig) Care este greu de înțeles Si: *confuz, încurcat, nedeslușit*. 9 (Fig; d. afaceri) Care este dubios Si: *suspect*. 10 (Reg; d. ouă) Clocit[2] (2). 11 (D. ochi, privire) Lipsit de claritate Si: *împăienjenit, tulburat*[2] (5). 12-13 (Fig) Tulburat[2] (6-7). 14 (Fig) Care este nedefinit Si: *difuz, nebulos, neclar*. 15 (Fig) Lipsit de luciditate. 16 (Pfm; fig) Tulburat[2] (8). 17 (Fig; d. situații sociale, politice) Care este nesigur Si: *agitat, tulburat*[2] (10), (înv) *neașezat*.

tulburea *sf* vz ***turburea***

tulbureală *sf* [At: PISCUPESCU, O. 304/11 / V: (înv) ***turb~*** / Pl: *~eli* / E: ***tulbure*** + *-eală*] 1 Lipsă de limpezime a unui lichid Si: (rar) *tulburime*. 2 (Ccr) Lichid tulbure Si: (îvr) *tulburăciune*, (reg) *turbuseală* (1). 3 (Înv) Tulburare (2). 4 (Reg) Vreme urâtă. 5 (Înv; fig) Tulburare (3). 6 (Înv; fig) Mânie[1]. 7 (Înv; fig) Răzvrătire.

tulburel, ~ea [At: CADE / V: (înv) ***turb~*** / Pl: *~ei, ~ele* / E: ***tulbure*** + *-el*] 1-8 *a* (Pop; șhp) (Cam) tulbure (1-4). 9-10 *sn, a* (Vin nou) care nu s-a limpezit încă.

tulburime *sf* [At: ARGHEZI, ap. SCL 1977, 192 / Pl: *~mi* / E: ***tulbure*** + *-ime*] (Rar) Tulbureală (1).

tulburiu, ~ie *a* [At: BASSARABESCU / V: (înv) ***turb~*** / Pl: *~ii* / E: ***tulbure*** + *-iu*] (Rar) 1-4 Cam tulbure (1-4).

tulburos, ~oasă *a* [At: ANTROP. 260/1 / V: (înv) ***turb~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***tulbure*** + *-os*] (Pop) 1 (D. ape) Tulburat[2] (2). 2 (D. cer) Tulburat[2] (3). 3 (D. vreme) Tulburat[2] (4). 4 (Fig; d. oameni) Tulburat[2] (7).

tulcă *sf* vz ***turcă***[1]

tulcean, ~ă [At: DEX-S / Pl: *~eni, ~ene* / E: ***Tulcea*** + *-ean*] 1-4 *sm* Persoană care face parte din populația de bază a municipiului sau a județului Tulcea ori este originară din orașul sau din județul Tulcea. 5-6 *smp* Populația de bază a municipiului sau a județului Tulcea. 7-10 *a* Care aparține orașului sau județului Tulcea ori tulcenilor (5-6). 11-14 *a* Privitor la orașul sau la județul Tulcea ori la tulceni (5-6). 15-18 *a* Caracteristic orașului sau județului Tulcea ori tulcenilor (5-6). 19-20 *a* Originar din municipiul sau din județul Tulcea.

tulceancă *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ence* / E: ***tulcean*** + *-că*] 1-2 Femeie originară din municipiul sau din județul Tulcea. 3-4 Locuitoare din municipiul sau din județul Tulcea.

tulcer *sn* vz ***tolcer***

tulchin *sm* vz ***tulichină***

tulcină *sf* vz ***tulichină***

tuldaș *sn* vz ***toldaș***

tuldău *sn* vz ***toldău***

tuldoaie *sf* [At: CHEST. II, 125/56 / Pl: ? / E: ns cf *tuldău*] (Reg) Toldău (3).

tuldui *v* vz ***toldui***

tulduza *vt* [At: PAȘCA, GL. / Pzi: *~zesc* / E: mg ***toldoz***] (Reg) A aduna (1).

tuleală *sf* [At: POLIZU / Pl: *~eli* / E: ***tuli***[1] + *-eală*] (Îvr) Tulire.

tulean *sm* [At: I. IONESCU, M. 549 / V: (reg) ***tuhle~***, ***~lan***, ***~lhe~*** / Pl: *~eni* / E: ns cf *tuleu, tulei*] (Reg) 1-5 Tuleu (1-3, 8, 10). 6 (Lpl; îf *tulheni*) Tulpini de porumb rămase în ieslea vitelor Si: *ogrinji*, (reg) *tuleu* (4). 7 (Îf *tulan*) Tulei (1).

tuleană *sf* [At: BOCĂNEȚU, T. A. 214 / Pl: ? / E: ***tulean***] (Reg) Loc de pe care s-a cules porumbul.

tulearcă *sf* [At: ȘEZ. IX, 155 / V: (reg) ***tiul~*** / Pl: *~rce* / E: nct] (Reg) 1 Căciulă mare și veche. 2 (Îf *tiulearcă*) Chipiu de diferite forme, pe care îl poartă flăcăii când merg la urat de Anul Nou.

tuleașcă *sf* [At: PAMFILE, J. III, 170 / Pl: ? / E: ns cf *tul*[2]] (Reg) Nătăfleț.

tulei *sn* [At: CANTEMIR, IST. 193 / V: (reg) ***tiu~*** / Pl: *~e* / E: ns cf srb *tulaj*, ucr *тулій*] 1 Cotor al penelor nedezvoltate de pasăre Si: (reg) *tulean* (7). 2 Puf care acoperă corpul puilor de pasăre. 3 (Fam) Fir de păr abia crescut în mustața sau în barba tinerilor. 4 (Fam; pex) Fir de păr mai gros decât celelalte. 5 (Fam) Fire rare de păr care se observă uneori pe fața femeilor.

tuleios, ~oasă *a* [At: T. PAPAHAGI, C. L. / V: (reg) ***~lăi~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***tulei*** + *-os*] (Reg; d. păsări) Care are multe tuleie (1).

tuleiște *sf* [At: DR. XI, 83 / Pl: *~ti* / E: ***tuleu*** + *-iște*] (Reg) 1 Loc cultivat cu porumb Si: *porumbiște*, (reg) *tulujiște* (1). 2 Loc pe care, după recoltarea porumbului, au rămas tuleii (2) plantelor Si: *porumbiște*, (reg) *tulujiște* (2).

tulepan *sm* vz ***tulipan***[1]

tuleu [At: ECONOMIA, 42/3 / V: (reg) ***~lău***, ***~lhei***, ***tiul~*** *smn* / Pl: *~ei* sm, *~eie*, (reg) *~eauă* sn / E: ns cf *știulete*] 1 *smn* (Pop) Tulpina unor plante (mai ales a porumbului) Si: *cocean*, (reg) *covrag, hacean, hluj, strujan, tufleu* (1), *tujlean* (1), *tulean* (1). 2 *smn* (Pop) Partea rămasă (în pământ) din tulpina unor plante, în special a porumbului, după recoltare Si: *cotor*, (reg) *hluj, tujlean* (2), *tulean* (2), *tulihan, tulug* (2). 3 *smn* (Pop) Partea lemnoasă a tulpinei porumbului fără frunze și știuleți Si: (reg) *tujlean* (3), *tulean* (3), *tulihău* (1). 4 *smn* (Ban; lpl) Tulean (6). 5 *smn* (Reg; csc) Puzderie de cânepă. 6 *smn* (Reg) Trunchi[2] (1) de arbore. 7 *smn* (Reg) Rădăcină de hrean. 8 *smn* (Reg) Fructul matur al porumbului Si: *știulete*, (reg) *tulean* (4), *tulihoi*. 9 *smn* (Trs) Rodul tânăr al porumbului (înainte de a se forma mătasea și boabele). 10 *smn* (Reg) Partea lemnoasă a fructului de porumb pe care sunt așezate boabele Si: *cocean, știulete*, (reg) *ciocan, ciocălău, tulean* (5), *tulug* (4). 11 *smn* (Reg) Con[2] (9) de brad. 12 *smn* (Reg) Floare de papură. 13 *smn* (Șîc **~-gras**) Soi de prun cu coroana piramidală, cu fructul mare, ovoid-alungit, de culoare vânătă-închis. 14 *smn* (Olt; Mun; șîc **prună-de-~**) Varietate de prune mari, rotunde și turtite la capete. 15 *sn* (Reg; pan) Dârjala îmblăciului. 16 *sn* (Reg; pan) Partea de fier a sfredelului dintre mănunchi și floare. 17 *sn* (Reg; pan) Partea mai lungă a scoabei. 18 *sn* (Reg; pan) Partea de deasupra a jugului. 19 *sn* (Reg) Fluierul piciorului. 20 *sn* (Trs; Ban; pan; îs) *~l cozii* Partea de la rădăcina cozii la animale Si: (pop) *noadă*.

tulgică *sf* [At: ARVINTE, TERM. 173 / Pl: *~ici* / E: ***toldie*** + *-ică*] (Reg) Lemn scurt, pus în partea din față a plutei, pe care se sprijină cârma.

tulhana *sm* vz ***dulhana***

tulhean *sm* vz ***tulean***

tulhei *smn* vz ***tuleu***

tulhui *vt* [At: DRAGOMIR, O. M. 58 / Pzi: *~esc* / E: ns cf *tulvai*] (Csnp) A prăda.

tuli[1] [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 158r/31 / V: (reg) ***tiuli***, ***tufli*** / Pzi: *~lesc*; Imt și: *~le*, *~lea* / E: vsl ***тоулити** cf bg *тулл*, srb *tuliti*] **1** *vr* (Îrg) A se ascunde (**2**). **2** *vt* (Reg) A lua ceva pe neobservate Si: *a dosi*, *a fura*. **3** *vi* (Reg; mai ales d. turme de oi; adesea complinit prin „la vale", „devale") A coborî (**3**). **4** *vi* (Pfm; îe) **A o ~ (la sau de fugă, la sănătoasa, la deal, mâncând pământul)** A fugi (repede și pe furiș) Si: *a o șterge*, *a o șterpeli*. **5** *vi* (Mol; îe) **~le-o** (sau **~lea**), **băiete!** Pleacă imediat (și repede)! Si: *fugi!*

tuli[2] *vt* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~lesc* / E: ***tulă***] (Reg; c. i. un cuptor) A căptuși cu tule (**1**).

tuliac *sm* vz ***tureatcă***

tulichin *sm* vz ***tulichină***

tulichină *sf* [At: BORZA, D. 57 / V: (reg) ***trelebină***, ***~lcină***, ***~icipe***, ***~ipină***, ***~lpină***, ***~lptină***, ***~luchi~*** *sf*, ***târlichin***, ***tilichin***, ***tilipin***, ***~lchin***, ***~in***, ***~lipin***, ***~lpin***, ***~luchin***, ***turliptin*** *sm* / Pl: *~ne* / E: nct] **1** (Șîc **~na-lupului**) Mic arbust veninos cu frunze lanceolate, cu flori albe sau trandafirii, plăcut mirositoare, cu fructe roșii de forma boabelor de mazăre, care crește în regiunile muntoase Si: (reg) *afin-sălbatic*, *cleiță*, *dafin*, *lemn-câinesc*, *liliac-sălbatic*, *mălin-sălbatic*, *patachină*, *piperul-lupului*, *teiul-lupului*, *tulichioară* (**1**), *țapchin*, *țolul-lupului* (*Daphne mezereum*). **2** (Bot; reg) Tămâiță (**20**) (*Daphne cneorum*). **3** (Bot; reg; șîc **~-galbenă**) Iederă-albă (*Daphne blagayana*). **4** (Bot; reg; îf *tulipin*) Pochivnic (*Asarum europaeum*). **5** (Bot; Trs) Smirdar (*Rhododendron kotschyi*).

tulichioară *sf* [At: BORZA, D. 57 / Pl: *~re* / E: ***tulichină*** + *-ioară*] (Bot; reg) **1** Tulichină (**1**) (*Daphne mezereum*). **2** Lemn-câinesc (*Ligustrum vulgare*).

tulicipe *sf* vz ***tulichină***

tulihan *sm* [At: ALR SN I h 116/334 / Pl: *~i* / E: ***tuleu*** cf *tulihoi*] (Reg) Tuleu (**2**).

tulihău *sm* [At: GLOSAR REG. / V: (reg) ***tiulihei*** *smp* / Pl: *~ăi* / E: ***tuleu*** cf *tulihoi*] (Reg) **1** Tuleu (**3**). **2** (Lpl; îf *tiulihei*) Vreji de cartofi.

tulihoi *sm* [At: PAMFILE, C. 54 / Pl: ? / E: ***tuleu*** cf *tulihău*] (Reg) Tuleu (**8**).

tulimean *sm* [At: BELDIMAN, E. 86/34 / V: (înv) ***tiulium~***, ***~lum~*** / Pl: *~eni* / E: ns cf tc *tülümen* „om necioplit"] (Înv) Ostaș din armata turcească.

tulincă *sf* vz ***tilincă***

tulipan[1] *sm* [At: COTEANU, PL. 19 / V: (reg) ***du~***, ***talap~***, ***til~***, ***~lep~***, ***~lp~***, ***~lpen***, ***~lup~*** *sm*, ***~peni*** *smp*, ***~ă*** *sf* / Pl: *~i* / E: mg ***tulipán***, ger ***Tulipan(e)***] (Bot; reg) **1** Lalea (*Tulipa biebersteiniana*). **2** Lalea (*Tulipa gesneriana*). **3** Lalea (*Tulipa oculus-solis*). **4** Lalea (*Tulipa praecox*). **5** Coprină (**1**) (*Narcissus poeticus*). **6** (Șîc **~-de-grădină**, **~-de-iarbă**) Stânjenel (*Iris germanica*). **7** (Șîc **~-galben**) Crin-galben (*Hemerocallis fulva*). **8** (Îf *tulupan*) Bujor (**1**) (*Paeonia officinalis*).

tulipan[2] *sn* vz ***tulpan***[1]

tulipană *sf* vz ***tulipan***[1]

tulipă *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~pe* / E: lat ***tulipa***, fr ***tulipe***] **1** (Bot) Lalea (*Tulipa*). **2** (Bot; îc) **~-de-pădure** Lalea-de-pădure (*Tulipa sylvestris*). **3** (Îvr) Sticlă de lampă.

tulipeni *smp* vz ***tulipan***[1]

tulipier *sm* [At: DN[3] / P: *~pi-er* / Pl: *~i* / E: fr ***tulipier***] Arbore originar din America, cu flori asemănătoare celor de tulipă (**1**), cultivat în parcuri și grădini.

tulipin *sm* vz ***tulichină***

tulipină *sf* vz ***tulichină***

tulire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***tuli***[1]] (Îvr) Fugă (pe furiș) Si: (îvr) *tuleală*.

tuliște *sf* vz ***toriște***

tulit, ***~ă*** *a* [At: TDRG / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***tuli***[1]] (Reg; d. grâne) Culcat la pământ (de ploaie, vânt etc.) Si: *căzut*, *trântit*[2] (**2**).

tulitură *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ri* / E: ***tuli***[1] + *-tură*] (Mun) **1** Coborârea turmelor de oi de la munte la șes. **2** Povârniș.

tuliu *sn* [At: CADE / V: (înv) ***~m*** (S: *thu~*) / E: fr ***thulium***] Element chimic care face parte din grupul pământurilor rare.

tulium *sn* vz ***tuliu***

tulnec *sn* vz ***tulnic***[1]

tulnic[1] *sn* [At: (cca 1661-1665) ap. D. BOGDAN, GL. 112 / V: (reg) ***~nec*** / Pl: *~ice*, (reg) *~ici* sm / E: nct] **1** Vechi instrument muzical popular de suflat, în formă de tub conic, lung aproximativ de 2 m, făcut din lemn sau din coajă de tei, folosit pentru chemări, semnale etc. Si: *bucium*. **2** (Reg; pex) Corn de vânătoare.

tulnic[2] *sn* [At: PAMFILE, VĂZD. 107 / Pl: *~ice* / E: nct] (Buc) Vreme neguroasă.

tulnic[3], ***~ă*** *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ns cf *tul*[2]] (D. persoane) **1** (Mun) Care este nebun Si: *smintit*, *țicnit*. **2** (Mun) Care este zăpăcit Si: (pfm) *aiurit*, *năuc*, (reg) *tulnicit*. **3** (Reg) Amețit de băutură Si: *beat*.

tulnica *vi* [At: ALEXI, W. / V: (îrg) ***~ici*** / Pzi: *tulnic* / E: ***tulnic***[1]] (Îrg) A suna din tulnic[1] (**1-2**).

tulnicare *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~cări* / E: ***tulnica***] (Îrg) Emitere a sunetelor din tulnic[1] (**1-2**) prin care se cheamă, se dă un semnal etc.

tulnicaș *sm* [At: PAMFILE, J. III, 38 / Pl: *~i* / E: ***tulnic***[1] + *-aș*] Persoană care tulnică Si: *buciumaș*, (reg) *tulnicer*.

tulniceală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***tulnici***[1] + *-eală*] (Mun) Zăpăceală.

tulnicer *sm* [At: SCL 1977, 192 / Pl: *~i* / E: ***tulnici***[2] + *-ar*] (Reg) Tulnicaș.

tulnici[1] *vr* [At: VISSARION, B. 126 / Pzi: *~cesc* / E: ***tulnic***[3]] (Mun) A se zăpăci.

tulnici[2] *v* vz ***tulnica***

tulnicit, ***~ă*** *a* [At: ALR I. 11/772 / V: (reg) ***turn~*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***tulnici***[1]] (Mun; d. persoane) Tulnic[3] (**2**).

tuloaie[1] *i* vz ***tulai***[1]

tuloaie[2] *sf* [At: BORZA, D. 116 / E: nct] (Bot; reg) Negrușcă (*Nigella arvensis*).

tulpan[1] *sn* [At: (a. 1720) IORGA, B. R. 328 / V: (înv) ***~lip~***, (reg) ***trupai***, ***trup~*** / Pl: *~e*, (rar) *~uri* / E: ngr ***τουλπάνι***] **1** Pânză de bumbac, de lână sau de mătase, foarte subțire și străvezie Si: *muselină*. **2** Basma (în trei colțuri) făcută de obicei din tulpan[1] (**1**), cu care femeile (de la țară) își acoperă capul. **3** (Reg; prin confuzie) Turban (**2**). **4** (Reg; art.) Dans popular nedefinit mai îndeaproape.

tulpan[2] *sm* vz ***tulipan***[1]

tulpăior *sn* [At: CIAUȘANU, V. / Pl: *~oare* / E: ***tulpan***[1] + *-ior*] **1-2** (Reg; șhp) Tulpănaș (**1-2**).

tulpănaș *sn* [At: BARONZI, L. 95 / Pl: *~e* / E: ***tulpan***[1] + *-aș*] **1-2** (Pop; șhp) Tulpan[1] (**2**) (mic) Si: (pop) *tulpănel* (**1-2**), (reg) *tulpăior* (**1-2**).

tulpănel *sn* [At: CADE / Pl: *~e* / E: ***tulpan***[1] + *-el*] **1-2** (Pop; șhp) Tulpănaș (**1-2**).

tulpănele *snp* [At: ȘEZ. XV. 136 / E: ***tulpan***[2] + *-ele*] (Buc) Flori nedefinite mai îndeaproape.

tulpen *sm* vz ***tulipan***[1]

tulpici *sp* vz ***tălpig***

tulpin *sm* vz ***tulichină***

tulpina *vr* [At: DELAVRANCEA, S. 54 / Pzi: 3 *~nează* / E: ***tulpină***[1]] (Rar) **1-2** A se transforma în tulpină[1] (**1-2**).

tulpinal, ***~ă*** *a* [At: ENC. AGR. III, 599 / Pl: *~i*, *~e* / E: ***tulpină***[1] + *-al*] **1-2** Care se referă la tulpină[1] (**1-2**). **3-4** Care aparține tulpinii[1] (**1-2**).

tulpinar *sn* vz ***trupinar***

tulpină[1] *sf* [At: DOSOFTEI, PS. 87/10 / V: (reg) ***strup~***, ***tâlp~***, ***trop~***, ***trup~***, ***trupli~***, ***turp~*** / Pl: *~ni*, (rar) *~ne* / E: vsl ****троупина*** cf bg *трупина*, srb *trupina*] **1** Parte a unui arbore cuprinsă între rădăcină și coroană, care susține ramurile și prin care trece seva la diverse părți ale plantei Si: *trunchi*[2] **(1)**. **2** Parte a unei plante erbacee din care pornesc ramurile și frunzele. **3** (Reg; îs) *~na cozii* Rădăcina cozii. **4** (Reg; îs) *~na cornului* Partea mai groasă, de la baza cornului unui animal. **5** (Reg; îs) *~na morii* Parte a morii nedefinită mai îndeaproape. **6** (Olt; îf *trupină*) Butuc de vie. **7** (Reg; șîs *~ sălbatică*) Portaltoi. **8** (Pfm; fig) Corp omenesc. **9** (Înv; fig) Corp de moșie. **10** (Îvp) Parte a tulpinii **(1)** unui copac rămasă (în pământ) după tăiere Si: *buștean*. **11** (Reg) Butucul rotarului. **12** (Pop) Partea de la mijloc a unui stog, a unei căpițe de fân etc. dintre podină și vârf. **13** (Reg) Scorbură. **14** (Înv; fig) Origine a unui popor, a unei familii, a unei persoane Si: *neam*, *spiță*, *viță*. **15** (Înv; fig) Limbă care stă la baza unei familii de limbi. **16** (Lin; înv; fig) Temă[1] **(7)**.

tulpină[2] *sf* vz ***tulichină***

tulpiniș *sn* [At: ARGHEZI, S. IX, 89 / Pl: *~uri* / E: ***tulpină***[1] + *-iș*] (Rar) Firele care alcătuiesc tulpina[1] **(2)** unor plante erbacee.

tulpiniță *sf* [At: V. ROM. iulie 1954, 188 / Pl: *~țe* / E: ***tulpină***[1] + *-iță*] **1-4** (Pop; șhp) Tulpină[1] **(1-2)** (mică) Si: (reg) *tulpioară* **(1-4)**.

tulpioară *sf* [At: MARIAN, O. II, 351 / Pl: *~re* / E: ***tulpină***[1] + *-ioară*] **1-4** (Reg; șhp) Tulpiniță **(1-4)**.

tulptină *sf* vz ***tulichină***

tult *sm* [At: N. COSTIN, ap. LET. II, 112/22 / Pl: *~lți* / E: tc ***tult***] (Înv) **1** Veche monedă turcească și austriacă de argint care a circulat și în țările românești. **2** Vamă constând în a treia parte din valoarea mărfii, plătită la trecerea hotarului, a unui curs de apă etc.

tultură *sf* vz ***turtură***

tuluai *i* vz ***tulai***[1]

tulubăț [At: ALR I, 965/360 / Pl: *~beți* / E: ucr ***тулубець***] **1** *sm* (Reg) Trunchi[2] **(7)** de copac (căruia i s-a curățat coaja). **2** *sm* (Reg) Persoană grasă. **3** *a* (Reg; d. cap) Rotund. **4** *sm* (Buc) Corp al unui animal (mai ales al oii) jupuit de piele. **5** *sm* (Reg) Partea moale a corpului albinei.

tuluc *sm* [At: TDRG / V: (reg) ***~unc***, ***~ung*** / Pl: *~uci* / E: mg ***tulok***] (Reg) **1** Vițel între unu și trei ani Si: *junc*, *juncan*, (reg) *tulucan*, *tulucaș*. **2** Ființă dolofană. **3** Persoană cumsecade. **4** Pui de lup. **5** (Iht) Zglăvoacă (*Cottus gobio*).

tulucan *sm* [At: CADE / Pl: *~i* / E: ***tuluc*** + *-an*] (Trs; Mar) Tuluc **(1)**.

tulucaș *sm* [At: A I, 24 / Pl: *~i* / E: ***tuluc*** + *-aș*] (Reg) Tuluc **(1)**.

tuluchin *sm* vz ***tulichină***

tuluchină *sf* vz ***tulichină***

tulug *sm* [At: DDRF / V: (înv) ***hu~***, (reg) ***~uj*** / Pl: *~ugi* / E: srb ***tuluz***] **1** (Ban; Trs; mai ales lpl) Tuleu **(1)** de porumb folosit ca hrană pentru vite Si: *cocean*. **2** (Ban; Trs; mai ales lpl) Tuleu **(2)**. **3** (Ban; Trs; mai ales lpl) Resturi de fân. **4** (Ban; îf *tuluj*) Tuleu **(10)**.

tuluj *sm* vz ***tulug***

tulujar *sm* [At: GĂMULESCU, E. S. 197 / Pl: *~i* / E: ***tuluj*** + *-ar*] (Ban; Olt) Claie de tulugi **(1)**.

tulujiște *sf* [At: GĂMULESCU, E. S. 197 / Pl: *~ti* / E: ***tuluj*** + *-iște*] (Ban) **1-2** Tuleiște **(1-2)**.

tululiuc *a* vz ***tililic***

tululuit, ***~ă*** *a* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 206 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ns cf *tul*[2]] (Ban) Amețit de nesomn.

tulum *sn* [At: (a. 1766) FURNICĂ, I. C. XXVII / Pl: *~uri* / E: tc ***tulum***] **1** (Înv) Burduf în care se păstra sau se transporta untdelemnul. **2** (Înv) Sul de blănuri sau de piei, cuprinzând 20-40 de bucăți. **3** (Mun) A treia parte dintr-un pogon de vie.

tulumbagiu *sm* [At: (a. 1815) URICARIUL V, 444 / Pl: *~ii* / E: tc ***tulumbacı***] (Înv) **1** Pompier. **2** Fabricant de tulumbe **(1-2)** și de stropitori.

tulumbar *sm* [At: CR (1832) 147[2]/39 / Pl: *~i* / E: ***tulumbă*** + *-ar*] (Înv) Pompier.

tulumbaș *sm* [At: PĂCALĂ, M. R. 392 / Pl: *~i* / E: ***tulumbă*** + *-aș*] (Reg) Pompier specializat în mânuirea tulumbei **(2)**.

tulumbă *sf* [At: (a. 1811) DOC. EC. 116 / Pl: *~be* / E: tc ***tulumba***] **1** (Înv) Furtun. **2** (Înv) Pompă (de incendiu) care funcționează cu furtun. **3** (Înv; îs) *~ de casă* Pompă manuală, folosită pe lângă casă pentru lucrări ușoare. **4** (Înv; îs) *~ pneumatică* Pompă pneumatică. **5** (Olt) Grămadă de oameni Si: *ceată*. **6** (Olt; îlav) **~be-~be** Pâlcuri-pâlcuri Si: *compact*, *neîntrerupt*.

tulumbiță *sf* [At: DDRF / Pl: *~țe* / E: ***tulumbă*** + *-iță*] **1** (Înv) Irigator. **2** (Reg) Stropitoare.

tulumbui *vt* [At: DL / Pzi: *~esc* / E: ***tulumbă*** + *-ui*] (Înv) A arunca apa cu tulumba **(1-2)**.

tulumbuire *sf* [At: MACEDONSKI, O. III, 55 / Pl: *~ri* / E: ***tulumbui***] (Îvr) Aruncare a apei cu tulumba **(1-2)**.

tulumbum *sn*, *i* [At: GOROVEI, C. 85 / Pl: *~uri* sn / E: fo] (Reg) **1-2** (Cuvânt care) imită sunetul clopotului.

tulumean *sm* vz ***tulimean***

tulunc *sm* vz ***tuluc***

tulung *sm* vz ***tuluc***

tulupan *sm* vz ***tulipan***[1]

tulușcan *sm* vz ***toloșcan***

tulușcănel *sm* [At: LEXIC REG. 118 / Pl: *~ei* / E: ***tulușcan*** + *-el*] (Buc) Persoană proastă.

tuluvai *i* vz ***tulai***[1]

tulvai *i* vz ***tulai***[1]

tulvăi *i* vz ***tulai***[1]

tulvurar *sm* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~i* / E: ***tulvuri*** + *-ar*] (Reg; dep) Locuitor de la câmpie care poartă tulvuri Si: (reg) *tulvurea* **(1)**, *turuiman* **(1)**.

tulvurea *sma* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***tulvuri*** + *-ea*] (Reg; dep) **1** Tulvurar. **2** Tulvurică.

tulvuri *smp* [At: UDRESCU, GL. / E: nct] (Reg) Pantaloni de dimie neagră, largi, caracteristici locuitorilor din Câmpia Dunării.

tulvurică *sm* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***tulvuri*** + *-ică*] (Reg; dep) Copil cu pantalonii scurți Si: (reg) *tulvurea* **(2)**.

tuma *av* vz ***tocmai***

tumac *sm* vz ***turmac***

tuman *sn* [At: ALR I, 1263/675 / Pl: *~uri* / E: rs, ucr ***туман***] (Reg) Ceață **(3)**.

tumăni [At: DR. II, 762 / V: (îrg) ***tom~***, ***tomoni*** / Pzi: *~nesc* / E: ucr ***туманити***] (Reg) **1-2** *vtr* A (se) zăpăci. **3** *vt* A prosti pe cineva.

tumbac *sn* vz ***tombac***[1]

tumbă[1] *sf* [At: PANN, E. V, 137/13 / Pl: *~be* / E: ngr ***τούμπα***] (Pop) **1** (Sfg) Mișcare de rotire totală a corpului, cu capul înainte. **2** (Îe) **A se da (de-a) ~ba** A se rostogoli, dându-se peste cap. **3** (Îe) **A-l da** (pe cineva) **~ba** (sau **~ba peste cap**) A-l face (pe cineva) să se rostogolească, dându-se peste cap. **4** (Îcs) *De-a ~ba* Joc de copii nedefinit mai îndeaproape. **5** (Lpl) Mișcări vioaie Si: (reg) *giumbușlucuri*.

tumbă[2] *sf* vz ***tombă***

tumbărău *sn* vz ***tomberon***

tumbechi *sn* vz ***tumbelechi***

tumbelechi *sn* [At: GHICA, S. 322 / V: (înv) ***tembelic***, ***~bechi***, ***~chi*** / Pl: *~uri* / E: tc ***dümbelek***] (Înv) Tobă mică de aramă, de formă semisferică, care făcea parte din instrumentele fanfarei turcești.

tumbelehel *sn* [At: C. PETRESCU, C. V. 77 / Pl: *~uri* / E: ***tumbelehi*** + *-el*] **1-2** (Înv; șhp) Tumbelechi (mic).

tumbelchi *sn* vz ***tumbelechi***

tumbelniță *sf* [At: H XII, 431 / Pl: *~țe* / E: nct] (Reg) Unealtă de fierărie nedefinită mai îndeaproape.

tumburug *sm* vz ***tumurug***

tumbuși *v* vz ***tâmbuși***

tumefacție *sf* [At: MAN. SĂNĂT. 360/1 / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***tuméfaction***] (Med) Umflătură patologică apărută într-o regiune a corpului, din cauza unei infecții, a unei tulburări circulatorii etc. Si: *tumescență*.

tumefacțiune *sf* vz ***tumefacție***

tumefia *vr* [At: DL / P: *~fi-a* / Pzi: 3 *~ză* / E: fr ***tuméfier***] (Med; d. țesuturi) A-și mări volumul din cauza unei tumefacții Si: *a se umfla*.

tumefiat, ~ă *a* [At: GRECESCU, FL. 68 / P: *~fi-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tumefia***] (Med; d. țesuturi) Care prezintă o tumefacție Si: *tumescent, umflat*.

tumefiere *sf* [At: CĂLINESCU, B. I. 57 / P: *~fi-e~* / Pl: *~ri* / E: ***tumefia***] (Med) Mărire a volumului țesuturilor din cauza unei tumefacții.

tumentos, ~oasă *a* [At: DN^3 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ns cf fr *tumenteux*] (Blg) Acoperit cu peri scurți și moi.

tumescent, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***tumescent***] (Med; d. țesuturi) Tumefiat.

tumescență *sf* [At: DEX-S / Pl: *~țe* / E: fr ***tumescence***] (Med) Tumefacție.

tumfea *sf* vz ***timf***

tumid, ~ă *a* [At: DN^3 / Pl: *~izi, ~e* / E: fr ***tumide***, lat ***tumidus***] Umflat.

tumite *av* vz ***tomite***

tumna *av* vz ***tocmai***

tumoară *sf* vz ***tumoare***

tumoare *sf* [At: MAN. SĂNĂT. 359/25 / V: *~oră* (Pl: *~ri*), (rar) *~oară* / Pl: *~ori* / E: fr ***tumeur***, lat ***tumor, -oris***] (Med) **1** Masă de țesut nou format care se dezvoltă într-un organism prin înmulțirea exagerată, patologică a unor celule Si: (pop) *bolfă, crescătură, umflătură*. **2** (Iuz; îs) *~ albă* Osteoartrită tuberculoasă.

tumoral, ~ă *a* [At: SCL 1964, 414 / Pl: *~i, ~e* / E: ***tumoare*** + *-al* cf fr *tumoral*] (Med) Care se referă la tumoare **(1)**.

tumoră *sf* vz ***tumoare***

tumoretă *sf* [At: DN^3 / Pl: *~te* / E: ns cf fr *tumorette*, it *tumoretto*] (Med) Mică tumoare **(1)**.

tumorigeneză *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ze* / E: ns cf fr *tumorigenèse*] (Med) **1** Apariție a tumorilor **(1)**. **2** Dezvoltare a tumorilor **(1)**. **3** Etiologie a tumorilor **(1)**.

tumpina *v* vz ***tâmpina***

tumpinător *sms* vz ***tâmpinător***

tumpinătură *sf* vz ***tâmpinătură***

tumul *sm* [At: ARISTIA, PLUT. / V: (îvr) *~t*, (înv) *~us* / Pl: *~i* / E: lat ***tumulus***] Movilă artificială, conică sau piramidală, din pământ sau din piatră, pe care unele popoare din antichitate o înălțau deasupra mormintelor.

tumular, ~ă *a* [At: ODOBESCU, S. II, 222 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tumulaire***] **1** Care aparține unui tumul. **2** Privitor la un tumul. **3** (Pex) De mormânt Si: *funerar*. **4** (Înv; îs) *Piatră ~ă* Piatră de mormânt.

tumult^1 *sn* [At: ARISTIA, PLUT. / Pl: *~uri* / E: fr ***tumulte***, lat ***tumultus***] **1** Zgomot mare Si: *gălăgie, larmă, vacarm, zarvă*, (îvr) *turbă^3*. **2** Curs repede a unei ape Si: *învolburare*. **3** (Fig) Zbucium sufletesc Si: *agitație, frământare, tulburare* **(3)**. **4** (Înv; fig) Răzvrătire.

tumult^2 *sm* vz ***tumul***

tumultos, ~oasă *a* vz ***tumultuos***

tumultuos, ~oasă [At: ODOBESCU, S. III, 54 / P: *~tu-os* / V: *~tos* / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***tumultueux***, lat ***tumultuosus***] **1** *a* Plin de tumult^1 **(1)** Si: *gălăgios, zgomotos*. **2** *a* (D. ape) Învolburat. **3** *a* (Rar; d. vânt) Vijelios. **4** *a* (Fig; d. oameni și manifestările lor) Care este agitat Si: *tulburat^2* **(6)**, *zbuciumat*. **5-6** *a, av* (Fig) (Care este) însuflețit Si: *înflăcărat*. **7-8** *a, av* (Fig) (Care este) intens Si: *impetuos, tumultuoso*. **9** *a* (Fig) Care este în cantitate mare Si: *abundent, bogat, mare*. **10** *a* (Fig) Prodigios.

tumultuoso *av* [At: DN^3 / E: it ***tumultuoso***] (Muz; ca indicație de execuție) Tumultuos **(8)**.

tumulus *sm* vz ***tumul***

tumurlac *sm* vz ***tumurug***

tumurluc *sm* vz ***tumurug***

tumurug *sm* [At: CADE / V: (reg) ***tomurluci***, ***trum~***, ***~mbu~***, ***~rlac***, ***~rluc***, ***~ă*** *sf* / Pl: *~ugi* / E: tc ***tomruk***] **1** (Reg) Lemn lung, gros și cilindric (întrebuințat în construcții). **2** (Reg; îcs) *La ~rluc* Joc de copii nedefinit mai îndeaproape. **3** (Mun; înv) Butuc în care se prindeau picioarele deținuților. **4** (Mun; pex) Închisoare.

tumurugă *sf* vz ***tumurug***

tun^1 [At: PSALT. HUR. 86^r/22 / Pl: *~uri*, (înv) *~e*, **(1)** *~ure* / E: pvb ***tuna***] **1** *sn* (Îvp) Tunet **(1)**. **2** *sn* (Reg; îe) **A face** (sau **a obține**) **ceva din ~ după senin** A face (sau a obține) ceva din nimic. **3** *sn* (Reg; îe) **A (nu) face (nici un) ~ pe senin** Se spune despre cineva care se laudă fără să fi făcut vreo ispravă. **4** *sn* (Reg; îe) **E ~** E vreme grea. **5** *sn* (Bot; reg; îc) **iarba-~ului** Borșișor **(3)** (*Sempervivum schlehani*). **6** *sn* (Bot; reg; îac; șîc **iarbă-de-~**) Urechelniță (*Sempervivum tectorum*). **7** *sn* Gură de foc de artilerie cu traiectorie întinsă Si: (reg) *top^3*. **8** *sn* (Pgn) Armă de artilerie Si: (îvr) *trăbăcie* **(2)**, *treasc^1* **(2)**. **9** *sn* (Pfm; îe) **(Poți) să dai** (sau **să tragi**) **cu ~ul** Se spune când cineva doarme adânc și nu se trezește ușor. **10** *sn* (Pfm; îae) Se spune despre un loc unde nu se află nici o ființă vie. **11** *sn* (Pfm; îe) **A scăpa ca din ~** (sau **ca din gura ~ului**) Se spune când cineva reușește să fugă, scăpând de o situație neplăcută. **12** *sn* (Fam; îe) **A pune gândurile pe ~** A pune gând rău cuiva. **13** *sn* (Fam; îe) **Nu e bun de-un ~** Nu e bun de nimic. **14** *sn* (Pfm; îe) **A face** (pe cineva) **~** A îmbăta (pe cineva) foarte tare. **15** *sn* (Înv; lpl) Lovituri de tun^1 **(8)**. **16** *sn* (Îs) *~ electronic* Aparat folosit pentru producerea și dirijarea unui fascicul filiform de electroni într-un tub electronic. **17** *sn* (Reg; îcs) *De-a ~ul* Joc de copii nedefinit mai îndeaproape. **18** *sn* (Reg, îcs) *Bătăile cu ~uri* Joc la care participă șase persoane și care se joacă pe un desen cu pătrate făcut pe hârtie. **19** *av* (Pfm; îe) **A fi beat ~** A fi foarte beat. **20** *av* (Pfm; îe) **A fi sănătos ~** A fi foarte sănătos. **21** *av* (Pfm; îe) **A (fi) înghețat ~** A (fi) înghețat tare. **22** *sn* (Arg; îe) **A trage** (sau **a da**) **un ~** A fura (o sumă mare de bani, obiecte valoroase etc.). **23** *sn* (Arg; îe) **A da** (sau **a trage**) **cu ~ul** A elimina un gaz prin orificiul anal Si: (pop) *a (se) bași*.

tun^2 *sn* vz ***turn***

tuna [At: ANON. CAR. / Pzi: *tun*, 3 *~nă*, (reg) *~nează*; Cj 3 (reg) *să tuie*; Imt (reg) *tui* / E: ml ***tonare***] **1** *viim* A se produce un tunet **(1)** Si: *a trăsni^1* **(1)**. **2** *viim* (Pfm; îe) **A ~t și i-a adunat** Se spune despre oamenii care se întovărășesc fiindcă au aceleași defecte. **3** *viim* (Pop; îe) **Unde dai și unde ~nă** Se spune despre cineva care gândește într-un fel și vorbește altfel. **4** *viim* (Reg; îe) **Unde ~nă și unde fulgeră** Se spune atunci când se obțin cu totul alte rezultate decât cele scontate. **5** *viu* (Îvp; subiectul este „cerul", „norii", „Dumnezeu" etc.) A face să se producă tunetul **(3)** Si: *a trăsni^1* **(2)**. **6** *vt* (Reg) A trăsni^1 **(3)**. **7** *vt* (Reg; mai ales în imprecații sau cu subiectul „Dumnezeu", „Sfântul Petru") A trăsni^1 **(6)**. **8** *vt* (Mar) A trăsni^1 **(9)**. **9** *vt* (Mar) A atinge ceva ușor. **10** *vi* (D. diferite surse de zgomot) A trăsni^1 **(13)**. **11** *vi* (Fam; d. glas, cuvinte, etc.) A răsuna puternic. **12** *vi* (Fam; d. oameni) A vorbi cu glas ridicat Si: *a striga*. **13** *vi* (Fam; îe) **A ~ (și a fulgera) împotriva** (sau **contra**) **cuiva** (sau **a ceva**) A vorbi cu multă vehemență împotriva cuiva (sau a ceva). **14** *vi* (Fam; îe) **A ~ și a fulgera** A fi furios. **15** *vi* (Fam; îae) A face scandal. **16** *vt* (Înv; c. i. ceea ce se rostește) A pronunța cu glas ridicat. **17** *vt* (Înv; c. i. ceea ce se rostește) A spune răspicat. **18** *vi* (Ban) A lătra. **19** *vi* (Înv) A trage cu tunul^1 **(8)** sau (mai rar) cu alte arme de foc Si: (îvr) *a tunări*. **20-21** *vt* (Reg) A omorî (sau a răni) cu tunul^1 **(8)**. **22** *vi* (Îvp) A pătrunde undeva cu forța, pe neașteptate și cu mult zgomot Si: *a năvăli*. **23** *vi* (Pfm; îe) **A-i ~ cuiva (ceva) în minte** (sau **în cap**) A-i veni (cuiva) o idee neașteptată, ciudată, nesăbuită. **24** *vi* (Reg; îe) **A-(i) ~ cuiva soarele în cap** A-l durea capul pe cineva. **25** *vi* (Reg; îe) **A ~ în gălbenare** A se îmbolnăvi de gălbenare. **26** *vi* (Reg; îe) **A ~ în groapă** A muri. **27** *vt* (Îvr; c. i. bani) A investi. **28-29** *vti* (Reg) A aduce ceva (sau a veni) la vale Si: *a coborî*. **30** *vi* (Reg) A pleca.

tunaci *a* [At: CADE / Pl: ? / E: ***tuna*** + *-aci*] (Ban; d. oameni) **1** Care este aprig Si: *iute, înfocat*. **2** Care este îndrăzneț Si: (pop) *înfigăreț*.

tunar *sm* [At: (a. 1530) ap. D. BOGDAN, GL. / Pl: *~i* / E: ***tun^1*** + *-ar*] **1** Militar care servește într-o unitate de artilerie Si: *artilerist*, (înv) *topciu*. **2** Servant al unui tun^1 **(8)** Si: *artilerist*. **3** (Fig) Sportiv care are un șut^4 **(1)** foarte puternic (și marchează multe goluri).

tunat¹ *sn* [At: MOXA, 370/2 / Pl: (nob) *~uri* / E: ***tuna***] (Înv) Trăsnet (1).

tunat², ~ă *a* [At: CV 1950, nr. 4, 41 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tuna***] (Reg; d. oameni) **1** Nebun. **2** Zăpăcit.

tunăresc, ~ească *a* [At: CR (1829), 30¹/17 / Pl: *~ești* / E: ***tunar*** + *-esc*] (Îvr) **1-3** Care se referă la tunuri¹ **(8)** sau la tunari **(1-2)**.

tunări *vi* [At: CADE / Pzi: *~resc* / E: ***tunar***] (Îvr) A tuna **(19)**.

tunărie *sf* [At: BARIȚIU, P. A. I, 239 / Pl: *~ii* / E: ***tun¹*** + *-ărie*] (Înv) Mulțime de tunuri¹ **(8)** Si: *artilerie*.

tunărime *sf* [At: SCRIBAN, D. / E: ***tunar*** + *-ime*] (Îvr) **1-2** Mulțime de tunari **(1-2)**.

tunărire *sf* [At: BĂLCESCU, M. V. 151 / Pl: (nob) *~ri* / E: ***tunări***] (Înv) Tragere cu tunul¹ **(8)**.

tunăt *sn* vz ***tunet***

tunător, ~oare [At: ANON. CAR. / Pl: *~i, ~oare* / E: ***tuna*** + *-tor*] **1** *a* (D. diferite surse de zgomot) Care bubuie tare Si: (îvr) *tonant, trăsnitor* (4). **2** *a* (Fam; d. glas, voce) Care este puternic Si: *răsunător*, (frr) *tonitruant*. **3** *sf* (Reg) Plantă nedefinită mai îndeaproape.

tunătură *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***tuna*** + *-(ă)tură*] (Reg) Tunet **(4)**.

tunca *v* vz ***tonca***

tunceni *av* vz ***atuncini***

tunchi *sm* vz ***tenchi¹***

tunchiște *sf* vz ***tenchiște***

tunde [At: CORESI, EV. 425 / Pzi: *~nd*, (reg) *~ng, ~nt, ~nz*, 4 (reg) *~dem* / E: ml ***tondere***] **1-2** *vtr* A(-și) tăia părul, barba sau mustața (până la piele) Si: *a reteza, a scurta*, (pop) *a tușina* (7). **3-4** *vtr* (În ritualul bisericii ortodoxe; cu referire la bărbați; șîe **a (se) ~ (de) călugăr** sau **monah**) A(-și) tăia părul de pe cap înainte de a (se) călugări. **5-6** *vtr* (Pex) A (se) face călugăr. **7-8** *vtr* (Pfm; îe) **A (se) ~ pilug** (sau **zero** ori, reg. **brebenel**, **cocean**, **ridiche**) A(-și) tăia părul de pe cap până la piele. **9** *vt* (Pop; îe) **A ~** (pe cineva) **bine** A bate (pe cineva) foarte tare. **10** *vt* (Pop; îe) **A-i ~** (cuiva) **botul** A întrerupe pe cineva din vorbă. **11** *vt* A scurta lâna sau părul de pe corpul unor animale Si: (reg) *a tușina* (5). **12** *vt* (Pan; c. i. iarbă, crengile copacilor, vița de vie, fibrele unei țesături etc.) A tăia în mod egal Si: *a scurta*, (reg) *a tușina* **(10)**. **13** *vt* (Reg; îe) **A ~ stupii** A tăia fagurii dintr-un stup pentru a recolta mierea. **14** *vt* (Reg; îe) **A ~ spuma** A lua spuma de pe zerul care fierbe (când se face urda). **15** *vi* (Pfm; îe) **A o ~ (la sănătoasa** sau **la fugă** ori **pe-aici încolo)** A fugi (pe furiș). **16** *vt* (Pfm; îe) **A ~ pe cineva** A-i cere cuiva o sumă mare de bani în schimbul unui serviciu.

tundere *sf* [At: DRLU / Pl: *~ri* / E: ***tunde***] **1-3** Tuns¹ **(1-3)**. **4** (Spc) Operație de finisare a țesăturilor cu ajutorul unor mașini speciale, care constă în uniformizarea înălțimii fibrelor de la suprafață. **5** (Înv) Retezare (prin fraudă) a unei părți din monedele de aur.

tunderete *av* [At: CV 1951, nr. 5, 25 / A: nct / E: ns cf *tutindeni*] (Trs) Peste tot Si: *pretutindeni*.

tundră *sf* [At: MEHEDINȚI, G. F. 171 / Pl: *~re* / E: fr ***toundra***, rs ***тундра***] Zonă situată la nord de zona pădurilor, în apropierea zonei polare arctice, în care perioadele de vegetație sunt foarte scurte, predominând mușchii, lichenii, arbuștii pitici etc.

tunduluc *sm* vz ***turduluc***

tunel *sn* [At: AR (1829), 35²/34 / V: (fcr) *turn~* / Pl: *~uri, ~e* / E: fr ***tunnel***, ger ***Tunnel***] **1** Galerie subterană care traversează un masiv muntos, un deal sau care trece pe sub nivelul solului, pe sub o apă etc., servind drept cale de comunicație sau pentru alte scopuri. **2** (Îs) *~ aerodinamic* Instalație experimentală, în formă de tunel (1), pentru determinarea forțelor aerodinamice exercitate de un curent de aer asupra unor modele sau machete de avioane, de aripi etc. **3** (Îvr) Local de consumație în forma unor galerii, amenajat de obicei în subsol. **4** (Fiz; îs) *Efect de ~* Trecerea unei particule printr-o barieră de potențial cu valoare mai mare decât energia particulei. **5** (Atm) Spațiu prin care trec anumite formațiuni.

tunelist *sm* [At: LEG. EC. PL. 294 / Pl: *~iști* / E: ***tunel*** + *-ist*] Muncitor specializat în construirea de tuneluri **(1)**.

tunelizare *sf* [At: DN³ / E: ns cf fr *tunnellisation*] (Med) Procedeu chirurgical de creare a unui spațiu în formă de tunel **(5)** sub o formație anatomică.

tuner *sn* [At: DEX-S / P: *tiunăr* / Pl: *~e* / E: eg ***tuner***] Radioreceptor de calitate, fără amplificator de putere, proiectat pentru a fi înglobat într-un sistem audio de înaltă fidelitate.

tuneslîu, ~ie *a* [At: FILIMON, O. I, 223 / Pl: *~ii* / E: tc ***Tunuslu, Tünisl***] (Îvr) Care provine din Tunis.

tunet *sn* [At: CORESI, EV. 177 / V: (reg) ***~năt, ~nit*** / Pl: *~e*, (înv) *~ure*, (reg) *~uri* / E: ***tuna*** + *-et*] **1** Zgomot puternic care însoțește o descărcare electrică atmosferică (fulger sau trăsnet) Si: (îvp) *tun¹* **(1)**, (pop) *bubuit*, (reg) *durăt, durduit, durduitură, huruială*. **2** (Îla) **De ~** Puternic. **3** (Rar) Trăsnet **(1)**. **4** (Pan) Zgomot puternic, răsunător Si: *bubuitură*, (reg) *tunătură*. **5** (Pan) Gălăgie mare Si: *vacarm, vuiet*.

tunezișă *sf* [At: BUJOREAN, B. L. 396 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Șopârliță (*Veronica teucrium*).

tungsten *sn* [At: PONI, CH. 30 / E: fr ***tungstène***] (Chm) Wolfram.

tunicat, ~ă *a* [At: ENC. AGR. III, 104 / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***tuniqué***, lat ***tunicatus***] (Bot; d. bulbi) Ale cărui frunze protectoare se acoperă complet unele pe altele.

tunică *sf* [At: HELIADE, O. I, 387 / A și: *tun~* / V: (reg) ***~incă*** / Pl: *~ici*, (înv) *~ice* / E: lat ***tunica***, fr ***tunique***] **1** Îmbrăcăminte (largă) purtată de unele popoare din antichitate, cea bărbătească fiind până la genunchi, cea femeiască, până la pământ și strânsă în talie. **2** Haină bărbătească (de uniformă militară, școlară etc.), de obicei încheiată până la gât și care se poartă peste cămașă. **3** Haină (de lux) asemănătoare cu tunica **(2)**, de obicei împodobită. **4** Haină cu mâneci, lungă (până la genunchi), făcută de obicei din postav, pe care o poartă ciobanii pe umeri. **5** (Atm) Membrană fibroasă care învelește unele organe ale corpului, vase sangvine etc. **6** (Zlg) Membrană de consistență gelatinoasă, care acoperă corpul unor animale marine. **7** (Bot) Înveliș cărnos al unui bulb. **8** (Rar) Planta *Tunica saxifraga*. **9** (Rar) Planta *Tunica illyrica*.

tunicier *sm* [At: SCRIBAN, D. / P: *~ci-er* / Pl: *~i* / E: fr ***tuniciers***] **1** (Lpl) Încrengătură de animale marine cu corpul în formă de sac sau de butoi, acoperit cu o tunică **(6)** (*Urochordata*). **2** Animal din încrengătura tunicierilor **(1)** Si: *urocordat*.

tunicină *sf* [At: DN³ / E: fr ***tunicine***] (Blg) Substanță de natură celulozică care alcătuiește tunica **(6)** unor animale marine.

tunincă *sf* vz ***tunică***

tunisian, ~ă [At: DEX / P: *~si-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***tunisien***] **1-2** *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Tunisiei sau este originară din Tunisia. **3** *smp* Populația de bază a Tunisiei. **4-5** *a* Care aparține Tunisiei sau tunisienilor **(3)**. **6-7** *a* Privitor la Tunisia sau la tunisieni **(3)**. **8-9** *a* Caracteristic Tunisiei sau tunisienilor **(3)**. **10** *a* Originar din Tunisia.

tunit *sn* vz ***tunet***

tunoscop *sn* [At: DEX-S / Pl: *~oape* / E: eg ***tunoscop***] (Teh) Indicator de acord la tuner.

tuns¹ *sn* [At: POLIZU / Pl: (rar) *~uri* / E: ***tunde***] **1** Tăiere a părului, a bărbii sau a mustății (până la piele) Si: *tundere* **(1)**, *tunsoare* **(1)**, (rar) *tunsură* **(2)**, (reg) *tunsătură* **(1)**. **2** Scurtare a lânii sau a părului de pe corpul unor animale Si: *tundere* **(2)**, *tunsoare* **(2)**, (rar) *tunsură* **(3)**, (reg) *tunsătură* **(2)**. **3** (Pan) Scurtare a ierbii, a crengilor copacilor, a viței de vie etc. Si: *tundere* **(3)**, *tunsoare* **(3)**, (rar) *tunsură* **(4)**, (reg) *cosorât, tunsătură* **(3)**. **4** (Reg) Tăiere a fagurilor dintr-un stup, pentru a recolta mierea Si: *retezat¹*.

tuns², ~ă [At: CORESI, EV. 426 / Pl: *~nși, ~e* / E: ***tunde***] **1** *a* (D. păr, barbă sau mustață) Care este tăiat² Si: *retezat, scurtat*. **2** *a* (D. capul unei persoane; pex: d. o persoană) Care este cu părul tăiat². **3** *a* (Reg; îe) **Doar nu-s ~, nici ras pe cap** Se zice când cineva refuză să facă ceva ce nu-i convine. **4** *a* (Reg; îe) **~ă, rasă, asta e!** Se zice pentru a curma vorba cuiva. **5** *a* (Reg; îae) Exprimă că nu mai este nimic de zis. **6** *a* (Reg; îe) **Ba (că)**

(e) **~ă**, **ba (că) (e) rasă** sau **c-o fi ~ă**, **c-o fi rasă** Ba că-i una, ba că-i alta. **7** *a* (Reg; îae) În sfârșit, după multă vorbă. **8** *a* (Reg; îe) **A scăpa ~** A ieși bătut. **9** *a* (Pop; îe) **A i se duce** (sau **a-i merge**) (cuiva) **vestea ca de popă ~** A stârni vâlvă cu o faptă neobișnuită. **10** *a* (Pop; îae) A se răspândi foarte repede o veste rea despre cineva. **11** *a* (Pop; îe) **A fugi** (sau **a se păzi**) (de cineva) **ca de popă ~** A evita pe cineva. **12** *sm* (Pop; îe) **A nu mai fi decât trei~și și un chel** A nu mai fi decât prea puțini și de mică însemnătate. **13** *a* (D. lâna sau părul unor animale) Tăiat[2] de pe corp. **14** *a* (Pex; d. animale) Cu lâna sau cu părul tăiat[2]. **15** *a* (D. iarbă, cereale) Retezat de la pământ. **16** *a* (D. arbuști, copaci) Cu crengile retezate (simetric). **17** *a* (Fig; d. câmp) Cu iarba, holdele tăiate[3]. **18** *a* (Reg; d. stupi) Căruia i s-au tăiat[2] fagurii din stup, pentru a recolta mierea Si: *retezat*[2]. **19** *a* (Reg; d. spic) Care nu are mustăți. **20** *a* (Bot; reg; îc) **Grâu ~** (sau, rar, **grâu-cârnău-~**) Grâu fără mustăți Si: (reg) *tunsar* (**1**) (*Triticum hybernum*).

tunsar *sm* [At: TDRG / Pl: *~i* / E: ***tuns***[1] + *-ar*] (Mol) **1** (Bot) Grâu-tuns[2] (**20**) (*Triticum hybernum*). **2** Mânz.

tunsător, ***~oare*** *smf* vz ***tunzător***

tunsătură *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~ri* / E: ***tuns***[1] + *-ătură*] (Reg) **1-3** Tuns[1] (**1-3**). **4** Tunsură (**1**).

tunsoare *sf* [At: (a. 1656) ap. HEM 2408 / Pl: *~ori* / E: ***tuns***[1] + *-oare*] **1-3** Tuns[1] (**1-3**). **4** Tunsură (**1**). **5** (Trs) Recoltare a roadei.

tunsură *sf* [At: M. COSTIN, O. 270 / Pl: *~ri* / E: ***tuns***[1] + *-ură* cf lat *tonsura*] **1** Fel de a (se) tunde Si: *tunsoare* (**4**), (reg) *tunsătură* (**4**). **2-4** (Rar) Tuns[1] (**1-3**). **5** (Reg; d. lână; îla) **De ~** Tunsă[2] (**13**). **6** (Reg; ccr) Lână tunsă[2] (**13**) de pe oi, de pe miei.

tunt, ***~ă*** *a* vz ***tont***

tunuleț *sn* [At: BARIȚIU, P. A. II, 481 / Pl: *~e* / E: ***tun***[1] + *-uleț*] **1-2** (Pop, șhp) Tun[1] (**8**) (mic) Si: (pop) *tunurele* (**1-2**).

tunurele *snp* [At: ȘINCAI, HR. III, 154/14 / E: ***tunuri*** (pll *tun*[1]) + *-el*] **1-2** (Pop; șhp) Tunuleț (**1-2**). **3** (Bot; reg) Cârciumărese (**3**) (*Zinnia elegans*).

tunzărie *sf* [At: A V, 14 / Pl: *~ii* / E: ***tunde*** + *-ărie*] (Reg) Porțiune golașă de pe vârful unui munte.

tunzător, ***~oare*** [At: DRLU / V: (reg) ***~nsă~*** / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***tunde*** + *-ător*] **1** *smf* (Îrg) Persoană care se ocupă cu tunsul[1] (**1**) Si: *frizer*, (rar) *bărbier*. **2** *sm* (Reg) Persoană care tunde oile. **3** *sf* (Reg) Loc unde se tund oile. **4** *sm* Muncitor care efectuează operația de tundere (**4**) a postavului. **5** *sm* (Ent; Dob) Cărăbuș (*Melolontha melolontha*). **6** *sm* (Dob) Gândac de culoare roșie care suge laptele din spicele de orz sau de grâu.

tunzuf *sn* vz ***tenzuh***

tunzuh *sn* vz ***tenzuh***

tuo *i* vz ***tio***

tuoc *sn* vz ***tohoc***

tuonoc *sn* vz ***tohoc***

tup[1] *sn*, *i* [At: SCL 1960, 786 / Pl: *~uri* sn / E: fo] **1-2** (Pop) (Cuvânt care) imită zgomotul înfundat produs de lovirea sau căderea unui corp tare Si: (pop) *buf*. **3-4** (Trs) (Cuvânt care) exprimă un îndemn în timpul dansului popular.

tup[2] *sn* vz ***tub***

tup[3] *s* [At: PRIBEAGUL, P. R. 148 / V: (reg) *~a sf* / E: pvb ***tupi***] (Trs; Mar) **1** (Într-un joc de copii) Copil care își închide sau își acoperă ochii pentru a nu vedea unde se ascund ceilalți jucători. **2** (Îcs) *De-a ~ul* De-a v-ați ascunselea. **3** (Îacs) Inelus-învârtecuș.

tup[4] *s* [At: (a. 1815) IORGA, S. D. VII, 45 / Pl: ? / E: tc ***tup***] (Îvr) Blană (**2**).

tupa *sf* vz ***tup***[3]

tupăi [At: HODOȘ, P. P. 194 / Pzi: *tupăi* / E: ***tup***[1] + *-ăi*] (Ban) **1** *vi* A produce un zgomot înfundat prin cădere, izbire Si: *a bufni*, (reg) *a tupăni* (**1**), *a tupui*. **2** *vt* A lovi. **3** *vi* A tropăi (**1**).

tupănele *sfp* [At: ARL I, 1476/77 / E: ***tupăni***] (Reg) Tropote (**1**).

tupăngea *sf* vz ***tapangea***

tupăngeală *sf* vz ***tupungeală***

tupăngi *v* vz ***tupungi***

tupăni *vi* [At: ȚICHINDEAL, F. 117/20 / Pzi: *tupăn*, (reg) *~nesc* / E: ***tup***[1] + *-ăni*] **1** (Reg) A tupăi (**1**). **2** (Ban) A tropăi (**1**). **3** (Reg; d. inimă) A bate (**54**).

tupcă *sf* vz ***tutcă***

tupcoi *sm* vz ***tutcoi***

tupeli *v* vz ***pitula***

tupet *sn* vz ***tupeu***

tupeu *sn* [At: COSTINESCU / V: (înv) ***~et*** / Pl: (rar) *~ri* / E: fr ***toupet***] **1** Îndrăzneală exagerată Si: *cutezanță*. **2** Impertinență. **3** (Teatru) Șuviță de păr de diferite culori, care se lipește la marginea părului, pe frunte și se piaptănă cu părul propriu.

tupi[1] [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~pesc* / E: ns cf *piti*, *tupila*] **1-2** *vrt* (Trs; Mol) A (se) piti. **3** *vi* (Reg; în jocul *mija*) A miji. **4** *vt* (Îvr; csnp) A netezi.

tupi[2] [At: DN[3] / E: fr, it, sp, por ***tupi***] **1** *sni* Limbă indigenă din America de Sud. **2** *smf* Locuitor aparținând unei populații sud-americane din zona Amazonului care are o cultură agraro-matriarhală.

tupila *v* vz ***pitula***

tupilare *sf* vz ***pitulare***

tupilaș *av* [At: PASCU, S. 350 / E: ***tupila*** + *-aș*] (Reg) Pe furiș Si: (reg) *tupiș*.

tupilat, ***~ă*** *a* vz ***pitulat***

tupileagă *sf* [At: H XVIII, 71 / Pl: ? / E: ns cf *tupili*] (Reg) Pasăre nedefinită mai îndeaproape.

tupili *v* vz ***pitula***

tupiliș *av*, *sn* vz ***pituliș***

tupilit, ***~ă*** *a* vz ***pitulat***

tupiluș *av* vz ***pituluș***[1]

tupiș *av* [At: ALR I, 1324/592 / E: ***tupi*** + *-iș*] (Reg) Tupilaș.

tupit, ***~ă*** [At: GRAIUL, I, 506 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***tupi***] **1** *a* (Trs; Mol) Ascuns în poziția ghemuit Si: *pitit*, *pitulat*. **2** *sna* (Trs; îcs) *De-a ~ul* De-a v-ați ascunselea. **3** *av* (Reg) Pe furiș. **4** *a* (Reg) Cocoșat[2] (**2**).

tupiță *sf* [At: PAȘCA, GL. / A și: *~piță* / Pl: *~țe* / E: ucr ***тупиця***] **1** (Reg) Secure veche și stricată. **2** (Mar; Trs; dep) Femeie grasă (și mătăhăloasă). **3** (Buc) Persoană foarte slabă.

tuplica *vr* [At: DR. II, 900 / Pzi: *tuplic* / E: ns cf *tupi*] (Reg) A se apleca (**2**).

tuplicat, ***~ă*** *a* [At: ALRM SN III h 1208/219 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***tuplica***] (Reg) Care stă aplecat Si: (pop) *pleoștit*.

tupoltac *sn* [At: (a. 1747) IORGA, S. D. XII, 45 / E: ger ***Doppeltuch***] (Înv; csnp) Postav (gros).

tupseca *v* vz ***topseca***

tupși[1] *vi* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 198 / Pzi: *~șesc* / E: nct] (Ban) A intra repede, prin surprindere.

tupși[2] *v* vz ***tăpși***

tuptil *av* vz ***tiptil***

tuptileacă *sf* vz ***pitpalacă***

tuptileagă *sf* vz ***pitpalacă***

tuptilegoi *sm* vz ***pitpălăcoi***

tuptiloi *sm* vz ***pitpălăcoi***

tupui *vi* [At: ALR SN V h 1468/886 / Pzi: *tupui* / E: ***tup***[1] + *-ui*] (Reg) A tupăi (**1**).

tupungeală *sf* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***~păn~*** (Pl: *~ele*) / Pl: *~eli* / E: ***tupungi*** + *-eală*] (Mun; Olt) Bătaie zdravănă (cu pumnii).

tupungi *vt* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***~păn~*** / Pzi: *~gesc* / E: ns cf *tupăngea*] (Mun; Olt) A bate foarte tare pe cineva (cu pumnii).

tupusti *vt* [At: COMAN, GL. / V: (reg) ***~uzli*** / Pzi: *~tesc* / E: ns cf mg *tapaszt* „a astupa cu lut"] (Trs; Mar) A ascunde (acoperind ceva).

tupuțul *sna* [At: ALR I, 1324/302 / E: ***tup***[3] + *-uț*] (Reg; îlav) **De-a ~** Pe furiș.

tupuzli *v* vz ***tupusti***

***tur**[1]* [At: ALR II, 5753/27 / E: fo] **1-2** *sn, i* (Reg) (Cuvânt care) imită cântecul caracteristic turturelei. **3** *i* (Mun; rep) Strigăt cu care se cheamă păsările de curte la mâncare.

tur**[2]* *sn* [At: COSTINESCU / V: *~ă sf* / Pl: *~uri, ~e* / E: fr ***tour, ger ***Tour***] **1** Mișcare circulară cu caracter periodic a unui corp în jurul unui ax sau al unui punct fix, efectuată până la revenirea corpului în poziția inițială Si: *învârtitură*. **2** (Îs) ~ *de orizont* Observare succesivă, cu un instrument optic sau cu ochiul liber, a unei regiuni, a unei porțiuni de teren etc. (cu scopul de a întocmi un plan, o schiță etc.) până la revenirea în poziția de vizare a punctului de la care s-a pornit. **3** (Fig; îas) Privire de ansamblu asupra unei probleme. **4** (Spt) Distanță egală cu lungimea pistei, considerată de la punctul de plecare al sportivului. **5** Mișcare liniară pe un traseu, cu revenire la punctul de plecare Si: *înconjur, ocol*. **6-7** (Îljv) **~-retur** sau **~ și retur** (Care este) dus și întors. **8** (Spt) Întrecere sportivă, mai ales de ciclism, în cursul căreia se parcurge un circuit pe distanță lungă, cu scurte opriri. **9** (La jocul de cărți) Ciclu de jocuri în care fiecare partener distribuie, pe rând, cărțile. **10** (Spt) Parte dintr-o competiție sportivă, organizată după anumite norme, constând dintr-un șir de etape, care reprezintă prima jumătate din totalul etapelor. **11** (Șîs ~ *de forță*) Acțiune care cere efort, perseverență, îndemânare. **12** (Pex; și îas) Întreprindere îndrăzneață. **13** (Cig; îe) **A trage primul ~ de manivelă** A începe turnarea unui film. **14** Plimbare scurtă pe un anumit traseu Si: *raită*. **15** (Îs) ~ *de pistă* Zbor pe un traseu dreptunghiular, executat în jurul aerodromului.

tur**[3]* [At: CIHAC II, 427 / Pl: *~i* sm, *~uri* sn / E: srb ***tur] **1** *sn* (Pfm) Parte a pantalonilor care acoperă regiunea dorsală a corpului. **2** *sn* (Pfm; pex) Partea dorsală a corpului omenesc. **3** *sn* (Reg; îe) **A se tine după ~ul cuiva** A căuta protecția cuiva. **4** *sn* (Reg; îae) A se ține tot timpul după cineva. **5** *sn* (Reg; îae) A se lingui. **6** *sn* (Reg; îe) **A-i tâtâi ~ul** A fi îngrijorat. **7** *sn* (Reg; îae; șîe **a-i pârâi ~ul**) A tremura de frică. **8** *sn* (Reg; îe) **A sta-n ~** A sta gata să răbufnească. **9** *sn* (Reg; îae) A fi pus pe ceartă. **10** *sn* (Reg; îae) A fi supărat. **11** *sm* (Reg) Bucată de pânză în formă de romb, care se coase la împreunarea celor doi craci ai izmenelor (sau a unor obiecte de îmbrăcăminte de forma acestora), pentru a le lărgi. **12** *sm* (Înv; lpl) Ițari.

tura**[1]* *sf* [At: (sf. sec. XVIII) ap. LET. III, 241/19 / Pl: *~le* / E: tc ***tura] **1** (Înv) Monogramă a sultanului otoman, care se aplica pe acte sau pe monede, pentru a le autentifica. **2** (Înv) Fața monedei pe care este imprimată emblema. **3** (Îrg; pgn) Orice efigie, emblemă, monogramă sau pecete. **4** (Îrg; pgn) Semnătură. **5** (Reg) Joc de noroc la care câștigă cel ce ghicește pe care parte va cădea moneda aruncată în sus Si: *riscă[1]*, (îrg) *tură[1]* (4). **6** (Înv) Legătură care cuprinde un număr fix de obiecte (10 sau 12) de același fel. **7** (Rar; csc) Fibrele unor plante exotice din care se face o anumită calitate de ață.

tura**[2]* *sf* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***du~, ***~rea*** / Pl: *~le* / E: tc ***tura***] (Mol) Parte de pe capetele ieșite în afară ale grinzilor de la podurile caselor.

turaică *sf* [At: ALR SN V h 1304/2 / Pl: ? / E: ns cf *turui*] (Reg) Zbârnâitoare.

turaliu, ~ie [At: GORJAN, H. IV, 27/29 / Pl: *~ii* / E: tc ***turalı***] (Îrg) **1** *a* (D. monede) Care are tura[1] (1). **2** *sm* Veche monedă turcească de aur (cu tura[1] 1).

turan, ~ă [At: ȘĂINEANU, D. U. / Pl: *~i, ~e* / E: np ***Turan***] **1-2** *smf* Persoană de origine turcă sau uralo-altaică Si: *turanian* (1-2). **3-4** *smp* Popor de origine turcă sau uralo-altaică Si: *turanian* (3-4). **5-6** *a* Care aparține turanilor (3-4) Si: *turanian* (5-6), *turanic* (1-2). **7-8** *a* Privitor la turani (3-4) Si: *turanian* (7-8), *turanic* (3-4).

turanghea *sf* [At: H VII, 392 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Basma (1).

turanian, ~ă *smf, a* [At: PANAITESCU, O. Ț. 22 / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***touranien***] **1-8** Turan (1-8).

turanic, ~ă *a* [At: XENOPOL, I. R. II, 37 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***turan*** + *-ic* cf ger *turanisch*] **1-4** Turan (5-8). **5-6** (Rar) Ca al turanilor (3-4).

turanit *sn* [At: DN³ / E: fr ***turanit***] Mineral rar, de culoare verde-măslinie, format din cupru și vanadiu.

turație *sf* [At: V. MOLIN, V. T. 82 / Pl: *~ii* / E: ***tur**[2]* + *-ație*] **1** Mișcare circulară a unei piese în jurul unui ax Si: *rotație*. **2** Număr de rotații efectuate de un corp rotitor într-o unitate de timp.

tura-vura [At: CARAGIALE, O. VI, 96 / E: fo] (Pfm) **1-2** *sn, i* (Cuvânt care) redă o discuție prelungită și inutilă. **3** *sn* (Îe) **Ce mai ~?** Ce mai atâta vorbă degeaba?

tură**[1]* *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~re* / E: fr ***tour] **1** Serviciu succesiv, alternativ. **2** Totalitatea salariaților care muncesc în același timp și după același program într-o întreprindere sau instituție în care se lucrează în mai multe schimburi Si: *schimb*. **3** Interval de timp cât lucrează o tură[1] (2) Si: *schimb*. **4** (Îrg) Tura[1] (5).

tură**[2]* *sf* [At: BL VII, 139 / Pl: *~re* / E: fr ***tour] Piesă în formă de turn, la jocul de șah, care se deplasează numai în linie dreaptă (orizontal și vertical) Si: *turn* (13), (rar) *turlă* (3).

***tură**[3]* *sf* [At: ALR I, 1036/308 / Pl: *~re* / E: fo] (Orn; reg) Turturea (1) (*Streptopelia turtur*).

***tură**[4]* *sf* vz ***tur**[2]*

turăi *v* vz ***turui**[1]*

turălie *sf* [At: DLR / Pl: *~ii* / E: ns cf *tura*[2]] (Reg) Scândură care se pune la acoperișul caselor ce nu au streașină, pentru a feri pereții de ploaie.

turb *sn* vz ***turbă**[1]*

turba [At: CORESI, EV. 270 / Pzi: *~bez*, (pop) *~rb* / E: ml ***turbare***] **1** *vr* (Înv) A-și pierde firea Si: *a se zăpăci*. **2** *vr* (Reg; d. oi; îe) **A se ~ la cap** A căpia (2). **3** *vr* (Îvr; d. ochi sau vedere) A se tulbura (7). **4** *vr* (Îvr; d. oameni) A se răzvrăti. **5** *vi* A se îmbolnăvi de turbare (2). **6-7** *vti* (Fig) A face pe cineva să-și iasă sau a-și ieși din minți (de ciudă, de furie, de durere, de ură etc.) Si: *a (se) înfuria, a (se) mânia*. **8** *vi* (Pfm; îe) **A ~ după ceva** (sau **cineva**) sau **a ~ să...** A-i plăcea ceva (sau cineva) foarte mult.

turbalie *sf* vz ***turbolie***

turban *sn* [At: LB / V: (reg) ***du~***, (înv) ***tăr~***, ***tulb~*** / Pl: *~e*, (înv) *~uri* / E: fr ***turban***] **1** Acoperământ pentru cap, format dintr-o fâșie lungă de stofă, de mătase sau de pânză (de obicei albă), pe care o poartă bărbații din unele țări orientale, înfășurată de mai multe ori în jurul capului Si: *cealma*. **2** Acoperământ pentru cap, format dintr-o fâșie din diverse materiale textile, pe care femeile și-o înfășoară în jurul capului, în loc de broboadă sau de pălărie Si: (reg) *tulpan* (3).

turbare *sf* [At: VARLAAM-IOASAF 6ʳ/23 / Pl: *~bări* / E: ***turba***] **1** (Îvr) Pierdere a rațiunii. **2** Boală infectocontagioasă, specifică unor animale și ocazională la om, provocată de un virus, caracterizată prin accese nervoase violente, stări de agitație, urmate de paralizie și apoi de moarte Si: *rabie*, (pop) *turbă[1]* (1), (îrg) *turbăciune* (3), (reg) *nebuneală, turbătură* (2). **3** (Pop; fig; îs) ~ *de cap* Zăpăceală. **4** (Reg; fig) Fior[1] (2). **5** (Fig) Mânie nestăpânită Si: *furie, violență*, (pop) *turbă[1]* (2), (înv) *turbăciune* (1), *turbătură* (1). **6** (Fig) Intensitate. **7** Boală la albine, manifestată printr-o mare agitație care le provoacă moartea. **8** (Bot; reg; șîc **~cornută**) Ciumăfaie (1) (*Datura stramonium*). **9** (Bot; reg) Dafin (1) (*Laurus nobilis*). **10** (Bot; reg; șîc **~a-câinelui**) Zârnă (*Solanum nigrum*).

turbat, ~ă [At: N. COSTIN, L. 349 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***turba***] **1** *a* Bolnav de turbare (2). **2** *a* (Fig; d. ființe) Foarte furios Si: *sălbatic, violent*. **3** *a* (Fig; d. acțiuni, fenomene ale naturii etc.) Care are o mare intensitate, violență. **4** *av* (Pfm; fig; legat de un adjectiv prin *pp* „de") Foarte mult Si: *grozav, extraordinar*. **5** *a* (Fig) Înnebunit (de durere, de spaimă, de dragoste, de gelozie, de întristare etc.). **6** *a* (Pfm; îe) **A fi ~ după ceva** (sau **cineva**) sau **a fi ~ să...** A fi foarte pasionat după ceva (sau cineva). **7-8** *a* (Pop; mai ales în basme; îs) *Vânt* (sau *aer*) ~ Vânt (sau curent de aer) foarte puternic, din straturile cele mai înalte ale atmosferei. **9** *sma* (Îrg) Demon[1] (3). **10** *a* (Îvr) Care este stăpânit de diavol Si: *posedat*.

turbație *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: ger ***Turbation***] (Glg) Deplasare a materiei în sol sau în depozitele mobile superficiale sub acțiunea înghețului și a dezghețului.

turbă**[1]* *sf* [At: ALECSANDRI, ap. ȘĂINEANU, D. U. / V: (reg) ***~rb *sn* / Pl: *~be* / E: pvb ***turba***] **1-2** (Pop) Turbare (2, 5). **3** (Reg) Epitet injurios

dat unei persoane Si: (reg) *turbăciune* (**2**). **4** (Pop; dep) Câine (**1**). **5** (Bot; Ban; Olt) Ricin (*Ricinus communis*).

turbă^2 *sf* [At: ER 118^v / Pl: *~be* / E: fr ***tourbe***] Varietate de cărbune inferior, format din carbonizarea parțială a unor resturi de plante de mlaștină, constituind un combustibil de calitate inferioară Si: (reg) *mărăcie*, (înv) *turfă*.

turbă^3 *sf* [At: ARISTIA, PLUT. / Pl: *~be* / E: lat med ***turba***] (Îvr; lpl) Tumult^1 (**1**).

turbăci *v* vz ***tărbăci***

turbăcine *sf* vz ***turbăciune***

turbăciune *sf* [At: BELDIMAN, O. 91/16 / V: (îvr) ***~bici~***, (reg) ***~cine*** / Pl: *~ni* / E: ***turba*** + *-(ă)ciune*] **1** (Înv) Turbare (**5**). **2** (Reg) Turbă^1 (**3**). **3** (Îrg) Turbare (**2**). **4** (Pop; ccr) Animal (turbat^2 **1**) Si: *fiară*. **5** (Bot; reg; șîc **~a-câinelui**) Măselariță (*Hyoscyamus niger*). **6** (Bot; reg; și îac) Ciumăfaie (**1**) (*Datura stramonium*). **7** (Bot; reg; și îac) Zârnă (*Solanum nigrum*).

turbărie^1 *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~ii* / E: ***turba*** + *-(ă)rie*] (Bot; reg) Ciumăfaie (**1**) (*Datura stramonium*).

turbărie^2 *sf* [At: ODOBESCU, S. II, 256 / Pl: *~ii* / E: ***turbă^2*** + *-ărie*] **1** Mlaștină în care s-a acumulat un strat de turbă^2 Si: (rar) *turbieră* (**1**). **2** Regiune bogată în turbă^2 Si: (rar) *turbieră* (**2**).

turbător, ~oare *a* [At: BARCIANU / Pl: *~i, ~oare* / E: ***turba*** + *-(ă)tor*] (Îvr) Care stârnește furia.

turbătură *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 180^v/17 / V: (îvr) ***~bit~*** / Pl: (nob) *~ri* / E: ***turba*** + *-(ă)tură*] **1** (Înv) Turbare (**5**). **2** (Reg) Turbare (**2**).

turbăvi *vr* [At: ALR I, 1565/118 / Pzi: *~vesc* / E: ns cf *turba*] (Reg) A se supăra.

turbează *sf* [At: BORZA, D. 34 / E: ***turba***] (Bot; reg; îc) **~za-câinelui** Mutătoare (*Bryonia alba*).

turbelariat *sn* [At: DER / Pl: *~e* / E: fr ***turbellariés***] **1** (Lpl) Clasă de viermi mici, cu corpul moale și lat, în formă de frunză și cu tegumentul acoperit cu cili vibratili Si: (rar) *turbelarii* (**1**) (*Turbellaria*). **2** Vierme din clasa turbelariatelor (**1**) Si: (rar) *turbelarii* (**2**).

turbelarii *sp* [At: SIMIONESCU, F. R. 444 / E: lat ***Turbellaria***] **1-2** (Rar) Turbelariat (**1-2**).

turbent *sn* vz ***tulbent***

turbențiu *sn* vz ***tulbent***

turbicalos, ~oasă *a* vz ***tuberculos***

turbiciune *sf* vz ***turbăciune***

turbiculos, ~oasă *a* vz ***tuberculos***

turbidimetric, ~ă *a* [At: DN^3 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***turbidimétrique***] Referitor la turbidimetrie.

turbidimetrie *sf* [At: DN^3 / E: fr ***turbidimétrie***] Metodă de analiză pentru determinarea concentrației unui component dintr-o soluție, folosind intensitatea tulburelii obținute prin adăugarea unui reactiv.

turbidimetru *sn* [At: DL / Pl: *~re* / E: fr ***turbidimètre***] (Fiz) Aparat folosit pentru măsurarea turbidității (**1**) suspensiilor prin compararea subiectivă a transparenței mediului analizat cu a cea a unei probe etalonate Si: *tolometru*.

turbiditate *sf* [At: MG I, 450 / E: fr ***turbidité***] **1** Concentrație de particule solide în suspensie în apa râurilor și a lacurilor. **2** (Teh) Proprietate a unui mediu dispers (suspensie, emulsie etc.) de a împrăștia lumina incidentă.

turbieră *sf* [At: SADOVEANU, O. IX, 219 / Pl: *~re* / E: fr ***tourbière***] (Rar) **1-2** Turbărie^2 (**1-2**).

turbificare *sf* [At: DN^3 / Pl: (rar) *~cări* / E: fr ***tourbification***] Proces de transformare a vegetației în turbă^2.

turbilion *sn* vz ***turbion***

turbilon *sn* vz ***turbion***

turbinat, ~ă *a* [At: DN^3 / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***turbiné***] (Bot; Zlg; d. unele organe) Care are forma unui con^2.

turbină *sf* [At: ODOBESCU, S. II, 107 / Pl: *~ne* / E: ger ***Turbine***, fr ***turbine***] **1** (Fiz) Motor alcătuit dintr-un stator și dintr-un rotor (solidarizat cu un arbore), care transformă energia potențială a unui fluid în energie mecanică de corp solid. **2** (Min; îs) ~ *de foraj* Motor hidraulic la care se montează o sapă, și care se introduce în gaura de sondă, servind la executarea lucrărilor de foraj Si: *turbobur*, *turbofor*.

turbincă *sf* [At: CREANGĂ, P. 300 / Pl: *~nci* / E: ucr **торбинка**] **1** (Înv) Traistă^1 (**1**). **2** (Înv; ccr) Raniță soldățească pentru merinde. **3** (Arg) Buzunar mare. **4** (Arg) Portofel.

turbinectomie *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: fr ***turbinectomie***] (Med) Ablațiune a unuia dintre cornetele foselor nazale.

turbinist *sm* [At: DN^3 / Pl: *~iști* / E: ***turbină*** + *-ist*] Lucrător specializat în repararea și întreținerea turbinelor (**1-2**).

turbion *sn* [At: COSTINESCU / P: *~bi-on* / V: (înv) ***~ilion***, ***~ilon*** / Pl: *~oane* / E: fr ***tourbillon***] (Rar) Vârtej (de apă sau de aer).

turbionar, ~ă *a* [At: DN^2 / P: *~bi-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tourbillonnaire***] (Fiz; d. mișcarea unui fluid) Care este însoțită de vârtejuri Si: *agitat*, *turbulent* (**4**).

turbionare *sf* [At: DN^3 / Pl: *~nări* / E: ns cf fr *tourbillonnement*] (Frm) Mișcare în vârtej.

turbitură *sf* vz ***turbătură***

turbo- [At: DN^3 / E: fr, it ***turbo-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1-2** (Referitor la o) turbină (**1**). **3** Prevăzut cu o turbină (**1**).

turboagregat *sn* [At: DEX-S / P: *~bo-a~* / Pl: *~e* / E: ***turb***(ină) + ***agregat***] Agregat acționat de o turbină (**1**).

turboalternator *sn* [At: DEX-S / P: *~bo-a~* / Pl: *~oare* / E: fr ***turbo-alternateur***] Turbogenerator de curent alternativ.

turbobur *sn* [At: LTR^2 / Pl: *~uri* / E: rs **турбобур**] (Min) Turbină de foraj Vz *turbină* (**2**).

turbocompresor *sn* [At: LTR^2 / Pl: *~oare* / E: fr ***turbocompresseur***] Compresor format dintr-un stator și dintr-un rotor cu palete, folosit la comprimarea gazelor.

turbofor *sn* [At: LTR^2 / Pl: *~oare* / E: fr ***turbophore***] (Min) Turbină de foraj Vz *turbină* (**2**).

turboforaj *sf* [At: DEX-S / Pl: *~e* / E: fr ***turboforage***] (Min) Forare cu ajutorul turboforului.

turbogenerator *sn* [At: LTR^2 / Pl: *~oare* / E: fr ***turbogénérateur***] Generator electric de mare putere, acționat de o turbină (**1**) cu aburi.

turboinjector *sn* [At: DN^3 / P: *~bo-i~* / Pl: *~oare* / E: ***turbo*** + ***injector***] Agregat alcătuit dintr-un injector și o turbină (**1**).

turbolie *sf* [At: COTEANU, PL. 18 / V: (reg) ***~bal~*** / Pl: *~ii* / E: mg ***turbolya***] (Bot; reg) **1** Hasmațuchi (**1**) (*Anthriscus cerefolium*). **2** Turiță-mare (*Agrimonia eupatoria*).

turbomotor *sn* [At: DN^3 / Pl: *~oare* / E: ns cf fr *turbomoteur*] Grup format dintr-un motor și o turbină.

turbopompă *sf* [At: LTR^2 / Pl: *~pe* / E: fr ***turbopompe***] Agregat alcătuit dintr-o pompă (în general cu rotor) și o turbină (**1**) care o antrenează, folosit la pompare.

turbopropulsor *sn* [At: LTR^2 / Pl: *~oare* / E: fr ***turbopropulseur***] Motor termic de avion asemănător cu turboreactorul, dar la care forța de propulsie se realizează și prin intermediul elicei.

turboreactor *sn* [At: LTR^2 / P: *~re-a~* / Pl: *~oare* / E: fr ***turboréacteur***] Reactor echipat cu un compresor care comprimă (cu ajutorul unei turbine **1**) aerul atmosferic și îl trimite sub presiune în camera de ardere, fiind folosit la propulsia unui avion de mare viteză.

turbos, ~oasă *a* [At: ER 115^v/9 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***turbă^2*** + *-os*] (D. terenuri, locuri) Cu turbă^2 Si: (reg) *turfos*.

turboseter *sn* [At: DEX-S / Pl: *~e* / E: eg ***turboseter***] (Tex) Dispozitiv al mașinii de filat pentru amestecarea fibrelor scurte de proveniență diferită, în scopul vopsirii uniforme.

turbostapler *sn* [At: DEX-S / Pl: *~e* / E: eg ***turbostapler***] (Tex) Dispozitiv de întindere și rupere în fire scurte, de lungimea celor de lână și bumbac, a firului continuu debitat de mașina de filat fibre sintetice.

turbostatoreactor *sn* [At: DEX-S / P: *~re-a~* / Pl: *~oare* / E: fr ***turbostatoréacteur***] Motor cu reacție rezultat din combinația unui statoreactor în vederea atingerii unor viteze de zbor de ordinul machilor.

turbosuflantă *sf* [At: LTR² / Pl: *~te* / E: fr ***turbosoufflante***] Suflantă cu rotor.

turbotren *sn* [At: DEX-S / Pl: *~uri* / E: eg, fr ***turbotrain***] Tren **(1)** foarte rapid, acționat de motoare cu turbină **(1)**.

turbotrepan *sn* [At: DN³ / P: ? / E: fr ***turbo-trépan***] Sapă pentru foraj acționată de o turbină **(2)** hidraulică.

turboventilator *sn* [At: DN² / Pl: *~oare* / E: fr ***turboventilateur***] Agregat alcătuit dintr-un ventilator și o turbină **(1)** care îl antrenează, utilizat pentru realizarea tirajului forțat în anumite instalații.

turbucală *sf* [At: HEM 2340 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Noroi¹ subțire.

turbulent, ~ă *a* [At: COSTINESCU / P: *~nți, ~e* / E: fr ***turbulent***, lat ***turbulentus***] **1** (Liv) Care face gălăgie Si: *zgomotos*. **2** (Liv) Care produce dezordine Si: *neastâmpărat*. **3** (Liv) Revoltat. **4** (Fiz; d. mișcarea unui fluid) Turbionar.

turbulență *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~țe* / E: fr ***turbulence***, lat ***turbulentia***] **1** (Liv) Zgomot. **2** (Liv) Dezordine **(2)**. **3** (Liv) Revoltă. **4** (Fiz) Stare a unui fluid în masa căruia există vârtejuri.

turbur¹ *a* vz ***tulbure***

turbur² *sn* vz ***tulbur***

turbura *v* vz ***tulbura***

turburare *sf* vz ***tulburare***

turburat¹ *sn* vz ***tulburat¹***

turburat² *sn* vz ***tulburat²***

turburăciune *sf* vz ***tulburăciune***

turburător, ~oare *a* vz ***tulburător***

turbure¹ *a* vz ***tulbure***

turbure² *sf* [At: DRLU / E: mg ***turbolya, turbulya***] (Bot; reg) **1** Hasmațuchi **(1)** (*Anthriscus cerefolium*). **2** (Îc) **~-sălbatică** Hasmațuchi **(2)** (*Anthriscus silvestris*).

turburea *sf* [At: GRECESCU, FL. 260 / V: (reg) ***tulb~*** / E: cf *turbure²*] (Bot; reg) Hasmațuchi **(1)** (*Anthriscus cerefolium*).

turbureală¹ *sf* [At: BORZA, D. 170 / Pl: *~eli* / E: ***turbure²*** + *-eală*] (Reg) Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu tulpina și ramurile acoperite cu peri aspri, cu flori albe sau roșiatice, care crește prin tufișuri, la marginea pădurilor Si: (reg) *hațmațuchiul-măgarului* (*Torilis arvensis*).

turbureală² *sf* vz ***tulbureală***

turburel, ~ea *a, sn* vz ***tulburel***

turburiu, ~ie *a* vz ***tulburiu***

turburos, ~oasă *a* vz ***tulburos***

turbuseală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ns cf *turbureală²*] (Mun) **1** Tulbureală **(2)**. **2** (Prc) Impurități din lichid. **3** (Îe) **A avea (o) ~ la cap** A avea mintea tulbure. **4** (Îae) A fi amețit de băutură, de nesomn etc. **5** Vreme întunecată, cu ceață și ploaie.

turc, ~ă [At: (cca 1550-1580) GCR I, 6/5 / Pl: *~rci, ~rce* / E: tc ***türk***] **1-2** *sm* Persoană care face parte din populația de bază a Turciei sau este originară din Turcia Si: *otoman*, (înv) *osman, osmangiu, osmanlâu*, (reg) *turcalău* **(1-2)**, *turcan¹* **(1-2)**, *turcel¹* **(1-2)**, *turcoman²* **(1-2)**. **3** *sm* (Pex) Persoană de religie mahomedană. **4** *smp* Popor care trăiește în Turcia. **5** *sm* (Mol; îs) *Vânt de la ~* Vânt care bate dinspre Sud. **6** *smp* (Reg; îs) *Boala ~rcilor* Ciumă **(1)**. **7** *smp* (Fam; îe) **(Doar) nu dau** (sau **nu vin**) **~rcii** sau **(ce) au năvălit ~rcii?** Se spune pentru a modera graba neîntemeiată a cuiva. **8** *smp* (Pfm; îe) **Parcă te-alungă ~rcii** sau **parcă-l aleargă ~rcii** (ori **parcă-l gonesc ~rcii, parcă l-au luat ~rcii la goană**), **parcă dau ~rcii și tătarii** Se spune cuiva sau despre cineva care e foarte grăbit. **9** *sm* (Pfm; îe) **A fi ~** (sau **ca ~ul**) A fi foarte încăpățânat. **10** *smp* (Pfm; îe) **(Parcă) se bat ~rcii la gura lui** Se spune despre cineva care mănâncă lacom. **11** *smp* (Pfm; îae) Se spune despre cineva care vorbește foarte repede. **12** *sm* (Olt; îe) **Eu văd ~ul ce gândește** Eu știu ce vrei. **13** *sm* (Trs; îe) **A tăia ~ul** Se spune despre copii, la scăldat, când își astupă nările apoi se dau în apă adânc. **14** *sm* (Pfm; îe) **~ul plătește** Se spune despre cineva care este nevoit să plătească paguba sau cheltuiala făcută de alții. **15** *sm* (Reg; pex) Păgân. **16** *sm* (Reg) Personaj din jocul popular „capra", înfățișând un bărbat cu fes pe cap, care are rolul de conducător al jocului și pe cel de a strânge banii. **17** *smp* (Bot; reg) Păpădie (*Taraxacum officinale*). **18-19** *sf, a* (Șîs *limba ~ă*) (Limba) vorbită de turci **(4)** Si: (rar) *turceasca* **(26-27)**. **20-27** *a* Turcesc **(1-8)**.

turcaban *s* [At: BORZA, D. 52 / Pl: ? / E: ns cf *turc*] (Bot; reg) Coroniște (*Coronilla varia*).

turcabeș *s* [At: H IX, 493 / Pl: ? / E: ns cf *turc*] (Reg) Plantă nedefinită mai îndeaproape.

turcafleț *sm* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~i* / E: ctm ***turcaleț²*** + ***fleț***] (Mun; dep) Tânăr înfumurat, excentric și ușuratic Si: (reg) *mutunache*.

turcalău *sm* [At: SCL 1977, 193 / Pl: *~ăi* / E: ***turc*** + *-alău*] (Reg) **1-2** Turc **(1-2)**.

turcalete *sm* vz ***turculeț***

turcaleț¹ *sn* [At: PASCU, C. 240 / Pl: *~e* / E: ns cf *turcaleț²*] (Pop) Zmeu turcesc **(14)**.

turcaleț² *sm* vz ***turculeț***

turcan¹ *sm* [At: PAMFILE, C. Ț. 269 / Pl: *~i* / E: ***turc*** + *-an*] (Reg) **1-2** Turc **(1-2)**.

turcan² *sm* vz ***tutcan***

turcan³, ~ă *a, smf* vz ***turcan***

turcarete *s* [At: GRECESCU, FL. 560 / Pl: ? / E: ns cf *turcalete*] (Bot; reg) Măseaua-ciutei (*Erythronium dens canis*).

turcaș *sm* [At: PAMFILE, CR. 164 / Pl: *~i* / E: ***turcă¹*** + *-aș*] (Trs) Flăcău mascat care umblă cu turca¹ **(1)**.

turcă¹ *sf* [At: LB / V: (reg) ***tulcă, tu~*** / Pl: *~rci, ~rce* / E: nct] **1** (Reg; art.; șîs *baba ~ca*) Obicei practicat de Anul Nou, constând în executarea (pe la casele oamenilor a) unor jocuri cu figuri comice, de către un flăcău mascat în chip de capră, cu clopoței la gât Si: *capra*. **2** (Reg; pex) Flăcău mascat în capră pentru obiceiul turca¹ **(1)**. **3** (Reg) Mască înfățișând un cap de animal sau de pasăre, împodobit cu panglici și mărgele, purtată de personajele din turca¹ **(1)**. **4** (Reg; fig; îf *țurcă*) Femeie îmbrăcată nepotrivit. **5** (Reg; fig; îaf) Femeie fără minte. **6** (Îrg) Stafie. **7** (Reg; în credințele populare) Pasăre fantasmagorică. **8** (Mol) Joc nedefinit mai îndeaproape.

turcă² *sf* vz ***tutcă***

turcă³ *sf* vz ***țurcă¹***

turcă⁴ *sf* vz ***țurcă²***

turcăranie *sf* [At: A V, 25 / E: ***turc***] (Reg; csc) **1-4** Turcime **(1-4)**.

turceag *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 166 / Pl: ? / E: nct] (Orn; reg) **1** Ciocănitoare-sură (*Picus canus*). **2** Ciocănitoare (*Dendrocopus*).

turcel¹ *sm* [At: T. PAPAHAGI, M. 109 / Pl: *~ei* / E: ***turc*** + *-el*] (Mar) **1-2** Turc **(1-2)**.

turcel² *sn* vz ***tolcer***

turcer *sn* vz ***tolcer***

turcesc, ~ească [At: URECHE, L. 123 / V: (îvr) ***tor~*** / Pl: *~ești* / E: ***turc*** + *-esc*] **1-2** *a* Care aparține Turciei sau turcilor **(4)** Si: *otoman*, (înv) *osman, osmanic, osmanlâu, turc* **(20-21)**. **3** *a* Originar din Turcia Si: *otoman*, (înv) *osman, osmanic, osmanlâu, turc* **(22)**. **4-5** *a* Privitor la Turcia sau la turci **(4)** Si: *otoman*, (înv) *osman, osmanic, osmanlâu, turc* **(23-24)**. **6-7** *a* Caracteristic Turciei sau turcilor **(4)** Si: *otoman*, (înv) *osman, osmanic, osmanlâu, turc* **(25-26)**. **8** *a* Ca al turcilor **(4)** Si: *turc* **(27)**. **9** *a* (Pex) Mahomedan. **10** *a* (Pop; îs) *Dreptate* (sau *judecată*) *~ească* Dreptate (sau judecată) arbitrară. **11** *a* (Pop; îs) *Dobândă ~ească* Dobândă cămătărească. **12** *a* (Îs) *Cafea ~ească* Băutură preparată dintr-o pulbere fină, obținută din boabe de cafea prăjite și măcinate, fiartă în apă cu zahăr. **13** *a* (Îs) *Baie ~ească* Baie de abur. **14** *a* (Pop; îs) *Zmeu ~* Zmeu făcut din hârtie legată cu ață în două colțuri și cu o coadă mică de cârpă și care, atunci când se înalță, se clatină mereu Si: *turcaleț¹*. **15** *a* (Mun; îc) **Mere-~ești** Varietate de mere lunguiețe, de culoare roșie. **16** *a* (Reg; îc) **Pere-~ești** Pere-murgi Cf *murg²*. **17** *a* (Înv; îc) **Struguri-~ești** Varietate de struguri nedefinită mai îndeaproape. **18** *a* (Îs) *Alune ~ești* Fructele

comestibile ale arbustului *Corylus Colurna*. **19** *a* (Îas) Fructele comestibile ale arbustului *Corylus tubulosa*. **20** *a* (Îc) **Dovleac** (sau, pop. **bostan)-~** Varietate de dovleac cu fructul mare, turtit, comestibil Si: *dovleac-alb* (*Cucurbita maxima*). **21** *a* (Îc) **Porumb** (sau, pop. **păpușoi)-~** Varietate de porumb cu știulete gros, format din multe rânduri de boabe de culoare albicioasă. **22** *a* (Bot; îc) **Izmă-~ească** Izmă-creață (*Mentha suaveolens*). **23** *a* (Mun; îc) **Găină-~ească** Specie de găină pitică. **24** *a* (Pfm; îe) **A fi ca o** (sau **cu obraz de**) **babă ~ească** Se spune despre bărbații spâni și cu zbârcituri pe față. **25** *a* (Fam; îs) *Față ~ească* Față încruntată. **26-27** *sf, a* (Rar; șîs *limba ~ească*) Turca (**18-19**).

turcește *av* [At: IST. Ț. R. 208 / E: ***turc*** + *-ește*] **1** În felul turcilor (**4**). **2** În limba turcă (**19**). **3** (Îe) **A sta** (sau **a ședea, a se așeza**) ~ A sta jos cu picioarele încrucișate sub corp, ca orientalii. **4** (Pfm; îe) **A vorbi** (sau **a grăi, a bolborosi**) ~ A vorbi o limbă neînțeleasă. **5** (Pfm; îae) A rosti cuvintele neclar (din cauza băuturii). **6** (Fam; fig) Arbitrar (**2**).

turcheaz, ~ează *sn, a* vz ***turchez***

turchestan *a* [At: ALR I, 857/255 / V: (reg) ***~rcuțan*** / Pl: *~i* / E: ***Turkestan***] (Reg; îc) **Pepene-~** Varietate de pepene galben cu miezul dulce și parfumat.

turchez, ~ează [At: DDRF / V: (reg) *~eaz*, ***~rghez*** *sn, a*, ***~ă*** *a* / Pl: *~i, ~e* / E: it ***turchese***] **1-2** *sn, a* (Pop) Turcoaz (**1-2**). **3** *a* (Reg; îc) **Grâu-~** Specie de grâu nedefinită mai îndeaproape. **4** *a* (Reg; d. ochi) Căprui. **5** *a* (Reg; fig) Care este amețit de băutură Si: *beat*. **6** *sn* (Reg) Albăstreală pentru rufe.

turcheză *a* vz ***turchez***

turchezi *vr* [At: COMAN, GL. / Pzi: *~zesc* / E: ***turchez***] (Reg) A se ameți de băutură Si: *a se îmbăta*.

turchin, ~ă [At: DN² / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***turquin***] (Rar) **1** *a* De culoare albastru-închis. **2** *sf* Varietate de turcoază.

turchiză *sf* [At: AR (1829), 180²/16 / V: (îvr) *~ij s* / Pl: *~ze* / E: ger ***Türkis***, mg ***türkiz***] (Îvr) Turcoază.

turci [At: R. POPESCU, CM. I, 292 / Pzi: *~cesc* / E: ***turc***] **1-2** *vtr* A (se) asimila cu populația turcă (**22**) și, în special, cu religia mahomedană. **3** *vt* (Pfm) A bate pe cineva. **4** *vr* (Pfm; fig) A se ameți de băutură Si: *a se îmbăta*.

turcic, ~ă *a* [At: DER / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***turc*** + *-ic* cf ger *türkisch*] **1** (Lpl; îs) *Limbă ~ă* Familie de limbi înrudite vorbite pe un teritoriu aflat între sud-estul Europei, Siberia și China, din care fac parte turca, tătara etc. **2** (Lsg; îas) Fiecare dintre limbile care aparțin din familia limbilor turcice (**1**). **3** (D. populații, popoare) Care aparțin familiei de limbi turcice (**1**). **4** Privitor la limbile turcice (**1**).

turcie *sf* [At: CANTEMIR, HR. 126 / E: ***turc*** + *-ie*] (Înv) **1** Turcire. **2** (Îlav) **Pe** ~ În limba turcă (**19**) Si: *turcește* (**2**). **3** (Îal) Arbitrar (**2**).

turcime *sf* [At: URECHE, ap. DDRF / E: ***turc*** + *-ime*] **1-2** Mulțime de turci (**1-2**) Si: (reg) *turcăranie* (**1-2**). **3-4** Totalitatea turcilor (**1-2**) Si: (reg) *turcăranie* (**3-4**).

turcire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***turci***] (Înv) Proces de asimilare cu populația turcă (**22**) și, în special, cu religia mahomedană Si: (înv) *turcie* (**1**).

turcism *sn* [At: PUȘCARIU, L. R. I, 367 / S și: (înv) *~izm* / Pl: *~e* / E: ***turc*** + *-ism*] Element lexical împrumutat (fără necesitate și fără a se fi asimilat) din limba turcă (**19**).

turcit, ~ă *a* [At: NECULCE, L. 16 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***turci***] **1** Care a adoptat limba, obiceiurile și, în special, religia turcilor (**4**). **2** (Înv) Supus turcilor (**4**).

turcoaică *sf* [At: R. POPESCU, CM. I, 292 / Pl: *~ice* / E: ***turc*** + *-oaică*] **1-2** Femeie care face parte din populația de bază a Turciei sau este originară de acolo Si: *otomană*, (înv) *osmană, osmanlie, turcoaie¹* (**1-2**). **3** (Bot; reg; lpl) Cârciumărese (**3**) (*Zinnia elegans*).

turcoaie¹ *sf* [At: URECHE, L. 198 / Pl: ~ / E: ***turc*** + *-oaie*] **1-2** (Înv) Turcoaică (**1-2**). **3** (Reg; lpl) Varietate de prune mari.

turcoaie² *sf* vz ***tucoaie***

turcoaz *sni, ai* [At: DLR / E: fr ***turquoise***] **1-2** (Culoare) albastră-verzuie (ca peruzeaua) Si: (pop) *turchez* (**1-2**).

turcoază *sf* [At: BARCIANU / S și: (înv) *~asă* / Pl: *~ze* / E: fr ***turquoise***] (Liv) Piatră semiprețioasă, opacă, de culoare albastră-verzuie Si: *peruzea*, (îvr) *turchiză*.

turcofil, ~ă *smf* [At: IORGA, L. II, 498 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***turcophile***] Persoană care manifestă simpatie pentru poporul turc (**22**), cultura și civilizația turcă (**26**).

turcofilie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: ns cf fr *turcophilie*] Atitudine turcofilă.

turcofob, ~ă *smf* [At: BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 553 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***turcophobe***] Persoană care dezaprobă, care este împotriva a tot ce este turcesc (**1-8**).

turcofobie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: ns cf fr *turcophobie*] Ură maniacală față de turci (**1-2**).

turcoi¹ *sm* [At: LB / Pl: ~ / E: ***turc*** + *-oi*] (Bot; reg) Busuioc-sălbatic (*Prunella vulgaris*).

turcoi² *sm* vz ***tutcoi***

turcolog *sm* [At: SCL 1967, 51 / Pl: *~ogi* / E: ger ***Turkologe***] Specialist în turcologie.

turcologie *sf* [At: SCL 1967, 53 / E: ger ***Turkologie***] Disciplină care studiază limba, cultura și civilizația turcă (**25-26**).

turcoman¹ *sm* [At: XENOPOL, I. R. III, 210 / Pl: *~i* / E: fr ***turcomane***] (Îvr) **1-2** Turkmen (**1-2**).

turcoman² *sm* [At: ȘEZ. IV, 132 / Pl: *~i* / E: ***turc*** + *-oman*] (Reg; prt) **1-2** Turc (**1-2**).

turcomerit, ~ă *a* [At: NEGRUZZI, S. I, XXXIV / Pl: *~iți, ~e* / E: ngr ***τουρκομερίτης***] (Înv) **1** Care este partizan al turcilor (**4**). **2** (Fig) Arbitrar (**1**).

turculean *sm* [At: ȘEZ. II, 183 / Pl: *~eni* / E: ***turc*** + *-ulean*] **1-4** (Reg; rar; șhp) Turculeț (**1-4**).

turculeț *sm* [At: ISPIRESCU, ap. CADE / V: (reg) ***~calete***, ***~cal~*** / Pl: *~i* / E: ***turc*** + *-uleț*] **1-4** (Pop; șhp) Turc (**1-2**) (mic) Si: (reg) *turculean* (**1-4**), *turcuț* (**1-4**). **5** (Pop) Copil de turc (**1-2**). **6** (Orn; Ban; Trs) Sticlete (*Carduelis carduelis*). **7** (Bot; Mun) Floarea-paștelui (*Anemone nemorosa*). **8** (Bot; Mun) Păpădie (*Taraxacum officinale*). **9** (Mun; îcs) *Bătaie în ~caleți* Joc de copii care constă în a lovi măciulia păpădiei celuilalt, iar cel la care se rupe măciulia se consideră bătut. **10** (Bot; reg; îf *turcaleț*) Pătlagină-moale (*Plantago media*). **11** (Reg) Plantă nedefinită mai îndeaproape.

turcunel *sm* [At: DLR / Pl: *~ei* / E: ns cf *turculeț*] (Orn; Ban) Pițigoi (*Parus major*).

turcuț *sm* [At: CĂTANĂ, B. 143 / Pl: *~i* / E: ***turc*** + *-uț*] **1-4** (Reg; șhp) Turculeț (**1-4**).

turcuțan *a* vz ***turchestan***

turdean *sn* [At: COM. SAT. II, 105 / Pl: ? / E: ***Turda*** + *-ean*] (Reg; de obicei art.) Vânt.

turduca *v* vz ***turduluca***

turdulica *v* vz ***turduluca***

turduluc *sm* [At: ALR SN I h 26/260 / V: (reg) ***tund~*** / Pl: *~uci* / E: fo cf *tăvălug*] (Reg) **1-2** Tăvălug (**1-2**). **3** (Îe) **A se da** (sau **a se duce**) **de-a ~u** A se da (sau a se duce) de-a rostogolul.

turduluca *vtr* [At: RETEGANUL, P. I, 148 / V: (reg) ***~duca***, ***~lica*** / Pzi: *~luc* / E: ***turduluc***] (Reg) **1-2** A (se) rostogoli.

ture *i* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 207 / E: ns cf *tr*] (Ban) Stai!

turea *sf* vz ***tura²***

tureac¹ *sm* vz ***tureatcă***

tureac² *sn* vz ***cureac***

tureacă *sf* vz ***tureatcă***

tureapcă *sf* vz ***tureatcă***

tureatc *sm* vz ***tureatcă***

tureatcă *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 4ᵛ/9 / V: (reg) *~acă*, *~apcă*, ***~rnea***, ***~rue~***, ***~ruiacă*** (Pl: *~ieci*) *sf*, ***tuliac***, ***~ac***, ***~atc***, ***~eci***, ***~riac*** (P: *~ri-ac*), ***~rneag***, ***~ruiac*** *sm* / Pl: *~etci*, (reg) *~etce* / E: ns cf *tur³*] **1** Parte

a cizmei care acoperă pulpa piciorului de la gleznă în sus, până la genunchi Si: *carâmb*. **2** (Pfm; îe) **A călca pe ~** A greși din cauza lipsei de experiență, de prudență etc. **3** (Pfm; d. elevi; îe) **A fi ~** A fi nepregătit la lecție. **4** (Pfm; îe) **A umbla cu pila în ~** A fi viclean. **5** (Pop; îe) **A fi la ~reac** A fi deznădăjduit. **6** (Pop; îe) **A lua foc în ~etci** A fi înșelat într-o afacere. **7** (Reg; îe) **A o ține ~ruiac** A vorbi mult și cu insistență pentru a susține un punct de vedere. **8** (Reg; îe) **A se face ~ruiac** A se îmbăta. **9** (Pop; prt) Persoană cu idei învechite, retrograde. **10** (Îrg; fig) Om prost. **11** (Reg) Trunchi[2] **(1)** de copac. **12** (Îvp) Ciorap fără talpă, făcut din dimie sau din postav, care îmbracă piciorul de la gleznă până la genunchi Si: (reg) *pulpar*, *turecar* **(1)**. **13** (Mun; fig; dep) Persoană care poartă turetci **(12)** Si: (reg) *turecar* **(2)**. **14** (Mun; pex; fig) Persoană cu picioare butucănoase, mari. **15** (Olt; lpl) Ciorapi (scurți și groși). **16** (Înv; lpl) Ițari. **17** (Reg) Fiecare dintre cele două părți ale pantalonilor, ale ițarilor etc., care acoperă picioarele Si: *crac*. **18** (Reg; îf *turuiac*) Pernă pe care se stă de obicei la vatră, pe lângă foc.

turec *s* [At: H XVIII, 78 / E: nct] (Reg; îcs) *De-a ~ul* Joc de cărți nedefinit mai îndeaproape.

turecar *sm* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~i* / E: ***tureac***[1] + *-ar*] (Mun) **1-2** Tureatcă **(12-13)**.

turcei *sm* vz ***tureatcă***

turecioaie *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***tureac***[1] + *-oaie*] (Mun) Femeie cu mers rar și apăsat, din cauza picioarelor butucănoase.

turecit, ~ă *a* [At: COMAN, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ns cf *tureac*[1]] (Reg) Bătut tare.

turelă *sf* [At: SANDU-ALDEA, U. P. 134 / Pl: *~le* / E: fr ***tourelle***] **1** Locaș blindat (în formă de turn mic acoperit cu o cupolă) care se poate roti în jurul unui ax și care adăpostește tunurile[1] **(7)** la tancuri, nave de luptă, cazemate etc. **2** Cap-revolver. **3** (Cig) Parte a camerei de filmat care asigură o schimbare rapidă a obiectivelor.

tureu *s* [At: L. ROM. 1968, 406 / Pl: ? / E: ns cf *tura*[2]] (Min; reg) Bucată de lemn așezată în pereții galeriei sau între grinzi Si: *bandaj*.

turf[1] *sn* [At: ODOBESCU, S. III, 149 / Pl: *~uri* / E: fr ***turf***] (Liv) **1** Hipodrom **(2)**. **2** (Pex) Cursă de cai. **3** Material cu care este acoperită pista pe care se desfășoară alergările.

turf[2] *sn* vz ***turfă***

turfă *sf* [At: ECONOMIA, 12/9 / V: (înv) ***tor~*** *sf*, ***torf***, ***turf*** *sn* / Pl: *~fe* / E: mg ***turfa***, ger ***Torf***] (Înv) Turbă[2].

turfist *sm* [At: L. ROM. 1973, 35 / Pl: *~iști* / E: fr ***turfiste***] (Liv) Persoană care frecventează cursele de cai (și care face pariuri).

turfos, ~oasă *a* [At: JAHRESBER. X, 215 / V: (înv) ***tor~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***turfă*** + *-os*] (Trs; d. terenuri, locuri) Turbos **(1)**.

turgescent, ~ă *a* [At: DN[2] / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***turgescent***] (Med) Turgid **(1)**.

turgescență *sf* [At: ARHIVA II, 433 / Pl: *~țe* / E: fr ***turgescence***] **1** (Med) Umflare locală a unui țesut din cauza acumulării de lichide (sânge, limfă etc.), din cauza unui obstacol ivit pe traiectul vaselor sangvine sau limfatice Si: *turgor* **(2)**. **2** (Bot) Umflare a unei celule vegetale, din cauza apei care a pătruns în interiorul ei, fapt care creează elasticitatea și rigiditatea plantei.

turghez, ~ează *sn, a* vz ***turchez***

turgid, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~izi, ~e* / E: ns cf fr *turgide*, lat *turgidus*, it *turgido*] **1** (Med; d. țesuturi) Care este inflamat Si: *turgescent*. **2** (Bot; d. celule vegetale) Plin cu lichid. **3** (Fig; d. persoane) Bosumflat[2] **(2)**.

turgor *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr, lat ***turgor***, it ***turgore***] **1** (Blg) Stare de ușoră tensiune a unei celule, a unui organ ori a unui țesut animal sau vegetal datorită bogăției de lichide. **2** Turgescență **(1)**.

turhan *sm* vz ***tarhan***

turiac[1] *sm* vz ***tureatcă***

turiac[2] *sn* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 199 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Condei **(1)**.

turice *sf* [At: DDRF / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *turicel*] (Bot; reg) Turiță-mare (*Aremonia agrimonoides*).

turicea *sf* vz ***turicel***

turicei *smp* [At: BARCIANU / E: ns cf *tureac*[1]] (Reg) Poturi.

turicel *sm* [At: CONV. LIT. XXIII, 1058 / V: *~ea sf* / Pl: *~ei* / E: nct] **1** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunzele bazale dispuse în rozetă și acoperite cu peri, cu flori mici, albe sau gălbui Si: (reg) *turnică* **(1)**, *turniță* **(1)**, *turnuriță* **(1)**, *turnușel* **(1)** (*Turritis glabra*). **2** (Bot; reg) Gâscariță **(3)** (*Arabis hirsuta*). **3** (Bot; reg; îf *turicea*) Bărbușoară-de-munte (*Arabis turrita*).

turicioară *sf* [At: GRECESCU, FL. 219 / Pl: *~re* / E: ***turiță*** + *-ioară*] (Bot; reg) Turiță-mare (*Agrimonia eupatoria*).

turigă *sf* vz ***turugă***

turilă *sf* [At: VÎN. PESC. aprilie 1964, 4 / Pl: ? / E: ns cf bg *турилик*] (Orn) Pasărea-ogorului (*Burhinus oedicnemus*).

turingian [At: DN[3] / P: *~gi-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***thuringien***] (Glg) **1** *sn* Etajul superior al permianului, de facies continental, limitat la vestul Europei. **2** *a* Care aparține turingianului **(1)**.

turingit *sn* [At: DN[3] / E: fr ***thuringite***] Silicat natural de aluminiu și de fier.

turingiu, ~ie *a* vz ***turungiu***

turism *sn* [At: CADE / S și: (înv) *~izm* / Pl: **(2)** *~e* / E: fr ***tourisme***] **1** Activitate cu caracter recreativ sau sportiv, constând din parcurgerea pe jos sau cu diferite mijloace de transport a unor distanțe, pentru vizitarea regiunilor pitorești, a localităților, a obiectivelor culturale, economice, istorice etc. **2** (Imp) Autoturism. **3** Activitate prestatoare de servicii care se ocupă cu organizarea și desfășurarea unor călătorii de agrement și de recreare sau în alte scopuri.

turist, ~ă *smf* [At: RUSSO, S. 198 / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***touriste***, ger ***Tourist***] Persoană care practică turismul **(1)**.

turistic, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***touristique***, ger ***touristisch***] **1-2** Care aparține turismului **(1, 3)**. **3-4** Privitor la turism **(1, 3)**.

turiș *sn* [At: BUD, P. P. 83 / A și: *tur~* / Pl: *~uri* / E: ns cf *turiște*] **1** (Mar) Resturi de paie, de fân etc. nemâncate de vite, care se dau cailor Si: *ogrinji*[1]. **2** (Trs) Loc unde se dă oilor de mâncare iarna Si: *ocol*. **3** (Trs) Cărare prin zăpadă. **4** (Trs) Lunecuș. **5** (Reg) Pietriș care cade de pe munte la vale.

turișa *vr* [At: ALR I, 1257/278 / V: (reg) ***tiu~*** / Pzi: *turiș* / E: ***turiș***] (Mar; Trs) A se da pe gheață.

turișat *sn* [At: F (1879), 44 / Pl: *~uri* / E: ***turișa***] (Mar; Trs) Lunecare voită (a copiilor) pe gheață.

turiște *sf* vz ***toriște***

turiști *v* vz ***toriști***

turițar *s* [At: TEAHA, C. N. 276 / E: ***turiță*** + *-ar*] (Trs) Grâu plin de turiță **(1)**.

turițat, ~ă *a* [At: LEXIC REG. II, 38 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***turiță*** + *-at*] (Reg) Roșu-aprins.

turiță *sf* [At: COTEANU, PL. 15 / V: (reg) ***tar~***, ***~riuță*** (A: nct) / A și: *~riță* / Pl: *~țe* / E: srb ***turica***] **1** Plantă erbacee din familia rubiaceelor, cu tulpina în patru muchii, acoperită cu ghimpi mici îndoiți, cu flori albe sau verzi și cu fructe acoperite cu peri curbați la vârf, care se agață de hainele oamenilor, de lâna oilor etc. Si: (reg) *asprișoară*, *câinii-babei*, *cornățel*, *lipici*, *lipicioasă*, *scai-mărunt* (*Galium aparine*). **2** (Șîc **~-mare**) Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu tulpina dreaptă, cu frunze păroase pe fața inferioară și cu foliole dințate, cu flori galbene-aurii grupate în formă de ciorchine și cu fructe cu ghimpi mici la bază Si: (reg) *asprișoară*, *boitoreană*, *buruiană-de-friguri*, *canipoală*, *coada-racului*, *cornățel*, *dumbravnică*, *lipici*, *lipicioasă*, *mătcuță*[3], *scai-mărunt*, *scăișor*, *sora-fragilor*, *turbolie* **(2)**, *turicioară* (*Agrimonia eupatoria*). **3** (Și îac) Plantă erbacee din familia rozaceelor Si: (reg) *turice* (*Aremonia agrimonoides*). **4** (Bot; reg; îc) **~-albă** Găinuși **(12)** (*Isopyrum thalictroides*). **5** (Bot; reg; îac) Aglică (*Filipendula vulgaris*). **6** (Mol) Cârligioare (*Bidens cernuus*). **7** (Bot; reg; șîc **~-mare**) Dentiță (*Bidens tripartitus*). **8** (Bot; Trs) Cununiță **(29)** (*Spiraea ulmifolia*). **9** (Bot; Mun) Hațmațuchiul-măgarului (*Torilis japonica*). **10** (Reg) Plantă erbacee cu

flori albe, rar gălbui, dispuse în mici umbele Si: (reg) *hașmaciucă* (*Anthriscus silvestris*). **11** (Bot; reg) Hrana-vacii (*Spergula arvensis*). **12** (Bot; reg) Lipici (*Echinospermum lappula*). **13** (Bot; Mar; Trs) Neghină (*Agrostemma githago*).

turițel *sm* vz ***torțel¹***

turiuță *sf* vz ***turiță***

turj *sm, sn* vz ***târș²***

turjan *sm* vz ***strujan***

turkmen, ~ă [At: DEX / Pl: *~i, ~e* / E: rs **туркмен**, fr ***turkmène***] **1-2** *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Turkmeniei sau este originară de acolo Si: (îvr) *turcoman¹* (**1-2**). **3** *smp* Populație care locuiește în Turkmenia. **4-5** *a* Care aparține Turkmeniei sau turkmenilor (**3**). **6-7** *a* Privitor la Turkmenia sau la turkmeni (**3**). **8-9** *a* Caracteristic Turkmeniei sau turkmenilor (**3**). **10** *a* Originar din Turkmenia. **11-12** *sf, a* (Șîs *limba ~ă*) (Limba) vorbită de turkmeni (**3**).

turlac¹, ~ă [At: DONICI, F. II, 26/11 / V: (reg) *~leac* / Pl: *~aci, ~ace* / E: tc ***torlak***, bg **турлак**] (Reg) **1** *sm* (Îe) **Nici turc, nici ~ (ia, un fleac)** Se zice despre cel care nu aparține în mod clar unei specii, grupări, tagme. **2** *a* Amețit de băutură Si: *beat*, (pop) *cherchelit*, (reg) *turlăcit* (**1**). **3** *a* (Pex) Zăpăcit.

turlac² *sm* vz ***turmac***

turlaș [At: DDRF / V: (reg) *~ață sf* / Pl: *~i* sm, *~uri* sn / E: mg ***torlasz***] **1** *sm* (Mol) Sloi de gheață care plutește pe apă. **2** *sn* (Trs; Mar) Cantitate mare de apă Si: *șuvoi¹*.

turlață *sf* vz ***turlaș***

turlă *sf* [At: (a. 1654) GCR I, 172/33 / V: (înv) ***trulă*** / Pl: *~le* / E: ngr ***τοῦρλα***] **1** Construcție de forma unui cilindru sau a unei prisme poligonale, care face parte din complexul arhitectural al marilor clădiri (în special al bisericilor), înălțându-se deasupra acoperișului. **2** Construcție de lemn, de metal etc. așezată deasupra gurii unei sonde, care servește ca element de sprijin pentru manevrarea unor piese grele, de dimensiuni mari, în cursul forajului sau exploatării sondei Si: *turn* (**5**) *de sondă*. **3** (Rar; la jocul de șah) Tură².

turlăceală *sf* [At: PAMFILE, J. III, 96 / Pl: *~eli* / E: ***turlăci*** + *-eală*] (Reg) **1** Beție (**2**). **2** (Pex) Zăpăceală.

turlăci *vr* [At: ISPIRESCU, U. 33 / Pzi: *~ăcesc* / E: ***turlac¹***] (Reg) **1** A se ameți de băutură Si: *a se îmbăta*, (pop) *a se chercheli*. **2** (Pex) A se zăpăci.

turlăcie *sf* [At: PAMFILE, J. III, 96 / Pl: *~ii* / E: ***turlac¹*** + *-ie*] (Reg) **1** Beție (**2**). **2** (Pex) Zăpăceală.

turlăcit, ~ă *a* [At: VOICULESCU, P. I, 130 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***turlăci***] (Reg) **1** Turlac¹ (**2**). **2** (Pex) Zăpăcit.

turlăși *vt* [At: ALR I, 395/290 / Pzi: *~șesc* / E: ***turlaș***] (Trs; c. i. pământul) A surpa.

turleac, ~ă *sm, a* vz ***turlac¹***

turlică *sf* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 207 / V: (reg) ***trulincă*** / Pl: *~ici* / E: ***turl***(u) + *-ică*] (Muz; reg) Tilincă (**1**).

turlicăi *vi* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 207 / Pzi: *~licăi* / E: ***turlică***] (Reg) A cânta din turlică.

turlicică *sf* vz ***turlișcă***

turlie *sf* [At: BĂCESCU, PĂS. 77 / Pl: *~ii* / E: pbl fo] (Orn; reg) Culic-mare (*Numenius arquata*).

turlig *sn* [At: LEXIC REG. 57 / Pl: *~ige* / E: nct] (Olt) **1** Partea încovoiată a unui obiect. **2** (Pgn) Cârlig (**1**).

turliptin *sm* vz ***tulichină***

turlist *sm* [At: LEG. EC. PL. 285 / Pl: *~iști* / E: ***turlă*** + *-ist*] Muncitor specializat în montarea turlelor (**2**).

turlișcă *sf* [At: ALR I, 1469/9 / V: (reg) ***trul~***, *~icică* (Pl: *~cichi*) / Pl: *~ști* / E: ***turlică*** css] (Muz; reg) Tilincă (**1**).

turlișoară *sf* [At: (a. 1654) GCR I, 172/23 / V: (reg) *~șor sn* / Pl: *~re* / E: ***turlă*** + *-ișoară*] **1-2** (Pop; șhp) Turlă (**1**) (mică) Si: (reg) *turluliță* (**1-2**).

turlișor *sn* vz ***turlișoară***

turliu [At: ȘIO II₁, 370 / V: (înv) ***tiur~*** / E: tc ***türlü*** „soi, fel"] (Înv) **1-2** *sn, i* (Cuvânt care) exprimă admirație față de ceva frumos, nostim. **3** *i* (Îla) *~~* Dichisit (**1**).

turloi *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 77 / Pl: *~* / E: pbl fo] (Orn; reg) Culic-mare (*Numenius arquata*).

turlos, ~oasă *a* [At: (a. 1805) ap. GRECU, P. 295 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***turlă*** + *-os*] (Îvr; d. construcții) Cu turle (**1**).

turlu *sn, i* [At: UDRESCU, GL. / E: fo] (Mun) **1-2** (Cuvânt care) redă sunetul fluierului. **3-4** (Cuvânt care) imită zgomotul produs de o ploscă plină când se deșartă sau când bea cineva din ea.

turluc¹ *sn* [At: DDRF / Pl: *~uce* / E: tc ***torluk***] (Reg) **1** Groapă în care se fac cărbuni de lemn Si: *cărbunărie*. **2** (Fig) Vizuină. **3** Local cu reputație proastă.

turluc² *smn* vz ***tuzluc¹***

turlui *vi* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *turlui* / E: ***turlu***] **1** (Mun) A cânta (prost) din fluier. **2** (Reg) A bea cu zgomot din ploscă.

turluială *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ieli* / E: ***turlui*** + *-eală*] (Mun) Cântec (stângaci) din fluier Si: (reg) *turluit¹*, *turluitură*.

turluit¹ *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***turlui***] (Reg) Turluială.

turluit², ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ns cf *trul, tutuit²*] (Mun) Zăpăcit.

turluitură *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ri* / E: ***turlui*** + *-tură*] (Mun) Turluială.

turluliță *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~țe* / E: ***turlă*** + *-uliță*] **1-2** (Reg; șhp) Turlișoară (**1-2**).

turluliu *ain* [At: G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 307 / E: ns cf *turluit²*] (Reg; rar) Zăpăcit.

turlupinadă *sf* [At: DN³ / Pl: *~de* / E: fr ***turlupinade***] (Liv) **1** Glumă nereușită. **2** Calambur nereușit.

turmac, ~ă *smf* [At: POLIZU / V: (reg) ***tum~***, ***~rlac*** / Pl: *~aci, ~ace* / E: bg **турмак**] **1** (Reg) Bivol tânăr. **2** (Mun; Olt; pex) Mânzat. **3** (Reg) Om scund și îndesat. **4** (Reg) Om înalt și voinic. **5** (Mun) Porc gras.

turmalin *sn* vz ***turmalină***

turmalină *sf* [At: BARCIANU / V: (înv) ***~lin*** *sn* / Pl: *~ne* / E: fr ***tourmaline***, ger ***Turmalin***] Silicați naturali de sodiu, calciu, magneziu și aluminiu, cu bor, cristalizați în formă prismatică sau de ac, divers colorați, care se utilizează ca pietre semiprețioase sau în optică, radiotehnică etc.

turmar *sm* [At: CHEST. V, 19/72 / Pl: *~i* / E: ***turmă*** + *-ar*] (Reg) Porcar.

turmaș *sm* [At: ALR I, 1793/243 / Pl: *~i* / E: ***turmă*** + *-aș*] (Trs) **1** Persoană care se însoțește cu alta în vederea alcătuirii unei stâni pentru văratul oilor Si: (reg) *tormănaș* (**1**). **2** Stăpân al unei stâni Si: (reg) *tormănaș* (**2**).

turmă *sf* [At: PSALT. 160 / Pl: *~me* / E: ml ***turma***] **1** Grup (mai mare) de oi sau de alte animale (domestice sau sălbatice), care trăiesc împreună. **2** (Pex) Cârd de păsări. **3** Haită (**5**). **4** (Fig; adesea dep) Grup (mare) de oameni supuși, docili. **5** (Fig; adesea dep) Mulțime (în dezordine) Si: *ceată*. **6** (Îlav) **În ~** În grămadă. **7** (Pop; fig) Populația unei țări Si: *popor*. **8** (Bis; fig) Mulțimea credincioșilor. **9** (Înv) Unitate militară de cavalerie. **10** (Asl; reg) Constelație nedefinită mai îndeaproape.

turmătă *sf* vz ***târnomată***

turment *sn* [At: HELIADE, O. I, 295 / V: (înv) *~ă sf* / Pl: *~e* / E: fr ***tourment***] (Liv) Tortură (fizică sau morală) Si: *chin, suferință*.

turmenta [At: HELIADE, O. I, 390 / Pzi: *~tez*, (înv) *~ment* / E: fr ***tourmenter***] (Liv) **1** *vt* (C. i. persoane) A frământa (**10**). **2** *vt* A deranja (**4**). **3-4** *vtr* A (se) ameți de băutură Si: *a (se) îmbăta*.

turmentare *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~tări* / E: ***turmenta***] (Liv) **1** Frământare (**12**). **2** Deranjare (**3**). **3** Îmbătare.

turmentat, ~ă *a* [At: HASDEU, I. C. I, 17 / V: (înv) ***tor~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***turmenta*** cf fr *tourmenté*] (Liv) **1** (D. persoane) Frământat² (**6**). **2** (D. terenuri) Care are un relief accidentat, cu aspect neregulat. **3** (Pct) Care prezintă straturi suprapuse. **4** Amețit de băutură Si: *beat*.

turmentație *sf* [At: BUL. FIL. VI, 11 / V: (înv) *~iune* / Pl: *~ii* / E: *turmenta*] (Liv) **1** Frământare **(12)**. **2** Deranjare **(3)**. **3** Îmbătare.

turmentațiune *sf* vz *turmentație*

turmentă *sf* vz *turment*

turmetă *sf* vz *târnomată*

turmiță *sf* [At: LB / Pl: *~țe* / E: *turmă* + *-iță*] **1-2** (Reg; șhp) Turmuliță **(1-2)**.

turmizol *sn* vz *turnesol*

turmulice *sf* [At: MAT. FOLK. 1274 / Pl: *~ici* / E: *turmă* + *-ulice*] **1-2** (Reg; șhp) Turmuliță **(1-2)**.

turmuliță *sf* [At: I. VĂCĂRESCUL, P. 217/6 / Pl: *~țe* / E: *turmă* + *-uliță*] **1-2** (Pop; șhp) Turmă **(1)** (mică) Si: (reg) *turmiță* **(1-2)**, *turmulice* **(1-2)**, *turmușoară* **(1-2)**, *turmuță* **(1-2)**.

turmușoară *sf* [At: ȘEZ. IV, 16 / Pl: *~re* / E: *turmă* + *-ușoară*] (Reg; șhp) Turmuliță **(1-2)**.

turmuță *sf* [At: FD IV, 262 / Pl: *~țe* / E: *turmă* + *-uță*] (Reg; șhp) Turmuliță **(1-2)**.

turn *sn* [At: PSALT. 208 / V: (reg) *tun* / Pl: *~uri*, (înv) *~ure*, (reg) *~e* / E: ger *Turn* cf fr *tour*] **1** Construcție prismatică sau cilindrică, clădită separat sau făcând parte dintr-un complex arhitectural, fiind de obicei mai înaltă decât celelalte construcții. **2** (Îs) ~ *lanternă* Turn **(1)** de mici dimensiuni, prevăzut cu ferestre, așezat deasupra unei cupole sau deasupra încăperii unei scări ca luminator. **3** (Îs) ~ *de apă* Castel de apă Vz *castel* **(4)**. **4** (Îs) ~ *de răcire* Construcție de lemn, de piatră, de beton armat etc., folosită la răcirea apei care circulă în circuit închis într-o instalație, pentru a putea fi folosită din nou. **5** (Îs) ~ *de sondă* (sau *al sondei*) Turlă **(2)**. **6** (Îs) ~ *de extracție* (sau *de săpare*) Instalație provizorie de suprafață, montată în vederea săpării unui puț de mină, în cadrul căreia se află dispozitivele care fac legătura între instalațiile din interiorul puțului și cele din afară. **7** (Fig; îs) ~ *de fildeș* (sau *de ivoriu*) Izolare de viață, de realitățile înconjurătoare a unui artist, scriitor, om de știință. **8** (Fam; îe) **A fi ca în ~ul Babilonului** (sau **~ul lui Babel**) Se spune despre o situație în care oamenii nu se înțeleg, având fiecare altă părere. **9** (Pop; îe) **A fura** (sau **a vinde**) **~ul Colței** Se spune când i se aduce cuiva o învinuire imposibil de crezut. **10** Clopotniță **(1)**. **11** (Rar) Coș de fabrică. **12** (Reg) Coșul sobei Si: *horn*. **13** (La jocul de șah) Tură². **14** (Mun) Cornul de deasupra, mai mare decât celelalte, al stelei cu care umblă copiii la urat, în timpul sărbătorilor de iarnă. **15** (Glg) Formă de relief proeminentă, izolată, cu aspect prismatic, formată din calcare, conglomerate și alte roci.

turna¹ [At: PSALT. 112 / V: (îvr) *tor~* / Pzi: *torn* / E: ml *tornare* „a învârti, a răsuci"] **1** *vr* (Înv) A se întoarce de undeva Si: *a se înapoia*, *a reveni*. **2** *vi* (Înv) A se abate din drum. **3** *vt* (Înv) A da înapoi Si: *a restitui*. **4-5** *vtr* (Înv) A (se) îndrepta în altă direcție. **6** *vt* (Înv; c. i. privirea) A orienta în altă direcție. **7** *vr* (Îvp) A se întoarce (pentru a se adresa) către cineva. **8** *vr* (Înv; d. un eveniment, un fapt etc.) A se schimba. **9** *vt* (Înv) A abate pe cineva de la rău Si: *a converti*, *a îndrepta*. **10** *vt* (Reg) A răsturna la pământ Si: *a doborî*. **11** *vrr* (Reg; rar) A se trânti **(16)**. **12** *vt* (C. i. un lichid) A face să curgă (în sau pe, peste ceva) Si: *a vărsa*. **13** *vt* (Pfm; îe) **A ~ gaz** (sau **ulei**, **untdelemn**, **spirt**) **peste** (sau **în**) **foc** A întărâta pe cineva care este deja înfuriat. **14** *vt* (Pfm; îe) **A ~ ulei pe rană** A alina necazurile cuiva, vorbindu-i cu înțelegere și compasiune. **15** *vt(a)* (Pfm; îe) **A ~ în el sau a ~ ca într-un vas** (sau **sac**) **spart** Se spune despre cineva care bea (sau mănâncă) foarte mult. **16** *vt(a)* (Reg; îe) **A ~ bobocilor** A nu avea de lucru. **17** *vt(a)* (Reg; îae) A vorbi cu nesocotință. **18** *vt(a)* (Reg; îe) **A ~ pe cămăși** A opări rufele. **19** *viim* (Fam; de obicei cu determinările „cu găleata", „cu cofa" etc.) A ploua torențial. **20** *vr* (Rar; fig) A veni în cantitate, în număr mare. **21** *vr* (Pop; rar; d. ape curgătoare) A se vărsa. **22** *vt* (Trs; Ban) A voma. **23** *vt* A vărsa un material lichid într-un tipar (pentru ca, prin răcire sau în urma unei reacții chimice, să se obțină un obiect solid de forma tiparului). **24** *vt* (C. i. obiectul obținut) A confecționa prin turnare **(12)**. **25** *vt* (Arte) A realiza în bronz forma definitivă a unei sculpturi după un mulaj de ghips. **26** *vt* (Fam; fig) A face un lucru cu ușurință. **27** *vt* (Pfm; îe) **A ~ (la) copii** (sau **plozi**) A naște mulți copii. **28** *vt* (Pfm; și reg; îe **a ~ propele la fălci**) A trage cuiva pumni Si: *a bate*. **29-30** *vt* (Fam; fig) A compune (sau a spune) ceva în grabă, fără a se gândi mult (cu abundență de cuvinte). **31** *vt* (Fam; fig) A formula ceva (verbal sau în scris), cu scopul de a induce în eroare, de a pedepsi pe cineva. **32** *vt* (Pfm; îe) **A ~ gogoși** (sau **verzi și uscate**) A minți. **33** *vt* (Fam; îe) **A-i** (sau **a i le**) **~** A vorbi cuiva deschis, pe șleau. **34** *vt* (Fam; fig) A denunța pe cineva Si: *a pârî*. **35** *vt* (Pop) A așeza în (sau pe) ceva Si: *a pune*. **36** *vt* (Arg; îe) **A ~** (pe cineva) **în ghips** A bate foarte tare. **37** *vt* (Pfm; fig) A duce pe cineva la închisoare Si: *a închide*.

turna² *vt* [At: PUȘCARIUL, L. R. I, 387 / Pzi: *~nez* / E: fr *tourner*] **1** A înregistra succesiv pe peliculă secvențele care alcătuiesc un film. **2** (Pex) A realiza un film cinematografic.

turnagiu *sm* [At: R. POPESCU, CM I, 511 / Pl: *~ii* / E: tc *turnacı*] (Înv) Locotenent de ieniceri.

turnant, ~ă [At: ALEXI, W. / Pl: *~nți*, *~e* / E: fr *tournant*] **1** *sf* Mică etajeră pentru cărți, care se poate învârti în jurul unui ax central. **2** *a* Care se învârtește în jurul unui ax central Si: *rotitor*. **3** *a* (Îs) *Ușă* (sau *poartă*) *~ă* Ușă (sau poartă) formată de obicei din patru aripi, care se rotesc în jurul unui ax vertical central. **4** *a* (Îs) *Placă ~ă* Placă mobilă de oțel sau de fontă, prevăzută cu șine, folosită în depouri și ateliere pentru a permite locomotivelor și vagoanelor trecerea de pe o linie pe alta sau întoarcerea lor. **5** *a* (Îs) *Scenă ~ă* Scenă rotativă care permite schimbarea rapidă a decorurilor unui spectacol. **6** *sf* Loc unde cotește (în forma unui arc de cerc) un drum, (spc) o pistă sportivă Si: *cotitură*. **7** *sf* (Fig) Moment de cotitură în evoluția cuiva.

turnare¹ *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~nări* / E: *turna¹*] **1** (Înv) Întoarcere a cuiva de undeva Si: *înapoiere*, *revenire*, (înv) *turnat¹* **(1)**. **2** (Înv) Abatere din drum. **3** (Înv) Restituire a ceva. **4** (Înv) Îndreptare în altă direcție. **5** (Înv) Orientare a privirii în altă direcție. **6** (Înv) Schimbare a unui eveniment, a unui fapt etc. Si: *transformare* **(1)**. **7** (Înv) Abatere a cuiva de la rău Si: *convertire*, *îndreptare*. **8** (Reg) Răsturnare la pământ a ceva sau a cuiva Si: *doborâre*. **9** Vărsare a unui lichid (sau a unor materii sub formă de pulbere, granule, bucăți etc.) în (sau pe, peste) ceva Si: *turnat¹* **(2)**, (înv) *turnătură* **(1)**. **10** (Înv; ccr) Lichid care se varsă. **11** (Trs) Vomare. **12** Vărsare a unui material lichid într-un tipar, pentru a obține, prin solidificare, un obiect de forma tiparului Si: *turnat¹* **(3)**, (înv) *turnătură* **(2)**. **13** Confecționare a unui obiect prin turnare **(12)** Si: *turnat¹* **(4)**. **14** (Arte) Realizare în bronz a formei definitive a unei sculpturi după un mulaj de ghips Si: *turnat¹* **(5)**. **15** (Fam; fig) Denunțare a cuiva Si: *turnat¹* **(6)**.

turnare² *sf* [At: CONTEMP. 1948, nr. 112, 16/1 / Pl: *~nări* / E: *turna²*] **1** Înregistrare succesivă pe peliculă a secvențelor care alcătuiesc un film Si: *turnat²* **(1)**. **2** (Pex) Realizare a unui film cinematografic Si: *turnat²* **(2)**.

turnari *s* [At: BORZA, D. 34 / E: ns cf *turna¹*] (Bot; Trs) Mutătoare (*Bryonia alba*).

turnat¹ *sn* [At: ANON. CAR. / Pl: *~uri* / E: *turna¹*] **1-6** Turnare¹ **(1, 9, 12-15)**.

turnat² *sn* [At: DEX-S / Pl: *~uri* / E: *turna²*] **1-2** Turnare² **(1-2)**.

turnat³, ~ă [At: ALR SN IV h 1077/228 / Pl: *~ați*, *~e* / E: *turna¹*] **1** *a* (Reg; îs) *Plăcintă ~ă* Clătită² **(6)**. **2** *sn* (Reg) Preparat culinar din jumări de slănină amestecate cu lapte acru încălzit, care se toarnă peste mămăligă. **3** *a* (D. un material lichid) Care a fost supus operației de turnare¹ **(12)**. **4** *a* (Fig; d. obiecte de îmbrăcăminte sau încălțăminte) Care se potrivește foarte bine pe corpul cuiva. **5** *a* (Fam; fig; d. persoane) Denunțat de către cineva.

turnat *sn* vz *târnaț*

turnărie *sf* [At: SĂULESCU, HR. I, 131/9 / Pl: *~ii* / E: ns cf *turnir*] (Îvr) Turnir.

turnător, ~oare [At: DA II₁, 847 / V: (înv) *tor~* *sf*, (reg) *târ~* *sn*, *tor~* *sm* / Pl: *~i*, *~oare* / E: *turna¹* + *-ător*] **1** *sf* (Înv) Înapoiere. **2** *sfn* (Mun) Fir de urzeală care nu încape în spată și care se face ghem, rămânând pe lângă război. **3** *sf* (Înv) Vas cu care se toarnă un lichid. **4** *smf* Muncitor din industria metalurgică specializat în operația de turnare¹ **(12)** a

metalelor. **5** *smf* (Fam; fig; dep) Persoană care denunță pe cineva Si: *delator*, *denunțător*.

turnătorie *sf* [At: MOLIN, V. T. 65 / V: (îvr) ***tor~*** / Pl: (**3-4**) *~ii* / E: ***turnător*** + *-ie*] **1** Tehnica turnării[1] (**12**) metalelor. **2** Meseria de turnător (**4**). **3** Local (atelier, secție, întreprindere) în care se execută operația de turnare[1] (**12**) a metalelor. **4** (Fam; fig) Pâră.

turnătură *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***turna***[1] + *-ătură*] **1-2** (Înv) Turnare[1] (**9**, **12**). **3** (Îvr; ccr) Obiect de metal obținut prin operația de turnare[1] (**12**). **4** (Reg) Boală caracterizată prin umflarea și înroșirea pielii (atribuită de superstițioși turnării unei ape vrăjite sau lăsării unui obiect vrăjit în calea cuiva). **5** (Reg; ccr; în superstiții) Obiect descântat, cu putere de vrajă, de farmece.

turnăței *smp* [At: TDRG / E: ***turnați*** (pll *turnat*[3]) + *-ei*] (Reg) Aluat subțire făcut din făină, ouă și puțin lapte sau apă, care se toarnă puțin câte puțin în supă (sau lapte) când fierbe Si: (reg) *zdrențe*.

turnățică *sf* [At: ALR SN IV h 1077/705 / Pl: *~țele* / E: ***turnat***[3] + *-ică*] (Reg) Clătită[2] (**6**).

turnea *sf* vz ***tureatcă***

turneag *sm* vz ***tureatcă***

turnean *sm* [At: (a. 1805) ap. GRECU, P. 414 / Pl: *~eni* / E: ***turn*** + *-ean*] (Îvr) Pustnic care trăia retras pe vârful unui munte înalt sau pe capitelul unei coloane Si: (îvp) *stâlpnic*.

turneatcă *sf* vz ***tureatcă***

turnedo *sn* [At: DN[3] / E: fr ***tournedos***] Mușchi de vită preparat în sos picant.

turnee *sf* vz ***turneu***

turnel[1] *sn* [At: POLIZU / Pl: *~e*, *~uri* / E: fr ***tournelle***] (Iuz) Turnură (**2**).

turnel[2] *sn* vz ***tunel***

turner *sn* vz ***turnir***

turnesol *sn* [At: (a. 1754) IORGA, S. D. XII, 67 / V: (îvr) ***~rmizol*** / E: fr ***tournesol***] (Chm) **1** Materie colorantă, sub formă de pulbere, bucăți sau cuburi, de culoare albastră, extrasă din unele specii de licheni. **2** (Îs) *Tinctură de ~* Soluție de turnesol (**1**) care se întrebuințează ca reactiv chimic. **3** (Îs) *Hârtie de ~* Hârtie colorată în albastru, impregnată cu soluție de turnesol (**1**), folosită ca reactiv chimic pentru determinarea caracterului acid sau bazic al unei soluții sau al unei substanțe.

turnetă *sf* [At: DN[3] / Pl: *~te* / E: fr ***tournette***] (Tip) Aparat folosit la depunerea uniformă și uscarea stratului fotosensibil pe plăcile metalice care servesc la executarea formelor de tipar înalt sau plan.

turnetic, ~ă *a* [At: DDRF / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ns cf *turuietic*] (Reg) **1** Nebun. **2** Prost.

turneu *sn* [At: BARCIANU / V: (îvr) ***~ee*** *sf* / Pl: *~ee*, (îvr) *~ri* / E: fr ***tournée***] **1** Deplasare pe care o face un artist sau un ansamblu artistic în mai multe localități sau țări, pentru a da o serie de reprezentații. **2** Deplasare pe care o face un sportiv sau o echipă sportivă în diverse localități sau țări, pentru a susține o serie de meciuri, de întâlniri. **3** Călătorie oficială pe care o face o personalitate (politică) în diverse localități sau țări, după un program dinainte stabilit. **4** Călătorie întreprinsă de cineva cu intenția de a vizita pe rând mai multe localități sau mai multe persoane.

turnică *sf* [At: GRECESCU, FL. 54 / E: ***turn*** + *-ică*] (Bot; reg) **1** Turicel (**1**) (*Turritis glabra*). **2** Gâscariță (**3**) (*Arabis hirsuta*).

turnichet *sn* [At: ABC MAR. / Pl: *~e* / E: fr ***tourniquet***] **1** (Mrn) Rolă montată pe un ax vertical servind la schimbarea direcției unei parâme sau a unui lanț de ancoră. **2** (Mrn) Mosor vertical de metal care împiedică lanțul ancorei să se frece de punte. **3** (Mrn) Punere pe apă a unei nave Si: *lansare*. **4** Masă rotativă pe care se așază sticlele spre a fi umplute și trecute apoi pe o platformă de ambalaj. **5** Bare în cruce, instalate la intrarea în parcuri, stadioane etc., care se rotesc, permițând trecerea câte unei singure persoane.

turnicit, ~ă *a* vz ***tulnicit***

turniolă *sf* [At: DN[3] / P: *~ni-o~* / Pl: *~le* / E: fr ***tourniole***] (Med) Panarițiu superficial localizat în jurul unghiilor.

turnir *sn* [At: BĂLCESCU, M. V. 270 / V: (înv) ***~ner*** / Pl: *~e*, *~uri* / E: ger ***Turnier***] Competiție din Evul Mediu occidental, în cadrul unei serbări, în cursul căreia cavalerii își disputau întâietatea în mânuirea armelor Si: (îvr) *turnărie*.

turnist *sm* [At: SĂULESCU, HR. I, 132/9 / Pl: *~iști* / E: ns cf *turnir*] (Îvr) Persoană care lupta în turnir.

turnișor *sf* [At: DRLU / Pl: *~oare* / E: ***turn*** + *-ișor*] **1-2** (Pop; șhp) Turnuleț (**1-2**).

turniță *sf* [At: GRECESCU, FL. / Pl: *~țe* / E: ***turn*** + *-iță*] (Bot; reg) **1** Turicel (**1**) (*Turritis glabra*). **2** Gâscariță (**3**) (*Arabis hirsuta*).

turniură *sf* vz ***turnură***

turnuit, ~ă *a* [At: COȘBUC, AE. 61 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***turn***] (Rar; d. construcții) Prevăzut cu turnuri (**1**).

turnujel *sm* vz ***turnușel***

turnuleț *sn* [At: VLAHUȚĂ, R. P. 105 / Pl: *~e* / E: ***turn*** + *-uleț*] **1-2** (Pop; șhp) Turn (**1**) (mic) Si: (pop) *turnișor* (**1-2**), *turnușor* (**1-2**), (reg) *turnuț* (**1-2**).

turnumată *sf* vz ***târnomată***

turnumatră *sf* vz ***târnomată***

turnumătar *s* [At: DLR / Pl: ? / E: ***turnumată*** + *-ar*] (Reg) Încăpere în care se ține pleava Si: (reg) *plimnicer*.

turnumeată *sf* vz ***târnomată***

turnură *sf* [At: ALECSANDRI, T. 1385 / V: (înv) ***~niu~*** / Pl: *~ri* / E: fr ***tournure***] **1** (Iuz) Ținută a corpului Si: *aspect*, *înfățișare*. **2** (Iuz) Perniță sau bucată de stofă pe care femeile o purtau sub rochie, la spate, mai jos de talie Si: (iuz) *turnel*[1]. **3** Fel în care se prezintă lucrurile, fenomenele etc. **4** Schimbare (neașteptată) survenită în desfășurarea unor împrejurări, a unor evenimente etc. Si: *cotitură*, *întorsătură*. **5** (Spc) Fel în care sunt așezate cuvintele într-o frază.

turnuriță *sf* [At: BRANDZA, FL. 121 / E: ***turnuri*** (pll *turn*) + *-iță*] (Bot; reg) **1** Turicel (**1**) (*Turritis glabra*). **2** Gâscariță (**3**) (*Arabis hirsuta*). **3** Gâscariță (*Arabis glabra*).

turnus *sn* [At: DN[3] / E: ger ***Turnus***, it ***turno***] **1** Interval de timp în care se efectuează complet un anumit proces, o anumită operație de deplasare. **2** Grafic de serviciu.

turnușel *sm* [At: BRANDZA, FL. 121 / V: (reg) ***~ujel*** / E: ***turn*** + *-ușel*] (Bot; reg) **1** Turicel (**1**) (*Turritis glabra*). **2** Gâscariță (**3**) (*Arabis hirsuta*).

turnușor *sn* [At: REBREANU, NUV. 80 / Pl: *~oare* / E: ***turn*** + *-ușor*] **1-2** (Pop; șhp) Turnuleț (**1-2**).

turnuț *sn* [At: LB / Pl: *~e* / E: ***turn*** + *-uț*] **1-2** (Reg; șhp) Turnuleț (**1-2**).

turoi *sm* [At: ALR I, 1037/308 / Pl: *~* / E: ***tură***[3] + *-oi*] (Reg) Turturel (**1**).

turonian [At: DN[3] / P: *~ni-an* / Pl: *~ieni*, *~iene* / E: fr ***turonien***] (Glg) **1** *sn* Ultimul etaj al cretacicului mediu. **2** *a* Care aparține turonianului (**1**). **3** *a* Referitor la turonian (**1**).

turpaz *s* [At: ALR SN V h 1289/784 / V: (reg) ***trup~***, ***~puz*** / E: nct] (Mun; șîcs *de-a ~u*) Joc de copii cu pietricele.

turpinar *sn* vz ***trupinar***

turpină *sf* vz ***tulpină***[1]

turpitudă *sf* vz ***turpitudine***

turpitudină *sf* vz ***turpitudine***

turpitudine *sf* [At: F (1868), 44 / V: (îvr) ***~dă***, ***~nă*** / Pl: *~ni* / E: lat ***turpitudo***, ***-inis***, fr ***turpitude***] (Liv) **1** Infamie. **2** Obscenitate.

turpiță *sf* vz ***trupiță***[1]

turpuz *s* vz ***turpaz***

turritella *sf* [At: DN[3] / E: fr ***turitelle***, lat ***turritella***] (Zlg) Moluscă gasteropodă cu cochilia foarte spiralată.

turș *smn* ***târș***[2]

turșar *sm* vz ***târșar***

turșeni *smp* vz ***târșan***

turșie *sf* vz ***trușie***

turșina *v* vz ***tușina***

turșos, *~oasă* *a* vz ***târșos***

turșug *sm* [At: ALR I, 988/270 / Pl: *~ugi* / E: *turș* + *-ug*] (Reg) **1** Tufă al cărei vârf a fost mâncat de vite. **2** (Fig; dep) Cal slab dezvoltat. **3** Proțap (la car).

turtale *sfp* [At: CHEST. V, 8/5 / E: ns cf *turtă*] (Reg) Prăjituri nedefinite mai îndeaproape, făcute la sărbătorile mari.

turtan *sm* [At: BARONZI, L. 146 / E: ***turtă*** + *-an*] (Bot; reg) Asmățui (1) (*Anthriscus cerefolium*).

turtar *sm* [At: LB / Pl: *~i* / E: ***turtă*** + *-ar*] (Iuz) **1** Persoană care face turtă **(27)** dulce. **2** Persoană care vinde turtă **(27)** dulce.

turtașe *sfp, af* [At: COMAN GL. / E: ***turtă*** + *-aș* cf *trotuș*] (Reg) **1-2** (Șîs *mere ~*) (Varietate de mere) de formă turtită.

turtă [At: BIBLIA (1688), 48[1]/28 / V: (reg) ***tută*** / Pl: *~te*, (reg) *~rți* / E: ml ***turta***] **1** *sf* Preparat alimentar de formă rotundă și turtită, din aluat nedospit sau din mălai, copt în cuptor Si: (pop) *pâine*, (reg) *pacea*, *plahniță*, *plăcintă[1]*. **2** *sf* (Reg; în superstiții; îs) *~ta vacii* Cea dintâi turtă **(1)** care se coace la Bobotează și care se dă vacilor să o mănânce, ca să dea mai mult lapte. **3** *sf* (Reg; în superstiții; îs) *~ta furnicilor* Turtă (1) unsă cu unt și cu brânză, care se dă copiilor s-o mănânce departe de casă, pentru a îndepărta furnicile. **4** *sf* (Reg; îs) *~te rupte* Bucăți de turtă (1) presărate cu zahăr și nucă sau julfă, care se împart în ajunul Crăciunului vecinilor și rudelor pentru sufletul celor morți. **5** *sf* (Pop; îe) **A sta pe loc ca ~ta-n foc** A sta nemișcat. **6** *sf* (Pop; pex; îae) A nu acționa. **7** *sf* (Reg; îe) **A(-i) rupe** (sau **a frânge** cuiva) **~ta (pe cap)** A sărbători, cu un anumit ritual, împlinirea unui an de la nașterea unui copil. **8** *sf* (Pfm; îe) **A(-și) trage spuza** (sau **cenușa**, rar, **jarul) pe** (sau **la**) **~ta sa** A se îngriji de interesele proprii, neglijându-le pe ale altora. **9** *sf* (Pop; îe) **A-i lua** (cuiva) **~ta de pe spuză** A înșela pe cineva. **10** *sf* (Reg; îe) **A da ~ zilei** A face pomană în ziua când a scăpat dintr-o mare primejdie. **11** *sf* (Îrg; d. servitori; îla) **Pe ~** Fără simbrie. **12** *av* (Reg; îe) **A cădea ~** A veni pe neașteptate. **13** *sf* (Pfm; îe) **A face ~** A strivi. **14** *sf* (Pfm; îae) A bate pe cineva foarte tare. **15** *sf* (Pfm; îe) **A se face ~ pe jos** A se întinde la pământ. **16** *sf* (Reg; îs) *~ caldă* Joc de cărți nedefinit mai îndeaproape. **17** *sf* (Pfm; fig; dep) Persoană lipsită de putere fizică, de energie sau de inițiativă Si: (pfm) *mămăligă*. **18** *av* (Pfm; îe) **A fi beat ~** sau **a fi ~** A fi foarte beat. **19** *av* (Pfm; îe) **A se îmbăta** (sau **a se face, a se cocli**) **~** A se îmbăta foarte tare. **20** *sf* (Reg) Lipie. **21** *sf* (Reg; mpl; șîs *~te (fripte) în unsoare*, *turte-n tigaie*, *turte acre*) Plăcintă făcută din aluat de pâine Si: *scovardă*, (reg) *turtea[1]* (4), *turtică* (4), *turticică* (3), *turtișoară* (4), *turtiță* (4). **22** *sf* (Mun; Olt) Pâine din făină de porumb. **23** *sf* (Reg; îs) *~ de mămăligă* sau *~-n foc* Mămăligă (amestecată cu făină de grâu) rotunjită în formă de turtă (1) și coaptă pe vatră. **24** *sf* (Reg; îs) *~ cu brânză* Bulz de mămăligă. **25** *sf* (Reg) Turtă (1) făcută din mălaiul rămas de la borș și care se mănâncă în post. **26** *sf* Nume generic pentru diferite prăjituri și preparate din paste făinoase. **27** *sf* (Îs) *~ dulce* Produs de patiserie (crocant) făcut din făină de grâu, miere și ouă, la care adesea se adaugă migdale, nuci etc. și o glazură cu sirop de zahăr Si: (reg) *îndulcită*. **28** *sf* (Reg; îs) *~te moldovenești* Prăjituri din foaie de plăcintă, cu nuci și cu sirop. **29** *sf* (Reg; pex; îs) *~ de cartofi* Preparat alimentar de formă rotundă și turtită, din cartofi, copt pe sobă. **30** *sf* (Reg; adesea urmat de determinările „de tăieței", „de plăcintă" etc.) Foaie de plăcintă. **31** *sf* (Reg; îs) *~te tăiete* Tăieței. **32** *sf* (Reg; lpl; urmat de determinările „cu brânză", „cu lictar") Colțunași (1). **33** *sf* (Reg; lpl) Clătite[2] (6). **34** *sf* (Șîs *~furajeră*) Produs rămas după extragerea uleiului din unele plante oleaginoase, care, prin presare, ia forma unei turte (1) Si: (pop) *mălai*. **35** *sf* (Îs) *~ de ceară* Ceară obținută prin stoarcerea fagurilor (păstrând, după ce se solidifică, forma vasului în care a fost fiartă). **36** *sf* (Reg) Produs care rămâne după topirea unturii și din care se extrage, prin tescuire, untura rămasă. **37** *sf* (Reg) Pastă preparată din diverse amestecuri, care se aplică pe corp în scopuri terapeutice Si: *cataplasmă*. **38** *sf* (Olt; pan) Discul florii-soarelui Si: *pălărie*. **39** *sf* (Bot; reg; îs) *~ta nalbii* Fructul de nalbă. **40** *sf* (Reg; la moară) Târcoală (10). **41** *sf* (Reg) Piulița de sub fusul crângului (la moară). **42** *sf* (Reg; lpl) Grămezi din fire de borangic. **43** *sf* (Rar) Bucată dintr-o materie căreia i s-a dat forma de turtă (1). **44** *sf* Plantă erbacee ghimpoasă, cu tulpina foarte scurtă, cu frunzele adânc crestate și cu flori alburii, în capitule Si: (reg) *ceapa-ciorii*, *ceapă-ciorească*, *cioropor*, *ciortopolog*, *ciripoi*, *ciumuhai*, *ciurul-zânelor*, *ciurul-zorilor*, *colacul-babii*, *găinușă*, *iarba-ciutei*, *iarba-lupului*, *mărul-ciobanului*, *nevăstuică*, *pălămidă[1]*, *pâinea-babei*, *punga-babei*, *sita-zânelor*, *spinul-cerbului*, *tătăișă* (6), *turtă-dulce*, *turtă-oloagă*, *turtea[1]* (10), *turtică* (5), *turtie*, *turtiță* (14), *turturea* (3) (*Carlina acaulis*). **45** *sf* Planta erbacee *Carlina vulgaris* Si: (reg) *turtea[1]* **(11)**, *turtică* **(6)**, *turturea* **(4)**. **46** *sf* (Pop; îc) **~ta-lupului** Semințe foarte toxice ale unui arbore din India (*Strychnos nux vomica*), din care se extrage stricnină Si: *nucă-vomică*, (reg) *ochiul-corbului*. **47** *sf* (Reg; îac) Dalac (4) (*Paris quadrifolia*). **48** *sf* (Reg; îac) Curcubețică (1) (*Aristolochia clematitis*). **49** *sf* (Îc) **~ta-vacii** Ciupercă comestibilă, cu pălărie convexă, galben-roșcată sau brună, acoperită cu o substanță vâscoasă (*Boletus luteus*). **50** *sf* (Reg; îc) **~ta-cioarei** Pungulița (*Thlaspi arvense*). **51** *sf* (Reg; îc) **~ta-Domnului** Nalbă-mică (*Malva pusilla*).

turtăriță *sf* [At: LB / Pl: *~țe* / E: ***turtar*** + *-iță*] (Reg) **1** Femeie care face turte (1). **2** Femeie care vinde turte (1).

turtcă *sf* vz ***turtucă[2]***

turtea[1] *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~ele* / E: ***turtă*** + *-ea*] (Reg) **1-2** (Șhp) Turtișoară **(1-2)**. **3** Lipie. **4** Turtă (21). **5** (Pan) Rotița de la fus. **6** (Bot; pan) Receptacul. **7** (Bot; pan) Cupulă (la ghindă). **8** (Pan) Floarea cuiului. **9** (Pan) Partea pipei în care se arde tutunul. **10** (Bot; șîc **~-de-munte**, **~-oloagă**) Turtă (44) (*Carlina acaulis*). **11** (Bot; și îac) Turtă (45) (*Carlina vulgaris*). **12** (Bot; lpl) Cașul-popii (*Malva neglecta*). **13** (Bot) Ceapă (1) (*Allium cepa*). **14** (Bot) Păpădie (*Taraxacum officinale*).

turtea[2] *sf* vz ***turtel[1]***

turtel[1] *sm* [At: MOXA, 347/15 / V: (reg) ***~eu***, ***tărtei*** *smp*, ***~ea*** *sf* / Pl: *~ei* / E: ns cf *turti*] **1** (Îrg) Arbust. **2** (Îrg) Lăstar. **3** (Bot; Trs; Ban) Ienupăr (*Juniperus communis*). **4** (Bot; Trs; Ban) Ienupăr-pitic (*Juniperus sibirica*). **5** (Bot; Trs; Ban) Cetină-de-negi (*Juniperus sabina*). **6** (Trs; îf *turtea*) Fructul de ienupăr. **7** (Reg; îaf) Ramură cu multe noduri. **8** (Trs) Copac bătrân, gros și noduros. **9** (Îvr; îf *turtea*) Rizom.

turtel[2] *sm* vz ***torțel[1]***

turterele *sfp* vz ***turturea***

turteț *sm* vz ***torțel[1]***

turteu *sm* vz ***turtel[1]***

turti [At: ANON. CAR. / Pzi: *~tesc* / E: ***turtă***] **1-2** *vtr* A (se) deforma prin lovire, apăsare, comprimare, căpătând o formă lățită, întinsă, ca o turtă (1) Si: (reg) *a (se) plahniți*, *a (se) târși[1]* **(5-6)**. **3** *vt* A strivi (pe cineva sau ceva), accidentând. **4** *vt* (Pop; pex) A ucide prin strivire sau prin zdrobirea capului. **5** *vt* (Pfm; fig) A bate pe cineva foarte tare. **6** *vt* (Pfm; fig) A nimici (pe cineva sau ceva) Si: *a distruge*. **7** *vt* (Pfm; fig) A depăși pe cineva în pricepere, cunoștințe etc. **8** *vt* (Pfm; fig) A învinge pe cineva într-o discuție. **9** *vt* (Pfm; fig; c. i. bani) A cheltui (7). **10-11** *vtr* (Pfm; fig) A face să-și piardă sau a-și pierde forțele, energia Si: *a (se) vlăgui*, (pop) *a (se) blegi*. **12-13** *vtr* (Pfm; fig) A face să-și piardă sau a-și pierde curajul, elanul Si: *a (se) descuraja*. **14-15** *vtr* (Pfm; fig) A (se) îmbăta foarte tare.

turtică *sf* [At: TEODORESCU, P. P. 670 / Pl: *~ici* / E: ***turtea[1]*** css] **1-2** (Pop; șhp) Turtișoară **(1-2)**. **3** (Reg) Lipie. **4** (Reg) Turtă **(21)**. **5** (Bot; reg; șîc **~-de-munte**, **~-oloagă**) Turtă (44) (*Carlina acaulis*). **6** (Bot; reg; și îac) Turtă (45) (*Carlina vulgaris*). **7** (Bot; reg; lpl) Cașul-popii (*Malva neglecta*). **8** (Bot; reg) Ceapă (1) (*Allium cepa*). **9** (Bot; reg) Păpădie (*Taraxacum officinale*).

turticică *sf* [At: POLIZU / Pl: *~icele* / E: ***turtă*** + *-icică*] (Reg) **1-2** (Șhp) **1-2** Turtișoară (1-2). **3** Turtă (21).

turtie *sf* [At: PANȚU, PL. 320 / E: ***turtă*** + *-ie*] (Bot; Trs) Turtă (44) (*Carlina acaulis*).

turtire *sf* [At: DRLU / Pl: *~ri* / E: ***turti***] **1** Deformare a unui obiect prin lovire, apăsare, comprimare, până când acesta ia o formă lățită, întinsă, ca o turtă (1) Si: (reg) *turtitură* **(1)**. **2** Strivire (a cuiva sau a ceva) Si: (reg) *turtitură* **(2)**. **3** (Pfm; fig) Pierdere a forțelor, a energiei Si: *vlăguire*.

4 (Pfm; fig) Pierdere a curajului, a elanului Si: *descurajare*. 5 (Pfm; fig) Îmbătare cu alcool.

turtișe *afp* [At: ȘEZ. V, 43 / A: nct / E: ***turtă*** + *-iș* cf *trotuș*] (Reg; îs) *Mere* ~ Varietate de mere de culoare albă și roșie, cu gust dulce, care se coc toamna.

turtișoară *sf* [At: POLIZU / Pl: *~re* / E: ***turtă*** + *-ișoară*] **1-2** (Șhp) Turtă **(1)** (mică) Si: (pop) *turtică* **(1-2)**, *turtiță* **(1-2)**, (reg) *turtea*[1] **(1-2)**, *turticică* **(1-2)**, *turtucă*[1] **(1-2)**. **3** (Reg) Lipie. **4** (Reg) Turtă **(21)**. **5** (Bot; reg; îs) ~ *de nalbă* Fructul de nalbă.

turtit, ~ă [At: LB / Pl: *~iți, ~e* / E: ***turti***] **1** *a* (D. obiecte) Deformat (prin lovire, apăsare, comprimare) Si: *lățit, sfărâmat*, (reg) *târșit*[3] **(2)**, *teșit* **(6)**. **2** *a* (D. persoane; plante) Care este strivit Si: *zdrobit*. **3** *av* (Pop; îe) **A fi ~ de supărat** A fi supărat foarte tare. **4** *a* Care are o formă plată. **5** *a* (D. nas) Care este lățit Si: (înv) *tâmpit* **(1)**, (reg) *pepeșit, târtoș* **(5)**. **6** *a* (Pfm; fig) Amețit de băutură Si: *beat*. **7** *a* (Pfm; fig) Care și-a pierdut forțele, energia Si: *obosit*. **8** *a* (Pfm; fig) Care și-a pierdut curajul, elanul Si: *blazat, decepționat, descurajat*.

turtitură *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ri* / E: ***turti*** + *-tură*] **1-2** (Reg) Turtire **(1-2)**. **3** (Ccr) Loc unde un obiect este turtit **(1)** Si: *strivitură*.

turtiță *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~țe*, (reg) *~ți* / E: ***turtă*** + *-iță*] **1-2** (Pop; șhp) Turtișoară **(1-2)**. **3** (Reg) Lipie. **4** (Reg) Turtă **(21)**. **5-12** (Șhp) Turtă **(26, 34-35, 37)** (mică). **13** (Reg; pan) Bucată dintr-o materie căreia i s-a dat forma unei turtițe **(1)**. **14** (Bot; reg) Turtă **(44)** (*Carlina acaulis*).

turtoaie *sf* vz ***turtoi***

turtoi *sn* [At: H II, 257 / V: (reg) ***~oaie*** *sf* / Pl: *~oaie* / E: ***turtă*** + *-oi*] **1-2** (Reg; aug) Turtă **(1)** (mare).

turtucan *sm* [At: ALR II, 2531/872 / Pl: *~i* / E: nct] (Reg) **1** Conducător de șlep. **2** Marinar. **3** Pescar cu vârșa.

turtucă[1] *sf* [At: T. PAPAHAGI, M. 162 / Pl: ? / E: ***turtă*** + *-ucă*] **1-2** (Mar; șhp) Turtișoară **(1-2)**.

turtucă[2] *sf* [At: BĂCESCU, PĂS. 166 / V: (reg) ***~tcă*** / Pl: ? / E: pbl fo] (Orn; reg; șîc **~tcă-plângătoare**) Turturea **(1)** (*Streptopelia turtur*).

turtucoi *sm* [At: ALR I, 1037/61 / Pl: ~ / E: ***turtucă***[2] + *-oi*] (Orn; reg) Turturel **(1)**.

turtulată *af* [At: VICIU, GL. / Pl: *~te* / E: ns cf *turtă*] (Reg; d. femei) **1-2** Gătită și frumoasă asemenea chipurilor de pe turtele **(27)** dulci.

turtulea *sf* vz ***turturea***

turtulică *sf* vz ***turturică***

turtur[1] *sn* [At: POLIZU / Pl: *~e* / E: fo cf și *durdură*] (Înv) Tremur **(1)**.

turtur[2]***, ~ă*** *sn, afp* [At: CREANGĂ, A. 14 / Pl: *~e* sn / E: nct] (Mol) **1-2** (Șîs *mere ~e*) (Varietate de mere) cu gust acrișor.

turtura *vi* [At: GCR II, 345 / Pzi: *~rez* / E: ***turtur***[1]] (Reg; rar) A tremura **(1)**.

turtură *sf* [At: T. PAPAHAGI, C. L. / V: (reg) ***tult~, ~ure*** *s* / Pl: *~re* / E: ml ****turtur, *turtura***] (Orn; reg) Turturea **(1)** (*Streptopelia turtur*).

turture *s* vz ***turtură***

turturea *sf* [At: PSALT. HUR. 71v/3 / V: (reg) ***torto~, ~terele, ~ulea, ~uă*** / Pl: *~ele*, (reg) *~ere* / E: ml ***turturella***] **1** (Și, reg, îc **~-sălbatică, ~-plângătoare**) Pasăre călătoare, mai mică decât porumbelul, brun-roșcată pe spate și cu pete negre tivite cu alb pe laturile gâtului Si: *turturică* **(1)**, (îvr) *turturelă*, (reg) *porumbel-sălbatic, porumbelul-lui-Noe, tură*[3], *turtucă*[2], *turtură, turturiță, turturuță* (*Streptopelia turtur*). **2** (Orn; reg; șîc **~-gugușea**) Guguștiuc (*Streptopelia decaocto*). **3** (Bot; reg) Turtă **(44)** (*Carlina acaulis*). **4** (Bot; reg) Turtă **(45)** (*Carlina vulgaris*). **5** (Reg) Planta erbacee *Saxifraga rocheliana*.

turtureauă *sf* vz ***turturea***

turturel *sm* [At: HELIADE, O. I, 366 / V: (reg) ***tor~, ~eu*** / Pl: *~ei*, (reg) *~i* / E: ***turturea*** css] **1** (Orn) Bărbătușul turturelei **(1)** Si: (reg) *turoi, turtucoi, turturic, turturicoi, turturoi*. **2** (Orn; rar) Pui de turturea **(1)**. **3** (Reg) Ornament care se pune în vârful caselor țărănești.

turturelă *sf* [At: HELIADE, O. I, 365 / S și: (îvr) *~ellă* / Pl: *~le* / E: ***turturel*** cf it *tortorella*, fr *tourterelle*] (Orn; îvr) Turturea **(1)** (*Streptopelia turtur*).

turturelușă *sf* [At: LB / Pl: *~șe* / E: ***turturelă*** + *-ușă*] (Orn; reg) **1-2** (Șhp) Turturea **(1)** (mică) Si: (reg) *turturelută* **(1-2)**.

turturelută *sf* [At: LB / Pl: *~țe* / E: ***turturelă*** + *-uță*] (Orn; reg) **1-2** (Șhp) Turturelușă **(1-2)**.

turtureu *sm* vz ***turturel***

turturic *sm* [At: A II, 7 / Pl: *~ici* / E: drr ***turturică***] (Orn; reg) Turturel **(1)**.

turturică *sf* [At: ALR I, 1036/96 / V: (reg) ***~ulică*** / Pl: *~rele*, (reg) *~ici* / E: ***turturea*** + *ică*] **1** (Orn) Turturea **(1)** (*Streptopelia turtur*). **2** (Orn; îc) **~-râzătoare** sau **~-de-casă** ori **~-de-India** sau **~-cu-guler** (ori, reg, **cu-tercalău-la-gât**) Specie de turturea **(1)** care trăiește în Asia Si: (reg) *lucru-rău* (*Streptopelia risorius*).

turturicoi *sm* [At: ALR I, 1037/746 / Pl: ~ / E: ***turturică*** + *-oi*] (Orn; reg) Turturel **(1)**.

turturiță *sf* [At: A III, 3 / Pl: *~țe*, (reg) *~ți* / E: ***turtură*** + *-iță*] (Orn; reg) Turturea **(1)** (*Streptopelia turtur*).

turturoi *sm* [At: POLIZU / V: (reg) ***tut~*** / Pl: ~ / E: ***turturea*** css] (Orn; reg) Turturel **(1)**.

turturuș *sn* [At: COMAN, GL. / Pl: *~e, ~uri* / E: ***turture*** + *-uș*] (Mun) Pușculiță de lut, de formă rotundă, în care își păstrează copiii economiile.

turturuță *sf* [At: A I, 34 / Pl: *~țe* / E: ***turtură*** + *-uță*] (Orn; reg) Turturea **(1)** (*Streptopelia turtur*).

turtuși *vr* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~șesc* / E: nct] (Mun) **1** A se așeza jos. **2** A se așeza turcește **(3)**. **3** A se ascunde, ghemuindu-se. **4** A se cocoșa **(1)**.

turtușit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***turtuși***] (Mun) **1** Așezat jos. **2** Așezat turcește **(3)**. **3** Ascuns în poziția ghemuit. **4** Cocoșat[2] **(2)**.

turtutea *sf* [At: VÎRCOL, V. / Pl: *~ele* / E: ns cf *turtă*] (Olt) Corcodușă **(1)**.

turtuțel *sm* vz ***torțel***[1]

turțan *sn* vz ***turțan***

turțel *sm* vz ***torțel***[1]

turțiel *sm* vz ***torțel***[1]

turug *s* vz ***turugă***

turugă *sf* [At: CADE / V: (reg) ***~rigă***, *~ungă sf*, *~ug s* / Pl: *~ugi* / E: ns cf *buturugă, tumurug*] **1** (Olt; Ban) Buturugă **(1)**. **2** (Olt; Ban) Copac ale cărui crengi din vârf au fost rupte sau tăiate. **3** (Olt) Copac bătrân și scorburos. **4** (Reg) Lemn gros. **5** (În limbajul muncitorilor forestieri; îf *turungă*) Par cu ajutorul căruia se ridică greutăți Si: *pârghie*. **6** (Reg; îf *turug*) Pociumb. **7** (Reg; lpl; îf *turigi*) Coceni **(1)**.

turui[1] [At: JIPESCU, O. 121 / V: (reg) ***torăi, toroi, ~răi*** / Pzi: *turui, ~esc* / E: ***tur***[1] + *-ui*] **1** *vi* (Pfm; dep; șîe **a-i ~ gura**) A vorbi repede și mult (fără a spune lucruri importante). **2** *vt* (Reg) A cicăli **(1)**. **3** *vi* (Reg) A hurui[1] **(1)**. **4** *vi* (Reg) A gâlgâi **(2)**. **5** *vi* (Pop; d. turturele și porumbei) A scoate sunete caracteristice speciei Si: *a gurlui*. **6** *vt* (Reg; c. i. păsări de curte) A chema la mâncare, prin anumite strigăte. **7** *vi* (Trs; d. găinile bolnave) A moțăi. **8** *vt* (Pfm; c. i. lecții, poezii, rugăciuni etc.) A spune repede și fără oprire.

turui[2] [At: PAȘCA, GL. / Pzi: *~esc* / E: mg *tör*] (Trs) **1-2** *vtr* A (se) obosi foarte tare. **3** *vt* (C. i. un drum) A deszăpezi. **4** *vt* (C. i. un teren) A fertiliza, folosindu-l ca pășune.

turuiac *sm* vz ***tureatcă***

turuiacă *sf* vz ***tureatcă***

turuială[1] *sf* [At: DELAVRANCEA, ap. TDRG / Pl: *~ieli* / E: ***turui***[1] + *-eală*] **1** (Pfm; dep) Debit verbal deosebit de mare Si: (pfm) *turuit*[1] **(1)**, *turuitură* **(1)**. **2** (Pop) Turuit[1] **(2)**. **3** (Reg) Huruit[1] **(1)**.

turuială[2] *sf* [At: PAȘCA, GL. / E: ***turui***[2] + *-eală*] (Reg) Oboseală.

turuicel *sm* [At: LEXIC REG., 43 / Pl: *~ei* / E: ***turuiac*** + *-el*] (Olt) Ciorap gros.

turuietic, ~ă *a* [At: (a. 1773) GCR II, 94/37 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ns cf *turuiac*] (Mol; Buc) **1** Nerod. **2** Nebun.

turuietură *sf* vz ***turuitură***

turuiman, ~ă *smf, a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *tur*[3]] (Mun) **1-2** (Persoană) care poartă pantaloni largi și cu turul[3] **(1)** mare Si: (reg) *tulvurar, turuimancă* **(1)**. **3-4** (Persoană) lată în șolduri și voinică Si: (reg) *turuimancă* **(2)**.

turuimancă *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~nce* / E: ***turuiman*** + *-că*] (Mun) **1-2** Turuimană **(1, 3)**.

turuit[1] *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: ***turui***[1]] **1** (Pfm; dep) Turuială[1] **(1)**. **2** (Pop) Sunete caracteristice scoase de turturele **(1)** Si: (pop) *gurluit, turuială*[1] **(2)**, *turuitură* **(2)**. **3** (Reg) Huruit[1] **(1)**.

turuit[2]***, ~ă*** *a* [At: DLR / Pl: *~iți, ~e* / E: ***turui***[2]] (Reg) Foarte obosit.

turuitoare *sf* [At: ALR SN I h 47 / P: *~ru-i~* / V: (reg) *torăi~* / Pl: *~ori* / E: ***turui***[1] + *-toare*] (Reg) Zbârnâitoare (de speriat păsările).

turuitură *sf* [At: TDRG / P: *~ru-i~* / V: (rar) ***~iet~*** / Pl: *~ri* / E: ***turui***[1] + *-tură*] **1** (Pfm; dep) Turuială[1] **(1)**. **2** (Pop) Turuit[1] **(2)**. **3** (Reg) Huruit[1] **(1)**.

turungă *sf* vz ***turugă***

turunghiu, ~ie *a* vz ***turungiu***

turungi *vt* [At: ARVINTE, TERM. 173 / Pzi: *~ngesc* / E: ***turungă***] (În limbajul muncitorilor forestieri) A ridica o greutate cu ajutorul turugii **(5)**.

turungiu, ~ie *a* [At: (a. 1731) FURNICĂ, I. C. 11 / V: (reg) ***st~, ~rin~, ~nghiu*** / Pl: *~ii* / E: tc ***turuncu***] **1** (Îrg) Portocaliu. **2** (Reg; prin confuzie) Tuciuriu **(1)**.

turveneală *sf* [At: LEXIC REG. II, 38 / Pl: *~ele* / E: ***turvini*** + *-eală*] (Ban) Taifas **(1)**.

turvin *s* [At: TDRG / Pl: ? / E: mg ***törvény*** „judecată"] (Ban) **1** Discuție **(4)**. **2** Pălăvrăgeală.

turvini *vi* [At: MÎNDRESCU, UNG. 111 / Pzi: *~nesc* / E: ***turvin***] (Ban) **1** A discuta **(2)**. **2** A pălăvrăgi.

turvinos, ~oasă *a* [At: L. ROM. 1978, 346 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***turvin*** + *-os*] (Trs) Mânios.

turzuc *sm* vz ***tuzuc***[2]

turzuca *vt* [At: T. POPOVICI, S. 142 / Pzi: *~zuc* / E: ***turzuc***] (Reg; c. i. părul) A zbârli.

tus- [At: DEX / E: ***toți*** (pll *tot*)] Element prim de compunere cu sensul „toți", „laolaltă", „împreună", care, atașat pe lângă numerale cardinale (în special pe lângă „trei" și „patru"), formează numerale colective.

tusă *sf* vz ***tuse***

tusăros, ~oasă *a* [At: CANTEMIR, IST. 372 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***tusă*** + *-ăros*] (Îrg) **1** Tușigos **(2)**. **2** Însoțit de accese de tuse **(1)**.

tuschie *sf* [At: ALR II/I h 293/105 / V: (reg) ***ciuscă, ciușche, tiu~, tușche, tușchie*** / Pl: *~ii* / E: ns cf srb *ćuskija*, mg *tüske*] **1** (Ban) Pârghie. **2** (Ban) Bâtă mare. **3** (Ban) Retevei. **4** (Ban) Ceatlău (cu care se strânge o sarcină de fân, de lemne etc.). **5** (Ban) Cobilă (pentru plug). **6** (Mun) Scândurică lată servind pentru netezit. **7** (Reg) Așchie **(1)**.

tuscini *ncv* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 61r/1 / E: ***tus-*** + ***cinci***] (Îvp) Toți cinci.

tusculum *sni* [At: DN[3] / E: ***Tusculum***] (Ant) Vin vestit produs în viile din împrejurimile orașului Tusculum.

tuse *sf* [At: LEX. MARS. 249 / V: (reg) ***tusă*** / Pl: (rar) *~* / E: ml ***tussis***] **1** Act reflex care constă dintr-o inspirație scurtă urmată de o expirație bruscă și zgomotoasă, de intensitate și frecvență variabile (însoțită de expectorații), cauzat de îmbolnăvirea aparatului respirator, de alunecarea în trahee a unor corpuri străine etc. Si: (înv) *tușire* **(1)**. **2** (Pex) Boală a aparatului respirator, caracterizată prin simptomul de la tuse **(1)**. **3** (Reg; îs) *~ în plin* Tuse **(1)** cu expectorație. **4** (Reg; îs) *~ coaptă* Tuberculoză. **5** (Reg; în credințele populare; îs) *~ din sfinte* Tuse **(1)** pe care o contractează cel ce bea apă din baltă sau din pâraie, mai ales noaptea. **6** (Reg; îe) **A se întâlni ~a cu junghiul** A se întâlni doi oameni care se potrivesc prin trăsăturile negative. **7** (Reg; îe) **A băga** (pe cineva) **în ~** A speria pe cineva.

tuset *sn* [At: C. PETRESCU, Î. II, 75 / Pl: *~e* / E: ***tuse*** + *-et*] (Rar) Tuse **(1)** repetată, prelungită Si: *tușit*.

tusigen, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tussigène***] (Med) Care produce tuse **(1)**.

tuslama *sf* [At: I. BOTEZ, ȘC. 24 / V: (reg) ***tușl~, tuzl~*** / Pl: *~le* / E: tc ***tuzlama***] (Tcm) Mâncare preparată din burtă și din picioare de vacă.

tuslos, ~oasă *a* [At: L. ROM. 1959, nr. 3, 67 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ns cf *tusluc*] (Reg; d. îmbrăcăminte) Îmbâcsit de praf și de grăsime Si: *murdar*.

tusluc *sm* vz ***tuzluc***[1]

tuslug *sm* vz ***tuzluc***[1]

tusopt *ncv* [At: VASILIU, C. 30 / E: ***tus-*** + ***opt***] (Pop; rar) Toți opt.

tusor *sns* [At: DT / E: fr ***tussor***] Mătase naturală, fabricată din firele produse de larvele unor fluturi originari din Japonia, China și India, foarte elastică și rezistentă, care se folosește la confecționarea umbrelelor, a parașutelor etc.

tuspatru *ncv* [At: CORESI, EV. 1 / V: (îvr) ***trus~*** (S și: *trus-patru*), ***tuți-patru*** / S și: *tus-patru* / E: ***tus-*** + ***patru***] (Pop) Toți patru.

tussapte *ncv* [At: N. TEST. (1648) 57v/11 / V: (înv) ***tușșepte, tute-șapte, tuți-șepte*** / S și: *tus-șapte* / E: ***tus-*** + ***șapte***] (Pop; rar) Toți șapte.

tussase *ncv* [At: (a. 1723) IORGA, S. D. V, 103 / V: (reg) *~șese* / S și: *tus-șase* / E: ***tus-*** + ***șase***] (Pop; rar) Toți șase.

tussese *ncv* vz ***tussase***

tustrei, ~ele *ncv* [At: VARLAAM, C. 364 / V: (reg) ***tăstri, toate-trele, trustei, tru~, ~rii, tute-trei*** / S și: *tus-trei* / E: ***tus-*** + ***trei***] (Pop) Toți trei.

tustrii *ncv* vz ***tustrei***

tuș[1] *sn* [At: M. D. ENC. / V: (îvr) ***~ă*** *sf* / Pl: *~uri* / E: ger ***Tusche***, rs ***тушь***] **1** Cerneală specială, mai ales neagră, rezistentă la apă, folosită la anumite desene, la aplicarea ștampilelor, în litografie, poligrafie etc. **2** (Șîs *~ de China, ~ chinezesc*) Substanță solidă sau lichidă, de culoare neagră, obținută din negru de fum, folosită la desen. **3** (Pex) Desen executat în tuș[1] **(2)**.

tuș[2] *s* [At: I. NEGRUZZI, S. III, 170 / Pl: ? / E: ger ***Tusch***] (Rar) Scurtă piesă muzicală, executată puternic de orchestră în momente solemne.

tuș[3] *sm* vz ***tiuș***

tuș[4] *sn* vz ***duș***

tușa[1] *vt* [At: DN[2] / Pzi: *~șez* / E: fr ***toucher***] **1** (Teh) A executa operația de tușare **(1)**. **2** (Frn) A emoționa **(2)**.

tușa[2] *vt* [At: GHEȚIE, R. M. / Pzi: *~șez* / E: ***tuș***[1]] (Rar) A vopsi în negru.

tușar *sm* vz ***tușer***

tușare *sf* [At: LTR / Pl: *~șări* / E: ***tușa***[1]] **1** (Teh) Operație de verificare a gradului de netezime a unor suprafețe metalice cu ajutorul unor unelte speciale sau cu piesa cu care suprafața verificată ajunge în contact, prin aplicarea unui strat de vopsea pe suprafața piesei cu care se verifică. **2** (Frn) Emoționare.

tușat, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tușa***[1]] (Frn) Emoționat **(1)**.

tușaveraj *sn* [At: L. ROM. 1973, 116 / E: ***tușă***[1] prin analogie cu *golaveraj*] (La jocul de scrimă) Raport de puncte într-un meci.

tușă[1] *sf* [At: NEGRUZZI, S. I, 194 / Pl: *~șe* / E: fr ***touche***] **1** (Înv) Clapă la instrumentele muzicale cu claviatură Si: *tastă* **(1)**. **2** Mică piesă de metal pe care este imprimată o literă, o cifră sau un semn convențional, fixată la capătul unei pârghii articulate a mașinii de scris, de calculat, de cules. **3** (Tex) Clapă la ratieră. **4** (Arte) Modul de aplicare a culorii cu pensula sau cu alte instrumente, prin care se poate defini maniera de lucru a unui pictor Si: *tușeu* **(6)**. **5** (Spt) Linie care marchează limitele laterale ale unui teren de fotbal, de rugbi. **6** (Spt; îlav) **În ~** Dincolo de tușă[1] **(5)**. **7-8** (Spt; îe) **A sta (sau a fi, a rămâne ori a fi pus) pe ~** A sta (sau a fi obligat să stea) inactiv. **9** (Spt) Scoatere a mingii dincolo de tușă[1] **(5)** și repunerea ei în joc. **10** (La jocul de scrimă) Lovitură care atinge pe adversar Si: *tușeu* **(5)**.

tușă[2] *sf* vz ***mătușă***

tușă[3] *sf* vz ***tuș***[1]

tușche *sf* vz ***tuschie***

tușchie *sf* vz ***tuschie***

tușcov *sm* vz ***țușcov***

tușcuri *sp* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 17 / E: ns cf *șușcuri*] (Reg) Șușcuri.

tușeneală *sf* vz ***tușineală***

tușer *sm* [At: KLEIN, D. 442 / V: (reg) ***chiujar***, ***teujer***, ***tiuger***, ***tiujer***, ***tucșer***, ***tujer***, ***~șar*** / Pl: *~i* / E: mg ***tőzsér***] (Trs; Mar; înv) Negustor de vite.

tușerie *sf* [At: DLR / E: ***tușer*** + *-ie*] (Îrg) Negustorie de vite.

tușeu *sn* [At: ENC. VET. 432 / Pl: *~ri* / E: fr ***toucher***] **1** (Med) Palpare a unui organ anatomic intern, a unei cavități anatomice naturale, spre a constata starea lor. **2** (Med) Metodă de investigare a unei cavități naturale. **3** (Pgn) Palpare. **4** (Muz) Modalitate de acționare, ca intensitate și colorit, asupra mecanismului pianului, care determină caracterul sonorității instrumentului, felul de a cânta al pianiștilor. **5** (Spt) Tușă[1] **(10)**. **6** (Arte; imp) Tușă[1] **(4)**. **7** Senzație produsă de pipăirea cu mâna a unei țesături pentru a-i constata gradul de finețe.

tuși [At: MAN. GÖTT, ap. DLR / Pzi: *~șesc* / E: ml ***tussire***] **1** *vi* A expira brusc și cu zgomot aerul din plămâni, după o scurtă inspirație (de obicei ca simptom al unei boli). **2** *vi* (Pex) A avea un acces de tuse **(1)**. **3** *vi* (Reg; îe) **A ~ măgărește** (sau **sec**) A avea tuse **(1)** convulsivă. **4** *vt* (Șfg) A expectora **(1)**. **5** *vt* (Reg; pex; fig) A insulta. **6** *vt* (Reg) A-i face cuiva semn, atrăgându-i atenția prin tuse **(1)**.

tușică *sf* vz ***mătușică***

tușier *sm* [At: SPORTUL, 1960, nr. 3608, 4 / P: *~și-er* / Pl: *~i* / E: ***tușă[1]*** + *-ier*] (Spt) Arbitru secund care supraveghează desfășurarea jocului de pe marginea terenului.

tușieră *sf* [At: CADE / P: *~și-e~* / Pl: *~re* / E: ***tuș[1]*** + *-ieră*] Cutie de metal care conține o perniță îmbibată cu tuș[1] **(1)**, care se folosește la umezirea ștampilei, înainte de aplicare.

tușigos, ~oasă *smf, a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***tuși*** + *-(i)gos*] (Mun) **1-2** (Persoană) care tușește **(1)** des Si: (îrg) *tusăros* **(1)**, (înv) *tușitor* **(1-2)**.

tușilă *sm* [At: UDRESCU, GL. / E: ***tuși*** + *-ilă*] (Mun; dep) Persoană care tușește **(1)** mult.

tușina *vt* [At: TDRG / V: (reg) ***toșeni***, ***turș~***, ***~ni***, ***~șna***, ***~șni***, ***~șuna***, ***~șuni*** / Pzi: *~nez*, (reg) *tușin* / E: ml ****tonsionare***] **1** (Reg; c. i. oi) A tunde pe sub pântece și între picioarele de dinapoi pentru a ușura mulsul și suptul mieilor sau pentru ca oaia să nu se opărească Si: (reg) *a suvintri*. **2** (Reg; c. i. oi) A tunde lâna murdară de la extremități Si: (reg) *a mițui*. **3** (Reg; c. i. oi) A reteza lâna prea lungă. **4** (Reg; c. i. oi) A tunde toamna sau a doua oară. **5** (Reg; c. i. miei, cârlani, mioare) A tunde **(11)**. **6** (Reg; c. i. o blană) A-i scurta părul. **7** (Pop; c. i. părul, barba sau mustața) A tunde **(1)** (scurt). **8** (Pop; rar; c. i. părul, barba sau mustața) A mototoli. **9** (Reg; c. i. o țesătură sau o împletitură) A tăia firele destrămate de pe margini sau capetele rămase libere. **10** (Reg; c. i. iarbă, arbuști) A tunde **(12)**. **11** (Reg; c. i. spicele de secară crescute în grâu) A tăia cu foarfecele sau cu secera. **12** (Reg; c. i. porumbul) A prăși (prima oară). **13** (Reg) A lovi puternic pe cineva.

tușinare *sf* [At: DRLU / Pl: *~nări* / E: ***tușina***] **1** (Reg) Tundere a oilor pe sub pântece și între picioarele de dinapoi pentru a ușura mulsul și suptul mieilor sau pentru ca oaia să nu se opărească Si: (reg) *tușinat[1]* **(1)**. **2** (Reg) Tundere de pe oi a lânii murdare de la extremități Si: (reg) *mițuire*, *tușinat[1]* **(2)**. **3** (Reg) Retezare a lânii prea lungi de pe oi Si: (reg) *tușinat[1]* **(3)**. **4** (Reg) Tundere a oilor toamna sau a doua oară Si: (reg) *tușinat[1]* **(4)**. **5** (Reg; pex) Tundere a mieilor, a cârlanilor, a mioarelor Si: (reg) *tușinat[1]* **(5)**. **6** (Reg) Scurtare a părului unei blăni Si: (reg) *tușinat[1]* **(6)**. **7** (Pop) Tundere a părului, a bărbii sau a mustății Si: (pop) *tușinat[1]* **(12)**. **8** (Pop; rar) Mototolire a părului, a bărbii sau a mustății Si: (pop) *tușinat[1]* **(13)**. **9** (Reg) Tăiere a firelor destrămate de pe marginea unei țesături, a unei împletituri ori a capetelor rămase libere Si: (reg) *tușinat[1]* **(7)**. **10** (Reg) Tundere a ierbii, a arbuștilor Si: (reg) *tușinat[1]* **(8)**. **11** (Reg) Tăiere a spicelor de secară crescute în grâu cu foarfecele sau cu secera Si: (reg) *tușinat[1]* **(9)**. **12** (Reg) Prășire a porumbului (prima oară) Si: (reg) *tușinat[1]* **(10)**. **13** (Reg) Lovitură puternică aplicată cuiva Si: (reg) *tușinat[1]* **(11)**.

tușinat[1] *sn* [At: MANOLACHE DRĂGHICI, I. 25/14 / V: (reg) ***~șnat*** / Pl: *~uri* / E: ***tușina***] **1-11** (Reg) Tușinare **(1-6, 9-13)**. **12-13** (Pop) Tușinare **(7-8)**.

tușinat[2], ~ă *a* [At: DRLU / V: (reg) ***~șnat***, ***~șunit*** / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***tușina***] **1** (Reg; d. oi) Tuns[2] pe sub pântece și între picioarele de dinapoi. **2** (Reg; d. oi) Tuns[2] a doua oară. **3** (Reg; îs) *Lână ~ă* Tușinătură **(1)**. **4** (Reg; îas) Tușinătură **(2)**. **5** (Pop; d. păr, barbă, mustață) Tuns[2] **(1)** (scurt) Si: *retezat*. **6** (Reg; d. iarbă, copaci) Tuns[2] scurt sau la același nivel.

tușină[1] *sf* [At: CHEST. V. 86 supl. / Pl: ? / E: pvb ***tușina***] (Reg) **1** Tușinătură **(1)**. **2** Lână pe care dubălarii o smulg de pe piei. **3** Trunchi[2] **(7)** de copac retezat aproape de suprafața pământului Si: (reg) *butușină*.

tușină[2] *sf* [At: CHEST. V, 61 supl. / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Loc mai adânc în albia unei ape curgătoare.

tușinătură *sf* [At: CADE / V: (reg) ***~șn~*** / Pl: *~ri* / E: ***tușina*** + *-(ă)tură*] (Reg) **1** Lână cu firul scurt, de calitate inferioară, tunsă de pe pântecele, de pe picioarele și de pe coada oii Si: (reg) *lână tușinată[2]* **(3)**, ***miță***, *tușină[1]* **(1)**. **2** Lână tunsă a doua oară, toamna (de pe oile țurcane) Si: (reg) *curățitură*, *lână tușinată[2]* **(4)**, *tușineală* **(1)**. **3** Lână tunsă de pe mioare Si: (reg) *tușineală* **(2)**.

tușineală *sf* [At: CHEST. V, 161/29 / V: (reg) ***~șen~*** / Pl: ? / E: ***tușini*** + *-eală*] **1-2** (Trs) Tușinătură **(2-3)**. **3** (Reg) Primul prășit la porumb.

tușini *v* vz ***tușina***

tușire *sf* [At: DRLU / Pl: *~ri* / E: ***tuși***] **1** (Înv) Tuse **(1)**. **2** (Îvr) Respirație.

tușit *sn* [At: DDRF / E: ***tuși***] Acces de tuse **(1)** Si: (rar) *tuset*, *tușitură*.

tușitor, ~oare *smf, a* [At: LB / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***tuși*** + *-tor*] (Înv) **1-2** Tușigos **(1-2)**.

tușitură *sf* [At: TDRG / Pl: *~ri* / E: ***tuși*** + *-tură*] (Rar) Tușit.

tușlama *sf* vz ***tuslama***

tușlean *sm* vz ***tujlean***

tușna *v* vz ***tușina***

tușnat[1] *sn* vz ***tușinat[1]***

tușnat[2], ~ă *a* vz ***tușinat[2]***

tușnătură *sf* vz ***tușinătură***

tușni *v* vz ***tușina***

tușpecturi *sp* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 199 / A: nct / E: nct] (Reg) Prăjituri.

tușșepte *ncv* vz ***tușșapte***

tuștină *sf* vz ***truschină***

tușuli *v* vz ***șutili***

tușuna *v* vz ***tușina***

tușuni *v* vz ***tușina***

tușunit, ~ă *a* vz ***tușinat[2]***

tut[1] *sn* [At: ALR I, 1458/129 / Pl: *~uri* / E: fo] (Reg) Bucium[1] **(1)**.

tut[2], ~ă [At: SCRIBAN, D. / Pl: *tuți*, *~e* / E: ger ***Tute***] (Reg) **1-2** *smf, a* (Persoană) slabă de minte Si: *prostănac*, *tont* **(1-2)**, (reg) *tutălău* **(1)**. **3-4** *smf, a* (Persoană) lipsită de îndemânare Si: *nătâng*. **5** *sf* Persoană leneșă. **6** *sf* Persoană neîngrijită. **7** *sf* Persoană plină de răutate. **8** *sf* Persoană care vorbește prea mult. **9** *sf* Câine leneș. **10** *sf* Câine slab Si: (pop) *javră*.

tutaică *sf* [At: CV 1950, nr. 4, 37 / Pl: ? / E: ns cf *țuțeică*] (Olt) Hamac.

tutalău *sm* vz ***tutălău***

tută[1] *sf* [At: NOM. MIN. I, 44 / Pl: *~te* / E: fr ***tute***, ger (Fang)***tute***] **1** Instrument în formă de cilindru, folosit pentru a prinde și a scoate țevile rămase accidental în gaura unei sonde. **2** Vas din material refractar în care se topesc minereurile pentru analiza pe cale uscată.

tută[2] *sf* vz ***turtă***

tutăi *vt* [At: NOVACOVICIU, C. B. I, 22 / Pzi: *tutăi* / E: ***tut[2]*** + *-ăi*] (Reg) **1** (C. i. câini; pex, porci; pex, persoane) A alunga **(8)**. **2** (C. i. persoane) A batjocori **(1)**.

tutălău *sm* [At: REV. CRIT. IV, 147 / V: (reg) ***~tal~*** / Pl: *~ăi* / E: ***tut[2]*** + *-ălău*] (Trs) **1** Tut[2] **(1)**. **2** Surdomut.

tutănească *sf* vz ***tătănească***

tutcan *sm* [At: TDRG / V: (reg) ***turc~*** / Pl: *~i* / E: ***tutcă*** + *-an*] (Orn; Ban; Trs) Curcan (1).

tutcă *sf* [At: ANTROP. 57/15 / V: (reg) ***tucă, tuctă, tupcă, turcă*** / Pl: *~tci*, (reg) *~tche* / E: srb ***tuka***] (Orn; Ban; Trs) Curcă (*Meleagris gallopavo*).

tutchea *sf* [At: BĂCESCU, PĂS. 166 / Pl: *~ele* / E: ***tutcă*** + *-ea*] (Orn; reg) Curcă (*Meleagris gallopavo*).

tutcoc *sm* [At: TEAHA, C. N. 276 / Pl: *~oci* / E: ***tutcă*** + *-oc*] (Orn; Trs) Curcan (1).

tutcoi *sm* [At: ALR I, 1012/61 / V: (reg) ***tuc~, tupc~, turc~*** / Pl: ~ / E: ***tutcă*** +*-oi*] (Orn; Trs) Curcan (1).

tutea *sfs* [At: BĂLCESCU, M. V. 308 / E: tc ***tutya*** „zinc"] (Înv) Oxid de zinc Si: (înv) *tuție*.

tutela *vt* [At: LEG. EG. PL. 168 / Pl: *~lez* / E: ***tutelă***] A avea pe cineva sau ceva în grijă Si: *a ocroti, a patrona, a proteja*.

tutelaj *sn* [At: DL / Pl: *~e* / E: ***tutelă*** + *-aj*] (Rar) 1 Tutelare. 2 Tutelă (2).

tutelar, ~ă *a* [At: COSTINESCU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***tutélaire***, lat ***tutelaris***] 1 Privitor la tutelă (2). 2 Care aparține unei tutele (3). 3 Care constituie o tutelă (2). 4 Care ocrotește. 5 (Șîs) *Organ* ~ Organ al administrației de stat sau al organizațiilor obștești care are în subordine o instituție, o organizație (exercitând atribuții de coordonare, de control etc.) sau care are în dependența sa un teritoriu. 6 (Fig) Care constituie o tutelă (4). 7 (Îs) *Autoritate ~ă* Organ de protecție a persoanelor lipsite de capacitate de exercițiu ori a intereselor celor ce nu se pot apăra singuri.

tutelare *sf* [At: DN² / Pl: (nob) *~lări* / E: ***tutela***] Ținere a cuiva sau a ceva în grijă Si: *ocrotire, patronare, protejare, supraveghere, tutelă* (1), (rar) *tutelaj* (1).

tutelat, ~ă *a* [At: COD. PEN. R. P. R., 485 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tutela***] Care se află în grija cuiva Si: *ocrotit, patronat, protejat, supravegheat*.

tutelă *sf* [At: ȘINCAI, HR. I. 73/33 / Pl: *~le* / E: fr ***tutelle***, lat ***tutela***] 1 Tutelare. 2 Instituție legală având drept scop ocrotirea și administrarea intereselor unui minor sau ale unui alienat Si: *epitropie, tutorat* (1), (rar) *tutelaj* (2), *tutorie*. 3 (Fig) Drept (abuziv) de a ține sub ascultare Si: *conducere, control*. 4 (Fig) Protecție. 5 Administrare care se exercită asupra unei instituții, organizații etc. aflate în subordine sau asupra unui teritoriu dependent Si: *tutorat* (2).

tutelcă *sf* [At: CADE / V: (reg) ***totâl~*** / Pl: *~lci* / E: ns cf *tut¹*] 1 (Muz; Olt; Mun) Tilincă (1). 2 (Reg; îe) **A-și lua ~ca** (sau **a o lua ~ca**) A pleca pe neașteptate. 3 (Reg; îe) **A umbla ~ca de colo-colo** A face intrigi Si: *a unelti*. 4 (Reg) Femeie intrigantă. 5 (Mun) Tub la stropitoarea de grădină. 6 (Mun; în legătură cu verbul „a mânca"; îe) **A se face** ~ A se ghiftui (2).

tutelcuță *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~țe* / E: ***tutelcă*** + *-uță*] (Mun) 1-2 (Șhp) Tutelcă (1) (mică). 3 (Îe) **A-și lua ~ța** A pleca pe neașteptate.

tute-șapte *ncv* vz ***tusșapte***

tute-trei, ~-trele *ncv* vz ***tustrei***

tutincă *sf* [At: ALR II, 5705/36 / Pl: *~nci* / E: ns cf *tucă*] (Reg) Găină cu gâtul și picioarele lungi.

tutindenea *av* vz ***tutindeni***

tutindeni *av* [At: PSALT. HUR. 108ʳ/1 / V: (reg) ***tiutinderea, ~nea, ~ere, ~erea, ~derele, ~dinea, ~dini, ~dinile, ~dinre, ~direa, ~diri, ~dirile*** / E: ml ***totum + inde*** + *-re*] (Înv) 1 Pretutindeni. 2 (Pex) Întotdeauna.

tutindere *av* vz ***tutindeni***

tutinderea *av* vz ***tutindeni***

tutinderele *av* vz ***tutindeni***

tutindinea *av* vz ***tutindeni***

tutindini *av* vz ***tutindeni***

tutindinile *av* vz ***tutindeni***

tutindinre *av* vz ***tutindeni***

tutindirea *av* vz ***tutindeni***

tutindiri *av* vz ***tutindeni***

tutindirile *av* vz ***tutindeni***

tutiun *smn* vz ***tutun***

tutoi¹ *sn* [At: PĂCALĂ, M. R. 422 / Pl: *~oaie* / E: fo cf *tut¹*] (Trs) 1 Bucium mic făcut din coajă de salcie, mesteacăn sau alun Si: (reg) *tuturez* (1). 2 Corn din care sună văcarii pentru a scoate vitele la păscut Si: (reg) *tuturez* (2).

tutoi² *v* vz ***tutui¹***

tutoi³ *v* vz ***tutui²***

tutor, ~oare *smf* vz ***tutore***

tutora *vt* [At: DN³ / Pzi: *~rez* / E: fr ***tuteurer***] (Agr) A sprijini cu un tutore (3) o plantă tânără, un pom Si: *a propti*.

tutoraj *sn* [At: DN³ / Pl: *~uri* / E: fr ***tuteurage***] (Agr) Tutorat (3).

tutorare *sf* [At: DN³ / Pl: *~rări* / E: ***tutora***] (Agr) Tutorat (3)

tutorat *sn* [At: NEGRUZZI, S. I, 143 / V: (îvr) ***~tur~*** / Pl: *~uri* / E: ***tutore*** + *-at*] 1-2 Tutelă (2, 5). 3 (Agr) Susținere a pomilor fructiferi cu ajutorul unui tutore (3) Si: *proptire, tutoraj, tutorare*.

tutore, ~oare [At: ȘINCAI, HR. I, 243/34 / V: (înv) **~or** (A și: *tutor*) / Pl: *~ri, ~oare* / E: lat ***tutor***, it ***tutore***, fr ***tuteur***] 1 *smf* Persoană autorizată să exercite dreptul de tutelă (1) Si: *epitrop*, (îvr) *tutrice*. 2 *smf* (Fig) Protector. 3 *sm* (Agr) Suport așezat lângă plante tinere, în special pomicole, pentru a le ajuta să crească în poziție verticală Si: *proptea*.

tutorie *sf* [At: DRLU / Pl: *~ii* / E: ***tutor*** + *-ie*] (Rar) Tutelă (2).

tutoveanca *sfa* [At: VARONE, D. / E: ***Tutova*** + *-eanca*] (Reg) Horă nedefinită mai îndeaproape.

tutrice *sf* [At: ȘINCAI, HR. I, 99/11 / V: (îvr) ~***iță*** / Pl: ~ / E: lat ***tutrix, -icis***, fr ***tutrice***] (Îvr) Tutoare (1).

tutriță *sf* vz ***tutrice***

tutti [At: DN³ / E: it ***tutti***] 1 *av* (Muz; ca indicație de execuție) Cântat de toți executanții. 2 *sni* Ansamblu de instrumente ale unei orchestre. 3 *sni* (În piesele de concert) Muzică executată de orchestră în timpul pauzei solistului.

tutti-frutti *snp* [At: DN³ / E: it ***tutti-frutti***] Salată din diverse fructe.

tutu *sn* [At: DEX / P: *tü-tü* / E: fr ***tutu***] Costum de dans pentru balerine (în dansul clasic), făcut din mai multe fuste din tul, scurte și încrețite.

tutubeaca *sfa* [At: ALR I, 300/860 / E: ns cf *tuturigă*] (Olt; îe) **A se da de-a** ~ A se da de-a rostogolul.

tutubeacul *sma* [At: ALR I, 300/860 / E: ***tutubeaca*** css] (Olt; îe) **A se da de-a** ~ A se da de-a rostogolul.

tutuc¹ [At: CADE / V: (reg) ***tiutiuc*** *sn* / Pl: *~uci* / E: tc ***kütük***] 1 *sm* (Ban; Olt) Bucată de lemn scurtă și groasă Si: *butuc*. 2 *av* (Reg; îe) **A îngheța** (sau **a se face**) ~ A îngheța foarte tare. 3 *sm* (Reg; îf *tiutiuc*) Butucul rotarului. 4 *sm* (Reg) Jujeu la porc.

tutuc², ~ă *a* [At: COMAN, GL. / Pl: *~uci, ~uce* / E: ***tut²*** + *-uc*] (Reg) Naiv.

tutuca *av* vz ***tiutiuca***

tutufan, ~ă *a* [At: LEXIC REG. 67 / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *tut²*] (Trs) Prostănac.

tutui¹ *vtr* [At: PR. DRAM. 333 / V: (îvr) ***~toi*** / Pzi: *~esc* / E: ***tu¹*** după fr *tutoyer*] (Fam) 1-2 A(-și) spune „tu" când stă (ori stau) de vorbă (ca semn al relațiilor familiare) Si: (reg) *a (se) tui⁵* (1-2).

tutui² [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***~tuni*** / Pzi: *~esc* / E: ***tut²*** + *-ui*] 1-2 *vtr* (Reg) A (se) zăpăci. 3 *vr* (Olt; îf *tutuni*) A se prosti.

tutui³ [At: PĂCALĂ, M. R. 142 / V: (reg) ***~toi*** / Pzi: *~esc* / E: fo cf *tutoi¹*] 1 *vi* (Reg) A suna din bucium. 2 *vt* (Trs; Mun) A scoate afară pe cineva Si: *a alunga, a goni*, (reg) *a dudui*.

tutuială¹ *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ieli* / E: ***tutui¹*** + *-eală*] (Fam) Tutuire.

tutuială² *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ieli* / E: ***tutui²*** + *-eală*] (Mun) Zăpăceală.

tutuire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***tutui¹***] (Fam) Adresare către cineva prin „tu" Si: (fam) *tutuială¹, tutuit¹*.

tutuit¹ *sn* [At: DDRF / Pl: *~uri* / E: ***tutui¹***] (Fam) Tutuire.

tutuit², ~ă *smf, a* [At: BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 86 / V: (reg) ***~tunit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tutui²***] (Mun) 1-2 (Persoană) zăpăcită.

tutulan *sm* [At: H XVII, 8 / Pl: *~i* / E: ns cf *tut²*] (Reg) Câine mare.

tutulău *sn* [At: A II, 6 / Pl: *~laua* / E: nct] (Reg) Sticlă de lampă.

tutuluc, ~ă *a* [At: ALR SN V h 1240/76 / Pl: *~uci, ~uce* / E: ns cf *tut*[2]] (Reg) Prostănac.

tutuluș *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~uri* / E: ns cf *tutuc*[1]] (Reg) **1** Trunchi[2] (**7**). **2** (Îs) *~ul soacrei* Masă care se servește luni după nuntă și la care ceea ce se primește de la meseni îi revine soacrei. **3** (Îe) **A-i face** (cuiva) **~ul** A lua pe cineva la goană. **4** (Îae) A certa (**1**).

tutun [At: NECULCE, L. 122 / V: (reg) ***titin, tition, titiun, tit~, tiutiun, tiut~, ~tiun*** / Pl: *~uri* sn / E: tc ***tütün***, ngr ***τουτούνι***, bg ***тутун, тютюн***] **1** *sm* Plantă erbacee din familia solanaceelor, cu tulpina înaltă, cu frunze mari și moi, ovale, rotunde sau lanceolate, de un verde-închis, cu flori albe, roz sau roșii, reunite în buchete Si: (reg) *duhan, tabac*[2] (**3**) (*Nicotiana tabacum*). **2** *sm* (Bot; îc) **~-turcesc** (sau, reg, **țigănesc, rusesc, rotund, de-pipă**) Varietate de tutun (**1**) cu tulpina ramificată și cu flori galbene-verzui Si: (reg) *bacon, baconiță, duhan, duhăniță, tabac*[2] (**4**), *tutuniță* (*Nicotiana rustica*). **3** *sm* (Bot; reg) Regina-nopții (*Nicotiana alata*). **4** *sm* (Bot; reg) Regina-nopții (*Nicotiana silvestris*). **5** *sm* (Bot; reg) Barba-împăratului (*Mirabilis jalapa*). **6** *sn* (Csc) Frunze de tutun (**1**), care, supuse unui tratament special, se fumează, se prizează sau se mestecă Si: *regie*[1], (pop) *tabac*[2] (**1**), *tutunaș* (**1**), (reg) *duhan, pacioc*[1], *tabacioc*. **7** *sn* (Îvp; pex) Pachet de tutun (**6**) Si: (reg) *pacioc*[1].

tutunac, ~ă *a* [At: LEXIC REG., II, 87 / Pl: *~aci, ~ace* / E: ***tutuni***[2] + *-ac*] (Reg) Prost.

tutunar *sm* [At: COSTINESCU / Pl: *~i* / E: ***tutun*** + *-ar*] **1** (Fam) Tutungiu[1] (**3**). **2** (Înv) Funcționar care era însărcinat cu supravegherea strângerii birului pe tutun (**1**).

tutunaș [At: IOVESCU, N. 34 / Pl: ? / E: ***tutun*** + *-aș*] **1** *sn* (Pop; hip) Tutun (**6**). **2** *sm* (Bot; reg) Regina-nopții (*Nicotiana alata*). **3** *sm* (Bot; reg) Barba-împăratului (*Mirabilis jalapa*). **4** *sm* (Bot; reg) Șerlai (*Salvia aethiopis*).

tutunărie *sf* [At: DL / Pl: *~ii* / E: ***tutun*** + *-ărie*] **1** Plantație de tutun (**1**) Si: (reg) *tutuniște* (**1**). **2** Loc unde se cultivă tutun (**1**) Si: (reg) *tutuniște* (**2**). **3** (Înv) Tutungerie.

tutunărit *sn* [At: ZILOT, ap. ȘIO II_1, 371 / V: (reg) ***tiutiun~*** / E: ***tutun*** + *-ărit*] **1** (Înv) Dare plătită de cei care cultivau tutun (**1**). **2** (Înv) Funcția celui care încasa impozitul pe tutun (**1**). **3** (Rar) Cultivare a tutunului (**1**). **4** Îndeletnicire a cultivatorului de tutun (**1**).

tutunel *sm* [At: LEXIC REG. II. 17 / E: ***tutun*** + *-el*] (Bot; Mun) **1** Regina-nopții (*Nicotiana alata*). **2** Regina-nopții (*Nicotiana silvestris*).

tutunește *av* [At: GL. OLT. / E: ***tutun*** + *-ește*] (Reg) „Subțire, cum se taie tutunul".

tutungereasă *sf* [At: DDRF / Pl: *~rese* / E: ***tutungiu***[1] + *-ăreasă*] (Fam) **1-4** Tutungioaică (**1-4**).

tutungerie *sf* [At: (a. 1806) URICARIUL X, 214 / V: (reg) ***tiutiun~, tiutiungir~*** / Pl: *~ii* / E: ***tutungiu***[1] + *-ărie*] Mic magazin în care se vând țigări, tutun (**6-7**), chibrituri etc. Si: *debit, regie*[1], (înv) *tutunărie* (**3**), (îrg) *trafică*[1] (**1**).

tutungi-bașa *smi* [At: (a. 1783) ap. ȘIO II_1, 371 / E: tc ***tütüncü başı***] (Tcî) Slujbaș al curții domnești care se îngrijea de tutun (**6**).

tutungioaică *sf* [At: DDRF / Pl: *~ice* / E: ***tutungiu***[1] + *-oaică*] **1** Proprietara unei tutungerii Si: (fam) *tutungereasă* (**1**). **2** Femeie care vinde într-o tutungerie Si: (fam) *tutungereasă* (**2**). **3-4** Soție de tutungiu[1] (**1-2**) Si: (fam) *tutungereasă* (**3-4**). **5** (Fam) Fumătoare pasionată. **6** (Rar) Femeie care lucrează într-o fabrică unde se prelucrează tutunul (**1**).

tutungiu[1] *sm* [At: CR (1831), 308/23 / Pl: *~ii* / E: tc ***tütüncü***] **1** Proprietarul unei tutungerii Si: (îvr) *traficant*[2]. **2** Bărbat care vinde într-o tutungerie Si: (îvr) *traficant*[2] (**2**). **3** (Fam) Fumător (pasionat) Si: (fam) *tutunar* (**1**).

tutungiu[2]***, ~ie*** *a* [At: GRAIUL, I, 137 / Pl: *~ii* / E: ctm ***tutuniu*** + ***turungiu***] (Reg) Tutuniu.

tutuni[1] [At: KOTZEBUE, U. 35[v]/18 / Pzi: *~nesc* / E: ***tutun***] (Reg) **1-2** *vti* A fuma (**3-4**). **3** *vr* A căpăta miros de tutun (**6**) din cauza fumatului. **4** *vi* A arde potolit Si: *a mocni*.

tutuni[2] *v* vz ***tutui***[2]

tutunic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***tutun*** + *-ic*] De tutun (**6**).

tutuniște *sf* [At: DHLR I, 252 / Pl: *~ti* / E: ***tutun*** + *-iște*] (Reg) **1-2** Tutunărie (**1-2**).

tutunit, ~ă *a* vz ***tutuit***[2]

tutuniță *sf* [At: LB / Pl: *~țe* / E: ***tutun*** + *-iță*] (Bot; reg) Tutun(**2**)-turcesc (*Nicotiana rustica*).

tutuniu, ~ie *a* [At: DDRF / Pl: *~ii* / E: ***tutun*** + *-iu*] De culoarea frunzelor uscate de tutun (**1**) Si: *cafeniu-verzui*, (reg) *tutungiu*[2].

tuturat *sn* vz ***tutorat***

tutură *sf* [At: LEXIC REG. II, 33 / Pl: ? / E: nct] (Bot; Olt) **1** Papură (*Typha angustifolia*). **2** Papură (*Typha latifolia*).

tuturează *sf* vz ***tuturez***

tuturez *sn* [At: CADE / V: (reg) *~ează sf* / Pl: *~e* / E: fo cf *tut*[1]] (Trs) **1-2** Tutoi[1] (**1-2**).

tutureza *vi* [At: LĂNCRĂNJAN, C. II, 214 / Pzi: ? / E: ***tuturez***] (Trs) A suna din tuturez (**1-2**).

tuturig *s* vz ***tuturigă***

tuturigat, ~ă *a* [At: ALR I, 3/850 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tuturigă*** + *-at*] (Reg) Rotund.

tuturigă *sf* [At: CADE / V: (reg) *~ig s* / Pl: *~igi* / E: pbl fo cf *durigă*] (Olt) **1** Roată[1]. **2** Obiect de forma unei roți[1]. **3** Cerc[1] (**1**). **4** (Îe) **A (se) da** sau **a (se) duce de-a ~ga** (sau) **~gu** A (se) da sau a (se) duce de-a rostogolul. **5** (Spc) Volant la mașina de treierat. **6** Rotulă. **7** Jocul de copii „roata".

tuturinde *av* vz ***tăturinderea***

tuturindene *av* vz ***tăturinderea***

tuturinderea *av* vz ***tăturinderea***

tuturișcă *sf* [At: ALR I, 1469/65 / Pl: *~ști* / E: ns cf *tuturez*] (Reg) Fluier confecționat din coajă de salcie.

tuturoi *sm* vz ***turturoi***

tuturuz *sm* [At: LEXIC REG. II, 33 / Pl: *~i* / E: ns cf *tut*[2]] (Olt) Om prost.

tuț[1] *sm* [At: (a. 1747) IORGA, S. D. XII, 45 / Pl: *~i* / E: ***tuț(in)***] (Înv) **1** Duzină (**1**). **2** Set.

tuț[2] *sm* vz ***tătuț***

tuță *sm* vz ***tătuț***

tuțăn *sn* vz ***tuțin***

tuție *sf* [At: PISCUPESCU, O. 315/12 / E: ger ***Tuzia***] (Înv) Tutea.

tuțin *sn* [At: (a. 1766) FURNICĂ, D. C. 25 / V: (înv) ***~țăn, ~țun, ~ă*** *sf* / Pl: *~uri* / E: ger ***Dutzend***] **1** (Înv) Duzină (**1**). **2** (Înv) Set. **3** (Olt; îf *tuțun*) Pachețel.

tuțină *sf* vz ***tuțin***

tuțiorism *sns* [At: DN[3] / P: *~ți-o~* / E: it ***tuziorismo***] Tendință în teologia morală catolică de a obliga la interpretarea cea mai riguroasă a normelor care pot fi interpretate în mai multe feluri.

tuțiorist, ~ă [At: DN[3] / P: *~ți-o~* / Pl: *~iști, ~e* / E: it ***tuziorista***] **1** *a* Referitor la tuțiorism. **2** *a* Caracteristic tuțiorismului. **3** *smf* Adept al tuțiorismului.

tuți-patru *ncv* vz ***tuspatru***

tuți-șepte *ncv* vz ***tussapte***

tuțun *sn* vz ***tuțin***

tuuă *i* [At: A IX, 5 / E: form expresivă] (Reg) Strigăt cu care se alungă câinele.

tuval *sn* vz ***toval***

tuvlar *sm* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i* / E: ***tuvlă*** + *-ar*] (Reg) Cărămidar (**1**).

tuvlă *sf* vz ***tulă***[1]

tuyau *sms* [At: DN[3] / P: *tüio* / E: fr ***tuyau***] (Hpm) Cal considerat de către cei informați ca fiind câștigătorul unei curse.

tuz *sm* [At: POLIZU / Pl: *tuji*, (reg) *~i* / E: rs, ucr ***туз***] (Reg; la cărțile de joc) As (**3**).

tuzla *sf* [At: (a. 1715) ARHIVA, R. II, 46/23 / V: (înv) ***~lă***, ***~zula*** / Pl: *~le* / E: tc ***tuzla***] (Tcî) **1** Loc amenajat pentru extragerea sării din apa de mare. **2** Sare extrasă din apa de mare.

tuzlama *sf* vz ***tuslama***

tuzlă *sf* vz ***tuzla***

tuzluc[1] [At: POLIZU / V: (reg) ***toz~***, ***turl~***, ***tusl~***, ***tuslug*** / Pl: *~uci* sm, *~uri* sn / E: tc ***tozluk***] **1** *sm* (Îrg; mai ales lpl) Jambieră (în special de aba). **2** *sm* (Îrg; mai ales lpl) Ciorap care acoperă pulpa piciorului. **3** *sm* (Olt; mai ales lpl) Cizme de aba. **4** *sm* (Olt; mai ales lpl) Ciorapi cu talpa groasă care se poartă fără altă încălțăminte. **5** *sm* (Reg; mai ales lpl) Obiele care se înfășoară până sus pe pulpa piciorului. **6** *sn* (Mun; îf *turluc*) Papuc de casă Si: (reg) *cipic*. **7** *sn* (Reg) Haină murdară. **8** *sn* (Reg) Haină urâtă. **9** *sn* (Reg) Haină veche.

tuzluc[2] *s* [At: CIHAC II, 626 / Pl: ? / E: tc ***tuzluk***] (Tcî) Apă sărată.

tuznic, ~ă *a* [At: GL. OLT. / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ns cf *tut*[2]] (Reg) Smintit.

tuzuc[1] *sm* [At: V. ROM. mai 1955, 24 / Pl: *~uci* / E: ns cf *turșug*] **1** (Trs) Par pe care se împletesc nuielele unui gard. **2** (Trs) Par solid care servește la consolidarea unui mal. **3** (Reg; lpl) Pădurice tânără și deasă.

tuzuc[2] *sm* [At: ALR II, 6203/64 / V: (reg) ***turz~*** / Pl: *~uci* / E: mg ***túzok***] (Orn; Trs) Dropie (*Otis tarda*).

tuzuh *sn* vz ***tenzuh***

tuzula *sf* vz ***tuzla***

tverdu *smi* [At: NEGRUZZI, S. I, 247 / V: (înv) *fe~*, ***tvirdo*** / E: slv **твердо**, **тврьдо**] Numele literei „t“ din alfabetul chirilic.

tvirdo *smi* vz ***tverdu***

tvorebnic *sm* vz ***dvorebnic***

tvorenie *sf* [At: VARLAAM, C. 142 / Pl: *~ii* / E: slv **творение**] (Înv) **1** (Bis) Creație (**21**). **2** (Arte) Creație (**20**).

tvoreț *sm* [At: VARLAAM, C. 12 / Pl: *~i* / E: slv **творець**] (Înv) **1** (Bis) Creator (**27**). **2** Autor de texte religioase. **3** (Pgn) Scriitor.

tweeter *sn* [At: DEX-S / P: *tuităr* / Pl: *~e* / E: eg ***tweeter***] Difuzor special pentru redarea frecvențelor înalte.

twist *sn* [At: T iunie 1964, 86 / P: *tuist* / Pl: *~uri* / E: eg ***twist***] **1** Dans modern (de origine americană) de perechi, în care partenerii dansează individual, unul în fața celuilalt, cu mișcări ritmice de răsucire a întregului corp, brațele mișcându-se într-un balans continuu, în sens invers mișcării picioarelor. **2** Melodie după care se execută twistul (**1**).

Ț

ț^{1} *smi* [P: *țe*] **1** A douăzeci și cincea literă a alfabetului limbii române. **2** Sunetul corespunzător literei ț^{1} **(1)** (consoană semioclusivă dentală surdă).

ț^{2} *i* [At: BACALBAȘA, S. A. I, 95 / S și: *ți, țî, ța* / E: fo] Exclamație care exprimă: **1** (Are) Uimire. **2** (Are) Nemulțumire. **3** (Are) Dezaprobare **(1)**. **4** (Are; rar) Bucurie **(1)**. **5** Plăcere. **6** Satisfacție. **7** (Pop) Negare.

ța^{1} *i* [At: CARAGIALE, O. I, 144 / V: ***ță, țe, țea*** / P și: *țaaa* / E: fo] (Adesea repetat sau în combinație cu alte interjecții) Strigăt cu care: **1** Se cheamă caprele și oile. **2-3** Se alungă sau se mână caprele și oile.

ța^{2} *i* vz ***cea***

ța^{3} *sf* vz ***țață***

țaba *i* vz ***țibă***

țabină *sf* vz ***țapină***

țac [At: POLIZU / V: ***~a, țaga, țăc*** / E: fo] (Adesea repetat sau în combinații cu variantele lui) Cuvânt care redă: **1** *i* Zgomotul produs de lovirea a două obiecte (metalice). **2** *i* Zgomotul produs de declanșarea unui mecanism. **3** *i* Zgomotul produs de copitele calului în mers. **4** *i* Zgomotul produs la tăierea unui material (mai ales cu foarfecele). **5** *s* (Îe) **A ajunge la ~** A ajunge la momentul oportun Si: *a ajunge la țanc*. **6** *i* Zgomotul produs prin lovirea la intervale regulate a pământului cu sapa sau cu altă unealtă agricolă pentru a-l mărunți în vederea cultivării. **7** *i* (Adesea cu valoare predicativă) O acțiune bruscă și neașteptată. **8** *i* (Adesea cu valoare predicativă) O mișcare rapidă, repetată. **9** *i* Sunetul caracteristic scos de anumite păsări. **10** *i* (Fam; și cu valoare predicativă) Vorbire cicălitoare.

țaca *i* vz ***țac***

țacă^{1} *sf* [At: PAMFILE, CR. 182 / Pl: *țăci* / E: ***țac***] **1** (Olt) Fiecare dintre scândurelele late de 15-20 cm cu care se lovește mingea într-un joc de copii. **2** (Îe) **A da ~ca** A lovi țăcile^{1} **(1)** una de alta. **3** (Art.) Joc de copii în timpul căruia jucătorii își lovesc reciproc scândurelele cu care bat mingea. **4** (Mol) Obiect făcut din două scândurele de lemn, imitând forma ciocului de barză, care se fixează cu o mască pe fața flăcăului deghizat în brezaie.

țacă^{2} *sf* vz ***țâțacă***

țacăr *sm* [At: ALR I, 953/900 / Pl: *~i* / E: ns cf *țec*] (Mun) **1** Bețișor ascuțit rămas din curățarea pomilor. **2** (Lpl) Vrejuri de rapiță și de fasole.

țacfestru *sm* vz ***sechestru***

țacfistra *v* vz ***sechestra***

țachelă [At: TDRG / Pl: *~le* / E: ger ***Zachel***] (Trs; Buc) Oaie țigaie.

țachiră *sf* vz ***țechiră***

țachismă *sf* [At: MA 57^{V}/20 / V: ***~mete*** (S și: *țachizmete* / A și: *țachismete*), (îvr) ***țichizmata*** *sfp* / S și: *țachizmă* / Pl: *~me* / E: ngr **τσάκισμα**] **1** (Mat; gri) Fracție. **2** (Fam; lpl; îf *țachismete*) Moft. **3** (Fam; lpl; îf *țachismete*) Grimasă.

țachismete *sfp* vz ***țachismă***

țac-în-pac *sfp* vz ***țoc-în-poc***

țaclă *sf* vz ***țaglă***^{1}

țac-pac *i* [At: TDRG / E: ***țac + pac***^{1}] Cuvânt care sugerează: **1** O mișcare bruscă și rapidă. **2** O acțiune bruscă și rapidă.

țacsală *sf* vz ***țesală***

țafandache *smi* [At: CONV. LIT. XVI, 357 / E: nct] Bărbat (tânăr) fandosit, ridicol și ușuratic Si: *filfizon, fante* **(2)**, *mutunache*.

țag *sn* vz ***țeh***^{2}

țaga *i* vz ***țac***

țagan [At: GOLESCU, Î. 81 / Pl: *~i* / E: ngr **τσαγανός**] (Îvr) Crab (*Carcinus*).

țagăl *sn* vz ***țaigăr***

țagăr *sn* vz ***țaigăr***

țagără *sf* vz ***țaigăr***

țaghi *sn* vz ***țeh***^{2}

țagiră *sf* vz ***țigiră***^{2}

țaglă^{1} *sf* [At: ARHIVA R. II, 21/21 / V: ***țaclă, țagră*** (Pl: *țagre, țăgre, țegre, țăgri*), ***țig~, țiclă*** / Pl: *~le*, (reg) *țegle* / E: ger ***Zagel***] **1** Vârf ascuțit (al unei săgeți, al unei sulițe, al unui par etc.). **2** (Îe) **Cu ochii ~** Cu privirea ațintită. **3** (Îe) **A se uita ~** (sau **țiclă**) A se uita fix, atent. **4** (Îe) **A rămâne ~** A rămâne cu privirea ațintită la ceva. **5** (Îae) A rămâne nemișcat. **6** (Reg; îe) **A sta cu ochii ~** (pe ceva sau pe cineva) A nu slăbi din ochi. **7** (Reg; îae) A urmări de aproape (ceva sau pe cineva). **8** (Reg; îe) **A sta ~ pe** (cineva) A cicăli pe cineva. **9** (Reg; îae) A certa pe cineva. **10** (Îf *țiglă*) Vergea de lemn (sau, mai rar, de fier) ascuțită la un capăt, în care se înfige carnea pentru a o frige Si: *frigare*. **11** (Îf *țiglă*) **La țiglă** Fript în țiglă **(10)** deasupra jeraticului. **12** (Bot; reg; îf *țiglă*; îc) **Țigla-gâștei** Păpădie (*Taraxacum officinale*). **13** (Rar; îf *țiglă*; cu determinări introduse prin prep „de" care arată felul cărnii) Păsări sau bucăți de carne înfipte într-o frigare. **14** (Rar; îf *țiglă*; cu determinări introduse prin prep „de" care arată felul cărnii) Frigarea împreună cu carnea înfiptă în ea. **15** (Reg; îf *țiglă*) Lăstar. **16** (Îf *țiclă, țiglă*) Băț folosit la prinderea racilor, având la unul dintre capete o despicătură în care se pune momeală. **17** (Mun; îf *țiglă*; mpl) Fiecare dintre țepușele care se fixează în cele două rame ale pătulului de porumb, pentru a ține știuleții să nu cadă. **18** (Mun; îaf; mpl) Țepușe care se înfig în talpa (sau în ramele) pătulului de cărat snopi. **19** (Reg) Vergea de lemn folosită la făcutul gardurilor. **20** (Trs) Zăbrea (de lemn). **21** (Trs; pex) Obiect (portiță, suport etc.) făcut din zăbrele. **22** (Trs; Ban) Fiecare dintre cele două prăjini pe care se așază coșciugul pentru a fi dus la groapă. **23** (Reg) Carâmb la loitră. **24** (Reg) Surcea cu diferite întrebuințări. **25** (Reg) Zăvor la ușă. **26** (Ban; îf *țagră*) Pirostrie. **27** (Teh) Semifabricat de oțel cu secțiunea dreptunghiulară sau circulară, din care se laminează bare, sârme etc. și din care se forjează sau se ștanțează diferite piese Si: *biletă*.

țaglă^{2} *sf* vz ***ceaglă***

țaglă^{3} *sf* vz ***țiglă***^{1}

țagră^{1} *sf* vz ***țaglă***^{1}

țagră^{2} *sf* vz ***țaigăr***

țah *i* [At: DONICI, F. 164 / E: fo] (Mai ales repetat) Cuvânt care imită lătratul câinelui Si: *ham¹*.

țahăt [At: LEXIC REG. 32 / V: ***~ă*** *sf*, ***~hot*** *sn*, ***~hotă*** *sf* / E: ***țah*** + *-et*] (Olt) **1** *sn* Lătrat continuu și insistent al câinelui. **2** *av* (Îe) **A se ține ~ă** (după cineva) A urmări lătrând continuu și cu insistență.

țahătă *sf* vz ***țahăt***

țahi *sn* vz ***taică¹***

țahnă *sf* [At: LEXIC REG. 111 / Pl: *~ne* / E: pvb ***țăhni***] (Buc) **1** Câine care latră mult și fără rost. **2** Femeie rea de gură.

țahot *sn* vz ***țahăt***

țahotă *sf* vz ***țahăt***

țai *sn* vz ***țaică¹***

țaic¹ *sn* vz ***țaică¹***

țaic² *sn* vz ***țaig¹***

țaică¹ *sf* [At: CRĂINICEANU, IG. 244 / V: ***țaic*** (Pl: *țaicuri*), ***țaig, țaihi, țai, țahi, țechi*** *sn* / Pl: *~ice* / E: mg ***cájg***] (Reg) **1** Preparat industrial făcut din drojdie de bere sau din drojdie de vin, întrebuințat ca ferment pentru dospirea aluatului. **2** Cantitate mică de aluat dospit, folosită pentru dospirea unui nou aluat Si: *maia¹*, *plămădeală*.

țaică² *sfs* [At: CADE / E: ***țață***, pan *maică*, *taică*] **1-5** (Mun; Olt) Țață **(1-5)**. **6** (Olt) Termen folosit de o femeie, referindu-se la ea însăși, când se adresează unei persoane tinere. **7** (Olt) Termen folosit de o femeie, referindu-se la ea însăși, când se adresează iubitului.

țaică³ *sf* vz ***țaig¹***

țaicău *sm* [At: BĂCESCU. PĂS. 289 / Pl: *~ăi* / E: mg ***szajkó***] (Orn; Trs) Gaiță (*Garrulus glandarius*).

țaie¹ *sf* vz ***țaig¹***

țaie² *sf* vz ***tâțaie***

țaig¹ *sn* [At: MÎNDRESCU, I. G. 96 / V: ***țaic*** *sn*, ***țaică, țaie*** (Pl: *țaie*, *țăi*) *sf*, ***țâu*** *sn* / E: săs ***Zaich*** (ger ***Zeug***)] **1** (Reg) Țesătură deasă, subțire și rezistentă, din care se fac de obicei haine de lucru. **2-3** (Mun; Olt; îf *țaie*, *țâu*) Obiect de îmbrăcăminte sau de rufărie (de calitate inferioară) (ori vechi, uzat și rupt) Si: *buleandră* **(1)**, *zdreanță*. **4-5** Haină subțire (și uzată). **6** Haină scurtă și strâmtă. **7** (Reg; îf *țaică*) Cămașă subțire **8** (Lpl; îf *țaie*) Țoale Vz *țol* **(12)**. **9** Fel de îmbrăcăminte caracteristic locuitorilor unor anumite regiuni, unor anumite categorii sociale. **10** Veșminte.

țaig² *sn* vz ***țaică¹***

țaig³ *sn* vz ***țaigăr***

țaigăl *sn* vz ***țaigăr***

țaigăr *sn* [At: CADE / V: ***țaig*** (Pl: *țaiguri*), ***~ăl, țaighiș, țagăl, țagăr, țagără*** (Pl: *țagăre*, *țăgări*), ***țagră*** (Pl: *țăgri*), ***țangără*** *sf*, ***țegher*** / Pl: *~e*, *țaighere*, *~uri* / E: ger ***Zeiger***] **1** (Reg) Arătător la ceasornic Si: *limbă*, (reg) *manoș*. **2** (Ban) Limba pendulului.

țaighauz *sn* [At: N. STOICA, C. B. 151 / Pl: ? / E: ger ***Zeughaus***] (Ban; gmî) Arsenal.

țaighiș *sn* vz ***țaigăr***

țaigram *sn* [At: ALIL 1976, 79 / Pl: *~uri*, *~e* / E: ger ***Zeugrahmen***] (Mol; gmî) Dulap de ținut scule.

țaihi *sn* vz ***țaică¹***

țaisăl *sm* [At: PĂCALĂ, M. R. 30 / V: ***~izăr, ~ițăr, ~ițăl*** / Pl: *~i* / E: ns cf ger *Zeisig*] (Orn; Trs) **1** Scatiu (*Carduelis spinus*). **2** (Îf *țaizăr*) Pițigoi (*Parus maior*).

țaitung *sn* vz ***țăitung***

țaițăl *sm* vz ***țaisăl***

țaizăr *sm* vz ***țaisăl***

țal [At: CARAGIALE, O. II, 55 / Pl: **(3)** *~i* / E: ger ***Zahlen***] (Iuz) **1** *i* Cuvânt cu care era chemat chelnerul pentru a încasa costul consumației într-un local. **2** *sn* Achitarea consumației într-un local public Si: *plată¹*. **3** *sm* Chelner care încasa costul consumației într-un local public.

țala *i* vz ***cea***

țalăr *sm* vz ***țeler***

țalear *sm* vz ***țeler***

țaligrădean, ~ă *a* vz ***țarigrădean***

țalină¹ *sf* vz ***țelină¹***

țalină² *sf* vz ***țelină²***

țaloante *s* [At: GRECU, P. 396 / Pl: ~ / E: nct] (Înv) Vopsea galbenă.

țam *i sn* vz ***mulțam***

țambal *sn* [At: DOSOFTEI, PS. 497/4 / V: ***țim~***, (îrg) ***țâm~*** (Pl: *țâmbaluri*) *sn*, (reg) ***~ă, țimbală***, (Trs) ***țimbulă, țimbolă*** *sf*, (reg) ***~bar, țimblon, tim~, zam~*** *sn* / Pl: *~e*, (reg) *~uri* / E: lat ***cymbalum***, pn ***cymbal***, ger ***Zimbel***] **1** Instrument muzical de percuție asemănător cu talgerele Si: *chimval* **(1)**. **2** Instrument muzical lăutăresc de percuție alcătuit dintr-o cutie de rezonanță de formă trapezoidală, prevăzută cu coarde de metal care sunt lovite cu două ciocănele speciale Si: (reg) *țumbulumbă*. **3** (Rar) Instrument muzical de percuție asemănător cu toba Si: *timpan*. **4** (Rar; îf *țimbal*) Țiteră **(1)**. **5** (Reg; îf *țambar*) Cobză **(1)**. **6** (Reg; îf *țimbal*) Contrabas **(1)**. **7** (Rar) Trâmbiță mică de tinichea. **8** (Mun) Dans popular asemănător cu sârba, care se joacă de către două, trei sau cel mult patru persoane, care se prind una de alta pe după mijloc. **9** (Mun) Melodie după care se execută țambalul **(8)**. **10** (În argoul frizerilor; prin analogie cu corzile țambalului **(2)**) Barbă cu fire groase și tari. **11** (În argoul militarilor) Pat de la arest. **12** (Arg; îe) **A sta pe ~** A face arest.

țambalagioaică *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ice* / E: ***țambalagiu*** + *-oaică*] (Rar) **1** Femeie care cântă la țambal **(2)**. **2** Soție de țambalagiu **(1)**.

țambalagiu *sm* [At: DELAVRANCEA, S. 182 / V: ***țim~***, (rar) ***țimbelegiu*** / Pl: *~ii* / E: ***țambal*** + *-agiu*] Muzicant care cântă la țambal **(2)** Si: (rar) *țambalist*, (îrg) *țimbular*, (reg) *țimbulaș*.

țambală *sf* vz ***țambal***

țambalist *sm* [At: P. CONSTANT, R. 139 / V: ***țim~*** / Pl: *~iști* / E: ***țambal*** + *-ist*] (Rar) Țambalagiu.

țambar *sn* vz ***țambal***

țamberele *sfp* [At: COMAN, GL. / E: nct] (Pop; Mol; rar) Stofe din Istanbul.

țamboi *sn* vz ***țâmboi***

țambră *sf* [At: DOC. EC. 458 / Pl: *~re* / E: pn ***cembra***, ucr ***цимбра, цямра***] **1** Construcție de lemn care căptușește pereții unei galerii de mină sau ai unei fântâni Si: *ghizd* **(1)**. **2** Fiecare dintre scândurile sau bârnele folosite la țambră **(1)**. **3** (Reg) Scândură folosită la făcutul gardurilor, coșarelor etc. **4** (Reg; pex) Gard făcut din scânduri.

țambricos, ~oasă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***țambră*** + *-icos*] (Mol) Care se supără repede Si: *supărăcios*.

țambroș, ~ă *a* [At: COMAN, GL. / Pl: *~i*, *~e* / E: ns cf *țimbră*] (Trs) **1** Îmbrăcat luxos. **2** Împodobit fără gust. **3** Îngâmfat.

țampara *sf* vz ***geamparale***

țampură *sfs* [At: HEM 2076 / E: nct] (Reg) **1** (Îlav) **De-a ~ra** Rostogolindu-se la vale. **2** (Îal) De-a berbeleacul.

țamțar *sm* vz ***samsar***

țanc¹ *i* [At: ȘEZ. IV, 84 / E: fo] Cuvânt care redă un zgomot ascuțit, produs prin lovirea unui obiect din metal sau (mai rar) din lemn.

țanc² *sn* [At: VALIAN, V. / V: (reg) ***țenchi, țeanc*** *sn*, ***~ă*** *sf* / Pl: *~uri* / E: nct] **1** Băț cu care se măsoară, însemnându-se cu câte o crestătură, cantitatea laptelui muls de la oi cu ocazia alcătuirii stânii, uneori cantitatea vinului, a țuicii etc. dintr-un vas Si: (reg) *țăncușă* **(2)**. **2** (Fam; îlav) **La** (sau, rar, **pe**) **~** La momentul potrivit. **3** (Fam; îlav) **Pe** (sau **în**) **~** Exact. **4** (Îrg; îe) **A lua ~** (sau **~ul**) (la un vas), **a da ~ul** sau **a da ~** (la un vas) A măsura cu țancul **(1)** cantitatea de lichid dintr-un vas. **5** (Reg; îe) **A vorbi cu ~** A vorbi prin semne. **6** (Îae) A vorbi fără șir. **7** (Înv) Semn făcut pe un vas în locul până unde ajunge lichidul conținut Si: (reg) *țăncușă* **(4)**. **8** (Reg) Bețișor cu ajutorul căruia, când se țese o velință, se măsoară lățimea unei vergi. **9** (Reg; pex) Unitate de măsură. **10** (Reg; pex) Obiect folosit ca instrument de măsurat. **11** (Reg) Semn distinctiv constând dintr-o bucată de lemn sau de material textil care se pune pe pănura dată la piuă, pe sculurile date la vopsit. **12** (Reg) Crestătură, de anumită formă, făcută la urechea oii ca semn de recunoaștere Si: (reg) *țăncușă* **(19)**. **13** (Reg; la unele jocuri de copii) Loc însemnat la care trebuie să ajungă cei care

se întrec la un joc (de obicei, cu mingea). **14** (Șîcs *în* ~) Țintar (**1**). **15-16** (Reg; lpl) Bețișoare cu crestături sau biletele numerotate cu care se trage la sorți Si: (reg) *țăncușă* (**5-6**). **17** (Reg; îe) **A da ~ la pepene** A tăia și a scoate o bucată dintr-un pepene pentru a gusta dacă e bun. **18** (Reg) Fâșie îngustă de pământ, de holdă etc. **19** (Reg) Ciob (**1**). **20** Instrument de care se servesc dogarii la asamblatul doagelor.

țanc³ *sn* [At: VLAHUȚĂ, R. P. 124 / V: (reg) ***țenchi*** / Pl: *~uri* / E: ger dal ***Zanken*** (ger ***Zinken***)] **1** (Reg) Vârf ascuțit și înalt de stâncă. **2** (Reg; pan) Vârf de deal Si: *culme*. **3** (Mol) Perete înalt și drept de stâncă. **4** (Mol) Mal abrupt. **5** (Mol) Loc pietros. **6** (Olt) Ridicătură mică de pământ.

țâncă¹ *af* [At: BUD, P. P. 6, 83 / Pl: ? / E: ns cf *țancoș*] (Reg; csnp) Țanțoșă.

țancă² *sf* vz ***tanc²***

țancoș, ~ă *a* [At: VICIU, GL. / V: ***țân~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *țanțoș*] (Reg) Țanțoș (**1**).

țandac *sn* [At: COMAN, GL. / Pl: *~uri* / E: ns cf *țandără*] (Reg) **1-2** Bucată (de smalț) plesnită sau sărită (de pe o oală).

țandară *sf* vz ***țandără***

țandăr¹ *sn* [At: CV 1949, nr. 9, 33 / Pl: *~e* / E: nct] (Reg) Grămadă de gunoi.

țandără *sf* [At: MOLNAR, D. 50/4 / V: (pop) ***~dură*** (Pl: *țănduri, țăndure*), (înv) ***~dară, ~deră***, (reg) ***~dâră, țân~, țendură*** *sf*, ***~dăr, ~dur*** (Pl: *~duri*) *smn*, ***~dră, zandură*** (Pl: *zănduri*) *sf*, ***zandur*** *sn* / Pl: *țăndări*, (reg) *~ri, țăndăre* / E: săs ***zander*** (ger ***Zunder***)] **1** Bucată mică (subțire și lunguiață) care se desprinde dintr-un lemn, dintr-un os, dintr-o piatră etc., prin cioplire, spargere, lovire etc. Si: *așchie* (**1**), *smicea*, (înv) *oțapoc*, (reg) *salcă¹, sălângă, scăborcă, sclepeniță, țască* (**1**). **2** (Îe) **A-i sări** (cuiva) **~ra** A se înfuria. **3** (Rar; îe) **A avea o ~ră în cap** A fi indispus. **4** (Rar) Schijă. **5** (Reg) Țeapă care intră sub piele sau sub unghie. **6** (Reg) Bucată mică, neînsemnată. **7** Bucată dintr-un obiect de sticlă, de faianță, de lut etc. spart Si: *ciob* (**1**), *hârb* (**2**), *spărtură*, (reg) *breanc, tioc*. **8** (Reg) Bucată despicată dintr-un lemn sau dintr-o scândură, având diferite întrebuințări. **9** (Reg) Vergea care se bate pe pereții de bârne ai clădirilor pentru a fixa tencuiala sau lipitura. **10** (Reg) Fiecare dintre bucățile de lemn așezate într-un gard. **11** (Înv; csc) Lemn pentru foc. **12** (Îf *țândăra*) Numele unui dans popular din Banat.

țanderă *sf* vz ***țandără***

țandâră *sf* vz ***țandără***

țandră *sf* vz ***țandără***

țandur *smn* vz ***țandără***

țandură *sf* vz ***țandără***

țangalău *sm* vz ***țângălău***

țangateu *sm* [At: ALR – T 517/307 / Pl: *~ei* / E: ns cf *țangău*] (Reg) Băietandru.

țangăr *sm* [At: GRAUR, E. 19 / P: ? / E: ns cf *mangăr*] (Îcr *mangăr*; csnp) Cuvânt utilizat în formulele de eliminare la jocurile de copii.

țangără *sf* vz ***taigăr***

țangău *sm* vz ***țângău***

țangâu *sm* vz ***țângău***

țanghile *sfp* [At: DR. V, 27 / V: ***~ngile*** / E: săs ***zaich*** (ger ***Zeug***)] (Reg) **1** Calabalâc (**3**). **2-3** (Îf *țangile*) Țesături sau haine care constituie zestrea miresei.

țangile *sfp* vz ***țanghile***

țantimă *sf* vz ***centimă***

țantinelă *sf* vz ***santinelă***

țant *sn* [At: PAȘCA, GL. / Pl: *~uri* / E: ns cf ger *Zain* „lingou"] (Reg) Bucată de aur masiv.

țantavai *sn* [At: I. CR. IV, 85 / V: ***țonțov~*** / Pl: ? / E: ns cf rs *танцовать*] (Mol) Petrecere cu lăutari.

țantăruș *sm* vz ***țânțăruș¹***

țanțoș, ~ă [At: KLEIN, D. 442 / V: (reg) ***~tuș*** / Pl: *~i, ~e* / E: nct] **1-2** *a, av* Impunător prin aspect, prin ținută etc. Si: *fălos¹* (**3**), *mândru*, (îvp) *măreț*, (reg) *ostru¹, țancoș, țunțurliu*. **3-4** *a, av* (Care este) plin de sine, cu purtare sfidătoare Si: *fudul, încrezut, îngâmfat, semeț, trufaș, țonțoroi*. **5** *a* Care exprimă mândrie, semeție Si: *arogant* (**2**).

țanțoși *v* vz ***țânțoși***

țanțoșie *sf* vz ***țânțoșie***

țantură *sf* [At: VICIU, GL. / Pl: *~ri* / E: ns cf *ranțură*] (Reg) Haină uzată Si: *zdreanță*.

țantuș, ~ă *a, av* vz ***țanțoș***

țap *sm* [At: PSALT. 314 / Pl: *~i* / E: cuvânt de origine traco-dacă cf alb *cap*] **1** Masculul caprei. **2** (Îs) ~ *ispășitor* În textul biblic, țap (**1**) pe care marele preot îl încărca la sărbătorirea ispășirii cu toate păcatele neamului lui Israel și care era apoi alungat în deșert. **3** (Fig; îas) Persoană asupra căreia se aruncă vina pentru greșelile altora. **4** (Fam; îe) **Ca un ~ logodit** Nemișcat. **5** (Îae) Aiurit. **6** (Îae) Dus pe gânduri Si: *visător*. **7** (Îae) Supărat fără motiv. **8** (Îe) **Parcă ești un ~ logodit** Se spune unui om îngâmfat și prost. **9** (Fam; îe) **A jupui** (sau **a beli**) **~ul** (sau **~pii**) A vomita la beție. **10** (Îae) A se juli într-o căzătură, la beție. **11** (Fam; îe) **A ține ~ul de coarne** A vomita la beție. **12** (Dep) Om (de obicei mai în vârstă) desfrânat, hain, îngâmfat etc. **13** (Dep) Denumire dată unui preot sau unui călugăr. **14** (Îs) ~ *roșu*, (reg) ~ *sălbatic*, ~ *de pădure*, ~ *de căprioare*, ~ *de capră sălbatică* Masculul căprioarei Si: *căprior* (**1**). **15** (Șîs ~ *negru*) Masculul caprei negre. **16** (Reg; șîs ~ *sălbatic*, ~ *de pădure*, ~ *mistreț*) Cerb. **17** Blană sau piele de țap (**1**). **18** (Mol) Brezaie (**2**). **19** (Mol) Butuc sprijinit pe două picioare pe care se leagă plutele. **20** (Reg) Fiecare dintre căpriorii de la colțurile acoperișului unei case. **21** (Reg) Căpriorul din mijlocul acoperișului unei case. **22** (Reg) Dispozitiv pentru ridicarea pietrei de moară. **23** (Reg) Par¹. **24** (Reg) Fiecare dintre parii care, la casele cu pereții din împletitură de nuiele, se bat în scobiturile din talpa casei și pe care se împletesc nuielele. **25** (Mol; la jocul de arșice) Ichi. **26** (Ent; Trs; șîs ~ *de iarbă*, ~ *de câmp*) Cosaș (*Tettigonia viridissima*). **27** (Ent; Trs) Cosaș mic Si: *căluț* (*Locusta cantans*). **28** (Ent; Trs) Călușel (*Decticus verrucivorus*). **29** (Ent; Trs) Greier de câmp (*Gryllus campestris*). **30** (Ast; pop) Numele unei constelații în care intră soarele la solstițiul de iarnă Si: *Capricorn*. **31-32** (Cdp ger *Bock* [bier]) (Conținutul unui) pahar special de bere, cu o toartă, având capacitatea de 300 ml.

țapaligă *sf* vz ***țepeligă¹***

țapan *sn* vz ***sapan***

țapap *sn* vz ***țapapie***

țapapie *sf* [At: LTR² / V: ***țapap*** (Pl: *țapape*) *sn* / E: ns cf *sapan*] Parâmă înfășurată pe arborada unei nave, pentru a susține pe marinarii care lucrează la pânze.

țaparâș, ~ă *a* [At: GHEȚIE, R. M. / V: ***țăpariș, țăp~, sa~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf mg *szapora* „repede, precipitat"] **1** (Trs; Mar; d. vin, fructe etc.) Acru **2** (Reg; d. oameni) Iute (în acțiuni).

țaparină *sf* [At: ATILA, P. 100 / V: ***sa~*** / Pl: *~ne* / E: nct] (Dob) Unealtă de pescuit formată dintr-o prăjină de 5-8 m de care se leagă o sfoară cu 10-15 cârlige de undiță și o greutate care le coboară spre fundul apei Si: (reg) *țapaligă*.

țaperig *sn* vz ***țipirig²***

țapin *sn* vz ***țapină***

țapinar *sm* [At: NOM. PROF. 14 / V: (reg) ***țăp~, sa~*** / Pl: *~i* / E: ***țapină*** + *-ar*] Muncitor forestier care lucrează cu țapina (**1**) Si: (reg) *țăpinaș*.

țapină *sf* [At: VICIU, GL / V: ***țapin*** (A și: *țapin* / Pl: *țapinuri*) *sn*, (reg) ***țabi~, țăp~*** *sf*, ***țăpin, țâpin*** *sn*, ***țip~, țubin*** *sn*, ***sap~, sapin*** (Pl și: *săpinuri*), ***săpin*** (Pl: *săpinuri*), ***sabin*** *sn*, ***salpi~*** *sf* / Pl: *~ne*, (rar) *~ni* / E: ger dal ***Zappin***, sv ***capin***] **1** Unealtă formată dintr-o cange de oțel fixată la capătul unei cozi de lemn și întrebuințată la manevrarea buștenilor Si: (reg) *ciocancă, ciocoroi, clasibocru*. **2** (Prc) Partea metalică a țapinei (**1**). **3** (Trs; îf *țapin, țâpin*) Cârlig mare de fier. **4** (Reg) Pârghie. **5** (Reg) Rangă¹. **6** (Reg; îf *țapin*) Unealtă cu care se sparge gheața la moară.

țapligă *sf* vz ***țepeligă¹***

țapoș, ~ă *a* [At: HEM 407 / V: ***~puș, țăp~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***țap*** + *-oș*] (Reg) **1** (D. coarnele animalelor; pex d. păr sau mustăți) Ridicat drept în

sus Si: (reg) *țepoiat* (1). 2 (D. animale) Cu coarnele ridicate drept în sus Si: (reg) *țepoiat* (2).

țapuș, ~ă *a* vz ***țapoș***

țar *sm* [At: NECULCE, L. 159 / V: (îvr) ***țear*** / Pl: *~i* / E: slv **царь**, rs **царь**] **1** Titlu purtat în trecut de monarhii unor state slave. **2** Persoană care purta titlul de țar (1). **3-4** (Îvr) (Persoană care purta) titlul de împărat.

țarabalie *sf* vz ***sarabalie***

țarafleașcă *sf* [At: CV 1951, nr. 1, 37 / E: ns cf *cioroflet*] (Olt) Persoană dezordonată.

țarasoare *sf* vz ***farasoare***

țarat *sn* [At: BUL. COM. IST. II, 183 / Pl: *~e* / E: ***țar*** + *-at*] (Îvr) Stat condus de un țar (2).

țară *sf* [At: PSALT. HUR. 75r/4 / V: (înv) ***țea~*** (Pl: *țeri, țere*) / Pl: *țări*, (înv) *țari*, (reg; art.) *țărele, țarele* / G-D: (înv) *țăriei* / E: ml ***terra***] **1** (Îrg) Suprafața globului pământesc Si: *pământ*. **2** (Îrg; prc) Uscat. **3** (Înv) Țarină[1] (1). **4** (Înv) Sol[3] (1). **5** Porțiune relativ omogenă din cuprinsul învelișului geografic, căreia îi sunt specifice anumite caracteristici (etnice, etnografice, de relief, de climă, ape, resurse economice etc.) Si: *regiune, ținut[1]* (20), *zonă*, (înv) *oblastie*. **6** Întindere de pământ (delimitată) pe care se exercită o anumită autoritate Si: *teritoriu*. **7** Denumire generică a unor regiuni în care s-a păstrat multă vreme organizarea social-politică dezvoltată din instituția obștii sătești Si: *ocol*. **8** (În graiul locuitorilor de la munte; îoc *munte, deal*) Șes. **9** (În graiul locuitorilor de la munte; îoc *pădure, codru*) Loc deschis. **10** (În graiul ciobanilor) Locul unde ciobanii de la munte își au casele, familiile și gospodăriile lor stabile. **11** Teritoriu locuit de un popor organizat din punct de vedere administrativ și politic într-un stat. **12** (Pex) Stat. **13** (Îvp; art.) Parte componentă în denumirea unor state sau ținuturi *~ra Ardealului, ~ra de Sus*. **14** Provincie în vechea organizare politică și administrativă a României. **15** (În basme; îs) *~ra nimănui* Țară (11) fără stăpân. **16** (Îas) Spațiu, neocupat de armate, între două fronturi de luptă. **17** (Srg) *Drum de ~* sau *drumul țării* Șosea națională. **18** (Îs) *~ra lui Cremene* (sau *a lui Han-Tătar, a lui Papură-Vodă*) Loc fără stăpân, unde fiecare face ce vrea, fără să dea nimănui socoteală. **19** (Îs) *~ra lui Papură-Vodă* Loc în care e sărăcie mare. **20** (Îs) *~ra lui Papuc* Loc în care domnește hoția și jaful. **21** (Îe) **~ra e largă!** Ești liber să faci ce-ți place, să pleci unde vrei. **22** (Îe) **La colț** (sau **la capăt**) **de ~ și la mijloc de masă** sau **la mijloc de masă și la colț de ~** Într-un loc prielnic, comod și ferit de primejdii. **23** (Îe) **Peste nouă** (sau **șapte**) **mări (și) peste nouă** (sau **șapte**) **țări** Foarte departe. **24** (Îe) **A pune ~ra la cale** A conduce o țară. **25** (Pex; îae) A îndruma o afacere. **26** (Gmț; îae) A discuta o chestiune importantă (de ordin politic) fără a avea competența necesară. **27** (Gmț; pex; îae) A sporovăi. **28** (Îe) **A ajunge** (sau **a se face, a rămâne**) **de poveste în ~** A i se duce cuiva vestea Si: *a ajunge de pomină*. **29** (Îe) **A plăti (cât) un colț** (sau, reg **un corn**) **de ~** A valora foarte mult. **30** (Fam; îe) **Te joci cu ~ra-n bumbi?** Formulă prin care se atrage atenția cuiva că greșește atunci când subestimează o persoană sau o problemă. **31** (Îe) **A nu mai avea ~ cu** (cineva) A nu mai avea trai liniștit cu cineva. **32** (Îe) **A sta prost** (sau **rău**) **cu ~ra** A nu avea bani. **33** (Pop; îe) **A se duce** (sau **a pleca**)**-n ~** (sau **în țări, în lume și în țări**) A se duce în lumea largă. **34** (Îe) **A cutreiera ~ra în lung și-n lat** A călători foarte mult. **35** (Reg; îc) **~-lungă** Persoană care se ocupă de mai multe lucruri deodată și nu termină nici unul. **36** (Îe) **Atâta pagubă în ~ra Moldovei** Se zice pentru a arăta că ceva este lipsit de importanță. **37** (Reg) Nume dat României înainte de primul război mondial de către românii din Transilvania. **38** (Înv) Așezare statornică întemeiată într-o regiune nelocuită. **39** (Adesea determinat printr-un *aps*) Locul în care s-a născut sau trăiește cineva Si: *patrie*, (îvp) *moșie[1]*. **40** (Îs) *~ mamă* (sau *mumă*) Țara din care s-a desprins o altă țară (o provincie etc.), care este legată de prima prin unitate națională, de limbă, de cultură etc. Si: *patrie mamă*. **41** (d. oameni, animale, bunuri etc. înv; îla) **De ~** Indigen. **42** (Bot; reg; îs) *Bostan* (sau *lobeniță*) *de ~* Dovleac (*Cucurbita pepo*). **43** (Bot; reg; îas) Dovleac (*Cucurbita maxima*). **44** (Îs) *Pere de ~* Nume dat unei varietăți de pere nedefinite mai îndeaproape. **45** (Îs) *Prune de ~* Nume dat unei varietăți de prune nedefinite mai îndeaproape. **46** Locuitorii unei țări (11) Si: *popor*, (îvp) *norod[1], obște*. **47** (Pex) Mulțime de oameni Si: *lume*. **48** (Îe) **A afla târgul și ~ra** A afla toată lumea. **49** (Îe) **A se pune cu ~ra** A intra în conflict cu toată lumea. **50** (Trs) Felul de a fi al unui om. **51** (Îe) **Nu e ~ caldă** Se spune despre un om care nu e vrednic de încredere. **52** (Fam) Termen cu care cineva se adresează unei persoane. **53** (Înv) Țărănime. **54** (Înv) Armată alcătuită din țărani. **55** (Înv; pex; csc) Oșteni proveniți din țărani. **56-57** (Îoc *de oraș*; îljv) **De** sau **(de la) ~** Care trăiește sau care se află la sat. **58-59** (Îal) Specific satului. **60** (Îs) *Drum de ~* Cale de importanță locală care leagă mai multe comune sau sate. **61** (Îla) **(De) la ~** (De) la sat. **62** (Reg; îcs) *De-a ~a* Numele unui joc de copii, ce se desfășoară între două grupuri ai căror participanți, așezați în două șiruri față în față, se țin strâns de mână, membrii fiecărui grup încercând, pe rând, să rupă lanțul advers pentru a câștiga prizonieri în favoarea propriului grup. **63** (Reg; îacs) Șotron. **64** Locul unde stă fiecare jucător din echipa „la bătaie" la jocul de oină. **65** (Art.) Melodie după care se execută țara. **66** (Art.) Joc de brâu nedefinit mai îndeaproape.

țarângână *sf* vz ***țărângănă***

țarc *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. mai 130r/27 / V: (îrg) ***țearc***, (înv) ***țerc***, (reg) ***țărc*** *sn*, (nob) *~ă sf* / Pl: *~uri* / E: cuvânt de origine taco-dacă cf alb *cark, thark*] **1** Împrejmuire de scânduri, de nuiele etc., cu diferite utilizări Si: *gard* (1), *îngrăditură*. **2** (Pex) Loc îngrădit. **3** Loc îngrădit (uneori acoperit), lângă casă ori în câmp, unde se adăpostesc sau se închid vitele, oile, porcii etc. Si: (îvp) *ocol*, (pop) *obor[1]*, (îrg) *ogradă*, (reg) *țârcol*. **4** (Iuz) Ocolul autorității comunale, unde se închideau vitele găsite păscând în locurile oprite, până când proprietarul lor plătea amenda Si: *obor[1]*. **5** Loc îngrădit, de obicei acoperit, unde se țin mieii, viței sau mânjii pentru a fi înțărcați sau pentru a fi feriți de gerul iernii Si: *înțărcătoare*. **6** (Înv; pex; îf *țerc*) Înțărcare (la animale). **7** (Trs) Loc îngrădit unde fată oile. **8** Teren împrejmuit și prevăzut cu rigole de scurgere, care servește la recepția și la trierea animalelor înainte de tăiere. **9** Gard de nuiele, de spini etc. făcut în jurul unei clăi de fân pentru a o feri de animale Si: (reg) *țărcotei* (2). **10** (Pex) Suprafața împrejmuită cu țarc (9). **11** Spațiu îngrădit unde se păstrează nutrețul. **12** Mică îngrăditură făcută din stinghii sau din plasă[1], în care sunt ținuți copiii mici când încep să umble, pentru a li se limita spațiul de deplasare. **13** (Mun) Partea de deasupra a pătulului. **14** (Reg) Despărțitură în pivniță unde se păstrează merele. **15** (Îe) **A vinde (merele) cu ~ul** A vinde (merele) măsurând după cantitatea care încape într-un țarc (14). **16** (Reg) Coș sau ladă la teascul de struguri. **17** (Mol) Îngrăditură de formă cilindrică, lipită cu baligă, în care se face foc pentru a usca fructele așezate deasupra. **18** (Trs) Răsadniță. **19** (Reg) Îngrăditură din stâlpi, crengi și pietre, cu care se abate apa spre moară Si: *dig* (1), *zăgaz*. **20** (Reg) Cadru format din drugii care se pun peste loitre la car când se transportă grâu sau fân Si: *corlată[1]* (18), (reg) *pătul[1]*. **21** (Mol) Arie pentru îmblătit cereale. **22** (Reg; îcs) *În ~* sau *de-a ~ul* Numele unui joc de copii Si: *șotron*. **23** (Ast; reg) Vizitiul.

țarcalam *sn* vz ***țărcălam[1]***

țarcalan[1] *sn* vz ***țărcălam[1]***

țarcalan[2] *sn* vz ***țărcălău[2]***

țarcaleu *sn* vz ***țărcălău[2]***

țarcă[1] *sf* [At: MOLNAR, D. 89/14 / V: (reg) ***țea~***, (Trs; Mar) ***sar~*** / Pl: *țărci*, (reg) *~rce* / E: mg ***szarka***] **1** (Reg) Pasăre din familia corvidelor, de mărimea unui porumbel, cu coada lungă, cu penele de pe spate negre, lucioase, iar cu cele de pe piept și de pe partea inferioară a aripilor albe Si: *coțofană*, (reg) *țărcușă* (*Pica pica*). **2** (Îe) **A-i umbla** (cuiva) **gura ca la (o) ~** (sau **ca la țărci**) sau **a vorbi ca o ~** A vorbi mult și fără rost. **3** (Îe) **A sta ca ~ca în par** A fi gata de plecare. **4** (Îe) **Sare cu ~ca din par în par** Se zice despre cineva care n-are astâmpăr. **5** (Îs) *Cap de ~* Se zice despre un om prost. **6** (Iht; reg; îc) **~-de-mare** Scoicar (*Haematopus ostralegus*). **7** (Iht; îac) Pescărel (*Alcedo atthis*). **8** (Trs; Mol; îc) **~-de-iarnă** Numele unei păsări din genul sfrânciocilor, nedefinită mai îndeaproape (*Lanius*). **9** (Dep) Epitet dat unei persoane (mai ales unui bărbat) care merge iute și săltat. **10** (Fig; dep) Gură (considerată ca organ

al vorbirii). **11** (Dep) Epitet dat unei femei limbute. **12** (Reg) Nume dat unui obicei practicat de Anul Nou Si: *brezaie* (**1**), *capră* (**21**). **13** (Ban) Dansul popular chindia. **14** (Trs; îcs) *De-a țarca* Numele unui joc de copii, nedefinit mai îndeaproape.

țarcă² *sf* vz ***țarc***

țarcălau *sn* vz ***țarcălău²***

țarcălici *sp* vz ***țârcalici***

țarcăn *sn* vz ***cearcăn***

țarenă *sf* vz ***țarină¹***

țarevici *sm* [At: ALEXI, W. / V: (înv) ***~rov~*** / A și: *țarevici*, (rar) *țarevici* / Pl: ~ / E: rs **царевич**] **1** Titlu purtat de fiul țarului desemnat a fi moștenitorul tronului. **2** Persoană care purta titlul de țarevici (**1**).

țarevnă *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~ne* / E: rs **царевна**] (Înv) **1-3** Țarină² (**1-3**).

țarfoi *smn* vz ***țifloaie***

țargă *sf* [At: ARHIVA, XXVI, 237 / Pl: *~rghe* / E: ger ***Zarge***] (Mun) Fiecare dintre cele două scânduri sau cei doi drugi care formează marginea patului.

țarigrădean, ~ă [At: GAVRIL. NIF., 115 / V: ***țăr~, țali~, țăli~*** / Pl: *~eni*, *~ene* / E: ***Țarigrad*** + *-ean*] (Înv) **1** *smf* Persoană care făcea parte din populația Țarigradului. **2** *smf* Persoană originară din Țarigrad. **3** *a* Care aparține Țarigradului. **4** *a* Privitor la Țarigrad. **5** *a* Originar din Țarigrad.

țarigrădeancă *sf* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 295 / V: ***țăr~, țeli~*** / Pl: *~ence* / E: ***țarigrădean*** + *-că*] (Înv) **1** Femeie care făcea parte din populația Țarigradului. **2** Femeie originară din Țarigrad.

țarigrădenesc, ~ească *a* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 37ᵛ/6 / Pl: *~ești* / E: ***țarigrădean*** + *-esc*] (Îvr) **1** Care aparține Țarigradului. **2** Din Țarigrad.

țarină¹ *sf* [At: (a.1400), cf. DERS / V: (înv) ***~renă, țea~,*** (îvr) ***țer~,*** (reg) ***țarnă*** (Pl: *țarnuri*), ***țărnă*** / Pl: *~ni*, *~ne* / E: ns cf scr *carina*] **1** Bucată de pământ cultivat sau cultivabil (după o perioadă în care a fost lăsat necultivat) Si: *ogor*, (reg) *ogradă*, (înv) *țară* (**3**), (Mar) *țarincă* (**1**). **2** Câmp semănat cu același fel de plante, de obicei cereale Si: *ogor*. **3** (Mpl) Semănăturile de pe o porțiune de teren Si: *ogor*. **4** (Mpl) Totalitatea terenurilor aparținând unei localități Si: (reg) *hotar* (**12**), (îrg) *ținut¹* (**14**). **5** (Pop) Teritoriul unei comune (cu pământ arabil, pășuni, păduri etc.) **6** (Îc) **Ciocârlie de ~** Ciocârlie (**3**) (*Alauda arvensis cantarella*). **7** (Îs) *Poarta ~nii* Loc (cu poartă) la marginea unui sat prin care se iese în țarină (**1**) sau se intră din țarină (**1**) în sat. **8-9** (Pex) Poartă făcută la intrarea (sau la ieșirea) unui drum într-un sat. **10** (Îs) *Gardul ~nii* sau *gard de* (ori *la*, *de la*) ~ Gard în jurul țarinii (**1**). **11** (Îas) Gard cu șanț de o parte și de alta, care împrejmuiește un sat, despărțindu-l de țarină (**1**). **12** (Îe) **N-are a face banul birului cu gardul ~nei** Nu există nici o legătură Si: *n-are a face una cu alta*. **13** (Reg; îs) *Gard de ~* Gard care desparte locul cu arături de pășuni. **14** (D. pământ; îla) **De ~** Care se cultivă. **15-16** (Reg; îe) **A deschide** (sau **a închide**) **~na** A permite (sau a interzice) pășunatul pe terenul de fâneață sau pe cel cultivabil din apropierea satului. **17** (Îe) **A face ~** A interzice pășunatul animalelor pe întreg teritoriul unei localități. **18** Loc în afara satului, folosit pentru pășunat sau pentru fâneață Si: *imaș*, *islaz*. **19** (Olt) Loc la marginea satului. **20** (Ban) Țelină² (**2**). **21** (Reg) Loc plan pe vârful unui munte. **22-23** (Reg) Gard sau șanț în jurul unui sat sau în jurul țarinei (**1**). **24** (Trs; Olt) Răzor¹ servind ca hotar între două ogoare sau între proprietățile a două comune. **25** (Olt) Șanț făcut la capătul unui teren pentru a opri vitele să treacă dintr-o parte în alta. **26** (Pex) Gard (din mărăcini). **27** (Pex) Gard făcut în jurul unei clăi de fân pentru a o feri de animale Si: *țarc* (**10**). **28** (Olt) Drum la marginea satului. **29** (Reg) Loc împrejmuit în care se păstrează nutrețul. **30** (Reg) Loc împrejmuit unde dorm mieii. **31** (Reg) Zăgaz la moară. **32** (Mai ales art.; șîs *~na de la Abrud*, (rar) *~na Munților Apuseni*, *~na mocanilor*, *~na minerilor*, *~na vășarilor*) Dans popular de perechi, cu mișcări moderate, care se dansează însoțit de strigături cântate sau recitate. **33** Melodie după care se execută țarina (**32**).

țarină² *sf* [At: DDRF / Pl: *~ne* / E: fr ***tsarine***] **1** Soție de țar Si: (înv) țarevnă (**1**), țariță (**1**). **2** Titlu dat împărăteselor Rusiei Si: (înv) *țarevnă* (**2**), *țariță* (**2**). **3** Persoană care purta titlu de țarină² (**2**) Si: (înv) *țarevnă* (**3**), *țariță* (**3**).

țarincă *sf* [At: L. ROM. 1977, 185 / Pl: *~nci* / E: ucr **царинка**] (Mar) **1** Țarină¹ (**1**). **2** Loc delimitat în apropierea satului, folosit pentru pășunat.

țarism *sns* [At: DL / E: rs **царизм,** fr ***tsarisme***] **1** Formă de guvernământ monarhică, în care puterea supremă aparține țarului (**2**). **2** Regimul țarist.

țarist, ~ă [At: BOLINTINEANU, O. 251 / Pl: *~iști*, *~e* / E: fr ***tsariste***] **1** *a* Care aparține țarului (**2**). **2-3** *a* Privitor la țar (**2**) sau la țarism. **4** *a* Adept al țarismului. **5-6** *smf* Partizan al țarului (**2**) sau al țarismului.

țariță *sf* [At: R. POPESCU, CM I, 480 / Pl: *~țe* / E: rs **царица**] (Îvr) **1-3** Țarină² (**1-3**).

țarlatan *sm* vz ***șarlatan***

țarmură *sf* vz ***țărm***

țarnă¹ *sf* vz ***țarină¹***

țarnă² *sf* vz ***țărână***

țarogească *af* [At: ARH. OLT. III, 429 / Pl: *~ești* / E: ns cf *țar*] (Înv; îs) *Funie ~* Veche unitate de lungime pentru măsurarea pământului Si: *(funie) împărătească*.

țarolă *sf* [At: PAMFILE, C. Ț. 355 / A: nct / Pl: nct / E: ns cf bg *цървули* „opinci"] (Csnp) Opincă.

țarovici *sm* vz ***țarevici***

țarsam *sn* vz ***sărsam***

țarțar *sm* vz ***țârțar***

țarțam *sn* vz ***sărsam***

țarțan *sn* vz ***sărsam***

țarțariță *sf* vz ***țârțăriță***

țarțoane *sp* [At: PAMFILE, S. T. 166 / E: nct] **1** Sărsam. **2** (Reg) Zdrențe. **3** (Reg) Petice.

țaruză *sf* vz ***țeruză***

țarvană *sf* vz ***cervană***

țervane *sf* vz ***cervană***

țastă *sf* vz ***țașcă***

țașcă *sf* [At: ALR I, 985/556 / V: ***țastă*** (Pl: *țaste*), ***~pă*** / E: ns cf *țepușcă*] **1** (Mol) Țandără (**1**). **2** Țeapă (**27**).

țașpă *sf* vz ***țașcă***

țațacă *sf* vz ***tâțacă***

țațaie *sf* vz ***tâțaie***

țață [At: POLIZU / V: ***ța*** / Pl: *~țe* / E: ngr ***τσάτσα***] **1** (Reg) Mătușă. **2-3** (Reg) Termen de respect folosit la țară pentru a vorbi cu (sau despre) o soră mai mare, cu (sau despre) o mătușă, o verișoară Si: *lele*, (reg) *țaică²* (**2-3**), *tâțaie* (**2-3**). **4-5** (Reg) Termen cu care se adresează o persoană (tânără) unei femei mai în vârstă sau cu care vorbește despre aceasta Si: *lele*, (reg) *țaică²* (**4-5**), *tâțaie* (**4-5**). **6** Termen folosit de o femeie referindu-se la sine însăși, când se adresează unui copil Si: *țaică²* (**6**). **7** (Reg) Termen de alintare dat de un bărbat femeii iubite Si: *mândră*, *iubită*. **8** Termen folosit de o femeie referindu-se la sine însăși când se adresează iubitului sau când vorbește despre el Si: *țaică²* (**7**). **9** (Dep) Epitet dat unei femei flecare. **10** (Dep) Epitet dat unei femei vulgare, lipsite de gust și de finețe Si: *mahalagioaică*, *mahalagiță*. **11** (Arg) Patroană a unei case de toleranță Si: *proxenetă*. **12** (Bot; reg; îc) **~ Marghioala** Rujă-galbenă (*Rudbeckia laciniata*).

ță¹ *i* vz ***cea***

ță² *i* vz ***ța¹***

țăbuc *sm* vz ***țobâc***

țăc *i* vz ***țac***

țăca *vi* [At: DLR / Pzi: *țăchez* / E: ns cf *țac*] (Reg) A bate cu atuul la jocurile de cărți.

țăcală¹ *sf* [At: CIAUȘANU, V. 206 / Pl: *~le* / E: ns cf *țăcălaș*] (Olt) **1** Pușcă veche, uzată, ruginită. **2** Pușcă de vânătoare. **3** (Pex) Obiect vechi, uzat, stricat.

țăcală² *sf* [At: CV 1951, nr. 1, 37 / Pl: *~le* / E: pvb ***țăcăli***] **1** (Olt) Clopot mic de fier care se pune la gâtul oilor. **2** (Mun; dep) Persoană cicălitoare.

plictisitoare. **3** (Îe) **A-i sta** (cuiva) **~ pe cap** A cicăli întruna pe cineva Si: *a plictisi*.

țăcăitoare *sf* [At: DOMBROWSKI, P. 266 / Pl: *~ori* / E: ns cf *țac*] (Orn) Sfrâncioc mare (*Lanius excubitor excubitor*).

țăcălaș *sn* vz ***săcăluș***

țăcăli [At: A I, 12 / Pzi: *~lesc* / E: ***țac*** + *-ăli*] (Reg) **1** *vi* A produce scântei prin lovirea cremenei cu amnarul Si: *a scăpăra[1]*. **2** *vt* A bate pe cineva la cap Si: *a plictisi, a cicăli* **(3)**.

țăcălie[1] *sf* [At: CARAGIALE, O. II, 217 / V: (reg) ***țâc~, cățăl~*** / Pl: *~ii* / E: pbl ***țacă[1]*** + *-ălie*] **1** (Reg) Frigare **(1)**. **2** (Îla) **La ~** Fript la frigare, deasupra jeraticului. **3** Bucată de lemn, care servește la fixarea ceaunului când se mestecă mămăliga. **4** (Olt; Mun; mpl) Leațuri mici Si: *stinghii, așchiuțe, surcele*. **5** (Trs) Ridicătură înaltă de teren. **6** (Trs) Vârf (ascuțit) de deal Si: *țiclău[1]* **(1)**. **7** (Fam) Barbă mică și ascuțită Si: *barbișon, cioc[5]* **(27)**. **8** (Mun; dep) Epitet dat unei persoane care poartă cioc. **9** (Mun; dep) Epitet dat unei persoane cu chelie.

țăcălie[2] *sf* [At: DAMÉ, T. 8 / Pl: *~ii* / E: ns cf *țăcală[2]*] (Reg) **1** Străgălie la car. **2** Clopoțel care se pune la gâtul unor animale.

țăcăliș *sn* [At: L. ROM. 1959, nr. 1, 64 / Pl: *~uri* / E: ns cf *țacăr*] (Mun; Olt) **1** Amestecătură de așchii, surcele etc. **2** Grămadă de coji mărunte. **3** Tufăriș. **4** Mărăciniș.

țăcăluș *s* [At: NALR – MB I h 42/468 / Pl: nct / E: ns cf *țăcală[2]*] (Reg) Uvulă.

țăcălușă *sf* vz ***săcăluș***

țăcăneală *sf* [At: CARAGIALE, O. II, 323 / Pl: *~eli* / E: ***țăcăni*** + *-eală*] **1** Zgomot scurt, ritmic Si: *țăcănire* **(1)**, *țăcănit[1]* **(1)**, *țăcănitură*, (reg) *țocăneală*. **2** (Îlav) **La** (sau **în, pe**) **~** Cu pas sau cu mers ritmic **3** (Îal) La pas. **4** (Fig) Cicăleală. **5** (Reg) Mărunțirea unui teren arat, în vederea cultivării Si: *țăcănire* **(3)**. **6** (Fig; fam) Tulburare a sănătății mintale Si: (fam) *sminteală*, (fam) *țăcănire* **(4)**, (fam) *țicneală* **(1)**.

țăcăni [At: POEN. – AAR. – HILL, V. I. 502[2]/30 / V: ***~ări*** / Pzi: *~nesc*, (rar) *țăcăn* / E: ***țac*** + *-ăni*] **1** *vi* A produce un zgomot scurt (repetat), prin lovirea unor obiecte de metal, de lemn etc. Si: (reg) *a țicăni, a țocăni* **(1)**. **2** *vi* (D. mecanisme) A produce un zgomot (ritmic) prin declanșare sau funcționare Si: (reg) *a țocăni* **(2)**. **3** *vi* (Mun; îe) **A ~ după** (sau **de**) **ceva** A căuta ceva cu mare interes. **4** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **(la cap)** A plictisi pe cineva cu vorba. **5** *vt* (Îae) A bate pe cineva la cap Si: *a cicăli*, (reg) *a țăcăli* **(2)**. **6** *vr* (Fam; rar; d. cai) A se lovi cu copita dinapoi de partea din spate a copitei dinainte. **7** *vt(a)* (Fam) A scrie ceva la mașina de scris Si: *a dactilografia*. **8** *vt* (Mun; c. i. un teren arat) A țăncăni **(2)**. **9** *vt* (Dob) A tăia iarba cu sapa. **10** *vi* (Mun) A-și face de lucru. **11** *vr* (Fig; fam) A-și pierde puterea de judecată Si: *a înnebuni*, (fam) *a se sminti*, (fam) *a se țicni* **(6)**.

țăcănire *s* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ri* / E: ***țăcăni***] **1-4** Țăcăneală **(1, 4; 5-6)**.

țăcănit[1] *sn* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~uri*, (îvr) *~e* / E: ***țăcăni***] **1-4** Țăcănire **(1-5)**. **5** (Reg) Cel dintâi prășit.

țăcănit[2], ~ă *a* [At: CARAGIALE, O. I., 219 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***țăcăni***] **1** (Mai ales d. mersul cailor) Care produce un zgomot scurt (repetat și ritmic). **2** (Mun; d. un teren arat) Mărunțit în vederea cultivării. **3** (Dob; d. iarbă) Tăiată cu sapa. **4** (Reg) Dojenit. **5** (Fig; fam; d. oameni) Care și-a pierdut puterea de judecată Si: (fam) *smintit[2]*, (fam) *țicnit[2]* **(3)**. **6** (D. manifestările oamenilor) Care denotă lipsă de judecată Si: *nebunesc, nechibzuit*.

țăcănitor, ~oare [At: SADOVEANU, O. VIII, 309 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***țăcăni*** + *-itor*] **1** *a* Care produce un zgomot scurt (repetat și ritmic). **2** *sf* (Orn; reg) Ciocănitoare (*Dendrocopus major*).

țăcănitură *sf* [At: BAR – MUNT., W. 389[1]/3, ap. TDRG / S și: *țecănitură* / Pl: *~ri* / E: ***țăcăni*** + *-itură*] Zgomot scurt (repetat și ritmic) Si: *păcănitură, țăcăneală* **(1)**, *țăcănire* **(1)**, *țăcănit[1]* **(1)**, (rar) *țăncănitură*, (reg) *țocănitură*.

țăcăraie *sf* [At: CADE / Pl: nct / E: ns cf *țac*] Sunet subțire produs de un clopot mic.

țăcăraș *sms* [At: GOROVEI, C. 44 / E: ns cf mg *takarás*] (Csnp) Căpiță de fân.

țăcări *vb* vz ***țăcăni***

țăclău[1] *sm* vz ***clățău***

țăclău[2] *sm* vz ***țiclău[2]***

țăcnit, ~ă *a* vz ***țicnit[2]***

țăcornic *sm* vz ***țârcovnic***

țăf *sn* vz ***teh***

țăfloască *sf* vz ***țifloască***

țăfloașcă *sf* vz ***țifloașcă***

țăgă *i* vz ***țigă[1]***

țăgăraș *sm* vz ***sechiraș***

țăghiu, ~ie *smf* vz ***țăgui[3]***

țăgler *sm* vz ***țeler***

țăgni *v* vz ***țăhni***

țăgnire *sf* [At: BUGNARIU, N. 263/122 / Pl: *~ri* / E: ***țăgni***] (Trs) Strigăt.

țăgui[1] *s* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ns cf *țec*] (Mun) Lacăt.

țăgui[2], ~ie *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ns cf *țehui*] (Mun; îe) **A fi ~ la cap** A fi aiurit.

țăgui[3], ~ie [At: DDRF / V: ***țăghiu, țâg~, țug~*** / Pl: *~, ~e* / E: ns cf ger *Ziege*] **1** *smf* (Olt; Ban) Ied până la un an. **2** *smf* (Reg) Capră (între un an și doi ani). **3** *sm* (Olt; Mun) Țap **(1)**. **4** *sm* (Mun; dep) Epitet dat unui om cu barbă.

țăgur *sn* vz ***teh[2]***

țăharcă *sf* vz ***țigarcă***

țăhăi *vi* [At: H XII, 309 / V: ***țăh~*** / Pzi: *~esc* / E: ***țah*** + *-ăi*] **1** (Mol; d. câini) A lătra. **2** (Mar; îf *țăhăi*) A țipa de durere.

țăhălui[1] *vi* [At: A VI, 32 / Pzi: *~esc* / E: ***țah*** + *-ălui*] **1** (Mol; d. câini) A lătra scurt, repetat și agitat Si: *a chefni* **(1)**, (reg) *a țăhni* **(1)**. **2** (Reg; fig) A vorbi mult și fără rost.

țăhălui[2] *vt* [At: PAMFILE; C. 52 / Pzi: *~esc* / E: ns cf *țuhăi*] (Reg) A chinui.

țăhni *vi* [At: NEGRUZZI, S. II, 264 / V: ***țeh~, teheni, țâh~, țăgni*** / Pzi: *~nesc* / E: ***țah*** + *-(ă)ni*] **1** (Mol; d. câini) A lătra cu întreruperi (mai ales urmărind sălbăticiunile sau vânatul) Si: *a chefni* **(1)**, *țăhăi* **(1)**, (reg) *a țăhălui[1]* **(1)**. **2** (Reg; fig) A vorbi mult. **3** (Reg; fig) A face cuiva observații. **4** (Reg; mai ales d. câini) A mârâi. **5** (Reg; fig) A țipa (de necaz, de durere).

țăhnire *sf* [At: MDA ms / Pl: *~ri* / E: ***țăhni***] **1** (Mol) Lătrat sacadat Si: *chefnit*. **2** (Reg; fig) Vorbire îndelungată. **3** (Reg; fig) Criticare a cuiva. **4** (Reg; fig) Țipăt (de durere, de necaz).

țăhnit *sn* [At: SADOVEANU, O. VII, 416 / V: ***țâh~, țehlit*** / E: ***țăhni***] (Mol) Lătrat sacadat Si: *chefnit*.

țăifos *sm* [At: ALR II/I MN 49, 2 266/272 / Pl: *~oși* / E: ns cf *țifoi*] (Reg; dep) Om foarte gras.

țăiștoc *sm* vz ***tirștoc***

țăitung *sn* [At: BĂNUȚ, T. P. 54 / V: ***țai~*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Zeitung***] (Înv; Ban) **1** Ziar. **2** Veste.

țălan[1] *av* [At: VICIU, GL. / E: nct] (Reg) **1** Larg deschis. **2** Vraiște.

țălan[2] *sn* [At: CIAUȘANU, V. 206 / Pl: *~e, ~uri* / E: ns cf *țăclău[1]*] (Olt) **1** Turmă. **2** Cireadă. **3** (Îe) **A se ține ~** A merge unul după altul, în șir.

țălăi *vi* [At: RETEGANUL, P. IV, 47 / V: ***țil~*** / Pzi: 3 ? / E: fo cf *țăhăi*] (Trs; Olt; d. câini) A lătra întruna în timpul nopții.

țălăios, ~oasă *a* [At: L. ROM. 1960, nr. 5, 36 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***țălăi*** + *-os*] (Reg) **1** Certăreț **(1)**. **2** Guraliv.

țălăit *sn* [At: NOVACOVICIU, C. B. I, 21 / Pl: ? / E: ***țălăi***] (Ban) Vorbire des repetată.

țălăr *sm* vz ***țeler***

țălărată *a* [At: ALR II/I MN, 147, 3925/386 / Pl: *~te* / E: ns cf *cerat*] **1** (Reg; îs) *Față de masă ~* Mușama. **2** (Îas) Pânză ceruită.

țălândură *sf* [At: ALR–T 732/329 / Pl: *~ri* / E: ns cf *țandură*] (Trs) Așchie **(1)**.

țălegraf *sn* vz ***telegraf***

țălegrăfa *v* vz ***telegrafia***
țăler *sm* vz ***țeler***
țăligrădean, ~ă *smf* vz ***țarigrădean***
țămărman *sm* vz ***timărman***
țămbal *sn* vz ***țambal***
țămbelar *sm* vz ***țimbular***
țămbrui *vt* [At: CIHAC, II, 428 / V: (rar) ***țâm~*** / Pzi: *~esc* / E: ***țambră + -ui***] A întări cu țambre pereții unei galerii de mină sau ai unei fântâni Si: *a ghizdui*.
țămbruit[1] *sn* [At: CIHAC, II, 428 / V: (rar) ***țâm~*** / Pl: *~uri* / E: ***țămbrui***] (Rar) Întărire cu țambre a pereților unei galerii de mină sau ai unei fântâni.
țămbruit[2]***, ~ă*** *a* [At: TDRG / Pl: *~iți, ~e* / E: ***țămbrui***] (D. pereții unei galerii de mină sau ai unei fântâni) Care este căptușit cu țambre.
țămbruitură *sf* [At: CIHAC, II, 428 / Pl: *~ri* / E: ***țămbrui + -itură***] **1** Țămbruit[1]. **2** (Ccr) Parte a unei galerii de mină sau a unei fântâni căptușită cu țambre.
țămir *s* vz ***timir***
țămiraș *sm* vz ***timiraș***
țănăros, ~oasă *a* vz ***țineros***
țăncăni [At: LB / V : (1) ***~ngă~***, (2) ***țân~*** / Pzi: *~nesc* / E: ***țanc + -ăni***] (Reg) **1** *vi* (D. obiecte de metal) A produce prin lovire un sunet metalic specific Si: *a zăngăni*. **2** *vt* (C. i. un teren arat) A mărunți în vederea cultivării Si: (Mun) *a țăcăni* **(8)**.
țăncănire *sf* [At: ISER / V: ***~ngă~*** / Pl: *~ri* / E: ***țăncăni***] (Reg) **1** Producere (prin lovire) a unui sunet metalic specific. **2** Mărunțire a unui teren arat în vederea cultivării.
țăncănit *sn* [At: H II, 28 / Pl: *~uri* / E: ***țăncăni***] (Reg) **1-2** Țăncănire **(1-2)**. **3** Operație de punere în pământ cu sapa a cartofilor, a porumbului, a fasolei etc.
țăncănitură *sf* [At: BAR. – MUNT., W. 389[1]/6, ap DLR / S și: *ten~* / Pl: *~ri* / E: ***țăncăni + -itură***] (Rar) Țăcănitură.
țăncui *vt* [At: (a. 1829) IORGA, S. N. 195 / Pzi: *~esc* / E: ***tanc***[2] ***+ -ui***] (Reg) **1** A însemna pe țanc[2] **(1)** nivelul lichidului dintr-un vas. **2** A măsura cu țancul[2] **(1)**.
țăncuș *sn* vz ***țăncușă***
țăncușat, ~ă *a* [At: IL septembrie 1961, 48 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***țăncușă + -at***] (Rar) Ascuțit.
țăncușă *sf* [At: DAMÉ, T. 70 / V: ***ten~, tin~, țân~*** (Pl: *~și*), ***țăncuș*** (Pl: *~șuri*), ***tincuș, țâncuș*** (Pl: *~șuri*) *sn* / Pl: *~șe* / E: ***tanc***[2] ***+ -ușă***] **1** (Reg) Bucată mai mică tăiată din răboj, care se păstrează, ca mijloc de control, de către cel care are de primit anumite drepturi. **2** (Reg) Țanc[2] **(1)**. **3** (Mol; Trs) Răboj. **4** (Mun; îf *țăncuș*) Țanc[2] **(7)**. **5-6** (Reg) Fiecare dintre bețișoarele cu crestături (sau biletelele numerotate) cu care se trage la sorți Si: (reg) *țanc*[2] **(15-16)**. **7** (Reg; îe) **A trage ~** (sau **țăncușa**) sau **a face ~** A hotărî o împărțeală prin tragere la sorți. **8** (Trs) Autorizație pentru vânzarea oilor la târg. **9** (Trs) Chitanță **(1)**. **10** (Trs; pex) Act **(4)**. **11** (Reg; îf *țincușă*) Bețișor făcut din scândură uscată și folosit pentru aprinsul lămpii. **12** (Reg; îaf) Bețișor, ascuțit la capete, cu care se fixează pielea de miel (la gât, la picioare și în partea dinapoi), ca s-o țină întinsă în timp ce se usucă. **13** (Trs) Pană folosită de mineri pentru a despica piatra Si: *daltă* **(1)**. **14** (Trs) Bucățică de lemn, cu care se completează un gol, o spărtură. **15** (Reg) Bucățică lunguiață care se taie și se scoate din pepene, din pâine etc. pentru a verifica dacă produsul respectiv este copt, dulce etc. **16** (Reg; îf *țăncuș*) Lacăt. **17** (Mun; îf *țăncuș*; îe) **A sări de pe țăncuș** A-și pierde cumpătul Si: *a se enerva*. **18** (Îae) A nu mai avea răbdare. **19** (Reg) Țanc[2] **(12)**. **20** (Trs; îvr) Lobul urechii. **21** (Trs; lpl; îf *țincușe*) Motive ornamentale, lucrate în lemn, care împodobesc blidarele. **22** (Trs; lpl; îf *țâncușe*) Motive ornamentale de cojocărie. **23** (Reg) Mică ruptură făcută într-o haină în locul unde a fost atârnată în cui. **24** (Reg; îf *țâncușă*) Gaică prin care trece cureaua de la pantaloni. **25** (Mun; îf *țăncuș*) Mică gaură făcută în doaga sau în dopul unui vas. **26** (Mun; îf *țăncuș*; îe) **A da țăncuș la...** A face gaură la ceva. **27** (Mol, Olt; șîcs *de-a țăncușu, în ~*) Țintar **(1)**. **28** (Reg; îf *țăncușul*) Un fel de joc asemănător cu țintarul. **29** (Mol; șîcs *d-a ~șa*) Numele unui joc de copii care constă în înfigerea unui cuțit în pământ. **30** (Reg) Zar folosit în anumite jocuri. **31** (Reg; îe) **A da ~șa** A arunca zarurile.
țăndări [At: MOLNAR, D. 300/22 / V: (pop) ***~duri***, (reg) ***țân~, țânduri, ~dura*** / Pzi: *~resc* / E: ***țandără***] **1-2** *vtr* A (se) preface în țăndări **(1)** Si: *a (se) sfărâma*, (reg) *a țăndărui*. **3** *vt* (Reg) A bate șipci în pereții unei case din lemn înainte de a-i lipi cu lut Si: *a cercui* **(6)**.
țăndărică [At: POLIZU / V: ***~dur~***, (reg) ***țân~*** (Pl: *țândărele*) / Pl: *~rele* / E: ***țandără + -ică***] **1-2** *sf* (Șhp) Țandără **(1)** (mică) Si: *așchiuță, surcică*, (rar) *țăndărice* **(1-2)**, *țăndăruță* **(1-2)**. **3** *sf* Așchiuță care intră sub piele sau sub unghie. **4** *snm* (Fig) Om mic de statură. **5** *snm* (Fig) Copil.
țăndărice *sf* [At: REBREANU, NUV. 211 / Pl: *~ici* / E: ***țandără + -ice***] **1-2** (Rar; șhp) Țăndărică **(1-2)**.
țăndărire *sf* [At: LB / V: (pop) ***~dur~***, (reg) ***țân~*** / Pl: *~ri* / E: ***țăndări***] **1** Transformare în țăndări **(1)** Si: *sfărâmare*. **2** Fixare (prin batere) a șipcilor în pereții casei de lemn înainte de a-i lipi cu lut Si: *cercuire* **(5)**.
țăndărit, ~ă *a* [At: ISER / V: (pop) ***~dur~***, (reg) ***țân~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***țăndări***] **1** Prefăcut în țăndări **(1)** Si: *sfărâmat*. **2** (Fam) Care și-a pierdut puterea de judecată Si: *țicnit*[2] **(3)**.
țăndăros, ~oasă *a* [At: POLIZU / V: (pop) ***~dur~***, (reg) ***țân~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***țandără + -os***] **1** Care se (poate) desface în țăndări **(1)** Si: *așchios, sfărâmicios*. **2** (Reg) Aspru (la pipăit) Si: *zgrunțuros*. **3** (Fig; d. oameni) Care se supără repede Si: *supărăcios, țâfnos* **(3)**. **4** (Reg; d. cai) Bătrân, slab și urât.
țăndărui *vt* [At: LEXIC REG. II, 33 / Pzi: *~esc* / E: ***țandără + -ui***] (Olt) A țăndări **(1)**.
țăndăruică *sfs* [At: UDRESCU, GL. / E: ***țandără + -uică***] (Reg; dep) Om artăgos.
țăndăruță *sf* [At: CL 1985, 121 / Pl: *~țe* / E: ***țandără + -uță***] **1-2** (Trs; șhp) Țăndărică **(1-2)** (folosită la aprins focul).
țăndorel *sm* vz ***țăndurel***
țăndura *v* vz ***țăndări***
țăndurașă *sf* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~șe* / E: ***tandură + -așă***] (Reg) Surcică.
țăndurel *sm* [At: GLOSAR REG. / V: ***~dor~*** / Pl: *~ei* / E: ***tandură + -el***] (Reg) Bețișor cu care se fixează restul de lemn sau otincul la jug.
țănduri *v* vz ***țăndări***
țăndurică *sf* vz ***țăndărică***
țăndurire *sf* vz ***țăndărire***
țăndurit, ~ă *a* vz ***țăndărit***
țănduros, ~oasă *a* vz ***țăndăros***
țănec *sn* vz ***senic***
țăngăiaș *sm* vz ***țângăuaș***
țăngălaș *sm* [At: ALR – T 517/345 / Pl: *~i* / E: ***țăngău + -ălaș***] (Reg) Băiețandru.
țăngălău *sm* vz ***țângălău***
țăngăni *v* vz ***țăncăni***
țăngănire *sf* vz ***țăncănire***
țăngău *sm* vz ***țângău***
țăngăuaș *sm* vz ***țângăuaș***
țănic *sn* vz ***senic***
țănterim *sn* vz ***țintirim***
țănterin *sn* vz ***țintirim***
țăntin *s* vz ***țenti***
țăntui *v* vz ***țintui***
țănțăni *v* vz ***țânțăni***
țănțoșel *am* [At: REBREANU, I. 400 / Pl: *~ei* / E: ***țanțoș + -el***] **1-6** (Rar; șhp) (Cam) țanțoș **(1, 3, 5)**.
țănțoși *vr* [At: SCRIBAN, D. / V: ***țan~*** / Pzi: *~șesc* / E: ***țanțoș***] A se arăta țanțoș **(1, 3, 5)**.
țănțoșie *sfs* [At: CĂLINESCU, I. C. 129 / V: ***țan~*** / E: ***țanțoș + -ie***] (Rar) Atitudine arogantă.
țăpaică *sf* vz ***țăpoaică***[2]

țăpârâș, ~ă *a* vz **ţaparâș**

țăpăriș, ~ă *a* vz **ţaparâș**

țăperig *sn* vz **țipirig**²

țăpi *vrr* [At: ALR I. 1784/90 / Pzi: 3 *~pește* / E: **țap**] (Reg; d. capre) A se împreuna (în vederea reproducției) Si: *a se pârci*¹.

țăpin *sn* vz **ţapină**

țăpinar *sm* vz **ţapinar**

țăpinaș *sm* [At: A I. 13 / Pl: *~i* / E: **țapină** + *-aș*] (Trs) Țapinar.

țăpină *sf* vz **ţapină**

țăpiș, ~ă *sn, a* vz **ţipiș**

țăpârdea *sma* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ns cf *ţap*] (Reg) **1** Om care își iese repede din fire, certăreț și gălăgios. **2** Copil neastâmpărat.

țăplean *sm* vz **țăpulean**

țăplușină *sf* vz **ţiplușină**

țăpoaică¹ *sf* [At: TDRG / Pl: *~ice* / E: **țap** + *-oaică*] **1** (În descântece) Capră. **2** (Îs) ~ *sălbatică* Capră sălbatică. **3** (Reg) Nume dat vacilor cu coarne ascuțite.

țăpoaică² *sf* [At: ANTIPA, P. 134 / V: **~pai~** (Pl: *țăpăici*), **țop~** (Pl: *țopoaice*), **țopai~** (Pl: *țopăici*) / Pl: *~ice*, *~oici* / E: **țăpoi²** + *-că*] (Reg) **1** Țăpoi² (4). **2** Coș de nuiele de forma unui trunchi de con, fără fund, folosit la pescuit în ape puțin adânci. **3** Crâsnic² (3).

țăpoaie¹ *sf* [At: ALR I, 1164/266 / Pl: ? / E: **țap** + *-oaie*] (Reg) Cerboaică.

țăpoaie² *sfp* vz **ţipău¹**

țăpoc *sm* [At: CL 1987, 44 / Pl: *~oci* / E: **țap** + *-oc*] (Mar) **1** Țap (1) de talie mică. **2** Ied mic.

țăpoi¹ *sm* [At: TDRG / Pl: ~ / E: **țap** + *-oi*] **1-2** (Mun; șdp) Țap (1) (mare). **3** (Olt) Țap (1) tânăr, de 1-2 ani.

țăpoi² *sn* [At: I. IONESCU, C. 122/11 / V: **țep~** / Pl: *~oaie* / E: **țeapă** + *-oi*] **1** (Reg) Bucată (lungă) de lemn ascuțită la un capăt Si: *țepușă* (1). **2** (Reg) Par¹ în care se înfig snopii pentru a se usca. **3** (Reg) Fiecare dintre cele două prăjini care servesc la căratul fânului, ținute cu mâinile de către două persoane. **4** Furcă de obicei de lemn, având două sau trei coarne și coadă lungă, cu care se ridică snopii de grâu, fânul, paiele etc. Si: *furcoi* (1), (reg) *țăpoaică²* (1). **5** (Îe) **A fi pus** (sau **azvârlit**) **cu ~ul** (sau **din ~**) A fi aruncat la întâmplare. **6** (Pex) Cantitate de fân care se poate lua o dată cu țăpoiul² (4) Si: *palā¹*. **7** Unealtă de pescuit de forma unei furci cu mai mulți dinți, care se înfige în corpul peștilor Si: *ostie¹*. **8** (Reg) Mânerul sacului de pescuit având forma unei furci de lemn cu două coarne. **9** Par¹ lung și gros, prevăzut cu un vârf metalic, folosit la vânătoare. **10** (Reg) Fiecare dintre căpriorii așezați la mijloc, între sape, la cele două capete ale acoperișului caselor țărănești. **11** (Reg) Ghimpe (la plante). **12** (Reg) Târnăcop. **13** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **14** Melodie după care se execută țăpoiul² (13).

țăpoș, ~ă *a* vz **ţapoș**

țăpoșniță *sf* [At: ALR SN I h 241/2 / Pl: *~țe* / E: ns cf *țăpovină*] (Reg) Vin de calitate inferioară Si: *luir, poșircă, țâșpoacă¹* (1), (reg) *țorcă*.

țăpotei *sm* [At: NALR – O IV h 479/921 / Pl: ~ / E: **țap** + *-otei*] **1-2** (Reg; șhp) Țăpușor (**1-2**).

țăpovină *sfs* [At: GL. OLT. / E: ns cf *tescovină*] (Reg) Țuică slabă Si: (reg) *pârșoacă*.

țăpșan *sm* [At: ALR I. 1787/122 / Pl: *~i* / E: **țap** + *-ușan*] **1-2** (Reg; șhp) Țăpușor (**1-2**).

țăpșoară *sf* vz **țăpușor**

țăpuc *sm* [At: (a. 1820) IORGA, S. D. XXI, 522 / Pl: *~uci* / E: **țap** + *-uc*] **1-2** (Reg; șhp) Țăpușor (**1-2**). **3** (Dep) Epitet dat unei persoane a cărei figură este asemănătoare cu a unui țap (1).

țăpugă *sf* [At: A VI, 7 / Pl: *~ugi* / E: **țap** + *-ugă*] (Reg) Oaie cu coarne lungi.

țăpui *sm* [At: LEX. MARS. 212 / Pl: ~ / E: **țap** + *-ui*] (Reg) **1** Ied de un an. **2** Țap (1) tânăr Si: (reg) *țăpulean*.

țăpulean *sm* [At: DL / V: (reg) **țăplean** / Pl: *~eni* / E: **țap** + *-ulean*] (Reg) Țăpui (**2**).

țăpuleț *sm* [At: NALR – O IV h 749/993 / Pl: *~i* / E: **țap** + *-uleț*] **1-2** (Reg; șhp) Țăpușor (**1-2**).

țăpușor *sm* [At: NEGRUZZI, S. II, 264 / V: (reg) **țăpșoară** *sf* / Pl: *~i* / E: **țap** + *-ușor*] **1-2** (Șhp) Țap (1) (mic) Si: (reg) *țăpuc* (**1-2**), *țăpotei* (**1-2**), *țăpșan* (**1-2**), *țăpuleț* (**1-2**).

țăpuță *sf* [At: ALR I. 1786/381 / Pl: *~țe* / E: **țap** + *-uță*] (Reg) Ieduță.

țăr *i* vz **țâr²**

țărai *sn* vz **țârai**

țăran, ~ă [At: MOXA, 360/4 / V: (îrg) **~rean** (Pl: *țăreni*) *smf*, (înv) **țerean** *smf*, **țeran** *sm* / Pl: *~i*, *~e*, (reg) *țărâni* sf / E: **țară** + *(e)an*] **1** *sm* (Îrg) Locuitor al unei țări (**11**). **2** *sm* (Înv) Nume dat în Transilvania și Banat românilor din Țara Românească și Moldova înainte de 1918 Si: *regățean*. **3** *sm* (Ban) Nume dat românilor din Țara Românească și stabiliți în unele regiuni din Banat Si: (reg) *bufan*. **4** *a* Care aparține unei țări (**11**). **5** *sm* (Înv) Băștinaș (**1**). **6** *sm* (Îvr) Compatriot. **7** *smf* Persoană care locuiește în mediul rural, având ca ocupație principală agricultura și creșterea animalelor Si: *sătean*, (fam) *opincar*, (pop) *român*, (îrg) *mojic*, (reg) *paur*. **8-9** *sm* (Mol; îcs) *Noi ~ii de la țară* (Melodie după care se execută) un dans popular. **10** *a* (Îoc *orășean, urban*) De (la) țară. **11** *sm* (Îrg) Iobag. **12** *smf* (Dep) Om lipsit de educație, de maniere Si: *mojic*. **13** *sm* (Reg; îoc *muntean*) Câmpean (**9**).

țărancă¹ *sf* [At: MOXA, 382/30 / V: (înv) **ter~** / Pl: *țărănci*, *~nce*, (reg) *țărence* / E: **țăran** + *-că*] **1** Femeie care locuiește în mediul rural Si: *săteancă*, (rar) *țărăniță*, (pop) *româncă*. **2** (Dep) Femeie lipsită de educație, de maniere Si: *mojică*. **3** (Înv; fam) Bancnotă de 500 de lei, având pe ea chipul unei țărănci¹ (**1**).

țărancă² *sf* [At: ANTIPA, F. I. 181 / Pl: ? / E: ns cf *tarancă*] (Iht; reg) Ocheană (*Rutilus rutilus*).

țără *sf* vz **țâră¹**

țărâi *v* vz **țârâi**

țărâit *sn* vz **țârâit**

țărănaș *sm* [At: PR. DRAM. 311 / Pl: *~i* / E: **țăran** + *-aș*] **1-2** (Șhp) Țăran (mic) Si: (rar) *țărănuș* (**1-2**). **3** Fiu de țăran Si: (rar) *țărănuș* (**3**). **4** Țăran tânăr.

țărănatec, ~ă *a* vz **țărănatic**

țărănatic, ~ă *a* [At: DDRF / V: **~tec** / Pl: *~ici*, *~ice* / E: **țăran** + *-atic*] **1-5** (Îvr) Țărănesc (**1-5**). **6** (Dep) Mojic (**2**). **7** (Dep) Țărănos (**1**).

țărăncușă *sfs* [At: VARONE, D. 149 / E: **țărancă¹** + *-ușă*] **1** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** Melodie după care se execută țărăncușa (**1**).

țărăncuță¹ *sf* [At: I. VĂCĂRESCUL, G. 14/11 / V: (înv) **țe~** / Pl: *~țe* / E: **țărancă¹** + *-uță*] **1-2** (Șhp) Țărancă¹(**1**) (mică). **3** Fată de țăran (**7**). **4** Țărancă¹ (**1**) tânără. **5** (Fam) Țărancă¹ (**3**). **6** (Ent; pop) Specie de libelulă cu aripile albastre strălucitoare, care trăiește în apropierea apelor (*Calopteryx virgo*).

țărăncuță² *sf* [At: ANTIPA, F. I. 181 / Pl: *~țe* / E: **țărancă²** + *-uță*] **1-2** (Șhp) Țărancă² (mică).

țărănesc, ~ească [At: (a. 1700) IORGA, S. D. V, 226 / Pl: *~ești* / E: **țăran** + *-esc*] **1** *a* Care aparține țăranilor Si: *rural, rustic, sătesc*, (îrg) *țărănatic* (**1**). **2** *a* Care este făcut de sau pentru țărani Si: *rural, rustic, sătesc*, (îrg) *țărănatic* (**2**). **3** *a* Privitor la țărani Si: *rural, rustic, sătesc*, (îrg) *țărănatic* (**3**). **4** *a* De țăran Si: *rural, rustic, sătesc* (îrg) *țărănatic* (**4**). **5** *a* De la țară Si: *rural, rustic, sătesc*, (îvr) *țărănatic* (**5**). **6** *a* (Îs) *Mere ~ești* Numele unui soi de mere nedefinit mai îndeaproape. **7** *a* (Îs) *Vite ~ești* Rasă de vite mari cu coarnele lungi și răsucite. **8** *a* (Dep) Lipsit de educație, de maniere Si: *mojic, țărănos* (**1**). **9-10** *sfa* (Melodie după care se execută niște) dansuri populare.

țărănește *av* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 28ʳ/36 / V: (înv) **ter~** / E: **țăran** + *-ește*] **1** Ca țăranii (**7**). **2** (Pop) În felul dansului țărăneasca.

țărăni *vr* [At: BUL. FIL. III, 91 / Pzi: *~nesc* / E: **țăran**] (Rar) A-și însuși felul de viață sau de comportare al țăranilor (**7**) Si: (rar) *a se țărăniza*.

țărănie *sf* [At: NECULCE, L. 319 / Pl: *~ii* / E: ***țăran*** + *-ie*] (Înv) **1-2** Țărănime (**1-2**). **3** Stare de țăran (**7**). **4** Vorbă țărănească (**4**). **5** Faptă țărănească (**4**). **6** Atitudine țărănească (**4**).

țărănime *sfst* [At: M. COSTIN, O. 82 / E: ***țăran*** + *-ime*] **1** Totalitatea țăranilor (**7**) Si: (rar) *opincărime*, (înv) *țărănie* (**1**). **2** Mulțime de țărani Si: (rar) *opincărime*, (înv) *țărănie* (**2**).

țărănism *snst* [At: IBRĂILEANU, SP. CR. 151 / E: ***țăran*** + *-ism*] **1-2** (Rar) Tendință sau preocupare a unor scriitori de a trata în operele lor aspecte din viața țărănească (**1-5**).

țărăniță *sf* [At: ALR II, 2874/349 / Pl: *~țe* / E: ***țăran*** + *-iță*] (Rar) Țărancă[1] (**1**).

țărăniza *vr* [At: IORDAN, L. R. A. 241 / Pzi: *~zez* / E: ***țăran*** + *-iza*] (Rar) A-și însuși felul de viață sau de comportare al țăranilor (**7**) Si: (rar) *a se țărăni*.

țărănoi *sm* [At: NEGRUZZI, S. III, 21 / V: (rar) ***ter~*** / E: ***țăran*** + *-oi*] **1-2** (Șdp) Țăran (**7**) (corpolent, solid). **3** (Dep) Persoană lipsită de educație, de maniere Si: *mojic*.

țărănos, ~oasă [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 16[V]/22 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***țăran*** + *-os*] *a* **1** (Dep) Lipsit de delicatețe Si: *mojic*, *necioplit*, (îvr) *țărănatic* (**7**), (dep) *țărănesc* (**8**). **2** Dur[1]. **3** (Rar) Rudimentar.

țărănuș *sm* [At: PAPADAT-BENGESCU, R. II, 316 / Pl: *~i* / E: ***țăran*** + *-uș*] **1-2** (Rar; șhp) Țărănaș (**1-2**). **3** (Rar) Țărănaș (**3**).

țărână *sf* [At: (cca 1550) CUV. D. BĂTR. II, 469/27 / V: (îrg) ***~rină***, ***terină***, ***~rnă***, (reg) ***ternă***, ***țarnă***, (rar) ***tearnă***, (reg) ***țârnă*** / Pl: (rar) *~ne* / E: ***țară*** + *-ână*] **1** Pământ mărunțit Si: (reg) *țărângână* (**1**). **2** (Pex) Sol[3] (**1**). **3** (Reg; îs) *Țerină gunoioașă* sau *țarnă neagră* Țărână amestecată cu gunoi, întrebuințată ca îngrășământ. **4** (Îla) **Cu ~na în gură** Mort. **5** (Îe) **Praf și ~** Nimic. **6** (Reg; îe) **A-l face ~** (pe cineva) A nimici, a ucide pe cineva. **7** (Îe) **A-și închina fruntea în ~** A muri. **8** (Îe) **A mușca din ~** A cădea la pământ rănit. **9** (Pex; îae) A muri[1]. **10** (Îe) **A se așterne ~nii** A se culca pe pământ. **11** (Îe) **A ridica** (pe cineva) **din ~** A ajuta (pe cineva) să-și creeze o situație mai bună. **12** (Îe) **A da cu ternă în ochii cuiva** A înșela pe cineva, dându-i iluzia că lucrurile sunt altfel decât în realitate. **13** (Îe) **A face ~na praf** A nu face nimic. **14** (Îae) A se lăuda. **15** (Reg; îe) **Se laudă** (sau **minte**) **de cură ~na din pod** Se spune despre un om foarte lăudăros sau mincinos. **16** (Reg; îe) **Blestămă de pică ~na** Se spune când cineva blestemă foarte tare. **17** (Reg; îe) **Se găsește câte-o mână să-l scuture de ~** Se găsește cineva care să-l mustre, să-l bată. **18** În concepția biblică, pământul din care a fost făcut omul și în care se întoarce după moarte. **19** (Fig) Rămășițe pământești Si: *oseminte*. **20** (Îe) **Fie-i** (sau **să-i fie**) **~na ușoară!** Formulă folosită când se vorbește despre un mort (mai ales decedat de curând). **21** (Îe) **A sta cu țerna în gură** Se zice despre cei morți ale căror rude n-au împlinit obiceiurile cuvenite în legătură cu aceștia. **22** (Îs) *Cap de ~* Colac (mai mare) care se face pentru ceremonia înmormântării. **23** (Îe) **A face** (cuiva) **pomana de ~** sau **a(-i) face (la) ~** A face mortului pomană în ziua înmormântării. **24** (Fig) Pământ strămoșesc Si: *glie* (**4**). **25** Stratul de la suprafață (sau de la o mică adâncime) al pământului. **26** (Reg) Nisip. **27** (Reg) Pietriș. **28** (Reg) Praf de pe drum. **29** (Reg) Nămol adus de apă.

țărângă *sf* vz ***țărigă***

țărângână *sf* [At: CV 1952, nr. 2, 37 / V: ***~gână***, ***~ringhină*** / Pl: ? / E: ns cf *țărână*, *țărigă*] **1** Pământ mărunt Si: *țărână* (**1**). **2** (Ban; îf *țăringhină*) Pământ afânat. **3** (Trs) Praf ridicat de vânt. **4** (Trs) Praf rămas după topirea zăpezii.

țărânganos *am* [At: NALR – B 2002/91 / Pl: *~oși* / E: ***țărângană*** + *-os*] (Reg; d. pământ) Afânat (**1**).

țărângos, ~oasă *a* vz ***țărigos***

țărânioară *sf* [At: FOLC. OLT. – MUNT. I, 271 / Pl: (rar) *~re* / E: ***țărână*** + *-ioară*] **1-2** (Șhp) Țărână (măruntă). **3-4** Pământ care acoperă sicriul sau cu care se umple mormântul.

țărânos, ~oasă *a* [At: ANON. CAR. / V: (îrg) ***țărnos***, (înv) ***~rin~***, ***terinos*** / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***țărână*** + *-os*] **1** Care are aspectul țărânii Si: *afânat* (**1**), *nisipos*, *prăfos*. **2** (Înv; în concepția biblică asupra creării omului) Făcut din țărână (**18**).

țărânuș *sn* [At: ALR–T 1398/447 / Pl: *~e* / E: ***țărână*** + *-uș*] (Reg) Mușuroi făcut de cârtiță.

țărc *sn* vz ***țarc***

țărcalan *sn* vz ***țărcălam***[1]

țărcat[1]***, ~ă*** *a* [At: HEM 1 323 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***țarc***] (Înv) Care suge lapte Si: *alăptat*[2], *sugar*.

țărcat[2]***, ~ă*** *a* vz ***țarcat***

țărcădău *sn* [At: STOIAN, PĂST. 49 / V: ***ter~***, ***țâr~*** (Pl: *~daie*) / Pl: *~daie* / E: ***țarc*** cf *țărcălău*[2]] (Reg) **1** Țarc (**1**) pentru înțărcat mieii. **2** Țarc (**1**) unde sunt închise oile sterpe. **3** Deschizătură prin care ies oile la muls. **4** (Îf *țercadău*) Colibă unde stau ciobanii. **5** (Pan) Cușcă (**1**). **6** (Îf *țârcadău*) Corlată care se pune deasupra loitrelor pentru căratul păioaselor Si: (reg) *țărcălău* (**4**).

țărcăi *vi* [At: BĂCESCU, PĂS. 377 / V: (Mar) ***să~*** / Pzi: 3 ***țărcăie***, *~ește* / E: ***țarcă***[1] + *-ăi*] (Trs; Mol; d. țarcă[1]) A scoate strigătul caracteristic speciei Si: (reg) *a țărcăli*[2], *a țărcălui*[2], *a țărcui*[2].

țărcălam[1] *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 79[V]/8 / V: ***~an*** (Pl: *țărcălane*), ***~calan***, ***~cul~***, ***țarcal~***, ***țarcalan***, ***țercălan***, ***țercalan***, ***țir~***, ***țircal~***, ***țâr~***, ***țârcal~***, ***țârcalom***, ***țircălan*** (Pl: *țircălane*), ***țur~*** (Pl: *țurcălame*), ***~lău***, ***țircălău***, ***țircalău***, ***țârcălău***, ***cercal~***, ***cercălan***, ***circălan***, ***cercălău*** (Pl: *cercălaie*) ***cercalău*** / Pl: *~uri* / E: mg ***cirkalom***] **1** (Reg) Unealtă asemănătoare cu compasul având diferite întrebuințări, mai ales în dulgherie Si: (reg) *țărcuș*[2]. **2** (Înv; pbl; îs) *~ul cerului* Astrolab. **3** (Trs) Arătător la ceasornic. **4** (Reg) Un fel de scrânciob. **5** (Înv) Cerc. **6** (Înv) Figură, desen în formă de cerc. **7** (Înv) Mișcare în formă de cerc. **8** (Înv) Corp cu conturul în formă de cerc. **9** (Reg) Cerc luminos care se observă în jurul unui astru (mai ales al lunii) sau al unei alte surse de lumină. **10** (Buc; mpl; îf *țarcalan*) Nume dat norilor mărunți, roșietici. **11** (Înv) Suprafață (de formă circulară). **12** (Fig) Limită. **13** (Îvr; mpl) Încheietoare la haină. **14** (Reg; îf *țărcălău*) Rariță cu care se mușuroiește. **15** (Reg) Ferăstrău circular.

țărcălam[2] *sn* vz ***țărcălău***[2]

țărcălan *sn* vz ***țărcălam***[1]

țărcălat[1] *sn* [At: (a. 1675), GCR. I, 217/11 / V: ***țerc~*** / Pl: *~e* / E: mg ***cirkálat***] **1** (Trs; înv) Verificare ecleziastică făcută prin deplasare la fața locului. **2** (Trs; înv; îf *țercălat*) Dare, constând în cereale, mai ales grâu sau ovăz, pe care o adunau preoții pentru a o da vicarului sau protopopului.

țărcălat[2]***, ~ă*** *a* [At: DDRF / Pl: *~ați*, *~e* / E: ns cf *țărcălui*[1], *țărcălam*[1]] (Rar) De formă circulară Si: *rotund*.

țărcălau *sn* vz ***țărcălău***[2]

țărcălău[1] *sm* [At: LB / Pl: *~ăi* / E: mg ***cirkáló***] (Înv; Trs) Persoană care umbla pentru a însemna dările sau pentru a verifica felul cum erau încasate.

țărcălău[2] *sn* [At: VUIA, PĂST. 169 / V: ***~leu***, ***țarcaleu***, ***~lau***, ***~lam***, ***țarcalan*** / Pl: *~laie* / E: ***țarc*** + *-ălău*] **1** (Reg) Țarc (mic) pentru animale. **2** (Olt; îf *țărcăleu*) Gard de nuiele făcut în jurul grămezii de gunoi de grajd. **3** (Îrg) Pătul[1]. **4** (Olt) Corlată care se pune deasupra loitrelor pentru căratul snopilor sau fânului Si: (reg) *țărcădău* (**6**). **5** (Mol) Moviliță rotundă de pământ împrejmuită cu un gard mic de nuiele, care servește ca semn de hotar.

țărcălău[3] *sn* vz ***țărcălam***[1]

țărcăleu *sn* vz ***țărcălău***[2]

țărcăli[1] *vt* [At: ALR I, 1077/90 / Pzi: *~lesc* / E: ***țarc*** + *-ăli*] (Reg) A înțărca un vițel.

țărcăli[2] *vi* [At: ALRT II, 154 / V: ***să~***, ***sar~*** / Pzi: 3 *~lește* / E: ***țarcă***[1] + *-ăli*] (Reg) A țărcăi.

țărcăli[3] *v* vz ***țircăli***

țărcăliu *s* [At: FOLC. OLT. – MUNT. I, 468 / Pl: ? / E: ns cf *țarc*] (Reg) Îngrăditură mică.

țărcălui[1] *vt* [At: (a. 1675) GCR I, 218/4 / V: ***ter~*** / Pzi: *~esc* / E: mg ***cirkál***] **1** (Trs) A trasa cu țărcălamul[1] (**1**) liniile curbe după care urmează

să se taie obezile roții Si: *a țircăli*[2], (reg) *a țircui*. **2** (Trs; înv) A controla anumite activități prin deplasare la fața locului. **3** (Mol) A țărcui[1] **(1)**.

țărcălui[2] *vi* [At: ALR SN III h 693/228 / Pzi: *~ește* / E: ***țarcă***[1] + *-ălui*] (Trs; Mar; d. țarcă[1]) A țărcăi.

țărcărel *sn* [At: CHEST. V, 41/38 / Pl: *~e* / E: ***țarc*** + *-ărel*] (Reg) **1-2** (Șhp) Țarc **(3)** (mic). **3** Loc îngrădit unde dorm mieii.

țărcători *sfp* [At: DR. V, 550 / E: ***țarc*** + *-ătoare*] (Mol) Moment al zilei când ciobanii duc oile în țarc pentru a le mulge.

țărcesc, ~ească *a* [At: BULET. GRĂD. BOT. I, 80 / Pl: *~ești* / E: ***țarcă***[1] + *-esc*] (Trs; îs) *Mere ~ești* Numele unui soi de mere nedefinit mai îndeaproape.

țărcoi *sm* [At: MARIAN, O. II, 48 / V: (Trs; Mar) ***să~*** / Pl: ~ / E: ***țarcă***[1] + *-oi*] **1** (Orn; reg) Masculul țărcii[1] **(1)**. **2** Epitet dat unui bărbat care merge iute și săltat.

țărcotei *sn* [At: PAMFILE, A. R. 163 / V: ***țor~*** / Pl: *~e* / E: ***țarc*** + *-otei*] (Reg) **1** (Îf *țorcotei*) Țarc **(3)** pentru oi. **2** Țarc **(9)**. **3** Un fel de scaun făcut din țăruși bătuți în pământ, împletiți cu nuiele, și umplut cu pământ.

țărcovnic *sm* vz ***țârcovnic***

țărcui[1] *vt* [At: F (1877), 374 / Pzi: *~esc* / E: ***țarc*** + *-ui*] **1** A închide de jur împrejur cu o îngrăditură Si: *a împrejmui*, *a îngrădi*, (reg) *a țărcălui*[1] **(3)**. **2** A da ocol Si: *a înconjura*. **3** A adăposti vitele, oile într-un țarc **(3)**.

țărcui[2] *vi* [At: MARIAN, O. II. 55 / V: ***să~*** / Pzi: 3 *~ește* / E: ***țarcă***[1] + *-ui*] (Trs; d. țarcă[1]) A țărcăi.

țărcuială *sf* [At: GL. OLT. / Pl: *~ieli* / E: ***țărcui***[1] + *-eală*] (Olt) Totalitatea nuielelor sau leaturilor bătute pe pereții casei de lemn, pentru a fixa lutul din care se fac aceștia.

țărcuire *s* [At: DLR / Pl: *~ri* / E: ***țărcui***[1]] **1** Împrejmuire. **2** Înconjurare. **3** Închidere a animalelor într-un țarc **(3)**.

țărcuit, ~ă *a* [At: SIMIONESCU, F. R. 243 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***țărcui***[1]] **1** Închis. **2** Înconjurat.

țărculam *sn* vz ***țărcălam***[1]

țărculă *sf* vz ***țirculă***

țărculice *sf* [At: BĂCESCU, PĂS. 167 / Pl: *~ici* / E: ***țarcă***[1] + *-ulice*] **1** (Orn; Trs) Sfrâncioc mic (*Lanius minor*). **2** (Șîs *~ de iarnă*, *~ mare*) Sfrâncioc mare (*Lanius excubitor*).

țărcurar *sn* vz ***circular***

țărcurarist *sm* [At: LEXIC REG. 111 / Pl: *~iști* / E: ***țărcurar*** + *-ist*] (Buc) Persoană care lucrează la ferăstrăul circular.

țărcuș[1] [At: DRAGOMIR, O. M. 205 / Pl: *~uri*, *~e* sn, *~i* sm / E: ***țarc*** + *-uș*] **1-2** *sn* (Reg; șhp) Țarc **(3)** (mic) Si: *țărcușor* **(1-2)**. **3** *sn* Țarc mai mic în interiorul strungii de unde ies oile la muls. **4** *sn* Gard mic făcut în jurul plantelor de curând altoite pentru a le proteja. **5** *sm* Botniță de pânză care se trage peste botul mielului pentru a-l împiedica să sugă. **6** *sm* Miel înțărcat.

țărcuș[2] *sn* [At: CHEST. V, 26 / Pl: *~uri* / E: ***țărcălam***[1], pad *țărcuș*[1]] (Reg) Țărcălam[1] **(1)**.

țărcușă *sf* [At: MARIAN, O. II, 47 / Pl: *~și* / E: ***țarcă***[1] + *-ușă*] (Orn; Trs) Coțofană (*Pica pica*).

țărcușor *sn* [At: MIHALE, O. 65 / Pl: *~oare* / E: ***țarc*** + *-ușor*] **1-2** (Șhp) Țarc **(3)** (mic). **3** Țarc mic în care se țin mieii pentru a fi înțărcați sau pentru a fi feriți de frig.

țărcuț *sn* [At: BÎRLEA, B. 22 / Pl: ? / E: ***țarc*** + *-uț*] (Mar; Trs) **1-3** Țărcușor **(1-3)**.

țărcuță *sf* [At: BĂCESCU, PĂS. 167 / Pl: *~țe* / E: ***țarcă***[1] + *-uță*] (Orn; Trs) Sfrâncioc mare (*Lanius excubitor*).

țărean *sm* vz ***țăran***

țăresc, ~ească *a* [At: ALR I, 801/63 / Pl: *~ești* / E: ***țară*** + *-esc*] **1** (Reg; îs) *Drum ~* Cale de importanță locală care leagă mai multe comune și sate. **2** (Reg; îas) Drum de țară.

țărhoc *sn* [At: A I, 12 / V: ***țerhouc*** (P: *țer-houc* / Pl: *țerhoucuri*) / Pl: *~oace* / E: ns cf ger *zerhacken* „a toca mărunt, a sfărâma"] (Reg) **1** Târnăcop. **2** (Îf *țerhouc*) Teslă.

țăricuță *sf* vz ***țăricuță***

țărigar *sm* [At: ALR II/36 / Pl: *~i* / E: ***țărigă*** + *-ar*] (Reg) Groapă din care se scoate nisip.

țărigă *sf* [At: ALR II/36 / V: ***~rângă*** / Pl: *~igi* / E: ***țărină*** css] **1** (Ban) Nisip. **2** (Ban) Un fel de pământ galben. **3** (Ban) Pământ afânat. **4** (Trs; îf *țărângă*) Pământ uscat și fărâmițat Si: *țărână* **(1)**, *țărângănă* **(1)**.

țărigos, ~oasă *a* [At: ALR II, 4381/76 / V: ***~râng~*** / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***țărigă*** + *-os*] **1** (Reg; d. pământ) Nisipos. **2** (Îf *țărângos*) Afânat **(1)**. **3** (Trs; d. pământ; îf *țărângos*) Uscat și sfărâmicios.

țărigrădean, ~ă *smf, a* vz ***țarigrădean***

țărigrădeancă *sf* vz ***țarigrădeancă***

țărină *sf* vz ***țărână***

țăringhină *sf* vz ***țărângănă***

țărinoi *sn* [At: LIUBA – IANA, M. 96 / Pl: ? / E: ***țărină*** + *-oi*] (Ban) **1** Pământ nisipos. **2** Nisip.

țărinos, ~oasă *a* vz ***țărânos***

țărinuță *sf* [At: DRLU / Pl: *~țe* / E: ***țarină***[1] + *-uță*] **1-12** (Rar; șhp) Țarină[1] **(1-6)** (mică).

țărișoară *sf* [At: DOSOFTEI, I. V. S. septembrie 8^{V}/7 / Pl: *~re* / E: ***țară*** + *-ișoară*] **1-34** (Șhp) Țară **(1-12, 14, 37-40)** (mică).

țărlău *sm* vz ***țârlău***

țărm *sn* [At: CORESI, EV. 237 / V: (îrg) ***~ur*** *snm*, ***~ure*** *smf*, (înv) ***țermure***, (reg) ***~or***, ***~ore*** *sn*, ***țârmure***, (îvr) ***țârm*** *sn*, ***țarmură*** *sf* / S și: *țerm* / Pl: *~uri*, (înv) *~ure*, (asr) *~i* sm / E: sgp ***țărmuri*** al lui ***țărmur***, ***țărmur*** pbl ml **termulus* cf lat *terminus*] **1** Fâșie de pământ de-a lungul unei ape (mari), mai ales lângă mare Si: *coastă*[1] **(27)**, *faleză* **(1)**, *liman*, *litoral*, *mal*[1], *margine*, *plajă*, *pristaniște*, *râpă*[1], *schele*, *vad*. **2** (Pex) Regiune situată lângă o întindere de apă. **3** (Pgn) Ținut[1] **(21)**. **4** (Fig) Limită. **5** (Fig) Parte a unei suprafețe de teren, a unui teritoriu, aflată la margine. **6** (Îla) **Fără de ~uri** Fără margini Si: *nemărginit*, *nețărmurit*. **7** (Îrg) Coastă abruptă a unui deal Si: *râpă*. **8** (Îrg) Prăpastie. **9** (Îrg) Ridicătură de pământ. **10** (Îrg) Coamă de deal. **11** (Îrg) Deal abrupt. **12** (Îrg) Munte. **13** (Reg; îs) *Țărmure de neauă* Troian[1]. **14** (Reg; îf *țărmur*, *țărmure*) Ridicătură de pământ în mijlocul unei ape. **15** (Îaf) Insulă pe un lac. **16** (Reg; îf *țârmure*) Zăgaz la moară.

țărmăr *sm* [At: HEM 2462 / V: ***țermer*** / A: nct / Pl: *~meri* / E: ***țar(â)nă*** + ***măr***, cdp ger *Erdapfel*] (Reg) Cartof (*Solanum tuberosum*).

țărmonie *sf* vz ***ceremonie***

țărmor *sn* vz ***țărm***

țărmore *sn* vz ***țărm***

țărmui [At: BARONZI, L. 98 / S și: *țer~* / Pzi: *~esc* / E: ***țărm*** + *-ui*] **1** *vi* (Asr) A trage la țărm Si: *a aborda* **(1)**, *a acosta* **(1)**, (înv) *a țărmuri* **(7)**. **2** *vt* (Rar) A mărgini.

țărmuire *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ri* / E: ***țărmui***] (Rar) **1** Acostare **(1)**. **2** Mărginire.

țărmuitor, ~oare *a* [At: EMINESCU, O. I, 144 / P: *~mu-i~* / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***țărmui*** + *-itor*] (Rar) **1** Care mărginește. **2** Înconjurător.

țărmur *snm* vz ***țărm***

țărmura *v* vz ***țărmuri***

țărmural, ~ă *a* [At: CALENDAR (1855), 96/24 / S și: *țer~* / Pl: *~i*, *~e* / E: ***țărmur(e)*** + *-al*, cdp fr *littoral*] (Îvr) Litoral.

țărmurar *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 167 / Pl: *~i* / E: ***țărmur(e)*** + *-ar*] (Orn; reg) Codobatură (*Motacilla alba*).

țărmuraș *sm* [At: ALR SN III h 702/53 / Pl: *~i* / E: ***țărmur(e)*** + *-aș*] (Orn; reg) Lăstun-de-mal (*Riparia riparia*).

țărmure *smf* vz ***țărm***

țărmurean, ~ă [At: SĂULESCU, HR. I, 31/1 / S și: *țer~* / Pl: *~eni*, *~ene* / E: ***țărmur(e)*** + *-ean*] **1** *smf* (Asr) Persoană care locuiește pe țărmul unei ape Si: *riveran*. **2** *a* (Înv; d. o țară, o regiune, o așezare etc.) Riveran.

țărmureancă *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ence* / E: ***țărmurean*** + *-că*] (Rar) Femeie care locuiește pe țărmul unei ape.

țărmurel *sn* [At: BIBICESCU, P. P. 365 / Pl: *~e* / E: ***țărmur(e)*** + *-el*] **1-26** (Șhp) Țărm **(1-5, 7-12, 14-15)** (de mică întindere).

ţărmuri [At: BĂLCESCU, M. V. 492 / V: (înv) *~ra* (S și: *ţermura* / Pzi: *~rez*) / S și: *ţermuri* / Pzi: *~resc* / E: **ţărmur(e)**] **1** *vt* (Înv) A consolida ţărmul unei ape. **2** *vt* (C. i. un lucru, o suprafaţă etc.) A pune hotar Si: *a delimita* (**1**), *a limita*, *a mărgini*, (rar) *a ţărmui* (**2**). **3** *vt* (Pex) A îngrădi. **4** *vt* (Fig) A reduce. **5** *vr* (Fig) A se limita la... **6** *vr* (Înv; d. ţări, regiuni) A se învecina. **7** *vr* (Înv) A trage la ţărm Si: *a acosta* (**1**), (asr) *a ţărmui* (**1**).

ţărmurire *sf* [At: DDRF / S și: *ţer~* / Pl: *~ri* / E: **ţărmuri**] **1** (Înv) Consolidare a ţărmului unei ape. **2** Trasare a limitelor unui lucru, ale unei suprafeţe. **3** (Pex) Îngrădire. **4** (Fig) Reducere. **5** (Înv) Învecinare. **6** (Înv) Acostare (**1**).

ţărmurit, ~ă *a* [At: (a. 1865), PLR I, 211 / S și: *ţer~* / Pl: *~iţi, ~e* / E: **ţărmuri**] (Rar) **1** (Înv; d. ţărmul unei ape) Consolidat. **2** Mărginit. **3** (Pex) Îngrădit. **4** (D. abstracte) Limitat. **5** (Înv) Învecinat.

ţărmuros, ~oasă *a* [At: NECULCE, L. 287 / S și: *ţer~* / Pl: *~oşi, ~oase* / E: **ţărmur(e)** + *-os*] (Înv) **1** Care are ţărmuri (**1**) abrupte și înalte Si: *măluros*[2], *râpos*. **2** Care formează ţărmul (**1**) unei ape. **3** Care se află aproape de ţărm (**1**).

ţărmuruş *sm* [At: CL 1987, 35 / Pl: *~i* / E: **ţărmur(e)** + *-uş*] (Reg) Mușuroi făcut de cârtiţă.

ţărnar *sm* [At: ŞEZ. XV, 137 / Pl: ? / E: ns cf *ţarnă*[2]] (Buc) Numele unei plante căreia i se atribuie, în credinţele populare, puterea de a reda vacilor lapte.

ţărnă[1] *sf* vz **ţarină**[1]

ţărnă[2] *sf* vz **ţărână**

ţărni *vr* [At: ALR I, 396/347 / Pzi: 3 *~neşte* / E: **ţărnă**[2]] (Reg) A se face ţărână (**1**) Si: (reg) *a se ţărnui* (**1**).

ţărnos, ~oasă *a* vz **ţărânos**

ţărnui [At: SĂM. II, 456 / S și: *ţer~* / Pzi: *~esc* / E: **ţărnă**[2] + *-ui*] **1** *vr* (Reg) A se ţărni. **2** *vr* (Reg; pex) A se sfărâma. **3** *vt* (Mol) A prăși (porumb, cartofi etc.) Si: *a mușuroi*.

ţărnuit *sn* [At: PAMFILE, A. R. 76 / Pl: *~uri* / E: **ţărnui**] (Mol) Prașila a doua Si: *mușuroit*, (reg) *ogorât*.

ţărţalău *sm* vz **ţurţalău**

ţărţar *sm* vz **ţârţar**

ţărţare *sf* vz **ţârţar**

ţărţără *sf* vz **ţârţâră**

ţărţăric *s* vz **ţârţărică**

ţărţărică *sf* vz **ţârţarică**

ţărţăriche *sf* vz **ţârţăriche**

ţărţăriţă *sf* vz **ţârţăriţă**

ţărţâră *sf* vz **ţârţâră**

ţărţiră *sf* vz **ţârţâră**

ţăruca[1] *sf* [At: BÎRLEA, C. P. 200 / Pl: ? / E: **ţară** + *-ucă*] **1-34** (Mar; șhp) Ţărișoară (**1-34**).

ţăruca[2] *sf* vz **ţâruca**

ţărumană *sf* [At: DLR / Pl: *~mâne* / E: ctm **ţărancă** și **rumână**] (În poezia populară) Ţărancă[1] (**1**).

ţăruş [At: BIBLIA (1688), 176[1]/49 / V: (înv) ***ter~*** *smn*, (îvr) ***tir~***, (reg) ***ţur~*** *sm* / Pl: *~i* sm, (reg) *~e*, *~uri* sn / E: ns cf alb *thurr* „a împleti nuiele la gard"] **1** *sm* Bucată scurtă de lemn sau de metal, ascuţită la un capăt, care se înfige în pământ și care este folosită pentru a lega sau a fixa ceva de ea Si: *pălimar*, *pociumb*, *poteraş*, *pripon*[1], *săcăluş*, *stănog*, *şteamp*[1], *ţepăruie* (**1**), (reg) *ţuleap* (**1**). **2** *sm* (Îe) **A bate ~** A-și întinde cortul. **3** *sm* (Îae) A-și face tabără. **4** *sm* (Îae) A se stabili undeva. **5** *sm* (Reg) Unealtă cu vârf ascuţit cu care se fac găuri în pământ pentru înfipt aracii la vie, pentru semănatul porumbului etc. Si: (reg) *chitonag*[2], *par*[1], *ţeapă* (**10**), *ţepuşă* (**9**). **6** *sm* Fiecare dintre parii care se înfig în pământ, servind ca element de susţinere, de fixare în diferite construcţii rudimentare etc. Si: (îvp) *pociumb*, (reg) *ţap* (**23**), *ţeapă* (**1**), *ţuiac* (**2**), *ţuleap* (**2**). **7** *sm* Par[1] înfipt în pământ în mijlocul unei arii, de care sunt legaţi caii folosiţi la treierat Si: (pop) *steajăr*. **8** *sm* (Îe) **A-și strânge funia de ~** A îmbătrâni. **9** *sm* (Îae) A-și aștepta moartea. **10** *sm* Par[1] scurt și gros care se înfige în pământ (pe o movilă), pentru a marca hotarul dintre două proprietăţi Si: (reg) *ţuleap* (**3**). **11** *sm* Par[1] scurt și gros înfipt în pământ pentru a servi la măsurarea unui teren Si: (reg) *ţuleap* (**4**). **12** *sn* (Trs) Par[1] înfipt în pământ, având din loc în loc crăcane scurte, pe care se pun, la ţară, oalele spălate ca să se usuce Si: *prepeleac*. **13** *s* (Reg) Par[1] care se înfige în vârful clăii de fân pentru ca vântul să nu împrăștie fânul. **14** *s* (Reg) Fiecare dintre parii care se înfig în vârful caselor ţărănești, la cele două capete ale acoperișului, pentru a fixa leaţul cel mai de sus al scheletului acoperișului Si: (reg) *săgeată*, *ţeapă* (**14**), *ţulifendru*. **15** *s* (Reg) Fiecare dintre cei patru stâlpi ai stăvilarului morii, care se bat în fundul gârlei Si: (reg) *bogdan*[2], *ţeapă* (**16**), *ţuleap* (**5**). **16** *s* (Reg) Butucul nicovalei de bătut coasa Si: (reg) *ţăruşel* (**3**). **17** *sm* (Reg) Fiecare dintre cele patru lumânări care se pun în patru colţuri, la capul și la picioarele mortului. **18** *s* (Mai ales art.) Numele unui dans popular.

ţăruşel *sm* [At: MARIAN, D. 170 / S și: *ţer~* / Pl: *~ei* / E: **ţăruş** + *-el*] **1-2** (Șhp) Ţăruș (**1**) (mic). **3** (Reg) Ţăruș (**16**).

ţăruşi *v* [At: DLR / Pzi: *~şesc* / E: **ţăruş**] (Reg) A înfige ţăruși (în pământ).

ţăruţă[1] *sf* [At: GT (1839), 74[2]/33 / Pl: *~ţe* / E: **ţară** + *-uţă*] **1-34** (Reg; șhp) Ţărișoară (**1-34**).

ţăruţă[2] *sf* vz **ţâruţă**

ţărvean *sm* vz **ţârvian**

ţărvenesc, ~ească *a* [At: DLR / Pl: *~eşti* / E: **ţărvean** + *-esc*] (Reg; îs) *Piparcă ~ească* Ardei gras.

ţărveni *vi* [At: DLR / Pzi: *~nesc* / E: **ţărvean**] (Reg) A grădinări.

ţărvenit *sn* [At: DLR / Pl: ? / E: **ţărveni**] (Reg) Grădinărit.

ţăs *i* vz **ţist**[1]

ţăsarcă *sf* [At: BĂCESCU, PĂS. 167 / V: (reg) ***ţaţa~***, ***ţâţa~*** (Pl: *~rce*) / Pl: *~rci* / E: ucr **писарька**] (Orn; reg) Bibilică (*Numida meleagris*).

ţăşti *i* vz **ţâşti**[1]

ţăştoc *sn* vz **ţirştoc**

ţăţacă *sf* vz **ţâţacă**

ţăţarcă *sf* vz **ţăsarcă**

ţăţăcuţă *sf* [At: CIHAC, II, 709 / Pl: *~ţe* / E: **ţăţacă** + *-uţă*] **1-36** (Șhp) Ţâţacă (**1-18**) (mică și drăguţă).

ţăţăi *v* vz **ţâţâi**[2]

ţăţei *sn* vz **ţiţei**

ţăţeică *sf* vz **ţiţeică**[1]

ţăţică *sf* [At: CARAGIALE, O. VI, 19 / V: (art.) ***ţicul*** / Vc și: (fam; pan *tăticule*, *mămicule*) *~cule* / Pl: *~ici* / E: **ţaţă** + *-ică*] (Reg) **1-12** (Șhp) Ţaţă (**1-6**) (tânără) Si: *leliţă*, (reg) *ţăţucă* (**1-12**). **13** Termen de dezmierdare cu care o soră se adresează fratelui ei, imitând felul în care acesta i se adresează în mod obișnuit.

ţăţucă *sf* [At: BRĂESCU, O. A. II, 31 / Pl: nct / E: **ţaţă** + *-ucă*] **1-12** (Reg; șhp) Ţăţică (**1-12**).

ţău *sn* vz **ţeh**[2]

ţăucă *sf* [At: BĂCESCU, P. 55 / V: (Mol) ***~ugă***, (Buc) ***ţuică, ţugă*** / Pl: *~uce* / E: ns cf *ţăui*] (Iht) **1** (Mol) Nume dat unui pește cu corpul alungit, turtit lateral, cu pete brune, având o dungă aurie pe mijloc și care scoate un fel de sunet, prin evacuarea reflexă a gazelor din intestin Si: (reg) *râbiţă*[1], *ţâţâoagă* (*Cobitis aurata balcanica*). **2** (Buc; îf *ţuică*, *ţugă*) Obleţ (*Alburnus alburnus*).

ţăugă *sf* vz **ţăucă**

ţăui *v* vz **ţiui**

ţăujină *sf* [At: ALR SN I h 17 / V: ***ţuj~*** / Pl: (**4-5**) *~ne*, *~nuri* / E: nct] **1** (Ban) Unealtă agricolă. **2** (Ban) Nume generic dat unor unelte de lucru din gospodărie. **3** (Ban) Totalitatea uneltelor pe care ciobanii și muncitorii le poartă cu ei. **4** (Reg) Mobilă. **5** (Reg) Mobilier.

ţăvac *sm* vz **ţuiac**

ţăvli *v* vz **ţivli**

ţăvlit, ~ă *a* vz **ţivlit**

ţâbârcă *sfs* [At: I. CR. I, 60 / E: ns cf *ţighir*] (Reg) Vin care se stoarce din tescovină Si: *ceagăr* (**11**).

țâbârcâială *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: ns cf *țâbârcă*] (Reg) Scurgere lentă (de apă) Si: *picurare*.

țâbâști *i* [At: SCRIBAN, D. / E: ctm ***țâști***[1] și ***bâști***] (Mun) Cuvânt care redă mișcarea bruscă și precipitată a unei ființe care sare (de) undeva Si: *țuști*[1] **(1)**.

țâbic *sm* vz ***țobâc***

țâbric *sn* [At: MAT. DIALECT. I, 196 / Pl: *~uri* / E: nct] (Reg) Mâncare făcută (de lucrătorii forestieri și de ciobani) din cir de mămăligă, brânză, ceapă și zahăr.

țâbulcă *sf* [At: LEXIC REG. III, 118 / Pl: ? / E: ucr ***цибулька***] (Reg) **1-2** Ceapă (măruntă).

țâc[1] *i* vz ***sâc***[1]

țâc[2] *i, sn* vz ***țic***[1]

țâc[3] *i* vz ***țigă***[1]

țâc[4] *sn* vz ***țic***[3]

țâc[5] *sn* vz ***țic***[4]

țâcaci *sm* [At: ALR II, 6 239/76 / Pl: ~ / E: ns cf *țâc*[2]] (Reg) Numele unui pește nedefinit mai îndeaproape.

țâcă[1] *sf* vz ***țic***[1]

țâcă[2] *sf* vz ***țic***[3]

țâcă[3] *sf* vz ***țică***[2]

țâcălie *sf* vz ***țacălie***

țâcher *sn* [At: PAȘCA, GL. / Pl: ? / E: nct] (Reg) Unealtă de fier uzată.

țâcornic *sm* vz ***țârcovnic***

țâcră *sf* vz ***țiclă***[2]

țâduc *sn* [At: PAȘCA, GL. / V: ***țud~*** / Pl: *~uci* / E: nct] (Reg) Bucată de lemn tăiată din trunchiul unui copac Si: *butuc* **(1)**.

țâf *sn* vz ***teh***[2]

țâfar *sn* vz ***țârfar***

țâfă[1] *sf* vz ***teh***[2]

țâfă[2] *sf* vz ***țârfă***

țâfelnic *smf* vz ***ațâfelnic***

țâflă *sf* vz ***teh***[2]

țâflăi *v* vz ***țivli***

țâflăit, ~ă *a* vz ***țivlit***

țâfli *v* vz ***țivli***

țâfnă[1] *sf* [At: VALIAN, V. / V: ***țf~***, (rar) ***țiv~, țignă***, (reg) ***tâvnă, țâgnă, țâglă*** / Pl: *~ne* / E: ngr ***τσίφνα***] (Pop) **1** Boală a găinilor care se manifestă prin apariția unei excrescențe cartilaginoase în vârful limbii sau sub limbă Si: *cobe* **(9)**. **2** Excrescență cartilaginoasă care apare în vârful limbii sau sub limbă la găinile bolnave de țâfnă **(1)**. **3** (Reg; îe) **Cu ~na pe limbă** Gata de ceartă Si: *arțăgos* **(2)**. **4** (Îe) **A-i sări** (cuiva) **~na,** (reg) **a i se pune** (cuiva) **~na** A se înfuria. **5** (Rar; îe) **A scoate** (cuiva) **~na** A face (pe cineva) să renunțe la ceartă. **6** (Îe) **A umbla** (sau **a fi**) **cu ~na în** (sau **la**) **nas** A fi mereu pus pe ceartă. **7** (Îae) A se înfuria repede. **8** (Îae) A fi îngâmfat. **9** (Îe) **A sta** (sau **a fi**) **cu ~na umflată** (sau **în sus**) A fi pus pe ceartă. **10** Mică umflătură care apare deasupra cozii la găinile bolnave de țâfnă **(1)**. **11** (Olt; Mun; îf *țâvnă*) Târtiță. **12** Ceartă **(1)**. **13** Ciudă **(5)**. **14** Mânie. **15** Ifos. **16** Aroganță.

țâfnă[2] *sf* vz ***țiflă***

țâfnet *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~e* / E: ***țâfni + -et***] (Mun) Sunet caracteristic pe care îl scot din gât găinile bolnave de țâfnă[1] **(1)**.

țâfni[1] [At: CARAGIALE, O. II, 330 / V: ***ți~***, (reg) ***țâvni*** / Pzi: *~nesc* / E: ***țâfnă***[1]] (Pop) **1** *vi* (D. păsări) A scoate din gât un sunet specific atunci când sunt bolnave de țâfnă[1] **(1)**. **2** *vi* (D. oameni) A sufla aer din piept brusc și cu zgomot Si: *a pufni*. **3** *vi* (D. animale) A sufla cu putere pe nări Si: *a sforăi*. **4-5** *vti* (Reg; d. oameni) A vorbi repezit și cu ciudă. **6-7** *vti* (Reg; d. oameni) A răbufni. **8** *vi* (Rar) A face ca un mecanism, un instrument muzical să scoată sunete scurte, înfundate.

țâfni[2] *v* vz ***țâșni***

țâfnit, ~ă [At: VASILIU, P. L. 249 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***țâfni***[1]] (Reg) **1-2** *av, a* (D. felul de a vorbi) (În mod) repezit și supărat.

țâfnos, ~oasă *a* [At: POLIZU / V: ***ți~***, (reg) ***țâvn~, țâgn~, țiflos*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***țâfni***[1] ***+ -os***] **1** (D. găini) Bolnav de țâfnă[1]. **2** (D. oameni) Care este întotdeauna gata de ceartă Si: *arțăgos* **(3)**, *certăreț* **(1)**. **3** (D. oameni) Care se supără repede Si: *irascibil, supărăcios*. **4** (D. oameni) Capricios. **5** (D. oameni) Arogant.

țâfnoși *vr* [At: CIHAC, II, 709 / Pzi: *~șesc* / E: ***țâfnos***] **1** A se supăra repede. **2** A se îmbufna.

țâfos, ~oasă *a* vz ***țârfos***

țâfră *sf* vz ***țârfă***

țâft *sn* vz ***țvec***

țâgar, ~ă *a* [At: CIAUȘANU, GL. / Pl: ? / E: ns cf *țingar*] (Olt) Îmbrăcat subțire.

țâgălean *sm* vz ***ticlean***

țâgăli *v* vz ***țâgâli***

țâgâlean *sm* vz ***ticlean***

țâgâli *vt* [At: ALR SN I h 230/228 / V: ***~găli, țigăli*** / Pzi: *~lesc* / E: ns cf *ciuguli, piguli, țic*[3]] **1** (Reg; d. păsări) A lua de ici și de colo cu ciocul Si: *a ciuguli* **(1)**. **2** (Reg; d. oameni) A mânca luând numai câte puțin Si: *a ciuguli* **(3)**. **3** (Reg) A rupe, a tăia o bucată din ceva Si: *a ciopârți* **(2)**. **4** (Buc; c. i. un lemn) A preface în surcele. **5** (Buc; c. i. un lemn) A ciopli rău Si: *a ciopârți* **(3)**.

țâgâlit, ~ă *a* [At: LEXIC REG. 111 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***țâgâli***] (Buc) **1** (D. mămăligă) Ciugulită de jur-împrejur. **2** (D. bușteni) Făcut cu ajutorul toporului.

țâgâlitură *sf* [At: LEXIC REG. 111 / Pl: *~ri* / E: ***țâgâli + -itură***] (Buc) **1** Gaură mică făcută într-un gard. **2** Tăietură rea într-un copac.

țâgâră[1] *sf* [At: CABA, SĂL. 101 / Pl: ? / E: mg ***cégér***] (Înv; Trs) Inscripție sau emblemă atârnată la intrarea unei prăvălii sau a unui atelier.

țâgâră[2] *sfs* [At: OTESCU, CR. 5 / V: ***ța~***, (art.) ***țigăra, țigila*** / E: nct] (Mai ales art.) **1** (Reg) Steaua polară. **2** (Mun; îf *țigila*) Numele unei constelații.

țâgâră[3] *sfs* [At: H XVIII, 22 / V: (art.) ***țighira*** / E: nct] (Trs) **1** Ființă imaginară despre care se crede că mănâncă luna, producând astfel eclipsele. **2** Vârcolac.

țâghi *i* [At: DENSUSIANU, Ț. H. 337 / E: fo] (Reg) Strigăt cu care se asmute câinele.

țâglă *sf* vz ***țâfnă***[1]

țâgloși *v* vz ***țigloși***

țâgluș *sm* [At: CIAUȘANU, V. 206 / Pl: *~i* / E: ns cf *țiglean*] **1-2** (Olt; șdp) Țânc[2] **(18-19)**.

țâgnă[1] *sf* vz ***țiflă***[1]

țâgnă[2] *sf* vz ***țâfnă***[1]

țâgnit, ~ă *a* vz ***săgnit***

țâgnos, ~oasă *a* vz ***țâfnos***

țâgrui *sn* [At: H IX, 61, 86 / V: ***țug~*** / Pl: *~e* / E: nct] (Olt) **1** Trepied de lemn pe care se pune vârtelnița. **2** Suport de lemn în care stă nicovala și care se înfige în pământ când se bate coasa Si: (reg) *batcă*.

țâgui, ~e *smf* vz ***țâgui***[3]

țâhăi *v* vz ***țăhăi***

țâhina *sfs* [At: LEXIC REG. II, 64 / E: nct] (Reg; art.) **1** (Îe) **A se duce** (undeva) **cu ~** A se duce (undeva) pentru a sta mult timp. **2** (Îae) A zăbovi mult timp într-un loc.

țâhlă *sf* vz ***sihlă***

țâhliș *sn* vz ***sihliș***

țâhni *v* vz ***țăhni***

țâhnit, ~ă *a* vz ***țăhnit***

țâhol *sms* vz ***țâhor***

țâhor *sms* [At: A III, 18 / V: *~ol* / E: ns cf *țighir*[1]] (Reg) Zer care rămâne după ce s-a scos urda.

țâhui *vi* [At: ARH. FOLK. I, 201 / Pzi: 3 *~ește* / E: ns cf *țăhăi*] (Reg; d. vite) **1** A scoate strigăte de durere **2** (Pex) A zbiera.

țâhuș *s* [At: FRÂNCU–CANDREA, M. 106 / Pl: ? / E: nct] (Trs) Prăjină lungă a îmblăciului Si: *dârjală* **(6)**.

***țâi**[1]* *i* vz ***ți**[1]*
țâi**[2]* *i* vz ***ții
țâiac *sn* vz ***țuiac***
țâiap *sm* vz ***țuleap***
țâitui *v* vz ***țeitui***
țâjni *v* vz ***țâșni***
țâlău *sm* vz ***țârlău***
țâlc *i* vz ***țârc***
țâlcâi *v* vz ***țârcâi***
țâlcui *v* vz ***țârcui***
țâlea *i* [At: ȘEZ. III. 190 / E: fo] (Reg) Strigăt cu care se alungă câinii Si: *marș, țibă*.
țâleap *sm* vz ***țuleap***
țâlfâit, ~ă *a* vz ***țivlit***
țâlțâi *vi* [At: REV. CRIT. III. 170 / Pzi: *țâlțâi* / E: fo cf *țârlâi*] (Trs) A cânta prost la vioară Si: (fam) *a scârțâi*.
țâmb *smn* vz ***țâmp***
țâmboi [At: BĂCESCU, P. 186 / V: **(5)** ***tam~*** *sm* / Pl: ~ sm, *~oaie* sn / E: ns cf *zgâmboi*] **1** *s* (Reg) Muchie de deal **2** *s* (Reg) Ridicătură de pământ asemănătoare unei movile. **3** *sn* (Mun) Arac mic. **4** *sm* (Mun; fig) Epitet dat unui copil. **5** *sm* (Olt) Nume al unui pește nedefinit mai îndeaproape.
țâmboiată *af* [At: COMAN, GL. / Pl: *~te* / E: ***țâmboi*** + *-at*] (Reg; d. ugerul vacilor) Plin de lapte Si: (reg) *înțăpoșat*.
țâmbră *sf* vz ***țimăr**[2]*
țâmbroli *vi* [At: ALR SN I h 16/235 / Pzi: *~lesc* / E: mg ***cimborál***] (Reg) A se întovărăși în vederea aratului Si: (reg) *a se însâmbra*.
țâmbrui *v* vz ***țămbrui***
țâmbruit *sn* vz ***țămbruit**[1]*
țâmbuc *sm* vz ***tobâc***
țâmbuluș *sn* vz ***țâmburuș***
țâmburel *sm* [At: VARONE, D. 148 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Numele unei sârbe.
țâmburic *sn* vz ***țâmburuc***
țâmburuc *sn* [At: TDRG / V: ***țum~, țim~,*** (reg) ***~mpurug, țumburug*** (Pl: *țumburuguri*), ***~ric*** (Pl: ***~ricuri***), ***țimbirlic, țâmpric*** / Pl: *~uce, ~uri* / E: ns cf *țâmburuș*] **1-2** (Parte mică a unui) obiect (mic), de obicei de formă rotundă Si: *țâmburuș* **(1-2)**. **3** (Reg; îf *țumburug*) Insignă. **4** (Reg) Uvulă.
țâmburuș *sn* [At: POLIZU / V: ***țum~***, (reg) ***~uluș*** (Pl: *~ulușe*) / Pl: *~uri, ~e* sn, *~i* sm / E: ns cf *sâmbure*] **1-2** Țâmburuc **(1-2)**. **3** (Olt; Trs) Uvulă. **4** (Reg; îf *țumburuș*) Lovitură dată cu degetul Si: *bobârnac* **(1)**, (reg) *țumburel*.
țâmp *sm* [At: ANTROP. 33/24 / V: ***~mb*** *smn*, (îvr) ***țimp*** *sm*, ***țomb, țop*** *sn* / Pl: *~i* sm, *~uri, ~e* sn / E: mg ***comb***] **1** (Îrg) Coapsă la om. **2** (Ban; Trs) Coapsă (mai ales la picioarele de dinapoi) la animale Si: (reg) *arm* **(1)**. **3** (Ban; Trs) Fiecare dintre cele două părți cărnoase din regiunea posterioară a corpului la animale Si: (reg) *bucă* **(2)**. **4** (Ban) Bucată mare de carne Si: *ciozvârtă* **(5)**. **5** (Reg) Picior de pasăre tăiat pentru consum Si: (reg) *copan*[1] **(3)**, (reg) *cotoi*[1] **(1)**, (reg) *țubac*.
țâmpoacă *sf* vz ***țâșpoacă**[1]*
țâmpor *sn* [At: PETROVICI, P. 240/8 / V: ***țim~, ~pur, simpur*** / Pl: ? / E: scr ***sumpor***, mg ***szompor***] **1** (Chm; îrg) Sulf. **2** (Ban; Trs; șîs *piatră de* ~) Preparat din sulf cu care se omoară albinele din stup pentru a se recolta mierea.
țâmporele *sfp* [At: NOVACOVICIU, C. B. II, 22 / E: ***țâmpor*** + *-el*] (Ban) Chibrituri.
țâmpori *vt* [At: LEXIC REG. II, 42 / Pzi: *țâmpor* / E: ***țâmpor***] (Ban) **1-2** A afuma cu sulf butoiul (de vin).
țâmpos, ~oasă *a* [At: NALR – B I h 132/34 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***țâmp*** + *-os*] (Ban; d. oameni) Cu coapse pline.
țâmpric *s* vz ***țâmburuc***
țâmpur *sn* vz ***țâmpor***
țâmpurug *sn* vz ***țâmburuc***
țân *i* vz ***țin**[1]*
țânac *sm* vz ***țuiac***
țânaci, ~ace *a* vz ***tenace***
țânăcitate *sf* vz ***tenacitate***
***țânc**[1]* *i, sm* vz ***ținc**[1]*
țânc**[2]* *sm* [At: PSALT. 109 / V: (reg) ***ținc, ting / Pl: *~nci* / E: ns cf mg ***cenk***] **1** (Îrg) Pui de animal sălbatic. **2** (Îrg) Pui de câine. **3** (Zlg; reg) Popândău (*Citellus citellus*). **4** (Zlg; reg; șîc **~ul-pământului**) Orbete (*Spalax microphthalmus*). **5** (Zlg; reg; îc) **~ul-pământului, ~ de pământ** Cârtiță (*Talpa europaea*). **6** (Zlg; reg; îc) **~ul-pământului** Rozător de culoare cenușie-gălbuie, cu corpul subțire și coada scurtă Si: *șuiță* (*Spermophilus citellus*). **7** (Zlg; reg; îac) Hârciog (*Cricetus cricetus*). **8** (Zlg; reg; îac) Marmotă (*Arctomys marmotta*). **9** (Zlg; reg; îac) Jder (*Martes martes*). **10** (Zlg; reg; îac) Șoarece (*Mus musculus*). **11** (Zlg; reg; îac) Șoarece alb. **12** (Reg; îac) Animal fantastic imaginat ca un câine, care trăiește sub pământ și care face rău morților Si: *cățelul-pământului*. **13** (Reg; îe) **A asculta ~ul-pământului** A sta culcat cu urechea la pământ. **14** (Reg; îae) A dormi adânc. **15** (Reg; îae) A fi mort. **16** (Reg; îe) **A umbla când doarme ~ul-pământului** A umbla în toiul nopții. **17** (Îrg) Câine de talie mică Si: *cotei*[2] **(1)**. **18-19** (Fam; șdp) Copil (mic). **20** (Fam; pex) Fiu. **21** (Fam) Epitet pentru un om mic de statură. **22** (Fam; dep) Tânăr fără experiență Si: *țângău* **(2)**.
țâncan *sn* [At: H VI. 95 / V: ***țin~*** / Pl: *~i* / E: ***țânc**[2]* + *-an*] (Reg) Câine în vârstă de aproximativ o jumătate de an până la un an.
țâncar *sm* [At: ALECSANDRI, T. 515 / V: ***țin~*** / Pl: *~i* / E: ***țânc**[2]* + *-ar*] (Mol) **1** Copil. **2** (Mol; dep) Tânăr fără experiență Si: *flăcăiandru* **(1)**, *țângău* **(2)**.
țâncă *sf* [At: SIMION DASC., LET. 6 / V: ***țin~*** / Pl: *~nce, ~nci* / E: ***țânc**[2]* + *-ă*] **1** (Îrg) Femela țâncului **(17)**. **2** (Fam) Fetișcană **(1)**. **3** (Fam; pex) Fiică.
țâncăni *v* vz ***țăncăni***
țâncărie *sf* [At: D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 24 / Pl: ? / E: ***țânc**[2]* + *-ărie*] (Csc) **1-5** Mulțime de țânci[2] **(18-22)** Si: (reg) *poșidic*.
țâncoaie *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: ~ / E: ***țânc**[2]* + *-oaie*] (Reg; dep) Persoană mică de statură.
țâncoș *a* vz ***țancoș***
țâncui *vt* [At: ALIL 1983 – 1984, 315 / Pzi: *~esc* / E: ***țanc**[2]* + *-ui*] (Reg) **1** A verifica dacă un pepene este copt făcându-i o țăncușă. **2** A face dop la pepene.
țâncuș *sn* vz ***țăncușă***
țâncușă *sf* vz ***țăncușă***
țâncușor *sm* [At: CANTEMIR, HR. 9 / V: ***țin~, țincș~*** / Pl: *~i* / E: ***țânc**[2]* + *-ușor*] (Mol) **1-2** (Șhp) Pui de câine Si: *cățel* **(1)**. **3-4** (Șhp) Câine cu corpul mic.
țândără *sf* vz ***țandără***
țândări *v* vz ***țandări***
țândărică *sf* vz ***țandărică***
țândărire *sf* vz ***țandărire***
țândărit *sn* vz ***țandărit***
țândăros, ~oasă *a* vz ***țandăros***
țândru-mândru, ~ră-~ră [At: MÎNDRESCU, L. P. 86 / Pl: *~ri-~ri, ~re-~re* / E: ***mândru***] (Reg) **1** *a* Îngâmfat. **2** *a* (Îe) **Țândră-mândră și flămândă** Se spune despre o persoană care, deși săracă, este mândră. **3** *sf* Femeie frumoasă, veselă, drăgăstoasă, dar leneșă.
țânduri *v* vz ***țandări***
țângalău *sm* vz ***țângălău***
țângăi *vt* [At: LEXIC REG. 111 / Pzi: *~esc* / E: ***țângău***] (Buc) A face treabă repede, cu destoinicie, dar nu prea multă din cauza lipsei de putere.
țângăiaș *sm* vz ***țâgăuaș***
țângălău *sm* [At: DR. IV, 1 011 / V: ***tingal~, țân~, țangal~*** / Pl: *~ăi* / E: ***țâgău*** + *-ălău*] (Trs; dep) Flăcău **(1)**.
țângănaș *sm* [At: A II, 12 / Pl: *~i* / E: ***țângău*** + *-aș*] (Reg) Flăcăiaș.

țângău *sm* [At: HELIADE. D. J. 159/20 / V: ***țin~***, (reg) ***țan~***, ***țăn~***, ***țangău***, ***țincău***, ***țânglău*** / Pl: *~ăi* / E: ***țânc²*** + *-ău*] (Pop; dep) **1** Flăcăiandru (1). **2** (Pex) Țânc² (22). **3** (Buc) Copil slăbuț, dar harnic.

țângăuaș *sm* [At: BARONZI, M. I, 42/29 / V: ***~ăiaș***, ***țangăiaș***, ***țăn~*** / Pl: *~i* / E: ***țângău*** + *-aș*] **1-2** (Pop; șdp) Băiețandru.

țânghere *s* [At: CHEST. V, 58/27 / A: nct / Pl: nct / E: nct] (Reg) Par¹ cu crăci de care se atârnă oalele la stână Si: *prepeleac*.

țânglău *sm* vz ***țângău***

țânic *i* [At: ALRT II, 132 / E: fo] (Trs) Cuvânt care imită: **1** Sunete reflexe. **2** Strigăte ascuțite. **3** Zgomote ascuțite.

țânt *s* [At: URICARIUL IV, 63/19 / Pl: nct / E: nct] (Înv: Mol; csnp; îs) *Clacă cu ~* Clacă făcută cu un anumit scop.

țântac *sn* vz ***zigzag***

țânțar¹ *sm* [At: PSALT. HUR. 89ʳ/20 / V: (înv) ***țin~*** / Pl: *~i* / E: ml ***zanzalus***] (Ent) **1** (Șîs *~ obișnuit*, *~ vulgar*, *muscă ~ă* a) Insectă din ordinul dipterelor, cu corpul și picioarele lungi și subțiri, cu aripi înguste, cu aparat bucal pentru înțepat și supt, ale cărei larve sunt acvatice, iar adulții hematofagi (*Culex pipiens*). **2** Nume dat unei specii de țânțar¹ (1), care produce înțepături foarte dureroase Si : (reg) *arșiță* (*Culex annulatus*). **3** (Șîs *~ anofel*) Gen de țânțar¹ (1) caracterizat prin poziția lui oblică în timp de repaus, dintre care unele specii transmit, prin înțepături, malaria (*Anopheles maculipennis*, *Anopheles sacharovi*). **4** Țânțar¹ (1) mic care tremură din picioare când stă pe loc Si: (reg) *bâțan* (1), *zgribulici* (*Chironomus leucopogon*). **5** Țânțar¹ (1) foarte mic Si: (reg) *morniță* (*Ceratopogon publicarius*). **6** Țânțar¹ (1) ale cărui larve produc gogoși pe frunzele de tei (*Hormomya fagi*). **7** (Îc) **~ de pădure** Nume dat insectei *Anopheles bifurcatus*. **8** (Îc) **~ mic** (sau **mânățel**) Specie de țânțar¹ (1) foarte mic și care se adună uneori în roiuri Si: (reg) *nouraș*, *țânțăraș* (3), *țânțărel* (*Chironomus stercorarius*). **9** (Îc) **~ de baltă** Țânțar¹ (1) ale cărui larve transparente trăiesc în apă (*Corethra plumicornis*). **10** (Pop; îe) **~ul cu cântări te sărută** Se spune despre o persoană care vorbește cu blândețe, dar care, pe ascuns, face rău. **11** (Pop; îe) **Nici o frică De furnică, De ~ Nici habar** Se spune despre cei care se laudă cu acțiunile lor, dar care, în realitate, nu pot face nimic. **12** (Pop; îe) **~ ul cu armăsarul** (sau **cu măgarul**) Se spune despre cei care încearcă să asocieze două persoane sau să îmbine două lucruri total diferite. **13** (Pop; îe) **Strecură ~ul și înghite armăsarul** (sau **cămila**) Se spune despre cei care se feresc să facă greșeli mici, dar fac greșeli mari. **14** (Pop; îe) **Încornorează ~ul, De ți-l face cât măgarul** Se spune despre cei care exagerează proporțiile unui lucru, ale unei fapte etc. **15** (Pop; îe) **Unge-te cu untură de ~ trăsnit** Se spune, în glumă, celui care se vaită de o boală ușoară. **16** (Îe) **A face din ~ armăsar** A exagera. **17** (Îe) **A avea puterea ~ului** A fi slab, fără putere fizică. **18** (Îe) **A fi (gras) ca un ~** A fi slab la trup. **19** (Îe) **A ține** (pe cineva) **cu untură** (sau **cu mațe**) **de ~** A hrăni rău (pe cineva). **20** (Îs) *Untură de ~* Se spune în batjocură celor slabi la trup. **21** (Reg; îe) **A intra** (sau **a veni**) **~ii în casă, a intra un car de ~i** A intra frigul pe ușă. **22** (Reg; îc) **~-mare** (sau **-lăbănat**, **-mășcat**) Țânțăroi (1) (*Tipula oleracea*). **23** (Îc) **~-de-apă** Nume dat unei specii de libelule cu pântecele subțire, albăstrui strălucitor, cu aripile castanii și verzui Si: (reg) *căluș* (24), *păuniță* (*Calopteryx splendens*). **24** (Îac) Efemeră (*Ephemera vulgata*). **25** (Reg; șîs *~ de apă*, *~ de baltă*) Insectă asemănătoare cu țânțarul¹ (1), cu picioarele foarte lungi, care umblă cu o mare iuțeală pe suprafața apei Si: (reg) *fugău* (2), *gonaci* (8) (*Hydrometra paludum*). **26** (Trs; Buc; șîs *~ mare*) Tăun¹ (*Tabanus bovinus*). **27** (Reg) Strechea vitelor (*Hypoderma bovis*). **28** (Reg) Viespe (*Vespa vulgaris*). **29** (Reg) Cosaș de dimensiuni mari, verde, cu antenele lungi și corpul mai scurt decât aripile (*Locusta viridissima*). **30** (Reg) Cosaș de dimensiuni mici, cu antenele de lungimea corpului, care produce sunete caracteristice puternice, mai ales seara (*Locusta cantans*). **31** (Reg) Cosaș de culoare brună, cu abdomenul mai gros, având o muchie pronunțată, cu aripile mai înguste Si: (reg) *călușel* (*Decticus verrucivorus*). **32** (Ban; gmț) Epitet pentru o pesoană sprintenă în mișcări. **33** (Mol; mai ales art.) Numele unui dans popular.

țânțar² *sm* vz ***țințar¹***

țânțar³ *sm* vz ***țârțar***

țânțăni *vi* [At: TEODOREANU, M.U. 160 / V: ***țăn~*** / Pzi: 3 *~nește* / E: fo cf *țâțâi*] **1** (Rar; d. insecte) A produce un sunet caracteristic în timpul zborului Si: *a bâzâi* (1), *a zumzăi*. **2** (D. ierburi uscate) A foșni.

țânțăraș *sm* [At: VISSARION, FL. 3 / V: (reg) ***țin~*** / Pl: *~i* / E: ***țânțar¹*** + *-aș*] **1-2** (Ent; șhp) Țânțar (1) (mic). **2** (Spc) Țânțar (8) mic (*Chironomus stercorarius*). **3** (Mol; Dob; art.) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **4** (Mol; Dob; art.) Melodie după care se execută țânțărașul (3).

țânțără *sf* vz ***țârțâră***

țânțărească *sfs* [At: VARONE, D. 149 / V: ***țin~*** / E: ***țânțar¹*** + *-ească*] (Mun; art.) Numele unui dans popular.

țânțărel *sm* [At: MARIAN, INS. 311 / Pl: *~ei* / E: ***țânțar¹*** + *-el*] (Ent: Buc; Mol) Țânțar (8) mic (*Chironomus stercorarius*).

țânțări *vr* [At: C. PETRESCU, R. DR. 135 / Pzi: *~resc* / E: ***țânțar¹***] (Rar; csnp) A se enerva.

țânțărică *sf* vz ***țârțărică***

țânțărime *sf* [At: CREANGĂ, A. 125 / Pl: *~mi* / E: ***țânțar¹*** + *-ime*] (Csc) Mulțime de țânțari¹ (1).

țânțăriță *sf* vz ***țârțăriță***

țânțăroaică *sf* [At: MARIAN, INS. 309 / Pl: *~ice* / E: ***țânțar¹*** + *-oaică*] Femela țânțarului¹ (1).

țânțăroi *sm* [At: MARIAN, INS. 328 / Pl: *~* / E: ***țânțar¹*** + *-oi*] **1** (Ent) Insectă din ordinul dipterelor, asemănătoare cu țânțarul¹ (1), dar mult mai mare decât acesta, cu corpul gălbui și cu picioarele foarte lungi Si: (reg) *țânțar-mare* (*Tipula oleracea*). **2** (Fam) Epitet dat unui om înalt, subțire și cu picioarele lungi. **3** (Mol; Buc) Numele unui dans popular.

țânțăruș¹ *sm* [At: DOMBROWOSKI, P. 415 / V: ***țin~***, ***țan~*** / Pl: *~i* / E: pbl fo] (Orn) **1** (Reg) Pitulice (*Troglodytes troglodytes*). **2** (Ban) Țiclean (1) (*Sita europaea caesia*).

țânțăruș² *s* [At: ALR SN III h 797/105 / Pl: ? / E: ***țânțar³*** + *-uș*] (Reg; csc) Măzăriche.

țânțășească *sfs* [At: VARONE, D. 149 / V: ***țințeș~*** / E: ns cf *țânțărească*] (Reg; mai ales art.) Numele unui dans popular nedefinit mai îndeaproape.

țânțăvar *sm* vz ***țițivară***

țânțâleg *sm* vz ***țințilec***

țânțâvar *sm* vz ***țițivară***

țânți *vr* [At: I. CR. III, 346 / Pzi: *~țesc* / E: nct] (Reg; îe) **A se ~ de râs** A râde foarte tare.

țânțilechi *sm* vz ***țințilec***

țânțileghi *sm* vz ***țințilec***

țânțivar *sm* vz ***țițivară***

țânțoșenie *sfs* [At: IORDAN, LRA. 170 / E: ***țanțoș*** *+-enie*] (Rar) Mândrie.

țânzar *sm* [At: DRV, 881 / V: ***țen~***, ***cen~*** / Pl: *~i* / E: ger ***Sensal*** „armăsar"] (Ban; Trs) **1** Negustor de cai Si: *geambaș* (3). **2** Mijlocitor între cumpărător și vânzător Si: *samsar*.

țânzărie *sf* [At: DRV, 236 / Pl: *~ii* / E: ***țânzar*** + *-ie*] (Înv; Trs) Recompensă pe care o primesc mijlocitorii de vânzări sau cumpărări de cai.

țâona *v* vz ***țiuni***

țâoni *v* vz ***țiuni***

țâor *sm* [At: VAIDA / Pl: *~i* / E: pvb ***țâora***] (Trs) **1** Ploaie măruntă și deasă. **2** (Prc; lpl) Picuri mărunți de ploaie.

țâora *vi* [At: MAT. DIALECT. I, 217 / Pzi: 3 *~rează* / E: ns cf *țâr²*] (Trs) A ploua cu stropi mărunți și deși.

țâp *i* [At: CĂTANĂ, P. B. II, 98 / E: fo cf *țipa²*] (Ban) Cuvânt care imită zgomotul făcut de un corp la căderea în apă.

țâpă *sf* [At: VARONE, D. 149 / Pl: ? / E: ns cf *țipa²*] (Reg; mai ales art.) Numele unui dans popular.

țâpin *sn* vz ***țapină***

țâpirig *sn* vz ***țipirig²***

țâpli *v* vz ***țivli***

țâpușcă *sf* vz ***zapiscă***

țâr[1] *c* vz ***tiri***[2]

țâr[2] [At: ȘĂINEANU, D. U. / V: (rar) ***țâr i*** / S și: (9) *țârțâr* / E: fo] **1** *i* (Rep) Cuvânt care imită scurgerea în picături a unui lichid. **2** *i* (Rep) Cuvânt care imită țârâitul greierilor. **3** *i* (Rep; și cu „r" prelungit) Cuvânt care imită strigătul unor păsări. **4** *i* (Rep; cu „r" prelungit) Cuvânt care imită sunetul telefonului. **5** *i* (Rep) Cuvânt care imită sunetul produs de fluierătoare. **6** *i* Cuvânt cu care se cheamă găinile. **7** *sn* (Reg) Șipot. **8** *sn* (Reg; îlav) **În ~** Continuu. **9** *sn* (Orn; șîc **țâr-țâr**) Pițigoi cu coadă lungă (*Aegithalos caudatus*).

țâr[3] *sm* [At: VALIAN / V: (înv) ***țir*** / Pl: *~i* / E: ngr ***τσίρος***] **1** Scrumbie albastră, care se pescuiește primăvara și se consumă mai ales sărată și uscată. **2** (Fig) Persoană foarte slabă. **3** (Olt; pan) Varietate de ardei mici, subțiri și foarte iuți.

țârachiță *sf* vz ***țirichiță***

țârai *sn* [At: ALR I, 1 266/350 / V: ***țâr~, ~răi*** / Pl: *~e, ~uri* / E: pvb ***țârâi***[2]] (Reg) **1** Ploaie măruntă, deasă, de scurtă durată. **2** Lapoviță. **3** (Șîs *~ul mieilor*) Măzăriche. **4** Pietriș care cade de pe munte la vale. **5** Loc prăpăstios care se surpă mereu.

țâră[1] *sf* [At: ANON. CAR. / V: ***țară, țiră*** / Pl: *~re* / E: ns cf alb *cërre*] (Pop; de obicei udp „de") **1** Cantitate (foarte) mică. **2** Durată (foarte) mică. **3** Măsură (foarte) mică Si: *pic*[1]. **4** (Îlav) **O ~** (sau **o țâr'**) Puțin. **5** (Îla) **Nici ~ de...** Nici un fel de... **6** (Îlav) **Cu ~ra** sau **~ra-~ra** Câte puțin. **7** (Îlav) **Nici o ~** Deloc. **8** (Pop) Zdreanță. **9-10** (Reg; îljv) **Tot** (sau **toată**) **~** Găurit peste tot Si: *ciuruit*[3] (**5**). **11-12** (Reg; îe) **A (se) face (tot) ~** (sau **~re**) A (se) găuri în multe locuri Si: *a (se) ciurui*[1] (**4-5**), *a (se) zdrențui*. **13-14** (Reg; îae) A (se) face bucăți Si: *a se rupe, a se sfărâma*. **15** (Îae; d. oameni) A ucide. **16** (Îae) A se frământa foarte tare. **17** (Îae) A se teme. **18** (Îae) A se ghemui de frică. **19** (Reg; îe) **A face ~ și făr**i**nă** (sau **praf** și **~**), **a se face ~ și nemică** A se face praf și pulbere Si: *a se sfărâma*.

țâră[2] *sf* [At: VICIU, GL. / Pl: *~re* / E: nct] (Reg) Prăjină lungă de grosimea unui par de vie.

țârăfloască *sf* vz ***țifloască***

țârăi[1] *sn* vz ***țârai***

țârăi[2] *v* vz ***țârâi***[1]

țârăi[3] *v* vz ***țârâi***[2]

țârăi[4] *v* vz ***turăi***[2]

țârăială *sf* vz ***țârâială***

țârăire *sf* vz ***țârâire***

țârăit *sn* vz ***țârâit***[1]

țârăitoare *sf* vz ***țârâitoare***

țârău *sn* [At: KLEIN, D. 442 / V: ***ți~*** / Pl: *~raie* / E: ***țâr***[2] + *-ău*] (Reg) **1-2** Izvor (a cărui apă este captată printr-un jgheab sau printr-o țeavă) Si: *șipot, țip*[2] (**1**), *țâr*[2] (**7**), *țuroi* (**1**), *țurțur*[1] (**17, 19**).

țârâi[1] [At: MOLNAR, D. 300/25 / V: (reg) ***~răi, țirăi, țirii, țărăi, ~rui*** / Pzi: *țârâi*, (rar) *țârâiesc* / E: ***țâr***[2]+ *-âi*] **1-2** *vif* (D. lichide sau materii în stare de pulbere) A cădea sau a face să curgă picătură cu picătură, bob cu bob, cu intermitențe (producând un zgomot caracteristic). Si: *țurui* (**1**). **3** *viu* A bura. **4** *vi* (D. vacă) A lăsa laptele la muls să curgă câte puțin. **5** *vt* A da drumul cu încetul, în cantități mici Si: *a țurui* (**3**). **6** *vi* A produce un zgomot caracteristic la scurgerea unui șiroi Si: *a țurui* (**2**). **7** *vi* A scoate puțin câte puțin din ceva. **8** *vi* (D. insecte și d. unele păsări; pan, rar, d. persoane) A scoate sunete caracteristice, repetate, scurte și ascuțite Si: *a sfârâi, a țâțâi*[2] (**1**), (reg) *a țârțâi*. **9** *vi* (Reg) A-i țiui cuiva urechea. **10** *vi* (D. sonerie) A zbârnâi. **11** *vi* (Rar; d. instrumente muzicale cu coarde) A răsuna în vibrații scurte și tremurătoare, lipsite de adâncime Si: (reg) *a țâțâi*[2] (**11**). **12-13** *vti* (D. instrumentiști) A cânta făcând instrumentele să țârâie (**11**).

țârâi[2] *vt* [At: CIHAC, II, 435 / V: ***~răi*** / Pzi: *țârâi* / E: ucr ***цируватн***] (Reg) A țese (**18**).

țârâiac *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 169 / V: ***turui~*** / Pl: *~ieci* / E: ***țârâi***[1] + *-ac*] (Reg) **1** Pasăre călătoare, insectivoră, de mărimea unei vrăbii, de culoare brună pe spate și albă-brună pe pântece, care scoate un țârâit[1] prelung, repetat și care trăiește în stufărișul din jurul lacurilor și al mlaștinilor (*Acrocephalus scirpaceus*). **2** (Îf *țuruiac*) Fluierătoare din coajă de salcie. **3** Pantă puțin adâncă într-o apă curgătoare.

țârâială *sf* [At: POLIZU / V: ***~răi~, ~rui~*** / Pl: *~ieli* / E: ***țârâi***[1] + *-eală*] **1-9** Țârâire (**1-9**). **10** Zgomot produs de căderea unei ploi ușoare și de scurtă durată Si: *țârâitură* (**1**). **11** (Îlav) **Cu țâruială** Puțin câte puțin, într-un interval mai îndelungat de timp.

țârâire *sf* [At: PONTBRIANT, D. / V: ***~răi~*** / Pl: *~ri* / E: ***țârâi***[1]] **1** (D. lichide sau materii în stare de pulbere) Cădere picătură cu picătură, producând un zgomot specific. **2** (D. lichide) Curgere picătură cu picătură, cu intermitențe, producând un zgomot specific. **3** Bură. **4** Zgomot caracteristic produs de scurgerea unui șiroi[1]. **5** Extragere (din ceva) în cantități mici. **6** (D. insecte și unele păsări) Emitere a unor sunete caracteristice, ascuțite, repetate și scurte. **7** (Reg) Țiuire a urechii. **8** (D. sonerie) Zbârnâire. **9** (Rar; d. instrumente muzicale cu coarde) Răsunet în vibrații scurte și tremurătoare, lipsite de adâncime.

țârâit[1] *sn* [At: CONTEMP., V_1, 239 / V: ***~ă*** *sf*, (reg) ***~răit, tiriit, țărăit*** / Pl: *~uri* / E: ***țârâi***[1]] **1-9** Țârâire (**1-9**). **10** (Îlav) **Cu ~a** Puțin câte puțin.

țârâit[2], ***~ă*** [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***țârâi***[1]] **1-2** *a, av* Cu întreruperi Si: *discontinuu* (**1**). **3** *av* (D. modul de a cânta la un instrument cu coarde) Din vârful arcușului, fără rezonanță. **4** *a* (Reg; d. mămăligă) Care se face lăsând să cadă câte puțină făină din mână în timp ce cu cealaltă mână se amestecă cu făcălețul.

țârâită *sf* vz ***țârâit***[1]

țârâitor, ~oare [At: T. POPOVICI, S. 426 / V: (reg) ***~răi~*** *sf* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***țârâi***[1] + *-itor*] **1** *a* Care cade cu intermitență, picătură cu picătură. **2** *a* (D. unele sunete scoase de insecte) Scurt, ascuțit și tremurător. **3** *sf* Pasăre migratoare de culoare cenușie, cu pieptul mai deschis și cu striații transversale întunecate Si: (reg) *privighetoare-porumbacă, privighetoare-vărgată* (*Sylvia nisoria*). **4** *smf* (Iht; reg) Obleț (*Alburnus lucidus, Alburnus alburnus*).

țârâitură *sf* [At: LUNGIANU, CL. 133 / V: (reg) ***~rii~*** / Pl: *~ri* / E: ***țârâi***[1] + *-itură*] **1** Zgomot caracteristic produs de picurii de ploaie care cad în continuu Si: *țârâială* (**10**). **2** Sunet specific scos de unele insecte Si: *sfârâitură, țâțâitură* (**1**). **3** Sunet emis de un instrument muzical cu coarde Si: *țârâială* (**9**), *țârâire* (**9**), *țârâit*[1] (**9**). **4** Numele unui dans popular.

țârc [At: TDRG / V: ***țâlc*** / Pl: *~uri* / E: fo cf alb *cërkë* „strop"] **1** *i* Cuvânt care imită zgomotul produs de laptele care țâșnește în timpul mulsului. **2** *sn* (Mun) Picătură dintr-un lichid Si: *strop*, (reg) *țârcâială* (**6**), (reg) *țârcâiș*. **3** *sn* (Reg; îlav) **Nici un ~ de...** Deloc.

țârcalam *sn* vz ***țarcălam***[1]

țârcalici *sp* [At: FOLC. OLT. - MUNT. I, 468 / V: ***țarcăl~*** / E: nct] **1** (Reg) Crengi necurățate Si: *surcele*. **2** (Reg; îf *țarcălici*) Pădure tânără.

țârcalom *sn* vz ***țarcălam***[1]

țârcan, ~ă *a, smf* vz ***țurcan***[2]

țârcă[1] *sf* vz ***turcă***[1]

țârcă[2] *sf* vz ***turcă***[2]

țârcădău *sn* vz ***țarcădău***

țârcăi *v* vz ***țârcâi***

țârcăială *sf* vz ***țârcâială***

țârcăitură *sf* vz ***țârcâitură***

țârcălam *sn* vz ***țarcălam***[1]

țârcălău *sn* vz ***țarcălam***[1]

țârcăvă *af* [At: CHEST. V. 66/61 / Pl: *~ve* / E: ns cf *țârc*] (Reg; d. oi) Care nu se lasă mulsă ușor.

țârcâi [At: TDRG / V: ***~căi, țircăi, țâlcăi*** / Pzi: *~esc, țârcâi* / E: ***țârc*** + *-âi*] (Reg) **1** *vt* (C. i. animale domestice) A mulge făcând să țâșnească câte puțin lapte din uger Si: *a țârcoti* (**1**), (reg) *a țârcui* (**1**). **2** *vi* (D. vacă) A lăsa laptele la muls să curgă cu greu, puțin câte puțin Si: (reg) *a țârcoti* (**2**), *a țârcui* (**2**). **3** *va* (Pan; d. oameni) A expectora, scoțând un sunet caracteristic. **4** *vr* (Fig) A apărea rar, cu greutate. **5** *vt* (Fig) A avea un câștig ocazional, neînsemnat Si: *a ciupi* (**9**). **6** *vt* A zice „țârc". **7** *vr* A

urina puțin câte puțin. **8** *vt* A stropi cu apă. **9** *vi* (D. sânge) A țâșni dintr-o rană.

țârcâială *sf* [At: LEXIC REG. II. 55 / V: *~căi~* / Pl: *~ieli* / E: ***țârcâi*** + *-eală*] (Reg) **1** Mulgerea animalelor domestice, făcând să țâșnească câte puțin lapte din uger. **2** (D. oameni) Expectorație însoțită de un sunet caracteristic. **3** (Fig) Afacere ocazională și de mică însemnătate. **4** Urinare puțin câte puțin. **5** Stropire cu apă. **6** Picătură dintr-un lichid Si: *strop*, (reg) *țârc* (**2**). **7** Țâșnire a sângelui dintr-o rană Si: *țârcăitură* (**7**).

țârcâiș *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: ***țârcâi*** + *-iș*] (Mun) Picătură dintr-un lichid Si: *stop*, (reg) *țârc* (**2**).

țârcâit *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: ***țârcâi***] (Reg) **1-7** Țârcâială (**1-7**).

țârcâită *sf* [At: LEXIC REG. 111 / Pl: *~te* / E: ***țârcâi***] (Buc) Vacă cu lapte puțin.

țârcâitură *sf* [At: LEXIC REG. II. 55 / V: *~căi~* / Pl: *~ri* / E: ***țârcâi*** + *-itură*] (Reg) **1-7** Țârcâială (**1-7**).

țârcobnic *sm* vz ***țârcovnic***

țârcomnic *sm* vz ***țârcovnic***

țârcomnicie *sf* vz ***țârcovnicie***

țârconi *vi* [At: ALR SN II h 301/2 / Pzi: 3 *~coane* / E: ***țârc*** + *-oni*] (Reg; d. vacă) A lăsa laptele să curgă puțin câte puțin.

țârcoti *vti* [At: TDRG / V: ***țir~*** / Pzi: 3 *~tesc* / E: ***țârc*** + *-oti*] (Reg) **1-2** (Reg) A țârcâi (**1-2**).

țârcov *sn* vz ***cârstov***

țârcovnic *sm* [At: EUSTRATIE, PRAV. 41/14 / V: (înv) ***țăr~, ter~, țir~***, (reg) ***~omn~, ~obn~, țâcornic, țicornic*** / Pl: *~ici* / E: slv **црькокникъ**] (Pop) **1** Paracliser. **2** (Pex) Dascăl de biserică.

țârcovnicesc, ~ească *a* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 10 / Pl: *~ești* / E: ***țârcovnic*** + *-esc*] (Pop) **1-2** Care aparține țârcovnicului (**1-2**). **3-4** Referitor la țârcovnic (**1-2**).

țârcovnicie *sf* [At: UDRESCU, GL. / V: ***~omn~*** / Pl: *~ii* / E: ***țârcovnic*** + *-ie*] (Pop) **1-2** Profesiunea de țârcovnic (**1-2**). **3** Școală de cântăreți bisericești.

țârcui *vti* [At: PAMFILE, I. C. 21 / V: ***țâlc~*** / Pzi: *~esc* / E: ***țârc*** + *-ui*] (Reg) **1-2** A țârcâi (**1-2**).

țârel *sm* [At: GL. OLT. / Pl: *~ei* / E: ***țâr***[2] + *-el*] (Reg) Ardei iute.

țârfală *sf* [At: DLR / Pl: ? / E: ns cf *țârfă*] (Reg) Noroi.

țârfar *sn* [At: CHEST. IV, 44/91 / V: ***țâf~*** / Pl: *~i* / E: ***țârfă*** + *-ar*] (Reg) Pământ nisipos.

țârfă *sf* [At: KLEIN D. 442 / V: ***țir~, țâfră, țâfă, țifă*** / Pl: *~fe* / E: nct] (Reg) **1** Nisip. **2** Țărână (**2**). **3** Nisip amestecat cu apă folosit în zidărie Si: *tencuială*. **4** Tencuială făcută din lut amestecat cu paie pentru lipitul pereților, al vetrei etc.

țârfăială *sf* [At: DR. IV, 783 / V: ***~fâi~, ~fui~, țârfui~, țârfoi~*** / Pl: *~ieli* / E: ns cf *țârfă*] (Reg) Noroi subțire Si: *fleșcăială* (**2**).

țârfăros, ~oasă *a* [At: ALR SN I h 10/95 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***țârfar*** + *-os*] (Reg; d. pământ) Nisipos.

țârfâială *sf* vz ***țârfăială***

țârfloașcă *sf* vz ***țifloașcă***

țârfoială *sf* vz ***țârfăială***

țârfoli *vr* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~lesc* / E: nct] (Mol) A se îmbrăca pretențios, dar lipsit de gust.

țârfos, ~oasă *a* [At: REV. CRIT. IV, 340 / V: ***țâfos, țir~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***țârfă*** + *-os*] (Trs; d. pământ sau d. un loc) Nisipos.

țârfuială *sf* vz ***țârfăială***

țârfuică *sfs* [At: LEXIC REG. 87 / Pl: ? / E: ***țârfă*** + *-uică*] **1** (Reg) Diaree. **2** (Fam) Epitet dat unui copil obraznic.

țâri[1] *i* [At: A IX, 2 / E: fo] (Reg) Strigăt cu care: **1** Se cheamă puii. **2** Se asmut câinii la vânătoare.

țâri[2] *i* vz ***țuruc***

țârică *sfs* [At: CONV. LIT. XII, 206 / V: ***țir~*** / E: ***țâră***[1] + *-ică*] (Reg; șhp) **1-2** Cantitate foarte mică Si: *țârișoară* (**1-2**). **3-4** Durată foarte mică Si: *țârișoară* (**1-2**). **5-6** Măsură foarte mică Si: *țârișoara* (**5-6**). **7** (Îlav) **O ~** Puțin. **8** (Îlav) **Nici o ~** Deloc.

țârichiță *sfs* [At: FOLC. OLT. – MUNT. I, 468 / E: ***țârică*** + *-iță*] **1-6** (Reg; șhp) Țârică (**1-6**).

țâricică *sfs* [At: ALR I, 740/837 / E: ***țâră***[1] + *-icică*] (Olt) **1-6** (Șhp) Țârică (**1-6**). **7** (Îlav) **O ~** Puțin.

țâricuță *sfs* [At: BĂNUȚ, T. P. 102 / V: ***țăr~, țir~*** / E: ***țârucă*** + *-uță*] (Reg) **1-6** Țârică (șhp) (**1-6**). **7** (Îlav) **O ~** Puțin.

țârigană *sfs* [At: GL. OLT. / E: ns cf *țârică*] (Reg; îlav) **O ~** Puțin.

țâriitură *sf* vz ***țârâitură***

țârișcă *sf* vz ***țârișică***

țârișică *sfs* [At: STERESCU, N. 1045 / V: ***țir~, țârișcă*** / E: ***țârișoară*** css] (Olt; îlav) **O ~** Puțin.

țârișoară *sfs* [At: ANON. CAR. / E: ***țâră***[1] + *-ișoară*] (Reg) **1-6** (Șhp) Țârică (**1-6**). **7** (Îlav) **O ~** Puțin.

țârișucă *sfs* [At: GL. OLT. / E: ***țirișică*** css] (Reg; îlav) **O ~** Puțin.

țârlă *sf* vz ***sihlă***

țârlăi *v* vz ***țârlâi***

țârlău *sm* [At: FRÂNCU – CANDREA, M. 106 / V: ***țăr~, țar~, țâl~*** / Pl: *~ăi* / E: ns cf *țârlea*] **1** (Trs) Băiețandru. **2** (Buc) Om neserios. **3** (Buc; îf *țâlău*) Om sprinten. **4** (Trs) Cățel de un an. **5** (Trs) Nume dat unui câine.

țârlâi[1] *i* [At: ALR II, 6 202/414 / V: ***țurlui*** / E: fo] Cuvânt care imită sunetul ciocârliei.

țârlâi[2] *vi* [At: ALECSANDRI, T. 141 / V: ***~lăi, țurlui*** / Pzi: 3 *țârlâie* / E: fo] **1** (D. instrumente muzicale) A produce sunete monotone și puțin armonioase. **2** (D. instrumentiști) A cânta făcând ca instrumentele să țârlâie (**1**) Si: (fam) *a scârțâi*. **3** (D. păsări) A scoate sunete prelungi (și ascuțite). **4** (Mun; îe) **A-i ~** (cuiva) **urechea** A-i țiui (cuiva) urechea.

țârlâială *sf* [At: C. PETRESCU, ap. SCL 1978, 324 / Pl: *~ieli* / E: ***țârlâi***[2] + *-eală*] (D. instrumente muzicale; pex, d. instrumentiști) Producerea unor sunete monotone și puțin armonioase Si: *țârlâitură* (**1**).

țârlâit *sn* [At: VLAHUȚĂ, N. 111 / V: ***țurluit*** / Pl: *~uri* / E: ***țârlâi***[2]] **1-2** Țârlâitură (**1-2**).

țârlâitor, ~oare *a* [At: ALECSANDRI, T. 411 / P: *~lâ-i~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***țârlâi***[2] + *-or*] **1** (D. instrumente muzicale) Care produce sunete monotone și puțin armonioase. **2** (D. instrumentiști) Care cântă țârlâind (**2**).

țârlâitură *sf* [At: ALECSANDRI, T. 79 / P: *~lâ-i* / V: ***țirlii~*** / Pl: *~ri* / E: ***țârlâi***[2] + *-itură*] **1** Șir de sunete monotone și puțin armonioase produse de un instrument muzical Si: *țârlâit* (**1**), (rar) *țârlâială*. **2** Șuier prelung (și ascuțit) scos de unele păsări Si: *țârlâit* (**2**).

țârlea *sms* [At: CV 1950, nr. 4, 40 / E: ns cf *țâr*[3]] (Mol) Om mic de statură, vioi și poznaș.

țârlic, ~ă *a* [At: BUL. FIL. V, 194 / Pl: ? / E: ns cf *țâr*[3]] (Arg; d. oameni) Slab.

țârlici *s* [At: CHEST. IV, 105/560 b / Pl: ? / E: ns cf *țârlă*] (Reg) Tufiș des într-o pădure mare.

țârloi[1] *sm* [At: TDRG / V: ***~lui*** / Pl: *~* / E: ***țârlâi*** + *-oi*] (Orn; Trs) Ciocârlan (*Galerida cristata*).

țârloi[2] *sn* vz ***țurloi***

țârloiet, ~ă *a* [At: COMAN, GL. / Pl: *~eți, ~e* / E: ***țârloi***[1] + *-at*] (Reg) Care stă drept în sus.

țârluc *sm* vz ***țârlug***

țârlug *sm* [At: TDRG / V: *~uc* / Pl: *~ugi* / E: ***țârlâi***[2] + *-ug*] (Orn; Trs) Ciocârlan (*Galerida cristata*).

țârlui *sm* vz ***țârloi***[1]

țârm *sn* vz ***țărm***

țârmon *s* [At: ALIL 1983-1984, 459 / Pl: ? / E: nct] (Reg) **1-4** Țicmă (**1-4**).

țârmonie *sf* vz ***ceremonie***

țârmure *s* vz ***țărm***

țârnabor *sn* vz ***ținober***

țârnabur *sn* vz ***țինober***

țârnă *sf* vz ***țărână***

țârnăbor *sn* vz ***ținober***

țâroaie *sf* [At: CHEST. IV, 43/132 / Pl: ? / E: ***țâr***[2] + *-oaie*] (Reg) Cădere de apă Si: *șiroi*[1].

țârțai *s* [At: BUGNARIU, N. 262/100 / Pl: ? / E: ns cf *țârâi, țârțâr*] **1** (Trs) Măzăriche. **2** (Reg; dep: îs) ~ *de brânză* Brânză din care s-a stors prea mult zerul.

țârțaică *sf* [At: ALR I, 1 953/79 / Pl: ? / E: ***țârțai*** + *-că*] (Bot; reg) Măzăriche (*Vicia sativa*).

țârțalău *sm* vz ***turțalău***

țârțar *sm* [At: LB / V: ***țur~, țăr~, țar~, țânț~, țârțare*** *sf*, ***~e*** *sf* / Pl: *~i* / E: ns cf *țârțâr*] **1** (Reg; csc; șîs *turțarii mieilor*) Măzăriche. **2** (Reg; csc) Fulgi mici de zăpadă. **3** (Reg; csc) Grindină. **4** (Reg) Sloi de gheață Si: *țurțur*[1] (1). **5** (Bot; Olt) Măzăriche (*Vicia sativa*). **6** (Bot; Olt; lpl; îf *țârțari*) Coroniște (*Coronilla varia*). **7** (Bot; Olt) Numele unei plante asemănătoare cu bobul, probabil oreșniță (*Lathyrus tuberosus*).

țârțare *sf* vz ***țârțar***

țârțălău *sm* vz ***turțalău***

țârțăliță *sf* vz ***țârțăriță***

țârțără *sf* vz ***țârțâră***

țârțărel *sm* [At: NALR – B I 613/ 59, 66 / Pl: *~ei* / E: ***țârțar*** + *-el*] (Ban; csc) Măzăriche.

țârțărică [At: ALR SN III h 797/2 / V: ***țăr~, țârțăric*** *s*, ***~țâr~, țânț~, ținț~*** / Pl: *~rele* / E: ***țârțără*** + *-ică*] **1** *sf* (Reg; csc; îf *țârțărică*) Măzăriche. **2** *sf* (Reg; îf *țințărică*) Ploaie scurtă de vară. **3** *sf* (Bot; reg) Fasole cu boabe mărunte (*Phaseolus vulgaris*). **4** *a* (D. fasole) Cu boabe mici și rotunde.

țârțăriche *sf* vz ***țârțâriche***

țârțăriță *sf* [At: TURCU, E. 133 / V: ***țăr~, țar~, țirțer~, țânț~*** (A și: *țânț~*), ***~ăli~, ținț~*** / A și: *țârțăriță* / Pl: *~țe* / E: ***țârțără*** + *-iță*] **1** (Trs; csc) Măzăriche. **2** (Bot; reg) Oreșniță (*Lathyrus tuberosus*). **3** (Bot; reg) Neghină (*Agrostemma githago*).

țârțăroasă *af* [At: CHEST. VIII, 39/27 / Pl: *~se* / E: ***țârțără*** + *-oasă*] (Reg; d. brânză) Din care s-a stors prea mult zerul Si: *seacă, uscată*.

țârțâdău *sn* vz ***turtudău***

țârțâi *vi* [At: MARIAN, INS. 101 / Pzi: 3 *~ește, țârțâie* / E: fo cf *țâr*[2], *țârâi*[1]] (Reg; d. unele insecte și păsări) A țârâi[1] (8).

țârțâr *sm* vz ***țârțâră***

țârțâra [At: CIHAC, II, 435 / V: ***țirțira*** / Pzi: 3 *țârțâră* / E: fo cf *țâr*[2]] **1** *vi* (Reg; d. apă) A picura. **2** *viim* A ploua puțin Si: (reg) *a țurțura* (3). **3** *viim* A ploua mărunt Si: (reg) *a țurțura* (4).

țârțârat, ~ă [At: H VIII$_2$, 152 / V: ***țirțir~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***țârțâră*** + *-at*] **1** *a* (Mol; îs) *Struguri ~ați (albi* sau *negri)* Numele unei varietăți de struguri cu boabe rare și cu pielița foarte subțire. **2** *sf* (Șîs *~ă albă, ~ă neagră*) Struguri țârțârați (1).

țârțâratică [At: PAMFILE, I. C. 217 / V: ***~țăr~*** / E: ***țârțâră*** + *-atică*] (Mol) **1** *sfs* Numele unei varietăți de struguri cu boabe mici și gust acru. **2** *af* De dimensiuni mici și acru.

țârțâră [At: PAMFILE, VĂZD. 169 / V: ***~țără, ~țiră, țânțără, țirțără, țirțară, ~teră, țirțeră, țirțiră, ~toră, țăr~, țărțiră, țărțără, ~țâr*** *sm*, ***țirțir*** *sm* / E: fo cf *țâr*[1]] (Reg) **1** *sfs* (Csc) Măzăriche. **2-3** *sfs* (Șîs *strugure de poamă țirțără, struguri de țirțiră*) Numele unei varietăți de struguri cu boabe mici, rare și acrișoare (sau foarte dulci). **4-5** *af* De dimensiuni mici și acrișor (sau foarte dulce).

țârțârică *sf* vz ***țârțărică***

țârțâriche *sf* [At: H V, 34 / V: ***~țăr~, țărțăr~*** / Pl: (2) *~ichi* / E: ***țârțâră***, pan *măzăriche*] **1** (Reg; csc) Măzăriche. **2** (Olt) Bucată mică de carne rezultată prin tăiere.

țârțeră *sf* vz ***țârțâră***

țârțiră *sf* vz ***țârțâră***

țârțoră *sf* vz ***țârțâră***

țârucă *sfs* [At: MARIAN, NA. 384 / V: ***țir~, țăr~*** / E: ***țâră*** + *-ucă*] (Reg) **1-6** (Șhp) Țârică (1-6). **7** (Îla) **Nici ~** Lipsit cu totul de... **8** (Îlav) **O ~** Puțin.

țârucuță *sfs* [At: VASILIU, C. 206 / V: ***țir~*** / E: ***țârucă*** + *-uță*] (Reg) **1-6** (Șhp) Țârică (1-6). **7** (Îlav) **Nici ~** Deloc. **8** (Îlav) **O ~** Puțin.

țârui *v* vz ***țârâi***[1]

țâruială *sf* vz ***țârâială***

țâruică *sfs* [At: HODOȘ, P. P. 55 / V: ***țir~*** / E: ***țâră*** + *-uică*] **1-6** (Reg; șhp) Țârică (1-6).

țâruichiță *sfs* [At: L. ROM. 1960, nr. 2, 20 / E: ***țâruică*** + *-iță*] **1-6** (Reg; șhp) Țârică (1-6).

țârulică *sfs* [At: SFC VI, 121 / E: ***țâră*** + *-ulică*] **1-6** (Reg; șhp) Țârică (1-6). **7** (Îlav) **O ~** Puțin.

țârușcă *sfs* [At: DENSUSIANU, Ț. H. 327 / E: ***țâră*** + *-ușcă*] **1-6** (Reg; șhp) Țârucă (1-6). **7** (Îlav) **O ~** Puțin.

țâruță *sfs* [At: DOINE, 28 / V: ***țăr~, țir~*** / E: ***țâră*** + *-uță*] **1-6** (Reg; șhp) Țârică (1-6). **7** (Îlav) **O ~** Puțin.

țârvian *sm* vz ***sârvian***

țâscan *sm* [At: ALR II, 6 208/182 / Pl: *~i* / E: nct] (Orn; reg) Scatiu (*Carduelis spinus*).

țâst[1] *i* vz ***țist***[1]

țâst[2] *i* vz ***țâști***[1]

țâstar *sm* vz ***țiștar***

țâstâi *v* vz ***țistui***

țâstui *v* vz ***țistui***

țâstuire *sf* vz ***țistuire***

țâșâit *sn* vz ***țișait***

țâscă *sf* [At: ALR II, 6 327/833 / Pl: (1) *~ște*, (2) *~șche* / E: ***țâști***[2] + *-că*] (Reg) **1** (Îs) ~ *cu apă* Pușcă cu apă Si: *pușcoci*. **2** Țurțur[1] (1).

țâșcâi [At: MIRONESCU, S. 622 / Pzi: 3 *țâșcâie* / E: fo cf *țâști*[1]] **1** *vi* (D. lichide) A țâșni cu zgomot. **2** *vtf* (C. i. lichide) A face să țâșnească cu zgomot.

țâșcorniță *sf* vz ***șișcorniță***

țâșcov *sn* vz ***țușcov***

țâșfoc *sn* vz ***țâșpoacă***[1]

țâșmoacă *sf* vz ***țâșpoacă***[1]

țâșmoagă *sf* vz ***țâșpoacă***[1]

țâșnele *sfp* [At: ALR II, 6 082/605 / E: ns cf *țâșni*] (Reg) Nume dat unui soi de prune.

țâșnet *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~e* / E: ***țâșni*** + *-et*] (Reg) **1-8** Țâșnire (1-8).

țâșni [At: C. A. ROSETTI, C. 111/4 / V: (rar) ***tiș~***, (reg) ***țâjni, țâfni***, (înv) ***ciș~*** / Pzi: *~nesc* / E: ***țâști***[1] + *-ni*] **1** *vi* (D. lichide, vapori, praf etc.) A ieși cu presiune printr-o deschizătură Si: (reg) *a țâști* (5), *a țușni* (2). **2** *vtf* A face să iasă cu presiune printr-o deschizătură Si: (reg) *a țâști* (6). **3** *vi* (D. lichide, flăcări etc.) A se ridica brusc și cu putere (sub impulsul unor forțe din afară) Si: *a sări*, (reg) *a țâști* (7). **4** *vtf* A face să se ridice brusc și cu putere Si: (reg) *a țâști* (8). **5** *vi* (D. ființe) A porni brusc și repede într-o direcție Si: *a se repezi, a se năpusti*, (rar) *a țușni* (1), (reg) *a țâști* (1). **6** *vi* (D. ființe) A se ridica repede Si: (reg) *a țâști* (2). **7** *vi* (D. ființe) A se ivi brusc, impetuos Si: (reg) *a țâști* (3). **8** *vi* A începe să vorbească repezit, cu mânie Si: (reg) *a țâști* (4). **9** *vi* (Fig) A se arăta profilându-se sau detașându-se de ceva, producând impresia de mișcare. **10** *vi* A se forma deodată. **11** *vi* A izbucni cu putere.

țâșnire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***țâșni***] **1** Ieșire cu presiune a lichidelor, vaporilor, prafului etc. printr-o deschizătură. **2** (D. flăcări, lichide) Înălțare bruscă și cu putere (sub impulsul unor forțe din afară). **3** (D. ființe) Pornire bruscă într-o direcție. **4** (D. ființe) Ridicare rapidă și bruscă. **5** (D. ființe) Apariție bruscă, impetuoasă. **6** (Fig) Apariție treptată, dând impresia de mișcare. **7** Constituire bruscă. **8** Izbucnire în forță.

țâșnit[1] *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: ***țâșni***] **1-8** Țâșnire (1-8).

țâșnit[2], ***~ă*** *a* [At: C. PETRESCU, Î. II, 173 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***țâșni***] **1-2** *a, av* (Aruncat) cu presiune printr-o deschizătură. **3** *a* (D. flăcări, lichide) Înălțat brusc și cu putere. **4** *a* (D. ființe) Pornit brusc într-o direcție. **5** *a* (D. ființe) Ridicat rapid și brusc. **6-8** *av* În mod țâșnit[2] (3-5). **9** *a* (D. ființe)

Ivit brusc și impetuos. **10** *a* Conturat energic. **11** *a* Constituit brusc. **12** *a* Izbucnit în forță.

țâșnitor, ~oare [At: COSTINESCU / V: (rar) ***țiș~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***țâșni*** + *-itor*] **1-2** *a, av* (Care iese) cu presiune. **3** *a* Care aruncă (un lichid, vapori, praf etc.) cu presiune. **4** *a* (Îs) *Fântână* ~ Fântână arteziană. **5** *sf* (Reg) Pușcă de soc Si: *pușcoci*. **6** *sf* (Reg) Instrument asemănător cu o pușcă de soc, cu care se stropesc roiurile de albine.

țâșnitură *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~ri* / E: ***țâșni*** + *-itură*] **1-8** Țâșnire **(1-8)**. **9** (Ccr) Ceea ce a țâșnit de undeva. **10** (Reg) Locul unde iese la suprafața pământului un izvor Si: *obârșie*.

țâșniță *sf* [At: SCL, 1975, 264 / Pl: *~țe* / E: ***țâșni*** + *-iță*] (Ban) Jucărie care imită pușca, făcută de copii dintr-o țeavă de soc, cu ajutorul căreia se împroașcă apă Si: *proașcă, pușcoci*.

țâșpoacă[1] *sf* [At: SCRIBAN, D. / V: ***tiș~, ~agă, ~șmo~, ~șmoagă, țâmp~, ~șfoc*** *sn* / Pl: *~oace* / E: nct] **1** (Reg) Băutură alcoolică (mai ales vin) de proastă calitate Si: *poșircă, țăpoșniță, torcă*. **2** (Reg; îf *țâșpoagă*; șîs *poamă țâșpoagă*) Soi de viță de vie care produce struguri cu boabe mărunte, dese, de culoare albă sau neagră, din care se obține un vin slab. **3** (Reg; îf *țâșpoagă*; șîs *poamă țâșpoagă*) Strugure produs de țâșpoacă **(2)**. **4** (Mol; Buc) Lapte acru, care conține multă apă. **5** (Mol; Buc) Lapte bătut. **6** (Mol; Buc) Lapte înăcrit și stricat. **7** (Reg) Ciorbă, borș rău preparate, lungite cu apă. **8** (Îf *țâmpoacă*) Oțet. **9** (Mol; arg) Tutun de calitate inferioară Si: *mahorcă*. **10** (Mol; arg) Om prost.

țâșpoacă[2] *sf* vz ***țâștoc[1]***

țâșpoagă *sf* vz ***țâșpoacă[1]***

țâșpoc *smn* vz ***țâștoc[1]***

țâșt *i* vz ***țâști[1]***

țâștar *sm* vz ***țiștar***

țâști[1] [At: ALECSANDRI, T. 413 / V: ***țâșt, tâșt, țiști, țișt, tâști*** / Pl: **(5-6)** *~uri*, **(7-8)** ~ / E: fo] **1** *i* (Adesea cu valoare predicativă; și repetat) Cuvânt care redă mișcarea bruscă și precipitată a unei ființe care apare rapid, dintr-o dată de undeva Si: *ciuști[1]* **(1)**, *huști[1]***(1)**, *smâc, tâlvâc, tulai[1], țâbâști, țâștoc[1]* **(1)**, *zbughi, zvâc*. **2** *i* Cuvânt care redă zgomotul produs de o mișcare bruscă. **3** *i* (Imt) Dispari! **4** *i* (Îf *țiști*) Cuvânt care redă izbucnirea bruscă a unui lichid care țâșnește de undeva. **5** *sn* (Mun) Săritură vioaie Si: (reg) *saitoc, țâștoc[1]* **(2)**. **6** *sn* (Mun) Săritură peste un obstacol. **7** *sm* (Pop) Copil[1] **(1)**. **8** *sm* (Pop) Băiețandru. **9** *smi* (Fam; îc) **~-bâști** Om mic de statură, slab și care nu are astâmpăr. **10-11** *smi* (Fam; îac) Om (tânăr) neînsemnat. **12** *smi* (Fam; îac) Om de nimic Si: *lichea, secătură*. **13** *smi* (Fam; îac) Om aiurit.

țâști[2] *vi* [At: ISPIRESCU, L. 35 / V: ***țiș~*** / Pzi: *~tesc* / E: ***țâști[1]***] (Mun; Olt) **1-4** (D. ființe) A țâșni **(5-8)**. **5-8** (D. lichide) A țâșni **(1-4)**. **9** (Reg) A scuipa printre dinți.

țâștoacă *sf* vz ***țâștoc[1]***

țâștoc[1] [At: UDRESCU, GL. / V: ***~șpoc*** *smn*, ***~oacă*** *sf*, ***~șpoacă*** *sf* / Pl: *~oci* sm, *~oace* sf, *~uri* sn / E: fo] **1-2** *i, sn* (Reg) Țâști[1] **(1, 5)**. **3** *sm* (Reg) Pui de iepure. **4** *sm* (Mun; Olt; șîf *țâșpoc, țâștoacă*) Epitet pentru un copil vioi, neastâmpărat, jucăuș. **5** *sf* (Îf *țâșpoacă*) Epitet pentru un om, repezit, zăpăcit și jucăuș. **6** *smf* (Îaf) Epitet pentru o persoană scundă și îndesată. **7** *sn* (Mun; îf *țâșpoc*) Obiect neînsemnat.

țâștoc[2] *sn* vz ***țirștoc***

țâștui *v* vz ***țiștui***

țâștuitură *sf* vz ***țiștuitură***

țât *i* [At: GLOSAR REG. / E: fo] (Reg) Strigăt cu care se alungă oile.

țât[1] *i* vz ***țita[1]***

țât[2] [At: BĂCESCU, PĂS. 311 / V: ***țit*** / Pl: *~i* snm / E: fo] **1** *i* (Are) Cuvânt care redă sunetele caracteristice scoase de unele păsări, de șoareci etc. Si: *chiț, ți[1]*. **2** *sm* (Orn; reg) Purcelușă (*Sylvia curruca*). **3** *sm* (Ent; reg) Scripcar (*Saperda carcharias*). **4** *sn* (Reg) Fluier din coajă de salcie.

țât[3] *sn* vz ***țâță***

țâțacă *sf* [At: (a. 1719) CAT. MAN. II, 89 / V: ***țiț~, țăț~, taț~, țacă*** / Pl: *~ace* / E: ***țâță*** + *-acă*] **1-18** (Mol; șhp) Țâță **(1-9)**.

țâțaică *sf* vz ***țițeică[1]***

țâțaichi *sm* vz ***țițeică[1]***

țâțaie *sf* [At: MILLE, V. P. 159 / V: ***țiț~, taț~, țaie*** / Pl: ~ / E: ns cf *țață*] **1-6** (Mol) Țață **(1-6)**.

țâțală *sf* [At: LEXIC REG. II, 64 / Pl: ? / E: ns cf *ațâța*] (Reg) Om certăreț, intrigant.

țâțan *s* [At: BORZA, D. 183 / Pl: ? / E: ***țâță*** + *-an*] (Mol) Varietate de struguri nedefinită mai îndeaproape.

țâțar[1] *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 323 / Pl: *~i* / E: ***țâț[2]*** + *-ar*] (Orn; reg; îc) **~ de apă** Pescărel (*Cinclus cinclus*).

țâțar[2] [At: PUȘCARIU, L. R. I, 396 / V: ***țiț~*** / Pl: **(1;4)** *~e* / E: ***țâță*** + *-ar*] **1** *sn* (Reg) Biberon. **2** *s* (Reg; șîf *țițar*) Soi de viță de vie nedefinit mai îndeaproape. **3** *s* (Reg; șîf *țițar*) Strugure produs de țâțar[2] **(2)**. **4** *sn* (Pfm) Sutien.

țâțarcă *sf* vz ***țasarcă***

țâță *sf* [At: PSALT. HUR. 17r/10 / V: (îrg) ***țiță***, (reg) ***țâț*** *sn* (Pl: *~uri*) / Pl: *~țe*, (reg) *~ți* / E: ml ***titia***] **1** (Pop) Organ al secreției lactate la femei sau la unele animale mamifere femele Si: *mamelă, sân, piept*. **2** (Pop; prc) Mamelon. **3** (Pop; spc) Fiecare dintre prelungirile ugerului la animalele femele mulgătoare, prin care se scurge laptele. **4** (Pop; pex) Lapte secretat de țâță **(3)**. **5** (Pop; d. copii; îla) **De** (sau, reg, **la, de la**) ~ (sau **~țe**) Sugar. **6** (Pop; îlav) **La** ~ La piept. **7** (Pop; d. o femeie; îla) **Cu** ~ Care alăptează. **8** (Pop; îe) **A da** ~ A alăpta. **9** (Pop; d. o femeie; îe) **A avea** ~ A avea suficient lapte pentru a-și alăpta copilul. **10** (Pop; d. o femeie; îe) **A-i pieri ~ța** A nu mai putea alăpta. **11** (Pop; d. copii; îe) **A-i fi de** ~ A dori să sugă. **12** (Pop; îe) **A secat ~ța caprei** A se termina cu foloasele ușor obținute. **13** (Pop; îe) **A fi cum îi ~ța** A fi bun. **14** (Pop; îe) **(A fi) ca copilul cu două ~țe** A trăi în belșug. **15** (Pop; îe) **(A fi) ca un copil cu ~ța în gură** (sau **ca un copil la ~**) (A fi) fericit. **16** (Pop; îe) **Parcă tot suge la ~** Se spune despre un om prost, fără judecată. **17** (Pop; în credințele populare; îe) **(A fi) întors de la ~** Se spune despre un copil care, deși a fost înțărcat, este alăptat din nou și care, la maturitate, devine o piază rea pentru semenii săi. **18** (Pop; îc) **~ța-vacii**, (reg) **~ța-oii, ~ța-caprei** Soi românesc de viță de vie care produce struguri (de masă) cu boabe mari, albe, roșii sau negre, lunguiețe și foarte cărnoase Si: *razachie*. **19** (Pop; îac) Strugure produs de vița de vie țâța **(18)**-vacii Si: *razachie*. **20** (Bot; reg; îac) Ciubotica-cucului (*Primula veris, officinalis* și *elatior*). **21** (Reg; îc) **~ța-vacii** Nume dat unei varietăți de pere nedefinite mai îndeaproape. **22** (Bot; reg; îac) Barba-caprei (*Tragopogon dubius*). **23** (Bot; reg; îac) Cupa-oii (*Campanula patula*). **24** (Bot; reg; îac) Coada-cocoșului (*Polygonatum multiflorum*). **25** (Bot; reg; îac) Lupoaie (*Orobanche purpurea*). **26** (Bot; reg; îac) Mierea-ursului (*Pulmonaria rubra*). **27** (Bot; reg; îac) Ochii-broaștei (*Primula farinosa*). **28** (Bot; reg; îac) Numele unei plante erbacee nedefinite mai îndeaproape. **29** (Bot; reg; îac) Numele unei ciuperci comestibile, de culoare albă, cu piciorul scurt și pălăria de formă lunguiață și care crește prin locuri nisipoase. **30** (Bot; reg; îc) **~ța-vacii, ~ța-oii** Degetar (*Digitalis grandiflora*). **31** (Bot; reg; îc) **~ța-oii** Plantă erbacee perenă, înaltă până la 70 de cm, în partea superioară lânoasă, cu frunze lanceolate și cu flori ca un degetar, de culoare albă-gălbuie, folosită ca plantă medicinală Si: *degetar lânos* (*Digitalis lanata*). **32** (Bot; Mol; îac) Degețel-roșu (*Digitalis purpurea*). **33** (Bot; reg; îac) Mierea-ursului (*Pulmonaria angustifolia, Pulmonaria officinalis*). **34** (Bot; reg; îac) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape. **35** (Bot; reg; îac) Nume dat unei specii de plante din familia campanulaceelor. **36** (Bot; reg; îc) **~ța-oii, ~ța-oilor** Floarea trifoiului Si: *arnică* (*Arnica montana*). **37** (Bot; reg; îc) **~ța-caprei** Nume dat unei varietăți de prune nedefinite mai îndeaproape. **38** (Bot; reg; îac) Barba-caprei (*Tragopon dubius, pratensis* și *orientalis*). **39** (Bot; reg; îac) Surguci (*Consolida ajacis*). **40** (Bot; reg; îac) Curpen de munte (*Clematis alpina*). **41** (Bot; reg; îac) Caprifoi (*Lonicera caprifolium*). **42** (Bot; reg; îac) Numele unei ciuperci de culoare galbenă, care crește prin păduri, pe trunchiurile de brad (*Clavaria viscosa*). **43** (Reg; îac) Roșcovă. **44** (Reg; îac) Numele unui soi de prune nedefinit mai îndeaproape. **45** (Reg; îc) **~ța-pisicii** Soi de viță de vie care produce struguri cu boabe mărunte, de culoare neagră,

brumate, lunguițe și cu pielița subțire. **46** (Reg; îac) Strugure produs de vița de vie **țâța (45)-pisicii**. **47** (Olt; îc) **~ța-iepurelui** Soi de viță de vie care produce struguri cu boabe de mărime mijlocie, lunguiețe și de culoare neagră. **48** (Olt; îac) Strugure produs de vița de vie **țâța (47)-iepurelui**. **49** (Ban; îc) **~ța-fetei** Soi de viță de vie care produce struguri cu boabe mărunte, lunguiețe și de culoare albă. **50** (Ban; îac) Strugure produs de vița de vie **țâța (49)-fetei**. **51** (Trs; Mar; îc) **~ța-viei** Soi de viță de vie care produce struguri cu boabe mărunte, alungite și de culoare albă-verzuie. **52** (Trs; Mar; îac) Strugure produs de vița de vie **țâța (51)-viei**. **53** (Bot; reg; îc) **~ța-cățelii** Alior (*Euphorbia*). **54** (Bot; reg; îc) **~ța-mielului** Urechelniță (*Sempervivum tectorum*). **55** (Buc; îc) **~ța-fiului** Plantă de munte cu rizom scurt și gros, tulpină înaltă, frunze ovale și flori roșii Si: *răculeț* (*Polygonum bistorta*). **56** (Mun; îc) **~ța-cucoanei** Numele unei flori de grădină nedefinite mai îndeaproape. **57** (Pop; șîs *strugure țâță, poamă țâță*) Soi de viță de vie care produce struguri cu boabe lunguiețe, de obicei mari, cu pielița subțire, brumată, de culoare albă, neagră sau roșie. **58** (Pop; șîs *strugure țâță, poamă țâță*) Strugure produs de vița de vie **țâță (57)**. **59** (Olt) Ardei iute Si: (reg) *țâțoc* (2) (*Capsicum annuum*). **60** (Îvp) Organ atrofiat funcțional și fizic la masculi Si: *mamelă*. **61** (Mol; îc) **~ța-cățelii, ~-de-cățea** Inflamație a ganglionilor limfatici (de la gât și de la subsuori) Si: (pop) *uimă*. **62** (Mol; îc) **~ța-cățelii** Furuncul. **63** (Pop) Parte mai strâmtă în formă de cioc, de la gura unui vas prin care se toarnă, se scurge sau se bea un lichid Si: *gurgui* **(1)**, *țâțână* **(19)**, *țuțuroi* **(6)**. **64** Proeminență în formă de mamelon de pe toarta unui urcior, prin care se bea apă Si: *țâțână* **(20)**, *țuțuroi* **(5)**, (reg) *țuțurcă*. **65** (Reg) Deschizătură în capacul doniței sau al altui vas din doage de lemn cu care se transportă apa la câmp. **66** (Reg; îf *țâț*) Vas de mici dimensiuni în care se păstrează apa de băut (pentru copii). **67** (Reg; îaf) Bucată mică de lemn rotunjită în partea de deasupra, folosită în loc de minge într-un joc de copii. **68** Jgheab prin care curge mustul de la teasc. **69** (Trs) Parte a sobei sau a vetrei prin care iese fumul. **70** (Reg) Partea de la marginea unei pâini formată din aluatul scurs în timpul coacerii Si: *răsunoi*. **71** (Reg) Ridicătură de pământ Si: *movilă*. **72** (Îrg) Țâțână **(18)**.

țâțăi**[1] sn* vz ***țiței

***țâțăi**[2] v* vz ***țâțâi**[2]*

***țâțăia** v* vz ***țâțâi**[2]*

***țâțărcură** sf* [At: ALR – T 733/347 / Pl: *~ri* / E: nct] (Reg; mpl) Vreasc cu care se aprinde focul.

țâțău** sn* vz ***țiței

țâță-vară** i* vz ***țițivară

țâțâboc [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oci* / E: fo] (Mun) **1** *i* Cuvânt care imită strigătul caracteristic al pițigoiului. **2** *sm* (Orn) Pițigoi (*Parus maior*). **3** *sm* (Dep) Epitet pentru un om mic de statură. **4** *sm* Epitet pentru un om vioi. **5** *sm* Epitet pentru un om vorbăreț.

țâțâduș** sm* vz ***țâțiduș

țâțâgoi** sm* vz ***pițigoi

țâțâi**[1] sn* vz ***țiței

țâțâi**[2]* [At: CANTEMIR, IST. 83 / V: ***~ții, ~țăi, (îrg) ***tițîi, tițâi, tățâi, ~ia, ~țâia, tițâia***, (reg) ***~țoia*** / Pl: *~iesc, țâțâi* / E: ***țâț**[2]* + *-âi*] **1** *vi* (D. unele insecte, păsări; d. animale) A țârâi[1] **(8)**. **2** *vi* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **inima** (sau, fam, **curul, brăcinarul**) A-i fi foarte frică. **3** *vi* (Îae) A tremura de frică. **4** *vi* (D. oameni) A scoate un sunet asemănător cu un „ț" prelungit, exprimând mirarea, îndemnul etc. **5** *vt* (Reg; îf *țâțoia*) A îndemna porcii să meargă, scoțând sunete asemănătoare cu un „ț" prelungit. **6-7** *vri* A sorbi cu zgomot Si: *a plescăi*. **8** *vi* (Reg) A fi ahtiat după băutură sau mâncare. **9** *vi* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **măseaua** A avea mare poftă de băutură. **10** *vi* (Reg; d. copii; îf *țâțoia*) A plânge. **11** *vi* A țârâi[1] **(11)**.

***țâțâia** v* vz ***țâțâi**[2]*

țâțâiag** sn* vz ***sâsâiag

țâțâială** sf* [At: UDRESCU, GL. / V: (reg) ***tiți~ / Pl: *~ieli* / E: ***țâțâi**[2]* + *-eală*] *sf* (Rar) **1-4** Țâțâire **(1-4)**.

țâțâie** sf* vz ***țiței

țâțâire** sf* [At: LB / V: (înv) ***tițâi~ / Pl: *~ri* / E: ***țâțâi**[2]*] **1** (D. unele insecte, păsări și animale) Emitere a unor sunete caracteristice, repetate, ascuțite, scurte și tremurătoare. **2** Tremurare din cauza fricii. **3** Înfiorare. **4** Teamă. **5** (D. oameni) Emitere a unui sunet asemănător cu un „ț" prelungit, exprimând mirarea, îndemnul etc. **6** Sorbire zgomotoasă a unui lichid. **7** (Reg) Poftă acută de mâncare sau de băutură. **8** Sunet tremurător, cu vibrații scurte, lipsite de adâncime, emis de un instrument cu coarde.

țâțâit**[1] sn* [At: LB / V: (reg) ***tițiit / Pl: *~uri* / E: ***țâțâi**[2]*] **1-8** Țâțâire **(1-8)**. **9** (Reg) Sunet ascuțit emis la vânătoare, dintr-un fel de fluier din os de găină, cu care vânătorul imită glasul unor păsări pentru a le atrage.

***țâțâit**[2], **~ă** a* [At: A IV, 2 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***țuțui**[4]*] (Reg) **1** Legănat. **2** Domol **(13)**.

țâțâitură** sf* [At: PONTBRIANT, D. / V: (reg) ***tițîi~ / Pl: *~ri* / E: ***țâțâi**[2]* + *-itură*] (Rar) **1-4** Țâțâire **(1-4)**.

***țâțâlic** s* [At: PAMFILE, I. C. 392 / Pl: ? / E: ***țâț**[2]* + *-ilic*] (Reg) Mic ulcior în care aduc copiii apă.

țâțâmvară** sf* vz ***țițivară

țâțân** sn* vz ***țâțână

țâțână** sf* [At: (a. 1508) MIHĂILĂ, D. 168 / V: (rar) ***țiț~, ținț~, (îrg) ***~țină, tițină***, (îvr) ***tiție, tițin** sn*, (reg) ***țâțân** sn* / Pl: *~ni*, (îrg) *~ne* / E: nct] (Mpl) **1** Piesă de metal sau de lemn, în formă de cârlig, bătută în perete sau în ușorul ușii sau al porții Si: *copil*[2] **(4)**. **2** Placă de metal care se bate cu cuie în ușă sau în poartă și la capătul căreia se află o gaură sau un belciug ce intră în cârligul din ușor. **3** Dispozitiv format din două piese (una servind ca suport pentru cealaltă), folosit pentru a lega un panou (ușă, fereastră etc.) de un cadru fix, astfel încât să permită panoului o mișcare de rotație (pentru închidere și deschidere) în jurul unei laturi a cadrului Si: *balama* **(1)**, *șarnieră*. **4** (Fam; îe) **A scoate** (pe cineva) **afară din ~ni** (sau ~) A face pe cineva să-și piardă cumpătul Si: *a înfuria*. **5** (Fam; îe) **A-și ieși** (sau **a-și sări**) **din ~ni** A-și pierde cumpătul Si: *a se înfuria*. **6** (Reg; îe) **(A fi) sărit** (sau **ieșit**) **din ~ni** (A fi) smintit, nebun. **7** (Reg; îe) **A strânge** (pe cineva) **în ~ni** A sili pe cineva să facă ceva Si: *a strânge* (pe cineva) *cu ușa*. **8** (Reg; îe) **A fi slab de ~ni** A fi lipsit de putere. **9** (Iuz; reg) Scobitură care se făcea în prag și în care intra o ieșitură a ușii pentru ca aceasta să se poată roti. **10** (Reg) Bucată de fier băgată în podoimă[1], în care se sprijină fusul morii. **11** Ligament elastic care unește cele două valve ale unei scoici. **12** (Pop) Vârful purulent al unui abces. **13** (Pop) Parte profundă, întărită, a unui abces. **14** (Reg) Furuncul. **15** (Reg) Bubuliță care se face în jurul unui furuncul. **16** (Înv) Umflătură hemoroidală (externă). **17** (Reg) Rădăcină care crește drept în jos. **18** (Reg) Celulă în care se dezvoltă matca albinelor Si: (îrg) *țâță* **(72)**. **19-20** (Reg) Țâță **(63-64)**. **21** (Reg) Deschizătură la un vas de lemn. **22** (Ban; Trs) Apă subterană care iese la suprafața pământului Si: *izvor*. **23** (Ban; Trs; îf *tițină*) Fir de apă izvorâtă din pământ care nu ajunge să-și facă curs vizibil. **24** (Ban; Trs) Loc mlăștinos de la izvor spre pârâu. **25** (Reg) Țurțur[1] **(1)**.

țâțânoc** sn* [At: CL 1987, 44 / Pl: ? / E: ***țâțână + *-oc*] (Mar) **1** Furuncul (pe corpul omului, pe ugerul vacii sau al oii) Si: (reg) *țâțoc* **(1)**. **2** Capăt ascuțit al unui par, al unei prăjini.

***țâțâoagă** sf* [At: BĂCESCU, P. 56 / Pl: ? / E: ***țâțâi**[2]* + *-oagă*] (Iht; reg) Câră (*Cobitis aurata balcanica*).

***țâțârigi** sp* [At: GL. OLT. / E: ns cf *țâr*[3]] (Reg) Ardei iuți.

țâțâu** sn* vz ***țiței

***țâțche** sfs* [At: DR. I, 360 / E: cf *țâță*] (Reg) Razachie.

***țâțeche** sf* vz ***țițeică**[1]*

țâței** sn* vz ***țiței

țâțeică**[1] sf* [At: H XVIII, 19 / V: ***tiț~ / Pl: ? / E: ***țâț**[1]* + *-eică*] (Reg) Numele unei specii de șoarece asemănător celui de câmp, dar cu botul mai ascuțit.

***țâțeică**[2] sf* vz ***țițeică**[1]*

***țâțeiche** sf* vz ***țițeică**[1]*

țâțică** sf* [At: POLIZU / V: ***tiț~ / Pl: *~ici* / E: ***țâță*** + *-ică*] **1-6** (Reg; șhp) Țâțișoară **(1-6)**.

țâțiduș** sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 169 / V: ***țâțâd~ / Pl: *~i* / E: fo] (Orn; Ban) Țiclean (1) (*Sitta europea*).

tâții *v* vz ***țâțâi***[2]

tâțină *sf* vz ***țâțână***

tâțișoară *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 20[r]/14 / V: ***țiț~*** / Pl: *~re* / E: ***țâță*** + *-ișoară*] **1-6** (Șhp) Țâță (**1-3**) (mică) Si: *sânuleț*[1], (reg) *țâțică* (**1-6**), *țâțucă* (**1-6**), *țâțuță* (**1-6**).

țâți-vară *i* vz ***țițivară***

țâț-mălai *s* [At: ȘEZ. XVIII, 119 / Pl: ? / E: ns cf *tai mălai* Vz *a tăia*] (Trs; îcs) *De-a ~ul* Numele unui joc de fete, care se joacă la Paști, nedefinit mai îndeaproape.

țâțoaică *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ice* / E: ***țâță*** + *-oaică*] **1-6** (Mun; șdp) Țâțoi (**1-6**).

țâțoaie *sf* vz ***țâțoi***

țâțoc *sn* [At: CL 1987, 44 / Pl: *~oace* / E: ***țâță*** + *-oc*] **1** (Mar) Furuncul pe ugerul vacii, al oii Si: (Mar) *țâțânoc* (**1**). **2** (Mun; Olt) Ardei iute Si: (reg) *țâță* (**56**).

țâțoi *sn* [At: COSTINESCU / V: ***~oaie*** *sf*, (reg) ***tițoaie*** *sf* / Pl: *~oaie* / E: ***țâță*** + *-oi*] **1-6** (Șdp) Țâță (**1-3**) (mare) Si: (reg) *țâțoaică* (**1-6**). **7** (Reg; îf *țâțoaie*; șîs *poamă ~oaie*) Numele unei varietăți de struguri nedefinite mai îndeaproape. **8** (Trs: Bot) Lupoaie (*Orobanche ramosa*). **9** (Trs; Bot; îf *țâțoaie*) Smântânică (*Orobanche cumana*). **10** (Reg) Bubă.

țâțoia *v* vz ***țâțâi***[2]

țâțoran *sn* vz ***chitoran***

țâțos, ~oasă *a* [At: CORBEA. D. 39[r2]/35 / V: (înv) ***tiț~*** / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***țâță*** + *-os*] **1** *a* (Rar) Care are țâțe (**1-3**) mari Si: *pieptos*, (înv) *sânos*. **2-3** *sf*, *a* (Mol; șîs *poamă ~oasă*) Numele unei varietăți de struguri nedefinte mai îndeaproape. **4** *a* (Trs; îs) *Prune ~oase* Numele unui soi de prune nedefinite mai îndeaproape.

țâțosat, ~ă *a* [At: BORZA, D. 141 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***țâțos*** + *-at*] (Reg; îs) *Pere ~e* Numele unui soi de pere nedefinite mai îndeaproape.

țâțu *i* vz ***țuțu***

țâțucă *sf* [At: TDRG / V: ***tiț~*** / Pl: *~uci* / E: ***țâță*** + *-ucă*] **1-6** (Reg; șhp) Țâțișoară (**1-6**). **7** (Reg) Numele unei varietăți de struguri nedefinite mai îndeaproape.

țâțula *v* vz ***țuțula***

țâțulică *sf* [At: ALIL 1983-1984, 248 / Pl: ? / E: ***țâță*** + *-ulică*] (Mol) Numele unei varietăți de struguri nedefinite mai îndeaproape.

țâțuță *sf* [At: DRLU / V: ***tiț~*** / Pl: *~țe* / E: ***țâță*** + *-uță*] **1-6** (Reg; șhp) Țâțișoară (**1-6**).

țâu[1] ***i***, *sn* vz ***țiu***[2]

țâu[2] *sm* [At: ALIL 1983-1984, 501 / Pl: *țâi* / E: ns cf *țăgui*] (Reg) Ied sălbatic.

țâu[3] *sn* vz ***taig***[1]

țâui *v* vz ***țiui***

țâuic *i* vz ***țiuic***

țâuire *sf* vz ***țiuire***

țâuna *v* vz ***țiuni***

țâuni *v* vz ***țiuni***

țâură *sfs* [At: LEXIC REG. II, 17 / E: fo cf *țiui*] (Mol; Olt; îe) **A sta în ~ra vântului** A sta în bătaia vântului.

țâvlâi *v* vz ***țivli***

țâvlet *sn* vz ***țivlet***

țâvilic *i* vz ***țivlic***[1]

țâvli *vt* [At: PAȘCA, GL. / Pzi: *~lesc* / E: ns cf *zvârli*] (Reg) **1** A arunca (**14**). **2** A înlătura.

țâvlica *v* vz ***țivlica***

țâvlică *sf* vz ***țivlică***

țâvnă *sf* vz ***țâfnă***[1]

țâvni *v* vz ***țâfni***[1]

țâvnos, ~oasă *a* vz ***țâfnos***

țâvrină *i* [At: ALR SN II h 388/172 / E: nct] (Reg) Cuvânt cu care se cheamă caprele.

țc *i* vz ***țigă***[1]

țe *i* vz ***ța***[1]

țea *i* vz ***ța***[1]

țeac-un-pac *s* vz ***țoc-în-poc***

țeafă *sf* vz ***țeapă***

țeala *i* vz ***cea***

țeanc *sn* vz ***țanc***[2]

țeap *sm* vz ***țeapă***

țeapă *sf* [At: COD. VOR[2]. 39[r]/4 / V: ***țep*** (Pl: *țepi* sm, reg. *țepuri* sn), (reg) ***țeap*** (Pl: *țepi* sm, *țeapuri* sn) sm, ***~aplă, ~pră, ~afă*** *sf* / Pl: *țepi*, (reg) *țepe*, *~pe* / E: ns cf alb *thep* „vârf ascuțit de stâncă"] **1** Par[1] lung, având diferite întrebuințări (în construcții rudimentare, pentru a se clădi clăile de fân sau de grâu, ca armă de luptă etc.) Si: *bold*[1] (**20**), *țăruș* (**6**), *țepușă* (**1**). **2** *sf* (Spc) Țepușă (**2**). **3** (Spc) Bucată de lemn sau metal, lungă și ascuțită la capăt, folosită ca instrument de tortură Si: *țepușă* (**26**). **4** (Prc) Vârful țepei (**3**) Si: *bold*[1] (**10**), *țepușă* (**27**). **5** (Îe) **A trage** (sau **a pune, a înfige, a împlânta, a sui**) **în ~** A omorî pe cineva străpungându-l cu o țepușă (**2**) fixată în pământ. **6** (Reg; îe) **Doar nu e (chiar) ~pa** Se spune pentru a arăta despre un lucru că nu e urgent. **7** Țăruș (**1**). **8** Așchie de lemn. **9** (Înv) Frigare (**1**). **10** (Reg) Țăruș (**5**). **11** Fiecare dintre cei patru pari înfipți vertical la extremitățile oplenelor saniei, care servesc la sprijinirea încărcăturii Si: *mănușă*, (reg) *mână*, *răcoanță*, (reg) *țepăruie* (**4**), *țepuie* (**1**), *țepușel*. **12** Fiecare dintre parii așezați la car, vertical, care servesc la susținerea unei încărcături mai mari Si: (reg) *țepie*, *țepușă* (**7**), (reg) *țepăruie* (**3**), *țepigă* (**2**), *țepușcă* (**3**). **13** Parte prelungă și ascuțită a unui obiect (de lemn). **14** (Reg) Țăruș (**14**). **15** (Reg) Fiecare dintre cei doi stâlpi pe care se reazemă perna morii Si: *undrea*. **16** (Reg) Țăruș (**15**). **17** (Reg) Săgeată (din stuf) Si: (reg) *țepușă* (**24**). **18** Prelungire subțire și ascuțită care pornește de la învelișul bobului unor graminee Si: *aristă*, *barbă* (**52**), (pop) *mustață*, (reg) *țepașniță*, *țepăruie* (**9**), *țepligă* (**13**), *țepoc* (**6**), *țepuc*, *țepușă* (**29**). **19** (Mpl) Partea tulpinilor unor păioase care rămâne înfiptă în pământ după ce plantele au fost cosite Si: (reg) *șteap*[1], *știopleag*, *tuleu*, *țeapcă* (**2**). **20** (Mpl) Formație tare și ascuțită de pe tulpinile, ramurile, frunzele sau fructele unor plante Si: *ghimpe*, *spin*[1], (rar) *țepăruc* (**1**), (pop) *țepușă* (**30**), (înv) *țepăruie* (**8**), (reg) *țepeligă*[1] (**14**). **21** (Reg; îe) **A avea țepi pe limbă** A fi malițios, ironic. **22** (Bot; reg) Holeră (*Xanthium spinosum*). **23** (Mpl) Fiecare dintre prelungirile epidermice ghimpoase care acoperă corpul unor animale Si: (rar) *țepăruc* (**2**). **24** (Lpl) Fire aspre de barbă Si: *țepușă* (**34**). **25** (Lpl) Prelungiri subțiri, rezistente, mobile sau imobile, situate pe tegumentul unor nevertebrate. **26** Țandără de lemn foarte mică. **27** Așchiuță care intră sub piele sau sub unghie Si: (reg) *ațapcă*, *oțapoc*, *scărâmbă*, *spin*[1], *țașcă* (**2**), *țepeligă*[1](**3**), (rar) *țeplie*, *țepoc* (**5**), *țepușă* (**24**), *țipaniță* (**1**). **28** (Lpl) Resturi lemnoase care cad din tulpina cânepei sau a inului la melițare și la scărmănare Si: *puzderie*. **29** Bucată mică de metal, subțire și ascuțită la un capăt. **30** (Reg) Os de pește Si: (reg) *spin*[1]. **31** (Reg) Bucată îngustă de pământ. **32** (Pop) Junghi. **33** (Pop; pex) Nume dat unor boli manifestate prin junghiuri. **34-35** (Fam; îe) ***A da, a trage*** sau ***a lua ~*** A înșela sau a fi înșelat. **36-37** (Fam; îae) A fura sau a fi furat. **38** (Fam; fig) Înșelare a așteptărilor cuiva.

țeapăn, ~ă *a* [At: ANON. CAR. / V: (îvp) ***~pen***, (îrg) ***~pin***, (reg) ***~pân***, ***țepen*** / Pl: *țepeni*, *țepene* / E: vsl **цѣпѣнъ**] **1** Care este lipsit de maleabilitate Si: *rigid*. **2** (Înv; îe) **A avea cerbice ~ă** A avea o atitudine de neclintit. **3** Care nu efectuează o anumită mișcare pe care în mod obișnuit o face Si: *încremenit*, *înlemnit*, *nemișcat*. **4** (Pex) Lipsit de viață Si: *inert*. **5** Care nu este obișnuit cu o anumită mișcare. **6** (Pop) Anchilozat. **7** (D. corpuri cerești) Care aparent nu-și schimbă locul. **8** (D. stânci) Vertical. **9** (Rar; îoc *lichid*) Solid. **10** (Fig; d. oameni) Cu o ținută voit rigidă Si: *bățos* (**2**). **11** Care exprimă rigiditate. **12** (Pop; d. obiecte, construcții etc.) Trainic[2]. **13** (Fig; înv) Temeinic. **14** (Pop; d. ființe) Robust. **15** (Pop) Strașnic, grozav (de tare, de mare, de mult etc.). **16** (Reg) Care s-a îmbătat foarte tare. **17-18** (Îrg) (Foarte) plin, îndesat.

țeapcă *sf* [At: SCRIBAN, D. / V: ***~pucă*** / Pl: *țepci* / E: ***țeapă*** + *-că*] **1** (Mun; Trs) Țandără (**1**). **2** (Mun) Țeapă (**19**) (la plantele cosite).

țeapân, ~ă *a* vz ***țeapăn***

țeapen, ~ă *a* vz ***țeapăn***

țeapin, ~ă *a* vz ***țeapăn***

țeapiș, ~ă *a* [At: KLEIN, D. 442 / Pl: *~i, ~e* / E: ***țeapă*** + *-iș*] (Îvr) Cu vârf ascuțit.

țeaplă *sf* vz ***țeapă***

țeapră *sf* vz ***țeapă***

țeapucă *sf* vz ***țeapcă***

țear *sm* vz ***țar***

țeară *sf* vz ***țară***

țearc *sn* vz ***țarc***

țearcă *sf* vz ***țarcă***[1]

țearină *sf* vz ***țarină***[1]

țearnă *sf* vz ***țărână***

țeasălă *sf* vz ***țesală***

țească *sf* vz ***țeastă***

țeastă *sf* [At: KRETZULESCU, A. 123/2 / V: (înv) ***țis~, țes~,*** (reg) ***~scă, țiscă*** / Pl: *țeste*, (reg) *~te* / E: ml ***testa***] **1** (Pop; șîs *~ta capului, ~ta craniului*) Cutie craniană Si: *craniu* (**1**), (îrg) *scafă, țest* (**24**). **2** (Pex) Cap. **3** (Îe) **A-i veni** (cuiva ceva) **prin ~** A gândi (ceva) **4** (Îae) A-și imagina ceva. **5** Craniu descărnat Si: *hârcă* (**3**), *scăfârlie, tigvă*. **6** (Pop; șîs *~ta broaștei*) Carapace[1] (**1**). **7** (Reg) Oblânc.

țeavă *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. aprilie 92ᵛ/20 / V: (îvp) ***țevie*** (P: *~vi-e*), (reg) ***țeve, țeive*** / Pl: *țevi*, (îrg) *țeve*, (reg) *~ve* / E: vsl ****цѣва*** cf bg *цевa*] **1** Piesă de metal, de material plastic, de cauciuc etc., de formă cilindrică și goală în interior, de diverse lungimi, care are numeroase întrebuințări, în special pentru transportul de fluide Si: *tub*. **2** (Îs) *~ de eșapament* Tub prin care gazele de ardere ies din toba de eșapament a unui motor cu ardere internă. **3** (Îs) *~ de extracție* Tub de oțel cu diametrul relativ mic, utilizat în sondele de extracție a petrolului în vederea formării unei conducte prin care fluidul iese la suprafață. **4** (Fam; îe) **A-i trage** (cuiva) **o ~ de bătaie** A bate foarte tare pe cineva Si: *a trage* (cuiva) *o mamă de bătaie*. **5** Tub din care se confecționează instrumente muzicale de suflat sau părți ale acestora. **6** (Îrg) Burlan prin care iese fumul din sobă. **7** (Reg) Uluc pentru scurgerea apei. **8** Tub de lemn (de soc sau de trestie) pe care se înfășoară, de obicei cu ajutorul sucalei, firele de bătătură și care se introduce în suveică. **9** Tub cilindric sau conic, având suprafața netedă sau cu rifluri, folosit în întreprinderile textile ca suport pentru înfășurarea firelor. **10** Parte a unei arme de foc, în formă de tub, prin care iese proiectilul aruncat de explozia pulberii. **11** Partea în formă de țeavă (**1**) a lulelei. **12** (Reg) Țigaret. **13** (Reg) Parte proeminentă (în formă de cioc sau de tub) a unui vas, prin care se bea sau se toarnă conținutul vasului. **14** (Îvr) Prelungire în formă de tub a pâlniei. **15** (Reg) Vrană (la moară). **16** (Reg) Partea tubulară a tulpinei unor plante Si: *tivloaie* (**7**). **17** (Atm; îrg) Conduct natural care se găsește în diferite țesuturi și organe, prin care circulă aer, hrană etc. Si: *tub*. **18** (Atm; îrg; îs) *Țevia mâncării* (sau, reg, *~va gâtului, țevia grumazului, țava mică*) Esofag. **19** (Atm; îrg; îs) *Țevia lui Eustache* Trompa lui Eustache. **20** (Atm; îrg; îs) *Țevia udului* Uretră. **21** (Atm; îrg; îs) *Țevile mitrei* Trompele uterine. **22** (Atm; îrg; îs) *Țevi semicirculare* Canale semicirculare. **23** (Atm; reg; îs) *Țevile nasului* (sau *ale nărilor*) Nări. **24** (Atm; reg; îs) *Țevile plămânilor* Bronhii. **25** (Atm; Ban; șîs *~va piciorului, ~ de picior*) Fluierul piciorului.

țebeș, ~ă *a* [At: T. PAPAHAGI, M. 80 / V: *se~* / Pl: *~i, ~e* / E: mg ***sebes***] (Mar) **1** (D. vânt) Iute și puternic. **2** (Îf *sebeș*) Cu pantă repede Si: *abrupt* (**1**), *prăpăstios*.

țebră *sf* vz ***zebră***

țebu *sm* vz ***zebu***

țec *sn* vz ***țeh***[2]

țecăr *sn* vz ***țechiră***

țeche *sf* vz ***țeh***[2]

țecheră *sf* vz ***țechiră***

țechere *sf* vz ***țechiră***

țecheruică *sf* [At: BREBENEL, GR. P. / Pl: *~ici* / E: ***țechere*** + *-uică*] **1-2** (Trs; șhp) Țechiră (mică) Si: (reg) *țecheruță* (**1-2**).

țecheruță *sf* [At: BREBENEL, GR. P. / Pl: *~țe* / E: ***techeră*** + *-uță*] **1-2** (Trs; șhp) Țecheruică (**1-2**).

țechi[1] *sn* vz ***taică***[2]

țechi[2] *sn* vz ***țeh***[2]

țechin *sm* [At: (a. 1822) IORGA, S. D. VIII, 91 / V: (rar) ***~ă*** (Pl: *~ne*), (îvr) ***sechin*** / Pl: *~i*, (îvr) *~uri* sn / E: it ***zecchino***] Veche monedă arabă și italiană de aur sau de argint.

țechină *sf* vz ***țechin***

țechiră *sf* [At: (a. 1779) FURNICĂ, I. C. 92 / V: ***~cheră*** (A și: *țecheră*), ***~chere, țichi~, țichire, ticheră, țicără, țeichere, țecăr, țegăr*** *sn*, ***țachi~*** *sf* / Pl: *~re, ~ri* / E: săs ***Zecker*** (ger ***Zöger***)] (Reg) **1** Coșniță folosită la târguieli, la transportul alimentelor etc. **2** (Îs) *Copil din țichire* Bastard.

țeclă *sf* [At: ANON. CAR. / V: ***țeglă, țic~, țiglă, țeiglă, țfe~, țve~, țulcă*** / Pl: *~le* / E: mg ***cékla***] (Bot; Trs) **1** Sfeclă. **2** (Șîs *~ roșie*) Sfeclă roșie (*Beta vulgaris*). **3** (Îs) *~ albă* Sfeclă albă (*Beta cicla*). **4** (Îs) *Ţiclă de țucur* Sfeclă de zahăr (*Beta altissima*).

țecu *i* [At: ALR II, 5525/310 / E: fo] Cuvânt cu care se strigă măgarul.

țed *sn* vz ***țeh***[2]

țedil *sn* vz ***sedilă***[1]

țedru *sm* vz ***cedru***

țedruș *sm* vz ***cedru***

țedulă *sf* vz ***țidulă***

țedulărie *sf* vz ***țidulărie***

țedulică *sf* vz ***țidulică***

țedulice *sf* [At: N. STOICA, C. B. 236 / Pl: *~ici* / E: ***țedulă*** + *-ice*] **1-12** (Înv; șhp) Țiduliță (**1-12**).

țeduliță *sf* vz ***țiduliță***

țeduluță *sf* [At: LB / Pl: *~țe* / E: ***țedulă*** + *-uță*] **1-12** (Reg; șhp) Țiduliță (**1-12**).

țef[1] *sn* vz ***țeh***[1]

țef[2] *sn* vz ***țeh***[2]

țefeleică *sf* vz ***țifleică***

țefliu *sm* vz ***secfiu***[1]

țefrang *sn* [At: ȘINCAI, HR. II, 264/27 / Pl: *~uri* / E: mg ***cafrang***] (Îvr) Ornament la harnașamentul cailor de călărie.

țeft[1] *sn* vz ***țeh***[1]

țeft[2] *sn* vz ***țeh***[2]

țeg *sn* vz ***țeh***[2]

țegăr *sn* vz ***țechiră***

țegăretă *sf* vz ***țigaretă***

țegher *sn* vz ***țaigăr***

țeghi *sn* vz ***țeh***[2]

țeglar[1] *sm* vz ***țiglar***[1]

țeglar[2] *s* [At: A III, 2 / Pl: ? / E: ***țaglă***[1] + *-ar*] (Reg) Gard cu leațuri.

țeglă[1] *sf* vz ***țeclă***

țeglă[2] *sf* vz ***țiglă***[1]

țeh[1] *sn* [At: (a. 1703), IORGA, S. D. X, 253 / V: ***~i, țeih, țeihi, țef*** (Pl: *~i*), ***țeft*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Zeche***, mg ***céh***] (Îrg) Breaslă de meșteșugari.

țeh[2] [At: MOLNAR, D. 357/8 / V: (îrg) ***țef, țeft***, (îvr) ***țenc***, (reg) ***țec, țechi, țeg, țeghi*** *sn*, ***țeche*** *sf*, ***țenchi, țed, țeit, țăf, țau*** (Pl: *țăuri, țeie*) *sn*, ***țâf, țăfă, țăflă*** *sf*, ***țag, țaghi, țăgur, țog, țov*** (Pl: *țovuri*) *sn*, ***țof*** *s*, ***țoft, țoic*** (Pl: *țoicuri*) *sn*, ***țuc*** *s*, ***țoagă*** (Pl: *țoguri*), ***țoghie*** (Pl: *țoghii*), ***țoglie*** (Pl: *țoglii*) *sf*, ***țocli*** *sp* / Pl: *~uri* / E: sas ***zechə*** (ger ***Zeichen***) „semn de hotar (la ogoare)"] **1** *sn* (Îrg) Obiect folosit pentru a marca ceva, pentru a delimita un hotar, un ogor etc. **2** *sn* (Îrg) Bucată de lemn folosită ca semn de hotar. **3** *sn* (Reg; îf *țed, țăf*) Răzor[2] servind drept hotar și potecă între două ogoare, două proprietăți etc. **4** *sn* (Reg; îf *țeghi, țag*) Scop. **5** *sn* (Pop; îf *țef, țeft*) Par în mijlocul unei arii de treierat cu cai, în jurul căruia se înfășoară funia în timpul acestuia Si: *steajăr*. **6** *sn* (Pop; îlav) **La țeft** La momentul potrivit. **7** *sn* (Pop; îe) **A ieși** (sau **a scoate**) **la țeft** A da în vileag. **8** *sn* (Îvr; îf *țenc*) Cadran solar Si: *gnomon*. **9** *sn* (Trs; îf *țov*) Bucată lungă de lemn Si: *bâtă*. **10** *sn* (Trs; Mol; îf *țog*) Prăjină pe care o au ciobanii. **11** *sn* (Trs; Mol; îf *țuc*) Prăjină cu cârlig la vârf pe care o folosesc ciobanii pentru a

prinde oile Si: *cată[1]* (1). **12** *sn* (Reg; îf *țău*) Băț cu care se măsoară țuica în butoi. **13** *sn* (Trs; îf *țov*) Băț împodobit cu dantele și panglici, purtat la nuntă. **14** *sn* (Reg; îf *țăf*) Furcă de tors. **15** *sf* (Reg; îf *țeche*) Băț de undiță. **16** *sf* (Reg; îf *țoghie*) Undiță. **17** *sn* (Reg; îf *țec*) Cui de lemn în care se fixează cârma plutei. **18** *sn* (Reg; îf *țenchi*) Cui de care se leagă pluta la mal. **19** *sf* (Reg; îf *țoghie*) Țeapă (14). **20** *sn* (Reg; lpl; îf *țocli*) Stâlpi care se pun, ca element de susținere, la colțurile caselor țărănești Si: *pop[1]*, *săgeată*. **21** *sf* (Olt; Mun; îf *țoghie*, *toglie*) Armă de luptă. **22** *sf* (Olt; Mun; îaf) Lance. **23** *sf* (Olt; Mun; îaf) Săgeată. **24** *sn* (Pop; îf *țeft*) Orcic. **25** *sn* (Reg; îf *țoft*) Verigă de metal care leagă orcicul de crucea căruței. **26** *sn* (Reg; îf *țeg*, *țăit*) Nuia de lemn mlădios și subțire pârlită în foc și răsucită sau sârmă groasă, uneori împletită, folosită la legatul bârnelor unei plute între ele. **27** *sn* (Reg; îf *țeit*, *țenchi*) Gânj (1) făcut dintr-un copac subțire, pârlit în foc și răsucit, sau pripon care servea la ancoratul plutei la mal. **28** *sn* (Reg; îf *țoft*) Șoldar. **29** *sn* (Reg; îcs) *De-a țăful* Joc de copii în care se scot cu bățul cantități mici de pământ din gaura celui care este trimis să aducă țurca[1] (1) aruncată de ceilalți. **30** *sn* (Reg; îcs) *De-a mingea-n țog* Joc de copii în care participanții se înșiră de-a lungul unei linii și bat pe rând mingea aruncată de un jucător aflat de cealaltă parte a liniei și care încearcă să o prindă. **31** *sn* (Reg; îf *țog*) Loc anumit spre care trebuie să fugă cel care a bătut mingea la oină Si: (reg) *țel* (4). **32** *sn* (Reg; îf *țechi*; îe) **A fi în țechi** A se afla la bătaie, în cadrul jocului de oină. **33** *sn* (Ban; îf *țoic*, *țoagă*) Groapă în pământ la jocul de copii numit de-a poarca. **34** *sn* (Înv; îf *țef*, *țeft*) Punct de plecare al unei acțiuni. **35** *sn* (Înv; îaf) Centru (al unei acțiuni). **36** *sn* (Înv; îf *țeft*; îe) **A fi la țeft** A se afla într-o poziție-cheie, de care depinde totul. **37** *sn* (Înv) Moment culminant, decisiv. **38** *sn* (Înv) Capăt. **39** *sn* (Înv) Scop[2]

țehaus *sn* vz ***țuhaus***

țeheni *v* vz ***țăhni[1]***

țehi *sn* vz ***țeh[1]***

țehimeșter *sm* vz ***țehmeșter***

țehlit *sn* vz ***țăhnit***

țehmeșter *sm* [At: (a 1766), IORGA, S. D. XII, 214 / V: ***țehim~*** / S și: *țeh-meșter* / Pl: *~i* / E: mg ***céhmester***] (Înv) **1** Conducător de breaslă. **2** Membru al unei bresle.

țehni *v* vz ***țăhni***

ței *i* vz ***ții***

țeichere *sf* vz ***țechiră***

țeiglă *sf* vz ***țeclă***

țeih *sn* vz ***țeh[1]***

țeihi *sn* vz ***țeh[1]***

țeilanit *s* [At: AR (1829), 194[2]/24 / Pl: *~uri* / E: ger ***Zeilanit***] (Înv) Rubin.

țeiștoc *sn* vz ***tirștoc***

țeit *sn* vz ***țeh[2]***

țeitoare *sf* vz ***țiitor***

țeitui *vt* [At: ARVINTE, TERM. 173 / V: ***țâi~*** / Pzi: *~esc* / E: ***țeit*** + *-ui*] (Reg; c. i. o plută) **1** A lega cu sârmă groasă. **2** A priponi la mal.

țeive *sf* vz ***țeavă***

țel *sn* [At: (a. 1835) URICARIUL, XIV, 50 / V: (reg) ***țil, țir, țul, țuli, țev, țeu*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Ziel***, rs ***цель***, mg ***cél***] **1** (Îrg) Punct care este ochit și care trebuie nimerit când se trage cu o armă Si: *țintă[1]* (20). **2** (Reg; îcs) *De-a lapta-n țir, de-a lopta-n țul, de-a mingea* (sau *mincea*) *pe* (sau *în*) *țel* Oină[1]. **3** (Reg; îcs) *De-a țălu* Nume dat unui joc de copii în care unul bate mingea și toți ceilalți încearcă să o prindă. **4** (Reg) Țeh[2] (31). **5** (Reg; îf *țuli*) Răzor între două ogoare Si: *miezuină*. **6** Cătarea puștii. **7** (Îlav) **În ~** sau **în ~ul puștii** În bătaia puștii. **8** (Reg; îe) **A lua ~ul** (ori **pe ~**) sau **a ține ~ul** (ori **la ~**) sau **a se uita** (ori **a căuta**) **pe ~** A ochi cu pușca. **9** Punct spre care se îndreaptă cineva sau ceva Si: *țintă[1]* (34). **10** (Pex) Țintă[1] (39). **11** (Reg; îf *țuli*) Soroc.

țelaș *sm* [At: ALR SN III h 725/235 / Pl: *~i* / E: ***țel*** + *-aș*] (Reg) **1-2** Țintaș (1-2).

țelălui *vt* [At: ALR I, 1219/190, 227 / Pzi: *~esc* / E: ***țel*** + *-ălui*] (Trs) **1** A ținti pe cineva sau ceva cu o armă (sau cu un obiect) Si: (reg) *a țeli* (1), *a țelui* (1). **2** A lovi ținta[1](20) Si: (reg) *a țeli* (2), *a țelui* (2).

țelăr *sn* vz ***țeler***

țelăzi *v* vz ***țilăzui***

țelelet *av* vz ***telelet***

țelenă *sf* vz ***țelină[2]***

țeleni *v* vz ***țelini***

țeleniș *sn* vz ***țeliniș***

țelenit, ~ă *a* vz ***țelinit***

țeler *sm* [At: MOLNAR, D. 382/24 / V: ***~lăr, ~ă*** *sf*, ***~lir, țălăr, țăl~, țalăr, țalear, țăgler, ze~*** (A și: *zeler*), ***se~, selăr, ce~*** / Pl: *~i*, (rar) *~e* sn / E: săs ***zäller***, ger ***Sellerie***, mg ***celler***] (Bot; Trs; Buc; șîs *seler de grădină*) Țelină[1] (1) (*Apium graveolens*).

țeleră *sf* vz ***țeler***

țeli *vti* [At: AGÂRBICEANU, S. P. 122 / V: ***țili, țigli, țuli*** / Pzi: *~lesc* / E: ***țel***] (Reg) **1-2** A țelălui (1-2).

țelic *sn* vz ***cilic***

țeligrădeancă *sf* vz ***țarigrădeancă***

țelină[1] *sf* [At: MOXA, 354/27 / V: (îrg) *ce~*, (înv) *se~*, (reg) ***țal~, țâl~, țelnă*** / Pl: *~ni* / E: slv ***селина***, bg ***целина***] **1** (Șîs *~ de grădină*) Plantă legumicolă bienală, din familia umbeliferelor, cu frunze mari, penate, cu flori albe și cu rădăcină globuloasă, cărnoasă, albă în interior, folosită în alimentație Si: (reg) *țeler*, (nob) *achi* (*Apium graveolens*). **2** (Bot; reg; îc) **~-sălbatică** Mărăraș (*Oenanthe aquatica*). **3** (Bot; reg; îc) **~-de-izvor** Floare-de-leac (*Ranunculus repens*). **4** (Bot; îvr; îc) **Selină-roșie** Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape.

țelină[2] *sf* [At: (a. 1563) DERS / V: (reg) ***~lenă, țelnă, țeri~, țal~*** / Pl: *~ni*, (îrg) *~ne* / E: vsl ***цѣлина***] **1** Teren care nu a fost lucrat niciodată **2** Teren care a fost lăsat multă vreme nelucrat, neîngrijit Si: (reg) *cățea* (23), (îrg) *ogor*, *paragină[1]*, *rât[2]*, (Ban) *țarină[1]* (20). **3** (Îlav) **În ~** Necultivat. **4** (Îal) Părăginit. **5** (Îe) **A sparge** (sau **a tăia, a strica, a desfunda**) **~na** A desțeleni. **6** (Reg) Pământ, cât se poate lua o dată cu hârlețul. **7** (Rar) Cantitate de pământ. **8** (Reg) Teren arabil lăsat nelucrat și necultivat timp de unul sau mai mulți ani în scopul refacerii fertilității solului Si: *ogor*, *pârloagă*. **9** (Reg) Loc pe care crește iarba pentru fân Si: *fâneață*. **10** (Reg) Loc de pe care s-a cosit fânul. **11** (Reg) Loc într-o pădure de pe care s-au tăiat copacii Si: *curătur* (2). **12** (Reg) Pășune. **13** (Reg; prc) Iarbă. **14** (Îrg) Pământ desțelenit de curând, arat și semănat după ce a stat mai multă vreme nelucrat Si: *ogor*. **15** (Buc) Ogor semănat cu in.

țelindăr *sn* vz ***cilindru***

țelindră *sf* vz ***cilindru***

țelini *vir* [At: DOSOFTEI, PAR. 130[r]/22 / V: ***țeleni*** / Pzi: *~nesc* / E: ***țelină[2]***] **1-2** (Îrg; d. pământ) A se preface în țelină[2] (1) Si: *a se ințeleni*, *a se părăgini*.

țelinioară *sf* [At: T. PAPAHAGI, M. 21 / Pl: *~re* / E: ***țelină[2]*** + *-ioară*] **1-18** (Șhp) Țelină[2] (mică) (**1-2, 8-12, 14-15**).

țeliniș *sn* [At: TDRG / V: ***~len~*** / Pl: *~uri* / E: ***țelină[2]*** + *-iș*] (Reg) Pământ nelucrat Si: *țelină[2]* (1).

țelinit, ~ă *a* [At: MOXA, 381/20 / V: ***~len~*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***țeleni***] (Îrg; d. pământ) **1** Întărit, uscat din cauza secetei. **2** Întărit din cauza necultivării. **3-4** Prefăcut în țelină[2] (1-2) Si: *ințelenit*, *părăginit*.

țelinos, ~oasă *a* [At: LB / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***țelină*** + *-os*] (D. pământ) **1** Necultivat. **2** Întărit. **3** Ințelenit.

țelir *sm* vz ***țeler***

țelnă[1] *sf* vz ***țelină[1]***

țelnă[2] *sf* vz ***țelină[2]***

țelovanie *sf* [At: EUSTRATIE, PRAV. 89/19 / Pl: *~ii* / E: slv ***цѣлованиѥ***] **1** (Înv) Moment al slujbei religioase ortodoxe în care, înainte de rostirea *Crezului*, preoții din altar se îmbrățișează ca semn al înfrățirii Si: *sărutarea păcii*. **2** (Îvr) Moment al slujbei de înmormântare în care se dă ultima sărutare la despărțirea de cel decedat.

țelștoc *sn* vz ***tirștoc***

ţelt *sn* [At: ALR II/I MN 122, 3819/29 / Pl: *~uri* / E: ger *Zelt*] (Reg) **1-2** (Pânză din care se face un) cort.

ţelteni *smp* [At: N. COSTIN, L[2], 27 / E: lat *Celtae*] (Îvr) Celţi.

ţelui *vt* [At: TDRG / V: *ţil~* / Pzi: *~esc*, *ţelui* / E: *ţel* + *-ui*] (Reg) **1-2** A ţelălui **(1-2)**.

ţeluitor *sm* [At: ALR SN III h 725/272 / V: *ţil~* / Pl: *~i* / E: *ţelui* + *-itor*] (Reg) **1-2** Ţintaş **(1-2)**.

ţelular, ~ă *a* vz ***celular***

ţelulariu, ~ie *a* vz ***celular***

ţelulă *sf* vz ***celulă***

ţelulos, ~oasă *a* vz ***celulos***

ţement *sn* vz ***ciment***

ţementa *v* vz ***cimenta***

ţenc *sn* vz ***ţeh[2]***

ţenchi[1] *sm* [At: PAMFILE, J. III, 29 / E: nct] (Csnp) Numărul 5 în formulele de eliminare la jocurile de copii.

ţenchi[2] *sm* vz ***ţenchi[2]***

ţenchi[3] *sn* [At: SIMION DASC., LET. 105 / Pl: *~uri* / E: ns cf *ţeh[2]*] **1** (Înv) Semn care marchează hotarul unui teritoriu. **2** (Înv; pex) Hotar. **3** (Înv; îe) **A umbla din ~ în ~** A umbla din loc în loc după ceva. **4-5** (Înv; îe) **A umbla în ~ după** (ceva sau cineva) A căuta cu orice preţ a obţine ceva (sau a găsi pe cineva) de care e mare nevoie. **6** (Mun; Olt; îe) **A da din ~ în ~** A se zbate pentru a ieşi dintr-o situaţie dificilă. **7** (Îe) **A pune ~** (sau **~ul**) (unui lucru, unei situaţii) A face să înceteze. **8** (Înv; fig) Perioadă a vieţii. **9** (Înv; fig) Sfârşit al vieţii. **10** (Îrg) Semn făcut pe un vas în locul până unde ajunge vinul Si: (înv) *ţanc[2]* **(7)**, *ţâncuşă* **(4)**. **11** (Îrg; îe) **A lua ~ de la un vas** A măsura cu ţancul[2] **(1)** cantitatea de lichid dintr-un vas. **12** (Înv) Scop.

ţenchi[4] *s* [At: ALR I, 1726/552 / Pl: ? / E: fo] (Mol; îe) **A da în ~** A închina cu paharul, ciocnind.

ţenchi[5] *sn* vz ***ţanc[2]***

ţenchi[6] *sn* vz ***ţanc[3]***

ţenchi[7] *sn* vz ***ţeh[2]***

ţencuşă *sf* vz ***ţâncuşă***

ţendură *sf* vz ***ţandără***

ţenea *v* vz ***ţine***

ţengăni *v* vz ***ţingăni***

ţengănire *sf* vz ***ţingănire***

ţenghiar *sn* [At: (a. 1805), GRECU, P. 91 / V: *ţin~* (P: *~ghi-ar*) / Pl: ? / E: nct] (Îvr) Numele unui fel de vopsea.

ţenit *sn* vz ***zenit***

ţensor *sm* vz ***cenzor***

ţensorin *sm* [At: N. COSTIN, C. 199 / V: *ţin~* / Pl: *~i* / E: lat *censorinus*] (Îvr) Persoană care a îndeplinit de (două ori) funcţia de cenzor.

ţensură *sf* vz ***cenzură***

ţent[1] *sn* vz ***cent***

ţent[2] *sn* vz ***ţintă[1]***

ţentaur *sm* vz ***ţintaură***

ţentaurus *sm* vz ***centaur***

ţenterin *sn* vz ***ţintirim***

ţenti *sm* [At: LEXIC, REG. II, 55 / V: *ţintă* *sf*, *ţântin* *s* / Pl: ~ / E: ger *Zenti*, mg *centi*] (Trs; Buc) Centimetru.

ţentnar *sn* vz ***ţentner***

ţentner *sm* [At: N. COSTIN, L. 505 / V: *~nar* *sn*, *ţitnar* *sm*, *ţintă* *sf* / Pl: *~i* / E: ger *Zentner*] (Înv) **1-2** Unitate de măsură echivalentă cu 50 de kg în Germania sau cu 100 de kg în Austria. **3-4** Cantitate de marfă egală în greutate cu un ţentner **(1-2)**. **5** (Înv; îs) *Ţintă mare* Majă.

ţentral, ~ă *a* vz ***central***

ţentrom *sn* vz ***centru***

ţentru *sn* vz ***centru***

ţentrufugace *a* vz ***centrifug***

ţentelat, ~ă *a* vz ***ţinţelat***

ţenut *sn* vz ***ţinut[1]***

ţenzar *sm* vz ***ţânţar***

ţenzură *sf* vz ***cenzură***

ţeolit *sm* vz ***zeolit***

ţep[1] *sm* vz ***ţeapă***

ţep[2] *s* [At: CIHAC, II, 432 / Pl: ? / E: rs *цепь*] **1** (Îvr) Şir (mai ales de soldaţi). **2** (Mol) Izolare preventivă a animalelor din cauza unei epidemii Si: *carantină* **(1)**. **3** (Îe) **A pune sub ~** A ţine în carantină Si: *a izola*, (îrg) *a ţepui[1]* **(3)**.

ţepa *v* vz ***înţepa***

ţepar[1] *sm* vz ***ţipar[1]***

ţepar[2] [At: CHEST. II, 256/288 / Pl: *~e* sn, *~i* sm / E: *ţeapă* + *-ar*] **1** *snm* (Reg) Ţăpoi[2] **(4)**. **2** (Pex) Cantitate de fân care se poate lua o dată cu ţăpoiul[1] **(4)** Si: *pală[1]*. **3** *sm* (Reg) Ţepuşă **(10)**. **4** *sn* Lemn înfipt în pământ care sprijină marginile uluculul pe care vin buştenii de la munte la vale. **5** *sn* (Mar) Crestătură făcută în urechea oilor ca semn de recunoaştere.

ţepaşniţă *sf* vz ***ţipaniţă***

ţepălău *s* [At: CL 1984, 47 / Pl: ? / E: *ţeapă* + *-ălău*] (Reg) Lingură mare de lemn.

ţepărlui *sm* vz ***ţepăruie***

ţepărluie *sf* vz ***ţepăruie***

ţepăros, ~oasă *a* [At: JAHRESBER. XVII, 90 / Pl: *~oşi*, *~oase* / E: *ţeapă* + *-ăros*] (Rar) Ascuţit la vârf Si: *ţepos* **(1)**.

ţepăruc *sm* [At: ALEXI, W. / Pl: *~uci* / E: ns cf *ţepăruie*] (Rar) **1** Ţeapă **(20)**. **2** (Rar; mpl) Ţeapă **(23)**.

ţepărui *sn* vz ***ţepăruie***

ţepăruie *sf* [At: LB / V: ***~pâr~, ~pur~*** (S şi: *ţăpur~*), ***~pârlu~*** (S şi: *ţăpârlu~*), ***~pârlie***, ***~ui, ~rlui, ~pârlui*** *sn*, ***~rlu~***, ***~pârloaie*** *snp*, ***~pâlu~*** *sf* / Pl: *ţepărui* / E: *ţeapă* + *-ăruie*] **1** (Reg) Vergea de lemn ascuţită la un capăt Si: *ţăruş* **(1)**. **2** (Trs) Aşchie mică. **3** (Reg) Ţeapă **(12)**. **4** (Trs) Ţeapă **(11)**. **5** (Reg) Ţepuşă **(3)**. **6** (Trs) Fiecare dintre parii[1] ascuţiţi care se aşază în vârful caselor ţărăneşti şi de care se prind paiele de pe acoperişul casei. **7** (Trs) Bucată mică de leaţ care se fixează la streaşină într-o scândură mai lată pentru a susţine paiele de pe acoperiş. **8** (Înv) Ţeapă **(20)**. **9** (Îrg) Ţeapă **(18)** (la cereale). **10** (Reg; rar; mpl) Ţeapă **(23)** .

ţepăruşă *sf* [At: A III, 17 / Pl: *~şi* / E: *ţepar[2]* + *-uşă*] (Reg) Ţepuşă (3).

ţepâluie *sf* vz ***ţepăruie***

ţepârlie *sf* vz ***ţepăruie***

ţepârloaie *snp* vz ***ţepăruie***

ţepârlui *sn* vz ***ţepăruie***

ţepâruie *sf* vz ***ţepăruie***

ţepcărie *s* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ~ *ii* / E: *ţeapcă* + *-ărie*] (Mun; csc) **1** Mulţime de ţepi[1] rămase după secerat sau după cosit. **2** Grămadă de aşchii de lemn.

ţepchin *sm* [At: PANŢU, PL. 319 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Bot; Buc) Tulichină (*Daphne mezereum*).

ţepelegi *vt* [At: L. ROM. 1959, nr. 1, 64 / Pzi: *~gesc* / E: *ţepeligă[2]*] (Reg) A curăţa răzoarele de buruieni cu ajutorul unei săpăligi.

ţepeligă[1] *sf* [At: PASCU, S. 249 / V: ***ţapal~, ţapl~, ~pl~*** (Pl şi: *~ige*) ***~plică, ţopl~, ţipil~, ţipl~, ţipirigă*** / Pl: *~igi* / E: *ţeapă* + *-ăligă*] **1-2** (Ban; Olt) Bucată (mică) despicată dintr-un lemn sau dintr-o scândură, de obicei ascuţită la un capăt Si: *ţandără* **(1)**. **3** (Reg) Ţeapă care intră sub piele sau sub unghie. **4** (Olt; Mun) Frigare de lemn Si: (reg) *ţepuşă* **(13)**. **5** (Olt) Par[1] ascuţit cu care se fac găuri în pământ pentru semănatul porumbului Si: *chitonag[2]*. **6** (Ban; Olt) Bucată dintr-un trunchi de copac având lungimea de un metru, care serveşte ca lemn de foc. **7** (Olt; Trs; mpl) Vreascuri cu care se aprinde focul. **8** (Reg) Rangă de fier, cu vârful lat, întrebuinţată la săparea gropilor pentru stâlpii de telegraf. **9** (Dob; îf *ţapaligă*) Unealtă de pescuit formată dintr-o prăjină de 5-8 m de care se leagă o sfoară cu 10-15 cârlige de undiţă şi o greutate care le coboară spre fundul apei. **10** (Reg) Una dintre cele două pârghii ale joagărului care serveşte la punerea în mişcare a acestuia. **11** (Trs; Olt) Bucată despicată dintr-un lemn, cu care se curăţă fierul plugului de pământ Si:

otic. **12** (Reg) Bucată de lemn, de forma unui cuțit, care se întrebuințează la desfacerea pănușilor de pe știuletele de porumb. **13** (Olt; îf *țepligă*) Țeapă **(18)** (la cereale). **14** (Reg) Țeapă **(20)**. **15** (Mun; îf *țipiligă*) Parte a tulpinii unei plante rămasă în pământ după ce aceasta a fost tăiată.

țepeligă² *sf* vz ***săpăligă***

țepelin *sn* vz ***zepelin***

țepen, ~ă *a* vz ***țeapăn***

țepeneală *sf* [At: ALR SN IV h 1230/325 / Pl: ? / E: ***țepeni*** + *-eală*] (Reg) Scrobeală.

țepeni [At: TETRAEV. (1574). 13 / Pzi: *~nesc* / E: ***țeapăn***] (Îrg) **1** *vi* (D. ființe; pex, d. corpul lor sau părți ale corpului lor) A nu se mai putea mișca din cauza frigului, a unei boli etc. Si: *a se înțepeni*. **2** *vi* A încremeni (de mirare, de frică etc.). **3-4** *vi* A face să nu se miște Si: *a (se) fixa, a (se) înțepeni*. **5** *vr* (Reg; d. substanțe grase) A se slei. **6** *vr* (D. sânge) A se coagula. **7** *vr* A se întări prin uscare. **8** *vr* (Îvr) A deveni rezistent. **9** *vr* (Îvr) A se conserva mai bine.

țepenie *sf* [At: CORESI, EV. 461 / A și: (reg) *țepenie* / Pl: *~ii* / E: ***țeapăn*** + *-ie*] (Îrg) **1** Putere. **2** Robustețe.

țepenire *sf* [At: ANTROP. 172/17 / Pl: *~ri* / E: ***țepeni***] (Înv) **1** (D. ființe; pex d. corpul lor sau părți ale corpului lor) Anchilozare fără posibilitatea mișcării, îndoirii etc. (din cauza frigului, a unei boli etc.) Si: *înțepenire*. **2** Încremenire (de mirare, de frică etc.). **3** Fixare **(1)**. **4** (Reg; d. substanțe grase) Sleire. **5** (D. sânge) Coagulare. **6** Întărire prin uscare. **7** Îmbunătățire a rezistenței. **8** Îmbunătățire a procesului de conservare.

țepenit, ~ă *a* [At: DOSOFTEI, V. S. februarie 324ᵛ/29 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***țepeni***] (Reg) **1** Care nu se poate mișca din cauza frigului, a unei boli etc. Si: *înțepenit*. **2** (D. oameni) Care nu-și poate mișca mâinile sau picioarele, fiind schilod din naștere.

țepenitură *sf* [At: T. PAPAHAGI, M. 130 / V: ***țepin~*** / Pl: *~ri* / E: ***țepeni*** + *-itură*] (Reg) **1** Înțepenire din cauza unei boli, a frigului etc. **2** (Îf *țepinitură*) Piele îngroșată, întărită.

țeperig¹ *smn* vz ***țipirig¹***

țeperig² *sn* vz ***țipirig²***

țeperigos, ~oasă *a* [At: SCRIBAN, D. 1362 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***țeperig¹*** + *-os*] (Mun) **1-9** Ca țipirigul¹ **(1-9)**.

țeperiguță *sf* [At: GL. OLT. / Pl: *~țe* / E: ***țepeligă*** + *-uță*] (Olt) Unealtă agricolă folosită pentru scoaterea buruienilor din semănătură Si: (rar) *plivitoare*, (reg) *țepeligă²*, *țepigă* **(4)**.

țepie [At: ALR SN II h 357/334 / Pl: *~ii* / E: ***țeapă*** + *-ie*] (Reg) **1-2** Țepușă **(6-7)** la sanie sau la car.

țepigă *sf* [At: ALR SN II h 357/64 / Pl: *~igi* / E: ***țeapă*** + *-igă*] (Reg) **1** Așchie. **2-3** Țeapă **(11-12)**. **4** Țeperiguță.

țepinitură *sf* vz ***țepenitură***

țepiș, ~ă *sn, a* vz ***țipiș***

țeplică *sf* vz ***țepeligă¹***

țeplie *sf* [At: VALIAN, V. / S și: *țăp~* / Pl: *~ii* / E: ***țeapă*** + *-ie*] (Rar) Țeapă **(27)**.

țepligă *sf* vz ***țepeligă¹***

țepligos, ~oasă *a* [At: CIAUȘANU, V. 206 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***țepligă*** + *-os*] (Olt; d. oameni) Artăgos.

țepoacă *sf* vz ***țepoc***

țepoc [At: GLOSAR REG. / V: ***~oacă*** sf / Pl: *~oci* sm, *~oace* sn / E: ***țeapă*** + *-oc*] **1** *sm* (Buc) Băț ascuțit la un capăt, care se întrebuințează la facerea gardurilor Si: (reg) *țepuc* **(1)**. **2** *sm* (Buc) Leaț la gard. **3** *sm* (Buc) Fiecare dintre cei doi drugi lungi de la scară în care sunt fixați fusceii. **4** *sm* (Buc) Fuscel la scară. **5** *sm* (Trs) Țeapă **(27)**. **6** *sn* (Buc) Țeapă **(18)** la cereale.

țepoci *vt* [At: LEXIC REG. 111 / Pzi: *~cesc* / E: ***țepoc***] (Buc) A bate țepoci **(3-4)** la scară.

țepocit, ~ă *a* [At: LEXIC. REG. 111 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***țepoc***] (Buc; d. persoane) **1** Rău. **2** Artăgos.

țepoi¹ *sn* vz ***țăpoi²***

țepoi² *vri* [At: CHEST. V, 171/4 / Pzi: *~esc* / E: ***țepoi¹***] **1-2** (În descântece; d. o parte a corpului animalelor) A sta drept în sus Si: *țepoși*.

țepoiaș *sn* [At: CADE / Pl: *~e* / E: ***țepoi*** + *-aș*] **1-2** (Reg; șhp) Țăpoi² **(4)** (mic).

țepoiat, ~ă *a* [At: BARCIANU / Pl: *~ați, ~e* / E: ***țepoi¹*** + *-at*] **1** (Reg; d. coarnele animalelor) Îndreptat în sus și ascuțit Si: (reg) *țapoș* **(1)**. **2** (Reg; d. animale) Țapoș **(2)**. **3** (D. păr) Cu firul țeapăn, ridicat în sus, bățos. **4** (D. plante) Care are țepi¹.

țepor, ~ă *a* vz ***țepur***

țeporaș [At: LEXIC. REG. II, 38 / V: ***~reș*** *smn*, ***țepureș*** *sm* / Pl: *~i* sm, *~e* sn / E: ***țepor*** + *-aș*] (Reg) **1** *smp* Spini. **2** *sm* (Îf *țepureș*; mpl) Cotor care rămâne pe câmp după seceratul grâului. **3** *sm* (Îf *țeporeș*) Țăruș **(1)** cu care se făceau găuri în pământ, pentru a semăna porumb. **4** *sm* (Îaf) Par¹ lung de 1-2 m, care se înfige în vârful clăii de fân și de care se leagă funiile ce țin fânul pentru a nu fi luat de vânt Si: *țepușă* **(3)**. **5** *sn* (Îaf) Frigare.

țeporeș *smn* vz ***țeporaș***

țepos, ~oasă *a* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***țeapă*** + *-os*] **1** Cu vârf care înțeapă Si: *ascuțit*, (rar) *țepăros*, (îvr) *țepușos* **(1)**. **2** (D. coarnele vitelor) Lung și ascuțit la vârf. **3** (D. vite) Cu coarnele lungi și ascuțite. **4** (D. plante, frunze, flori, tulpini sau fructe) Care are țepi¹ Si: *ghimpos* **(1)**, *spinos¹*, *țepușos* **(2)**. **5** (Pex; d. plante, frunze, flori, tulpini sau fructe) Care înțeapă cu un vârf ascuțit Si: *înțepător*, (îvr) *țeposat* **(1)**, *țepușos* **(3)**. **6** (Fig; d. oameni) Sarcastic. **7** (Fig; d. oameni) Malițios. **8** (Fig; d. relațiile dintre oameni) Ostil. **9** (Fig; d. relațiile dintre oameni) Tensionat. **10** (D. cereale sau d. spicele acestora) Care are țepi¹ **(18)**. **11** (Pex) Înțepător. **12** (D. miriște) Acoperit cu cotoare de păioase care rămân în pământ după recoltarea plantelor. **13** (D. pielea ariciului) Acoperit cu țepi¹. **14** (D. părul animalelor) Cu firul aspru, sârmos. **15** (Pex; d. animale) Acoperit cu păr aspru, ghimpos. **16** (D. barbă sau mustață) Cu fire de păr ca niște țepi¹. **17** (D. obraji, maxilare, față) Acoperit cu fire aspre de barbă. **18** (D. oameni) Cu barbă aspră Si: *neras, nebărbierit*. **19** (Rar; d. capul oamenilor) Acoperit cu păr scurt și aspru. **20** (D. părul capului) Cu fire aspre, care înțeapă. **21** (Reg; d. timp) Friguros.

țeposat, ~ă *a* [At: COD. SILV. 16 / V: ***~puș~, ~ă*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***țepușă*** + *-at*] **1** (Îvr) În formă de ac. **2** (Ban; d. păr, lână) Creț, încrețit.

țepoși *vt* [At: ADAM, R. 266 / Pzi: *~șesc* / E: ***țepușă***] (Rar; d. animale) A ridica urechile drept în sus Si: *țepoi²*.

țepoșică *s* [At: CONV. LIT. XXIII, 1056 / V: ***~puș*** / Pl: *~ici* / E: ***țepușă*** + *-ică*] **1** Plantă din familia gramineelor, cu tulpina rigidă și aspră în partea superioară și cu spice lungi Si: (reg) *costrei* **(1)**, *iarbă-alunecoasă, iarbă-aspră, iarbă-țeapănă, năgară, parlac, păișiță, păiuș, păiușiță, păr-de-lup, păr-de-porc, părul-porcului, părușcă, pernej, știm, țiptină* (*Nandus stricta*). **2** Plantă păroasă din familia umbeliferelor, cu flori albe sau trandafirii dispuse în umbele compacte și cu fructul acoperit de peri aspri (*Tordylium maximum*).

țeptan *s* [At: LEXIC REG. 15 / Pl: ? / E: nct] (Mar) Streașină.

țepter *sn* [At: N. STOICA, C. B. 132 / Pl: *~e* / E: ger ***Zepter***] (Gmî; Ban) Sceptru.

țeptală *sf* vz ***țesală***

țepuc [At: ALR – T 1024/418 / V: ***~ă*** *sf* / Pl: *~uci* / E: ***țeapă*** + *-uc*] **1** *sm* (Buc) Țepoc **(1)**. **2** *sf* (Reg; îf *~ă*) Țeapă la cereale.

țepucă *sf* vz ***țepuc***

țepuf *sm* [At: H II, 273 / Pl: ? / E: nct] (Dob; Mun) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape.

țepui¹ *vi* [At: I. IONESCU, D. 384 / Pzi: *~esc* / E: ***țep²*** + *-ui*] **1** (Rar) A încercui printr-un cordon de soldați Si: *a străjui*. **2** (Mol) A ține în carantină Si: *a izola*.

țepui² [At: SADOVEANU, O. VIII, 348 / Pzi: *~esc* / E: ***țeapă*** + *-ui*] **1** *vt* (Rar) A bate un șir de pari¹ pentru a închide, a îngrădi etc. **2-3** *vtr* (Fam) A înșela sau a fi înșelat. **4-5** *vtr* (Fam) A fura sau a fi furat.

țepuie *sf* [At: A III, 2 / Pl: *țepui* / E: ***țeapă*** + *-uie*] **1-2** Țepușă **(3, 6)**.

țepuire *s* [At: I. IONESCU, D. 188 / Pl: *~ri* / E: ***țepui***[1]] **1** Împrejmuire a unui loc cu scopul de a împiedica răspândirea unei epidemii. **2** Izolare preventivă a oamenilor și a animalelor din cauza unei epidemii Si: *carantină* (**1**), (reg) *țep*[2] (**2**).

țepulică *sf* [At: MAN. SĂNĂT. 200/8 / Pl: *~ice* / E: ***țeapă*** + *-ulică*] **1-4** (Îvr; șhp) Țeapă (**26-27**) (mică) Si: (îvr) *țepuliță* (**1-4**).

țepuliță *sf* [At: MAN. SĂNĂT. 69/16 / Pl: *~țe* / E: ***țeapă*** + *-uliță*] **1-4** (Îvr; șhp) Țepulică (**1-4**).

țepur, ~ă *a* [At: MON. OF (1907), nr. 205, 7599 / V: ***~por, ~e*** / S și: *țăp~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***țeapă***] **1** (Reg; d. coarne, urechi, fire de păr etc.) Îndreptat în sus și ascuțit. **2** (Pex; d. animale) Care are coarnele îndreptate în sus și ascuțite. **3** (Îe) **A-și face urechile țăpuri** Se spune despre caii care-și ciulesc urechile. **4** (D. mamele) Țeapăn, tare, dând impresia că înțeapă. **5** (Fig; d. privire) Ațintit asupra cuiva sau a ceva. **6** (Olt; fig; d. ardei) Cu gust înțepător Si: *pișcător, iute*. **7** (Mun; fig; d. oameni) Robust. **8** (Mun; Olt) Țanțoș (**3**).

țepuran *sm* [At: NALR – O III h 466/978 / Pl: *~i* / E: ***țepur*** + *-an*] (Reg) Ardei iute.

țepurat, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / S și: *țăp~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***țepur*** + *-at*] (Reg) **1** Mândru. **2** Supărat. **3** Arțăgos (**2**).

țepure *a* vz ***țepur***

țepurea *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ele* / E: ***țepurică*** css] **1-52** (Șhp) Țeapă (**1-4, 7-20, 22-29**) (mică).

țepurel *sm* [At: GL. OLT. / S și: *țăp~* / Pl: *~ei* / E: ***țepur*** + *-el*] (Reg) Ardei iute.

țepureș *sm* vz ***teporaș***

țepurică *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ici* / E: ***țeapă*** + *-urică*] **1-52** (Reg; șhp) Țepurea (**1-52**).

țepuriu, ~ie *a* [At: COMAN, GL. / S și: *țăp~* / Pl: *~ii* / E: ***țepur*** + *-iu*] (Reg; d. acul albinelor) Pregătit de înțepat.

țepuruie *sf* vz ***țepăruie***

țepuș *smn* vz ***țepușă***

țepușat, ~ă *a* vz ***țepoșat***

țepușă *sf* [At: DOSOFTEI V.S. octombrie 63ᵛ/29 / V: ***țepuș*** *smn* / Pl: *~șe*, (reg) *~și, ~șuri* sn / E: ***țeapă*** + *-ușă*] **1** Bucată de lemn sau de metal, lungă și ascuțită la un capăt, având diferite întrebuințări Si: *par*[1], *țăruș* (**6**), *țeapă* (**1**), *țăpoi*[2] (**1**). **2** Par[1] lung, de 1-2 m, înfipt în pământ, folosit în trecut ca instrument de execuție Si: *bold*[1] (**7**), *țeapă* (**2**). **3** (Reg) Par[1] ascuțit la capete și înfipt în pământ, în jurul căruia se clădește claia de fân Si: (reg) *țepăruie* (**5**), *țepărușă, teporaș* (**4**), *țepuie* (**1**). **4** (Reg) Fiecare dintre prăjinile, legate două câte două, care se așază de o parte și de alta în vârful unei clăi, pentru ca vântul să nu împrăștie fânul. **5** (Reg) Țăruș (**14**). **6** Fiecare dintre cei patru pari[1] care se înfig vertical la extremitățile oplenelor saniei sau în perinoacele carului, servind la sprijinirea încărcăturii Si: *mănușă*, (reg) *mână, răcoanță, țepuie* (**2**), *țepușel*. **7** Țeapă (**12**). **8** (Reg) Fiecare dintre țărușii care se înfig în capătul rudițelor sau în fiecare colț al corlatei pentru sprijinirea încărcăturii la căratul grâului sau al fânului. **9** (Trs; Ban) Țăruș cu care se făceau găuri în pământ pentru semănatul porumbului Si: *chitonag*[2]. **10** (Reg; îf *țepuș*) Unealtă agricolă de forma unei săpăligi ascuțite Si: (reg) *țepar*[2] (**3**), *țeperigută, țepigă* (**4**). **11** (Reg) Unealtă de forma unei răngi cu vârful lat și tăios, cu care se sparge gheața Si: *ceaglă* (**1**). **12** (Ban; Mun) Băț ascuțit, cu vârf de fier cu care se îndeamnă vitele la mers Si: (pop) *strămurare*. **13** (Reg) Frigare (**1**). **14-15** (Îljv) **La** (sau **pe**) **~** (sau **țepuș**) Fript în țepușă deasupra jăraticului. **16** (Reg) Un fel de sulă lungă, de obicei de lemn, cu care se fac găuri la opinci, pentru a le strânge în încrețituri cu ajutorul unei curelușe. **17** Fiecare dintre dinții furcii folosite la strânsul fânului, la clăditul șirelor etc. **18** (Trs) Vergea de lemn pe care se întind pieile de oaie sau de miel puse la uscat. **19** (Trs) Vergea de lemn care se împlântă în bucata de slănină, pe partea dinspre șoric, pentru ca aceasta să nu se usuce strâmb. **20** (Reg) Fiecare dintre bețișoarele care susțin fagurii în interiorul stupului Si: (reg) *pretcă*. **21** (Reg) Bețișor cu care se împinge dopul la pușca de soc. **22** (Mol) Bucată de lemn cu care se răsucește sfoara ce leagă strâns gura sacului. **23** Bucată mică de lemn folosită pentru a astupa o spărtură dintr-un butoi. **24** (Mol; Mun) Țeapă (**17**). **25** Țeapă (**27**). **26** (Înv) Așchie de trestie sau de lemn, ascuțită la un capăt, care se folosea ca instrument de tortură Si: *țeapă* (**3**). **27** Vârf ascuțit de lemn sau de metal. **28** Fiecare dintre dinții ascuțiți sau dintre vârfurile ascuțite montate pe anumite piese ale unor mașini. **29** (Reg) Țeapă (**18**) la cereale. **30** (Pop) Ghimpe la plante. **31** (Rar) Frunza îngustă, ascuțită, caracteristică coniferelor Si: *ac* (**23**). **32** (Reg) Ardei iute. **33** (Reg) Cotor de porumb rămas pe câmp după tăierea tulpinilor. **34** (Lpl) Fire aspre de barbă Si: *țepi*[1]. **35** (Art.; îf *țepușul*) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **36** (Art.; îaf) Melodie după care se execută țepușul (**35**).

țepușcă *sf* [At: BÎRLEA, L. P. M. I, 158 / Pl: *~ște, ~ști* / E: ***țepușă*** + *-că*] **1-2** (Mar; șhp) Țeapă (**2**) (mică) folosită în trecut ca instrument de tortură și de execuție. **3-4** (Trs; șhp) Țepușă (**6**) (mică) la car sau la sanie. **5-6** (Reg; șhp) Par[1](mic) ascuțit care se pune pe acoperișul caselor țărănești. **7-8** (Trs; Mar) Frigare (**1**) (mică). **9-10** (Trs; Mar; șhp) Scobitoare (mică).

țepușea *sf* [At: MARIAN, S.R., I, 28 / Pl: *~ele* / E: ***țepușică*** css] **1-62** (Șhp) Țepușică (**1-62**).

țepușel *sm* [At: DAMÉ, T. 22 / Pl: *~ei* / E: ***țepușă*** + *-el*] (Mun) Țeapă (**11**).

țepușică[1] *sf* [At: MANOLACHE DRĂGHICI, I. 29/22 / Pl: *~ici* / E: ***țepușă*** + *-ică*] **1-62** (Șhp) Țepușă (**1-13, 16-33**) (mică).

țepușică[2] *sf* vz ***țepoșică***

țepușos, ~oasă *a* [At: LB / Pl: ? / E: ***țepușă*** + *-os*] (Iuz) **1-3** Țepos (**1, 4-5**).

țeran *sm* vz ***țăran***

țerancă *sf* vz ***țărancă***[1]

țerăncuță *sf* vz ***țărăncuță***

țerănește *av* vz ***țărănește***

țerănoi *sm* vz ***țărănoi***

țerăuză *sf* vz ***țeruză***

țerber *sm* vz ***cerber***

țerc *sn* vz ***țarc***

țercalan *sn* vz ***țărcălam***[1]

țercădău *sn* vz ***țărcădău***

țercălan *sn* vz ***țărcălam***[1]

țercălat *sn* vz ***țărcălat***[1]

țercălui *v* vz ***țărcălui***

țerclu *sn* vz ***cerc***

țercovnic *sm* vz ***țârcovnic***

țercularnică *sf* vz ***țircularnic***

țereale *sfp* vz ***cereale***

țerean *sm* vz ***țăran***

țeremonial[1] *sn* vz ***ceremonial***

țeremonial[2]***, ~ă*** *a* vz ***ceremonial***

țeremonie *sf* vz ***ceremonie***

țeremonier *sm, a* [At: (a 1860) ȘCHEI, 244 / P: *~ni-er* / Pl: *~i* / E: ger ***Zeremoniarus***, lm ***caeremoniarius***] (Îvr) **1-2** (Persoană) care conduce o ceremonie religioasă.

țeremonios, ~oasă *a* vz ***ceremonios***

țerfelog *sn* vz ***terfelog***

țerhouc *sn* vz ***țărhoc***

țerimonie *sf* vz ***ceremonie***

țerimonios, ~oasă *a* vz ***ceremonios***

țerină[1] *sf* vz ***țarină***[1]

țerină[2] *sf* vz ***țărână***

țerină[3] *sf* vz ***țelină***[2]

țerinos, ~oasă *a* vz ***țărânos***

țermer *sm* vz ***țărmăr***

țermonie *sf* vz ***ceremonie***

țermure *sn* vz ***țărm***

țernă *sf* vz ***țărână***

țersală sf vz *țesală*

țerțin sn [At: ALIL 1983-1984, 315 / Pl: ~e / E: lat *circinus*] (Înv; Trs) Compas.

țerujă sf vz *țeruză*

țerulic sm vz *țirulic*

țeruș smn vz *țăruș*

țeruză sf [At: MOLNAR, D. 385/9 / V: (reg) ***țir~, țar~, ~ujă*** (Pl: *țeruji*), ***~rău~, cer~, ceruză*** / Pl: ~ze / E: mg ***ceruza***, lat ***cerussa***] **1** (Îrg) Creion. **2** (Trs; Mar; șîs *ceruză de piatră, țăruză de ardeață*) Un fel de condei cu care scriau copiii pe tăbliță.

țervană sf vz ***cervană***

țervane sf vz ***cervană***

țerviș sn vz ***cerviș***

țesa v vz ***țese***

țesală sf [At: (a.1508) cf. MIHĂILĂ, D. 168 / V: (înv) ***~sea~, ~selă***, (reg) ***teasălă*** (Pl: *țeasăle, țeasele, țeasăli*), ***~sală*** (Pl: *țesăle, țesăli*), ***țers~*** (Pl: *țersăli*), ***țacs~*** (Pl: *țacsăli*), ***țepta~*** (Pl: *țeptăli*), ***țeșa~***, (îrg) ***ces~, cesea~, ceasălă*** (Pl: *ceasăli, cesăle*), ***ceoasălă, cers~, cears~, cearsălă*** (Pl: *cearsăli, cerseli, cersăli*), ***ceors~, ceorsoa~, cercea~, cecea~, ceșea~*** (Pl: *ceșeli, ceșeale*), ***săcea~, sărcea~, sălcea~, sârs~*** / Pl: ~le, (reg) ~săli, ~seli, ~sele / E: vsl **чесало**] **1** Unealtă formată dintr-o placă de metal, având pe una dintre fețe lamele dințate, prevăzute la una dintre laturi cu un mâner de lemn sau de metal, și cu care se curăță pielea și părul vitelor și al cailor. **2** (Îvr; îf *cesală*) Instrument de tortură asemănător cu o țesală (**1**). **3** (Fam; fig) Neînțelegere. **4** (Fam; fig) Scandal. **5** (Fam; fig) Bătaie zdravănă. **6** (Fam; fig; îe) **A-i trage** (sau **a-i da**) (cuiva) **o ~** (sau, reg, **o săceală**) A bate zdravăn pe cineva. **7** (Reg; îe) **A mânca săceală** A primi bătaie. **8** Grapă ușoară, cu dinți deși și lungi, folosită la curățirea terenurilor, mai ales a pășunilor naturale, în primele faze de vegetație. **9** (Tex) Dispozitiv la mașina de cardare a bumbacului, asemănător cu o țesală (**1**), care curăță unul din valțurile acestei mașini.

țesăla [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 90V/14 / V: ***~sela*** (Pzi: *țesel, țeasel, țeselez*), (reg) ***țis~, țers~, țecs~, țeptăla, țeșăla***, (îrg) ***ces~*** (Pzi și: *ceasăl*), (reg) ***cis~, ceșela, ceșăla, cers~*** (Pzi și: *cearsăl*, 3 *cearsălă, cearsălează*) ***cersăli, cearsăli, cercela, cecela, cercina, cios~, ciosola*** (Pzi: *ciosoal*), ***ciors~*** (Pzi și: *cioarsăl*), ***ciorsola*** (Pzi: *cioarsol*), ***săcela, seceli, setela, sărcela, sâcerla, săs~*** / Pzi: *țesăl* (A și, reg: *țesăl*), (reg) *țeasăl, țesal, țesălez* / E: ***țesală***] **1** vt A curăța un animal cu țesala (**1**). **2-3** vtr (Fam; gmț; d. oameni; îf *ceșela*) A (se) curăța (**1-2**). **4-5** vtr (Fam; gmț; d. oameni; îaf) A (se) pieptăna. **6-7** vtr (Fam; gmț; d. oameni; îaf) A (se) îmbrăca curat și frumos. **8-9** vtr (Fam; gmț; d. oameni; îaf) A (se) găti. **10** vr (Reg; fig) A umbla de colo-colo. **11** vt (Îvr) A zgâria carnea de pe corpul cuiva, pentru a-l tortura. **12** vt (Fam; fig) A bate (tare) pe cineva. **13** vt (Reg; d. o mașină de cusut) A lăsa firul de ață neîntins pe dedesubt, formând un fel de lațuri, de la o împunsătură la alta. **14** vt (Îvr) A da cuiva de mâncare și de băut pe săturate.

țesălare sf [At: ISER / V: (reg) ***săcel~*** / Pl: ~lări / E: ***țesăla***] **1** Curățare a unui animal cu țesala (**1**) Si: (înv) *țesălătură* (**1**). **2** (Fam; gmț; d. oameni) Spălare. **3** (Fam; gmț; d. oameni) Pieptănare. **4** (Fam; gmț; d. oameni). **5** (Fam; gmț; d. oameni) Gătire. **6** (Reg; fig) Alergătură de colo-colo Si: (înv) *țesălătură* (**6**). **7** (Îvr) Zgâriere a cărnii cuiva pentru a-l tortura Si: (înv) *țesălătură* (**7**). **8** (Fig; fam) Bătaie (tare) aplicată cuiva Si: (înv) *țesălătură* (**8**).

țesălat[1] sn [At: PENESCU, M. 66/4 / Pl: ~uri / E: ***țesăla***] **1-8** Țesălare (**1-8**).

țesălat[2], *~ă* a [At: KLEIN, D. 443 / V: (reg) ***cers~, săcelat*** / Pl: ~ați, ~e / E: ***țesăla***] **1** Curățat cu țesala (**1**). **2** (Fam; gmț; d. oameni) Spălat. **3** (Fam; gmț; d. oameni) Pieptănat. **4** (Fam; gmț; d. oameni) Gătit. **5** (Fam; îf *săcelat*) Bătut[2] (**14**).

țesălă sf vz *țesală*

țesălătură sf [At: POLIZU / V: ***țesel~*** / Pl: ~ri / E: ***țesăla*** + *-ătură*] (Înv) **1-8** Țesălare (**1-8**). **9** Fire de păr, praf și alte impurități care rămân în țesală (**1**) după curățarea animalelor.

țesăluță sf [At: LB / V: ***țesel~*** / Pl: ~țe / E: ***țesală*** + *-uță*] (Rar; șhp) **1-14** Țesală (**1-5, 8-9**) (mică).

țesărie sf [At: POLIZU / Pl: ~ii / E: ***țese***] (Nob) **1-11** Țesătorie (**1-11**).

țesător, ~oare [At: ST. LEX. 56r2/1 / V: (îrg) ***țeset~*** / Pl: (**1**) ~i, ~oare, (**4**) ~i / E: ***țese*** + *-ător*] **1-2** smf, a (Persoană) care țese (**1**). **3** smf Muncitor care lucrează la un război de țesut. **4** sf (Rar) Război de țesut.

țesătoreasă sf [At: CL 1990, 142 / Pl: ~ese / E: ***țesător*** + *-easă*] (Mun) Țesătoare (**1**).

țesătorie sf [At: DRLU / V: (înv) ***țese~*** / Pl: ~ii / E: ***țesător*** + *-ie*] **1** Meseria țesătorului (**1**) Si: (nob) *țesărie* (**1**), (îrg) *țesătură* (**1**). **2-8** Țesere (**1-7**). **9** Atelierul țesătorului (**1**) Si: (nob) *țesărie* (**9**). **10-11** (Secție într-o) întreprindere în care se fac diferite țesături (**11**) Si: (nob) *țesărie* (**10-11**). **12** (Csc) Diferite sortimente de țesături (**10**).

țesătură sf [At: BIBLIA (1688), 380[1]/24 / V: (îrg) ***țeset~***, (înv) ***țesit~*** / Pl: ~ri, (înv) ~re / E: ***țese*** + *-ătură*] **1-8** (Îrg) Țesătorie (**1-8**). **9** (Fig) Alergătură de ici, colo. **10** Produs textil obținut la războaiele de țesut din firele de urzeală și cele de bătătură Si: (rar) *țesut*[1] (**17**). **11** Produs textil obținut prin țesere Si: (rar) *țesut*[1] (**18**). **12** (Reg) Natră. **13** Mod în care e țesută o pânză, o stofă etc. **14** (Înv; îlav) **În ~** În stivă. **15** Reparație făcută la un obiect de îmbrăcăminte, la o pânză etc. țesând cu acul. **16** (Fig) Structură. **17** (Fig; udp „de") Împletire de lucruri de același fel. **18** (Fig) Intrigă. **19** (Înv) Țesut[1] (**19**).

țese [At: MARDARIE, L. 118/27 / V: (reg) ***~sa, ~si*** / Pzi: *țes*, A și: 4 (reg) *țesem*, (Ban) *țesum* / E: ml ***texere***] **1** vt A realiza o țesătură (**10**) prin încrucișarea firelor de urzeală cu cele de bătătură, cu ajutorul războiului de țesut. **2** vr (Fig) A prinde formă încetul cu încetul. **3** vt (Îe) **Și-a găsit vremea a ~ pânza!** Se zice despre cineva care face un lucru într-un moment nepotrivit. **4** vr (Îe) **Pânza nu se ~ fără spată** Se zice despre cele neapărat necesare în anumite împrejurări. **5** vr (Îe) **Când s-ar ~ pânza-n drum fără ițe, fără drug** Niciodată. **6** vi (Rar; îe) **A ~ iute din picioare** A merge repede. **7** vt (Rar; îe) **A ~ drumul** A umbla des pe același drum. **8** vt (Rar; îe) **A-i ~ cuiva ițele** A unelti împotriva cuiva. **9** vt (Reg; îe) **A ~ vorba** A aduce vorba despre ceva. **10** vi (Reg) A fi prevăzut cu ... **11** vt (Reg; d. animale sălbatice) A împresura. **12-13** vtr (Fig) A (se) crea. **14** vr (Fig; d. discuții, convorbiri etc.) A se înfiripa. **15** vt (Rar; fig) A intercala. **16** vt (Fig; rar) A integra într-un text. **17** vt (Pan; d. păianjen) A-și face pânza. **18** vt (C. i. obiecte de îmbrăcăminte, pânzeturi etc.) A cârpi, făcând cu acul o împletitură de fire Si: *a stopa*, (reg) *a șopti, a țârâi*[2]. **19** vt A broda, împodobind prin țesut[1] (**1**). **20** vr (Fig) A se întretăia (ca firele la țesut[1]). **21** vr (Fig; pex; d. o mulțime) A se mișca în toate părțile Si: *a mișuna*. **22** vr (Fig) A se lega strâns. **23** vt (Fig; rar) A întipări (o urmă). **24** vt (Fig) A pune la cale un plan, o intrigă, un complot etc. Si: *a unelti, a urzi*. **25** vt (Reg; d. cloșcă) A-și face cuibar. **26** vt (Reg; în jocuri de copii) A arunca o piatră pe deasupra apei astfel încât să-i atingă suprafața de cât mai multe ori și să ajungă cât mai departe.

țeseală sf vz ***țesală***

țesela v vz ***țesăla***

țeselă sf vz ***țesală***

țeselătură sf vz ***țesălătură***

țeseluță sf vz ***țesăluță***

țesere [At: DRLU / Pl: ~ri / E: ***țese***] **1** Realizare a unei țesături (**10**) prin încrucișarea firelor de urzeală cu cele de bătătură, cu ajutorul războiului de țesut. **2** (Reg) Întesare cu ... **3** (Reg; d. animale sălbatice) Împresurare. **4** (Fig) Constituire. **5** (Fig) Înfiripare a unei discuții. **6** (Rar; fig) Intercalare. **7** (Rar; fig) Integrare într-un text. **8** (D. păianjen) Realizare a pânzei. **9** Cârpire (a unor obiecte de îmbrăcăminte, a unei pânze). **10** Brodare. **11** (Fig) Întretăiere (ca firele la țesut[1]). **12** (Fig; pex; d. o mulțime) Mișcare în toate direcțiile. **13** (Fig) Îmbinare strânsă. **14** (Rar) Întipărire a unei urme. **15** (Fig) Pregătire a unui plan, a unei intrigi, a unui complot etc. Si: *uneltire*. **16** (D. cloșcă) Pregătire a cuibarului. **17** (Reg; în jocuri de copii) Aruncare a unei pietre pe deasupra apei astfel încât să-i atingă suprafața de cât mai multe ori și să ajungă cât mai departe.

țesetor, ~oare s vz ***țesător***

țesetorie sf vz *țesătorie*
țesetură sf vz *țesătură*
țesi v vz *țese*
țesionar sm vz *cesionar*
țesitură sf vz *țesătură*
țesiune sf vz *cesiune*

țest sn [At: TETRAEV. (1574), 251 / V: (îrg) *țist*, (reg) *~ru*, *țeșt* / Pl: *~uri*, *~e* / E: ml *testum*] **1** Obiect de lut ars, de fontă etc., având de obicei forma unui capac adâncit (prevăzut cu o toartă sau cu un cârlig), cu care, după ce este bine încălzit, se acoperă aluatul de pâine, mălaiul etc. pentru a se coace. **2** (Îe) **Îi dă zestre două ~e** Se zice despre o fată lăudăroasă care n-are zestre. **3** (Îe) **A fi ca ~ul** A fi vrednic. **4** (Îe) **A pune** (cuiva) **~ul în cap** A prosti (pe cineva). **5** (Îae) A supune. **6** (Îae) A încălca credința conjugală Si: *a înșela*. **7** (Îe) **A fi cu ~ul în cap** A fi retras față de ceilalți oameni. **8** (Îae) A fi prost. **9** (Îae) A fi leneș. **10** (Îae) A se lăsa condus de femei. **11** (Îe) **A fi cu ~ul în spate** A fi cocoșat. **12** (Îe) **Umblă tot cu ~ul aprins** Se spune despre o femeie bârfitoare și care până la urmă o pățește. **13** (Îe) **A umbla cât ține ~ul** A umbla foarte mult. **14** (Îe) **Ca ~ul, din vatră în vatră** Se spune despre cineva care se mută des. **15** (Îe) **A face un ~** (sau **la ~e**) A cădea în fund. **16** Conținutul unui țest (**1**). **17** (Mun; Olt; fig; dep) Epitet dat unui om prost și necizelat. **18** (Mun; Olt; fig; dep) Epitet dat unui om leneș. **19** (Mun; fig; dep) Epitet dat unui om încăpățânat. **20** (Mun; fig; dep) Epitet dat unui om care se înfurie ușor. **21** (Reg) Cuptor de pâine făcut în curte. **22** (Reg) Un fel de cuptor de ciment care se folosește numai la munte. **23** (Reg) Vas de lemn în care se pune aluatul ca să dospească atunci când se face pâine în casă. **24** (Îrg) Craniu (**1**). **25** (Îrg; în textele bisericești) Traducerea numelui topic Golgota. **26** (Îvp) Carapace. **27** (Îvp) Cochilie (**1**). **28** (Îvp) Scoică. **29** (Îvr) Coajă a alunei. **30** (Înv) Partea superioară a unei coloane Si: *capitel*. **31** (Reg; îs) *~ul trupului* Partea de la baza trunchiului[2]. **32** Scheletul de lemn al șeii, peste care se întinde pielea. **33** (Nav) Piesă de lemn care servește la întinderea subarbelor. **34** (Mol; îf *testru*) Capacul sicriului. **35** (Reg; îf *țeșt*) Construcție de zidărie deasupra vetrei țărănești pentru colectarea fumului. **36** (Trs) Gaură în țărmul râului unde se ascund peștii și racii.

țestar sm vz *țistar*
țestă sf vz *țeastă*

țestos, ~oasă [At: MARDARIE, L. 140/13 / V: (îrg) *țis~*, (reg) *țeșt~*, *țift~* / Pl: *~oși*, *~oase* / E: *țest* + *-os*] **1** *a* Care este acoperit cu o carapace. **2** *s* (Îc) **~ul prunului** Insectă parazită care atacă prunul (*Quadraspidiotes marini*). **3** *sf* Broască țestoasă (**1**). **4** *a* (Olt; d. pământ) Tare. **5** *a* (Olt; Mun; fig) Încăpățânat. **6** *a* Cu capul mare. **7** *a* (Fig) Deștept. **8** *a* (Olt) Ursuz. **9** *a* (Mun) Obraznic. **10** *a* (Îvr) Supărător. **11** *a* (Îvr) Plictisitor.

țestrai s [At: DLR / Pl: ? / E: ns cf *strai*] (Buc; csnp) Zestre.

țestre sn vz *țest*

țesut[1] sn [At: EL. AN 5, 6, 11 / Pl: *~uri*, (**5**) (înv) *~e* / E: *țese*] **1-16** Țesere (**1-16**). **17-18** (Rar) Țesătură (**10-11**). **19** Acumulare de celule, similare ca formă și funcție, unite prin substanța lor intercelulară Si: (înv) *țesătură* (**19**).

țesut[2], ~ă a [At: MOLNAR, D. 123/17 / Pl: *~uți*, *~e* / E: *țese*] **1-2** Realizat ca țesătură (**10-11**) prin încrucișarea firelor de urzeală cu cele de bătătură cu ajutorul războiului de țesut. **3** Prevăzut cu... **4** Împresurat de animale sălbatice. **5** (Fig) Creat. **6** (Fig; d. discuții, convorbiri etc.) Înfiripat. **7** (Fig; rar) Intercalat. **8** (Rar; fig) Integrat într-un text. **9** (Îs) *Hora ~ă* Numele unui dans popular nedefinit mai îndeaproape.

țeșală sf vz *țesală*
țeșăla v vz *țesăla*
țeșcoavă sf vz *teșcoavă*
țeșcovină sf vz *tescovină*
țeșt sn vz *țest*
țeșți v vz *cești*
țeștos, ~oasă a vz *țestos*
țetație sf vz *cetaceu*

țețe sfi [At: MEHEDINȚI, G. F. 182 / E: fr *tsé-tsé*] (Ent) Musca-țéțé (*Glossina palpalis*).

țețui sn vz *țiței*
țeu sn vz *țel*
țev sn vz *țel*

țevar [At: LB / V: (reg) *~ver*, *~vier*, *țiver* / Pl: *~e* sn, *~i* sm / E: *țeavă* + *-ar*] **1** *sn* Dispozitiv care servește la răcire, la înghețare. **2** *sn* Cadă de răcire prin care trec țevile la cazanul de fabricat țuică Si: (reg) *durbacă* (**5**). **3** *sm* (Rar) Muncitor specializat în montarea țevilor dintr-o instalație.

țevărie sf [At: NOM. PROF. 27 / Pl: *~ii* / E: *țeavă* + *-ărie*] **1** Totalitatea țevilor unei instalații, ale unui aparat etc. **2** Atelier într-o întreprindere în care se fac și se prelucrează țevi (**1**). **3** (Pex) Depozit de țevi.

țeve[1] sf [At: ALIL 1983-1984, 470 / Pl: ? / E: ns cf *țiu*] (Reg) Dâmb mai ridicat.

țeve[2] sf vz *țeavă*

țevea [At: COMAN, GL. / V: *~vlea* (S și: *țăvlea*), *țivrea* / S și: *țăvea* / Pl: *~ele* / E: *țeavă* + *-ea*] (Olt) **1** Ulucă subțire. **2** Vergea subțire de lemn. **3** Creangă de salcie. **4** Prăjină groasă, despicată în două, întrebuințată la gard ca legătură între stâlpi.

țever sn vz *țevar*
țevie sf vz *țeavă*
țevier sn vz *țevar*

țevioară sf [At: AR (1829), 14[1]/34 / Pl: *~re* / E: *țeavă* + *-ioară*] **1-8** (Rar; șhp) Țevișoară (**1-8**).

țevișoară s [At: DEX / Pl: *~re* / E: *țeavă* + *-ișoară*] **1-8** (Șhp) Țeavă (**1, 5-7**) (mică) Si: *țevușoară* (**1-8**), (rar) *țevioară* (**1-8**), *țeviță* (**1-8**), (reg) *țevucă* (**1-8**), *țevuică* (**1-8**).

țevit sn vz *civit*

țeviță sf [At: PETROVICI, P. 218/20 / Pl: *~țe* / E: *țeavă* + *-iță*] **1-8** (Rar; șhp) Țevișoară (**1-8**).

țevlea sf vz *țevea*

țevoaie sf [At: L. ROM. 1969, nr. 1, 85 / Pl: ~ / E: *țeavă* + *-oaie*] **1-28** (Șdp) Țeavă (**1, 5-17**) (mare).

țevos, ~oasă a [At: BARCIANU / Pl: *~oși*, *~oase* / E: *țeavă* + *-os*] (Rar) De forma unei țevi (**1**).

țevșoară sf vz *țevușoară*

țevucă sf [At: CHEST. II, 342/260 / Pl: *~uci* / E: *țeavă* + *-ucă*] **1-8** (Reg; șhp) Țevișoară (**1-8**).

țevui vt [At: IONESCU-MUSCEL, FIL. 357 / Pzi: *~esc* / E: *țeavă* + *-ui*] A înfășura firele textile de pe bobine, sculuri etc. pe țevi în vederea țesutului.

țevuică sf [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ici* / E: *țeavă* + *-uică*] **1-8** (Mun; Olt; șhp) Țevișoară (**1-8**).

țevuire sf [At: IONESCU-MUSCEL, ȚES. 63 / Pl: *~ri* / E: *țevui*] Înfășurare a firelor textile de pe bobine, sculuri etc. pe țevi în vederea țesutului.

țevuși sp [At: BORZA, D. 85 / S și: *țăv~* / E: *țeavă* + *-ușă*] (Bot; reg) Zambilă (*Hyacinthus orientalis*).

țevușoară sf [At: PISCUPESCU, O. 136/3 / V: (rar) *țevș~* / Pl: *~re* / E: *țeavă* + *-ușoară*] **1-8** (Șhp) Țevișoară (**1-8**). **9** (Înv) Conduct natural care se găsește în diferite țesuturi sau organe și prin care circulă sevă, secreții etc.

țezarevici sm [At: STAMATI, D. / Pl: ~ / E: rs **цесаревич**] (Îvr) **1-2** Țarevici (**1-2**).

țfanțic sm vz *sfanț*
țfanțih sm vz *sfanț*
țfeclă sf vz *teclă*

ți[1] i [At: SĂGHINESCU, V. 74 / V: *țî*, *țâi* / E: fo] (De obicei repetat) Cuvânt care redă sunetele caracteristice scoase de șoareci, de unele păsări, de unele insecte etc. Si: *țiț[2]* (**2**).

ți[2] i vz *ții*
țiba i vz *țibă*

țibaie sf [At: BUL. FIL. IV, 110 / Pl: ? / E: ctm *țiba* și *potaie*] (Reg; dep) Câine (1).

țibă i [At: ALECSANDRI, T. 657 / V: *~ba, țaba, ciba* / S și: *ți-bă* / E: fo cf ucr *циба*, mg *csiba*] (Mol; Trs) Cuvânt cu care se alungă câinii Si: *marș*.

țibăli vt [At: LEXIC REG. 73 / Pzi: *~lesc* / E: mg *cibál*] (Reg) A rupe (hainele, părul etc.) în timpul unei bătăi.

țibără sfs [At: LEXIC REG. 25 / E: mg *cibere*] (Mar) Magiun subțire de prune.

țibelină sf vz *zibelină*

țibet sm vz *zibetă*

țiblan sn vz *țiflan*

țiboacă[1] sf [At: ALR I, 173/285 / V: *~bocă sf, țiboc sm, ~oucă, țibucă, țimboc sm* / Pl: *~ace, ~aci* / E: mg *cibóka*] (Trs) Veveriță (*Sciurus vulgaris*).

țiboacă[2] sf vz *tobâc*

țiboc sm vz *țiboacă[1]*

țibocă[1] sf vz *țiboacă[1]*

țibocă[2] sf vz *țibroc*

țiboncă sf vz *țiboacă[1]*

țibocuță sf [At: MARIAN, INS. 228 / Pl: *~țe* / E: *țiboacă[2]* + *-uță*] (Ent; Trs) Viespe-de-drumuri Si: (reg) *țiboacă[2]* (*Pompilius viaticus*).

țibric sn vz *chibrit*

țibroc sm [At: MARIAN, O. II, 405 / V: *țibocă* / Pl: *~oci* / E: nct] (Reg) 1 Numele unei păsări de mărimea unei rațe, cu pene negre și albe, care trăiește la munte, hrănindu-se cu iarbă și cu cetină Si: *cocoș-de-mesteacăn* (*Lyrurus tetrix*). 2 (Îf *țibocă*) Numele unei păsări de noapte nedefinite mai îndeaproape.

țibucă sf vz *țiboacă[1]*

țibulcă sf vz *țigulcă*

țic[1] [At: ȘĂINEANU, D. U. / V: **(3-11)** *țică* (Pl: *țici*) *sf*, **(2-9)** *țâc i, sn, țâcă* (Pl: *țâci*) *sf*, **(2)** *țig i* / Pl: *~uri* / E: fo] **1** *i* Cuvânt care redă zgomotul produs prin ciocnirea a două obiecte (de lemn, de metal etc.). **2** *i* (Rep) Cuvânt care redă strigătul specific al unor păsări. **3** *sn* (Reg; șîcs *de-a ~ul, de-a mingea-n ~*) Joc cu mingea între patru, șase sau opt jucători, în care cel aflat „la bătaie" lovește mingea cu un băț, încercând să o trimită cât mai departe de cel aflat „la prindere", pentru a avea timp să pună piciorul într-o gropiță făcută în pământ Si: (reg) *de-a ciocota*. **4** *sn* (Reg) Lovirea mingii cu bățul la țic (3). **5** *sn* (Reg) Lovirea prin încrucișare, a bețelor la țic (3). **6** *sn* (Reg; d. jucătorii „de la bătaie"; îe) **A da** (sau **a bate**) **~** (sau **~ul, ~ă, ~a**) A-și lovi bețele unul de altul prin încrucișare. **7** *sn* (Reg; îf *țâc*) Băț scurt, ascuțit la un capăt, folosit la țic (3). **8** *sn* (Reg; îaf) Minge. **9** *sn* (Reg; îaf) Țurcă[1] (1). **10** *sf* (Orn; Trs; îf *țâcă*) Ciocănitoare (*Dryobates maior*). **11** *sf* (Orn; reg; îaf) Bibilică (*Numida meleagris*).

țic[2] sms vz *țică[4]*

țic[3] [At: VICIU, GL. / V: *țâc sn, țâcă sf* / E: ns cf *țic[1]*] **1-2** *sn* (Trs; Mol; de obicei precedat de „un" și udp „de" care arată felul) Cantitate, măsură etc. (foarte) mică Si: *fărâmă, pic[1]*. **3-4** *sn* (Îf; *țâc, țâcă*; îe) **O țâcă** (sau **un țâc**) **de ...** Se spune despre ceva (foarte) mic. **5** *sn* (Îf *țâcă*; îe) **Pe țâcă pe nimică** Foarte des. **6** *av* (Reg; îf *țâc*) Deloc.

țic[4] sn [At: L. ROM. 1975, 216 / V: *țâc sn*, (Dob) *țigă sf* / Pl: *~uri* / E: ns cf *ciucă* „măgură"] **1** (Trs; Dob) Ridicătură de teren. **2** (Trs; Dob) Vârf de deal ușor rotunjit. **3** (Trs; Dob) Muchie de deal. **4** (Trs; Dob) Deal mic. **5-6** (Trs; Dob) Pantă (foarte) abruptă. **7** (Trs; Dob) Loc prăpăstios. **8** (Atm; Trs) Vârf cărnos. **9** (Atm; Trs) Excrescență mică Si: *umflătură*. **10** (Reg; îs) *Țâcul gâtului* Uvulă.

țica i vz *țigă[1]*

ticanie sf [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 199 / Pl: ? / E: ns cf *țică[2]*] **1** (Ban) Neam. **2** (Reg) Soi.

țică[1] i vz *țigă[1]*

țică[2] sfs [At: CADE / V: *țâca* / E: ns cf *ciucă* „fel de a fi"] **1** (Olt; Ban) Neam, viță. **2** (Olt; Ban; adesea determinat prin „rea") Soi. **3** (Ban) Fiere.

țică[3] sf vz *țic[1]*

țică[4] sms [At: CREANGĂ, P. 147 / V: *țic* / E: ns cf *țic[3]*] (Mol; fam) Termen cu care cineva se adresează unui copil Si: (reg) *cică[1]*.

ticăi vi [At: REBREANU, NUV. 155 / Pzi: *țicăi* / E: *țic[1]* + *-ăi*] **1** A produce un zgomot scurt, uneori repetat. **2** (Ban) A ridica cocoșul armei.

țicăitoare sf [At: BĂCESCU, PĂS. 168 / P: *~că-i~* / V: *~câi~*, (Mar) *~cât~*, (Trs) *țichiit~, țichit~* (Pl: ~) / Pl: *~ori* / E: *țicăi* + *-itoare*] **1** (Orn; Trs; Mar) Ciocănitoare (*Dryobates maior*). **2** (Orn; reg) Cinteză (*Fringilla coelebs*). **3** (Iht; Trs; îf *țicăitoare*) Țipar[1] (*Misgurnus fossilis*). **4** (Zlg; Trs; îaf) Cicar (*Eudontomyzon danfordi*).

țică-lea i vz *tighile*

țicălean sm vz *ticlean*

țicăni vi [At: AGÂRBICEANU, L. T. 407 / Pzi: *~nesc* / E: *țic[1]* + *-ăni*] (Rar; d. obiecte de metal, de sticlă etc.) A țăcăni (1).

țicănit sn [At: AGÂRBICEANU, P. M. 167 / Pl: *~uri* / E: *țicăni*] (Rar) Sunet ascuțit produs prin ciocnirea sau lovirea unor obiecte de metal, de sticlă etc.

țicără sf vz *techiră*

țicărău sn [At: LEXIC REG. 43 / Pl: *~raie* / E: ns cf *țic[1]*] (Olt) Clopoțel care se pune la gâtul cailor.

țicătoare sf vz *țicăitoare*

țicău sn [At: N. REV. R II, 225 / Pl: *~ri* / E: *țic[4]* + *-ău*] (Mol) **1** Vârf de deal, de munte Si: *țiclău[1]* (1). **2-3** Loc greu accesibil, izolat, ascuns (în pădure).

țicăucă sf vz *sacăucă*

țicâitoare sf vz *țicăitoare*

țicheră sf vz *techiră*

tichernic sm [At: DRL / Pl: ? / E: ns cf *sechiraș*] (Reg) Om care mână boii la nuntă.

țichi [At: BĂCESCU, PĂS. 167 / Pl: ~ sm / E: fo] **1** *i* (Mol; de obicei repetat) Cuvânt care redă strigătul pitulicii. **2** *sm* (Orn; șîc **~drac**) Pitulice (*Troglodytes troglodytes*).

țichiitoare sf vz *țicăitoare*

țichilean sm vz *ticlean*

țichileu sn vz *țiclău[1]*

țichilie sf vz *țiclie*

țichindeal sm [At: DR. IX, 499 / Pl: ? / E: pbl fo cf *țichi*] (Reg) Numele unei păsări nedefinite mai îndeaproape.

țichiră sf vz *techiră*

țichire sf vz *techiră*

țichitoare sf vz *țicăitoare*

țichizmata sfp vz *tachismă*

țicilean sm vz *ticlean*

țiclamen sn vz *ciclamă*

țiclan sm vz *ticlean*

țiclaură sf vz *țiclău[1]*

țiclă[1] sf [At: CADE / V: *~clu* (Pl: *țicluri*) *sn, țiglă, țihlă, țuclă, țuglă sf, toglu sn* / Pl: *~le* / E: ns cf *țic[4]*, mg *szikla*] **1** (Reg) Vârf ascuțit de deal, de munte Si: *pisc[2]*. **2** (Trs) Ridicătură înaltă de pământ. **3** (Mar; Trs) Vârf ascuțit de stâncă Si: *stei, stâncă, ticlet, țiflă[1]* (1). **4** (Reg; îf *țuclă*) Moțul de pe capul ciocârlanului Si: (reg) *țugui[1]* (11). **5** (Reg; îf *toglu*) Țurțur[1] (1). **6** (Reg; îf *țiclu*) Unealtă de tăiat și de scobit, de forma unui ciocan, cu capetele lungi și ascuțite.

țiclă[2] sf [At: BĂCESCU, PĂS. 168 / V: **(2)** *țăcră* / E: fo cf *țic[1]*] (Trs) **1** (Orn) Ciocănitoare (*Dentrocopus medius*). **2** (Iht) Cără (*Cobitis aurata balcanica*).

țiclă[3] sf vz *țaglă[1]*

țiclă[4] sf vz *teclă*

țiclă[5] sf vz *țiglă[1]*

țiclău[1] [At: (a.1759) URICARIUL VIII, 7 / V: (reg) *țigl~* (Pl: *țiglăi*), *~cleu, țichileu* (Pl: *țichileie, țichileuri*), *țighileu sn, ~laură* (Pl: *țiclăuri*) *sf, țuc~, cic~ sn* / Pl: *~ri* / E: *țiclă[1]* + *-ău*] **1** *sn* (Mol; Trs) Vârf de deal, de munte, ascuțit și înalt Si: *cucă[5]* (3), *pisc[2], titilă, țanc[3]* (1), *țăcălie* (6), *țicău* (1), *țiclă[1]* (1), *ticlet, țiclie* (4), *țicloi[3]* (2), *țiclui* (1), *țicmă* (1),

ticmău (1), *ticui* (1), *tifereie*, *tiflan* (1), *tiflă^1* (1), *tifleică* (1), *tifleu^1* (1), *tiflic* (1), *tigmandău* (1), *tiu^3* (1), *tucudan*, *tuculeu* (2), *tugui^1* (1), *tuhan^2*, *tuhă* (1), *tuhău* (1), *tutudan^1* (1), *tutui^1* (1), *tutulă* (1), *tutur^2* (1). **2** *sn* (Mol; Trs) Creastă ascuțită a unui munte, a unui deal. **3** *sn* (Mol; Trs) Vârf ușor rotunjit de deal sau de munte Si: *tanc^3* (2), *tic^4* (2). **4** *sn* (Mol; Trs) Deal mai înalt decât cele din împrejurimi. **5** *sn* (Mol; Trs) Stâncă ascuțită și înaltă Si: *ticmă* (4), *tiflan* (3), *tigmandău* (3), *tiu^3* (2), *tugui^1* (9). **6** *sf* (Reg; îe; îf *tâclaură*) **A se duce la tâclaură** A se duce undeva foarte departe. **7** *sn* (Reg; fam; îae) A se duce la dracu-n praznic. **8** *smp* (Glg; îf *tiglăi*) Alunecări de teren de mari dimensiuni, în formă de movile. **9** *smp* (Glg; îaf) Martor de eroziune diferențiată cu aspect de turn de cetate.

ticlău^2 *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 167 / V: (reg) ***tigl~, tacl~*** / Pl: ~*ăi* / E: ns cf *tic^1*, *ticlă^2*, *ticlean*] (Orn) **1** (Trs) Ticlean (1) (*Sitta europaea*). **2** (Trs) Pițigoi (*Parus maior*). **3** (Trs) Vrabie (*Passer domesticus*). **4** (Reg; îc) **~-mic** Sticlete (*Carduelis carduelis*). **5** (Reg; îc) **~-verde** Nume dat unei păsări nedefinite mai îndeaproape. **6** (Reg; îc) **~-de-munte** Nume dat unei păsări nedefinite mai îndeaproape.

ticlean *sm* [At: KLEIN. D. 443 / V: ***tigl~, ~lan, tiglan, tighil~, tichil~, ticil~, ticăl~, tâgâl~, tâgăl~, tigârl~, tiligheu, tigl~, tighil~*** / Pl: ~*eni* / E: ns cf *tic^1*, *ticlă^2*, *ticlău^2*] **1** (Reg) Pasăre insectivoră, cățărătoare, sedentară, din ordinul paseriformelor, puțin mai mare decât o vrabie, cu ciocul conic, drept și cu penajul cenușiu pe spate și alburiu pe pântece Si: (reg) *bocănitoare*, *cățărătoare*, *ciocănitoare-mică*, *ciocârleț*, *oiță*, *scorțar*, *ticlău^2*, *ticlete* (1), *ticloi* (1), *tânc^1*, *tânțăruș^1* (2), *tățiduș*, *toi^1* (2) (*Sitta europaea*). **2** (Orn; Trs) Pițigoi (*Parus maior*). **3** (Orn; Trs) Sticlete (*Carduelis carduelis*). **4** (Orn; reg) Ciocănitoare (*Dryobates maior*). **5** (Iht; Olt) Obleț (*Alburnus alburnus*).

ticlet *sn* [At: DL / Pl: ~*uri* / E: ns cf *ticlă^1*] (Reg) Vârf de deal, de munte (de formă conică) Si: (reg) *ticlă^1* (1), *ticlău^1* (1).

ticlete *sm* [At: APOSTOL. LEX. ZOOL. 24 / V: ***~leț*** / Pl: ~*eți* / E: ns cf *ticlean*, *sticlete*] (Orn) **1** (Olt) Ticlean (1) (*Sitta europaea*). **2** (Trs; Ban) Pițigoi (*Parus maior*). **3** (Olt) Sticlete (*Carduelis carduelis*).

ticleț *sm* vz ***ticlete***

ticleu *sn* vz ***ticlău^1***

ticlie *sf* [At: L. ROM. 1985, 202 / V: ***tichil~, tighil~*** / Pl: ? / E: ***ticla^1*** + *-ie*] (Reg) **1** Deal ascuțit. **2** Munte ascuțit. **3** Teren de formă conică. **4** Vârf de deal Si: *ticlău^1* (1).

ticlin *sn* vz ***tiglină***

ticlinc *sn* vz ***tiglină***

tigling *sn* vz ***tiglină***

ticlioi *s* vz ***ticloi^3***

ticloi^1 *sm* [At: MARIAN, O. II, 153 / V: (Trs) ***tuc~***, (sst) ***~on, cic~, cinc~*** / Pl: ~ / E: ns cf *ticlean*, *ticlă^2*, *ticlău^2*] (Orn) **1** (Reg) Ticlean (1) (*Sitta europaea*). **2** (Ban; Trs) Pițigoi (*Parus maior*). **3** (Ban; cu determinările „mare de pădure" sau „d-ai mari") Ciocănitoare (*Dryobates maior*).

ticloi^2 *smp* [At: BOCEANU, GL. / E: ns cf *ticlă^2*] (Olt) Pești mărunți Si: *albitură* (6).

ticloi^3 [At: L. ROM. 1985, 204 / V: (5) ***~lioi***, (4) ***tuc~, tig~*** / Pl: (6) ~ / E: ***ticlă^1*** + *-oi*] **1** *s* (Trs) Vârf ascuțit de deal Si: *ticlău^1* (1). **2** *s* (Trs) Vârf înalt de deal. **3** *s* (Trs) Deal mai ascuțit. **4** *s* (Trs) Târnăcop. **5** *s* (Reg) Parte de la marginea unei pâini formată din aluatul scurs în timpul coacerii Si: (reg) *răsunoi*. **6** *sm* (Reg) Țurțur^1 (1).

ticloiat, ~ă *a* [At: ALR SN V h 1509/310 / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: ***ticloi^3*** + *-at*] (Reg) **1-2** Țuguiat^2 (1-2).

ticlon *sm* vz ***ticloi^1***

ticloș *sn* vz ***ticluș***

ticlu^1 *sn* vz ***ticlă^1***

ticlu^2 *sn* vz ***tviclu***

ticlui *sn* [At: L. ROM. 1975, 246 / V: ***tigl~*** / Pl: ~*uri*, ~*e* / E: ***ticlui^1*** + *-ui*] (Reg) **1** Țiclău^1 (1). **2** Deal mai înalt . **3** Movilă.

ticluș [At: TEAHA, C. N. 277 / V: ***tinc~, tisc~, ticloș*** *sn* / Pl: ~*i* sm / E: ***ticlu^1*** + *-uș*] **1** *sn* (Trs; cu determinarea „de piatră") Vârf de stâncă. **2** *sm* (Reg) Țurțur^1 (1).

ticluță *sf* [At: L. ROM. 1985, 208 / V: ***tigl~*** / Pl: ~*țe* / E: ***ticla^1*** + *-uță*] **1-6** (Reg; șhp) Țiclă^1 (1-3) (mică).

ticman *s* [At: ALIL 1983-1984, 464 / V: ***tigmană*** *sf*, (sst) ***ticmăn*** *s* / Pl: ? / E: ***ticmă*** + *-on*] (Mol) **1** Vârf foarte ascuțit de deal, cu stânci de piatră Si: *ticlău^1* (1). **2** Deal foarte ascuțit sau cu spinarea ascuțită .

ticmă *sf* [At: CHEST. IV, 88/198 / V: (reg) ***tig~, tignă, tigmnă, tihmă, tijmă*** / Pl: ~*me* / E: ns cf *ticlă^1*] (Mol) **1** Vârf ascuțit de deal, de munte, mai înalt decât cele din jur Si: *ticlău^1* (1). **2** Deal înalt și ascuțit. **3** Munte prăpăstios. **4** Țiclău^1 (5).

ticmăn *s* vz ***ticman***

ticmău *s* [At: ALIL 1983-1984, 462 / V: ***tig~, tigmnău*** *s*, ***tigmăură, tignaură*** *sf* / Pl: ? / E: ***ticmă*** + *-ău*] (Mol) **1** Vârf înalt și ascuțit de deal, de munte Si: *ticlău^1* (1). **2** Deal înalt, costiș, ascuțit. **3** Pantă abruptă.

ticnal *sn* vz ***semnal***

ticnă *sf* [At: H X, 542 / Pl: ? / E: pvb ***ticni***] (Mol) **1** Numele unui joc de copii nedefinit mai îndeaproape, probabil țic^1 (3). **2** (Îcs) *Țicna-patra* Țic^1 (3) jucat în patru. **3** Țic^1 (7).

ticneală *sf* [At: PAPADAT-BENGESCU, R. II, 103 / V: ***tign~*** / Pl: ~*eli* / E: ***ticni*** + *-eală*] (Fam) **1** Tulburare a minții Si: *scrânteală*, *sminteală*, (fam) *țăcăneală* (6). **2** (Fam) Idee fixă, bizară Si: *manie*.

ticni [At: ANTIPA, P. 299 / V: ***tigni*** / Pzi: ~*nesc* / E: ***tic^1***] **1** *vt* (Pop) A lovi ușor un obiect (producând zgomot sau fisurându-l) Si: (reg) *a țocni* (1). **2** *vt* (Reg) A ciocni (pahare) în semn de urare. **3** *vi* (Îvr; d. arme de foc) A produce un rateu. **4** *vi* (Îvr; d. artere) A plesni. **5** *vi* (Reg; d. animale) A muri. **6** *vr* (Fam; fig) A-și pierde puterea de judecată Si: *a se scrânti*, *a se sminti*, (fam) *a se țăcăni* (11). **7** *vt* (Reg) A găsi pe cineva din întâmplare. **8-9** *vi*, *vtf* (Reg; d. pluta undiței sau d. undiță) A face o mișcare bruscă atunci când peștele mușcă din momeală. **10** *vi* (Reg; d. oameni) A se mișca din loc Si: *a se clinti* (2), *a se urni*.

ticnire *sf* [At: ARGHEZI, S. IX, 37 / Pl: ~*ri* / E: ***ticni***] (Rar) **1** (Pop) Lovire ușoară a unui obiect (producând un zgomot sau fisurându-l). **2** (Reg) Ciocnire (a paharelor) în semn de urare. **3** (Îvr; d. arme de foc) Producere a unui rateu. **4** (Îvr; d. artere) Plesnire. **5** (Fam; fig) Pierdere a capacității de judecată Si: *scrânteală*, (fam) *țăcăneală* (6), *ticneală* (1). **6** (Reg) Găsire a cuiva din întâmplare. **7** (Reg) Mișcare bruscă a plutei undiței sau a undiței atunci când peștele mușcă din momeală. **8** (Reg; d. oameni) Clintire din loc.

ticnit^1 *sn* [At: SCRIBAN, D. 1364 / Pl: ? / E: ***ticni***] **1-8** Țicnire (1-8). **9** (Îlav; la jocuri cu bile) **Pe ~e** (sau **pe ~ele**) (Care se face) prin ciocnire (cu zgomot).

ticnit^2, ~ă *a* [At: BARCIANU / V: ***tign~, tăc~*** / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: ***ticni***] **1** (Rar; d. obiecte) Plesnit^2. **2** (Reg; determinat prin „la piept") Atins de tuberculoză. **3** (Fam; d. persoane; uneori determinat prin „de cap" sau „la cap") Care și-a pierdut puterea de judecată Si: *scrântit*, *smintit^2*, (fam) *țăcănit^2* (5), *nebun*. **4** (Reg; d. persoane) Care s-a îmbătat puțin.

ticnitor, ~oare [At: OLLĂNESCU, H. O. 248 / V: (reg) ***tignitoare*** (Pl: *tignitori*) *sf* / Pl: ~*i*, ~*oare* / E: ***ticni*** + *-itor*] **1** *a* (Rar; d. materii) Care crapă cu zgomot. **2** *a* (Rar; d. materii) Care pocnește. **3** *sf* (Orn; Ban) Ciocănitoare (*Dryobates maior*).

ticoi *sm* [At: ALR II, 5744/386 / Pl: ~ / E: ***tică^3*** + *-oi*] (Orn; reg) Bărbătușul bibilicii Si: (reg) *bibiloi* (1), *picheroi*.

ticorie *sf* [At: COTEANU, PL., 28 / V: ***cic~, tigo~, tigure*** / Pl: ~*ii* / E: ger ***Zichorie***, scr ***cikorija***] (Reg) **1** (Bot) Cicoare de grădină (*Cichorium endivia*). **2** (Bot; îf *cicorie*) Cicoare (*Chichorium intybus*). **3** (Îf *tigure*) Surogat de cafea obținut din rădăcină de cicoare Si: *cicoare^1* (2). **4** (Îf *tigorie*) Surogat de cafea obținut din orz prăjit.

ticornic *sm* vz ***târcovnic***

ticos, ~oasă *a* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 209 / Pl: ~*oși*, ~*oase* / E: ***tica^1*** + *-os*] (Ban; d. oameni) **1** Nervos. **2** Supărăcios. **3** Certăreț (1).

ticsac *sn* vz ***zigzag***

țicțac *sn* vz **zigzag**

țicui *sn* [At: COMAN, GL. / Pl: *~e, ~uri* / E: **țic**[4] + *-ui*] (Trs) **1** Țiclău[1] **(1)**. **2** Muchie de deal. **3** Dâmb înalt.

țicul *sa* vz **tătică**

țiculcă *sf* vz **țigulcă**

țiculean, ~ă *smf* [At: UDRESCU, GL. / V: **țuc~** / Pl: *~eni, ~ene* / E: **țică**[4] + *-ulean*] (Reg; hip) Termen cu care cineva se adresează unei persoane tinere Si: (reg) *tușculean, țușcuț*.

țicura [At: REV. CRIT. III, 171 / Pzi: *țicur* / E: ns cf *pișcura*[1]] **1** *vt* (Mun; Trs; d. insecte) A pișca. **2** *vt* (Olt; Trs; d. ființe) A ciupi **(2)**. **3** *vt(a)* (Olt; Ban; d. băuturi) A pișca. **4** *vt(a)* (Reg; p 3; udp „la", „prin" sau „în", care indică organe sau părți ale corpului) A provoca o durere vie, acută Si: *a înjunghia, a înțepa*. **5** *viim* (Mun) A burnița subțire.

țicușor *sm* [At: POPA, V. 47 / Pl: *~i* / E: **țică**[4] + *-ușor*] **1-2** (Fam; șhp) Termen de adresare către un copil foarte mic.

țidea *sf* vz **giudea**

țidil *s* vz **sedilă**[1]

țidilă *sf* vz **sedilă**[2]

țidoxie *sf* [At: ENC. ROM / V: **sid~** / Pl: ? / E: nct] **1** (Îf *sidoxie*) Taxă plătită de credincioși, mai ales de cei greco-orientali, pentru susținerea curții episcopului, a mitropolitului sau a patriarhului. **2** (Reg) Plată care se dă preotului când umblă cu botezul.

țidulă *sf* [At: NECULCE, L. 221 / V: **țed~, ced~** (A și: *ced~*), **șed~** (A și: *șed~*), (îvr) **sced~**, (înv) **țud~** / Pl: *~le*, (îrg) *~li* / E: ucr **цидула**, pn **cedula**, mg **cédula**, lm **cedula**, **scedula**] **1-2** (Pop) Bucată (mică) de hârtie care cuprinde o însemnare scurtă și care servește ca permis, dovadă, chitanță etc. **3** (Reg) Rețetă medicală. **4** (Ban; Trs) Bilet de tren. **5-6** (Reg; pex) Loc sau clădire, la intrarea în oraș, unde se plăteau taxele pentru mărfurile aduse spre vânzare la târg și se elibera chitanța respectivă Si: *țidulărie* **(1-2)**, *rohatcă*. **7** (Îrg) Dispoziție dată în scris de către o autoritate. **8** (Îrg) Dispoziție de plată (a impozitului, a birului etc.). **9** (Îvr; și cu determinarea „de bani") Bancnotă. **10-11** (Înv) Bucată (mică) de hârtie pregătită pentru a se scrie ceva pe ea. **12** (Îvr) Rubrică în condica birurilor.

țidulărie *sf* [At: ALR SN III h 907 / V: **țed~** / Pl: *~ii* / E: **țidulă** + *-ărie*] (Trs) **1-2** Țidulă **(5-6)**. **3-4** Loc sau clădire din preajma târgului unde se transcriau biletele de vite de pe numele vânzătorului pe cel al cumpărătorului.

țidulcă *sf* [At: EUSTRATIE, PRAV. 577/18 / Pl: ? / E: ucr, rs **цедулка**] (Îvr) Act care cuprinde o completare ulterioară la un alt document Si: *codicil* **(2)**.

țidulică *sf* [At: MAT. DIALECT. I, 196 / V: **țed~** / Pl: *~ici* / E: **țidulă** + *-ică*] **1-16** (Reg; șhp) Țiduliță **(1-16)**.

țiduliță *sf* [At: (a. 1734), IORGA, S. D. X, 335 / V: **țed~**, (înv) **țud~**, **șed~** / Pl: *~țe* / E: **țidulă** + *-iță*] (Pop; șhp) **1-12** Țidulă **(1-6)** (mică) Si: (înv) *țedulice* **(1-12)** (reg) *țidulică* **(1-12)**, *țeduluță* **(1-12)**. **13-16** Țidulă **(10-11)** (mică) Si: (reg) *țidulică* **(13-16)**.

țiere *sf* vz **ținere**

țietor, ~oare *a, s* vz **țiitor**

țietorie *sf* vz **țiitorie**

țietură *sf* vz **țiitură**

țif *sn* vz **țiu**[3]

țifar *sms* [At: CV 1951, nr. 9-10, 44 / E: **țif** + *-ar*] (Reg) Stuf tânăr.

țifă[1] *sf* vz **țiu**[3]

țifă[2] *sf* vz **țârfă**

țiferblat *sn* [At: POEN. - AAR. - HILL, V. I. 200[1]/31 / Pl: *~uri* / E: ger **Zifferblatt**] (Gmî; rar) Cadran la ceas.

țiferie *sf* [At: CHEST. IV. 88/356 / Pl: ? / E: ns cf **țifă**[1]] (Reg) Țiclău[1] **(1)**.

țifilis *sn* vz **sifilis**

țifilist[1] *sn* vz **sifilis**

țifilist[2], **~ă** *a* vz **sifilitic**

țiflan *sn* [At: CHEST. IV. 88/175c / V: **țilfan** (Pl: *țilfanuri*, rar, *țilfani* sm), **țimfan, tibl~, țulfan** *sn*, **țulpană** / Pl: *~e* / E: **țiflă**[1] + *-an*] **1-3** (Trs) Țiclău[1] **(1, 4-5)**. **4** (Trs) Loc înalt, ascuțit. **5** (Trs) Deal mic, de formă conic. **6** (Trs) Ridicătură de pământ mai mică decât dealul Si: *movilă*. **7** (Olt; îf *țilfan*) Partea piezișă a unei creste.

țiflă[1] *sf* [At: DR. III, 452 / V: **~lu** *sn*, **țilfă, țâfnă, țâgnă** *sf* / Pl: *~le* / E: ns cf *ticlă*[1], *țif*] **1** (Reg) Țiclău[1] **(1)**. **2** (Reg) Loc înalt. **3** (Reg) Deal nu prea înalt, de formă conică. **4** (Reg) Ridicătură de pământ (ascuțită) în mijlocul unui șes. **5** (Reg) Movilă mică. **6** (Trs) Pantă domoală și îngustă prin pădure. **7** (Atm; reg; îf *țâfnă, țâgnă*) Uvulă.

țiflă[2] *sf* vz **țiplă**[1]

țiflă[3] *sf* vz **țivlă**

țifleică *sf* [At: ALIL 1983-1984, 471 / V: **țefel~, țufl~, țuflecă** / Pl: *~ici* / E: **țiflă**[1] + *-eică*] (Mol; Trs) **1** Țiclău[1] **(1)**. **2** Ridicătură mare de pământ. **3** Dâmb (ascuțit). **4** Coastă prăpăstioasă. **5** Râpă[1] **(1)**.

țifleu[1] *sn* [At: ALIL 1983–1984, 491 / V: **~ră** *sf* / Pl: *~ri* / E: **țiflă**[1]; **țifleură** sgp] (Mol) **1** Vârf ascuțit de deal Si: *ticlău*[1] **(1)**. **2** Ridicătură de pământ mare și ascuțită.

țifleu[2] *sn* [At: ALIL 1983–1984, 500 / V: **~ră** *sf* / Pl: *~uri* / E: **țifli; țifleură** sgp] (Mol) **1** Fluier din lut cu zece găuri. **2** Fluier lung din lemn de salcie.

țifleură[1] *sf* vz **țifleu**[1]

țifleură[2] *sf* vz **țifleu**[2]

țifli *v* vz **țivli**

țiflic *sn* [At: SCL 1978, 323 / V: **țiv~** (Pl: *țivlice, țivlicuri*), **țuf~** / Pl: ? / E: *țiflă*[1] + *-ic*] (Reg) **1** Țiclău[1] **(1)**. **2** (Îf *țivlic*) Băț scurt, ascuțit la un capăt, cu care se joacă copii, lovindu-l cu alte bețe Si: (reg) *popic*[2]. **3** (Îaf) Colțul mai lung al basmalei, atârnând de sub cel mai scurt, când basmaua este legată neglijent. **4** (Îaf) Uvulă. **5** (Îf *țuflic*) Moț de păr.

țiflicat, ~ă *a* [At: ȘEZ. XX, 107 / Pl: *~ați, ~e* / E: **țivlica**] (Buc; d. voce, glas, sunete) **1** Ascuțit . **2** Strident.

țiflică *sf* vz **țivlică**

țiflinder *sm* vz **țiflingar**

țiflingar *sm* vz **ciöflingar**

țiflitor, ~oare *a, sf* vz **țivlitor**

țifloaie [At: JIPESCU, ap. TDRG / V: **țifoaie** *sf*, **țifoi** (Pl: *țifoiuri*) *sn*, **țivoaie** *sf*, **țarfoi** *smn* / Pl: *țifloi* / E: ns cf *foale*] **1** *sf* (Reg) Pântece umflat de mâncare. **2** *av* (Reg) Foarte (sătul). **3** *sn* (Olt; îf *țarfoi*) Burtă mare Si: (fam) *burduhan* **(2)**. **4** *sn* (Reg; îf *țifoi*) Vită cu burta umflată de mâncare. **5** *sm* (Olt; îf *țarfoi*) Epitet pentru un om bătrân, ramolit.

țifloașcă *sf* [At: CV 1950, nr. 2, 30 / V: **țăf~, țăfloască, țârf~, țăraf~** / Pl: *~ște* / E: mg **szíflaska, szijflaska**] (Trs) Ploscă.

țifloc *sn* [At: ALR – M I h 62/239 / Pl: *~uri* / E: **țiflă** + *-oc*] (Atm; reg) Uvulă.

țifloia *vt* [At: JIPESCU, ap. TDRG / Pzi: *~iez* / E: **țifloaie**] **1** (Reg; cu complementul „pântecele") A umple peste măsură cu mâncare Si: *a îndopa, a umfla*. **2** (Reg; îe) **Și-au ~ pântecele nouă zile și răbdară nouăzeci și nouă de zile** Se spune despre cei care cheltuiesc repede ceea ce au și apoi trăiesc în lipsuri și nevoi.

țifloiat, ~ă *a* [At: JIPESCU, O. 126 / Pl: *~ați, ~e* / E: **țifloia**] (Reg; d. pântece) Plin peste măsură cu mâncare Si: *îndopat, umflat*.

țiflos, ~oasă *a* vz **țâfnos**

țiflu *sn* vz **țiflă**[1]

țifnă *sf* vz **țâfnă**[1]

țifni *v* vz **țâfni**[1]

țifnos, ~oasă *a* vz **țâfnos**

țifoaie[1] *sf* vz **țifloaie**

țifoaie[2] *sf* vz **țivloaie**

țifoi *sn* vz **țifloaie**

țifon *sn* vz **sifon**

țifra *v* vz **cifra**

țifrar *sn* [At: TDRG / Pl: *~e* / E: **țifră**[2] + *-ar*] (Îvr) Cifru[2] **(1)**.

țifrare *sf* vz **cifrare**

țifraș[1] *sm* [At: LEXIC. REG. II, 103 / Pl: *~i* / E: **țifră**[2] + *-aș*] (Trs) **1** Persoană care lucrează cu cifre Si: *socotitor*. **2** Persoană care face calcule Si: *socotitor*.

țifraș², ~*ă a* [At: BL II, 46 / Pl: ~*i*, ~*e* / E: mg *cifrás*] (Trs) **1** Cu multe culori Si: *pestriț*. **2** (D. obiecte de îmbrăcăminte) Ornamentat. **3** (D. obiecte de îmbrăcăminte) Cu prea multe podoabe Si: *înzorzonat*. **4** (D. persoane) Îmbrăcat bine, cochet. **5** (D. persoane) Gătit peste măsură Si: *înzorzonat*. **6** Mândru.

țifrat, ~*ă a* vz *cifrat*

țifră¹ [At: VICIU, COL. 129 / E: mg *cifra*] **1** *ai* (Reg; d. obiecte de îmbrăcăminte) Împodobit în exces și fără gust. **2** *sfs* Vacă. **3** *sfs* (Trs; Mar; de obicei art.) Oaie. **4** *sfs* (Trs; Mar; de obicei art.) Cățea. **5** *ai* (Reg; d. oi) Cu coarne lungi.

țifră² *sf* vz *cifră*

țifrăli vt [At: CL 1990, 712 / Pzi: ~*lesc* / E: mg *cifrál*] (Reg) **1** A face ornamente pe ceva Si: *a împodobi*. **2** A cresta (7).

țifrășag sn [At: BÂRLEA, L. P. M. I, 13 / V: ~*riș*~ / Pl: ~*uri* / E: mg *cifraság*] (Trs; Mar) **1** Ornament, constând mai ales din crestături în lemn. **2** (Lpl) Nazuri. **3** (Îf *țifrișag*) Mândrie.

țifrășit, ~*ă a* [At: ȚICHINDEAL, F. 400/5 / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: *țifraș²* + -*it*] (Îrg; d. persoane) Gătit cu multe podoabe Si: *înzorzonat*.

țifrisag sn vz *țifrășag*

țiftos, ~*oasă a* vz *țestos*

țig i vz *țic¹*

țiga i vz *țigă¹*

țigai sm, a vz *țigaie*

țigaie [At: (a. 1649) IORGA, S. D. X, 48 / V: (reg) *țigău sm*, *țigai sm*, *a*, ~*gâie a*, ~*are* (Pl: *țigări*, *țigare*), ~*ară* (Pl: *țigare*) *sf*, *a*, *țigar sm*, ~*gără sf*, *a*, ~*gâră* (Pl: *țigâre*), *țighire* (Pl: *țighire*), *cig*~ (Pl: *cigăi*), *cigare a* / Pl: *țigăi* / E: nct] **1** *sf* Rasă de oi cu lână scurtă, creață, moale și fină. **2-3** *sf*, *a* (Oaie) cu lână scurtă, creață, moale și fină. **4** *a* (D. lână) Care este obținut de la oaie țigaie (3). **5** *sf* (Reg) Lână obținută de la oaia țigaie (3). **6** *sf* (Îvr) Lână de calitate inferioară. **7** *sf* Stofă fabricată din lână țigaie (4). **8** *a* Care este făcut din lână țigaie (4). **9-10** *sm* (Reg; îf *țigai*, *țigar*, *țigău*) Berbece (sau miel) de rasă țigaie (1).

țigan, ~*ă* [At: (a. 1385) DERS / V: (îvr) *a*~ *sm* / E: vsl **цигаинъ**] **1** *smf* (Adesea cu determinări care indică ocupația sau modul de viață) Persoană care face parte dintr-o populație originară din India (vorbind o limbă indoeuropeană) și răspândită în Europa și în alte părți ale lumii Si: rom¹. **2** *smp* Populație alcătuită din țigani (1) Si: *rom¹*. **3** *sm* (Reg; gmț) *Luna* ~*ilor* Februarie. **4** *sm* (Mol; îcs) *Când se duc* ~*ii la lemne* Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **5** *sm* (Mol; îacs) Melodie după care se execută țiganul (4). **6** *sm* (Trs; îs) *În* ~ Numele unui joc de cărți nedefinit mai îndeaproape. **7** *sm* (Ent; reg; îc) **~-de-pământ** Scripcar (*Saperola carcharias*). **8** *sm* (Îe) **A arunca moartea în ~i** A arunca vina pe altul și nu pe adevăratul vinovat. **9** *sm* (Îe) **Povestea** (sau **vorba**) **~ului** Formulă cu care vorbitorul introduce o expresie, o zicătoare, un proverb Si: *cum se zice, vorba ceea, vorba ăluia, povestea cântecului*. **10** *sm* (Îe) **A se îneca ca ~ul la mal** A eșua într-o acțiune tocmai când era pe punctul de a o duce la bun sfârșit. **11** *sm* (Îe) **A se duce unde a dus mutu iapa și ~u cârlanu** A se duce foarte departe. **12** *sm* (Îe; cu aluzie la faptul că miercurea este zi de post) **A nimeri** (sau **a brodi**) **ca ~ul miercurea la stână** A nimeri într-un loc în momentul cel mai neprielnic. **13** *sm* (Îe) **A se îndesa ca ~ul la praznic** A se înghesui foarte tare unde e rost de mâncare și băutură fără plată. **14-15** *sm* (Îe) **A se muta** (sau **a umbla**) **ca ~ul cu cortul** (sau **ca ~ul de laie cu cortul în spinare**) A se muta, a umbla din loc în loc. **16-17** *sm* (Îae) A fi nestatornic. **18** *sm* (Îe) **A-și da în petic ca ~ul** A-și da pe față, fără voie, anumite cusururi, vicii. **19** *sm* (Fam; îae) A-și da arama pe față. **20** *smf* Persoană, mai ales țigan (1), care practică una din ocupațiile obișnuite ale țiganilor (fierar, lăutar, căldărar, cărbunar, zidar etc.). **21** *sm* (Îe) **A fi deprins (cu nevoile) ca ~ul cu scânteile** (sau **scânteia**), **a fi învățat** (la ceva) **ca ~ul cu ciocanul** Se spune despre cei ce înfruntă în viață multe greutăți și necazuri. **22** *sm* (Îe) **A-i fi milă ca ~ului de pilă** A nu avea milă deloc. **23** *smf* Epitet pentru o persoană brunetă. **24** *smf* Epitet pentru o persoană cu înfățișare urâtă. **25** *smf* Epitet pentru o persoană cu apucături rele. **26** *a* Care aparține țiganilor (1) Si: *țigănesc* (1). **27** *a* Privitor la țigani (1) Si: *țigănesc* (2). **28** *a* De țigan (1) Si: *țigănesc* (3). **29** *sm* (Reg) Cal. **30** *sm* (Reg) Câine. **31** *sf* (Reg) Varietate de struguri cu boaba neagră. **32** *sf* (Orn; reg) Vrabie (*Passer domesticus*). **33** *sm* (Iht; reg) Pește-lup (*Aspius aspius*). **34** *sm* (Iht; reg) Guvid (*Gobius lacteus*). **35** *sm* (Ent; reg) Numele unei insecte cu corpul negru, cu dungi albe pe spate, care, când e atinsă, scoate un țârâit specific, probabil țigănaș. **36** *smp* (Ban; în legătură cu verbe ca „a ploua", „a ninge", „a pica") Măzăriche. **37** *smp* (Trs) Bucăți mici de funingine care se ridică în aer de la paiele cu care se pârlește porcul. **38** *sm* (Reg) Bucată mică de teren, în formă de triunghi, ce rămâne nearată Si: *clin¹* (2), *ic*. **39** *sm* (Reg) Petec de pământ nearat între două brazde Si: *greș²* (12).

țigancă [At: (a. 1533) DERS / V: *aț*~ / Pl: *țigănci*, ~*ce* / E: *țigan* + -*că*] **1-2** *sf*, *a* (Femeie) care face parte din neamul țiganilor (1). **3** *sf* Soție de țigan (1). **4** *a* (Îs) *Mere țigănci* (sau ~*nce*) (*roșii*) Varietate de mere de culoare roșie-închisă, cu gust dulce, dar ușor înecăcios. **5** *a* (Îs) *Prune țigănci* Nume dat unei varietăți de prune nedefinite mai îndeaproape. **6** *sf* Epitet pentru o femeie brunetă. **7** *sf* Epitet pentru o femeie cu apucături rele. **8** *sf* (Reg) Oaic. **9** *sf* (Reg) Vacă. **10** *sf* (Reg) Cățea (2). **11** *sf* (Bot; reg) Varietate de begonie cu frunze și flori viu colorate și miros pătrunzător Si: *gheață* (*Begonia semperflores*). **12** *sf* (Bot; reg) Urzică-moartă (*Lamium purpureum*). **13** *sf* (Bot; reg; lpl; îf *țigănce*) Crăițe (*Tagetes patula*). **14** *sf* (Bot; reg) Numele unei buruieni nedefinite mai îndeaproape. **15** *sf* (Iht; reg) Pește de culoare neagră-albăstrie pe spate, apreciat pentru carnea sa gustoasă Si: *văduvioară* (*Leuciscus idus*). **16** *sf* (Iht; Olt) Pește migrator, răpitor cu aspect de clean. **17** *sf* (Mai ales art.) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **18** *sf* (Mai ales art.) Melodie după care se execută țiganca (17).

țiganolog sm [At: S aprilie 1958, 124 / Pl: ~*ogi* / E: *țigan* + -*log*] *sm* (Rar) Specialist în țiganologie.

țiganologie sfs [At: S aprilie 1958, 124 / E: *țigan* + -*logie*] (Rar) Disciplină care se ocupă de studiul istoriei, al limbii și al vieții țiganilor (1).

țigar sm vz *țigaie*

țigară¹ *sf* [At: COSTINESCU / V: ~*re*, (reg) ~*ie* (Pl: *țigării*), (Mar) ~*gla*~, ~*glare*, (Trs) *sig*~, ~*gără* / Pl: *țigări*, (reg) *țigheri* / E: ger *Zigarre* „țigară de foi"] **1** Mic sul făcut dintr-o foiță de hârtie umplută cu tutun tăiat mărunt și care, aprinsă la un capăt, se fumează Si: *țigaretă* (1), (reg) *țigarcă*. **2** (Îs) ~ *de* (sau, îvr, *în*) *foi*, ~ *de Havana*, (reg) ~ *de frunză* (*de duhan*), (ori *de frunze*, *de foaie*), ~ *de duhan*, ~*groasă* (*de frunză*), ~ *de piele* Sul făcut din foi de tutun înfășurate una peste alta și care se fumează Si: *trabuc*. **3** (Îs) *Țigări medicinale* (sau *antiasmatice*) Țigări (1) făcute din frunze de mătrăgună (sau din alte plante medicinale), care se fumează pentru efectul lor calmant în afecțiunile asmatice. **4** (Îe) **A suci** (sau **a răsuci**) **o** ~ A pregăti o țigară (1), umplând cu tutun foița făcută sul. **5** (Reg; îe) **Cât ai sfârși** (sau **ai bea**) **o** ~ ori **în câtă vreme ai bea o** ~ Foarte repede. **6** (Reg) **A trage** ~ A fuma. **7** (Îdt) Țigară (1) de foi. **8** (Reg) Foiță de țigară (1).

țigară² *sf*, *a* vz *țigaie*

țigărău sn [At: ALR I, 1541/257 / V: (reg) ~*găr*~, *sig*~ / E: *țigară¹* + -*ău*] (Reg) Țigaretă (2).

țigarcă sf [At: I. CR. IV, 305 / V: *țiha*~, *țăha*~ / Pl: *țigărci* / E: rs, ucr **цигарка**] (Mol) Țigară¹ (1).

țigare¹ *sf* vz *țigară*

țigare² *sf*, *a* vz *țigaie*

țigaret sn [At: CADE / V: (reg) ~*găr*~ / Pl: ~*e*, (reg) ~*uri* / E: [port] *țigaret*] Tub subțire de chihlimbar, de ebonită, de os, de lemn etc., îngustat la un capăt, în care se introduce țigara¹ (1) pentru a o fuma Si: *portțigaret*, (reg) *sipcă*, *șpiț¹*, *șpițigare*, *țigaretă* (2), *țigărișcă*, *țigărniște*, *țigărușă* (3).

țigaretă sf [At: STAMATI, D. / V: (reg) ~*găr*~ *sf*, (Mol) ~*garete*, ~*te sn*, *țegăr*~, (Trs) ~*goretie* (Pl: *țigoretii*) *sf* / Pl: ~*te* / E: ger *Zigarette*] **1** Țigară¹ (1). **2** Țigaret.

țigarete sn vz *țigaretă*

ţigarie *sf* vz **ţigară**[1]

ţigă[1] *i* [At: CHEST. V, 77/25 / V: **ţăgă, ţâc, ţe, ţica, ţică, ţiga, ţighe, ţighi, ţogă** / E: ger *Ziege* „capră"] (Reg; are, în combinaţie cu prima parte a cuvântului sau cu alte interjecţii) Strigăt cu care: **1** Se mână caprele şi oile. **2** Se cheamă caprele şi oile. **3** Se alungă caprele şi oile.

ţigă[2] *sf* vz **ţic**[4]

ţigăieş *sm* vz **ţigănaş**

ţigăli *v* vz **ţâgâli**

ţigănaş *sm* [At: BUDAI-DELEANU, Ţ. 128 / V: (reg) **~ăieş** / Pl: *~i* / E: **ţigan** + *-aş*] **1-2** (Şhp) Ţigan (**1**) (mic) Si: *ţigănuş* (**1-2**), (rar) *ţigănel* (**1-2**), *ţigănică* (**1-2**). **3** (Ent; reg) Scripcar (*Saperda carcharias*). **4** (Bot; Ban; lpl) Crăiţe (*Tagetes patula*). **5** (Reg) Numele unui peşte nedefinit mai îndeaproape. **6** (Reg; art.) Numele unui dans popular.

ţigănatec, ~ă *a* vz **ţigănatic**

ţigănatic, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1948, nr. 104, 7/1 / V: **~tec, ~net~** / Pl: *~ici, ~ice* / E: **ţigan** + *-atic*] **1** Care seamănă cu un ţigan (**1**). **2** Brunet. **3** Oacheş.

ţigănărit *sn* [At: NECULCE, L. 304 / Pl: ? / E: **ţigan** + *-ărit*] Impozit care se plătea pentru ţiganii (**1**) robi.

ţigăncoasă *af* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~se* / E: **ţigancă** + *-oasă*] (Reg; d. femei) Oacheşă.

ţigăncuş *sm* [At: FOLC. OLT.- MUNT. I, 591 / Pl: *~i* / E: **ţigăncuşă**] Peşte de apă dulce, cu corpul lunguieţ Si: *peşte-ţigănesc* (*Umbra canina*).

ţigăncuşă *sf* [At: TDRG / Pl: *~şe*, (reg) *~şi* / E: **ţigancă** + *-uşă*] **1-4** (Şhp) Ţigancă (**1-3**) (mică şi drăguţă). **5** Epitet pentru o persoană tânără, foarte brunetă. **6** (Bot; reg; mpl; îf *ţigăncuşi*) Crăiţe (*Tagetes erecta, Tagetes patula*). **7** (Orn) Vrabie (*Passer domesticus*). **8** (Orn) Sticlete (*Carduelis elegans*). **9** (Orn) Pescăruş (*Cinclus cinclus*). **10** (Mun; Olt; mai ales art.) Numele unui dans popular nedefinit mai îndeaproape.

ţigăncuţă *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ţe* / E: **ţigancă** + *-uţă*] **1-4** Ţigăncuşă (**1-4**).

ţigăneală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: **ţigăni** + *-eală*] (Reg) Discuţie aprinsă Si: *ceartă* (**1**), *scandal*.

ţigănel *sm* [At: DL / Pl: *~ei* / E: **ţigan** + *-el*] (Rar) **1-2** (Şhp) Ţigănaş (**1-2**). **3** (Orn; reg) Vrabie (*Passer domesticus*). **4** (Ban; lpl) Măzăriche.

ţigănesc, ~ească [At: ANON. CAR. / Pl: *~eşti* / E: **ţigan** + *-esc*] **1-3** *a* Ţigan (**26-28**). **4** *a* (Îs) *Muşchi ~* Preparat alimentar din muşchi de porc condimentat în vederea conservării. **5** *a* (Îs) *Cal ~* Cal mic şi sprinten. **6** *a* (Reg; îs) *Ciorbă ~* Un fel de ciorbă făcută cu sânge de iepure. **7-8** *sf* (Reg; şîs *Joc ~a*; adesea art.) (Melodie după care se execută un anumit) dans popular. **9** *a* (Reg; îs) *Mânătărci* (sau *mirtăţi*) *~eşti* Nume dat unor bureţi necomestibili, nedefiniţi mai îndeaproape. **10** *a* (Trs; Ban; îs) *Mere ~eşti* Nume dat unor varietăţi de mere de toamnă, cu coajă negricioasă şi cu miezul tare. **11** *a* (Îs) *Mere albastre ~eşti* Nume dat unei varietăţi de mere nedefinite mai îndeaproape. **12** *a* (Mun; îs) *Prune ~eşti* Varietate de prune nedefinită mai îndeaproape. **13** *a* (Reg; îs) *Pere ~eşti* Nume dat unei varietăţi de pere nedefinite mai îndeaproape. **14** *a* (Îs) *Struguri ~eşti* Struguri cu negi. **15** *a* (Reg; îs) *Păpuşoi* (sau *cucuruz*) *~* Varietate de porumb cu boabele de culoare negrie. **16** *a* (Zlg; reg; îs) *Melci ~eşti* Nume dat unei specii de gasteropode fără cochilie, cu corpul de culoare neagră, probabil limax. **17** *a* (Îe) **A împrumuta** (sau **a lua**) **bani ~eşti** A face rost de bani cu orice preţ. **18** *a* (Îe) **A sta ca o pomană ~ească** A nu face nimic. **19** *a* (Orn; Buc; îc) **Pasăre-~ească** Codobatură (*Motacilla alba*). **20** *a* (Orn; Trs; îac) Vrabie (*Passer domesticus*). **21** *a* (Iht; reg; îc) **Peşte-~** Ţigănuş (**10**) (*Umbra krameri*). **22** *a* (Zlg; reg; îac) Mormoloc. **23** *sf* (Mol) Numele unui joc de copii la care se folosesc arşicele.

ţigăneşte [At: KLEIN, D. 443 / E: **ţigan** + *-eşte*] **1** *av* În felul ţiganilor (**1**). **2** *av* În limba ţigănească (**1**). **3** *av* (Îe) **A cere ~** A cere cu stăruinţă. **4** *av* (Îe) **A cinsti ~** A se cinsti la o petrecere, unul pe altul, la nesfârşit. **5** *av* (Îe) **A mâna caii ~** A mâna caii în galop scurt. **6** *s* (Îe) Limba ţigănească (**1**). **7** *av* (Trs; Mol) În felul dansului ţigănesc. **8** *av* (Fig) Vulgar.

ţigănete *sm* [At: SADOVEANU, O. XVII, 188 / Pl: ? / E: **ţigan** + *-ete*] (Rar) **1-2** Ţigănuş (**1-2**).

ţigănetic, ~ă *a* vz **ţigănatic**

ţigăni [At: ANON. CAR. / Pzi: *~nesc* / E: **ţigan**] **1** *vr* A cere ceva cu insistenţă (ca un ţigan **1**). **2** *vrr* A se târgui îndelung, excesiv. **3** *vt* (Înv; c. i. obiectul cerut sau persoana de la care se cere ceva) A cere cu insistenţă. **4** *vr* A se comporta ca un ţigan (**1**). **5** *vt* (Rar; dep) A numi pe cineva ţigan (**1**).

ţigănică *sms* [At: VISSARION, B. 115 / Pl: ? / E: **ţigan** + *-ică*] **1-2** (Şhp) Termen de adresare către un ţigan (**1**) (mic).

ţigănie *sf* [At: (a. 1570) DERS / V: (îvr) **aţiganie** / Pl: *~ii* / E: **ţigan** + *-ie*] **1** Fel de a fi al ţiganilor (**1**). **2** Viaţă de ţigan (**1**). **3** (Fig) Comportare urâtă. **4** (Fig) Faptă urâtă. **5** (Fig) Târguială excesivă. **6** (Fig) Scandal. **7** (Fig) Zgârcenie. **8** Totalitate a ţiganilor (**1**) care trăiesc în aceeaşi colectivitate Si: *ţigănime* (**1**). **9** Mulţime de ţigani (**1**) Si: *ţigănime* (**2**). **10** Aşezare de ţigani (**1**). **11** Parte a unei localităţi locuită de ţigani (**1**) Si: *ţigănime* (**3**).

ţigănime *sf* [At: (a. 1802) URICARIUL, I, 300 / Pl: *~mi* / E: **ţigan** + *-ime*] **1-3** Ţigănie (**8-9, 11**).

ţigănism *sn* [At: ENC. ROM. / Pl: *~e* / E: **ţigan** + *-ism*] Termen împrumutat din limba ţigănească şi neasimilat.

ţigănit, ~ă *a* [At: ARGHEZI, S. VIII, 41 / Pl: *~iţi, ~e* / E: **ţigăni**] (Nob) Bronzat[2] (**3**).

ţigănoc *sm* [At: CĂTANĂ, P. B. III, 59 / Pl: *~oci* / E: **ţigan** + *-oc*] (Reg) **1-2** Ţigănoi (**1-2**).

ţigănoi *sm* [At: BARIŢIU, P. A. I, 108 / Pl: *~* / E: **ţigan** + *-oi*] **1-2** (Şdp) Ţigan (**1**) solid Si: (reg) *ţigănoc* (**1-2**). **3** (Reg) Meşter ţigan. **4** (Fig) Bărbat negricios şi mare de statură.

ţigănos, ~oasă *a* [At: KLEIN, D. 443 / Pl: *~oşi, ~oase* / E: **ţigan** + *-os*] (Reg) **1** Care se tocmeşte mult, cu insistenţă şi cu obrăznicie. **2** Care se comportă ca un ţigan (**1**). **3** Care vorbeşte ca un ţigan (**1**). **4** Zgârcit. **5** Brunet. **6** Oacheş.

ţigănuş *sm* [At: DRLU / Pl: *~i* / E: **ţigan** + *-uş*] **1-2** (Şhp) Ţigănaş (**1-2**). **3** Epitet pentru o persoană mică de statură, brunetă. **4** Nume dat unui câine cu părul negru. **5** Pasăre călătoare din ordinul ciconiiformelor, cu cioc lung şi curbat în jos, cu penajul negru având reflexe ruginii şi verzi Si: (reg) *corobaică, sitar-negru* (*Plegadis falcinellus*). **6** (Orn; reg) Pescăruş (*Cinclus cinclus*). **7** (Reg) Pasăre călătoare nedefinită mai îndeaproape. **8** (Reg) Pasăre mică cu ciocul lung, nedefinită mai îndeaproape. **9** (Orn; reg) Vrăbioi. **10** Peşte teleostean lung până la 12 cm, cu spatele negricios, cu corpul stopit cu puncte negre şi care trăieşte în ape mocirloase Si: (reg) *corovatic, peşte-negru, peşte-ţigănesc* (*Umbra krameri*). **11** (Reg) Nume dat unui peşte nedefinit mai îndeaproape, probabil boiştean (*Phoxinus phoxinus*). **12** (Mun) Nume dat unei insecte cu antene lungi şi cu dungi albe în formă de cruce pe spate.

ţigănuşă *sf* [At: CL 1987, 35 / Pl: *~şi* / E: **ţigănuş** + *-ă*] (Reg) Vrabie (*Passer domesticus*).

ţigănuţe *sfp* [At: BORZA, D. 167 / E: **ţigan** + *-uţă*] (Bot; reg) Crăiţe (*Tagetes patula*).

ţigărar [At: ENC. ROM. / Pl: *~i* / E: **ţigară**[1] + *-ar*] **1** *sm* Insectă coleopteră dăunătoare, de 5-9 mm lungime, verde albăstruie cu reflexe metalice vii, femela depunând ouăle în frunzele de viţă de vie, de păr, tei, plop etc., pe care le răsuceşte în forma unei ţigări de foi (*Byctiscus betulae*). **2** *s* (Reg) Ţigaret.

ţigără[1] *sf, a* vz **ţigaie**

ţigără[2] *sf* vz **ţigară**[1]

ţigărău *sn* vz **ţigarău**

ţigăret *sn* vz **ţigaret**

ţigăretă *sf* vz **ţigaretă**

ţigărete *sn* vz **ţigaretă**

ţigări *vi* [At: GR. S. I, 139 / Pzi: *~resc* / E: **ţigară**[1]] (Trs) A fuma.

ţigărică *sf* [At: CARAGIALE, O. VII, 454 / Pl: *~ici* / E: **ţigară**[1] + *-ică*] **1-2** (Şhp) Ţigară[1] (**1**) (mică) Si: *ţigăruie* (**1-2**), *ţigăruşă* (**1-2**).

ţigărire *sf* vz **jigărire**

ţigăriş *sn* [At: DLR / Pl: ? / E: nct] (Reg) Pietriş.

țigărișcă *sf* [At: ALR I. I 541/381 / Pl: *~ști* / E: ***țigară***[1] + *-iscă*] (Reg) Țigaret.

țigărit, ~ă *a* vz ***jigărit***

țigărniște *sf* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~ti* / E: ns cf *țigară*[1]] (Reg) Țigaret.

țigăruie *sf* [At: BUL. FIL. VII - VIII, 73 / Pl: *țigărui* / E: ***țigară***[1] + *-uie*] **1-2** Țigărică (**1-2**).

țigăruș *sn* vz ***țigărușă***

țigărușă [At: SADOVEANU, O III, 314 / V: (reg) *~uș* (Pl: *~șuri*) *sn* / Pl: *~șe* / E: ***țigară***[1]+ *-ușă*] **1-2** *sf* Țigărică (**1-2**). **3** *sn* (Reg; îf *țigăruș*) Țigaret.

țigău *sn* vz ***țigaie***

țighe *i* vz ***țigă***[1]

țigher *sn* vz ***sicheră***

țighi *i* vz ***țigă***[1]

țighidiș *sm* [At: DLR / Pl: *~i* / E: mg ***segédtiszt***] (Înv; Trs) Mic funcționar însărcinat cu publicarea ordonanțelor date de primar.

țighile *i* [At: TDRG / V: ***țighi-lea, ~li, țigâlea*** (A și: *țigî-lea*), ***~gâlio, ~gâliu, ~gî-lei, ~gâlie, ~gâli, ~gle, țică-lea, țilea, țile*** / E: ger dal ***Ziegele***] (Reg; are) Cuvânt cu care: **1** Se cheamă caprele Si: *ța*[1] (**1**), *țigă*[1] (**2**). **2** Se alungă caprele Si: *ța*[1] (**2**), *țigă*[1] (**3**).

țighi-lea *i* vz ***țighile***

țighilean, ~ă *sm* vz ***ticlean***

țighileană *sf* vz ***țigleană***

țighilenoaie *sf* [At: ALR SN III h 700/235 / Pl: ? / E: ***țighilean*** + *-oaie*] (Reg) Femeiușca pițigoiului.

țighileu *sn* vz ***țiclău***[1]

țighili *i* vz ***țighile***

țighilie *sf* vz ***țiclie***

țighir[1] *sn* vz ***cighir***

țighir[2] *sn* vz ***sicheră***

țighira *sfs* vz ***țâgâră***[3]

țighiră *a* vz ***țigaie***

țigila *sfs* vz ***țâgâră***[2]

țigâi *sm* [At: MARIAN, INS. 88 / Pl: ~ / E: ns cf *țâgâli*] (Ent; Trs) Gândac cu corpul lunguieț, negru cu pete galbene, cu capul mic având o prelungire foarte ascuțită, în vârful căreia se află mandibulele și care atacă brazii tineri Si: (reg) *țigâinat* (*Hylobius abietis*).

țigâie *a* vz ***țigaie***

țigâinat *sm* [At: MARIAN, INS. 88 / Pl: ? / E: ns cf *țigâi*] (Ent; Trs) Țigâi (*Hylobius abietis*).

țigâlea *i* vz ***țighile***

țigâli *i* vz ***țighile***

țigâlie *i* vz ***țighile***

țigâlio *i* vz ***țihile***

țigâlișu *i* [At: GLOSAR REG. / E: ***țigâli*** + *-iș*] (Reg) Cuvânt cu care se cheamă caprele.

țigâliu *i* vz ***țighile***

țigâra *sfs* vz ***țâgâră***[2]

țigâră *sf* vz ***țigaie***

țigârlean *sm* vz ***ticlean***

țigî-lei *i* vz ***țighile***

țiglan *sm* vz ***ticlean***

țiglar[1] [At: POLIZU / V: (rar) ***teg~*** / Pl: *~i* / E: ***țiglă***[1] + *ar*] **1** *sm* Persoană care face țigle[1] (**1**). **2** *sm* Lucrător care acoperă casele cu țiglă[1] (**1**). **3-4** *sm, a* (Ban) Cărămidar.

țiglar[2] *sm* [At: RĂDULESCU-CODIN / Pl: *~i* / E: ns cf *țiglean*] (Mun) Numele unei păsări nedefinite mai îndeaproape, probabil ticlean (**1**).

țiglar[3] *sn* [At: TEAHA, C. N. 277 / E: ns cf *țiglă*[2]] (Trs; csc) Resturi de vreascuri, de fructe de proastă calitate.

țiglară *sf* vz ***țigară***[1]

țiglare *sf* vz ***țigară***[1]

țiglă[1] *sf* [At: (a. 1795) IORGA, S. D. XII, 119 / V: ***teg~***, (reg) ***țiclă, țag~*** / Pl: *~le* / E: ger ***Ziegel***] **1** (Adesea csc) Piesă de argilă arsă, de sticlă sau de ciment, de obicei în formă de placă dreptunghiulară, folosită pentru executarea unor învelitori de acoperiș Si: (reg) *cirip*[1] (**1**). **2** (Ban; șîs ~ *arsă*) Cărămidă (**1**). **3** (Îs) ~ *de pământ* (sau *nearsă, crudă*) Chirpici.

țiglă[2] *sf* vz ***taglă***[1]

țiglă[3] *sf* vz ***teclă***

țiglă[4] *sf* vz ***țiclă***[1]

țiglărie *sf* [At: PONTBRIANT / Pl: *~ii* / E: ***țiglă***[1] + *-ărie*] **1** Loc unde se fac țigle[1] (**1**). **2** Loc unde se vând țigle[1] (**1**). **3** (Ban) Cărămidărie.

țiglău[1] *sm* vz ***țiclău***[1]

țiglău[2] *sn* vz ***țiclău***[2]

țigle *i* vz ***țighile***

țiglean *sm* vz ***ticlean***

țigleană *sf* [At: BĂCESCU, PĂS. 294 / V: ***țighil~*** / Pl: *~ene* / E: ***țiglean*** + *-a*] (Trs) Femeiușca pițigoiului.

țigledă *af* [At: BORZA, D. 49 / Pl: *~de* / E: mg ***ceglédi***] (Ban; îs) *Lebeniță* ~ Nume dat unui soi de pepene verde.

țigledie *sf* [At: ALIL 1983-1984, 315 / Pl: *~ii* / E: ns cf *ciled*] (Trs) Societate.

țigleș *sm* [At: FD I, 171 / Pl: *~i* / E: mg ***csillés***] (Min; reg) Vagonetar.

țigli *v* vz ***țeli***

țiglin *sn* vz ***țiglină***

țiglină *sf* [At: TDRG / V: ***ticlinc*** (Pl: *ticlincuri*), ***ticling*** (Pl: *ticlinguri*), ***ticlin, ~ng***, (reg) ***țiglin, țihling, țitling*** *sn* / Pl: *~ne, ~ni* / E: ger ***Ziehklinge***] **1** Unealtă constituită dintr-o lamă de oțel foarte ascuțită, folosită la șlefuirea pieselor de metal, de lemn sau de materiale plastice Si: *răzuitoare*. **2** (Reg; îf *țitling*) Unealtă cu care se rad doagele murdare ale butoaielor Si: *gripcă* (**2**).

țiglișoară[1] *sf* [At: I. CR. II, 91 / Pl: *~re* / E: ***țiglă***[4] + *-ișoară*] (Reg) **1-6** Țiclă[1] (**1-3**) (mică).

țiglișoară[2] *sf* [At: O. BÂRLEA, A. P. II, 505 / Pl: *~oare* / E: ***țiglă***[2] + *-ișoară*] **1-8** Țaglă[1] (**1, 10, 13-14**) (mică).

țiglișor *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 168 / Pl: *~i* / E: ***țiglean***] (Orn; Trs) Sticlete (*Carduelis carduelis*).

țigloi *s* vz ***ticloi***[3]

țiglos, ~oasă *a* vz ***tiglos***

țigloș *a* vz ***tiglos***

țiglui *sn* vz ***ticlui***

țigluță *sf* vz ***ticluță***

țigmană *sf* vz ***țicman***

țigmanău *sn* [At: ALIL 1983-1984, 464 / Pl: ? / E: ***țigmană*** + *-ău*] (Reg) Vârf ascuțit de munte.

țigmanda *sf* vz ***țigmandău***

țigmandane *sfp* vz ***țigmandău***

țigmandău *sn* [At: ALIL 1983-1984, 464 / V: ***~mân~*** (Pl: *țigmândăuri, țigmândaie*), ***~măn~, țimân~, ~da*** (Pl: *țigmanadale*), ***~dane*** *sfp*, ***țug~, țugmân~*** / Pl: *~ri, ~daie* / E: ns cf *țigmanău*] (Mol) **1** Vârf ascuțit și înalt de deal, de munte, pietros, de obicei neîmpădurit. **2** Muchie ascuțită de munte. **3** Stâncă ascuțită.

țigmă *sf* vz ***țicmă***

țigmăndău *sn* vz ***țigmandău***

țigmău *s* vz ***țicmău***

țigmăură *sf* vz ***țicmău***

țigmândău *sn* vz ***țigmandău***

țigmnă *sf* vz ***țicmă***

țigmnău *s* vz ***țicmău***

țignal *sn* vz ***semnal***

țignaură *sf* vz ***țicmău***

țignă[1] *sf* vz ***țicmă***

țignă[2] *sf* vz ***țâfnă***[1]

țigneală *sf* vz ***țicneală***

țigni *v* vz ***țicni***

țignilă sms [At: UDRESCU, GL. / V: *țâg~* / E: *țigni* + *-ilă*] (Fam; îf *țâgnilă*) **1** Om zăpăcit. **2** Om nebun.

țignit, ~ă a vz *țicnit*

țignitoare sf vz *țicnitor*

țigoretie sf vz *țigaretă*

țigorie sf vz *țicorie*

țigrie [At: ANON. CAR. / E: nct] (Ban) **1** sfs Număr mare (de fructe, de plante, de insecte etc.). **2** av (D. fructe, plante, insecte etc.) În număr mare.

țigulcă sf [At: PÂRVESCU, C. 12 / V: *țibu~*, *țicu~* / Pl: ? / E: bg **цигулка**] (Dob) Vioară.

țigure sf vz *țicorie*

țiharcă sf vz *țigarcă*

țihir sn vz *sicheră*

țihlă[1] sf vz *sihlă*

țihlă[2] sf vz *țiclă*[1]

țihling sn vz *țiglină*

țihliș sn vz *sihliș*

țihloacă sf [At: GLOSAR REG. / Pl: ~ace / E: *țihlă*[1] + *-oacă*] (Reg) Pădure tânără și deasă Si: *sihlă*.

țihlos, ~oasă a vz *sihlos*

țihmă sf vz *țicmă*

ții i [At: ȘEZ. III, 190 / V: *ți*, *țâi*, *ței* / E: fo] (Mol; adesea repetat sau în combinație cu alte interjecții) Strigăt cu care: **1** Se alungă caprele sau oile. **2** Se mâna caprele. **3** (Rar) Se cheamă caprele. **4** (Reg) Se alungă măgarii. **5** (Reg; îf *țâi*) Se asmute câinele.

țiiac sn vz *țuiac*

țiiș sn [At: M. COSTIN, O. 78 / V: (îrg) *ținiș* / Pl: (rar) *~uri* / E: *ține* + *-iș*] **1** (Înv; îlav) **De (-a) ~** Ținând cu mâna ceva. **2-3** (Reg; îljv) **De ~** (sau **ținiș**) Stabil. **4** (Îvr; îs) *Zi de ținiș* Zi care trebuie sărbătorită (prin odihnă, post, rugăciune etc.). **5** (Mar) Îngrijire.

țiitoare sf [At: BĂCESCU, PĂS. 168 / P: *ți-i~* / Pl: *~tori* / E: fo cf *ți*[1]] (Orn; reg) Mărăcinar (*Saxicola torquata rubicola*).

țiitor, ~oare [At: CORESI, EV. 127 / P: *ți-i~* / V: (îrg) *ținăt~* a, smf, *țiet~* a, s, *ținet~* a, smf, (înv) *ținiet~* sm, (reg) *țini~* a, sm, *țeitoare* sf / Pl: *~i*, *~oare*, (îrg) *~i* sf / E: *ține* + *-itor*] **1-2** s, a (Înv) (Persoană) care are în stăpânirea sa ceva sau pe cineva. **3-4** s, a (Înv) (Persoană) care deține ceva. **5** a (Îvr) Dominant (1). **6** a (Înv; d. oameni; ca termen de politețe) Puternic. **7** a (Îvr; ca termen de politețe) Ales[2] (16). **8** sm (Îrg; adesea udp „de") Persoană care crește animale. **9** sm (Îrg; adesea udp „de") Proprietar (a ceva). **10** sm (Adesea udp „de") Persoană însărcinată cu o funcție, cu o dregătorie. **11-12** sm (Adesea udp „de") Persoană care administrează un serviciu public sau o avere personală Si: *funcționar*. **13** sm (Îvr; îs) *~ de cinste* Persoană însărcinată cu o funcție înaltă. **14** sm (Îvr; îas) Supraveghetor. **15** smf (Îrg) Persoană cu care cineva are legături de dragoste în afara căsătoriei Si: *concubin* (1). **16** sm (Reg; îf *ținător*) Persoană care ține în păstrare lucrul altuia. **17-18** s, a (Înv) (Persoană) care păstrează și respectă ceva. **19-20** s, a (Înv; determinat prin „aminte") (Persoană) care păstrează ceva în memorie. **21** sm (Reg) Persoană care ține copii în gazdă. **22** sf (Îrg) Femeie care are grijă de cineva sau de ceva (în special de menaj). **23** sf (Îrg) Doică. **24** a (Îrg) Care rezistă mult timp la diferite solicitări Si: *durabil* (2), *rezistent*, *solid*, *trainic*. **25** a (Reg; d. oameni) Viguros. **26** a (Reg) Sățios. **27** sfn (Udp „de") Suport în care (sau pe care) se pun, pentru a fi păstrate, diferite lucruri. **28** sn (Reg; îf *țietor*) Băț cu care se duce o sarcină pe umăr. **29** sm (Reg) Stâlp care susține patul morii. **30** sn (Trs) Par de lemn cu care se sprijină carul încărcat cu fân când merge pe un teren înclinat. **31** smf Balustradă la scară, la o punte, la un pod etc. **32** smf (Buc; lpl) Bare de protecție de pe marginea șoselei. **33** sf (Reg) Fiecare dintre bucățile de frânghie, de lemn etc., care susțin scaunele scrânciobului. **34** sn (Reg; îf *țietor*) Mâner la sabie. **35** sn (Reg; îaf) Scoabă[1]. **36** sf (Reg; îf *ținătoare*) Bucată de fier fixată în ușorul ușii, în care intră zăvorul. **37** sf (Reg; îf *țeitoare*) Piesă la cotiga plugului, cu ajutorul căreia se potrivește lățimea brazdei Si: *schimbătoare*. **38** a (Înv; udp „de", „la") Care aparține cuiva. **39** a (Înv; udp „de", „la") Care depinde de cineva sau de ceva. **40** a (Înv; udp „de", „la") Care este parte integrantă a ceva. **41** sm (Reg; îf *ținător*) Persoană care la vânătoare așteaptă vânatul într-un loc bine ales, pentru a-l ucide. **42** sf Loc unde stau la pândă vânătorii. **43** sf Loc pe unde trece vânatul. **44** a (Îvr) Care își impune să se abțină de la ceva Si: *abstinent*. **45** a (Îvr) Care ține post. **46** a (Trs) Strângător. **47** a (Trs) Zgârcit. **48** sf (Mun; fam; îe) **A se rupe ~oarea** A muri. **49** sf (Reg) Dans popular nedefinit mai îndeaproape.

țiitorie sf [At: M. COSTIN, O. 120 / P: *ți-i~* / V: (înv) *țiet~* / Pl: *~ii* / E: *țiitor* + *-ie*] (Îrg) Concubinaj (1).

țiitură sf [At: CORESI, EV. 492 / P: *ți-i~* / V: (îrg) *ținăt~*, (înv) *ținet~*, *țiet~* / Pl: *~ri* / E: *ține* + *-itură*] **1** (Înv) Domnie (7). **2** (Înv) Putere. **3** (Reg) Legătură afectivă Si: *atașament* (1). **4** (Înv; îf *țietură*) Menținere. **5** (Înv; ccr; îf *ținetură*) Loc în care se păstrează ceva Si: *ladă*, *cămară* (5). **6** (Reg) Întreținere. **7** (Reg) Hrană. **8** (Îvr) Trăinicie. **9** (Pop) Femeie de moravuri ușoare. **10** (Reg) Concubinaj (1). **11** (Reg) Loc unde pândesc vânătorii. **12** (Reg) Țiitoare (42). **13** (Reg) Durere ascuțită Si: *junghi*. **14** (Reg) Acompaniament din vioară sau din alt instrument muzical Si: *hang* (1), *ison*. **15** (Reg) Sunet prelung, continuu. **16** (Mai ales art.) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **17** (Mai ales art.) Melodie după care se execută țiitura (**16**).

țiiuș sn [At: MAT. DIALECT. I, 27 / Pl: ? / E: *ține* + *-uș*] (Reg) Ținere (**8**).

țijmă sf vz *țicmă*

țil[1] sn [At: ALR SN IV h 987/2 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Ștampilă[1].

țil[2] sn vz *țel*

țilăi v vz *țălăi*

țilăzui vt [At: ALR I, 1 217/285 / V: *~lozi*, *țelăzi* / Pzi: *~esc* / E: mg *céloz*] (Reg) A ochi[2] cu pușca.

țile i vz *țighile*

țilea i vz *țighile*

țilendăr sn vz *cilindru*

țilendra v vz *țilindra*

țilendru sn vz *cilindru*

țilfan sn vz *țiflan*

țilfă sf vz *țiflă*[1]

țilfănel sn [At: L. ROM. 1979, 608 / Pl: ? / E: *țilfan* + *-el*] **1-12** (Reg; șhp) Țiflan (**1-6**) (mic).

țilhă sf vz *sihlă*

țili v vz *țeli*

țilibis sm [At: CĂLINESCU, S. C. L. 86 / Pl: ? / E: ngr **τσελε(μ)πής**] (Grî; rar) Termen de politețe folosit pentru a vorbi cu sau despre un profesor.

țilic sn vz *cilic*

țilică i [At: ALR SN II h 388/414 / E: *țile* + *-ică*] (Reg; rep) Cuvânt cu care se cheamă caprele.

țilidonie sf [At: DR. IV, 849 / V: *hilindunea* / Pl: *~ii* / E: lat ***Chelidonium*** (*maius*)] (Bot; reg) Rostopască (*Chelidonium maius*).

țiligaie sf [At: LEXIC REG. II, 33 / Pl: *~găi* / E: ns cf *pițigaie*[1]] (Olt) Surcică.

țiligheu sm vz *țiclean*

țiligom sns vz *țiligon*

țiligon sns [At: GL. OLT. / V: *~om* / E: nct] (Olt; îcs) *De-a ~ul* De-a prinselea.

țiligoș sm [At: CV 1951, nr. 12, 37 / Pl: ? / E: ns cf *țiligon*] (Reg) Cel care într-un joc de copii încearcă să-i prindă pe acei jucători care nu stau ghemuiți sau așezați pe o piatră.

țiligram sn vz *telegramă*

țilindăr sn vz *cilindru*

țilindra vt [At: ALR SN I h 90/514 / V: *~len~*, *țul~* / Pzi: *~rez* / E: *țilindru*] (Mol; Olt) A triora.

țilindră sf vz *cilindru*

țilindric, ~ă a vz *cilindric*

țilindru *sn* vz *cilindru*

țilindrui *vt* [At: ALR SN I h 90/520 / Pzi: ~*esc* / E: *țilindru* + -*ui*] (Mol) A triora.

țilițium *sn* [At: (a. 1702), apud. D. Î. LAT.–ROM. 355 / Pl: ? / E: lat *cilicium*] (Înv) Veșmânt monahal de penitență.

țilozi *v* vz *țilăzui*

țilp-țalp *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 168 / Pl: ? / E: fo] (Orn; reg) Pitulice (*Phyloscopus collybita*).

țilțan *sn* [At: L. ROM. 1979, 608 / Pl: ~*e*, ~*i* / E: ctm *țilfan* și *țurțan*] (Trs) **1** Ridicătură de pământ, ascuțită, mai mică decât dealul. **2** Stâncă. **3** Vârf.

țilți *smp* vz *celt*

țilui *v* vz *țelui*

țiluitor *sm* vz *țeluitor*

țilvoi *sm* vz *țivloaie*

țim¹ *sn* [At: ALR II. 4 846/310 / Pl: ~*uri* / E: mg *cím*] (Mgî; Trs; Mar) Adresă pe un plic, pe un colet etc.

țim² *sn* vz *țin²*

țim³ *sn* vz *zinc*

țimar *snm* vz *țimir*

țimară *sf* vz *țimir*

țimarisme *sp* [At: GRECU. P. 414 / E: nct] (Îvr) Cârpe destrămate.

țimăn *sn* [At: DLR / Pl: ? / E: nct] (Îvr) Cartier al unui oraș.

țimăr¹ *sm* [At: CHEST. V. 31/1 / Pl: ~*i* / E: nct] (Trs) Copil care lucrează la stână.

țimăr² *sn* [At: N. STOICA, C. B. 64 / V: *țâmbră* *sf* / Pl: ? / E: ger *Zimmer*] (Trs; Buc; gms) Cameră într-o clădire.

țimărman *sm* [At: N. STOICA, C. B. 277 / V: ~*mer*~, *țămăr*~, ~*mâr*~, ~*mor*~, ~*mon*, ~*mormon*, ~*mun*, ~*mur*~, *țirmuman*, *țirmoman*, *țirmor*~, *sămăr*~ / Pl: ~*i* / E: ger *Zimmermann*] **1** (Reg) Dulgher. **2** (Reg; îf *țirmoman*) Persoană care îngrijește un drum.

țimărmon *sm* vz *țimărman*

țimărmun *sm* vz *țimărman*

țimăt *sms* [At: (a. 1754) IORGA, S. D. XII, 67 / V: ~*met* / E: ger *Zimmet*, srb *cimet*] (Reg; rar, șîs *trestie de* ~) Scorțișoară.

țimândău *sn* vz *țigmandău*

țimârman *sm* vz *țimărman*

țimbal *sn* vz *țambal*

țimbalagiu *sm* vz *țambalagiu*

țimbală *sf* vz *țambal*

țimbalist *sm* vz *țamabalist*

țimbăraș *sm* vz *țimboraș*

țimbelegiu *sm* vz *țambalagiu*

țimbiră *sfs* vz *ghimber*

țimbirlic *s* vz *țâmburuc*

țimbistră *sf* vz *cimbistră*

țimblon *sn* vz *țimbal*

țimboc *sm* vz *țiboacă¹*

țimbolă *sf* vz *țimbal*

țimbolică *sf* [At: POLIZU / V: *cim*~ / Pl: ? / E: *țimbolă* + -*ică*] (Bot; Mol) Floarea-miresei (*Cymbalaria muralis*).

țimboraș *sm* [At: ARH. FOLK. VI, 277 / V: ~*băr*~ / Pl: ~*i* / E: mg *cimborás*] (Trs; Mar) **1** Camarad (**1**). **2** Prieten. **3** Tovarăș de drum. **4** (Spc) Persoană care se însoțește cu alta în vederea aratului Si: (îrg) *sâmbraș*.

țimbră *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: ~*re* / E: nct] (Mol; îe) **A se pune ~** A se îmbrăca de sărbătoare.

țimbri *smp* vz *cimbri*

țimbrișoare *sfp* vz *cimbrișor*

țimbular *sm* [At: (a. 1741-1742) IORGA, S. D. VI, 251 / V: *țămbel*~ / Pl: ~*i* / E: *țimbulă* + -*ar*] (Înv; Trs) Țambalagiu.

țimbulaș *sm* [At: COMAN, GL. / Pl: ~*i* / E: *țimbulă* + -*aș*] (Trs) **1** Țambalagiu. **2** (Pex) Muzicant.

țimbulă *sf* vz *țambal*

țimburuc *sn* vz *țâmburuc*

țimen *sn* vz *ciment*

țiment¹ *sn* [At: PAȘCA, GL. / Pl: ? / E: săs *zimät* (ger *Ziment*)] **1** (Ban; Trs) Măsură de capacitate a băuturii, echivalentă cu 0.5 l, folosită de cârciumar. **2** (Reg) Ulcică.

țiment² *sn* vz *ciment*

țimenta *v* vz *cimenta*

țimentui *vt* [At: GL. OLT. / Pzi: ~*esc* / E: *țiment²* + -*ui*] (Reg) **1-7** A cimenta (**1-7**) .

țimerman *sm* vz *țimărman*

țimeș *s* [At: (a. 1747) IORGA, S. D. XII, 46 / A: nct / Pl: nct / E: nct] (Înv; Trs; csnp) Numele unui articol de postăvărie.

țimet *sms* vz *țimăt*

țimfan *sn* vz *țiflan*

țimint *sn* vz *ciment*

țimir [At: (cca 1594) HURMUZAKI, XI, 398 / V: *țăm*~ *s*, ~*mar* *snm*, ~*mară* *sf*, *ci*~ *snm*, *zi*~ *sn* / Pl: ~*e*, ~*uri* sn, ~*i* sm / E: mg *címer*, pn *cymer*] **1** *sn* (Înv; Trs; Mol) Blazon (**1**). **2** *sn* (Înv; Trs; Mol) Ecuson reprezentând elemente heraldice. **3** *sn* (Înv; îe) **A se face ~ la lume** A se face de râs. **4** *sn* (Îvr) Surguci (la turban, la ișlic etc.). **5** *sn* (Buc; Trs) Mănunchi de flori artificiale sau alte podoabe pe care le poartă mirele la pălărie sau la căciulă în ziua nunții. **6** *sm* (Înv; Mol; Mun) Țimiraș (**1**).

țimiraș *sm* [At: (a. 1760) IORGA, S. D. XXII, 113 / V: *țăm*~ / Pl: ~*i* / E: *țimir* + -*aș*] (Înv; Mol; Mun) **1** Persoană în serviciul administrației publice, având însărcinarea să ducă ordine și mesaje sau să însoțească pe călătorii străini Si: (îrg) *țimir* (**6**). **2** Curier poștal care purta ca semn distinctiv un coif cu țimir (**1**).

țimn *sm* [At: KLEIN, D. 443 / Pl: ~*i* / E: lat *cygnus*] (Zlg; Ițî) Lebădă.

țimorman *sm* vz *țimărman*

țimormon *sm* vz *țimărman*

țimp *sm* vz *țâmp*

țimpar *sm* vz *țipar¹*

țimpărel *sm* [At: BĂCESCU, P. 85 / Pl: ~*ei* / E: *țimpar* + -*el*] (Iht; reg) Zvârlugă (*Cobitis taenia*).

țimpistră *sf* vz *cimbistră*

țimpor *sn* vz *țâmpor*

țimtirim *sn* vz *țintirim*

țimurman *sm* vz *țimărman*

țin¹ *i* [At: BĂCESCU, PĂS. 317 / V: *țân* / E: fo] (Repetat) Cuvânt care redă sunetul scos de pitulice.

țin² *sns* [At: ALR II, 4 260/64 / V: *țim* / E: ger *Zinn*] (Ban; Trs) Zinc.

țina *v* vz *înțina*

ținabăr *sn* vz *ținober*

ținabor *sn* vz *ținober*

ținare *sf* vz *ținere*

ținat, ~ă *a* vz *înținat*

ținăi *vi* [At: PAȘCA, GL. 56 / V: *zi*~ / Pzi: 3 *ținăie* / E: fo] **1** (Mar; Trs; d. obiecte) A țiui (**1**). **2** (Reg; îe) **A-i ~** (cuiva) **urechea** (sau **urechile**) A-i țiui (cuiva) urechea.

ținător, ~oare *a, smf* vz *țiitor*

ținătură *sf* vz *țiitură*

ținând, ~ă *a* [At: BARIȚIU, P. A. III, 176 / Pl: ~*nzi*, ~*e* / E: *ține*] (Îvr) Care are loc.

ținc¹ [At: ALR SN III, h 701/310 / V: *țânc* (Pl: *țânci*) / E: fo] **1** *i* (Rep) Cuvânt care redă strigătul specific al pițigoiului. **2** *i* (Îf *țânc*) Cuvânt care redă strigătul specific al țicleanului (**1**). **3** *sm* (Orn; Mun; îf *țânc*) Țiclean (**1**) (*Sitta europaea*).

ținc² *sm* vz *țânc²*

ținc³ *sn* [At: LTR² / Pl: ~*uri* / E: ger *Zinke*] Fiecare dintre dinții, alternând cu tăieturi de la capetele a două scânduri, care se îmbucă permițând îmbinarea acestora în unghi.

ținc⁴ *sn* vz *zinc*

țincan *sm* vz *țâncan*

țincar[1] *sm* vz *țâncar*

țincar[2] *sn* [At: ALR II, 5 669/76 / Pl: *~e* / E: *țincl*[1] + *-ar*] (Reg) Clopoțel care se atârnă la gâtul vitelor Si: (reg) *țingălău* (1).

țincă *sf* vz *țâncă*

țincălău[1] *sn* vz *zincalău*

țincălău[2] *sn* vz *țingălău*

țincăni *v* vz *țingăni*

țincănit *sn* vz *țingănit*

țincău *sm* vz *țângău*

ținclu *sn* vz *zinc*

țincluș[1] *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 168 / Pl: *~i* / E: fo cf *țic*[1]] (Orn; Trs) Pițigoi (*Parus maior*).

țincluș[2] *sn* vz *țicluș*

țincșor *sm* vz *țâncșor*

țincui *vt* [At: NOM. MIN. I, 342 / Pzi: *~esc* / E: *țincl*[3] + *-ui*] A executa, manual sau mecanic, dinți pentru îmbinări de colț la produsele din lemn.

țincuire *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ri* / E: *țincui*] Executarea, manuală sau mecanică, a dinților pentru îmbinări de colț la produsele din lemn.

țincuș[1] *sn* [At: FD I, 154 / Pl: ? / E: mg *cinkus*] (Min; înv; Trs) Unealtă de fier, în formă de pană, pentru despicat piatra.

țincuș[2] *sn* vz *țâncușă*

țincușă *sf* vz *țâncușă*

țincușor *sm* vz *țâncușor*

țincvais *sns* [At: BL. III, 21 / E: ger ***Zinkweiss***] Alb de zinc.

țindăr[1] *sn* [At: VICIU, GL. 95 / V: *~der* / Pl: *~e* / E: ger ***Zünder***] (Min; Trs) Fitil care servește la aprinderea încărcăturilor de exploziv.

țindăr[2] *s* [At: LEXIC REG. 95 / Pl: ? / E: nct] (Trs) **1** Încumetare. **2** (Trs; îe) **A nu avea ~** A nu avea voie. **3** (Îae) A nu avea trecere (la cineva sau undeva).

țindău *sn* [At: L. ROM. 1962, 263 / Pl: *~daie* / E: nct] (Reg) Bucată lungă de lemn cu care se reglează mersul sulului din față la războiul de țesut.

țindelț *sn* vz *țintelț*

țindăr *sn* vz *țindăr*[1]

ține [At: PSALT. HUR. 109r/19 / V: *~a*, (înv) *țenea* / Pzi: *țin*, (îvp) *țiu* / E: ml *tenere*] **1** *vt* A avea ceva în mână (sau în brațe etc.) și a nu lăsa să cadă sau să scape. **2** *vt* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **lumânarea** (sau, reg, **lumina**) A-i fi naș (cuiva) la cununie. **3** *vt* (Îae) A veghea pe cineva în ultimele clipe ale vieții cu o lumânare aprinsă în mână, potrivit unui vechi obicei creștin. **4** *vt* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **cununa** A-i fi naș (cuiva) la cununie. **5** *vt* (Îe) **A ~ frânele țării** (sau **ale împărăției**) A conduce o țară. **6** *vt* (Îe) **A ~ pâinea și cuțitul** A fi stăpân pe situație. **7** *vt* (Îe) **A ~ doi pepeni într-o mână** A căuta să obțină profituri din două părți. **8** *vt* (Îe) **A ~ în** (sau, înv, **supt) mână** (sau **mâini**) (pe cineva sau ceva) A avea pe cineva (sau ceva) în puterea sa. **9** *vt* (Îe) **A ~ împrejurările în mână** A stăpâni situația Si: *a dispune* (2), *a hotărî*. **10** *vt* (Îe) **A ~** (cuiva) **ursita** A fi stăpân pe viața cuiva și a dispune de ea după bunul său plac. **11** *vt* (Reg; îe) **A-i ~** (cuiva) **foc la spate** A-i fi naș cuiva la cununie. **12** *vt* (Îe) **A ~ clanț** (sau **fuior) cu** (cineva) A se lupta cu vorba într-o dispută, într-o conversație etc. **13** *vt* (Îae) A nu se lăsa intimidat de cineva. **14** *vt* (Îae) A nu se da bătut. **15** *vt* (Imt) Poftim! **16-17** *vtrr* A (se) apuca (pe sau de cineva sau ceva) cu mâna sau într-un anumit fel și a nu lăsa să scape. **18** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **în clește** A aduce pe cineva în siuația de a nu mai putea scăpa. **19** *vt* (Îae) A forța pe cineva să cedeze. **20** *vt* (Îe) **A ~ cu dinții să...** A dori foarte mult să... **21** *vt* (Îae) A face totul pentru a... **22** *vt* (Îe) **A-și ~ sufletul în buze** A fi pe moarte. **23** *vt* (Îe) **A-și ~ inima în dinți** (sau **cu dinții**) A se stăpâni, nelăsându-se cuprins de o emoție puternică. **24** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **de chică** A prinde cu putere pe cineva de păr. **25** *vt* (Îe) **A ~ pe dracul de coadă** A intra într-o încurcătură și a nu mai putea ieși din ea. **26** *vt* (Îae) A decădea din punct de vedere material. **27** *vt* (Îae) A întârzia voit o acțiune. **28** *vt* (Îe) **~ lupul de ureche** Se zice despre un om slab care vrea să se opună unuia mai puternic. **29** *vt* (Reg; îe) **A ~** (pe cineva) **de mână** A pune pe cineva ca martor. **30** *vrr* (Îe) **A se ~ de brâu** (sau **de gât**) **cu** (cineva) A fi prieten foarte bun (cu cineva). **31** *vt* (Adesea determinat prin „în mână", înv, „a mână"; c. i. o armă, un instrument, o unealtă) A folosi cu pricepere cu ajutorul mâinilor Si: *a mânui*. **32** *vt* (Determinat prin „în brațe", „îmbrățișat") A cuprinde pe cineva cu brațele, în semn de dragoste, de prietenie etc. Si: *a îmbrățișa*. **33** *vt* (D. ființe) A susține un obiect sau un corp greu ridicat de la pământ și a nu-l lăsa să cadă. **34** *vt* (Îe) **Parcă-l țin în spinare** Se spune despre cineva nedorit, greu de suportat. **35** *vt* (Îe) **Oaia care nu poate să-și ție lâna trebuie tăiată** Se spune despre cineva care nu este în stare să-și ducă la îndeplinire obligațiile asumate. **36** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **(numai) pe** (sau **în**) **palme** (sau **pe brațe, pe mâini** sau, reg, **pe mână**) A avea o grijă deosebită față de cineva. **37** *vt* (D. o parte a corpului; în construcție cu „abia") A susține cu dificultate greutatea trupului. **38** *vt* (Îe) **Cât îl țin picioarele** (sau **puterile**) Cu toată forța. **39** *vt* (Îe) **A nu-l mai ~ șalele** A nu mai fi în stare să continue o activitate. **40** *vt* (Îe) **A nu-l mai ~ spatele** A abandona o activitate. **41** *vt* (Îe) **A-l ~ părul** A fi capabil să facă un lucru. **42** *vt* (Îe) **A-l ~ puterile** A-l ajuta pe cineva puterile Si: *a rezista*. **43-44** *vt* (Înv; îe) **A (nu)-l mai ~** (pe cineva) **inima să...** A (nu) se putea stăpâni să... **45** *vt* (Îe) **A nu-l mai ~ balamalele** A-și pierde vigoarea. **46** *vt* (Îae) A îmbătrâni. **47** *vt* (Îe) **A nu-l ~ proptelele** A fi gârbov și neputincios. **48** *vt* (Fig) A răbda. **49-50** *vti* A prinde pe cineva sau ceva ca să nu cadă Si: *a sprijini*. **51** *vt* (Pop; irn; îe) **Ține-mă, Ghincule** Se spune celui care se laudă că va face ceva peste puterile sale. **52** *vt* A (putea) cuprinde în sine Si: *a conține* (2), *a încăpea*. **53** *vt* (Pop; îe) **A nu-l mai ~ pielea** A fi foarte gras. **54** *vt* (Pop; îae) A nu-și mai putea stăpâni bucuria. **55** *vt* (Pop; îae) A fi foarte îngâmfat. **56** *vt* (Pop; îe) **A nu-l mai ~ cămașa** A fi foarte nerăbdător. **57** *vt* (Pop; îae) A fi foarte ocupat. **58** *vt* (Îe) **A nu-l mai ~ pământul** A nu mai avea loc pe pământ. **59** *vt* (Îae) A nu fi tolerat din cauza răutăților făcute. **60** *vt* (Îe) **A nu-l (mai) ~ locul** (sau **pământul**) A fi neliniștit. **61** *vt* (Îe) **A nu-l ~ drumurile** A nu mai putea merge pe drum din cauza beției. **62** *vt* (Îvr) A împresura (pe cineva). **63** *vr* (Urmat de un complement indirect introdus prin „de") A se prinde cu mâinile pentru a nu cădea, pentru a nu fi despărțit de cineva sau de ceva Si: *a se agăța* (4). **64** *vr* (Îe) **A se ~ cu dinții de** (ceva) A nu ceda cu nici un preț Si: *a persevera*. **65** *vr* (Îe) **A se ~ de poalele** (sau **pulpana, fustele**) (cuiva) A căuta să fie mereu împreună sau în preajma cuiva, insistând pentru a-i cere ceva. **66** *vr* (Urmat de determinări modale) A se menține într-un loc. **67** *vr* (Urmat de determinări modale) A nu cădea de undeva. **68** *vr* A apăsa o parte a corpului pentru a-i încetini funcția, pentru a potoli o senzație dureroasă etc. **69-70** *vir* A fi prins, fixat. **71** *vr* (D. țesături; îe) **A se ~ (numai) în ață** (sau **într-un** ori **de un fir de ață**) A fi pe punctul de a se rupe. **72** *vr* (D. viață; îae) A fi oricând gata să se sfârșească. **73** *vr* (Îe) **A nu se ~ nădragii pe** (cineva) Se spune despre cineva foarte sărac. **74** *vr* (D. obiecte de îmbrăcăminte; îe) **A nu se ~ petec de petec** (sau **zdreanță de zdreanță), a nu se ~ pe** (sau **în**) **spate** A fi foarte uzat. **75** *vr* (Îae) A se rupe. **76** *vr* A se afla în imediată apropiere unul de altul. **77** *vr* (Șîe **a se ~ când**) A urma unul după altul Si: *a se înșirui*. **78** *vr* (Îe) **A se ~ tot (de) una** (sau **unul**) A fi unul lângă altul, formând un tot. **79** *vr* (Udp „de", „după", „în urma", „pe urmă") A merge în urma cuiva sau a ceva, (pășind) cât mai aproape. **80** *vr* (Pex; șîe **a se ~ ca râia de om**) A fi nelipsit de lângă cineva. **81** *vr* (Îae) A urmări pe cineva pretutindeni. **82** *vr* (Pex) A stărui pe lângă cineva pentru a obține ceva. **83** *vr* (Îe) **A se ~ droaie după** (cineva sau ceva) A urma în număr mare pe cineva sau ceva. **84** (Îae) A acționa păstrând ritmul impus de cineva sau ceva. **85** *vr* A se ghida după cineva sau ceva. **86** *vr* (Udp „de"; c. i. un text) A respecta cu fidelitate. **87** *vr* A lua ca exemplu pe cineva sau ceva. **88-89** *vtir* (D. persoane; pan, d. un drum; udp „de"; adesea determinat prin „drept", „înainte") A urma una și aceeași direcție. **90** *vti* (Îe) **A o ~ spre...** A merge spre... **91** *vr* (Îe) **A se ~ ață de un drum (de o cărare** etc.) A nu se abate de la un drum. **92-93** *vti* (Îe) **A ~ dreapta** (ori **la dreapta** sau **stânga**, reg, **hăisa**) A merge pe partea dreaptă (sau stângă) a unui drum. **94** *vt* (Îe) **A ~ marginea** A înainta pe (sau aproape de) marginea unui drum.

a unei suprafețe. **95-96** *vti* (Înv; îe) **A ~ marea, a ~ spre plina mare** A naviga în (sau spre) larg. **97-98** *vti* (Reg; îe) **A ~ tel** (sau **ţelul**), **a ~ la ţel** A ochi cu pușca. **99** *vr* (Pop; cu complementul „drumul") A-și continua drumul. **100** *vr* (Pop; îe) **Nu-și ~ drumul, ci apucă pe de lături** Se spune despre cei care nu-și văd de treabă. **101** *vi* (Udp „de", îrg. „la", înv. „cu"; șîe **a ~ una cu** ...) A face parte integrantă dintr-un tot. **102-103** *vir* (Udp „de") A se referi la... **104-105** *vir* (Udp „de") A privi, a interesa pe... **106-107** *vir* (Udp „de") A depinde de... **108-109** *vir* (Udp „de", reg. „pe", înv. „pentru") A se preocupa neîntrerupt (numai) de... **110-111** *vir* (Udp „de", reg. „pe", înv. „pentru") A se îndeletnici mult (numai) cu... **112-113** *vir* (Udp „de", reg. „pe", înv. „pentru") A persevera în... **114** *vr* (Îe) **A se ~ de ale sale** A-și vedea de treabă. **115** *vi* (Udp „la") A fi legat sufletește de cineva sau de ceva. **116** *vi* (Udp „la") A-i fi pe plac cineva sau ceva. **117** *vi* (Udp „la") A iubi. **118** *vi* (Îe) **A ~ la** (cineva) **ca la pingele** A nu avea pentru cineva decât foarte puțină afecțiune. **119** *vi* (Înv; îe) **A ~ la un cuvânt** A avea toți aceeași opinie. **120** *vi* (Reg; îe) **A ~ la un loc** A fi solidari. **121** *vi* (Udp „cu", înv. „lângă") A susține pe cineva sau ceva. **122-123** *vir* (Urmat de un verb la conjunctiv, rar, la infinitiv) A dori să... **124-125** *vir* (Urmat de un verb la conjunctiv, rar, la infinitiv) A intenționa să... **126-127** *vir* (Urmat de un verb la conjunctiv, rar, la infinitiv) A se angaja să... **128** *vi* (Îe) **A fi ținut să...** (sau **a..., la..., asupra...**) A fi obligat să... **129** *vt* (C. i. corpul sau o parte a corpului) A face să stea mai mult timp într-o anumită poziție. **130-131** *vtir* (Îe) **A-și ~ gura** (sau **limba**, dep. **pliscul**, reg. **fălcile** etc., **de gură**) A-și impune tăcere. **132** *vtr* (Îe) **A-și ~ gura cusută** (sau **strânsă**) A tăcea. **133** *vt* (Îe) **A ~ piept** (**la** ceva sau cuiva sau, rar, **cu** cineva) A se împotrivi cuiva sau la ceva. **134** *vt* (Îe) **A ~ urechea la** (cineva) A fi atent la ceea ce spune cineva. **135** *vt* (Îe) **A ~ mâna căpătâi** A pune mâna sub cap drept pernă. **136** *vt* (Îe) **A ~ ochii** (sau **privirea**) **la...** (ori **către, spre, pe, în...**) A se uita cu insistență la cineva sau ceva. **137** *vt* (Îe) **A ~ ochii de** (cineva) A supraveghea pe cineva. **138** *vtr* (Îe) **A-și ~ cumpăna** A sta în echilibru. **139** *vr* (Urmat de determinări modale) A sta într-o anumită poziție. **140** *vr* (Urmat de determinări modale) A lua o anumită atitudine. **141** *vr* (Îe) **A se ~ cu capul sus** A fi orgolios. **142** *vr* (Îae) A fi îngâmfat. **143** *vr* (Rar) A sta în picioare. **144** *vtf* A face (pe cineva sau ceva) să stea o perioadă de timp într-un anumit loc. **145-146** *vtrf* (Îe) **A ~** (ceva sau pe cineva) **la distanță** (sau **departe**) A se arăta distant față de cineva. **147** *vr* (Îe) **A se ~ la o parte** (sau **deoparte, la distanță, în rezervă**) A nu lua parte la ceva. **148** *vr* (Îe) **A se ~ departe de apă curgătoare** A se feri de primejdii. **149** *vt* A primi pe cineva în casa sa o anumită vreme, dându-i adăpost și mâncare. **150** *vt* A nu lăsa pe cineva să plece în altă parte. **151** *vt* (Îlv) **A ~ în gazdă** A găzdui. **152** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **pe lângă sine** A face pe cineva să trăiască aproape de sine. **153** *vt* (C. i. animale) A pune sub acoperământ spre a feri de intemperii Si: *a adăposti* (1). **154** *vr* (Îrg) A trăi (undeva). **155** *vr* (Îrg) A locui într-un anumit loc. **156** *vt* (Uneori determinat prin „pe loc", „în loc") A imobiliza. **157** *vt* (Uneori determinat prin „pe loc", „în loc") A opri pe cineva sau ceva din mersul său. **158** *vt* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **calea** (sau **drumul**, rar, **drumurile**) A opri pe cineva din drumul său, împiedicându-l să treacă mai departe. **159** *vt* (Îae) A sta în calea cuiva. **160** *vt* (Îae) A aștepta pe cineva în drum și a-l opri pentru a-i adresa o rugăminte, pentru a-i pune o întrebare etc. **161** *vt* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **calea** (sau, rar, **cărarea**) A urmări pe cineva în mod insistent pentru a-i câștiga bunăvoința, dragostea etc. **162** *vt* (Îae) A fi mereu în drumul cuiva. **163** *vt* (Îe) **A ~ drumurile** (sau **drumul, calea**) A opri pe cineva din drum pentru a-l jefui sau a-l ucide. **164** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **de vorbă** (sau, înv, **cu cuvinte**) A vorbi cu cineva întrerupându-i o acțiune. **165** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **cu vorba** (sau **cu minciuna**, înv, **cu cuvinte**) A duce pe cineva cu vorba. **166** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **sub picior** (sau **papuc**) A avea pe cineva sub autoritatea sa Si: *a domina* (1). **167** *vt* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **ușa** A ajuta pe cineva să săvârșească o faptă rea. **168** *vt* (La volei, polo pe apă etc.; îe) **A ~ mingea** A opri mingea în mâini mai mult timp decât este regulamentar, înainte de a o pasa sau de a o trimite adversarului. **169** *vt* A face pe cineva să aștepte. **170** *vt* (D. o parte a corpului) A produce jenă. **171** *vt* (D. o parte a corpului) A durea. **172** *vt* (D. obiecte de îmbrăcăminte) A deranja la mișcări, prin croiala prea strâmtă. **173** *vt* (Urmat de determinări modale) A face ca cineva sau ceva să rămână un timp oarecare într-o anumită stare Si: *a menține*. **174** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **în** (sau **din**) **frâu** (sau **în nouă frâne, în hățuri, în strună, din** sau **de scurt**) sau, înv, **a ~** (pe cineva) **scurt** A nu lăsa cuiva libertatea de acțiune sau de mișcare. **175** *vt* (Îae) A supraveghea îndeaproape și cu severitate (pe cineva). **176** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva sau ceva) **sub** (sau **în**) **ochi** A urmări îndeaproape (pe cineva sau ceva). **177** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **de aproape** A controla pe cineva cu strictețe, permanent. **178** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **în evidență** A înregistra pe cineva în actele unei instituții pentru a-l avea sub supraveghere. **179** *vt* (Îe) **A ~** (ceva) **în loc** A împiedica să evolueze. **180** *vt* (Înv; cu complementul „corabia") A menține în stare de plutire. **181** *vt* A înfrâna un sentiment, o pornire etc. **182** *vtr* (Îe) **A-și ~ răsuflarea** (sau **răsuflul, suflarea, sufletul, respirația**) A se sili să respire ușor, fără zgomot. **183** *vt* (Îae) A-și opri respirația. **184** *vtr* (Înv; îe) **A-și ~ mâinile de către** (sau **despre**) (cineva) A se stăpâni de a ucide pe cineva. **185** *vtr* (Îrg; îe) **A-și ~ mâinile** sau **a-și mâinile de (la)** (ceva) A se abține de la ceva. **186** *vt* (De obicei urmat de verb la conjunctiv sau udp „de", „de la") A opri pe cineva de la ceva. **187-188** *vr* (rar) *vi* (De obicei îcn, urmat de verb la conjunctiv sau udp „de") A se abține de la ceva. **189** *vt* (Înv; cu complementul „moșie", „pământ", „casă" etc.) A dobândi prin moștenire. **190** *vt* (Înv; cu complementul „moșie", „pământ", „casă" etc.) A pune stăpânire pe ceva. **191** *vt* (Înv; cu complementul „moșie", „pământ", „casă" etc.) A avea și a păstra în proprietatea și folosința sa Si: *a poseda*. **192** *vt* (Îe) **A ~ fumul de pe urma** (cuiva) A trage tot folosul de pe urma cuiva. **193** *vt* (De obicei urmat de determinări ca „în arendă", „în" sau „cu chirie", „ca zălog", „cu anul" etc.) A avea în folosință pe timp limitat o proprietate. **194** *vt* A avea în proprietate sau în chirie un local (cârciumă, pensiune, restaurant, băcănie etc.) și a exercita meseria de comerciant în ramura respectivă. **195** *vt* (Îe) **A ~ negustorie** A întreprinde afaceri comerciale. **196** *vt* (C. i. o marfă) A avea de vânzare (sau a vinde) ceva în mod obișnuit în prăvălie. **197** *vt* (C. i. animale) A crește. **198** *vt* (Rar) A strânge și a păstra bunuri materiale Si: *a agonisi* (2). **199** *vt* (Înv) A stăpâni (o țară, un ținut, o cetate etc.). **200** *vt* (Înv) A conduce (o țară, un ținut, o cetate etc.). **201** *vt* (Astăzi pop; c. i. poziții strategice) A apăra de invazia dușmanului. **202** *vt* (Înv) A pune stăpânire pe cineva sau ceva Si: *a stăpâni*. **203** *vt* (D. boli, stări sufletești etc.; de obicei cu determinări temporale) A cuprinde. **204** *vt* (C. i. un loc, o poziție, o situație etc.) A ocupa. **205** *vt* (Îlv) **A ~ loc de...** A fi folosit ca...**206** *vt* (Îlv) **A ~ locul** (cuiva sau a ceva) A înlocui pe cineva sau ceva. **207** *vt* (C. i. o funcție, o demnitate etc.) A avea sub conducerea sau administrația sa. **208** *vt* (C. i. o funcție, o demnitate etc.) A deține. **209** *vt* (Îlv) **A ~ socoteala** (sau **socotelile**) A avea în grijă evidența banilor (venituri și cheltuieli). **210** *vt* (Îlv) **A ~ socoteala** (sau **seama, răboj**) A păstra evidența unor date, a unor întâmplări etc. **211** *vt* (Îlv) **A ~ socoteală** (sau **seamă, seama**) (**de** sau **că...**) A avea în vedere (pe cineva sau ceva). **212** *vt* (Îal) A respecta întocmai. **213** *vt* (Îrg; îlv) **A-i ~** (cuiva) **în seamă** (ceva) A-i lua (cuiva) în considerare (ceva). **214** *vrp* (Îlv) **A i se ~** (cuiva) **în seamă** (ceva) A i se lua (cuiva) în considerare (ceva). **215-216** *vt* (Îlv) **A (nu) (se) ~ în seamă** (sau **nici într-o seamă** ori **la nici o seamă**) A (nu) (se) lua în considerație. **217-218** *vt* (Îal) A (nu) (se) recunoaște. **219** *vt* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **toate în seamă** A avea evidența faptelor cuiva. **220** *vt* (Îlv) **A ~ casa** A îndeplini funcția de casier. **221** *vt* (Îlv) **A ~ contabilitatea** A îndeplini funcția de contabil. **222** *vt* (Îlv) **A ~ registrele** (sau **catastifele, listele** etc.) A fi însărcinat cu evidența registrelor, listelor etc. **223** *vt* (Îlv) **A ~ jurnal** A însemna evenimentele zilnice. **224** *vt* (Înv; îlv) **A ~ foaie de...** A face listă cu... **225** *vt* (Îlv) **A ~ evidența** A înregistra situația bunurilor, lucrărilor și persoanelor legate de o anumită activitate. **226** *vt* (Îe) **A ~ (registrele, dosarele etc.) la zi** A însemna cu regularitate, zilnic, schimbările survenite față de situația cuprinsă într-un registru, într-un dosar etc. **227** *vt* A avea (pe cineva) în serviciul său. **228** *vt* A avea (pe cineva) în casa sa într-o anumită calitate. **229** *vt* (Pop) A avea

de soție (rar, de soț) (pe cineva). **230** *vt* (Pop; îe) **A ~** (pe cineva) **fără cununie** A trăi în concubinaj. **231** *vt* (Pop; cu complementul „amant", „drăguț", „țiitoare" etc.) A avea (pe cineva) ca amant. **232** *vr* (Pop; udp „cu", reg, cu determinarea „laolaltă") A avea (cu cineva) relații de dragoste în afara căsătoriei. **233** *vt* (Pop; îe) **A ~ dragoste cu** (cineva) A face dragoste cu cineva. **234** *vt* A păstra la loc sigur, păzind cu grijă. **235** *vt* A păstra mai departe în posesia sa. **236** *vt* A păstra un lucru într-un anumit loc pentru a-l avea la îndemână în caz de trebuință. **237** *vt* A păstra un anumit timp un lucru primit de la cineva. **238** *va* (Reg; îe) **Ține în el** (sau **țin în mine, ții în tine** etc.) Se spune despre un om tăcut care nu-și exteriorizează sentimentele. **239** *va* (Reg; îae) Se spune despre un om discret care știe să păstreze un secret. **240** *vt* (C. i. alimente) A conserva în bună stare, ferind de alterare. **241** *vt* (C. i. obiecte de îmbrăcăminte) A păstra asupra sa. **242** *vt* (Cu complementul „banca", „banii") A mânui suma de bani pusă ca miză la un joc de cărți, de noroc etc.. **243** *vta* (Reg; d. femeie) A duce sarcina. **244** *vt* A opri (ceva) la sine. **245** *vt* A opri (ceva) pentru sine. **246** *vta* (Pop; cu complementele „soția", „iubita", „soțul", „iubitul") A nu părăsi. **247** *vt* (Mai ales ccd) A rezerva un lucru pentru cineva, pentru o împrejurare oarecare. **248** *vt* (Îla) **De ținut** Care este destinat unei utilizări viitoare. **249** *vt* (Îal) Care este păstrat pentru o anumită ocazie. **250** *vt* (Reg; d. animale domestice; îal) De prăsilă. **251** *vt* A reține pe nedrept (ceva). **252** *vt* A păstra neschimbat Si: *a conserva* **(2)**. **253** *vt* A nu lăsa să dispară. **254** *vt* A nu lăsa să se altereze Si: *a conserva* **(1)**. **255** *vt* (Îlv) **A ~ minte** (sau, rar, **în minti, în minte**) A-și întipări în memorie. **256** *vt* (Îal) A-și aminti. **257** *vt* (Îe) **(De) să mă ții** (sau **țină**) **minte** Se spune pentru a sublinia violența unor acțiuni sau a unor manifestări. **258** *vt* (Reg; îe) **A da pe ~-minte** A da pe datorie. **259** *vt* (Îe) **A ~ mânie** (sau **pizmă, supărare, alean,** rar, **urgie, dușmănie**) (cuiva sau, reg, pe cineva, înv, **asupra** cuiva ori **spre** cineva) A păstra sentimente de ură, de mânie față de cineva. **260** *vt* (Îe) **A-i ~ credință** (cuiva) A fi credincios cuiva. **261** *vt* (Îe) **A-și ~ rangul** A duce un fel de viață potrivit cu rangul pe care-l ocupă în societate. **262** *vt* (Îe) **A-și ~ gândul la** (ceva) A se gândi permanent la ceva. **263** *vt* (Înv; îe) **A ~ păcatele** (cuiva) A nu ierta păcatele cuiva. **264** *vt* (Îe) **A-și ~ lucrul (său)** A-și păstra neschimbate obiceiurile. **265** *vt* (Rar) **A ~ (la mână) 1, 2, 3, ...9** Se spune în limbajul elevilor, în operația de adunare, despre cifrele care nu se scriu sub linia de adunare, ci se rețin în memorie pentru operația următoare. **266** *vt* (Uneori cu determinările „viața", „în viață") A lăsa pe cineva să trăiască. **267** *vt* (Pop; d. o plantă, un copac etc.; c. i. frunze, fructe etc.) A nu lăsa să cadă. **268** *vr* (D. frunze) A nu cădea. **269** *vt* A nu dezvălui (o taină, un secret etc.). **270** *vt* A ascunde. **271** *vt(a)* (C. i. o calitate sau o stare) A păstra vreme mai îndelungată. **272** *vi* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **de cald** A încălzi pe cineva. **273** *vi* (Îae) A-i fi de folos cuiva. **274** *vi* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **de frig** A apăra pe cineva de frig. **275** *vi* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **de rece** A răcori (pe cineva). **276** *vi* (Îe) **A ~ cumpăt la** (ceva) A manifesta moderație în legătură cu ceva. **277** *vi* (Îe) **A(-i) ~ de foame** (cuiva) A sătura pe cineva pentru un timp mai îndelungat. **278** *vi* (Reg; d. o mâncare; îe) **A ~ bine la rânză** A sătura. **279** *vi* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **de urât** A sta împreună cu cineva, vorbindu-i, distrându-l, pentru a-i alunga plictiseala. **280** *vt* (Îe) **A ~ companie** (sau **tovărășie**) (cuiva) A nu lăsa pe cineva singur. **281** *vt* (Îae) A fi mereu în preajma cuiva. **282** *vt* (C. i. norme, legi, angajamente etc.) A respecta cu strictețe. **283** *vi* (Îe) **A ~ post** A posti. **284** *vt* (Îe) **A(-și) ~ cuvântul** (sau **vorba,** pop, **vorbele**) A îndeplini o promisiune făcută. **285** *vt* (Îe) **A ~ pas cu vremea** (sau **pasul vremii**) A fi la modă. **286** *vt* (Îe) **A ~ zilele** (sau **miercurea, joile, vinerea, vinerile, sâmbetele, soroacele**) (pe cineva), **a-i ~** (cuiva) **sâmbăta** (sau **sâmbetele, lunile, vinerile**) A posti și a nu lucra în anumite zile, cu un anumit scop (în folosul cuiva, pentru a evita o nenorocire sau pentru a atrage asupra cuiva o nenorocire). **287** *vt* (Îe) **A(-i) ~** (cuiva) **sâmbetele** A urî pe cineva. **288** *va* (Îe) **A ~ creștinește** (sau **jidovește, elinește, păgânește**) A respecta preceptele religiei creștine (sau ale celei ebraice, grecești, păgâne etc.). **289** *vt* (Îlv) **A ~ tactul** A marca prin mișcări regulate, făcute cu mâna, cu piciorul sau cu o baghetă, accentele unui text sacadat. **290** *vt* (Îlv) **A ~ măsura** A respecta cu strictețe măsura unei piese muzicale. **291-292** *vir* (Adesea urmat de determinări ca „sfatul", „credința", „porunca", „cuvântul" etc., introduse prin prepozițiile „de", rar, „la", „cu", înv, „întru") A nu se abate de la... **293** *vr* (Îe) **A se ~ de cuvânt** (sau **de vorbă, de parolă, de jurământ**) A îndeplini o promisiune făcută. **294** *vr* (Îae) A respecta angajamentul dat. **295** *vi* (Îe) **A ~ la vorba sa** A rămâne nestrămutat într-o hotărâre. **296** *vt* (C. i. sărbători, mai ales, religioase) A sărbători o zi prin odihnă, post, rugăciune. **297** *vt* A sărbători o zi aniversară mâncând și bând. **298-299** *vir* A rezista. **300** *vr* (Imt; p 2 sg, rar, p 3, de obicei urmat de „bine") Formulă de încurajare. **301** *vr* (Imt; p 2, rar, p 3) Formulă de amenințare. **302** *vr* (La conjunctiv și imperativ, p 2 sg, urmat de un substantiv) Cuvânt care accentuează calitatea, intensitatea unei acțiuni. **303** *vr* (Îe) **A se ~ gata** A sta pregătit pentru a face ceva. **304** *vt* (Îe) **~, măi!** (sau **hăi!, ha!**) Formulă cu care se alungă câinii sau lupii. **305** *vr* (Îe) **~-te, pârleo!** (sau **băiete!**)**, să te ții, pârleo!** Formulă folosită pentru a intensifica acțiunea exprimată de verbul propoziției pe care o însoțește. **306** *vr* (Îe) **~-te!** Formulă de avertisment dat vânătorului vecin, prevenindu-l de apariția vânatului. **307** *vt* (Înv) A afirma cu tărie. **308** *vt* (De obicei, udp „cu", reg, „pe", „de", „întru") A (se) suporta toată cheltuiala necesară întreținerii cuiva sau a ceva Si: *a întreține*. **309** *vt* (De obicei, udp „cu", reg, „pe", „de", „întru") A aproviziona cu cele necesare traiului. **310** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **pe mâncare și pe băutură, a ~** (pe cineva) **pe mâcat(e) și pe băut(e)** A oferi cuiva mâncare și băutură. **311** *vt* (Îe) **A ~ casă mare** A duce un trai bogat și luxos. **312** *vt* (Îe) **A ~ casă** (sau **masă**) **deschisă** A primi bucuros și adesea oaspeți. **313** *vt* (Îe) **A ~ masă întinsă** A primi oricând persoane la masă. **314** *vt* (Îe) **A ~ casă (cu** cineva) A fi căsătorit cu cineva. **315** *vi* (Îae) A trăi în aceeași casă, formând o singură familie. **316** *vt* (Reg; îe) **A ~ târlă împreună** A trăi împreună în aceeași casă. **317** *vt(a)* (C. i. animale) A hrăni. **318** *vt* A avea față de cineva o anumită comportare Si: *a trata*. **319** *vt* A avea grijă de ceva Si: *a îngriji, a gospodări* **(3)**. **320** *vi* (De obicei cu determinări care arată timpul) A continua să existe Si: *a dura*[3] **(2)**, *a dăinui* **(1)**. **321** *vt* (D. o acțiune) A avea o anumită evoluție Si: *a se desfășura* **(4)**. **322** *vt* A face să dureze. **323** *vtf* (Reg; îe) **Cât ~ Dumnezeu lumea** La nesfârșit. **324** *vi* A fi suficient pentru un timp oarecare. **325** *vi* A nu se termina pentru ceva mai mult timp. **326-327** *vt* (Îe) **A (nu-)l ~** (pe cineva) **punga** (sau **buzunarele**) A (nu) face față la o cheltuială. **328** *vr* (D. oameni; de obicei determinat prin „bine") A se păstra în deplină sănătate și putere. **329-330** *vi* (Îe) **A (nu) se (mai) ~ sufletul** (sau **suflet de om**) **în** (cineva) A (nu) mai trăi. **331** *vi* (Îe) **A se ~ abanos** A se păstra foarte bine. **332** *vi* (Îae) A arăta mai tânăr decât vârsta pe care o are. **333** *vr* (De obicei determinat prin „viu", „în viață", „cu viață") A se menține în viață. **334** *vtf* (Cu complementul „viața", „zilele", „capul", „sufletul") A (se) menține în viață. **335** *vt* (Îe) **A-și ~ sufletul** (sau **inima**) A mânca atât cât să-i treacă foamea. **336** *vt* (Îae) A se hrăni puțin numai cât să-și întrețină viața. **337-338** *vir* (D. construcții, clădiri etc.) A rezista timpului. **339-340** *vir* (D. materiale, obiecte de îmbrăcăminte, încălțăminte etc.; de obicei udp „la") A nu se deteriora sub influența unor factori externi. **341** *vi* (D. ființe, de obicei udp „la") A suporta bine (o încercare). **342** *vi* (Fam; îe) **Nu ~ figura** Se spune pentru a arăta că o intenție a cuiva nu are sorți de izbândă. **343** *vti* (Îe) **Cât îi ~** (cuiva) **gura, cât** (sau **ce**) **îl ~ gura** (sau, rar, **gâtlejul, capul**) Până la epuizare. **344-345** *vti* A se întinde într-o direcție. **346-347** *vti* (C. i. sunete; șîe **a o ~**) A face să dureze mai mult timp Si: *a prelungi*. **348** *vt* (Îe) **A (-i) ~** (cuiva) **isonul** (sau **ison, isonuri, hangul, bâzoiul**) A executa acompaniamentul unei melodii. **349** *vt* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **isonul** (sau **hangul, bâzoiul, coarda**) A aproba vorbele și faptele cuiva, pentru a-i fi pe plac. **350** *vt* (Îae) A se comporta la fel ca cineva pentru a-i face pe plac. **351** *vt* (Cu valoarea stilistică a unui prezent de durată; îe) **A (o) ~ una (și bună), a ~ întruna** (sau **morțiș**)**, a o ~ (coardă** sau **sfoară) înainte** (sau, fam, **ca prostul** ori **ca prostul înainte**) A susține cu insistență ceva. **352** *vt* (Îe) **A o ~ întruna (cu), a o ~ una** A vorbi fără întrerupere, repetând același lucru. 353 *vt* (Îe) **A o ~ pe-a mea** (sau **pe a ta, pe a lui** etc.) A

nu-și schimba atitudinea. **354** *vt* (Îae) A nu vrea să admită că altul ar putea avea dreptate. **355** *vt* (Îe) **A o ~ așa (ca gaia mațul), a o ~ în...** (sau **într-un...** ori **tot într-o...**), **a ~ maț** A persista în aceeași atitudine. **356** *vt* (Reg; îe) **A o ~ sfoară** (sau **ață**) A merge fără oprire. **357** *vt* (Îe) **A o ~ (tot una cu...)** A face fără întrerupere ceva. **358** *vt* (Îe) **A o ~ (așa** sau **într-o copce), a (o) ~ (tot într-un) suflet** sau **(numai) o fugă, a ~ fuga tot întruna** A fugi fără oprire. **359** *vt* (Îe) **A ~ tot un plâns** (sau **numai o gură**) A plânge fără întrerupere. **360** *vt* (Îe) **A ~ numai o gură** A face gălăgie. **361** *vt* (Îe) **A o ~ într-un cântec** A cânta fără întrerupere. **362** *vt* (Îe) **A o ~ forfota** A se agita multă vreme. **363** *vt* (Îe) **A o ~ una, a ~ strună** A continua în același ritm, neîntrerupt. **364** *vt* (Îe) **A ~ (pe cineva) (tot** sau **numai) în...** A nu slăbi pe cineva cu... **365** *vt* (Înv; îe) **A ~ tot un glas** A vorbi monoton. **366** *vt* (Îe) **A ~ o vorbire** (sau **o cuvântare, un cuvânt, un discurs, o orație, un toast,** reg, **vorbiri)** sau, rar, **a ~ cuvânt** A vorbi în fața unui auditoriu (la ocazii festive etc.). **367** *vt* (Îe) **A ~ o conferință (o prelegere, un curs)** A prezenta o prelegere, un curs etc. în fața unui auditoriu. **368** *vt* (Îlv) **A ~ convorbire cu...** A discuta cu (cineva). **369** *vt* (Îlv) **A ~ judecată** (sau **județ**) A prezida un consiliu de judecată. **370** *vt* (Îlv) **A ~ divan** A se întruni în divan. **371** *vt* (Pex; îal) A sta de vorbă. **372** *vt* (Îlv) **A ~ (o) adunare** (sau **ședință, consiliu, sobor** etc.) A se întruni (într-o adunare, ședință etc.). **373** *vt* (Îlv) **A ~ sfat** A delibera. **374** *vt* (Îlv) **A ~ război** (sau **luptă, bătălie,** reg, **foc)** (cu cineva sau împotriva cuiva) A se război (cu cineva). **375** *vt* (Îlv) **A ~ strajă** A veghea. **376** *vt* (Îlv) **A ~ predică** A predica în fața unui auditoriu. **377** *vt* (Îal) A sfătui (pe cineva). **378** *vt* (Îlv) **A ~ slujbă** (sau **liturghie)** A oficia slujba religioasă. **379** *vt* (Îlv) **A ~ iertăciune** A rosti o cuvântare în cadrul înmormântării cuiva, prin care se amintesc faptele bune din viața decedatului. **380** *vt* (Îlv) **A ~ corespondență** A coresponda cu cineva. **381** *vt* (Înv; îlv) **A ~ vrăji** A face vrăji. **382-383** *virp* A avea loc. **384** *vtf* A face să aibă loc. **385-386** *vtrp* (Pop; adesea udp „de") A (se) considera **(2-3)**. **387** *vt* (Îe) **A ~ (de) rău** (pe cineva, rar, ceva) A face pe cineva răspunzător. **388** *vt* (Îae) A fi supărat pe cineva. **389** *vt* (Îae) A interzice cuiva ceva. **390-391** *vt* (Îe) **A (nu) ~** (cuiva ceva) **în nume de rău** A (nu) se supăra. **392-393** *vt* (Îae) A (nu) atribui cuiva o intenție răuvoitoare. **394** *vr* (Îe) **A-și ~ de datorie** (sau **de datorință) să...** A se considera obligat să... **395** *vt* (Înv; îe) **A-l ~** (pe cineva sau ceva) **în** (sau **la) (mare, multă) cinste, a-l ~** (pe cineva) **în mare prețuire** A da cuiva o considerație deosebită. **396** *vt* (Înv; îae) A socoti pe cineva sau ceva demn de stimă. **397** *vt* (Îe) **A nu-l ~** (pe cineva) **întru nimica** (sau **într-o nemică**), **a nu-l ~** (pe cineva) **nice într-o cinste** A desconsidera pe cineva. **398** *vt* (Îae) A nu lua în serios pe cineva. **399** *vt* (Reg; îe) **A nu-l ~** (pe cineva) **nici în două bețe** A disprețui pe cineva. **400** *vir* (Îe) **A-și ~ de** (cineva) A suspecta pe cineva. **401** *vr* (Udp „de") A se considera (2). **402** *vr* (Pop; adesea determinat prin „mândru", „mare" sau un echivalent al acestora) A-și lua aere de superioritate Si: *a se îngâmfa, a se fuduli* (1). **403** *vt* (Pop) A obliga la o cheltuială Si: *a costa* **(7)**. **404** *vi* A avea o valoare în bani Si: *a prețui*.

ținea *v* vz ***ține***

țineală *sf* [At: CONV. LIT. XIV, 310 / Pl: ? / E: ***ține*** + *-eală*] (Reg) **1** Întreținere (cu toată cheltuiala necesară) a cuiva sau a ceva. **2** Asigurare a hranei pentru animale. **3** Trai.

ținere *sf* [At: PSALT. HUR. 49ʳ/16 / V: (Mol) ***țiere,*** (Dob) ***~nare*** / A și: (reg) *ținere* / Pl: *~ri*, (înv) ~ / E: ***ține***] **1** (Înv; ccr) Parte a sfeșnicului, probabil cea destinată să fie ținută cu mâna. **2** Urmărire îndeaproape a ceva sau a cuiva. **3** Stăruință pe lângă cineva pentru a obține ceva. **4** Orientare în funcție de cineva sau ceva. **5** Respectare fidelă a unui text. **6** Luare ca exemplu a ceva sau a cuiva. **7** (Înv) Poziție a corpului sau a părților lui. **8** Menținere într-o anumită stare, situație etc. **9** (Reg; ccr) Adăpost. **10** (Înv) Înfrânare a unui sentiment, a unei porniri etc. **11** (Înv) Împiedicare a cuiva de la ceva Si: *opreliște*. **12** (Înv) Reținere a unei nevoi fiziologice. **13** Dobândire a unui bun în urma unei moșteniri. **14** Preluarea în posesie a unui bun. **15** Deținere și folosire a unui bun. **16** Folosire pe timp limitat a unei proprietăți, a unei întreprinderi etc. **17** Creștere de animale domestice. **18** (Înv) Cârmuire (2). **19** (Ccr) Teritoriu care se află sub stăpânirea cuiva. **20** (Pex) Univers. **21** (Fig) Putere. **22** (Înv; îs) *~a registrelor* (sau *a catastihelor*) Efectuarea operațiilor de evidență în registre. **23** (Îe) **A avea ~ de seamă** A lua în considerație. **24** (Reg) Păstrare la loc sigur. **25** Păstrare în posesie a ceva. **26** Păstrare a unui lucru într-un anumit loc pentru a-l avea la îndemână în caz de nevoie. **27** Păstrare pentru un anumit timp a unui lucru primit de la cineva. **28** (D. alimente) Conservare în bună stare. **29** (D. obiecte de îmbrăcăminte) Păstrare asupra sa. **30** (Reg; d. femeie) Purtare a sarcinii. **31** (Înv; astăzi în sintagme) Menținere. **32** (Îs) *~ de minte, ~ aminte*, (înv) *~a minte* Memorie. **33** (Îs) *~ de minte, ~ aminte*, (înv) *~a minții* Imagine păstrată în memorie Si: *amintire*. **34** (Îs) *~ de minte* Proces psihic sau mecanic de înregistrare în memorie Si: *memorizare*. **35** Respectare. **36** (Îvp; în practicile religioase) Post. **37** Sărbătorire a unei zile prin mâncare și băutură. **38** (Îvr) Tradiție. **39** Suportare a cheltuielilor necesare întreținerii cuiva sau a ceva Si: *întreținere*. **40** Aprovizionare cu cele necesare traiului. **41** Hrănire. **42** (Reg; îe) **A-și pune ~, a se da în ~** A se încredința cuiva pentru a fi întreținut. **43** Îngrijire și hrănire care se dă animalelor domestice. **44** Bună întreținere a unui lucru. **45** Menținere a existenței Si: *dăinuire* (1). **46** Desfășurare. **47** Organizare (a unei activități, a unui eveniment etc.).

ținerос, ~oasă *a* [At: PASCU, S. 76 / V: ***tânăr~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***ține*** + *-ăros*] (Trs) Îngâmfat.

ținet *sn* vz ***ținut***[1]

ținetor, ~oare *a, smf* vz ***țiitor***

ținetură *sf* vz ***țiitură***

ting[1] *i* [At: SCL 1960, nr. 3, 789 / V: ***ținga*** / E: fo] (De obicei repetat; cu „i" prelungit) Cuvânt care redă: **1** Sunetul clopoțelului sau al clopotului. **2** Clinchetul unor obiecte din metal sau din sticlă lovite unul de altul.

ting[2] *sm* vz ***țânc***[2]

țința *i* vz ***ting***[1]

țingalău *sn* vz ***țingălău***

țingaleu *sn* vz ***țingălău***

țingar, ~ă *a* [At: VAIDA / A și: *țingar* / Pl: *~i, ~e* / E: mg ***cingár***] (Trs; d. oameni) Slab.

țingă *sf* vz ***țintă***[1]

țingăi *v* vz ***țingâi***

țingălăi *vi* [At: GR. S. VII, 69 / Pzi: 3 *țingălaie* / E: ***țingălău***] (Reg) A scoate sunete ca de clopoțel Si: (reg) *a țingălui*.

țingălău [At: DRLU / V: ***~gal~, ~galeu, ~ncă~, ~ghileu*** / Pl: *~laua, ~laie* sn, *~lăi* sm / E: ***ting***[1] + *-ălău*] (Reg) **1** *sn* Clopoțel făcut mai ales din bronz sau din aramă, care se atârnă la gâtul vitelor sau al oilor Si: (reg) *țincar*[2], *țingăteu*. **2** *sn* Clopoțel cu care se sună în biserică în anumite momente ale slujbei religioase. **3** *sm* (Orn; reg) Gușă-roșie (*Erithacus rubecula rubecula*).

țingăli *vi* [At: CABA, SĂL. 101 / V: ***~gheli, ~ghili*** / Pzi: 3 *~lește* / E: ***ting***[1] + *-ăli*] (Trs; d. clopoței sau d. clopote) A suna.

țingălui *vi* [At: DRLU / Pzi: *~esc* / E: ***ting***[1] + *-ălui*] (Trs) A țingălăi.

țingăneală *sf* [At: POLIZU / Pl: *~eli* / E: ***țingăni*** + *-eală*] (Rar) **1** Sunet produs de clopoțel Si: (rar) *țingănitură* (1). **2** Sunet produs prin ciocnirea unor obiecte din metal sau din sticlă Si: (rar) *țingănitură* **(2)**.

țingăni [At: KLEIN, D. 442 / V: ***~ncă~***, (înv) ***țen~*** / Pzi: *~nesc* / E: ***ting***[1] + *-ăni*] **1** *vi* (D. clopoței, clopote sau alte obiecte din metal, din sticlă etc.) A produce un sunet în urma unei loviri Si: *a suna, a zdăngăni*. **2-3** *vti* A lovi un obiect de metal, de sticlă etc., producând un sunet scurt, subțire.

țingănire *sf* [At: VALIAN, V. / V: (îvr) ***țen~*** / Pl: *~ri* / E: ***țingăni***] **1** (D. clopoței, clopote sau alte obiecte din metal sau din sticlă) Producere a unui sunet în urma unei loviri. **2** Lovire a unui obiect din metal, din sticlă etc., producând un sunet scurt, subțire.

țingănit *sn* [At: DDRF / V: ***~ncă~*** / Pl: *~uri* / E: ***țingăni***] **1-2** Țingănire **(1-2)**.

țingănitură *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***țingăni*** + *-itură*] (Rar) **1-2** Țingăneală **(1-2)**.

țingăteu *sn* vz *cingătău*

țingău¹sm [At: DLR / Pl: *~ăi* / E: ns cf *ținc¹*] (Orn; reg) Căldăraș (*Pyrrhula pyrrhula*).

țingău² *sm* vz *tângău*

țingăi *vi* [At: ALR II/I h 22 / V: *~găi* / Pzi: 3 *~ește* / E: *ting¹* + *-ăi*] (Trs; Mol: îe) **A-i ~** (cuiva) **urechea** A-i țiui cuiva urechea.

țingheli *v* vz *țingăli*

ținghiar *sn* vz *țenghiar*

țingliileu *sn* vz *țingălău*

țingiili *v* vz *țingăli*

țingli-ling *i* vz *țing-ling*

țingli-linghi *i* vz *țing-ling*

țingliluș *s* [At: ALR – T 166/335 / Pl: ? / E: *tinghil*[*eu*] + *-uș*] (Atm; reg) Uvulă.

țing-ling *i, sns* [At: SADOVEANU. O. III. 89 / V: *țingli-linghi* (S și: *țingliliinghi*), *țingli-ling* (S și: *țingliling*) / E: fo] **1-2** Cuvânt care redă sunetul clopoțeilor, al zurgălăilor sau al clopotelor.

ținhelt *sn* [At: JAHRESBER. X. 216 / V: *~nde~* / Pl: *~uri* / E: ger *Zündholz*] (Trs; mpl) Chibrit.

ținietor *sm* vz *țiitor*

ținiș *sn* vz *țiiș*

ținitor, ~oare *a, sm* vz *țiitor*

ținoare *sf* vz *tenoare*

ținobăr *sn* vz *ținober*

ținober *sns* [At: MOLNAR, D. 49/24 / V: *~băr, ~nabăr, ~nabor, ~nobru, țârnăbor, țârnabor, țârnabur* / E: ger *Zinnober*] (Chm; înv) **1** Cinabru (**1**). **2** (Îs) *Ținobru prost* Rugină de fier.

ținobru *sns* vz *ținober*

ținsor *sm* vz *cenzor*

ținsorie *sf* [At: CANTEMIR, HR. 119 / Pl: ? / E: *ținsor* + *-ie* cf lat *censoria (potestas)*] (Îvr) Demnitatea de cenzor în Imperiul Roman.

ținsorin *sm* vz *tensorin*

ținț, ~ă *a* [At: DLR / Pl: ? / E: drr *țintă¹*] (Reg; d. unele animale) Țintat¹ (**3**).

ținta *v* vz *ținti*

țintaci *sm* [At: DLR / Pl: ~ / E: *ținti* + *-aci*] (Reg) Nume dat unui bou cu coarnele îndreptate în sus.

țintar [At: ISER / V: (reg) *~ntar* / Pl: *~i* sm, *~e* sn / E: *țintă¹* + *-ar*] **1** *sn* (Șîcs *de-a ~ul, la ~, în țințari*) Joc la care se folosește un carton (sau o scândură etc.) cu un desen alcătuit de obicei din trei dreptunghiuri concentrice, pe care jucătorii mișcă niște piese sau nasturi, boabe etc., după anumite reguli Si: (reg) *car³* (**14**), *moară, trișc, țanc²* (**14**), *țăncușă* (**27**). **2** *sn* (Reg; îcs) *În țințari* Joc care constă în completarea prin linii a laturilor unor pătrățele. **3** *sn* (Reg; șîcs *de-a țințarul*) Joc în care se trag două linii orizontale și două verticale, iar spațiile obținute astfel sunt completate de către participanți prin semne (cifre) distincte pentru fiecare dintre ei. **4** *sn* (Reg; îcs) *De-a ~ul cu nasturi* De-a nasturii. **5** *sn* (Reg; îcs) *În țințar* Joc în care un participant trebuie să ghicească una dintre cifrele de până la zece, cifră pe care alt jucător a scris-o pe hârtie și a acoperit-o cu palma. **6** *sn* (Înv) Joc de zaruri. **7** *sn* Planșa pe care se joacă țintarul (**1**). **8** *sm* Pasăre migratoare cu spatele cenușiu și pântecele albicios, cu capul și gâtul roșii sau roșietice, având în frunte o mică pată albă Si: *inăriță*, (reg) *pasărea-inului, scăiecior* (*Carduelis flammea*). **9** *sm* (Reg) Cal cu țintă¹ (**10**) în frunte. **10** *sm* (Înv; Trs; Mar) Lucrător angajat pentru paza și întreținerea drumurilor, care purta pe piept o țintă¹ (**8**) ca insignă Si: (înv) *țintaș* (**3**). **11** *sn* (Olt) Haină de lână strânsă pe corp. **12** *sm* (Înv) Meșter fabricant de ținte¹ (**1-3**). **13** *sn* Unealtă de fierărie cu ajutorul căreia se fac ținte¹ (**1-3**).

țintare *sf* vz *țintire*

țintaș *sm* [At: DELAVRANCEA, O. II, 106 / A și: (reg) *țintaș* / Pl: *~i* / E: *țintă¹* + *-aș*] **1** Persoană care trage la țintă¹ (**20**) Si: *ochitor, trăgaci, trăgător*, (rar) *țintitor* (**2**), (reg) *țelaș* (**1**), *țeluitor* (**1**). **2** Persoană care trage bine cu arcul sau cu pușca Si: (reg) *țelaș* (**2**), *țeluitor* (**2**). **3** (Înv; Trs) Țintar (**10**). **4** (Reg) Bou cu țintă¹ (**10**) în frunte.

țintat¹, ~ă *a* [At: ALECSANDRI, P. III, 268 / Pl: *~ați, ~e* / E: *țintă¹* + *-at*] **1** Întărit cu ținte¹ (**1-3**) sau cuie Si: *țintuit* (**1**). **2** Împodobit cu ținte¹ (**4-7**) Si: *țintuit* (**3**), (reg) *țintelat*. **3** (D. animale, mai ales d. cai și vite) Care are o țintă¹ (**10**) albă sau, rar, neagră, în frunte Si: *stelat*, (reg) *ținț*, *ținteș* (**6**).

țintat², *~ă* *a* vz *țintit*

țintaulă *sf* vz *țintaură*

țintaur *sm* vz *țintaură*

țintaură *sf* [At: MUMULEANU, C. 158/18 / P: *~ta-u~* / V: *~ulă, ~ur sm, țentaur sm, ~torie, cin~, cen~, cintaulă, centaulă, cintaur sm, cintorie, centorie, cintoare* / Pl: *~re* / E: lat *centaurea* (sub influența pronunției germane)] (Bot; reg) **1** (Șîc **centaură măruntă, centaură râioasă**) Fierea-pământului (*Centarium umbellatum*). **2** Frigurică (*Centarium pulchellum*). **3** Albăstriță (*Centaurea cyanus*).

țintă¹sf [At: (a. 1652), ap. TDRG / V: (înv) *țent sn, ~ngă* / Pl: *~te* / E: vsl **цѧта** „monedă"] **1** *sf* (Mpl) Cui mare de fier, cu capul lat și proeminent, servind la ghintuirea buzduganelor, a ghioagelor etc. **2** *sf* (Mpl) Cui scurt de metal cu capul lat și adesea înflorat, întrebuințat în tapițerie, tâmplărie etc., având și rol de ornament. **3** *sf* Cui fără cap folosit în cizmărie. **4** *sf* (Mpl) Mic disc de metal, fixat ca podoabă pe obiecte din piele (șerpare, hamuri etc.). **5** *sf* (Reg; mpl) Mică piesă rotundă din foi metalice, sticlă subțire, celofan etc., cu un orificiu în mijloc, care se coase sau se lipește, ca ornament, pe unele obiecte, mai ales de îmbrăcăminte Si: *paietă*. **6** *sf* (Îvr) Podoabă la harnașament. **7** *sf* (Trs) Disc de metal strălucitor, împodobit cu pietre colorate, pe care îl purtau pe piept fetele și mai ales mireasa. **8** *sf* (Reg) Insignă mare de alamă, pe care o purtau în piept, ca semn de recunoaștere, cantonierii de drumuri. **9** *sf* (Olt; Mun; fig) Parte mică din ceva. **10** *sf* Mică pată (albă) în fruntea unui animal Si: *stea, steluță*. **11** *sf* (Mar) Organul genital al iepei. **12** *sf* (Mol; d. porumb, rar, d. alte cereale; îla) **În ~te** (sau **în ~**) Cu boabele destul de dezvoltate pentru a fi bune de mâncat. **13** *sf* (Mol; d. porumb, rar, d. alte cereale; îal) Aproape copt. **14** *sf* (D. porumb; îe) **A face ~, a da în ~te** A începe să se coacă. **15** *sf* (Ban; Trs) Pană pentru despicat lemne. **16** *sf* (Reg) Pană folosită la fixarea unor obiecte sau părți ale lor. **17** *sf* (Gmt; înv) Centru al unei figuri geometrice. **18** *sf* (Gmt; înv) Centru al unui spațiu, al unei întinderi. **19** *sf* (Îvr; îcs) *În ~te* Joc de zaruri. **20** *sf* (Șîe **a trage** sau **tragere la ~**) Punct în care se ochește cu o armă de foc, cu o săgeată Si: (îrg) *șaibă¹*, *țel* (**1**). **21** *sf* (Pex) Ochire. **22** *sf* (Spc) Obiect de ochire, fix sau mobil, utilizat în exercițiile de tir Si: *obiectiv*. **23** *sf* (Îcs) *De-a ~ta* Numele unui joc pe care îl joacă copiii iarna țintind într-un obiect cu bulgări de zăpadă. **24** *av* (Îe) **Cu ochii** (sau **cu privirea**) **~ (la...** sau **pe...** etc.) Cu ochii pironiți la...sau pe... **25** *av* (Îe) **A privi** (sau **a se uita, a căta** etc.) **~, a ține ochii ~** A privi fix, într-un anumit loc. **26** *av* (Îe) **A privi** (sau **a se uita**) **fără (de) ~** A privi în gol. **27** *av* (Îe) **A sta ~** A sta nemișcat. **28** *av* (D. ochi; îae) A sta cu privirea fixă. **29** *av* (Îe) **Cu urechea ~** Cu auzul încordat. **30** *sf* Cătare la armele de foc. **31** *sf* Ceea ce constituie obiectul atenției cuiva. **32** *sf* (Îs) *Limbă-~* Limba în care se face o traducere (dintr-o limbă sursă). **33** *sf* (Îs) *Public-~* Un anumit segment din publicul receptor, căruia îi este destinat un act creativ, un produs (comercial) etc. **34** *sf* Țel (**9**). **35** *av* (În legătură cu verbe de mișcare) În linie dreaptă. **36** *av* Cu precizie. **37** *sf* (Îlav) **Fără ~** În neștire Si: *razna*. **38** *sf* (Rar) Punct de sosire la o cursă sportivă. **39** *sf* Ceea ce dorește să realizeze cineva Si: *obiectiv, scop, țel* (**10**), (înv) *pravăț*. **40** *sf* (Îvr) Menire **41** *sf* (Arg; îs) *~ta golanului* Nota cinci. **42** *sf* Spațiul de deasupra barei orizontale și dintre barele verticale la jocul de rugbi Si: *but*. **43** *sf* (Îs) *Teren de ~* Spațiu care cuprinde limitele laterale ale terenului din spatele stâlpilor porții la jocul de rugbi, din care se marchează încercările

țintă² *sf* vz *țenti*

țintă³ *sf* vz *țentner*

țintărel *am* [At: I. CR. III, 195 / Pl: *~ei* / E: *țintar* + *-el*] **1-2** (Reg; șhp; d. boi sau cai) Țintățel (**1-2**).

țintăriță sf vz țânțăriță

țintător, ~oare a vz ***țintitor***

țintățel am [At: ALECSANDRI, P. P. 387 / Pl: ~ei / E: țintat + -el] 1-2 (Pop; șhp; d. boi și cai) Cu țintă[1] (10) în frunte Si: (reg) țintărel (1-2).

țintelat, ~ă a [At: EMINESCU, L. P. 74 / V: ~til~, ~tol~ / Pl: ~ați, ~e / E: ținte (pll țintă[1]) cf țințelat] (Mol; d. curele, chimire etc.) Împodobit cu ținte[1] (4) Si: țintat[2] (2), țintuit[2] (3).

țintereu sn vz ***țintirim***

ținterim sn vz ***țintirim***

ținterimb sn vz ***țintirim***

ținterime sf vz ***țintirim***

ținterin sn vz ***țintirim***

țintes, ~ă a [At: MURNU, I. 136 / Pl: ~i, ~e / E: țintă[1] + -eș] (Mol) 1 (D. oameni) Care este un bun țintaș (2). 2 (Pex; d. ochi) Ager. 3 Îndreptat fix spre ceva. 4 (Reg; d. coarnele animalelor) Îndreptat înainte. 5 (Rar) Țeapăn (1). 6 (D. animale, mai ales d. vite) Țintat[1] (3).

ținteză sf vz ***cinteză***

țintezoi sm vz ***cintezoi***

ținti [At: MAIOR, IST. 216/11 / V: (îvr) ~ta (Pzi: ~tez, rar, țint) / Pzi: ~tesc / E. țintă[1]] 1 vt (Îrg) A fixa ceva cu ținte[1] (1) sau cuie. 2 vt (Îrg) A fixa în cuie pentru a tortura Si: a răstigni, a țintui (10). 3-4 vt (Îrg; fig) A țintui (11-12). 5 vt (Înv) A înfige. 6-7 vti A îndrepta arma spre o țintă[1] (20) Si: a ochi, (reg) a țelălui (1), a țeli (1), a țelui (1). 8 vt A lovi (o țintă[1] (20)). 9 vt (Reg) A da o anumită direcție. 10 vtf (Fig; c. i. sentimente, gânduri etc.) A îndrepta asupra cuiva sau spre ceva. 11-12 vit (Fig) A urmări să atingă pe cineva sau ceva satirizând, criticând etc. Si: a viza. 13 vi (Fig) A face aluzie la... 14-15 vtir A-și îndrepta ochii, privirea într-o anumită direcție Si: a (se) ațintí, a (se) țintui (14-15). 16-17 vti (C. i. ființa sau obiectul privit; adesea determinat prin „cu ochii", „cu privirea") A privi fix și stăruitor Si: a fixa, a pironi. 18-19 vit (Fig) A tinde cu stăruință către ceva Si: a aspira (5), a năzui.

țintilat, ~ă a vz ***țintelat***

țintire sf [At: ASACHI, S. L. II, 68 / V: (îvr) ~tare / Pl: ~ri / E: ținti] 1 (Îrg; rar) Fixare (a unei piese de lemn, de piele etc.) în cuie Si: țintuire (1). 2 (Îrg; rar) Fixare în cuie pentru a tortura Si: răstignire, țintuire (6). 3 (Îrg; rar; fig) Imobilizare. 4 (Îrg; rar) Oprire a mișcării cuiva. 5 (Îvr) Înfigere. 6 Ochire cu arma. 7 (Ccr) Obiectul în care se ochește Si: țintă[1] (20). 8 Lovire a unei ținte[1] (20). 9 (Fig) Concentrare a atenției, a sentimentelor etc. într-o anumită direcție. 10 (Fig) Atac satiric, critic, la adresa cuiva. 11 (Fig) Insinuare. 12 Concentrare a privirii într-o anumită direcție. 13 Privire fixă și stăruitoare. 14 (Fig) Aspirație (către ceva). 15 (Fig) Scop.

țintireu sm vz ***țintirim***

țintirig sn vz ***țintirim***

țintirim sn [At: (a. 1628) IORGA, S. D. XII, 281 / V: (reg) țimt~ (Pl: țimtirime), ~ter~, țânter~, țânterin (Pl: țânterine), ~terime sf, ~rin (Pl: ~ine, ~inuri), ~terin (Pl: ~terine, ~terinuri), țenterin (Pl: țenterine), ~tereu (Pl: ~tereuri), ~reu (Pl: ~rei) sm, ~riu (Pl: ~rie), ~rig (Pl: ~rige), ~rimb, ~terimb (S și: țânterimb), ~rimp (Pl: ~rimpe), ~nți~, țimți~ (Pl: țimțirimuri), ~nțirin (Pl: țințirine), ~nțirimb, țițirimb (Pl: țițirimburi, țițirimbe), țitirimb (Pl: ~țitirimbe), cin~, cinterim, cen~, sin~, sinterim, sintirimb (S și: sântirimb), săntirimb / Pl: ~uri, ~e / E: mg cinterem] 1-2 (Reg) Cimitir (mic) lângă biserică. 3 (Reg; pex) Cimitir. 4 (Reg; rar) Cavou. 5 (Îvr) Loc de mormânt. 6 (Reg; îcs) D-a ~u Oină[1].

țintirimb sn vz ***țintirim***

țintiripm sn vz ***țintirim***

țintirin sn vz ***țintirim***

țintiriu sn vz ***țintirim***

țintiș av [At: PLEȘOIANU, T. II, 86/22 / E: țintă[1] + -iș] (Rar; în legătură cu verbul „a privi") Fix.

țintișoară sf [At: POLIZU / V: ținți~ (S și: țânți~) / Pl: ~re / E: țintă[1] + -ișoară] 1-18 (Șhp) Țintă[1] (1-9) mică.

țintit, ~ă [At: FILIMON, O. I. 136 / V: (înv) ~tat / Pl: ~iți, ~e / E: ținti] 1 a (Reg) Împodobit cu ținte[1] (1-2). 2 a (Îvr) Nemișcat. 3 a (D. ochi, privire) Îndreptat fix într-o anumită direcție Si: pironit. 4 av (Privind) fix.

țintitor, ~oare [At: AR (1829), 40[2]/12 / V: (îvr) ~tăt~ / Pl: ~i, ~oare / E: ținti + -itor] 1 a (Îvr; îf țintător) Care servește la fixare. 2-3 sm, a (Persoană) care țintește cu o armă. 4 a (Înv) Care este îndreptat împotriva cuiva sau a ceva. 5 a (Înv; d. privire) Fix și stăruitor. 6 a (Înv) Care aspiră la ceva.

țintiză sf vz ***cinteză***

țintizoi sm vz ***cintezoi***

țintolat, ~ă a vz ***țintelat***

țintorie sf vz ***țintaură***

țintui [At: DOSOFTEI, V. S. martie 40[r]/20 / V: (reg) țân~ / Pl: ~esc, (rar) țintui / E: țintă[1] + -ui] 1 vt A bate ținte[1] (1), cuie etc. 2 vt A împodobi cu ținte[1] (1-2). 3 vt A fixa cu ținte[1] (1), cuie, piroane etc. Si: a pironi. 4 vt (C. i. un obiect de încălțăminte) A prinde ținte[1] (3) pe talpă pentru a asigura stabilitatea mersului. 5 vt (C. i. un buzdugan, o ghioagă etc.) A fereca cu ghinturi Si: a ghintui[2]. 6 vt (Rar; cu complementul „cuiul") A-i turti vârful pentru a se fixa mai bine în locul în care a fost bătut. 7 vt (Înv) A întări o instalație cu icuri. 8 vt (Îvr; cu complementul „tunul") A-i astupa lumina cu un cui sau cu o țintă[1]. 9 vt (Înv; spc) A fixa în cuie pentru a tortura, mai ales a răstigni Si: a pironi. 10 vt (Îe) **A ~ (pe cineva) la stâlp (sau la stâlpul infamiei)** A supune (pe cineva) oprobriului public Si: a blama (1), a înfiera. 11 vt (Fig; de obicei determinat prin „locului", „pe loc", „în loc") A face pe cineva să nu se poată mișca Si: a imobiliza, a pironi, (îrg) a ținti (3). 12 vt (Fig; de obicei determinat prin „locului", „pe loc", „în loc") A obliga pe cineva să stea pe loc Si: a opri, a pironi, (îrg) a ținti (4). 13 vt A-și îndrepta ochii, privirea într-o anumită direcție. 14 vt A privi fix și insistent. 15 vt (Înv) A ochi. 16-17 vtr (Înv; fig) A (se) îndrepta spre... 18 vt A indica (pe cineva sau ceva).

țintuială sf [At: POLIZU / Pl: ~ieli / E: țintui + -eală] 1-13 Țintuire (1-13).

țintuire sf [At: POLIZU / Pl: ~ri / E: țintui] 1 Prindere cu ținte[1] (1) sau cuie Si: țintuială, (rar) țintire (1). 2 Împodobire cu ținte[1] (1-2). 3 (D. un obiect de încălțăminte) Fixare a unor ținte[1] (3) pe talpă pentru a asigura stabilitatea mersului. 4 (D. un buzdugan, o ghioagă etc.) Ferecare cu ghinturi. 5 (Rar; d. un cui) Turtire a vârfului pentru a se fixa mai bine în locul în care a fost bătut. 6 (Înv) Pedeapsă prin care vinovatul era silit să stea nemișcat în public, fiind de obicei prins de un stâlp printr-un cui care i se înfigea în ureche. 7 Imobilizare. 8 Oprire din mers a cuiva. 9 Îndreptare a privirii într-o anumită direcție. 10 Privire fixă și stăruitoare. 11 (Înv) Ochire. 12 (Înv; fig) Orientare înspre... 13 Indicare (a cuiva sau a ceva).

țintuit, ~ă a [At: (a. 1760) IORGA, S. D. X, 224 / Pl: ~iți, ~e / E: țintui] 1 Fixat cu ținte[1] (1), cuie etc. 2 (Pex; d. încălțăminte) Cu ținte[1] (3) pe talpă. 3 Împodobit cu ținte[1] (4-7) Si: țintat[2] (2), (reg) țintelat. 4 (Pex) Împodobit cu pietre scumpe. 5 (Rar) Întărit cu metal. 6 (D. buzdugan, ghioagă etc.) Ferecat cu ghinturi Si: ghintuit. 7 (Fig; adesea complinit cu „locului", „în loc", „pe loc") Încremenit din cauza unei emoții puternice. 8 (Îvr; d. ochi, privire) Încordat. 9 (Îvr; d. ochi, privire) Concentrat într-o anumită direcție Si: ațintit.

țintuliță sf [At: UDRESCU, GL. / Pl: ~te / E: țintă[1] + -uliță] (Rar) 1-18 Țintișoară (1-18).

țintuță sf [At: JARNIK – BÎRSEANU, D. 267 / Pl: ~țe / E: țintă + -uță] (Reg) 1-18 Țintișoară (1-18).

țințar[1] sm [At: ȘINCAI, HR. I, 30/23 / V: țân~ / Pl: ~i / E: srb cincar cf arm ținți „cinci"] 1 (Lpl) Nume dat aromânilor de către populațiile slave învecinate. 2 (Lpl) Nume generic pentru populația aromână. 3 (Lsg) Persoană care face parte din populația aromână.

țințar[2] sm vz ***țânțar[1]***

țințar[3] snm vz ***țintar***

țințavară i vz ***țițivară***

țințăraș sm vz ***țânțăraș***

ţintărească *sf* vz ***ţântărească***

ţintăreşte *av* [At: BUDAI-DELEANU, T. V, 163 / E: ***ţintar***[1] + *-eşte*] (Înv) În dialectul aromân.

ţintărică *sf* vz ***ţârţărică***

ţintăros, ~oasă *a* [At: CHEST. IV, 6/20 / Pl: *~oşi, ~oase* / E: ***ţintar***[2] + *-os*] (Reg; d. oameni) Iute în mişcări.

ţintăruş *sm* vz ***ţânţăruş***[1]

ţintea *sf* [At: ALR I, 790/278 / V: ***~eşea*** / Pl: *~ele* / E: ***ţintă***[1] + *-ea*] (Reg; mpl) **1** Podoabe pe îmbrăcăminte. **2** Nasturi în formă dreptunghiulară sau pătrată, cusuţi ca podoabă pe chimir. **3** Discuri mici de metal, de obicei de aramă, atârnate pe chimir. **4** Paiete.

ţintelat, ~ă *a* [At: JARNÍK – BÎRSEANU, D[2], 538 / V: ***ţen~*** / Pl: *~aţi, ~e* / E: ***ţintele*** (pll *ţintea*) + *-at*] (Trs; d. oameni) **1** Împodobit cu ţintele **(1)**. **2** Înzorzonat.

ţinteşea *sf* vz ***ţintea***

ţinteşească *sf* vz ***ţânţăşească***

ţintileac *sm* vz ***ţintilec***

ţintilec *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 168 / V: ***~leg, ~leac, ~leghi, ţântilechi, ţânţăleg, ţântileghi*** / Pl: *~eci* / E: fo] (Orn; Dob) **1** Pitulice (*Troglodytes troglodytes*). **2** Piţigoi (*Parus maior*).

ţintileg *sm* vz ***ţintilec***

ţintileghi *sm* vz ***ţintilec***

ţintirim *sn* vz ***ţintirim***

ţintirimb *sn* vz ***ţintirim***

ţintirin *sn* vz ***ţintirim***

ţintişoară *sf* vz ***ţintişoară***

ţintivar *i* vz ***ţiţivară***

ţintivară *i, sf* vz ***ţiţivară***

ţintiviţă *sf* [At: BĂCESCU, PĂS. 168 / Pl: *~ţe* / E: fo] (Orn; reg) Piţigoi (*Parus maior*).

ţinţizoi *sm* vz ***cintezoi***

ţinţână *sf* vz ***ţâţână***

ţinţură *sf* vz ***ghinţură***

ţinui *vt* [At: ALR I, 706/270 / Pzi: *~esc* / E: ***ţin***[2] + *-ui*] (Mar; Trs) A acoperi suprafaţa unui vas de tablă cu un strat subţire de cositor sau de zinc pentru a-l proteja.

ţinut[1] *sn* [At: COD. VOR. 160/1 / V: (înv) ***tenut***, (reg) ***~net*** / Pl: *~uri*, (înv) *~ure, ~e* / E: ***ţine***] **1** (Îvr) Apartenenţă (în raport cu cineva sau ceva). **2** Păstrare a unui lucru într-un anumit loc. **3** (Înv; îls) **~ul minte** Memorizare. **4** (Îls; îal) Amintire. **5** (Reg) Durere fizică acută Si: *junghi*. **6** (Înv) Înfrânare a simţurilor. **7-8** (Înv) Putere (a lui Dumnezeu). **9** (Înv) Drept de a dispune de cineva sau de ceva. **10** (Înv; pex) Dominaţie **(1)**. **11** (Îrg) Teritoriu aflat în proprietatea cuiva Si: *domeniu*. **12** (Îrg; pex) Avere. **13** (Îrg; pex) Moşie. **14** (Îrg) Teritoriu cu pământ arabil, păşuni, păduri etc. al unei comune Si: *ţarină*[1] **(4)**, (reg) *hotar* **(12)**. **15** (Îrg) Teritoriu asupra căruia se întinde stăpânirea unui stat. **16** (Îrg) Suprafaţă a unei ţări. **17** (Înv; Mun; Trs) Loc în care îi prieşte cuiva să trăiască. **18** (Înv) Tot ceea ce există Si: *univers, lume*. **19** (De obicei urmat de determinări nume proprii) Subdiviziune teritorial-administrativă a unui stat. **20** (Îe) **A dărui** (cuiva) **~ul Câinenilor şi satul Corbenilor** A ucide (pe cineva). **21** Porţiune relativ omogenă din cuprinsul învelişului geografic, căreia îi sunt specifice anumite caracteristici (etnice, etnografice, de relief, de climă, ape, resurse economice etc.) Si: *regiune, ţară* **(5)**, *zonă*. **22** (Pgn) Întindere de pământ Si: *meleag, teritoriu*, (înv) *olat*. **23** (Îvr) Populaţie a unui teritoriu. **24** (Spc) Teritoriu din care un râu îşi adună apele Si: *bazin* **(3)**. **25** (Fig) Domeniu al unei ştiinţe, al unei activităţi. **26** (Îvr) Regn. **27** (Îvr) Parte a corpului sau a unui organ al trupului uman.

ţinut[2]***, ~ă*** *a* [At: PSALT. 21 / Pl: *~uţi, ~e* / E: ***ţine***] **1** (Îvr) Puternic. **2** Care este păstrat pentru cineva sau pentru un anumit scop. **3** (Rar; d. persoane) Care îşi păstrează aspectul tineresc. **4** (Rar; d. sunete) Care este prelungit un anumit timp. **5** (Reg; d. motive florale la cusături, broderii etc.) Continuu **(2)**. **6** (Mun) Zgârcit. **7** (Mun) Econom. **8** (Mun; d. mers) Susţinut.

ţinutal, ~ă *a* [At: (a. 1839) URICARIUL, V, 11/9 / Pl: *~i, ~e* / E: ***ţinut***[1] + *-al* cdp fr *territorial*] (Înv) Care aparţine unui ţinut[1] **(18)**.

ţinutaş *sm, a* [At: (a. 1824) URICARIUL, V, 188/6 / Pl: *~i* / E: ***ţinut***[1] + *-aş*] (Înv; Mol; mpl) **1-2** (Persoană) care locuia într-un anumit ţinut[1] **(18)**.

ţinută *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~te* / E: ***ţinut*** cdp fr *tenue*] **1** Fel de a sta şi de a se mişca al cuiva. **2** Fel de a fi, de a se comporta al cuiva Si: *atitudine* **(2)**, *comportare, conduită* **(1)**. **3** (D. cărţi, spectacole, manifestări etc.) Atitudine caracterizată prin refuzul de a ceda facilităţii Si: *calitate* **(5)**, *valoare*. **4** Felul în care cineva este îmbrăcat. **5** (Pex) Îmbrăcăminte. **6** (Pex) Uniformă. **7** (Îs) *Mare* ~ Uniformă a militarilor, uneori a elevilor din liceele militare, purtată la parade sau cu ocazia altor solemnităţi. **8** (Pex; îas) Îmbrăcăminte festivă. **9** (Îs) *Mică* ~ Uniformă de serviciu a militarilor sau, mai rar, a elevilor din liceele militare. **10** (Îs) ~ *de campanie* Uniformă purtată de soldaţi în timpul acţiunilor militare. **11** (Îs) ~ *de gală* (sau *de ceremonie, de seară*) Îmbrăcăminte elegantă, în culori sobre, care se poartă la ocazii festive. **12** (Fon) Fază a actului articulator în care organul vocal păstrează o anumită poziţie.

ţinzură *sf* vz ***ghinzură***

ţio *i* vz ***tio***

ţioire *sf* vz ***ţiuire***

ţioli *vi* [At: H XVIII 74 / Pzi: 3 *~leşte* / E: fo] (Reg; d. porci) A guiţa.

ţip[1] *i* [At: GLOSAR REG. / E: fo] **1** (Reg) Cuvânt care imită piuitul puilor. **2** (Buc) Strigăt cu care se cheamă puii la mâncare.

ţip[2] *sn* [At: KLEIN, D. 443 / Pl: *~uri* / E: săs ***Zip****(erbrunnen)*] (Îrg) **1** Şipot. **2** (Pex) Fântână **(2)**. **3** (Pex) Fântână arteziană.

ţip[3] *sn* vz ***ţipă***[1]

ţipa[1] [At: (a. 1675) GCR I, 218/28 / Pzi: *ţip* / E: nct] **1** *vi* (D. oameni) A striga cu glas tare şi ascuţit (de durere, de mânie, de spaimă, de bucurie etc.) Si: *a răcni*[1]*, a schiţoi, a ţipoti*[1]*, a ţipui* **(1)**, *a ţipuri* **(1)**, (reg) *a ţivli* **(3)**, *a urla*[1]*, a zbiera*. **2** *vt(a)* A spune (ceva) cu glas ridicat. **3** *vt(a)* A spune (ceva) răstindu-se (la cineva). **4** *vi* (Mai ales d. copiii mici) A plânge tare Si: *a şurligăi*. **5** *vi* (Pop; îe) **A ~ fiul** (sau **pruncul**) **în sânul maicii** A fi jale mare. **6** *vi* (D. unele animale, mai ales d. păsări) A scoate strigăte specifice puternice, ascuţite. **7** *vi* (Pex; d. unele specii de peşti) A produce anumite sunete la scoaterea din apă. **8** *vi* (D. vânt, furtună etc.) A produce zgomot ascuţit şi puternic Si: *a şuiera, a urla*. **9** *vi* (D. unele obiecte care se mişcă cu viteză) A produce un zgomot strident, scurt şi intens Si: *a şuiera, a urla*. **10** *vi* (D. oameni) A scoate sunete stridente, asurzitoare dintr-un instrument muzical. **11** *vi* (D. instrumente muzicale) A produce sunete puternice şi înalte. **12** *vi* (D. sirene) A emite un sunet strident, ascuţit şi prelung Si: *a şuiera*. **13** *vi* (D. mecanisme, obiecte) A produce un zgomot ascuţit şi neplăcut în timpul funcţionării sau al utilizării Si: *a scârţâi*. **14** *vi* (D. lemne, copaci etc.) A produce un zgomot caracteristic, prelung şi subţire prin rupere, prăbuşire, ardere etc. Si: *a pârâi, a pocni, a trosni*. **15** *vi* (Mol; îe) **A-i ~** (cuiva) **măseaua** A fi la mare strâmtoare. **16** *vi* (D. spaţiul unde se produc diferite zgomote; udp „de") A se umple de sunete puternice şi ascuţite Si: *a răsuna*. **17** *vi* (Reg; d. urechi) A ţiui. **18** *vi* (Fig; d. obiecte de îmbrăcăminte şi de încălţăminte) A sta gata să plesnească, fiind prea strâns pe corp sau prea strâmt. **19** *vi* (Fig; d. culori sau obiecte colorate) A face o impresie neplăcută din cauza stridenţei nuanţelor.

ţipa[2] [At: (a. 1798) IORGA, S. D. XVII, 211 / V: (Trs) ***ţupa*** / Pzi: *ţip* / E: nct] (Reg) **1** *vt* A arunca ceva nefolositor. **2** *vt* A azvârli (undeva sau după cineva). **3** *vt* (Îlv) **A-i ~** (cuiva) **o palmă** A da cuiva o palmă Si: *a pălmui*. **4** *vt* (Îe) **A ~ ochii** A privi repede, în treacăt. **5** *vt* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **în nări** (ceva) A reproşa. **6** *vt* (Îe) **A i-o ~ în pupăză** A nu şti să păstreze un secret. **7** *vt* (Îe) **A ~ fapt** (sau **urâ**) (pe cineva sau cuiva) A face vrăji cuiva. **8** *vt* (Rar) A doborî. **9** *vt* (C. i. scântei, flăcări etc.) A face să iasă. **10** *vt* A da muguri, frunze etc. **11** *vt* (Determinat prin „afară") A expulza din organism Si: *a elimina* **(18)**. **12** *vt(a)* A expulza fătul înainte de vreme Si: (pop) *a lepăda*. **13** *vt(a)* A elimina secreţii la fătat. **14** *vt*

(C. i. obiecte de îmbrăcăminte) A arunca de pe sine Si: *a lepăda*. **15** *vr* A se primeni. **16** *vtr* A-și schimba pielea Si: (pop) *a lepăda, a năpârli*. **17** *vt* A da (pe cineva) afară Si: *a izgoni*. **18** *vt* A destitui. **19** *vt* A trimite (pe cineva) cu sila (undeva). **20** *vt* (C. i. animale) A lăsa să intre. **21** *vt* (C. i. animale) A lăsa să iasă Si: (pop) *a slobozi*. **22** *vt* (C. i. animale) A trimite (de) undeva. **23** *vt* (C. i. animale) A dejuga. **24** *vr* (D. ființe; de obicei udp „asupra", „la", „spre", „în" etc.) A se năpusti. **25** *vi* (Îe) **A ~ la vale** A coborî. **26** *vr* A se duce repede și pentru un scurt timp Si: *a se repezi*. **27** *vt* (C. i. mâinile sau un obiect) A mișca spre ceva cu repeziciune Si: *a repezi*. **28** *vr* (D. boli eruptive) A ataca.

ţipaniţă *sf* [At: ALR II/I h 93/29 / V: ***ţepaşn~*** / Pl: ? / E: srb ***cipanica***] (Reg) **1** Țepușă **(27)**. **2** (Îf *ţepaşniţa*) Țeapă **(18)** la grâu.

ţipar[1] [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***timp~, ţep~*** / Pl: *~i* / E: ns cf *ţipa[1]*] **1** *sm* (Șîs *~ mare, ~ fără ochi*) Pește de apă dulce stătătoare, cu corpul lung de 18-25 cm, aproape cilindric, asemănător cu al șarpelui, acoperit cu solzi mărunți și cu un strat subțire de mucus, care poate respira și aer atmosferic (producând niște sunete caracteristice când este scos din apă) și care este folosit mai mult ca nadă Si: (pop) *chișcar*, (reg) *fâsar, smioarță, șaran, șarpe, șerpar, țicăitoare, țipău[2], zniorlă* (*Misgurnus fossilis*). **2** *sm* (Șîc **~ de mare**) Pește teleostean migrator, cu corpul în formă de șarpe, aproape cilindric, cu coada turtită lateral și cu falca inferioară ieșită în afară Si: *anghilă, șarpe-de-apă* (*Anguilla anguilla*). **3** *sm* (Reg; șîc **~ mic**) Zvârlugă (*Cobitis taenia*). **4** *av* De forma și dimensiunea țiparului **(1-2)**. **5** *sm* (Iht; îc) **~-de-mare** Știucă-de-mare (*Belone belone*). **6** *sm* (Zlg; reg; șîc **~ cu ochi**) Cicar (*Eudontomyzon danfordi*). **7** *sm* (Reg) Epitet pentru un copil care țipă[1] mult.

ţipar[2] *sm* [At: GR. S. V, 46 / Pl: *~i* / E: ***ţip[2]*** + *-ar*] (Reg) Meșteșugar care repară cișmele.

ţipar[3] *sm* [At: LEXIC REG. / Pl: *~i* / E: ns cf *înțepa*] (Olt) Țipoi[1].

ţipar[4] *sms* [At: H XI, 350 / E: nct] (Reg) Numele unei rase de porci mici, albi.

ţipare[1] *sf* [At: POLIZU / Pl: *~pări* / E: ***ţipa[1]***] **1** Strigăt cu glas tare și ascuțit (de durere, de mânie, de frică etc.) **2** Rostire (a ceva) cu glas ridicat. **3** Rostire (a ceva), răstindu-se (la cineva). **4** (Mai ales d. copiii mici) Plânset puternic și zgomotos. **5** (D. unele animale, mai ales d. păsări) Emitere a unor sunete specifice, puternice și ascuțite. **6** (Pex; d. unele specii de pești) Emitere a unor sunete la scoaterea din apă. **7** (D. vânt, furtună) Producere a a unui zgomot ascuțit și puternic. **8** (D. obiecte care se mișcă cu viteză) Producere a unui zgomot scurt, strident, intens. **9** (D. oameni) Producere a unor sunete stridente, asurzitoare dintr-un instrument muzical. **10** (D. instrumente muzicale) Producere a unor sunete puternice și înalte. **11** (D. sirene) Emitere a unui sunet strident, ascuțit și prelung. **12** (D. mecanisme, obiecte) Producere a unui zgomot ascuțit și neplăcut în timpul funcționării sau al utilizării. **13** (D. lemne, copaci) Producere a unui zgomot caracteristic, prelung și subțire, prin rupere, prăbușire, ardere etc. **14** (Fig; d. culori sau obiecte colorate) Producere a unei impresii neplăcute din cauza stridenței nuanțelor.

ţipare[2] [At: ANTROP. 194/26 / Pl: *~pări* / E: ***ţipa[2]***] (Reg) **1** Aruncare (a ceva undeva). **2** (Îs) *~a întâia* Numele unui obicei popular practicat în ziua de Sf. Gheorghe și care constă în aruncarea în apă, de către feciorii din sat, a celui care a ieșit primul cu plugul în acea primăvară. **3** (Rar) Doborâre. **4** Expulzare din organism. **5** Expulzare prematură a fătului Si: *lepădare*. **6** Eliminare de secreții la fătat. **7** Aruncare a hainelor de pe sine. **8** Primenire. **9** Schimbare a pielii Si: *lepădare, năpârlire*. **10** Izgonire (a cuiva). **11** Destituire. **12** Trimitere (a cuiva) cu sila (undeva). **13** (D. animale) Dejugare. **14** Drum rapid și scurt. **15** Mișcare cu repeziciune într-o direcție (a unei părți a corpului).

ţipat[1] *sn* [At: DDRF / Pl: *~uri* / E: ***ţipa[1]***] (Îvr) **1-13** Țipare[1] **(1-13)**.

ţipat[2] *sn* [At: MARIAN, V. 154 / Pl: *~uri* / E: ***ţipa[2]***] (Reg) **1-15** Țipare[2] **(1-15)**. **16** Aruncare în calea cuiva a unui obiect vrăjit, socotit ca aducător de rele celui care îl ridică Si: (reg) *aruncătură* **(16)**, *fapt, țipătură[2]* **(3)**. **17** Efectul țipatului[2] **(16)** Si: (reg) *țipătură[2]* **(4)**.

ţipat[3], ~ă [At: DL / Pl: *~ați, ~e* / E: ***ţipa[1]***] (Rar) **1-2** *a, av* (Rostit) cu glas tare și ascuțit.

ţipă[1] *sf* [At: ȘĂINEANU, D. U. / V: ***~plă, tip*** *sn* / Pl: *~pe, ~pi* / E: pvb ***ţipa[2]***] (Reg) **1** Fluier din coajă de salcie, din paie de grâu, din țipirig etc. **2** Un fel de fluier (din os de găină) cu care vânătorii imită glasul unor păsări pentru a le atrage Si: *țivloaie* **(3)**. **3** Fluier la cimpoi Si: (reg) *țivloaie* **(4)**. **4** Fluier mic de plumb.

ţipă[2] *sf* [At: ALIL 1983-1984, 315 / Pl: ? / E: pvb ***ţipa[2]***] (Trs; mai ales art.) Nume dat unei figuri la jocul de copii cu pietricele numit „de-a bicica".

ţipă[3] *sf* vz ***ţiplă[1]***

ţipăi *vi* [At: VALIAN, V. / Pzi: ? / E: ***ţipă[1]***] (Îvr) A chema fluierând.

ţipăire *sf* [At: VALIAN, V. / Pl: *~ri* / E: ***ţipăi***] (Îvr) Chemare prin fluierat.

ţipălui *vt* [At: (a. 1822) ȘCHEI, 65 / V: ***ţipelui*** / Pzi: *~esc* / E: ***ţipa[2]*** + *-ălui*] (Înv; Trs) A trimite.

ţipăraş *sm* [At: VÎN. PESC. septembrie 1961, 15 / Pl: *~i* / E: ***ţipar[1]*** + *-aș*] **1-12** (Șhp) Țipar[1] **(1-6)** (mic).

ţipăt *sn* [At: (a. 1550-1580) CUV. D. BĂTR. II, 458/29 / V: ***~pet***, (reg) ***~petă*** *sf* / Pl: *~pete* / E: ***ţipa[1]*** + *-et*] **1** Strigăt ascuțit (de durere, de mânie, de teamă etc.) Si: *răcnet, urlet, zbieret*. **2** (Reg; îe) **A nu (se) auzi nici ~ul** (sau **țipetă**) A nu (se) auzi nimic. **3** (Reg; îe) **(Nici) ~ul** (sau **țipetă**) **(de om)** Nimeni. **4** (Reg; îe) **N-are țipetă de...** A fi lipsit cu totul de... **5** Strigăt specific scos de păsări sau de animale Si: (îvr) *țipătura[1]* **(3)**. **6** Sunet puternic și înalt produs de un instrument muzical. **7** Sunet strident, ascuțit și prelung emis de o sirenă. **8** Zgomot ascuțit și neplăcut produs de unele mecanisme și obiecte în timpul funcționării sau al utilizării. **9** Zgomot ascuțit produs prin spargere, rupere etc.

ţipăti *v* vz ***ţipoti[1]***

ţipătoare *sf* [At: SCL 1978, 323 / Pl: *~ori* / E: ***ţipa[2]*** + *-ătoare*] (Trs) Cascadă **(1)**.

ţipător, ~oare [At: HELIADE, D. J. 154/6 / V: (Mol) ***~pitoare, ~pietoare*** (P: *~pi-e~*), ***~ptoare*** / Pl: *~i* am, sf, *~oare* a / E: ***ţipa[1]*** + *-ător*] **1** *a* (D. voce, sunet etc.) Ascuțit și puternic. **2** *a* (D. voce, sunet etc.) Lipsit de armonie Si: *strident*. **3** *a* (D culori, obiecte colorate, lumină etc.) Care impresionează puternic și neplăcut ochiul Si: *strident*, (pop) *ochios*. **4** *av* În mod strident. **5** *a* (Îc) **Acvilă ~oare** Numele unei specii de acvilă, nedefinită mai îndeaproape (*Aquila clanga*). **6** *sf* (Mol) Un fel de fluier cu care vânătorii imită glasul diferitelor animale pentru a le atrage. **7** *sf* (Mol; Dob) Fluier pentru copii făcut din coajă de salcie. **8** *sf* (Orn; reg) Negraică (*Dryocopus martius*). **9** *sf* (Orn; Olt) Ciocănitoare-neagră (*Picus martius*). **10** *sf* (Orn; Olt) Ciocănitoare **(1)**.

ţipătură[1] *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ri* / E: ***ţipa[1]*** + *-ătură*] **1** (Îvr) Țipăt **(1)**. **2** (Reg; îe) **~ de om** Nimeni. **3** (Îvr) Țipăt **(5)**. **4** (Reg) Chiuitură.

ţipătură[2] *sf* [At: LB / Pl: *~ri* / E: ***ţipa[2]*** + *-ătura*] (Reg) **1** Aruncare (a ceva undeva). **2** (Ccr) Lucru fără valoare, bun de aruncat. **3-4** Țipat[2] **(16-17)**.

ţipău[1] *sm* [At: ANON. CAR. / V: ***~pou, ~poi*** (Pl: *țipoaie* sn), ***~peu, ~piu, ţăpoaie*** *sfp* / Pl: *~ăi, țipaua* sn / E: mg ***cipó***] (Reg) **1** Pâine mică, rotundă, din făină de grâu. **2** (Reg; îe) **A fi cu ~l în spate** A fi cocoșat. **3** Păinișoară turtită care se face din aluatul de pâine și care se coace în cuptor o dată cu pâinea Si: *lipie*. **4** Păinișoară care se face din aluatul ras de pe vasul în care s-a frământat pâinea Si: (reg) *răsunoi*. **5** Colac mic, în formă de cuib de pasăre, care se pune peste unul mai mare Si: (reg) *pupăză*.

ţipău[2] *sm* [At: H III, 362 / V: ***~pei*** / Pl: *~ăi* / E: ns cf *țipar[1]*] (Iht; reg) Țipar[1] **(1)** (*Misgurnus fossilis*).

ţipău[3] *sns* [At: CIHAC, II, 709 / V: ***~pei*** / E: nct] **1** (Buc) Lapte acru. **2** (Reg; îf *țipei*) Zer.

ţipăuaş *s* [At: PAULETI, C. 99 / Pl: ? / E: ***ţipău[1]*** + *aș*] **1-8** (Reg; șhp) Țipău[1] **(1, 3-5)** (mic) Si: *țipoiel* **(1-8)**.

ţipând, ~ă *a* [At: BOLINTINEANU, O. 213 / Pl: *~nzi, ~e* / E: ***ţipa[1]***] (Îvr) Care țipă[1] **(6)**.

ţipeauă *sf* vz ***ţipele***

ţipei[1] *sm* vz ***ţipău[2]***

țipei[2] *sn* vz ***țipău***[3]

țipeicar *sm* [At: ALR SN II h 518/334 / Pl: *~i* / E: ***țipeică*** + *-ar*] (Reg) Pantofar.

țipeică *sf* vz ***țipic***

țipel *sn* vz ***țipele***

țipele *sfp* [At: N. STOICA, C. B. 204 / V: ***~el*** (Pl: ~ sn, *~ei* sm), ***~li*** *sfp*, ***~eauă*** *sf* / E: mg ***cipellő***] (Trs; Ban) **1** Pantofi. **2** Țipic (**2**). **3** (Trs) Papuci de casă.

țipeli[1] *sfp* vz ***țipele***

țipeli[2] *vt* [At: LEXIC REG. / Pzi: *~lesc* / E: mg ***cipel***] (Reg) A duce (ceva) cu trudă.

țipelui *v* vz ***țipălui***

țipenie *sfs* [At: ALECSANDRI, T. 657 / E: ns cf ***țipa***[1]] **1** (Îe) (**Nici**) (**o**) ~ (**de**) (**om**) Nici o ființă omenească Si: (reg) *țipetenie* (**1**), *zaibată*. **2** (Rar) Ființă omenească Si: *om*, (reg) *țipetenie* (**2**). **3** (Rar) Ființă. **4** (Rar) Om lipsit de valoare Si: *nimeni*, (reg) *țipetenie* (**4**).

țiperig[1] *sm* vz ***țipirig***[1]

țiperig[2] *sn* vz ***țipirig***[2]

țiperigal, ~ă *a* [At: MAN. SĂNĂT. 146/7 / Pl: *~i, ~e* / E: ***țiperig***[2] + *-al*] (Îvr) Care conține țipirig[2].

țipet *sn* vz ***țipăt***

țipetă *sf* vz ***țipăt***

țipetenie *sfs* [At: DLR / E: ns cf *țipenie*] (Reg) **1-4** Țipenie (**1-4**).

țipeu *sm* vz ***țipău***[1]

țipi *vt* [At: DLR / Pzi: *~pesc* / E: ns cf srb *cipati (se)* „a se jura"] (Reg) A constrânge (**1**).

țipic *sm* [At: BĂNUȚ, T. P. 31 / V: ***~peică*** *sf*, ***țupeică*** *sf*, ***țopic*** / Pl: *~ici* / E: mg ***cipők***] (Trs; Ban) **1** Pantof. **2** Gheată prevăzută cu elastic pentru a fi încălțată mai ușor Si: (înv) *cipic*. **3** (Reg) Papuc de casă făcut din petice (de postav, de stofă etc.).

țipietoare *sf* vz ***țipător***

țipilică *sf* vz ***țepeligă***[1]

țipină *sf* vz ***țapină***

țipiri *vi* [At: GLOSAR REG. / Pzi: 3 *~rește* / E: fo cf *ciripi*] (Reg; d. păsări) A ciripi (**1**).

țipirig[1] [At: SCRIBAN, D. 1 362 / V: (reg) ***~per~*** *sm*, ***țeper~*** *smn* (Pl: *~uri*), ***cip~*** *sm*, ***ciper~*** *sm* / Pl: ? / E: ns cf *pipirig*] **1** *sm* Plantă perenă din familia ciperaceelor, înaltă de 50-150 cm, cu frunze reduse la teci și cu spiculețe multiflore, dispuse în inflorescență Si: (reg) *păpurică* (*Schoenoplectus tabernaemontani*). **2** *sm* (Bot; reg) Pipirig (*Schoenoplectus lacustris*). **3** *sm* (Bot; reg) Pipirig (*Scirpus sylvaticus*). **4** *sm* (Bot; reg) Pipirig (*Holoschoenus vulgaris*). **5** *sm* (Bot; reg) Pipiriguț (*Heleocharis palustris*). **6** *sm* (Bot; reg) Rugină (*Juncus effusus, conglomeratus, inflexus*). **7** *sm* (Bot; reg) Rogoz (*Carex*). **8** *sf* (Bot; reg) Papură (*Typha angustifolia*). **9** *sm* (Reg; prc) Fructul de papură. **10** *sm* (Olt; îc) **~-cu-flori** Crin-de-baltă (*Butomus umbellatus*). **11** *sn* (Mun; îf *țeperig*) Fân subțire pe care îl mănâncă numai caii.

țipirig[2] *sn* [At: (a. 1763) IORGA, S. D. X, 16 / V: (îrg) ***țeper~***, (înv) ***~per~***, (reg) ***țâp~, țâper~, țaper~*** / E: ns cf srb *caparika*] (Pop) Clorură de amoniu, folosită la cositorirea aramei, în soluția unor pile electrice și în diferite reacții chimice.

țipirig[3] *sn* vz ***chibrit***

țipirigă *sf* vz ***țepeligă***[1]

țipirigi *vt* [At: GLOSAR REG. / Pzi: *~igesc* / E: ***țipirig***[2]] (Buc; c. i. un vas) A da cu țipirig[2].

țipiș, ~ă [At: ȘINCAI, HR. I, 308/32 / V: ***țâp~, țep~*** (S și: *cepiș*) / Pl: *~i, ~e, ~uri* sn / E: ***țipa***[2] + *-iș*] **1** *sn* (Trs; Ban) Pantă abruptă Si: *pripor*. **2** *sn* (Reg) Prăpastie. **3** *a* (Trs; d. forme de relief) În pantă mare Si: *abrupt* (**1**), *prăpăstios*. **4** *a* (Pex; d. scări) Abrupt (**1**). **5** *av* În pantă Si: *înclinat*.

țipișcă *sf* vz ***zapiscă***

țipitoare *sf* vz ***țipător***

țipiu *sm* vz ***țipău***[1]

țiplă[1] *sf* [At: ST. LEX. 207[v2]/2 / V: (îrg) ***țipă***, (Ban) ***țiflă*** / Pl: *~le* / E: ngr ***τσίπλα***, bg ***ципа***] **1** Membrană subțire provenită din intestine sau din bășica animalelor, care se folosea pentru a acoperi borcanele cu conserve. **2** Membrană subțire provenită din intestinele sau din bășica animalelor care se folosea pentru a înlocui sticla la ferestrele caselor țărănești. **3** Membrană subțire provenită din intestinele sau din bășica animalelor folosită la confecționarea unor instrumente muzicale. **4** (Pex) Celofan. **5** (Dep; urmat de prepoziția „de") Epitet pentru haine sau opinci foarte subțiri. **6** (Îs) ~ *de ceapă* Membrană subțire care se află între foile de ceapă. **7** (Îvr) Pojghiță. **8** (Iuz) Celuloid. **9** (Reg) Învelitoare transparentă confecționată din material sintetic și folosită la păstrarea actelor.

țiplă[2] *sf* vz ***țipă***[1]

țiplică *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ici* / E: ***țiplă***[1] + *-ică*] **1-18** (Mol; șhp) Țiplă[1] (**1-9**) (de mici dimensiuni).

țipligă *sf* vz ***țepeligă***[1]

țiplușină *sf* [At: NALR – B I h 150/2 / V: ***țapiu~, tufluș~*** / Pl: ? / E: cf ***țiplă***[1]] (Ban) **1** Peritoneu. **2** (Îf *tuflușină*) Meninge.

țipoc *sm* [At: CL 1987, 44 / Pl: *~oci* / E: ***țipou*** + *-oc*] (Mar) Pâinișoară care se făcea la nunți.

țipoi[1] *sm* [At: NALR – O III h 466/933 / Pl: ~ / E: ns cf *țipar*[3]] (Reg) Ardei iute Si: (reg) *țipar*[3].

țipoi[2] *sm* vz ***țipău***[1]

țipoi[3] *v* vz ***țipui***

țipoiel *s* [At: ALR SN IV h 1 065/47 / Pl: ? / E: ***țipău***[1] + *-el*] **1-8** (Reg; șhp) Țipăuaș (**1-8**).

țipot *sn* [At: KLEIN, D. 443 / Pl: *~e* / E: pvb ***~poti***[1]] (Trs; Mar) Strigăt puternic.

țipoti[1] *vi* [At: KLEIN, D: 443 / V: (rar) ***~păti*** / Pzi: *~tesc* / E: ***țipa***[1] + *-oti*] **1** (Trs; Mar; d. oameni) A țipa[1] (**1**). **2** (Trs; d. copii mici) A plânge tare, țipând Si: (reg) *țipuri* (**2**). **3** (Trs) A se văita de durere. **4** (Reg) A chicoti.

țipoti[2] *vi* [At: DLR / Pzi: *~tesc* / E: ns cf *picoti, ațipi*] (Reg) A dormita (**1**).

țipou *sm* vz ***țipău***[1]

țipros *sm* vz ***țipruș***

țipruș *sm* [At: ANON. CAR. / V: (Trs; Ban) ***~roș*** / Pl: *~i* / E: mg ***ciprus***] (Bot) **1** (Reg) Chiparos (*Cupressus sempervirens*). **2** (Trs) Năfurică (*Artemisia annua*).

țiptoare *sf* vz ***țipător***

țipter *sm* [At: ALAS 19 II 1933, 7/3 / V: ***~țir*** / Pl: *~i* / E: ger ***Zipser***] (Reg) **1** German originar din regiunea Zips. **2** Pădurar.

țipteresc, ~ească *a* [At: MARIAN, NU. 268 / Pl: *~ești* / E: ***țipter*** + *-esc*] (Reg) **1-2** Care aparține țipterilor (**1-2**).

țiptir *sm* vz ***țipter***

țipui [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 209 / V: (reg) ***~poi, ~ia*** / Pzi: *~esc, țipui* / E: ns cf *țipa*[1]] **1** *vi* (Trs; Olt) A țipa[1] (**1**). **2** *vtf* A face pe cineva să țipe, chinuindu-l. **3** *vi* A țipa[1] (**10**). **4** *vr* (Olt; d. porci) A guița. **5** *vtf* (Olt; d. porci) A face să guițe.

țipuia *v* vz ***țipui***

țipuliță *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: *~țe* / E: ***țipă***[3] + *-uliță*] **1-18** (Reg; șhp) Țiplică (**1-18**). **19** Epitet pentru opinci foarte subțiri.

țipuri [At: BUD. P. P. 9 / Pzi: *~resc* / E: ns cf *țipa*[1]] (Trs; Mar) **1** *vi* (D. oameni) A striga. **2** *vi* (D. copii mici) A țipoti[1] (**2**). **3** *vi* (D. porci) A guița. **4-5** *vti* A rosti strigături în timpul executării unui dans popular Si: *a chiui* (**6**).

țipuritori *sfp* vz ***țipuritură***

țipuritură *sf* [At: CONTEMP. 1966, nr. 1004, 1/7 / V: ***~tori*** *sfp* / Pl: *~ri* / E: ***țipuri*** + *-itură*] (Mar) Strigătură în timpul executării unui dans popular Si: *chiuitură* (**9**).

țir[1] *c* vz ***țiri***[2]

țir[2] *sm* vz ***țâr***[4]

țir[3] *sn* vz ***țel***

țir[4] *sn* vz ***țircăl***

țirade *sp* [At: COMAN. GL. / V: (Buc) ***~duri,*** (reg) ***siroane*** / E: ger ***Zierat***, mg ***ciráda***] **1** (Trs; Buc) Ornamente sculptate în lemn la casele țărănești. **2** (Reg; îf *siroane*) Curele colorate folosite la ornamentarea șerparelor.
țiraduri *sp* vz ***țirade***
țiră[1] *sf* vz ***țâră***[1]
țiră[2] *sf* vz ***țâră***[2]
țirăi *v* vz ***țârâi***[1]
țirău *sn* vz ***țârău***
țirăucă *sf* [At: ALR II/I MN 150, 3 933/334 / V: ***~rou~*** / Pl: ? / E: mg ***cirok***] (Bot; reg) Mătură (*Sorghum vulgare*).
țirc[1] *sn* vz ***cerc***
țirc[2] *sn* vz ***circ***
țirc[3] *sf* vz ***țircăl***
țirca *av* vz ***circa***
țircalam *sn* vz ***țarcălam***[1]
țircalău *sn* vz ***țarcălam***[1]
țirca-țirc *i* [At: TDRG / E: fo] Cuvânt care redă strigătul coțofenei.
țircav, ~ă *a* vz ***țârcav***
țircă *sf* vz ***țurcă***[1]
țircăi *v* vz ***țârcâi***
țircăl *sn* [At: GS 14r/7 / V: (înv) ***~cul,*** (reg) ***~clu*** (Pl: *~cluri*), ***~culă*** *sf*, ***țirc, țir*** (Pl și: *țiruri*) / Pl: *~e* / E: ger ***Zirkel***] **1** (Reg) Unealtă asemănătoare cu compasul, având diferite întrebuințări, mai ales în dulgherie Si: (reg) *țarcălam*[1] **(1)**. **2** (Reg; îf *țir*) Custură mică cu care se sapă flori la căpățânile roților. **3** (Îvr; îf *țircul*) Cerc[1] **(1)**. **4** (Reg) Partea superioară în formă de semicerc la unele oberlihturi.
țircălam *sn* vz ***țarcălam***[1]
țircălan *sn* vz ***țarcălam***[1]
țircălău *sn* vz ***țarcălam***[1]
țircăli *vt* [At: ALR II, 6 682/47 / V: (reg) ***țar~*** / Pzi: *~lesc* / E: ***țircăl***] (Trs; Ban) A țarcălui[1] **(1)**.
țircăvit, ~ă *a* vz ***țârcăvit***
țirclu *sn* vz ***țircăl***
țirconferență *sf* vz ***circumferință***
țirconferenție *sf* vz ***circumferință***
țirconstanție *sf* vz ***circumstanță***
țirconstenție *sf* vz ***circumstanță***
țircoti *v* vz ***țârcoti***
țircovnic *sm* vz ***țârcovnic***
țircui *vt* [At: ALR II, 6 682/102 / Pzi: *țircui* / E: ***țirc***[1] + ***-ui***] (Reg) A țarcălui[1] **(1)**.
țircul *sn* vz ***țircăl***
țircula *v* vz ***circula***
țircular, ~ă *a, sn* ***circular***
țircularnic, ~ă [At: (a. 1839) URICARIUL V, 11/10 / V: ***țercularnică*** *sf* / Pl: *~ici, ~ice* / E: rs **циркулярный**] **1** *a* (Îvr) Care este emis sub formă de circular (4). **2** *sf* (Îf *țercularnică*) Circular (4).
țirculație *sf* vz ***circulație***
țirculă[1] *sf* [At: ALR SN II h 622 / V: ***țar~*** / Pl: *~le* / E: ger ***Zirkular(säge)***] (Trs; Mar) Ferăstrău circular, întrebuințat mai ales în fabricile de cherestea.
țirculă[2] *sf* vz ***țircăl***
țircumferență *sf* vz ***circumferință***
țircumferenție *sf* vz ***circumferință***
țircumflex, ~ă *a* vz ***circumflex***
țircumspecție *sf* vz ***circumspecție***
țircumstanță *sf* vz ***circumstanță***
țircumstanție *sf* vz ***circumstanță***
țircumstare *sf* vz ***circumstare***
țircumștanție *sf* vz ***circumstanță***
țircus *sn* vz ***circ***
țirfă *sf* vz ***țârfă***
țirfos, ~oasă *a* vz ***țârfos***
țiri *i* [At: BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 298 / E: fo] (Rep) Cuvânt care redă zgomotul foarfecelor atunci când se taie ceva Si: *țac, țirițic*.
țiribicuri *snp* vz ***chibrit***
țirică *sf* vz ***țârică***
țirichiță *sfs* [At: STERESCU, N. I 045 / V: ***țarachi~*** / E: ***țirică*** + ***-iță***] **1-6** (Reg; șhp) Țarică **(1-6)**.
țiricuță *sf* vz ***țăricuță***
țirii *v* vz ***țârâi***[1]
țiriit *sn* vz ***țârâit***[1]
țiril, ~ă *a* vz ***chiril***
țirilic, ~ă *a* vz ***chirilic***
țirimoc *sns* [At: CHEST. VIII, 98/34 / E: nct] (Reg) Țuică **(1)** de prune.
țirimonie *sf* vz ***ceremonie***
țirișică *sf* vz ***țârișică***
țirițic *i* [At: BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 298 / E: fo] Cuvânt care redă zgomotul foarfecelor atunci când se taie ceva Si: *țac, țiri*.
țirliitură *sf* vz ***țârlâitură***
țirloi *sn* vz ***țurloi***
țirmoman *sm* vz ***țimărman***
țirmonie *sf* vz ***ceremonie***
țirmorman *sm* vz ***țimărman***
țirmuman *sm* vz ***țimărman***
țiromonie *sf* vz ***ceremonie***
țiroucă *sf* vz ***țirăucă***
țirștoc *sn* vz ***tirștoc***
țirțara *sf* vz ***țârțâră***
țirțără *sf* vz ***țârțâră***
țirțeră *sf* vz ***țârțâră***
țirțeriță *sf* vz ***țârțăriță***
țirțir *sm* vz ***țârțâră***
țirțira *v* vz ***țârțâra***
țirțirat, ~ă *a* vz ***țârțârat***
țirțiră *sf* vz ***țârțâră***
țiruc *sn* vz ***sirop***
țiruca *sf* vz ***țâruca***
țirucuță *sf* vz ***țârucuță***
țiruică *sf* vz ***țâruică***
țirulic *sm* [At: CANTEMIR, IST. 288 / V: ***țer~*** / Pl: *~ici* / E: pol ***cyrulik***] (Îvr) Chirurg.
țiruș *sm* vz ***țăruș***
țiruță *sf* vz ***țâruță***
țiruză *sf* vz ***teruză***
țis *i* vz ***țist***[1]
țisalpinicesc, ~ească *a* [At: L. ROM. 1988, 267 / Pl: *~ești* / E: cdp ger ***Zisalpinisch***] (Înv) Cisalpin.
țisala *v* vz ***țesăla***
țiscă *sf* vz ***țeastă***
țisclus *sn* vz ***țiclus***
țislă *sf* vz ***cislă***
țisli *v* vz ***țivli***
țist[1] *i* [At: CANTEMIR, I. I. 194 / V: (rar) ***țis, țst, țâst, ts, țâs*** / E: fo] Cuvânt folosit pentru a-i cere cuiva să tacă Si: *st!, șt!*
țist[2] *sn* vz ***test***
țistar *sm* vz ***țiștar***
țistă *sf* vz ***țeastă***
țistăi *v* vz ***țistui***
țisternă *sf* vz ***cisternă***
țistiitură *sf* vz ***țistuitură***
țistâi *v* vz ***țistui***
țistână *sf* [At: DLR / A: nct / Pl: *~ne* / E: nct] (Reg) Scobitură în malul unei ape, unde se adăpostesc peștii.
țistos, ~oasă *a* vz ***țestos***

ţistui [At: CANTEMIR, I. I. 149 / V: (rar) ***ţâs~, ţâşt~, ~tâi, ţâstâi, ~tăi*** / Pzi: *~esc* / E: ***ţist***[1] + *-ui*] **1-2** *vti* A cere (cuiva) linişte, folosind interjecţia „ţist" Si: *a păstui, a săstui*. **3-4** *vir* A-şi exprima mirarea, nemulţumirea etc., folosind interjecţia „ţist". **5-6** *vtrr* A atrage cuiva atenţia, folosind interjecţia „ţist". **7-8** *vit* (Rar) A emite sunete suflând printre buze Si: *a fluiera* (**1**). **9** *vi* (Rar) A şuiera.

ţistuială *sf* [At: VLAHUŢĂ, O. A. II, 221 / Pl: *~ieli* / E: ***ţistui*** + *-eală*] (Rar) Ţistuitură.

ţistuire *sf* [At: SADOVEANU, O. II, 396 / V: ***ţâs~*** / Pl: *~ri* / E: ***ţistui***] (Rar) **1** Impunere a tăcerii, folosind interjecţia „ţist". **2** Exprimare a mirării, a nemulţumirii etc., folosind interjecţia „ţist". **3** Atenţionare (a cuiva), folosind interjecţia „ţist". **4** Emitere de sunete suflând printre buze. **5** Şuierare.

ţistuitură *sf* [At: GHIBĂNESCU, ap. TDRG / P: *~tu-i~* / V: (rar) ***~tii~, ţâşt~*** / Pl: *~ri* / E: ***ţistui*** + *-itură*] Sunet prin care se impune cuiva tăcere Si: (rar) *ţistuială*.

ţisâit *sn* [At: MOZAICUL (1838), 277/23 / V: ***ţâs~*** / Pl: ? / E: fo] (Rar) **1** Zgomot produs de un obiect prin frecare. **2** Sfârâit.

ţişcov *sm* vz ***ţuşcov***

ţişni *v* vz ***ţâşni***

ţişpoacă *sf* vz ***ţâşpoacă***[1]

ţişt *i* vz ***ţâşti***[1]

ţiştar *sm* [At: CARABELLA, A. D. 45 / V: (reg) ***ţist~, ţâst~, ţâş~, ţest~*** / Pl: *~i* / E: ***ţâşti***[2] + *-ar*] **1** Mic animal rozător de stepă cu ochii mari, cu blana galbenă-cenuşie şi coada scurtă, stufoasă, care trăieşte în galerii subterane Si: *popândău*, (reg) *mitorlan, pinţă, popândeţ, popândoc* (*Citellu citellus*). **2** Animal rozător înrudit cu popândăul, foarte dăunător pentru semănături, răspândit mai ales în Basarabia (*Citellus citellus*). **3** (Şîc **ţistar de câmp**) Şoarece (*Microtus arvalis*).

ţişteală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***ţişti***[2] + *-eală*] (Reg) **1-5** Ţâşnire (**1-5**).

ţişti[1] *i* vz ***ţâşti***[1]

ţişti[2] *v* vz ***ţâşti***[2]

ţiştoc *sn* vz ***ţirştoc***

ţita *v* vz ***cita***

ţitară *sf* vz ***ţiteră***

ţitare *sf* vz ***citare***

ţitat *sn* vz ***citat***

ţitaţie *sf* vz ***citaţie***

ţităluit, ~ă *a* [At: (a. 1742) D. Î. LAT.-ROM. 357 / Pl: *~iţi, ~e* / E: mg ***cităl***] (Înv; Trs) Citat[2].

ţiteră *sf* [At: DEMETRESCU, O. 82 / V: (îvr) ***cit~, ~tară,*** (reg) ***~toră, ~tură*** / Pl: *~re*, (rar) *~ri* / E: ger ***Zither***] **1** Instrument muzical compus dintr-o cutie de rezonanţă cu coarde de metal, puse în vibraţie prin ciupirea cu o pană. **2** (Reg; îf *ţitoră*) Cobză (**1**).

ţitirimb *sn* vz ***ţintirim***

ţitling *sn* vz ***ţiglină***

ţitnar *sn* vz ***ţentner***

ţitoră *sf* vz ***ţiteră***

ţitră *sf* [At: LB / Pl: *~re* / E: lat ***citrea***] (Îvr) Lămâie.

ţitroamă *sf* vz ***ţitroană***

ţitroană [At: (a. 1810) FURNICĂ, I. C. 277 / V: ***~amă, ~onă, ~omă*** (Pl: *~ome*), ***~on*** *sn*, ***~om*** (A şi: *ţitrom* / Pl şi: *~ome, ~omuri*) *sn* / Pl: *~ne* / E: ger ***Zitrone***, mg ***citrom***] **1** *sf* (Reg) Lămâie. **2-3** *sf, a* (Trs; îs) *Mere de ~ne, mere ~ne* Numele unui soi de mere nedefinit mai îndeaproape. **4** *sf* (Mar) Numele unei varietăţi de pere cu gust de lămâie.

ţitrom[1] *sf* vz ***ţitron***[1]

ţitrom[2] *sf* vz ***ţitroană***

ţitromă *sf* vz ***ţitroană***

ţitron[1] [At: BORZA, D. 49 / V: ***~om*** *sm* / Pl: *~i* sm, *~oane* sn / E: drr ***ţitroană***] (Bot; Trs; Mar) **1** *sm* (Şîc **măr-de-~**) Lămâi (*Citrus limon*). **2** *sm* (Reg; îc) **Măr-de-~** Lămâie. **3** *sm* (Îc) **~sălbatic** Iederă (*Hedera helix*). **4** *sm* (Îc) **~domnesc** Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape, probabil steregoi (*Veratrum nigrum*). **5** *sm* (Îc) **~de-friguri** Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape, probabil urechelniţă (*Sempervivum tectorum*). **6** *smn* Floare de lămâi.

ţitron[2] *sn* vz ***ţitroană***

ţitronadă *sf* vz ***citronadă***

ţitronă *sf* vz ***ţitroană***

ţitruş *sm* [At: H X, 420 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf mg *citrus*] (Reg) Numele unei flori de grădină nedefinite mai îndeaproape.

ţitură *sm* vz ***ţiteră***

ţitver *sm* [At: CALENDARIU (1814), 183/6 / Pl: ? / E: ger ***Zitwer***] (Bot; îvr) Nume dat unei plante care se cultivă în regiunile tropicale şi al cărei rizom este folosit în medicină (*Curcuma zedoaria*) Si: *curcumă*.

ţiţ[1] *i* [At: POEN. – AAR. – HILL, V. I, 142[r]/46 / E: fo] (Rar) În zadar! Si: *aş!* (**2**).

ţiţ[2] *i* vz ***ţiţa***[1]

ţiţ[3] [At: CHEST. V, 77/27 / V: ***~iţ*** *i* / E: mg ***cic***] **1** *i* (Trs; şi repetat) Strigăt cu care se cheamă pisica Si: *pis*[2], (reg) *ţiţică*[1], *ţiţiruşcă, ţiţuţa*. **2** *i* (Trs; îe) **Nici ~** Nici un cuvânt. **3** *s* (Reg; îcs) *De-a ~u* De-a prinsul. **4** *s* (Reg; îcs) *De-a ~* Numele unui joc la care participă şapte fete grupate perechi, cea rămasă singură trebuind să-şi găsească perechea.

ţiţ[4] *i, s* vz ***ţâţ***[2]

ţiţ[5] *s* [At: (a.778) FURNICĂ, I. C. 87 / Pl: ? / E: ns cf ngr τσίτι „creton"] (Îvr) Nume dat unei ţesături de bumbac.

ţiţa[1] *i* [At: ALR SN II h 388/29 / V: ***~ţă, ţit, ţâţ*** / E: fo] (Ban; Trs; adesea în combinaţie cu alte interjecţii) Stigăt cu care: **1** Se cheamă caprele. **2** Se alungă caprele.

ţiţa[2] *sfa* [At: ALR I, 1 702/270 / Pl: ? / E: mg ***cica***] **1** (Mar; Trs; îcs) *De-a ţâţa-mâţa* De-a baba oarba. **2** (Reg; îacs) De-a (v-aţi) ascunselea. **3** (Reg; îacs) Joc de copii în care o persoană cu mâinile întinse de o parte şi de alta ţine doi copii, care se fugăresc. **4** (Reg; îcs) *De-a ~ , de-a ţâţa-mâţa* De-a prinsul.

ţiţacă *sf* vz ***ţâţacă***

ţiţai *sn* vz ***ţiţei***

ţiţaie *sf* vz ***ţâţaie***

ţiţar *s* vz ***ţâţar***[2]

ţiţă[1] *i* vz ***ţiţa***[1]

ţiţă[2] *sf* vz ***ţâţă***

ţiţăi[1] *sn* vz ***ţiţei***

ţiţăi[2] *v* vz ***ţâţâi***[2]

ţiţăia *v* vz ***ţâţâi***[2]

ţiţăire *sf* vz ***ţâţâire***

ţiţâi *sn* vz ***ţiţei***

ţiţână *sf* vz ***ţâţână***

ţiţcan[1] *sm* [At: ALEXI, W. / Pl: *~i* / E: ***ţiţcă*** + *-an*] (Orn; reg) Scatiu (*Carduelis spinus*).

ţiţcan[2] *sm* vz ***chiţcan***

ţiţcă *sf* [At: CLEMENS, 433 / Pl: ? / E: fo] (Orn; reg) Scatiu (*Carduelis spinus*).

ţiţeche *sf* vz ***ţiteică***[1]

ţiţei [At: (a. 1600-1630) CUV. D. BĂTR. I, 306 / V: (reg) ***ţaţ~, ţâţ~, ţâţâi, ţâţ~, ţâţâu, ţâţău, ţeţui, ~ţai, ~ţăi, ~ţâi, ~ţie*** *sf*, ***~ţii, ~ţiu, ţuţui, ţâţâie*** *sf* / Pl: (?) *~uri* / E: ns cf *ţâţă*] **1** *sn* (Mol) Lichid înăcrit, rămas după prepararea produselor de lapte de oaie, folosit şi la pregătirea unor mâncăruri. **2** *sn* (Reg; îe) **Acru ca ~ul** (sau **acru ~**) Foarte acru. **3** *a* (Reg) Acru. **4** *sn* (Reg) Lapte prins cu mult zer. **5** *sn* (Reg) Caş abia închegat şi nestors încă de zer. **6** *sn* Amestec lichid uleios, format din hidrocarburi şi din alţi compuşi organici, de culoare brună negricioasă, mai rar gălbuie, cu reflexe albastre verzui, cu miros specific, care se foloseşte ca materie primă în industria chimică şi ca importantă sursă de energie Si: *petrol*, (îrg) *naft*. **7** *sn* (Mol) Fântână cu ştiubei.

ţiteică[1] *sf* [At: PAMFILE, J. III, 41 / V: ***ţâţ~, ţaţ~, ţuţ~, ~teai~, ţâţai~, ţâţeiche, ţâţaichi, ~eche, ţâţeche*** / Pl: *~ici* / E: ***ţâţu*** + *-eică*] (Reg) **1** Un fel de leagăn făcut dintr-o scândură fixată orizontal într-un par, care se

poate roti cu câte o persoană așezată la fiecare capăt Si: (reg) *țuțubăr*. **2** Un fel de leagăn făcut dintr-o scândură așezată de-a curmezișul unui butuc, pe ale cărei capete stau două persoane pentru a se legăna, cumpănindu-se reciproc Si: *țuțul* (1). **3** Leagăn făcut din crengi plecate și legate la capete. **4** Leagăn atârnat de ceva, adesea de o creangă Si: (reg) *țuțoiacă, țuțoi, țuțu* (4), *țuțui*[2], *țuțuieică, țuțul* (3), *țuțulaică, țuțulig, țuțulincă, țuțuluș*. **5** (Reg; îe) **A se da în ~** A se învârti într-un leagăn.

țiteică[2] *sf* vz ***țâțeica***[2]

țitero *smi* vz ***cicero***

țițială *sf* vz ***țâțâială***

țițibeie *i* [At: MARIAN, O. II, 149 / E: fo] (Buc) Cuvânt care redă strigătul pițigoiului.

țițică[1] *i* [At: ALR SN III h 671/316 / E: mg ***cicika***] (Reg) Strigăt cu care se cheamă pisica Si: *pis*, (reg) *țiț*[3] (1).

țițică[2] *sf* vz ***tâțică***

țițide *i* vz ***țițidoi***

țițidoi [At: BĂCESCU, PĂS. 343 / V: **~de** (S și: *țiți-de*) / S și: (1) *țiți-doi* / A și: (1) *țițidoi* / Pl: (2) ~ / E: ns cf *țițigoi, pițigoi, țuțudei*] **1** *i* (Are) Cuvânt care redă sunetele caracteristice scoase de unele păsări. **2** *sm* (Orn) Pițigoi (*Parus maior*).

țiție[1] *sf* vz ***țiței***

țiție[2] *sf* vz ***țâțână***

țițigaie *sf* vz ***pițigaie***[1]

țițigoaică *sf* vz ***pițigoaică***

țițigoi *sm* vz ***pițigoi***

țițigrău *sm* [At: DLR / Pl: ~ăi / E: fo] (Reg) Nume dat unei insecte asemănătoare cu croitorul (*Cerambyx heros*).

țițigui *sm* vz ***pițigoi***

țițiguș *sm* vz ***pițiguș***

țițîi[1] *sn* vz ***țiței***

țițîi[2] *v* vz ***țâțâi***[2]

țițîit *sn* vz ***țâțâit***

țițîitură *sf* vz ***țâțâitură***

țițin *sn* vz ***țâțână***

țițină *sf* vz ***țâțână***

țițingău *sm* vz ***țițigoi***

țițînvară *i* vz ***țițivară***

țițirimb *sn* vz ***țintirim***

țițirușcă *i* [At: ALR SN III h 671/279 / E: mg ***ciruska***] (Reg) Strigăt cu care se cheamă pisica Si: *pis*[2], (reg) *țiț*[3] (1).

țițișoară *sf* vz ***țâțișoară***

țițiț *i* vz ***țiț***[2]

țițiu *sn* vz ***țiței***

țițivar *sm* vz ***țițivară***

țițivară [At: SIMIONESCU, F. R. 141 / V: **~ar** *sm*, **țâță-v~, țâțâ-v~, ~inv~** *i*, **țâțâmv~** *sf*, **~inv~** *i*, *sf*, **țintivar, țintav~** (S și: *ținț-a-v~*) *i*, **țântivar, țânțâvar, țântâvar** *sm* / S și: *țiți-v~* / Pl: ? / E: fo] (Trs) **1** *i* (De obicei repetat) Cuvânt care redă strigătul pițigoiului. **2** *sf* (Orn) Pițigoi (*Parus maior*). **3** *sf* (Orn) Cinteză (*Fringilla coelebs*). **4** *sf* (Orn) Nume dat unei specii de privighetoare.

țițoaie *sf* vz ***țâțoi***

țițoran *sm* vz ***chițoran***

țițos, ~oasă *a* vz ***țâțos***

țițuc [At: DLR / Pl: ? / E: ***țiț***[3] + *-uc*] (Reg) **1** *sm* Pui de pisică Si: (reg) *țițuș* (1). **2** *i* (Are) Cuvânt cu care se cheamă pisica Si: (reg) *țițuluș* (1), *țițuș* (2). **3** *i* (Are) Cuvânt cu care se alintă pisica Si: (reg) *țițuluș* (2), *țițuș* (3).

țițucă *sf* vz ***țâțucă***

țițuluș *i* [At: DLR / E: ***țiț***[3] + *-uluș*] (Reg; are) **1-2** Țițuc (2-3).

țițuș *sm*, *i* [At: DLR / V: ***țuș*** *i* / A și: *țițuș* / Pl: ? / E: mg ***cicus***] (Reg) **1-3** Țițuc (1-3).

țițuța *i* [At: ALR SN III h 671/310 / E: ***țiț***[3] + *-uța*] (Reg) Țițirușcă.

țițuță *sf* vz ***țâțuță***

țiu[1] *i* vz ***țu***

țiu[2] [At: (sec. XVII) ROSETTI, B. 59 / V: (reg) ***țâu*** / Pl: (6) *~ri* / E: fo] **1** *i* (Și cu vocalele „u", „i" prelungite) Cuvânt care redă un sunet prelung și ascuțit, cu rezonanță metalică. **2** *i* (Cu „u" prelungit) Cuvânt care redă sunetul produs în interiorul unei cavități prin pătrunderea puternică a unui curent de aer. **3** *i* (Îf *țâu*) Sunet produs în interiorul urechii, spontan sau printr-o lovitură de palmă. **4** *i* (Și cu „u" prelungit; are) Cuvânt care imită strigătul unor păsări. **5** *i* (Buc) Cuvânt care redă un strigăt de durere Si: *chiu* (1). **6** *sn* (Reg) Clopot la gâtul animalelor.

țiu[3] [At: POGOR, HENR. 236/10 / V: (reg) ***țif*** *sn*, ***țifă*** *sf*, ***țivi*** *sp* / Pl: *~ri* / E: nct] **1** *sn* (Mol; Trs) Vârf ascuțit de stâncă, înaltă și golașă Si: *pisc*[2], *stei*. **2** *sn* (Mol; Trs) Stâncă ascuțită și înaltă. **3** *sn* (Mol; Trs) Ridicătură ascuțită de teren. **4** *sn* (Mol; Trs) Vârf ascuțit al unei pietre. **5** *sn* (Îrg) Partea ascuțită a unui obiect. **6** *sn* (Mol) Târnăcop. **7** *sn* (Mol; Min; spc) Târnăcop a cărui parte metalică este formată dintr-o bară de oțel cu secțiunea pătrată, ascuțită la capete și puțin arcuită, folosit la tăierea rocilor și a substanțelor minerale moi. **8** *sn* (Mol) Unealtă asemănătoare cu târnăcopul folosită la desfacerea pavajelor, la mișcarea obiectelor grele Si: *rangă*[1]. **9** *sn* (Mol; Ban) Topor cu tăișul lung și îngust, folosit la despicarea lemnelor mai groase. **10** *sn* (Mol; Ban) Secure mare. **11** *sn* (Reg) Un fel de secure mică, folosită la făcutul carelor. **12** *sn* (Reg) Unealtă compusă dintr-o daltă metalică, ascuțită pe o singură latură, fixată într-o coadă de lemn și utilizată la tăierea și întreținerea copcilor pentru pescuit sub gheață. **13** *sn* (Mol; Ban) Unealtă de dulgherie în formă de topor sau de daltă, folosită pentru scobit. **14** *sn* (Reg) Unealtă folosită în pădure pentru sădit și semănat. **15** *sn* (Mol; Olt) Par, piatră servind ca semn de hotar. **16** *sn* (Mol; fam; pan) Bot[1]. **17** *sn* (Mol; pan) Cucui[1] (1). **18** *sn* (Mol; pan) Mărul lui Adam. **19** *sn* (Mol; îf *țif*) Vârful firului de iarbă sau al unei alte plante, mai ales stuf, țipirig[1], papură, când răsare din pământ. **20** *sn* (Reg; îaf) Un fel de iarbă cu firul subțire, care crește prin locurile umede și care rămâne, de obicei, netăiată la cosit. **21** *sn* (Reg; pex; îaf) Loc unde cresc plante erbacee acvatice, precum papura. **22** *sn* (Reg; pex; îaf) Loc unde cresc copaci tineri. **23** *sn* (Reg; îaf) Umflătură pe scoarța copacilor, pe fructe, pe legume etc. **24** *sn* (Reg; îf *țif, țâu*) Vârf de copac. **25** *sn* (Reg; lpl; îf *țivi*) Pădure deasă cu diferiți copaci. **26** *sn* (Reg; pan) Smoc (de păr, de barbă). **27** *sn* (Reg) Fân amestecat cu mult rogoz Si: (reg) *șovar, țipirig*[1] (11). **28** (Reg) *sms* Rogoz. **29** (Reg) *sms* Un fel de papură mai mică și mai subțire, care crește prin locuri mlăștinoase.

țiucu-țiu *i* vz ***țiucu***

țiui [At: CORBEA, D. 280[r2]/12 / P: *ți-u-i* / V: (reg) ***țăui, țâui, țui, țuiui, țuui*** / Pzi: *țiui, ~esc* / E: ***țiu***[2] + *-ui*] **1** *vi* A produce un sunet prelung și ascuțit, cu rezonanță metalică Si: *a piui, a șuiera, a ținăi* (1), *a țipa*[1] (13), (reg) *a țiuui*[1] (1), *a vâjâi*. **2** *vi* (Îe) **A-i ~** (sau, rar, **a ~**) (cuiva) **urechile** (sau **urechea, creierii, capul** etc.), **a-i ~** (cuiva) **în urechi** (sau **în cap, în creieri** etc.) A avea senzația de zgomot continuu și ascuțit în urechi sau în cap. **3** *vi* (Îe) **A-i ~** (cuiva ceva) **în ureche** (sau **în urechi**), **a ~** (ceva) **în capul** (sau **în creierii**) (cuiva) A da impresia că se mai aude, deși vibrațiile au încetat Si: *a răsuna*. **4** *vi* (D. spațiul în care se produc diverse zgomote) A se umple de sunete puternice (și a le transmite prin ecou) Si: *a răsuna, a vui*. **5** *vi* (D. vânt, furtună, ape etc.) A produce un zgomot ascuțit și puternic Si: *a șuiera, a vâjâi*. **6-7** *vit* (D. unele păsări, insecte, animale) A scoate un sunet ascuțit, specific Si: *a ciripi, a șuiera, a țiuui* (3). **8** *vi* (D. instrumente muzicale) A produce sunete specifice, ascuțite. **9** *vi* (Rar; d. oameni) A scoate sunete stridente și ascuțite (de spaimă, de durere, de mânie etc. sau dintr-un instrument de suflat). **10-11** *vit* (Rar; d. oameni) A vorbi cu voce stridentă, ascuțită. **12** *vi* (Rar; d. oameni) A cânta strident, ascuțit. **13** *vtf* (Rar; d. oameni) A face să sune.

țiuic [At: BĂCESCU, PĂS. 169 / P: *ți-u-~* / V: *~ică* *sf*, ***țâu~*** *i*, ***țăuică*** *sf*, ***țuic*** *i*, *sm*, ***țuică*** *sf* / Pl: *~ici* / E: fo] (Trs) **1** *i* (Adesea pronunțat cu al doilea „i" prelungit; repetat) Cuvânt care imită sunetele caracteristice scoase de unele păsări noaptea. **2** *i* Cuvânt care imită sunete reflexe, strigăte, zgomote ascuțite Si: *țânic, țivlic*[1]. **3** *sm* (Orn) Nume dat unei păsări răpitoare de talie mică, asemănătoare cu bufnița Si: (reg) *ciovică, țuvică*

(*Glaucidium passerinum*). **4** *sm* (Orn; îf *țiuică*, *țuic*, *țuică*) Cucuvea (*Athena noctua*). **5** *sm* (Orn) Huhurez (*Strix aluco*).

țiuică *sf* vz ***țiuic***

țiuire *sf* [At: CORBEA. D. 347^{v2}/24 / P: *ți-u-~* / V: (reg) ***țâu~, țioi~*** / Pl: *~ri* / E: ***țiui***] **1** Producere a unui sunet prelung, ascuțit, cu rezonanță metalică. **2** (D. locul în care se produc diverse zgomote) Umplere cu sunete puternice. **3** (D. vânt, furtună, ape) Producere a unui zgomot ascuțit și puternic. **4** (D. unele păsări, animale, insecte) Emitere a unor sunete ascuțite, specifice. **5** (D. instrumente muzicale) Producere a unor sunete ascuțite, specifice. **6** (Rar; d. oameni) Emitere a unor sunete ascuțite și stridente (de spaimă, de durere, de mânie etc. sau dintr-un instrument de suflat). **7** (Rar; d. oameni) Vorbire cu voce stridentă, ascuțită. **8** (Rar; d. oameni) Cântat strident, ascuțit.

țiuit *sn* [At: LB / P: *ți-u-~* / Pl: *~uri* / E: ***țiui***] **1-2** (Producere a unui) sunet prelung și ascuțit, cu rezonanță metalică Si: *țiuitură* **(1-2)**. **3** (Îe) **~ul urechilor** (sau **al urechii**) Sunet continuu și ascuțit care pare a se auzi în urechi. **4-5** (D. vânt, furtună, ape etc.) (Producere a unui) zgomot ascuțit și puternic. **6-7** (D. unele păsări, animale, insecte) (Emitere a unor) sunete ascuțite, specifice.

țiuitor, ~oare [At: CORBEA. D. 286^{r1}/34 / P: *ți-u-i-~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***țiui*** + *-itor*] **1** *a* Care sună ascuțit, strident. **2** *a* (D. unele păsări, insecte etc.) Care scoate sunete ascuțite, specifice. **3** *sf* (Rar) Fluierătoare de metal Si: (reg) *șuierătoare*. **4** *sf* (Rar) Un fel de fluier cu care vânătorii imită glasul diferitelor animale pentru a le atrage. **5** *sf* (Orn; reg) Nume dat unui fel de culic nedefinit mai îndeaproape.

țiuitură *sf* [At: ISER / P: *ți-u-i-~* / Pl: *~ri* / E: ***țiui*** + *-itură*] **1-2** Țiuit **(1-2)**. **3** Zgomot ascuțit și puternic pe care îl face vântul Si: *șuierătură*.

țiuli *vi* [At: MARIAN, INS. 343 / Pzi: *~lesc* / E: fo] (Reg; d. oameni) A scoate sunete stridente și ascuțite.

țiuna *v* vz ***țiuni***

țiunea *sf* [At: N. REV. R. XIV, 349 / Pl: ? / E: ***țiuni*** + *-ea*] (Olt) Clopoțel **(1)**.

țiuni *vi* [At: DENSUSIANU, Ț. H. 202 / P: *ți-u-~* / V: ***țâu~, țâoni, ~na, țâuna, țâona*** / Pzi: 3 *țiune* / E: ***țiu***²] (Reg) **1** A țiui **(1)**. **2** (Îe) **A-i ~** (cuiva) **urechea** (sau **în urechi**) A-i țiui (cuiva) urechile. **3** (D. unele păsări) A țiui **(6)**.

țiupăi *v* vz ***țopăi***

țiura *i* vz ***țura***

țiurcă *sf* vz ***țurcă***¹

țiurțiubău *s* [At: NOVACOVICIU, C. B. II, 21 / Pl: ? / E: nct] (Ban) Zeamă subțire.

țiuvlic [At: MARIAN, O. II, 292 / Pl: **(2)** *~ici* / E: fo] (Buc) **1** *i* (Pronunțat cu „u" prelungit) Cuvânt care imită strigătul caracteristic al nagâțului¹ Si: (rar) *țivit*. **2** *sm* (Orn) Nagâț¹ (*Vanellus vanellus*).

țiver *sn* vz ***țevar***

țivercică *sf* [At: PAȘCA, GL. / Pl: ? / E: ***țifereie*** + *-ucă*] (Reg) Vârf de deal.

țivetă *sf* vz ***zibetă***

țivi¹ *sp* vz ***țiu***³

țivi² *v* vz ***țivli***

țivic¹ [At: TOPÎRCEANU, O. A. II, 280 / S și: *ți-vic* / Pl: **(2)** *~ici* / E: fo] **1** *i* Cuvânt care redă un sunet ascuțit. **2** *sm* Numele unei păsări răpitoare de noapte nedefinite mai îndeaproape.

țivic², ***~ă*** *a* vz ***civic***

țivil, ~ă *a* vz ***civil***

țivilește *av* vz ***civilește***

țivilie *sf* vz ***civilie***

țivilist *sm* vz ***civilist***

țiviliș *sm* vz ***civil***

țivilitate *sf* vz ***civilitate***

țiviliza *v* vz ***civiliza***

țivilizat, ~ă *a* vz ***civilizat***

țivilizație *sf* vz ***civilizație***

țivit *i* [At: SIMIONESCU, F. R. 81 / E: fo] (Reg; repetat) Țiuvlic **(1)**.

țivlă *sf* [At: H IV, 277 / V: **(2)** ***țiflă*** (Pl: *țifle*) / Pl: ? / E: pvb ***țivli***] (Reg) **1** Nume dat câinilor de vânătoare. **2** (Îf *țiflă*) Femeie care vorbește subțire, cu voce ascuțită.

țivlet *sn* [At: (cca 1600) CUV. D. BĂTR. II, 228/10 / V: (reg) ***țâv~*** / Pl: *~e* / E: ***țivli*** + *-el*] (Îrg) **1** Strigăt (de spaimă, de durere, de mânie etc.). **2** (Reg; îe) **A râde în țâvlet** A chicoti **(1)**.

țivli [At: STAMATI, V. 559¹/42 / V: ***țav~, țâflâi, țâfli, țâpli*** (Pzi: 3 *țâplă*), ***țâvlâi, țâv~, țifli, tisli, țivi*** / Pzi: *~lesc* / E: fo] **1** *vi* (Reg; d. unele păsări și animale) A țipa¹ **(6)**. **2** *vr* (Reg; d. porci) A scoate sunete stridente. **3** *vi* (Reg; d. oameni) A scoate sunete stridente și ascuțite (de spaimă, de durere, de mânie etc. sau dintr-un instrument de suflat). **4-5** *vit* (Reg; d. oameni) A spune ceva cu glas tare. **6-7** *vir* (Reg) A chicoti **(1)**. **8-9** *vir* (Mol) A bodogăni. **10-11** *vir* (Buc) A face scandal Si: *a se certa* **(2)**. **12** *vi* (Mol) A scoate anumite sunete folosind țivlitoarea pentru a atrage și a prinde păsări.

țivlic¹ *i* [At: ALEXICI, L. P. 214 / V: ***țâvil~*** / E: fo] (Reg) Cuvânt care imită sunete ascuțite, stridente, produse prin lovirea unor obiecte de metal Si: *țânic* **(3)**, *țuvlic* **(2)**.

țivlic² *sn* vz ***țiflic***

țivlica *vi* [At: SBIERA, F. S. 5 / Pzi: 3 *țivlică* / E: ***țivlic***¹] (Buc; d. nagâți) A scoate sunete ascuțite, caracteristice speciei Si: *a țivli* **(1)**.

țivlică *sf* [At: ALR I, 1 469/595 / V: ***țâv~, țifl~*** / Pl: *~ici* / E: ***țivlic***¹] (Reg) **1** Fluier pentru copii, făcut din coajă de salcie, din lemn de soc etc., având un sunet ascuțit, șuierat Si: *tilincă*, (reg) *țivloaie* **(1)**. **2** Fluier care intră în componența unor instrumente muzicale Si: (îrg) *piscoi*, *țuvlică* **(8)**.

țivlit, ~ă [At: MIRONESCU, ap. SCL 1978, 323 / V: ***țav~, țâflâit, țâlfâit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***țivli***] **1** *a* (Reg; d. voce, glas, sunete) Ascuțit. **2** *a* (D. ființe, îf *țâflâit*) Care are glasul ascuțit, șuierător.

țivlitor, ~oare [At: STAMATI, V. 559¹/38 / V: ***țifl~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***țivli*** + *-itor*] (Reg) **1** *a* (D. glas, sunete) Ascuțit, subțire. **2** *a* (D. glas, sunete) Șuierător. **3** *sf* Un fel de fluier cu care vânătorii imită glasul diferitelor păsări, ademenindu-le pentru a le prinde. **4** *sf* Țivlică **(1)**.

țivlitură *sf* [At: LEXIC REG. / Pl: *~ri* / E: ***țivli*** + *-itură*] **1** (Mar) Strigăt. **2** (Buc) Epitet pentru o femeie rea.

țivloaie [At: CARAGIALE, O. VII, 300 / V: ***~vo~, țifo~*** *sf*, ***țivloi*** (Pl: *~*), ***țilvoi*** (Pl: *țilvoaie*) *sn*, ***țuv~, țufl~*** *sf* / Pl: *țivloi* / E: ***țivli*** + *-oaie*] **1** *sf* (Mun) Țivlică **(1)**. **2** *sf* (Mun; îf *țuvloaie*) Fluier mic ciobănesc. **3** *sf* (Mun; îaf) Un fel de fluier folosit pentru atragerea vânatului. **4** *sf* (Reg; îf *țivoaie*) Țipă¹ **(3)**. **5** *sn* (Mol; îf *țivloi*) Fluierătoare din metal. **6** *sf* (Reg; îf *țifoaie*) Țeavă care se introduce sub pielea unei oi tăiate și în care suflă măcelarul ca să o umfle pentru a jupui oaia mai ușor. **7** *sf* (Mun) Parte tubulară din tulpina unei plante sau din pana unei păsări. **8** *sn* (Olt; îf *țivloi*) Coadă mai groasă de ceapă, în care suflă copiii ca să o umfle, după ce au înmuiat-o dând-o prin foc. **9** *sn* (Reg; pan; îaf) Țurloi **(10)**. **10** *sn* (Reg; îf *țivloi*, *țilvoi*) Beregată la păsări.

țivloi *sn* vz ***țivloaie***

țivnă *sf* vz ***țâfnă***¹

țivoaică *sf* [At: CV 1954, nr. 4, 33 / Pl: *~ice* / E: ***țiv(l)ă*** + *-oaică*] (Reg) Câine bătrân.

țivoaie¹ *sf* vz ***țifloaie***

țivoaie² *sf* vz ***țivloaie***

țivrea *sf* vz ***țevea***

țivulcă *sf* [At: ALR I, 1 469/984 / Pl: *~lci* / E: ns cf *țivli*, *țigulcă*] (Reg) Țivlică **(1)**.

țiz *sn* vz ***cij***

țoa *i* [At: MÎNDRESCU, I. G. 98 / E: fo] (Trs) Cuvânt cu care se îndeamnă caii la mers.

țoabă *sf* [At: MARIAN, INS. 311 / Pl: *~be* / E: ns cf *țobâc*] **1** (Ent; Mol; Trs) Specie de țânțar foarte mic, negru, cu abdomenul gros, care zboară în roiuri dese Si: (reg) *țobâc* **(1)** (*Simulium*). **2** (Mol; dep) Epitet pentru

o femeie imorală. 3 (Mol; dep) Epitet pentru o femeie bețivă. 4 (Mol; dep) Epitet pentru o femeie care se ține cu insistență după cineva.

toac *i* vz ***toaca***

toaca *i* [At: H I, 58 / V: ***toac* (1), *~agă*** / E: fo cf *toc*^{1}] (De obicei în combinație cu alte interjecții) 1 (Mol; Mar; și repetat) Strigăt cu care se cheamă porcii. 2 (Reg; în combinație cu *bâr*) Strigăt cu care se cheamă oile.

toacă^{1} *sf* [At: ALR II/I h 60/365 / Pl: ? / E: ns cf *tocăi*] (Reg) Sfârcul țâței (1).

toacă^{2} *sf* vz ***tocă***

toacăn *sm* [At: PAȘCA, GL. / Pl: *~i, ~e* sn / E: ger ***Zacken***] (Trs) 1 Colț de dantelă. 2 Cută făcută în păr, aducându-l spre frunte sau spre tâmple.

toac-în-poac *s* vz ***toc-în-poc***

toadără *sf* [At: LEXIC REG. / Pl: *~re* / E: nct] (Trs) 1 Femeie mică, harnică și energică. 2 Femeie de moravuri ușoare.

toagă^{1} *i* vz ***toaca***

toagă^{2} *sf* vz ***teh***^{2}

toaidă *sf* [At: LEXIC REG. II, 55 / Pl: ? / E: nct] (Reg; îcs) *De-a ~da* De-a v-ați ascunselea.

toaită *sf* [At: COMAN, GL. / V: ***toiță*** / Pl: *~te* / E: nct] 1 (Mol; Mar) Proptea la gard sau la ulucul pe care se transportă lemnele din munte la vale. 2 (Mar; îf *toiță*) Nuia cu care se îndeamnă vitele la mers Si: (pop) *strămurare*. 3 (Mar; îe) **A fugi tot într-o ~** A fugi repede.

toală *sf* vz ***tol***^{2}

toampă [At: LEXIC REG. II, 118 / V: ***tomp*** (Pl: *tompuri* sn, *tompi* sm) / Pl: *~pe* sf / E: nct] 1 *sm* (Reg; îf *tomp*) Vârf. 2 *sf* (Buc; Mol) Piatră mare pe care stau ciobanii când mulg oile Si: *toldac*. 3 *sf* (Reg) Piatră mare, colțuroasă, pe fundul apei, care periclitează plutăritul. 4 *sm* (Reg; îf *tomp*) Lemn cioplit în patru sau șase fețe, care se pune în mijlocul unei movile, ca semn de hotar.

toapă^{1} *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~pe* / E: nct] (Olt) 1 Lovitură de bâtă. 2 Bâtă.

toapă^{2} *sf* [At: CV 1950, nr.4, 34 / Pl: *~pe* / E: nct] (Mun) Fată care sare și joacă mult.

toapă^{3} *sf* [At: PAȘCA, GL. / Pl: ? / E: nct] (Reg) Amestec de minereu de aur măcinat fin și mercur.

toapă^{4} *sf* vz ***top***^{2}

toapă^{5} *sf* vz ***topă***

toașcă^{1} *sf* vz ***toșcă***

toașcă^{2} *sf* vz ***tușcă***^{2}

toașe *sfp* vz ***tohă***

toață^{1} *sf* [At: BĂCESCU, P. 56 / Pl: *~țe* / E: nct] (Iht; reg) Molan^{1} (*Nemachilus barbatulus*).

toață^{2} *sf* vz ***tuț***

tobic *sm* vz ***tobâc***

tobâc *sm* [At: DDRF / V: ***~ă*** (Pl și: *~âce*) *sf*, ***~bic*** (Pl: *tobâci*), ***tâbic*** *sm*, ***tiboacă*** *sf*, ***tăbuc, tâmbuc*** *sm* / Pl: *~âci* / E: ns cf *toabă, cibuc*] 1 (Ent; Mol; Trs) Țoabă (1). 2 (Ent; Trs; îf *țiboacă*) Viespe-de-drumuri (*Pompilus viaticus*). 3 (Buc) Epitet pentru o persoană (mai ales pentru un copil) cu purtări îndrăznețe, supărătoare.

tobâcă *sf* vz ***tobâc***

toc^{1} [At: GORJAN, H. I, 70/28 / E: fo] (Are) 1 *i* (Fam) Cuvânt care imită zgomotul produs de sărut. 2 *i* (Fam) Cuvânt care imită zgomotul produs de supt. 3 *s* Sărut zgomotos. 4 *i* (Reg) Cuvânt care redă zgomotul produs prin lovirea unor obiecte, prin ciocănire etc. 5 *i* (Reg) Cuvânt cu care se cheamă porcii.

toc^{2} *sn* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~uri* / E: ger ***Zug(stuhl)***] (Trs) Suport pe care se fixează pieptenele de dărăcit Si: *darac*.

tocar *sm* [At: MOLNAR, D. 62/27 / Pl: *~i* / E: ***toc***^{2} + *-ar*] (Trs) Dărăcitor.

tocă *sf* [At: ALR – T 302/398 / V: ***toacă*** / Pl: ? / E: nct] (Trs) 1 (Îf *toacă*) Sarcină de lemne. 2 (Îlav) **În ~** În cârcă.

tocăi [At: HEM 2 210 / Pzi: *tocăi, ~esc* / E: ***toc***^{1} + *-ăi*] 1 *vi* (Fam) A produce un zgomot sărutând. 2-3 *vtrr* (Fam) A (se) săruta cu zgomot. 4 *vi* (Fam; cu determinarea „din buze") A plescăi. 5 *vi* (Fam; d. copii) A suge plescăind din buze. 6 *vi* (Fam) A mișca buzele prin somn ca și când ar suge. 7 *vi* (Reg; d. veverițe) A scoate sunete caracteristice. 8 *vi* (Reg; d. copitele cailor) A produce zgomot lovind pietrele.

tocăială *sf* [At: DLR / Pl: *~ieli* / E: ***tocăi*** + *eală*] (Fam) Sărut zgomotos Si: (fam) *tocăit* (1).

tocăit *sn* [At: REBREANU, NUV. 84 / Pl: *~uri* / E: ***tocăi***] 1 (Fam) Țocăială. 2 Zgomot făcut cu gura când se mănâncă repede și lacom Si: *plescăit*. 3 Zgomot făcut de copii la supt.

tocăneală *sf* [At: ALR I, 1 476/166 / Pl: *~eli* / E: ***tocăni*** + *-eală*] (Mun; Trs) Țăcăneală (1).

tocăni *vi* [At: ALR I, 1 475/166 / Pzi: *~nesc, tocăn* / E: ***toc***^{1} + *-ăni*] 1 (Mun; Trs) 1-2 A țăcăni (1-2). 3 (Mun) A ciocăni (la ușă).

tocănit *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: ***tocăni***] (Mun) 1-2 Țăcănit (1-2). 3 Ciocănit (la ușă).

tocănitură *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ri* / E: ***tocăni***] (Mun) Țăcănitură.

tochel *sn* vz ***soclu***

tochi *s* vz ***tohă***

toc-în-poc *si* [At: MÎNDRESCU, I. G. 98 / V: ***toc-un-poc*** (S și: *tocunpoc*), ***tocumpoc, toac-în-poac, tac-în-pac, teac-un-pac*** (S și: *teacunpac*) / E: ger *(mit)* ***Sack und Pack***, mg ***cakompakk***] 1 (Reg; îlav) **Cu ~** Cu toate lucrurile pe care le are cineva. 2 (Pex; îal) Cu totul. 3 (Arg; îe) **A fi agățat cu ~** A fi prins asupra faptului.

tocli *sp* vz ***teh***^{2}

toclu *sn* vz ***soclu***

tocnet *sn* [At: DELAVRANCEA, T. 18 / Pl: *~e* / E: ***tocni*** +*-et*] (Mun) 1 Țăcănit^{1} (1). 2 (Fig) Durere ascuțită, înțepătoare, de scurtă durată Si: *săgetătură*. 3 Sărut zgomotos. 4 Zgomot pe care îl fac din buze copiii la supt.

tocni [At: T. PAPAHAGI, C. L. / Pzi: *~nesc* / E: ***toc***^{1}] 1 *vt* (Mun) A țicni (1). 2 *vt* (Cu complementul „paharele") A ciocni în semn de urare. 3 *vt* (Buc; d. păsări) A lovi cu ciocul. 4 *vt* (Pop; d. șerpi) A mușca. 5 *vt* (Mun; fig) A produce dureri vii, ascuțite, de scurtă durată prin corp. 6 *vrr* (Mun) A se săruta zgomotos.

tocnit^{1} *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***tocni***] (Mun) Zgomot produs prin lovire, spargere etc.

tocnit^{2}, ***~ă*** *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***tocni***] (Mun) 1 Plesnit^{2}. 2 (Îe) **A fi ~ la cap** A nu avea putere de judecată. 3 (Îae) A fi aiurit.

tocnitură *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ri* / E: ***tocni*** + *-itură*] (Mun) Zgomot scurt produs prin lovire, ciocnire etc.

tocoian [At: SCL 1975, 266 / Pl: (1) *~i* / E: ns cf *tocăi*] (Reg) 1 *sm* Miel care suge de la orice oaie. 2 *i* (Are) Cuvânt cu care se cheamă mieii.

toclu *sn* vz ***soclu***

tocumpoc^{1} *s* vz ***pocumpăr***

tocumpoc^{2} *s* vz ***toc-în-poc***

toc-un-poc *s* vz ***toc-în-poc***

tof^{1} *sm* vz ***top***^{2}

tof^{2} *s* vz ***teh***^{2}

tofină *sf* [At: NOVACOVICIU, C. B. I, 21 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Ban) Noroi moale.

toft *sn* vz ***teh***^{2}

tog *sn* vz ***teh***^{2}

togă *i* vz ***tigă***^{1}

toghie *sf* vz ***teh***^{2}

toglu^{1} *sn* vz ***soclu***

toglu^{2} *sn* vz ***ticlă***^{1}

togoșat, ~ă *a* vz ***stogoșat***

ţohă *sf* [At: (a. 1582) CUV. D. BĂTR. I, 256 / V: (înv) *ţoaşe* *sfp*, (reg) *ţochi* *s* / Pl: ? / E: ngr **τσόχα** „postav"] 1 (Înv) Obiect de îmbrăcăminte pentru femei, probabil un fel de mantie. 2 (Reg; îf *ţochi*) Haină bărbătească.

ţohăi *v* vz *ţuhăi*

ţoi¹ [At: DOMBROWSKI, P. 223 / V: *tui, ţui* / Pl: ~ sm / E: fo] 1 *i* (Şi cu „o", „i", prelungite; repetat) Cuvânt care imită sunetele specifice scoase de ţiclean (1). 2 *sm* (Orn; reg; şîc **~ comun**) Ţiclean (1) (*Sitta europaea*). 3 *sm* (Reg; fig) Epitet pentru un copil neastâmpărat şi gălăgios. 4 *sm* (Orn; reg; îf *ţui, tui*) Ciuf (*Otus scops*).

ţoi² [At: JIPESCU, O. 161 / V: (reg) *ţui* *snm* / Pl: (1-2) *~uri* / E: nct] 1-2 *sn* (Conţinutul unui) păhărel având forma unei sticluţe cu gâtul lung şi îngust, din care se bea ţuică sau rachiu Si: (pop) *ciocan* (26), (reg) *cioflec* (3), *puţoi, sălic*. 3 *sn* (Arg; îe) **A da pe ~** A da pe datorie. 4 *sm* (Reg; îf *ţui*) Ardei iute.

ţoic *s* vz *ţeh²*

ţoigan *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 169 / Pl: *~i* / E: ns cf *ţoi¹*] (Orn; reg) Piţigoi (*Parus maior*).

ţoită *sf* vz *ţoaită*

ţol¹ *sm* [At: MOLNAR, D. 45/23 / Pl: *~i*, (înv) *~uri* sn / E: ger **Zoll**] Unitate de măsură pentru lungimi, utilizată în special pentru fileturi şi diametre, având valoare de 25,4 mm, după modelul celei folosite în Anglia şi S. U. A., şi de 26,15 mm, după modelul celei folosite în Germania.

ţol² *sn* [At: (a. 1509) D. BOGDAN, GL. / V: *ţoală* *sf*, (înv) *ciol* *sn* / Pl: (1) *~uri*, (11-17) (reg) *ţoale* / E: ngr **τσόλι**] (Pop) 1 Ţesătură groasă de lână, de cânepă etc., folosită la ţară ca pătură, ca velinţă sau pentru aşternut pe jos Si: *cergă* (1), *lăicer, poclадă*. 2 (Îe) **~u pe chioru şi ia-ţi drumu la Piteşti** Se spune celor care se apucă de mai multe lucruri, pe care nu le mai termină. 3 (Îe) **~ul pe chiorul şi drumul la Chitila** Se spune când cineva pleacă foarte repede. 4 (Îe) **A bate** (pe cineva) **~** A bate (pe cineva) foarte tare. 5 (Îe) **A se întinde mai mult decât îi ajunge ~ul** A încerca să realizeze ceva peste puterile sale. 6 (Rar; îe) **A trage ~ul** A-şi asigura toate foloasele. 7 (Îs) *Obraz ca ~ul* Se spune despre un om lipsit de ruşine. 8 (Bot; îc) **~ul-lupului** Ferigă de câmp (*Pteridium aquilinum*). 9 (Bot; îac) Tulichină (*Daphne mezereum*). 10 (Bot; reg; îc) **~ul-broaştei** Mătasea-broaştei (*Conferva vulgaris*). 11 (Mpl) Obiect de îmbrăcăminte pentru om Si: *haină, veşmânt*. 12 (Spc; mpl) Haină veche, uzată Si: (pop) *boarfă²* (1), *buleandră* (1), (reg) *ţolică* (3), *ţolincă* (2), *ţoloabă* (1), *ţuleandră* (3). 13 (Ban) Fustă. 14 (Ban; îf *ţoala*) Rochie. 15-16 (Trs; lpl) (Locul în care se află) obiectele care aparţin unei târle şi care se folosesc în timpul iernii. 17 (Ban) Piesă caracteristică portului popular femeiesc, alcătuită dintr-o bucată dreptunghiulară de ţesătură ornamentală şi care este purtată peste poale, în faţă sau în faţă şi în spate Si: *catrinţă* (1), *opreg, zadie*.

ţolărie *sfs* [At: T. DIAL. D. 842 / E: **ţol²** + *-ărie*] (Reg; csc) Mulţime de ţoale.

ţoldac *s* [At: JUN. LIT. 1923, nr. 4-5, 104 / Pl: ? / E: nct] (Buc) Butuc pe care se aşază ciobanii când mulg oile Si: *ţoampă* (2).

ţoleancă *sf* vz *ţolincă*

ţolet *sn* [At: TDRG / Pl: *~uri*, (rar) *~e* / E: **ţol²** + *-et*] (Pop; csc) Mulţime de haine.

ţolete *sm* [At: A III, 18 / Pl: *~eţi* / E: **ţol²** + *-ete*] (Trs) Ţol² (1) mic, vărgat.

ţolfă *sf* vz *ţorfă¹*

ţolic *sn* vz *ţolică*

ţolică *sf* [At: COSTINESCU / V: *ţolic* *sn* / Pl: *~ici* / E: **ţoală** + *-ică*] 1-2 (Pop; şhp) Ţolişor (1-2). 3 (Mol) Haină veche, uzată.

ţolină *sf* [At: NEGRUZZI, S. III, 39 / A şi: *ţolină* / Pl: *~ne* / E: **ţoală** + *-ină*] (Pop) 1 Femeie necinstită, de moravuri uşoare Si: (reg) *ţorfotină*, (îrg) *ţorfă¹* (1). 2 Femeie rea, vicleană.

ţolinc *sn* vz *ţolincă*

ţolincă *sf* [At: CONTEMP., VI₂, 102 / V: **~lean~, ţolinc** *sn* / Pl: *~nci, ~nce* / E: **ţoală** + *-incă*] 1 (Pop) Ţol² (1) mic, uneori subţire, făcut din cânepă. 2 (Mol) Haină veche, uzată.

ţolindră *sf* vz *ţuleandră*

ţolişor *sn* [At: ANON. CAR. / Pl: *~oare* / E: **ţol²** + *-işor*] 1-2 (Şhp) Ţol² (1) (mic) Si: (pop) *ţolică* (1-2), *ţoluţ* (1-2). 3-14 (Şhp) Ţol² (11-16) (mic) Si: (reg) *ţoliţă* (1-12).

ţolitură *sf* [At: GHEORGACHI, CER. (1762), 299 / Pl: *~ri* / E: (*în*)**ţoli** + *-itură*] (Înv) Pătură groasă cu care se acoperă caii.

ţoliţă *sf* [At: DDRF / Pl: *~ţe* / E: **ţoală** +*-iţă*] (Ban; Trs; şhp) 1-12 Ţolişor (3-14).

ţoloabă *sf* [At: CADE / V: **~ambă** / Pl: *~be* / E: ns cf *ţoală*] (Reg) 1 Haină veche, uzată. 2 (Fig) Femeie depravată.

ţoloambă *sf* vz *ţoloabă*

ţoloandră *sf* vz *ţuleandră*

ţoloi *sn* [At: NALR – B I 511/45 / Pl: *~oaie* / E: **ţol²** + *-oi*] (Ban) Bucată de ţesătură pe care o poartă femeile dinainte, peste rochie, pentru a-şi proteja îmbrăcămintea Si: *şorţ*.

ţolonc *s* [At: ALR II, 2 547/325 / V: **~ng** / Pl: ? / E: mg **cölönk**] (Trs) 1 (Îf *ţolong*) Ceea ce atârnă, nefiind bine prins. 2 Fir de urzeală care n-a avut loc să treacă prin iţe şi spată Si: (reg) *mânz*.

ţolong *s* vz *ţolonc*

ţoloşă *a* [At: VICIU, GL. 100 / A: nct / Pl: *~şe* / E: nct] (Reg; îs) *Plută* ~ Plută formată din 16-18 buşteni, astfel aranjaţi încât pluta să aibă aceeaşi lăţime la ambele capete.

ţoloştoc *sn* vz *ţolştoc*

ţolştoc *sn* [At: VLASIU, A. P. 279 / V: **~loş~** / Pl: *~uri* / E: ger **Zollstock**, mg **colstok, colostok**] Metru pliabil, întrebuinţat de tâmplari, pe care unităţile sunt trecute de obicei şi în centimetri, şi în ţoli.

ţoluţ *sn* [At: DRLU / Pl: *~uri* / E: **ţol²** + *-uţ*] 1-2 Ţolişor (Pop; şhp) (1-2).

ţomb *sn* vz *ţâmb*

ţomintiu *sn* [At: ALR I/II h 301/100 / Pl: *~teie* / E: ns cf *ţintirim, ţemeteu*] (Reg) Cimitir.

ţomp *snm* vz *ţoampă*

ţonc¹ *sm* vz *ţoancă*

ţonc² *sm* [At: H I, 24 / Pl: *~uri* / E: ger dal **tsoŋ** (ger **Zange**)] (Buc) Cleşte pentru scos cuie.

ţondră *sf* vz *ţundră*

ţonguţă *sf* [At: A I, 26 / Pl: *~ţe* / E: **ţoangă** + *-uţă*] (Reg) Ciopoţel care se pune la gâtul caprelor.

ţontorloi *a* vz *ţontoroi*

ţontoroi *a* [At: ALECSANDRI, T. 813 / V: **~rloi** / Pl: ? / E: ns cf *ţonţoroiul*] (Mol) 1 Grozav. 2 Deosebit.

ţontoroiul *sna* vz *tontoroiul*

ţonţovai *sn* vz *ţanţavai*

ţop¹ *i* [At: ANON. CAR. / V: **ţup, ~a, ţupa** / E: fo] (Adesea cu valoare predicativă) 1-2 (Şi îcr *hop*) Exclamaţie care însoţeşte sau sugerează o săritură (în timpul jocului) Si: (reg) *ţopâc* (1-2). 3-4 (Şi îcr *hop*) Exclamaţie care însoţeşte sau sugerează o mişcare bruscă Si: (reg) *ţopâc* (3-4). 5-6 Exclamaţie care însoţeşte sau sugerează o cădere, o aruncare (a unui lucru). 7 (Reg; îcs) *De-a ţupa* Numele unui joc de copii nedefinit mai îndeaproape. 8 Exclamaţie care se rosteşte la sosirea cuiva. 9 Exclamaţie care se rosteşte la intervenţia neaşteptată a cuiva. 10 Exclamaţie care însoţeşte anunţarea unei întâmplări neaşteptate.

ţop² *sm* [At: (a. 1728) IORGA, S. D. XI, 265 / V: **ţoapă** (Pl: *ţoape*) *sf*, **ţof** *sm*, **ţopf** / Pl: *~i*, (1-10) (reg) *~uri* sn, *ţoape* / E: săs **tsōp** (ger **Zopf**)] 1 (Îrg) Păr împletit cu panglică Si: *coadă* (58), *cosiţă* (1). 2 (Îrg) Panglică împletită de femei în cosiţă, ca podoabă. 3 (Îrg; pex) Panglică având diferite întrebuinţări. 4 (Pop; reg; îe) **Zamfirica toate le avea, numai ~ii îi lipsea** Se spune despre cei scăpătaţi care îşi permit mai mult decât li s-ar cuveni. 5 (Pop; reg; îae) Se spune despre cei care se plâng că le lipseşte ceea ce nu este absolut necesar. 6 (Pop; reg; rar; îe) **A avea** (sau **a fi cu**) **~i** A fi mai grozav decât ceilalţi. 7 (Îvr; îf *ţopf*; determinat prin „zuluf") Buclă de păr. 8 (Olt) Pană de la pălăria flăcăilor. 9 (Mun; Olt) Floare artificială pe care o poartă fetele şi flăcăii la piept, în timpul nunţii. 10 (Reg) Aţă mai groasă întrebuinţată ca şiret la pantofi. 11 (Reg) Moţ¹ de păr la animale

și la oameni. **12** (Reg; îe) **A avea ~ la limbă** A pălăvrăgi. **13** (Reg; îae) A fi ironic.

top³ *sn* [At: LIUBA -IANA. M. 94 / Pl: *~uri* / E: ger dal *Zopf* (ger **Zapf** „cep")] (Ban) Scobitură executată în talpa casei, în piciorul de sus al prispei, în pereții unei galerii de mină etc. Si: *pilugă*.

top⁴ *s* vz ***tâmp***

țop⁵ [At: MÎNDRESCU, I. G. 98 / Pl: *~i, țoape* / E: ***țop²***] **1** *smf* Nume dat românilor dintr-o anumită zonă a Munților Apuseni de către locuitori din alte regiuni, după portul părului Si: *moț³*. **2** *sf* (Fam) Persoană cu purtări grosolane Si: *bădăran* (**3**), *țopârlan*, (reg) *țopan* (**1**). **3** *sf* (Fam) Persoană lipsită de gust. **4** *sf* (Trs) Cal bătrân, neputincios, cu umblet greoi Si: *mârțoagă*.

țopai vz ***țop¹***

țopaică *sf* vz ***țâpoaică²***

țopan, ~ă [At: ANON. CAR. / Pl: *~i, ~e* / E: ***țop⁵*** + *-an*] (Reg) **1** *smf* Țopârlan. **2** *sf* Femeie de moravuri ușoare Si: (reg) *țopancă*.

topană *sf* [At: PAMFILE. DUȘM. 393 / Pl: *~ne* / E: nct] (Olt; pbl) Ridicătură pe o suprafață de pământ relativ netedă.

țopancă [At: DLR / V: (reg) ***~pân~*** / Pl: *~nce* / E: ***țopan*** + *-că*] (Reg) Femeie de moravuri ușoare Si: (reg) *țopana* Vz *țopan* (**2**).

țopă *sf* [At: VICIU, GL. / V: ***toapă*** (Pl: *toape*) / Pl: ? / E: ns cf *țopaică*] (Mun; Ban) Unealtă de pescuit, asemănătoare unui prostovol mai mic folosit în baltă.

țopăi [At: STAMATI, V. 427¹/35 / V: ***tup~***, (reg) ***țiup~*** / Pzi: *țopăi, ~esc* / E: ***țop¹*** + *-ăi*] **1** *vi* A face sărituri repetate Si: *a sălta*, (reg) *a țuputi* (**1**). **2** *vi* A se mișca dezordonat, aruncând picioarele Si: *a sălta*, (reg) *a țuputi* (**2**). **3** *vi* A dansa sărind Si: (reg) *a țuputi* (**3**). **4** *vi* (Pex; dep) A dansa greoi, prost, fără eleganță Si: (reg) *a țuputi* (**4**). **5** *vtf* A face pe cineva să danseze.

țopăială *sf* [At: VLAHUȚĂ, O. A. I. 162 / Pl: ~ieli / E: ***țopăi*** + *-eală*] **1-2** Țopăire (**1-2**).

țopăire *sf* [At: MDA ms / Pl: *~ri* / E: ***țopăi***] **1** Săritură repetată, dezordonată Si: *țopăitură* (**1**). **2** (Pex; dep) Dans greoi, prost, fără eleganță.

țopăit *sn* [At: CAMIL PETRESCU, O. II, 295 / Pl: *~uri* / E: ***țopăi***] **1-2** Țopăire (**1-2**).

țopăită *sfs* [At: VARONE, D. 151 / E: ***țopăi*** + *-ită*] (Reg) Numele unui dans popular.

țopăitor, ~oare *a* [At: CARAGIALE, O. III, 321 / P: *~pă-i~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***țopăi*** + *-itor*] **1** Care face sărituri repetate. **2** Care se mișcă dezordonat, aruncând picioarele. **3** Care dansează sărind. **4** Care dansează greoi, prost, fără eleganță. **5** Cu sărituri repetate, dezordonate.

țopăitură *sf* [At: C. GANE, TR. V. 431 / P: *~pă-i~* / Pl: *~ri* / E: ***țopăi*** + *-itură*] **1-2** Țopăire (**1-2**).

țopâc *i* [At: PAMFILE, A. R. 262 / V: *~ârc* / E: ***țop¹*** + *-âc*] (Reg) **1-4** Țop¹ (**1-4**). **5** Cuvânt care sugerează mersul iepurelui Si: *șontâc*. **6** Cuvânt care sugerează mersul șchiopătat al cuiva Si: *șontâc*.

țopâncă *sf* vz ***țopancă***

țopârc *i* vz ***țopâc***

țopârcă *sf* [At: ALECSANDRI, T. 913 / V: ***~rtă*** / Pl: *~rci* / E: ns cf *țopârlan*] (Reg) Țopârlan.

țopârdău *sm* [At: LEXIC REG. 111 / Pl: ? / E: ns cf *țop¹*] (Buc) Persoană care țopăie (**1**) când merge.

țopârlan *sm* [At: PR. DRAM. 248 / Pl: *~i* / E: ns cf *țop⁵*] Persoană lipsită de educație, cu apucături grosolane Si: *bădăran* (**3**), *mârlan, mocârțan, mocofan*, (reg) *modoran, mogâldan, mojic, țopan* (**1**), *țopârcă, țopârlă, țopârlău*, (rar) *țopete*.

țopârlancă *sf* [At: SADOVEANU, O. VII, 325 / Pl: *~nce* / E: ***țopârlan*** + *-că*] Femeie lipsită de educație, cu apucături grosolane Si: *bădărancă* (**2**), *mitocancă, mojică*.

țopârlă *sf* [At: CIHAC, I, 437 / Pl: *~le* / E: drr ***țopârlan***] (Rar) Țopârlan.

țopârlănesc, ~ească *a* [At: V. ROM. mai 1954, 73 / Pl: *~ești* / E: ***țopârlan*** + *-esc*] **1** De țopârlan Si: *bădărănesc* (**2**), *mitocănesc, mojicesc*, (fam) *țopesc* (**2**), (reg) *țopârlănos* (**1**). **2** Care aparține țopârlanului Si: *bărărănesc* (**5**), *mitocănesc, mojicesc*, (reg) *țopârlănos* (**2**). **3** Referitor la țopârlan Si: *bărărănesc, mitocănesc, mojicesc*, (reg) *țopârlănos* (**3**).

țopârlăni *vt* [At: ALECSANDRI, T. 195 / Pzi: *~nesc* / E: ***țopârlan***] (Rar) A numi pe cineva țopârlan.

țopârlănie *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ii* / E: ***țopârlan***] (Rar) Atitudine de țopârlan Si: *mojicie*.

țopârlănos, ~oasă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***țopârlan*** + *-os*] (Mun) **1-3** Țopârlănesc (**1-3**).

țopârlău *sm* [At: ALEXI. W. / Pl: *~ăi* / E: ***țopârlan*** + *-ău* css] (Rar) Țopârlan.

țopârlească *af* [At: ANTIPA, F. I. 124 / Pl: ? / E: ns cf *țopârlan*] (Iht; reg; îs) *Caracudă ~* Caracudă (*Carassius carassius*).

țopârtă *sf* vz ***țopârcă***

țopesc, ~ească *a* [At: APOLZAN, P. I. 151 / Pl: *~ești* / E: ***țop⁵*** + *-esc*] **1** Specific țopilor⁵ (**1**). **2** (Fam) Care este de prost gust Si: *țopârlănesc* (**1**).

țopește *av* [At: UDRESCU, GL. / E: ***țop⁵*** + *-ește*] (Fam) În mod grosolan.

țopete *sm* [At: SCL 1978, 324 / E: ***țop⁵*** + *-ete*] (Rar) Țopârlan.

topf *sm* vz ***țop²***

topic *sm* vz ***tipic***

țopiștoc, ~oacă *smf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oci, ~oace* / E: ns cf *țop⁵*] (Reg) Tânăr ușuratic, excentric, caraghios.

topligă *sf* vz ***țepeligă¹***

țopoaică *sf* vz ***țâpoaică²***

toponete *sm* vz ***poponeț³***

toptă *sf* [At: VAIDA / Pl: ? / E: nct] (Reg) Prăjină cu care se leagă moara de apă de mal.

țor *i* vz ***țur***

torcă *sf* [At: ALR SN I h 241/95 / Pl: ? / E: ns cf *țor*] (Reg) Vin de calitate inferioară Si: (reg) *țâpoșniță*.

țorcăi *vt* [At: TDRG / Pzi: *țorcăi* / E: fo] (Reg) A suge făcând zgomot cu buzele Si: (reg) *a țorcoti*.

țorcot *sn* [At: DLR / Pl: ? / E: pvb ***torcoti***] (Reg) Supt, făcând zgomot cu buzele.

țorcotei *sn* vz ***țârcotei***

țorcoti *vi* [At: DLR / Pzi: *~tesc* / E: fo] (Reg) A țorcăi.

țorfă¹ *sf* [At: (a. 1741-1742) IORGA, S. D. VI, 251 / V: ***țolfă*** / Pl: *~fe* / E: ns cf *ștoarfă*] **1** (Îrg) Țolină (**1**). **2** (Trs; îf *țolfă*) Femeie frumoasă.

țorfă² *sf* vz ***cioarfă***

țorfotină *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ne* / E: ***țorfă¹***] (Reg) Țolină (**1**).

toria *i* vz ***țuri¹***

țornăi *v* vz ***țurnăi***

toroapă *sf* vz ***toroapă***

toroi *sn* vz ***țuroi***

țoropoc *i* [At: HELIADE, AMF. 63/27 / E: fo] (Mun) Cuvânt care sugerează rapiditatea, caracterul brusc al unei acțiuni, al unei întâmplări etc.

tortol¹ *sm* vz ***țurțur¹***

tortol² *sn* vz ***zorzoană***

tortolată *sf* [At: H IV, 21 / Pl: ? / E: ***tortol¹***] (Mun) Nume dat unei varietăți de struguri nedefinite mai îndeaproape.

țorțoloașă *sf* vz ***țorțoloș***

țorțoloș *sn* [At: ANON. CAR. / V: ***~oroș, ~oașă*** *sf* / Pl: *~oașe, ~i* sm / E: ***tortol¹*** + *-oș*] (Reg) **1** (Îf *țorțoloașă*) Țurțur¹ (**1**). **2** Țurțur¹ (**4**) de noroi.

torton *sn* vz ***zorzoană***

tortona *vtr* [At: POLIZU / V: ***tot~*** / Pzi: *~nez* / E: ns cf *zorzoană, zorzonat*] (Reg) **1-2** A (se) împopoțona.

tortonare *sf* [At: DA II₁, 816 / Pl: *~nări* / E: ***tortona***] (Reg) Împopoțonare.

tortonat, ~ă *a* [At: VICIU, GL. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***tortona***] (Trs) Care este împopoțonat.

tortor *sm* vz ***țurțur¹***

țortoros, ~oasă *a* vz ***țurțuros***

țortoroș *sn* vz ***țorțoloș***

*torto*ruș *sm* vz ***turturuș***
tortur *sm* vz ***turtur***[1]
tortura *v* vz ***turtura***
torturos, ~oasă *a* vz ***turturos***
tosca [At: CIHAC. II, 405 / V: *toașcă* (Pl: *toaște*), *to~* / Pl: *toște, toști* / E: nct] **1-2** *sf* (Mol) (Conținutul unui) săculeț de pânză în care se țin diferite obiecte, bani etc. **3** *a* (Mol) Plin. **4** *sf* (Reg; lpl; îf *toaște*) Sarmale. **5** *sf* (Rar) Turnură la rochie. **6** *sf* (Reg) Bucată dintr-o țesătură mai groasă (de lână, de cânepă etc.) prinsă de patru țăruși pentru a improviza în timpul lucrului la câmp un fel de leagăn pentru copil.
toștoc *sn* vz ***tirștoc***
toti *i* vz ***tuchiă***
tot *sm* vz ***tut***
totă *sf* vz ***tut***
totona *v* vz ***tortona***
tov *sn* vz ***teh***[2]
tovar *sm* [At: TEAHA, C. N. 278 / Pl: *~i* / E: ***tov*** + *-ar*] (Trs) Persoană care poartă țovul Si: (reg) *tovaș*.
tovaș *sm* [At: TEAHA, C. N. 278 / Pl: *~i* / E: ***tov*** + *-aș*] (Trs) Țovar.
tovie *sfs* [At: ALR SN I h 251/27 / E: nct] (Reg) Ceea ce rămâne de la fiertul rachiului din cereale Si: *borhot* (**2**).
tovârf *sm* vz ***sovârf***
ts *i* vz ***tist***[1]
tst *i* vz ***tist***[1]
tu *i* [At: PAULETI, C. 86 / V: ***tul, tiu*** / E: fo] **1** (De obicei repetat) Cuvânt cu care se îndeamnă calul la drum. **2** (Rep) Cuvânt care redă sunetul caracteristic scos de unele păsări.
tuag *sn* [At: ALR SN I h 27/219 / Pl: *~uri* / E: ***tiu***[3] + *-ag*] (Reg) Târnăcop.
tuau *sn* vz ***tuhău***
tubac *sn* [At: ALR SN II h 363/260 / Pl: *~ace, ~uri* / E: mg dal ***cubák***] (Trs) Picior de pasăre tăiat pentru consum Si: (reg) *cotoi*[1] (**1**), *pulpan, tâmp* (**5**).
tubarcă *sfs* [At: DLR / E: nct] (Reg) Lapte acru subțire, care nu s-a închegat bine.
tube *i* [At: CHEST. V, 77/8 / E: fo] (Reg; întărit prin „na") Cuvânt cu care se cheamă caprele.
tubin *sn* vz ***tapină***
tublant *sn* [At: ARVINTE, TERM. 173 / Pl: *~uri* / E: nct] (Reg) Butuc care se lasă mai lung la fiecare tablă din plută și de care se leagă cu sârmă tabla următoare.
tubric *sn* vz ***chibrit***
tuc[1] *i* [At: UDRESCU, GL. / E: fo] (Reg) Cuvânt care imită zgomotul produs de un sărut.
tuc[2] [At: GR. BĂN. / Pl: ? / E: pvb ***tuca***] (Reg) **1** *sn* Sărut. **2** *sm* Termen de adresare în vorbirea cu copiii.
tuc[3] *s* vz ***teh***[2]
tuca *vtrr* [At: KLEIN, D. 444 / V: *ciu~* / Pzi: *tuc* / E: ***tuc***[1]] (Reg) **1-2** A (se) săruta.
tucal *sn* [At: PREDETICI, D. II, 92ʳ/20 / Pl: *~e, ~uri* / E: ngr ***τσουκάλι***] Oală de noapte Si: (reg) *cumar, șerbeleu*.
tucalagiu *sm* [At: IORDAN, L. R. A. 159 / Pl: *~ii* / E: ***tucal*** + *-agiu*] Persoană care îndeplinea servicii considerate degradante.
tucan *sn* [At: CL 1984, 47 / Pl: *~i* / E: ns cf *țâcă*[3]] (Reg) Om mic de statură.
tucaos *sn* vz ***tuhaus***
tucat[1] *sn* [At: DLR / Pl: *~uri* / E: ***tuca***] (Reg) Sărutare.
tucată *sf* [At: RETEGANUL, CH. 149 / Pl: *~te* / E: ***tuca***] (Reg) Sărutare.
tucălar *sm* [At: CIAUȘANU, R. SCUT. 89 / Pl: *~i* / E: ***tucal*** + *-ar*] **1** Persoană care îndeplinește servicii considerate degradante, umilitoare. **2** (Iuz; dep) Ordonanță militară. **3** (Pex) Persoană lingușitoare, servilă.
tucăr[1] *sns* [At: (a. 1754) IORGA, S. D. XII, 67 / V: ***~cor, ~cur, ~cure, ~core, ~cură*** / E: ger ***Zucker***, mg ***cukor***] **1** (Reg; șîs *tucor alb*) Zahăr. **2** (Trs; îs) *Tucur coțcașă, tucor coscă* Zahăr cubic. **3** (Reg; îs) *Pere de ~* Numele unui soi de pere nedefinit mai îndeaproape. **4** (Reg; șîs *boambe de tucor, tucor mânânțăl*) Bomboane. **5** (Ban; Trs; îs) *~ crumpel* (sau *de crumpi*), *tucur crumpe* (sau *de crumpe, de croampă*), *tucor de colompiri, tucure de crump* Zahăr de cartofi. **6** (Ban; Trs; îs) *~* (sau *tucur*) *galben, tucure galben* (sau *de-al galben*), *tucor de tuse, tucur camfor* (sau *de tuse*) Zahăr candel. **7** (Ban; Trs; îs) *~* (sau *tucure*) *negru, tucur sucit* Zahăr de urs.
tucăr[2], *~ă* [At: DDRF / V: ***tucheră*** / Pl: *~i, ~e* / E: ger ***Zucker****(bohne)*] **1-2** *sf, a* (Șîs *fasole ~ă*) (Varietate de fasole) cu păstăile subțiri și galbene și cu gust dulceag (*Phaseolus vulgaris*). **3** *a* (Îs) *Mazăre ~ă* Varietate de mazăre cultivată pentru păstăile verzi. **4** *a* (Îs) *Ardei ~* Varietate de ardei de culoare albicioasă, cărnoși și dulci la gust. **5** *a* (Îas) Varietate de ardei lung, folosit de obicei la murături. **6** *a* (Reg; îs) *Sfiecă ~ă, sflieche tuchere* Sfeclă furajeră. **7** *a* (Reg; îs) *Pere ~e* Numele unui soi de pere nedefinit mai îndeaproape.
tucărele *ap* [At: BORZA, D. 141 / E: ***tucăr***[2] + *-ele*] (Reg; îs) *Pere ~* Numele unui soi de pere nedefinit mai îndeaproape.
tucătură *sf* [At: CABA, SĂL. 93 / Pl: *~ri* / E: ***tuca*** + *-ătură*] (Reg) Sărutare.
tucci *i* vz ***tugu***[1]
tucheră *a* vz ***tucăr***[2]
tuchi *i* [At: VICIU, GL. / V: ***toti*** / E: mg ***coki***] (Reg) Cuvânt prin care i se cere cuiva să tacă.
tuclă *sf* vz ***ticlă***[1]
tuclău *sn* vz ***ticlău***[1]
tucloi[1] *sm* vz ***ticloi***[1]
tucloi[2] *s* vz ***ticloi***[3]
ticlui *sn* vz ***tugui***[1]
tucluiat, ~ă *a* vz ***tuguiat***
tucor *sn* vz ***tucăr***[1]
tucore *sn* vz ***tucăr***[1]
tucsisit, ~ă *a* [At: KLOPȘTOCK, F. 163 / Pl: *~iți, ~e* / E: ns cf *tucsui*] (Rar) Amețit de băutură Si: *beat*[1] (**1**).
tucsui [At: ISPIRESCU, U. 103 / V: *~cșui* / Pzi: *~esc* / E: ns cf bg *цукам*] (Reg) **1** *vi* A bea băuturi alcoolice. **2** *vr* A se îmbăta.
tucsuială *sf* [At: T. PAPAHAGI, C. L. / Pl: *~ieli* / E: ***tucsui*** + *-eală*] (Reg) Băutură alcoolică.
tucșui *v* vz ***tucsui***
tuctaus *sn* vz ***tuhaus***
tucu *i* vz ***tugu***[1]
tucudan *sn* [At: L. ROM. 1985, 206 / Pl: *~i* / E: ns cf *tuculeu, tuțudan*] (Reg) Vârf ascuțit.
tucui[1] *sn* vz ***tugui***[1]
tucui[2] *vt* [At: STANCU, R. A. IV, 103 / Pzi: *~esc* / E: ***tuc***[1] + *-ui*] (Rar) A săruta.
tuculean, ~ă *smf* vz ***ticulean***
tuculeu *sn* [At: L. ROM. 1985, 206 / Pl: *~eie* / E: ns cf *tic*[4]] (Reg) **1** Ridicătură de teren cu vârf ascuțit. **2** Vârf ascuțit al unui deal.
tuculină *sf* [At: UDRESCU, GL. / V: *~uri~* / Pl: *~ne* / E: ***tuc***[2] + *-ulină*] (Reg; hip) Termen de adresare către o fată Si: (reg) *tușculină*.
tucur *sn* vz ***tucăr***[1]
tucură *sn* vz ***tucăr***[1]
tucure *sn* vz ***tucăr***[1]
tucurechi *sm* [At: LEXIC. REG. 67 / Pl: ? / E: mg ***cukorrépa***] (Reg) Sfeclă de zahăr (*Beta altissima*).
tucurină *sf* vz ***tuculină***
tuduc *sm* vz ***tâduc***
tudulă *sf* vz ***tidulă***
tuduliță *sf* vz ***tiduliță***
tufircă *sf* [At: ALR II, 6 420/386 / Pl: *~rce* / E: ns cf ger *zuführen*] **1** (Reg) Piesă de fier, având forma unui cui lung și gros, cu verigă la un capăt și ascuțită la celălalt, care se întrebuințează la scosul buștenilor din pădure Si: (reg) *cioflânc* (**1**). **2** (Reg) Oiște lungă, întrebuințată la scosul

buștenilor din pădure cu ajutorul animalelor de tracțiune. **3** (Buc) Lemn pus de-a curmezișul pe tânjală, de care se prind ștrengurile cailor.

țufircui *vt* [At: LEXIC REG. 111 / Pzi: *~esc* / E: ***țufircă*** + *-ui*] (Buc) A trage buștenii cu țufirca (**1**).

țuflecă *sf* vz ***țifleică***

țufleică *sf* vz ***țifleică***

țuflic[1] *sm* vz ***țuvlic***

țuflic[2] *sn* vz ***țiflic***

țuflicar *sm* [At: JAHRESBER. IV, 332 / Pl: *~i* / E: ***țuvlica*** + *-ar*] (Reg) Persoană care pârește.

țuflică *sf* vz ***țuvlic***

țufloaie *sf* vz ***țivloaie***

țuflușină *sf* vz ***țiplușină***

țufuc *i* [At: O. BÎRLEA, A. P. III, 51 / E: fo] (Mun; cu valoare predicativă) Cuvânt care sugerează rapiditatea unei mișcări, a unei acțiuni etc.

țufurlui, ~ie [At: UDRESCU, GL. / Pl: ~, *~e* / E: ns cf *ciufurlui*] **1** *a* (Mun; d. moț[1], mustață etc.) Care are firele de păr crescute în sus Si: (reg) *țufurluiat* (**1**). **2** *a* (Mun; d. firele de păr) Care stă drept în sus Si: (reg) *țufurluiat* (**2**). **3** *av* (Îc) **Ține coada ~ Și-n coș mămăligă nu-i** Se spune despre un om sărac, dar fudul.

țufurluiat, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***țufurlui***] (Reg) **1-2** Țufurlui (**1-2**).

țug[1] *i* vz ***țugu***[1]

țug[2] *sn* [At: CARAGIALE, O. VII, 448 / Pl: *~uri* / E: ger ***Zug***, mg ***cúg***] **1** (Înv; Trs) Curent de aer. **2** (Înv; Trs) Aer rece Si: *răcoare*. **3** (Gmț; îe) **A avea ~ la băutură** Se spune despre cineva căruia îi place să bea. **4** (Înv; Ban) Pluton[1]. **5** (Reg) Vază[1]. **6** (Îrg) Tren. **7** (Mar) Șir de vagonete pentru transportul minereului. **8** (Reg) Străgălie la car. **9** (Reg) Lambă la car. **10** (Reg) Elastic la ghete.

țugaș *sm* [At: DR. V, 238 / Pl: *~i* / E: ***țug***[2] + *-aș*] (Reg) Persoană care se ocupă cu trasul și transportul buștenilor din pădure cu ajutorul animalelor de tracțiune.

țugă *sf* vz ***țăucă***

țugări *vt* [At: ARVINTE, TERM. 173 / Pzi: *~resc* / E: ***țug***[2] + *-ări*] (Reg) **1** A trage bușteni din pădure și a-i transporta cu carul. **2** A scoate butucii de prin prăpăstii și a-i trage lângă drum. **3** A da drumul la vale lemnelor tăiate.

țughii *sn* vz ***țugui***[1]

țuglă *sf* vz ***ticlă***[1]

țuglui *sn* vz ***țugui***[1]

țugluia *v* vz ***țuguia***

țugluiaș *snm* vz ***țuguiaș***

țugluiat, ~ă *a* vz ***țuguiat***

țugmandău *sn* vz ***țigmandău***

țugmândău *sn* vz ***țigmandău***

țugo *i* vz ***țugu***[1]

țugrui *sn* vz ***țâgrui***

țugu[1] *i* [At: TDRG / V: ***țug, ~go, țucu, ~le, țucci, ciu~*** / E: fo] **1** (Are; și în combinații cu prima parte a cuvântului sau cu alte interjecții) Strigăt cu care se cheamă porcii. **2** (În combinație cu *na*) Strigăt cu care se cheamă oile. **3** (În combinație cu *duță*) Strigăt cu care se cheamă caprele.

țugu[2] *i* [At: MAT. FOLK. 875 / E: fo] (Reg; repetat) Cuvânt de alint adresat unei ființe dragi.

țugui[1] [At: LB / V: (reg) ***țucui, țuclui, ~glui, ~e*** *sf*, ***~ghii*** *sn* / Pl: *~uri, ~e* / E: ns cf *țicui*[1]] **1** *sn* Vârf ascuțit al unor ridicături de teren Si: (reg) *cucui*[1] (**6**). **2** *sn* (Reg) Deal nu prea înalt și ascuțit. **3** *sn* (Reg) Deal înalt și izolat, despărțit prin văi și șesuri de alte dealuri. **4** *sn* (Reg) Deal mic și rotund Si: *colină*[1], *dâmb* (**1**), *movilă*. **5** *sn* (Reg) Teren ridicat. **6** *sn* Parte ascuțită a unor articole vestimentare, a unor construcții etc. Si: (rar) *țuguitură*, (reg) *cucui*[1] (**2**). **7** *a* În formă ascuțită. **8** *sn* (Reg) Țurțur[1] (**1**). **9** *sn* (Reg; îf *țuclui*) Colț de stâncă. **10** *sn* (Reg) Smoc de păr de pe creștetul capului Si: *moț*[1], (reg) *cucui*, *pupui*[1]. **11** *sn* (Reg) Smoc de pene de pe capul păsărilor Si: *moț*[1], (reg) *cucui*[1] (**4**), *pupui*[1], *țuguiaș* (**1**). **12** *sn* (Îvr; îf *țuclui*) Proeminență pe toarta unui urcior de lut, prin care se bea apă. **13** *sn* (Îvr; îaf) Trenă[1] la rochie.

țugui[2], ***~ie*** *smf* vz ***tăgui***[3]

țuguia [At: CARAGIALE, O. IV, 7 / V: (reg) ***~glu~*** / Pzi: *~iez, țugui* / E: ***țugui***[1]] **1-2** *vtr* A (se) ascuți spre vârf. **3-4** *vtr* A (se) înălța în formă de țugui[1](**6**). **5-6** *vtr* (D. buze, gură) A (se) strânge rotunjind și întinzând(u-se) înainte. **7** *vr* (Reg) A se cățăra.

țuguiaș [At: GLOSAR REG. / V: ***~glu~*** / Pl: *~i* sm, *~e* sn / E: ***țugui***[1] + *-aș*] (Reg) **1** *sn* Moțul[1] de pe capul ciocârlanului Si: (reg) *țuclă*. **2** *sm* (Orn; îf *țugluiaș*) Ciocârlie (*Alauda arvensis*).

țuguiat, ~ă *a* [At: PISCUPESCU, O. 144/11 / V: ***~glu~, țuclu~, ~it*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***țuguia***] **1** Ascuțit spre vârf Si: (reg) *cucuiat* (**3**), *țuțuiat* (**1**), *țuțurat*[1] (**1**). **2** Prelungit în formă de țugui[1] (**6**) Si: (reg) *cucuiat* (**2**), *țuțuiat* (**2**), *țuțurat*[1] (**2**). **3** (Reg; d. păsări) Care are țugui[1] (**11**) Si: *moțat*, (reg) *cucuiat* (**4**), *pupuiat*[2]. **4** (D. buze) Strâns, rotunjit și întins înainte.

țuguică *sf* [At: SFC VI, 99 / Pl: *~ici* / E: ns cf *țugule*[2]] (Reg) Femeie proastă.

țuguie *sf* vz ***țugui***[1]

țuguiere *sf* [At: CĂLINESCU, E. O. I, 44 / Pl: *~ri* / E: ***țuguia***] **1** Ascuțire înspre vârf. **2** Prelungire în formă de țugui[1] (**6**). **3** (D. buze, gură) Întindere înainte, strâns și rotunjit. **4** (Reg) Cățărare.

țuguit, ~ă *a* vz ***țuguiat***

țuguitură *sf* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 124/29 / Pl: *~ri* / E: ***țuguia*** + *-itură*] (Rar) Țugui[1] (**6**).

țugulaș *sm* [At: MAT. FOLK. 875 / Pl: *~i* / E: ns cf *țugu*[2]] (Reg; rar) Cuvânt alintător adresat unei ființe dragi.

țugule[1] *i* vz ***țugu***[1]

țugule[2] *sm* [At: DLR / Pl: ? / E: nct] (Reg) Om prost.

țugur *sm* vz ***ciucure***

țugurea *sf* vz ***ciucure***

țugureauă *i* [At: CHEST. V, 77/1 / E: ns cf *țugu*[1]] (Reg; întărit prin „na") Cuvânt cu care se cheamă caprele.

țugurel *sm* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ei* / E: ***țugu***[1]] **1** (Mun) Purcel. **2** (Olt; lpl) Cuvânt cu care se cheamă purceii. **3** (Mun; lpl) Cuvânt cu care se cheamă păsările din curte.

țugurlui *s* [At: ALIL 1983-1984, 492 / Pl: ? / E: ns cf *țuglui*] (Mol) Acoperiș înalt și ascuțit al unei case cu o singură încăpere.

țuh *sn* vz ***țuhă***

țuhai *sn* vz ***țuhău***

țuhal *sm* [At: DRĂGHICI, R. 77/16 / V: ***~an*** / Pl: *~i*, (înv) *~uri* sn, (rar) *~e* sn / E: ngr ***τσουβάλι***] **1** (Mol) Sac mare întrebuințat la transportarea, la păstrarea cerealelor, a făinii etc. **2** (Mol; pex) Conținutul unui țuhal (**1**). **3** (Reg) Sac în care se calcă strugurii. **4** (Mol) Pătură întrebuințată la căratul fructelor, cerealelor etc.

țuhan[1] *sm* vz ***țuhal***

țuhan[2] *sn* [At: ALIL 1983-1984, 464 / Pl: *~e, ~uri* / E: ***țuh*** + *-an*] (Mol) Vârf pietros de munte, foarte înalt și foarte ascuțit.

țuhau *sn* vz ***țuhău***

țuhaus *sn* [At: (a. 1765) IORGA, S. D. XII, 76 / V: ***~hta~, țucta~, țucaos, țeh~*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Zuchthaus***] (Arg) **1** Închisoare. **2** Arest (**1**).

țuhă *sf* [At: ALIL 1983-1984, 463 / V: (Mol) ***țuh*** (Pl: *țuhuri*) *sn*, ***~hlă*** *sf* / Pl: *~he* / E: ns cf *țuclă*] **1** (Mol; Mun) Vârf stâncos și ascuțit de munte Si: (reg) *țuhău* (**1**). **2** (Mol) Versant abrupt Si: *râpă*[1]. **3** (Reg) Pădure care crește sub vârfurile stâncoase. **4** (Mol; Trs) Desiș într-o pădure Si: *sihlă*.

țuhăi *v* vz ***tiohăi***

țuhăială *sf* vz ***tiohăială***

țuhău *sn* [At: ALIL 1983-1984, 474 / V: ***~hau, țuau, ~hai*** / Pl: *~haie* / E: ***țuh*** + *-ău*] **1** (Mol; Trs) Țuhă (**1**). **2** (Reg; îf *țuhai*) Drum al animalelor prin pădure.

țuhelbă *sf* [At: DLR / A: nct / Pl: *~be* / E: ns cf *țuh, sihlă*] (Reg) Loc abrupt Si: *pantă, povârniș*.

țuhlă *sf* vz ***țuhă***

țuhlos, ~oasă *a* [At: ALIL 1983-1984, 464 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***țuhlă*** + *-os*] **1** (Mol; d. un vârf de munte) Stâncos, pietros. **2** (Reg; d. un teren) Cu desiș greu de pătruns.

țuhoacă *sf* [At: DLR / Pl: *~ace* / E: ns cf *țuhoaie*] (Reg) Femeie mătăhăloasă.

țuhoaie *sf* [At: DENSUSIANU, Ț. H. 338 / V: ***țuhon*** / Pl: ~ / E: ***țuhă*** + *-oaie*] (Trs) Căpiță mai mare de fân.

țuhon *sm* vz ***țuhoaie***

țuhtaus *sn* vz ***țuhaus***

țuhui *s* [At: ALIL 1983-1984, 475 / Pl: ? / E: ***țuh*** + *-ui*] (Reg) Vârf ușor rotunjit de deal sau de munte.

țuhuș *s* [At: DENSUSIANU, Ț. H. 338 / Pl: ? / E: ***țuh*** + *-uș*] (Trs) Căpiță mică de fân.

țui¹ *i* [At: O. BÂRLEA, A. P. I, 340 / E: fo] **1** (Trs) Strigăt prin care i se atrage cuiva atenția să se ferească de o primejdie. **2** (Reg; întărit prin „dă ne") Cuvânt cu care se alungă măgarul.

țui² *sm* vz ***țoi¹***

țui² *snm* vz ***țoi²***

țui⁴ *v* vz ***țiui***

țuiac [At: KLEIN, D. 443 / V: ***~ag, ții~, țâi~*** *sn*, ***țuțui~, țavac, țânac*** *sm* / Pl: *~ieci* sm, *~iece* sn / E: mg dal ***cüvek***] **1** *sm* (Reg) Par¹ scurt. **2** *sm* (Trs) Fiecare dintre stâlpii de susținere de la cele patru colțuri ale caselor țărănești. **3** *sm* (Trs) Par¹ ascuțit care se pune în vârful caselor țărănești. **4** *sm* Fiecare dintre bucățile mici de leaț, ascuțite la un capăt, care se fixează la streașină pentru a susține paiele de pe acoperiș. **5** *sn* (Mol) Par¹ cu vârful ascuțit, de fier, întrebuințat la încetinirea coborârii plutelor, la acostarea sau la priponirea lor de mal. **6** *sm* (Reg) Fiecare dintre cele două lemne pe care se sprijină perna morii. **7** *sm* (Reg) Unealtă cu care se găurește fierul.

țuiag *sn* vz ***țuiac***

țuian¹ *sn* vz ***cioian***

țuian² *sn* vz ***suian***

țuiap *sm* vz ***țuleap***

țuic *i, sm* vz ***țiuic***

țuica¹ *vi* [At: TEAHA, C. N. 278 / P: *țu-i~* / Pzi: 3 *țuică* / E: ***țuică***] (Trs; d. cucuvea) A scoate sunete caracteristice.

țuica² *vr* [At: ALR I, 1 703/63 / Pzi: *țuic* / E: ns cf *huțuța*] (Reg) A se da în leagăn.

țuicar *sm* [At: CONV. LIT. XLV, 364 / Pl: *~i* / E: ***țuică¹*** + *-ar*] **1** Persoană care fabrică țuică¹ (1) Si: (înv) *rachier*. **2** Persoană care vinde țuică¹ (1) Si: (înv) *rachier*. **3** (Fam) Băutor de țuică¹ (1).

țuică¹ *sf* [At: KLEIN, D. 444 / Pl: (6) *~ici* / E: nct] **1** Băutură alcoolică obținută prin fermentarea și distilarea prunelor sau a altor fructe. **2** (Îs) *Cazan de ~* Alambic. **3** (Reg; îs) *~ de vin* Băutură alcoolică obținută prin distilarea vinului acrit sau din tescovină. **4** (Îe) **Cu ~-n nas** Amețit. **5** (Îae) Beat¹ (1). **6** (Lpl sau precedat de un numeral cardinal) Cantitate de țuică¹ (1) cât încape într-un pahar, într-un clondir etc.

țuică² *sf* vz ***țâucă***

țuică³ *sf* vz ***țiuic***

țuică⁴ *sf* vz ***țurcă¹***

țuicăreală *sf* [At: M. I. CARAGIALE, C. 98 / Pl: *~eli* / E: ***țuicări*** + *-eală*] (Fam) Băut de țuică¹ (1) împreună cu ceva Si: (fam) *țuicuială*.

țuicări *vr* [At: I. CR. V, 152 / Pzi: *~resc* / E: ***țuică¹*** + *-ări*] **1** (Fam) A bea țuică¹ (1) împreună cu cineva Si: (fam) *a se țuicui, a se țuiculi*. **2** (Reg) A se îmbăta.

țuicărie *sf* [At: CAMIL PETRESCU, O. II, 113 / Pl: (1) *~ii* / E: ***țuică¹*** + *-ărie*] **1** Locul improvizat unde se bea țuică¹ (1). **2** (Mun) Cantitate mare de țuică¹ (1). **3** (Mun) Fabricare de țuică¹ (1).

țuicui *vr* [At: DM / Pzi: *~esc* / E: ***țuică¹*** + *-ui*] (Fam) A se țuicări (1).

țuicuială *sf* [At: DM / Pl: *~ieli* / E: ***țuicui*** + *-eală*] (Fam) Țuicăreală.

țuiculeană *sf* [At: PAS. L. I, 90 / Pl: *~ene* / E: ***țuică¹*** + *-uleană*] **1-4** (Fam; șhp) Țuiculiță (1-4).

țuiculi *vr* [At: PAMFILE, J. III, 96 / Pzi: *~lesc* / E: ***țuică¹*** + *-uli*] (Fam) A se țuicări (1).

țuiculiță *sf* [At: SEBASTIAN, T. 196 / Pl: *~țe* / E: ***țuică¹*** + *-uliță*] **1-2** (Șhp) Țuică¹ (1) (în cantitate mică) Si: (fam) *țuiculeană* (**1-2**), *țuicușoară* (**1-2**). **3-4** (Șhp) Țuică¹ (1) (bună, gustoasă) Si: (fam) *țuiculeană* (**3-4**), *țuicușoară* (**3-4**).

țuicuș *sn* [At: ALR I, 1 703/93 / Pl: *~uri* / E: ***țuica²*** + *-uș*] (Reg) Leagăn în care se balansează cineva.

țuicușoară *sf* [At: DSR / Pl: *~re* / E: ***țuică¹*** + *-ușoară*] **1-4** (Fam; șhp) Țuiculiță (**1-4**).

țuietic *sm* [At: DLR / Pl: *~ici* / E: ns cf *țuiac*] (Reg) Par¹ care se înfige în vârful stogului de fân.

țuiui *v* vz ***țiui***

țuja *sfa* [At: SCRIBAN, D. / E: nct] (Reg; îlav) **De-a ~** Târâș.

țujină *sf* vz ***țăujină***

țul¹ *i* vz ***țu***

țul² *sn* vz ***țel***

țulap *sm* vz ***țuleap***

țulăi [At: ALRT II, 68 / Pzi: *țulăi* / E: ns cf *țurăi²*] (Reg) **1** *vi* (D. păsări) A scoate anumite sunete. **2** *vt* A apostrofa tare și cu duritate pe cineva. **3** *vrr* A se certa (**2**). **4** *vt* (C. i. un câine) A asmuți (**2**).

țulcă *sf* vz ***țeclă***

țuleandră *sf* [At: BUGNARIU, N. nr. 50/364 / V: (reg) ***țolin~, țoloa~*** / Pl: *~endre* / E: ns cf *țol²*, *buleandră*] **1** (Trs; îf *țolindră*) Țol² (1) vechi și rupt. **2** (Reg) Haină groasă de lână. **3** (Reg; mpl) Haină veche și uzată Si: (pop) *buleandră* (**1**).

țuleap *sm* [At: CONV. LIT. XX, 1 020 / V: ***țăl~, ~lap, ~lep, țuiap*** (Pl și: *țuiapi*), ***țâiap*** (Pl: *țâiepi*), ***su~*** / Pl: *~epi* / E: mg dal ***culáp***] **1** (Trs; Ban) Țăruș (1). **2-5** (Trs) Țăruș (**6, 10-11, 15**). **6** (Reg; îf *țuiap*) Bârnă care se pune deasupra ușorilor ușii sau ai ferestrei. **7** (Reg) Tulpină retezată, rămasă cu rădăcina în pământ după cosit.

țulep *sm* vz ***țuleap***

țuleștic *sn* [At: ALR II, 6 708/105 / Pl: *~uri* / E: ger ***Zwischenstück***] (Reg) Fiecare dintre cele două doage intermediare plasate între doaga din mijloc și cea din extremă ale unui fund de butoi alcătuit din cinci doage Si: (reg) *stâlp*.

țulfan *sn* vz ***țilfan***

țulgur *s* [At: ALR II/310 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Moviliță cât un mușuroi de furnici.

țuli¹ *sn* vz ***țel***

țuli² *v* vz ***țeli***

țulifendru *sm* [At: CHEST. II, 265/18 / Pl: *~ri* / E: ns cf *țuleap*] (Reg) Țăruș (**14**).

țulindra *v* vz ***țilindra***

țulindru *sn* vz ***cilindru***

țulpană *sf* vz ***țiflan***

țuluc *sn* [At: CIHAC, II, 710 / Pl: *~uci*, (rar) *~uce* sn / E: ngr ***τσουλούφι***, bg ***цулуф***] **1** (Mol) Ciuf (1). **2** (Mol; îe) **A se ține ~** A sta grămadă, unul lângă altul. **3** (Mun) Barbișon.

țuluci *vt* [At: PAMFILE, C. Ț. 356 / Pzi: *~cesc* / E: ***țuluc***] (Reg) A trage pe cineva de păr¹.

țum *i, sn* vz ***mulțam***

țumbulumbă *sf* [At: ALR SN V h 1 283/130 / Pl: ? / E: ns cf *țimbulă*] (Reg) Țambal (**2**).

țumburel *sm* [At: ALR II/I MN 7, 6 852/192 / Pl: *~ei* / E: ns cf *țumburuc*] (Reg) Lovitură dată cu degetul Si: *bobârnac* (1), (reg) *țâmburuș* (4).

țumburuc *sn* vz ***țâmburuc***

țumburug *sn* vz ***țâmburuc***

țumburuș *sn* vz ***țâmburuș***

țumuc *s* [At: DLR / Pl: ? / E: ns cf *moț¹*] Vârf.

țumudan *sn* [At: L. ROM. 1979, 603 / Pl: *~e, ~uri* / E: ns cf *moț¹*] (Reg) **1** Teren ridicat. **2** Grămadă mare de pământ. **3** Movilă făcută pentru a cunoaște hotarul dintre două proprietăți.

țună *sf* [At: BORZA, D. 97 / Pl: ? / E: mg dal ***csunya***] (Bot; reg) Oreșniță (*Lathyrus tuberosus*).

țunder *sn* [At: DER / Pl: *~e* / E: ger ***Zunder***] Strat de oxid negru format la suprafața unei piese de oțel în timpul încălzirii la temperaturi înalte Si: *scorie*[1].

țundră *sf* [At: ANON. CAR. / V: ***țon~, țoan~*** / Pl: *~re* / E: nct] **1** (Trs; Ban) Haină țărănească largă și lungă, purtată deopotrivă de bărbați și de femei, făcută din dimie de culoarea naturală a lânii și tivită pe margini și pe la cusături cu șnur negru, roșu, albastru etc. **2** (Reg; îe) **A fi lovit cu mâneca ~rei** A fi prostănac. **3** (Trs; Ban; pex) Haină uzată. **4** (Ban; Trs) Epitet dat unei femei cu purtări imorale. **5** (Reg) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **6** (Reg) Melodie după care se execută țundra **(5)**.

țundrei *sm* [At: ALR SN III h 885/130 / Pl: ~ / E: ***țundră*** + *-ei*] (Reg; dep) Nume dat de țărani persoanelor care se îmbracă în haine orășenești Si: *nădrăgar*.

țundrică *sf* [At: AGÂRBICEANU, S. 55 / Pl: *~ici* / E: ***țundră*** + *-ică*] **1-4** (Șhp) Țundră **(1, 3)** (mică) Si: *țundriță* **(1-4)**.

țundriță *sf* [At: JARNÍK–BÎRSEANU, D. 471 / Pl: *~țe* / E: ***țundră*** + *-iță*] **1-4** (Șhp) Țundrică **(1-2)**.

țunpinar *sn* vz ***țurpinar***

țuntur *sm* vz ***țurțur***[1]

țunturei *smp* vz ***țurțurel***[1]

țunturliu, ~ie *a* [At: ALECSANDRI, T. 95 / Pl: *~ii* / E: ns cf *țonțoroi*] (Mol) **1-2** *av, a* (În mod) grozav, deosebit.

țunturuș *sm* vz ***țurțuruș***

țup[1] *i* vz ***top***[1]

țup[2]***, ~ă*** *a* [At: DOINE, 283 / Pl: *~i, ~e* / E: nct] (Trs) Adus de spate Si: *cocoșat*[2] **(2)**.

țupa[1] *i* vz ***țop***[1]

țupa[2] *v* vz ***țipa***[2]

țupancă *sf* vz ***topancă***

țupăi *v* vz ***topăi***

țupăială *sf* vz ***topăială***

țupăș, ~ă *a* [At: PASCU, S. 282 / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *țup*[1]] (Reg) **1-4** Care țopăie **(1-4)**.

țupâșa *sfa* [At: ȘEZ. V, 167 / E: ns cf *țup*[1]] (Buc) **1** (Îlav) **Cu ~** Fără întârziere. **2** (Îal) Prin surprindere.

țupedi *vi* [At: LEXIC REG. 88 / Pzi: *~desc* / E: ns cf *țupăi*] (Reg) A dansa.

țupeică *sf* vz ***țipic***

țupi *v* vz ***stupi***

țupturei *smp* vz ***țurțurel***[1]

țuputi *vi* [At: DLR / Pzi: *~țesc* / E: ***țup***[1] + *-oti*] (Reg) **1-4** A țopăi **(1-4)**.

țur *i* [At: SCRIBAN, D. / V: **(1)** ***țor***, **(2-3)** ***țuri*** (A și: *țuri*) / E: fo] **1** (Adesea pronunțat cu „r" prelungit) Cuvânt care redă sunetul produs de căderea de la înălțime a unui șiroi de apă, a grăunțelor sau a nisipului. **2** (Reg; de obicei repetat sau pronunțat cu „r" prelungit; adesea întărit prin „tiucu") Cuvânt cu care se cheamă păsările de curte, mai ales găinile. **3** (Reg; îf *țuri*; repetat) Cuvânt cu care se cheamă puii de găină. **4** (Reg; rep) Cuvânt care redă sunetele specifice scoase de târâiac **(1)**.

țura *i* [At: ARH. FOLK. I, 172 / V: ***~ră, țiu~, ~i*** / A și: *țura* / E: fo] **1** (Mar; de obicei repetat sau întărit prin „țup", „hai" etc.) Cuvânt care servește, de regulă, ca început de vers în chiuituri, atrăgând atenția asupra ceea ce urmează. **2** (Reg) Cuvânt cu care se semnalează prezența lupului.

țuracă *sf* vz ***țurancă***

țurai[1] *i* vz ***țura***

țurai[2] *s* [At: DLR / E: pvb ***țurăi***[3]] (Reg; csc) Măzăriche.

țuran *snm* vz ***țurană***

țurană *sf* [At: CIHAC, II, 435 / V: ***~rină*** *sf*, ***țuran*** (Pl: *~nuri, ~ni*) *snm* / Pl: *~ne, țurăni* / E: ***țur***] **1** (Reg) Jgheab prin care se scurge apa de pe acoperișul caselor Si: *streașină, uluc*. **2** (Mol; Trs) Coastă de deal abruptă și cu foarte puțină vegetație Si: *povârniș, pripor, râpă*[1], (reg) *țuracă* **(1)**. **3** (Mol; Trs) Loc râpos care se surpă mereu Si: (reg) *țuracă* **(2)**. **4** (Mol; Trs) Surpătură de pământ Si: (reg) *țuracă* **(3)**. **5** (Buc; Mar) Stâncă înaltă și abruptă Si: (reg) *țuracă* **(4)**. **6** (Reg) Pietriș care cade de pe munte Si: *grohotiș* **(2)**, (reg) *țurancă* **(6)**. **7** (Buc) Drum la vale prin pădure, foarte accidentat. **8** (Buc) Cărare lăturalnică prin pădure, care duce peste deal. **9** (Reg) Loc în care albia râului se lărgește și în care apa, micșorându-și adâncimea, curge cu mare zgomot printre bolovani.

țurancă *sf* [At: H X, 353 / V: ***~acă*** / Pl: *țurănci* / E: ***țurană*** + *-că*] (Reg) **1-4** (Îf *țuracă*) Țurană **(2-5)**. **5** Țurană **(5)**.

țură *i* vz ***țura***

țurăi[1] *vi* [At: T. PAPAHAGI, M. 41 / Pzi: ? / E: ***țur*** + *-ăi*] (Pop) A suna.

țurăi[2] *vt* [At: ALR I, 1 150/361 / V: ***țâr~*** / Pzi: *~esc* / E: ns cf *țura*] (Mar; c. i. un câine) A asmuți **(2)**.

țurăi[3] *v* vz ***țurui***[1]

țurăială *sf* vz ***țuruială***

țurăietoare *sf* vz ***țuruitoare***

țurăitoare *sf* vz ***țuruitoare***

țurănos, ~oasă *a* [At: I. CR. IV, 218 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***țurană*** + *-os*] (Reg; d. terenuri) Care coboară în pantă[1].

țurău *sn* [At: MAT. DIALECT. I, 271 / Pl: *~ri* / E: ***țur*** + *-ău*] (Reg) Izvor.

țurcaie *sf* [At: CHEST. V, 67/86 / Pl: *~căi* / E: ns cf *țurcan*[2]] (Reg) **1** Oaie țurcană[2] **(1)**. **2** Rasă de oi țurcane[2] **(1)**.

țurcan[1] *sm* [At: DELAVRANCEA, S. 261 / Pl: *~i* / E: ***țurcă***[2] + *-an*] (Rar) Locuitor de la munte care se ocupă cu creșterea oilor țurcane[2] **(1)**.

țurcan[2]***, ~ă*** [At: (a. 1784) IORGA, S. D. VII, 235 / V: (reg) ***țâr~, tur~, tiur~*** / Pl: *~i, ~e*, (reg) *~căni* / E: nct] **1-2** *smf, a* (Rasă de oi) cu lână lungă, aspră și cu firul gros. **3** *smf* Oaie care face parte din rasa țurcană **(1)**. **4** *sf* (Olt) Oaie cu lâna creață. **5** *a* (D. lână) Care este obținut de la oi țurcane[2] **(2)**. **6** *sf* Căciulă mare și mițoasă făcută din blană de oaie țurcană[2] **(2)** Si: *țurcă*[2] **(2)**. **7** *a* (Reg; îs) *Mere ~e* Numele unei varietăți de mere nedefinite mai îndeaproape.

țurcancă *af, sf* [At: I. IONESCU, D. 352 / Pl: *~nce* / E: ***țurcan***[2] + *-că*] **1-4** (Mol) Țurcană[2] **(1-4)**.

țurcav, ~ă *a* vz ***țârcav***

țurcă[1] *sf* [At: DDRF / V: (reg) ***tu~, țiu~, țâr~, țir~, țuică*** / Pl: *~rci* / E: ucr ***цурка***] **1** Bețișor, de obicei ascuțit la capete, folosit în unele jocuri de copii Si: (reg) *cleps* **(1)**. **2** (Fig) Femeie slabă și iute. **3** (Șîcs *de-a ~ca*, reg, *la ~ca*) Numele unui joc de copii, care constă în aruncarea țurcii[1] **(1)** cât mai departe cu ajutorul unui băț sau al unei lopățele sau în plasarea țurcii[1] **(1)** într-o groapă mică săpată în pământ. **4** (Îe) **Crezi că mă joc de-a ~ca cu tine ?** Se spune când cineva vrea să arate că nu glumește. **5** (Îcs) *De-a ~ca mică* Numele unui joc de copii în care unul aruncă țurca[1] **(1)** în sus, iar ceilalți se străduiesc să o prindă. **6** (Reg; îf *țârcă*) Numele unui joc de copii care constă în aruncarea nasturilor într-o gaură mică. **7** (Reg) Gaură în care se aruncă nasturii la țurcă **(6)**.

țurcă[2] [At: ALECSANDRI, P. I, 33 / V: (Dob) ***tu~***, (Trs) ***țâr~*** / Pl: *~rci* / E: nct] **1** *a* (Reg; îs) *Oaie* ~ Oaie țurcană[2] **(1)**. **2** *sf* Țurcană[2] **(6)**. **3** *sf* (Trs; îf *țârcă*) Lână colorată, toarsă subțire. **4** *sf* (Dob) Organul genital al femeii Si: (reg) *țurcălie*. **5** *sf* (Reg) Organul genital al iepei.

țurcă[3] *sf* vz ***turcă***[1]

țurcălam *sn* vz ***țârcălam***[1]

țurcălie *sf* [At: MAT. FOLK. 964 / Pl: *~ii* / E: ***țurcă***[2] + *-ălie*] (Reg) Țurcă[2] **(4)**.

țurcălui *vr* [At: RĂDULESCU-CODIN / Pzi: *~esc* / E: nct] (Reg) A se ameți ușor de băutură Si: *a se chercheli*.

țurcănească [At: (a. 1792) URICARIUL, IV, 135/2 / Pl: *~ești* / E: ***țurcan***[2] + *-esc*] **1** *a* (Îs) *Căciulă* (sau *cușmă*) ~ Căciulă înaltă și țuguiată, făcută din blană de oaie țurcană[1] **(2)**. **2** *sfa* (Reg) Numele unui dans popular nedefinit mai îndeaproape.

țurei *i* [At: GLOSAR REG. / E: ns cf *țur*] (Reg) Cuvânt cu care se cheamă puii de găină.

țurgalău *sm* vz ***zurgălău***

țurgălău *sm* vz ***zurgălău***

țurgălui *v* vz ***zurgăli***

țurgulat, ~ă *a* [At: DOINE, 293 / Pl: *~ați, ~e* / E: ns cf *ciurciulat, cercelat*] (Pop; csnp) Cu cercei Si: *cercelat*[2] (4).

țurguluș *sn* [At: DLR / Pl: *~uri* / E: nct] (Reg) Strat de pământ format din sfărâmarea stâncilor, slab, cu pătură roditoare subțire.

țuri[1] *i* [At: COMAN, GL. / V: ***~a, ~o, țoria*** / E: fo] (Reg) **1** Cuvânt cu care se asmut câinii. **2** Strigăt cu care se alungă animalele.

țuri[2] *i* vz ***țur***

țuri *i* vz ***țuruc***

țuria *i* vz ***țuri***[1]

țuric *i* vz ***țuruc***

țurihtuitor *sm* [At: NOM. PROF. 32 / P: *~tu-i~* / Pl: *~i* / E: ns cf ger *zurichten* „a monta"] Muncitor care montează și lustruiește mobila.

țurilcă *sf* [At: H I, 172 / Pl: ? / E: ns cf *țurlă*[3]] (Reg) Numele unui instrument muzical nedefinit mai îndeaproape.

țurină *sf* vz ***țurană***

țurio *sf* vz ***țuri***[1]

țurlac *sm* [At: H IX, 194 / Pl: *~aci* / E: ns cf *țurlă*[3]] (Reg) Cioban ardelean Si: (reg) *țuțuian* (1).

țurlan, ~ă [At: L. ROM. 1982, 35 / Pl: *~i, ~e* / E: ***țurloi***] (Reg) **1** *sm* Om cu picioare lungi. **2** *sm* (Arg) Militar din trupele de transmisiuni. **3** *sn* Deal înalt, de formă ascuțită. **4** *sf* Femeie cu apucături bărbătești.

țurlă[1] *sfs* [At: SCL 1978, 324 / E: ns cf *țurloi*] (Reg; îe) **~ de apă** Foarte ud.

țurlă[2] *sf* [At: SCL 1978, 325 / Pl: *~le* / E: nct] (Reg) Fată bătrână.

țurlă[3] *sf* vz ***surlă***

țurliu *i* [At: SUFL. OLT. I, 174 / V: ***țuț~*** / E: fo] (Cu ultima parte a cuvântului repetată) Cuvânt care redă strigătul specific al unor păsări.

țurloi [At: POLIZU / V: (reg) ***~lui, țir~, țâr~*** / Pl: *~oaie*, (rar) ~ sm / E: ***țurlă***[3] + *-oi*] **1** *sn* (Pop) Jgheab prin care curge apa din izvor, din cișmea etc. **2** *sn* (Pop; pex) Apă care curge Si: *șiroi*[1]. **3** *sn* (Mun) Fiecare dintre tuburile sonore ale cimpoiului. **4** *sn* (Mun) Fluier (1). **5** *sn* (Pop) Fluierul piciorului. **6** *sn* (Pop; pex) Partea piciorului de la genunchi în jos Si: *gambă* (1). **7** *sn* (Pop; îe) **A avea draci pe ~oaie** A fi nestâmpărat. **8** *sn* (Pop; îae) A fi nervos. **9** *sn* (Mun; îe) **Joacă dracu pe ~oaie** Se spune când se petrec lucruri ciudate, suspecte. **10** *sn* (Reg; dep; mpl) Picior lung și subțire Si: (reg) *țivloi* (9). **11** *sn* (Reg; îf *țurlui*) Antebraț. **12** *sn* (Reg; îaf) Partea brațului de la umăr până la cot. **13** *sn* (Pop) Țurțur[1] (1). **14** *sn* (Mol; Mun) Gurgui la urcior. **15** *ai* (Olt) Ridicat drept în sus.

țurloi-burloi *ai* [At: CIHAC, II, 437 / V: ***~lui-~lui*** / E: ns cf *țurlu-burlu*] (Reg) **1** (D. părul capului) Zbârlit. **2** (Pop; pbl) Ridicat în sus.

țurlu *i* [At: UDRESCU, GL. / E: fo] (Mun) Cuvânt care redă sunetul produs de unele instrumente muzicale când sunt folosite de începători.

țurlu-burlu [At: ISPIRESCU, U. 28 / E: fo cf *ciurli-burli*] (Reg; d. părul capului) **1** *ai* Zbârlit. **2** *av* Ridicat în sus.

țurlui[1] *i* vz ***țârlâi***[1]

țurlui[2] *sn* vz ***țurloi***

țurlui[3] *s* [At: CHEST. IV, 78/542 c / Pl: ? / E: ***țurlă***[3] + *-ui*] (Reg) Ridicătură a solului mai mică decât un deal.

țurlui[4] *v* vz ***țârlâi***[2]

țurlui-burlui *ai* vz ***țurloi-burloi***

țurluit *sn* vz ***țârlâit***

țurnăi *vt* [At: CONV. LIT. XX, 1 020 / V: ***~nui, țor~*** / Pzi: *~esc* / E: ns cf ger *zürnen* „a se supăra"] (Reg) **1** A certa (1). **2** (Reg; îf *țornăi*) A trage (pe cineva) de păr sau de urechi Si: (reg) *a țuțura*[1] (1).

țurnui *v* vz ***țurnăi***

țuroi [At: CHEST. II, 463/312 / V: (reg) ***țor~*** / Pl: *~oaie* / E: ***țur*** + *-oi*] (Trs) **1** *sn* Izvor care curge pe un jgheab îngust făcut din scorță de copac. **2** *av* (Cu exagerarea ideii de cantitate) (Care curge) în felul unui izvor.

țurpinar *sn* vz ***trupinar***

țurțalău *sm* [At: ALEXI, W. / V: ***~țăl~, ~țul~, țâr~, țârțal~, țârțăl~*** / Pl: *~ăi* / E: ns cf *țurțur*[1]] **1** (Trs; Mar; și cu determinarea „de gheață") Țurțur[1] (1). **2** (Trs) Țurțur[1] (4). **3** (Reg; lpl) Ciucuri la haine Si: (reg) *țurțuri* (9). **4** (Reg; pan; lpl) Țurțur[1] (12). **5** (Bot; reg; lpl) Căldărușe (*Aquilegia vulgaris*). **6** (Trs; mpl; șîs *țurțalăii mieilor, țurțălăi de ploaie*) Măzăriche.

țurțan *sn* [At: CADE / V: ***țu~*** / Pl: *~e, ~uri* / E: ns cf *țurțui*[2]] **1** (Olt) Coastă înaltă și prăpăstioasă. **2** (Olt) Deal nu prea înalt de forma unei căciuli Si: (reg) *țurțoi*[2] (1), *țuțui*[1] (2). **3** (Olt) Vârf de deal înalt și râpos. **4** (Reg) Stâncă mare. **5** (Reg) Movilă mare de pământ.

țurțar *sm* vz ***țârțar***

țurțălău *sm* vz ***țurțalău***

țurțoi[1] *sm* [At: SCL 1980, 91 / Pl: ~ sm, *~oaie* sn / E: ns cf *țurțur*[1]] (Olt; Trs) Țurțur[1] (1).

țurțoi[2] *sn* [At: CHEST. IV, 91/175 / Pl: *~oaie* / E: ns cf *țurțan, țurțui*[2]] (Reg) **1** Țurțan (2). **2** Furuncul.

țurțudan[1] *sn* [At: VÎRCOL, V. 101 / V: ***țuț~*** / Pl: *~e* / E: ns cf *țurțur*[1]] (Olt) Jgheab înalt la izvor sau la cișmea.

țurțudan[2] *sn* vz ***țuțudan***[1]

țurțudău *sn* [At: CHEST. IV, 91/173 / V: (reg) ***țârțâd~*** / Pl: *~daie* / E: ***țurțudan***[2] css] (Reg) **1** Țurțan (2). **2** Deal cu poieni. **3** Vârf de deal. **4** Ridicătură de pământ. **5** Stâncă. **6** Colț de stâncă. **7** Pisc[1].

țurțudoi *sn* [At: SCL 1980, 91 / Pl: *~oaie* / E: ***țurțudan***[2] css] (Reg) Maldăr de pământ, de lemne etc., în formă de turnuleț.

țurțui[1] *sm* [At: SCL 1980, 93 / Pl: ~ / E: ns cf *țurțur*[1]] (Reg; și cu determinarea „de gheață") Țurțur[1] (1).

țurțui[2] *sn* vz ***țuțui***[1]

țurțulău[1] *sm* vz ***țurțalău***

țurșulău[2] *smn* vz ***țurțurău***

țurțuleu *sn* vz ***țuțuleu***

țurțuluc *sm* [At: SCL 1980, 95 / V: (reg) ***zurzu~*** / Pl: *~uci* / E: ***țurțur***[1] + *-uc*] (Buc; Mol) Țurțur[1] (1).

țurțur[1] [At: GHICA, S. 337 / V: ***~e*** *sm*, (reg) ***~ă*** *sf*, ***țor~, țortor*** *sm*, ***țortol*** (Pl: *țortole*), ***țunțur, țuțur*** (A și: *țuțur* / Pl și: *țuțure*) *smn*, ***țuțură*** (Pl și: *țuțure*) *sf*, ***zurzur*** *sm* / Pl: *~i* sm, *~e* sn / E: ns cf *țur*] **1** *sm* (Mpl; și cu determinarea „de gheață") Sloi de gheață de formă prelungă și ascuțită la vârf, care se formează de-a lungul streșinilor, pe ramuri etc., prin înghețarea imediată a apei care se scurge Si: (rar) *ciucure* (8), (îrg) *stur*, (reg) *scuț, sloiete, suligă, sulughiță, țâșcă* (2), *țorțoloașă, țugui*[1] (8), *țurloi* (13), *țurțalău* (1), *țurțoi*[1], *țurțui*[1], *țurțuluc, țurțurău* (1), *țurțuruș* (1), *țuțuroi* (1), *țuțurui* (1). **2** *sm* (Îe) **A face ~i** A clănțăni din dinți de frig. **3** *sm* (Rar; lpl) Stalactite. **4** *sm* (Mpl) Mici cocoloașe, de gheață, de noroi, de sânge închegat etc., prinse de părul de pe corpul animalelor sau de părul (barba, mustățile) omului Si: (reg) *ciorciolos* (1), *țorțoloș* (2), *țurțalău* (2). **5-6** *sm* (Olt; cu determinări care indică fructe; îljv) **Țorțol de ...** Foarte încărcat de... **7** *sm* (Lpl) Ornamente de metal, de cristal, de sticlă etc., în forma unor ciucuri sau franjuri, atârnate de candelabre Si: *ciucuri* (9). **8** *sm* (Lpl) Ornamente făcute din mărgele, plăcuțe de metal etc., atârnate la haine. **9** *sm* (Îrg; adesea lpl) Franj la o draperie, la un covor etc. Si: (reg) *țurțalău* (3). **10** *sm* (Mun; lpl; îf *țorțuri*) Zdrențe care atârnă la o haină. **11** *sm* (Mun) Șfichi[2]. **12** *sm* (Bot; reg; lpl) Amenți de alun Si: (pop) *rânsă*[1], (reg) *țurțalăi* (4). **13** *sm* (Mol; șîs *poamă țurțure*) Varietate de strugure cu boabe lungi, rare, de culoare albă. **14** *sm* (Reg; lpl; șîs *~ii mieilor*) Măzăriche. **15** *sm* (Îs) *~ii mieilor* Nume dat ultimei zile cu vreme schimbătoare de după zilele babelor Si: (reg) *omătul mieilor, ziua mieilor*. **16** *sm* (Iuz) Picătură. **17** *sn* (Olt; Mun) Jgheab prin care curge apa de la izvor sau de la cișmea Si: *uluc*, (reg) *țuțuric*. **18** *sn* (Olt; Mun; pex) Cișmea. **19** *sn* Șiroi[1]. **20** *sn* (Reg; îf *țuțur*) Cascadă (1).

țurțur[2] *sn* vz ***țuțur***[2]

țurțura [At: CIHAC, II, 435 / V: ***~ri*** (Pzi: 3 *~rește*), ***țor~, țuțura*** / Pzi: 3 *țurțură* / E: fo] (Reg) **1** *vi* (D. apă) A picura. **2** *vi* (D. apă) A șiroi[3]. **3-4** *vim* A țârțâra (2-3). **5** *vim* A cădea măzăriche.

țurțurat, ~ă *a* [At: DELAVRANCEA, S. 66 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***țurțur***[1] + *-at*] (Rar) Cu țurțuri[1] (4) Si: (reg) *ințurțurat*.

țurțură *sf* vz ***țurțur***[1]

țurțurău [At: MAT. DIALECT. I. 271 / V: *~ulău* (Pl: *~uleie* sn), *țuț~* (Pl: *țuțuraie* sn) *smn* / Pl: *~ăi* sm / E: *țurțur¹* + *-ău*] (Trs) 1 *sm* Țurțur¹ (1). 2 *sn* (Îf *țurțulău, țuțurău*) Cascadă (1). 3 *sn* (Îaf) Izvor mic.

țurțure sm vz *țurțur¹*

țurțurel¹ sm [At: ALR I 432/337 / V: (Ban) *țunțurei*, (reg) *țupțurei smp* / Pl: *~ei* / E: *țurțur¹* + *-el*] (Mpl) 1-2 (Șhp) Țurțur¹ (1) (mic). 3 (Reg; adesea cu determinările „de gheață", „de ploaie"; șîs *~eii mieilor*) Măzăriche. 4 (Bot; reg) Ghiocel (*Galanthus nivalis*).

țurțurel² s [At: PASCU, C. 216 / Pl: ? / E: *țurțur²* + *-el*] (Pop) 1-2 Țurțur² (4) (mic).

țurțuri v vz *țurțura*

țurțurică sf [At: NALR – B I 613/25 / E: *țurțur¹* + *-ică*] (Ban; csc) Măzăriche.

țurțuroi sn vz *țuțuroi*

țurțuros, ~oasă a [At: ȘEZ. XXI, 72 / V: *țor~, țorțor~* / Pl: *~oși, ~oase* / E: *țurțur¹* + *-os*] (Reg) 1 Ca un țurțur¹ (1). 2 Cu țurțuri¹ (4).

țurțuruș s [At: DENSUSIANU, Ț. H. 338 / V: *țunț~ sm, țuț~ s, țorțor~ sm* / Pl: (1) *~i* / E: *țurțur¹* + *-uș*] (Reg) 1 *sm* Țurțur¹ (1). 2 *s* (Îf *țuțuruș*) Izvor.

țuruc i [At: MÎNDRESCU, I. G. 99 / V: *țuric* (A și: *țuric*), *țuri, țâri, țuri* / E: ger *zurück*, mg *curukk, curikk*] (Reg; și întărit prin „înapoi", „ne") 1 Strigăt cu care se îndeamnă caii înhămați să dea înapoi. 2 (Îe) **Țuri la irima drumului, mărânce-te cării – nu ne lasă Dumnezeu la pagubă** Expresie cu care sunt batjocoriți moții din părțile superioare ale Arieșului, vizând anumite particularități ale graiului lor.

țurucli vtrf [At: MAT. DIALECT. I. 101 / Pzi: *~lesc* / E: mg *curukkol*] (Trs; d. cai) 1-2 A (se) trage înapoi.

țurui¹ [At: SĂM. IV, 125 / V: (1-3) *~ăi* / Pzi: *țurui, ~esc* / E: *țur* + *-ui*] (Reg) 1 *vi* (D. lichide sau d. materii în stare de pulbere, granule etc.) A curge în șuvoaie, în șuvițe etc., producând un zgomot caracteristic Si: *a ciurui¹* (8). 2 *vi* (D. burlane, robinete etc.) A produce un zgomot specific la scurgerea unui șiroi¹. 3 *vt* A lăsa să curgă puțin câte puțin. 4 *vt* (C. i. păsări de curte) A chema la mâncare, folosind cuvântul „țur".

țurui² i vz *zurui*

țuruiac sm vz *țârâiac*

țuruială sf [At: UDRESCU, GL. / V: *~răi~* / Pl: *~ieli* / E: *țurui¹* + *-eală*] (Reg) 1 Zgomot produs de curgerea, căderea unui șiroi¹ Si: (reg) *țuruit, țuruitură*. 2 (Îf *țurăială*) Cascadă (1).

țuruiș sn [At: DENSUSIANU, Ț. H. 338 / Pl: ? / E: *țurui¹* + *-iș*] (Trs) 1 Izvor. 2 Cascadă mică Si: (reg) *țuruitoare* (1).

țuruit sn [At: MOZAICUL (1839), 771/9 / Pl: (rar) *~uri* / E: *țurui¹*] (Reg) Țuruială (1).

țuruitoare sf [At: PAȘCA, GL. / P: *~ru-i~* / V: *~răi~, ~răiet~* / Pl: ? / E: *țurui¹* + *-toare*] (Trs; Mol) 1 Țuruiș (2). 2 Apă curgătoare puțin adâncă și liniștită.

țuruitură sf [At: UDRESCU, GL. / P: *~ru-i~* / Pl: *~ri* / E: *țurui¹* + *-itură*] (Reg) Țuruială (1).

țuruș sm vz *țăruș*

țuslă sf [At: CV 1951, nr. 3 – 4, 47 / V: *țuzlă, su~, suzlă, ciu~, ciuzlă, ciusă* / Pl: *~le* / E: nct] 1 (Trs) Țuică¹ (1) slabă care se obține la prima distilare. 2 (Trs; pex) Țuică¹ (1) slabă. 3 (Trs; Mar) Țuică¹ (1) tare, obținută la începutul distilării. 4 (Reg) Țuică¹ (1) de calitate slabă, obținută la sfârșitul distilării. 5 (Reg; îf *ciuslă*) Țuică¹ (1) distilată de două ori. 6 (Reg; îaf) Băutură rău pregătită. 7 (Reg; îaf) Mâncare rău pregătită.

țuș i vz *țituș*

țușais sn vz *țușpais*

țușc, ~ă [At: MANOLACHE DRĂGHICI, I. 23/6 / Pl: *țuști, țuște* a. *țușce* sf / E: nct] (Mol) 1-2 *sf, a* (Varietate de oi) care se înrudește cu țurcana². 3-4 *sf, a* (Oaie) care aparține varietății țușcă (1) Si: *(oaie) țurcană²* (1-2). 5 *sf* Epitet pentru o fată tânără și naivă.

țușca i [At: DLR / E: ns cf *țușc*] (Reg; repetat) Cuvânt cu care se alungă mieii.

țușcan sm [At: H VI, 199 / Pl: *~i* / E: ns cf *țițcan²*] (Reg) Nume dat unei specii de șobolan.

țușcă¹ sf [At: LAMBRIOR, S. 186 / V: *țoaș~* / Pl: *țuște* / E: ns cf *țuști¹*] 1 (Mol) Șervet, basma, batistă mare, răsucită și înnodată, care este folosită la jocul de-a țușca Si: (reg) *ciuște¹* (1), *mișcă¹*. 2 (Mol; îe) **A se face ~** A se îmbăta. 3 (Mol; șîsc *de-a ~ca*) Numele unui joc, în care unul dintre jucători este lovit în palmă sau pe spate cu țușca¹ (1) Si: (reg) *mișcă¹*. 4 (Mun) Epitet pentru o fată sau pentru o femeie tânără, zveltă, vioaie și harnică.

țușcă² sf vz *ciușcă*

țușcov sm [At: I. IONESCU, M. 93 / V: (reg) *țâș~, țiș~, țu~* (A și: *țușcov*), *țâsc~, țisc~* / A și: *țușcov* / Pl: *~i* / E: srb *ciškov*] 1 Pește migrator, asemănător cu obletul, dar mai mare decât acesta Si: *oblet-de-mare, oblet-de-Dunăre* (*Chalcalburnus chalcoides danubicus*). 2 (Ban; îc) **~ de sac** Țușcov (1). 3 (Reg; îac) Obleț (*Alburnus alburnus*). 4 (Reg; îc) **~ mic** Obleț (*Alburnus alburnus*). 5 (Îc) **~-de-râu** Beldiță (*Alburnoides bipunctatus*).

țușculean, ~ă smf [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eni, ~ene* / E: *țușcă¹* + *-ulean*] (Reg; hip) Țiculean.

țușculină sf [At: SFC VI, 122 / Pl: *~ne* / E: *țușculeană* css] (Reg; hip) Țuculină.

țușcuț, ~ă smf [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uți, ~e* / E: *țușcă¹* + *-uț*] (Reg; hip) Țiculean.

țușli sm vz *țuțăl*

țușni vi [At: CADE / Pzi: *~nesc* / E: *țuști¹* + *-ni*] 1 (Rar; d. ființe) A țâșni (5). 2 (Reg; d. lichide) A țâșni (1).

țușpais sn [At: MÎNDRESCU, I. G. 99 / V: *~șais sn, ~pă sf* / Pl: *~uri* / E: ger *Zuspeis*] 1 (Ban; îf *țușais*) Garnitură servită lângă fripturi. 2 (Ban; îaf) Mâncare de dovleci. 3 (Ban; îaf) Mâncare de cartofi. 4 (Buc) Mâncare proastă. 5 (Reg; îf *țușpă*) Supă rău preparată. 6 (Buc) Băutură alcoolică falsificată.

țușpă sf vz *țușpais*

țușt i, sm vz *țuști¹*

țuști¹ [At: DONICI, F. II, 36/11 / V: *țușt* / E: fo] 1 *i* (Adesea cu valoare predicativă) Cuvânt care sugerează mișcarea bruscă și precipitată a unei ființe și zgomotul produs de această mișcare. 2 *i* (Reg; îc) **~-huști** Cuvânt care imită mișcări precipitate, făcute pe ascuns. 3 *i* (Mol) Cuvânt cu care se alungă măgarii Si: (reg) *ciuș*. 4 *s* (Reg; îcs) *De-a ~ul* Numele unui joc de copii nedefinit mai îndeaproape. 5 *sm* (Reg) Copil.

țuști² [At: MURNU, O. 333 / Pzi: *~tesc* / E: *țuști¹*] (Reg) 1 *vi* A apărea de undeva pe neașteptate Si: *a țâșni* (7), (reg) *a ciuști²*. 2 *vi* A se deplasa repede. 3 *vt* A arunca repede (înăuntru) cu o mișcare bruscă.

țute s [At: COMAN, GL. / E: nct] (Trs; îe) 1-2 **A duce** (sau **a lua**) (pe cineva) **în ~** A duce (sau a lua) pe cineva pe umeri.

țuț [At: ȘEZ. VI, 84 / V: (reg) *~ă* (Pl: *~e*), *țotă, țoată sf, țot* (Pl: *țoți*) *sm* / Pl: *~uri* / E: nct] 1 *sn* (Reg) Excrescență cărnoasă. 2 *sn* (Reg; d. arșice; îe) **A sta ~** A sta vertical. 3 *sn* (Reg; îe) **A lăsa** (pe cineva) **~** A înșela pe cineva în așteptări. 4 *sn* (Reg; îae) A lăsa pe cineva uluit. 5 *sn* (Reg; îae) A-i lua cuiva totul, sărăcindu-l. 6 *sn* (Reg; îe) **A rămâne ~** A rămâne foarte mirat. 7 *sn* (Reg; îae) A rămâne foarte sărac. 8 *sn* (Reg; îae) A rămâne foarte singur. 9 *sfm* (Olt; îf *țuță, țotă, țot*) Grămadă de strujeni Si: (reg) *ciuclă* (4), *surlă*. 10 *sf* (Olt; îf *țotă*) Grămadă mare de coceni de porumb. 11 *smf* (Pop; îf *țot, țoată*; csnp) Grămadă. 12 *sf* (Reg; îf *țuță, țotă, țoată*) Adăpost mobil (din scânduri, paie, stuf etc.) la câmp. 13 *sf* (Reg; îaf) Colibă mică, de formă conică, în care se adăpostesc ciobanii.

țuță sf vz *țuț*

țuțăl sn [At: DIETET. 21/19 / V: (reg) *~tlu s, țuzlă sf, ~tli s, țușli sm* / Pl: *~e* / E: ger aus *Zuzel*] (Trs; Ban) 1 Biberon de cauciuc. 2 Biberon făcut în trecut, în mediul rural, din pânză.

țuțănească sf vz *țuțuienesc*

țuțbei sm vz *țuțubei*

țuțeică sf vz *țițeică¹*

țuțli s vz *țuțăl*

țuțlu *s* vz ***țuțal***

țuțoaică *sf* [At: LEXIC REG. 88 / Pl: *~ice* / E: **țuțoi** + *-că*] (Mun) Leagăn în care se balansează cineva Si: (reg) *țițeică*[1] (4).

țuțoi *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oaie* / E: **țuțu** + *-oaie*] (Reg) Leagăn în care se balansează cineva Si: (reg) *țițeică*[1] (4).

țuțu [At: ALR II/I MN 71, 2 659/836 / V: **tâțu** / Pl: (4) *~ri* / E: fo] **1** *i* (Olt; Mun; rep) Cuvânt cu care se însoțește datul în leagăn, săltatul pe genunchi etc. Si: *huța*. **2** *i* (Olt; Mun; îe) **A da** (pe cineva) **~** A legăna pe cineva. **3** *i* (Reg; cu valoare verbală; îf *tâțu*) Nani. **4** *s* (Mun) Leagăn în care se balansează cineva Si: (reg) *țițeică*[1] (4).

țuțubăr *s* [At: ALR I, 1 704/122 / Pl: ? / E: fo] (Reg) Scrânciob.

țuțubei [At: BĂCESCU, PĂS. 341 / V: **~udei** (S și: *țu-țu-dei*) *i*, (Mol; Olt) **~undei** *i*, *sm*, **țutbei** *sm* / Pl: ~ / E: fo] (Reg) **1** *i* Cuvânt care redă strigătul caracteristic al pițigoiului. **2** *sm* (Orn) Pițigoi (*Parus maior*). **3** *sm* (Orn; îf *țuțundei*) Ciocârlie (*Alauda arvensis*).

țuțudan[1] *sn* [At: RĂDULESCU-CODIN / V: **țurț~** / Pl: *~e* / E: ns cf *țuțui*[1]] **1** (Reg) Vârf ascuțit de deal sau de stâncă. **2** (Reg) Deal nu prea înalt, de forma unei căciuli. **3** (Reg) Deal înalt. **4** (Reg) Colină conică. **5** (Reg) Ridicătură de pământ Si: *movilă*. **6** (Reg) Piatră de formă conică. **7** (Olt; îf *țuțudan*) Grămadă de materiale, de lucruri etc. **8** (Reg; îf *țurțudan*) Ferestruică executată în acoperișul unei case Si: *tabacheră*.

țuțudan[2] *sn* vz ***țurțudan***[1]

țuțudei[1] *i*, *sm* vz ***țuțubei***

țuțudei[2] *sn* [At: RĂDULESCU-CODIN / Pl: *~e* / E: **țuțudan**[1] css] (Mun) Pisc mic Si: (reg) *piscoței*.

țuțui[1] *sn* [At: LB / V: **țurț~** *sn* / Pl: *~uri*, *~e* sn, ~ sm / E: ns cf *țuț*, *țugui*[1]] **1** (Trs; Mun) Vârf de deal, de munte. **2** (Trs; Mun) Țurțan (2). **3** (Trs; Mun) Deal ascuțit și înalt. **4** (Trs; Mun) Movilă țuguiată. **5** (Mun; îe) **A sta spânzurat (ca dracu) pe ~e** A sta pe vârfuri. **6** (Reg) Parte ascuțită a unor obiecte (căciulă, încălțăminte etc.). **7** (Reg) Umflătură la cap Si: *cucui*[1] (1). **8** (Reg; îf *țurțui*) Negel. **9** (Reg) Moț[1] de păr Si: (reg) *țuluc* (1), *țuțuluc* (1). **10** (Reg) Coc[2]. **11** (Reg) Moțul[1] ciocârlanului. **12** (Reg; art.) Numele unui joc de copii cu arșice.

țuțui[2] *sn* [At: ALR I, 703/107 / Pl: *~e*, *~uri* / E: pvb **țuțui**[4]] (Mun; Trs) Leagăn în care se balansează cineva Si: (reg) *țițeică*[1] (4), *țuțuieică*, *țuțul* (1), *țuțulaică*, *țuțulig*, *țuțulină*, *țuțuluș*.

țuțui[3] *sn* vz ***țiței***

țuțui[4] *vtr* [At: ALR I, 1 703/831 / V: **~ia** / Pzi: *țuțui* / E: **țuțu**] (Olt; Mun) **1-2** A (se) da în leagăn Si: *a (se) legăna*, (reg) *a (se) țuțula* (**1-2**).

țuțui[5] *vi* [At: BARCIANU / Pzi: *~esc* / E: fo] (Reg) **1** A plescăi cu gura. **2** A săruta zgomotos.

țuțui[6] *v* vz ***țuțuia***[1]

țuțuia[1] [At: HELIADE, V. XXVI/5 / V: **~ui** / Pzi: *țuțui* / E: **țuțui**[1]] (Reg) **1** *vt* A da formă ascuțită Si: *a ascuți* (1). **2** *vr* A se cocoța (2).

țuțuia[2] *v* vz ***țuțui***[4]

țuțuiac *sm* vz ***țuiac***

țuțuiag *sn* vz ***tâțâiag***

țuțuială[1] *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ieli* / E: **țuțui**[4] + *-eală*] (Mun) **1** Legănare. **2** Răsfăț.

țuțuială[2] *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ieli* / E: **țuțuia**[1] + *-eală*] (Mun) Cocoțare (1).

țuțuian [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 39 / Pl: *~ieni* / E: **țuțui**[1] + *-ean*] (Reg; dep) **1** *sm* Nume dat de munteni și de moldoveni ciobanilor ardeleni Si: (reg) *țurlac*. **2** *a* (Pex) Mojic.

țuțuiancă *sf* [At: SEVASTOS, N. 282 / Pl: *~nce* / E: **țuțuian** + *-că*] (Reg) **1** Nume dat soției de țuțuian (1). **2** (Art.) Nume dat unui dans popular asemănător cu arcanaua, o horă de brâu. **3** (Art.) Nume dat unui dans popular asemănător unei hore Si: *mureșeancă*. **4** (Art.) Dans care se obișnuiește la nuntă.

țuțuiandră *sf* [At: CHEST. IV, 91/740 / Pl: ? / E: **țuțui**[1] + *-andră*] (Mun) Țuțudan[1] (2).

țuțuiat, ~ă *a* [At: HELIADE, O. I, 226 / Pl: *~ați*, *~e* / E: **țuțui**[1] + *-at*] (Reg) **1-2** Țuguiat (**1-2**). **3** Ridicat.

țuțuică *sf* [At: SCL 1978, 325 / E: ns cf *țuțui*[1], *țuguică*] (Rar; hip) Termen cu care cineva se adresează unei femei.

țuțuieică *sf* [At: ALR I, 1 703/825 / V: **~une~** (Pl: *~uneici*) / Pl: ? / E: **țuțui**[4] + *-eică*] (Reg) Țuțui[2].

țuțuienesc, ~ească [At: SEVASTOS, N. 282 / V: **țuțânească** *sf* / Pl: *~nești* / E: **țuțuian** + *-esc*] (Reg) **1** *a* Care aparține țuțuienilor (1). **2** *a* Propriu țuțuienilor (1). **3** *a* (Îs) *Oi ~ești* Numele unei varietăți de oi nedefinite mai îndeaproape. **4** Horă de brâu nedefinită mai îndeaproape. **5** *sfa* Melodie după care se execută țuțuieneasca (4).

țuțuienește *av* [At: VARONE, D. 152 / E: **țuțuian** + *-ește*] (Reg) **1** În felul țuțuienilor (1). **2** În felul dansului țuțuieneasca (4).

țuțuire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: **țuțui**[6]] (Reg) Cocoțare (1).

țuțuit[1] *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: **țuțui**[4]] (Mun) Legănare.

țuțuit[2] *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: **țuțui**[6]] **1** (Reg) Cocoțare (1). **2** (Rar) Vârf.

țuțuit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți*, *~e* / E: **țuțui**[6]] (Mun; d. copii) **1** Care se cocoață pe sus, pe vârfuri. **2** Neastâmpărat.

țuțul *sn* [At: TDRG / A și: *țuțul* / Pl: *~e*, *~i* sm / E: pvb **țuțula**] **1** (Reg) Țuțui[2]. **2** (Reg) Scrânciob pentru două persoane. **3** (Ban) Leagăn pentru copii mici, atârnat de grindă.

țuțula [At: TDRG / V: (reg) **tâț~**, **~li**, **lu~** / Pzi: *țuțul* / E: **țuțu**] **1-2** *vtr* (Reg) A (se) legăna. **3** *vr* A se da în scrânciob Si: *a se balansa*, (reg) *a se țuțdiga*. **4** *vt* (Ban; c. i. un copil mic) A legăna.

țuțulaică *sf* [At: ALR I, 1 703/837 / Pl: *~lăici* / E: **țuțula** + *-aică*] (Reg) Țuțui[2].

țuțulă *sf* [At: SCL 1980, 93 / V: **~urlă** (Pl: *~urle*), **~ură** / Pl: ? / E: **țuță** + *-ulă*] (Reg) **1** Vârf de deal, de munte. **2** Deal.

țuțuleică *sf* [At: SCL 1980, 93 / Pl: *~ici* / E: **țuță** + *-uleică*] (Reg) **1** Teren mai înalt. **2** Ridicătură de pământ.

țuțuleu *sn* [At: CHEST. IV, 91/106 / V: (Trs) **țurț~** / Pl: *~eie*, *~eauă* / E: **țuțui**[1] + *-uleu*] **1** *sn* (Trs) Țuțudan[1] (**2**). **2** (Trs) Deal mai înalt, ascuțit. **3** (Trs) Vârf de munte sau de deal ascuțit. **4** (Trs) Dâmb de forma unei căciuli. **5** (Trs) Grămadă de pietre. **6** (Reg) Vârf de bubă.

țuțuli *v* vz ***țuțula***

țuțulig *sn* [At: ALR I, 1 703/49 / Pl: *~ige* / E: **țuțul** + *-ig*] (Reg) Țuțui[2].

țuțuliga *vr* [At: ALR I, 1 704/49 / Pzi: *țuțulig* / E: **țuțulig**] (Reg) A se da în scrânciob Si: *a se balansa*, (reg) *a se țuțula* (**3**).

țuțulincă *sf* [At: ALR I, 1 703/90 / Pl: *~nci* / E: **țuțul** + *-incă*] (Reg) Țuțui[2].

țuțuluc [At: PAMFILE, J. I, 136 / Pl: *~uci* / E: ns cf *țuțui*[1], *țuluc*] (Reg) **1** *sm* Moț[1] de păr. **2** *a* (D. păr) Creț. **3** *a* (D. păr) Zbârlit.

țuțului *vt* [At: ALEXI, W. / Pzi: *~esc* / E: ns cf *țuțui*[1]] (Reg) A trage (pe cineva) de păr.

țuțuluș *sn* [At: MARIAN, S. R. II, 2 / Pl: *~e*, *~uri* / E: **țuțul** + *-uș*] (Trs; Ban) **1** Țuțui[2]. **2** (Trs) Scrânciob.

țuțuman *sn* [At: SCL 1980, 94 / Pl: *~e* / E: ns cf *țuțuleu*] (Reg) Movilă.

țuțundei *i*, *sm* vz ***țuțubei***

țuțuneică *sf* vz ***țuțuieică***

țuțunic *s* [At: PASCU, C. 216 / Pl: ? / E: ns cf *țuț*, *țuțui*[1]] (Pop; csnp) Țugui[1] (**6**).

țuțur[1] *smn* vz ***țurțur***[1]

țuțur[2] *sn* [At: ALEXI, W. / V: (reg) **țurț~** / Pl: *~e*, *~uri*, *~i* sm / E: ns cf *țuț*] **1** (Trs) Vârf ascuțit de deal. **2** (Trs) Vârf cu piatră. **3** (Trs) Deal ascuțit. **4** (Trs) Deal mic. **5** (Trs) Munte mare și rotund. **6** (Trs; Ban) Excrescență la om, la animal. **7** (Trs; Ban) Vârf de bubă. **8** (Reg) Zgârciul nasului. **9** (Ban) Parte la marginea unei pâini, formată din aluatul scurs în timpul coacerii Si: (reg) *răsunoi*.

țuțur[3] *s* [At: ARH. FOLK. I, 145 / Pl: ? / E: ns cf *țur*] (Mar; csc) Fructe uscate, nuci și alune pe care le primesc copiii când merg cu uratul.

țuțura[1] [At: KLEIN, D. 444 / Pzi: *țuțur* / E: **țuțur**[2]] **1** *vt* (Trs; Mar) A trage pe cineva de păr, de urechi, de nas. **2** *vr* (Reg; fig) A fi îngâmfat.

țuțura[2] *v* vz ***țurțura***

țuțurat[1]***, ~ă*** *a* [At: ALR SN V h 1 509/316 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***țuțur***[2] + *-at*] (Trs) **1-2** Țuguiat (**1-2**).

țuțurat[2]***, ~ă*** *a* [At: SCL 1980, 96 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***țuțura***[1]] (Trs) Mândru.

țuțură[1] *sf* vz ***țurțur***[1]

țuțură[2] *sf* vz ***țuțulă***

țuțurătură *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~ri* / E: ***țuțura***[1] + *-ătură*] (Trs) Tragere a cuiva de păr, de nas, de urechi Si: (reg) *țuțureală*.

țuțurău *smn* vz ***țurțurău***

țuțurcă *sf* [At: ALR I, 696/898 / Pl: ? / E: ***țuțur***[1] + *-că*] (Reg) Țâță (**64**).

țuțureală *sf* [At: LEXIC REG. II, 55 / Pl: *~reli* / E: ***țuțura***[1] + *-eală*] Țuțurătură.

țuțuric *s* [At: ALR II, 2 552/848 / Pl: ? / E: ***țuțur***[1] + *-ic*] (Reg) Jgheab la fântână, în care se toarnă apa spre a fi condusă la uluc.

țuțurigă *sf* [At: VICIU, S. GL. / Pl: ? / E: ***țuțur***[2] + *-igă*] (Trs; îe) **A sta ~** (sau **~ga**) A sta ghemuit.

țuțurlă *sf* vz ***țuțulă***

țuțurliu *i* vz ***țurliu***

țuțurloi *sn* vz ***țuțuroi***

țuțuroaie *sf* vz ***țuțuroi***

țuțuroi *sn* [At: H XIV, 235 / V: ***~rloi*** *sn*, ***~oaie*** (Pl și: ~) *sf*, ***țurț~*** *sn* / Pl: *~oaie*, ~ sm / E: ***țuțur***[1] + *-oi*] **1** (Olt; Mun; și cu determinarea „de gheață") Țurțur[1] (**1**). **2** (Olt; Mun) Jgheab pe care curge apa de la izvor sau de la cișmea. **3** (Olt; Mun; pex) Cișmea. **4** (Olt; Mun; pex) Robinet. **5** (Olt; Mun) Gurgui la urcior. **6** (Olt; Mun) Cioc la cană. **7** (Olt; Mun) Orificiu la cinturā, prin care se poate bea apă. **8** (Olt) Șiroi[1]. **9** (Olt; îe) **A ploua cu ~** A ploua foarte tare. **10** (Olt) Cascadă mică.

țuțurug *s* [At: I. CR. VII, 51 / Pl: ? / E: ***țuțur***[2] + *-ug*] **1-2** (Mol; îe) **A sta** (sau **a se ridica**) **~** A sta (sau a se ridica) drept în sus.

țuțurui *sn* [At: SCL 1980, 96 / Pl: *~e* / E: ***țuțur***[1] + *-ui*] (Reg) **1** Țurțur[1] (**1**). **2** Țurțur[1] (**17**).

țuțuruș[1] *sn* [At: SBIERA, P. 321 / Pl: ? / E: ***țuțur***[2] + *-uș*] **1-18** (Șhp) Țuțur[2] (**1-9**) (mic).

țuțuruș[2] *s* vz ***țurțuruș***

țuțuvelcă *af* [At: PĂCALĂ, M. R. 142 / Pl: ? / E: nct] (Reg; d. femei) Zveltă și înaltă.

țuui *v* vz ***țiui***

țuvic *i, sm* vz ***țuvlic***

țuvica *v* vz ***țuvlica***

țuvică *sf* vz ***țuvlic***

țuvlic [At: SBIERA, P. 319 / V: (reg) ***~ă*** *sf*, ***țufl~*** *sm*, ***țuflică*** *sf*, ***~vic*** (S și: *țu-vic*) *i, sm*, (**4**) ***țuvică*** *sf* / S și: (**1-2**) *țu-vlic* / Pl: (**3-10**) *~ici* / E: fo] **1** *i* (Pronunțat și cu „u" prelungit) Cuvânt care imită sunetele caracteristice scoase de unele păsări. **2** *i* (Buc) Cuvânt care imită sunetele stridente produse prin lovirea unor obiecte de metal. **3** *sm* (Orn; Mol; și *sf* îf *țuvlică*) Huhurez (*Strix aluco*). **4** *sf* (Reg; îf *țuvică*) Nume dat unei păsări răpitoare de talie mică, asemănătoare cu bufnița Si: (reg) *ciovică, țiuic* (*Glaucidium passerinum*). **5** *sm* (Orn; Trs; Mol; și *sf* îf *țuvlică*) Lipitoare (*Caprimulgus europaeus*). **6** *sm* (Reg) Pasăre de mărimea unui cuc, care anunță ploaia. **7** *sf* (Mol; Mun; îf *țuvlică, țuflică*) Tilincă. **8** *sf* (Reg; îf *țuvlică*) Fluier care intră în componența unor instrumente muzicale Si: (îrg) *piscoi*. **9** *a* (Reg; d. copii) Neastâmpărat. **10** *a* (Reg; d. copii) Obraznic.

țuvlica *vi* [At: ALR SN II h 332 / V: ***~vica*** / Pzi: 3 *țuvlică* / E: ***țuvlic***] (Reg; d. porci) A guița.

țuvlică *sf* vz ***țuvlic***

țuvloaie *sf* vz ***țivloaie***

țuzlă[1] *sf* vz ***tuslă***

țuzlă[2] *sf* vz ***tuțăl***

țvanț *sm* vz ***sfanț***

țvanțig *sm* vz ***sfanț***

țvec *sn* [At: MÎNDRESCU, I. G. 99 / V: ***țvic***, (Mun) ***țâft*** *sn* / Pl: *~uri* / E: ger ***Zweck***] (Reg) **1** Cui folosit în cizmărie. **2** (Îf *țvic*) Lemn rotund de plută, având 5-7 cm grosime și până la 8 m lungime.

țveclă *sf* vz ***țeclă***

țvetoslov *sn* [At: BV I, 128 / Pl: ? / E: slv **цвѣтословьць**] (Îvr) Carte bisericească cuprinzând slujba sărbătorilor și a sfinților de peste an Si: (înv) *antologhion*, (îrg) *prăznicer, trifoloi*.

țvibah *sn* [At: N. STOICA, C. B. 164 / E: ger ***Zwiebach***] (Gmî; lsg; csc) Pesmet.

țvic *sn* vz ***țvec***

țvicăr *sm* [At: AGÂRBICEANU, O. I. 115 / Pl: *~i* / E: ger ***Zwiecker***] (Gms; mpl) Lornion cu resort.

țviclu *sn* [At: MÎNDRESCU, I. G. 99 / V: ***ți~*** / Pl: *~ri* / E: ger ***Zwickel***] (Reg) **1** Bucată de piele pusă la ghete deasupra elasticului. **2** (Îf *țiclu*) Clin la poalele fustei.

țvicrim *sn* [At: MÎNDRESCU, I. G. 99 / Pl: *~uri* / E: ger ***Zwickriemen***] (Reg) Curelușă cu care se strâng căputele botinelor.

țvișgold *sn* [At: POLIZU / V: ***șv~*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Zwischgold***] (Îvr) Foiță de aur folosită pentru poleit.

U

u¹ *smi* **1** A douăzeci și patra (după reintroducerea literei *â* a douăzeci și cincea) literă a alfabetului limbii române. **2** Sunetul corespunzător literei u¹ **(1)** (vocală rotunjită închisă din seria posterioară).

u² *i* [At: ȚICHINDEAL, F. 46/10 / E: fo] (Adesea prelungit sau însoțit de alte sunete) **1** Strigăt de avertizare sau pentru a atrage atenția. **2** (Reg) Exclamație de răspuns la chemarea cuiva. **3** Exclamație exprimând senzații (frig, repulsie etc.). **4** Exclamație exprimând surpriza, regretul sau indignarea. **5** (Însoțit de obicei de „iu") Strigăt care însoțește chiuiturile.

u³ *i* [At: ALR II. 5751/2 / V: ***uî*** / E: fo] **1** (Adesea prelungit sau repetat și urmat de „cucuru") Cuvânt care redă un sunet specific porumbelului. **2** (Rep) Cuvânt care redă un sunet specific curcanului. **3** (Rep) Cuvânt care redă un sunet specific broaștelor.

ua *i* [At: N. TEST. (1648), 62ᵛ/33/ E: gr ***οὐα***] (Îvr) Exclamație de dispreț.

uac *i* vz ***oac***

uan *sm* [At: BĂCESCU, P. 184 / V: ***oan*** / Pl: *~i* / E: nct] (Trs) Pește nedefinit mai îndeaproape.

ubac *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr ***ubac***] Versant al unui munte expus spre nord.

ubagiu *sm* vz ***iobag***

ubăr *sn* vz ***obor²***

uberal, ~ă *a* [At: DN² / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***ubéral***] (Liv) **1** Referitor la sâni. **2** Care aparține sânului. **3** (Îs) *Fântână ~ă* Fântână din care apa iese prin sânii unei statui (o nimfă, o silfidă etc.).

uberitate *sf* vz ***ubertate***

uberos, ~oasă *a* [At: DN² / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***ubéreux***, lat ***uberosus***] (Liv) Fertil **(1)**.

ubertate *sf* [At: CĂLINESCU, C. O. 202 / V: ***~rit~*** / E: fr ***uberté***, lat ***ubertas, -atis***] (Liv) **1** Fertilitate **(1)**. **2** Abundență.

ubicațiune *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / P: *~ți-u~* / Pl: (rar): *~ni* / E: lm ***ubicatio, -onis***, it ***ubicazione***] (Îdt) Oprire a unei persoane într-un anumit loc un timp mai îndelungat.

ubichinonă *sf* [At: DN⁴ / Pl: *~ne* / E: fr ***ubiquinone***] Substanță care se află în toate organismele vegetale și animale Si: *vitamina Q*.

ubichitate *sf* vz ***ubicuitate***

ubicuist, ~ă *a* [At: M. D. ENC. / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***ubiquiste***] **1** (D. plante și animale) Care trăiește și se dezvoltă la fel de bine în condiții de mediu diferite. **2** (D. plante și animale) Care este răspândit într-un număr mare de zone geografice. **3** (Liv; d. oameni) Care pare a fi în mai multe locuri deodată.

ubicuitar, ~ă *smf, a* [At: DN⁴ / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***ubiquitaire***] **1-2** Ubicvist **(2-3)**.

ubicuitate *sf* [At: SĂM. I. 138 / P: *~cu-i~* / V: ***~cvi~***, (înv) ***~ichit~*** / E: fr ***ubiquité***] (Liv) **1** Atribut al lui Dumnezeu, prezent pretutindeni în același timp. **2** Însușire de a putea fi prezent pretutindeni (sau în mai multe locuri) în același timp. **3** (Rar) Universalitate **(7)**.

ubicuu, ~uă *a* [At: LOVINESCU, M. 20 / P: *~cu-u* / V: ***~cv*** / Pl: *~cui, ~cue* / E: ***ubicuitate***, după modelul unor adjective ca *perpetuu, continuu*] (Liv) Care are posibiltatea de a fi prezent peste tot.

ubicv, ~ă *a* vz ***ubicuu***

ubicvist, ~ă [At: M. D. ENC. / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***ubiquiste***] **1** *a* (D. plante) Care trăiește și se dezvoltă la fel de bine în medii diferite. **2-3** *smf, a* (Liv) (Om) care are însușirea de a părea să fie pretutindeni sau în mai multe locuri deodată Si: *omniprezent, ubicuitar* **(1-2)**.

ubicvitate *sf* vz ***ubicuitate***

ublă *sf* [At: ALR I. 1832/5 / V: ***hobăl*** *sn*, *hu~*, *ob~*, ***uglu*** *smn* (Pl: *ugli* sm, *ugri* sn), / Pl: *~le* / E: ger ***Hobeln***] **1** (Ban) Rindea. **2** (Ban; Trs) Mistrie.

ubrid, ~ă *a* [At: DLR / Pl: ? / E: ns cf *șubred*] (Reg) Slăbănog.

ucanel *sn* [At: H I. 27 / Pl: ? / E: nct] (Reg; euf) Diavol **(1)**.

ucaz *sn* [At: NECULCE, L. 208 / V: (înv) *oc~* / S și: *ucas* / Pl: *~uri*, (rar) *~e* / E: rs ***указ***] (Îvp) **1** Ordin. **2** (Fig) Decizie care nu admite modificări. **3** Autorizație **(2)**.

ucă *sf* vz ***ocă¹***

uce *s* [At: REV. CRIT. III, 172 / Pl: ? / E: nct] (Trs) Om urât.

ucearăă *sf* [At: IORGA, S. D. XVII, 119 / Pl: ? / E: nct] (Îvr; csnp) Slujbă religioasă nedefinită mai îndeaproape.

ucede *v* vz ***ucide***

ucel *sm* [At: POLIZU / Pl: *~ei* / E: it ***uccello***] (Îdt) Pasăre.

ucenic, ~ă [At: COD. VOR. 10/21 / V: (îrg) ***ucin~***, (reg) ***oc~***, (înv) ***ocin~***, (îvr) ***~in*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: slv ***оучєникъ***] **1** *smf* Persoană care primește (și continuă) învățătura cuiva Si: *discipol* **(1)**, *învățăcel*, (înv) *ucenită*. **2** *smf* Persoană care adoptă principiile, doctrina cuiva Si: *discipol* **(2)**. **3** *smf* (Pex) Elev **(1)**. **4** *sm* (În limbajul bisericesc; și cu determinările „lui Iisus Hristos", „lui Hristos") Nume dat fiecăruia dintre cei doisprezece apostoli ai lui Hristos. **5** *sm* (Pex) Nume dat fiecăruia dintre cei patru evangheliști. **6** *smf* (Pex) Propovăduitor al creștinismului. **7** *smf* Novice (la mănăstire). **8** *smf* (Și cu determinări care precizează meseria) Persoană (tânără) care învață meserie, lucrând sub îndrumarea unui meșter Si: (reg) *inaș, șăgârt*. **9** *sm* (Dep) Meșter prost Si: *ageamiu* **(3)**, *diletant* **(1)**. **10** *smf* (Fig) Începător într-o activitate. **11** *sn* (Reg) Dispozitiv pentru fixarea unui lemn sau a unei scânduri late, în timpul lucrului, pentru a fi prelucrată de tâmplar.

ucenici *vi* [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: *~icesc* / E: ***ucenic***] **1** A învăța o meserie ca ucenic **(8)**. **2** (Pgn) A învăța ceva (de la un maestru, de la o persoană pricepută). **3** (Pgn) A munci pentru a se iniția într-un domeniu de activitate.

ucenicie *sf* [At: MOLNAR, D. 68/15 / V: (reg) *oc~* / Pl: *~ii* / E: ***ucenic*** + *-ie*] **1** Calitatea de ucenic **(8)**. **2** Starea de ucenic **(8)**. **3** Ocupația de ucenic **(8)**. **4** Timpul petrecut ca ucenic **(8)**. **5** (Pgn) Instruire a cuiva într-un anumit domeniu.

ucenie *sf* [At: (sec. XVI-XVII) TEXTE ROM. (XVI), 409 / V: ***oc~***, ***oceanie*** / Pl: *~ii* / E: slv ***оучєниѥ***] (Îrg) **1** Instrucție ostășească Si: (îvp) *mustră¹* **(1)**. **2** Exercițiu militar. **3** Teorie, învățătură (în armată).

ucenin, *~ă smf* vz *ucenic*

ucenița sf [At: NEAGOE, ÎNV. 273/22 / V: (îvr) *ucin~* / Pl: *~țe* / E: slv **оучєнница**] (Înv) Ucenică (1).

ucid sn [At: PANN, P. V. III, 115/16 / Pl: ? / E: pvb *ucide*] (Îvr) Omor (1).

ucidător, *~oare a* vz *ucigător*

ucide [At: PSALT. HUR. 118v/16 / V: (îvr) *oc~*, (reg) *ucede*, *uciga* / Pzi: 1 *ucid*, (îrg) *ucig*, (reg) *uciz*, 2 (reg) *ucigi*, 3 (reg) *ucige*, *ucigă*, 4 *ucidem* (A și: (reg) *ucidem*), (reg) *ucizim*; Pfs: (reg) 1 *ucisei*, 5 (înv) *uciset* / Cj: 3 (reg) *să ucide*, *să ucige*, *să ucizâ*, (îrg) *să ucigă* / C-o: 2 (înv) *uciseri*, *ucisere* / Par: *ucis*; Grz: *ucizând* și *ucigând*, (reg) *ucidând* / E: ml *occidere*] **1** *vt(a)* A pricinui (cu sau fără intenție) moartea violentă a unei ființe Si: *a omorî*. **2** *vt* (Pop; îc) **Ucigă-l-crucea** (sau **sfânta-cruce**, **-toaca**) Diavol (1). **3** *vt* (Ast; reg; îac) Cărăuș (3). **4** *vt* (Reg; îc) **Ucigă-l-tămâia** (ori **fumul-tămâii**, **-pietrile**, **-bolovanii**, **-vederea**, **-mânia**, **-focul**, **-întunerecul**, **-Maica-Precista**, **-Doamne**) Diavol (1). **5** (Îvp) *vr* A se sinucide. **6** *vt* (Reg; c.i. un animal domestic) A tăia. **7-8** *vtr* (Îrg; d. părți ale corpului, țesuturi) A (se) distruge (3). **9-10** *vtr* (Reg) A (se) obosi foarte tare Si: *a (se) epuiza* (9). **11** *vt* (Fig) A distruge (1). **12** *vt* (Fig; c.i. un abstract, un fenomen etc.) A face să înceteze. **13** *vt* (Îe) **A ~ timpul** A petrece timpul făcând lucruri lipsite de importanță. **14-15** *vtrr* (Îrg) A (se) bate foarte tare. **16-17** *vtr* (Îrg) A (se) lovi. **18** *vr* (Îrg) A se lupta. **19** *vt* (Reg) A sfărâma. **20** *vt* (Fig) A pricinui suferințe (fizice sau morale) Si: *a chinui* (1). **21-22** *vir* (Înv) A suferi. **23-24** *vir* (Înv) A plânge. **25** *vr* (Mun) A se căi[2] (1). **26** *vt* (Îvr) A pângări. **27** *vr* (Înv) A se zbuciuma.

ucidere sf [At: COD. VOR. 42/12 / Pl: *~ri* / E: *ucide*] **1** Omorâre (1). **2** (Îvr; îs) *~ de sine* Sinucidere. **3** Omor în masă Si: *măcel*. **4** (Înv) Lovire puternică. **5** (Înv) Încăierare. **6** (Fig) Provocare a dispariției. **7** (Îs) *~a timpului* Petrecere a timpului cu ocupații fără importanță. **8** (Îas) Risipire a timpului fără nici un folos.

uciga v vz *ucide*

ucigaie sf [At: VASILIU, P. L. 31 / Pl: *~găi* / E: *ucigă(-l)* + *-aie*] **1** (Reg; în imprecații) Diavol (1). **2** (Mun; dep; pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prepoziția „de") Persoană nesuferită Si: *pocitură*, *slutenie*, *ucigaș* (4).

ucigan sm [At: CANDREA, F. 115 / Pl: *~i* / E: *ucigă(-l)* + *-an*] (Reg) Diavol (1).

ucigaș, *~ă* [At: VARLAAM, C. 230 / V: (îvr) *oc~*, (rar) *~izaș smf* / Pl: *~i*, *~e* / E: *ucig* (prezentul indicativ al lui *ucide*) + *-aș*] **1** *smf* Persoană care a ucis sau încearcă să ucidă Si: *asasin*, (înv) *ucigător* (3). **2** *sma* (Mun) Animal sălbatic (mai ales lup). **3** *sma* (Reg; euf; și în imprecații) Diavol (1). **4** *sma* (Mun; dep) Ucigaie (2). **5** *a* (Și fig) Ucigător (1).

ucigărie sf [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 223 / Pl: *~ii* / E: *ucide* + *-ărie*] (Înv; nob) Omor (1).

ucigător, *~oare* [At: COD. VOR. 96/9 / V: (rar) *~iză~ a*, (îvr) *~idă~ smf* / Pl: *~i*, *~oare* / E: *ucide* + *-ător*] **1** *a* Care ucide (sau poate ucide) Si: (șfg) *ucigaș* (5). **2** *a* (Fig) Distrugător (1). **3** *smf* (Înv) Ucigaș (1). **4** *smi* (Pex) Călău[1] (1). **5** *sm* (Bot; îvr; cdp ger *Hundswürger*; îc) **~ul-câinelui** Iarba-fierului (*Cynanchum vincetoxicum*).

ucigătură sf [At: MUSTE, LET. III, 18/32 / Pl: *~ri* / E: *ucig* (prezentul indicativ al lui *ucide*) + *-ătură*] (Înv) **1** Omor (1). **2** Lovitură foarte puternică. **3** Bătaie cruntă.

ucii vt [At: POP., ap. GCR II, 340 / Pzi: *uciesc* / E: nct] (Trs; csnp; într-un descântec) A scormoni.

ucinaș sn vz *ocinaș*[2]

ucinic, *~ă smf* vz *ucenic*

ucinița sf vz *ucenița*

ucio i vz *ucioa*

ucioa i [At: SCL, 1978, 325 / V: *ucio* / E: ns cf *hucea*] Cuvânt de alungat păsările de curte.

ucioci smp [At: VICIU, GL. / E: nct] (Reg) **1** Resturi care rămân după ce s-au cernut sâmburii de bostan pisați Si: *ocioc*. **2** Bucățele de cocă folosite în loc de tăiței, fierte în supă sau în lapte Si: (pop) *colărezi* (1).

ucior[1] *sn* vz *urcior*[1]

ucior[2] *sn* vz *urcior*[2]

ucis[1] *sn* [At: NECULCE, L. 57 / Pl: *~uri* / E: *ucide*] **1** (Îvp) Omor (1). **2** (Îrg) Bătaie cruntă. **3** (Îrg) Chin (1).

ucis[2], *~ă* [At: PRAV. 273 / Pl: *uciși*, *~e* / E: *ucide*] **1-2** *smf*, *a* (Om) care a fost (sau este) omorât. **3** *a* (Înv) Lovit foarte tare. **4** *a* (Înv) Bătut crunt. **5** *a* (Reg) Foarte obosit Si: *epuizat* (4). **6** *a* (D. animale domestice) Care a fost sacrificat.

ucisătură sf [At: MOXA, 365/25 / V: *~set~* / Pl: *~ri* / E: *ucis* + *-ătură*] **1** (Înv) Omor (1). **2** (Înv) Bătaie cruntă dată cuiva. **3** (Înv) Lovitură puternică. **4** (Înv; pex) Rană.

ucisetură sf vz *ucisătură*

ucit av vz *ocit*

ucitelnă sf [At: (a. 1643) IORGA, S. D., XVII, 36 / V: *ceate~* / Pl: *~ne* / E: slv **оучитєльна [книга]**] (Bis; înv) Carte (sau evanghelie) cu învățătură.

uciu[1] *i* vz *uti*

uciu[2] *s* [At: H XVII, 98 / V: *ugiu* / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Ață răsucită cu care coase cizmarul.

uciul sm [At: ALR I, 1 703/85 / Pl: *~i* / E: ns cf *țuțul*] (Ban) Leagăn în care se balansează cineva Si: *scrânciob*.

uciula vtr [At: DLR / Pzi: ? / E: *uciul*] (Reg) **1-2** A (se) da în leagăn.

ucizaș, *~ă smf* vz *ucigaș*

ucizător, *~oare a* vz *ucigător*

uclei sm [At: DAMÉ, T. 127 / V: *oc~*, *ocleie sf* / Pl: *~* / E: bg **оклей**, rs **уклея**] (Iht; reg) Obleț (*Alburnus alburnus*).

ucloni vr [At: PSALT. 102 / Pzi: *~nesc* / E: slv **оуклонити (сѧ)**] (Îvr) A se da la o parte (de la ceva) Si: *a se abate*[2] (2).

ucni vi [At: NOVACOVICIU, C. B. I, 22 / Pzi: *~nesc* / E: srb *uknuti*] (Ban) **1** A pufni (de furie, de nemulțumire). **2** A fi foarte mânios.

ucrainean, *~ă* [At: CADE / P: *~crai-nean* / V: *~nian* (P: *~ni-an*) / Pl: *~eni*, *~ene* / E: *Ucraina* + *-ean*] **1-4** *smf*, *a* (Persoană) care face parte din populația de bază a Ucrainei (sau este originară din Ucraina). **5** *smp* Populația care locuiește în Ucraina. **6-7** *a* Care aparține Ucrainei sau ucrainenilor (5). **8-9** *a* Referitor la Ucraina sau la ucraineni (5). **10** *a* Care provine din Ucraina. **11** *sfa* Limba vorbită de ucraineni.

ucraineancă sf [At: DEX / P: *~crai-nean~* / Pl: *~ence* / E: *ucrainean* + *-că*] **1-2** Femeie din Ucraina sau originară de acolo Si: *ucraineană* (1-2).

ucrainian, *~ă smf*, *a* vz *ucrainean*

ucrainți smp [At: SADOVEANU, O. XIII, 127 / E: rs **украинцы**] (Rar) Ucraineni (5).

ucronie sf [At: DN[3] / Pl: (rar) *~ii* / E: fr *uchronie*] Teorie în filozofia culturii potrivit căreia evenimentele și faptele de civilizație din istoria omenirii s-au produs ca o consecință inevitabilă, dar nu previzibilă, a progresului continuu.

ucrop sn vz *uncrop*

ud, *~ă* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 63v/32 / Pl: *uzi*, *~e a*; (îrg) *~uri* sn / E: ml *udus*] **1** *a* Plin de lichid Si: *udat*[2] (1). **2** *a* (D. ochi, gene, adesea cu determinarea „de lacrimi") Înlăcrimat. **3** *a* Transpirat. **4** *a* (D. atmosferă, aer, mediu etc.) Jilav. **5** *a* (Fig) Care produce impresia de ud (1), de umezeală. **6** *a* (Reg, d. pereți; pex d. încăperi) Igrasios. **7** *sn* (Pop) Urină. **8** *sn* (Îe) **A ieși** (sau **a se scăpa**) **cu ~ul** ori **a-și face ~ul** A urina. **9** *sn* (Îe) **A se încuia la ~** A nu putea urina. **10** *sn* (Înv; îs) *Mădularul ~ului* Penis. **11** *sn* (Îvr; îs) *Aparatul ~ului* Aparatul urinar. **12** *sn* (Pop; îs) *Bășica ~ului* Vezica urinară. **13** *sn* (Îvr; îs) *Piatra ~ului* Calcul (5) în vezica urinară. **14** *sn* (Înv; îs) *Vas de ~* Oală de noapte.

uda [At: PSALT. 8 / Pzi: *ud*, 3 (îvp; rar) *udează* / E: ml *udare*] **1-2** *vtr* (Subiectul indică un lichid) A (se) îmbiba cu umezeală Si: *a unda* (3). **3** *vt* A înmuia într-un lichid. **4** *vt* A stropi. **5** *vr* (C. i. gura și, rar, sufletul) A bea (puțin) pentru a-și potoli setea. **6** *vr* (C. i. gura) A bea o băutură alcoolică. **7** *vr* (C. i. mâncarea, prânzul, bucatele) A bea în timpul mesei (o băutură alcoolică). **8** *vt* (Fam) A sărbători, dând de băut. **9** *vr* (Subiectul este ochii) A se umple de lacrimi. **10** *vt* (Subiectul este omul) A stropi plante. **11** *vt* (Trs) A practica udatul[1] (4) a doua zi de Paști Si: *a stropi*.

12 *vt* (Subiectul e o apă, mai ales curgătoare) A se afla într-un ținut sau la marginea lui (alimentându-l cu apă). **13** *vt* (Pex. subiectul e o apă curgătoare) A inunda. **14** *vr* A urina. **15** *vr* A murdări cu urină. **16** *vr* A ejacula.

udagaci *s* vz ***odagaci***

udare *sf* [At: REGUL. ORG. 527/28 / Pl: *udări* / E: ***uda***] **1** Îmbibare cu apă Si: *udat*^{1} (**1**). **2** Acoperire la suprafață cu stropi de apă Si: *stropire, udat*^{1} (**2**). (îvp) *udătură* (**3**). **3** (D. ape curgătoare) Străbatere a unei zone, a unui ținut și alimentare a acestora cu apă.

udat^1 *sn* [At: MARIAN, NU. 691 / Pl: ?/ E: ***uda***] **1-2** Udare (**1-2**). **3** (Reg) Obicei popular conform căruia mireasa, înainte de nuntă, împreună cu fete și băieți merg prin sat cu o găleată de apă, stropind fetele. **4** (Trs) Obicei în a doua zi de Paști (la oraș), când băieții și bărbații stropesc fetele și femeile cu apă de colonie, ca să-și păstreze frumusețea Si: *stropit*. **5** (Înv) Urinare.

udat^2***, ~ă*** *a* [At: LEX. MARS. 188 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***uda***] **1** Ud (**1**). **2** Stropit cu apă Si: *ud* (**1**).

udată *av* vz ***odată***^{2}

udăcios, ~oasă *a* [At: DRLU / V: ***udic~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***ud*** + *-ăcios*] (Reg; d. un teren) Îmbibat cu apă Si: *apătos* (**1**), (reg) *udilos*.

udător, ~oare [At: DRLU / Pl: *~i, ~oare* / E: ***uda*** + *-ător*] **1** *sm* (Trs) Persoană care udă (**10**). **2** *sm* (Trs; spc) Persoană care practică udatul^1 (**4**) Si: (rar) *stropitor*. **3** *sfn* (Trs) Stropitoare. **4** *sf* (Mol) Vas, de obicei din lemn, pentru păstrat apa în care se înmoaie praftura și se călește oțelul. **5** *sf* (Mol; Buc) Praftură. **6** *sfa* (Olt) Obicei popular prin care se invocă pornirea ploilor.

udătură *sf* [At: CORESI, EV. 440 / V: (reg) ***od~*** / Pl: *~ri* / E: ***uda*** + *-ătură*] **1-2** (Înv) Umiditate (**1-2**). **3** (Îvp) Udare (**2**). **4** (Îvr) Loc umed. **5** (Îvr) Umoare (**1**). **6** (Pop) Băutură (alcoolică) Si: (pop) *udeală* (**6**). **7** (Îlav) **Pe ~** Pentru a consuma băuturi alcoolice. **8** (Mol) Ciorbă (**1**). **9** (Mol) Mâncare (frugală).

udăturică *sf* [At: TDRG / Pl: *~ici* / E: ***udătură*** + *-ică*] **1-4** (Mol; șhp) Udătură (**8-9**) (puțină).

udeală *sf* [At: (a. 1645) GCR I, 117/3 / Pl: *~eli* / E: ***uda*** + *-eală*] (Pop) **1** Apă (**1**). **2** Umiditate (**1**). **3** Loc plin de apă Si: *udeliște* (**2**). **4** (Ent; reg; îc) **Molie-de-~** Molia zidurilor (*Oniscus murarius*). **5** (Îvr) Lichid. **6** Udătură (**6**). **7** (Ast; înv; art.) Vărsătorul.

udeliște *sf* [At: GHICA, C. E. I. 66 / Pl: *~ti* / E: ***udeală*** + *-iște*] (Reg) **1** Umiditate (**1**). **2** Udeală (**3**).

udi^1 *i* [At: UDRESCU, GL. / E: ns cf *cuti*] (Mun; are) Cuvânt cu care se alungă viteii.

udi^2 [At: CORESI, ap. DHLR II, 534 / V: ***uidi*** / Pzi: *udesc* / E: slv **ѹити, ѹидѫ**] **1** (Înv) *vi* A scăpa de un pericol. **2** *vi* (Ban; Trs) A rămâne într-un anumit fel. **3** *vi* (Ban; Trs) A ajunge într-o anumită situație. **4** *vi* (Îe) **Ugiți cu sănătate** Formulă de salut. **5** *vi* (Îe) **A ~ cu gura friptă** A rămâne înșelat, dezamăgit în așteptările sale Si: *a rămâne cu buzele umflate*. **6** *vi* (Reg; mai ales d. femelele animalelor) A rămâne gestantă. **7** *vi* (Ban, Trs) A rămâne în urmă. **8** *vi* (Ban; Trs) A rămâne pe loc. **9** *vi* (Ban; Olt) A rămâne ca rest din ceva. **10** *vi* (Ban; Olt) A rămâne de la cineva. **11** *vi* A ajunge în posesia cuiva. **12** *vt* (Reg) A mâna^1.

udia *v* vz ***adia***

udicios, ~oasă *a* vz ***udăcios***

udilos, ~oasă *a* [At: ALR SN III h 845/2 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***udeală*** + *-os*] (Reg; d. un teren) Udăcios.

udini *vi* [At: F (1891) 426 / Pzi: *~nesc* / E: nct] (Reg) A (se) odihni.

udișor, ~oară *a* [At: DRLU / Pl: *~i, ~oare* / E: ***ud*** + *-ișor*] **1-2** (Șhp; rar) (Cam) ud (**1**).

udiță *sf* vz ***hudiță***

udmă *sf* vz ***uimă***

udmiță *sf* [At: CAF II, 43 / Pl: *~te* / E: ***udmă*** + *-iță*] **1-2** (În descântece; șhp) Uimă (**1**) (mică) Si: *udmuliță* (**1-2**).

udmoi *sn* [At: GR. S. VI, 148 / Pl: ? / E: ***udmă*** + *-oi*] **1-2** (În descântece; șdp) Uimă (**1**) mare, inflamată.

udmuliță *sf* [At: CAF II, 52 / Pl: *~te* / E: ***udmă*** + *-uliță*] **1-2** (În descântece; șhp) Udmiță (**1-2**).

udoare *sf* vz ***urdoare***

udometru *sn* [At: NEGULICI / Pl: *~re* / E: fr ***udomètre***] (Iuz) Pluviometru.

udoroșa *v* vz ***urdoroșa***

udos, ~oasă *a* [At: AMFILOHIE, G. F. 48^r/6 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***ud*** + *-os*] **1** (Reg; d. pământ) Umed (**1**). **2** (Înv) Lichid.

udrit *sn* [At: BUGNARIU, N. / Pl: ? / E: ns cf *hudră* „orificiul cepului"] (Reg) Bețiv (**1**).

udrubă *sf* vz ***hudubă***

udubaie *sf* vz ***hodobaie***

udubleajă *sf* vz ***hudubleaja***

udublej *sm* vz ***hudubleajă***

ududoi *sn* vz ***hududoi***

udumă *sf* vz ***uimă***

udup [At: LEXIC REG. 43 / Pl: *~uri* sn, *~i* sm / E: ns cf scr *udubiti*] **1** *sn* (Mun; Olt) Văgăună. **2** *sn* (Mun; Olt) Râpă. **3** *sn* (Mun; Olt) Vale pustie. **4** *sm* (Reg) Diavol (**1**).

uduros, ~oasă *a* vz ***urduros***

udvan *sm* [At: MAT. FOLK. 61 / V: ***utv~, utvană*** *sf* / Pl: *~i* / E: ***udvă*** + *-an*] (Mun) Pasăre de pradă nedefinită mai îndeaproape Si: *vultur*, (reg) *udvă*.

udvă *sf* [At: DLR / Pl: ? / E: ns cf *hudubă*] (Reg) Udvan.

ued *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: *~uri* / E: fr ***oued***] Curs de apă care seacă în cea mai mare parte a anului, cu albia acoperită cu nisip și pietriș, specific deșerturilor din Africa de Nord și Arabia.

uest *sn* vz ***vest***

uf *i* [At: HASDEU, R. V. 17 / V: ***uh***, (înv) ***~ă*** / E: fo] (Adesea pronunțat cu „f" sau cu „u" prelungite) Cuvânt care exprimă diverse stări afective: **1** Supărare *Uf! m-am săturat!* **2** Tristețe *Uf! ce lume!* **3** Oboseală *Ce-am alergat. Uuf! Toată-s un lac de apă.* **4** Plictiseală *Uf! mai bine stăteam acasă.* **5** Dezgust *Uf! Ce urât miroase!* **6** Ușurare *Uf! am scăpat!*

ufă *i* vz ***uf***

ufolog *sm* [At: DEX-S / Pl: *~ogi* / E: fr ***ufologue***] Specialist în ufologie.

ufologie *sf* [At: DEX-S / Pl: (rar) *~ii* / E: eg ***ufology***] Studiu al obiectelor zburătoare neidentificate.

ug *sm* vz ***ughi***

uger *sn* [At: PO 175/16 / V: (reg) ***~e, ugir, ulg~, ung~, ungir*** / Pl: *~e*, (rar) *~i* sm / E: ml ***uber, -eris***] **1** Organ format dintr-un ansamblu de glande care secretează laptele la femelele animalelor mamifere Vz *mamelă, țâță*. **2** (Îvr) Sân^2. **3** (Îvr; la plante) Mugur.

ugere *sn* vz ***uger***

ugereală *sf* [At: DLR / E: ***uger***] (Reg) **1** Răsfug la oi. **2** Boală de uger.

ugeret *sn* [At: (a. 1775) ȘIO II$_2$, 126 / V: ***~rit, ugir~*** / Pl: *~uri* / E: tc ***ücret***] (Înv) Taxă pentru folosirea cailor de poștă.

ugerit *sn* vz ***ugeret***

ugeroasă *a* [At: ALR SN VI, h 1757/682 / Pl: *~se* / E: ***uger*** + *-oasă*] (Reg; d. vaci) Cu ugerul mare.

ughenot, ~ă *smf* vz ***hughenot***

ughi *sm* [At: (a. 1596) CUV. D. BĂTR. I, 67/3 / V: (îvr) ***ug, unghi, ugri*** *smp* / Pl: ~ / E: pn ***ug***] (Înv) Galben (**25**) (unguresc).

ughian *av* [At: KLEIN, D. 444 / V: ***hughiam*** / E: mg ***ugyan***] (Mgm) **1** Desigur (**1**). **2** Într-adevăr. **3** Chiar (**11**). **4** (Îf *hughiam*) Mai bine.

ughiurliu, ~ie *a* vz ***ogurliu***

ugili *v* vz ***ofili***

ugilit, ~ă *a* vz ***ofilit***

ugină *sf* vz ***ujină***

uginiță *sf* vz ***ujiniță***

ugir *sn* vz ***uger***

ugiret *sn* vz ***ugeret***

ugiu *s* vz ***uciu***^{2}

uglu *smn* vz ***ublă***

ugni *v* vz ***uimi***
ugnit, ~ă *a* ***uimit***
ugnitură *sf* [At: GL. OLT. / Pl: *~ri* / E: ***ugni*** + *-itură*] (Reg) Zgomot făcut de oi, când se agită de spaimă.
ugod *sn* vz ***ogod***
ugodă *sf* vz ***ogod***
ugodi *v* vz ***ogodi***[1]
ugodit, ~ă *a* vz ***ogodit***[1]
ugoditor, ~oare *a* vz ***ogoditor***
ugodnic, ~ă *a* vz ***ogodnic***
ugolniță *sf* [At: DOSOFTEI, ap. GCR I, 267/16 / Pl: *~țe* / E: ns cf slv **оугольникъ**, rs *угольник*] (Înv; îs) *Piatră de ~* Piatră unghiulară.
ugor[1] *sm* [At: ANTIPA, F. I, 237 / V: ***og~*** / Pl: *~i* / E: rs **угорь** „țipar"] (Iht; Dob) Anghilă (*Anguilla anguilla*).
ugor[2] *sn* vz ***ogur***
ugri *smp* vz ***ughi***
ugric, ~ă *a* [At: SCL 1954, 265 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ger ***ugrisch***] (Îs) *Limbă ~ă* Limbă din familia fino-ugrică.
ugro-finic, ~ă *a* [At: GRAUR, I. L. 149 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ger ***ugrisch-finnisch***] Fino-ugric.
ugroșul *sma* [At: DLR / E: mg ***ugrós*** „cu sărituri"] (Reg) Dans popular nedefinit mai îndeaproape.
ugui *vi* [At: CIHAC, II, 143 / V: ***h~*** / E: fo] (D. porumbei, turturele) A scoate sunete caracteristice speciei Si: *a gânguri* (**3**).
uguire *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: ***ugui***] Gângurire (**2**).
uguit *sn* [At: DDRF / Pl: ? / E: ***ugui***] **1** Gângurit (**2**). **2** Sunet caracteristic scos de porumbei și turturele.
ugur *sn* vz ***ogur***
ugurlâc *sn* [At: ȘIO II₁, 372 / Pl: ? / E: tc ***ugurluk***] (Îvr) Noroc.
ugurliu, ~ie *a* vz ***ogurliu***
uh *i* vz ***uf***
uha[1] *i* vz ***uhu***[2]
uha[2] *sf* [At: CONTEMP., IV, 142 / Pl: *~le* / E: rs **уха**] (Reg) Ciorbă de pește.
uha[3] *sf* [At: ANTIPA, P. 305 / Pl: ? / E: rs **ухо**] Parte a cârligului undiței, care împiedică peștele să scape Si: *ureche* (**162**).
uhă *i* vz ***uhu***[2]
uhu[1] *i* [At: COȘBUC, P. II, 97 / A și: *uhu* / E: fo] (Are sau în legătură cu interjecția „hu") Cuvânt care imită strigătul bufniței.
uhu[2] *i* [At: CĂLINESCU, E. O. II, 274 / V: (reg) ***uha, uhă, uhui*** / E: ***u***[2] + ***hu***] Cuvânt care exprimă o chemare (prin care se atrage cuiva atenția).
uhui *i* vz ***uhu***[2]
ui[1] *i* [At: T. PAPAHAGI, M. 156 / E: fo] (Reg) **1** Cuvânt prin care se exprimă o surpriză. **2** Cuvânt prin care se exprimă o bucurie. **3** Cuvânt prin care se exprimă frica. **4** (Are) Cuvânt care însoțește (sau prin care se introduc) chiuiturile.
ui[2] *vi* [At: LB / V: ~i / Pzi: *~esc* / E: ***ui***[1]] **1** (Reg) A scoate un strigăt (de mirare, de spaimă etc.) **2** (Reg) A uiui (**1**). **3** (Trs) A striga după cineva.
ui[3] *v* vz ***vui***
uiagă *sf* [At: KLEIN, D. / V: *iagă*, ***oi~, uioa~*** / Pl: *uiegi* / E: mg ***üveg***] (Reg) **1** Sticlă. **2** Recipient, vas din sticlă pentru păstrat lichide. **3** (Îe; îf *oiagă*) **A fi beteag de oia~** A fi bețiv. **4** Sticlă de lampă. **5** (Trs) Damigeană (în împletitură de nuiele).
uiam *sn* [At: ȘEZ. V, 143 / Pl: *~uri* / E: ns cf *uimă*] (Trs) Durere (**1**).
uib *sn* [At: PAMFILE, CER. 173 / V: ***oib*** / Pl: *~uri* / E: ml ***obvius***] **1** (Mun) Cuprins[1] (**9**). **2** (Reg) Fel de a fi Si: *natură, specific*. **3** (Reg; îe) **În ~ul locului** Pretutindeni. **4** (Reg; îae) La întâmplare. **5** (Reg; îae) Peste tot. **6** (Reg; îe) **În ~ul lumii** În lumea largă. **7** (Reg; îe) **A fi în ~ul locului** (sau **în ~ui** cuiva) A se comporta după firea și obiceiurile locului (sau ale cuiva). **8** (Reg; îae) A fi pe placul cuiva. **9** (Reg; îae) A se acomoda. **10** (Olt; îlpp) **În ~ul...** În ciuda... **11** (Olt; îal) De urâtul cuiva. **12** (Olt; îal) Sub pretextul... **13** (Reg) Bucluc (**7**).
uic *sm* vz ***uică***
uica *vr* [At: H XVII, 232 / Pzi: 3 *uică* și *uică* / E: fo] (Trs; d. porci) A guița (**1**).
uică *sm* [At: LIUBA–IANA, M. 4 / V: ***uic, uici*** / Pl: *uici, uichi* / E: srb ***ujka***] (Ban; Olt) **1** Unchi (**1**). **2** Termen folosit pentru a vorbi cu (sau despre) unchi. **3** Termen respectuos pentru o persoană (mai) în vârstă. **4** (Ban) Strămoș.
uichiță *sm* [At: SCURTU, T. 130 / Pl: ? / E: ***uică*** + *-iță*] (Reg) **1-2** (Șhp) Unchi (**1**) (tânăr). **3** Termen folosit pentru a vorbi despre (sau cu) fratele.
uici *sm* vz ***uică***
uideo *i* vz ***huideo***
uidi *v* vz ***udi***[2]
uidui *v* vz ***huidui***
uidum[1] *sn* [At: DR. I, 275 / Pl: ? / E: ns cf *duium*] (Reg; îlav) **Cu ~ul** Cu grămada.
uidum[2] *sns* vz ***oidium***
uidumă *sf* vz ***huidumă***
uie *sf* [At: STAMATI, D. 39 / Pl: *ui* / E: mg ***öjü, ujü***] (Orn; reg) **1** Șorecar (*Buteo buteo buteo*). **2** Șorecar (*Buteo lagopus lagopus*). **3** Bufniță (*Bubo bubo*). **4** Pasăre de curte.
uiegar [At: TOMICI, C. A. 45/24 / V: ***oi~*** *sm* / Pl: *~i* sm, *~e* sn / E: ***uiagă*** + *-ar*] **1-2** *sm* Fabricant (sau vânzător) de sticlă sau de obiecte din sticlă. **3** *sn* Dulap (aplicat pe perete) în care se păstrează sticle, pahare Si: *blidar* (**5**).
uiegărie *sf* [At: H XVIII, 46 / Pl: *~ii* / E: ***uiegar*** + *-ie*] (Reg) Meseria uiegarului (**1**).
uiegos, ~oasă *a* [At: COMAN, GL. 56 / V: ***oi~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***uiagă*** + *-os*] **1** (Îrg) Sticlos. **2** (Înv; îs) *Trup ~* Corp vitros. **3** (Înv; îs) *Umezeală ~oasă* Umoare vitroasă. **4** (Reg; îs) *Cireașă ~oasă* Cireașă albă.
uieguță *sf* [At: TOMICI, C. A. 56/12 / V: ***oi~, ieguță*** / Pl: *~țe* / E: ***uiagă*** + *-uță*] **1-4** (Reg; șhp) Uiagă (**1-2**) (mică).
uiem *sn* vz ***uium***
uiemaș *sm* [At: STANCU, D. 22 / Pl: *~i* / E: ***uium*** + *-aș*] (Înv) Persoană care strângea uiumul (**1-2, 4**).
uiene *sfp* vz ***oiene***
uiesc, ~ească *a* vz ***oiesc***
uieș *sn* vz ***uioș***
uiet *sn* vz ***vuiet***
uii *v* vz ***ui***[2]
uim *sn* vz ***uium***
uimată *a* [At: BÂRLEA, L. P. M. II, 377 / E: ns cf *uimă*] (În descântece; csnp) Inflamat.
uimă *sf* [At: CALENDARIU (1814), 178/1 / V: ***duimă, huimă, iuimă, udmă, udumă, ulmă, utmă*** / Pl: *~me, ~mi* / E: ns cf *moimă*[2]] **1** (Pop) Adenită. **2** (Reg) Buboi. **3** (Reg) Gușă (**10**). **4** (Reg) Oreion. **5** (Reg) Panarițiu. **6** (Reg) Erizipel. **7** (Reg; dep) Persoană urâtă.
uimăceală *sf* [At: JIPESCU, ap. CADE / Pl: *~eli* / E: ***uimăci*** + *-eală*] (Rar) Zăpăceală.
uimăci *vr* [At: JIPESCU, ap. CADE / Pzi: *~ăcesc* / E: ctm ***uimi*** + ***buimăci***] (Reg) A se zăpăci.
uimăcire *sf* [At: JIPESCU, O. 16 / Pl: ? / E: ***uimăci***] (Rar) Zăpăceală.
uimăreață *sf* [At: GR. S. VI, 108 / Pl: ? / E: ***uimă*** + *-areață*] (Într-un descântec; csnp) *Uimă uimăreață, Ia-te pe drumăreață.*
uimeală *sf* [At: PISCUPESCU, O. 200/3 / Pl: ? / E: ***uimi*** + *-eală*] (Înv) Mirare.
uimi [At: CANTEMIR, HR. 300 / V: (reg) ***ugni*** / Pzi: *~mesc* / E: slv **оуꙗти, оуимѫ** „a răpi", „a sustrage"] **1** *vt(a)* A provoca o mare (și neașteptată) mirare Si: *a surprinde, a ului*[2] (**1**). **2** *vt(a)* A stârni admirație Si: *a ului*[2] (**2**). **3** *vt(a)* A impresiona profund Si: *a emoționa* (**2**), *a ului*[2] (**3**). **4-5** *vr* A fi cuprins de mirare (sau de admirație). **6-7** *vtr* (Înv) A (se) zăpăci. **8** *vt* (Sst) A imita.
uimire *sf* [At: (a. 1694) GCR I, 313/32 / Pl: *~ri* / E: ***uimi***] **1** Mirare. **2** Admirație. **3** (Îlav) **Cu** (sau înv **în**) **~** Mirat. **4** Emoție (**1**). **5** (Înv) Arătare (**24**). **6** (Îe) **A pune în ~** A surprinde.

uimit, ~ă *a* [At: VARLAAM. C. 17 / V: (reg) ***ugnit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***uimi***] 1 Cuprins de mirare Si: *mirat, surprins, uluit* (1), (înv) *uitat*[2] (15), (liv) *stupefiat*. 2 Cuprins de admirație. 3 Care exprimă mirare. 4 Care exprimă admirație. 5 Tulburat.

uimitor, ~oare *av, a* [At: CANTEMIR, IST. 61 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***uimi*** + *-tor*] (Legat de un adjectiv sau de un adverb prin prepoziția „de" exprimă ideea de superlativ absolut) 1-2 (Într-un mod) care provoacă o mare (și neașteptată) mirare Si: *surprinzător, uluitor* (1-2), *tulburător*. 3-4 (Într-un mod) care stârnește admirație Si: *surprinzător, uluitor* (3-4), *tulburător*. 5-6 (Într-un mod) care impresionează profund Si: *surprinzător, uluitor* (5-6), *tulburător*.

uimoaică *sf* [At: PĂSCULESCU, L. P. 149 / Pl: ? / E: ***uimă*** + *-oaică*] 1-2 (În descântece; șdp) Uimă (1) (mare), inflamată.

uimor *sm* [At: ALR – T II, h 211/318 / Pl: *~i* / E: ns cf *uimă*] (Reg; d. oameni) Schilod.

uimuță *sf* [At: CAF II, 43 / Pl: *~țe* / E: ***uimă*** + *-uță*] 1-2 (În descântece; șhp) Uimă (1) (mică).

uină *sf* [At: LIUBA-IANA, M. 4 / Pl: *~ne, ~ni* / E: srb ***ujna***] (Ban; Olt) 1 Soția fratelui sau vărului unuia dintre părinți. 2 Termen folosit pentru a vorbi cu (sau despre) uină (1). 3 Termen respectuos de adresare pentru o femeie (mai) în vârstă Si: *lele, nană*.

uiniță *sf* [At: LIUBA-IANA, M. 24 / Pl: *~țe* / E: ***uină*** + *-iță*] (Reg) 1 Soția fratelui sau vărului unuia dintre părinți. 2 Termen folosit pentru a vorbi cu (sau despre) o mătușă.

uioagă *sf* vz ***uiagă***

uioș *sn* [At: VAIDA / V: ***h~***, ***uieș***, ***uiuș*** / Pl: *~e* / E: mg ***ujjas, ujjos***] (Trs; Mar) 1 Haină scurtă (din pănură) cu (sau fără) mâneci. 2 (Îs) ~ *înfundat* Uioș (1) mai lung, cu guler, cu buzunare aplicate, cu gaică la spate și cu ornamente din piele. 3 Haină femeiască scurtă, fără mâneci. 4 Cămașă bărbătească (foarte scurtă).

uioșel *s* [At: ALRT II, 330 / A: nct / Pl: ? / E: ***uioș*** + *-el*] 1-8 (Reg; șhp) Uioș (1-4) (mic).

uire *sf* vz ***vuire***

uistiti *sm* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***ouistiti***] Maimuță arboricolă de talie mică din America de Sud, cu corpul prelungit printr-o coadă lungă și stufoasă.

uișag *sn* [At: MOLNAR / V: ***iuș~, uiuș~, uș~*** / Pl: *~uri* / E: mg ***újság***] (Îrg) 1 Noutate. 2 Ziar.

uita [At: PSALT. HUR. 65[V]/5 / V: (înv) ***ulta***, (îrg) ***oita*** / Pzi: *uit* / Im: 2 (îf contrasă) *uite* și (pop) *ui*, (reg) *ioti, ute, ută* / E: ml **oblitare*] 1 *vt*(a) A pierde din memorie pentru scurt timp (sau pentru totdeauna). 2 *vt* (Îe) **A ~** (ceva) **ca pământul** A nu-și mai aminti ceva deloc. 3 *vt* (Îe) **A sta (a rămâne, a ședea) (undeva) până îl ~tă Dumnezeu** A sta (a rămâne, a ședea) (undeva) foarte multă vreme. 4 *vt* (Îe) **A-l ~** (pe cineva) **moartea**. A fi foarte bătrân sau **a-și ~ anii** sau **a fi ~t de moarte** (sau **de Dumnezeu** sau **de moarte și de Dumnezeu**) A fi foarte bătrân. 5 *vt* (Îe) **A învăța ce au ~t alții** A nu ști sau a nu învăța nimic. 6 *vt* (Îe) **A ști cât au ~t alții** A nu ști nimic. 7 *vt* (Fam; îe) **A face** (ceva) **~t** A se preface că nu-și amintește (ceva). 8 *vt(a)* A înceta să se mai gândească, să se preocupe de cineva sau de ceva. 9 *vt* A deveni indiferent față de cineva sau ceva Si: *a se dezinteresa* (2). 10 *vt* (Pop; îe) **A-și înghiți limba și a-și ~ morții** A mânca cu mare poftă. 11 *vr* (Trs; îe) **Mă uit a dormi** (sau **a durmire**) Mă fură somnul. 12 *vt* A omite. 13 *vt* A trece cu vederea o faptă rea. 14 *vt* A nu acționa potrivit unor gânduri dușmănoase. 15 *vt* (Îe) **A nu-i ~** (cuiva ceva) A dușmăni (1). 16 *vt* (Îae) A avea gânduri de răzbunare (împotriva cuiva). 17 *vt* A lăsa undeva ceva ce trebuia luat. 18 *vr* A privi. 19 (Îe) *vr* **Mai bine te-ai ~ în oglindă** Se spune celor care nu vor să-și recunoască propriile defecte sau greșeli, ci le văd numai pe ale altora 20 *vr* (Pop; îe) **S-a ~t pe gura cămeșii** Se spune despre cineva căruia îi merge rău. 21 *vr* (Pop; îe) **A se ~** (la cineva sau la ceva) **ca la un cireș copt** A privi pe cineva (sau ceva) cu admirație și cu drag. 22 *vr* (Pop; îae) A privi cu poftă Si: *a dori* (6), *a râvni*. 23 *vr* (Pop; îe) **A se ~** (la cineva sau la ceva) **ca la soare** A privi cu mare admirație și dragoste. 24 *vr* (Pop; îe) **A se ~** (la cineva) **ca la urs** A privi pe cineva cu mare curiozitate, cu mirare. 25 *vr* (Pop; îe) **A nu se ~ la cineva** A nu ține la cineva. 26 *vr* (Pop; îae) A manifesta indiferență față de cineva. 27 *vr* (Pop; îae) A refuza orice relații cu cineva. 28 *vr* (Pop; îe) **A se ~** (la cineva) **ca dracu la popa** A privi cu neplăcere, cu dușmănie. 29 *vr* (Rar; îe) **A se ~** (la ceva) **printre degete** A fi prea indulgent cu faptele cuiva. 30 *vr* (Îe) **A se ~** (la cineva) **pe sub sprâncene** (sau, rar, **sprânceană, pe sub gene, cu genele**) A privi pe cineva pe furiș. 31 *vr* (Îae) A privi cu neîncredere. 32 *vr* (Îae) A privi încruntat, cu asprime sau mânie. 33 *vr* (Îe) **A se ~** (la cineva) **cu** (sau, reg, **pe**) **coada** (sau, reg, **geana**) **ochiului** sau (reg) **a se ~** (la cineva) **hotiș** (sau **hotește**), **furiș, pe furiș, pe de-a furișul** ori **a se ~ cu albușul** A privi pe furiș pentru a observa ceva sau a face un semn cuiva. 34 *vr* (Îe) **A se ~ în șapte** (sau **în douăzeci și patru de**) **blide** A avea strabism divergent. 35 *vr* (Îe) **A se ~** (la cineva) **chiorâș** (sau **cruciș, pieziș, cordiș, chiondorâș, ghioldiș, în coardă, cordaș, chiorțiu, chiorțur, în poancă, împoncat, ponchiu, ponciu, ponciur, ponciș, poncește, ponciuros, ca Bazaoache** A fi sașiu. 36 *vr* (Îae) A nu vedea bine. A privi (pe cineva) urât, cu dispreț, cu răutate, cu dușmănie etc. 37 *vr* (Îae) A privi pe furiș. 38 *vr* (Îe) **A se ~** (la cineva) **cu albul ochilor** A privi cu mânie. 39 *vr* (Îe) **A nu se ~ cu ochi buni** (la cineva) A dușmăni (1). 40 *vr* (Îe) **A se ~** (la cineva) **de sus** (sau **peste umăr**) A disprețui (pe cineva) Si: *a desconsidera*. 41 *vr* (Îe) **A se ~ unul la altul** A se înțelege din priviri. 42 *vr* (Îae) A-și face semne din ochi. 43 *vr* (Îae) A se privi cu surprindere. 44 *vr* A-și cerceta propria imagine într-o oglindă. 45 *vr* (Rar; uneori întărit prin „a vedea") A cerceta pentru a descoperi ceva Si: *a investiga*. 46 *vr* A căuta pentru a găsi ceea ce te interesează. 47 *vr* (Îe) **A se ~ în gura cuiva** A fi foarte atent la ceea ce spune cineva. 48 *vr* (Îae) A crede tot ce spune cineva. 49 *vr* (Îae) A da ascultare vorbelor sau sfaturilor cuiva. 50 *vr* (Îe) **A se ~ în coarnele cuiva** A face pe placul cuiva. 51 *vr* (Îae) A asculta cu supunere. 52 *vr* (Îe) **A se ~ în pământ** A privi în jos din cauza timidității sau a rușinii. 53 *vr* (Îae) A fi trist. 54 *vr* (Îe) **A se ~ în gol** A privi fix, fără vreo țintă precisă. 55 *vr* (Îe) **A se ~** (sau **a privi, a căta** etc.) **țintă** (sau, îvr, **ațintat**) A privi atent într-un anumit loc. 56 *vr* (Îe) **A se ~ bine** (la ceva) A fi atent (la ceva). 57 *vr* (Pop; rar; îe) **A se ~** (la cineva) **ca în strachină** A fi (foarte) aproape de cineva. 58 *vr* (Îe) **A se ~ cam lacom în fundul paharului** A bea prea mult. 59 *vr* (Îe) **Uite ce-i (treaba)!** sau **uite ce este!** Formulă exclamativă prin care se atrage atenția asupra celor ce urmează a se spune. 60 *vr* A examina fapte, întâmplări trecute Si: *a rememora*. 61 *vr* (Mun) A sta în fața cuiva privindu-l și așteptând să i se facă sau să i se dea ceva. 62 *vr* (Imt, cu valoare de interjecție, mai ales în forme contrase ca: *uite, iote, ute, ui*) Iată. 63 *vr* A da atenție. 64 *vr* A lua în considerare. 65 *vr* A se preocupa de...

uitare *sf* [At: (a. 1683) GCR I, 270/18 / Pl: *~tări* / E: ***uita***] 1 (Adesea fig sau în contexte figurate) Pierdere din memorie Si: *uitat*[1] (1). 2 Alungare din minte a cuiva sau a ceva. 3 Indiferență față de o persoană sau față de un obiect (drag), o situație etc. Si: *dezinteres* (2), *neglijare*, (înv) *uităciune*. 4 (Îs) ~ *de sine* Visare. 5 (Îas) Neglijare a intereselor proprii. 6 (Îe) **A (se) da** (sau **a lăsa**) **~tării** (sau **în ~**) (pe cineva sau ceva) sau (înv) **a pune la ~** (ceva sau pe cineva). A nu se mai preocupa. 7 (Îae) A se sili să uite. 8 (Olt; Mun; îe) **A-și face de ~** A-și scoate din minte. 9 (Olt; Mun; îae) A neglija. 10 Rătăcire morală. 11 (Fig) Neant. 12 Privire. 13 (Rar) Priveliște.

uitat[1] *sn* [At: CREANGĂ, A. 54 / Pl: (rar; nob) *~e* / E: ***uita***] 1 Uitare (1). 2 Privit. 3 Uitătură (2).

uitat[2]***, ~ă*** [At: DRLU / V: (înv) ***ult~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***uita***] 1-2 *smf, a* (Persoană) care a dispărut din amintire Si: *uitit*[2] (3-4). 3-4 *smf, a* Neglijat. 5-6 *smf, a* Părăsit. 7 *sm* (Îs) *~ul de Dumnezeu* Om foarte sărac. 8 *sm* (Îas) Om nenorocit. 9 *a* (Îe) **A ședea** (undeva) ~ A sta undeva foarte multă vreme. 10 *a* (Reg; îe) **A fi bătrân ~** A fi foarte bătrân. 11 *a* (Îs) *Vreme ~ă* Timp îndepărtat. 12 *a* (Îs) *Din vremi ~e* sau *de ani ~ați* Demult (1). 13 *a* (D. alimente, precedând termenul calificat, de care se leagă prin pp „de") Foarte vechi. 14 *a* (Înv) Uimit (1). 15 *a* Gânditor (2). 16 *a* (Înv)

Bătrân (1). 17 *a* Rămas (de mirare, de visare, de îngândurare) într-o anumită atitudine. 18 *a* Zăpăcit. 19 *a* Uituc (1). 20 *sf* (Mun; Olt; în credințe populare) Colac în formă de om sau turtă în formă de lopată care se face pentru pomenirea morților rămași nepomeniți în timpul anului.

uităcie *sf* vz ***uitucie***

uităcios, ~oasă *a* [At: DRLU / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***uita*** + *-ăcios*] (Înv) Uituc (1-2).

uităciune *sf* [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 231 / Pl: *~ni* / E: ***uita*** + *-ăciune*] (Înv) Uitare (3).

uitător, ~oare *a* [At: COD. VOR. 116/8 / V: (înv) ***ult~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***uita*** + *-ător*] (Rar) 1-2 Uituc (1, 5). 3 Care te face să uiți. 4 (Îdt) Privitor.

uitătură *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***uita*** + *-ătură*] 1 Privire. 2 (De obicei cu determinări) Fel de a privi Si: *căutătură* (53), *uitat*[1] (3). 3 (Reg; îe) **A pune ~ra porcului** A privi cu coada ochiului.

uitic, ~ă *smf, a* [At: DR. IX, 421 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ns cf *uita*] (Reg) 1-2 Uituc (1-2). 3-4 (Pex) Prostănac.

uitire *sf* [At: ALECSANDRI, O. P. 82 / Pl: *~ri* / E: ns cf *uita*] (Rar) 1 Lipsă de atenție, de grijă. 2 Fel de a fi distrat.

uitiș, ~ă *smf, a* [At: DLR / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *uita*] (Mol) 1-2 Uituc (1-2).

uitit[1] *sn* [At: DOSOFTEI, ap. TDRG / Pl: ? / E: ns cf *uita*] (Îvr) 1 Lipsă de atenție. 2 Nechibzuință.

uitit[2]***, ~ă*** *smf, a* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 83r/19 / Pl: *~iți, ~e* / E: ns cf *uita*] (Mol) 1-2 Uituc (1-2). 3-4 Uitat[2] (1-2). 5-6 Neatent. 7-8 Gânditor (1-2). 9-10 Dezorientat (2). 11-12 Surprins.

uitiuc, ~ă *a* vz ***uituc***

uitoc *sm, am* [At: SFC VI, 51 / Pl: *~oci* / E: ***uita*** + *-oc*] (Reg) 1-2 Uituc (1-2).

uitos, ~oasă *smf, a* [At: CONV. LIT. II, 27 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***uita*** + *-os*] (Îvr) 1-2 Uituc (1-2).

uituc, ~ă [At: KLEIN, D. 444 / V: (înv) ***~tiuc*** *a* / Pl: *~uci, ~uce* / E: ***uita*** + *-uc*] 1-2 *smf, a* (Persoană) care uită (ușor) Si: (rar) *uitător* (1), (înv) *uităcios* (1-2), (reg) *uitic* (1-2), (Mol) *uitiș* (1-2), (Mol) *uitit*[2] (1-2), *uitoc* (1-2), *uitut* (1-2), (îvr) *uitos* (1-2). 3-4 *smf, a* (Pex) Distrat[2] (1-2). 5 *a* (Rar) Care dă uitării cu ușurință Si: *uitător* (2).

uitucea *sma* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***uituc*** + *-ea*] (Mun) 1 Om care uită repede Si: *uitucilă* (1). 2 Om distrat Si: *uitucilă* (2).

uituceală *sf* [At: JIPESCU, ap. TDRG / Pl: *~eli* / E: ***uituc*** + *-eală*] 1 Lipsă de memorie sau de atenție Si: *uitucie* (1). 2 Nebăgare de seamă Si: *uitucie* (2). 3 (Pex) Distracție (3).

uitucie *sf* [At: UNIVERSUL (1846), 200/2 / V: ***~tăcie*** / Pl: *~ii* / E: ***uituc*** + *-ie*] 1-3 Uituceală (1-3). 4 (Înv) Amnezie.

uitucilă *sm* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***uituc*** + *-ilă*] (Mun) 1-2 Uitucea (1-2).

uitură *sf* [At: ISER / P: *u-i~* / Pl: *~ri*, (înv) *~re* / E: ***ui***[2] + *-itură*] (Îrg) Chiuitură (1).

uitut, ~ă *smf, a* [At: DR. IX, 421 / Pl: *~uți, ~e* / E: ns cf *uituc*] (Reg) 1-2 Uituc (1-2).

uiu *i* [At: TDRG / V: ***uiuiu*** (S și: *uiu-iu*) / S și: *u-iu* / A și: *uiu* / E: fo] 1 Strigăt de veselie prin care se introduc de obicei chiuiturile în dansurile populare. 2 Exclamație care anticipează o adresare. 3 (Reg; îcr „na") Strigăt cu care se cheamă câinii de vânătoare.

uiudum *sns* [At: ALR II, 6117/728 / E: nct] (Reg) Oidium.

uiui *vi* [At: ALR I, 1473/315 / Pzi: *~esc, uiui* / E: ***uiu***] (Reg) 1 A spune strigături (în timpul dansurilor populare) Si: (reg) *a iui, a ui*[2] (2), *a chiui* (1). 2 A cânta (1).

uiuiu *i* vz ***uiu***

uium *sn* [At: (a. 1709) IORGA, S. D. VII, 109 / V: (îrg) ***oiem, uim*** (înv) ***huium***, (reg) ***oim*** *sn*, ***oium, uiem*** / Pl: (rar) *~uri* / E: bg ***уем***, srb ***ujam***] 1 Cantitate de făină sau grăunțe reținută la moară ca plată pentru măcinat Si: (reg) *jormă*. 2 Cantitate de grăunțe reținută la batoză ca plată pentru treierat Si: (reg) *jormă, treieriște, vamă, zeciuială*. 3 (Îe; îf *oiem*) **S-a sfârșit oiemul** S-a terminat cu profitul. 4 (Olt) Cantitate de țuică reținută ca plată pentru fiert.

uiuș *sn* vz ***uioș***

uiușag *sn* vz ***uișag***

uî *i* vz ***u***[3]

ujăi *v* vz ***ujui***

ujăitură *sf* [At: CHEST. IV, 52/68 / Pl: *~ri* / E: ***ujăi*** + *-itură*] (Reg) Zgomot făcut de apa unui pârâu.

ujbă *sf* [At: DAMÉ, T. 126 / Pl: *~be* / E: ucr ***гужва***] (Reg) 1 Cui (de lemn) cu care se prinde vâsla de luntre Si: (reg) *opac*[3], *strapazan*. 2 Curea de piele groasă și îngustă cu care se leagă vâslele de strapazane pentru a se putea vâsli.

ujdri *i* [At: TAMAS, ET. WB. / E: ns cf mg *uzsdi*] Cuvânt care sugerează mișcarea bruscă și precipitată a unei ființe care începe să fugă.

uji *v* vz ***ojiji***

ujiji *v* vz ***ojiji***

ujina *vi* [At: LB / V: ***oj~***, (rar) ***ojini*** / Pzi: *~nez*, (reg) *ujin* / E: ***ujină***] (Ban; Trs) A mânca între prânz și cină (mai ales vara, la câmp).

ujinat *sn* [At: DLR / Pl: ? / E: ***ujina***] (Reg) Luare a gustării dintre prânz și cină (la câmp).

ujină *sf* [At: CLEMENS / V: ***oj~***, (reg) ***hoj~, ojonă~, ugi~, ujonă, urj~*** / Pl: *~ni* / E: slv ***оужина***, srb ***ušina***] (Reg) 1 Gustare între prânz și cină (mai ales vara, la câmp) Si: (reg) *chindie* (4), *cina* (10) *mică*. 2 Moment al zilei în a doua jumătate a timpului dintre amiază și seară Si: *chindie* (1), *toacă, vecernie*. 3 Loc pe cer unde ajunge soarele la ujină (2). 4 (Reg) Masa de prânz. 5 (Reg) Amiază (1).

ujiniță *sf* [At: EMINESCU, L. P. 53 / V: (reg) ***oj~, ugin~*** / Pl: *~țe* / E: ***ujină*** + *-iță*] (Reg; șhp) 1-2 Ujină (1) (frugală) Si: *ujinuță* (1-2). 3-4 Ujină (2-3).

ujinuță *sf* [At: ALR SN IV, 1085/284 / Pl: *~țe* / E: ***ujină*** + *-uță*] 1-2 (Reg; șhp) Ujiniță (1-2).

ujni *vi* [At: GL. OLT. / Pzi: *~nesc* / E: ns cf *ujui*] (Reg) A striga.

ujoară *sf* vz ***ujură***

ujog *sn* vz ***ojog***

ujonă *sf* vz ***ujină***

ujor *sn* vz ***ujură***

ujoră *sf* vz ***ujură***

ujubi *vr* [At: MAT. DIALECT. I, 140 / Pzi: 3 *~bește* / E: nct] (Ban; d. vite) A se constipa (2).

ujubire *sf* [At: DLR / V: (reg) ***~brire*** / E: ***ujubi***] (Ban) Constipație.

ujubit *sn* [At: H XVIII, 28 / Pl: ? / E: ***ujubi***] (Ban) Constipație.

ujubrire *sf* vz ***ujubire***

ujui *vi* [At: BARIȚIU, L. 125 / V: (reg) ***ujăi*** / Pzi: 3 *~ește*, (reg) *ujuie* / E: fo] (Ban; Trs) 1 (D. ape) A vui. 2 (D. vânt) A vâjâi. 3 (D. vânt) A adia (5). 4 (D. frunze; pex d. copaci, păduri) A foșni (2). 5 (D. albine) A zumzăi.

ujuji *v* vz ***ojiji***

ujujit, ~ă *a* vz ***ojijit***

ujulită *af* [At: ALR SN I h 151/284 / Pl: *~te* / E: nct] (Reg; d. piatra morii) Neferecată.

ujumă *sf* vz ***urjumă***

ujuraș *sm* [At: DRLU / Pl: *~i* / E: mg ***uzsorás***] (Trs; Mar; înv) Cămătar.

ujură *sf* [At: (cca 1550) SCL, 1966, 72 / V: (îrg) ***ujoară***, (reg) ***ujoră, ojură, ~rie, ujor*** *sn* / Pl: *~ri* / E: mg ***uzsora***] 1 (Trs; Mar; înv) Camătă. 2 (Reg) Chirie pentru casă.

ujurie *sf* vz ***ujură***

ukulele *sni* [At: DN[3] / P: *iu-chei-lei-li* / E: eg ***ukulele***] Chitară mică cu patru coarde, originară din insulele Hawaii, folosită în formațiile de jazz.

ul *sm* vz ***uliu***

ulaj *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: eg, fr ***ullage***] Spațiu lăsat liber în tancurile unei nave petroliere, în cisterne sau în butoaie după încărcare, pentru a se asigura loc de expansiune lichidului.

ulalgie *sf* [At: DN^{4} / P: *~gi-e* / Pl: *~ii* / E: ***ulo^{1}- + algie***] Durere în gingii.

ulama^{1} *sf* [At: (a. 1815) IORGA, S. D. XXI, 190 / Pl: *~le* / E: tc ***ulama***] 1 (Mol) Ciucure de mătase sau de lână (la perdele, perne, rochii etc.). 2 Chenar la covor.

ulama^{2} *sf* vz ***ulema***

ulan *sm, a* [At: GOLESCU, Î. 95 / V: (înv) ***ol~*** *sm* / Pl: *~i* / E: ger ***Ulan***] **1-2** Militar (mercenar) care făcea parte din cavaleria ușoară a armatei românești sau a unor armate străine.

ulancă *sf* [At: BARCIANU / Pl: *ulănci* / E: ger ***Ulanka***] Tunică de ulan.

ulă^{1} *sf* vz ***hulă^{1}***

ulă^{2} *sf* vz ***hulă^{2}***

ulăti *vt* [At: COMAN, GL. / V: ***~tui*** / Pzi: *~tesc* / E: mg ***ölet***] (Reg) **1** *vt* A certa pe cineva. **2** *vr* (Îf *ulătui*) A se lovi.

ulătui *v* vz ***ulăti***

ulcă *sf* [At: BORZA, D. 172 / V: (reg) ***hu~, ulică*** / Pl: ? / E: nct] (Reg) **1** Grâu (*Triticum aestivum*). **2** Costrei (*Sorghum halepense*).

ulcea *sf* [At: (a. 1749) GCR II, 45/1 / V: (reg) ***ol~, olcică, ~uă*** / Pl: *~ele* / E: ml ****ollicella***] **1** Oală mică (cu toartă), făcută de obicei din lut ars, (mai ales) pentru băut sau scos lichid dintr-un vas mai mare Si: *ulcică*. **2** (Pop; îe) **A pune toarta la ~** A găsi răspunsul potrivit. **3** (Pop; îae) A găsi capac. **4** (Adesea udp „de" sau, rar, „cu"; fără determinări indică de obicei o băutură alcoolică) Conținutul unei ulcele **(1)**. **5** Cantitatea dintr-o ulcea **(1)**. **6** (Reg; îe) **A trage la ~ele** A bea mult alcool. **7** (Reg; îe) **A fi scos din ~** A fi beat. **8** (În superstiții) Ulcea **(1)** pentru vrăji. **9** (Reg; îe) **A-i face cuiva (de dragoste) cu ulcica** sau **a-i pune** (cuiva) **ulcica** A face farmece cuiva. **10** (Reg; îae) A-i descânta cuiva de dragoste. **11** (Înv; șîs *~ de topit*) Creuzet **(1)**. **12** (Pop; de obicei urmat de determinări) Izolator fixat pe stâlpii liniilor electrice aeriene. **13** (Reg; art; șîcs *de-a ulcica*) Joc de copii, probabil de-a ulcelușa **(3)**.

ulceauă *sf* vz ***ulcea***

ulcelar *sn* [At: ALR I SN II h 302/334 / Pl: *~uri* / E: ***ulcea*** + *-ar*] (Reg) Prepeleac.

ulceluca *sf* [At: ALR I 694/278 / Pl: ? / E: ***ulcea*** + *-ucă*] (Mar; Trs) Ulcelușă **(1-2)**.

ulcelușă *sf* [At: POLIZU / V: (rar) ***~ciol~*** / Pl: *~șe* / E: ***ulcea*** + *-ușă*] **1-2** (Șhp) Ulcea **(1)** (mică) Si: *ulceluță* **(1-2)**, *ulcică* **(1-2)**, (reg) *ulcicușă* **(1-2)**, *ulciță* **(1-2)**, *ulceluca* **(1-2)**, *ulcicuță* **(1-2)**. **3** (Reg; mai ales îcs *de-a ~șa, de-a ~șele, ~ în țărână*) Joc de copii în care jucătorii stau în cerc, în perechi, unii jos („ulcele"), alții în picioare, iar unul dintre jucători, cel care nu are pereche, încearcă să ia perechea altuia Cf *ulcea* **(13)**. **4** (Orn; reg) Pitulice (*Troglodytes troglodytes*).

ulceluță *sf* [At: DAMÉ, T. 74 / Pl: *~țe* / E: ***ulcea*** + *-uță*] **1-2** (Șhp) Ulcelușă **(1-2)**.

ulcer^{1} *sn* [At: NEGULICI / V: (îvr) ***ulteră*** *sf* / Pl: *~e* / E: fr ***ulcère***] **1** Ulcerație. **2** (Șîs *~ gastroduodenal*) Boală cu leziuni ale mucoasei gastrice sau duodenale. **3** (Îs) *~ peptic* Ulcer apărut după o intervenție făcută pentru un ulcer gastric sau duodenal. **4** Boală a arborilor, cauzată de o plagă accidentală, care se adâncește treptat prin acțiunea unor bacterii.

ulcer^{2}(o)- [At: DN^{4} / E: fr ***ulcér(o)-*** cf lat *ulcus, -eris* „rană"] Element de compunere cu semnificația: „ulcer".

ulcera [At: POLIZU / Pzi: *~rez* / E: fr ***ulcérer***] **1** *vr* (D. țesuturi) A căpăta o ulcerație. **2** *vt* A provoca o ulcerație. **3-4** *vtr* (Fig) A (se) îndurera.

ulcerare *sf* [At: POLIZU / Pl: *~rări* / E: ***ulcera***] **1** Formare a unei ulcerații într-un țesut **2** Provocare a unei ulcerații. **3** (Fig; rar) Îndurerare.

ulcerat, ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***ulcera***] **1** Care prezintă o ulcerație Si: *ulceros* **(1)**. **2** (Fig) Îndurerat.

ulcerativ, ~ă *a* [A: DN^{4} / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***ulcératif***] Care produce ulcerație.

ulcerație *sf* [At: NEGULICI / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***ulcération***] (Șfg) Leziune a pielii sau a unor mucoase Si: *ulcer^{1}* **(1)**.

ulcerațiune *sf* vz ***ulcerație***

ulceriform, ~ă *a* [At: DN^{4} / Pl: *~i, ~e* / E: ***ulcer^{2}*** + *-form*] Cu aspect de ulcer^{1} **(1)**.

ulcerocancer *sn* [At: DN^{4} / Pl: *~e* / E: fr ***ulcéro-cancer***] Cancer dezvoltat pe un ulcer (stomacal).

ulcerogen, ~ă *a* [At: DN^{4} / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***ulcérogène***] Care produce ulcer^{1} **(1)**.

ulceroid, ~ă *a* [At: DN^{4} / Pl: *~izi, ~e* / E: ***ulcéroïde***] Care seamănă cu un ulcer^{1}.

ulceros, ~oasă [At: POLIZU / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***ulcéreux***] **1** *a* Ulcerat **(1)**. **2** *a* Referitor la ulcer **(1)**. **3** *a* Provenit dintr-un ulcer **(1)**. **4** *a* De natura ulcerului **(1)**. **5-7** *smf* Persoană cu ulcer **(1-3)**.

ulchernită *sf* vz ***urechelniță***

ulcică *sf* [At: DLR ms / Pl: *~ici* / E: ***ulcea*** + *-ică*] (Șhp) **1-2** Ulcelușă **(1-2)**

ulcicușă [At: H XII, 141 / Pl: *~șe* / E: ***ulcică*** + *-ușă*] (Reg) **1-2** *sf* (Șhp) Ulcelușă **(1-2)**. **3** *sfa* Joc de copii, probabil de-a ulcelușa **(3)**.

ulcicuță [At: DDRF / Pl: *~țe* / E: ***ulcică*** + *-uță*] **1-2** *sf* (Mol; șhp) Ulcelușă **(1-2)**. **3** *sfa* (Reg; mai ales îcs *de-a ~*) Joc de copii nedefinit mai îndeaproape.

ulcioară *sf* [At: GOROVEI, CR. 463 / P: *~ci-oa~* / Pl: *~re* / E: ***ulcea*** + *-ioară*] (Mol) **1** Ulcea **(1)** mică din care beau copiii apă. **2** Soi de struguri nedefinit mai îndeaproape.

ulciolușă *sf* vz ***ulcelușă***

ulcior^{1} *sn* vz ***urcior^{1}***

ulcior^{2} *snm* vz ***urcior^{2}***

ulcioraș *sn* vz ***urcioraș***

ulciorel *sn* vz ***urciorel***

ulcioros, ~oasă *a* [At: DLR / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***ulcior^{2}*** + *-os*] (Reg) **1** Cu urcioare^{2}. **2** Plin de urcioare^{2}.

ulcioruș *sn* vz ***urcioruș^{1}***

ulcioruț *sn* vz ***urcioruț***

ulciță *sf* [At: LB / V: ***ol~*** / Pl: *~țe* / E: ***ulcea*** + *-iță*] **1-2** (Reg; șhp) Ulcelușă **(1-2)**.

ulciuri *vi* [At: ALR I, 427/610 / Pzi: 3 *~rește* / E: ***ulcior^{1}***] (Reg; d. ape curgătoare) A face vârtejuri.

ulcoare *sf* [At: BARIȚIU, P. A. III, 232 / Pl: ? / E: lat ***ulcus, -eris*** pan cu cuvinte de tipul *răcoare, sudoare*] (Îvr) Inflamație purulentă.

ulcuță *sf* vz ***olcuță***

uldoare *sf* vz ***urdoare***

ulduc *i* [At: DL / E: fo] **1** Cuvânt care redă zgomotul produs de căderea unui corp în apă Si: *bâldâbâc* **(1)**. **2** Cuvânt care redă zgomotul făcut de un lichid într-un recipient închis.

uldura *v* vz ***urdora***

ulduri *sfp* vz ***urdoare***

ulduros, ~oasă *a* vz ***urduros***

uleandră *sf* vz ***leandru***

uleandru *sf* vz ***leandru***

ulei^{1} *sm* vz ***uliu***

ulei^{2} *sn* [At: PO 121/8 /V: (îrg) ***ol~, uleu*** / Pl: *~uri* / E: slv ***олѣи***] **1** (Adesea urmat de determinări care indică proveniența) Lichid gras, natural sau sintetic, insolubil în apă și mai ușor decât aceasta, folosit în alimentație, industrie etc. Si: (îvp) *oloi^{2}*, (îrg) *oleu^{1}*. **2** (Înv; îs) *~ de lemn* (sau *~ alimentar, comestibil*) Untdelemn **(1)**. **3** (Îrg; îs) *~ de piatră* Petrol. **4** (Chm; îs) *~ mineral* Ulei^{2} **(1)** obținut prin distilarea țițeiului, utilizat ca lubrifiant, insecticid etc. **5** (Chm; îs) *~ sicativ* Ulei care se usucă repede, pentru industria lacurilor și vopselelor. **6** (Chm; îs) *~ eteric* Substanță volatilă cu aspect uleios, cu miros plăcut, extrasă din plante și întrebuințată în parfumerie, medicină etc. **7** (D. vopsele; îla) **În ~** Preparat cu ulei^{2} **(1)**. **8** (D. tablouri; îal) Făcut cu vopsele cu ulei^{2} **(1)**. **9** (D. adevăr, dreptate; îe) **A ieși deasupra ca ~ul** A se confirma (cu toate dificultățile). **10** (D. persoane; îae) A învinge. **11** (Îe) **A turna ~ pe rană** A alina durerile cuiva, tratându-l cu înțelegere și compasiune. **12** (Art; Teh) Vopsea preparată cu ulei^{2}. **13** (Art) Tablou lucrat în ulei^{2} **(12)**. **14** (Trs; șîs *~ de lampa*) Petrol lampant. **15** Produs obținut prin macerarea sau decocția substanțelor

vegetale sau animale în ulei[2] fin, întrebuințat în farmacie, în industria parfumurilor.

ulei[3] *sn* [At: (cca 1600) IORGA, S. D. XVI, 61 / V: (înv) ***~e*** *sf*, (reg) ***hulei, uleu*** / Pl: *~e*, *~uri* / E: bg ***улей***] **1** (Mun; Olt) Trunchi de copac scorburos. **2** (Mun; Olt) Vas făcut din ulei[3] **(1)**. **3** Vas pentru spălatul rufelor. **4** Stup primitiv, dintr-un trunchi de copac scorburos sau cioplit Si: (reg) *știubei*[1]. **5** (Lpl; îs) *~e de beton* Tuburi de beton.

ulei[4] *v* vz ***uleia***

uleia *vt* [At: LB / V: ***olei, ol~, ulei*** / Pzi: *~iez* / E: ***ulei***[2]] A unge cu ulei Si: (reg) *a oloi*[3].

uleiaș[1] *sm* vz ***uliaș***

uleiaș[2] *sn* [At: GEORGESCU-TISTU, B. 79 / Pl: *~e* / E: ***ulei***[3] + *-aș*] **1-2** (Reg; șhp) Ulei[3] **(1)** (mic).

uleiat, ~ă *a* [At: JARNÍK – BÎRSEANU, D. 432 / V: (reg) ***ol~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***uleia***] Uns sau gătit cu ulei[2] **(1)** Si: (reg) *oloiat*.

uleie *sf* vz ***ulei***[3]

uleier *sm* [At: (a. 1812) DOC. EC. 147 / V: (înv) ***ulier***, (reg) ***oleiar, ol~*** / Pl: *~i* / E: ***ulei***[2] + *-ar*] **1** Persoană care se ocupă cu stoarcerea uleiului[2] **(1)** din semințe Si: (reg) *oloier*. **2** Proprietar al unei prese de ulei Si: (reg) *oloier*.

uleiere *sf* [At: VÎN. PESC. februarie 1964, 18 / V: ***~ire*** / Pl: *~ri* / E: ***uleia***] Îmbibare cu ulei[2] sau cu altă substanță grasă.

uleierit *sn* [At: H XVII, 235 / Pl: (nob) *~uri* / E: ***uleier*** + *-it*] (Rar) Ocupația uleierului Si: (reg) *tescărit*.

uleilărie *sf* vz ***ulierie***

uleios, ~oasă *a* [At: POLIZU / V: (reg) ***ol~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***ulei***[2] + *-os*] **1** Uns, îmbibat cu ulei[2] **(1)** Si: *unsuros* **(1)**, (reg) *oloios*. **2** (D. plante și semințele lor) Oleaginos. **3** Care are aspect de ulei[2] **(1)**. **4** Din ulei[2] **(1)**.

ulema *smf* [At: AXINTE URICARIUL, LET. II, 175/38 / V: ***ulama, ulima*** *sf*, ***~n*** *sm*, ***~mă*** *sf* / Pl: *~le* sf, *~li* sm / E: tc ***ulema***] (Tcî) **1** Titlu dat teologilor și legislatorilor din țările Orientului Apropiat. **2** Persoană care are titlul de ulema **(1)**. **3** Funcția ulemaului **(2)**.

uleman *sm* vz ***ulema***

ulemanlâc *sn* [At: R. GRECEANU, CM II, 131 / Pl: ? / E: tc ***ulemalik***] (Înv) Condiție de teolog musulman.

ulemă *sf* vz ***ulema***

uler *sm* [At: PAMFILE, A. R. 72 / V: ***h~, ol~*** / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Costrei **(8)**(*Sorghum halepense*).

ulete[1] *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 170 / Pl: *~eți* / E: ***uliu***[2] + *-ete*] (Orn; Olt; Mun) Uliu **(2)** (*Accipiter nisus nisus*).

ulete[2] *sfp* [At: SCRIBAN, D. / E: ns cf ucr *улеть* „regiune"] (Mol) **1** Râpi prăpăstioase Si: *coclauri*. **2** (Îe) **A umbla pe ~** A umbla fără rost.

uletă *sf* vz ***uliță***

uleu[1] *sm* vz ***uliu***

uleu[2] *sn* vz ***ulei***[2]

uleu[3] *sn* vz ***ulei***[3]

ulexit *s* [At: CANTUNIARI, L. M. 118 / V: ***~ă*** *sf* / Pl: ? / E: ger ***Ulexit***, fr ***ulexite***] Borat de calciu și de sodiu, natural, folosit la obținerea acidului boric și a boraților.

ulexită *sf* vz ***ulexit***

ulger *sn* vz ***uger***

ulgior *sn* vz ***urcior***[1]

uli[1] *sm* vz ***uliu***

uli[2] *v* vz ***hali***

uliac[1] *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 171 / P: *~li-ac* / V: ***h~*** / Pl: *~ieci* / E: ***uliu*** + *-ac*] (Orn; reg) Uliu **(2)** (*Accipiter nisus nisus*).

uliac[2] *sm* vz ***liliac***

uliandru *sm* vz ***leandru***

uliar *sm* [At: N. COSTIN, C. 79 / P: *~li-ar* / Pl: *~i* / E: ***uliu*** + *-ar*] (Îvr) Persoană care îngrijea ulii pentru vânătoare.

uliaș *sm* [At: MARIAN, O. I, 121 / V: ***uleiaș*** / Pl: *~i, ~ieși* / E: ***uliu*** + *-aș*] (Orn; reg; șhp) **1-2** Ulișor **(1-2)**.

uliatură *sf* vz ***ulitură***

ulicareț, ~ă *smf, a* [At: F (1883), 184 / V: ***~riț, ~rniț*** *a* / Pl: *~i, ~e* / E: ***uliță*** cf *ulițarnic*] (Reg) **1-2** Ulițarnic **(1-2)**.

ulicariț, ~ă *a* vz ***ulicareț***

ulicarniț, ~ă *a* vz ***ulicareț***

ulică *sf* vz ***ulcă***

ulicăit, ~ă *a* [At: POGOR, HENR. 233/20 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***olecăi***] (Îvr) Jalnic.

ulicări *vi* [At: DLR / Pzi: *~resc* / E: ***uliță***] (Reg) A umbla fără rost (pe uliță).

ulicău *sm* [At: GRAUR, E. 39 / Pl: *~ăi* / E: ***uliță*** + *-ău*, prin disimilarea lui *ț*] (Reg) Ulițarnic **(1)**.

ulicernic, ~ă *a* vz ***ulițarnic***

ulichernită *sf* vz ***urechelniță***

ulicioară [At: DOSOFTEI, V. S. februarie 71[r]/12 / Pl: *~re*, (reg) *~ori* / E: ***uliță*** + *-ioară*] **1-2** *sf* (Șhp) Uliță **(1)** (mică) Si: (reg) *ulicuță* **(1-2)**, *ulițucă* **(1-2)**, *ulițuță* **(1-2)**. **3** *sfa* (Reg) Joc de copii nedefinit mai îndeaproape.

ulicuță *sf* [At: CADE / Pl: *~țe* / E: ***uliță*** + *-uță*, prin disimilarea lui *ț*] (Reg) **1-2** Ulicioară **(1-2)**.

uliendru *sm* vz ***leandru***

ulier[1] *sm* [At: G. BARBU, A. V. 58 / P: *~li-er* / Pl: *~i* / E: ***ulei***[3] + *-ar*] (Îvr) Persoană care făcea ghizduri la fântână.

ulier[2] *sm* vz ***uleier***

ulierie *sf* [At: CR (1832), 49[1]/23 / V: ***uleilăr~*** / Pl: *~ii* / E: ***ulei***[2] + *-ărie*] (Îvr) Fabrică de ulei[2] vegetal.

uligaie *sf* [At: LB / V: ***buligai*** *sm*, ***b~, buligă, ~goaie*** / Pl: *~găi* / E: ctm ***uliu*** și ***gaie***] (Orn; reg) **1** Uliu **(1)** (*Accipiter gentilis gentilis*). **2** Șoim (*Falco milvus*). **3** Șoim (*Falco rufus*). **4** (Olt; Trs) Erete (*Astur palumbarius*). **5** (Olt; Trs) Erete (*Astur nisus*). **6** Gaie (*Milvus milvus milvus*). **7** Gaie neagră (*Milvus migrans migrans*). **8** Șorecar (*Buteo rufinus rufinus*). **9** (Olt) Pajură (*Aquila chrysaetos*). **10** (Mun; Trs) Specie de vultur.

uligan *sm* [At: MARIAN, O. I, 164 / V: ***~ar*** / Pl: *~i* / E: ns cf *uligaie*] (Orn; reg) **1** (Șîs *~ar roșu*) Gaie (*Milvus milvus milvus*). **2** (Îs) *~ brun* Gaie neagră (*Milvus migrans migrans*). **3** Șoim (*Falco milvus*). **4** Erete (*Astur palumbarius*). **5** Erete (*Astur nisus*). **6** Specie de vultur nedefinită mai îndeaproape.

uligar *sm* vz ***uligan***

uliginos, ~oasă *a* [At: GRECESCU, FL. 51 / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***uligineux***] (Rar; d. plante) Care crește în locuri mlăștinoase sau inundate periodic.

uligoaie *sf* vz ***uligaie***

uliliac *sm* vz ***liliac***

ulima *sf* vz ***ulema***

ulioaică *sf* [At: MERA, L. P. 64 / P: *u-lioai~* / V: ***ulo~*** / Pl: *~ice* / E: ***uliu*** + *-oaică*] (Rar) Femela uliului.

ulioc *sn* vz ***urioc***

ulior *sm* [At: BARCIANU / Pl: *~i* / E: ***uliu*** + *-ior*] (Orn; reg) **1** Uliu **(1)** (*Accipiter gentilis gentilis*). **2** Uliu **(2)** (*Accipiter nisus nisus*).

ulișor *sm* [At: MARIAN, O. I, 121 / Pl: *~i* / E: ***uliu*** + *-ișor*] (Orn) **1-2** (Șhp) Uliu **(2)** (mic) Si: (reg) *uliaș* **(1-2)**, *uliuț* **(1-2)**. **3** (Reg, șîs *~ cu picioare scurte, ~ scund*) Uliu **(6)**.

ulișpan *sm* vz ***alișpan***

ulitără *sf* vz ***ulitură***

ulitură *sf* [At: MARIAN, O. I, 122 / V: ***hulitără, uliat~, ~tără*** / Pl: ? / E: ***uliu***[2]] (Reg; dep) Pasăre de curte care face stricăciuni.

ulița *vt* [At: O. BÂRLEA, A. P. I, 190 / Pzi: ? / E: ***uliță***] (Mun) A striga în gura mare pe uliță.

ulițar, ~ă *smf, a* [At: DDRF / Pl: *~i* / E: ***ulița*** + *-ar*] (Reg) **1-2** Ulițarnic **(1-2)**.

ulițarnic, ~ă *smf, a* [At: MARIAN, NA. 132 / V: ***ulicer~*** *a* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***uliță*** + *-arnic*] (Trs; Mol) **1-2** (Persoană) care bate ulițele **(1)** Si: (reg) *ulicareț* **(1-2)**, *ulicău*, *ulițar* **(1-2)**, *ulițotcă* **(1-2)**.

uliță *sf* [At: PSALT. 299 / V: (reg) ***h~***, ***uleță*** / A și: *ulíță* / Pl: *~țe*, *~ți* / E: slv **оулица**] **1** Drum îngust printr-un sat (rar în oraș), mărginit de case. **2** (Pex) Stradă. **3** (Îe) **A bate ~țele** A umbla fără rost. **4** (Îe) **A rămâne pe ~țe** A rămâne sărac, fără sprijin. **5** (Reg; îe) **A se duce pe ~ța mică** sau **pe ~ța strâmbă** sau **pe ~ța țiganilor** A se îneca (cu mâncare sau cu băutură) Si: (pop) *a i (se) răsări*[1] (cuiva) *în gât*. **6** (Înv; îe) **A da** (pe cineva) **pe** (sau **pre**) ~ A purta (pe cineva) pe străzi, drept pedeapsă. **7** (Îvr; îae) A face cunoscut. **8** (Înv; îae; pex) Pedeapsă prin bătaie pe stradă, în văzul tuturor. **9** (Pex; csc) Oamenii care locuiesc în casele de pe o uliță (**1**). **10** (Îlav) **Pe toate ~țele** Pretutindeni.

ulițotcă *smf, a* [At: CV 1950, nr. 11-12, 39 / Pl: *~tci* / E: ***uliță*** + *-otcă*] (Reg) **1-2** Ulițarnic (**1-2**).

ulițucă *sf* [At: SFC VI, 93 / Pl: ? / E: ***uliță*** + *-ucă*] **1-2** (Reg; șhp) Ulicioară (**1-2**).

ulițuță *sf* [At: ALRM SN II h 738/53 / Pl: *~țe* / E: ***uliță*** + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Ulicioară (**1-2**).

uliu *sm* [At: DRLU / A și: (pop) *uliu* / V: (pop) ***uli***, (îrg) ***uleu*** (A și: (reg) *uleu*), ***hul***, ***hulei***, ***huleu***, ***huli***, ***ul***, ***ulei***, ***ului*** / Pl: *ulii*, (pop) *uli* / E: mg ***ölyû***, ***ülü***] **1** (Orn; șîs *~l găinilor*, *uli de găini*, *uli găinar*, *uli găinăresc*, *~l de porumbi*, *~ porumbar*, *uli porumbac*, *uli mare*, *uli cenușiu*, *uleul rândunelelor*, *uleul șopârlelor*) Pasăre mare cenușie cu pântecele alburiu, cu dungi transversale ondulate, brun-negricioase, cu ciocul scurt și încovoiat, care se hrănește mai ales cu păsări de curte Si: (reg) *bodigaș*, *bodigău*, *boghiu*[2], *cobăț*, *cobiceriu*, *coroiu*, *coțetar*, *gaie*, *găinar* (**9**), *herete*, *hereu*, *hudubă*, *hudubleajă*, *hulubej*, *hultan*, *orligan*, *ortan*, *porumbar*[2], *primarul-găinilor*, *șoavă*, *șovan*[1], *uligaie* (**1**), *ulior* (**1**) (*Accipiter gentilis gentilis* sau *Astur palumbarius*). **2** (Orn; șîs *~ mic*, *~l păsărilor*, *~l păsăresc*, *~ păsărar*, *~ păsăratic*, *uli de păsări*, *uli de pasăre*, *uli de hulubi*, *uli vrăghier*) Pasăre cât un porumbel, cu spatele cenușiu-închis, cu partea ventrală albă sau roșcată, cu dungi transversale brune întunecat dese Si: (reg) *boghicaș*, *boghiul păsărilor*, *boghiuțul păsărilor*, *cobăț*, *coroi*, *erete*, *herete*, *hultanaș*, *ieria*, *păsărar*, *săbioară*, *spiriduș*, *ulete*, *uliac* (**1**), *uliaș* (**1**), *ulior* (**2**), *ulișor* (**1**), *uliuț* (**1**) (*Accipiter nisus nisus*). **3** (Orn; șîs *~l mare*, *uli șorecar*, *~l-șopârlelor*, *uli de pădure*, *uli iepurar*, *uli hoitar*) Șorecar (*Buteo buteo buteo*). **4** (Orn; șîs *~l săpăcililor*, *uli roșu*) Șorecar (*Buteo buteo zimmermannae*). **5** (Orn; îs) *~l balcanic* Pasăre asemănătoare uliului, dar mai mică, cu spatele brun și pântecele roșu-ruginiu (*Accipiter gentilis marginatus*). **6** (Orn; îs) *~ cu picioare scurte* (sau *scund*) Pasăre cu spatele cenușiu-albăstrui și cu partea ventrală albă, cu dungi transversale ondulate roșii-ruginii Si: *ulișor* (**3**), (reg) *corni cu picioare scurte*, *păsărar* (*Accipiter badius brevipes*). **7** (Orn; îs) *Uli de apă* Gaie (*Milvus milvus milvus*). **8** (Orn; îs) *~ de baltă* (sau *încălțat*, *de porumbei*) Șorecar (*Buteo lagopus lagopus*). **9** (Orn; îs) *Uli mare* Șorecar (*Buteo rufinus rufinus*). **10** (Orn; îs) *Uli roșu* (sau *vulpin*) Șorecar (*Buteo buteo vulpinus*). **11** (Orn; îs) *~l roșu* Șorecar roșu (*Buteo desertorum*). **12** (Orn; îs) *~l alb* (sau *~l stepelor*, *de câmp*, *palid*) Șorecar (*Circus macrourus*). **13** (Orn; șîs *~ de trestie* (sau *de stuf*, *de baltă*) Șorecar (*Circus aeruginosus aeruginosus*). **14** (Orn; îs) *~l vânăt* (sau *alb*) Pasăre asemănătoare cu uliul alb, cu spatele cenușiu și cu pântecele alb-gălbui cu pete brune Si: *gaie vânătă*, *herete vânăt*, *herete de câmp*, (reg) *viorete* (*Circus cyaneus cyaneus*). **15** (Orn; îs) *~ sur* (sau *cenușiu*) Șorecar (*Circus pygargus*). **16** (Orn; îs) *Uli de stânci* Pajură (*Aquila chrysaetos*). **17** (Orn; șîs *~ vânăt*, *~l rândunelelor*, *uli păsărar*) Șoim (*Falco subbuteo subbuteo*). **18** (Orn; îs) *~l vrăbiilor*, (reg) *uli de vrăghii* Șoim (*Falco columbarius aesalon*). **19** (Orn; îs) *Uli de pasăre* (sau *vrăbier*, *de seară*) Vindereu (*Falco tinnunculus*). **20** (Orn; reg; îs) *Uli broscar* Șerpar (*Circaetus gallicus gallicus*). **21** (Orn; reg; îs) *~ mic* (sau *~ de la șuri*) Sfrâncioc de iarnă (*Lanius excubitor*). **22** (Orn; reg; îf *huliu*) Huhurez (*Syrnium aluco*). **23** (Orn; reg; îs) *~l șerpilor* Pasăre nedefinită mai îndeaproape. **24** (Orn; reg; îs) *Uli coadă lungă* Pasăre nedefinită mai îndeaproape. **25** (Pop) Bărbat curajos. **26** (Reg; șîcs *de-a ~*, *de-a ~ cu găina*, *de-a ~ cu cloșca*, *d-a cloșca cu ~*, *de-a ~ cu gaia*, *d-a mama cu ~*) Joc de copii nedefinit mai îndeaproape Si: *cloșca*, *de-a puia gaia*. **27** (Reg; îf *uli*) Zmeu.

uliuliu *i* vz ***aoleu***

uliuț *sm* [At: MARIAN, O. I, 121 / Pl: *~i* / E: ***uliu*** + *-uț*] **1-2** Ulișor (**1-2**).

ulm *sm* [At: (a. 1451) cf D. BOGDAN, GL. / Pl: *~i* / E: ml ***ulmus***] **1** (Șîs *~ de câmp*, *~ campestru*) Arbore cu scoarța netedă, cu coroana stufoasă, cu frunze alterne și simetrice zimțate pe margini, albicioase și cu peri moi pe dos, al cărui lemn tare e folosit în rotărie Si: (reg) *caragaci*, *șlean*[1], *ulmac* (*Ulmus carpinifolia*). **2** (Șîs *~ suberos*, *~ râios*) Arbore cu scoarța ramurilor suberos-aripată și cu frunzele mici, care crește mai ales în pădurile de munte (*Ulmus suberosa*). **3** (Șîs *~ de munte*) Arbore înalt, cu scoarța subțire. **4** (Șîs *~ pedunculat*) Velniș (*Ulmus laevis*). **5** (Șîs *~ de Turkestan*) Arborele *Ulmus pumila*.

ulma [At: BIBLIA (1688), 380[2]/20 / V: ***~mi***, (reg) ***urma*** (Pzi: 3 *urmează*), ***aurma*** (Pzi: 3 *aurmă*) / Pzi: *ulm*, *~mez* / E: ns cf *adulma*] (Îrg) **1** *vt(a)* A adulmeca (**1**). **2** *vi* (Rar; d. oameni) A mirosi. **3** *vt* (Fig) A presimți.

ulmac *sm* [At: BORZA, D. 175 / Pl: *~aci* / E: ***ulm*** + *-ac*] (Bot; reg) Ulm (**1**) (*Ulmus carpinifolia*).

ulmare *sf* [At: LB / Pl: (rar) *~mări* / E: ***ulma***] Adulmecare (**1**).

ulmaș *sm* [At: VOICULESCU, POEZII I, 267 / Pl: *~i* / E: ***ulma*** + *-aș*] (Rar) Câine ager, cu miros fin.

ulmă *sf* vz ***uimă***

ulmărie *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ii* / E: ***ulm*** + *-ărie*] (Reg) Ulmet (**1**).

ulmeasca *sfa* [At: MUSCEL, 29 / Pl: ?/ E: ***ulm*** + *-ească*] (Reg) Dans popular nedefinit mai îndeaproape.

ulmeca *vt* [At: ȘĂINEANU, D. U. / Pzi: *ulmec* / E: ns cf *ulma*, *adulmeca*] (Îvr) A adulmeca (**1**).

ulmet *sn* [At: (a. 1672) IORGA, S. D. VII, 34 / Pl: *~uri* / E: ***ulm*** + *-et*] **1** Loc cu mulți ulmi Si: *ulmiș*, (reg) *ulmărie*, *ulmiște*. **2** Pădure de ulmi.

ulmi *v* vz ***ulma***

ulmiș *sn* [At: BARCIANU / Pl: *~uri* / E: ***ulm*** + *-iș*] Ulmet (**1**).

ulmișor *sm* [At: BARCIANU / Pl: *~i* / E: ***ulm*** + *-ișor*] **1-2** (Șhp) Ulm (**1**) (mic) Si: *ulmuleț* (**1-2**), *ulmuț* (**1-2**).

ulmiște *sf* [At: ALR SN II h 598 / Pl: *~ti* / E: ***ulm*** + *-iște*] (Trs; Ban) Ulmet (**1**).

ulmos, ~oasă *a* [At: DRLU / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***ulm*** + *-os*] (Îrg; d. suprafețe de teren) Cu ulmi.

ulmuleț *sm* [At: DDRF / Pl: *~i* / E: ***ulm*** + *-uleț*] **1-2** (Șhp) Ulmișor (**1-2**).

ulmuș *sm* [At: DR. IX, 434 / Pl: *~i* / E: drr ***ulmușor***] (Mun) Uvulă.

ulmușor *sm* vz ***omușor***

ulmuț *sm* [At: FOLC. TRANSILV. II, 311 / Pl: *~i* / E: ***ulm*** + *-uț*] **1-2** (Trs; șhp) Ulmișor (**1-2**).

ulnar, -ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i*, *~e* / E: ns cf fr *ulnaire*] (Rar) Al ulnei (**2**).

ulnă *sf* [At: ARISTIA, PLUT. / Pl: *~ne* / E: lat ***ulna***] (Îvr) **1** Stânjen. **2** (Atm) Cubitus.

uloaică *sf* vz ***ulioaică***

ulog[1] *sm* vz ***olog***

ulog[2]***, ~oagă*** *a* vz ***olog***

ulogit, ~ă *a* [At: NALR-B I h 122/71 / Pl: *~iți*, *~e* / E: nct] (Reg) Ologit.

uloi[1] *sn* vz ***oloi***[1]

uloi[2] *sn* vz ***oloi***[2]

uloier *sm* vz ***oloier***

uloiniță *sf* vz ***oloiniță***

uloiște *sf* vz ***oloiște***

ulpe *sf* vz ***vulpe***

ulpească *sf*, *af* vz ***vulpesc***

ulpit, ~ă *a* vz ***hupit***

ulster *sn* [At: CADE / Pl: *~e* / E: eg. fr ***ulster***] (Rar) Pardesiu bărbătesc călduros și confortabil, croit ca un halat cu mâneci largi.

ulta *v* vz ***uita***

ultan *sm* vz ***vultan***

ultat, ~ă *a* vz ***uitat***[2]

ultăni v vz ***altoi***
ultător, ~oare a vz ***uitător***
ulterior, ~oară [At: ARISTIA, PLUT. / P: *~ri-or* / V: *~e a* / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***ultérieur***, lat ***ulterior***] **1** *a* (Îoc *anterior*, cu sens temporal) Care urmează, care se petrece după Si: *posterior*. **2** *av* Mai târziu Si: *posterior*.
ulteriore a vz ***ulterior***
ulteriorminte av [At: BARIȚIU, P. A. III, 79 / P: *~ri-or~* / E: it ***ulteriormente***] (Îvr) Finalmente.
ultim, ~ă [At: STAMATI, D. / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***ultimus***, it ***ultimo***] **1** *a* Care este cel din urmă (dintr-o succesiune). **2** *a* (Îs) *~ul ceas* (sau *moment*) sau *~ele momente* (sau *clipe*) Clipele dinainte de moarte. **3** *a* (Îe) **A avea ~ul cuvânt** A avea cuvântul hotărâtor. **4** *a* (Fig) Extrem (**16**). **5** *a* (Fig) Decisiv (**1**). **6** *a* (Fig) Definitiv (**1**). **7** *sf* (Înv) Cea din urmă zi a lunii. **8** *a* (Îlav) **În ~ă instanță** În cele din urmă. **9** *a* (Îlav) **În ~a analiză** În sfârșit. **10** (Îe) **A încerca ~a carte** A încerca cel din urmă mijloc pentru a rezolva ceva. **11** (Îlav) **În ~ul grad** În stadiul cel mai avansat. **12** *a* Cel mai rău Si: *josnic*. **13** *a* Care este cel mai apropiat de prezent. **14** *a* (Îs) *~a oră* Rubrică în ziare, în care se publică cele mai noi știri.
ultimar sm [At: STAMATI, D. / Pl: *~i* / E: lat ***ultimarius***] (Îvr) Ultim (**1**).
ultimat sn vz ***ultimatum***
ultimativ, ~ă a [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i, ~e* / E: it ***ultimativo***] **1-2** (Ca) de ultimatum. **3** Care nu poate fi amânat peste o anumită dată.
ultimatum sn [At: AR (1829), 66[1]/46 / V: (înv) ***ultimat*** / Pl: *~uri*, (rar) *~e* / E: fr ***ultimatum***, ger ***Ultimatum***, lat ***ultimatus***] (Șfg) Înștiințare făcută de un stat altui stat, prin notă diplomatică, în care i se atrage atenția că, în cazul în care ar săvârși (sau s-ar abține de la a săvârși) anumite acte, se vor lua măsuri de constrângere sau se va porni război împotriva lui.
ultimo [At: CADE / E: (**1-2**) ger ***Ultimo***, (**3**) fr ***ultimo***] (Iuz) **1** *sf* Ultima zi a lunii. **2** *av* La sfârșitul lunii. **3** *av* În ultimul rând Si: *în ultimă instanță*.
ultior sn vz ***urcior***[2]
ultoaie sf vz ***altoi***
ultoan sn vz ***altoi***
ultoană sf vz ***altoi***
ultoane sf vz ***altoi***
ultoanie sf vz ***altoi***
ultoare sf vz ***vâltoare***
ultoi[1] sn vz ***altoi***
ultoi[2] v vz ***altoi***
ultoială sf vz ***altoială***
ultoire sf vz ***altoire***
ultoit[1] sn vz ***altoit***[1]
ultoit[2], *~ă* a vz ***altoit***[2]
ultoitură sf vz ***altoitură***
ultra[1]*-* [At: ȘĂINEANU, D. U. / E: fr ***ultra-***, lat ***ultra***] Element prim de compunere cu semnificația: „peste măsură de...".
ultra[2] smi [At: NEGULICI / E: fr ***ultra***] (Îvr) Persoană care exagerează în opiniile sale.
ultraabundent, ~ă a [At: DSR / P: *~tra-a~* / Pl: *~nți, -te* / E: ***ultra-*** + ***abundent***] Supraabundent.
ultraacustic, ~ă [At: LTR[2] / P: *~tra-a~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***ultraacoustique***, ger ***Ultraakustik***] **1** *sf* Parte a acusticii care studiază ultrasunetele. **2** *a* Referitor la ultraacustică (**1**). **3** *a* De ultraacustică (**1**).
ultrabazic, ~ă a [At: M. D. ENC. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***ultrabasique***] (D. roci eruptive) Relativ sărac în silice, fiind alcătuit mai ales din olivină sau piroxeni.
ultracentral, ~ă a [At: FORM. CUV. 249 / Pl: *~i, ~e* / E: ***ultra***[1]***-*** + ***central***] Care este situat în centrul unei localități.
ultracentrifugă sf [At: DT / Pl: *~uge* / E: ***ultra-***[1] + ***centrifugă*** cf fr *ultra-centrifugeuse*] Centrifugă cu turație foarte mare, pentru separarea prin sedimente a particulelor coloidale, a unor virusuri etc.
ultracondensor sn [At: LTR[2] / Pl: *~oare* / E: ***ultra***[1]***-*** + ***condensor***] Condensor de lumină cu care sunt dotate ultramicroscoapele.
ultraconfidențial, ~ă a [At: TITULESCU, D. 655 / P: *~ți-al* / Pl: *~i, ~e* / E: ***ultra***[1]***-*** + ***confidențial***] (Rar) Strict confidențial.
ultraconfortabil, ~ă a [At: FORM. CUV. II, 249 / Pl: *~i, ~e* / E: ***ultra***[1]***-*** + ***confortabil***] Foarte confortabil.
ultraconservator, ~oare smf, a [At: DN[3] / Pl: *~i, ~oare* / E: ***ultra***[1]***-*** + ***conservator***] **1-2** (Persoană) care are idei conservatoare exagerate.
ultrademagog sm [At: ALECSANDRI, T. 29 / S și: *ultra-demagog* / Pl: *~ogi* / E: ***ultra***[1]***-*** + ***demagog***] Persoană de o demagogie extremă.
ultrademocrat, ~ă a [At: DN[3] / Pl: *~ați, ~e* / E: ***ultra***[1]***-*** + ***democrat***] Care afișează în mod exagerat democratismul Si: *ultrademocratic*.
ultrademocratic, ~ă a [At: MAIORESCU, D. I, 486 / S și: *ultra-democratic* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***ultra***[1]***-*** + ***democratic***] Cu o orientare democratică dusă la extrem Si: *ultrademocrat*.
ultradiferențiat, ~ă a [At: BLAGA, Z. 128 / P: *~ți-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***ultra***[1]***-*** + ***diferențiat***] (Rar) Diferențiat la extrem.
ultraeficient, ~ă a [At: DEX–S / P: *~tra-e-fi-ci-ent* / Pl: *~nți, ~e* / E: ***ultra***[1]***-*** + ***eficient***] Foarte eficient.
ultraelaborat, ~ă a [At: DEX–S / P: *~tra-e~* / Pl: *~ați, ~e* /E: ***ultra***[1]***-*** + ***elaborat***] Foarte elaborat.
ultraeterat, ~ă a [At: CĂLINESCU, C. O. 143 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***ultra***[1]***-*** + ***eterat***] (Rar) Desprins cu totul de realitate Si: *eteric* (**15**).
ultrafiltrare sf [At: MACAROVICI, CH. 157 / S și: *ultra-fil~* / Pl: *~rări* / E: ***ultra***[1]***-*** + ***filtrare***] Filtrare cu ultrafiltru.
ultrafiltru sn [At: MACAROVICI, CH. 156 / S și: *ultra-fil~* / Pl: *~re* / E: fr ***ultra-filtre***, ger ***Ultrafilter***] Aparat de filtrare cu o membrană care reține particulele coloidale și suspensiile foarte fine.
ultrafin, ~ă a [At: BOTTA, S. II, 175 / Pl: *~i, ~e* / E: ***ultra***[1]***-*** + ***fin***] (Rar) Extrem de fin.
ultrage v vz ***ultragia***
ultragia vt [At: GHICA, S. 41 / P: *~gi-a* / V: (înv) ***~raja***, ***~age*** / Pzi: *~iez* / E: ***ultragiu*** cf fr *outrager*]. **1** A jigni. **2-4** A comite un ultraj (**1-3**).
ultragiare sf vz ***ultragiere***
ultragiat, ~ă a [At: GHICA, S. 41 / P: *~gi-at* / V: (înv) ***~ajat*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***ultragia***] Care a suferit un ultraj Si: *jignit, insultat, ofensat, lezat*.
ultragiere sf [At: ALEXI, W. / P: *~gi-e~* / V: (înv) ***~giare, ~rajare*** / Pl: *~ri* / E: ***ultragia***] Insultare.
ultragiu sn vz ***ultraj***
ultragrotesc, ~ă a [At: CINEMA, 1968, nr. 7, 6 / Pl: *~ești* / E: ***ultra***[1]***-*** + ***grotesc***] Exagerat de grotesc.
ultrahomagial, ~ă a vz ***ultraomagial***
ultraism sn [At: GHEȚIE, R. M. / P: *~tra-ism* / Pl: ? / E: ger ***Ultraismus***] (Rar) Extremism.
ultraist, ~ă [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 82 / P: *~tra-ist* / Pl: *~iști* / E: ***ultraism***] (Iuz) **1** *a* Exagerat[2] (**3**). **2** *smf* Extremist (**1**).
ultraj sn [At: HELIADE, O. I, 202 / V: (înv) *~agiu* (Pl: *~agii* și, înv, *~age*) *sn* / Pl: *~e* / E: it ***oltraggio***, fr ***outrage***] **1-3** Jignire, amenințare ori violență împotriva cuiva. **4** Infracțiune constând în jignirea, amenințarea ori violentarea unui reprezentant al autorității publice aflat în exercițiul funcțiunii. **5** (Îs) *~ contra bunelor moravuri* Infracțiune constând în săvârșirea în public a unor acte sau gesturi reprobabile ori în rostirea de cuvinte sau expresii indecente.
ultraja v vz ***ultragia***
ultrajare sf vz ***ultragiere***
ultrajat, ~ă a vz ***ultragiat***
ultraleal, ~ă a [At: BARIȚIU, P. A. III, 163 / P: *~le-al* / Pl: *~i, ~e* / E: ***ultra***[1]***-*** + ***leal***] (Rar) Extrem de loial.
ultraliberal, ~ă smf, a [At: BARCIANU / S și: *ultra-liberal* / Pl: *~i, ~e* / E: ***ultra***[1]***-*** + ***liberal*** cf fr *ultra-libéral*] **1-2** (Persoană) care manifestă un liberalism exagerat.
ultraliberalism sn [At: CADE / S și: *ultra-liberalism* / Pl: ? / E: ***ultra***[1]***-*** + ***liberalism*** cf fr *ultra-libéralisme*] (Rar) Liberalism exagerat.
ultraluxos, ~oasă a [At: V. ROM. iulie 1961, 90 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***ultra***[1]***-*** + ***luxos***] De un lux exagerat.

ultramarin[1] [At: BARCIANU / V: (reg) ***~ă, ~rămărie*** *sf* / Pl: *~i, ~e* / E: ger ***Ultramarin***] **1** *sn* Colorant albastru obținut prin topirea unui amestec de argilă, carbonat de sodiu, cărbune de lemn și sulf. **2** *a* Albastru (**2**). **3** *sn* Vopsea ultramarin (**2**). **4** *sn* Recipient (tub, cutie etc.) cu ultramarin (**3**).

ultramarin[2]***, ~ă*** *a* [At: N. A. BOGDAN, C. M. 36 / S și: *ultra-m~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***ultra***[1]***- + marin***] Transmarin.

ultramarină *sf* vz ***ultramarin***[1]

ultramaterial, ~ă *a* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 25 / P: *~ri-al* / Pl: *~i, ~e* / E: ***ultra***[1]***- + material***] (Rar) Foarte strâns legat de problemele materiale.

ultramicroanaliză *sf* [At: LTR[2] / P: *~cro-a~* / Pl: *~ze* / E: ger ***Ultramikroanalyse***] Ramură a microanalizei care identifică și dozează substanțe în cantități de ordinul microgramelor.

ultramicrochimie *sf* [At: LTR[2] / Pl: ? / E: fr ***ultramicrochimie***] Ramură a chimiei care studiază relațiile chimice și procedeele de analiză cu substanțe în cantități foarte mici.

ultramicron *sm* [At: LTR[2] / Pl: *~i* / E: fr ***ultramicron***] Particulă coloidală sub o zecime de micron, vizibilă numai la ultramicroscop.

ultramicroscop *sn* [At: MARINESCU, P. A. 50 / S și: *ultra-mi~* / Pl: *~coape* / E: fr ***ultramicroscope***, ger ***Ultramikroscop***] **1** Microscop foarte puternic pentru observarea obiectelor cu dimensiuni sub limita de separare a microscopului obișnuit. **2** (Îs) ~ *electronic* Microscop electronic perfecționat, cu mărime unghiulară și cu putere de separare superioară tipului obișnuit.

ultramicroscopic, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***ultramicroscopique***] **1** Care se vede numai cu ultramicroscopul. **2** Executat cu ultramicroscopul.

ultramicroscopie *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: ? / E: fr ***ultramicroscopie***] Metodă de cercetare a obiectelor extrem de mici (microbi, bacterii, virusuri etc.) utilizând ultramicroscopul.

ultramodern, ~ă *a* [At: NAUM, IST. ART. 12 / S și: *ultra-modern* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***ultramoderne***] Foarte modern Si: *ultramodernist*.

ultramodernist, ~ă *a* [At: CĂLINESCU, C. N. 92 / Pl: *~iști, ~e* / E: ***ultra***[1]***- + modernist***] Ultramodern.

ultramontan, ~ă [At: BARIȚIU, P. A. III, 42 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***ultramontain***] **1** *a* De dincolo de munți Si: (rar) *ultramuntean*. **2** *smf* Locuitor de dincolo de munți. **3** *a* Referitor la ultramontanism. **4** *a* Care aparține ultramontanismului. **5** *smf* Partizan al ultramontanismului.

ultramontanism *sn* [At: BARCIANU / Pl: ? / E: fr ***ultramontanisme***] (Îoc *galicanism*) Curent catolic ce susține infailibilitatea și autoritatea absolută a papei și primordialitatea Bisericii catolice.

ultramuntean, ~ă *a* [At: FILIMON, O. I, 333 / Pl: *~eni, ~ene* / E: ***ultra***[1]***- + muntean*** cf fr *ultramontain*] (Rar) Ultramontan (**1**).

ultranaționalist, ~ă *a* [At: EFTIMIU, N. 120 / Pl: *~iști, ~e* / E: ***ultra***[1]***- + naționalist***] Caracterizat prin naționalism exagerat.

ultraoccidental, ~ă *a* [At: DEX-S / P: *~tra-oc~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***ultra***[1]***- + occidental***] Cu foarte pronunțat caracter, aspect etc. occidental.

ultraomagial, ~ă *a* [At: BARIȚIU, P. A. III 163 / P: *~gi-al* / V: ***~aho~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***ultra- + omagial***] (Rar) Cu caracter de omagiu exaltat.

ultraoptimist, ~ă *smf, a* [At: FORM. CUV. II, 249 / P: *~tra-op~* / S și: *ultra-optimist* / Pl: *~iști, ~e* / E: ***ultra***[1]***- + optimist***] **1-2** Extrem de optimist.

ultrapas *sm* [At: LTR[2] / Pl: ? / E: ger ***Ultrapas***] Masă plastică din melamină.

ultrapesimist, ~ă *smf, a* [At: FORM. CUV. II, 249 / S și: *ultra-pesimist* / Pl: *~iști, ~e* / E: ***ultra***[1]***- + pesimist***] **1-2** (Persoană) extrem de pesimistă.

ultraphan *sn* [At: LTR[2] / P: *ultrafan* / Pl: (rar) *~e* / E: ger ***Ultraphan***] (Tip) Suport din foaie de acetat de celuloză pentru straturile fotosensibile.

ultraportelan *sn* [At: LTR[2] / Pl: ? / E: ***ultra***[1]***- + porțelan***] Porțelan cu caracteristici superioare de izolator pentru curenți de înaltă frecvență.

ultrapresiune *sf* [At: CIȘMAN, FIZ. I, 274 / P: *~si-u~* / Pl: *~ni* / E: fr ***ultrapression***] Presiune extrem de ridicată.

ultraprogresist, -ă *smf, a* [At: FILIMON, O. II, 302 / S și: *ultra-progresist* / Pl: *~iști, ~e* / E: ***ultra***[1]***- + progresist***] **1-2** (Persoană) care susține în mod exagerat progresul.

ultrarafinat, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~ați, ~e* / E: ***ultra***[1]***- + rafinat***] Foarte rafinat.

ultrarapid, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~izi, ~e* / E: ***ultra***[1]***- + rapid*** cf it *ultrarapido*] Extrem de rapid.

ultrareacționar, ~ă *smf, a* [At: DEX / P: *~re-ac-ți-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***ultra***[1]***- + reacționar***] **1-2** (Persoană) care se opune cu înverșunare progresului.

ultraregalist, ~ă *a* [At: SFC I, 47 / Pl: *~iști, ~e* / E: ***ultra***[1]***- + regalist*** cf fr *ultraroyaliste*] Adept înflăcărat al regalității.

ultraretrograd *sm* [At: ALECSANDRI, T. 37 / S și: *ultra-retrograd* / Pl: *~azi* / E: ***ultra***[1]***- + retrograd***] Persoană înapoiată, foarte retrogradă.

ultrarevoluționar, ~ă *smf, a* [At: CR (1831), 41[2]/1 / P: *~ți-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***ultra***[1]***-révolutionnaire***] **1-2** (Persoană) care are idei revoluționare exagerate.

ultraromantic, ~ă *a* [At: RUSSO, S., 73 / S și: *ultra romantic* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***ultra***[1]***- + romantic*** cf fr *ultraromantique*] (Rar) De un romantism extrem.

ultrascurt, ~ă [At: LTR[2] / Pl: *~rți, ~e* / E: ***ultra***[1]***- + scurt*** cf fr *ultra-court*] **1** *a* Extrem de scurt. **2-3** *a, sfp* (Îs) *Raze* (sau *unde*) *~e* (Radiații electromagnetice) cu lungimi de unde foarte mici, utilizate în radiofonie, medicină etc.

ultrasecret, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~eți, ~e* / E: ***ultra***[1]***- + secret*** cf fr *ultra-sécret*] Foarte secret.

ultrasensibil, ~ă *a* [At: ARGHEZI, S. XI, 124 / Pl: *~i, ~e* / E: ***ultra***[1]***- + sensibil*** cf fr *ultra-sensible*] Extrem de sensibil.

ultrasonic, ~ă *a* [At: M. D. ENC. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***ultrasonique***] **1** Referitor la ultrasunete. **2** Bazat pe ultrasunete Si: *ultrasonor*.

ultrasonografie *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ii* / E: fr ***ultrasonographie***] (Med) Ecografie.

ultrasonor, ~ă *a* [At: MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. II, 66 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***ultrasonore***] Ultrasonic (**2**).

ultrasonoterapie *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: ? / E: fr ***ultrasonothérapie***] (Med) Terapie bazată pe ultrasunete.

ultraspecial, ~ă *a* [At: DEX-S / P: *~ci-al* / Pl: *~i, ~e* / E: ***ultra***[1]***- + special***] **1** Care se deosebește foarte mult de alte lucruri asemănătoare. **2** De strictă specialitate.

ultrastructură *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ri* / E: fr ***ultrastructure***] Dispoziție a structurilor ultramicroscopice.

ultrasunet *sn* [At: MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. II, 66 / Pl: *~e* / E: ***ultra***[1]***- + sunet*** cf fr *ultrason*] Vibrație a unui mediu elastic, cu frecvențe superioare sunetului, astfel că nu poate fi percepută cu auzul.

ultraviolet, ~ă [At: MARINESCU, P. A. 41 / P: *~vi-o~* / S și: *ultra-violet* / Pl: *~e* / E: fr ***ultraviolet***] **1** *a* (Îs) *Raze* (sau *radiații*) *~e* Radiații electromagnetice dincolo de marginea violetă a spectrului luminii, cu lungimea de undă mai mică decât lungimea de undă minimă a radiațiilor vizibile. **2** *sfp* (rar *sn*) Raze ultraviolete.

ultravirus *sn* [At: MARINESCU, P. A. 81 / Pl: *~uri* / E: fr ***ultra-virus***] Virus extrem de mic, care nu poate fi văzut cu microscopul obișnuit.

ultră *av* [At: LAURIAN, F. 19/32 / E: lat ***ultra*** (după fr *en outre*)] (Îvr; îlav) **În ~** În plus.

ultrămărie *sf* vz ***ultramarin***[1]

ultugă *a* [At: DLR / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg; d. ciorbă) Cu multă apă și fără bucăți de carne.

ultui *v* vz ***altoi***

ultuire *sf* vz ***altoire***

ultuit[1] *sn* vz ***altoit***[1]

ultuit[2]***, ~ă*** *a* vz ***altoit***[2]

ultuitor, ~oare *smf, a* vz ***altoitor***

ultuitură *sf* vz ***altoitură***

ultuoană *sf* vz ***altoi***

ultur *sm* vz ***vultur***
ulțeră *sf* vz ***ulcer***
ulțior *sn* vz ***urcior***[1]
ulubar *sm* vz ***hulubar***
ulubă *sf* vz ***hulubă***
ulubeasnea *av* [At: HELIADE, O. II, 426 / E: nct] (Îvr) Din cale afară Si: *foarte* (1), *peste măsură*.
ulubej *sm* vz ***hulubej***
ulubel *sm* vz ***hulubel***
ulubiță *sf* vz ***hulubiță***
uluc[1] *sn* [At: I. IONESCU, C. 230/17 / V: (reg) ***hu~*** *sm*, ***ol~***, ***~ă*** *sf*, ***~ug*** *sm* (Pl și: *~ugi*) / Pl: *~uce*, *~uci* sm, (reg) *~uri* / E: tc ***oluk***] **1** Jgheab. **2** Canal (pentru scurgerea apei). **3** (Rar; îe) **A face gura ~** A apropia buzele, în formă de jgheab. **4** (Reg) Mic jgheab din scânduri, prin care se toarnă vinul din pritoacă în cadă. **5** Troacă. **6** (Reg) Albie de spălat rufele. **7** (Reg) Varniță. **8** Jgheab pentru scurgerea apei de pe acoperișul casei. **9** (Reg) Olan. **10** (Reg) Prispa casei. **11** (Mol) Jgheab de scânduri pe care curge apa ce mișcă roata morii Si: *läptoc*, *scoc*. **12** Jgheab sau țeavă prin care curge făina la moară Si: *vrană*, (pop) *piscoaie*. **13** (Mol) Jilip. **14** (Mol; Dob) Jgheab în care se calcă strugurii Si *călcător*. **15** (Reg) Covată la piuă. **16** (Reg) Vas (paralelipipedic) de scândură, în care se ține brânza la saramură. **17** (Rar) Fel de atelă din sârmă, căptușită pe dinăuntru cu vată, pentru protejarea membrelor fracturate. **18** Canelură (1). **19** Scobitură de-a lungul mesei dulgherului, în care se țin sculele. **20** (Mun) Unealtă de dulgherie, probabil pentru făcut caneluri.
uluc[2] *sn* vz ***ulucă***[1]
ulucar[1] [At: ARVINTE, TERM. 173 / Pl: *~i* *sm*, ? *s* / E: ***uluc*** + *-ar*] (Reg) **1** *sm* Muncitor care lucrează la transportarea buștenilor pe uluc (**13**). **2** *sn* Ulucitor.
ulucar[2] *sm* [At: ANTIPA, P. 594 / V: ***olo~*** / Pl: *~i* / E: ***ulucă***[1] + *-ar*] (Iht; reg) Crap (**6**) săltăreț.
ulucaș *sn* [At: DAMÉ, T. 153 / V: ***hu~*** / Pl: *~e* / E: ***uluc*** + *-aș*] (Reg) **1-2** (Șhp) Uluc[1] (**1**) (mic). **3** Uluc (**13**). **4** Parte a teascului prin care se scurge mustul.
ulucă[1] *sf* [At: (a. 1791) IORGA, S. D. VII, 10 / V: ***uluc*** *sn* (Pl și: *~uci* sm) / Pl: *~uci*, (înv) *~uce* / E: ns cf *uluc*[1]] **1** Scândură utilizată în construcții, mai ales la facerea gardurilor Si: *leaț*, *ostreț*, *șipcă*. **2** (Reg; mpl) Ulucărie.
ulucă[2] *sf* vz ***uluc***[1]
ulucări *vt* [At: ARVINTE, TERM. 174 / Pzi: *~resc* / E: ***uluc*** + *-ări*] A da drumul lemnelor pe uluc (**13**) la vale Si: (reg) *a uluci* (**2**).
ulucărie *sf* [At: CHEST. II, 403/97 / Pl: *~ii* / E: ***ulucă***[1] + *-ărie*] (Reg) Gard de scânduri Si: *ulucă*[1] (**2**).
uluci *vt* [At: TDRG / Pzi: *~ucesc* / E: ***uluc***] (Reg) **1** A face un uluc (**18**). **2** A ulucări.
ulucit[1] *sn* [At: TDRG / Pl: (nob) *~uri* / E: ***uluci***[1]] Fabricarea de uluce[1] (**18**).
ulucit[2], ***~ă*** *a* [At: CR (1834), 348[2]/42 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***uluci***] (Reg) **1** (D. clădiri) Cu uluc (**8**) la streașină. **2** (D. piese de lemn) În care s-a săpat un uluc (**18**).
ulucitor *sn* [At: I. APOLZAN, U. 12 / Pl: *~oare* / E: ***uluci*** + *-itor*] Unealtă de dulgherie pentru făcut caneluri pe marginile unor piese de asamblat Si: *ulucar*[1] (**2**).
ulug *sn* vz ***uluc***[1]
ului[1] *sm* vz ***uliu***
ului[2] [At: NEAGOE, ÎNV. 245/18 / V: (Mol) ***url~*** / Pzi: *~esc* / E: ns cf slv *оулавити* „a prinde", bg *улавям* „a pătrunde, a surprinde"] **1-5** *vt*(*a*) A uimi (**1-3, 6-7**).
ului[3] *vt* [At: CORESI, M. 260/6 / V: ***ol~*** / Pzi: *~esc* / E: mg ***vall***] **1** (Înv) A mărturisi. **2** (Îdt) A interoga.
ului[4] *vt* [At: (a. 1717) IORGA, S. D. XII, 235 / V: (Mar; înv) ***ol~*** / Pzi: *~esc* / E: nct] **1** (Mar; înv; îf *olui*) A oferi. **2** (Reg) A împărți.
ului[5] *vi* [At: TOMESCU, GL. / Pzi: *~esc* / E: ***uliu***] (Olt) **1** (D. găini) A scoate un cârâit specific când se apropie uliul. **2** (D. persoane) A striga pentru a alunga uliul.
ului[6] *v* vz ***hului***
uluială[1] *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ieli* / E: ***ului***[2] + *-eală*] Uluire (**1**).
uluială[2] *sf* [At: LB / Pl: *~ieli* / E: ***ului***[3]] (Îdt) Interogare.
uluire *sf* [At: CANTEMIR, IST. 250 / Pl: *~ri* / E: ***ului***[2]] **1** Surprindere profundă (și neașteptată) Si: *uimire* (**1**), *uluială*[1], *uluitură*[1], *zăpăceală*, *năuceală*. **2** (Îvr) Greșeală (**2**).
uluit, ***~ă*** [At: CANTEMIR, IST. 107 / V: (Mol) ***url~*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***ului***[2]] **1-2** *a* Uimit (**1-2**). **3** *a* (D. fizionomia, manifestările oamenilor) Care exprimă dezorientare Si: *năuc*. **4-5** *smf*, *a* (Îrg) Încurcat. **6** *a* (Reg) Nătâng.
uluită[1] *sf* [At: (cca 1601) TEXTE ROM. (XVI) 338 / V: ***oluit*** *sn* / Pl: *~te* / E: ***ului***[3]] **1** (Înv) Mărturisire. **2** (Îdt) Interogare.
uluită[2] *sf* [At: DENSUSIANU, Ț. H. 338 / Pl: *~te* / E: ***ului***[4]] (Reg) Împărțeală.
uluitor, ***~oare*** *a*, *av* [At: BOLINTINEANU, O. 252 / P: *~lu-i~* / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***ului***[2] + *-itor*] **1-6** Uimitor (**1-6**).
uluitură[1] *sf* [At: DDRF / P: *~lu-i~* / Pl: *~ri* / E: ***ului***[2] + *-itură*] (Îvr) Uluire.
uluitură[2] *sf* [At: (a. 1703) DLRV / P: *~lu-i~* / Pl: *~ri* / E: ***ului***[3] + *-itură*] (Ban; înv) Mărturisire.
ululiac *sm* vz ***uliac***
ulului *vt* [At: DELAVRANCEA, O. IV, 355 / Pzi: *ulului* / E: fo] A cânta monoton, fără cuvinte (pentru a adormi un copil).
ululuială *sf* [At: DELAVRANCEA, O. II, 463 / Pl: *~ieli* / E: ***ulului*** + *-eală*] Zgomot asemănător cu un plâns.
ululuit, ***~ă*** *a* [At: CHEST. VIII, 109/3 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ns cf *uluit*] (Reg) Beat criță.
ulvan *sm* [At: TOMESCU, GL. / Pl: *~i* / E: ns cf *uliu*] (Olt) Uliu (**1**).
umag *s* vz ***omag***
uman, ***~ă*** *a* [At: HELIADE, O. II, 371 / V: ***h~***, (reg) ***om~*** / Pl: *~i*, *~e* / E: lat ***humanus***] **1** Care este propriu omului Si: *omenesc* (**1**). **2** Caracteristic omului. **3** Care are trăsături omenești. **4** Care este om. **5** Care se raportează la om. **6** Referitor la om. **7** Care se ocupă de om. **8** (Îs) *Geografie ~ă* Antropogeografie. **9** Format din oameni. **10** (D. oameni și manifestările lor) Cu dragoste de oameni Si: *bun* (**2**), *blând* (**1**), *omenos*, *prietenos*, *binevoitor* (**2**). **11** (D. viață, condiții de trai) Care se desfășoară în condiții omenești. **12** (D. viață, condiții de trai) Conform cu cerințele omenești. **13** (Îs) *Secție ~ă* Secție de învățământ în care se pune accentul pe studiul limbilor clasice și al științelor umaniste.
umanioare *sfp* [At: CR (1832), 290/11 / P: *~ni-oa~* / V: (îvr) ***umăn~*** / E: ger ***Humaniora***] (Înv) **1** Totalitatea studiilor umanistice, în special a celor clasice (considerate ca bază a culturii unui om). **2** (Spc; iuz) Clase liceale cu profil umanist (**8**) din învățământul secundar.
umanism *sn* [At: BARCIANU / V: (îvr) ***hu~*** / Pl: ? / E: ger ***Humanismus***, fr ***humanisme***] **1** Mișcare culturală europeană din epoca Renașterii, care promova, în opoziție cu ideologia și cultura medievală, o cultură laică și milita pentru dezvoltarea multilaterală a personalității, apelând la tradițiile culturii clasice greco-romane. **2** Concepție umanistă. **3** Ansamblu de tendințe intelectuale și filozofice care au ca obiect omul și dezvoltarea calităților sale. **4** Concepție optimistă despre om, atitudine de încredere în valoarea și în posibilitățile de desăvârșire ale ființei umane. **5** Sistem de educație bazat pe studiile clasice greco-romane. **6** Atitudine umanitaristă.
umanist, ***~ă*** [At: ODOBESCU, S. II, 59 / V: (îvr) ***h~*** *sm* / Pl: *~iști*, *~e* / E: fr ***humaniste***] **1** *smf* Reprezentant sau adept al umanismului (**1**). **2** *smf* Savant care are cunoștințe aprofundate de limba și literatura greacă și latină. **3** *smf* (Spc) Cărturar din epoca Renașterii care studia operele antichității. **4** *a* Care aparține umanismului (**1**) Si: *umanistic* (**1**). **5-6** *a* Care se bazează pe umanism (sau promovează umanismul) Si: *umanistic* (**2-3**). **7** *a* Care este de domeniul culturii umane în general sau a celei clasice Si: *umanistic* (**4**). **8** *a* Care se consacră studiului operelor clasice

greco-latine. **9** *a* (Îs) *Științe* (sau *discipline*) *~e* Științe sau discipline umanistice. **10** *a* (Îs) *Gimnaziu* ~ Formă de învățământ umanistic. **11** *a* Care frecventează secția umanistică. **12** *smf* (Iuz) Partizan al studiului literaturii clasice și al limbilor greacă și latină în învățământ. **13** *smf* (Iuz) Profesor care preda studiile clasice (la clasele de umanioare). **14** *smf* Adept al umanismului (3). **15** *a* Care aparține umanismului (3). **16** *a* Care se bazează pe umanism. **17** *a* Care promovează umanismul.

umanistic, ~ă *a* [At: LOVINESCU, S. I, 255 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ger ***humanistisch***] **1-4** Umanist (4-7). **5** (Îs) *Învățământ ~* (sau *secție ~ă*) Formă (sau secție) de învățământ în care se pune accentul pe studiul limbilor clasice și al științelor umaniste.

umanitar, ~ă *a* [At: BARIȚIU, P. A. I, 350 / V: (înv) ***hu~, humanitariu*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***humanitaire***] **1** (D. manifestări umane, atitudini, idei, instituții etc.) Care denotă respect față de om. **2** Care e pus în sprijinul omenirii. **3** (D. persoane) Care se preocupă de binele omenirii. **4** (D. persoane) Plin de omenie. **5** Umanist (4).

umanitarism *sn* [At: BACALBAȘA, S. A. I, 205 / Pl: ? / E: fr ***humanitarisme***] Atitudine de dragoste față de oameni și față de omenire Si: *umanitate* (7).

umanitarist, ~ă [At: DELAVRANCEA, O. VI, 38 / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***humanitariste***] **1** *a* Care aparține umanitarismului. **2** *a* Privitor la umanitarism. **3** *a* Care denotă tendințe umanitare. **4** *smf* Adept al umanitarismului.

umanitate *sf* [At: HELIADE, O. II, 47 / V: (înv) ***h~***, (reg) ***om~*** / Pl: (8, 9) *~tăți* / E: fr ***humanité***, lat ***humanitas, -atis***] **1** Totalitate a oamenilor. **2** Omenire. **3** (Urmat de determinări) Colectivitate de oameni. **4** Calitatea de om Si: (înv) *omenie*. **5** Natură umană. **6** (Prc) Totalitatea însușirilor psihice specifice unui individ, unei categorii sociale etc. **7** Umanitarism. **8** (Mpl; rar) Științe sau discipline umanistice. **9** (Iuz; lpl) Învățământ secundar umanistic.

umaniza [At: NEGULICI / S și: *umanisa* / Pzi: *~zez* / E: fr ***humaniser***] **1-2** *vtr* A (se) face mai uman (10). **3-4** *vtr* A (se) face mai omenos. **5-6** *vtr* A (se) civiliza (1-2). **7** *vr* (D. persoane) A primi trăsături mai pregnant omenești. **8** *vt* A atribui însușiri omenești. **9** *vt* A apropia de natura omului.

umanizare *sf* [At: PONTBRIANT, D. / S și: *umanisare* / Pl: (nob) *~zări* / E: ***umaniza***] **1** Civilizare (1). **2** Atribuire de însușiri omenești. **3** Apropiere de natura omului.

umanoid, ~ă [At: CINEMA, 1969, nr. 5, 38/1 / Pl: *~izi, ~e* / E: fr ***humanoïde***] **1-2** *smf, a* (Ființă) cu aspect sau însușiri umane. **3** *a* Care amintește de civilizația umană.

umă sf vz ***humă***

umăd, ~ă a vz ***umed***

umădătură *sf* [At: URSU, T. 294 / Pl: (rar) *~ri* / E: ***umăd*** + *-ătură*] (Med; înv) Secreție.

umănioare *sfp* vz ***umanioare***

umăr [At: PSALT. 314 / V: (îvp) *umere smn*, (Ban; înv) *umer*, (îvr) *om~*, (reg) *umur sn* / Pl: *umeri* sm, (îvp) *umere* sn / E: ml ***humerus***] **1** *sm* Parte a corpului omenesc corespunzătoare articulației care leagă brațul de torace. **2** *sm* (Îlav) **La** (sau, înv, **a**) **~** sau **între umeri**, (Mol) **de-a ~** (sau **de-a ~ul**, **de-a umeri**, **de-a umerele**), (îrg) **în umeri** (sau **~ul**) Pe umăr (1). **3** *sm* (Îlav) **~ la ~** Unul lângă altul Si: *alături* (2). **4** *sm* (Pex; îal) Împreună. **5** *sm* (Reg; îlav) **La umere cu...** La fel cu... **6** *sm* (Îe) **A da** (sau **a ridica**, **a înhăța**, **a strânge**, (reg) **a sălta**, **a face**, **a clătina**) **din umeri** (sau **din ~**) A face un gest de înălțare a umerilor (1), care exprimă nepăsare, neștiință, nepricepere, mirare, nedumerire sau dispreț. **7** *sm* (Îe) **A pune ~ul** (sau, rar, **umerii**) A împinge cu umărul (1). **8** *sm* (Îae) A ridica cu umărul (1). **9** *sm* (Îae) A sprijini cu umărul (1). **10** *sm* (Îae) A-și da concursul la îndeplinirea unei acțiuni. **11** *sm* (Îae) A sprijini o acțiune. **12** *sm* (Îae) A ajuta pe cineva. **13** *sm* (Îe) **A se uita la cineva** (sau **a privi pe cineva, a răspunde cuiva**) **peste ~** A se uita batjocoritor la cineva. **14** *sm* (Îae) A răspunde disprețuitor cuiva. **15** *sm* (Îe) **A-și lua picioarele** (sau **călcâiele**) **de-a umeri** (sau **pe umeri, la ~**, înv, **a ~**) A o lua la fugă. **16** *sm* (Îae) A-și lua picioarele la spinare. **17** *sm* (Îe) **A fi cu capul pe umeri** A fi teafăr. **18** *sm* (Îae) A fi cumpănit. **19** *sm* (Îae) A avea simțul realității. **20** *sm* (Îe) **A se ridica pe umerii** (sau **pe ~ul**) **cuiva** A se servi de cineva pentru a dobândi o situație, o poziție avantajoasă. **21** *sm* (Îe) **A pune** (cuiva) **pe umeri** (sau **pe umerii cuiva**) A încărca pe cineva cu o sarcină apăsătoare. **22** *sm* (Îae) A arunca vina asupra cuiva. **23** *sm* (Pop; îe) **A părea că aruncă după umeri** A mânca ceva ce nu-i place, fără să se sature. **24** *sm* (Pop; îae) A mânca cu lăcomie. **25** *sm* (Îe) **A lua arma la ~** A lua pușca susținând-o jos cu palma și sprijinind-o cu țeava de umăr (1). **26** *sm* (Cu valoare de interjecție) **La ~!** Formulă de comandă militară pentru luarea poziției cu arma la umăr. **27** *sm* (Reg; îe) **Cât ai da din ~** Foarte repede. **28** *sm* (Reg; îe) **A-i veni** (cuiva) **peste ~** A nu-i conveni. **29** *sm* (Reg; îae) A nu-i veni (cuiva) la socoteală. **30** *sm* (Reg; îe) **A umbla cu conteșul pe umere** A hoinări. **31** *sm* (Reg; îae) A pierde vremea. **32** *sm* (Reg; îae) A se codi de la treabă. **33** *sm* (Reg; îe) **A se uita peste umeri** A fi pe moarte. **34** *sm* (Reg; îe) **A o da** (sau **a o muta**) **de pe un ~ pe celălalt** A se amăgi singur. **35** *sm* (Pan) Partea de sus a unei coaste de deal sau de munte. **36** *sm* (Ban; pex) Omoplat. **37** *sm* (Pex) Parte a unui obiect de îmbrăcăminte care acoperă umărul. **38** *sm* (Reg; pex; lpl; îf *umere*) Legătură de lemne. **39** *sm* (Pan; îs) *~ul obrazului* (sau, reg, *de la obraz, la obraz*) ori *~ul feței*, (reg) *~ul de la ochi* Pomete. **40** *sm* (Pan; îs) *~ul genunchiului* Rotulă. **41** *sm* (Reg; pan; îs) *~ul mâinii* (sau *de la mână*) ori *~ul palmii* (sau *de la palmă, de palmă*) ori *umerile de la degetul cel mare* Podul palmei. **42** *sm* (Reg; pan; îs) *Umerele piciorului* Partea de deasupra a labei piciorului. **43** *sm* (Pop; șîs *~ul gâtului*) Partea gâtului vitelor pe care se așază jugul. **44** *sm* (Pex; șîs *~ul jugului*) Partea de sus a jugului (având două curburi), care se așază pe gâtul vitelor. **45** *sm* Partea bombată a unui vas, deasupra căreia se află gâtul sau gura. **46** *sm* (Reg; șîs *~ul* sau *umerile osiei* sau *de la osie* ori *de osii*) Partea dinspre butucul roții a podului[1] Si: *opor*, (reg) *creier* (24), *junghietură*. **47** *sm* (Reg; îas) Carâmb la loitră. **48** *sm* (Reg; îs) *~ul leucii* Partea îndoită de la capătul de sus al leucii, de care se leagă lanțul sau cârligul ce prinde loitra de leucă Si: *măsea*. **49** *sm* (Reg; îs) *Umere pe dric* Piesă de fier care leagă osia de perinoc Si: (reg) *tarâncă*. **50** *sm* (Reg) Fiecare dintre cele două capete ale pieselor de lemn de care se prinde coarda ferăstrăului Si: *cioacă* (11). **51** *smp* (Reg; îs) *Umerii ferestrii* Toc[1] la fereastră. **52** *sm* (Îvr) Partea superioară a unei aripi de clădire. **53** *sn* (Rar; și cu determinarea „de lemn") Umeraș (3). **54** *sm* (Teh) Proeminență la suprafața unei piese, servind pentru rezemarea acesteia sau a altui obiect ori pentru a transmite o mișcare unei alte piese. **55** *sm* (Teh; îs) *~ de piston* Porțiune îngroșată în capătul unui piston, în care se fixează bolțul pistonului. **56** *sm* (Îvr; traducere greșită pentru slavonul **рамьнъ**) Păducel (*Craraegus monogyna*).

umărar *sn* vz ***umerar***

umărariu *sn* vz ***umerar***

umăraș *smn* vz ***umeraș***

umăros, ~oasă *a* vz ***umeros***

umăruș *s* vz ***umeruș***

umăruț *sm* vz ***umeruț***

umbără *sf* vz ***umbră***

umbelat, ~ă *a* [At: ENC. AGR. III, 123 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***umbelă*** + *-at* cf fr *ombellé*] (Bot; rar) Umbeliform.

umbelă *sf* [At: NEGRUZZI, S. I, 102 / V: (înv) ***om~*** / Pl: *~le* / E: lat ***umbella***, fr ***ombelle***] (Bot) Tip de inflorescență plană sau convexă, la care pedunculii florali pornesc din același punct și se ridică la (aproape) același nivel Si: (îvr) *umbrelă* (5).

umbeliferă [At: NEGRUZZI, S. I, 102 / V: (înv) ***om~*** / Pl: *~re* / E: ns cf fr *ombellifère*] **1** *sf* (Lpl) Familie de plante erbacee dicotiledonate, ale căror flori sunt dispuse în umbele. **2-3** *sf, a* (Șls) (Plantă) care face parte din familia umbelifere (1).

umbeliform, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***ombelliforme***] (Bot) Care are forma unei umbele Si: (rar) *umbelat*.

umbelulă *sf* [At: BRANDZA, D. 161 / Pl: *~le* / E: ns cf fr *ombellule*] (Bot) Umbelă (secundară) mică.

umbilic *sn* vz *ombilic*

umbilical, ~ă *a* vz *ombilical*

umbla [At: PSALT. HUR. $8^{V}/3$ / V: (îrg) *îm~*, (reg) *im~, imla* / Pzi: *~lu*, (reg) *umblui*, *~bu*, 2 *~li*, (reg) *~beli*, 6 *~lă*, (reg) *~lu* / Im și: (îrg) 2 *blemi*, 4 *blem*, *blăm*, 5 *bleți*, *bleați*, *blați*, *blemați*, *blămați* / E: ml *ambulare*] **1-3** *vitr* (Predomină ideea de deplasare; d. ființe) A (se) mișca, deplasându-se dintr-un loc în altul Si: *a merge*. **4** *vi* (Pop; îe) **A ~ ca orbeții** A avea un mers nesigur. **5** *vi* (Pop; îe) **~lă** (sau **să ~li**) **sănătos** (sau **bine**, **cu bine**, **cu Dumnezeu**) Urare adresată celui care pleacă la drum. **6** *vi* (Înv; îe) **A ~ cu Dumnezeu** (sau **în slujba lui Dumnezeu**, **înaintea Domnului**, **înaintea lui Dumnezeu**) A trăi cu frica lui Dumnezeu. **7** *vi* (Pop; îe) **A ~ după cineva** (sau, rar, **după ceva**) A merge în urma cuiva (sau a ceva). **8** *vi* (Îe) **A ~ pe două** (sau **pe șapte**) **cărări** (sau **pe trei drumuri**, **pe două poteci**, **pe zece poteci**) A fi beat. **9** *vi* (Îe) **A ~ apostolicește** A umbla (1) pe jos (ca apostolii). **10** *vi* (Îe) **A ~ ca pe o potecă** A umbla (1) cu precauție. **11** *vi* (Îae) A umbla (1) cu teamă. **12** *vi* (Îae) A umbla (1) cu sfială. **13** *vi* (Îae) A umbla (1) cu greutate. **14** *vi* (Îe) **A ~ gură cască** A hoinări holbându-și ochii la tot ceea ce vede în jur și uitând de sine. **15** *vi* (Îae) A pierde vremea în zadar. **16** *vi* (Îae) A nu avea o ocupație (statornică). **17** *vi* (Pex; îae) A fi prostănac. **18** *vi* (Îe) **A ~ pe drum, nu pe potecă** A fi sincer. **19** *vi* (Îe) **A ~ tot pe calea bătută** A folosi un procedeu întrebuințat și de alții într-o acțiune, într-o întreprindere etc. **20** *vi* (Îe) **A ~ cu nasul** (sau **cu capul**) **pe** (sau **în**) **sus** A fi îngâmfat. **21** *vi* (Îae) A fi obraznic. **22** *vi* (Pop; îe) **A ~ ca câinele surd la vânat** A se strădui zadarnic să realizeze ceva. **23** *vi* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **gândul** (sau **gândurile**) (**la**... sau **pe la**) A se gândi (la ...). **24** *vi* (Îae) A fi preocupat (de...). **25** *vi* (Îe) **A-i ~ cuiva** (ceva) **prin** (sau **în**) **cap** A se gândi la ceva. **26** *vi* (Reg; d. minciuni; îe) **A ~ în picioare** A fi bine potrivite (spre a da aparența de adevăr). **27** *vi* (Mun; îe) **A ~ prin sat** Se spune despre mireasa cu fetele și ginerele cu băieții, care, în ajunul nunții merg prin sat pentru a invita oamenii la nuntă. **28** *vi* (Olt; îe) **A ~ în Dorohoi** A fi beat. **29** *vi* (Trs; îe) **A ~ nimic** A nu lucra nimic Si: *a trândăvi*, *a lenevi*. **30** *vi* (Îrg; mai ales la imperativ, îf *blem*, *blemați* etc.) A pleca. **31** *vi* (Cu determinări, nume de ființă, sau cu echivalente ale acestora, introduse, de obicei, prin *pp* „cu") A merge împreună cu cineva (pe jos sau cu un vehicul). **32** *vi* (Pex) A întreține relații cu cineva. **33** *vi* (Pex) A se întovărăși cu cineva. **34** *vi* (Îe) **A ~ cu cineva** A întreține relații de dragoste cu cineva Si: *a trăi cu cineva*, *a se ține cu cineva*. **35** *vi* A se plimba. **36** *vi* A merge (neîntrerupt) încoace și încolo. **37** *vi* A circula (1). **38** *vi* (Reg; subiectul indică un drum) A fi foarte circulat. **39** *vi* A merge (preocupat, agitat și fără astâmpăr). **40** *vi* A se duce pe la unii și pe la alții (cu diverse scopuri). **41** *vi* (Îe) **A ~ de colo până colo** (ori **de colo-colo**, **de ici-colo**, **încoace și încolo**, **de-a-n câtele(a)**, **de colo până dincolo**) A se mișca din loc în loc, agitându-se foarte mult. **42** *vi* (Îae) A se frământa (13). **43** *vi* (Îae) A nu avea astâmpăr. **44** *vi* (Urmat de determinările „cu colindul", „cu steaua", „cu buhaiul", „cu crucea" etc.) A umbla (1) pentru îndeplinirea unor obiceiuri, a unor ritualuri. **45** *vi* (Însoțit de determinări) A da târcoale. **46** *vi* (Urmat de determinări) A fi mereu în apropierea sau în preajma cuiva. **47** *vi* (Urmat de determinări) A se ocupa de cineva. **48** *vi* (Îe) **A ~** (**mort** sau **mortiș**) **după cineva** A urmări pe cineva cu insistență pentru a-i câștiga bunăvoința, simpatia sau dragostea. **49** *vi* (Pop; îe) **A-i ~ cuiva în** (sau **pe**) **cale** A ieși mereu în drumul cuiva. **50** *vi* (Pop; îae) A se ține peste tot după cineva, urmărindu-l. **51** *vi* (Pop; îe) **A ~ în pâră** (sau **prin judecăți**) A intenta proces. **52** *vi* (Pop; îae) A se judeca. **53** *vi* A călători pe apă Si: *a naviga*. **54** *vi* (D. pești) A înota. **55** *vi* A zbura. **56** *vi* (D. vehicule) A se deplasa (4) (pe un traseu anumit) Si: *a circula* (4). **57** *vi* (D. nave sau d. alte obiecte plutitoare) A se deplasa pe apă Si: *a naviga*, *a pluti*. **58** *vi* (D. nori, curenți de aer) A se deplasa (4). **59** *vi* (D. vânt) A bate (76). **60** *vi* (D. sânge) A circula (5). **61** *vi* (Reg; d. vin) A se agita (în timpul fermentației). **62** *vt* (C. i. spații, distanțe etc.) A străbate pe toată întinderea (în diverse sensuri) de la un capăt la altul Si: *a cutreiera* (1), *a colinda* (4), *a parcurge*. **63** *vt* (Pop; îe) **A ~ lumea** (sau **țara, în lume**) (**și**) (**în**) **cruciș și** (**în**) **curmeziș** A străbate în lung și în lat. **64** *vt* (Pop; îae) A merge peste tot. **65** *vt* (Pop; îe) **A ~ șapte** (sau **nouă**) **hotare** A străbate un drum foarte lung. **66** *vt* (Îae) A umbla (1) mult și fără răgaz. **67** *vi* A colinda din loc în loc fără nici un scop Si: *a cutreiera* (1), *a pribegi*, *a hoinări*, *a rătăci*. **68** *vi* (Înv; îe) **~lă ca un roi fără matcă** Se spune despre o persoană cam zăpăcită, care umblă (1) pe drumuri fără nici un scop. **69** *vi* (Trs; îe) **A ~ de-a lorum-florum** A hoinări. **70** *vi* (Trs; îe) **A ~ (de-a) lela** A hoinări. **71** *vi* (Reg; îe) **A ~ mânz după iapă** A bate drumurile fără rost. **72** *vi* (Trs; îe) **A ~ Teleleu și Trifon încolo și încoace** A pierde timpul în zadar. **73** *vi* (Pop; îe) **A ~ ca carul neferecat** A umbla (67). **74** *vi* (Pop; îe) **A ~ nearat, nesemănat** A umbla (67). **75** *vi* (Pop; îe) **A ~ prin odăi** A umbla (1) fără vreun rost. **76** *vi* (Pop; îe) **A ~ din câșlă-n câșlă** A se muta din loc în loc. **77** *vi* (Înv) A pleca împreună cu cineva. **78** *vi* (Înv) A însoți (pe cineva). **79** *vi* A merge în mod repetat (la cineva sau undeva) Si: *a vizita*. **80** *vi* A merge de obicei, cu regularitate (într-un anumit loc) Si: *a frecventa* (1). **81** *vi* (Reg; îe) **A ~ la fete** (sau **la neveste**) A întreține relații de dragoste cu fete (sau cu neveste). **82-83** *vit* (Urmat de determinările „la școală", „la universitate" etc.) A frecventa cursurile unei instituții de învățământ Si: *a urma* (17). **84** *vi* (Udp „cu", „după" etc.) A se îngriji de cineva. **85** *vi* (Înv; urmat de determinări ca „învățătură", „lege", „sfat", de obicei introduse prin pp „în", „pre", „întru", „după" etc.) A asculta de ... **86** *vi* (Reg; d. pânza din război) A se țese ușor. **87** *vi* (Reg; d. firul gogoșilor de mătase) A se deșira cu ușurință, fără a se rupe. **88** *vi* (Reg; d. trunchiuri de copaci) A se despica ușor și drept în decursul prelucrării. **89** *vi* (Urmat de determinări care arată scopul) A se strădui să ... **90** *vi* (Urmat de determinări care arată scopul) A avea de gând Si: *a intenționa*. **91** *vi* (Urmat de determinări care arată scopul) A voi să ... **92** *vi* (Îe) **A ~ să-i ia** (**cuiva**) **pielea de viu** A pretinde de la cineva mai mult decât poate da. **93** *vi* (Îe) **A ~ să prindă șarpele cu mâna altuia** A încerca să iasă dintr-o situație primejdioasă punând pe altul în primejdie. **94** *vi* (Îe) **A ~ să învie** (sau **să dezgroape**) **morții** A încerca să facă lucruri care nu se mai pot împlini sau care nu mai sunt de actualitate. **95** *vi* (De obicei dp „după", care indică ceea ce este căutat) A căuta (4). **96** *vi* (De obicei udp „după", care indică ceea ce este căutat) A tinde să realizeze ceva. **97** *vi* (Spc; mai ales udp „după") A căuta să dobândească o situație. **98** *vi* (Spc; mai ales udp „după") A urmări un interes, un câștig etc. **99** *vi* (udp „în", „prin") A căuta (cu de-amănuntul) Si: *a scotoci*, *a cotrobăi* (2), *a scormoni*. **100-101** *vir* (Udp „cu", „la" sau de adverbe de loc) A se atinge de un lucru. **102-103** *vir* (Udp „cu", „la" sau de adverbe de loc) A apuca un obiect cu scopul de a-l folosi. **104-105** *vir* (Udp „cu", „la" sau de adverbe de loc) A pune mâna pe ascuns pe un lucru interzis (cu intenția de a-l fura). **106** *vi* (Trs; îe) **Nu ~!** Nu pune mâna! **107** *vi* (Trs; îae) Stai cuminte! **108** *vi* (În legătură cu modul de a fi, de a se comporta; urmat de determinări modale) A se purta (îmbrăcat, încălțat etc.) într-un anumit fel. **109** *vi* (Îe) **A ~ cu piele de oaie** A fi viclean. **110** *vi* (Udp „cu") A purta de obicei cu sine. **111-112** *vi* (Udp „cu") A obișnui să aibă asupra sa sau în preajma sa. **113** *vi* (Îvp) A se comporta într-un anumit fel față de cineva. **114** *vi* (Îvp; pex) A proceda, a acționa într-un anume fel. **115** *vi* (Reg; îe) **A ~ cu** (sau **pe lângă**) **cineva ca cu** (sau **ca pe lângă**) **o bubă coaptă** A se purta cu cineva cu o grijă deosebită. **116** *vi* (Reg; îae) A menaja pe cineva. **117** *vi* (Urmat de determinări) A se afla (într-o situație, într-o stare etc.) **118** *vi* (Îe) **A ~ cu satana în sân** A fi necinstit, imoral. **119** *vi* A se folosi de șmecherii. **120** *vi* (Rar) A deveni (2). **121** *vi* (Îvr) A avea un anumit regim. **122** *vi* (Îvr) A fi folosit într-un anumit fel. **123** *vi* (Îvp; de obicei urmat de determinări ca „din mână în mână", „din om în om") A trece de la unul la altul Si: *a se transmite*, *a circula* (1). **124** *vi* (Îvp; d. bani) A fi în circulație Si: *a circula* (10). **125** *vi* (Îvp; d. o boală molipsitoare, un viciu etc.) A se transmite de la unul la altul Si: *a circula* (1). **126** *vi* (Îvp; d. o boală molipsitoare, un viciu etc.) A face ravagii Si: *a bântui* (10). **127** *vi* (D. vești, zvonuri etc.) A se face cunoscut. **128** *vi* (D. vești, zvonuri etc.) A se răspândi de la unul la altul Si: *a circula* (8). **129** *vi* (D. acțiuni, fenomene, evenimente, afaceri etc.; de obicei cu determinări modale) A se petrece. **130** *vi* (Îvp; d. timp) A decurge (5). **131** *vi* (Înv; îe) **A-i ~** (cuiva)

vremea (într-un anumit fel) A avea condiții (bune, rele, prielnice etc.). **132** *vi* (Înv; d. an) A fi în desfășurare. **133** *vi* (Îvp) A-i merge cuiva treburile într-un anumit fel. **134** *vi* (Îvp) A trece prin anumite situații. **135** *vi* (Îvp) A păți. **136** *vi* (Înv; îe) **A-i ~** (cuiva) **norocul** (într-un anume fel) A-i merge cuiva treburile (bine, rău etc.). **137** *vi* (Impersonal; construit cu dativul; de obicei cu determinări modale ca „bine", „rău") A o duce[3] (**59**). **138** *vi* (Înv; d. oameni; urmat de determinări; îe) **A ~ în** ... (sau **întru** ...) A se apropia de împlinirea vârstei de ... **139** *vi* (D. aparate, mecanisme, instalații) A fi în funcție. **140** *vi* (D. aparate, mecanisme, instalații) A putea fi pus în funcțiune. **141** *vi* (D. aparate, mecanisme, instalații) A se mișca fără întrerupere. **142** *vi* (Îe) **A-i ~ mintea** A fi ager la minte. **143** *vi* (Îvr; îae) A se gândi intens la ceva. **144** *vi* (Reg; d. organe digestive) A mistui. **145** *vi* (Mun; îe) **A-i ~** (cuiva) **burta** A avea diaree. **146** *vi* (Înv; d. târguri) A avea loc. **147** *vi* (D. limbă, gură, ochi etc.) A se mișca întruna. **148** *vi* (D. limbă, gură, ochi etc.) A se mișca repede, cu agerime (pentru a vorbi sau pentru a privi). **149** *vi* (Îe) **Nu-ți ~le** (sau **să nu-ți ~le**) **gura** (sau **melița** etc.)! Taci! **150** *vi* (D. degete, mâini, picioare) A se mișca cu mare ușurință și cu agerime, cu pricepere, cu iscusință. **151** *vi* (Reg; d. salarii, venituri, moșteniri etc.; mai ales construit cu dativul pronumelui personal) A reveni[1] cuiva pe drept (la un anumit termen sau la intervale regulate de timp). **152** *vi* (Trs; îe) **A-i ~ cuiva** (ceva) A i se oferi cuiva ceva Si: *a primi, a obține, a căpăta* (**1**). **153** *vi* (Îvr; d. un bun imobil) A aduce un anumit venit Si: *a produce*. **154** *vi* (Înv; d. bani) A avea valoare de ... Si: *a valora*. **155** *vi* (Înv; d. îndatoriri publice, hotărâri, dispoziții, impozite etc.) A fi în vigoare. **156** *vi* (Înv; d. îndatoriri publice, hotărâri, dispoziții, impozite etc.) A reveni[1] (în mod periodic) ca o obligație sau ca un drept. **157** *vi* (Înv; d. tratate, convenții, obiceiuri etc.) A intra în vigoare Si: *a fi valabil, a se menține, a se păstra*. **158** *vi* (Mar; îe) **A-i ~** (cuiva) **legea** A se judeca procesul cuiva. **159** *vi* (Urmat de determinări care indică nume de obiecte, de unelte, de arme etc. introduse prin *pp* „cu") A lucra cu ... Si: *a mânui, a manipula*. **160** *vi* (Urmat de determinări care indică nume de obiecte, de unelte, de arme etc. introduse prin *pp* „cu") A se folosi de ... Si: *a întrebuința*. **161** *vi* (Reg; îe) **A ~ cu bumbu** A spune minciuni. **162** *vi* (Reg; îe) **A ~ cu cureaua** A căuta să înșeli pe cineva. **163** *vi* (Reg; îe) **A ~ cu șurupuri** A se folosi de înșelătorii. **164** *vi* (Fam; îe) **A ~ cu bancuri** (sau **cu minciuni, cu poante, cu scheme, cu tromboane**) A spune minciuni pentru a înșela pe cineva. **165** *vi* (Îvp; udp „în" sau „cu") A se îndeletnici cu ... **166** *vi* (Înv; d. linii sau semne de hotar) A se întinde (de la ... până la ...). **167** *vi* (Înv; d. întinderi de pământ) A avea suprafața de Si: *a se întinde, a cuprinde* (**36**). **168** *vi* (Înv; d. drumuri) A duce (**44**) (de la ... până la ...) Si: *a ajunge* (**1**). **169** *vi* (Înv; în legătură cu vechea organizare a satelor, a moșiilor) A fi împărțit în ...

umblare *sf* [At: PSALT. 129 / V: (îrg) ***îm~***, (înv) ***blare, blemare*** / Pl: *~lări* / E: ***umbla***] **1-9** Umblet (**1-2, 4, 6-7, 11, 14-15, 18**). **10** Capacitate de a umbla (**1**). **11** Deplasare a unor obiecte plutitoare Si: *navigație, plutire*. **12** Circulație a sângelui. **13-14** (Înv; îe) **A avea ~** A fi umblat[2] (**4, 6**). **15** (Îvp) Mișcare a unei unelte în timpul utilizării. **16** (Înv) Evoluție a timpului. **17** (Reg) Operație de scoatere a fagurilor din stup.

umblat[1] *sn* [At: PO 103/10 / V: (reg) ***îm~*** / Pl: *~uri* / E: ***umbla***] **1-4** Umblet (**1, 6-8**). **5-6** Umblare (**12, 16**). **7** Funcționare a mecanismelor, a instalațiilor.

umblat[2], ***~ă*** [At: AXINTE URICARIUL, LET. II, 178/34 / V: (îrg) ***îm~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***umbla***] **1** *a* (D. drumuri, locuri etc.) Pe care (sau în care) se umblă mult Si: *circulat*[2] (**1**), *străbătut*. **2** *a* Frecventat. **3-4** *smf, a* (Om) care a colindat multe locuri, care a văzut multe lucruri și a trecut prin multe întâmplări. **5-6** *smf, a* (Om) care are multă experiență Si: *încercat*. **7** *a* (D. bani) Care trece de la unul la altul, care circulă. **8** *a* (Rar; d. vești, comunicări etc.) Făcut cunoscut Si: *răspândit, difuzat* (**2**). **9** *a* (Rar; d. obiecte) Care este folosit Si: *întrebuințat*.

umblăci *v* vz ***îmblăti***

umblăcit *sn* vz ***îmblătit***

umblăciu *sn* vz ***îmblăciu***

umblăciuc *sn* vz ***îmblăciug***

umblăciug *sn* vz ***îmblăciug***

umblăreț, ~eață *smf, a* [At: VLAHUȚĂ, N. 123 / Pl: *~i, ~e* / E: ***umbla*** + *-ăreț*] **1-2** (Gmi) (Om) căruia îi place să umble mult. **3-4** (Gmi) (Om) care se plimbă mult. **5-6** (Gmi) (Om) care hoinărește.

umblăti *v* vz ***îmblăti***

umblătit *sn* vz ***îmblătit***

umblător, ~oare [At: PSALT. 174 / V: (îrg) ***îm~*** *a, s* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***umbla*** + *-ător*] **1-2** *smf, a* (Ființă) care umblă (**1**). **3-4** *smf, a* (Ființă) care posedă capacitatea de a umbla (**1**). **5** *a* (Îs) *Cal ~* Cal care merge bine. **6** *a* (Înv; îs) *~ în somn* Somnambul. **7** *smf* (Arg; mpl) Pantofi. **8** *smf* (Arg; mpl) Ghete (**2**). **9-10** *smf, a* (Ființă) care cutreieră. **11** *a* (Înv; d. femei) De moravuri ușoare. **12** *sm* (Înv) Curier (**1**). **13** *sm* (Înv) Ostaș dintr-un corp de curieri ai domnilor moldoveni. **14** *a* Care își schimbă locul, poziția Si: *mișcător, mobil*. **15** *a* Care poate fi mișcat Si: *mișcător*. **16** *a* Care plutește Si: *plutitor*. **17** *sf* (Reg) Piatra alergătoare de la moară. **18** *a* (Înv; d. bani) Care este în circulație. **19** *smf* Persoană care se comportă într-un anumit fel. **20** *a* (Reg; îs) *Grâu ~* Grâu care se poate semăna atât toamna, cât și primăvara. **21** *a* (Reg; îs) *Loc ~* Loc care se ară în fiecare an. **22** *sf* Compartiment dintr-o lucrare minieră subterană amenajat pentru circulația personalului. **23** *sf* (Îvp) Closet. **24** *sf* (Reg) Urdiniș (**1**). **25** *sf* (Reg) Cărăruie făcută de fiarele sălbatice prin pădure.

umblătură *sf* [At: IORGA, L. II, 56 / V: (îrg) ***îm~*** / Pl: *~ri* / E: ***umbla*** + *-tură*] (Pop) **1-4** Umblet (**1-2, 9, 15**).

umblău *sm* [At: GOROVEI, C. 303 / Pl: *~ăi* / E: ***umbla*** + *-ău*] (Într-o ghicitoare) Om care umblă (mult).

umblet *sn* [At: PSALT. 129 / V: (îrg) ***îm~***, (reg) ***umbletă*** *sf*, ***îmbletă*** *sf* / Pl: *~e* / E: ***umbla*** + *-et*] **1** Deplasare dintr-un loc în altul Si: *mers*[1], *umblare* (**1**), *umblat*[1] (**1**), (pop) *umblătură* (**1**). **2** Mers repetat încolo și încoace Si: *circulație* (**1**), *umblare* (**2**), (pop) *umblătură* (**2**). **3** (Construit de obicei cu verbe ca „a asculta", „a auzi") Zgomot făcut de picioare în timpul mersului. **4** (Pop) Mișcare, deplasare a corpurilor cerești Si: *umblare* (**3**). **5** Curs (al unei ape curgătoare). **6** Cutreierat[1] (**1**). **7** Pribegit[1]. **8** (Pex) Călătorie (**1**). **9** Alergătură (pentru a realiza ceva, pentru a obține ceva) Si: (pop) *umblătură* (**3**). **10** (Mun; îe) **A se alege cu ~ul** (sau **~ele**) A nu se alege cu nimic din toată osteneala. **11** (De obicei urmat de determinări) Mod de a umbla Si: *călcătură* (**1**), *mers*[1], *pas*[2], *pășit*[1], *umblat*[1] (**1**), *umblare* (**6**). **12** (D. cai) Fel specific de a-și mișca picioarele în timpul mersului. **13** (Mol; îlav) **La ~** (sau **la ~e**) În buiestru (**3**). **14** (Îvp) Comportare. **15** (Înv) Fel de a proceda, de a acționa, de a fi etc. (al cuiva) Si: *acțiune* (**1**), *demers* (**1**), *umblare* (**8**), (pop) *umblătură* (**4**). **16** (Înv) Uneltire. **17** (Înv) Evoluție a unui fenomen, a unui proces etc. Si: *mers*. **18** (Îvr) Întâmplare. **19** (Îrg) Loc pe unde se umblă (**1**) Si: *drum* (**1**), *cale* (**1**). **20** (Reg) Loc unde pasc oile. **21** (Reg; îs) *~ul mânzărilor* Poala muntelui. **22** (Reg; îs) *~ul mioarelor* Coasta muntelui. **23** (Reg; îs) *~ul cârlanilor* Vârful muntelui. **24** (Reg) Coridor (**1**). **25** (Reg) Tindă. **26** (Reg) Gang (**1**).

umbletă *sf* vz ***umblet***

umbra *v* vz ***umbri***

umbragiu *sn* [At: PÂCLEANU, I. II, 47/10 / Pl: ? / E: fr ***ombrage***] (Îvr) **1** Umbră (**1**). **2** (Fig) Neîncredere.

umbranic *sm* [At: BORZA, D. 110 / Pl: ? / E: ns cf *dumbravnic*] (Bot; reg) Dumbravnic (*Melittis melissophyllum*).

umbrar *sn* [At: PSALT. 157 / V: (îrg) ***~e*** (Pl: *~rări*) *sf* / Pl: *~e*, (reg) *~uri*, (înv) *~i* sm / E: ***umbră*** + *-ar*] **1** Adăpost umbros oferit de crengile și de frunzele unui arbore sau ale mai multor arbori Si: *umbrire* (**4**). **2** (Pex) Arbore care face umbră (**1**). **3** (Trs) Pădure mică, tânără și deasă. **4** Desiș (**4**). **5** Adăpost împotriva arșiței, a vântului sau a ploii amenajat din crengi (verzi), din scânduri, din pânză etc., de obicei pe lângă hanuri, restaurante etc. **6** (Înv) Locuință. **7** (Înv; pex) Loc de rugăciune. **8** (Reg; îf *umbrare*) Construcție improvizată în care negustorii își expun marfa la târguri și în piețe Si: *șatră*. **9** (Îrg) Coviltir (**1**). **10** (Îrg; pex) Căruță cu coviltir. **11** (Reg) Locuință provizorie situată în afara satului, la fânațe, în țarină, la munte etc., servind drept adăpost oamenilor în timpul lucrului

Si: *colibă[1]* (1). **12** (Reg) Locul din fața strungii unde se odihnesc oile după muls. **13** (Reg) Adăpost în care se țin uneltele din gospodărie Si: *șopron*. **14** (Reg) Adăpost mic făcut lângă strungă, unde se pun scaunele folosite în timpul mulsului. **15** (Îrg) Umbrelă (1). **16** (Bot; Buc; îc) **~ul-doamnei** (sau **-muntelui**) Crețișoară (4) (*Alchemilla vulgaris*).

umbrare[1] *sf* vz *umbrar*

umbrare[2] *sf* vz *umbrire*

umbrariște *sf* [At: CHEST. IV, 80/273 / Pl: *~ti* / E: *umbră* + *-ariște*] (Reg) Parte a dealului sau a muntelui care se află în umbră (1).

umbratec, ~ă *a* vz *umbratic*

umbratic, ~ă *a* [At: DRLU / V: *~tec* / Pl: *~ici, ~ice* / E: *umbră* + *-atic* cf lat *umbraticus*] (Rar) **1-2** *smf, a* Umbros (1-2). **3-4** *a* Umbros (3-4). **5** *a* De umbră (1).

umbră *sf* [At: PSALT. HUR. 121r/14 / V: (înv) *îm~*, *umră*, (reg) *~bâră* / Pl: *~re* / E: ml *umbra*] **1** Regiune întunecată din spațiu sau de pe suprafața unui obiect, care nu este luminată direct de o sursă, razele de lumină ale acesteia fiind oprite de un corp opac. **2** Umbrar (1). **3** (Pex) Răcoare. **4** (Pop; îs) *Copil de la ~* (sau *de la ~ra gardului*) Copil din afara căsătoriei. **5** (Îla) **Din ~** Care acționează pe furiș. **6** (Îlav) **Din** (sau **în**) **~** Fără a se arăta pe față Si: *pe nestiute*. **7** (Îe) **A face** (sau **a ține**) **(doar) ~ pământului (degeaba)** A trăi (degeaba). **8** (Îae) A nu fi bun de nimic. **9** (Îe) **A sta** (sau **a fi, a rămâne** etc.) **în** (sau **la**) **~** A sta (sau a fi, a rămâne etc.) ascuns, retras, neștiut. **10** (Îae) A sta (sau a rămâne etc.) deoparte. **11** (Îae) A fi modest. **12** (Îe) **A pune** (sau **a lăsa**) **în ~ pe cineva** sau **ceva** A lăsa (intenționat) neobservat (ceva sau pe cineva) Si: *a estompa, a diminua, a eclipsa*. **13** (Îe) **A scoate din ~** (ceva sau pe cineva) A face cunoscut. **14** (Îae) A dezvălui amănunte (despre cineva sau ceva). **15** (Îe) **A face ~** (cuiva) A întuneca renumele cuiva. **16** (Îae) A face cuiva necazuri. **17** **A băga** (sau **a pune, a turna**) (pe cineva) **la ~** A aresta (1). **18** (Îae) A băga pe cineva la închisoare Si: *a întemnița*. **19** (Pan; precedat de prepozițiile „în", „la", „sub" și urmat de un genitiv) Ocrotire. **20** (Reg; șîs) *~ra-soarelui* Parte a unui deal unde nu bate soarele. **21** (Fig) Taină. **22** (Bis; înv; îs) *~ra morții* Întunericul care însoțește moartea Si: *infern, iad*. **23** Lipsă de cunoștințe despre ceva Si: *ignoranță*. **24** Pată sau zonă mai întunecată Si: *umbritură*. **25** Nuanță mai închisă Si: *umbrire* (5). **26** (Îla) **Fără ~** Desăvârșit (4). **27** Parte mai întunecată dintr-o imagine plastică. **28** (Pex) Ocru brun sau roșcat folosit în pictură. **29** (Fig) Expresie de îngândurare a feței sau a ochilor cuiva. **30** (Fig) Amintire nostalgică. **31** (De obicei urmat de determinări în genitiv sau introduse prin *pp* „de") Formă reprezentată de umbra (1) unui corp proiectată pe o suprafață (mai) luminată Si: *umbrușoară* (3). **32** (Îs) *~re chinezești* Umbre pe pereți. **33** (Îs) *Teatru de ~re* Gen de spectacol teatral, cultivat în Orient, în care siluetele personajelor evoluează în spatele unui ecran transparent. **34** (Îe) **A se teme** (sau **a se speria, a-i fi frică, a fi fricos**) **(și) de (o) ~** (sau **și de ~ra lui**) A-i fi cuiva foarte frică. **35** (Îe) **A fi (ca o) ~** sau **a rămâne numai ~ra de cineva**, sau **parcă i-a luat ~ra**, sau **n-are ~** A fi foarte slab și fără vlagă (din cauza unei boli îndelungate). **36** (Îe) **A fi ~ra cuiva** sau **a se ține (după cineva) ca ~ra după om** A fi mereu în preajma cuiva. **37** (Îae) A imita întru totul pe cineva. **38** (Îe) **A lua** (sau **a fura**) **~ra cuiva** A măsura lungimea umbrei cuiva cu un băț sau cu o trestie, care apoi urmează a fi pusă la temelia construcției ce se clădește pentru a fi mai rezistentă. **39** (Îe) **Fi-i-ar** (sau **fie-i**) **~ra** (sau **~rele**) Se spune pentru a ura cuiva viață îndelungată. **40** (Pex) Imagine reflectată (în apă). **41** (Fig) Imagine. **42** (Pex) Simbol. **43** Imagine neclară, nedeslușită a unei ființe (sau a unui obiect) așa cum se vede prin ceață, în întuneric, din depărtare etc., sau privită printr-un corp puțin transparent. **44** (În concepții idealiste, mistico-religioase și în basme) Partea eternă, spirituală, a ființei umane. **45** (În concepții idealiste, mistico-religioase și în basme) Duhul unui om mort Si: *fantomă* (1), *stafie*. **46** (În concepții idealiste, mistico-religioase și în basme) Ființă supranaturală Si: *nălucă*. **47** (Îs) *Împărăția* (sau *lumea*) *~relor* Lumea morților. **48** (În credințele populare) Știmă[2] a comorilor. **49** (Fig) Ființă foarte slabă (și bolnavă) care și-a pierdut înfățișarea și puterea de mai înainte. **50** (Fig) Ceea ce a rămas, lipsit de vigoare, din ce a fost odinioară. **51** (De obicei udp „de") Semn abia perceptibil Si: *urmă* (49), (îvr) *umbrire* (8). **52** (De obicei udp „de") Cantitate foarte mică din ceva. **53** (Fig) Credință neîntemeiată, care nu corespunde realității sau logicii faptelor. **54** (Fig) Ceea ce amăgește simțurile sau mintea Si: *părere*. **55** Plăsmuire a imaginației Si: *arătare* (24), *vedenie*. **56** (Bot; îc) **~ra-iepurelui** Plantă cu tulpina rotundă, erectă, cu frunze glabre, cu flori alburii cu dungi verzi, cu fructele bace negre, mărunte Si: *sparanghel sălbatic* (*Asparagus tenuifolius*). **57** (Bot; reg; îac) Sparanghel (*Asparagus officinalis*). **58** (Bot; îac) Plantă cu tulpina erectă, rotundă, cu ramuri rotunde, striate, cu frunze ascuțite cu fructe bace roșii, mărunte (*Asparagus polyphylus*). **59** (Bot; îac) Plantă cu tulpina înaltă, erectă, ramificată, cu frunze ascuțite, glabre și cu flori galbene-verzui (*Asparagus collinus*). **60** (Bot; îac) Nume dat unui arbore mic, cu flori galbene dispuse în racem fals (*Sarothamnus scoparius*). **61** (Bot; reg; îac) Aglică (*Filipendula vulgaris*). **62** (Bot; îa) Ferigă (*Aspidium*). **63** (Bot; reg; îac) **~ra-nopții** Lăsnicior (*Solanum dulcamara*). **64** (Orn; reg; îac) Cucuvea (1) (*Athene noctua*). **65** (Bot; reg; îac) Zârnă (*Solanum nigrum*). **66** (Bot; reg; îac) Plantă nedefinită mai îndeaproape (care-și deschide florile la căderea nopții). **67** (Bot; reg; îc) **~ra-cucului** Sparanghel (*Asparagus officinalis*). **68** (Reg; îac) Plantă mică, stoloniferă, cu fructe sub forma unor boabe roșii de mărimea cireșelor. **69** (Bot; reg; îc) **~ra-muntelui** Crețișoară (4) (*Alchemilla vulgaris*). **70** (Bot; reg; îc) **~ra-furnicii** Plantă erbacee cu frunze acuminate și cu flori roz-deschis, dispuse în inflorescență (*Goniolimon besserianum*). **71** (Orn; reg; îc) **~ra-boului** Pasăre foarte mică, nedefinită mai îndeaproape, al cărei obicei este să stea pe lângă boii care pasc. **72** (Orn; reg; îc) **~ra-găiții** Pasăre nedefinită mai îndeaproape.

umbrări [At: FD I, 201 / Pzi: 3 *~rește* / E: *umbră* + *-ări*] (Trs; d. vite) A se odihni vara la umbră (1).

umbrăvioară *sf* vz *dumbrăvioară*

umbrea *sf* vz *umbrelă*

umbreajă *sf* [At: PĂCALĂ, M. R. 519 / Pl: ? / E: nct] **1** (Reg) Plasă de pescuit Si: *mreajă*. **2** (Trs) Element decorativ la costumul popular românesc, cusut pe mânecile și pieptul cămășii sau pe mânecile iei de la altiță în jos până la pumnași Si: *mreajă, râu*. **3** Cusătură decorativă, mai lată de un deget, cu care se încheie marginile cămășii țărănești Si: *cheiță* (7), *mreajă*.

umbreală *sf* [At: A III, 18 / Pl: ? / E: *umbri* + *-eală*] (Reg) Loc răcoros.

umbreană *sf* vz *mreană*

umbrelar *sm* [At: POLIZU / Pl: *~i* / E: *umbrelă* + *-ar*] **1-2** Persoană care lucrează (sau vinde) umbrele (1).

umbrelă *sf* [At: (a. 1796) IORGA, S. D. VIII, 85 / V: (reg) *~rilă*, *umbrea* / Pl: *~le*, (reg) *~li* / E: fr *ombrelle*, pad *umbră*] **1** Obiect destinat să apere de ploaie sau de soare, alcătuit dintr-o pânză care se poate strânge sau întinde (în forma unei calote sferice) prin intermediul unor spițe metalice fixate radial pe un baston Si: (îrg) *umbrar* (15). **2** (Reg) Obiect care se pune deasupra coșniței de albine ca să o ferească de ploaie sau de arșița soarelui. **3** (Bot; îc) **~-spinoasă** Scaiul dracului (*Eryngium campestre*). **4** (Bot; îc) **~-stelată** Ștevie (*Astrantia major*). **5** (Bot; îvr) Umbelă.

umbrelărie *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ii* / E: *umbrelă* + *-ărie*] (Îdt) **1** Fabrică în care se lucrează umbrele (1). **2** Atelier în care se lucrează umbrele (1). **3** Prăvălie în care se vând umbrele (1). **4** (Csc) Totalitate a umbrelelor (1) lucrate și destinate vânzării.

umbreleasă *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ese* / E: *umbrelă* + *-easă*] (Îdt) **1-2** Femeie care lucrează (sau vinde) umbrele (1).

umbrelnic, ~ă *a* [At: CAT. MAN. II, 197 / Pl: *~ici, ~ice* / E: *umbri* + *-elnic*] (Rar) Care aduce suferință.

umbrelușă *sf* [At: V. ROM. februarie 1954, 8 / Pl: *~șe* / E: *umbrelă* + *-ușă*] **1-2** Umbreluță (1-2).

umbreluță *sf* [At: CONACHI, P. 188 / Pl: *~țe* / E: *umbrelă* + *-uță*] **1-2** (Șhp) Umbrelă (1) (mică) Si: *umbrelușă* (1-2). **3** (Bot; îc) **~-de-apă** (sau **-de-baltă, -de-bălți**) Buricul-apei (*Hydrocotyle vulgaris*). **4** Organ al

semințel unor plante (ca susaiul etc.), în formă de umbrelă (**1**), cu ajutorul căruia semințele se răspândesc la distanțe foarte mari.

umbreniță *sf* vz ***mreniță***

umbreț *sn* [At: CHEST. II, 36/258 / Pl: ? / E: ***umbră*** + *-eț*] (Reg) Locuință provizorie făcută la fânațe, pentru a servi ca adăpost în timpul cositului.

umbri [At: PSALT. 190 / V: (îrg) ***~ra*** (Pzi: *~rez*) / Pzi: *~resc* / E: ***umbră***] **1-2** *vti* A face umbră (**1**) cuiva sau la ceva. **3-4** *vti* A acoperi cu umbra sa Si: *a adumbri* (**1**). **5-6** *vti* (Înv; fig) A apăra (pe cineva sau ceva). **7-8** *vti* A destina (**1**). **9** *vr* A sta la umbră (**1**) Si: *a se adumbri* (**3**). **10** *vr* (Înv; fig) A se afla în umbră (**1**). **11** *vt* A face să devină mai puțin luminat Si: *a întuneca*. **12** *vt* (Îvr; îe) **A ~ ochii cuiva** A scăpa de supravegherea cuiva. **13-14** *vri* (Reg) A se însera. **15** *vt* (Fig) A face să pară mai puțin merituos Si: *a eclipsa* (**4**). **16** *vt* (C. i. sentimente, trăiri interioare etc.) A face să slăbească în intensitate. **17** *vt* (Fig; c. i. vocea) A face să devină lipsit de sonoritate Si: *a voala*. **18** *vr* (Îrg; fig) A-și pierde puterea de judecată. **19** *vt* A da unui lucru o culoare mai închisă Si: *a întuneca*. **20** *vt* A acoperi cu umbră (**1**) o porțiune dintr-un desen, dintr-o pictură etc. **21** *vi* A face umbre (**1**) unui desen. **22-23** *vtr* (Fig; d. ochi, chip) A (se) întrista. **24-25** *vir* A apărea ca o umbră (**35**) Si: *a se întrezări*. **26-27** *vir* A se contura (**3**).

umbrian, ~ă [At: IST. L. ROM. I, 33 / P: *~bri-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: ***Umbria*** + *-an* cf fr *ombrien*] **1-2** *smf, a* (Persoană) care făcea parte din populația Umbriei. **3-4** *smf, a* (Om) originar din Umbria. **5** *smp* Populația care locuia în Umbria. **6** *a* Care aparținea Umbriei. **7** *a* Care aparținea umbrienilor (**5**). **8-9** *a* Privitor la Umbria sau la umbrieni (**5**). **10** *a* Care provine din Umbria. **11** *sf* (Șîs *limba ~ă*) Limba vorbită de umbrieni (**5**).

umbric, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***Umbria*** cf lat *umbricus*] **1-4** Umbrian (**6-10**).

umbricios, ~oasă *a* [At: MARIN. NU. 169 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***umbră*** + *-icios*] (Rar) Umbros (**2**).

umbrilă *sf* vz ***umbrelă***

umbrire *sf* [At: CORESI, EV. 494 / V: (înv) ***~rare*** / Pl: *~ri* / E: ***umbri***] **1** Adumbrire (**1**). **2** (Înv; fig) Apărare (**2**). **3** (Înv; fig) Laudă. **4** (Rar) Umbrar (**1**). **5** Culoare sau nuanță (mai) închisă Si: *umbră* (**25**). **6** (Fig) Posomorâre. **7** (Fig) Lipsă de claritate în exprimare. **8** (Îvr) Umbră (**51**).

umbriș *sn* [At: CONV. LIT. V, 311 / Pl: *~uri* / E: ***umbră*** + *-iș*] Loc umbrit Si: *umbră* (**1**).

umbrișoară *sf* [At: CADE / Pl: *~re* / E : ***umbră*** + *-ișoară*] (Rar; șhp) **1-2** Umbriță (**1-2**).

umbrit, ~ă *a* [At: MINEIUL (1776), 56^{r2}/28 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***umbri***] **1-5** Umbros (**3-7**). **6** (Rar) Acoperit de păr[1] (mult). **7** (Fig) Ocrotit. **8** (Înv; fig) Împodobit. **9** (Fig) (D. voce, sunete) Lipsit de sonoritate Si: *voalat, stins, șoptit*. **10** (Fig) Care și-a pierdut puterea de judecată. **11** (Fig) Cu mintea tulburată.

umbritor, ~oare [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 69^{V}/7 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***umbri*** + *-itor*] **1-2** *smf, a* (Asr) Umbros (**1-2**). **3** *a* (Înv) Care ocrotește.

umbritură *sf* [At: PUȘCARIU, L. R. I, 128 / Pl: *~ri* / E: ***umbri*** + *-itură*] (Rar) Porțiune mai întunecată dintr-o imagine plastică Si: *umbră* (**24**).

umbriță *sf* [At: CADE / Pl: *~țe* / E: ***umbră*** + *-iță*] (Șhp) **1-2** Umbră (**1**) (mică) Si: *umbrișoară* (**1-2**), *umbruliță* (**1-2**), *umbrușoară* (**1-2**), *umbruță* (**1-2**).

umbros, ~oasă [At: DOSOFTEI, V. S. februarie 50^{V}/30 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***umbră*** + *-os*] **1-2** *smf, a* (Vegetație) care face umbră (**1**) Si: *umbratic* (**1-2**), *umbricios, umbruță* (**5-6**), *umbritor* (**1-2**). **3** *a* Care se află la umbră (**1**) Si: *umbrit* (**1**), *umbratic* (**3**). **4** *a* Care este acoperit de umbră (**1**) Si: *umbrit* (**2**), *umbratic* (**4**). **5** *a* (Fig; d. păr) Stufos. **6** *a* Care este slab luminat Si: *întunecos, umbrit* (**4**). **7** *a* (Fig) Trist.

umbruliță *sf* [At: BALADE, II, 332 / Pl: *~țe* / E: ***umbră*** + *-uliță*] (În poezia populară; șhp) **1-2** Umbriță (**1-2**).

umbrușoară *sf* [At: FOLC. MOLD. I, 69 / Pl: *~re* / E: ***umbră*** + *-ușoară*] (Pop; șhp) **1-2** Umbriță (**1-2**). **3** Umbră (**31**).

umbruț *am* vz ***umbruță***

umbruță [At: BUD P. P. 68 / V: ***umbruț*** *am* / Pl: *~ți, ~țe* / E: ***umbră*** + *-uț*] **1-2** *sf* (Reg; șhp) Umbriță (**1-2**). **3** *sf* (Mun) Protecție. **4** *sf* (Mun) Ajutor (**13**). **5-6** *smf, a* (Într-o poezie populară) Umbros (**1-2**).

umecta *vt* [At: ALEXI, W. / Pzi: *~tez* / E: fr ***humecter***, lat ***humectare***] (Liv) A umezi ușor (la suprafață).

umectare *sf* [At: DL / Pl: *~tări* / E: ***umecta***] (Liv) Umezire (**1**) ușoară (la suprafață).

umectat, ~ă *a* [At: M. D. ENC. / V: ***hu~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***umecta***] (Liv) Umezit (**1**).

umed, ~ă [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 207^{r}/7 / V: (înv) ***umăd***, *umid a* / Pl: *~ezi, ~e* / E: ml ***humidus***] **1** *a* Care este îmbibat cu un lichid Si: *ud* (**1**), *umezit* (**1**), *(îrg) umedos* (**1**). **2** *a* Care a stat într-un lichid, în porii sau pe suprafața apei și încă nu s-a uscat Si: *umedat* (**1**). **3** *a* Care conține umezeală (**1**) Si: *jilav*, (rar) *umedat* (**2**), (îrg) *umedos* (**1**), *umezit* (**1**). **4** *a* (D. pământ) Reavăn. **5** *sn* Caracterul a ceea ce este umed (**1**). **6** *sn* Însușirea de a fi umed (**1**). **7** *a* (Fig) Care produce impresia de umed (**1**). **8** *a* (D. atmosferă, aer, un anumit mediu etc.) Încărcat cu vapori de apă Si: *umedos* (**3**). **9** *a* (D. ochi) Plin de lacrimi Si: *înlăcrimat, umezit* (**2**). **10** *a* Transpirat.

umeda *vtr* și *viim* [At: DLR / Pzi: ? / E: ***umed***] (Reg) **1-11** Umezi[1] (**1-11**).

umedat, ~ă *a* [At: DLR / Pl: *~ați, ~e* / E: ***umeda***] (Reg) **1-4** Umezit (**1-4**).

umedeală *sf* [At: DLR / Pl: ? / E: ***umeda*** + *-eală*] (Reg) **1-14** Umezeală (**1-14**).

umeditate *sf* vz ***umiditate***

umedos, ~oasă *a* [At: DLR / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***umed*** + *-os*] **1-6** Umezos (**1-6**).

umeduț, ~ă *a* [At: CIHAC, I, 297 / Pl: *~i, ~e* / E: ***umed*** + *-uț*] (Rar; hip) Umed (**1**) puțin.

umejos, ~oasă *a* vz ***umezos***

umejune *sf* [At: VARLAAM, C. 275 / Pl: *~ni* / E: ***umed*** + *-iune*] (Înv) **1-3** Umiditate (**1-3**).

umelenie *sf* vz ***umilenie***

umelință *sf* vz ***umilință***

umelit[1], ~ă *a* vz ***umilit[1]***

umelit[2], ~ă *a* vz ***umilit[2]***

umeral, ~ă *a* [At: VALIAN, V. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***huméral***] **1** Care ține de umăr (**1**). **2** Privitor la umăr (**1**). **3** Al umărului (**1**). **4** (Med; d. artere) Care este situată la nivelul brațului.

umerar *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 86^{V}/36 / V: ***umăr~***, *umărariu* / Pl: *~e* / E: ***umăr*** + *-ar*] **1** (Înv) Veșmânt bisericesc în formă de fâșie lungă, de lână, de mătase sau de bumbac, purtată pe umăr de diacon în timpul slujbei religioase Si: *omofor, stolă*. **2** (Rar) Manta militară Si: (îvr) *umeruș*. **3** Îmbrăcăminte de protecție fixată pe umerii celor care cară greutăți. **4** Împletitură de lână, melană etc. care se pune peste umeri (mai ales de către cei care suferă de reumatism). **5-6** Umeraș (**3, 5**). **7** (Mol; Ban) Opor.

umeraș [At: HEM. 933 / V: ***umăr~*** / Pl: *~i* sm, *~e* sn / E: ***umăr*** + *-aș*] **1-2** *sm* (Șhp) Umăr (**1**) (mic) Si: *umerel* (**1-2**). **3** *sn* Obiect alcătuit dintr-o bară orizontală (puțin curbată) pe care se atârnă hainele în dulap, în cuier etc. pentru a-și păstra forma Si: *umăr* (**53**), *umerar* (**5**). **4** *sm* (Trs) Altiță (**1**). **5** *sm* (Reg) Platcă la cămașa bărbătească de care se prinde gulerul și spatele Si: *peteală*, (reg) *umerar* (**6**). **6** *sm* (Rar) Găitan (**1**). **7** *sm* (Rar) Eghilet (**1**). **8** *sm* (Rar) Epolet (**1**). **9** *sm* (Reg) Umăr (**48**). **10** *sm* Opor. **11** *sm* Piesă de fier care leagă perinocul carului de osie. **12** *sm* Omoplat.

umere *smn* vz ***umăr***

umerel *sm* [At: CADE / Pl: *~ei, ~e* sn / E: ***umăr*** + *-el*] **1-2** (Șhp) Umeraș (**1-2**). **3** (Trs; lpl) Bucăți de piele sau de pânză, cusute la umerii cojocului sau ai iei, care unesc pieptul (și spatele) cu mâneca.

umeri *vr* [At: JIPESCU, O. 144 / Pzi: *~resc* / E: ***umăr***] **1** A face un efort fizic deosebit (folosindu-se de umeri) Si: *a se opinti, a se sforța*. **2**

A munci din greu Si: *a se speti*. **3** A-și da toată osteneala Si: *a se sili, a se strădui*. **4** (Rar) A se împinge făcându-și loc cu umerii.

umeriță *sf* [At: BUTURĂ, EG. 321 / Pl: *~țe* / E: ***umăr*** + *-iță*] (Reg) Bucată dreptunghiulară de pânză cu cusături decorative, care se aplică pe fiecare dintre umerii cămășii țărănești și se continuă de-a lungul mânecii.

umeros, ~oasă *a* [At: LB / V: ***umăr~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***umăr*** + *-os*] **1** Care are umeri (1) mari. **2** (Pex) Puternic.

umeruș *s* [At: ANON. CAR. / V: ***umăr~*** / Pl: ? / E: ***umăr*** + *-uș*] (Îvr) Umerar (2).

umeruț *sm* [At: LB / V: ***umăr~***/ Pl: *~i* / E: ***umăr*** + *-uț*] (Șhp) **1-2** Umeraș (1-2).

umet *smn* vz ***omăt***[1]

umetiță *sf* vz ***ometiță***

umeza *v* vz ***umizi***

umezat, ~ă *a* vz ***umezit***

umezeală *sf* [At: ANON. CAR. / V: (îrg) ***~ede~, om~, omizală*** / Pl: *~eli*, (îvr) *~ele* / E: ***umezit*** + *-eală*] **1-4** Umiditate (1-4). **5** Igrasie. **6** Loc umed (3). **7** Aspect al ochilor înlăcrimați. **8** (Pex) Strălucire a ochilor. **9** (Pex) Duioșie a privirii. **10** Lacrimi. **11** Transpirație. **12** (Fzl; înv) Umoare (1). **13** (Îs) *~ gastrică* Suc gastric. **14** (Înv) Sevă.

umezi[1] [At: BIBLIA (1688), 373[1]/52 / Pzi: *~zesc* / E: ***umed***] **1** *vr* A deveni umed (1) Si: (reg) *a umeda* (1). **2** *vt* A face să devină umed (1) Si: (reg) *a umeda* (2). **3-5** *vtir* A (se) uda puțin Si: *a reveni*, (reg) *a (se) umeda* (3-5). **6** *vr* (Reg; d. pereți) A deveni igrasios Si: (reg) *a se umeda* (6). **7** *vr* (D. ochi) A se umple de lacrimi Si: *a lăcrima*, (reg) *a se umeda* (7). **8-9** *vri* (Pex; d. ochi) A străluci (din cauza lacrimilor) Si: (reg) *a umeda* (8-9). **10** *vt* A umple de melancolie Si: *a înduioșa*, (reg) *a umeda* (10). **11** *viim* (Reg; îf *umeda*) A ploua ușor Si: *a pica*[1], *a picura*, (reg) *a umeda* (11).

umezi[2] *v* vz ***umizi***

umezire *sf* [At: V. ROM. februarie 1955, 225 / Pl: *~ri* / E: ***umezi***[1]] **1** Îmbibare cu un lichid. **2** Înduioșare.

umezit, ~ă *a* [At: ASACHI, S. L. I, 179 / V: (reg) ***~edat*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***umezi***[1]] **1-2** Umed (1, 9). **3** (Pex) Strălucitor. **4** Transpirat.

umezitor, ~oare [At: CIHAC, I, 298 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***umezi*** + *-tor*] **1** *a* Care umezește (1). **2** *sn* Dispozitiv de umezit hârtia prin stropire cu apă (pentru a o satina), în timpul procesului de fabricație. **3** *sn* (Îs) *~ de aer* Aparat care pulverizează apă și umezește aerul relativ uscat adus prin conducte din exterior la o instalație industrială, unde este necesar aer condiționat cu un anumit grad de umiditate.

umezos, ~oasă *a* [At: COD. SILV. 17 / V: ***~ejos*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***umezi*** + *-os*] **1-2** (Îrg) Umed (1, 8). **3** Pătruns de igrasie Si: *igrasios*. **4** (D. ținuturi, anotimpuri, perioade de timp) Cu multă ploaie. **5** (Îvr; d. preparate medicamentoase) Care este lichid. **6** (Înv; fig; d. oameni) Nepăsător.

umfășa *v* vz ***înfășa***

umfla [At: DOSOFTEI, PS. 87/4 / V: (îrg) ***îm~***, (reg) ***im~*** / Pzi: *~lu* / E: ml ***inflare***] **1** *vt* A mări volumul unui obiect cu pereți elastici sau plianți prin umplere cu aer sau cu un alt fluid. **2** *vr* (D. ființe sau d. părți ori organe ale corpului acestora) A-și mări volumul din cauza unei mari cantități de aer inspirat, a unei mâncări excesive, a depunerii de grăsime etc. **3-4** *vtr* (Îe) **A ~** (pe cineva) **râsul** (sau **un râs, plânsul**) ori **a se ~ de râs** (sau **de plâns**) A nu-și putea stăpâni râsul (sau plânsul). **5** *vr* (Îe) **A se ~ de somn** (sau **de dormit**) A se sătura de somn. **6** *vr* (Îe) **A i se ~ inima în piept** A simți o mare bucurie, mulțumire etc. **7** *vt* (Îe) **A ~ în coș** (pe cineva) A simți un imbold fierbinte de a face ceva. **8** *vr* (Îe) **A se ~ burduf** A mânca foarte mult. **9** *vr* (Îe) **A se ~ în piele** A se îngâmfa. **10** *vi* (Îe) **A ~ din umeri** A ridica din umeri în semn de nedumerire, de neștiință sau de nepăsare. **11** *vt* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **fălcile de potârnogi** A bate rău pe cineva. **12** *vr* (Fig; adesea cu determinări ca „de trufie", „de satisfacție" etc.) A se mândri. **13** *vr* (Fig; adesea cu determinări ca „de trufie", „de satisfacție" etc.) A fi încrezut. **14** *vr* (Fig; d. oameni) A se înfuria. **15** *vt* A mări (peste măsură). **16-17** *vtr* A (se) înfoia. **18-19** *vtr* (D. păr sau d. pene) A (se) înfoia. **20** *vr* (D. păsări sau animale) A-și înfoia penele. **21** *vr* (D. animale) A-și zburli părul. **22** *vr* (D. lemn sau obiecte din lemn) A-și mări volumul prin absorbție de lichid sau prin micșorarea presiunii. **23** *vr* (D. ape) A depăși, prin creșterea volumului, nivelul normal. **24** *vr* (D. ape) A-și mări volumul Si: *a crește* (28). **25** *vr* (D. lichide) A-și ridica nivelul prin fierbere. **26** *vr* (Înv; d. gaze) A-și mări volumul. **27** *vr* (Fig; d. sunete, glasuri, zvonuri etc.) A deveni mai puternic Si: *a crește* (20), *a se intensifica*. **28** *vr* (Fig, d. sunete, glasuri, zvonuri etc.) A se răspândi. **29** *vr* (D. vânt) A crește în intensitate Si: *a se înteți*. **30** *vri* (D. piele, țesuturi, organe etc.) A se inflama din cauza unui traumatism sau a unei boli Si: *a se tumefia*. **31** *vt* (Fam; fig; c. i. prețuri, sume de bani etc.) A exagera în mod intenționat proporțiile etc. **32** *vt* A face să fie bombastic. **33** *vt* (Fam; fig) A lua (ceva sau pe cineva) pe neașteptate, cu bruschețe Si: *a înșfăca, a înhăța*. **34** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **grija** A cuprinde (pe cineva) îngrijorarea, teama. **35** *vt* (În argoul școlarilor; îe) **A ~ barosanul** A lua nota maximă. **36** *vt* (Fam; de obicei determinat prin „în spate", „în cârcă", „în brațe", „pe sus" etc.) A apuca, ridicând de la pământ pentru a duce cu sine Si: *a ridica, a sălta*. **37** *vt* (Fam; de obicei determinat prin „în spate", „în brațe", „pe sus" etc.) A ridica. **38** *vt* A lua de la cineva Si: *a fura* (1). **39** *vt* A lovi pe cineva.

umflare *sf* [At: HERODOT (1645), 197 / V: (îrg) ***îm~*** / Pl: *~lări* / E: ***umfla***] **1** Mărire a volumului unui obiect Si: (rar) *umflat*[1] (1). **2** Mărire a volumului unor organe sau cavități anatomice, mai ales a abdomenului Si: *balonare* (2), (rar) *umflat*[1] (2). **3** (Pan) Dilatare a firelor textile. **4** Înfoiere. **5** Mărire a volumului unui obiect din lemn prin absorbție de lichid sau prin micșorarea presiunii. **6** Creștere a nivelului unei ape. **7** (Înv) Flux (1). **8** Umflătură (6). **9** (Fam; fig) Ridicare intenționată a unor prețuri, sume de bani etc.

umflat[1] *sn* [At: CIPRIAN, S. I, 169 / Pl: (nob) *~uri* / E: ***umfla***] (Rar) **1-2** Umflare (1-2).

umflat[2]***, ~ă*** [At: ȘINCAI, HR. I, 151/35 / V: ***îm~*** (S și: *înflat*) / S și: *unflat* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***umfla***] **1-2** *smf, a* (Obiect cu pereți elastici sau plianți) care și-a mărit (la maximum) volumul prin umplere cu aer sau cu un alt fluid. **3** *a* (Pan; d. ființe sau d. părți ori organe ale corpului acestora) Care și-a mărit volumul din cauza unei mari cantități de aer inspirat, a mâncării excesive, a depunerii de grăsime etc. Si: *mărit, dilatat, lărgit, balonat, umflăcios* (1). **4** *a* (Fig; adesea cu determinări ca „de trufie", „de îngâmfare", „de biruință" etc.) Încrezut. **5** *a* (Fig) Mâniat. **6** *a* (D. ființe, corpul lor sau d. părți ale acestora) Cu forme rotunde Si: *durduliu, dolofan* (1). **7** *a* (D. ființe, corpul lor sau d. părți ale acestora) Gros[1] (1). **8** *a* (D. ființe, corpul lor sau d. părți ale acestora) Voluminos. **9** *a* (Dep) Buhăit[4]. **10** *smf* (Reg; gmț; art.) Om (foarte) gras. **11** *sm* (În argoul școlarilor; art.) Denumire dată notei șase. **12** *a* (D. buzunare, pungi, portofele etc.) Umplut[2] (1). **13** *a* (D. pânze de corabie sau d. alte obiecte confecționate din pânză) Înfoiat (de vânt). **14** *a* (D. păr sau pene) Zburlit. **15** *a* (D. păsări) Care are penele zburlite. **16** *a* (D. oameni; îe) **~ în pene** Fudul (1). **17** *a* (D. oameni; îae) Țanțoș. **18** *a* (D. ape) Care a depășit, prin creșterea volumului, nivelului normal (ieșind din albie). **19** *a* (D. lemne) Care și-a mărit volumul prin absorbire de apă, prin udare. **20** *a* (D. piele, țesuturi, organe etc.) Inflamat din cauza unui traumatism, a unei boli etc. Si: *tumefiat*. **21** *a* (Fig; d. prețuri, sume, cifre etc.) Care este exagerat de mare. **22** *a* (Fig; d. prețuri, sume, cifre etc.) Crescut în mod intenționat. **23** *a* (Fam; fig; d. cuvinte, stil, ton etc.) Bombastic (1). **24** *a* Mincinos.

umflăcios, ~oasă *a* [At: CANTEMIR, IST. 331 / V: (îrg) ***îm~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***umfla*** + *-ăcios*] **1** (Reg; în descântece) Umflat[2] (3). **2** (D. boli) Care provoacă o balonare a abdomenului. **3** (Reg; în descântece) Inflamat. **4** (Înv) Trufaș.

umflăciune *sf* [At: CANTEMIR, IST. 121 / V: ***îm~*** / Pl: *~ni* / E: ***umfla*** + *-ăciune*] (Îrg) Umflătură (6).

umflător, ~oare *a* [At: (a. 1773) GCR II, 98/5 / V: ***îm~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***umfla*** + *-ător*] **1** (Înv) Care umflă (1) abdomenul. **2** (D. vânt) Care umflă (29).

umflătură *sf* [At: BIBLIA (1688)^{2}, II, 140/59 / V: (reg) ***îm~*** / Pl: *~ri* / E: ***umfla*** + *-ătură*] **1** Loc umflat **(2)** pe suprafața unui obiect. **2** (Imp) Balonare a abdomenului. **3** (Înv) Creștere a nivelului normal al unei ape Si: *umflare* **(7)**, *revărsare*. **4** (Îrg) Iaz. **5** (Pex) Apă adunată într-un iaz. **6** Inflamație a pielii, a unui țesut sau a unui organ, din cauza unei boli sau a unui traumatism Si: *umflare* **(8)**, (îrg) *umflăciune*. **7** (Rar; fig) Mod de exprimare pretențios. **8** (Iht; reg) Guvid (*Gobius*). **9** (Iht; reg) Pește mic cu corpul subțiat spre coadă, acoperit cu țepi osoși sau gol, fără solzi și cu capul mare și lătăreț, care trăiește atât în ape dulci, cât și în cele sărate (*Benthophilus stellatus*).

umflăturiță *sf* [At: ARH. FOLK. I, 202 / V: ***îm~*** / Pl: *~țe* / E: ***umflătură*** + *-iță*] **1-2** (Reg; în descântece; șhp) Umflătură **(1)** (mică).

umid, ~ă *a* vz ***umed***

umidifica *vt* [At: DN^{3} / Pzi: *umidific* / E: fr ***humidifier***] A introduce umiditate în aerul dintr-o instalație industrială.

umidificare *sf* [At: IONESCU-MUSCEL, ȚES. 567 / Pl: *~cări* / E: ***umidifica*** cf fr *humidification*] **1** Producere și întreținere, prin mijloace artificiale, a umidității aerului într-o instalație (industrială). **2** Operație prin care un material uscat devine umed sau prin care se ridică umiditatea unui material.

umidifug, ~ă *a* [At: LTR^{2} / Pl: *~ugi, ~uge* / E: fr ***humidifuge***] (D. materiale) Care nu poate fi adus în stare umedă.

umiditate *sf* [At: NEGULICI / V: (rar) ***umed~*** / Pl: *~tăți* / E: fr ***humidité***, lat ***humiditas, -atis***] **1** Însușire a unui corp umed **(1)** Si: *reveneală*, *umezeală* **(1)**, (înv) *udătură* **(1)**, (înv) *udeliște* **(1)**, (înv) *umejune* **(1)**, (îvr) *umoare* **(4)**. **2** Lichid (de regulă apă) conținut într-un material solid sau vapori conținuți în masa unui gaz Si: *reveneală*, *umezeală* **(2)**, (înv) *udătură* **(2)**, (înv) *umejune* **(2)**. **3** Stare a atmosferei, a aerului sau a unui anumit mediu încărcat cu vapori de apă Si: *umezeală* **(3)**, (rar) *umejune* **(3)**. **4** Cantitate de vapori de apă care fac ca atmosfera, aerul sau un anumit mediu să fie umede **(1)** Si: *umezeală* **(4)**.

umidometru *sn* [At: LTR^{2} / Pl: *~re* / E: fr ***humidomètre***] **1** (Teh) Instrument utilizat pentru determinarea umidității corpurilor solide. **2** (Met) Aparat cu care se măsoară umiditatea atmosferei sau a altor medii gazoase Si: *higrometru*.

umidostat *sn* [At: DN^{3} / Pl: (rar) *~e* / E: fr ***humidostate***] (Rar) Higrostat.

umil, ~ă [At: ASACHI, S. L. I, 149 / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***humilis*** cf fr *humble*] **1-2** *smf, a* (Om) care adoptă o atitudine supusă Si: *umilit* **(2)**, (îrg) *ofilit*. **3** *a* (Adesea în exprimări convenționale sau în formule de politețe) Care exprimă un respect profund față de cineva sau ceva. **4** *a* Care provine din pietate, modestie. **5-6** *smf, a* (Om) care este de condiție socială modestă Si: *sărac, simplu, obscur*. **7-8** *smf, a* (Om) lipsit de importanță Si: *sărac, simplu, obscur*. **9** *a* (D. condiția socială) Modest. **10-11** *av, a* (Adesea în formule sau exprimări convenționale) (Într-un mod) caracteristic omului umil **(2)**. **12** *a* Lipsit de pretenții, de importanță, de strălucire Si: *modest, neînsemnat, sărăcăcios, simplu, umilit* **(12)**.

umila *v* vz ***umili***^{2}

umileciune *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 47^{r}/21 / Pl: *~ni* / E: ***umili***^{1} + *-iciune*] (Îvr) **1-2** Umilire^{1} **(1-2)**.

umilenie *sf* [At: CORESI, EV. 28 / V: ***umel~, om~*** / Pl: ? / E: slv ***оумилєниє***] (Înv; în limbajul bisericesc) **1-2** Umilință^{1} **(4, 9)**. **3** (Pex) Durere sufletească.

umili^{1} [At: DHLR II, 487 / V: (înv) ***om~*** / Pzi: *~lesc* / E: slv ***оумилити сѧ***] **1** *vr* (Înv) A se înduioșa. **2** *vr* A deveni (mai) blând. **3** *vr* (D. animale) A se îmblânzi. **4** *vr* A se îndura. **5-6** *vtrf* A (se) îndupleca. **7** *vr* (Înv) A se arăta ascultător. **8** *vr* A da expresie sentimentului de umilință **(4)** Si: *a se smeri*. **9** *vr* A fi evlavios.

umili^{2} *vtr* [At: ISER / V: (înv) ***~la*** / Pzi: *~lesc* / E: ***umil*** cf fr *humilier*] **1-2** A (se) pune într-o stare de inferioritate Si: *a (se) înjosi*.

umiliațiune *sf* [At: MAN. SĂNĂT. 81/8 / P: *~li-a-ți-u~* / Pl: *~ni* / E: fr ***humiliation***] **1** (Înv) Umilință^{2} **(2)**. **2** (Ilav) **Cu ~** Umil **(10)**.

umilicios, ~oasă *a* [At: (a. 1820) BV III, 344 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***umili***^{1} + *-icios*] (Înv; în limbajul bisericesc) Care provoacă o atitudine evlavioasă.

umilincios, ~oasă *a* [At: (a. 1817) BV III, 190 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***umilință*** + *-icios*] (Înv) Care este plin de umilință **(4)** Si: *smerit, supus*.

umilință^{1} *sf* [At: BIBLIA (1688), 249^{1}/17 / V: (înv) ***umel~, om~*** / Pl: *~țe* / E: ***umili***^{1} + *-ință*] **1** (Înv) Milă **(1)**. **2** Bunăvoință **(1)**. **3** Pietate. **4** (În morala creștină) Sentimentul, atitudinea celui umil **(2)**, conștient de nimicnicia sa în fața divinității Si: *smerenie, umilenie* **(1)**, *umilitate* **(2)**. **5** Evlavie **(1)**. **6** Pocăință. **7** Sentimentul, atitudinea celui conștient de inferioritatea sa într-o anumită situație, condiție socială etc. **8** Atitudinea celui care se coboară de bună voie în fața altora Si: *modestie*. **9** (Înv) Sentiment de duioșie sau de afecțiune, de respect profund față de cineva sau de ceva Si: *pietate, umilenie* **(2)**, *deferență, devotament, venerație*. **10** (Pex) Supunere exagerată Si: *servilism, slugărnicie*. **11** (Fig) Degradare **(3)**.

umilință^{2} *sf* [At: CREȚEANU, M. 149/9 / Pl: *~țe, ~ți* / E: ***umili***^{2} + *-ință*] **1** Situație umilitoare^{2} **(5)** impusă cuiva. **2** Vorbă sau faptă care umilește^{2} **(1)**, care înjosește Si: *ofensă, jignire*, (liv) *umilitate* **(3)**, (înv) *umiliațiune* **(1)**.

umilire^{1} *sf* [At: MARCOVICI, în RET. ROM. 83 / Pl: ? / E: ***umili***^{1}] **1** (Înv) Înduioșare. **2** Smerire.

umilire^{2} *sf* [At: F. AARON, I. II, 321/23 / Pl: *~ri* / E: ***umili***^{2}] **1** (Înv) Supunere. **2** Înjosire. **3** Jignire. **4** (Pex) Oropsire.

umilit^{1}***, ~ă*** [At: BIBLIA (1688), 581^{1}/36 / V: (înv) ***umel~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***umili***] **1** *a* (Înv) Pătruns de emoție Si: *impresionat, înduioșat, mișcat*^{2}, *tulburat*. **2** *a* Care are sau adoptă o atitudine ascultătoare, plecată^{2} Si: *smerit, supus, umil* **(2)**. **3-4** *av, a* (Plin) de umilință **(5)**. **5** *a* Caracteristic celui umil **(2)**. **6** *a* Care exprimă umilință **(4)**.

umilit^{2}***, ~ă*** *a* [At: HELIADE, O. I, 221 / V: (înv) ***umel~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***umili***^{2}] **1** Care suportă nedreptăți, ofense Si: *înjosit, jignit*. **2** Care este pus într-o situație de inferioritate. **3** Care are conștiința sau sentimentul inferiorității sale Si: *jenat, rușinat*. **4** Care are o condiție socială modestă Si: *sărac, simplu, obscur, umil* **(6)**. **5** (D. viață, trai) Caracteristic celui umil **(7)**. **6** (D. viață, trai) Plin de umilințe^{2} **(1)**, de mizerii. **7** Lipsit de pretenții, de însemnătate, de strălucire Si: *modest, simplu*. **8** (D. oameni) Lipsit de strălucire Si: *modest*.

umilitate *sf* [At: FM (1861) 15 / Pl: (nob) *~tăți* / E: fr ***humilité***, lat ***humilitas, -atis***] **1** (Liv) Sentiment de respect profund față de cineva sau de ceva Si: *deferență*. **2** Umilință **(4)**. **3** Degradare **(3)**. **4** Condiție socială modestă Si: *modestie, simplitate, sărăcie*. **5** Lipsă de strălucire sau de importanță.

umilitor^{1}***, ~oare*** *a* [At: MARCOVICI, C. 111/18 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***umili***^{1} + *-tor*] (Îvr) Care duce la smerenie.

umilitor^{2}***, ~oare*** *a* [At: REG. ORG. 357/12 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***umili***^{2} + *-tor*] **1** Care înjosește. **2** Caracteristic celui umil **(1)**. **3** Care denotă o stare de mizerie Si: *degradant* **(2)**. **4** Care denotă o stare socială modestă Si: *umil* **(6)**, *simplu*.

umilos, ~oasă *a* [At: HELIADE, O. I, 448 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***umili*** + *-os*] (Înv) Milostiv.

umivalniță *sf* [At: (a. 1588) CUV. D. BĂTR. I, 203/21 / V: ***om~*** / Pl: *~țe* / E: slv ***оумывальница***] (Înv) Vas din altar în care preotul, în timpul slujbei religioase, își spală mâinile.

umivanie *sf* [At: EUSTRATIE, PRAV. 91/21 / V: ***~ven~, om~*** / E: slv ***оумываниѥ***] (Înv) Niptiră.

umivenie *sf* vz ***umivanie***

umizi [At: NEGRUZZI, S. I, 227 / V: ***umezi, umeza*** / Pzi: 3 *~zește* / E: nct] (Reg) **1** *v* A omizi^{2}. **2** (Îe) **Umezește a râde** Schițează un zâmbet. **3** *vru* (Îe) **A se ~ de ziuă** A se crăpa de ziuă.

umizire *sf* [At: POGOR, HENR. 233/26 / Pl: *~ri* / E: ***umizi***] **1** Omizire^{2}. **2** Surâs.

umizos, ~oasă *a* vz ***umedos***

umlaut sn [At: L. ROM. 1959, nr. 3, 19 / Pl: (nob) *~uri* / E: ger ***Umlaut***] **1** Fenomen fonetic constând în modificarea timbrului unei vocale accentuate sub influența vocalei următoare. **2** Tremă care se pune deasupra vocalelor care au suferit un umlaut (**1**).

umnenie *sf* [At: (a. 1825) ap. T. PAPAHAGI, C. L. / Pl: ? / E: slv ***оумник***] (Îvr) Atenție (**1**).

umnoji *vtr* [At: PSALT. 232 / Pzi: *~jesc* / E: slv ***оумъножити***] (Înv) **1-2** A (se) înmulți.

umoare *sf* [At: AMFILOHIE, G. F. 270^{v}/4 / V: (înv) ***hu~, umor, humor***, (îvr) ***umore*** *sm* / Pl: *~ori*, (înv) *~oruri* / E: fr ***hummeur***, lat ***humor, -oris***] **1** Lichid biologic (sânge, limfă, bilă etc.) care constituie mediul intern în care trăiesc și își desfășoară activitatea celulele organismului Si: (îvr) *udătură* (**5**), (înv) *umezeală* (**12**). **2** (Îs) *~ apoasă* Lichid transparent care se află în camera anterioară a ochiului. **3** (Îs) *~ vitroasă* (sau *sticloasă*, înv, *stecloasă*) sau (îvr) *umore sticlit* Masă gelatinoasă transparentă care se găsește între cristalin și fundul ochiului. **4** (Îvr) Umiditate (**1**). **5** (Liv) Temperament. **6** Dispoziție sufletească (bună sau rea). **7** *Bună ~* (sau *hu~*) Dispoziție spre veselie, spre optimism. **8** (Îs) *Rea ~* sau *~ rea* Dispoziție spre tristețe, iritare, mânie.

umor[1] *sm* vz ***umoare***

umor[2] *sn* [At: (a. 1864) PLR I, 209 / V: ***hu~*** / Pl: ? / E: ger ***Humor***, fr ***humour***] **1** Înclinație spre glume și ironii, ascunse sub o aparență de seriozitate. **2** Manifestare prin vorbe sau prin scris a acestei înclinații. **3** (Pex) Veselie. **4** (Îe) **A nu avea simțul ~ului** sau **a fi lipsit de ~** (într-o anumită situație) A nu înțelege de glumă. **5** (Îe) **A avea simț al ~ului** A înțelege de glumă. **6** Categorie estetică ce constă în sublinierea incompatibilității și absurdității laturilor unor situații în mod obișnuit firești.

umor[3] *sn* vz ***omor***

umoral, ~ă [At: M. D. ENC. / Pl: *~i, ~e* / E: ***humoral***] **1** *a* Care aparține umorilor[1]. **2** *a* Care se referă la umori[1]. **3-4** *smf, a* (Om) care este influențat de umori[1]. **5** *a* (Îs) *Teorie ~ă* Teorie potrivit căreia funcțiile organismului sunt reglate prin intermediul umorilor[1]. **6** *av* Pe baza umorilor[1]. **7** *a* Care se referă la temperament Si: *temperamental*.

umorâciune *sv* vz ***omorâciune***

umore *sm* vz ***umoare***

umorescă *sf* vz ***humorescă***

umori *v* vz ***omorî***

umorism *sn* [At: (a. 1873) PLR I, 269 / Pl: ? / E: ***umor***[2]] (Rar) Stare de umor[2] Si: *veselie, haz*.

umorist[1]***, ~ă*** [At: POLIZU / V: (rar) ***h~*** / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***humoriste***] **1** *a* (D. scriitori) Care scrie cu umor[2] (**2**). **2-3** *smf, a* (Autor de scrieri sau de desene) care denotă umor[2] (**2**).

umorist[2]***, ~ă*** *a* [At: NEGULICI / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***humoriste***, lm ***humorista***] **1** (Înv; d. medici) Care atribuie umorilor principalul rol în fenomenele vitale. **2** (Îvr) Ursuz (**4**).

umoristic, ~ă [At: (a. 1844) PLR I, 101 / V: (rar) ***hu~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***humoristique***] **1-2** *av, a* (Într-un mod) care exprimă umor[2] (**1**). **3-4** *av, a* (Într-un mod) care provoacă umorul[2] (**1**). **5-6** *av, a* Vesel.

umorit, ~ă *a* vz ***omorât***

umorî *v* vz ***omorî***

umpărat *sm* vz ***împărat***

umplător, ~oare [At: AR (1829), 168^{1}/35 / V: (înv) ***îm~*** *sm*, (reg) ***~lutor*** *a, sf*, ***împlutor*** *a* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***umple*** + *-ător*] **1** *sm* (Înv) Persoană care avea sarcina de a umple paharele cu vin la masă Si: *paharnic*. **2** *a* (Îrg; d. boli) Contagios (**1**). **3** *sf* (Reg; îf *umplutoare*) Pâlnie. **4** *sf* (Reg) Loc unde se află o sursă de apă Si: *izvor*.

umplătură *sf* vz ***umplutură***

umple [At: PSALT. HUR. 53^{r}/23 / V: (îvp) ***~a, îm~, împlea***, (reg) ***imple*** / Pzi: *~lu*, (reg) *umpliu* / Ps: 4 și (înv) *~lum*; Cj: 3 și (rar) *~plă* / Grz: și (înv) *~lund* / E: ml ***implere***] **1** *vt* (C. i. vase, recipiente, cavități, spații, încăperi etc.) A băga înăuntru (până sus). **2** *vt* (Pex; c. i. vase, recipiente, cavități, spații, încăperi) A face să conțină o anumită cantitate din ceva. **3** *vt* (Îe) **A ~ ras** sau **a i (se) ~ ochi** A umple (**1**) până sus. **4** *vt* (Îe) **A-și ~ burta** (sau **pântecele**) A mânca sau a bea mult. **5** *vt* (Îe) **A ~ burta** (cuiva) A sătura (pe cineva). **6** *vt* (Îe) **A-și ~ buzunarele** A câștiga bani mulți. **7** *vt* (Îae) A se îmbogăți. **8-9** *vtrp* (Îe) **A (se) ~ paharul** (sau **ùrciorul**) A pricinui un ultim neajuns[1] care întrece limita suportabilului. **10** *vt* (Îe) **A ~** (cuiva) **ochii de lacrimi** A face (pe cineva) să plângă. **11** *vt* (Îe) **A ~ capul** (cuiva) A face să intre în minte o idee, insistând asupra ei. **12** *vt* (Îae) A ameți cu vorbe. **13** *vt* (Îe) **A ~** (cuiva) **gura** A face (pe cineva) să tacă. **14** *vt* (Pop; îe) **A ~ borș** A pune la fermentat tărâțe cu apă și naia, pentru a obține borș. **15** *vt* (Reg; îe) **A ~ varză** A pune varza la acrit în butoi, în apă cu sare. **16** *vt* (Reg; îe) **A ~ flori** A pune la macerat în apă caldă flori sau frunze, pentru a prepara vopsele vegetale. **17** *vt* (Îrg; îe) **A ~ pușcăria** (sau **ocna** etc.) A fi închis. **18** *vr* (Îe) **A i se ~** (cuiva) **ochii de lacrimi** (sau, gmț, **de zamă**) A i se umezi (cuiva) ochii. **19** *vr* (Rar; îe) **A i se ~** (cuiva) **ochii de văpaie** A se însufleți. **20** *vr* (Rar; îe) **A i se ~** (cuiva) **capul de sânge** A se înfuria foarte tare. **21** *vr* (Reg; îe) **A i se ~** (cuiva) **sacul** A umple (**6**). **22** *vr* (Reg; îae) A umple (**7**). **23** *vr* (Îe) **A se ~ de suflet** A gâfâi (**1**). **24** *vr* (Îae) A se mai însufleți după o cădere fizică sau materială. **25** *vt* A adăuga lichid. **26** *vt* (C. i. arme, mai ales de foc) A încărca. **27** *vt(a)* A întregi. **28** *vt* A introduce într-un înveliș de aluat, de carne, de legume etc. un preparat culinar, pentru a pregăti o mâncare. **29** *vt* (Rar) A îmbiba un preparat culinar cu un lichid (dulce, aromat). **30** *vt* A pune într-o învelitoare paie, pene etc. pentru a face saltele, perne etc. **31** *vr* (D. corpul omenesc sau părți ale corpului) A se îngrășa. **32** *vt* (Fig; adesea udp „de") A copleși (**1**). **33** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **de sperieți** (sau **de groază**) A îngrozi. **34** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **lacrimile** (sau **plânsul**) A podidi (pe cineva) plânsul. **35** *vr* A fi copleșit. **36** *vt* A impresiona (puternic) Si: *a emoționa* (**2**), *a mișca, a tulbura*. **37-38** *vtr* (C. i. o suprafață, o întindere; adesea udp „de" sau „cu"; șfg) A (se) ocupa. **39-40** *vtr* (C. i. hârtii, caiete etc.) A (se) acoperi cu scriere, cu desene etc. **41** *vt* (Iuz; îe) **A ~ o chitanță** (sau **o hârtie, o poliță**) A completa o chitanță (hârtie, poliță) cu datele necesare. **42** *vt* (Rar) A acoperi cu cusături o pânză. **43** *vt* (C. i. teritorii, ținuturi etc.; șfg) A popula. **44** *vt* (Udp „de" sau „cu") A răspândi un miros într-o încăpere, într-un spațiu etc. **45** *vr* A face să aibă un anumit miros. **46-47** *vtr* (Subiectul indică sunete, zgomote etc.) A cuprinde un spațiu. **48** *vt* (Subiectul indică o sursă de sunete) A răspândi. **49-50** *vtr* (Îe) **A ~ satul** (sau **locul, lumea**, rar, **urechile lumii** etc.) sau *vr* **a se ~ locul** A răspândi (un zvon, o știre etc.). **51** *vt* (Îvr) **A ~ urechile** (cuiva) A face să intre în mintea cuiva o idee, insistând asupra ei. **52-53** *vtr* A (se) acoperi cu o materie care murdărește sau strică Si: *a (se) păta, a (se) murdări, a (se) mânji*. **54** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **de noroi**[1] A calomnia. **55** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **de sânge** (sau, glumeț, **de borș**) A lovi până îl podidește sângele. **56** *vt* (Fig; îae) A reduce la tăcere. **57** *vt* (Fig; îae) A face de rușine. **58** *vt* (Reg; îe) **A-l ~** (pe cineva) **sângele pe nas** (sau **borșul** (**cel roș**), rar, **zărul**) A-l năpădi (pe cineva) sângele pe nas. **59** *vt* (Reg; îe) **A ~** (pe cineva) **zădugul** A fi plin de sudoare. **60-61** *vtr* (C. i. pureci, păduchi etc.) A acoperi o (întreagă) suprafață. **62-63** *vtr* A (se) contamina (**3**). **64** *vr* (Rar) A se îmbiba. **65** *vt* (Fig; c. i. bani, daruri etc.) A încărca (pe cineva). **66-67** *vtr* (Fig; c. i. bani, daruri etc.) A (se) umple (**7**). **68** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **de bogdaproste** A certa (**1**) (pe cineva). **69** *vt* (Îae) A înfrunta cu vorba. **70** *vt* (Îae) A cicăli (**1**). **71-72** *vtr* (Îe) **A (se) ~ de bogdaproste** (sau **de pricopseală, de brânză, de borș, de Filipești, de București** etc.) A nu trage nici un folos. **73** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **de rușine** A compromite (**1**). **74** *vr* (Rar) **A se ~** (cuiva) **de păcat** A face ceva condamnabil. **75-76** *vtr* (Îrg; c. i. ani, zile etc.) A (se) împlini. **77** *vr* A trece un timp de ... (până la o dată fixă) Si: *a se împlini, a veni sorocul*. **78** *vr* (Înv; îe) **A i se îm~** (cuiva) **sama** A ajunge la scadență. **79-80** *vtr* (Îrg) A (se) îndeplini. **81-82** *vtr* (Înv; c. i. dorințe) A (se) îndeplini. **83** *vt* (Îrg; c. i. datorii, obligații bănești etc.) A achita (**1**). **84** *vr* (Îrg; d. proorociri, prevestiri etc.) A se realiza.

umplea *v* vz ***umple***

umplere *sf* [At: PSALT. 40 / V: (înv) ***îm~*** (A și: *împlere*), ***împlire*** / Pl: *~ri* / E: ***umple***] **1** (D. vase, recipiente, cavități, spații, încăperi etc.) Băgare

înăuntru (până sus) Si: *umplut[1]* (1). 2 (Reg; îs) *~a blidelor* Obicei din Duminica Mare, când se dă de pomană numai mâncare Si: *umplut[1]* (5). 3 (Îs) *~a florilor* Punere la macerat, în apă caldă, a frunzelor și a florilor (de măr sau de alte plante) uscate și sfărâmate, pentru a prepara vopsele. 4 (Îvr) Încrustare. 5 (Îvr) Conținut[1] (1). 6 (Îvr) Împlinire a unei vârste. 7 (Îvr) Îndeplinire. 8 Satisfacere a unei dorințe. 9 (Îvr; îf *împlire*) Achitare a unei datorii bănești. 10 (Îs) *~a borșului* Punere la fermentat a tărâțelor amestecate cu apă și cu maia, pentru a obține borșul. 11 (Îvr) Plenitudine.

umplut[1] *sn* [At: PSALT. HUR. 81^{V}/7 / V: (înv) ***îm~*** / Pl: (rar) *~uri, ~e* / E: ***umple***] 1-4 Umplere (1, 5, 7, 11). 5 (Reg; și eliptic; îs) *~ul (meselor)* Umplere (2).

umplut[2], ~ă *a* [At: PSALT. 298 / V: (înv) ***îm~*** / Pl: *~uți, ~e* / E: ***umple***] 1 (D. vase, recipiente, cavități, spații etc.) În care se află ceva până la (o) limită Si: *umflat[2]* (12). 2 (D. arme de foc) Încărcat. 3 (D. anumite mâncăruri) Pregătit cu umplutură (8). 4 Deplin (4). 5 (Rar; d. flori) Învolt. 6 (Fig; udp „de") Care este copleșit de ceva (în cantitate mare) Si: *plin*. 7 (Reg) Murdar. 8 (D. foi, hârtii etc.) Acoperit cu scriere, cu desene etc. 9 (Înv; d. unități de timp) Împlinit.

umplutor, ~oare *a, sf* vz ***umplător***

umplutură *sf* [At: PSALT. 40 / V: (înv) ***îm~***, (reg) ***~lăt~*** / Pl: *~ri* / E: ***umple*** + *-ătură*] 1 Material folosit pentru a umple un spațiu, un gol etc. 2 (Îvr) Întăritură. 3 (Reg) Lemne așezate orizontal, care formează pereții casei de lemn. 4 Cantitate de praf de pușcă ce încarcă un cartuș (sau o armă de foc). 5 (Îvr; pex) Proiectil. 6 (Pex) Rambleu. 7 (Mar) Prispă neînchisă a unei case, adăpostită de streașină. 8 Preparat culinar ce se introduce într-un înveliș comestibil, alcătuind cu acesta o mâncare sau o prăjitură. 9 (Reg; lpl; îf *umplături*) Sarmale. 10 (Reg; îf *umplătură*) Cusătură din fâșii de piele colorată trase prin găuri făcute în cojoacele țărănești Si: (reg) *trăscioare*. 11 Cusătură pe gulerul sau pe pieptul iei. 12 (Îvr) Conținut[1] (1). 13 Înmulțire. 14 (Fig) Desăvârșire (4). 15 (Fig; pan și d. persoane) Element minor sau fără însemnătate pus într-o lucrare (spre a o completa).

umră *sf* vz ***umbră***

umreană *sf* vz ***mreană***

umros, ~oasă *a* vz ***umbros***

umșor[1] *sm* vz ***ușor[1]***

umșor[2] *sn* vz ***omușor***

umultui *vt* [At: KLEIN, D. 445 / V: ***hu~, humutui*** / Pzi: *~esc* / E: mg ***homlít***] (Reg) A butăși (1).

umultuială *sf* [At: KLEIN, D. 445 / Pl: ? / E: ***umultui*** + *-eală*] (Reg) Butășire (1).

umultuire *sf* [At: LB / Pl: *~ri* / E: ***umultui***] (Reg) Butășire (1).

umur[1] *sn* [At: (a. 1802) ap. ȘIO II$_2$, 126 / V: ***omur*** / Pl: ? / E: tc ***umur***] (Tcî) 1 Afacere importantă de stat. 2 Funcție însemnată.

umur[2] *sn* vz ***umăr***

umușor *sn* vz ***omușor***

un *nc, arn, pnh* vz ***unu***

unaltă *sf* vz ***unealtă***

unanim, ~ă [At: STAMATI, D. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***unanime***, lat ***unanimus***] 1-2 *av, a* (Într-un mod) care e admis, acceptat, împărtășit de toți. 3-4 *av, a* (Într-un mod) care se referă la toți Si: *general* (8). 5-6 *av, a* (Într-un mod) care îi cuprinde pe toți sau aparține tuturor Si: *general* (2). 7 *a* (Rar; lpl) Care au aceeași părere.

unanimicește *av* [At: PONTBRIANT, D. / E: ***unanim*** + *-icește*] (Îvr) În mod unanim.

unanimism *sn* [At: DN^{3} / Pl: ? / E: fr ***unanimisme***] (Rar) Orientare literară din Franța de la începutul sec. XX care își propunea să exprime viața, conștiința, sentimentele colective ale mulțimii sau ale unor grupuri sociale.

unanimist, ~ă [At: V. ROM. martie 1957, 17 / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***unanimiste***] 1 *smf* Adept al unanimismului. 2 *a* Referitor la unanimism. 3 *a* Care aparține unanimismului.

unanimita *sf* vz ***unanimitate***

unanimitate *sf* [At: STAMATI, D. / V: (rar) ***unanimita*** / Pl: ? / E: fr ***unanimité***, lat ***unanimitas, -atis***] 1 Unitate (13) de idei, de opinii, de sentimente etc. 2 (Îlav) **În** (sau **cu**) **~** Cu aprobarea tuturor.

unație *sf* vz ***uniație***

ună *nc, anh, pnh* vz ***unu***

unătate *sf* vz ***unitate***

unăție *sf* vz ***uniație***

unche *sf* [At: SCURTU, T. 137 / V: ***~chie*** (Pl: *~chii*) / Pl: ? / E: ***unchi***] (Mun; Olt) Termen folosit pentru a se vorbi cu (sau d.) mătușă Si: *mătușă, unchioaie, unchiuleasă*.

uncheș *sm* vz ***unchiaș***

unchesel *sm* [At: GORJAN, H. II, 61/3 / Pl: *~șei* / E: ***unchiaș*** + *-el*] 1-2 (Hip) Unchiaș (1). 3 (Bot; Olt) Chica-voinicului (*Nigella damascena*).

uncheși *vr* [At: SCURTU, T. 137 / Pzi: *~șesc* / E: ***unchiaș***] (Olt) A îmbătrâni.

unchi *sm* [At: PRAV. LUCACI, 169 / Pl: ~ / Vc: *~iule* și (îrg) *unche* / E: ml ***avunculus***] 1 Frate al tatălui sau al mamei unei persoane, considerat în raport de rudenie cu nepoții Si: *baci, bade, moș, nene, tată, tete, nică*. 2 Soț al surorii unuia dintre părinții unei persoane, considerat în raport de rudenie cu copiii acestora Si: *baci, bade, ceică, cumnat, cuscru, mătușoi, moș, nene, șogor, taică, tată, tetac, tete, nică*. 3 Văr al unuia dintre părinții unei persoane. 4 (Îrg; îs) *~ adevărat* (sau *~ mare*) Fratele tatălui sau al mamei, considerat în raport de rudenie cu nepoții. 5 (Îrg; îs) *~ mare* Fratele bunicului sau al bunicii, considerat în raport de rudenie cu nepoții. 6 (Îrg; îs) *~ mic* Vărul tatălui sau al mamei, considerat în raport de rudenie cu nepoții. 7 (Îvr; îas) Văr. 8 (Îvp) Termen respectuos de adresare către o persoană mai în vârstă Si: (reg) *nică, bade, nene*.

unchiaș *sm* [At: PRAV. LUCACI, 265^{V}/16 / V: (îrg) ***uncheș***, (înv) ***~chieș*** / Pl: *~i* / E: ***unchi*** + *-aș*] 1 (Reg; hip) Unchi (1). 2 (Îrg) Bunic(1). 3 (Îrg) Fratele bunicului sau al bunicii. 4 (Pop; rar) Înaintaș. 5 (Pop) Bătrân (1). 6 (Buc; îcs) *(De-a) baba și uncheșul* Datină de Anul Nou în care doi flăcăi deghizați, unul în moșneag ghebos și celălalt în babă gătită și sulimenită, însoțesc urătorii Si: *malancă, capră, brezaie, turcă*. 7 (Mol; îacs) Joc care se execută la priveghi. 8 (Îrg) Termen respectuos de adresare pentru o persoană (mult mai) în vârstă. 9 (Îrg) Personaj la irozi sau la brezaie. 10 (Reg; îoc *mătușă*) Moș.

unchie[1] *sf* vz ***unche***

unchie[2] *sf* vz ***uncie***

unchieș *sm* vz ***unchiaș***

unchioaie *sf* [At: SCL 1955, 134 / Pl: *unchioi, ~* / E: ***unchi*** + *-oaie*] 1 (Trs) Unche. 2 (Reg) Termen respectuos de adresare pentru o femeie (mai) în vârstă. 3 (Reg) Termen cu care o femeie se adresează nepoților ei sau unei persoane mai tinere pentru a marca un raport de familiaritate sau de simpatie.

unchișor *sm* [At: POLIZU / Pl: *~i* / E: ***unchi*** + *-ișor*] 1-2 (Șhp) Unchiuleț (1-2).

unchiuleasă *sf* [At: SCURTU, T. 137 / Pl: *~ese* / E: ***unchi*** + *-uleasă*] (Mun) Unche.

unchiuleț *sm* [At: DLR / Pl: *~i* / E: ***unchi*** + *-uleț*] 1-2 (Șhp) Unchi (1) (tânăr) Si: *unchișor* (1-2), (rar) *unchiulică* (1-2), *unchiușor* (1-2), (Trs) *unchiuț* (1-2).

unchiulică *sm* [At: ALECSANDRI, T. 807 / Pl: ? / E: ***unchi*** + *-ulică*] 1-2 (Rar; șhp) Unchiuleț (1-2).

unchiușor *sm* [At: TDRG / Pl: *~i* / E: ***unchi*** + *-ușor*] 1-2 (Rar; șhp) Unchiuleț (1-2).

unchiuț *sm* [At: SCL 1955, 144 / Pl: *~i* / E: ***unchi*** + *-uț*] 1-2 (Trs; șhp) Unchiuleț (1-2).

uncial, ~ă [At: GHEȚIE, R. M. / P: *~ci-al* / V: (înv) ***unziale*** *sfp* / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***uncialis***, fr ***oncial***] 1 *a* (Mpl; îs) *Litere* (sau *caractere*) *~e* Literă majusculă derivată din litera romană capitală, de care diferă prin rotunjirea formelor și modificarea proporțiilor, întrebuințată în inscripții și manuscrise. 2-3 *sf, a* (Îs) *Scriere ~ă* (Scriere) cu litere unciale.

uncie *sf* [At: ECONOMIA. 95/5 / P: *~ci-e*, (rar) *~cie* / V: (înv) ***unție*** (Pl și: *unție*), ***unță*** (Pl: *~țe*, *~ți*), ***unchie*** / Pl: *~ii* / E: lat ***uncia***, ger ***Unze***] **1** Veche unitate de măsură pentru greutăți (folosită și astăzi în Anglia) care a variat între 28 și 35 grame Si: (înv) *unghie*^{2}. **2** (Îs) ~ *comercială* Unitate de măsură egală cu 28.34953 g. **3** (Îs) ~ *monetară* Unitate de măsură pentru metale prețioase egală cu 31,103479 g. **4** (Înv) A douăsprezecea parte din ceva. **5** (Fig) Cantitate foarte mică.

unciform, ~ă *a* [At: DN^{3} / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***unciforme***] (Atm) În formă de cârlig.

uncinat, ~ă *a* [At: GRECESCU. FL. 201 / Pl: *~ați*, *~e* / E: lat ***uncinatus***] (Bot) **1** Care este prevăzut cu un cârlig. **2** Recurbat la vârf.

uncrop *sn* [At: VARLAAM, C. 352 / V: (îrg) ***în~***, (înv) ***îmbroc, ucrop*** și (rar) *sm*, (reg) ***crop, ocrob, oc~ s, on~, ungrop*** / Pl: *~uri* / E: slv **оукропъ**, ucr ***укріп, укропу***] **1** (Îrg) Apă caldă. **2** (Reg; și cu determinările „fierbinte", „clocotit") Apă fierbinte sau care clocotește. **3** (Reg; spc) Apa cu care se opăresc rufele și vasele sau în care se fierb rufele. **4** (Îe) **A da în crop** (sau **în cropi**) A începe să fiarbă. **5** (Fig) Învolburare. **6** (Reg) Băutură alcoolică fierbinte servită la ospățul de la casa mirelui, a doua zi după cununie. **7** (Reg; pex) Ospățul și datinile din a doua zi după cununie Si: *terfarie*. **8** (D. nuntași; îe) **A ieși cu ~ul** A se ridica de la masa făcută la casa mirelui a doua zi după nuntă, părăsind petrecerea împreună cu gazdele, cu sticlele pline în mână. **9** (Reg) Ciorbă cu borș care se servește la ospățul de a doua zi după cununie.

uncropeală *sf* [At: SADOVEANU, O. XIII, 190 / Pl: *~eli* / E: ***uncropi*** + *-eală*] (Rar) **1** Senzație de căldură. **2** Moleșeală.

uncropel *sn* [At: MARIAN, INS. 215 / Pl: *~e* / E: ***uncrop*** + *-el*] **1-6** (Buc; șhp) Uncrop (**1-3**).

uncropi *v* vz ***încropi***

uncropit, ~ă *a* vz ***încropit***

unctuos, ~oasă *a* vz ***onctuos***

unctuozitate *sf* vz ***onctuozitate***

uncțiune *sf* [At: PONTBRIANT, D. / P: *~ți-u~* / V: ***onc~*** / Pl: ? / E: lat ***unctio, -onis***, fr ***onction***] (Liv) **1** Ungere (**1**). **2** Miruire. **3** Blândețe în gesturi, în cuvinte care dovedește pietate și îndeamnă la pietate.

unda [At: PSALT. 157 / V: ***~di***, (înv) ***~deza*** / Pzi: *~dez*, (înv) *und* / E: ml ***undare*** cf și *undă*] **1-2** *vit* (D. ape) A (se) undui^{1} (**1**). **3** *vt* A uda (**1**). **4** *vi* (Pan; d. păr) A avea ondulații. **5-6** *vit* (Îvr) A acoperi din abundență Si: *a năpădi*, *a inunda*. **7-8** *vit* (Îvp, d. lichide) A începe să fiarbă Si: *a opări*, *a clocoti* (**1**), *a fierbe* (**2**). **9-10** *vtr* (Reg; c. i. legume, fructe, preparate din carne etc.) A (se) opări. **11** *vr* (Îvr) A ieși la suprafață.

undametru *sn* [At: IORDAN, L. R. A. 228 / V: ***ondom~*** / Pl: *~re* / E: ***ondemètre***] Frecvențmetru.

undare *sf* [At: BIBLIA (1688), 600/48 / V: ***~dire***, (înv) ***undezare*** / Pl: *~dări* / E: ***unda***] **1** Mișcare a valurilor Si: *unduire* (**1**), *legănare*. **2** Izbire ușoară a valurilor. **3** Freamătul undelor. **4** Fierbere (**1**).

undat, ~ă *a* [At: CANTEMIR, HR. 141 / V: (înv) ***undezat*** / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***unda***] (Înv) **1** Clocotit^{2} (**2**). **2** Opărit.

undă *sf* [At: PSALT. HUR. 74^{V}/25 / Pl: *~de* / E: ml ***unda***] **1** Masă de apă cu o mișcare ritmică, de ridicare și coborâre (dând impresia că se deplasează) Si: *val*, *talaz*. **2** (Pex) Apa mării. **3** (Pex) Apă curgătoare sau stătătoare. **4** Suprafața apei. **5-6** (Îe) **A ieși** (sau **a scoate**) **în ~** A ieși sau a face să iasă la suprafață. **7-8** (Fig; îae) A se afirma sau a face să se afirme. **9** (Îe) **A da în ~** A spăla. **10** (Îae) A clăti (**17**). **11** Cantitate mică. **12** (Pan) Mulțime de oameni care se mișcă în valuri. **13** (Fig) Revărsare. **14** (Reg; îe) **A-i veni cuiva ~dele cele rele** A-i veni (cuiva) toanele, nebuniile, istericalele. **15** (Reg; îe) **Într-o ~** Într-un acces de mânie. **16** (Reg; fig) Fire iute. **17** (Reg; fig) Hotărâre pripită. **18** (Înv; fig) Neplăcere. **19** (Înv; fig) Necaz. **20** Mișcare a unui lichid care fierbe. **21** (Îe) **A da în ~** (sau, rar, **a da ~** sau **~de**) A clocoti (**1**). **22** (Pan) Încrețitură. **23** (Lpl) Reflexe pe care le au unele țesături de mătase Si: *apă* (**42**). **24** Torent. **25** (Pex) Curs de apă rapid Si: *puhoi*, *șuvoi*^{1}. **26** Masă de aer care se mișcă ușor. **27** (Pex) Aer^{1} (**1**). **28** (Fig) Val de miros. **29** Sunet (repetat). **30** Fragment de melodie, de cântec. **31** (Pop; lpl) Rânduri. **32** (Reg) Moment. **33** (Fiz) Formă de propagare a unei oscilații, care se deplasează din aproape în aproape, schimbându-și periodic valoarea în diferitele puncte ale spațiului. **34** (Îs) *Lungime de ~* Distanța dintre două puncte succesive ale unei unde aflate în aceeași fază de oscilație. **35** (Îs) ~ *electromagnetică* Undă în care mărimile ce se propagă sunt intensitățile unui câmp electric și ale unui câmp magnetic, depinzând unele de celelalte. **36** (Îs) ~ *radio* Undă electromagnetică a cărei frecvență se situează în domeniul radiofrecvențelor. **37** (Îs) ~ *sonoră* Undă care corespunde propagării unei mișcări oscilatorii elastice și care transmite sunete a căror înălțime e cu atât mai mare cu cât frecvența e mai înaltă. **38** (Îs) ~ *seismică* Fenomen de propagare din aproape în aproape a unui cutremur de pământ din epicentru în toate direcțiile (și la suprafața Pământului).

undărat *av* vz ***îndărăt***

undător, ~oare *a* [At: DRLU / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***undă*** + *-ător*] (Înv) Unduios (**1**).

undătură *sf* [At: CANTEMIR, HR. 58 / Pl: *~ri* / E: ***unda*** + *-ătură*] (Îvr) **1** Izbire a valurilor. **2** (Fig) Invazie. **3** (Reg; lpl) Bucăți de carne fierte.

unde [At: COD. VOR. 126/14 / V: (îrg) ***une*** *av*, *c* / E: ml ***unde***] **1** *av* (Exprimă o întrebare directă privind locul desfășurării unei acțiuni, direcția unei mișcări, locul de manifestare a unei stări etc.) În ce loc? În care parte? Încotro? *Unde e fratele tău? Unde ai fost? Unde te duci?* **2** *av* (Interogația presupune incertitudine, îndoială referitoare la existența sau la durabilitatea unui obiect, a unei stări, a unei calități, la efectuarea unei acțiuni etc. exprimând, în același timp, stări afective în legătură cu situația respectivă; repetiția subliniază intensitatea sentimentului) *Unde sunt banii lui? Unde, unde să mă duc?* (Interogația retorică are înțeles negativ) *Unde mai era geambașul?* **3** *av* (Relativ cu valoare interogativă indirectă, după verbe, substantive, expresii care solicită un răspuns, care exprimă o comunicare, un act psihic etc.) *Întoarse privirea ca să vadă unde intrase. O întrebă dincotro vine și unde se duce.* **4** *av* (Îe) **~ dai și ~ crapă** sau **~ gândești și ~ nimerești** sau **~ o doare și ~ o leagă** ori **~ chiorăște și ~ lovește** Se spune când rezultatul unei acțiuni e altul decât cel propus. **5** *av* (Precedat de *pp* „de"; interogația se referă la punctul de plecare al unei mișcări, la începutul unei acțiuni, al unei stări, la sursa unui act psihic, pex la originea unei persoane, la proveniența unui lucru, la cauza unei acțiuni, a unei manifestări etc.) Din ce loc? De la cine? De la ce? Din ce motiv? *De unde ești tu? De unde aveți gheață? De unde vii?* **6** *av* (Interogația retorică are înțeles negativ, exprimând regretul pentru situația existentă; în construcții eliptice) *Un regat pentr-o țigară... Dar de unde?* **7** *av* (Relativ cu valoare interogativă indirectă; după verbe, substantive, expresii care solicită un răspuns, care exprimă o comunicare, un act psihic etc.) *Mă întrebă de unde sunt banii?* **8** *av* (Îlc; înv) **De ~** Prin urmare Si: *deci*^{2} (**3**). *Toată fapta bună... s-au arătat; de unde desfătarea vieții celei nestricate... au moștenit.* **9** *av* (Îe) **Ia, dacă ai de ~** sau **ia(-l) de ~ nu e** Se spune despre ceva sau cineva care nu mai este de găsit. **10** *av* (Interogația retorică are sens negativ) *De unde să iei, dacă n-ai pus?* **11** *av* (Precedat de *pp* „pe"; exprimă o interogație în legătură cu locul de trecere, calea sau mijlocul prin care se ajunge undeva) Prin ce loc? *Pe ~ ai intrat?* **12** *av* (Îe) **Pe ~ scoți cămașa?** Se spune cuiva care se află într-o încurcătură și nu știe să iasă din ea. **13** *av* (Precedat de *pp* „până"; interogativ sau relativ cu valoare indirectă; exprimă limita spațială a unei acțiuni, mișcări etc. sau, pex, limita de intensitate de la care nu mai e posibilă înțelegerea) *Până unde mergem? Frate, frate, dar până unde se poate.* **14** *av* (Nob; precedat de *pp* „spre"; exprimă o interogație privind direcția de orientare în spațiu, accentuând ideea de deplasare) *Mai sus, mai sus ! Spre unde?* **15** *av* (Precedat de *pp* „de pe"; cu valoare interogativă directă sau indirectă; exprimă ideea provenienței unor persoane, lucruri etc.) Din ce loc? Din care parte? *Cine știe de pe unde au venit.* **16** *av* (În legătură cu unele verbe sau expresii care arată un proces mintal; interogația implică o ființă, un obiect, o idee etc. la care se raportează acțiunea verbelor respective) La ce? La cine? *Unde s-or gândi?* **17** *av* (Îe) **De ~ (și) până ~** În ce împrejurări, în ce fel? **18** *av* (Îae) Din ce motive? Si: *pentru ce?* **19** *av* (Îe) **De ~, de ne~!** sau **de ~ ai** (ori **e**), **de ~ n-ai** (ori **nu e**) După

posibilități Si: *cum, necum*. **20** *av* (Cu valoare relativă semnifică ideea de loc, stabilind o relație circumstanțială; și în corelație cu adverbul „acolo" sau, rar, „aici"; relația indică desfășurarea unei acțiuni, manifestarea unei stări etc. în același spațiu cu alta, orientarea în aceeași direcție cu alta sau determinarea ei locală, direcționarea de către alta) În locul în care... Si: *în direcția în care... încotro... Unde-l pui, acolo șade. Satul nostru era unde-i zic amu Măupești.* **21** *av* (Îe) **Adună ~ n-a risipit** Se spune despre cei care câștigă prin mijloace necinstite. **22** *av* (În corelație cu adverbul „acolo"; relația este stabilită între un act de comunicare, un proces psihic etc. și o acțiune sau o stare) *Unde gândești tu, acolo merg și eu.* **23** *av* (Înv; relația implică ideea desfășurării unei acțiuni în spațiul alteia indiferent care vor fi acestea) Oriunde Si: *în orice loc. Mearge vom după tine unde s-ai mearge.* **24** *av* (Pex; în corelație cu adverbul „acolo"; relația indică limitarea realizării unei acțiuni prin alta) În situația în care... Si: *în cazul în care... Unde-s moașe multe, rămâne copilul nemoșit.* **25** *av* (Precedat de *pp* „de"; și în corelație cu locuțiunea adverbială „de acolo"; relația indică pornirea unei acțiuni dintr-un punct, orientarea spre un punct sau se referă la proveniența unei persoane, pex, implică o relație cauzală între acțiuni, manifestări, stări etc.) Din locul în care... , în locul în care... (și din cauză că acolo...) *Rămâi sănătos, că eu mă întorc de unde am venit.* **26** *av* (Precedat de *pp* „pe"; relația indică desfășurarea unei acțiuni pe o anumită cale de acces, pe o direcție de mișcare) Prin locul în care Si: *în partea în care... Și pe unde el mergea / Dâră pe pământ făcea.* **27** *av* (Precedat de *pp* „pe"; relația vizează un spațiu nedelimitat, vag precizat, fie că e necunoscut, fie că include nediferențiat locuri și situații diferite) Prin (acele) locuri în care... *Mânca pe unde și ce apuca.* **28** *av* (Precedat de *pp* „pe"; relația indică localizarea unei acțiuni, a unei stări etc. într-o anumită porțiune, restrânsă, dintr-un spațiu considerat ca întreg) Acolo unde... Si: *în partea în care... L-a lovit pe unde-l doare.* **29** *av* (Înv, precedat de *pp* „de pe"; relația indică localizarea unei acțiuni, stări etc. într-un spațiu îndepărtat sau în teritorii diferite ori pornirea unei mișcări dintr-un astfel de spațiu sau din asemenea teritorii) Din locul (sau locurile) în care... Si: *din partea* (sau *părțile*) *în care. S-au pornit... oștile... de pre unde au fost la iernatec.* **30** *av* (Cu valoare relativă, se raportează la un nume precedent sau la un substitut al acestuia, legându-l de propoziția următoare; exprimă ideea de spațiu precizat sau sugerat prin numele precedent) (În) care (loc sau parte)... *Voia să-l dea la școala unde eram și eu.* **31** *av* (Numele antecedent indică un abstract, o stare de spirit, un proces mintal etc.) *Își dă seama de calitățile unde excelează.* **32** *av* (Numele antecedent marchează un spațiu) La care... *Drumul urcă la cișmea, unde picură apă limpede.* **33** *av* (Precedat de *pp* „de"; exprimă ideea de loc din care pornește sau este direcționată o acțiune, din care provine o persoană, un lucru etc.) Din care (loc)... Si: *din care (parte), de la cine..., de la ce... Se-ntoarse spre partea de unde bătea vântul.* **34** *av* (Precedat de *pp* „pe"; exprimă ideea de loc sau cale de acces, de trecere) Prin care (loc)... Si: *pe care (cale)... Gaură pe unde curge făina.* **35** *av* (Precedat de *pp* „pe"; exprimă ideea unui spațiu nedelimitat, vag precizat, situat la mare distanță față de ceva sau care include mai multe locuri diferite) Prin care (locuri)... Si: *prin care (părți)... Pe dealuri, pe unde pământul nu dă rod.* **36** *av* (Cu valoare nehotărâtă; Îlav) **~ și ~** În puține locuri Si: *pe alocurea, din loc în loc, ici și colo. Abia unde și unde se vede câte o casă.* **37** *av* (Îal) Din când în când Si: *când și când. Arareori m-am bucurat că văd unde și unde câte unul atent.* **38** *av* (Îlav) **Când și ~** În unele locuri Si: *din loc în loc, ici și colo. Când și unde, drumul răsufla mai slobod.* **39** *av* (Mun; îe) **Pe ~ locuri** Prin unele locuri Si: *în alte părți (depărtate). Pe unde-locuri, vorba, portul, datinile sunt mai altcum.* **40** *av* (Interogativ-exclamativ, cu valoare de negație; adesea urmat de un verb la conjunctiv sau precedat de *pp* „de") Nici vorbă (să...) Si: *nici pomeneală (de...), cum s-ar putea (să...) Unde să se gândească că îl înșală...* **41** *av* (Îe) **Da** (sau **dar**) **de ~** Nu se poate! Si: *imposibil, cum să fie așa. Credeam că vine... Da de unde!* **42** *av* (Pop; îe) **(De) ~ să nu fie așa!** Firește! *Eram făcuți unul pentru altul și de unde să nu fie așa.* **43** *av* (Pop; îe) **~ se pomenește** (sau **se află**) Imposibil! *Pozna a făcut el! – Unde se află, domnule!* **44** *av* (Îe) **A (nu) avea de ~ (să...)** A (nu) fi în stare să... Si: *a (nu) avea posibilitatea (să...), a nu dispune de mijloace (pentru a...) Toți cer, și n-am de unde.* **45** *c* (Îvp; după verbe care redau un proces de observație sau de cunoaștere, exprimă răsfrângerea acțiunii acestora asupra unei alte acțiuni, stări etc., implicând adesea și ideea modului de desfășurare a acțiunii, stării etc. percepute) Că **(1)**. *Am văzut unde venea cel mai mare cadru al orașului.* **46** *av* (Înv; precedat de adverbul „ca" și urmat de un verb la modul condițional; exprimă o comparație ipotetică între două acțiuni) Ca și cum Si: *ca și când, de parcă. Se putea ca unde ar fi fost fiul lui.* **47** *c* (Îvr; precedat de *pp* „până" și în corelație cu adverbul „acolo", exprimă atingerea unei limite de intensitate) Încât. *Te-am iubit până acolo unde ceriul... se cutremura.* **48** *c* (Îvp; și în corelație cu adverbul „atunci", rar, „acolo"; exprimă simultaneitatea unor acțiuni, stări etc.) În momentul în care... Si: *în timp ce...,* (pe) *când Unde putea să-i facă rău, îi făcea.* **49** *c* (Adesea precedat de *pp* „de" sau, înv, de conjuncția „să"; și în corelație cu adverbul „acum" sau locuțiunile adverbiale „de acolo", „de acum", „de astă dată"; exprimă opoziția între două acțiuni, stări etc.) În timp ce Si: *pe când De unde până atunci îi vorbise milos, acum se schimbă.* **50** *c* (Îvp; exprimă succesiunea imediată a unor acțiuni, stări etc.) Îndată ce Si: (reg) *cât ce. Se mirară unde auziră acestea.* **51** *c* (Îvr; precedat de *pp* „până": exprimă durata unei acțiuni, a unei manifestări, a unei stări etc. prin raportare la o altă acțiune) Până când *Până unde va înceta ziua te întoarce.* **52** *av* (Îvp; în propoziții afirmative sau în formă negativă cu sens afirmativ; în legătură cu verbe incoative, exprimă caracterul neașteptat, surprinzător, imprevizibil al unei acțiuni, manifestări etc.) Pe neașteptate Si: *dintr-o dată, deodată. Unde nu începură a mi-l lua la ochi cu săgețile.* **53** *av* (Îlav) ~ ... ~ Uneori... , alteori... Si: *când... , când. Unde deschidea gura, unde se uita cu ochii holbați.* **54** *av* (Înv; cu valoare relativă, se raportează la un nume precedent, legându-l de propoziția următoare; exprimă ideea de timp indicat sau sugerat de numele precedent) În timpul în care... Si: *când. Într-o noapte unde dormeau în pat, ne aruncară afară.* **55** *c* (Exprimă motivarea unei acțiuni, stări etc. prin alta; și precedat de *pp* „de") Din cauză că Si: *pentru că, fiindcă, deoarece. Faci așa unde ai necaz pe mine.* **56** *av* (Precedat de *pp* „de"; exprimă o întrebare directă asupra cauzei sau asupra motivului unei acțiuni, manifestări etc.) Din ce cauză? *De unde această atitudine?* **57** *c* (Cu sens condițional; înv, astăzi îlc; adesea precedat de *pp* „de", exprimă condiționarea unei acțiuni, manifestări etc. de către alta) În cazul când Si: *dacă* **(5)**. *Unde e șeful de față, lucrează și ei bine.* **58** *c* (Îlc) **De ~ nu** Dacă nu Si: *în caz contrar. Fă acestea, de unde nu, vei fi pedepsit.* **59** *c* (Cu sens concesiv; adesea precedat de *pp* „de"; exprimă depășirea unui impediment în realizarea unei acțiuni) Cu toate că... Si: *chiar dacă, deși. A adus două, de unde făgăduise patru.*

undeală *sf* [At: DLR / Pl: ? / E: *undi*[1] + *-eală*] (Rar) **1-6** Undire[1] **(1-6)**.

undelemn *sn* vz **untdelemn**

undelemnar *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. februarie 81[r]/11 / Pl: *~e* / E: **untdelemn** + *-ar*] (Înv) Urcior pentru păstrarea untdelemnului.

undelemniu, ~ie *a* vz **untdelemniu**

undelemnos, ~oasă *a* vz **untdelemnos**

under *sn* [At: T. DIAL. D. 843 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Prăjină lungă, ascuțită la unul dintre capete, care, înfigându-se pe fundul apei, face să înainteze barca Si: *rașcă, sacoviță*.

underofițer *sm* vz **unterofițer**

undeță *sf* vz **undiță**[1]

undeva *av* [At: PRAV. 33 / V: (reg) **univa**, **uneva** (A și: *uneva*) / A și: (Trs; Ban) *undeva* / E: *unde* + *va*] **1** Într-un loc ce nu poate fi precizat Si: (înv) *undevași* **(1)**, *undevașilea* **(2)**. **2** Indiferent unde sau încotro Si: (îrg) *oareunde*, (înv) *undevași* **(2)**, (reg) *undevașilea* **(2)**. **3** Dintr-un loc oarecare, neprecizat Si: (înv) *undevași* **(3)**, (reg) *undevașilea* **(3)**. **4** (Precedat de *pp* „de") Indiferent de unde Si: (înv) *undevași* **(4)**, (reg) *undevașilea* **(4)**. **5** (Precedat de *pp* „de") De la cineva Si: (înv) *undevași* **(5)**, (reg) *undevașilea* **(6)**. **6** Printr-un loc oarecare neidentificat sau necunoscut Si: (înv) *undevași* **(6)**, (reg) *undevașilea* **(6)**. **7** (Precedat de

pp „pe") Indiferent pe unde Si: (înv) *undevași* (**7**), (reg) *undevașilea* (**7**). **8** (Precedat de *pp* „pe") Întrucâtva. **9** (Precedat de *pp* „de pe") Dintr-un loc oarecare Si: (înv) *undevași* (**9**), (reg) *undevașilea* (**9**). **10** (Îlav) **Pe ~** Într-un loc necunoscut Si: (înv) *undevași* (**10**), (reg) *undevașilea* (**10**). **11** Într-un moment (nehotărât) din trecut sau viitor Si: *cândva, odată*[2]. **12** Într-un fel oarecare Si: *întrucâtva, cumva* (**1**), *oarecum*.

undevași *av* [At: (a. 1762) IORGA, S. D. VII, 54 / E: ***undeva + și***] **1-10** (Înv) Undeva (**1-10**). **11** (Reg; îlav) **Câte ~** Pe alocuri. **12** (Reg; udp „pre") Prin diferite locuri.

undevașilea *av* [At: CADE / E: ***undevași + lea***] (Reg) **1-10** Undeva (**1-10**).

undeza *v* vz ***unda***

undezare *sf* vz ***undare***

undezat, ~ă *a* vz ***undat***

undi[1] [At: DOSOFTEI, MOL. 87 / Pzi: *~desc* / E: slv ***ждити***] (Înv) **1-2** *vti* A pescui cu undița. **3-4** *vti* A prinde pește. **5** *vt* (Reg; pex; c. i. o apă) A cerceta (în adânc) pentru a scoate ceva. **6** *vi* A căuta ceva într-un lichid. **7-8** *vti* (Fig, c. i. o persoană) A iscodi. **9** *vt* (C. i. un abstract) A căuta (**83**). **10** *vt* (Reg) A pândi.

undi[2] *v* vz ***unda***

undicer *sm* vz ***undițar***

undicioară *sf* [At: SADOVEANU, O. XVII, 430 / Pl: *~re* / E: ***undiță*** + *-ioară*] **1-2** (Șhp) Undiță[1] (**1**) (mică) Si: (rar) *undișoară*[2] (**1-2**), *undiuță* (**1-2**).

undiliște *sf* [At: DOSOFTEI, PAR. noiembrie 21[r]/9 / Pl: *~ti* / E: ns cf *undi*[1]] (Înv; nob) Undiță[1] (**1**).

undină *sf* vz ***ondină***

undire[1] *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: ***undi***[1]] (Înv) **1** Pescuire cu undița Si: (rar) *undeală* (**1**), *undit* (**1**). **2** Prindere a peștelui Si: (rar) *undeală* (**2**), *undit* (**3**). **3** (D. o apă) Cercetare (în adânc) pentru a scoate ceva Si: (rar) *undeală* (**3**), *undit* (**3**). **4** Iscodire. **5** Căutare (**1**). **6** Pândire.

undire[2] *sf* vz ***undare***

undiș *sn* [At: VOICULESCU, POEZII, I, 63 / Pl: ? / E: ***undă*** + *-iș*] (Rar) Suprafață de apă cu unde (**1**).

undișoară[1] *sf* [At: A V, 33 / Pl: *~re* / E: ***undă*** + *-ișoară*] **1-2** (Rar; șhp) Undă (**1**) (mică).

undișoară[2] *sf* [At: BOLINTINEANU, O. 184 / Pl: *~re* / E: ***undi***[tă][1] + *-ișoară*] **1-2** (Rar; șhp) Undicioară (**1-2**).

undit *sn* [At: DUNĂREANU, CH. 212 / Pl: ? / E: ***undi***[1]] (Înv; rar) **1-6** Undire[1] (**1-6**).

undit *sm* vz ***undiță***[1]

undițar *sm* [At: JAHRESBER. V, 323 / V: *~icer* / Pl: *~i* / E: ***undiță*** + *-ar*] **1** Pescar cu undița Si: (rar) *undițaș*. **2** (Iht; reg; îf *undicer*) Pește nedefinit mai îndeaproape.

undițaș *sm* [At: JAHRESBER. V, 323 / Pl: *~i* / E: ***undiță*** + *-aș*] (Rar) Undițar (**1**).

undiță[1] *sf* [At: (a. 1550-1580) CUV. D. BĂTR II, 289/2 / V: (înv) ***~deță***, (reg) ***undit*** (Pl: *~i*) *sm*, ***~dri~***, ***ungli~***, ***îndi~*** / A și: *undița* / Pl: *~țe*, (pop) *~ți* / E: slv ***ждица***] **1** Unealtă de pescuit dintr-o vargă flexibilă de care se leagă o sfoară sau un fir de material plastic la capăt cu un cârlig în care se pune momeala pentru pește. **2** (Prc) Cârligul undiței (**1**). **3** (Îs) *~ de mână* Undiță fără vargă, firul ținându-se în mână, întrebuințată la pescuitul în mare. **4** (Îe) **A se prinde în ~** A intra într-o mare încurcătură. **5** (Îae) A se lăsa ademenit, surprins de o capcană. **6** (Îrg) Cârlig (**1**). **7** (Îvr; îs) *~ hirurghicească* Instrument chirurgical ca un cârlig. **8** (Iht; Trs) Zvârlugă (*Cobilitis taenia*).

undiță[2] *sf* [At: BUD., P. P. 16 / Pl: *~țe* / E: ***undă*** + *-iță*] **1-2** (Șhp) Undă (**1**).

undiuță *sf* [At: ALR I, 1739/255 / P: *~di-u~* / Pl: *~țe* / E: ***undi***[tă][1] + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Undicioară (**1-2**).

undoi *v* vz ***undui***[1]

undoia *v* vz ***undui***[1]

undoiare *sf* vz ***unduire***

undoiat, ~ă *a* vz ***unduit***

undoiet, ~ă *a* vz ***unduit***

undoios, ~oasă *a* vz ***unduios***

undoire *sf* vz ***unduire***

undos, ~oasă *a* [At: DRLU / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***undă*** + *-os*] (Înv; mai ales d. păr) Unduios (**7**).

undrea *sf* [At: BIBLIA (1688), 137/53 / V: ***an~***, (îrg) ***in~, în~***, (reg) ***andreauă, indreauă, îndrauă, îndreauă, ~auă*** / Pl: *~ele* / E: nct] **1** Unealtă sau lemn, lung și subțire, ascuțit la un capăt și lat la celălalt, pentru perforat talpa etc. **2** (Șîs *~ mare*) Ac mare și gros pentru cusut saci, saltele, sumane etc. Si: (reg) *acoi*. **3** (Pgn) Ac de cusut. **4** (Pgn) Ac de păr. **5** (Astăzi mai ales îf *andrea*) Fiecare dintre cele două (sau cinci) ace lungi ca niște tije ascuțite la vârf, cu care se împletesc manual obiecte din lână, bumbac etc. **6** (Pop) Croșetă (**1**). **7** (Mun; Olt; șîs *~ de plasă*) Unealtă alungită și plată, scobită la ambele capete pe care se deapănă ața, pentru împletirea plaselor, înnodarea ochiurilor etc. Si: *igliță, navetă*[1], *suveică de plasă*. **8** (Mol; Mun) Bucată de lemn cu un orificiu prin care se introduce sfoara sau curelușa legată de năvod pentru a-l trece pe sub gheață de la o copcă la alta. **9** (Atm; pop; pan; șîs *~ua grumazului, -gâtului, -pieptului, -mâinii*) Claviculă. **10** (Atm; pop; pan; lpl; șîs *~elele gâtului, grumazului*) Venele gâtului. **11** (Rar; lpl) Vene hemoroidale. **12** (Trs; csnp; îf *undreauă*) Fiecare dintre venele de pe pântecele calului. **13** (Pan; și cu determinarea „de fier") Bucată de lemn folosită la fixarea unor piese ale plugului de lemn, pentru a-i da o rezistență mai mare. **14** (Pan) Fiecare dintre cele două grinzi pe care se sprijină perinocul morii de apă. **15** (Reg; șîs *~ua coșului*) Fiecare din cele două bucăți de lemn ce fixează corlata de grinda casei. **16** (Pan; lpl) Felii lungi și subțiri de zarzavat, slănină etc. tăiate pentru prepararea unor feluri de mâncare. **17** (Iht; reg; șîc **~de-apă**) Sulă (*Syngnathus ningrolineatus*).

undreauă *sf* vz ***undrea***

undrelar *sn* [At: H IX, 310 / Pl: ? / E: ***undrea*** + *-ar*] (Reg) Cutie în care ciobanii își poartă asupra lor uneltele de cusut Si: (pop) *acăriță*[1], (reg) *acarniță*.

undrelește *av* [At: CIAUȘANU, GL. / E: ***undrea*** + *-ește*] (Olt) **1** (Îe) **A coase ~** A coase cu undreaua (**1**). **2** (Dep; îae) A coase rău.

undreli *vt* [At: CIAUȘANU, GL. / Pzi: *~lesc* / E: ***undrea***] (Olt) **1** A coase cu undreaua (**1**). **2** (Dep) A coase rău.

undriță *sf* vz ***undiță***

undrofițer *sm* vz ***unterofițer***

undrofițir *sm* vz ***unterofițer***

undui[1] *vi* [At: BARCIANU / V: ***ondoia, ~doi, ~doia, ~a*** / Pzi: *~esc* / E: ***undă*** + *-ui* cf fr *ondoyer*] **1** *vi* (D. suprafața apelor) A face valuri Si: *a unda* (**1**). **2** *vi* (D. ape curgătoare) A curge șerpuind. **3** *vi* (Pan) A ondula. **4** *vi* (Pan) A forma (în mișcare) o linie ondulată Si: *a șerpui*. **5-6** *vir* (Pan; d. păr) A avea sau a face (în mișcare) unde.

undui[2] *vt* [At: CV 1952, nr. 1, 34 / Pzi: *~esc* / E: nct] (Reg) A ierta.

unduia *v* vz ***undui***[1]

unduială *sf* [At: GALAN, Z. R. 25 / Pl: *~ieli* / E: ***undui***[1] + *-eală*] (Rar) **1-5** Unduire (**1-5**).

unduiat, ~ă *a* vz ***unduit***

unduios, ~oasă [At: DACIA LIT. 263/2 / V: ***~doi~***, (îvr) ***~uos*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***undui***[1] + *-os*] **1** *a* (D. suprafața apelor) Care formează unde Si: (rar) *unduit* (**1**), *unduitor* (**1**), (înv) *undător*. **2-3** *av, a* (Pan) (Într-un mod) care face unde ca o apă Si: (rar) *unduit* (**2**), *unduitor* (**2**). **4** *a* (D. suprafețe, forme de relief etc.) Cu ușoare diferențe de nivel, asemenea undelor Si: *ondulat*, (rar) *unduit* (**3**). **5-6** *a, av* (D. linii, contururi etc.) Sinuos. **7** *a* (Pan; d. păr) Ondulat. **8** *a* (Fig; d. sunete, vorbire etc.) Melodios. **9** *a* (Fig; d. oameni sau natura umană) Care se schimbă ușor Si: *mobil, fluctuant* (**1**).

unduire *sf* [At: EMINESCU, O. I, 141 / V: (înv) ***~doiare, ~doire*** / Pl: *~ri* / E: ***undui***[1]] **1** Mișcare în unde a suprafețelor apelor Si: (rar) *unduială* (**1**). **2** Curgere șerpuită a unei ape Si: (rar) *unduială* (**2**). **3** (Pan) Ondulare.

4 Formare (în mișcare) a unei linii șerpuitoare Si: (rar) *unduială* (**4**). **5** (Fig) Mlădiere a unui sunet sau a vocii Si: *modulare*, (rar) *unduială* (**5**).

unduit, ~ă *a* [At: EMINESCU, N. 64 / V: ***~doiat, ~doiet, ~iat*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***undui***[1]] (Rar) **1-4** Unduios (**1-2, 4, 8**).

unduitor, ~oare *a* [At: POPOVICI, SE. 226 / P: *~du-i~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***undui***[1] + *-itor*] **1-2** Unduios (**1-2**).

undula *v* vz ***ondula***

undulant, ~ă *a* [At: ABC SĂN. 56 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***ondulant*** după *undă*] (Rar) Care ondulează.

undulare *sf* vz ***ondulare***

undulat, ~ă *a* vz ***ondulat***

undulator, ~oare *a* vz ***ondulator***

undulatoriu, ~ie *a* vz ***ondulatoriu***

undulație *sf* vz ***ondulație***

undulațiune *sf* vz ***ondulație***

undulător, ~oare *a* vz ***ondulator***

undulătură *sf* [At: DLR / Pl: *~ri* / E: ***undula*** + *-ătură*] (Îvr) Ondulație.

undulățiune *sf* vz ***ondulație***

undulemnuță *sf* [At: BORZA, D. 168 / Pl: ? / E: ***untdelemn*** + *-uță*] (Bot; reg) Vetrice (*Chrysanthemum vulgare*).

unduli *v* vz ***andăli***

undulos, ~oasă *a* vz ***ondulos***

undului *v* vz ***andăli***

unduos, ~oasă *a* vz ***unduios***

une *av, c* vz ***unde***

uneală[1] *sf* [At: RETEGANUL, ap. CADE / Pl: *~eli* / E: ***uni***[3] + *-eală*] (Trs; Mun) **1** Înțelegere. **2** (Îe) **A fi de-o ~** A fi de acord Si: *a se învoi, a se înțelege*. **3** (Îae) A fi solidar.

uneală[2] *sf* [At: JIPESCU, O. 103 / Pl: *~eli* / E: ***unu*** + *-eală*] (Rar) Limitare (a minții).

unealtă[1] *sf* [At: PO 108/1 / V: (rar) ***unel~***, (îrg) ***unente***, (reg) ***onente*** *sfp*, ***unal~*** (Pl: *unelte*), ***unia~*** (P: *~ni-al~*) / Pl: *~elte*, (înv) *~te* / E: ***une***[le] + ***alte***[le]] **1** (Înv; lpl) Avere mobilă a cuiva Si: *bunuri, calabalâc* (**4**). **2** (Înv) Totalitate a obiectelor folosite la masă sau la pregătirea mâncării. **3** (Înv) Obiect de îmbrăcăminte. **4** Obiect manual sau mecanic pentru prelucrarea unui material (solid). **5** (Euf) Organ genital bărbătesc Si: *sculă*. **6** (Rar) Instrument muzical. **7** (Imp) Armă de luptă sau vânătoare. **8** (Fig) Mijloc folosit pentru atingerea unui scop (reprobabil). **9** (Fig) Persoană, grup sau organizație de care se servește cineva pentru atingerea unui scop (de obicei reprobabil), pentru săvârșirea unei acțiuni. **10** (Îs) *~ gramaticală* Instrument gramatical.

unealtă[2] *sf* [At: RETEGANUL, P. I. 16 / Pl: *~elte* / E: pvb ***unelti***] (Nob) Uneltire.

uneaori *av* vz ***uneori***

unecițune *sf* vz ***uniciune***

unecuprinzime *sf* vz ***unocuprinzime***

unel *sn* vz ***inel***

unelocuri *av* [At: SADOVEANU, O. IV. 272 / E: ***une*** + ***locuri***] (Mol; și îlav) **Pe** (sau **în**) ~ Pe ici pe colo.

uneltă *sf* vz ***unealtă***[1]

unelti *vt* [At: (a. 1712) URICARIUL, II. 228 / Pzi: *~tesc* / E: ***unealtă***[1]] **1** (Înv) A face (ceva) cu ajutorul unei unelte[1] (**4**). **2** (Înv; pex) A făuri (**3**). **3** (Fig) A închipui. **4** A născoci. **5** A exercita (o meserie) Si: *a practica, a profesa*. **6** (Fig) A complota.

uneltioară *sf* [At: PANN, P. V. III, 24/2 / Pl: *~re* / E: ***unealtă***[1] + *-ioară*] **1-2** (Rar; șhp) Unealtă[1] (**4**) (mică).

uneltire *sf* [At: (a. 1824) URICARIUL, V. 187/11 / Pl: *~ri* / E: ***unelti***] Acțiune pregătită în ascuns, de obicei împotriva cuiva sau pentru a obține ceva Si: *complot, intrigă, mașinație*, (înv) *umblet* (**16**), (nob) *unealtă*[2].

uneltit, ~ă *a* [At: (a. 1835) URICARIUL, VIII. 126 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***unelti***] Pus la cale Si: *aranjat* (**7**), *urzit*[2] (**5**).

uneltitor, ~oare [At: MARCOVICI, D. 10/22 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***unelti*** + *-tor*] **1** (Înv) Autor sau factor determinant al unor stări, acțiuni ori realizări. **2** Intrigant.

uneltuță *sf* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 218 / Pl: *~țe* / E: ***unealtă***[1] + *-uță*] **1-2** (Rar; șhp) Uneltioară (**1-2**).

unente *sf* vz ***unealtă***

uneora *av* vz ***uneori***

uneorea *av* vz ***uneori***

uneori *av* [At: VARLAAM, C. 275 / P: *~ne-ori* / V: ***~eao~, ~ora, ~rea, unioarea, uniorea, unio~, unoară*** / E: ***une***[le] + ***ori***] **1** Câteodată (**3**). **2** (Mol) Atunci (**3**). **3** (Rar; Trs) Probabil. **4** (Înv; îf *unoară*) Odată[2].

uner *sm* [At: LEXIC REG. II, 127 / Pl: *~i* / E: ***unu*** + *-ar*] (Reg) **1** Carte de joc notată cu numărul unu. **2** Nota unu obținută la examen sau la școală.

unerete *av* [At: CONV. LIT. XX. 1020 / V: ***~a*** / E: ns cf *uneori*] (Trs) Câteodată (**3**).

uneretea *av* ***unerete***

uneva *av* vz ***undeva***

ungar, ~ă *a* [At: PÂRVAN, G. 6 / Pl: *~i, ~e* / E: ger ***Ungar***] **1** Maghiar. **2** (Mol; Buc; îs) *Poamă ~ă* Soi de viță de vie cu struguri de mărime mijlocie, de culoare albă-verzuie.

ungător, ~oare [At: DRLU / Pl: *~i, ~oare* / E: ***unge*** + *-ător*] **1** *smf* Muncitor care unge piesele unei mașini dintr-un atelier, dintr-o fabrică. **2** *sn* Gresor (**1**).

unge [At: PSALT. HUR. 119[V]/3 / V: (într-un descântec) ~a / Pzi: *ung* / Ps: *unsei*, (înv) *unș* / E: ml ***ungere***] **1-2** *vtr* (C. i. o suprafață, un obiect, o parte a corpului) A (se) acoperi cu un strat de materie grasă, lipicioasă etc. pentru a proteja, a da moliciune etc. **3-4** *vtr* (D. materii lipicioase, unsuroase) A (se) întinde. **5** *vt* (Îe) **A ~** (cuiva) **ochii** A împiedica să vadă (limpede). **6** *vt* (Îae) A înșela pe cineva sau încrederea cuiva. **7** *vt* (Îae) A ispiti pe cineva dându-i puțin față de ceea ce se așteaptă sau merită. **8** *vt* (Îe) **A avea cu ce ~ ochii** A dispune de mijloace materiale și bănești pentru a putea mitui. **9-10** *vti* (Îe) **A ~** (pe cineva) **(cu miere) pe (la) bot** A mitui. **11** *vt* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **mâinile** A mitui. **12-13** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **la** (sau **pe**) **inimă** (ori **la suflet**) **(cu miere, cu unt)** A produce (cuiva) o mare bucurie, plăcere. **14** *vt* (Îe) **A merge (ca) uns** A merge perfect. **15** *vt* (Îe) **A-și ~ gâtul** A bea băuturi spirtoase. **16** *vr* (Îe) **A se ~ pe gât** A unge (**14**). **17** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **cu vorba** (ori **cu vorbe, cu gura, din gură**) A măguli. **18** *vt* (Îe) **Din gură te ~ și din inimă te frige** Se spune despre un om viclean și fățarnic. **19** *vt* (Fam; uneori determinat prin „pe coaste", „pe spinare" etc.) A bate zdravăn. **20** *vt* A pune lubrifiant între piesele unui sistem tehnic Si: *a lubrifia*. **21** *vt* (Îe) **A ~ ușa să nu scârțâie** A mitui. **22** *vt* (Îe) **A ~ osia și pașii** A mitui. **23** *vt* (Fig) A mitui. **24** *vt* (În practicile religioase; c. i. o persoană) A unge (**1**) cu o substanță uleioasă, parfumată. **25** *vt* (Spc; și determinat prin „cu mir[1]") A mirui[1]. **26** *vt* (C. i. domnitori, clerici etc.; și determinat prin „mir[1]") A consacra (**6**). **27** *vt* A întinde, netezind cu palma udă un strat de lut pe o suprafață pentru a-i astupa crăpăturile, a nivela Si: *a lipi*. **28** *vt* (Pex) A spoi. **29-30** *vtr* (Îvp) A (se) murdări.

ungea *v* vz ***unge***

ungecăi *s* [At: TDRG / S și: *unge-căi* / Pl: ? / E: ns pbl ***unghia-găii***] (Bot; Buc) Bob-de-țarină (*Lathyrus sylvestris*).

unger *sn* vz ***uger***

ungere *sf* [At: PSALT. 309 / Pl: *~ri* / E: ***unge***] **1** Acoperire cu un strat de materie grasă, lipicioasă etc., pentru a proteja, a da moliciune etc. **2** (D. materii lipicioase, unsuroase) Întindere. **3** (Îvr; ccr) Unguent. **4** (Fig) Mituire. **5** (În practicile religioase) Miruire. **6** (Îs) *~a din urmă* Maslu. **7** Consacrare (a unui domnitor sau cleric) Si: *învestire*.

ungerică *sf* vz ***îngerel***

unghe *sf* vz ***unghie***[1]

ungher[1] *sm* vz ***iuncher***

ungher[2] *sm* vz ***unghiar***[1]

ungher[3] [At: NEGRUZZI, S. II, 204 / V: (reg) ***~ghiar*** / Pl: *~e*, (rar) *~uri* sn, *~i* sm / E: ml *****anglarius (=angularius)*** cf și *unghi*[2]] **1** *sn* Unghi[2]

(2). **2** *sn* (Rar) Locul din afara unei construcții unde se unesc două ziduri. **3** *sn* (Îe) **A strânge** (pe cineva) **la ~** A forța pe cineva să facă ceva. **4** *sn* Loc retras Si: *ascunziș, colț* (**40**), *cotlon* (**17**), (îrg) *unghet* (**2**). **5** *sn* Loc îndepărtat. **6** *sn* (Reg) Porțiunea dintr-o încăpere de lângă sau din spatele sobei. **7** *sn* (Pop) Dulap triunghiular pus în unghiul[2] (**2**) camerei. **8** *sm* (Reg) Fiecare dintre stâlpii de la colțurile casei. **9** *sn* Adâncitură în perete, în formă de fereastră oarbă, unde se pun lucrurile des folosite Si: *firidă* (**1**), *unghet* (**6**).

ungheraș *sn* [At: TDRG / Pl: *~e* / E: ***ungher³*** + *-aș*] **1-2** (Șhp) Ungher[3] (**1**) (mic).

ungheri *vt* [At: IORDAN, în SCL 1978, 327 / Pzi: *~resc* / E: ***ungher³***] (Mol) A îngrămădi.

unghete *sm* vz ***unghet***

unghet *sn* [At: (a. 1648) N. TEST. / V: (Olt) ***~ete*** (Pl: *ungheți*) *sm*, ***în~*** (Pl: *înghețe*) / Pl: *~e*, (rar) *~uri* sn, *~i* sm / E: ***unghi²*** + *-eț*] **1** (Îrg) Unghi[2] (**2**). **2** (Îrg) Ungher[3] (**4**). **3** (Înv; îlav) **În** (sau **întru**) **~** Pe ascuns Si: *în taină*. **4** (Reg) Loc pe vatra cuptorului, dintre cuptor și perete sau dintre sobă și perete, unde se țin obiecte, uneori fiind și loc de dormit, mai ales pentru copii. **5** (Reg) Loc pe vatra cuptorului sau dintre cuptor și perete unde se adună cenușa. **6** Ungher[3] (**9**). **7** (Reg) Firidă la cuptor în care se țin lucruri, de obicei lemne pentru foc.

unghețit, ~ă *a* [At: PETROVICI, P. 188/2 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***unghet***] (Îvr) Ascuțit[2] (**1**).

unghi¹ *sm* vz ***ughi***

unghi² *sn* [At: COD. VOR. 82/4 / V: (înv) ***iun~, în~*** / Pl: *~uri* / E: ml ***anglus*** (= *angulus*)] **1** Partea exterioară a unei construcții, formată din îmbinarea a două laturi ale acesteia. **2** Porțiune dintr-o încăpere între extremitățile unor pereți care se unesc Si: *colț* (**51**), *ungher*[3] (**1**), (îrg) *unghet* (**1**), (reg) *unghiură*. **3** (Înv; îe) **Piatră din** (sau **în**) **cazul** (sau **din**, **la marginea**) **~ului** sau **piatră din ~** (sau **în margine de ~**) sau **capul ~ului** Piatră unghiulară. **4** (Îe) **În** (sau **prin**, **din**) **toate ~urile** (De) pretutindeni. **5** (Înv; îe) **A umbla prin ~uri** A umbla de colo colo (fără rost). **6** (Reg) Colț al bucătăriei unde se țin vasele de gătit. **7** (Mun) Locul din fundul tinzii unde se amenajează vatra Si: *colț* (**30**), (reg) *corlată* (**4**). **8** (Reg) Firidă la sobă Si: *cotlon* (**6**). **9** Punct unde se întâlnesc două laturi ale unei suprafețe. **10** Colț (**38**). **11** Colț format de o stradă, un drum etc. **12** Parte (extremă), colț de forma unui unghi[2] (**16**) ascuțit al unui ținut. **13** Loc îndepărtat, ascuns. **14** (Înv; îe) **În** (sau **întru**) **~** În taină Si: *pe ascuns*. **15** (Înv; șîs) *~ de mare* Golf. **16** Figură geometrică formată din două semidrepte care pleacă din același punct. **17** (Înv; îs) *~ bont* Unghi obtuz. **18** (Îs) *~ exterior* Unghi format de o latură a unui triunghi cu prelungirea altei laturi Si: *unghi extern*. **19** (Îs) *~ interior* Unghiul dintre două laturi ale unei figuri geometrice, în interiorul acesteia. **20** (Îs) *~ înscris* Unghi care are vârful pe un cerc, iar ca laturi două coarde ale cercului. **21** (Îs) *~ la centru* Unghi cu centrul în vârful cercului și laturile cuprinse în cerc. **22** (Îs) *~ solid* Unghi poliedru. **23** (Ast; îs) *~ orar* Unghi servind la stabilirea poziției unui astru pe sfera cerească. **24** (Fiz, Teh; îs) *~ de reflexie* Unghi[2] pe care îl face raza de lumină reflectată pe suprafața de separație a două medii, cu normala la suprafață în punctul de incidență. **25** (Fiz, Teh; îs) *~ de refracție* Unghi pe care îl face o rază de lumină ce s-a refractat străbătând suprafața de separație a două medii, cu normala în punctul de incidență la acea suprafață. **26** (Îs) *~ de frecare* Unghiul dintre suprafețele a două corpuri, sub care are loc frecarea. **27** (Îs) *~ mort* Zonă de teren din fața unui obstacol unde nu pot ajunge proiectilele trase din spatele acestuia. **28** (Îs) *~ vizual* Câmp vizual. **29** (Atm; îs) *~ facial* Unghi format din unirea liniei care trece prin incisivii superiori și punctul cel mai proeminent al frunții cu linia care unește conductul auditiv cu aceiași dinți. **30** (Reg) Locul de îmbinare a căpriorilor la casă. **31** (Fiz; de obicei determinat de un substantiv în genitiv sau de un adjectiv) Punct de vedere. **32** (Înv) Veche unitate teritorial-administrativă Si: *parte*, (înv) *judecie*. **33** (Reg) Echer (**1**). **34** (Reg) Colț (de arătură) Si: *clin* (**2**), *ic*.

unghi³ [At: BIBLIA (1688) 136²/41 / Pzi: *unghesc* / E: ***unghie¹***] (Înv) **1** *vt* (Îe) **A ~ unghii** (sau **copite**) A-i crește unghii (sau copite). **2** *vi* (Subiectul este „unghia") A crește (**15**).

unghial, ~ă *a* vz ***ungveal***

unghiar¹ *sn* [At: ASACHI, E. III/39 / P: *~ghi-ar* / V: ***~ă*** *sf*, ***~gher*** (Pl: *~gheri*) *sm* / Pl: *~e* / E: ***unghi²*** + *-ar*] (Înv) Echer (**1**).

unghiar² *sn* vz ***ungher³***

unghiară *sf* vz ***unghiar¹***

unghiat, ~ă *a* [At: STAMATI, D. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***unghie¹*** + *-at*] (Înv) Care are unghii.

unghiculă *sf* vz ***ungviculă***

unghie¹ *sf* [At: PSALT. HUR. 59²/15 / P: *~ghi-e* / V: (îvp) ***~ghe*** (Pl: *unghi*, (reg) *unzi*), (reg) ***~ghină*** *sf* / Pl: *~ghii* / E: ml ***ungula***] **1** Formație cornoasă de origine epidermică, ca o placă, ce acoperă partea dorsală a ultimei falange de la degetele mâinilor și ale picioarelor la om. **2** (Înv; îlav) **Din ~ii tinere** De mic. **3** (Îe) **A fi (prieten) ~ și carne** (cu cineva) A fi prieten intim cu cineva. **4** (Îe) **A-și pune ~ia în carne** (pentru cineva) A fi gata de orice pentru cineva. **5** (Îe) **A lua** (sau **a apuca**) **pe cineva în ~ii** (ori **~**) A lua la bătaie. **6** (Fig; îae) A pune într-o situație dificilă. **7** (Îe) **A avea ~iile lungi** (sau **a fi lung la ~ii**) A fura (**1**). **8** (Îae) A fi necinstit. **9** (Îe) **A-și pune ~ia în gât** A fi foarte zgârcit. **10** (Îe) **A-și pune** (sau **băga**) **~ia** (sau **gheara**) **în gât** (**ca pitigoiul**) A fi foarte supărat și furios. **11** (Îe) **A-și pune ~ia în gât** (sau **a se pune în ~ii**) A-și da toată silința pentru a face ceva Si: *a se face luntre și punte*. **12** (Rar; îae) A lua apărarea cuiva. **13** (Îe) **A nu-și tăia nici o ~** (sau **~iile**) (pentru cineva) A fi egoist și zgârcit. **14** (Îe) **A prinde la ~** (sau **~ii**) A dobândi putere, avuție, bunăstare, influență. **15** (Îe) **A-și arăta ~iile** A se supăra și a arăta că este puternic. **16** (Îae) A amenința (**5**). **17** (Ban; îe) **A da (ger) după ~ii** (sau **~**) A degera (**1**). **18** Formație cornoasă la vârfurile degetelor unor mamifere, reptile și păsări Si: *gheară* (**1**), *copită* (**1**). **19** (Îvr; îe) **A nu lăsa ~ghe (de)**... A nu lăsa nici urmă de... **20** (Îc) **~ia-găii** Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu tulpina pe pământ, cu flori galbene-verzui, în ciorchini, cu fructe ca niște păstăi liniare, care crește prin păduri, pășuni și câmpii și este întrebuințată în medicina populară Si: (reg) *buruiana-ghebosului, cosaci, foaia-pădurii, iarba-limbricilor, laba-gâștii, mazăriche-cioreească, mazăriche-sălbatică-de-iarbă, unghia-cățelei* (*Astragalus glycyphyllos*). **21** (Bot; reg; îac) Cosaci (*Astragalus onobrychis*). **22** (Bot; reg; îac) Unghia-ciutei (*Ceterach officinarum*). **23** (Bot; reg; îac) Coroniște (*Coronilla varia*). **24** (Bot; reg; îac) Ciumărea (*Galega officinalis*). **25** (Bot; reg; îac) Lemn-dulce (*Glycyrhiza echinata*). **26** (Bot; reg; îac) Ghizdei (*Lotus corniculatus*). **27** (Reg; îac) Ramă cu trei găuri mari și adânci. **28** (Bot; îc) **~ia-găii-roșie** Iarbă-dulce (*Astragalus monopessulanus*). **29** (Îc) **~ia-păsării** Plantă erbacee cu două tulpini neramificate, întinse pe pământ, cu flori albastre-închis, cu petala inferioară în formă de pinten și cu o pată galbenă la bază, care crește mai ales prin pășunile muntoase Si: (reg) *călțunași, ghiocei, micșunele-de-munte, panseluțe-de-munte, trei-frați, trei-frați-pătați* (*Viola declinata*). **30** (Îac) Planta *Viola dancia*. **31** (Îc) **~ia-cutiei** Planta *Ceterach officinarum*. **32** (Bot; reg; îc) **~ia-găinii** Unghie (**20**) (*Astragalus glycyphyllos*). **33** (Bot; îac) Cosaci (*Astragalus onobrychis*). **34** (Bot; îac) Coroniște (*Coronilla varia*). **35** (Bot; îac) Sparcetă (*Onobrychis viciae folia*). **36** (Bot; reg; îc) **~ia-caprei** Burete-galben (*Cantharellus cibarius*). **37** (Bot; îac) Cătină-de-garduri (*Lycium halimifolium*). **38** (Bot; reg; îc) **~ia-arsului** Spin (*Carduus acanthoides*). **39** (Bot; reg; îc) **~ia-cățelei** Unghie (**20**) (*Astragalus glycyphyllos*). **40** (Bot; reg; îc) **~ia-calului** Fel de verbină (*Hippocrepsis comosa*). **41** (Bot; îac) Trifoi (*Trifolium pratense*). **42** (Reg; îc) **~ia-stâncei-mică** Planta *Ornithopus perpusillus*. **43** (Reg; îc) **~ia-vulturului** Plantă nedefinită mai îndeaproape. **44** (Înv) Instrument de tortură ca un cui, piron sau cuțit. **45** (Mun) Cuțit cu formă asemănătoare unghiei, pentru cioplit în lemn. **46** Fiecare din cele două instrumente ca niște pârghii folosite pentru a ridica și coborî coșul lesei la pescuit. **47** (Mol; Buc) Daltă cu tăișul drept, oval sau rotund, folosită în diverse lucrări de tâmplărie etc.

unghie[2] *sf* [At: (a. 1652) ap. DDRF 155 / V: ***on~*** / Pl: *~ii* / E: mgr ***ουγγια***] (Înv) Uncie (**1**).

unghieră *sf* [At: FLOREA, T. F. 535 / P: *~ghi-e~* / Pl: *~re* / E: ***unghie***[1] + *-ieră*] **1** Cleștișor pentru tăiat unghiile[1] (**1**). **2** (Mol) Unealtă cu care se curăță copita calului pentru a i se pune potcoava.

unghinal, ~ă *a* [At: DN[2] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***unguinal***] **1** Care ține de unghie[1] (**1**) Si: *ungveal* (**1**). **2** Care are legătură cu unghia Si: *ungveal* (**2**).

unghină *sf* vz ***unghie***[1]

unghioaie *sf* [At: FLOREA, T. F. 535 / P: *~ghi-oa~* / Pl: *~* / E: ***unghie***[1] + *-oaie*] **1** (Înv) Gheară (la animale). **2** (Mol) Daltă cu tăișul lateral, folosită la desfăcutul caielelor bătute în potcoavă Si: (reg) *unghioară* (**4**), *unghiuță* (**3**).

unghioară *sf* [At: SADOVEANU, O. X, 150 / P: *~ghi-oa~* / Pl: *~re* / E: ***unghie***[1] + *-ioară*] **1-2** (Șhp) Unghișoară (**1-2**). **3** (Îe) **A(-i) tăia** (cuiva) **din ~re** A înfrâna obrăznicia, îndrăzneala cuiva. **4** (Mol) Unghioaie (**2**). **5** (Mol) Daltă de fierărie, cu tăișul oval, folosită la diferite operații de tăiere, ajustare și curățare a pieselor metalice în formă ovală sau rotundă ori la încrustații în fierăria artistică Si: *unghiuță* (**4**). **6** (Mol) Daltă cu gura rotundă, cu care se dăltuiește butucul roții pentru fixarea bucșei Si: *unghiușă*.

unghios, ~oasă *a* [At: DRLU / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***unghi***[2] + *-os*] (Înv) Unghiular (**3**).

unghișoară *sf* [At: (a. 1508) MIHĂILĂ, D. 169 / Pl: *~re* / E: ***unghie***[1] + *-ișoară*] **1-2** (Șhp) Unghie[1] (**1-2**) (mică) Si: *unghioară* (**1-2**), *unghiuță* (**1**), (reg) *unghiță* (**1-2**). **3** (Îe) **A(-i) tăia cuiva din** (sau, reg, **de**) **~** A dezvăța pe cineva de un obicei. **4** (Îae) A-i tăia cuiva din pretenții. **5** (Îae) A înfrâna obrăznicia, îndrăzneala cuiva. **6** Boală la vite sau la cai caracterizată de o umflătură deasupra copitei Si: *scoică*. **7** (Îe) **A tăia de** (sau **din**) **~** A vindeca vitele de boala unghiilor printr-o incizie în umflătură și prin curățarea unghiilor. **8** (Buc) Un fel de oscior moale care apare la coada ochilor la vite sau cai și produce orbirea. **9** (Îe) **A tăia de ~** A opera de unghișoară (**8**). **10** (Rar) Umflătură sub limbă.

unghiță *sf* [At: DRLU / Pl: *~țe* / E: ***unghie***[1] + *-iță*] **1-2** (Reg; șhp) Unghișoară (**1-2**).

unghiular, ~ă [At: ASACHI, E. III, 60 / V: (înv) *~iu* / Pl: *~i, ~e* / E: ***unghi***[2] cf lat *angularis*, fr *angulaire*] **1** *a* Care se raportează la unghi[2] (**16**). **2** *a* Care formează unghiuri[2] (**16**). **3** *a* În formă de unghi[2] (**16**) Si: (liv) *angular, colțuros* (**2**), (înv) *unghios*. **4** *a* (Îs) *Viteză ~ă* Unghiul cu care se rotește un corp în unitatea din timp. **5** *a* (Îvr) *Dinte ~* Canin (**5**). **6** *sm* (Atm; șîs *~ul omoplatului*) Trapez[1].

unghiulariu, ~ie *a* vz ***unghiular***

unghiuleț *sn* [At: BARIȚIU, P. A. I, 314 / Pl: *~e* / E: ***unghi***[2] + *-uleț*] **1-2** (Șhp) Unghi[2] (**16**) (mic) Si: *unghiușor* (**1-2**), *unghiurele*.

unghiură *sf* [At: ARH. FOLK. VI, 87 / Pl: *~ri* / E: ns cf *unghi*[2]] (Reg) Unghi[2] (**2**).

unghiurele *snp* [At: BIBLIA (1688)[2], II, 188/40 / E: ***unghiuri*** (pll *unghi*[2]) + *-ele*] (Hip) Unghiulețe (**2**).

unghiuri [At: CHEST. V, 62/44 / Pzi: *~resc* / E: ns cf *unghi*[2]] (Reg) *vt* A strânge la un loc, într-un colț Si: *a înghesui, a strâmtora*.

unghiușă *sf* [At: FLOREA, T. F. 535 / P: *~ghi-u~* / Pl: *~și* / E: ***unghie***[1] + *-ușă*] (Mol) Unghioară (**6**).

unghiușor *sn* [At: BIBLIA (1688)[2] II, 188/40 / Pl: *~oare* / E: ***unghi***[2] + *-ușor*] **1-2** (Șhp) Unghiuleț (**1-2**).

unghiuță *sf* [At: LB / P: *~ghi-u~* / Pl: *~țe* / E: ***unghie***[1] + *-uță*] **1-2** (Șhp) Unghișoară (**1-2**). **3** Unghioaie (**2**). **4** Unghioară (**5**).

ungir *sn* vz ***uger***

ungliță *sf* vz ***undiță***[1]

ungrop *sn* vz ***uncrop***

ungrovlah, ~ă [At: XENOPOL, I. R. III, 64 / Pl: *~i, ~e* / E: drr ***Ungrovlahia***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care făcea parte din populația Ungrovlahiei (Țării Românești). **3-4** *smf, a* (Om) originar din Ungrovlahia. **5** *smp* Populația care trăia în Ungrovlahia. **6-7** *a* Care aparține Ungrovlahiei sau ungrovlahilor (**5**). **8-9** *a* Privitor la Ungrovlahia sau la ungrovlahi (**5**). **10** *a* Care provine din Ungrovlahia.

ungual, ~ă *a* vz ***ungveal***

unguent *sn* [At: KRETZULESCU, M. 77 / P: *~gu-ent* / V: ***on~, ~gvent***, (îvr) ***~um, ~gvento*** / Pl: *~e* / E: lat ***unguentum***, fr ***onguent***] Preparat farmaceutic dintr-un amestec de substanțe grase sau rășinoase ce se aplică pe piele Si: *alifie, pomadă, cremă* (**8**).

unguentum *sn* vz ***unguent***

unguis *sni* vz ***ungvis***

ungulat *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~e* / E: lat ***ungulatus*** cf fr *ongulés*] (Zlg) Copitat[1] (**2**).

unguligrad, ~ă [At: DN[3] / Pl: *~azi, ~e* / E: fr ***onguligrade***] (Zlg) **1-2** *sn, a* (Animal) cu copite.

ungur, ~ă [At: CORESI, ap. GCR I, 25/23 / Pl: *~i*, (înv) *~e*, (îvr) *~gri* sm / E: slv ***жгрн*** (pl)] **1** *sm* Maghiar (**1**). **2** *sm* (Mol: îs) *Vânt de la ~* Vânt dinspre vest. **3** *a* (D. oameni) Maghiar. **4** *sms* (Reg) Vânt dinspre vest. **5** *smp* (Bot; Trs) Iarba-șarpelui (*Echium vulgare*).

unguraș [At: F (1874), 172 / V: ***~e*** *sfp* / Pl: *~i* sm / E: ***ungur*** + *-aș*] **1** *sm* (Irn) Ungur (**1**). **2** *sm* (Reg) Planta erbacee meliferă din familia labiatelor cu tulpina păroasă, cu frunze aproape rotunde și cu flori albe, întrebuințată în medicină Si: (reg) *bălțură, cătușnița, gutuiță, iarbă-flocoasă, iarbă-mambie, zmeiță, unsuroasă* (**7**), *vornic* (*Marrubium vulgare*). **3** *sm* (Bot; reg) Cătușnică-sălbatică (*Marrubium peregrinum*). **4** *sfp* (Bot; reg) Plantă erbacee din familia labiatelor, cu frunzele acoperite cu peri fini și având florile cu stamine ascunse în corolă (*Marrubium praecox*).

ungurașe *sfp* vz ***unguraș***

ungurean, ~ă [At: LB / V: (reg) ***în~*** *sm* / Pl: *~eni* / E: ***ungur*** + *-ean*] **1** *sm*, (rar) *sf* (Înv) Maghiar. **2** *smp* Populația română din Transilvania, în special cea din vecinătatea fostelor provincii Țara Românească și Moldova. **3** *sm* Persoană dintre ungureni (**2**). **4** *a* (Îvr) Unguresc (**1**). **5** *sm* (Reg) Cioban (originar din Transilvania). **6** *sma* Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **7** *sf* Melodie după care se execută ungureanul (**6**). **8** *sm* (Ban; Trs) Vânt care bate (iarna) dinspre nord. **9** *sm* (Bot; Mun) Ungureancă (**5**). **10** *sm* (Reg) Bou de talie mare, mai puțin robust, cu coarne lungi și întinse în laturi.

ungureancă *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ence* / E: ***ungurean*** + *-că*] **1** (Înv) Maghiară. **2** Denumire dată româncelor din Transilvania. **3** (Olt; mai ales art.) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **4** (Olt; mai ales art.) Melodie după care se execută ungureanca (**3**). **5** (Bot; reg) Rodul-pământului Si: (reg) *ungurean* (**9**), *unguroaică* (**2**), *unguroancă* (**3**) (*Arum maculatum*). **6** (Lpl; îf *ungurenci*) Flori-de-toamnă (*Aster salignus*). **7** *sm* (Reg) Pasăre nedefinită mai îndeaproape, probabil scatiu.

ungureasă *sf* [At: ALR II, 2 889/723 / Pl: *~ese* / E: ***ungur*** + *-easă*] (Reg) Maghiară (**1**).

ungureicuță *sf* vz ***ungurencuță***

ungurel *smsa* [At: VARONE, D. 153 / E: ***ungur*** + *-el*] (Reg) Dans popular nedefinit mai îndeaproape.

ungurenaș *sm* [At: MAT. FOLK. 964 / Pl: *~i* / E: ***ungurean*** + *-aș*] **1-2** (Reg; șhp) Ungurean (**1**) (tânăr) Cf *ungurean* (**2**).

ungurencuță *sf* [At: MARIAN, S. R. I, 267 / V: ***~reic~*** / Pl: *~țe* / E: ***ungureancă*** + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Ungureancă (**1**) (tânără). **3** (Reg; art.) Dans popular nedefinit mai îndeaproape.

ungurenesc, ~ească [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ești* / E: ***ungurean*** + *-esc*] **1-5** *a* (Îvr) Maghiar (**6-10**). **6** *a* (Reg) Care aparține ungurenilor (**2**). **7** *a* (Reg) Ca ungurenii (**2**). **8** *sf* (Olt) Dans popular nedefinit mai îndeaproape.

ungurenește *av* [At: HEM I 523 / E: ***ungurean*** + *-ește*] **1-2** (Îvr) Ungurește (**1-2**). **3** În felul dansului ungureneasca (**8**).

ungureni *vr* [At: DLR / Pzi: *~nesc* / E: ***ungurean***] (Îvr) A se maghiariza (**1**).

ungurenit, ~ă *a* [At: BARCIANU / Pl: *~iți, ~e* / E: ***ungureni***] (Înv) Maghiarizat (**1**).

ungurese, ~ească [At: (a. 1620) D. BOGDAN, GL. 115 / Pl: *~ești* / E: ***ungur*** + *-esc*] **1-2** *smf, a* Maghiar. **3** *a* (Îs) *Flăcău ~* Holtei bătrân. **4** *a* (Îs) *Bou ~* Ungurean (**10**). **5** *a* (Reg; îs) *Mere ~ești* Varietate de mere nedefinită mai îndeaproape. **6** *a* (Reg; îs) *Pere ~ești* Varietate de pere mari și dulci. **7** *a* (Reg; îs) *Poame ~ești* Varietate de fructe nedefinită mai îndeaproape. **8** *sf* (Rar) Limba maghiară. **9** *a* Care este (scris) în limba maghiară. **10** *sf,* (rar) *sm* (Mai ales art.) Dans popular (de obicei executat în perechi, cu sărituri). **11** *sf,* (rar) *sm* (Mai ales art.) Melodie după care se execută ungureasca (**10**). **12** *sfa* (Îs) *~easca dreaptă* (sau *veche, a opta*) Horă populară nedefinită mai îndeaproape. **13** *sfa* (Îc) **~easca-șirul** Dans popular nedefinit mai îndeaproape.

ungurește [At: (a. 1650-1670) GCR I, 235/2 / E: ***ungur*** + *-ește*] **1** *av* Ca maghiarii (**5**) Si: (îvr) *ungurenește* (**1**). **2** *av* În limba maghiară Si: (îvr) *ungurenește* (**2**). **3** *s* Limba maghiară *Mă întâmpină pe ungurește*. **4** *av* În felul dansului ungureasca (**10**).

unguret, ~eață *a* [At: ALR II, 3352/26 / Pl: *~i, ~e* / E: ***ungur*** + *-eț*] (Reg) Ca maghiarii (**1**).

unguri *vr* [At: REBREANU, I, 420 / Pzi: *~resc* / E: ***ungur***] (Înv) A se maghiariza (**1**).

ungurica *sfa* [At: VARONE, D. 152 / V: ***în~*** / E: ***ungur*** + *-ică*] (Reg) Ungureasca (**10**).

ungurie *sfs* [At: ȘINCAI, HR. II, 2/19 / E: ***ungur*** + *-ie*] **1** (Trs; înv) Ceea ce e maghiar sau cu caracter maghiar. **2** (Înv) Limba maghiară. **3** (Îrg; îlav) **Pe** (sau **după**) **~** În limba maghiară. **4** (Reg; art.) Dans popular nedefinit mai îndeaproape.

ungurime *sfs* [At: M. COSTIN, ap. GÂDEI / E: ***ungur*** + *-ime*] **1** Mulțime de maghiari (**1**). **2** Totalitate a maghiarilor. **3** Ținut al maghiarilor. **4** (Reg; îlav) **Pe ~** În limba maghiară.

ungurism *sn* [At: BĂLĂȘESCU, GR. 3/11 / Pl: *~e,* (îvr) *~i* sm / E: ***ungur*** + *-ism*] (Asr) Maghiarism.

ungurița *sfa* [At: VARONE, D. 152 / Pl: *~țele* / E: ***ungur*** + *-iță*] (Reg) Dans popular nedefinit mai îndeaproape.

unguriza [At: REBREANU, I. 264 / Pzi: *~zez* / E: ***ungur*** + *-iza*] **1-2** *vtr* (Rar) A (se) maghiariza (**1**).

unguroaică *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ice, ~oici* / E: ***ungur*** + *-oaică*] **1** Maghiară (**1**). **2** (Bot; reg) Ungureancă (**5**). **3** (Bot; reg; lpl) Coprine (**1**) Si: (reg) *unguroaie* (**3**), *unguroancă* (**4**) (*Narcissus stellaris*).

unguroaie *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: ~ / E: ***ungur*** + *-oaie*] (Reg) **1-2** (Șdp) Maghiară (**1**). **3** (Bot; lpl) Unguroaică (**3**).

unguroancă *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~nce, ~onci* / E: ***ungur*** + *-oancă*] (Reg) **1-2** (Șdp) Maghiară (**1**). **3** (Bot) Ungureancă (**5**). **4** (Bot; mpl) Unguroaică (**3**). **5** (Bot) Sparcetă (*Onobrychis viciaefolia*).

ungveal, ~ă *a* [At: DN^{2} / P: *~gve-al* / V: ***~gual*** (P: *~gu-al*), (îvr) ***~ghial*** (P: *~ghi-al*) / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***unguéal***, it ***ungueale***] **1-2** Unghinal (**1-2**).

ungvent *sn* vz ***unguent***

ungvento *sn* vz ***unguent***

ungviculă *sf* [At: GRECESCU, FL. 101 / V: ***unghic~*** / Pl: *~le* / E: lat ***unguiculus*** „unghie mică"] (Bot) Parte inferioară a unei petale, îngustă spre tijă și acoperită de caliciu.

ungvis *sni* [At: KRETZULESCU, A. 112/5 / V: ***unguis*** / E: lat ***unguis*** „unghie", fr ***unguis***] (Atm) Os lacrimal.

uni^{1}- [At: DN^{3} / E: fr ***uni-***] Element prim de compunere savantă care înseamnă „unul singur" și servește la formarea unor adjective ca *unifamilial, unisilabic* etc. și a unor substantive Si: *mono-*.

uni^{2} *ai* [At: DN^{3} / P: *üni, iuni* / E: fr ***uni***] (D. materiale textile, confecții) **1** Unicolor. **2** Fără ornamente. **3** Neted.

uni^{3} [At: ANON. CAR. / Pzi: *unesc* / E: ml ***unire***] **1-2** *vtrr* A (se) aduna unul lângă altul pentru a forma o unitate. **3-4** *vtrr* A (se) lega unul de altul (spre a forma un tot, un întreg). **5-6** *vtrr* A (se) contopi într-un singur tot Si: *a (se) unifica* (**6**). **7** *vt* (Înv) A aduna la un loc Si: *a întruni*. **8-9** *vtr* (Rar) A (se) adăuga (**3-4**). **10** *vrr* A încheia o înțelegere, o alianță în vederea unui scop comun Si: *a se alia* (**1**). **11** *vrr* (Pex) A se pune de acord Si: *a se învoi*. **12** *vrr* (Pex) A se ralia la...Si: *a adera* (**2**). **13** *vr* (Reg; îe) **A se ~ din preț** A ajunge la învoială Si: *a se înțelege*. **14** *vr* (Înv) A avea însușiri comune Si: *a se potrivi*. **15-16** *vtrr* A (se) lega prin căsătorie Si: *a (se) căsători* (**1-2**), (pop) *a (se) însoți*. **17** *vrr* (Pop) A se împreuna sexual.

unialtă *sf* vz ***unealtă***

uniarticulat, ~ă *a* [At: DN^{2} / P: *~ni-ar~* / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***uniarticulé***] (Blg) Care are o singură articulație sau un singur articol.

uniat, ~ă *a* [At: (a. 1705) BV I, 464/22 / P: *~ni-at*, (reg) *~niat* / Pl: *~ați, ~e* / E: pn ***uniat***, ucr ***униат***] Unit (**8**).

uniatism *sn* [At: M. D. ENC. / P: *~ni-a~* / Pl: ? / E: fr ***uniatisme***, it ***uniatismo***] Formă de unire cu Biserica Romano-Catolică a unor credincioși ai Bisericii Răsăritene care constă în recunoașterea unor dogme catolice, precum primatul papal și păstrarea ritului ortodox Si: (înv) *unie^{2}* (**2**), (reg) *uniație*.

uniație *sf* [At: (a. 1750) ap. IORGA, L. II, 159 / P: *~ni-a-ți-e* / V: ***una~***, ***unăție*** / Pl: ? / E: ***uniat*** + *-ie*] (Trs; Ban) Uniatism.

uniax, ~ă *a* [At: DT / P: *~ni-ax* / Pl: *~acși, ~axe* / E: fr ***uniaxe***] (D. cristale) Care are o singură axă optică.

unic^{1}, ~ă *a* [At: AR (1829), 152^{1}/14 / A și: *üni̯c* / Pl: *~ici, ~ice* / E: lat ***unicus***, fr ***unique***] **1** (Indică numărul) Care este unul singur, care nu este însoțit de alții sau de altele de același fel Si: *singur*. **2** (Îs) *Sens ~* Sistem de circulație a vehiculelor într-o singură direcție pe o arteră și care permite folosirea întregii lățimi a părții carosabile. **3** Care nu poate fi asemănat cu altul. **4** Care nu poate fi comparat cu nimic (datorită însușirilor sale excepționale) Si: *excepțional* (**6**), *incomparabil*.

unic^{2}, ~ă [At: PANN, P. V. III, 80/5 / E: ***un***[ul] + *-ic*] **1** *nc* (Înv) Unu (**1**). **2** *nc* (Înv) Precedat de „câte", formează numeralul distributiv corespunzător unu (**92**). **3** *nc* (Înv) Unu (**46**). **4** *pnh* Unu (**113**).

unica *nc* [At: PAMFILE, J. I, 316 / E: ***unu***] (În formule de eliminare la jocurile de copii) Unu (**4**).

unicamente *av* [At: SCRIBAN, D. / V: (îvr) ***~căminte*** / E: it ***unicamente***] (Rar) Numai.

unicameral, ~ă *a* [At: PR. DREPT, 26 / Pl: *~i, ~e* / E: eg ***unicameral***, it ***unicamerale***] (D. sisteme parlamentare) Care este constituit dintr-o singură adunare reprezentativă.

unicapsular, ~ă *a* [At: DN^{2} / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***unicapsulaire***] **1** (D. fructe) Care constă dintr-o singură capsulă. **2** (D. plante) Al cărui fruct este format dintr-o singură capsulă.

unicarpelar, ~ă *a* [At: GRECESCU, FL. 15 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***unicarpellaire***] (Bot; d. fructe sau d. ovare) Care are o singură carpelă.

unicat *sf* [At: DN^{2} / Pl: *~e* / E: ger ***Unikat***] Exemplar unic dintr-un document, dintr-o publicație etc.

unică *sfs* [At: LEXIC REG. II, 33 / E: ns cf *bunică*] (Olt) Termen folosit pentru a vorbi cu (sau despre) bunica.

unicăminte *av* vz ***unicamente***

unicel, ~ică [At: PR. DRAM. 365 / Pl: *~icei, ~icele* / E: ***unic^{2}*** + *-el*] **1** *nc* (Hip) Unu (**1**). **2-3** *smf, a* (Nob) (Copil) unic^{1} (**1**).

unicelular, ~ă *a* [At: IONESCU-RION, S. 125 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***unicellulaire***] (D. organisme, țesuturi) Care este format dintr-o singură celulă Si: *monocelular*.

unici *vi* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 63^{v}/3 / Pzi: *~icesc* / E: drr ***uniciune***] (Înv) A se înțelege asupra unui lucru.

unicitate *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~tăți* / E: fr ***unicité***, it ***unicità***] Însușirea de a fi unic^{1} (**4**) Si: *singularitate*.

uniciune *sf* [At: (cca 1601) TEXTE ROM. (XVI), 339 / V: ***uneci~***, ***unăci~*** / Pl: ? / E: ***uni^{3}*** + *-iciune*] (Înv) **1-2** Unitate (**9-10**). **3** Unire (**3**).

uniciza *vt* [At: IBRĂILEANU, A. 113 / Pzi: *~zez* / E: ***unic^{1}*** + *-iza*] (Rar) A considera pe cineva sau ceva ca unic^{1} (**3**).

unicizare *sf* [At: IBRĂILEANU, A. 115 / Pl: ? / E: ***uniciza***] (Rar) Considerare a cuiva sau a ceva ca fiind unic^{1} (**3**).

unicolor, ~ă *a* [At: POLIZU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***unicolore***] Care are o singură culoare Si: *uni^{2}* (**1**).

unicord, ~ă [At: CADE / Pl: *~rzi, ~e* / E: fr ***unicorde***] 1 *a* (D. instrumente muzicale) Care nu are decât o coardă pentru fiecare notă. 2 *sn* (Rar) Instrument cu o singură coardă Si: *monocord*.

unicorn, ~ă [At: (cca 1660) ap. TAMAS, ET. WB. / V: (înv) ***~iș, ~uș*** *sm* / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***unicornus***, fr ***unicorne***, it ***unicorno***] 1 *sm*, (rar) *sf* Animal fabulos, imaginat sub forma unui cal cu un corn în frunte Si: *inorog*, (liv) *licorn*. 2 *a* (Zlg) Care are un singur corn. 3 *sm* (Rar) Rinocer cu un corn Si: *rinocer indian* (*Rhinoceros unicornis*).

unicorniș *sm* vz ***unicorn***

unicornuș *sm* vz ***unicorn***

unicotiledonat, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***unicotylédoné***] (Rar) Monocotiledonat.

unidimensiona *vt* [At: DCR / P: *~si-o~* / Pzi: *~nez* / E: drr ***unidimensional***] (Rar) A face să aibă o singură dimensiune.

unidimensional, ~ă *a* [At: DN[3] / P: *~si-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***uni[1]- + dimensional***] Care are o singură dimensiune.

unidimensionalitate *sf* [At: IORDAN, L. R. A. 185 / P: *~si-o~* / Pl: ? / E: ***unidimensional*** + *-itate*] (Rar) Însușirea de a fi unidimensional.

unidimensionat, ~ă *a* [At: T ianuarie 1966, 69 / P: *~si-o~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***uni[1]- + dimensionat***] (Rar) Care este creat, făcut pe o singură dimensiune.

unidirecțional, ~ă *a* [At: CIȘMAN, FIZ. II, 482 / P: *~ți-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***unidirectionnel***] Care are o singură direcție (de deplasare, de circulație).

unie[1] *sf* [At: SĂULESCU, HR. I, 216/7 / Pl: ? / E: ***uni[3]*** + *-ie*] (Înv) Unire (1).

unie[2] *sf* [At: N. COSTIN, LET. I, 149/39 / P: *~ni-e* / Pl: ? / E: pn ***unia***, ucr ***унія***] (Îrg) 1 Act de aderare la uniatism. 2 Uniatism.

unie[3] *sf* vz ***hunie***

uniembrionar, ~ă *a* [At: DN[2] / P: *~ni-em-bri-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***uni[1]- + embrionar*** cf fr *uniembryonné*] (Rar) Care are un singur embrion.

unifamilial, ~ă *a* [At: CV 1949, nr. 6, 9 / P: *~li-al* / Pl: *~i, ~e* / E: ***uni[1]- + familial***] Care este făcut pentru o singură familie.

unifica [At: BARCIANU / Pzi: *unific* / E: fr ***unifier***, it ***unificare***] 1 *vt* A realiza un întreg din mai multe elemente, din mai multe părți. 2 *vr* A forma un obiect, un concept etc. unic[1] (1). 3 *vt* A cuprinde într-un sistem unic[1] (1). 4 *vt* A reduce la un tip unic. 5 *vt* A face să fie de un singur fel. 6 *vr* A deveni unitar (5).

unificare *sf* [At: KOGĂLNICEANU, S. A. 124 / Pl: *~cări* / E: ***unifica***] 1 Realizare a unui întreg din mai multe elemente, din mai multe părți. 2 Formare a unui obiect, a unui concept etc. unic[1] (1). 3 Cuprindere într-un sistem unic[1] (1). 4 Reducere la un tip unic.

unificat, ~ă *a* [At: BARCIANU / Pl: *~ați, ~e* / E: ***unifica***] Format din elemente de același fel sau similare.

unificator, ~oare *a* [At: L. ROM. 1953, nr. 2, 18 / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***unificateur***] Care unifică sau care contribuie la unificare.

uniflor, ~ă *a* [At: BREZOIANU, A. 421/2 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***uniflore***] (Bot) 1 Care are o singură floare. 2 Care face o singură floare.

unifoliat, ~ă *a* [At: CADE / P: *~li-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***unifolié***] (Bot) Care are o singură frunză.

uniform, ~ă [At: DESEN ARH. 11/13 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***uniforme***, lat ***uniformis***] 1 *a* Care are pe toată întinderea aceeași formă, aceeași intensitate. 2 *a* Care are pe toată durata aceeași desfășurare. 3 *a* Care este lipsit de variație, de diferențe Si: *egal* (28), *omogen, otova*. 4 *sf*, (înv) *sn* Îmbrăcăminte confecționată după un anumit model (de obicei din același material) pe care o poartă obligatoriu membrii unor instituții (elevi, militari etc.). 5 *sm* (Pm) Militar.

uniforma [At: BARCIANU / Pzi: *~mez* / E: ***uniformă*** cf ger *uniformieren*] (Îvr) 1 *vt* A îmbrăca (pe cineva) în uniformă (4). 2-3 *vtr* A (se) pune de acord (cu ceva sau cu cineva).

uniformare *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: ? / E: ***uniforma***] (Îvr) 1 Îmbrăcare (a cuiva) în uniformă. 2 Punere de acord (cu ceva sau cu cineva).

uniformat, ~ă *a* [At: (a. 1834) URICARIUL, VIII, 182 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***uniforma***] (Înv) 1 Care este îmbrăcat în uniformă (4). 2 Care se aseamănă cu o uniformă (4).

uniformirui *vr* [At: N. STOICA, C. B. 250 / Pzi: *~esc* / E: ger ***uniformieren***] (Îvr) A se îmbrăca în uniformă (4).

uniformitate *sf* [At: VOINESCU II, M. 45/13 / Pl: ? / E: fr ***uniformité***, lat ***uniformitas, -atis***] 1-3 Însușirea de a fi uniform (1-3).

uniformiza *vt* [At: BUL. COM. IST. I, 5 / Pzi: *~zez* / E: fr ***uniformiser***] 1-3 A da un caracter uniform (1-3). 4-6 A face să fie uniform (1-3) Si: *a omogeniza, a egala* (1).

uniformizant, ~ă *a* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1988, nr. 18, 11/3 / Pl: *~nți, ~e* / E: ***uniformiza*** după modelul lui *dizolvant, epatant*] Care uniformizează.

uniformizat, ~ă *a* [At: CONTEMP., S. II, 1949, nr. 164, 9/5 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***uniformiza***] 1-3 Care a devenit uniform (1-3).

uniformizator, ~oare *a* [At: LOVINESCU, M. 243 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***uniformiza*** + *-ator*] (Rar) Care uniformizează.

unigamb, ~ă *a* [At: VULPESCU, P. 130 / Pl: *~i, ~e* / E: it ***unigambo***] (Nob; d. metrul poetic Dintr-un singur picior Si: (nob) *unigambist*.

unigambist, ~ă *a* [At: IORDAN, L. R. A. 183 / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***unijambist***, adaptat după *gambă*] (Nob; d. metrul poetic) Unigamb.

unigland, ~ă *a* [At: DN[2] / Pl: *~nzi, ~e* / E: fr ***uniglandé***] Cu o singură glandă.

unilabiat, ~ă *a* [At: DN[2] / P: *~bi-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***unilabié***] (D. corola sau caliciul unei flori; pex d. flori) Cu o singură labie.

unilateral, ~ă [At: MAIORESCU, CR. II, 213 / V: (îvr) ***~lăturar*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***unilatéral***, ger ***unilateral***] 1 *a* (D. facultăți umane, acțiuni, realizări etc.) Orientat într-o singură direcție sau cuprinzând un singur aspect. 2 *a* (D. oameni) Care se orientează într-o singură direcție. 3 *a* (D. oameni) Care judecă dintr-un singur punct de vedere. 4 *a* (Jur) Care angajează sau obligă numai una din părțile contractante. 5 *a* Care este hotărât (în mod arbitrar) de una dintre părți. 6 *a* (Bot) Dispus sau situat pe o singură parte. 7 *a* Care se referă la o singură parte. 8 *a* Care are loc pe o singură parte. 9 *a* Care afectează o singură parte a corpului sau a unui organ. 10 *a* (Pex) Care nu interesează decât pe unul singur (când se referă la două persoane, la două elemente etc.).

unilateralitate *sf* [At: ALEXI, W. / V: (îvr) ***~tur~, ~lătur~*** / Pl: *~tăți* / E: ***unilateral*** + *-itate*] (D. facultăți umane, acțiuni, realizări etc.) Calitatea de a se orienta sau manifesta într-o singură direcție.

unilateraliza *vt* [At: V. ROM. octombrie 1964, 83 / Pzi: *~zez* / E: ***unilateral*** + *-iza*] (C. i. oameni și facultățile lor) A face să se orienteze sau să se manifeste într-o singură direcție.

unilateralizare *sf* [At: V. ROM. martie 1960, 108 / Pl: ? / E: ***unilateraliza***] Orientare sau manifestare într-o singură direcție.

unilaturalitate *sf* vz ***unilateralitate***

unilăturalitate *sf* vz ***unilateralitate***

unilăturar, ~ă *a* vz ***unilateral***

unilingv, ~ă *a* [At: DN[2] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***unilingue***] Care vorbește o singură limbă Si: *monolingv*.

uniliniar, ~ă *a* [At: V. ROM. august 1960, 123 / P: *~ni-ar* / Pl: *~i, ~e* / E: ***uni[1]- + liniar***] (D. acțiuni) Orientat într-o singură direcție.

unilobat, ~ă *a* [At: DN[2] / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***unilobé***] Cu un singur lob.

unilocular, ~ă *a* [At: AGRONOMIA (1859), 387/10 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***uniloculaire***] (Bot) Nedivizat în compartimente.

uniman, ~ă *a* [At: POLIZU / V: ***~măn*** / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***unimanus***] (Îvr; d. oameni) Ciung (1).

unimăn, ~ă *a* vz ***uniman***

unime *sf* [At: MINEIUL (1776), 16[r2]/15 / Pl: *~mi* / E: ***unu*** + *-ime*] 1-6 (Înv) Unitate (2-6, 10). 7 (Muz; rar) Notă întreagă.

uninațional, ~ă *a* [At: DL / P: *~ți-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***uni[1]- + național***] (D. state) A cărui populație este formată dintr-o singură națiune.

uninea *sf* [At: MARIAN, O. I, 435 / Pl: *~ele* / E: pbl fo cf și *minunea*] (Reg) Pasăre de noapte mai mică decât porumbelul, cu pene pestrițe și

aripi scurte, care trăiește în pădurile de molid Si: (reg) *minunea* (*Aegolius funercus*).

uninominal, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***uninominal***] **1** Care conține sau indică un singur nume. **2** (Îs) *Scrutin ~* Scrutin la care alegătorul votează un singur candidat.

unință *sf* [At: ȘINCAI, Î. 2/8 / Pl: *~țe* / E: ***uni***[3] + *-ință*] (Înv) **1-3** Unitate (**1, 13, 14**).

unioarea *av* vz ***uneori***

uniocular, ~ă *a* [At: D. MED. / P: *~ni-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***unioculaire***] **1** (D. sisteme optice) Cu un singur ocular. **2** Cu un singur ochi.

unional, ~ă *a* [At: CONTEMP., S. II, 1949, nr. 158, 7/4 / P: *~ni-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: ***uniune*** + *-al* după fr *union*] **1** Care aparține unei uniuni (**6**). **2** Referitor la o uniune (**6**). **3** Care alcătuiește o uniune (**6**).

unionism *sn* [At: DL / P: *~ni-o~* / E: fr ***unionisme***] **1** Tendința de a se uni[3] (**2**). **2** Curent (concepție) bazat pe unionism (**1**).

unionist, ~ă *smf, a* [At: BARIȚIU, P. A. III, 424 / P: *~ni-o~* / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***unioniste*** cf ger *Unionist*] **1-2** (Persoană) care susține și propagă ideea de unire (a unor provincii într-un stat).

uniorea *av* vz ***uneori***

uniori *av* vz ***uneori***

uniovulat, ~ă *a* [At: GRECESCU, FL. 17 / P: *~ni-o~* / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***uniovulé***] (Blg) Cu un singur ovul.

unipar, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***unipare***] **1** (D. mamifere) Care naște de obicei un singur pui. **2** (D. inflorescențe) La care de sub floarea terminală pornește o singură axă laterală.

uniparipenat, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***uniparipenné***] (D. frunze compuse) Care are foliolele dispuse de-a lungul unui pețiol comun.

unipersonal, ~ă *a* [At: GR. R. (1835) 73/14 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***unipersonnel***] **1** (D. verbe, forme și construcții verbale) Întrebuințat numai la persoana a treia singular. **2** (Rar) Care e făcut de o singură persoană. **3** (Rar) Care aparține unei singure persoane. **4** (Rar) Care depinde de o singură persoană.

unipetal, ~ă *a* [At: DL / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***unipétale***] (Bot) Cu o singură petală.

unipolar, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***unipolaire***] **1** (Fiz) Cu un singur pol[1] (**4**). **2** (Blg; d. anumite celule nervoase) Cu o singură prelungire.

unire *sf* [At: EUSTATIEVICI, GR. RUM. 28[V]/1 / Pl: *~ri* / E: ***uni***[3]] **1** Contopire într-un singur tot Si: (înv) *obștire*, (înv) *unie*[1]. **2** Alianță în vederea unui scop comun. **3** (Pex) Acord de idei între persoane Si: (înv) *uniciune* (**2**). **4** (Olt; îe) **A fi toți la o ~** A fi uniți. **5** (Olt; îe) **A fi de ~** A se înțelege unul cu altul. **6** (Olt; îae) A se obișnui unul cu altul. **7** Stabilire a unei legături de căsătorie Si: (pop) *însoțire*. **8-9** (Îljv) **Într-o ~** (sau **în ~**) (Care este) de comun acord Si: *împreună*.

uniscris *sn* [At: DLR / Pl: ? / E: ***uni***[1]*-* + ***scris*** cf ger *Monogramm*] (Îvr) Monogramă.

unisepal, ~ă *a* [At: DSR / Pl: *~i, ~e* / E: ***uni***[1]*-* + ***sepal***[ă] cdp fr *monosépale*] (Bot; rar) Monosepal.

uniseriat, ~ă *a* [At: GRECESCU, FL. 363 / P: *~ri-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***unisérié***] (D. organe) Ale cărui părți identice sunt dispuse pe un singur rând (**1**) sau de aceeași parte.

unisexual, ~ă *a* [At: CAIET. 78[V]/1 / P: *~xu-al* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***unisexuel***] (Bot; iuz) Unisexuat (**2**).

unisexualitate *sf* [At: DN[2] / P: *~xu-a~* / Pl: ? / E: fr ***unisexualité***] (Bot) Însușirea de a fi unisexuat.

unisexuat, ~ă *s, a* [At: GRECESCU, FL. 7 / P: *~xu-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***uni***[1]*-* + ***sexuat*** cf fr *unisexué*] (Bot) **1-2** (Floare sau plantă) cu organe de reproducere de un singur sex Si: (iuz) *unisexual*.

unisilab, ~ă *sn, a* [At: POLIZU / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***unisyllabus***] (Rar) **1-2** Monosilab.

unisilabic, ~ă *a* [At: DL / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***uni***[1]*-* + ***silabic*** cf it *unisillabico*] (Rar) Monosilabic.

unison [At: PROT.–POP., N. D. / V: (îvr) *~sun sn* / S și: (după fr) *unisson* / Pl: *~uri* sn, *~i, ~e* a / E: it ***unisono***, fr ***unisson***, ger ***unisono***] **1-2** *sn, a* (Efect) produs de două sau de mai multe instrumente, voci etc. ce produc simultan un sunet de aceeași înălțime. **3** *sn* (Pex) Executare simultană a acelorași sunete de mai multe voci sau mai multe instrumente. **4** *sn* (Muz; îlav) **La** (sau **în**) **~** Pe (sau pentru) o singură voce. **5** *sn* (Îal; șîf **într-un ~**) Înțelegere deplină Si: *în acord, în concordanță*. **6** *a* (D. sunete) De aceeași înălțime. **7** *a* (D. emisii de sunete concomitente sau succesive) Compus din sunete de aceeași înălțime. **8** *a* (Rar; d. instrumente) Care produce sunete de o singură înălțime. **9** *av* (Rar) În unanimitate Si: *într-un glas*.

unisonanță *sf* [At: POLIZU / V: (îvr) ***~sun~*** / Pl: *~țe* / E: it ***unisonanza***] **1** (Rar) Monotonie. **2** Îmbinare armonioasă a mai multor sunete.

unisun *sn* vz ***unison***

unisunanță *sf* vz ***unisonanță***

unișor, ~oară [At: PSALT. 43 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***unu*** + *-ișor*] (Înv) **1-2** *a* (Șhp) Unu (**46**). **3-4** *s, a* (Copil) unic la părinți Si: (pop) *singurel*. **5** *sf* Unitate (**2**). **6** Unitate (**3**).

unit, ~ă [At: ANON. CAR. / V: (Trs) ***on~*** *a* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***uni***[3]] **1** *a* (Cu referire la obiecte, teritorii etc. sau acțiuni, idei etc. atribuite mai multor persoane) Legat de altul Si: *îmbinat, împreunat, reunit*. **2** *a* Unitar (**1**). **3** *a* (Rar; d. terenuri, porțiuni de teren etc.) Aflat alături de ceva. **4** *a* (D. mai multe persoane, ființe, grupuri sociale) Solidar. **5-6** *a* (D. bărbat și femeie) Căsătoriți (**1-2**). **7** *a* Care ține de uniatism. **8-9** *smf, a* Greco-catolic (**1-2**). **9** *a* (Îvr; d. stil) Fără ornamente.

unita *sf* vz ***unitate***

unitar, ~ă [At: ȘINCAI, HR. III, 58/29 / V: (Trs; Buc; înv) ***~iu*** *sm, a* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***unitaire***] **1-2** *sm*, (rar) *sf, a* (Trs; mpl) Unitarian (**1-2**). **3-4** *smf, a* (Înv) (Persoană) care dorește unitate politică. **5** *a* Care formează o unitate (**13**) Si: *omogen*. **6** *a* (D. o operă artistică, un stil etc.) Ale cărui părți formează un tot coerent, armonios. **7** *a* (Rel) Care are calitatea de a fi unul singur. **8** *a* (Mat; îs) *Vector ~* Versor.

unitarăș *sm* vz ***unitareș***

unitareș *sm* [At: LB / V: ***~răș*** / Pl: *~i* / E: mg ***unitárius***] **1** (Trs; înv) Unitarian (**1**). **2** (Reg) Unit (**7**).

unitarian, ~ă [At: BARIȚIU, P. A. I, 498 / P: *~ri-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***unitarien***] **1-2** *smf, a* Adept al unitarianismului Si: (rar) *unitarist* (**1-2**), (reg) *unitar* (**1-2**), *socinian, unitareș* (**1**). **3** *a* Care ține de unitarism Si: (înv) *unitărășesc* (**1**). **4** *a* Care se referă la unitarism Si: (înv) *unitărășesc* (**2**).

unitarianism *sn* [At: M. D. ENC. / P: *~ri-a~* / Pl: ? / E: fr ***unitarianisme***] Doctrină a unei biserici protestante antitrinitariste, apărută în sec. XVI în Europa Si: (rar) *unitarism*.

unitarism *sn* [At: BLAGA, G. 17 / Pl: ? / E: fr ***unitarisme***] (Rar) Unitarianism.

unitarist, ~ă *smf, a* [At: DN[3] / Pl: *~iști, ~e* / E: ger ***Unitarist***] (Rar) **1-2** Unitarian (**1-2**).

unitariu *sm, a* vz ***unitar***

unitate *sf* [At: POENARU, G. 63/19 / V: (îvr) ***unăt~, unita*** / Pl: *~tăți* / E: lat ***unitas, -atis***, fr ***unité***] **1** Fiecare dintre obiectele care formează o mulțime. **2** Element aritmetic ce formează numerele Si: (înv) *unime* (**1**), *unită* (**1**), *unișoară* (**4**), *unișor* (**5**). **3** (Mai ales îs *cifra ~ităților*, *~ de rangul întâi*) Cifra de la dreapta zecilor într-un număr format din mai multe cifre Si: (rar) *unime* (**2**), (înv) *unișor* (**6**). **4** Elementul neutru al unui grup multiplicativ Si: (înv) *unime* (**3**). **5** (Prc) Numărul unu Si: (înv) *unime* (**4**). **6** (Adesea îs *~ de măsură*) Mărime fizică scalară în funcție de care se exprimă toate mărimile de același fel Si: (înv) *unime* (**5**). **7** (Îs) *~ astronomică* Unitate de măsură pentru distanțe, egală cu semiaxa mare a orbitei pământului. **8** Însușirea de a fi un întreg indivizibil. **9** Însușirea de a fi constituit din elemente de același fel sau similare Si: (înv) *uniciune* (**1**). **10** Însușirea de a fi unic[1] (**1**) Si: (înv) *uniciune* (**2**), *unime* (**6**). **11** (Îs) *Regula celor trei ~tăți* Regulă caracteristică teatrului clasic (antic și modern), după care opera dramatică trebuie să fie dezvoltarea unei acțiuni unice, care se desfășoară în același loc și într-un interval de 24 de ore. **12** Ceea ce posedă însușirea de a fi un întreg indivizibil. **13** Ansamblu

ale cărui elemente au caractere comune Si: (înv) *unință* (2). **14** Fiecare element al unui ansamblu omogen Si: *unință*. **15** (Lin; îs) ~ *frazeologică* Îmbinare de cuvinte cu caracter stabil, proprie unei limbi. **16** (Adesea urmat de determinări) Parte componentă a unui complex economic, social, științific etc. **17** (Mil) Formație organizatorică permanentă (batalion, pluton etc.) a forțelor armate. **18** Calitatea unui ansamblu coerent, armonic Si: *coeziune* (2), *omogenitate*, *solidaritate*, *armonie* (1). **19** (Spc) Calitatea unei opere de a fi un tot armonios. **20** (Far; Med) Nume dat unor mărimi convenționale la măsurarea unor substanțe cu activitate fiziologică (penicilină, seruri etc.) și în efectuarea unor probe de laborator.

unitărășesc, ~ească *a* [At: ȘINCAI, HR. III, 152/9 / Pl: *~ești* / E: ***unitareș*** + *-esc*] **1-2** (Înv; Trs) Unitarian (**3-4**).

uniton, ~ă *a* [At: POLIZU / Pl: *~i, ~e* / E: ***uni¹-*** + ***ton²***] (Îvr) Monoton.

unitonic, ~ă *a* [At: FILIMON, O. II, 302 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***uni¹-*** + ***tonic***] (Îvr) Monoton.

unitor, ~oare [At: EUSTATIEVICI, GR. RUM. 21ʳ/19 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***uni²*** + *-itor*] (Îvr) **1** *a* (Grm; d. nr.) Singular. **2** *sf* Cratimă (**1**).

uniță *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 131ᵛ/8 / Pl: *~țe* / E: ***unu*** + *-iță* după *troiță*] (Îvr) Unitate (**13**).

uniune *sf* [At: STAMATI, D. / P: *~ni-u~* / Pl: *~ni* / E: lat ***unio, -onis***, fr ***union***] **1** Legătură, înțelegere între două sau mai multe persoane, grupuri, societăți, clase etc. pentru apărarea unor interese, pentru revendicarea unor drepturi comune, pentru realizarea unor scopuri comune etc. **2** (Pex) Grupare formată pe baza unei uniuni (**1**) (de interese). **3** (Îs) ~ *internațională* Denumire dată unor organizații internaționale, guvernamentale, înființate între state cu scopul cooperării în domeniul tehnic și administrativ. **4** (Îs) ~ *personală* Asociație între state, legate între ele prin persoana șefului de stat, dar păstrându-și fiecare organizarea și calitatea de subiect distinct de drept internațional. **5** Legătură, unire între două sau mai multe lucruri pentru a forma o unitate. **6** Unire (**1**) a unor provincii sau state într-un singur stat. **7** (Pex) Stat constituit prin unirea unor provincii sau state. **8** Legătură (stabilită prin căsătorie) între un bărbat și o femeie Si: *unire* (**7**).

univa *av* vz ***undeva***

univalent, ~ă *a* [At: BLAGA, T. CUN. 58 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***univalent***] (Rar) Monovalent.

univalv, ~ă [At: NEGULICI / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***univalve***] **1-2** *s, a* (Zlg) (Moluscă) cu o singură valvă. **3** *a* (Bot; d. fructe capsulare) Care are o singură valvă.

univers *sn* [At: (cca 1817) URICARIUL, IV, 301/13 / V: (înv) ***~rz*** / Pl: *~uri* / E: lat ***universum***, fr ***univers***, ger ***Universum***] **1** Tot ce există în spațiu și în timp Si: *totalitate*, (îvr) *unocuprinzime* (**1**). **2** Mulțimea tuturor lumilor cunoscute și (logic) posibile Si: *cosmos* (**1**), (îvr) *unocuprinzime* (**2**). **3** Parte a universului (**1**) Si: *galaxie* (**1**). **4** Globul pământesc. **5** (Spc) Partea populată a globului pământesc (împreună cu tot ce se află pe el), locuitorii globului pământesc Si: *lume*. **6** Mediul în care trăiește cineva sau ceva. **7** Domeniu material, intelectual, moral etc. **8** Totalitatea armonioasă a unei creații, a unui mod de gândire Si: *sistem*, *ansamblu* (**2**).

universal, ~ă [At: N. COSTIN, LET. II, 66/29 / V: (îvr) ***~e*** *ain*, ***~ii*** *sfp* / Pl: *~e* sn, *~i, ~e* a, *~ii* și (asr) *~e sf* / E: lat ***universalis***, fr ***universel*** cf ger *Universalien*] **1** *sn* (Îvr) Act care conține o dispoziție cu caracter obligatoriu Si: *ordin*, (înv) *ucaz*. **2** *a* Care se referă sau care se aplică la totalitatea elementelor care compun o categorie, o clasă etc. Si: *general valabil*. **3** *a* Care cuprinde totalitatea obiectelor ce se iau în considerare într-un caz dat. **4** *a* (Log; îs) *Judecată ~ă* Judecată care afirmă sau neagă un predicat enunțat despre întreaga clasă desemnată de subiectul judecății. **5** *a* (Fiz; îs) *Atracție* (sau *gravitație*) *~ă* Proprietate a tuturor corpurilor din univers (**2**) de a se atrage reciproc. **6** *a* (Jur; îs) *Legatar* (sau, înv, *erede*) ~ Persoană instituită prin testament ca moștenitoare a tuturor bunurilor cuiva. **7** *a* Care se întinde pe toată suprafața pământului (sau pe o mare parte a lui). **8** *a* Care privește, interesează totalitatea oamenilor Si: *mondial*. **9** *a* Care aparține, care este comun tuturor oamenilor, popoarelor, țărilor (sau majorității lor) Si: *mondial*. **10** *a* Care este comun tuturor ființelor, obiectelor dintr-o anumită categorie, dintr-un grup sau marii lor majorități Si: *general* (**2**). **11** *a* (Îs) *Vot* (sau *sufragiu*) ~ Drept de vot acordat tuturor cetățenilor majori ai unei țări. **12** *a* (D. unelte, instrumente, aparate etc.) Care poate fi folosit la mai multe operații, în mai multe situații. **13** *sn* (Șîs ~ *de strung*) Mandrină de strung la care strângerea fălcilor este simultană, iar centrarea lor este automată. **14** *a* (D. oameni) Care posedă cunoștințe din toate domeniile (sau din mai multe) Si: *enciclopedic* (**5**), *multilateral*, *omniscient*. **15** *a* (D. facultăți umane, acțiuni etc.) Care cuprinde sau care se referă la toate domeniile, la toate aspectele (sau la mai multe dintre ele) Si: *enciclopedic*, *multilateral*, *omniscient*. **16** *a* Care se extinde la întregul univers (**1, 2**) (cuprinzând tot ce există). **17** *a* Care aparține universului (**1, 2**) Si: *cosmic* (**1**). **18** *a* Privitor la univers (**1, 2**) Si: *cosmic* (**2**). **19** *sfp* (Astăzi îf *universalii*) Denumirea noțiunilor generale în filozofia scolastică. **20** *sfp* (Îs) *Disputa* (sau *cearta*) *~iilor* Dispută în jurul naturii noțiunilor generale, care a determinat divizarea scolasticii în trei curente: realismul, nominalismul și conceptualismul. **21** *sfp* (Mai ales îs *~ii lingvistice* sau *~ii ale limbii*) Trăsături comune tuturor limbilor.

universale *ain* vz ***universal***

universalii *sfp* vz ***universal***

universalism *sn* [At: GUSTI, P. A. 205 / Pl: ? / E: fr ***universalisme***] **1-6** Universalitate (**2-5, 7-8**). **7** Caracter de dominație asupra unor mari teritorii, asupra mai multor națiuni. **8-10** Atitudine a celui care acceptă ca valabil numai ceea ce este recunoscut pe plan universal (**7-9**). **11** Doctrină care consideră realitatea ca un tot unic[1] (**1**), universal (**2**).

universalist, ~ă [At: VIANU, L. R. 188 / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***universaliste***] **1** *a* Care se referă la toate domeniile. **2** *a* Care se adresează tuturor oamenilor, fără nici o diferențiere. **3** *a* Privitor la universalism (**5**). **4** *smf* Adept al universalismului (**5**).

universalitate *sf* [At: VALIAN, V. / Pl: ? / E: fr ***universalité***, lat ***universalitas, -atis***] **1** Ansamblul lucrurilor sau al ființelor aflate în discuție Si: *totalitate*, (îvr) *universitate²*. **2-9** Însușirea de a fi universal (**2-3, 7-9, 10, 14-15**) Si: *universalism* (**1-6**).

universaliza [At: PONTBRIANT, D. / S și: (rar, după fr) *~isa* / Pzi: *~zez* / E: fr ***universaliser***] **1-2** *vtr* A face să fie sau a deveni universal (**7-9**) Vz *a generaliza*. **3** *vr* A deveni comun tuturor (sau marii majorități a) obiectelor dintr-o anumită categorie Si: *a se generaliza* (**2**).

universalizare *sf* [At: PONTBRIANT, D. / S și: (rar) *~isa~* / Pl: ? / E: ***universaliza***] Generalizare (**1**).

universalmente *av* [At: PETICĂ, O. 466 / E: fr ***universellement***, it ***universalmente***] (Rar) În mod universal (**2**).

universiadă *sf* [At: SPORTUL 1960, nr. 3575, 7 / P: *~si-a~* / Pl: *~de* / E: ***univers***[itate] + *-iadă*] Jocuri sportive cu caracter complex la care participă tineretul din universități.

universitar, ~ă [At: NEGULICI / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***universitaire***] **1** *a* Care aparține universității[1] (**3**) sau unui institut de învățământ superior. **2** *a* Privitor la universitate (**3**). **3** *a* De la universitate[1] (**3**). **4** *a* Care este propriu unei universități sau sistemului de învățământ superior în general. **5** *a* Care se practică la universitate[1] (**3**). **6** *a* (Îs) *Oraș* (sau *centru*) ~ Oraș în care se află o universitate (**3**). **7** *a* (Îs) *Jocuri (sportive) ~e* Întreceri sportive studențești. **8** *sm* Persoană care face parte din corpul didactic al unei universități sau al unui institut de învățământ superior.

universitaș *sn* [At: AARON, în CONTRIBUȚII, III, 124 / A: nct / Pl: *~uri* / E: lat ***universitas*** (după rostirea maghiară)] (Îvr) Obște.

universitate¹ *sf* [At: ȘINCAI, HR. II, 48/13 / V: (înv) ***~tet*** *sn* / Pl: *~tăți* / G-D și: (îvr) *~tăței, ~ei* / E: lat ***universitas, -atis***, fr ***université***] **1** (Ltî; astăzi numai în sintagme) Totalitate. **2** (Ist; îs) *~a nobililor* Totalitatea nobililor din Transilvania. **3** Instituție de învățământ superior constituită în general dintr-un ansamblu de facultăți și secții. **4** (Îs) ~ *populară* Instituție pentru educația adulților, având ca formă principală de activitate cicluri de prelegeri din domenii variate. **5** Localul universităților

(3, 4). **6** Totalitate a corpului didactic și a studenților dintr-o universitate (3, 4).

universitate² *sf* [At: FILIMON, O. II, 349 / Pl: ? / E: ***univers***[al] + *-itate*] (Îvr) Universalitate (1).

universitet *sn* vz ***universitate¹***

univerz *sn* vz ***univers***

univiră *a* [At: GALACTION, O. A. I, 126 / Pl: *~re* / E: lat ***univira***] (Rar; d. femei) Care a avut un singur soț.

univitelin, ~ă *a* [At: DN² / Pl: *~i, ~e* / E: ***univitellin***] (Mpl) Care provine, cu un geamăn al său, din același ovul.

univoc, ~ă *a* [At: PROT.– POP., N. D. / Pl: *~oci, ~oce* / E: fr ***univoque***, lat ***univocus***] **1** (D. cuvinte) Care se aplică cu același sens unor lucruri diferite aparținând aceleiași sfere noționale. **2** Care are un singur sens sau păstrează același sens în întrebuințări diferite. **3** Care poate fi interpretat într-un singur fel. **4** (Rar) Omonim. **5** (Îs) *Rimă ~ă* Rimă care constă din repetarea aceluiași cuvânt. **6** (Mat) Care are proprietatea ca unui element dintr-o primă mulțime să-i corespundă un singur element din a doua mulțime. **7** Care se face într-un singur sens, într-o singură direcție.

univocație *sf* [At: PROT.–POP., N. D. / Pl: ? / E: fr ***univocation***] (Îvr) Univocitate.

univocitate *sf* [At: JOJA, S. L. 259 / Pl: ? / E: fr ***univocité***] Însușirea de a fi univoc Si: (îvr) *univocație*.

unoară *av* vz ***uneori***

unocuprinzime *sf* [At: M. DRĂGHICI, F. I, $2^V/7^V$ / V: ***unuc~, unec~*** / Pl: ? / E: ***unu*** + ***cuprins*** + *-ime*] (Îvr) **1-2** Univers (**1**, **2**).

unoglasnică *sf* [At: M. COSTIN, O. 319 / Pl: *~ice* / E: ***unu*** + ***glasnică***] (Îvr) Vocală.

unosilabic, ~ă *a* ***unisilabic***

unosonic, ~ă *a* [At: (a. 1852) RET. ROM. 166 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***unu*** + ***sonic***] (Îvr; d. vocale) Care sună la fel.

uns¹ *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 203/31 / Pl: (nob) *~uri* / E: ***unge***] **1** Acoperire cu un strat de materie grasă, unsuroasă, lipicioasă etc. în scopul de a proteja, de a da moliciune etc. **2** (Reg; îs) *Perie de ~* Bidinea. **3** Aplicare a unui lubrifiant între piesele unui sistem tehnic.

uns², ~ă [At: PSALT. HUR. $113^V/21$ / Pl: *unși, ~e* / E: ***unge***] **1** *a* Acoperit cu un strat (subțire) de materie grasă, unsuroasă, lipicioasă etc. **2** *a* (Îe) **A fi ~ cu unsoare de drac** A fi un om viclean, care face rău altora. **3** *a* (Buc; îs) *Mere ~e* Soi de mere de culoare galben-roșie, cu gust sălciu. **4** *a* (Îe) **A fi ~ cu toate unsorile** (sau **alifiile**) A avea o bogată experiență, a ști multe și bune, și rele. **5** *a* (Îae) A nu putea fi păcălit. **6** *a* (Îe) **A fi (ca) ~ cu miere** A fi plin de mulțumire. **7** *a* (Îae) Care arată o amabilitate falsă și exagerată Si: *mieros*. **8** *a* Lipit, netezit (cu pământ, cu humă). **9** *a* (Pex) Văruit. **10** *a* Îmbibat cu grăsime Si: *gras* (**25**), *unsuros* (**1**), (îrg) *unturos* (**1**). **11** *a* (Îe) **A avea bătrânețele ~e** A trăi la bătrânețe tihnit și fără griji. **12** *a* (Reg) Care conține multă grăsime Si: *gras* (**2**). **13** *a* (Rar) Care pare să conțină multă grăsime. **14** *a* Onctuos. **15** *a* (D. piesele unui mecanism, ale unei mașini) La care s-a aplicat un strat de lubrifiant Si: *gresat³*. **16** *sm* (Înv; șîs *~ul lui Dumnezeu, ~ul Domnului*) Monarh sau preot considerat, în urma unei ceremonii religioase speciale, ca reprezentant al lui Dumnezeu pe pământ.

unsătură *sf* [At: POLIZU / Pl: (nob) *~ri* / E: ***uns¹*** + *-ătură*] (Îvr) Acoperire cu o substanță grasă, lubrifiantă.

unseală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***unge*** + *-eală*] (Mun) **1** Unsoare (**1**). **2** (Îe) **A-i da cu ~** A mânca bine, a se pune pe trai bun. **3** (Îe) **A da de ~** A da de trai bun, de belșug Si: *a se pricopsi*.

unsoare *sf* [At: VARLAAM, C. 84 / Pl: *~ori* / G-D și: (înv) *~ei, ~oriei* / E: ***uns¹*** + *-oare*] **1** Substanță grasă, uleioasă sau păstoasă (de origine animală, vegetală sau minerală) utilizată la ungere (**1**) Si: (înv) *unsură* (**1**), (reg) *unseală* (**1**), (îrg) *untură* (**8**). **2** (Îs) *~ de pește* Untură de pește Si: *untură* (**7**). **3** (Îvr) Secreție grasă a pielii. **4** (Reg; șîs *~ dulce*) Untură (**5**). **5** (Reg; șîs) *~ sărată* Osânză (**1**) sărată în vederea conservării. **6** (Pop) Acoperire a unui obiect cu un strat (subțire) de materie grasă. **7** (Pop) Ungere (**1**). **8** (Înv) Ungere cu o substanță uleioasă, parfumată în săvârșirea unor ritualuri religioase Si: (înv) *unsură* (**3**). **9** (Înv; și urmat de determinarea „cu mir") Consacrare în funcție (prin ungere cu mir¹) Si: (înv) *unsură* (**4**).

unsorică *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***unsoare*** + *-ică*] (Mun; șhp) **1-2** Unsoare (**1**) (puțină).

unsorime *sf* [At: POLIZU / Pl: *~mi* / E: ***unsoare*** + *-ime*] (Îvr) **1** Însușirea de a fi unsuros (**1**). **2** Ceea ce este unsuros Si: (îvr) *unsuroșie* (**2**).

unsos, ~oasă *a* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 137/18 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***uns²*** + *-os*] (Îvr) Unsuros (**5**).

unspce *nc* vz ***unsprezece***

unspcea *no* vz ***unsprezecelea***

unspe *nc* vz ***unsprezece***

unspece *nc* vz ***unsprezece***

unspecea *no* vz ***unsprezecelea***

unspecelea *no* vz ***unsprezecelea***

unspre¹ *nc* vz ***unsprezece***

unspre² *pp* vz ***înspre***

unsprece *nc* vz ***unsprezece***

unsprecea *no* vz ***unsprezecelea***

unsprecele *no* vz ***unsprezecelea***

unsprecelea, ~cea *no* vz ***unsprezecelea***

unsprezece [At: PO 127/22 / V: (pop) ***unsprece*** (A și: *unsprece*), ***unspe***, (reg) ***unspce, unspe, unspece, unspre, unșpce*** / A și: *unsprezece* / E: ***unu*** + ***spre*** + ***zece***] **1-2** *nc, a* (Numărul) care, în numărătoare, are locul între zece și doisprezece. *Soarele și luna și unspredzeace steale plecase înaintea mea*. **3** *nc* Numărul abstract corespunzător lui unsprezece (**1**). **4** *nc* (Precedat de *pp* „de" și urmat de „ori", formează numeralul adverbial corespunzător) *De unsprezece ori am atras atenția la cuptoare*. **5** *nc* (Precedat de „câte", intră în componența numeralului distributiv corespunzător) *Merg câte unsprezece în rând*. **6** *nc* (Cu valoare de numeral ordinal; de obicei așezat după substantivul determinat) Al unsprezecelea, a unsprezecea. **7** *nc* (Cu valoare de numeral ordinal; cu elipsa substantivului determinat, de obicei subînțelegându-se „ora", „ziua", „data" etc.) Indică orele, zilele săptămânii, data etc. **8** *sm* Semn grafic care reprezintă numărul unsprezece (**3**).

unsprezecele *no* vz ***unsprezecelea***

unsprezecelea, ~zecea *no* [At: VARLAAM, C. 502 / V: (îvr) ***unsprezecele***, (înv) ***~recele***, (reg) ***~pcea, ~pecea, ~pecelea, ~precea, ~recelea*** (fam) ***unșpelea*** / E: ***unsprezece*** + ***le*** + ***a***] **1** (Cu valoare adjectivală sau substantivală; precedat de articolele „al", „a") Care se află între al zecelea și al doisprezecelea. **2** (Îe) **În ceasul al ~** sau (înv) **în** (ori, rar, **la**) **al ~ ceas** Aproape de clipa în care nu mai e nimic de făcut Si: *(foarte) târziu*. **3** (La feminin; urmat de „parte", intră în componența numeralului fracționar corespunzător) *A primit a unsprezecea parte din bani*.

unsuc *sn* vz ***usuc***

unsunare *sf* [At: CR (1834), 37 / Pl: ? / E: ***unu*** + ***sunare***] (Îvr) Intonare la unison.

unsunător, ~oare *a* [At: I. VĂCĂRESCUL, P. 20/10 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***unu*** + ***sunător*** după ger *eintönig*] (Îvr) Care sună la unison.

unsură *sf* [At: CORESI, L. 194/21 / Pl: *~ri* / G-D: și (înv) *~reei* / E: ***uns¹*** + *-ură*] **1** (Înv) Unsoare (**1**). **2** (Reg; mai ales în Trs) Untură (**5**). **3-4** (Înv) Unsoare (**8**, **9**).

unsuri *vt* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~resc* / E: ***unsură***] (Mun) A unge cu unsoare (**1**).

unsuros, ~oasă [At: DOSOFTEI, PS. 182/15 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***unsoare*** + *-os*] **1** *a* Uns² (**10**). **2** *a* Pătat cu o substanță grasă sau (pex) cu orice substanță care murdărește. **3** *a* Care conține multă grăsime Si: *gras* (**2**), (îrg) *unturos* (**2**). **4** *a* (Fig) De o falsă amabilitate Si: *lingușitor, mieros*. **5** *a* Care pare să conțină grăsime Si: (îvr) *unsos*. **6** *a* Care pare să fie acoperit cu grăsime. **7** *sf* (Bot; reg) Unguraș (**2**).

unsuroșa *vt* [At: PSALT. 39 / Pzi: *~șez* / E: ***unsuros***] (Îvr) A unge (**1**) (ceva) cu grăsime.

unsuroșie *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~ii* / E: ***unsuros*** + *-ie*] (Îvr) **1** Însușirea de a fi unsuros (**1**). **2** Unsorime (**2**).

unșor^1 *sm* vz ***ușor***^{1}

unșor^2 *sn* vz ***omușor***

unșpce *nc* vz ***unsprezece***

unșpe *nc* vz ***unsprezece***

unșpelea, ~pea *no* vz ***unsprezecelea***

unt^1 *i* [At: ALR II, 5 751/141 / E: fo] (Reg; rep) Cuvânt care redă strigătul porumbelului.

unt^2 *sn* [At: PSALT. HUR. 3^r/14 / Pl: (rar) *~uri* / E: ml ***unctum***] **1** Grăsime animală de consistență păstoasă, comestibilă, obținută din smântână sau din lapte. **2** (Îla) **De ~** Moale^1 (**1**). **3** (Îal) Fin^1 (**2**). **4** (Îlav) **Ca ~ul** Fără efort Si: *ușor* (**47**). **5** (Pop; îe) **A scoate ~ul** (din cineva) A stoarce pe cineva de puteri Si: *a vlăgui*. **6** (Pop; îe) **A bate** (pe cineva) **de-i iese** (sau **să-i iasă ~ul** ori **până se alege ~ui (din el)** A bate pe cineva foarte tare. **7** (Reg; îe) **A-i ieși cuiva ~ul din piele** A ajunge într-o situație grea, dificilă. **8** (Pop; îe) **A bate apa (în piuă) să se aleagă** (sau **să se facă**) **~** A munci (din greu) fără nici un spor, fără rost. **9** (Pop; îe) **Parcă-i uns cu ~** Se spune despre cineva care este frumos, gras, dolofan. **10** (Reg; îcs) *De-a ~ul* Joc de copii nedefinit mai îndeaproape. **11** (Iuz; îs) *~ artificial* (sau, reg, *de post*) Margarină. **12** (Reg; îe) **A-și mânca ~ul de pe pieptene** A fi foarte zgârcit. **13** (Înv; astăzi numai îs *~ vegetal*, sau urmat de determinări care specifică proveniența) Grăsime solidă sau păstoasă, obținută din semințe, boabe, miez de fructe (tropicale). **14** (Îrg; îas) Ulei^2 extras din vegetale. **15** (Reg; îs) *~ de naft* Păcură (**1**). **16** (Reg; îas) Petrol. **17** (Reg; îas) Petrol lampant. **18** (Reg; îs) *~ de brad* Rășină de brad. **19** (Înv; îs) *~ de Hale* Un fel de vopsea. **20** (Îrg) Ulei^2 întrebuințat la săvârșirea unor ritualuri religioase Si: *mir*^{1}. **21** (Tăb) Reziduu provenit din grăsimile saponificate și din proteinele descompuse. **22** (Îc) **~ui-vacii** Plantă erbacee din familia orhidaceelor, cu tulpina simplă, cu doi tuberculi, cu frunze lanceolate și cu flori liliachii, purpurii, roz sau, mai rar, albe, dispuse în ciorchine în vârful tulpinii Si: (reg) *boașele-popii, bojor, boșie, bujorel, bujoreni, bujori, buruiene-de-copii, gemănariță, gonitoare, poroinic, salep, sculătoare, unt-și-brânză, untișor* (**6**) (*Orchis neorio*). **23** (Bot; reg; îac) Poroinic (*Orchis mascula, Orchis militaris, Orchis purpurea*). **24** (Bot; reg; îc) **~ul-vacilor** Untișor (**4**) (*Ranunculus ficaria*). **25** (Bot; reg; îc) **~-și-brânză** Unt (**22**). **26** (Bot; reg; îc) **~ul-vacii-mirositor** Stupiniță (*Platantherea bifolia*). **27** (Bot; reg; îc) **~ul-babei** Cornicei (*Ranunculus arvensis*). **28** (Bot; reg; îc) **~ul-pământului** Fluierătoare (**5**) (*Tamus communis*).

untar [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~i sm, ~e sn* / E: ***unt***^{2} + *-ar*] **1** *sm* Persoană care se ocupă cu vânzarea untului^2 (**1**). **2** *sn* (Reg) Putinei.

untăreasă *sf* [At: DLR / Pl: *~ese* / E: ***untar*** + *-easă*] (Îvr) **1** Femeie care se ocupa cu prepararea untului^2 (**1**). **2** Femeie care se ocupa cu vânzarea untului^2 (**1**).

untărie *sf* [At: ALAS 15 III, 1936, 1/7 / Pl: *~ii* / E: ***unt***^{2} + *-ărie*] **1-2** Loc în care se prepara (sau se vindea) untul^2 (**1**).

untăriță *sf* [At: PAMFILE, I. C. 444 / Pl: *~țe* / E: ***unt***^{2} + *-ăriță*] (Mol) **1** Putinei. **2** Bătător pentru unt^2 (**1**).

untărzaș *smn* vz ***untărzaț***

untărzaț [At: DA ms / V: ***untărzaș*** (Pl: *untărzașe* sn, *untărzași* sm) *smn* / Pl: *~uri* sn, *~i* sm / E: ger ***Untersatz***] (Reg) **1** *sn* (Min) Grindă care se pune transversal între doi stâlpi, formând o construcție folosită ca susținere suplimentară în abataje și în galerii de mină. **2** *smn* (Îf *untărzaș*) Fiecare dintre lemnele care se fixează vertical pe grinda casei pentru a susține căpriorii.

untdelemn *sn* [At: HERODOT (1645) 80 / V: ***unde~*** / S și: *unt de lemn, unt-de-lemn* / Pl: (rar) *~uri* / E: ***unt***^{2} ***+ de + lemn*** (după slv ***дрѣвѣно масло***] **1** Ulei^2 (**1**) comestibil extras din măsline. **2** (Pgn) Ulei^2 (**1**) vegetal (comestibil) Si: (reg) *zăitin*, (reg) *untuliu*. **3** (Îe; d. adevăr, dreptate) **A ieși deasupra (apei) ca ~ul** A se afla (cu toate dificultățile).

untdelemngiu *sm* [At: KLOPȘTOCK, F. 222 / Pl: *~ii* / E: ***untdelemn*** + *-giu*] (Înv) **1** Persoană care face untdelemn (**2**). **2** Persoană care vinde untdelemn (**2**).

untdelemniță *sf* [At: BORZA, D. 24 / Pl: (rar) *~țe* / E: ***untdelemn*** + *-iță*] **1** (Bot; Trs) Năfurică (*Artemisia annua*). **2** (Ent; reg) Mamornic (*Meloë proscarabaeus*).

untdelemniu, ~ie *a* [At: JIPESCU, O. 53 / V: ***unde~*** / Pl: *~ii* / E: ***untdelemn*** + *-iu*] Care e de culoarea untdelemnului Si: *gălbui* (**1**), *galben-auriu*, (reg) *untuliu*.

untdelemnos, ~oasă *a* [At: CANTEMIR, IST. 349 / V: ***unde~*** (S și: *un-de-lemnos*) / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***untdelemn*** + *-os*] (Rar) Asemănător cu untdelemnul.

unterniță *sf* [At: ALR SN II, 4 307/386 / Pl: *~țe* / E: ***unt***^{2} + *-erniță*] (Reg) **1** Putinei (de bătut unt^2 (**1**)). **2** (Bot) Coada-calului (*Equisetum arvense*).

unterofițer *sm* [At: AR (1829) 72^1/2 / V: ***under~, undro~, undrofițir, ~țir, ~trofițir*** (S și: *under-ofițer*) / S și: *unter-ofițer* / Pl: *~i* / E: ger ***Unteroffizier*** pad *ofițer*] (Înv) Subofițer.

unterofițir *sm* vz ***unterofițer***

unterșlag *sn* [At: ROMANESCU, ZEȚ. 53 / Pl: ? / E: nct] Teșlag.

untieră *sf* [At: BUL. FIL. VI, 37 / P: *~ti-e~* / Pl: *~re* / E: ***unt***^{2} + *-ieră*] Vas (de sticlă, de porțelan, de metal etc.) în care se ține și se servește untul^2 (**1**).

untișor [At: (cca 1700) IORGA, S. D. IV, 70 / Pl: *~i* sm, ? sn / E: ***unt***^{2} + *-ișor*] **1-2** *sn* (Șhp) Unt^2 (**1**) (puțin). **3** *sn* (Reg) Alifie. **4** *sm* (îc **~ul-vacii**) Plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu flori galbene-aurii, cu frunzele de un verde-închis în formă de inimă, groase și lucioase, care se consumă ca salată Si: *grâușor, sălățea*, (reg) *bășicuța-porcului, brânza-vacii, calce-mică, ceairot, ciubotele-cucului, fetică, grânișor-mărunt, iarba-rândunelei-mici, salată-de-câmp, salata-cucului, salata-mielului, salată-mică, salată-nemțească, salată-sălbatecă, sălățică, sălăție, sălățuță, scălci-mici, scânteiuță-galbenă, scorbutariță, rărunchi, untul-vacilor* (*Ranunculus ficaria*). **5** *sm* (Bot; reg; îc) **~ de baltă** Boglari (*Ranunculus sceleratus*). **6** *sm* (Bot; Mol) Unt (**22**). **7** *sm* (Bot; reg) Mama-pădurii (*Lathraea squamaria*). **8** *sm* (Bot; reg) Crin-de-pădure (*Lilium martagon*). **9** *sm* (Bot; reg) Verigel (*Orobanche caryophyllacea*). **10** *sm* (Bot; reg) Păpădie (**1**) (*Taraxacum officinale*). **11** *sm* (Bot; reg) Drăgaică (**14**) (*Calium verum*). **12** *sm* (Bot; reg) Podbal (**1**) (*Tussilago farfara*). **13** *sm* (Bot; reg) Calea-calului (*Caltha palustris*). **14** *sm* (Bot; reg) Nufăr galben (*Nuphar luteum*).

untorniță *sf* [At: GRAUR, E. 34 / Pl: *~țe* / E: ***unt***^{2} + *-orniță*] (Reg) Putinei.

untos, ~oasă *a* [At: (a. 1878) ap. TDRG / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***unt***^{2} + *-os*] **1** Care conține (mult) unt (**1**) Si: *gras* (**9**). **2** (Reg; într-un descântec; d. vaci) Care dă lapte gras.

untra *v* vz ***intra***

untrofițir *sm* vz ***unterofițer***

untuliu, ~ie *a* [At: CV 1951, nr. 1, 37 / Pl: *~ii* / E: ***unt***^{2} + *-uliu*] (Reg) Untdelemniu.

untuneca *v* vz ***întuneca***

untunecat, ~ă *a* vz ***întunecat***

untunerec *sn* vz ***întuneric***

untuneric *sn* vz ***întuneric***

untura *vt* [At: ARH. FOLK. III, 121 / Pzi: *~rez* / E: ***untură***] (Într-un descântec) A unge cu untură (**5**).

untură *sf* [At: PSALT. 237 / Pl: *~ri* / E: ml ***unctura***] **1** (Îvp) Substanță unsuroasă răspândită în țesuturile animale (formând primul strat de sub piele, care acoperă mușchii) Si: *grăsime* (**1**). **2** (Atm; înv; îs) *~ra încheieturilor* Sinovie. **3** (Pop; șîs *~ mare*) Osânză (**1**). **4** (Reg) Slănină. **5** Substanță grasă, insolubilă în apă, obținută prin topirea grăsimii animale și folosită în alimentație, în medicină, în industrie etc. Si: (înv) *oloi*^{2}, (reg) *unsoare* (**4**), *unsură* (**2**). **6** (Reg; îe) **A bizui ~ra pe câine** A încredința păzirea unui lucru tocmai celui mai risipitor. **7** (Îs) *~ de pește* Ulei^2 extras

din ficatul proaspăt al unor specii de pești (*Gadus*), bogat în vitaminele A și D, utilizat în tratamentul debilității fizice, al rahitismului etc. **8** (Îrg) Unsoare (1). **9** (Îvr) Ulei^2 întrebuințat la săvârșirea unor ritualuri religioase Si: *mir^1*.

unturice *sf* [At: ARH. FOLK. III, 83 / Pl: *~ici* / E: ***untură*** + *-ice*] (Reg) **1-2** (Șhp) Untură (1) (puțină). **3** Osânză (1).

unturos, ~oasă *a* [At: ANON. CAR. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***untură*** + *-os*] (Îrg) **1** Care conține multă untură (5) Si: *unsuros* (1). **2** Unsuros (3).

unturoșa *vt* [At: PSALT. HUR. 86^V/17 / V: *~și* / Pzi: *~șez* / E: ***unturos***] (Rar) **1** A unge ceva cu untură (5). **2** A face să devină unsuros.

unturoși *v* vz ***unturoșa***

unturuș *sn* [At: HEM 3 058 / Pl: ? / E: ***unt^2*** + *-uruș*] (Reg) Un fel de balmoș, făcut din caș, unt^2 (1) și puțină făină Si: (reg) *bălmătucă*.

unță *sf* vz ***uncie***

unțfut *sm* vz ***hunsfut***

unție *sf* vz ***uncie***

unțufut *sm* vz ***hunsfut***

unu, una [At: PSALT. HUR. 49^r/10 / V: *~l* (Pl: *unii*, G-D: *~ia, unora*) *pnh, nc*, (înv) ***ună*** (Pl: rar *une*) *nc, pnh, anh*, ***un***, (Pl: *unii*; G-D sg: *unui*, (irg) *unuia*, Pl: *unor*), ***o*** (Pl: *unele*, (înv) *une*; G-D sg: *unei*, (îvp) *unii*, (reg) *uneia, uniia, unea*, Pl: *unor*) *nc, arn, anh, pnh*, ***on*** (G-D: și, înv, *oniia*) *nc, pnh, arn* / Pl: *unii, unele* și (pop) *uniia* (S și: *unia*), (înv, monosilabic) *uni*, (îvr) *unie*, (reg) *unelea* G-D sg: *unui, unei* și *unuia, uneia* (cu *arh* antepus) *lui unu*, (îvr) *unii*, (înv) *uniia*; Pl: *unor* și *unora*, (îrg) *unilor, unelor* / E: ml ***unus, -a***] **1** *nc* (Și în componența unor numerale cardinale compuse; ca numeral simplu, cu valoare adjectivală în formele *un, o* când precedă substantivul; cu valoare substantivală la masculin, adesea în forma *unul*, cu excepția cazurilor când se folosește la numărare, la calcule sau în componența unor numerale cardinale compuse) Primul număr din șirul numerelor naturale, care reprezintă unitatea Si: (înv) *unic^2* (1), (hip) *unicel* (1), (reg; hip) *unuc*, (reg; hip) *unuț*. **2** *a* Caracteristica de numeral poate fi subliniată în vorbire prin accent; adesea în contexte cu alte numerale *I-a tras un pumn*. **3** *nc* (Înv; astăzi mai ales în limbajul comercial și administrativ; îf *unu, una*, îvr *ună*, precedând substantivul sau așezat după substantiv) Exprimă un element dintr-o enumerare, indică data, în numeralele formate cu „sută", „mie" etc. *I-au dat și l-au miluit cu una siliște, anume Pulberenii Astăzi, miercuri 27 oct anul una mie nouă sute*. **4** *nc* Exprimă un element în enumerări în care mai apare el însuși sau, uneori, și alte numerale; în unele contexte cu valoare apropiată de cea a articolului nehotărât *Pe birou văzu un stilou și o coală mâzgălită*. **5** *nc* În contexte conținând cuvinte care exprimă un număr neprecizat, substantive la plural sau colective *Toți sunt angajați ai unui stăpân*. **6** *nc* Caracteristica de numeral este pusă în evidență de prezența în context a unor adverbe restrictive ca „măcar", „cel puțin" sau de exclusivitate ca „numai", „doar", iar în propoziții negative „decât" *Au plecat trei jucători, nu numai unul*. **7** *nc* Caracteristica de numeral este pusă în evidență de prezența în context a unor adverbe de cantitate care exprimă ideea de cumulare, precum „mai", „încă", „și" *Mai e încă unul*. **8** *sn* (Spt; îc) **Un-doi** Pasare repetată a mingii între jucătorii din aceeași echipă de fotbal. **9** *sn* (Spt; îac) Serie de două lovituri pe care un boxer le aplică adversarului. **10** *sn* (Îvr; îla) **Tot ca ~l** Identic. **11** *sn* (Olt; îlav) **Ca ~l** (În legătură cu aprecieri cantitative) Cu siguranță Si: *precis, exact* (1). **12-13** *sn* (Îljv; precedat mai ales de *pp* „întru", „dintru") *Într-un cuvânt, a avut dreptate*. **14-15** *sn* (Îlav și îlpp; cu sens local, conținând adesea și ideea de solidaritate, de unitate) *Se adunară cu toții într-un loc*. **16** *sn* (Îe) **~l și același** Se spune pentru a sublinia că este vorba de un unic^1 (1) obiect, fenomen etc. **17** *nc* (Spt) În corelație cu un numeral sau cu „zero" de care se leagă prin *pp* „la", indică scorul. **18** *nc* Precedă substantive care indică măsura, cantitatea, durata etc. *O jumătate de cană de lapte*. **19** *nc* (Pe lângă substantive care exprimă o măsură sau o valoare neprecizată; și în locuțiuni și expresii; valoarea de numeral este atenuată în unele contexte) *Avea în mână o fărâmă de pâine*. **20** *nc* Caracteristica de numeral este pusă în evidență prin faptul că determină substantive denumind obiecte, părți ale corpului etc. al căror număr este fix, cunoscut în prealabil, de obicei pereche *Dacă închid un ochi, văd creionul mai mic*. **21** *nc* Întărit prin „singur" sau „singurel", care îi urmează în imediata apropiere sau, rar, după substantivul determinat *I-a lipsit un singur punct*. **22** *nc* (Îlav) **De ~l singur** Neînsoțit de nimeni, fără participarea altcuiva Si: *singur, izolat*. **23** *nc* Precedat de „până la" sau „până întru", în contexte în care este exprimată epuizarea unei cantități, a unei sume *Și-au plătit datoria până la un ban*. **24** *s* (Îe) **(Toți) până la ~l** (sau, rar, **într-unul**) Toți, fără excepție. **25** *nc* (În propoziții negative; adesea cu valoare substantivală) Nici un *N-a rămas nici unul dintre invitați*. **26** *sf* (Cu valoare neutră) *A rămas numai una: să se descurce singur*. **27** *sf* (Reg; îlav) **Una la una** În mod egal Si: *deopotrivă* (2). **28** *sf* (Rar; îlav) **Până la una** Până la ultima, de tot Si: *complet^2* (6). **29** *sf* (Îe) **La una** Până la ultima, de tot Si: *complet^2* (6). **30** *sf* (Îe) **Una și cu una fac două** Fără vorbă multă Si: *scurt, concis* (1). **31** *sf* (Îae) Limpede. **32** *sf* (Îe) **Una-i una și două-s mai multe** Fără multă vorbă. **33** *sf* (Îae) Pe scurt. **34** *sf* (Îe) **Din două una** sau **una din două** Ori..., ori... **35** *sf* (Reg; îe) **A da toate pe una** A fi dominat de o singură preocupare, de un singur sentiment etc. **36** *sf* (Reg; îae) A eșua într-o acțiune. **37** *sf* (Reg; îe) **Una ca o mie** Se spune pentru a exprima hotărârea cu care se face o afirmație. **38** *nc* (În corelație cu *doi*, indică un număr aproximativ, nedefinit, de obicei mic; substantivul determinat se găsește adesea între cele două numerale) *Un minut, două, de ezitări fără rost*. **39** *nc* (La feminin; cu valoare neutră) *Tu știi una, două – prea puțin, după părerea lor*. **40** *nc* (Îlav) **Una-două** Repede. **41** *nc* (Îlav) **Nici una, nici două** Fără multă vorbă Si: *imediat, repede*. **42** *nc* (Îal) Pe neașteptate Si: *brusc* (1). **43** *nc* (Îlav) **Cu una** (sau, îvr, **~l**) (rar, **sau**) **cu două** (În propoziții sau construcții negative) Fără dificultate Si: *ușor^1* (71). **44** *nc* (Îal) Repede. **45** *a* (Precedat de substantivul „număr", având rol de identificare; în limbajul matematic, de obicei, cu elipsa substantivului, îf *unu*) Numărul abstract corespunzător *Orice număr înmulțit prin 1 dă ca produs numărul însuși*. **46** *a* (Îf *unul, una*, rar *unu*, îvr *un*) Care este singur de felul său *Unul Dumnezeu ne știe*. Si: *unic^2* (3), *unișor* (1). **47** *a* (Înv; îs) *Unul născut* Unicul copil. **48** *a* (Înv; spc; în textele bisericești; îas) Iisus Hristos. **49** *a* Întărește un pronume personal, de obicei la persoana I singular, exprimând și ideea de restricție *Eu unul nu l-am văzut*. **50-51** *sm* (Îla și, legat de un adjectiv prin *pp* „de", exprimând ideea de superlativ absolut, îlav) **(Tot) ~l** și (sau, rar, **ca**) **~l** ori **(tot) ~ și ~** Care excelează printr-o calitate, într-un domeniu etc. Si: *care mai de care, extraordinar* (5). **52** *a* Tot acela Si: *același* (1). **53** *a* De același fel. *Au răspuns cu un glas și o voință* Si: *la fel, identic*. **54** *a* (Îvr; îlav) **De una dată** În același timp Si: *deodată* (3). **55** *a* (Îe) **A fi toți o apă** A fi toți la fel, egali. **56-57** *a* (Îe) **A (se) face (tot) o apă (și un pământ)** A (se) distruge (1). **58** *sf* (Cu valoare neutră) *Întru Hristos suntem toți una*. **59** *sf* (Îla) **Tot una** La fel Si: *neschimbat*. **60** *sf* (Îe) **A fi tot una de...** A fi egali dintr-un anumit punct de vedere Si: *a fi la fel de...* **61** *sf* (Îe) **A(-i) fi (cuiva) tot** (pop, **de**) **una** A(-i) fi indiferent. **62** *av* (Îvr) În același fel. *Ținea una cu el și la glume și la bărdacă* Si: *în aceeași măsură, la fel*. **63** *smf* (Cu valoare substantivală, la feminin și cu valoare neutră) Tot organic și indivizibil. *Eu și tatăl mieu unul suntem* Si: *ansamblu* (1), *unitate* (12). **64** *smf* (Legat de elementele componente ale întregului prin *pp* „cu" exprimă ideea de unitate, de ansamblu coerent, armonios) *Fiiul lui Dumnezeu ..., născut însă nu făcut, unul cu tatăl, prencine toate făcute sunt*. **65-66** *sf* (Înv; cu valoare neutră; îljv) **Întru una** sau **într-una** La un loc Si: *împreună*. **67-68** *sf* (Olt; cu valoare neutră; îljv) **(Tot) la una** La un loc Si: *împreună*. **69** *sf* (Cu valoare neutră; îlpp) **Una cu...** Împreună cu..., alături de... **70** *sf* (Olt; cu valoare neutră; îlpp) **La una cu...** Împreună cu... **71** *sf* (Cu valoare neutră; îe) **A face una cu pământul** A distruge (1). **72** *sf* (Cu valoare neutră; îe) **A (se) face (sau a fi, a sta, a (se) ține etc una (cu...)** A face corp comun (cu...) Si: *a (se) uni^3* (1), *a (se) contopi* (2). **73** *sf* (Îae) A (se) uni^3 (11) sau a fi unit (cu...) având aceleași idei, interese, sentimente etc. **74** *sf* (Cu valoare neutră; îe) **A se ține tot (de) una** sau (îvr, **~l**) A fi așezat unul lângă altul, formând un tot. **75** *a* (Pop; contribuie la accentuarea ideii de durată, de continuitate, exprimate de substantivul determinat, adesea

în relație cu „a ține", „a o duce") *O ținu tot numai într-un râs și un chicot.* **76** *a* (Îe) **A fi (tot) un...** A fi acoperit în întregime cu... **77** *a* (Îe) **A fi** (sau **a se face) tot o apă** A fi (sau a deveni) plin de transpirație. **78** *sf* (Reg; cu valoare neutră; îlav) **Una-ntruna** Mereu. **79** *sf* (Reg; cu valoare neutră; îlav) **În una** Continuu (1). **80** *sf* (Mol; cu valoare neutră; îlav) **De una** Continuu (7). **81** *sf* (Îrg; îal) Imediat. **82** *sf* (Cu valoare neutră) **A fi** (sau **a se face) tot una de...** sau **a se face una cu...** A fi (sau a deveni) acoperit în întregime de..., plin de... **83** *sf* (Cu valoare neutră; îe) **A o ține** sau, înv, **a o duce una cu...** A continua fără întrerupere cu... **84** *sf* (Cu valoare neutră; îe) **A o ține una** A dura fără întrerupere. **85** *sf* (Îae) A vorbi întruna, repetând același lucru. **86** *sf* (Îvr; cu valoare neutră; îe) **A se ține una după...** A merge în urma cuiva stându-i foarte aproape. **87** *nc* (Precedând substantive de tipul „doime", „zecime", „sutime" etc. formează împreună numerale fracționare, indicând numărul corespunzător de părți din întreg; îf *o*) *A pierdut deja o zecime din suma moștenită.* **88** *nc* (Intră în componența unor construcții echivalente cu numerale fracționare, indicând întregul fracționat; îf *unu, una*) *Una a treia înmulțit cu șapte a noua.* **89** *nc* (Urmat de substantivul „dată", formează numeralul adverbial corespunzător; indică numărul realizării unei acțiuni, al existenței unei situații; îf *o*) *De l-aș mai vedea o dată!.* **90** *na* (Îlav) **Nu o dată** De mai multe ori Si: *adesea* (1). **91** *na* (Îe) **A fi om** (sau **băiat, fată** etc.) **o dată** A fi om (sau băiat, fată etc.) cu calități deosebite, desăvârșit. **92** *nc* (Urmat de substantive cu valoare de numerale fracționare) Indică raportul numeric în care se află o calitate sau o cantitate a unui obiect față de aceeași calitate sau cantitate a altui obiect *Cartea aceasta este o dată și jumătate mai groasă decât cealaltă* Si: *unic*[2] (2). **93** *na* (Îe) **A fi om** (sau **bărbat** etc.) **o dată și jumătate** Se spune, despre persoane, pentru a exprima ideea de superlativ. **94** *na* Precedă numerale cardinale, arătând de câte ori numărul indicat de acestea este luat în considerare *O dată unul iaste unul trebuie să-l învețe toți de rost.* **95** *nd* Precedat de „câte", formează numeralul distributiv corespunzător, exprimând repartizarea, gruparea, succesiunea obiectelor, a ființelor etc. *Au ieșit din cameră tot câte unul.* **96** *nd* Cu repetarea numeralului cardinal, accentuându-se ideea de distribuție *A pus oalele jos, câte una, una.* **97** *nd* Cu repetarea numeralului cardinal, „câte" aflându-se între cele două numerale; se accentuează, adesea, ideea de succesiune *Au început unul câte unul a protesta.* **98** *nd* (Cu valoare nehotărâtă; păstrează, atenuată, ideea de distribuție; îlpp) **Câte ~l** sau (reg) **câte unii** (Exprimă raritatea, izolarea unor obiecte, persoane, fenomene etc.) Câte ceva, câte cineva. **99** *nd* (Înv; îal) Fiecare în parte, fiecare pe rând *S-au strâns pe la câte unul din ei acasă.* **100** *nd* (Înv) Cu prepoziția care introduce substantivul determinat plasată între „câte" și numeralul cardinal *Gustul câte de o mâncare de carne nu-i lipsă.* **101** *nd* (La feminin; cu valoare neutră) **Câte una** Câte ceva (deosebit, extraordinar). **102** *nd* În corelație cu *doi* exprimă și ideea de aproximație *Puțini au venit, și abia câte unul-doi, la timp.* **103** *a* Substantivul se află între cele două numerale cardinale *Mai aranjă câte-o carte, două pe birou.* **104-105** *no, a* (Înv; în enumerări corelat cu alte numerale ordinale sau cu echivalente ale acestora; *a* îf *unu, una*) Întâi *Cea una putere a omului este mintea, ... a doua putere a omului este cuvântul.* **106** *av* (Îvp; la feminin) *Cantemir Vodă nu s-au potrivit. Una, că știa rândul leșilor ..., a doua, îi era ficiorul la Poartă zălog.* **107** *a* (Astăzi, urmează după substantive care denumesc obiecte, unități organizatorice etc. numerotate; îf *unu*, neacordat în gen cu substantivul) Are rol de identificare *Volumul doi, capitolul șase, paragraful unu.* **108** *a* Cu elipsa substantivului determinat, de obicei subînțelegându-se „ora", „cifra" etc. *A sunat pe la unu după-amiază.* **109** *a* (Fam; îla) **Numărul ~** sau **clasa una** Se spune pentru a exprima ideea de superlativ. **110** *sm* Semn grafic care reprezintă numărul unu (1). **111** *sm* (Pex) Desen, figură în formă de unu (111) *Trei de unu.* **112** *sm* Prima notă și cea mai mică. **113** *pnh* (Ține locul unui substantiv, adesea exprimat în prealabil, fără să dea o indicație precisă asupra obiectului sau a ființei; îf *unul, una*) La singular păstrează, într-o oarecare măsură, ideea de număr; la plural exprimă un număr nehotărât de obiecte, ființe etc., detașate dintr-un întreg *Unul rămase pe loc, ceilalți plecară* Si: *unic*[2] (4). **114** *pnh* (Îe) **Acela** (sau **acesta**) **încă-i ~l** Se spune despre cineva care are un fel neobișnuit de a fi, de a se purta. **115** *pnh* (Îe) **Nici de unele** Nici un lucru Si: *nimic.* **116** *pnh* (Îe) **A nu avea nici de unele** A nu avea cele necesare, a fi sărac. **117** *pnh* (Îvr; îe) **A fi tot de unii** sau **a se face tot de unii** A fi sau a deveni uniți, având aceleași idei, țeluri, sentimente etc. **118** *pnh* Cu determinări care aduc precizări în legătură cu sensul substantivelor înlocuite (Cu determinări atributive) *Rana unui tovarăș de-al meu este și rana mea.* **119** *pnh* (Îvr; îf *un*) *David, ca un mai bătrân, tocmește cinurele, cântările.* **120-121** *pnh* (Reg; îla și legat de un adjectiv prin *pp* „de", îlav) **Unul ca unul** La fel Si: *identic.* **122** *pnh* (După o descriere, o relatare etc., cu referire la cele afirmate; îe) **Unul ca...** (sau, îrg, **de**) **acesta** (sau **acela**, pfm, **ăsta, cela** etc.) (Adesea dep) Un asemenea om, o astfel de persoană. **123** *pnh* (Îae) Un om neobișnuit. **124** *pnh* Suplinește un substantiv existent în contextul anterior, delimitând și reliefând din categoria exprimată de acesta un tip precizat prin determinarea atributivă a pronumelui *Toate nemulțumirile lui sunt numai unele nefondate și ridicole.* **125** *pnh* În determinări atributive *Își cunoscu soacra, una grasă și urâtă.* **126** *pnh* Cu determinări partitive, introduse prin *pp* „dintre", „din", îvr „de" *Unul din ei s-a ridicat și a luat cuvântul.* **127** *pnh* Urmat de un nume de persoană, exprimă faptul că aceasta nu este cunoscută de către destinatarul mesajului sau este lipsită de importanță *A răspuns unul Șerban.* **128** *pnh* (Înv) Întărit prin pronumele nehotărâte „fieștecare", „cinescu", „cinescuși" *Avem unul fieștecare și datorii de ordin superior.* **129** *pnh* (Îrg) Precedat de numerale distributive, indică ființa, obiectul etc. căruia îi revine o parte din întreg *Toți copiii au primit câte 1 pol leu de unul.* **130** *pnh* (La feminin, cu valoare neutră) Ceea ce nu a fost încă identificat sau precizat mai îndeaproape (precizarea făcându-se adesea ulterior, printr-o determinare sau printr-o propoziție atributivă) *Eu m-am așteptat la una și a ieșit cu totul altceva.* Si: *ceva* (1). **131** *pnh* (Reg; îlav) **De una** Într-un fel, dintr-un punct de vedere. **132** *pnh* (Îe) **Una ca** (rar, **de**) **aceasta** (sau **aceea** pfm, **asta** etc.) Un astfel de lucru Si: *așa ceva.* **133** *pnh* (Îae) Un lucru neobișnuit, neașteptat etc. **134** *pnh* (La feminin) Ține locul unui substantiv care desemnează o femeie ușuratică *A apărut cu una ... cu jachetă de blană și cu o fustă până deasupra genunchilor.* **135** *pnh* (La feminin; cu valoare neutră) În legătură cu verbe ca „a da", „a trage", „a arde" sau în construcții în care asemenea verbe sunt subînțelese, sugerează o lovitură *I-a tras una de l-a doborât.* **136** *pnh* (La feminin; cu valoare neutră) În legătură cu verbe ca „a spune", „a zice", „a afla", „a auzi" sau în construcții în care asemenea verbe sunt subînțelese, sugerează ceva spus, o informație, o noutate *I-a spus una, și anume să nu se încreadă în el.* **137** *pnh* (La feminin; cu valoare neutră) **Știi** (sau **știți**) **una?** Se spune pentru a atrage atenția interlocutorului asupra faptului că se va comunica ceva deosebit. **138** *pnh* (La feminin; cu valoare neutră; îe) **A(-i) face** (cuiva) **una (și bună)** sau (îvr) **a face una cu cineva** A-i pricinui cuiva un neajuns, o neplăcere Si: *a face un rău.* **139** *pnh* (La feminin; cu valoare neutră; îe) **Asta-i încă una** sau **asta încă-i una** Se spune pentru a exprima mirarea față de un fapt surprinzător, neobișnuit sau nemulțumirea în legătură cu o întâmplare neplăcută. **140** *pnh* (La feminin; cu valoare neutră; îe) **A-i juca** (cuiva) **una (și bună)** A-i face cuiva o farsă Si: *a păcăli.* **141** *pnh* (La feminin; cu valoare neutră; îe) **A avea una** A avea o ciudățenie. **142** *pnh* În corelație cu pronumele nehotărât *altul*, mai rar cu adjectivul nehotărât *alt* sau cu anumite pronume și adjective demonstrative exprimă opoziția, distribuția, enumerarea, însoțirea etc. *Unii ascultau cu atenție, alții chicoteau nepăsători.* **143** *pnh* (Pop) În construcții cu prepoziția „până (la)", prin care se exprimă un interval de timp neprecizat, având ca limite evenimente în desfășurare, nespecificate *Până una-alta, te sfătuiesc să aștepți.* **144** *pnh* (În corelație cu pronumele nehotărât *altul*; îe) **Unii-alții** sau **unii și alții** Persoane multe și diferite. **145** *pnh* (Îe) **~l-altul** sau **~l și** (ori, rar, **sau) altul** Diferite persoane. **146** *pnh* (Îe) **Una-alta** (ori, îrg, **ună-altă**) sau **una și alta** Diferite lucruri, vorbe, motive etc. **147** *pnh* (Îe) **Ce mai una (și) alta?** Se spune pentru a arăta că nu mai au rost cuvintele, motivările, explicațiile. **148** *pnh* (Îe) **~l una, altul alta** (pronumele la

feminin cu valoare neutră sugerează cuvinte, afirmații) Fiecare câte ceva. **149** *pnh* (În corelație cu pronumele nehotărât *altul*, mai rar cu adjectivul nehotărât *alt*, sau cu anumite pronume și adjective demonstrative) Pronumele corelative sunt legate între ele prin prepoziții sau adverbe de comparație și exprimă opoziția, distribuția etc. *Au ales unul de altul și, în final, au dat premiile.* **150-151** *pnh* (Îljv) (**Tot**) **~l ca altul** (sau, îvr, **alt, alalt**) (**de...**) La fel (de...) Si: *deopotrivă (de...)*. **152** *pnh* (Îe) **~l mai ... decât** (sau, înv, **de**) **altul** (sau, îvr, **alalt**) Se spune pentru a arăta că într-un grup de ființe, de obiecte etc., fiecare în parte excelează în privința unei anumite calități. **153** *pnh* În construcții cu prepozițiile corelative „de la...la" *De la una la alta era cale mică și ajunse imediat.* **154** *pnh* (În corelație cu pronumele nehotărât *altul*) Legate între ele prin prepoziții, formează construcții cu valoare modală, exprimând adesea și ideea de reciprocitate *Stăteau lipiți unul de altul.* **155** *pnh* (Îlav) **~l peste altul** În dezordine Si: *de-a valma*. **156** *pnh* (Îal) În total. **157** *pnh* (Fam; la feminin; cu valoare neutră; îlav) **Una peste alta** sau (**cu**) **una cu alta** Toate la un loc, în totalitate, în întregime (compensându-se). **158** *pnh* (Îlav) **~l** (sau, îvr, **un**) **după altul** În mod succesiv (și repede sau în număr mare). **159** *pnh* (Îrg; îlav) **~l-într-altul** (sau, îvr, **alalt**) Foarte aproape unul de altul. **160** *pnh* (Îrg; la feminin; cu valoare neutră; îlav) **Una într-alta** (sau **în alta**) Continuu (7). **161** *pnh* În construcții cu prepoziții corelative precum „de la... la", „din... în" *Trecu de la unul până la altul, privindu-i atent.* **162** *pnh* (La feminin, cu valoare neutră; îe) **Din una în alta** sau **dintr-una într-alta** Luându-se cu vorba, din vorbă în vorbă. **163** *pnh* (În corelație cu pronumele nehotărât *altul*) În construcții cu conjuncții, cu adverbe sau cu prepoziții, repetate înaintea fiecărui termen al corelației, se exprimă alternanța *Se uita când la unul, când la altul.* **164** *pnh* (În corelație cu pronumele nehotărât *altul*) În construcții cu conjuncții, cu adverbe sau prepoziții, repetate înaintea fiecărui termen al corelației, se exprimă atât alternanța, cât și ideea de mulțime sau varietatea *Și unii, și alții alergau.* **165** *pnh* În construcții cu pronumele corelativ la dativ sau la acuzativ cu prepoziție și cu un verb, de obicei la plural, se exprimă reciprocitatea *S-au închinat unul altuia.* **166** *pnh* (La feminin, cu valoare neutră; îe) **Una pentru alta** Se spune când cineva îi face cuiva un rău ca revanșă. **167** *pnh* (La singular; păstrează mai pregnant ideea de număr, referindu-se la un obiect, o ființă etc. dintre mai multe, numărate în prealabil sau în număr cunoscut) *Mi-a adus două cărți... Pe coperta uneia am citit un titlu ce îmi părea cunoscut.* **168** *pnh* În corelație cu sine însuși, exprimă și ideea de opoziție, de distribuție în cadrul unei enumerări *Au intrat doi copii, unul gras și unul slab.* **169** *pnh* În corelație cu pronumele nehotărât *altul*, exprimând și ideea de numeral ordinal, cu adjectivul nehotărât *alt* sau, rar, cu pronume și adjective demonstrative *Avea două femei: numele uneia era Irina și numele alteia, Ana.* **170** *av* (Îvp; îf *una*, în corelație cu *alta*) În enumerări *Se certau des, una pentru că el o tachina mereu, alta pentru slujba lui.* **171** *anh* (Însoțește un substantiv, fără să-l identifice sau fără să dea o indicație precisă asupra lui; îf *un, o*; lpl; îf *unii, unele*; exprimă o valoare partitivă) *Unor oameni li s-a explicat în detaliu.* **172** *anh* (Înv; îlav) **Une date** (adesea în corelație cu *alte date*) Uneori (1). **173** *anh* (Îe) **Pe unele** (sau, înv, **une**) **locuri** Pe alocuri, ici și colo. **174** *anh* În corelație cu pronumele nehotărât *altul*, cu adjectivul nehotărât *alt* sau, rar, cu pronume și adjective demonstrative, se exprimă de obicei opoziția, distribuția *Într-un chip o înțelegea cu mintea, într-alt chip cu inima.* **175** *anh* (Îvr; îla) **Une și alte** Diferite, diverse. **176** *anh* În corelație cu pronumele nehotărât *unul* sau cu sine însuși; în unele contexte cu valoare apropiată de cea a articolului nehotărât *A izbucnit un foc aici, apoi unul la vecini, altul la parter.* **177** *anh* În construcții cu conjuncții cu adverbe repetate în fața fiecărui termen al corelației, servește la exprimarea alternanței *Merse când pe-o parte, când pe alta, până ajunse la țintă.* **178** *anh* (Lsg; cu referire la obiecte în număr cunoscut în prealabil, păstrează mai pregnant ideea de număr) În corelație cu sine însuși, cu pronumele nehotărât *unul, altul*, cu adjectivul nehotărât *alt*, cu pronume și adjective demonstrative *A fost de două ori la Ion: o dată să-i dea vestea, o dată să-l consoleze.* **179** *anh* Cu valoare apropiată de cea a articolului nehotărât; precedând cuvinte ca „timp", „moment", „loc", „punct" și în locuțiuni adverbiale, exprimă limitarea la un loc, la un timp, la o măsură, nedeterminate precis *Geanta i se zgâriase într-un loc.* **180** *anh* (Reg; îe) **Una lume** Anumite persoane, o parte din oameni. **181** *arn* (Îf *un, o*) Precedă un substantiv pe care îl individualizează, îl detașează din clasa lui, fără a-l defini mai precis; contribuie la exprimarea cazului gramatical; la singular cumulează și valoarea de adjectiv nehotărât *A auzit un om strigând.* **182** *arn* (Îrg; îf *un, o*) Determină substantive neflexionate, fiind unica marcă a cazului *Grădina la una vecină găzdacă.* **183** *arn* (Prezența articolului este impusă de anumite elemente ale enunțului) Substantivul articulat este determinat de adjective nehotărâte, precum „oarecare", „oarecine" *Pe atunci, un om oarecare nu l-ar fi înțeles.* **184** *arn* Precedat de anumite prepoziții, în formele *într-un, dintr-un, printr-un*; și în locuțiuni adverbiale și expresii *Într-un colț chemându-l i-a zis.* **185** *arn* Precedă cuvinte care comportă ideea de cantitate; cu valoare mai apropiată, în unele contexte, de valoarea numeralului *O mulțime de cărți.* **186** *arn* Precedă substantive care indică un ansamblu de elemente dispuse în succesiune, iar substantivul care specifică felul elementelor este introdus prin prepoziția „de" *În fața lor se întindea un șir de coline.* **187** *arn* Determină substantive nume de materie sau substantive cu forme identice pentru singular și plural, mai ales în structura unui termen de comparație *A folosit o făină mai fină decât cea obișnuită.* **188** *arn* Pe lângă substantive care denumesc obiecte, elemente etc. socotite unice însoțite de determinări care precizează aspectul la un moment dat *Un cer înstelat, o noapte senină m-au înveselit.* **189** *arn* Precedă nume proprii *Un Popescu a fost ales primar.* **190** *arn* Determină un numeral ordinal *Un al treilea îndrăzni să râdă.* **191** *arn* Determină substantive care desemnează o categorie, o specie etc. pe care o pune în evidență; adesea în comparații *A sâsâit ca un șarpe.* **192** *arn* (Marcă a substantivării) Pe lângă adjective sau locuțiuni adjectivale, care se substantivează și denumesc posesorul unei calități; adesea în comparații *Ai scăpat de un egoist.* **193** *arn* Substantivele provenite din adjective sau adverbe, pe care le însoțește, denumesc o însușire *I-a făcut un bine pe care ea nu l-a apreciat.* **194** *arn* Însoțește alte părți de vorbire sau grupuri de cuvinte (în afară de adjective sau substantive provenite din adjective și adverbe) *El nu e un cine, el e un ce.* **195** *arn* Precedă substantive care comportă ideea de calitate *Nu-i nici un înger, nici un demon.* **196** *arn* Însoțește adjective substantivate *Care n-o să vină e un spurcat.* **197** *arn* Însoțește alte părți de vorbire substantivate *I-au spus că e un nimeni.* **198** *arn* (Fam) Precedă pronumele demonstrativ „ăla", având valoare depreciativă *Un ăla, un prăpădit de sărăntoc.* **199** *arn* (Fam; la feminin) Precedă pronumele demonstrativ „aia" sau „asta", sugerând o femeie decăzută din punct de vedere moral *Am văzut-o după mai mulți ani, arăta groaznic, ca una d-alea.* **200** *arn* Cu suspensia cuvântului determinat, în lipsa unui termen adecvat sau pentru a evita rostirea lui *Nici să nu vă gândiți că am de gând să vorbesc cu un...* **201** *arn* Prin articulare substantivul pierde din exactitatea sensului, denumind ceva asemănător, ceva apropiat de conținutul lui obișnuit *Simte o sete care-l mistuie.* **202** *arn* Precedă substantive însoțite de determinări, marcând ideea exprimată prin determinant *I-a dat un sfat părintesc.* **203** *arn* Precedă adjectivul nehotărât „alt" *O, cere-mi Doamne, orice preț, Dar dă-mi o altă soarte.* **204** *arn* Precedă adjectivul demonstrativ „același" *Un același compozitor.* **205** *arn* Precedă adverbele „așa", „atât", legate, de obicei, de adjectivele pe care le determină prin prepoziția „de" *A avut un atât de sfânt noroc.* **206** *arn* Precedă epitetele care se leagă de termenul calificat prin prepoziția „de" *Adoptă un drag de copilaș.* **207** *arn* Precedă un numeral ordinal sau adjectivul nehotărât „alt", adjectivul „nou" etc., împreună exprimând o asemănare accentuată *Un al doilea Shelley.* **208** *arn* Mai ales pe lângă substantive care denumesc sentimente, manifestări, acțiuni, cărora le conferă ideea de intensitate (mai) mare, exprimată adesea în context și prin verbe precum „a trage", „a se pune" *Aș fi tras un chef cu dumneata.* **209** *arn* În enunțuri afective, contribuie la exprimarea unei calități superlative a obiectului, ființei, materiei etc. exprimate de substantivul determinat *Și trandafirii aceia aveau un miros!* **210** *arn*

(Precedă nume proprii) Numele propriu servește ca exemplu pentru o categorie sau ca termen de comparație *Un Voltaire nu poate să greșească.* **211** *arn* Precedă nume proprii ce denumesc referenți cărora în context li se relevă o calitate într-un anumit moment, într-un anumit raport etc. *Alături de un Oxford conservator, există și un Oxford ultramodern.* **212** *arn* Prin metonimie, atribuie numelui propriu conținut de substantiv comun ca urmare a unei elipse lexicale *Și-a cumpărat un Grigorescu excepțional.*

unuc, ~ă *nc* [At: DLR / E: ***unu*** + *-uc*] (Reg; hip) Unu (1).

unucuprinzime *sf* vz ***unocuprinzime***

unul *pnh, nc* vz ***unu***

unulea, una [At: SADOVEANU, E. 70 / E: ***unu + le + a***] **1** *a* (În numerale ordinale care urmează după douăzeci) Indică unitatea care urmează după zeci, sute, mii etc. *La 26 dechemvrie 1848, adică acum optzeci de ani pe al optzeci și unulea, s-a reprezentat pentru întâia oară „Baba Hârca".* **2** *no* (Reg; precedat de articolele „al", „a") Primul.

unuț, ~ă *nc* [At: DLR / Pl: *~i, ~e* / E: ***unu*** + *-uț*] (Reg; hip) Unul (1).

unzar *sm* vz ***hânsar***

unziale *sfp* vz ***uncial***

upanișade *sfp* [At: BLAGA, T. VAL. 414 / E: fr ***upanishad***, eg ***upanishad***] Comentarii filozofice ale *Vedelor*, datând din prima jumătate a mileniului I î. Hr., constituind baza teoretică a brahmanismului și a școlilor tradiționale ale filozofiei indiene.

upanișadic, ~ă *a* [At: PLEȘU, O. 301 / S și: *upanishadic* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***upanișade*** + *-ic*] (Rar) **1** Care se referă la upanișade. **2** Care ține de upanișade.

upăvăi *v* vz ***upovăi***

upăvăință *sf* vz ***upovăință***

upeală *sf* vz ***hupeală***

upercut *sn* [At: CĂLINESCU, C. N. 261 P: *apărcat* / S și: *uppercut* / Pl: *~uri* / E: eg ***upper-cut***, fr ***uppercut***] (Spt) Lovitură la box, aplicată adversarului de jos în sus, în general sub bărbie.

upercuta *vi* [At: L. ROM. 1959, nr. 2, 87 / Pzi: *~tez* / E: ***upercut***] (Spt) A aplica un upercut.

uperizare *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~zări* / E: fr ***upérisation***] Metodă de conservare a laptelui cu ajutorul unui tratament termic de scurtă durată și la temperatură ridicată, prin care se distrug microorganismele și se păstrează integral proprietățile laptelui crud Si: *pasteurizare*.

upi *v* vz ***hupi***

upit, ~ă *a* vz ***hupit***

upitură *sf* vz ***hupitură***

upoare *sf* vz ***hupoare***

upova *v* vz ***upovăi***

upovanie *sf* [At: DOSOFTEI, MOLIT. 68^v/117 / Pl: *~ii* / E: slv ***оупованиѥ***] (Îvr) Nădejde.

upovăi [At: PSALT. HUR. 16^v/22 / V: ***op~, upăv~, ~va, ~ovi, upuv~*** / Pzi: *~esc* / E: slv ***оуповати, оупъвати***] (Înv) **1** *vi* (Udp „în", „spre", „pre") A se îndrepta cu încredere spre cineva sau spre ceva, în speranța de a obține ajutor, îndurare, adăpost etc. Si: (înv) *a nădăjdui, a năzui.* **2-3** *vti* A nădăjdui.

upovăință *sf* [At: PSALT. HUR. 60^r/11 / V: ***op~, upăv~, upuv~*** / Pl: *~țe* / E: ***upovăi*** + *-ință*] (Înv) **1-2** Nădejde **(1-2)**. **3** Ceea ce dă încredere, siguranță în împlinirea dorinței cuiva.

upovăire *sf* [At: PSALT. 76 / V: ***upuv~*** / Pl: *~ri* / E: ***upovăi***] Nădăjduire.

upovăitor, ~oare *smf* [At: CORESI, PS. / P: *~vă-i~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***upovăi*** + *-itor*] (Îvr) Cel care are speranță.

upovi *v* vz ***upovăi***

uprelestit, ~ă *a* vz ***prilestit***

upuvăi *v* vz ***upovăi***

upuvăință *sf* vz ***upovăință***

upuvăire *sf* vz ***upovăire***

ura¹ [At: AR (1829) 5^2/31 / V: ***hura*** (S și: *hurra*), (rar) ***~h*** (S și: *urrah*), ***hurah*** / Pl: *~le* sn / E: rs ***ура***, fr ***hourra***, ger ***hurra***] **1** *i* (Și cu „a" prelungit) Exclamație care exprimă entuziasm. **2** *i* (Și cu „a" prelungit) Exclamație care exprimă aprobare. **3** *i* (Și cu „a" prelungit) Exclamație care exprimă adeziune. **4** *i* (Rep) Exclamație folosită ca strigăt de luptă pentru îndemnul ostașilor la atac. **5** *i* (Fam) Termen de salut folosit între prieteni. **6** *sn* (Lpl) Strigăte entuziaste de adeziune, de aprobare, de bucurie etc. Si: *aclamații* **(1)**.

ura² [At: MOXA, 355/29 / V: (îrg) ***ora***, (înv) ***urăzi***, (reg) ***uri, urî, ureza, hureza, aura*** (P: *a-u~*) / Pzi: 1 *urez* și (îrg) *ur*; 4 (reg) *urezăm* / Cj: 1 și (reg) *să ur* / Im: 2 și (reg) *ură* / E: ml ***orare***] **1-2** *vti* (Înv; adesea urmat de reproducerea unei comunicări în vorbire directă) A vorbi. **3-4** *vti* (Îrg; d. preoți; construit adesea cu dativul și determinat prin „bine") A cere ocrotirea divină pentru cineva sau pentru ceva Si: *a binecuvânta* **(2)**. **5-6** *vti* (Înv; și ccd) A da cuiva ajutorul ceresc Si: *a binecuvânta* **(3)**. **7** *vi* (Înv; ccd; determinat prin „bine") A aduce (prin vorbe) laudă cuiva Si: *a binecuvânta* **(5)**. **8** *vt* (Înv; și îf *urăzi*) A prevesti **(1)**. **9** *vt* (Construit de obicei cu dativul) A adresa cuiva o dorință de bine (cu prilejul unei aniversări, unui început de acțiune etc. **10** *vt* (Construit de obicei cu dativul) A închina un pahar în sănătatea cuiva, pentru succesul sau fericirea cuiva. **11** *vt* (Înv) A saluta. **12** *vi* A recita versuri populare care conțin urări, când se umblă cu colindul. **13** *vi* (Reg) A rosti o orație de nuntă. **14** *vi* (Reg) A chiui **(1)**. **15** *vt* (Reg; îf *ureza*) A face cuiva reproșuri.

uradnic *sm* vz ***ureadnic***

uragan *sn* [At: AR (1832) 304^2/26 / Pl: *~e* / E: fr ***ouragan***] (Met) **1** Ciclon tropical cu viteză mare de deplasare Si: (asr) *orean*. **2** (Pgn) Vânt foarte puternic cu acțiune distrugătoare, însoțit adesea de ploi torențiale Si: (asr) *orean, furtună* **(4)**, *vijelie*. **3** (Fig) Împrejurări potrivnice, distrugătoare. **4** (Fig) Manifestări impetuoase, violente. **5** (Fig) Tulburare sufletească violentă. **6** (Fig) Intensitate foarte mare a unui zgomot.

uraganic, ~ă *a* [At: IORDAN, L. R. A. 177 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***uragan*** + *-ic*] (Rar) **1** Care ține de uragan **(1)**. **2** De uragan **(1)**.

urah *i* vz ***ura¹***

ural *sn* vz ***urar***

uralic, ~ă [At: DLR / Pl: *~ici, ~ice* / E: ger ***uralisch***, rs ***уральский*** „din Ural"] (Lin) **1** *a* Care se referă la uralică **(3)**. **2** *a* Care aparține uralicei **(3)**. **3** *sf* Familie căreia îi aparțin majoritatea limbilor ne-indoeuropene din Europa.

uralie *sf* [At: MARIAN, S. R. I, 282 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Dob) Obicei practicat în seara de Lăsatul Secului de Paști, care constă într-o iluminație produsă prin aprinderea unui vas cu păcură, atârnat de cumpăna fântânii.

uralit *sn* [At: CANTUNIARI, L. M. 107 / Pl: ? / E: fr ***ouralite***, ger ***Uralit***] (Mlg) Varietate de hornblendă cu aspect fibros.

uralo-altaic, ~ă [At: DEX / P: *~a-ic* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***ouralo-altaïque***] **1** *a* (D. populații) Care se află sau care trăiește în regiunea Munților Ural și Altai. **2** *a* Care provine din regiunea munților Ural și Altai. **3** *a* (Lin) Care aparține uralo-altaicei **(4)**. **4** *sf* Presupusă familie de limbi care ar grupa familiile uralică și altaică. **5** *a* Care se referă la populațiile uralo-altaice **(1)**. **6** *a* Care aparține populațiilor uralo-altaice **(1)**.

uran *sn* vz ***uraniu***

uranat *sm* [At: MACAROVICI, CH. 406 / Pl: *~ați* / E: fr ***uranate***] (Chm) Sare a acidului uranic.

urangutan *sm* [At: ASACHI, S. L. I, 252 / V: ***or~***, (înv) ***orangutang***, (reg) ***oron~*** / Pl: *~i* / E: fr ***orang-outan***, it ***orangutano***] Maimuță antropică de talie mare, cu membrele anterioare foarte lungi, cu spiritul de observație foarte dezvoltat, care trăiește în pădurile tropicale din Sumatra și Borneo (*Simia satyrus*).

uranian, ~ă *a* [At: PÂRVAN, G. 232 / P: *~ni-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***uranien***] (Rar) Care se referă la univers **(1)** Si: *cosmic* **(1)**.

uranic¹, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***uranique***] **1** Care aparține uraniului. **2** De uraniu. **3** (Îs) *Raze ~ice* Radiații emise de uraniu și de combinațiile sale. **4** (Îs) *Acid ~* Acid derivat din uraniu.

uranic², ~ă *a* [At: D. POPOVICI, P. 161 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***Uranus*** + *-ic*] **1** Care se referă la univers **(1)** Si: *cosmic* **(1)**, (rar) *uranian*. **2** Care este în relație cu universul.

uranide *sfp* [At: DC / E: fr ***ouranides***] Familie de elemente chimice, cuprinzând uraniul, neptuniul, plutoniul și americiul.

uranifer, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***uranifère***] Care conține uraniu.

uranină *sf* [At: LTR[2] / Pl: ? / E: fr ***uranine***] Sare de sodiu a fluoresceinei, întrebuințată ca sensibilizator în tehnica fotografică a reproducerii imaginilor colorate.

uraninit *sn* [At: CANTUNIARI, L. M. 119 / Pl: ? / E: fr ***uraninite***] (Glg) Oxid natural de uraniu, cristalizat, de culoare neagră ca smoala și cu luciu gras Si: *pehblendă*.

uranisc *sn* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: ? / V: ***~st, oranist*** / Pl: *~uri* / E: ngr ***οὐρανίσκος***] (Înv) Baldachin (1).

uranism *sn* [At: ENC. ROM. / Pl: ? / E: fr ***uranisme***] Atracție sexuală între bărbați Si: *pederastie*.

uranist[1] *sm* [At: DN[2] / Pl: *~iști* / E: fr ***uraniste***] Bărbat care practică homosexualitatea Si: *pederast*.

uranist[2] *sn* vz ***uranisc***

uranit *sm* [At: J. CIHAC, I. N. 457/9 / Pl: ? / E: fr ***uranite***] (Iuz) Amestec natural al acizilor de uraniu.

uraniu *sn* [At: J. CIHAC, I. N. 456/9 / V: ***~m, uran*** / Pl: ? / E: fr ***uranium***] Element chimic, metal alb-argintiu, cu proprietăți radioactive, folosit în pilele atomice pentru obținerea elementelor transuranice, și care se găsește în natură, ca oxid, mai ales în pehblendă.

uranium *sn* vz ***uraniu***

uranograf, ~ă *smf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***uranographe***] (Iuz) **1** Persoană care se ocupă cu uranografia. **2** Specialist în uranografie.

uranografic, ~ă *a* [At: NEGULICI / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***uranographique***] (Iuz) **1** Care se referă la uranografie (**1**). **2** Privitor la uranografie (**1**).

uranografie *sf* [At: VALIAN, V. / Pl: *~ii* / E: fr ***uranographie***, ger ***Uranographie***] (Iuz) **1** (Lsg) Descriere a cerului cu corpurile cerești Si: (iuz) *uranologie*. **2** Lucrare de astronomie.

uranolit *sm* [At: POLIZU / Pl: *~iți* / E: ger ***Uranolith***] (Iuz) Meteorit.

uranologie *sf* [At: VALIAN, V. / Pl: ? / E: ger ***Uranologie***] (Iuz) Uranografie (**1**).

uranometrie *sf* [At: VALIAN, V. / Pl: ? / E: fr ***uranométrie***, ger ***Uranometrie***] (Iuz) Disciplină care se ocupă cu măsurarea distanțelor interastrale.

uranoplastie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***uranoplastie***] (Med) Plastia defectelor congenitale sau dobândite ale bolții palatine.

uranoramă *sf* [At: NEGULICI / Pl: ? / E: fr ***uranorama***] (Îvr) Prezentare a corpurilor cerești și a mișcării lor relative cu ajutorul unui glob mobil.

uranoscop *sn* [At: POLIZU / Pl: *~oape* / E: ger ***Uranoskop***] (Iuz) Telescop (**1**).

uranoscopie *sf* [At: POLIZU / Pl: ? / E: ger ***Uranoskopie***] (Iuz) Studiere a corpurilor cerești cu ajutorul telescopului.

urar *sn* [At: MARIAN, Î. 63 / V: (Dob) ***~al*** / Pl: *~e, urări* / E: nct] (Mun; Olt) **1** Panglicuță de pânză pe care se fac nouă cruciulițe din arnici roșu și albastru, care se coase la pânza de pe fața mortului. **2** Coroniță împletită din fâșii de pânză și arnici roșu și negru sau găteală de mătase în mai multe culori, care se pune pe capul mortului. **3** (Lpl) Panglici de diferite culori cu care se împodobește de jur-împrejur căciula sau fruntea unui flăcău mort.

urare *sf* [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 351 / V: (îvr) ***or~***, (reg) ***ureza~*** / Pl: *urări* / E: ***ura[2]***] **1** Cuvânt sau formulă prin care se exprimă o dorință de bine la adresa cuiva Si: *urat[2]* (**3**), *urătură* (**2**), (înv) *orație* (**1**). **2** Text recitat sau cântat de colindători când umblă cu uratul[2] (**1**) Si: *urătură* (**3**), (reg) *orșag*. **3** Urare (**1**) în versuri pe care colăcarii (sau alți nuntași) o adresează mirilor la nuntă Si: *orație*, (reg) *urătură* (**3**). **4** (Îvr) Cuvântare (**1**). **5** (Îvr) Discurs (**1**).

uraș *sn* vz ***oraș***

urat[1] *sm* [At: MAN. SĂNĂT. 287/19 / Pl: *~ați* și *~e* sn / E: fr ***urate***] (Chm) **1** Sare a acidului uric. **2** Ester al acidului uric.

urat[2] *sn* [At: PONTBRIANT, D. / V: (reg) ***urezat*** (Pl: *urezate*) / Pl: *~uri* / E: ***ura[2]***] **1** Datina de a umbla din casă în casă pentru a face urări (**2**) cu prilejul sărbătorilor de iarnă Si: (reg) *uret*. **2** (Reg; îe) **De-a ~ului** La urat (**1**). **3** Urare (**1**). **4** (Reg; îf *urezat*) Chiuit[1] (**1**).

urație *sf* vz ***orație***

urațiune *sf* [At: PONTBRIANT, D. / P: *~ți-u~* / Pl: *~ni* / E: nct] Orație.

ură[1] *sf* [At: BIBLIA (1688), 434[1]/14 / Pl: *uri* și (îrg) *ure* / E: drr ***urî[1]***] **1** (Îoc *iubire*) Sentiment puternic (și statornic) care îndeamnă pe cineva să-i dorească răul cuiva Si: (îrg) *urăciune* (**2**), *dușmănie, vrăjmășie*. **2** (Îvr; îlv) **A se face de ~ cu cineva** A se urî (**4**). **3** (Îrg; îlv) **A pune** (sau **a lua, a avea în**) **~ pe cineva** A urî (**41**). **4** (Înv; îe) **A veni** (sau **a duce**) (**pe cineva**) **în** (sau **întru**) **~ la** (cineva) sau **a face** (cuiva) **~** A face pe cineva să fie urât de cineva. **5** (Îae) A ajunge să fie urât de cineva. **6** Dorință (constantă) ca ceva să nu se înfăptuiască Si: (reg) *urăciune* (**4**). **7** Dorință (constantă) ca ceva să nu (mai) existe Si: (reg) *urăciune* (**5**). **8** Aversiune profundă față de ceva Si: (reg) *urăciune* (**6**).

ură[2] *sf* [At: PANȚU, PL. / Pl: ? / E: ns cf *ură[1]*] (Bot) **1** (Buc) Plantă erbacee din familia orhideelor cu frunze late lanceolate, cu flori roșii purpurii, mai rar albe, foarte parfumate, dispuse într-un spic la vârful tulpinii Si: (reg) *limba-cucului, mâna – Maicii-Domnului, palma-pământului* (*Gymnadenia conopea*). **2** Plantă erbacee din familia orhideelor cu frunzele mai înguste și florile mai mici față de cele ale urei[2] (**1**), roșii-închise, rar albe sau roșietice (*Gymnadenia odoratissima*). **3** (Bot; reg) Oreșniță (*Lathyrus tuberosus*).

urăciune[1] *sf* [At: COD. VOR. 126/3 / Pl: *~ni* / E: ***ura[2]*** + *-ăciune*] (Îvr) Binecuvântare (**2**).

urăciune[2] *sf* vz ***urâciune***

urăi *v* vz ***hurăi***

urăială *sf* vz ***urluială[1]***

urămi *vt* [At: KLEIN, D. 445 / V: ***oromi, urâmi*** / Pzi: *~mesc* / E: mg ***uram*** „domnul meu"] **1** (Trs; înv) A ruga (pe cineva) cu insistență. **2** (Reg) A ocărî. **3** (Reg) A blestema (**1**).

urător, ~oare [At: N. TEST. (1648), 167[r]/6 / V: (reg) ***urezetor*** *sm* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***ura[2]*** + *-ător*] **1** *sm* (Înv) Persoană care are talentul de a vorbi frumos în public Si: *orator*. **2** *sm* (Înv; pex) Avocat (**1**). **3** *a* (Îvr) Care exprimă dorința de a se împlini ceva. **4** *smf* Persoană care urează[2] (**11**) cu prilejul sărbătorilor de iarnă Si: *colindător* (**1**). **5** *sf* (Reg) Urare (**2**) tradițională de Anul Nou, făcută de flăcăii care umblă cu plugușorul Si: *plugușor*. **6** *sm* (Reg) Tânăr care rostește orații la nuntă Si: *colăcer*.

urătoreasă *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ese* / E: ***urător*** + *-easă*] (Reg) Femeie care rostește orații la nuntă sau care face urările nașilor, mirilor, socrilor etc.

urătură *sf* [At: VARLAAM, C. 255 / V: (reg) ***urezâ~, urezit~*** / Pl: *~ri* / E: ***ura[2]*** + *-ătură*] **1** (Îvr) Formulă prin care se cere ocrotirea divină. **2-4** Urare (**1-3**). **5** (Îf *urezătură*) Chiuitură (**1**).

urăzi *v* vz ***ura[2]***

urâcios, ~oasă [At: CANTEMIR, IST. 37 / V: ***uric~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***urî[1]*** + *-icios*] **1-2** *smf, a* (Om) care displace din cauza purtării, a vorbelor sale Si: *antipatic* (**1-2**), *nesuferit, urât[2]* (**1-2**). **3-4** *smf, a* (Om) care este mereu prost dispus, lipsit de amabilitate. **5-6** *smf, a* (Om) care provoacă o stare de nemulțumire. **7-8** *smf, a* (Om) care trezește repulsie. **9-10** *a* Urât[2] (**17, 21**).

urâciune *sf* [At: PSALT. HUR. 111[r]/3 / V: ***uric~*** , (îrg) ***urăc~*** (Pl: *urăciune*) / Pl: *~ni* / E: ***urî[1]*** + *-ciune*] **1** (Îrg) Nutrire a unui sentiment de ură față de cineva. **2** (Adesea lpl) Ură[1] (**1**). **3** (Reg; îe) **A-i face** (cuiva) **~ cu** (cineva) A învrăjbi. **4-6** (Reg) Ură[1] (**6-8**). **7** (Îrg) Urățenie (**2**). **8** (Rar) Ceea ce displace. **9** (Ccr) Lucru urât[2] (**3**). **10** (Reg; euf) Excrement (**1**). **11-12** Urățenie (**3-4**). **13** (Pex) Monstru. **14** (Reg) Faptă urâtă[2] (**8**) Si: (îvr) *urâtură*.

urâmi *v* vz ***urămi***

urâre *sf* [At: PSALT. 290 / V: ***urire*** / Pl: (rar) *~ri* / E: ***urî[1]***] (Înv) Dușmănire.

urât[1] *sn* [At: PSALT. 43 / V: (îrg) ***urît***, (reg) *~ă sf* / Pl: ? / E: ***urî***[1]] **1** (Îvr) Dușmănire. **2** Sentiment de neplăcere (instinctivă) față de ceva sau de cineva Si: *antipatie* (**1**), *aversiune* (**1**), *dezgust*. **3** (Pop; îe) **A-i fi** (cuiva) **~ de** (cineva) A nu simpatiza pe cineva. **4** (Înv; îe) **A-i fi cuiva (cu) ~ a...** (sau **să...**) A nu-i plăcea să... **5** (Înv; îe) **A cădea** (ceva) **cu ~** (cuiva) A-i displăcea (**1**). **6** (Mun; îe) **A-și face de ~ cu** (cineva) A se purta rău cu cineva. **7** (În superstiții; îe) **A fi rău de ~** A fi neprielnic cuiva, făcându-l să nu fie iubit. **8** (Reg; îe) **Nu ți-e ~** Se spune în chip de dojană unuia care a făcut un lucru nepermis, reprobabil, lipsit de cuviință. **9** Stare sufletească apăsătoare, provocată de lipsa de ocupație, de monotonie, de singurătate etc. Si: *plictiseală*. **10** (Îe) **A-și face de ~** A-și alunga plictiseala Si: *a se distra* (**3**). **11** (Adesea construit cu verbele „a fi", „a se face" și cu subiectul logic în dativ) Stare de neliniște și de tulburare pe care o încearcă cineva în prezența sau la gândul unui pericol, în singurătate, în întuneric etc. Si: *frică* (**1**), *teamă*. **12** (Bot; reg; îc) **~a-fetei** Oreșniță (*Lathyrus tuberosus*).

urât[2], ***~ă*** [At: PSALT. 223 / V: (îrg) ***urît***, (îvr) ***or~*** *a* / Pl: *~âți*, *~e* / E: ***urî***[1]] **1-2** *smf, a* Urâcios (**1-2**). **3** *smf* (Îvr) Persoană care urăște[1] pe cineva. **4** *a* Care displace. **5** *a* Urâcios (**8**). **6** *av* (Reg; îe) **A(-i) fi** (sau, popular, **a-i cădea**) (cuiva) **~** (cineva sau ceva) A provoca dezgustul sau antipatia cuiva. **7** *a* (Îe) **A-i face** (cuiva) **zile ~e** A supăra foarte tare (și în permanență) pe cineva. **8** *a* (D. comportare, fapte, acțiuni etc.) Contrar moralei, dreptății, bunei-cuviințe Si: *necuviincios*, *reprobabil*. **9** *a* (Reg; d. oameni și d. îmbrăcăminte) Murdar. **10** *av* Într-un mod neplăcut. **11** *av* Cum nu se cuvine Si: *necuviincios*. **12** *av* (Îe) **A se uita ~** (la cineva sau la ceva) A privi pe cineva sau ceva cu neplăcere. **13** *av* (Îe) **A o păți ~** A avea neplăceri mari. **14** *av* (Îae) A intra într-o încurcătură. **15** *av* (Îe) **A face ~** A se comporta agresiv, violent. **16** *av* (Indică intensitatea) Puternic. **17** *a* (D. ființe; îoc *frumos*) Care este lipsit de frumusețe, de armonie Si: (îrg) *urâcios* (**9**), *hidos*, *hâd* (**1**), *pocit*[2], *smârceav*, *smârced*, *smârd*. **18** *a* (Gmt; îs; îoc *sexul frumos*) *Sexul ~* Sexul tare. **19** *av* (Îe) **A face ~** (și urmat de o determinare în dativ) A nu se potrivi cu ansamblul sau cu restul Si: *a distona* (**1**). **20** *sm* (Mol) Personaj care apare în procesiunea vicleimului. **21** *a* (D. vreme, anotimpuri etc.) Caracterizat prin condiții neprielnice, neplăcute (de temperatură, de umiditate etc.) Si: (reg) *urâcios* (**10**). **22** *sn* (Art.; îoc *frumosul*) Categorie a esteticii care transfigurează artistic aspecte dizgrațioase, dezagreabile, producând astfel emoție estetică.

urâtă *sf* vz ***urât***[1]

urâtănii *sfp* [At: CL 1971, 250 / E: nct] (Ban) Orătanie.

urâtor, ~oare *smf, a* [At: CORESI, PS. 101/7 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***urî***[1] + *-itor*] **1-2** (Adesea cu determinări introduse prin *pp* „de") (Persoană) care urăște[1] (**1**).

urâtos, ~oasă *a* [At: TEAHA, C. N. 279 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***urât***[1] + *-os*] (Trs) Căruia nu-i place să stea singur.

urâtură *sf* [At: ARHIVA, I, 357 / Pl: *~ri* / E: ***urî***[1] + *-tura*] (Îvr) Urâciune (**14**).

urâtuț, ~ă *a* [At: FOLC. TRANSILV. II, 109 / Pl: *~i*, *~e* / E: ***urât***[2] + *-uț*] **1-2** (Reg; șhp) Urâțel (**1-2**).

urâțel, ~ea *a* [At: PÂRVESCU, C. 59 / Pl: *~ei*, *~ele* / E: ***urât***[2] + *-el*, *-ea*] **1-2** (Șhp) (Com) urât[2] (**17**) Si: (reg) *urâtuț* (**1-2**), *urâțică* (**1-2**).

urâțenie *sf* [At: BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 308 / Pl: *~ii* / E: ***urât***[2] + *-enie*] (Îoc *frumusețe*) **1** (Lsg) Lipsă de frumusețe, de armonie. **2** (Lsg) Însușirea a ceea ce este urât[2] (**4**) Si: (îrg) *urâciune* (**7**). **3** Ființă urâtă[2] (**17**) Si: (îrg) *urâciune* (**11**), *pocitanie*, *slutenie*. **4** Trăsătură morală urâtă[2] (**8**) Si: (înv) *urâciune* (**12**).

urâți *vr* [At: PONTBRIANT, D. / V: (înv) ***uriți*** / Pzi: *~țesc* / E: ***urât***[2]] **1** A deveni urât[2] (**17**) Si: *a poci*[1], *a sluți*. **2** (Reg; d. rufe, haine) A se murdări. **3** (D. vreme) A se schimba în rău Si: *a se strica*.

urâțică *af* [At: DLR / Pl: *~ici* / E: ***urât***[2] + *-ică*] **1-2** (Șhp) Urâțea (**1-2**).

urâțire *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: (rar) *~ri* / E: ***urâți***] Pocire.

urâțit, ~ă *a* [At: BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 251 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***urâți***] (Rar) Care și-a pierdut din frumusețe Si: *sluțit*.

urâțitor, ~oare *a* [At: LĂNCRĂNJAN, C. I, 138 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***urâți*** + *-itor*] (Rar) Care urâțește (**1**).

urbală *sf* vz ***orbeală***

urban, ~ă *a* [At: NEGULICI / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***urbain***, lat ***urbanus***] **1** (Îoc *rural*) Care aparține orașului (**1**) Si: *citadin* (**1**), *orășenesc*. **2** (Îoc *rural*) Privitor la oraș Si: *citadin* (**1**), *orășenesc*. **3** (Iuz; îs) *Comună ~ă* Oraș (mai mic). **4** (Fig; d. atitudinea sau modul de comportare al cuiva) Care dă dovadă de urbanism (**2**) Si: *politicos*, *civilizat* (**2**), *amabil* (**2**).

urbanism *sn* [At: SCRIBAN, D. / S și: *~izm* / Pl: (rar) *~e* / E: fr ***urbanisme***] **1** Urbanistică (**1**). **2** (Fig) Comportare plină de politețe, de amabilitate, de bună-cuviință Si: (liv) *urbanitate*.

urbanist *sm* [At: LEG. EC. PL. 504 / Pl: *~iști* / E: fr ***urbaniste***] Specialist în urbanistică (**1**).

urbanistic, ~ă [At: LEG. EC. PL. 485 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***urban*** + *-istic*] **1** *sf* Știința proiectării și planificării lucrărilor de construire, de sistematizare, de reconstruire sau de restructurare a unei așezări omenești (oraș, sat etc.), împreună cu complexul de măsuri social-economice, tehnice, igienice etc. Si: *urbanism* (**1**). **2** *a* Care ține de urbanistică (**1**) Si: *edilitar* (**1**). **3** *a* Privitor la urbanistică Si: *edilitar* (**1**).

urbanitate *sf* [At: NEGULICI / Pl: *~tăți* / E: fr ***urbanité***, lat ***urbanitas, -atis***] (Liv) Atitudine plină de politețe, de bună-cuviință, de omenie Si: *urbanism* (**2**).

urbaniza [At: BUL. FIL. III, 186 / Pzi: *~zez* / E: fr ***urbaniser***] **1** *vt* A da un caracter urban (**1**) Si: *a orășeniza*. **2** *vt* A căpăta un caracter urban (**1**).

urbanizare *sf* [At: CONTEMP. 1966, nr. 1, 6/3 / Pl: *~zări* / E: ***urbaniza***] Ansamblu de lucrări, proiecte prin care o localitate capătă un caracter urban (**1**), citadin.

urbar[1] *sn* vz ***urbariu***

urbar[2] *sm* [At: ARH. FOLK. I, 196 / Pl: ? / E: ***orb***[2] + *-ar*] (Mrm; înv; îcs) *De-a ~ul* Jocul de copii de-a baba-oarba.

urbareș *sm* [At: ARH. FOLK. VI, 216 / Pl: *~i* / E: ***urbariu*** + *-eș* cf mg *úrbéres*] (Mrm; înv) Iobag pe moșia unui feudal.

urbarial, ~ă [At: BARIȚIU, P. A. I, 467 / P: *~ri-al* / Pl: *~i*, *~e* / E: lm ***urbarialis***] (Trs; Ban; înv) **1** *a* Care este prevăzut de urbariu (**1**) Si: (îvr) *urbarialicesc* (**1**), (îvr) *urbăresc* (**1**). **2** *a* Care se referă la urbariu Si: (îvr) *urbarialicesc* (**2**). **3** *sn* (Reg) Loc de pășune, pădure care se folosea în comun de toți locuitorii unui sat.

urbarialicesc, ~ească *a* [At: ȘINCAI, HR. III, 284/38 / P: *~ri-a~* / Pl: *~ești* / E: ns cf lm *urbarialis*] (Îvr) **1-2** Urbarial (**1-2**).

urbarialitate *sf* [At: BARIȚIU, P. A. III, 266 / P: *~ri-a~* / Pl: *~tăți* / E: ***urbarial*** + *-itate*] (Înv) Oficializare a unor drepturi și îndatoriri ale iobagilor față de nobilii proprietari, prin emiterea de ordonanțe imperiale.

urbariu *sn* [At: ȘINCAI, HR. III, 276/35 / V: (reg) ***urbar*** (Pl: *~e*), ***or~*** / Pl: *~ii* / E: lat ***urbarium***, ger ***Urbarium***] **1** *sn* (Trs; Ban; înv) Ordonanță imperială care reglementa drepturile și datoriile iobagilor față de nobilii proprietari. **2** Registru oficial în care erau trecute proprietățile funciare ale feudalilor din Transilvania. **3** (Îs) *Pădurea ~lui* Pădure care se folosea în comun de toți locuitorii unui sat, drept stabilit inițial de urbariu (**1**). **4** (Reg; îf *orbarii*; îs) *Locul orbariilor* Parte din moșia satului care se folosea în comun de toți locuitorii unui sat.

urbă *sf* vz ***urbe***

urbăresc, ~ească *a* [At: DR. IV, 1066 / V: (reg) ***or~*** / Pl: *~ești* / E: ***urbariu*** + *-esc*] **1** (Înv) Urbarial (**1**). **2** (Reg; îs) *Loc or~* Parte din moșia satului care se folosea în comun de toți locuitorii unui sat.

urbe *sf* [At: HELIADE, O. I, 382 / V: (îvr) ***~bă***, (rar) ***~bie*** (Pl: *~ii*) / Pl: *~* / E: lat ***urbs, -is***, it ***urbe***] (Liv; asr) Oraș (**1**).

urbete *sm* vz ***orbete***

urbi *v* vz ***orbi***

urbicul *s* [At: FM (1861) 37 / Pl: ? / E: lat ***urbicula***] (Ltf; Trs) Orășel.

urbicular, ~ă *a* [At: FM (1861) 36 / Pl: *~i, ~e* / E: ***urbicul*** + *-ar*] (Trs; înv) Urban **(1)**.

urbie sf vz ***urbe***

urbiș av vz ***orbiș***

urburar *sm* [At: BARIȚIU, P. A. II, 122 / Pl: *~i* / E: lm ***urburarius***] (Trs; ltî) Proprietar al unei mine din care se extrag minereuri metalifere.

urc sn vz ***hurc***

urca [At: (a. 1654) GCR I, 165/24 / V: (reg) ***h~*** / Pzi: *urc* / E: pbl ml ******oricare*** (< *oriri*)] **1-2** *vir* (Și pleonastic, complinit prin „sus", „în sus", „la deal") A parcurge o distanță deplasându-se pe un teren de jos în sus Si: *a se sui, a se ridica*. **3-4** *vir* A ajunge într-un loc mai înalt Si: *a se sui, a se ridica*. **5** *vt* (C. i. ființa sau obiectul care este deplasat) A deplasa spre un loc situat mai sus *L-a urcat în odaia ei*. **6** *vt* (Subiectul indică locul pe care se deplasează cineva mergând în sus) A duce spre un punct mai înalt *Potecile mă urcau spre piscul înzăpezit*. **7** *vt* (Îe) **A ~ treptele tronului** (sau **scaunului domnesc**) A ajunge domn **(2)**. **8** *vt* (Îe) **A ~ Dealul Mitropoliei** A cere desfacerea căsătoriei. **9** *vi* (D. un drum, o cărare etc.) A fi înclinat în pantă suitoare. **10** *vi* (D. trepte, scări) A duce în sus Si: (rar) *a sui*, (rar) *a ridica*. **11-12** *vir* (D. aștri, mai ales d. lună) A se deplasa îndepărtându-se de linia orizontului. **13-14** *vir* (D. aștri, mai ales d. lună) A se înălța treptat. **15** *vr* (D. ființe; adesea udp „în" sau „pe"; și, rar, complinit prin „în sus") A se deplasa printr-o mișcare de jos în sus agățându-se sau (d. oameni) servindu-se de mâini și de picioare (și a ajunge pe un loc mai înalt) Si: *a se cățăra* **(1)**, *a se sui, a se cocoța*. **16** *vr* (D. unele plante) A crește în sus prinzându-se de ceva cu ajutorul unor organe speciale Si: *a se cățăra* **(4)**. **17** *vr* (Reg; d. viermii de mătase) A se cățăra pe crengi pentru a-și face gogoșile. **18** *vr* (Reg; pex; d. viermii de mătase) A începe să-și facă gogoșile. **19-20** *vri* (Udp „pe", „în" sau, rar, „la") A păși (sau a se așeza) pe ceva mai înalt Si: *a se ridica, a se sui*. **21** *vr* (Îlv) **A se ~ pe cal** A încăleca. **22-23** *vir* (Îe) **A (se) ~ pe tron** sau **pe** (sau **în**) **scaunul împărăției** A veni la domnie Si: *a fi încoronat*. **24** *vr* (Îe) **A se ~ în capul** (sau **în părul**) **(cuiva)** A abuza de bunătatea cuiva. **25** *vr* (Îae) A pune stăpânire. **26** *vr* (Îae) A se obrăznici față de cineva. **27** *vr* (Reg; îe) **A i se ~** (cuiva) **pe chelie** A supăra pe cineva cu o glumă nepotrivită sau cu o insultă. **28** *vr* (Rar; îe) **A se ~ pe butuc** A izbuti într-o întreprindere. **29-30** *vri* (Cu compliniri care indică vehicule) A se instala în interiorul unui vehicul (automobil, tren etc.). **31** *vr* (Cu compliniri care indică un mijloc de transport) A se așeza pe (bicicletă, sanie, schiuri). **32** *vt* A ridica (ceva sau pe cineva) de jos și a-l pune pe un loc mai înalt Si: *a așeza* (*mai sus*). **33** *vt* (Îvr; îe) **A ~ pe cineva în furci** A spânzura pe cineva. **34** *vt* A ajuta pe cineva să se ridice pe ceva mai înalt. **35** *vt* A ajuta pe cineva să se suie într-un vehicul. **36-37** *vri* (Adesea udp „la"; și complinit prin „mai sus") A atinge o treaptă superioară Si: *a progresa*. **38-39** *vri* (Adesea udp „la"; și complinit prin „mai sus") A înainta într-o profesiune, într-o ierarhie Si: *a progresa, a avansa* **(4)**. **40** *vr* (Înv) A se considera mai presus decât alții. **41-42** *vri* (D. o parte a corpului omenesc) A se îndrepta în sus Si: *a se ridica*. **43-44** *vri* (D. o parte a corpului omenesc) A fi orientată în sus. **45** *vt* (Reg; îe) **A ~ ochii în sus** A privi în sus. **46** *vt* (Îae) A-și ridica privirea sau ochii. **47-48** *vri* (D. clădiri, copaci etc.) A se arăta în toată înălțimea Si: *a se înălța*. **49-50** *vri* (D. clădiri, copaci etc.) A sta drept. **51** *vt* A face să apară la înălțime, să se profileze pe cer. **52** *vr* (Îvr; d. plante sau părți ale lor) A se dezvolta **(1)**. **53-54** *vri* A merge în sus îndepărtându-se de pământ Si: *a se ridica, a se înălța* (în văzduh). **55-56** *vri* (D. nori, fum, praf etc.) A porni în sus Si: *a se înălța, a se ridica*. **57** *vi* (D. sunete) A se auzi (cu putere) Si: *a se înălța, a se ridica, a răsuna*. **58** *vr* (D. ape) A-și mări volumul Si: *a crește* **(28)**, *a se umfla* **(20)**. **59-60** *vri* (D. fluide) A avea o mișcare ascendentă Si: *a se ridica, a se înălța*. **61** *vr* (Îe) **A i se ~** (cuiva) **sângele în obraz** (sau **în** sau **la cap**) A se înroși din cauza unei emoții puternice, a mâniei etc. **62** *vr* (Pex; îae) A se înfuria. **63** *vi* (Fig; d. sentimente, senzații) A crește treptat în intensitate. **64** *vr* (Subiectul indică o băutură alcoolică; îe) **A i se ~** (cuiva) **la cap** A se ameți cu o băutură alcoolică Si: *a se îmbăta*. **65** *vr* (Îae) A deveni înfumurat. **66** *vi* A se ridica la suprafață dintr-un lichid. **67-68** *vri* (D. temperatură, presiune atmosferică) A avea valori mai mari decât cele obișnuite sau inițiale Si: *a crește, a se ridica*. **69** *vr* (D. barometre sau termometre) A indica o temperatură sau o presiune mai mare decât cea normală sau precedentă. **70** *vi* (Fiz; d. mărimi scalare) A suferi o variație de creștere a valorii pozitive. **71-72** *vri* (D. cantități materiale sau valori care se pot exprima prin cifre) A crește (ajungând la ...) Si: *a se ridica, a se mări, a spori*. **73-74** *vri* (D. cantități materiale sau valori care se pot exprima prin cifre) A forma un total de ... Si: *a însuma*. **75-76** *vtr* (Îe) **A (se) ~ prețul** (sau **prețurile** sau (rar) **a ~ în preț** A (se) scumpi (o marfă). **77** *vr* (D. voce, glas, ton, sunete) A se ridica de la un registru mai profund la unul mai înalt. **78** *vr* (D. voce, glas, ton, sunete) A crește în intensitate. **79-80** *vri* A merge înapoi în timp până la ... Si: *a exista de la ... , a data din ...*

urcare *sf* [At: CORBEA, D. 299[v]/ 1 / Pl: *~cări* / E: ***urca***] **1** Parcurgere a unei distanțe pe un teren de jos în sus Si: *suire*, (îvr) *urcătură*. **2** Deplasare în sus îndepărtându-se de pământ Si: *înălțare, ridicare, suire*. **3** Mărire a volumului apelor Si: *umflare* **(6)**. **4** Creștere a unor cantități materiale sau valori care se pot exprima prin cifre Si: *ridicare*.

urcaș sm vz ***hurcaș***

urcat[1] *sn* [At: BARCIANU / Pl: ? / E: ***urca***] **1** (Rar) Urcuș **(1)**. **2** (Reg) Perioada în care viermii de mătase își fac gogoșile.

urcat[2], ~ă *a* [At: REGUL. ORG. 477/9 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***urca***] **1** (D. cantități materiale sau valori care se pot exprima prin cifre) Care a devenit (mai) mare Si: *crescut* **(30)**, *ridicat, sporit*. **2** (D. cantități materiale sau valori care se pot exprima prin cifre) Care este mai mare decât altul Si: *crescut* **(13)**, *ridicat, sporit*. **3** Parcurs printr-o depasare pe un teren de jos în sus Si: *suit*.

urcă sf [At: (a. 1843) DOC. EC. 789 / Pl: *urci* / E: nct] Hurcă.

urcător, ~oare *a* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~i, ~oare* / E: ***urca*** + *-ător*] **1** (D. ființe) Care urcă **(1)** (pe munți). **2** (D. un drum, o cărare etc. sau d. scări, trepte) Care urcă **(6)**. **3-4** (D. părți ale corpului omenesc) Care urcă **(41-42)**. **5** (D. unele plante) Care se urcă **(16)** și crește cățărându-se pe araci, pe ziduri etc. Si: *agățător* **(2)**.

urcătură *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***urca*** + *-ătură*] (Îvr) Urcare **(1)**.

urcelnic *sn* [At: DUMITRAȘCU, STR. 5 / Pl: *~ice* / E: ns cf *urcoi*] (Olt; în credințele populare) Gaură prin care iese și intră strigoiul în mormânt.

urceol *sn* [At: DN[2] / P: *~ce-ol* / Pl: *~e* / E: lat ***urceolus***, fr ***urcéole***] (Bot) Organ în formă de sac sau de urcior[1] **(1)** Si: *utricul* **(1)**.

urceolat, ~ă *a* [At: GRECESCU, FL. 137 / P: *~ce-o~* / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***urcéolé***] (Bot; d. unele organe ale plantelor) În formă de sac sau de urcior[1] **(1)**.

urchelniță sf vz ***urechelniță***

urcherniță sf vz ***urechelniță***

urcic sn vz ***orcic***

urcioc sm vz ***hârciog***

urciol sn vz ***urcior[2]***

urcior[1] *sn* [At: PSALT. 36 / V: ***ulc~***, (reg) ***olc~, uc~, ulgi~, ulți~*** / Pl: *~oare* și (reg) *~uri* / E: ml ***urceolus***] **1** Vas de lut smălțuit, de obicei cu pântecele larg și cu gâtul strâmt, cu una sau două toarte (și având uneori un gurgui) folosit pentru aducerea sau păstrarea unor lichide (mai ales apă) și din care se poate bea Si: *oluț*, (îrg) *oală*. **2** (D. oameni; îe) **A fi ~ fără mănușă** A fi om deștept și abil. **3** (Pop; d. oameni; îe) **A se uita ca cânele-n ~** A se uita chiorâș. **4** (Îe) **A se face** (sau **a fi**) **oale și ~oare** sau **a fi ~** A fi mort de mult. **5** (Adesea udp „de" sau „cu") Conținutul unui urcior[1] **(1)**. **6** (Reg) Damigeană **(1)**. **7** (Mol) Oală de lut, de formă lunguiață și cu gâtul mai strâmt, în care se pune, de obicei, lapte la prins. **8** (Reg) Cană (de sticlă sau din lut) în care se aduce apă sau vin la masă și din care se toarnă în pahare. **9** (Mrm; îf *ulcior*) Fedeleș **(1)**. **10** (Reg) Vas în care se mulge laptele Si: *șiștar[1]* **(1)**. **11** (Reg) Vârtej (de apă) Si: *bulboană*. **12** (Olt) Vârtej de vânt Si: *volbură*. **13** (Reg; îe) **A se duce făcând ~oare** A pleca foarte necăjit, văitându-se, tânguindu-se. **14** (Olt) Petrecere care se face lunea, după nuntă, la părinții miresei, când nuntașii se duc cu un

urcior[1] (1) împodobit cu flori. **15** (Reg; Ipl) Sămânță care n-a fost bine răspândită la semănat, rămânând în grămăjoare.

urcior² *sn* [At: BIBLIA (1688) 283²/16 / V: ***ulc~***, (reg) ***uștior*** (Pl și: *uștioruri*), ***ajdior, argior, hârci~, hurgior, îrci~, îrdior, jdior, olci~, uc~, ujdior, ~ol, urdior, urgior, usc~, ușc~*** / Pl: *~oare* și (reg) *~i* sm / E: ml ***hordeolus*** după *urcior¹*, prin atracție paronimică] (Med) Inflamație acută supurată a glandelor sebacee ale pleoapelor produsă de către stafilococ.

urcior³ *sn* vz ***ușor¹***

urcioraș *sn* [At: LB / V: ***ulc~*** / Pl: *~e* / E: ***urcior¹*** + *-aș*] **1-2** (Șhp) Urcior[1] (1) (cam mic) Si: (rar) *urciorel* (**1-2**), (reg) *urcioruș¹* (**1-2**), *urcioruț* (**1-2**).

urciorel *sn* [At: DRLU / V: ***ulc~*** / Pl: *~e* / E: ***urcior¹*** + *-el*] **1-2** (Rar; șhp) Urcioraș (**1-2**).

urcioruș¹ *sn* [At: (a. 1845) DOC EC 840 / V: ***ulc~*** / Pl: *~e* / E: ***urcior¹*** + *-uș*] **1-2** (Reg; șhp) Urcioraș (**1-2**).

urcioruș² *sn* [At: ȘEZ. VI, 84 / Pl: *~e* / E: ***urcior²*** + *-uș*] **1-2** (Rar; șhp) Urcior[2] (mic). **3** (Îvr) Coș (pe piele).

urcioruț *sn* [At: LB / V: ***ulc~*** / Pl: *~e* / E: ***urcior¹*** + *-uț*] **1-2** (Reg; șhp) Urcioraș (**1-2**).

urciuc *sn* vz ***orcic***

urciug *sn* vz ***orcic***

urcoi, ~oaie *smf* [At: DR. I, 262 / V: ***urgoi*** / Pl: *~*, *~oaie* / E: ns cf lat *orcus* „spirit din infern"] (În credințele populare) Duh rău Si: *moroi¹*.

urcuială *sf* vz ***hurcuială***

urculaș *sn* vz ***hurculaș***

urcuș *sn* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~uri* / E: ***urca*** + *-uș*] **1** Parcurgere a unei distanțe deplasându-se pe un teren de jos în sus Si: *suire*. **2** (Rar) Urcare în văzduh. **3** (Rar) Creștere (în cantitate, în valoare, în intensitate). **4** Loc, drum (sau porțiune de drum) în pantă Si: *coastă¹* (**24**), *pantă*, *povârniș*, *suiș*. **5-6** (Îljv) **În ~** În pantă Si: *urcător* (**2**).

urda *v* vz ***urdi¹***

urdaci *sn* [At: DLR / Pl: ? / E: ***urdi*** + *-aci*] (Reg) Urdar (**3**).

urdar [At: DL / Pl: (**1-2**) *~i* și (**3-12**) *~e*, (reg) *~dări* / E: ***urdă*** + *-ar*] **1** *sm* Cioban care face urda (**1**) Si: (reg) *urditor* (**1**). **2** *sm* Persoană care vinde urdă (**1**) Si: (reg) *urditor* (**2**). **3** *sn* Unealtă ciobănească cu care se mestecă zerul pus la fiert pentru a se alege urda și care este făcută fie din două bețe prinse în forma unui „T" cu coada lungă, fie dintr-un băț în vârful căruia este prins un smoc de fibre din coajă de tei sau o lopățică semicirculară, o măturice din crenguțe de brad cojite, fie dintr-o scândurică lungă și nu prea lată cu o gaură la un capăt Si: (reg) *cârlig* (**1**), *linguroi*, *mestecător*, *ștert*, *tămânjer*, (reg) *urdaci*, *urditor* (**3**), (reg) *urdelniță*. **4** *sn* (Reg) Unealtă ciobănească, făcută dintr-o bucată de lemn cu crestături adânci, cu ajutorul căreia se fărâmițează și se freacă urda sau cașul, când se pregătesc pentru sărat Si: *răvar*. **5** *sn* (Reg) Unealtă făcută dintr-un băț lat la un capăt, cu care se bate laptele prins. **6** *sn* (Reg) Unealtă ciobănească cu care se strânge urda care s-a ales deasupra zerului fiert Si: *linguroi*. **7** *sn* Ceaun, căldare sau alt vas în care se fierbe zerul pentru a se prepara urda. **8** *sn* Vas în care se păstrează urda. **9** *sn* (Reg) Săculeț de pânză, de formă conică, în care se pune urda la scurs Si: *sedilă²*. **10** *sn* (Reg) Loc în care se păstrează urda la stână Si: *urdărie* (**1**). **11** *sn* (Mol) Mâncare ciobănească făcută din unt și urdă sau din urdă și jintuială bine fierte împreună Si: *talcam* (**1**). **12** *sn* Prăjitură care se face din făină de mălai, lapte (sau zer), unt și brânză.

urdaș [At: CHEST. V, 153/82 / A și: *urdaș* / Pl: *~i*, *~e* / E: ***urdă*** + *-aș*] **1** *sn* (Trs; Mun) Mâncare ciobănească făcută fie din urdă înmuiată cu apă și prăjită în unt de oaie, la care se poate adăuga mărar verde și ceapă tocată mărunt, fie din urdă fiartă cu apă sau cu zer, în care se pune uneori ceapă. **2** *sn* (Trs; Mun) Mâncare care se pregătește din smântâna scoasă din urdă. **3** *sn* (Reg) Smântâna care iese din urdă. **4** *a* (Trs; îs) *Mere ~e* Varietate de mere nedefinită mai îndeaproape.

urdă *sf* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***h~***, ***or~*** / Pl: (rar) *~de* / E: pbl cuvânt autohton cf alb *udhós*] **1** Derivat al laptelui (de oaie) care se obține prin fierberea și închegarea zerului gras rămas de la prepararea cașului sau de la alegerea untului, uneori adăugându-i-se și lapte pentru a-i îmbunătăți calitatea. **2** (Pop; îe) **A se alege ~ din zăr** A se separa binele de rău sau adevărul de neadevăr. **3** (Pop; îe) **A fi ~ de curcă** A nu mai exista. **4** (Reg; șîs *~ de vacă*) Brânză de vacă sau de capră. **5** (Reg; îc) **~da-vacii** Plantă erbacee perenă din familia cruciferelor, cu flori albe, mici, dispuse în corimb, având tulpina și frunzele acoperite cu peri cenușii Si: *călțunaș*, *caprilemă*, *cresuță*, *floare-albă*, *hreniță*, *iarbă-lungă-de-lac*, *iarbă-lungoare*, *iarbă-crăiască*, *năsturel*, *soc-de-câmp* (*Cardaria draba*). **6** (Bot; reg; îac) Hreniță (**1**) (*Lepidium campestre*). **7** (Bot; reg; îac) Creson (**1**) (*Lepidium sativum*). **8** (Bot; reg; îac) Flămânzică (*Erophila verna*). **9** (Bot; reg; îac) Siminoc (*Helichrysum arenarium*). **10** (Bot; reg; îac) Coada-șoricelului (*Achillea millefolium*). **11** (Bot; reg; îc) **~da-țărcii** Flămânzică (*Erophila verna*). **12** (Bot; reg; îc) **~da-oilor** Bulbuci (**5**) (*Trollius europaeus*). **13** (Reg; îs) *~ de sămânță* Mâncare de post făcută din sămânță de cânepă pisată cu apă și amestecată cu miere Si: (reg) *julfă*.

urdărie *sf* [At: CHEST. V, 46 / Pl: *~ii* / E: ***urdă*** + *-ărie*] **1** Despărțitură la stână unde se prepară sau se păstrează urda Si: (reg) *fierbătoare* (**4**), *urdar* (**10**). **2** Cantitate mare de urdă.

urdăriță *sf* [At: A II, 8 / Pl: *~țe* / E: ***urdă*** + *-ăriță*] (Reg) Strecurătoare pentru urdă.

urdeală *sf* [At: PAMFILE, I. C. 34 / Pl: *~eli* / E: ***urdi¹*** + *-eală*] **1** Mestecare continuă cu urdarul (**3**) în zerul gras pus la fiert pentru a se alege urda (**1**) din el, împiedicând-o să se prindă de fundul căldării. **2** Pieliță grasă care se ridică deasupra laptelui prins când acesta se strică.

urdeancă *sf* [At: CHEST. V, 88/72 / Pl: ? / E: ***urdă*** + *-eancă*] (Reg) Jintiță.

urdelaș *sn* [At: MARIAN, SA. 329 / Pl: ? / E: ns cf *urdă*] **1-2** (Într-o poezie populară; șhp) Urdă (**1**) (puțină).

urdelniță *sf* [At: DLR / Pl: *~ți* / E: ***urdă*** + *-elniță*] (Reg) Urdar (**3**).

urdeniș *sn* vz ***urdiniș***

urdi¹ [At: DDRF / V: ***~da***, ***urzi*** / Pzi: *~desc* / E: ***urdă***] (Reg) **1-2** *vti* A mesteca continuu cu urdarul (**3**) în zerul gras pus la fiert pentru a se alege urda (**1**) din el, împiedicând-o să se prindă de fundul căldării. **3-4** *vti* A prepara urda (**1**). **5-6** *vir* (D. zerul rămas de la prepararea cașului sau a untului) A se separa prin fierbere în grămăjoare de urdă (**1**) și într-un zer apătos. **7** *vr* (D. laptele pus la fiert) A se brânzi (**3**). **8** *vr* (Pan; d. culori) A se îngroșa. **9** *vr* (D. lapte) A se sărbezi. **10** *vi* (D. laptele prins) A se altera (**4**).

urdi² *v* vz ***urzi¹***

urdie *sf* [At: (a. 1646) IORGA, S. D. V, 182 / Pl: *~ii* și (înv) *~* / E: nct] **1** Oaste (mai ales de turci sau de tătari) Si: *ordie*. **2** Tabără militară. **3** Hoardă (**2**). **4** Mulțime mare (de oameni) Si: *ceată* (**19**), *gloată* (**1**), *droaie* (**2**). **5** (Reg) Familie (numeroasă).

urdin *sn* [At: HERODOT² (1645), 342 / V: (înv) ***~ă*** / Pl: ? / E: pvb ***urdina***] **1** (Reg; îlav) **Pe ~** Unul după altul Si: *în șir*, *succesiv*. **2** (Îal) Fără întrerupere Si: *consecutiv* (**1**).

urdina *vi* [At: COD. VOR². 32ʳ/5 / V: (reg) ***ordi*** (Pzi: *ord*) ***~ni*** / Pzi: *urdin* și (rar) *~nez* / E: ml ***ordinare***] **1** (Îrg) A merge des undeva sau la cineva. **2** (Îrg) A umbla (alergând) dintr-un loc într-altul, de colo-colo. **3** (Îrg) A umbla după ceva sau după cineva. **4** (Trs; spc) A merge cu oile zilnic, în timpul iernii, la locul unde e depozitat fânul, pentru a le hrăni. **5** (Îvr) A întreține relații sexuale. **6** (Pop; d. albine) A ieși și a intra de repetate ori prin urdiniș (**1**). **7** (Îrg) A avea diaree. **8** (Reg) A evacua materiile fecale din intestin. **9** (Reg; fig; irn) A vorbi mult și fără rost Si: *a trăncăni*.

urdinalii *sfp* [At: (a. 1820) DOC. EC. 242 / E: nct] (Îvr) Capetele pajurii bicefale de pe o monedă.

urdinare *sf* [At: (a. 1685) CCR. 133/22 / Pl: *~nări* / E: ***urdina***] **1** (Îrg) Parcurgere frecventă a unui traseu (pentru a ajunge undeva sau la cineva) Si: (îrg) *urdinat* (**1**), (înv) *urdinătură* (**1**), (reg) *urdineală* (**1**). **2** (Îrg) Mers (alergare) dintr-un loc în altul Si: (îrg) *urdinat* (**2**), (înv) *urdinătură* (**2**), (reg) *urdineală* (**2**). **3** (Îrg) Parcurgere a unui traseu după ceva sau după cineva Si: (îrg) *urdinat* (**3**), (înv) *urdinătură* (**3**), (reg) *urdineală* (**3**). **4** (Îvr) Întreținere de relații sexuale. **5** (Îrg; șîs *~a cea lină*) Diaree (**6**). **6**

(Mai ales îs ~ *cu sânge*) Dizenterie. **7** (Reg) Evacuare a materiilor fecale din intestin. **8** (Reg) Urdiniș (**1**).

urdinat *sn* [At: HERODOT (1645), 114 / Pl: ? / E: ***urdina***] (Îrg) **1-6** Urdinare (**1-3, 5-7**).

urdină *sf* vz ***urdin***

urdinătoare *sf* [At: CHEST. II, 413/57 / Pl: *~ori* / E: ***urdina*** + *-ătoare*] (Reg) **1** Trecătoare prin gard sau peste gard de la un vecin la altul. **2** Urdiniș (**1**). **3** Closet.

urdinător, ~oare *a* [At: I. GOLESCU, C. I, 161 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***urdina*** + *-ător*] (Îvr) Care produce diaree.

urdinătură *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ri* / E: ***urdina*** + *-ătură*] (Înv) **1-4** Urdinare (**1-3, 5**).

urdineală *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~eli* / E: ***urdina*** + *-eală*] (Reg) **1-4** Urdinare (**1-3, 5**).

urdini *v* vz ***urdina***

urdiniș *sn* [At: (a. 1591-1592) DOC. Î. (XVI), 171 / V: (îrg) ***or~***, (reg) ***orden~, ~den~*** / Pl: *~uri*, (îrg) *~e* / E: ***urdina*** + *-iș*] **1** Deschizătură mică într-un stup prin care intră și ies albinele Si: (reg) *ocinuță*, *urdinare* (**8**), (pop) *umblătoare* (**24**), (reg) *urdinătoare* (**2**). **2** (Pan) Deschizătură (**4**). **3** (Reg) Strungă. **4** (Reg) Jgheab pe unde curge mustul din teasc. **5** (Reg) Intrare și ieșire a albinelor din urdiniș (**1**). **6** (Reg) Forfotă (**1**). **7** (Ccr) Mulțime de oameni care forfotesc. **8** (Ban) Diaree (**1**). **9** (Îvr) Albinărit (**1**).

urdinuș *sn* [At: DLR / Pl: ? / E: ***urdina*** + *-uș*] (Ban) Diaree (**1**).

urdit, ~ă *a* [At: CHEST. V, 113/67 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***urdi***] (Reg) **1** (D. zer) Rămas de la prepararea urdei (**1**). **2** (D. lapte) Brânzit[2] (**3**).

urditor *smn* [At: LEXIC REG. 111 / Pl: *~i* sm, *~oare* sn / E: ***urdi*** + *-itor*] (Buc) **1-3** Urdar (**1-3**).

urdiță *sf* [At: FOLC. OLT. – MUNT. II, 273 / Pl: ? / E: ***urdă*** + *-iță*] **1-2** (Șhp) Urdă (**1**).

urdoare *sf* [At: DOSOFTEI, MOLIT. 145[v]/23 / V: (reg) ***huldori***, ***hurdori*** *sfp*, ***old~***, ***ordori*** *sfp*, ***ud~***, ***uld~***, ***ulduri*** *sfp*, ***~or*** *sn* / Pl: *~ori* / E: ns pbl ***urdă*** + *-oare*] (Mpl) Secreție gălbuie depusă pe marginea pleoapelor (mai ales în timpul somnului) Si: (reg) *papă[1]*, *puchină*.

urdoi[1] *sn* vz ***hârdău***

urdoi[2] *s* [At: ALR I, 1823/268 / Pl: ? / E: ***urdă*** + *-oi*] (Reg) Un fel de brânză de vacă (făcută fără cheag).

urdor *sn* vz ***urdoare***

urdora *vi* [At: DR. IX, 419 / V: ***uldura***, ***~dura*** (înv) ***~ori*** / Pzi: 3 *~rează* / E: ***urdoare***] (Reg; d. ochi) A face urdori (**1**) Si: (reg) *a urdoroșa*.

urdorea *sma* [At: ALR II, 2034/95 / E: ***urdori*** (pll *urdoare*) + *-ea*] (Reg) Om urduros (**2**).

urdori *v* vz ***urdora***

urdorime *sf* [At: DLR / Pl: ? / E: ***urdoare*** + *-ime*] (Îvr) Scursură multă de urdori.

urdoros, ~oasă *a* vz ***urduros***

urdoroșa *vi* [At: DR IX, 419 / V: ***~durișa***, ***ud~*** / Pzi: 3 *~șează* / E: ***urduros***] (Reg; d. ochi) A urdora.

urdu *si* [At: GRAUR, I. L. 196 / A și: *urdu* / E: fr ***ourdou***] Limbă iraniană vorbită în India mai ales de musulmani care este și limba oficială a Pakistanului.

urdubelă *sf* vz ***urdu-belea***

urdu-belea [At: ISPIRESCU, U. 94 / V: ***hurduz-~*** *av*, ***urdubelă***, ***~duz-~*** *sf* / A și: *~-belea* / S și: *urdubelea* / E: tc ***urdu*** „a lovi" + ***belâ*** „belea, necaz"] **1** *av* Pe neașteptate (și nedorit) Si: *deodată* (**1**). **2** *sf* Pacoste. **3** *sf* (Într-o ghicitoare; csnp; îs) *~bela puponită* Dovleacul (**1**).

urdu-burdu *i* vz ***hurdu-burdu***

urduca *v* vz ***hurduca***

urducăi *v* vz ***hurducăi***

urduc-burduc *i* vz ***hurduc-burduc***

urdui *vt* [At: PĂSCULESCU, L. P. 384 / Pzi: *~esc* / E: nct] (Reg) A răvăși.

urduit, ~ă *a* [At: PĂSCULESCU, L. P. 213 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***urdui***] (Reg) Răvășit (**1**).

urdura *v* vz ***urdora***

urdurișa *v* vz ***urdoroșa***

urduros, ~oasă [At: BIBLIA (1688), 441[2]/41 / V: (înv) ***~dor~***, (reg) ***ud~***, ***uld~***, / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***urdori*** (pll *urdoare*)+ *-os*] **1** *a* (D. ochi) Care face urdori (**1**). **2** *a* (D. ochi) Plin de urdori. **3** *a* (D. ființe) Cu urdori la ochi Si: (pop) *puchinos*. **4** *a* (D. ființe) Nespălat. **5** *s* (Mol; fig; îf *ulduros*) Om de nimica, ticălos.

urduz-belea *av* vz ***urdu-belea***

ureadnic *sm* [At: (a. 1600) IORGA, S. D. XVI, 347 / V: ***ored~*** *sm*, ***ura~***, ***ured~***, / Pl: *~ici* / E: ucr, rs ***урядник***] **1** (Mol; înv) Termen prin care era desemnat, în documente, dregătorul. **2** (Mol; înv) Reprezentant al domnului în orașe sau al stăpânului feudal în sate, care dubla conducerea aleasă de locuitori. **3** (Îvr) Subofițer în armata țaristă. **4** (Îvr) Funcționar inferior în poliția rurală din timpul țarului.

ureală *sf* [At: F (1896), 20 / Pl: (nob) *~eli* / E: ***urî*** + *-eală*] (În poezia populară) **1** Antipatie (**1**). **2** Plictiseală.

urează *sf* [At: DC / P: *~re-a~* / Pl: *~ze* / E: fr ***uréase***] Enzimă care acționează asupra ureei, descompunând-o în amoniac și bioxid de carbon.

urecat, ~ă *a* vz ***urecheat***

urechăt *sn* vz ***uritac***

ureche *sf* [At: PSALT. HUR., 36[v]/18 / V: (îrg) ***or~***, ***urichi*** *sfp*, (reg) ***arechi*** *sfp*, ***~chie*** (P: *~chi-e* / Pl: *~chii*)/ Pl: *~echi* / E: ml ***oricla*** (= *auricula*)] **1** Organ al auzului și al echilibrului la om și la unele animale, alcătuit dintr-o parte externă și una internă, așezat simetric de o parte și de alta a capului. **2** (Îe) **A fi mai credincioși ochii decât ~chile** A acorda mai multă crezare celor văzute decât celor auzite. **3** (Îe) **A fi numai ~chi** (sau **o ~**) A asculta foarte atent. **4** (Îe) **A se face (numai** sau **tot) ~chi** sau **a asculta cu toate ~chile** A asculta cu multă atenție. **5** (Înv; îe) **A avea ~chi deschise despre...** A fi foarte atent la ce face cineva. **6** (Îe) **A asculta numai c-o ~** A asculta distrat. **7** (Îe) **A nu avea ~chi pentru ceva** A nu voi să asculte ce i se spune. **8** (Îae) A nu da importanță celor relatate. **9** (D. veste, zvonuri, știri etc.; îe) **A ajunge la** (sau **până la**) **~chile** (sau **~a**) (cuiva) sau (îvp) **a(-i) veni** (cuiva) **la** (sau **în**) **~chi** sau **a(-i) intra în ~a** (sau **~chile**) (cuiva) sau (rar) **a suna la ~chile** (cuiva), **a se sui întru ~chile** (cuiva) A se afla (**5**). **10** (Îe) **A prinde** (ceva) **cu ~a** A afla (**1**). **11** (Reg; îe) **A face** (sau **a prinde**) **~chi** A pricepe. **12** (Îe) **A fi (cu) ochii și ~chile** (sau **~a**) **cuiva** A fi informatorul cuiva. **13** (Îae) A fi omul de încredere al cuiva. **14** (Îe) **A-i trece** (sau **a-i zbârnâi**) (ceva) **pe la ~** A auzi ceva în treacăt. **15** (Îe) **(A fi) ~a târgului** (sau **a satului**, **a pământului**) (A fi) atotștiutor. **16** (Îe) **A(-și) ține** (sau **a(-și) apleca**, **a pune**) **~a (la ...)** A asculta cu atenție. **17** (Reg; îe) **A(-și) băga (bine)** (ceva) **pe** (sau **la**) **~** (sau **~chi**) A asculta cu atenție. **18** (Reg; îae) A înțelege. **19** (Reg; îae) A-și închipui. **20** (Mun; îe) **A băga** (pe cineva) **în ~chile (cuiva)** A pârî pe cineva. **21** (Îe) **A-i șopti** (sau **a-i spune**, **a-i zice**, **a-i vorbi** etc.) (cuiva) **la** (sau **în**) **~** A-i vorbi cuiva cu glas scăzut (pentru a nu fi auzit sau a da impresia de mister). **22** (Îe) **A bate toaca la ~chile** (sau **~a**) **surdului** A vorbi cuiva degeaba. **23** (Îe) **A fi tare** (sau **fudul**, **greu**) **de ~chi** A nu auzi bine. **24** (Îe) **A avea ~chi de cârpă** (sau **de saftian**) A nu auzi bine. **25** (Îe) **A sufla vântul în ~chile cuiva** A nu auzi. **26** (Îe) **A avea apă în ~** A nu auzi bine. **27** (Îae) A fi prostănac. **28** (Îe) **A se face într-o ~** A se preface că nu aude ce i se spune. **29** (Îae) A se preface că nu înțelege ce i se spune. **30** (Îe) **A fi (cam) într-o** (reg. **pe-o**) **~** A fi (cam) nebun. **31** (Îe) **A-i intra cuiva** (ceva) **pe o ~ și a-i ieși pe alta** (sau **pe cealaltă**) A nu reține ceea ce i se spune. **32** (Îae) A nu asculta sau a rămâne nepăsător la sfaturi. **33** (D. glas, zgomot etc.; îe) **A-i trece cuiva** (ceva) **prin ~chi** A-i răsuna în urechi (**1**) din cauza intensității sunetului. **34** (Îe) **A-i ieși** (cuiva) **sufletul pe ~chi** A-i fi foarte frică. **35** (Înv; îe) **A-i băga** (cuiva) **bumbacul în ~chi** A bate pe cineva ca să nu mai spună ce trebuia tăinuit. **36** (Înv; îe) **Să-și bage bumbac în ~chi** Avertisment dat unei persoane ce a comis o faptă rea. **37** (Îe) **A-i desfunda** (cuiva) **~chile** A-i trage (cuiva) o palmă. **38** (Trs; îe) **A-și plăti ~a** A se

achita superficial de o obligație. **39** (Mol; d. îndeplinirea unei obligații; îe) **A fi făcut pentru a mântui ~a** A fi făcut de formă Si: *de mântuială*. **40** (Îe) **A avea ~a târgului** (sau **a cuiva**) A fi ascultat cu plăcere și încredere (de cei din jur). **41** (Îe) **A da** (cuiva) **~a** A asculta cu atenție și plăcere pe cineva. **42** (Îe) **A avea ~chi de lup** A auzi foarte bine. **43** (Îae) A fi deștept. **44** (Îe) **A fi ~a lui Dumnezeu** A fi un om bun. **45** (Îe) **A fi ~a dracului** A fi om rău. **46** (Fam) Epitet pentru o persoană care nu aude bine. **47** (Fam; dep) Epitet pentru o persoană care se preface că nu aude. **48** Partea externă, cartilaginoasă, vizibilă a urechii (1) Si: *auriculă*[2], *pavilion*. **49** (Pop; d. tineri; îe) **A nu se duce de după ~** A fi foarte încrezut. **50** (Îlav) **Până peste** (sau **în**, **între**) **~chi** Foarte mult. **51** (Îe) **A se culca pe o ~** (sau **pe ~a aia**, **pe cea ~**) A rămâne nepăsător Si: *a nu se sinchisi*. **52** (Îae) A aștepta în zadar să se îndeplinească ceva. **53** (Îe) **A se lăsa pe o ~** A neglija o treabă începută (văzând că nu iese cum ar fi dorit). **54** (Îe) **A râde cu gura până la ~chi** sau **până i se duce gura la ~** (ori **la ~chi**) A râde cu mare poftă. **55** (Îe) **A sta** (sau **a ședea**, **a cădea**) **pe ~chile cuiva** A sta pe lângă cineva (creându-i neplăceri, plictisindu-l etc.). **56** (Îe) **A-și ascuți** (sau **a-și ciuli**, **a-și ațintí**) **~chile** (sau **~a**) A asculta cu atenție sporită. **57** (Reg; îe) **A se face ~ sută** A se preface că nu aude ceva. **58** (Îae) A se preface că nu știe ceva. **59** (Îe) **A-i da (cuiva) peste ~chi** A mustra pe cineva. **60** (Îae) A pedepsi pe cineva. **61** (Îe) **A(-i) roade** (sau **a(-i) mânca**) **(cuiva) (și) ~chile** A mânca foarte mult de la cineva (păgubindu-l). **62** (Îe) **A(-i) fi** (cuiva) **~chile roase de...** A fi plictisit de... **63** (Îae) A cunoaște ceva prea bine. **64** (Îe) **A pune** (pe cineva) **la ~** A menaja pe cineva. **65** (Îe) **A umbla cu flori** (sau **cu floare**) **la ~chi** (sau **la ~**) A nu avea nici o grijă. **66** (Îe) **A pune** (cuiva) **flori** (sau **ghiocei**) **după** (sau **la**) **~chi** (sau **~**) A-și bate joc de cineva. **67** (Îae) A înșela pe cineva. **68** (Îe) **A pune** (ceva) **cercel la ~** A trata ceva cu indiferență. **69** (Îe) **A purta căciula pe-o ~** sau **a umbla cu cușma pe-o ~** A nu-i păsa de nimeni și nimic. **70** (Îae) A-și bate joc de orice. **71** (Îe) **A îndesa** (sau **a tufli**) **căciula pe ~chi** A se preface că nu știe. **72** (Îae) A nu-i păsa de nimic. **73** (Reg; îe) **A se pune** (sau **a se porni**) **pe-o ~** A face ceva cu îndârjire. **74** (Reg; îae) A nu se lăsa până nu realizează ce și-a propus. **75** (Îe) **A avea ~chi lungi (cât de măgar)** A fi neinstruit. **76** (Îae) A fi prost. **77** (Îe) **A-i crește** (cuiva) **~chile** A se zăpăci. **78** (Îae) A se prosti. **79** (Îe) **A pune mult pe-o ~** A se îmbăta strașnic. **80** (Îe) **A nu (o) duce la ~** A bea foarte mult. **81** (Îe) **A cerca vinu pe-o ~** A face pe prostul. **82** (Îae) A fi prost. **83** (Mun; euf; îc) **~echi-de-țol** Urs (1). **84** Facultatea de a auzi. **85** Auz (1). **86** (Îe) **(A avea) ~ muzicală** (A avea) facultatea de a percepe just (și de a reproduce în mod exact) sunetele muzicale. **87** (Îe) **(A cânta) după ~** (A reproduce o melodie) după auz, fără partitură. **88** (Îe) **A avea ~a bună** A avea auzul fin. **89** (Bot; îc) **~a-babei** Ciupercă comestibilă, cărnoasă, cu pălăria ca o cupă neregulată, răsucită ca o ureche (1), galbenă sau trandafirie pe exterior și roșie-portocalie pe interior, care crește toamna în locurile umede din păduri Si: (reg) *baba-ureche*, *iarbă-de-urechi* (*Peziza aurantia*). **90** (Bot; îac) Ciupercă comestibilă, cu pălăria semisferică, albă sau trandafirie pe exterior și roșie-aprinsă pe interior, care crește primăvara pe ramurile căzute și putrezite din pădurile umede Si: (reg) *urechea-Judei*, *urecher* (1), *urechiușa-babei*, *urechiuși* (3) (*Peziza coccinea*). **91** (Bot; reg; îac) Ciupercă comestibilă, cu piciorul foarte scurt și gros, cu pălăria ca un castron, galbenă-brună pe exterior și alburie pe interior, care crește, în grupuri mari, pe trunchiuri putrede de brad Si: *cescuța-babei*, (reg) *lămâiță*, *pitacu-dracului* (*Peziza venosa*). **92** (Bot; îac) Gheață (*Sedum spectabile*). **93** (Îc) **~a-iepurelui** Plantă cu tulpina glabră, ramificată spre vârf, cu frunze ovale, cu flori galbene în corimb și fructe achenă Si: (reg) *dosnică-bărbătească*, *lăutoare*, *ureche-tătărească*, *urechelniță* (8), *urechiușă* (9) (*Bupleurum rotundifolium*). **94** (Îac) Plantă cu tulpină erectă, ramificată spre vârf, cu frunze ușor rigide, adesea încovoiate ca niște secere, cu flori galbene în corimb și cu fructe netede, brune-roșii, care crește prin locuri aride și pietroase Si: (reg) *ureche-tătărească*, *urechelniță* (9) (*Bupleurum falcatum*). **95** (Îac) Plantă cu frunzele (lanceolate) cu flori galbene în corimb și cu fructe acoperite cu perișori scurți și aspri, care crește prin pășunile stâncoase din regiunea alpină și subalpină Si: *anasonul-cailor* (*Bupleurum diversifolium*). **96** (Îac) Plantă cu frunze ascuțite, lângă rădăcină, și ovale, cele superioare, și cu flori galbene în corimb, care crește prin locuri stâncoase (*Bupleurum aureum*). **97** (Bot; reg; îac) Urechelniță (6) (*Sempervivum tectorum*). **98** (Bot; reg; îac) Curcubeu (3) (*Lychnis coronaria*). **99** (Îac) Planta *Stachys lanata*. **100** (Îac) Plantă nedefinită mai îndeaproape. **101** (Îc) **~a-porcului** Plantă cu tulpina erectă, ușor păroasă și ramificată la partea superioară, cu frunze ovale, crestate, neregulate pe margini, cu flori mici albăstrui-violacee, ce crește prin tufișuri la marginea drumului Si: (reg) *buruiană-de-bubă*, *buruiană-lată*, *coada-mielului*, *cocean-căpresc*, *iarba-somnului*, *jaleș*, *jaleș-de-câmp*, *jaleș-sălbatic*, *năduf*, *talpa-cucoanei* (*Salvia verticillata*). **102** (Bot; îac) Coada-lupului (*Salvia austriaca*). **103** (Bot; îac) Cinsteț[2] (*Salvia glutinosa*). **104** (Bot; îac) Jale (*Salvia pratensis*). **105** (Bot; îac) Cătușă (9) (*Ballota nigra*). **106** (Bot; îac) Urzicuță (6) (*Coleus blumei*). **107** (Bot; îac) Crucea-pământului (*Heracleum sphondylium*). **108** (Îc) **~a-ursului** Mică plantă erbacee din familia primulacee, cu frunze cărnoase, ovale, glabre și ușor crestate pe margini, cu flori galbene în buchet în vârful tulpinii, ce crește pe stânci calcaroase în regiunile montane, cultivându-se și ca plantă decorativă Si: (reg) *ciuboțica-cucului*, *ciuboțica-ursului*, *nu-mă-uita*, *urechea-șoarecelui*, *urechița-ursului*, *urechiușă* (*Primula auricula*). **109** (Bot; îac) Ciuboțica-ursului (*Cortusa matthioli*). **110** (Bot; îac) Roiniță[2] (*Melissa officinalis*). **111** (Reg; îc) **~a-boului** Plantă erbacee ornamentală din familia compozee, cu tulpina hispidă, cu frunze ovale, adânc crestate pe margini, cu flori divers colorate, în capitule în vârful ramurilor Si: *ochiul-boului* (*Callistephus chinensis*). **112** (Bot; reg; îac) Degetar (3) (*Digitalis grandiflora*, *digitalis ambigua*). **113** (Bot; reg; îc) **~a-ciutei** Urechelniță (6) (*Sempervivum tectorum*). **114** (Bot; reg; îc) **~a-Judei** Urechea-babei (*Peziza coccinea*). **115** (Bot; reg; îc) **~a-mâței** Urechelniță (6) (*Sempervivum tectorum*). **116** (Bot; reg; îc) **~a-oii** Pătlagină (*Plantago major*). **117** (Bot; reg; îc) **~a-omului** Popilnic (*Asarum europaeum*). **118** (Bot; reg; îc) **~a-șoarecelui** (șîf **~a-șoarecului**) Vulturică (*Hieracium pilosella*). **119** (Bot; reg; îac) Rușuliță (*Hieracium aurantiacum*). **120** (Bot; reg; îac) Nu-mă-uita Si: (reg) *urechea-șoricelului* (*Myosotis palustris*, *Myosotis silvatica*). **121** (Bot; reg; îac; șîf **~a-șoarecului**) Încheietoare (*Sideritis montana*). **122** (Bot; reg; îac) Urechea-ursului (*Primula auricula*). **123** (Bot; reg; îc) **~a-șoricelului** Nu-mă-uita Si: (reg) *urechea-șoarecelui* (*Myosotis palustris*, *Myosotis silvatica*). **124** (Bot; reg; îac) Ochiul-șarpelui (*Myosotis arvensis*). **125** (Bot; reg; îc) **~a-hârțului** Popilnic (*Asarum europaeum*). **126** (Bot; reg; îc) **~-tătărească** (sau **~a-tătărească**) Urechea-iepurelui (*Bupleurum falcatum*, *Bupleurum rotundifolium*). **127** (Reg; îc) **~a-lupului** Numele unei plante erbacee nedefinite mai îndeaproape. **128** (Reg; îc) **~a-caprei** Numele unei plante erbacee nedefinite mai îndeaproape. **129** (Pop) Opercul. **130** (Pop) Deschiderea branhială acoperită de opercul la pești. **131** (Atm; înv; șîs *~a-inimii*) Auricul. **132** (Pan) Nume dat unor părți de unelte, construcții etc. asemănătoare cu o ureche (1) sau cu părți ale ei. **133** Partea acului de cusut prin care se trece ața. **134** (Îe) **A scăpa ca prin ~chile acului** A scăpa cu mare greutate (sau în ultimul moment) dintr-o situație dificilă. **135** Parte a unor unelte prin care se introduce și se fixează capătul mânerului sau al cozii. **136** Fiecare din cele două părți laterale mai ridicate de la buza găleții, de care se prinde toarta. **137** (La car) Fiecare dintre cele două găuri de la capetele răscolului[1], în care intră carâmbii de sus ai loitrelor. **138** Partea cu orificiu în care se introduce sfredelul pentru a se fixa de manivela lui. **139** Fiecare dintre cele două inele cu care se termină brațele cleștilor pentru cărbuni. **140** Orificiu la capătul undrelei prin care se introduce o sfoară sau o curelușă legată de năvod. **141** Cheotoare de piele sau pânză cusută la marginea de sus a ghetelor sau cizmelor, cu care se trage încălțămintea în picior. **142** Fiecare dintre cheotorile de piele cusute pe marginea de sus a opincii și prin care se petrece nojița. **143** (Pop) Laț. **144** (Pop; spc) Orcicar. **145** (Reg) Oglavă. **146** Toartă. **147** Tortiță. **148** (Șîs *~ de ghidare*) Piesă de lemn sau metal fixată pe punte sau pe copastie, pentru ghidarea parâmelor. **149** (Mpl)

Fiecare din porțiunile unei zidării ieșite în afară, pentru a ușura fixarea unui toc, a susține un ornament etc. **150** (Min) Dinte (**16**). **151** Fiecare dintre scobiturile de la capetele cobiliței, de care se atârnă găleți, coșuri etc. **152** Ciocul de la vârful cârligului de undiță Si: *limbă*, (reg) *zimboc*. **153** (Șîs *~a cormanei*) Prelungire a cormanei plugului în partea de sus, în spate Si: *cormana mică*. **154** (Mar) Fierul plugului care taie brazda pe dedesubt. **155** (Îs) *~chile proțapului* Fiecare din părțile de la capătul bifurcat lateral al proțapului între care se fixează piscul[2] carului. **156** (Mun) Fiecare din cele două părți laterale ale unor fântâni cu roată, ca niște crăcane, care susțin fusul roții. **157** (Reg; îs) *~a-coasei* Partea metalică a coasei fixată de toporiște Si: *măsea*. **158** (Reg) Mâner la sabie. **159** (Reg; la leuca de la car) Măsea. **160** (Reg; la piuă) Măsea. **161** (Reg) Un fel de oreic de fier. **162** (Îs) *Scoc* (reg. *plancă*) *într-o ~* Jilip cu o singură margine, cealaltă fiind întocmită de înclinația pantei. **163** (Îs) *~a plutei* (Mol. *a bocului*) Fiecare dintre cele două colțuri ale unei tahle de plută[1]. **164** (Reg) Aripă (la leasa de pescuit). **165** (Reg) Capăt de pod[1]. **166** (Reg) Parte a morii de apă, nedefinită mai îndeaproape. **167** Fiecare din cele două clape ale unei șepci sau căciuli, care acoperă urechile (**48**). **168** Fiecare dintre cele două colțuri ale unui batic sau șervet înnodat. **169** (Lpl; îs) *~chi de măgar* Colțuri îndoite din neglijență la filele unei cărți, unui caiet etc. **170** (Reg; lpl; la harnașament) Ochelari. **171** (Olt) Fiecare din cele două părți ale desagelor. **172** (Olt; pex) Desagă (**1**). **173** (Reg) Fiecare din cele două despărțituri ale hambarului de cereale. **174** (Înv; îe) **A trage clopotele într-o ~** A trage clopotul într-o dungă. **175** (Îe) **A fi într-o ~** A nu fi în deplinătatea facultăților mintale. **176** (Îlav) **După ~** Fără partitură muzicală (sau fără să cunoască note muzicale). **177** (Îal) În mod improvizat.

urechea *vt* [At: JIPESCU, O. 118 / V: **~chi** / Pzi: *~chez* / E: ***ureche***] **1** A trage de urechi (drept pedeapsă). **2** (Pex) A bate (un copil).

urecheală *sf* [At: PASCU, S. 234 / Pl: *~cheli* / E: ***urechea*** + *-eală*] **1** Tragere de urechi (drept pedeapsă). **2** (Pex) Bătaie (dată unui copil).

urecheancă *sf* [At: ALR I, 1891/247 / Pl: *~chenci* / E: ***ureche*** + *-eancă*] (Ent; reg) Urechelniță (**1**) (*Forficula auricularia*).

urecheant *sm* [At: CARAGIALE, O. V, 328 / Pl: *~nți* / E: ***ureche*** + *-ant*] (Fam; iuz) Urechist (**1**).

urecheat, ~ă [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***~ecat*** *a* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***ureche*** + *-at*] **1** *a* Cu urechi (**1**) mari Si: (reg) *urechios*. **2** *a* (Orn; îc) **Ciocârlie ~ă** Specie de ciocârlie, cu câteva pene înguste, lungi, negre, ridicate în sus pe ambele laturi ale capului (*Eremophila alpestris flava*). **3** *sm* (Gmț) Nume dat iepurelui sau măgarului. **4** *a* (Reg) Într-o ureche (**175**).

urechelniță *sf* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***lichern~, licreanță, licrență, orăchișn~, ore~, râcheln~, ulchern~, urlichern~, urăc~, urc~, urchern~, ~en~, ~eri~, ~ern~, ~cheșn~, urechiște, ureșn~, urichejn~, uric~, urichen~, urichern~, urichișiț*** *sm*, ***uricleanță, urișc~, ulichern~, urnic~, uruc~***, / Pl: *~țe*, (reg) *~ți* / E: ***ureche*** + *-elniță*] **1** (Ent) Insectă omnivoră nocturnă cu corpul alungit, castanie, cu elitrele scurte, la capătul abdomenului cu două prelungiri arcuite, formând un fel de clește (*Forficula auricularia*) Si: (Trs) *urechișcă*, *urechiță* (**7**), *urechiușă* (**20**), *urechiușcă* (**1**). **2** (Ent) Miriapod nocturn de pradă, cu capul mare, cu antenele lungi, cu 16 perechi de picioare, prima pereche transformată într-un clește la bază cu glande veninoase, iar ultima mai lungă, îndreptată înapoi (*Lithobius forficatus*). **3** (Ent) Scolopendră (*Scolopendra cingulata*). **4** (Ent; reg; îf *urișchelniță*) Coropișniță (**1**) (*Cryllotalpa vulgaris*). **5** (Ent; reg; îf *urchelniță*) Ploșniță-de-câmp (*Palomena prasina*). **6** Plantă erbacee meliferă, cu frunze ovale cărnoase, terminate cu un vârf ascuțit, așezate în formă de rozetă, cu flori roșii sau roz la partea superioară a tulpinii, folosită în medicina populară împotriva durerilor de urechi Si: (reg) *argințură*, *buruiana-porcului*, *curechiul-stâncii*, *curechiușe*, *frunzar*, *ghințură*, *iarba-ciutei*, *iarbă-de-urechi*, *iarba-lupului*, *iarba-tunului*, *iarba-urechii*, *iarbă-de-tun*, *iarbă-grasă*, *nevăstuică*, *oloisă*, *prescurariță*, *prescurea*, *prescurărele*, *prescurăriță*, *țâța-mielului*, *urechiță* (**8**), *urechiușă* (**8**), *urechiușcă* (**2**), *varză-de-stâncă*, *verzișoară* (*Sempervivum tectorum*). **7** (Bot; reg) Borșișor (*Sempervivum schlehani*). **8** (Bot; reg) Urechea-iepurelui (*Bupleurum rotundifolium*). **9** (Bot; reg) Urechea-iepurelui (*Bupleurum falcatum*). **10** (Bot; reg) Iarbă grasă (*Sedum maximum*). **11** (Bot; reg) Rujă (*Sedum rosea*). **12** (Bot; reg) Iarbă-grasă (*Portulaca oleracea*). **13** (Înv) Instrument ca o linguriță prelungă pentru curățat cleiul din urechi. **14** (Reg; șîf *lichernіță*) Eczemă la copii pe ureche (**1**) sau în dosul ei Si: (pop) *bube-dulci*.

urechență *sf* vz ***urechelniță***

urecher [At: ANTROP. 33/23 / Pl: *~i* sm, *~e* sn / E: ***ureche*** + *-er*] **1** *sm* (Bot; reg; șîc **~foarte-mic**) Urechea-babei (*Peziza coccinea*). **2** *sn* (Îrg) Degetul mic al mâinii. **3** *sn* (La aparatele telefonice vechi) Receptor.

urecheriță *sf* vz ***urechelniță***

urecherniță *sf* vz ***urechelniță***

urecheșniță *sf* vz ***urechelniță***

urechet *sn* vz ***uritac***

urechi *v* vz ***urechea***

urechie *sf* vz ***ureche***

urechilă *sm* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***ureche*** + *-ilă*] (Gmț) **1** Nume dat măgarului sau iepurelui. **2** Epitet dat unei persoane cu urechi mari. **3** (Rar) Epitet dat unei persoane care nu aude bine. **4** Epitet dat unei persoane care se face că nu aude.

urechion *sn* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~oane* / E: cdp fr ***oreillons***] (Îvr) Oreion.

urechios, ~oasă *a* [At: ALR I, 1090/136 / V: (reg) ***~ecos*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***ureche*** + *-os*] (Reg) Urecheat (**1**).

urechist [At: DLR / Pl: *~iști, -e* / E: ***ureche*** + *-ist*] **1** *smf* Persoană care cântă după ureche (**84**) Si: (fam; iuz) *urecheant*. **2** *a* Care critică sau recenzează o carte cunoscând-o superficial. **3** *a* Care este documentat insuficient, din auzite.

urechișă *sf* vz ***urechiușă***

urechișcă *sf* [At: ALR I, 1891/69 / Pl: *~ște, ~ști* / E: ***ureche*** + *-ișcă*] (Ent; Trs) Urechelniță (**1**) (*Forficula auricularia*).

urechiște *sf* vz ***urechelniță***

urechiță *sf* [At: LB / V: (reg) ***uric~*** *sm* / Pl: *~țe* / E: ***ureche*** + *-iță*] **1-2** (Șhp) Ureche (**48**) (mică). **3** (Bot; reg; îc) **~ta-ursului** Urechea-ursului (*Primula auricula*). **4** (Bot; reg; îac) Ciuboțica-cucului (*Primula veris*). **5** (Bot; reg; îac) Ochiul-găinii (*Primula minima*). **6** (Trs) Parte dintr-un ciorchine de strugure. **7** (Ent; Trs) Urechelniță (**1**) (*Forficula auricularia*). **8** (Bot; reg) Urechelniță (**6**) (*Sempervivum tectorum*).

urechiuș *sm* vz ***urechiușă***

urechiușă *sf* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***uric~, ~ișă, urechiuș*** *sm* / Pl: *~șe* și (reg) *~și* / E: ***ureche*** + *-ușă*] **1-2** (Șhp) Ureche (**1**) (mică) Si: *urechiuță* (**1-2**). **3** (Bot; reg; îc) **~șa-babei** Urechea-babei (*Peziza coccinea*). **4** (Bot) Ciupercă comestibilă, cartilaginos-gelatinoasă, roz-portocalie și roșcată, cu pălăria ascuțită, ce crește pe pământ sau pe lemne putrede, în păduri de brad (*Gyrocephalus sugus*). **5** (Bot; reg; mpl) Burete galben (*Cantharellus cibarius*). **6** (Bot; reg; lpl; îf *urechiuși*) Urechea-babei (*Peziza coccinea*). **7** (Bot; reg) Drechlă (*Auricularia mesenterica*). **8** (Bot; pop; șîc **~de-stâncă**) Urechelniță (**6**) (*Sempervivum tectorum*). **9** (Bot; reg) Borșișor (**3**) (*Sempervivum schlehani*). **10** (Bot; reg) Urechea-iepurelui (*Bupleurum rotundifolium*). **11** (Bot; reg) Urechea-ursului (*Primula auricula*). **12** (Pan; reg) Nume dat părților unor obiecte asemănătoare cu o ureche. **13** Toartă la ciubăr. **14** Ureche la găleată. **15** (Trs; Ban; pan; mpl) Preparat alimentar cu forma unei urechi mici, din foaie de tăiței, care se fierbe și se pune în supă, la borșuri etc. **16** (Reg; pan; lpl) Colțunași umpluți cu carne tocată, fierți în supă. **17** (Reg; lpl) Minciunică. **18** (Atm; rar) Auricul. **19** (Atm) Dependință a fiecărui atriu cardiac Si: *apendice atrial*. **20** (Ent; reg) Urechelniță (**1**) (*Forficula auricularia*).

urechiușcă *sf* [At: BORZA, D. 159 / V: ***uric~*** / Pl: *~ști* / E: ***ureche*** + *-ușcă*] **1** (Ent; Trs) Urechelniță (**1**) (*Forficula auricularia*). **2** (Bot; reg) Urechelniță (**6**) (*Sempervivum tectorum*).

urechiuță *sf* [At: AMFILOHIE, G. F. 265r/1 / V: (înv) ***uric~*** / Pl: *~țe* / E: ***ureche*** + *-uță*] **1-2** (Șhp) Urechiușă (**1-2**). **3** (Atm; înv) Auricul.

urecos, ~oasă *a* vz ***urechios***

uredinală *sf* [At: SĂVULESCU, M. U. I, 90 / Pl: *~le* / E: fr ***urédinales***] (Bot) **1** (Lpl) Ordin de ciuperci microscopice parazite care trăiesc pe plantele fanerogame, cele mai multe producând boala numită rugină. **2** Ciupercă din ordinul uredinale (**1**).

uredinofloră *sf* [At: SĂVULESCU, M. U. I, 12 / Pl: ? / E: fr ***urédinoflore***] (Bot) Floră a uredinalelor.

urednic *sm* vz ***ureadnic***

urednicel *sm* [At: (a. 1588) DERS / Pl: *~ei* / E: ***ureadnic*** + *-el*] (Înv) Ajutor de ureadnic (**2**).

uredospor *sm* [At: SĂVULESCU, M. U. I, 149 / Pl: *~i* / E: fr ***urédospore***] (Blg) Spor al uredinalelor.

uree *sf* [At: ANTROP. 134/19 / P: *~re-e* / V: (îvr) ***ureum*** *s* / Pl: ? / E: fr ***urée***] Substanță organică incoloră, cristalizată, solubilă în apă, prezentă în sânge, care se elimină prin urină sau se obține sintetic, fiind folosită în industria chimică ori ca îngrășământ agricol Si: *carbodiamidă*.

urejnic *smn* vz ***ureznic***

uremic, ~ă [At: BABEȘ, O. A. I, 279 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***urémique***] **1** *a* Referitor la uremie. **2** *a* Care ține de uremie. **3** *a* De uremie. **4-5** *smf, a* (Persoană) care suferă de uremie.

uremie *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ii* / E: fr ***urémie***] Creștere patologică a ureii sau a acidului uric în sânge, rinichiul bolnav neputându-le elimina total.

ureometru *sn* [At: DN[2] / P: *~re-o~* / Pl: *~re* / E: fr ***uréomètre***] Aparat pentru determinarea cantității de uree din urină.

ureșchiță *sf* [At: BORZA, D. 74 / A: nct / Pl: *~țe* / E: nct] (Bot; Ban) Busuioc-sălbatic (*Galinsoga parviflora*).

ureșniță[1] *sf* vz ***oreșniță***

ureșniță[2] *sf* vz ***urechelniță***

ureștină *sf* [At: REV. CRIT. IV, 340 / A: nct / Pl: *~ne* / E: nct] (Trs) Femeie imorală.

uret *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~e* / E: ***ura[2]*** + *-et*] (Mol) Urat[2] (**1**).

uretan *sm* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~i* / E: fr ***uréthanne***] Sare a acidului carbonic, folosit ca citostatic sau ca hipnotic Si: *carbamat*.

uretác *sn* vz ***uritac***

ureter *sn* [At: VEISA, I. 110/4 / V: (înv) ***~ă*** *sf* / Pl: *~e* / E: fr ***uretère***] Conduct-pereche prin care trece urina din bazinetul renal la vezica urinară.

ureteral, ~ă *a* [At: A. POP, CHIRURG., 351 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***urétéral***] **1** Al ureterului. **2** Referitor la ureter. **3** De ureter.

ureteră *sf* vz ***ureter***

ureterografie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***urétérographie***] Explorare radiologică a ureterelor.

ureterotomie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***urétérotomie***] Deschidere operatorie a ureterului printr-o incizie în axul său.

uretic *sn* vz ***uritac***

uretral, ~ă *a* [At: DL / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***urétral***] **1** Referitor la uretră. **2** De uretră. **3** Al uretrei.

uretră *sf* [At: S. BĂRB. 1/11 / V: ***~tru*** *sn*, (înv) ***urit~*** / Pl: *~re* / E: lat ***urethra***, fr ***urètre***] Canal membranos prin care se elimină urina de la vezica urinară spre exterior.

uretrită *sf* [At: CADE / Pl: *~te* / E: fr ***urétrite***] Boală care constă în inflamarea uretrei.

uretrografie *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~ii* / E: fr ***urétrographie***] Explorare radiologică a uretrei, cu o substanță de contrast.

uretroplastie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***urétroplastie***] Refacere chirurgicală a unui segment de uretră prin plastie.

uretroscop *sn* [At: NICA, L. VAM. 261 / Pl: *~oape* / E: fr ***urétroscope***] Instrument pentru examinat mucoasa uretrală.

uretroscopie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***urétroscopie***] Explorare endoscopică a uretrei.

uretrotomie *sf* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~ii* / E: fr ***urétrotomie***] Operație constând în incizia uretrei pentru înlăturarea unei stricturi.

uretru *sn* vz ***uretră***

ureum *s* vz ***uree***

urez *s* vz ***orez[1]***

ureza[1] *vi* [At: H XVIII, 140 / Pzi: *~zează* / E: ns cf *huhureza*] (Reg; d. huhurez) A scoate țipătul caracteristic speciei.

ureza[2] *v* vz ***ura[2]***

urezare *sf* vz ***urare***

urezat *sn* vz ***urat[2]***

urezătură *sf* vz ***urătură***

urezetor *sm* vz ***urător***

ureznec *sn* vz ***ureznic***

ureznic *sn* [At: ANON. CAR. / V: ***~ejn~*** (Pl: *~ice*, rar, *~ici* sm) ***~nec*** / Pl: *~ice* / E: srb ***ureznik***] (Ban; Trs) Urioc (**1**).

urfan, ~ă *a* vz ***orfan***

urfen *sm* [At: BORZA, D. 113 / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg; îc) **~-de-zăvoi** Cătină-mică (*Myricaria germanica*).

urga *vt* [At: GHEȚIE, R. M. / Pzi: *urghez*, (nob) *urgez* / E: lat ***urgere*** cf ger *urgieren*] (Iuz) A urgenta.

urgan *sn* [At: ALR I, 1129/984 / V: ***or~*** / Pl: *~e* / E: tc ***urgan***] (Dob) Frânghie groasă din cânepă de priponit calul Si: *pripon[1]*.

urgar *sm* vz ***orgar***

urgare *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~gări* / E: ***urga***] (Iuz) Urgentare.

urgelnic, ~ă *a* [At: MURNU, I. 106 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***urgie*** + *-elnic*] (Îvr) **1** Mânios. **2** Răzbunător. **3** Aducător de urgie[1] (**13**). **4** Urgisit[2] (**1**).

urgent, ~ă [At: ARISTIA, PLUT. / V: (înv) ***urgint*** *a*, ***urginte*** *ai* / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***urgent***, lat ***urgens, -ntis***] **1-2** *a, av* Fără amânare Si: *grabnic* (**1, 14**), *presant*. **3** *a* (Spc; d. telegrame) Expediat cu prioritate (în schimbul unei taxe speciale) pentru a sosi mai repede.

urgenta *vt* [At: GHEȚIE, R. M. / V: (înv) ***urgita*** / Pzi: *~tez* / E: ***urgent***] A grăbi (**6**).

urgentare *sf* [At: BARIȚIU, P. A. II, 242 / V: (înv) ***urgit~*** / Pl: *~tări* / E: ***urgenta***] Grăbire (**3**).

urgență *sf* [At: BUCOVINA (1849), 103[1]/16 / V: (înv) ***~gin~*** / Pl: *~țe* / E: fr ***urgence***] **1** Însușirea a ceea ce este urgent (**1**). **2** Situație necesitând o rezolvare urgentă. **3** Necesitate de a rezolva imediat o problemă. **4** (Îlav) **De ~** Repede. **5** (Îla) **De ~** Urgent (**1**). **6** Caz de boală care necesită o intervenție, o rezolvare urgentă. **7** Accident care impune o intervenție urgentă.

urgesit, ~ă *a* vz ***urgisit[2]***

urghisi *v* vz ***urgisi***

urghisit, ~ă *a* vz ***urgisit[2]***

urghisitură *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 111v/20 / Pl: *~ri* / E: ***urghisi*** + *-itură*] (Înv) **1** Stare de suferință Si: *prigonire, năpăstuire*. **2** Părăsire. **3** Dizgrație.

urgi *v* [At: ALR M III h 760 / V: (reg) ***orgi*** / Pzi: *urgesc* / E: ns cf *orgăli*] (Mar) A argăsi (**1**).

urgicios, ~oasă *a* [At: I. NEGRUZZI, S. II, 115 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***urgie*** + *-icios*] (Rar) **1** Care aduce urgie[1] (**13**). **2** Care urgisește Si: *rău, crud* (**19**). **3** Nesuferit.

urgie[1] *sf* [At: COD. VOR. 10/11 / Pl: *~ii* / E: ml ****orgia***] **1** (Îvp) Mânie[1] violentă Si: *furie* (**1**), *înverșunare, persecuție, răzbunare, ură[1]* (**1**). **2** (Îlav) **Cu ~** Cu cruzime Si: *năprasnic, aprig* (**12**), *înverșunat*. **3** (Îe) **A pune** (pe cineva) **la ~** A se supăra pe cineva. **4** (Îae) A persecuta pe cineva. **5** (Îe) **A cădea** (sau **a pica, a intra, a fi**) **în** (sau **la, sub**) **~** A ajunge în dizgrație. **6** (Îae) A fi disprețuit. **7** (Îvp; îe) **A-i fi** (cuiva) **cu ~** sau **a ține** (sau **a prinde, a lua**) **~** (pe cineva) A urî[1] (**1**). **8** (Îvp; îae) A pizmui. **9** Faptă josnică Si: *netrebnicie, ticăloșie*. **10** (În credințele religioase) Pedeapsă divină. **11** (În credințele religioase) Manifestare a mâniei[1] divine. **12** (Rar; îs) *Ziua ~i* Ziua judecății de apoi. **13** Nenorocire mare care se abate asupra cuiva sau peste ceva Si: *năpastă, pacoste, osândă*, (înv) *osândire, calamitate* (**1**), *dezastru* (**1**). **14** (Îla) **De ~** Care aduce nenorociri

și greutăți. **15** (Îal) Care produce rău. **16** Distrugător (1). **17** Înspăimântător. **18** (Cu determinări introduse prin *pp* „de") Mulțime (1). **19** Necaz. **20** Mizerie. **21** Năvălire distrugătoare Si: *prăpăd, pustiire, nimicire, distrugere* (1), *năpăstuire, prigonire*. **22** (Înv) Exil (1). **23** Dezlănțuire distrugătoare a naturii Si: *prăpăd* Vz *stihie*. **24** (Pop) Ființă care provoacă neplăceri Vz *belea, năpastă, pacoste*.

urgie² *sf* vz ***orgie***

urginat, ~ă *a* [At: LB / V: (reg) ***urji~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ns cf *urgie*] (Îrg) **1** Care provoacă neplăceri. **2** Supărat.

urgint, ~ă *a* vz ***urgent***

urginte *ai* vz ***urgent***

urgință *sf* vz ***urgență***

urgios, ~oasă *a* [At: ST. LEX. 174 V[1]/12 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***urgie*** + *-os*] (Îvr) Iute la mânie Si: *mânios, furios* (1), *aprig* (4).

urgiseală *sf* [At: (sf. sec. XVIII) LET. III, 250/24 / Pl: *~eli* / E: ***urgisi*** + *-eală*] (Înv) Pierdere a favorurilor Si: *dizgrație* (1).

urgisi [At: PSALT. 211 / V: (îrg) ***~ghisi*** / Pzi: *~sesc* / E: ns cf ngr ὀργίζω (după *urgie[1]*)] **1** *vt* A detesta (1). **2** *vt* A urî[1] (1). **3** *vt* A dizgrația (1). **4** *vr* (Înv) A se mânia. **5** *vt* A desconsidera. **6** *vt* A neglija. **7** *vt* A abandona (1). **8** *vt* A provoca rău Si: *a năpăstui, a oropsi, a prigoni, a persecuta*. **9** *vt* A alunga (1). **10** *vt* A exila (1).

urgisie *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 60[V]/7 / Pl: *~sii* / E: ***urgisi*** + *-ie*] (Îvr) Exil (1).

urgisire *sf* [At: BIBLIA (1688), 285[2]/19 / Pl: *~ri* / E: ***urgisi***] **1** Detestare. **2** (Înv) Faptă rea Si: *netrebnicie, nedreptate*. **3** (Rar) Părăsire. **4** Persecuție. **5** (Înv) Izgonire.

urgisit¹, ~ă [At: PRAV. 29 / V: (înv) ***~ges~***, (reg) ***~ghis~*** *a* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***urgisi***] **1** *a* Antipatic (1). **2** *a* Afurisit (4). **3** *a* Care merită o pedeapsă. **4** *a* (Mai ales în basme) Nefavorabil. **5** *a* (Mai ales în basme) Blestemat[2] (1). **6** *a* Persecutat. **7** *a* Îndurerat. **8** *a* (Nob) Care evocă tristețe. **9** *a* Părăsit. **10** *a* Izolat. **11** *a* Desconsiderat[2] (1). **12** *a* (Înv) Înlăturat dintr-o funcție, demnitate Si: *repudiat, izgonit*. **13** *a* (D. soli) Alungat[2] (3). **14** *a* (Reg; d. ființe) Slab. **15** *a* (Reg; d. ființe) Bolnăvicios (1). **16** *sma* (Reg; în descântece) Nume dat unui duh rău despre care se crede că provoacă boli.

urgisit² *sn* [At: AN. DOBR. VII, 138 / V: ***~ă*** *sf* / Pl: (rar) *~uri* / E: ***urgisi***] (Pop) Persecutare.

urgisită *sf* vz ***urgisit²***

urgisitor, ~oare *smf, a* [At: DRLU / Pl: *~i, ~oare* / E: ***urgisi*** + *-tor*] (Rar) **1-2** (Persoană) care urgisește.

urgita *v* vz ***urgenta***

urgitare *sf* vz ***urgentare***

urgoaică *sf* [At: GR. S. VI, 304 / Pl: *~ice* / E: ***urgoi*** + *-că*] (În credințele populare) Strigoaică.

urgoi, ~oaie *smf* vz ***urcoi***

urhan *sm* [At: SADOVEANU, O. XIII, 616 / A: nct / Pl: *~i* / E: ns cf *han*] (Csnp) (Înalt) demnitar tătar.

uri¹ *v* vz ***ura²***

uri² *v* vz ***urî¹***

urială *sf* vz ***urluială***

uriaș, ~ă [At: PSALT. HUR. 27[r]/17 / V: (îrg) ***or~***, (reg) ***hurieș*** *sm*, ***oroieș*** / Pl: *~i, ~e* / E: mg ***óriás***] **1** *sm* (În mitologia populară și creștină; mpl) Om de proporții supranaturale (cu o forță fizică deosebită) Si: *gigant* (1), *ispolin, jidov, novac, titan[1]*. **2** *sm* (Îla) **De ~** Enorm (2). **3** *smf* Persoană foarte înaltă și robustă Si: *colos* (2). **4** *smf* Persoană cu o forță fizică deosebită Si: *titan[1]*. **5-6** *a, av* (Și legat de un adjectiv prin *pp* „de", redând ideea de superlativ absolut) Enorm (2). **7** *a* (Bot; reg; îs) *Grâu ~* Varietate de grâu. **8** *a* (Bot; reg; îs) *Fasole ~ă* Varietate de fasole ce urcă pe arac, cu păstaia foarte lungă. **9** *a* (Spt; îs) *Slalom ~* Slalom la care distanța dintre porți este mai mare. **10** *smf* (Reg) Varietate de struguri cu boabele mari, rare, de culoare albă. **11** *smf* (Fig) Om capabil de realizări excepționale Si: *titan[1], gigant* (1). **12** *smf* (Îvr) Persoană cu o poziție influentă Si: *puternic*.

uric¹ *sm* [At: CV 1950, nr. 4, 45 / Pl: *~ici* / E: nct] (Reg) **1** Copil mic, sugar. **2** Pitic.

uric² *sn* [At: (a. 1392) cf DERS / A și: *uric* / Pl: *~ice* și (înv) *~uri, ~ure* / E: mg ***örök***] **1** Moșie boierească sau mănăstirească donată cu titlu veșnic (mai ales de către domnul țării), cu privilegiul de imunitate ereditar Si: (înv) *ohabă*. **2** Teren aflat în proprietatea cuiva Si: *proprietate, posesiune, moștenire, ocină, ohabă*. **3** (Înv; îs) *~ul îngrupăciunii* (sau *~ de îngrupăciune* sau *de îngrupătoare, de îngrupare*) Loc de veci. **4** (Îvr; îla) **De ~** Moștenit. **5** (Îvr; îal) De veci Si: *veșnic*. **6** (Îrg; îlav) **De ~** Pe vecie. **7** (Îrg; îal) Permanent. **8** (Îrg; îal) Dintotdeauna. **9** (Îe) **Pre ~ de vecie** Ca proprietate veșnică. **10** (Îe) **Cât ~ul pământului** Veșnic. **11** (Îae) Foarte mult. **12** (Fig) Origine. **13** Act prin care se acordă sau se întărește imunitatea asupra unei proprietăți Si: *uricar* (3). **14** (Pex) Document (7). **15** (Mol; îs) *~ul târgului* Act prin care se recunoștea, în Evul Mediu, un privilegiu acordat comunelor libere.

uric³, ~ă *a* [At: MAN. SĂNĂT. 287/18 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***urique***] **1** (Îs) *Acid ~* Acid organic în sânge, eliminat prin urină, rezultat din descompunerea proteinelor în procesul metabolic. **2** (Îs) *Calcul ~* Calcul din acid uric și urați. **3** (Îs) *Diateză ~ă* Tendință de a depune acid uric și urați în țesuturi, ducând la gută, la diabet etc.

uricană *sf* [At: NUȚĂ, D. I, 346 / Pl: ? / E: ***Uricani*** (np)] (Mol) Varietate de viță de vie care produce struguri cu ciorchinele ramificat, cu boabele sferice, de culoare neagră.

uricar [At: (a. 1555) cf DERS / Pl: *~i* sm, *~e* sn / E: ***uric²*** + *-ar*] **1** *sm* (În trecut) Funcționar de cancelarie care întocmea, traducea sau copia urice[2] (13) Si: *calemgiu* (3), *copist* (1), *diac* (1), *scrib, grămătic, logofăt, notar[1], notarăș, pisar*. **2** *sn* Colecție de urice[2] (13). **3** *sn* (Prc) Uric[2] (13).

uricaș, ~ă [At: N. TEST. (1648), 28[r]/19 / Pl: *~i* / E: ***uric²*** + *-aș*] **1** *sm* (Înv) Moștenitor. **2** *a* (Înv; Trs) Veșnic.

uricărie *sf* [At: N. COSTIN, C. 164 / Pl: *~ii* / E: ***uric²*** + *-ărie*] (Îvr) Birou unde se redactau uricele[2] (13).

uricemie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***uricémie***] Stare patologică cu o cantitate crescută de acid uric în sânge, predispunând la gută, artritism etc.

urichejniță *sf* vz ***urechelniță***

urichelniță *sf* vz ***urechelniță***

urichenită *sf* vz ***urechelniță***

urichernită *sf* vz ***urechelniță***

urichi *sfp* vz ***ureche***

urichiș *av* [At: MÂNDRESCU, UNG. 114 / E: mg ***örökös***] (Trs; și îlav **de ~**) Pe vecie.

urichișit *sm* vz ***urechelniță***

urichiță *sm* vz ***urechiță***

urichiușă *sf* vz ***urechiușă***

urichiușcă *sf* vz ***urechiușcă***

urichiuță *sf* vz ***urechiuță***

urici *vt* [At: EUSTRATIE, PRAV. 20/12 / Pzi: *~icesc* / E: ***uric²***] **1** (Îvr) A moșteni. **2** (Îvr) A lăsa o moștenire. **3** (Trs) A defrișa (1). **4** (Trs) A curăța un loc de buturugi.

uricios, ~oasă *a* vz ***urâcios***

uricire *sf* [At: KLEIN, D. 446 / Pl: *~ri* / E: ***urici***] (Trs) Defrișare (1).

uricit, ~ă *a* [At: KLEIN, D. 446 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***urici***] (Trs) Defrișat[2] (1).

uricitură *sf* [At: KLEIN, D. 446 / Pl: *~ri* / E: ***urici*** + *-itură*] (Trs) **1** Defrișare (1). **2** Teren defrișat.

uriciune *sf* vz ***urâciune***

uricleanță *sf* vz ***urechelniță***

uriеșenie *sf* [At: CĂLINESCU, I. 14 / Pl: *~ii* / E: ***uriaș*** + *-enie*] (Nob) Însușirea de a fi uriaș (6) Si: *monumentalitate*, (nob) *urieșie*.

urieșesc, ~ească [At: MAIOR, P. 77/8 / P: *~ri-e~* / Pl: *~ești* / E: ***uriaș*** + *-esc*] **1-2** *s, a* Uriaș (1, 5). **3** *sn* (Rar) Monumentalitate.

urieșește *av* [At: L. ROM. 1961, 53 / E: ***uriaș*** + *-ește*] Ca uriașii (1).

uriești *vt* [At: BUL. FIL. III, 187 / Pzi: *~șesc* / E: ***uriaș***] (Nob) A face să fie uriaș **(6)**.

urieșie *sf* [At: CIHAC, II, 537 / Pl: *~ii* / E: ***uriaș*** + *-ie*] (Nob) Gigantism **(1)**.

urieșime *sf* [At: C. VÂRNAV, H. 6/10 / Pl: *~mi* / E: ***uriaș*** + *-ime*] (Îvr) Însușirea de a fi uriaș **(5)**.

urieșiță *sf* [At: TDRG / Pl: *~țe* / E: ***uriaș*** + *-iță*] (Rar; în basme) Femeie uriașă **(6)**.

urlioc *sn* vz ***urioc***

urin^{1} *sn* vz ***urină***

urin^{2}, ~ă *a* [At: RĂDULESCU-CODIN / A: nct / Pl: *~i, ~e* / E: nct] (Mun) Zăpăcit.

urina *vi* [At: PARAB. 61/22 / Pzi: *~nez* / E: fr ***uriner***] A elimina urina din vezica urinară Si: (pop) *a se pișa*.

urinal^{1} *sn* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~e* / E: fr ***urinal***] Vas plat cu gât special, în care bărbații bolnavi la pat pot urina Si: *rață*.

urinal^{2}, ~ă *a* vz ***urinar^{2}***

urinar^{1} *sn* [At: V. ROM. decembrie 1964, 166 / Pl: *~e* / E: ***urină*** + *-ar* cf fr *urinoir*] (Rar) Loc amenajat pentru a urina Si: *pisătoare*.

urinar^{2}, ~ă *a* [At: CORNEA, E. I, 209/19 / V: (îvr) *~e, ~al* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***urinaire***] **1** Care aparține organelor de secretare a urinii. **2** Referitor la organele de secretare a urinii. **3** Cu funcția de a forma, filtra și evacua urina din organism. **4** Referitor la urină. **5** De urină. **6** (Îvr; îs) *Piatră ~ală* Calcul care se formează în organele de secretare și de eliminare a urinei.

urinare^{1} *a* vz ***urinar^{2}***

urinare^{2} *sf* [At: BIANU, D. S., 103 / Pl: *~nări* / E: ***urina***] Micțiune.

urină *sf* [At: AMFILOHIE, G. F. 198^{r}/16 / V: (înv) *urin sn* / Pl: *~ne*, (rar) *~ni* / E: lat ***urina***, fr ***urine***] Lichid secretat de rinichi, cu substanțe rezultate din metabolismul organismului, colectat în vezica urinară și eliminat pe căile urinare Si: (pop) *pișat, ud* **(7)**.

urineală *sf* [At: RĂDULESCU-CODIN / Pl: *~eli* / E: ***urini*** + *-eală*] (Mun) Zăpăceală.

urini *vr* [At: RĂDULESCU-CODIN / Pzi: *~nesc* / E: ***urin^{2}***] (Mun) „A-și pierde rostul afacerilor din cauză de boală".

urinifer, ~ă *a* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***urinifère***] **1** Privitor la urină. **2** Privitor la organele urinare. **3** Care aparține urinii. **4** Care aparține organelor urinare.

urinit, ~ă *a* [At: ALR SN V h 1241/762 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***urini***] (Reg) Zăpăcit.

urinos, ~oasă *a* [At: BARCIANU / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***urineux***] **1** De natura urinei. **2** Ca urina. **3** Referitor la urină. **4** De urină.

urioc [At: LB / V: ***arioc*** (Pl: *~oace, ~oci, ~chi* smn), ***huruioc*** *sn*, ***irioc*** *snm*, ***iroc*** *sn*, ***iuruioc***, ***orioci***, ***oroci*** *smp*, ***răvoci***, ***râvoci*** *smp*, ***rioci***, ***roci***, ***ruioc*** *sn*, ***ulioc***, ***~iioc*** *sn*, ***~oici*** *smp*, ***uruiec*** *sn*, ***uruioc*** *snm*, ***uruiog*** *sn*, ***uroci*** *smp*, ***uruoci*** / Pl: *~oace, ~uri* sn, *~oci* sm / E: ns cf ucr *урвок*, srb *urivak*] **1** *sn*, (rar) *sm* (Pop) Totalitatea firelor de urzeală de la capătul pânzei care rămân nețesute (și care se taie când se scoate pânza din război) Si: (pop) *piedin*, (reg) *rantă, roit^{2}*, (reg) *ureznic*. **2** *sn* (Îe) **A ajunge la ~** A termina o treabă. **3** *sn* (Reg; csc) Fire de urzeală care nu încap în spată (și care se fac ghem, pe lângă război) Si: (reg) *mânz*. **4** *sn* (Mol; îf *uruioc*) Urzeală (învârtită pe sul) Si: *teară, natră*. **5** *sm* (Reg) Cânepă sau lână cu firul scurt. **6** *sn* (Trs) Tort^{2} din stupă.

urioici *smp* vz ***urioc***

uriolar *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 172 / Pl: *~i* / E: pbl din numele științific *Oriolus oriolus*] Numele unei păsări nedefinite mai îndeaproape, probabil grangur.

urion *s* vz ***oreion***

urire *sf* vz ***urâre***

urischelniță *sf* vz ***urechelniță***

urit^{1} *sn* vz ***urât^{1}***

urit^{2}, ~ă *a* vz ***urât^{2}***

uritac *sn* vz ***oritac***

uritoriu, ~oare *a* vz ***urător***

uritră *sf* vz ***uretră***

uriți *v* vz ***urâți***

uriz *s* vz ***orez***

urî^{1} [At: PSALT. HUR. 107^{r}/20 / V: (îrg) ***uri*** / Pzi: *urăsc* / E: ml **horrire* (= *horrere, horrescere*)] **1** *vt* (Îoc *iubi*) A avea un sentiment de ură față de cineva Vz *a dușmăni, a omrâzi, a vrăjmăși*. **2** *vt* (Reg; îe) **A-și ~ zilele** A-și dori moartea. **3** *vt* (Îe) **A-l ~ pereții** Se spune despre un bolnav care zace de mult. **4** *vrr* (Reg) A-și pierde dragostea, simpatia față de cineva. **5** *vi* (Pop) A fi neplăcut, nesuferit cuiva. **6** *vt* A dori (constant) ca ceva să nu se înfăptuiască, să nu existe. **7** *vrp* (Îvr) A se face detestat de cineva. **8** *vt* A nutri o aversiune profundă față de ceva. **9** *vr* (Îvr) A se dezgusta de cineva. **10** *vr* (Adesea ccd și udp „de" sau „cu") A-și pierde interesul pentru ceva sau cineva. **11** *vr* (Adesea ccd sau udp „de" sau „cu") A se plictisi. **12** *vr* A se sătura. **13** *vr* (Îe) **A i se ~** (cuiva) **cu viața** (sau **cu zilele**) sau (reg) **a i se ~ de zile** A se sătura de viață Si: *a-și dori moartea*. **14** *vr* (Trs; Mar) A se obosi.

urî^{2} *vr* [At: DLR / Pzi: *urăsc* / E: ns cf ger *huren* „a trăi în desfrâu"] (Reg) **1** A se răsfăța. **2** A fi afectat (în purtări, în vorbire).

urî^{3} *v* vz ***ura^{2}***

urjină *sf* vz ***ujină***

urjog *sn* vz ***ojog***

urjumă *sf* [At: SCRIBAN, D. / V: ***cu~***, ***hu~***, ***uju~*** / Pl: *~me* / E: ns cf tc *kurșun* „glonț"] (Reg) **1** Sfărâmătură. **2** Fărâmă (de pâine). **3** (Fig; dep) Epitet dat unui om zgârcit (care nu dă nici o fărâmă de pâine). **4** (Mpl) Jumări (de porc). **5** (Dep) Epitet pentru o femeie urâtă și rea, cu părul zbârlit.

urjumele *sfp* [At: JIPESCU, O. 152 / E: ***urjumă*** + *-ele*] (Reg) Jumări (mici) (de porc).

urjumi *vt* [At: DR. VII, 75 / Pzi: *~mesc* / E: ***urjumă***] (Reg) **1** (C. i. pâine) A sfărâma în bucăți. **2** (C. i. fibre textile) A răsuci **(1)** de mai multe ori.

urla [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 30^{V}/8 / Pzi: *urlu* și (înv) *url* / E: ml ***ululare***] **1** *vi* (D. unele animale, mai ales d. câini și lupi) A scoate sunete prelungi, specifice. **2** *vi* (Îe) **A(-i) ~** (cuiva) **lupii în casă** (sau **pe cuptor, în vatră**) A avea casa părăsită. **3** *vi* (Pex; îae) A fi înșelat de soție. **4** *vi* A imita urletul lupului. **5-6** *vi* și (rar) *vt* (Pan; d. oameni) A scoate strigăte puternice (de durere, de mânie, de spaimă etc.). **7-8** *vi* și (rar) *vt* (Pan; d. oameni) A spune ceva cu glas foarte ridicat Si: *a striga, a țipa, a răcni^{1}, a zbiera, a olălăi*. **9** *vt* (Mun; îe) **A ~ pe cineva** A cicăli pe cineva. **10** *vt* (Mun; îae) A ruga insistent (pe cineva). **11** *vt* (Mun; îae) A bate foarte tare (pe cineva). **12** *vi* A cânta foarte tare (și neplăcut pentru auz). **13** *vi* A plânge în hohote. **14** *vi* (Fig; d. o colectivitate umană exprimată de obicei metonimic printr-un substantiv care indică și locul unde se află aceasta) A produce un vuiet prin aclamații, proteste etc. **15** *vi* (Fig; d. o colectivitate umană exprimată de obicei metonimic printr-un substantiv care indică și locul unde se află aceasta) A se vorbi cu insistență despre ceva, aprobând sau reprobând Si: *a vui*. **16** *vi* (D. vânt, viscol, apă etc.) A produce un zgomot prelung și puternic. **17** *vi* (D. instrumente muzicale, aparate care emit sunete) A răsuna **(1)**. **18** *vi* (D. tunete, arme de foc) A produce un zgomot puternic (și înfundat), adesea repetat (prin ecou) la intervale scurte Si: *a bubui* **(1)**. **19** *vi* (Rar; d. mecanisme, instalații etc.) A produce zgomote puternice și prelungi în timpul funcționării. **20** *vi* (D. locul unde se produc zgomote) A se umple de sunete puternice (și a le retransmite prin ecou) Si: *a răsuna, a vui*. **21** *vi* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **capul** (sau **urechile, auzul**) A-i vâjâi (cuiva) capul sau urechile. **22** *vi* (Reg; d. intestine) A chiorăi **(1)**. **23** *vi* (Reg; d. albine, muște etc.) A bâzâi, adunându-se grămadă. **24** *vi* (Trs; d. apa unui râu, mai ales cu nivelul crescut) A curge cu vuiet puternic. **25** *vi* (Trs; d. apa unui râu, mai ales cu nivelul crescut) A se revărsa **(1)**. **26** *vi* (Trs; adesea urmat de determinări ca „la vale", „de la munte") A coborî **(21)** Si: *a tuna*. **27** *vt* (C. i. lemne) A da drumul la vale pe uluc. **28** *vt* (D. articole de îmbrăcăminte) A aluneca în jos de pe corp. **29** *vt* (Reg; fig; d. bărbie) A atârna **(1)**. **30** *vi* (Trs; d. oameni) A veni. **31** *vi* (Trs; d. oameni) A ieși. **32** *vi* A se năpusti. **33** *vi* (Mun; Mol; îe) **A-i ~ (cuiva ceva) prin** (sau **în**) **cap** A-i trece cuiva prin

minte. **34** *vi* (Trs; d. pământ) A se surpa. **35** *vrp* (Pex; d. construcții) A se dărâma (**3**).

urlab *sn* [At: PRECUP, P. 37 / V: **orlab, orlap, ~ap** (A și: *urlap*), **~laub, ~av, urlip** (A și: *urlip*), **~liub, ~loap, ~lof** / A și: *urlab* / Pl: ? / E: ger **Urlaub**] (Îrg) Concediu militar Si: *permisie*.

urlap *sn* vz **urlab**

urlare *sf* [At: DRLU / Pl: *~lări* / E: **urla**] **1** (D. unele animale, mai ales d. câini și lupi) Scoatere de sunete prelungi, specifice. **2** Surpare. **3** Dărâmare (**2**).

urlat[1] *sn* [At: ANON. CAR. / Pl: *~uri* / E: **urla**] **1** Urlare (**1**). **2** (Rar) Urlet (**1**).

urlat[2], ~ă [At: DRLU / Pl: *~ați, ~e* / E: **urla**] **1** *a* Rostit cu voce tare, țipând sau urlând. **2** *smp* (Reg; îe) **A se duce pe ~ați** A fugi (țipând sau urlând de durere). **3** *smp* (Reg; îae) A se duce foarte departe și pentru totdeauna. **4** *a* (Reg) Care face mereu scandal. **5** *a* (Trs) Necumpătat. **6** *a* (Trs; d. oameni; șîs *~ în jos*) Bolnav de hernie. **7** *a* (Trs; d. construcții) Dărâmat[2] (**3**).

urlaub *sn* vz **urlab**

urlav *sn* vz **urlab**

urlă[1] *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~le* / E: ns cf *urla*] **1** (Ban; mpl) Branhie. **2** (Reg) Cele două bucăți de carne roșie care atârnă sub ciocul cocoșului sau al găinii. **3** (Reg) Bărbie dublă la om. **4** (Reg) Amigdală[2].

urlă[2] *sf* [At: SCRIBAN. D. / V: **hu~** / Pl: *~le* / E: srb **urla**] **1** (Trs) Burlan (**1**). **2** (Reg; îf *hurlă*) Horn (**1**).

urlăier *sm* vz **urloier**

urlăt *sn* vz **urlet**

urlător, ~oare [At: DRLU / Pl: *~i, ~oare* a, *~i* sf / E: **urla** + *-ător*] **1** *a* (D. animale) Care urlă (**1**). **2** *a* (D. oameni) Care urlă (**5**). **3-4** *a, sm* (Îs) *Maimuță ~oare* Maimuță care scoate strigăte puternice specifice și trăiește în America Centrală și de Sud. **5** *a* (D vânt, apă etc.) Care vuiește. **6** *sf* (Reg) Pârâu care curge cu zgomot pe o pantă foarte abruptă (formând o cascadă). **7** *sf* (Reg; prc) Cascadă (**1**). **8** *sf* Locul unde se adună lupii și urlă. **9** (Reg) Numele datei când, conform unor credințe populare, Sf. Petru hotărăște cine urmează să fie mâncat de lupi.

urlătură *sf* [At: LB / Pl: *~ri* / E: **urla** + *-ătură*] (Reg) **1** Urlet (**1**). **2** Ruină. **3** Surpătură.

urlău *sn* [At: CADE / V: **hu~** / Pl: (reg; rar) *~ri, ~laie* / E: **urlui** + *-ău*] (Ban; Trs) Urluială (**2**).

urlând, ~ă *a* [At: EMINESCU, O. I, 12 / Pl: *~nzi, ~e* / E: **urla**] (Îvr) Care urlă (**14**).

urlean [At: I. IONESCU, M. 699 / V: **~luian** *sn* / Pl: ? / E: nct] **1** *sm* (Bot) Șofrănaș (*Carthamus tinctorius*). **2** *sn* (Olt) Substanță colorantă cărămizie.

urlet *sn* [At: M. COSTIN, O. 166 / V: (reg) **~lăt** / Pl: *~e* / E: **urla** + *-et*] **1** Strigăt prelung, specific, scos de unele animale în anumite împrejurări Si: *răcnet, țipăt, zbieret*, (rar) *urlat[1]* (**2**). **2** (Pan) Strigăt puternic scos de om, exprimând durere, mânie, teamă etc. Si: *răcnet*. **3** (De obicei lpl) Cuvinte strigate cu putere. **4** (Pex) Gălăgie (**1**). **5** Plâns în hohote, zgomotos și violent. **6** Cântare cu tonul foarte ridicat (neplăcut pentru auz). **7** (Fig) Zgomot mare, vuiet produs prin aclamații sau proteste. **8** Vâjâit al vântului, apei etc. Si: *vuiet*. **9** Sunet puternic și prelung produs de aparate, dispozitive emițătoare etc. **10** Zgomot înfundat și foarte puternic produs de tunet, de arme de foc, explozii etc. Vz *bubuit*. **11** Zgomot puternic și prelung produs de o unealtă, de o mașină în timpul funcționării. **12** (Mun; îe) **A se alege cu ~ul morii** A nu se alege cu nimic. **13** (Înv) Zumzet puternic produs de unele insecte când se adună grămadă. **14** (Reg) Răsunet. **15** (Reg) Ecou[1] (**1**).

urlete *sm* [At: ALR I, 792/860 / Pl: ? / E: ns cf *urla*] (Reg) Scripete la fântână.

urlez *sm* vz **hârleț**

urlic *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: ns cf *burlinc*] (Reg) Poliță deasupra ușii la casele vechi de la țară.

urlichernița *sf* vz **urechelniță**

urligaie *sf* vz **uligaie**

urligan *sm* vz **orligan**

urlip *sn* vz **urlab**

urliște *sf* vz **orliște**

urliub *sn* vz **urlab**

urloap *sn* vz **urlab**

urlof *sn* vz **urlab**

urloi *sn* [At: KLEIN, D. 489 / V: (reg) **hurloaie** *sf*, **hu~, or~** / Pl: *~oaie* / E: nct] **1** (Trs) Coș pentru fum. **2** (Mun; Olt) Burlan (la sobă). **3** (Mun) Fiecare dintre deschiderile pentru curățare din coșul sobei, lipite cu lut. **4** (Olt) Bucată de tablă care astupă gura cuptorului sau orificiul prin care iese fumul din sobă, după ce nu se mai face foc Si: (reg) *astupoi*. **5** (Mun; Olt) Tub sau jgheab pentru apă. **6** Conductă (**1**). **7** (Reg) Uluc[1] (**2**) (la streașina casei). **8** (Trs; Mun) Buștean găunos. **9** Vas făcut dintr-un buștean scobit Si: (reg) *ulei[3]*. **10** (Mun) Stup. **11** (Înv; Trs) Tun primitiv.

urloială *sf* vz **urluială**

urloiaș *sn* [At: L. ROM. 1961, 567 / Pl: *~e* / E: **urloi** + *-aș*] (Reg) Burlan (la sobă).

urloiață *sf* [At: ALR I, 684/156 / Pl: *~iețe* / E: **urloi** + *-eață*] (Reg) Coș pentru fum.

urloier *sm* [At: ISER / V: **~lăi~** / Pl: *~i* / E: **urloi** + *-ar*] (Trs) Hornar (**1**).

urlub *sn* vz **hulub**

urlubelniță *sf* [At: CHEST. II, 433/203 / Pl: *~țe* / E: **urlub** + *-elniță*] (Reg) Porumbar[2].

urlui[1] [At: KLEIN, D. 446 / V: **h~, hurui, urui** / Pzi: *~esc* / E: mg **örölni**] **1** *vt* (D. boabele unor cereale) A măcina în granule mari. **2** *vt* (D. semințe ale unor plante oleaginoase) A zdrobi pentru a obține ulei. **3** *vi* (Trs; fig; îf *hurui*) A munci. **4** *vi* (Reg; d. intestine) A chiorăi (**1**).

urlui[2] *v* vz **hului**

urlui[3] *v* vz **ului[2]**

urluială *sf* [At: (a. 1803) IORGA, S. D. VIII, 38 / P: *~lu-ia~* / V: **horu~, h~, huru~, urăi~, uri~, urloi~, urui~** / Pl: *~ieli*, (rar) *~iele* / E: **urlui[1]** + *-eală*] **1** Urluire (**1**). **2** Boabe de cereale măcinate mare, întrebuințate ca hrană pentru animale Si: (reg) *urui[1], uruioc[1], păsat*. **3** (Reg) Păsat cu lapte dulce. **4** Hrană pentru animale cu urluială (**2**). **5** (Pan) Sare zdrobită sau măcinată mare. **6** (Reg; îf *huruială*) Treabă multă.

urluian *sm* vz **urlean**

urluire *sf* [At: COSTINESCU, LM / V: (reg) **h~** / Pl: *~ri* / E: **urlui[1]**] **1** Măcinare în granule mari (a boabelor unor cereale). **2** Zdrobire a semințelor unor plante oleaginoase pentru a obține ulei.

urluit[1], ~ă *a* [At: BIBLIA (1688), 70[2]/42 / V: **uru~, huru~** / Pl: *~iți, ~e* / E: **urlui[1]**] **1** (Mai ales d. boabe de cereale) Măcinat sau zdrobit mare. **2** (Reg; d. oameni; îf *huruit*) Foarte ocupat.

urluit[2], ~ă *a* vz **uluit**

urluitoare *sf* [At: PREV. ACCID. 53 / P: *~lu-i~* / V: **urui~** / Pl: *~* / E: **urlui[1]** + *-itoare*] **1** Mașină pentru urluit boabe de cereale sau turte de semințe oleaginoase. **2** (Reg) Pietrele morii.

urluitură *sf* vz **huluitură**

urlup[1] *i* [At: I. CR. IV, 177 / E: fo] Cuvânt ce imită sunetele scoase de porumbei sau de alte păsări.

urlup[2] *sm* vz **hurlup**

urm[1] *sm* [At: POLIZU / V: **urn** / Pl: *~i* / E: ml **ornus**] (Bot) Mojdrean (*Fraxinus ornus*).

urm[2] *sm* vz **ulm**

urma[1] [At: PSALT. HUR. 31[r]/17 / Pzi: *~mez*; 3 și (rar) *urmă* / Cj: *să urmeze* și (înv) *să urme* / E: **urmă**] **1-2** *vti* A se ține după cineva sau ceva. **3-4** *vti* A pleca împreună cu cineva. **5** *vt* A însoți (pe cineva sau ceva) cu privirea Si: *a urmări* (**2**). **6** *vt* (Fig) A fi alături de cineva (într-o acțiune). Si: *a secunda*. **7** *vt* (Fig) A susține pe cineva. **8** *vi* (Reg; d. câini) A urmări vânatul. **9-10** *vi* (fșa), (înv, de obicei ccd) *vi* A merge pe un anumit traseu. **11-12** *vti* A se conduce după... **13-14** *vti* A respecta o indicație primită. **15-16** *vt* A asculta de cineva. **17-18** *vti* A imita ceva sau pe cineva. **19**

vt (Înv) A se ține de ceva cu perseverență. **20** *vt* (Înv) A se concentra asupra unei probleme. **21** *vt* (Înv) A studia o problemă (științifică). **22** *vt* (Înv) A fi atent la cineva sau ceva. **23-24** *vit* A frecventa o formă de învățământ. **25-26** *vit* A se ocupa regulat de o specializare într-un domeniu. **27** *vi* (Îvr; d. o instituție de învățământ) A ființa (2). **28** *vi* (Îvr; d. o instituție de învățământ) A funcționa (1). **29** *vi* (Urmat de un infinitiv sau de un conjunctiv cu valoare de semiauxiliar, imprimând adesea verbului următor o nuanță de viitor) A veni, în timp și spațiu, după cineva sau ceva (luându-i locul) Si: *a succeda*. **30** *vi* A succeda cuiva (la tron, într-o demnitate, funcție sau activitate). **31** *vt* (Îvr; fig) A moșteni[1]. **32** *vi* (Pex) A înlocui pe cineva. **33** *vi* A veni la rând. **34** *vt* A relua. **35** *vt* A continua (1) de relatat. **36** *vi* (Prc) A spune mai departe. **37** vi (Prc) A scrie mai departe. **38** (Înv) A se produce. **39** *vi* A se petrece. **40** *vi* A se realiza. **41** *vt* A făptui (1). **42** *vi* A proceda. **43** *vi* A se comporta (1). **44** *vi* A rezulta. **45-46** *vti* A fi necesar. **47** *vt* (Înv; îlv) **A ~ trebuința** A trebui.

urma[2] *v* vz ***ulma***

urman *sn* vz ***orman***[1]

urmare *sf* [At: (a. 1683) GCR I, 261/5 / V: (îvr) *~mire* / Pl: *~mări* / E: ***urma***[1]] **1** Ceea ce urmează după ... **2** Continuare (1). **3** (Pex) Desfășurare (6). **4** (Îe) **A da ~** (unui ordin, unei dispoziții etc.) A pune în aplicare. **5** (Îvr; îf *urmire*) Stăpânire. **6** Cauză (2). **7** (Mat; înv) Progresie. **8** Consecință (1). **9** (Îlc) **Prin** (sau **drept** înv, **în**) **~** În consecință Si: *în concluzie, așadar, deci*[2] (1). **10** (Îlp) **În ~a** În urma. **11** Răspuns la o scrisoare, la o cerere etc. **12** (Mat; înv) Corolar[1] (2). **13** (Îrg) Mod de a proceda. **14** (Îrg) Fel de a se comporta. **15** (Îrg) Procedeu. **16** (Îrg) Comportare. **17** (Îrg) Faptă (1). **18** (Înv) Exemplu (1). **19** (Înv; pex) Deprindere (3). **20** (Îvr) Încercare. **21** (Îvr) Aplicare (întocmai) a unei măsuri, dispoziții etc. **22** (Rar) Frecventare (a unor cursuri, școli etc.). **23** (Olt; lpl) Rămășițe din firele de lână care rămân în colții daracului după dărăcit Si: (pop) *știm*. **24** (Reg) Fire mărunte care rămân după smulgerea cânepii.

urmariț, ~ă [At: A V, 15 / Pl: *~i, ~e* / E: ***urmă*** + *-areț*] (Reg) **1-2** *smf, a* (Oaie, vacă, miel etc.) care rămâne în urma turmei sau a cirezii. **3** *sn* Sanie cu tălpile scurte care, atașată în prelungirea unei sănii mai mari, servește ca suport la transportul trunchiurilor de copac sau al altor lemne lungi.

urmaș, ~ă [At: BIBLIA (1688)[2] I, 80/11 / Pl: *~i, ~e* / E: ***urmă*** + *-aș*] **1** *smf* Continuator al unei familii (considerat în raport cu cei din generațiile anterioare lui și care moștenește bunuri, titluri etc.) Si: *odraslă, progenitură, vlăstar*. **2** *smf* Continuator al unui neam Si: *coborâtor* (3), *descendent* (2), (îrg) *rămășiță*, (înv) *rod*[1], *sămânță*, (reg) *mărădic, porodiță*. **3** *a* (Reg; d. copii) Care este cel din urmă pe care îl poate avea o mamă (din cauza vârstei). **4** *smf* Înlocuitor, succesor într-o funcție (mai ales în scaunul domnesc). **5** *smf* Continuator al unei acțiuni, activități, opere, tradiții. **6** *smf* Persoană care a primit o moștenire spirituală. **7** *smf* (Îvr) Persoană care urmează (1) pe cineva Si: *însoțitor*. **8** *smf* (Îvr) Persoană care se ține de ceva cu perseverență, care urmărește ceva cu tot dinadinsul. **9** *smp* (Reg) Pereche de boi înjugată după înaintași Si: *boi rotași*. **10** *sn* (Reg) Rachiu de calitate inferioară, cu un procent redus de alcool, care se scurge din alambic la sfârșitul distilării.

urmat[1]***, ~ă*** *a* [At: (a. 1815) URICARIUL, I, 122 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***urma***] **1** Care s-a întâmplat. **2** Secundat. **3** Urmărit (2). **4** Succedat.

urmat[2] *sn* [At: BARIȚ, I, 218 / Pl: ? / E: ***urma***[1]] (Înv) Consecință (1).

urmatic, ~ă *a* [At: BARONZI, L. 123 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***urmă*** + *-atic*] **1** (Rar) Ultim (1). **2** (Olt; d. copii) Mezin. **3** (Olt; d. oi) Care rămâne în urma turmei.

urmaz *s* [At: MAT. FOLK. I, 188 / Pl: ? / E: nct] (Mun; csnp) *D-o fi vrun viteaz, Să iasă la urmaz, Să nu-mi facă necaz.*

urmă *sf* [At: PSALT. HUR. 66[r]/9 / Pl: *~me* / E: lat ***orma***] **1** Semn lăsat de piciorul unui om sau animal pe locul unde a stat sau pe unde a călcat Si: *călcătură* (1). **2** (Îe) **A călca de două ori într-o ~** A merge alene. **3** (Îae) A lucra încet, fără spor. **4** (Îe) **A-i puți și ~ma** A fi foarte leneș. **5** (Îvr; cdp mg *nyom*; îs) *~ de om* Generație (1). **6** (În superstiții; îs) *~ rea* (sau *slabă*) Loc vrăjit despre care se crede că aduce boală, nenorocire. **7** (Îla) **Tot pe aceeași** (sau **aceea**) **~** La fel. **8** (Îe) **A se lua pe** (sau **în, după**) **~ma** (sau **după ~mele**) (cuiva sau a ceva) sau **a lua ~ma** (cuiva sau a ceva) A urmări pe cineva sau ceva (pentru a-l prinde, a-l găsi etc.). **9** (Îe) **A fi pe ~ma** (sau **pe ~mele**) **cuiva** A urmări pe cineva. **10** (Îe) **A adulmeca din ~ în ~** A căuta peste tot pe cineva. **11** (Îe) **A căuta ~ma** (cuiva) A se strădui să găsească (pe cineva). **12** (Îe) **A goni** (sau **a lua**) (pe cineva) **după ~** A urmări fără oprire (pe cineva) Si: *a hărțui*[2] (3). **13** (Îe) **A se ține pe ~ma** (sau **pe ~mele**) (cuiva) A nu lăsa pe cineva să-i scape din vedere. **14** (Îe) **A ține din ~** (pe cineva) A supraveghea pe cineva. **15** (Îe) **A călca ~ma** sau **în, pe ~mele** (cuiva) A porni în urmărirea cuiva. **16** (Înv; îe) **A-i umbla** (cuiva) **în ~** A urmări asiduu pe cineva. **17** (Îe) **A ști** (de) **~ma** (cuiva) sau **a nu i se ști de ~** (cuiva) A (nu) ști unde se află cineva. **18** (Îe) **A (nu) (mai) da de** (înv, **în**) **~ma** (cuiva sau a ceva) sau **a (nu) găsi** (ori **a prinde, a afla** etc.) **~ma** sau **a (nu)-i da de ~, a da de o ~** (a cuiva sau a ceva) A (nu) descoperi pe cineva sau ceva. **19** (Îae) A (nu) găsi un indiciu, un semn care să conducă sau să ajute la o descoperire. **20** (Îe) **A (i se) pierde** (cuiva) **~ma** (sau **~mele**) ori **a-și pierde** (sau **a-și șterge**) (cineva) **~ma** (sau **~mele**) A face să se piardă orice știre despre cineva. **21** (Îe) **A(-i) pierde ~ma** (cuiva sau la ceva) A nu mai ști unde se află cineva sau ceva Si: *a pierde*. **22** (Îe) **A-și pierde** (sau **a-și uita**) **din ~** A se duce departe. **23** (Îae) A nu mai da semn de viață. **24** (Îe) **A-i tăia** (cuiva) **~ma** A înlătura pe cineva. **25** (Îe) **A merge** (sau **a călca, a umbla, a se duce** etc.) **pe** (înv, **pre**) (sau **în, după**) **~ma** (ori **~mele**) (cuiva sau a ceva), (înv) **a merge** (sau **a umbla**) **după ~** sau **după ~ma cuiva** ori (ccd) **a urma**, (înv) **a sledi ~melor** (cuiva) A semăna cu cineva (în comportare). **26** (Îae) A imita pe cineva. **27** (Îae) A se conduce după... **28** (Îae) A continua activitatea cuiva (în același fel). **29** (Înv; îe) **A umbla într-o ~** A urma aceeași învățătură, aceeași credință, cu... **30** (Reg; îe) **A călca din ~ în ~** A păși în același fel cu cel din față. **31** (Reg; îae) A imita îndeaproape pe un om de merit. **32** (Îe) **A călca într-o ~** A merge unul după altul. **33** (Reg; îe) **A-i călca** (cuiva) **în ~** A asculta întocmai (pe cineva). **34** (Înv; îe) **A trage** (sau **a întoarce**) (pe cineva) **pre ~ma sa** A câștiga pe cineva ca adept la credința sa. **35** (Îe) **A nu face ~** A nu se urni din loc. **36** (Îe) **A plânge ~ma** (sau **~mele, ~mulițele**) (cuiva) A simți lipsa cuiva. **37** (Îae) A regreta plecarea sau dispariția cuiva. **38** (Îe) **A lua** (cuiva) **din ~** sau, rar, **a lua ~ma** (cuiva) A lua cuiva țărână din urma pasului pentru a-l vrăji, a-l fermeca. **39** (Reg; îe) **A sări ~ma** (cuiva) **în ciomag** A evita (un om nesuferit, rău). **40** (D. câini; îe) **A duce** (sau **a mâna, a goni**) **~ma** A adulmeca vânatul și a porni după el. **41** (Înv; îe) **A lua ~ma** A urma un drum. **42** (În credințele populare) Țărână luată din urma (1) cuiva. **43** (Înv) Talpa piciorului. **44** (Îlav) **Din ~ până-n creștet** Din talpă în creștet. **45** (Înv) Pas. **46** Măsură de lungime egală cu a șasea parte dintr-un stânjen Si: *picior, talpă*. **47** Semn lăsat de atingerea, apăsarea, lovirea unor ființe sau obiecte Si: *umbră* (**51**). **48** Dungă îngustă și lungă lăsată pe pământ, pe zăpadă, pe iarbă etc. de un obiect târât sau tras ori de curgerea unui lichid, de grăunțe, de cenușă etc. vărsate Si: *dâră* (2). **49** (Reg; îc) **~ma-țiganului** Calea lactee. **50** (Reg) Cărare făcută în lanul de grâu prin călcarea spicelor pentru a-l împărți în porțiuni ce vor fi date pentru lucrul diferiților secerători. **51** Semn sau indiciu despre existența sau trecerea unei ființe, a unui fenomen al naturii, a unui proces afectiv, spiritual, cultural. **52** Semn rămas din ceva Si: *rest, rămășiță*. **53** (Îs) ~ *cerească* Semn lăsat de cerb sau de căprior pe trunchiurile copacilor prin frecarea coarnelor cu piele păroasă în timpul creșterii. **54** (Îlav) **Fără ~ (de)** Fără nici un pic (de). **55** (Îlav) **Fără (de) ~** (sau **~me**) Pe de-a-ntregul. **56** (Udp „de" care arată felul) Parte, cantitate etc. (foarte) mică, abia perceptibilă din ceva. **57** (Fig) Impresie lăsată în mintea, în amintirea cuiva. **58** (Înv) Consecință (1). **59** (Îlp) **(De) pe** (înv, **pre**) (sau **după**) **~ma** (cuiva sau a ceva) Din cauza cuiva sau a ceva. **60** (Îal) Datorită cuiva sau a ceva. **61** (Îal) Obținut de la cineva sau după cineva. **62** (Rar) Sfârșit. **63** (Rar) Care se află la sfârșit. **64** (Rar) Suită. **65** (Rar) Ceată[1] (1). **66** (Îvr) Adâncime (2). **67** (Îla) **(Cel** sau **cel mai) de pe** (sau **din, după**) **~** sau **cel de la ~** Care ocupă ultimul loc într-o serie dintr-o succesiune. **68** (Îs) *Ceasul cel* (sau *orele, minutele cele*) *(mai) de*

pe (sau *din* ori *după*) ~ Momentul de dinainte de moarte Si: *ceas*² (**41**). **69** (În creștinism și islamism; îs) *Judecata* (*cea*) *din* ~ sau (înv) *divanul cel după* ~ Judecată divină la care se crede că Dumnezeu va chema pe toți oamenii, la sfârșitul lumii, pentru a le hotărî soarta (fericirea sau osânda veșnică) Si: *judecată*. **70** (Îla) **(Cel sau cel mai) de pe** (sau **din, după**) **~** sau **cel de la ~** Anterior față de momentul exprimării Si: *recent*. **71** (Îal) Imediat următor. **72** (Îal) Degradant (**2**). **73** (Îlav) **În ~** În spate. **74** (Îal) După aceea. **75** (Îal) La sfârșit. **76** (Cu determinări care arată o măsură de timp, introduse prin *pp* „cu"; îal) Înainte de momentul prezent cu ... **77** (Îal; întărit prin adverbul „acum") De curând. **78** (Îal) În definitiv. **79** (Îal) După moartea cuiva. **80** (Îlav) **Din ~** Dinapoi (**5**). **81** (Îal) De la locul unde a rămas. **82** (Îlav) **Pe ~** În spate. **83** (Îal) Mai târziu. **84** (Îal) În ultimul moment. **85** (Îal) Ultima dată. **86** (Îal) În ultimul timp. **87** (Îal) În ultimă analiză. **88** (Îal) După cineva. **89** (Îlav) **La ~** În spate, la sfârșit. **90** (Îal) Mai târziu. **91** (Îal) În ultimul moment. **92** (Îal) În concluzie. **93** (Îlav) **(Până) la** (rar, **în**) **~ma ~mei** (sau **~melor**) La sfârșit de tot. **94** (Îal) La o adică. **95** (Îlav) **Până la** (rar **în**) **~** sau **în cele** (înv **cea**) **din** (sau **de pe** ori **mai de pe**) **~** sau (înv) **la cea** (ori **cele**) **de pe** (ori **după**) **~** După ce s-a terminat tot. **96** (Îal) În definitiv. **97** (Reg; îe) **La ~ vreme** La sfârșit de tot. **98** (Îlp) **În** (sau **pe**, înv. **pre**) **~ma** (ori **~mele**) (cuiva sau a ceva) Înapoia cuiva sau a ceva. **99** (Îal) După cineva sau ceva. **100** (Îal) După cineva sau ceva (pentru a-l ajunge, a-l prinde, a-l găsi etc.). **101** (Îal) Mai târziu. **102** (Îal) Ca o consecință a... **103** (În legătură cu verbul „a se întoarce": îal) La cineva sau ceva. **104** (Îal) Către cineva sau ceva. **105** (Îlav) **De pe** (sau **după**) **~ma** (cuiva) Îndărătul cuiva. **106** (Îal) Dindărătul cuiva. **107** (Înv; îe) **Pe ~ma tuturor** În comparație cu toți. **108** (Reg; îlpp) **La ~ma** (cuiva sau a ceva) După (cineva sau ceva). **109 ~** (Îe) **A rămâne** (sau **a fi**) **în ~** A se afla la sfârșitul unui șir, al unei succesiuni. **110** (Îae) A fi depășit de cineva sau de ceva. **111** (Îae) A fi întrecut de alții în muncă, în activitate etc. **112** (Îae) A fi dator cu ceva. **113** (D. ceas; îae) A marca timpul cu întârziere. **114** (Îe) **A lăsa** (pe cineva sau ceva) **în ~** A depăși pe cineva sau ceva. **115** (Înv; îe) **A fi mai pe ~** A fi ultimul dintr-o succesiune, dintr-un șir. **116** (Îae) A avea o importanță secundară. **117** (Îe) **A trimite** (pe cineva) **la ~** (sau **la ~ma lui**) A trimite pe cineva la locul de origine, uneori escortat de forța publică. **118** (Mat) Punct în care o curbă intersectează o anumită suprafață. **119** (Mat) Curbă de-a lungul căreia o suprafață intersectează o altă suprafață dată.

urmărelnic, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***urmă***] (Reg; d. oi) Care rămâne în urma turmei.

urmăretic, ~ă *a* [At: DDRF / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***urmă***] (Reg; d. oi) Urmărelnic.

urmări *vt* [At: I. VĂCĂRESCUL, P. 332/17 / Pzi: *~resc* și (îvr) *~rez* / E: ***urma¹*** + *-ări*] **1** A merge (în ascuns) în urma cuiva. **2** A privi cu interes acțiunile și reacțiile cuiva. **3** A ține pe cineva sau acțiunile cuiva sub observație. **4** A face demersuri judiciare împotriva cuiva. **5** A intenta cuiva proces. **6** (Reg; cu subiectul „câinele") A adulmeca vânatul și a merge pe urma lui. **7** A parcurge un anumit traseu păstrând o anumită direcție. **8** (Cu complementul „gând") A duce mai departe un lucru început (și întrerupt) Si: *a continua* (**3**), *a urma¹*(**23**). **9** A asculta cu atenție o expunere orală, executarea unei compoziții muzicale etc. **10** A însoți pe cineva sau ceva cu privirea, cu gândul etc. **11** (Fig; subiectul indică idei, sentimente, imagini, cuvinte etc.) A preocupa neîncetat (pe cineva) Si: *a obseda, a chinui* (**5**), *a tortura*. **12** A examina o problemă (științifică), un fenomen, activitatea cuiva etc. cu un anumit scop (de obicei practic) Si: *a cerceta* (**2**). **13** A avea drept scop ...

urmărire *sf* [At: AR (1829), 1 ¹/₁₈/ Pl: *~ri* / E: ***urmări***] **1** Mers (ascuns) pe urmele cuiva (pentru a-l supraveghea, a-l ajunge, a-l prinde, a-l aresta etc.). **2** Observare. **3** Persecutare. **4** Goană pe urmele vânatului. **5** (Mil) Acțiune ofensivă de luptă, executată în scopul nimicirii inamicului care se retrage. **6** Activitate a organelor de securitate, de poliție, a procurorului etc. de strângere a probelor referitoare la existența unei infracțiuni. **7** Acțiune juridică pentru a obține plata unei creanțe, pentru pedepsirea unui delict etc. **8** Cercetare (**2**).

urmărit, ~ă *smf, a* [At: SLAVICI, O. I, 205 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***urmări***] **1-2** (Om) în urma căruia merge cineva (în ascuns) pentru a-l supraveghea, a-l ajunge, a-l prinde, a-l aresta.

urmăritor, ~oare [At: SLAVICI, O. I, 205 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***urmări*** + *-tor*] **1-2** *smf, a* (Persoană) care urmărește pe cineva (pentru a-l supraveghea, a-l ajunge, a-l prinde, a-l aresta etc.) Si: (îvr) *următor* (**7-8**). **3** *a* (Jur) Care urmărește pe cineva pentru plata unei creanțe. **4** *smf* Persoană care cercetează ceva anume. **5** *smf* Amator de...

urmășie *sf* [At: DLR / Pl: ? / E: *urmaș* + *-ie*] (Îvr) Înrudire în linie directă coborâtoare Si: *descendență* (**1**).

următareț, ~ă *a* [At: POLIZU / Pl: *~i, ~e* / E: ***urmă*** + *-ătareț*] (Îvr) Care este consecvent (unei hotărâri, unei directive).

următor, ~oare [At: (a. 1650) GCR I, 146/27 / V: (înv) ***~mit~*** *sm* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***urmă*** + *-ător*] **1-2** *smnf, a* (Obiect sau ființă) care urmează Si: *ulterior* (**1**). **3-4** *smf, a* (Obiect sau ființă) care este așa precum se arată mai departe. **5** *a* (Înv; d. an, lună) Care este în curs Si: *prezent, curent* (**5**). **6** *smf* (La vocativ; ca formulă de adresare) Persoană care este chemată (după alta) ca să fie servită, întrebată etc. **7-8** *smf, a* (Îvr) Urmăritor (**1-2**). **9-10** *smf, a* (Înv; mai ales ccd) (Persoană) care urmează întocmai un sfat, o poruncă. **11-12** *smf, a* (Persoană) care procedează în acord cu... Si: *adept* (**1**). **13** *a* (Înv; d. verbe) Activ (**4**). **14** *av* (Rar; urmat de determinări în dativ) Conform cu... **15** *smf* (Îrg) Urmaș la domnie, într-o demnitate, în drepturi, în ierarhia familială Si: *succesor, moștenitor*.

urmeca *vt* vz ***adulmeca***

urmecare *sf* vz ***adulmecare***

urmeți *vr* [At: RĂDULESCU-CODIN / Pzi: *~țesc* / E: nct] A se zăpăci.

urmețit, ~ă *a* [At: RĂDULESCU-CODIN, Î. 298 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***urmeți***] Zăpăcit.

urmeturi *sfp* [At: H XVIII, 268 / E: ***urmă*** + *-et*] **1** Rămășițe. **2** Câlți care rămân după cel de-al treilea pieptănat al fuiorului.

urmețeală *sf* [At: RĂDULESCU-CODIN, L. P. I, 513 / Pl: ? / E: ***urmeți*** + *-eală*] (Mun) Zăpăceală.

urmi *v* vz ***urma¹***

urmire *sf* vz ***urmare***

urmișoară *sf* [At: SEVASTOS, N. 169 / Pl: *~re* / E: ***urmă*** + *-ișoară*] **1-2** (Pop; șhp) Urmuliță (**1-2**).

urmitor *sm* vz ***următor***

urmiță *sf* [At: SEVASTOS, C. 187 / Pl: *~țe* / E: ***urmă*** + *-iță*] **1-2** (Șhp) Urmuliță (**1-2**). **3-4** (Șhp) Urmă (**52**) (mică). **5** (Îlav) **La ~** La sfârșit, în cele din urmă.

urmui *vi* [At: CORESI, L. 94/8 / Pzi: *~esc* / E: ***urma¹*** + *-ui*] (Îvr) A urma (**3**).

urmuire *sf* [At: CORESI, EV. 340 / Pl: (rar) *~ri* / E: ***urmui***] (Îvr) Consecință (**1**).

urmuliță *sf* [At: MAT. FOLK. 761 / Pl: *~țe* / E: ***urmă*** + *-uliță*] **1-2** (Pop; șhp) Urmă (**1**) (mică) Si: *urmișoară* (**1-2**), *urmiță* (**1-2**), *urmușoară* (**1-2**), *urmuță* (**1-2**).

urmușoară *sf* [At: SEVASTOS, N. 99 / Pl: *~re* / E: ***urmă*** + *-ușoară*] **1-2** (Pop; șhp) Urmuliță (**1-2**).

urmuță *sf* [At: MARIAN, SA. 73 / Pl: *~țe* / E: ***urmă*** + *-uță*] **1-2** (Pop; șhp) Urmuliță (**1-2**).

urmuz *snm* vz ***hurmuz***

urna *v* vz ***urni***

urnă *sf* [At: NEGULICI / Pl: *~ne* / E: lat ***urna***, fr ***urne***] **1** (Adesea determinat prin „funerară") Vas în care se păstrează cenușa unui mort incinerat. **2** Vas de pământ, de bronz etc., de formă și capacitate variabile, folosit în antichitate la scoaterea și păstrarea apei sau a altor lichide Si: *amforă*. **3** Cutie prevăzută cu o deschizătură îngustă pe unde se introduc buletinele de vot, numerele unei loterii etc. **4** Dispozitiv din care se extrag numerele câștigătoare la concursurile organizate de Loto Pronosport. **5** (Îe) **A aduce** (pe cineva) **la ~** A determina pe cineva să voteze.

urneală *sf* [At: AETHIOPICA, 68V/19 / Pl: *~eli* / E: ***urni*** + *-eală*] **1** (Înv) Urnire (**1**). **2** Amânare (**1**). **3** (Îe) **A ține** (pe cineva) **cu ~eli** A duce (pe cineva) cu vorba.

urneață *sf* vz ***horneață***

urni [At: VARLAAM, C. 258 / V: (îvr) **~na**, (reg) ***hu~*** / Pzi: *~nesc* / / E: slv **оурнжти**] **1** *vt* A face să iasă din starea de repaus, de imobilitate (trăgând, împingând, smucind). **2** *vt* (Pex) A duce (cu greutate, cu efort) pe o oarecare distanță. **3** *vi* (Îe) **A o ~** A ieși din impas Si: *a se descurca* (**12**). **4** *vt* (Înv; c. i. biruri, impozite, îndatoriri) A-și îndeplini o obligație. **5** *vt* (Îvr) A face pe cineva să ajungă într-o anumită stare sau situație Si: *a împinge, a îmboldi*. **6** *vt* (Înv) A amâna îndeplinirea unei acțiuni, neîndeplinind la timp o promisiune, un angajament etc. **7** *vt* (*a*) (C. i. o persoană) A purta cu vorba. **8** *vt* (Înv) A amăgi (**2**). **9-10** *vtr* (Adesea urmat de determinări locale, temporale sau modale) A (se) mișca din loc cu oarecare greutate, depunând un efort. **11-12** *vtr* (Pgn) A (se) pune în mișcare. **13** *vi* (Îe) **A (nu) se da ~t** A (nu) se hotărî să plece. **14** *vt* (Îrg) A alunga (**5**). **15** *vr* (Și cu determinarea „din loc"; de obicei în construcții negative) A începe o acțiune. **16** *vt* A pune în funcțiune o mașină, un sistem tehnic. **17** *vr* (Subiectul este o formă de relief, o porțiune de sol, o construcție) A se surpa. **18** *vr* (Reg; d. ape) A se rostogoli.

urnichelniță *sf* vz ***urechelniță***

urnire *sf* [At: CANTEMIR, IST. 283 / Pl: *~ri* / E: ***urni***] **1** Clintire din loc Si: *mișcare*. **2** Pornire din loc Si: (înv) *urnitură* (**1**).

urnitură *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: (rar) *~ri* / E: ***urni*** + *-tură*] **1** (Înv) Urnire (**2**). **2** (Reg) Surpătură de deal. **3** (Reg) Casă ruinată.

uroaie *sf* vz ***urui***[1]

urobacterie *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: fr ***urobactérie***] Bacterie existentă în substanțele azotate în descompunere.

uroci *smp* vz ***urioc***

urobilină *sf* [At: D. MED. / Pl: ? / E: fr ***urobiline***] Pigment biliar de culoare galbenă-brună (prezent în urină și în materiile fecale).

urocordat *sn* [At: DEX / Pl: *~e* / E: fr ***urocordés***] (Zlg) **1** (Lpl) Încrengătură de animale marine cu corpul în formă de sac sau de butoiaș acoperit cu o tunică (*Urochordata*). **2** (Șls) Animal din încrengătura urocordatelor (**1**).

urodel *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: *~e* / E: fr ***urodèles***] (Zlg) **1** (Lpl) Ordin de batracieni cu coadă (*Urodela Caudata*). **2** (Șls) Animal din ordinul urocordatelor (**1**). Si: *caudat* (**3**).

urodiv, ~ă *a* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 68V/23 / Pl: *~i, ~e* / E: slv **оуродивъ**] (Îvr) Lipsit de rațiune Si: *nebun*.

urogastronă *sf* [At: D. MED. / Pl: (rar) *~ne* / E: fr ***urogastrone***] Compus chimic natural, izolat din urină, cu acțiune inhibatoare asupra motilității stomacului și a secreției gastrice.

urogenital, ~ă *a* [At: M. D. ENC. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***urogénital***] (Med) **1** Care se referă atât la aparatul urinar, cât și la cel genital. **2** Care provine de la aceste două aparate. **3** Care cuprinde aceste două aparate.

urografie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***urographie***] Radiografie a aparatului urinar.

uroi *s* vz ***urui***[1]

uroia *v* vz ***oroia***

urolog, ~ă *smf* [At: DEX / Pl: *~ogi, ~oge* / E: fr ***urologue***] Medic specialist în urologie Si: *nefrolog*.

urologic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***urologique***] **1** Care se referă la urologie. **2** Care provine din urologie. **3** Specific urologiei. **4** Al urologiei.

urologie *sf* [At: CADE / Pl: ? / E: fr ***urologie***] Ramură a medicinii care studiază anatomia, fiziologia și patologia aparatului urinar.

urometru *sn* [At: D. MED. / Pl: *~re* / E: fr ***uromètre***] Aparat care servește la determinarea densității urinei.

uroscopie *sf* [At: CADE / Pl: *~ii* / E: fr ***uroscopie***] Examinare a aparatului urinar prin metoda endoscopiei.

urotropin *sn* vz ***urotropină***

urotropină *sf* [At: BIANU, D. S. / V: **~in** *sn* / Pl: (rar) *~ne* / E: ***urotropine***] Substanță chimică cristalină, folosită ca antispastic în infecțiile renale și intestinale și ca intermediar la fabricarea rășinilor sintetice.

urs *sm* [At: CORESI, EV. 447 / Pl: *urși* / E: ml ***ursus***] **1** Mamifer omnivor cu trupul masiv, acoperit de o blană brună-negricioasă sau roșcată, cu urechi mici, cu botul ascuțit și cu coada scurtă, care iarna hibernează (*Ursus arctos*). **2** (Îs) *~ alb* (sau *polar*) Specie de urs cu blana albă, bătând în gălbui, care trăiește în regiunile arctice (*Ursus maritimus*). **3** (Îs) *Ziua ~ului* Sărbătoare populară în ziua de 2 februarie în care, după credința populară, ursul iese din bârlogul unde a hibernat. **4** (Îs) *Sâmbăta ~ului* Sărbătoare populară care se ține cu opt zile înainte de Florii și despre care se crede că trebuie respectată pentru a feri vitele de fiarele sălbatice. **5** (Îe) **A se aduna** (sau **a se strânge, a se uita**) **ca la ~** A se aduna (a se strânge) în număr foarte mare și a privi cu o deosebită curiozitate și interes, ca la un spectacol neobișnuit. **6** (Îe) **A se ține (după cineva) ca după ~** A merge în urma cuiva în număr foarte mare. **7** (Îe) **A trage nădejde ca ~ui de coadă** A nădăjdui lucruri imposibil de realizat. **8** (Îe) **A vinde pielea ~ului din pădure** sau **a vinde pielea ~ului în târg și ~ul în pădure** ori **Tocmeala în târg și ~ul în crâng** ori **Nu vinde pielea ~ului înainte de a-l ucide** A conta pe un lucru înainte de a fi sigur că îl poți obține. **9** (Îe) **Joacă ~ul prin vecini** (sau **la vecinul, la cumătrul**) sau **când joacă ~ul la vecin să-i gătești tărâțele** Se spune pentru a preveni pe cineva de un pericol, de o nenorocire care se arată pe aproape, amenințând să ajungă în curând la acesta. **10** (Îe) **Joacă ca ~ul** sau **~ul nu joacă de voie (ci de nevoie)** Se spune despre cineva care face ce nu-i place, fiind obligat sau silit de împrejurări. **11** (Îe) **De aia** (sau **asta**) **nu are ~ul coadă (și para cocean)** Se spune despre cei care, din cauza lăcomiei, pierd și ceea ce au. **12** (Îae) Se spune despre cei cu o purtare nepotrivită cu situația lor, cu momentul respectiv etc. **13** (Îe) **De aceea n-are cârna nas și ~ul coadă** Se spune cuiva care are pretenții prea mari. **14** (Îe) **A iubi** (pe cineva) **ca ~ul pe lup** A nu iubi deloc pe cineva. **15** (Îe) **A se juca cu coada ~ului** A se pune în situații primejdioase, atacând pe cei mai puternici. **16** (Îe) **A scăpa ca din gheara ~ului, cu părul vâlvoi** A ieși păgubit și cu mare greutate dintr-un pericol, dintr-o situație gravă. **17** (Îe) **A fugi** (de cineva) **ca de ~** A se feri de răul pe care i-l poate face cineva. **18** (Îe) **A trăi ca ~ul (în bârlog** ori **ca în bârlogul ~ului)** sau **a fi ~ de bârlog** A trăi retras de lume. **19** (În basme; îlav) **De când se băteau urșii în coadă** Foarte de demult. **20** (Îe) **Când o prinde mâța pește și coada la ~ o crește** sau **când o face ~ul coadă și prepelița noadă** ori **când se va vedea ~ul cu cercei umblând după miei, lupul cu cimpoi umblând după oi** ori **când oi vedea ~ul în doi craci, văcar după vaci** Niciodată. **21** (Reg; îe) **A aduce urșii din pădure** A nu fi de nici un ajutor. **22** (Bot; reg; îc) **Mierea-~ului-cu-flori-bătăi** Urzică-moartă (*Lamium album*). **23** (Bot; îc) **Părul-~ului** Barba-ursului (*Equisetum arvense*). **24** Epitet dat unui om greoi, ursuz, nesociabil, retras. **25** (Pop) Epitet dat unui om voinic. **26** (În obiceiuri și în jocuri de copii și de tineret) Nume dat unui flăcău înfășurat într-o funie groasă de paie (căreia i se dă foc, iar pentru a-l stinge, persoana trebuie să se tăvălească prin zăpadă) sau îmbrăcat cu cojocul întors pe dos și care dansează ca ursul dresat, pe muzică, însoțit de un alt flăcău care face pe ursarul în cadrul obiceiurilor sărbătorilor de iarnă. **27** (Art.; îcs) *De-a ~ul* Numele jocului pe care îl face ursul (**26**) sau al jocului de copii în care un jucător se maschează în urs dresat. **28** (Art.; îacs) Numele unui joc de copii în care unul din ei aruncă o minge și până ce altul fuge după ea, acesta umple cu pământ o gropiță. **29** (Art.; îcs) *Vânătorul și ~ul* Numele unui joc de copii în care unul face pe vânătorul stând într-o poziție foarte incomodă, scopul jocului fiind atingerea unui băț. **30** (Art.) Numele unui joc pe care îl joacă voievodul călușerilor cu o femeie care crede că-l va întrece în joc. **31** (Pop) Nume dat stelei așezate în fața sau în urma carului-mare. **32** (Pop; îc) **~ul-mare** Carul-mare. **33** (Pop; îc) **~ul-mic** Carul-mic. **34** (Iht; îc) **~-de-mare** Pește care seamănă la cap cu ursul. **35** (Bot; reg) Tapoșnic (*Galeopsis ladanum*). **36** (Reg) Boț de mămăligă cu brânză la mijloc (prăjit pe jăratec). **37** (Teh) Masă de metal topit sau aliaj solidificat în interiorul unui cuptor de topit, din

cauza întreruperii accidentale a alimentării acestuia cu combustibil sau cu aer comprimat, respectiv cu energie electrică. **38** Fiecare dintre grinzile longitudinale ale unui pod de lemn. **39** Grindă de susținere la grinda casei Si: *talpă*. **40** Fiecare dintre cei patru stâlpi care susțin podul morii. **41** (Reg) Fiecare dintre cele două lemne pe care se reazemă perna morii Si: *andrele* (**2**). **42** (Reg; lpl) Bogdani la stăvilar. **43** (Reg) Lemn din construcția morii care are o scobitură în care se reazemă buduroiul. **44** (Mol) Copac, mai ales brad, tăiat, necurățat de crengi și necojit, folosit la plutărit sau la transportul buștenilor până la apă. **45** (Reg) Berbec (**9**). **46** (Mol) Dispozitiv pentru micșorarea vitezei buștenilor cărora li se dă drumul în jos pe un uluc, format dintr-un butuc sau mai multe lemne legate între ele și așezate de-a curmezișul și deasupra ulucului. **47** (Mol) Ușă în partea de jos a peretelui la dig care se deschide atunci când se golește apa adunată. **48** (Reg; lpl) Fiecare dintre stinghiile de la grapă. **49** (Mol) Horn (**1**). **50** (Șîs ~ *de frecare*) Menghină. **51** (Reg) Nume dat unui clește mare. **52** (Olt) Tejghea de tâmplărie. **53** (Șîs *~ul mic*) Nume dat unei unelte de fierărie, nedefinită mai îndeaproape Si: (reg) *scănecie*. **54** (Îvp) Ancoră (**1**). **55** (Reg) Zăvor de lemn. **56** (Reg) Scărmănătoare de lână mecanică.

ursa *v* vz ***ursi***

ursac *sm* [At: DRĂGANU, ROM. 47 / Pl: *~aci* / E: ***urs*** + *-ac*] **1-2** (Șhp) Ursuleț (**1-2**).

ursan *sm* [At: STANCU, R. A. III, 53 / Pl: *~i* / E: ***urs*** + *-an*] **1** Pui de urs (**1**) mai mare. **2** (Bot; reg) Năpraznică (*Geranium robertianum*).

ursancă *sf* [At: ALR I, 1952/339 / Pl: *~sănci* / E: ***urs*** + *-ancă*] (Bot; reg) Barba-ursului (*Equisetum arvense*).

ursar [At: (a. 1793) URICARIUL, I, 282 / Pl: *~i* / E: ***urs*** + *-ar*] **1-2** *sm, a* (Bărbat, de obicei țigan) care umblă cu urși dresați, pe care îi pune să joace, dând un fel de spectacole pe unde trece. **3** *sm* (Pex) Țigan. **4** *a* (Reg) Epitet dat unei persoane ursuze. **5** *sm* Persoană, mai ales țigan, care face cuțite, site, curele etc.

ursat, ~ă *a, sf* vz ***ursit***[3]

ursă[1] *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~se* / E: ml ***ursa***] **1** Ursoaică (**1**). **2** (Reg) Epitet dat unei femei grase și greoaie. **3** (Lpl) Nume dat celor două constelații situate aproape de polul nord și care formează carul-mare și carul-mic. 4 (Ast; liv; îc) **~sa-mare** Carul-mare. **5** (Ast; liv; îc) **~sa-mică** Carul-mic. **6** (Ban) Numele unui dans nedefinit mai îndeaproape.

ursă[2] *sf* [At: PAMFILIE, DUȘM. 2 / Pl: *~se* / E: pvb ***ursa***] **1** (Reg) Ursit[1] (**2**). **2** (Mun) Ursitoare (**3**).

ursăla *vt* [At: DR. V, 295 / V: *~li, ~sula, ~suli* / Pzi: *~lez* / E: pbl ***urs*** (**51**)] (Reg; c. i. coama calului; csnp) A încreți.

ursălat, ~ă *a* [At: DR. V, 291 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***ursăla***] (Reg; d. coama calului; csnp) Încrețit.

ursăli *v* vz ***ursăla***

ursărea *sfs* [At: VARONE, D., 153 / E: ***ursar*** + *-ea*] (Art.) Horă săltăreață.

ursăreasă *sf* [At: CONV. LIT. XLIV, 206 / Pl: *~ese* / E: ***ursar*** + *-easă*] **1-2** Ursăriță (**1-2**).

ursărele *sfp* [At: PANȚU PL. / E: ***urs*** + *-ărele*] (Bot; Buc) **1** Brumărele[1] (**3**) (*Phlox paniculata*). **2** Ursinică.

ursăresc[1]***, ~ească*** *a* [At: ALECSANDRI, P. P. 26 / Pl: *~ești* / E: ***urs*** + *-ăresc*] **1** Care aparține ursului (**1**). **2** Privitor la urs. **3** De urs. **4** Asemănător ursului. **5** (Îs) *Luptă ~ească* Luptă corp la corp Si: *trântă*. **6** (Îs) *Dalac* ~ Antrax (**2**).

ursăresc[2]***, ~ească*** [At: PANN, P. V. II, 163/25 / Pl: *~ești* / E: ***ursar*** + *-esc*] **1** *a* Care aparține ursarului (**1**). **2** *a* Privitor la ursar (**1**). **3** *a* De ursar (**1**). **4** *a* Care este făcut de ursar (**5**). **5** *a* Privitor la ursar (**5**). **6** *a* De ursar (**5**). **7** *a* (Îs) *Pieptăn* ~ Pieptene cu dinți rari. **8** *sf* (De obicei art.) Dans popular (cu lăutari) sau al unei hore, nedefinită mai îndeaproape.

ursărește *av* [At: VARONE, D. 153 / E: ***ursar*** + *-ește*] **1** În felul ursarilor (**1**). **2** Ca ursarii (**1**). **3** (Îe) **A umbla ~** A rătăci din loc în loc Si: *a peregrina*. **4** În felul dansului ursăreasca (**8**).

ursărică *sfs* [At: H XIV, 60 / E: ***ursar*** + *-ică*] (Reg) Dans popular nedefinit mai îndeaproape.

ursărime *sf* [At: CADE / E: ***ursar*** + *-ime*] **1** Mulțime de ursari (**1**). **2** (Pex) Mulțime de ursari (**3**).

ursăriță *sf* [At: CADE / Pl: *~te* / E: ***ursar*** + *-iță*] **1** Soția ursarului (**5**). **2** (Pex) Țigancă.

ursătoare *sf* vz ***ursitor***

urseală *sf* [At: TDRG / Pl: *~eli* / E: ***ursi***[1] + *-eală*] (În superstiții și credințele populare) **1** Ursire (**1**). **2** (Pex) Momentul în care se face ursirea (**1**). **3** Ursită (**11**).

ursei *sm* [At: ALEXANDRESCU, O. I, 348 / Pl: (rar) ~ / E: ***urs*** + *-ei*] **1-2** (Șhp) Ursuleț (**1-2**). **3** Nume dat unui câine ciobănesc cu blana de culoare neagră sau brună ca a ursului.

ursesc, ~ească *a* [At: KLEIN, D. 408 / Pl: *~ești* / E: ***urs*** + *-esc*] **1** (De obicei în descântece) Care aparține ursului (**1**). **2** (De obicei în descântece) Privitor la urs (**1**). **3** (De obicei în descântece) De urs (**1**). **4** (De obicei în descântece) Caracteristic ursului (**1**). **5** (Îs) *Mere ~ești* Varietate de mere cu coaja roșie, cu gust dulce și aspru. **6** (Îs) *Prune* (sau, reg, *porobi*) *~ești* Varietate de prune rotunde, roșietice, moi, care se coc târziu și nu se desprind de pe sâmbure. **7** (Îs) *Bureți ~ești* Varietate de bureți uscați.

urseste *av* [At: CĂLINESCU, C. N. 101 / E: ***urs*** + *-ește*] **1** Ca urșii (**1**). **2** În felul urșilor (**1**).

ursi[1] [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie, 104[r]/9 / V: (reg) ***urși***, ***~sa*** (Pzi: *ursez*) / Pzi: *~sesc* / E: ngr ***ορισω***] (În superstiții și credințe populare) **1** *vt* (Mai ales la forma pasivă; subiectul gramatical sau logic, exprimat sau subînțeles, indică, de obicei, o ființă supranaturală) A hotărî dinainte soarta unei ființe sau a unui lucru Si: *a hărăzi*[1] (**5**), *a meni*, *a predestina*, *a rândui*, *a sorti*, (rar) *a urzi*[1] (**21**), (reg) *a rândului*. **2** *vt(a)* (Mai ales la forma pasivă; subiectul gramatical sau logic, exprimat sau subînțeles, indică, de obicei, o ființă supranaturală) A determina un eveniment, o acțiune etc. (rostind, uneori, formule magice) Si: *a hărăzi*[1] (**5**), *a meni*, *a predestina*, *a sorti*, (reg) *a rândului*. **3** *vt* A fermeca (rostind descântece). **4** *vt* (Pop) A prevesti cuiva ceva (mai ales rău) Si: *a cobi* (**3**), *a meni*. **5** *vi* (Îe) **A ~ a rău** A prezice lucruri nefavorabile.

ursi[2] *v* vz ***urzi***[1]

ursiciune *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 52[v]/9 / Pl: *~ni* / E: ***ursi***[1] + *-iciune*] (Îvr) Ursire (**1**).

ursidă *sf* [At: DN[3] / Pl: *~de* / E: fr ***ursidés***] **1** (Lpl) Familie de mamifere carnivore, având ca tip ursul (**1**). **2** (Șls) Animal din familia ursidelor (**1**).

ursilă *sm* [At: SĂGHINESCU, V. / Pl: ? / E: ***urs*** + *-ilă*] Bou cu părul închis la culoare ca al ursului (**1**).

ursin[1] *sm* [At: DLR / Pl: *~i* / E: drr ***ursină***] (Bot; reg) Arbust care produce fructe de forma unor bobițe negre, comestibile.

ursin[2]***, ~ă*** *a* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 213 / Pl: *~i, ~e* / E: ***urs*** cf it *orsino*] (Rar) **1** Din familia ursului (**1**). **2** De urs (**1**).

ursină *sf* [At: DLR / Pl: *~ne* / E: ns cf *urs*] (Reg) Fructul produs de ursin[1], având forma unei bobițe negre, comestibile.

ursinică *sf* [At: BORZA, D. 58 / Pl: ? / E: ns cf *ursuiele*] (Bot; reg) Garofiță de grădină Si: (reg) *ursărele* (**2**), *ursuiele* (*Dianthus barbatus*).

ursire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***ursi***[1]] **1** Predestinare. **2** Menire. **3** (În superstiții) Vrajă. **4** (În superstiții) Blestem (**1**).

ursișor *sm* [At: COMAN, GL. / Pl: *~i* / E: ***urs*** + *-ișor*] **1-2** (Șhp) Ursuleț (**1-2**). **3** (Reg) Boț de mămăligă cu brânză.

ursit[1] *sn* [At: AGÂRBICEANU, S. 246 / Pl: ? / E: ***ursi***[1]] (În superstiții și credințe populare) **1** Hotărâre dinainte a sorții unei ființe sau a unui lucru. **2** Determinare a unui eveniment, a unei acțiuni etc. (prin rostirea, uneori, a formulelor magice). **3** Fermecare (prin rostirea de descântece).

ursit[2] *sn* vz ***urzit***[1]

ursit[3]***, ~ă*** [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 107/18 / V: (reg) ***~sat*** *a, sf* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***ursi***[1]] (În superstiții și credințe populare) **1-2** *smf, a* (Om) a cărui soartă ar fi dinainte hotărâtă Si: *menit*, *predestinat*, *sorocit*, *sortit*. **3-4** *smf, a* (Rar) Nenorocit. **5-6** *smf, a* (Om) căruia i s-au făcut

farmece Si: *vrăjit*. **7-8** *smf, a* (Om) căruia i s-au făcut descântece. **9** *smf* (Rar) Ființă sau obiect destinat pentru un anumit scop. **10** *smf* Persoană considerată ca fiind predestinată să devină soț (sau soție) cuiva Si: (îvp) *ursitor* **(9)**. **11** *sf* și (îvr) *sm* Destin **(2)**. **12** *sf* (Îe) **A face** (cuiva) **~ă** ori **pe** (sau **de**) **~** A folosi mijloace magice pentru a afla persoana destinată să devină soțul cuiva. **13** *sf* (Îae) A folosi mijloace magice pentru a provoca boala sau moartea cuiva (din ură, dușmănie sau gelozie). **14** *sf* (Îae) A face cuiva farmece, vrăji, vrăjitorii. **15** *sf* (Îe) **A desface de ~** A dezlega o vrajă care a provocat cuiva o boală, o nenorocire, o suferință. **16** *sf* Vrăjitorie. **17** *sf* (Reg) Boală care se crede că provine din farmece sau vrăji. **18** *sf* (Reg) Persoană care face farmece, vrăji. **19** *sf* (Rar) Descântec **(1)**. **20** *sf* (Înv) Menire. **21** *sf* (Rar) Termen fixat pentru săvârșirea unei acțiuni Si: *ceas*[2] **(15)**, *soroc*. **22** *sf* (Mpl) Ursitoare **(3)**.

ursitoaie *sf* [At: ALR I/II h 241 / Pl: *~oi*, *~* / E: ***ursitoare*** (pan cu substantive de tipul *strigoaie*, *sâmcoaie* etc.)] (Trs; Mar) Ursitoare **(3)**.

ursitor, ~oare [At: CANTEMIR, IST. 108 / V: (îvr) ***ursăt~*** *sf* / Pl: *~i*, *~oare*, (îrg) *~i* sf / E: ***ursi*** + *-itor*] (În superstiții și credințe populare) **1** *a* Care hotărăște sau determină soarta cuiva. **2** *a* Care ursește[1] **(1)**. **3** *sf* Ființă imaginară despre care se crede că are darul de a hotărî soarta omului la naștere Si: *ursită* **(22)**, (reg) *ursă*[2] **(2)**, *ursitoaie*, *ursoaică*[2] **(1)**, *ursoaie*[2] **(1)**. **4** *sf* (Reg) Alimente sau diferite obiecte cu care se așteaptă, a treia seară de la nașterea unui copil, ursitorile **(3)**. **5** *sf* (Îvp) Destin **(2)**. **6** *sf* (Olt; îe) **A-și face ~sătorile** A-i veni (cuiva) vremea (sau ceasul). **7-8** *smf, a* (Persoană) care, prin descântece, farmece sau vrăji, încearcă să determine anumite evenimente din viața unui om sau să profețească care va fi soțul (sau soția) cuiva Si: *vrăjitoare*. **9** *smf* (Îvp) Ursit[3] **(10)**. **10** *sf* (Reg; lpl) Legătură de trei nuiele, luate la Anul Nou din sorcova copiilor, împreună cu trei fire de busuioc, pe care fetele o pun în gârlă în noaptea dinspre Bobotează pentru a se căsători cu flăcăul dorit. **11** (Mun; lpl; în legătură cu verbele „a fi", „a se scula" etc. și precedat de *pp* „pe", „de pe") Un fel de așternut (făcut dintr-o bucată de rogojină pusă peste o grămadă de plante) pregătit pentru femeia care a născut și pe care aceasta stă culcată trei zile. **12** *sf* (Bot; reg; lpl) Taposnic (*Galeopsis ladanum*) Si: (reg) *urs* **(35)**.

ursiu, ~ie *a* [At: MANOLACHE DRĂGHICI, I. 12/17 / Pl: *~ii* / E: ***urs*** + *-iu*] **1** (D. animale, mai ales d. vite) Care părul de culoare brună-roșcată, ca blana ursului. **2** (Rar) Galben-cafeniu. **3** (D. ceara albinelor) De culoare brună-roșcată.

ursoaică[1] *sf* [At: IORGA, S. D. XXII, 305 / Pl: *~ice*, (îrg) *~ici*, (reg) *~oici*, *~aiche* / E: ***urs*** + *-oaică*] **1** Femela ursului **(1)** Si: (îrg) *ursoaie*[1] **(1)**. **2** (Reg) Vacă de culoare brună-închisă, ca a ursului. **3** (Dep) Epitet pentru o femeie greoaie, leneșă. **4** (Dep) Femeie desfrânată. **5** (Arg) Doctoriță. **6** (Reg) Porțiunea coșului din podul caselor țărănești, când acesta nu iese prin acoperiș, ci lasă fumul să se împrăștie în pod, având deasupra o apărătoare (din cărămidă sau din piatră) ca să oprească răspândirea scânteilor. **7** (Reg) Coș de nuiele lipite cu pământ, construit deasupra cuptorului, care trece prin pod și duce fumul până la acoperiș. **8** (Reg) Coș mai mic de sobă, care trage fumul de la o sobă lăturalnică și îl conduce într-un coș mai mare. **9** (Mol) Deschizătură făcută în acoperișul caselor țărănești vechi pentru a lăsa să iasă fumul sau să pătrundă lumina în pod Si: *fumar*, *lucarnă*. **10** (Mol) Cei patru stâlpi care susțin podul morii. **11** (Bot; reg) Coada-vacii (*Echium altissimum*). **12** (Bot; reg) Iarba-șarpelui (*Echium vulgare*). **13** (Bot; reg) Coada-calului (*Equisetum telmateja*). **14** (Bot; reg) Barba-ursului (*Equisetum arvense*). **15** (Bot; reg; îc) **~-de-câmp** *Gentiana germanica*.

ursoaică[2] *sf* [At: PAMFILE, DUȘM. 1 / Pl: *~ice* / E: ***ursoaie***[2] + *-că*] **1** (Olt; Mun; în superstiții și credințe populare) Ursitoare **(3)**. **2** Destin **(2)**.

ursoaie[1] *sf* [At: MARDARIE, L., 171/12 / Pl: *~soi*, *~* / E: ***urs*** + *-oaie*] **1** (Îrg) Ursoaică[1] **(1)**. **2** (Reg; mai ales art.; prin asemănare cu culoarea părului) Nume dat unor animale domestice. **3** (Reg; mai ales art.; prin asemănare cu culoarea părului) Nume dat unor animale domestice cu părul de culoare brună-roșcată ca a ursului. **4** (Reg) Coș de nuiele, de scânduri sau de cahle, construit deasupra cuptorului până în pod. **5** Ursoaică[1] **(9)**. **6** (Reg) Fiecare dintre bârnele așezate orizontal deasupra pereților, unind stâlpii casei și susținând căpriorii. **7** (Reg) Bârnă care se pune deasupra ușorilor ușii și ferestrei pentru a susține partea respectivă a peretelui. **8** (Reg) Fiecare dintre cei patru stâlpi care susțin podul morii Si: (reg) *ursoi* **(6)**. **9** (Reg) Suport de lemn care susține coșul morii Si: *ursoi* **(7)**. **10** (Reg) Fiecare dintre cele două bârne perpendiculare în scobiturile cărora se fixează jugul la ferăstrăul de apă.

ursoaie[2] *sf* [At: PAMFILE, DUȘM. 1 / Pl: *~oi* / E: ***ursă***[2] + *-oaie*] (Ban; Trs; în superstiții și credințe populare) **1** Ursitoare **(3)**. **2** Vrăjitoare.

ursoi [At: CADE / Pl: *~oi* sm, *~oaie* sn / E: ***urs*** + *-oi*] **1-2** *sm* (Șdp) Urs **(1)** (mare). **3-5** *a* (Reg) Ursiu **(1-3)**. **6** *sn* (Reg) Ursoaie[1] **(8)**. **7** *sm* (Reg) Fiecare dintre stâlpii în care sunt fixate grinzile care împreună cu spetezele susțin coșul morii. **8** *s* (Reg) Ursoaie[1] **(9)**. **9** *sm* Bucată de lemn care fixează jugul la ferăstrăul de apă. **10** *sm* Drug de lemn pe care sunt prinse ciocanele la piuă.

ursoicuță *sf* [At: T. DIAL. M. I, 62 / Pl: *~țe* / E: ***ursoaică***[1] + *-uță*] **1-2** (Mun; șhp) Ursoaică[1] **(1)** (mică).

ursomic *sm* [At: BORZA, D. 50 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Urzicuță **(6)** (*Coleus blumei*).

urson *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~oane* / E: fr ***ourson***] **1** Țesătură din fibre sintetice care imită blana de urs. **2** Palton, haină confecționată din urson **(1)**.

ursoriu *sn* [At: BARIȚIU, P. A. I 530 / Pl: *~ii* / E: nct] (Îvr) Ordin.

ursos, ~oasă *a* [At: KOGĂLNICEANU, O. I, 69 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***urs*** + *-os*] (Rar) **1** Ca ursul. **2** (Fig) Cu apucături stângace, mai puțin manierate, lipsit de delicatețe Si: *grosolan* **(1)**, *brutal* **(1)**, *necioplit*. **3** Ursuz **(4)**.

ursuc[1] *sn* vz ***usuc***

ursuc[2] *s* [At: ALR II, 5650/182 / Pl: ? / E: mg ***orszok***] **1** (Reg) Bucata de lemn de deasupra osiei dinainte a carului, de care se prinde proțapul. **2** (Reg) Bucată de lemn care leagă cele două tălpi în partea dinainte a saniei, de care e prins proțapul.

ursucos, ~oasă *a* vz ***usucos***

ursug *sn* vz ***usuc***

ursuiele *sfp* [At: BORZA, D. 58 / E: nct] (Bot; reg) Ursinică.

ursula *v* vz ***ursăla***

ursulache *sm* [At: GR. S. VI, 64 / Pl: ? / E: ***ursuleț*** css] **1-2** (Rar; șhp) Ursuleț **(1-2)**. **3** (Reg) Câine (care seamănă cu un urs).

ursulean *sm* [At: DLR / Pl: ? / E: ***urs*** + *-ulean*] Bou al cărui păr este închis la culoare ca al ursului.

ursuleț *sm* [At: PANN, P. V. II, 12/26 / Pl: *~i* / E: ***urs*** + *-uleț*] **1-2** (Șhp) Urs **(1)** (mic) Si: *ursulache* **(1-2)**, *ursulica* **(1-2)**, *ursușor* **(1-2)**, *ursac* **(1-2)**, (reg) *ursei* **(1-2)**, *ursuț* **(1-2)**. **3** Pui de urs Si: *ursulache* **(2)**, *ursulică* **(2)**, *ursușor* **(2)**, *ursac* **(2)**, (reg) *ursei* **(2)**, *ursuț* **(2)**. **4** (Reg; art.) Numele unei hore. **5** (Reg; art.) Melodia după care se joacă ursulețul **(4)**.

ursuli *v* vz ***ursăla***

ursulică [At: L. ROM. 1967, 173 / Pl: *~ici* / E: ***urs*** + *-ulică*] **1-2** *sm* (Șhp) Ursuleț **(1-2)**. **3** *sf* Nume dat unor animale domestice (mai ales vacă sau cățea) asemănătoare prin culoarea părului cu ursul **(1)**.

ursulină *sf, a* [At: ȘINCAI, HR. III, 146/1 / Pl: *~ne* / E: fr ***ursuline***] **1-2** (Călugăriță) care face parte dintr-un ordin catolic, care se consacră educației fetelor și îngrijirii bolnavilor.

ursuniu, ~ie *a* [At: CAF X_2, 13 / Pl: *~ii* / E: ns cf *urs*] (Mol) Care are culoarea brună-roșcată ca blana ursului Si: *ursiu* **(1)**.

ursușor *sm* [At: SEVASTOS, P. 31 / Pl: *~i* / E: ***urs*** + *-ușor*] **1-2** (Rar; șhp) Ursuleț **(1-2)**.

ursuț *sm* [At: ALR 4960/157 / Pl: *~i* / E: ***urs*** + *-uț*] **1-2** (Șhp) Ursuleț **(1-2)**.

ursuz, ~ă [At: R. POPESCU, CM I, 424 / V: (Mol; înv) ***h~, hurhuz, hurzuji*** *amp* / Pl: *~i*, *~e*, (înv) *~uji* / E: tc ***uğursuz***] **1** *a* (Înv) Care nu are noroc Si: *ghinionist* **(2)**, *nenorocos*. **2** *a* (Înv) Care aduce nenorocire altora. **3-4** *smf, a* (Om) căruia nu-i place societatea Si: *închis*, *morocănos*,

necomunicativ, neprietenos, posac, (îvr) *umorist*[2] (2), *ursos* (3). **5-6** *av, a* (D. înfățișarea, manifestările, acțiunile etc. oamenilor) (Într-un mod) care exprimă sau trădează lipsa de amabilitate, de prietenie, o stare de nemulțumire, de tristețe permanentă. **7** *a* (Fig; d. obiecte) Lipsit de atracție Si: *neplăcut, respingător*.

ursuzenie *sf* [At: PAS, Z. I 267 / Pl: *~ii* / E: ***ursuz*** + *-enie*] (Rar) **1** Atitudine morocănoasă, posacă, neprietenoasă Si: *ursuzlâc* (2). **2** Comportare de om ursuz Si: *ursuzlâc* (3).

ursuzie *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ii* / E: ***ursuz***] Ursuzlâc (1).

ursuzlâc *sn* [At: CARAGIALE, O. IV, 11 / V: ***h~, hursuzluc, ~luc*** / Pl: *~uri* / E: tc ***uğursuzluk***] **1** (Înv) Semn rău Si: *ghinion* (1), *nenoroc, belea* (1), *ursuzie*. **2-3** Ursuzenie (1-2).

ursuzluc *sn* vz ***ursuzlâc***

urșenic *sn* vz ***urșinic***[1]

urșenică *sf* vz ***urșinic***[1]

urși[1] *vr* [At: COMAN, GL. / Pzi: *~șesc* / E: ***urs***] (Reg) A se înzdrăveni și a se îngrășa, prinzând putere.

urși[2] *v* vz ***urși***[1]

urșinic[1] *sn* [At: ANON. CAR. / V: ***orșen~, or~, ~șen~*** (A și: *~șen~*), ***~șenică*** *sf*, ***uși~*** / Pl: *~ice* / E: ns cf it *oloserico* „în întregime de mătase"] **1** (Înv) Țesătură scumpă. **2** (Înv) Catifea (1). **3** (Înv) Purpură. **4** (Înv) Satin. **5** (Înv; pex) Îmbrăcăminte din această țesătură. **6** (Bot; Mar) Arsenic[2] (*Lychnis chalcedonica*). **7** (Bot; îf *~șenică*) Garofiță de grădină (*Dianthus barbatus*). **8** (Îe) **Născut în ~șenic** De origine nobilă. **9** (Îae) De neam împărătesc.

urșinic[2] *sm* [At: BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3-4, 60 / Pl: ? / E: ns cf *arșinic*] (Bot; Mar) Arsenic[2] (*Lychnis chalcedonica*).

urșor *sm* vz ***ușor***[1]

urticacee *sf* [At: BRANDZA, D. 372 / P: *~ce-e* / Pl: *~* / E: fr ***urticacées***] (Bot) **1** (Lpl) Familie de plante erbacee dicotiledonate, adesea cu peri aspri, urzicători Si: (rar) *urticee*. **2** (Lsg) Plantă care face parte din familia urticaceelor (**1**)

urticant, ~ă *a* [At: DN / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***urticant***] (Rar) Urzicător (1).

urticare *sf* vz ***urticarie***

urticarie *sf* [At: ALEXI, W. / V: (înv) ***urticare*** / Pl: *~ii* / E: fr ***urticaire***, it ***urticaria***] Dermatoză, de obicei de natură alergică, însoțită de mâncărime și caracterizată prin erupția unor bășicuțe roșii sau albe, de scurtă durată, dar recidivante Vz *blândă, spuză, spuzeală, spuzitură*.

urticat, ~ă *a* [At: BELEA, P. A. 570 / Pl: *~ați, ~e* / E: ns cf *urticarie*] (D. piele, plăgi) Care este acoperit cu bășicuțe de culoare roșie.

urticație *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: (rar) *~ii* / V: ***~iune*** / E: fr ***urtication***] (Rar) Urzicare (1).

urticațiune *sf* vz ***urticație***

urticee *sfp* [At: BARCIANU / P: *~ce-e* / E: ***urticées***] (Rar) Urticacee (1).

uruchelniță *sf* vz ***urechelniță***

urucu *i* [At: ALR II, 5751/76 / E: fo] (Rep) Cuvânt care redă strigătul porumbeilor.

urui[1] *sn* [At: CADE / V: ***huroaie*** *sf*, ***huroi, h~, uroaie, uroi*** / Pl: ? / E: pvb ***urui***[3]] (Olt; Ban) Urluială (2).

urui[2] *v* vz ***hurui***[1]

urui[3] *v* vz ***urlui***[1]

uruială[1] *sf* vz ***huruială***

uruială[2] *sf* vz ***urluială***[1]

uruiec *sn* vz ***urioc***

uruioacă *af* [At: CIAUȘANU, V. 31 / Pl: *~ace* / E: nct] (Olt) Femeie toantă.

uruioc[1] *sns* [At: LEXIC REG. 88 / E: ns cf *uruiala*[2]] (Reg) Urluială (2).

uruioc[2] *snm* vz ***urioc***

uruiog *sn* vz ***urioc***

uruire *sf* vz ***huruire***

uruit[1] *sn* vz ***huruit***

uruit[2], ***~ă*** *a* vz ***urluit***[1]

uruitoare[1] *sf* vz ***huruitoare***

uruitoare[2] *sf* vz ***urluitoare***

uruitor, ~oare *a* vz ***huruitor***

uruitură *sf* vz ***huruitură***

urum *sm* [At: BELDIMAN, E. 65/28 / Pl: ? / E: tc ***urum***] (Tcî; rar) Nume depreciativ dat grecilor (de către turci).

uruoci *smp* vz ***urioc***

uruzan *sn* [At: CHEST. VIII, 22/25 / Pl: ? / E: nct] (Olt) Resturi obținute prin cernerea de două ori a mălaiului, din care se face păsat Si: *orozan*.

urvi *vr* [At: GĂMULESCU, E. S. 199 / Pzi: *~vesc* / E: srb ***urvati*** „a dărâma, a doborî"] (Ban) **1** (D. ființe) A muri[1]. **2** (Pex; d. familie, neam, viță) A se stinge.

urz *sm* vz ***orz***

urzaică *sf* vz ***urzoaică***

urzalică *sf* [At: A III, 16 / Pl: ? / E: ***urzeală*** + *-ică*] (Reg; îs) *Pânză de ~* Pânză având urzeala din bumbac și băteala din cânepă.

urzan *s* [At: DLR / Pl: ? / E: ***urzi***[1] + *-an*] (Reg) Urzitor (1).

urzar *sn* [At: PAMFILIE, I. C. 263 / V: (reg) ***~e*** (Pl: *~e*) *sf* / Pl: *~e, ~uri* / E: ***urzi***[1] + *-ar*] (Reg) Urzitor (1).

urzare *sf* vz ***urzar***

urzatic, ~ă *a* vz ***orzatic***

urzălău *sn* [At: ALR I, 1279/122 / Pl: *~laua* / E: ***urzi***[1] + *-ălău*] (Reg) Urzitor (1).

urzălos, ~oasă *a* [At: DLR / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***urzeală*** + *-os*] (D. firele de lână) Bun de urzeală (1).

urzăluță *sf* [At: DENSUSIANU, Ț. H. 339 / Pl: ? / E: ***urzeală*** + *-uță*] **1** (Trs) Fir de bumbac folosit pentru urzit. **2** (Trs; pex) Pânză de bumbac.

urzăraș *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: ***urzar*** + *-aș*] (Reg) Unealtă cu ajutorul căreia se deapănă bumbacul de pe sculuri Si: *vârtelniță*.

urzăreasă *sf* [At: DLR / Pl: *~ese* / E: ***urzi***[1] + *-ăreasă*] (Reg) Urzitoare (2).

urzăreață *af* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ețe* / E: ***orz*** + *-ăreț*] (Reg; mpl; îs) *Pere ~ețe* Varietate de pere timpurii, foarte mici, roșii Si: *drăgăicuță* (2).

urzător, ~oare *snf* vz ***urzitor***

urzătoreasă *sf* vz ***urzitoreasă***

urzătură *sf* vz ***urzitură***

urzeală *sf* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***or~*** (Pl: *orzele*) / Pl: *~eli* și (rar) *~ele* / E: ***urzi***[1] + *-eală*] **1** Fibre textile de calitate superioară, folosite pentru urzit[1]. **2** Ansamblul firelor textile montate în paralel pe sulul dinapoi al războiului de țesut și printre care, în timpul țesutului, se petrece, cu suveica, firul de bătătură Si: (reg) *oajdă*[1]. **3** Alcătuire[1] (1). **4** Intrigă. **5** Hotărâre dinainte a sorții cuiva Si: *urseală* (1).

urzesc, ~ească *a* [At: BORZA, D. 106 / Pl: *~ești* / E: nct] **1** (Îs) *Măr ~* Varietate de mere nedefinită mai îndeaproape. **2** (Îs) *Pere ~ești* Varietate de pere nedefinită mai îndeaproape. **3** (Îs) *Strugure ~* Strugure cu boabe mari, rare, de culoare galbenă-verzuie, care se coace la mijlocul lunii august.

urzi[1] [At: PSALT. HUR. 86r/24 / V: (înv) ***oarde, ordi*** (Pzi: *ord, orz*), ***orsi, or~, ursi*** (Pzi: *orzesc*, Cj: *orzească*), ***urdi***, / Pzi: *~zesc* / E: ml ***ordire*** (=*ordiri*)] **1** *vt(a)* A întinde firele de cânepă, de lână, de bumbac etc. pe urzitor (sau pe parii gardurilor, pe țăruși etc.), spre a le face rostul, pregătind urzeala pentru țesut. **2** *vt(a)* A trage firele simultan de pe mai multe bobine, astfel încât să formeze un sistem de fire paralele care se înfășoară pe tobe intermediare la războaiele automate sau direct pe suluri pentru urzeală. **3** *vt* (Pex) A țese. **4** *vi* (Trs; fig) A face același drum de repetate ori. **5** *vt* (Reg) A coase pe pânză conturul unui model care urmează a fi umplut cu diferite culori. **6** *vt* (Reg) A însăila. **7** *vt* (Pan; subiectul este „păianjenul") A-și pregăti pânza. **8** *vt* A face ceva nou Si: *a crea*[1] (1), *a plăsmui*. **9** *vt* A face să apară dând formă, viață Si: *a crea*[1] (1), *a plăsmui*. **10** *vt* A da viață, ființă Si: *a crea*[1] (1), *a plăsmui*. **11** *vt* (Îlav) **De când a**

~t **Dumnezeu pământul** De totdeauna. **12** *vt* (Înv) A pune bazele. **13** *vt* (Îrg; c. i. edificii, construcții, pex. orașe, sate, așezări) A întemeia. **14** *vt* (Îrg; c. i. edificii, construcții, pex. orașe, sate, așezări) A clădi (**1**). **15** *vr* A întemeia. **16** *vt* (Reg) A îmbina lemnele din care se clădește casa. **17** *vt* (Reg) A face scheletul de lemn al casei. **18** *vt* A alcătui ceva nou în minte Si: *a gândi* (**1**), *a concepe* (**5**), *a născoci, a inventa*. **19** *vt* (C. i. o activitate, un act, o întrunire etc.) A pune la cale. **20** *vt* (C. i. un plan, o intrigă, un complot etc.) A pregăti în ascuns Si: *a unelti* (**6**), *a complota*. **21** *vti* (Rar) A ursi[1] (**1**). **22** *vt* (Reg; subiectul este „albina") A începe să clădească fagurele (după ce, în partea de sus a ramei, omul a fixat o fâșie de fagure). **23** *vt* (Reg; subiectul este „albina") A face faguri. **24** *vi* (Mol; d. plante, mai ales d. porumb) A începe să facă boabe. **25** *vr* (D. boabe, semințe) A se forma (**2**). **26** *vt* (Reg; pad *îngurzi*; complementul este „opinca") A încreți marginile unei opinci, cu o curelușă trecută prin mai multe găuri.

urzi[2] *v* vz ***urdi***[1]

urzica [At: ANON. CAR. / Pzi: *urzic* / E: ***urzică***] **1-2** *vtr* (D. ființe) A (-și) produce o usturime dureroasă (și o bășicare) a pielii prin atingere de sau cu urzici ori de sau cu alte plante ori animale urticante. **3** *vt* (Fig) A înțepa cu vorba Si: *a ironiza, a satiriza*.

urzicar [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~e* sn, *~i* sm / E: ***urzică*** + *-ar*] **1** *snm* Loc pe care cresc multe urzici (**1**). **2** *sm* (Pop) Copil din flori Si: *bastard* (**1**). **3** *sm* Pasăre mică, cu penele de culoare închisă, care trăiește mai mult prin urzici (*Saxicola rubetra*). **4** *sm* (Ent) Fluture-roșu (*Vanesa urticae*). **5** *sn* (Îvr) Pojar. **6** *sn* (Trs) Giulgiu cu care se acoperă mortul Si: *urzică* (**9**).

urzicare *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~cări* / E: ***urzica***] **1** Producere a unei usturimi dureroase (și a unei bășicări) a pielii prin atingere de sau cu urzici ori de sau cu alte plante ori animale urticante Si: (rar) *urzicat*[1]. **2** (Fig) Critică (usturătoare).

urzicat[1] *sn* [At: ȘINCAI, în ȘA I, 692 / Pl: ? / E: ***urzica***] (Rar) Urzicare (**1**).

urzicat[2]***, ~ă*** *a* [At: DL / Pl: *~ați, ~e* / E: ***urzica***] Care are pielea iritată, bășicată de urzici (**1**) sau de alte plante (ori animale urticante).

urzică *sf* [At: PO 20/24 / Pl: *~ici* / E: ml ***urtica***] **1** (Șîc **~mare, ~de pădure, ~românească, ~mașcată, ~creață, ~crăiască**) Plantă cu rădăcina târâtoare, cu tulpina rigidă, erectă și ramificată, cu flori verzui dioice, dispuse în panicule axilare, mai lungi decât pețiolii frunzelor (*Urtica dioica*). **2** (Șîc **~mică, ~măruntică, ~crăiască, ~creață, ~grecească, ~sârbească, ~iute, ~arzătoare, ~pișcătoare, ~de-șură, ~împleșată, ~blândă**) Plantă cu rădăcina fusiformă, cu tulpina erectă, ascendentă sau întinsă pe pământ, cu florile verzui monoice, dispuse în panicule axilare geminale, mai scurte decât pețiolii frunzelor (*Urtica urens*). **3** (Bot; reg; îc) **~ vie** Plantă nedefinită mai îndeaproape. **4** (Bot; reg; îc) **~usturată** Plantă nedefinită mai îndeaproape. **5** (Reg; îe) **A fi ca ~icile** A fi des, abundent. **6** (Reg; îe) **A prăji ~icile cu zama mămăligii** A fi sărac. **7** (Reg; îe) **Râmnește Vlada la ~ici** Se spune când cineva dorește un lucru de nimic, fără nici o valoare. **8** (Reg) Țesătură fabricată din fibrele urzicii (**1**), din care se confecționează în special saci. **9** (Reg) Urzicar (**6**). **10** (Bot; îc) **~moară** (sau, reg. **~moartă-albă, ~moartă-galbenă, ~moartă-pătată, ~de-moarte, ~mortăreață, ~morticoasă, ~mortească, ~albă, ~roșie, ~galbenă, ~neagră, ~blândă, ~moale, ~surdă, ~mică, ~creață, ~sălbatică, ~de-câmp, ~cu-floare, ~porcească, ~căiască, ~moartă-a-calului, ~a-câinelui, ~puturoasă, ~țigănească, ~crăiască, ~grecească**) Sugel (*Lamium maculatum, amplexicaule*). **11** (Bot; reg; îac) Sugel alb (*Lamium album*). **12** (Bot; îac) Sugărel (*Lamium purpureum*). **13** (Bot; îac) Gălbeniță (*Lamium galeobdolon*). **14** (Bot; reg; îac) Cătușă (**9**) (*Balotta nigra*). **15** (Bot; reg; îac) Cătușnică (**1**) (*Nepeta cataria*). **16** (Bot; reg; îac) Paracherniță (*Parietaria officinalis*). **17** (Bot; reg; îac) Zabră (*Galeopsis pubescens*). **18** (Bot; reg; îac) Bălbisă (**1**) (*Stachys silvatica*). **19** (Bot; reg) Gălbenele (**9**) (*Lysimachia vulgaris*). **20** (Bot; reg) Iarbă-neagră (*Scrophularia alata*). **21** (Bot; îc) **~pădureață** (sau **~neagră-pădureață**) Lingurică (*Galeopsis tetrahit*). **22** (Bot; îc) **~ca-rației** Ștevie (*Rumen alpinum*). **23** (Zlg; îc) **~de-mare** (sau **~marină**) Nume dat mai multor specii de actinii ale căror tentacule sunt urticante. **24** (Bot; reg; șîc **~neagră**) Buberic (*Scrofularia nodosa*). **25** (Bot; reg) Begonie (*Begonia rex*). **26** (Bot; reg; șîc **~de-grădină, ~ moartă**) Urzicuță (**10**) (*Coleus blumei*). **27** (Mol; art.) Horă nedefinită mai îndeaproape. **28** (Mol; art.) Melodia pe care se dansează urzica (**27**).

urzicăreț, ~eață *a* [At: CIHAC, I., 302 / Pl: *~i, ~e* / E: ***urzică*** + *-ăreț*] (Rar) **1-2** De urzică (**1-2**). **3** Urzicător (**1**).

urzicător, ~oare *a* [At: BARCIANU / Pl: *~i, ~oare* / E: ***urzică*** + *-ător*] **1** Care urzică (**1**) Si: *urzicăreț* (**3**), *urticant, urzicesc* (**5**). **2** Care produce usturime Si: *usturător* (**1**). **3** (Fig) Sarcastic.

urzicătură *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ri* / E: ***urzica*** + *-ătură*] Iritație a pielii în urma atingerii cu urzici, cu alte plante sau cu animale urticante.

urzicea *sf* [At: GRECESCU, FL. 517 / Pl: *~ele* / E: ***urzică*** + *-ea*] **1-6** (Șhp) Urzică (**1, 3-4**) (mică). **7** Urzică (**2**).

urzicesc, ~ească *a* [At: CIHAC, I., 302 / Pl: *~ești* / E: ***urzică*** + *-esc*] (Rar) **1-4** De urzică (**1-4**). **5** Urzicător (**1**).

urziciu, ~ie *a* [At: KLOPȘTOK, F. 141 / Pl: *~ii* / E: ***urzică*** + *-iu*] (Rar) Care are culoarea urzicii Si: *verzui*.

urzicos, ~oasă *a* [At: DL / Pl: *~oși, ~oase*] (Reg; d. terenuri) **1-4** Acoperit de urzici (**1-4**). **5-8** Plin cu urzici (**1-4**).

urzicuță *sf* [At: ȘINCAI, ap. DR. V, 562 / Pl: *~țe* / E: ***urzică*** + *-uță*] **1-8** (Bot; șhp) Urzică (**1-4**) (mică). **9** (Bot) Verbină (*Verbena hybrida, chamaedryfolia*). **10** Plantă erbacee din familia labiatelor, cu frunzele verde-gălbui, purpuriu închis sau roșii, cu flori albe sau purpurii, dispuse în spic, cultivată ca plantă ornamentală Si: *mireasă*, (reg) *urzică* (**26**) (*Coleus blumei*). **11** (Bot; reg) Teișor (*Kerria japonica*). **12** (Mol; art.) Numele unei hore. **13** (Mol; art.) Melodia după care se dansează urzicuța (**12**).

urzin, ~ă *a* vz ***oarzăn***

urzinoi *ams* [At: DLR / E: ***urzin*** + *-oi*] (Ban; d. oameni) Brunet (**2**).

urzire *sf* [At: PSALT. HUR. 11v/18 / Pl: *~ri* / E: ***urzi***[1]] **1** Întindere a firelor de cânepă, de lână, de bumbac etc. pe urzitor (sau pe parii gardurilor, pe pociumbi etc.), spre a le face rostul, pregătind urzeala pentru țesut Si: *urzit*[1] (**1**). **2** (Înv) Plăsmuire. **3** (Înv; ccr) Temelie. **4** Concepere (**5**). **5** Punere la cale Si: *pregătire*. **6** (Trs; Ban) Clădire (**1**) a fagurilor.

urzit[1] *sn* [At: CORESI, PS. 38/1 / V: (înv) *ursit*, (reg) ***or~*** / Pl: (rar) *~uri*, (înv) *~e* / E: ***urzi***[1]] **1** Urzire (**1**). **2** (Înv; îc) **A umbla de-a ~ele** A umbla de colo până colo. **3** (Înv) Întemeiere. **4** (Înv; ccr) Temelie. **5** (Mol) Formarea bobului la plante, legarea rodului. **6** (Mol; îe) **A fi în ~** A fi în perioada formării bobului.

urzit[2]***, ~ă*** *a* [At: DDRF / Pl: *~iți, ~e* / E: ***urzi***[1]] **1** (D. pânză) Care este urzit (**1**). **2** Care este început. **3** (Buc; îe) **A fi (cineva) (abia) ~** A fi foarte slab. **4** Care s-a înfiripat. **5** Care s-a creat. **6** (Mol; d. plante) Cărora li s-a ivit bobul. **7** (Mol; d. semințe) Care abia a apărut. **8** (D. fructe) Crud (**4**).

urzitoi *sn* [At: DLR / Pl: *~oaie* / E: ***urzitor*** css] Urzitor (**1**).

urzitor, ~oare [At: N. COSTIN, L. 101 / V: ***or~*** *sm;* ***urzăt~*** *snf* / Pl: *~oare* sn, (reg) *~i* / E: ***urzi*** + *-tor*] **1** *snf* Unealtă pe care se pregătește urzeala pentru țesut Si: *urzoi*, (reg) *roată*[1], *urzaică, urzan, urzar, urzalău, urzător, urzitoi, urzoaică* (**1**), *urzoc, urzoi* (**1**), *urzor*. **2** *smf* Persoană care urzește (**1**). **3** *smf* (Înv) Întemeietor. **4** *smf* Făptuitor (**2**). **5** *smf* Uneltitor (**2**). **6** *sf* (Rar) Ursitoare (**3**).

urzitoreasă *sf* [At: T. DIAL. M. I, 400 / V: ***urzăt~*** / Pl: *~ese* / E: ***urzitor*** + *-easă*] (Mun) Urzitoare (**2**).

urzitură *sf* [At: PSALT. 286 / V: (reg) ***or~, urzăt~*** / Pl: *~ri* / E: ***urzi***[1] + *-itură*] **1** Ceea ce se urzește (**1**). **2** (Pex) Țesătură. **3** (Reg) Cusătură la ic. **4** (Înv) Temelie a unei construcții. **5** (Rar) (Început de) construcție. **6** (Rar) Structură. **7** (Înv) Uneltire. **8** (Trs; pad *îngurzitură*) Încrețitură la opincă.

urziu, ~ie *a* vz ***orziu***

urzoabă *sf* vz ***hârzob***

urzoaică sf [At: ALR I, 1279/159 / V: (Ban) *urza~* / Pl: *~oici* / E: ***urzoaie*** + *-că*] (Reg) **1** Urzitor (1). **2** Ursitoare (3).

urzoaie sf vz ***urzoi***

urzoape sfp vz ***hârzob***

urzobi v vz ***hârzobi***

urzoc sn [At: NALR-B I 258/21 / Pl: *~oace* / E: ***urzoi*** css] (Reg) Urzitor (1).

urzoi [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (reg) ***or~***, ***~oaie*** *sf* / Pl: *~oaie*, (reg) ~ sn, (reg) *~uri* / E: ***urzi***[1] + *-oi*] **1** *snm* (Pop) Urzitor (1). **2** *sn* (Trs) Vârf, gurgui la opincă. **3** *sfp* (Reg; art.) Ursitoare (3).

urzoieș sn [At: A V, 34 / Pl: ? / E: ***urzoi*** + *-aș*] (Reg) **1-2** (Șhp) Urzoi (1) (mic). **3** Unealtă pe care se urzește tortul.

urzor sn [At: A I 13 / Pl: *~oare* / E: ***urzoi*** css] (Reg) Urzitor (1).

usărdie sf vz ***osârdie***

usârdie sf vz ***osârdie***

usca [At: CORESI, EV. 198 / Pzi: *usuc*, (reg) *usc*, *usâc*, 2 *usuci*, (reg) *uști*, *ușchi*, *uschi* (P și: bisilabic), *ușuci*, *usâci*, 3 *usucă*, (reg) *uscă*, *ușcă*, *usâcă*, 4 *uscăm*, (reg) *ușcăm*, *usucăm*, 5 *uscați*, (reg) *ușcați*, *usucați*, 6 *usucă*, (reg) *uscă*, *ușcă* / E: ml **exsucare*] **1** *vtr* A scoate total sau parțial umezeala dintr-un obiect pe cale naturală (prin evaporare) sau artificială (printr-un procedeu tehnic) Si: *a zbici*, *a zvânta*, (reg) *a ojiji*. **2** *vr* (Îe) **A se ~ de sete** A avea o senzație puternică de sete. **3** *vr* A-și pierde prin evaporare lichidul aflat la suprafață. **4** *vr* (Îe) **A i se ~ gura** (sau **gâtul**) A avea o puternică senzație de sete. **5** *vr* (D. umflături cu caracter purulent, iritații cutanate) A pierde lichidul care produce inflamația. **6** *vt* (C. i. ochii, obrajii, pielea corpului) A freca (ușor) pentru a elimina de pe suprafață lichidul care o umezește. **7** *vtrf* (D. ochi; adesea îcn) A înceta să mai lăcrimeze. **8** *vr* (D. lacrimi; adesea îcn) A înceta să mai curgă. **9** *vr* (Pop; d. carne) A se deshidrata excesiv prin prăjire. **10** *vtr* (D. plante și părți ale lor; pex, d. pajiști, păduri etc.) A-și pierde (cu totul) seva Si: *a se pârjoli*, *a se ofili*, *a se veșteji*. **11** *vr* (Rar; d. pământ) A rămâne lipsit de vegetație (din cauza lipsei de apă). **12** *vr* (Înv; d. semințe) A-și pierde puterea de germinare. **13** *vr* (Reg; d. cereale) A se coace prea tare și a se scutura. **14** *vtf* (C. i. apa unui râu, a unui lac etc.) A face să dispară (prin evaporare) Si: *a seca*. **15** *vt(a)* (Îe) **Bea de usucă** sau **usucă pe unde trece** Bea foarte mult. **16** *vt* (C. i. alimente, nutreț etc.) A deshidrata pentru conservare. **17** *vr* (Fig; adesea urmat de determinările „(de) pe picioare", „din picioare") A-și pierde vlaga (din cauza unei boli, a unei suferințe etc.). **18** *vr* (Pex; fig; adesea urmat de determinările „(de) pe picioare", „din picioare") A se chinui (7). **19** *vr* (D. corpul uman, organe sau părți ale lui) A-și pierde puterea vitală. **20** *vr* (D. corpul uman, organe sau părți ale lui) A se atrofia (1). **21** *vr* (Fig; d. inimă, suflet) A-și pierde sensibilitatea, căldura. **22** *vt* (Fig) A face să nu mai existe Si: *a distruge* (1), *a nimici*, *a prăpădi*. **23** *vt* (Îe) **A ~ (pe cineva) în bătaie** (sau **în bătăi**) A bate pe cineva foarte tare Si: *bătaie*. **24** *vt* (Îe) **L-a bătut de la ~t la mate** Se spune despre cineva care a fost bătut foarte tare. **25** *vt* (Fam; fig) A face pe cineva să cheltuiască mult Si: *a ruina*, *a sărăci*. **26** *vt* (Fam) A aduce cuiva nenoroc la jocul de cărți. **27** *vt* (Fam) A face pe cineva să piardă mulți bani, șezându-i alături. **28** *vr* (Fam; fig) A suferi lipsuri, privațiuni. **29** *vr* (Fam; fig) A duce o viață grea. **30** *vr* (Înv; îe) **A se ~ de foame** A avea o puternică senzație de foame Si: *a flămânzi* (2). **31** *vt* (Îe) **A ~ zilele** (cuiva) A face (cuiva) viața grea.

uscare sf [At: PSALT. 207 / Pl: *~cări* / E: ***usca***] **1** Scoatere totală sau parțială a umezelii dintr-un obiect pe cale naturală (prin evaporare) sau artificială (printr-un procedeu tehnic) Si: *zbicire*, *zvântare*, (reg) *ojijire*. **2** Pierdere (totală) a sevei Si: *ofilire*, *veștejire*. **3-4** (Îvr) Uscătură (5-6). **5** Deshidratare (a unor alimente) în vederea conservării. **6** Slăbire (din cauza unei boli, a unei suferințe etc.).

uscat[1] *sn* [At: CADE / Pl: (rar) *~uri* / E: ***usca***] Uscare (1).

uscat[2], *~ă* [At: PSALT. HUR. 54ʳ/2 / Pl: *~ați*, *~e* a; *~uri* sn / E: ***usca***] **1** *a* (Îoc *umed* sau cu *ud*) Lipsit (parțial) de apă sau de umezeală Si: *zbicit*, *zvântat*. **2-3** *sn*, *a* (Îoc *umed* sau cu *ud*) (Obiect, suprafață) care și-a pierdut (parțial) apa sau umezeala Si: *zbicit*, *zvântat*. **4** *a* (D. pământ, terenuri, locuri etc.) Lipsit de surse de apă. **5** *a* (Pex; d. pământ, terenuri, locuri etc.) Arid (1). **6** *a* (D. vreme și perioade de timp) Lipsit de umiditate Si: *secetos*. **7** *a* (Îs) *Ger ~* Ger fără zăpadă. **8** *a* (Îas) Frig mare, năprasnic. **9** *a* (D. vânturi) Care nu aduce precipitații. **10** *a* (D. buze, gură, gât) Care este lipsit de salivă (din cauza unei boli, a oboselii, a setei, a emoției etc.). **11** *a* (D. ochi) Lipsit de lacrimi. **12** *a* Lipsit de conținutul lichid Si: *gol*[1] (23), *sec*. **13** *a* (D. plante și părți ale lor; pex, d. pajiști, păduri etc.) Lipsit de sevă Si: *ofilit*, *veștejit*. **14** *sn* (Reg; îlav) **În ~** Practicând altoirea primăvara devreme, înainte de a începe vegetația copacilor. **15** *a* (D. râuri, lacuri etc.) Din care a dispărut apa Si: *secat*. **16** *a* Lipsit de apă Si: *sec*. **17** *a* (D. unele alimente) Deshidratat (prin aplicarea unor procedee de conservare) în vederea unei păstrări mai îndelungate. **18** *a* Care s-a întărit de vechime. **19** *a* (D. alimente) Care se poate mânca rece (fără o pregătire specială). **20** *a* Uscăcios (6). **21** *a* (Pex) Neînsoțit de lichidul cu care este, în general, asociat. **22** *a* (Mol; îs) *Bani ~ați* Din care s-au scăzut toate cheltuielile, impozitele Si: *net*. **23** *a* (Pfm; îas) Numerar. **24** *a* (Îs) *Post ~* Post negru. **25** *a* (D. tuse) Fără expectorație Si: *sec*. **26** *a* (Reg; îs) *Tuse ~ă* Emfizem pulmonar (la cai). **27** *a* (D. ființe, d. corpul lor sau părți ale lui) Cu (foarte) puțină grăsime Si: *slab*, *uscăcios* (9), *uscățiv* (1), *costeliv*, *descărnat*. **28** *a* (Reg; pex; d. ființe, d. corpul lor sau părți ale lui) Lipsit de puteri Si: *uscăcios* (10), *uscățiu* (2), *uscățiv* (2), *vlăguit*. **29** *a* (Îoc *gras*, d. ten, piele, păr) Lipsit de grăsime. **30** *a* (Îoc *gras*, d. ten, piele, păr) Lipsit de strălucire Si: *mat*. **31** *a* (D. organe sau părți ale corpului) Care și-a pierdut puterea vitală Si: *atrofiat*. **32** *a* (D. oameni) Cu membre lipsite de putere vitală Si: *schilod*. **33** *a* (D. voce, sunete, zgomote etc.) Lipsit de mlădiere, de muzicalitate. **34** *a* (D. voce, sunete, zgomote etc.) Lipsit de putere, de intensitate, de amploare Si: *înăbușit*, *înfundat*, *stins*. **35** *a* (Pex; d. voce, sunete, zgomote etc.) Lipsit de sensibilitate Si: *aspru*[2] (12), *sec*. **36** *a* (Fig; d. sentimente) (Care a devenit) lipsit de afecțiune, de căldură. **37** *a* (Fig; d. fizionomia și manifestările oamenilor) Care exprimă indiferență, nepăsare Si: *aspru*[2] (13), *dur*[1] (6), *rece*. **38** *a* (D. intelect) Lipsit de putere creatoare, de imaginație, de sensibilitate. **39** *a* (D. stilul unor scrieri, opere arhitectonice etc. sau d. elemente de stil) Lipsit de ornamente Si: *auster* (8), *sec*. **40** *a* (Rar; d. culori) Lipsit de strălucire. **41** *sn* (Îoc *o masă de apă curgătoare sau stătătoare*; mai ales îoc *mare*[2] (1)) Suprafață a globului pământesc neacoperită de apele oceanului planetar Si: *pământ*. **42** *sn* (Îrg) Țară. **43** *sn* (Îe) **A trage vetrela** (sau, pcf. **verde**) **pe ~** A munci fără spor. **44** *sn* (Îae) A duce o viață grea. **45** *a* (Îla) **~ la stomac** Constipat (1). **46** *sn* (Îe) **A trage carul pe ~** A scăpa de belea. **47** *sn* (Îe) **A fi dracul pe ~** A fi șiret. **48** *sn* (Îae) A fi rău. **49** *sn* (Îae) A fi urât.

uscatesc, *~ească a* [At: GORJAN, H. II, 7/1 / Pl: *~ești* / E: ***uscat***[2] + *-esc*] (Îvr; d. plante) **1** Care crește pe uscat[2]. **2** De uscat[2].

uscă sf [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: pvb ***usca***] (Mun) Fitil făcut din fire de bumbac dospite în urină, care, uscat, servește la scăpărătoare în loc de iască.

uscăcior, *~oară* [At: PANN, P. V. I, 89/11 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***uscat***[2] + *-ior*] (Pop) **1** *a* Uscățel (1). **2** *sfp* Uscături (6).

uscăcios, *~oasă a* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 120ʳ/10 / V: (înv) ***~ățos*** / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***usca*** + *-ăcios*] **1** Care se usucă ușor. **2** Lipsit de umezeală. **3** (Îvr; d. pământ, terenuri, locuri) Lipsit de surse de apă Si: *secetos*. **4** (Pex; d. pământ, terenuri, locuri) Lipsit de vegetație Si: *arid* (1), *sterp*. **5** (D. vreme și perioade de timp) Lipsit de umiditate atmosferică. **6** (Rar; d. alimente) Uscat (16). **7** (Rar; pex; d. alimente) Sărăcăcios. **8** (Mun; d. fructe) Cu miezul (mai) puțin zemos. **9** (D. oameni) Uscat[2] (27). **10** (D. oameni) Uscat[2] (28). **11** (D. boli) Care slăbește organismul.

uscăciu, *~ie a* vz ***uscățiu***

uscăciune sf [At: HERODOT (1645), 462 / Pl: *~ni* / E: ***usca*** + *-ăciune*] **1** Însușirea de a fi uscat[2] (1) Si: *uscătură* (1). **2** Starea a ceea ce este uscat[2] (1). **3** Lipsă de umiditate. **4** Stare a gurii sau a buzelor lipsite de salivă, de umezeală. **5** (Pex) Senzație puternică de sete. **6** Lipsă îndelungată a precipitațiilor (ploi, ninsori) Si: *secetă*. **7** Lipsă de umiditate atmosferică. **8-9** (Înv; mpl) Uscătură (5-6). **10** (Îvr) Dispariție a apei (prin evaporare). **11** Slăbiciune (a corpului, a unei părți a lui). **12** Boală care slăbește

organismul. **13** Lipsă de grăsime, de luciu a părului, a pielii, a tenului. **14** (Pex) Aspect mohorât, aspru. **15** (Fig) Lipsă de sensibilitate sufletească Si: *asprime* (**2**), *duritate* (**5**). **16** Lipsă de expresivitate a unei scrieri. **17** (Reg; în credințele populare) Ființă imaginară, duh rău care chinuiește și pocește copiii nebotezați sau îi fură, înlocuindu-i cu alții urâți și schilozi.

uscățiu, ~ie *a* vz ***uscățiu***

uscător, ~oare [At: DRLU / V: ***usuc~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***usca*** + *-ător*] **1** *a* Care usucă (**1**). **2** *smf* (Gmț; îs) *~ de pahare* Persoană căreia îi place să bea. **3** *sn* Aparat, mașină sau instalație care servește la uscarea artificială sau naturală a unor materiale, produse etc. **4** *sn* (Șîs) *~ de păr* Mic aparat electric pentru uscarea rapidă a părului spălat. **5-6** *sf* (Rar) Uscătorie (**1-2**). **7** *sm* Muncitor specializat în procese tehnologice ca uscarea furnirului sau a țesăturilor, după ce acestea au fost vopsite.

uscătorie *sf* [At: BARCIANU / V: (reg) ***~turie*** / Pl: *~ii* / E: ***uscător*** + *-ie*] **1** Instalație specială pentru uscatul prin evaporare accelerată a unor produse agricole, industriale, casnice etc. **2** Local, încăpere în care se află o asemenea instalație. **3** Încăpere (special amenajată) pentru uscatul^{1} rufelor.

uscătură *sf* [At: (a. 1794) IORGA, S. D. VIII, 29 / Pl: *~ri* / E: ***usca*** + *-ătură*] **1** (Îrg) Uscăciune (**1**). **2** (Mun) Pământ foarte uscat. **3** (Mun) Secetă. **4** Stare a ceea ce s-a uscat în vechime. **5** Creangă subțire și uscată sau (rar) copac uscat Si: (îvr) *uscare* (**3**), *uscăciune* (**8**). **6** (Mpl) Crenguță uscată, desprinsă de pe copac, cu care se aprinde sau se întreține focul Si: *gătej* (**1**), *vreasc* (**10**), (reg) *raburi, surcele*, (îvr) *uscățele* (**2**), *uscăciune* (**9**). **7** (Lpl) Epitet pentru oameni netrebnici. **8** (Reg) Loc într-o pădure pe unde au ars copacii. **9** (Mpl) Aliment care se poate mânca rece (și fără pregătire specială). **10** (Mpl) Prăjitură făcută din bucățele de aluat prăjite în grăsime sau coapte la cuptor Si: *uscățea* (**3**). **11** (Reg) Carne macră. **12** (Reg) Epitet dat unei ființe slabe, urâte și rele. **13** (Reg; lpl; dep) Picioare lungi și subțiri. **14** (Reg) Tuberculoză. **15** (Reg) Zâmbre.

uscăturea *sf* [At: ISPIRESCU, L. 266 / Pl: *~ele* / E: ***uscătură*** + *-ea*] (De obicei lpl) **1-2** (Șhp) Uscătură (**6**) (mică) Si: *uscăturică* (**1-2**). **3** (Reg; lpl) Uscătură (**10**).

uscăturică *sf* [At: DLR / Pl: *~ici* / E: ***uscătură*** + *-ică*] **1-3** Uscăturea (**1-3**).

uscăturie *sf* vz ***uscătorie***

uscățel, ~ea [At: (a. 1826) IORGA, S. D. XII, 212 / Pl: *~ei, ~ele* / E: ***uscat***^{2} + *-el*] **1** *a* Uscat^{2} (**27**). **2** *sfp* Uscătură (**6**). **3** *sf* (Mpl) Uscătură (**10**). **4** *sfp* (Bot; reg) Flori-de-pai (*Helychrysum bracteatum*).

uscățică *a* [At: DLR / Pl: *~ici* / E: ***uscat***^{2} + *-ică*] **1-3** Uscățea (**1-3**).

uscățiu, ~ie *a* [At: DENSUSIANU, Ț. H. 339 / V: ***~ățiu, ~ăciu*** / Pl: *~ii* / E: ***uscat***^{2} + *-iu*] (Reg) **1-2** Uscățiv (**1-2**).

uscățiv, ~ă *a* [At: MINEIUL (1776), 18^{r2}/27 / Pl: *~i, ~e* / E: ***uscat***^{2} + *-iv*] **1** (D. ființe, d. corpul lor sau părți ale lui) Cu puțină grăsime Si: *slab, uscat*^{2} (**27**), *uscăcios* (**9**), (reg) *uscățiu* (**1**), *costeliv, descărnat*. **2** (D. ființe, d. corpul lor sau părți ale lui) Uscat^{2} (**28**). **3** (Rar; d. alimente) Care este puțin consistent Si: *sărăcăcios*. **4** (Rar; d. vânt) Care nu aduce precipitații.

uscățos, ~oasă *a* vz ***uscăcios***

uscău *a* [At: ALR II/I, 84/362 / Pl: *~ăi* / E: ***uscat***^{2} css] (Reg; d. oameni) Foarte slab S: *jigărit, sfrijit*.

uschi *v* vz ***ușchi***

uschilă *sm* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***uschi*** + *-ilă*] (Arg) Chiulangiu.

uschit *sm* vz ***ușchit***^{1}

usci *sfp* vz ***huște***

uscioară *sf* vz ***ușcioară***

uscior^{1} *sm* vz ***ușor***^{1}

uscior^{2} *sn* vz ***urcior***^{2}

usciu *a* [At: ALR II / I h 84/362 / Pl: *~ii* / E: ***uscat***^{2} css] (Reg; d. oameni) Foarte slab Si: *jigărit, sfrijit*.

usebeală *sf* [At: PO 6/8 / Pl: *~eli* / E: ***usebi***^{2} + *-eală*] (Îvr) Deosebire (**2**).

usebi^{1} *av* vz ***osebi***^{1}

usebi^{2} *v* vz ***osebi***^{2}

usebire *sf* vz ***osebire***

usebit, ~ă *a, av* vz ***osebit***

usebitură *sf* vz ***osebitură***

usecnovenie *sf* [At: TDRG / Pl: *~ii* / E: slv **оусѣкновение**] (Îvr) Decapitare (**1**).

userdie *sf* vz ***osârdie***

usibi *v* vz ***osebi***^{2}

usie *sf* [At: DRLU / Pl: *~ii* / E: ngr *ουσια*] (Îdt) **1** Natură a unui lucru Si: *esență* (**1**), *substanță*. **2** Fărâmă (**1**).

usigă *sf* vz ***obsigă***

usit *sm* vz ***husit***

usmeți *vr* [At: RĂDULESCU-CODIN / Pzi: *~țesc* / E: ns cf *husmi*] (Mun) A se baza pe cineva.

usnă *sf* [At: PSALT. HUR. 25^{v}/21 / V: ***ustnă*** / S și: *uznă* / Pl: *~ne*, (îrg) *~ni* / E: slv **оустьна**] **1** (Înv) Buză (**1**). **2** (Înv) Gură (**1**). **3** (Înv; pex) Glas (**1**). **4** (Pop) Marginea de sus (de obicei răsfrântă) a unei oale, a unui pahar, a unui obiect în formă de vas etc. Si: *buză* (**22**). **5** Marginea (răsfrântă) a unui clopot. **6** (Îe) **A suna** (sau **a bate**) **clopotul într-o ~** A trage clopotul izbind limba numai într-o parte (pentru a anunța o primejdie). **7** Marginea de sus a unei ambarcații. **8** (Înv) Margine a unei gropi. **9** (Reg) Ghizd al unei fântâni (de la nivelul solului în sus). **10** (Min) Parte lărgită la baza puțurilor ocnelor vechi de sare, formând un prag pe care se fixează armătura de lemn. **11** (Înv) Gură de mină. **12** (Reg) Borul pălăriei. **13** (Îvr) Mal^{1}.

usoaș *sm* vz ***husăș***

uspăcioi *sm* vz ***ospecioi***

uspăcior *sm* vz ***ospecior***

uspăta *v* vz ***ospăta***

uspătare *sf* vz ***ospătare***

uspătaș *sm* [At: DR. XI, 132 / Pl: *~i* / E: ***uspăta*** + *-aș*] (Reg) Nuntaș.

uspătat, ~ă *a* vz ***ospătat***^{2}

uspătărie *sf* vz ***ospătărie***

uspătătoriu, ~oare *smf* vz ***ospătător***

uspătioi *sm* vz ***ospătoi***

uspătoi, ~oaie *smf* vz ***ospătoi***

uspător *sm* [At: DR. XI, 132 / Pl: *~i* / E: ns cf *uspăcior*] (Trs) Nuntaș.

uspăt *sn* vz ***ospăț***

uspăți *vr* [At: I. A. POPESCU, O. 7 / Pzi: *~țesc* / E: ***uspăț***] (Reg) A petrece la nuntă.

uspecioi *sm* vz ***ospecioi***

uspecior *sm* vz ***ospecior***

uspenie *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 43^{r}/21 / V: ***os~*** / Pl: *~ii* / E: slv **оусъпение**] (Bis; înv) **1** Adormire (mai ales a Fecioarei Maria). **2** Numele sărbătorii creștine Adormirea Maicii Domnului.

uspeta *v* vz ***ospăta***

uspeț *sn* vz ***ospăț***

uspețean *sm* vz ***ospețean***

uspeție *sf* vz ***ospeție***

uspețoi *sm* vz ***ospătoi***

usta *sf* [At: (a. 1788-1806) IORGA, S. D. XXII, 55 / V: ***ostea*** / Pl: *~le* / E: tc ***usta***] **1** Supraveghetor. **2** Administrator (**1**). **3** Vechil. **4** Căpitan de ieniceri.

ustansilii *sfp* vz ***ustensilă***

ustaș *sm* [At: M. D. ENC. / Pl: *~i* / E: srb ***ustaš***] Membru al unei organizații fasciste și teroriste croate, care a activat înaintea celui de-al doilea război mondial.

ustav *sn* [At: (a. 1645) ap. TDRG / V: ***os~*** / Pl: *~uri, ~e* / E: slv **оуставъ**] **1** Rânduială bisericească sau monahală. **2** Sfârșit de rugăciune.

ustavă *sf* [At: URICARIUL. LET. II. 147/37 / Pl: *~ve* / E: pn ***ustawa***] (Înv) Ordin.
ustăneală *sf* vz ***osteneală***
ustăni *v* vz ***osteni***
ustănit¹, ~ă *a* vz ***ostenit¹***
ustei *v* vz ***ostoi²***
usteia *v* vz ***ostoi²***
usteneală *sf* vz ***osteneală***
usteni *v* vz ***osteni***
usteninţă *sf* vz ***osteninţă***
ustenire *sf* vz ***ostenire***
ustenit¹ *sn* vz ***ostenit²***
ustenit², ~ă *a* vz ***ostenit¹***
ustenită *sf* vz ***ostenit²***
ustenitor *sm* vz ***ostenitor***
ustensilă *sf* [At: STAMATI, D. / V: (înv) ***~tansilii*** *sfp*, ***ute~*** / Pl: *~le*, (înv) *~li* / E: fr ***ustensile***] (Mpl) Obiect care serveşte la efectuarea unei operaţii curente în gospodărie, într-un laborator, într-o meserie etc. Vz *instrument, sculă, unealtă*.
ustia *v* vz ***ostoi²***
ustilaginale *sfp* [At: SĂVULESCU, USTIL. I, 543 / E: fr ***ustilaginale***] Ordin de ciuperci parazite care provoacă diferite boli plantelor cultivate.
ustior *sm* vz ***uşor¹***
ustnă *sf* vz ***usnă***
ustoi *v* vz ***ostoi²***
ustoia *v* vz ***ostoi²***
ustoire *sf* vz ***ostoire***
ustoit, ~ă *a* ***ostoit***
ustoitură *sf* vz ***ostoitură***
ustrină *sf* [At: BARIŢIU, P. A. I, 658 / Pl: *~ne* / E: lm ***ustrina***] (Ltî) Topitorie (pentru metale).
ustug *sn* vz ***usuc***
ustui *v* vz ***ostoi²***
ustuit, ~ă *a* vz ***ostoit***
ustuluş *sm* vz ***astăluş***
ustunoi, ~oaie *a, s* vz ***usturoi***
ustunoia *v* vz ***usturoia***
ustupă *sf* vz ***hustupă***
ustupină *sf* vz ***huştupină***
ustura [At: BIBLIA (1688), 619²/22 / Pzi: *ustur* / E: ml ***ustulare***] **1** *vt* (Precedat de un pronume personal la acuzativ; c. i. o fiinţă sau o parte a corpului; subiectul indică locul dureros) A provoca o senzaţie de înţepătură, de urzicare, de arsură Si: *a pişca*. **2** *vt* (Îe) **A-l ~** (pe cineva) **inima** (sau **sufletul**) A simţi o durere puternică, fizică sau morală. **3** *vt* (Gmţ; îe) **A-l ~** (pe cineva) **spatele** A merita o bătaie. **4** *vt* (Reg; îe) **A-l ~** (pe cineva) **călcâiele** A avea dor de ducă. **5** *vt* (Fam; îe) **Are să-l ~re** O s-o păţească, va plăti scump. **6** *vi* (D. băuturi, condimente, mâncăruri condimentate, mirosuri) A provoca o senzaţie specifică de înţepătură (pe limbă, în nări), de usturime Si: *a pişca*. **7-8** *vti* (Fig; precedat de un pronume personal la acuzativ; c. i. o persoană) A provoca (prin vorbe caustice, prin răutate etc.) o suferinţă morală. **9** *vt* (Îvp) A provoca dureri fizice cuiva Si: *a chinui* (**1**). **10** *vt* (În descântece) A freca, a da cu usturoi (**4**).
usturare *sf* [At: POLIZU / Pl: ? / E: ***ustura***] **1** Provocare a unei senzaţii de înţepătură, de urzicare, de arsură Si: *usturat¹*. **2** Provocare (prin vorbe caustice, prin răutate) a unei suferinţe morale.
usturat¹ *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***ustura***] Usturare (**1**).
usturat², ~ă *a* [At: BARBU, PRINC. 112 / Pl: *~aţi, ~e* / E: ***ustura***] (Mun) **1** Usturător (**1**). **2** (D. condimente, mâncăruri condimentate, mirosuri) Pişcător. **3** Usturător (**3**). **4** Care suferă sau a suferit dureri fizice Si: *chinuit²* (**2**). **5** Care suferă sau a suferit chinuri sufleteşti Si: *îndurerat*. **6** Supărat. **7** Jignit.
usturatec, ~ă *a* [At: COŞBUC, AE 243 / Pl: *~eci, ~ece* / E: ***ustura*** + *-atec*] (Rar) Usturător (**1**).
usturăcios, ~oasă *a* [At: DRLU / V: *~ric~* / Pl: *~oşi, ~oase* / E: ***ustura*** + *-ăcios*] (Reg) Usturător (**1**).
usturător, ~oare [At: CORBEA, D. 196^r1^/10 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***ustura*** + *-ător*] **1** *a* Care ustură (**1**) Si: (rar) *usturatec*, (înv) *usturoi* (**1**), (reg) *usturat²* (**1**), *usturăcios*. **2-3** *av, a* (Fig) (Într-un mod) care provoacă o suferinţă morală Si: *caustic, incisiv, tăios*.
usturătură *sf* [At: MARIAN, S. A. 102 / Pl: *~ri* / E: ***ustura*** + *-ătură*] (Rar) Usturime (**1**).
ustureală *sf* [At: MAN. SĂNĂT. 137/26 / Pl: *~eli* / E: ***ustura*** + *-eală*] (Reg) Usturime (**1**).
usturicios, ~oasă *a* vz ***usturăcios***
usturime *sf* [At: VARLAAM, C. 281 / Pl: *~mi* / E: ***ustura*** + *-ime*] **1** Senzaţie dureroasă provocată de o înţepătură, de o arsură, de urzicare etc. Si: (rar) *usturătură*, (reg) *ustureală*. **2** (Fig) Asprime a frigului.
usturoi, ~oaie [At: (a. 1600-1630) CUV. D. BĂTR. I, 308 / V: (îrg) ***~unoi*** *a, s*, (îvr) ***ostor~*** *sm* / Pl: *~, ~oaie* / E: ***ustura*** + *-oi*] **1** *a* (Înv) Usturător (**1**). **2** *a* (Trs; Mol; d. condimente, mirosuri etc.) Pişcător. **3** *a* (Bot; îs) *Bureţi ~* Bureţi iuţi (*Lactarius piperatus*). **4** *sm* (Bot; şîs *~ de primăvară, ~ de vară, ~ de toamnă, ~ de iarnă*) Plantă erbacee din familia liliaceelor, legumicolă, cu gust şi miros caracteristic, cu frunze lanceolate, al cărei bulb, format din mai mulţi bulbi mai mici de formă lunguiaţă, cu gust usturător, este bogat în substanţe nutritive şi vitamine Si: *ai, baib, ceapă- albă, pur¹, scăloi* (*Allium sativum*). **5** *sm* (Prc) Bulb de usturoi (**4**). **6** *sm* (Prc) Căţel din bulbul usturoiului (**4**). **7** *sm* (Bot; reg; îs) *~ sălbatic, ~ de sămulastră* Ceapa-ciorii (*Allium vineale*). **8** *sm* (În practicile bazate pe superstiţii; îs) *~ păzit* Căpăţână de usturoi (**4**) pe care flăcăii îl păzesc în noaptea de Sfântul Andrei şi despre care se crede că este bun de leac. **9** *sm* (Îe) (**Parcă**) **nici ~ n-a mâncat, nici gura nu-i miroase** (sau **nu-i pute**) Se face că nu ştie nimic despre ceva la care a participat Vz *a mirosi*. **10** *sm* (Îae) Nu se ruşinează de o faptă a sa Vz *a mirosi*. **11** *sm* (Rar; îe) **A-i puţi gura a ~** (cuiva) A spune minciuni. **12** *sm* (Bot; reg; îc) **~-de-lac** Iarbă usturoasă (*Teucrium scordium*). **13** *sm* (Bot; reg; îc) **~-turcesc** Păduchernită (*Lepidium ruderale*). **14** *sm* (Bot; reg; îc) **~-mirositor** Dumbravnic (*Melittis melissophylum*). **15** *sm* (Bot; reg; îc) **~ul-cioarii** Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape, probabil ceapa-ciorii (*Muscari comosum*). **16** *sm* (Bot; reg; şîc **~ul-ursului**) Leurdă (*Allium ursinum*). **17** *sm* (Bot; şîc **~-sălbatic**) Pur¹ (*Allium rotundum*). **18** *sm* (Bot; şîc **~-de-pădure**) Aiul şarpelui (*Allium scorodoprasum*). **19** *sm* (Bot) Leurdă (*Allium montanum*). **20** *sm* (Bot) Ai de munte (*Allium victorialis*). **21** *sm* (Bot) Ai sălbatic (*Allium oleraceum*). **22** *sf* (Bot; reg) Usturoiţă (**1**) (*Alliaria officinalis*). **23** *sm* (Bot; reg) Hrean (**1**) (*Armoracia rusticana*). **24** *sm* (Bot; sst) Mei (*Panicum miliaceum*). **25** *smf* (Reg; îf *ustunoi, ustunoaie*) Puroi. **26** *sf* (Într-un descântec, îf *ustunoaie*) Usturime (**1**).
usturoia [At: MAT. FOLK. 1521 / V: (reg) ***~unoia*** / Pzi: *~iez* / E: ***usturoi***] **1** *vt* A condimenta cu (mult) usturoi (**4**). **2** *vt* (În descântece) A freca cu usturoi (**4**). **3-4** *vri* (Trs; Mol; d. alimente) A deveni pişcător (învechindu-se) Si: *a se iuţi*.
usturoiasă *sf* [At: BRANDZA, D. 23 / Pl: (rar) *~iese* / E: ***usturoi*** + *-easă*] (Bot; reg) Usturoiţă (**1**) (*Alliaria officinalis*).
usturoiaş *sm* [At: H XII, 391 / Pl: (rar) *~i* / E: ***usturoi*** + *-aş*] **1** (Mol) Numele unei plante cu flori albe şi cu frunze asemănătoare cu cele ale usturoiului (**4**), nedefinită mai îndeaproape. **2** (Bot; rar) Bureţi-de-iarnă (*Marasmius alliaceus*).
usturoiat, ~ă *a* [At: CREANGĂ, A. 103 / Pl: *~aţi, ~e* / E: ***usturoia***] **1** Cu gust de usturoi (**4**) Si: (îvr) *usturoios* (**1**). **2** Cu miros de usturoi (**4**) Si: (îvr) *usturoios* (**1**). **3** Preparat cu (mult) usturoi (**4**) Si: (îvr) *usturoios* (**2**).
usturoios, ~oasă *a* [At: MAN. SĂNĂT. 156/2 / Pl: *~oşi, ~oase*] **1-2** Usturoiat (**1-2**).
usturoiţă *sf* [At: CONV. LIT. 1060 / Pl: *~ţe* / E: ***usturoi*** + *-iţă*] (Bot) **1** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu miros puternic de usturoi (**4**), cu flori mici, albe, întrebuinţată în medicină Si: *aişor*, (reg) *bruncuţă*,

usturoaie, buruiană-de-bubă-rea, buruiană-de-perit, buruiană-pentru-răni, floare-de-lungoare, frunza-voinicului, gălbenele, iarba-tăieturei, iarbă-de-boale, iarbă-de-rană, rădăcină-de-lingoare, usturoaie, usturoiasă, vindecătoare, vindecea, vindecuță, voinicică (*Alliaria officinalis*). 2 (Reg) Ghiocel (2) (*Galanthus nivalis*). 3 (Reg) Crin de pădure (*Lilium martagon*). 4 (Reg) Dalac (4) (*Paris quandrifolia*). 5 (Reg) Iarbă-usturoasă (*Teucrium scordium*).

usturos, ~oasă *a* [At: ȘĂINEANU, D. U. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***ustura*** + *-os*] 1 (Reg; d. condimente, mâncăruri condimentate etc.) Pișcător. 2 (Bot; îs) *Bureți ~oși* Bureți iuți (*Lactarius piperatus*).

usuc *sn* [At: ANON. CAR. / V: (reg) *osug, suc, sucă sf, uns~, urs~, ursug, ustug, ~ă sf, ~ug* / Pl: *~uri* / E: lat ***suc(c)us***] 1 Substanță unsuroasă, albă-gălbuie, secretată de glandele sebacee și sudoripare ale ovinelor, care protejează fibrele de lână menținându-le rezistența Si: (reg) *asud* (2), *mustăreață, muciug*. 2 Apă unsuroasă rezultată din prima spălare a lânii și din care se extrage lanolina care este folosită în medicina populară la tratamentul scabiei, la vopsitul țesăturilor etc. 3 (Reg; îf *ursuc*) Sudoare de țap Si: *pârci*[2]. 4 (Reg) Sevă a arborilor Si: *suc*. 5 (Reg; csnp) Plantă nedefinită mai îndeaproape.

usucă *sf* vz ***usuc***

usucător, ~oare *a* vz ***uscător***

usucos, ~oasă *a* [At: CHEST. V, 163/57 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***usuc*** + *-os*] 1 Plin de usuc (1). 2 (Mol) Murdar.

usug *sn* vz ***usuc***

usul *s* [At: GORJAN, H. II, 113/33 / Pl: ? / E: tc ***usul***] (Îvr) 1 Procedeu. 2 Metodă. 3 Șiretlic.

usună *sf* [At: CHIRIȚESCU, GR. 255 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Nav) Linia de plutire a corabiei.

uș *i* vz ***hâș***

ușag *sn* vz ***uișag***

ușar *sm* [At: (a. 1482) DERS / V: ***ușer*** / Pl: *~i* / E: ***ușă*** + *-ar*] (Înv) 1 Paznic al ușii (1) Si: *portar* (1). 2 Dregător în Moldova, care primea solii și-i introducea la domnul țării și păzea poarta domnească Si: *portar*. 3 Funcția de ușar (2). 4 Demnitatea de ușar (2). 5 (Îs) *~ mare* sau *marele ~* sau *~ul cel mare* Mai marele peste ușari (1-2).

ușarnic, ~ă [At: ANON. CAR. / V: ***ușer~, ușier~*** (P. *~și-er~*) *smf, a* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***ușă*** + *-arnic*] 1-2 *smf, a* (Persoană) care umblă pe ușile altora deoarece nu-i place să stea acasă Si: (reg) *odăielnic*. 3-4 *smf, a* (Persoană) care pierde vremea umblând fără rost pe străzi Si: *ulițarnic*. 5 *sf* Femeie desfrânată.

ușă *sf* [At: COD. VOR.[2] 17[r]/13 / Pl: *uși*, (rar) *ușe* / E: ml ****ustia*** (plural, devenit singular, al lui **ustium = ostium*) 1 Deschizătură de formă regulată, de obicei dreptunghiulară, lăsată în peretele unei clădiri, la un vehicul, la o mobilă etc., pentru a permite accesul, intrarea (și ieșirea). 2 (Prc) Panou (sau ansamblu de panouri) prins de un cadru fix, care închide sau deschide această deschizătură Si: *poartă*. 3 (Îs) *~ domnească* sau *uși* (ori *ușile*) *împărătești* sau *ușa raiului* sau *ușile altarului* Intrarea principală în altar de care se servește numai preotul, în anumite momente ale slujbei. 4 (Îs) *~ batantă* Ușă cu unu sau două canaturi care, la deschidere, execută o mișcare de rotație limitată în jurul unei axe verticale situate la una dintre margini. 5 (Îs) *~ glisantă* sau *~ rulantă* Ușă cu unu sau cu mai multe canaturi care se închid și se deschid prin alunecarea laterală a canaturilor de-a lungul unor șine fixate în partea superioară și interioară a ușii. 6 (Îs) *~ pliantă* Ușă cu două sau mai multe canaturi, legate între ele cu balamale care se închid și se deschid prin deplasarea canaturilor spre una din marginile tocului ușii, alăturându-se unele altora. 7 (Reg; îs *ușa băii*) Locul pe unde se coboară în mină. 8 (Îs) *Ușa cățelului* Ușă secretă. 9-10 (Îljv) **Cu ușile închise** (În mod) secret. 11 (Îal) Fără ca publicul să fie admis. 12 (Îlav) **La** (sau, înv, **dintre**, **între**, **lângă**) ~ Foarte aproape (de...). 13 (Îlav) **~ în ~** (sau, înv, **de**) ~ Foarte aproape. 14 (Îal) Față în față. 15 (Îal) În vecini. 16 (Îlav) **În ~** În cadrul ușii (1). 17 (Îlav) **Din ~ în ~** De la unul la altul. 18 (Îal) Dintr-un loc într-altul. 19 (Îal) Din casă în casă. 20 (Îal) Din poartă în poartă. 21 (Îlav) **Ca la ușa oborului** În mod grosolan. 22 (Îe) (D. evenimente, termene etc.) **A bate la ~** A fi foarte aproape. 23 (Îae) A fi iminent. 24 (Îe) **A avea ușile deschise** A permite accesul oricui. 25 (Îe) **A (nu) avea ușa deschisă** A (nu) avea acces la... 26 (Îe) **A (nu) deschide ușa** (cuiva) A (nu) vizita pe cineva. 27 (Îe) **A deschide** (cuiva) **amândouă ușile** A primi pe cineva cu bucurie, cu brațele deschise. 28 (Îe) **A intra cu ușa în casă** A spune lucrurile pe șleau. 29 (La vocativ) **Ușa!** Se spune pentru a atenționa pe cineva care nu a închis ușa după ce a intrat undeva. 30 (Îe) **Închide ușa pe dinafară** Ieși! 31 (Îe) **A-i rupe** (cuiva) **călcâiele cu ușa** A alunga pe cineva. 32 (Îe) **A bate** (sau **a umbla**) **pe la toate ușile** sau (înv) **a umbla pe la alte uși** A solicita sprijinul cuiva (într-o împrejurare grea). 33 (Îae) A se adresa tuturor cerând sprijin. 34 (Îe) **A strânge (pe cineva) cu ușa** A forța (pe cineva) să facă sau să recunoască ceva. 35 (Îe) **A pune** (cuiva) **foc la ~** A produce discordie. 36 (Îe) **A ține ușa** (cuiva) A fi complice cu cineva. 37 (Îe) **A-i pune** (cuiva) **parul** (sau **scaiul, spicul**) **la** (sau **în**) ~ A-i pune cuiva sechestru. 38 (Îae) A sărăci pe cineva. 39 (Îae) A distruge pe cineva. 40 (Îe) **A cere cât n-are** (cineva) **la ușa casei** A cere prea mult. 41 (Îe) **A ține** (pe cineva) **(de) odor la ușa casei** A ține de pomană pe cineva. 42 (Îae) A nu avea nici un folos de pe urma cuiva. 43 (Îe) **A sta după ~** A fi nebăgat în seamă. 44 (Îae) A sta deoparte. 45 (Îe) **A lăsa** (pe cineva) **după ~** A nu acorda nici o atenție cuiva. 46 (Îae) A neglija pe cineva. 47 (Îe) **A primi** (pe cineva) **între două uși** A sta cu cineva de vorbă în fugă, căutând să scape de el cât mai repede. 48 (Îe) **A închide** (cuiva) **ușa** A alunga pe cineva. 49 (Îe) **A arăta** (cuiva) **ușa** sau **ușile** A da (pe cineva) afară Si: *a goni* (1). 50 (Îe) **A lua ușa-n spate** A pleca. 51 (Îe) (**A ajunge**, **a bate**, **a cere**, **a crește**, **a rămâne** etc.) **pe la** (sau **prin**) **ușile oamenilor** (sau **pe la ușile străine**) (A trăi) din mila altora. 52 (Îe) **A ajunge la ușa străinilor** A trăi din mila altora Si: *a cerși* (2). 53 (Îe) **A trăi din ~ în ~** A o duce greu. 54 (Îae) A trăi din mila altora. 55 (Îe) **A lăsa** (pe cineva) **pe la ușile oamenilor** A părăsi pe cineva. 56 (Îae) A se dezinteresa de cineva. 57 (Îe) **A bate ușile** A umbla din loc în loc. 58 (Îe) **A bate pe la ușile oamenilor** A cere de pomană. 59 (Îe) **A umbla din ~-n ~** A cerși (2). 60 (Îe) **A fi cu ochii stâlpiți după ~** A fi pe moarte. 61 (Reg; îe) **A acira** (sau **a sta**) **pe** (sau **la**) **ușile altora** A trăi din munca altora. 62 (Îe) **Câine de două** (sau **de nouă**, **de multe**) **uși** (sau **de uși multe**) Om fără căpătâi, care trăiește pe socoteala altora. 63 (Îe) **Femeie de uși multe** Cutră (1). 64 (Îae) Femeie care ponegrește. 65 (Bot; reg; îc) **Ușa-raiului** Plantă nedefinită mai îndeaproape Si: *poarta-raiului*. 66 (Fig; înv) Mijloc de a realiza ceva. 67 (Reg; șîs *ușa drumului*) Portiță la curte. 68 Deschizătură într-un cort care permite intrarea și ieșirea. 69 (Îe) Deschizătură, loc de acces Si: *intrare*. 70 (Înv; îe) **A se vedea** (sau **a se apropia la**) (sau **de**) **ușa mormântului** A fi foarte aproape de moarte. 71 (Îvr) Cetate (6). 72 Cortină brodată care acoperă ușa altarului dintr-o biserică. 73 (Pan; reg) Deschizătură îngustă la strungă prin care trec oile la muls. 74 (Pgn) Strungă. 75 (Îe) **A băga oile la ~** A strânge la un loc oile ca să se odihnească. 76 (Trs; Mar) Stăvilar la moară pe care se scurge apa când debitul ei este prea mare sau când moara nu funcționează. 77 (Trs) Deschizătură în peretele sicriului. 78 (Reg) Vrană la butoi sau la alt vas de lemn.

ușălău *sm* [At: POLIZU / Pl: *~lăi* / E: nct] (Reg) Știulete.

ușăriță *sf* [At: DRLU / V: ***ușer~*** / Pl: *~țe* / E: ***ușar*** + *-iță*] (Iuz) Femeie de serviciu la unele instituții publice, care stătea la ușă (1) pentru a supraveghea intrarea.

ușca *v* vz ***ușta***

ușce *sfp* vz ***huște***

ușcheală *sf* [At: BL IV, 200 / Pl: *~eli* / E: ***ușchi*** + *-eală*] (Arg) Fugă[1] (2).

ușchi [At: BL II, 194 / V: *hoș~, hoști, huschi, huști, uschi, ~chia, uști* / Pzi: *~chesc* / E: țig ***ušti***] 1 *vi* (Arg) A pleca. 2 *vi* (Îe) **A o ~** A o șterge. 3 *vi* (În argoul școlarilor) A trage chiulul Si: *a chiuli* (1). 4 *vt* A da cuiva o lovitură. 5 *vt* A atinge (1).

ușchia *v* vz ***ușchi***

ușchit[1] *sn* [At: UDRESCU, GL. / V: *usc~* / Pl: (nob) *~uri* / E: *ușchi*] (Arg) Chiuleală.

ușchit[2], ~ă *a* [At: BUL. FIL. II, 257 / Pl: *~iți, ~e* / E: *ușchi*] (D. obiecte de îmbrăcăminte) **1** Rupt. **2** Uzat.

ușci *sfp* vz *huște*

ușcioară *sf* [At: HERODOT (1645), 74 / V: *usci~, uști~* / Pl: *~re* și (reg) *~ori* / E: *ușiță* + *-ioară*] **1-2** (Pop; șhp) Ușiță (**1-2**).

ușcior[1] *smn* vz *ușor[1]*

ușcior[2] *smn* vz *urcior[2]*

ușcoală *sf* vz *școală*

ușculă *sf* vz *școală*

ușer *sm* vz *ușar*

ușerel *sm* [At: (a. 1555) DERS / Pl: *~rei* / E: *ușer* + *-el*] (Înv) Subaltern al ușarului (**2**).

ușeriță *sf* vz *ușăriță*

ușernic, ~ă *a, s* vz *ușarnic*

uși *i* vz *hâș*

ușiar *sm* vz *ușier*

ușier *sm* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~i* / E: *ușă* + *-ier* după fr *huissier*] (Îuz) Om de serviciu la unele birouri sau instituții publice Si: *aprod* (**12**), *odagiu, odăiaș*.

ușiernic, ~ă *a, smf* vz *ușarnic*

ușinic *sn* vz *urșinic[2]*

ușioară *sf* vz *ușoare*

ușișoară *sf* [At: DUNĂREANU, R. 205 / Pl: *~re* / E: *ușă* + *-ișoară*] **1-2** (Rar; șhp) Ușiță (**1-2**).

ușiță *sf* [At: LEX. MARS. 232 / Pl: *~țe*, (reg) *~ți* / E: *ușă* + *-iță*] **1-2** (Șhp) Ușă (**1**) mică Si: *ușcioară* (**1-2**), *ușișoară* (**1-2**), (pop) *ușuliță* (**1-2**), *ușuță* (**1-2**). **3** (Reg) Portiță la curte. **4-5** (Pan; șhp) Ușă (**77**) mică. **6** Urdiniș la coșniță pentru albine.

ușloc *sn* vz *ușlog*

ușlog *sn* [At: ALR I, 956/30 / V: *~oc* / Pl: ? / E: nct] (Ban) Șlag[1].

ușoaie *sf* vz *ușoi[2]*

ușoară *sf* vz *ușor[1]*

ușoare *sf* [At: BORZA, D. 167 / V: *ușioară* / Pl: ? / E: ns cf *roșioară*] (Bot; reg) **1** (Îc) **~a-pământului** Fluicrătoare (**5**) (*Tamus communis*). **2** (Îf *ușioară*) Plantă cu flori galbene și roșii, rotunde.

ușoi[1] *sm* [At: JAHRESBER. III, 330 / Pl: ~ / E: *ușă* + *-oi*] (Reg) Ușor[1] (**1**).

ușoi[2] *sn* [At: CADE / V: *~oaie sf* / Pl: *~oaie* / E: *ușă* + *-oi*] (Reg; șdp) **1-2** Ușă (**1**) (mare).

ușor[1] [At: HERODOT (1645), 74 / V: *oștior sn*, (înv) *umș~ sm*, *unș~ sm*, *urcior sm*, *urșor sm*, *uscior smn*, *ustior sm*, (nob) *~oară sf*, *ușcior smn*, (reg) *uștior*, *uștor*, *omș~ sm* / Pl: *~i* sm, (reg) *~oare* sn / E: ml *osteolum*] **1** *sm*, (rar) *sn* Fiecare dintre cei doi stâlpi verticali de care se prind canaturile porții sau ale ușii (**1**) Si: (reg) *rost[1]*, *târșoc*. **2** *sm*, (rar) *sn* (Pex) Tocul de lemn al ușii sau al ferestrei Si: (reg) *rost[1]*, *târșoc*. **3** *sm*, (rar) *sn* (Înv; reg) Stâlp. **4** *sm*, (rar) *sn* Bârnă[1] (**1**). **5** *sm*, (rar) *sn* Grindă (**1**). **6** *sm* (Reg) Fiecare dintre stâlpii care susțin acoperișul șopronului ce adăpostește joagărul. **7** *sm* Fiecare dintre stâlpii între care se mișcă jugul joagărului. **8** *sm* (Mar) Fiecare dintre cei patru stâlpi care se bat pe fundul pârâului și pe care stăvilarul morii se coboară și se ridică. **9** *sm* (Reg) Lemnul de deasupra apei care prinde capetele bogdanilor la moară. **10** *sm* (Reg) Fiecare dintre bucățile de lemn prinse la capete în târcoalele prâsnelului de la moară și care se angrenează cu măselele roții. **11** *sm* (Reg) Lătunoaie la pilugii de la piua de postav. **12** *sm* (Reg) Scândură fixată în tocul ușii, care se scoate când este cazul pentru a lărgi intrarea.

ușor[2] *sn* vz *omușor*

ușor[3] *sn* vz *ușur[1]*

ușor[4], ~oară [At: (ante 1550) CUV. D. BĂTR. II, 416/3 / V: (reg) *iș~ a*, (îrg) *i~ a, av*, (înv) *iușur av*, *ușur a, av*, (îvp) *ușure a, av* / Pl: *~i, ~oare* a / E: **iu* (<ml *levis*) + *-șor*] **1** *a* (Îoc *greu*) Care are greutate mică, redusă. **2** *a* (Fiz; d. materiale) Cu greutate specifică mică. **3** *a* (Îs) *Industrie ~oară* Industrie care are ca obiect producția de textile, confecții, încălțăminte, produse de sticlă, produse finite de materiale plastice etc. **4** *a* (Îs) *Categorie ~oară* Categorie de box, haltere și lupte, care cuprinde sportivii cu greutatea corpului între 57 și 61 de kg. **5** *a* Care nu poartă greutăți Si: *neîmpovărat* Si: (rar) *ușuratic* (**1**). **6** *a* Care este eliberat de ceva. **7** *a* Care nu (mai) este obsedat de ceva. **8** *a* (Îe) **(A fi) cu inima ~oară** (A fi) bine dispus. **9** *a* (Îae) A fi liniștit. **10** *a* (Înv; îe) **A fi ~ din bir** A fi scutit de bir. **11** *a* (Îvr) Fără alai. **12** *a* (D. trupe) Care poartă armament puțin, având posibilitatea de a se deplasa repede. **13** *a* (Fig; d. persoane) Fără bani Si: *lefter*. **14** *a* (Fig; d. starea materială) Precar. **15** *s* (Îe) **A rămâne pe ~** A rămâne fără bani. **16** *a* (Îae) A ajunge lefter. **17** *a* (D. alimente) Care se digeră cu ușurință. **18** *a* Iute. **19** *a* (Îe) **A fi ~ de** (sau **la**) **cap** (sau **minte**) sau **a avea un cap ~** A pricepe cu ușurință. **20** *a* (Îae) A fi deștept. **21** *a* (Îe) **(A fi) ~ de picior** (A fi) sprinten la mers. **22** *a* (Îe) **A fi ~ la fugă** A fugi repede. **23** *a* (Reg; îe) **A fi ~ de gură** A fi vorbăreț. **24** *a* (Înv; îe) **(A fi) ~ la...** (A fi) îndemânatic la... **25** *a* Suplu. **26** *a* Gingaș (**1**). **27** *a* (D. pas; pex d. mers) Făcut în vârful picioarelor. **28** *a* Fără zgomot. **29** *a* Lin. **30** *a* (Îoc *adânc, apăsat*; d. urme, linii) Care este (sau pare a fi) făcut dintr-o apăsare slabă sau de un corp cu greutate mică. **31** *a* (D. culori) Slab nuanțat Si: *șters, estompat* (**1**), *spălăcit*. **32** *a* Redus ca volum, amploare, intensitate, consistență Si: *slab*. **33** *a* Abia perceptibil Si: *mic, puțin, slab*. **34** *a* (D. somn; îoc *adânc, greu*) Din care te trezești cu ușurință la orice zgomot sau mișcare. **35** *a* (Pex) Odihnitor. **36** *a* (D. reliefuri) Lin. **37** *a* (D. țesături) Fin[1] (**3**). **38** *a* Care este lesne de îndurat Si: *suportabil*. **39** *a* (D. anotimpuri) Moderat. **40** *a* (D. boli) Lipsit de gravitate. **41** *a* (D. obligații materiale, prețuri etc.) Care nu împovărează Si: *mic, neînsemnat*. **42** *a* (D. legi, pedepse) Lipsit de severitate Si: *indulgent*. **43** *a* (D. trai, viață) Fără greutăți materiale Si: *comod[1]* (**4**), *plăcut*. **44** *sn* (Înv) Ușurare (**3**). **45** *sn* (Înv) Milă. **46** *a* Care nu prezintă greutăți Si: *simplu*. **47** *a* Care se poate realiza fără dificultăți Si: *simplu*. **48** *a* (Îs) *Muzică ~oară* Gen muzical cult (vocal sau instrumental), larg accesibil publicului prin caracterul melodios, distractiv, prin tematica direct legată de preocupările, sentimentele, aspirațiile oamenilor. **49** *a* (Înv; îla) **~ la credință** Care poate fi convins fără dificultate Si: *credul* (**2**), *naiv*. **50** *a* (Reg) Care se poate face fără dificultăți Si: *lesnicios*. **51** *a* (Îrg; îlav) **Pe** (sau **cu**, **din**) **~** sau **cu ~ul** Cu ușurință Si: *lesne, comod[1]* (**5**). **52** *sn* (Înv; îlav) **Mai cu i~** Mai degrabă Si: *preferabil*. **53** *sn* (Reg; îlav) **Din ~** Cu grijă Si: *încetișor*. **54** *sn* (Reg; îe) **A lăsa** (pe cineva) **(mai) pe ușure** A acorda (cuiva) condiții (mai) convenabile. **55** *sn* (Reg; îe) **A lua** (pe cineva) **pe ușure** A lua (pe cineva) pe ocolite. **56** *a* (D. drumuri) În stare bună Si: *practicabil*. **57** *a* (D. drumuri) Pe care se poate circula fără dificultăți Si: *practicabil*. **58** *a* Lipsit de importanță Si: *neînsemnat*. **59** *a* (D. oameni și manifestările lor) Lipsit de seriozitate Si: *ușuratic* (**3**), *flușturatic* (**2**), *frivol* (**1**), *superficial*. **60** *a* (Îs) *Femeie de moravuri ~oare* sau (iuz) *femeie ~oară* Femeie cu o atitudine care contravine moralei. **61** *a* (Îe) **~ de** (sau **la**) **minte** Lipsit de judecată Si: *superficial, flușturatic* (**2**). **62** *a* Lipsit de profunzime Si: *ușurel* (**34**). **63** *sn* (Înv) Netemeinicie. **64** *av* Fără zgomot Si: *încet, domol* (**22**), *lin*. **65** *av* Fără duritate Si: *încet, domol* (**11**). **66** *av* Puțin. **67** *av* Cu grijă. **68** *av* Cu atenție. **69** *av* Fără efort Si: *comod[1]* (**5**), *simplu*, (înv) *cu ușurătate, cu ușurință*. **70** *av* (Îe) (Reg) **A-i fi** (cuiva) **~** A o duce bine. **71** *av* (Îe) **A se lăsa ~** A ceda fără multă împotrivire. **72** *av* (Înv; îe) **A-l lăsa** (pe cineva) **~** A-l solicita puțin. **73** *av* Vioi. **74** *av* Abia schițat Si: *puțin*. **75** *av* (Îe) **A se îmbrăca ~** A se îmbrăca cu haine puține, subțiri. **76** *av* (Înv; îf *iușor, iușur*) Fără severitate Si: *moderat*. **77** *av* Fără seriozitate Si: *ușuratic* (**3**). **78** *av* Cu ușurătate Si: *ușuratic* (**4**). **79** *av* (Îe) **A lua ~ un lucru** sau **a trece ~ peste un lucru** A nu da importanța cuvenită unui lucru. **80** *av* (Îe) **A lua viața ~** A trece cu nepăsare peste orice. **81** *av* (Îae) A nu-și face griji.

ușora *v* vz *ușura*

ușorare *sf* vz *ușurare*

ușorat, ~ă *a* vz *ușurat*

ușorătate *sf* vz *ușurătate*

ușorel, ~ea, ~ică *a* vz *ușurel*

ușorime *sf* vz ***ușurime***

ușta *vir* [At: MOLNAR. D. 297/13 / V: ***hu~***, ***oș~***, ***ușca*** / Pzi: *~tez*, *ușt* / E: ns cf *ofta*, *ohta*] **1-2** (Trs) A suspina.

uștav [At: PAMFILE, A. R. 89 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Olt) Știulete cu boabe mici sau nedezvoltate Si: *codină*.

ușțe *sfp* vz ***huște***

uștez *sn* vz ***ostează***

uști^{1} *vt* [At: LEXIC REG. I, 23 / Pzi: *~tesc* / E: ns cf ucr *уста* „gură"] (Mar) A săruta.

uști^{2} *v* vz ***ușchi***

uști^{3} *v* vz ***ușta***

uștioară *sf* vz ***ușcioară***

uștior^{1} *smn* vz ***ușor^{1}***

uștior^{2} *snm* vz ***urcior^{2}***

uștiubeu *sn* vz ***ștubeu***

uștiulete *sm* [At: ALR I. 903/200 / V: ***~ștu~*** / Pl: *~eți* / E: nct] (Reg) Știulete (**3**).

uștoc *sn* [At: ALR I, 654/24 / Pl: ? / E: ctm ***ușă*** + ***toc***] (Reg) Ușor^{1} (**1**).

uștor *sm* vz ***ușor^{1}***

uștoroș *sm* [At: ALR I, 896/298 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Oștorâș.

uștubeu *sm* [At: H IV, 82 / Pl: ? / E: nct] **1** (Mun; Olt) Ștubeu (**2**). **2** (Mun) Ștubeu (**3**). **3** (Mun) Groapă mică în pământ unde stă fierarul cu picioarele când lucrează la vatra din fierărie.

uștulete *sm* vz ***uștiulete***

ușu *i* vz ***hâș***

ușui *vt* [At: SĂM. IV. 726 / Pzi: *~esc* și *ușui* / E: ***uș*** + *-ui*] (Reg) A alunga păsările (domestice) zicând „uș!".

ușuia *v* vz ***ușura***

ușuială *sf* [At: CIAUȘANU. V. 208 / Pl: *~ieli* / E: ***ușui*** + *-eală*] (Olt; Mun) Alungare a păsărilor (domestice) zicând „uș!" Si: *ușuit*.

ușuință *sf* vz ***ușurință***

ușuit *sn* [At: CIAUȘANU. V. 208 / Pl: (rar) *~uri* / E: ***ușui***] (Olt; Mun) Ușuială.

ușuliță *sf* [At: MOLNAR. RET. 125/18 / Pl: *~țe* / E: ***ușă*** + *-uliță*] **1-2** (Pop; șhp) Ușiță (**1-2**).

ușur^{1} *sn* [At: NECULCE. L. 312 / V: ***ușor*** / Pl: (**3**) *ușori* / E: tc ***öșür*** cf tt *üșür*] **1** (Înv; lsg) Dijmă pe care o plăteau odinioară tătarii pentru locul ocupat în Moldova. **2** (Mol; lsg) Uium pentru măcinat. **3** (Olt; îf *ușor*) Făină care rămâne pe marginile pietrei de moară după măcinat.

ușur^{2}, ***~ă*** *a*, *av* vz ***ușor^{4}***

ușura [At: COD. VOR. 94/7 / V: ***ișora***, ***iș~***, (înv) ***iușira***, ***iușora***, ***iuș~***, (îrg) ***ușora***, (reg) ***~uia***, ***~ri*** (Pzi: *~resc*) / Pzi: *~rez*, 3 *~rează*, (reg) *ușură* / E: ***ușor^{4}***] **1** *vt* (Îoc *îngreuia*) A face să fie mai ușor^{4} (**1**) Si: *a micșora*, *a reduce* (*o greutate*, *o povară*). **2** *vt* (Îe) **A ~ punga** (cuiva) A lua banii cuiva prin mijloace necinstite. **3** *vr* A deveni mai ușor^{4} (**1**). **4** *vr* A nu mai apăsa greu. **5** *vt* (C. i. o sarcină, o obligație, o pedeapsă, un păcat etc.) A face să devină mai mic, mai neînsemnat Si: *a micșora*, *a împuțina*. **6** *vt* A elibera de sub apăsarea unui lucru greu Si: *a despovăra* (**1**), *a descărca* (**8**). **7** *vt* (Fam; îe) **A ~** (pe cineva) **de bani** A face pe cineva să-și piardă banii (la un joc de noroc). **8** *vt* (Îae) A lua cuiva banii (prin mijloace necinstite). **9** *vt* (Îe) **A-și ~ inima** (sau **pieptul**) A-și alina suferința psihică, exprimându-și mâhnirea Si: *a se destăinui* (**3**). **10** *vr* (Îe) **A se ~ de bani** A cheltui o mare sumă de bani sau toți banii. **11** *vr* (Înv) A se descărca de o responsabilitate financiară. **12** *vt* (Înv) A elibera din funcție Si: *a desărcina* (**2**). **13** *vt* A diminua ca intensitate o suferință fizică sau morală Si: *a alina^{1}* (**6**), *a potoli*. **14** *vr* (D. boli) A ceda (**8**). **15** *vt* A salva pe cineva Si: *a scăpa*, *a scuti*, *a ierta*, *a absolvi* (**3**). **16** *vt* (Înv) A ajuta (**1**). **17** *vt* A înlesni. **18** *vt* (Complementul este „soarta", „viața" etc.) A ameliora (**1**). **19** *vr* (Pop; d. femei) A scăpa de greutatea sarcinii Si: *a naște*. **20** *vt* (Rar) A ajuta o femeie să nască. **21** *vr* (Pop) A defeca (**4**).

ușurare *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 210^{r}/12 / V: ***iușor~***, ***iușur~***, (înv) ***ușor~*** / Pl: *~rări* / E: ***ușura***] **1** Scădere a greutății. **2** Micșorare. **3** Eliberare de sub apăsarea unui lucru greu Si: *despovărare* (**1**), *descătușare* (**2**). **4** (Fig) Eliberare de o povară sufletească Si: *destindere* (**4**). **5** (Îlav) **Cu ~** Împăcat sufletește Si: *mulțumit*. **6** Alinare (a unei suferințe fizice sau morale) Si: *potolire*. **7** Ameliorare (a stării unui bolnav) Si: (înv) *ușurință* (**11**). **8** Înlesnire în îndeplinirea unui lucru, a unei sarcini. **9** (Determinat prin „soartă", „viață") Îmbunătățire. **10** (Pop) Eliberare a femeii de greutatea sarcinii Si: *naștere*, *facere* (**18**).

ușurat, ***~ă*** *a* [At: PANN, P. V. III, 41/23 / V: (înv) ***ușor~*** / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***ușura***] **1** Cu greutatea micșorată Si: *descărcat^{2}* (**4**), *despovărat^{2}* (**1**). **2** (Pex) Deșert (**1**). **3** (Fig) Scăpat de o grijă, de o povară etc. Si: *împăcat*, *liniștit*. **4** (În descântece) Scăpat de boală Si: *înzdrăvenit*. **5** (D. femei) Care a născut (eliberându-se de greutatea sarcinii).

ușuratec, ***~ă*** *a* vz ***ușuratic***

ușuratic, ***~ă*** *a* [At: BĂLCESCU, M. V. 68 / V: ***~tec*** / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***ușor^{4}*** + *-atic*] **1** (Rar) Care nu poartă greutăți. **2** (Rar) Ușor^{4} (**6**). **3** (D. oameni și manifestările lor) Lipsit de seriozitate Si: *superficial*, *flușturatic* (**2**), *frivol* (**1**), *ușor^{4}* (**59**). **4** (Fig) Lipsit de adâncime.

ușurătate *sf* [At: AR (1829), 149^{1}/16 / V: ***ișor~***, ***i~***, (înv) ***ușor~***, (reg) ***~rot~*** / Pl: ? / E: ***ușor^{4}*** + *-ătate*] **1** Lipsă a greutății. **2** Lipsă de efort Si: *ușurime* (**2**). **3** Însușirea a ceea ce este ușuratic (**3**). **4** Lipsă de seriozitate Si: *frivolitate* (**1**), *nechibzuință*. **5** (Înv; îs) *~ de minte* (sau *a minții*) Nechibzuință. **6** (Îlav) **Cu ~** Fără efort Si: *ușor^{4}* (**69**). **7** (Îal) Cu ușurință. **8** (Îal) În mod superficial Si: *ușor^{4}* (**78**). **9** Lucru ușuratic Si: *frivolitate* (**1**).

ușurător, ***~oare*** [At: MAIORESCU, CR. I, 263 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***ușura*** + *-ător*] **1** *a* Care face să devină mai mic. **2** *a* Care ușurează (**2**). **3** *smf* Persoană care ușurează pe cineva de o greutate. **4** *a* Care ușurează (**13**). **5** *a* Care alină. **6** *a* Care potolește.

ușure *a*, *av* vz ***ușor^{4}***

ușureală *sf* [At: PETROVICI, P. 186/24 / Pl: ? / E: ***ușura*** + *-eală*] (Îvr) Ușurință (**2**).

ușurel, ***~ea***, ***~ică*** [At: DRLU / V: (reg) ***ișorea***, ***iuș~*** *a*, ***ușor~***, ***ușurică*** *a* / Pl: *~ei*, *~ele* / E: ***ușor^{4}*** + *-el*, *-ea*; ***ușurică*** css] **1** *a* Cam ușor^{4} (**1**). **2** *a* Care nu conține greutăți. **3** *a* (Îe) **~ de** (sau **la**) **minte** Cu minte puțină. **4** *a* (Îae) Slab de minte. **5** *a* Zăpăcit. **6** *a* (D. soldați) Care poartă armament puțin, având posibilitatea de a se deplasa repede. **7** *a* (Fig; d. persoane) Care nu are bani Si: *lefter*. **8** *a* Care a pierdut toți banii (la un joc de noroc). **9** *a* (D. hrană, alimente) Puțin consistent Si: *sărac*. **10** *a* Lipsit de dificultate. **11** *a* (Reg; îe) **(A fi) ~ de cap** (sau **la minte**) (A fi) ager la minte. **12** *a* (Îae) (A fi) ușor la minte. **13** *a* Gingaș (**2**). **14** *a* Trecător. **15** *a* (D. nori) Diafan (**1**). **16** *a* Fără dificultate Cf *ușor^{4}* (**47**). **17** *a* (D. boli) Lipsit de gravitate. **18** *a* Care se vindecă ușor. **19** *a* Simplu. **20** *a* Neserios. **21** *a* (D. scriitori; pex d. operele lor) Fără adâncime de gândire. **22** *a* Fără valoare. **23** *a* Superficial. **24** *a* Nepretios. **25** *av* Fără intensitate Si: *ușor^{4}* (**76**). **26** *av* (Îe) **(Mai) ~** Se spune într-o situație în care nu trebuie să te pripești. **27** *av* (Îae) Se spune pentru a recomanda liniște, tăcere. **28** *s* (Îe) **A lua** (pe cineva) **cu ~ul** A proceda cu blândețe, cu răbdare, cu tact. **29** *av* Vioi. **30** *av* Suav. **31** *av* (Fam; îe) **Pe ~** Pe puțin. **32** *av* (Îae) În cel mai bun caz. **33** *av* (Îe) **A fi îmbrăcat ~** A fi îmbrăcat subțire. **34** *av* Lipsit de profunzime Si: *ușor^{4}* (**62**). **35** *av* (Reg) Indecent.

ușurenie *sf* [At: (a. 1592) I. BIANU, D. R. 2 / Pl: ? / E: ***ușor^{4}*** + *-enie*] (Îvr) Ușurare (**2**).

ușurgiu *sm* [At: (a. 1755) ap. TDRG / Pl: *~ii* / E: tc ***üșürgü***] (Înv) Persoană care strânge ușurul^{1} (**1**).

ușuri *v* vz ***ușura***

ușurică *a* vz ***ușurel***

ușurime *sf* [At: CANTEMIR, IST. 78 / V: (înv) ***i~***, ***ușor~*** / Pl: (nob) *~mi* / E: ***ușor^{4}*** + *-ime*] **1** Însușirea de a fi ușor^{4} (**1**). **2** (Îlav) **Cu ~** Fără efort Si: *ușor^{4}* (**69**). **3** (Înv; îs *~a minții* sau *de minte*) Nechibzuință. **4** Liniștire. **5** Lipsă de importanță, de valoare.

ușurință *sf* [At: N. COSTIN, LET. II, 47/13 / V: (reg) ***ușui~*** / Pl: *~țe* / E: ***ușor^{4}*** + *-ință*] **1** Greutate (**1**) mică. **2** Facilitate (**1**). **3** (Îlav) **Cu ~** Fără efort Si: *ușor^{4}* (**69**). **4** Neseriozitate. **5** Pripeală. **6** Superficialitate. **7** (Îlav) **Cu ~** Fără frământare Si: *calm* (**7**). **8** (Îal) Cu indiferență. **9** (Îal) Cu

nepăsare. **10** (Îal) Superficial. **11** (Înv) Uşurare (**7**). **12** Sprinteneală. **13** Lipsă de apăsare sufletească. **14** Înlesnire în îndeplinirea unui lucru, a unei sarcini etc. **15** (Înv) Naştere.

uşurotate *sf* vz ***uşurătate***

uşuţă *sf* [At: MARIAN, Î. 544 / Pl: *~ţe* / E: ***uşă*** + *-uţă*] (Reg) **1-2** (Şhp) Uşiţă (**1-2**). **3** Poartă mică la curte.

ut *sms* [At: SCRIBAN, D. / E: ger ***Ut***, fr ***ut***] (Muz; iuz) **1** Denumire a notei do. **2** Semn care reprezintă această notă.

utalm *sn* vz ***otalm***

utalmaz *sn* [At: (sec. XVII) DLRV / Pl: ? / E: mg ***ótalmaz***] (Înv; Trs) Sprijin.

utăli *i* vz ***uti***

utălmăzui *v* vz ***otălmăzui***

utălmăzuitor *sm* [At: (sec. XVII) DLRV / P: *~zu-i~* / Pl: *~i* / E: ***utălmăzui*** + *-itor*] (Trs; înv) Ocrotitor.

utălui *vt* [At: L. ROM. 1969, 83 / Pzi: *~esc* / E: mg ***utálni***] (Îrg) A urî (**1**).

utăluitor *a* [At: PSALT. 105 / P: *~lu-i~* / Pl: *~i* / E: ***utălui*** + *-tor*] (Îvr) Care urăşte.

utar *sm* vz ***hutăr***

utărnie *sf* vz ***utrenie***

utârne *sf* vz ***utrenie***

ute *i* vz ***uti***

utel *sn* vz ***hotel***

utensilă *sf* vz ***ustensilă***

uter *sn* [At: KRETZULESCU, A. 10/16 / V: *~o*, (înv) ***~us*** / Pl: *~e* / E: lat ***uterus***, fr ***utérus***] **1** Organ musculos cavitar, făcând parte din aparatul genital feminin, situat în regiunea pelviană deasupra vaginului şi destinat să conţină ovulul fecundat până la dezvoltarea completă a fătului Si: *mitră²*, (îrg) *matcă*, (înv) *matrice*, *zgău*. **2** Organul gestaţiei la femelele animalelor superioare vivipare Si: *mitră²*, (îrg) *matcă*.

uterin, ~ă *a* [At: KRETZULESCU, A. 429/7 / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***utérin***] **1** Care se referă la uter (**1**). **2** Care aparţine uterului (**1**). **3** (Îs) *Fraţi ~i* Fraţi născuţi din aceeaşi mamă, dar din taţi diferiţi. **4** (Pex; rar) Feminin (**1**).

utero *sn* vz ***uter***

uterus *sn* vz ***uter***

uteşi *v* vz ***oteşi¹***

uti *i* [At: CONV. LIT. XLIII, 917 / V: ***uciu***, ***utăli***, ***ute***, ***~li***, ***~u*** / E: ns cf rs *утка*] (Are) Strigăt cu care se cheamă raţele.

utie *sf* vz ***hutie***

util, ~ă *a* [At: NEGULICI / V: (îvr) ***utile*** *ain* / A şi: *util* / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***utile***, lat ***utilis***] **1** Care poate fi utilizat Vz *profitabil*. **2** Care se poate practica în mod avantajos, satisfăcând o cerinţă Si: *profitabil*. **3** (Îlav) **În timp ~** Până nu e prea târziu. **4** (Îal) La timp. **5** (D. persoane) Care este de ajutor pentru cineva.

utila *vt* [At: DL / Pzi: *~lez* / E: fr ***outiller***] (C. i. o întreprindere, un atelier, un laborator etc.) A înzestra cu utilajul (**1**) necesar desfăşurării activităţii în bune condiţii Si: *a dota* (**3**).

utilaj *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~e* / E: fr ***outillage***] **1** Ansamblul maşinilor, aparatelor, uneltelor şi echipamentelor accesorii necesare pentru efectuarea unei anumite lucrări sau pentru asigurarea procesului de lucru într-o întreprindere, într-un laborator etc. **2** Maşină sau aparat care face parte din acest ansamblu ori care execută o anumită lucrare.

utilajist *sm* [At: L. ROM. 1990, 111 / Pl: *~işti* / E: ***utilaj*** + *-ist*] Muncitor care face sau repară utilaje.

utilare *sf* [At: MDT / Pl: *~lări* / E: ***utila***] Dotare a unei întreprinderi, a unui laborator etc. cu maşinile, aparatele, uneltele, echipamentele accesorii necesare efectuării unei anumite lucrări sau asigurării procesului de lucru.

utilat, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~aţi*, *~e* / E: fr ***outillé***] Înzestrat cu utilajul (**1**) necesar Si: *dotat* (**3**).

utile *ain* vz ***util***

utili *i* vz ***uti***

utilitar, ~ă [At: MACEDONSKI, O. IV / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***utilitaire***] **1** *a* Care are scopuri utile (imediate) Si: *utilitarist* (**1**). **2** *a* Care urmăreşte satisfacerea intereselor imediate, practice Si: *utilitarist* (**1**). **3** *a* Care priveşte utilitatea Si: *utilitarist* (**2**). **4** *smf* Persoană care urmăreşte scopuri utilitare (**1**). **5** *a* Care este conform cu utilitarismul filozofic.

utilitarism *sn* [At: BARCIANU / Pl: ? / E: fr ***utilitarisme***] **1** Doctrină etică potrivit căreia criteriul moralităţii îl constituie folosul individual, susţinând că acţiunile sunt bune în măsura în care tind să asigure fericirea Sj: *pragmatism*. **2** Spirit utilitar (**1**).

utilitarist, ~ă [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~işti*, *~e* / E: fr ***utilitariste***] **1** *a* Care aparţine utilitarismului Si: *utilitar* (**1**). **2** *a* Privitor la utilitarism (**1**) Si: *utilitar* (**3**). **3** *a* (Pex) Care se preocupă (exclusiv) de folosul imediat (şi personal) al lucrurilor Si: *utilitar* (**1**). **4** *a* Care se bazează pe considerente practice Si: *utilitar* (**1**). **5** *smf* Adept al utilitarismului (**1**). **6** *smf* (Pex) Persoană care apreciază totul din punctul de vedere al avantajului sau profitului personal.

utilitate *sf* [At: MARIN. PR. I, 139/15 / Pl: *~tăţi* / E: lat ***utilitas, -atis***, fr ***utilité***] **1** Însuşirea a ceea ce este util (**2**) Si: *folos*. **2** Ceea ce este util pentru un scop dat. **3** Serviciu pe care cineva sau ceva îl (poate) aduce.

utiliza *vt* [At: PONTBRIANT, D. / S şi: *utilisa* / Pzi: *~zez* / E: fr ***utiliser***] A pune (ceva) în acţiune pentru a produce un efect care satisface o cerinţă Si: *a folosi* (**5**), *a întrebuinţa*, *a servi*, *a sluji*, *a uza* (**1**), *a uzita* (**1**).

utilizabil, ~ă *a* [At: BARCIANU / S şi: *~isa~* / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***utilisable***] Care poate fi utilizat.

utilizare *sf* [At: NEGULICI / S şi: *~isa~* / Pl: *~zări* / E: ***utiliza***] Întrebuinţare Si: *slujire*, *uzare* (**1**).

utilizator, ~oare *smf* [At: ARHIVA, I. 623 / Pl: *~i*, *~oare* / E: fr ***utilisateur***] (Rar) Persoană care utilizează ceva.

utiu *i* vz ***uti***

utmă *sf* vz ***uimă***

utopic, ~ă [At: MAIORESCU, D. 28 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***utopique***] **1** *a* Care constituie o utopie (**1**). **2** *a* Care ţine de utopie (**1**). **3** *a* (Îs) *Socialism ~* Ansamblul concepţiilor socialiste şi comuniste premergătoare doctrinei socialismului ştiinţific, care au conceput socialismul în mod idealist. **4** *a* Care se bazează pe o utopie (**1**). **5** *a* Care este adept al unei utopii (**1**). **6** *a* Care are caracterul unei utopii (**2**) Si: *fantezist* (**1**), *himeric* (**1**), *iluzoriu*, *utopist* (**2**). **7** *smf* Persoană cu idei fanteziste, irealizabile.

utopie *sf* [At: NEGULICI / Pl: *~ii* / E: fr ***utopie***] **1** Proiect de organizare desăvârşită a societăţii umane care, ignorând condiţiile reale şi legile dezvoltării, este irealizabil. **2** (Ccr) Descriere a unei societăţi desăvârşite. **3** Proiect irealizabil Si: *fantezie* (**2**), *himeră* (**4**), *vis*. **4** Dorinţă irealizabilă Si: *fantezie* (**5**), *himeră* (**4**), *vis*.

utopism *sn* [At: D. GUSTI, P. A. 109 / Pl: (nob) *~e* / E: ger ***Utopismus***] **1** Concepţie utopică (**1**). **2** Credinţă în idealuri utopice (**1**).

utopist, ~ă [At: RUSSO, S. 70 / Pl: *~işti*, *~e* / E: fr ***utopiste***] **1** *smf* Creator al unei utopii (**1**). **2** *smf* Adept al unei utopii (**1**) **3** *smf* (Pex) Persoană care crede în proiecte, planuri, idei fanteziste, irealizabile. **4** *a* Utopic (**1**).

utrachist, ~ă *smf* [At: GHEŢIE, R. M. / V: ***~cui~*** / Pl: *~işti*, *~e* / E: ger ***Utraquist***, fr ***utraquistes***] **1** (Înv; Ipl) Nume dat husiţilor laici şi clerici din Boemia care se cuminecau primind pâinea şi potirul cu vin. **2** (Lsg) Persoană din comunitatea utrachiştilor (**1**).

utracuist, ~ă *smf* vz ***utrachist***

utrăne *sf* vz ***utrenie***

utrănie *sf* vz ***utrenie***

utrâne *sf* vz ***utrenie***

utre *sf* [At: MURNU, O. 87 / Pl: ? / E: arm ***utre***] (Nob) Burduf (pentru vin).

utrene *sf* vz ***utrenie***

utrenie *sf* [At: VARLAAM, C. 355 / V: ***lot~***, ***lu~***, ***otărnie***, ***otrene***, ***ot~***, ***utărnie***, ***utârne***, ***utrăne*** (Pl: *utrăne*, *utrăni*), ***utrănie***, ***utrâne***, ***utrene***, ***utrile***, ***utrină***, ***utrine***, / Pl: *~ii* / E: slv ***оутрьнꙗ***] (Şlp) **1** Slujbă religioasă care se oficiază în biserica ortodoxă dimineaţa (foarte devreme), înaintea liturghiei Si: (îrg) *itros*. **2** Slujbă mică Si: (îrg) *itros*. **3** (Îlav) **Pe la ~**

Dis-de-dimineață (aproape de ora la care se oficiază utrenia). **4** (Pex; rar) Sunet de clopot (sau de toacă) prin care se anunță utrenia (**1**). **5** (De obicei precedat de *pp*) Timp al zilei în zori Si: *dis-de-dimineață*.

utrenier *sn* [At: IVELA, D. M. / P: *~ni-er* / Pl: *~e* / E: ***utrenie*** + *-ar*] (Rar) Carte bisericească în care sunt cuprinse rugăciunile de dimineață.

utri *vr* [At: H XVIII, 281 / Pzi: *~resc* / E: ns cf srb *utirati* „a șterge"] (Reg) A-și pierde urma (în mulțime) Si: *a pieri*.

utricul *sn* [At: GRECESCU, FL. 584 / V: ***~ă*** *sf* / Pl: *~e* / E: fr ***utricule***, lat ***utriculus***] **1** (Bot) Bractee care înfășoară aproape în întregime ovarul florii Si: *urceol*. **2** (Bot) Cavitate mică în țesutul celular al plantelor. **3** Bășicuță plină cu aer, care face să plutească pe apă unele plante acvatice. **4** (Atm) Partea superioară a vestibulului urechii interne, comunicând cu canalele semicirculare. **5** Formație anatomică în formă de sac.

utricular *sm* [At: XENOPOL, I. R. I, 190 / Pl: *~i* / E: lat ***utricularius***] **1** Persoană care conducea în Antichitate o ambarcație făcută dintr-un burduf de piele. **2** (Rar) Persoană care fabrică burdufuri.

utriculă *sf* vz ***utricul***

utrile *sf* vz ***utrenie***

utrină *sf* vz ***utrenie***

utrinde *c* [At: CORESI, EV. 73 / V: ***ot~*** / E: lat ***ultra*** + ***inde***] (Înv) **1** De aceea. **2** Pentru aceea. **3** Deci² (**1**).

utrine *sf* vz ***utrenie***

utrubă *sf* [At: LEXIC REG. II, 17 / Pl: *~be* / E: ns cf *hurubă*, *hutrupi*, *hodrobele*] (Olt) **1** Casă veche, dărăpănată. **2** Toate lucrurile dintr-o casă. **3** Lucruri caznice uzate.

utu *i* [At: ALR SN II h 380 / E: ns cf *utiu*, mg dal *utu*] (Trs; rep) Strigăt cu care se cheamă rațele Si: (reg) *uti*, *utuca*, *uța*.

utuca *i* [At: MAT. DIALECT. I, 217 / E: mg dal ***utuka***] (Trs; rep) Strigăt cu care se cheamă rațele Si: (reg) *uti*, *utu*.

utui *vr* [At: TOMESCU, GL. / Pzi: ? / E: ns cf *ututui*] (Olt) A se intimida.

uture *sm* [At: CUV. D. BĂTR. I, 309 / V: (reg) ***h~*** / Pl: *~ri* / E: ns cf alb *hut*, *ut*] **1** (Orn; înv) Cucuvea (**1**) (*Athene noctua*). **2** (Orn) Țiuic (*Glaucidium passerinum*). **3** (Orn) Bufniță (*Bubo bubo*). **4** (Orn; Olt) Viezure (*Meles meles*). **5** (Mun; Olt; fig) Om gras care se mișcă încet. **6** (Reg) Om bogat, influent. **7** Om hrăpăreț, hain.

ututui, *~ie a*, *sn* vz ***hututui***

utvai *s* [At: CHEST. V, 21/7 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Loc pe care pasc oile Si: *imaș*.

utvan *sm* vz ***udvan***

utvană *sf* vz ***udvan***

uța¹ *i* [At: ALR SN II h 380/279 / V: ***uți*** / E: mg dal ***uca***] (Reg; rep) Strigăt cu care se cheamă rațele Si: (reg) *rică*, *uti*, *utu*.

uța² *i* vz ***huța***

uță¹ *i* [At: DENSUSIANU, Ț. H. 339 / V: ***uțea*** / E: ns cf *mieluță*] (Reg; urmat de alte interjecții) Strigăt cu care ciobanii cheamă oile.

uță² *i* [At: A III, 1/ V: ***uț-uț-~*** / E: ns cf *căpruță*] (Trs; urmat de interjecția „hă") Strigăt cu care se cheamă caprele.

uță³ *sf* [At: ALR I, 1889/140 / Pl: ? / E: ns cf *mămăruță*] (Ent; reg) Buburuză (**3**) (*Coccinella septempunctata*).

uță⁴ *sf* [At: ALR II/I, h 162/141 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Huță¹.

uțâtuș *sn* vz ***hutuțuș***

uțea *i* vz ***uță¹***

uți *i* vz ***uța¹***

uțoaie *sfp* [At: ALR SN V, 1289/886 / E: nct] (Reg; art.; îcs) *De-a ~le* De-a pietrele.

uțuitură *sf* [At: DLR / P: *~țu-i~* / Pl: *~ri* / E: ns cf *huțăi*] (Rar) Legănare.

uțulare *sf* [At: DIETET. 54/1 / Pl: *~lări* / E: ns cf *huțuna*] (Îvr) Legănare.

uțupăni *vr* [At: SORESCU, L. L. III, 99 / Pzi: *~nesc* / E: ns cf *huțupi*] (Reg) A se opinti.

uțupeală *sf* vz ***huțupeală***

uțupi *v* vz ***huțupi***

uțupină *sf* vz ***huțupină***

uțuț *sn* vz ***huțuț***

uțuța *v* vz ***huțuța***

uțuțuș *sn* vz ***huțuțuș***

uț-uț-uță *i* vz ***uță²***

uui *v* vz ***vui***

uuit *sn* vz ***vuit***

uvajenie *sf* [At: (a. 1893) URICARIUL, VII, 226 / Pl: ? / E: rs ***уважение***] (Înv) Considerație (**1**).

uvală *sf* [At: LTR² / Pl: ? / E: fr ***ouvala***, ger ***Uvala***] (Glg) Depresiune de origine carstică, alungită, puțin adâncă și cu contururi sinuoase, formată prin contopirea a două sau mai multe doline.

uvarovit *sn* [At: CANTUNARI, L. M. 119 / S și: *uwarowit* / Pl: ? / E: ger ***Uwarowit***] Granat cromifer de culoare verde ca smaraldul.

uvertură *sf* [At: CR (1829), 237²/3 / V: (înv) ***over~*** / Pl: *~ri* / E: fr ***ouverture***] **1** Compoziție muzicală pentru orchestră, concepută ca introducere la o operă, la un oratoriu, la o suită instrumentală etc. sau ca o lucrare independentă (alcătuită din trei părți) Si: *preludiu*. **2** (Rar; Ipl) Primele demersuri în vederea începerii unor tratative.

uvili *v* vz ***ofili***

uvilit, ***~ă*** *a* vz ***ofilit***

uviol *sn* [At: DT / P: *~vi-ol* / Pl: ? / E: ger ***Uvio***[glas], fr ***uviol***] Varietate de sticlă transparentă la radiațiile ultraviolete, folosită pentru confecționarea unor aparate optice.

uvragiu *sn* vz ***uvraj***

uvraj *sn* [At: (a. 1823) CAT. MAN. I, 405 / V: (înv) ***~agiu*** / Pl: *~e* / E: fr ***ouvrage***] **1** (Iuz) Operă literară, științifică etc. Si: *lucrare*, *scriere*. **2** (Înv) Parte de formă cilindrică de la baza unui furnal. **3** (Liv) Parte a unei cetăți sau a unui fort constituind un punct de rezistență în caz de încercuire. **4** (Liv) Construcție (**1**).

uvrier, ***~ă*** *smf* [At: GHICA, ap. CADE / P: *~vri-er* / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***ouvrier***] (Frm) Muncitor.

uvular, ***~ă*** *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***uvulaire***] **1** Care aparține uvulei. **2** Privitor la uvulă. **3** (D. sunete) Care se articulează în partea posterioară a cavității bucale, prin vibrarea uvulei.

uvulă *sf* [At: ENC. ROM. / Pl: *~le* / E: fr ***uvule***, lat ***uvula***] (Atm) Apendice cărnos situat în cavitatea bucală, în partea posterioară a palatului moale Si: *omușor*, *luetă*, (reg) *oușor*, *limburuș*, *lințipir*, *ulmuș*.

uz *sn* [At: HELIADE, O. I, 151 / V: (Trs; înv) ***uzuș*** / S și: *us* / Pl: *~uri* / E: lat ***usus***, it ***uso***] **1** Folosire a unui lucru Si: *utilizare*. **2** Punere în funcțiune pentru producerea unui efect care satisface o cerință Si: *utilizare*. **3** Acționare a unei facultăți fizice sau mintale Si: *utilizare*. **4** Folosire (**3**). **5** (Îla) **Scos** (sau **ieșit**) **din ~** Care nu mai circulă. **6** (Îe) **A fi în ~** A servi o colectivitate. **7** (Îae) A se obișnui să se facă, să se practice. **8** (Îe) **A face ~ de...** A uza de... **9** (Îe) **Pentru ~ul** (sau **pentru ~ ...**) ori **de ~** (urmat de determinări) Destinat să se practice, să circule într-un anumit fel, într-un anumit mediu. **10** (Spc) Utilizare efectivă (conform normelor) a elementelor de limbă, realizarea lor (corectă) în vorbire, într-o epocă dată, de către toți vorbitorii. **11** Modul de folosire a acestor norme. **12** (Jur; șîs *drept de ~*) Drept real principal în temeiul căruia o persoană poate folosi un lucru proprietate a altuia și poate trage foloasele necesare satisfacerii trebuințelor sale și ale familiei sale. **13** Fel de a fi, de a acționa care cu timpul devine obișnuit într-o anumită societate, într-un anumit domeniu etc. Si: *obicei*, *uzanță* (**1**), *uzaj* (**1**). **14** (D. elemente de limbă; Îla) **Ieșit din ~** Care nu se mai utilizează în vorbire la un moment dat. **15** (Înv; Îla) **Afară din ~** Care nu se conformează unui fel obișnuit de a se comporta sau de a vorbi în societate. **16** (Spc) Respect față de conduita obișnuită într-o anumită societate, bunele maniere Si: *manieră*.

uza [At: FM (1861), 101 / S și: *usa* / V: (înv) ***uzua*** (S și: *usua*, P: *~zu-a*), ***uzui*** / Pzi: *uzez* / E: fr ***user***] **1** *vi* A recurge la ceva pentru a face să acționeze, să producă Si: *a întrebuința*, *a utiliza*, *a uzita* (**1**). **2** *vi* A profita de ceva Si: *a întrebuința*, *a utiliza*, *a uzita*. **3** *vi* A se folosi de ... Si: *a întrebuința*, *a utiliza*, *a uzita* (**2**). **4** *vt* (Rar) A consuma prin întrebuințare. **5-6** *vtr* A (se) strica, a (se) degrada prin întrebuințare îndelungată sau excesivă Si: *a (se) rablagi*, *a (se) deteriora* (**1-2**), *a odovăi*, *a rânțui*, *a*

(se) rupe, a (se) toci[3]. 7 *vr* (Fig; d. oameni sau d. părți ale corpului lor) A-și pierde forțele, sănătatea printr-o activitate îndelungată sau sub acțiunea anumitor factori Si: *a consuma*[2] (1), *a epuiza* (8), *a obosi*, *a slăbi*. 8 *vr* (Rar) A-și pierde capacitatea, eficiența. 9 *vr* (Fig; d. cuvinte, construcții, figuri de stil) A-și pierde valoarea expresivă (prin frecventa întrebuințare).

uzabil, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: ***uza*** + *-bil*] (Rar) Care se uzează (ușor).

uzagiu *sn* vz ***uzaj***

uzaj *sn* [At: ALEXI, W. / V: (înv) ***uzagiu*** (S și: *usagiu*) / Pl: *~uri* / E: fr ***usage***] 1 Uz (13). 2 Utilizare efectivă (conform normelor) a elementelor de limbă. 3 Realizare (corectă) în vorbire a acestor norme, într-o epocă dată, de către toți vorbitorii (dintr-un mediu social, dintr-o regiune etc.). 4 Modul de folosire a acestor norme. 5 (Urmat de determinări; îe) **De ~** Destinat să se practice, să circule într-un anumit fel, într-un anumit mediu. 6 Degradare prin întrebuințare îndelungată Si: *uzare* (2), *uzură*[1] (3).

uzanță *sf* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 177 / S și: *usanță* / Pl: *~țe* / E: fr ***usance***, it ***usanza***] 1 Uz (13). 2 Termen pentru plata scrisorilor de schimb, de obicei 30 de zile. 3 Interval de timp acordat convențional pentru plata unei polițe.

uzare *sf* [At: HELIADE, V. 44[1]/7 / V: (înv) ***uzuare*** (S și: *usuare*, P: *~zu-a~*) / Pl: *uzări* / E: ***uza***] 1 Folosire (3). 2 Uzură[1] (3). 3 (Lin; fig) Modificare. 4 (Fig) Deteriorare a unor părți ale corpului omenesc.

uzat, ~ă *a* [At: ECONOMIA, 38/15 / S și: *usat* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***uza***] 1 (Înv) De care se face uz (1) în mod obișnuit, frecvent. 2 (Fig; d. cuvinte, construcții, expresii etc.) Care și-a pierdut valoarea expresivă prin întrebuințare frecventă. 3 Care s-a stricat în urma unei folosiri îndelungate Si: *rablagit*, *deteriorat*[2], *rupt*, *tocit*[2]. 4 (Fig; d. oameni sau părți ale corpului lor) Care și-a pierdut forțele, sănătatea printr-o activitate îndelungată sau sub acțiunea anumitor factori Si: *consumat*[3] (2), *epuizat* (4), *obosit*, *slăbit*.

uză[1] *sf* [At: SCRIBAN, D. / V: ***h~*** / Pl: ? / E: formație spontană de la ***pantahuză***] 1 (Olt; îe) **A umbla cu huza-pantahuza** A umbla din loc în loc purtând vorbe, minciuni Si: *pantahuză*. 2 Clevetealǎ (1).

uză[2] *sf* [At: DR. V, 325 / Pl: ? / E: rs ***узда*** „parte a harnașamentului"] (Bas) Fiecare dintre părțile laterale ale calului, care formează câte o adâncitură între coaste și piciorul de la spate Si: (pop) *deșert* (31), (reg) *flămânzare*.

uzbăi *vr* [At: (a. 1697) DLRV / Pzi: *~esc* / E: nct] (Ban; Trs; înv) A se încrede.

uzbăială *sf* [At: (a. 1697) DLRV / Pl: *~ieli* / E: ***uzbăi*** + *-eală*] (Ban; Trs; înv) Încredere.

uzbec, ~ă [At: CONTEMP., S. II, 1948, nr. 112, 16/1 / Pl: *~eci, ~ece* / E: rs ***узбек***] 1-2 *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Uzbekistanului (sau care este originară din Uzbekistan). 3 *smp* Populația din Uzbekistan. 4-5 *a* Care aparține Uzbekistanului sau uzbecilor (3). 6-7 *a* Privitor la Uzbekistan sau la uzbeci (3). 8 *a* Care provine din Uzbekistan. 9-10 *sf, a* (Limbă turcică) vorbită de uzbeci.

uzi *smp* [At: XENOPOL, I. R. II, 193 / E: ngr ***ούζοι***] Popor migrator, de neam turcic, care în sec. IX a trecut Munții Urali, iar în sec. XI s-a așezat în Moldova și în Dobrogea.

uzigă *sf* vz ***obsigă***

uzin *sm* vz ***uzină***

uzina *vt* [At: DN[2] / Pzi: *~nez* / E: fr ***usiner***] A supune operației de uzinare (1).

uzinabil, ~ă *a* [At: ORBONAȘ, MEC. 284 / Pl: *~i, ~e* / E: ***uzina*** + *-bil*] Care poate fi supus uzinării (1).

uzinaj *sn* [At: ORBONAȘ, MEC. 182 / Pl: (rar) *~e* / E: fr ***usinage***] 1 Prelucrare a unui material (așchiere, deformare plastică, tăiere) cu ajutorul mașinilor-unelte, prin operații separate sau în cadrul unui proces tehnologic Si: *uzinare* (1). 2 Fabricare a unui produs într-o uzină Si: *uzinare* (2).

uzinal, ~ă *a* [At: SCL 1964, 414 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***usinal***] 1 Care ține de uzină (1). 2 Al uzinei (1).

uzinare *sf* [At: LTR[2] / Pl: (rar) *~nări* / E: ***uzina***] 1 Prelucrare a unui material (așchiere, deformare plastică, tăiere) cu ajutorul mașinilor-unelte, prin operații separate sau în cadrul unui proces tehnologic Si: *uzinaj* (1). 2 Fabricare a unui produs într-o uzină Si: *uzinaj* (2).

uzină *sf* [At: (a. 1841) DOC. EC. 751 / V: (îvr) ***uzin*** (Pl: *uzinuri*) *sn* / S și: *usină* / Pl: *~ne*, (rar) *~ni* / E: fr ***usine***] 1 Unitate industrială de mari proporții, dotată cu mașini, agregate, instalații etc., în care, prin prelucrarea sau transformarea mecanică, termică, chimică etc. a unor obiecte ale muncii, se produc utilaje, semifabricate sau materii prime pentru alte industrii Si: *fabrică* (1). 2 (Adesea urmat de determinări) Centrală furnizoare de energie electrică sau termică, de apă etc.

uzita *vt* [At: NEGULICI, 408 / S și: *usita* / Pzi: *~tez* / E: lat ***usitari***] (Liv) 1 A utiliza (în mod obișnuit). 2 (Înv) A obișnui să folosească ceva.

uzitare *sf* [At: DN[3] / Pl: (rar) *~tări* / E: ***uzita***] Utilizare (în mod obișnuit).

uzitat, ~ă *a* [At: (a. 1860) ȘCHEI, 152 / S și: *usitat* / Pl: *~ați, ~e* / E: lat ***usitatus***, fr ***usité***, it ***usitato***] Utilizat (în mod curent) Si: *obișnuit*, *uzual* (2).

uzmeală *sf* [At: LEXIC REG. 32 / Pl: *~eli* / E: ***uzmi*** + *-eală*] (Reg) Sforțare.

uzmet *sn* vz ***huzmet***

uzmeti *vi* [At: DLR / V: ***~miti*** / Pzi: *~tesc* / E: ***uzmet***] (Ban) A lucra.

uzmi *v* vz ***husmi***

uzmiti *v* vz ***uzmeti***

uzoi *sn* vz ***uzoni***

uzoni *sn* [At: DLR / V: ***uzoi***, ***~e*** *sf* / Pl: *~oane* / E: mg dal ***özön***] (Ban) Ploaie torențială.

uzonie *sf* vz ***uzoni***

uzua *v* vz ***uza***

uzual, ~ă *a* [At: LAURIAN, F. 18/22 / P: *~zu-al* / S și: *usual* / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***usualis***, fr ***usuel***] 1 De uz (1) larg, general Si: *comun* (7). 2 De uz (1) frecvent Si: *curent* (11), *obișnuit*. 3 Utilizat adeseori Si: *curent* (11), *obișnuit*. 4 Destinat uzului (1) cuiva.

uzualitate *sf* [At: LOVINESCU, S. I, 146 / P: *~zu-a~* / Pl: ? / E: ***uzual*** + *-itate*] (Rar) Însușirea de a fi uzual.

uzuar *sm* [At: HAMANGIU, C. C. 141 / P: *~zu-ar* / S și: *usuar* / Pl: *~i* / E: lat ***usuarius***, ger ***Usuar***] (Jur) Persoană care deține dreptul de uz (1).

uzuare *sf* vz ***uzare***

uzucapa *vt* [At: ALEXI, W. / V: ***~pia*** (S și: *usucapia*, P: *~pi-a*) / S și: *usu~* / Pzi: *~pez* / E: lat ***usucapere***, fr ***usucaper***] (Jur) A dobândi prin uzucapiune (1) un drept real asupra unui lucru.

uzucapare *sf* [At: DDC 532 / Pl: ? / E: ***uzucapa***] (Jur) Dobândire prin uzucapiune (1) a unui drept real asupra unui lucru.

uzucapia *v* vz ***uzucapa***

uzucapie *sf* vz ***uzucapiune***

uzucapiune *sf* [At: STAMATI, D. / P: *~pi-u~* / V: (înv) ***uzucapie*** / S și: *usu~* / Pl: ? / E: lat ***usucapio, -onis***, fr ***usucapion***] (Jur) 1 Dobândire a dreptului de proprietate asupra unui lucru prin posesiunea lui, cu bună-credință, un anumit timp. 2 Prescripție achizitivă.

uzufruct *sn* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 65 / S și: *usu~* / Pl: ? / E: lat ***usufructus*** cf fr *usufruit*] (Jur; șîs *drept de ~*) Drept acordat unei persoane de a se folosi pe deplin de un bun care este proprietatea altei persoane, cu obligația de a conserva substanța bunului și de a-l restitui la încetarea acestui drept.

uzufructariu, ~ie *smf* vz ***uzufructuar***

uzufructier, ~ă *smf* [At: ARHIVA, II, 620 / P: *~ti-er* / S și: *usu~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***usufruitier*** după *fruct*] (Îvr) Uzufructuar (1).

uzufructor *sm* vz ***uzufructuar***

uzufructuar, ~ă [At: AR (1829), 38[2]/44 / P: *~tu-ar* / V: (înv) ***~tariu*** (S și: *usufructariu*), ***~tor*** *sm* / S și: *usu~* / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***usufructuarius***, fr ***usufructuaire***] (Jur) 1 *smf* Persoană care deține dreptul de uzufruct asupra unui bun Si: (îvr) *uzufructier*. 2 *a* Care dă numai dreptul de uzufruct asupra unui bun.

uzui *v* vz ***uza***

uzur *sn* vz ***uzură²***

uzurar, ~ă [At: DRLU / S și: *usu~* / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***usurarius***, fr ***usuraire***] (Înv) **1** *sm* Cămătar. **2** *a* Cămătăresc (**4**). **3** *av* Cu camătă.

uzură¹ *sf* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 199 / S și: *usu~* / Pl: (rar) *~ri* / E: fr ***usure***] **1** (Îvr) Uz (**1**) excesiv. **2** (Îlav) **Cu ~** În mod curent. **3** Stricare a unui obiect prin întrebuințare îndelungată sau datorită acțiunii unor agenți fizico-chimici Si: *uzaj* (**6**), *uzare* (**2**). **4** (Îs) *~ morală* Depreciere valorică a mijloacelor de muncă ca urmare a ieftinirii mașinilor și utilajelor de aceeași construcție sau a apariției altora mai bune, cu performanțe tehnice și economice superioare. **5** (Fig) Slăbire a organismului, a sănătății, a forțelor printr-o activitate îndelungată sau sub acțiunea anumitor factori. **6** (Îvr) Degradare morală Si: *desfrâu* (**1**). **7** (Fig) Pierdere a valorii expresive a unor cuvinte, construcții, figuri de stil (prin frecventa lor întrebuințare).

uzură² *sf* [At: ȚICHINDEAL, F. 456/4 / S și: *usu~* / Pl: *~ri* / E: lat ***usura***, fr ***usure***] (Înv) **1** Camătă. **2** Cămătărie (**2**).

uzurărie *sf* [At: BARIȚIU, P. A. III, 498 / S și: *usu~* / Pl: *~ii* / E: ***uzură²*** + *-ărie*] (Îvr) **1** Camătă. **2** Cămătărie (**2**).

uzurpa *vt* [At: PR. DRAM. 135 / S și: *usurpa* / Pzi: *uzurp* și *~pez* / E: fr ***usurper***, lat ***usurpare***] **1** A-și însuși fără drept, prin violență sau prin fraudă (un drept, un bun, o demnitate etc.) Si: (înv) *a rapști, a răpi²*. **2** (Pex) A obține (ceva) în mod ilegal Si: (înv) *a răpști, a răpi²*.

uzurpare *sf* [At: HELIADE, V. 19¹/3 / Pl: *~pări* / E: ***uzurpa***] (Înv) **1** Însușire a unui drept, a unui bun etc. prin violență sau prin fraudă. **2** (Pex) Dobândire ilegală.

uzurpat, ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***uzurpa***] (D. un drept, un bun, o demnitate etc.) Care este obținut în mod fraudulos.

uzurpator, ~oare *smf* [At: AR (1829), 62¹/26 / S și: *usu~* / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***usurpateur***, lat ***usurpator***] Cel care uzurpă Si: *răpitor*.

uzurpație *sf* [At: AR (1829), 62²/8 / V: ***~iune*** (S și: *usurpațiune*) / S și: *usu~* / Pl: *~ii* / E: fr ***usurpation***, lat ***usurpatio, -onis***] (Înv) **1-2** Uzurpare (**1-2**).

uzurpațiune *sf* vz ***uzurpație***

uzurpătură *sf* [At: DLR / Pl: ? / E: ***uzurpa*** + *-ătură*] (Îvr) Însușire fără drept, prin violență sau prin fraudă (a unui drept, a unui bun, a unei demnități etc.).

uzuș *sn* vz ***uz***

V

v *sm* [P: *~ve*] **1** A douăzeci și șaptea literă a alfabetului limbii române. **2** Sunet corespunzător literei v (**1**), consoană fricativă, labiodentală, sonoră.

va[1] [At: VARLAAM, C. 383, / E: pzi 3 sg (formă pop) ***vrea***] Element de compunere care a servit (într-un stadiu vechi al limbii) la formarea unor adverbe (*undeva, cândva*) sau a unor pronume (*cineva, careva*), cărora le imprimă o nuanță nehotărâtă.

va[2] *viu* [At: JIPESCU, O. 56 / E: ml ***vadit***] (Pfm; îe) ***Mai ~*** **1** Mai așteaptă. **2** Mai este (mult) până acolo. **3** Mai trece vreme până atunci.

vac *sn* vz ***veac***

vacaca *i* vz ***oac***

vacant, ~ă *a* [At: PLEȘOIANU, T. II, 202/30 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***vacant***, lat ***vacans, -ntis***] **1** (D. posturi[2], funcții, demnități etc.) Care nu are titular Si: *liber*. **2** (Îvr; d. preoți) Care nu are parohie. **3** (Asr; d. terenuri, locuri etc.) Care nu este ocupat. **4** (Asr; d. terenuri, locuri etc.) De care se poate dispune. **5** (Îvr; d. intervale de timp) Liber. **6** (Jur; d. succesiuni) Care este disponibil și nereclamat de succesori.

vacanță *sf* [At: EUSTATIEVICI, I. 63/5 / V: (înv) ***~ție*** / Pl: *~țe* / E: lat ***vacantia***, fr ***vacance***, it ***vacanza***] **1** Întrerupere legală a activității școlare sau universitare la sfârșitul unui trimestru, semestru sau an de școală ori de studii Si: (înv) *vacație*[1] (**1**), (îrg) *ferii*. **2** Perioadă determinată de timp cât durează vacanța (**1**) Si: (înv) *vacație*[1] (**2**), (îrg) *ferii*. **3** Întrerupere legală (periodică) a activității unei instituții, a unui organ legislativ pentru un interval (determinat) de timp Si: (rar) *vacație*[1] (**3**). **4** Perioadă determinată de timp cât durează vacanța (**3**) Si: (rar) *vacație*[1] (**4**). **5** Concediu (**1**) acordat unui salariat. **6** Perioadă determinată de timp cât durează concediul (**1**) unui salariat. **7** (Fam; îe) **A fi** (sau **a arăta**) **(ca) moartea în ~** A arăta rău. **8** (Îae) A fi urât (și slab). **9** Starea a ceea ce este vacant (**1**) Si: (înv) *vacație*[1] (**5**). **10** Funcție publică (de rang înalt) fără titular Si: (înv) *vacație*[1] (**6**). **11** Interval de timp în care o funcție publică (de rang înalt) rămâne vacantă (**1**) Si: (înv) *vacație*[1] (**7**).

vacanție *sf* vz ***vacanță***

vacanțier *sm* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 17/1 / P: *~ți-er* / Pl: *~i* / E: fr ***vacancier***] (Frr) Persoană care este în vacanță (**5**).

vacarău *sm* vz ***văcărău***

vacarm *sn* [At: NEGULICI / V: (înv) ***~ă*** *sf* / Pl: (rar) *~uri* / E: fr ***vacarme***] **1** Zgomot asurzitor Si: *tumult*. **2** Larmă (de glasuri, de strigăte etc.) Si: *hărmălaie* (**1**), *tărăboi*, *zarvă*.

vacarmă *sf* vz ***vacarm***

vacat *sn* [At: G. IONESCU, C. T. 395 / V: (asr) ***vacăt*** (Pl: *~e*) / Pl: *~uri* / E: ger ***Vakat***] (Tip) Pagină albă, intenționat netipărită, din interiorul unei lucrări.

vacație[1] *sf* [At: RUS, ap. BARIȚIU, C. III, 373 / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: lat ***vacatio, -onis***, fr ***vacation***] **1-2** (Înv) Vacanță (**1-2**). **3-4** (Rar) Vacanță (**3-4**). **5-7** (Înv) Vacanță (**9-11**). **8** (Înv; sst; sens etimologic) Timp consacrat de un expert examinării unei afaceri, la cererea unui organ juridic.

vacație[2] *sf* vz ***acaț***

vacațiune *sf* vz ***vacație***[1]

vacă *sf* [At: PO 45/24 / Pl: *vaci*, (îrg) *vace* / E: ml ***vacca***] **1** Animal domestic din subfamilia bovinelor (femela taurului), crescut mai ales pentru lapte și carne. **2** (Pgn; de obicei lpl) Taurine. **3** (Pop; irn; îe) **S-a dus bou și a venit** (sau **s-a întors**) **~** Se spune despre un om care a plecat să se instruiască sau să se lămurească într-o problemă și care s-a întors mai puțin instruit sau lămurit decât plecase. **4** (Pfm; îs) *~ (bună) de muls* Persoană sau situație de care cineva abuzează pentru a trage foloase materiale. **5** (Pfm; îe) **A rămâne ca ~ca la poartă nouă** A rămâne mirat, dezorientat, perplex în fața unei situații (noi sau neașteptate). **6** (Pop; îla) **(Get-beget) coada vacii** Neaoș (**1**). **7** (Îal) De origine rurală. **8** (Pfm; șdp; îe) **A veni** (sau **a pleca**) **de la coada vacii** A proveni din mediul rural. **9** (Reg; îe) **A cere lapte de la o ~ stearpă** A cere cuiva imposibilul. **10** (Mol; îe) **A nu-i fi** (cuiva) **vacile acasă** A fi indispus. **11** (Mun; îe) **A mulge (lapte de la) două vaci** A obține foloase (materiale) concomitent din două părți. **12** (Prc) Carne de vacă (**1**), folosită ca aliment. **13** (Pop; prc) Piele de vacă (**1**). **14** (Trs; îcs) *De-a ~ca* Joc executat de flăcăi la priveghi[1]. **15** (Reg) Grămadă (mică) de crengi, de obiecte etc. folosită de copii în jocul de-a petrecul. **16** (De obicei determinat prin „încălțată") Epitet injurios pentru o persoană, mai ales pentru o femeie grasă, nesimțită sau proastă. **17** (Trs; pex; șîs *~ de bivol*) Bivoliță (**1**). **18** (Reg; pex; șîs *~ sălbatică*, *~ de cerb*) Ciută (**1**). **19** (Zlg; îc) **~-de-mare**[2] Morsă[1] (*Odobaenus rosmarus*). **20** (Îc) **~ca-Domnului** (reg. **~ca-lui-Dumnezeu**, **~ca-lui-Hristos**, **~ca-popii**) Insectă din ordinul hemipterelor, care are corpul plat și alungit, aripile superioare de culoare roșie cu puncte negre, iar toracele și abdomenul de culoare neagră cu dungi roșii Si: (reg) *boul-Domnului* (*Pyrrhocoris apterus*). **21** (Ent; reg; îc) **~ca-lui-Dumnezeu**, **~ca-Maicii-Domnului**, **~ca-popii** Buburuză (**3**) (*Coccinella septempunctata*). **22** (Ent; reg; șîc **~ca-lui-Dumnezeu**) Rădașcă (*Lucanus cervus*). **23** (Ent; Trs; îc) **~ca-lui-Dumnezeu** Scripcar (*Saperda carcharias*). **24** (Ent; Mun; îc) **~-puturoasă** Ploșniță de câmp (*Palomena prasina*). **25** (Arg; îs) *~ cu lapte* Prostituată exploatată de un proxenet. **26** (Îas) Femeie leneșă și rea.

vacălaș *sf* vz ***văcălaș***

vacăt *sn* vz ***vacat***

vaccenă *sf* vz ***vaccin***

vaccin, ~ă [At: PISCUPESCU, O. 236/23 / V: (îvr) ***vacsină***, (înv) ***vacină***, ***vacțină***, ***vațină***, (reg) ***vaccenă*** *sf*, ***vacsân*** *sn* / Pl: *~uri*, (îvr) *~e* / E: lat ***vaccinus, vaccina***, it ***vaccino, vaccina***, fr ***vaccin, vaccine***, ger ***Vakzin, Vakzine***] **1** *sn*, (înv) *sf* Lichid seros, extras din pustulele animalelor bolnave de vaccină (**5**), folosit în trecut, prin inoculare, pentru a crea omului imunitate față de variolă (**1**) Si: (îvp) *vărsat*[1] (**19**). **2** *sn* Produs biologic obținut din germeni patogeni sau din culturi microbiene, care se administrează (prin injecții sau pe cale bucală) unui om sau unui animal pentru a-i crea imunitate împotriva bolilor infecțioase sau în scop terapeutic. **3** *sn*, (îrg) *sf* Vaccinare. **4** *sn* (Ccr) Semn rămas pe corp în urma vaccinării. **5** *sf* Boală infecțioasă și contagioasă a bovinelor, mai ales a

vacilor, caracterizată prin prezența unor pustule a căror serozitate se inoculează la om pentru a-i crea imunitate la variolă. 6 *sf* Virus al vaccinei (5) care, cultivat în laborator, servește drept vaccin contra virusului variolei (cu care prezintă o imunitate încrucișată). 7 *sf* Ansamblul manifestărilor clinice observate la om după o vaccinare antivariolică.

vaccina *vt* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***vaci~***, (reg) ***vacsâna*** / Pzi: *~nez*, 3 (reg) *vaccină* / E: fr ***vacciner***, lat ***vaccinare***, it ***vaccinare***] A inocula un vaccin (1, 2) cu scop preventiv sau terapeutic Si: (îrg) *a posăi*[1], (reg), *a altoi*[2] (4), *a păsui*[2] *a piețui*.

vaccinabil, ~ă *a* [At: COSTINESCU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***vaccinable***] Care poate fi vaccinat.

vaccinal, ~ă *a* [At: LAURIAN, F. 102/15 / V: (înv) ***vacin~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***vaccinal***] 1 Al vaccinei (5). 2 Specific vaccinei (5). 3 Care este provocat de vaccină (5). 4-5 (Rar) Referitor la vaccin (1-2) Si: (rar) *vaccinic* (1-2). 6 Care servește la prepararea vaccinului (2) Si: (rar) *vaccinic* (3). 7 Care este provocat de vaccin (2) Si: (rar) *vaccinic* (4).

vaccinant, ~ă *a* [At: BABEȘ, O. A. 126 / Pl: *~nți, ~e* / E: ns cf *vaccina*] De imunizare.

vaccinare *sf* [At: CORNEA, E. I, 61/27 / V: (înv) ***vaci~*** / Pl: *~nări* / E: ***vaccina***] Inoculare a unui vaccin (1, 2) în scop preventiv sau terapeutic Si: *vaccin* (3), *vaccinat*[1], (asr) *vaccinație*, (înv) *oculație*[2], *posăire*, (reg) *posăială*, *vărsat*[1] (20), (îvr) *vaccinarisit*, *vaccinuit*, *vacsinuire*.

vaccinarisit *sn* [At: (a. 1835) ARH. OLT. VIII, 377 / Pl: ? / E: ns cf *vaccina*] (Îvr) Vaccinare.

vaccinat[1] *sn* [At: LM / Pl: ? / E: ***vaccina***] Vaccinare.

vaccinat[2]***, ~ă*** [At: KRETZULESCU, M. 129/15 / V: (înv) ***vaci~***, ***vacsin~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***vaccina***] 1-2 *smf, a* (Individ) care a fost supus unei vaccinări. 3 *a* (Fam; fig; îe) **A fi ~ (contra ceva)** A depăși ușor consecințele unei situații neplăcute după ce în prealabil a fost trăită o experiență asemănătoare. 4 *a* (Fam; îe) **A fi major și ~** A fi capabil să-și asume responsabilități.

vaccinator *sm* [At: COSTINESCU / Pl: *~i* / E: fr ***vaccinateur***] (Asr) Persoană care vaccinează Si: (îvr) *vacsinar*.

vaccinație *sf* [At: CR (1829), 282[2]/22 / V: ***~iune***, (înv) ***vaci~***, ***vacsin~***, ***vacțin~*** / Pl: *~ii* / E: fr ***vaccination***, lat ***vaccinatio, -onis***, ger ***Vakzination***] (Asr) Vaccinare.

vaccinațiune *sf* vz ***vaccinație***

vaccinic, ~ă *a* [At: COSTINESCU / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***vaccinique***] 1-4 (Rar) Vaccinal (4-7).

vaccinogen, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***vaccinogène***] (Blg) 1 Care produce vaccin (2). 2 Care este în legătură cu vaccinarea.

vaccinostil *sn* [At: BIANU, D. S. 778 / Pl: ? / E: fr ***vaccinostyle***] (Rar) Instrument chirurgical folosit la vaccinare.

vaccinoterapie *sf* [At: A. POP, CHIRURG. 835 / Pl: *~ii* / E: fr ***vaccinothérapie***] (Med) 1 Metodă de imunizare activă a organismului uman și animal prin administrarea vaccinurilor (2). 2 Metodă de tratare a unor boli prin vaccinare.

vaccinuit *sn* [At: ARH. OLT. VIII, 377 / Pl. ? / E: ns cf *vaccina*] (Îvr) Vaccinare.

vacf *sn* vz ***vacuf***

vachicesc, ~ească *a* [At: MUMULEANU, R. 60/1 / P: *vac-hi~* / Pl: *~ești* / E: ngr ***βακχικόσ***] (Grî; rar) De petrecere Si: *bahic* (4).

vacila *vi* [At: PONTBRIANT, D. / Pzi: *~lez* / E: lat ***vaccillare***, fr ***vaciller***] (Îdt) 1 A se clătina (3). 2-4 A ezita (1-3).

vacilant, ~ă *a* [At: BARIȚIU, C. III, 236 / V: (înv) ***~e*** / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***vacillant*** cf it *vacillante*] (Rar) 1 Care se clatină (1). 2-4 Care ezită (1-3).

vacilante *a* vz ***vacilant***

vacilare *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~lări* / E: ***vacila***] 1 (Rar) Clătinare (2). 2-4 Ezitare (1, 3, 4).

vacilatoriu, ~ie *a* [At: COSTINESCU / Pl: *~ii* / E: fr ***vacillatoire***, lat ***vacillator***] (Îvr; liv) 1 Variabil (2). 2-4 Ezitant (9-11).

vacilație *sf* [At: PROT. – POP., N. D. / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: lat ***vacillatio, -onis***, fr ***vacillation***] (Îdt) 1 Clătinare (2). 2-4 Ezitare (1, 3, 4).

vacilațiune *sf* vz ***vacilație***

vacina *v* vz ***vaccina***

vacinal, ~ă *a* vz ***vaccinal***

vacinare *sf* vz ***vaccinare***

vacinat, ~ă *a* vz ***vaccinat***[2]

vacinație *sf* vz ***vaccinație***

vacină *sf* vz ***vaccin***

vaclă *af* vz ***oacăr***

vacmaistru *sm* vz ***vagmistru***

vacmistru *sm* vz ***vagmistru***

vacs [At: (a. 1827) IORGA, S. D. VII, 262 / V: (reg 1-3) ***vox*** / S și: *vax* / Pl: *~uri* / E: ger ***Wachs***] 1 *sn* Preparat, de obicei de culoare neagră, folosit (în trecut) la unsul sau la lustruitul încălțămintei de piele și al hamurilor. 2 *sn* (Pex) Cremă de ghete. 3 *sn* (Înv; pex; șîs *piele de ~*) Sortiment de piele pentru încălțăminte care se întreținea cu vacs (1). 4 *sn* (Pfm; fig; dep) Lucru, fapt, vorbă etc. fără valoare, fără importanță. 5 *i* Exclamație care exprimă nemulțumire, dezaprobare. 6 *i* Exclamație care exprimă desconsiderare, dispreț.

vacsărvasăr *sn* vz ***vasărvag***

vacsân *sn* vz ***vaccin***

vacsâna *v* vz ***vaccina***

vacsârvas *sn* vz ***vasărvag***

vacsem *s* [At: CANDREA, F. 41 / V: ***voac~*** / Pl: ? / E: mg ***vakszem***] (Trs; Mar; mgm) Tâmplă[1].

vacservaghen *sn* vz ***vasărvag***

vacsinar *sm* [At: BULETIN, G. (1840), 180[1]/20 / Pl: *~i* / E: ***vacsină*** + *-ar*] (Îvr) Vaccinator.

vacsinat, ~ă *a* vz ***vaccinat***[2]

vacsinație *sf* vz ***vaccinație***

vacsină *sf* vz ***vaccin***

vacsinuire *sf* [At: LUCACI, M. 82/3 / Pl: *~ri* / E: ***vacsină*** + *-uire*] (Îvr) Vaccinare.

vacsolog *sm* [At: COMAN, GL. / Pl: *~ogi* / E: ***vacs***] (Pfm; gmț) Om de nimic.

vacținație *sf* vz ***vaccinație***

vacțină *sf* vz ***vaccin***

vacubliț *sn* [At: DN[3] / Pl: *~uri* / E: ger ***Vakublitz***] (Fot) Tip de lampă-fulger al cărei sistem de iluminare este format dintr-un balon de sticlă umplut cu oxigen, în care se află o foiță subțire de magneziu (sau de aluminiu) și o montură metalică cu ghivent.

vacuf *sn* [At: (a. 1715) ARHIVA R. II, 8/16 / V: (îvr) ***vacf*** / Pl: *~uri* / E: tc ***vakuf, vakf***] 1 Așezământ religios musulman. 2 Proprietate a unui vacuf (1) provenită din donații și scutită de dări. 3 Donație făcută unui vacuf (1).

vacuitate *sf* [At: PROT. – POP., N. D. / P: *~cu-i~* / Pl: *~tăți* / E: lat ***vacuitas, -atis***, fr ***vacuité***] (Liv) 1 Însușirea a ceea ce este vid (1). 2 (Fig) Inconsistență.

vacum *sn* vz ***vacuum***

vacuolar, ~ă *a* [At: BABEȘ, O. A. I, 135 / P: *~cu-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***vacuolaire***] 1-4 Referitor la vacuole (1-4). 5-8 Care aparține vacuolelor (1-4). 9-12 Care prezintă vacuole (1-4).

vacuolă *sf* [At: ENC. ROM. / P: *~cu-o~* / Pl: *~le* / E: fr ***vacuole***] 1 (Blg) Cavitate în citoplasma celulelor în care se află o soluție apoasă. 2 (Blg; îs) *~ contractilă* (sau *pulsatilă, excretoare*) Veziculă în celula protozoarelor, în care se acumulează și apoi se elimină substanțe de excreție sau apă. 3 (Blg; îs) *~ digestivă* Veziculă în celula protozoarelor provenită din înglobarea unei particule alimentare și a unei cantități de apă. 4 (Glg) Cavitate în interiorul unei roci.

vacuu, ~uă *a* [At: PROT. – POP., N. D. / P: *~cu-u* / Pl: *~ui, ~ue* / E: lat ***vacuus, -a, -um***] (Ltî) Vid (4).

vacuum *sn* [At: ENC. ROM. / P: *~cu-um* / V: (rar) *vacum* / Pl: *~uri* / E: ger ***Vakuum*** (apparat)] **1-2** (Fiz) Vid (**10-11**). **3** (Chm) Aparat cu ajutorul căruia se concentrează o soluție prin fierbere în vid, la temperaturi joase.

vacuumare *sf* [At: LTR² / P: *~cu-u~* / Pl: *~mări* / E: ***vacuum*** + *-are*] **1** (Cns) Procedeu de extragere a apei în exces dintr-un beton proaspăt turnat, aplicând pe suprafața lui panouri vidate. **2** (Fiz) Vidare¹ (**2**).

vacuumetru *sn* vz ***vacuummetru***

vacuummetru *sn* [At: NOM. MIN. I, 125 / P: *~cu-u~* / V: *~uume~* / Pl: *~re* / E: ger ***Vakuummeter*** cf rs *вакуумметр*] (Fiz) Manometru de vid (**11**).

vad¹ *sn* [At: PO 112/17 / V: (reg) ***vat*** / Pl: *~uri*, (înv) *~ure* / E: ml ***vadum***] **1** Porțiune îngustă din albia unei ape curgătoare cu malurile joase și cu apa puțin adâncă, permițând trecerea prin apă de pe un mal pe altul Si: (înv) *ghecet* (**1**). **2** Porțiune dintr-o apă (curgătoare) pe unde se poate trece, dintr-o parte în alta, cu barca, cu bacul etc. **3** (Pop; îcn; îe) **A încerca** (sau **a cerca**, **a prinde**) **~ul cu nebunul** (sau **cu nerodul**) A se încrede în omul prost sau necugetat. **4** (Pop; îe) **A(-și) face ~** A(-și) face loc de trecere. **5** (Îac) A pătrunde. **6** (Fig; îae) A (se) răspândi. **7** (Fig; îae) A (se) face cunoscut. **8** (Fig; îae) A căuta un pretext, o ocazie pentru a merge undeva Si: *a-și face cale*. **9** (Pop; îe) **A nu avea ~** A nu avea scăpare. **10** Loc din albia unui râu, dintr-o baltă etc. unde apa este adâncă (și lină), favorabilă pescuitului. **11** (Reg) Loc la malul unui râu unde se adapă vitele când sunt la pășune. **12** (Trs) Copcă (în gheața unui râu, a unei bălți etc.) **13** (Udp „de") Loc pe cursul unui râu unde malul și debitul apei permit amplasarea unor agregate (moară, piuă, ferăstrău etc.) care sunt acționate prin forța hidraulică. **14** (Reg; pex; la moară) Canal prin care se abate apa. **15** (Reg; pex; la moară) Căderea apei. **16** (Reg; pex; la moară) Iaz. **17** (Îrg) Loc la țărmul mării² favorabil acostării vaselor¹. **18** (Fig; adesea în legătură cu verbul „a avea") Loc (în apropierea unei importante căi de comunicație) care asigură unui negustor, unui local etc. clientelă numeroasă și câștig. **19** (Fig; pex) Sursă bună de câștig. **20** Albie (minoră) a unei ape curgătoare Si: *făgaș* (**10**), *matcă*, *pat¹*, (îvr) *scafă*. **21** Canal de irigație.

vad² *sn* vz ***vadiu***

vadaslu *sn* [At: LEXIC REG. 15 / PL: ? / E: pvb ***vădăzli***] (Mar) **1-2** Vânătoare (**1-2**).

vadazlău *sm* [At: ALR I, 1213/278 / V: ***vădăz~*** / Pl: *~ăi* / E: ns cf *vădăzli*] (Trs) Vânător (**1**).

vadă *sf* [At: CORESI, EV. 431 / Pl: ? / E: slv ***вада*** „acuzare", „calomnie"] (Slî; rar) **1** Act de intimidare a cuiva Si: *amenințare*. **2** Semn prevestitor al unei primejdii Si: *amenințare*.

vade *sf* vz ***vadea***

vadea *sf* [At: GHEORGACHI, LET. III, 242/10 / V: ***vade***, ***văd~***, ***vedea*** / Pl: *~ele* / E: tc ***vade***] (Îrg) **1** Scadență. **2** Interval de timp dinainte stabilit în limitele căruia trebuie plătită o sumă de bani. **3** Termen fixat (pe baza unei învoieli, a unei decizii sau a unei dispoziții prealabile) pentru săvârșirea unei acțiuni, pentru îndeplinirea unei obligații etc. **4** Interval de timp (fixat în prealabil) în limitele căruia se întâmplă sau trebuie să se întâmple ceva.

vademecum *sn* [At: HELIADE, D. J. 82/6 / S și: *vade-mecum* / Pl: ? / E: fr ***vade-mecum***, lat ***vade mecum***, ger ***Vademekum***] **1** Carte (manual, repertoriu, ghid etc.) care cuprinde noțiunile de bază pentru orientarea într-un anumit domeniu de cunoștințe (și care se poartă cu sine). **2** (Sst; sens etimologic) Obiect care se poartă în mod obișnuit cu sine.

vadiu *sn* [At: GHEȚIE, R. M. / V: (îvr) ***vad*** / Pl: *~ii* / E: ger ***Vadium***, lat ***vadium***] (Înv) Garanție (**1**).

vadnic, ~ă *smf, a* [At: (a. 1559-1560) în SCL 1974, 162 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***vadă*** + *-nic* cf *vsl ***вадьникъ***] (Înv) **1-2** (Persoană) care calomniază. **3-4** (Persoană) care denunță.

vadoasă *af* [At: DT / Pl: *~se* / E: ger ***Vadose*** (wasser)] (Glg; îs) *Apă ~* Apă care provine din infiltrația în scoarța pământului a apelor rezultate din precipitațiile atmosferice.

vadră *sf* [At: PO 80/4 / V: (îrg) ***vea~***, (reg) ***văd~***, ***veardă*** / Pl: *vedre*, (reg) *vădre* / E: vsl ***вѣдро***] **1** (Pop) Găleată (de lemn). **2** (Pop) Doniță (**1**). **3** (Pop) Hârdău (**1**). **4-6** (Pop; udp „de") Conținutul unei vedre (**1-3**). **7** (Îvp) Veche unitate de măsură a capacității (pentru lichide), a cărei mărime a variat, după regiuni și după epoci, între 10 și 12 ocale (echivalentă astăzi mai ales cu 10 litri) Si: (reg) *videre* (**7**). **8** (Îvp) Vas¹ care are capacitatea unei vedre (**7**) Si: (reg) *videre* (**8**). **9** (Îvp; udp „de") Cantitate corespunzătoare unei vedre (**7**) Si: (reg) *videre* (**9**). **10** (Mun; îe) **A face o ~ de venin** A se supăra foarte tare. **11** (Înv; îs) **~ domnească** Dare (în natură) percepută de domnie de la producătorii de vinuri din podgoria Odobești. **12** (Mol) Dar în vin, în rachiu sau în bani pe care îl pretind mirelui flăcăii din satul miresei Si: (reg) *vulpe* (**16**). **13** (Reg; lpl) Petrecere care are loc în casa miresei sau a mirelui, în seara premergătoare nunții, unde se aduc și se închină daruri. **14** (Buc) Petrecere care are loc după nuntă, la cârciumă, unde mirii plătesc invitaților băutura.

vafă *sf* vz ***vafelă***

vafel *sn* vz ***vafelă***

vafelă *sf* [At: DEX / V: ***vafă***, ***vafel*** *sn* / Pl: *~le* / E: ger ***Waffel***] Foaie crocantă din aluat nedospit, care servește ca foaie de tort, la fabricarea napolitanelor, a cornetelor de înghețată etc.

vafelștitstand *sn* [At: ALIL XXIX, 316, ap. DLR / Pl: ? / E: ger ***Waffenstillstand***] (Trs; gmî) Suspendare a atacului.

vaflibunc *sn* vz ***vaflibung***

vaflibung *sn* [At: L. ROM. 1960, nr. 3, 81 / V: *~nc* / Pl: ? / E: ger ***Waffenübung***] (Buc; înv) Chemare sub arme a rezerviștilor pentru o anumită perioadă de timp.

vag¹ *s* vz ***vagă***

vag², ~ă [At: HELIADE, O. II, 368 / Pl: *vagi* și (înv) *vage* af / E: fr ***vague***, lat ***vagus, -a, -um***] **1** *a* (D. idei, noțiuni etc.) Care nu poate fi definit cu precizie. **2** *a* (D. stări sufletești, sentimente etc.) A cărui natură rămâne incertă Si: *confuz* (**1**), *imprecis*, *nelămurit*, *obscur*. **3** *a* (D. stări sufletești, sentimente etc.) Care se manifestă fără intensitate. **4** *a* (D. privire, ochi) Care exprimă gânduri, sentimente greu de definit. **5** *a* (D. realități perceptibile cu ajutorul simțurilor) Care se distinge cu dificultate. **6** *av* Într-un mod imprecis. **7** *av* Fără convingere. **8-9** *sm*, *a* (Atm; șîs *nerv ~*) (Nerv mixt, senzitivo-motor și parasimpatic) care aparține celei de a zecea perechi de nervi cranieni, având ramificații la cap, în cavitatea toracică și în cea abdominală Si: *(nerv) pneumogastric*. **10** *a* (Îvr; îs) *An ~* An care are 365 de zile. **11** *sn* Ceea ce este imprecis, nedeterminat. **12** *sn* (Îlav) **În ~** În gol. **13** *sn* (Îe) **A se pierde în ~** A face considerații generale.

vaga *vi* [At: BOLLIAC, O. 46 / Pzi: *vaghez*, (rar) *vagez* / E: fr ***vaguer***, ger ***vagieren***] (Îvr) **1** (Șfg) A vagabonda (**1**). **2** (D. corpuri cerești) A se deplasa neîncetat.

vagaboandă *sf* vz ***vagabond***

vagabond, ~ă [At: INSTRUCȚII, 8/17 / V: (înv) ***~bund*** *a*, *sm*, (forme corupte) ***ba~*** *a*, *sm*, ***bagabont*** *sm*, ***~bont*** *sm*, ***~boandă*** *sf* / Pzi: *~nzi*, *~e* / E: lat ***vagabundus, -a, -um***, fr ***vagabond***, it ***vagabondo***] **1-2** *smf*, *a* (Persoană) care umblă dintr-un loc în altul fără scop, fără țintă Si: *hoinar* (**3-4**), *pribeag*, (liv) *vagant* (**1**), (reg) *vandralău* (**1**), *vandraș* (**1**), *vandră* (**1**), *vandroc* (**1**), *vandrocaș* (**1**). **3-4** *smf*, *a* (Persoană) care nu are domiciliu fix, ocupație stabilă sau venituri și care trăiește din expediente Si: (reg) *vandralău* (**2**), *vandraș* (**2**), *vandră* (**2**), *vandroc* (**2**), *vandrocaș* (**2**). **5-6** *smf*, *a* (Prt) (Om) lipsit de ocupații serioase, care își petrece o bună parte a timpului în căutare de distracții și aventuri Si: (reg) *vandralău* (**3**), *vandraș* (**3**), *vandră* (**3**), *vandroc* (**3**), *vandrocaș* (**3**) Vz *aventurier*, *derbedeu* (**1**), *golan* (**3**), *haimana* (**2**), *nemernic*, *pribeag*, (reg) *pușlama*, *ștrengar*, *pierde-vară*, *vântură-țară*. **7-9** *a* Caracteristic vagabondului (**1**, **3**, **5**). **10** *a* (Fig; d. imaginație, inspirație) Instabil. **11** *a* (Mai ales d. câini) Care rătăcește în căutarea hranei (și care este fără stăpân).

vagabonda *vi* [At: SION, P. 290 / V: (înv) ***~bun~*** / Pzi: *~dez* / E: fr ***vagabonder***] **1** A umbla dintr-un loc în altul fără scop Si: *a hoinări*, (îvr) *a vaga* (**1**). **2** A duce viață de vagabond (**3**), recurgând la expediente Si: (îrg) *a nemernici*, (Trs) *a vândrăli* (**1**). **3** (Fig; rar) A fi instabil.

vagabondagiu *sn* vz ***vagabondaj***

vagabondaj *sn* [At: REGUL. ORG. MOLD. 150₃/2 / V: (înv) ***~agiu***, ***~bundagiu*** (Pl: *~ri*), ***~bun~*** / Pl: *~e* , *~uri* / E: fr ***vagabondage***, it ***vagabondaggio***] **1** Deplasare dintr-un loc în altul fără scop Si: *vagabondare*, (îvr) *vagabondat*. **2** Situație a unei persoane fără domiciliu, fără ocupație stabilă, fără venituri și care trăiește din expediente Si: (reg) *vandraletiu*, *vândrăluială*, *vândrăluit*, (Trs) *vandră* (**4**). **3** (Jur) Infracțiune comisă de o persoană capabilă de a munci, care refuză să exercite o ocupație, fără domiciliu stabil și lipsită de mijloace legale de trai.

vagabondant, ~ă *a* [At: BOLINTINEANU, O. 406 / Pl: *~nți*, *~e* / E: ***vagabonda*** după modelul unor cuvinte ca *palpitant*, *penetrant*] (Îvr) Caracteristic vagabondului (**1**).

vagabondare *sf* [At: PÂRVAN, G. 430 / Pl: *~dări* / E: ***vagabonda***] Vagabondaj (**1**).

vagabondat *sn* [At: C. A. ROSETTI, N. I, 8 / Pl: ? / E: ***vagabonda***] (Îvr) Vagabondaj (**1**).

vagabont *sm* vz ***vagabond***

vagabund, ~ă *a, sm* vz ***vagabond***

vagabunda *v* vz ***vagabonda***

vagabundagiu *sn* vz ***vagabondaj***

vagabundaj *sn* vz ***vagabondaj***

vagal, ~ă *a* [At: D. MED. II, 697 / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***vagal***] (Atm) **1** Care ține de nervul vag² (**9**). **2** Privitor la nervul vag² (**9**).

vagant, ~ă [At: COSTINESCU / Pl: *~nți*, *~e* / E: fr (**1**) ***vagant***, lat ***vagans***, ***-ntis***, ger ***vagant***, (**2**) ger ***Vagant***] (Liv) **1** *a* Vagabond (**2**). **2** *sm* (În Evul Mediu, în Europa occidentală) Student călător care circula de la o universitate la alta. **3** *sm* Poet medieval de limbă latină, rătăcitor, care cânta bucuria de a trăi Si: *goliard* (**1**).

vagă *sf* [At: ALR II/I h 293/64 / V: ***vag*** *s* / Pl: *vägi*, *vaghe* / E: ger ***Waage***] **1** (Buc) Balanță (**1**). **2** (Buc) Basculă (**2**). **3** (Trs) Pârghie care servește la ridicarea sau la deplasarea unor greutăți Si: (reg) *vav*. **4** (Mol) Orcic de care se prind șleaurile³ calului prăștier.

vagău *sn* [At: ALR SN II h 546 / V: ***ha~*** (Pl: *~gaură*), ***văg~*** (Pl: *văgăie*) / Pl: *~gaură* / E: mgh ***vágó***] **1** (Trs) Daltă a fierarului. **2** (Reg; îf *hagău*) Târnăcop. **3** (Reg; îf *văgău*) Pânză a secerii.

vaghin *sn* vz ***vagin***

vaghinal, ~ă *a* vz ***vaginal***

vaghină *sf* vz ***vagin***

vagil, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***vagile***] (Bot; d. organisme vegetale sau celule) Care se poate deplasa într-un mediu dat.

vagin, ~ă [At: MN (1836), 91²/4 / V: (înv, **1**) ***vaghină*** *sf*, (îvr) ***vaghin*** *sn*, ***vajină*** *sf* / Pl: *~e*, (rar) *~uri* / E: lat ***vagina***, fr ***vagin***] **1** *sn* Porțiune a aparatului genital feminin, în formă de canal cilindric, musculos și membranos, care leagă vulva de uter Si: (înv) *văgăună* (**14**), (reg) *născătoare*. **2** *sf* (Sst; sens etimologic) Teacă. **3** *sf* (Bot) Teacă (la frunză).

vaginal, ~ă *a* [At: KRETZULESCU, A. 429/9 / V: (îvr) ***vaghin~*** / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***vaginal***] (Atm) **1** Care aparține vaginului (**1**). **2** Privitor la vagin (**1**). **3** (Îs) *Tunică ~ă* Membrană seroasă care înfășoară testiculul și epididimul.

vaginalită *sf* [At: D. MED. / Pl: *~te* / E: fr ***vaginalite***] (Med) Inflamație a tunicii vaginale.

vaginant, ~ă *a* [At: BRANDZA, FL. 15 / Pl: *~nți*, *~e* / E: fr ***vaginant***] (Bot; d. frunzele unor plante) A cărei vagină (**3**) înfășoară total sau parțial tulpina¹ ori ramura.

vaginat, ~ă *a* [At: LM / Pl: *~ați*, *~e* / E: fr ***vaginé***] (Bot; d. frunzele unor plante) Care are vagină (**3**).

vaginism *sn* [At: ENC. ROM. III, 1185 / Pl: (rar) *~e* / E: fr ***vaginisme***] Contracție spasmodică dureroasă a mușchiului constrictor vaginal (**1**).

vaginită *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~te* / E: fr ***vaginite***] (Med) Inflamație a mucoasei vaginului (**1**).

vaginoragie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***vaginorragie***] (Med) Hemoragie vaginală (**1**).

vaginoscopie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***vaginoscopie***] (Med) Examinare endoscopică a cavității vaginale (**1**).

vaginulă *sf* [At: DN³ / Pl: *~le* / E: fr ***vaginule***] (Bot) Corolă a compozeelor în formă de tub.

vagmaistru *sm* vz ***vagmistru***

vagmistru *sm* [At: NECULCE, L. 373 / V: (înv) ***vacmai~***, ***vacm~***, ***~mai~*** (A: nct), ***vahmaister*** (A: nct), ***vahmai~***, ***vahmeister***, ***vahm~*** (A și: *vahmistru*), ***vahtmaister***, ***vahtmei~*** (A: nct) / A și: *vag~* / Pl: *~iștri* / E: rs ***вахмистр***, ger ***Wachtmeister***, fr ***vaguemestre***, (**4**) cf ger *Wagenmeister*] (Înv) **1** Grad militar în ierarhia subofițerilor de cavalerie sau de artilerie, superior celui de sergent și inferior celui de plutonier. **2** Persoană care avea gradul de vagmistru (**1**) și care se ocupa cu administrarea unui escadron sau a unei baterii. **3** (Reg; îf *vacmaistru*) Subofițer de jandarmi. **4** (Îdt) Ofițer însărcinat cu conducerea unui convoi militar.

vagohid *sn* [At: LEXIC REG. 13 / V: ***bogovid*** / Pl: *~e* / E: mg ***vágóhíd***] (Reg; mgm) Abator (**1**).

vagomimetic, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***vagomimétique***] (D. substanțe) A cărui acțiune imită pe aceea a nervului vag² (**9**).

vagon *sn* [At: ELEM. ALG. 78/23 / / V: (reg) ***văg~*** (Pl: *~oane*) / S și: (înv) *wagon* / Pl: *~oane*, (îvr) *~uri* / E: fr ***vagon***, ***wagon***, ger ***Waggon***] **1** Vehicul de mari dimensiuni, propulsat sau autopropulsat, care circulă pe șine și care servește la transportul persoanelor, al mărfurilor etc. **2** (Îs) ~ *de dormit* sau (îvr; îc) **~-pat** Vagon (**1**) pentru transportul persoanelor pe distanțe lungi, cu cabine în care sunt instalate paturi pentru dormit Si: *wagon-lit*. **3** (Ias) Categorie (diferențiată după gradul de confort și tarif) corespunzătoare sistemului de transport al pasagerilor în vagoane de dormit Si: *wagon-lit*. **4** (Îs) ~ *de bagaje* Vagon atașat la un tren de călători destinat transportului bagajelor mari. **5** (Îs) ~ *de poștă* Vagon atașat la un tren de călători pentru transportul coletelor, al scrisorilor etc. **6** (Îs) ~ *de marfă* Vagon (**1**) pentru transportul mărfurilor. **7** (Îs) *Casă (sistem)* ~ (sau, rar, *casă în* ~) Casă cu încăperi care se înșiră una după alta, ca vagoanele unui tren. **8** (Îc) **~-restaurant** Vagon (**1**) amenajat pentru a servi ca restaurant. **9** (Îc) **~-spital** Vagon (**1**) pentru transportul răniților și al bolnavilor. **10** (Îc) **~-cisternă** Recipient de formă cilindrică, de metal, montat pe șasiu, destinat transportării de lichide pe calea ferată. **11** (Arg; d. oameni; îla) **Suit în ~** Mândru. **12** (De obicei cu determinări introduse prin *pp* „de") Cantitate de mărfuri, de materiale care intră într-un vagon (**1**) și care servește ca unitate de măsură. **13** Vehicul rutier, fără autopropulsie, cu tracțiune animală sau tractat mecanic, folosit la transportul mărfurilor, al persoanelor etc.

vagonar *sm* [At: BUL. FIL. VII-VIII, 271 / Pl: *~i* / E: ***vagon*** + *-ar*] (Reg) Muncitor care lucrează la transportul lemnelor cu vagoanele (**1**).

vagonaș *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: (**1-2**) *~e*, (**3**) ? / E: ***vagon*** + *-aș*] **1-2** (Fam; șhp) Vagon (**1**) (mic). **3** (Reg; la căruță) Coș (de scândură).

vagonet *sn* [At: ȘĂINEANU / V: (reg) ***~ă*** *sf* / Pl: *~e*, (rar) *~eți* sm / E: fr ***vagonet***, ***wagonnet***] **1** Vehicul (basculant) care circulă pe șine cu ecartament îngust, de obicei fără autopropulsie, folosit pentru transportul materialelor și al oamenilor în mine, la lucrările forestiere, pe șantiere etc. **2** Vehicul de funicular pentru transportul materialelor.

vagonetaj *sn* [At: DL / Pl: ? / E: ***vagonet*** + *-aj* după fr *wagonnage*] (Rar) Transport cu ajutorul vagonetelor.

vagonetar *sm* [At: NOM. PROF. 9 / Pl: *~i* / E: ***vagonet*** + *-ar*] Muncitor care lucrează la încărcarea și la transportul materialelor cu vagonetul (**1**) în minele de cărbuni, de sare, pe șantiere etc. Si: (reg) *râznar*, *râznaș*.

vagonetă *sf* vz ***vagonet***

vagotomic, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***vagotomique***] (Med) Referitor la vagotomie.

vagotomie *sf* [At: DER / Pl: *~ii* / E: fr ***vagotomie***] (Med) Secționare chirurgicală a trunchiului principal sau a ramurilor nervului vag² (**9**), practicată în tratamentul ulcerului duodenal.

vagotonie *sf* [At: DER / Pl: *~ii* / E: fr ***vagotonie***] (Fzl) Stare de dezechilibru a funcțiunii sistemului nervos vegetativ, determinată de creșterea exagerată a activității nervului vag² (**9**).

vagotonină *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ne* / E: fr ***vagotonine***] (Fzl) Hormon vagomimetic secretat de pancreas.

vagui *vr* [At: ARVINTE. TERM. 43 / Pzi: ? / E: ***vagă*** + *-ui*] (Buc) **1** (D. cai) A se echilibra în hamuri, astfel încât efortul să fie egal distribuit. **2** (Csnp) „A se cumpăni".

vagulație *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: lat ***vagulatio, -onis***, fr ***vagulation***] (În dreptul roman) Somație făcută unui martor de către persoana care îl citează pentru mărturie.

vah *i* [At: CANTEMIR. I. I. II. 161 / E: ns cf ngr *βάχ*, tc *vah*] (Înv; îcr *ah*) **1-4** Vai[1] (**1-4**).

vahmaister *sm* vz ***vagmistru***

vahmaistru *sm* vz ***vagmistru***

vahmeister *sm* vz ***vagmistru***

vahmistru *sm* vz ***vagmistru***

vahod *sn* vz ***vohod***

vahodă *sf* vz ***vohod***

vahtmaister *sm* vz ***vagmistru***

vahtmeistru *sm* vz ***vagmistru***

vahzangiu *sm* [At: ARH. OLT. VI. 108 / V: ***vazhan~***, ***vrazhan~*** / Pl: *~ii* / E: nct] (Reg) Crescător de vite, în special de cai.

vai[1] [At: PSALT. 268 / V: (reg) ***văi***, ***vâi***, ***vui*** / E: ml ***vae*** cf alb *vaj*] **1** *i* Exprimă durere (morală) Si: (înv) *vah* (**1**). **2** *i* Exprimă suferință (fizică) Si: (înv) *vah* (**2**), (Mol) *valeu* (**1**). **3** *i* Exprimă dezamăgire Si: (înv) *vah* (**3**), (Mol) *valeu* (**7**). **4** *i* Exprimă mâhnire Si: (înv) *vah* (**4**), (Mol) *valeu* (**6**). **5** *i* (Îe) **~ de mine** Se spune pentru a exprima consternarea. **6** *i* (Îae) Se spune pentru a exprima un protest politicos, pentru a înlătura prevenitor o îndoială, o rezervă a interlocutorului. **7** *sn* (Îlav) **Cu chiu, cu ~** sau **cu (mare) chiu și ~**, (rar) **cu ~, cu chiu, cu ~-nevoie** Cu mare greutate. **8** *sn* (Îls) **Chiu și ~** Suferință. **9** *sn* (Îal) Oboseală mare Si: *cazna[1]* (**5**), *trudă*. **10** *sn* (Îal) Sărăcie (mare). **11** *sn* (Olt; îe) **A fi de chiu și ~** A duce o viață împovărată de lipsuri și de boală. **12** *sn* (Olt; îe) **A nu avea ~ de ...** A nu avea neplăceri din partea ... **13** *i* (Îe) **~ de păcatele mele** (sau **noastre**) Se spune pentru a-și exprima necazul, nemulțumirea pentru o situație neplăcută. **14** *sn* (Pop) Tânguire. **15** *sn* (Pop) Suferință. **16** *sn* (Pop) Vaiet (**1**). **17** *i* (De obicei urmat de determinări, substantive sau pronume, introduse prin *pp* „de" sau, înv, în dativ) Exprimă compătimire. **18** *i* (De obicei urmat de determinări, substantive sau pronume, introduse prin *pp* „de" sau, înv, în dativ) Exprimă un avertisment. **19** *i* (De obicei urmat de determinări, substantive sau pronume, introduse prin *pp* „de" sau, înv, în dativ) Exprimă o amenințare. **20** *i* (De obicei urmat de determinări, substantive sau pronume, introduse prin *pp* „de" sau, înv, în dativ) Exprimă o imprecație. **21-22** *i* (Îljv) **Ca ~ de el** (sau **de ea, de dânsul, de dânsa** etc.) sau **ca ~ de capul** (cuiva) (Într-un mod) vrednic de compătimire. **23-24** *i* (Îal; și îljv **ca ~ de mama** ori **de zilele** cuiva sau **ca ~ de om** sau **de lume, de Dumnezeu** (Care se află) într-o situație foarte grea. **25-26** *i* (Îal) (Care este) foarte prost. **27** *i* (Îe) **~ de ...** sau **~ și amar (de ...)**, **~ (și amar) de capul** (sau **de zilele, de mama, de sufletul, de sufletelul**) (cuiva) Se spune pentru a exprima (auto)compătimirea. **28** *i* (Îe) **(A fi) ~ de ...** sau **(a fi) ~ și amar (de ...)**, **(a fi) ~ (și amar) de capul** (sau **de pielea, de steaua, de zilele, de viața, de cojocul, de sufletul**) (cuiva), **(a fi) ~ de lume** (sau **de om**, reg. **de mumă**), (îrg) **(a fi) ~ și mișel (de ...)**, **(a fi) mișel și ~**, (reg) **~ și amar pe capul** (cuiva) Exprimă situația foarte grea în care se află sau se poate afla cineva. **29** *si* (Trs; îc) **~-de-lume** (sau **~-de-loc**) Persoană lipsită de energie și inițiativă, care nu inspiră încredere. **30** *i* Exprimă ciudă. **31** *i* Exprimă regret Si: (Mol) *valeu* (**8**). **32** *i* Exprimă mirare Si: (Mol) *valeu* (**4**). **33** *i* Exprimă indignare. **34** *i* Exprimă îngrijorare Si: (Mol) *valeu* (**3**). **35** *i* Exprimă spaimă Si: (Mol) *valeu* (**2**). **36** *i* Exprimă bucurie. **37** *i* Exprimă admirație Si: (Mol) *valeu* (**5**). **38** *i* Exprimă entuziasm. **39** *i* Exprimă repulsie Si: (Mol) *valeu* (**9**).

vai[2] *sn* [At: COMAN. GL. / Pl: ? / E: nct] (Reg) Acoperiș (detașabil) la stupul primitiv, făcut din paie[1] sau din șovar.

vaicăr *sn* [At: DL / Pl: *~e* / E: pvb ***văicări***] (Mol) **1-2** Vaiet (**1-2**). **3** Necaz. **4** Suferință.

vaide *i* [At: CORESI. EV. 50 / E: ***vai[1]*** + ***de***] (Trs; Ban; de obicei urmat de determinări, substantive sau pronume, introduse prin *pp* „de") Exprimă: **1** Mâhnire. **2** Compătimire (**1**). **3** Amenințare.

vaie *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 178[v]/32 / Pl: ? / E: ngr ***βάϊα*** pll *βάϊῶν*] (Grî; rar) Curmal (*Phoenix dactylifera*).

vaier[1] *sn* [At: ALECSANDRI. P. III, 95 / Pl: *~e* / E: pvb ***văiera***] **1-2** Vaiet (**1-2**). **3** Suferință. **4** (Fig) Vaiet (**6**). **5** (Fig) Sunet tânguitor, prelung produs de clopote.

vaier[2] *sm* [At: FD I. 158 / Pl: *~i* / E: mg ***vájár***] (Trs) **1** Miner[1]. **2** Șef[2] de echipă în mină[1].

vaiet *sn* [At: VARLAAM. C. 284 / V: (reg) ***vait*** (Pl: *~uri*), ***văi~*** / Pl: *~e* / E: pvb ***văita***] **1** Geamăt al omului prin care se exprimă durerea, suferința, jalea etc. Si: *vaier[1]* (**1**), (Mol) *vaicăr* (**1**), (Ban) *vaietec* (**1**). **2** Succesiune de cuvinte prin care cineva își exprimă durerea, suferința, nemulțumirea etc. Si: *vaier[1]* (**2**), (Mol) *vaicăr* (**2**), (Ban) *vaietec* (**2**). **3** Suferință. **4** (Trs) Bocet (de înmormântare). **5** (Pan) Sunet tânguitor (și prelung) scos de unele păsări sau animale. **6** (Fig) Zgomot prelung, tânguitor, produs de ape, de vânt etc. Si: *vaier[1]* (**4**). **7** (Fig) Sunet tânguitor, prelung produs de unele instrumente muzicale.

vaietat, ~ă *a* vz ***văitat[2]***

vaietec *sn* [At: PETROVICI. P. 241/26 / Pl: *~ece* / E: ***vaiet***] (Ban) **1-2** Vaiet (**1-2**).

vaievodat *sn* vz ***voievodat***

vaileo *i* vz ***valeu***

vaileu *i* vz ***valeu***

vailing *sn* [At: ALR II/I h 292 / V: ***val~***, ***văl~*** / A și: *vai~* / Pl: *~uri*, *~nge* / E: ger ***Weidling***] (Reg) Lighean (utilizat la bucătărie).

vaioagă *sf* vz ***văiugă[2]***

vaiog *sn* vz ***văiugă[2]***

vaiogar *sm* vz ***văiogar***

vaioleo *i* vz ***valeu***

vaiscris *sn* vz ***vascris***

vait *sn* vz ***vaiet***

vaităr *av* [At: GLOSAR REG. / V: ***văital*** / E: ger ***weiter*** (comparativul lui ***weit***)] **1** (Buc) Înainte. **2** (Mol; îlav; îf *văital*) **De văital** Pentru totdeauna.

vaiug *sn* vz ***văiugă[2]***

vaivodă *sm* vz ***voievod***

vajă *sf* [At: ANTIPA, P. 607 / Pl: *~je* / E: rs dal ***важаи***] (Dob) Perete al coșului de la leasa de prins pește[2].

vajină *sf* vz ***vagin***

vajnic[1], ~ă [At: DACIA LIT. 34/19 / Pl: *~ici*, *~ice*, (înv) *~ici* sf / E: rs ***важный***] **1** *a* (Înv; d. activități, evenimente etc.) Important. **2** *a* (Înv; d. activități, evenimente etc.) Grav (**1**). **3** *a* (D. oameni sau d. manifestările lor) Necruțător. **4** *a* (D. oameni sau d. manifestările lor) Neînduplecat. **5** *a* (D. oameni sau d. manifestările lor) Teribil. **6** *a* (D. oameni sau d. manifestările lor) Viguros (**1**). **7** *a* (Rar; d. oameni) Ilustru.

vajnic[2], ~ă [At: PRAV. 84 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***văji*** + *-nic*] (Jur; îvr) **1** *sm* Persoană care a comis un omor cu premeditare. **2** *a* (Îs) *Moarte* (sau *ucidere*) *~ă* Omor făcut cu premeditare.

val[1] *sn* [At: CORESI. EV. 234 / Pl: *~uri*, (înv) *~ure* / E: vsl ****валъ*** cf bg *вал*, srb *val*] **1** (Mpl) Mișcare ondulatorie care apare la suprafața unei întinderi de apă datorată vântului, curenților maritimi, mareelor etc. **2** (Mpl) Masă de apă care înaintează (sau dă impresia că înaintează) ridicându-se și coborându-se la suprafața mării, a unui lac, a unui fluviu etc. Si: *talaz*, (Trs) *vangăr* (**3**), *vălătuc* (**1**), (reg) *vop* (**1**). **3** (Îlav) **În ~uri** sau **~uri-~uri** În mod succesiv. **4** (Îlav) În cantitate mare. **5** (Îlav) Din abundență. **6** (Trs; îlav) **De-a-n ~u** De-a valma. **7** (Pes; îe) **În ~ul apei** Împotriva curentului. **8** (Îe) **A înota în contra ~urilor** A se opune părerilor majorității. **9** (Îvr; îe) **A da ~uri** A da în clocot. **10** (Îe) **A (se) lăsa dus de ~** sau **a (se) lăsa în voia ~urilor, a lua** (sau **a duce**) **~ul** (pe cineva) A (se) lăsa la voia întâmplării. **11** (Îlav) **~-vârtej** În mare grabă. **12** (Îal) În mod impetuos. **13** (Îs) *~urile vieții* (sau *lumii, lumești*) Dificultăți inerente vieții. **14** (Îs) *~urile tinereții* (sau *tinereților*) Întâmplări (neplăcute) pricinuite de

impulsivitatea, entuziasmul și lipsa de experiență inerente tinereții. **15** (Îs) *~ul* (sau *~urile*) *vremii* Trecere a vremii (cu toate evenimentele ei). **16** (Lpl) Apă (**40**). **17** (Pex; udp „de") Cantitate mare. **18** (Îvp; fig) Dificultate (**3**). **19** (Îvp; fig) Supărare. **20** (Îvp; fig) Necaz. **21** (Îvp; fig) Neliniște (puternică). **22** (Îvp; îe) **A avea ~** (sau **~uri**) (**cu** sau, înv, **de**, **despre** cineva sau ceva) A avea neplăceri (din partea cuiva sau a ceva). **23** (Îae) A fi incomodat (de cineva sau ceva). **24** (Îvp; îe) **A face** (cuiva) **~** (sau, reg, **de ~**) A-i face (cuiva) un rău. **25** (Înv; îe) **A fi în ~** (sau **în ~uri**, **la ~**) A fi în impas. **26** (Îae) A fi tulburat. **27** (Pan) Ceea ce poate fi comparat, prin formă și mișcare, cu un val[1] (**1**). **28** Ceea ce vine în cantitate mare, impetuos, ca un val (**2**). **29** (Mil; îvr; îe) **A da ~** A năvăli. **30** (Îae) A ataca (**1**). **31** Grup de oameni considerat cronologic față de altul. **32** (Îs) *Noul ~* Orientare artistică, literară etc. a generației tinere în raport cu generațiile anterioare. **33** (Îas) Grupare de persoane care reprezintă noul val (**32**). **34-35** (Met; îs) *~ de frig* (sau *de căldură*) Aflux de mase[2] de aer rece sau cald. **36** Cantitate de țesătură înfășurată pe un cilindru special de lemn sau de carton Si: *trâmbă*, *vălătuc* (**3**), (reg) *vălug*[2] (**1**), *vig* (**1**). **37** (Reg) Urzeală înfășurată pe sulul dinapoi al războiului de țesut. **38** (Îrg) Cantitate de lână înfășurată în formă de sul. **39** (Reg; îs) *~ de tei* Sul făcut din șuvițe lungi de coajă de tei, utilizate ca sfoară de legat. **40** (Reg) Cantitate de fân învălătucit, obținută din brazdele de fân adunate cu grebla. **41** (Înv; îe) **A purta** (pe cineva) **(de) ~** A tracasa (pe cineva). **42** (Îs) *~ul ștreangului* Lațul cu care se prinde ștreangul de crucea căruței Si: *orcicar*. **43** Legătură de nuiele (lungi cât lățimea pârâului) care este rostogolită prin apă și lovită periodic de fundul acesteia, pentru a stârni peștele Si: (reg) *vălătuc* (**12**). **44** Scândură groasă (lungă cât lățimea pârâului), prevăzută cu mânere și călcători, care este deplasată prin apă și lovită periodic de fundul acesteia pentru a stârni peștele. **45** (Reg) Făclie făcută dintr-un mănunchi de cârpe înfășurate pe un băț, întrebuințată noaptea pentru a atrage peștele, care se prinde cu mâna sau cu ostia[1]. **46** (Reg; la car sau la căruță; îs) *Căpătâna la ~* Parte a butucului roții dinspre podul[1] osiei. **47** (Reg) Sul (la roata fântânii). **48** (Reg) Urzitoare. **49** (Reg; la joagăr) Fus de lemn învârtit de o rotiță de fier dințată, înfășurat cu un lanț care pune carul în mișcare. **50** (Reg; la joagăr) Dispozitiv la roata de apă, alcătuit dintr-o osie de fier, prevăzută la capete cu câte un butuc de lemn și cu speteze. **51** (Reg; la joagăr) Car (**25**). **52** (Reg; la piuă) Fus de lemn, învârtit de roata de apă, prevăzut cu dinți de lemn așezați radial, care pune în mișcare ciocanele. **53** (Reg; la moară) Crâng (**32**). **54** (Reg; la moară) Grindei (la roată). **55** (Mol; Mun) Piesă cilindrică a batozei, prevăzută cu lame, care, prin învârtire, apucă snopii. **56** (Agr; reg) Tăvălug. **57** Piesă cilindrică la mașinile tipografice, de obicei de metal, cu ajutorul căreia se întinde cerneala, se ghidează hârtia etc. Si: *valț*[1] (**2**). **58** (Tip; îs) *~ de corectură* (sau *de mână*) Piesă cilindrică de metal, cu unul sau două mânere, folosită la ungerea manuală, cu cerneală, a formelor de tipar în vederea executării corecturii. **59** (Mol) Parte a greblei în care sunt fixați dinții. **60** Ornament curent în arta populară, mai ales în ceramică și în arta decorativă, de forma ondulatorie a unui val[1] (**1**). **61** (Dob; Mun; de obicei art.) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **62** (Dob, Mun; de obicei art.) Melodie după care se execută valul[1] (**61**). **63** (Trs; art.; șîcs *de-a ~ul*) Joc de copii nedefinit mai îndeaproape.

val[2] *sn* [At: BOJINCĂ, A. II, 162/7 / Pl: *~uri* / E: lat ***vallum***] **1** Fortificație formată dintr-o ridicătură continuă de pământ, de obicei cu șanț[1] în partea exterioară, folosită în sistemul defensiv roman (și mai târziu). **2** Întăritură prelungă de pământ care marca limitele unui teritoriu. **3** (Pan) Ridicătură de pământ naturală, de formă prelungă. **4** (Pan) Dig (**1**).

val[3] *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***val***, eg ***val***] Formă de relief din jurasic, reprezentând o vale[2] sinclinală.

vala *vi* [At: EMINESCU, O. XIV, 380 / Pzi: *~lez* / E: ger ***valieren*** cf lat *valere*] (Gmî) **1-2** A valora (**1-2**).

valabil, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***valable***] **1** (D. acte, acțiuni juridice etc.) Care întrunește condițiile cerute de lege sau de o autoritate Si: *valid* (**5**). **2** (D. acte, acțiuni juridice etc.) Pe baza căruia se conferă cuiva un anumit drept. **3** Care este admis ca adevărat, autentic Si: *valid* (**6**). **4** A cărui valoare este recunoscută, acceptată Si: *valid* (**7**). **5** Care este fundamentat Si: *valid* (**8**). **6** Care este eficient în anumite situații. **7** (Fam; d. oameni) Care corespunde unei anumite exigențe.

valabilitate *sf* [At: PÂRVAN, I. F. 34 / Pl: *~tăți* / E: ***valabil*** + *-itate*] **1-4** Validitate (**1-4**).

valabiliza *vtf* [At: PÂRVAN, I. F. 103 / Pzi: *~zez* / E: ***valabil*** + *-iza*] (Rar) **1** A face ca un act, o acțiune juridică etc. să întrunească condițiile cerute de lege sau de o autoritate. **2** A conferi cuiva un anumit drept, pe baza unui act, a unei acțiuni juridice. **3** A demonstra justețea unui argument, a unei teorii. **4** A face ca o idee, o teorie să fie general acceptate. **5** A fundamenta (**1**).

valadă *sf* [At: DEX-S / Pl: *~de* / E: it ***vallata***] (Mrn) Concavitate a malului unui fluviu.

valah, ~ă [At: M. COSTIN, O. 247 / V: ***vlah*** *sm, a* (S și: înv. *vlach*), (înv) ***volohi*** *smp*, (îvr) ***vloh*** *sm* / S și: (înv) *valach* / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***valachus***, slv ***влахъ***, ngr ***βλάχος***, pn ***Wołoch***, ***Włoch***] **1** *smp* Nume dat în trecut populațiilor romanice de către alte popoare. **2** *sm* Persoană care aparținea populațiilor romanice. **3** *smp* Nume dat românilor de către alte popoare în Evul Mediu și menținut până la mijlocul sec. XIX pentru populația Țării Românești. **4** *sm* Persoană care aparținea comunității etnice românești. **5-6** *a* Care aparține Valahiei sau valahilor (**3**) Si: (asr) *valahic* (**1-2**), (îvr) *valahicesc* (**1-2**). **7-8** *a* Privitor la Valahia sau la valahi (**3**) Si: (asr) *valahic* (**3-4**), (îvr) *valahicesc* (**3-4**). **9** *a* Specific valahilor (**3**) Si: (asr) *valahic* (**5**), (îvr) *valahicesc* (**5**). **10** *a* (Glg; îs) *Fază ~ă* Fază de cutare care a afectat, în cuaternar, Munții Carpați Si: *fază valahică*.

valahic, ~ă *a* [At: HASDEU, I. C. I, 113 / V: (înv) ***vlahic*** (S și: *vlachic*) / S și: (înv) *valachic* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***valah*** + *-ic*] **1-5** (Asr) Valah (**5-9**). **6** (Glg; îs) *Fază ~ă* Fază valahă (**10**).

valahicesc, ~ească *a* [At: CANTEMIR, HR. 109 / Pl: *~ești* / E: ***valah*** + *-icesc*] (Îvr) **1-5** Valah (**5-9**).

valahiza *vtf* [At: AN. IST. NAȚ. II, 384 / Pzi: *~zez* / E: ***valah*** + *-iza*] (Rar) A face să adopte felul de viață, limba și caracteristicile valahilor (**3**).

valan *sm* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 23[v]/27 / Pl: *~i* / E: ngr ***βάλανος***] (Grî; rar) Stejar (*Quercus*).

valanginian, ~ă [At: LTR[2] / P: *~ni-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***valanginien***] **1** *sn* Primul etaj al cretacicului, caracterizat prin faună de amoniți, lamelibranhiate etc. **2** *sn* Serie de straturi geologice din valanginian (**1**). **3** *a* Care aparține valanginianului (**1**). **4** *a* Care se referă la valanginian (**1**).

valansienă *sf* [At: RESMERIȚĂ, D. / V: ***~len~*** / Pl: *~ne* / E: fr ***valenciennes***] (Frr) Dantelă fină, fabricată inițial în Valenciennes.

valas *sn* vz ***valos***

valău *sn* vz ***vălău***

valbură *sf* vz ***volbură***

valc *sn* [At: TDRG 1710 / Pl: ? / E: ger ***Walk*** (brett)] (Reg; îs) *Scândură de ~* Valcorniță.

valcazău *sm* [At: LEXIC REG. II, 75 / V: ***vălălc~***, ***vălcăz~*** / Pl: *~ăi* / E: mg ***vállalkozó***] (Trs) **1** Antreprenor (de lucrări forestiere). **2** Persoană care conduce sau supraveghează o brigadă (silvică). **3** Muncitor forestier.

valcorniță *sf* [At: MÎNDRESCU, I. G. 18 / Pl: ? / E: ***valc*** + *-orniță*] (Reg) Calapod folosit la confecționarea încălțămintei, cu ajutorul căruia se întinde, se netezește sau se calcă pielea pentru a-i da forma piciorului.

valdrap *sn* vz ***valtrap***

vale[1] *i* [At: BARIȚIU, C. VI, 101 / E: lat ***vale*** (Imt al lui *valere*)] (Ltî) Cuvânt folosit ca formulă de salut, la încheierea unei scrisori.

vale[2] [At: PSALT. 114 / Pl: *văi*, (reg) *văli*, *veli* / G-D sg și: (îrg) *~i*, (reg) *vălii*, *velii* / E: ml ***vallis***] **1** *sf* Formă de relief, îngustă și alungită, cu altitudini mai joase decât regiunile înconjurătoare și deschisă în aval, care este străbătută (permanent sau temporar) de o apă curgătoare. **2** *sf* (Pex) Regiune de șes situată sub nivelul ținuturilor din jur (și udată de o apă curgătoare). **3** *sf* (Bis; îs) *~a plângerii* (sau *~a lacrimilor*, *~a*

plângerilor, ~ *a plângerii*, ~ *a plângerilor*, ~ *a lacrimilor*, înv, ~ *de plângere*) Pământul (considerat ca loc al suferințelor și al durerii). **4** *sf* (În basme; îas) Loc al suferințelor unde domnește plânsul și jalea. **5** *sf* (Bis; înv; îs) ~*a judecății* Locul judecății de apoi. **6** *sf* (Mtp; îs) *Ceea* ~ Viața de după moarte. **7** *sf* (Îlav; mai ales pe lângă verbe de mișcare) **La** ~ (sau, reg, **în** ~) În sensul coborâșului. **8** *sf* (Îal) În jos. **9** *sf* (Îal) În direcția în care curge o apă. **10** *sf* (Îal; reg și îlav **în** ~) Spre pământ. **11** *sf* (Asr; îal; și îlav **mai la** ~) În continuare (într-un text). **12** *sf* (Îla) **De la** ~ (sau **din** ~) Care se află într-o regiune joasă. **13** *sf* (Îal) Care este situat mai departe (în sensul coborârii). **14** *sf* (Îal; reg și îla **din** ~) Care se află în partea de jos. **15** *sf* (Asr și îla **de mai la** ~) Care urmează (într-un text). **16** *sf* (Fam; îe) **A lua** (pe cineva sau, rar, ceva) **la** ~ A ironiza. **17** *sf* (Pop; rar; îe) **A merge la** ~ A decădea (3). **18** *sf* (Pfm; îe) **Dă la deal, dă la** ~ Încearcă toate posibilitățile. **19** *sf* (Pop; îe) **Ce mai la deal, la** ~ (sau, rar, **ce tot la deal, la** ~) Se spune în situațiile când este inutil a mai discuta Si: *ce mai încoace, încolo*. **20** *sf* (Îae) Se spune în situațiile când trebuie vorbit deschis, fără ocolișuri. **21** *sf* (Îvp; îlpp) **La** (sau **de**) ~ **de ...** sau **de la** (ori **de din**) ~ **de ...** Mai jos ... **22** *sf* (Îal) Mai departe de ... **23** *sf* (Fam; îe) **A(-și) lua** ~**a** A pleca (în fugă) (de undeva). **24** *sf* (Îae) A-și lua câmpii. **25** *i* (Fam; art.) Pleacă! **26** *sf* (Pfm; îc) **Calea-**~**a** Treacă-meargă. **27** *sf* (Îac) Mai merge. **28** *sf* (Îe) **Ce mai calea-**~**a** Ce mai încolo și încoace. **29** *sf* (Reg; îe) **Și pe deal, și pe** ~ Indiferent cum. **30** *sf* (Ban; îe) **Până-n deal, în** ~ Până una-alta. **31** *sf* (Reg) Prăpastie. **32** *sf* (Îvp) Apă curgătoare. **33** *sf* (Îvp) Albia unei ape curgătoare. **34** *sf* (Înv; îe) **A trage** (pe cineva) **în** ~ A uda (pe cineva) într-o apă curgătoare de Paști (sau de Bobotează), ca ritual de fertilitate sau de purificare. **35** *sf* (Pop; îe) **A fi** ~ A fi rece. **36** *av* (Fig; mai ales pe lângă verbe de mișcare) În cantitate mare. **37** *sf* (Trs) Pârâul morii. **38** *sf* (Trs) Braț (al unui râu).

valeculă *sf* [At: GRECESCU, FL. 244 / Pl: ~*le* / E: lat ***vallicula***, fr ***vallécule***] (Blg) Adâncitură alungită și îngustă care se află pe suprafața unui organ[2].

valede *sf* vz ***validea***

valedea *sf* vz ***validea***

valeleu *i* vz ***valeu***

valensienă *sf* vz ***valansienă***

valent, ~ă *a* [At: ARISTIA, PLUT. / V: (înv) ~***e***, ~***linte*** / Pl: ~*nți*, ~*e* / E: lat ***valens, -ntis***, it ***valente***] (Liv) **1** Viguros (1). **2** Curajos (1).

valente *a* vz ***valent***

valentiță *sf* [At: BORZA, D. 47 / Pl: ~*țe* / E: nct] Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina și cu frunzele pubescente, cu florile radiale de culoare galbenă, care crește pe câmpuri aride sau pe coline nisipoase Si: (rar) *piretru* (*Chrysanthemum millefolium*).

valență *sf* [At: PROT.-POP., N. D. / Pl: ~*țe* / E: lat ***valentia***, it ***valenza***, fr ***valence***] **1** (Înv) Vigoare (1). **2** (Chm) Mărime care arată capacitatea de combinare a elementelor și a radicalilor și care reprezintă numărul atomilor de hidrogen (sau de echivalenți ai acestuia) cu care se poate combina atomul elementului sau al radicalului respectiv Si: (înv) *atomicitate*. **3** (Șîs *liniuță de* ~) Semn grafic care marchează în formulele chimice legătura dintre atomii moleculelor. **4** (Fig) Însușire. **5** (Fig) Posibilitate (de dezvoltare). **6** (Fig) Semnificație. **7-8** (Psh; îs) ~ *pozitivă* (sau *negativă*) Atracție (sau repulsie) pe care subiectul o încearcă față de ceva sau de cineva.

valeo *i* vz ***valeu***

valeraș *sn* [At: DAMÉ, T. 85 / Pl: ~*e* / E: ns cf *balercă*] (Reg) Balercuță (1).

valerian *sn* vz ***valeriană***

valerianacee *sf* [At: BRANDZA, FL. 252 / P: ~*ri-a*~ / Pl: ~ / E: lat ***valerianaceae***, fr ***valérianacées***] **1** (Lpl) Familie de plante erbacee dicotiledonate, anuale sau perene, cu frunzele opuse, lipsite de stipele, cu florile având corola gamopetală și cu fructul o nuculă Si: (rar) *valerianee* (1). **2** Plantă care face parte din familia valerianaceelor (1) Si: (rar) *valerianee* (2).

valerianat *sm* [At: BIANU, D. S. 777 / P: ~*ri-a*~ / Pl: ~*ați* sm, (asr) ~*e* sn / E: fr ***valérianate***] (Chm) Sare a acidului valerianic.

valeriană *sf* [At: COTEANU, PL. 14 / P: ~*ri-a*~ / V: (înv) ***valerian*** *sn* / Pl: ~*ne* / E: lat ***valeriana***, fr ***valériane***] **1** Plantă din familia valerianaceelor, cu tulpina erectă, cu florile trandafirii sau albe, a cărei rădăcină este folosită la prepararea unor produse farmaceutice și în medicina populară Si: *odolean*[1], (reg) *gușa-porumbului*, *iarba-pisicilor*, *năvalnic* (*Valeriana officinalis*). **2** (Pre) Rădăcină de valeriană (1). **3** Substanță uleioasă, puternic mirositoare, extrasă din rădăcina de valeriană (1), folosită sub formă de infuzie, extract sau tinctură, ca spasmolitic și sedativ.

valerianee *sf* [At: BRANZA, D. 246 / P: ~*ri-a*~ / Pl: ~ / E: lat ***valerianeae***, fr ***valérianées***] (Rar) **1-2** Valerianacee (1-2).

valerianic *am* [At: ENC. ROM. / P: ~*ri-a*~ / Pl: ~*ici* / E: fr ***valérianique***] (Îs) *Acid* ~ Lichid incolor, uleios, cu miros neplăcut, solubil în apă, eter și alcool, extras din rădăcina de valeriană (1) și folosit în diverse sinteze chimice sau ca medicament antispasmodic și sedativ.

valesi *sm* vz ***valiu***

valet *sm* [At: NEGULICI, E. I, 39/1 / V: (rar, **3**) ~***e*** / Pl: ~*eți* / E: fr ***valet***] **1** Servitor la casele boierești aflat în serviciul personal al stăpânului Si: *camerier* (1), *fecior* (16), *lacheu*. **2** Persoană servilă și interesată. **3** Fiecare dintre cele patru cărți de joc reprezentând figura unui cavaler Si: *fante* (3), (arg) *ciolac* (7). **4** Scutier în serviciul unui senior feudal.

valete *sm* vz ***valet***

valetudinar, ~ă *smf, a* [At: NEGULICI / V: (înv) ~***iu*** *a* / Pl: ~*i*, ~*e* / E: lat ***valetudinarius, -a***, fr ***valétudinaire***] (Liv) **1-2** (Om) bolnav. **3-4** (Om) infirm.

valetudinariu[1] *sn* [At: PROT.-POP., N. D. / Pl: ~*ii* / E: lat ***valetudinarium***] (În Roma antică) **1** Spital. **2** Infirmerie.

valetudinariu[2], ***~ie*** *a* vz ***valetudinar***

valeu *i* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 75r/20 / V: (reg) ***vaileo*** (A și: *vaileo*), ***vaileu***, ***vaioleo***, ***valeo*** (A și: *valeo*), ***văileu***, ***văleo*** (A și: *văleo*), ***văleu*** (A și: *văleu*), (prin reduplicare) ***valeleu***, ***văleleu*** / A și: *valeu* / E: ***vai***[1] + *-aoleo*] (Mai ales în Mol) Exclamație care exprimă: **1** Suferință (fizică). **2** Spaimă. **3** Îngrijorare. **4** Mirare. **5** Admirație. **6** Mâhnire. **7** Decepție (1). **8** Regret. **9** Repulsie.

valex *sn* [At: LTR[2] / Pl: ? / E: fr ***valex***] (În industria pielăriei) Substanță tanantă, de calitate superioară, extrasă din valonee.

valezice *vi* [At: CIPARIU, ap. BARIȚIU, C. IV, 229 / Pzi: *valezic* / E: lat ***valedico***, adaptat după *zice*] (Înv) A-și lua rămas bun de la cineva.

valgus *sn* [At: D. MED. / Pl: ? / E: lat ***valgus***, fr ***valgus***] (Med) Deviație a piciorului în afara axului longitudinal normal.

valhvă *sf* vz ***vâlvă***[1]

vali *sm* vz ***valiu***

valid, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: ~*izi*, ~*e* / E: fr ***valide***, lat ***validus, -a, -um***] **1** Care are o sănătate satisfăcătoare. **2** Care este nevătămat. **3** Care este apt pentru o anumită activitate. **4** (Pgn) Sănătos. **5** (D. acte, acțiuni juridice, alegeri) Valabil (1). **6-8** Valabil (3-5).

valida *vt* [At: COSTINESCU / Pzi: ~*dez* / E: fr ***valider***] **1** (Jur) A recunoaște legalitatea unor acte, acțiuni juridice, alegeri Si: (rar) *a valídita*[2]. **2** A recunoaște justețea unui argument, a unei ipoteze etc. **3** A confirma temeinicia unei demonstrații, a unei analize etc.

validare *sf* [At: COSTINESCU / Pl: ~*dări* / E: ***valida***] **1** (Jur) Recunoaștere a legalității unui act, a unei acțiuni juridice, a unei alegeri Si: (rar) *validitare* (1), (înv) *validație*. **2** Recunoaștere a justeții unui argument, a unei ipoteze etc. Si: (rar) *validitare* (2). **3** Confirmare a temeiniciei unei demonstrații, a unei teorii etc. Si: (rar) *validitare* (3).

validat, ~ă *a* [At: LM / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: ***valida***] **1** (D. acte, acțiuni juridice, alegeri) Recunoscut a fi conform legii. **2** (D. argumente, ipoteze etc.) A cărui justețe a fost recunoscută. **3** (D. demonstrații, analize etc.) A cărui temeinicie a fost confirmată.

validație *sf* [At: PROT.-POP., N. D. / V: (îvr) ~***iune*** / Pl: ~*ii* / E: fr ***validation***] (Înv) Validare (1).

validațiune *sf* vz *validație*

valide *sf* vz *validea*

validea *sf* [At: (a. 1693) ȘIO II₂, 127 / V: *valide*, (îvr) *valede*, *~ledea* / Pl: *~ele* / E: tc *valide* (sultan)] **1** Titlu purtat de mama sultanului. **2** Persoană care purta titlul de validea (1).

validita¹ *sf* vz *validitate*

validita² *vt* [At: BARCIANU / Pzi: *~tez* / E: drr *validitate*] (Rar; c. i. acte, acțiuni juridice, alegeri) A valida (**1**).

validitare *sf* [At: GHEREA, ST. CR. II, 15 / Pl: *~tări* / E: *validita²*] (Rar) **1-3** Validare (**1-3**).

validitate *sf* [At: CAT. MAN. I, 66 / V: (îvr) *validita* / Pl: *~tăți* / E: lat *validitas, -atis*, fr *validité*, it *validità*] **1** (Jur) Calitate a unui act, a unei acțiuni de a întruni condițiile cerute de o lege sau de o autoritate Si: *valabilitate* (**1**). **2** Justețe a unui argument, a unei idei, a unei teorii Si: *valabilitate* (**2**). **3** Calitate a unui argument, a unei idei, a unei teorii de a fi general acceptate Si: *valabilitate* (**3**). **4** Calitate a unui argument, a unei teorii de a fi bine fundamentate Si: *valabilitate* (**4**). **5** (Log) Caracterul unei forme logice de a fi corectă. **6** Stare satisfăcătoare de sănătate. **7** Capacitatea de a fi apt pentru o anumită activitate.

valijoară *sf* [At: V. ROM. decembrie 1964, 68 / Pl: *~re* / E: *valiză¹* + *-ioară*] **1-4** (Șhp) Valiză¹ (**1-2**) (mică).

valin *sn* vz *valină*

valină *sf* [At: LTR² / V: *valin* *sn* / Pl: *~ne* / E: fr *valine*] Aminoacid cu rol important în nutriție, în activitatea sistemului nervos central și în menținerea tonusului muscular.

valing *sn* vz *vailing*

valinte *a* vz *valent*

valis *sm* vz *valiu*

valiu *sm* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 266 / V: *vali*, *~is*, *~lesi* / Pl: *~ii* / E: tc *vali*, *valisi*] Guvernator al unui vilaiet.

valiză¹ *sf* [At: RUSSO, S. 201 / Pl: *~ze* / E: fr *valise*] **1** Geamantan. **2** Geantă (mare, de bagaje). **3** (Îe) **A-și face ~za** (sau **~zele**) A fi obligat de împrejurări să se pregătească de plecare. **4** (Îae) A pleca pe neașteptate. **5** (Fam; îe) **A-și da foc la ~** A avea necazuri din proprie vină. **6** (Îae) A-și periclita situația. **7** (Îs) ~ *diplomatică* Geamantan, geantă, pachet etc. în care se transportă acte diplomatice în altă țară, fără control (vamal), în baza imunității diplomatice.

valiză² *sf* [At: ALR II, 6678 bis/537 / Pl: *~ze* / E: ger *Balleisen*] (Mol) Daltă cu care se lucrează la strung.

valmă *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. februarie 77ᵛ/8 / V: (îvr **5**) *~loma* / Pl: (rar, **11-14**) *vălmi*, *~me* / E: ucr *валом* (instrumentalul lui *вал*)] **1** (Îlav) **De-a ~ma** sau (înv) **cu** (ori **în**) **de-a ~ma**, **a-~ma** Împreună. **2** (Îal) Cu toții, fără deosebire. **3** (Îal) Claie peste grămadă. **4** (Îal) În dezordine. **5** (Îvr; îla; îf *valoma*) **Cu de-a ~loma** Unanim. **6** (Îlpp) **De-a ~ma cu ...** sau (rar) **cu ... de-a ~ma** Împreună cu ... **7** (Îal) Deodată cu ... **8-9** (Jur; înv, îljv) **(În) de-a ~ma** (Care este) în comun. **10** (Îvr; îlpp) **A-~ma cu** În devălmășie cu ... **11** Aglomerație (**2**). **12** Dezordine (**2**). **13** Agitație (**3**). **14** Forfotă (**1**). **15** (Pop; îe) **A da ~ma** A se năpusti.

valmeș *av* [At: ALECSANDRI, POEZII, 135 / E: (de-a) *valma* + *-eș*] (Rar) **1-4** De-a valma (**1-4**).

valoare *sf* [At: HELIADE, O. II, 76 / V: (înv) *valor* *sn*, *~oră* (Pl: *~ore*) *sf*, (îvr) *~ore* (Pl: *~ore*) *sn* / Pl: *~ori*, (îvr) *~* / G-D și: (înv) *~i*, *~rii* / E: lat *valor, -ris*, fr *valeur*, it *valore*] **1** Calitate sau ansamblu de calități (deosebite) ale unor obiecte, fenomene, idei etc. raportate la normele ideale ale tipului sau la necesitățile sociale și la idealurile generate de acestea. **2** Importanță atribuită unor obiecte, fenomene, idei etc. în funcție de corespondența lor cu necesitățile și idealurile individuale sau sociale Si: *însemnătate*, *merit*, *preț*. **3** Ceea ce este considerat, în mod obiectiv, just, bun, frumos de către un individ, o societate, o epocă, servind ca referință, ca principiu moral, estetic etc. **4** (Îs) *Scara ~orilor* sau *scara de ~ori* Ierarhie stabilită între principiile morale, estetice etc. Si: *scară valorică* (**10**), (rar) *scară de valorificare* (**4**). **5** (Îs) *Judecată de ~* Judecată (normativă) care enunță o apreciere Si: (rar) *judecată de valorizare* (**6**). **6** (Flz) Ceea ce este obiectivat ca referință și finalitate a acțiunii umane. **7** (Flz; îs) *Teoria ~orilor* Axiologie (**1**). **8** (Log; îs) *~ de adevăr* Proprietate a unei funcții propoziționale de a fi adevărată sau falsă. **9** (Îla) **De ~** Care prezintă importanță într-un anumit domeniu. **10** (Îal) Care are un preț ridicat Si: *prețios*, *scump*, *valoros* (**7**). **11** (D. oameni; îal) Merituos. **12** (Îe) **A(-și) pune** (sau **a scoate**) (ceva) **în ~** A(-și) arăta calitățile esențiale Si: *a evidenția* (**1**), *a releva*, *a sublinia*. **13** (Ccr; mpl) Ceea ce este important, vrednic de apreciere, de stimă (din punct de vedere social, moral, artistic etc.). **14** (Înv) Curaj (**1**). **15** Ceea ce face ca o persoană să fie demnă de stimă, de laudă (din punct de vedere moral, intelectual, profesional, social) Si: *merit*. **16** (Ccr) Persoană vrednică de stimă, cu însușiri deosebite. **17** Eficacitate (**1**). **18** Rentabilitate. **19** Preț estimat al unui obiect susceptibil de a fi dorit, de a fi schimbat sau vândut. **20** Sumă de bani care se cere sau care se plătește pentru un obiect, un bun etc. Si: *preț*. **21** (Cmr; Fin; îs) *~ comercială* (sau *de circulație*) Echivalent în bani al unui bun sau al unei mărfi pe piață. **22** (Cmr; Fin; îs) *~ intrinsecă* Valoare (**19**) pe care o are un lucru prin el însuși, indiferent de convenție. **23** (Cmr; Fin; îs) *~ extrinsecă* Valoare (**19**) atribuită în mod convențional unui lucru. **24** (Îla) **În ~ de ...** sau (înv) **de o ~oră de ...**, **de ~oră până la ...** Valorând. **25-27** (Îe) **A pune în ~** A valorifica (**4-6**). **28-30** (Îs) *Punere în ~* Valorificare (**5-7**). **31** (Ccr) Ceea ce poate fi convertit în bani. **32** (Cmr; Fin) Cursul¹ curent al banului dintr-o anumită țară. **33** (Cmr; Fin) Putere de cumpărare sau de circulație a monedei Si: *curs¹* (**19**). **34** (Fin) Înscris (cec¹, cambie, obligațiune etc.) reprezentând un drept în bani sau în bunuri de altă natură. **35** (Îs) *~ mobiliară* Înscris reprezentând un drept asupra unor bunuri mobiliare (marfă, bani etc.). **36** (Îs) *~ imobiliară* Înscris reprezentând un drept asupra unor bunuri imobiliare (clădiri, pământ etc.). **37** Exprimare în bani a costului unei acțiuni, a unui cec etc. **38** (Ecp; îs) *Analiza ~orii* Analiză care pune în relație utilitatea și costul unui produs pentru a-i determina valoarea (**19**). **39** (Ecp; îs) *~ adăugată* Diferența dintre prețul unei mărfi pe piață și prețul materiilor prime și al serviciilor utilizate pentru producerea sa. **40** (Ecp; îs) *~ de întrebuințare* Proprietate a unui lucru de a satisface o anumită necesitate individuală sau socială. **41** (Ecp; îs) *~ de schimb* Raport în care o cantitate de marfă de un anumit fel se schimbă cu o cantitate de marfă de alt fel. **42** (Ecp; ccr; și îas) Marfă. **43** (Ecp; îs) *Teoria ~orii* Teorie elaborată de Karl Marx care urmărește să stabilească fundamentul economic al utilizării și al schimbului de mărfuri. **44** (Ecp; în concepția marxistă; șîs *~a mărfii*) Muncă socială necesară pentru producerea unei mărfi și materializată în marfă. **45** (Ecp; în concepția marxistă; îs) *~ a forței de muncă* Cantitatea mijloacelor (de subzistență) necesare producerii și reproducerii forței de muncă. **46** (Ecp; în concepția marxistă; îs) *Legea ~orii* Lege obiectivă a producției de mărfuri potrivit căreia producția și schimbul de mărfuri au loc pe baza timpului de muncă socialmente necesar. **47** (Mat) Expresie numerică sau algebrică reprezentând o necunoscută sau un stadiu al unei variabile. **48** (Mat) Măsura mărimii unei valori (**47**). **49** (Mat) Element al unei mulțimi care formează domeniul unei variabile. **50** (Mat) Rezultat al unui calcul, al unei operații matematice. **51** (Mat; îs) *~ absolută* Valoarea unei expresii matematice când nu se ține seamă de semnul (+ sau –) pe care îl are. **52** (Fiz) Număr asociat unei mărimi fizice în urma unei operații de măsurare, permițând compararea ei cu alte mărimi de aceeași natură. **53** (Lin) Conținut semantic al unui cuvânt, într-un context dat. **54** (Lin) Nuanță de sens. **55** (Lin) Întrebuințare a unui element fonetic, grafic, lexical etc. **56** (Muz) Durată absolută sau relativă a unei note sau a unei pauze. **57** (Pct) Proporția de lumină și umbră pe care o conține un ton². **58** (Pct) Sugerare a volumului prin alăturarea a două tonuri² diferite, dar apropiate calitativ.

valoma *sfa* vz *valmă*

valon¹ *sn* vz *volan*

valon², *~ă* [At: BĂLCESCU, M. V. 437 / S și: (înv) *wa~* / Pl: *~i*, *~e* / E: fr *wallon*] **1-2** *smf* Persoană care face parte din populația de bază (de limbă romanică) a sudului Belgiei sau care este originară de acolo. **3** *smp* Populație (de limbă romanică) care locuiește în sudul Belgiei. **4-5** *a* Care

aparține sudului Belgiei sau valonilor² (3). **6-7** *a* Privitor la sudul Belgiei sau la valoni² (3). **8** *a* Originar din sudul Belgiei. **9** *sf* Dialect al limbii franceze, vorbit de valoni² (3).

valonee *sn* [At: NOM. MIN. I, 207 / Pl: ~ / E: fr ***vallonée***] Cupă a ghindei unei specii de stejar din regiunile mediteraneene, din care se obține valexul.

valopal *sn* [At: DN³ / Pl: *~uri* / E: dc] Extract tanant obținut din ghinda unor specii de stejar.

valor *sn* vz ***valoare***

valora [At: HELIADE, O. II, 173 / Pzi: *~rez* / E: ***valoare*** cf fr *valoir*] **1** *vi* A prezenta o anumită valoare (**1**) Si: (gmî) *a vala* (**1**). **2** *vi* A avea o anumită importanță (**2**) Si: (gmî) *a vala* (**2**). **3** *vi* A fi estimat la un anumit preț Si: *a costa* (**1**), *a face* (**288**), *a prețui*, (înv) *a valuta*. **4** *vi* A echivala cu... **5-7** *vt* (Rar) A valorifica (**1-3**). **8** *vt* A evalua (**1**). **9** *vt* (Pct) A utiliza valorația.

valorabil, ~ă *a* [At: PÂRVAN, I. F. 131 / Pl: *~i, ~e* / E: ***valora*** + *-bil*] (Rar) **1-3** Valorificabil (**1-3**).

valorare *sf* [At: PÂRVAN, I. F. 106 / Pl: *~rări* / E: ***valora***] (Rar) **1-3** Valorificare (**1-3**).

valorație *sf* [At: CONTEMP. 1949, nr. 164, 8/1 / Pl: *~ii* / E: ***valora*** + *-ție* după fr *valorisation*] (Pct) Procedeu artistic prin care se poate da iluzia volumului obiectelor prin alăturarea a două tonuri² diferite, dar apropiate calitativ.

valoră *sf* vz ***valoare***

valore *sn* vz ***valoare***

valoric, ~ă [At: IORDAN, L. R. 113 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***valoare*** + *-ic*] **1-3** *a* Referitor la valoare (**1, 2, 19**). **4-6** *a* De valoare (**1, 2, 19**). **7-9** *av* Din punctul de vedere al valorii (**1, 2, 19**). **10** *a* (Îs) *Scară ~ă* Scară de valori (**4**).

valorifica *vt* [At: IORGA, P. A. II, 76 / Pzi: *valorific* / E: ***valoare*** + *-ifica*] **1** A face să primească o anumită valoare (**2**) Si: (rar) *a valora* (**5**). **2** A utiliza datorită unor calități pe care le posedă Si: (rar) *a valora* (**6**). **3** A scoate în evidență Si: *a reliefa, a sublinia*, (rar) *a valora* (**7**). **4** (C. i. bunuri materiale) A utiliza în vederea obținerii unui profit Si: *a exploata* (**2**), *a pune în valoare* (**25**). **5** A face să devină productiv, eficient, rentabil Si: *a rentabiliza, a pune în valoare* (**26**). **6** (Spc; c. i. materii prime, materiale etc.) A consuma în producție în vederea obținerii unor produse de valoare (**19**) mai mare Si: *a pune în valoare* (**27**). **7** (C. i. bunuri care pot fi vândute, mărfuri sau hârtii de valoare) A vinde (și a obține contravaloarea în bani) Si: (rar) *a valoriza* (**6**).

valorificabil, ~ă *a* [At: REV. FIL. 1971, 1534 / Pl: *~i, ~e* / E: ***valorifica*** + *-bil*] (Rar) **1-3** Care poate fi valorificat (**1-3**) Si: (rar) *valorabil* (**1-3**).

valorificare *sf* [At: IORGA, P. A. II, 199 / Pl: *~cări* / E: ***valorifica***] **1** Conferire a unei anumite valori (**2**) Si: (rar) *valorare* (**1**). **2** Utilizare a unui lucru datorită calităților sale intrinsece Si: (rar) *valorare* (**2**). **3** Evidențiere a calităților pe care le prezintă ceva Si: (rar) *valorare* (**3**). **4** (Rar; îs) *Scară de ~* Scară de valori (**4**). **5** Utilizare a unui bun material în vederea obținerii unui profit Si: *exploatare* (**2**), *punere în valoare* (**28**), (rar) *valorizare* (**7**). **6** Asigurare a condițiilor pentru creșterea rentabilității, a eficienței Si: *punere în valoare* (**29**), (rar) *valorizare* (**8**). **7** Consumare în producție a materiei prime, a materialelor etc. pentru obținerea unor produse de valoare (**19**) mai mare Si: *punere în valoare* (**30**), (rar) *valorizare* (**9**). **8** Vânzare a unor bunuri, mărfuri sau hârtii de valoare (și obținere a contravalorii lor în bani) Si: (rar) *valorizare* (**10**).

valorificat, ~ă *a* [At: RALEA, S.T. III, 214 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***valorifica***] **1** Căruia i s-a conferit o anumită valoare (**2**). **2** Care a fost utilizat datorită calităților sale intrinsece. **3** Ale cărui calități au fost puse în evidență. **4** (D. un bun material) Care a fost utilizat în vederea obținerii unui profit. **5** (D. surse de energie, materii prime) Care este folosit (în procesul de producție) cât mai rațional, cât mai rentabil. **6** (D. bunuri, mărfuri sau hârtii de valoare) Care a fost vândut (obținându-se contravaloarea în bani) Si: (rar) *valorizat* (**6**).

valorificator, ~oare *a* [At: PÂRVAN, I. F. 119 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***valorifica*** + *-tor*] **1-3** Care valorifică (**1-3**).

valoriza *vt* [At: ȘĂINEANU, D. U. / Pzi: *~zez* / E: fr ***valoriser***] **1** A evidenția calitățile unui lucru sau ale unei persoane. **2** A recunoaște importanța unui lucru sau a unei persoane. **3** A conferi o importanță crescută. **4** (Flz) A conferi valoare (**6**) unui obiect sau unei reprezentări mentale. **5** (Flz) A formula judecăți de valoare (**5**). **6** (Rar) A valorifica (**7**).

valorizare *sf* [At: PUȘCARIU, L. R. I, 395 / Pl: *~zări* / E: ***valoriza***] **1** Evidențiere a calităților intrinsece ale unui lucru sau ale unei persoane. **2** Recunoaștere a importanței unui lucru sau a unei persoane. **3** Conferire a unei importanțe crescute. **4** (Flz) Conferire de valoare (**6**) unui obiect sau unei reprezentări mentale. **5** (Flz) Formulare de judecăți de valoare (**5**). **6** (Rar; îs) *Judecată de ~* Judecată de valoare (**5**). **7-10** (Rar) Valorificare (**5-8**). **11** (Ecn) Ridicare a valorii (**21**) comerciale a unui produs sau a unui serviciu printr-o măsură legală sau printr-o acțiune voluntară.

valorizat, ~ă *a* [At: DEX² / Pl: *~ați, ~e* / E: ***valoriza***] **1** Căruia i s-au evidențiat calitățile. **2** A cărui importanță a fost recunoscută. **3** Căruia i s-a conferit o importanță crescută. **4** (Flz) Căruia i s-a conferit o valoare (**6**). **5** (Flz; d. judecăți de valoare) Formulat² (**1**). **6** (Rar) Valorificat (**6**).

valorizator, ~oare *a* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 38, 10/3 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***valoriza*** + *-tor*] **1-3** (Rar) Care valorizează (**1-3**).

valoros, ~oasă *a* [At: BARIȚIU, P. A. I, 186 / Pl: *~oși, ~oase* / E: it ***valoroso***, fr ***valeureux***] **1** (Înv; d. oameni) Viteaz (**5**). **2** (D. oameni) Care este dotat cu însușiri morale și intelectuale deosebite. **3** (D. oameni) Care dovedește capacitate profesională Si: *capabil* (**1**), *merituos, talentat*. **4** Care are calități deosebite. **5** Care prezintă importanță, interes (deosebit) (pentru cineva) Si: *prețios*. **6** (D. obiecte, mărfuri etc.) Care are valoare (**21**) comercială. **7** Care are un preț (foarte) mare Si: *prețios, scump*. **8** (D. substanțe, medicamente etc.) Eficace (**1**).

valos *sn* [At: (a. 1717) IORGA, D. B. II, 106 / V: ***~las*** (A: nct), ***~t, vălaș*** (A: nct), ***volast*** (A: nct), ***vol~*** / Pl: *~uri* / E: mg ***válasz*** (Ac *választ*)] **1** (Trs; Mar) Răspuns². **2** (Olt; Trs; îe) **A-și da ~ul** A se destăinui (**3**). **3** (Mun; îae) A-și da arama pe față. **4** (Mun; d. oameni; îae; șîe **a-și arăta ~ul**) A-și arăta puterea. **5** (Mun; d. terenuri cultivate; îae; șîe **a-și arăta ~ul**) A da recolte mari.

valost *sn* vz ***valos***

vals¹ *sn* [At: I. GOLESCU, C. / V: (asr) ***valț***, (înv) ***~ă*** *sf*, (reg) ***~lțer, voalțăr*** (Pl: *~e*), ***voalțer*** / Pl: *~uri*, (înv) *~e* / E: fr ***valse***, ger ***Walzer***] **1** Dans de perechi, în măsura de trei timpi, cu mișcări relativ vioaie de învârtire. **2** Melodie după care se execută valsul¹ (**1**). **3** Piesă vocală sau instrumentală, de formă liberă, compusă în ritmul valsului¹ (**1**). **4** (Fam) Modificare continuă a lucrurilor.

vals² *sn* vz ***valț¹***

valsa *vi* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~lța, văl~, vălsui, vălțui*** / Pzi: *~sez* / E: fr ***valser***, ger ***walzen***] A dansa un vals¹ (**1**).

valsam *sn* vz ***balsam***

valsator, ~oare *smf* [At: PONTBRIANT, D. / V: (înv) ***vălțuitor*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***valsa*** + *-tor*] Persoană care valsează Si: (frî) *valsor*.

valsă *sf* vz ***vals¹***

valsor, ~oare *smf* [At: BOLLIAC, O. 220 / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***valseur***] (Frî) Valsator.

valtău *sn* [At: ALR SN III h 873 / V: ***~tou, văl~*** (Pl și: *~ăie*) / Pl: *~taută, ~ăie* / E: mg ***váltó***] (Trs) **1** Macaz. **2** Cambie.

valtou *sn* vz ***valtău***

valtrap *sn* [At: BULETIN, F. (1843), 418¹/27 / V: (înv) ***~ldr~*** / Pl: *~uri*, (înv) *~e* / E: rs **вальтрап** cf ger *Waltrappe, Waldrappe*] **1** Învelitoare, de obicei împodobită cu diferite cusături, care se pune pe spatele calului (sub șa³) Si: *abai, cioltar* (**1**), *harșa, ibâncă, pocladă, șabracă, tol²*. **2** (Înv) Ghetră (**1**).

valț¹ *sn* [At: MÎNDRESCU, I. G. 99 / V: (reg) ***vals*** / Pl: *~uri* / E: ger ***Walze***, (**7**) cf și ger ***Walz*** (dorn)] **1** Cilindru care se poate roti în jurul axei și care intră în componența unei mașini, a unei instalații etc. **2** (Tip) Val¹ (**57**). **3** (Reg) Fiecare dintre cele două bare de lemn pe care se

deplasează canapeaua la gaterul țărănesc de apă. **4** Mașină sau instalație formată din una sau mai multe perechi de cilindri grei, dispuși paralel și având rotire inversă unul față de celălalt, folosită la prelucrarea prin deformare plastică a materialelor metalice, la sfărâmarea boabelor de cereale, la prelucrarea cauciucului etc. Si: *laminor*. **5** (Buc; Trs) Tăvălug (**1**). **6** (Reg) Trior (**1**). **7** Dorn (pentru lărgit țevi). **8** (Reg) Pârghie de ridicat greutăți.

valț² *sn* vz ***vals¹***

valța *v* vz ***valsa***

valțar *sm* [At: LEG. EC. PL. 298 / V: ***văl~*** / Pl: *~i* / E: ***valț¹*** + *-ar*] (Rar) Vălțuitor¹.

valțer *sn* vz ***vals¹***

valuta *vi* [At: FILIMON, O. II, 47 / Pzi: *~tez* / E: it ***valutare***] (Înv) A valora (**3**).

valutar, ~ă *a* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~i, ~e* / E: ***valută*** + *-ar* cf it ***valutario***] **1-3** Referitor la valută (**1-3**). **4-6** De valută (**1-3**).

valutare *sf* [At: L. ROM. 1972, 473 / Pl: *~tări* / E: ***valuta***] (Rar; sfg) Evaluare (**1**).

valută *sf* [At: (a. 1823) IORGA, S. D. XVII, 160 / Pl: *~te* / E: it ***valuta***] **1** Unitate monetară a unei țări, definită printr-o anumită cantitate de metal prețios. **2** Echivalentul în metal prețios, de obicei aur, al unității monetare naționale. **3** Totalitate a mijloacelor de plată exprimate în moneda altui stat care pot fi folosite în decontările internaționale. **4** (Îs) *~ forte* Valută (**1**) cu acoperire în aur, care este acceptată ca mijloc de plată de mai multe state. **5** (Iuz) Preț.

valvar, ~ă *a* [At: ENC. ROM. II, 119 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***valvaire***] **1-2** Care aparține valvei (**1-2**). **3-4** Referitor la valvă (**1-2**). **5** În formă de valvă (**1**).

valvară *sf* vz ***volbură***

valvataie *sf* vz ***vâlvătaie***

valvă *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ve* / E: lat ***valva***, fr ***valve***] **1** Fiecare dintre cele două părți (simetrice) ale cochiliei unor moluște și crustacee. **2** Fiecare dintre părțile pericarpului unui fruct dehiscent (păstaie, capsulă etc.) Si: *valvulă* (**2**). **3** Organ de mașină care servește la stabilirea, întreruperea sau reglarea circulației unui fluid printr-o conductă, printr-un tub etc. **4** (Atm; rar) Valvulă (**1**). **5** (Med) Instrument folosit pentru depărtarea părților moi care astupă intrarea unui organ² cavitar.

valvârciog *av* [At: PAMFILE, VĂZD. 179 / E: ***val¹*** + ***vârciog***] (Reg) Valvârtej (**5**).

valvârtej [At: POLIZU / S și: *val-vârtej* / Pl: (**1-2**) *~uri* / E: ***val¹*** + ***vârtej***] **1** *sn* Vârtej (**1**) de apă. **2** *sn* (Fig) Dezordine (**1**). **3** *sn* (Îe) **A face** (ceva) **~** A învălmăși. **4** *sn* (Îe) **A se face** (sau **a sta**) **~** A depune toate eforturile pentru a reuși într-o acțiune. **5** *av* (Mai ales pe lângă verbe de mișcare) Cu cea mai mare repeziciune Si: (reg) *valvârciog*. **6** *av* În mare agitație. **7** *av* Cu înfrigurare. **8** *av* În dezordine.

valvârteji *vr* [At: MACEDONSKI, O. III, 62 / S și: *val-vârteji* / Pzi: *~jesc* / E: ***valvârtej***] (Nob) A se năpusti.

valvolină *sf* [At: G. IONESCU, C. T. 348 / Pl: *~ne* / E: ger ***Valvolin*** (öl)] Ulei mineral vâscos obținut prin distilarea țițeiului și întrebuințat ca lubrifiant la unele angrenaje închise.

valvular, ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***valvulaire***] **1-2** Care are valvule (**1-2**). **3-4** Referitor la valvule (**1-2**). **5-6** Care aparține valvulelor (**1-2**).

valvulă *sf* [At: TEODORI, A. 71/1 / V: (îvr) ***~ură*** (A: nct / Pl: *~uri*) / A și: *~vulă* / Pl: *~le* / E: lat ***valvula***, fr ***valvule***] **1** (Atm) Cută membranoasă subțire și elastică așezată în dreptul orificiilor unor organe (cavitare) sau în interiorul vaselor și canalelor organismului și care, deschizându-se, permite trecerea lichidelor biologice într-o singură direcție, împiedicând întoarcerea lor Si: (rar) *valvă* (**4**). **2** (Bot) Valvă (**2**).

valvulectomie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***valvulectomie***] (Med) Rezecție operatorie a unei valvule cardiace, în caz de stenoză.

valvulită *sf* [At: D. MED. / Pl: *~te* / E: fr ***valvulite***] (Med) Inflamație a valvulelor inimii.

valvulopatie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***valvulopathie***] (Med) Denumire generică pentru cardiopatiile valvulare.

valvuloplastie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***valvuloplastie***] (Med) Reparație chirurgicală a unei valvule cardiace anormale.

valvulotomie *sf* [At: DER / Pl: *~ii* / E: fr ***valvulotomie***] (Med) Intervenție chirurgicală care constă în secționarea valvulelor atrioventriculare stenozate pentru reglarea scurgerii sângelui din auricul în ventricul.

valvură¹ *sf* vz ***valvulă***

valvură² *sf* vz ***volbură***

valzam *sn* vz ***balsam***

vamal, ~ă *a* [At: GHICA, S. 557 / Pl: *~i, ~e* / E: ***vamă*** + *-al*] **1-10** Privitor la vamă (**1-3, 6, 9-14**). **11-20** Al vămii (**1-3, 6, 9-14**). **21-24** Care are loc la vamă (**11-14**). **25-28** Care se aplică la vamă (**11-14**). **29** (Îs) *Uniune ~ă* Acord încheiat între două sau mai multe țări privind crearea unui teritoriu vamal comun (scutit de taxe pentru circulația bunurilor).

vamă *sf* [At: (a. 1415) cf CL 1971, 233 / Pl: *vămi*, (îrg) *vămuri*, (înv) *~me* / G-D: *vămii*, (înv) *vămei*, *vamei* / E: mg ***vám***] **1** Taxă care se plătește pentru ca o marfă sau un anumit produs să treacă dintr-o țară în alta. **2** (Înv; șîs *~ma domnească*) Taxă (în bani sau în produse) care se percepea pentru intrarea într-o țară, într-un oraș (în scopul vânzării unor mărfuri), pentru folosirea unui pod, a unui drum, pentru transportul mărfurilor etc. (și care constituia în Evul Mediu unul dintre veniturile domnitorului). **3** (Înv; șîs *~ma pământului*) Impozit (pe mărfuri sau pe produse) Si: (îrg) *vămeșie* (**5**), (îvr) *vămeșug*, (nob) *vămeșerie*. **4** (Îlv) **A pune ~** A fixa taxa care trebuie plătită pentru ca o marfă sau un anumit produs să treacă dintr-o țară în alta. **5** (Pop; fig; îal) A fura la drumul mare. **6** (Pop) Taxă (constând în bani sau într-o cantitate procentuală dintr-un produs) care se dă drept plată pentru măcinat, treierat etc. Si: *uium*, *zeciuială*. **7** (Reg) Plată (simbolică) pretinsă mirelui ca să-și poată duce mireasa acasă la el Si: *iernatic*. **8** (Îrg) Profit². **9** (Înv) Drept de a-și însuși veniturile realizate prin perceperea vămii (**1-3**) care se acorda unei persoane, prin concesiune. **10** (Înv) Perioadă de timp în care se acorda vama (**9**). **11** Instituție (de stat) prin care se exercită controlul asupra intrării și ieșirii din țară a mărfurilor, a mijloacelor de transport, a unor produse etc. în vederea stabilirii taxelor legale și a încasării lor. **12** Punct (la granița unor țări) unde funcționează instituția vămii (**11**). **13** Sediu al vămii (**11**). **14** (Înv; șîs *~ma domnească*) Punct unde se stabilea și se percepea taxa pentru intrarea într-o țară, într-un oraș, pentru folosirea unui pod, a unui drum etc. **15-18** (Îla) **De ~** Care aparține vămii (**11-14**). **19-22** (Îal) Care are loc la vamă (**11-14**). **23-26** (Îal) Care se aplică la vamă (**11-14**). **27** (Reg; îe) **A căta ~ma cucului** A căuta un lucru care nu există. **28** (Reg; îs) **A duce** (ceva) **prin ~ma cucului** A trece o marfă sau un anumit bun prin contrabandă. **29** (Reg; îe) **A trece** (sau **a se strecura**) **prin vămile** (sau **~ma**) **cucului** A trece clandestin peste graniță. **30** (Îe) **A trece prin toate vămile** A fi supus tuturor probelor, încercărilor. **31-32** Personalul vămii (**11, 14**). **33-34** Conducerea vămii (**11, 14**). **35-36** (Înv) Funcția de vameș (**2-3**). **37-38** (Înv) Activitatea de vameș (**2-3**). **39** (Mtp; mpl; de obicei determinat prin „văzduhului") (Fiecare dintre) cele șapte (nouă, douăsprezece, douăzeci și patru, patruzeci și patru sau nouăzeci și nouă) de popasuri prin care se crede că trebuie să treacă sufletul mortului, plătind la fiecare dintre ele o taxă de răscumpărare a păcatelor, pentru a putea ajunge la cer. **40** (Mtp; adesea determinat prin „văzduhului") Taxă pe care se crede că trebuie s-o plătească sufletul mortului la trecerea prin fiecare vamă (**39**) Si: *punte*. **41** (Îvr; îe) **A-i plăti Dumnezeu** (cuiva) **vămile** A-i ierta (cuiva) păcatele².

vamăn *a* vz ***famen***

vamăș *sm* vz ***vameș***

vamășesc, ~ească *a* vz ***vămășesc***

vameș *sm* [At: (a. 1415) cf CL 1971, 233 / V: (îrg) ***~miș***, ***vămaș***, (înv) ***~măș***, (îvr) ***~moș***, ***~muș***, ***văm~*** / Pl: *~i* / E: mg ***vámos***] **1** Funcționar însărcinat cu controlul bagajelor, al mărfurilor, al mijloacelor de transport etc. și cu taxarea mărfurilor sau a unor produse care trec prin vamă (**12**). **2** (Înv) Persoană care percepea taxa care se plătea la intrarea într-o țară.

într-un oraș, pentru folosirea unui pod, a unui drum etc. **3** (Înv; pgn) Persoană care încasa taxele, impozitele (pe mărfuri sau pe produse) Si: (rar) *vămuitor*, (reg) *vamar*, *vămălaș*. **4** (Înv; șîs ~ *mare*, ~*ul cel mare*, *mare* ~) Dregător de curte însărcinat cu încasarea veniturilor provenite din vamă (**2**) și cu administrarea vămilor (**14**). **5** (Îvp; fig) Tâlhar. **6** (Reg) Persoană din satul sau din casa miresei, căreia mirele trebuie să-i plătească o taxă (simbolică) pentru a-și putea duce mireasa acasă la el. **7** (Ist) Persoană însărcinată cu strângerea impozitelor pe care trebuiau să le plătească cetățenii Romei și locuitorii Imperiului Roman. **8** (Îs) *Duminica ~ului* (*și a fariseului*) sau *duminica fariseului și a ~ului* Cea de a zecea duminică înainte de Paști în care se citește în biserică parabola despre vameș și fariseu. **9** (Îas) Capitol din Noul Testament care cuprinde parabola despre vameș și fariseu. **10** (Mtp; de obicei lpl; adesea determinat prin „văzduhului") Ființă imaginară căreia sufletul mortului trebuie să-i plătească o taxă de răscumpărare a păcatelor, la trecerea prin fiecare dintre vămile (**39**) văzduhului, pentru a ajunge la cer Si: (îvr) *mitnici*.

vamiș *sn* vz ***vameș***

vamoș *sn* vz ***vameș***

vampă *sf* [At: VINEA, L. I, 106 / Pl: ~*pe* / E: fr ***vamp***, eg ***vamp***] **1** Actriță de cinema care interpretează roluri de femeie fatală, misterioasă și irezistibilă Si: (arg) *vampină*. **2** (Fam) Femeie (fără scrupule) care urmărește să atragă și să cucerească prin frumusețe fizică și mai ales, printr-o eleganță excentrică.

vampină *sf* [At: L. ROM. 1972, 190 / Pl: ~*ne* / E: ***vampă*** + *-ină*] (Arg) Vampă (**1**).

vampir *sm* [At: NEGULICI / V: (fcr) ***ba~*** / Pl: ~*i* / E: fr ***vampire***, ger ***Vampir***] **1** (Mtp) Strigoi despre care se crede că iese noaptea din mormânt pentru a suge sângele celor vii. **2** (Fig) Persoană care asuprește crunt pe cineva. **3** Criminal care ucide pentru plăcerea de a vedea curgând sânge. **4** Specie de lilieci mari din America de Sud și din America Centrală care se hrănesc mai ales cu sângele păsărilor și al mamiferelor (surprinse în somn) (*Phyllostoma spectrum*).

vampiric, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1949, nr. 158, 11/4 / Pl: ~*ici*, ~*ice* / E: fr ***vampirique***] **1** De vampir (**1**). **2** (Pex) Oribil. **3** (Fig) Lacom. **4** (Fig) Malefic.

vampirism *sn* [At: DN² / Pl: (rar) ~*e* / E: fr ***vampirisme***] (Rar) Cruzime excesivă, patologică.

vampiriza *vt* [At: VINEA, L. I, 395 / Pzi: ~*zez* / E: ***vampir*** + *-iza*] (Nob) A tortura.

vampos, ~oasă *a* [At: PREDA, R. 73 / Pl: ~*oși*, ~*oase* / E: ***vampă*** + *-os*] **1** (Fam) Care este fatal, irezistibil și misterios. **2** (Pex) Extravagant (**3**).

vamuș *sm* vz ***vameș***

van¹ *sn* [At: DN² / Pl: ? / E: fr ***van***] (Frr) Trăsură închisă care servește la transportul cailor de curse.

van², ~ă *a* [At: HELIADE, O. I, 369 / Pl: ~*i*, ~*e* / E: lat ***vanus, -a, -um***, it ***vano*** cf fr *vain*] **1** Zadarnic. **2** Iluzoriu. **3** Neîntemeiat. **4-5** (Îljv) **În ~** (Care este) în zadar. **6** (Înv; d. oameni) Vanitos (**1**).

vanadat *sm* [At: LM / Pl: ~*ați* / E: fr ***vanadate***] (Chm) Sare a unui acid vanadic.

vanadic, ~ă *a* [At: LM / Pl: ~*ici*, ~*ice* / E: fr ***vanadique***] **1** De vanadiu Si: (rar) *vanados* (**1**). **2** Al vanadiului Si: (rar) *vanados* (**2**).

vanadifer, ~ă *a* [At: LTR² XVIII, 413 / Pl: ~*i*, ~*e* / E: fr ***vanadifère***] (Chm) Care conține vanadiu.

vanadinit *sn* [At: IOANOVICI, TEHN. 72 / V: ***~ă*** *sf* / E: fr ***vanadinite***] Minereu de vanadiu combinat cu plumb și clor, care se prezintă sub formă de cristale hexagonale de culoare galbenă, brună sau roșie.

vanadinită *sf* vz ***vanadinit***

vanadiu *sns* [At: STAMATI, D. / E: fr ***vanadium***, lat ***vanadium***] (Chm) Metal dur, casant, de culoare albă-cenușie, care se găsește în natură sub formă de compuși și care este folosit la fabricarea oțelurilor speciale.

vanados, ~oasă *a* [At: LM / Pl: ~*oși*, ~*oase* / E: fr ***vanadeux***] (Rar) **1-2** Vanadic (**1-2**).

vană¹ *sf* [At: NOM. PROF. 27 / Pl: ~*ne* / E: fr ***vanne***] **1** (Teh) Dispozitiv al unui robinet care servește la deschiderea, la întreruperea sau la reglarea circulației unui fluid Si: *obturator*. **2** (Pex) Robinet. **3** (Reg) Poartă¹ la zăgazul unui râu pe unde ies plutele¹.

vană² *sf* [At: MARIAN, Î. 47 / Pl: ~*ne*, (reg) *văni*, *vene* / E: ger ***Wanne***] **1** Vas mare (de tablă, de lemn, de faianță etc.) pentru îmbăiat sau pentru spălat rufe Si: *albie¹* (**1**), *cadă* (**2**), (pop) *scaldă*, *scăldătoare*, (reg) *balie*, *copaie* (**1**), *covată* (**1**), (Trs) *vandăl* (**1**), (îrg) *feredeu* (**2**). **2** Cadă în care se introduc lichidele folosite în diverse operații industriale.

vancină *sf* [At: PUȘCARIU, ET. WB. 128 / V: ***vra~*** / Pl: ~*ne*, ~*ni* / E: nct] (Înv) Vârtelniță (**1**).

vancoș *sn* [At: ALR II, 6745/346 / V: ***~ă*** *sf*, ***~ngoș*** / Pl: ~*e* / E: ***vánkos***] **1** (Trs) Bucată de lemn pe care se sprijină cepul grindeiului de la roata morii Si: (îrg) *broască* (**27**), *perinoc*, *pernă*. **2** Fiecare dintre cele două bârne care se află la capetele carului la joagăr și care au rol de sprijinire și de fixare a bușteanului Si: (reg) *perna*, *podval²*. **3** (Reg; îf *vancoșa*) Pilotă.

vancoșă *sf* vz ***vancoș***

vanda *sf* [At: ENC. ROM. / Pl: ? / E: fr ***vanda***] Specie de orhidee, originară din India și Oceania, cultivată ca plantă ornamentală.

vandabil, ~ă *a* [At: DN² / Pl: ~*i*, ~*e* / E: fr ***vendable***] (D. mărfuri) Care poate fi vândut.

vandabilitate *sfs* [At: SCÎNTEIA, 1969, nr. 8219 / E: ***vandabil*** + *-itate*] Însușirea de a se vinde (ușor).

vandal, ~ă [At: CANTEMIR, HR. 133 / Pl: ~*i*, ~*e* / E: lat ***Vandalus***, fr ***vandale***] **1** *smp* Populație germanică care a emigrat în sec. V de pe țărmul Mării Baltice în Silezia, Moravia, Câmpia Tisei, Galia, Spania, nordul Africii, producând mari distrugeri. **2** *sm* Persoană care aparținea populației formate din vandali (**1**). **3** *a* Care aparținea vandalilor (**1**). **4** *a* Privitor la vandali (**1**). **5** *sf* Limba vorbită de vandali (**1**). **6** *smf* Persoană care are o comportare necivilizată, distrugând valori culturale, artistice etc. (ale unui popor).

vandalac *s* vz ***vândălac***

vandalău *sm* vz ***vandralău***

vandalic, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: ~*ici*, ~*ice* / E: lat ***vandalicus***, it ***vandalico***] **1** Specific vandalilor (**1**). **2** Necivilizat. **3** Devastator (**2**). **4** Plin de cruzime.

vandalism *sn* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: (rar) ~*e*, (îvr) ~*uri* / E: fr ***vandalisme***] **1** Comportament violent și distructiv, manifestat gratuit. **2** Distrugere a unor valori culturale, artistice etc. **3** (Pgn) Distrugere sălbatică și nejustificată.

vandaliza *vt* [At: MDA ms / Pzi: ~*zez* / E: fr ***vandaliser***] A distruge din ignoranță sau violență gratuită opere de artă, edificii publice.

vandalizare *sf* [At: MDA ms / Pl: ~*zări* / E: fr ***vandaliza***] Distrugere din ignoranță sau violență gratuită a unor opere de artă, edificii publice.

vandalizat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: fr ***vandaliza***] (D. opere de artă, edificii publice) Distrus sau deteriorat de persoane ignorante și necivilizate.

vandăl [At: ALR SN IV h 1223/219 / V: ***~dulă*** *sf* / Pl: ~*e* / E: săs ***vandəl***] **1** *sn* (Trs) Vană² (**1**). **2** *sf* (Reg; îf *vandulă*) Adâncitură de teren în forma unui jgheab.

vandăr¹ *sm* vz ***vandră***

vandăr² *s* vz ***vantură***

vandee *sf* [At: DN³ / P: ~*de-e* / Pl: ~ / E: fr ***Vendée***] (Liv; rar) Focar de rebeliuni contrarevoluționare în timpul războaielor civile.

vandor *s* vz ***vantură***

vandralău *sm* [At: RETEGANUL, ap. CADE / V: ***~dal~***, ***vândăl~*** ***vândrăl~*** / Pl: ~*ăi* / E: mg ***vándorló***] **1-3** (Reg) Vagabond (**1, 3, 5**). **4** (Trs; Mar) Drumeț (**1**). **5** (Reg) Calfă.

vandralețiu *sn* [At: TEAHA, C. N. 279 / Pl: ? / E: ns cf *vândrăli*] (Reg) Vagabondaj (**2**).

vandrali *v* vz ***vândrăli***

vandraș *sm* [At: JAHRESBER. III, 330 / V: ***văn~, von~*** (A: nct) / Pl: *~i* / E: ***vandră*** + *-aș*] **1-3** (Ban; Trs) Vagabond (**1, 3, 5**). **4** (Ban; îf *vandraș*) Calfă.

vandră *sf* [At: DDRF / V: ***~dăr*** (Pl: *~dări*) *sm*, ***~ru*** *sn* / Pl: *~re* / E: mg ***vándor***] **1-3** (Trs) Vagabond (**1, 3, 5**). **4** (Trs) Vagabondaj (**2**). **5-6** *sf, av* (Trs; Ban; îe) **A umbla** (sau **a se duce**) **în ~** ori **a apuca ~ra, a umbla ~ra** A vagabonda (**1-2**).

vandroc, ~oacă [At: T. PAPAHAGI, C. A. / V: ***văd~, văn~, vân~, von~*** *sm* / Pl: *~oci* / E: ***vandră*** + *-oc* cf mg *vándorok* (pll *vándor*)] **1-3** *smf* (Trs; Ban) Vagabond (**1, 3, 5**). **4** *sm* (Ban; îf *vondroc*) Calabalâc (**4**).

vandrocaș *sm* [At: JAHRESBER. III, 315 / V: ***fon~ von~*** / Pl: *~i* / E: ***vandroc*** + *-aș*] **1-3** (Trs; Ban) Vagabond (**1, 3, 5**). **4** (Ban; îf *fondrocaș*) Calfă.

vandrolaș *sm* vz ***vondrolaș***

vandroș *sm* vz ***vantroș***

vandru *sn* vz ***vandră***

vandrug *sm* [At: CV 1949, nr. 2, 18 / Pl: *~ugi* / E: ger ***Wandpruck***] Lemn rotund, lung de 3-4 metri și despicat în două, folosit la susținerea pereților unei mine[1].

vandulă *sf* vz ***vandal***

vanelie *sf* vz ***vanilie***

vang *sn* [At: DDRF / Pl: *~uri* / E: ger ***Wange***] Element de construcție din lemn, din metal, din beton armat etc. așezat în lungul uneia sau al fiecăreia dintre cele două margini ale unei scări fixe și pe care se reazămă capetele treptelor.

vangă *sf* [At: BUL. FIL. V, 175 / Pl: *vângi* / E: ns cf ger *Wange*] **1** (Reg) Adâncitură a terenului Si: (reg) *vângău*. **2** (Atm; reg) Șanțul[1] coccisului. **3** (Atm; reg; pex) Șezut. **4** (Mun; îe) **A lua** (pe cineva) **pe ~** A descoase (pe cineva). **5** (Mun; îae) A intra în amănunte.

vangăn *sn* vz ***vangăr***

vangăr [At: IOVESCU, N. 67 / V: ***~ăn*** *sn*, ***~gor*** (Pl: *~gori*) *sm*, ***vlan~*** *sn* / Pl: *~e* sn / E: nct] **1** *sn* (Olt; Mun) Teanc[1]. **2** *sn* (Mun) Vălătuc (**2**). **3** *sm* (Trs; îf *vangor*) Val[1] (**2**).

vangheauă *sf* vz ***evanghelie***

vanghelesc, ~ească *a* vz ***evanghelesc***

vangheli *v* vz ***evangheli***

vanghelie *sf* vz ***evanghelie***

vanghelist, ~ă *a* vz ***evanghelist***

vangheluit, ~ă *a* vz ***evangheluit***

vanglău *sn* [At: CL 1961, 224 / Pl: ? / E: ***vanglu*** + *-ău*] (Trs) Vagonet folosit la transportul persoanelor în mină[1].

vanglu *sn* [At: FD I, 160 / Pl: *~ri* / E: ns cf ger (din Austria) *Wage(r)l* „cărucior"] (Trs; Mar) **1** Vagonet folosit la transportul materialelor în mină[1]. **2** Conținutul unui vanglu.

vangor *sm* vz ***vangăr***

vangoș *sn* vz ***vancoș***

vanic *sm* [At: MARIAN, NU. 223 / A: nct / Pl: *~ici* / E: nct] (Reg) Fiecare dintre flăcăii care însoțesc (călare) alaiul nunții și care rostesc la masă orația de nuntă Si: *colăcar* (**3**), *colăcer*.

vanila *vt* [At: DLR / Pzi: *~lez* / E: ***vanilat, vanilie***] (C. i. alimente, mai ales preparate de cofetărie) A aromatiza cu vanilie (**3**) sau cu vanilină.

vanilare *v* [At: MDA ms / Pl: *~lări* / E: ***vanila***] Aromatizare cu vanilie (**3**) sau cu vanilină (mai ales a preparatelor de cofetărie) Si: *vanilat[1]*.

vanilat, ~ă *a* [At: SIMIONESCU, FL. 114 / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***vanillé***] **1** (D. alimente, mai ales d. preparate de cofetărie) Care este aromatizat cu vanilie (**3**) sau cu vanilină Si: *vanilinat* (**1**). **2** Care are miros de vanilie (**1**) Si: *vanilinat* (**2**).

vanilă *sf* vz ***vanilie***

vanile *sf* vz ***vanilie***

vanilie *sf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~li-e* / V: (îvr) ***~nelie, ~ilă, ~ile*** / Pl: *~ii* / G-D: *~iei* / E: ngr ***βανίλλη***, it ***vaniglia***, fr ***vanille***] **1** Plantă erbacee, agățătoare, din familia orhideelor, originară din America tropicală, cu frunzele groase și ovale, cu florile verzi în exterior și albe în interior, dispuse în scurte raceme, și cu fructele cărnoase în formă de păstaie, foarte aromate (*Vanilla planifolia*). **2** (Prc) Fructul vaniliei (**1**), supus unui proces special de fermentare și folosit pentru aroma sa în patiserie, cofetărie și medicină. **3** Esență plăcut mirositoare, extrasă din fructul vaniliei (**1**). **4** (Șîc **~-de-grădină**) Plantă erbacee din familia boraginaceelor, cu tulpina ramificată și cu florile mici, albastre sau liliachii, cu miros foarte plăcut Si: *heliotrop* (*Heliotropium peruvianum*). **5** (Prc) Floarea vaniliei (**4**). **6** (Îc) **~-sălbatică** (sau **-de-câmp**) Plantă erbacee din familia boraginaceelor, cu flori albe sau violacee dispuse în spice, care crește pe câmpuri, prin locuri nisipoase, pe marginea drumurilor Si: *ochiul-soarelui* (*Heliotropium europaeum*). **7** (Îc) **~-de-câmp** Plantă erbacee din familia boraginaceelor, cu tulpina ramificată și cu florile albe, care crește în locuri însorite, pe coastele pietroase ale munților Si: *ochiul-soarelui* (*Heliotropium suaveolens*). **8** (Bot) Pufuleț (*Ageratum houstonianum*). **9** Arbore ornamental cu frunzele mari, puternic mirositoare și cu florile tubuloase, colorate în roșu, violet și galben Si: *catalpă* (*Catalpa bignonioides*).

vanilinat, ~ă *a* [At: DLR / Pl: *~ați, ~e* / E: ***vanilină*** + *-at*] **1-2** Vanilat (**1-2**).

vanilină *sf* [At: NICA, L. VAM. 264 / Pl: (rar) *~ne* / E: fr ***vanilline***] Substanță organică foarte aromată care se extrage din fructul de vanilie (**1**) sau care se obține pe cale sintetică, folosită în alimentație și parfumerie.

vanilism *sn* [At: D. MED. / Pl: (rar) *~e* / E: fr ***vanillisme***] (Med) Intoxicație provocată de aroma vaniliei (**1**), care se manifestă prin prurit, cefalee și amețeli.

vanilocviu *sn* [At: DN³ / P: *~viu* / Pl: *~ri* / E: lat ***vaniloquium***, it ***vaniloquio***] (Liv) Discurs confuz, lipsit de conținut.

vanisa *vt* [At: LTR² XVIII, 419 / Pzi: *~sez* / E: fr ***vanisser***] (Tex) A executa operația de vanisare.

vanisare *sf* [At: LTR² / Pl: *~sări* / E: ***vanisa***] (Tex) Procedeu de tricotat cu două fire de natură diferită sau de culori diferite, unul dintre ele apărând pe o parte a tricotului și altul pe cealaltă parte a lui sau pe ambele părți, pentru sporirea rezistenței sau pentru obținerea unor desene variate.

vanisat, ~ă *a* [At: LTR² X, 123 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***vanisa***] (Tex; d. tricoturi) Care se obține din fire de natură diferită sau de culori diferite.

vanitate *sf* [At: HELIADE, O. II, 77 / Pl: *~tăți* / E: fr ***vanité***, lat ***vanitas, -atis***] **1** Deșertăciune (**1**). **2** Zădărnicie. **3** (Lpl) Ceea ce este zadarnic. **4** (Lpl) Lucru inutil, fără rost. **5** (Sentiment de) încredere exagerată în calitățile proprii Si: *înfumurare, îngâmfare, mândrie, orgoliu, trufie*. **6** Dorință de a face impresie. **7** Ambiție neîntemeiată. **8-10** Comportament care denotă vanitate (**5-7**).

vanitos, ~oasă *a* [At: NEGULICI / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***vaniteux***] **1** (D. oameni) Care are încredere exagerată în calitățile proprii Si: *înfumurat, îngâmfat, mândru, trufaș[1], orgolios*, (înv) *van²* (**6**). **2** (D. oameni) Care dorește să impresioneze. **3** Care are ambiții nejustificate. **4-6** (D. însușiri, manifestări etc. ale oamenilor) Care denotă vanitate (**5-7**).

vaniță *sf* [At: A V, 27 / Pl: *~țe* / E: ***vană²*** + *-iță*] (Reg) **1-2** (Șhp) Vană² (**1**) (mică) Si: *vănuță* (**1-2**). **3** Albie mică în care se scaldă copiii Si: (reg) *vănuță* (**3**).

vanta *vtr* [At: COSTINESCU / Pzi: ? / E: fr ***vanter***] (Fîr) **1-2** A (se) lăuda în mod exagerat.

vantare *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~tări* / E: ***vanta***] (Îvr) Vanterie.

vanterie *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~ii* / E: fr ***vanterie***] (Frr) Laudă exagerată (a propriei persoane) Si: (îvr) *vantare*.

vantoră *sf* vz ***vantură***

vantoriță *sf* [At: BARCIANU / V: ***~tur~*** / Pl: *~țe* / E: ***vantoră*** + *-iță*] (Cns) **1** (Trs) Cosoroabă (**1**). **2** (Reg) Grindă care leagă între ei cei patru stâlpi ai stăvilarului morii.

vantortă *sf* vz ***vantură***

vantotă *sf* vz ***vantură***

vantră *sf* vz ***vantură***

vantrilog *sm* vz ***ventriloc***

vantrodă *sf* vz ***vantură***

vantroș *sm* [At: SCL 1966, 462 / V: *~ndroș* / Pl: *~i* / E: ns cf *vantră*] (Trs; Mun) Cosoroabă (1).

vantrotă *sf* vz ***vantură***

vantruță *sf* [At: A II, 8 / Pl: ? / E: ***vantră*** + *-uță*] (Reg) Vantură (6).

vantură *sf* [At: JAHRESBER. XIX-XX, 103 / V: ***~ndăr***, ***~ndor*** *s*, ***~toră***, ***~tortă*** (Pl: *~torte*), ***~totă***, ***~tră***, ***~trodă***, ***~trotă*** (Pl: *~trote*) ***~re*** (Pl: *~ri*), *sf*, ***vântore*** (A: nct) *sm* / Pl: *~ri*, *vănturi* / E: săs ***wantrud***, ***wandrud***] **1** (Trs; Olt) Cosoroabă (1). **2** (Trs; fig; determinat prin „de nea") Fulg mare de zăpadă. **3** (Reg) Chinga căpriorilor unei case. **4** (Trs) Fiecare dintre stâlpii verticali care mărginesc pridvorul sau prispa caselor țărănești, susținând partea corespunzătoare a acoperișului. **5** (Trs; îs) *~ mică* Bârnă așezată deasupra ușorilor unei uși sau ai unei ferestre pentru a susține zidul de deasupra. **6** (Trs) Fiecare dintre bârnele groase care alcătuiesc talpa casei Si: (reg) *vantruță*.

vanture *sf* vz ***vantură***

vanturiță *sf* vz ***vantoriță***

vanțih *sm* vz ***sfanț***

vanvuc *a* [At: FRÂNCU – CANDREA, M. 106 / A: nct / Pl: *~uci* / E: nct] (Trs; csnp) „Năzdrăvan".

vapel *sn* [At: (a. 1820) IORGA, S. D. VIII, 56 / V: (îvr) *~ă sf*, *~eruri sp* / Pl: *~uri* / E: ns cf ger *Falbel*, rom *falbala*] (Înv; mpl) Fâșie de țesătură fină (brodată, încrețită sau plisată) care se folosea ca garnitură la unele obiecte de îmbrăcăminte femeiască, la lenjeria de pe pat etc.

vapelă *sf* vz ***vapel***

vaperuri *sp* vz ***vapel***

vapină *sf* [At: CHEST. IV, 63/22 / Pl: *~ne* / E: ns cf bg *вапа*, srb *vapa*] **1** (Ban; Olt) Loc mocirlos, umed. **2** (Reg) Terasă[1] (de râu).

vapoare *sf* vz ***vapor[1]***

vapor[1] *sm* [At: AMFILOHIE, G. F. 149[v]/12 / V: (asr, **1-4**, **7-9**) *~oare* (Pl: *~oare*, *~ori*), (înv, **5**, **6**) ***~pură*** *sf*, (îvr, **1**) *~e sp* / Pl: *~i* sm, (înv, **5-9**) *~uri* sn / E: fr ***vapeur***, lat ***vapor***, it ***vapore***] **1** *sm* (Înv; mpl) Ceață (3). **2** *sm* (Adesea determinat prin „de apă"; mpl) Starea normală a apei peste punctul ei de fierbere, care se poate utiliza ca forță motrice Si: *abur* (1). **3** *sm* (Înv; îs) *Trăsură cu* (sau *de*) *~* Diligență (cu abur). **4** *sm* (Mpl) Substanță aflată în stare gazoasă, la o temperatură inferioară temperaturii ei critice. **5** *sn* (Înv) Emanație (1). **6** *sn* (Înv) Miasmă. **7** *smp* (Înv) Exalații care, după medicina veche, erau emanate de sânge sau de unele umori și produceau tulburări ale creierului. **8** *smp* (Med; înv) Tulburări ale creierului (isterie, ipohondrie) produse de vapori (7). **9** *smp* (Rar) Factori care provoacă tulburări ale minții.

vapor[2] *sn* [At: GOLESCU, Î. 79 / Pl: *~oare*, (înv, **1**, **2**) *~uri* sn, (îvr, **1**, **2**) *~i* sm / E: ngr ***βαπόρι***, it ***vapore***, fr ***vapeur***] **1** Navă propulsată cu ajutorul unei mașini cu aburi. **2** (Pgn) Navă propulsată cu ajutorul unei surse proprii de energie. **3** (Reg; șîs *~ cu aburi*) Locomobilă (cu abur). **4** (Reg; dep) Cal mare, solid.

vapora [At: COSTINESCU / Pzi: 3 *~rează* / E: (**1**, **2**) lat ***vaporare***, it ***vaporare***, (**3**, **4**) lat ***vaporare***] **1-2** *vri* (Înv) A se vaporiza (2). **3** *vt* (Ltî; rar) A umple cu vapori[1] (4). **4** *vt* (Ltî; rar) A face fumigații (3).

vaporare *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~rări* / E: ***vapora***] (Îvr) **1** (Chm) Procedeu de distilare în care substanța de distilat este încălzită cu ajutorul vaporilor[1] (2) Si: (îvr) *vaporație* (2). **2** Vaporizare (1).

vaporaș *sn* [At: CARAGIALE, O. II, 162 / Pl: *~e* / E: ***vapor*** + *-aș*] **1-4** (Șhp) Vapor[2] (**1-2**) (mic).

vaporație *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~iune*** / Pl: *~ii*, (îvr) *~rății* / E: lat ***vaporatio***, ***-onis***, fr ***vaporation***] **1** (Asr) Vaporizare (1). **2** (Îvr) Vaporare (1). **3** (Îvr) Miasmă.

vaporațiune *sf* vz ***vaporație***

vapore *sp* vz ***vapor[1]***

vaporean *sm* [At: V. ROM. aprilie 1954, 19 / Pl: *~eni* / E: ***vapor[2]*** + *-ean*] **1** Persoană care face parte din echipajul unei nave comerciale. **2** Navigator care staționează puțin timp într-un port, fără a avea domiciliul stabil în acesta. **3** (Fam) Marinar.

vaporiza *vtrf* [At: NEGULICI / Pzi: 3 *~zează* / E: fr ***vaporiser***] **1-2** (D. lichide) A face să treacă sau a trece în stare de vapori[1] (**2**, **4**) Si: *a (se) evapora* (**1**, **3**), (înv) *a (se) vapora* (**1-2**).

vaporizare *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~zări* / E: ***vaporiza***] Trecere a unui lichid în stare de vapori[1] (**2**, **4**) Si: *evaporare* (1), *vaporizație*, (asr) *vaporație* (1), (îvr) *vaporare* (2).

vaporizat, ~ă *a* [At: ENC. TEHN. I, 302 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***vaporiza***] (D. lichide) Transformat în vapori[1] (**2**, **4**) Si: *evaporat[2]* (3).

vaporizator [At: COSTINESCU / Pl: *~oare* / E: fr ***vaporisateur***] **1-2** *sn*, *a* (Rar; șîs *aparat ~*) (Aparat) cu ajutorul căruia se efectuează vaporizarea unui lichid, în scopul concentrării sau al distilării acestuia Si: *evaporator[1]* (1). **3** *sn* (Rar; spc) Pulverizator (pentru parfum, apă de colonie etc.).

vaporizație *sf* [At: NEGULICI / V: (înv) ***~iune***, (îvr) ***~zățiune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***vaporisation***] Vaporizare.

vaporizațiune *sf* vz ***vaporizație***

vaporizățiune *sf* vz ***vaporizație***

vaporos, ~oasă [At: ÎNVĂȚĂTURĂ, 94/6 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: lat ***vaporosus***, ***-a***, ***-um***, fr ***vaporeux***] **1** *a* (Îvr) Care emană exalații, miasme. **2** *a* (Poetic) A cărui claritate sau strălucire este diminuată, estompată de vaporii[1] din atmosferă Si: *aburos*, *cețos*, *neguros*, *pâclos*. **3** *a* (Fig) Vag[2] (5). **4** *a* Difuz (2). **5** *a* Nedefinit. **6** *a* (D. țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.) Diafan (2). **7-8** *av*, *a* (Într-un mod) grațios (1). **9** *a* Eteric (14).

vaporozitate *sf* [At: DN[3] / Pl: (rar) *~tăți* / E: ***vaporos*** + *-itate*] **1-4** Însușirea a ceea ce este vaporors (**6**, **8**, **9**).

vapoterapie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***vapothérapie***] (Med) Tratament cu vapori[1] sau cu apă fin pulverizată.

vapotron *sn* [At: DER / Pl: *~oane* / E: fr ***vapotron***] Tub electronic de mare putere pentru stații de radioemisie, a cărui răcire se face cu apă.

vapură *sf* vz ***vapor[1]***

vapsa *sf* vz ***vopsea***

var[1] *sm* [At: LTR[2] / Pl: *~i* / E: *v*(olt) + *a*(mper) + *r*(eactiv)] **1** (Fiz) Unitate de măsură a puterii electrice reactive, corespunzând unui curent alternativ de un amper sub tensiunea de un volt Si: *voltamper reactiv*. **2** Simbol pentru var[1] (1).

var[2] *sn* [At: PO 40/23 / Pl: *~uri* / E: vsl ***варъ***, bg ***вар***] **1** (Șîs *~ nestins*, *~ ars*) Oxid de calciu obținut prin calcinarea calcarului, folosit în industrie, în construcții etc. Si: (reg) *varniță* (7). **2** (Șîs *~ stins*) Hidroxid de calciu obținut prin hidratarea oxidului de calciu, folosit în construcții, în industrie etc. **3** (Șîs *lapte de ~*, înv *~ alb*) Suspensie de hidroxid de calciu în apă, folosită mai ales la văruit[1]. **4** (Îs) *Apă de ~* Soluție apoasă, clară, de hidroxid de calciu cu proprietăți antidiareice, antiacide și antiseptice. **5** Strat subțire de lapte de var[2] aplicat pe un perete. **6** (Olt; Mun; pex; șîs *~ lucrat*) Tencuială. **7** (Înv; șîs *~ carbonat*, *carbonat de ~*) Calcar. **8** (Înv; și îas) Calcit. **9** (Îvr; îs) *Sulfat de ~* Ghips (1). **10** (Îvr; îs) *~ de plumb* Ceruză. **11** (Îvr) Calciu din organismul animal.

varactor *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~oare* / E: eg ***varactor***, fr ***varactor***] (Elt) Diodă semiconductoare utilizată drept condensator (a cărui capacitate poate fi modificată printr-o tensiune de control) Si: *varicap*.

varan *sm* [At: ENC. ROM. / Pl: *~i* / E: fr ***varan***] **1** (Lpl) Gen de reptile carnivore din ordinul saurienilor, cu corpul lung până la 3 metri, cu limba foarte lungă și despicată, care trăiesc în Africa, Asia și Australia. **2** Reptilă din genul varanilor (1).

varang *sm* [At: SADOVEANU, O. XII, 32 / Pl: *~ngi* / E: fr ***varangue***] Soldat mercenar, de origine normandă, care făcea parte din garda particulară a împăraților bizantini.

varangă *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~nge* / E: fr ***varangue***] (Mrn) Piesă de lemn sau de tablă[1] care intră în componența scheletului transversal al unei nave și care servește la consolidarea acestuia.

varatate *sf* vz ***veritate***

varaticos, ~oasă *a* [At: DLR / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***văratic*** + *-os*] (Reg) Vorbăreț (2).

vară [At: PSALT. 148 / Pl: *veri*, (îvr) *vere*, (reg) *vări* / E: ml **vera** (*ver* „primăvară")] **1** *sf* Anotimpul cel mai călduros al anului, care urmează după primăvară și precedă toamna și care, în emisfera nordică, corespunde perioadei de timp delimitate convențional între solstițiul din 21 iunie și echinocțiul din 23 septembrie. **2** *sf* Perioadă caldă în climatele temperate. **3** *sf* (Met; îs) *~ra Sfântului Martin* sau (pop) *~ra Sfinților Arhangheli* Perioadă de încălzire care se înregistrează, uneori, în prima jumătate a lunii noiembrie. **4** *sf* (D. plante; îla) **De ~** Care ajunge la maturitate și rodește[1] în timpul verii **(1)**. **5** *sf* (D. fructe; îal) Care se coace vara **(22)** (de timpuriu) Si: *văratic* **(11)**. **6** *sf* (D. unele activități etc.; îal) Care se efectuează în timpul verii **(1)**. **7** *sf* (D. unele sporturi; îal) Care se practică în timpul verii **(1)**. **8** *sf* (Mai ales d. obiecte de îmbrăcăminte; îal) Care este adecvat verii **(1)**. **9** *sf* (D. locuințe; îal) Care este folosit în timpul verii **(1)**. **10** *sf* (D. localuri publice; îal) Care funcționează în timpul verii **(1)**. **11** *sf* (Îlav) **Astă-~** În timpul verii **(1)** care a trecut. **12** *sf* (Pop; îlav) **An-~** În timpul verii **(1)** anului precedent. **13** *sf* (Îla) **De astă-~** Din vara **(1)** precedentă. **14** *sf* (Pop; îe) **Plânge râsul de astă-~** Se spune despre cineva care regretă prea târziu. **15** *sf* (Îlav) **La** (sau, înv. **de**) **~** În timpul verii **(1)** următoare. **16** *sf* (Îal) La începutul verii **(1)** următoare. **17** *sf* (Pop; îlav) **De cu ~** (sau **~ra**) Încă din timpul verii **(1)**. **18** *sf* (Îlav) **Peste** (sau **pe**) **~** În timpul verii **(1)**. **19** *sf* (Îal) Pe toată durata verii **(1)**. **20** *sf* (Reg; îlav) **La ~ra cailor** În perioada de mijloc a verii **(1)**, când, căldurile fiind foarte mari, caii sunt loviți de streche. **21** *sf* (Reg; îal; și îlav **la ~ra calului**) Niciodată. **22** *av* (Îf *~ra*, *verile*) În timpul verii **(1)**. **23** *av* (Îaf) În fiecare vară **(1)**. **24** *av* (Îaf) La începutul verii **(1)**. **25** *sf* (Pop) Timp cald. **26** *sf* (Înv; fig; îs) *~ra vieții* Vârstă de deplină dezvoltare și de maturitate a cuiva.

varăș, ~ă a vz **varoș²**

varbă sf vz **viarbă**

varcă sf [At: DAMÉ, T. 126 / Pl: *vărci* / E: ngr **βάρκα**] (Reg) Luntre făcută dintr-un trunchi de copac scobit, folosită la pescuit.

vard s vz **vartă²**

varda¹ i [At: VLAHUȚĂ, S. A. III, 229 / V: *~rta*, *pa~* / E: ngr **βάρδα**, tc **varda**] (Înv; în limbajul marinarilor, al birjarilor) Cuvânt prin care se atrage cuiva atenția să se dea la o parte Si: *ferește-te!*, *atenție!*

varda² i [At: SCL 1979, 92 / V: *ba~*, *pa~*, *~rta*, *~rdo* / E: rtr **varda** [ben ve], it (dal venețian) **varda**] (Reg) Cuvânt folosit de muncitorii forestieri, prin care se anunță că se dă drumul buștenilor pe uluc.

vardarie sn vz **vârdare**

vardă sn vz **vartă¹**

vardian sm vz **gardian**

vardie sf vz **gardă**

vardin sm [At: H XIV, 29 / Pl: ? / E: *Vardim*] (Mun) Varietate de struguri cu boabele mari, alungite, de culoare albă.

vardist sm vz **gardist**

vardo i vz **varda²**

vare c vz **oare¹**

varec sm [At: BREZOIANU, A. 344/5 / S și: *varech* / Pl: *~eci* / E: fr **varec**, **varech**] **1** Ansamblu de alge brune marine, aruncate de valuri pe țărm, care se folosesc ca îngrășământ pentru pământurile nisipoase, ca materie primă pentru fabricarea sodei, a iodului etc. **2** (Fir) Epavă (aruncată de mare pe țărm). **3** (Jur; fîr; îs) *Drept de ~* Dreptul de a-și însuși bunurile aruncate de mare pe țărm.

varecare pnh, av **oarecare**

varece pnh, anh vz **oarece**

varecine pnh, anh vz **oarecine**

varecât, ~ă pnh, anh vz **oarecât²**

varecum av vz **oarecum**

vareg sm [At: ARHIVA, I, 239 / S și: *wareg* / Pl: *~egi* / E: fr **varègues**] **1** (Lpl) Nume dat (de către slavii de răsărit, de bizantini și de arabi) populațiilor germanice din Peninsula Scandinavă care, între sec. IX și XI, au pătruns în răsăritul Europei, ajungând până la Bizanț. **2** Persoană care aparține populațiilor formate din varegi **(1)**.

varelă sf [At: (a. 1855) FURNICĂ, I. C. 419 / Pl: *~le* / E: ngr **βαρέλα**] (Grî; rar) Butoi **(1)**.

vareunde av vz **oareunde**

vargă sf [At: PRAV. 231 / V: (îrg) *vear~* / Pl: **(1-32**, pop **33-36)** *vergi*, **(33-36**, pop. **1-32)** *vărgi*, (înv) *verge* / E: ml **virga**, **(32)** cf fr **vergue**] **1** Băț subțire, lung și flexibil, obținut dintr-o ramură dreaptă de arbore sau dintr-o tulpină de arbust Si: *nuia*, *vergea* **(1)**, (reg) *palcă¹*, *virgaș* **(1)**. **2** (Îe) **A tremura ca ~ga** sau, adverbial, **a tremura ~** A tremura foarte tare (de frică sau de frig). **3** (Trs; îe) **A bate satu-n vergi** A cerși **(2)**. **4** Vargă **(1)** folosită ca instrument pentru aplicare de lovituri corporale. **5** (Înv; lpl) Mănunchi de vergi **(1)** tăiate egal, care se folosea ca instrument de pedeapsă corporală. **6** (D. oameni; îe) **(A fi) ~ga lui Dumnezeu** (A fi) foarte rău. **7** (D. împrejurări, situații; îae) (A fi) nenorocire mare. **8** (Îlav) **~ga lui Dumnezeu** Foarte tare. **9** (Mol; îe) **A-i duce** (cuiva) **vergile** A fi foarte îngrijorat de soarta cuiva. **10** (Mol; îae) A compătimi (pe cineva). **11** Lovitură aplicată cuiva (peste corp) cu varga **(1)**. **12** (Îvp; șîs *~ magică*) Baghetă de care se folosesc magicienii, vrăjitorii etc. în practicile lor Si: (pop) *vergea* **(6)**. **13** (Înv) Baston purtat ca simbol al autorității sau al unei demnități (religioase) Si: *cârjă* **(3)**, *sceptru*, *toiag*. **14** (Pan) Vergea lungă (și subțire) de metal. **15** (Bot; reg; îc) **~ga-ciobanului** Scaiete (*Dipsacus laciniatus*). **16** (Bot; îac; șîc **~ga-păstorului**) Plantă erbacee din familia dipsacaceelor cu tulpina și ramurile spinoase, cu frunzele opuse, cu florile liliachii dispuse în capitule, folosită în medicina populară Si: (reg) *cârd²*, *ceașcă*, *ciulin* **(5)**, *șovar*, *scai¹*, *voinicel*, *crucea-voinicului*, *iarba-ciobanului* (*Dipsacus silvester*). **17** (Bot; reg; îac) Scăiuș (*Dipsacus pilosus*). **18** (Bot; reg; îc) **~-de-aur** Splinuță (*Solidago virgaurea*). **19** Băț de undiță Si: *nuia*, *prăjină*, (reg) *vărgar*. **20** (Reg) Prăjină lungă folosită de pescari pentru a stârni peștele Si: (reg) *vergea* **(10)**, *știuldic*. **21** (Reg) Băț uns cu clei (extras mai ales din bobițe de vâsc) folosit pentru a prinde unele păsări Si: (reg) *vergea* **(9)**. **22** (Înv) Băț sau vergea de metal care se folosea la încărcatul puștilor și al pistoalelor sau la curățatul țevilor acestora. **23** (Reg; la pușca de soc) Bețișor cu care se împinge dopul Si: (reg) *vergea* **(16)**. **24** (Trs; Mol) Vergea **(19)**. **25** (Reg) Prăjină de lemn, prinsă de inima și de crucea căruței, de care se leagă orcicul calului prăștier. **26** (Reg; la car sau la căruță) Lambă (de fier). **27** (Reg) Bucată de lemn (sau de fier) care unește coarnele plugului Si: (reg) *vergea* **(23)**. **28** (Trs; Mol; la coasă) Nuia arcuită sau un fel de greblă prinsă la ambele capete de toporiște pentru a așeza în brazde cerealele cosite Si: (reg) *vergea* **(26)**. **29** (Reg; la coasă) Muchie a pânzei, opusă tăișului Si: (reg) *vergea* **(27)**. **30** (Reg; la coasă) Vergea de metal fixată cu nituri de-a lungul muchiei, de la măsea până spre mijlocul pânzei, cu scopul de a mări rezistența acesteia. **31** (Trs; Mar) Țeavă (la pipă). **32** (Nav; înv) Vergă. **33** (Pop; mpl) Dungă **(1)**. **34** (Pop; spc) Fiecare dintre dungile (paralele) de culori diferite sau de altă culoare decât cea a fondului (într-o țesătură, pe blana unor animale, în penajul unor păsări etc.) Si: (rar) *vărgătură* **(1)**, (reg) *șargă¹*, *vârstă²* **(1)**. **35** Urmă de formă alungită lăsată pe corp de o lovitură dată cu varga **(1)**, cu biciul etc. **36** (Reg; lpl) Șir de crestături făcute cu ciocanul în piatra morii.

vargea sf vz **vergea**

vargheño sm [At: DN³ / P: *~ghenio* / E: sp **vargheño**] (Liv) Dulăpior cu sertare în care se țineau diferite acte, giuvaeruri, medalii etc., bogat ornamentat cu încrustații.

varghină sf vz **vârghină**

vari smi [At: ANTONESCU, D. / E: fr **vari**] Specie de maimuță de talie mică, cu blană deasă, care trăiește în pădurile din nordul insulei Madagascar (*Lemur variegatus*).

varia¹ sf [At: CANTEMIR, I. I. II, 18 / Pl: *~ii* / E: ngr **βαρεΐα**] (Înv) Accent grav.

varia² si [At: AN. IST. NAȚ. I, 336 / P: *~ri-a* / E: fr **varia**] **1** Culegere de scrieri diverse și, de obicei, de mică întindere Si: *varietăți* **(6)**. **2** Rubrică a unei publicații periodice, care cuprinde articole scurte, note, informații etc., având conținut variat Si: *varietăți* **(5)**.

varia³ [At: I. GOLESCU, C. / P: *~ri-a* / Pzi: *~iez*, 3 (îvr) *varie* / E: fr **varier**, lat **variare**] **1** *vt(f)* A face să-și schimbe natura. **2** *vt(f)* A face să ia aspecte multiple și diferențiate Si: *a diversifica* (**1**). **3** *vt(f)* A face să capete trăsături particulare distincte Si: *a deosebi²* (**14**), *a diferenția* (**1**). **4** *vt(f)* A face să capete succesiv valori diferite. **5** *vt(f)* (C. i. teme, motive muzicale) A supune unor transformări melodice, ritmice, armonice etc., menținând elementele caracteristice fundamentale. **6** *vi* A trece prin modificări succesive. **7** *vi* A avea fluctuații Si: *a fluctua, a oscila*. **8** *vi* (Mat) A lua valori diferite. **9** *vi* A prezenta diferențe (în funcție de anumiți factori). **10** *vi* (D. aparate de măsură) A indica valori fluctuante.

variabil, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / P: *~ri-a~* / V: (îvr) *~e a* / Pl: *~i, ~e*, (înv) *~i* af / E: lat **variabilis**, fr **variable**] **1** *a* Care trece prin modificări succesive Si: *schimbător*. **2** *a* Care are fluctuații Si: *fluctuant* (**1**), *oscilant*, (îvr; liv) *vacilatoriu* (**1**). **3** Care prezintă diferențe (în funcție de anumiți factori). **4** *a* (Met; îs) *Vânt ~* Vânt a cărui direcție și a cărui intensitate sunt instabile. **5** *a* (Ast; îs) *Stea ~ă* Stea a cărei strălucire prezintă fluctuații. **6** *a* (D. mărimi, cantități etc.) Care își schimbă valoarea. **7** *a* (D. mărimi, cantități etc.) Care prezintă valori diferite. **8** *a* (Mat; îs) *Mărime* (sau *cantitate*) *~ă* Mărime (sau cantitate) care variază în raport cu altele care au valori constante. **9** *a* (Grm; d. cuvinte) Care își poate schimba desinența, sufixul etc. Si: *flexibil* (**3**), *flexionar* (**2**). **10** *a* (D. sisteme tehnice, parametrii acestora etc.) Care poate fi reglat, în conformitate cu necesitățile. **11** *a* (Îs) *Condensator ~* Condensator a cărui capacitate poate fi variată prin deplasarea relativă a armăturilor sale. **12** *a* (Înv) Variat (**3**). **13** *snf* Ceea ce este susceptibil de modificări, de fluctuații. **14** *snf* Ceea ce se realizează sub forme multiple și diferențiate. **15** *s* Punct în gradația unui termometru, care corespunde unui timp instabil. **16** *sf* (Mat) Mărime care poate lua valori numerice diferite. **17** *sf* (Mat; pgn) Element care ia valori numerice diferite. **18** *sf* (Mat; șîs *~ă independentă*) Simbol care indică un element oarecare din domeniul de definiție al unei funcții Si: *argument* (**3**). **19** *sf* (Log; șîs *~ă logică*) Parte componentă cu conținut nedeterminat a unei expresii logice, care poate fi înlocuită printr-o constantă logică. **20** *sf* (Sts; șîs *~ă statistică*) Caracteristică statistică al cărei nivel se modifică sub acțiunea conjugată a factorilor esențiali și întâmplători, putând lua un număr finit sau infinit de valori.

variabile *a* vz ***variabil***

variabilitate *sf* [At: LAURIAN, F. 174/6 / P: *~ri-a~* / Pl: *~tăți* / E: fr **variabilité**] **1** Calitatea de a suporta modificări succesive. **2** Caracterul a ceea ce prezintă fluctuații. **3** Calitatea de a se diferenția (în funcție de anumiți factori). **4** Proprietate a unei mărimi, cantități etc. de a-și schimba valoarea. **5** Proprietate a unei mărimi, cantități etc. de a prezenta valori diferite. **6** (Blg) Proprietate a organismelor vii de a-și schimba, sub influența mediului și a eredității, însușirile lor morfologice, fiziologice, biochimice etc. **7** (Blg) Proprietatea organismelor vii de a se deosebi unele de altele. **8-9** (Blg) Manifestare a variabilității (**6-7**) organismelor vii. **10** (Mat) Proprietate a unei cantități sau a unei funcții algebrice de a lua succesiv o infinitate de valori diferite. **11** (Grm) Proprietate pe care o au cuvintele flexibile de a-și schimba desinența, sufixul etc.

variac *sn* [At: DEX-S / P: *~ri-ac* / Pl: *~ace* / E: eg **variac**] Transformator electric folosit pentru reglarea tensiunii de ieșire.

variaciune *sf* vz ***variație***

variant *sn* vz ***variantă***

variantă *sf* [At: ANTONESCU, D. / P: *~ri-an~* / V: ***variant*** (Pl: *~uri* sn, *~nți* sm) / Pl: *~te* / E: fr **variante**] **1** Fiecare dintre lecțiunile diferite ale aceluiași text manuscris. **2** Fiecare dintre formele diferite ale unei creații literare, ale unui motiv artistic etc. care a suferit modificări, prelucrări etc. (în raport cu forma considerată de bază). **3** Formă a unui element lingvistic (fonem, cuvânt, formă flexionară sau construcție sintactică) diferită de aspectul tipic al acestuia. **4** Fiecare dintre formele concrete, diferențiate, sub care se poate manifesta un fenomen, o acțiune etc. Si: *versiune* (**9**). **5** Aspect particular, diferit față de forma considerată de bază sau tipică, a unui fenomen, a unei manifestări etc. Si: *versiune* (**10**). **6** Porțiune de drum sau de linie ferată între două puncte ale unui anumit traseu care se abate de la traseul existent. **7** (Log) Fiecare dintre nivelurile sau dintre formele concrete ale unei variabile (**19**).

varianță *sf* [At: LTR² / P: *~ri-an~* / Pl: *~țe* / E: fr **variance**] **1** Numărul factorilor de echilibru ai unui sistem fizic sau chimic care pot varia independent fără ca numărul de faze ale sistemului să se modifice. **2** (Sts) Media aritmetică a pătratelor abaterilor valorilor individuale ale unui șir statistic de experiențe de la media aritmetică a șirului respectiv.

variare *sf* vz ***variere***

variat, ~ă *a* [At: HELIADE, O. I. 165 / P: *~ri-at* / Pl: *~ați, ~e* / E: **varia³**] **1** Care prezintă aspecte multiple și diferențiate Si: *divers* (**1**), (îvr) *variu* (**2**). **2** (Îs) *Mișcare ~ă* Mișcare cu viteză inconstantă. **3** Care prezintă trăsături particulare distincte Si: *deosebit²* (**2**), *diferit* (**1**), *diferențiat* (**3**), (asr) *variu* (**1**), (înv) *variabil* (**12**).

variator *sn* [At: LTR² / P: *~ri-a~* / Pl: *~oare* / E: fr **variateur**, ger **Variator**] **1** (Șîs *~ de viteză*, *~ de turație*) Schimbător de viteză care permite transmiterea mișcării de la arborele motor al unei mașini la arborele principal, prin variația continuă a demultiplicării turației. **2** (Cig; îs) *~ de lumină* Dispozitiv pentru varierea intensității luminii la copierea filmelor.

variație *sf* [At: PLEȘOIANU, T. I, 47/21 / P: *~ri-a~* / V: ***~țiune***, (înv) ***~țione*** *sf*, ***variation*** (Pl: *~ționuri, ~țioane*) *sn*, ***~iăciune***, (îvr) ***~iaciune*** *sf* / Pl: *~ii* / E: fr **variation**, lat **variatio, -onis**] **1** Trecere succesivă sau alternativă de la o stare la alta, de la un aspect la altul etc. **2** Modificare (repetată) a valorii (unei mărimi sau a unei cantități). **3** (Îs) *Metoda ~țiilor concomitente* Metodă inductivă conform căreia cauza sau una dintre condițiile necesare ale unui fenomen care prezintă transformări sau fluctuații rezidă în transformările sau fluctuațiile corespunzătoare ale unui alt fenomen. **4** Oscilație a unui aparat de măsură care indică valori fluctuante. **5** (Rar; șîs *~ția compasului*) Declinație magnetică. **6** (Îs) *Calculul ~țiilor* sau (înv) *calculul de ~țiuni* Parte a analizei matematice care se ocupă cu determinarea valorilor maxime sau minime ale funcțiilor, exprimate prin integrale. **7** (Mat; șîs *~ția unei funcții*) Comportare a valorilor funcției atunci când variabila independentă parcurge domeniul de definiție al funcției. **8** Schimbare (a unei ocupații, a unei situații, a unor circumstanțe etc.). **9** Multiplicare a ipostazelor, a formelor de manifestare în cadrul aceluiași fenomen Si: *diversificare* (**1**), *variere* (**2**). **10** Varietate (**1**). **11** (Îf *variațiune*; mpl) Modificare melodică, ritmică, armonică etc. a unei teme¹, a unui motiv muzical, cu menținerea elementelor caracteristice fundamentale. **12** (Îf *variațiune*) Piesă muzicală realizată prin variațiuni (**11**) succesive. **13** Dans solistic clasic, variat și de virtuozitate. **14** (Blg) Schimbare a unei însușiri morfologice, fiziologice, biochimice etc. care diferențiază individual organismele vii. **15** (Sts) Schimbare a nivelului unei variabile statistice de la un element la altul în cadrul unei colectivități, sub influența factorilor esențiali și întâmplători.

variation *sn* vz ***variație***

variațional, ~ă *a* [At: DN³ / P: *~ri-a-ți-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr **variationnel**, eg **variational**] **1-13** Care se referă la variație (**1, 2, 4, 5, 7-15**).

variaționе *sf* vz ***variație***

variațiune *sf* vz ***variație***

variăciune *sf* vz ***variație***

varicap *sn* [At: LTR² / Pl: *~e* / E: fr **varicap**] (Elt) Varactor.

varice¹ *pnh, anh* vz ***oarece***

varice² *sfp* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 372/11 / V: (pop) *~ici sp*, (reg) *vărețe*, (îvr) *~ițe* / E: it **varice**, lat **varix, -icis**, fr **varice**, ger **Varize(n)**] (Med) Dilatație patologică permanentă, de formă neregulată, a unor vase¹ (sangvine), în special a unor vene, mai frecventă la membrele inferioare.

varicelă *sf* [At: COSTINESCU / S și: (înv) *~ella* / Pl: (rar) *~le* / E: fr **varicelle**] (Med) Boală infecțioasă și contagioasă benignă, produsă de un virus, care se caracterizează printr-o erupție sub formă de vezicule (cutanate) și care apare mai ales la copii Si: (pop) *vărsat¹* (**14**) *de vânt*.

variceliform, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: fr **varicelliforme**] Care are aspect de varicelă.

varici sp vz ***varice²***

varicocel *sn* [At: PAT. CHIR. 109ʳ / V: (asr) *~ă sf*. (înv) *~e* / E: fr ***varicocèle***] (Med) Dilatație patologică permanentă a venelor cordonului spermatic (sau ale uterului, ale ovarelor).

varicocelă *sf* vz ***varicocel***

varicocele *s* vz ***varicocel***

varicoflebită *sf* [At: D. MED / Pl: *~te* / E: fr ***varicophlébite***] (Med) Infecție latentă într-o venă varicoasă.

varicografie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***varicographie***] (Med) Radiografie a unei vene varicoase.

varicos, ~oasă [At: MAN. SĂNĂT. 362/14 / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***variqueux***, lat ***varicosus***] **1-2** *a* Care prezintă varice² sau varicozități. **3** *a* Care este provocat de varice². **4-5** *smf. a* (Persoană) care suferă de varice².

varicozitate *sf* [At: FĂTU, D. 38/17 / Pl: *~tăți* / E: ger ***Varikosität***] (Mpl) Dilatație a unor vene, în special a micilor vene superficiale ale tegumentelor.

variere *sf* [At: POLIZU / P: *~ri-e~* / V: (asr) ***~iare*** / Pl: *~ri* / E: ***varia³***] **1** Schimbare a naturii unui lucru. **2** Variație **(9)**. **3** Trecere prin modificări succesive sau alternative. **4** Atribuire a unor valori diferite unor mărimi, cantități etc. **5** Transformare melodică, ritmică, armonică etc. a unor teme, motive muzicale, menținând elementele caracteristice fundamentale ale acestora. **6** Fluctuație **(1)**. **7** Diferențiere (în funcție de anumiți factori). **8** Indicare de valori fluctuante de către aparatele de măsură.

varietate *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / P: *~ri-e~* / V: (îvr) ***varietet*** *s*, ***văr~*** *sf* / Pl: *~tăți* / E: lat ***varietas, -atis***, fr ***variété***, ger ***Varietät***] **1** Calitatea a ceea ce prezintă aspecte multiple și diferențiate Si: *diversitate* **(1)**, *felurime* **(1)**. **2** Fiecare dintre formele concrete, diferențiate, sub care se prezintă o anumită esență, o anumită categorie etc. **3** (Blg; iuz) Grup restrâns de plante sau de animale dintr-o specie (sau dintr-un gen), înrudite între ele și diferențiate prin unele caractere de indivizii din alte grupuri ale aceleiași specii (sau ale aceluiași gen). **4** (Blg) Categorie sistematică subordonată subspeciei, cu caractere diferențiale secundare, dar cu areal propriu. **5** (Lpl) Rubrică a unei publicații periodice, care cuprinde articole scurte, note, informații etc. cu conținut variat Si: *varia²* **(2)**. **6** (Lpl) Culegere de scrieri diverse și, de obicei, de mică întindere Si: *varia²* **(1)**. **7** (Lpl; șîs *spectacol de ~tăți*) (Gen de) spectacol de divertisment cu program variat (cântece, dansuri, scheciuri, numere de circ etc.). **8** (Îs) *Teatru de ~tăți* Teatru al cărui repertoriu este format din spectacole de varietăți **(7)** Si: *varieteu*.

variete *sn* vz ***varieteu***

varietet *s* vz ***varietate***

varieteu *sn* [At: CADE / P: *~ri-e~* / V: (rar) ***variete*** / Pl: *~ri* / E: fr [théâtre de] ***variétés***] Teatru sau local public în care se prezintă spectacole de divertisment cu program variat (cântece, dansuri, scheciuri, numere de circ etc.).

variol *s* vz ***variolă***

variolă *sf* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 230/19 / P: *~ri-o~* / V: (îvr) ***~le***, ***variol*** *s* / Pl: *~le* / E: lat ***variolae***, ***variola***, ger ***Variola***, ***Variolae***, fr ***variole***] **1** Boală infecțioasă, contagioasă și epidemică, provocată de un virus, caracterizată prin apariția la suprafața pielii (și a mucoaselor) a numeroase pustule care, după ce se vindecă, lasă cicatrice definitive Si: (pop) *vărsat¹* **(11)**, (reg) *bubat¹* **(1)**, (frî) *verolă mică*. **2** (Îs) *~ hemoragică* (sau, rar, *neagră*) Formă gravă de variolă **(1)**, în majoritatea cazurilor mortală, în care pustulele sunt foarte numeroase și pline de sânge, producând hemoragii la nivelul mucoaselor și al tegumentelor Si: (pop) *vărsat¹* **(12)** *negru*. **3** (Mdv) Numele mai multor boli infecțioase și contagioase, caracterizate prin erupții (sub formă de vezicule sau pustule), generalizate sau localizate în anumite regiuni ale corpului, care afectează unele animale sau unele păsări Si: (pop) *vărsat¹* **(17)**.

variole *s* vz ***variolă***

variolic, ~ă [At: COSTINESCU / P: *~ri-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***variolique***] **1-2** *a* Care ține de variolă **(1-2)** Si: (rar) *variolos* **(1-2)**. **3-4** *a* Caracteristic variolei **(1-2)** Si: (rar) *variolos* **(3-4)**. **5-6** *a* Care este provocat de variolă **(1-2)** Si: (rar) *variolos* **(5-6)**. **7-8** *smf. a* (Persoană) care suferă de variolă **(1-2)** Si: (rar) *variolos* **(7-8)**.

varioliform, ~ă *a* [At: D. MED. / P: *~ri-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***varioliforme***] (Med) Care are aspect de variolă **(1)**.

variolit *sn* [At: LTR² / P: *~ri-o~* / Pl: ? / E: fr ***variolite***] Rocă bazaltică sau andezitică, conținând feldspat cu structură radiară.

variolizare *sf* [At: D. MED. / P: *~ri-o~* / Pl: *~zări* / E: ns cf fr *variolisation*] Metodă de imunizare în variolă **(1-2)**, folosită în trecut, constând în inocularea unui virus spre a provoca o formă benignă care să preîntâmpine o formă mai gravă de variolă Si: (rar) *variolizațiune*.

variolizațiune *sf* [At: ENC. ROM. I, 130 / P: *~ri-o-li-za-ți-u~* / Pl: *~ni* / E: fr ***variolisation***] (Rar) Variolizare.

varioloid *s* [At: KRETZULESCU, M. 131/10 / P: *~ri-o~* / V: (rar) ***~ă*** *sf* / Pl: ? / E: fr ***varioloïde***] Formă ușoară, benignă, de variolă **(1)**, care apare la persoane vaccinate sau la persoane care au suferit de variolă cu mai mulți ani înainte.

varioloidă *sf* vz ***varioloid***

variolos, ~oasă [At: DN³ / P: *~ri-o~* / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***varioleux***] **1-6** *a* Variolic **(1-6)**. **7-8** *smf. a* Variolic **(7-8)**.

variometru *sn* [At: ENC. TEHN. I, 173 / P: *~ri-o~* / Pl: *~re* / E: fr ***variomètre***] **1** Dispozitiv format de obicei din două bobine electrice legate în serie, una fixă și alta mobilă, a cărui inductivitate poate fi variată prin rotirea bobinei mobile în interiorul celei fixe. **2** (Șîs *~ magnetic*) Aparat care servește la măsurarea variației, de la un punct geografic la altul, a uneia dintre componentele câmpului magnetic pământesc sau a ambelor componente. **3** Aparat care servește la măsurarea vitezei verticale de urcare sau de coborâre a unei aeronave.

varistor *sn* [At: LTR² / Pl: *~oare* / E: fr ***varistor***] Rezistor a cărui rezistență depinde de valoarea tensiunii aplicate la bornele lui.

varișoară *sf* vz ***verișor***

variton *sm* vz ***bariton***

varițe *sp* vz ***varice²***

variu, ~ie *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ii*, (înv) *~ie* af / E: lat ***varius, -a, -um***] **1** (Asr) Variat **(3)**. **2** (Îvr) Variat **(1)**.

varmăghie *sf* vz ***varmeghie***

varmede *sf* vz ***varmeghie***

varmedie *sf* vz ***varmeghie***

varmeghe *sf* vz ***varmeghie***

varmeghie *sf* [At: PO 10/9 / V: ***armeghe*** (A: nct), ***oarmede*** (A: nct), ***ormeghe***, ***oar~*** (A: nct), ***oarmide*** (A: nct), ***ormăghie*** (A: nct), ***oarmeghe***, ***or~***, ***~măg~*** (A: nct), ***varmede*** (A și: *~ede*), ***~edie*** (A: nct), (reg) ***~eghe*** (A și: *var~*), ***~mighe*** (A: nct), ***~mig~*** (A: nct), ***vărmede***, ***vărmeghe***, ***văr~***, ***ver~*** (A: nct) / A și: *var~* / Pl: ? / E: mg ***vármegye***] **1** (Înv; în organizarea administrativă a Transilvaniei) Unitate teritorială administrativă, în componența căreia intrau mai multe localități. **2** (Înv) Instituție de conducere a unei varmeghii **(1)**. **3** (Înv) Reprezentanții unei varmeghii **(2)**. **4** (Înv) Clădire în care își avea sediul varmeghia **(2)**. **5** (Ban) Penitenciar. **6** (Reg) Prestație în muncă.

varmetru *sn* [At: LTR² / Pl: *~re* / E: fr ***varmètre***] Instrument pentru măsurarea puterii electrice reactive în rețelele de curent alternativ.

varmighe *sf* vz ***varmeghie***

varmighie *sf* vz ***varmeghie***

varnavici *sm(p)* vz ***varnevici***

varnaviciu *sm* [At: MAGAZIN IST. 1967, nr. 6, 20 / Pl: *~ii* / E: ***varnavici*** + *-giu*] (Rar) Vânzător ambulant de varnevici.

varnevici *sm(p)* [At: CAMIL PETRESCU, O. 11 / V: ***~nav~*** *sm(p)* / E: ger ***warme Würstchen***] (Iuz) Cârnați care se fierbeau și se consumau calzi.

varniță *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 5ᵛ/11 / Pl: *~țe, ~ți*, (reg) *vărniți* / E: bg ***варница***] **1** Groapă adâncă special amenajată pentru arderea pietrei-de-var² Si: (Trs; înv) *văralniță* **(1)**, (reg) *văraștină* **(1)**. **2** Cuptor de var² cu funcționare intermitentă Si: (Trs; înv) *văralniță* **(2)**, (reg)

văraștină (**2**). **3** Groapă special amenajată pentru stingerea (și depozitarea) varului[2] (**1**). **4** Ladă de scânduri (îngropată pe jumătate în pământ), fără capac, folosită la stingerea varului[2] (**1**) sau la prepararea mortarului. **5** (Mol; pan) Uluc în care se toarnă var[2] (**2**) stins și prin care sunt puse să treacă oile care suferă de anumite boli la picioare. **6** (Rar; pan) Bazin folosit în tăbăcărie[1], în care se pun pieile crude, cu o soluție de lapte de var[2] (**3**), pentru a le curăța de păr[2]. **7** (Reg) Var[2] (**1**) nestins. **8** (Olt) Tencuială.

varometr sn vz ***barometru***

varometric, ~ă a vz ***barometric***

varoră sf [At: LTR[2] XVIII, 438 / S și: (prescurtat) *varh* / Pl: *~re* / E: fr ***varheure***] (Fiz) Unitate de măsură a energiei electromagnetice reactive, corespunzătoare puterii reactive de un var[1] (**1**) pe oră.

varometru sn [At: LTR[2] / Pl: *~re* / E: fr ***varheuremètre***] Contor pentru înregistrarea directă a energiei electromagnetice reactive.

varoș[1] sn [At: AXINTE URICARIUL, LET. II, 163/37 / V: ***~ruș*** / Pl: ? / E: tc ***varoș***] (Înv) Parte a unui oraș situată în afara fortificațiilor.

varoș[2], ~ă [At: COD. TOD. 231 / V: (reg) ***~răș*** / A și: *~roș* / Pl: *~i, ~e* / E: mg ***vörös***] **1** *a* (Trs; Ban; înv) Roșu. **2-3** *sf, a* (Reg) (Oaie) care are pete roșcate sau gălbui pe cap și pe bot, care are botul negru sau care este de culoare albă, cu pete roșii pe picioare și pe bot.

varsecundă sf [At: LTR[2] / S și: (prescurtat) *vars* / Pl: *~de* / E: fr ***varseconde***] (Fiz) Unitate de măsură a energiei electromagnetice reactive corespunzătoare puterii reactive de un var[1] (**1**) pe secundă.

varșa sf vz ***iavașa***

varșă sf vz ***vârșă[2]***

varșovian, ~ă [At: DLR / P: ~*vi-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: ***Varșovia*** + *-ean*] **1-2** *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Varșoviei sau este originară de acolo. **3** *smp* Locuitorii Varșoviei. **4-5** *a* Care aparține Varșoviei sau varșovienilor (**3**). **6-7** *a* Specific Varșoviei sau varșovienilor (**3**). **8** *a* (Originar) din Varșovia.

vart s vz ***vartă[2]***

varta[1] i vz ***varda[1]***

varta[2] i vz ***varda[2]***

vartă[1] sf [At: VARLAAM, C. 77 / V: (reg) ***~rdă*** / Pl: *vărți, verți* / E: ger ***Warte***, ucr **варта**, pn ***warta*** cf mg *várda*] **1** (Înv) Clădire în care își avea sediul un corp de gardă, servind și ca loc de detenție. **2** (Înv) Strajă. **3** (Înv) Gardă (**2**). **4** (Înv) Escortă (**2**). **5** (Buc; Trs; înv) Santinelă. **6** (Reg) Vărdaș.

vartă[2] sf [At: I. CR. IV, 200 / V: ***vart, vard s*** / Pl: ? / E: tc ***varta***] (Mun) **1** Necaz. **2** Bucluc (**7**). **3** (Îe) **A da** (pe cineva) **în vart** A băga (pe cineva) în bucluc. **4** Vrajbă (**3**). **5** Ceartă (**1**). **6** Scandal. **7** Punct culminant (al unei acțiuni, al unui proces în curs de desfășurare).

vartar sm [At: LEXIC REG. 111 / Pl: *~i* / E: ns cf ger *Wärter*, rom *vartă[1]*] (Buc) Paznic[2].

vartolomei sm vz ***vârtolomei[1]***

vartui vi [At: LEXIC REG. 111 / Pzi: ? / E: ns cf ger *warten*, rom *vartă[1]*] (Buc) A sta de pază.

varus sn [At: M. D. ENC. / E: fr ***varus***, lat ***varus***] (Med) Deviație a piciorului spre interior în raport cu axa corpului.

varuș sn vz ***varoș[1]***

varvalâc s vz ***varvaric***

varvar, ~ă [At: COD. VOR. 96/13 / Pl: *~i, ~e* / E: slv **варъваръ**, ngr **βάρβαρος**] (Înv) **1** *smp* (Șdp) Nume dat de vechii greci și de romani[3] popoarelor și populațiilor străine. **2-3** *sm, a* (Persoană) de altă origine decât elenă sau romană Si: *barbar* (**1-2**). **4-5** *sm, a* (Pex) (Persoană) de altă origine etnică. **6-7** *sm, a* (Persoană) de altă religie. **8-9** *sm, a* (Persoană) fără nici o religie Si: *barbar* (**5-6**), *păgân*. **10-11** *sm, a* (Persoană) necivilizată, primitivă. **12-13** *sm, a* (Persoană) incapabilă de a înțelege cultura Si: *barbar* (**7-8**). **14-15** *sm, a* (Persoană) lipsită de rafinament Si: *barbar* (**9-10**). **16** *a* (D. modul de exprimare) Caracteristic oamenilor necultivați. **17-18** *sm, a* (Persoană) cu o comportare crudă, sălbatică.

varvarătită sf vz ***varvarotită***

varvaresc, ~ească a vz ***vărvăresc***

varvaric s [At: HEM 2498 / V: ***barba~, barbir~, ~valâc, ~ichi, ~ici, vărvărice, vârvarichi*** / Pl: ? / E: ns cf ngr *βαρβαρικός*] (În poezia populară; d. mustăți; csnp; îla) **În** (sau **de**) ~ Cu vârfurile lungi și răsucite.

varvaricesc, ~ească a [At: AETHIOPICA. 31[r]/18 / Pl: *~ești* / E: ***varvar*** + *-icesc* cf ngr *βαρβαρικός*] (Înv) **1-3** Care aparține varvarilor (**2, 4, 8**) Si: (înv) *vărvăresc* (**1-3**). **4-6** Care este caracteristic varvarilor (**2, 4, 8**) Si: (înv) *vărvăresc* (**4-6**). **7** Caracteristic oamenilor necivilizați Si: (înv) *vărvăresc* (**7**). **8** Caracteristic oamenilor inculți Si: (înv) *vărvăresc* (**8**). **9** Caracteristic oamenilor cruzi, sălbatici Si: (înv) *vărvăresc* (**9**).

varvaricește av [At: MAIOR, IST. 24/12 / E: ***varvar*** + *-icește*] (Îvr) În felul oamenilor necultivați.

varvarichi s vz ***varvaric***

varvarici s vz ***varvaric***

varvarie sf [At: CANTEMIR, HR, 346 / V: ***vărvăr~*** / Pl: *~ii* / E: ***varvar*** + *-ie*] **1** (Înv) Stare primitivă de dezvoltare social-culturală Si: *barbarie* (**1**). **2** Comportare care denotă incultură Si: *barbarie*, (îvr) *varvarlâc* (**1**). **3** Lipsă de finețe a manierelor Si: *barbarie, grosolănie*, (îvr) *varvarlâc* (**2**). **4** Act de violență sau de cruzime înfăptuit de un opresor Si: *barbarie*, (îvr) *varvarlâc* (**3**).

varvarime sfs [At: CANTEMIR, HR. 12 / E: ***varvar*** + *-ime*] (Îvr; csc) Mulțime de varvari (**1**).

varvarism sn vz ***barbarism***

varvarismos s [At: CANTEMIR, I. I. I, 152 / Pl: ? / E: ngr **βαρβαρισμός**] (Îvr) Exprimare sau expresie improprie sau străină de spiritul limbii Si: *barbarism* (**2**).

varvarizmi vi [At: CANTEMIR, I. I. I, 153 / Pzi: ? / E: ***varvarismos***] (Îvr) A se exprima impropriu sau folosind expresii străine de spiritul limbii.

varvarlâc sn [At: BELDIMAN, LET[2]. III, 362 / Pl: *~uri* / E: ***varvar*** + *-lâc*] (Îvr) **1-3** Varvarie (**2-4**).

varvarotită sf [At: R. GRECEANU, CM II, 218 / V: ***~rătită*** (A: nct) / E: ngr **βαρβαρότης**] (Grî) **1** Grosolănie. **2-3** Brutalitate (**1-2**).

varvă sf [At: LTR[2] / Pl: *~ve* / E: fr ***varve***] (Glg) Depozit stratificat de argile din lacurile glaciare din cuaternar, care se prezintă ca niște benzi albicioase sau cenușii-închise.

varză sf [At: PSALT. HUR. 30[v]/19 / V: (îrg) ***vea~*** / Pl: *verze*, (reg) *verzi* / E: ml ***virdia*** (< *viridia*)] **1** (Înv; lpl) Verdeață (**5**). **2** (Înv; lpl) Plante[1]. **3** (Înv; lpl) Ierburi. **4** (Mar; lpl) Legume. **5** (Trs; lpl) Buruieni folosite ca nutreț. **6** (Buc; Mol; lpl) Mâncare făcută mai ales din frunze tocate de lobodă, știr[3] și sfeclă, fierte și drese de obicei cu ou sau cu smântână. **7** (Reg; lpl) Fiertură de plante[1] sălbatice (hamei, urzici, scaieți etc.). **8** (Șîc **~albă**, **~(cu)-căpățână**, **~de-grădină**, **~văratică**, **~de-toamnă**, **~de-iarnă**, **~creață**) Plantă erbacee din familia cruciferelor cu frunze mari, groase și ondulate, care se învelesc unele pe altele formând o căpățână compactă, folosită în alimentație Si: (reg) *curechi* (**1**) (*Brassica oleracea*). **9** (Șîc **~roșie**) Plantă erbacee din familia cruciferelor asemănătoare cu varza (**8**), cu frunzele roșii-violacee, folosită în alimentație, mai ales sub formă de salată (*Brassica oleracea rubra*). **10** (Șîc **~creață**, **~nemțească**, **~de-vară**, reg. **~chel**, **~bășicată**) Plantă erbacee din familia cruciferelor cu frunze crețe, de culoare verde-gălbuie, care formează o căpățână afânată și care se folosește în alimentație Si: (reg) *chel[2]* (*Brassica oleracea sabauda*). **11** (Șîc **~de-Bruxelles**) Plantă erbacee din familia cruciferelor cu tulpina înaltă până la un metru, de la care se consumă mai ales mugurii formați la subsuoara frunzelor Si: *curechi-mărunțel, verzișoare* (**15**) (*Brassica oleracea gemmifera*). **12** (Șîc **~furajeră**, **~de-nutreț**, **~de-frunze**, **~de-vite**, **~creață**, **~nemțească-creață**) Plantă erbacee din familia cruciferelor cu tulpina înaltă până la doi metri, ale cărei frunze sunt folosite ca nutreț (*Brassica oleracea acephala*). **13-15** (Prc) Căpățână de varză (**8-10**). **16** (Prc) Mugure comestibil al verzei-de-Bruxelles. **17** (D. oameni; îe) **(A fi) ca o ~ învelită** (A fi) închis în sine. **18** (Îe) **A se înfoia** (sau **a crește în lături**) **ca ~za** A se îngâmfa. **19** (Îe) **A împăca (și) capra și ~za** sau **a împăca capra cu ~za** A mulțumi și pe unul și pe altul. **20** (Îae) A împăca două interese opuse. **21** (Reg; îe) **A se împăca ca capra cu ~za** A fi în relații proaste.

22 (Îae) A nu se putea înțelege unul cu altul. 23 (Bot; reg; îe) **~-de-stâncă** Urechelniță (*Sempervivum tectorum*). 24 (Bot; reg; îac) Rujă (*Sedum rosea*). 25 (Îc) **~-de-mare** Plantă cu tulpina dreaptă, ramificată, cu frunze mari și groase, cu flori albe sau trandafirii, care crește pe nisipurile de pe malul mării (*Crambe maritima*). 26 (Îc) **~za-iepurelui** Plantă erbacee cu flori galbene-aurii și cu fructe achene Si: *curechi-de-munte* (*Ligularia glauca*). 27 Frunze de varză (8), de obicei tocate în șuvițe subțiri, care servesc la prepararea unor mâncăruri sau care se pun la murat. 28 (Adesea determinat prin „acră") Frunze tocate sau căpățâni de varză (8) murate. 29 (Pex; adesea însoțit de determinări) Mâncare preparată din frunze de varză (8) (murată). 30 (Trs; îs) ~ *umplută* sau ~ *cu găluște* Sarmale. 31 (Trs; îs) *Banii verzelor* Bani care se adună de la nuntași după jocul miresei. 32 (Îe) **A face ~** (ceva sau pe cineva) A tăia în bucățele. 33 (Mun; îae) A bate zdravăn. 34 (Mun; îae) A reduce (pe cineva) la tăcere. 35 (Mun; îae) A răvăși. 36 (Mun; îae) A învălmăși. 37 (Fam; d. cărți, caiete etc.; îe) **A (se) face** (sau **a ajunge**, **a fi**) **~** A (se) deteriora (1-2). 38 (Fam; îe) **A o face ~** sau **a face o ~** A suporta un eșec. 39 (Mun; îe) **A o da (dracului) de la ~** A încurca lucrurile din capul locului. 40 (Mun; îae) A abandona o lucrare înainte de a porni. 41 (Reg; d. oameni; îe) **(A fi) bun de făcut cu ~** (A fi) prost. 42 (Reg; d. obiecte; îae) (A fi) de proastă calitate. 43 (Reg; îe) **E murat în ~ acră** Se spune despre o persoană care a fost bătută zdravăn.

vas[1] *sn* [At: PSALT. HUR. 1ᵛ/24 / Pl: *~e*, (înv) *~uri* / E: ml **vasum**, (12-16) cf fr *vaisseau*, it *vaso*] 1 Recipient (de lut, de metal, de sticlă) de diferite forme și mărimi care servește mai ales la păstrarea lichidelor. 2 Recipient (de lut, de metal, de sticlă) de diferite forme și mărimi care se folosește ca obiect de ornament, de cult etc. 3 (Mpl; adesea determinat prin „de bucătărie") Nume generic dat farfuriilor, oalelor, castroanelor etc. folosite la masă[1] sau la pregătirea mâncării. 4 (Rar; îs) ~ *de noapte* Oală de noapte. 5 (Îvp; mai ales în limbajul bisericesc; de obicei cu determinări ca „ales", „dumnezeiesc" etc.) Persoană considerată purtătoare a grației divine. 6 (Îvp; mai ales în limbajul bisericesc; de obicei cu determinări ca „rău", „spurcat" etc.) Persoană considerată purtătoare a unor însușiri malefice, diavolești. 7 (Mol; înv) Unitate de măsură de capacitate pentru vin, egală cu 1000 de litri. 8 Vehicul construit, amenajat și echipat pentru a pluti și a se deplasa pe (sau sub) apă, pentru transportul persoanelor, al materialelor sau cu destinații speciale Si: *ambarcație*, *navă*. 9 (Îc) **~-amiral** Navă pe care își are sediul amiralul unei flote. 10 (Îac) Navă pe care este arborat pavilionul amiralului. 11 (Rar; îc) **~-pilot** Pilotină. 12 (Atm) Fiecare dintre formațiile tubulare închise prin care circulă sângele, limfa etc. în interiorul organismului Si: (îvr) *vază*[1] (3). 13 (Atm; înv; îs) *~ele semințiii* Vase seminifere. 14 (Atm; înv; îs) *~e purtătoare* Canale excretoare ale testiculelor. 15 Celulă vegetală alungită sau tub capilar gol, provenit din fuziunea mai multor celule, prin care circulă seva în plante. 16 (Bot; înv; îs) *~e de pulbere* sau *~ele pulberii* (ori *pulberoase*) Stamine. 17 (Înv; lpl) Instrumente. 18 (Înv; lpl) Unelte. 19 (Înv; lpl) Ustensile.

vas[2] *sn* vz ***vasis***

vasal, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i*, *~e* / E: fr **vassal**] 1 *sm* (În epoca feudală, în apusul Europei) Nobil care, în urma primirii unei feude și a prestării omagiului, devenea dependent de un suzeran, datorându-i acestuia fidelitate și anumite servicii militare sau civile. 2 *sm* (În epoca feudală, în unele părți ale Europei) Principe[1], domnitor sau duce[1] care, în urma prestării omagiului, devenea parțial dependent de un suzeran, obligându-se să respecte interesele acestuia și să-i facă anumite servicii, în condiții prestabilite. 3 *sm* Conducător de stat dependent față de un suzeran. 4 *sm* (În Evul Mediu, în sud-estul Europei și în alte zone limitrofe ale Imperiului Otoman) Domnitor, principe[1] sau alt conducător de stat care, fiind numit sau confirmat de către sultan, se obliga să plătească acestuia tribut, să ofere ajutor militar și să se conformeze politicii externe a suzeranului, păstrându-și autonomia conducerii interne. 5 *a* (Mai ales în Evul Mediu; d. state) Care era în raport de dependență politică, economică și militară față de un alt stat considerat suveran Si: (îvp) *atârnat*[2] (4), *închinat*. 6 *sm* (Rar; pgn) Persoană dependentă de cineva.

vasalâș vz ***vâsăriș***

vasalic, ~ă *a* [At: SĂULESCU, HR. II, 368/13 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr **vassalique**] 1 (Îvr) Care se referă la vasalitate (5). 2 (Rar) Care se referă la vasalitate (1).

vasalitate *sf* [At: HASDEU, I. C. I, 48 / Pl: *~tăți* / E: fr **vassalité**] 1 (În epoca feudală; în apusul Europei) Instituție care exprima obligațiile reciproce apărute între vasal (1) și suzeran în urma încheierii contractului feudal Si: (îvr) *văsălie* (1). 2 Calitatea de vasal (1) Si: (îvr) *văsălie* (2). 3 (În epoca feudală; în unele părți ale Europei) Instituție care exprima obligațiile reciproce apărute între vasal (2) și suzeran în urma prestării omagiului. 4 (Mai ales în Evul Mediu, în sud-estul Europei și în alte zone limitrofe Imperiului Otoman) Raport de dependență politică, economică și militară a unui stat față de altul considerat suzeran Si: (fîr) *vaselagiu*. 5-7 Calitatea de vasal (2-4). 8 (Rar; pgn) Dependență (1).

vasalitic, ~ă *a* [At: EMINESCU, O. XIV, 110 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr **vassalitique**] (Îvr) Care se referă la vasalitate (4).

vasalt *sn* vz ***bazalt***

vasariș *sn* vz ***vâsăriș***

vasăriș *sn* vz ***vâsăriș***

vasărva *sf* vz ***vasărvag***

vasărvag *sn* [At: ALRM SN I h 378 / V: **vacsărvasăr** (A: nct), **vacsârvas**, **vacservaghen**, **vasărva**, **~ă** (A: nct), **~aghe** *sf*, **~ar** (A: nct), **~vog**, **~ser~** / A și: *~vag* / Pl: ? / E: ger **Wasserwaage**] (Reg) Nivelă cu bulă de aer.

vasărvagă *sf* vz ***vasărvag***

vasărvaghe *sf* vz ***vasărvag***

vasărvar *sn* vz ***vasărvag***

vasărvog *sn* vz ***vasărvag***

vască[1] *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~sce* / E: it **vasca**, fr **vasque**] (Aht) Recipient în formă de cupă, folosit ca element decorativ (în parcuri, în piețe publice etc.).

vască[2] *sf* vz ***veșcă***

vască[3] *sf* vz ***vâsc***

vascolar, ~ă *a* vz ***vascular***

vascris *sn* [At: ALEXI, W. / V: (reg) **vais~**, **~t**, **văs~**, **vos~** / Pl: ? / E: scr **vaskrs**] (Trs; înv) 1 Învierea lui Iisus Hristos. 2 Slujba religioasă a Învierii.

vascrist *sn* vz ***vascris***

vascular, ~ă *a* [At: KRETZULESCU, A. 21/25 / V: (îvr) **~col~** / Pl: *~i*, *~e* / E: fr **vasculaire**, it **vascolare**] 1 Care aparține vaselor[1] (12) Si: (înv) *vasculos* (1). 2 Propriu vaselor[1] (12) Si: (înv) *vasculos* (2). 3 Care conține vase[1] (12) Si: (înv) *vasculos* (3). 4 (Atm; îs) *Sistem* ~ Totalitatea vaselor[1] (12) dintr-un organism. 5 (Atm; îs) *Țesut* ~ Țesutul vaselor[1] sangvine. 6 (Bot) Care este constituit din vase[1] (15). 7 (D. plante) Care are în structura organelor vase[1] (15) conducătoare Si: (îvr) *văsos*. 8 (Îs) *Plantă ~ă* Nume generic pentru plantele superioare caracterizate prin prezența în structura lor a unor vase[1] (15) prin care circulă seva.

vascularitate *sf* [At: COSTINESCU / Pl: (rar) *~tăți* / E: fr **vascularité**] (Atm; rar) Vascularizație (3).

vascularită *sf* [At: D. MED. / Pl: *~te* / E: fr **vascularite**] (Med) Inflamație a vaselor[1] (12) sangvine Si: *angeită*.

vasculariza *vt* [At: DM / Pzi: 3 *~zează* / E: fr **vasculariser**] (Med; d. vase[1] de sânge) A străbate un țesut, un organ etc.

vascularizare *sf* [At: DEX-S / Pl: *~zări* / E: **vasculariza**] (Rar) 1-3 Vascularizație (1-3).

vascularizat, ~ă *a* [At: PARHON, B. 62 / Pl: *~ați*, *~e* / E: fr **vascularisé**] (D. țesuturi și organe) Care conține vase[1] sangvine.

vascularizație *sf* [At: ENC. AGR / Pl: *~ii* / E: fr **vascularisation**] (Atm) 1 Proces de formare a unor vase[1] (12) noi într-un țesut, într-un organ Si: (rar) *vascularizare* (1). 2 Totalitatea vaselor[1] (12) unui organ sau ale unei structuri biologice Si: (rar) *vascularizare* (2). 3 Dispunere a vaselor[1] (12)

într-un țesut, într-un organ, într-un organism Si: (rar) *vascularitate*, *vascularizare* (3).

vasculos, ~oasă a [At: POLIZU / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr **vasculeux**] (Înv) **1-3** Vascular (**1-3**).

vascușoară sf vz **vâscușor**

vasectomie sf [At: D. MED. / V: **vazec~** / Pl: *~ii* / E: fr **vasectomie**] (Med) Rezecție a canalelor deferente.

vasel sn [At: HELIADE, D. J. 98/19 / V: (îvr) **vașel** / Pl: *~e* / E: ngr **βασέλο** cf it *vascello*] (Înv) Navă (de război[1]) cu vele sau cu aburi.

vaselagiu sn [At: NEGULICI, E. II, 200/2 / Pl: ? / E: fr **vasselage**] (Fîr) Vasalitate (**4**).

vaselină sf [At: ENC. ROM. / V: (asr) **vaze~**, (pop) **~sil~** / Pl: *~ne* / E: fr **vaseline**, ger **Vaseline**] Substanță vâscoasă obținută prin rafinarea fracțiunilor grele de la distilarea țițeiului ori prin amestecarea cu parafină a unor uleiuri minerale, folosită în industrie, ca unsoare pentru pielărie[2], ca lubrifiant etc. sau ca excipient ori ca unguent în farmacie și în cosmetică.

vaselisc sm vz **vasilisc[1]**

vaservag sn vz **vasărvag**

vasfrângere sf [At: ASACHI, S. L. II, 220 / Pl: *~ri* / E: **vas[1]** + **frângere** după lat *naufragium*] (Înv) Naufragiu.

vasfrâns, ~ă smf, a [At: ASACHI, S. L. II, 48 / Pl: *~nși, ~e* / E: ns cf *vasfrângere*] (Înv) **1-2** (Persoană) care a naufragiat.

vasilcă sf [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~lci*, (înv) *~lce* / E: **Vasilca**] **1** (Mai ales art.) Obicei practicat cu prilejul sărbătorilor de iarnă, mai ales în ajunul sau în ziua Anului Nou, de colindători, de obicei de țigani, care umblă pe la case cu o căpățână de porc (sau cu o păpușă) purtată pe o tavă și împodobită cu panglici, cu mărgele, cu flori etc. **2** (Mai ales art.) Căpățână de porc (sau păpușă) purtată pe o tavă și împodobită cu panglici, cu mărgele, cu flori etc. cu care se colindă în ajunul sau în ziua Anului Nou. **3** (Pex; mai ales art.) Colindă pe care o cântă practicanții obiceiului „vasilca" (**1**). **4** (Reg; art.) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **5** (Reg; art.) Melodie după care se execută vasilca (**4**).

vasilesc sm vz **vasilisc[1]**

vasilevs sm vz **basileu**

vasilic sm vz **basilic**

vasilicale sfp [At: (a. 1817) URICARIUL IV, 302/20 / V: (rar) **ba~**, **bazi~** / E: ngr **[τὰ] βασιλικά** (pll *βασιλικός*)] Corp de legi și dispoziții juridice din dreptul bizantin, alcătuite după legislația din timpul împăratului Iustinian și folosite, cu unele adaptări, și în țările române.

vasilină sf vz **vaselină**

vasilisă sf vz **basilisă**

vasilisc[1] sm [At: PSALT. 192 / V: **ba~** (Pl: *basiliști*), (rar) **bazi~** (Pl: *bazilisci, baziliști*), (înv) **~lesc**, **~ă** (Pl: *~iște*) *sf*, (îvr) **basel~**, **~sel~** / Pl: *~iști*, (înv) *~schi, ~sci* sm, *~uri* sn / E: slv **василискъ**, ngr **βασιλίσκος** cf lat *basiliscus*] Reptilă fabuloasă căreia i se atribuia puterea de a ucide cu privirea.

vasilisc[2] sm vz **bazilisc**

vasiliscă sf vz **vasilisc[1]**

vasis sn [At: CANTEMIR, I. I. I, 166 / V: **vas** (Pl: *vasuri*) / Pl: ? / E: ngr **βάσις**] **1** (Grî) (Îf *vas*) Piedestal. **2** Temei.

vasistas sn [At: CĂLINESCU, S. 288 / Pl: *~e, ~uri* / E: fr **vasistas**] (Rar) Ferestruică (într-o fereastră mai mare sau într-o ușă).

vasluian, ~ă [At: NECULCE, L. 180 / Pl: *~ieni, ~iene* / E: **Vaslui** + *-ean*] **1-2** *smf* Persoană care trăiește în orașul Vaslui sau care este originară de acolo. **3-4** *smf* Persoană care trăiește în județul Vaslui sau care este originară de acolo. **5-6** *smp* Populație a orașului Vaslui sau a județului Vaslui. **7-8** *a* Care aparține orașului Vaslui sau județului Vaslui. **9-10** *a* Care aparține vasluienilor (**5-6**). **11-12** *a* Care este originar din orașul Vaslui sau din județul Vaslui.

vasluiancă sf [At: PASCU, S. 228 / Pl: *~ience* / E: **vasluian** + *-că*] **1-2** Femeie care trăiește în orașul Vaslui sau care este originară de acolo. **3-4** Femeie care trăiește în județul Vaslui sau care este originară de acolo.

vasoconstrictor, ~oare [At: NOM. MIN. I, 230 / S și: *vaso-constrictor* / Pl: *~i, ~oare* / E: fr **vaso-constricteur**] **1-2** *sn, a* (Medicament) care provoacă vasoconstricție. **3** *a* Care are ca efect vasoconstricția. **4** *a* De vasoconstricție.

vasoconstricție sf [At: RALEA, S. T. II, 169 / V: (rar) **~iune** / S și: *vaso-constricție* / Pl: *~ii* / E: fr **vaso-constriction**] (Fzl) Micșorare a lumenului vaselor[1] sangvine prin contracția fibrelor musculare netede din pereții lor.

vasoconstricțiune sf vz **vasoconstricție**

vasodilatare sf [At: RALEA, ST. II, 169 / Pl: *~tări* / E: ns cf fr *vaso-dilatation*] (Rar) Vasodilatație.

vasodilatator, ~oare [At: NOM. MIN. I, 230 / Pl: *~i, ~oare* / E: fr **vaso-dilatateur**] **1-2** *sn, a* (Medicament) care provoacă vasodilatație. **3** *a* Care are ca efect vasodilatația. **4** *a* De vasodilatație.

vasodilatație sf [At: PARHON, O. A. I, 319 / V: (rar) **~iune** / Pl: *~ii* / E: fr **vaso-dilatation**] (Fzl) Mărire a lumenului vaselor[1] sangvine prin relaxarea fibrelor musculare netede din pereții lor Si: (rar) *vasodilatare*.

vasodilatațiune sf vz **vasodilatație**

vasografie sf [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr **vaso-graphie**] (Med) Metodă radiologică folosită pentru evidențierea vaselor[1] sangvine sau a celor limfatice, prin opacifierea acestora cu o substanță de contrast.

vasomotor, ~oare a [At: ENC. ROM. / V: **~ie** (Pl: *~ii*) *af* / S și: *vaso-motor* / Pl: *~i, ~oare* / E: fr **vaso-moteur**] **1** (D. nervi sau d. centri nervoși) Care provoacă contracția sau relaxarea vaselor[1] sangvine. **2** (D. nervi sau d. centri nervoși) Care reglează contracția sau relaxarea vaselor[1] sangvine. **3** Care se referă la contracția sau la relaxarea vaselor[1] sangvine. **4** Care aparține mișcărilor de contracție sau de relaxare a vaselor[1] sangvine.

vasomotorie af vz **vasomotor**

vasomotricitate sf [At: D. MED. / Pl: *~tăți* / E: fr **vasomotricité**] (Fzl) Capacitate a organismului de a adapta calibrul vaselor[1] sangvine în funcție de necesitățile sale.

vasoplegie sf [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr **vasoplégie**] (Med) Vasodilatație generalizată.

vasopresină sfs [At: DER / E: fr **vasopressine**] (Fzl) Hormon secretat de lobul posterior al hipofizei, cu acțiune vasoconstrictoare și antidiuretică.

vasotomie sf [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr **vasotomie**] (Med) Secționare chirurgicală a vaselor[1] deferente.

vast, ~ă a [At: HELIADE, O. I, 356 / Pl: *vaști, ~e* / E: fr **vaste**, lat **vastus, -a, -um**, it **vasto**] **1** (D. suprafețe, mai ales d. întinderi de pământ, teritorii etc.) Care este foarte întins. **2** (Fig) Care domnește peste o mare întindere. **3** (Mai ales d. construcții ori părți componente ale acestora) Care are dimensiuni foarte mari. **4** (D. încăperi) Spațios. **5** Care este deosebit de important din punct de vedere cantitativ sau numeric. **6** (D. abstracte) Care are amploare și complexitate.

vastarni smp vz **bastarni**

vastitate sf [At: ANTONESCU, D. 401 / Pl: (rar) *~tăți* / E: fr **vastité**, lat **vastitas, -atis**] **1** Întindere foarte mare. **2-3** Calitatea a ceea ce este vast (**3-4**). **4** Număr mare de... **5** Amploare (a unui domeniu de activitate, a unei probleme). **6** Complexitate (**1**).

vașalău sn vz **voșolău**

vașcă sf vz **veșcă**

vașel sn vz **vasel**

vașetă sf [At: LTR[2] / Pl: ? / E: fr **vachette**] Piele de taurine tăbăcită vegetal.

vașniță sf [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~țe* / E: nct] (Trs) **1** Turmă de porci. **2** Coteț pentru porci.

vașpont sn vz **forșpan**

vașpor sn [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 207 / V: **voașpăr** *s*, **voaș~** (Pl: *voașpore*), **voș~** (A: nct) / Pl: ? / E: mg **vaspor**] Vopsea neagră cu care se ung și se lustruiesc plitele.

vat sn vz **vad[1]**

vatal sn vz **hatalm**

vatalan sm vz **vătăran**

vatală *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (pop) ***văt~*** (Pl și: *vătăle*), (reg) ***bat~***, ***vătea~*** / Pl: *~le* / E: bg **вaтaлa** cf *bătealǎ*] **1** (La războiul de țesut) Partea de sus a dispozitivului în care se fixează spata, alcătuită dintr-o scândură de lemn bombată la mijloc și dispusă orizontal, care se apucă cu mâna. **2** (Pex) Partea de jos a vatalei (**1**), formată dintr-o bară de lemn, paralelă cu cea de sus. **3** Dispozitivul în care se fixează spata, împreună cu cadrul de lemn în care este montat acesta, formând organul mobil al războiului de țesut, care permite menținerea paralelă a firelor de urzeală și îndesarea firului de bătătură Si: *brâglă* (**1**). **4** (Reg; îe; îf *vătală*) **A fi** (sau **a intra**) **la vătale** A îndeplini sau a începe să îndeplinească cea mai anevoioasă muncă. **5** (Reg; la joagăr) Fiecare dintre cele două bare de lemn verticale care se sprijină pe ceafa jugului. **6** (Reg; la moară) Fiecare dintre cele patru bare de lemn care susțin coșul.

vatalog *sm* vz ***vătărog***

vataman *sm* ***vătăman***

vată *sfs* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 20/9 / V: (reg) ***voa~***, ***votă*** / E: ger ***Watte*** cf mg *vatta*] **1** Bumbac prelucrat care se folosește la căptușirea hainelor, la confecționarea plăpumilor, la capitonarea mobilelor etc. Si: (reg) *pămucă*, *scamă*. **2** Material format din fibre elastice de bumbac care se întrepătrund formând o masă compactă albă, obținut prin procedee speciale de curățare, albire etc. și folosit mai ales pentru pansamente Si: (pop) *bumbac* (**7**). **3** (Rar; îe) **(A fi) crescut în ~** (A fi) crescut cu o grijă exagerată. **4** (Îs) *~ de hârtie* Material obținut din celuloza de lemn, asemănător cu vata (**2**), care se poate utiliza în locul acesteia. **5** (Îs) *~ de sticlă* (sau, rar, îc **~sticlă**) Masă de fibre scurte de sticlă împâslite, întrebuințată ca izolant termic și acustic sau ca filtru pentru lichidele corosive. **6** (Îs) *~ de zgură* Material obținut din zgura topită, lăsată să curgă încet în apă, folosit ca izolant termic și acustic Si: *lână de zgură*. **7** (Îs) *~ de zahăr* Produs alimentar dulce, pufos, asemănător cu vata (**2**), care se obține, prin centrifugare, dintr-o soluție de zahăr și care se vinde înfășurat pe bețișoare de lemn.

vatăm *sn* vz ***vătăm***

vatără *sf* vz ***vatră***

vate *sm* vz ***vates***

vatelină *sf* [At: NICA, L. VAM. 267 / Pl: *~ne* / E: ger ***Watteline***] Tricot scămoșat (din bumbac) care se introduce între stofa și căptușeala unei haine, pentru a face haina mai călduroasă.

vates *smi* [At: HELIADE, O. I, 374 / V: (înv) ***vate*** / E: lat ***vates*** cf it *vate*] (Liv) **1** Poet vizionar care impresionează prin intensitatea sentimentelor umanitare și prin înalta tonalitate retorică a versurilor. **2** (La romani) Profet[1].

vatican, ~ă *a* [At: GENILIE, P. 51/6 / Pl: *~i*, *~e* / E: it ***vaticano***, lat ***vatican***] (Rar) **1** Care aparține Vaticanului. **2** Din Vatican.

vaticina *vt(a)* [At: HELIADE, O. II, 370 / Pzi: *~nez* / E: it ***vaticinare***, lat ***vaticinari***, fr ***vaticiner***] (Liv) A profeți.

vaticinant, ~ă *a* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 57, 20/1 / Pl: *~nți*, *~e* / E: fr ***vaticinant***] (Liv) Care are caracter de profeție Si: *profetic*, *vizionar* (**13**), (liv) *vaticinar*.

vaticinar, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***vaticinaire***, lat ***vaticinarius***, ***-a***] (Liv) Vaticinant.

vaticinator *sm* [At: LM / Pl: *~i* / E: lat ***vaticinator***, fr ***vaticinateur***] (Liv) Profet.

vaticinație *sf* [At: SĂULESCU, HR. I., 40/12 / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: lat ***vaticinatio***, ***-onis***, fr ***vaticination***] (Liv) Profeție.

vaticinațiune *sf* vz ***vaticinație***

vaticiniu *sn* [At: LM / Pl: *~ii* / E: lat ***vaticinium***, it ***vaticinio***] (Liv) Profeție.

vatir *sn*, *a* [At: NOM. MIN. I, 404 / Pl: *~uri* / E: ger ***Wattier*** (leinen, - leinwand)] (Șîs *pânză ~*) (Țesătură de bumbac, de in sau de cânepă) foarte apretată, folosită pentru a întări anumite părți ale unei haine (bărbătești).

vatman *sm* [At: DUNĂREANU, CH. 155 / S și: *wat~* / A și: *vat~* / Pl: *~i* / E: fr ***wattman***] Persoană care conduce un tramvai Si: (rar) *conductor* (**9**), *manipulant*.

vatologhie *sf* [At: CANTEMIR, I. I. I, 55 / Pl: *~ii* / E: ngr ***βαττολογία***] (Grî; rar) Formă de exprimare retorică constând în repetarea aceluiași enunț cu topică inversată.

vatologhisi *vi* [At: MARCOVICI, D. 318/11 / Pzi: *~sesc* / E: ngr ***βαττολόγησα*** (aor. *βαττολογῶ*)] (Grî; rar) A pălăvrăgi.

vatos *sm* [At: CADE / Pl: *~oși* / E: ngr ***βάτος***] Pește de mare, asemănător cu calcanul, cu corpul rombic acoperit cu plăci osoase prevăzute cu câte un spin Si: *vulpe-de-mare* (*Raja clavata*).

vatră *sf* [At: (a. 1591) GCR I, 38/29 / V: (reg) ***~tără*** / Pl: *vetre*, (reg) *~re*, *vătre*, *vătri*, *vetri* / E: ns cf alb *vatrë*] **1** (De obicei urmat de determinări ca „de foc", „focului" etc.) Loc (sumar) amenajat pe sol și neacoperit unde s-a făcut sau se face foc. **2** Platformă (înălțată) amenajată sub un horn ca loc pentru foc, în tinda caselor (vechi) țărănești. **3** Platformă de lut, de piatră sau de cărămidă pe care este clădit cuptorul în unele case țărănești. **4** Suprafață plană (prevăzută cu plită), amenajată în fața gurii unui cuptor sau a unei sobe, unde se face focul. **5** Parte plană în interiorul cuptorului sau al sobei, care susține boltitura și unde se face focul. **6** (Reg; pex) Cuptor (**1**). **7** Suprafață plană în prelungirea cuptorului sau a sobei și, uneori, de-a lungul pereților, care servește ca loc de stat, de dormit etc. **8** (Îe) **A nu avea nici** (sau **decât**) **cenușă în ~** sau **a nu-i arde** (cuiva) **nici focul în ~**, **a nu-i fierbe** (cuiva) **oala în ~** A fi foarte sărac. **9** (Îe) **A nu-i mai rămâne** (cuiva) **nici cenușă în ~** A sărăci. **10** (Îe) **A-i lua** (sau **a-i vinde**) (cuiva) **și cenușa din ~** ori **a nu-i lăsa** (cuiva) **nici cenușă în ~** A-i lua cuiva tot ce are. **11** (Îae) A aduce pe cineva în stare de sărăcie. **12** (Îe) **A sta** (sau **a cloci**) **pe ~** ori **a zăcea la gura vetrei** A lenevi. **13** (Îae) A rămâne pasiv (la ceea ce se petrece în jur). **14** (Reg; d. femei; îe) **A fi** (sau **a sta**) **pe ~** A fi lăuză. **15** (Mun; d. femei; îe) **A da** (sau **a cădea**) **pe ~** A naște. **16** (Reg; îe) **A se da cu capul de ~** A se da cu capul de pereți. **17** (Reg; îe) **A se prinde cu mânele de ~** A-și înjgheba o gospodărie, un cămin. **18** (Pop; în limbajul fierarilor) Platformă (zidită) pe care se înfierbântă fierul pentru a fi prelucrat. **19** (Teh) Parte a forjei în care se depozitează și unde arde combustibilul. **20** (Teh) Platformă de la baza unui cuptor metalurgic pe care se așază materialele care trebuie încălzite sau topite. **21** (Înv) Altar (pe care se aduceau jertfe). **22** (Reg; pan) Prispă (de pământ). **23** (Îrg; pan) Mică platformă, înălțată pe sol, folosită în diverse scopuri. **24** (Pop; pex) Încăpere în care se află vatra (**2-6**) și unde se pregătește mâncarea. **25** (Reg) Încăpere a stânei unde se fierbe zerul. **26** (Pex) Locuință. **27** (Pex) Așezare omenească (primară în raport cu altele care s-au dezvoltat ulterior). **28** (Pex; adesea determinat prin „părintească", „străbună") Loc de baștină. **29** (Pex) Țară natală. **30** (Îe) **A-și face** (sau **a pune**) **~** A se stabili într-un loc. **31** (Îe) **A cădea cuiva în ~** A veni în vizită la cineva pe neașteptate sau nepoftit. **32** (Reg; d. tinere necăsătorite; îae) A se stabili în casa bărbatului de la care urmează să aibă un copil. **33** (Îe) **A îmbătrâni în ~** A rămâne fată bătrână. **34** (Îe) **A lăsa** (un ostaș) **la ~** A elibera (un ostaș) după terminarea stagiului militar. **35** (Reg; îe) **A rămâne cu sluta în ~** A nu-și putea mărita fata. **36** (Mtp) Loc unde se crede că sălășluiesc ielele. **37** (Pan) Adăpost al unui animal sălbatic care are pui. **38** (Mol; pan) Loc unde peștii își depun icrele. **39** (Pan) Spațiu restrâns în care se dezvoltă un grup compact de plante[1] de același fel Si: *cuib* (**19**). **40** (Pan) Loc unde se concentrează un anumit tip de rocă sau de zăcământ. **41** (Reg; pan) Matcă[1] (a unei ape curgătoare). **42** Loc (localitate sau parte dintr-o localitate) unde este concentrată o activitate (administrativă, culturală etc.) Si: *centru* (**21**). **43** (Fig) Loc unde se concentrează sau de unde se răspândesc anumite idei, influențe, acțiuni etc. Si: *focar* (**13**). **44** (Înv) Loc din care se răspândește o anumită boală. **45** (Pop) Loc de casă[1]. **46** (Reg) Pardoseala (de pământ a) casei[1]. **47** (Reg) Temelia casei[1]. **48** (Înv; pex; urmat de determinări în genitiv) Moșie[1]. **49** (De obicei urmat de determinări ca „satului", „târgului", „cătunului" etc.) Suprafață de teren pe care a fost sau pe care se află o așezare umană. **50** (De obicei urmat de determinări ca „satului", „târgului", „cătunului"

etc.) Zonă locuită a unei așezări umane. **51** (Pop; îs) *Țigan de* ~ Țigan stabil. **52** (Îe) **A pune** (sau **a așeza**) **~ra satului** A întemeia un sat. **53** (Reg; în legătură cu un verb de mișcare; îlav) **Pe ~** Pe jos. **54** (Îlav) **La** (sau **în**, **pe**) **~** Jos, pe pământ. **55** (Îe) **A trânti** (ori **a da**) (pe cineva) **de ~** sau **a da** (cuiva) **a trântitură de ~** A doborî la pământ (pe cineva). **56** (Pan; de obicei urmat de determinări) Suprafață de pământ (care a fost sau este) folosită ca amplasament pentru o construcție, o instalație, o amenajare etc. **57** (Trs) Loc unde se depozitează piatra scoasă dintr-o carieră sau dintr-o mină. **58** (Reg) Arie^1 (**1**). **59** (Reg) Loc în fața morii unde se așteaptă rândul la măcinat^1. **60** (Reg; la stână) Loc în fața strungii unde se odihnesc oile după muls. **61** (Reg; la stână) Loc unde se hrănesc oile iarna. **62** (Reg; la stână) Țarc. **63** (Reg) Scobitură în pământ pe care o fac copiii la jocul „de-a zala în găuri". **64** (Reg) Loc gol în cuprinsul unei suprafețe acoperite cu vegetație. **65** (Reg; pan) Partea de jos a stogului de fân. **66** (Reg; pan) Jgheab (la teasc). **67** (Reg; pan) Parte a morii de apă sau de vânt nedefinită mai îndeaproape, probabil partea inferioară a coșului. **68** (Reg; pan) Usnă (la luntre).

vatrice *sf* vz ***vetrice***

vață *sf* vz ***fată***

vațină *sf* vz ***vaccin***

vau *i* [At: MARIAN, O. II, 222 / E: fo] Cuvânt care redă strigătul pitpalacului.

vaună *sf* [At: LIUBA – IANA, M. 103 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Fus^1 la roata morii de apă.

vav *sn* [At: ALR II/I h 293 / Pl: *~uri* / E: ns cf *vagă*] (Trs; Mar) Vagă (**3**).

vavelic, ~ă *a* vz ***babelic***

vavic *s* [At: VASILIU, P. L. 210 / Pl: ? / E: ucr ***вовік***] (Mol; îcr; îe) **Cât a fi ~u** Niciodată.

vavile *sfp* [At: MAT. FOLK. 1576 / A: nct / E: ns cf srb *vila* „zână"] (Olt; într-un descântec; csnp) Năluci.

vaviloane *sfp* [At: CV 1950, nr. 4, 37 / E: ns cf *vavile*] (Olt) **1** Descântece (**1**). **2** (Îe) **A fi în ăle ~** A fi dezorientat. **3** (Îe) **A vorbi în ăle ~** A vorbi aiurea. **4** (Îe) **A veni în ăle ~** A apărea brusc undeva, uluit și mânios. **5** (Îe) **A se pomeni în ăle ~** A se trezi pe neașteptate într-o agitație mare.

vavilon *sn* vz ***babilon***

vaviloniță *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 107^r/21 / Pl: *~țe* / E: ns cf *Vavilon* (= Babilon)] (Îvr) Femeie din orașul antic Babilon Si: *babiloniană*.

vavilonean, ~ă *smf* vz ***babilonean***

vavilonesc, ~ească *a* [At: DOSOFTEI, PS. 293/8 / Pl: *~ești* / E: ***Vavilon*** (= Babilon) + *-esc*] (Înv) **1-8** Babilonic (**1-8**).

vaviloni *vi* [At: LEXIC REG. 111 / Pzi: *~nesc* / E: ***Vavilon*** (= Babilon)] (Buc) A înjura.

vavilonie *sf* vz ***babilonie***

vaz *sn* vz ***vază^1***

vază^1 *sf* [At: AR (1829), 188^1 /26 / V: (asr) ***vaz*** (Pl: *~uri*) *sn* / Pl: *~ze* / E: ger ***Vase***, it ***vaso***, fr ***vas***] **1** Vas^1 (**2**) de diferite forme și mărimi, împodobit de obicei cu picturi sau cu sculpturi, care servește ca element (arhitectonic) decorativ Si: (înv) *vazon* (**1**). **2** Vas^1 (**2**) special în care se păstrează (în apă) flori ale plantelor decorative Si: *glastră* (**2**), (înv) *vazon* (**2**). **3** (Atm; îvr) Vas^1 (**12**).

vază^2 *sfs* vz ***văz***

vazectomie *sf* vz ***vasectomie***

vazelină *sf* vz ***vaselină***

vazghestisi *vr* [At: (a. 1815) DOC. EC. 172 / Pzi: *~sesc* / E: ngr ***βασγέστησα*** (aor. *βασγεστῶ*)] (Grî) A se lipsi (de ceva).

vazhangiu *sm* vz ***vahzangiu***

vazon *sn* [At: ASACHI, S. L. I, 217 / Pl: ? / E: fr ***vason***, it ***vasone***] (Înv) **1-2** Vază^1 (**1-2**).

vazoș, ~ă *a* [At: TEAHA, C. N. 280 / Pl: *~i, ~e* / E: ***vază^2*** + *-oș*] (Reg; d. oameni) Prezentabil.

vazulin *s* [At: L. ROM. 1962, nr. 6, 28 / Pl: ? / E: ger ***Vasoline***] Apărătoare de lemn pentru bordajul navei.

vă *vi* [At: PO 191/20 / Imt: 2 *vă*, 5 *vați*, *vareți* / E: ml ***vadere***] (Trs; la imperativ) Du-te!

văcalaș *sn* vz ***văcălaș***

văcar *sm* [At: PRAV. 12 / V: (înv) ***~iu*** / Pl: *~i* / E: ml ***vaccarius***] **1** Persoană care păzește (și îngrijește) vacile, ducându-le la păscut Si: (reg) *văcău*. **2** (Îe) **A se supăra ca ~ul pe sat** A se supăra nejustificat pe cineva. **3** (Îe) **A da măciuca în mâna ~ului** A încredința conducerea unui om necruțător și prost. **4** (Art.) Constelație din emisfera boreală situată în apropierea Carului Mare. **5** (Prc; art.) Steaua Arcturus din constelația Văcarul (**4**). **6-7** (Iht; reg) Porcușor (*Gobio kessleri* și *uranoscopus*).

văcariță *sf* [At: BORZA, D. 18, 300 / Pl: *~țe* / E: ***vacă*** + *-ariță*] (Bot; reg) Scânteiuță (*Anagallis arvensis*).

văcariu *sm* vz ***văcar***

văcarniță *sf* [At: ALR I, I 798/744 / Pl: *~țe* / E: ***vacă*** + *-arniță*] (Reg) Cireadă de vaci (**1**).

văcăi^1 *vi* [At: DR II, 132 / Pzi: 3 *~este* / E: ns cf *ocăcăi*] (Reg; d. rațe) A măcăni.

văcăi^2 *v* vz ***vâgăli***

văcălaj *sn* vz ***văcălaș***

văcălaș *sn* [At: KLEIN, D. 452 / V: ***vac~, ~cal~, ~aj*** / Pl: *~e, ~uri* / E: mg ***vakolás***] **1** (Trs; Mar) Tencuială. **2** (Trs; îs) *Lingură de* ~ Mistrie. **3** (Trs) Muruială.

văcăli *v* vz ***văcălui***

văcălie *sf* [At: PANN, P. V. II, 158/10 / V: ***~cul~, vâgă~, vec~, vechel~*** / Pl: *~ii* / E: ***veacă*** + *-ălie*] **1** (Reg) Marginea de lemn (sau de metal) a sitei, a ciurului, a baniței etc. **2** (Reg; îe) **A juca** (sau **a suci**) (pe cineva) **în ciur fără ~** A duce pe cineva de nas. **3** (Reg; pan) Capitulul florii-soarelui. **4** (Reg) Cerc de lemn (sau de fier) așezat în jurul pietrelor morii pentru a împiedica risipirea făinii. **5** (Reg) Cerc de lemn (sau de metal) folosit ca tipar pentru cașcaval. **6** (Trs) Bor^2 (la pălărie). **7** (Trs; Mun) Betelie la cioareci. **8** (Olt; îs) *~ia capului* Cutia craniană. **9** (Reg) Pervaz (la fereastră). **10** (Mun; lpl) Pereții laterali ai luntrei. **11** (Bot; reg; șîc **~-de-fag**) Babiță^1 (**3**) (*Fomes fomentarius* sau *polyporus fomentarius*). **12** (Bot; reg; șîc **~-de-fag**) Babiță^1 (**4**) (*Fomes igniarius* sau *polyporus igniarius*). **13** (Reg; îc) **~-de-fag** Ciupercă în formă de etajeră, de culoare brună-negricioasă cu zone concentrice (*Ganoderma applanatum*). **14** (Bot; reg; îc) **~-de-mesteacăn** Burete-de-mesteacăn (*Placodes betulinus*). **15** (Reg; îc) **~-de-salcie** Ciupercă având pălăria bombată, de culoare albă, apoi brună, cu miros plăcut de anason (*Trametes suaveolens*). **16** (Reg; îc) **~-de-brad** Ciupercă a cărei pălărie este acoperită cu o crustă de culoare galbenă-roșcată (*Fomes pinicola*).

văcălitură *sf* [At: ALR I, 1677/125 / Pl: ? / E: ***văcăli*** + *-tură*] (Reg) Tencuială.

văcălui *vt(a)* [At: KLEIN, D. 452 / V: ***văcăli*** (Pzi: 3 și *văcăle*), ***voclui*** / Pzi: *~esc*, 3 *văcăluie* / E: mg ***vakol***] **1** (Trs; Ban; c. i. pereți, ziduri sau, pex, case) A tencui^1. **2** (Trs) A spoi cu humă sau cu var. **3** (Reg) A pune primul strat de var pe un perete tencuit^2 pentru a se face corecturile. **4** (Trs; Ban) A murui^1 (**1**).

văcăluială *sf* [At: CHEST. II, 128/58 / Pl: *~ieli* / E: ***văcălui*** + *-eală*] (Reg) Tencuială.

văcăluire *sf* [At: CHEST. II, 33/7 / Pl: *~ri* / E: ***văcălui***] (Reg) **1** Tencuire. **2** Spoire cu humă sau cu var^2 Si: (reg) *văcăluit^1* (**3**). **3** Aplicare a primului strat de var^2 pe un perete tencuit^2 pentru a se face corecturile Si: (reg) *văcăluit^1* (**4**). **4** Muruire^1.

văcăluit^1 *sn* [At: LB / Pl: ? / E: ***văcălui***] **1** (Reg) Tencuire. **2** (Trs; îs) *Lingură* (sau *lopățică*) *de* ~ Mistrie (**1**). **3-4** (Reg) Văcăluire (**2-3**). **5** (Reg) Muruire^1.

văcăluit^2, ~ă *a* [At: GREGORIAN, CL. 62 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***văcălui***] (Reg) **1** Tencuit^2. **2** Spoit cu humă sau cu var^2. **3** (D. un perete tencuit) Pe care s-a aplicat primul strat de var^2 pentru a se face corecturile. **4** Muruit.

văcăraș *sm* [At: ALR II, 5595 / Pl: *~i* / E: ***văcar*** + *-aș*] **1** (Reg) Ajutor de văcar (1). **2** (Orn; Mol) Păpăludă[1] (*Caprimulgus europaeus*).

văcărău *sn* [At: ALR SN IV h 1065 / V: ***vacar~***, ***vocor~*** / Pl: *~raua* / E: mg ***vakaró***] (Trs) Pâine făcută din aluatul ras de pe vasul în care s-a frământat.

văcăreasă *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ese* / E: ***văcar*** + *-easă*] **1** Văcăriță **(1)**. **2** (Rar) Soția văcarului (**1**).

văcăreață *sf* [At: CADE / Pl: *~ețe* / E: ***vacă*** + *-areață*] (Reg) **1** Staul (pentru vaci **1**). **2** Grajd (1). **3** Loc unde dorm afară, vara, peste noapte, vitele Si: (reg) *văcărie[1]* **(2)**.

văcărel *sm* [At: MARIAN, O. II, 298 / Pl: *~ei* / E: ***văcar*** + *-el*] (Orn; reg) Fluierar (**3**) (*Charadrius pluvialis*).

văcăresc, ~ească *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ești* / E: ***văcar*** + *-esc*] (Îdt) **1** De văcar (1). **2** Al văcarilor (1).

văcărește *av* [At: I. GOLESCU, C. / E: ***văcar*** + *-ește*] (Îvr) Ca văcarii **(1)**.

văcăret *sn* vz ***văcărit[1]***

văcări [At: (a. 1760) IORGA, S. D. XII, 72 / Pzi: *~resc* / E: ***văcar***] **1** *vt* (D. oameni) A duce la pășune și a păzi vitele mari în timp ce pasc. **2** *vi* (Pop) A face munca de văcar (**1**).

văcărică *sf* [At: CONV. LIT. XXIII, 1060 / Pl: *~rele* / E: ***vacă*** + *-arică*] **1** (Bot) Floarea **(50)**-călugărului (*Vaccaria pyramidata*). **2** (Bot) Odagaci (*Saponaria officinalis*). **3** (Orn) Codobatură-galbenă (*Motacilla flava*).

văcărie[1] *sf* [At: (a. 1793) ȘTEFANELLI, D. C. 232 / Pl: *~ii* / E: ***vacă*** + *-ărie*] **1** Loc (îngrădit și amenajat) unde se odihnesc vacile (**1**), când sunt la pășune Si: (reg) *bătătură, bouriște, meriză, merizătoare, meriziș, meriziște, meriziștină, merizuș, zăcătoare*. **2** (Reg) Văcăreață **(3)**. **3** (Csc) Cireadă de vaci (**1**).

văcărie[2] *sfs* [At: I. GOLESCU, C. / E: ***văcar*** + *-ie*] Meseria de văcar (1) Si: (rar) *văcărit[2]*.

văcărime *sfs* [At: DL / E: ***vacă*** + *-ărime*] (Rar; csc) Mulțime de vaci **(1)**.

văcărit[1] *sn* [At: IST. Ț. R. 129 / V: (îvr) ***~ret*** / Pl: *~uri* / E: ***vacă*** + *-ărit*] (În Evul Mediu) **1** Impozit care se percepea pe vitele mari (și pe cai). **2** Taxă care se plătea pentru pășunatul vitelor mari.

văcărit[2] *sns* [At: RESMERIȚĂ, D. / E: ***văcări***] (Rar) Văcărie[2].

văcăriță *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~țe* / E: ***văcar*** + *-iță*] **1** Femeie care păzește (și îngrijește) vacile, ducându-le la păscut Si: *văcăreasă* (**1**). **2** (Orn) Codobatură-galbenă (*Motacilla flava*). **3** (Bot) Floarea **(50)**-călugărului (*Vaccaria pyramidata*). **4** (Bot) Odagaci (*Saponaria officinalis*).

văcăriuță *sf* [At: GLOSAR REG. / P: *~ri-u~* / Pl: *~țe* / E: ***văcărie[1]*** + *-uță*] (Buc) **1-2** (Șhp) Văcărie[1] (1) (cam mică). **3** Loc unde se închid, seara, vacile sterpe, când sunt la pășune.

văcăroaie *sf* [At: ALR I, 1185/780 / Pl: *~roi* / E: ***văcar*** + *-oaie*] (Zlg; reg) Salamandră (*Salamandra salamandra*).

văcăruș *sm* [At: PANȚU, PL. / Pl: *~i* / E: ***văcar*** + *-uș*] (Reg) Ciupercă comestibilă, cu pălăria plană, care crește pe trunchiuri de fag și stejar (*Polyporus brumalis*).

văcău *sm* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 213 / Pl: *~ăi* / E: ***vacă*** + *-ău*] (Reg) Văcar (1).

văcesc, ~ească *a* [At: PASCU, S. 67 / Pl: *~ești* / E: ***vacă*** + *-esc*] (Pop) **1** De vacă (1). **2** Al vacii (1). **3** Privitor la vacă (1). **4** Ca de vacă (1).

văcsa *sf* vz ***vopsea***

văcsală *sf* vz ***vopsea***

văcsea *sf* vz ***vopsea***

văcseală *sf* vz ***vopsea***

văcsi *v* vz ***vopsi***

văcsitor *sm* vz ***vopsitor***

văcsui *vt* [At: DDRF / S și: *văxui* / Pzi: *~esc* / E: ***vacs*** + *-ui*] A unge încălțămintea cu vacs și a o lustrui Si: (reg) *a boxăli*.

văcsuire *sf* [At: DDRF / S și: *văxuire* / Pl: *~ri* / E: ***văcsui***] Ungere cu vacs și lustruire a încălțămintei Si: (rar) *văcsuit[1]*.

văcsuit[1] *sn* [At: RALEA, S. T. I, 349 / Pl: *~uri* / E: ***văcsui***] (Rar) Văcsuire.

văcsuit[2], ~ă *a* [At: DDRF / S și: *văxuit* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***văcsui***] (D. obiecte de încălțăminte) Uns cu vacs și lustruit.

văcsuitor, ~oare *smf* [At: DDRF / P: *~su-i~* / S și: *văxu~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***văcsui*** + *-tor*] (Iuz) Persoană care se ocupa cu văcsuirea încălțămintei Si: *lustragiu*.

văcșoară *sf* vz ***văcușoară***

văcțitor *sm* vz ***vopsitor***

văcui *v* vz ***vecui***

văcuire *sf* vz ***vecuire***

văcuit, ~ă *a* vz ***vecuit***

văcuitor, ~oare *a* vz ***vecuitor***

văculie *sf* vz ***văcălie***

văcușoară *sf* [At: (a. 1620) IORGA, D. B. I, 35 / V: (îrg) ***~cșo~*** (Pl și: înv. *văcșere*) / Pl: *~oare* / E: ***vacă*** + *-(u)șoară*] (Pop) **1-2** (Șhp) Văcuță **(1-2)**. **3** Văcuță (**3**).

văcuță *sf* [At: (a. 1742) BUL. COM. IST. I, 230 / Pl: *~țe* / E: ***vacă*** + *-uță*] **1-2** (Șhp) Vacă (1) (cam mică) Si: (pop) *văcușoară* **(1-2)**. **3** Vacă tânără Si: (pop) *văcușoară* **(3)**. **4** (Prc) Carne de vacă (1) folosită ca aliment. **5** (Bot; lpl) Pita-vacii (*Boletus bovinus*). **6** (Ent; îc) **~-Domnului** Buburuză (**3**) (*Coccinella septempunctata*).

vădan [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~i, ~e*, (reg) *vădăni* sf / E: ***văduv*** + *-an*] **1-2** *smf, a* (Pop) Văduv **(1-2)**. **3** *a* (Pop; fig; udp „de") Lipsit (de...). **4** *sf* (Buc; șdp) Vădancă **(2)**. **5** *sf* (Bot; reg) Scai-ghimpos (*Centaurea calcitrapa*). **6** *sf* Scai-galben (*Centaurea solstitialis*).

vădancă *sf* [At: BL VI, 197 / V: ***~doancă*** *sf* / Pl: *~nce, ~dănci* / E: ***vădan*** + *-că*] **1** (Trs; Mar) Văduvă (1). **2** (Trs) Fată sau femeie nemăritată care a născut un copil Si: (Buc) *vădană* **(4)**. **3** (Reg) Femeie care nu poate avea copii.

vădar *sm* [At: BARONZI, L. 125 / Pl: *~i* / E: ***vad[1]*** + *-ar*] (Înv) Persoană care încasa vădăritul.

vădăni [At: TDRG / Pzi: *~nesc* / E: ***vădan***] (Reg) **1** *vi* A văduvi (1). **2** *vtf* A văduvi (**2**).

vădănie *sf* [At: CADE / Pl: *~ii* / E: ***vădan*** + *-ie*] (Reg) Văduvie (**1**).

vădăoi *sm* vz ***văduvoi***

vădărit *sn* [At: CIHAC, I, 304 / Pl: ? / E: ***vad[1]*** + *-ărit*] (Înv) Taxă care se plătea pentru a trece printr-un vad[1] (1).

vădăvoi *sm* vz ***văduvoi***

vădăzlaș *sn* [At: CABA, SĂL. 102 / Pl: *~uri* / E: ns cf *vădăzli*] (Trs) **1-2** Vânătoare **(1-2)**.

vădăzlău *sm* vz ***vadazlău***

vădăzli *vt(a)* [At: KLEIN, D. 452 / V: ***~lui*** / Pzi: *~lesc* / E: mg ***vadászni***] (Trs) **1-2** A vâna **(1-2)**.

vădăzlit *sn* [At: IZV. XIV, 198 / V: ***~luit*** / Pl: ? / E: ***vădăzli***] (Reg) **1-2** Vânătoare **(1-2)**.

vădăzlui *v* vz ***vădăzli***

vădăzluit *sn* vz ***vădăzlit***

vădâoi, ~oaie *smf* vz ***văduvoi***

vădea *sf* vz ***vadea***

vădi [At: PSALT. 235 / V: (îrg) ***vedi***, (îvr) ***văidi*** / Pzi: *~desc* / E: vsl ***вадити***] **1** *vt* (Înv) A acuza (1). **2** *vt* (Înv) A dezvălui (1) (faptele cuiva). **3** *vt* (Înv) A demasca (3). **4** *vt* (Înv) A dovedi cu probe vinovăția cuiva. **5** *vt* (Înv) A calomnia. **6** *vt* (Înv) A denunța (1). **7** *vt* (Înv) A trăda. **8** *vt* A pedepsi. **9** *vt* A mustra[1]. **10-11** *vtr* A fi sau a face să fie evident. **12-13** *vtr* A (se) face simțit, cunoscut Si: *a (se) arăta* **(6, 40)**, *a (se) manifesta*. **14** *vt* A expune privirilor (scoțând în evidență) Si: *a etala* (**2**).

vădicel *sn* [At: BARONZI, L. 123 / Pl: *~e* / E: ***vad[1]*** + *-icel*] **1-4** (Îvr; șhp) Vădut **(1-4)**.

vădire *sf* [At: MARDARIE, L. 177/2 / Pl: *~ri* / E: ***vădi***] (Înv) **1** Acuzare (1). **2** Demascare (2).

vădit[1] *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 14[v] /31 / Pl: ? / E: ***vădi***] (Îvr) **1** Punere în evidență. **2** Manifestare.

vădit^{2}, ~ă [At: AETHIOPICA. 31^{r}/23 / V: (înv) ***vedit*** / Pl: ~*iți*. ~*e* / E: ***vădi***] **1** *a* (Înv; d. oameni) Care este demascat (**3**). **2** *a* (Înv; d. oameni) Ale cărui fapte au fost dezvăluite. **3** *a* (Înv; d. oameni) A cărui vinovăție a fost dovedită (cu probe). **4** *a* Ușor de observat. **5** *a* Ușor de înțeles Si: *clar* (**12**), *limpede*. *lămurit*. **6** *a* Care se impune conștiinței cu o certitudine absolută Si: *evident* (**2**). *manifest*. *indiscutabil*. (înv) *vegheat^{2}* (**5**). **7** *av* În mod cert. **8** *av* În mod ostentativ **9-10** *av*. *a* (În mod) vizibil (**1**).

văditor, ~oare *smf* [At: ANON. CAR. / Pl: ~*i*. ~*oare* / E: ***vădi*** + *-tor*] (Îvr) Acuzator (**1**).

vădit*ură** *sf* [At: PO 254/14 / Pl: ~*ri* / E: ***vădi + *-tură*] (Îvr) **1** Acuzație (**1**). **2** Denunț (**1**).

văd*iță** *sm* vz ***vodiță

vădnicie *sf* [At: CORESI. EV. 538 / Pl: ~*ii* / E: ***vadnic*** + *-ie*] (Înv) **1** Calomnie. **2** Denunț (**1**).

vădoancă *sf* vz ***vădancă***

vădoi, ~oaie *smf* vz ***văduvoi***

vădoo *sf* vz ***văduv***

vădos, ~oasă *a* [At: CIHAC. I. 304 / Pl: ~*oși* / E: ***vad^{1}*** + *-os*] (Îdt; d. ape curgătoare) Care nu poate fi trecut prin vad^{1} (**1-2**).

vădovă *af*. *sf* vz ***văduv***

vădovie *sf* vz ***văduvie***

vădrar *sm* [At: (a. 1756) URICARIUL II. 68/25 / V: ***ved~*** / Pl: ~*i* / E: ***vadră*** + *-ar*] Persoană care încasa vădrăritul (**1**).

vădra *sf* vz ***vadră***

vădrărie *sf* [At: I. GOLESCU. C. / Pl: ~*ii* / E: ***vadră*** + *-ărie*] (Îvr) Atelier în care se confecționau și se vindeau vedre.

vădrărit *sn* [At: NECULCE. LET. II. 314/6 / Pl: ? / E: ***vadră*** + *-ărit*] (Înv) **1** Impozit care se percepea în sec. XVIII (în Moldova) de la producători, pentru fiecare vadră (**7**) de vin Si: *vedrit*. **2** Încasare a vădrăritului (**1**).

vădriță *sf* vz ***vedriță***

vădroc *sm* vz ***vandroc***

vădruță *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: ~*țe* / E: ***vadră*** + *-uță*] **1-6** (Rar; șhp) Vedriță (**1-6**).

văduar *sm* vz ***văduvar***

văducă *sf* vz ***văduucă***

vădui *v* vz ***văduvi***

văduie^{1} *sf* vz ***văduvie***

văduie^{2} *sf* vz ***vătuie***

văduiesc, ~ească *a* vz ***văduvesc***

văduire *sf* vz ***văduvire***

văduit^{1} *sn* [At: ALR II/I MN 69. 2638/334 / Pl: ? / E: ***vădui***] (Reg) Văduvie (**1**).

văduit^{2}, ~ă *a* vz ***văduvit***

vădular *sm* vz ***văduvar***

văduo *af*. *sf* vz ***văduv***

văduoancă *sf* vz ***văduvoancă***

văduoi, ~oaie *smf*. *a* vz ***văduvoi***

vădurele *snp* [At: TDRG / E: ***vaduri*** (pll *vad^{1}*) + *-el*] (În poezia populară; șhp) **1-4** Vaduri^{1} (**1-2**) (mici). **5** Vaduri^{1} (**17**).

văduț *sn* [At: (a. 1752) ȘTEFANELLI. D. C. 51 / Pl: ~*e* / E: ***vad^{1}*** + *-uț*] (Șhp) **1-4** Vad^{1} (**1-2**) (mic) Si: (îvr) *vădicel* (**1-2**). **5-6** Vad^{1} (**20**) (mic).

văduță *sf* vz ***văduuță***

văduu, ~uă *smf*. *a* vz ***văduv***

văduucă *sf*. *af* [At: (a. 1802) DOC. EC. 71 / V: ***~ducă*** / Pl: ~*uce* / E: ***văduă*** + *-ucă*] (Reg) **1-2** Văduvă (**1-2**).

văduuță *sf*. *af* [At: GR. S. VII. 16 / V: ***~duță*** / Pl: ~*țe* / E: ***văduă*** + *-uță*] (Reg) **1-2** Văduvă (**1-2**).

văduv, ~ă [At: PSALT. HUR. 55^{2}/24 / V: (îrg) ***văduu*** (Pl și: reg ~*dui* sf) *smf*. *a*. (înv) ***vădoo*** *sf*. ***vădovă*** *sf*. *af*. ***văduo*** (Pl: *văduo* / G-D: sg *văduoei*. Pl: *văduolor*) *sf*. *af*. (îvr) ***vuduă*** *sf* / A și: (reg) *văduv* / Pl: ~*i*. ~*e*. (reg) *vădui* sm. ~*i* sf / G-D și: (înv) ~*vii* sf / E: ml **viduus. -ua**] **1-2** *smf*. *a* (Persoană) care și-a pierdut soția sau soțul (prin deces) și nu s-a recăsătorit Si: (pop) *vădan* (**1-2**). *văduvit* (**1-2**). *văduvoi* (**1-2**). (reg) *văduvar*. **3** *a* (Înv; pan; d. stupi) Care nu are matcă. **4** *a* (Înv; d. instituții) Care are postul titularului vacant (prin deces) Si: (pop) *văduvit* (**3**). **5** *a* (Înv; d. funcții. demnități etc.) Care nu are titular Si: (pop) *văduvit* (**4**). **6** *a* (Fig; de obicei udp „de") Lipsit (de ...). **7** *smf* (Fam; îs) *~(ă) de paie* Persoană care a rămas o perioadă scurtă de timp fără soție sau, respectiv, fără soț. **8** *sf* (Orn; Trs; îc) **~ă-loatră** Mierlă (*Turdus merula*). **9** *sf* (Bot; Trs; îc) **~a-ce-țâpă-copiii** Sovârvariță^{2} (*Inula britannica*).

văduvar *sm* [At: PĂCALĂ. M. R. 142 / V: ***~uar***. ***~ular*** / Pl: ~*i* / E: ***văduv*** + *-ar*] (Reg) Văduv (**1**).

văduvărit *sn* [At: COD. ȚIV. 210/23 / Pl: ? / E: ***văduvă*** + *-ărit*] (Îvr) Parte din averea bărbatului care, la moartea acestuia, revine soției.

văduvesc, ~ească *a* [At: PO 133/1 / V: (înv) ***~uiesc*** / Pl: ~*ești* / E: ***văduv*** + *-esc*] (Rar) **1** Care aparține văduvilor (**1**). **2** Specific văduvilor (**1**). **3** De văduv (**1**). **4** De văduvie (**1**).

văduvi [At: (a. 1652) TDRG / V: (îrg) ***vădui*** / Pzi: ~*vesc* / E: ***văduv***] **1** *vi* (Pop) A rămâne văduv (**2**) Si: (reg) *a vădăni* (**1**). **2** *vtf* A lăsa pe cineva văduv (**2**) Si: (reg) *a vădăni* (**2**). **3** *vi* A duce viață de văduv (**1**). **4** *vi* A duce o viață ca de văduv (**1**). **5** *vi* (Înv; d. instituții) A rămâne fără titular (ca urmare a decesului acestuia). **6** *vt* (Fig) A lipsi de ... **7** *vr* (Reg; d. fete sau d. femei nemăritate; îf *vădui*) A naște un copil.

văduvie *sfs* [At: BIBLIA (1688). 29^{1}/5 / V: (îrg) ***~dov~***. (reg) ***~uie*** / E: ***văduv*** + *-ie*] **1** Starea de văduv (**1**) Si: (rar) *văduvire* (**1**). (reg) *vădănie*. *văduit^{1}*. (îvr) *văduvime*. *viduitate*. **2** Interval de timp în care cineva este văduv (**2**) Si: (înv) *văduvire* (**3**). **3** (Înv) Situația unei instituții care are postul^{2} titularului vacant (prin deces) Si: (înv) *văduvire* (**4**).

văduvime *sfs* [At: POLIZU / E: ***văduv*** + *-ime*] (Îvr) Văduvie (**1**).

văduvior, ~oară [At: GANE. N. II. 194 / Pl: ~*ri*. ~*oare* / E: ***văduv*** + *-ior*] **1-2** *smf* (Șhp; mai ales la feminin) Văduv (tânăr). **3** *af* (Olt; d. fete sau d. femei nemăritate) Care a născut un copil. **4** *sf* (Iht) Văduviță (**3**) (*Leuciscus idus*).

văduvire *sf* [At: BIBLIA (1688). 485^{1}/8 / V: (înv) ***~uire*** / Pl: ~*ri* / E: ***văduvi***] **1** (Rar) Văduvie (**1**). **2** (Îvr; pan) Stare a stupilor rămași fără matcă. **3-4** (Înv) Văduvie (**2-3**). **5** (Înv) Naștere a unui copil de către o fată sau o femeie nemăritată.

văduviscă *sf* [At: SCURTU. T. 235 / Pl: ~*ște* / E: ***văduvă*** + *-iscă*] **1-2** (Olt; șhp) Văduviță (**1-2**).

văduvit, ~ă [At: BARIȚIU. P. A. I. 320 / V: (reg) ***~uit*** *a* / Pl: ~*iți*. ~*e* / E: ***văduvi***] **1-2** *smf*. *a* (Pop) Văduv (**1-2**). **3-4** *a* (Pop) Văduv (**4-5**). **5** *a* (Fig) Lipsit (de...).

văduviță *sf* [At: PSALT. 126 / V: (îvr) ***ved~*** / Pl: ~*țe* / E: ***văduvă*** + *-iță*] **1-2** (Șhp) Văduvă (**1**) (tânără) Si: *văduvioară* (**1-2**). (reg) *văduviscă* (**1-2**). **3** (Iht) Pește teleostean asemănător cu crapul, dar cu capul mai mic, cu botul prelung, cu corpul lung de 30-40 cm și cu partea dorsală de culoare neagră-albăstruie sau verzuie, apreciat pentru carnea lui Si: *văduvioară* (**4**). (reg) *odoviță* (*Leuciscus idus*). **4-5** (Bot; înv) Mușcatul-dracului (*Scabiosa columbaria* și *lucida*).

văduvoancă *sf* [At: SCURTU. T. 235 / V: ***~uoa~*** / Pl: ~*nce* / E: ***văduvă*** + *-oancă*] (Reg) Văduvă (**1**).

văduvoi, ~oaie [At: DOSOFTEI. ap. TDRG 1707 / V: (reg) ***~dăoi***. ***~dăvoi*** *sm*. ***~dâoi***. ***~uoi*** *smf*. *a*. ***~doi***. ***ved~*** *smf* / Pl: ~. ~*oaie* / E: ***văduv*** + *-oi*] **1-2** *smf*. *a* (Pop) Văduv (**1-2**). **3-4** *smf* (Pop; șdp) Văduv (**1**) (bătrân). **5** *a* (Reg; d. bărbați; îf *vădoi*) Care a rămas necăsătorit.

văgaș *sn* vz ***făgaș***

văgăgău *sn* [At: LEXIC REG. II. 104 / Pl: ~*gauă* / E: nct] (Reg) Furtună mare.

văgăli *v* vz ***vâgăli***

văgălie *sf* vz ***văcălie***

văgău *sn* vz ***vagău***

văgăunat, ~ă *a* [At: ARH. OLT. XVII. 62 / Pl: ~*ați*. ~*e* / E: ***văgăună*** + *-at*] (Înv) **1-3** Văgăunos (**1-3**).

văgăună *sf* [At: I. GOLESCU. C. / V: (reg) ***găvăună***. ***găvădună*** / Pl: ~*ni*. ~*ne* / E: ns cf mg *vágány*] **1** Loc înfundat între dealuri sau între munți.

2 Vale² (1) îngustă și adâncă. 3 Scobitură formată din șiroaie¹ pe coasta unui deal, a unui munte. 4 Surpătură de pământ produsă de torente sau de șuvoaie¹. 5 (Reg) Prăpastie. 6 (Reg) Groapă adâncă (într-o pădure) în care au crescut arbori. 7 (Reg) Drum situat la un nivel mai jos decât regiunile înconjurătoare. 8 (Reg) Pas³. 9 (Mpl) Groapă făcută de roțile unor vehicule, de ape etc. pe suprafața unui drum Si: *hârtop* (3). 10 Peșteră într-un munte (folosită ca adăpost). 11 (Fig) Încăpere strâmtă și întunecoasă. 12 Scobitură în pământ sau în trunchiul unui copac (folosită de unele animale sălbatice ca adăpost) Vz *bârlog* (2), *scobitură*, *vizuină* (1). 13 (Fig) Mină¹. 14 (Înv; pan) Vagin (1). 15 (Atm; rar) Orbită.

văgăunos, ~oasă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***văgăună*** + *-os*] (Rar) 1-3 Care este plin de văgăuni (1-3) Si: (înv) *văgăunat* (1-3). 4 Abrupt (1). 5 Plin de gropi.

văgdălău *sn* [At: ALR II. 5978/574 / V: ***bădgăl~*** / Pl: *~läie* / E: mg dal ***vagdaló***] (Ban; Trs) Melițoi.

văghiochi, ~oache *a* [At: KLEIN, D. 452 / Pl: *~*, *~oache* / E: semicalc după lat *vagis oculis*] (Înv; Trs) Sașiu.

văgon *sn* vz ***vagon***

văgui *vtr* [At: L. ROM. 1970, 49 / Pzi: ? / E: nct] (Reg) 1-2 A (se) sătura până la refuz.

văhod *sn* vz ***vohod***

văhodă *sf* vz ***vohod***

văi¹ *i* vz ***vai¹***

văi² *vt* [At: JAHRESBER. IV, 299 / Pzi: *~esc* / Ps și: *vii* / Par și: *vit* / E: ns cf *vedea*] (Reg) (1-2) A vedea (14-15)³.

văiag *sn* vz ***văiugă¹***

văiagă *sf* [At: LIUBA – IANA, M. 104 / V: ***vei~***, ***voi~*** / Pl: *~iegi* / E: ns cf *văială¹*] (Ban; Trs) 1 Piuă. 2 (Prc) Covata de la piuă.

văială¹ *sf* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 213 / V: ***voi~*** (Pl: *voieli*) / Pl: *~iele*, *~ieli* / E: srb ***valjalo***] (Ban) 1 Piuă. 2 (Prc) Covata de la piuă.

văială² *sf* [At: VÎRCOL, M. / Pl: ? / E: ns cf *vale²*] (Olt; csnp) Vale² (1).

văicăli *v* vz ***văicări***

văicăra *v* vz ***văicări***

văicărare *sf* [At: SBIERA, F. S. 13 / Pl: *~rări* / E: ***văicăra***] (Fam; rar) 1-2 Văicăreală (1-2).

văicărat *sn* vz ***văicărit***

văicărătură *sf* vz ***văicăritură***

văicăreală *sf* [At: DDRF / Pl: *~eli* / E: ***văicări*** + ***-eală***] (Pfm; șdp) 1 Emitere de sunete (prelungi), de gemete (ca urmare a unei dureri, a unei suferințe etc.) Si: (pfm; dep) *tânguială*, *văicărit* (1), *vaicăritură* (1), (fam; rar) *văicărare* (1). 2 Exprimare, în mod insistent, prin cuvinte, a unei dureri, a unei suferințe, a unei nemulțumiri etc. Si: *lamentare*, (pfm; dep) *văicărit* (2) *văicăritură* (2), (fam; rar) *văicărare* (2).

văicăreț, ~eață *smf, a* [At: SCL 1958, 256 / Pl: *~eți*, *~e* / E: ***văicări*** + *-eț*] (Fam; dep) 1-4 (Persoană) care are obiceiul să se văicărească (1-2) Si: (fam; reg; dep) *văicăros* (1-4).

văicări [At: (sf sec. XVIII) LET. III, 254/37 / V: ***~ra*** (Pzi: *~rez*, *vaicăr*), (reg) ***~căli***, ***~cura*** / Pzi: *~resc* / E: ***vai¹***] 1 *vr* (Pfm; șdp) A scoate strigăte (prelungi), gemete (ca expresie exagerată a unei dureri, a unei suferințe etc.). 2 *vr* (Pfm; șdp) A-și exprima prin cuvinte, în mod insistent (și nejustificat), durerea, suferința, nemulțumirea etc. Si: *a se căina* (1), *a se jelui*, *a se lamenta*, *a se plânge*, *a se tângui*. 3 *vr* (Fam; dep) A manifesta o falsă desperare. 4 *vt* (Reg) A boci (7) un mort Si: *a jeli*. 5 *vt* (Îvp) A compătimi pe cineva.

văicărit *sn* [At: IONESCU-RION, S. 232 / V: ***~rat*** / Pl: *~uri* / E: ***văicări***] (Pfm; dep) 1-2 Văicăreală (1-2).

văicăritură *sf* [At: TDRG / V: ***~răt~*** / Pl: *~ri* / E: ***văicări*** + *-tură*] (Pfm; dep) 1-2 Văicăreală (1-2).

văicăros, ~oasă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***văicări*** + *-os*] (Fam; reg; dep) 1-4 Văicăreț (1-4).

văicele *sfp* vz ***vălicică***

văicura *v* vz ***văicări***

văidi *v* vz ***vădi***

văiegar *sm* [At: LIUBA – IANA, M. 105 / V: ***văig~***, ***vig~***, ***voi~*** / Pl: *~i* / E: ***văiagă*** + *-ar*] (Reg) Piuar.

văieghea *vt* [At: ALR I. 2153/45 / Pzi: *~ez* / E: ***văiagă***] (Ban; c. i. țesături de lână) A piua.

văiera [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 50ᵛ/31 / V: ***~ira***, ***voi~*** / Pzi: *vaier*, (reg) *~rez* / E: ***vai¹*** (pad *șuiera*, *fluiera*)] (Îrg) 1-2 *vr* A se văita (1-2). 3 *vt* A compătimi (1) pe cineva.

văierare *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 205ᵛ/28 / V: (înv) ***voi~*** / Pl: *~rări* / E: ***văiera***] (Îrg) 1-2 Văitare (1-2).

văierat¹ *sn* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: ? / E: ***văiera***] (Îrg) 1-2 Văitare (1-2).

văierat², ~ă [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 178ʳ/16 / V: (înv) ***voi~***, (reg) ***~irat*** / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***văiera***] 1-4 *smf, a* (Buc; Trs; șdp) (Persoană) care se vaită (1-2) în mod insistent. 5-6 *smf, a* (Pex) (Om) neputincios. 7 *a* (Înv) Plin de amărăciune, de tristețe.

văieratec, ~ă *a* vz ***văieratic***

văieratic, ~ă *a* [At: JAHRESBER. VIII, 122 / V: ***~tec*** / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***văiera*** + *-atic*] (Înv; dep) 1-2 Văităreț (1-2).

văierătură *sf* [At: LB / Pl: *~ri* / E: ***văiera*** + *-ătură*] (Înv) 1-2 Văitare (1-2).

văiet *sn* vz ***vaiet***

văieta *v* vz ***văita***

văietare *sf* vz ***văitare***

văietat, ~ă *a* vz ***văitat²***

văietăreț, ~eață *a* vz ***văităreț***

văietător, ~oare *a* vz ***văitător***

văietătură *sf* vz ***văitătură***

văigar *sm* vz ***văiegar***

văileu *i* vz ***valeu***

văina *vr* [At: TDRG / P: *vă-i~* / Pzi: *~nez* / E: ctm ***văita*** + ***căina***] (Reg) 1-2 A se văita (1-2).

văioagă¹ *sf* vz ***văiugă¹***

văioagă² *sf* vz ***văiugă²***

văiog¹ *sn* vz ***văiugă¹***

văiog² *sn* vz ***văiugă²***

văiogar *sm* [At: NOM. PROF. 39 / V: ***vai~***, ***văiug~***, ***voi~*** / Pl: *~i* / E: ***văioagă²*** + *-ar*] (Trs) Meseriaș care face văiugi².

văios, ~oasă *a* [At: CANTEMIR, HR. 426 / V: (înv) ***vălos*** / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***vale²*** + *-os*] (D. terenuri) 1 (Înv) Cu (multe) văi² (1). 2 (Înv) Străbătut de o vale² (1). 3 (Reg; pex) Povârnit².

văira *v* vz ***văiera***

văirat, ~ă *a* vz ***văierat²***

văișoară *sf* vz ***vălișoară***

văita [At: PRAV. 211 / V: ***văieta*** (Pzi și: 6, înv, *vaiet*), (reg) ***voieta*** / Pzi: *vait* / E: ***vai¹***] 1 *vr* (D. oameni) A scoate strigăte (prelungi), gemete (din cauza unei dureri, a unei suferințe etc.) Si: *a se tângui*, (pop) *a se mișeli*, (îrg) *a se olecăi*, *a se văiera* (1), (înv) *a se ruguci¹*, (reg) *a se văina* (1), *a se văităra* (1), *a se vălăcăi* (1). 2 *vr* A-și exprima prin cuvinte durerea, suferința, nemulțumirea etc. Si: *a se căina* (1), *a se jelui*, *a se lamenta*, *a se plânge*, *a se tângui*, (pop) *a se mișeli*, (îrg) *a se olecăi*, *a se văiera*, (înv) *a se ruguci¹*, (reg) *a se văina* (2), *a se văităra* (2), *a se vălăcăi* (2). 3 *vt* (Reg) A boci (7) un mort Si: *a jeli*. 4 *vt* (Pop) A compătimi (1) pe cineva. 5 *vr* (Pan; d. păsări sau animale) A emite sunete tânguitoare (și prelungi). 6 *vr* (Fig; d. vânt, ape etc.) A produce zgomote prelungi și tânguitoare. 7 *vr* (Fig; d. unele instrumente muzicale, d. clopote) A produce sunete triste, tânguitoare.

văital *av* vz ***văitar***

văitare *sf* [At: EUSTATIEVICI, GR. RUM. 68ᵛ/8 / V: ***~iet~*** / Pl: *~tări* / E: ***văita***] 1 Emitere de sunete (prelungi), de gemete (ca urmare a unei dureri, a unei suferințe etc.) Si: *văitătură* (1), (rar) *văitat¹* (1), (îrg) *văierare* (1), *vaierat¹* (1), (înv) *văierătură* (1). 2 Exprimare prin cuvinte a unei dureri, a unei suferințe, a unei nemulțumiri etc. Si: *lamentare*, *jeluire*,

tânguitură, văitătură (2), (rar) *văitat[1]* (2), (îrg) *văierare* (2), *văierat[1]* (2), (înv) *văierătură* (2). 3 (Reg; îf *văietare*) Bocire a unui mort Si: *jelire*. 4 (Pop) Compătimire (1). 5 (Rar; pan) Țipăt tânguitor și prelung emis de un animal sau de o pasăre Si: *văitătură* (3). 6 (Rar; fig) Zgomot prelung și tânguitor produs de vânt, de ape. 7 (Rar; fig) Sunete triste, tânguitoare produse de unele instrumente muzicale sau de clopote.

văitat[1] *sn* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~uri* / E: ***văita***] (Rar) **1-2** Văitare (**1-2**).

văitat[2]*, *~ă *a* [At: COȘBUC, AE. 244 / V: ***vaiet~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***văita***] (Rar; d. sunete emise de vocea umană) Care este însoțit de vaiete (**1**).

văitára *vr* [At: A V. 25 / Pzi: *vaităr* / E: ns cf *văita*] (Reg) **1-2** A se văita (**1-2**).

văitáreț, ~eață *a* [At: IORDAN, L. R. 343 / V: ***~iet~*** / Pl: *~eți, ~e* / E: ***văita*** + *-ăreț*] (Rar; șdp) **1-2** Care are obiceiul să se vaite (**1-2**) Si: *văitător* (**3-4**), (înv; dep) *văieratic* (**1-2**).

văitătór, ~oare [At: CIHAC, I. 305 / V: ***~iet~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***văita*** + *-ător*] (D. oameni) **1-2** *a* Care se vaită (**1-2**). **3-4** *a* (Șdp) Văităreț (**1-2**). **5** *av* Cu vaiete (**1**). **6** *sf* (Reg; îf *văietătoare*) Bocitoare (**6**).

văitătúră *sf* [At: CANTEMIR, I. I. I, 233 / V: ***~iet~*** / Pl: *~ri* / E: ***văita*** + *-ătură*] **1-2** Văitare (**1-2**). **3** (Rar; pan) Văitare (**5**).

văitắu *sn* [At: CADE / V: ***voi~*** / Pl: *~taie, ~tăie* / E: ns cf mg *vajtó*, „coș pentru pâine"] (Trs) Măsură (de aproximativ 2 litri) cu care se ia vama la moară.

văiúg *sn* vz ***vălug[2]***

văiugár *sm* vz ***văiogar***

văiúgă[1] *sf* [At: (a. 1670) URICARIUL XVII, 22 / V: (reg) ***văiag*** *sn*, ***~ioagă*** (Pl: *~ioage*) ***văiog*** *sn*, ***vălioagă***, ***văli~***, ***vâioagă*** / Pl: *~ugi*, *~uge* / E: ***vale[2]*** + *-ugă*] Vale[2] (2) mică, puțin adâncă (și îngustă).

văiúgă[2] *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / V: ***vaioagă*** (Pl: *vaioage*, *văioage*), ***vaiog*** (Pl: *vaioage*, *văioage*), ***vaiug*** (Pl: *vaioage*, *vaiuguri*), ***~ioagă*** (Pl: *~ioage*), ***văiog*** (Pl: *văioage*, *văioguri*), ***voioagă*** (Pl: *voioage*) *sf*, ***voiog*** (Pl: *voioage*) *sn* / Pl: *~ugi* / E: mg ***vályog*** (dal *vályug*)] (Reg) Cărămidă nearsă, făcută dintr-un amestec de lut cu paie[1], turnată în forme.

văiúșă *sf* [At: DLR / Pl: ? / E: ***vale[2]*** + *-ușă*] **1-2** (Reg; șhp) Vălișoară (**1-2**).

văiúță *sf* [At: URICARIUL IV, 173/7 / Pl: *~țe* / E: ***vale[2]*** + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Vălișoară (**1-2**).

văjâí *v* vz ***vâjâi***

văjâitúră *sf* vz ***vâjâitură***

văjăí *v* vz ***vâjâi***

văjgălắu *sn* vz ***vâjgălău***

văjgăráie *sf* vz ***vâjgăraie***

văjí [At: VARLAAM, C. 91 / V: ***vâjí*** (Pzi: *vâj*), ***vují*** / Pzi: *~jesc*. 3 și (Mar) *văje* / E: ucr ***важити***] **1** *vt* (Mar) A aduce un obiect într-o poziție de echilibru instabil. **2** *vrr* (Trs; Mar) A se potrivi. **3** *vrr* (Trs; Mar) A cădea de acord (asupra unei probleme controversate). **4** *vr* (Trs; Mar; d. obiecte) A(-i) fi pe măsură. **5** *vr* (Trs) A fi adecvat. **6** *vt* (Trs; îf *vâji*) A potrivi. **7** *vru* A se nimeri. **8** *vt* (Îvr) A unelti.

văjíi *v* vz ***vâjâi***

văjiít, ~ă *a* vz ***vâjâit[2]***

văjmânt *sn* vz ***veșmânt***

văjnicér *sm* [At: FD VI, 232 / V: ***voj~*** / Pl: *~i* / E: ***vașniță*** + *-ar*] (Trs) Proprietar al unei turme de oi.

văjói *sn* vz ***vâjoi[2]***

văl *sm* [At: ASACHI, S. L. 119 / V: (îvr) ***vel*** / Pl: *~uri*, (îvr) *~e* / E: ***învăl(u)i*** după lat *velum*, it *velo*, fr *voile*] **1** Bucată de țesătură (fină), de obicei brodată, folosită pentru a acoperi ceva (mai ales un obiect de cult). **2** (Spc) Bucată de țesătură fină (și transparentă) folosită de femei pentru a-și acoperi capul sau a-și ascunde fața (potrivit unor obiceiuri sau ritualuri). **3** (Rar; d. femei; îe) **A lua** (sau **a pune**, **a îmbrăca**) **~ul** A se călugări (**2**). **4** (Rar; îe) **A avea un ~ pe ochi** A avea o percepție greșită asupra realității. **5** (Rar; îe) **A i se pune** (cuiva) **un ~ pe ochi** A înceta să mai judece clar, obiectiv. **6** (Îe) **A(-i) cădea** (cuiva) **~ul** (**de pe ochi**) sau **a i se lua** (cuiva) **un ~ de pe ochi** (sau, rar, **de pe frunte**) A i se revela cuiva adevărul. **7** (Îe) **A ridica** (sau **a rupe**, **a sfâșia**) **~ul** A face cunoscut ceva care era ascuns, tăinuit sau neștiut. **8** (Îe) **A arunca un ~** (ori **~ul uitării**) **peste ...** (sau **asupra ...**) sau **a acoperi** (ceva) **cu ~ul uitării**, **a se așterne ~ul uitării peste ...** A nu lăsa să se știe ceva Si: *a ascunde*, *a tăinui*. **9** (Îae) A da uitării (în mod intenționat). **10** (Bot; îc) **~ul-miresei** Plantă erbacee anuală din familia cariofilaceelor, cu tulpina mică, de obicei ramificată de la bază, cu panicul ramificat și cu flori foarte mici de culoare roz sau purpurie Si: (reg) *săpunel*, *spârgele* (*Gypsophila muralis*). **11** (Rar) Țesătură ușoară și transparentă folosită la confecționarea unor obiecte de îmbrăcăminte femeiești. **12** (Fig) Ceea ce acoperă ca un văl (**1-2**) (reducând vizibilitatea, claritatea). **13** (Fig) Ceea ce servește pentru a ascunde o situație, un fapt etc. **14** Aparență care ascunde realitatea. **15** (Atm; îs) *~ul patului*, *~ul palatin* Porțiune musculară care continuă, în partea posterioară a cavității bucale, palatul tare (dur), și care se termină cu uvula Si: *palat moale*. **16** (Îvr) Velă (**1**).

vălár[1] *sm* [At: D. BOGDAN, GL. 213 / Pl: *~i* / E: ns cf *vălărit*] (Mol; Mun) Persoană care umblă cu vălăritul (**1**).

vălár[2] *sm* [At: ION BOTEZ, STR. 22 / Pl: *~i* / E: ***val[1]*** + *-ar*] **1** (Buc; Mol) Muncitor care introduce snopii de grâu la valul[1] (**55**) batozei. **2** (Reg) Piuar.

vălăș[1] *sn* [At: DR. III, 806 / Pl: *~i* / E: ***val[1]*** + *-aș*] (Reg) Piuar.

vălăș[2] *sn* vz ***valos***

vălăcăí *vr* [At: TDRG / Pzi: *~esc* / E: ns cf *olecăi*, *văicări*] (Reg) **1-2** A se văita (**1-2**).

vălălắu *av* vz ***hălălău***

vălălcazắu *sm* vz ***valcazău***

vălălí *vt* [At: VAIDA / Pzi: *~lesc* / E: mg ***vállal***] (Trs; mgm) A întreprinde (ceva).

vălămătóc *sn* [At: CV 1952, nr. 2, 38 / Pl: ? / E: ns cf *folmotoc*, *vălătuc*] (Reg) Ghemotoc de cârpă cu care se spală vasele.

vălântác *sm* vz ***vălătuc***

vălântóc *sm* vz ***vălătuc***

vălântúc *sn* vz ***vălătuc***

vălărét *sn* vz ***vălărit***

vălărí *vi* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~resc* / E: drr ***vălărit***] (Mol; Mun) A umbla cu vălăritul (**1**).

vălăríe *sf* [At: DLR / Pl: *~ii* / E: ***vălar[1]*** + *-ie*] (Reg) Vălărit (**1**).

vălărít *sn* [At: MARIAN, S. R. I, 227 / V: ***~ret*** / Pl: ? / E: ns cf *vălar[1]*] **1** (Mol; Mun) Obicei practicat de grupuri de tineri de la sate, la Paști, la Crăciun sau la Anul Nou, când se merge pe la casele oamenilor și se fac urări gazdelor, care îi răsplătesc cu daruri în natură și în bani Si: (reg) *vălărie*. **2** (Reg) Obicei practicat în prima luni a postului mare, care constă în chinuirea câinilor, cu credința că aceasta contribuie la sporirea recoltelor.

vălăsmán *sm* vz ***voloșman***

vălăstmán *sm* vz ***voloșman***

vălășág *sn* [At: LUCACI, 170 / V: ***~luș~*** / Pl: *~uri* / E: ***val[1]*** + *-ășag*] (Înv) **1** Dificultate (**3**). **2** Adversitate (**1**). **3** Supărare. **4** Neliniște. **5** Zbucium.

vălătán *sn* [At: MANOLESCU, I. 60 / V: ***~lât~***, ***vătălan*** / Pl: *~i* / E: ***vălătuc*** css] (Bot; Mun) Săricică (*Salsola kali*).

vălătáș *sn* [At: (a. 1701) BUL. COM. IST. II, 267 / Pl: *~uri*, *~e* / E: mg ***vallatás***] (Trs; Mar) **1** Interogatoriu. **2** Cercetare juridică.

vălătí *v* vz ***vălătui***

vălătóc *s* vz ***vălătuc***

vălătúc *sm* [At: MOLNAR, 106[2]/6 / V: (reg) ***~lântac***, ***~lântoc*** (Pl și: *~lântoace sn*) *sm*, ***~lântuc*** (Pl: *~lântuce*), ***~toc*** *s*, ***~ug*** (Pl: *~uguri*) *sn*, ***~lântac*** (Pl: *~lântace*, *~lântacuri*) *sn*, ***~lotac***, ***~luntac*** *s*, ***vătăluc*** *sm*, ***vătălug*** *s* / Pl: *~uci* sm, (reg) *~uce*, *~uri sn* / E: ***val[1]***] **1** (Reg) Val[1] (**2**). **2** Sul făcut dintr-un material flexibil (lână, stofă, hârtie etc.) înfășurat în sensul uneia dintre laturile sale Si: (Mun) *vangăr* (**2**). **3** (Spc) Val[1] (**36**). **4** (Mol; d. păr[1]; îla) **În ~uci** Ondulat. **5** (Îlav) **De-a ~ul** De-a rostogolul. **6** (Îal) Foarte repede și cu mișcări dezordonate. **7** Ghemotoc (**1**). **8** Cocoloș (**1**). **9** (D.

ființe; îe) **A se face ~** A se ghemui (1). **10** (Spc; mpl) Material de construcție, în formă de sul, făcut din lut amestecat cu paie sau rogoz, folosit pentru a îmbrăca îngrăditura de pari sau împletitura de nuiele care formează scheletul unei construcții Si: (reg) *vălătuceală* (2), *văluș*^{2} (9). **11** (Îvr; îs) *Lucru cu ~uci* Lucru prost făcut. **12** (Pes; reg) Val[1] (43). **13** (Înv) Bară de lemn de formă cilindrică folosită la ridicarea și la deplasarea unor obiecte foarte grele. **14** (Reg; la joagăr) Fiecare dintre cele două bare de lemn, dispuse paralel, pe care se deplasează carul. **15-16** (Agr; reg) Tăvălug (**1-2**). **17** (Bot; Mun; Dob) Săricică (*Salsola kali*). **18** (Bot; reg) Ciurlan-alb (*Rapistrum perenne*). **19** (Bot; Dob) Voronic (*Marrubium vulgare*).

vălătucaș *s* [At: MARIAN, H. 144 / Pl: ? / E: ***vălătuc*** + *-aș*] **1-2** (Buc; șhp) Vălătuc (**2**) (mic).

vălătucă *sf, a* [At: ALIL XXII, 63 / Pl: ? / E: ***vălătuc*** + *-ă*] **1-2** (Mol; șîs *poamă ~ă*) (Varietate de struguri) cu boabele conice, mărunte, tari și de culoare neagră.

vălătuceală *sf* [At: UDRESCU, GL. / V: (reg) ***vălt~*** / Pl: *~eli* / E: ***vălătuci*** + *-eală*] **1** (Rar) Înfășurare a unui material flexibil în sensul uneia dintre laturile sale Si: (rar) *vălătucire*. **2** (Reg; ccr; îf *vältuceală*) Vălătuc (**10**). **3** (Reg; fig) Zăpăceală. **4** Năuceală.

vălătuci [At: CIHAC, II, 444 / Pzi: *~ucesc* / E: ***vălătuc***, (**4-6**) cf *vălmătici*] **1** *vt* A face sul Si: *a înfășura, a învălătuci*. **2** *vt* (Pop) A acoperi cu vălătuci (**10**) scheletul de lemn al unor construcții. **3** *vt* (Reg) A tăvălugi. **4** *vr* (Reg; fig) A se învălmăși. **5** *vr* A se zăpăci.

vălătucire *sf* [At: MDA ms / Pl: *~ri* / E: ***vălătuci***] (Rar) Vălătuceală (**1**).

vălătucit, ~ă *a* [At: DDRF / V: (reg) ***vălucit, vătalocit, velt~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***vălătuci***, (**3-4**) cf și *vălmăticit*] **1** Făcut sul Si: *înfășurat, învălătucit*. **2** (Pop; d. pereții unor construcții, pex, d. construcții) Cu scheletul de lemn îmbrăcat în vălătuci (**10**). **3** (Reg; fig) Zăpăcit.

vălătug *sn* vz ***vălătuc***

vălătui *vt* [At: (a. 1709) BUL. COM. IST. II, 267 / V: *~ti*, ***volot~*** / Pzi: *~esc* / E: mg ***vallat***] **1** (Trs; fșa) A interoga. **2** (Trs; fșa) A cerceta juridic. **3** (Reg; îf *volotui*) A tortura.

vălătuire *sf* [At: ȘINCAI, HR. III, 195/22 / Pl: *~ri* / E: ***vălătui***] (Trs) **1** Interogare. **2** Cercetare juridică.

vălău *sn* [At: KLEIN, D. 453 / V: ***halău*** (Pl: *halaie, halăie, halauă*), ***hălău*** (Pl: *hălauă*), ***valău*** (Pl: *valăie, valaie, valeie, ~leie, valauă, ~lauă, valăuri*) / Pl: *~laie, ~ăie, ~leie, valaie, valeie, ~lauă, ~ri* / E: mg ***vályú*** (dal *válu, vállu,válló*)] **1** (Reg) Jgheab făcut de obicei dintr-un trunchi de copac scobit din care mănâncă sau beau apă animalele, păsările dintr-o gospodărie țărănească Si: *uluc, teică*[1], *troacă*. **2** (Reg) Jgheab făcut dintr-un trunchi de copac scobit, în care se pune sare pentru oi. **3** (Reg) Iesle. **4** (Trs) Albie în care se spală rufe, vase^2 etc. **5** (Ban; Trs) Jgheab prin care se captează și se scurge apa unui izvor. **6** (Reg; îf *valău*) Vrană (**2**). **7** (Reg) Postavă (la moară). **8** (Reg) Teică[1] (la moară). **9** (Ban) Scobitură alungită și îngustă făcută cu ciocanul în piatra morii. **10** (Reg) Covată (la piuă). **11** (Trs; Ban) Scoc (la moară sau la piuă). **12** (Trs; Ban) Jilip. **13** (Trs) Instalație rudimentară alcătuită dintr-un jgheab de lemn, ușor înclinat, alimentat cu apă, folosită la concentrarea minereurilor aurifere, după ce acestea au fost sfărâmate de șteampuri^2. **14** (Reg) Uluc (la streașina casei). **15** (Ban; Trs) Jgheab prin care se scurge mustul din teasc. **16** (Reg) Jgheab prin care se scurge din grajd zeama din gunoiul vitelor. **17** (Trs; Ban) Trupul meliței cu scobitura în care se mișcă limba. **18** (Ban) Scobitură alungită și îngustă făcută pe diferite obiecte pentru a se putea îmbina unele cu altele. **19** (Reg; îf *valău*) Luntre făcută dintr-un trunchi de copac scobit. **20** (Trs) Olan (care se pune peste țiglă, pe creasta și la colțurile acoperișului). **21** (Reg) Șanț[1] pentru scurgerea apei. **22** (Reg) Urmă lăsată de roțile carului pe pământul moale.

vălăuar *sm* [At: TEAHA, C. N. 104 / Pl: *~i* / E: ***vălău*** + *-ar*] (Trs) Muncitor forestier care dă drumul buștenilor pe vălău (**12**).

vălăuț *sn* [At: GL. OLT. / Pl: *~e* / E: ***vălău*** + *-uț*] **1-6** (Reg; șhp) Vălău (**1, 5, 8**) (mic).

vălântac *sn* vz ***vălătuc***

vălâtan *sm* vz ***vălătan***

vălcăluie *sf* [At: PASCU, S. 135 / Pl: *vălcălui* / E: ***vâlcea***] (Mun) **1** Vâlcea (**1**). **2** Pârâu care curge de-a lungul unei vâlcele (**1**).

vălcăzău *sm* vz ***valcazău***

vălcea *sf* vz ***vâlcea***

vălceag *sn* [At: KLEIN, D. 453 / V: ***vâl~*** / Pl: *~uri* / E: mg ***váltság***] (Trs; mgm) Preț de răscumpărare.

vălceauă *sf* vz ***vâlcea***

vălcel *sn* vz ***vâlcel***

vălcelușă *sf* vz ***vâlcelușă***

vălcică *sf* vz ***vâlcică***

vălcicuță *sf* vz ***vâlcicuță***

vălcui *vt* [At: MÎNDRESCU, I. G. 18 / V: (reg) ***vâl~*** / Pzi: *~esc* / E: ger ***walken***] (Reg) A întinde pe valcorniță pielea încălțămintei pentru a-i da forma piciorului.

vălcuire *sf* [At: DLR ms / V: ***vâl~*** / Pl: *~ri* / E: ***vălcui***] (Reg) Vălcuit (**1**).

vălcuit *sn* [At: TDRG / Pl: ? / E: ***vălcui***] (Reg) **1** Întindere pe valcorniță a pielii încălțămintei pentru a-i da forma piciorului Si: (reg) *vălcuire*. **2** (Îs) *Scândură de ~* Valcorniță.

vălean, ~ă [At: HASDEU, I. C. I, 49 / Pl: *~eni, ~ene* / E: ***vale***^{2} + *-ean*] **1-2** *sm* (Îoc *muntean*) Persoană care este originară de la câmpie sau care locuiește la câmpie. **3** *sm* Persoană care locuiește într-o vale^2 (**2**). **4** *a* Care este originar de la câmpie. **5** *a* Care locuiește într-o vale^2 (**2**). **6** *a* (Îvr) Care este situat în vale^2 (**2**). **7** *sfa* (Mol) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **8** *sfa* (Mol) Melodie după care se execută văleana (**7**).

văleancă *sf* [At: SCRIBAN, D. 1394 / Pl: ? / E: ***vălean*** + *-că*] **1-2** (Îoc *munteancă*) Femeie originară de la câmpie sau care locuiește la câmpie. **3** Femeie care locuiește într-o vale^2 (**2**). **4** (Reg; art.) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **5** (Reg; art.) Melodie după care se execută văleanca (**4**).

văleat *sn* vz ***veleat***

văleleu *i* vz ***valeu***

vălencuța *sfa* [At: VARONE, D^2, 189 / Pl: ? / E: ***văleancă*** + *-uță*] (Reg) **1** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** Melodie după care se execută vălencuța (**1**).

văleo *i* vz ***valeu***

vălet *sn* vz ***veleat***

văleu *i* vz ***valeu***

vălgărie *sf* [At: ȘEZ. VII, 70 / Pl: *~ii* / E: ns cf *vălvăraie*] (Reg) Vâlvătaie (**1**).

văli *v* vz ***veli***

vălicică *sf* [At: (a. 1822) IORGA, S. D. VIII, 152 / V: (înv) ***văicele*** *sfp* / Pl: *~icele* / E: ***vale***^{2} + *-icică*] **1-2** (Șhp) Vălișoară (**1-2**). **3-4** (Șhp) Vale^2 (**2**) (de mică întindere). **5-6** (Înv; șhp) Vale^2 (**32**) (îngustă și puțin adâncă). **7-8** (Înv; șhp) Vale^2 (**33**) (îngustă).

vălicuță *sf* [At: CHEST. IV, 33/70 / Pl: *~țe* / E: ***vale***^{2}] (Reg) Albie a unei ape curgătoare.

văling *sn* vz ***vailing***

vălioagă *sf* vz ***văiugă***[1]

vălioară *sf* [At: DRLU / Pl: ? / E: ***vale***^{2} + *-ioară*] **1-2** (Îvr; șhp) Vălișoară (**1-2**).

vălișoară *sf* [At: LEX. MARS. 249 / V: ***văi~*** / Pl: *~re* / E: ***vale***^{2} + *-ișoară*] **1-2** (Șhp) Vale^2 (**1**) (puțin adâncă) Si: *vălicică* (**1-2**), (rar) *văliță* (**1-2**), (reg) *văiușă* (**1-2**), *văiuță* (**1-2**), *văluică*[1] (**1-2**), (îvr) *vălioară* (**1-2**).

vălișor *sn* [At: CONTEMPORANUL VII$_1$, 296 / Pl: *~oare* / E: ***val***[1] + *-ișor*] **1-2** (Mol; șhp) Val[1] (**36**) (mic).

vălitoare *sf* [At: (a. 1803) IORGA, S. D. XII, 196 / V: ***velint~*** / Pl: *~ori* / E: ***(în)văli*** + *-toare*] **1** (Trs) Velitură. **2** (Mol; îf *velintoare*) Bucată de pânză cu care se acoperă unele vase la stână, cu care se învelește cașul etc.

vălitură *sf* vz ***velitură***

vălită *sf* [At: DR. VII, 257 / Pl: ? / E: ***vale^2*** + *-iță*] **1-2** (Rar; șhp) Vălișoară (**1-2**).

văliugă *sf* vz ***văiugă^1***

vălmaș [At: ALR SN I h 5/876 / Pl: *~i*, *~e* / E: (de-a) ***valma*** + *-aș*] **1-2** *a* (Reg; d. suprafețe de pământ) Stăpânit sau folosit în comun. **3** *sm* (Rar) Devălmaș (**1**).

vălmăci *v* vz ***vălmăși***

vălmăcire *sf* vz ***vălmășire***

vălmăji *v* vz ***vălmăși***

vălmăjire *sf* vz ***vălmășire***

vălmășag *sn* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~uri* / E: (De-a) ***valma*** + *-șag*] **1** (Urmat de determinări în genitiv sau introduse prin *pp* „de") Mulțime de oameni, de obiecte, de fenomene etc. aflate în dezordine, în agitație etc. **2** Îngrămădire de oameni Si: *aglomerație* (**2**). **3** Dezordine (**1**). **4** Agitație (**1**). **5** Tumult.

vălmășeală *sf* [At: POLIZU / Pl: *~eli* / E: ***vălmăși*** + *-eală*] **1** (Pop) Învălmășeală. **2** Derută (**1**). **3** Zăpăceală. **4** (Mol; d. suprafețe de pământ; îla) **La ~** Stăpânit și exploatat în comun.

vălmăși [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) ***~ăci***, ***~ăji*** / Pzi: *~șesc* / E: ***vălmășag*** cf *valatuci*] **1-2** *vtr* (Pop) A (se) amesteca în dezordine Si: *a (se) învălmăși*. **3** *vt* (Îvr) A stânjeni. **4** *vt* (Îvr) A perturba. **5-6** *vtr* A (se) încurca. **7-8** *vtr* A (se) dezorienta. **9-10** *vtr* A (se) zăpăci. **11** *vt* (Reg; îf *vălmăci*; csnp) A cuprinde din toate părțile Si: *a învălui*.

vălmășie *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ii* / E: ***vălmăși*** + *-ie*] **1** (Înv) Învălmășeală. **2** (Reg) Formă de stăpânire și exploatare în comun a unei suprafețe de pământ Si: *devălmășie* (**1**).

vălmășire *sf* [At: GORJAN, H. II, 164/33 / V: (reg) ***~măcire***, ***~măjire*** / Pl: *~ri* / E: ***vălmăși***] (Pop) **1** Învălmășeală. **2** Dezorientare (**2**). **3** Zăpăceală.

vălmășit, ~ă *a* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 86/11 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***vălmăși***] (Pop) Amestecat în dezordine Si: *învălmășit*.

vălmășitor, ~oare *a* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 82/30 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***vălmăși*** + *-tor*] (Îvr) **1** Care încurcă. **2** Care dezorientează. **3** Care zăpăcește.

vălmătăceală *sf* vz ***vălmăticeală***

vălmătăci *v* vz ***vălmătici***

vălmăticeală *sf* [At: UDRESCU, GL. / V: ***~tăc~*** / Pl: *~eli* / E: ***vălmătici*** + *-eală*] (Reg) **1** Învălmășeală. **2** Zăpăceală.

vălmătici [At: ALR I, I 340/273 / V: ***~tăci***, ***văltămăzi*** / Pzi: *~icesc* / E: ns cf *vălmăci*] (Reg) **1** *vr* A se învălmăși. **2-3** *vtr* A (se) încurca. **4-5** *vtr* A (se) dezorienta (**1-2**). **6-7** *vtr* A (se) zăpăci.

vălmăticit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***vălmătici***] (Reg) Zăpăcit.

vălnec *sn* vz ***vâlnic***

vălnic *sn* vz ***vâlnic***

văloagă *sf* vz ***vălog^1***

văloaie *sf* [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 314 / Pl: ? / E: ***vale^2*** + *-oaie*] **1-2** (Îvr; șdp) Vale^2 (**1**) (foarte mare).

vălog^1 *sm* [At: BOCEANU, GL. / V: ***ulogi*** *smp*, ***~oagă*** *sf*, ***~oși*** *smp*, ***~lug***, ***~luș***, ***vâl~*** *sm*, ***vologi*** *smp* / Pl: *~ogi* sm, *~loage* sn / E: srb ***valuga*** „iarbă rea, buruiană"] (Reg; mpl) Fire de cânepă (sau de in) nedezvoltate, rămase pe câmp după recoltat.

vălog^2 *sm* vz ***vălug^2***

vălog^3 *sn* vz ***voloc***

vălos, ~oasă *a* vz ***văios***

văloși *smp* vz ***vălog^1***

vălotac *s* vz ***vălătuc***

vălsa *v* vz ***valsa***

vălsui *v* vz ***valsa***

văltămăzi *v* vz ***vălmătici***

văltău *sn* vz ***valtău***

văltuceală *sf* vz ***vălătuceală***

văltur *sm* vz ***vultur***

văltura *v* vz ***vâltura***

văltar *sm* vz ***valtar***

vălțui^1 *vt* [At: SCÎNTEIA, 1960, nr. 4844 / Pzi: *~esc* / E: ***valț^1*** + *-ui*] **1** *vt* A prelucra cu ajutorul valțurilor^1 (**4**). **2** (Reg) A alege grâul (cu triorul). **3** (Reg) A îndesa.

vălțui^2 *v* vz ***valsa***

vălțuire *sf* [At: LTR^2 / Pl: *~ri* / E: ***vălțui^1***] Prelucrare cu ajutorul valțurilor^1 (**4**) Si: *vălțuit^1*.

vălțuit^1 *sn* [At: NOM. MIN. 112 / Pl: ? / E: ***vălțui^1***] Vălțuire.

vălțuit^2, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***vălțui^1***] (D. materiale) Prelucrat cu ajutorul valțurilor^1 (**4**).

vălțuitor^1, ~oare *smf* [At: NOM. PROF. 22 / P: *~țu-i~* / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***vălțui^1*** + *-tor*] Persoană care lucrează la valț^1 (**4**) Si: (rar) *valțar*.

vălțuitor^2, ~oare *smf* vz ***valsator***

vălucit, ~ă *a* vz ***vălătucit***

vălug^1 *sm* vz ***vălog^1***

vălug^2 [At: I. GOLESCU, C. / V: ***văiug*** (Pl: *văiuguri*) *sn*, ***~log*** (Pl: *~logi*) *sm*, ***~ă*** *sf* / Pl: *~uge*, *~uri* sn, *~ugi* sm / E: ***val^1*** + *-ug* cf srb *valjuga*] **1** *sn* (Reg) Val^1 (**36**). **2** *sn* (Olt) Cantitate de lână înfășurată sub formă de sul. **3** *sm* (Olt) Văpaiță (**3**). **4** *snm* (Reg) Dispozitiv alcătuit dintr-un cilindru pe care se înfășoară un lanț și care se învârtește cu ajutorul unei manivele, al unei roți etc., folosit pentru ridicarea greutăților. **5** *snm* (Reg; spc) Sul (la roata fântânii). **6** *sm* (Mun; Olt; la moară) Crâng (**32**). **7** *snm* (Agr; reg) Tăvălug.

văluga *sf* vz ***vălug^2***

vălugi *vt* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~ugesc* / E: ***vălug^2***] (Reg) A înfășura.

vălui^1 [At: BIBLIA (1688), 458^2 /4 / Pzi: *~esc* / E: ***val^1*** + *-ui*] **1** *vi* (Înv; d. mări^2) A face valuri^1 mari, tumultuoase. **2** *vi* (Reg; d. ploaie) A cădea în rafale. **3** *vt* (Îvr) A pricinui cuiva necazuri, suferințe. **4** *vr* (Îvr) A se înveli (strâns) cu ceva. **5** *vr* A se învălmăși.

vălui^2 *vt* [At: BARONZI, I. L. I, 28/5 / Pzi: *~esc* / E: ***văl*** + *-ui* după fr *voiler*] (Îvr) A acoperi cu un văl (**1**).

văluială *sf* [At: PAȘCA, GL. / Pl: *~iele* / E: ***vălui^1*** + *-eală*] (Trs; mpl) Văluie.

văluică^1 *sf* [At: DLR / Pl: ? / E: ***vale^2*** + *-uică*] **1-2** (Reg; shp) Vălișoară (**1-2**).

văluică^2 *sf* [At: A II, 5 / Pl: *~ice* / E: ***văluie*** + *-ică*] (Reg) Văluie.

văluie *sf* [At: ȘANDRU – BRÂNZEU, JINA, 56 / A și: *văluie* / Pl: *vălui* / E: ***val^1*** + *-uie*] (Trs; mpl) Bucată de pânză sau de postav folosită de țărani pentru a-și înfășura laba piciorului (peste ciorap) Si: (reg) *văluială*, *văluică^2*.

văluitură *sf* [At: M. DRĂGHICI, F. I, 4/1 / Pl: *~ri* / E: ***vălui^1*** după lat *volumen* cf ger *Volumen*] (Îvr) Volum (**1**).

văluntac *s* vz ***vălătuc***

vălura [At: BOLINTINEANU, P. I, 76 / V: ***~ri*** (Pzi: 3 *~reşte*) / Pzi: 3 *~rează*, (îvr) *valură* / E: ***valuri*** (pll *val^1*)] (Adesea poetic) **1** *vi* A se mișca asemenea valurilor^1 (**1**) Si: *a se învălura*. **2** *vr* (D. forme de relief) A fi ondulat asemenea valurilor^1 (**1**).

vălurat, ~ă *a* [At: MACEDONSKI, O. III, 21 / V: ***~rit*** / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***vălura***] **1** Care se mișcă asemenea valurilor^1 (**1**). **2** (D. întinderi de pământ, suprafețe etc.) Cu ușoare diferențe de nivel asemănătoare valurilor^1 (**1**) Si: *văluros* (**4**). **3** (D. linii, contururi) Sinuos.

vălurele *snp* [At: DACIA LIT. 142/7 / Pl: *~riri* / E: ***valuri*** (pll *val^1*) + *-el*] **1** (Hip) Valuri^1 (**1**). **2-3** (Șhp) Valuri^1 (**2**) (mici). **4** (Hip) Valuri^1 (**27**).

văluri *v* vz ***vălura***

vălurire *sf* [At: VÎN. PESC. iunie 1964, 1 / Pl: *~ri* / E: ***văluri***] (Rar) Alternare de dealuri și văi, asemănătoare ca formă valurilor^1 (**1**).

vălurit, ~ă *a* vz ***vălurat***

văluros, ~oasă *a* [At: CIHAC, II, 443 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***valuri*** (pll *val^1*) + *-os*] **1** (D. ape) Cu valuri^1 (**1**). **2** (D. ape) Care face valuri^1 (**2**), mari, tumultoase. **3** Care are aspect de valuri^1 (**1**) Si: *unduios*. **4** (D. întinderi de pământ) Vălurat (**2**). **5** (D. linii, contururi) Sinuos.

vâluș¹ *sm* vz ***vălog¹***

vâluș² *sn* [At: ALR SN II h 489/836 / Pl: *~e, ~uri* sn, *~i* sm / E: ***val¹*** + *-uș*] **1-2** (Olt; Trs; șhp) Val¹ **(36)** (mic) Si: (Olt) *văluşel* **(1-2)**, (Mol) *văluşor* **(1-2)**, (reg) *văluşeț* **(1-2)**, *văluț* **(1-2)**. **3** (Olt; Ban) Ghemotoc de cârpă folosit la frecat vase¹, la șters vatra cuptorului etc. **4** (Ban) Dop de cârpe, de ierburi etc. **5-6** (Reg; șhp) Val¹ **(40)** (mic). **7-8** (Trs; șhp) Val¹ **(43)** (mic) Si: (Buc) *văluț* **(3-4)**. **9** (Olt; Ban; mpl) Vălătuc **(10)**.

văluşag *sn* vz ***vălășag***

văluşel *sn* [At: GR. S. VII, 259 / Pl: *~e* / E: ***văluș*** + *-el*] **1-2** (Olt; șhp) Văluș² **(1-2)**.

văluşor *sn* [At: DM / Pl: *~oare* / E: ***val¹*** + *-uşor*] **1-2** (Mol; șhp) Văluș² **(1-2)**.

văluşteț *sn* [At: ALR SN II h 489/362 / Pl: *~e* / E: ***val¹*** + *-uşteț*] **1-2** (Reg; șhp) Văluș² **(1-2)**.

văluț *sn* [At: PAMFILE, I. C. 71 / Pl: *~e* / E: ***val¹*** + *-uț*] **1-2** (Reg; șhp) Văluș² **(1-2)**. **3-4** (Buc; șhp) Văluș² **(7-8)**. **5-6** (Buc; șhp) Val¹ **(45)** (mic). **7** (Reg) Vârtelniță **(1)**.

vălvaie *sf* vz ***vâlvaie***

vălvăitor, ~oare *a* vz ***vâlvâitor***

vălvăraie *sf* vz ***vâlvăraie***

vălvărău *s* [At: CL 1967, 90 / Pl: ? / E: ns cf *vălvăraie*] (Reg) Vâlvătaie **(1)**.

vălvătaie *sf* vz ***vâlvătaie***

vălvoi *ain* vz ***vâlvoi***

vălvori *v* vz ***vâlvora***

vălvură *sf* vz ***volbură***

vămaleș *sm* vz ***vămălaș***

vămar *sm* [At: POP., ap. CADE / Pl: *~i* / E: ***vamă*** + *-ar*] (Reg) Vameș **(3)**.

vămarniță *sf* [At: H XVI, 22 / Pl: ? / E: ***vamă*** + *-arniță*] (Olt) Parte a morii nedefinită mai îndeaproape.

vămaș *sm* vz ***vameș***

vămălaș *sm* [At: LB / V: *~maleș, ~leș* / Pl: *~i* / E: mg *vámolás*] (Reg) Vameș **(3)**.

vămăleș *sm* vz ***vamălaș***

vămăli *vt(a)* [At: SFC IV, 141 / V: *~lui* / Pzi: *~lesc* / E: mg ***vámol***] (Reg) **1-3** A vămui **(1, 2, 6)**.

vămălui *v* vz ***vămăli***

vămășesc, ~ească *a* vz ***vămeșesc***

vămăși *vi* [At: VALIAN, V. / Pzi: *~șesc* / E: ***vameș***] (Înv) **1-2** A vămui **(1-2)**.

vămășie *sf* vz ***vămeșie***

vămeș *sm* vz ***vameș***

vămeșerie *sf* [At: ARH. OLT. XII, 346 / Pl: *~ii* / E: ***vameș*** + *-ărie*] (Nob) Vamă **(3)**.

vămeșesc, ~ească *a* [At: (a. 1708) IORGA, S. D. V, 310 / V: (înv) ***vamăș~***, (reg) ***~măș~*** / Pl: *~eşti* / E: ***vameș*** + *-esc*] **1-4** Care aparține vămii **(11-14)**. **5-6** Care aparține vameșului **(1-2)**. **7-10** Privitor la vamă **(11-14)**. **11-12** Privitor la vameș **(1-2)**.

vămeșie *sf* [At: CORESI, EV. 451 / V: (îrg) ***~măș~***, ***~miș~*** / Pl: *~ii* / E: ***vameș*** + *-ie*] **1** (Înv) Titlul de vameș **(3)**. **2** (Înv) Funcția de vameș **(3)**. **3** (Înv) Slujba de vameș **(3)**. **4** (În Imperiul Roman) Funcția de vameș **(7)**. **5** (Îrg) Vamă **(3)**. **6** (Reg) Sumă de bani dată ca dar, la masă, tinerilor căsătoriți. **7** (Îvr) Oficiu vamal.

vămeșoaică *sf* [At: PAMFILE, CR. 79 / Pl: *~ice* / E: ***vameș*** + *-oaică*] (Reg) **1** Soția vameșului **(1)** Si: (reg) *vămeșoaie* **(1)**. Femeie care percepe vamă **(1)** Si: (reg) *vămeșoaie* **(2)**.

vămeșoaie *sf* [At: PR. DRAM. 169 / Pl: *~* / E: ***vameș*** + *-oaie*] (Reg) Vămeșoaică **(1-2)**.

vămeșug *sn* [At: (cca 1650) IORGA, D. B. I, 187 / Pl: *~uri* / E: ***vamă*** + *-șug*] (Îvr) Vamă **(3)**.

vămier *sm* [At: ALR II, 324 / Pl: *~i* / E: ***vamă***] (Reg) Colac mic care se dă de pomană la înmormântare.

vămișie *sf* vz ***vămeșie***

vămui *vt* [At: ANON. CAR. / Pzi: *~esc* / E: ***vamă*** + *-ui*] **1** (C. i. mărfuri, bagaje) A lua vamă **(1)** Si: (înv) *a vămăși* **(1)**, (reg) *a vămăli* **(1)**. **2** A controla la vamă **(12)** posesorii de mărfuri, bagaje etc. Si: (înv) *a vămăși* **(2)**, (înv) *a vămăli* **(2)**. **3** (Fig) A fura **(1)**. **4** (Fig) A lua pe furiș o parte din ceva. **5** (Mtp) A lua de la sufletul mortului o taxă de răscumpărare a păcatelor pentru a-l lăsa să ajungă la cer. **6** (Pop) A lua uium la moară pentru măcinat Si: (reg) *a vămăli* **(3)**.

vămuială *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ieli* / E: ***vămui*** + *-eală*] **1-2** (Pop) Vămuire **(1-2)**. **3** (Fig) Furt¹ **(1)**. **4** (Pop) Percepere a taxei pentru măcinat.

vămuire *sf* [At: (a. 1833) URICARIUL, VII, 225 / Pl: *~ri* / G-D: (înv) *~rei* / E: ***vămui***] **1** Percepere a vamei **(1)** Si: (pop) *vămuială* **(1)**, (înv) *vămuit¹* **(1)**. **2** Controlare la vamă **(12)** a posesorilor de mărfuri, bagaje etc. Si: (pop) *vămuială* **(2)**, (înv) *vămuit¹* **(2)**.

vămuit¹ *sns* [At: DDRF / E: ***vămui***] (Înv) **1-2** Vămuire **(1-2)**.

vămuit², ~ă [At: TUDORAN, P. 257 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***vămui***] **1** (D. mărfuri) Pentru care s-a perceput vamă **(1)**. **2** (D. posesorii de mărfuri, bagaje) Care a fost controlat la vamă **(12)**. **3** (Fig) Prădat.

vămuitor *sm* [At: NOM. PROF. 66 / Pl: *~i* / E: ***vămui*** + *-tor*] (Rar) Vameș **(3)**.

vândăgi *vt* [At: PO 227/3 / Pzi: *~ăgesc* / E: nct] (Îvr; csnp) A azvârli **(1)** (cu forță).

vândălag *sm* vz ***vândălac***

vândălăgi *v* vz ***vântălăgi***

vândălău *sm* vz ***vandralău***

vândraș *sm* vz ***vandraș***

vândrăla *v* vz ***vândrăli***

vândrălău *sm* vz ***vandralău***

vândrăli *vi* [At: GT (1839), 145²/25 / V: ***vandrali, ~la, ~lui*** / Pzi: *~lesc* / E: mg ***vándorol*** cf ger *wandern*] **1** (Trs) A vagabonda **(2)**. **2** (Reg; d. copii) A nu sta locului. **3** (Trs; înv; d. ucenici; îf *vândrăla*) A merge prin mai multe localități pentru a lucra pe lângă un meșter, în vederea calificării și a obținerii dreptului de a practica o meserie.

vândrălui *v* vz ***vândrăli***

vândrăluială *sf* [At: LĂNCRĂNJAN, C. I, 128 / Pl: ? / E: ***vândrălui*** + *-eală*] (Trs) Vagabondaj **(2)**.

vândrăluit *sns* [At: LĂNCRĂNJAN, C. I, 163 / E: ***vândrălui***] (Trs) Vagabondaj **(2)**.

vândroc *sm* vz ***vandroc***

vângănău *sn* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: ***vangă***] (Atm; reg) **1** Șanțul¹ coccisului. **2** (Pex) Șezut.

vângău *sn* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: ***vangă*** + *-ău*] (Reg) Vangă **(1)**.

vântălag *s* vz ***vândălac***

vântălăci *v* vz ***vântălăgi***

vântălăgi [At: H XVII, 177 / V: ***~ndă~***, ***~lăci***, ***~logi*** / Pzi: *~ăgesc* / E: ns cf *vântălag*] **1** *vt* (Trs; Mar) A învălmăși. **2** *vr* (Trs; îf *vântălogi*) A se da de-a dura. **3** *vt* (Buc; îf *vântălăci*) A supune animalele de tracțiune la eforturi mari, epuizante.

vântălău *sn* vz ***vântălău***

vântălog *s* vz ***vândălac***

vântălogi *v* vz ***vântălăgi***

vănuță *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~țe* / E: ***vană²*** + *-uță*] (Reg) **1-2** (Șhp) Vaniță **(1-2)**. **3** Albie mică în care se scaldă copii Si: (reg) *vaniță* **(3)**.

văpai *sn* vz ***văpaie***

văpaie *sf* [At: (a. 1550-1580) GCR I, 6/25 / V: (îvr) ***vop~***, (reg) ***hop~***, ***văpai*** *sn* / Pl: *văpăi*, (înv) *~* / G-D și: (înv) *~i* / E: ns cf alb *vapë*] **1** Parte luminoasă, mobilă (și dogoritoare) care se înalță dintr-un corp aprins Si: *flacără* **(2)**. **2** Foc violent și mistuitor. **3** (Olt) Văpaiță **(3)**. **4** (Mun) Opaiț. **5** Lumină strălucitoare. **6** Fascicul de lumină Si: *rază*. **7** Căldură arzătoare Si: *arșiță* **(1)**, *dogoare* **(1)**. **8** (Fig) Suferință morală Si: *chin* **(3)**, *durere* **(5)**. **9** (Fig) Înflăcărare. **10** (Fig) Pasiune.

văpaiț *sn* vz ***văpaiță***

văpaiță *sf* [At: BARONZI, L. 115 / P: *~pa-i~* / V: ***văpaiț, văpăiț*** *sn*, ***~păi~*** (A și: *văpăiță*), ***vopaiț*** *sn*, ***vop~*** *sf* / Pl: *~țe*, (rar) *~păiți* / E: ctm ***văpaie*** + ***opaiț***] **1** (Reg) Opaiț. **2** (Trs) Lampă de mină[1], portativă, asemănătoare cu un opaiț, folosită în trecut. **3** (Mun; Olt) Făclie făcută dintr-un mănunchi de crengi, de așchii lungi de brad, de mesteacăn etc., îmbibate cu rășină, cu petrol etc. cu care se sperie noaptea peștii pentru a-i face să intre în capcanele pregătite dinainte Si: (reg) *fachie* (**2**), *opaiț*, *văpaie* (**3**), *vălug*[2] (**3**). **4** (Olt) Foc mare.

văpăi *vi* [At: BIBLIA (1688), 45[2] /20 / V: *~a* / Pzi: *~esc* / E: ***văpaie***] (Înv) **1** A arde cu flacără. **2** A lumina.

văpaia *v* vz ***văpăi***

văpaială *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ieli* / E: ***văpăi*** + *-eală*] (Îdt) **1** Văpăiere (**1**). **2** (Pex) Pâlpâire.

văpăiat, ~ă *a* [At: POLIZU / Pl: *~ați, ~e* / E: ***văpăia***] (Îdt) **1** Care arde cu flacără. **2** (Fig) Înflăcărat. **3** (Fig) Pasionat.

văpăielnic, ~ă *a* [At: IORDAN, L. R. A. 170 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***văpăi*** + *-elnic*] (Nob) Ca de văpaie (**1**).

văpăiere *sf* [At: POLIZU / V: *~ire* / Pl: *~ri* / E: ***văpăi***] **1** Ardere cu flacără Si: (îdt) *văpăială* (**1**). **2** (Pex) Pâlpâire.

văpăire *sf* vz ***văpăiere***

văpăit *sns* [At: ANTIPA, P. 793 / V: ***vop~*** / E: ***văpăi***] (Mun; Olt) Pescuit cu văpaița (**3**).

văpăiț *sn* vz ***văpaiță***

văpsa *sf* vz ***vopsea***

văpsar *sm* [At: CORESI, TETR. 91 / Pl: *~i* / E: bg **вапсар**] (Îvr) **1-3** Vopsitor (**1-3**).

văpsală *sf* vz ***vopsea***

văpsană *sf* vz ***vopsea***

văpsă *sf* vz ***vopsea***

văpsea *sf* vz ***vopsea***

văpseală *sf* vz ***vopsea***

văpseauă *sf* vz ***vopsea***

văpselar *sm* vz ***vopselar***

văpselărie *sf* vz ***vopselărie[1]***

văpsi *v* vz ***vopsi***

văpsire *sf* vz ***vopsire***

văpsit[1] *sn* vz ***vopsit[1]***

văpsit[2], ~ă *a* vz ***vopsit[2]***

văpsitor *sm* vz ***vopsitor***

văpsitorie *sf* vz ***vopsitorie***

văpsitoriu *sm* vz ***vopsitor***

văpsitură *sf* vz ***vopsitură***

văr, vară [At: (a. 1505), cf MIHĂILĂ, D. 173 / Vc: *vere*, (rar) *vărule*, (A și: reg. *vărule*), *vereo* sm / Pl: *veri, vere* / E: ml (consobrinus, -a) ***verus, -a***] **1** *smf* (Adesea determinat de un *aps*) Grad de rudenie între copiii sau descendenții persoanelor care sunt frați ori surori. **2** *smf* Persoană care are aceiași bunici (sau ascendenți mai îndepărtați) cu o alta, fără a fi fratele sau sora sa, considerată în raport cu aceasta. **3** *sm* (Fam; la vocativ) Termen de adresare către o persoană de sex masculin care marchează un raport de egalitate între vorbitori sau care exprimă o atitudine condescendentă. **4** *smf* (Fam; la vocativ) Adresare retorică utilizată de cineva în cursul unei povestiri (orale), pentru a-și marca afectiv implicarea față de cele relatate și pentru a menține interesul auditorului. **5** *sm* (Trs; Mun; de obicei construit cu verbul „a se prinde") Prieten al cuiva, legat de acesta prin jurământ, până la moarte Si: (pop) *fârtat* (**1**), *frate* (**8**) *de cruce*. **6** *smp* (Ast; reg; art.) Numele unei constelații nedefinite mai îndeaproape.

văra [At: NECULCE, L. 106 / V: (reg) *~ri* / Pzi: *~rez* / E: ***vară***] **1** *vi* (Îvp; d. oameni) A petrece vara într-un anumit loc (favorabil traiului). **2** *vi* (Pop; d. oi sau d. alte animale erbivore, pex, d. păstori) A rămâne de primăvara până toamna în locuri favorabile pășunatului, mai ales la munte. **3** *vt* (D. păstori) A ține oile sau alte animale erbivore de primăvara până toamna în locuri favorabile pășunatului, mai ales la munte. **4** *vi* (D. păsări migratoare) A petrece vara într-un anumit loc care oferă condițiile necesare procurării hranei, reproducerii etc. **5** *vt* (Reg) A scutura cânepa de vară pentru a cădea polenul peste floarea cânepei de toamnă în vederea polenizării acesteia. **6** *vt* (Pex) A culege (**1**).

văralniță *sf* [At: KLEIN, D. 453 / Pl: *~țe* / E: ***var[2]*** + *-alniță*] (Trs; înv) **1-2** Varniță (**1-2**).

vărar *sm* [At: N. A. BOGDAN, C. M. 101 / Pl: *~i* / E: ***var[2]*** + *-ar*] **1** Lucrător specializat în construirea cuptoarelor de var[2] (**1**) și în arderea pietrei-de-var Si: (îrg) *vărnicer* (**1**). **2** Persoană care vinde var[2] (**1**) Si: (îrg) *vărnicer* (**2**).

vărare *sf* [At: POLIZU / Pl: ? / E: ***văra***] (Îdt) Vărat[1] (**1**).

văraștină *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / V: ***~ne*** / Pl: *~ni, ~ne* / E: ***var[2]*** + *-aștină*] (Reg) **1-2** Varniță (**1-2**).

văraștine *sf* vz ***văraștină***

vărat[1] *sn* [At: (a. 1835) ȘTEFANELLI, D. C. 407 / Pl: ? / E: ***văra***] **1** Ținere a animalelor erbivore, în special a oilor, de primăvara până toamna, în locuri favorabile pășunatului, mai ales la munte Si: *văratic* (**14**), (îdt) *vărare*. **2** Taxă care se plătea pentru văratul[1] (**1**) oilor sau al vitelor pe timpul unui sezon de pășunat Si: *văratic* (**15**).

vărat[2], ~ă *a* [At: DR XI, 126 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***vară***, (**2, 3**) prin figură etimologică] **1** (În colinde și plugușoare; csnp) Văratic (**13**). **2** (În colinde; d. vară) Călduroasă (**2**). **3** (În colinde; d. vară) Favorabilă muncilor agricole.

văratec, ~ă *sn, a* vz ***văratic***

văratic, ~ă [At: ANON. CAR. / V: ***~tec*** *a, sn* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***vară*** + *-atic*; **14-18** cf și *văra*] **1** *a* Care ține de vară (**1**) Si: *estival* (**3**), (îvr) *văros[2]* (**1**). **2** *a* Caracteristic verii (**1**) Si: *estival* (**1**), (îvr) *văros[2]* (**2**). **3** *a* Care se manifestă vara (**1**) Si: *estival*, (îvr) *văros[2]* (**3**). **4** *a* (D. obiecte de îmbrăcăminte) Care este adecvat verii (**1**). **5** *a* (Trs; fig; d. oameni sau d. firea lor) Comunicativ (**1**). **6** *a* (Trs; fig; d. oameni sau d. firea lor) Prietenos. **7** *a* (Trs; fig; d. oameni sau d. firea lor) Vioi (**4**). **8** *a* (Îe; îf *văratec*) **A fi ~tec de gură** A fi vorbăreț. **9** *a* (D. plante) Care ajunge la maturitate în timpul verii (**1**). **10** *a* (D. plante) Care face fructe timpurii. **11** *a* (D. unele varietăți de fructe) Care se coace vara (**1**) (de timpuriu) Si: (reg) *oarzăn, orzaștin, orzatic, pârgav, pârgavit, timpuriu*. **12** *a* (Reg; d. vaci) Care fată înainte de termen. **13** *a* (Trs; Olt; d. locuri) Care este expus la soare și a cărui vegetație apare de timpuriu Si: (reg) *văros[2]* (**4**), (pbl) *vărat[2]* (**1**). **14-15** *sn* Vărat[1] (**1-2**). **16** *sn* (Spc) Loc favorabil pășunatului, mai ales la munte, pe care sunt ținute animalele erbivore, mai ales oile, de primăvara până toamna. **17** *sn* Petrecere a verii de către păsările migratoare într-un anumit loc care oferă condițiile necesare procurării hranei, reproducerii etc. **18** *sn* Loc care oferă condițiile necesare procurării hranei, reproducerii etc., în care își petrec vara păsările migratoare și peștii migratori.

văraua *sfa* vz ***fără***

văraguță *sf* [At: BORZA, D. 71 / Pl: *~țe* / E: ns cf *frăguță*] (Bot; Trs) Fragă (**1**).

vărănesc, ~ească *a* [At: REV. CRIT. III, 172 / V: ***voron~*** / Pl: *~ești* / E: nct] (Reg) **1** (Îs) *Prun ~* Varietate de prun (*Prunus domestica*). **2-3** *sf, af* (Șîs *prună ~ească*) (Varietate de prună) rotundă, cu gust acrișor, care se coace mai târziu. **4-5** *sf, af* (Șîs *corcodușă ~ească*) Varietate de corcodușă.

vărărie[1] *sf* [At: VALIAN, V. / Pl: *~ii* / E: ***var[2]*** + *-ărie*] **1** Loc unde se extrage piatra-de-var. **2** Locul și instalațiile destinate producerii manuale sau mecanizate a varului[2] (**1**). **3** Depozit de var[2] (**1**). **4** Loc de unde se cumpără var[2] (**1**).

vărărie[2] *sf* [At: H X, 507 / Pl: *~ii* / E: ***vărar*** + *-ie*] (Mol) Meseria vărarului (**1**).

vărboncaș *sm* vz ***verbuncaș***

vărbunc *sn* vz ***verbunc***

vărbung *sn* vz ***verbunc***

vărcălui *v* vz ***vârcălui***

vărdaică *sf* vz ***verdaică***

vărdare *sf* vz *vârdare*

vărdaș *sm* [At: ARVINTE, TERM. 85 / V: *~rtaș* / Pl: *~i* / E: *vardă*[2] + *-aș* cf mg *vártás*] (Mar; Buc) Lucrător forestier care supraveghează deplasarea buștenilor pe uluc Si: (reg) *vartă*[1] (6).

vărdină *sf* vz *vârghină*

vărețe *sp* vz *varice*[1]

vărga *vt* [At: (a. 1803) IORGA, S. D. XIX, 58 / Pzi: *~ghez* / E: *vărgat* cf *vargă*] 1 A face să aibă dungi (paralele) de culori diferite sau de altă culoare decât cea a fondului (în scop ornamental) Si: (pop) *a învârsta*, *a vârsta* (4). 2 (Rar) A face să aibă pe corp vărgi (35), urme de lovituri.

vărgaci, ~ace *a* [At: ALR I, 1 489/287 / Pl: ~, *~ace* / E: *vargă* + *-aci*] (Reg) Vărgat (1).

vărgar *s* [At: ALR SN III h 739/537 / Pl: ? / E: *vargă* + *-ar*] (Reg) Vargă (19).

vărgaș *sm* [At: CHEST. V, 167/27 / Pl: *~i* / E: *vargă* + *-aș*] 1-2 (Reg; șhp) Vărguță (1-2). 3 (Trs) Pogonici.

vărgat, ~ă *a* [At: PO 274/14 / Pl: *~ați*, *~e* / E: *vargă* + *-at*, (4) cf și it *vergate*] 1 Care are (ca ornament) dungi (paralele) de culori diferite sau de altă culoare decât cea a fondului Si: *dungat*[2] (1), (pop) *pestriț*, *vârstat* (2), (reg) *șalar*[2], *șergat*, *strafat*, *vărgaci*, *vărgăliu*. 2 (Rar) Care are vărgi (35), urme de lovituri pe corp. 3 (Reg; d. păr[1]) Înspicat. 4 (Rar; d. anumite tipuri de hârtie) Care are linii orizontale (sau verticale) vizibile prin transparență. 5 (Îvr; pex; d. animale) Pătat.

vărgăliu, ~ie *a* [At: CIAUȘANU, R. SCUT. 29 / V: *vâr~* / Pl: *~ii* / E: *vargă* + *-(ă)liu*] (Olt) Vărgat (1).

vărgălui *vt* [At: TRDG / Pzi: *~esc* / E: *vargă* + *-ălui*] (Mol) A vărgui coasa.

vărgăluire *sf* [At: PAMFILE, I. C. 141 / Pl: *~ri* / E: *vărgălui*] (Mol) Fixare a unei vergi (30) pentru a crește rezistența coasei.

vărgălună *sf* vz *vârgolună*

vărgăluță *sf* [At: SFC VI, 124 / Pl: *~țe* / E: *vargă* + *-ăluță*] 1-2 (Trs; șhp) Vărguță (1-2).

vărgătură *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: *vărga* + *-ătură*, (4) cf și it *vargatura*, (5) fr *vergeture*] 1 (Rar; mpl) Vargă (34). 2 (Mun) Țesătură vărgată. 3 (Mun; înv; dep) Epitet folosit de țărani pentru o persoană îmbrăcată în haine de orășean. 4 Ansamblu de linii paralele, orizontale (sau verticale) vizibile prin transparență, pe care le prezintă anumite tipuri de hârtie. 5 (Med; îvr; lpl) Vergeturi.

vărgățel, ~ea *a* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ei*, *~ele* / E: *vărgat* + *-el*] 1-2 (Pop; șhp) (Cam) vărgat (1).

vărgea *sf* vz *vergea*

vărgeauă *sf* vz *vergea*

vărjel *smn* vz *vergea*

vărgeluță *sf* vz *vergeluță*

vărgică *sf* vz *vergică*

vărgui *vt* [At: CADE / Pzi: *~esc* / E: *vargă* + *-ui*] (Reg; c. i. coasa) A întări cu o vargă (30) Si: (reg) *a vărgălui*.

vărguliță *sf* [At: PELIMON, I. 210/8 / Pl: *~țe* / E: *vargă* + *-uliță*] 1-2 (Rar; șhp) Vărguță (1-2). 3-4 (Șhp) Vărguță (9-10).

vărgură *sf* vz *vergură*

vărguș *s* [At: DLR / Pl: ? / E: *vargă* + *-uș*] (Reg) Băț cu care se curăță țeava puștii.

vărgușoară *sf* [At: CIHAC, I, 306 / Pl: *~oare* / E: *vargă* + *-ușoară*] 1-2 (Rar; șhp) Vărguță (1-2).

vărguță *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~țe*, (reg) *~ți* / E: *vargă* + *-uță*] 1-2 (Șhp) Vargă (1) (cam mică) Si: (rar) *vărguliță* (1-2), *vărgușoară* (1-2), (reg) *vărgaș* (1-2), *vărgăluță* (1-2). 3-4 (Șhp) Vargă (12) magică (cam mică) Si: *vergelușă* (3-4). 5-6 (Pes; reg; șhp) Vargă (19) (cam mică). 7-8 (Reg; la coasă; șhp) Vargă (28) (cam mică). 9-10 (Pop; șhp) Vargă (34) (subțire) Si: *dunguliță* (1-2), (rar) *vărguliță* (3-4). 11 (Orn; Olt) Sticlete (*Carduelis carduelis*).

vări *v* vz *văra*

vărietate *sf* vz *varietate*

vărinc *sm* vz *veric*

vărișoară *sf* vz *verișoară*

văritor *sn* vz *văruitor*

văritoruț *sn* vz *văruitoruț*

vărjel *sn* vz *vergel*[1]

vărlan *sm* vz *vârlan*

vărlugă *sf* vz *vârlugă*

vărmede *sf* vz *varmeghie*

vărmeghe *sf* vz *varmeghie*

vărmeghie *sf* vz *varmeghie*

vărnică *sf* [At: PASCU, S. 175 / Pl: ? / E: *vară* (vz *văr*) + *-ănică*] (Olt) Verișoară (1) Vz *verișor*.

vărnicer *sm* [At: (a. 1638) IORGA, D. B. I, 62 / V: (reg) *~ițar* / Pl: *~i* / E: *varniță* + *-ar*] 1-2 (Îrg) Vărar (1-2).

vărnițar *sm* vz *vărnicer*

văros[1]*, ~oasă* *a* [At: LB / Pl: *~oși*, *~oase* / E: *var*[2] + *-os*] 1 Care conține (mult) calcar Si: *calcaros*. 2 Format din calcar Si: *calcaros*. 3 (Înv; îs) *Piatră ~oasă* Piatră-de-var. 4 (Înv; îs) *Apă ~oasă* Apă cu un conținut ridicat de săruri de calciu. 5 (Rar) Albicios.

văros[2]*, ~oasă* *a* [At: BOLLIAC, O. 77 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: *vară* + *-os*, (6) prin figură etimologică] 1-3 (Îvr) Văratic (1-3). 4 (Olt; d. locuri) Văratic (13). 5 (În poezia populară; d. vară) Foarte călduroasă. 6 (În poezia populară; d. vară) Favorabilă muncilor agricole.

văroșană *sf* vz *vărușan*

vărpăli *v* vz *vârpăli*

vărpălit, ~ă *a* vz *vârpălit*.

vărsa [At: PSALT. HUR. 67[r]/22 / Pzi: 1 *vărs*, 3 (reg) *~sează*, 6 (îvr) *vărs* / E: ml **versare**] 1 *vt* (C. i. vase[1], recipiente etc. care conțin lichide, materii în formă de pulbere sau de granule etc.) A răsturna făcând să curgă sau să iasă conținutul. 2 *vt* A goli un vas[1], un recipient prin răsturnare sau prin înclinare. Si: (pop) *a deșerta* (1). 3 *vt* (Mol; îe) **A ~ putina cu huștii** A spune tot ce știi. 4 *vt* A face să curgă un lichid (dintr-un vas[1], dintr-un recipient). 5 *vt* A arunca un lichid dintr-un vas[1]. 6 *vt* (Îe) **A ~ laptele în păsatul cuiva** A ajuta pe cineva. 7 *vt* (Îe) **A ~ lacrimi (fierbinți** ori, pop, **de sânge)** sau **a ~ șiroaie de lacrimi** A plânge (cu durere, cu jale). 8 *vr* (Îvr; îe) **A se ~ în lacrimi** A plânge (cu durere, cu jale). 9 *vt* (Îe) **A ~ sânge (nevinovat** ori **omenesc**, înv, **de om)** sau, înv, **a ~ sângele cuiva** A ucide (pe cineva). 10 *vt* (Îe) **A-și ~ sângele** (pentru cineva sau ceva) A-și sacrifica viața (pentru cineva sau ceva). 11 *vt* (Îvp; îe) **A ~ (multe) sudori** (sau **nădușeli**) sau **a ~ sudori de moarte** A face mari eforturi pentru a realiza ceva. 12 *vt* (Îvp; îae) A fi în agonie. 13 *vt* (Pop; îe) **A-i ~** (cuiva) **mațele** A spinteca (pe cineva). 14 *vt* (Pop; îae) A ucide (pe cineva). 15 *vt* (Îrg) A turna[1] metale sau materii topite[2]. 16 *vt* (Îrg) A obține un obiect prin turnarea[1] metalelor topite. 17 *vt* (Trs) A sufla cu argint un obiect de metal. 18 *vt* (C. i. materii în formă de pulbere sau de granule, obiecte etc.) A face să se împrăștie, să se risipească (prin înclinarea sau răsturnarea vasului[1] în care se află, prin aruncare etc.). 19 *vr* (Reg; d. cereale) A se scutura de rod[1]. 20 *vt* (Asr) A lansa asupra inamicului săgeți, bombe, gloanțe etc., în cantitate mare. 21 *vr* (D. ape) A ieși din albie Si: *a se revărsa*. 22 *vt* (Îrg; d. față; îe) **A ~ sânge** (sau **rumeneață**) A se înroși. 23 *vr* (Înv; pan; d. conținutul unui vas[1]) A da pe dinafară. 24 *vr* (Reg; pan; d. muguri) A se deschide (14). 25 *vr* (D. fluvii) A-și duce apele în mare sau în ocean Si: (îvp) *a veni* (141). 26 *vr* (D. ape curgătoare) A-și uni cursul cu o altă apă (cu debit[1]) mai mare Si: (îvp) *a veni* (142). 27 *vr* (Îvp; d. ploaie, adesea cu determinări modale) A cădea din abundență. 28 *vim* (Pop; îe) **Plouă de varsă** Plouă torențial. 29 *vt* (Poetic; d. nori) A lăsa să cadă precipitații (în cantitate mare). 30 *vr* (D. lichide, secreții etc.; de obicei cu determinări locale) A curge (4). 31 *vr* (D. lichide, secreții etc.; de obicei cu determinări locale) A se scurge. 32 *vr* (Reg; pan; d. pământ) A se surpa. 33 *vr* (Îvr; pan) A aluneca (3). 34 *vt(a)* A vomita. 35 *vt* (Îe) **A-și ~ (și) mațele** (sau **măruntaiele**) A vomita cu convulsii puternic, epuizante. 36 *vt* (Îae) A simți un dezgust violent (față de cineva sau de ceva). 37 *vt* (Înv; îe) **A ~** (ceva) **pe nas** A o păți.

38 *vt* (Înv; îe) **A-și ~ sufletul** A muri[1]. **39** *vt* (În basme; d. balauri, zmei etc.) A scoate foc, jeratec etc. (pe gură). **40** *vt* (Îe) **A ~ foc** Se spune despre caii iuți și puternici. **41** *vt* (Pan) A da afară ceva. **42** *vt* A preda sume de bani, obiecte de valoare etc. **43** *vt* A depune sume de bani, obiecte de valoare etc. la o instituție (bancară), la o casă[2] etc. (pentru păstrare, pentru achitarea unei datorii etc.). **44** *vt* A cheltui peste măsură. **45** *vt* (Rar) A investi. **46** *vt* A repartiza un soldat la o anumită unitate militară. **47** *vt* A transfera un soldat de la o unitate militară la alta. **48** *vt* (Adesea poetic; d. surse de lumină, de căldură etc.) A răspândi lumină, căldură, radiații etc. **49** *vr* (Pop; îe) **A se ~ zorile** (sau **de ziuă**) A se revărsa zorile. **50** *vt* (Fig) A-și manifesta sentimentele, starea de spirit prin comportare, prin atitudine etc. **51** *vr* (Înv; d. oameni) A se îmbolnăvi de variolă (1). **52** *vr* (Pop; d. animale) A se îmbolnăvi de variolă (3). **53** *vt* (Pop) A vaccina preventiv un animal împotriva variolei (3).

vărsare *sf* [At: CORESI, EV. 128 / Pl: *~sări* / E: ***vărsa***] **1** Răsturnare a unui vas[1], a unui recipient etc. (care conține lichide, materii în formă de pulbere sau de granule etc.). **2** Golire a unui vas[1], a unui recipient etc. (prin înclinare sau prin răsturnare) Si: (pop) *deșertare* (1). **3** Curgere a unui lichid (dintr-un vas[1], dintr-un recipient) Si: *vărsat[1]* (1). **4** Aruncare a unui lichid, a unor materii în formă de pulbere sau de granule, a unor obiecte etc. (dintr-un vas[1]) Si: *vărsat[1]* (2). **5** (Îs) *~ de sânge* Omor. **6** (Pex; îas) Măcel. **7** (Înv; îs) *~a sângelui* (*său* sau *lor* etc.) Moarte. **8** (Pex; îas) Jertfire de sine. **9** (Înv; îs) *~ de lacrimi* (sau, îvr, *~a lacrimilor*) Plâns (din cauza unei dureri, a unei supărări, a unei emoții etc.). **10** (Înv; îas) Tânguire. **11** (Îvr; îs) *~ de sudori* Străduință (pentru a realiza ceva). **12** Ieșire din albie a unei ape Si: *revărsare*. **13** (Înv; pan) Ieșire peste margini a conținutului unui vas[1]. **14** Unire a cursului unui fluviu cu marea sau cu oceanul. **15** Unire a două cursuri de apă. **16** (Ccr) Loc unde cursul unui fluviu se unește cu marea sau cu oceanul Si: (îrg) *vărsătură* (1). **17** (Ccr) Loc de unire a două cursuri de apă Si: (îrg) *vărsătură* (2). **18** (Înv) Ploaie (torențială). **19** (Reg) Făgaș săpat de șuvoaiele apelor. **20** (Îrg) Curgere (a unui lichid, a unei secreții etc.). **21** Scurgere (a unui lichid, a unei secreții etc.). **22** Vomă (1). **23** (Mpp; îs) *~ de sânge* Hematemeză. **24** (Rar) Ofertă în bani. **25** Depunere a unei sume de bani, a unor obiecte de valoare la o instituție (bancară), la o casă[2] etc. (pentru păstrare, pentru achitarea unei datorii etc.). **26** (Adesea poetic) Propagare (de radiații, de emanații etc.). **27** (Pop; îs) *~ de zori* (sau *de ziuă*) Revărsat de zori. **28** (Pop; îs) *~a serii* Înserare. **29** (Înv; fig) Exteriorizare (a unor sentimente, a unor stări sufletești etc.). **30** (Înv) Vaccinare preventivă a animalelor împotriva variolei (3).

vărsat[1] *sn* [At: CORESI, EV. 416 / V: (reg) ***văr~*** / Pl: **11-21** (înv) *~uri* / E: ***vărsa***] **1-2** Vărsare (3-4). **3** (Înv; îs) *~ul sângelui* (*meu* sau *tău*, *său* etc.) Moarte. **4** (Înv; îas) Jertfire de sine. **5** (Înv) Turnare[1]. **6** (Asr) Lansare de gloanțe, săgeți etc. asupra cuiva. **7** Revărsare a unei ape. **8** Inundație. **9** (Pop) Vomă (1). **10** (Pop; îs) *~ul zorilor* (sau *zilei*, *de zori*) sau *~ de zori* (sau *de ziuă*, reg. *de zări*) Revărsatul zorilor. **11** (Mpp; șîs **~** *mare*) Variolă (1). **12** (Mpp; îs) *~ negru* (sau, înv, *lânguros*) Variolă (2) hemoragică. **13** (Reg) Pistrui. **14** (Mpp; îs) *~ de vânt* (sau, pop, *în cruce*, înv, *mincinos*, reg, *din vânt*) Varicelă. **15** (Mpp; îrg; șîs *~ mic*, înv, *~ pătat*, reg, *~ mărunt*, *~ spoit*, *~ roșu*, *~ spuzit*, *~ mănunțel*, *~ de copii*) Rujeolă. **16** (Mpp; îrg; șîs *~ spuzos*, reg, *~ mare*, *~ spoit*, *~ mărunțel*, *~ alb*, *~ porcesc*, *~ pietros*, *~ în cruci*) Scarlatină. **17** (Mdv; pop) Variolă (3). **18** (Reg) Boală epidemică a albinelor. **19** (Îvp; șîs *~ de vacă*, *~ vaccinal*) Vaccin (1). **20** (Mar; Mol) Vaccinare. **21** (Reg) Semn rămas pe corp în urma unei vaccinări. **22** (Bot; reg) Nalbă (*Malva silvestris*). **23** (Bot; reg; îf *vărsat*; șîc **vârsatul-pământului, vârsatul-trifoiului**) Gălbează (3) (*Cuscuta trifolii*).

vărsat[2], ***~ă*** *a* [At: PO 295/13 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***vărsa***, (13) cf lat *versatus*, fr *versé*] **1** (D. lichide) Care a curs (dintr-un vas[1], dintr-un recipient). **2** (D. lichide) Care a fost aruncat (dintr-un vas[1]). **3** (Îrg; d. metale sau materii în stare de topire) Care a fost turnat. **4** (Îrg; d. obiecte) Care a fost obținut prin turnare[1]. **5** (D. materii în formă de pulbere sau de granule, obiecte etc.) Care a fost împrăștiat (prin înclinarea sau răsturnarea vasului în care se afla, prin aruncare etc.). **6** (D. mărfuri) Care se vinde cu amănuntul (fiind luat într-o cantitate mai mare). **7** (D. mărfuri) Care nu este preambalat, ci se împachetează în momentul cumpărării. **8** (D. ape) Care a ieșit din albie Si: *revărsat[2]*. **9** (Pop; d. ploaie) Care cade în cantitate mare. **10** Care este vomitat. **11** (Înv; d. oameni) Bolnav de variolă (1). **12** (Înv; d. animale) Bolnav de variolă (3). **13** (Înv) Versat (1).

vărsăcios, ***~oasă*** [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***vărsat[1]***] (Trs; d. oameni) Care are urme de variolă (1) pe față Si: (reg) *vărsătos*.

vărsământ *sn* [At: I. PANȚU, PR. 4 / Pl: *~minte* / E: ***vărsa*** + *-mânt* după fr *versement*] **1** Depunere a unei sume de bani la dispoziția cuiva, de obicei a statului, a unei întreprinderi sau a unei instituții, pe baza unei obligații legale. **2** (Pgn) Plată[1] a unei sume de bani. **3-4** (Ccr) Sumă de bani care constituie obiectul vărsământ (**1-2**).

vărsărie *sf* [At: AR (1829), 174[2]/11 / Pl: *~ii* / E: ***vărsa*** + *-ărie*] (Înv) **1** Turnătorie (de metale). **2** (Îs) *~ de sânge* Omor. **3** (Pex; îas) Măcel.

vărsător, ***~oare*** [At: CORESI, EV. 387 / Pl: *~i*, *~oare*, (rar) *~i* sf / E: ***vărsa*** + *-ător*] **1-6** *smf*, *a* (Persoană) care varsă (4, 5, 18) ceva. **7** *a* (Înv; îs) *~ de sânge* (*nevinovat*) Ucigaș. **8** *sm* (Îrg) Turnător (de metale sau materii topite). **9** *sma* (Lsg) Constelație din emisfera australă, formată din stele puțin strălucitoare și din nebuloase, care este vizibilă toamna. **10** *sma* (Lsg) Semn zodiacal, situat între zodia capricornului și cea a peștilor. **11** *smf* (Pex) Persoană născută în zodia vărsătorului (**10**). **12** *sf* (Teh) Cadă în care se adună materialul scos din fundul sondei și care comunică cu bazinul de decantare. **13** *sf* Loc unde se depozitează gunoiul menajer dintr-o zonă, dintr-o localitate. **14** *sf* (Reg) Scoc sterp (la moară). **15** *a* (Înv; d. surse de lumină, de căldură etc.; udp „de") Care propagă (radiații, emanații etc.) **16** *a* (Înv) Vomitiv (1). **17** *a* (În basme, d. balauri, zmei etc.) Care scoate, aruncă (pe gură) foc, flăcări etc. **18** *sf* (Bot; reg) Steluță (*Aster amellus*).

vărsătorie *sf* [At: (a. 1850) BARIȚIU, C. VII, 51 / Pl: *~ii* / E: ***vărsător*** + *-ie* după ger *Giesserei*] (Înv) Turnătorie (de metale și materii topite).

vărsătos, ***~oasă*** *a* [At: ALR II/I h 45 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***vărsat[1]*** + *-os*] (Mar; Trs; d. oameni) Vărsăcios.

vărsătură *sf* [At. CANTEMIR, I. I. I, 162 / Pl: *~ri* / E: ***vărsa*** + *-ătură*] **1-2** (Îrg) Vărsare (**16-17**). **3** (Reg) Braț al unei ape curgătoare. **4** (Asr) Revărsare a unei ape. **5** (Asr) Întindere de apă provenită din revărsări. **6** (Reg) Loc pe care s-au depus aluviuni în urma revărsării unei ape. **7** (Reg) Urmă săpată în pământ de șiroaie sau de torente. **8** (Mpl) Act reflex prin care conținutul stomacului este eliminat (violent) prin esofag și pe gură. **9** (Ccr) Ceea ce a fost vomitat. **10** (Îdt) Turnare[1] (a unui metal). **11** (Îdt; ccr) Obiect obținut prin turnarea[1] unui metal. **12** (Îvr) Pantă[1]. **13** (Reg; lpl) Mușuroaie[2] de cârtiță.

vărsățel *sn* [At: MATEESCU, B. 72 / Pl: ? / E: ***vărsat[1]*** + *-el*] (Într-o poezie populară; irn sau gmț) Vărsat (**11**).

vărtar *sm* vz ***vătrai***

vărtaș *sm* vz ***vardaș***

vărtăhaz *s* [At: BÎRLEA, L. P. M. I, 7 / Pl: ? / E: ger ***Wartehaus***, mg ***vártaház***] (Mar; înv) **1** Clădire a unui post[1] de gardă. **2** Încăpere a unui post[1] de gardă.

vărtolomei *sm* vz ***vârtolomei[1]***

văruc, ***~ă*** [At: JAHRESBER. VIII, 138 / Pl: *~uci* / E: ***văr*** + *-uc*] (Reg) **1-2** *smf* (Șhp) Văr (**1-2**). **3** *sm* (Fam; la vocativ) Termen de adresare către o persoană de sex masculin care marchează un raport de egalitate între vorbitori sau care exprimă o atitudine condescendentă.

văruică *sf* [At: GR. S. VII, 31 / Pl: ? / E: ***vară*** + *-ucă*] **1-2** (Într-o poezie populară; șhp) Vericică[1] (**1-2**).

vărui[1] [At: CANTEMIR, I. I. I, 147 / Pzi: *~esc*, (reg) *vărui* / E: ***var[2]*** + *-ui*] **1** *vt(a)* (C. i. suprafețe tencuite[2] ori lipite ale unor elemente de construcție sau, pex, încăperi, clădiri etc.) A acoperi cu un strat subțire de lapte de var[2] (cu unele adaosuri) Si: *a spoi*, (reg) *a meseli*, *a pământuși*. **2** *vt(a)* (Reg; c. i. pereți sau, pex, încăperi, case etc.) A humui (1). **3** *vr* (Fam; gmț; dep; d. femei) A se pudra în mod exagerat.

vărui[2] *vt* [At: ALECSANDRI, T. I. 396 / V: ***ver~*** / Pzi: *~esc* / E: ***văr*** + *-ui*] (Îvr; fam) A i se adresa cuiva cu apelativul „vere".

văruială *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ieli* / E: ***vărui***[1] + *-eală*] **1** Văruire. **2** (Ccr) Strat (subțire) de lapte de var[2] (cu unele adaosuri) aplicat pe o suprafață tencuită, lipită etc. a unui element de construcție Si: *spoială*.

văruic *sm* [At: SCURTU, T. 148 / Pl: *~ici* / E: drr ***văruică***] **1-2** *smf* (Olt; șhp) Văr (**1-2**).

văruică *sf* [At: LIUBA–IANA, M. 25 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***vară*** (vz *văr*) + *-uică*] (Reg) **1-2** (Șhp) Vară (**1-2**) Vz *văr*. **3** (Fam; la vocativ) Termen de adresare către o persoană de sex feminin, care marchează un raport de egalitate între vorbitori. **4** Prietenă apropiată. **5** (De obicei construit cu verbul „a se prinde") Soră de cruce.

văruire *sf* [At: MARDARIE, L. 196[2]/24 / Pl: *~ri* / E: ***vărui***[1]] Aplicare a unui strat (subțire) de lapte de var[2] (cu unele adaosuri) pe o suprafață tencuită, lipită etc. a unui element de construcție Si: *spoială, spoire, spoit*[1], *văruială, văruit*[1].

văruit[1] *sns* [At: MANOLESCU, I. 32 / E: ***vărui***[1]] Văruire.

văruit[2], ***~ă*** *a* [At: COD. VOR[2]. 23[v]/10 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***vărui***[1]] **1** (D. suprafețe tencuite ori lipite ale unor elemente de construcție sau, pex, d. încăperi, clădiri etc.) Acoperit cu un strat (subțire) de lapte de var[2] Si: *spoit*[2], (reg) *muruit*. **2** (În textele religioase; îe) (**A fi**) **mormânt** (sau **perete**) **~** Se spune despre cineva sau despre ceva care produce (sau caută să producă) o impresie favorabilă, ascunzându-se sub aparențe înșelătoare. **3** (Fam; gmț; dep; d. femei) Pudrat în mod exagerat.

văruitor, ~oare [At: LB / P: *~ru-i~* / V: (reg) ***~rit~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***vărui***[1] + *-tor*] **1** *smf* (Asr) Zugrav. **2** *sn* (Trs) Bidinea. **3** *sn* (Trs; îs) *~ mic* (sau *de tras brâu*) Pensulă (de văruit[1]).

văruitoruț *sn* [At: ALR II/I MN 149, 3932/157 / P: *~ru-i~* / V: ***~rit~*** / Pl: ? / E: ***văruitor*** + *-uț*] (Trs) Pensulă (**1**) (de văruit[1]).

vărușan, ~ă [At: TDRG 1714 / V: ***~roșană, verușană*** *sf* / Pl: *~șeni, ~șene* / E: ***văr*** + *-ușan* cf *verișană*] (Trs) **1-2** *smf* (Șhp) Văr (**1-2**). **3** *sf* (Fam; la vocativ) Termen de adresare către o persoană de sex feminin, care marchează egalitatea între vorbitori.

văruț [At: LIUBA–IANA, M. 25 / Pl: *~i, ~e* / E: ***văr*** + *-uț*] **1-2** *smf* (Șhp) Văr (**1-2**). **3** *sf* (Trs) Prietenă apropiată. **4** *sm* (Trs) Frate de cruce. **5** *sf* (Trs; de obicei construit cu verbul „a se prinde") Soră de cruce.

văruță [At: TDRG / Pl: *~țe* / E: ***vară*** + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Vericică[1] (**1-2**).

vărvăresc, ~ească *a* [At: CORESI, EV. 333 / V: ***varvar~*** / Pl: *~ești* / E: ***varvar*** + *-esc*] (Înv) **1-9** Varvaricesc (**1-9**).

vărvărice *s* vz ***varvaric***

vărvărie *sf* vz ***varvarie***

vărzaică *sf* [At: NOVACOVICIU, C. B. II, 8 / V: ***vâr~*** / Pl: ? / E: ns cf *varză*] (Ban) Plantă nedefinită mai îndeaproape, asemănătoare cu volbura.

vărzar[1] *sm* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i* / E: ***varză*** + *-ar*] **1** Cultivator (și vânzător) de varză (**8**). **2** Călugăr însărcinat cu aprovizionarea într-o mănăstire. **3** (Mun; gmț; csnp) Colăcer.

vărzar[2] *snm* vz ***vărzare***

vărzare *sf* [At: LB / V: ***vărzar*** (Pl: *vărzare*, reg. *vărzaruri* sn, *vărzari* sm), (reg) ***verzar*** (Pl: *verzare*) *sn* / Pl: *~zări* / E: ***varză*** + *-are*] Plăcintă umplută cu varză (**8**) sau cu ceapă, cu știr[3], cu mărar etc.

vărzăli *vi* [At: PAȘCA, GL. / Pzi: ? / E: ***varză*** + *-ăli*] (Reg; d. oameni) **1** A se agita (**2**). **2** A se osteni.

vărzălui[1] *vt* [At: CIAUȘANU, V. 209 / Pzi: *~esc* / E: ***varză*** + *-ălui*] (Reg) A răvăși.

vărzălui[2] *vi* [At: CONV. LIT. XLIV$_2$, 131 / Pzi: *~esc* / E: ns cf *vărzălui*[1]] (Reg) A vorbi pe negândite.

vărzăluit, ~ă *a* [At: CIAUȘANU, R. SCUT. 34 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***vărzălui***[1]] (Reg) Răvășit[2].

vărzăresc, ~ească *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ești* / E: ***vărzar***[1] + *-esc*] (Îvr) **1** De vărzar[1] (**1**). **2** Al vărzarului[1] (**1**).

vărzări *vt* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~esc* / E: ***varză***] (Reg) A răvăși.

vărzărie *sf* [At: (a. 1736) IORGA, S. D. XIV, 54 / V: (reg) ***verzar~, ver~*** / Pl: *~ii* / E: ***varză*** + *-ărie*] **1** (Reg) Grădină de zarzavat. **2** Grădină cultivată cu varză (**8**). **3** Loc amenajat special, de obicei o pivniță, în care se păstrează varza (**8**) murată.

vărzărit *sn* [At: DOC. EC. 249 / Pl: ? / E: ***varză***] (Îvr) Dare percepută în trecut, nedefinită mai îndeaproape.

vărzoi[1] *sm* [At: ALR I. 847/954 / Pl: *verzoi* / E: ***varză*** + *-oi*] (Reg) Varză (**8**) nedezvoltată, fără căpățână.

vărzoi[2] *v* vz ***vărzui***

vărzui [At: TDRG / V: (reg) ***~zoi*** (Pzi: *zoiesc*) / Pzi: *~esc, vărzui* / E: ***varză*** + *-ui*] **1** *vt* (Fam; c. i. cărți, caiete etc.) A răvăși (și a rupe) foile unei cărți, ale unui caiet. **2** *vr* (Olt) A se învălmăși. **3-4** *vr* (Reg) A forfoti (**1-2**). **5** *vt* (Reg) A mâna[1] oile repede, făcându-le să obosească.

vărzuială *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ieli* / E: ***vărzui*** + *-eală*] (Reg) **1** Învălmășeală. **2** Dezordine (**1**) mare. **3** Forfotă (**1**).

vărzuit, ~ă *a* [At: C. PETRESCU, O. P. II, 77 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***vărzui***] (Fam; d. cărți, caiete etc.) Cu file răvășite[2] (și rupte[2]).

vărzuliță *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~țe* / E: ***varză*** + *-uliță*] (Fam; hip) **1** Salată de varză (**8, 9**) (murată). **2** Mâncare de varză (**8**).

vărzuță *sf* [At: DSR / Pl: *~țe* / E: ***varză*** + *-uță*] **1-14** (Șhp) Verzișoară (**1-14**).

văsar [At: KLEIN, D. 453 / Pl: *~i sm* / E: ***vas***[1] + *-ar*] **1** *sm* (Trs) Meseriaș care face (și vinde) ciubere, putini, butoaie și alte vase[1] de lemn. **2** *s* (Trs) Ciubăr larg în care se spală diferite vase[1] (**3**). **3** *s* (Reg) Etajeră pentru vase[1] (**3**).

văsălie *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: ? / E: ***vasal*** + *-ie*] (Îvr) **1-2** Vasalitate (**1-2**).

văsări *vi* [At: FRÂNCU – CANDREA, M. 61 / Pzi: *~resc* / E: ***văsar***] **1** (Trs) A practica meseria de văsar (**1**). **2** A face diverse vase[1] (**1**) de lemn.

văsărie *sfs* [At: RESMERIȚĂ, D. / E: ***vas***[1] + *-ărie*] Totalitatea vaselor[1] (**3**) (dintr-o gospodărie, dintr-un restaurant etc.) în care se gătește sau din care se mănâncă.

văsăriș *sn* [At: LTR[2] / V: ***vasalâș*** (Pl: *vasalâșuri*), ***vasar~, vas~, veser~, vosoiș, vosor~*** / Pl: *~e* / E: ger ***Wasserriese***] (Trs) Canal de surgere a apei din mină[1].

văsărit *sns* [At: ARH. FOLK. V, 113 / E: ***văsări***] (Trs) **1** Meseria de văsar (**1**). **2** Meșteșugul văsarului (**1**).

văscălie *sf* vz ***veșcălie***

văscătură *sf* [At: SĂULESCU, în CAT. MAN. III, 49 / Pl: ? / E: ***văsc*** (radical izolat prin analiză al lui *învește*) + *-ătură*] (Îvr) Înveliș.

văscior *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 25[v]/5 / V: (înv) ***vășc~*** / Pl: *~oare* / E: ***văsuț*** + *-ior*] **1-6** (Șhp) Vas[1] (**1-3**) (mic) Si: (rar) *văsuc* (**1-6**), *văsulean* (**1-6**), *văsuleț* (**1-6**), *văsușor* (**1-6**), (reg) *văsuț* (**1-6**), *vășcean* (**1-6**). **7-8** (Atm; îvr; șhp) Vas[1] (**12**) (mic).

văscreasnă *sf* vz ***voscreasnă***

văscris *sn* vz ***vascris***

văsișor *sn* [At: CR (1830), 76[2]/41 / Pl: *~oare* / E: ***vas***[1] + *-ișor*] **1-2** (Îvr; șhp) Vas[1] (**8**) (de capacitate mică) Si: (îvr) *văsuț* (**7-8**).

văsos, ~oasă *a* [At: MIHALI, C. 132 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***vas***[1] + *-os*] (Îvr; d. plante[1]) Vascular (**7**).

văspar *sm* vz ***viespar***

văspriemnic *sm* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 44[r]/35 / Pl: *~ici* / E: slv **въсприємьникъ**] (Slî; rar) Discipol (în credință).

văsuc *sn* [At: FD IV, 46 / Pl: ? / E: ***vas***[1] + *-uc*] **1-6** (Rar; șhp) Văscior (**1-6**).

văsulean *sn* [At: SEVASTOS, N. 347 / Pl: *~ene* / E: ***vas***[1] + *-ulean*] **1-6** (Rar; șhp) Văscior (**1-6**).

văsuleț *sn* [At: POLIZU / Pl: *~e* / E: ***vas***[1] + *-uleț*] **1-6** (Rar; șhp) Văscior (**1-6**).

văsușor [At: TDRG / Pl: *~oare* sn, *~i* sm / E: ***vas***[1] + *-ușor*] **1-6** *sn* (Rar; șhp) Văscior (**1-6**). **7** *sm* (Reg) Mică plantă erbacee care crește în zonele alpine (*Splachnum sphaericum*).

văsuț *sn* [At: LB / Pl: *~e* / E: ***vas***[1] + *-uț*] **1-6** (Trs; șhp) Văscior (**1-6**). **7-8** (Îvr; șhp) Văsișor (**1-2**). **9-10** (Bot; îvr; șhp) Vas[1] (**15**) (mic).

vășalău *sn* vz ***voșolău***

vășălău *sn* vz ***voșolău***

vășăli *v* vz ***voșoli***

vășălui *v* vz ***voșoli***

vășcălan *sn* [At: VAIDA, DR. III, 714 / V: ***~cal~*** / Pl: *~e, ~uri* / E: mg ***vaskalán***] **1** (Trs) Lingură de fier. **2** (Mar; Trs) Lopățică de fier, cu mâner lung, cu ajutorul căreia se scoate jarul sau cenușa din cuptor, din sobă etc. **3** (Trs) Făraș (**1**).

vășcălău *sn* [At: CABA, SĂL. 102 / Pl: ? / E: ***vășcălan*** css] (Trs) Făraș (**1**).

vășcălie *sf* vz ***veșcălie***

vășcean *sn* [At: (a. 1805) GRECU, P. 403 / Pl: *~ene* / E: ***vas***[1]] **1-6** (Reg; șhp) Văscior (**1-6**).

vășcior *sn* vz ***văscior***

vătaf *sn* [At: COD. VOR.[2] 36[v]/7 / V: (îrg) ***~aj, ~aș, ~av*** (înv) ***~ag, ~ah***, (reg) ***~au***, (reg) ***~tău*** / Pl: *~i* / E: ns cf ucr *ватага* „ceată, mulțime"] **1** (Îvp; de obicei cu determinări în genitiv sau introduse prin *pp* „de", „peste", „pe") Conducător (al unui grup organizat, al unei asociații de meseriași sau de negustori, al unei instituții etc.) Si: (îvp) *vătășel* (**1**). **2** (Trs; îs; îf *vătav*) *~avul dracilor* Scaraoțchi. **3** (Pop) Cioban care conduce o stână Si: (pop) *vătășel* (**3**). **4** (Îoc *boitar*; șîs *~ de cârd*) Cioban care merge în fruntea unei turme de oi. **5** (Mun; Trs) Persoană care are cele mai multe oi la o stână. **6** (Pop) Șef al unei echipe de pescari Si: (reg) *ataman* (**2**). **7** (Buc; Trs) Vornicel (**5**) la nuntă. **8** (Buc; Trs) Tânăr care însoțește (călare) pe miri, având anumite atribuții cu ocazia ceremonialului nunții Vz *colăcer, vătășel, vornic, vornicel*. **9** (Reg) Conducător al unei cete de tineri colindători sau de călușari. **10** (Buc) Proxenet. **11** (În Evul Mediu, în țările române; de obicei cu determinări în genitiv sau introduse prin *pp* „de") Titlu dat persoanelor însărcinate cu conducerea unui grup de dregători, de oșteni, de curteni, de slujbași domnești etc., având atribuții administrative, militare sau judecătorești. **12** (Înv) Persoană care avea titlul de vătaf (**11**). **13** (Înv; îs) *Mare ~* sau *marele ~, ~ mare* Șeful[2] vătafilor (**12**). **14** (Înv; îs) *~ de plai* (ori *de plăieși*) sau *~ul plaiului* Conducător al plăieșilor care păzeau un plai[1] sau o trecătoare. **15** (Iuz; îas) Subprefect al unui plai[1] Vz *zapciu*. **16** (Iuz; îs) *~ de plasă* Funcționar administrativ care conducea o plasă. **17** (Înv; îs) *~ de divan* sau *~ul divanului* Titlu purtat de boierul care convoca divanul și care avea atribuții judecătorești, rezolvând litigii de mică importanță. **18** (Înv) Boier care avea titlul de vătaf (**17**) de divan. **19** (Înv; îs) *~ de hotar* Șef de străjeri, de grăniceri. **20** (Înv; îs) *~ de agie* sau *~ul agiei* Șef al poliției. **21** (Înv; șîs *~ de țigani*) Inspector al țiganilor domnești. **22** (Înv; și îas) Șef al unui sălaș de țigani robi, ales de stăpân. **23** (Iuz) Administrator al unei moșii (boierești). **24** (Iuz) Supraveghetor al slugilor de la curtea unui boier sau de la o mânăstire Si: (Trs; înv) *prefect*. **25** (Mol; îe) **A da peste calul ~ului** A se afla într-o situație neplăcută.

vătag *sm* vz ***vătaf***

vătah *sm* vz ***vătaf***

vătaj *sm* vz ***vătaf***

vătajniță *sf* [At: DIACONU, VR. XXVIII / Pl: *~țe* / E: ***vătaj*** + *-niță*] **1** (Înv) Suprafață de teren care aparținea satului sau bisericii în urma arendării acesteia de la un proprietar Si: (Mol; înv) *vătaștină*. **2** (Reg) Temelie la casă, făcută din piatră.

vătală *sf* vz ***vatală***

vătalocit, ~ă *a* vz ***vălătucit***

vătaș *sm* vz ***vătaf***

vătaștină *sf* [At: (a. 1655) IORGA, S. D. XVI, 392 / Pl: *~ne* / E: ***vătaș*** + *-aștină* (prin haplologie)] (Mol; înv) Vătajniță (**1**).

vătau *sm* vz ***vătaf***

vătav *sm* vz ***vătaf***

vătăfie *sf* vz ***vătășie***

vătăguț *sm* [At: (a. 1644) GHIBĂNESCU, S. I. X, 29/13 / Pl: *~i* / E: ***vătag*** + *-uț*] (În Evul Mediu, în țările române) Subaltern al vătafului (**12**).

vătăjea *sf* [At: GLOSAR. REG. / Pl: *~ele* / E: ns cf *vătaj*] (Reg) Vergea pe care se duce vălul miresei.

vătăjel *sm* vz ***vătășel***

vătăjesc, ~ească *a* vz ***vătășesc***

vătăji *v* vz ***vătăși***

vătăjie *sf* vz ***vătășie***

vătăjiță *sf* vz ***vătășiță***

vătăjoaică *sf* [At: DDRF / Pl: *~ice* / E: ***vătaj*** + *-oaică*] (Înv) Vătășiță (**4**).

vătăjoaie *sf* vz ***vătășoaie***

vătălan *sm* vz ***vălătan***

vătăluc *sm* vz ***vălătuc***

vătălug *s* vz ***vălătuc***

vătăm *sn* [At: RESMERIȚĂ, D. / V: ***vat~*** / Pl: *~uri* / E: pvb ***vătăma***] (Reg) **1** Vătămare (**1**). **2** (Mpp) Hernie. **3** (Bot; îc) **Iarbă de vat~** Vătămătoare (**9**) (*Anthyllis vulneraria*).

vătăma [At: PSALT. HUR. 37[v]/10 / V: (reg) ***bă~*** / Pzi: 1 *vatăm*, (reg) *vătam, vătăm, vătămez*, 2 (reg) *vatemi, vatimi, vațemi, vațimi, vătami, vătămi, vătămezi, vetimi, vețimi* / Cj și: 3 (reg) *să vateme, să vatime, să vătame, să vătăme, să vătămeze, să veteme, să vetime* / E: ml ***victimare***] **1** *vt* A dăuna sănătății, integrității corporale (producând boli, răniri etc.). **2** *vt* (Înv; fig) A perverti. **3** *vr* (Înv; fig) A se simți îndurerat. **4** *vr* (Pop; spc) A se îmbolnăvi de hernie (**2**) Si: (pop) *a se boșorogi* (**2**), *a se surpa*. **5** *vt* (Fig) A pricinui (cuiva) neplăceri, necazuri Si: *a negăji, a supăra*. **6** *vt* (Fig) A produce daune materiale cuiva Si: *a păgubi, a prejudicia*. **7** *vt* (Fig) A aduce cuiva prejudicii morale Si: *a leza, a prejudicia*. **8** *vt* (Fig) A ofensa. **9** *vt* A încălca un precept, o normă etc. **10** *vt* A deteriora (un bun, un obiect). **11-12** *vtr* (Îvr; în textele religioase; cu determinări introduse prin *pp* „din", „de") A (se) abate de la...

vătăman *sm* [At: (a. 1422) cf DERS / V: ***vatam~*** / Pl: *~i* / E: vsl **ВАТАМАНЪ**, pn ***wataman***] **1** (În epoca feudală, în Moldova) Conducător al unui sat liber sau al unei cete de săteni liberi, devenit, uneori reprezentant al stăpânului feudal în satele aservite. **2** (Iuz; în administrația rurală din Moldova) Slujbaș la primărie însărcinat mai ales cu strângerea dărilor și a impozitelor. **3** (Mol; îe) **A ședea (uitată) ca fata ~ului** A-și irosi timpul, uitând de griji, de obligații. **4** (Iuz) Aprod (la o instituție). **5** (Iuz) Om de serviciu la o școală. **6** (Rar) Conducător (**1**).

vătămare *sf* [At: CORESI, EV. 350 / Pl: *~mări* / E: ***vătăma***] **1** Afectare a sănătății, a integrității corporale (prin producere de boli, răniri etc.) Si: (pop) *vătămătură* (**1**), (reg) *vătăm* (**1**). **2** (Jur) *~ corporală* (sau, înv, *trupească*) Infracțiune care constă într-o atingere adusă integrității corporale sau sănătății unei persoane. **3** (Înv; fig; determinat prin „sufletească") Pervertire. **4** (Mpp; reg; ccr) Hernie (**2**). **5** (Fig) Neplăcere. **6** (Fig) Necaz. **7** (Fig) Daună materială pricinuită cuiva Si: (îvr) *vătămătură* (**11**). **8** (Fig) Prejudiciu moral Si: (îvr) *vătămătură* (**12**). **9** Încălcare a unor norme, a unor precepte, a unor reguli consimțite. **10** Deteriorare (cauzată unor bunuri materiale, unor obiecte etc.).

vătămat, ~ă *a* [At: PRAV. 13 / V: (reg) ***bă~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***vătăma***] **1** (D. ființe sau d. părți ale corpului lor) A cărui sănătate sau integritate corporală a fost afectată (din cauza unei boli, a unei răniri, a unei loviri etc.). **2** (Pop; spc) Bolnav de hernie (**2**) Si: (pop) *boșorogit*[2] (**1**), *surpat*, (reg) *vătămăturos*. **3** (Fig) Care a suferit un necaz, un neajuns. **4** Care a suferit o pagubă Si: *păgubit*. **5** Prejudiciat moralmente Si: *lezat*. **6** Ofensat. **7** (D. bunuri materiale, obiecte etc.) Deteriorat[2].

vătămător, ~oare [At: CORESI, EV. 410 / Pl: *~ori, ~oare* / E: ***vătăma*** + *-ător*] **1** *a* Care dăunează (sănătății) Si: *dăunător* (**2**), *nociv*. **2** *a* (Fig; cu determinări ca „de suflet", „sufletului" etc.) Care pervertește Si: *corupător, pervertitor*. **3** *a* (Fig) Care pricinuiește neajunsuri, necazuri etc. **4** *a* Care produce pagube materiale. **5** *a* Care aduce un prejudiciu moral. **6** *a* (Fig) Care ofensează. **7** *a* Care deteriorează. **8** *sm* Nume generic dat insectelor (sau altor animale) care produc stricăciuni plantelor de

cultură. **9** *sf* Plantă erbacee perenă din familia leguminoaselor, cu frunze imparipenate, cu flori galbene-aurii, cu fructul o păstaie, întrebuințată ca plantă medicinală și furajeră. Si: *rănoloasă, renoloare, vătămătură* (**8**), *capul-turcului, iarba-faptului, iarba-osului, iarba-rănii, iarbă-de-vatăm, iarbă-de-vătămătură* (*Anthyllis vulneraria*). **10** *sf* Plantă graminee cu frunze păroase, cu floarea grupată în spiculețe (*Bromus commutatus*).

vătămătură *sf* [At: COD. VOR.[2] 75[v]/9 / Pl: *~ri*, (îvr) *~re* / E: ***vătăma*** + *-ătură*] **1** (Pop) Vătămare (**1**). **2** (Înv; fig) Pervertire. **3** (Îvr; fig) Durere sufletească Si: *amărăciune* (**3**). **4** (Pop) Nume generic dat bolilor abdominale, mai ales ale stomacului, manifestate prin dureri acute Si: (reg) *loc dureros*. **5** (Mpp) Hernie (**2**). **6** (Mpp) Colică (**1**). **7** (Mpp) Pelagră. **8** (Bot; șîc **iarbă-de-~**) Vătămătoare (**9**) (*Anthyllis vulneraria*). **9** (Îvr; fig) Neplăcere. **10** (Îvr; fig) Necaz. **11-12** (Îvr; fig) Vătămare (**7-8**).

vătămăturos, ~oasă *a* [At: NALR – MB I MN 280, 448/652 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***vătămătură*** + *-os*] (Reg) Bolnav de hernie (**2**).

vătăran, ~ă *smf* [At: NALR – O IV h 750 / V: ***vatalan*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***vătui***[1]] (Olt) Pui (mai mare) de iepure.

vătărău *sm* [At: NALR – O III h 546/979 / Pl: *~răi* / E: ***vătăran*** css] (Reg) Iepuroi.

vătărog, ~oagă [At: TDRG / V: ***vatalog*** / Pl: *~ogi, ~oage* / E: ***vătui***[1]] (Reg) **1** *smf* Ied sau iadă. **2** *smf* Vătui[1] (**2**) sau vătuie (**2**). **3** *sm* Noaten. **4** *smf* Vătui[1] (**7**) sau vătuie (**6**).

vătărug *sm* [At: ALR I, 1787/900 / Pl: *~ugi* / E: ***vătărog*** css] (Reg) Pui de iepure.

vătășel *sm* [At: (a. 1729-1730) IORGA, S. D. V, 148 / V: (îrg) ***~tăjel***, (reg) ***vetejel*** / Pl: *~ei* / E: ***vătaș*** + *-el*] **1** (Îvp) Vătaf (**1**). **2** (Îvp) Subaltern al vătafului (**1**). **3** (Pop) Vătaf (**3**). **4** (Pop) Subaltern al vătafului (**3**). **5** (Reg) Vornicel (**5**) la nuntă. **6** (Buc) Tânăr care poartă un brad sau un băț împodobit cu o basma neagră în fruntea alaiului înmormântării unui flăcău sau a unei fete. **7** (Reg) Băț împodobit cu panglici, năframe, beteală etc. pe care îl poartă vătășelul (**5**) la nuntă. **8** (Buc) Băț împodobit cu o basma neagră pe care îl poartă vătășelul (**6**) la înmormântarea unui flăcău sau a unei fete. **9** (Iuz) Funcționar (comunal), cu grad ierarhic inferior, la primărie. **10** (Iuz) Funcționar (comunal), cu grad ierarhic inferior, la poliție. **11-12** (Iuz) Subaltern al vătafului (**23-24**). **13** (Reg; îf *vătăjel*) Om plătit care se ocupă mai ales cu vânzarea cailor nărăviți. **14** (Bot; Buc; îf *vătăjel*) Spinuță (*Phyteuma spiciforme*). **15** (Reg) Cocoloș de mămăligă.

vătășesc, ~ească *a* [At: I. GOLESCU, C. / V: (îrg) ***~tăjesc*** / Pl: *~ești* / E: ***vătaș*** + *-esc*] **1-12** Care aparține vătafului (**12-16, 18-24**). **13-24** Specific vătafilor (**12-16, 18-24**).

vătăși [At: I. GOLESCU, C. / V: (îrg) ***~tăji***, (reg) ***~tăvi*** / Pzi: *~șesc* / E: ***vătaș***] **1** *vi* (Îvp) A exercita funcția de vătaf (**1**). **2** *vr* (Trs) A se uni sub conducerea unui vătaf (**1**). **3** *vi* (Reg; îf *vătăji*) A haiduci (**1**). **4** *vt* (Reg) A conduce o stână. **5** *vt* (Reg) A păstori (o turmă de oi sau alte animale). **6** *vr* (Reg; îf *vătăvi*) A conduce, în calitate de vătaf (**9**), o ceată de tineri colindători sau de călușari. **7** *vt* (C. i. o moșie[1], o gospodărie etc.) A administra în calitate de vătaf (**23**).

vătășică *sf* [At: SFC VI, 50 / Pl: ? / E: ***vătaș*** + *-ică*] (Reg) Femeie sau fată care păzește și îngrijește vacile, ducându-le la păscut.

vătășie *sf* [At: M. COSTIN, O. 90 / V: (rar) ***~tăfie***, (îrg) ***~tăjie***, (înv) ***~tăvie*** / Pl: *~ii* / E: ***vătaș*** + *-ie*] **1** (Înv) Calitatea de vătaf (**1**). **2** (Înv) Funcția de vătaf (**1**). **3** (Înv) Asociație de meseriași, de negustori etc. condusă de un vătaf (**1**). **4** (Înv) Taxă care se percepea pe transportul mărfurilor sau pe venitul provenit din negoțul cu diverse mărfuri. **5** (Mar; Trs) Parte a stânei în care stă vătaful (**3**) (împreună cu ceilalți ciobani) și unde se prepară produsele din laptele oilor. **6** (În Evul Mediu; în țările române) Funcția vătafului (**12**). **7** (În Evul Mediu; în țările române) Instituția reprezentată de vătaf (**12**). **8** (Înv; șîs *~ de plai*) Funcția vătafului (**14**) de plai. **9** (Iuz) Subprefectură. **10** (Iuz) Sediul instituției reprezentate de vătaf (**14**). **11** (Înv) Grup de dregători, de osteni, de curteni, de slujbași domnești condus de un vătaf (**12**). **12** (Înv; spc) Detașament militar condus de un vătaf (**12**). **13** (Iuz) Funcția vătafului (**23**). **14** (Iuz) Slujba vătafului (**23**).

vătășiță *sf* [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 147 / V: (îrg) ***~tăjiță***, ***~tăviță*** / Pl: *~țe* / E: ***vătaș*** + *-iță*] **1** (Îvp) Soția vătafului (**1**) Si: (Olt) *vătășoaie* (**1**). **2** (Reg) Vornicească (**12**) la nuntă. **3** (Reg) Femeie care face parte din formația de călușari Si: (reg) *vătășoaie* (**3**). **4** (Înv) Soția vătafului (**12**) Si: (înv) *vătăjoaică, vătășoaie* (**5**). **5** (Iuz) Femeie care conducea gospodăria unei case boierești, având în supraveghere slugile Si: (înv) *vătășoaie* (**6**).

vătășoaie *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~tăjo~*** / Pl: *~* / E: ***vătaș*** + *-oaie*] **1** (Olt) Vătășiță (**1**). **2** (Reg) Vornicească (**12**) la nuntă. **3** (Reg) Vătășiță (**3**). **4** (Olt) Patroană a unei case de toleranță. **5-6** (Înv) Vătășiță (**4-5**).

vătău *sm* vz ***vătaf***

vătăvi *v* vz ***vătăși***

vătăvie *sf* vz ***vătășie***

vătăviță *sf* vz ***vătășiță***

vătâi *sm* vz ***vătui***[1]

vățeală *sf* vz ***vaială***

văționime *sf* vz ***hiționime***

vătmăniță *sf* [At: L. ROM. 1980, 540 / Pl: *~țe* / E: ***vatman*** + *-iță*] Femeie care conduce un tramvai.

vătoaică *sf* [At: NALR – O IV h 752/981 / Pl: *~oici* / E: ***vătoaie*** + *-că*] (Reg) Iepuroaică.

vătoi, ~oaie [At: NALR – O III h 546/994 / Pl: *~, ~oaie* / E: ***vătui*** css] (Reg) **1** *smf* Ied sau iadă (de un an). **2** *sm* Iepuroi.

vătrai [At: PO 307/12 / V: (pop) ***~ar*** (Pl: *~are, ~aruri*), (reg) ***~an***, ***vărtar***, ***vlătar***, ***vrătar*** (Pl: *vrătaruri*) / Pl: *~e*, (reg) *~uri sn, ~sm* / E: ***vatră*** + *-ai* cf srb *vătralj*, bg *ватрал*] **1** *sn* Obiect de uz casnic, de lemn sau de metal, de obicei în formă de cârlig lung sau de lopățică cu coadă lungă, cu care se scormonește ori se trage jarul sau cenușa Vz *cociorvă*[1] (**1**), *jeruitor, piscălău, scociorâtor, spuzar, vășcălan* (**2**). **2** *sn* (Pop; îs) *Trai cu ~* sau (reg) *un trai și un ~* Viață grea, cu permanente neînțelegeri și certuri. **3** *sn* (Mun; îs) *Trai pe ~* Viață foarte grea. **4** *sn* (Pfm; îas) Viață lipsită de griji. **5** *sn* (Reg; îe) **A toca** (sau **a bate toaca**) **pe ~** A trăi în mare sărăcie. **6** *sn* (Reg; îae) A pierde timpul. **7** *sn* (Mun; irn; îe) **(A fi) crai pe ~** (A fi un) tânăr fără căpătâi. **8** *sn* (Mun; irn; îae) (A fi) foarte sărac. **9** *sn* (Mun; îe) **A-i lua** (cuiva) **~ul țestului** A nu avea ce lua de la cineva. **10** *sn* (Trs; îe) **(A pleca) cu ~ și cu cociorvă** (A pleca) cu tot avutul. **11** *sn* (Mun; îe) **A lua** (pe cineva) **la ~e** A goni (pe cineva). **12** *sn* (Dep) Sabie. **13** *sn* (Reg; pan) Unealtă de fier cu mâner de lemn, cu ajutorul căreia se fac gropi pentru îngropatul viței de vie. **14** *sn* (Pop; pan) Fiecare dintre cele două vergele de metal care leagă, la căruță, capetele crucii de capetele osiei. **15** *sn* (Reg; îf *vătrar*) Cenușar (**5**) la sobă. **16** *sn* (Olt) Loc de casă[1]. **17** *sn* (Reg) Piatra stătătoare a morii Si: (reg) *podină*. **18** *sm* (Olt) Căpetenie a colindătorilor care, în timpul colindului (din ajunul Crăciunului), scormonește cu un băț jarul din vatră. **19** *sm* (Reg; îf *vătrar*) Cărbunar (**1**).

vătran *sn* vz ***vătrai***

vătrar *sn* vz ***vătrai***

vătraș *sm* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~i* / E: ***vatră*** + *-aș*] Țigan stabil.

vătrăiaș *sn* [At: LB 746 / V: (reg) ***~răraș*** / Pl: *~e* / E: ***vătrai*** + *-aș*] (Șhp) Vătrai (**1**) (mic) Si: (reg) *vătrărel* (**1-2**), *vătrăruț* (**1-2**).

vătrăraș *sn* vz ***vătrăiaș***

vătrărel *sn* [At: LB 746 / Pl: *~ele* / E: ***vătrar*** + *-el*] **1-2** (Reg; șhp) Vătrăiaș (**1-2**).

vătrărit *sn* [At: CIHAC, II, 721 / Pl: ? / E: ***vatră*** + *-ărit*] **1** (Înv) Dare similară fumăritului (care se percepea de la țiganii vătrași). **2** (Reg) Taxă plătită pentru locul de desfacere a mărfurilor. **3** (Olt) Obicei practicat în ajunul Crăciunului sau al Anului Nou de grupuri de colindători care, în timpul colindului, scormonesc cu un băț jarul din vatră.

vătrăriță *sf* [At: BĂCESCU. PĂS. 172 / Pl: *~țe* / E: ns cf *văcăriță*] (Orn; reg) Codobatură (*Motacilla alba*).

vătrăruț *sn* [At: LB 746 / Pl: *~țe* / E: ***vătrar*** + *-uț*] **1-2** (Reg; șhp) Vătrăiaș (**1-2**).

vătrătură *sf* [At: CV 1951, nr. 5, 26 / Pl: ? / E: ***vatră***] (Olt) Loc de casă[1].

vătrice *sf* vz ***vetrice***

vătriță *sf* vz ***vetriță***

vătroi *sn* [At: CHEST. II. 331/192 / Pl: *~oaie* / E: ***vatră*** + *-oi*] (Reg) Platforma de cărămidă de la baza cuptorului Si: (reg) *vătruș*.

vătros, ~oasă *a* [At: ALR SN I h 94/64 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***vatră*** + *-os*] (Reg; d. terenuri) **1** Care nu este acoperit cu vegetație. **2** Care nu permite dezvoltarea vegetației.

vătruit, ~ă *a* [At: CHEST. II. 86/4 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***vatră***] (Reg; d. lut) Frământat pentru a fi folosit la construirea pereților unor case țărănești.

vătruș *sn* [At: CHEST. II. 331/311 / Pl: ? / E: ***vatră*** + *-uș*] (Reg) Vătroi.

vătruță *sf* [At: DRLU / Pl: *~țe* / E: ***vatră*** + *-uță*] **1-2** (Trs) Vetrișoară (**1-2**). **3-6** (Reg; hip) Vatră (**26-29**).

vătui[1] *sm* [At: (a. 1611) ȘTEFANELLI, D. C. 1 / V: (reg) ***bă~, ~tâi, vot~*** / Pl: ~ / E: ml **vituleus* (< *vitulus*) cf alb *ftujë, vëtulë*] **1** Ied. **2** Țap tânăr (mai ales în al doilea an de viață) Si: (reg) *vătărog* (**2**). **3** (Reg) Țap inapt pentru reproducere. **4** Piele (prelucrată) a puiului de căprioară. **5** (Reg) Noaten. **6** Berbec inapt pentru reproducere. **7** Pui de iepure (până la un an) Si: (reg) *vătărog* (**4**). **8** Iepuroi. **9** (Mun; fig) Șoarece mare. **10** Epitet pentru un copil. **11** Epitet pentru un tânăr (necăsătorit).

vătui[2] *vt* [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: *~esc* / E: ***vată*** + *-ui*] **1** A căptuși cu vată sau cu vatelină un obiect de îmbrăcăminte. **2** A umple cu vată sau cu lână și a matlasa o plapumă. **3** (Pex) A capitona (**1**).

vătui[3] [At: PSALT. SCH. 226/10 / Pzi: *~esc* / E: slv **вѣтовати**] (Îvr; în limbajul bisericesc) **1** *vt* A promite în mod solemn Si: (îvr) *a sfătui*. **2** *vr* A face o promisiune solemnă Si: (înv) *a făgădui* (**7**).

vătuială *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ieli* / E: ***vătui[2]*** + *-eală*] (Rar) **1-2** Vătuire (**1-2**). **3** (Pex) Capitonare (**1**).

vătuiandru *sm* [At: ALR II. 5342/848 / Pl: *~ri* / E: ***vătui[1]*** + *-andru*] (Reg) Ied până la șase luni.

vătuiaș *sm* [At: MARIAN. H. 129 / Pl: *~i* / E: ***vătui[1]*** + *-aș*] (Trs; Buc; șhp) **1-2** Ied (frumos) Si: (reg) *vătuior* (**1-2**), *vătuiț* (**1-2**). **3-4** Vătui (**2**) (frumos) Si: (reg) *vătuior* (**3-4**), *vătuiț* (**3-4**).

vătuică *sf* [At: ALR I. 1787/259 / A și: *~uică* / Pl: *~ici* / E: ***vătuie*** + *-că*] (Trs) Iadă (de un an).

vătuie *sf* [At: BIBLIA (1688), 72[2]/5 / V: (reg) ***bă~*** (Pl: *bătui*), ***fă~*** (Pl: *fătui*), ***vădu~*** (Pl: *văduie*), ***vet~*** / Pl: *vătui*, ~ / E: ***vătui[1]***] **1** Iadă. **2** Capră tânără (mai ales în al doilea an de viață) Si: (reg) *vătăroagă* (**2**). **3** (Reg) Capră stearpă. **4** (Trs) Noatenă. **5** (Reg) Oaie stearpă. **6** Iepuroaică (până la un an) Si: (reg) *vătăroagă* (**4**). **7** (Dep) Epitet pentru o tânără (ușuratică).

vătuior *sm* [At: DR. IV. 763 / Pl: *~i* / E: ***vătui[1]*** + *-ior*] **1-4** (Reg; șhp) Vătuiaș (**1-4**).

vătuire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***vătui[2]***] **1** Căptușire cu vată sau cu vatelină a unui obiect de îmbrăcăminte Si: (rar) *vătuială* (**1**), *vătuit[1]* (**1**). **2** Umplere cu vată sau cu lână și matlasare a unei plăpumi Si: (rar) *vătuială* (**2**), *vătuit[1]* (**2**). **3** (Pex) Capitonare (**1**).

vătuit[1] *sn* [At: DDRF / Pl: ? / E: ***vătui[2]***] (Rar) **1-2** Vătuire (**1-2**). **3** (Pex) Capitonare (**1**).

vătuit[2] *sn* [At: PSALT. SCH. 73/3 / V: ***~ă*** *sf* / E: ***vătui[3]***] **1** (Îvr; în limbajul bisericesc) Promisiune solemnă Si: (înv) *făgăduit[1]* (**3**). **2** (Îf *vătuită*) Rânduială impusă.

vătuit[3], ~ă *a* [At: MAN. SĂN. 66/23 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***vătui[2]***] (D. haine) **1** Căptușit cu vată sau cu vatelină. **2** (D. plăpumi) Umplut cu vată sau cu lână și matlasat. **3** (Pex) Capitonat (**1**). **4** (Fig) Cu sonoritate scăzută.

vătuită *sf* vz ***vătuit[2]***

vătuiț *sm* [At: ALR I. 1787/308 / Pl: *~i* / E: drr ***vătuiță***] **1-4** (Reg; șhp) Vătuiaș (**1-4**).

vătuiță *sf* [At: MARIAN / Pl: *~țe* / E: ***vătuie*** + *-iță*] (Reg; șhp) **1-2** Iadă (frumoasă). **3-4** Vătuie (**2**) (frumoasă).

vățător *sm* vz ***învățător***

văuna *vi* [At: DR. III. 513 / V: ***~ni*** / Pzi: 3 ? / E: ***vau*** cf *hăuna*] (Reg; d. vulpi) A emite sunete caracteristice speciei.

văuni *v* vz ***văuna***

văvedenie *sf* vz ***vovedenie***

văvui *vt(a)* [At: ALR II/I h 293/260 / Pzi: *~esc* / E: ***vav*** + *-ui*] (Reg) A ridica (cu pârgia).

văz [At: (a. 1685) GCR I. 276/28 / V: (**15-20**, înv, **1-5**, **13**) *vază* (G-D și: **15-20**, înv, *vezii*), (**15-20**, înv) ***veadă***, ***vează*** *sf* / E: pvb ***vedea***] **1** *sns* Unul dintre cele cinci simțuri, cu ajutorul căruia se percep imaginile, se înregistrează direct forma, culoarea, dimensiunea, luminozitatea obiectelor, precum și distanța și mișcarea acestora Si: *vedere* (**59**), (îrg) *văzut[1]* (**1**). **2** *sns* Capacitatea de a percepe imaginile Si: *vedere* (**60**), (îrg) *văzut[1]* (**2**). **3** *sfs* (Înv; îlav; îf *vază*) **În** (sau, rar, **la**) **vază** În față. **4** *sfs* (Înv; îal) Sub privirile tuturor. **5** *sfs* (Înv; îal) În mod evident (**1**). **6** *sns* (Îlpp) **În** (sau, înv, **la**) **~ul** (cuiva) În fața ... **7** *sns* (Îal) Față de ... **8** *sns* (Îal) De față cu ... **9** *sns* (Mun; îe) **A i se scurta** (sau **a i se pupăza**) (cuiva) **~ul** A nu mai vedea bine. **10** *sns* (Reg; îe) **A avea ~ de lup** (sau **~ul popii**) A vedea foarte bine. **11** *sns* (Îvr; îlav) **Cu ~ bun** Cu plăcere. **12** *sns* (Îvr; îae) Cu simpatie. **13** *snf* Aspect exterior Si: *înfățișare*. **14** *sns* (Înv) Punct de vedere. **15** *sfs* (Îf *vază*) Stimă. **16** *sfs* (Îf *vază*) Prestigiu. **17** *sfs* (Îf *vază*) Reputație. **18** *sfs* (D. oameni; îla; îf *vază*) **Cu** (sau **de**, rar, **în**) (**mare**) **vază** Care deține o poziție socială importantă. **19** *sfs* (Îal) Care se bucură de recunoașterea publică a importanței, a puterii sale. **20** *sfs* (Îal) Care are influență.

văzător, ~oare [At: CORESI, EV. 50 / V: (înv) ***~iu*** *sm, a* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***vedea*** + *-ător*] **1-2** *sm, a* (Persoană) care vede (bine). **3** *a* (Înv) Care se vede Si: *aparent* (**1**). **4** *a* (Înv) Care reflectă (o imagine). **5-6** *sm, a* (Înv; adesea construit cu *pî* „însuți", „însuși" etc.) (Persoană) care este sau a fost martor ocular la ceva. **7** *a* (Rel; d. instanța divină) Care observă, apreciază (și judecă). **8** *sm* (În limbajul bisericesc) Persoană care L-a văzut pe Dumnezeu. **9** *sm* (Înv; îs) *~iu de vise* Persoană care a avut în vis revelații divine. **10** *sm* (Reg; șîs *~ de casă*) Pețitor. **11** *sm* (Înv) Persoană însărcinată cu supravegherea cuiva sau a ceva.

văzătoriu, ~oare *sm, a* vz ***văzător***

văzătură *sf* [At: CORESI, EV. 370 / Pl: *~ri* / E: ***vedea*** + *-ătură*] (Înv) **1-4** Vedere[1] (**1-4**).

văzdârjanie *sf* [At: (a. 1645) TDRG / V: ***~der~*** / Pl: *~ii* / E: slv **въздръжаниѥ**] (Slî) **1** Înfrânare. **2** Cumpătare (**11**).

văzdârjnic, ~ă *a* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 20[v]/34 / Pl: *~ici, ~ice* / E: slv **въздръжьникъ**] (Slî) Care duce o viață austeră Si: *cumpătat[2]*.

văzderjanie *sf* vz ***văzdârjanie***

văzdoacă *sf* vz ***vâzdoagă***

văzdoagă *sf* vz ***vâzdoagă***

văzdoancă *sf* vz ***vâzdoagă***

văzdogea *sf* vz ***vâzdogea***

văzdocuță *sf* vz ***vâzdoguță***

văzdoguță *sf* vz ***vâzdoguță***

văzduc *sn* vz ***văzduh***

văzduf *sn* vz ***văzduh***

văzdug *sn* vz ***văzduh***

văzduh *sn* [At: COD. VOR[2]. 22[r]/10 / V: (reg) *~uc, ~uf, ~ug, ~uv,* ***zăzduf, zăzd~*** / Pl: *~uri* / E: slv **въздоухъ**] **1** Atmosferă (**1**). **2** Spațiul atmosferic. **3** (Mun; îe) **A vorbi în ~** A vorbi fără a fi luat în seamă. **4** (Olt; îae) A vorbi fără sens, inconștient Si: *a aiura* (**2**). **5** (Rar) Aer[1] (**1**). **6** (Înv) Climă (**1**).

văzduv *sn* vz ***văzduh***

văzglas *sn* vz ***vozglas***

văzglașenie *sf* vz ***vozglașenie***

văznesenie *sfs* [At: CORESI. EV. 033 / V: ***voz~*** / E: slv **възнесениѥ, вознесениѥ**] (Înv; în religia creștină; șîs *~ia Domnului*) **1** Înălțarea lui Iisus Hristos la cer. **2** Sărbătoare care se ține la patruzeci de zile după Paști Si: *Înălțarea Domnului*.

văznesi [At: PSALT. 310 / V: *văznosi* / Pzi: ~*sesc* / E: slv **възнести, вознести**] (Înv) **1** *vr* (În textele bisericești) A se înălța (la cer). **2** *vt* A preamări. **3** *vr* A se semeți.

văznosi *v* vz *văznesi*

văzut[1] *sn* [At: CORESI, EV. 414 / Pl: (rar) ~*uri*, (îvr) ~*e* / E: *vedea*] (Îrg) **1-2** Văz **(1-2)**.

văzut[2], ~*ă* *a* [At: CORESI, EV. 350 / Pl: ~*uți*, ~*e* / E: *vedea*] **1** Care se vede **(14)**. **2** (Îrg) Care atrage privirile. **3** De care s-a luat cunoștință în mod nemijlocit. **4** (Înv) Vizibil **(14)**. **5** (Înv) Care este evident **(1)**. **6** (Înv) Care se află în realitate Si: *existent* **(1)**. **7** (Înv) Care trăiește. **8** (Îrg; d. oameni) Care deține o poziție socială importantă. **9** (Îrg; d. oameni) Care se bucură de recunoașterea publică a importanței, a puterii sale. **10** (Îrg; d. oameni) Care are influență.

văzvijenie *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 6ᵛ/14 / Pl: ~*ii* / E: slv **въздвиженик**] (Slî; rar; în religia creștină; șîs ~*ia cinstitei cruci*) Înălțarea crucii.

*văzviju*i *vt* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 6ᵛ/15 / Pzi: ~*esc* / E: slv **въздвизати**] (Slî; rar) A înălța.

vâclă *sf* vz *hâhlă*

vâcs *sm* vz *vâsc*

vâgaș *sn* vz *făgaș*

vâgăi *v* vz *vâgăli*

vâgăli [At: ȘEZ. III, 91 / V: (reg) *văcăi*, *văg~*, ~*ăi*, ~*gâi*, ~*gâli* / Pzi: ~*lesc*, 3 și *vâgăle* / E: ger **wackeln**] **1** *vi* (Trs; Mol; d. oameni) A-și balansa mâinile (în timpul mersului). **2** *vi* (Reg; îe) **A ~ cu capul** A da din cap (ca aprobare sau ca negare). **3** *vt* (Reg; îe) **A ~** (pe cineva) **cu brâncile** A pălmui. **4** *vi* (Reg) A bâjbâi pe întuneric, pentru a descuia o ușă sau un lacăt. **5** *vi* (Trs; d. câini) A-și manifesta bucuria dând din cap sau din coadă. **6** *vi* (Ban; fig; d. inimă; îf *văcăi*) A zvâcni.

vâgâi *v* vz *vâgăli*

vâgâli *v* vz *vâgăli*

vâigan *sm* vz *vâlcan*[1]

vâioagă *sf* vz *văiugă*[1]

vâj[1] [At: GHEȚIE, R. M. 494 / V: ~*ă* *av*, *voj* *smn* / Pl: ~*uri* sn, ~*i* sm / E: fo] **1** *i* (Pop; are) Cuvânt care imită sunetul produs de vânt, de curgerea unei ape sau de mișcarea rapidă a unui corp. **2** *av* (Reg; îe) **A se duce** (sau **a ieși**) **~ă** A pleca repede. **3** *sn* (Reg; îe) **A face un ~** A efectua o acțiune în mare grabă. **4** *sm* (Trs; îf *voj*) Vâltoare **(1)**. **5** *sn* (Trs; îf *voj*) Cadă mare (de lemn) în care se storc strugurii și se lasă la fermentat. **6** *sn* (Reg; îf *voj*) Tulnic.

vâj[2] *sm* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: ~*i* / E: ns cf *ghiuj*] (Reg) **1** Moșneag. **2** (Dep) Ghiuj.

vâjă[1] *sf* [At: CĂLINESCU, B. 101 / Pl: ~*je* / E: ns cf *vâj*[1]] (Reg) Strigoaie.

vâjă[2] *av* vz *vâj*[1]

vâjăi *v* vz *vâjâi*

vâjăietoare *sf* vz *vâjâitor*

vâjăietură *sf* vz *vâjâitură*

vâjăit[1] *sn* vz *vâjâit*[1]

vâjăit[2], ~*ă* *sm*, *a* vz *vâjâit*[2]

vâjăitoare *sf* vz *vâjâitor*

vâjăitură *sf* vz *vâjâitură*

vâjălău *sn* [At: CHEST. IV, 52/172c / Pl: ~*laie* / E: *vâj*[1] + -*ălău*] (Reg) Vuiet produs de o apă curgătoare.

vâjât *sn* [At: VAIDA / V: *vojet*, *vojot* / Pl: ~*e* / E: ns cf *vâjâit*] **1** (Trs; Mun) Vuiet **(1)**. **2** (Reg) Zvon. **3** (Reg) Plimbare. **4** (Reg) Chef **(13)**.

vâjâi [At: N. COSTIN, LET. II, 61/19 / V: ~*jăi*, ~*jii*, (înv) *vâșii*, *vâzâi*, *vijii*, (reg) *vajăi*, *vaj~*, ~*jei*, ~*ji*, *vâjii*, *vijoi*, ~*jui*, *vâzăi*, *vogi*, *vojai*, *vojăi*, *vojeti*, *voji*, *vojoi*, *vojoti*, *vojui*, *vujoi* / Pzi: *vâjâi*, ~*esc*, 3 *vâjâie*, ~*este* / E: *vâj*[1]] **1** *vi* (D. vânt, cursuri rapide de apă, șuvoaie sau d. păduri, arbori mișcați de vânt etc.) A produce un zgomot șuierător (și puternic) caracteristic. **2** *vi* (Îe) **A-i ~ cuiva capul** (sau **urechile**, **tâmplele**, pex. **creierul**, **auzul**) ori **a ~ în ureche** A avea falsa senzație de zgomot continuu și obsedant, din cauza afluxului mărit al sângelui la cap Si: *a țiui*. **3** *vi* (Îae) A fi zăpăcit. **4** *vi* (Îe) **A-i ~** (cuiva ceva) **prin cap** A-i trece (ceva) prin minte. **5** *vi* (D. corpuri, obiecte etc. care se deplasează, zboară, se învârtesc etc. cu viteză) A produce un zgomot strident, scurt și intens. **6** *vi* (D. haine) A fâșâi. **7** *vi* (D. sânge) A pulsa cu violență în artere (dând impresia unui zgomot). **8** *vt* (Reg; c. i. rufe) A clăti **(17)**. **9** *vi* (D. zgomote, glasuri etc.) A se auzi tare Si: *a răsuna*. **10** *vtf* (Îe) **A ~ daraua** A marca ritmul cu daireaua **(2)**. **11** *vi* (Pex; d. spațiul, locul în care se petrec diverse zgomote) A vui **(14)**. **12** *vi* (Îvp; d. insecte) A bâzâi **(1)**. **13** *vi* (Reg) A murmura. **14** *vi* (D. foc sau d. lemnele din foc) A dudui **(6)**. **15** *vi* (Pex, d. oameni) A se deplasa cu repeziciune (în număr mare). **16** *vr* (Fam) A se plimba. **17** *vr* (Fam) A se deplasa în grabă prin mai multe locuri.

vâjâia *af* [At: DELAVRANCEA, S. 176 / V: ~*jia* / E: *vâjâi*] (În ghicitori) Care vâjâie **(1)**.

vâjâială *sf* [At: POLIZU / V: ~*jia*~, (înv) *vâzâ*~ / E: *vâjâi* + -*eală*] **1-5** Vâjâit[1] **(1-5)**. **6** (Pex) Amețeală **(1)**. **7** (Înv) Bâzâit[1] **(1)**. **8** (Fam) Plimbare scurtă, făcută în grabă. **9** (Fam) Chef **(13)**. **10** (Reg; îe) **A lua în ~** (pe cineva) A certa **(1)**. **11** (Reg; îae) A repezi pe cineva. **12** (Fam) Activitate febrilă. **13** (Reg) Zbârnâitoare.

vâjâiet *sn* vz *vâjâit*[1]

vâjâietor, ~*oare* *a*, *sf* vz *vâjâitor*

vâjâietură *sf* vz *vâjâitură*

vâjâire *sf* [At: LB / V: ~*jei*~, *vojei*~ / Pl: ~*ri* / E: *vâjâi*] **1-5** Vâjâit[1] **(1-4, 8)**.

vâjâit[1] *sn* [At: HELIADE, O. I. 183 / V: ~*jăit*, ~*iet*, ~*jiet*, *vojăit*, *voj*~ / Pl: ~*uri* / E: *vâjâi*] **1** Mișcare în aer a unui corp, a unui obiect, însoțită de zgomotul caracteristic Si: *vâjâire* **(1)**, *vâjâială* **(1)**, *vâjâitura* **(1)**. **2** Zgomot caracteristic, puternic, prelung și vibrant, produs de vânt, de un șuvoi sau de un curs de apă, de arbori mișcați de vânt etc. Si: *vâjâire* **(2)**, *vâjâială* **(2)**, *vâjâitură* **(2)**. **3** (Pex) Zgomot puternic și vibrant produs de diferite corpuri care străbat cu viteză aerul Si: *vâjâire* **(3)**, *vâjâiala* **(3)**, *vâjâitură* **(3)**. **4** (Pgn) Zgomot puternic și vibrant Si: *vâjâire* **(4)**, *vâjâiala* **(4)**, *vâjâitură* **(4)**. **5** Falsă senzație de zgomot, determinată de fluxul mărit al sângelui Si: *vâjâială* **(5)**, *vâjâitură* **(5)**. **6** (Pex) Amețeală **(1)**. **7** Zumzăit de albine. **8** Huruit al unei mașini, al unui motor în timpul funcționării Si: *vâjâire* **(5)**, *zumzait*. **9** (Ccr) Cascadă **(1)**.

vâjâit[2], ~*ă* [At: GANE, ap. CADE / V: *vâjiit* *a*, ~*jăit* *a*, *sm*, ~*jeit* *a* / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: *vâjâi*] **1** *a* (D. copaci) Care este bătut de vânt. **2-3** *sm*, *a* (Fam) (Om) zăpăcit. **4** *a* (Fam; spc) Amețit de băutură Si: (fam) *cherchelit*.

vâjâitor, ~*oare* [At: POLIZU / V: (rar) ~*iet*~, ~*jei*~, ~*jii*~, *vijei*~ *sf*, *a*, (înv) ~*jeitoriu* *a*, (reg) ~*jăietoare*, ~*jăitoare* *sf* / Pl: ~*i*, ~*oare* / E: *vâjâi* + -*tor*] **1** *a* (D. vânt, copaci, ape etc.) Care produce un zgomot ascuțit și puternic Si: *șuierător*. **2** *a* (D. sânge) Care pulsează violent Si: *zvâcnitor*. **3** *a* (D. auz) Cuprins de o falsă senzație de zgomot Si: *țiuitor*. **4** *sf* (Reg) Zbârnâitoare. **5** *sf* (Reg) Zbârnâitoare pentru speriat păsările Si: (pop) *pârâitoare*, *morișcă*. **6** *sf* (Reg) Unealtă cu care se bate laptele închegat sau se amestecă zerul pus la fiert.

vâjâitură *sf* [At: CANTEMIR, I. I. II, 71 / V: *vâjăi*~, ~*jăiet*~, ~*jăi*~, ~*iet*~, ~*jei*~, ~*jiet*~, ~*jii*~, *vijei*~, *vojăi*~, *vojei*~, *vojoi*~ / Pl: ~*ri* / E: *vâjâi* + -*itură*] **1-5** (Pop) Vâjâit[1] **(1-5)**. **6** (Pex) Amețeală **(1)**.

vâjâlie *sf* vz *vijelie*[1]

vâjbabă *sf* [At: RETEGANUL, P. III, 50 / Pl: ~*be* / E: *vâjă* + *babă*] (Reg) Strigoaie.

vâjdoc *sn* [At: REV. CRIT. IV, 86 / Pl: ~*oace* / E: nct] (Mun) **1** Turmă numeroasă de oi Si: *vâjdocuț* **(1)**. **2** O parte dintr-o turmă de oi, desprinsă în timpul pășunatului Si: *vâjdocuț* **(2)**. **3** (Pex) Grup de oameni Si: *vâjdocuț* **(3)**.

vâjdocuț *sn* [At: ALR SN II h 390/723 / Pl: ~*e* / E: *vâjdoc* + -*uț*] (Reg) **1-3** Vâjdoc **(1-3)**.

vâjei *v* vz *vâjâi*

vâjeire *sf* vz *vâjâire*

vâjeit, ~*ă* *a* vz *vâjâit*[2]

vâjeitor, ~*oare* *a*, *sf* vz *vâjâitor*

vâjeitoriu, *~oare a* vz ***vâjâitor***
vâjeitură *sf* vz ***vâjâitură***
vâjelie *sf* vz ***vijelie[1]***
vâjelios, *~oasă a* vz ***vijelios***
vâjganie *sf* [At: SCL 1979, 96 / Pl: *~gănii* / E: ns cf *vâj*] (Fam) Lucru caraghios.
vâjgălău *sn* [At: SCRIBAN, D. / V: ***văj~*** / Pl: *~laie* / E: ns cf *vâj[1]*, *vâjâi* + *-ălău*] **1** (Mol) Vijelie (cu ploaie sau cu ninsoare). **2** (Reg) Șanț săpat într-o holdă pentru scurgerea apei.
vâjgăraie *sf* [At: I. CR. III, 211 / V: ***văj~*** / Pl: *~răi* / E: ***vâj[1]***] (Reg) Vânt puternic de iarnă, care spulberă zăpada.
vâjgărău *sn* [At: H III, 486 / E: ***vâj[1]*** sau ***vâjgăraie*** css] (Reg) Vânt de iarnă.
vâjgău *sm* [At: ANTIPA, P. 793 / Pl: *~ăi* / E: ns cf mg *vizi guvat* „cristei de baltă"] (Iht; reg) Avat (*Aspius aspius*).
vâji[1] *v* vz ***văji***
vâji[2] *v* vz ***vâjâi***
vâjia *af* vz ***vâjâia***
vâjială *sf* vz ***vâjâială***
vâjiet *sn* vz ***vâjâit[1]***
vâjietură *sf* vz ***vâjâitură***
vâjii *v* vz ***vâjâi***
vâjiitor, *~oare a*, *sf* vz ***vâjâitor***
vâjiitură *sf* vz ***vâjâitură***
vâjios, *~oasă a* [At: HELIADE, O. I, 102 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***vâjâi*** + -os] (Nob) **1-3** Vijelios (**1-3**).
vâjlan *am* [At: GL. OLT. / Pl: *~i* / E: ns cf *vâj[2]*] (Reg) Viguros (**1**).
vâjlă[1] *sf* vz ***vâslă[1]***
vâjlă[2] *sf* vz ***vijlă[1]***
vâjlău *sm* [At: NALR – MB II h 114/477 / Pl: *~ăi* / E: ***vâj[2]*** + *-lău*] (Mol) Moșneag.
vâjneață *a* vz ***fâșneț***
vâjni *v* [At: COMAN, GL. / V: ***vâșni*** / Pzi: *~nesc* / E: ns cf *vâj[1]*, *vâjâi*] (Reg) A zvâcni.
vâjoaie *sf* vz ***vâjoi[2]***
vâjoi[1] [At: LB / V: ***voj~*** / Pl: ~ sm, *~oaie* sn / E: ***vâj[2]*** + *-oi*] **1** *sm* (Trs) Moș. **2** *sn* (Reg) Vaginul unei femei bătrâne.
vâjoi[2] *sn* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***văj~***, ***vâjoaie*** *sf*, ***vij~*** *s* / Pl: *~oaie* / E: ***vâj[1]*** + *-oi* cf *vâjoaie* css] (Reg) **1** Șuvoi. **2** Cascadă (**1**). **3** Avalanșă (**1**). **4** Dâră (**1**). **5** Chef (**13**).
vâjolie *sf* vz ***vijelie[1]***
vâjpancă *sf* [At: STANCU, R. A. II, 38 / Pl: *~nce* / E: ***vâșpan*** + *-că*] (Mun) Femeie înaltă și robustă.
vâjui *v* vz ***vâjâi***
vâlc [At: TOMESCU, GL. / V: ***~a*** *i*, ***vă*** *sf* / E: fo] (Olt; are) **1** *i* Cuvânt care imită zgomotul produs de bătaia din aripi a unei păsări, de fâlfâirea unei pânze etc. **2** *i* Cuvânt care sugerează rapiditatea sau caracterul brusc al unei mișcări, al unei acțiuni. **3** *sf* (Îf *vâlcă*) Poreclă dată unei persoane nestăpânite, nervoase, cu mișcări repezi.
vâlca *i* vz ***vâlc***
vâlcan[1] *sm* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***vâigan***, ***~lsan***, ***vâslan***, ***vul~*** / Pl: *~i* / E: bg ***вълк*** cf srb *vlasan*] **1** (Iht; Mun) Avat (*Aspius aspius*). **2** (Într-o poezie populară) Vultur (**1**).
vâlcan[2] *sn* [At: MAT. FOLK. I, 515 / Pl: *~e* / E: ***vâlcea*** + *-an*] **1** (Reg) Vârtej (**1**) de apă. **2** (Olt; csnp) Vâlcea (**1**).
vâlcă[1] *sf* [At: DR. IV, 686 / Pl: *~lci* / E: ns cf *vârcă*, *gâlcă*] (Reg) **1** Umflătură sub piele, cauzată de o lovitură. **2** Vânătaie (**1**).
vâlcă[2] *sf* vz ***vâlc***
vâlcâi *vi* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: 3 *vâlcâie*, *~ește* / E: ***vâlc*** + *-âi*] (Mun) **1** (D. surse de lumină) A răspândi brusc o lumină vie și tremurătoare. **2** (D. păsări) A fâlfâi din aripi. **3** (Spc; d. o pânză, un steag) A flutura (**3**).
vâlcâit *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: ***vâlcâi***] (Reg) **1** Zgomot produs de mișcarea repetată a aripilor unei păsări care zboară Si: *fâlfâit[1]* (**2**). **2** Vâlcâitură.
vâlcâitură *sf* [At: UDRESCU, GL. / P: *~câ-i~* / Pl: *~ri* / E: ***vâlcâi*** + *-tură*] (Reg) Apariție de scurtă durată (și intermitentă) a unui obiect care se mișcă repede și neregulat Si: (reg) *vâlcâit* (**2**).
vâlcea [At: (a. 1519) MIHĂILĂ, D. / V: (îvp) ***văl~***, (reg) ***vâlceauă***, ***~oă***, ***~uă*** / Pl: *~ele* / E: ml ****vallicella*** (=*vallicula*) cf *vălicică*] **1** *sf* Vale[2] (**1**) îngustă și puțin adâncă, cu fundul aproape plat și cu versantele în pantă ușoară Si: *vâlcică* (**1**), (reg) *vâlcel* (**1**), (reg) *vâlcăluie* (**1**), (csnp) *vâlcan[2]* (**2**). **2** *sf* (Pex) Regiune de șes care se află sub nivelul ținuturilor din jur Si: *vâlcică* (**2**). **3** *sf* (Pex) Drum care străbate o depresiune (**1**) Si: *vâlcică* (**3**). **4** *sf* (Reg) Prăpastie. **5** *sf* (Îvp) Apă curgătoare (de mici dimensiuni) Si: (îvp) *vâlcică* (**5**), (reg) *vâlcel* (**2**). **6** *sf* (Îvp) Albia unei ape curgătoare (de mici dimensiuni) Si: (îvp) *vâlcică* (**6**), (reg) *vâlcel* (**3**). **7** *av* (Pop; fig) În cantitate mare, ca un șuvoi. **8** *sf* (Reg) Pârâul morii.
vâlcead, *~ă a* vz ***vâlced[1]***
vâlceag *sn* vz ***vâlceag***
vâlcean, *~ă* [At: VLAHUȚĂ, R. P. 103 / Pl: *~eni*, *~ene* / E: ***Vâlcea*** + *-an*] **1-2** *smf* Persoană care face parte din populația de bază a județului Vâlcea sau este originară de acolo. **3** *smp* Populație care locuiește în județul Vâlcea. **4** *sm* (Olt) Persoană care vinde păcură. **5-6** *a* Care aparține județului Vâlcea sau vâlcenilor (**3**). **7-8** *a* Privitor la județul Vâlcea sau la vâlceni (**3**). **9-10** *a* Specific județului Vâlcea sau vâlcenilor (**3**). **11** *a* Originar din județul Vâlcea.
vâlceancă *sf* [At: DDRF / Pl: *~ence* / E: ***vâlcean*** + *-că*] **1-2** Femeie care face parte din populația de bază a județului Vâlcea sau care este originară de acolo Si: *vâlceană* (**1-2**). **3** (Reg; art.) Horă nedefinită mai îndeaproape. **4** (Reg; art.) Melodie după care se execută vâlceanca (**3**).
vâlceaoă *sf* vz ***vâlcea***
vâlceauă *sf* vz ***vâlcea***
vâlced[1], *~ă a* [At: LB / V: ***~ead***, ***vel~***, ***vul~*** / Pl: *~ezi*, *~e* / E: nct] **1-2** (Trs; Mol; d. oameni sau d. părți ale lor) Vânăt (**24-25**). **3** (Trs; d. oameni) Cu cearcăne la ochi. **4** (Reg; d. oameni) Extenuat[2] (**1**). **5** (Mol) Umed.
vâlced[2] *sn* vz ***vâlcez***
vâlcel [At: (a. 1839) BUL. COM. IST. IV, 158 / V: ***val~*** / Pl: *~e* / E: ***vâlcele*** (pll *vâlcea*)] (Reg) **1-3** *sn* Vâlcea (**1, 5, 6**). **4** *sn* Șanț făcut pe un teren agricol pentru scurgerea apei. **5** *av* (Fig) În cantitate mare, ca un șuvoi.
vâlcelușă *sf* [At: (a. 1519) cf MIHĂILĂ, D. / V: ***văl~***, (reg) ***~lciol~*** / E: ***vâlcele*** (pll *vâlcea*) + *-ușă*] **1-2** (Șhp) Vâlcea (**1**) (mică) Si: *vâlceluța* (**1-2**), (pop) *vâlcioară* (**1-2**).
vâlceluță *sf* [At: V. ROM. decembrie 1954, 44 / Pl: *~țe* / E: ***vâlcele*** (pll *vâlcea*) + *-uță*] **1-2** (Șhp) Vâlcelușă (**1-2**).
vâlcez *sn* [At: FRÎNCU – CANDREA, M. 106 / V: ***~ed*** / E: pvb ***vâlcezi***] (Reg) Vânătaie (**1**) apărută în urma unei lovituri.
vâlcezeală *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***vel~***, ***vul~*** / E: ***vâlcezi*** + *-eală*] **1** (Trs; Buc) Vânătaie (**1**). **2** (Reg) Cearcăn (**9**)
vâlcezi *vtr* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***vel~***, ***vul~*** / Pzi: *~zesc* / E: ***vâlced***] (Trs; Mol) **1-2** A (se) învineți.
vâlcezire *sf* [At: LB / Pl: *~ri* / E: ***vâlcezi***] Învinețire.
vâlcică [At: (a. 1800) GCR II, 173/33 / V: ***văl~*** / Pl: *~ele* / E: ***vâlcea*** + *-ică*] **1-3** Vâlcea (**1-3**). **4** *sf* (Reg) Prăpastie. **5-6** *sf* (Îvp) Vâlcea (**5-6**). **7** *av* (Pop; fig) În cantitate mare, ca un șuvoi. **8** *sf* (Reg) Pârâul morii.
vâlcicuță *sf* [At: PASCU, S. 155 / V: ***văl~*** / E: ***vâlcică*** + *-uță*] **1-2** (Șhp) Vâlcică (**1**) (mică).
vâlcioară *sf* [At: MUREȘANU, P. 7/15 / Pl: *~re* / E: ***vâlcea*** + *-(i)oara*] **1-2** (Pop; șhp) Vâlcelușă (**1-2**). **3-6** (Rar; șhp) Vâlcea (**5-6**) (mică).
vâlciolușa *sf* vz ***vâlcelușă***
vâlcui *v* vz ***vălcui***
vâlcuire *sf* vz ***vălcuire***
vâlfă *sf* vz ***vâlvă[1]***
vâlfiu *sm* vz ***vifel***

vâlhaș *sm* vz **vâlvaș**

vâlhovnec *sm* vz **vâlhovnic¹**

vâlhovnic¹ *sm* [At: VARLAAM, C. 58 / V: **~nec**, **vârh~**, **vlăh~** / E: slv **влъхвьникъ**] (Înv; în textele religioase) **1** Mag. **2** Magician. **3** Astrolog (1).

vâlhovnic², ~ă *sm, a* vz **vârhovnic²**

vâlhovnicie *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie, 40ᵛ/16 / Pl: *~ii* / E: **vâlhovnic¹** + *-ie*] (Înv) Magie.

vâlhv *s* vz **vâlvă¹**

vâlhvă *s* vz **vâlvă¹**

vâlitură *sf* vz **velitură**

vâlmă *sf* [At: IZV. XVI, 61 / Pl: *~me* / E: **gâlmă**] (Reg) Movilă.

vâlnanic *sn* vz **vâlnic**

vâlnec *sn* vz **vâlnic**

vâlnic *sn* [At: ODOBESCU, S. I, 418 / V: (înv) *~ă sf*, (reg) **vălnec**, **văl~**, **~nanic**, **~nec**, **vârlan~**, **volan~**, **vol~**, **vul~**, **vurlan~** / Pl: *~ice* / E: bg **въленик**] **1** (Olt; Mun) Fotă (3) încrețită în talie și despicată în față. **2** (Pop) Pânză țărănească (subțire). **3** (Pop) Învelitoare pentru cap făcută din vâlnic (2). **4** (Reg) Cuvertură.

vâlnică *sf* vz **vâlnic**

vâlog *sm* vz **vălog¹**

vâlpan *sm* vz **vulpan**

vâlsan *sm* vz **vâlcan¹**

vâlșebnicie *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 25ᵛ/30 / V: **vlăș~** / Pl: *~ii* / E: slv **влъшьбьникъ** cf slv *влъшебьнъ*] (Bis) Magie.

vâlșor *sn* vz **vârfușor**

vâltan *sm* vz **vultan**

vâltej *sn* vz **vârtej**

vâltelniță *sf* vz **vârtelniță**

vâltoare *sf* [At: (a. 1588) CUV. D. BĂTR. I, 211/1 / V: (pop) **vul~**, (înv) **ultoare**, (reg) **hol~**, **hulbo~**, **hul~**, **~tur** *sn*, **vol~**, **vuut~**, **vultor** (Pl: *vultori*) *sn* / Pl: *~ori* / E: ml **voltoria* <*volutus*] **1** Loc adâncit în albia unui râu unde apa formează vârtejuri (1) Si: *bulboană*, *volbură* (2), (îrg) *vifor* (2), (reg) *bulboacă*, *vâj¹* (4), *vâlvă²*. **2** Vârtej (1) (format de apă în locul adâncit din albia unui râu). **3** (Pex) Învolburare de valuri. **4** (Îrg) Vijelie (1). **5** (Rar) Loc mlăștinos. **6** (Mun; Trs) Cascadă (1). **7** (Fig) Neliniște sufletească. **8** (Fig) Stare de efervescență colectivă. **9** (Fig) Tumult (1). **10** (Îvr) Forță (a lui Dumnezeu). **11** Bazin amenajat sub o cădere de apă, în care țesăturile se dau la piuă sau se spală. **12** (Pex) Piuă rudimentară acționată de căderea unei ape. **13** Scoc (la moară). **14** (Reg) Crescătorie de pești. **15** (Reg; îf *vâltur*) Sul de lemn pe care se înfășoară urzeala. **16** Scânteiere. **17** Lumină strălucitoare. **18** (Mol; îf *ultoare*) Fumar. **19** (Mar) Dans popular executat de flăcăi în ziua de Paști. **20** (Mar) Melodie după care se execută vâltoarea (19).

vâltor *sm* vz **vultur**

vâltora *v* vz **vâltura**

vâltori *v* vz **vâltura**

vâltur¹ *sm* vz **vultur**

vâltur² *sn* vz **vultoare**

vâltura¹ [At: BĂLCESCU, M. V. 570 / V: **văl~**, **~tora**, **~tori**, **vul~**, **vunt~** / Pzi: *~rez* / E: **vâltoare**] **1** *vr* A se învârti repede în cerc Si: *a se învârteji*, *a se învolbura*. **2** *vt* (Reg) A piua.

vâltura² *v* vz **vântura**

vâlvaie *sf* [At: POLIZU / V: **văl~**, **vulvoa~** / Pl: *~văi* / E: **vâlvâi** cf *vâlvoi*] (Înv) Vâlvătaie (1).

vâlvaș *sm* [At: T. PAPAHAGI, C. L. 51 / V: **~lhaș** / Pl: *~i* / E: **vâlvă¹** + *-aș*] (Mtp) **1** (Ban; Trs) Ființă înzestrată cu puteri supranaturale, care are darul de a cunoaște, de a prevesti sau de a determina desfășurarea evenimentelor viitoare. **2** (Trs) Strigoi.

vâlvă¹ *sf* [At: (a. 1574) DDRF / V: (îvp) **valhvă**, **~lfă**, **~lhvă**, **vlafă**, **vlavă**, **vlăhvă**, (înv) **vâlhv** *s* / Pl: *~ve* / E: slv **влъхвъ**] **1** (Bis) Astrolog (1). **2** (Bis) Mag. **3** (Bis; spc; lpl) Cei trei magi care au venit la Betleem să se închine pruncului Iisus. **4** (Mtp) Ființă fabuloasă, cu aspect de femeie, considerată un spirit nefast, pentru alungarea căreia se practică diverse ceremonialuri. **5** (Mtp) Ființă fabuloasă cu aspect antropomorf sau, uneori, zoomorf, cu caracter apotropaic și cu puteri supranaturale, având îndeosebi funcții ocrotitoare și sfătuitoare pentru colectivitate. **6** (Pop; îe) **Se bat ~vele** Se spune atunci când este timp urât, mai ales când plouă și fulgeră. **7** (Mtp; șîs *~va băii* sau *~va băilor*) Zână care stăpânește, veghează și semnalează unor aleși comorile dintr-o mină de aur. **8** (Mtp; șîs *~va pădurii* sau *~va codrilor*) Mama-pădurii. **9** (Mtp; reg) Vrăjitor care stăpânește furtunile și grindina Vz *solomar*, *solomăț*. **10** (Mtp; reg) Strigoi. **11** (Mtp) Zână. **12** (Mtp; lpl) Iele. **13** (Fig; dep) Femeie zăpăcită. **14** (Reg) Cățelușă vioaie, sprintenă, de obicei roșcată. **15** (Pan) Persoană care are rolul cel mai important în comunitatea din care face parte. **16** (Pan) Ceea ce este mai bun, mai important la un lucru Si: *frunte* (7). **17** (Îrg) Faimă (3). **18** (Îrg) Prestigiu. **19** (Îrg) Fast¹. **20** Îndemn. **21** Tărie. **22** Veste care circulă de la om la om Si: *zvon*. **23** Agitație deosebită provocată de un fapt ieșit din comun Si: *zarvă*, (nob) *vâlvotă* (2). **24** Rumoare. **25** Punct culminant al unei acțiuni sau al unei situații, al unui fenomen în desfășurare Si: *toi*. **26** (Rar) Vâlvătaie (1).

vâlvă² *sf* [At: LEXIC REG. II, 33 / Pl: *~ve* / E: ns cf lat *volvere* sau drr *vâlvoare*] (Reg) Vâltoare (1).

vâlvă³ *sf* [At: CĂLINESCU, E. O. 131 / Pl: *~ve* / E: **vâlvoi**] (Nob) Smoc de păr.

vâlvă⁴ *sf* vz **vulvă**

vâlvăi *v* vz **vâlvâi**

vâlvăială *sf* vz **vâlvâială**

vâlvăire *sf* vz **vâlvâire**

vâlvăitor, ~oare *a* vz **vâlvâitor**

vâlvăra *v* vz **vâlvora**

vâlvărac *sm* [At: ALEXI, W. / Pl: ? / E: **vâlvori** (pll *vâlvoare*) + *-ac*] (Îvr) Vâlvătaie (1).

vâlvăraie *sf* [At: BARCIANU / V: **văl~** / Pl: *~răi* / E: **vâlvă¹** + *-araie*, pad *flăcăraie*] (Reg) **1** Vâlvătaie (1). **2** (Fig) Zarvă.

vâlvărău *sn* [At: CL 1967, 91 / Pl: ? / E: **vâlvăraie** css] (Rar) Flacără (2).

vâlvăreală *sf* vz **vâlvoreală**

vâlvări *v* vz **vâlvora**

vâlvăt *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: **vâlvătaie**] (Mun) **1** Vâlvătaie (1). **2** (Fig) Zvon. **3** (Fig) Vuiet (11).

vâlvătaie *sf* [At: ISPIRESCU, L. 347 / V: **văl~**, **~vot~**, (rar) **valvat~** / Pl: *~tăi*, *~* / E: **vâlvă**, **învâlvăta** cf *bobotaie*, *pălălaie*] **1** Flacără mare și dogoritoare (care se propagă cu rapiditate) Si: *vâlvoare* (1), (rar) *vâlvă¹* (26), *vâlvorare* (1), (înv) *vâlvaie*, *vâlvăitură*, (îvr) *vâlvărac*, (reg) *bobotaie* (1), *vălgărie*, *vâlvărău*, *vâlvâială* (1), *vâlvăraie* (1), *vâlvoreală* (1), *vâlvăt* (1), (nob) *vâlvotă* (1). **2** (Pex) Foc violent și mistuitor (care se propagă cu rapiditate) Si: *vâlvoare* (2), (rar) *vâlvorare* (2), *pârjol*. **3** (Îla) **De ~** (sau **~tăi**) Dogoritor. **4** (Îal) Roșu aprins (ca focul). **5** (Îlav) **În ~tăi** Cu flăcări mari și dogoritoare. **6** Fascicul de lumină. **7** Lumină strălucitoare. **8** (Fig) Ardoare (1). **9** Sentiment puternic (și chinuitor). **10** Intensitate.

vâlvău *sn* [At: CHEST. VI, 115 b/18 / Pl: ? / E: ns cf *vâlvă¹*] (Reg) Vas¹ (1) în care se pune apă de băut pentru albine.

vâlvâi *vi* [At: I. GOLESCU, C. / V: **~văi** / Pzi: 3 *vâlvâie*, *~ește* / E: **vâlvă¹** + *-âi* cf *vâlvoi*] **1** (D. foc) A arde cu flacără mare. **2** (D. flăcări) A se propaga. **3** (D. haine, păr etc.) A flutura (3). **4** (Fig) A comenta cu aprindere. **5** (Fig) A vorbi de rău pe cineva Si: *a bârfi* (1).

vâlvâială *sf* [At: UDRESCU, GL. / V: **~văi~** / Pl: *~ieli* / E: **vâlvâi** + *-eală*] (Reg) **1** Vâlvătaie (1). **2** (Fig) Iuțeală. **3** (Fig) Toi.

vâlvâicios, ~oasă *a* [At: PANN, E. I. 5/13 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: **vâlvâi** + *-icios*] (Îvr; d. foc) Care arde cu flăcări mari și distrugătoare.

vâlvâire *sf* [At: VALIAN, V. / V: **~văi~** / Pl: *~ri* / E: **vâlvâi**] **1** Ardere intensă, cu flăcări mari. **2** Propagare a flăcărilor. **3** Fluturare (2) a hainelor, a părului etc. **4** (Fig) Comentare aprinsă a unor fapte, evenimente. **5** (Fig) Bârfire a cuiva.

vâlvâitor, ~oare *a* [At: VALIAN, V. / V: ***valvăi~, ~văi~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***vâlvâi*** + *-tor*] **1** (D. foc) Care arde cu flăcări mari. **2** (D. flăcări) Care se propagă.

vâlvâitură *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***vâlvâi*** + *-tură*] (Înv) Vâlvătaie (1).

vâlvoaie *sn* vz ***vâlvoi***

vâlvoare *sf* [At: ANTIM, ap. TDRG / V: ***vul~*** / Pl: *~ori* / E: ns cf *vâlvă[1]*] **1-2** Vâlvătaie (1-2). **3** (Îla) **De ~** Roșu aprins. **4** (Fig; îal) Înflăcărat. **5** (Îla) **În ~** (sau **~ori**) Aprins[2] (1). **6** (Fig; îal) Înfierbântat. **7** Lumină roșiatică, incandescentă. **8** Fascicul de lumină. **9** Dogoare (1). **10** (Fig) Ardoare (1). **11** Pasiune puternică.

vâlvoi [At: I. GOLESCU, C. / V: ***vul~***, (înv) ***fâl~***, ***vâl~*** *ain*, ***vulvoaie*** *snp*, (îvr) ***vâlvoaie*** *af* / E: ***vâlvă[1]*** cf *vâlvoare*] **1** *ain* (D. păr) Ridicat în sus în dezordine Si: *ciufulit* (1), *zbârlit*. **2-3** *ain* (Îljv) **Cu părul** (sau **barba**) **~** (Care este) cuprins de o spaimă puternică, de un șoc psihic sau de furie. **4** *ain* (Îe) **A i se ridica** (sau **a i se face**) **părul ~** A fi cuprins de o spaimă puternică. **5** *sn* Smoc.

vâlvoia *vt* [At: TDRG / Pzi: *~iesc* / E: ***vâlvoi***] A face să fie vâlvoi (1).

vâlvoiat, ~ă *a* [At: HELIADE, O. II, 332 / V: ***vul~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***vâlvoia*** sau ***vâlvoi*** + *-at*] (Mai ales d. păr) Ciufulit (1).

vâlvora [At: CANTACUZINO, N. P. 66[v]/19 / V: ***valvori, ~văra, ~vări, ~ri*** / Pzi: *~resc*, 3 *~rește, ~rează* / E: ***vâlvă***] **1** *vi* (D. foc) A arde cu flăcări mari Si: *a se înteți*. **2** *vi* (D. foc) A se propaga. **3** *vi* (D. flăcări) A crește în cursul arderii, producând un zgomot caracteristic. **4** *vi* (D. obiecte, bunuri) A fi mistuit de flăcări. **5** *vt* (Reg; c. i. cuptorul) A încinge pentru copt. **6** *vi* (Mun; pex) A dogori (1). **7** *vi* (Fig; d. oameni) A avea febră mare. **8-9** *vir* (D. față, obraz) A se îmbujora (din cauza unei emoții puternice). **10** *vt* (Reg; îe) **A-i ~** (cuiva) **ceafa** (sau **obrajii**) A bate pe cineva. **11** *vi* A răspândi o lumină puternică, roșiatică (ca de flacără). **12** *vi* A străluci. **13** *vt* (Îe) **A-i ~ văzul** A reda cuiva vederea (clară). **14** *vt* (Reg; c. i. oameni) A grăbi pe cineva în executarea unei acțiuni Si: *a zori*. **15** *vi* (Fig) A fi cuprins de înflăcărare.

vâlvorare *sf* [At: MACEDONSKI, O. I, 187 / Pl: (rar) *~rări* / E: ***vâlvora***] (Rar) **1-2** Vâlvătaie (1-2).

vâlvorat, ~ă *a* [At: DDRF / V: ***~rât*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***vâlvora***] **1** Aprins[2] (1). **2** Înroșit. **3** (Fig) Înfuriat. **4** (Fig) Grăbit (3).

vâlvoratic, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ici, ~e* / E: ***vâlvorat*** + *-ic*] (Mun) **1** Aprins[2] (1). **2** Înroșit. **3** (Fig) Înfuriat. **4** (Fig) Grăbit (3).

vâlvoră *sf* vz ***bâlbor***

vâlvorât, ~ă *a* vz ***vâlvorat***

vâlvoreală *sf* [At: UDRESCU, GL. / V: ***~văr~*** / Pl: *~reli* / E: ***vâlvori*** + *-eală*] (Mun) **1** Vâlvătaie (1). **2** Dogoare (1). **3** Activitate intensă Si: *zor*. **4** (Fig) Bătaie (1).

vâlvori *v* vz ***vâlvora***

vâlvos, ~oasă *a* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 17 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***vâlvă[1]*** + *-os*] (Reg) Umflat.

vâlvotaie *sf* vz ***vâlvătaie***

vâlvotă *sf* [At: POPA, V. 128 / Pl: *~te* / E: ***vâlvotaie***] (Nob) **1** Vâlvătaie (1). **2** Vâlvă[1] (23).

vâna *vt* [At: COD. VOR.[2] 76[r]/4 / Pzi: *~nez* / E: ml ****venare*** (= *venari*)] **1** (C. i. păsări sau animale sălbatice) A urmări pentru a captura sau a ucide Si: (reg) *a șoimi, a vădăzli* (1). **2** (Fșa) A se ocupa cu vânatul Si: (reg) *a șoimi, a vădazli* (2). **3** (C. i. păsări sau animale sălbatice) A prinde cu ajutorul capcanelor Si: *a captura* (5). **4** (Îvp; c. i. păduri, regiuni etc.) A străbate în căutarea vânatului. **5** (D. animale de pradă) A urmări și a ucide un alt animal pentru a supraviețui. **6** (Fig; c. i. oameni) A urmări pentru a reține cu forța și a deferi justiției. **7** (Înv; îe) **A ~ viața** (cuiva) sau **a ~ cu moarte** (pe cineva) A urmări (pe cineva) cu scopul de a-l ucide. **8** (Fig; c. i. oameni) A spiona pe cineva. **9** (Fam; c. i. greșeli) A căuta cu insistență (răuvoitoare). **10** (Îvp) A pescui. **11** (Îe) **A ~ pește în apă tulbure** A pescui în ape tulburi. **12** (Îvp; c. i. ape) A străbate pentru a pescui. **13** (Bis; înv; fig) A converti (3). **14** (Fig; fam; șdp; c. i. situații, posturi greu de obținut etc.) A urmări cu asiduitate. **15** (Fig; c. i. obiecte, bunuri materiale) A procura. **16** (Fig) A acosta pe cineva de sex opus, în vederea unei aventuri Si: (fam) *a agăța* (3).

vânal, ~ă *a* [At: MAN. SĂNĂT. 262/13 / Pl: *~i, ~e* / E: ***vână*** + *-al*] (Îvr; d. sânge) Venos (1).

vânar *s* vz ***vânare[2]***

vânare[1] *sf* [At: CORESI, EV. 525 / Pl: *~nări* / G-D și: (înv) *~rei* / E: ***vâna***] **1-2** Vânătoare (1-2). **3** Prindere cu ajutorul capcanelor a păsărilor sau a animalelor sălbatice Si: *capturare* (5). **4** Urmărire și ucidere a unui animal de către un animal de pradă Si: *vânat[1]* (7), *vânătoare* (13), (înv) *vânătorie* (3). **5** Urmărire a unor (oameni considerați) răufăcători pentru a-i reține cu forța și a-i deferi justiției. **6** (Rar) Pescuit. **7** (Înv; ccr) Cantitate de pește rezultată în urma pescuitului. **8** (Fig) Urmărire cu asiduitate a unor posturi, situații, greu de obținut. **9** (Fig) Procurare a unui lucru (greu de dobândit). **10** (Înv; îs) *~ de vânt* Lucru zadarnic, iluzoriu.

vânare[2] *sf* [At: CR (1833), 94/10 / V: (1) ***vânar*** *s* / Pl: *~nări* / E: ***vână*** + *-ar*] **1** (Reg; șîs *~a hamului*) Curea a hamului, care trece peste părțile posterioare ale calului Si: *bucar, curar* (1). **2** (Olt; Mun) Nojiță. **3** (Trs) Șnur din păr de capră, cu care femeile de la țară își legau ciorapii de dimie în jurul piciorului.

vânat[1] *sn* [At: PSALT. HUR. 111[r]/16 / Pl: *~uri*, (reg) *~e* / E: ***vâna***, ml ***venatus***] **1-2** Vânătoare (1-2). **3** (Rar; îlv) **A face ~** A vâna (1). **4** (Îla; d. păsări sau animale) **De ~** Care poate fi vânat[2] (1). **5** (Îal; d. obiecte de îmbrăcăminte sau accesorii ale acestora) Care este folosit (exclusiv) la vânătoare (1). **6** (Iuz; îs) *Pușcă de ~* Pușcă de vânătoare. **7** Vânare[1] (4). **8** (Ccr; lpl) Întindere de teren care este destinată vânătorii sau unde se poate vâna. **9** (Ccr) Animal vânat[2] (1). **10** (Ccr; lpl) Sortimente de animale vânate[2] (1). **11** (Prc) Carne a unui animal vânat[2] (1). **12** Vietate care servește ca hrană animalelor sălbatice carnivore sau păsărilor răpitoare Si: *pradă*. **13** (Prc) Carnea vânatului[1] (12). **14** (Fig) Persoană care este urmărită pentru a fi prinsă și deferită justiției. **15** (Bis; îvr) Convertire religioasă. **16** (Rar) Pescuit. **17** (Înv; ccr) Cantitate de pește rezultată în urma pescuitului.

vânat[2], ~ă *a* [At: COD. VOR.[2] 76[r]/4 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***vâna***] **1** (D. animale) Care este urmărit în scopul capturării sau al uciderii. **2** (D. animale) Capturat[2] (5). **3** (D. animale) Care este urmărit și prins de un animal de pradă, pentru a fi devorat. **4** (Pex; d. oameni) Care este urmărit în scopul reținerii cu forța. **5** (Fig; d. oameni) Spionat de cineva. **6** (Fig; d. greșeli) Căutat cu insistență (răuvoitoare). **7** (Îvp; d. pești) Pescuit. **8** (Bis; înv; fig) Convertit (1) la o religie. **9** (Fig; d. funcții, situații favorabile etc.) Care este urmărit cu asiduitate. **10** (D. bunuri materiale) Procurat. **11** (D. persoane de sex opus) Acostat[2] în vederea unei aventuri.

vână [At: CORESI, EV. 505 / Pl: *vine*, (îrg) *vini, ~ne, ~ni*, (îvr) *vene* / E: ml ***vena***] **1** *sf* (Pop) Venă (1). **2** *sf* (Pop; pgn) Orice vas[1] sangvin Si: (reg) *viță[2]* (28). **3** *sf* (Înv; îs) *~na poartă* (sau *porții*, îvr, *portara*) Vena (2) portă. **4** *sf* (Înv; îs) *~ cavă* (sau *goală*) sau *~na cea găunoasă* Venă (3) cavă. **5** *sf* (Înv; îs) *~ limfatică* (sau *sugătoare*) Vas[1] (12) prin care circulă limfa. **6** *sfp* (Îe) **A-i îngheța** (sau **a-i sta, a i se răci** cuiva) **sângele în vine** A încremeni de spaimă. **7** *sfp* (Îe) **A nu avea picătură de sânge în vine** sau (rar) **a avea bragă în vine** A fi lipsit de energie. **8** *sfp* (Îe) **A nu avea sânge în vine** A fi lipsit de curaj. **9** *sfp* (Îe) **A avea sânge în vine, nu bragă** A fi stăpân pe sine. **10** *sfp* (Îae) A-și păstra prezența de spirit într-o anumită situație. **11** *sfp* (Îe) **A(-i) clocoti** (sau **a-i fierbe, a-i dogori**) **sângele în vine** A fi surescitat (din cauza mâniei, a nerăbdării etc.). **12** *sf* (Olt; Mun; îe) **A avea o ~ de nebunie** (sau **de țâcneală**) A fi nebun. **13** *sf* (Mun; îe) **A avea o ~ de prostie** A fi lipsit de inteligență. **14** *sfp* (Îe) **A-și tăia** (sau **a-și deschide**) **vinele** A se sinucide prin tăierea venelor de la mâini. **15** *sf* (Înv) Puls. **16** *sf* (Reg; pex) Inimă (ca organ al corpului uman). **17** *sfp* (Pop; cu determinări ca „groase", posomorâte", „stricate", „umflate") Varice[2]. **18** *sfp* (Ban; șîs *~ni cu sânge rău*) Hemoroizi. **19** *sf* (Pop) Fibră musculară. **20** *sf* (Pop) Tendon (în special la picioare). **21** *sf* (Pop) Mușchiul[2] gambei. **22** *sf* (Îs) *~ de bou* (sau, îvr, *de dobitoc*) Cravașă făcută din ligamentul cervical posterior al boului. **23** *sf* (Pex; îas) Baston scurt de cauciuc, folosit mai ales de cei care mențin

ordinea publică. **24** *sf* (Pex; îas) Lovitură dată cu o vână (**22**) de bou. **25-26** *sfp* (Îljv) **În** (sau, rar, **pe**) **vine** (Care este lăsat, căzut) în jos de talie, spre genunchi. **27** *sfp* (Îlav) **Pe** (sau, rar, **în**) **vine** Cu genunchii îndoiți, lăsând greutatea corpului pe gambe. **28** *sf* (Îe) **(A fi) tare** (sau **bun**) **de ~** (ori, reg, **în vini**), (reg) **a fi vârtos** (sau **tare**) **la ~**, **(a fi) gros la vine** (sau **la ~**), **a avea ~**, **a avea vine tari**, **(a fi) numai ~ (de-a bună, de-a dracului)** (A fi) viguros (1). **29** *sf* (Îae) A fi plin de energie. **30** *sf* (Mun; îe) **(A fi) iute de ~** (A fi) agil (1). **31** *sf* (Mun; îe) **(A fi) slab de ~** (A fi) lipsit de vigoare (1). **32** *sf* (Îae) A fi lipsit de energie. **33** *sfp* (Îlav) **Cu coada între vine** Umilit. **34** *sfp* (Îal) Rușinat. **35** *sf* (Îvr; îe) **A pipăi la ~** A încerca să cunoști pe cineva. **36** *sf* (Atm; reg; șîs *~ di la mână, vinile mâinilor, vinili la mâini*) Biceps (2). **37** *sf* (Reg) Fibră ațoasă, tare (la carnea de proastă calitate). **38** *sfp* (Mar; îs) *Vine încălecate* Entorsă. **39** *sfp* (Reg) Nojițe. **40** *sfp* (Reg) Jartiere. **41** *av* (Reg; îla) **Strîns ~** Înfășurat în formă de sul. **42** *sf* (Fig) Grad de intensitate, de eficacitate Si: *forță* (**20**). **43** *sf* (Fig) Talent. **44** *sf* (Fig) Dispoziție creatoare. **45** *sf* (Fig) Influență particulară care marchează o operă artistică Si: *inspirație*. **46** *sf* (Glg) Filon. **47** *sf* Pătură subterană de apă (care alimentează un izvor) Si: (înv) *viță*[2] (**30**), (reg) *vâneață*[1] (**1**). **48** *sf* Loc de unde izvorăște la suprafața pământului un izvor Si: (înv) *viță*[2] (**31**), (reg) *vâneață*[1] (**2**). **49-50** *sf* (Ramificație a unui) zăcământ de țiței. **51** *sf* (Reg) Pârâu. **52** *sf* (Reg) Ramificație îngustă a unui curs de apă. **53** *sf* (Îs) *~na apei* Curentul unei ape curgătoare. **54** *sf* (Rar) Șuviță (abundentă) de lichid care curge sau se prelinge de undeva. **55** *sf* (Trs; Olt) Șanț folosit pentru scurgerea apei dintr-un teren agricol sau pentru irigații. **56** *sf* Jet de lichid care țâșnește printr-un orificiu îngust. **57** *sf* (Mpl) Fiecare dintre dungile înguste, ramificate, de altă culoare decât cea a fondului, vizibile într-o rocă sau în structura lemnului. **58** *sfp* Fiecare dintre dungile înguste care se detașează pe un fond de culoare diferită. **59** *sf* Nervură a unei frunze. **60** *sf* (Rar) Nervură pe membrana aripilor unor insecte. **61** *sf* (Pop) Fiecare dintre ramificațiile lungi și subțiri ale unei rădăcini. **62** *sf* (Pop) Rădăcină ramificată. **63** *sf* (Rar) Creangă (1). **64** *sf* (Bot) Mlădiță. **65** *sf* (Bot; reg; îc) **~de-hamei** Hamei (*Humulus lupulus*). **66** *sf* (Îs) *~ de trestie* Trestiiș. **67** *sf* (Reg; într-o ghicitoare; csnp) Arac (1). **68** *sf* (Reg) Butuc la vița de vie. **69** *sf* (Reg) Penis (la cal sau la bou). **70** *sf* (Arg) Penis (la om). **71** *sf* (Reg; îc) **~na-boului** Plantă nedefinită mai îndeaproape. **72** *sf* (Reg; îc) **~na-babei** Plantă nedefinită mai îndeaproape.

vânăcior, ~oară *a* vz ***vinecior***

vânăcios, ~oasă *a* [At: ALR I, 1483/552 / V: ***vinic~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***vânăt***] (Reg) **1** (Îf *vinicios*) Vânăt (1). **2** (D. ochi[1]) Albastru (1).

vânăt, ~ă [At: BIBLIA (1688), 57[2]/32 / Pl: *vineți, vinete* a, (înv) *vineți* sf / E: ml ***venetus, -a, -um***] **1** *a* Care are culoare albastru-închis (cu reflexe violete) Si: (reg) *viorint*[1] (**2**), (îvp) *pătlăginiu*, (reg) *vânăcios* (**1**), *vânătoi* (**1**). **2** *a* De culoarea plumbului bătând în negru (cu reflexe violete). **3** *a* (D. culoare) Care are o nuanță particulară, obținută prin combinarea albastrului și a cenușiului. **4** *a* (Înv; îs) *Hârtie ~ă* Hârtie inferioară calitativ celei veline. **5-6** *sfa, a* (Reg; șîs *strugure ~*) (Soi de struguri) cu boabele de culoare vânăt(1)-închis, bun producător de vin. **7** *a* (Reg; îs) *Humă ~ă* Varietate de humă care se găsește în coastele dealurilor și ale râpelor, folosită, în loc de var, la spoitul caselor Si: (reg) *humoaie*. **8** *a* (Reg; îs) *Bubă ~ă* Excrescență care apare mai ales la încheietura degetelor de la picioare și în podul palmei Si: (reg) *bubă albastră, bubă mierie*. **9** *a* (Reg; îas) Cancer (1). **10** *a* (D. ochi) Care are irisul albastru-închis, cu reflexe violete. **11** *a* (D. ochi) Care are sclerotica mov. **12** *a* (D. ochi) Care are cearcăne. **13** *a* (D. lumină, foc, fenomene meteorologice) De culoare albastru-intens cu reflexe violete sau roșietice. **14** *a* (Trs; d. mărfuri; îe) **A fi în focul ~** A fi foarte scump. **15** *a* (D. elemente ale naturii, peisaje, momente ale zilei etc.) Care este întunecat (din cauza ceții, a depărtării etc.). **16** *a* (D. elemente ale naturii, peisaje, momente ale zilei etc.) Care provoacă tristețe (prin aspectul întunecat, posomorât) Si: *deprimant, dezolant*. **17** *a* (D. nori) Cenușiu-închis, care anunță sau aduce vreme urâtă, cu precipitații abundente. **18** *a* Cenușiu-alburiu cu reflexe albastre sau violete. **19** *a* Cenușiu(-închis). **20** *a* Albastru deschis. **21** *a* (Ban; Trs; d. ochi) Căprui. **22** *sn* (Îvr) Țesătură de culoare vânătă (3). **23** *sf* (Îvr) Haină făcută dintr-o țesătură de culoare vânătă (1). **24** *a* (D. ființe sau părți ale corpului lor) Care a căpătat o culoare vânătă (1) (din cauza frigului, a unei lovituri, a unei boli etc.) Si: *vinețiu* (**14**), (reg) *vâlced*[1] (**1**). **25** *a* (Spc; d. oameni) Cu obrazul de culoare vânătă (1) (de frig, de mânie etc.) Si: *învinețit, livid, vinețiu* (**15**), (reg) *vâlced*[1] (**2**). **26** *a* (Reg; d. oameni) Cu obrazul fără culoare Si: *palid*. **27** *a* (D. pielea, părul, blana unor animale sau d. penele unor păsări) Cenușiu (bătând în albastru). **28** *a* (D. animale sau păsări) Care are pielea, părul, blana sau penele de culoare cenușie (bătând în albastru). **29** *smf* Cal sau iapă de culoare cenușie (bătând în albastru). **30** *smf* (Mun; Trs) Bou sau vacă cu părul de culoare cenușie (bătând în albastru). **31** *sf* (Reg) Oaie cu lâna de culoare cenușie (bătând în albastru). **32** *sf* (Mun; Olt) Găină cu penele de culoare cenușie (bătând în albastru). **33** *sf* Plantă de cultură din familia solanaceelor, cu tulpina ramificată, cu frunzele mari, ovale sau alungite, cu florile violete și cu fructele comestibile, ovale, mari și cărnoase, de culoare violetă, neagră sau roșiatică Si: *pătlăgea vânătă, pătlăgică vânătă*, (reg) *gadină, tomadele* (*Solanum melongena*). **34** *sf* (Prc) Fructul vinetei (**33**). **35** *sn* Culoare intermediară între albastru și cenușiu-închis (cu reflexe violete). **36** *s* (Reg) Cearcăn la ochi. **37** *sfp* (Bot; reg) Dumitrițe (*Aster salignus*). **38** *sfp* (Bot; reg) Petunii (*Petunia hybrida*). **39** *sma* (Euf) Drac (1).

vânătaie *sf* [At: PRAV. 231 / V: ***~tăi*** *sm* / Pl: *~tăi*, (înv) *~* / E: ***vânăt*** + *-aie*] **1** Pată vânătă care apare pe piele, de obicei în urma unei lovituri Si: (med) *echimoză, vinețeală* (**4**), (înv) *vânătură*[2], (îrg) *vânătare* (**1**), (reg) *vâlcă*[1] (**2**), *vâlcezeală* (**1**), *vânățaua* (Vz *vinețel* **10**). **2** (Îvr; fig) Suferință morală. **3** (Trs) Bolta albastră a cerului. **4** (Trs; pex) Atmosferă (1). **5** (Trs; pex) Spațiul atmosferic.

vânătară *sf* vz ***vânătare***

vânătare *sf* [At: PO 249/1 / V: (înv) ***~ră, ~net~*** / Pl: *~tări* / E: ***vânăt***] **1** (Îrg) Vânătaie (1). **2** (Pop) Bolta albastră a cerului. **3** (Pop) Loc aflat la înălțime sau la depărtare mare, care pare de culoare vânătă (1). **4** (Reg) Stâncă.

vânătatic *am* [At: NALR – B I h 28/11 / Pl: *~ici* / E: ***vânăt*** + *-atic*] (Reg; d. ochi[1]) Albastru (1).

vânătăi *sm* vz ***vânătaie***

vânătări *vt* [At: PONTBRIANT, D. / Pzi: *~resc* / E: ***vânătare***] (Îdt) A produce cuiva vânătăi (1), lovindu-l.

vânătărire *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ri* / E: ***vânătări***] (Îdt) Producere de vânătăi (1) cuiva, prin lovire.

vânătic *a, sm* vz ***venetic***

vânătoaie *sf* vz ***vânătoare***

vânătoare *sf* [At: CORESI, EV. / V: (reg) *~aie* / Pl: *~ori* / E: ml ***venatoria***] **1** *sf* Urmărire a unor păsări sau animale sălbatice, în vederea capturării sau a uciderii Si: *vânare* (**1**), *vânat*[1] (**1**), (pop) *vânătorie* (**1**), (înv) *vânătură*[1] (**1**), (reg) *vadaslu* (**1**), *vădăzlaș* (**1**), *vădăzlit* (**1**). **2** *sf* Ocupația vânătorului Si: *vânare* (**2**), *vânat*[1] (**2**), (pop) *vânătorie* (**2**), (înv) *vânătură*[1] (**2**), (reg) *vadaslu* (**2**), *vădăzlaș* (**2**), *vădăzlit* (**2**). **3** *sf* (Îs) *~ închisă* Perioadă de timp în care este interzis vânatul anumitor păsări sau animale sălbatice. **4** *sf* (Îs) *~ deschisă* Perioadă de timp, stabilită prin lege pentru fiecare specie de vânat, când se admite vânatul. **5** *sf* (Îs) *Avion* (sau *aparat*) *de ~* Avion foarte rapid care, în timpul luptei, are misiunea de a intercepta și de a împiedica acțiunile aeriene ale inamicului. **6** *sf* (Îs) *Corp de ~* Unitate militară care cuprinde mai multe divizii de aviație. **7** *sf* (Îs) *Corn de ~* Instrument de suflat, făcut dintr-un corn de bou, folosit de vânători pentru chemări, semnalizări etc., sau pentru păstrarea prafului de pușcă. **8** *sf* (Îs) *Pușcă* (sau *armă*) *de ~* Armă de foc portativă și individuală care se folosește la vânat (1) Si: (iuz) *pușcă de vânat*[1], (pop) *pușca cea vânătorească*. **9** *sf* (Îla) **De ~** Vânătoresc (2). **10** *sf* (Îal; d. obiecte de îmbrăcăminte) Care este folosit în special sau exclusiv la vânătoare (1). **11** *sf* (Îvp; îlv) **A face ~** A vâna (1). **12** *sf* Formație de vânătoare (1). **13** *sf* Vânare[1] (4). **14** *sf* (Fig) Urmărire (organizată și sistematică) pentru prinderea unei persoane. **15** *a* (Înv) Vânătoresc (2). **16** *sf* (Îvr) Pescuit. **17** *sf* (Îvr; ccr) Cantitate de pește care rezultă în urma pescuitului. **18** *sf*

(Fig) Căutare asiduă, perseverentă, a unui lucru greu de dobândit, a unei anumite situații etc.

vânătoi, ~oaie *a* [At: ALR I, 31/28 / Pl: ~, *~oaie* / E: ***vânăt*** + *-oi*] (Ban; Trs) **1** Vânăt (1). **2** (D. cer) Albastru (1).

vânător [At: CORESI, EV. 330 / Pl: *~i, ~oare* / E: ml ***venatorem***] **1** *sm* Persoană care practică vânătoarea Si: *pușcaș*, (reg) *vadazlău, volhitar*. **2** *sm* (D. obiecte de îmbrăcăminte sau d. accesorii ale acestora; îla) **De ~** Care este folosit în special sau exclusiv la vânătoare (1) Si: *vânătoresc* (5). **3** *sm* Personaj al unor jocuri de copii care au ca temă vânătoarea (1) („vânătorul și ursul", „vânătorul și vulpea", „vânătorul și iepurele", „rațele și vânătorii" etc.). **4** *sm* (Pex) Animal care pândește și prinde o pradă pentru a supraviețui Si: *animal de pradă, prădător*. **5** *sm* Animal care este folosit la vânătoare (1). **6** *sm* (Șîs *~ de pește*) Pescar. **7** *sm* (Bis; înv; fig; șîs *~ de oameni*) Persoană care propovăduiește concepțiile religiei creștine. **8** *sm* (Bis; înv; fig; prc; îas) Apostol (1). **9** *sm* (Mil; în Evul Mediu) Soldat în garda palatului domnesc. **10** *sm* (Mil; în Evul Mediu) Mercenar. **11** *sm* (Mil; în Evul Mediu) Soldat dintr-o veche unitate militară formată din pedestrași și călărime. **12** *smp* (Mil; în Evul Mediu) Corp de gardă. **13** *smp* (Îs) *~i de munte* Trupe din cadrul forțelor armate specializate pentru lupta în regiuni muntoase. **14** *sm* (Îs) *~ de munte* Ostaș infanterist special instruit, echipat și înzestrat pentru a lupta în regiuni muntoase. **15** *smp* (Mol; în Evul Mediu; prc) Corp de oaste din satul Vânători, care, în schimbul scutirii de bir, aproviziona curtea domnească cu vânat și făcea de pază la Cetatea Neamț. **16** *sm* (Fig) Persoană care urmărește ceva sau pe cineva cu tenacitate. **17** *sm* (Fig; prt) Persoană care vrea să parvină. **18** *sm* (Fig; prt; îs) *~ de zestre* Bărbat care urmărește să se căsătorească din interes. **19** *sms* (Înv) Zodia Capricornului. **20-21** *sma, a* (Reg; șîs *coteţul ~*) (Împrejmuire) de nuiele sau de stuf, împletită cu papură pe mai multe rânduri, având la mijloc o deschidere îngustă întoarsă înăuntru, fixată într-o apă curgătoare pentru a prinde și a păstra peștele viu. **22** *sm* (Iht; reg) Avat (*Aspius aspius*). **23** *sm* (Orn; reg) Șoim de iarnă (*Falco columbarius aelon*). **24** *snm* (Îs) *~ de submarine* Navă special amenajată pentru căutarea și distrugerea submarinelor Vz *distrugător* (2). **25** *sm* Marinar de la bordul unui vânător (24) de submarine. **26** *snm* Avion de vânătoare. **27** *sm* Pilot al unui avion de vânătoare.

vânătoraș *sn* [At: MARIAN, O. II, 304 / Pl: *~i* / E: ***vânător*** + *-aș*] (Dep) Vânător (1) nepriceput.

vânătoresc, ~ească *a* [At: DRLU / Pl: *~ești* / E: ***vânător*** + *-esc*] **1** Care aparține vânătorii (1) Si: (liv) *cinegetic*. **2** Care aparține vânătorului (1). **3** Privitor la vânătoare (1) Si: (liv) *cinegetic*. **4** Privitor la vânător (1). **5** Specific vânătorii (1) Si: (liv) *cinegetic*. **6** Specific vânătorului (1). **7** (Pop; îs) *Pușca cea ~ească* Pușcă de vânătoare (8). **8** (Pop; îs) *Iarbă ~ească* Praf de pușcă. **9** (Pex; d. colectivități umane) Care practică vânătoarea (1). **10** (Pex; d. colectivități umane) Care are vânatul[1] (11) drept principala sursă de hrană. **11** (D. produse culinare) Care este preparat din vânat[1] (11). **12** (Înv) Care aparține vânătorilor (9).

vânătorește *av* [At: I. GOLESCU, C. / E: ***vânător*** + *-ește*] **1** În felul vânătorilor (1). **2** După obiceiul vânătorilor (1).

vânătorie *sf* [At: NEAGOE, ap. GCR I, 167/32 / Pl: *~ii* / E: ***vânător*** + *-ie*] **1-2** (Pop) Vânătoare (1-2). **3** (Înv) Vânare[1] (4). **4** (Înv) Pescuit. **5** (Îvr) Prăvălie unde se vindea vânatul[1] (11).

vânătorime *sfs* [At: CIHAC, I, 315 / E: ***vânător*** + *-ime*] (Csc) Mulțime de vânători (1).

vânătoriță *sf* [At: ODOBESCU, S. III, 75 / Pl: *~țe* / E: ***vânător*** + *-iță*] (Rar) Femeie sau fată care practică vânătoarea (1).

vânătos, ~oasă *a* [At: JIPESCU, O. 90 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***vână***] (Reg; d. stil) Care are cursivitate.

vânătuc *sn* [At: CL 1961, 461 / Pl: ? / E: ***vânăt*** + *-uc*] (Reg; șhp) (Nuanță de) vânăt (35).

vânătură[1] *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ri* / E: ***vâna*** + *-ătură*] (Înv) **1-2** Vânătoare (1-2). **3** Vânat (11).

vânătură[2] *sf* [At: BIBLIA (1688), 678[1]/26/ Pl: *~ri* / E: ***vânăt***] (Înv) Vânătaie (1).

vânățală *sf* vz ***vineţeală***

vânățauă *sf* vz ***vineţel***

vânățea *sf* vz ***vineţel***

vânățeală *sf* vz ***vineţeală***

vânăți *v* vz ***vineţi***

vânățiе *sf* vz ***vineţiu***

vândalac *s* vz ***vândălac***

vândalag *s, a* vz ***vândălac***

vândaloj *sm* vz ***vândălog***

vândălac [At: PAMFILE, A. R. 159 / V: ***vandal~*** *s*, ***vândalag*** *sm*, ***vântălag*** *s*, ***vântălog*** *s*, ***~dal~***, ***~dalag*** *s*, ***~ag*** *s, a*, ***~ntălag*** (Pl și: *~ntălaguri* sn) *sm* / Pl: *~aci* / E: ns cf *vălătuc*] **1** *sm* (Trs; Mun) Cantitate de fân învălătucit, obținută din brazdele de fân adunate cu grebla (pentru a face căpițe). **2** *av* (Reg; și îlav **de-a ~ul**) De-a rostogolul. **3** *s* (Reg; îf *vândalag*) Sul. **4** *sm* (Reg; îf *vândălag*) Mănunchi de crengi legate cu o nuia, folosit pentru a astupa ceva. **5** *a* (Reg; mai ales d. purcei; îf *vândălag*) Rotofei.

vândălag *s, a* vz ***vândălac***

vândălaj *sm* vz ***vândălog***

vândălog *sm* [At: COMAN, GL. / V: ***~daloj***, ***~laj*** / Pl: *~ogi* / E: ns cf *vălog*[1]] (Trs; mpl) Fire de cânepă nedezvoltate (rămase pe câmp după recoltat).

vândut[1] *sns* [At: CR (1832), 20[2]/31 / E: ***vinde***] **1-2** (Rar) Vânzare (1-2). **3** (Îla) **De ~** De vânzare.

vândut[2], ***~ă*** [At: PRAV. 36 / Pl: *~uți, ~e* / E: ***vinde***] **1** *a* (Îoc *cumpărat*; d. bunuri, proprietăți etc.) Înstrăinat în schimbul unei sume de bani. **2** *a* (D. mărfuri) Care a fost oferit pe piață, ca obiect de comerț, în schimbul unei sume de bani Si: *comercializat*[2] (1), *desfăcut*[2] **(60)**, (reg) *petrecut*. **3** *a* (Îe) (A fi) **dator-~** (A fi) plin de datorii. **4** *a* (Înv; d. sclavi, iobagi etc.) Care a trecut în posesiunea altui stăpân (în schimbul unei sume de bani). **5** *a* (Fig) Care a făcut un compromis moral pentru un avantaj (material). **6** *a* (Înv; fig) Care a fost falsificat. **7** *a* Care a fost trădat sau denunțat (pentru bani sau pentru un avantaj material). **8** *sf* (Înv; fig) Prostituată.

vâneață[1] *sf* [At: L. ROM. 1978, 302 / Pl: *~ețe* / E: ***vână*** + *-eață*] (Olt) **1-2** Vână (47-48).

vâneață[2] *sf* [At: AL LUPULUI, P. G. 23 / Pl: *~ețe* / E: nct] (Olt) Suprafață plană de pământ situată într-o depresiune Vz *zăpodie*.

vânetare *sf* vz ***vânătare***

vânețea *sf* vz ***vineţel***

vânețeală *sf* vz ***vineţeală***

vânețică *sf* vz ***vineţică***

vânețire *sf* vz ***vineţire***

vânețit, ~ă *a* vz ***vineţit***

vângău *sm* [At: ANTIPA, P. 793 / V: ***~nhău*** / E: nct] (Iht; Dob; Mun) Avat (*Aspius aspius*).

vânhău *sm* vz ***vângău***

vânișoară *sf* vz ***vinișoară***

vânj [At: (a. 1620) D. BOGDAN, GL. / Pl: *~i* sm, *~uri* sn / E: vsl ***вѧжє***] **1** *sm* (Bot; pop) Velniș (1) (*Ulmus laevis*). **2** *sm* (Înv) Flexibilitate (1). **3** *sn* Forță fizică. **4** *sm* (Buc) Om puternic. **5** *sn* (Olt; Mun) Unealtă care servește la ridicarea unor greutăți.

vânjătea *af* [At: PAMFILE, C. 24 / V: ***~nză~*** / E: ***vânj*** + *-ătea*] (Reg; în ghicitori) Flexibil (1).

vânji *vt* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pzi: *~jesc* / E: ***vânj***] (Înv) **1** A îndoi. **2** A apleca (1).

vânjiu *am* [At: H XVI, 40 / Pl: *~ii* / E: ***vânj*** + *-iu*] (Reg; csnp) Care se aseamănă vânjului (1).

vânjol *sn* vz ***vânzol***[2]

vânjoli *v* vz ***vânzoli***

vânjos, ~oasă *a* [At: CANTEMIR, I. I. I, 59 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***vânj*** + *-os*] **1** (D. ființe) Viguros (1). **2** (D. ființe) Care are o constituție solidă Si: *robust*. **3** (D. corpul ființelor) Care are mușchii bine dezvoltați și puternici Si: *musculos*. **4** (D. musculatură) Care este bine dezvoltat. **5** (Înv)

Care are o consistență solidă. **6** (Pgn; gmț; d. vinuri) Care are o concentrație mare de alcool. **7** (Fig; d. oameni) Care are tărie de caracter. **8** (D. manifestările, creațiile oamenilor) Care exprimă energie și fermitate. **9** (Îrg; d. carne) Care este mai consistent decât în mod obișnuit. **10** (Îrg; d. carne) Care are vine multe Si: *tare*. **11** (Reg; d. vaci) Care se mulge greu. **12** (D. copaci, părți lemnoase ale plantelor sau d. obiecte din lemn) Care este rezistent la rupere, datorită consistenței solide. **13** (Reg; d. mere) Cărnos (3). **14** (Înv) Flexibil (1).

vânjoșa *vt* [At: TDRG / Pzi: *~șez* / E: ***vânjos***] (Rar; c. i. părți ale corpului sau corpul omenesc) A face să fie vânjos (1) Si: *a fortifica* (1), *a întări*.

vânjoșenie *sf* [At: CAMILAR, N. II, 366/ P: *~ni-e* / Pl: *~ii* / E: ***vânjos*** + *-enie*] Vigoare (1).

vânjoșie *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~ii* / E: ***vânjos*** + *-ie*] Vigoare (1).

vânos, ~oasă [At: HALIMA (1783), 209[r]/6 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***vână*** + *-os*] **1** *a* Care are venele (1) proeminente. **2** *a* Care are mușchii tari. **3** *a* (Pex) Viguros (1). **4** *a* (Pex) Energic (3). **5** *a* (D. carne) Fibros (2). **6** *a* (D. carne) Cu cartilaje. **7** *a* (Rar; d. roci sau materii lemnoase) Care are vine (57) numeroase. **8-9** *s, a* (Reg; șîs *strugure ~* sau *poamă ~oasă*) (Varietate de struguri) cu boabele mari, tari, de culoare neagră. **10-12** *a* (Înv) Venos (1-3).

vânsla *v* vz ***vâsli***

vânslar *sm* vz ***vâslar***

vânslare *sf* vz ***vâslire***

vânslaș *sm* vz ***vâslaș***

vânslă *sf* vz ***vâslă[1]***

vânslător *sm* vz ***vâslitor***

vânslătură *sf* [At: N. TEST. (1648), 49[r]/16 / Pl: *~ri* / E: ***vânsla*** + *-ătură*] (Îvr) Manevră a unei corăbii la care se folosesc vâslele[1] (1).

vânsli *v* vz ***vâsli***

vânslire *sf* vz ***vîslire***

vânt *sn* [At: COD. VOR.[2] 44[1]/4 / Pl: *~uri*, (înv) *~ure* sn, (îrg) *~nți*, *vinți* sm / Vc și: (îrg) *vânte, vinte* / E: ml ***ventus***] **1** Deplasare a unei mase de aer într-o direcție anumită, produsă de diferența de presiune atmosferică dintre două regiuni. **2** (Îs) *~ dominant* Vântul (1) cel mai frecvent într-o regiune dată în decursul unui an. **3** (Îvr; îs) *Sfârleează de ~* Giruetă. **4** (Trs; îs) *Fuior de ~* Vârtej de vânt (1). **5** (Mtp; îs) *~(ul) turbat* Vânt (1) despre care se crede că suflă cu putere la o mare înălțime și care face să turbeze păsările care ajung acolo. **6** (Mtp; îs) *~ rău* (ori *turbat*) sau (Mar) *~ul frumușelelor* Vânt (1) (cu vârtej) despre care se crede că este însoțit de duhuri rele și care produce îmbolnăviri. **7** (Ban; îs) *~ turbat* Durere de cap. **8** (Pop; îs) *~urile cele rele* Hemiplegie. **9** (Trs; îe) **A fi lovit de ~ rău** A fi atins de apoplexie. **10** (Reg; îs) *Boală de ~* Paralizie. **11** (Reg; îas) Apoplexie (1). **12** (Înv; îas) Boală a cailor care constă în inflamarea reumatică a picioarelor, de la genunchi în jos. **13** (Buc; îs) *Din ~* Blenoragie. **14** (Reg; îas; șîs *din de ~, de ~, din ~uri, boală de ~, boală din ~*) Nume generic dat unor boli nedefinite mai îndeaproape despre care se crede că sunt provocate de vânt (1). **15** (Pop; d. oameni; îla) **Luat de ~** (ori **din de ~**) sau **stricat de ~(uri)** Lovit de apoplexie. **16** (Îal) Atins de paralizie. **17** (Mol; d. oameni; îla) **Luat din de ~** Smintit[2]. **18** (Reg; d. oameni; îal) Care are dureri de cap, însoțite de frisoane. **19** (Reg; d. oameni; îal) Căruia îi apar vezicule la gură și la nas. **20** (D. făclii, felinare; îla) **De ~** Care poate fi folosit în timp ce bate vântul (1), fără a se stinge. **21** (D. mori, moriști; îal) La care se folosește ca forță motrice vântul (1). **22** (Fam; îe) **De** (sau **în**) **culoarea ~ului turbat** Care are o culoare nedefinită, bătând în gri-vinețiu. **23** (Îe) **A se da în ~** (**după ...** sau **pentru ..., ca să ...**) A desfășura o activitate febrilă, agitându-se încoace și încolo (pentru a duce la bun sfârșit ceva). **24** (Îae) A face eforturi insistente pentru atingerea unui scop. **25** (Îae) A da curs unei atracții imperioase față de cineva sau de ceva. **26** (Îlav) **Din** (sau **de la**, înv, **de**) (**cele**) **patru ~uri** sau **în** (**cele**) **patru ~uri** Din (sau în) cele mai diferite direcții. **27** (Îe) **A avea** (**parte de**) **odihna ~ului** sau **a avea parte de tihna ~urilor** A avea o existență zbuciumată. **28** (Îe) **A zvârli** (sau **a arunca**) **banii** (sau **cu banii, galbenii** etc.) **în ~** A irosi banii, cheltuindu-i fără chibzuială. **29** (Îe) **A vorbi** (sau, pop, **a grăi**) **în ~** sau **a-i rămâne** (cuiva) **vorba în ~, a-și bate gura-n ~** A vorbi fără a fi luat în seamă. **30** (Îs) *Vorbă* (*spusă* sau *aruncată*) *în ~* sau (îvr) *vorbitură în ~* Vorbă lipsită de importanță. **31** (Îas) Vorbă neluată în seamă. **32** (Mun; îe) **A măcina ~** A vorbi mult și fără rost. **33** (Mun; îae) A vorbi aiurea Si: *a divaga* (2). **34** (Îe) **A arunca** (sau **a da, a sufla, a zvârli**, înv, **a bate**) **în ~** sau **a arunca în cele patru ~uri** A împrăștia. **35** (Îae) A spulbera. **36** (Îe) **A se risipi** (sau **a se spulbera, a se împrăștia, a se duce, a merge, a zbura**, înv, **a se răschira, a se topi**) **în ~** sau **a se risipi în ~uri, a se duce pe ~uri, a se pustii în patru ~uri** A-și pierde consistența. **37** (Îae) A pieri fără urmă. **38** (Îla) **Plin de** (sau **cu**) **~** Care nu conține nimic înăuntru Si: *deșert* (1), *gol[1]* (23). **39** (Fig; îal) Lipsit de substanță, de profunzime. **40** (Îe) **A-i sufla** (sau **a-i bate**, rar, **a-i fluiera** cuiva) **~ul în** (**prin**) **buzunare** (ori **în buzunar, în pungă**) sau **a-i bate** (cuiva) **~ul în traistă** (sau **prin pungă**) A fi foarte sărac. **41** (Îae) A rămâne fără bani. **42** (Înv; d. bani; îe) **A-i bate ~ul** sau **a fi luat de ~** A fi irosit. **43** (Înv; îe) **A paște** (sau **a goni**) **~urile** sau **a paște ~** A-și irosi timpul în activități lipsite de sens. **44** (Pop; îe) **A-și da zilele în ~** A-și pierde timpul în zadar. **45** (D. oameni; îla) **Adus de ~** (sau **de ~uri**) Pripășit în locul în care se află Si: *venetic* (23). **46** (Îe) **Din ~ a venit, în ~ s-a dus** Ceea ce se obține ușor, fără muncă, se pierde precum s-a dobândit. **47** (Rar; îe) **A prinde din ~** A afla din întâmplare (ceea ce vorbește lumea). **48** (Pop; îe) **A despica ~ul** A fugi (1). **49** (Trs; îe) **A mânca ~ul** A fugi cu o viteză foarte mare. **50** (Îe) **Ce ~** (sau **~uri**) **te** (sau **vă**) **aduce** (sau **te-a adus, v-a adus**, reg, **te-a abătut, te-a pălit, te poartă**) (**pe aici** sau **aici, pe la noi, la noi, încoa**)? Întrebare adresată cuiva care a venit pe neașteptate. **51** (Îe) **A rămâne în ~** A rămâne fără avere, fără mijloace de subzistență. **52** (Înv; îlav) **În voia ~urilor** La voia întâmplării. **53** (Îe) **Încotro** (sau **dincotro**) (**îți**) **bate ~ul** sau **din ce parte bate ~ul, cum bate ~ul, a bate alt ~** etc. Se spune despre modul în care se prezintă o situație, despre cum se manifestă o anumită tendință de evoluție a lucrurilor. **54** (Îe) **A vedea** (sau **a simți, a mirosi**) **dincotro bate ~ul** A-și da seama de o situație, înainte ca lucrurile să se precizeze cu claritate. **55** (Îe) **A bătut** (sau **bătu**) **~ul** (sau **~ de vară, de primăvară**) (**peste...**) Se spune despre ceva care s-a terminat, din care n-a mai rămas nimic. **56** (Îe) **A nu-l bate** (pe cineva) **nici un ~** sau **a nu-l bate** (pe cineva) **~ de vară**, (reg) **a nu-l ajunge** (pe cineva) **nici ~ rece, a nu da ~ rece** (peste cineva) A fi scutit de necazuri. **57** (Îe) **A-l bate** (sau **a-l sufla** pe cineva) **~ul** sau **a-l da ~ul jos, a-i fluiera** (cuiva) **~ul prin oase, a fi slab de-l bate ~ul, a fi slab de-i fluieră ~ul prin oase, a fi slab de-l dă ~ul la pământ** A fi foarte slab. **58** (Îae) A fi lipsit de putere. **59** (Mol; îe) **A se hrăni cu ~** sau **a mânca ~** A nu avea ce mânca. **60** (Îe) **A se da** (sau, rar, **a se mlădia**) **după ~** (sau **după cum bate ~ul**), **a-și întoarce suba** (sau **mantaua, chepeneagul**) **după cum suflă ~ul** A se adapta cu abilitate împrejurărilor. **61** (Îae) A fi oportunist. **62** (Îvr; d. știri; îe) **A fi tras din ~** A fi fals, contrafăcut. **63** (Îe) **A nu-l ști nici vântul, nici pământul** A nu ști absolut nimeni nimic despre cineva. **64** (Mol; îe) **Te arde ca ~ul** Te înșală fără scrupule. **65** (Trs; îe) **A se rezema de ~** A se încrede în dușman. **66** (Trs; îe) **A-i sufla ~ul cenușa** A-i merge rău. **67** (Mun; d. rufe; îe) **A lua ~ul** A zvânta. **68** (Îe) **A face** (sau, reg, **a trage**) **~** A produce o mișcare a aerului printr-o deplasare rapidă, prin agitarea unui obiect etc. **69** (Îe) **A-și face** (ori, pop, **a-și trage**) **~** sau **a-i face** (ori, pop, **a-i trage** cuiva) **~** A produce un curent de aer, prin agitarea unui evantai sau a altui obiect, pentru a face răcoare. **70** (Pop) Aer[1] (1). **71** (Îe) **A lua ~** A respira. **72** (Reg; d. sugari; îe) **A lua ~ în nas** A înghiți aer. **73** (Îvr) Respirație. **74-75** (Îljv) **În ~** În bătaia vântului (1). **76-77** (Pex; îal) În aer. **78-79** (Îal) În zadar. **80** (Îla) **În ~** Răvășit de vînt (1). **81** (Îal) În dezordine. **82** (Îe) **A merge** (sau **a fi**) **cu nasul în ~** A fi îngâmfat. **83** (Îlav) **În ~** Fără a-și atinge ținta. **84** (Îal) Fără motiv. **85** (Îe) **A-i face ~** A îndepărta (izbind, îmbrâncind cu putere). **86** (Îae) A izgoni. **87** (Fam; îae) A expedia (5). **88** (Rar; îae) A înălța în rang. **89** (Îe) **A da ~** A stimula. **90** (Îe) **A da** (sau **a face**) **~** (sau **un ~**) **cailor** A face să meargă caii cât mai repede (îndemnându-i, lovindu-i cu biciul etc.). **91** (Îe) **A-și face** sau **a-și lua ~** A se încorda pentru a sări, pentru a porni cu iuțeală. **92** (Îae)

A porni cu repeziciune într-o anumită direcție. **93** (Îae) A-și lua avânt. **94** (Îe) **A-și lua ~**, (pop) **a da ~** A fi pe punctul de a trece la o acțiune. **95** (Îae) A deveni încrezut. **96-97** (Îlv) **A(-și) da ~** A (se) balansa (**1-2**). **98** (Îe) **A-și da ~ gurii** A vorbi vrute și nevrute. **99** (Îvr) Veste[1] (**2**). **100** (Muz; îs) *Instrument de ~* Instrument de suflat. **101** (Îvr; îe) **A lua ~ul** A determina, cu ajutorul câinilor de vânătoare, locul în care se află vânatul. **102** (Euf) Gaz intestinal (eliminat prin anus). **103** (Euf) Flatulență (**1**). **104** (Bot; reg; îc) **~ul-calului** Gogoașă (*Globaria gigantea*). **105** (Reg; mpl) Fiecare dintre despărțiturile din interiorul unei sobe făcute din cărămizi, prin care circulă fumul înainte de a ieși pe horn. **106** (Reg; csnp; îs) *~urile ușii* Deschizături pentru aerisire în tăblia unei uși. **107** (Rar) Fisură longitudinală în lemn, în piatră etc. **108** (Ast; îs) *~ solar* Flux continuu de particule (în special protoni) emise de Soare.

vânta *vr* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pzi: *vânt* / E: ***vântă***[2]] (Îvr) A se îngâmfa.

vântă[1] *sf* [At: DOSOFTEI, O. I, 69 / Pl: ? / E: nct] (Rel; înv) **1** Ocrotire. **2** Mântuire. **3** Speranță.

vântă[2] *sf* [At: BUDAI-DELEANU, O. I, 149 / Pl: ? / E: ns cf it *vanto*] (Înv) Glorie (**2**).

vântă[3] *sf* [At: F (1884), 67 / Pl: ? / E: nct] (Ban; în legătură cu verbele „a avea", „a fi") Folos (**1**).

vântălag *smn* vz ***vândălac***

vântălău[1] *sn* [At: ALEXI, W. / V: ***văn~***, ***~tră~*** / Pl: ? / E: mg ***vantoló***] **1** (Min; Trs) Ciocan de oțel (cu mâner curbat) cu care se bate într-un sfredel pentru a face găuri în peretele unui abataj. **2** (Reg; îf *vântrălău*) Ciocan mai mare.

vântălău[2] *sn* [At: PAȘCA, GL. / Pl: ? / E: ns cf *vântrălău*] (Trs) Cantitate de fân conținută într-un car[3] (**1**).

vântăraie *sfs* [At: CADE / E: ***vânt*** + *-ăraie*] (Buc; Mol) Vântoasă (**9**).

vântărătoare *sf* vz ***vânturător***

vântătaua *sf* vz ***vontatău***

vântătău *sm* vz ***vontatău***

vântărătoare *sf* vz ***vânturător***

vânteală *sf* [At: GL. OLT. / Pl: *~eli* / E: ***vânt*** + *-eală*] (Reg) Vânturătoare (**9**).

vântesc, ~ească *a* [At: GORJAN, H. IV, 98/3 / Pl: *~ești* / E: ***vânt*** + *-esc*] (Îvr) **1** Care ține de vânt (**1**). **2** Care aparține vântului (**1**). **3** Care este caracteristic vântului (**1**).

vânteș, ~ă *a* [At: CIHAC, I, 316 / V: ***vin~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***vânt*** + *-eș*] (Reg) Care aleargă repede.

vânticel *sn* [At: (a. 1693) FN 14 / Pl: *~e* / E: ***vânt*** + *-icel*] **1-2** (Șhp) Vânt (**1**) (slab) Si: *vântișor* (**1-2**), *vântuleț* (**1-2**), (rar) *vântușor* (**1-2**), (pop) *vânturel*[1] (**1-2**), (îrg) *vântucel* (**1-2**), (reg) *vântuș* (**1-2**), *vântușel* (**1-2**), *vântuț* (**1-2**).

vântișor *sn* [At: COD. VOR.[2] 47v/4 / V: (înv) ***ven~***, ***vin~*** / Pl: (rar) *~oare* / E: *vânt* + *-ișor*] **1-2** (Șhp) Vânticel (**1-2**).

vântoaică *sf* [At: BARONZI, L. 126 / V: (îvr) ***vin~*** / E: ***vânt*** + *-oaică*] (Pop) Vântoasă (**9**).

vântoaie *sf* [At: PHILIPPIDE, P. 151 / Pl: ~ / E: ***vânt*** + *-oaie*] (Reg) Vântoasă (**9**).

vântoalcă *sf* [At: PORUCIC, E. 193, ap. DLR ms / Pl: ? / E: ***vânt***] (Mol) Vârtej (**3**) de vânt.

vântoasă *sf* vz ***ventuză***

vântoc *sn* [At: V. ROM. aprilie 1963, 19 / Pl: ? / E: ***vânt*** + *-oc*] (Reg) Vijelie[1] (**1**).

vântona *vt* [At: FORM. CUV. III, 89 / Pzi: ? / E: ***vânt***] (Reg) A răsturna.

vântore *sm* vz ***vantură***

vântos, ~oasă [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ml ***ventosus, -a, -um***] **1** *a* (D. starea atmosferei, d. climă sau d. anotimpuri) Cu vânturi (**1**) frecvente Si: (îrg) *vânturos* (**1**), (îvr) *vânturatic* (**1**). **2** *a* (D. regiuni, locuri) Bântuit de vânturi (**1**). **3** *a* (Reg; în credințele populare; d. oameni) Pocit[2] de iele Si: *vânturos* (**3**). **4** *a* (Înv; fig) Nestatornic. **5** *a* (Fig; înv) Ușuratic. **6** *a* (Sst; sens etimologic) Îngâmfat. **7** *a* (Sst; sens etimologic) Fanfaron (**2**). **8** *a* (Med; înv) Flatulent. **9** *sf*, (reg) *sn* Vânt puternic (cu vârtejuri) Si: (pop) *vântoaică*, (reg) *vântăraie*, *vântoaie*, *vântoșele* (**1**). **10** *sf* (Reg; îe) **Ce ~oase te aduce?** Întrebare adresată cuiva care a venit pe neașteptate. **11** *sfp* (Mtp) Divinități feminine ale vântului, care stârnesc furtunile și vârtejurile de vânt Si: *iele*, (reg) *vântoșele* (**2**), *vânturițe*, *vânturoase* (**9**). **12** *sfp* (Trs) Primele nouă sau douăsprezece zile ale lunii martie, în care vremea este adesea foarte schimbătoare Si: *zilele babei*. **13** *fp* (Mtp; Mar; îs) *Sărbătorile ~oaselor* Sărbătoare consacrată vântoaselor (**11**), în cele 9 joi de după Paști, care trebuie respectată prin repaus, recluziune și discreție.

vântoșele *sfp* [At: ALR I, 1979/354 / E: ***vântos*** + *-ea*] **1** (Reg) Vântoase (**9**). **2** (Mtp; Mar) Vântoase (**11**).

vântozitate *sf* [At: HELIADE, O. II, 316 / V: (îvr) ***ven~*** / S și: *~osi~* / Pl: *~tăți* / E: it ***ventosità***, lat ***ventositas, -atis***] (Înv) Flatulență (**1**).

vântră *sf* vz ***vintre***

vântrălău *sn* vz ***vântălău***

vântre *snf* vz ***vintre***

vântrea *sf* vz ***vetrelă***

vântreală *sf* vz ***vetrelă***

vântrel *sm* vz ***vânturel***

vântrelă *sm* vz ***vetrelă***

vântri *v* vz ***vetri***

vântru *sn* vz ***ventru***

vântucel *sn* [At: BUDAI-DELEANU, O. I, 251 / Pl: *~e* / E: ***vânt*** + *-ucel*] **1-2** (Trs; înv; șhp) Vânticel (**1-2**).

vântui [At: VALIAN, V. / Pzi: 3 *~ește* / E: ***vânt*** + *-ui*] **1** *viim* A fi vânt puternic (cu furtună). **2** *viu* (D. vânt) A sufla cu putere. **3** *vtf* (Mtp; Mol; Buc; subiectul este „vîntul rău"; c. i. ființe, mai ales oameni) A face să se îmbolnăvească, să devină infirm. **4** *vtf* (Mtp; Mol; Buc; subiectul este „vântul rău"; c. i. ființe, mai ales oameni; spc) A face să devină nebun. **5** *vr* (Reg; d. piatră) A se fisura cu ușurință în urma expunerii la vânt.

vântuială *sf* [At: ECONOMIA, 110/8 / Pl: (rar) *~ieli* / E: ***vântui*** + *-eală*] **1** (Mtp; Mol) Sminteală. **2** (Trî) Boală care apare la păsări.

vântuierătoare *sf* vz ***vântuietoare***

vântuietoare *sf* [At: ALR – M II h 822/236 / V: ***~erăt~*** / Pl: *~ori* / E: ns cf *vânturuietoare*] (Reg) Momâie.

vântuire *sf* [At: POLIZU Pl: *~ri* / E: ***vântui***] (Înv) Suflare puternică a vântului.

vântuit, ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***vântui***] **1** (Pop) Care este bătut de vânt (**1**) puternic. **2** (Reg; în credințele populare; d. oameni) Lovit de apoplexie. **3** (Reg; în credințele populare; d. oameni) Smintit[2] (din cauza „vânturilor rele"). **4** (Buc; Mar; d. oameni) Ușuratic. **5** (Reg; în credințele populare; d. cai) Cu mersul împleticit și nesigur (din cauza „vânturilor rele"). **6** (Reg; în credințele populare; d. cai) Care a devenit greu de stăpânit (din cauza „vânturilor rele"). **7** (Reg; d. oi) Capiu (**1**). **8** (Mol; Buc; d. piatră) Care se fisurează cu ușurință (din cauza vântului sau a gerului).

vântula *v* vz ***ventula***

vântuleț *sn* [At: HELIADE, O. I, 187 / Pl: *~e* / E: ***vânt*** + *-uleț*] **1-2** (Șhp) Vânticel (**1-2**). **3** (Olt; Mun; art.) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **4** (Olt; Mun; art.) Melodie după care se execută vântulețul (**3**).

vântura [At: COD. VOR.[2] 55v/12 / V: (reg) ***vâlt~***, ***~ri*** / Pzi: *vântur*, (îrg) *~rez*, (reg) *vântor* / E: ml ***ventulare*** (= ***ventilare***)] **1** *vt(a)* (C. i. boabe de cereale sau semințe) A face să cadă de la mică înălțime, în scopul curățării de impuritățile ușoare cu ajutorul vântului (**1**) Si: (reg) *a pălui*[1]. **2** *vt(a)* (C. i. boabe de cereale sau semințe) A curăța de impurități cu ajutorul unei mașini speciale Si: (reg) *a pălui*[1]. **3** *vt* (Bis; înv; fig) A alege binele de rău, despărțind pe cei buni de cei răi. **4** *vt* (Înv; fig; îe) **A ~ vântul** A-și pierde timpul. **5** *vt* (Pop; îc) **~ră-vânt** Pierde-vară. **6** *vt* (Pan; c. i. o materie sub formă de pulbere, o îngrămădire de obiecte mărunte etc.) A ridica în aer și a lăsa să cadă (împrăștiindu-se). **7** *vt* (Pop; îc) **~ră-cenușă** Om fără căpătâi. **8** *vt* (Fig; c. i. grupuri, mulțimi de oameni) A împrăștia. **9** *vt* (Fig; c. i. grupuri, mulțimi de oameni) A nimici. **10** *vt* (Fig) A face

să dispară fără urmă. **11** *vt* (Fig; c. i. bani) A cheltui fără chibzuială Si: *a risipi*. **12** *vt* (Fig; c. i. idei, teorii etc.) A cerceta cu atenție Si: *a analiza* (1). **13** *vt* (Pop; c. i. grăunțe de cereale) A întoarce cu lopata pentru a aerisi, prevenind astfel mucegăirea, alterarea. **14** *vt* (Pop; într-o ghicitoare) A răscoli pământul. **15** *vt* (C. i. lichide) A vărsa de mai multe ori dintr-un recipient într-altul (pentru a răci, a amesteca etc.). **16** *vt* (C. i. apa) A aerisi prin agitare. **17** *vt* (Pop; c. i. zeama de varză) A pritoci. **18** *vt* A agita într-o parte și în alta prin aer. **19** *vi* (Poetic; d. păsări) A fâlfâi din aripi. **20** *vi* (Reg) A produce o mișcare a aerului printr-o deplasare rapidă sau prin agitarea unui obiect. **21** *vt* (Rar) A răsfoi[1]. **22** *vt* (Fig) A nelinişti. **23** *vrp* A fi mișcat într-o parte și în alta sub acțiunea vântului (1). **24** *vt* (C. i. știri, idei etc.) A difuza (2). **25** *vt* (C. i. știri, idei etc.) A colporta. **26** *vt* (Îc) ~**ră-vorbe** (sau **-vorbă**) Palavragiu. **27** *vr* A umbla (repede) încoace și încolo. **28** *vr* (Reg; îf *vânturi*) A se plimba. **29** *vr* A se succeda. **30** *vr* A se derula prin fața ochilor. **31** *vr* (Reg) A se da de-a tumba. **32** *vt* (Cu complementul „lumea", „țara" etc.) A străbate. **33** *vt* (Îc) **~ră-lume** (sau **-țară**) Hoinar (3). **34** *vt* (Îac) Aventurier (1). **35** *vt* A purta dintr-un loc în altul. **36** *vt* (Îrg; c. i. o încăpere) A aerisi (1). **37** *vt* (Pop; d. vânt) A sufla lin, atingând ușor fața.

vânturar [At: BARONZI, M. I, 10/22/ Pl: *~i* sm, *~e* sn / E: ***vântura*** + *-ar*] (Înv) **1** *sm* Vânturător (4). **2** *sn* Evantai (1).

vânturare *sf* [At: CANTEMIR, I. I. II, 58 / Pl: *~rări* / E: ***vântura***] **1** Curățare de impurități a boabelor (de cereale) prin cădere de la mică înălțime, cu ajutorul vântului (1) sau al unei mașini speciale Si: *vânturat[1]* (1), *vânturătură* (1), (reg) *păluire*. **2** Lopătare. **3** (Rar) Vărsare a unui lichid dintr-un recipient în altul în scopul răcirii, al omogenizării acestuia etc. **4** Aerisire a apei prin agitarea acesteia. **5** (Fig) Neliniște sufletească. **6** Difuzare a știrilor, a ideilor. **7** Colportare. **8** (Înv) Aerisire a unei încăperi.

vânturariță *sf* [At: LTR / Pl: *~țe* / E: ns cf *vânt, vântura*] (Reg) Cascadă (1).

vânturașcă[1] *sf* [At: VALIAN, V. / V: ***~rea~*** / Pl: ? / E: ***vânturi*** (pll *vânt*) + - *(e)așcă*] (Îdt) Vânt puternic (în rafale).

vânturașcă[2] *sf* vz ***vântureșcă***

vânturat[1] *sns* [At: ANON. CAR. / E: ***vântura***] **1** Vânturare (1). **2** (Îs) *Mașină de* ~ Vânturătoare (9).

vânturat[2], ~ă *a* [At: KLEIN, D. 452 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***vântura***] **1** (D. semințe sau boabe de cereale) Curățat de impurități cu ajutorul vântului (1) sau al unei mașini speciale. **2** (Înv) Agitat de vânt (1). **3** (Asr; d. oameni) Care hoinărește din loc în loc (în căutare de aventuri). **4** (Fig) Nestatornic. **5** (Fig) Ușuratic.

vânturatec, ~ă *a* vz ***vânturatic***

vânturatic, ~ă *a* [At: HELIADE, O. II, 316 / V: ***~tec*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***vânturi*** (pll *vânt*) + *-atic*] **1** (Îvr) Vântos (1). **2** (Rar) Nestatornic. **3** (Rar) Flușturatic (2).

vânturător, ~oare [At: BIBLIA (1688), 440[1]/9 / V: (reg) ***~tărătoare***, ***~tărătoare*** *sf* / Pl: *~ori, ~oare* / E: ***vântura*** + *-ător*] **1** *sm* Persoană care vântură (1). **2** *sm* (Înv; fig) Persoană care împrăștie o mulțime, un grup de oameni. **3** *sm* (Înv; fig) Persoană care nimicește o mulțime de oameni. **4** *smf* Persoană care rătăcește din loc în loc (în căutare de aventuri) Si: (înv) *vânturar* (1). **5** *sm* (Îls) **~ de fraze (goale)** Palavragiu. **6** *sm* (Îal) Demagog. **7** *sf* (Reg) Unealtă de lemn (sub forma unei lopeți scobite) folosită la vânturatul (1) boabelor, al semințelor etc. Si: (reg) *vântureșcă* (1), *vânturișcă* (1). **8** *sf* (Trs; pex) Căuș pentru luat făina. **9** *sf* Mașină agricolă care curăță semințele de impurități printr-un curent de aer produs de un ventilator și le sortează cu ajutorul unor site Si: *morișcă*, (reg) *moară*, *vânteală*, *vântureșcă* (2), *vânturișcă* (2), *vânturuietoare*, *vârtealău*. **10** *sf* (Reg) Trior. **11** *sf* (Reg) Batoză (1). **12** *sf* (Reg) Zbârnâitoare de speriat păsările. **13** *sf* (Reg) Zbârnâitoare cu care se joacă copiii. **14** *sf* (îvr) *sn* (Iuz) Ventilator (1). **15** *sf* (Îvr) Răsuflătoare. **16** *sf* Mașină folosită în turnătorie pentru vânturarea amestecurilor de formare.

vânturătură *sf* [At: KLEIN, D. 452 / Pl: *~ri* / E: ***vântura*** + *-ătură*] (Pop) **1** Vânturare (1). **2** (Ccr) Pleavă (rezultată de la vânturarea cerealelor). **3** (Îvr) Rătăcire prin lume (în căutare de aventuri).

vântureală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: (rar) *~eli* / E: ***vânturi*** + *-eală*] (Reg) **1** Curent de aer. **2** Plimbare.

vântureașcă[1] *sf* vz ***vântureșcă***

vântureașcă[2] *sf* vz ***vânturașcă[1]***

vânturel[1] [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (reg) ***~trel, ven~, ventureu*** *sm* / Pl: *~e* sn, *~ei* sm / E: ***vânturi*** (pll *vânt*) + *-el*] **1-2** *sn* (Pop; șhp) Vânticel (1-2). **3** *snp* (Reg) Vârtej (3) de vânt. **4** *sm* (Orc; șîc **~ruginiu, ~roșu**) Vindereu (1) (*Falco tinnunculus tinnunculus*). **5** *sm* (Orn; șîc **~de-seară, ~închis-de-seară, ~vânăt**) Vindereu (2) (*Falco vespertinus vespertinus*). **6** *sm* (Orn; reg; îf *vântrel*) Șoim (*Falco columbarius aesalon*). **7** *sm* (Orn; îc) **~mic** Vindereu (3) (*Falco naumanni naumanni*). **8** *sm* (Orn; reg; îf *venturel*) Cormoran (*Phalocrocorax carbo*). **9** *snp* (Bot) Dedițel (*Pulsatilla pratensis*).

vânturel[2] *sm* [At: ALECSANDRI, ap. TDRG / Pl: *~ei* / E: ***vântura*** + *-el*] (Îvr; determinat prin „de țară") Erou din basme, care rătăcește în căutare de aventuri.

vântureșcă *sf* [At: KLEIN, D. 452 / V: ***~raș~*** (Pl: și *~raște*), ***~eaș~*** / Pl: *~ști, ~ște* / E: ***vântura*** + *-e(a)șcă*] **1** (Reg) Vânturătoare (7). **2** (Mar; Trs) Vânturătoare (9). **3** (Reg; îf *vântureașcă*) Fiecare dintre scândurelele fixate la circumferința roții de la moara de apă.

vânturi[1] *vt* [At: PAMFILE, DUȘM. 262 / Pzi: *~resc* / E: ***vânt***] (Mtp; Trs; subiectul este „ielele, vânturițele"; c. i. mai ales copii) A îmbolnăvi (producând infirmități definitive).

vânturi[2] *v* vz ***vântura***

vânturici *sn* vz ***vânturiș***

vânturiș *sn* [At: GANE, S. 375 / V: ***~ici*** / Pl: *~uri* / E: ***vânturi*** (pll *vânt*) + *-iș*. (4) cf *vântura*] (Reg) **1** Vârtej (3) de vânt. **2** Vreme vântoasă. **3** Loc expus vânturilor (1). **4** Cascadă (1).

vânturișcă *sf* [At: TDRG 1749 / Pl: *~ști, ~ște* / E: ***vântura*** + *-ișcă*] **1** (Trs) Vânturătoare (7). **2** (Reg) Vânturătoare (9). **3** (Reg) Zbârnâitoare cu care se joacă copiii.

vânturit, ~ă *a* [At: RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Ț. H. 234 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***vânturi***] (Mtp; Trs; în credințele populare; mai ales d. copii) Pocit[2] de iele.

vânturițe *sfp* [At: CANDREA, F. 158 / E: ***vânturi*** (pll *vânt*) + *-iță*] (Mtp; Trs) Vântoase (11).

vânturiu *s* [At: CHEST. IV, 84/29 / Pl: ? / E: ***vânturi*** (pll *vânt*) + *-iu*] (Reg) Loc expus vânturilor (1).

vânturoi *sn* [At: ALR I, 1979/302 / Pl: *~oaie* / E: ***vânturi*** (pll *vânt*) + *-oi*] (Trs; șdp) **1-2** Vânt (1) puternic (cu vârtejuri).

vânturos, ~oasă [At: (a. 1695) FN 55 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***vânturi*** (pll *vânt*) + *-os*] **1** *a* (Îrg; d. starea atmosferică, d. climă sau d. anotimpuri) Vântos (1). **2** *a* (Îrg; d. regiuni geografice) Bântuit de vânturi (1). **3** *a* (Reg; d. oameni) Vântos (3). **4** *a* (Înv; fig; d. oameni) Nestatornic. **5** *a* (Înv; fig; d. oameni) Flușturatic (2). **6** *a* (Înv; fig; d. mintea oamenilor) Care denotă neseriozitate. **7** *a* (Îvr; fig; d. fapte, afirmații etc.) Îndoielnic. **8** *a* (Îvr; fig; d. fapte, afirmații etc.) Nefondat. **9** *sfp* (Mtp; reg) Vântoase (11).

vânturuietoare *sf* [At: ALR-M III h 826/236 / Pl: *~ori* / E: ns cf *vântuierătoare*] (Reg) Vânturătoare (9).

vânturușcă *sf* [At: DLR ms / Pl: ? / E: ***vântureșcă*** css] (Reg) Căuș (pentru făină).

vântuș *sn* [At: MÎNDRESCU, L. P. 212 / Pl: ? / E: ***vânt*** + *-uș*] **1-2** (Trs; șhp; într-o colindă) Vânticel (1-2).

vântușel *sn* [At: PASCU, S. 149 / Pl: *~e* / E: ***vânt*** + *-ușel*] **1-2** (Mar; șhp) Vânticel (1-2).

vântușor *sn* [At: ALECSANDRI, O. IV, 31 / Pl: *~oare* / E: ***vânt*** + *-ușor*] **1-2** (Rar; șhp) Vânticel (1-2).

vânțuț *sn* [At: DRLU / Pl: *~uri* / E: ***vânt*** + *-uț*] **1-2** (Reg; șhp) Vânticel (1-2).

vântuză *sf* vz ***ventuză***

vânuță *sf* [At: KLEIN, D. / Pl: *~țe* / E: ***vână*** + *-uță*] **1-2** (Înv; șhp) Vinișoară (1-4). **5-11** (Îrg; șhp) Vinișoară (5-11).

vânzar[1] *sm* [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 317 / Pl: *~i* / E: ***vinde*** + *-ar*] (Îvr) Trădător.

vânzar[2] *sn* vz ***vânzare***

vânzare *sf* [At: CORESI, EV. 111 / V: (reg) ***vânzar*** *sn*, (îvr) ***ven~***, ***vin~*** / Pl: *~zări* / E: ***vinde*** + *-are*] **1** (Îoc *cumpărare*) Cedare a unui bun în schimbul unei sume de bani Si: *vindere* (**1**), (rar) *vândut[1]* (**1**), (înv) *vânzătură* (**1**), (îvr) *vânzătoare* (**8**). **2** Activitate care constă în cedarea unor bunuri în schimbul unei sume de bani Si: *vindere* (**1**), (rar) *vândut[1]* (**2**), (înv) *vânzătură* (**2**), (îvr) *vânzătoare* (**9**). **3** (Jur; îs) ~ *silită* Vânzare (**1**) ordonată de autoritatea judiciară pentru datorii neachitate. **4** (Jur; îs) *Act* (sau *contract*, înv. *zapis*) *de* ~ Document oficial prin care se consemnează că un bun a fost vândut. **5** (Îla) **De ~** Care este destinat să fie vândut (**1**). **6** (Îal) Care este oferit spre vânzare (**1**). **7** (Îlv) **A scoate** (sau **a pune**) **în** (sau **la**, pop. **de**) **~** A vinde (**1**). **8** (Îe) **~ bună** Urare adresată (la despărțire) unei persoane care vinde (**2**). **9** (În trecut) Trecere a unui sclav, a unui iobag etc. în posesiunea altui stăpân (în schimbul unei sume de bani). **10** (Îvp; în legătură cu verbe ca „a scoate" și „a pune") Licitație. **11** (Ccr) Obiect destinat vânzării (**1**) Si: (înv) *vânzătură* (**3**). **12** Trădare sau denunțare pentru bani sau pentru un avantaj material Si: (îvr) *vânzător* (**10**).

vânzaș *sm* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i* / E: ***vinde*** + *-aș*] (Înv) **1-2** Vânzător (**1-2**).

vânzărie *sf* [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 172 / Pl: *~ii* / E: ***vânzar[1]*** + *-ie*] (Îvr) Trădare.

vânzător, ~oare [At: CORESI, EV. 290 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***vinde*** + *-ător*] **1** *smf* (Îoc *cumpărător*) Persoană fizică sau juridică care vinde (**1**) (ocazional sau permanent) Si: (înv) *vânzaș* (**1**). **2** *smf* (Spc) Persoană angajată într-un magazin pentru a vinde mărfurile și pentru a servi clientela Si: (înv) *vânzaș* (**2**). **3** *sm* (Irn; îs) ~ *de piei de cloșcă* Negustor fără marfă și fără capital. **4** *a* (Îvp; d. bunuri, proprietăți etc.) Care este destinat vânzării (**1**). **5** *a* (Îvp; îe) **A face** (sau **a scoate**) **~** (un bun imobil) A vinde (**1**). **6** *sm* Trădător. **7** *sf* (Îvr) Marfă. **8-9** *sf* (Îvr) Vânzare (**1-2**). **10** *sn* Vânzare (**12**).

vânzătură *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ri* / E: ***vinde*** + *-ătură*] (Înv) **1-3** Vânzare (**1, 2, 11**).

vânzățea *af* vz ***vânjățea***

vânzoală *sf* [At: CADE / Pl: (rar) *~le* / E: pvb ***vânzoli***] **1** (Mol; Trs) Vânzoleală. **2** (Reg) Activitate intensă, febrilă Si: *zor*. **3** (Reg) Aglomerație (de oameni). **4** (Reg) Rafală de vânt. **5** (Reg) Dans cu ritm alert. **6** (Buc) Dezordine (**1**).

vânzoc *sm* [At: LB / Pl: *~oci* / E: ns cf vsl ***вѫзъкъ***] Ghemotoc (**1**).

vânzol[1] *sn* [At: MURNU, O. 206 / Pl: ? / E: pvb ***vânzoli***] (Reg) **1** Vânzoleală. **2** Zbucium.

vânzol[2] *sn* [At: JAHRESBER. V, 324 / V: ***~njol*** (Pl: *~njole*) / Pl: ? / E: ns cf *vânzoc*] (Trs) **1** Grup de obiecte (de același fel) strânse și legate la un loc. **2** Cantitate de fân, de paie strânsă vălătuc (cu grebla). **3** Val[1] (**36**) de pânză.

vânzoleală *sf* [At: CONACHI, P. 282 / Pl: *~eli* / E: ***vânzoli*** + *-eală*] Mișcare (grăbită și zgomotoasă) în diferite direcții Si: *foială* (**1**), *forfotă* (**1**), *vânzolire* (**1**), (rar) *vânzolit[1]*, (reg) *vânzol[1]* (**1**), *vânzoală* (**1**).

vânzoli [At: LB / V: (reg) ***~njo~*** / Pzi: *~lesc* / E: mg ***vonszolni*** „a trage, a târî după sine"] **1** *vr* (D. oameni; pgn; d. ființe) A se agita sau a se deplasa încoace și încolo (cu repeziciune sau timp îndelungat) în scopul de a înlătura un inconvenient, de a rezolva o situație complicată, de a participa la mai multe activități, din cauza unei surescitări nervoase etc. **2** *vr* A se răsuci (în așternut) pe o parte și pe alta din cauza unei stări psihice apăsătoare. **3** *vr* (Fig) A se strădui (din toate puterile) să învingă anumite dificultăți, neajunsuri. **4** *vrr* (Înv) A se război. **5** *vi* (Reg; îe) **Cum mai ~ești cu lumea?** Cum o mai duci? **6** *vt* A răvăși provocând agitație sau dezordine Si: *a răscoli*. **7** *vt* A perturba o situație stabilă. **8** *vt* (Reg) A obosi (foarte mult) pe cineva (în luptă).

vânzolire *sf* [At: LB / Pl: *~ri* / E: ***vânzoli***] **1** Vânzoleală. **2** Răsucire (în așternut) pe o parte și pe alta din cauza unei stări psihice apăsătoare. **3** Efort depus pentru depășirea unor dificultăți. **4** Învolburare a apei.

vânzolit[1] *sn* [At: CONACHI, P. 208 / Pl: ? / E: ***vânzoli***] (Rar) Vânzoleală.

vânzolit[2], ~ă *a* [At: BARCIANU / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***vânzoli***] **1** (D. oameni sau d. grupuri de oameni) Care este într-o continuă agitație. **2** (D. fenomene atmosferice, ape etc.) Care se mișcă violent (în vârtejuri). **3** (Reg; d. oameni) Extenuat din cauza unei activități grele și îndelungate.

vâp *i* [At: DLR ms / E: fo] (Reg) Cuvânt care imită zgomotul produs de căderea unui copac tăiat.

vâr *sn* vz ***vârf***

vârâca *vt* [At: DLR ms / Pzi: *vârâc* / E: nct] (Reg; c. i. obiecte de îmbrăcăminte sau părți ale acestora) A sufleca.

vârâcat, ~ă *a* [At: DLR ms / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***vârâca***] (Reg; d. obiecte de îmbrăcăminte sau d. părți ale acestora) Suflecat[2].

vârâcios, ~oasă *a* [At: IORDAN, STIL. 199 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***vârî*** + *-icios*] (Fam; d. oameni) Care se amestecă insistent în toate Si: (fam) *băgăcios*, *băgăreț* (**2**), *înfigăreț*.

vârâre *sf* [At: DRLU / Pl: *~ri* / E: ***vârî***] **1** Introducere într-un spațiu închis sau acoperit Si: (rar) *vârât[1]* (**1**). **2** Cufundare într-un lichid sau în altă materie cu densitate redusă Si: (rar) *vârât[1]* (**2**). **3** Înfigere a unor corpuri ascuțite Si: (rar) *vârât[1]* (**3**). **4** (Înv) Includere. **5** (Înv) Inserare. **6** Intrare într-un spațiu (pentru adăpostire sau ascundere) Si: (rar) *vârât[1]* (**6**).

vârât[1] *sn* [At: DSR / Pl: ? / E: ***vârî***] (Rar) **1-4** Vârâre (**1-3, 6**).

vârât[2], ~ă *a* [At: (a. 1564) SCL 1944 / Pl: *~âți*, *~e* / E: ***vârî***] **1** Introdus într-un spațiu închis sau acoperit. **2** Cufundat într-un lichid sau în altă materie cu densitate redusă. **3** (Prin exagerare) Apropiat mult (de cineva). **4** Intrat (pentru a se adăposti, a se ascunde etc.). **5** (Îe) **~ până în gât în ...** Absorbit cu totul de ... **6** (Îae) Copleșit de ... **7** (Îvr; fig) Care este dobândit pe ascuns.

vârâtor, ~oare [At: ARHIVA I, 197 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***vârî*** + *-tor*] **1** *a* (Îvr) Care (se) vâră Si: *băgător*. **2** *sf* (Iht; reg) Zvârlugă (*Cobitis taenia taenia*).

vârcan *sn* [At: CIAUȘANU, GL. / Pl: *~e* / E: ns cf *vârcă*] (Olt; Mun) **1** Loc adânc în albia unei ape curgătoare (unde se formează un vârtej). **2** Vale[2] (**1**) adâncă. **3** Groapă adâncă.

vârcat, ~ă *a* [At: POPA, V. 246 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***vârcă*** + *-at*] (Mol; d. obiecte de îmbrăcăminte) Cu dungi.

vârcă *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 19[r]/32 / V: (reg) ***~rgă*** / Pl: *~rci* / E: srb ***vrka***] **1** *sf* (Mpl) Dungă apărută pe piele, cu aspect de echimoză sau de umflătură, cauzată de o lovitură, mușcătură, înțepătură etc. **2** *sf* (Pex) Trăsătură alungită pe o suprafață, vizibilă datorită diferenței de culoare sau existenței unor adâncituri și proeminențe. **3** *av* (Reg; îe) **A se ține ~** (după cineva) A însoți (pe cineva) pretutindeni. **4** *sf* (Mol; Trs) Cută (la haină).

vârcălui *vt(a)* [At: LB / V: (reg) ***~col~***, ***~cul~*** / Pzi: *~esc*, *vârcălui* / E: ns cf ger *wirken*] (Trs) A segmenta și a modela aluatul de pâine înainte de coacere Si: (îrg) *a soage*.

vârci *vr* [At: LEXIC REG. 58 / Pzi: *~rcesc* / E: ns cf *zgârci*] (Reg) A se ascunde ghemuindu-se între diferite obiecte sau între oameni.

vârciog *av* [At: PAMFILE, D. 37 / E: nct] (Mol) **1** În mod insistent. **2** (Mai ales în legătură cu verbul „a umbla") Sprinten.

vârciolog *sn* [At: PASCU, S. 218 / V: ***volciorog*** / Pl: *~oage* / E: srb ***vrtlog***] (Trs) Vârtej (**1**) de apă.

vârcol [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~rgol*** / Pl: *~oale* / E: pvb ***vârcoli*** cf srb *vrtlog*] **1** *sn* (Reg) Mișcare circulară. **2** *sn* (Reg) Mers de jur împrejur. **3** *sn* (Reg; îe) **A face ~oale** A învălmăși. **4** *sn* (Reg; fig; îae) A se eschiva (**2**). **5** *av* (Reg; îe) **A umbla ~** (după ceva sau după cineva) A umbla insistent (după ceva sau după cineva). **6** *sn* (Olt) Vârtej (**1**) de apă. **7** *sn* (Olt) Vânt puternic cu vârtejuri. **8** *snp* (Olt) Încrețituri dese ale scoarței pământului.

vârcolac *sm* [At: MOXA, 369/18 / V: (reg) ***~aci***, ***~rgo~***, ***vor~***, (îvr) ***~lici***, ***vir~***, ***vricolaț*** / Pl: *~aci* / E: bg ***върколак*** cf *pricolici*, *tricolici*] **1** (Mtp)

Ființă fabuloasă despre care se crede că mănâncă luna și soarele (provocând fazele lunii și eclipsele). 2 (Mtp) Întruchipare într-un vârcolac (1) a unui om care a murit nebotezat sau a unui animal Vz *moroi*, *pricolici*, *strigoi*. 3 (Trs) Broderie realizată cu mașina de cusut. 4 Peștișor artificial de metal, întrebuințat ca nadă la pescuitul cu undița Si: *nălucă*. 5 (Reg) Vânt puternic cu vârtejuri.

vârcolaci *sm* vz **vârcolac**

vârcolăcie *sf* [At: MOXA, 370/9 / Pl: ? / E: **vârcolac** + *-ie*] (Îvr) 1 Răutate. 2 Cruzime (3).

vârcoli [At: DOSOFTEI, V. S. mai 115v/12 / V: **~rgo~**, **~rguli** / Pzi: *~lesc* / E: bg **връголия** (5) cf *vârcălui*] 1 *vr* (Îrg; d. ființe) A se zvârcoli (1). 2 *vr* (D. ființe) A se răsuci (în mod repetat). 3 *vr* (Îvr; d. ființe; cu determinări locale) A se salva (zbătându-se). 4 *vt* (Îvr) A zdruncina. 5 *vt* (Reg; c. i. aluatul de pâine dospit) A pregăti pentru copt, rupând bucăți și dându-le forma dorită.

vârcolici *smp* vz **vârcolac**

vârcolire[1] *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ri* / E: **vârcoli**] (Îrg) 1 Zvârcolire. 2 Forfotă (1).

vârcolire[2] *sf* vz **zvârcolire**

vârcolui *v* vz **vârcălui**

vârcui *v* vz **vrăciui**

vârcului *v* vz **vârcălui**

vârdac [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 214 / V: **~rtac** *sn* / Pl: *~uri*, *~ace* sn, *~aci* sm / E: srb **vrtača** cf bg *вртача*] (Ban) 1 *sn* Adâncitură sau coastă prăpăstioasă formată în urma eroziunii sau a alunecării unor straturi de pământ. 2 *sm* (Dep) Persoană care își irosește timpul, care nu muncește și umblă fără nici un rost.

vârdaica *sfa* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 206 / Pl: ? / E: **vârdaie** + *-că*] (Ban; îe) **A umbla** (sau **a duce**) (pe cineva) **cu ~** A promite mereu (ceva cuiva) fără a se ține de cuvânt Si: *a duce cu vorba*.

vârdaie *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: ns cf srb *vrdanje*] (Ban) 1 (Îe) **A umbla cu ~** A minți. 2 (Îae) A înșela.

vârdare *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: **vardarie**, **văr~**, **~rie** (Pl: *~rii*, *~dării*), **~rva~**, **verare**, **verdalie**, **vir~**, **vurdarie** / Pl: *~dări* / E: **verde**] (Orn; reg) 1 (Șîc **~-verde**) Ciocănitoare-verde (*Picus viridis*). 2 (Șîc **virdarie-de-zăvoi**) Ciocănitoare-sură (*Picus canus*). 3 (Îc) **Virdare-neagră** Ciocănitoare-neagră (*Dryocopus martiu*). 4 (Îc) **~-pestriță** (sau **~-roșie**) Ciocănitoare-pestriță (*Dryobates major*). 5 (Îc) **~-mică** Ciocănitoare mică (*Dryobates minor*). 6 (Îf *vârdarie*) Sticlete (*Carduelis carduelis*).

vârdarie *sf* vz **vârdare**

vârdăi *vi* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 206 / Pzi: 3 *vârdăie* / E: srb **vrdati**] 1 (D. vite) A se balansa în mers. 2 A se eschiva de la un răspuns. 3 A duce cu vorba. 4 A minți.

vârdăriță *sf* [At: BĂCESCU, PĂS. 174 / Pl: *~țe* / E: **vârdare** + *-iță*] (Orn; reg) 1 Ciocănitoare-verde (*Picus viridis*). 2 (Îc) **~-sură** Ciocănitoare-sură (*Picus canus*).

vârdăroi *sm* [At: SFC IV, 169 / V: **vârdoi**, **verdeloi** / Pl: ~ / E: **vârdare** + *-oi*] (Olt) 1-5 Bărbătușul vârdării (1-5).

vârdi *i* [At: COMAN, GL. / A: nct / E: fo] (Reg; are) Strigăt cu care se asmut câinii.

vârdină *sf* vz **vârghină**

vârdoaică *sf* vz **verdoaică**

vârdoi *sm* vz **vârdăroi**

vârf *sn* [At: (a. 1526) DERS / V: (îrg) **~rh** (Pl și: *vârși*), **~rv**, (reg) **fârf**, **vâr**, **~rșe** *s*, (îvr) **~rn**, **verh** / Pl: *~uri* / E: vsl **връхъ**] 1 Zonă îngustă (și ascuțită), situată în partea superioară a unei forme de relief pozitive (munte, deal, măgură etc.) Vz *coamă*, *creastă*, *creștet*, *culme*, *pisc[2]*, (rar) *obârșie*, (reg) *piscui*, *piscan*, *spic*, *tigvă*, *titilă*, *ticlău*. 2 (Îvr; îs) *~ul cerului* Înaltul cerului Si: *zenit*. 3 (Îlav) **Cu ~** Foarte mult. 4 (Îal) Mai mult decât este necesar. 5 (Îvr; d. stil; îal) Bombastic (1). 6 (Îlav) **Cu ~ și îndesat(e)** Din belșug. 7 (Îal) În exces. 8 (Îlav) **Până în ~** Până sus. 9 (Îal) Foarte tare. 10 (Înv; îlv) **A pune ~** A termina. 11 (Îe) **A pune** sau **(a face) ~** (sau **~ul**) (la ceva) A întrece orice limită. 12 (Îae) A depăși orice așteptare. 13 (Înv; îlav) **Din talpă** (sau **de la bază**) **până în** (sau **la**) **~** În întregime. 14 Extremitate superioară a unui obiect (înalt) (așezat în poziție verticală sau oblică). 15 (Înv) Limită de sus a unui teren, a unei proprietăți etc. (în pantă). 16 (Reg) Ridicătură de teren izolată. 17 (Pex) Partea cea mai ridicată față de suprafața înconjurătoare. 18 (Îe) **A fi cu ~** sau **a avea ~** A avea o prelungire (conică). 19 Partea superioară a unei plante sau extremitate a unei ramificații (unde se află mugurele vegetativ și unde se dezvoltă inflorescența) Si: (îrg) *vârfare* (3), (reg) *vârfete* (1). 20 (Reg; prc) Inflorescență. 21 (Îs) *~ vegetativ* Extremitate a unei tulpini sau a ramificațiilor tulpinii unei plante, formată din țesut tânăr din care se dezvoltă treptat tulpina și ramurile (precum și alte organe ale plantei). 22 (Îvr) Dimensiune apreciată pe direcție verticală Si: *înălțime*. 23 (Îoc *poală*) Partea de îmbinare a căpriorilor din lungul marginii superioare a versanților unui acoperiș Si: *coamă* (23), *creastă* (35). 24 Partea de sus, de formă conică sau de coamă (ascuțită), a stogului, a clăii sau a șirei, construită pentru a asigura protecția împotriva precipitațiilor. 25 (Spc) Strat protector (din snopi de grâu, fân etc.) așezat deasupra unei grămezi de păioase Si: (reg) *măgar*. 26 (Reg) Suprafață a unei ape. 27 (Pop; îs) *~ul laptelui* Smântână. 28 (Fig) Intensitate maximă de manifestare sau de evoluție a unui fenomen, a unei acțiuni etc. Si: *apogeu* (3), *culme* (8). 29 Treaptă supremă într-o ierarhie (socială, profesională etc.). 30 (Îla) **De ~** Care reprezintă gradul cel mai înalt (din punct de vedere al valorii, al importanței). 31 (În legătură cu termeni care denumesc unități de timp; îal) Care reprezintă momentul sau intervalul manifestării depline a unei realități, al intensității maxime cu care se desfășoară o acțiune etc. 32 (În legătură cu termeni care denumesc specialiști într-o profesie, artiști etc.; îal) De prim rang. 33 (Îvr; îe) **A lua ~** A-și asuma puteri nelimitate. 34 Moment de intensitate maximă a unei activități. 35 (În legătură cu activitatea unor servicii publice; îs) *Ore de ~* Ore de afluență maximă, de mare aglomerație și de solicitare intensă. 36 (În legătură cu sursele de apă, de energie electrică, de gaze; îas) Ore în care consumul este foarte intens. 37 (Îs) *~ de consum* Cantitate maximă de energie electrică necesară abonaților unei rețele electrice la anumite ore din zi sau în anumite perioade ale anului. 38 (Med; îs) *~ endemic* Moment de maximă extindere în evoluția unei epidemii. 39 (Fig) Persoană care are o poziție superioară într-o organizație socială, politică, profesională etc. Si: *șef*, (îvp) *căpetenie[1]* (1). 40 (Fig) Persoană reprezentativă pentru un domeniu de activitate sau pentru un grup social. 41 (D. întruniri, convorbiri etc.; îla) **La ~** Care presupune participarea șefilor de state. 42 (Îal) La cel mai înalt nivel în stat. 43 (Fig) Personalitate de excepție în domeniul cultural, artistic sau științific. 44 (Fig) Creație sau realizare de mare valoare în domeniul cultural, artistic sau științific. 45 Extremitate a unui obiect, de obicei subțiată sau ascuțită (și opusă părții cu care este fixat de ceva sau de care este apucat sau manevrat). 46 Parte cu care se termină un obiect în sensul lungimii lui Si: *capăt* (2), *extremitate* (2). 47 (Îe) **A pune ~ în ~** A pune cap la cap. 48 Extremitate alungită în unghi foarte ascuțit cu ajutorul căreia un obiect poate fi folosit la înțepat, la găurit sau la alte operații speciale. 49 (Îlav) **(Nici) cât un ~** (sau, rar, **~ul**) **de ac** sau **nici cât ~ul acului** Foarte puțin. 50 (Îal) Aproape deloc. 51 (Îvr) Început. 52 (Reg) Gurgui la opincă. 53 (Reg) Pisc la luntre. 54 (Reg) Capătul ascuțit și curbat în sus cu care se sfârșește în partea din față fiecare dintre tălpile de la sanie. 55 (Reg) Prâsnel la fus[1] (1). 56 (Olt) Partea de sus, opusă prâsnelului, la fus[1] (1). 57 (Reg) Parte conică tăioasă (cu un canal în formă de spirală) cu ajutorul căreia se fixează și înaintează, prin rotire, sfredelul sau alte instrumente de găurit. 58 Partea mai subțire și ascuțită (destinată să taie, să pătrundă, să antreneze alt obiect etc.) a unui instrument sau a unei unelte. 59 Șfichi[2] la bici. 60 Partea din față cu care înaintează o mulțime în deplasare. 61 (Spt; îs) *~ de atac* Jucător de fotbal care se află în centrul liniei de înaintare, fiind cel mai avansat dintre coechipieri când jocul se desfășoară în terenul echipei adverse. 62 (Fig; îs) *~ de lance* Elementul cel mai avansat și mai eficient într-un domeniu. 63 Extremitate a unei părți a corpului sau a unui organ (exterior) al omului sau al animalelor. 64 (Îs) *~ul capului* (sau, îvr,

părului, de păr) Partea superioară a capului Si: *creștet* (**2**). **65** (Reg; îs) *~ul pieptului* Furca (**13**) pieptului. **66** (Reg; îs) *~ul spetei* (sau *spetelor*) Greabăn (**1**). **67** (Îlav) **Până în ~ul capului** Peste tot (corpul). **68** (Îal) Peste măsură. **69** (Îe) **A i se sui** (cuiva) **tot sângele în ~ul capului** A se aprinde la față din cauza furiei, a rușinii etc. **70** (Îe) **A i se sui** (sau **a i se face**) (cuiva) **părul măciucă în ~ul capului** A fi cuprins de o spaimă puternică (exteriorizată prin ridicarea părului). **71** (Îlav) **Pe ~uri** Folosind numai extremitatea degetelor de la picioare (pentru a nu face zgomot sau pentru a înălța corpul). **72** (Îlav) **În** (sau **pe**) **~ul** (ori **~urile**) **degetelor** (sau **picioarelor**) Fără zgomot. **73** (Îal) Cu grijă. **74** (Îal) Pe furiș. **75** (Îlav) **Din** (sau, rar, **în**) **~ul buzelor** (sau **limbii**) În mod formal. **76** (Îal) Cu afectare. **77** (Îal) Fără convingere. **78** (Îal) Ironic. **79** (Îal) Sfidător. **80** (Îlav) **Nici la ~ul degetului** Absolut deloc. **81** (Îlav) **Până în ~ul degetelor** (sau **unghiilor**) În totalitate. **82** (Îe) **A vorbi din** (sau **în**) **~ul limbii** (sau **buzelor**) A rosti sunetele defectuos, peltic. **83** (Îlav) **Până în ~ul urechilor** Foarte tare. **84** (Îal) De tot. **85** Porțiune dintr-un obiect sau dintr-o figură formată din extremitățile reunite ale laturilor Vz *colț, unghi*. **86** (Îs) *~ul cuțitului* Motiv decorativ al țesăturilor populare românești, caracterizat printr-o succesiune (regulată) de linii frânte. **87** (Gmt) Punct de intersecție a laturilor unui unghi sau ale unui poligon, a muchiilor unei piramide etc.

vârfar [At: TDRG / V: (reg) ***~for*** *sn*, ***~rvar*** (Pl și: *~vrari*) *snm*, ***~rvariu*** *sn*, ***~rvor*** *sn* / Pl: *~e*, *~i* / E: ***vârf*** + *-ar*] **1** *sn* (Pop) Țăpoi cu care se așază fânul în vârful stogului Si: (reg) *vârfor^2* (**5**). **2** *sn* (Reg) Vârf (**24**) la stog, la claie etc. **3** *sm* (Mol) Persoană care clădește vârful (**24**) la stog, la claie etc. **4** *sn* (Pop) Vârf (**1**) de munte. **5** *sn* (Mol) Creștetul capului. **6** *sn* (Reg) Trunchi de copac care alunecă pe uluc cu vârful înainte. **7** *sn* (Mar; csnp) Partea groasă a unui buștean. **8** *sn* (Trs) Parte superioară a unei plante textile (cânepă sau in) din care se obțin fibre de calitate inferioară Si: (îrg) *vârfare* (**5**), (reg) *vârfor^2* (**3**). **9** *sn* (Trs; pex) Material textil obținut din vârfar (**8**) Si: (îrg) *vârfare* (**6**), (reg) *vârfor^2* (**4**).

vârfare *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 129^r/21 / V: ***~rie***, ***~rva~*** (Pl: *~rvări*, *~rvare*, *~rveri*), ***~rvăr*** *sn* / Pl: *~fări*, (reg) *~fării* / E: ***vârf*** + *-are*] **1** (Îrg) Vârf (**1**) de munte. **2** (Îrg; mpl) Creangă din partea superioară a coroanei unui arbore. **3** (Îrg; pex) Vârf (**19**) al unei plante. **4** (Îrg; pex) Inflorescență. **5-6** (Îrg; spc) Vârfar (**8-9**). **7** (Ban; Trs) Vârful degetului (de la picior). **8** (Olt) Panglică sau sfoară cu care se împletește capătul cozilor pentru a nu se desface părul. **9** (Îvr; îf *vârvare*) Literă mare cu care începe un vers.

vârfarie *sf* vz ***vârfare***

vârfăraie *sp* [At: UDRESCU, GL. / E: ***vârf*** + *-ăraie*] (Mun) Mulțime de vârfuri sau bucăți de crengi tăiate sau rupte.

vârfelnic *sm* [At: TDRG / Pl: *~ici* / E: ***vârf*** + *-elnic*] (Îvr) Conducător (**1**).

vârfete *sn* [At: PAMFILE, CR. 100 / Pl: ~ / E: ***vârf*** + *-ete*] **1** Vârf (**19**) al unei plante. **2** (Spc) Vârf (**19**) de copac. **3** Extremitate ascuțită. **4** Gurgui la opincă. **5** Buricul degetului.

vârfet *s* [At: DLR ms / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *vârf*] (Reg) Fâneață.

vârfona *vtr* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***~rvoma*** / Pzi: *~nez* / E: ***vârf*** + *-ona*] (Trs; Mar) **1-2** A (se) umple peste măsură Si: *a (se) vârfui*.

vârfor^1 *sn* vz ***vârfar***

vârfor^2, ~oare [At: ARISTIA, PLUT. 127/18 / V: ***~rvor*** *sn* / A: *vârfor* / Pl: *~oare* sn, *~i* sm / E: ***vârf*** + *-or*] **1** *snf* (Olt; Mun) Ramură subțire (din partea superioară a unui copac sau a unei tufe). **2** *snf* (Reg) Inflorescență (la trestie). **3-4** *snf* (Trs) Vârfar (**8-9**). **5** *sn* (Reg) Vârfar (**1**). **6** *smf* (Olt) Panglică împletită la capătul cozilor pentru a nu se desface părul. **7** *sf* (Olt) Bucată de stofă cu care se înfășoară iarna degetele picioarelor Vz *obială*.

vârfos, ~oasă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***vârf*** + *-os*] (Îvr) Cu vârf mare.

vârfot *sn* [At: CIAUȘANU, GL. 10 / Pl: *~e* / E: ***vârf*** + *-ot*] (Olt; mpl) **1** Vârf al degetului. **2** (Îe) **A merge în ~ele degetelor** A merge tiptil.

vârfovnic, ~ă *sm*, *a* vz ***vârhovnic^2***

vârfșcior *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oare* / E: ***vârfuț*** + *-ior*] **1-2** (Mun; șhp) Vârfușor (**1-2**).

vârfșor *sn* vz ***vârfușor***

vârfui [At: (a. 1804) TES. II, 332 / V: (reg) ***~rvui*** / Pzi: *~esc* / E: ***vârf*** + *-ui*] **1** *vt* (C. i. stoguri, clăi etc.) A face vârf (**24**) Si: (reg) *a vârși^1*. **2** *vt* A forma partea de sus. **3** *vt* (Rar; c. i. indică construcții) A alcătui acoperișul (cu pante repezi). **4** *vt* (C. i. recipiente sau alte obiecte ori spații folosite la păstrare și la transportare) A umple peste măsură, până la refuz. **5** *vt* (C. i. recipiente în care se pun substanțe lichide) A face să fie plin ochi. **6** *vr* A se îngrămădi peste măsură. **7** *vt* (Reg) A tăia vârful unui copac doborât. **8** *vt* (D. forme de relief pozitive) A-și profila vârful (**1**).

vârfuit^1 *sn* [At: PAMFILE, A. R. 163 / Pl: ? / E: ***vârfui***] **1** Formare a vârfului (**24**) unui stog, al unei clăi de fân. **2** Alcătuire a acoperișului unei construcții. **3** Umplere peste măsură a unor recipiente. **4** Tăiere a vârfului unui copac doborât.

vârfuit^2, ~ă [At: DDRF / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***vârfui***] **1** Care este prelungit în formă de vârf (**45**). **2** Care are capătul ascuțit. **3** (D. recipiente sau alte obiecte ori spații folosite pentru depozitare sau transportare) Care este umplut până sus, până la refuz.

vârfuleț *sn* [At: PANN, Ș. II, 45/4 / Pl: *~e* / E: ***vârf*** + *-uleț*] **1-2** (Pop; șhp) Vârfușor (**3-4**). **3-6** (Șhp) Vârfușor (**5-8**).

vârfurel *sn* [At: MAT. FOLK. 1473 / V: ***~rvu~*** / Pl: *~e* / E: ***vârf*** + *-urel*] **1-2** (Pop; șhp) Vârfușor (**3-4**).

vârfușor *sn* [At: CAZIMIR, GR. 115 / V: (pop) ***~fș~***, ***~rvu~***, (reg) ***sfârș~*** *sm*, ***vâlș~***, ***~rșor*** / Pl: *~oare* / E: ***vârf*** + *-ușor*] **1-2** (Pop; șhp) Vârf (**1**) (mic) de munte Si: (pop) *vârfuț* (**1-2**), (reg) *vârșel*. **3-4** (Pop; șhp) Vârf (**19**) (mic) de plantă Si: (pop) *vârfuleț* (**1-2**), (pop) *vârfurel* (**1-2**), (pop) *vârfuț* (**3-4**). **5-8** (Șhp) Vârf (**45-46**) (mic) al unui obiect Si: *vârfuleț* (**3-6**). **9-10** (Șhp) Vârf (**63**) (mic) al limbii, al degetului etc.

vârfuț *sn* [At: F (1890), 199 / V: ***~rvuț*** / Pl: *~uri*, *~e* / E: ***vârf*** + *-uț*] **1-4** (Pop; șhp) Vârfușor (**1-4**). **5-6** (Pop; șhp) Vârf (**17**) (puțin înalt). **7-8** (Reg; șhp) Vârf (**59**) (mic) de bici.

vârgă^1 *sf* [At: ALR I, 1734/898 / Pl: *~rgi* / E: ns cf *vârlog*] (Reg) Vintir.

vârgă^2 *sf* vz ***vârcă***

vârgălău *sm* [At: REV. CRIT. IV, 147 / Pl: *~ăi* / E: nc cf *vandralău*, *hăndrălău*] (Trs) Om fără căpătâi.

vârgăliu, ~ie *a* vz ***vărgăliu***

vârghe *sf* vz ***vârghie***

vârghide *vi* [At: ȘEZ. VII, 118 / V: ***~ite*** (A: nct) / A: nct / Pzi: 3 *vârghide* / E: nct] (Reg; în ghicitori; csnp) A merge.

vârghie *sf* [At: DAMÉ, T. 99 / P: *~ghi-e* / V: ***~rghe*** / A și: *~ghie* / Pl: *~ii* / E: ns cf lat *virgula*] (Mun) Lemn (potrivit de) lung și (de) gros folosit ca element de susținere sau de fixare în diferite construcții (rudimentare).

vârghină *sf* [At: DDRF / V: ***băr~***, ***var~***, ***~rdină***, ***vărdină***, ***~rgină***, ***virgină***, ***vur~*** / A și: *~ghină* / Pl: *~ni*, *~ne* / E: vsl ***въpдина***] **1** Element de construcție din lemn (lung și gros) folosit la realizarea scheletului unor construcții (temporare ori rudimentare) Vz *bârnă*, *grindă*. **2** (Trs) Leaț transversal la gard. **3** (Mar) Prăjină de care se atârnă cașul la stână. **4** (Mar) Leasă pe care se pune cașul la scurs. **5** (Reg) Fiecare dintre cei doi drugi paraleli în care se fixează fusceii la scară Si: *carâmb* (**10**). **6** (Trs) Stinghie la unele obiecte de mobilier. **7** (Reg) Penis. **8** (Mar) Cumpănă la fântână. **9** (Mar; pex) Fântână cu cumpănă. **10** (Mar) Prăjină care leagă ciutura de cumpăna fântânii. **11** (Reg) Găleată la fântână. **12** (Reg) Cobiliță (**1**). **13** (Trs; Mun) Loc unde se unesc bârnele la colțurile casei Si: (pop) *cheotoare* (**8**). **14** (Trs; Mun) Spațiu gol între bârnele sau scândurile unei construcții. **15** (Reg) Scorbură.

vârghite *v* vz ***vârghide***

vârgină *sf* vz ***vârghină***

vârgol *sn* vz ***vârcol***

vârgolac *sm* vz ***vârcolac***

vârgoli *v* vz ***vârcoli***

vârgolit *sm* [At: BARONZI, ap. CĂLINESCU, S. C. L. 115 / Pl: *~iți* / E: ns cf *vârcoli, zvârlugă*] (Îvr) Pește de apă dulce nedefinit mai îndeaproape.

vârgolună *sf* [At: MARIAN, V. 17 / V: ***vărgăl~*** / E: ***lună***] (În descântece; îcr *lună*; csnp) Lună nouă.

vârguli *v* vz ***vârcoli***

vârh *sn* vz ***vârf***

vârhovnic[1] *sm* vz ***vâlhovnic***[1]

vârhovnic[2], ***~ă*** [At: CORESI, EV. 536 / V: ***ver~***, (îvr) ***vâlh~***, ***~rfo~***, ***verhomnic*** *sm, a* / Pl: *~ici, ~e* / E: slv **връховьникъ**] (Înv) **1** *sm* Conducător (prin rangul atribuit în virtutea unei aprecieri deosebite sau prin rolul pe care îl are în anumite împrejurări). **2** *sm* Persoană cu cel mai înalt grad într-o ierarhie Si: *șef*. **3** *sm* (Bis) Fiecare dintre cei doisprezece apostoli, propovăduitori ai evangheliei în lume. **4** *sm* (Pex) Termen de reverență pentru o persoană de cel mai înalt grad bisericesc. **5** *a* Important.

vârî [At: URECHE, L. 111 / Pzi: *vâr*, (îrg) *~răsc* / E: vsl **вьрѣти**] **1** *vt* A introduce. **2** *vt* A înfunda. **3** *vt* A cufunda **(1)**. **4** *vt* (Îe) **A-și ~** (ceva) **în cap** A învăța. **5** *vt* (Îae) A-și forma o prejudecată (despre ceva sau cineva). **6** *vt* (Îe) **A ~** (cuiva ceva) **în cap** A face (pe cineva) să înțeleagă bine (ceva). **7** *vt* (Îae) A convinge pe cineva de adevărul unui fapt (eronat). **8** *vt* (Îae) A sugera cuiva ceva. **9** *vt* (Îe) **A ~** (cuiva ceva) **pe gât** A forța pe cineva să accepte ceva împotriva voinței proprii. **10** *vt* (Fam; îe) **A-și ~ coada** (în ceva) A interveni în chestiuni care nu-l privesc. **11** *vt* (Pfm; îe) **A-și ~ dracul (necuratul, naiba** etc.) **coada** A se ivi neînțelegeri sau complicații neașteptate. **12** *vt* (Îe) **A-și ~** (sau **a-i ~** cuiva) **mințile** (sau, rar, **mintea**) **în cap** A-și da bine seama sau a face să-și dea seama de urmările faptelor sale. **13** *vt* (Îae) A se cuminți sau a face să se cumințească. **14** *vt* (Îe) **A ~ pe dracu în sân** (sau, reg, **în cămașă**) A arăta dragoste și bunăvoință unui om nerecunoscător. **15** *vt* (Îe) **A ~ banii în buzunar** A-și însuși în mod ilicit o sumă de bani (care revine de drept altcuiva). **16** *vt* (Îe) **A-și ~ mâna până-n cot în banul public** sau **a-și ~ mâinile până la coate în banii cuiva** A comite o fraudă. **17** *vt* (Îae) A sustrage o sumă de bani din avutul cuiva. **18** *vt* (Îe) **A ~** (cuiva ceva) **sub** (sau **în**) **nas** A prezenta (ceva cuiva) cu insistență. **19** *vt* (Rar; îe) **A ~ răspuns** A-și exprima părerea. **20** *vt* (Reg; îe) **A-și ~ capul în gard** A nu ști unde să se ascundă de rușine. **21** *vt* (Reg; îe) **A ~** (cuiva) **o rață-n traistă** A pricinui (cuiva) neliniște, îngrijorare. **22** *vt* (Fam; îe) **A o ~ pe mânecă** A se speria de consecințele faptelor sale Si: *a o sfecli, a o băga pe mânecă*. **23** *vt* (Îe) **A-și ~ capul** (la cineva sau, reg. pe ceva) A se angaja (la cineva). **24** *vt* (Înv; îe) **A o ~ cu oiștea în gard** A face o gafă. **25** *vt* (Fam; îe) **A ~ un fitil** (sau **fitiluri**) A țese intrigi, provocând discordie. **26** *vt* (Reg; îe) **A nu-și ~ capu-n roată** A nu se expune pericolului. **27** *vt* (C. i. corpuri ascuțite) A înfige. **28** *vt* (Rar; îe) **A-i ~** (cuiva) **un cuțit în suflet** A-i pricinui (cuiva) neliniște, supărare. **29** *vt* (Prin exagerare) A se apropia (de ...). **30** *vt* (Îe) **A-și ~ nasul** A cerceta cu indiscreție Si: *a iscodi*. **31** *vt* (Îae; șîe **a-și ~ nasul în toate**, **a-și ~ nasul pretutindenea**, **a-și ~ nasul unde nu-i fierbe oala**) A se amesteca (inoportun) în chestiuni care nu-l privesc. **32** *vt* A include. **33** *vt* A insera. **34** *vt* (C. i. bani, capital) A investi. **35** *vt* (Fig) A inocula. **36** *vt* (Fig) A stârni. **37** *vt* (C. i. ființe; cu diverse determinări locale introduse prin prepoziții și care indică un spațiu închis) A face să intre (de bunăvoie sau forțat). **38** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **la** (sau **în**) **pușcărie** (sau **la închisoare, în temniță, în ocnă**) A face să fie închis, întemnițat. **39** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **(de viu) în groapă** (sau **în mormânt, în pământ**) A omorî (pe cineva). **40** *vt* (Îae) A pricinui (cuiva) supărări foarte mari. **41** *vt* (C. i. oameni) A face să fie angajat într-un post[2]. **42** *vt* (C. i. oameni) A determina să facă un anumit lucru (reprobabil). **43** *vt* (C. i. oameni) A face să fie copleșit (de ...). **44** *vr* (D. ființe) A pătrunde (într-un spațiu închis sau acoperit). **45** *vr* (Îe) **A se ~ sub pielea** (cuiva) A câștiga (prin mijloace nepermise) încrederea, protecția sau dragostea (cuiva). **46** *vr* (Îe) **A se ~ în dragoste** (la cineva) A căuta să câștige încrederea (cuiva). **47** *vr* (Înv; îe) **A se ~ sub aripile** (cuiva) A obține protecția (cuiva). **48** *vr* (Îe) **A se ~ în sufletul** (cuiva) A plictisi (pe cineva), manifestând un interes sau o simpatie prea insistentă, agasantă. **49** *vr* (Îe) **A se ~ în ochii** (sau, rar, **în auzul cuiva**) A agasa **(2)** (pe cineva). **50** *vr* (Îe) **A se ~ ca musca (în curul calului** sau **în băligar)** A se amesteca cu insistență, nepoftit, în treburile altuia. **51** *vr* A se înghesui (în mulțime). **52** *vr* A se amesteca (intervenind într-un fel oarecare). **53** *vr* A se angaja ca ...

vârjă *sf* vz ***vârșă***[1]

vârjoacă *sf* vz ***hârzob***

vârjoagă *sf* vz ***hârzob***

vârjog *s* vz ***hârzob***

vârjol *av* [At: DA II$_1$, 884 / A: nct / E: nct] (Mol; îe) **A umbla ~** A umbla peste tot pentru a obține ceva.

vârjolie *sf* vz ***vijelie***[1]

vârlan, ***~ă*** [At: POLIZU / V: (îvr) ***văr~*** *sm* / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *vârlav*] **1** *sm* (Iht; Mun; Mol) Țipar[1] (*Misgurnus fossilis*). **2** *sm* (Iht; Mun; Mol) Molan[1] (*Noemacheilus barbatulus barbatulus*). **3** *sm* (Iht; îdt) Anghilă (*Anguilla anguilla*). **4** *sm* (Iht; îvr) Porcușor (*Gobio gobio obtusirostris*). **5** *sms* (Reg; euf) Drac **(1)**. **6-7** *sm, a* (Olt; Mun) (Om sau animal) viguros **(1)** și, totodată, agil, sprinten. **8** *sm* (Reg) Om (tânăr) înalt, voinic și cam prost.

vârlanic *sn* vz ***vâlnic***

vârlar *sm* [At: ANTIPA, P. 793 / Pl: *~i* / E: ***vârlan*** css] (Iht; Mun) Țipar[1] (*Misgurnus fossilis*).

vârlav, ***~ă*** *a* [At: DR. IV, 812 / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *vârlan*] **1** (Mun; d. oameni și animale) Viguros **(1)** și, totodată, agil, sprinten. **2** (Mun; d. oameni) Îndemânatic. **3** (Mun; d. oameni) Harnic **(8)**. **4** (Olt; d. oameni și animale) Grăsuț **(2)**.

vârlă *sf* [At: ANTIPA, P. 793 / V: ***vor~*** / E: nct] (Iht) **1** (Mun) Zvârlugă (*Cobitis taenia taenia*). **2** (Olt) Știucă mică.

vârlăior, ***~oară*** *a* [At: LEXIC REG. 39 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***vârlan*** + *-ior*] **1-2** (Olt; Mun; șhp) (Destul de) vârlan **(7)**.

vârlău *sm* [At: ANTIPA, P. 793 / Pl: *~ăi* / E: ***vârlan*** css] (Iht; Mun) Molan[1] (*Noemacheilus barbatulus barbatulus*).

vârlăvie *sfs* [At: UDRESCU, GL. / E: ***vârlav*** + *-ie*] (Reg) **1** Vigoare manifestată prin agilitate, sprinteneală. **2** Îndemânare. **3** Vrednicie **(15)**.

vârlăvior, ***~oară*** *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~i, ~oare* / E: ***vârlav*** + *-ior*] **1-2** (Într-o poezie populară; șhp) (Destul de) vârlav **(1)**.

vârliga *v* vz ***bârliga***

vârligat, ***~ă*** *a* vz ***bârligat***

vârligoanță *sf* [At: TDRG 1753 / Pl: *~țe* / E: ns cf *vârlugă*] (Iht; Trs) **1** Zvârlugă (*Cobitis taenia taenia*). **2** Zvârlugă **(4)** (*Cobitis aurata balcanica*).

vârligos, ***~oasă*** *a* [At: ARH. OLT. VI, 108 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ns cf *vârlan*] (Olt; d. oameni) Robust.

vârliugă *sf* vz ***vârlugă***

vârlog *sn* [At: MANOLESCU, I. 44 / Pl: ? / E: ns cf *vălog*] (Reg) Plasă de pescuit.

vârlogan, ***~ă*** *a* [At: BOCEANU, GL. / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *vârlan, vârligos*] (Olt; d. oameni; mai ales d. tineri) Viguros **(1)**.

vârlogit *sm* [At: BARONZI, L. 94 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *vârlugă*] (Îvr) Pește nedefinit mai îndeaproape.

vârlucă *sf* vz ***vârlugă***

vârlugă *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***văr~***, (reg) ***bâr~***, ***~liu~*** (îvr) ***~ucă*** / E: nct cf *vârlan*] (Iht) **1** (Pop; șîc **~-de-nisip**, **~-pestriță**) Zvârlugă (*Cobitis taenia taenia*). **2** (Trs) Zvârlugă **(4)** (*Cobitis aurata balcanica*). **3** (Trs; șîc **~-neagră**) Molan (*Noemacheilus barbatulus barbatulus*). **4** (Trs; îc) **~-cârnească** Nisipariță (*Cobitis caspia romanica*). **5** (Înv) Roșioară (*Scardinius erythrophthalmus erythrophthalmus*). **6** (Înv) Babușcă (*Rutilus rutilus*). **7** (Înv) Porcușor (*Gobio gobio obtusirostris*). **8** (Îvr) Zglăvoacă (*Cottus gobio gobio*).

vârn *sn* vz ***vârf***

vârpăl *sn* [At: DLR ms / Pl: ? / E: drr ***vârpăli***] (Ban) **1** Treabă. **2** (Pex) Trudă.

vârpăli *vr* [At: LB / V: ***văr~***, ***verpeli*** / Pzi: *~lesc* / E: srb ***vrpoljiti se*** cf *zvârcoli*] **1** (Reg) A se răsuci în pat de pe o parte pe alta (din cauza insomniei). **2** (Reg) A se purta bine cu cineva pentru a obține un avantaj. **3** (Buc) A face ceva în grabă.

vârpălit, ~ă *a* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 207 / V: ***văr~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***vârpăli***] (Reg; d. oameni) **1** Care umblă fără scop. **2** (Pex) Ciudat **(3)**.

vârsac *s* [At: ALR II/64 / Pl: ? / E: ***vârșă*** + *-ac*] (Pes; reg) Crâsnic[2] **(3)**.

vârsat *sn* vz ***vărsat[1]***

vârsiac *sm* vz ***vârșiac***

vârslar *sm* vz ***vâslar***

vârslaș *sm* vz ***vâslaș***

vârslă *sf* vz ***vâslă[1]***

vârsli *v* vz ***vâsli***

vârslișoară *sf* vz ***vâslișoară***

vârsnec, ~ă *a* vz ***vârstnic***

vârsnic, ~ă *a* vz ***vârstnic***

vârsnicie *sf* vz ***vârstnicie***

vârsnit, ~ă *a* [At: I. IONESCU, M. 188 / A: nct / Pl: *~iți, ~e* / E: ns cf *vârstnic*] (Îvr; d. oameni) Care, prin numărul anilor împliniți, poate fi considerat apt pentru a-și asuma o anumită responsabilitate.

vârsoc *s* vz ***vârșog***

vârsta [At: PO 312/26 / V: (pop) ***vrâs~*** / Pzi: (pop) *~tez*, (reg) *vârst* / E: srb ***vrstati***] **1** *vt* (Înv) A intercala (într-o anumită ordine). **2** *vt* (Îrg) A face să alterneze. **3** *vr* (Înv; d. oameni; îf *vrâsta*) A avea puncte de vedere diferite. **4** *vt* (Pop) A vărga **(1)**. **5** *vt* (Reg) A împleti (cu flori).

vârstare *sf* [At: (a. 1753) IORGA, S. D. VII, 195 / Pl: *~tări* / E: ns cf *vârsta, vârstă[2]*] (Îvr) Cearșaf cu vârste[2] **(1)**.

vârstat, ~ă *a* [At: (a. 1455) DERS / V: (pop) ***vrâs~***, (reg) ***vâstrat*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***vârsta***] **1** *a* (Înv; lpl; d. oameni) Situați în locuri dispuse alternativ. **2** *a* (Pop) Vărgat **(1)**. **3** *a* (Pop; pex) Pestriț. **4** *a* (Pop; îs) *Zile ~e* Zile de post care alternează cu zile de frupt. **5-6** *sf, a* (Pop; șîs *săptămâna ~ă*) (Săptămâna) dinaintea celei albe, din postul Paștelui, în care zile de post alternează cu zile de frupt. **7** *a* (Rar; d. păr[1]; șîf *vrâstat*) Înspicat. **8** *av* (Asr) Alternativ **(1)**.

vârstă[1] *sf* [At: CORESI, EV. 35 / V: (pop) ***vrâs~***, (reg) ***~te***, ***vâstră***, ***vrâste***, ***vrâstră*** / Pl: *~te* / E: vsl ***връста***] **1** Timpul scurs de la nașterea unei ființe până la un moment din viața ei Si: *etate* **(1)**, (îrg) *timp*, (înv) *crescut[1]* **(41)**, *vreme* **(50)**. **2** Numărul de ani (luni, zile) prin care se exprimă vârsta **(1)** Si: *etate* **(2)**, (îrg) *timp*, (înv) *crescut[1]*. **3** (Îs) *Președinte de ~* Președinte al unei adunări ales în persoana celui mai în etate dintre membri. **4** (Îs) *Decan de ~* Titlu dat persoanei care a împlinit numărul cel mai mare de ani sau care are vechimea cea mai mare în funcție în anumite corpuri constituite (asociații, colegii, instituții parlamentare etc.). **5** (Pgn; îas) Persoană care a împlinit numărul cel mai mare de ani într-o anumită comunitate. **6** (Îla) **De aceeași ~ (cu ...)** sau **de-o ~ (cu ...)**, **de ~ta** (cuiva), (înv) **într-o ~**, (reg) **o vrâstă** Care are același număr de ani (sau de luni, de zile) (cu ...). **7** (Îla) **Fără ~** Care are un număr de ani greu de determinat. **8** (Fig; îas) Nemuritor. **9** (Pan) Vechime **(3)**. **10** (Spc) Număr de ani împliniți în funcție de care o persoană poate fi considerată aptă pentru ceva, în funcție de care se acordă anumite drepturi (civile, politice etc.). **11** (Înv; d. oameni; îla) **Fără** (sau **nu**) **de ~** Minor. **12** (Îrg; d. oameni; îla) **De** (sau **în ~**) Care, prin numărul anilor împliniți, poate fi considerat apt pentru ceva. **13** (Spc; d. oameni; îal) Major. **14** (D. oameni; îla) **În** (sau, îrg, **de**) **~** sau (înv) **în toată ~** Matur[1]. **15** (Spc; d. oameni; îal) Bătrân **(8)**. **16** (D. oameni; îla) **Mai în** (sau, înv, **de**) **~** Care a împlinit un număr mai mare de ani (decât altcineva). **17** (D. oameni; îal) Care aparține unei generații trecute de anii tinereții. **18** (Înv; îe) **A veni la măsura ~tei** sau **a sosi** (ori **a aduce**) **la măsură de ~**, **a fi de măsura ~tei** A depăși (sau a face să depășească) perioada adolescenței, devenind matur[1]. **19** (Înv; îe) **A avea ~** A fi matur[1]. **20** Spor de ani trăiți (considerat ca factor al evoluției biologice). **21** (Îlav) **(O dată) cu ~ta** Pe măsura cumulării anilor trăiți. **22** Etapă din viața unei ființe caracterizată printr-o anumită fază de dezvoltare. **23** (Îs) *~ta critică* Fiecare dintre perioadele de tranziție ale vieții omenești, corespunzătoare mai ales apariției sau încetării funcțiilor sexuale, caracterizate prin procese fiziologice și psihice complexe. **24** (Îs) *~ta a treia* Perioadă a vieții omenești, care corespunde bătrâneții și care începe după pensionare. **25** (D. oameni; îla) **Între două ~te** Care nu este nici prea bătrân, nici prea tânăr. **26** (Înv; fig; îs) *Floarea ~tei* Tinerețe. **27-28** (Îljv) **În floarea** (sau, înv, **în primăvara**) **~tei** (Care se află) în plină tinerețe. **29-30** (Îljv) **În (toată) puterea ~tei** sau (înv) **în ~ta puterii**, (reg) **în ~ta vieții** (Care se află) la etatea deplinelor capacități fizice (și intelectuale). **31-32** (Pex; îal) (Care este) în plină vigoare **(1)**. **33** (Îvr) Statură. **34** Perioadă de timp în care societatea omenească are anumite trăsături caracteristice Si: *epocă* **(1)**. **35** (Înv; îs) *~ta de mijloc* Evul Mediu. **36** (Îs) *~ta de aur* Perioadă (mitică) de înflorire și strălucire a vieții materiale și spirituale. **37** (Fig; îas) Perioada cea mai fericită, cea mai prosperă din viața cuiva. **38** (Îvr; îs) *~ de vreme* Perioadă de timp. **39** (Șîs *~ geologică*) Cea mai mică subdiviziune a timpului geologic în decursul căreia s-a format un complex de straturi grupate într-un etaj geologic. **40** (Ast; îs) *~ta lunii* Numărul de zile trecute de la faza de lună nouă.

vârstă[2] *sf* [At: (a. 1770) ARHIVA, R. I. 344/13 / V: (pop) ***vrâs~*** (Pl și: *vrâște*), (reg) ***~tră***, ***vâstra***, ***vrâstră***, ***zvârtă*** / Pl: *~te* / E: srb ***vrsta***] **1** (Reg) Vargă **(34)**. **2** (Ban; Trs; mpl) Vopsea (vegetală). **3** (Ban; îf *vrâstă*) Fire de lână (colorată) sau de bumbac, cu care se brodează diferite obiecte de îmbrăcăminte. **4** (Olt) Jurubiță (de lână, de bumbac etc.). **5** (Mol; Buc; îf *vrâstă*) Fiecare dintre cercurile concentrice din trunchiul unui copac, care marchează anii de viață ai acestuia. **6** (Reg) Cută (la haină). **7** (Reg) Încrețitură pe piele Si: *rid*. **8** (Reg) Crestătură alungită și îngustă făcută în piatra alergătoare a morii. **9** (Ban; Trs) Rând (de pomi, de porumb etc.). **10** (Trs) Mănunchi (de flori) Si: (înv) *vârstătură* **(1)**. **11** (Trs) Podoabă (constând într-un mănunchi de flori, de pene etc.) care se poartă mai ales la pălărie Si: (înv) *vârstătură* **(2)** Vz *mununa, pană[1], struț*. **12** (Reg; pex; îf *vâstră*) Moț de pene (de pe capul unor păsări). **13** (Olt) Șuviță de păr. **14** (Reg; îc) **~ta-miresii** Plantă nedefinită mai îndeaproape.

vârstă[3] *sf* vz ***verstă***

vârstătură *sf* [At: ANON. CAR. / V: ***vrâs~*** / Pl: *~ri* / E: ***vârstă[2]*** + *-ătură*] (Înv) Vârstă[2] **(10-11)**.

vârste *sf* vz ***vârstă[1]***

vârsteală *sf* [At: H IX, 94 / V: ***~eluri***, ***vâstrele***, ***vrâstale***, ***vrâstele*** *sfp* / Pl: *~ele* / E: ***vârstă[2]*** + *-eală*] **1** (Reg; lpl; îf *vâstrele*) Dungi de altă culoare decât cea a fondului (într-o țesătură). **2** (Olt; Trs; mpl) Vopsea (vegetală). **3** (Olt; Ban; lpl) Fire de lână de diferite culori. **4** (Olt; Ban; lpl) Cusături ornamentale făcute din fire de lână de diferite culori, cu care se împodobesc unele haine țărănești.

vârstean *sm* [At: MURNU, O. 281 / Pl: *~eni* / V: ***vârstă*** + *-ean*] (Nob) Persoană de aceeași vârstă[1] cu o altă persoană.

vârsteluri *sfp* vz ***vârsteală***

vârstnic, ~ă *a* [At: N. COSTIN, L. 63 / V: (îrg) ***~sn~***, ***vrâsn~***, ***vrâs~***, (reg) ***vrâzn~***, (îvr) ***~snec*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: bg ***връстник*** cf *vârstă[1]*] **1** (Îrg; d. oameni) De aceeași vârstă (cu ...). **2** (Înv; d. oameni) Care, prin numărul anilor împliniți, poate fi considerat apt pentru ceva. **3** (Înv; spc; d. oameni) Major. **4** (D. ființe; mai ales d. oameni) Matur[1]. **5** (Spc; d. oameni) Bătrân **(8)**. **6** (La comparativ) Care a împlinit un număr mai mare de ani (decât ...). **7** (La comparativ) Care aparține unei generații trecute de anii tinereții.

vârstnicie *sf* [At: HELIADE, O. II, 343 / V: (îrg) ***~sn~***, ***vrâsn~***, ***vrâs~*** / E: ***vârstnic*** + *-ie*] **1** (Îrg) Vârstă[1] **(2)** a unei persoane care poate fi considerată aptă pentru ceva. **2** (Spc) Majorat[1]. **3** (Înv) Pubertate.

vârstră *sf* vz ***vârstă[2]***

vârșag *sn* [At: VICIU, GL. / Pl: *~șegi, ~șege* / E: ***vârș*** (pll *vârh*)] (Reg) **1** Ramură care crește alături de alta. **2** Copileț **(1)**.

vârșaguț *sm* vz ***vârșeguț***

vârșan [At: A V, 33 / V: ***~șian*** (P și: *~și-an*) *sm* / Pl: *~i* / E: ***vârșag*** css] (Mar; Buc) **1** *sm* Copac care cade, la tăiere, cu vârful la vale. **2** *sm* Buștean care alunecă pe uluc cu vârful înainte Si: (reg) *vârșancă* **(1)**, *vârșiac* **(1)**.

3 *i* Semnal de avertizare utilizat de muncitorii forestieri atunci când un buștean alunecă cu viteză pe uluc Si: *vârșancă* (2).

vârșancă *sf, i* [At: A V. 1 / Pl: ? / E: ***vârșan*** + *-că*] (Mar; Buc) **1-2** Vârșan (**2-3**).

vârșar *sm* [At: ANTIPA, P. 793 / Pl: ~*i* / E: ***vârșă***[1] + *-ar*] **1** Pescar care pescuiește cu vârșa[1]. **2** (Reg) Luntraș.

vârșă[1] *sf* [At: ȘINCAI, HR. I, 308/33 / V: (reg) ~***rjă***, ~***șcă***, ~***șe***, ~***șie*** (Pl: ~*șii*), ~***ște*** / Pl: ~*șe*, ~*și* / E: vsl **връша** cf bg *върша*, srb *vrša*] **1** Unealtă de pescuit alcătuită dintr-un coș de formă lunguiață, din nuiele sau din sârmă, cu gura largă și întoarsă înăuntru în formă de pâlnie. **2** (Reg; îe; îf *vârșie*) **A intra în ~șie** A intra în încurcătură. **3** (Reg; șîs ~ *de plasă*, ~ *cu ochiuri*) Unealtă de pescuit, în formă de sac, alcătuită dintr-o plasă întinsă pe mai multe cercuri și cu gura răsfrântă înăuntru Vz *eteră*, *vintir*. **4** (Reg; îf *vârșie*) Crâsnic[2] (**3**). **5** (Reg) Lucrare de consolidare a malului unui râu. **6** (Reg) Îngrăditură improvizată din crengi, mărăcini etc. **7** (Reg) Leasă de mărăcini urzită în partea de deasupra a unui gard de nuiele, pentru a împiedica trecerea peste el Si: *vârșeală*.

vârșă[2] *sf* [At: ALRM SN I h 13/551 / V: ***var***~ / Pl: ? / E: nct] **1** (Reg) Nuia arcuită sau un fel de greblă prinsă la ambele capete de toporiștea coasei, pentru a așeza în brazdă cerealele cosite. **2** (Reg; la plug) Cormană[1] (**1**) (de lemn). **3** (Reg; la căruță; îf *varșă*) Cruce (**63**). **4** (Mol; îf *varșă*) Lemn de care se prind orcicurile la căruță sau la plug.

vârșă[3] *sf* vz ***obârșie***

vârșăc *a* [At: A III, 18 / Pl: ? / E: nct] (Reg; îs) *An* ~ An sărac, cu recoltă slabă.

vârșât, ~ă *a* vz ***vârșit***

vârșcă *sf* vz ***vârșă***[1]

vârșe[1] *sf* vz ***vârșă***[1]

vârșe[2] *s* vz ***vârf***

vârșeală *sf* [At: CIAUȘANU, V. 208 / Pl: ~*eli* / E: ***vârși***[2] + *-eală*] (Olt; Mun) Vârșă[1] (**7**).

vârșeguț *sn* [At: ALR SN I h 103/95 / V: ~***șag***~ (Pl: ~*șaguți*) / Pl: ~*e* / E: ***vârșag*** + *-uț*] (Reg) Copileț (**1**).

vârșel [At: ALR SN II h 591/836 / Pl: ~*ei* sm, ~*e* sn / E: ***vârș*** + *-el*] **1** *sm* (Trs; șhp) Vârfușor (**1-2**). **2** *snp* (Reg) Vreascuri.

vârși[1] *vt* [At: GLOSAR. REG. / Pzi: ~*șesc* / E: ucr **вершити** cf *vârș*] (Mol; Buc; c. i. stoguri, clăi etc.) A vârfui (**1**).

vârși[2] *vt* [At: CIAUȘANU, V. 208 / Pzi: ~*șesc* / E: ***vârșă***[1]] **1** (Olt; Mun; c. i. garduri de nuiele) A acoperi cu mărăcini. **2** (Olt; c. i. șanțuri[1]) A împrejmui cu mărăcini. **3** (Reg; c. i. garduri) A construi din mărăcini.

vârșiac *sm* [At: ARVINTE, TERM. 79 / V: ~***rsi***~ / Pl: ~*aci* / E: ucr **верщак**] (Mar) **1** Vârșan (**2**). **2** Vârf (**19**) de copac care se taie și se lasă în pădure.

vârșian *sm* vz ***vârșan***

vârșie *sf* vz ***vârșă***[1]

vârșit, ~ă *a* [At: CIAUȘANU, V. 208 / V: ~***șât*** / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: ***vârși***[2]] (Olt; Mun; d. garduri de nuiele) Cu acoperiș făcut din mărăcini sau din nuiele împletite.

vârșoagă *sf* vz ***hârzob***

vârșog [At: DAMÉ, T. 124/ V: ~***rsoc*** / Pl: ~*ogi* sm, ~*oage* sn / E: ***vârșă***[1] + *-og*] **1** *smn* (Reg) Vârșă[1] (**1**) mare. **2** *av* (Îe) **A umbla ~** A nu sta locului. **3** *sn* (Reg) Partea de la gura vârșei[1] (**1**) întoarsă înăuntru în formă de pâlnie Si: (reg) *pocriș*[1]. **4** *s* (Reg) Plasă de pescuit.

vârșor *sn* vz ***vârfușor***

vârște *sf* vz ***vârșă***[1]

vârști *i* vz ***vâști***[2]

vârșuliță *sf* [At: CARDAȘ, C. P. 81 / Pl: ? / E: ***vârșă***[1] + *-uliță*] **1-6** (Șhp) Vârșă[1] (**1, 3, 4**) (mică).

vârtac *sn* vz ***vârdac***

vârtar *sn* vz ***fârtar***

vârtea *sf* [At: CIHAC, II, 450 / Pl: ? / E: ns cf *vârti*] **1** (Îdt) Ghivent. **2** (Mol; îcs) *(De-a) ~-casa* Joc de copii, în care un copil se învârtește repede pe loc, cu brațele întinse, până amețește.

vârtealău *sn* [At: SCL 1957, 108 / V: ~***til***~ / Pl: ~*laiă* / E: ***vârti*** + *-ălău*] (Reg) **1** Vânturătoare (**9**). **2** Vârtej (**31**). **3** (Îf *vârtilău*) Scrânciob (care se învârtește în cerc). **4** Zăvor de lemn la ușă care se rotește de jos în sus.

vârtecap *sm* [At: MARIAN, O. I., 89 / Pl: ~*i* / E: ***vârti*** + ***cap***] (Orn; Buc) Capântortură (*Junx torquilla torquilla*).

vârtecuș [At: STAMATI, V. 673[1]/9/ V: ~***eguș***, ~***eșug***, ~***tic***~ (Pl și: ~*ticuși* sm), ~***tiguș*** (Pl: ~*tigușe*) *sn* / Pl: ~*uri*, ~*e* / E: ns cf *vârtej*, *vârti* – *vârteșug*, prin metateză] **1-3** *sn* (Reg) Vârtej (**1, 3, 4**). **4** *sn* (Reg; îlav) **În ~** Într-o mișcare de înaintare în spirală. **5** *sn* (Reg) Învârtire. **6** *sn* (Reg) Rotire. **7** *sn* (Reg; ccr; îf *vârticuș*) Încâlcitură. **8** *sn* (Reg) Vârtej (**13**). **9** *sn* (Reg; îf *vârtiguș*) Bucată de lemn cu care se răsucește funia sau lanțul trecut peste o sarcină (de fân, de lemn etc.) spre a o strânge. **10** *sm* (Buc; îf *vârticuș*) Cusătură ornamentală specifică hainelor țărănești. **11** *s* (Trs; șîcs *inelus-vârteguș*) Jocul de copii „ineluș-învârtecuș" Vz *învârtecuș*. **12** *sa* (Mun; Olt) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **13** *sa* (Mun; Olt) Melodie după care se execută vârtecușul (**12**).

vârtegiu *sn* vz ***vârtej***

vârteguș *sn* vz ***vârtecuș***

vârtegiune *sf* [At: CORNEA, E. I, 62/12 / Pl: ~*ni* / E: ***vârtej*** + *-iune*] (Îvr) Amețeală (**1**).

vârtej [At: (a. 1517) DERS / V: (înv) ~***egiu***, (reg) ***vâlt***~ (Pl: *vâlteje*), ~***tij*** *sn* / Pl: ~*uri*, ~*e* / E: vsl **врътежь** cf bg *вьртеж*] **1** *sn* Porțiune din masa unui fluid în care acesta, de obicei datorită unui obstacol ivit în cale, are o mișcare de rotație Si: *bulboană*, *ochi*[1], *valvârtej* (**1**), *vâltoare* (**2**), *volbură* (**1**), (îrg) *smârc*[2], *vârtitură* (**2**), *vier*[3], *vifor* (**1**), (reg) *bulboacă*, *bulbuc* (**6**), *învârtitoare*, *moară*, *ochean*[3], *ochet*, *olcuță*, *sfredel*, *șioi*, *vâlcan*[2] (**1**), *vârciolog*, *vârcol* (**6**), *vârtecuș* (**1**), *vârtescă* (**1**), *vârtitoare* (**2**), *vierbură*, *vir*[2] (**1**), (itî) *voltegire* (**1**), *vortice* (**1**). **2** *sn* Rotire a apei (sau a spumei) în locul unde se cufundă cineva sau ceva. **3** *sn* Vânt (puternic) care se învârtește cu viteză pe loc, ridicând în aer obiecte ușoare (praf, zăpadă, frunze uscate etc.) Si: *volbură* (**4**), (îrg) *vifor* (**4**), (reg) *vântoalcă*, *vânturel*[1] (**3**), *vânturiș* (**1**), *vârtecuș* (**2**), *vârtelniță* (**15**), *vârtescă* (**2**), (itî) *vortice* (**2**). **4** *sn* Coloană (de praf, zăpadă, frunze uscate etc.) ridicată de vârtej (**3**) Si: *volbură* (**5**), (îrg) *vifor* (**5**), (reg) *vârtecuș* (**3**), *vârtelniță* (**16**), *vârtescă* (**3**). **5** *av* Cu cea mai mare iuțeală (și în învălmășeală). **6** *sn* (Pan) Grup de ființe care se mișcă repede și în învălmășeală. **7** *sn* Mișcare rapidă și amețitoare în cerc. **8** *sn* (Fig) Agitație (**1**). **9** *sn* (Fig) Succesiune rapidă și amețitoare de situații și evenimente. **10** *sn* Amețeală (**1**). **11** *sn* (Pex) Tulburare sufletească. **12** *sn* (Mdv; reg) Capie la oi. **13** *sn* Loc în creștetul capului unui om, în fruntea sau pe pielea unor animale de unde părul este orientat în toate direcțiile Si: (reg) *spârnel*, *vârtecuș* (**8**). **14** *sn* (Mol; Trs; pex; îs) ~*ul capului* Creștetul capului. **15** *sn* (Reg) Beregată (la cal). **16** *sn* (Reg) Cotitură (a unui curs de apă, a unui drum etc.). **17** *sn* (Trs) Puț[2] de mină. **18** *sn* (Reg) Semn de recunoaștere (sub forma unei tăieturi rotunjite) făcut la urechea oilor sau a vitelor. **19** *sn* (Îvr) Ornament, în general de formă sferică, situat pe brațele unui sfeșnic folosit ca obiect de cult. **20** *sn* (Înv) Instrument de tortură, acționat cu un sistem de șuruburi, cu care erau zdrobite sau dislocate oasele unui osândit. **21** *sn* Dispozitiv cu ajutorul căruia se întindea coarda arcului. **22** *sn* (Reg) Încuietoare la ușă sau la poartă, compusă dintr-o bucată de lemn care se învârtește în jurul unui cui. **23** *sn* (La car sau la căruță) Bucată de lemn sau de fier, așezată deasupra perinocului de pe osia de dinainte, care se poate învârti în jurul unui cui Si: (reg) *căpătâi*, (reg) *băbut*, *felehert*, *pod*[1], *scăunaș*. **24** *sn* (Reg; la car sau la căruță) Sistem de frână acționat prin răsucirea unui șurub. **25** *sn* (Reg) Unealtă cu care se poate ridica osia carului pentru a o unge sau pentru a se scoate sau a se pune roata. **26** *sn* (Reg; la car sau la căruță) Bucată de lemn care leagă cele două extremități ale piscului Si: (reg) *brăcinar*. **27** *sn* (Trs; Mar; șîs ~ *cu mănuși*) Bucată de lemn având la capete câte o țepușă, care se pune peste perinocul carului când se scot loitrele pentru a se transporta bușteni Si: (reg) *telegău*. **28** *sn* (Mun; Olt) Bucată de lemn cu care se răsucește funia trecută peste o sarcină (de fân, de lemne etc.) pentru a o strânge Si: (reg) *ceatlău*, *par*[1]. **29** *sn* (Reg) Cric[2]. **30** *sn* (Reg) Macara. **31** *sn* (Pop) Fus[1] pe care se

înfășoară o funie sau un lanț și care se învârtește cu ajutorul unei manivele sau al unei roți, folosit pentru a scoate apă din fântână, pentru a ridica greutăți etc. Si: (reg) *vârtealău* (2). **32** *sn* (Reg; pex; șîs ~ *cu cârlig*) Prăjină. **33** *sn* (Ban; pex) Ghizd (2). **34** *sn* (Pes) Butuc de lemn de formă cilindrică pe care se înfășoară frânghiile năvodului la tragerea acestuia prin apă Si: *baran, berbec*, (reg) *mitroacă*. **35** *sn* (Reg) Șurub care servește la strâns, la presat (la masa de dulgherie sau la teasc). **36** *sn* Unealtă de dogărie care servește la strângerea doagelor la butoaie, ciubere etc. Si: (reg) *șurub*. **37** *sn* (Reg) Unealtă de dogărie folosită pentru a răsuci șuvițele de coajă de tei, cu care se leagă cercurile de lemn la butoaie, ciubere etc. Si: (reg) *crivea* (4). **38** *sn* (Reg) Strujniță. **39** *sn* (Trs; Mun; șîs *sfredel cu* ~) Coarbă[2] (1). **40** *sn* (Reg) Vârtelniță (1). **41** *sn* (Reg; la războiul de țesut) Întinzător. **42** *sn* (Pop) Instalație compusă dintr-un par dispus orizontal, prins cu un capăt de peretele stânii sau de un stâlp înfipt în pământ, care poate fi rotit în jurul punctului de sprijin și de care se atârnă ceaunul sau căldarea. **43** *sn* (Reg) Scrânciob care se învârtește în cerc. **44** *sn* (Reg) Leagăn improvizat. **45** *sn* (Ban) Scândură lungă, cu mijlocul sprijinit pe un suport fix, astfel încât pe capetele rămase libere să se așeze două persoane pentru a se învârti Si: (reg) *vârtiloi* (2). **46** *sn* (Reg; la joagăr) Crivală (5). **47** *sn* (Reg; la joagăr) Dispozitiv de fier, în formă de furcă, care împinge roata dințată. **48** *sn* (Reg) Schimbătoare la moară. **49** *sn* (Reg) Dispozitiv cu care se ridică sau se coboară piatra morii Si: (reg) *scripți*. **50** *sn* (Reg) Titirez la moară. **51** *sn* (Trs; Buc) Dispozitiv care, prin învârtire, reglează cantitatea de grăunțe ce trebuie să curgă în gaura pietrei de moară Si: (reg) *grăunțar, sucitoare*. **52** *sn* (Olt; Buc) Instrument cu care se răsucește cânepa pentru a face funii. **53** *sn* (Reg) Cerc de lemn care se pune la gâtul oilor și care se leagă de spătarul mulgătorilor oilor, pentru ca acestea să stea la muls. **54** *sn* (Reg) Verigă de metal, prevăzută cu un cârlig mobil, care face legătura între cureaua de la gâtul unui animal și lanțul sau funia cu care este priponit, permițându-i acestuia să se miște liber. **55** *sn* (Reg) Dispozitiv folosit în tăbăcărie la prelucrarea pieilor. **56** *sn* (Îc) **~ul-pământului** Mică plantă erbacee, cu câte trei frunze la un nod, cu flori roșii dispuse în vârful tulpinii, care crește prin locuri stâncoase din regiunea alpină Si: *darie* (1), (reg) *păducher, păduchernită* (*Pedicularis verticillata*). **57** *sn* (Bot; rar; îac) Darie (*Pedicularis sceptrum carolinum*). **58** *sn* (Bot; îac) Darie (3) *Pedicularis comosa*. **59** *sn* (Bot; îac) Pintenel (*Pedicularis palustris*). **60** *sn* (Îac) Plantă erbacee cu tulpina târâtoare și cu flori galbene (*Medicago orbicularis*). **61** *sn* (Îac) Planta erbacee *Medicago minima*. **62** *sn* (Bot; reg; îac) Culbeceasă (*Medicago falcata*). **63** *sn* (Bot; reg; îac) Trifoi-mărunt (*Medicago lupulina*). **64** *sn* (Fiz) Mișcare a unui fluid, în cursul căreia particulele componente au o deplasare complexă de translație și de rotație. **65** *sn* (Ast; îvr) Mișcare de rotație a unui corp ceresc Si: (îvr) *vârtejire* (5), *vârtejitură*. **66** *sn* (Îvr) Haos (1). **67** *sn* (Reg) Stea sau constelație nedefinită mai îndeaproape. **68** *sna* (Mun) Sârbă. **69** *sna* (Mun) Melodie după care se execută vârtejul (68).

vârtejeală *sf* [At: CIHAC, II, 450 / Pl: *~eli* / E: ***vârteji*** + *-eală*] (Îvr) Amețeală (1).

vârteji [At: MOXA, C. 184 / V: (îvr) ***~toji*** / Pzi: *~jesc* / E: ***vârtej***] **1-2** *vtr* (Înv) A (se) învârti în cerc. **3-4** *vtr* (Înv) A (se) învolbura. **5** *vr* (Înv) A se întoarce din drum. **6** *vr* (Înv) A se abate din drum. **7** *vt* (Îvr) A restitui (o dare, un impozit).

vârtejire *sf* [At: CANTEMIR, I. I. II, 198 / Pl: *~ri* / E: ***vârteji***] (Îvr) **1** Învârtire în cerc. **2** Învolburare. **3** Întoarcere din drum. **4** Abatere din drum. **5** (Ast) Vârtej (65). **6** (Fig) Succedare.

vârtejit, ~ă *a* [At: TDRG 1755 / V: (îvr) ***~toj~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***vârteji***] (Înv) răsucit în formă de spirală Si: *învârtejit*.

vârtejitor, ~oare *a* [At: ALECSANDRI, S. 31 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***vârteji*** + *-tor*] (Înv) Amețitor (1).

vârtejitură *sf* [At: N. COSTIN, L. 56 / Pl: *~ri* / E: ***vârteji*** + *-itură*] (Ast; îvr) Vârtej (65).

vârtejos, ~oasă *a* [At: REV. CRIT. I, 300 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***vârtej*** + *-os*] (Înv) **1** (D. ape curgătoare) Cu multe vârtejuri (1) Si: (înv) *vârtelnic* (2). **2** Care provoacă vertij.

vârtejui *vr* [At: BUL. FIL. III, 188 / Pzi: *~esc* / E: ***vârtej*** + *-ui*] (Rar) **1** A (se) învârti în cerc. **2** A se învolbura.

vârtejuire *sf* [At: V. ROM. decembrie 1951, 163 / Pl: *~ri* / E: ***vârtejui***] (Rar) **1** Învârtejire. **2** Învolburare.

vârtelnic, ~ă *a* [At: ALECSANDRI, O. I, 347 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***vârti*** + *-elnic*] (Înv) **1** Care se învârtește. **2** (D. ape curgătoare) Vârtejos (1).

vârtelnicioară *sf* [At: MARIAN, S. R. III, 33 / Pl: *~re* / E: ***vârtelniță*** + *-ioară*] **1-2** (Buc; șhp) Vârtelnicuță (1-2). **3** (Buc) Cusătură ornamentală care se face pe obiectele de vestimentație țărănească sau pe ștergare. **4** (Buc) Motiv decorativ cu care se încondeiază ouăle. **5** (Trs) Lumânare de ceară subțire și lungă, în formă de spirală, care se ține aprinsă la denii Si: (Trs) *vârtelniță* (14).

vârtelnicuță *sf* [At: ALR SN II, h 451/219 / Pl: ? / E: ***vârtelnicioară*** css] (Reg; șhp) Vârtelniță (1) (mică) Si: (reg) *vârtelnicioară* (1-2).

vârtelniță *sf* [At: MOXA, C. 181 / V: (pop) ***~en~*** (Pl și: *~eniți*), (reg) ***vâlt~, ~ern~*** (Pl: *~erniți*), ***vur~, vurtern~*** / Pl: *~țe, ~ți* / E: vsl ***врътеница*** cf bg *въртеница*, svc *vrtilnica*] **1** Unealtă de lemn folosită în industria casnică la depănarea firelor de lână, de cânepă, de bumbac etc. pe țevi sau pe mosoare, pentru a servi la țesut Si: *depănătoare* (2), (înv) *sfârlează, vancină*, (reg) *roată*[1], *văluț* (1), *vârtej* (40) Vz *letcă, râșchior, sucală*. **2** (Trs; Ban; prc) Fiecare dintre cele două speteze ale vârtelniței (1), dispuse cruciș, orizontal, și care se rotesc în jurul unui ax vertical. **3** (Reg; prc) Fiecare dintre cele patru fofeze ale vârtelniței (1). **4** (Îvr) Mosor cu ață folosit la măsurat[1]. **5** (Olt; Mun) Urzitoare. **6** (Tex) Dispozitiv pe care se așază sculurile la mașinile care deapănă firul pe mosoare sau pe țevi. **7** (Teh) Mașină care servește la înfășurarea, desfășurarea sau întinderea sârmei, a benzilor sau a tablelor, în timpul tragerii sau al laminării. **8** (Reg) Mașină de secerat cu val[1] în loc de greble. **9** (Reg; îf *vârteniță*) Scrânciob care se învârtește. **10** (Îvr) Cric[2]. **11** (Îvr) Macara. **12** (Buc) Motiv decorativ cu care se încondeiază ouăle. **13** (Reg) Colac oferit preotului (sau credincioșilor) la înmormântări. **14** (Trs) Vârtelnicioară (5). **15-16** (Reg; îf *vârteniță*) Vârtej (3-4). **17** (Îvr) Amețeală (1). **18** (Îvr) Cursă de cai. **19** (Ent; reg) Urechelniță (*Forficula auricularia*). **20** (Ent; reg) Câinele-babei (*Oniscus murarius*). **21** (Ent; reg; îc) **~-de-câmp** Ploșniță-de-câmp (*Pentatoma baccarum*). **22** (Reg) Stea sau constelație nedefinită mai îndeaproape. **23** (Mun; art.) Dans popular, cu ritm vioi, cu învârtituri, care se joacă cu dansatorii prinși în cerc. **24** (Mun; art.) Melodie după care se execută vârtelnița (23). **25** (Ban; art.) Dans popular ciobănesc, cu bâta. **26** (Ban; art.) Melodie după care se execută vârtelnița (25).

vârteniță *sf* vz ***vârtelniță***

vârtep *sn* vz ***vertep***

vârterniță *sf* vz ***vârtelniță***

vârtescă *sf* [At: ALR I, 1979/554 / V: ***~tiște*** *sfp* / Pl: ? / E: ***vârti*** + *-e(a)scă*] **1** (Buc; Mol) Vârtej (1) de apă. **2-3** (Reg) Vârtej (3-4) de vânt.

vârteșug *sn* vz ***vârtecuș***

vârtetură *sf* vz ***vârtitură***

vârti *vtr* [At: ANON. CAR. / Pzi: *~tesc* / E: vsl ***врътѣти***] (Îrg) **1-2** A (se) învârti.

vârticuș *snm* vz ***vârtecuș***

vârtiguș *sn* vz ***vârtecuș***

vârtij *sn* vz ***vârtej***

vârtilău *sn* vz ***vârtealău***

vârtiloi *sn* [At: LIUBA–IANA, M. 71 / Pl: *~oaie* / E: ***vârti***] **1** (Trs) Scrânciob (care se învârtește în cerc). **2** (Ban) Vârtej (45).

vârtire *sf* [At: DRLU / Pl: *~ri* / E: ***vârti***] (Îvr) Învârtire.

vârtiște *sfp* vz ***vârtescă***

vârtit, ~ă *a* [At: DRLU / Pl: *~iți, ~e* / E: ***vârti***] (Îvr) Învârtit.

vârtitor, ~oare [At: DRLU / Pl: *~i, ~oare* / E: ***vârti*** + *-tor*] **1** *a* (Îvr) Care (se) învârtește Si: *învârtitor*. **2** *sf* (Trs) Vîrtej (1) de apă.

vârtitură *sf* [At: DRLU / V: (reg) ***~tet~*** / Pl: *~ri* / E: ***vârti*** + *-itură*] **1** (Îvr) Învârtire. **2** (Îrg) Vârtej (1) de apă.

vârtoapă *sf* vz ***hârtop***

vârtoji *v* vz **vârteji**
vârtojit, ~ă *a* vz **vârtejit**
vârtolomei[1] *s* [At: PAMFILE, VĂZD. 48 / V: (reg) ***hortolomei, var~, vâr~, ~e, ~mie, ~miu, vortolomeiu*** / E: ***Vartolomeu***] Sărbătoare bisericească populară care se celebrează la 11 iunie (în cinstea apostolului Vartolomeu) sau după Sfântul Ilie.
vârtolomei[2] *sm* [At: DR. VI, 452 / V: ***~ete*** / Pl: ~ / E: nct] (Reg) Pasăre nedefinită mai îndeaproape.
vârtolomeie *s* vz **vârtolomei**[1]
vârtolomete *sm* vz **vârtolomei**[2]
vârtolomie *s* vz **vârtolomei**[1]
vârtolomiu *s* vz **vârtolomei**[1]
vârtop *sn* vz vz **hârtop**
vârtopă *sf* vz **hârtop**
vârtos, ~oasă [At: PSALT. HUR. 14^r/23 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ml ***virtuosus** (< *virtus, -utis*)] **1** *a* (Pop; d. ființe, mai ales d. oameni) Viguros (**1**). **2** *a* (Pop; pex; d. corp sau d. părți ale corpului) Robust. **3** *a* (Înv; d. cetăți sau armate) Care este înzestrat cu o mare forță militară, economică etc. **4** *a* (Înv; fig; d. oameni sau d. caracterul, manifestările lor) Statornic. **5** *a* (Înv; fig; d. oameni sau d. caracterul, manifestările lor) Ferm (**1**). **6** *a* (Înv; fig; d. oameni) Pe care te poți bizui. **7** *a* (Înv; fig; d. argumente, mărturii etc.) Elocvent (**5**). **8** *a* (Îrg; fig; d. oameni sau d. caracterul lor) Nemilos. **9** *a* (Înv; fig; d. păcate) Grav (**1**). **10** *a* (Înv; fig; d. primejdii, asupriri etc.) Groaznic (**1**). **11** *a* (Îvr; fig) Păgân. **12** *a* (Îvr; fig; d. stil) Viguros (**3**). **13** *a* (Înv) Care se manifestă cu intensitate mare. **14** *a* (Pop; d. materii, corpuri etc.) De consistență solidă. **15** *a* (Îe) **A fi ~ la cap** A fi încăpățânat. **16** *a* (Îvr; îe) **A fi cu cerbice ~oasă sau a fi ~ la cerbice** A fi tare la cerbice. **17** *a* (Îvr; îe) **A se face ~** A se împotrivi (cuiva). **18** *a* (Pop; d. obiecte) Rezistent. **19** *sn* (Îvr; fig) Fundament (**4**). **20** *a* (D. substanțe, alimente etc.) Compact (**1**). **21-22** *smf, a* (Mol; Mun; șîs *strugure ~* sau *poamă ~oasă*) (Varietate de struguri) cu boabele mari, de culoare neagră, îndesate pe ciorchine, cu pielița groasă și cu miezul pietros. **23** *a* (D. vinuri) Care are o concentrație mare de alcool. **24** *sn* (Îvr) Boltă cerească. **25** *av* Cu putere. **26** *av* Mult. **27** *av* (Înv; îe) **A sta ~** A interveni cu energie. **28** *av* (Îvp; la comparativ) În mai mare măsură. **29** *av* (Înv; la comparativ; izolat în frază) Nu numai atât. **30** *av* (Îvp; la comparativ) Mai ales. **31** *av* (Îvr; la comparativ) În avantajul cuiva. **32** *av* (Îvp; la comparativ; îlav) **Cu atât(a)** (sau, înv, **cât) mai ~** Cu atât mai mult. **33** *av* (Înv; îlav) **Cu mult mai ~** Cu mult mai mult. **34** *av* (Înv; îal) Într-o măsură foarte mare. **35** *av* (Înv; îlav) **Mai ~ că ...** Mai cu seamă că ... **36** *av* (Îvr; îlav) **Cât mai ~ de bini** Cât se poate de bine. **37** *av* (Înv; la comparativ; în construcții adversative) Mai degrabă. **38** *av* (Înv; la comparativ; în construcții adversative) Dimpotrivă (**6**). **39** *av* (Înv; înaintea unui adjectiv sau adverb, a unei locuțiuni adjectivale sau adverbiale, formează superlativul acestora) Foarte (**1**).
vârtoșa [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (înv) ***~și*** / Pzi: *~șez* / E: ***vârtos***] **1-2** *vtr* (Îrg) A (se) solidifica. **3** *vr* (Reg; d. boabele de porumb) A deveni consistent, dens (când începe să se coacă). **4** *vr* (Înv; fig) A se înăspri (la fire). **5** *vr* (Îvr; îf *vârtoși*) A deveni viguros (**1**).
vârtoșală *sf* [At: CANTEMIR, O. V. I, 303 / Pl: *~șeli* / E: ***vârtoși*** + *-eală*] **1** (Înv) Îndârjire. **2** (Înv) Încăpățânare. **3** (Reg) Scrobeală.
vârtoșare *sf* [At: PSALT. 314 / V: ***~șire*** / Pl: *~șări* / E: ***vârtoșa***] (Înv) **1** Solidificare. **2** Duritate (**1**). **3** (Fig) Îndârjire. **4** (Fig) Dârzenie (**1**).
vârtoșat, ~ă *a* [At: DRLU / Pl: *~ați, ~e* / E: ***vârtoșa***] **1** (Îvr) Întărit. **2** (Reg) Viguros (**1**).
vârtoșel [At: DRLU / Pl: *~ei* / E: ***vârtos*** + *-el*] **1-4** (Pop; șhp) (Cam) vârtos (**1-2**). **5-6** (Înv; șhp) (Cam) vârtos (**14**). **7** (Reg; spc; d. boabe de grâu) Care a devenit consistent (când a început să se coacă).
vârtoșenie *sf* [At: TDRG / Pl: *~ii* / E: ***vârtos*** + *-enie*] (Rar) **1** Vigoare (**1**). **2** Soliditate. **3** Duritate (**1**).
vârtoși *v* vz **vârtoșa**
vârtoșie *sf* [At: STAMATI, V. 661^1/36 / Pl: (rar) *~ii* / E: ***vârtos*** + *-ie*] **1** Vigoare (**1**). **2** (Rar) Voință puternică. **3** (Rar) Forță morală. **4** (Înv) Destoinicie (**6**). **5** (Înv) Vitejie (**2**). **6** (Înv) Soliditate. **7** (Înv) Duritate (**1**). **8** (Înv) Trăinicie.
vârtoșime *sf* [At: CIHAC, I, 317 / Pl: *~mi* / E: ***vârtos*** + *-ime*] (Înv) **1** Vigoare (**1**). **2** Soliditate. **3** Duritate (**1**). **4** Trăinicie.
vârtoșire *sf* vz **vârtoșare**
vârtoșiu, ~ie *a* [At: STAMATI, V. 397^2/23 / Pl: *~ii* / E: ***vârtos*** + *-iu*] (Înv) Care este puțin vârtos (**14**).
vârtucios, ~oasă *a* [At: PSALT. 62 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***vârtute*** + *-ios*] **1** (Înv) Viguros. **2** (Înv) Robust. **3** (Îvr) Statornic. **4** (Îvr) Ferm (**1**). **5** (Îvr; îe) **A face ~** A face să devină dens, consistent Si: *a întări*.
vârtute *sf* [At: PSALT. HUR. 45^r/2 / S și: *vir~* / Pl: *~uți* / G-D: (înv) *~tei, ~uții, ~uției, ~uței* / E: ml ***virtus, -utis***, (**25-33**) cf fr *vertu*, it *virtù*] **1** (Îvp) Vigoare (**1**). **2** (Înv; îs) *~a vieții* Vitalitate (**3**). **3** (Îvr; îls) **Începător de ~** Învingător. **4** (Îvp; îla) **În** (sau **întru, cu**) **~** sau **tare de** (sau **la, în**) **~** Plin de vigoare (**1**). **5** (Îvr; îla) **Într-o ~** Care are aceeași vigoare cu ... **6-7** (Înv; îljv) **În vârsta ~i** sau **în ~a vieței** (sau **a anilor**) (Care se află) în plină vigoare (**1**). **8** (Îvr; îla) **Obosit de ~** Extenuat[2] (**1**). **9** (Îvr; d. ființe; îe) **A prinde la ~** A prinde putere. **10** (Înv; îe) **A face ~** A învinge. **11** (Îvr; îe) **A sta la ~** A se afla în preajma cuiva pentru a-l susține. **12** (Înv) Forță morală. **13** (Înv) Voință puternică. **14** (Înv; îlav) **Din** (sau **cu**) **toată ~a** Cu toată strădania. **15** (Îvr) Minune (divină). **16** (Înv; fig) Sprijin. **17** (Înv) Speranță. **18** (Înv; ccr) Ocrotitor. **19** (Îvr) Resursă materială. **20** (Înv) Capacitate intelectuală. **21** (Înv) Destoinicie (**6**). **22** (Înv) Vitejie (**2**). **23** (Irn; îla) **Cu ~** Capabil (**1**). **24** (Înv; fig) Expresivitate a stilului. **25-30** (Înv) Virtute (**3, 4, 10, 11, 14, 15**). **31** (Îvr; îlpp) **În ~a** ... În baza ... **32** (Îvr; îal) În conformitate cu ... **33** (Îvr; îal) Ca urmare a ... **34** (Înv) Putere (politică, militară etc.). **35** (Bis; înv; cu referire la divinitate) Atotputernicie. **36** (Bis; înv) Preamărire. **37** (Înv) Putere de convingere. **38** (Îvr) Soliditate. **39** (Îvr; fig) Fundament (**4**). **40** (Trs; d. boabe de porumb sau de grâu; îla) **În ~** Care devine consistent, dens (când începe să se coacă). **41** (Înv; șîs *~a cerului*) Boltă cerească. **42** (Pex) Loc înalt.
vârță *sf* [At: (a. 1805) GRECU, P. 75 / V: *vur~* / Pl: *~țe* / E: ngr **βοῦρίζα**] (Grî) Perie.
vârv *sn* vz **vârf**
vârvan *sm* [At: ARVINTE, TERM. 175 / Pl: *~i* / E: ***vârv*** + *-an*] (Reg) Trunchi căzut cu vârful la vale.
vârvar *smn* vz **vârfar**
vârvara *sfa* [At: ARH. FOLK. III, 46 / E: ***Varvara***] Sărbătoare populară creștină, care se ține la 4 decembrie, pentru a feri copiii de vărsat[1].
vârvare[1] *sf* vz **vârdare**
vârvare[2] *sf* vz **vârfare**
vârvarichi *s* vz **varvaric**
vârvariu *sn* vz **vârfar**
vârvăr *sn* vz **vârfare**
vârvărat, ~ă *a* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 213 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***vârv***] (Ban; d. pomi) Încărcat cu fructe la vârf.
vârvoma *v* vz **vârfona**
vârvomare *sf* [At: MARIAN, S. R. I, 120 / Pl: ? / E: ***vârv***] (Mol) Creștere (a apelor).
vârvomat *sn* [At: ALR SN I h 69/228 / Pl: ? / E: ***vârv***] (Reg) Spicuială (la șira sau la stogul de grâu).
vârvor[1] *sn* vz **vârfar**
vârvor[2] *sn* vz **vârfor**[2]
vârvori *smp* [At: POP., în DR. II, 420 / E: ctm ***barbari*** + ***vâlvori***] (Într-o poezie populară) Barbari (**3**).
vârvui *v* vz **vârfui**
vârvurel *sn* vz **vârfurel**
vârvușor *sn* vz **vârfușor**
vârvuț *sn* vz **vârfuț**
vârza *sf* [At: NALR – O II h 299/957 / Pl: *~zăle* / E: ns cf *vârzol*] (Reg) Nojiță.
vârzaică *sf* vz **varzaică**
vârzăi *vr* [At: ALR II/I h 97/47 / Pzi: *~esc* / E: nct] (Reg) A se tolăni.

vârzoabă *sf* vz ***hârzob***
vârzob *smn* vz ***hârzob***
vârzobi *vt* [At: ALR I, 1675/810 / V: ***bârzovi*** / Pzi: *~besc* / E: ***vârzob***] (Olt) A încreți marginile unei opinci cu ajutorul unei nojițe trecute prin multe găuri.
vârzog *smn* vz ***hârzob***
vârzol, ~oală [At: LEXIC REG. 88 / Pl: *~oale* / E: ns cf *vârzob*] (Reg) **1** *sn* Ochiul opincii prin care trece nojița. **2** *sf* Cureaua de pe marginea opincii, de care se leagă nojițele.
vârzop *sn* vz ***hârzob***
vârzov *smn* vz ***hârzob***
vâsc [At: CANTEMIR, I. I. II, 13 / V: (reg) ***ovăsc*** *sm*, ***vască*** *sf*, ***vâcs*** *sm*, ***~ă*** (Pl: *vâști*) *sf*, ***~lu*** *sm* / Pl: (rar) *~sci*, *vâști* sm, (înv) *~uri*, (ivr) ~ sn / E: ml ***viscum***] **1** *sm* (Șîc **~-alb**, **~-de păr**, **~-de brad**, **~-al-bradului**) Plantă semiparazită care crește pe ramurile unor copaci, cu tulpina foarte ramificată, având aspect de tufă, cu frunzele pieloase, totdeauna verzi și cu fructul în forma unor bobițe albe sau gălbui, în interiorul cărora se formează câte o singură sămânță, înconjurată de o substanță cleioasă, folosită ca plantă medicinală (*Viscum album*). **2** *sm* (Șîc **~-de-stejar(i)**, **~ul-stejarului**, **~-galben**) Plantă semiparazită care crește pe ramurile stejarilor, cu tulpina foarte ramificată, cu frunzele verzi, caduce și cu fructul în formă de bobițe galbene Si: *mărgărit*, *mărgăritar* (*Loranthus europaeus*). **3-4** *sm* (Îc) **~-de-apă** (sau, reg, **~-de-baltă**) Numele a două specii de plante erbacee acvatice, cu florile alburii, dispuse în verticile cu spice, care cresc în ape (adânci) stătătoare sau lin curgătoare Si: *peniță*, (reg) *mălura-bălții* (*Myriophyllum spicatum* și *Myriophyllum verticillatum*). **5** *sm* (Bot; Mar; îc) **~-de-munte** Smirdar (*Rhododendron kotschyi*). **6** *sn* (Înv) Clei (de prins păsări) preparat din fructul de vâsc (**1**).
vâsca *v* vz ***vâșca[1]***
vâscar *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 174 / Pl: *~i* / E: ***vâsc*** + *-ar*] (Olt) Sturz (*Turdus viscivorus*).
vâscă *sf* vz ***vâsc***
vâscăi *v* vz ***vâșca[1]***
vâscări *v* vz ***vâșca[1]***
vâsclu *sm* vz ***vâsc***
vâscos[1], ~oasă *a* [At: MAN. SĂNĂT. 132/14 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ml ***viscosus, -a, -um*** cf *vâsc*] **1** (D. lichide) Care prezintă viscozitate (**1**) Si: *cleios* (**1**), *lipicios*. **2** (D. corpuri solide sau d. părți ale acestora) A cărui suprafață este acoperită de un lichid vâscos[1] (**1**) sau de un strat cleios.
vâscos[2], ~oasă *a* [At: ALR II/284 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***vâsc*** + *-os*] (Reg; d. copaci) **1** Pe care crește vâscul (**1-2**). **2** Care este năpădit de vâsc (**1-2**).
vâscozimetru *sn* vz ***viscozimetru***
vâscozitate *sf* vz ***viscozitate***
vâscușoară *sf* vz ***vâscușor***
vâscușor *sm* [At: PETRI, V. / V: ***vascușoară, ~oară*** *sf* / Pl: *~i* / E: ***vâsc*** + *-ușor*] (Bot; înv) Cireș-sălbatic (*Cerasus avium*).
vâsgăi *v* vz ***vâșca[1]***
vâsla *v* vz ***vâsli***
vâslan *sm* vz ***vâlcan[1]***
vâslar *sm* [At: BIBLIA (1688), 553[2]/11 / V: (înv) ***vâns~***, (ivr) ***vârs~*** / Pl: *~i* / E: ***vâslă*** + *-ar* cf srb *veslar*, bg *весларь*] (Îrg) Vâslaș.
vâslare *sf* vz ***vâslire***
vâslaș *sm* [At: MUMULEANU, C. 79/17 / V: (înv) ***vâns~***, (înv) ***vârs~*** / Pl: *~i* / E: ***vâslă[1]*** + *-aș*] Persoană care mânuiește (una sau două dintre) vâslele[1] unei ambarcații sau care conduce o ambarcație cu vâsle[1] Si: *barcagiu*, *lopătar*, *luntraș*, (îrg) *opăcinaș*, *vâslar*, (înv) *vâslitor*, (reg) *rudaș[1]*, (ivr) *opăcinariu*.
vâslat *sn* vz ***vâslit***
vâslă[1] *sf* [At: MOXA, C. 203 / V: (îrg) ***vâns~***, (reg) ***vâjlă***, ***vâzlă***, ***vlânsă***, (ivr) ***vârs~*** / Pl: *~le* / E: vsl ***весло***] **1** Unealtă de lemn (sau de metal) folosită la propulsarea sau la conducerea unei ambarcații, formată dintr-o parte mai lată, care lovește apa, și dintr-o coadă lungă, de care ține cel ce o mânuiește Si: *lopată*, *ramă[2]*, (reg) *băbaică*, *opacină*, *opăciuie*. **2** (Îe) **A trage la ~le** A trage la rame. **3** (Ivr; îe) **A umbla cu ~la** A naviga. **4** (Ivr; fig) Guvernare (**1**). **5** (Reg; îf *vâzlă*) Cange (**1**) (de împins luntrea). **6** (Înv; pan) Lopată cu coada lungă folosită la amestecat horbotul. **7** (Reg; pan) Lopată cu coada lungă cu care se introduce aluatul și se scot copturile din cuptor. **8** (Reg; pan; la unele jocuri de copii; îf *vâjlă*) Lopățică de lemn cu care se lovește mingea. **9** (Reg; pan) Căuș (pentru făină). **10** (Reg; pan; îf *vânslă*) Fiecare dintre scândurelele fixate la circumferința roții de la moara de apă. **11** (Reg; pan) Unealtă ciobănească nedefinită mai îndeaproape. **12** (Ivr; îf *vânslă*) Velă (**1**). **13** (Iht; reg) Zvârlugă (**4**) (*Cobitis aurata balcanica*).
vâslă[2] *sf* [At: MANOLESCU, I. 290 / Pl: *~le* / E: bg ***весло***] **1** (Reg) Coardă de viță de vie cu câțiva ciorchini care se păstrează pentru iarnă. **2** (Olt) Mănunchi de spice cât poate cuprinde secerătorul cu mâna.
vâslător *sm* vz ***vâslitor***
vâsli [At: COD. VOR.[2] 42/8 / V: (îrg) ***vânsla*** (Pzi: *vânslez*, ivr, *vânslu*), ***vânsli***, ***~la*** (Pzi: *~lez*), (reg) ***vâzla***, ***vâzli***, (ivr) ***vârs~*** / Pzi: *~lesc* / E: ***vâslă[1]*** cf bg *весля*, srb *veslati*] **1** *vi* A mânui vâslele[1] în apă, pentru a manevra sau a face să înainteze o ambarcație Si: *a lopăta*, (spt) *a canota*, *a rama*, (reg) *a săpa*, *a vâslui*. **2** *vi* (Ivr; fig) A se opune. **3** *vt* (Ivr) A manevra o corabie folosind vâslele[1]. **4** *vt* (Într-o poezie populară) A trece înot. **5** *vi* (Înv; adesea cu determinări locale) A se deplasa plutind pe apă Si: *a naviga*, *a pluti*.
vâslire [At: N. TEST. (1648), 170[v]/14 / V: (înv) ***vânslare***, ***vâns~***, ***~lare*** / Pl: *~ri* / E: ***vâsli***] **1** Mânuire a vâslelor[1] (**1**) în apă, în scopul manevrării sau al înaintării unei ambarcații Si: *lopătare*, *vâslit*, (rar) *ramare*. **2** (Înv; îf *vânslare*) Navigare.
vâslișoară *sf* [At: GORJAN, H. II, 73/16 / V: (ivr) ***vârs~*** / Pl: *~re* / E: ***vâslă[1]*** + *-ișoară*] **1-2** (Șhp) Vâslă[1] (**1**) (mică).
vâslit *sn* [At: SANDU-ALDEA, U. P. 122 / V: (înv) ***~lat*** / Pl: (rar) *~uri* / E: ***vâsli***] Vâslire (**1**).
vâslitor *sm* [At: CORESI, L. 131/21 / V: (înv) ***vânslăt~***, ***~lăt~*** / Pl: *~i* / E: ***vâsli*** + *-tor*] (Înv) Vâslaș.
vâslui *vi* [At: ALR SN III h 842/520 / Pzi: *~esc* / E: ***vâslă*** + *-ui*] (Reg) A vâsli (**1**).
vâsti *v* vz ***viști[1]***
vâstrat, ~ă *a* vz ***vârstat***
vâstră[1] *sf* vz ***vârstă[1]***
vâstră[2] *sf* vz ***vârstă[2]***
vâstrele *sfp* vz ***vârsteală***
vâșc *i* [At: SLAVICI, O. III, 228 / E: fo] (Trs) Cuvînt care sugerează o mișcare bruscă, rapidă.
vâșca[1] *vi* [At: KLEIN, D. / V: (reg) ***vâsca***, ***vâscăi***, ***vâscări***, ***vâsgăi***, ***~căi***, ***~cări***, ***~câi***, ***~șgăi***, ***vișgăi***, ***vușca*** / E: ns cf ucr *вештатися*] **1** (Reg; mai ales îcn) A se mișca din loc. **2** (Reg; mai ales îcn) A se foi[1] (**7**). **3** (Reg; mai ales îcn) A se zbate să scape. **4** (Reg; spc; d. câini) A-și mișca mereu coada (când se gudură). **5** (Reg; fig) A forfoti (**1**). **6** (Trs; Mol; fig) A cârti (**1**). **7** (Trs; înv; fig) A căuta un pretext pentru a se eschiva de la ceva. **8** (Reg; fig) A face față într-o anumită activitate sau într-o situație Si: *a se descurca*.
vâșca[2] *vr* [At: LEXIC REG. / Pzi: *vâșc* / E: ns cf *vâști[2]*] (Reg; d. ființe) A se mișca brusc din locul unde se află Si: *a țâșni*.
vâșcare *sf* [At: SBIERA, F. S. 143 / Pl: *~cări* / E: ***vâșca[1]***] (Ivr) **1** Mișcare. **2** Agitație (1).
vâșcat, ~ă *a* [At: STAMATI, F. 70/4 / Pl: *~ați*, *~e* / E: nct] (Ivr; d. lentile) Convex (1).
vâșcăi *v* vz ***vâșca[1]***
vâșcări *v* vz ***vâșca[1]***
vâșcător, ~oare *a* [At: SBIERA, F. S. 106 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***vâșca[1]*** + *-ător*] (Ivr, d. oameni) **1** Neastâmpărat. **2** Agitat[2] (**1**).
vâșcâi *v* vz ***vâșca[1]***
vâșcâituri *sfp* [At: I. CR. III, 186 / E: ***vâșcâi*** + *-itura*] (Mol; îe) **A umbla cu ~** A recurge la subterfugii.

vâșcol *sn* vz ***viscol***

vâșcoli *vi* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 207 / Pzi: *~lesc* / E: nct] (Ban) **1** A se mișca (încoace și încolo). **2** A se foi[1] (7).

vâșgăi *v* vz ***vâșca[1]***

vâșgotei *sm* [At: BUGNARIU, N. / Pl: ~ / E: ***vâj***] (Trs) Moș.

vâșii *v* vz ***vâjâi***

vâșlă *sf* vz ***vijlă[1]***

vâșman *sm* [At: I. CR. IX, 126 / Pl: *~i* / E: nct] (Mun) Vâșpan.

vâșmâc *s* [At: SFC VI, 46 / Pl: ? / E: ns cf *vâșmi*] (Ban) Bucată, cât încape deodată în gură.

vâșmi *vt* [At: SFC VI, 46 / Pzi: *~mesc* / E: nct] (Ban) A băga cu sila în gură.

vâșni *v* vz ***vâjni***

vâșpan *sm* [At: I. CR. IX, 126 / Pl: *~i* / E: nct] (Mun) Bărbat înalt și puternic Si: (reg) *vâșman*.

vâști[1] *v* vz ***viști[1]***

vâști[2] *i* [At: DUMITRAȘCU, STR. 116 / V: ***vârș~*** / E: fo] (Reg; adesea cu valoare predicativă) Cuvânt care sugerează mișcarea bruscă și precipitată a unei ființe care sare de undeva.

vâști[3] *vi* [At: NOVACOVICIU, C. B. I, 23 / Pzi: *~tesc* / E: ***vâști***] (D. ființe) **1** (Buc) A țâșni pe neașteptate din locul în care se află, luând-o la fugă. **2** (Ban) A intra cu forța undeva.

vâștica *vr* [At: TDRG / V: ***vuș~*** / Pzi: *vâștic* / E: ns cf *vâști[2]*] (Trs) A se lăsa brusc în jos.

vâtlan *sm* vz ***vultan***

vâță *sf* [At: BĂCESCU, P. 58 / Pl: *~ țe* / E: ns cf *fâță*] (Iht; Mun) Zvârlugă (*Cobitis taenia taenia*).

vâțâchie *sf* vz ***vețichie***

vâu *i* [At: BĂCESCU, PĂS. 244 / E: fo] (Reg; pronunțat cu „u" prelungit sau repetat) Cuvânt care redă strigătul caracteristic al bufnițelor.

vâvă *sf* vz ***vuvă***

vâzăi *v* vz ***vâjâi***

vâzâdâc *s* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 216 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Ban) Partea din spate a catrinței.

vâzâi *v* vz ***vâjâi***

vâzâială *sf* vz ***vâjâială***

vâzdâc *i* [At: CIAUȘANU, V. 209 / E: fo] (Olt) **1** Zvâc. **2** Țuști[1].

vâzdoacă *sf* vz ***vâzdoagă***

vâzdoagă *sf* [At: CIHAC, II, 451 / V: (reg) ***svâz~, sviz~, vâzdoacă, văz~, vâzdoancă, ~acă, ~ancă, viz~*** (Pl și: *vizdogi*), ***vizdoavă***, (îvr) ***~dro~*** / S și: *vâsd~* / Pl: *~age*, (înv) *~ ogi* / E: ns cf rs *гвоздика*] **1** Plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpina puternică și ramificată, cu frunze alterne sau opuse, penat-sectate și cu frunze galbene-aurii, cu nuanțe brune-roșiatice, cu miros pătrunzător Si: *crăiță* (**15**), (reg) *boance, budiană, moșnegel, țigăncușe* (*Tagetes patula*). **2** Plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpina înaltă, puternică și puțin ramificată, cu frunze alterne sau opuse, penat-sectate și cu flori galbene sau galbene-portocalii, cu miros pătrunzător Si: *crăiță* (**14**), (reg) *boance, ochešele, țigăncușe* (*Tagetes erecta*). **3** (Bot; reg) Cârciumăreasă (*Zinnia elegans*). **4** (Bot; Trs; înv) Filimică (*Calendula officinalis*). **5** (Bot; îvr; îf *vâzdoacă*) Vetrice (**1**) (*Chrysanthemum vulgare*). **6** (Bot; reg; șîc **~ance-umplute, ~age-de-Rusale**) Garoafă (*Dianthus caryophyllus*). **7** (Bot; Trs; șîc **~ance-de-câmp**) Garofiță (*Dianthus carthusianorum*). **8** (Bot; reg; șîc **~ance-goale**) Garofiță (*Dianthus chinensis*). **9** (Bot; Trs; Buc; șîc **~ance-unguerești**) Garoafă (*Dianthus barbatus*). **10** (Bot; reg) Micșunea (*Cheiranthus cheiri*). **11** (Bot; Trs; îc) **~ancă-de-câmp** Garoafă (*Dianthus compactus*).

vâzdoancă *sf* vz ***vâzdoagă***

vâzdocică *sf* vz ***vâzdogică***

vâzdogea *sf* [At: TDRG 1761 / V: ***văz~*** / Pl: *~ele* / E: ***vâzdoagă*** + *-ea*] **1-22** (Trs; Mol; șhp) Vâzdoagă (**1-11**) (mică) Si: (reg) *vâzdogică* (**1-22**), *vâzdoguță* (**1-22**).

vâzdogică *sf* [At: TDRG 1761 / V: ***~ocică*** / Pl: *~ogele* / E: ***vâzdoagă*** + *-ică*] **1-22** (Trs; Mol; șhp) Vâzdogea (**1-22**).

vâzdoguță *sf* [At: TDRG 1761 / V: ***vâzdocu~, văz~, ~oncuță, ~dug~*** / Pl: *~ țe* / E: ***vâzdoagă*** + *-uță*] (Trs; Mol; șhp) **1-22** Vâzdogea (**1-22**).

vâzdoncuță *sf* vz ***vâzdoguță***

vâzdroagă *sf* vz ***vâzdoagă***

vâzduguță *sf* vz ***vâzdoguță***

vâzganie *sf* [At: PAPADAT-BENGESCU, O. II, 89 / Pl: *~gănii* / E: ns cf *bâzdâganie*] (Nob) Monstru.

vâzla *v* vz ***vâsli***

vâzlă *sf* vz ***vâslă[1]***

vâzli *v* vz ***vâsli***

veac [At: PSALT. HUR. 64^2/26 / V: (îvp) ***vac*** (Pl: *vacuri*) *sn* / Pl: *~uri*, îvr, *~ure* sn, *veci* sm / E: vsl **вѣкъ**] **1** *snm* (Îvp) Durata vieții omului. **2** *snm* (Îvp) Viața omului în succesiunea tuturor întâmplărilor trăite. **3** *snm* (Determinat, de obicei, în limbajul bisericesc, prin „acesta", indică opoziția cu existența veșnică de după moarte) Existența pământească. **4** *snm* (Pop; îlav) **(De) un ~ de om** (De) mult timp. **5-6** *snm* (Pop; îljv) **Pe** (ori **de**) **veci** sau **pe ~** Pe viață. **7** *snm* (Pop; îe) **A-și face** (sau **a-și duce, a-și petrece, a-și trece**) **~ul** A-și petrece viața într-un anumit fel. **8** *snm* (Pop; îc; îf *vac*) **A-i trece** (cuiva) **vacul** A nu mai fi în floarea vârstei. **9** *snm* (Pop; îe) **A-și fi trăit** (sau **a-și fi făcut**) **~ul** Se spune despre cineva care a îmbătrânit și nu mai poate aștepta nimic de la viață. **10** *snm* (Pop; îae) Se spune despre ceva care s-a demodat, s-a perimat. **11** *snm* (Înv; îe; îf *vac*) **A tăia** (cuiva) **vacul** A pune capăt vieții cuiva. **12** *snm* (Îvr; îe; îf *vac*) **A trage vacul după ...** A continua să trăiască după ... **13** *sn* (Reg; îlav) **De când ~ul** De mult timp. **14** *snm* (Trs; îlav) **Cât (e) ~ul** sau **până e ~ul** (Pentru) foarte mult timp. **15** *snm* (Trs; îal; îcn) Niciodată. **16** *snm* (În limbajul bisericesc; îlav) **Mai înainte de toți vecii** sau (înv) **mai înainte** (ori **mai dinainte, mai întâi**) **de veci** (sau **de ~**) ori **ainte** (sau **mainte**) **de ~** (ori **de toate ~ure**) Mai înainte de facerea lumii. **17** *snm* (Reg; lsg) Timp (îndelungat) pe care cineva îl mai are de trăit. **18** *snm* (Reg; îlav) **În ~** La sfârșitul timpului destinat existenței pământești. **19-20** *sm* (Bis; mpl) Vecie (**1-2**). **21** *sm* (În limbajul bisericesc; îla) **De veci** (sau, înv, **de ~**) Care nu va avea sfârșit Si: *etern* (**9**), *veșnic* (**12**). **22** (Reg; în practicile religiei creștine ortodoxe; îs) *Lumină de veci* Lumânare (sau candelă) care se aprinde în ziua de Vovedenie, în credința că, pe lumea cealaltă, ea va arde luminând veșnic. **23** *sm* (Îs) *Lăcaș de veci* Mormânt. **24** *sm* (Jur; înv; îlav) **De veci** Valabil pe termen nelimitat. **25** (Îs) *Loc de veci* Teren într-un cimitir aflat în proprietatea cuiva și destinat unui mormânt sau unui cavou. **26** *sm* (Îlav) **În** (ori, înv, **întru**) **veci** sau **în** (ori, înv, **întru**) **veci de veci, (până) în vecii vecilor** (sau, reg, **~ului**), **în ~ul ~ului** (sau **vecilor**), (îrg) **(până) în ~ (de ~)**, (înv) **în** (sau **întru**) **toți vecii, în** (sau **întru**) **vecii de ~** În tot timpul. **27** *sm* (Îal) În eternitate. **28** *sm* (Jur; înv; de obicei în legătură cu verbe ca „a stăpâni", „a cumpăra" etc.) **În** (ori **de**) **veci** sau **în veci de veci, (până) în ~** Pe termen nelimitat. **29** *sm* (Îlav) **Pe veci** sau (rar) **pentru vecii vecilor, pentru veci**, (reg) **de ~** Pentru totdeauna. **30** *sm* (Îe) **A adormi (somnul cel) de veci** sau **a adormi pe veci, a închide ochii de veci** A muri. **31** *sm* (Îe) **A dormi (somnul) (cel) de veci** A fi mort. **32** *sm* (Îcn; îlav) **În veci** sau **în veci de veci, în vecii vecilor, în ~ul ~ului**, (îrg) **în ~ (de ~)**, (înv) **în toți vecii**, (reg) **pe ~** Niciodată. **33** *av* (Mar; îcn) Niciodată. **34** *sn*, (înv) *sm* Perioadă îndelungată de timp (considerată ca etapă în desfășurarea istoriei sau în raport cu stări, situații, fapte etc.) Vz *epocă, eră, vârstă[1]*. **35** *sn* (În credințele populare; îs) *~ul de apoi* sau *~ul ce va să vie* Ultima perioadă de existența lumii. **36** *sn* (Mit; înv; îs) *~ul de aur* (sau *aurit*) Vârsta de aur. **37** *sn* (Înv; îs) *~ul de bronz* Epoca bronzului. **38** *sn* (Înv) *~ul de* (sau *din*) *mijloc* Evul Mediu. **39** *sn* (Îs) *~ul de aur* Perioadă istorică de maximă înflorire și strălucire a vieții materiale și culturale. **40-41** *snm* (Îljv) **Din ~** (ori **veci**) sau **de ~** Din cele mai vechi timpuri. **42-43** *snm* (Îal) Din moși strămoși. **44** *sn* (Înv; îs; îf *vac*) *Obiceiul de vac* Obiceiul pământului. **45** *sna* (Lsg) Epoca (considerată) contemporană. **46** *sna* (Pex; lsg) Generația epocii (considerate) contemporane. **47** *snp* Timpul considerat în desfășurarea lui.

48 *snp* (Succesiune de) generații. **49** *sn* Interval de timp de o sută de ani Si: *secol*, (înv) *sută*, (îvr) *sutime*, *vreme* (**65**). **50** *sn* (Adesea însoțit de un numeral ordinal) Fiecare dintre intervalele de o sută de ani succesive, socotite în raport cu începutul erei creștine Si: *secol*, (înv) *sută*, (îvr) *sutime*. **51** *sn* (Îlav) **Cu ~urile** Cu trecerea timpului. **52** *sns* (Met; reg; de obicei cu determinări ca „bun", „rău" etc.) Timp. **53** *sns* (Trs) ~ *de cremene* Timp senin.

veacă *sf* [At: LB / V: ***vecă*** / Pl: *veci*, *vece* / E: vsl **вѣко** „pleoapă" cf sv *veka* „capac, pleoapă"] **1** (Reg) Perete circular de lemn (sau de metal) al sitei sau al ciurului. **2** (Reg; pex) Sită. **3** (Trs; Mun) Cerc sau formă de lemn ori de metal care se folosește ca tipar pentru caș. **4** (Reg) Unealtă folosită de ciobani la mestecarea zerului sau a laptelui pus la fiert, ca să nu se prindă. **5** (Trs) Cerc de lemn sau de fier așezat în jurul pietrelor morii sau ale râșniței pentru a împiedica risipirea făinii. **6** (Trs) Cutie cilindrică în care sunt așezate pietrele morii. **7** (Reg) Betelie la cioareci. **8** (Trs; Ban) Bor[2] (la pălărie). **9** (Reg) Oală mare de lut. **10** (Reg) Măsură de greutate pentru unele produse agricole, a cărei mărime este de aproximativ 1,75 kg.

veacinic, ~ă *a* vz ***veșnic***

veadă *sf* vz ***văz***

veadră *sf* vz ***vadră***

vearbă *sf* vz ***viarbă***

veardă *sf* vz ***vadră***

veargă *sf* vz ***vargă***

vearză *sf* vz ***varză***

veastnec *sm* vz ***veastnic***

veastnic *sm* [At: MOXA, C. 183 / V: ***~nec*** / Pl: *~ici* / E: slv **вѣстьникъ**] (Înv) Mesager.

veașcă *sf* vz ***veșcă***

veatrelă *sf* vz ***vetrelă***

veatrilă *sf* vz ***vetrelă***

vează *sf* vz ***văz***

vecă *sf* vz ***veacă***

vecăl *sf* vz ***vecăr***

vecălie *sf* vz ***văcălie***

vecăr *sn* [At: LEXIC REG. II, 103 / V: ***~ăl*** / Pl: *~e* / E: ger ***Wecker***] (Trs; gms) Ceas deșteptător.

vece *sn* vz ***veceu***

vecernă *sf* vz ***vecernie***

vecerne *sf* vz ***vecernie***

vecernie *sf* [At: VARLAAM, C. 355 / V: (pop) ***~ne*** (Pl și: reg. *~ni*, *~ne*), (reg) ***~nă*** (Pl: *~ne*), ***vicernă***, ***vic~*** / Pl: *~ii* / E: slv **вечерьни**] **1** (În ritualul creștin ortodox) Slujbă care se oficiază în biserică spre seară Si: (reg) *avecernie*. **2** (Trs; îf *vecernă*) Denie (**1**). **3** (Pex; lsg; de obicei precedat de prepoziții sau de locuțiuni prepoziționale) Timp al zilei către apusul soarelui (când are loc vecernia **1**) Si: (pop) *chindie* (**1**), (reg) *avecernie* Vz *toacă*, *ujină*. **4** (Reg) Masă de seară care se face în ziua patronului[4] casei.

veceu *sn* [At: DLR / V: *vece* / Pl: *~ri* / E: din pronunțarea românească a inițialelor ***w***(ater)***c***(closet)] Closet.

vechelâc *sn* vz ***vechilâc***

vechelie *sf* vz ***văcălie***

vechelimea *sf* vz ***vechilimea***

vechi[1], ***veche*** *a* [At: COD. VOR[2]. 14[v]/13 / S și: (înv) *vechie* sf / Pl: ~, (înv) *veche* sf / E: mlp ***veclus*** (*vetulus*)] **1** *a* (Îvp; d. ființe; îoc *tânăr*) Bătrân (**8**). **2** *sm* (În textele religioase; îs) *Cel ~ de zile* Dumnezeu (**1**). **3-4** *smp* (Îljv) **Din ~** Din moși-strămoși. **5** *a* Care este caracteristic unei ființe bătrâne. **6** *a* (Înv; d. vârstă[1]) Înaintat. **7** *a* (D. oameni; îoc *nou*) Care este de mult timp într-o anumită situație. **8** *a* (D. oameni; îoc *nou*) Care deține de mult timp o anumită calitate. **9** *a* (D. oameni; îoc *nou*) Care se află de mult timp într-o anumită relație cu cineva. **10** *a* (D. oameni; îoc *nou*) Care practică de mult timp o anumită meserie. **11** *a* (D. oameni; îoc *nou*) Care exercită de mult timp o anumită funcție. **12** *a* (Pex) Experimentat (**1**). **13** *a* (Reg; îs) *Fată veche* Fată bătrână. **14** *a* (Rar; în stilul epistolar; în formule de încheiere) Devotat (**2**). **15** *a* Inveterat. **16** *a* (Îoc *nou*) Care există de mult timp. **17** *a* (Îoc *nou*) Care a fost făcut cu mult timp în urmă. **18** *a* (Îoc *nou*) Care se menține de mult timp. **19** *a* (D. rânduieli, obiceiuri, datini etc.) Care este preluat și păstrat prin tradiție Si: *bătrânesc* (**3**), *strămoșesc*, *străbun*. **20** *a* (Buc; îs) *Ploaie veche* Ploaie abundentă care ține timp îndelungat. **21** *a* (Îs) *Vorbă* (ori, îvr, *zisă*) *veche* sau (îvr) ~ *cuvânt* Proverb. **22** *a* (Îas) Maximă. **23** *a* (Reg; îs) *Lună veche* Ultima fază a lunii, când aceasta este în conjuncție cu soarele și se vede o mică porțiune din suprafața sa luminată în forma unei seceri subțiri. **24** *a* (Reg; îas) Înfățișarea lunii în faza „lună veche (**23**)". **25** *a* (Mol; îas; șîs *crai* ~) Lună plină. **26** *sn* (Trs; d. lună; îe) **A se întoarce pe ~** A începe să descrească. **27** *a* (D. argint sau rar, d. aur) Cu strălucirea estompată de timp. **28** *a* (D. sentimente) Statornic (**6**). **29** *a* (D. idei) Constant (**1**). **30** *a* (D. obiecte făcute de oameni) Care a ajuns în stare de degradare prin acțiunea îndelungată a timpului sau din cauza folosirii îndelungate Si: *învechit*. **31** *a* (Înv; d. pământ) Cultivat vreme îndelungată, fără întrerupere (până la secătuire). **32** *a* (D. alimente și produse alimentare, farmaceutice etc.) Care, prin trecerea timpului, și-a pierdut sau este pe punctul de a-și pierde calitățile inițiale. **33** *a* (Pex; d. alimente și produse alimentare, farmaceutice etc.) Care, prin trecerea timpului, și-a modificat proprietățile, devenind impropriu consumului, inutilizabil Si: *alterat*[2] (**3**), *stricat*. **34** *a* (D. boli) Care este contractată de mult timp (și are o evoluție lentă) Vz *cronic*. **35** *a* (De obicei precedat de *ara* „cel"; adesea îoc *nou*) Care există de mai mult timp (decât ...). **36** *a* (Îs) *~ul Testament* sau *Testamentul (cel) ~*, *Legea (cea) veche*, *Vechea lege*, (înv) *Vechea scriptură*, *Scriptura (cea) veche*, *Cartea cea veche* Prima parte a Bibliei cuprinzând textele sfinte referitoare la credințele religioase și la viața poporului evreu. **37** *a* (Îs) *Lumea veche* Societate dispărută sau pe cale de dispariție. **38** *a* (Îas) Antichitate. **39** *a* (Îas) Țările, popoarele din Antichitate. **40** *a* (Îas) Nume generic dat celor trei continente (Europa, Asia și Africa), cunoscute până la descoperirea Americii. **41** *a* (D. legume, cereale, furaje etc.) Din recolta anului precedent sau a anilor precedenți. **42** *a* (D. vin sau, rar, d. coniac) Ale cărui calități inițiale s-au ameliorat o dată cu trecerea timpului. **43** *a* (Mai ales d. idei, concepții etc.) Care nu mai este actual Si: *demodat*[2], *depășit*[2] (**5**), *învechit*, *perimat*. **44** *sn* Ceea ce nu mai corespunde, aparținând unei epoci revolute. **45** *a* Care a existat în trecut Si: *fost* (**2**), *trecut*. **46** *a* (D. oameni) Care a avut în trecut o anumită funcție, rang, calitate cu care nu mai este învestit în prezent Si: *fost* (**1**). **47** *a* (D. teorii, metode, legi etc.) Care nu mai este valabil Si: *fost*, *trecut*. **48** *a* (Îs) *Anul (cel) ~* Anul (calendaristic) care s-a încheiat. **49** *a* (Îs) *Stil ~* sau (înv) *calendar (de stilul) ~* Calendarul iulian. **50** *a* (Îas) Metodă de socotire a timpului după calendarul iulian. **51** *sn* (Îlav) **Pe ~** Conform stilului vechi (**49**). **52** *a* (Îvp) *Literă* (sau *slovă*, *buche*) *veche* Literă chirilică. **53** *a* (Rar; îs) *Crai de Curtea veche* Haimana (**1**). **54** *a* (D. limbi) Care s-a vorbit într-o epocă îndepărtată. **55** *a* (D. limbi) Care este cunoscut (și studiat) sub aspectul său din trecut (deosebit de cel actual). **56** *a* Care aparține trecutului (îndepărtat). **57** *a* Care este caracteristic trecutului (îndepărtat). **58** *a* (Spc) Care aparține Antichității Si: *antic* (**3**). **59** *a* Caracteristic Antichității Si: *antic* (**4**). **60** *a* Care ține de perioade originare, de început Si: *arhaic*, *primitiv*. **61** *a* (Îs) *Istoria veche* Parte a istoriei care studiază peristoria și Antichitatea. **62** *smp* (Precedat de *ara* „cei") Oamenii din trecut. **63** *smp* (Precedat de art. *cei*) Oamenii din Antichitate.

vechi[2] [At: PSALT. HUR. 4[v]/1 / Pzi: *vechesc* / E: ***vechi***[1]] **1-2** *vir* (Îrg; d. ființe sau d. părți ale corpului lor) A îmbătrâni. **3** *vtf* (Îrg) A provoca îmbătrânirea cuiva. **4** *vr* (Înv) A se menține o perioadă mai lungă de timp Si: *a se învechi*. **5** *vr* (Reg; d. lună) A intra în faza de lună veche[1] (**23**). **6** *vr* (Îrg; d. obiecte făcute de oameni) A se degrada în urma acțiunii timpului sau a folosirii îndelungate Si: *a se învechi*.

vechie *sf* [At: BUDAI-DELEANU, T. V. 66 / Pl: ? / E: ***vechi***[1] + *-ie*] **1-2** (Îvr) Vechime (**1-2**). **3-4** (Înv) Vechime (**4-5**).

vechietate *sf* [At: FM (1847), 28[1]/18 / V: (îvr) ***~ita~*** / Pl: *~tăți* / E: ***vechi***[1] + *-etate*] **1-2** (Înv) Vechime (**1-2**). **3** (Îvr; lpl; îf *vechități*) Evenimente,

fapte din trecut. **4** (Îvr; lpl; îf *vechități*) Inscripții, documente, mărturii arheologice etc. care dau informații sau indicii asupra evenimentelor din trecut.

vechil *sm* [At: AXINTE URICARIUL, LET. II, 135/9 / V: (îrg) ***vic~*** / Pl: *~i* / E: tc ***vekil***] **1** (Înv) Locțiitor al unui suveran, al unui demnitar etc. **2** (Înv) Reprezentant al unui suveran, al unui demnitar etc. **3** (Înv) Purtător de cuvânt al unui suveran, al unui demnitar etc. **4** (Înv) Persoană care avea împuternicirea de a acționa în numele altei persoane sau al unui grup de persoane într-o afacere, într-un litigiu etc. **5** (Înv; pex) Avocat (**2**). **6** (Iuz) Persoană care supraveghea și administra munca pe o moșie[1] Si: (frr) *regizor*. **7** (Reg) Paznic[2] (la vie).

vechilaș *sm* [At: CONV. LIT. XI, 89 / Pl: *~i* / E: ***vechil*** + *-aș*] (Iuz; dep) Vechil (**6**).

vechilâc *sn* [At: PORUNCĂ, 3/32 / V: (îvr) ***vechel~***, ***vichilic*** / Pl: *~uri* / E: tc ***vekillik***] (Înv) **1-2** (Șîs *carte de ~*, *scrisoare de ~*) Vechilet (**1-2**). **3-4** Vechilet (**3-4**).

vechilemea *sf* vz ***vechilimea***

vechilesc, ~ească *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ești* / E: ***vechil*** + *-esc*] **1** Care aparținea vechilului (**6**). **2** De vechil (**6**). **3** Specific vechilului (**6**).

vechilet *sn* [At: CARAGEA, L. 53/4 / Pl: *~uri*, *~e* / E: tc ***vekâlet***] (Înv) **1-2** (Act prin care se acorda) împuternicirea de a acționa în calitate de vechil (**4**) Si: (înv) *vechilâc* (**1-2**), *vechilimea* (**1-2**), (îvr) *vechilimet* (**1-2**) Vz *procură*, *mandat*. **3** Calitatea de vechil (**4**) Si: (înv) *vechilâc* (**3**). **4** Slujba vechilului (**4**) Si: (înv) *vechilâc* (**4**).

vechil-harci *sm* vz ***vechil-hargi***

vechil-hargi *sm* [At: (a. 1693) ȘIO II_2, 128 / V: (îvr) ***~-harci*** / E: tc ***vekilharc***, ***vechilharç***] **1** (Înv) Dregător însărcinat cu evidența cheltuielilor unui vizir. **2** (Îvr; în Țara Românească; îf *vechil-harci*) Funcționar însărcinat cu îndeplinirea hotărârilor judecătorești.

vechilimea *sf* [At: (a. 1803) IORGA, S. D. XXII, 396 / V: (îvr) ***~lem~***, ***vechel~***, ***vic~*** / Pl: ? / E: ns cf tc *vekâletname*] **1-2** (Înv; șîs *carte de ~*) Vechilet (**1-2**).

vechilimet *sn* [At: CR (1833) 154[1]/4 / Pl: *~uri* / E: ns cf *vechilimea*, *vechilet*] (Îvr) **1-2** Vechilet (**1-2**).

vechiliță *sf* [At: CONTEMPORANUL, V_1, 99 / Pl: *~țe* / E: ***vechil*** + *-iță*] (Iuz) Soție de vechil (**6**).

vechime *sf* [At: CANTEMIR, HR. 86 / Pl: (rar) *~mi* / G-D și: *~mei* / E: ***vechi***[1] + *-ime*] **1** Origine îndepărtată Si: (liv) *vetustate* (**1**), *vetustețe* (**1**), (înv) *bătrânețe*, *vechietate* (**1**), *vechitură* (**1**), (îvr) *vechie* (**1**). **2** Existență îndelungată Si: (liv) *vetustate* (**2**), *vetustețe* (**2**), (înv) *bătrânețe*, *vechietate* (**2**), *vechitură* (**2**), (îvr) *vechie* (**2**). **3** Timpul scurs de când a apărut ceva Si: *vârstă* (**9**). **4** Trecut îndepărtat Si: (îrg) *vechitură* (**3**), (înv) *vechie* (**3**), (îvr) *învechime*. **5** Epocă veche a civilizației Si: *antichitate* (**1**), (îrg) *vechitură* (**4**), (înv) *vechie* (**4**), (îvr) *învechime*. **6** (Csc) Oamenii din trecut. **7** (Înv; lpl) Monumente vechi. **8** (Înv; lpl) Vestigii arheologice Si: *antichități* (**6**). **9** (Înv; lpl) Fapte, evenimente din trecut. **10** (Înv; lpl) Inscripții, documente, mărturii arheologice etc. care oferă informații sau indicii asupra unor fapte, evenimente din trecut. **11** Activitate îndelungată (într-un post[2], într-o funcție). **12** Durată a activității prestate de cineva într-un post[2], într-o funcție. **13** (Îlav; în legătură cu verbele „a înainta", „a avansa") **La ~** Pe baza vechimii (**12**).

vechire *sf* [At: ȘINCAI, HR. I, 109/16 / Pl: ? / E: ***vechi***[2]] (Înv) Deteriorare în urma acțiunii timpului sau a folosirii îndelungate Si: *învechire*.

vechișor, ~oară *a* [At: DRLU / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***vechi***[1] + *-ișor*] **1-2** (Înv; șhp) (Cam) vechi[1] (**1**) Si: (înv) *vechiuț* (**1-2**). **3-4** (Șhp) Care există de (cam) mult timp Si: *vechiuț* (**3-4**). **5-6** (Șhp) Care a fost făcut cu (destul de) mult timp în urmă Si: *vechiuț* (**5-6**). **7-8** (Șhp) Care se menține de (cam) mult timp Si: *vechiuț* (**7-8**).

vechit, ~ă *a* [At: DOSOFTEI, PS. 106/9 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***vechi***[2]] (Înv) **1** Îmbătrânit. **2** Deteriorat[2]. **3** Depășit[2] (**5**). **4** Învechit.

vechitate *sf* vz ***vechietate***

vechitură *sf* [At: DOSOFTEI, PS. 347/6 / Pl: *~ri* / E: ***vechi***[1] + *-tură*] **1-2** (Înv) Vechime (**1-2**). **3-4** (Îrg) Vechime (**4-5**). **5** (Rar) Uzură. **6** (Dep) Lucru vechi (**17**). **7** (Dep) Lucru învechit, uzat. **8** (Dep; spc) Obiect de îmbrăcăminte demodat. **9** (Dep; spc) Obiect de îmbrăcăminte uzat Si: *zdreanță*. **10** Ceea ce este lipsit de noutate (și de interes). **11** Ceea ce este perimat, demodat. **12** (Dep) Adept al stării de lucruri din trecut, considerat depășit, retrograd. **13** (Îdt) Boală (cu evoluție lentă) contractată de mult timp. **14** (Reg) Rezervă din recolta de cereale a anului precedent sau a anilor precedenți.

vechiuț, ~ă *sf* [At: CIHAC, I. 308 / Pl: *~i*, *~e* / E: ***vechi***[1] + *-uț*] **1-2** (Înv; șhp) Vechișor (**1-2**). **3-8** (Șhp) Vechișor (**3-8**).

vecie *sf* [At: PSALT. 18 / Pl: (rar) *~ii* / E: ***veac*** + *-ie*] **1** (Bis) Durată nelimitată de existență în viitor Si: *veac* (**19**), (înv) *vecuire* (**1**). **2** (Bis) Existență veșnică de după moarte Si: *veac* (**20**), (înv) *vecuire* (**2**). **3** (Bis; îla) **De ~** Care nu va avea sfârșit Si: *etern* (**9**), *veșnic* (**12**). **4** (Jur; îvr) Valabil pe termen nelimitat. **5** (Bis; îlav) **În** (ori **până în**, înv, **preste**) **~** sau (înv) **în ~ia veacului** (ori, îvr, **de veac**), (îvr) **în ~ de veac** În tot timpul. **6** (Bis; îal) În eternitate. **7** (Îlav; îcn) **În** (sau **pe**, înv, **până în**) **~** Niciodată. **8** (Îrg; îlav) **Pe** (sau **în**) **~** Pe termen nelimitat. **9** (Îrg; îal) Pe viață. **10** (Îlav) **Pe** (sau **pentru**) **~** Pentru totdeauna. **11** (Îe) **A închide ochii pe** (sau **pentru**) **~** A muri. **12** (Îe) **A dormi** (sau **a zăcea**, **a fi dus**) **pe** (sau **pentru**) **~** A fi mort. **13** (Îvr) Nemurire. **14-15** (Îvp; azi mai alea poetic) Eternitate (**1**, **5**). **16** (Bis; îla) **De ~** Etern (**1**). **17** (Îlav) **Din ~** Din totdeauna. **18** (Îal; îcn) Niciodată.

vecin, ~ă [At: PSALT. 20 / V: (îrg) ***vicin*** *a*, *sm* / Pl: *~i*, *~e* / E: ml ****vecinus*** (*vicinus*)] **1** *a* (D. corpuri, suprafețe, unități teritoriale etc.) Situat în imediata apropiere sau la o distanță relativ mică în raport cu ... Si: *limitrof*, (rar) *vicinal* (**1**). **2** *a* (D. corpuri, suprafețe, unități teritoriale etc.) Care are hotar comun (cu ...) Si: *limitrof*, (rar) *vicinal* (**2**). **3** *sf* (Îvr) Țară vecină. **4** *a* (Rar) Care are loc la o distanță relativ mică. **5** *a* (D. oameni) A cărui proprietate se află în imediata apropiere sau la o distanță relativ mică (în raport cu ...) Si: (rar) *vecinaș* (**1**). **6** *a* (D. oameni sau colectivități umane) Care trăiește într-un teritoriu vecin, într-o țară vecină. **7** *a* Care aparține unei populații dintr-un teritoriu vecin (**1**). **8** *a* Propriu unei populații dintr-un teritoriu vecin (**1**). **9** *a* (Înv; de obicei udp „cu") Care este puțin depărtat în timp (în raport cu ...). **10** *a* (Îvr) Iminent. **11** *a* (Fig; de obicei urmat de determinări introduse prin *pp* „cu" sau, îvr, în dativ) Care prezintă caractere (esențiale) comune. **12** *a* (Fon; rar; d. sunete) Învecinat. **13** *smf* Persoană a cărei locuință, a cărei proprietate etc. se află în imediata apropiere sau la o distanță relativ mică (în raport sau ...) Si: (îvp) *megieș*, (înv) *răzeș*. **14** *smp* (Trs; înv; îs) *Tată de ~i* Primar[2]. **15** *smp* (Îas) Șef[2] al unei vecinătăți (**11**) sau al unei vecinii (**3**). **16** *smp* (Îla) **Din** (sau **de prin**) **~i** Care este din (sau de prin) apropiere. **17** *smp* (Îlav) **În** (sau **prin**) **~i** În (sau prin) apropiere. **18** *sm* (Reg; fam; la vocativ) Termen cu care se adresează cineva unei persoane căreia vrea să-i arate bunăvoință. **19** *smp* Populație, popor care trăiește într-un teritoriu vecin, într-o țară vecină. **20** *smp* Stat vecin. **21** *sm* Suveran al unei țări vecine. **22** *smf* Persoană care, într-o anumită împrejurare, ocupă locul cel mai apropiat (de cineva). **23** *smf* Persoană care se află în (imediata) apropiere (a cuiva). **24** *sma* (Înv; mai ales în textele religioase) Seamăn (**8**). **25** *sm* (Reg) Persoană care se întovărășește cu cineva în vederea alcătuirii unei stâne pentru văratul[1] oilor Si: (reg) *sâmbraș*. **26** *sm* (În epoca feudală în Moldova; în Țara Românească atestat numai în documentele slavo-române) Țăran aservit, împreună cu bunurile sale, unui stăpân feudal, căruia îi datora rentă în muncă, în produse sau în bani Si: *rumân*, *iobag*, *șerb*, *serv*, (înv) *vecinaș* (**4**).

vecina *v* vz ***vecini***

vecinal, ~ă *a* vz ***vicinal***

vecinare *sf* [At: DRLU / Pl: ? / E: ***vecina***] (Îrg) Învecinare.

vecinaș, ~ă *sf* [At: (cca 1608) CUV. D. BĂTR. I, 168/17 / Pl: *~i*, *~e* / E: ***vecin*** + *-aș*] **1** *a* (Rar) Vecin (**5**). **2-3** *smf* (Reg; șhp) Vecinel (**1-2**). **4** *sm* (Mun; înv) Vecin (**26**).

vecinat[1] *sn* [At: GHIBĂNESCU, S. I. IV, 319 / Pl: ? / E: ***vecin*** + *-at*] (Nob) **1-2** Vecinătate (**15-16**).

vecinat[2], ~ă *a* [At: GORJAN, H. IV, 169/1 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***vecina***] (Înv) Învecinat.

vecinătate *sf* [At: N. TEST. (1648), 200v/29 / G-D și: (îvr) *~ei* / Pl: *~tăți* / E: ml ***vicinitas, -atis*** sau ***vecin*** + *-ătate*] **1** Apropiere spațială (imediată) Si: *proximitate*, (îvr) *vecinie* (1). **2** Raportul dintre doi sau mai mulți vecini (**13**) Si: (îvr) *vecinie* (**2**). **3** Loc care se află în imediata apropiere sau la o distanță relativ mică (în raport cu un loc dat) Si: *împrejurime*, (îvr) *vecinime* (**2**). **4-5** (Îljv) **Din** (sau **de prin**) ~ (Care este) în (sau prin) apropiere. **6** (Îlav) **În** (sau **prin**) ~ În (sau prin) apropiere. **7** (Îlpp; cu sens local) **În ~a** În apropierea (cuiva sau a ceva). **8** (Îvr; îal; cu sens temporal) Puțin înainte de ... **9** (Îlpp) **Din ~a** Din apropierea. **10** (Art.; csc) Totalitatea vecinilor (**13**). **11** (Trs; înv) Fiecare dintre subdiviziunile teritoriale ale unui sat constituite, în mod neoficial, în trecut, pentru a înlesni o administrare mai eficientă. **12** (Trs; înv; îs) *Tatăl ~tății* Șef[2] al unei vecinătăți (**11**). **13** (Trs) Organizație țărănească de ajutor reciproc. **14** (Fon) Poziție alăturată sau apropiată a unor sunete într-un cuvânt. **15** (Mol; înv) Instituție feudală care exprimă starea de aservire a țăranilor față de stăpânii feudali Si: *iobăgie, rumânie, șerbie, vecinie* (**5**), *servitute*, (liv) *servaj*, (nob) *vecinat[1]* (**1**). **16** (Mol; înv) Condiția de vecin (**26**) Si: *iobăgie, rumânie, șerbie, vecinie* (**6**), *servitute*, (liv) *servaj*, (nob) *vecinat[1]* (**2**). **17** (Îvr; csc) Mulțime de vecini (**26**).

vecinătătesc, ~ească *a* [At: (a. 1655) IORGA, S. D. IV, 33 / Pl: *~ești* / E: ***vecinătate*** + *-esc*] (Îvr) **1-2** Vecinesc (**1-2**).

vecinec, ~ă *a* vz ***veșnic***

vecinel, ~ea *smf* [At: PANN, H. 49/9 / Pl: *~ei, ~ele* / E: ***vecin*** + *-el*] **1-2** (Șhp) Vecin (**13**) (tânăr) Si: (reg) *vecinaș* (**2-3**).

vecinesc, ~ească *a* [At: URECHE, L. 88 / Pl: *~ești* / E: ***vecin*** + *-esc*] (Înv) **1** Care aparține vecinilor (**13**) Si: (îvr) *vecinătătesc* (**1**). **2** Care este caracteristic vecinilor (**13**) Si: (îvr) *vecinătătesc* (**2**).

vecinește *av* [At: (a. 1724) IORGA, S. D. XXI, 307 / E: ***vecin*** + *-ește*] (Înv) **1** În felul vecinilor (**13**). **2** Ca între vecini (**13**).

vecini [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 66v/26 / V: (înv) ***~na*** / Pzi: *~nesc* / E: ***vecin***] **1** *vr* (Îrg; de obicei udp „cu") A se învecina. **2** *vi* (Înv) A trăi în vecinătatea cuiva. **3** *vt* (Înv) A face (pe cineva) să devină vecin (**26**) Si: *a rumâni, a șerbi*, (înv) *a vecinui* (**2**).

vecinic, ~ă *a* vz ***veșnic***

vecinică *sf* [At: PANN, P. V. II, 134/27 / Pl: *~ele* / E: ***vecin*** + *-ică*] **1-2** (Șhp) Vecină (**13**) (tânără) (**1-2**) Si: (pop) *vecinuță* (**1-2**), (îvr) *vecinioară* (**1-2**), (reg) *vecință* (**1-2**).

veciniceşte *av* [At: CANTEMIR, HR. 3 / E: ***vecinic*** + *-ește*] (Îvr) Din totdeauna și pentru totdeauna.

vecinici *v* vz ***veșnici***

vecinicie *sf* vz ***veșnicie***

vecinicire *sf* [At: ODOBESCU, ap. BĂLCESCU, M. V. 111 / Pl: ? / E: ***vecinici***] (Îvr) Eternizare.

vecinicit, ~ă *a* [At: MUMULEANU, R. 14/22 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***vecinici***] (Îvr) **1-3** Veșnic (**24-26**).

vecinie *sf* [At: CANTEMIR, I. I. I, 260 / Pl: *~ii* / E: ***vecin*** + *-ie*] **1-2** (Îdt) Vecinătate (**1-2**). **3** (Trs; înv) Fiecare dintre subdiviziunile teritoriale ale unui oraș sau ale unei localități suburbane constituite, în mod neoficial, pentru a înlesni o administrare mai eficientă. **4** (Trs; înv; îs) *Bătrânii ~i* Comitetul de conducere ales de membrii unei vecinii (**3**). **5-6** (În epoca feudală în Moldova; în Țara Românească atestat numai în documentele slavo-române) Vecinătate (**15-16**).

vecinime *sf* [At: POLIZU / Pl: *~mi* / E: ***vecin*** + *-ime*] (Csc) **1** (Înv) Mulțime de vecini (**13**). **2** (Îvr) Vecinătate (**3**).

vecinioară *sf* [At: CIHAC, I, 308 / Pl: *~re* / E: ***vecină*** + *-ioară*] **1-2** (Îvr; șhp) Vecinică (**1-2**).

vecință *sf* [At: MARIAN, V. 88 / Pl: *~țe* / E: ***vecină*** + *-iță*] **1-2** (Reg; șhp) Vecinică (**1-2**).

vecinui [At: (a. 1742) URICARIUL V, 402/25 / Pzi: *~esc* / E: ***vecin*** + *-ui*] (Înv) **1** *vr* A se învecina. **2** *vt* A vecini (**3**).

vecinuire *sf* [At: CIHAC, I, 308 / Pl: ? / E: ***vecinui***] (Îvr) Învecinare.

vecinuță *sf* [At: ALEXICI, L. P. 175 / Pl: *~țe* / E: ***vecină*** + *-uță*] **1-2** (Într-o poezie populară; șhp) Vecinică (**1-2**).

vecla *sf* vz ***veclu***

veclean, ~ă *smf, a* vz ***viclean***

vecleni *v* vz ***vicleni***

vecli *s* vz ***veclu***

veclu *s* [At: CV 1952, nr. 5, 40 / V: ***~la*** *sf*, ***~li*** / Pl: ? / E: ger dal ***Weckel***, mg *vekni*] (Trs; Ban) Franzelă.

vecs *sn* vz ***vecsel***

vecsăl *sn* vz ***vecsel***

vecsălă *sf* vz ***vecsel***

vecsel *sn* [At: (a. 1777) FURNICĂ, I. C. 44 / V: (reg) ***vecs*** (Pl: *vecsuri*), ***~săl*** (Pl: *~săluri*), ***~sală*** (Pl: *~săle*), ***~slu*** (Pl: *~sluri*), ***~cțăl*** *sn*, ***~slă*** (Pl: *~sle*), ***veslă*** (Pl: *vesluri*) *sf* / S și: *vechsel, wechsel* / Pl: *~e*, (înv) *~sle*, (reg) *~uri* / E: ger ***Wecksel***] **1** (Fin; înv) Poliță[2]. **2** (Reg) Contract pentru avansuri încheiat între lucrătorii forestieri și proprietarul unei păduri. **3** (Reg) Macaz. **4** (Trs; pex) Cabină de acar. **5** (Reg; în terminologia forestieră; îf *vecsăl*) Loc în care se îmbină două sau trei jilipuri. **6** (Trs; îf *vecsăl*) Fiecare dintre jilipurile mici, suplimentare, care aduc apă la jilipul mare. **7** (Reg) Stăvilar care permite scurgerea apei atunci când moara nu funcționează sau când la moară vine prea multă apă.

vecslă *sf* vz ***vecsel***

vecslu *sn* vz ***vecsel***

vectăr *sm* [At: MÎNDRESCU, I. G. 29 / V: ***~ter***, ***veht~***, ***vehter*** / Pl: *~i* / E: ger ***Wächter***] **1** (Îrg) Paznic[2]. **2** (Îrg) Străjer. **3** (Ban) Cantonier (**1**). **4** (Reg) Șef[2] de haltă. **5** (Trs) Infirmier.

vectăriță *sf* [At: LEXIC REG. II, 103 / V: ***vic~*** / Pl: *~țe* / E: ***vectăr*** + *-iță*] (Reg) Infiermieră.

vecter *sm* vz ***vectăr***

vectocardiograf *sn* [At: DN[3] / Pl: *~e* / E: fr ***vectocardiographe***] (Med) Aparat electronic folosit în vectocardiografie.

vectocardiografie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***vectocardiographie***] (Med) Electrocardiografie care permite urmărirea directă pe un ecran de televiziune a biocurenților inimii.

vectocardiogramă *sf* [At: DN[3] / Pl: *~me* / E: fr ***vectocardiogramme***] (Med) Curbă obținută la vectocardiograf.

vector, ~oare [At: SANIELEVICI, R. 72 / V: (rar) ***~iu*** *a* / A și: *vector* / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***vecteur*** cf lat *vector*] **1** *sm* Mărime matematică sau fizică definită printr-o valoare numerică, o unitate de măsură, o direcție și un punct de aplicație. **2** *sm* (Fiz; Mat) Segment de dreaptă orientat care simbolizează un vector (**1**). **3** *sm* (Fiz; Mat; îs) ~ *unitate* (sau *unitar*) Versor. **4** *a* (Mat; îs) *Rază ~oare* Segment de dreaptă orientat care unește originea unui sistem de coordonate polare cu un punct. **5** *a* (Mat; îas) Dreaptă (imaginară) care unește focarul unei elipse, al unei parabole sau al unei hiperbole cu un punct oarecare al curbei. **6-7** *sm, a* (Med) (Organism vegetal sau animal) intermediar și transmițător al unui germen patogen. **8** *sm* (Fig) Ceea ce transmite ceva.

vectorial, ~ă *a* [At: SANIELEVICI, R. 134 / P: *~ri-al* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***vectoriel***] (Fiz; Mat) **1** Referitor la vector (**1**). **2** Care folosește vectorii (**1**). **3** De vectori (**1**). **4** (Îs) *Mărime ~ă* Mărime fizică care are caracteristicile unui vector (**1**). **5** (Îs) *Calcul ~* Capitol al matematicii care se ocupă cu studiul proprietăților vectorilor și al aplicațiilor lor.

vectormetru *sn* [At: DN[3] / Pl: *~re* / E: fr ***vecteurmètre***] (Elh) Aparat electric pentru măsurarea caracteristicilor curenților alternativi.

vectoriu, ~ie *a* vz ***vector***

vectoscopie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***vectoscopie***] (Med) Observare pe ecranul vectocardiografului a figurii trasate prin deplasarea spotului luminos.

vecțăl *sn* vz ***vecsel***

vecui [At: DOSOFTEI, PS. 461/14 / V: (îvp) *văc~* (Pzi și: *văcui*) / Pzi: *~esc* / E: ***veac*** **+** *-ui*] **1** *vi* (Îvp) A trăi (timp îndelungat). **2** *vt* (Reg; pex) A beneficia vreme îndelungată de anumite bunuri materiale. **3** *vi* (Pop) A trăi (într-un anumit mod). **4** *vi* (Pop) A trăi (într-un anumit loc). **5** *vi* (Pop; de obicei cu determinări introduse prin *pp* „cu") A conviețui. **6** *vi* (Înv) A dăinui (veșnic). **7** *vi* (Trs; înv; îlav) **Cât o ~ pământul** Foarte mult timp. **8** *vim* (Olt) A fi vreme rea.

vecuire *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 131^v/4 / V: *văc~* / Pl: ? / E: ***vecui***] (Bis; înv) **1-2** Vecie (**1-2**).

vecuit, ~ă *a* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 29^r/28 / V: (îvp) *văc~* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***vecui***] **1** (Reg; d. oameni) Care a trăit mult. **2** (Reg; îla) **~ de bătrân** Foarte bătrân. **3** (Reg; d. oameni) Care a dus un trai bun. **4** (Înv) Care durează de mult timp. **5** (Înv) Care va dura veșnic.

vecuitor, ~oare *a* [At: COD. VOR.[2] 82^v/5 / V: *văc~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***vecui*** **+** *-tor*] (Înv) **1** (Bis; d. Dumnezeu) Veșnic (**1**). **2-3** (D. acțiuni, fenomene etc.) Veșnic (**11-12**).

vedanie *sf* vz ***vedenie***[1]

vede[1] *spl* [At: ȘĂINEANU, ENC. ROM. / E: fr ***Védas***] Culegere de texte sacre indiene scrise în sanscrita veche, reprezentând primele documente literare din India.

vede[2] *v* vz ***vedea***[3]

vedea[1] *av* [At: BL VIII, 223 / E: țig ***mai feder***] (Mun) **1** (Îlav) **Mai ~!** Niciodată. **2** (Îal) Nicidecum.

vedea[2] *sf* vz ***vadea***

vedea[3] [At: COD. VOR.[2] 15^r/12 / V: (reg) ***vede*** / Pzi: *văd*, (îrg) *văz*, 3 *vede*, (înv) *veade* / Im: 3 *vedea*, (reg) *veda* / Ps: *văzui*, 3 și (reg) *vezu*, 4 și (îrg) *văzum*, 5 și (reg) *văzut* / Mp: 1 *văzusem*, 3 și (înv) *vezusă* / Cj: 3, 6 *să vadă*, (îrg) *să vază*, (reg) *să vează*, *să veaze* / Par: *văzut*, (reg) *văzt*, *vezut*, *vizut*, *vuzut* / E: ml ***videre***] **1** *vi* A avea simțul văzului. **2** *vi* A avea capacitatea sau posibilitatea de a-și crea imagini vizuale pentru obiecte și fenomene. **3** *vi* (Îe) **A ~ negru înaintea ochilor** A i se face negru înaintea ochilor. **4** *vi* (Îe) **A ~ binișor în pungă** A fi bogat. **5-6** *viim* (Îlav) **Cât vezi** (sau **văd** etc.) **cu ochii** sau **cât poți** (ori **pot** etc.) **~ cu ochii**, (reg) **cât (îți) vezi cu doi ochi**, **cât vede ochiul**, **cât se ~ cu ochii** Pe o distanță foarte mare (de jur împrejur) Si: *pretutindeni*. **7** *vi* (Îe) **De când nu ~ cu ochii** De când era foarte mic. **8** *vrim* A exista condiții exterioare pentru percepția vizuală. **9** *vrim* (Reg; îe) **A se ~ ziua** (sau **de ziuă**) A se lumina de ziuă. **10** *vi* A avea proprietatea de reflectare a unei imagini. **11** *vi* (Imp; d. surse de lumină) A lumina. **12** *vi* (Imp; d. ochelari) A permite ochilor să recepteze în condiții optime imaginile vizuale. **13** *vi* (Îdt; d. clădiri sau d. părți ale lor) A fi orientat către ... **14** *vt* A percepe cu ajutorul văzului Si: (reg) *a văi*[2] (**1**). **15** *vt* A avea reprezentarea (clară sau vagă) a ceva Si: (reg) *a văi*[2] (**2**). **16** *vt* A analiza ceva (cu privirea). **17** *vt* (Înv; îe) **A ~ bucuros (pe cineva** sau **ceva)** A se bucura (de cineva sau ceva). **18** *vt* (Îe) **A nu-și ~ lungul nasului** A nu-și cunoaște lungul nasului. **19** *vt* (Îlav) **Când mi-oi** (sau **ți-oi** etc.) **~ ceafa** Niciodată. **20** *vt* (Reg; îlav) **Când mi-oi ~ palma** (sau **mâinile**) Foarte des. **21** *vt* (Reg; îal) Întotdeauna. **22** *vt* (Îlav) **Pe** (sau, îvr, **prin**) **văzute** În fața tuturor. **23** *vt* (Îal) În mod deschis. **24** *vt* (Îal) Având în fața ochilor (obiectul în cauză). **25** *vt* (Îlav) **Pe** (sau, înv, **pre**) **nevăzute** Fără a se ști sau a se observa. **26** *vt* (Îal) În mod ascuns. **27** *vt* (În limbajul jucătorilor de cărți; îal; îf prescurtată *pe nevé*) Fără a-și cunoaște cărțile. **28** *vt* (Adesea în dialog pentru a întări o afirmație; îe) **Vezi bine** Bineînțeles. **29** *vt* (Pfm; îe) **Vezi Doamne** După cum (în mod fals) pretinde ... Si: *chipurile* (**112**), *cică*[5] (**5**), *vorba vine*. **30** *vt* (Îe) **Vezi că** (sau, reg, îf aglutinată *vețcă*) Probabil. **31** *vt* (Îae) Într-adevăr. **32** *vt* (Îe) **A ~ lumina (zilei)** (sau **a ~ soarele**, **a ~ viață**, **a ~ lumina lumii** ori **a vieții**, reg, **a ~ lumea în ochi**, **a ~ nașterea**) A se naște. **33** *vt* (D. publicații; îe) **A ~ lumina tiparului** sau, asr, **a vedea lumina (zilei)** A apărea prin intermediul tiparului sau al altor mijloace tehnice de multiplicare. **34-35** *vt* (Îe) **A (nu) mai ~ soarele** (sau **lumina**) **(cu ochii)** sau **a (nu) mai ajunge să vadă ziua de mâine** A (nu) mai trăi. **36** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva sau ceva) **ca prin** (sau **ca în**, **ca într-un**) **vis** A întrezări. **37** *vt* (Îae) A-și aminti vag imaginea unor obiecte, acțiuni etc. **38** *vt* (Îe) **Parcă** (sau, înv, **pare că**) **văd** (sau **vezi** etc.) (pe cineva sau ceva) Exprimă impresia că cineva sau ceva este reprezentat ca și când ar fi aievea în fața ochilor. **39** *vt* (Îe) **Ce să vezi** (sau **să vedeți**, **să vadă** etc.) sau **ce văd** (ori **văzui**, **vedea** etc.), (prin sinecdocă) **ce-mi** (ori **ce-ți**, **ce-i** etc.) **văd** (ori **văzură** etc.) **ochii**, **ce să-i** (sau **să le** etc.) **vadă ochii** Formulă prin care se exprimă surpriza, uimirea față de ceva neașteptat. **40** *vt* (Fam; îlav) **Cum te văd și (cum) mă vezi** sau **precum te văd (și mă vezi)**, **cum mă vezi** În mod evident (**1**). **41** *vt* (Fam; îal) Sigur (**1**). **42** *vt* (Îe) **Parcă (te) văd (cu ochii) (că ...** sau **cum ...)** Exprimă scepticismul față de asigurările date de interlocutor sau față de aparențe. **43** *vt* (Îae) Exprimă un avertisment. **44** *vt* (Îae) Exprimă o amenințare. **45** *vt* (Îe) **Să fi văzut (pe cineva** sau **ceva)** Exprimă surprinderea. **46** *vt* (Îae) Exprimă admirația. **47** *vt* (Îe) **(Ia) (acuma) să te văd** (sau **să te vedem**, **să-i văd** etc.) Exprimă un îndemn adresat cuiva pentru a demonstra de ce este capabil. **48** *vt* (Fam; cu valoare imperativă; îe) **Cât** (sau **până**) **te văd!** Imediat. **49** *vt* (Fam; îla) **Ce n-a văzut Parisul** Care este ieșit din comun Si: *excepțional* (**6**). **50** *vt* (Fam; îal) Care nu are egal. **51** *vt* (Pop; îe) **De nu te văd** sau **nu te văd de ...**, (reg) **nu văd în lături de ...** Exprimă intensitatea maximă a unei senzații, a unei dureri etc. **52** *vr* (Fam; îe) **(A fi atât** sau **asa de) slab că se vede** (sau **te vezi** etc.) **printr-însul** (ori **printr-însa** etc.) sau **se vede (te vezi** etc.) **printr-însul** (sau **printr-însa** etc.) **de slab (ce e)** (A fi) exagerat de slab. **53** *vr* (Fam; îe) **De nu te vezi** sau **să nu te vezi** Formulă prin care se întărește o amenințare. **54** *vt* (Fam; îe) **Ei, vezi!** Exclamație care exprimă surprinderea față de o anumită atitudine, faptă a cuiva. **55** *vt* (Îrg; îe) **A ~ moartea** (sau **moarte**, înv, **pieire**) sau (reg) **a nu mai ~ lumina**, **a nu mai ajunge să vadă ziua de mâine** A muri. **56** *vt* (Reg; îe) **Abia a-l ~** (sau **a nu-l ~ bine**) **de drag** A-i fi foarte drag. **57-58** *vtr* (Reg; îe) **A ~ alb** (sau **albul**, **albe**) **în căpistere** (ori **în strachină**) sau **a ~ adunând alb în căpistere**, **a se ~ alb** (sau **cu alba**) **în căpistere** A-și atinge scopul (obținând un profit). **59-60** *vtrp* (Îe) **A nu-i ~** (cuiva) **picioarele** sau **a nu i se ~** (cuiva) **picioarele** A fugi foarte repede. **61** *vt* (Îe) **A nu putea ~** (sau **să vadă**) **(pe cineva)** A antipatiza (pe cineva). **62** *vt* (Îae) A fi mânios (pe cineva). **63** *vt* (C. i. filme, spectacole) A viziona (**2**). **64-65** *vtr* (Pop) A (se) reflecta pe o suprafață lucioasă sau într-o oglindă Si: *a (se) oglindi*. **66** *vt* A evoca în conștiință imaginea cuiva sau a ceva Si: *a-și aminti*. **67** *vt* A visa (**2**). **68** *vt* A avea o viziune. **69** *vt* A avea impresia că percepe imaginea cuiva sau a ceva. **70** *vt(a)* A fi martor la o întâmplare, la un eveniment. **71** *vt* A trăi atât încât să apuce să cunoască pe cineva sau să fie martor la ceva. **72** *vt* A trăi în timpul unui eveniment sau într-o anumită perioadă. **73** *vt* (D. divinitate) A observa oamenii și faptele, manifestările lor (pedepsindu-i sau arătându-se binevoitor, îndurător). **74** *vt* (Îvp; d. divinitate) A pedepsi. **75-76** *vtrr* A (se) întâlni undeva. **77** *vrr* (Îe) **Să ne vedem sănătoși** (sau **cu bine**, rar, **cu sănătate**) ori, înv, **să ne mai vedem!** Formulă de salut la despărțire. **78-79** *vtrr* (De obicei cu determinări modale de felul „mai", „iar") A (se) întâlni din nou (după mai multă vreme) Si: *a (se) revedea*. **80-81** *vtrr* A (se) cunoaște (cu ...). **82-83** *vtrr* (A avea prilejul de) a face (personal) cunoștință (cu ...). **84-85** *vtrr* A avea relații (de prietenie) (cu ...). **86** *vrr* (Reg) A se întâlni în vederea căsătoriei. **87** *vt* (Mai ales cu determinări ca „mai", pop, „mai mult"; îcn adesea întărite prin *av* „niciodată") A nu mai avea de a face cu ... **88** *vt* A rupe (pentru totdeauna) relațiile cu ... **89-90** *vtrr* A (se) vizita (**1-2**). **91** *vt* A primi pe cineva (la el). **92** *vt* A acorda o audiență (cuiva). **93** *vt* A avea o întrevedere (cu cineva). **94** *vt* A cere sfatul unei persoane autorizate Si: *a consulta* (**2**). **95** *vt* (D. medici) A consulta un pacient (pentru a stabili diagnosticul și pentru a indica tratamentul bolii). **96** *vt* A vizita o țară, o așezare, un obiectiv turistic etc. **97** *vt* (Adesea în forma negativă sau interogativă) A lua cunoștință de ceva prin percepție vizuală. **98** *vt* (În proverbe și zicători; îe) **Cine (dracu) (sau naiba) a mai văzut** Exprimă convingerea în imposibilitatea existenței unui lucru, a unui fapt etc. **99** *vru* A se găsi (în realitate). **100** *vru* A dăinui (**1**). **101** *vrim* A exista în realitate. **102** *vrim* (Reg; euf; îe) **Să-nu-se-mai-vadă** Șarpe. **103** *vt* A parcurge cu ochii un text pentru a lua cunoștință de cele scrise Si: *a citi* (**2**). **104** *vt* A examina un text pentru a se informa sau a

se documenta. **105-106** *vtrm* (Îe) (**După** sau **așa**, înv. **pe**) **cum** (sau **precum**) **vom vedea** (sau, rar, **vei ~**) (**mai la vale** sau **mai jos**) sau **precum** (sau **după cum**) **se va ~** (sau, înv, **se vede**) (**mai jos** sau, înv, **mai pe urmă**, **mai deoparte**, **mai târziu**, **înainte**, **aici** etc.) Formulă utilizată în discursul argumentativ sau în cel narativ pentru a anticipa o demonstrație detaliată a unor afirmații sau prezentarea pe larg a unor fapte (în cuprinsul lucrării respective). **107-108** *vta, vrim* (Îe) (**După** sau **așa**, înv, **pe**) **cum** (sau **precum**) **am văzut** (**mai sus**) sau, înv, **precum văzurăm**, **după cum** (sau **precum**) **s-a văzut** Formulă utilizată în discursul argumentativ sau în cel narativ pentru a preciza că afirmațiile au fost deja demonstrate sau că faptele amintite au fost prezentate în detaliu (în cuprinsul lucrării respective). **109-110** *vtrm* (Îe) **Vezi** (sau, prescurtat, **v.**) sau **a se ~** (**mai sus** sau **mai jos**) Formulă de trimitere utilizată în discursul științific care invită cititorul să consulte un pasaj aflat în cuprinsul aceleiași lucrări. **111-112** *vtrm* (Îe) **Vezi** (sau, prescurtat, **v.**) sau **a se ~** Formulă de trimitere utilizată în discursul științific care invită cititorul să consulte o anumită lucrare sau un anumit autor. **113** *vt* A interpreta indicațiile topografice ale unei hărți (și a afla după ele conformația terenului). **114** *vrp* (D. semne grafice, litere etc.) A descifra cu privirea. **115** *vr* (Cu determinări elemente predicative suplimentare sau introduse prin *pp* „la", „cu", „în") A se afla (pe neașteptate) într-o anumită situație. **116** *vr* (Cu determinări elemente predicative suplimentare sau introduse prin *pp* „la", „cu", „în") A avea motive să se considere (ca ... sau drept ...). **117** *vi* (Pop; construit cu *pp* „de") A supraveghea (pe cineva). **118** *vi* (Pop; construit cu *pp* „de") A se ocupa de cineva sau de ceva. **119** *vi* (Pop; îe) **A-și ~ de ...** A continua o acțiune (întreruptă, neglijată). **120** *vi* (Pop; îae; adesea la imperativ) A se preocupa numai de propriile probleme (fără a se interesa de ale altora). **121** *vi* (Pfm; îe) **Vezi(-ți)** (sau **vedeți-vă**) **de treabă!** Nu-ți face griji! **122** *vi* (Pfm; îae) Nu te amesteca, nu te privește! **123** *vi* (Pfm; îe) **Ia vezi!** Exprimă un avertisment. **124** *vi* (Pfm; îae) Exprimă o amenințare. **125** *vi* (Pfm; îe) **Vezi să nu!** Exprimă neîncrederea față de afirmațiile interlocutorului. **126** *vi* (La imperativ) A avea grijă (să) ... *Vezi ce faci! Vezi să nu uiți ce te-am rugat!* **127** *vt* A inspecta o proprietate, un bun (deplasându-se la fața locului). **128** *vi* (Pop; construit cu *pp* „de") A se interesa de ... **129** *vt* (D. Dumnezeu sau d. sfinți) A ajuta pe cineva. **130** *vt* (D. Dumnezeu sau d. sfinți) A fi îndurător cu cineva Si: *a milui*. **131** *vt* (D. Dumnezeu sau d. sfinți) A avea în grijă pe cineva. **132** *vt* (Pop; îe) **A-l ~** (pe cineva) **Dumnezeu** sau **Sfântul** A o păți. **133** *vt* (Pop; îae) A da peste un noroc neașteptat. **134** *vt* (Îvp) A intra în posesia unui bun material care îi aparține sau care i se cuvine. **135** *vt* (Îvp; spc) A încasa o sumă de bani. **136** *vt* (Pfm) A dispune de bani. **137** *vt* (Arg; îe) **A ~ ceva** A avea bani. **138** *vt* (Pop) A avea un beneficiu de pe urma cuiva. **139** *vt* (Îvp) A suporta efectele negative ale unei acțiuni, circumstanțe etc. **140** *vt* (Reg; îe) **A ~** (pe cineva) **cu ceva** A ajuta pe cineva (oferindu-i în dar ceva). **141** *vt* (Adesea urmat de propoziții completive) A percepe ceva cu ajutorul altui organ de simț decât cel al văzului. **142** *vt* (Cu determinări care indică stări fiziologice, senzații, manifestări etc. ale vorbitorului sau ale interlocutorului ori însușiri ale mediului înconjurător) A avea percepția sau senzația a ceva Si: *a simți*. **143** *vt* A stabili situația sau starea unui lucru, existența unui fapt, valabilitatea unui adevăr etc. Si: *a constata* (**1**), *a observa, a remarca*. **144-145** *vrim, vta* (Îe) **Precum** (sau **cum**, **după cum**, **după cât**, **precât**, **pe cât**, înv, **pe cum**) (**bine**) **se vede** sau **după** (sau **pe**) **cât** (ori **câte**) **văd** (**eu**) (ori **vezi** etc.), **cum** (sau **precum**, **după cum**) **văd** (**eu**) (ori **vezi** etc.) Formulă prin care se face referire la ceva care se constată cu ușurință. **146** *vt* (Pfm; îe) **Văd și eu** sau **văd eu** (**ce văd**) ori, reg, **văzui ce văzui** Cunosc bine situația (și nu pot fi indus în eroare). **147** *vt* (Pfm; îe) **Vezi cum ești?** Exprimă un reproș adresat interlocutorului. **148** *vt* (Îe) **Vom ~** (sau, pop, **o să vedem**) Exprimă rezerva față de cele spuse de interlocutor. **149** *vt* (Îae) Exprimă dezaprobarea. **150** *vt* (Îae) Exprimă o amenințare. **151** *vt* (Îe) **Vezi așa** Exprimă mulțumirea de a constata realizarea unei dorințe sau a unei prevederi. **152** *vt* (Îe) **Vezi tu** (sau **dumneata**) ori **vedeți voi** (sau **dumneavoastră**) (reg; îf aglutinată *vestu*) Formulă utilizată pentru a întări o afirmație. **153** *vt* (Îae) Formulă utilizată pentru a invita interlocutorul la reflecție. **154** *vt* (Îe) (**Ei** sau **uite**, **apoi**) **vezi** (sau **vedeți**) (**că ...**) Exprimă, pe un ton de reproș, îndemnul adresat cuiva de a-și recunoaște greșeala, de a admite justețea opiniei altcuiva ori de a constata consecințele neplăcute ale unor vorbe, fapte, atitudini (considerate greșite de către vorbitor). **155** *vt* (Îe) (**Stai**) **să vezi** sau **să vedeți** Formulă de introducere utilizată pentru a atenționa interlocutorul asupra unei relatări, a unei explicații, a unei scuze. **156** *vt* (Îe) (**Ia**) **să văd** sau **să vedem** Formulă utilizată ca îndemn pentru examinarea unui fapt, a unei situații etc. **157** *vt* (Îe) **Ca să vezi** Exprimă, cu valoare conclusivă, nedumerirea, surprinderea față de evenimente petrecute anterior. **158** *vt(a)* A se convinge (**3**). **159** *vt* A reuși să înțeleagă ceva Si: *a-și da seama, a pricepe, a sesiza*. **160** *vt* A lua cunoștință despre ceva Si: *a afla* (**1**), *a prinde de veste*. **161** *vt* A căpăta informații, vești despre ceva Si: *a afla* (**2**), *a auzi* (**10**). **162** *vt* (Adesea cu determinări elemente predicative suplimentare sau urmat de propoziții predicative suplimentare) A fi informat despre existența într-un anumit loc, despre situația la un moment dat a unor persoane, popoare, țări. **163-164** *vrim, vta* (Îe) (**După**) **cum** (sau **precum**, **după cât**) **se vede** sau **după cum** (sau **precum**) **vedem** Formulă prin care se face referire la ceva considerat notoriu. **165** *vt* (Cu determinări elemente predicative suplimentare care indică stări, situații etc.) A avea indicii care permit să considere pe cineva drept ... **166** *vi* A descoperi prin reflecție profundă Si: *a discerne* (**2**), *a pătrunde*. **167** *vi* A intui. **168** *vt* (Fam; mai ales construit cu pronumele personal feminin cu valoare neutră „le") A excela într-un domeniu *Le vede la matematică*. **169** *vt* A considera (drept ... sau într-un anumit fel). **170** *vt* A interpreta realitatea într-un anumit fel Si: *a concepe* (**3**), *a judeca*. **171** *vt* A prețui. **172** *vt* (Îe) **A fi bine văzut** A fi apreciat pentru calitățile sale (profesionale). **173** *vt* (Îe) **A fi rău văzut** A fi desconsiderat. **174** *vt* A crede capabil pe cineva să devină ... **175** *vt* A analiza mental pentru a ajunge la o cunoaștere justă a ceva. **176** *vt* A verifica pentru a stabili măsura în care ceva corespunde adevărului, calității, cerințelor sau anumitor date. **177** *vt* A hotărî ceva în urma analizei prealabile. **178** *vt* A deduce producerea, evoluția unor evenimente, procese viitoare etc. (din analiza unor premise) Si: *a intui, a prevedea*. **179-180** *vtr* A-și reprezenta mental propria persoană sau pe cineva într-o anumită situație, postură Si: *a-și imagina, a-și închipui*. **181** *vt* (În superstiții) A prevesti[1]. **182** *vr* (Îvp; cu valoare de semiauxiliar de modalitate și construit mai ales cu un adjectiv ori cu un verb la infinitiv, la conjunctiv sau la indicativ) A lăsa o anumită impresie Si: *a se arăta, a părea*[1]. **183** *vrim* (Pfm; îe) **Se vede** (**treaba** sau **lucrul**) **că ...** (E) probabil că ... **184** *vrim* (Pfm; îae) Se pare că ... **185** *vrim* (Îe) **Se vede** (**treaba**) Probabil.

vedeală *sf* [At: BIBLIA (1688), $361^2/10$ / V: (reg) ***veze~*** / Pl: (rar) *~eli* / E: ***vedea*** + *-eală*] **1-4** (Îvp) Vedere[1] (**1-4**). **5** (Îrg; îlav) **În** (sau **la**) **~** Astfel încât să poată fi văzut. **6** (Îrg; îal) În mod public. **7** (Îrg; îlpp) **În ~la** (cuiva) În fața cuiva. **8** (Îrg; îe) **A scoate în ~** A da la iveală. **9** (Reg) Opaiț. **10** (Reg; îf *vezeală*) Priveliște (din natură). **11** (Reg) Vedere (**82**).

vedeare *sf* vz ***vedere***[1]

vedene *sf* vz ***vovedenie***

vedenie[1] *sf* [At: VARLAAM, C. 394 / V: (îrg) ***vid~***, (înv) ***~dan~***, ***videan~***, (reg) ***vidan~*** / Pl: *~ii* / E: slv ***видѣние***] **1** (Rel) Reprezentare în vis[2] (**1**), în stări extatice etc. a unei ființe (supranaturale), care face cunoscută voința divină Si: *apariție* (**4**), (înv) *arătare* (**2**), *vedere* (**88**) Vz *revelație, viziune*. **2** (Înv) Text care relatează despre o vedenie (**1**). **3** Reprezentare în vis[2] (**1**). **4** Falsă percepție a unor situații etc., care nu corespund unei realități concrete. **5** Ființă ireală care apare în vis sau care este imaginată de o persoană stăpânită de emoții puternice, de o boală psihică etc. Si: *arătare* (**24**) Vz *fantomă* (**1**), *halucinație, închipuire, nălucă, nălucire, năzărire*. **6** (Olt; îe; îf *vidănie*) **A băga** (pe cineva) **în vidănii** A îngrozi pe cineva. **7** Imagine a unei ființe sau a unui lucru care apare în mod nedeslușit sau neașteptat (și care sperie prin aspectul ei ciudat). **8** (Rar; fig) Miraj. **9-12** (Îvp) Vedere (**1-4**). **13** (De obicei poetic) Reprezentare (a unei realități). **14** (Ccr) Ceea ce produce o impresie deosebită. **15** (Pop) Minune.

vedenie[2] *sf* vz *vovedenie*

veder *sn* vz *videre*

vedera [At: (a. 1776) IORGA, S. D. XXI, 71 / V: *~ri* / Pzi: *~rez* / E: *vedere*[1]] **1** *vi* (Ban; Trs) A lumina. **2** *vt* (Înv) A da la iveală. **3** *vt* (Înv) A scoate în evidență. **4** *vr* (Înv) A se imagina într-o anumită situație, într-o anumită postură Si: *a se vedea* **(180)**.

vederat[1] *sn* [At: FOLC. TRANSILV. II, 487 / Pl: ? / E: *vedera*] (Trs) **1-4** Vedere[1] **(1-4)**.

vederat[2], *~ă* *a* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 166r/7 / V: *~rit* / Pl: *~ați*, *~e* / E: *vedera*] **1** (Înv) Perceput cu ajutorul văzului **(1)**. **2** (Înv) Analizat cu ajutorul văzului **(1)**. **3** (Îvr) Strălucitor. **4** (Înv; d. oameni sau, pex, d. însușirile, faptele lor) Renumit. **5** (Înv) Evident **(1)**. **6** Care se înțelege ușor Si: *clar*[2] **(10)**, *lămurit*.

vederă *sf* vz *videre*

vedere[1] *sf* [At: COD. VOR.[2] 39v/11 / V: (înv) *~deare* / Pl: *~ri* / G-D: (înv) *~i* / E: *vedea*[3]] **1** Percepere a imaginilor cu ajutorul văzului **(1)** Si: (îvp) *vedeală* **(1)**, *vedenie* **(9)**, (înv) *văzătură* **(1)**, (Trs) *vederat*[1] **(1)**, (iţî) *vistă* **(1)**. **2** Rază de acțiune a privirii Si: (îvp) *vedeală* **(2)**, *vedenie* **(10)**, (înv) *văzătură* **(2)**, (Trs) *vederat*[1] **(2)**. **3** (Ccr) Ceea ce se percepe cu ajutorul văzului **(1)** Si: (îvp) *vedeală* **(3)**, *vedenie* **(11)**, (înv) *văzătură* **(3)**, (Trs) *vederat*[1] **(3)**. **4** (Pex) Câmp **(18)** vizual Si: (îvp) *vedeală* **(4)**, *vedenie* **(12)**, (înv) *văzătură* **(4)**, (Trs) *vederat*[1] **(4)**. **5** (Rar; îs) *Câmp de ~* Câmp **(18)** vizual. **6** (Met; îvr) *~a vânturilor* Anemoscop. **7** (Îlav) **Din** (sau, înv, **pre**) **~** (Numai) privind. **8** (Îal) (Numai) după înfățișare, fără a-l fi cunoscut personal. **9** (Îlav) **Din ~** La repezeală. **10** (Îal) În mod superficial. **11** (Îlav) **La** (sau, înv, **în**, **întru**, **pre**, **spre**, **într-a**) **~ori**, înv, **a ~** (sau **~a**), **în** (sau **întru**) **~ri** În față. **12** (Îal) În văzul tuturor. **13** (Îal) În mod evident **(1)**. **14** (Îlpp) **În ~a** (sau, înv, **la**, **prin**, **pre**, **de la ~a** ... ori **în ~rile**) În fața cuiva. **15** (Îlpp) **În ~a** În scopul ... **16** (Rar; îal) Datorită ... **17** (Rar; îal) Privitor la ... **18** (Îlpp) **Având** (sau, înv, **luând**) **în ~** Mulțumită ... **19** (Îal) Din cauza ... **20** (Îlc) **Având** (sau, înv, **luând**) **în ~ că** ... Deoarece **(1)**. **21** (Îlpp) **Din punct** (sau **din unghiul**) **de ~** În privința ... **22** (Îal) Sub raportul ... **23** (Îe) **A avea** (sau, înv, **a lua**) **(pe cineva) în ~** A se interesa îndeaproape de cineva. **24** (Îae) A ține în evidență pentru un anumit scop. **25** (Îe) **A avea (pe cineva) în ~** (sau, reg, **a nu avea în ~ bună pe cineva**) A urî pe cineva. **26** (Îe) **A avea** (sau, înv, **a ține**, **a lua**) **(ceva) în ~** A urmări realizarea unui scop Si: *a intenționa*, *a-și propune*, *a plănui*, *a viza*[2] **(1)**. **27** (Îae) A include în sfera de interes, în câmpul de investigație al unei probleme Si: *a lua în considerație*, *a ține seama*, *a ține cont*, *a viza*[2] **(6)**. **28** (Îe) **A pune în ~** A atrage atenția (cuiva). **29** (Îae; șîe **a scoate ceva la ~**) A expune privirii Si: *a etala* **(2)**. **30** (Îe) **A pune în ~** (sau **a pune ceva în ~a cuiva**, **a scoate ceva la ~**) A da la iveală. **31** (Îae) A scoate în evidență. **32** (Îe) **A pierde** (sau **a scăpa**, înv, **a slăbi**) **pe cineva** (sau **ceva**) **din ~** (ori, înv, **din ~a ochilor**) A neglija. **33** (Îae) A uita. **34** (Îs) *Scăpare din ~* Neglijare. **35** (Îas) Uitare. **36** (Îe) **A trece cu ~a** A nu lua în seamă. **37** (Îae) A omite. **38** (Îae) A scuza cuiva o greșeală. **39** (Îs) *Trecere cu ~a* Neglijare. **40** (Îas) Omitere. **41** (Îs) *Punct* (sau *unghi*) *de ~* Aspect sub care cineva privește o problemă. **42** (Îas) Atitudine pe care o are cineva față de o problemă. **43** (Îas) Opinie. **44** (Îlav) **(De) la prima** (sau **de la întâia**) **~** După un prim contact vizual. **45** (Îal) În aparență. **46** (Îal; și îlav **la o primă ~**, **de la o primă ~**, înv, **la ~a dintâi**) După o primă impresie, neinfluențată de alte elemente. **47** (Îal) După o examinare superficială. **48** (Rar) **A veni în ~** A fi luat în considerație. **49** (Rar; îae) A ține seama de ... **50** (Reg; îe) **A nu-și întinde ~rile mai departe decât lungul nasului** A fi mărginit. **51** (Înv) Prezentare a unei polițe, a unei cambii etc. la o instituție financiară pentru încasarea sumei înscrise. **52-53** (Îljv) **La ~** (Pe baza căruia se face restituirea banilor) la prezentarea libretului de economii, a cecului etc. **54** (D. dobânzi; îla) **La ~** Aplicat sumelor depuse într-o instituție bancară a căror utilizare nu este condiționată de un termen fix de depozitare. **55** (Îrg) Lumină. **56** (Îrg; pex) Sursă de lumină. **57** (Îrg) Lumânare. **58** (Îvr) Mod de a privi[1]. **59** Simțul văzului **(1)**. **60** Capacitatea de a percepe imagini cu ajutorul văzului **(1)** Si: *vizualitate* **(1)**. **61** Organul văzului Si: *ochi*[1]. **62** (Înv; îs) *~ scurtă* Miopie. **63** (Îe) **A avea ~a scurtă** sau **a fi scurt de ~** A fi miop. **64** (Reg; îe) **A lăsa (pe cineva) fără ~ri** sau **a fura** (cuiva) **~rile** A orbi (pe cineva). **65** (Olt) Pupila ochiului. **66** (Ban; Olt) Globul ocular. **67** Aspect exterior Si: *înfățișare*. **68** Peisaj din natură văzut în ansamblu Si: *priveliște*, *perspectivă*, (reg) *vedeală* **(10)**. **69** Reprezentare a unui un peisaj prin pictură, grafică, fotografie. **70** (Spc) Carte poștală ilustrată. **71** (Înv; îs) *Aparat de luat ~ri* Cameră **(12)** de luat vederi. **72** (Îe) **A lua ~ri** A obține imaginile succesive ale obiectelor în mișcare pe o peliculă cinematografică. **73** (Îvp) Faptă susceptibilă de a impresiona pe cineva Si: *scenă*. **74** (Îvp) Întâmplare (interesantă). **75** (Pop) Întâlnire dintre două persoane. **76** (Îrg; îe) **La bună ~!** La revedere! **77** Vizitare a unui obiectiv turistic, a unei localități etc. **78-81** (Reg; în legătură cu verbele „a se duce", „a veni" și precedat de *pp* „în", „la", „cu", „pe") Vizită[1] **(1-4)**. **82** (Pop) Întâlnire dintre doi tineri de sex opus organizată de obicei prin intermediul părinților sau al rudelor acestora în scopuri matrimoniale Si: (reg) *vedeală* **(11)**. **83** (Reg) Vizită făcută de o fată împreună cu părinții ei la casa flăcăului care a pețit-o pentru a constata starea materială a acestuia. **84** (Îlav; mai ales în legătură cu verbele „a merge", „a se duce", „a veni") **Pe** (sau **la**) **~** Cu scopul de a constata starea materială a unui tânăr în vederea contractării unei căsătorii. **85** (Reg) Vizită făcută la părinții unei fete de către viitorul ginere. **86** (Reg; îlav; în legătură cu verbul „a merge") **Pe ~** Cu scopul de a cunoaște familia, casa unei fete cu care urmează să se căsătorească un tânăr. **87** (Reg; îal) În vizita pe care o fac perechile căsătorite la părinții miresei într-a șasea duminică de la cununie. **88** (Înv) Vedenie[1] **(1)**. **89** (Mpl) Opinie. **90** (Mpl) Convingere intimă a cuiva asupra unei probleme Si: *principiu*. **91** (Mpl) Manieră de a interpreta realitatea Si: *concepție*, *viziune* **(11)**. **92** (Îs) *Schimb de ~ri* Împărtășire reciprocă de către persoane care reprezintă state, guverne, organizații etc. a opiniilor, a concepțiilor referitoare la anumite probleme politice, sociale, economice etc. (litigioase) cu scopul de a se ajunge la un consens. **93** (Îe) **A intra în ~rile cuiva** A fi obiectul preocupării cuiva. **94** Capacitate de a-și reprezenta ceva în minte Vz *gândire* **(1)**, *spirit*. **95** Activitate mentală Vz *gândire* **(2)**.

vedere[2] *sf* vz *videre*

vederi *v* vz *vedera*

vederit, *~ă* *a* vz *vederat*[2]

vederiță[1] *sf* vz *vedriță*

vederiță[2] *sf* vz *veveriță*

vederoi *sm* [At: MARIAN, NU. 134 / Pl: ~ / E: *vedere* + *-oi*] (Trs) Grup de persoane alcătuit din părinții unei fete și un consătean care merg în vizită la viitorul ginere.

vederos, *~oasă* *a* [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 222r/33 / V: (reg) *~drios* / Pl: *~oși*, *~oase* / E: *vedere* + *-os*] **1** (Înv; d. ochi) Care are simțul văzului. **2** (Îrg) Care se vede bine. **3** Care este expus vederii. **4** (Îrg; d. stele, corpuri luminoase etc.) Care luminează puternic Si: *luminos*, *strălucitor*. **5** (Îrg) În care pătrunde multă lumină. **6** (Îrg) Transparent. **7** (Îrg) Frumos la înfățișare. **8** (Îrg) Care impresionează prin înfățișare. **9** (Înv; d. oameni) Care se bucură de recunoașterea publică a meritelor sale Si: *distins* **(2)**, *respectabil*. **10** (Înv) Care se poate observa cu ușurință.

vedetă *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~te* / E: fr *vedette*, it *vedetta* cf it *vedette*] **1** (Înv) Santinelă de cavalerie. **2** (Înv) Loc unde stătea santinela în timpul serviciului de gardă. **3** (Înv) Indicație la începutul unei scrisori, care cuprindea titlul destinatarului. **4** (Pgr) Rând tipărit cu caractere mai groase, pentru a fi scos în evidență într-un text. **5** (Rar) Cuvânt sau grup de cuvinte notat pe primul rând al datelor privitoare la o carte, care servește la determinarea locului acesteia în catalogul de bibliotecă. **6** Navă mică (de război[1]) care navighează pe fluvii sau în apropierea litoralului, cu o rază redusă de acțiune. **7** Mică ambarcație care se folosește pentru comunicațiile din rada porturilor. **8** Artist(ă) care deține un rol principal într-un spectacol, mai ales într-un film (și care se bucură de mare popularitate). **9** Persoană care lucrează în mass-media (mai ales în televiziune), care se bucură de popularitate. **10** Personalitate de prim rang care este foarte cunoscută. **11** Sportiv de mare talent și popularitate. **12**

(Pex; dep) Persoană care vrea să iasă în evidență cu orice preț Si: *vedetist* (11).

vedetism *sm* [At: IORDAN, L. R. 114 / Pl: *~e* / E: ***vedetă*** + *-ism*] (Dep) **1** Atitudine de afirmare exagerată a calităților lor proprii (specifică mai ales unui actor sau unui sportiv). **2** Tendință de a se pune în evidență cu orice preț.

vedetist, ~ă [At: IORDAN, L. R. 114 / Pl: *~iști, ~e* / E: ***vedetă*** + *-ist*] **1-5** *a* Caracteristic vedetelor (**8-12**). **6-10** *a* Privitor la vedetă (**8-12**) Si: *vedetistic* (**1-5**). **11** *sm* (Dep) Vedetă (**12**).

vedetistic, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1948, nr. 104, 22/1 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***vedetist*** + *-ic*] (Rar) **1-5** Vedetist (**6-10**).

vedi *v* vz ***vădi***

vedic, ~ă *a* [At: CUV. D. BĂTR. I, 276 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***védique***] **1** Care aparține Vedelor[1]. **2** Care se referă la Vede[1]. **3** Care este carateristic Vedelor[1]. **4-5** *sf, a* (Șîs *sanscrita ~ă*) (Limba) sanscrită veche în care sunt scrise Vedele[1] și comentariile vedice.

vedira *sf* vz ***videre***

vedism *sns* [At: DN[3] / E: fr ***védisme***] Formă primitivă a religiei brahmanice, ale cărei ritualuri și credințe sunt descrise în Vede[1].

vedit, ~ă *a* vz ***vădit***

vedrar *sm* vz ***vădrar***

vedrios, ~oasă *a* vz ***vederos***

vedrișoară *sf* [At: ȘEZ III, 211 / Pl: *~re* / E: ***vadră*** + *-ișoară*] **1-6** (Rar; șhp) Vedriță (**1-6**).

vedrit *sn* [At: N. COSTIN, LET. II, 59/12 / Pl: ? / E: ***vadră*** + *-it*] Vădrărit (**1**).

vedriță *sf* [At: ODOBESCU, O. I, 84 / V: (reg) ***văd~, veder~, vredi~*** / Pl: *~țe* / E: ***vadră*** + *-iță*] (Pop) **1-6** (Șhp) Vadră (**1-3**) (mică) Si: (rar) *vedrișoară* (**1-6**), *vădruță* (**1-6**). **7-8** (Hip) Vadră (**7-8**). **9** (Hip) Cantitatea corespunzătoare unei vedre (**7**).

vedroaică *sf* [At: ALR II, 2554/899 / Pl: *~ice* / E: ***vadră*** + *-oaică*] (Reg) Găleată (pentru apă).

veduviță *sf* vz ***văduviță***

veduvoi, ~oaie *a* vz ***văduvoi***

veement, ~ă *a* vz ***vehement***

veemente *a* vz ***vehement***

veemență *sf* vz ***vehemență***

veeminte *a* vz ***vehement***

veemință *sf* vz ***vehemență***

vefleim *sn* vz ***vicleim***

veget, ~ă *a* [At: MAIOR. P. 99/22 / V: ***veghet*** / Pl: *~eți, ~e* / E: lat ***vegetus, -a***] (Ltî) **1-2** Viguros (**1-2**).

vegeta *vi* [At: HELIADE, O. I, 365 / Pzi: *~tez*, 3 (înv) *vegetă* / E: fr ***végéter***, lat ***vegetare***, it ***vegetare***] **1** (D. plante) A se dezvolta (**4**). **2** (D. oameni) A trăi fără a realiza ceva (important). **3** A avea o viață inactivă. **4** A duce o existență mediocră, obscură, fără perspective. **5** (Sst; sens etimologic, d. oameni) A avea funcții biologice asemănătoare cu acelea ale plantelor.

vegetabil, ~ă [At: MAN. ÎNV. 217/3 / V: ***~ii*** *snp*, ***veghet~*** *a*, (îvr) ***veghetabilii*** *snp* / Pl: *~i, ~e*, (îvr, **8-9**) *~i* sm / E: lat ***vegetabilis, -e*** cf ger *Vegetabilien*] (Înv) **1-3** *a* Vegetal (**1-3**). **4** *a* (Rar; îs) *Împărăție ~ă* Regn vegetal. **5** *a* (Rar; îf *veghetabil*) Care este favorabil vegetației (**1**). **6-7** *a* (Fzl) Vegetativ (**5-6**). **8** *sf* Plantă[1]. **9** *sf* (Prc) Plantă[1] erbacee.

vegetabilii *snp* vz ***vegetabil***

vegetal, ~ă [At: POTECA, F. 260/28 / V: (înv) ***~e, veghet~*** / Pl: *~i, ~e* a, *~e* snf, (îvr) *~uri* sn, *~i* sm / E: fr ***végétal***, lat ***vegetalis, -e*** cf it *vegetale*] **1** *a* Care ține de plante[1] Si: (înv) *vegetabil* (**1**), *vegetativ* (**1**), *vegetător* (**1**). **2** *a* Care se referă la plante[1] Si: (înv) *vegetabil* (**2**), *vegetativ* (**2**), *vegetător* (**2**). **3** *a* Care este specific plantelor[1] Si: (înv) *vegetabil* (**3**), *vegetativ* (**3**), *vegetător* (**3**). **4** *a* (Îs) *Regn ~* (sau, înv, *imperie, împărăție ~ă*) Una dintre cele trei mari diviziuni ale corpurilor din natură care cuprinde totalitatea plantelor[1] Si: (îvr) *împărăție vegetabilă, împărăție veghetativă, împărăția vegetalelor*. **5** *a* (Îs) *Pământ* (sau *sol*) *~* Strat la suprafața scoarței pământului care este favorabil vegetației (**1**). **6** *a* Care se obține din plante[1]. **7** *a* (Îs) *Cărbune ~* Pulbere neagră foarte fină, obținută din pulverizarea cărbunelui de lemn, care se folosește în medicină. **8-9** *a* (Înv) Vegetativ (**5-6**). **10** *sf*, (înv) *sn* (Mpl) Plantă[1]. **11** *sf*, (înv) *sn* (Prc) Plantă[1] erbacee. **12** *sf* (Îvr; îs) *Împărăția* (sau *imperia*) *~lelor* Regn vegetal (**4**).

vegetale *a* vz ***vegetal***

vegetalin *sn* [At: NICA, L. VAM. 268 / V: (înv) ***~ă*** *sf* / Pl: *~uri* / E: fr ***végétalin***] **1** Grăsime vegetală solidificată, comestibilă, obținută din ulei de floarea-soarelui (sau din nucă de cocos). **2** (Teh) Pământ decolorant, obținut prin activarea bentonitei cu acid sulfuric sau cu acid clorhidric, întrebuințat la decolorarea uleiurilor.

vegetalină *sf* vz ***vegetalin***

vegetare *sf* [At: POLIZU / Pl: *~tări* / E: ***vegeta***] **1** (Rar) Vegetație (**1**). **2** Mod de a trăi fără a realiza ceva (important) Si: (îdt) *vegetație* (**7**). **3** Viață inactivă Si: (îdt) *vegetație* (**8**). **4** Existență mediocră, obscură, fără perspective Si: (îdt) *vegetație* (**9**).

vegetarian, ~ă [At: BARIȚIU, P. A. I, 421 / P: *~ri-an* / Pl: *~ieni, ~iene*, (rar) *~i, ~e* / E: fr ***végétarien***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care se hrănește numai cu produse vegetale (și lactate). **3** *a* (D. alimentație, dietă etc.) Care se bazează numai pe produse vegetale (și lactate).

vegetarianism *sns* [At: CARAGIALE, O. VII, 123 / P: *~ri-a~* / E: ***vegetarian*** + *-ism* cf fr *végétarisme*] **1** Regim alimentar format numai din produse vegetale (și lactate), adoptat în scop profilactic sau curativ Si: (îdt) *vegetarism* (**1**). **2** Sistem de alimentație în care se suprimă carnea (și orice produs de origine animală), recomandat de o doctrină filozofico-religioasă Si: (îdt) *vegetarism* (**2**).

vegetarism *sns* [At: ENC. ROM. / E: fr ***végétarisme***] (Îdt) **1-2** Vegetarianism (**1-2**).

vegetativ, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***veghet~*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***végétatif***, lat ***vegetativus, -a, -um***] **1-3** (Înv) Vegetal (**1-3**). **4** (Îvr; îs) *Împărăție ~ă* Regn vegetal (**4**). **5** (Fzl) Care privește funcțiile vitale ale unui organism uman, animal sau vegetal Si: (înv) *vegetabil* (**6**), *vegetal* (**8**), *vegetător* (**4**). **6** Care se referă la activitatea fiziologică involuntară Si: (înv) *vegetabil* (**7**), *vegetal* (**9**), *vegetător* (**5**). **7** (Atm; îs) *Sistem nervos ~* Ansamblul nervilor și al centrilor nervoși care asigură coordonarea funcționării organelor interne. **8** (Med) Care se referă la funcționarea organelor interne. **9** (Med; îs) *Stare ~ă* Formă de comă[2], care se poate prelungi câțiva ani, caracterizată prin conservarea funcțiilor viscerale importante (respirație spontană, ritm cardiac eficace, unele reflexe) și dispariția funcțiilor de relație și a sensibilității la durere. **10** Care este propriu vegetației (**1**). **11** Care face posibilă vegetația (**1**). **12** Care se referă la organe sau la părți ale plantelor[1], altele decât cele de reproducere sexuată. **13** (Bot; îs) *Înmulțire ~ă* Înmulțire asexuată prin rizomi, bulbi, butași etc. (și nu prin semințe sau spori). **14** (Bot; îs) *Hibridare ~ă* Proces de obținere a unui hibrid prin unirea unor organe a două plante[1], altele decât cele de reproducere sexuată. **15** (Bot; îs) *Hibrid ~* Organism obținut prin hibridare vegetativă (**12**). **16** Care se limitează la întreținerea funcțiilor vitale, neglijând facultățile intelectuale. **17** (Fig) Lipsit de energie Si: *apatic* (**2**), *pasiv*. **18** (Fig) Care duce o existență monotonă, obscură, fără perspective.

vegetativitate *sfs* [At: PÂRVAN, I. I, 89 / E: ***vegetativ*** + *-itate*] (Rar) Pasivitate.

vegetație *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (asr) ***~iune***, (înv) ***veghet~***, (îvr) ***~tăciune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***vegetation***, lat ***vegetatio, -onis*** cf ger *Vegetation*] **1** Proces de dezvoltare și de întreținere a plantelor Si: (rar) *vegetare* (**1**). **2** (Îla) **De ~** Care determină sau face posibil procesul de dezvoltare și de întreținere a plantelor. **3** Totalitatea plantelor care cresc și se dezvoltă într-o anumită regiune, zonă, țară etc., distribuite și asociate după anumite condiții naturale Si: (îrg) *verde* (**71**). **4** (Csc) Mulțime de plante Si: (îrg) *verde* (**72**). **5** (Med) Excrescență care se dezvoltă pe piele sau pe mucoase Si: *polip*. **6** (Med; lpl; șîs *~ii adenoide*) Hipertrofie a amigdalelor faringiene

la copil, însoțite în general de tulburări respiratorii și de infecții frecvente. **7-9** (Îdt) Vegetare (**2-4**).

vegetatiune *sf* vz ***vegetație***

vegetăciune *sf* vz ***vegetație***

vegetător, ~oare *a* [At: RUS. I. I, 50/16 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***vegeta*** + *-tor*] (Înv) **1-3** Vegetal (**1-3**). **4-5** Vegetativ (**5-6**).

veghe *sf* [At: LM / V: (îvr) ***veghi*** *s* / Pl: *veghi*, (îvr) ~ / E: pvb ***veghea***] **1** (De obicei în construcții cu verbele „a sta", „a pune", „a fi", de care se leagă prin *pp* „de", rar, „la") Ținere sub observație Si: *pază, străjuire, supraveghere, veghere* (**1**), (înv) *viglă*[1] (**1**). **2** (Îla) **De ~** Care veghează (**1**). **3** (Îal) Care servește la pază. **4** (Ccr) Persoană sau grup de persoane care supraveghează pe cineva sau ceva Vz *pază, strajă, gardă, santinelă*. **5** (Nav; spc; de obicei în construcții cu verbele „a face", „a fi" etc. de care se leagă prin *pp* „de") Supraveghere a orizontului (mării) cu scopul de a observa diferite semnalizări, nave, avioane, obstacole de navigație etc. **6** (Ccr) Persoană sau grup de persoane din echipajul unei nave însărcinat cu veghea (**5**). **7** (În Roma antică) Fiecare din cele patru diviziuni egale în care era împărțită noaptea, în funcție de schimbarea străjilor. **8** Stare fiziologică a ființelor caracterizată prin deplina activitate a centrilor nervoși Si: *trezie, veghere* (**5**), (rar) *vegheat*[1] (**1**), (Itî; rar) *vigilație* (**1**), *vigilență* (**3**), (înv; liv) *vigilie* (**1**), (îvp) *priveghere, priveghi*[1]. **9** Stare a unei persoane care rămâne trează noaptea sau în orele în general consacrate somnului Si: *trezie, veghere* (**6**), (rar) *vegheat*[1] (**2**), (Itî; rar) *vigilație* (**2**), *vigilență* (**4**), (înv; liv) *vigilie* (**2**), (îvp) *priveghere, priveghi*[1]. **10** (Îs) *Lampă de* ~ Lampă cu lumină slabă care rămâne aprinsă în timpul nopții Si: (nob) *lampă de veghere* (**7**). **11** Supraveghere a unui bolnav (stând noaptea la căpătâiul lui) Si: *veghere* (**8**). **12** (Rar) Priveghi[1] (la un mort). **13** Petrecere a nopții (de către monahi) spunând rugăciuni Si: *priveghere*, (îvr) *veghetură*.

veghea [At: COD. VOR.[2] 16ʳ/9 / V: (înv) ***veghi*** / Pzi: ~ez, (înv) *veghi* / Cj și: (înv) *să veghi* / C-o și: 3 (îvr) *vegheare* / E: ml ***vigilare***] **1** *vt* A ține sub observație Si: *a păzi, a străjui*. **2** *vi* A sta de pază. **3** *vt* (Îvr) A reține pe cineva. **4** *vt* (Îrg; d. Dumnezeu sau d. sfinți; adesea cu determinări introduse prin *pp* „de") A apăra (de un rău, de o primejdie). **5** *vt* (Îrg; d. Dumnezeu sau d. sfinți; adesea cu determinări introduse prin *pp* „de") A lua sub ocrotirea sa Si: *a ocroti, a proteja*. **6** *vr* (Înv; adesea cu determinări introduse prin *pp* „de") A se feri[1] (de un rău, de o primejdie). **7-8** *vtr(p)* A fi (sau a face să fie) cu luare aminte (la ...). **9-10** *vtr(p)* A (se) învăța minte. **11** *vt* (Înv) A ține seama de ... **12-13** *vtrm* (Înv; îe) **A(-i) (se) ~ voia** (sau **voie**) (cuiva) A favoriza (pe cineva). **14-15** *vtrm* (Înv; îae) A avea (față de cineva) atitudine părtinitoare Si: *a părtini*. **16-17** *vtr* (Îvr; îcn) A avea milă de ... **18** *vt* (Înv) A respecta un precept religios. **19** *vt* (Îvr) A menține (în aceeași stare, în aceeași situație etc.) Si: *a păstra*. **20** *vi* A rămâne treaz (în mod intenționat) noaptea sau în orele în general consacrate somnului Si: (îvp) *a priveghea*. **21** *vt* (Rar) A priveghea (un mort). **22** *vt(a)* A avea grijă de un bolnav, de un copil (mai ales în timpul nopții). **23** *vi* (Udp „asupra", „la", „peste", „pentru") A fi atent la ... **24** *vi* (Udp „asupra", „la", „peste", „pentru") A se interesa în mod stăruitor de ceva sau cineva. **25** *vi* (Udp „asupra", „la", „peste", „pentru") A fi vigilent.

vegheat[1] *sn* [At: RESMERIȚĂ. D. / Pl: ? / E: ***veghea***] (Rar) **1-2** Veghe (**8-9**).

vegheat[2]***, ~ă*** *a* [At: VARLAAM. C. 58 / V: (reg) ***vig~*** / Pl: ~ați, ~e / E: ***veghea***] **1** (Rar) Care este ținut sub observație Si: *păzit*[2]. **2** (Înv; îs) *Voie ~ă* Favorizare (a cuiva). **3** (Înv; îas) Atitudine părtinitoare. **4** (Îvr; îs) *Carte de voie ~ă* Salvconduct. **5** (Înv) Vădit[2] (**6**). **6** (Înv) Fățiș (**3**). **7** (Înv; îs) *Faptă ~ă* Flagrant delict. **8** (Îrg) Atent (**1**). **9** (Îrg) Treaz. **10** (Îrg) Vigilent (**1**).

veghere *sf* [At: AMIRAS, LET. III, 161/36 / V: (înv) ***vig~*** / Pl: *~ri* / E: ***veghea***] **1** (Rar; și, înv, în construcții cu verbele „a sta", „a ședea", de care se leagă prin *pp* „în", „la") Veghe (**1**). **2** (Înv) Avertizare (**2**). **3** (Înv) Învățătură de minte. **4** (Îvr; îs) *Bună* ~ Evlavie (**2**). **5-6** Veghe (**8-9**). **7** (Nob; îs) *Lampă de* ~ Lampă de veghe (**10**). **8** Veghe (**11**). **9** (Rar; lpl) Eforturi (**1**). **10** Atenție susținută. **11** Preocupare (pentru ...).

veghet, ~ă *a* vz ***veget***

veghetabil, ~ă *a* vz ***vegetabil***

veghetabilii *snp* vz ***vegetabil***

veghetal, ~ă *a, snf* vz ***vegetal***

veghetativ, ~ă *a* vz ***vegetativ***

veghetație *sf* vz ***vegetație***

veghetor, ~oare [At: PSALT. HUR. 67ʳ/18 / V: (îrg) ***vighit~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***veghea*** + *-ător*] **1** *smf* Persoană (sau ființă) care stă de pază Si: *păzitor, paznic*[2], *străjer*. **2** *sm* (Spc; îs) ~ *(de) încărcare* Muncitor feroviar care supraveghează încărcarea sau descărcarea în termen a vagoanelor de marfă. **3** *sm* (Trs; spc) Paznic[2] (la vie). **4** *sm* (Îvr) Ocrotitor. **5** *sm* (Îvr) Cel care respectă un precept religios. **6** *sf* (Îvr) Spațiu destinat păstrării proviziilor. **7** *sm* (Rar) Persoană care rămâne trează (în mod intenționat) noaptea. **8** *sm* (Rar) Persoană care nu poate dormi noaptea. **9** *sf* (Nob) Veioză. **10** *a* Care este atent la ... **11** *a* Care se interesează în mod stăruitor de ceva sau cineva Si: (liv) *vigil* (**6**). **12** *a* Vigilent (**1**).

veghetură *sf* [At: CORESI, L. 380/11 / Pl: *~ri* / E: ***veghea*** + *-ătură*] (Îvr) Veghe (**13**).

veghezǎ *sf* vz ***veioză***

veghi[1] *s* [At: DLR / Pl: ? / E: nct] (Reg) **1** (Csnp) Loc deschis care permite o vedere generală asupra împrejurimilor. **2** Fața dealului.

veghi[2] *s* vz ***veghe***

veghi[3] *v* vz ***veghea***

veghient, ~ă *a* [At: HELIADE, O. I. 206 / Pl: *~nți, ~e* / E: it ***veggente***] (Itî; rar) **1** Clarvăzător (**2**). **2** Perspicace.

vegie *sf* vz ***vejie***

vegliot, ~ă [At: DRĂGANU, ROM. 518 / P: *~l'i-ot* / Pl: *~oți, ~e* / E: ***Veglia*** + *-ot*] **1-2** *sf, a* (Șîs *dialectul* ~) (Unul dintre cele două dialecte ale limbii dalmate) care se vorbea în insula Veglia. **3** *a* Care aparține dialectului vegliot (**2**). **4** *a* Referitor la dialectul vegliot (**2**).

vegmaistru *sm* [At: MÎNDRESCU, I. G. 100 / Pl: *~iștri* / E: ger ***Wegmeister***] (Reg; gms) Muncitor care lucrează la întreținerea unei porțiuni de șosea Si: (Trs) *vegraimăr*.

vegraimăr *sm* [At: ALR I, 805/107 / Pl: *~i* / E: ger ***Wegräumer***] (Trs; gms) Vegmaistru.

vegzeș *sn* [At: LEXIC REG. II, 79 / Pl: ? / E: mg ***végzés***] (Reg; mgm; csnp) Testament.

vehement, ~ă [At: HELIADE, O. II, 91 / V: (îvr) ***veem~, veemente, veeminte*** (Pl: *veeminți*), ***~mint, ~minte*** *a* / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***véhément***, lat ***vehemens, -ntis*** cf it *veemente*] **1-2** *a, av* (Care se manifestă) fără reținere, dând curs liber sentimentelor Si: *impetuos*. **3** *a* (Îvr; d. fenomene ale naturii) Care se manifestă cu o intensitate deosebită.

vehemență *sf* [At: HELIADE, O. II, 177 / V: (îvr) ***veem~, veemin~, ~min~*** / Pl: (rar) *~țe* / E: fr ***véhémence***, lat ***vehementia*** cf it *veemenza*] **1** Lipsă de reținere, de moderație în manifestarea sentimentelor și în exprimarea lor Si: *impetuozitate*, (rar) *vivacitate* (**6**) . **2** (Înv) Intensitate deosebită (a vântului).

vehemint, ~ă *a* vz ***vehement***

veheminte *a* vz ***vehement***

veheminṭă *sf* vz ***vehemență***

vehicol *sn* vz ***vehicul***

vehicul *sn* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 262/24 / V: (rar) ***~col***, (îvr) ***~ă*** *sf*, ***vei~*** / A și: (îvr) *~cul* / Pl: *~e* / E: fr ***véhicule***, lat ***vehiculum***] **1** Ceea ce servește ca mijloc de transmitere. **2** Mijloc de comunicare (a unor idei, a unor cunoștințe etc.). **3** (Far; asr) Excipient lichid. **4** Mijloc de transport pe o cale de comunicație terestră, subterană, acvatică, aeriană, cosmică. **5** (Rel; îs) *Micul Vehicul* Budismul hinayana, care se revendică de la învățăturile directe ale lui Buddha, consemnate și transmise de discipolii săi, și care promovează drept cale unică de atingere a desăvârșirii practica exercițiilor de meditație în cadrul unei comunități monastice. **6** (Rel; îas) Formă a budismului hinayana practicată astăzi în Sri Lanka și

în Asia de Sud-Est. **7** (Rel; îs) *Marele Vehicul* Budismul mahayana, formă speculativă a budismului, care reinterpretează scrierile canonice, punând accent pe devoțiunea laică (practicat astăzi în Nepal, China, Vietnam, Coreea și Japonia). **8** (Rel; îs) *Vehiculul de diamant* Formă a budismului tantric, care s-a dezvoltat, începând cu sec. X, în Tibet și Mongolia și al cărei pivot doctrinar îl constituie relația discipol – maestru (guru).

vehicula *vt* [At: MACEDONSKI, O. IV, 142 / Pzi: *~lez* / E: fr ***véhiculer***] **1** (Rar) A constitui un mijloc de transmitere. **2** A face să circule idei, opinii etc. *a difuza* (**2**), *a propaga*, *a transmite* Vz *a colporta*.

vehicular, ~ă *a* [At: LM / V: (îvr) ***veicularíu*** / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***vehicularius, -a***, fr ***véhiculaire***] (Rar) De vehicule (**4**).

vehiculare *sf* [At: LOVINESCU, C. VII, 127 / Pl: *~lări* / E: ***vehicula***] **1** Transmitere prin intermediul a ceva. **2** Punere în circulație a unei idei, a unei opinii Si: *difuzare* (**2**), *propagare*, *transmitere* Vz *colportare*.

vehiculat, ~ă *a* [At: LOVINESCU, C. VII, 132 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***vehicula***] **1** Transmis prin intermediul a ceva. **2** (D. o idee, o opinie etc.) Pus în circulație Si: *difuzat* (**2**), *propagat*, *transmis*.

vehiculator, ~oare *smf* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 20, 3/1 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***vehicula*** + *-ător*] (Rar) Persoană care vehiculează (**2**) idei, opinii etc.

vehiculație *sf* [At: ALAS 28 XI, 1937, 9/2 / V: (îvr) ***veiculațiune*** / Pl: ? / E: lat ***vehiculatio, -onis***] Deplasare cu un vehicul (**4**).

vehiculă *sf* vz ***vehicul***

vehtăr *sm* vz ***vectăr***

vehter *sm* vz ***vectăr***

veiagă *sf* vz ***văiagă***

veică *sf* [At: H X, 137 / Pl: ? / E: ns cf bg *вейка* „cracă, creangă"] (Reg) Unealtă folosită la deplasarea unei ambarcații, nedefinită mai îndeaproape.

veicul *sn* vz ***vehicul***

veicularíu, ~ie *a* vz ***vehicular***

veiculațiune *sf* vz ***vehiculație***

veieză *sf* vz ***veioză***

veifii *sp* vz ***vifel***

veioză *sf* [At: ȘĂINEANU / P: *ve-io~* / V: (rar) ***veghează***, (îvr) ***~ieză*** / S și: *veilleusă*, *veilleuză* / Pl: *~ze* / E: fr ***veilleuse – Veghează***, adaptat după *veghea*] Lampă cu lumină (electrică) slabă (care rămâne aprinsă în timpul nopții) Si: (nob) *veghetoare* (**9**).

veisă *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~se* / E: mg ***vejsze***] (Reg) Vârșă[1] (de nuiele).

vejă *sf* vz ***vejie***

vejie *sf* [At: PAMFILE, A. R. 87 / V: ***~jă*** (Pl: *~je, ~juri*), ***~jură***, ***vegie*** (Pl: *vegii*) / Pl: *~ii* / E: nct] (Trs; Mar) **1** Tulpină a porumbului. **2** Tulpina porumbului după ce a fost tăiată de la pământ și s-au cules știuleții (întrebuințată mai ales ca nutreț). **3** (Prc) Partea rămasă în pământ din tulpina porumbului, după ce acesta a fost tăiat. **4** Pănușă (uscată).

vejmenticăl *sn* vz ***vizmertic***

vejniță *sf* [At: ALR II/I h 225/53 / Pl: *~țe* / E: ns cf srb *venčanica*] (Reg) Cosoroabă (la casă).

vejură *sf* vz ***vejie***

vel[1]***-*** [At: (a. 1620) GCR I, 62/13 / E: slv ***вєл(ии)***] (Înv) Element de compunere care înseamnă „mare"[1] și care, precedând denumiri de dregători, indica treapta cea mai înaltă a dregătoriei respective.

vel[2] *sn* vz ***văl***

velamen *sn* [At: DN[3] / Pl: *~e* / E: ger ***Velamen***] (Bot) Țesut gros și spongios al rizodermei la plantele epifite (orhidee, aracee).

velar[1] *sm* [At: TUDORAN, P. 113 / Pl: *~i* / E: ***velă*** + *-ar*] **1** Persoană specializată în confecționarea și repararea velelor (și a altor obiecte din pânză de vele folosite la bordul navelor). **2** Marinar care manevrează velele unei nave.

velar[2]***, ~ă*** [At: ENC. ROM. II, 633 / Pl: *~e* / E: fr ***vélaire***] **1-2** *sf, a* (Fon) (Sunet) care se articulează în partea posterioară a cavității bucale, prin atingerea sau prin apropierea rădăcinii limbii de vălul palatin. **3** *a* Care este caracteristic sunetelor articulate în regiunea vălului palatin.

velarium *sn* [At: ENC. ROM. / P: *~ri-um* / Pl: *~uri* / E: lat ***velarium***] (În Roma antică) Acoperământ de pânză al unui amfiteatru sau al arenei unui circ.

velariza *vtr* [At: ARH. FOLK. III, 36 / Pl: *~zez* / E: fr ***vélariser***] (Fon) **1-2** A deveni (sau a face să devină) velar[2], prin mutarea locului de articulație în regiunea vălului palatin.

velarizare *sf* [At: SCL 1959, 234 / Pl: *~zări* / E: ***velariza***] Modificare fonetică prin care un sunet devine velar[2].

velarizat, ~ă *a* [At: DR. IX, 56 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***velariza***] (Fon; d. sunete) Care a suferit fenomenul velarizării.

velastrai *sn* [At: ABC MAR. / Pl: *~uri* / E: ***velă + strai***] (Mrn) Velă triunghiulară întinsă pe straiurile dintre arbori.

velat, ~ă *a* [At: ASACHI, S. L. II, 110 / Pl: *~ați, ~e* / E: it ***velato***] (Ltî; rar) Acoperit cu un văl (**2**).

velatură *sf* [At: ABC MAR. / Pl: *~ri* / E: it ***velatura***] (Mrn) Totalitatea velelor unei nave cu pânze.

velă *sf* [At: HELIADE, O. I, 355 / Pl: *~le* / E: it ***vela***] **1** Bucată (mare) de țesătură rezistentă (de in, cânepă, bumbac etc.) formată din mai multe fâșii cusute între ele, care se fixează de vergă, de strai etc. și care asigură deplasarea navei sub acțiunea vântului Si: *pânză*, (îvp) *vetrelă* (**1**), (îvr) *văl* (**16**), *vâslă*[1] (**12**), (reg) *vitolie* (**1**). **2** (Pex) Ambarcație cu vele (**1**). **3** (Lpl) Sport practicat cu ambarcații cu vele (**1**).

velărie[1] *sf* [At: LTR[2] / Pl: (**2**) *~ii* / E: ***velar***[1] + *-ie*] **1** Meseria de velar[1] (**1**). **2** Atelier în care se confecționează vele (**1**) și obiecte din pânză de vele (**1**).

velărie[2] *sf* [At: D. MAR. / Pl: *~ii* / E: ***velă*** + *-ărie*] (Csc) Obiecte din pânză de vele folosite la bordul navelor.

velced *a* vz ***vâlced***[1]

velcezeală *sf* vz ***vâlcezeală***

velcezi *v* vz ***vâlcezi***

veleag *sn* vz ***vileag***

veleanță *sf* vz ***velință***

veleat *sn* [At: URECHE, L. 67 / V: (înv) ***~let***, ***văl~***, ***vălet*** / Pl: *~uri* / E: slv ***въ лѣто*** „în anul"] **1** (Înv) An (considerat ca unitate cronologică). **2** (Înv; pex) Dată calendaristică. **3** (Pop; adesea construit cu verbe ca „a veni", „a sosi", „a se împlini") Termen final Si: (pop) *soroc*. **4** (Pop; adesea construit cu verbe ca „a veni", „a sosi", „a se împlini") Sfârșitul vieții. **5** (Pop; îe) **Ne-a ieșit ~ul** Se spune când se produc omoruri sau bătăi între rude apropiate. **6** (Pop; îs) *~ul de apoi* Sfârșitul lumii. **7** (Pop; îe) **A face** (cuiva) **~ul** A omorî. **8** (Pop; îe) **A-i ieși ~ul** A se învechi. **9** (Pop) Durată a vieții. **10** (Pop) Trai. **11** (Pop) Soartă. **12** (Înv; astăzi poetic) Perioadă determinată de timp. **13** (Înv; astăzi poetic) Epocă istorică. **14-15** (Mol; îljv) **Ca-n ~** Ca într-o perioadă de mare belșug. **16** (Mun; csnp) Pecete gravată sau montată pe un inel. **17** (Pop; d. oameni; îe) **A-și arăta ~ul** A-și da arama pe față.

veleitar, ~ă *a* [At: VIANU, E. 309 / P: *~le-i~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***velléitaire***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care are pretenții, ambiții (nejustificate). **3** *a* (D. manifestări ale oamenilor) Care denotă pretenții (nejustificate).

veleitarism *sn* [At: VIANU, L. R. 403 / Pl: *~le-i~* / Pl: *~e* / E: ***veleitar*** + *-ism*] **1** Tendință de a manifesta pretenții (nejustificate). **2** Atitudine revendicativă (care nu se justifică).

veleitate *sf* [At: GHICA, A. 86 / P: *~le-i~* / Pl: *~tăți* / E: fr ***velléité***] Pretenție (nejustificată).

velen *ai* vz ***velin***

velență *sf* vz ***velință***

veler[1] *i* vz ***ler***

veler[2] *s* [At: SĂULESCU, HR. I, 28/13 / Pl: ? / E: lat ***vellus, -eris***] (Ltî; rar) **1** Blană (de oaie). **2** Lână (de oaie).

velerim *i* vz ***ler***

velerum *i* vz ***ler***

velesie *sf* vz ***veresie***

velet *sn* vz ***veleat***

veletui *vi* [At: PAMFILE, C. Ț. 356 / Pzi: ? / E: ***veleat*** + *-ui*] (Reg; d. oameni) A trăi (într-un anumit mod).

veletuit, ~ă *a* [At: PAMFILE, C. Ț. 456 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***veletui***] (Reg; d. oameni) Care a dus un trai bun.

veleu *sm* [At: ANON. CAR. 376 / Pl: ? / E: mg ***velő***] (Mgî; rar) Măduvă.

velfiu *sm* vz ***vifel***

veli [At: ALEXICI, L. P. 163 / V: ***văli*** / Pzi: *~lesc* / E: nct] (Trs) **1** *vr* A se ivi. **2** *vt* A preface.

velice *sf* [At: A III, 1 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Pojghiță care acoperă untura de porc sleită.

velici *vt* [At: ȘEZ. I, 180 / Pzi: *~icesc* / E: nct] (Buc; Trs) A sorti.

velicie *sf* [At: PSALT. 312 / Pl: *~ii* / E: slv ***величик***] (Slî; rar) **1** Măreție. **2** Preamărire.

velicorus, ~ă [At: DL / Pl: *~uși, ~e* / E: rs ***великорус***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care face parte din ramura cea mai numeroasă a rușilor[1], de pe teritoriul nord-vestic al părții europene a Rusiei. **3** *sm* Rus[1]. **4** *smp* Populație de naționalitate rusă[1] care locuiește pe teritoriul nord-vestic al părții europene a Rusiei. **5** *a* Care aparține velicorușilor (**4**). **6** *a* Caracteristic velicorușilor (**4**). **7** *a* Referitor la velicoruși (**4**).

velier *sn* [At: ABC MAR. / P: *~li-er* / E: *~e* / E: it ***veliero***] Navă cu vele (**1**) Si: (înv) *ventrilar*.

veligă *sf* vz ***verigă***

veliglas *s* [At: M. COSTIN, O. 284 / S și: *veli glas* / Pl: ? / E: slv ***велий гласъ***] (Înv; îlav) **În ~** Cu voce tare.

velin, ~ă [At: CR (1829), 238[2]/25 / V: (îvr) ***~len*** ***ai*** / Pl: (**1**) *~e* / E: fr ***vélin***] **1** *a* (D. hârtie, carton) Care are suprafața netedă, lucioasă și care se caracterizează prin rezistență, datorită unui proces special de fabricare. **2** *s* (Rar) Piele (de vițel), mai fină decât pergamentul, prelucrată în mod special pentru a se putea scrie pe ea.

velintoare *sf* vz ***vălitoare***

velințar *sm* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i* / E: ***velință*** + *-ar*] (Îdt) **1** Persoană care confecționa velințe. **2** Persoană care vindea velințe.

velință *sf* [At: (a. 1783) BUL. COM. IST. X, 121 / V: (reg) ***~lean~***, (îvr) ***~len~***, ***lință*** / Pl: *~țe, ~ți*, (îvr) *~țuri* / E: ngr ***βελέντσα***] Țesătură țărănească de lână, de obicei vărgată sau cu alesături, întrebuințată ca pătură, cuvertură, covor etc. Si: (reg) *verină, verincă, învelință*.

velist, ~ă *smf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~iști, ~e* / E: ***velă*** + *-ist*] Sportiv care participă la concursuri de vele (**3**).

veliște *sf* vz ***vieliște***

velit[1] [At: CANTA, LET. III, 177/9 / Pl: *~iți* / E: ***vel***[1]] (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) **1** *a* (D. boieri) Care deținea una dintre dregătoriile cele mai importante. **2** *a* (D. boieri) De rangul întâi. **3** *sm* (Rar; pex) Magnat.

velit[2] *sm* [At: CĂPĂȚINEANU, M. R. 23/8 / V: (îvr) ***~e*** *sp* / Pl: *~iți* / E: (**1**) fr ***vélite***, lat ***veles, -itis***, (**2**) fr ***vélite***] **1** (Mpl) Soldat de infanterie ușor echipat și înarmat care, în armata română, avea însărcinarea de a hărțui inamicul. **2** Soldat din armata napoleoniană care aparținea unui corp de vânători de infanterie.

velite *sp* vz ***velit***[2]

velitură *sf* [At: ISER / V: ***văl~*** (Pl și: *vălituri*), ***vâl~***, ***vil~*** / Pl: *~ri* / E: ***(în)veli*** + *-tură*] (Reg) Acoperământ pentru cap, în formă de coif, de pălărie etc., folosit de femei, confecționat dintr-o bucată lungă de pânză albă, brodată (și tivită cu mărgele colorate), înfășurată de obicei pe un cerc sau pe un cilindru de carton (și ale cărei capete sunt lăsate să atârne pe spate) Si: (Trs) *vălitoare* (**1**).

veliur *sn* vz ***velur***

veliv, ~ă *a* [At: DLR / Pl: *~i, ~e* / E: nct] (Trs) Slăbănog.

velj *sn* [At: ALR SN III h 816/64 / Pl: *~uri* / E: mg ***völgy***] (Reg; mgm) Vâlcea (**1**).

velneș *sm* vz ***velniș***

velnicer *sm* [At: ARHIVA R. II, 250/25 / V: ***~ițar***, ***~ițer*** / Pl: *~i* / E: ***velniță*** + *-ar*] (Îrg) **1** Proprietar al unei velnițe[1] Si: (reg) *povarnagiu*. **2** Persoană care lucrează la o velniță[1] Si: (reg) *povarnagiu*.

velnici *vr* [At: FRÂNCU – CANDREA, M. 190 / Pzi: *~icesc* / E: ns cf *veli*] (Trs) **1** A se ivi. **2** A apărea (**1**).

velniș *sm* [At: CONV. LIT. XXIII, 1060 / V: (reg) ***~neș***, ***veneș***, ***veniș***, ***vil~*** / Pl: *~i* / E: nct] **1** Arbore din familia ulmaceelor înalt până la 35 de metri, cu scoarța cenușie-brună, cu frunze asimetrice, cu flori verzui sau roșietice dispuse în umbele, care crește în zone de câmpie și de dealuri, mai ales pe lângă ape Si: *vânj* (**1**) (*Ulmus laevis*). **2** (Rar) Ulm de munte (*Ulmus scabra*). **3** (Reg; îf *veneș*) Arțar (*Acer platanoides*).

velnițar *sm* vz ***velnicer***

velniță[1] *sf* [At: N. COSTIN, LET. II, 24/34 / V: (reg) ***vern~*** / Pl: *~țe, ~ți* / E: ucr ***винниця***] **1** (Reg) Instalație (rudimentară) pentru producerea rachiului Si: (reg) *povarnă*[1]. **2** (Reg; pex) Clădire (sau încăpere) în care se află o velniță (**1**) Si: (reg) *povarnă*[1]. **3** (Înv; Mol; Buc) Fabrică de spirt (sau de băuturi spirtoase) Si: (reg) *povarnă*[1].

velniță[2] *sf* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 215 / Pl: ? / E: scr ***vijalica***] (Ban) Curent (puternic) de aer, de vânt.

velnițer *sm* vz ***velnicer***

velobol *sns* [At: DN[3] / E: fr ***vélobol***, eg ***veloball***] Joc cu mingea care se practică pe biciclete de construcție specială, golurile marcându-se cu roata bicicletei.

veloce [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~oci* a / E: (**1-2**) lat ***velox, -cis***, fr ***véloce***, it ***veloce***, (**3**) it ***veloce***] **1** *a* (Liv) Agil (**1**). **2** *a* (Liv) Rapid. **3** *av* (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Repede.

velocifer *s* [At: PROT. – POP., N. D. / Pl: ? / E: fr ***vélocifère***] (Rar) Trăsură publică rapidă folosită în trecut.

veloci ped *sn* [At: GHICA, S. 312 / Pl: *~e*, (rar) *~uri* / E: fr ***vélocipède***] **1** (Asr) Vehicul cu două (sau cu trei) roți, propulsat prin mișcarea picioarelor direct pe sol sau apăsând pe un sistem de pedale. **2** Vehicul cu două roți, asemănător bicicletei, având roata din față mai mare, folosit în trecut.

velocipedic, ~ă *a* [At: ARGHEZI, S. VII, 65 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***vélocipédique***] (Rar) Care ține de velocipedie Si: (rar) *velocipedistic*.

velocipedie *sf* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~ii* / E: fr ***vélocipédie***] (Asr) Practica deplasării cu velocipedul.

velocipedist *sm* [At: IORGA, P. A. I, 110 / Pl: *~iști* / E: fr ***vélocipédiste***] (Asr) **1** Persoană care merge cu velocipedul. **2** (Prc) Biciclist.

velocipedistic, ~ă *a* [At: SĂM. VIII, 191 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***velocipedist*** + *-ic*] (Rar) Velocipedic.

velocitate *sf* [At: FILIMON, O. II, 185 / Pl: *~tăți* / E: lat ***velocitas, -atis***, fr ***vélocité***, it ***velocità***] (Rar) **1** Agilitate (**1**). **2** Rapiditate. **3** (Muz) Rapiditate în maniera de a cânta la un instrument muzical.

velodrom *sn* [At: ENC. ROM. / Pl: *~uri*, (rar) *~oame* / E: fr ***vélodrome***] **1** (Asr) Teren amenajat pentru exerciții de velocipedie sau pentru curse de velocipede. **2** Pistă special amenajată, de formă circulară și înclinată, pentru cursele de biciclete sau de motociclete.

velografie *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~ii* / E: fr ***velographie***] Procedeu de tipar înalt prin care se obțin tipare artistice asemănătoare fotografiei Si: *autogravură*.

velogravură *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~ri* / E: fr ***velogravure***] Reproducere obținută prin velografie.

velometru *sn* [At: DN[3] / Pl: *~re* / E: nct] Anemometru pentru măsurarea directă a vitezei curentului de aer.

velș, ~ă [At: DLR / Pl: *~i, ~e* / E: eg ***Welsh***] **1-2** *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Țării Galilor sau care este originară de acolo. **3** *smp* Populație care locuiește în Țara Galilor. **4-5** *a* Care aparține Țării Galilor sau velșilor (**3**). **6-7** *a* Privitor la Țara Galilor sau la velși (**3**). **8** *a* Originar din Țara Galilor. **9** *sf* Limbă vorbită de velși (**3**).

veltăr *sm* [At: LEXIC REG. II, 79 / V: ***vert~*** / Pl: *~i* / E: ger ***Wärter***] **1** (Trs) Infirmier. **2** (Reg; îf *vertăr*) Cantonier (**1**).

veltăriță *sf* [At: LEXIC REG. II, 114 / V: ***~ter~***, ***vert~***, ***verter~***, ***verteli~*** / Pl: *~țe* / E: ***veltăr*** + *-iță*] (Reg) Infirmieră.

velteriță[1] *sf* [At: DLR / Pl: ? / E: nct] (Reg) Povarnă[1].

velteriță[2] *sf* vz ***veltăriță***

veltucit, ~ă *a* vz ***vălătucit***

velum *sn* [At: DN[3] / Pl: *~uri* / E: lat ***velum***, fr ***vélum***] **1** (Rar) Pânză mare care acoperă un circ, o baracă Vz *velarium*. **2** (Zlg) Formație sau structură membranoasă, asemănătoare unui văl, prezentă la meduze, la unele larve etc. în apropierea cavității bucale.

velur *sn* [At: STAMATI, D. / V: (rar) ***~liur***, (înv) ***~ă*** *sf* / Pl: *~uri* / E: fr ***velours***] **1** Catifea (1). **2** (Lpl) Sorturi de velur (1). **3** Stofă de lână de calitate superioară cu aspect de velur (1), obținută prin procedee tehnologice speciale, folosită mai ales la confecționarea paltoanelor pentru femei. **4** Piele tăbăcită, mai ales de taurine, scămoșată pe una din fețe, care se folosește, de obicei, la confecționarea încălțămintei fine.

velura *vt* [At: NOM. MIN. I, 382 / Pzi: *~rez* / E: ***velur***] (În industria pielăriei) A scămoșa o piele pe una din fețe pentru a-i da aspect de catifea.

velurare *sn* [At: MDA ms / Pl: *~rări* / E: ***velura***] (În industria pielăriei) Scămoșare a unei piei pe una din fețe pentru a-i da aspect de catifea Si: *velurat[1]* (1).

velurat[1] *sn* [At: NOM. MIN. I, 382 / Pl: ? / E: ***velura***] (În industria pielăriei) **1** Velurare. **2** (Îs) *Mașină de ~* Mașină cu ajutorul căreia se dă pielii, prin scămoșare, aspectul de catifea.

velurat[2], ~ă *a* [At: BOLINTINEANU, P. I, 334 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***velura***] **1** (Înv) Catifelat[2] (1). **2** (În industria pielăriei; d. piei) Cu aspect de catifea.

velură *sf* vz ***velur***

velutat, ~ă *a* [At: HELIADE, O. I, 482 / Pl: *~ați, ~e* / E: it ***vellutato***] (Iţî; rar) Catifelat[2] (1).

velutină *sf* [At: GHICA, C. E. I, 578 / Pl: *~ne* / E: fr ***veloutine***] (Rar) Țesătură de bumbac sau de lână, asemănătoare catifelei.

velvăr *sn* vz ***verver***

velver *sn* vz ***verver***

velveriță *sf* vz ***veveriță***

velvet *sn* [At: ENC. ROM. / Pl: ? / E: fr ***velvet***] (Înv) Țesătură de bumbac asemănătoare catifelei.

vemveriță *sf* vz ***veveriță***

venal, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***vénal***, lat ***venalis***] **1** (Rar) Care poate fi cumpărat. **2** *Valoare ~ă* Valoare a unui lucru exprimată în bani. **3** (Dep) Care poate fi obținut în schimbul unor avantaje materiale. **4** (Dep; d. reprezentanți ai unor instituții) Care se lasă cu ușurință mituit Si: *coruptibil*. **5** (Dep) Care este interesat numai de bani, acționând fără scrupule pentru a-i obține.

venalitate *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~tăți* / E: fr ***vénalité***, lat ***venalitas***] **1** (Rar) Caracterul a ceea ce este venal (1). **2** (Rar) Practică prin care o funcție, o demnitate etc. erau obținute în schimbul unei sume de bani. **3** (Dep) Coruptibilitate. **4** Lipsă de scrupule în obținerea banilor. **5** (Lpl) Acte de corupție comise de un reprezentant al unei instituții. **6** (Lpl) Fapte reprobabile ale unui om venal (**5**).

venă *sf* [At: EPISCUPESCU, O. Î. 101/26 / Pl: *~ne* / E: lat ***vena***, fr ***veine***] **1** Vas[1] sangvin convergent care asigură circulația sângelui din vasele capilare la inimă Si: (pop) *vână* (1). **2** (Îs) *~na portă* (sau, îvr, *poartă* ori *porții*) Venă (1) scurtă și groasă care colectează sângele de la organele digestive și îl transportă la ficat Si: (înv) *vâna poartă*. **3** (Îs) *~ cavă* Fiecare dintre cele două vene (1) (inferioară și superioară) care transportă sângele la inimă Si: (înv) *vână cavă*. **4** (Fig) Conjunctură favorabilă. **5** (Fig) Șansă (la un joc de noroc).

vencător, ~oare *a, smf* vz ***învingător***

vence *v* vz ***vince***

vencere *sf* vz ***vingere***

venchel *sn* vz ***vinclu***

venchină *sf* [At: DLR / Pl: ? / E: ns cf ger *Bänkchen*] (Reg) Scaun de construcție specială pe care se așază călare persoana care scarmănă lâna cu pieptenii.

vend, ~ă [At: EMINESCU, O. IX, 478 / Pl: *~nzi, ~e* / E: ger ***Wende(n)***, fr ***vendes***] **1** *smp* Populație slavă, descendentă a veneților[3], stabilită pe cursul superior al râului Spree. **2** *sm* Persoană care face parte din populația formată din venzi (**1**). **3** *a* Care aparține venzilor (**1**). **4** *a* Privitor la venzi (**1**). **5** *a* Caracteristic venzilor (**1**). **6** *smp* Venet[3] (**1**). **7** *sm* Venet[3] (**2**).

vende *v* vz ***vinde***

vendeca *v* vz ***vindeca***

vendecare *sf* vz ***vindecare***

vendeglău *sn* [At: LEXIC REG. II, 75 / V: ***~leu*** (Pl: *~leauă*), ***vindig~*** (Pl: *vindiglauă*) / Pl: *~lauă, ~ăie* / E: mg ***vendéglő***] (Trs; Mar) Restaurant.

vendegleu *sn* vz ***vendeglău***

vendemiar *sns* [At: DN[3] / P: *~mi-ar* / E: fr ***vendémiaire***] Prima lună a calendarului republican francez, care corespundea intervalului cuprins între 22 septembrie și 21 octombrie.

vendereu *sm* vz ***vindereu***

vendetă *sf* [At: ASACHI, S. L. II, 51 / V: (îvr) ***~dită*** / S și: *~ettă* / Pl: *~te* / E: it ***vendetta***] **1** Act de răzbunare sângeroasă pentru o jignire, un omor, divulgarea unui secret etc., frecvent în Corsica și Sicilia, care se extinde și se transmite asupra tuturor rudelor victimei, obligate să se răzbune cu orice preț. **2** (Pgn) Dorință nestăpânită de răzbunare.

vendica *v* vz ***vindeca***

vendictă *sf* vz ***vindictă***

vendită *sf* vz ***vendetă***

venduză *sf* vz ***ventuză***

vened *sm* vz ***venet[3]***

venectazie *sf* [At: DER / Pl: *~ii* / E: ger ***Venektasie***] (Med) Dilatație a unei vene (1).

venenifer, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***vénénifère***] (Rar) Care conține otravă.

venera *vt* [At: BARASCH, M. III, 110/28 / Pzi: *~rez*, (îvr) *vener* / E: fr ***vénérer***, lat ***venerari***] **1** A manifesta un respect religios, în cadrul unei forme de cult[1], pentru divinitate, un sfânt sau un obiect sacru Si: a *adora* (3). **2** A cinsti în cel mai înalt grad pe cineva sau ceva. **3** A avea o prețuire profund respectuoasă și afectuoasă pentru cineva sau ceva.

venerabil, ~ă [At: HELIADE, O. I, 351 / V: (îvr) ***~e*** *a*, ***~blu*** *sm* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***vénérable***, lat ***venerabilis***, it ***venerabile***] **1** *a* Care este demn de o deosebită considerație Si: (Iţî; rar) *venerand* (1). **2** *a* Care impune respect prin vârstă, prin vechime Si: (Iţî; rar) *venerand* (2). **3** *a* (Îs) *Vârstă ~ă* Vârstă respectabilă. **4** *a* (Pex; îas) Vârstă foarte înaintată. **5** *sm* Șef[2] al unei loji masonice.

venerabile *a* vz ***venerabil***

venerabilitate *sfs* [At: LM / E: lat ***venerabilitas, -atis***, fr ***vénérabilité***] Respectabilitate.

venerablu *sm* vz ***venerabil***

venerand, ~ă *a* [At: VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 114 / Pl: *~nzi, ~e* / E: lat ***venerandus***] (Lţî; rar) **1-2** Venerabil (**1-2**).

venerare *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~rări* / E: ***venera***] **1** Manifestare a unui respect religios față de ceea ce este considerat sfânt. **2-3** Venerație (**1-2**).

venerat, ~ă *a* [At: GHICA, S. 231 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***venera***] **1** Căruia i se consacră un cult[1] religios. **2** Față de care se manifestă venerație (1). **3** Prețuit cu respect profund și cu afecțiune.

venerator *sm* [At: (a. 1866) BARIȚIU, C. III, 231 / Pl: *~i* / E: lat ***venerator***] (Lţî; rar) Persoană care venerează (3) pe cineva.

venerație *sf* [At: PETROVICI, P. XII/8 / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***vénération***, lat ***veneratio, -onis***] **1** Respect religios față de ceea ce este considerat sfânt Si: *pietate, venerare* (2). **2** Prețuire profund respectuoasă și afectuoasă Si: *pietate, venerare* (3).

venerațiune *sf* vz ***venerație***

venereologie *sf* vz ***venerologie***

veneresc, ~ească *a* [At: I. PAȘCA, M. 157/21 / Pl: *~ești* / E: ns cf lat *venerius*] (Îvr) Veneric (1).

venereu, ~ee *a, sf* vz ***veneriu***

veneri *sf, av* vz ***vineri***

venerian, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / P: *~ri-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***vénérien***] **1-2** *a* (Rar; d. boli) Veneric (**1-2**). **3** *a* (Med; îs) *Vegetații ~iene*

Vegetații care se localizează în regiunea genitală sau anală, provocate de un ultravirus, transmis prin raport sexual. 4 *smf* (Îvr) Persoană care suferă de o boală venerică. 5 *a* (Asr) Care se referă la raportul sexual.

veneric, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ici, ~ice* / E: ger ***venerisch***] 1 *a* (D. boli) Care se transmite mai ales prin raport sexual Si: (rar) *venerian* (1), (pop) *lumesc*, (îvr) *veneresc* (1). 2 *a* (D. boli) Care se localizează în special la organele genitale Si: (rar) *venerian* (2), (pop) *lumesc*, (îvr) *veneresc* (2). 3 *a* Care intră în sfera bolilor venerice. 4 *a* Caracteristic bolilor venerice. 5 *a* (D. instituții medicale) În care se tratează bolile venerice. 6 *smf* (Îvr; astăzi în jargonul medical) Persoană care suferă de o boală venerică (1). 7 *a* (Îvr) Care se referă la raportul sexual.

veneriu, ~ie *sf, a* [At: EPISCUPESCU, PRACTICA, 227/25 / V: (îvr) ***~reu, ~ee*** *a, sf*, ***vinerie*** *sf* / A și: *~rie* sf / Pl: *~ie* / E: lat ***venerius, venereus***, it ***venereo***] (Înv) 1-2 (Boală) venerică (1).

venero- [At: DN³ / E: fr ***vénéro-***, it ***venero-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: 1-2 (Referitor la) boli venerice.

venerolog *sm* [At: DM / Pl: *~ogi* / E: ger ***Venerolog***] Medic specialist în boli venerice.

venerologic, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: ger ***venerologisch***] (Rar) 1 Care aparține venerologiei. 2 Care se referă la venerologie.

venerologie *sf* [At: DL / V: (rar) ***~reo~*** / Pl: *~ii* / E: fr ***vénérologie***, ger ***Venerologie*** cf fr *vénéréologie*] Ramură a medicinei care studiază patologia și tratamentul bolilor venerice.

venesecție *sf* [At: POLIZU, T. 3/8 / V: (rar) ***~iune, ~nis~*** / Pl: *~ii* / E: lat ***venaesectio***] Deschidere pe cale operatorie a peretelui unei vene (1) pentru a face să se elimine, în scop terapeutic, o cantitate de sânge Si: *flebotomie*.

venesecțiune *sf* vz ***venesecție***

veneș *sm* vz ***velniș***

venet¹ *sn* vz ***venit¹***

venet², ~ă [At: ENC. ROM. III, 1204 / Pl: *~eți, ~e* / E: lat ***Veneti***, fr ***vénètes***] 1 *smp* Populație indo-europeană stabilită în nord-estul Italiei, supusă de romani în anul 183 î. Hr. 2 *sm* Persoană care aparținea populației formate din veneți² (1). 3 *a* Care aparținea veneților² (1). 4 *a* Caracteristic veneților² (1). 5 *a* Privitor la veneți² (1). 6 *smp* Populație celtică de navigatori din Armoricum (Bretania), supusă de romani în anul 56 î. Hr. 7 *sm* Persoană care făcea parte din populația formată din veneți² (6).

venet³, ~ă [At: XENOPOL, I. R. II, 48 / V: ***~ed*** (Pl: *~ezi*) *sm* / Pl: *~eți, ~e* / E: lat ***veneti, Venedi***, fr ***vénèdes***] 1 *smp* Populație slavă care trăia în Antichitate într-o regiune cuprinsă între cursul mijlociu al Vistulei și cursul superior al Elbei Si: *vend* (6). 2 *sm* Persoană care făcea parte din populația formată din veneți³ (1) Si: *vend* (7). 3 *a* Care aparținea veneților³ (1). 4 *a* Caracteristic veneților³ (1). 5 *a* Privitor la veneți³ (1).

venetic, ~ă [At: BIBLIA (1688), 47²/26 / V: (îrg) ***~nit~*** *smf*, ***vin~***, (reg) ***vinit~*** *smf, a*, (21-22, reg) ***vânăt~*** *sm, a* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ngr ***βενετικός***, (23) pcn cu *veni* cf *venit²*, *venitură*] 1-4 *sm* (Înv) Venețian (1-4). 5-6 *smp* Venețian (5-6). 7-20 *a* Venețian (7-20). 21-22 *sm, a* (Îvp; șîs *galben ~*) Monedă venețiană de aur în valoare de aproximativ 5 lei vechi, care a circulat în trecut și în Țările Române. 23 *smf* (Dep) Persoană venită din alte locuri și considerată străină în locul unde s-a stabilit Vz *nemernic*, *peregrin*, *pribeag*, *rahotă²*, *venitură* (5).

veneți *v* vz ***vineți***

venețian, ~ă [At: URECHE, L. 121 / P: *~ți-an* / V: (îvr) ***~niț~*** *sm* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: ***Veneția*** + *-ean*] 1-2 *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Veneției sau care este originară de acolo Si: (înv) *venetic* (1-2). 3-4 *smf* Persoană care făcea parte din populația de bază a republicii Veneției sau care era originară de acolo Si: (înv) *venetic* (3-4). 5 *smp* Populația orașului Veneția. 6 *smp* Populația republicii Veneției. 7-8 *a* Care aparține Veneției sau venețienilor (1-2) Si: (înv) *venetic* (7-8), (îvr) *venețienesc* (1-2). 9-10 *a* Privitor la Veneția sau la venețieni (1-2) Si: (înv) *venetic* (9-10), (îvr) *venețienesc* (3-4). 11-12 *a* Care aparținea republicii Veneției sau venețienilor (3-4) Si: (înv) *venetic* (11-12), (îvr) *venețienesc* (5-6). 13-14 *a* Privitor la republica Veneției sau la venețieni (3-4) Si: (înv) *venetic* (13-14), (îvr) *venețienesc* (7-8). 15-16 *a* Originar din Veneția sau din republica Veneției Si: (înv) *venetic* (15-16), (îvr) *venețienesc* (9-10). 17-20 *a* Caracteristic venețienilor (1-4) Si: (înv) *venetic* (17-20), (îvr) *venețienesc* (11-14). 21 *a* (Îs) *Lanternă ~a* Lampion.

venețianca *sf* [At: PROPĂȘIREA (1844), 144¹/28 / P: *~ți-an~* / G-D și: (înv) *~ncei* / Pl: *~ience* / E: ***venețian*** + *-ca*] (Rar) 1-2 Femeie care face parte din populația de bază a Veneției sau care este originară de acolo. 3-4 Femeie care făcea parte din populația de bază a republicii Veneției sau era originară de acolo.

veneție *sf* [At: (a. 1750) IORGA, S. D. XII, 53 / V: ***vin~*** / Pl: ? / E: ***Veneția***] (Îvp) 1 Marfă care provenea din Veneția. 2 (Îla; d. mărfuri) **De ~** Care provenea din Veneția.

venețienesc, ~ească *a* [At: CANTEMIR, HR. 20 / P: *~ți-e~* / Pl: *~ești* / E: ***venețian*** + *-esc*] (Îvr) 1-14 Venețian (7-20).

venețit, ~ă *a* vz ***vinețit***

venețiu *a* vz ***vinețiu***

venezuelan, ~ă *smf, a* vz ***venezuelean***

venezuelean, ~ă [At: CONTEMP. 1949, nr. 120, 2/1 / P: *~zu-e~* / V: (rar) ***~lan, ~lian*** / Pl: *~eni, ~ene* / E: ***Venezuela*** + *-ean* cf fr *vénézuelien*, sp *venezolano*] 1-2 *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Venezuelei sau care este originară de acolo. 3 *smp* Popor care locuiește în Venezuela. 4-5 *a* Care aparține Venezuelei sau venezuelenilor (3) Si: (rar) *venezuelit* (1-2). 6-7 *a* Privitor la Venezuela sau la venezueleni (3) Si: (rar) *venezuelit* (3-4). 8 *a* Originar din Venezuela Si: (rar) *venezuelit* (5).

venezuelian, ~ă *smf, a* vz ***venezuelean***

venezuelit, ~ă *a* [At: DEX-S / P: *~zu-e~* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***Venezuela*** + *-it*] (Rar) 1-5 Venezuelean (4-8).

venge *v* vz ***vince***

vengere *sf* vz ***vincere***

vengheleu *sn* [At: ALIL XXIX, 317 / Pl: *~leauă* / E: nct] (Trs) Uliță dosnică, înfundată.

vengher *sm* [At: TDRG / Pl: *~i* / E: ucr ***венгер***] (Înv) 1 Slovac (originar din fostul Imperiu Austro-Ungar) care se ocupa în special cu comerțul ambulant. 2 (Pex) Negustor ambulant.

venghercă *sf* [At: GHICA, S. 150 / V: ***vin~*** / Pl: *~rci, ~rce* / E: rs ***венгерка***] (Îrg) 1 Haină scurtă de postav, îmblănită (și împodobită cu șireturi¹ sau cu brandenburguri purtată de bărbați. 2 (Olt) Cojoc împodobit cu flori mari.

venghercuță *sf* [At: SCRIBAN, D. 1399 / Pl: *~țe* / E: ***venghercă*** + *-uță*] 1-4 (Reg; șhp) Venghercă (1-2) (frumos împodobită).

veni [At: PSALT. HUR. 64ʳ/13 / Pzi: 1 *vin*, (îvp) *viu*, 2 *vii*, (îrg) *vini*, 3 *vine*, 6 *vin*, (reg) *vine* / Ps și: 6 (înv) *veneră* / Cj și: 1 (îvp) *să viu*, 2 (reg) *să vini*, 3, 6 (îvp) *să vie*, (pop) *să vină* / Grz: *venind*, (îvp) *viind* / Par: *venit*, (reg) *vint*, *vind* / Imt: 2 *vino*, (pop) *vină* / E: ml ***venire***] 1 *vi* (D. ființe) A se deplasa spre locul unde se află cineva sau ceva. 2 *vi* (D. ființe) A se apropia de un anumit loc, de o așezare etc. 3 *vi* (Îe) **A se întoarce** (sau **a se duce**, **a pleca** etc.) **cum a ~t** A se întoarce fără a-și fi realizat țelul pentru care a făcut deplasarea. 4 *vi* (D. bani obținuți fără efort; îe) **A se duce cum** (sau **precum**) **a** (sau **au**) **~t** A fi cheltuiți cu ușurință, fără a realiza ceva. 5 *vi* (Pfm; adesea în legătură cu „a avea pe", „a fi plin de" etc.; îc) **Vino-ncoace** (sau **vino-ncoa**) Farmec senzual pe care îl emană o persoană (mai ales o femeie) Si: *sex-appeal*. 6 *vi* (Rar; îac) Ispită. 7 *vi* (Pex; d. ambarcațiuni) A se deplasa pe apă apropiindu-se (de ceva sau de cineva). 8 *vi* (Pan; d. păsări) A zbura (dintr-un punct mai îndepărtat către unul mai apropiat). 9 *vt* (Pan; d. obiecte) A se deplasa prin aer cu viteză dintr-un punct mai îndepărtat către unul mai apropiat (fiind lansat, azvârlit). 10 *vi* (Cu determinări introduse prin *pp* „pe la", „prin", „peste") A merge străbătând un loc, o întindere de pământ Si: *a trece (prin ...)*. 11 *vi* (Cu determinări locale în care, de obicei, alternează „de la" sau „din" cu „la" sau „în") A merge dintr-un loc în altul, dintr-o parte în alta. 12 *vi* (Cu determinări locale introduse de obicei prin *pp* „din",

„de la“ sau construit cu „de unde“, care indică punctul de plecare) A se pune în mișcare pentru a ajunge undeva sau la cineva. **13** *vt* (Cu determinări locale introduse de obicei prin *pp* „din“, „de la“ sau construit cu „de unde“) A proveni[1] din ... **14** *vi* (Pfm; îe) **Așa** (sau **acum**) **mai vii de-acasă** Se spune, aprobativ, cuiva care revine asupra unei hotărâri sau care adoptă o atitudine mai înțeleaptă, mai conciliantă. **15** *vi* (Îae) Se spune, aprobativ, cuiva care reușește să-și precizeze punctul de vedere. **16** *vi* (Pop) **A(-și) ~ de-acasă** A se lămuri asupra unui lucru. **17** *vi* (Îe) **Mergi** (sau **mergeți**, **să mergi** etc.) ori **du-te** (sau **duceți-vă**, **să te duci** etc.), **pleacă** (sau **plecați** etc.) **de unde ai** (sau **ați** etc.) **~t** Pleacă (sau plecați etc.) de aici! **18** *vi* (Îae) Lasă-mă (sau lăsați-mă etc.) în pace! **19** *vi* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **în** (ori **întru**) **întâmpinare** sau **a-i ~** (cuiva) **înainte** (ori, înv, **în față**, reg, **în cale**), **a ~ în** (sau **întru**) **întâmpinarea** (cuiva), **a ~ înaintea** (cuiva) A întâmpina (pe cineva). **20** *vi* (Îe) **A ~ în întâmpinarea a ceva** A anticipa o idee, o teorie etc. **21** *vi* A apărea ca o consecință, un efect a ceva Si: *a decurge* (4), *a deriva* (3), *a rezulta*, *a se trage din*... **22** *vi* (Îe) **De aici vine (apoi) (aceea) că ...** sau **de unde vine că ...** Datorită acestui fapt. **23** *vi* (Îae) Din această cauză. **24** *vi* A-și avea originea din ceva sau de undeva Si: *a proveni*. **25** *vi* (D. limbi sau d. elemente ale unei limbi) A-și avea originea și a evolua istoric din... Si: *a deriva* (4). **26** *vi* (Înv; d. dispoziții, hotărâri etc. oficiale) A emite. **27** *vi* A avea ca sursă, ca punct de plecare. **28** *vi* (De obicei cu determinări locale introduse prin *pp* „la“, „până la“, „în“, „până în“ etc., care indică punctul de sosire) A ajunge într-un anumit loc (care reprezintă punctul final al deplasării) Si: *a descinde* (5). **29** *vi* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **iapa la hăț** A se schimba împrejurările în favoarea cuiva. **30** *vi* (D. ființe; îe) **A ~ pe** (sau **în**) **lume**, (îvr) **a ~ la viață** A se naște. **31** *vt* (Bis; d. Iisus Hristos; îe) **A ~ pe** (sau **în**, înv, **pre**) **lume** sau **a ~ cu trup** A se întrupa. **32** *vi* (Pop) **A ~ alba în sat** A se lumina de ziuă. **33** *vi* (Îe) **A(-i) ~ la țanc** (sau, rar, **la pont**) A sosi la momentul oportun. **34** *vi* (Înv; îe) **A ~ la mijloc** A interveni. **35** *vi* (Înv; îe) **A ~ fără vistavoi** A sosi (undeva) pe neașteptate. **36** *vi* (Pop; îe) **A(-i) ~** (cuiva) **drăguș la căuș** (sau, reg, **roaga**, **murga la traistă**, **ăl nan la găvan**, **sura la măsură**) Exprimă o amenințare. **37** *vi* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **(Moș) Ene pe la gene** A i se face somn. **38** *vi* **A-i ~** (cuiva) **mucul la deget** (sau **cuțitul la gât**) A ajunge într-o situație grea. **39** *vi* (Îae) A fi în primejdie. **40** *vi* (Îae) A ajunge la limita răbdării. **41-42** *vi*, *vrim* **A(-i) ~** (cuiva) **în** (sau, înv, **întru**, **spre**) **ajutor** (ori **sprijin**, reg, **ajutorare**) sau **a ~ în** (înv, **întru**) **ajutorul** (sau **sprijinul**) (cuiva), **a se ~ în ajutorul** (cuiva), (înv) **a(-i) ~** (cuiva) **ajutor**, (îvr) **a ~** (cuiva) **cu mână de ajutor** A interveni (prompt) pentru a ajuta pe cineva. **43** *vi* (Îae) A fi de folos cuiva. **44** *vi* (Îe) **A ~ în sprijinul** sau **ajutorul** (a ceva ori a cuiva) A aduce argumente în favoarea (susținătorului) unui anumit punct de vedere. **45** *vi* (Îe) **A(-i) ~ de hac** (sau, înv, **a ~ la hac**) A pedepsi pe cineva. **46** *vi* (Îae) A găsi modalitatea de a face inofensiv pe cineva care provoacă nemulțumiri, supărări, necazuri. **47** *vi* (Îe) **A(-i) ~ de hac** A depăși o dificultate, un obstacol etc. **48** *vi* (Îvr) **A ~ deasupra** A deveni învingător. **49** *vi* (Îvp; îe) **A(-i) ~** (cuiva) **la** (ori **în**) **mână** sau **a ~ pe** (ori **în**, **la**) **mâna** (ori **mâinile**) cuiva A ajunge la dispoziția cuiva. **50** *vi* (Îvr; îe) **A ~ la bani** A câștiga bani. **51** *vi* (Îae) A obține bani. **52** *vi* (D. obiecte, mai ales d. mărfuri; adesea cu determinări introduse prin *pp* „din“, „de la“) A ajunge la destinație. **53** *vi* (D. obiecte, mai ales d. mărfuri; adesea cu determinări introduse prin *pp* „din“, „de la“) A fi adus undeva. **54** *vi* (Înv; îe) **A ~ la** (sau **în**) **mâna** (sau **mâinile**) (cuiva) ori **a-i ~** (cuiva) **la** (sau **în**, **sub**, **a**) **mână** A ajunge în posesiunea cuiva. **55** *vi* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **cărțile** A trage sau a-i cădea cărți bune (potrivite pentru a câștiga la jocul de cărți). **56** *vi* (D. înștiințări, mesaje, scrisori etc.; adesea cu determinări introduse prin *pp* „din“, „de la“; de obicei construit cu dativul pronumelui personal) A ajunge la destinatar. **57** *vi* (D. înștiințări, ordine etc.; adesea cu determinări introduse prin *pp* „din“, „de la“; de obicei construit cu dativul pronumelui personal) A deveni cunoscut celui căruia îi este adresat, destinat. **58** *vi* (Înv; îe) **A-i ~ mazilie** (sau **mazilia**) A fi înlăturat de la domnie. **59** *vi* (D. publicații periodice) A fi difuzat (3). **60** *vi* (D. lumină, sunete, mirosuri etc.; adesea construit cu dativul) A se propaga prin spațiu până într-un anumit loc. **61** *vi* (D. lumină, sunete, mirosuri etc.; adesea construit cu dativul) A deveni perceptibil. **62** *vi* (D. știri, zvonuri etc. sau, pex, d. fapte, întâmplări etc.; îe) **A ~ la** (sau **în**, înv, **prin**) **urechile** (sau **cunoștința**, înv, **auz**, **auzul**) (cuiva) ori **a-i ~** (cuiva) **la urechi** A ajunge la cunoștința cuiva. **63** *vi* (Cu determinări nume de persoane sau echivalente ale acestora, introduse de obicei prin *pp* „cu“) A însoți (pe cineva) sau a fi însoțit (de cineva). **64** *vi* A aduce cu sine. **65** *vi* (La unele jocuri de cărți; îe) **A juca pe vine** (sau **pe venite**) A juca în contul banilor care vor fi aduși ulterior. **66** *vi* (Pan; cu determinări nume de abstracte, de acțiuni etc.) A fi mesagerul a ceva. **67** *vi* (Cu determinări care indică idei, proiecte, propuneri etc.) A propune[1]. **68** *vi* (Îvp; d. ființe, de obicei cu determinări introduse prin *pp* „asupra“, „peste“, „împotriva“ etc.) A se repezi asupra cuiva sau peste ceva cu intenții dușmănoase, agresive. **69** *vi* (Pop; pex; d. vehicule sau d. conducători de vehicule) A izbi (intrând în coliziune cu ...). **70** *vi* A se năpusti, printr-o acțiune militară, asupra dușmanului, asupra unui loc deținut de acesta etc. **71** *vi* A pătrunde în număr mare (și pe neașteptate) pe un teritoriu străin cu scopul de a-l jefui, de a-l cotropi. **72** *vi* (Îe) **Doar nu vin turcii** (sau **tătarii**) ori **doar nu vin turcii, nici tătarii** Se spune pentru a calma pe cineva prea grăbit sau înfricoșat fără motiv. **73** *vi* (Mai ales d. animale sau păsări de pradă) A se năpusti pentru a răpi, a ucide (pe cineva) sau a devora (ceva). **74** *vi* (Determinat prin „înăuntru“ sau prin alte determinări locale care indică un spațiu delimitat sau considerat ca atare și introduse de obicei prin *pp* „în“) A intra în ... **75** *vi* (Pex; udp „prin“, „în“) A pătrunde printr-o deschizătură, printr-un spațiu îngust, delimitat etc. **76** *vi* (Determinat prin „afară“ sau prin alte determinări locale introduse de obicei prin *pp* „din“) A ieși. **77** *vi* (De obicei cu determinări introduse prin *pp* „la“ sau în dativ) A vizita (1). **78** *vi* (De obicei cu determinări introduse prin *pp* „la“, care indică întruniri, manifestări publice) A lua parte (la ...). **79** *vi* (Pop) A frecventa cursurile unei instituții de învățământ. **80** *vi* (De obicei însoțit de propoziții circumstanțiale finale) A se prezenta la cineva sau undeva (cu un anumit scop, cu o anumită intenție). **81** *vi* (Îe) **A ~ pe capul cuiva** A cauza cuiva suferințe, necazuri etc. **82** *vi* (Îe) **Bine ai** (sau **ați**) **~t** (**sănătos**, **sănătoși**) Formulă de salut cu care este întâmpinat un oaspete. **83** *vi* (Îe) **Bine că ai** (sau **ați** etc.) **~t** Formulă prin care se evidențiază satisfacția față de oportunitatea sosirii cuiva. **84** *vi* (Trs; Mol) **A ~ la ușa** (sau **la pragul**) (cuiva) sau **a-i ~** (cuiva) **la ușă** A se prezenta la cineva pentru a-i cere ospitalitate, ajutor, bunăvoință. **85** *vi* (Mol; îe) **A ~ ca la borș** A se prezenta undeva și a pleca de acolo în grabă. **86** *vi* (Pop; îe) **A ~** (undeva) **după** (cineva sau ceva) A căuta (pe cineva sau ceva) în locul unde se află, se ascunde etc. **87** *vi* (Îe) **A ~ în numele** (sau **din partea**) **cuiva** A se prezenta (undeva) ca mesager, ca reprezentant al cuiva. **88** *vi* (Înv; îe) **A ~ în numele cuiva** A se prezenta (undeva) dându-se drept altcineva și uzând, prin înșelăciune, de autoritatea acestuia. **89** *vi* (Înv; îe) **A ~ înainte** A se întâlni (pe parcursul unei relatări, al unei expuneri). **90** *vi* (Înv; d. fapte, întâmplări; îae) A se petrece. **91** *vi* A se adresa cuiva. **92** *vi* A solicita cuiva ceva. **93** *vi* (D. bolnavi) A consulta un medic. **94** *vi* (Pop) A se prezenta la o persoană de sex feminin pentru a o cere în căsătorie. **95** *vi* (Jur; de obicei cu determinări ca „înaintea“, „spre înfățișare“, „de față“, „la judecată“ etc.) A se înfățișa (ca parte) în fața unei autorități judiciare sau a unui organ de justiție Si: *a compărea*. **96** *vi* A trece de partea cuiva. **97** *vi* A se alătura cuiva într-o acțiune Si: *a se alia* (2). **98** *vi* A deveni adeptul cuiva. **99** *vi* (De obicei determinat prin „jos“) A se deplasa de sus în jos (pe o suprafață) Si: *a coborî* (3), *a scobori*. **100** *vi* A cădea (cu viteză) de la o înălțime oarecare. **101** *vi* (Reg; d. porțiuni de teren; îe) **A ~ în vale** A se prăbuși. **102** *vi* (Tlg; d. divinități) A coborî (din cer) în lumea pământească. **103** *vi* (D. necazuri, suferințe etc.) A se abate asupra cuiva sau a ceva. **104** *vi* (Îe) **A ~ de sus** A proveni de la o autoritate superioară. **105** *vi* (Pop; d. ființe; urmat de determinări indicând partea corpului care intră în contact cu locul căderii) A cădea la pământ. **106** *vi* (Trs; d. piele; îe) **A-i ~ jos** A i se desprinde de pe corp. **107** *vi* (Pop; d. ființe; cu determinări ca „sus“, „în sus“ etc.) A se îndrepta în sus (spre un loc mai ridicat) Si: *a (se) urca*, *a (se) sui*. **108** *vi* (D. corpuri)

A se ridica deasupra (apei). **109** *vi* (Îvp; îe) **A ~ la iveală** (sau **la aieve**, **la arătare**) A fi dezvăluit. **110** *vi* (D. ființe; de obicei cu determinări modale ca „mai", „iar", „înapoi" etc.) A se întoarce în locul de unde a plecat Si: *a reveni*[1]. **111** *vi* (Reg; irn; îe) **A ~ de la biserică** A se întoarce beat acasă. **112** *vi* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **numai numele** A muri undeva, departe de locul de unde a plecat. **113** *vi* (D. obiecte) A fi returnat cuiva. **114** *vi* (D. obiecte, părți ale lor etc.; îe) **A ~ la loc** A recăpăta poziția inițială. **115** *vi* (D. animale, mai ales d. păsări) A se întoarce din migrație. **116** *vi* A redobândi stare, o situație anterioară. **117** *vi* (Îe) **A-și ~ în chef** A-și recăpăta buna dispoziție. **118** *vi* (Îe) **A-și ~ în fire** (sau **în sineși**, reg. **în ori**, **în puteri**, înv. **la firea sa**) A-și recăpăta forțele, vigoarea (după o stare de slăbiciune, de depresiune etc.) Si: *a se restabili*. **119-121** *vir*, *vim* **A-și ~ în fire** (sau **în simtire**, **în simțiri**, **în sine**, îrg. **la fire**, reg. **în ori**, **în oară**, **în minte**, **în firi**, **în horatic**, **la ori**, **la oară**, **la minte**, **la rând**), sau, reg, **a ~ în fire** (sau **în ori**, **în minte**, **la cale**), **a se ~ în fire** (sau **în oară**, **în minte**, **la fire**), **a-i ~ în fire** (sau **în ori**, **în oară**, **în formă**, **în putere**, **la fire**) A-și recăpăta cunoștința în urma unui leșin, a unei crize etc. **122-124** *vir*, *vim* (Îae) A se dezmetici dintr-o stare de toropeală, de amețeală, de leșin etc. **125** *vi* (Îe) **A-și ~ în fire** (sau **în sine**, reg. **în ori**, înv. **la fire**) sau, reg. **a ~ în ori** A-și recăpăta calmul, stăpânirea de sine (după un moment de spaimă, furie, descumpănire etc.). **126-127** *viim* (Îe) **A-și ~ în fire** (sau **în cunoștință**, înv. **în minte**, **în cunoștinți**, **în socoteală**, **întru sine-și**, **la socoteală**, reg. **în ori**, **la minte**, fam. **în minți**) sau, înv. **a ~ întru sine** (sau **în sine-și**, **în mintea sa**), înv. **a-i ~ în socotință** A-și redobândi capacitatea de judecată, de discernământ (renunțând la idei, la intenții sau la fapte nepotrivite, condamnabile). **128-129** *viim* (Îae) A se lămuri (în legătură cu o situație). **130** *vi* (D. simțuri, forță, putere etc. ale oamenilor) A se reface. **131** *vi* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **inima** (sau **sufletul**) **la loc** A-și recăpăta calmul, buna dispoziție, curajul după un moment de emoție, de spaimă, de descurajare etc. **132** *vi* (Rar; îe) **A-i ~** (cuiva) **fața** (**la loc**) A-și recăpăta expresia, înfățișarea firească, revenindu-și după o emoție puternică, o boală etc. **133** *vi* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **inimă** (sau **suflet**) A căpăta curaj. **134** *vi* (Mar; Trs; îe) **A-i ~** (cuiva) **fire** (sau **oară**, **putere**, **răsuflu**) A-și reveni dintr-o stare de leșin, de amețeală etc. **135** *vi* (Îvr; îe) **A ~ în viață** A învia. **136** *vi* (Îvp; d. ape; de obicei urmat de determinări locale sau modale) A curge (la vale) (în cantitate mare). **137** *vi* (Îvp; pex; d. ape; de obicei urmat de determinări locale sau modale) A (se) revărsa. **138** *vi* (Îvp; d. ape; îe) **A ~ mare** A-și spori debitul (revărsându-se). **139** *vi* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **apa** (sau **apă**) **la moară** sau **a ~ apă** (sau **apa**) (**și**) **la** (sau **pe**) **moara cuiva** A se schimba împrejurările în favoarea cuiva. **140** *vi* (Îvp; d. ape curgătoare; cu determinări introduse mai ales prin *pp* „din") A izvorî. **141-142** *vi* (Îvp; de obicei cu determinări introduse prin *pp* „în") A se vărsa (**25-26**). **143** *vi* (Pop; îe) **A ~ la matcă** (sau **la vad**[1]) A reintra în albie după revărsare. **144** *vi* (Îvp; d. ape curgătoare; udp „alăturea cu", „prin", „pe lângă" etc.) A curge pe lângă sau prin ... **145** *vi* (Pop; adesea cu valoare incoativă) A curge (la un robinet, pe o țeavă, într-o instalație etc.). **146** *vi* (Pop; d. lichide organice) A se scurge. **147** *vi* (Udp „până la", „la") A ajunge până la nivelul ... **148** *vi* (Îe) **A nu-i ~** (cuiva) **nici la degetul cel mic** A nu se putea compara cu cineva (din cauza inferiorității în care se află). **149** *vi* (Pop; îe) **A-i ~** (cuiva) **apa la gură** (sau **la gât**) sau (îvr) **a ~ apa la gură** A se afla într-o situație foarte dificilă. **150** *vi* (Îae) A fi în mare pericol. **151** *vi* (Îae) A ajunge la limita suportabilului. **152** *vi* (Îe) **A ~ la măsură** A ajunge la mărimea prestabilită sau normală. **153** *vi* (Îe) **A ~ cotul la măsură** sau **a veni tafta la cot** A se potrivi. **154** *vi* (Îvp; d. obiecte, bunuri etc.) A fi evaluat, ca mărime, ca greutate, ca volum (în unități corespunzătoare). **155** *vi* (Îvp; d. mărfuri) A fi evaluat ca preț. **156** *vi* (Îvp; d. mărfuri) A costa (1). **157** *vi* (Înv; d. oameni) A ajunge (cu numărătoarea) la numărul de ... **158** *vi* (Îvp) A rezulta în urma unui calcul. **159** *vi* (Înv; îe) **A ~ la** (sau **pe**) **sută** A fi în procent de ... **160** *vi* (Înv) A se cuprinde în alt număr Si: (înv) *a merge*. **161** *vi* (D. forme de relief, repere geografice etc.) A fi situat undeva (prin raportare la ...). **162** *vi* (D. drumuri, hotare etc.) A avea traseul (din direcția ..., cu începere din ..., până la ...). **163** *vi* (D. construcții sau d. părți ale unei construcții) A fi amplasat pe un anumit loc. **164** *vi* (D. obiecte sau d. componente ale unui ansamblu, ale unei instalații etc.) A avea un loc determinat în cadrul unei structuri, al unei organizări, al unui întreg etc. **165** *vi* (Îe) **A(-i) ~ cuiva** (ceva) **la** (sau, pop. **de**, înv. **pre**, îvr. **cu**) **îndemână** sau (îvp) **a(-i) ~ cuiva** (ceva) **îndemână** (sau, pop. **dindămână**, **dândămână**) A fi suficient de aproape (de cineva) pentru a fi ușor de atins, de luat, de mânuit. **166** *vi* (Pex; îae) A-i fi cuiva ușor, comod (de făcut). **167** *vi* (Îe) **A-i ~ cuiva peste mână** (ceva) A fi prea departe pentru a fi ușor de atins, de luat, de mânuit de cineva. **168** *vi* (Pex; îae) A-i fi cuiva greu, incomod (să facă) ceva. **169** *vi* (Ccd; adesea cu determinări modale ca „bine", „frumos", „de minune" etc.) A i se potrivi. **170** *vi* (De obicei însoțit de determinări introduse prin prepoziții sau de elemente predicative suplimentare care indică rangul, instituția, domeniul etc.) A prelua funcția, împuternicirea de ... **171** *vi* (Îe) **A ~ în** (sau **la**) **scaun** (sau **pe tron**) A fi întronat. **172** *vi* (D. formațiuni politice, guverne etc.; îe) **A ~ la putere** (sau **la guvern**) A prelua puterea (politică) într-o țară. **173** *vi* (D. oameni; udp „la" sau „în") A lua în primire o slujbă, un post (de conducere). **174** *vi* (Îe) **A ~ în serviciul cuiva** A se pune în serviciul cuiva. **175** *vi* (Reg; la unele jocuri cu mingea; îe) **A ~ la păscare** A prelua însărcinarea de a prinde mingea. **176-177** *vr*, (rar) *vi* (Îvp; ccd; adesea, precizat prin „parte") A i se atribui (prin partaj) ca moștenire, ca zestre, ca recompensă etc. **178** *vi* A dobândi (1). **179** *vi* (D. ființe; adesea cu determinări introduse prin *pp* „după", înv. „dinapoia" sau *lpp* „în urma", „pe urmele", care indică elementul precedent față de care se face raportarea) A merge după cineva sau ceva. **180** *vi* (Pan) A urma (imediat) după altcineva sau după altceva (în spațiu sau în timp) Si: *a succeda*. **181** *vi* A urma în grad sau în rang după ... **182** *vi* A fi situat pe o anumită treaptă, într-o ierarhie, după ... **183** *vi* (Pop; îe) **A ~ după cineva** A se însoți cu cineva (căsătorindu-se). **184** *vi* (Pop; îae) A urma pe cineva în vederea căsătoriei. **185** *vi* A urmări (pe cineva) (pentru a-l supraveghea, pentru a-l ajunge, pentru a-l prinde etc.). **186** *vi* A se călăuzi după un indiciu, după o urmă. **187** *vi* A urma învățăturile cuiva. **188** *vi* A proceda conform cu ... **189** *vi* (Pex) A fi alături de cineva (într-o acțiune). **190** *vi* (D. evenimente, fenomene, întâmplări etc.) A avea loc. **191** *vi* (D. evenimente, fenomene, întâmplări etc.) A surveni. **192** *vi* (Îe) **Nu știi cum vine păcatul** Se spune pentru a exprima resemnarea în legătură cu viitorul. **193** *vi* (Îae) Se spune pentru a exprima îndemnul la prudență. **194** *vi* (Îe) **A ~ vorba** (sau **vorbă**, înv. **cuvântul**) **de ...** (sau **despre ...**, **că...**, îvr. **pentru ...**) A fi adus în discuție. **195** *vi* (Îae) A se vorbi (printre altele și) despre ... **196** *vi* (Îe) **Așa** (sau **cum**) **vine vorba** (sau, rar, **vorbirea**) ori, reg. **vine vorba ceea** Așa se spune. **197** *vi* (Îe) **A înțelege** (sau **a pricepe**, **a vedea**) **cum vine vorba cuiva** (sau **vorba asta**) A sesiza nuanța, aluzia din spusele cuiva. **198** *vi* (D. personalități; îe) A apărea (în timp). **199** *vi* (Înv) A fi conform cu dorințele cuiva. **200** *vi* (Înv) A se cuveni. **201** *vi* (D. unități de timp) A sosi (în succesiune normală). **202** *vi* (Îe) **A(-i) ~** (cuiva sau la ceva) **vremea** (sau **vremurile**, **timpul**) A sosi pentru cineva sau pentru ceva momentul favorabil așteptat. **203** *vi* (Îe) **Vine** (sau, pop. **a ~**) (**ea**) **și vremea aceea** Se spune pentru a exprima convingerea că, în timp, se vor satisface anumite așteptări. **204** *vi* (Înv; îe) **A ~ împlinirea vremii** A se împlini timpul stabilit. **205** *vi* (Îe) **Nu știi** (sau **mai știi**) **cum vine** (sau **~**) **vremea** ori **așa vine vremea** Se spune pentru a evidenția caracterul imprevizibil sau accidental al unor situații sau întâmplări. **206** *vi* (Îe) **A ~** (**și**) **vremea** (sau **ceasul**, **ziua**) **cuiva** A sosi momentul aprecierii, recompensării cuiva. **207** *vi* (Îae) A sosi momentul pedepsirii cuiva. **208** *vi* (Îe) **A(-i) ~** (cuiva) **ceasul** (sau **vremea**) A ajunge la capătul zilelor. **209** *vi* (Îae) A-i sosi timpul să se căsătorească. **210** *vi* (Rar; îae) A-i sosi timpul să nască. **211** *vi* (Pop; d. o femeie însărcinată ajunsă la termenul nașterii; îe) **A(-i) ~ vremea, dar nu a nu(-i) ~ ceasul** A aștepta declanșarea nașterii. **212** *vi* (Pop; d. o fată de măritat; îae) A nu-și fi găsit încă pretendent. **213** *vi* (D. unități de timp, date, termene calendaristice, sărbători) A urma la rând (în conformitate cu periodicitatea specifică). **214** *vi* A ajunge până la data (de...). **215** *vi* (Îvp; d. zile, evenimente, sărbători etc.; cu determinări introduse prin *pp* „în", „la")

A cădea la o anumită dată Si: (îvp) *a pica*[1]. **216** *vi* (Îvp ; d. unități de timp) A se încheia. **217** *vi* (Cu determinări introduse prin *pp* „până la", „la") A se perpetua (până la ...). **218** *vu* (D. sentimente, senzații etc.) A pune stăpânire pe cineva Si: *a apuca* **(14)**, *a cuprinde* **(20)**. **219-220** *vu* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **lacrimile** (sau **lacrimi**) **(în ochi)** (A fi pe punctul de) a plânge. **221** *vu* (Îe) **A(-i) ~** (cuiva) **pe buze** (sau **pe limbă**) (ceva) A avea pornirea de a spune ceva. **222** *vu* (Îe) **A spune** (sau **a zice**, îvp, **a grăi**) **(tot) ce îi vine** (sau **câte îi vin**) **la** (sau **în**) **gură** A vorbi cu cineva fără a alege cuvintele (fiind sub impulsul unei stări emoționale de moment). **223** *vu* (Îe) **A ocărî** (sau **a batjocori**, **a blestema** etc.) **cum** (sau **oricum**) **îi vine la gură** A-și exprima în termeni duri, ireverențioși, furia, disprețul față de cineva. **224** *vu* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **acru** A nu mai suporta ceva. **225** *vu* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **o nebuneală** (sau **toanele**, **pandaliile**) **să ...** A i se năzări să ... **226** *vu* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **nebunie** (sau **pandaliile**) A se înfuria. **227** *vu* (Îe) **Era** (sau **mai**) **să-i vină dambla** (sau **damblaua**, **nebunie**) A fi pe punctul de a-și pierde rațiunea (din cauza durerii, a furiei, a suprinderii extreme). **228** *vu* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **(toți) dracii** A deveni îndărătnic, nereceptiv. **229** *vu* (Îae) A se înfuria. **230** *vu* (Îe) **A-i ~ cuiva pe cineva** A se mânia pe cineva. **231** *vu* (Precedat de „cum", „când", „unde" etc.; construit cu dativul pronumelui personal) A găsi de cuviință. **232** *vu* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **bine** (sau **la socoteală**) **(să .... ca să .... de .... de a .... a ...)** A-i fi bine (să ...). **233** *vu* (Îae) A-i fi convenabil (să ...). **234** *vu* (Îae) A găsi momentul favorabil (să ...). **235** *vu* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **bine cu ...** (sau **că ...**) A-i produce mulțumire (că ...). **236** *vu* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **ușor** (sau **lesne**, pop. **neted**, înv. **cu usurare**, **cu înlesnire**, **cu lesnire**) **(să .... a .... de a ...)** A-i fi ușor (să ...). **237** *vu* (Îe) **A(-i) ~** (cuiva) **(cu) greu (să .... a .... de ...)** sau **a nu-i ~** (cuiva) **să ...** A-i fi greu (să ...). **238** *vu* (Îae) A i se părea dezagreabil (să ...). **239** *vu* (Îae) A-i fi imposibil (să...). **240** *vu* (Îae) A nu-i conveni. **241** *vu* (Cu subiectul gramatical „gândul", „ideea" etc.) A-i trece cuiva prin minte. **242** *vu* (Cu subiectul gramatical „gândul", „ideea" etc.) A găsi de cuviință (să ...). **243** *vim* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **în** (sau **prin**) **minte** (sau **în cap**, **în gând**) A se gândi dintr-o dată la ceva. **244** *vim* (Îe) **A(-i) ~** (cuiva) **în minte** (sau **în cap**, **în amintire**, **în memorie**, pop. **în gând**, reg. **în ori**, înv. **aminte**) A-și aminti (de ceva). **245** *vim* (Îe) **A(-i) ~** (cuiva) **în minte** (sau **în cap**, înv. **aminte**) sau, pop. **a-i ~ minte** A-și da seama de ... **246** *vim* (Îe) **Cum îi vine în** (sau **la**) **minte** (ori **în gând**) După bunul plac. **247** *vim* (Îe) **A nu-i ~** (cuiva) **nici (măcar) în** (sau **prin**) **minte** (ceva) sau, înv, **a nu-i ~** (cuiva) **aminte** A considera ceva de neconceput, irealizabil. **248** *vim* (Adesea cu valoare exclamativă; îe) **(Nu știu) ce-mi** (sau **ce-i**, **ce ne** etc.) **vine** (sau **~, a ~t**) **(mie** sau **lui**, **nouă** etc.) **(în minte**, **în gând**, reg. **ispita) (de ...)** Se spune pentru a atrage atenția asupra caracterului surprinzător, neobișnuit al faptelor sau al situațiilor relatate. **249** *vim* (Îe) **Ce-ți** (sau **ce-i** etc.) **~?** ori **ce ți-a** (sau **i-a** etc.) **~t?** Se spune, cu o nuanță de reproș, pentru a exprima nedumerirea, surprinderea în legătură cu afirmațiile, cu atitudinea sau cu faptele neobișnuite, nepotrivite ale cuiva. **250** *vi* (Cu determinări introduse prin *pp* „la", „în", înv. „întru", „spre") A ajunge într-o anumită stare, situație. **251** *vi* (Îe) **A ~ în contact** (sau **în atingere**, rar, **în raport**) **(cu ...)** A se atinge (cu...). **252** *vi* (Îae) A ajunge în imediată vecinătate (cu ...). **253** *vi* (Îae) A ajunge să aibă relații datorită vecinătății cu ... **254** *vi* (Îae) A stabili o legătură (cu ...). **255** *vi* (Îae) A ajunge să cunoască. **256** *vi* (Îe) **A ~ în contradicție** (sau **în contrazicere**, **în conflict**, **în opoziție**, **în luptă** etc.) **cu ...** A fi în dezacord cu ... **257** *vi* (Îae) A fi contrar cu ... **258** *vi* (Pop; d. plante) A rodi[1] **(1)**. **259** *vi* (Pop; d. plante) A se coace **(13)**. **260** *vi* (Reg; d. vie; îe) **A ~ pe rod** A începe să rodească. **261** *vi* (Îvp; cu precizări ca „în vârstă", „la anii" etc., urmate de determinări genitivale sau introduse prin *pp* „de") A împlini o anumită vârstă. **262** *vi* (Îvp; îe) **A(-si) ~ la** (sau **în**) **vârstă** (sau **deplină vârstă**, **vârsta legiuită**, **măsura vârstei**, **vârsta anilor**) A deveni major. **263** *vi* (Îvp; îe) **A ~ în vârstă** (sau **la vreme**) **de (adânci) bătrânețe** sau (îvr) **a ~ mai la vârstă** A îmbătrâni (foarte tare). **264** *vi* (Înv; îe) **A ~ la sfârșitul vieții** (sau **anilor**) A muri[1]. **265** *vi* (Olt; urmat de determinări numerice; îe) **A ~ pe ...** A fi pe punctul de a împlini vârsta de ... **266** *vi* (Îvr) A se transforma. **267** *vi* (Înv) A cădea de acord. **268** *vi* (Înv; d. decizii, măsuri) A adopta **(4)**. **269** *vi* (Îrg; îe) **A ~ în pofta cuiva** (sau **la voie**) A face cuiva pe plac. **270** *vi* (Înv; îe) **A ~ la tocmeală** (sau **la împăcăciune**, **la consens** etc.) **(cu ...)** A cădea de acord (cu ...). **271** *vi* (Îvp; construit cu dativul pronumelui personal) A-i părea[1]. **272** *vi* (Cu valoare de semiauxiliar de aspect, exprimă caracterul potențial al unei acțiuni; construit cu dativul pronumelui personal; urmat sau, rar, precedat de un alt verb la conjunctiv ori, rar, la infinitiv) A avea pornirea de a ... *Îmi venea să-i spun totul.* **273** *vi* (Cu valoare de semiauxiliar de aspect, exprimă caracterul potențial al unei acțiuni; construit cu dativul pronumelui personal; urmat sau, rar, precedat de un alt verb la conjunctiv ori, rar, la infinitiv) A se simți în măsură să ... *Nu-mi vine să cred că a plecat.* **274** *vi* (Îvp; cu valoare de semiauxiliar de modalitate, exprimă caracterul iminent al unei acțiuni; urmat de un alt verb la indicativ, introdus prin *c* „de" sau „și", ori la conjunctiv sau la infinitiv) A fi pe punctul, în situația de a ... *În acest ansamblu vin a se reuni toate elementele.* **275** *vi* (Îvp; cu valoare de semiauxiliar de modalitate, exprimă caracterul iminent al unei acțiuni; urmat de un alt verb la indicativ, introdus prin *c* „de" sau „și", ori la conjunctiv sau la infinitiv) A ajunge până la punctul (de) unde ... *Aici râul vine de se varsa în Dunăre.* **276** *vc* (Îvp) A fi **(25)**. **277** *vc* (Îlv) **A ~ rudă (cu ...)** sau **a-i ~** (cuiva) **rudă** A se înrudi (cu ...). **278** *vc* (Îe) **Cum ~ (și) (vorba** sau **treaba) asta?** Se spune pentru a arăta nedumerirea, mirarea sau iritarea cuiva care pretinde o explicație pentru o întâmplare, pentru o faptă sau pentru o afirmația cuiva. **279** *vc* (Pop) A deveni **(2)**. **280** *va* (Îvp) Realizează o formă a diatezei pasive *Unele haine veneau încheiate cu nasturi, altele cu ceaprazuri.*

venial, ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / P: *~ni-al* / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***venialis, -e***, fr ***véniel***] (Liv; d. păcate[2], greșeli etc.) **1** Care poate fi iertat (de Biserică). **2** Fără importanță deosebită.

venie *sf* [At: DN[3] / P: *~ni-e* / Pl: ? / E: lat ***venia***] (Liv) **1** Îngăduință. **2** Iertare. **3** Providență.

venimozitate *sf* [At: DN[3] / Pl: *~tăți* / E: fr ***venimosité***] **1** (Rar) Însușirea de a fi veninos **(1)**. **2** (Fig) Răutate.

venin *sn* [At: PSALT. 291 / Pl: (rar) *~uri*, (reg) *~e* / E: ml ***venenum***] **1** Substanță toxică secretată, prin glande speciale, de unele animale (șerpi, insecte, arahnide) și de țesutul unor plante, ca mijloc de atac ori de apărare. **2** (Rar; lpl) Varietăți de venin **(1)**. **3** (Fig) Răutate. **4** Dușmănie **(1)**. **5** (Ccr) Vorbă, atitudine, faptă etc. care denotă răutate. **6** (Ccr) Vorbă, atitudine, faptă etc. care trădează ură. **7** (Îvp) Substanță toxică preparată de om (din plante otrăvitoare), care, introdusă în organism, provoacă tulburări importante, leziuni grave etc. și, uneori, moartea Si: *otravă*. **8** (Îe) **A turna ~ în cineva** (sau **în sângele cuiva**) A produce cuiva o suferință morală. **9** (Rar; lpl) Varietăți de venin **(7)**. **10** (Pex) Toxicitate. **11** (Pex) Nocivitate. **12-13** (Atm; îvp; pan) Fiere **(1, 7)**. **14** (Îe) **A(-i) face (cuiva) ~ (de moarte)** sau **a(-i) pune (cuiva) ~ la inimă** A (se) supăra foarte tare. **15** (Îe) **A fierbe de ~** A fi foarte furios. **16** (Înv; îe) **A-și sparge** (sau **a-și răcori**) **~ul** A se liniști. **17** (Fig) Suferință morală Si: *amărăciune* **(3)**, *durere* **(5)** *necaz*, *supărare*. **18** (Fig) Furie **(1)**. **19** (Îe) **A-și vărsa ~ul** A-și destăinui necazurile, supărările. **20** (Îae) A-și manifesta furia față de cineva. **21** (Olt; Trs; pex) Puroi[1]. **22** (Olt; pex) Varice[2]. **23** (Med; reg; pex) Antrax **(2)**. **24** (Reg; dep) Cal bătrân, slab și neputincios.

venina [At: CM II, 311 / Pzi: *~nez*, 3 și (îvr) *venină* / E: ***venin***] **1** *vt* (Îvp) A inocula venin **(1)** într-un organism prin contactul cu o plantă sau prin mușcătura, respectiv, înțepătura unui animal. **2** *vt* (Îvp) A otrăvi cu venin **(7)**. **3** *vt* (Înv) A face să devină otrăvitor. **4** *vt* (Înv; fig) A înrăutăți. **5** *vt* (Înv; fig) A face să devină greu de suportat. **6-7** *vtr* (Îvp; fig) A (se) supăra. **8-9** *vtr* (Înv; fig) A (se) mânia.

veninariță *sf* [At: HEM 2182 / Pl: *~te* / E: ***venin*** + *-ariță*] **1** Plantă erbacee din familia scrofulariacee, cu florile albe sau trandafirii, care crește în locuri umede sau mlăștinoase și care este folosită în medicină pentru proprietățile ei iritante și purgative Si: *avrămeasă*, (reg) *milostivă*, *potroacă*[1], *mila-Domnului* (*Gratiola officinalis*). **2** (Bot; reg) Barba-boierului (*Ajuga laxmanni*).

veninaș *sn* [At: ARGHEZI, S. XIX, 234 / Pl: ? / E: ***venin*** + *-aș*] (Rar) **1-2** (Fam; gmț) Venin (**1**) (cu toxicitate redusă). **3-4** (Fig; șhp) Răutate (inofensivă).

veninat, ~ă *a* [At: CORESI, EV. 202 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***venina***] **1-3** (Îrg) Veninos (**1-3**). **4** (Fig; d. oameni) Rău. **5** (Fig; d. oameni) Dușmănos. **6** (Fig; d. manifestări, stări etc. ale oamenilor) Care trădează răutate. **7** (Fig; d. manifestări, stări etc. ale oamenilor) Care este determinat de răutate. **8** (Fig; d. manifestări, stări etc. ale oamenilor) Care este expresia dușmăniei, a urii. **9-10** (Îrg; d. lichide, substanțe etc.) Veninos (**9-10**). **11** (Înv; d. ființe) Otrăvit cu venin (**7**). **12** (D. răni; în descântece) Infectat. **13** (D. boli; în descântece) Care provoacă infecție.

veninător, ~oare *a* [At: EUSTATIEVICI, GR. RUM. $81^{v}/13$ / Pl: *~i, ~oare* / E: ***venina*** + *-ător*] (Înv) **1-3** Veninos (**1-3**).

veninită *sf* [At: CHEST. V, 169/4 / Pl: *~te* / E: ***venin*** + *-iță*] (Reg) Vietate care secretă venin (**1**).

veninos, ~oasă *a* [At: MOXA, 371/21 / V: (reg) ***veri~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ml ***venenosus, -a, -um*** sau ***venin*** + *-os*] **1** (D. unele animale și plante sau d. organe ale acestora) Care produce, secretă venin (**1**) Si: *înveninat*, (îrg) *veninat* (**1**), (înv) *veninător* (**1**), (reg) *pelinat*. **2** (D. secreții) Care conține venin (**1**) Si: *înveninat*, (îrg) *veninat* (**2**), (înv) *veninător* (**2**), (reg) *pelinat*. **3** (D. plante) Al căror consum induce intoxicații grave sau letale Si: *înveninat, otrăvitor*, (îrg) *veninat* (**3**), (înv) *veninător* (**3**), (reg) *pelinat*. **4** (Fig; d. oameni) Rău. **5** (Fig; d. oameni) Dușmănos. **6** (Fig; d. sentimente, manifestări mai ales verbale etc.) Care trădează răutate (**1**). **7** (Fig; d. sentimente, manifestări mai ales verbale etc.) Care este determinat de răutate. **8** (Fig; d. sentimente, manifestări mai ales verbale etc.) Care exprimă dușmănie, ură. **9** Care conține otravă (**1**) Si: *otrăvitor, înveninat*, (îvr) *veninat* (**9**). **10** În care sau pe care s-a pus otravă (pentru a ucide pe cineva) Si: *otrăvitor* (**1**), *înveninat*, (îvr) *veninat* (**10**). **11** (Înv; pex) Toxic. **12** (Înv; pex) Nociv. **13** (Înv; d. oameni) Care suferă de exces de secreție biliară. **14** (Înv; pex; d. afecțiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Care se datorează unui exces de secreție biliară. **15** (Înv; îs) *Temperament ~* Temperament coleric. **16** (Mpp; îs) *Friguri ~oase* Stare febrilă și toxică cauzată de unele tulburări biliare și digestive sau de unele infecții. **17** (Ban; îs) *Limbă ~oasă* Limbă încărcată.

venire *sf* [At: CORESI, EV. 190 / V: (îrg) ***viire*** / Pl: *~ri* / E: ***veni***] **1** Deplasare către cineva sau către ceva Si: *venit*[1] (**1**). **2** Parcurgere a unui traseu pentru a ajunge la un anumit loc Si: *venit*[1] (**2**). **3** Trecere (prin...). **4** Traversare. **5** (Îvr) Dislocare (a unor roci). **6** Sosire a cuiva la un moment dat într-un anumit loc (care reprezintă punctul final al unei deplasări) Si: *venit*[1] (**3**). **7** (Îs) *Bună ~* Formulă, folosită uneori ca salut, prin care este întâmpinat un oaspete. **8** (Îs) *~ pe* (sau *în*) *lume* Naștere. **9** (Îs) *~ în ajutor* Ajutorare (**1**). **10** (Îvr) Ședere temporară într-un loc Si: *rămânere, zăbovire*. **11** (Pex) Ivire. **12** (Rar) Loc în care sosește cineva. **13** Pătrundere (în număr mare) într-un teritoriu (pentru a trece, pentru a staționa temporar sau pentru a se stabili). **14** Invadare (cu intenții ostile) a unui teritoriu străin Si: *invazie, năvălire, năvală*. **15** Cotropire (**3**). **16** (În religia creștină; șîs *~ pe lume, ~a întâi, ~a lui Hristos*) Întruparea Fiului lui Dumnezeu. **17** (În religia creștină; îas) Viața pe pământ (cu chip de om) a Fiului lui Dumnezeu. **18** (În religia creștină; șîs *a doua ~, ~a a doua*) Cea de a doua apariție a Fiului lui Dumnezeu, ca judecător suprem, la sfârșitul lumii. **19** (În religia creștină; îas) Judecata de Apoi. **20** (În religia creștină; îas) Sfârșitul lumii. **21** (Rar) Pogorâre. **22** (Înv) Producere a unui fapt Si: (înv) *venit*[1] (**10**). **23** (Îvr) Ceea ce se abate asupra cuiva. **24** Întoarcere a cuiva în locul de unde a plecat Si: *înapoiere*, (pop) *venit*[1] (**11**), (îvp) *venitură* Vz *viitură* (**7**). **25** Revenire a cuiva într-un loc în care a mai fost Si: *înapoiere*, (pop) *venit*[1] (**12**), (îvp) *venitura* Vz *viitură* (**8**). **26** (Îs) *~ în fire* Revenire (după un leșin). **27** (Înv; îs) *~ la fire* Menstruație. **28** (Cu determinări în genitiv) Ieșire din matcă (a unei ape) Si: *revărsare*. **29** Preluare a unei funcții, a unei împuterniciri. **30** Instalare într-un post[2] Si: *angajare* (**1**). **31** (Șîs *~ la domnie, ~ ca domn*) Urcare pe tron Si: *înscăunare, întronare*, (îvr) *venit*[1] (**13**). **32** (Îs) *~ la putere* Preluare a conducerii (într-un stat). **33** (Cu determinări în genitiv) Începere a desfășurării unei perioade de timp. **34** (Olt; de obicei în legătură cu verbul „a avea") Timp liber, disponibil pentru a face ceva Si: *răgaz*. **35** (Îlav) **Pe ~** Cu timpul.

venisecție *sf* vz ***venesecție***

veniș *sm* vz ***velniș***

venișoară *sf* vz ***vinișoară***

venit[1] *sn* [At: COD. VOR[2]. $71^{v}/9$ / V: (înv) ***~net***, (îvp) ***~ă*** *sf* / Pl: (**14-21**) *~uri*, (îvr) *~e* / E: ***veni***] **1-2** Venire (**1-2**). **3** Venire (**6**). **4** (Îs) *Bun ~* Formulă de salut prin care se exprimă mulțumirea în legătură cu sosirea cuiva. **5** (Înv; în religia creștină; îs) *Întâiul ~* Întruparea Fiului lui Dumnezeu. **6** (Înv; în religia creștină; îas) Viața pe pământ (cu chip de om) a Fiului lui Dumnezeu. **7** (Înv; în religia creștină; șîs *~ul al doilea*) Cea de a doua apariție a Fiului lui Dumnezeu, ca judecător suprem, la sfârșitul lumii. **8** (Înv; în religia creștină; și îas) Judecata de Apoi. **9** (Înv; în religia creștină; și îas) Sfârșitul lumii. **10** (Înv) Venire (**22**). **11-12** (Pop) Venire (**24-25**). **13** (Îvr) Venire (**31**) la domnie. **14** (Uneori cu determinări care indică sursa, proveniența) Totalitate a mijloacelor bănești sau materiale rezultate (într-o perioadă de timp) din exploatarea unei proprietăți Vz *rentă*. **15** Mijloace materiale sau bănești care provin dintr-o anumită sursă Si: *beneficiu* (**1**), *câștig* (**6**), *produs, profit*[2], (reg) *mirișug*, (înv) *product, spor, ghelir*. **16** (Îs) *~ național* Parte a produsului economiei naționale dintr-o perioadă de timp, care rămâne după scăderea cheltuielilor de producție. **17** Bunuri provenite din dreptul de a exploata anumite servicii publice sau anumite bunuri ale statului concesionate. **18** Remunerație obținută în urma prestării unei activități, a practicării unei profesiuni Si: *leafă, retribuție, salariu*. **19** (Îvr) Sursă de venit. **20** (Imp) Fond (**19**). **21** (Nob) Pradă.

venit[2], ***~ă*** [At: COD. VOR.[2] $74^{r}/6$ / Pl: *~iți, ~e* / E: ***veni***] **1-2** *smf, a* (Îvp) (Persoană) care s-a deplasat din alte locuri (și este considerată străină în locul în care a ajuns sau s-a stabilit). **3-4** *smf, a* (Îvp) (Persoană) care a ajuns într-un anumit loc. **5-6** *smf, a* (Persoană) care se prezintă la cineva, undeva. **7** *smf* (Îs) *Nou ~* Persoană sosită de curând la cineva, undeva. **8** *smf* (Îas) Persoană care a aderat recent la o orientare ideologică, artistică, politică etc. **9** *smf* (Îas) Persoană care ia prima oară contact cu ceva. **10** *smf* (Rar; îas) Copil născut de curând Si: *nou-născut*. **11** *smf* (Îs) *(Cel) întâi* (sau *dintâi*) *~* Persoană care ajunge prima într-un loc. **12** *smf* (Prt: îas) Persoană nesemnificativă. **13** *a* (Îe) **(A fi) bine** (sau, rar, **bun**) **~** (A fi) primit cu plăcere. **14** *a* (Îae) (A fi) util. **15** *a* (Îae) (A fi) oportun.

venită *sf* vz ***venit***[1]

venitic, ~ă *smf* vz ***venetic***

venitor, ~oare *a, s* vz ***viitor***[1]

venitorime *sf* vz ***viitorime***

venitoriu, ~oare *a, sfn* vz ***viitor***[1]

venitură *sf* vz ***viitură***

venițian *sm* vz ***venețian***

venos, ~oasă *a* [At: POLIZU, P. 147/27 / Pl: *~oși, ~oase* / E: lat ***venosus, -a, -um***, fr ***veineux***] **1** Care aparține venei (**1**) Si: (înv) *vânos* (**10**), *vânal*. **2** Care se află prin regiunea venelor (**1**) Si: (înv) *vânos* (**11**). **3** Care este constituit din vene (**1**) Si: (înv) *vânos* (**12**). **4** (Bot; d. organe, părți ale unor plante) Foarte fin reticulat.

venoscleroză *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ze* / E: fr ***veinosclérose***] (Med) Scleroză a venelor (**1**).

venozitate *sf* [At: ENC. ROM. / S și: (înv) *~osi~* / Pl: *~tăți* / E: fr ***vénosité***] **1** (Med) Stare de insuficientă oxigenare a sângelui arterial. **2** (Med) Mod de distribuire a venelor (**1**) în corp sau într-un organ. **3** (Bot) Mod de distribuire a nervurilor într-o frunză.

ventil *sn* [At: IC. LUM. (1840), $36^{1}/12$ / Pl: *~e, ~uri* / E: ger ***Ventil***] **1** (Teh) Dispozitiv cu care se reglează închiderea sau deschiderea unui orificiu de trecere pentru lichide și gaze Si: *registru, sertar, șuber*. **2** (Teh: îs) *~ de siguranță* Supapă de siguranță. **3** (Spc) Dispozitiv de închidere a valvei unei camere de cauciuc (la bicicletă, la automobil etc.).

ventila *vt* [At: ARHIVA, I, 711 / Pzi: *~lez* / E: fr ***ventiler***, lat ***ventilare*** cf ger *ventilieren*] **1** A împrospăta aerul (viciat) dintr-un spațiu închis prin deplasarea și înlocuirea lui. **2** (Fig; c. i. idei, știri, proiecte etc.) A supune

examinării Si: *a dezbate*[2] (3). 3 (Fig; c. i. idei, știri, proiecte) A pune în circulație.

ventilare *sf* [At: PONI, F. 107 / Pl: *~lări* / E: ***ventila***] 1 Ventilație (1). 2 (Fig) Dezbatere[2] (3). 3 (Fig; rar) Punere în circulație de idei, știri.

ventilat, ~ă *a* [At: CUCIURAN, D. 51/37 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***ventila***] 1 (D. încăperi) Aerisit[2] (1). 2 (D. aerul dintr-un spațiu închis) Împrospătat. 3 (Fig; d. idei, proiecte etc.) Examinat[2] (5). 4 (Fig; d. idei, știri, proiecte etc.) Pus în circulație.

ventilator, ~oare [At: ALBINEȚ, M. 80/6 / V: (îvr) ***vintel~*** (A: nct) *sm* / A și: (înv) *~lator* / Pl: *~oare*, (înv) *~i* sm / E: lat ***ventilator***, ger ***Ventilator***, fr ***ventilateur***] 1 *sn* Aparat, alcătuit dintr-un rotor cu palete și o carcasă, cu care se împrospătează aerul (viciat) dintr-un spațiu închis (prin deplasarea și înlocuirea lui), se produc curenți de aer în uscătorii etc. Si: (iuz) *vânturătoare*, (îvr) *vânturător* (14). 2 *sn* Dispozitiv cu palete al unei mașini, al unui aparat care, prin ventilarea aerului, împiedică încălzirea excesivă a unei piese în funcționare (microprocesorul unui calculator, motorul unui automobil etc.). 3 *a* De ventilație (1).

ventilatorist, ~ă *smf* [At: L. ROM. 1978, 589 / Pl: *~iști, ~e* / E: ***ventilator*** + *-ist*] Muncitor specializat în instalații de ventilație (3).

ventilație *sf* [At: GHICA, S. 576 / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / G-D: *~iei* / E: fr ***ventilation***, ger ***Ventilation***] 1 Împrospătare a aerului (viciat) dintr-un spațiu închis prin deplasarea și înlocuirea lui Si: *ventilare* (1). 2 (Îs) ~ *pulmonară* Proces fiziologic de circulație a aerului prin căile respiratorii și plămâni, prin alternarea ritmică a inspirației și expirației. 3 Instalație care împrospătează aerul dintr-o încăpere.

ventilațiune *sf* vz ***ventilație***

ventireu *sm* vz ***vindereu***

ventișor *sn* vz ***vântișor***

ventozitate *sf* vz ***vântozitate***

ventral, ~ă [At: ARHIVA, I. 580 / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***ventralis, -e***, fr ***ventral***] 1 *a* (Îoc *dorsal*) Care ține de pântece. 2 *a* (Îoc *dorsal*) Referitor la pântece. 3 *a* (Îoc *dorsal*) Din regiunea pântecelui. 4 *a* (Pgn; îoc *dorsal*) Care aparține părții anterioare a corpului uman sau a unui organ al omului. 5 *a* (Pgn; îoc *dorsal*) Care aparține părții inferioare a corpului unui animal. 6-7 *a* Privitor la părțile ventrale (4-5). 8 *sf* Înotătoare situată pe partea inferioară a corpului peștilor. 9 *a* (Bot; îoc *aerian*) Care este situat pe partea inferioară a unei plante. 10 *a* (Bot; îoc *aerian*) Care este orientat spre pământ

ventrar *sn* [At: F (1873), 177 / V: ***~iu*** *sn*, ***~ie*** *sf* / Pl: *~ii* / E: ***vânt***, pan de tipul *umbrar*, *pieptar* etc.] (Îvr) Evantai (1).

ventrarie *sf* vz ***ventrar***

ventrariu *sn* ***ventrar***

ventră *sf* vz ***vintre***

ventre *sfn* vz ***vintre***

ventrele *sfp* vz ***vetrelă***

ventricea *sf* [At: GRECESCU, FL. 442 / Pl: *~ele* / E: ***vintre*** + *icea*] (Bot) 1 Ventrilică (3) (*Veronica persica*). 2 Ventrilică (1) (*Veronica officinalis*). 3 Bobornic (*Veronica prostrata*).

ventricel *smn* vz ***vintricel***[1]

ventriclu *sn* vz ***ventricul***

ventricul *sn* [At: ANTROP. 80/3 / V: (înv) ***~ă*** (A și: înv, *~culă*) *sf*, (îvr) ***~clu*** *sn* / Pl: *~e*, (rar) *~i* sm / E: fr ***ventricule***, lat ***ventriculus***, it ***ventricolo***] 1 Fiecare dintre cele două cavități inferioare ale inimii, separate printr-un perete subțire Si: (înv; liv) *talam*[1], (îvr) *vintricel*[2]. 2 Stomac. 3 (Pgn) Orice cavitate naturală de dimensiuni reduse, în interiorul unor organe.

ventricular, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***ventriculaire***] 1-2 Care ține de ventricule (1, 3). 3-4 Din regiunea ventriculelor (1, 3).

ventriculă *sf* vz ***ventricul***

ventriculită *sf* [At: DN[3] / Pl: *~te* / E: fr ***ventriculite***] 1 (Med) Meningită localizată la nivelul ventriculelor cerebrale. 2 (Mdv) Inflamație a stomacului la păsări.

ventriculografie *sf* [At: DEX – S / Pl: *~ii* / E: fr ***ventriculographie***] (Med) 1 Radiografie a ventriculelor inimii. 2 Explorare radiologică a ventriculelor cerebrale după indroducerea de aer sau după puncția acestora.

ventriculogramă *sf* [At: DN[3] / Pl: *~me* / E: fr ***ventriculogramme***] (Med) 1 Parte a unei electrocardigrame referitoare la activitatea ventriculelor (1). 2 Imagine obținută prin ventriculografie (2).

ventriculostomie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***ventriculostomie***] (Med) 1-2 Ventriculotomie (1-2).

ventriculotomie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***ventriculotomie***] (Med) 1 Deschidere chirurgicală a unui ventricul cerebral Si: *ventriculostomie* (1). 2 Deschidere chirurgicală a unui ventricul al inimii pentru a repara o malformație congenitală sau dobândită Si: *ventriculostomie* (2).

ventrilar *sm* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~i* / E: ***ventrilă*** + *-ar*] (Înv) Navă cu pânze.

ventrilă *sf* vz ***vetrelă***

ventrili [At: BARCIANU / V: (reg) ***vetreli*** / Pzi: *~lesc* / E: ***ventrilă***] 1 *vi* (Înv) A naviga cu o corabie cu pânze. 2 *vr* (Îrg) A petrece (în aer liber).

ventrilică *sf* [At: COTEANU, PL. 13 / V: (înv) ***vin~***, (reg) ***vindr~*** / Pl: *~ici* / E: ***vintre*** + *-ilică*] 1 Plantă erbacee, folosită în medicină, cu tulpina târâtoare la bază și ridicată spre vârf, acoperită cu peri aspri, cu frunzele obovale, îngustate într-un pețiol scurt, cu florile albastre-deschis, albe sau trandafirii Si: *șopârliță*, *veronică* (1), *ventricea* (2), (reg) *mătrice*, *strătorică*, *buruiană-de-cel-pierit* (*Veronica officinalis*). 2 (Bot) Șopârliță (*Veronica latifolia*). 3 Plantă erbacee, folosită în medicină, cu tulpina culcată sau agățătoare, cu flori mari, albastre, care cresc la subsuoara frunzelor Si: *ventricea* (1) (*Veronica persica*). 4 (Bot) Bobornic (*Veronica prostrata*). 5 Plantă erbacee, folosită în medicină, cu tulpina târâtoare sau ascendentă, adesea ramificată de la bază, cu frunzele galbene-verzui, cu florile mai ales albe cu dungi albăstrii (*Veronica agrestis*). 6 Plantă erbacee, folosită în medicină, cu tulpina simplă, cu florile albastre, care crește prin fânețe și prin pășuni (*Veronica spicata*).

ventriloagă *sf* vz ***ventriloc***

ventriloc, ~ă *smf, a* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~og*** *smf*, (îvr) ***~oagă*** *sf*, ***vantrilog***, ***vin~*** *sm* / Pl: *~oci, ~oce* / E: fr ***ventriloque***] 1-2 (Persoană) care este capabilă de a rosti cuvintele fără a mișca buzele și fără a deschide gura, dând impresia că vorbește din abdomen.

ventrilocie *sfs* [At: PROT. – POP., N. D. / V: ***~ogie*** / E: ***ventriloc*** + *-ie* cf fr *ventriloquie*] (Înv) Capacitate a unei persoane de a rosti cuvintele fără a mișca buzele și fără a deschide gura, dând impresia că vorbește din abdomen.

ventrilog, ~ă *smf* vz ***ventriloc***

ventrilogie *sf* vz ***ventrilocie***

ventripotent, ~ă *a* [At: VINEA, L. I, 341 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***ventripotent***] (Rar) Pântecos (1).

ventru *sn* [At: MARIAN – ȚIȚEICA, FIZ. II, 25 / V: (rar, 1) ***vân~*** / Pl: *~re* / E: fr ***ventre***] 1 (Fiz) Punct, linie sau suprafață dintr-un câmp de unde staționare, în care amplitudinea vibrației are valoare maximă. 2 (Rar) Pântece (1).

ventula *vt* [At: HELIADE, O. I, 348 / V: ***vân~*** / Pzi: *ventul* / E: lat ***ventulare***, it ***ventilare***] (Înv) A flutura (8).

venturel *sm* vz ***vânturel***

ventureu *sm* vz ***vânturel***

venturi *sni* [At: DN[3] / E: fr ***venturi***] (Fiz; îs) *Tub* ~ Instrument pentru determinarea vitezei de curgere și a debitului unui curent de fluid într-o conductă.

venturimetru *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~re* / E: it ***venturimetro***] (Teh) Aparat folosit la măsurarea debitului unui curent de fluid într-o conductă, având la bază principiul tubului Venturi.

ventuză *sf* [At: MEȘT. DOFT. I, 41[v]/16 / V: (înv) ***vântoasă***, ***~ndu~***, (îvr) ***vân~***, ***vin~*** / Pl: *~ze* / E: fr ***ventouse***, ngr ***βεντούζα***] 1 (Med) Pahar special de sticlă groasă, cu marginea puțin răsfrântă, care, după crearea de vid în interior (prin flambare), se aplică, în scop curativ, pe pielea unui bolnav. 2 Urmă lăsată pe piele de o ventuză (1). 3 (Înv; îs) ~ *uscată* (sau

seacă) Ventuză care se aplică pe pielea uscată a unui bolnav, pentru a provoca o congestie locală. 4 (Îs) ~ *scarificată* (sau *tăiată, sângerată*) Ventuză care se aplică pe pielea scarificată a unui bolnav, pentru a-i extrage o cantitate mică de sânge. 5 Organ în formă de disc al unor animale (acvatice) care le permite să se fixeze pe diferite corpuri (ca să sugă). 6 Aparat în formă de clopot cu ajutorul căruia se scoate aerul care împiedică circulația într-o conductă. 7 (Tip; lpl) Mici piese montate pe o bară, care prin depresiune absorb coala de hârtie, iar prin presiune o depun la semnele mașinii de imprimat.

venulă *sf* [At: GRECESCU, FL. 72 / Pl: *~le* / E: lat **venula** cf fr *veinule*] 1 (Bot) Fiecare dintre ramificațiile subțiri ale nervurilor din structura frunzelor. 2 (Med) Venă (1) mică.

venusian, ~ă [At: SCÎNTEIA, 1975, nr. 10319 / P: *~si-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: **Venus** + *-ian*] 1 *sm* Presupus locuitor al planetei Venus. 2 *a* Care aparține planetei Venus. 3 *a* Caracteristic planetei Venus.

venust, ~ă *a* [At: NEGULICI / Pl: *~uști, ~e* / E: lat **venustus, -a, -um**, fr **vénuste**] (Liv) 1 Plăcut. 2 Fermecător (4).

venustate *sfs* [At: NEGULICI / E: lat **venustas, -atis**, fr **vénusté**] (Liv) 1 Frumusețe (1). 2 Farmec (7).

venzare *sf* vz **vânzare**

vepere *sf* vz **viperă**

vepire *sf* vz **viperă**

vepsea *sf* vz **vopsea**

vepsie *sf* vz **viespe**

ver[1] *c* vz **veri**

ver[2], **~ă** *a* [At: HELIADE, O. II, 90 / Pl: *~i, ~e* / E: lat **verus, -a, -um**, it **vero**] (Înv) 1 Adevărat[2] (1). 2 Real.

veracitate *sf* [At: GHICA, S. 108 / Pl: *~tăți* / E: fr **véracité** cf lat *verax, -acis*] 1-3 (Liv) Veridicitate (1-3). 4 (Pex) Sinceritate.

verandă *sf* [At: CODRESCU, C. I, 20/4 / Pl: *~de* / E: fr **véranda**, it **veranda**] Galerie exterioară (balcon sau terasă acoperită), închisă adesea cu pereți având numeroase ferestre, care alcătuiește anexa unei locuințe.

verare *sf* vz **vârdare**

verant *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr **verant**] Lupă specială pentru examinarea fotografiilor.

verascop *sn* [At: CADE / Pl: *~oape* / E: fr **vérascope**] Aparat fotografic stereoscopic, ale cărui plăci se schimbă automat.

veratrină *sf* [At: ENC. ROM. / Pl: *~ne* / E: fr **vératrine**] 1 Alcaloid extras din semințe de popaz, întrebuințat, în medicină, împotriva viermilor intestinali, a reumatismului, a nevralgiilor etc. 2 Produs medicamentos care are la bază veratrina (1).

verb *sn* [At: VĂCĂRESCUL, GR. 17/24 / V: (învr) *~um* / Pl: *~e*, (înv) *~uri, ~i* sm / E: lat **verbum**, fr **verbe**, it **verbo**] 1 (Grm) Parte de vorbire care exprimă o acțiune, o stare sau o transformare (progresivă) a subiectului, care se caracterizează printr-o flexiune proprie, numită conjugare Si: (îvr) *vorbă* (68). 2 (În gramaticile moderne) Centru al enunțului. 3 (Liv; lsg) Mijloc de exprimare Si: *limbaj*. 4 (Liv; lsg) Cuvânt (1). 5 (Tlg) Dumnezeu (1).

verbal, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i, ~e* / E: fr **verbal**, lat **verbalis, -e**] 1 (Îoc *scris*) Care se comunică prin viu grai Si: *oral*. 2 (Îoc *scris*) Care caracterizează vorbirea Si: *oral*. 3 (Îs) *Notă ~ă* Notă a unui guvern, a unui stat, predată ambasadorului unui stat străin, nesemnată, echivalentă cu o declarație orală. 4 Care privește cuvintele ca mijloc de exprimare a unei idei, a unei creații etc. 5 Care se exprimă cu ajutorul cuvintelor. 6 (Grm) Care aparține verbului (1). 7 (Grm) Care provine dintr-un verb. 8 (Grm; îs) *Flexiune ~ă* Conjugare (1).

verbalism *sns* [At: CONTEMP. 1948, nr. 107, 5/6 / E: fr **verbalisme**] 1 Tendință de a acorda mai multă importanță cuvintelor decât ideilor exprimate prin ele. 2 Abuz de cuvinte în exprimarea unor idei Si: *vorbărie* (2), (liv) *verbozitate* (frm) *verbiaj*. 3 Metodă de învățare bazată pe însușirea cuvintelor fără a urmări dezvoltarea gândirii.

verbalitate *sfs* [At: DN[3] / E: it **verbalità**] (Liv) Oralitate.

verbaliza[1] *vi* [At: HELIADE, D. J. 61/20 / Pzi: *~zez* / Imt și: 2 (îvr) *~liză* / E: fr **verbaliser**, it **verbalizzare**] (Liv) 1 A alcătui un proces-verbal. 2 A exprima în cuvinte o idee, un sentiment etc.

verbaliza[2] *vt* [At: DN[3] / Pzi: *~zez* / E: **verb** + *-aliza*] A întrebuința cu valoare verbală o altă parte de vorbire decât verbul (1).

verbalizare[1] *sf* [At: DEX-S 194 / Pl: *~zări* / E: **verbaliza**[1]] (Liv) 1 Alcătuire a unui proces-verbal. 2 Exprimare în cuvinte a unei idei, a unui sentiment etc.

verbalizare[2] *sf* [At: DN[3] / Pl: *~zări* / E: **verbaliza**[2]] Întrebuințare cu valoare verbală a unei alte părți de vorbire decât verbul (1).

verbalizat[1], **~ă** *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: **verbaliza**[1]] (Liv) 1 (D. un proces-verbal) Redactat. 2 (D. idei, sentimente etc.) Exprimat în cuvinte.

verbalizat[2], **~ă** *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: **verbaliza**[1]] (Rar; d. o parte de vorbire, alta decât verbul) Întrebuințat cu valoare verbală.

verbăl *sn* vz **verver**

verbel *sn* vz **verver**

verbenacee *sf* [At: LM I, 158 / Pl: *~* / E: fr **verbénacées**] 1 (Lpl) Familie de plante erbacee sau lemnoase, cu frunzele dințate, cu florile hermafrodite, dispuse în spice sau panicule, cu fructul o nuculă, folosite în scopuri medicale sau decorative. 2 Plantă din familia verbenaceelor (1).

verbenă *sf* vz **verbină**

verberație *sf* [At: ALEXI, W. / V: (înv) *~iune* / Pl: *~ii* / E: fr **verbération**] Vibrație a aerului, care produce sunetul.

verberațiune *sf* vz **verberație**

verbiaj *sns* [At: CONTEMP. 1948, nr. 110, 15/1 / P: *~bi-aj* / E: fr **verbiage**] (Frm) Verbalism (2).

verbigerație *sf* [At: IST. LIT. ROM. I, 201 / Pl: *~ii* / E: fr **verbigération**] 1 (Rar) Repetare stereotipă a unor cuvinte sau fraze în scopul obținerii unor efecte stilistice. 2 (Med) Simptom în unele boli mintale, constând în repetarea continuă a aceleiași propoziții.

verbină *sf* [At: ENC. ROM. / V: (rar) *~rvenă*, (îrg) **be~, ~benă**, (înv) **berbenă, ~rvână, ~rvi~** / Pl: *~ne* / E: lat **verbena** cf fr *verveine*] 1 (Șîc **~-de-câmp, ~-sălbatică**) Plantă erbacee din familia verbenaceelor, cu tulpina erectă, ramificată în partea superioară, cu frunzele trifide și cu florile mici roșietice, dispuse în spice lungi, care se folosește în medicina populară, la cicatrizarea rănilor sau contra durerilor de rinichi, ficat, splină etc. Si: *veronică* (1), *sporici*, (reg) *măturiță* (*Verbena officinalis*). 2 (Șîc **vervină-de-grădină**) Plantă erbacee decorativă, obținută prin hibridarea unor specii de verbenacee, care are florile felurit colorate Si: *urzicuță* (*Verbena hybrida*). 3 Plantă erbacee decorativă, din familia verbenaceelor, cu tulpina ramificată de la bază, cu frunzele pețiolate, cu florile purpurii sau liliachii, dispuse în spice umbeliforme (*Verbena aubletia*). 4 (Pre; csc) Tulpina sau frunzele verbinei (1) folosite în medicina populară sau în homeopatie.

verbios, ~oasă *a* vz **verbos**

verbos, ~oasă [At: COSTINESCU / V: **~bios** / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr **verbeux**, lat **verbosus, -a, -um**] 1-2 *smf, a* (Rar) (Om) vorbăreț. 3-4 (Liv; d. manifestări, creații ale oamenilor) Care se caracterizează prin verbalism (1-2).

verbozitate *sf* [At: LM / Pl: *~tăți* / E: fr **verbosité**, lat **verbositas, -atis**] (Liv) Verbalism (2).

verbui *vt* [At: JAHRESBER. X, 218 / Pzi: *~esc* / E: ger **werben**] (Trs; gmî; c. i. soldați) A angaja cu plată.

verbuire *sf* [At: INSTRUCȚII, 17/9 / Pl: *~ri* / E: **verbui**] (Trs; înv) Angajare cu plată a soldaților.

verbum *sn* vz **verb**

verbunc *sn* [At: ANON. CAR. / V: (îrg) **băr~, berbuncă** *sf*, (înv) **berbun, vărbung**, (reg) **bărbanță, bărbuncă, bărbunță** *sf*, **be~, văr~, ~ă** *sf* / Pl: *~uri*, (reg) *~nci* sm / E: ger **Werbung**] 1 (Trs; înv) Recrutare. 2 (Mun; îlav; pe lângă verbe ca „a merge", „a pleca" etc.) **În ~nci** În stagiu militar. 3 (Mun; pex; îal) În lumea largă. 4 (Mun) Perioadă de evoluție a unei

boli. **5** (Trs; îf *bărbunc*) Dans (ostășesc), cu ritm binar și cu mișcare rapidă, care, în trecut, se executa cu prilejul recrutării. **6** (Trs; îf *bărbunc*) Melodie după care se executa verbuncul (**5**). **7** (Reg; îe) **A juca ~ul** A sări de durere în urma unei vătămări involuntare. **8** (Reg; îae) A avea aventuri amoroase. **9** (Trs; îf *bărbunc*) Petrecere.

verbunca *v* vz ***verbunci***

verbuncaș *sm* [At: LB / V: ***vărbon~, vorbon~*** / Pl: *~i* / E: mg ***verbunkos***] (Trs) **1** Recrutor. **2** (Fig) Spion. **3** (Fig) Persoană suspectă.

verbuncă *sf* vz ***verbunc***

verbunci *vi* [At: MÎNDRESCU, I. G. 28 / V: ***~nca*** / Pzi: *~ncesc* / E: ***verbunc***] (Trs; Mun) A pleca în lumea largă, fără să se știe unde.

verc *sn* [At: DENSUSIANU, Ț. H. 153 / Pl: *~uri* / E: ger ***Werk***] (Ban; Trs; gms) **1** Instalație industrială amenajată pentru tăiatul lemnelor sau pentru obținerea cărbunilor din lemn. **2** Fabrică (mică).

vercare *pnh* vz ***vericare***

vercăș *sn* [At: MÎNDRESCU, I. G. 100 / Pl: ? / E: ns cf *verc*] **1** (Trs) Atelier (**1**). **2** (Reg) Masă la care lucrează cojocarul.

vercât *pnh* vz ***vericât***

verce *pnh* vz ***verice***

vercine *pnh* vz ***vericine***

verdaică *sf* [At: MARIAN, O. I. 78 / V: ***văr~*** / Pl: *~ice* / E: ***verde*** + *-aică*] (Orn; reg) Ciocănitoare verde (*Picus viridis*).

verdalie *sf* vz ***vârdare***

verdare *sf* vz ***vârdare***

verde [At: (cca 1594) HURMUZAKI, XI, 398 / Pl: *~rzi* / Art. și: (îvr) *~dul* sn / E: ml ***vir(i)dis, -e***] **1** *a* Care are culoarea frunzelor, a ierbii sau, în general, a vegetației cu clorofilă Si: (reg) *mușchiu, verzac* (**1**). **2** *a* (D. culoare) Care are o nuanță particulară, rezultată din îmbinarea galbenului și a albastrului Si: (reg) *mușchiu, verzac* (**2**). **3** *a* Care se află între galben și albastru în spectrul solar. **4-5** *sf, a* (Șîs *poamă ~*) (Varietate de struguri) cu boabele mici, de culoare verzuie, din care se obține un vin de calitate superioară. **6** *a* (Îs) *Aur ~* Vegetație (**3**). **7** *a* (Prc; îas) Pădure. **8** *a* (Zlg; reg; îs) *Broască* (sau *broscuță*) *~* Broatec (*Hyla arborea*). **9** *a* (Ent; Trs; Ban; îs) *Fluture ~* Libelulă (*Libelula depressa*). **10** *a* (Ent; Mol; Mun; îs) *Gândac ~* Ileană (*Cetonia aurata*). **11** *a* (Ent; Olt; îas) Cantaridă (*Lytta vesicatoria*). **12** *a* (Îe) **A vedea stele ~rzi** A resimți violența unei lovituri (primite pe) neașteptate. **13** *a* (Îe) **A-i sări cuiva stele ~rzi din ochi** A îndura o suferință fizică ajunsă la paroxism. **14** *a* (Îs) *Cai ~rzi (pe pereți)* Nimicuri. **15** *a* (Îas) Himere. **16** *a* (Îae) Inepții. **17** *a* (D. oameni; determinat prin „la față") Livid. **18** *a* (D. plante sau părți ale plantelor) Plin de sevă Si: *viu* (**59**). **19** *a* (D. plante sau părți ale plantelor) Care nu este (încă) uscat Si: *viu* (**60**). **20** *a* (D. plante sau părți ale plantelor) Care este rupt, recoltat de curând. **21** *a* (Îs) *Gard ~* Gard viu. **22** *a* (Îlav; pe lângă verbe ca „a ieși", „a petrece", „a merge" etc.) **La iarbă ~** În mijlocul naturii. **23-24** *a, sp* (Îe) **Cu iarba cea uscată arde și cea ~** sau **pe lângă lemnul cel uscat arde și cel ~, pe lângă cele uscate ard și cele ~rzi** Pe lângă cei vinovați pătimesc adesea și cei nevinovați. **25** *a* (Îe) **A ajunge la creangă ~** A reuși în acțiunile întreprinse. **26** *a* (Îae) A avea noroc. **27** *a* (Îe) **Ai să scapi la iarbă ~!** Ai răbdare, vei izbuti ! **28** *a* (Reg; îe) **A tăia frunza ~ și lafuri și talafuri** A pălăvrăgi. **29** *sp* (În legătură cu verbe ca „a spune", „a îndruga", „a vorbi", „a trăncăni" etc.; îe) (**La** sau **și, câte**) **~rzi și uscate**, (reg) **~rzi ori uscate, ~rzi și mărunte**, (**câte**) **~rzi, uscate** Nimicuri. **30** *a* (Pex; d. suprafețe, terenuri etc.) Care este acoperit cu vegetație (**3**) proaspătă. **31** *a* (Pex; d. păduri, grădini) Care este înfrunzit. **32** *a* (Pex; d. păduri, grădini) Care este format din plante verzi (**1**). **33** *a* (Îs) *Zonă ~* Porțiune de teren cultivată cu iarbă, pomi, flori etc. **34** *a* (Bis; îs) *Joia ~* A noua joi după Paști, considerată zi de sărbătoare (în care, la catolici, se face o procesiune euharistică într-un loc înverzit, unde sunt amenajate colibe din crengi verzi, din ierburi etc.). **35** *a* (Îvr; îs) *Piață ~* Piață de legume proaspete. **36** *a* (Olt; îe) **A visa codri ~rzi** A dori lucruri imposibil de realizat. **37** *a* (D. fructe, legume, semințe etc.) Care nu a ajuns la deplină maturitate (nefiind bun de mâncat) Si: *crud* (**4**), *necopt*, (reg) *verdioc, verdoi* (**2**), *verdunc* (**2**). **38** *a* (Îvr; pex; d. oameni) Imatur. **39** *a* (Pop; îe) **De ~ și-a mâncat rodul** Se spune despre o persoană care și-a irosit averea de când era foarte tânără. **40** *a* (Trs; d. copii; îe) (**A fi**) **~ pe la urechi** A căpăta seriozitatea omului matur. **41** *a* (Pex; îe) **De când** [era] **cu buricul ~** De când era copil mic. **42** *a* (D. piei) Care nu a fost prelucrat Si: *brut*[2] (**1**), *crud* (**15**), *neargăsit*. **43** *a* (Îvr; d. alimente) Proaspăt. **44** *a* (Îvr; d. alimente) Nepreparat. **45** *a* (Îrg; spc; d. caș) Care nu este (încă) zvântat. **46** *a* (Mun; Olt; d. pământ) Care este arat de curând. **47** *a* (Mun; Olt; d. pământ) Jilav. **48** *s* (Mun; îe) **A semăna în ~** A semăna imediat după arat, când arătura este încă proaspătă. **49** *s* (Mun; îe) **A ara în ~** A ara un pământ care este încă jilav. **50** *a* (Mar; îs) *Aluat ~* Făină muiată pentru pui[1]. **51** *a* (D. oameni) Robust. **52** *a* (D. oameni) În putere. **53** *a* (Pex; d. oameni) Curajos (**1**). **54** *a* Care este caracteristic unui om robust. **55** *a* Care este caracteristic unui om în putere. **56** *a* Care este caracteristic unui om curajos (**1**). **57** *a* (Îe) **A avea inimă ~** A fi vesel. **58** *a* (Îae) A fi viteaz. **59** *av* Tare. **60** *av* Cu violență. **61** *av* (Reg; îe) **A munci ~** A munci din greu. **62** *a* (Fig) Sincer. **63** *a* (Fig; d. atitudini, manifestări etc. ale oamenilor) Care exprimă sinceritate. **64** *a* (Fig; d. limbaj, umor) Lipsit de eleganță, de rafinament Si: *frust* (**6**), *simplu*. **65** *a* (Îvp; îe) **Cum** (sau **de**) **o** (sau **mă, îl** etc.) **vezi cu ochii ~rzi** Așa cum este (sunt etc.) în realitate. **66** *av* (Îe) **A(-i) spune** (cuiva) **~ (în ochi** ori **în față)**, (rar) **a spune ~, românește, a(-i) vorbi** (cuiva) **~** A(-i) spune (cuiva) adevărul direct, în față. **67** *a* (Înv; arg) Repetent. **68** *sn* Cea de a patra culoare fundamentală a spectrului solar, situată între galben și albastru, care este aceea a frunzelor, a ierbii sau, în general, a vegetației cu clorofilă. **69** *sn* (În legătură cu verbul „a se îmbrăca"; îlav) **În ~** În haine de culoare verde (**2**). **70** *sn* (Îe) **A i se face** (cuiva) **~ înaintea ochilor**, (reg) **a vedea ~** A i se face (cuiva) rău (de mânie, de supărare etc.). **71-72** *sn* (Îrg) Vegetație (**3-4**). **73** *sn* (Pop; rar; fig) Mulțime (**1**). **74** *sn* Materie (colorantă) de culoare verde (**2**), care are diverse utilizări în industrie. **75** *sn* (Îs) *~ de Paris* Cristale mixte de arsenit de cupru și acetat de cupru, foarte toxice, folosite ca insecticid. **76** *sn* (Îas) Soluție preparată cu verde (**75**) de Paris. **77** *sn* (Îs) *~ malahit* (sau *de China*) Materie colorantă bazică, ce dă colorații verzi, cu nuanțe albastre puțin rezistente. **78** *sn* (Îs) *~ chinezesc* Colorant textil, extras din coaja de pe ramurile și de pe rădăcinile unor plante care cresc în China. **79** *sn* (Fam) Pică[3] (la cărțile de joc). **80** *sn* (D. cărțile de joc; îla) **De ~** Care are ca semn un vârf de lance de culoare neagră. **81** *sn* (În limbajul ghicitorilor în cărți; d. persoane; îal) Care are ochii verzi și părul negru. **82** *sn* (Rar; îs) *~ antic* Matostat. **83** *sn* (Arg) Piperment. **84** *sna* Dans popular (brâu) nedefinit mai îndeaproape. **85** *sna* Melodie după care se execută verdele (**84**).

verdeață *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 206^{v}/42 / Pl: *~ețuri*, (îvp) *~ețe*, (înv) *~ețure* / E: ***verde*** + *-eață*] **1** Însușirea de a fi de culoare verde (**1**) Si: (rar) *verzime* (**1**), (înv) *verzeală* (**1**). **2** Culoare a vegetației cu clorofilă Si: (rar) *verzime* (**2**), (înv) *verzeală* (**2**). **3** (Înv; fig) Prospețime. **4** (Înv; fig) Vigoare (**1**). **5** (Csc) Mulțime de plante, de frunze, de ramuri etc. verzi (**1**) Si: (rar) *verzime* (**3**), *verziș*, (înv) *verdură* (**1**), *verzeală* (**3**), *verze* (**1**). **6** (Pex) Loc acoperit cu verdeață (**5**). **7** (Lsg) Frunze de pătrunjel, de mărar, de leuștean etc., folosite în alimentație Si: (reg) *verzitură* (**2**). **8** (Lpl) Zarzavaturi, legume (proaspete) Si: (reg) *verzitură* (**3**). **9** Plantă erbacee, cu tulpina întinsă pe pământ și cu frunzele persistente, lucioase Si: *merișor*[1] (*Vinca minor*). **10** (Bot; Mar) Cimișir (*Buxus sempervirens*). **11** (Îc) **~ța-iernii** Plantă erbacee cu frunzele ovale, cu florile albe-verzui și cu fructul o capsulă, care crește în regiunile muntoase Si: *bărbănoc, merișor*[2], *perișor*[2] (*Pyrola secunda*). **12** (Îc) **~ța-zidurilor** Algă verde, unicelulară, care crește pe zidurile vechi, pe scoarța copacilor, pe stânci etc., formând, prin asociere, un strat verde Si: *verzeala* (**5**)*-zidurilor* (*Pleurococcus vulgaris*).

verdeloi *sm* vz ***vârdăroi***

verder i [At: DR. I, 289 / E: ns cf *verde*] (Rep) Cuvânt care imită strigătul caracteristic al broatecului.

verdet *sm* vz ***verdete***

verdete *sm* [At: ANON. CAR. / V: ***verdet, verdeț*** / Pl: *~eți* / E: ***verde*** + *-ete*] **1** (Iht; Mun) Boiștean (*Phoxinus phoxinus*). **2-4** (Reg) Lemn verde

(**18-20**). **5** (Reg) Bâtă scurtă și groasă. **6** (Ent; Ban) Larva albiliței. **7** (Orn; Mun; Ban) Florinte (*Carduelis chloris chloris*).

verdeț *sm* vz ***verdete***

verdian, ~ă *a* [At: L. ROM. 1962, 561 / Pl: *~ieni, ~iene* / E: ***Verdi*** + *-ian*] **1** Care aparține lui Verdi. **2** Privitor la Verdi. **3** În genul creației lui Verdi.

verdicel, ~ea [At: T. PAPAHAGI, M. 41 / Pl: *~ei, ~ele* / E: ***verde*** + *-icel, -icea*] **1-2** *a* (Reg; șhp) (Cam) verde (**1**).

verdiciсă [At: BORZA, D. 183 / Pl: *~icele* / E: ***verde*** + *-icică*] **1-2** *af* (Reg; șhp) (Cam) verde (**1**). **3** *sf* Soi de struguri nedefinit mai îndeaproape.

verdict *sn* [At: MAIORESCU, D. I, 61 / Pl: *~e* / E: fr ***verdict***] **1** (În organizarea judecătorească a unor state) Răspuns dat de jurați asupra vinovăției sau nevinovăției unui acuzat, pe baza căruia se pronunță sentința. **2** (Pex) Sentința unei curți cu jurați. **3** (Pgn) Sentință judecătorească. **4** (Pan) Opinie pronunțată de o autoritate legitimă. **5** (Pan) Decizie irevocabilă.

verdioc, ~oacă *a* [At: TEAHA, C. N. 280 / Pl: *~oci, ~oace* / E: ***verde*** + *-oc*] (Trs) Verde (**37**).

verdișor, ~oară *a* vz ***verzișor***

verdnic, ~ă *a* vz ***vrednic***

verdnicie *sf* vz ***vrednicie***

verdoaică *sf* [At: SIMIONESCU, F. R. 117 / V: ***vâr~*** / Pl: *~ice* / E: ***verde*** + *-oaică*] (Orn; reg) **1** Ciocănitoare verde (*Picus viridis*). **2** Ciocănitoare sură (*Picus canus*). **3** (Îs) *~ roșie* Ciocănitoare roșie (*Dryobates major*).

verdoi, ~oaie [At: PASCU, S. 118 / Pl: *~* / E: ***verde*** + *-oi*] **1-2** *a* (Trs; Ban) Verzui² (**1-2**). **3** *a* (Reg; d. fructe, semințe etc.) Verde (**37**). **4** *sm* (Orn; reg) Florinte (*Carduelis chloris chloris*).

verdon, ~ă *a* vz ***verdunc***

verdos, ~oasă *a* vz ***verzos***

verduliță *sf* [At: DL / Pl: *~țe* / E: ***verde*** + *-uliță*] (Pop) **1-17** Frunză verde (**20-37**).

verdun, ~ă *a* vz ***verdunc***

verdunc, ~ă [At: CADE / V: ***~don*** *a*, ***verdun*** *a*, ***~ne*** *sf*, ***~ng*** / Pl: *~nci* / E: ***verde*** cf ngr *βερδούνι*, srb *verdun*] **1-2** *a* (Olt) Verzui² (**1-2**). **3** *a* (Reg; d. fructe, semințe etc.) Verde (**37**). **4** *sf* (Reg) Varietate de struguri cu boabele de culoare verzuie. **5** *sf* (Reg; îf *verdune*) Fruct verde (**37**).

verdune *sf* vz ***verdunc***

verdung, ~ă *a* vz ***verdunc***

verdură *sf* [At: MAIOR, T. 7/25 / Pl: *~ri* / E: it ***verdura***, fr ***verdure***] **1** (Înv) Verdeață (**5**). **2** (Înv) Culoarea verde. **3** Tapiserie care reprezintă un peisaj cu multă verdeață (**5**).

verduros, ~oasă *a* [At: GENILIE, G. 26/12 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***verdură*** + *-os*] (Îvr; d. suprafețe, terenuri etc.) Care este acoperit cu verdeață (**5**).

verează *sf* [At: PAMFILIE, CR. 46 / Pl: ? / E: nct] (Trs) Băutură nedefinită mai îndeaproape.

vereb *sm* [At: JAHRESBER. VI, 82 / Pl: *~i* / E: mg ***veréb***] (Orn; Trs; mgm) Vrabie (*Passer domesticus*).

verednig, ~ă *a* vz ***vrednic***

veref *sn* vz ***verif***

verega *v* vz ***veriga***

veregat, ~ă *a* vz ***verigat***

vereghetă *sf* vz ***verighetă***

verenoșa *vt* [At: DR. VIII, 153 / V: ***~run~*** / Pzi: *~șez* / E: ***venina*** + *-oșa*] (Reg; în descântece) A învenina.

veresa *sf* vz ***veresie***

verese *sf* vz ***veresie***

veresie [At: (a. 1775) IORGA, S. D. XXII, 12 / V: (**2**, îrg) ***~se*** (Pl: *~sele*), (**2**, reg) ***vele~***, (**2**, îvr) ***~sa*** (Pl: *~sale*) / Pl: (**2**, **5**) *~ii* / E: tc ***veresiye***, ***veresi*** cf gr *βερεσές*] **1** *av* (Înv) Pe credit. **2** *sf* (Îrg) Credit (**1**). **3** *sf* (Fam; îlav) **Pe** (sau, îrg, **în**) **~** Pe datorie. **4** *sf* (Pex; îal) Gratis (**1**). **5** *sf* (Reg) Avere (**4**).

vereș *sm* vz ***vireș***

veretcă *sf* [At: (a. 1829) FURNICĂ, D. C. 339 / Pl: ? / E: ucr ***веретка***] (Mol; înv) Țesătură groasă (de cânepă).

vereu *sn* vz ***verif***

verfafor *sm* [At: DEX-S / Pl: *~i* / E: nct] (Nav) Parte extremă a unei vergi, care începe de la ultima brățară.

verfenian, ~ă [At: DN³ / Pl: *~ieni, ~iene* / E: ger ***Werfenian***] (Glg) **1** *sn* Primul etaj al triasicului alpin. **2** *a* Care aparține verfenianului (**1**). **3** *a* Caracteristic verfenianului (**1**).

verg *sn* vz ***vergă***

vergă *sf* [At: GHICA, S. 405 / V: (înv) ***verg*** (Pl: *~uri*) *sn* / Pl: *~rgi*, (rar) *~rge* / E: fr ***vergue***] (Nav) Fiecare dintre barele de lemn sau de metal, fixe sau mobile, prinse de arborele unei nave în poziție transversală sau înclinată și care servesc la susținerea velelor sau a saulelor de semnalizare Si: (înv) *vargă* (**32**), *vergea* (**34**).

vergea *sf* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***var~*** (Pl: *vărgeli*), ***văr~*** (Pl: *vărgele, vergele*), ***vărgeauă***, ***vărgel*** (Pl: *vărgele, vărgei*) *smn*, ***~lă*** (Pl: *~ele*), ***~uă***, ***vergel*** *s* / Pl: *~ele*, (reg) *vărgele* / E: ml ***virgella*** (= *virgula*)] **1** Vargă (**1**). **2** (Trs; îe) **A căuta paie și ~ele** A face tot posibilul. **3** Vergea (**1**) folosită ca instrument pentru aplicarea de lovituri corporale. **4** (Lpl) Mănunchi de vergele (**1**) care se folosea ca instrument de pedeapsă corporală. **5** Lovitură aplicată cuiva (peste corp) cu vergeaua (**3**). **6** (Îvp) Vargă (**12**) magică. **7** (Pan) Bară subțire (cilindrică și flexibilă) de obicei din metal, folosită pentru a susține, a fixa etc. ceva. **8** (Teh; spc) Fiecare dintre barele de oțel moale care constituie armătura pieselor din beton armat. **9** (Reg) Vargă (**21**). **10** (Pes; reg) Vargă (**20**). **11** (Trs) Coada biciului. **12** (Reg) Coada îmblăciului. **13** (Reg) Bucată de lemn pe care ciobanii însemnă, prin crestături, numărul găleților cu lapte. **14** Sul neted de lemn cu care se întinde și se subțiază foaia de aluat pentru plăcinte, tăiței etc. Si: *sucitor*, (pop) *mestecău¹*, (reg) *plăcintor*. **15** Băț sau tijă de metal care se folosea la încărcatul puștilor și al pistoalelor sau cu care se curăța țeava acestora Si: *vargă* (**22**), (înv) *arbiu*. **16** (Reg; la pușca de soc) Bețișor cu care se împinge dopul Si: (reg) *puștoc*, *vargă* (**23**). **17** (Reg; la războiul de țesut) Dreavă¹ (**1**). **18** (Reg) Fus¹ (**8**) (la urzitoare). **19** Fiecare dintre bețișoarele sau bucățile înguste de draniță introduse între firele de urzeală pe măsură ce aceasta se înfășoară pe sulul de dinapoi al războiului de țesut Si: *fuscel* (**1**), (reg) *joardă*, *nuia*, *vargă* (**24**). **20** (Reg) Fiecare dintre cele patru bețișoare subțiri în care sunt fixați dinții spatei de la războiul de țesut. **21** (Ban; Trs) Fus¹ (**4**) (la suveica războiului de țesut). **22** (Reg) Tindeche¹ (**1**). **23** (Reg) Bucată de fier care unește coarnele plugului Si: (reg) *brăcinar* (**5**), *chingă* (**28**), *mână¹*, *punte*, *vargă* (**27**). **24** (Reg) Fiecare dintre bucățile subțiri de fier care leagă cormana de trupița plugului Si: (reg) *fiulare*. **25** (Reg) Fiecare dintre bucățile subțiri de lemn (sau de fier) așezate cruciș în care sunt înfipți dinții grapei Si: (reg) *măselar*. **26** (Reg) Nuia arcuită sau un fel de greblă prinsă la ambele capete de toporiștea coasei, pentru a așeza în brazde grânele cosite Si: (reg) *vargă* (**28**). **27** (Reg; la coasă) Muchie a pânzei, opusă tăișului Si: (reg) *vargă* (**29**). **28** (Dlg; reg) Limba colțarului cu limbă. **29** (Reg) Cruce (**72**) (la sanie). **30** (Buc; Trs) Fiecare dintre șipcile care se bat paralel, la mică distanță una de alta, pe pereții sau pe tavanele de lemn, ca să se prindă muruiala Si: (reg) *șușă*. **31** Fiecare dintre barele de lemn sau de metal care formează un grilaj sau un gard. **32** (Spc) Gratie (la fereastră). **33** (Trs) Țeavă. **34** (Nav; înv) Vergă. **35** (Sst; sens etimologic) Semn grafic în formă de linie dreaptă.

vergeală *sf* vz ***vergea***

vergeauă *sf* vz ***vergea***

vergel¹ *sn* [At: STAMATI, D. / V: (reg) ***~rjel***, ***vărjel***, ***vir~*** / Pl: (rar) *~uri*, (rar) *~e* / E: pvb ***vergela***] **1** Obicei practicat în noaptea de Anul Nou, uneori la Crăciun sau la Bobotează, constând dintr-o petrecere în cursul căreia, prin diverse practici magice, se prezice viitorul celor prezenți pentru anul care urmează sau li se ghicește fetelor ursitul Si: *vergelat¹* (**1**). **2** (Pex) Petrecere care are loc la Crăciun, la Anul Nou etc. Si: *vergelat¹* (**2**).

vergel² *s* vz ***vergea***

vergela [At: DL / V: (reg) ***~li***, ***~rgila***, ***vir~*** / Pzi: *~lez* / E: ***vergea***] **1** *vt* (Reg; c. i. pereți sau tavane de lemn) A șipcui. **2** *vt(a)* A prezice (cuiva) viitorul în timpul vergelului[1] (1) Si: (reg) *a vergelui* (**2**). **3** *vr* (Trs) A se certa pentru nimicuri Si: *a se ciondăni* (**2**).

vergelat[1] *sn* [At: CANTEMIR, S. M. 320/1 / V: (reg) ***vir~*** / Pl: ? / E: ***vergela***] **1** Vergel[1] (**1**). **2** (Pex) Vergel[1] (**2**).

vergelat[2], ***~ă*** *a* [At: PAMFILIE, I. C. 444 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***vergela***] (Buc; d. pereți sau tavane de lemn) Șipcuit.

vergelator *sm* [At: MARIAN, S. R. I, 56 / V: ***~lăt~*** / Pl: *~i* / E: ***vergela*** + *-ător*] Persoană care prezice viitorul celor prezenți la vergel[1] (**1**).

vergelător *sm* vz ***vergelator***

vergeli *v* vz ***vergela***

vergelui *vt* [At: LEXIC REG. 116 / Pzi: *~esc* / E: ***vergele*** + *-ui*] **1** (Buc; Olt; c. i. pereți sau tavane din lemn) A șipcui. **2** (Trs; fșa) A vergela (**2**).

vergeluitor *sm* [At: LEXIC REG. 116 / Pl: *~i* / E: ***vergelui*** + *-tor*] (Buc) Meseriaș care aplică șipci, vergele pe scheletul din lemn al unor case, construcții.

vergelușă *sf* [At: DDRF / Pl: *~șe* / E: ***vergele*** (pll *vergea*) + *-ușă*] **1-2** (Șhp) Vergea (**1**) (mică) Si: *vergeluță* (**1-2**). **3-4** (Șhp) Vărguță (**3-4**). **5-6** (Șhp) Vergea (**15**) (mică). **7** (Mun; Olt; art.) Numele unei hore nedefinite mai îndeaproape. **8** (Mun; Olt; art.) Melodie după care se execută vergelușa (**7**).

vergeluță *sf* [At: CIHAC, I, 306 / V: (reg) ***văr~*** / Pl: *~țe* / E: ***vergele*** + *-uță*] (Șhp) **1-2** Vergelușă (**1-2**). **3-4** Vergea (**7**) (mică).

vergetură *sf* [At: DER / Pl: *~ri* / E: fr ***vergeture***] (Med; mpl) Striu cutanat de culoare violacee, apoi sidefie, localizat mai ales în regiunea abdominală sau fesieră, cauzat de întinderea sau de ruptura fibrelor elastice ale pielii (în obezitate, în timpul sarcinii etc.).

verghetă *sf* vz ***verighetă***

vergi *vt* [At: DLR / Pzi: *~rgesc* / E: ***vergea***] **1** (Buc; c. i. pereți sau tavane din lemn) A șipcui. **2** A pune vergele (**19**) printre firele de urzeală.

vergică *sf* [At: O. BÎRLEA, A. P. I, 283 / V: ***văr~*** (Pl: *vărgele*), ***vir~*** (Pl: *virgele*) / Pl: *~rgele*, *~ici* / E: ***vergea*** + *-ică*] (Rar) Vergea (**1**).

vergila *v* vz ***vergela***

vergin, ~ă *sf, a* vz ***virgin***

verginal, ~ă *a* vz ***virginal***

verginitate *sf* vz ***virginitate***

vergur, ~ă [At: COD. VOR.[2] 13v/13 / V: ***văргură*** *sf, a* / Pl: *~i*, *~e* / E: ml **virgula* (diminutiv al lui *virgo*)] **1** *sf* (Îvr) Fecioară (**1**). **2** *sf* (Pe lângă substantive ca „Maria", „Sfânta" etc.) Maica Domnului. **3** *sf* (Bot; îc) ***~învelită*** Păianjen (*Nigella damascena*). **4** *a* (Îrg; d. fete) Virgină (**4**). **5-7** *a* (Înv; d. terenuri, păduri etc.) Virgin (**9-11**).

vergural, ~ă *a* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~i*, *~e* / E: ***vergură*** + *-al*] (Îvr) **1-2** Virginal (**1-2**).

vergurele *sfp* [At: MAIOR, T. 100/18 / E: ***verguri*** (pll înv *vergură*) + *-ele*] **1-2** (Îvr; șhp) Fecioare (**1**) (frumoase).

vergurie *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. mai 108/18 / E: ***vergură*** + *-ie*] **1** (Înv) Virginitate (**1**). **2** (Pex) Puritate.

verguritate *sf* [At: CALENDAR (1854), XXV/9 / E: ***vergură*** + *-itate*] (Îvr) Virginitate (**1**).

vergurită *sf* [At: COM. SAT. V, 12 / Pl: *~țe* / E: ***vergură*** + *-iță*] **1-2** (Reg; șhp) Vergură (**1**) (frumoasă).

verguță *sf* vz ***veriguță***

verh *sn* vz ***vârf***

verhomnic, ~ă *sm, a* vz ***vârhovnic***[2]

verhovnic, ~ă *sm, a* vz ***vârhovnic***[2]

veri[1] *c* [At: CORESI, EV. 68 / V: ***ver*** / E: ml **velis* (pzi 2 **volere*)] (Înv; în construcții corelative cu el însuși, cu „sau" ori cu „au") Ori (**1**).

veri[2] [At: SFC IV, 210 / Pzi: *~resc* / E: ***văr***] **1** *vtrr* (Reg; fam) A folosi termenul de adresare „vere". **2** *vr* (Reg) A fi văr (**1**) cu cineva.

verie *sm* [At: GORJAN, H. I, 105/19 / V: (reg) ***vărinc*** / Pl: *~ici* / E: ***văr*** + *-ic*] **1-2** (Reg; șhp; dov) Văr (**1-2**). **3** (Pfm; la vocativ) Termen de adresare către o persoană de sex masculin care marchează un raport de egalitate între vorbitori sau care exprimă o atitudine condescendentă. **4** (Pfm; la vocativ) Adresare retorică utilizată de cineva în cursul unei povestiri (orale), pentru a-și marca afectiv implicarea față de cele relatate și pentru a menține interesul auditorului.

vericare *anh, pnh* [At: (a. 1676) IORGA, S. D. VII, 51 / V: (îvr) ***verc~*** *pnh* / Art.: *~le* pnh / G-D: *~căruia*, *~cărui* anh / E: ***veri***[1] + ***care***] **1-2** (Înv) Oricare.

verică *sf* vz ***verigă***

vericând *av* [At: BĂLCESCU, M. V. 313 / E: ***veri***[1] + ***când***] (Înv) Oricând.

vericât[1] *av, c* [At: LAURIAN, F. 7/16 / E: ***veri*** + ***cât***] **1-2** (Îvr) Oricât[1].

vericât[2], ***~ă*** *pnh* [At: (a. 1682) ARHIVA, I, 250 / V: ***vercât*** / Pl: *~âți*, *~e* / E: ***veri***[1] + ***cât***] (Înv) Oricât[2].

verice *anh, pnh* [At: (a. 1824) ANTIM, O. 28 / V: ***verce*** *pnh* / E: ***veri***[1] + ***ce***] **1-2** (Înv) Orice[1].

vericea *sf* [At: TDRG / Pl: *~ele* / E: ***vară*** + *-icea*] **1-2** (Mar; Buc; șhp) Vară (**1-2**) Vz *văr*.

vericică[1] *sf* [At: JIPESCU, O. 35 / Pl: ? / E: ***vară*** + *-icică*] **1-2** (Șhp) Vară (**1**) (scurtă) Si: (reg) *văruică* (**1-2**), *văruță* (**1-2**), *verișoară* (**1-2**).

vericică[2] *sf* [At: TDRG / Pl: *~icele* / E: ***vară*** + *-icică*] **1-2** (Mar; Buc; șhp) Vară (**1-2**) Vz *văr*.

vericine *pnh* [At: (a. 1632) BUL. COM. IST. V, 188 / V: ***verc~*** / G-D: *vericui* / E: ***veri***[1] + ***cine***] (Înv) Oricine.

vericum *av* [At: ST. LEX. 223r/6 / E: ***veri***[1] + ***cum***] (Înv) Oricum.

veridic, ~ă *a* [At: KOGĂLNICEANU, S. A. 212 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***véridique***] **1** (D. fapte, manifestări etc. ale oamenilor) Care corespunde realității Si: *adevărat, real*. **2** (D. creațiile oamenilor) Care reproduce fidel realitatea Si: *realist*. **3** (D. oameni) Care este sincer.

veridicitate *sf* [At: PONTBRIANT, D. / E: fr ***véridicité***] **1** Ceea ce corespunde realității Si: *adevăr* (**6**), *realitate*, (liv) *veracitate* (**1**), (asr) *veritate* (**1**). **2** Caracter a ceea ce este conform cu realitatea Si: (liv) *veracitate* (**2**). **3** Caracter al unei creații, manifestări (artistice) de a reproduce fidel realitatea Si: *realism*, (liv) *veracitate* (**3**), (îvr) *veritate* (**2**).

verie *sf* [At: PONTBRIANT, D. / E: ***văr*** + *-ie*] (Rar) Calitatea de văr (**1**).

verif *sn* [At: CONV. LIT. XLV, 938 / V: (reg) ***~ref***, ***~reu***, ***~iu*** / E: bg ***верев*** cf tc *verev*] **1-2** (În legătură cu felul de a așeza, a îndoi, a croi o stofă, o mătase etc.; îljv) **În ~** (Așezat) în diagonală.

verifia *v* vz ***verifica***

verifica [At: I. GOLESCU, C. / V: (îvr) ***verifia*** / Pzi: *verific* / E: lat ***verificare***, fr ***vérifier***] **1** *vt* A se asigura de exactitatea unei asertiuni, a unei ipoteze, a unei teorii etc. prin confruntarea acestora cu faptele reale sau cu anumite criterii stabilite în prealabil. **2** *vt* A confirma autenticitatea unui fapt, a unei afirmații etc. **3** *vr* (D. persoane) A se dovedi într-un anumit fel. **4** *vt* A supune unei analize pentru a constata dacă ceva corespunde adevărului, cerințelor, calității sau anumitor date Si: *a controla* (**1**). **5** *vt* (C. i. mașini, aparate, ansambluri tehnice etc.) A proba pentru a constata buna lor funcționare, însușirile lor tehnice etc. **6** *vt* (Mat) A efectua o operație sau un număr de operații pentru a constata dacă o afirmație matematică este corectă (pentru un caz concret). **7** *vt* (Mat) A proba (prin calcul) exactitatea unui număr sau a unei operații. **8** *vt* (C. i. texte scrise, procedee artistice etc.) A revizui. **9** *vt* (Rar; pex; c. i. instituții) A inspecta. **10** *vt* A cerceta pe cineva pentru a constata în ce măsură corespunde funcției pe care o deține. **11** *vt* A analiza atitudinea, afirmațiile etc. cuiva prin confruntare cu faptele, cu evenimentele la care a participat etc.

verificabil, ~ă *a* [At: NEGULICI / Pl: *~i*, *~e* / E: ***verifica*** + *-abil*] **1-3** Care se poate verifica (**1**, **2**, **4**).

verificabilitate *sfs* [At: REV. FIL. 1971, 1187 / E: ***verificabil*** + *-itate*] (Rar) Însușirea a ceea ce este verificabil (**1**).

verificare *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~cări* / E: ***verifica***] **1** Examinare a unei asertiuni, a unei ipoteze, a unei teorii etc. prin confruntarea lor cu faptele reale sau cu anumite criterii stabilite în prealabil, pentru a căpăta

certitudinea asupra exactității lor Si: (înv) *verificație* (1). **2** Stabilire a autenticității unui fapt, a unei ipoteze etc. Si: (înv) *verificație* (2). **3** Cercetare întreprinsă pentru a constata dacă ceva corespunde realității, scopului, cerințelor, calității, anumitor date etc. Si: *control* (1), (înv) *verificație* (3). **4** Încercare a unei mașini, a unui aparat, a unui ansamblu tehnic etc. pentru a constata buna lor funcționare, însușirile lor tehnice etc. Si: *probă*. **5** (Mat) Efectuare a unei operații sau a unui număr de operații pentru a constata dacă o afirmație matematică este corectă (pentru un caz concret) Si: (înv) *verificație* (4). **6** (Mat) Probă (prin calcul) a exactității unui număr sau a unei operații Si: (înv) *verificație* (5). **7** Cercetare a activității (profesionale a) unei persoane pentru a constata în ce măsură corespunde funcției pe care o deține. **8** (Spc) Examinare a cunoștințelor (într-un anumit domeniu). **9** (Spc) Examen (parțial).

verificat, ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***verifica***] **1** A cărui exactitate a fost confirmată prin confruntare cu faptele reale sau cu anumite criterii stabilite în prealabil. **2** A cărui autenticitate a fost constatată. **3** Care a fost supus unui control pentru a constata dacă corespunde realității, scopului, cerințelor, calității, anumitor date etc. **4** (D. oameni) Care a fost supus unei verificări (7) (profesionale). **5** Experimentat² (2). **6** (Pex) Demn de încredere.

verificator, ~oare *smf, a* [At: NEGULICI / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***vérificateur***] **1-2** (Persoană) care are calitatea de a verifica (4).

verificație *sf* [At: STAMATI, D. / V: (înv) ***~iune***, (ivr) ***~căciune***, ***~cățiune*** / Pl: *~ii* / E: lat ***verificatio, -onis***, fr ***vérification***] (Înv) **1-3** Verificare (**1-3**). **4-5** (Mat) Verificare (**5-6**).

verificațiune *sf* vz ***verificație***

verificăciune *sf* vz ***verificație***

verificățiune *sf* vz ***verificație***

veriga *vt* [At: GHEȚIE, R. M. / V: ***~igi, ~rega*** / Pzi: ? / E: ***verigă***] (Reg) **1** (D. metale, sârme) A prelucra în vederea obținerii unei verigi (**7-23**). **2** A practica ocupația de proxenet. **3** (Îf *verega*) A lega strâns. **4** (Îf *verigi*) A pune o bucată de sârmă în râtul porcului ca să nu poată râma.

verigar *sm* [At: COTEANU, PL. 17 / V: ***~iu*** / Pl: *~i* / E: ***verigă*** + *-ar*] **1** Specie de arbust sălbatic cu flori mici galbene-verzui, cu fructele cărnoase, negre, întrebuințate în medicină pentru proprietățile lor purgative, care crește prin tufișuri și prin păduri Si: *verigaș* (**1**), (reg) *mălin, pațachină, porumbel, părul-ciutei, poama-câinelui, spinul-cerbului*, (ivr) *verigică, verigigar* (*Rhamnus cathartica*). **2** (Îf *verigariu*) Arbust cu frunze opuse până la alterne, cu flori mici galbene-verzui, care crește pe roci calcaroase (*Rhamnus tinctoria*). **3** (Bot) Glădici (*Acer tataricum*). **4** (Bot) Salbă-mare (*Evonymus latifolius*).

verigariu *sm* ***verigar***

verigaș, ~ă [At: BORZA, D. 146 / Pl: *~i, ~e* / E: ***verigă*** + *-aș*] **1** *sm* (Bot) Verigar (**1**) (*Rhamnus cathartica*). **2** *smf* (Pop) Proxenet.

verigat, ~ă *a* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***~reg~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***veriga***] **1** (Înv) Care are formă de inel. **2** (Înv; pex) Rotund. **3** (Reg; d. oameni; îf *veregat*) Care este legat strâns.

verigată *sf* vz ***beregată***

verigă *sf* [At: (a. 1508) cf MIHĂILĂ, D. / V: (reg) ***veli~, vir~***, (ivr) ***~ică*** / Pl: *~igi*, (ivr) *~ige* / E: vsl ***веригa***] **1** (Îrg; lpl) Lanț. **2** Fiecare dintre inelele care alcătuiesc un lanț Si: *za*². **3** (Îrg; îla) **Tras prin ~** Tras prin inel. **4** (Reg; îe) **A da de ~** A termina definitiv un lucru. **5** (Fig) Element de legătură. **6** (Fig) Parte componentă a unui ansamblu. **7** Fiecare dintre belciugele de metal prin care se trece un lacăt, un lanț etc. **8** (Pex) Zăvor. **9** Inel (din metal) care servește la atârnare sau la legarea de alte obiecte. **10** (Pop) Inel de fier care fixează lama unui cuțit, a unui briceag etc. în plăsele. **11** (Pop) Brățară la coasă, la șurubelniță etc. **12** (Pop) Belciugul de la capătul tânjelii de care se fixează cârceia. **13** (Trs) Cârcea de lemn sau de fier. **14** (Reg) Fiecare dintre cercurile care strâng butucul roții. **15** (Pop; la car) Gânj cu care se fixează capătul de sus al leucii de carâmbul de sus al loitrei. **16** (Trs) Orcicar. **17** (Reg; la plug) Brățara de la capătul grindeiului prevăzută cu un cârlig de care se agață proțapul pentru boi sau crucea pentru cai. **18** (Mar; Mol; la joagăr) Fiecare dintre belciugele de care se prind ghearele de fier. **19** (Buc; Mar; la joagăr) Fiecare dintre cele două cârceie care leagă ceafa de jos a jugului de tânjală. **20** (Reg; la joagăr) Cercul de la roată pe care se fixează măselele. **21** (Reg) Belciug de metal pus în botul unor animale. **22** (Reg) Urechea unei chei. **23** (Reg) Cătușă (**6**). **24** (Pop; șîs ~ *de logodnă*) Verighetă (**1**). **25** (Pop; pex) Inel simplu (fără ornamente sau pietre scumpe). **26** (Reg; îcs) *De-a ~ga* De-a inelul. **27** (Reg) Proxenetism. **28** (Îe) **A ține ~ga** (cuiva) A mijloci prostituția. **29** (Trs) Fiecare dintre inelele care formează toracele albinei. **30** (Reg) Braț de apă care împrejmuiește un ostrov. **31** (Îvr) Ornament arhitectural în formă de inel sau de cerc. **32** (Rar; lpl) Aparat de gimnastică format din două cercuri suspendate de funii, care servesc la agățat, balansat etc. Si: *inele*. **33** (Reg; gmț) Văr (**2**). **34** (Îs) ~ *de rod* Cuplu format dintr-o coardă de rod și un cep, care se lasă la tăierea viței de vie.

verigășie *sf* [At: CADE / Pl: *~ii* / E: ***verigaș*** + *-ie*] (Îrg) Proxenetism.

verigășos, ~oasă *a* [At: JIPESCU, ap. TDRG / Pl: *~i, ~oase* / E: ***verigaș*** + *-os*] (Mun; d. manifestări, atitudini etc. ale oamenilor) De proxenet.

verigea *sf* [At: DR. IV, 1261 / V: ***~ițea*** / Pl: *~ele* / E: ***verigă*** + *-ea*] **1** (Pop) Verighetă (**1**). **2** (Bot; pop; îf *verițea*) Verigel (**5**) (*Orobanche lutea*).

verigel *sm* [At: BRANDZA, FL. 162 / V: ***~ițel*** / Pl: *~ci* / E: ***verigă*** + *-el*] **1** Plantă parazită, lipsită de clorofilă, cu tulpina cărnoasă, acoperită de solzi sau peri, fără frunze, cu flori galbene-roșietice, care crește pe rădăcinile unor plante de câmp sau de pădure Si: (reg) *bujor, untișor, iarba-untului, săgeata-lui-Dumnezeu* (*Orobanche caryophylacea*). **2** Plantă care parazitează pe rădăcinile leguminoaselor Si: (reg) *crăielici, floarea-untului, iarba-untului, săgeata-lui-Dumnezeu* (*Orobanche gracilis*). **3** Plantă parazită cu flori de culoare galbenă, cafenie sau roșie-violetă (*Orobanche lucorum*). **4** Plantă care parazitează pe rădăcinile de trifoi (*Orobanche minor*). **5** Plantă care parazitează pe rădăcinile de lucernă Si: (pop) *verigea* (**2**) (*Orobanche lutea*). **6** (Îc) **~ul-găiei** Plantă cu tulpina subțire, cu spic multiflor și cu flori de culoare cafeniu-violacee (*Orobanche picridis*).

verighetă *sf* [At: ALEXI, W. / V: (înv) ***~reg~, verg~*** / Pl: *~te* / E: ***verigă*** + *-etă*] **1** Inel de metal (prețios) (fără pietre), purtat pe deget ca simbol al legăturii dintre logodnici sau soți Si: (pop) *verigea* (**1**), *veriguța* (**5**). **2** (Pop) Inel folosit ca obiect de podoabă de femei sau, rar, de bărbați.

verigi *v* vz ***veriga***

verigică *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ici* / E: ***verigă*** + *-ică*] (Bot; ivr) Verigar (**1**) (*Rhamnus cathartica*).

verigigar *sm* [At: BARCIANU / Pl: *~i* / E: ***verigică*** + *-ar*] (Bot; ivr) Verigar (**1**) (*Rhamnus cathartica*).

veriguță *sf* [At: BIBLIA (1688), 543¹/25 / V: (pop) ***~rgu~*** / Pl: *~țe* / E: ***verigă*** + *-uță*] **1-2** (Trs; Mol; șhp) Verigă (**10**) (mică). **3-4** (Șhp) Verigă (**9**) (mică). **5** (Pop) Verighetă (**1**). **6** (Trs) Cununiță din coajă de copac sau din nuiele (acoperită cu bumbac colorat) cu care, printr-un ritual care are loc în seara de Sfântul Vasile, fetele își află ursita. **7** (Trs; pex) Ritual în care se folosește veriguța (**6**). **8** (Reg) Inel de metal folosit ca obiect de podoabă la îmbrăcămintea țărănească.

verin *sm* [At: BUDAI-DELEANU, O. I, 78 / Pl: *~i* / E: nct] (Îvr) Scutier.

verină¹ *sf* [At: GLOSAR REG. / V: ***~rnă*** / Pl: ? / E: ucr ***верена***] (Mar) Velință.

verină² *sf* [At: DEX-S / Pl: *~ne* / E: fr ***vérine***] (Mar) Parâmă terminată la un capăt printr-un ochi cu rodanță și cârlig.

verincă *sf* [At: KLEIN, D. 311 / V: ***~ngă, ~rnică*** (A și: *vernică*) / Pl: *~nci, ~nce* / E: ucr ***веринка***] **1** (Trs; Buc) Velință. **2** (Trs) Cearșaf (**1**) (de cânepă).

verincel *sm* [At: SCURTU, T. 148 / Pl: *~ei* / E: ***văr***] **1-2** (Reg; șhp) Văr (**1-2**).

veringă *sf* vz ***verincă***

veringhel *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 173 / Pl: *~ei* / E: nct] (Orn; Ban) Vindereu (**1**) (*Falco tinnunculus tinnunculus*).

verinos, ~oasă *a* vz ***veninos***

verisimil, ~ă *a* vz ***verosimil***

verism *sn* [At: ENC. ROM. / Pl: (rar) *~e* / E: it ***verismo***, fr ***vérisme***] **1** Curent literar și muzical (de operă), apărut în Italia la sfârșitul sec. XIX, care abordează teme realiste (și naturaliste) legate de viața cotidiană și de faptele oamenilor simpli. **2** (Pex) Tendință în artă și literatură caracterizată prin abodarea subiectelor legate de viața cotidiană și prin prezentarea realității sub toate aspectele ei.

verist, ~ă [At: VIANU, A. P. 185 / Pl: *~iști*, *~e* / E: it ***verista***, fr ***vériste***] **1** *a* Care aparține verismului **(1)**. **2** *a* Privitor la verism **(1)**. **3** *a* Caracteristic verismului **(1)**. **4** *smf* Adept al verismului **(1)** .

verișană *sf* [At: PUȘCARIU, ET. WB. 174 / V: ***verș~***, ***șană*** (Pl: *șene*) / Pl: *~șene*, *~ne* / E: ***vară*** + *-ișană*] **1-2** (Ban; Trs; șhp) Vară **(1-2)** Vz *văr*.

verișcan, ~ă [At: ASACHI, S. L. II, 313 / Pl: *~i*, *~e* / E: ***văr*** + *-ișcan*] **1-2** *smf* (Reg; șhp) Văr **(1-2)**. **3** *sm* (Pfm; la vocativ) Termen de adresare către o persoană de sex masculin care marchează un raport de egalitate între vorbitori sau care exprimă o atitudine condescendentă.

verișoară *sf* [At: CIHAC, I, 305 / V: ***văr~*** / Pl: *~re* / E: ***vară*** + *-ișoară*] **1-2** (Reg; șhp) Vericică[1] **(1-2)**.

verișor, ~oară [At: (a. 1781) FURNICĂ, D. C. 90 / V: (reg) ***verșoară***, ***varișoară***, ***vrișoară*** *sf* / Pl: *~i*, *~oare* / Vc: *~ule*, (îvr) *~oare* sm, *verișoară*, (rar) *~oaro* sf / E: ***văr*** + *-ișor*] **1-2** *smf* (Șhp) Văr **(1-2)**. **3** *smf* (Fam; la vocativ) Termen de adresare către o persoană, care marchează un raport de egalitate între vorbitori. **4** *sf* (Reg; șîs *~oară dă cruce*) Soră de cruce. **5** *sf* (Arg) Iubită.

verișorică *sf* [At: I. D. GHICA, P. 15/6 / Pl: *~ici* / E: ***verișoară*** + *-ică*] **1-2** (Fam; rar; șhp) Vară **(2)** (la vârsta copilăriei sau a tinereții) Vz *văr*.

veritabil, ~ă *a* [At: HELIADE, D. J. 82/22 / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***véritable***, it ***veritabile***] **1** Care este real. **2** Care este conform cu realitatea, cu adevărul. **3** (De obicei precedă substantivul pe care îl determină) Care este într-adevăr ceea ce (se) pretinde Si: *adevărat* **(4)**, *autentic* **(2)**, *real*. **4** (De obicei precedă substantivul pe care îl determină) Care este indiscutabil. **5** Care este propriu unei epoci, unui autor etc. Si: *autentic* **(7)**, *original*. **6** Care nu este amestecat cu nimic Si: *pur*[2]. **7** Care nu este imitat.

veritate *sf* [At: LEX. MARS. 153 / V: (reg) ***varat~*** / Pl: *~tăți* / G-D și: (înv) *~rății* / E: lat ***veritas***, ***-atis***, it ***verità***, fr ***vérité***] **1** (Asr) Veridicitate **(1)**. **2** (Flz) Reflectare obiectivă a realității. **3** (Îvr) Veridicitate **(3)**.

verițea *sf* vz ***verigea***

verițel *sm* vz ***verigel***

veriu *sn* vz ***verif***

veriunde *av* [At: (a. 1679) HEM 2098 / V: ***veru~*** / E: ***veri***[1] + ***unde***] (Înv) Oriunde.

verjel *sn* vz ***vergel***[1]

vermașină *sf* [At: T. PAPAHAGI, M. 29 / S și: *ver-mașină* / Pl: *~ne* / E: ger ***Gewehrmaschine***] (Mar; gmî) Mitralieră.

vermeghie *sf* vz ***varmeghie***

vermeil [At: NEGRUZZI, S. I, 49 / E: fr ***vermeil***] **1** *sî* (Frî) Argint aurit (cu nuanță de roșu). **2** *a* (D. culori) Care este roșu-închis.

vermeliu, ~ie [At: BOLINTINEANU, ap. ȘĂINEANU / V: (rar) ***vie~*** / Pl: *~ii* / E: ns cf fr *vermeil*] (Înv) **1** *a* (D. culori) Care este roșu-aprins. **2** *sn* Culoarea roșie-închis. **3** *sn* Cinabru **(1)**.

vermerie *sf* vz ***viermărie***

vermet *sn* vz ***vermut***

vermi- *sf* [At: DN[3] / E: fr, it ***vermi-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Vierme. **2** Referitor la viermi.

vermia *sf* [At: (a. 1769) IORGA, S. D. VIII, 32 / Pl: ? / E: nct] (Îvr) Material textil nedefinit mai îndeaproape.

vermial, ~ă *a* [At: I. IONESCU, M. 374 / P: *~mi-al* / Pl: *~i*, *~e* / E: ***vierme*** + *-al*] (Rar) **1** Care ține de creșterea și de valorificarea viermilor de mătase. **2** Privitor la creșterea și la valorificarea viermilor de mătase

vermicid, ~ă *sn*, *a* [At: DT / Pl: *~e* / E: fr ***vermicide***] **1-2** (Substanță) care servește la distrugerea viermilor.

vermicul *sn* [At: DN[3] / Pl: *~e* / E: lat ***vermiculus***] (Aht; rar) Linie ornamentală sinuoasă în formă de vierme, folosită în special în Renaștere.

vermicular, ~ă *a* [At: J. CIHAC, I. N. 217/1 / V: (înv) ***vie~*** / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***vermiculaire***] Vermiform **(1)**.

vermiculat, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ați*, *~e* / E: fr ***vermiculé***] (Aht) Care este ornat cu vermicule.

vermiculație[1] *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***vermiculation***] (Glg) Microrelief cu aspect de șănțulețe sinuoase, vermiforme, create prin acțiunea apei sau a vântului asupra unor roci.

vermiculație[2] *sf* [At: PROT. – POP., N. D. / Pl: *~ii* / E: lat ***vermiculatio***, ***-onis***] (Ltî; rar) Rosătură de cari[2].

vermiculit *sn* [At: CANTUNIARI, L. M. 119 / V: ***~ă*** *sf* / E: fr ***vermiculite***] Mineral din grupul micelor hidratate, format ca produs de alterare a biotitului, de culoare galbenă-brună sau aurie, moale, folosit ca izolant termic și sonor, ca lubrifiant etc.

vermiculită *sf* vz ***vermiculit***

vermiform, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***vie~*** / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***vermiforme***] **1** Care are forma caracteristică unui vierme Si: *vermicular*. **2** Care are mișcarea caracteristică unui vierme.

vermifug, ~ă *sn*, *a* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~ugiu*** (Pl: *~ugii*, *~ugiuri*) / Pl: *~ugi*, *~uge* / E: fr ***vermifuge***] (Far) **1-2** (Medicament) care provoacă evacuarea viermilor intestinali Si: *antihelmintic*.

vermifugiu, ~ie *sn*, *a* vz ***vermifug***

vermillon *si* [At: ENC. ROM. / P: *~mi-ion* / S și: (înv) *~ilon* / E: fr ***vermillon***] **1** Sulfură naturală de mercur sau de antimoniu, de culoare roșu-intens către oranj, folosită mai ales ca vopsea în pictură Si: *cinabru* **(1)**, *chinovar*. **2** (Pex) Culoare folosită în pictura de ulei, roșie-intens către oranj, cu mare putere de acoperire, obținută din vermillon **(1)**.

verminat, ~ă *a* [At: V. ROM. iunie 1965, 17 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ns cf *vermină*, *verminație*] (Fig; nob) **1** Care este mâncat de viermi. **2** Plin de viermi.

verminație *sf* [At: DEX / Pl: *~ii* / E: fr ***vermination***] **1** (Med) Mulțime de viermi intestinali. **2** Reproducere a viermilor în intestin.

vermină *sfs* [At: I. IONESCU, M. 476 / E: fr ***vermine***] (Csc) **1** Insecte parazite (purici, păduchi etc.), care trăiesc pe corpul oamenilor și al unor animale (ca urmare a lipsei de curățenie) Si: (înv) *viermet* Vz *viermăt* **(4)**. **2** (Fig) Ansamblu de indivizi declasați, periculoși, de la periferia societății. **3** (Fig) Furnicar de oameni. **4** (Csc; pcf cu *vierme*) Mulțime de viermi, de insecte etc.

verminos[1]***, ~oasă*** *a* [At: ENC. VET. 51 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: fr ***vermineux***] (D. boli, afecțiuni etc.) Care este produs de viermii intestinali.

verminos[2]***, ~oasă*** *a* [At: PARHON, B. 96 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: nct] (Rar) Care caracterizează vermisul.

verminoză *sf* [At: D. MED. / V: ***vie~*** / Pl: *~ze* / E: fr ***verminose***] (Med) Maladie infantilă cauzată de intoxicația organismului cu produsele de dezagregare a paraziților intestinali.

vermis *sns* [At: D. MED. / E: fr ***vermis***] Partea mediană a cerebelului, așezată între cele două emisfere, reprezentând porțiunea cea mai veche din punct de vedere filogenetic.

vermorel *sn* [At: ENC. AGR. / Pl: *~e*, *~uri* / E: ***Vermorel***] Aparat portabil cu ajutorul căruia se pulverizează soluții speciale pentru distrugerea paraziților plantelor.

vermulos, ~oasă *a* [At: HELIADE, O. II, 392 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: fr ***vermoulu*** după *viermănos*] (Îvr) **1-2** Viermănos **(1-2)**.

vermult *sn* vz ***vermut***

vermut *sn* [At: ALEXI, W. / V: (reg) ***~met*** (A: nct), (fcr) ***~ult*** / S și: (înv) *~th* / A și: *ver~* / Pl: *~uri* / E: ger ***Wermut***, fr ***vermout***, ***vermouth***] **1** Băutură alcoolică făcută din vin în care s-au pus la macerat diferite substanțe vegetale amare și aromate. **2** Recipient (sticlă, pahar etc.) care conține vermut **(1)**. **3** Cantitate de vermut **(1)**, cât încape într-un recipient (sticlă, pahar etc.).

vermutiza *vtf* [At: CONTEMP. 1961, nr. 745, 2/4 / Pzi: *~zez* / E: fr ***vermouthiser***] (Rar) A prepara vinul pentru a deveni vermut (**1**).

vermutizare *sf* [At: DN³ / Pl: *~zări* / E: ***vermutiza***] (Rar) Preparare a vinului pentru a obține vermut (**1**).

vermutizat, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1961, nr. 745, 2/4 / Pl: *~e* / E: ***vermutiza***] (Rar; d. vinuri) Supus tratamentului de obținere a vermutului (**1**).

vernacul, ~ă [At: POVĂȚ. ÎNV. / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***vernaculus, -a, -um***] **1** *sm* (Rar; Iți) Institutor. **2** *a* (Înv; îs) *Limbă ~ă* Limbă vernaculară (**2**).

vernacular, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***vernaculaire***] **1** Care este propriu unei țări. **2** (Îs) *Limbă ~ă* Limbă proprie (numai) unei etnii, unui popor sau unei comunități date Si: (înv) *limbă vernaculă*.

vernal, ~ă *a* [At: LM / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***vernal***, lat ***vernalis***] **1** (Liv) Care ține de primăvară Si: *primăvăratic*. **2** (Liv) Privitor la primăvară Si: *primăvăratic*. **3** (Ast; îs) *Punct ~* Punct de intersecție a eclipticii cu ecuatorul ceresc, în care soarele se află la echinocțiul de primăvară.

vernaliza *vt* [At: DN³ / Pzi: *~zez* / E: fr ***vernaliser***] (Rar) A iaroviza.

vernalizare *sf* [At: LTR² / Pl: *~zări* / E: ***vernaliza*** cf fr *vernalisation*] (Rar) Iarovizare.

vernalizat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***vernaliza***] (Rar) Iarovizat.

vernă *sf* vz ***verină***

vernic, ~ă *a* vz ***vrednic***

vernică *sf* vz ***verincă***

vernice *si* vz ***vernis***

vernichi *s* vz ***vernichiu***

vernichiu *sn* [At: (a. 1805) GRECU, P. 397 / V: ***vernichi*** / Pl: *~uri* / E: ngr ***βερνικι***] **1-2** (Grî) Vernis (**1-2**).

vernicie *sf* vz ***vrednicie***

vernier *sn* [At: CULIANU, C. 5 / P: *~ni-er* / V: (înv) ***~iu*** / Pl: *~e* / E: fr ***vernier***] (Teh) Scară gradată suplimentar trasată pe rigleta ori pe cursorul unor instrumente sau aparate de măsură, care permite citirea unor fracțiuni din scara principală, mărind precizia de măsurare.

vernieriu *sn* vz ***vernier***

vernil [At: GRAM. ROM.² I, 121 / E: fr ***vert Nil***] **1** *ain* Care este de culoare verde-deschis. **2** *si* Materie colorantă de culoare verde-deschis.

vernis *sn* [At: MAN. SĂNĂT. 28/5 / P: *verni* / V: ***~niu***, (îvr) ***~ice*** (A: nct) *si* / Pl: *~uri* / E: fr ***vernis*** cf it *vernice*] **1** Soluție transparentă, în general fără pigmenți, obținută din rășini naturale sau artificiale, care, aplicată pe unele obiecte, formează un strat neted și lucios cu rol ornamental sau protector Si: (grî) *vernichiu* (**1**). **2** (Pex) Strat protector sau ornamental din vernis (**1**) Si: (grî) *vernichiu* (**2**). **3.** (Îs) *~ moale* Tehnică a gravurii prin care se realizează aspectul desenului în creion. **4** (Pex) Lac². **5** Smalț. **6** (Fig) Ceea ce pune într-o lumină favorabilă pe cineva sau ceva.

vernisa¹ *vt* [At: ALEXI, W. / V: (înv) ***~iza*** / Pzi: *~sez* / E: fr ***vernisser***] (C. i. picturi în ulei, mobilier etc.) A acoperi cu vernis (**1**).

vernisa² *vt* [At: L. ROM. 1963, 567 / Pzi: *~sez* / E: drr *vernisaj*] (C. i. expoziții de pictură, de sculptură etc.) A inaugura.

vernisagiu *sn* vz ***vernisaj***

vernisaj *sn* [At: MON. IST. I, 37 / V: (rar) ***~agiu*** / Pl: *~e*, (rar) *~ii* / E: fr ***vernissage***] **1** Operație de acoperire (a unei picturi în ulei) cu un strat subțire de vernis (**1**) pentru a proteja culorile și a le da strălucire Si: *vernisare*. **2** Deschidere oficială a unei expoziții de artă (în special de pictură).

vernisare *sf* [At: OPRESCU, S. 86 / Pl: *~sări* / E: ***vernisa¹***] Vernisaj (**1**).

vernisat, ~ă *a* [At: NOM. MIN. I, 460 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***vernisa¹***] (Rar; d. picturi, mobilier etc.) **1** Care este acoperit cu vernis (**1**). **2** (D. expoziții de artă) Inaugurat.

verniță *sf* vz ***velniță¹***

verniu *sn* vz ***vernis***

vernix caseosa *sni* [At: DN³ / E: lat, fr ***vernix caseosa***] (Med) Strat gălbui și gras, constituit din celule descuamate și sebum, care acoperă corpul unui nou-născut.

verniza *v* vz ***vernisa¹***

verolă *sfs* [At: PROT. – POP., N. D. / E: fr ***vérole***] (Med) **1** (Frî) Sifilis. **2** (Frî; îs) *~ mică* Variolă (**1**).

veronal *sns* [At: BIANU, D. S. / E: fr ***véronal***, ger ***Veronal***] Pulbere cristalină albă, inodoră, cu gust amărui, puțin solubilă în apă, folosită în farmacie ca hipnotic sau sedativ.

veronică¹ *sf* [At: COTEANU, PL. 13 / Pl: *~ici*, (îvr) *~ice* / E: lat ***veronica***] **1** (Bot) Ventrilică (**1**) (*Veronica officinalis*). **2** (Bot) Bobornic (*Veronica beccabunga*). **3** (Bot) Șopârliță (*Veronica teucrium*). **4** (Bot) Șopârliță (*Veronica chamaedrys*). **5** (Bot) Șopârliță (*Veronica Bachofeni*). **6** (Bot) Șopârliță (*Veronica orchidea*). **7** (Bot) Șopârliță (*Veronica longifolia*). **8** (Bot) Șopârliță (*Veronica prostrata*). **9** (Bot) Șopârliță (*Veronica serpyllifolia*). **10** (Îc) **~-de-câmp** Plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu frunze păroase și flori mici, albastre-azurii (*Veronica arvensis*). **11** (Îc) **~-de-primăvară** Plantă erbacee cu tulpina subțire și cu frunze opuse, de culoare verde-deschis (*Veronica verna*).

veronică² *sf* [At: DN³ / Pl: *~ice* / E: it ***veronica***] (Bis) **1** Imagine a lui Hristos imprimată pe o batistă. **2** Batistă pe care este imprimat chipul lui Hristos.

veronică³ *sf* [At: DN³ / Pl: *~ice* / E: fr ***véronique***, sp ***veronica***] (În tauromahie) Figură în cursul căreia toreadorul face să treacă taurul pe lângă el.

veros, ~oasă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***vereux***] **1** (D. oameni) Care face afaceri necinstite. **2** (Pex; d. înfățișarea, manifestările etc. oamenilor) Care trădează necinste. **3** (D. afaceri) Care este necinstit, suspect.

verosimil, ~ă *a* [At: CONTA, O. F. 42 / V: (înv) ***~ris~*** / Pl: *~i, ~e* / E: it ***verosimile***, lat ***verosimilis, -e***] **1** Care pare adevărat, conform cu realitatea Si: *credibil* (**2**), *posibil*. **2** Care poate fi crezut Si: *credibil* (**1**), *plauzibil*.

verosimilitate *sfs* [At: CONTA, O. F. 115 / E: ***verosimil*** + *-itate*] **1-2** Însușirea de a fi verosimil (**1-2**) Si: *credibilitate* (**2-3**), (rar) *verosimilitudine* (**1-2**). **3** (Îlav) **Cu ~** În mod verosimil (**1**)

verosimilitudine *sf* [At: DEX / Pl: (rar) *~ni* / E: lat ***verosimilitudo, -inis***] (Rar) **1-2** Verosimilitate (**1-2**).

verotic *sn* vz ***vorotic***

verpeli *v* vz ***vârpăli***

vers *sn* [At: (a. 1777) GCR II, 111/30 / Pl: *~uri*, (îvr) *~e* / E: lat ***versus***, fr ***vers***, it ***verso***] **1** Unitate prozodică elementară, alcătuită dintr-unul sau mai multe cuvinte, potrivit unei scheme și determinată fie de cantitatea silabelor, fie de accent, fie de numărul silabelor Si: (înv) *verș* (**1**). **2** Rând dintr-un text poetic, corespunzător unui vers (**1**) Si: (înv) *verș* (**2**). **3** (Lpl) Lucrare literară în versuri (**1**) Si: *poezie*. **4** Ansamblu de poezii (reunite într-un volum). **5-6** (Lsg) Versificație (**2-3**). **7** (Îvr) Verset (**1**).

versală *sf* vz ***verzal***

versale *sf* vz ***verzal***

versalie *sf* vz ***verzal***

versant *sn* [At: COBÎLCESCU, ap. I. IONESCU, M. 47 / Pl: *~e, ~nți* sm, (rar) *~uri* / E: fr ***versant***] **1** Fiecare dintre pantele unui deal sau ale unui munte. **2** Fiecare dintre cele două pante care delimitează o vale² (**1**). **3** (Cns) Fiecare dintre suprafețele înclinate ale unui acoperiș.

versat, ~ă *a* [At: RUSSO, S. 121 / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***versé***, lat ***versatus, -a, -um***] **1** (D. oameni; udp „în") Care are experiență (într-un anumit domeniu de activitate) Si: *competent* (**1**), *experimentat²* (**1**), *priceput*, (înv) *vârsat²* (**15**). **2** (Rar; d. manifestări, acțiuni ale oamenilor) Care denotă experiență (într-un anumit domeniu de activitate).

versatil, ~ă *a* [At: COSTINESCU / A și: *~satil* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***versatile***, lat ***versatilis, -e***] **1** (D. oameni) Care este lipsit de consecvență în opinii, în atitudini etc. Si: *inconstant, nehotărât, nestatornic*. **2** (Pex; d. însușiri, manifestări ale oamenilor) Care este specific unei persoane inconsecvente Si: *inconstant, instabil, oscilant*.

versatilitate *sfs* [At: COSTINESCU / E: fr ***versatilité***] **1** Lipsă de consecvență în opinii, în atitudini etc. Si: *inconstanță, nehotărâre, nestatornicie.* **2** (Pex) Mobilitate.

versație *sf* [At: PROT. – POP., N. D. / Pl: *~ii* / E: lat ***versatio, -onis***] (Ltî; rar) **1** Învârtire. **2** Întoarcere.

verset *sn* [At: HELIADE, O. II, 177 / Pl: *~e*, (asr) *~uri* / E: it ***versetto***, fr ***verset***] **1** Fiecare dintre paragrafele (de mică întindere) cu înțeles de sine stătător, de obicei numerotate și dispuse în alineate, în care este împărțit textul *Bibliei*, al *Coranului* sau al altor scrieri religioase Si: (înv) *verș* (4), (îvr) *vers* (7). **2** Diviziune a unui text literar în proză ritmată, similară unui verset (1). **3** (Îvr) Paragraf dintr-un text de lege. **4-5** (Îvr) Vers (1-2) (scurt).

versicul *sn* [At: ARHIVA, II, 692 / A și: *~cul* / Pl: *~e* / E: lat ***versiculus***, fr ***versicule***] (Rar) Versuleț (5).

versiface *vi* [At: HELIADE, GR. P. 5/18 / Pzi: *versifac* / E: semicalc după lat ***versificare***, fr ***versifier***] (Îvr) A versifica (1).

versifica [At: HELIADE, O. II, 163 / Pzi: *versific* / E: lat ***versificare***, it ***versificare***, fr ***versifier***] **1** *vi* A compune versuri (1) Si: (înv) *a poetiza, a versui* (1), (îvr) *a poezi, a versiface.* **2** *vt* (C. i. un text în proză, o temă etc.) A transpune în versuri (1) Si: (înv) *a versui* (2).

versificabil, ~ă *a* [At: PROT. – POP., N. D. / Pl: *~i, ~e* / E: ***versifica*** + *-bil*] (Rar) Care poate fi versificat (2).

versificare *sf* [At: BARONZI, I. C. V, 96/1 / Pl: *~cări* / E: ***versifica***, (3-5) cf fr *versification*, rom *versificație*] **1** Alcătuire de versuri (1) Si: (înv) *versuire* (1). **2** Transpunere în versuri (1) Si: (înv) *versuire* (2). **3-4** (Înv) Versificație (1-2). **5** (Înv) Versificație (3).

versificat, ~ă *a* [At: HASDEU, I. C. II, 52 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***versifica***] **1** Compus în versuri (1) Si: (înv) *versuit* (1). **2** Transpus în versuri (1) Si: (înv) *versuit* (2).

versificator, ~oare *smf* [At: HELIADE, O. II, 81 / V: (înv) *~cât~ sm* / Pl: *~i, ~oare* / E: lat ***versificator***, fr ***versificateur***] **1** Persoană care compune lucrări în versuri (1) Si: (asr) *versuitor.* **2** Autor de versuri considerat din punctul de vedere al versificației (1). **3** (Dep) Poet minor (la care meșteșugul de a face versuri este mai evident decât inspirația poetică) Si: *stihuitor.*

versificație *sf* [At: HELIADE, O. II, 142 / V: (asr) *~iune* / Pl: *~ii* / E: lat ***versificatio, -onis***, fr ***versification***] **1** Arta de a face versuri (1), după anumite reguli prozodice Si: (înv) *versificare* (3), *versuire* (3). **2** Ramură a poeticii care studiază regulile de alcătuire a versurilor Si: (înv) *versificare* (4), *versuire* (4). **3** Manieră de realizare artistică a versurilor (1) Si: (înv) *versificare* (5). **4** Manieră caracteristică de exprimare (artistică) în versuri (1). **5** (Pex) Poezie.

versificațiune *sf* vz ***versificație***

versificâtor *sm* vz ***versificator***

versiune *sf* [At: HELIADE, O. II, 161 / P: *~si-u~* / Pl: *~ni* / E: fr ***version***, it ***versione***] **1** Traducere a unui text dintr-o limbă în alta. **2** Fiecare dintre traducerile diferite ale aceluiași text într-o anumită limbă străină. **3** Fiecare dintre redactările în limbi diferite ale aceluiași text. **4** (Îs) *În ~ originală* În original. **5** (Îoc *retroversiune*) Exercițiu școlar de traducere a unui text dintr-o limbă străină, în special clasică, în cea maternă. **6** Fiecare dintre formele diferite ale unei lucrări literare, științifice etc. care a suferit modificări (în raport cu o formă considerată de bază). **7** Fiecare dintre modalitățile diferite de a interpreta, de a prezenta etc. un anumit fapt, o anumită situație etc. **8** Opinie (asupra unui fapt, a unei situații etc.) care nu prezintă suficiente garanții de verosimilitate. **9-10** Variantă (4-5). **11** (Med; șîs *~ obstetricală*, asr, *~ artificială*) Manevră de modificare a poziției fătului în uter pentru a facilita nașterea. **12** (Med; asr șîs *~ spontanee*) Modificare spontană a poziției fătului în uter.

verslibrism *sns* [At: IORDAN, L. R. A. 182 / E: fr ***vers-librisme***] (Liv) **1** Școală a poeților simboliști, partizani ai versului (1) liber. **2** Manieră de versificație constând în utilizarea versului (1) liber.

verslibrist [At: CONTEMP. 1970, nr. 1225, 3/4 / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***vers-libriste***] (Liv) **1-2** *a* Care aparține verslibrismului (1-2). **3-4** *a* Care se referă la verslibrism (1-2). **5** *sm* Poet care aparține verslibrismului (1). **6** *sm* (Pex) Adept al verslibrismului (2).

verso *sn* [At: I. GOLESCU, C. / V: (îvr) ***~u*** / Pl: (rar) *~uri* / Art.: (rar) *~soul* (A și: *versoul*) / E: fr ***verso***] **1** (Îoc *recto*) Fața a doua a unei foi de hârtie. **2** (Pex) Pagina a doua a unei file (de carte, de caiet etc.). **3** (Asr) Revers[1].

versor *sm* [At: DER / Pl: *~i* / E: fr ***verseur***] (Mat; Fiz) Vector al cărui modul este egal cu unitatea Si: *vector unitar.*

versou *sn* vz ***verso***

verstă *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. mai $126^r/24$ / V: (îvr) ***vâr~*** / Pl: *~te*, (îvr) *~turi* / E: rs ***верста***] Unitate de măsură pentru lungime, folosită în trecut (în Rusia), egală cu 1,067 km.

versui [At: VALIAN, V. / Pzi: *~esc* / E: ***vers*** + *-ui*] (Înv) **1** *vi* A versifica (1). **2** *vt* A versifica (2).

versuire *sf* [At: ASACHI, S. L. I, 41 / Pl: *~ri* / E: ***versui***] (Înv) **1-2** Versificare (1-2). **3-4** Versificație (1-2).

versuit, ~ă *a* [At: ASACHI, FABULE, III/1 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***versui***] (Înv) **1-2** Versificat (1-2).

versuitor *sm* [At: CR (1832), $204^1/8$ / P: *~su-i~* / Pl: *~i* / E: ***versui*** + *-tor*] (Asr) Versificator (1).

versuleț *sn* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~e* / E: ***vers*** + *-uleț*] **1-4** (Șhp) Vers (1-2) (scurt) Si: (înv) *verșuleț* (3-6). **5** (Pex; dep; lpl) Versuri lipsite de valoare Si: (rar) *versicul.*

versurele *snp* [At: DRLU / E: ***versuri*** (pll *vers*) + *-ele*] **1-2** (Șdp) Versuri (3) (lipsite de valoare).

verș *sn* [At: PRAV. 249 / V: (îrg) ***vie~***, (înv) *virș* / Pl: *~uri* / E: mg ***vers***, pn ***wiersz*** (înv) ***wirsz***)] **1** (Îrg) Compunere în versuri (1) (cu caracter ocazional, de obicei însoțită de melodie). **2-3** (Înv) Vers (1-2). **4** (Înv) Verset (1). **5** (Trs; lpl; în construcții cu valoare de *na*) Dată.

verșană *sf* vz ***verișană***

verșoară *sf* vz ***verișor***

verșoc *sn* [At: CR (1833), $184^2/34$ / V: (îvr) *~og* / Pl: *~oace* / E: rs ***вершок***] Unitate de măsură pentru lungime, folosită în trecut în Rusia, egală cu 4,4 cm.

verșog *sn* vz ***verșoc***

verștat *sn* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~e* / E: ger ***Werkstatt***] (Buc; gms) Atelier (1).

verșuleț *sn* [At: D. Î. LAT.-ROM. / Pl: *~e* / E: ***verș*** + *-uleț*] **1-2** (Îvr; șhp) Verș (1) (scurt). **3-6** (Înv; șhp) Versuleț (1-4).

verșun *sn* vz ***vierșun***

verșunat, ~ă *a* vz ***înverșunat***

verșunie *sf* [At: ASACHI, S. L. II, 36 / Pl: *~ii* / E: ***verșun*** + *-ie*] (Înv) Înverșunare.

vert *sn* [At: BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 112 / Pl: ? / E: ger ***Wert***] (Gmr) Preț (1).

vertar *sm* vz ***veltar***

vertariță *sf* vz ***veltariță***

vertebra *vtr* [At: BUL. FIL. IX, 28 / Pzi: *~rez* / E: drr ***vertebrat***] **1-2** (Fig) A (se) întări.

vertebral, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***vertébral***] **1** Care ține de vertebre. **2** Care caracterizează vertebrele. **3** Din vertebre.

vertebrat, ~ă [At: J. CIHAC, I. N. 12/3 / Pl: *~ați, ~e* / E: lat ***vertebratus, -a, -um***, fr ***vertébré***] **1** *a* (D. animale; îoc *nevertebrat*) Care are coloană vertebrală și schelet osos sau cartilaginos intern. **2** *snp* Încrengătură de animale cu corpul diferențiat în cap, trunchi și coadă, cu schelet osos sau cartilaginos intern, al cărui ax principal este coloana vertebrală. **3** *sn* Animal din încrengătura vertebratelor.

vertebrație *sf* [At: IST. LIT. ROM. II, 657 / Pl: *~ii* / E: ***vertebra*** + *-ție*] (Fig) Suport.

vertebră *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~ru*** *sn* / Pl: *~re* / E: fr ***vertèbre***, lat ***vertebra***] Fiecare dintre oasele scurte, în formă de inel, care alcătuiesc coloana vertebrală la om și la animalele vertebrate și în care se află măduva spinării.

vertebro- [At: DN³ / E: fr ***vertébro-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** Care are vertebre. **2-3** (Referitor la) coloana vertebrală.

vertebroterapie *sf* [At: DN² / Pl: *~ii* / E: fr ***vertébrothérapie***] (Med) Metodă de tratament a afecțiunilor vertebrale.

vertebru *sn* vz ***vertebră***

vertelită *sf* vz ***veltăriță***

vertep *sn* [At: DR. VII, 139 / V: ***fe~, he~, vâr~*** / Pl: *~uri* / E: srb ***vertep***] (Ban; Trs) Vicleim (**5**).

vertepaș *sm* [At: DR. VII, 139 / Pl: *~i* / E: ***vertep*** + *-aș*] (Trs) Colindător care merge cu vicleimul (**1**).

verteriță *sf* vz ***velteriță***

vertex *sn* [At: LM / V: (înv) ***~tice*** *s* / Pl: ? / E: lat ***vertex, -icis***, fr ***vertex***] **1** Vârf (**1**). **2** (Atm) Sinciput. **3** Punctul cel mai proeminent al unei formații anatomice. **4** (Mrn) Punctul ortodromei cu latitudinea cea mai ridicată. **5** (Met) Punctul cel mai vestic atins de traiectoria unui ciclon.

vertical, ~ă [At: EGT 46ᵛ/10 / V: (îvr) ***~e ai*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***vertical***, lat ***verticalis, -e***, ger ***vertikal***] **1** *a* (Îoc *orizontal*) Care este orientat perpendicular pe un plan orizontal. **2** *a* Care are direcția căderii corpurilor. **3** *a* Care este orientat drept (în sus). **4** *a* (Îs) *Dreaptă* (sau, înv, *linie*) *~ă* Dreaptă care unește un punct de pe pământ cu zenitul locului. **5** *a* (Gmt; îs) *Plan ~* Plan care trece printr-o dreaptă verticală. **6** *a* (Ast; îas) Plan care trece prin verticala locului. **7** *sf* Dreaptă perpendiculară pe un plan orizontal sau pe o dreaptă orizontală. **8** *sf* Direcția urmată de o verticală (**7**). **9** *sf* (Pex) Poziție verticală (**1**). **10** *sf* (Ast; șîs *~la locului*, înv, *~la unui loc*) Linie dreaptă imaginară care trece prin centrul pământului și printr-un punct de pe suprafața lui, corespunzând direcției către zenit și nadir. **11** *sn* (Ast) Semicerc al sferei cerești care intersectează un plan determinat de verticala locului și un astru. **12** *sn* (Ast; îs) *Primul ~* Verticalul (**11**) punctului cardinal est. **13** *sn* (Ast; îs) *Al doilea ~* Verticalul (**11**) punctului cardinal vest. **14** *sf* (Reg) Unealtă de zidărie nedefinită mai îndeaproape.

verticale *ai* vz ***vertical***

verticalicește *av* [At: CONV. GEOM. 47/24 / E: ***vertical*** + *-icește*] (Înv) **1-3** În mod vertical (**1-3**). **4** În poziție verticală (**3**).

verticalism *sns* [At: VIANU, E. 133 / E: ***vertical*** + *-ism*] (Rar) **1-4** Verticalitate (**1-4**).

verticalitate *sfs* [At: CADE / E: fr ***verticalité***] **1-3** Calitatea de a fi vertical (**1-3**) Si: *verticalism* (**1-3**). **4** Poziție verticală (**3**) Si: *verticalism* (**4**). **5** (Fig) Integritate morală.

verticalizare *sfs* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 3, 23/3 / Pl: *~zări* / E: ***vertical***] (Rar) **1** Punere în poziție verticală (**3**). **2** (Fig) Ierarhizare.

vertice[1] *sf* vz ***vetrice***

vertice[2] *s* vz ***vertex***

verticelat, ~ă *a* vz ***verticilat***

verticil *sn* [At: CAIET, 77ʳ/7 / V: (îvr) ***~iu*** (Pl: *~iuri*), ***~iţil*** / E: fr ***verticille***, lat ***verticillus***] (Bot) **1** Coroană realizată de dispunerea radială, la același nivel, a florilor, a frunzelor, a ramurilor unor plante. **2** Dispunere a florilor, a frunzelor sau a ramurilor în formă de cerc, la același nivel, în jurul unui ax.

verticilat, ~ă *a* [At: CAIET, 75ʳ/4 / V: (îvr) ***~icel~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***verticillé***] (D. flori, frunze, ramuri) Care este dispus în formă de verticil (**1**).

verticilioză *sf* [At: DER / P: *~li-o~* / Pl: *~ze* / E: fr ***verticilliose***] Boală infecțioasă a plantelor, provocată de unele specii de ciuperci parazite al căror miceliu se dezvoltă în vasele care conduc seva.

verticiliu *sn* vz ***verticil***

vertico *sn* [At: DN³ / Pl: *~uri* / E: ger ***Vertico***] Dulap ornamental mai ales pentru saloanele înalte.

vertiginos, ~oasă [At: SION, P. 342 / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***vertigineux***, lat ***vertiginosus, -a, -um***] **1** *a* Amețitor (**1**). **2-3** *a, av* (Care se petrece) extrem de repede. **3-4** *av, a* (În mod) impetuos.

vertigiu *sn* vz ***vertij***

vertigofobie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***vertigophobie***] (Med) Fobie de vertij.

vertij *sn* [At: ROM. LIT. 246²/9 / V: (rar) ***~igiu*** / Pl: *~e* / E: fr ***vertige***] (Pat) Tulburare de echilibru caracterizată prin senzația de deplasare în spațiu a obiectelor înconjurătoare sau a subiectului Si: *amețeală* (**1**).

vertițil *sn* vz ***verticil***

verțaig *sn* [At: LEXIC REG. 111 / A: nct / Pl: *~uri* / E: ger ***Werkzeug***] (Buc) Instrument (folosit într-o meserie).

verucă *sf* [At: DEX-S / Pl: *~uce* / E: lat ***verruca***] (Med) Excrescență papilară provocată de un virus Si: *neg, papilom*.

verucos, ~oasă *a* [At: SĂVULESCU, M. U. II, 495 / Pl: *~oși, ~oase* / E: lat ***verrucosus, -a, -um***, fr ***verruqueux***] **1** (D. plante sau părți plantelor) Care este acoperit cu protuberanțe mici, sferice. **2** (D. oameni sau d. părți ale corpului lor) Care este plin de negi.

verucozitate *sf* [At: ENC. AGR. III, 572 / Pl: *~tăți* / E: fr ***verrucosité***] **1** Excrescență care se formează, uneori, pe diferite părți ale plantelor. **2** Excrescență cutanată sau mucoasă de consistență dură și cornoasă, asemănătoare unei veruci.

verui *v* vz ***vărui***[2]

verunășată *sf* [At: DR. VIII, 163 / V: ***~noș~*** / Pl: *~te* / E: ***verunoșa***] (Reg; într-un descântec) Demon (care înveninează rănile).

verunde *av* vz ***veriunde***

verunoșa *v* vz ***verenoșa***

verunoșată *sf* vz ***verunășată***

verușană *sf* vz ***vărușan***

verv *sn* vz ***verver***

vervă *sf* [At: HELIADE, O. I, 370 / Pl: (înv) *~ve* / E: fr ***verve***, it ***verve***] **1** Însuflețire care se manifestă prin abundență și varietate de expresii, de imagini etc. **2** Bogăție verbală (și de idei). **3** (Spc) Manifestare a inspirației creatoare. **4** (Îlav) **În** (sau **cu**) **~** Cu entuziasm (**1**). **5** (Îe) **A fi** (sau, rar, **a se afla, a se simți**) **în** (sau, rar, **cu**) **~** A fi însuflețit, volubil. **6** (D. sportivi, artiști etc.; îal) A manifesta o formă deosebit de bună. **7** (Rar) Animație (**1**).

vervăl *sn* vz ***verver***

vervăr *sn* vz ***verver***

vervână *sf* vz ***verbina***

vervel *sn* vz ***verver***

verven *sn* vz ***verver***

vervenă *sf* vz ***verbină***

verver *sn* [At: (a. 1787) FURNICĂ, I. C. 145 / V: ***velvăr, velv~, ~rbăl, ~rbel, verv, ~el, ~văl*** (Pl și: *~vle*), ***~văr, ~en, ~vor, vever, virvăr*** / Pl: *~e* / E: săs ***werwel*** cf ger *Wirbel*] (Olt; Trs) Mâner (**1**) la ușă.

ververi *sp* [At: VICIU, COL. 25 / A: nct / E: ns cf *vâlvori* (pll *vâlvoare*)] (Csnp) Flăcări (**2**).

ververiță *sf* vz ***veveriță***

vervină *sf* vz ***verbină***

verviriță *sf* vz ***veveriță***

vervor *sn* vz ***verver***

vervos, ~oasă *a* [At: COSTINESCU / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***verveux***] (Rar; d. oameni) Care are vervă (**1**).

verzac, ~ă *a* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~aci, ~ace* / E: ***verde*** + *-ac*] (Reg) **1-2** De culoare verde (**1-2**).

verzal, ~ă *sf, a* [At: V. MOLIN, V. T. 32 / V: ***~rsală***, (înv) ***~rsale, ~rsalie, ~ie*** *sf* / Pl: *~i, ~e* / E: ger ***Versal, Versalie***] **1-2** (Literă) majusculă.

verzalie *sf* vz ***verzal***

verzanie *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ii* / E: ***verde***] (Orn; reg) Ciocănitoare verde (*Picus viridis*).

verzar *sn* vz ***vărzare***

verzarie *sf* vz ***vărzărie***

verzăciune *sf* vz ***verziciune***

verzărie *sf* vz ***vărzărie***

verzătură *sf* vz ***verzitură***

verzeală *sf* [At: I. IONESCU, C. 28/20 / Pl: *~zeli* / E: **verde** + *-eală*] **1-2** (Înv) Verdeață (**1-2**). **3** (Înv) Verdeață (**5**). **4** (Reg) Zeamă de culoare verzuie Si: (reg) *verziciune* (**4**). **5** (Bot; îc) **~la-zidurilor** Verdeața (**12**)-zidurilor (*Pleurococcus vulgaris*).

verzeciune *sf* vz **verziciune**

verzel, ~ea *a* [At: MAT. FOLK. 140 / Pl: *~ei, ~e* / E: **verde** + *-el, -ea*] **1-4** (Reg; șhp) Verzișor (**1-4**).

verzer *s* [At: ALR II, 5 Î/334 / Pl: ? / E: nct] (Reg; îs) *~ul tilegii* Schimbătoare la roțile plugului.

verzi [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pzi: *~zesc* / E: **verde**] (Înv) **1** *vi* (D. arbori) A înfrunzi. **2** *vi* (D. suprafețe, terenuri etc.) A se acoperi cu vegetație proaspătă. **3** *vtf* A face să devină verde (**1-2**).

verziciune *sf* [At: TEODOROVICI, I. 62/6 / V: (reg) *~zăc~, ~zec~* / Pl: *~ni* / E: **verde** + *-iciune*] **1-2** (Pop; lpl) Fruct, legumă verde (**37**). **3** (Reg; lpl) Verdețuri (**5**). **4** (Reg) Verzeală (**4**).

verzime *sf* [At: LB / E: **verde** + *-ime*] **1-2** (Rar) Verdeață (**1-3**). **3** (Rar; csc) Verdeață (**5**).

verzindă *af* [At: PELIMON, I. 191/1 / Pl: *~de* / E: **verzi**] (Îvr) **1-2** Verzuie (**1-2**).

verziniște *sf* [At: H XVIII, 283 / Pl: *~ti* / E: ns cf *verde*] (Reg; csnp) Suprafață de teren (agricol).

verzioară *sf* [At: BUL. FIL. IV, 130 / P: *~zi-oa~* / Pl: *~re* / E: **verde** + *-ioară*] (Arg) Bancnotă de culoare verde.

verziș *sn* [At: ALECSANDRI, P. I, 107 / Pl: ? / E: **verde** + *-iș*] (Rar; csc) Verdeață (**5**).

verzișor, ~oară [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 310 / V: (reg) *~rdi~* *a* / Pl: *~i, ~oare* / E: **verde** + *-ișor*] **1-4** *a* (Șhp) (Cam) verde (**1-2**) Si: (reg) *verzel* (**1-4**). **5** *smp* Corp de trupă al cavaleriei (înființat de Matei Basarab), în vechea organizare a armatei române. **6** *sm* Cavalerist (cu uniformă de culoare verde) din trupa de verzișori (**5**). **7** *smf* (Iht; Mun) Boiștean (*Phoxinus phoxinus*). **8** *sn* (Mol; îf *verdișor*) Rachiu cu mentă (de culoare verde). **9** *sf* (Reg) Varietate de struguri cu boabele de culoare verde-deschis, din care se obține un vin de calitate superioară. **10** *sn* (Fam) Bancnotă de culoare verde, în special dolar american.

verzișoară *sf* [At: POLIZU / Pl: *~re* / E: **varză** + *-ișoară*] **1-8** (Șhp) Varză (**8, 9, 10, 12**) (care nu a ajuns la maturitate) Si: *vărzuță* (**1-8**). **9-14** (Șhp) Căpățână (mică) de varză (**8-10**) Si: *vărzuță* (**9-14**). **15** (Mpl) Varză-de-Bruxelles (*Brassica oleracea gemmifera*). **16** (Mpl) Mugure comestibil al verzei-de-Bruxelles. **17-18** Plante erbacee cu frunzele cărnoase (care se acoperă unele pe altele ca foile unei căpățâni de varză), cu florile grupate, roșii sau roz, care cresc pe terenurile calcaroase și care sunt folosite în medicina populară (*Sempervivum* și *Sedum*).

verzitură *sf* [At: DL / V: (reg) *~zăt~* / Pl: *~ri* / E: **verde** + *-itură*] **1** (Fam; mpl) Fruct, legumă verde (**37**). **2** (Mun; Trs; lsg) Verdeață (**7**). **3** (Mun; Trs; lpl) Verdeață (**8**). **4** (Mun; lpl) Lemne verzi (**19**). **5** (Reg; îf *verzătură*) Diaree (**1**).

verziu, ~ie [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ii* / E: **verde** + *-iu*] **1-2** *a* Verzui[2] (**1-2**). **3** *sm* (Orn; reg) Florinte (*Carduelis chloris*).

verzos, ~oasă [At: MARCOVICI, D. 419/12 / V: (îvr) *~rdos* / Pl: *~oși, ~oase* / E: **verde** + *-os*] **1-2** *a* (Îrg) Verzui[2] (**1-2**). **3-4** *sf* (Bot; reg) Mușcatul-dracului (*Knautia arvensis* și *Knautia silvatica*).

verzui[1] *vi* [At: REBREANU, R. II, 299 / Pzi: 3 *~ește* / E: **verde**] (Nob) A avea culoarea verde (**1**).

verzui[2]*, ~ie* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~* / E: **verde** + *-ui*] **1** *a* De o culoare care se apropie de verde (**68**) Si: *verziu* (**1**), (rar) *verzuliu* (**1**), *verzuriu* (**1**), (îrg) *verzos* (**1**), (reg) *verdoi* (**1**), *verdunc* (**1**), (îvr) *verzindă* (**1**). **2** *a* De culoare verde-deschis Si: *verziu* (**2**), (rar) *verzuliu* (**2**), *verzuriu* (**2**), (îrg) *verzos* (**2**), (reg) *verdoi* (**2**), *verdunc* (**2**), (îvr) *verzindă* (**2**). **3** *sn* Culoare apropiată de verde (**68**). **4** *sn* Culoare verde-deschis.

verzuliu, ~ie *a* [At: SFC VI, 77 / Pl: *~ii* / E: **verde** + *-uliu*] (Rar) **1-2** Verzui[2] (**1-2**).

verzuncă *sf* [At: ALR I, 1 045/536 / Pl: *~nci* / E: **verde**] (Orn; reg) Sticlete (*Carduelis carduelis*).

verzuriu, ~ie *a* [At: DELAVRANCEA, S. 51 / Pl: *~ii* / E: **verde** + *-uriu*] (Rar) **1-2** Verzui[2] (**1-2**).

vesa *v* vz **vexa**

vesanie *sf* [At: LM / A: nct / Pl: *~ii* / E: lat **vesania**, fr **vésanie**] (Med; înv) Psihoză.

vesat *sn* vz **fesat**

vesatură *sf* [At: DR. II, 794 / V: *fe~* / Pl: *~ri* / E: ger **Vexatur** sau **vexa** + *-tură*] (Înv) **1-3** Vexațiune (**1-3**).

vesațiune *sf* vz **vexațiune**

vescă *sf* vz **veșcă**

vesel, ~ă *a* [At: CORESI, EV. 45 / Pl: *~i, ~e* / E: vsl **веселъ**] **1** (D. oameni) Care este bine dispus Si: *voios* (**1**), (reg) *veselos* (**1**). **2** (Pex) Bucuros (**1**). **3** (Mai ales în limbajul bisericesc) Fericit (**1**). **4** (Asr; îe) **A fi ~ (de cunoștință)** A fi încântat (de cunoștință). **5** (D. manifestările oamenilor sau, pan, ale animalelor) Care exprimă bună dispoziție. **6** (Pex; d. manifestările oamenilor sau, pan, ale animalelor) Care exprimă bucurie. **7** (D. oameni) Care face glume, farse etc. Si: *glumeț* (**1**). **8** (D. manifestări, creații etc. ale oamenilor) Care provoacă râsul, hazul Si: *amuzant*, *glumeț* (**3**), *hazliu* (**2**), *poznaș*. **9** (D. oameni) Înclinat spre distracții Si: *petrecăreț*. **10** (D. modul de viață al cuiva) Specific omului petrecăreț. **11** (Fam; irn; de obicei construit cu verbul „a fi") Care este (ușor) amețit de băutură. **12** (Pex) Care este plăcut vederii Si: *desfătător*, *încântător*, (reg) *veselos* (**5**). **13** (Pex) Care se petrece într-o atmosferă de bună dispoziție Si: (reg) *veselos* (**6**). **14** (Pex) Plin de voie bună Si: (reg) *veselos* (**7**).

veselar *sm* [At: DLR / Pl: *~i* / E: **veselă** + *-ar*] Persoană care are în păstrare vesela într-o unitate militară, într-o închisoare etc.

veselă *sfs* [At: CAMIL PETRESCU, T. II, 389 / E: fr **vaisselle**] Totalitatea vaselor[1] (**3**) folosite la masă (sau, rar, la prepararea mâncării) Si: (reg) *veselărie*.

veselărie *sfs* [At: NALR – O II MN 262, 779/924 / E: **veselă** + *-ărie*] (Reg) Veselă.

veseli [At: PSALT. HUR. 55[2]/16 / Pzi: *~lesc*, 3 și: (Mar) *vesăle* / E: vsl **веселити**] **1** *vr* (Pop; adesea udp „de", sau, înv, „în", „întru", „pre", îrg, „cu") A deveni bine dispus Si: *a se înveseli*. **2** *vr* (Pop; pex) A manifesta (o mare) bucurie. **3** *vr* (În limbajul bisericesc; adesea îcr *a se bucura*) A fi cuprins de fericire. **4** *vtf* A face să devină bine dispus Si: *a amuza* (**1**), *a înveseli*. **5** *vtf* (Pex) A produce cuiva bucurie. **6** *vr* (Rar; urmat de determinări modale) A râde. **7** *vt* (Bis; înv) A consola (**1**). **8** *vr* A-și folosi timpul în mod plăcut, distrându-se, amuzându-se etc. Si: *a se distra*, *a se amuza* (**3**). **9** *vr* A chefui (**1**).

veselie *sf* [At: PSALT. HUR. 3[r]/12 / Pl: (**19-21**) *~ii* / E: vsl **веселик**] **1** (Stare de) bună dispoziție Si: (îvr) *veselitură* (**1**). **2** (Pex) (Stare de) bucurie (**1**) Si: (îvr) *veselitură* (**2**). **3** Manifestare care reflectă bună dispoziție Si: (îvr) *veselitură* (**3**). **4** (Pex) Manifestare care reflectă bucurie (**1**) Si: (îvr) *veselitură* (**4**). **5** (Înv; îla) **De ~** Care glorifică. **6** (Înv; îlav) **În** (ori **întru**) **~** sau **întru toată ~ia** Cu voie bună. **7** (Înv; îal) Cu bucurie deplină. **8-9** (Îvr; îlv) **A-i face** (cuiva) **~** sau **a-și face ~** A (se) înveseli. **10-11** (Îvr; îal) A (se) bucura (**1, 7**). **12** (Îvr; îe) **A-i fi** (cuiva) **de ~** A-i prilejui (cuiva) mulțumire sufletească. **13** (Îvr; îe) **A avea ~ întru ...** A avea mulțumire deplină de la ... **14** (În limbajul bisericesc) Fericire (**1**). **15** (În limbajul bisericesc) Extaz (**1**). **16** (Rar; lpl) Manifestări (verbale) care provoacă haz, amuzament etc. **17** (Pex) Ceea ce constituie motivul unei veselii (**1**) deosebite. **18** (Bot; rar; îc) **~ia-casei** Ghețișoară (*Begonia sanguinea*). **19** Distracție (specifică unei petreceri). **20** Petrecere, de obicei, cu masă mare, cu muzică etc., prilejuită de celebrarea unui eveniment festiv (nuntă, botez etc.) sau de o sărbătoare. **21** (Olt; Trs; pex) Nuntă. **22** (Mun; îs) *~ia tinereții* Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **23** (Mun; îas) Melodie după care se execută dansul veselia (**22**) tinereții.

veselior, ~oară *a* [At: TEODORESCU, P. P. 545 / Pl: *~i, ~oare* / E: **vesel** + *-ior*] (Într-o poezie populară) **1-2** (Șhp) (Cam) vesel (**1**). **3-4** (Șhp) (Cam) bucuros (**1**). **5** Ușor amețit de băutură.

veselire *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ri* / E: **veseli**] (Pop) Înveselire.

veselit, ~ă *a* [At: KLEIN, D. 455 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***veseli***] **1** (Rar) Înveselit. **2** (Îvr) Înveselitor.

veselitor, ~oare *a* [At: CORESI, ap. DLRH II, 357 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***veseli*** + *-tor*] (Înv) **1** Înveselitor. **2** Îmbucurător. **3** Plăcut.

veselitură *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: ? / E: ***veseli*** + *-tură*] **1-4** (Îvr) Veselie (**1-4**).

veselnic, ~ă *a* [At: LUNGIANU, ap. CADE / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***vesel*** + *-nic*] (Reg) **1** (D. oameni) Înclinat spre distracții. **2** Înveselitor.

veselos, ~oasă *a* [At: AARON, în ȘA I, 743 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***vesel*** + *-os*] (Reg) **1** Vesel (**1**). **2** (Pex) Bucuros (**1**). **3** (Mai ales în limbajul bisericesc) Fericit (**1**). **4** Care exprimă veselie (**1**). **5-7** Vesel (**12-14**).

veseriș *sn* vz ***văsăriș***

vesilă *sf* vz ***visilă***

veslă *sf* vz ***vecsel***

vesmânt *sn* vz ***veșmânt***

vesp *sm* vz ***viespe***

vespar *sm* vz ***viespar***

vespasiană *sf* [At: ȘĂINEANU / P: *~si-a~* / V: (rar) ***~azi~*** / Pl: *~iene* / E: fr ***vespasienne***] Construcție, special amenajată, în locurile publice, care servește bărbaților pentru urinat.

vespaziană *sf* vz ***vespasiană***

vespă *sf* vz ***viespe***

vespărie *sf* vz ***viespărie***

vespăriță *sf* vz ***viespăriță***

vespe *sf* vz ***viespe***

vesper *sm* vz ***vesperă***

vesperal, ~ă [At: COSTINESCU / V: (îvr) ***~e*** *a* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***vespéral***, it ***vesperale***] **1** *a* De seară Si: *seral*. **2** *a* Caracteristic serii Si: *seral*. **3** *a* Din timpul serii Si: *seral*. **4** *sf* (Rar) Carte de liturghie romano-catolică, conținând psalmi, imnuri, versete, care se recită la slujbele de seară.

vesperale *a* vz ***vesperal***

vesperă *sf* [At: HELIADE, O. II, 341 / V: (înv) ***vesper*** *sm* / Pl: *~ri, ~re* / E: lat ***vespera***, ***vesper***, ger ***Vesper***, it ***vespero***, ***vespro***] **1** (În biserica romano-catolică) Slujbă religioasă care se făcea seara, astăzi oficiindu-se după nonă și înaintea ultimei ore canonice. **2** (Îvr) Seară. **3** (Ast; îvr) Luceafărul de seară. **4** (În Evul Mediu; îs) *~rile siciliene, ~ra siciliană, ~rul sicilian* Revoltă a sicilienilor, urmată de masacrul ocupanților francezi, începută în Sicilia, la 31 martie 1282, în lunea Paștilor, în urma semnalului dat de clopotele de vesperă (**1**).

vespere *sf* vz ***viespe***

vesperiță *sf* vz ***viespăriță***

vespertilione *sm* vz ***vespertiliu***

vespertiliu *sm* [At: PROT. - POP., N. D. / V: ***~lione*** / Pl: *~ii* / E: lat ***vespertilio, -onis***] (Zlg; Iti; rar) Liliac (*Vespertilis murinus*).

vespetro *s* [At: ANTONESCU, D. / Pl: ? / E: fr ***vespétro***] (Îvr) Lichior cu proprietăți carminative obținute prin macerarea în rachiu a unor fructe proaspete (de anason, de angelică, de coriandru).

vespie *sf* vz ***viespe***

vespros *a* vz ***viespos***

vest [At: AMFILOHIE, G. 2/6 / V: (îvr) ***o~***, ***ue~*** *sn* / E: ger ***West(en)*** cf it *ovest*, fr *ouest*] **1** *sns* Unul dintre cele patru puncte cardinale, opus estului, situat într-o direcție care formează un unghi de 90° cu direcția nordului. **2** *sns* (Pex) Zonă în care apune soarele Si: *asfințit* (**4**), (pop) *scăpătat*[1], *soare-apune*, (reg) *scapăt*, *scăpătiș*. **3** *sns* Parte a globului pământesc, a unui continent, a unei țări etc. situată spre vest (**1**) Si: *apus*, *occident*. **4** *sns* (Pol) Nume generic dat statelor din vestul Europei, Canadei și Statelor Unite ale Americii (membre fondatoare ale Alianței Nord-Atlantice) Si: *Occident*. **5** *ain* Care se află la vest (**1**).

vestală [At: CĂLĂTORIE, I, 177v/7 / V: (îvr) ***~lie*** *sf* / Pl: *~le* / E: (**1**) fr ***vestale***, lat ***vestalis, -e***, it ***vestale***] **1** *sf* (În antichitatea romană) Preoteasă care întreținea focul sacru în templul zeiței Vesta și pentru care castitatea era o condiție obligatorie Si: (îvr) *vestalină*. **2** *a* (Înv; îs) *Vergură* (sau *virgină, fecioară*) ~ Vestală (**1**). **3** *a* (Îvr) Care aparține vestalelor (**1**). **4** *a* (Îvr) Privitor la vestale (**1**). **5** *a* (Îvr) Specific vestalelor (**1**). **6** *sf* (Fig; rar) Persoană de sex feminin de o virtute exemplară.

vestalie *sf* vz ***vestală***

vestalii *sfp* [At: NEGULICI / E: fr ***vestalies*** cf lat *vestalia*] (În antichitatea romană) Serbări în cinstea zeiței Vesta, celebrate la 15 iunie.

vestalină *sf* [At: ENC. ROM. / Pl: *~ne* / E: ger ***Vestalin***] (Gîr) Vestală (**1**).

vestă[1] *sf* [At: GOLESCU, Î. 123 / V: (îrg) ***~te*** / Pl: *~te*, (reg) *~turi* / E: ger ***Weste***, fr ***veste***] **1** Obiect de îmbrăcăminte fără mâneci și fără guler, care acoperă corpul de la talie în sus și care este purtat mai ales de bărbați (sub haină) Si: *jiletcă*, (reg) *prusluc*, *sârbă*. **2** (Îe) **A avea** (sau **a ține** pe cineva sau ceva) **în buzunarul de la ~** (ori, rar, **~tei**) A avea în puterea sa (pe cineva sau ceva). **3** (Rar) Pulover. **4** (Rar) Jachetă.

vestă[2] *sf* vz ***veste***[1]

vestâre *sf* vz ***vestire***

veste[1] *sf* [At: COD. VOR[2]. 17r/14 / V: (reg) ***~tă*** (Pl: *~te, ~ti*), ***veşte*** / Pl: *veşti*, (îrg) *~ti*, (reg) *~turi* / E: vsl **вѣсть**] **1** Informație. **2** Știre recentă (și interesantă) Si: *noutate*. **3** Înștiințare. **4** (Rar; îla) **De ~** Vestitor (**1**). **5** (Îvr; îal) Recent. **6-7** (Îljv) **Fără (de) ~** (Care se produce) pe neașteptate Si: *brusc* (**1-2**), *subit*. **8** (Îvr; îlav) **Cu ~a** (cuiva) Cu învoirea (cuiva). **9** (Îvr; îlav) **În ~** Anunțând anticipat. **10** (Îe) **A(-i) da** (cuiva) **(de) ~**, (îrg) **a(-i) face** (cuiva) **~** A înștiința. **11** (Îe) **A prinde** (ori, înv, **a lua**) **de ~** sau (înv) **a prinde** (ori **a lua**) **~**, (reg) **a purcede de ~** A lua cunoștință (de...). **12** (Îae) A-și da seama (din timp). **13** (Îe) **A-i prinde** (sau, îrg, **a-i lua** cuiva) **de ~** ori (îvr) **a-i prinde** (cuiva) **~** A remarca (la momentul oportun) prezența cuiva într-un anumit loc. **14** (Îae) A-și da seama de situația, sentimentele, intențiile etc. cuiva. **15** (Îvr; îe) **A-i fi** (cuiva ceva) **în** (sau **la**) **~** A fi conștient (de...). **16** (Îvr; îae) A fi în cunoștință de cauză în ceea ce privește ... Si: *a înțelege*, *a pricepe*, *a ști*. **17** (Rar; îe) **A nu i se auzi** (cuiva) **de ~** A nu avea informații în legătură cu cineva. **18** (Trs; îe) **A-i scoate** (cuiva) **vești slabe** A-i scoate (cuiva) vorbe (rele). **19** (Pfm; îe) **Ce (mai) ~ ?** sau **ce (mai) ~-poveste?**, (rar) **ce ~ ? ce poveste?** Ce (mai) e nou? **20** (Reg) Vestire (**1**). **21** (Îvr; îs) *Fără ~* Mister. **22** Faimă (**3**). **23** Reputație. **24** (Înv; îla) **De** (sau **cu**) **~** Bine cunoscut. **25** (Înv; îal) Renumit. **26** (Îe) **A se duce** (sau **a merge**, **a se lăți**, îrg, **a ieși**) **~a** (cuiva, a ceva, de ceva etc.) sau **a i se duce** (ori **a-i merge**, **a i se lăți**, îvr, **a i se ridica**, reg, **a-i ieși** cuiva) **~a**, **a-i merge** (sau **a i se duce** cuiva) **~a și povestea**, (îrg) **a ieși ~** (de cineva sau de ceva) A deveni faimos.

veste[2] *sf* vz ***vestă***[1]

vested, ~ă *a* vz ***veșted***

vestegarcă *sf* [At: DLR / Pl: *~gărci* / E: nct] (Reg) **1** Par[1] bifurcat la un capăt, folosit, în trecut, pentru a susține sforile întrebuințate la încărcatul mărfurilor pe cai. **2** Prăjină folosită la susținerea sforii întinse pentru uscatul rufelor.

vestegălui *vt* [At: DSR / Pzi: *~esc* / E: ns cf mg *elveszteget*] (Buc; Mol; c. i. averi, bunuri etc.) A utiliza fără socoteală (și până la epuizare).

vesteji *v* vz ***veșteji***

vestejit, ~ă *a* vz ***veștejit***

vestejire *sf* vz ***veștejire***

vestejitor, ~oare *a* vz ***veștejitor***

vesternic *sm* vz ***vistiernic***

vesternicie *sf* vz ***vistiernicie***

vest-european, ~ă *a* [At: RALEA, S. T. I, 213 / Pl: *~eni, ~ene* / E: ***vest*** + ***european***] **1-2** Care aparține Europei de Vest sau populației ei Si: *occidental*, *vestic* (**3-4**). **3-4** Privitor la Europa de Vest sau la populația ei Si: *occidental*, *vestic* (**5-6**). **5** Originar din Europa de Vest Si: *occidental*, *vestic* (**7**).

vestezeală *sf* vz ***veștejeală***

vestezi *v* vz ***veșteji***

vestezit, ~ă *a* vz ***veștejit***

vest-german [At: SCL 1954, 296 / Pl: *~i, ~e* / E: ***vest*** + ***german***] **1-2** *smf* Persoană care făcea parte din populația de bază a fostei Republici

Federale Germania sau care era originară de acolo Si: (fam) *refegist*. **3** *smp* Populație care locuia în fosta Republică Federală Germania. **4-5** *a* Care aparține fostei Republici Federale Germania sau vest-germanilor (**3**). **6-7** *a* Privitor la fosta Republică Federală Germania sau la vest-germani (**3**). **8** *a* Originar din fosta Republică Federală Germania.

vesti**[1]* [At: COD. VOR.[2] 27r/7 / V: (reg) ***vești / Pzi: *~tesc*, 3 și (Mar) *veste* / E: ***veste**[1]*] **1** *vt* A face cunoscut ceva (cuiva) Si: *a anunța* (**1**), *a comunica* (**1**), *a încunoștința*, *a înștiința*, (înv) *a vestui* (**1**). **2** *vi* A transmite o informație. **3** *vr* (Îrg; d. fapte, situații etc.) A ajunge să fie cunoscut Si: *a se auzi*, *a se afla*. **4-5** *vtr* A face să devină (sau a deveni) bine cunoscut (pretutindeni). **6** *vt* (Spc; c. i. învățături, concepții religioase, divinitatea) A propovădui. **7-8** *vtr* A face să devină (sau a deveni) cunoscut ca... **9** *vt* (Înv; c. i. oameni) A proclama. **10** *vr* A-și face remarcată existența sau prezența. **11** *vt* A constitui un indiciu pentru... **12** *vt* A prezice. **13** *vt* (Spc) A proroci (**1**). **14** *vi* (Rar; îe) **A ~ a bine** A prezice lucruri favorabile. **15** *vt* A pune la curent pe cineva. **16** *vr* (Îvr; d. oameni) A se informa anticipat. **17** *vt* (C. i. oameni) A anunța că urmează să sosească, să se prezinte (în cel mai scurt timp). **18** *vt* (Trs; c. i. oameni) A anunța (în biserică) faptul că urmează să se căsătorească. **19** *vr* A-și face simțită apariția iminentă. **20** *vr* A da primele semne de existență. **21** *vr* A prezenta indicii ale unei anumite evoluții ulterioare. **22** *vt* A constitui un indiciu pentru prezicerea unui eveniment, unui fenomen.

vesti**[2]* *vt* [At: NEGULICI / Pzi: *~tesc* / E: it ***vestire, lat ***vestire***] (Îvr) A îmbrăca.

vestiar *sn* [At: MUREȘANU, I. 125/26 / P: *~ti-ar* / V: (îvr) ***~iu*** / Pl: *~e*, (rar) *~uri* / E: lat ***vestiarium***, fr ***vestiaire***] **1** (Ltî; rar; îf *vestiariu*) Scrin. **2** Încăpere, situată de obicei la intrarea într-o locuință, unde se lasă paltoanele, pălăriile, încălțămintea etc. **3** Loc special amenajat la intrarea într-o sală de spectacole, într-un local public etc. unde se lasă în păstrare paltoanele, pălăriile etc. Si: *garderobă* (**2**). **4** Încăpere într-o clădire publică, într-o întreprindere, pe un stadion etc. unde se lasă hainele în păstrare și se îmbracă echipamente speciale.

***vestiariu**[1]* *sm* vz ***vistier**[1]*

vestiariu**[2]* *sn* vz ***vestiar

vestibul *sn* [At: AR (1835), 47[1]/9 / V: (înv) ***~ă*** *sf* / A și: (3, rar, 1-2) *~tib~* / Pl: *~e*, *~uri* / E: lat ***vestibulum***, fr ***vestibule***] **1** (La romani) Spațiul din fața unui edificiu public, al unei case etc., situat între ușa de intrare și stradă, adesea delimitat de un portic sau de prelungirea zidurilor, unde, de obicei, erau primiți vizitatorii care nu aveau acces în clădire. **2** Încăpere prin care se intră într-un edificiu public, într-o casă, într-un apartament și din care se trece în alte încăperi Si: *antreu*, *hol*, *sală*[1]. **3** (Atm) Prima cavitate a labirintului osos din urechea internă.

vestibular, ~ă *a* [At: ZOOLOGIA, 147 / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***vestibulaire***] (Atm) **1** Care aparține vestibulului (**3**). **2** Care se află în regiunea vestibulului (**3**).

vestibulă *sf* vz ***vestibul***

vestic, ~ă *a* [At: J. CIHAC, I. N. 96/29 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***vest*** + *-ic* cf ger *westlich*, *westisch*] **1** Care este situat, în raport cu un punct, cu o regiune etc., la (sau în, spre) vest (**1**) Si: *apusean*, *occidental*. **2** Care ține de vest (**3**) Si: *apusean*, *occidental*. **3-7** Vest-european (**1-5**).

vestier *sm* vz ***vistier**[1]*

vestierie *sf* vz ***vistierie***

vestieriu *sn* vz ***vistier**[2]*

vestiernicel *sm* vz ***vistiernicel***

vestigiu *sn* [At: NEGULICI / V: (îvr) ***~ij*** / Pl: *~ii*, (înv) *~ri*, *~ige* / E: lat ***vestigium***, fr ***vestige***] **1** (Liv) Urmă lăsată de piciorul unui om sau al unui animal. **2** (Mpl) Ceea ce a rămas din vechime (și care prezintă o importanță culturală, documentară etc.) Si: *relicvă*. **3** (Mpl) Indiciu atestând existența în trecut a ceva care nu mai există Si: *relicvă*. **4** (Fig) Ceea ce rămâne dintr-o concepție, dintr-o mentalitate, dintr-o cultură etc. **5** (Rar; lpl) Moaște.

vestij *sn* vz ***vestigiu***

vestimânt *sn* vz ***vestiment***

vestiment *sn* [At: ASACHI, P. R. 33/17 / V: ***~mânt*** (Pl: *~minte*, *~mânte*) / Pl: *~e* / E: lat ***vestimentum***, it ***vestimento*** cf *veșmânt*] (Înv; mpl; urmat de determinări care indică felul) Veșmânt (**1**).

vestimentar, ~ă *a* [At: HASDEU, I. C. II, 20 / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***vestimentaire***] **1** Care ține de îmbrăcăminte Si: (rar) *veșmântar*[2] (**1**). **2** Care se referă la îmbrăcăminte Si: (rar) *veșmântar*[2] (**2**).

vestimentație *sf* [At: DN[2] / Pl: *~ii* / E: ***vestimentar***] **1** Îmbrăcăminte. **2** Mod de a se îmbrăca.

vestire *sf* [At: CORESI, EV. 186 / V: (reg) ***~târe*** / Pl: *~ri* / E: ***vesti**[1]*] **1** Înștiințare asupra unui fapt care a avut loc, care este în curs de desfășurare sau care urmează să se producă Si: (îvr) *vestitură* (**1**). **2** (Spc) Prevestire. **3** (Îe) **A da** (sau, înv, **a face**) **~** A comunica o informație. **4** (Îae) A face cunoscut. **5** (Înv; îe) **A lua ~** A obține informații (că...). **6** (Mpl) Anunțare (în biserică) a datei la care urmează să se oficieze o căsătorie Si: *strigare*, (reg) *mărturisire*. **7** (Reg; îf *vestâre*) Semnal sonor dat de clopotele de la biserică prin care se anunță moartea sau înmormântarea cuiva. **8** Semn prevestitor. **9** Manifestare inițială, parțială (a unui fenomen). **10** (Îvr) Publicație. **11** (Îvp) Faimă (**3**). **12** (Îvp) Reputație. **13** (Pop; îla) **De ~** Renumit. **14** (Înv; îe) **A ieși ~a** (cuiva) A deveni (bine) cunoscut.

vestit, ~ă *a* [At: CORESI, L. 106/17 / V: (reg) ***veșt~*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***vesti**[1]*] **1** (Rar) Care este adus la cunoștința cuiva Si: *anunțat*. **2** (Rar) Căruia i s-a adus la cunoștință ceva Si: *anunțat*, *încunoștințat*. **3** (Adesea udp „pentru", „prin", (înv) „de", „la", „întru" etc.) Care este bine cunoscut (și apreciat) pretutindeni Si: *celebru*, *faimos* (**1**), *ilustru*, *mare*[1], *mărit*[3], *notoriu*, *renumit*, *reputat*, *revestit*[2], (îvp) *numit*, (înv) *norocit*, *perifan*, (fam) *arhicunoscut*.

vestitor, ~oare [At: SIMION DASC., LET. 187 / V: (înv) ***~iu*** *sm* / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***vesti**[1]* + *-tor*] **1-2** *smf*, *a* (Persoană sau ființă) care face cunoscut (un eveniment care a avut loc, care este în curs de desfășurare sau care se va produce cu siguranță) Si: *anunțător* (**2**). **3-4** *smf*, *a* (Persoană) care prezice Si: *prevestitor*, *prezicător*. **5** *sm* (Bis) Profet[1]. **6** *sm* (Îvp) Mesager. **7** *sm* (Îvp) Sol[1]. **8** *sm* (Îvp) Curier (**1**). **9** *sm* (Reg) Vornicel (**5**) la nuntă. **10** *sm* (Bis; îvr; îs) *~riu apostolicesc* Nunțiu.

vestitoriu *sm* vz ***vestitor***

vestitură *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ri* / E: ***vesti**[1]* + *-tură*] **1** (Îvr) Vestire (**1**). **2** (Îe) **A-i fi** (cuiva) **~** A-i face cunoscut.

vestmânt *sn* vz ***veșmânt***

vestmântar *smn* vz ***veșmântar***

vestmântărie *sf* vz ***veșmântărie***

vestment *sn* vz ***veșmânt***

veston *sn* [At: ȘĂINEANU / Pl: *~oane* / E: fr ***veston***] **1** Haină bărbătească (de uniformă) care se poartă peste cămașă. **2** (Reg) Haină femeiască asemănătoare unui veston (**1**).

vestui *vt* [At: CORESI, ap. DHLR II, 535 / Pzi: *~esc* / E: ***veste**[1]* + *-ui* cf slv ***вѣстьвовати***] (Înv) **1** A vesti[1] (**1**). **2** A propovădui (**1**). **3** A prezice. **4** A proroci.

vestuță *sf* [At: RĂDULESCU-CODIN, L. TR. 15 / Pl: *~țe* / E: ***vestă*** + *-uță*] **1-2** (Șhp) Vestă (**1**) (mică).

veșcar *sm* [At: URICARIUL, XIV, 3/7 / Pl: *~i* / E: ***veșcă*** + *-ar*] (Trs) Persoană care se ocupă cu confecționarea și vinderea veștilor (**1**).

veșcă *sf* [At: CANTEMIR, I. I. I, 251 / V: ***vască***, ***vaș~***, ***veaș~***, ***vescă*** / Pl: *~ști*, *~ște* / E: ucr dal ***вечко***] **1** (Reg) Peretele circular de lemn sau de metal al sitei, al ciurului, al baniței etc. Si: (reg) *veșcălie* (**1**), *văcălie* (**1**). **2** (Mol; Buc; pex) Sită. **3** (Îe) **(A fi) trecut (și) prin ciur și (prin) ~** sau **cernut în ciur și în ~** (A fi) trecut prin ciur și prin dârmon. **4** (Mol; îe) **(A nu fi) nici în ciur, nici în ~** A fi nehotărât. **5** (Pop) Cerc de lemn sau de fier așezat în jurul pietrelor morii sau, rar, ale râșniței, pentru a împiedica risipirea făinii Si: (reg) *veșcălie* (**2**). **6** (Reg) Cutie rotundă în care se află pietrele morii. **7** (Reg) Titirez (la moară). **8** (Trs; Mun) Cerc sau crintă de lemn ori de metal care se folosește ca tipar pentru caș. **9** (Trs) Coajă de copac (mai ales de tei) care se folosește la confecționarea unor obiecte (de uz gospodăresc). **10** (Reg; dep) Femeie slabă. **11** (Trs) Bor[2] (la pălărie). **12** (Reg; îs) *~ca capului* Cutia craniană. **13** (Reg) Baniță din coajă de

tei, de cireș etc. **14** (Buc; Ban) Butoi (**1**). **15** (Mun) Vas de tinichea în care se ține leșia folosită la prepararea săpunului.

veșcălie *sf* [At: ION BOTEZ, STR. 45 / V: ***vâsc~, vâș~*** / Pl: *~ii* / E: ctm ***veșcă*** și ***văcălie***] (Reg) **1-2** Veșcă (**1, 5**). **3** Cerc de lemn care se folosește ca tipar pentru caș.

veșcălui *vt* [At: PAȘCA, GL. / Pzi: *~esc* / E: ***veșcă*** + *-ălui*] (Reg) A mijloci o căsătorie.

veșmânt *sn* [At: PSALT. HUR. 17ᵛ/9 / V: ***vestm~***, (rar) ***~ștm~*** (Pl și: înv. *~uri*), (înv) ***~ment***, ***vestment***, (reg) ***~vâjm~***, ***vesm~*** (Pl și: *vesmânturi*), ***vism~***, ***voș~*** / Pl: *~minte*, (îrg) *~uri*, (înv) *~mente* / E: ml ***vestimentum***] **1** Obiect de îmbrăcăminte Si: (înv) *vestiment* (**1**). **2** (Mpl) Totalitatea obiectelor care formează îmbrăcămintea unei persoane (**1**). **3** (Rar; îe) **A se îmbrăca cu ~ul lui Hristos** A se călugări. **4** (Mpl) Odăjdii. **5** (Mpl; urmat de determinări care arată felul) Îmbrăcăminte caracteristică unui popor, unei regiuni, unei epoci etc. Si: *costum* (**1**), *port*[2]. **6** (Arg) Redingotă. **7** (Fig) Ceea ce protejează (ca un obiect de îmbrăcăminte). **8** (Fig) Aspect exterior. **9** (Fig) Aparență (**4**).

veșmânta *vr* [At: ALR II, 3 272/346 / Pzi: *veșmânt* / E: ***veșmânt***] (Reg) A se îmbrăca.

veșmântar [At: I. GOLESCU, C. / V: (rar) ***~ștm~*** *sm*, (înv) ***vestm~*** *snm* / Pl: *~e* sn, *~i* sm / E: ***veșmânt*** + *-ar*] **1** *sn* (Înv) Șifonier. **2** *sm* Persoană însărcinată cu îngrijirea (și păstrarea) veșmintelor bisericești, îndeplinind și unele servicii la oficierea cultului religios.

veșmântărie *sf* [At: DRLU / V: (rar) ***vestm~*** / Pl: *~ii* / E: ***veșmântar*** + *-ie*] (Înv) **1** Șifonier. **2** (Pex) Încăpere în care se păstra îmbrăcămintea elevilor în internatele școlare. **3** Loc în biserică unde se păstrează veșmintele preoțești.

veșment *sn* vz ***veșmânt***

veșmentic *sn* vz ***vizmertic***

veșmintel *sn* [At: CORESI, EV. 549 / Pl: *~e* / E: ***veșmânt*** + *-el*] **1-2** (Îvr; șhp) Veșmânt (**1**) (mic).

veșnic, ~ă [At: PSALT. 336 / V: (îvp) ***vecinic*** (Pl și: înv. *vecinici* sfn), (îvr) ***veacinic***, ***vecinec*** / Pl: *~ici*, *~ice* / E: slv **вѣчьнъ**] **1** *a* (Mai ales în religia creștină; d. Dumnezeu) Care există în afara timpului, independent de orice determinare cronologică Si: *atemporal* (**4**), *etern* (**1**), (înv) *vecuitor* (**1**). **2** *a* (Bis; înv; îs) *Împăratul* (ori *Stăpânul*) *(Cel) Vecinic* sau *Vecinicul Împărat* (ori *Părinte*), (îvr) *Vecinica Mărire* Dumnezeu (**1**). **3** *a* Care aparține lui Dumnezeu. **4** *a* Care este de esență divină. **5** *a* Care este orânduit de Dumnezeu (**1**). **6** *a* (Îvr; îs) *Judecata cea vecinică* Judecata de Apoi. **7** *sm* (Bis; precedat de *art* „cel") Dumnezeu. **8** *sn* (Bis; șîs *cele veșnice*) Ceea ce aparține lui Dumnezeu. **9** *sn* (Bis; șîs *cele veșnice*) Ceea ce este propriu existenței de după moarte a credincioșilor. **10** *a* (D. oameni; îe) **A se muta** (sau **a trece**, **a se duce**) **la cele ~ice** A muri[1]. **11** *a* (D. materie, lumea materială, elemente ale naturii, fenomene naturale etc.; adesea poetic) Care există din toate timpurile și va exista totdeauna Si: *etern* (**8**), (înv) *vecuitor* (**2**). **12** *a* (D. lucruri, stări, acțiuni etc.; adesea prin exagerare sau poetic) Care (se consideră că) nu va înceta niciodată să existe Si: *etern* (**9**), (înv) *vecuitor* (**3**). **13** *a* (D. lucruri, stări, acțiuni etc.; adesea prin exagerare sau poetic) Care va dăinui (în amintirea posterității) tot timpul care va urma sau un timp foarte lung. **14** *a* (Îs) *Somnul cel ~*, *~ul somn* (ori *repaus*), *~a odihnă* Moartea. **15** *a* (Înv; îe) **A dormi** (sau **a zăcea**) **de somnul cel ~** A fi mort. **16** *a* (Bis; îs) *~ca* (*lui* sau *ei*, *lor*) *pomenire* Formulă de rugăciune prin care Dumnezeu este implorat să nu-i uite pe cei morți la Judecata de Apoi. **17** *a* (Bis; îas) Cântare bisericească de încheiere a slujbei de înmormântare sau de parastas. **18** *a* (Fam; gmț sau irn; îas) Se spune atunci când cineva sau ceva este considerat definitiv pierdut. **19** *a* (Îs) *Locaș ~* Mormânt. **20** *a* (Înv; d. proprietăți; îe) **A stăpâni în vecinică** (sau **vecinica**) **vreme** A avea dreptul de a stăpâni pentru totdeauna. **21** *a* (Îcn; îlav) **În vecinică vreme** Niciodată. **22** *a* (În epoca feudală din țările române; d. titluri, funcții, proprietăți etc.) Care aparține (prin contract) unei persoane până la sfârșitul vieții și se transmite și urmașilor. **23** *a* (În epoca feudală din țările române; d. persoane aparținând anumitor categorii sociale) Care își păstrează (prin contract) titlul, funcția, condiția socială etc. pe viață, transmițându-le și urmașilor. **24** *a* (Prin exagerare) Căruia nu i se poate prevedea sfârșitul Si: *etern* (**21**), (îvr) *vecinicit* (**1**). **25** *a* (Prin exagerare) Care se repetă fără întrerupere Si: *continuu* (**1**), *neîncetat* (**1**), *permanent* (**1**), *neîntrerupt*, (îvr) *vecinicit* (**2**). **26** *a* (Prin exagerare) Care plictisește prin repetiție Si: *etern* (**24**), *monoton*, (îvr) *vecinicit* (**3**). **27** *a* (Prin exagerare) Care este familiar, binecunoscut cuiva. **28** *a* (D. persoane) Care este într-o anumită situație (de) un timp (foarte) lung. **29** *a* (D. persoane) Care este statornic. **30** *a* (Reg; îe) **A fi vecinic cu căciula pe cap** A fi mândru. **31** *a* (D. persoane; precedă subtantivul pe care îl determină) A cărui prezență undeva sau lângă cineva este permanentă (plictisind sau agasând). **32** *a* (D. obiecte; precedă subtantivul determinat, care, de obicei, este însoțit și de un *aps*) Care este în permanență asociat cu cineva sau cu ceva. **33** *a* (D. obiecte; precedă substantivul determinat, care, de obicei, este însoțit și de un *aps*) Care este mereu același. **34** *av* Necontenit. **35** *av* Totdeauna.

veșnici [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (înv) ***vecin~*** (Pzi: rar. *vecinicez*) / Pzi: *~icesc* / E: ***veșnic***] **1** *vtf* (Asr; adesea prin exagerare sau poetic) A face să dureze nelimitat Si: *a eterniza* (**1**), (înv) *a înveșnici*. **2** *vtf* (Asr; adesea prin exagerare sau poetic) A face să dăinuie în amintirea posterității tot timpul care va urma sau un timp foarte lung Si: *a eterniza* (**3**), (înv) *a înveșnici*. **3** *vi* (Înv; prin exagerare) A trăi într-un anumit loc tot timpul care va urma sau foarte mult timp.

veșnicie *sf* [At: (a. 1702) GCR I, 344/29 / V: (îvp) ***vecin~*** / Pl: *~ii* / E: ***veșnic*** + *-ie*] **1** (Rel) Durată fără început și fără sfârșit Si: *eternitate* (**1**), (îvp) *vecie* (**14**). **2** (Rel) Timp care nu se supune nici unei determinări cronologice Si: *eternitate* (**5**), (îvp) *vecie* (**15**). **3** (Rel) Calitatea a ceea ce este independent de determinările cronologice Si: *atemporalitate*, *eternitate* (**4**). **4** Ceea ce aparține lui Dumnezeu. **5** Ceea ce este de esență divină. **6** Ceea ce este orânduit de Dumnezeu. **7** (Bis) Vecie (**2**). **8** (Bis; înv; ccr) Dumnezeu (**1**). **9** (Adesea poetic) Timp infinit. **10-11** (Calitate a) ceea ce există din toate timpurile și va exista întotdeauna Si: *eternitate* (**7-8**). **12** (Adesea prin exagerare sau poetic) Durată care este nelimitată în viitor Si: *eternitate* (**10**). **13-14** (Adesea prin exagerare sau poetic) (Calitate a) ceea ce (se consideră că) nu va înceta niciodată să existe. **15-16** (Adesea prin exagerare sau poetic) (Calitatea a) ceea ce va dăinui (în amintirea posterității) tot timpul care va urma sau un timp foarte lung. **17** (Îs) *Locaș de ~* Mormânt. **18** (Îlav) **Pe** (sau **pentru**, **în**, înv. **de**) **~** Pentru totdeauna. **19** (Pop; îe) **A dormi pentru ~** sau **a dormi** (ori **a petrece**) **somnul ~i** (sau **~iilor**) A fi mort. **20** (Înv; îe) **A adormi de somnul ~i** A muri[1]. **21** (Prin exagerare; precedat de *art* „o") Perioadă de timp foarte lungă. **22** (Prin exagerare; precedat de *art* „o") Durată (care pare) interminabilă. **23** (Udp „de") Număr foarte mare. **24** (Udp „de") Șir nesfârșit.

veșniță *sf* vz ***voieștniță***

veșpe *sf* vz ***viespe***

veșplau *sn* vz ***visplau***

vește *sf* vz ***veste***[1]

veșteală *sf* vz ***vișteală***[1]

veșted, ~ă [At: DOSOFTEI, PS. 312/8 / V: (înv) ***vest~***, (reg) ***~et***, ***~tid*** / A și: (reg) *~ted* / Pl: *~ezi*, *~e*, (nob) *~ezi* sf / E: ml ****vescidus, -a, -um*** (<*vescus* „firav, uscătiv")] **1** *a* (D. plante, părți ale plantelor etc.) Care și-au pierdut prospețimea (din cauza lipsei de apă, a arșiței, a frigului, a unei boli etc.) Si: *fanat* (**1**), *îngălbenit*, *ofilit*, *pălit*[1], *veștejit* (**1**), (reg) *pâhăvit*. **2** *a* (Pex; d. suprafețe, terenuri, etc.) Pe care vegetația și-a pierdut prospețimea. **3** *a* (Reg) Mucegăit. **4** *a* (D. oameni sau părți ale corpului omenesc) Care este lipsit de vigoare (din cauza bolii, a bătrâneții etc.) Si: *consumat*[3](**2**), *uzat*, *veștejit* (**2**). **5** *a* (Pex; d. oameni) Îmbătrânit. **6** *a* (Pex; d. oameni) Fanat (**2**). **7** *a* (D. fizionomie, privire etc.) Care exprimă oboseală, extenuare. **8** *sm* (Trs) Mort. **9** *a* (Fig; d. culori, surse de lumină etc.) Care este lipsit de strălucire Si: *estompat* (**4**), *stins*, *spălăcit*, (rar)*veștejit* (**5**).

veștegiune *sf* [At: PHILIPPIDE, P. 182 / V: ***~eju~*** / Pl: *~ni* / E: ***veșted*** + *-iune*] (Înv) Veștejire (**1**).

veștejeală *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***vesteze~***, ***~eza~***, ***~ezea~*** / Pl: *~li* / E: ***veșteji*** + *-eală*] (Îdt) Veștejire (**1**).

veșteji [At: N. TEST. (1648), 16v/29 / V: ***vest~***, (îvp) ***~ezi***, (îrg) ***vestezi*** / Pzi: *~jesc*, 3 și: (îrg) *~jaște* / Cj și: 3 (reg) *să veștede* / E: ***veșted***] **1-2** *vtfr* (D. plante, părți ale lor etc.) A deveni sau a face să devină veșted (**1**) Si: *a (se) îngălbeni*, *a (se) ofili*, *a (se) păli*[1]. **3-4** *vri* (D. oameni sau d. părți ale corpului omenesc) A-și pierde vigoarea (din cauza bolii, a bătrâneții etc.) Si: *a se consuma*[2] (**4**), *a se uza*. **5-6** *vri* (Pex; d. oameni) A îmbătrâni. **7-8** *vri* (Pex; d. oameni) A se fana (**2**). **9-10** *vri* (Fig; d. sentimente, însușiri ale oamenilor etc.) A scădea în intensitate. **11-12** *vri* (Pex; fig; d. sentimente, însușiri ale oamenilor etc.) A dispărea treptat. **13** *vt* (Liv) A dezonora. **14** *vt* (Liv) A stigmatiza. **15** *vt* (Liv) A condamna (**1**).

veștejire *sf* [At: CANTEMIR, I. I. II, 141 / V: ***vest~***, (înv) ***~ezi~***, ***vestezi~*** / Pl: *~ri* / E: ***veșteji***] **1** Proces de pierdere a prospețimii unei plante, a vegetației etc. (din cauza lipsei de apă, a arșiței, a frigului, a unei boli etc.) Si: *îngălbenire*, *ofilire*, *pălire*[1], (înv) *veștegiune*, (îdt) *veștejeală*. **2** Proces de pierdere a vigorii unei ființe, a unui organ[2] etc. **3** (Pex) Îmbătrânire. **4** (Pex) Fanare (**2**). **5** (Liv) Stigmatizare.

veștejit, ~ă *a* [At: N. TEST. (1684), 201r/14 / V: ***vest~***, (îrg) ***~ezit***, ***vestezit*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***veșteji***] **1** (D. plante, părți ale plantelor etc.) Veșted (**1**). **2** (D. oameni; d. părți ale corpului omenesc) Veșted (**4**). **3** (Pex; d. oameni) Îmbătrânit. **4** (Pex; d. oameni) Fanat (**2**). **5** (Rar; fig; d. culori) Veșted (**9**).

veștejitor, ~oare *a* [At: CANTEMIR, ap. CCR 246/17 / V: ***vest~*** / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***veșteji*** + *-itor*] **1** (Înv; d. plante, flori etc.) Care se veștejește (**1**). **2** (Rar) Care face să devină veșted (**1**).

veștejune *sf* vz ***veștegiune***

veștet, ~ă *a* vz ***veșted***

veștezală *sf* vz ***veștejeală***

veștezeală *sf* vz ***veștejeală***

veștezi *v* vz ***veșteji***

veștezire *sf* vz ***veștejire***

veștezit, ~ă *a* vz ***veștejit***

vești[1] *vt* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 103v/5 / Pzi: *~tesc* / E: ml ***vestire***] (Înv) A înveșmânta.

vești[2] *v* vz ***vesti***[1]

vești[3] *v* vz ***viști***[1]

veștid, ~ă *a* vz ***veșted***

veștie *sf* [At: CL 1981, 170 / Pl: *~ii* / E: nct] (Reg) Pănușă (**1**).

veștit, ~ă *a* vz ***vestit***

veștmânt *sn* vz ***veșmânt***

veștmântar[1] *sm* vz ***veșmântar***

veștmântar[2]***, ~ă*** *a* [At: CAMIL PETRESCU, O. II, 84 / Pl: *~i*, *~e* / E: ***vestimentar*** pad *veșmânt*] (Rar) **1-2** Vestimentar (**1-2**).

vetă *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~te* / E: tc ***veta***] (Nav) Parâmă a palanului[1] pentru bărci.

veteaz, ~ă *smf, a* vz ***viteaz***

vetejel *sm* vz ***vătășel***

vetejesc, ~ească *a* vz ***vitejesc***

vetejie *sf* vz ***vitejie***

vetejime *sf* vz ***vitejime***

vetelcă *sf* [At: ANTIPA, P. 361 / Pl: *~lci*, *~lce* / E: rs ***ветелка***] Instalație pescărească simplă, folosită pentru uscarea setcilor și a carmacelor.

vetelinar *sm* vz ***veterinar***

veteran, ~ă *a* [At: M. COSTIN, O. 260 / V: (îvr) ***vit~*** *sm* / Pl: *~i*, *~e* / E: lat ***veteranus, -a***, fr ***vétéran***] **1** *sm* (La romani) Ostaș care, după terminarea serviciului militar, obținea la eliberare anumite drepturi și privilegii. **2** *sm* Militar în vârstă (cu experiență de luptă). **3** *sm* (Șîs *~ de război*) Bărbat (în vârstă) care a participat la unul sau la mai multe războaie. **4** *smf* Persoană (în vârstă) care activează de mult timp în același domeniu, în aceeași instituție etc. **5** *smf* Persoană (în vârstă) care a activat și s-a remarcat vreme îndelungată într-o acțiune (de mare răspundere). **6** (Iuz; irn) Student care rămânea în urmă cu examenele, terminându-și studiile foarte târziu. **7** (Irn) Student, elev care repetă anul de studii.

veterenarie *sf* vz ***veterinarie***

veterinar, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~iu*** *a, sm*, ***~ner*** *sm*, ***vit~*** *a, sm*, (reg) ***~eli~***, ***~tri~***, ***vitri~***, (îvr) ***viterinariu*** *sm* / Pl: ***~i***, ***~e*** / E: lat ***veterinarius, -a, -um***, ***veterinarius, -ii***, fr ***vétérinaire***, ger ***veterinär***, ***Veterinär***] **1** *a* Privitor la prevenirea, la combaterea și la vindecarea bolilor de care suferă animalele (domestice). **2** *a* Care este destinat îngrijirii sănătății animalelor (domestice). **3** *a* (Îs) *Medicină ~ă* Știință care studiază prevenirea și vindecarea bolilor de care suferă (animalele domestice) Si: (înv) *veterinărie*, (ltî) *veterinarie*. **4** *a* (Rar; d. instituțiile de învățământ) De medicină veterinară. **5-6** *sm, a* (Medic, tehnician, agent) care practică medicina veterinară Si: (îrg) *nalbant*, (reg) *nălbar*.

veterinarie *sfs* [At: ÎNVĂȚĂTURĂ, 48/19 / V: ***~ren~***, ***~ner~***, ***viteren~***, ***vit~*** / E: lat ***veterinaria*** cf it *veterinaria*] (Ltî) Medicină veterinară.

veterinariu, ~ie *a, sm* vz ***veterinar***

veterinărie *sfs* [At: ROM. LIT. 315[2]/13 / E: ***veterinar*** + *-ie*] (Înv) Medicină veterinară.

veteriner *sm* vz ***veterinar***

veterinerie *sfs* vz ***veterinarie***

veteu *sn* [At: COMAN, GL. / Pl: *~ri*, *~eauă* / E: mg ***vető***] (Trs) Urzitoare (pentru pânză).

vetfleim *sn* vz ***vicleim***

vetiver *sm* [At: DN[3] / Pl: *~i* / E: fr ***vétiver***] Plantă din familia gramineelor cultivată în unele regiuni tropicale pentru rădăcinile ei, din care se extrage un ulei folosit în industria parfumurilor.

veto *sn* [At: BR (1829)[1], 21/22 / A și: (rar) *veto* / Pl: (rar) *~uri* / Art.: *~ul* / E: lat ***veto***, fr ***veto***] **1** (La romani) Drept pe care îl aveau tribunii plebei de a se opune hotărârilor senatului. **2** (La romani) Formulă prin care tribunii plebei își exercitau dreptul de veto (**1**). **3** Drept excepțional (recunoscut prin lege sau prin convenții) pe care îl are o persoană, un organism de stat, un stat etc. de a se opune adoptării unei propuneri, unei hotărâri, unei legi etc. **4** Formulă prin care se exercită dreptul de veto (**3**).

vetred *a* [At: PAȘCA, GL. / A: nct / Pl: *~e* / E: nct] (Trs; îs) *Lemn ~* Lemn tăiat, care nu e nici verde, nici uscat bine.

vetrelă *sf* [At: COD. VOR[2], 47v/3 / V: (îvp) ***~rilă*** (A și: *~rilă*), ***vint~***, ***vânt~*** (A și: *vântrelă* / Pl și: *vântreli*), (înv) ***veat~*** (Pl și: *veatreli*), ***veatrilă***, ***ventrele*** (A: nct) *sfp*, ***ventrilă***, ***vintrea***, ***vântrea***, (reg) ***vintrilă***, (îvr) ***vintreală***, ***vântreală*** / A și: (reg) *~relă* / Pl: *~le* / E: slv ***вѣтрило*** cf ucr *вітрило*, *ветрило*] **1** (Îvp; mpl) Pânză de corabie. **2** (Pgn; într-o poezie populară; îf *vetrilă*) Pânză. **3** (Înv; pex) Corabie (**1**). **4** (Îvp; îe) **A trage ~la pe uscat** A o duce greu (din cauza sărăciei). **5** (Reg) Umbrelă. **6** (Ent; Mol) Efemeridă[2] (**2**). **7** (Trs; îf *vetrilă*) Fân împrăștiat pentru a se usca mai repede.

vetreli *v* vz ***ventrili***

vetri *vt(a)* [At: MARIAN, O. II, 7 / V: ***vânt~, vint~*** / Pzi: 3 *~rește* / E: ucr ***вітрити***] (Reg; d. animale) A adulmeca (**1**).

vetrică *sf* [At: KLOPȘTOCK, F. 50 / Pl: *~ici* / E: ***vatră*** + *-ică*] **1-2** (Rar; șhp) Vetrișoară (**1-2**).

vetrice *sf* [At: BARONZI, L. 147 / V: (înv) ***vat~***, ***văt~***, ***vint~***, (reg) ***~icie***, ***~igă***, ***~ige***, ***verti~***, ***vitriță*** / Pl: *~* / E: ml ****vietrix, -cis*** (<*uietrix*)] **1** (Reg; șîc *~a-vătămatului*) Plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpina dreaptă și ramificată, cu florile galbene-aurii, dispuse în corimb, folosită în medicina populară Si: *vetricea* (**2**), (îvr) *vâzdoagă* (**5**), (reg) *ferecea*, *mărun*, *roman*[2], *măruncă-neagră*, *iarba-raiului* (*Chrysanthemum vulgare*). **2** (Reg) Diaree (**1**). **3** (Reg) Dizenterie. **4-5** (Ent; reg) (Larvă de) efemeridă[2] (**2**).

vetricea *sf* [At: GRECESCU, FL. 317 / Pl: *~ele* / E: ***vetrice*** + *-ea*] **1** Plantă erbacee din familia compozitelor cu tulpina robustă și ramificată, cu frunzele mari, cu florile albe-gălbui, dispuse în capitule, care crește pe locuri calcaroase, în pădurile montane și subalpine Si: (rar) *piretru* (*Chrysanthemum macrophyllum*). **2** Vetrice (**1**) (*Chrysanthemum vulgare*).

vetricel sm vz *vintricel*[1]

vetricică sf [At: BORZA, D. 24 / Pl: *~icele* / E: *vetrice* + *-ică*] (Bot) Năfurică (*Artemisia annua*).

vetricie sf vz *vetrice*

vetrigă[1] *a* vz *vitreg*

vetrigă[2] *sf* vz *vetrice*

vetrige sf vz *vetrice*

vetrilă sf vz *vetrelă*

vetrinar sm vz *veterinar*

vetriol sn vz *vitriol*

vetrișoară sf [At: DL / Pl: *~re* / E: *vatră* + *-ișoară*] **1-2** (Șhp) Vatră (**1**) (mică) Si: *vetriță* (**1-2**), (rar) *vetrică* (**1-2**), (Trs) *vătruță* (**1-2**). **3-6** (Hip) Vatră (**26-29**). **7** (Reg) Fâșie mică dintr-un lan, rămasă nesecerată.

vetritor, ~oare a [At: MARIAN, O. II, 7 / V: *vint~* / Pl: *~i, ~oare* / E: *vetri* + *-itor*] (Reg; d. animale) **1** Care adulmecă (**1**). **2** Care are miros fin.

vetriță sf [At: SADOVEANU, O. XI, 114 / V: (reg) *văt~* / Pl: *~țe* / E: *vatră* + *-iță*] **1-2** (Șhp) Vetrișoară (**1-2**). **3** (Ban) Chibrit (**1**).

vetros, ~oasă a vz *vitros*

vetrușcă sf [At: CONV. LIT. XXIII, 346 / Pl: ? / E: bg **ветрушка**] (Orn; reg) Vânturel (*Falco tinnunculus*).

veturin sm [At: ROM. LIT. 35[1]/16 / Pl: *~i* / E: it *vetturino*] (Itî) Birjar.

vetust, ~ă a [At: LM / Pl: *~ușți, ~e* / E: lat *vetustus, -a, -um*, fr *vétuste*] (Liv) **1** Care este vechi (**17**), deteriorat de timp. **2** (Pex) Uzat. **3** Care nu (mai) este actual Si: *depășit*[2] (**5**), *demodat*[2], *învechit*, *perimat*. **4** Care denotă un aspect, o atitudine, o însușire etc. învechită.

vetustate sf [At: TEULESCU, C. 255/5 / Pl: (rar) *~tăți* / E: lat *vetustas, -atis*, fr *vétusté*] (Liv) **1-2** Vechime (**1-2**). **3** Bătrânețe (**1**). **4** Stare de deteriorare provocată de trecerea timpului Si: *vetustețe* (**4**). **5** Însușirea a ceea ce este vetust (**3**) Si: *vetustețe* (**5**).

vetustețe sfs [At: T septembrie 1966, 65 / E: *vetust* + *-ețe* după fr *vétusté*] (Liv) **1-2** Vechime (**1-2**). **3** Bătrânețe (**1**). **4-5** Vetustate (**4-5**).

vețichie sf [At: FRÂNCU – CANDREA, M. 107 / V: *vâțâc~, vițâc~, viț~* (A: nct), *vițiclie* (A: nct), *vițiție* (A: nct) / Pl: *~ii* / E: ml **vetic(u)la* (<*viticula*)] (Reg) **1** Așchie mică. **2** Membrană subțire care învelește sau care căptușește un organ[2]. **3** (Mpl) (Fiecare dintre) nuielele de salcie sau de alun cu care se umplu spațiile goale din scheletul de lemn al pereților caselor țărănești.

vevelită sf vz *veveriță*

veveniță sf vz *veveriță*

vever sn vz *verver*

vevericioși smp [At: TEAHA, C. N. 280 / E: *veveriță* + *-os*] (Reg) Bureți comestibili care cresc, de obicei, pe butuci de fag.

veveriță sf [At: PRAV. GOV. ap. GCR I, 90/35 / V: (pop) *verv~* (A și: *ververiță* / Pl și: *ververiți*), (reg) *vede~, velv~, vemv~, vervir~, ~eliță, ~eniță* (Pl: *veveniți*), *~vir~* (Pl: *veviriți*), *vivir~* (Pl și: *viviriți*), *virviriză, vrăviță* (A: nct), *vre~, vreviță* (A: nct) / A și: (pop) *~riță* / Pl: *~țe*, (pop) *~ți* / E: vsl **вѣверица** cf bg dal *верверица*] **1** Mamifer rozător arboricol, cu corpul mic și zvelt, cu blana deasă și mătăsoasă, roșcată sau neagră pe spate și albă pe piept, cu coada lungă și stufoasă, care trăiește, mai ales, în pădurile de conifere Si: (înv) *sângeap*[1], (reg) *coțobâră, coțoligă, pință* (*Sciurus vulgaris*). **2** (Îs) ~ *zburătoare* (sau *de Siberia*) Mamifer arboricol, care trăiește, mai ales, în pădurile siberiene și care are membrele anterioare și posterioare unite de laturile corpului printr-o membrană cu ajutorul căreia poate face salturi foarte mari (*Sciuropterus volans*). **3** Blană prelucrată de veveriță (**1**). **4** (Fig) Fată vioaie, zglobie. **5** (Trs; îs) ~ *mică* (sau *de fag*) Pârș[2] (*Glis glis*). **6** (Pop) Nevăstuică (*Mustela nivalis*). **7** (Ent; Trs) Buburuză (*Coccinella septempunctata*).

veverițoi sm [At: GR. S. VI, 137 / Pl: ~ / E: *veveriță* + *-oi*] (Olt; Mun) **1** Masculul veveriței (**1**). **2** (Fig) Băiat zglobiu.

veviriță sf vz *veveriță*

vevli vi [At: SĂM. IV. 798 / Pzi: *~lesc* / E: nct] (Mun; csnp) A se îndepărta.

vexa [At: PONTBRIANT, D. / V: (înv) *vesa* / E: fr *vexer*] **1** *vt* (Îdt) A nedreptăți. **2** *vt* (Îdt) A persecuta. **3** *vt* A răni pe cineva în amorul propriu Si: *a jigni, a ofensa*. **4** *vt* (Pex) A contraria (**4**). **5** *vr* (Fam) A se supăra (simțindu-se jignit).

vexant, ~ă a [At: CADE / Pl: *~nți, ~e* / E: fr *vexant*] (Frr) Vexatoriu (**4**).

vexare sf [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~xări* / E: *vexa*] **1** (Îdt) Nedreptățire. **2** (Îdt) Persecutare. **3** (Rar) Jignire. **4** (Pex; rar) Contrariere.

vexat, ~ă a [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ați, ~e* / E: *vexa*] **1** Rănit în amorul propriu Si: *jignit, ofensat*. **2** (Pex) Contrariat.

vexator, ~oare sm, a vz *vexatoriu*

vexatoriu, ~ie [At: SĂULESCU, HR. I, 172/12 / V: *~tor sm, a*, (îvr) *~xător, ~xăt~ a* / Pl: *~ii, ~ori, ~oare* / E: lat *vexator*, fr *vexateur, vexatoire*] **1** *sm* (Înv; îf *vexator*) Persoană care nedreptățește. **2** *sm* (Înv; îf *vexator*) Persoană care persecută. **3** *a* (Jur) Care are caracterul unei vexațiuni (**3**). **4** *a* (Jur) Care determină o vexațiune (**3**). **5** *a* Care vexează (**3**) Si: *ofensator, jignitor*, (frr) *vexant*.

vexație sf vz *vexațiune*

vexațiune sf [At: AR (1829), 216[2]/44 / V: *vesa~, ~ie*, (îvr) *~xăciu~, ~xăț~* / Pl: *~ni* / E: lat *vexatio, -onis*, fr *vexation*] **1** Nedreptate (din partea unei autorități) Si: (înv) *vesatură* (**1**). **2** Persecuție (din partea unei autorități) Si: (înv) *vesatură* (**2**). **3** (Ccr) Act de injustiție Si: (înv) *vesatură* (**3**). **4** Jignire. **5** (Pex) Contrariere. **6** (Ccr) Vorbă, faptă, atitudine care vexează (**3**) Si: *jignire, ofensare*. **7** (Ccr) Vorbă, faptă, atitudine care contrariază.

vexăciune sf vz *vexațiune*

vexător, ~oare a vz *vexatoriu*

vexătoriu, ~ie a vz *vexatoriu*

vexățiune sf vz *vexațiune*

vexil sn [At: BOJINCĂ, A. II, 135/2 / S și: *vecsil* / Pl: *~e* / E: lat *vexillum*, fr *vexille*] **1** (Ant) Steagul unei cohorte romane. **2** (Ant) Trupă orânduită într-un anumit corp. **3** (Înv; pgn) Steag. **4** Pavilion al unei nave. **5** (Bot) Petală superioară a florilor leguminoaselor (care formează stegulețul).

vexilar sm [At: ASACHI, S. L. II, 167 / Pl: *~i* / E: lat *vexillarius*] **1** (Ant) Soldat roman care purta vexilul (**1**). **2** (Ant) Soldat roman care făcea parte dintr-o unitate cu vexil (**1**) propriu. **3** (Înv; pgn) Stegar.

vexilație sf [At: DN[3] / V: *~iune* / Pl: *~ii* / E: lat *vexillatio, -onis*, fr *vexillation*] (Ant) Unitate de cavalerie în legiunea romană care lupta sub același steag.

vexilațiune sf vz *vexilație*

vexilifer [At: DN[3] / Pl: *~i* / E: lat *vexillifer*] **1-2** *sm, a* (Ant) (Legionar roman) care purta vexilul (**1**). **3** *sm* (Liv; fig) Inițiator al unor idei, teorii.

vexilologic, ~ă a [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: *vexillologie*] Referitor la vexilologie.

vexilologie sf [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr *vexillologie*] Disciplină având ca obiect studiul drapelelor și al pavilioanelor din diferite epoci și țări.

vezaret sn [At: R. GRECEANU, CM II, 139 / V: (îvr) *viz~, vizarit* / Pl: ? / E: tc *vezaret*] (Înv) **1-3** Vizirat (**1-3**).

vezație sf [At: IORGOVICI, O. 40/17 / Pl: *~ii* / E: ns cf *vedea*] (Îvr) Față (**1**).

vezăteu sm vz *vizitiu*

vezătiu sm vz *vizitiu*

vezeală sf vz *vedeală*

vezerie sf vz *vizirie*

vezetău sm vz *vizitiu*

vezeteu sm vz *vizitiu*

vezetic sn vz *vizitic*

vezetiu sm vz *vizitiu*

vezevenghe sf vz *pezevenchi*

vezibil, ~ă a vz *vizibil*

vezical, ~ă a [At: KRETZULESCU, A. 389/23 / Pl: *~i, ~e* / E: fr *vésical*, lat *vesicalis, -e*] **1** Care aparține vezicii (**1**). **2** De vezică (**1**). **3** Privitor la vezică (**1**).

vezicant, ~ă [At: ENC. ROM. / Pl: *~nți, ~e* / E: fr **vésicant**] **1** *a* (D. insecte) Care secretă o substanță vezicatoare (**3**). **2** *a* Vezicator (**3**). **3** *sn* Substanță care, aplicată pe piele sau pe o mucoasă, provoacă arsuri, cu apariție de vezicule (**4**).

vezicat, ~ă *a* [At: DEX / Pl: *~ați, ~e* / E: ns cf *vezică*] Care are vezicule (**4**).

vezicator, ~oare [At: I. GOLESCU, C. / V: **~cătoare** (Pl și: înv. *~cători*) *sf*, (rar) **~ie** *a*, (înv) **vizecătoare** *sf*, **vizicatăr** *sn*, **vizicatoare**, **vizicatorie**, **vizicătoare** (Pl și: *vizicători*) *sf* / Pl: *~i, ~oare*, (înv) *~i* sf / E: fr **vésicatoire**, lat **vesicatorius, -a, -um**] **1** *sf*, (rar) *sn* Plasture îmbibat cu o substanță iritantă care provoacă formarea unor vezicule (4) pe piele și care se folosește ca mijloc terapeutic în anumite boli Si: (înv) *vezicatură* (**1**). **2** *sf*, (rar) *sn* Substanță iritantă care produce vezicule (4) pe piele și care se folosește ca mijloc terapeutic Si: (înv) *vezicatură* (**2**). **3** *a* Care produce vezicule (4) Si: *vezicant* (**2**).

vezicatorie *a* vz **vezicator**

vezicatură *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~ri* / E: ns cf *vezicatoare*] (Înv) **1-2** Vezicatoare (**1-2**).

vezicație *sf* [At: BIANU, D. S. 791 / V: (înv) **~iune** / Pl: *~ii* / E: fr **vésication**] (Med) Formare de vezicule (4) pe piele ca urmare a acțiunii unei substanțe vezicatoare (3) Si: *veziculație*.

vezicațiune *sf* vz **vezicație**

vezică *sf* [At: LEX. MARS. 250 / Pl: *~ici* / E: lat **vesica**] **1** (Atm) Organ cavitar, care colectează, temporar, unele produse de excreție sau de secreție, pe care apoi le evacuează prin contracția fibrelor musculare din structura sa Si: (pop) *bășică* (**1**). **2** (Îs) ~ *înotătoare* Organ cavitar membranos, la pești, format din două compartimente pline cu gaze, care servește la echilibru, la ridicarea și la coborârea peștelui în apă și, uneori, la respirație Si: (rar) *veziculă aeriană*, (pop) *bășică* (**4**) *înotătoare*. **3** (Atm; îs) ~ *ombilicală* Organ[2] membranos cavitar, atașat cordonului ombilical, care este legat de intestin printr-un canal Si: *sac vitelin*.

vezicătoare *sf* vz **vezicator**

vezicular, ~ă *a* [At: PROT. – POP, N. D. / Pl: *~i, ~e* / E: fr **vésiculaire**] **1** Care este în formă de veziculă (1) Si: *veziculos* (**1**). **2** Care constituie o veziculă (1) Si: *veziculos* (**2**). **3** Care are vezicule (1) Si: *veziculos* (**3**), (rar) *veziculat*. **4** Care prezintă vezicule (4) Si: *veziculos* (**4**).

veziculat, ~ă *a* [At: VÎN. PESC. 1960, nr 10, 14 / Pl: *~ați, ~e* / E: ns cf *veziculă*] (Rar) Vezicular (**3**).

veziculație *sf* [At: D. MED. II, 719 / Pl: *~ii* / E: ns cf *veziculă*] (Med) Vezicație.

veziculă *sf* [At: KRETZULESCU, A. 10/2 / Pl: *~le* / E: lat **vesicula**, fr **vésicule**] **1** Formație anatomică membranoasă, de formă sferică sau ovoidală, care îndeplinește diferite funcții organice. **2** (Atm; îs) ~ *biliară* Rezervor temporar al bilei[3] situat în fosa colecistului de pe fața inferioară a ficatului Si: *colecist*. **3** (Bot) Organ cavitar cu funcție de depozitare. **4** (Med; mpl) Umflătură mică a pielii sau a unei mucoase, conținând materie lichidă (seroasă), care apare, de obicei, în anumite boli. **5** (Rar; îs) ~ *aeriană* Vezică (**2**) înotătoare.

veziculectomie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr **vésiculectomie**] (Med) Intervenție chirurgicală care constă în extirparea unei vezicule (**1**).

veziculită *sf* [At: DN[3] / Pl: *~te* / E: fr **vésiculite**] (Med) Inflamație a veziculelor seminale.

veziculografie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr **vésiculographie**] (Med) Studiu radiologic al unei vezicule (1), cu ajutorul unei substanțe de contrast.

veziculos, ~oasă *a* [At: PARHON, O. A. I, 239 / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr **vésiculeux**, lat **vesiculosus, -a, -um**] **1-4** Vezicular (**1-4**).

veziculotomie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr **vésiculotomie**] (Med) Incizie a unei vezicule (**1**) (seminale).

vezigon *sn* [At: ENC. VET. 23 / Pl: *~oane* / E: fr **vessigon**] Tumoare seroasă care se formează la articulația genunchiului sau la articulația jaretului unui cal.

vezir *sm* vz **vizir**

vezir-agasi *sm* [At: (a. 1693) ȘIO II$_2$, 128 / V: (îvr) *~sî* / Pl: *~i-~* / E: tc **vezir ağası**] Subaltern al vizirului (**2**).

vezir-agasî *sm* vz **vezir-agasi**

vezir-azem *sm* [At: URECHE, L. 123 / S și: *vezirazem* / Pl: *~i-~* / E: tc **veziri azam**] **1** Mare vizir. **2** (Pex) Înalt demnitar al Imperiului Otoman, cu funcții asemănătoare ministrului de astăzi.

vezir-chehaiasi *sm* [At: R. POPESCU, CM I, 559 / V: (îvr) **~-~iesi** / Pl: *~i-~* / E: tc **vezir kâhyası**] Intendent al marelui vizir.

vezir-chehaiesi *sm* vz **vizir-chehaiasi**

vezirеsc, ~ească *a* vz **viziresc**

vezirhan *sn* [At: GORJAN, H. I, 114/13 / Pl: *~uri* / E: tc **vezir hanı**] (Îvr) Han care era în administrația vizirului (**2**).

veziri *v* vz **viziri**

vezirial, ~ă *a* vz **vizirial**

veziriat *sn* vz **vizirat**

vezirie *sf* vz **vizirie**

veziriu *sm* vz **vizir**

vezirlâc *sn* vz **vizirlâc**

vezir-tatar *sm* [At: DUMITRACHE, ap. ȘIO II$_2$, 128 / S și: *vezirtatar* / Pl: *~i-~i* / E: tc **vezir tatarı**] Curier al vizirului (**2**).

veziță *sf* vz **vizită**

veznea *sf* vz **vizinea**

vezuin *sm* vz **viezure**

vezuină *sf* vz **vizuină**

vezunie *sf* **vizuină**

vezurină *sf* vz **vizuină**

vezuvian *sns* [At: CANTUNIARI, L. M. 119 / P: *~vi-an* / V: (rar) **~ă** *sf* / E: fr **vésuvienne**, ger **Vesuvian**] Silicat natural, hidratat de calciu, aluminiu, magneziu și fier, de obicei de culoare verde, galbenă sau brună, utilizat ca piatră prețioasă sau la confecționarea unor obiecte de artă Si: *idocraz, wiluit*.

vezuviană *sf* vz **vezuvian**

vezuvină *sf* [At: DREV. / Pl: *~ne* / E: fr **vésuvine**] Colorant folosit pentru fabricarea cernelei brune de tipar.

vhod *sn* vz **vohod**

via[1] *pp* [At: ENC. ROM. / E: fr **via**, ger **via**] **1** (Indică o rută[2], un itinerar) Pe direcția. **2** (Indică o rută[2], un itinerar) (Trecând) prin. **3** (Pex) Prin intermediul (cuiva sau a ceva).

via[2] *sf* [At: BOJINCĂ, A. II, 163/7 / E: lat **via**] **1** (În antichitatea romană) Drum pavat în interiorul unei localități. **2** (În antichitatea romană) Cale de comunicație principală, special amenajată, care lega două localități sau două provincii. **3** (Ltî) Mijloc de a acționa.

via[3] [At: PSALT. HUR. 11[v]/20 / V: (înv) **vie** (Pzi: 1 *viu*, 2 *vii*, 3 *vie*, 4 *viem*, 5 *vieți*, 6 *viu* / Ps: 1 *viș(u)*, 2 *viseși*, 3 *vise*, 4 *visem(u)*, 5 *viset(u)*, 6 *viseră* / C-o: 4 *viseremu* / Par: *vis* / Grz: *viind*) / Pzi: *viez*, (înv) *viu* / E: ml **vivere**] **1-2** *vi* (Asr; d. ființe) A viețui (**1-2**). **3** *vi* (La conjunctiv) Formulă prin care se urează cuiva viață lungă. **4** *vi* (Bis; de obicei urmat de determinări ca „în veac", „în veacul veacului" etc.) A dobândi viața veșnică Si: *a se mântui*. **5** *vi* (Bis; d. Dumnezeu) A exista veșnic. **6-7** *vi* (Înv; cu determinări modale) A viețui (**5-6**). **8** *vi* (Îvr; construit de obicei cu *pp* „după") A proceda conform cu ... **9** *vi* (Înv; de obicei cu determinări în dativ) A-și dedica viața (cuiva sau pentru ceva). **10** *vi* (Înv; de obicei cu determinări nume de persoane sau cu echivalente ale acestora introduse prin *pp* „cu") A viețui (**9**). **11** *vi* (Înv; îe) **A ~ bine** (sau **în pace**) **cu ...** A fi în relații bune cu cineva. **12** *vi* (Înv; cu determinări locale) A viețui (**11**). **13** *vi* (Îvr; udp „cu" sau „de") A se hrăni. **14** *vi* (Asr) A dăinui (**1**). **15** *vi* (Bis; înv) A se scula din morți Si: *a învia*. **16** *vtf* (Bis; înv) A ține în viață.

viabil[1], ~ă *a* [At: PROT. – POP., N. D. / P: *vi-a~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr **viable**] **1** (Blg) Care este apt să trăiască Si: (înv) *vital* (**7**). **2** (D. ființe, mai ales d. nou-născuți) Care prezintă condițiile anatomice și fiziologice indispensabile vieții (**1**). **3** (Fig) Care prezintă condițiile necesare pentru a se menține timp îndelungat.

viabil[2]***, ~ă*** *a* [At: SCRIBAN, D. / P: *vi-a~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***viable***] (D. șosele) Care corespunde condițiilor cerute de traficul[1] pentru care a fost proiectat.

viabilitate[1] *sfs* [At: PROT.-POP., N. D. / P: *vi-a~* / E: fr ***viabilité***] **1** (Blg) Capacitate a unui organism care ia naștere de a supraviețui. **2** (Fig) Caracterul a ceea ce se poate dezvolta în timp.

viabilitate[2] *sfs* [At: SCRIBAN, D. / P: *vi-a~* / E: fr ***viabilité***] Calitate a unei șosele de a îndeplini condițiile cerute de traficul[1] pentru care a fost proiectată.

viadă *sf* [At: BORZA, D. 96 / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Larice (*Larix decidua*).

viaduc *sn* vz ***viaduct***

viaduct *sn* [At: L. ROM. 1978, 13 / P: *vi-a~* / V: (asr) ***viaduc*** (Pl și: *viaducuri*) / Pl: *~e*, (rar) *~uri* / E: ger ***Viadukt***, fr ***viaduc***] Construcție din piatră, din metal sau din beton armat, asemănătoare cu un pod[1], care susține o porțiune a unei căi de comunicație terestră deasupra unei văi[2], deasupra unei alte căi de comunicație etc.

viager, ~ă [At: KOGĂLNICEANU, O. IV_1, 135 / P: *vi-a~* / V: (rar) ***~ajer*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***viager***] **1** *a* (D. drepturi, rente, pensii etc.) Care se acordă unei persoane pe tot timpul vieții, dar care nu este transmisibil urmașilor. **2** *sn* (Frî; rar) Rentă viageră.

viagiu *sn* vz ***voiaj***

viajer, ~ă *a* vz ***viager***

vial, ~ă *a* [At: F (1870), 75 / P: *vi-al* / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *viu*] (Trs; înv) **1** (D. oameni) Plin de viață. **2** (D. oameni) Bine dispus. **3** Care se desfășoară în bună dispoziție Si: *animat*[2] (2), *însuflețit*.

vialitate *sfs* [At: F (1883), 119 / P: *vi-a~* / E: ***vial*** + *-itate*] (Trs; înv) Însuflețire.

viapsă *sf* vz ***viespe***

viar *sm* vz ***vier***[1]

viarbă *sf* [At: SEVASTOS, N. 51 / V: ***jerb*** (Pl: *jerbe*) *sn*, ***jer~***, ***var~***, (înv) ***vear~***, ***vier~*** (Pl: *vierbe*), (reg) ***vierb*** (Pl: *vierbe*) *sn* / Pl: *vierbe*, (reg) *vierbi*, *~be*, *vierburi* / E: vsl **връвь** „sfoară"] **1** (Pop) Mănunchi de fire de tort[2], de obicei în număr de trei, din care se alcătuiesc jirebii și păpuși (care servesc ca unitate de măsură la urzitul pânzei). **2** (Pop; adesea îcn; îe) **A fi în (toate) vierbele lui** (ori, reg. **noastre**) sau **a fi în toate vierbele** (A fi) bine dispus. **3** (Mun; îe) **A băga** (pe cineva) **în vierburi** A sili pe cineva să acționeze repede.

viare *sf* [At: CORESI, TETR. 51 / V: ***viere*** / E: ***via***[3]] (Îvr) **1** (Bis) Înviere din morți în ziua Judecății de Apoi. **2** (Bis) Învierea lui Iisus Hristos. **3** (Îvr) Viață (**1**).

viaspar *sm* vz ***viespar***

viaspă *sf* vz ***viespe***

viaspe *sf* vz ***viespe***

viaspră *sf* vz ***viespe***

viastră *sf* vz ***viespe***

viaș *sm* [At: N. TEST. (1648), 57r/1 / P: *vi-aș* / Pl: *~i* / E: ***vie***[1] + *-aș*] (Îrg) **1-3** Vier[1] (**1-3**).

viatic[1] *sns* [At: ARISTIA, PLUT. 251/22 / P: *vi-a~* / E: lat ***viaticum***, it ***viatico***] **1** (În Roma antică) Provizii și bani necesari unei călătorii. **2** (Rar; fig) Ceea ce constituie un sprijin (moral) într-o anumită împrejurare. **3** (În ritualul bisericii romano-catolice) Comuniune administrată unui muribund.

viatic[2]***, ~ă*** *a* [At: DOSOFTEI, V. S. aprilie 98v/18 / P: *vi-a~* / V: ***~tnic*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***via***[3]] (Îvr) **1** Care dă viață (**1**). **2** (Îf *viatnic*) Însuflețit.

viatnic[1] *sm* [At: CORESI, TETR. 116 / P: *vi-a~* / Pl: *~ici* / E: ***via***[3] + *-nic*] (Îvr) Viețuitor (**6**).

viatnic[2]***, ~ă*** *a* vz ***viatic***[2]

viator *sm* [At: BOJINCĂ, A. II, 24/23 / P: *vi-a~* / Pl: *~i* / E: lat ***viator***] **1** (În Roma antică) Mesager oficial la dispoziția cenzorilor, a tribunilor și a altor autorități. **2** (Ltî; rar) Călător (**1**).

viatorie *sf* [At: PROT. - POP., N. D. / P: *vi-a~* / Pl: ? / E: ***viator*** + *-ie*] (Îvr) Călătorie (**1**).

viață *sf* [At: PSALT. HUR. 51v/18 / P: *vi-a~* / S și: (înv) *vii~* / Pl: *vieți* / E: ml ****vivitia*** (<*vivus*) sau ***viu*** + *-eață*] **1** Proprietate esențială a ființelor care evoluează de la naștere până la moarte Si: *suflet, suflare, trai, trăire*, (înv) *cust* (**1**), *custare* (**1**), *viețuire* (**1**), (îvr) *viare* (**3**), *vietate* (**3**). **2** (Îs) *Asigurare pe* ~ Tip de poliță de asigurare în care se prevede plata unei sume de bani stabilite prin contract în cazul accidentării sau al decesului asiguratului. **3** (Îvr; îs) *Certarea* (sau *pedeapsa*) *vieții* Pedeapsa capitală. **4** (Îvr; îs) *Cumpănă de* ~ Pericol de moarte. **5** (Îla) **În** (sau, înv, **cu**) ~ Care este (încă) viu. **6** (Îla) **Fără** ~ Mort. **7** (Îla) **De** ~ **și de moarte** Capital[3] (**1**). **8** (Îal) Absolut (**1**). **9-10** (Îljv) **Pe** ~ **și pe moarte** (Într-un mod) desperat. **11-12** (Îal) Din toate puterile și fără a ține cont de riscuri. **13** (Îlav) **Cu prețul vieții** Cu orice risc. **14** (Îe) **A fi** (sau **a se afla**, **a rămâne**) **în** (sau, înv, **cu**) ~ A trăi. **15** (Îae) A supraviețui. **16** (Îe) **A da** ~ (cuiva sau la ceva) sau **a da cuiva ~ța** A face să ia ființă. **17** (Îae) A naște. **18** (Îe) **A da** ~ (cuiva sau la ceva) A învia. **19** (Fig; îae) A reînvia. **20** (Fig; îae) A face să apară, să se manifeste. **21** (Fig; îae) A face să prindă substanță. **22** (Fig; îae) A însufleți. **23** (Îe) **A lua** (sau **a căpăta**) ~ A lua ființă. **24** (Îe) **A (se) ține în** (sau **cu**) ~ sau (înv) **a ține** (cuiva) **~ța** A (se) menține viu. **25** (Îe) **A lăsa** (ori **a cruta**, **a ierta** cuiva) **~ța** sau **a dărui** (cuiva) **~ța** (ori, pop, **~**), **a lăsa** (pe cineva) **în** (sau **cu**) ~, (înv) **a ierta** (pe cineva) **cu** ~ A-i permite (cuiva) să (mai) trăiască (după ce îi fusese hotărâtă moartea). **26** (Îe) **A scăpa cu** ~ A se salva de la moarte. **27** (Fig; îe) **A i se ține** (sau **a-i sta**, **a-i atârna**) **~ța într-o ață** (sau **într-un fir de ață**, **de păr**[1], **de pai**) A fi (mereu) într-o situație nesigură. **28** (Fig; îae) A fi în mare primejdie. **29** (Îe) **A înceta** (sau **a se stinge**, **a se săvârși**, înv. **a conteni**) **din** ~ ori **a-și sfârși** (sau, înv, **a-și săvârși**, **a-și mântui**) **~ța**, **a i se sfârși** (sau, îvp, **a i se stinge**, **a i se săvârși**) **~ța** (cuiva) A muri[1]. **30** (Îls) **Încetarea** (sau **stingerea**, rar, **săvârșirea**) **din** ~, (înv) **încetarea vieții** Moartea. **31** (Îe) **A-i lua** (sau, îvp, **a-i răpi**, înv, **a-i stinge**, **a-i sfârși**, reg, **a-i strânge** cuiva) **~ța** ori (pop) **a găti** (sau, înv, **a lipsi**) (pe cineva) **de** ~ A ucide. **32** (Îe) **A-și lua** (sau, înv, **a-și răpi**) **~ța** A se sinucide. **33** (Îe) **A-și da ~ța** A se jertfi (din devotament față de o persoană, pentru o cauză etc.). **34** (Reg; îae) A prefera moartea. **35** (Îe) **A-și pune ~ța în joc** (sau, pop, **la mijloc**) sau **a se juca cu ~ța** A risca foarte mult. **36** (Fam; îe) **Pe ~ța mea** sau **să n-am parte de ~ța mea!** Formulă de jurământ pentru a întări o afirmație. **37** (Fig) Impresie de viață (**1**) pe care o creează artistul în opera sa prin mijloace specifice. **38** (Fig; mai ales în legătură cu verbul „a fi"; adesea urmat de un *aps*) Ceea ce constituie pentru cineva rațiunea de a trăi. **39** (Fig; mai ales în legătură cu verbul „a fi"; adesea urmat de un *aps*) Obiect al iubirii, al admirației necondiționate și exclusive a cuiva. **40** (Înv; fam; dov; adesea urmat de un *aps*) Termen cu care se dezmiardă o persoană dragă. **41** (Ccr) Tot ceea ce are viață (**1**) Si: *ființă* (**18**). **42** (Spc) Om. **43** (Spc) Persoană. **44** (Spc) Suflet. **45** Forță vitală. **46** (D. oameni sau părți ale corpului lor; îla) **Fără** (**de**) ~ sau **fără (un) pic de** ~ Cu funcțiile vitale parțial pierdute Si: *inert*. **47** (Îae) Lipsit de energie Si: *apatic* (**2**). **48** (D. ochi; îal) Cu privirea fixă, fără țintă. **49** (D. obiecte sau d. abstracte; îal) Artificial (**4**). **50** (D. abstracte; îal) Neviabil. **51** (Îe) **A aduce** (sau, înv, **a întoarce**, **a trezi** pe cineva) **la** ~ A face (pe cineva) să-și revină în simțiri. **52** (Îae) A însănătoși (pe cineva). **53** (Îe) **A avea șapte vieți** A avea o mare rezistență fizică (și morală). **54** (Îae) A trăi mult. **55** Vivacitate (**1**). **56** Exuberanță (**4**). **57** (D. oameni; îla) **Plin de** ~ Viguros (**1**). **58** (D. oameni; îal) Energic (**3**). **59** (D. oameni; îal) Exuberant (**4**). **60** (D. oameni; îla) **De** ~ Căruia îi place să petreacă. **61** (D. oameni; îal) Sociabil. **62** (Îlav) **Cu** ~ Cu putere. **63** (Pan) Însuflețire. **64** (Pan) Forfotă (**1**). **65** (Blg) Ansamblul fenomenelor biologice (creștere, reproducere, autoreglare etc.) pe care le prezintă toate organismele vegetale și animale de la naștere până la moarte. **66** (Bot; reg; îc) **~ța-omului** Gheață (*Begonia semperflorens*). **67** (Bot; reg; îac) Crăciun (*Begonia metallica*). **68** Existență umană. **69** Curs al lucrurilor pământești. **70** (Îe) **Când ți-e ~ța mai dragă** Când nici nu te gândești. **71** (Îe) **A izbuti** (sau **a răzbi**) **în** ~ A reuși să ajungă într-o situație materială sau socială bună (în ciuda vicisitudinilor, a greutăților inerente). **72** (D. oameni; îe) **A intra** (sau **a păși**) **în** ~ A începe să se confrunte cu realitatea.

73 (Rar; îe) **A intra în ~** A începe să funcționeze. 74 (Îe) **A (se) trece** (sau **a se petrece**, îvp, **a se muta**, **a se strămuta**, **a ieși**, pop, **a se duce**) **din** (sau **de la această**) ~ A muri[1]. 75 (Îvr; îe) **A muta** (sau **a izgoni**) (pe cineva) **din (această)** ~ A omorî (pe cineva). 76 (Îvr; îls) **Mutare dintru această ~** Moarte. 77 (Îoc *imaginar*, *ireal*) Realitate obiectivă. 78 (Flz; îoc *neființă*) Existență obiectivă. 79 (Bis; șîs *~ța veșnică*, *~ța de veci*, (înv) *~ța de veac*, *~ța veacului*, *~ța vecilor*, *~ța de vecie* sau urmat de determinări ca „fericită", „cerească", „fără de sfârșit") Fericirea veșnică de care se vor bucura drept-credincioșii. 80 (Bis; și îas) Starea de mântuire. 81 (Bis; îs) *~ța de apoi* (sau *viitoare*, *cealaltă*) Existența de după moarte Si: *lumea cealaltă*, *vremea de apoi*. 82 Existență pe care o duce cineva Si: *trai*, *trăire* (1), (înv) *cust* (2). 83 Mod în care trăiește cineva. 84 Condiții în care se desfășoară existența unei persoane sau a unei colectivități. 85 (Îe) **A-și îngropa** (sau **a-și închide**) **~ta** (undeva) A duce o existență lipsită de satisfacții. 86 (Îe) **A-și reface ~ta** A se recăsători. 87 (Pop; îs) ~ *cusută* (sau *legată*, *cârpită*) *cu ață* Existență grea, plină de necazuri și lipsuri. 88 (Îs) ~ *de câine* Existență grea, plină de umilințe. 89 (Fam; îe) **Un trai și-o ~** Se spune despre cineva care se bucură de o existență îmbelșugată, fără muncă și fără griji. 90 (Fam; îe) **Altă ~!** Se spune când intervine o schimbare benefică în existența cuiva. 91 (Rar; d. femei; îe) **A-și face ~ta** A duce o existență imorală. 92 (Trs) **~ bună** Formulă de salut. 93 (Udp „de") Manieră de existență. 94 (Înv; de obicei urmat de determinări ca „bună", „rea", „dreaptă", „păcătoasă" etc.) Comportament (1). 95 (Îrg) Temperament. 96 (Îrg) Caracter (7). 97 (Reg; îe) **Ține-ți ~ta!** Păstrează-ți calmul! 98 (Reg; d. oameni; îla) **Lăsat de ~** Nelegiuit. 99 Conviețuire (între soți). 100 (Pop; îe) **A-și petrece** (sau **a-și trăi**, **a-și duce**, **a-și trece**, reg, **a-și face**, **a-și mânca**) **~ta cu ...** ori (înv) **a-și avea ~ între ...** A conviețui. 101 (Îvr; îe) **A se da în ~ cu...** A face voia (cuiva). 102 (Pfm; îae) A stabili relații intime cu... 103 (Îvp; îe) **A avea** (sau **a trăi**) **~ bună** (sau **dulce**) **(cu...)** A se înțelege bine (cu...). 104 (Rar; d. soți; îe) **A-și desface ~ta** A se despărți. 105 Mod de existență proprie unei persoane sau unui grup de persoane, care se caracterizează printr-un ansamblu de condiții sociale, economice, culturale etc. sau prin ocupații, activități ori preocupări specifice. 106 Totalitatea activităților specifice unei persoane, unei colectivități, unui domeniu. 107 Formă de manifestare a existenței umane. 108 Subzistență. 109 (Ccr) Ceea ce este necesar (hrană, îmbrăcăminte etc.) pentru existența zilnică a cuiva. 110 (Îe) **A-și ține** (sau, îvr, **a-și sprijini**) **~ta (cu...)** A face față cheltuielilor necesare traiului Si: *a se întreține (cu...)*. 111 (Pop ; îe) **A-și ține ~ta de azi pe mâine** A fi foarte sărac, trăind la limita subzistenței. 112 Perioadă de timp cuprinsă între nașterea și moartea cuiva. 113 Durată a existenței cuiva Si: (înv) *vreme* (49). 114 (Prin exagerare; în legătură cu verbe ca „a consacra", „a închina" etc.) Parte considerabilă a vieții (112) cuiva. 115 (Îlav) **În** (sau **din**) ~ Încă din timpul când trăiește (cineva). 116 (Îlav) **În** ~ Niciodată (pe parcursul vieții). 117 (Îcn; îlav) **În (toată) ~ta mea** (sau **ta**, **lui** etc.) Niciodată. 118 (Îcn; îal) Nicidecum. 119 (Înv; îlav) **După ~ta** (cuiva) După moartea (cuiva). 120 (Îe) **A-i tăia** (sau **a-i curma** cuiva) **firul** (ori **ața**) **vieții** sau **a-i tăia** (ori **a-i curma**, **a-i ciunti**) (cuiva) **~ta**, **a pune capăt vieții** (cuiva) A ucide (pe cineva). 121 (Îe) **A i se rupe** (sau **a i se frânge**) **~ta** A muri[1]. 122 (Îe) **A-și pune capăt vieții** sau **a-și curma ~ta** A se sinucide. 123 (Îvr; îe) **A(-și) împlini zilele vieții** sau **a-și plini ~ta** A ajunge la sfârșitul vieții. 124 (Pop; îe) **Ți s-a împlinit cu ~ta** Formulă prin care cineva este amenințat cu moartea. 125 (Îlav) **De-o ~** sau **(de-) o ~ de om** (De) foarte mult timp. 126 (Pan) Timp de funcționare în bune condiții a unei unelte, a unui aparat, a unei mașini etc. 127 (Pex) Existență istorică. 128 (Determinat prin „toată" sau „întreagă"; adesea precedat de *pp* „în", „pe", „pentru") Timpul care rămâne de trăit cuiva (începând dintr-un moment determinat) până la moarte. 129-130 (Îljv) **Pe ~** (Care durează) până la moartea cuiva. 131 (Îe) **Pe ~ (și) pe moarte** Pentru totdeauna. 132 (Șir de) fapte, întâmplări, evenimente etc. trăite de cineva. 133 Totalitatea acțiunilor săvârșite de cineva în timpul vieții (112) sale. 134 (În credința creștină; îs) *Cartea* (sau, rar, *cărțile*) *vieții* Carte în care sunt înscrise numele și faptele aleșilor lui Dumnezeu. 135 (În credința creștină; îas) Carte în care sunt înscrise faptele (rele) după care vor fi judecați morții, la ziua de apoi. 136 (Îe) **A(-i) fi scris** (cuiva) **în cartea vieții** A(-i) fi sortit (cuiva). 137 (Îe) **A șterge** (pe cineva) **din cartea vieții** A scoate din rândul celor vii. 138 (Spc) Gen de scriere care are ca obiect descrierea faptelor, a evenimentelor trăite sau a acțiunilor săvârșite de cineva Si: *biografie*. 139 (Înv) Loc în care își duce cineva existența. 140 (Înv) Locuință a cuiva.

vibice *sfp* [At: D. MED. / E: fr ***vibices***] (Med) Hemoragii cutanate liniare care formează striații pe piele.

vibifcă *sf* [At: ANTIPA, P. 794 / A: nct / Pl: ? / E: rs **выбивка**] (Dob) Priboi[1].

vibra *vi* [At: HELIADE, O. I, 188 / Pzi: *~rez*, 3 și: (înv) *vibră*, 6 și: (înv) *vibru* / E: fr ***vibrer***, lat ***vibrare***, it ***vibrare***] 1 (D. corpuri, obiecte, părți ale lor etc.) A executa o mișcare oscilatorie, de mică amplitudine și periodică, față de poziția de echilibru Si: *a tremura*, *a trepida*. 2 A produce vibrații (1) sau sunete. 3 (Pex; d. medii, sisteme fizico-chimice etc.) A transmite din aproape în aproape, cu viteză finită, vibrații (1). 4 (D. spații, încăperi etc.; udp „de", care indică sunete, zgomote) A răsuna. 5 (Pex; d. părți ale corpului ființelor; de obicei poetic) A avea mișcări involuntare, bruște și repetate, provocate de frică, de emoție, de o boală etc. 6 (D. lumină) A crește și a descrește în intensitate în mod intermitent. 7 (D. surse de lumină) A emite o lumină care vibrează (6) Si: *a licări*, *a pâlpâi*. 8 (D. sunete, melodii etc.) A avea modulații. 9 (Pex; d. sunete) A răsuna (ca un ecou). 10 (D. glas) A avea o sonoritate cu variații de ton sau cu modulații (din cauza unei anumite stări sufletești, a unei emoții puternice etc.). 11 (Fig; d. oameni) A fi stăpânit de o emoție puternică (în contact cu..., față de ...) Si: *a fremăta* (4), *a palpita*. 12 (Rar; fig) A trăi (1). 13 (D. sentimente, manifestări ale oamenilor etc.) A se manifesta cu intensitate. 14 (Teh) A executa o operație de vibrație (12).

vibrafon *sn* [At: DER / Pl: *~oane* / E: fr ***vibraphone***] Instrument muzical de percuție, asemănător cu xilofonul, ale cărui sunete, produse prin lovirea unor lame metalice, sunt prelungite cu ajutorul unor tuburi de rezonanță.

vibrafonist, ~ă *smf* [At: DN³ / Pl: *~iști*, *~e* / E: fr ***vibraphoniste***] Persoană care cântă la vibrafon.

vibrando *av* [At: DN² / E: it ***vibrando***] (Muz) Vibrato (3).

vibrant, ~ă [At: MARIN, F. 25/17 / Pl: *~nți*, *~e* / E: fr ***vibrant***] 1 *a* (D. corpuri, obiecte, părți ale obiectelor etc.) Care vibrează (1) Si: *vibratil* (1), *vibrator²* (1), *vibratoriu* (4), (asr) *vibrând* (1). 2 *a* (D. sunete, melodii etc.) Care are modulații Si: *vibrator²* (3). 3 *a* (D. sunete, melodii etc.) Care răsună (ca un ecou) Si: *vibrator²* (4). 4-5 *sf*, *a* (Fon) (Consoană lichidă) care se pronunță printr-o succesiune rapidă de închideri și deschideri ale canalului fonator, determinată de vibrarea părții superioare a glotei, a uvulei, a vălului palatin sau a apexului. 6 *a* (D. glas) Care are o sonoritate cu variații de ton sau cu modulații (din cauza unei anumite stări sufletești, a unei emoții puternice etc.). 7 *a* (Fig; d. oameni) Care este stăpânit de o emoție puternică Si: (rar) *vibratil* (3), *vibrator²* (8). 8 *a* (Fig; d. sentimente, manifestări etc. ale oamenilor) Care trădează o emoție puternică Si: *emoționant*, *impresionant*, *patetic*, *vibrator²* (9), *vibratoriu* (5) .

vibranță *sf* [At: DN³ / Pl: *~țe* / E: fr ***vibrance***] (Rar) 1 Calitate a ceea ce este vibrant (1). 2 (Med) Zgomot cardiac vibrator care apare în unele afecțiuni. 3 (Fig) Vibrație (11).

vibrare *sf* [At: BARASCH, I. N. 12/3 / Pl: *~rări* / E: ***vibra***] 1 Vibrație (1). 2 Pâlpâire. 3 Sclipire (cu o lumină tremurătoare sau intermitentă). 4 (De obicei poetic) Vibrație (6). 5 (Rar) Modulație a vocii. 6 (Rar) Rezonanță. 7 (Fig) Emoție puternică. 8 (Fig) Vibrație (11). 9 (Teh) Operație de îndesare a materialelor granulare sau păstoase de construcție prin lovituri ușoare și foarte dese, realizate cu ajutorul vibratorului (8) Si: *vibrație* (12).

vibrat, ~ă *a* [At: LM / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***vibra***] (Rar) Care este pus în vibrație (1).

vibratil, ~ă *a* [At: ARHIVA, I, 596 / A și: (rar) *~ratil* / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***vibratile***] 1 (D. corpuri, obiecte, părți ale lor etc.) Vibrant (1). 2 (D.

corpuri, obiecte, părți ale lor etc.) Care poate avea vibrații (**1**). **3** (Rar; fig; d. oameni) Vibrant (**7**). **4** (D. sentimente, manifestări, stări etc. ale oamenilor) Care se manifestă cu intensitate.

vibratilitate *sfs* [At: PÂRVAN, I. F. 142 / E: fr ***vibratilité***] **1** (Rar) Capacitate a anumitor corpuri, obiecte de a vibra (**1**). **2** (Fig) Sensibilitate puternică. **3** (Fig) Trăire intensă.

vibrato [At: ALEXANDRU, I. M. 300 / Pl: (rar) *~uri* sn / E: it ***vibrato***] **1** *sn* (Șîs ~ *vocal*) Modulație a vocii umane de foarte joasă frecvență, obținută prin fluctuarea rapidă și regulată a înălțimii unui sunet (în executarea unei lucrări muzicale). **2** *sn* (Parte dintr-o) operă muzicală executată cu vibratouri (**1**). **3** *av* (D. modul de execuție a unei lucrări muzicale) Cu variații de înălțime a sunetelor Si: *vibrando*.

vibrator[1] *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~oare*, (înv) *~i* sm / E: fr ***vibrateur***] **1** Aparat cu ajutorul căruia se transmit semnalele în telegrafie. **2** Aparat sau dispozitiv care produce oscilații electrice Si: *oscilator*. **3** Dispozitiv cu întrerupere mecanică, folosit la transformarea curentului electric continuu în curent alternativ monofazat. **4** Întrerupător electromagnetic automat, folosit la realizarea circuitelor oscilante ale dispozitivelor de măsurări și încercări electrice. **5** Dispozitiv de apel la schimbătoarele telefonice manuale pentru efectuarea apelului la abonat, la comanda operatorului, fără utilizarea unui inductor telefonic. **6** Lamă metalică, antrenată într-o mișcare ocilatorie de un electromagnet, care realizează întreruperea repetată a circuitului electric (la sonerie). **7** Aparat electroacustic fără clopot, bazat pe principiul soneriei electrice, care produce sunete prin vibrația unei lame metalice. **8** Aparat care servește la îndesarea prin vibrare (**9**) a materialelor granulare sau păstoase de construcție. **9** Aparat electric întrebuințat la masaj. **10** (Spc) Aparat electric întrebuințat la masajul sexual.

vibrator[2], ***~oare*** *a* [At: SCRIBAN, D. / V: (asr) ***~rător*** / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***vibra*** + *-tor*] **1** (D. corpuri, obiecte, părți ale lor etc.) Vibrant (**1**). **2** (D. mișcare) Care este alcătuită din vibrații (**1**). **3-4** (D. sunete, melodii) Vibrant (**2-3**). **5-6** Care este propriu sunetelor vibrante (**2-3**). **7** (D. glas sau d. forme de exprimare orală) Care are o sonoritate cu modulații (din cauza emoției). **8** (Fig; rar; d. oameni) Vibrant (**7**). **9** (Fig; d. sentimente, manifestări etc. ale oamenilor) Vibrant (**8**).

vibratoriu, ***~ie*** *a* [At: MARIN, F. 25/10 / Pl: *~ii* / E: fr ***vibratoire***] **1** Care este caracteristic vibrației (**1**). **2** (D. mișcare) Care este alcătuită din vibrații (**1**). **3** Care se bazează pe vibrații (**1**). **4** (D. corpuri, obiecte, părți ale lor) Vibrant (**1**). **5** (Fig; d. sentimente, manifestări etc. ale oamenilor) Vibrant (**8**).

vibrație *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***~țiune***, (îvr) ***~răciune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***vibration***, it ***vibrazione***] **1** Mișcare oscilatorie, periodică, de mică amplitudine și de frecvență relativ înaltă, a unui corp (elastic) sau a particulelor unui mediu elastic, efectuată în jurul unei poziții de echilibru Si: *vibrare* (**1**). **2** Undă propagată într-un mediu elastic, produsă de o vibrație (**1**). **3** (Îla) **De ~** Vibratoriu (**1**). **4** (Îlv) **A pune în ~** A face să vibreze (**1**). **5** Pâlpâire. **6** (De obicei poetic) Sunet sau complex de sunete produse prin vibrația (**1**) unui corp (elastic) Si: *vibrare* (**4**). **7** (Spc) Sunet prelung care ia naștere prin lovirea unui obiect metalic. **8** Modulație a vocii. **9** Rezonanță. **10** (Fig) Emoție puternică. **11** (Fig) Manifestare intensă a unui sentiment, a unei stări sufletești etc. Si: *vibranță* (**3**), *vibrare* (**8**). **12** (Teh) Vibrare (**9**).

vibrațiune *sf* vz ***vibrație***

vibrăciune *sf* vz ***vibrație***

vibrător, ***~oare*** *a* vz ***vibrator[2]***

vibrând, ***~ă*** *a* [At: EMINESCU, O. I, 17 / Pl: *~nzi*, *~e* / E: ***vibra***] (Asr) **1** (D. corpuri, obiecte, părțile ale lor etc.) Vibrant (**1**). **2** (D. sunete) Răsunător. **3** (Fig) Care trădează o stare emotivă intensă. **4** (Fig) Care produce o impresie puternică asupra cuiva.

vibrion *sn* [At: CONTA, O. F. 210 / P: *~bri-on* / Pl: *~i* / E: fr ***vibrion***] (Mpl) Gen de bacterii (patogene) mobile, în formă de virgulă, care trăiesc, de obicei, în mediu lichid.

vibrioză *sf* [At: DER / P: *~bri-o~* / E: fr ***vibriose***] Boală infecțioasă a rumegătoarelor, provocată de anumite specii de vibrioni, ale cărei complicații frecvente sunt avortul și sterilitatea.

vibrisă *sf* [At: DN[2] / S și: *~iză* / E: fr ***vibrisse***, lat ***vibrissae***] (Rar; csc) **1** Părul[1] din nările omului. **2** Mustăți (la unele animale).

vibroforeză *sf* [At: DEX–S / Pl: *~ze* / E: ***vibr***(ație) + ***foreză***] Instalație de foraj care acționează prin vibrație (**1**).

vibrograf *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~e* / E: ger ***Vibrograph***, fr ***vibrographe***] (Teh) Instrument pentru măsurarea și înregistrarea deplasărilor liniare care se produc în cursul unei vibrații (**1**).

vibrolaminare *sf* [At: DEX–S / Pl: *~nări* / E: ***vibra*** + ***laminare***] (Cns) Confecționare a panourilor mari de beton armat cu ajutorul unei instalații care laminează și vibrează (**14**) concomitent betonul.

vibromasaj *sn* [At: DCR / Pl: *~e* / E: fr ***vibromassage***] Masaj realizat pe bază de vibrații (produse de un dispozitiv acționat electric).

vibrometru *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~re* / E: ger ***Vibrometer***, fr ***vibromètre***] (Fiz) Instrument de măsurare a deplasărilor liniare care se produc în cursul unei vibrații (**1**).

vibroscop *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~oape* / E: fr ***vibroscope***] (Teh) Instrument pentru măsurarea simultană a amplitudinii, a frecvenței și a fazei vibrațiilor (**1**).

vibroterapie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***vibrothérapie***] (Med) Procedeu de tratare a unor atonii funcționale (ale mușchilor) prin vibrații mecanice, de mică amplitudine, constante și cu succesiune rapidă Si: *seismoterapie*.

vicar *sm* [At: MAIOR, I. B. 65/20 / V: (înv) ***~iu*** / Pl: *~i* / E: lat ***vicarius***] **1** Preot sau episcop care suplinește un cleric de rang mai înalt, îndeplinind diferite funcții administrative Si: (îrg) *vicareș*. **2** (În organizarea Bisericii Romano-Catolice; îs) ~ *apostolic* (sau, înv, *apostolicesc*) Cleric însărcinat de către papă cu administrarea religioasă a unor provincii aflate în țări cu altă religie dominantă Si: *vicariș apostolicesc* Vz *vicareș* (**2**). **3** (În concepția Bisericii Romano-Catolice; îs) *~ul* (sau ~ *al*) *lui Hristos* (sau, înv, *Crist*) Papă[2]. **4** (Iuz) Persoană care ținea locul cuiva (căruia îi urma imediat în rang, în funcție etc.). **5** Funcționar din organizarea târzie a Imperiului Roman care administra o dioceză imperială.

vicarăș *sm* vz ***vicareș***

vicareș *sm* [At: (a. 1726) IORGA, S. D. XIII, 9 / V: ***~răș***, ***~riș***, ***~rius***, ***~căraș*** / Pl: *~i* / E: mg ***vikárius*** cf lat *vicarius*] **1** (Trs; înv) Vicar (**1**). **2** (În organizarea Bisericii Romano-Catolice; îs) *~riș apostolicesc* Vicar apostolic.

vicareșesc, ***~ească*** *a* vz ***vicăreșesc***

vicareșie *sf* vz ***vicăreșie***

vicarial, ***~ă*** *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***vicarial***] (Înv) **1-2** Care aparține vicarului (**1**) sau vicariatului (**1**). **3-4** Privitor la vicar (**1**) sau la vicariat (**1**).

vicariant, ***~ă*** *a* [At: LTR[2] / P: *~ri-ant* / Pl: *~nți*, *~e* / E: fr ***vicariant***] **1** (D. specii sau varietăți de plante) Care s-a adaptat la un nou mediu de viață, căpătând caractere morfologice deosebite de cele inițiale. **2** (D. specii sau varietăți de plante) Care are mai multe arii de răspândire. **3** (Fzl; d. organe, țesuturi etc.) Care suplinește un organ, țesut etc.

vicariat *sn* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~ri-at* / Pl: *~e*, (îvr) *~uri* / E: fr ***vicariat***, it ***vicariato***] **1** Funcția de vicar (**1**) Si: (înv) *vicăreșie* (**1**). **2** Perioadă de timp în care un vicar (**1**) își exercită autoritatea Si: (înv) *vicăreșie* (**2**). **3** Organizație bisericească condusă de un vicar (**1**). **4** Reședința vicarului (**1**). **5** Regiune în care își exercită autoritatea un vicar (**1**).

vicariș *sm* vz ***vicareș***

vicariu *sm* vz ***vicar***

vicarius *sm* vz ***vicareș***

vică[1] *sf* [At: LB / Pl: *vici* / E: mg ***véka*** (dal *Vika*)] **1** (Reg) Unitate de măsură a capacității pentru cereale sau pentru alte produse (agricole), a cărei valoare variază, după regiuni și după epoci, între 13 litri și 39 litri (echivalată uneori în greutate de la 8 kg la 40 kg). **2** (Reg) Vas[1] care are

capacitatea de o vică (1). 3 Conținutul unei vici (1). 4 Cantitatea de produse corespunzătoare unei vici (1).

vică² *sf* [At: CV 1951, nr. 5, 28 / Pl: ? / E: srb ***vika***] 1 (Ban) Larmă. 2 (Ban) Zgomot. 3 (Reg) Bâzâit (de albine).

vicăraș *sm* vz ***vicareș***

vicărășie *sf* vz ***vicăreșie***

vicăreșesc, ~ească *a* [At: MAIOR, I. B. 232/25 / V: ***vicar~*** / Pl: *~ești* / E: ***vicareș*** + *-esc*] (Îvr) 1 Care aparține vicarului (1). 2 De vicar (1).

vicăreșie *sf* [At: (a. 1763) IST. LIT. ROM. I. 556 / V: ***~răș~, ~car~*** / Pl: *~ii* / E: ***vicareș*** + *-ie*] (Trs: înv) 1-2 Vicariat (1-2).

vice¹- [At: DM / V: (înv). ***vis-, vit-, viță-, vițe-*** / E: fr ***vice-***, lat ***vice***, ger ***vice-, vize-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: 1 Adjunct. 2 Subordonat imediat. 3 Locțiitor.

vice² *sm* [At: BĂNUȚ, T. P. 163 / V: ***viți*** / E: prescurtare de la ***vicepreședinte, viceprimar, vicenotar*** etc.] (Pop) Locțiitor (al unui președinte, primar, notar etc.).

viceadmiral *sm* vz ***viceamiral***

viceamiral *sm* [At: CR (1829), 166²/14 / P: *~ce-a~* / V: (înv) ***~adm~, vițeadm~***, (îvr) ***vicia~*** / Pl: *~i* / E: fr ***vice-amiral***, it ***viceammiraglio*** cf ger *Vizeadmiral*] 1 Grad în marina militară inferior amiralului și superior contraamiralului, corespunzător gradului de general de divizie în armata terestră. 2 Persoană care are gradul de viceamiral (1).

viceamiralitate *sf* [At: DN³ / P: *~ce-a~* / Pl: *~tăți* / E: ***vice*** + ***amiralitate***] Funcția de viceamiral (1).

vicecampion, ~oană *smf, a* [At: SPORTUL, 1972, nr. 6964, 2/4 / P: *~pi-on* / Pl: *~i, ~oane* / E: ***vice¹-*** + ***campion*** cf fr *vice-champion*] 1-2 (Persoană sau echipă) care a obținut locul al doilea într-un campionat.

vicecancelar *sm* [At: VĂCĂRESCU, I. II, 14ʳ/16 / V: (îvr) ***~nghelariu, vițe~, vițecantelariu, vițecanteler*** / S și: *vice-cancelar*, (înv) *vice cancelar* / Pl: *~i* / E: ***vice¹-*** + ***cancelar*** cf fr *vice-chancelier*, ger *Vizekanzler*] 1 Locțiitor al unui cancelar. 2 Titlu deținut de vicecancelar (1). 3 Funcție deținută de vicecancelar (1).

vicecanghelariu *sm* vz ***vicecancelar***

vicecastelan *sm* [At: XENOPOL, I. R. II, 155 / Pl: *~i* / E: ***vice¹-*** + ***castelan***] (Rar) Locțiitor al unui castelan.

vicecăpitan *sm* [At: BARIȚIU, P. A. I, 654 / S și: *vice-căpitan* / Pl: *~i* / E: it ***vice-capitano***] (Îrg) Locțiitor al unui căpitan (având gradul militar imediat inferior).

vicecomitat *sn* [At: BARONZI, I. C. V, 347/6 / Pl: *~e* / E: ***vice¹-*** + ***comitat***] (Îvr) District în care își exercita atribuțiile un vicecomite.

vicecomite *sm* [At: GHICA, C. E. I, 418 / V: (îvr) ***visco~*** / S și: *vice-comite* / Pl: *~iți* / E: ***vice¹*** + ***comite***] (În organizarea administrativă feudală) 1 Demnitar subordonat comitelui, numit de către acesta. 2 Titlu deținut de vicecomite (1). 3 Funcție deținută de vicecomite (1).

viceconsul *sm* [At: I. GOLESCU, C. / V: (îvr) ***vițe~*** / S și: *vice-consul* / E: fr ***vice-consul***] 1 Locțiitor al unui consul (3). 2 Titlu deținut de viceconsul (1). 3 Funcție deținută de viceconsul (1).

viceconsulat *sn* [At: BULETIN, F. (1843), 143¹/9 / V: (îvr) ***vițe~*** / S și: *vice-consulat* / E: fr ***vice-consulat***] 1 Reprezentanță diplomatică condusă de un viceconsul (1). 2 Localul viceconsulatului (1). 3 Funcția de viceconsul (1). 4 Durata funcției de viceconsul (1).

viceconte *sm* [At: I. GOLESCU, C. / S și: *vice-conte* / Pl: *~nți* / E: it ***viceconte***] (Înv) 1-2 Viconte (1-2).

vicecrai *sm* [At: IST. AM. 6ʳ/2 / V: (reg) ***vițâsc~***, (înv) ***vițe~*** / S și: *vice-crai* / Pl: *~* / E: ***vice¹-*** + ***crai***] (Îrg) 1-3 Vicerege (1-3).

vicedirector *sm* [At: STAMATI, D. / V: ***vițe~*** / S și: *vice-director* / Pl: *~i* / E: ***vice¹-*** + ***director*** cf ger *Vicedirektor*] 1 (Înv) Persoană care făcea parte din conducerea unei instituții, îndeplinind funcția imediat subordonată directorului. 2 Locțiitor al directorului unei instituții.

viceguvernator *sm* [At: FM (1840), 270²/24 / S și: *vice-guvernator* / Pl: *~i* / E: ***vice¹-*** + ***guvernator*** cf fr *vice-gouverneur*, eg *vice-governor*] 1 Locțiitor al guvernatorului (unui ținut, al unei colonii). 2 Titlu deținut de viceguvernator (1). 3 Funcție deținută de viceguvernator (1).

viceguvernor *sm* [At: EMINESCU, O. X, 113 / Pl: *~i* / E: ***vice¹-*** + ***guvernor***] 1 (Îvr) Locțiitor al guvernatorului unei bănci. 2 Titlu deținut de viceguvernor (1). 3 Funcție deținută de viceguvernor (1).

vicelegat *sm* [At: PROT. - POP., N. D. / S și: *vice-legat* / Pl: *~ați* / E: fr ***vice-légat***] Locțiitor al unui legat papal.

vicenotar *sm* [At: LM / V: ***viținotariu*** / S și: *vice-notar* / E: ***vice¹-*** + ***notar***] (Trs: înv) 1 Locțiitor al unui notar¹. 2 Ajutor de notar.

vicepalatin *sm* [At: BĂLCESCU, M. V. 256 / S și: *vice-palatin* / Pl: *~i* / E: ***vice¹-*** + ***palatin***] (Îvr) Locțiitor al palatinului².

viceprefect *sm* [At: BARIȚIU, P. A. I, 6 / Pl: *~cți* / E: lat ***vice-praefectus***] (La romani sau în structuri organizatorice realizate după modelul celor romane) 1 Locțiitor al șefului unui serviciu civil sau militar. 2 Titlu deținut de viceprefect (1). 3 Funcție deținută de viceprefect (1).

vicepreședente *sm* vz ***vicepreședinte***

vicepreședenție *sf* vz ***vicepreședinție***

vicepreședinte, ~ă *smf* [At: (a. 1830) URICARIUL VII, 186 / V: (îvr) ***~dente*** / S și: *vice-președinte*, (înv) *vice președinte* / Pl: *~nți, ~e* / E: ***vice¹-*** + ***președinte*** după fr *vice-président*] 1 Locțiitor al unui președinte Si: (înv) *vicepreziden*t (1). 2 Titlu deținut de vicepreședinte (1) Si: (înv) *vicepreziden*t (2). 3 Funcție deținută de vicepreședinte (1) Si: (înv) *vicepreziden*t (3). 4 Persoană care face parte din conducerea unui stat, a unei provincii etc., îndeplinind funcția imediat subordonată aceleia de președinte. 5 Titlu deținut de vicepreședinte (4). 6 Funcție deținută de vicepreședinte (4).

vicepreședinție *sf* [At: LM / V: (îvr) ***~den~*** / S și: *vice-președinție* / E: ***vice¹-*** + ***președinție***] 1-2 Funcția de vicepreședinte (1, 4) Si: (înv) *viceprezidenție* (1-2). 3-4 Perioadă în care un vicepreședinte (1, 4) își exercită funcția Si: (înv) *viceprezidenție* (3-4). 5-6 Muncă de conducere îndeplinită de un vicepreședinte (1, 4) Si: (înv) *viceprezidenție* (5-6).

vicepretor *sm* [At: TURCU, E. 98 / S și: *vice-pretor* / Pl: *~i* / E: ***vice¹-*** + ***pretor¹***] (În vechea organizare administrativ-teritorială a României) Locțiitor al unui pretor¹.

viceprezident, ~ă *smf* [At: (a. 1809) DOC. EC. 79 / V: (înv) ***vițeprezed~, vițe~*** (Art. și: *vițul prezident*), (îvr) ***vițăprezedent, vițprezed~, vițp~*** / S și: *vice-prezident* / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***vice-président***, ger ***Vizepräsident***] (Înv) 1-3 Vicepreședinte (1-3).

viceprezidenție *sf* [At: REGULAMENT, 47/5 / V: (îvr) ***vițe~*** / S și: *vice-prezidenție* / Pl: *~ii* / E: ***vice¹-*** + ***prezidenție***] (Înv) 1-6 Vicepreședinție (1-6).

viceprimar *sm* [At: ENC. ROM. III, 1216 / S și: *vice-primar* / Pl: *~i* / E: ***vice¹-*** + ***primar²***] Persoană care exercită atribuțiile unui primar² în lipsa acestuia.

viceprim-ministru *sm* [At: NDN / Pl: *~iștri* / E: ***vice¹-*** + ***prim-ministru***] Persoană care, în structura unui guvern, îndeplinește funcția imediat inferioară aceleia de prim-ministru.

viceprotopop *sm* [At: (a. 1759) IORGA, S. D. XVII, 37 / V: ***vițe~, vițip~*** / Pl: *~i* / E: ***vice¹-*** + ***protopop***] (Înv) Preot care exercită atribuțiile unui protopop în lipsa acestuia.

vicere *snp* vz ***viscere***

vicerector *sm* [At: BARIȚIU, P. A. I, 614 / Pl: *~i* / E: fr ***vice-recteur***] (Înv) Prorector.

viceregal, ~ă *a* [At: ALECSANDRI, S. 100 / S și: *vice-regal* / Pl: *~i, ~e* / E: ***vice¹-*** + ***regal*** după fr *vice-royal*] (Îvr) 1-2 Care aparține unui vicerege sau unui viceregat. 3 Care depinde de un vicerege (1).

viceregat *sn* [At: GENILIE, G. 25/11 / V: (îvr) ***~rig~*** / S și: *vice-regat* / Pl: *~e* / E: ***vice¹-*** + ***regat*** după fr *vice-royauté*] 1 (Îvr; îf *vicerigat*) Titlul de vicerege (1). 2 (Îvr; îaf) Funcția de vicerege (1). 3 (Îvr; îaf) Drept ereditar de vicerege (1). 4 Provincie condusă de un vicerege (1).

vicerege *sm* [At: FM (1847), 75²/5 / V: (înv) ***vițe~*** / S și: *vice-rege* / Pl: *~egi* / E: ***vice¹-*** + ***rege¹*** după fr *vice-roi*] 1 Guvernator al unei colonii sau al unei provincii care face parte dintr-un regat (sau dintr-un imperiu) Si: (înv) *viceriga* (1), *viceregent* (2), (îvr) *vițăroa* (1), (îrg) *vicecrai* (1). 2 Titlu deținut de vicerege (1) Si: (înv) *viceriga* (2), *viceregent* (3), (îvr)

vițăroa (2), (îrg) *vicecrai* (2). 3 Funcție deținută de vicerege (1) Si: (înv) *vicerigă* (3), *viceregent* (4), (îvr) *vițăroa* (3), (îrg) *vicecrai* (3).

viceregent *sm* [At: CR (1832), 23[1]/3 / V: (îvr) ***vițe~*** / S și: *vice-regent* / Pl: *~nți* / E: ***vice[1]-*** + ***regent***] (Înv) 1 Locțiitor al unui regent (1). 2-4 Vicerege (1-3).

vicerigat *sn* vz ***viceregat***

vicerigă *sm* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***vițăr~*** / S și: *vice-rigă* / Pl: *~igi* / E: ***vice[1]*** + ***rigă[1]*** după fr *vice-roi*] (Înv) 1-3 Vicerege (1-3).

vicernă *sf* vz ***vecernie***

vicernie *sf* vz ***vecernie***

vicespan *sm* vz ***vicișpan***

viceșpan *sm* vz ***vicișpan***

vicetribun *sm* [At: MS. XIX, nr. 4, 28 / Pl: *~i* / E: ***vice[1]-*** + ***tribun***] (Îvr) 1 Locțiitor al unui tribun. 2 Adjunct al unui tribun.

vicevaievod *sm* vz ***vicevoievod***

vicevers *av* vz ***viceversa***

viceversa *av* [At: HELIADE, O. II, 246 / V: (înv) ***vicevers***, ***vițe~*** / E: lat, fr ***vice versa***, it ***viceversa***] 1 Invers. 2 (Înv) Reciproc.

vicevoievod *sm* [At: F. AARON, I. II, 180/2 / P: *~vo-ie~* / V: (îvr) ***~vaiev~***, ***vițăvoiv~***, ***vițăvoivoda***, ***vițe~*** / S și: *vice-voievod* / E: ***vice[1]-*** + ***voievod***] (Înv) 1 Locțiitor al unui voievod. 2 Guvernator al unei provincii care făcea parte dintr-un voievodat.

vichil *sm* vz ***vechil***

vichilic *sn* vz ***vechilâc***

vichilie *sf* [At: (a. 1802) ȘTEFANELLI, D. C., 306 / Pl: *~ii* / E: ***vechil*** + *-ie*] (Înv) Procură.

vichilimea *sf* vz ***vechilimea***

vici *i* [At: ALR II. 5 748/157 / E: fo] (Reg; are) Cuvânt care redă strigătul rândunelelor.

vicia [At: COSTINESCU / P: *~ci-a* / V: (înv) ***viția*** / Pzi: *~iez* / E: fr ***vicier***, lat ***vitiare***] 1 *vt* A altera puritatea aerului (dintr-un spațiu închis) cu mirosuri neplăcute, cu bioxid de carbon provenit din respirație etc. 2 *vt* A face ca aerul din mediul înconjurător să devină nociv prin emanații chimice, prin emisii radioactive etc. Si: *a polua*. 3 *vt* A deteriora (1). 4 *vr* (D. aer) A deveni greu respirabil sau nociv din cauza mirosurilor neplăcute, a emanațiilor chimice, a emisiilor radioactive etc. 5 *vt* (Fig) A face să se abată de la linia moralității, a corectitudinii etc. Si: *a corupe* (6), *a perverti*, *a strica*. 6 *vtf* (Fig) A face să-și piardă din valoare. 7 *vt* (Jur) A face ca un act, o clauză etc. să devină defectuoase (determinând anularea).

viciabil, ~ă *a* [At: COSTINESCU / P: *~ci-a~* / V: (înv) ***vițí~*** / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***viciable***] Care poate fi corupt moralmente Si: *coruptibil* (6).

viciamiral *sm* vz ***viceamiral***

viciat, ~ă *a* [At: CONTEMPORANUL, I, 171 / P: *~ci-at* / V: (înv) ***viți~*** / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***vicia***] 1 (D. aer) Care este încărcat cu miresme neplăcute sau cu bioxid de carbon (provenit din respirație) Si: *stricat*, (pop) *năduțos*. 2 (D. aer) Încărcat de noxe Si: *poluat*. 3 (Pex) Impur (din punctul de vedere al compoziției chimice). 4 (D. oameni) Care este corupt moralmente Si: *corupt[2]* (6), *desfrânat* (7), *depravat*. 5 (D. oameni) Care predispune de viciu (1). 6 (D. oameni) Care denotă imoralitate. 7 Vicios (7). 8 (Jur; d. acte, dispoziții etc.) Care a devenit nul (din cauza unor vicii de formă).

viciere *sf* [At: MANOLESCU, I. 35 / P: *~ci-e~* / V: (înv) ***vițiare*** / Pl: *~ri* / E: ***vicia***] 1 Alterare a aerului. 2 Poluare a aerului. 3 Corupere (4).

vicin *a*, *sm* vz ***vecin***

vicinal, ~ă [At: COSTINESCU / V: (reg) ***viți~*** *a*, *sn*, ***viținar***, (îvr) ***vec~*** *a* / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***vicinal***, lat ***vicinalis***, ***-e***] 1-2 *a* (Rar) Vecin (1-2). 3 *a* (Rar) Învecinat. 4 *a* (D. drumuri, căi ferate) Care leagă localități (rurale) vecine. 5 *sn* (Reg) Drum care leagă două localități rurale vecine.

vicinalitate *sf* [At: DN[3] / / Pl: *~tăți* / E: fr ***vicinalité***] (Rar; sst) Calitate a unui drum vicinal.

vicios, ~oasă *a* [At: HELIADE, D. J. 17/6 / P: *~ci-os* / V: (înv) ***viți~*** / Pl: *~oși*, *~oase* / E: lat ***vitiosus***, ***-a***, ***-um***, fr ***vicieux***, it ***vizioso***] 1 (D. oameni) Care are vicii morale, de comportare, de caracter Si: *depravat*, *desfrânat* (5), *destrăbălat[2]* (1). 2 (Spc; d. oameni) Depravat din punct de vedere sexual Si: *pervers*. 3 (D. firea, fizionomia, privirea etc. oamenilor sau d. faptele lor) Care este marcat de viciu (4) (mai ales pe plan sexual). 4 (D. firea, fizionomia, privirea etc. oamenilor sau d. faptele lor) Care este produs de viciu (4). 5 Care predispune la viciu (1). 6 (Îvr; d. cai) Nărăvaș. 7 Care are defecte (de construcție, de funcționare etc.) Si: *defectuos* (1), *imperfect*. 8 Care nu corespunde destinației Si: *defectuos* (7). 9 (Jur; d. acte, dispoziții etc.) Care conține greșeli în redactare, neîndeplinind normativele legale.

viciozitate *sf* [At: HASDEU, I. C. I. XII / P: *~ci-o~* / Pl: *~tăți* / E: ***vicios*** + *-itate* cf lat *vitiositas*, *-atis*] (Înv) Viciu (6).

vicisitudă *sf* vz ***vicisitudine***

vicisitudină *sf* vz ***vicisitudine***

vicisitudine *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (îvr) ***~udă*** (Pl: *~ude*), ***~nă*** / Pl: *~ni*, (înv) *~ne* / E: lat ***vicissitudo***, ***-inis***, fr ***vicissitude***, it ***vicissitudine***] (Mpl) 1 (Asr) Succesiune de transformări pe care le suferă un lucru, un fenomen etc. Vz *schimbare*, *variație*. 2 Ansamblu de evenimente, împrejurări etc. (fericite sau nefericite) care se succedă în cursul unei existențe. 3 Concurs de împrejurări grele, nefavorabile pentru cineva. 4 (Pex; lpl) Necazuri.

vicispan *sm* vz ***vicișpan***

vicișpan *sm* [At: (a. 1628) IORGA, S. D. XII, 280 / V: ***vicesp~***, ***viceș~***, ***~isp~***, ***vițeș~***, ***viți~***, (reg) ***vițai~***, ***vițăș~***, ***vițâș~***, ***vițeí~*** (S și: *vițe-ișpan*), ***vițigiș~*** / Pl: *~i* / E: mg ***vicispán***, ***viceispán***, ger ***Vizegespan***] (Îrg) 1 Subprefect. 2 Locțiitor al conducătorului administrativ al unui comitat.

vicita *i* vz ***vișta***

viciu *sn* [At: CALENDARIU (1794), 37/28 / V: (asr) ***vițiu***, (înv) ***vit***, ***viție*** *sf* / Pl: *~ii*, (înv) *~ri* / E: lat ***vitium***, fr ***vice***, it ***vizio***] 1 Deprindere reprobabilă (prin raportarea la anumite norme morale sau sociale). 2 Defect al unei persoane sau al unei colectivități. 3 Pornire puternică și nestăpânită pentru satisfacerea unor dorințe Si: *patimă*, *manie*. 4 Tendință patologică de a comite acte imorale. 5 (Prc) Perversiune sexuală. 6 Deficiență constitutivă sau funcțională Si: (înv) *viciozitate*. 7 (Îs) ~ *de conformație* Dispoziție anormală a unor părți sau organe ale corpului. 8 (Îas) Diformitate fizică. 9 (Îs) ~ *al lucrului*, ~ *ascuns* Defect de calitate al unui obiect, care îi micșorează valoarea de întrebuințare. 10 (Îs) ~ *de consimțământ* (sau *de voință*) Împrejurare de ordin fizic sau psihologic care alterează voința juridică a părților în momentul încheierii unui act juridic. 11 (Jur; șîs ~ *de formă*) Imperfecțiune în redactarea unui act, prin neîndeplinirea unor condiții legale, care duc la anularea lui.

viciui *vi* [At: PSALT. HUR., ap. DHLR II, 542 / Pzi: *~esc* / E: mg ***vicsokni***] (Mgî; rar) A cârti (1).

viciula *v* vz ***viciuli***

viciuli [At: GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 156 / V: ***~la*** / Pzi: ? / E: ns cf *zbiciula[1]*] 1 *vt* (Mun; Olt; în descântece) A zdruncina. 2 *vr* (Olt) A se da deoparte.

viclan, ~ă *smf*, *a* vz ***viclean***

viclănos, ~oasă *a* vz ***viclenos***

viclean, ~ă [At: PSALT. HUR. 3[v]/5 / V: (îrg) ***fi~***, ***hi~*** (Pl și: *hicleani*, *hicleane*), ***hitlen***, ***~lan***, (înv) ***hitl~***, ***vitl~***, (reg) ***fitl~***, ***hăc~***, ***hâc~***, ***iclean~***, (îvr) ***hâtl~***, ***vec~***, ***~len***, ***vihl~*** *smf*, *a* / Pl: *~eni*, *~ene*, (îvr) *~i*, *~e* / E: mg ***hitlen***] 1-2 *smf*, *a* (Persoană) care este lipsită de sinceritate, ascunzându-și adevăratele gânduri, sentimente, intenții (răuvoitoare) Si: *fățarnic* (3-4), *ipocrit*, *prefăcut[2]*, *perfid*, (înv) *viclenit[2]* (1), (reg) *viclenos* (4). 3-4 *smf*, *a* (Persoană) care profită de naivitatea sau de buna-credință a celor din jur pentru a-și atinge scopurile (pe căi ocolite) Si: *șiret[3]*, (înv) *viclenit[2]* (2), (reg) *viclenos* (5). 5-6 *smf*, *a* (Om) abil. 7-8 *smf*, *a* (Îvp) (Om) crud (19). 9 *a* (D. fizionomia, manifestările etc. oamenilor) Care exprimă viclenie (1) Si: (înv) *viclenos* (1), *viclenit[2]* (5), (asr) *viclenesc* (1). 10 *a* (D. fizionomia, manifestările etc. oamenilor) Care este specific omului viclean (1) Si: (înv) *viclenos* (2), *viclenit[2]* (6), (asr) *viclenesc* (2). 11 *a* (D. fizionomia, manifestările etc. oamenilor) Care, în ciuda aparențelor, este periculos Si: (înv) *viclenos* (3), *viclenit[2]* (7), (asr) *viclenesc* (3). 12 *a* (Reg; îs) *Gâtlanul cel hi~* sau *gâtiță hicleană* Trahee. 13 *a* (Înv; d. unități

de măsură) Falsificat[2] (1). **14** *a* Care este făcut cu scopul de a înșela. **15** *a* Care este folosit pentru a întinde o cursă cuiva. **16-17** *sm, a* (Îvp) (Persoană) care este lipsită de loialitate față de cineva sau de ceva Si: *trădător*. **18-19** *sm, a* (Îvp) (Persoană) care nu-și respectă cuvântul. **20** *a* (Înv) Care demască. **21** *a* (Înv; d. acte, scrisori etc.) Care este falsificat[2] (1). **22** *a* (Înv; d. acte, scrisori etc.) Care este făcut cu scop ostil, subversiv (conținând informații false). **23** *a* (Îvr) Lipsit de corectitudine. **24-25** *sm, a* (Pop) (Persoană) care are o atitudine neconformă preceptelor religioase. **26-27** *sm, a* (Pop) (Persoană) care nu respectă dogmele sau practicile religiei creștine (și are o atitudine insultătoare față de ele) Vz *eretic, necredincios, păgân*. **28** *sfp* (Îvr) Fapte imorale. **29** *sfp* (Îvr) Fapte de om viclean (**26**). **30** *a* (D. forțe oculte) Diavolesc (**1**). **31** *a* (D. forțe oculte) Malefic. **32** *sm* Spirit rău. **33** *sm* Drac (**1**). **34** *a* (D. intervale de timp) Care se caracterizează printr-o abundență de fapte rele, de abateri de la preceptele religioase. **35** *a* (D. intervale de timp) Care inspiră nesiguranță. **36** *a* (Îvp; îs) *Ziua cea ~ă* Ziua Judecății de apoi.

viclei *sn* vz ***vicleim***

vicleiem *sn* vz ***vicleim***

vicleien *sn* vz ***vicleim***

vicleim *sn* [At: POLIZU / V: (îrg) ***~iem, viflaim, vifl~***, (reg) ***betleiem, vefl~, viclei, ~ien, ~liem, viflăim, viflăiem, vifleiem, vifliem, vitl~, vitflaiem*** / Pl: *~uri* / E: slv **вифлеемъ**, gr *βηθλεέμ*] **1** Dramă populară veche, de origine creștină, reprezentând nașterea lui Hristos, jucată de obicei de către flăcăi în costume caracteristice, în zilele Crăciunului Si: *irozi*. **2** Cântece sau versuri care narează nașterea lui Hristos, cântate cu prilejul reprezentării vicleimului (**1**). **3** Reprezentație ridicolă. **4** (Îla) **De ~** Ridicol. **5** Reprezentație teatrală cu păpuși având ca temă nașterea lui Hristos Si: (reg) *verterp*. **6** Cutie (din carton, din lemn etc.) în care se țin păpușile folosite în reprezentația vicleimului (**5**).

viclen, ~ă *smf, a* vz ***viclean***

viclenesc, ~ească *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ești* / E: ***viclean*** + *-esc*] (Asr) **1-3** Viclean (**9-11**).

viclenește *av* [At: LEX. MARS. 109 / V: ***hitlân~*** / E: ***viclean*** + *-ește*] (Înv) **1-3** În mod viclean (**9-11**).

vicleni [At: PSALT. HUR. 31^{r}/11 / V: (înv) ***fi~, hi~, hitl~, vec~***, (îvr) ***hitleani*** / Pzi: *~nesc* / E: ***viclean***] **1** *vt* (Îvp) A induce în eroare Si: *a înșela*, (îvr) *a vicleșugi* (**1**). **2** *vt* (Îvp) A abuza de buna-credință (a cuiva) Si: (îvr) *a vicleșugi* (**2**). **3** *vt* (Îvp; rar) A iscodi. **4** *vt* (Înv) A pângări. **5** *vt* (Îvp; rar) A fura (**1**). **6-7** *vr* (Îvp) A deveni viclean (**1-2**). **8** *vr* (Îvp) A se comporta ca un om perfid. **9** *vi* (Îvp) A complota. **10** *vi* (Îvp; pex) A face rău cuiva. **11** *vi* (Înv) A protesta împotriva cuiva sau a ceva. **12** *vi* (Înv) A vorbi defavorabil despre cineva. **13** *vi* (Înv) A comite fapte rele. **14** *vi* (Înv) A păcătui. **15** *vt* (Îvp; c. i. țări, popoare, conducători etc.) A trăda (pe cineva sau ceva). **16** *vt* (Îvp; c. i. țări, popoare, conducători etc.) A se răzvrăti (împotriva cuiva). **17** *vt* (Îvr) A transforma în rău. **18** *vt* (Îvr; c. i. scrieri) A falsifica conținutul, informațiile.

viclenie *sf* [At: CORESI, EV. 213 / V: (îrg) ***hi~, hitl~***, (reg) ***iclenie***, (îvr) ***fi~, fitl~, ~lin~*** / Pl: *~ii* / E: ***viclean*** + *-ie*] **1** Perfidie. **2** Șiretenie. **3** Istețime. **4** (Înv) Faptă necinstită. **5-6** (Îljv) **Cu ~** (În mod) perfid. **7-8** (Îal) (În mod) șiret[3]. **9** (La animale) Însușirea de a se folosi de mijloace ingenioase pentru a se apăra, pentru a-și procura hrana etc Si: (îvp) *vicleșug* (**8**). **10** (Jur) Dol[1] (**2**). **11** (Înv) Trădare a unei țări, a unui conducător etc. Si: *necredință, infidelitate*.

viclenire *sf* [At: MINEIUL (1776), 120^{vi}/34 / Pl: *~ri* / E: ***vicleni***] (Înv) **1** Perfidie. **2** Șiretenie. **3** Istețime. **4** Faptă necinstită. **5-6** (Îljv) **Cu ~** (În mod) perfid. **7-8** (Îal) (În mod) șiret[3].

viclenit[1] *sn* [At: MUREȘANU, P. 170/22 / Pl: *~uri* / E: ***vicleni***] (Îvr) **1** Perfidie. **2** Șiretenie. **3** Istețime. **4** Faptă necinstită.

viclenit[2]***, ~ă*** *a* [At: CANTEMIR, I. I. II, 103 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***vicleni***] (Înv) **1-2** (D. oameni) Viclean (**2, 4**). **3** (D. oameni) Abil. **4** (D. oameni) Crud (**19**). **5-7** (D. manifestări ale oamenilor) Viclean (**9-11**). **8** (Rar; d. oameni) Înșelat.

viclenitor, ~oare *sm, a* [At: N. COSTIN, L. / V: ***~iu*** / E: ***vicleni*** + *-tor*] (Înv) **1-2** (Persoană) care înșală. **3-4** (Persoană) care complotează. **5-6** (Persoană) care trădează.

viclenitoriu, ~oare *sm, a* vz ***viclenitor***

viclenos, ~oasă *a* [At: GTN (1835), 17^{1}/31 / V: (înv) ***~lân~***, (reg) ***iclenos*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***viclean*** + *-os*] **1-3** (Înv; d. manifestări ale oamenilor) Viclean (**9-11**). **4-5** (Reg; d. oameni; îf *iclenos*) Viclean (**2, 4**). **6** (Reg; d. oameni) Abil. **7** (Reg; d. oameni) Crud (**19**).

viclenșug *sn* vz ***vicleșug***

vicleșâg *sn* vz ***vicleșug***

vicleșeg *sn* vz ***vicleșug***

vicleșug *sn* [At: PSALT. HUR. 80^{v}/25 / V: (înv) ***fi~, hi~, hiclenș~, hiclenșig*** (Pl și: *hiclenșigure*), ***hitl~, hitlenș~*** (Pl și: *hitlenșugure*), (reg) ***icleșug, iclenșug***, (îvr) ***hetlianșug, hiclenșâg, hiclinșig, hicleșugă*** *s*, ***~enș~, ~șâg, ~șeg, vitlenș~*** / Pl: *~uri* / E: mg ***hitlenség***] (Îvp) **1** Perfidie. **2** Șiretenie. **3** Istețime. **4** Faptă necinstită. **5** (Îlav) **Cu** (sau, rar, **prin**) **~** În mod perfid. **6** (Îal) În mod șiret[3]. **7** (Îal) Prin înșelătorie. **8** (Pan) Viclenie (**9**). **9** (Înv) Afirmație falsă. **10** (Înv) Vorbă de om păcătos Si: *blasfemie* (**1**). **11** (În legătură cu verbe ca „a face", „a lucra") Trădare. **12** (În legătură cu verbe ca „a face", „a lucra") Complot. **13-14** (Îljv) **Cu** (sau **prin**) **~** (Într-un mod) lipsit de loialitate. **15-16** (Îljv) (Într-un mod) lipsit de onoare (prin nerespectarea cuvântului dat).

vicleșugi *vt* [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: *~gesc* / E: ***vicleșug***] (Îvr) **1** A înșela (pe cineva). **2** A vicleni (**2**).

vicleșugire *sf* [At: PILDE, 66/18 / Pl: *~ri* / E: ***vicleșugi***] (Îvr) **1** Perfidie. **2** Șiretenie. **3** Istețime. **4** Faptă necinstită.

vicleșugit, ~ă *a* [At: (a. 1786) URICARIUL IV, 124/8 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***vicleșugi***] (Îvr; d. acțiunile, manifestările etc. oamenilor) **1-3** Care denotă viclenie (**9-11**). **4** Care înșală. **5** Care induce în eroare.

viclibus *sm* [At: MÎNDRESCU, I. G. 400 / A: nct / Pl: *~i* / E: ger (Offiziers)***wirklicher Bursche***] (Ban) Ordonanță.

vicliem *sn* vz ***vicleim***

viclinie *sf* vz ***viclenie***

vicluì *vir* [At: PAMFILIE, S. T. 12 / Pzi: *~esc* / E: ns cf *vecui*] (Trs; csnp) A trăi.

vicodol *sn* [At: ANON. CAR. / V: ***~colal*** / Pl: *~oale, ~uri* / E: ns cf *vicol*] (Ban) Furtună puternică.

vicol *sn* vz ***viscol***

vicola *v* vz ***viscoli***

vicolal *sn* vz ***vicodol***

vicolătură *sf* vz ***viscolitură***

vicoli *v* vz ***viscoli***

vicolie *sf* vz ***viscolie***

vicolit, ~ă *a* vz ***viscolit***

vicolitură *sf* vz ***viscolitură***

vicolniță *sf* [At: CADE / Pl: *~țe* / E: ***vicol*** + *-niță*] (Buc) **1-2** Viscol (**1-2**).

vicolos, ~oasă *a* vz ***viscolos***

viconte *sm* [At: AR (1829), 250^{2}/31 / S și: (înv) *~omte* / Pl: *~nți* / E: fr ***vicomte***] **1** Titlu de noblețe ereditar, inferior celui de conte și superior celui de baron. **2** Persoană care poartă titlul de viconte (**1**).

vicontesă *sf* [At: HRISOVERGHI, A. 3/11 / Pl: *~se* / E: fr ***vicomtesse***] **1** Soție a unui viconte (**2**). **2** Fiică a unui viconte (**2**).

vicsar *sm* vz ***viespar***

vicslăivant *s* [At: ALR II/I MN 147, 3 925/2 / Pl: ? / E: ger ***Wachsleinwand***] (Reg) Mușama.

vicșânel *sm* vz ***vișinel***

vict *sn* [At: BARIȚIU, P. A. I, 37 / Pl: ? / E: lat ***victus***] (Ltî) Hrană (**1**).

victăriță *sf* vz ***vectăriță***

victimă *sf* [At: CALENDARIU (1794), 33/9 / V: (îvr) ***vipt~*** / A și: *~timă* / Pl: *~me* / E: lat ***victima***, fr ***victime***] **1** (La popoarele antice și la unele triburi primitive) Ființă (animal sau om) oferită, prin sacrificare, unei divinități. **2** Persoană violentată, torturată, ucisă sau condamnată (la

moarte) (pe nedrept). **3** Animal care îndură chinuri fizice, este sub amenințarea morții sau este ucis în diferite împrejurări. **4** Persoană care suferă de pe urma unei întâmplări nefaste (boală, accident, jaf, crimă etc.). **5** Persoană ucisă într-o confruntare violentă. **6** (Adesea cu determinări în genitiv) Persoană sau colectivitate umană care suportă (pe nedrept) manifestări ostile din partea cuiva sau a ceva. **7** Persoană care suferă din dragoste. **8** (Jur) Persoană care suferă un prejudiciu moral sau fizic ca urmare a unei fapte ilicite săvârșite de cineva. **9** (De obicei cu determinări în genitiv) Persoană care suferă (moralmente) din cauza propriilor fapte, deprinderi, trăsături de caracter, sentimente. **10** Persoană dominată de o deprindere, de un sentiment puternic etc.

victimiza [At: RL 1995, nr. 1 491, 3/1 / Pzi: *~zez* / E: ***victimă*** + *-iza*] **1-2** *vtr* A deveni sau a face să devină victimă **(6)**. **3** *vr* A se considera o victimă **(6)**.

victimizare *sf* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 51, 5/4 / Pl: *~zări* / E: ***victimiza***] (Rar) Aducere a cuiva în postura de victimă **(6)**.

victoria *sf* vz ***victorie[2]***

victorial, ~ă *a* [At: NEGULICI / P: *~ri-al* / V: (îvr) ***~e*** / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***victorialis, -e***, it ***vittoriale***] (Înv) **1** Care ține de victorie[1] (1) Si: (îvr) *victorialnic* (1). **2** Care se referă la victorie[1] (1) Si: (îvr) *victorialnic* **(2)**.

victoriale *a* vz ***victorial***

victorialnic, ~ă *a* [At: ORÎND. P. / P: *~ri-al* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***victorie[1]*** + *-alnic*] (Îvr) **1-2** Victorial **(1-2)**.

victorian, ~ă *a* [At: VIANU, L. R. 79 / P: *~ri-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***victorien***, eg ***victorian***] **1** Care aparține perioadei de domnie (1837-1901) a reginei Victoria a Angliei. **2** Care este caracteristic perioadei victoriene **(1)**.

victoriat *sm* [At: ANTONESCU, D. / P: *~ri-at* / Pl: *~ați* / E: lat ***victoriatus***] (În antichitatea romană) Monedă de argint având pe revers[1] efigia zeiței Victoria.

victorie[1] *sf* [At: N. COSTIN, LET. II, 69/8 / Pl: *~ii* / E: lat ***victoria***, fr ***victoire***] **1** Succes repurtat asupra inamicului într-un război[1], într-o bătălie, într-o revoluție (armată) etc. Si: *biruință* **(2)**, *izbândă*. **2** Succes obținut asupra unui adversar sau a unei grupări adverse într-o competiție. **3** (Spc) Reușită într-o competiție sportivă. **4** Impunere a unei valori morale, spirituale, intelectuale (rezultată prin confuntarea dintre realități opuse) Si: *triumf*. **5** Succes moral obținut prin dominarea propriilor instincte, pasiuni etc. **6** Succes obținut prin înfăptuirea unui ideal (depășind unele dificultăți). **7** Rezultat remarcabil într-o activitate.

victorie[2] *sf* [At: ALECSANDRI, O. P. 141 / V: ***~ia*** / Pl: *~ii* / E: fr ***victoria***] Trăsură de lux, descoperită, cu două locuri (folosită în trecut).

victorie[3] *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ii* / E: nct] **1** (Mun) Sortiment de satin pentru căptușit rochiile. **2** (Mun; Mol) Tuplan[1] (scrobit).

victorios, ~oasă *a* [At: HELIADE, O. I, 322 / P: *~ri-os* / Pl: *~oși, ~oase* / E: lat ***victoriosus, -a, -um***, fr ***victorieux***] **1** (Mai ales d. conducători militari, armate etc.) Care a repurtat o victorie[1] (1) Si: *biruitor* **(1)**, *învingător*, *triumfător* **(1)**. **2** (D. manifestările oamenilor) Care constituie o victorie[1] **(1)**. **3** (D. manifestările oamenilor) Care are drept urmare o victorie[1] **(1)**. **4** (Rar) Care vestește o victorie[1] **(1)**. **5** (Rar) De victorie[1] **(1)**. **6** Care a obținut o victorie[1] **(2)** asupra unui adversar. **7** (Spc; d. sportivi) Care a câștigat într-o competiție. **8** Care s-a impus (în ciuda unor adversități). **9** Care este mândru de succesul obținut Si: *triumfător*. **10** Care exprimă mândrie pentru succesul obținut Si: *triumfător*.

victoriosamente *av* [At: COSTINESCU / P: *~ri-o~* / V: ***~sem~*** / E: fr ***victorieusement***, it ***vittoriosamente***] (Îvr) În mod victorios.

victoriosemente *av* vz ***victoriosamente***

victualii *sfp* [At: BARIȚIU, P. A. I, 33 / P: *~tu-a~* / V: ***vipt~*** / E: lat ***victualia***] (Ltî) (Provizii de) alimente.

vicul *sn* vz ***viscol***

viculit, ~ă *a* vz ***viscolit***

viculitură *sf* vz ***viscolitură***

vicuña *sf* [At: ENC. ROM. III, 46 / P: *vi-cu-nia* / Pl: ? / E: sp ***vicuña***] **1** (Zgl) Vigonie[1] (1) (*Lama vicugna*). **2** Păr[1] de vicuña **(1)**.

vid, ~ă [At: PROT. – POP., N. D. / Pl: *vizi, ~e* / E: fr ***vide***] **1** *a* (D. spații, recipiente etc.) Care nu conține nimic sesizabil, vizibil, nici un corp solid sau lichid Si: *gol[1]* **(23)**. **2** *a* (Mat; îs) *Mulțime ~ă* Mulțime care nu conține nici un element. **3** *a* (Flz; d. spațiu) Despre care se presupune că nu este ocupat de materie. **4** *a* (Fiz; d. spații închise) Care nu conține materie ponderală Si: (ltî) *vacuu*. **5** *a* (Fig; udp „de") Lipsit de gânduri, de idei, de sentimente. **6** *a* (Fig; d. ochi) Lipsit de expresie. **7** *a* (D. idei, noțiuni etc.) Care este lipsit de semnificație, de conținut. **8** *a* (D. locuri sau așezări omenești) Care nu este populat Si: *pustiu*. **9** *sn* (Flz) Spațiu despre care se presupune că nu este ocupat de materie. **10** *sn* (Fiz) Spațiu lipsit de orice corp material sau în care particulele materiale existente sunt extrem de rarefiate Si: *vacuum* **(1)**. **11** *sn* Stare de rarefiere a unui gaz, realizată într-un spațiu închis Si: *vacuum* **(2)**. **12** *sn* (Îs) *~ barometric* Vid **(11)** din spațiul de deasupra mercurului într-un barometru cu mercur. **13** *sn* Spațiu dintre corpurile cerești în care nu se află particule materiale. **14** *sn* (Rar) Pustiu. **15** *sn* (Îe) **A face ~ în jurul său** A îndepărta pe oricine din preajma sa. **16** *sn* (Îe) **A face ~ în sinea lui** A nu se mai gândi la nimic. **17** *sn* Spațiu gol privit de la înălțime. **18** *sn* (Îlav) **În ~** Suspendat în aer. **19** *sn* (Pe lângă verbul „a privi"; îal) Fără țintă. **20** *sn* (Îal) În zadar. **21** *sn* Ceea ce lipsește ca un lucru să fie complet Si: *lacună*. **22** *sn* (Șîs *~ de putere*) Absență a unor partide politice, a unor oameni politici capabili să facă față unei situații. **23** *sn* (Fig) Absență provocată de dispariția cuiva, resimțită ca o pierdere ireparabilă. **24** *sn* (Fig) Caracterul a ceea ce este lipsit de valoare. **25** *sn* (Fig) Caracterul a ceea ce este lipsit de idei, de sentimente, de profunzime. **26** *sn* (Fig) (Caracterul a) ceea ce este inutil.

vida[1] *vt* [At: ALEXI, W. / Pzi: *~dez* / E: fr ***vider***] **1** (Rar; c. i. recipiente) A face să-și piardă complet conținutul (lichid, solid etc.) Si: *a goli* **(6)**, (îvp) *a deșerta[1]* **(1)**. **2** (Fiz) A realiza vid **(11)** într-un spațiu închis. **3** (Fig; c. i. idei, noțiuni etc.; udp „de") A priva (de înțeles, de semnificție, de conținut). **4** (Rar; fig; c. i. conflicte, incidente, litigii etc.) A face să înceteze.

vida[2] *vt* [At: GHEȚIE, R. M. / Pzi: *~dez* / E: ns cf *vidima*] (Trs; îvr) **1** A viza[1]. **2** A legaliza.

vidam *sm* [At: NEGRUZZI, S. II, 106 / Pl: *~i* / E: fr ***vidame***] (În Evul Mediu) Nobil care deținea o feudă într-un domeniu episcopal, având temporar atribuții juridice sau militare.

vidanger *sm* vz ***vidanjor***

vidanie *sf* vz ***vedenie[1]***

vidanj *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~uri* / E: fr ***vidange***] Vidanjare.

vidanja *vt* [At: DL / Pzi: *~jez* / E: fr ***vidanger***] A goli (și a curăța) haznalele, latrinele, gurile de scurgere.

vidanjare *sf* [At: DL / Pl: *~jări* / E: ***vidanja***] Golire (și curățare) a haznalelor, a latrinelor, a gurilor de scurgere Si: *vidanj*.

vidanjor *sm* [At: NOM. PROF. 77 / V: (rar) ***~nger*** / Pl: *~i* / E: fr ***vidangeur***] Persoană care se ocupă cu vidanjarea haznalelor, a gurilor de scurgere etc. Si: (asr; fam) *vistier* **(7)**.

vidar *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 173 / Pl: *~i* / E: ns cf *vârdare*] (Reg) Specie de ciocănitoare (*Dryobates*).

vidară *sf* vz ***videre***

vidare[1] *sf* [At: SANIELEVICI, R. 154 / Pl: (rar) *~dări* / E: ***vida***] **1** (Rar) Golire **(5)**. **2** (Fiz) Operație de îndepărtare a gazelor dintr-un recipient, în scopul obținerii vidului **(10)** Si: *vacuumare* **(2)**.

vidare[2] *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~dări* / E: ***vida[2]***] (Trs; îvr) **1** Vizare[1]. **2** Legalizare.

vidaroasă *sf* vz ***vederos***

vidă *sf* [At: PAȘCA, GL. / Pl: ? / E: nct] (Reg) Persoană obraznică ce se amestecă în afaceri care nu o privesc.

vidără[1] *sf* vz ***videre***

vidără[2] *sf* vz ***vidră***

videanie *sf* vz ***vedenie[1]***

videne *sf* vz ***vovedenie***

videnie *sf* vz ***vedenie[1]***

video[1] *ai* [At: DN[3] / P: *~de-o* / E: fr ***vidéo***, eg ***video***] **1** Care se referă la tehnicile și sistemele de înregistrare, de transmisie, de reproducere etc.

a imaginii sau a semnalelor de televiziune. **2** Care folosește tehnicile sau sistemele video[1] **(1)**.

video²- [At: DER / P: *~de-o* / E: fr. it ***video-***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1-2** (Referitor la) imagine. **3** Vizual.

video³ *si* [At: RL 1993, nr. 965 / P: *~de-o* / E: prescurtare de la ***videocasetofon***] (Fam) Videocasetofon.

videocameră *sf* [At: DCR / P: *~de-o~* / Pl: *~re* / E: ***video²- + cameră***] Cameră de luat vederi.

videocanal *sn* [At: DLR / P: *~de-o~* / Pl: *~e* / E: ger ***Videokanal***] Canal de televiziune sau de altă instalație video[1].

videocaptor *sn* [At: LTR² / P: *~de-o~* / Pl: *~oare* / E: fr ***vidéocapteur***] (Îs) *Tub ~* Tub electronic esențial în sistemul de televiziune pentru transformarea imaginii în semnale electrice.

videocasetă *sf* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 26, 21/1 / P: *~de-o~* / Pl: *~te* / E: fr ***vidéocassette***, eg ***videocassette***] Casetă care conține bandă magnetică utilizată pentru înregistrarea imaginii și a sunetului.

videocasetofon *sn* [At: SCÎNTEIA, 1974, nr. 9892 / P: *~de-o~* / Pl: *~oane* / E: ***video¹- + casetofon***] Aparat utilizat pentru înregistrarea și reproducerea videocasetelor.

videoclip *sn* [At: L. ROM. 1989, 471 / P: *~de-o~* / Pl: *~uri* / E: fr ***vidéoclip***] Scurt metraj cu caracter artistic sau publicitar, turnat în sistemul video[1].

videoconferință *sf* [At: MDA ms / P: *~de-o~* / Pl: *~țe* / E: ***video²- + conferință***] Conferință ai cărei participanți, situați în locuri diferite, comunică cu ajutorul tehnicilor video[1].

videodisc *sn* [At: RL 1988, nr. 13521 / P: *~de-o~* / Pl: *~uri* / E: fr ***vidéodisque***, eg ***videodisc***] Disc pe care sunt înregistrate programe audiovizuale ce pot fi reproduse pe ecranul unui televizor.

videofon *sn* [At: CONTEMP. 1965, nr. 24, 9/7 / P: *~de-o~* / Pl: *~oane* / E: fr ***vidéophone***, eg ***videophone***] Videotelefon.

videofonic, ~ă *a* [At: DEX² / P: *~de-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***vidéophonique***, eg ***videophonic***] **1** Referitor la videofon. **2** Prin videofon.

videofonie *sf* [At: CONTEMP. 1965, nr. 24, 9/7 / P: *~de-o~* / Pl: *~ii* / E: fr ***vidéophonie***, eg ***videophony***] Sistem de transmisie a imaginii și a sunetului prin cablu telefonic.

videofrecvență *sf* [At: LTR² / P: *~de-o~* / Pl: *~țe* / E: fr ***vidéofrequence***, ger ***Videofrequenz***] Fiecare dintre frecvențele cuprinse în spectrul semnalului de imagine al unui canal de televiziune.

videografie *sf* [At: DN³ / P: *~de-o~* / Pl: *~ii* / E: fr ***vidéographie***] **1** Transmitere a informațiilor, sub formă grafică sau alfanumerică, pe un ecran de vizualizare. **2** Editare de programe audiovizuale.

videointerviu *sn* [At: L. ROM. 1989, 471 / P: *~de-o~* / Pl: *~uri* / E: ***video²- + interviu***] Interviu realizat prin tehnici video[1].

videomagnetofon *sn* [At: DEX² / P: *~de-o~* / Pl: *~oane* / E: ***video²- + magnetofon***] Aparat care înregistrează imaginea și sunetul pe o bandă magnetică, reproducându-le pe un ecran de televiziune.

videotecă *sf* [At: L. ROM. 1977, 272 / P: *~de-o~* / Pl: *~eci* / E: fr ***vidéothèque***] **1** Colecție de videocasete. **2** Mobilă special creată pentru păstrarea videocasetelor. **3** Încăpere în care se păstrează și se vizionează videocasete.

videotelefon *sn* [At: SCÎNTEIA, 1961, nr. 5177 / P: *~de-o~* / Pl: *~oane* / E: fr ***vidéo-téléphone***, eg ***videotelephone***] Aparat bazat pe principiul videofoniei, care permite interlocutorilor să se vadă în timpul convorbirilor telefonice Si: *videofon*.

videotelefonie *sn* [At: DN³ / P: *~de-o~* / Pl: *~ii* / E ***video²- + telefonie***] Telefonie care transmite și imagini video[1].

vider *sn* vz ***videre***

videră *sf* vz ***videre***

videre *sf* [At: LB / V: ***~dară, ~dără, ~ră, ~diră, ~dire*** (A și: *vidire*), ***vederă, ved~, veder, vediră*** *sn*, ***vider*** *sn*, ***vidră, virdră*** / Pl: *~ri, ~* / E: mg ***veder, vödör*** (dal ***vidër, vider, vöder***) cf *vadră*] (Reg) **1** Găleată (de lemn). **2** Doniță **(1)**. **3** Hârdău **(1)**. **4-6** (Udp „de") Conținutul unei videre **(1-3)**. **7-9** Vadră **(7-9)**.

videș *sn* [At: FURTUNĂ, ap. PAMFILE, A. R. 39 / Pl: *~e* / E: nct] (Mol) Plug de lemn.

vidic *sn* [At: ROSETTI, B. 50 / V: ***~ig, hi~, idic, hidec*** / Pl: *~uri* / E: mg ***vidék***] **1** (Mar; Trs; înv) Ținut. **2** Comitat.

vidican *sm* [At: PAȘCA, GL. / V: ***vivi~*** / Pl: *~i* / E: ***vidic*** + *-an*] (Reg) **1** Provincial. **2** (Îf *vivican*) Flăcău care vine la horă într-un sat vecin. **3** (Pex) Musafir.

vidicon *sn* [At: LTR² / Pl: *~oane* / E: fr, eg ***vidicon***] Tub videocaptor în care este folosit efectul creșterii conductivității unui material sub acțiunea luminii.

vidig *sn* vz ***vidic***

vidima *vt* [At: BARIȚIU, P. A. II, 473 / Pzi: *~mez* / E: lat ***vidimare***, ger ***vidimieren***] (Trs; înv) **1** A viza[1]. **2** A legaliza.

vidimare *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~mări* / E: ***vidima***] **1** (Trs; înv) Vizare[1]. **2** Legalizare.

vidimație *sf* vz ***vidimațiune***

vidimațiune *sf* [At: BARCIANU / V: ***~ie*** / Pl: *~ni* / E: ger ***Vidimation***] (Trs; înv) **1** Vizare[1]. **2** Legalizare.

vidiră *sf* vz ***videră***

vidire *sf* vz ***videre***

vidmă *sf* [At: CONACHI, P. 303 / Pl: *~me* / E: ucr **відьма**] **1** (Reg) Nălucă. **2** (Reg) Vrăjitoare. **3** (Reg; îc) **~ma-pădurii** Mama-pădurii.

vidom *av* [At: PAȘCA, GL. / E: ns cf ucr *відомо* „(în mod) vizibil"] (Trs; Mar) **1** (Îlav) **De ~** Definitiv **(9)**. **2** (Îal) În întregime.

vidomostie *sf* [At: BULETIN F. (1833), 48²/22 / Pl: *~ii* / E: rs **ведомость**] (Mol; înv) **1** Listă. **2** Catalog **(1)**.

vidră¹ *sf* [At: CANTEMIR, I. I. I, 68 / V: (reg) ***~dară*** / Pl: *~re* / E: vsl **видра (<выдра)**] **1** Mamifer carnivor semiacvatic din familia mustelidelor, cu corpul acoperit cu blană deasă, de culoare castanie-roșcată, cu degetele picioarelor unite printr-o pieliță, care trăiește pe malurile împădurite ale râurilor, hrănindu-se mai ales cu pește Si: *lutră*, (reg) *dihor-de-apă* (*Lutra vulgaris*). **2** (Fig; pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin *pp* „de") Persoană isteață. **3** (Fig) Persoană perfidă. **4** Blană de vidră **(1)** prelucrată Si: *lutru*. **5** (Mtp) Ființă fantastică înzestrată cu însușiri supranaturale despre care se crede că trăiește în apele râurilor și ale lacurilor și care poate pricinui pescarilor necazuri sau îi poate ajuta Si: *iudă*. **6** (Zlg; înv; îc) **~-de-apă** Castor *(Castor canadensis)*. **7** (Bot; Trs) Plantă acvatică nedefinită mai îndeaproape. **8** (Reg) Instrument muzical nedefinit mai îndeaproape. **9** (Mol) Fiecare dintre bucățile de plută² prinse de partea superioară a sacului cu scopul ca acesta să stea bine umflat în apă.

vidră *sf* vz ***videre***

vidreana *sfa* [At: PAMFILE, J. III, 38 / E: ***Vidra*** + *-eană*] (Reg) Melodie populară care se cântă din tulnic.

vidroańe *sf* [At: MARIAN, Î. 109 / Pl: *~* / E: ***vidră¹*** + *-oańe*] (Ban) Vidră[1] **(1)** femelă.

vidui *vr* [At: VÎRCOL, V. / Pzi: *~esc* / E: nct] (Olt) A zvidui.

viduitate *sf* [At: PROT. – POP., N. D. / P: *~du-i~* / Pl: *~tăți* / E: lat ***viduitas, -atis***, fr ***viduité***] **1** (Îvr) Văduvie **(1)**. **2** (Jur; îs) *Termen de ~* Timpul cât o femeie văduvă nu poate contracta o nouă căsătorie.

vie¹ *sf* [At: PSALT. HUR. 94²/22 / V: (îrg) ***vińe*** / Pl: *vii* / E: ml ***vinea***] **1** Viță² **(1)** de vie (*Vitis vinifera*). **2** (Reg; îc) **~sălbatică** Viță-sălbatică (*Vitis labrusca*). **3** (Reg; îac; șîc **~păsărească**) Viță-sălbatică (*Vitis Sylvestris*). **4** (Reg; îc) **~sălbatică** (sau **~bolundă**) Viță-de-Canada (*Parthenocissus quinquefolia*). **5** (Mol; Buc; îs) *Poamă de ~* (sau *din ~*) Strugure. **6** (Reg; îc) **~pădureană** Viță-albă (*Clematis vitalba*). **7** (Reg; îc) **Via-evreului** Lăsnicior (*Solanum dulcamara*). **8** Plantație de viță² **(1)** de vie. **9** Teren plantat cu viță² **(1)** de vie.

vie² *v* vz ***via³***

vieciune *sf* vz ***viiciune***

vielă *sf* [At: PROT. – POP., N. D. / P: *vi-e~* / Pl: *~le* / E: fr, it ***vielle***] Vechi instrument muzical cu coarde, folosit de trubaduri, la care vibrarea coardelor se realiza printr-un dispozitiv acționat de o manivelă.

vieliște *sf* [At: FM (1847), 247[1]/21 / V: ***gel~, hil~, hel~, hăl~, jil~, jel~, jăl~, vel~, vil~*** / Pl: *~ti* / E: vsl ****вишлинште*** (cf vsl *вишлица* „furtună")] **1** (Reg) Loc deschis, expus vântului. **2** (Reg) Suflare (puternică) a vântului. **3** (Mun; pex) Loc pustiu. **4** (Reg; pex; îf *hăliște*) Loc părăsit. **5** (Trs; îf *jiliște*) Loc neted (bun pentru locuit). **6** (Trs; îf *veliște*; îla) **De ~** De origine. **7-8** (Trs; îf *veliște*; îljv) **Din ~** Din moși-strămoși. **9** (Trs; îf *veliște*; îe) **De veliștea lui** Din fire.

vienaj *sn* [At: DN[3] / P: *vi-e~* / Pl: *~e* / E: fr ***viénage***] (Jur) Drept plătit pentru siguranța drumurilor în vechiul drept francez.

vienean, ~ă [At: BOJINCĂ, ap. MAIOR, IST. IV/12 / P: *vi-e~* / Pl: *~eni, ~ene* / E: ***Viena*** + *-ean*] (Îvr) **1-2** *smf* Vienez (**1-2**). **3** *smp* Vienez (**3**). **4-8** *a* Vienez (**4-8**).

vienesc, ~ească *a* [At: I. GOLESCU, C. / P: *vi-e~* / Pl: *~ești* / E: ***Viena*** + *-esc*] (Îvr) **1-5** Vienez (**4-8**).

vienez, ~ă [At: GOLESCU, Î. 97 / P: *vi-e~* / S și: *~es* / Pl: *~i, ~e* / E: ***Viena*** + *-ez* cf fr *viennois*] **1-2** *smf* Persoană care face parte din populația de bază a orașului Viena sau este originară de acolo Si: (îvr) *vienean* (**1-2**). **3** *smp* Populație care locuiește în Viena Si: (îvr) *vienean* (**3**). **4-5** *a* Care aparține orașului Viena sau vienezilor (**3**) Si: (îvr) *vienean* (**4-5**), *vienesc* (**1-2**). **6-7** *a* Privitor la orașul Viena sau la vienezi (**3**) Si: (îvr) *vienean* (**6-7**), *vienesc* (**3-4**). **8** *a* Originar din orașul Viena Si: (îvr) *vienean* (**8**), *vienesc* (**5**).

vientraj *sn* [At: DN[3] / P: *vi-e~* / Pl: *~e* / E: fr ***vientrage***] (Jur) Drept seniorial asupra băuturilor.

vier[1] *sm* [At: (a. 1626) I. BIANU, D. R. 122 / V: ***viar*** / P: *vi-er* / Pl: *~i* / E: ***vie[1]*** + *-ar*] **1** Paznic la vie[1] (**8**) Si: (îrg) *viaș* (**1**), (reg) *vințeler* (**1**). **2** Lucrător (și proprietar) al unei vii[1] (**8**) Si: (îrg) *viaș* (**2**), (reg) *vințeler* (**2**). **3** (Rar) Persoană specializată în cultura viței de vie și în producerea vinurilor Si: (îrg) *viaș* (**3**), (reg) *vințeler* (**3**). **4** (Îf *viar*) Insectă din ordinul coleopterelor, de culoare albastră-verzuie cu reflexe aurii, care își depune ouăle mai ales în frunzele viței de vie, după ce le răsucește în formă de țigară Si: *țigărar* (*Byctiscus betulae*).

vier[2] *sm* [At: PSALT. 166 / Pl: *~i* / E: ml ***verres***] **1** Porc necastrat, apt pentru reproducere Si: (reg) *vierotac, vierotic* (**1**). **2** (Adesea urmat de determinări ca „sălbatic", „de codru", „de pădure" etc.) Porc mistreț mascul. **3** (Ast; pop; lpl art.) Porcii.

vier[3] *s* [At: TÎMPEANUL, G. 59/9 / Pl: ? / E: ns cf *vir[3]*] (Îrg; de obicei cu determinarea „apei") Vârtej (**1**).

viera *v* vz ***vieri***

vierb *sn* vz ***viarbă***

vierbă *sf* vz ***viarbă***

vierbură *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ri* / E: ns cf *vierbă*] (Reg) Vârtej (**1**).

vierdare *sf* vz ***vârdare***

viere[1] *sf* [At: CHIRIȚESCU, GR. 85 / Pl: ? / E: ns cf *viu*] (Mun) Arșiță (**1**).

viere[2] *sf* vz ***viare***

viereasă *sf* [At: POLIZU / P: *vi-e~* / Pl: *~ese* / E: ***vier[1]*** + *-easă*] **1-3** Soția vierului[1] (**1-3**) Si: *vieriță* (**1-3**). **4** Lucrătoare la o vie Si: *vieriță* (**4**).

vieri [At: ECONOMIA, 99/4 / V: (reg) ***~ra*** (Pzi: 3 *~rează*), ***~rî, ~rui*** / Pzi: 3 *~rește* / E: ***vier[2]***] **1** *vt* (Pop; d. vieri[2]; c. i. scroafe) A monta[2]. **2** *vrp* (D. scroafe) A se împerechea cu vierul[2] (**1**) în vederea reproducerii.

vierie *sfs* [At: (a. 1803) URICARIUL VII, 319 / P: *vi-e~* / E: ***vier[1]*** + *-ie*] **1** (Rar) Vierit[1] (**1**). **2** (Înv) Viticultură (**1**).

vierit[1] *sns* [At: CIHAC, I. 313 / P: *vi-e~* / E: ***vier[1]*** + *-it*] **1** Ocupația vierului[1] (**3**) Si: (rar) *vierie* (**1**). **2** (Asr) Viticultură (**1**).

vierit[2] *sns* [At: DDRF / E: ***vieri***] (Pop) Împerechere a scroafei cu vierul[2] în vederea reproducerii.

vieritoare *a* [At: GR. S. VI, 154 / P: *vi-e~* / Pl: *~* / E: ***vieri*** + *-toare*] (Într-un descântec; d. scroafe) Care se cere dusă la montă.

vierița *sf* [At: ASACHI, S. L. II, 301 / P: *vi-e~* / Pl: *~țe* / E: ***vier[1]*** + *-iță*] **1-4** Viereasă (**1-4**).

vierî *v* vz ***vieri***

viermac *s* [At: CHEST. V/165 supl. / Pl: ? / E: ***vierme*** + *-ac*] (Reg) Viermar (**4**).

viermar *sn* [At: TDRG / Pl: *~e* / E: ***vierme*** + *-ar*] **1-2** (Rar) Viermărie (**1-2**). **3** (Rar) Viermuială (**2**). **4** (Reg) Unealtă (de metal) asemănătoare unui clește mic, cu care se scot viermii sau insectele din rănile animalelor Si: (reg) *viermac*.

viermăna [At: DA II[1], 869 / V: ***~ni, ~mâna*** / Pzi: 3 *~nează* / E: ***vierme*** + *-ăna* cf *viermănos*] **1** *vr* (Rar) A se viermănoșa (**1**). **2** *vtf* (Fig) A roade[1].

viermănar *sm* [At: MARIAN, INS. 382 / Pl: *~i* / E: ***vierme***] Insectă vivipară asemănătoare cu musca (**1**), care se hrănește cu resturi de carne sau de materii vegetale intrate în putrefacție Si: (reg) *matcă, muscar[1], muscoi, mușină, mușiniță, gâză-de-viermi, musca-câinelui, muscă-albastră, muscă-de-hoit, muscă-de-viermi, muscă-răsunătoare, muscă-veninoasă, muscă-verde, muscă-vânătă* (*Sarcophaga carnaris*).

viermănare *sf* [At: PASCU, S. 90 / V: ***~mân~*** / Pl: ? / E: ***vierme***] **1-2** (Mol) Viermărie (**1-2**). **3** (Olt) Mulțime care forfotește în toate părțile.

viermănărit *sn* vz ***viermărit***

viermăni *v* vz ***viermăna***

viermănos, ~oasă *a* [At: KLEIN, D. 454 / V: (îrg) ***~mân~, ~men~, ~min~***, (reg) ***~mun~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ml ***verminosus, -a, -um***] **1** Cu viermi (**3**) Si: (reg) *scorburos, viermănoșat* (**1**), *viermos* (**1**), *viermuit* (**1**), (îvr) *vermulos* (**1**). **2** Mâncat de viermi (**3**) Si: (reg) *scorburos, viermănoșat* (**2**), *viermos* (**2**), *viermuit* (**2**), (îvr) *vermulos* (**2**). **3** (Reg; d. dinți) Cariat[2] (**1**). **4** (Rar; fig) Necinstit. **5** (Reg; fig) Invidios. **6** (Med; înv; d. boli, simptome etc.) Care este pricinuit de viermii intestinali.

viermănoșa *vr* [At: GHEȚIE, R. M. / V: ***~și*** / Pzi: 3 *~șează* / E: ***viermănos***] **1** (Înv și *vi*) A face viermi (**3**) Si: *a se înviermănoșa*, (rar) *a se viermăna*, (îvr) *a se viermoșa, a se viermui* (*). **2** (Rar; fig; îf *viermănoși*) A se foi (**7**).

viermănoșare *sf* [At: DA II[1], 870 / V: ***~mân~*** / E: ***viermănoșa***] (Rar) Proliferare a viermilor (**3**) într-o materie (organică) Si: (înv) *viermănoșeală*.

viermănoșat, ~ă *a* [At: DA II[1], 869 / V: ***~șit, ~mân~, ~mon~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***viermănoșa***] (Reg) **1-2** Viermănos (**1-2**).

viermănoșeală *sf* [At: VEISA, I. 131/12 / Pl: *~eli* / E: ***viermănoși*** + *-eală*] (Înv) Viermănoșare.

viermănoși *v* vz ***viermănoșa***

viermănoșie *sfs* [At: CIHAC, I, 311 / V: ***~mân~*** / E: ***viermănos*** + *-ie*] (Îvr) Însușirea de a fi viermănos (**1**).

viermănoșit, ~ă *a* vz ***viermănoșat***

viermăraie *sfs* [At: CAMILAR, N. I, 123 / E: ***vierme*** + *-ăraie*] **1-2** Viermărie (**1-2**).

viermărie *sf* [At: CIHAC, I, 311 / Pl: *~ii* / E: ***vierme*** + *-ărie*] **1** Mulțime de viermi (**1, 3**) Si: *viermăraie* (**1**), *viermăt* (**1**), (rar) *viermar* (**1**), *viermărit* (**1**), (reg) *viermănare* (**1**). **2** Forfoteală de viermi Si: *viermăraie* (**2**), *viermat* (**2**), (rar) *viermar* (**2**), *viermărit* (**2**), (reg) *viermănare* (**2**).

viermărit *sns* [At: CIHAC, I, 311 / V: (**4**) ***~mănăr~*** / E: ***vierme*** + *-ărit*] **1-2** (Rar) Viermărie (**1-2**). **3** Viermuială (**2**). **4** (Mun) Sărbătoare populară, ținută la 1 februarie, prin respectarea căreia se crede că se înlătură pericolul ca viermii și lăcustele să strice semănăturile.

viermăt *sn* [At: POLIZU / V: ***~met*** / Pl: *~e* / E: ***vierme*** + *-et*, (**4**) cf fr *vermine*] **1-2** Viermărie (**1-2**). **3** Viermuială (**2**). **4** (Înv; îf *viermet*) Vermină (**1**).

viermâna *v* vz ***viermăna***

viermânare *sf* vz ***viermănare***

viermânos, ~oasă *a* vz ***viermănos***

viermânoșare *sf* vz ***viermănoșare***

viermânoșat, ~ă *a* vz ***viermănoșat***

viermânoșie *sf* vz ***viermănoșie***

viermânuț *sm* vz ***viermuț***

vierme *sm* [At: PSALT. HUR. 17[r]/2 / V: (reg) ***~ne*** / Pl: *~mi* / E: ml ***vermis, -is***] **1** (Lpl) Nume generic dat unor animale nevertebrate cu corpul moale, alungit, lipsit de apendice, care trăiesc în sol, în ape sau ca parazite pe plante ori pe animale și care sunt cuprinse în mai multe încrengături.

2 Animal care face parte din una dintre încrengăturile viermilor (1). 3 (Pop) Larvă a unor insecte. 4 (Olt; Mun; îs) *Marțea* (sau *ziua*) *~milor* Sărbătoare populară care se ține în marțea din prima săptămână a postului Paștelui, prin respectarea căreia se crede că se înlătură pericolul ca viermii să strice semănăturile sau pomii. 5 (Îe) **A trăi** (sau **a fi deprins, a se învăța**) **ca ~le în hrean** (sau **în, la rădăcina hreanului**) A duce (cu resemnare) o viață grea. 6 (Îe) **A-l mânca** (pe cineva) **~mii de viu** A fi foarte leneș (și murdar). 7 (Îe) **A avea** (sau **a-l roade** pe cineva) **un ~ la inimă** A fi apăsat de griji. 8 (Îae) A fi neliniștit. 9 (Îe) **A avea ~ la limbă** A fi limbut. 10 (Mai ales d. copii; îe) **A avea ~mi (neadormiți)** sau **a avea ~mi în cur** A fi neastâmpărat. 11 (Zlg; îvr; îc) **~de-ploaie** Râmă (*Lumbricus terrestris*). 12 (Zlg; asr; îc) **~solitar**, (sau, îvr, **~cordea**, **~panglică**) Tenie (*Taenia solium*). 13 (Îc) **~de-mătase** Larva unei specii de fluturi (*Bombyx mori*), care se hrănește cu frunze de dud și care, în stadiul larvar de crisalidă, formează o gogoașă sau un cocon, unde se transformă în pupă Si: *fluture-de-mătase*, (pop) *gândac-de-mătase*. 14 (Îvr; pgn) Animal târâtor. 15 (Bis; fig; de obicei determinat prin „neadormit" sau, înv, „nesfârșit", „nemort"; mpl) Chinurile veșnice ale iadului. 16 (Fig; de obicei urmat de determinări în genitiv) Gând obsedant. 17 (Fig; de obicei urmat de determinări în genitiv) Neliniște lăuntrică. 18 (Îvr; îc) **~le-sământii** Spermatozoid. 19 (Reg; prc) Larva albinei (*Apis mellifica*). 20-21 (Reg; prc) Larva viespii (4-5) (*Cynips quercus* și *Diplolepis rosae*). 22 (Mar; Trs; pex) Gândac (1). 23 (Ent; pop; șîc **~lucitor**, reg, **~luminos**, **~de-lăptucă**, **~de-foc**, **~negru**, **~verde**, **~viu**, **~de-putregai**) Licurici (*Lampyris noctiluca*). 24 (Ent; reg; șîc **~negru**) Repede (*Cicindela campestris*). 25 (Ent; reg; șîc **~de-baligă**, **~de-gunoi**) Băligar (*Geotrupes stercorarius*). 26 (Ent; reg; șîc **~de-pământ**) Coropișniță (*Gryllotalpa vulgaris*). 27 (Ent; reg) Urechelniță (*Forficula auricularia*). 28 (Ent; reg) Ploșniță-de-câmp (*Pentatoma baccarum*). 29 (Ent; reg; șîc **~de-vie**) Filoxeră (*Phylloxera vastatrix*). 30 (Ent; reg; îc) **~de-piatră** Câinele-babei (*Oniscus murarius*). 31 (Ent; Trs; înv) Scolopendră[1] (*Oniscus scolopendra*). 32 (Îc) **~le-sârmă** Insectă coleopteră a cărei larvă atacă cerealele, rădăcinile sfeclei, tuberculii cartofilor etc. (*Agriotes lineatus*). 33 (Zlg; Mar; Trs; pan) Șarpe (1). 34 (Zlg; reg; pan; îs) ~ *alb* Șarpe de casă (*Natrix natrix natrix*). 35 (Zlg; Mar; pan; șîs *~mile boului*) Viperă (*Vipera berus berus*). 36 (Reg; pan) Mormoloc (1). 37 (Reg; fig) Serpentină (la alambic). 38 (Reg; fig; csnp) „Floare la sfredel". 39 (Fig) Persoană fără însemnătate. 40 (Fig) Persoană josnică. 41 (Fig; fam) Copil neastâmpărat. 42 (Reg) Tuberculoză osoasă (cu abces fistulizat).

viermeliu *sn* vz ***vermeliu***

viermene *sm* vz ***vierme***

viermenos, ~oasă *a* vz ***viermănos***

viermet *sn* vz ***viermăt***

viermeti *vi* [At: DSR / Pzi: 3 *~tește* / E: ***viermăt***] (Ban) A viermui (1).

viermicular, ~ă *a* vz ***vermicular***

viermiform, ~ă *a* vz ***vermiform***

vierminos, ~oasă *a* vz ***viermănos***

vierminoză *sf* vz ***verminoză***

vierminuț *sm* vz ***viermuț***

viermișor *sm* [At: ASACHI, S. L. I, 236 / Pl: *~i* / E: ***vierme*** + *-ișor*] **1-4** (Șhp) Vierme (2-3) (mic) Si: *viermuleț* (1-4), *viermuș* (1-4), *viermușor* (1-4), (reg) *viermoc* (1-4), *viermulete* (1-4), *viermuț* (1-4). 5 (Pop; spc; lpl) Oxiuri. 6 (Olt) Larva albinei (*Apis mellifica*). **7-8** (Buc) Larva viespii (4-5) (*Cynips quercus* și *Diplolepis rosae*). 9 (Ent; Buc) Licurici (*Lampyris noctiluca*). 10 (Buc; pan; lpl) Cusături decorative mărunte (făcute cu arnici, cu mărgele etc.) pe iile, cămășile, ștergarele etc. țărănești.

viermoaie *sf* [At: DR. IV. 1039 / Pl: *~oi* / E: ***vierme*** + *-oaie*] (Zlg; Mar) Șerpoaică (1).

viermoc *sm* [At: SFC VI, 51 / Pl: *~oci* / E: ***vierme*** + *-oc*] **1-4** (Reg; șhp) Viermișor (1-4). 5 (Reg) Larva albinei (*Apis mellifica*).

viermonoșat, ~ă *a* vz ***viermănoșat***

viermos, ~oasă *a* [At: ALR I, 878/695, 805 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***vierme*** + *-os*] (Reg) **1-2** Viermănos (1-2).

viermoșa *vr* [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: 3 *~șează* / E: ***viermos***] (Îvr) A se viermănoșa (1).

viermui *vi* [At: LM / Pzi: 3 *~ește*, (rar) *viermuie* / E: ***vierme*** + *-ui*] 1 (Rar; d. viermi) A se mișca dezordonat, în număr mare Si: *a colcăi* (2), *a mișuna*, (reg) *a viermeti*. 2 (Subiectul indică locul în care se produce mișcarea) A fi plin de viermi care foiesc. 3 (D. o mulțime de ființe aflată într-un anumit spațiu) A se mișca neîncetat și în număr mare de colo până acolo Si: *a foi*[1] (4), *a forfoti* (2), *a furnica* (1), *a mișui*, *a mișuna*. 4 (Subiectul indică spațiul în care se produce mișcarea; construit cu *pp* „de") A fi plin de...

viermuială *sf* [At: DDRF / Pl: *~ieli* / E: ***viermui*** + *-eală*] 1 (Rar) Forfoteală de viermi (1) Si: (rar) *viermuire* (1). 2 Mișcare dezordonată și continuă a unui număr mare de ființe Si: *viermăt* (3), *viermuire* (2), (rar) *mișuială*, *mișunare*, *viermar* (3), *viermărit* (3).

viermuire *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~ri* / E: ***viermui***] **1-2** Viermuială (1-2).

viermuit, ~ă *a* [At: ALR I, 878/695 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***viermui***] (Reg) **1-2** Viermănos (1-2).

viermulete *sm* [At: KLEIN, D. 454 / Pl: *~eți* / E: ***vierme*** + *-ulete*] **1-4** (Trs; Ban; șhp) Viermișor (1-4).

viermuleț *sm* [At: ANON. CAR. / Pl: *~i* / E: ***vierme*** + *-uleț*] **1-4** (Șhp) Viermișor (1-4). 5 (Trs) Larva albinei (*Apis mellifica*). 6 (Ent; Trs) Licurici (*Lampyris noctiluca*).

viermunos, ~oasă *a* vz ***viermănos***

viermurel *sm* [At: CHEST. V, 173/99 / Pl: *~ei* / E: ***vierme*** + *-urel*] **1-2** (Mar; șhp) Șerpișor (1-2).

viermuș *sm* [At: MAN. SĂNĂT. 214/17 / Pl: *~i* / E: ***vierme*** + *-uș*] **1-4** (Șhp) Viermișor (1-4). 5 (Pop; spc; lpl) Oxiuri. 6 (Rar; fig) Virgulă. 7 (Reg; pan) Comedon. 8 (Olt) Larva albinei (*Apis mellifica*). **9-10** (Reg) Larva viespii (4-5) (*Cynips quercus* și *Diplolepis rosae*). 11 (Olt) Gândac (1). 12 (Ent; reg; șîc **~de-băligar**) Băligar (*Geotrupes stercorarius*). 13 (Ent; reg) Licurici (*Lampyris noctiluca*). 14 (Ent; reg) Câinele-babei (*Oniscus murarius*).

viermușor *sm* [At: DRĂGHICI, D. 82/10 / Pl: *~i* / E: ***vierme*** + *-ușor*] **1-4** (Șhp) Viermișor (1-4). 5 (Reg) Larva albinei (*Apis mellifica*). **6-7** (Buc) Larva viespii (4-5) (*Cynips quercus* și *Diplolepis rosae*). 8 (Ent; reg) Licurici (*Lampyris noctiluca*).

viermuț *sm* [At: (a. 1821) IORGA, S. D. XVII, 78 / V: (înv) ***~mânuț***, ***~minuț*** / Pl: *~i* / E: ***vierme*** + *-uț*] **1-4** (Șhp) Viermișor (1-4). 5 (Ent; reg) Licurici (*Lampyris noctiluca*). 6 (Ent; reg) Mamornic (*Meloë proscarabaeus*).

vieroaică *sf* [At: ALRM SN II h 496/386 / Pl: *~ice* / E: ***vier***[2] + *-oaică*] (Reg) Scroafă sălbatică.

vierotac *sm* [At: A III, 2 / Pl: *~aci* / E: ***vier***[2]] (Reg) Vier[2] (1).

vierotic [At: PASCU, S. 175 / V: *vir~* / A și: *~rotic* / Pl: *~ici* / E: ***vier***[2]] (Olt; Trs) 1 *sm* Vier[2] (1). 2 *a* (Îs) *Mistrețe* ~ Porc mistreț.

viers *sn* [At: DOSOFTEI, O. I, 74 / V: (pop) ***ghie~*** / Pl: *~uri* / E: ml ***versus***] 1 (Pop) Melodie (în timpul executării ei). 2 (Pop) Executare a unei compoziții muzicale. 3 (Pop) Sonoritate melodioasă a vocii. 4 (Pop) Timbru vocal. 5 (Pop) Glas (1). 6 (Îvr; îlav) **Cu ~ viu** Prin viu grai. 7 (Pop) Sunet caracteristic scos de unele păsări. 8 (Pop) Succesiune melodioasă de versuri (7). 9 (Pop) Strigăt scos de unele animale. 10 (Pop) Sunet melodios produs de instrumente muzicale. 11 (Trs; Mar) Sunet produs de clopote. 12 (Îvr) Intonație.

viersar *sm* [At: JIPESCU, O. 91 / Pl: *~i* / E: ***viers*** + *-ar*] (Pop) 1 Cântăreț (3). 2 Rapsod.

viersui [At: MACHEN, 37[r]/24 / Pzi: *~esc*, *viersui*, (îvr) *~ez* / E: ***viers*** + *-ui*] (Pop) **1-2** *vti* A cânta (din gură sau dintr-un instrument). **3-4** *vti* (Fig) A se exprima în cuvinte alese. 5 *vi* (D. păsări) A emite sunete melodioase, caracteristice.

viersuire *sf* [At: (a. 1781) BV II, 271 / Pl: *~ri* / E: ***viersui***] (Pop) 1 Cântare (1). 2 Melodie.

viersuitor, ~oare [At: (a. 1781) BV II, 271 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***viersui*** + *-tor*] **1** *a* (Înv) Melodios. **2** *sm* (Rar) Cântăreț (**3**). **3** *sm* (Rar) Rapsod.

viersurele *snp* [At: BUL. LINGV. VI, 161 / E: ***viersuri*** (pll *viers*) + *-ele*] (Pop; hip) Viersuri (**8**).

vierș *sn* vz ***verș***

vierșun *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 21ᵛ/32 / V: ***ver~*** / E: ns cf mg *verseny* „întrecere, competiție"] (Mol; înv) Pariu (**1**).

vierșunare *sf* vz ***înverșunare***

vierșunat, ~ă *a* vz ***înverșunat***

vierugă *sf* vz ***viroagă***

vierui *v* vz ***vieri***

vieruș *sm* [At: ENC. VET. 616 / Pl: *~i* / E: ***vier²*** + *-uș*] **1-2** (Șhp) Vier² (**1**) (mic) Si: *vieruț* (**1-2**), (rar) *vierușor* (**1-2**).

vierușor *sm* [At: CIHAC, I, 312 / Pl: *~i* / E: ***vier²*** + *-ușor*] **1-2** (Rar; șhp) Vieruș (**1-2**).

vieruț *sm* [At: ALR I, I 141/385 / Pl: *~uți* / E: ***vier²*** + *-uț*] **1-2** (Șhp) Vieruș (**1-2**).

vierzure *sm* vz ***viezure***

viesc, viască *a* [At: HEM 2173 / P: *vi-esc* / Pl: *~ești* / E: ns cf *vie¹*] (Reg) **1** (Îs) *Măr²* ~ Varietate de mere cu coaja roșie-vineție, cu gust dulce. **2** (Îs) *Pară² viască* Varietate de pere nedefinită mai îndeaproape. **3** (Îs) *Poamă viască* Varietate de struguri cu boabele mărunte și acre, de culoare verzuie.

viespar [At: (a. 1703) FN 123 / V: (reg) ***aves~*** *sm*, ***văs~*** *sm*, ***ves~*** *smn*, ***vias~*** (Pl și: *viasparuri* sn) *smn*, ***vicsar***, ***~prar*** *smn*, ***vipsar***, ***vis~***, / Pl: *~i* sm, *~e* sn / E: ***viespe*** + *-ar*] **1** *sm* (Ent; pop) Viespe (**1**) (*Vespa vulgaris*). **2** *sm* (Ent; pop; șîc **~-rău**) Gărgăun (*Vespa crabro*). **3** *sm* (Ent; reg; îf *văspar*) Bondar (*Bombus terrestris*). **4** *sm* (Ent; reg) Streche (*Hypoderma bovis*). **5** *sn*, (reg) *sm* Cuib de viespi (**1**) Si: *viespărie* (**2**), (reg) *viesparniță* (**1**), *viesparniță* (**1**), *viespăriță* (**1**). **6** *sn*, (reg) *sm* (Pex) Totalitatea viespilor (**1**) din viespar (**5**) Si: (reg) *viesparniță* (**2**), *viesparniță* (**2**), *viespăriță* (**2**). **7** *sn* (Fig) Colectivitate de oameni ostili unii față de alții Si: *viespărie* (**3**), (reg) *viesparniță* (**3**). **8** *sn* (Fig) Loc în care se află un viespar (**7**) de oameni. **9** *sm* Pasăre migratoare, de mărimea unei turturele, viu colorată pe corp cu roșu, galben, negru și albastru-verzui, cu cioc lung și curbat, cu coadă lungă și ascuțită, care trăiește prin malurile lutoase ale unor ape și care se hrănește mai ales cu albine și viespi Si: *albinărel*, *prigoare*, (rar) *ploier*, (înv; liv) *merop*, (reg) *albinel*, *furnicar*, *pietrar*, *ploiește*, *ploiete*, *presură¹*, *prigorean*, *prigoruie*, *viespariță* (**3**), *viespăriță* (**3**), *ciuma-albinelor*, *lupul-albinelor*, *mâncătoare-de-albine* (*Merops apiaster*). **10** *sm* Pasăre răpitoare, de zi, de mărimea unei găini, brună-întunecată pe spate și brună-deschis pe fața ventrală, care se hrănește mai ales cu viespi și albine Si: (reg) *prigoare* (*Pernis apivorus apivorus*).

viespariță *sf* [At: MARIAN, INS. 217 / Pl: *~țe*, *~ți* / E: ***viespe*** + *-ariță*] (Reg) **1-2** Viespar (**5-6**). **3** (Orn) Viespar (**9**) (*Merops apiaster*). **4** (Ent) Streche (*Hypoderma bovis*).

viesparniță *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~țe* / E: ***viespe*** + *-arniță*] (Reg) **1-2** Viespar (**5-6**). **3** (Fig) Viespar (**7**). **4** (Prt) Fată sau femeie rea.

viespă *sf* vz ***viespe***

viespărie *sf* [At: PONTBRIANT, D. / V: (reg) ***ves~*** / Pl: *~ii* / E: ***viespe*** + *-ărie*] **1** Mulțime de viespi (**1**). **2** Viespar (**5**). **3** (Fig) Viespar (**7**).

viespăriță *sf* [At: ALR I, I 903/35 / V: ***ves~***, ***vesper~***, ***vre~*** / Pl: ? / E: ***viespe*** + *-ăriță*] **1-2** (Reg ; îf *vespăriță*) Viespar (**5-6**). **3** (Orn; reg) Viespar (**9**) (*Merops apiaster*). **4** (Iht; Mun; îf *vesperiță*, *vresperiță*) Avat (*Aspius aspius aspius*).

viespăroaică *sf* [At: MARIAN, INS. 256 / V: ***~per~*** / Pl: *~ice* / E: ***viespar*** + *-oaică*] **1** (Ent; Buc) Femela viespăroiului. **2** (Reg; prt; îf *viesperoaică*) Femeie rea.

viespăroaie *sf* [At: MARIAN, INS. 256 / Pl: ? / E: ***viespar*** + *-oaie*] (Ent; Buc) Femela viespăroiului.

viespăroi *sm* [At: MARIAN, INS. 256 / Pl: ~ / E: ***viespar*** + *-oi*] (Ent; Buc) Viespoi (**5**) (*Sirex gigax*).

viespe [At: PO 257/19 / V: (reg) ***avespe*** *sm*, ***vepsie***, ***vesp*** *sm*, ***vespă***, ***vespe*** *sfm*, ***vespere*** *sm*, ***vespie*** (Pl și: *vespi*), ***veșpe***, ***viapsă*** (Pl și: *viepse*), ***viaspă***, ***viaspe***, ***viaspră***, ***viastră***, ***~pă***, ***~pie***, ***~piră***, ***~pră***, ***~pre*** *sfm*, ***~stre*** *sfm*, ***~ste***, ***~espă***, ***~espe***, ***~ește***, ***~eștre***, ***vrespere*** *sm* / Pl: *~pi*, (reg) ~ / E: ml ***vespa***] **1** *sf*, (reg) *sm* (Șîc **~-de-casă**, **~-de-câmp**, **~-de-pământ**) Insectă himenopteră asemănătoare cu albina, cu trupul foarte subțire la mijloc, prevăzută în partea posterioară a abdomenului (de culoare galbenă) cu un ac și cu o pungă de venin și care trăiește în roiuri organizate Si: (pop) *viespar* (**1**) (*Vespa vulgaris*). **2** *sf*, (reg) *sm* (Șîc **~-bondărească**, **~-mare**, **~-sălbatică**) Gărgăun (*Vespa crabro*). **3** *sf* (Îc) **~-de-pădure** Insectă himenopteră asemănătoare cu albina, care trăiește în păduri (*Vespa silvestris*). **4** *sf* (Îc) **~-de-stejar**, **~a-stejarului** Insectă himenopteră asemănătoare cu albina, care își depune ouăle în frunzele stejarilor, producând pe ele niște proeminențe de mărimea unor cireșe (*Cynips quercus*). **5** *sf* (Îc) **~-de-rug** Insectă himenopteră asemănătoare cu albina, care își depune ouăle pe rămurelele tinere ale rugilor, formând un fel de gogoși (*Diplolepis rosae*). **6** *sf* (Îc) **~-neagră** (sau, reg, **~-negru**) Insectă himenopteră asemănătoare cu albina, de culoare întunecată, care își face cuibul prin găuri și prin scorburi de copaci (*Pompilus niger*). **7** *sf* (Îe) **A fi ca ~a** (sau **ca o ~**) A fi nestăpânit (și agresiv). **8** *sf* (Îe) **A înțepa ca ~a** (sau **ca o ~**) A se exprima în termeni caustici. **9** *sf* (Îae) A fi rău de gură. **10** *sf* (Reg; îe) **A cânta ca ~a** A cânta cu voce ascuțită. **11-12** *sf* (Îs) *Cuib de ~pi* (Loc în care se află o) colectivitate de oameni ostili unii față de alții. **13** *sf* (Fig; prt) Femeie rea. **14** *sf* (Ent; reg; șîc **~-țigănească**) Bondar (*Bombus terrestris*). **15** *sf* (Ent; Trs; Ban) Streche (*Hypoderma bovis*). **16** *sm* (Iht; Mun; îf *vespere*, *vrespere*) Avat (*Aspius aspius aspius*). **17** *sm* (Iht; reg; îf *vespe*, *vespere*) Ghiborț (*Acerina cernua*).

viespească *sf*, *a* [At: NUȚĂ, D. I, 351 / Pl: *~ești* / E: ***viespe*** + *-ească*] **1-2** (Reg; șîs *poamă* ~) (Varietate de struguri) cu boabele mici, dese și dulci, de culoare albă-gălbuie, pe care le mănâncă viespile.

viesperoaică *sf* vz ***viespăroaică***

viespie *sf* vz ***viespe***

viespime *sfs* [At: PERPESSICIUS, M. II, 395 / E: ***viespe*** + *-ime*] (Nob) **1** Răutate (**1**). **2** Ironie.

viespiră *sf* vz ***viespe***

viespișor *sm* [At: MARIAN, O. I, 59 / Pl: *~i* / E: ***viespe*** + *-ișor*] **1-2** (Șhp) Viespe (**1**) (mică) Si: (reg) *viespușor* (**1-2**).

viespoaică *sf* [At: MARIAN, INS. 216 / Pl: *~ice* / E: ***viespe*** + *-oaică*] (Ent) **1** (Reg) Femela viespoiului (**4**). **2** (Buc) Femela viespoiului (**5**).

viespoaie *sf* [At: MARIAN, INS. 256 / Pl: ? / E: ***viespe*** + *-oaie*] **1-2** (Reg; șdp) Viespoi (**1-2**). **3** (Reg; spc) Femela viespii (**1**). **4** (Buc) Femela viespoiului (**5**).

viespoi *sm* [At: CONV. LIT. XV, 465 / V: (reg) ***~proi*** / Pl: ~ / E: ***viespe*** + *-oi*] **1-2** (Șdp) Viespe (**1**) (mare) Si: (reg) *viespoaie* (**1-2**). **3** (Reg; spc) Masculul viespii (**1**). **4** (Ent; Trs; Buc) Gărgăun (*Vespa crabro*). **5** Specie de viespe (**1**), cu corpul rotund și terminat cu un ghimpe lung, cu pântecele roșu, care trăiește mai ales prin pădurile de conifere Si: (reg) *viespăroi* (*Sirex gigas*).

viespos *am* [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) ***vespros*** / Pl: *~oși* / E: ***viespe*** + *-os*] **1** (Îvr) Plin de viespi. **2** (Reg; d. oameni; îf *vespros*) Vioi (**1**).

viesprar *smn* vz ***viespar***

viespră *sf* vz ***viespe***

viespre *sfm* vz ***viespe***

viesproi *sm* vz ***viespoi***

viespușor, ~oară *smf* [At: MARIAN, INS. 216 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***viespe*** + *-ușor*] **1-2** (Buc; șhp) Viespișor (**1-2**).

vieste *sf* vz ***viespe***

viestre¹ *sf* vz ***zestre***

viestre² *sf* vz ***viespe***

viestricică *sf* vz ***zestricică***

viestrișoară *sf* vz ***zestrișoară***

vieșpă *sf* vz ***viespe***

vieșpe *sf* vz ***viespe***

vieşte sf vz *viespe*

vieştre sf vz *viespe*

viet sn [At: DL / P: *vi-et* / Pl: *~uri* / E: *vie*[1] + *-et*] (Reg) Zonă întinsă, situată de obicei în regiunea de deal, cultivată cu viță de vie.

vietate sf [At: BOJINCĂ, A. I, 108/26 / P: *vi-e~* / Pl: *~tăţi* / E: *viu* + *-ătate*] 1 Tot ceea ce are viață (și se mișcă) Si: *ființă* (18), *viețuitoare* (5). 2 (Spc) Animal (1). 3 (Îvr) Viață (1). 4-5 (Îvr) Vitalitate (1-2). 6 (Fig; îvr) Însuflețire.

vietățit, ~ă a [At: VASICI, M. I. 159/4 / Pl: *~iți, ~e* / E: *vietate*] (Îvr) 1-2 Viu (1-2).

vietnamez, ~ă [At: GRAUR, E. 17 / Pl: *~i, ~e* / E: *Vietnam* + *-ez*] 1-2 *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Vietnamului sau care este originară de acolo. 3 *smp* Națiune care locuiește în Vietnam. 4-5 *a* Care aparține Vietnamului sau vietnamezilor (3). 6-7 *a* Privitor la Vietnam sau la vietnamezi (3). 8 *a* Originar din Vietnam. 9 *sf* Limbă vorbită de vietnamezi (3).

vietor[1]*, ~oare* [At: PSALT. SCH. 3/17 / P: *vie-e~* / V: *viit~ sm, a* / Pl: *~i, ~oare* / E: *via*[3] + *-tor*] 1 *sm* Persoană care se află în viață. 2 *sm* (Bis) Persoană care a dobândit viața veșnică. 3 *sm* Persoană care își duce viața într-un anumit loc. 4 *sma* (Bis; cu determinările „la ceruri", „în ceruri", „în cer") Dumnezeu (1). 5 *a* (Înv) Care ține în viață.

vietor[2]*, ~oare a, sfn* vz *viitor*[1]

vietaș sm [At: IORGA, P. A. I, 147 / P: *vi-e~* / Pl: *~i* / E: *viață* + *-aș*] (Arg) Persoană care a fost condamnată la închisoare pe viață.

vietesc, ~ească a [At: VEISA, I. 3/6 / P: *vi-e~* / Pl: *~ești* / E: *viață* + *-esc*] (Îvr) 1 De viață (1). 2 Propriu vieții (1). 3 (Îs) *Principiu ~* Principiu vital.

vietist sm [At: IORDAN, L. R. A. 183 / P: *vi-e~* / Pl: *~iști* / E: *Viața* [Românească] + *-ist*] (Rar) Membru al grupului de colaboratori și prieteni ai revistei „Viața Românească" (din perioada ieșeană).

vietișoară sf [At: TEODORESCU, P. P. 668 / Pl: *~oare* / E: *viață* + *-ișoară*] (Pop; hip) 1-7 Viață (1, 68, 69, 82, 83, 112, 113).

vietual, ~ă a [At: PONTBRIANT, D. / P: *~tu-al* / V: *~uial* / Pl: *~i, ~e* / E: *viață* + *-al*] 1-3 (Îvr) Vital (1-3). 4 (Îf *vietuial*) Vivace (7).

vieţui vi [At: CORESI, EV. 348 / Pzi: *~esc*, (nob) *vieţui* / E: *viață* + *-ui*] 1 (D. ființe) A fi în viață Si: *a fi* (1), *a exista* (1), *a trăi*, (rar) *a ființa* (1), (asr) *a via*[3] (1), (înv) *a custa*[1] (2), (îvr) *a viva*[2] (1). 2 (D. ființe) A-și duce existența Si: *a fi* (8), *a exista* (4), *a trăi*, (asr) *a via*[3] (2), (înv) *a custa*[1] (1), (îvr) *a viva*[2] (2). 3 (Bis; d. drept-credincioși) A dobândi viața veșnică. 4 (Bis; d. Dumnezeu sau d. atribute ale divinității) A exista veșnic. 5 (Cu determinări modale) A-și duce viața într-un anumit fel Si: *a via*[3] (6). 6 (Cu determinări modale) A se comporta într-un anumit fel Si: *a via*[3] (7). 7 (Înv; construit de obicei cu *pp* „după") A se conforma la... 8 (Înv; urmat de determinări în dativ sau introduse prin *pp* „pentru") A-și dedica viața (cuiva sau pentru ceva). 9 (De obicei cu determinări reprezentând nume de persoane sau cu echivalente ale acestora introduse prin *pp* „cu") A-și duce viața împreună cu cineva Si: *a conviețui, a trăi*, (înv) *via*[3] (10). 10 (Îe) **A ~ bine** (sau **în pace**) (cu cineva) A fi în relații bune (cu cineva). 11 (Cu determinări locale) A-și petrece viața într-un anumit loc Si: *a locui, a trăi*, (înv) *a via*[3] (12). 12 (Cu determinări modale sau instrumentale) A-și câștiga existența (din ceva) Si: *a se întreține, a subzista, a trăi*. 13 (Îvr) A se hrăni (2). 14 A dăinui (1).

vieţuial, ~ă a vz *vietual*

vieţuielnic, ~ă a [At: (a. 1852) URICARIUL II, 198 / Pl: *~ici, ~ice* / E: *vieţui* + *-elnic*] 1 (Îvr) Locuit. 2 Vivace (7). 3-5 Vital (1-3).

vieţuime sfs [At: CIHAC, I. 318 / E: *vieţui* + *-ime*] (Îvr) Vivacitate (1).

vieţuind, ~ă a [At: MARINESCU, P. A. 60 / Pzi: *~nzi, ~e* / E: *vieţui*] (Rar) Care are viață (65).

vieţuire sf [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 2v/32 / Pl: *~ri* / E: *vieţui*] 1 (Înv) Existență (1). 2 (Bis) Mântuire. 3 (Bis) Viață veșnică. 4 (Îvp) Fel de viață. 5 (Îvp) Comportament (1). 6 (Îvp) Trai pe care îl duc împreună două sau mai multe persoane Si: *conviețuire*. 7 (Îvp; cu determinări locale) Locuire. 8 (Înv) Asigurare a mijloacelor necesare vieții. Si: *întreținere, subzistență*. 9 (Înv) Hrănire (1).

vieţuitate sf [At: PONTBRIANT, D. / P: *~ţu-i~* / E: *vieţui* + *-itate*] (Îvr) 1-2 Vitalitate (1-2).

vieţuitor, ~oare [At: PSALT. 108 / P: *~ţu-i~* / Pl: *~i, ~oare* / E: *vieţui* + *-tor*] 1 *a* (Îvp) Care este în viață. 2 *a* (Îvp) Care există pe lume. 3 *sm* (Bis; îvr) Cel care a dobândit viața veșnică. 4 *sm* (Bis; determinat prin „în vecii veacului") Dumnezeu (1). 5 *sf*, (înv) *sm* Vietate (1). 6-7 *smf, a* (Înv) (Ființă) care își duce viața într-un anumit fel Si: (îvr) *viatnic*[1]. 8-9 *smf, a* (Asr) (Ființă) care își duce viața într-un anumit loc. 10 *a* (Înv) Care dăinuiește (1). 11 *a* (Blg; rar) Dotat cu viață (65). 12 *a* (Blg; rar) Organizat. 13-16 *a* (Înv) Vital (1-4). 17 *a* (Înv) Care dă viață (1). 18 *a* (Înv) Care însuflețește.

vieţuos, ~oasă a [At: PR. 27/10 / P: *~ţu-os* / Pl: *~oși, ~oase* / E: *viață* + *-os*] (Îvr) 1-3 Vital (1-3).

viever sn vz *verver*

viezător, ~oare [At: SĂULESCU, HR. I, 22/25 / Pl: *~i, ~oare* / E: *viez* (Pzi al lui *via*[3]) + *-ător*] 1-2 *smf, a* (Îvr) (Ființă) care este în viață. 3-5 *a* Vital (1-3).

viezine sm vz *viezure*

viezire sm vz *viezure*

viezuime sf vz *vizuină*

viezuină sf vz *vizuină*

viezună sf vz *viezure*

viezune sm vz *viezure*

viezunie sf vz *vizuină*

viezunoaie sf vz *viezuroaie*

viezur sm vz *viezure*

viezură sf vz *viezure*

viezure sm [At: (a. 1492), cf MIHĂILĂ, D. 174 / V: (reg) *vezuin, ~erz~, ~zine, ~zire, ~une, ~ună* (Pl: *~une*) *sf, viezur, ~ră sf* / Pl: *~ri*, (reg) ~ sf / E: cuvânt de origine traco-dacă cf alb *vjedhullë*] 1 Mamifer omnivor din familia mustelidelor, cu trupul greoi, acoperit cu o blană deasă și aspră de culoare cenușie-deschisă, cu două dungi negre, de o parte și de alta a capului, cu gâtul gros, cu capul lunguieț și cu botul ascuțit asemănător cu râtul porcului, cu gheare puternice la picioarele anterioare, cu care își sapă vizuini Si: *bursuc*, (reg) *mălăișcă* (*Meles meles*). 2 (Reg; îe) **A-i roade** (cuiva) **~a mințile** A ajunge într-o stare de confuzie.

viezurimă sf vz *vizuină*

viezurină sf vz *vizuină*

viezuriște sf [At: CANDREA, Ț. O. 53 / A: nct / E: *viezure* + *-iște*] (Trs) Vizuină (de viezure).

viezuroaică sf [At: DM / Pl: *~ice* / E: *viezure* + *-oaică*] (Reg) Femela viezurelui (1) Si: (reg) *viezuroaie*.

viezuroaie sf [At: ALR I, I 166/69 / V: *~uno~* / E: *viezure* + *-oaie*] (Reg) Viezuroaică.

viezuroi sm [At: ALIL XXX, 181 / Pl: ~ / E: *viezure* + *-oi*] (Reg) 1-2 (Șhp) Viezure (1) (mare). 3 Viezure (1) mascul.

viezuros a [At: VOICULESCU, P. I. 13 / Pl: *~oși, ~oase* / E: *viezure* + *-os*] (Nob; d. oameni) Ca viezurele (1).

vifăl sm vz *vifel*

vifel sm [At: KLEIN, D. 455 / V: *bifiu, bufiu, ~făl, vâlfiu* (A: nct), *velfiu* (Pl: *velfii*), *veifii smp, vilfeu* (Pl: *vilfei*) / Pl: *~i* / E: mg *vőfély* (dal *vőfé, vőfi*)] (Trs) Vornicel (5) la nuntă.

vifeliță sf [At: MARIAN, NU. 233 / Pl: *~țe* / E: *vifel* + *-iță*] (Trs) Vornicească (12) la nuntă.

viflaim sn vz *vicleim*

viflăiem sn vz *vicleim*

viflăim sn vz *vicleim*

vifleiem sn vz *vicleim*

vifleim sn vz *vicleim*

vifleimaș sm [At: IZV. XVII, 409 / Pl: *~i* / E: *vifleim* + *-aș*] (Reg) Persoană care face parte dintr-un grup care umblă cu vicleimul (5).

vifliem *sn* vz ***vicleim***
vifol *sn* vz ***vifor***
vifor *sn* [At: PSALT. HUR. 40ᵛ/2 / A și: (îrg) *vifor* (Pl: *~oare*) / V: (îrg) ***vihor*** (A și: *vihor*), ***vivor*** (A și: *vivor* / Pl: *vivoare*), (reg) ***~ă*** *sf*, ***vior*** (A și: *vior*), ***viore*** *ss*, (îvr) ***~ol*** (A: nct) / Pl: *~e*, (înv) *~uri* / E: vsl **вихоръ** (<**вихъръ**)] **1** *sn* (Îrg) Vârtej **(1)** de apă. **2** *sn* (Îrg) Vâltoare **(1)**. **3** *sn* (Îrg) Volbură **(3)**. **4-5** *sn* Vârtej **(3-4)** de vânt. **6** *sn* Vânt puternic (însoțit de ninsoare sau de ploaie), cu rafale violente. **7** *av* Cu cea mai mare iuțeală. **8** *sn* (Olt; Ban; mai ales în descântece) Duh rău despre care se crede că pricinuiește anumite afecțiuni manifestate mai ales prin dureri (puternice) de dinți sau de măsele Si: (reg) *viforoaică*, *viforoaie*. **9** *sn* (Reg) Nume generic dat unor afecțiuni manifestate mai ales prin dureri (puternice) de dinți sau de măsele.
vifora *v* vz ***viforî***
viforare *sf* vz ***viforâre***
viforat, ~ă *a* vz ***viforât***
viforatec, ~ă *a* vz ***viforatic***
viforatic, ~ă *a* [At: ODOBESCU, S. I, 143 / V: ***~tec*** / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***vifor*** + *-atic*] (Asr) **1-2** Viforos **(1-2)**.
viforă *sf* vz ***vifor***
viforâre *sf* [At: SĂULESCU, HR. I, 200/6 / V: ***~rar~*** / Pl: *~ri* / E: ***viforî***] **1** (Pop) Suflare (violentă) a vântului (însoțită de ninsoare) Si: (pop) *viforeală*. **2** (Înv; fig) Stare de agitație (socială).
viforât, ~ă *a* [At: PSALT. HUR. 93ᵛ/19 / V: (înv) ***~rat***, ***viho~***, ***vihorit***, (reg) ***vivorat***, ***vivo~*** / Pl: *~âți*, *~e* / E: ***viforî***] **1-2** (Îvp; d. vânt) Viforos **(1-2)**. **3** (Reg; fig; d. coama cailor) Răvășit de vânt. **4** (Înv; fig) Zbuciumat.
viforeală *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~eli* / E: ***viforî*** + *-eală*] (Pop) Viforâre.
viforel *sn* [At: I. C., POEZII, 52/11 / V: (reg) ***biho~*** / Pl: *~e* / E: ***vifor*** + *-el*] **1-4** (Șhp sau irn)Vifor **(1, 2)** (nu prea puternic).
vifori *v* vz ***viforî***
viforî [At: COD. VOR.[2] 44ʳ/14 / V: ***~ra*** (Pzi și: 3 *viforă*), (îrg) ***vivo~***, (înv) ***viho~***, ***vihora***, (reg) ***bihori***, ***~ri*** (Pzi: 3 *~reşte*), ***viora***, ***vivora***, / Pzi: 3 *~răște* / E: ***vifor***] **1** *viim* A fi vânt puternic (cu ninsoare). **2** *viu* (D. vânt, furtună etc.) A sufla cu putere. **3** *vtim* (Înv; c. i. oameni) A-l bate viforul **(2)**. **4** *vtu* (Reg; c. i. semănături; îf *viora*) A strica. **5** *vt* (Înv; fig) A provoca (cuiva) neliniște sufletească.
viforнic, ~ă *a* [At: DDRF / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***vifor*** + *-nic*] **1-2** (Rar) Viforos **(1-2)**. **3** (Fig) Impetuos.
viforniță *sf* [At: CANTEMIR, I. I. I, 227 / V: (îrg) ***vivo~***, (reg) ***biho~***, ***viho~***, ***zghiho~***, ***zghivo~*** / Pl: *~țe*, (rar) *~ți* / E: ***vifor*** + *-orniță*] Vânt puternic, însoțit de ninsoare (sau de ploaie).
viforoaică *sf* [At: CANDREA, F. 116 / Pl: *~ice* / E: ***vifor*** + *-oaică*] (Olt; în descântece) Vifor **(4)**.
viforoaie *sf* [At: ARH. FOLK. 123 / V: ***vior~*** / Pl: ? / E: ***vifor*** + *-oaie*] (Ban; în descântece) Vifor **(4)**.
viforos, ~oasă *a* [At: ANON. CANTAC., CM I, 159 / V: (înv) ***viho~***, ***vivo~*** / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***vifor*** + *-os*] **1** Care are violența viforului **(2)** Si: (rar) *vifornic* **(1)**, (asr) *viforatic* **(1)**, (îvp) *viforât* **(1)**. **2** Caracteristic viforului (2) Si: (rar) *vifornic* **(2)**, (asr) *viforatic* **(2)**, (îvp) *viforât* **(2)**. **3** (Fig) Năvalnic. **4** Răscolit de vifor **(2)**. **5** (Fig) Zbuciumat. **6** (Fig) Impetuos.
vig *sn* [At: (a. 1588) CUV. D. BĂTR. I, 198/10 / V: ***virg*** / Pl: *~uri* / E: mg ***vég*** (dal *víg*)] **1** (Pop) Val[1] **(36)**. **2** (Îrg) Sfârșit. **3** (Îe) **A face** (cuiva) **~** A chinui (pe cineva). **4** (Îae) A distruge (pe cineva). **5** Scop.
vigaj [At: GOROVEI, CR. 198 / Pl: *~uri* / E: ns cf *văgaș*] (Mun) Făgaș (făcut de roțile unei căruțe).
vigan[1] *sn* [At: (a. 1803) IORGA, S. D. XII, 145 / V: ***~ă*** (Pl: *vigăni*) *sf*, ***~ău*** (Pl: *viganaиă*), ***~gănău***, ***virgană*** *sf* / Pl: *~e*, *~uri* / E: mg ***viganó*** (dal *vigán*, *vigána*, *vigánó*)] **1** (Reg) Fustă (cu bretele, cu piepți etc.). **2** (Pex) Rochie lungă, cu croială caracteristică portului de la oraș (purtată de femei sau de copii).
vigan[2]*, *~ă *a* [At: KLEIN, D. 455 / Pl: *~i*, *~e* / E: mg ***vígan*** „cu veselie"] **1** Bine dispus. **2** Sprinten. **3** Viguros **(1)**.
vigană *sf* vz ***vigan[1]***
viganău *sn* vz ***vigan[1]***
vigar *sm* vz ***văiegar***
vigavor *sm* [At: (a. 1829) URICARIUL XIV, 53 / Pl: ? / E: rs **выговор**] (Îrg) Mustrare.
vigădalm *sms* [At: COM. SAT. II, 108 / A: nct / E: ns cf mg *vigadalom* „vacarm, tămbălău"] (Trs) Vânt puternic, însoțit de ploaie și de grindină.
vigădui *vi* [At: VARLAAM, C. 310 / Pzi: *~esc* / E: mg ***vigadni***] (Mol; înv) A se desfăta **(3)**.
vigănău *sn* vz ***vigan[1]***
vigăni *vtr* [At: LB / Pzi: *~nesc* / E: ***vigan[2]***] (Trs) **1-2** A (se) înviora. **3-4** A (se) înveseli.
vigănie *sf* [At: LB / Pl: *~ii* / E: ***vigan[2]*** + *-ie*] (Trs) Vivacitate **(1)**.
văgășag *sn* [At: (a. 1695) DLRV / Pl: *~uri* / E: mg ***vigasság***] (Trs; mgî) Petrecere.
vigăzi *v* vz ***vigăzui***
vigăzui [At: (a. 1639) IORGA, D. B. I, 68 / V: (reg) ***~zi*** / Pzi: *~esc* / E: mg ***végezni*** (dal *vígezni*)] **1** *vt* (Trs: înv) A da un ordin. **2-3** *vtr* (Îrg) A (se) sfârși.
vigesimă *sf* [At: LM / V: ***vices~*** / E: lat ***vicesima***] (Trs; ltî) Impozit reprezentând a douăzecea parte (pe mărfuri, pe succesiuni).
vigheat, ~ă *a* vz ***vegheat[2]***
vighere *sf* vz ***veghere***
vighet *sm* [At: JAHRESBER. IV, 333 / V: ***vighiț*** / Pl: *~i* / E: mg ***vigéc***] **1** (Trs) Negustor ambulant. **2** (Reg; îf *vighiț*) Haimana **(1)**. **3** (Reg; îf *vighiț*) Hoinar **(3)**.
vighiazău *sm* [At: CL 1961 / Pl: *~ăi* / E: mg ***vigyázó***] (Reg; mgm) Lucrător la o mină[1], care păstrează evidența explozivului.
vighila *v* vz ***vigila***
vighilare *sf* [At: TEODOROVICI, I. 344/15 / Pl: ? / E: ***vighila***] (Îvr) Pază.
vighilă *sf* vz ***vigilie***
vighilie *sf* vz ***vigilie***
vighitor *sm* vz ***veghetor***
vighiț *sm* vz ***vighet***
vigie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***vigie***] (Rar) Stâncă în formă de coloană ascuțită, al cărei vârf nu iese la suprafața mării.
vigil, ~ă [At: LM / Pl: *~i*, *~e* / E: lat ***vigil*** cf it *vigile*] **1** *sm* (Trs; înv) Paznic[2]. **2** *sm* Pădurar. **3** *sm* (Reg) Muncitor care lucrează la întreținerea unei porțiuni de șosea. **4** *sm* (În Roma antică) Membru al gărzii instituite de Augustus pentru siguranța cetății în timpul nopții și pentru paza contra incendiilor. **5** *a* (Liv) Care este atent la ... **6** *a* (Liv) Veghetor **(11)**. **7** *a* (Liv) Vigilent **(1)**.
vigila *vt* [At: TEODOROVICI, I. 243/19 / V: ***vighila*** / Pzi: *~lez* / E: lat ***vigilare***] (Ltî) A păzi (pe cineva sau ceva).
vigilant, ~ă *a* vz ***vigilent***
vigilanță *sf* vz ***vigilență***
vigilație *sf* [At: PROT. – POP., N. D. 639 / Pl: ? / E: lat ***vigilatio***] (Ltî; rar) **1-2** Veghe **(8-9)**.
vigilă *sf* vz ***vigilie***
vigilent, ~ă *a* [At: I. IONESCU, D. 480 / V: (înv) ***~lant*** / Pl: *~nți*, *~e* / E: fr ***vigilant***, lat ***vigilans, -ntis***] **1** (D. oameni) Care are atenția încordată și susținută (pentru a descoperi un neajuns, o neplăcere, un posibil pericol etc.) Si: (îrg) *vegheat[2]* **(10)**. **2** (D. manifestările oamenilor) Care exprimă vigilență. **3** (Rar; fig) Treaz.
vigilență *sf* [At: SION, P. 72 / V: (înv) ***~lan~*** / Pl: *~țe* / E: fr ***vigilance***, lat ***vigilantia***] **1** Atenție încordată și susținută. **2** Observare atentă a ceea ce se întâmplă (pentru a preîntâmpina sau pentru a descoperi un neajuns, o neplăcere, un pericol posibil). **3-4** (Ltî: rar) Veghe **(8-9)**.
vigilie *sf* [At: BARIȚIU, P. A. I, 308 / V: (îvr) ***vighilă, vighil~, ~lă*** / Pl: *~ii* / E: lat ***vigilia***, ger ***vigilie***, fr ***vigile***] **1-2** (Înv; liv) Veghe **(8-9)**. **3**

(Înv; liv; ccr; mpl) Gardă (2). 4 (În Roma antică) Fiecare din cele patru diviziuni egale în care era împărțită noaptea (în funcție de schimbarea gărzilor) Si: (înv) *viglă*[1] (3). 5 (În Roma antică) Interval de timp cât făcea de gardă un soldat Si: (înv) *viglă*[1] (4). 6 (Îvr) Priveghere.

vigilitate *sfs* [At: DER / E: **vigil** + *-itate*] Stare psihofiziologică caracterizată prin tonusul ridicat al activității sistemului nervos central.

viglar *sm* [At: (a. 1695) IORGA, S. D. V, 361 / Pl: *~i* / E: **viglă**[1] + *-ar*] (Înv; mpl) Persoană care însoțea călare o caretă domnească pentru a asigura securitatea călătorilor.

viglă[1] *sf* [At: SĂULESCU, HR. I, X/13 / Pl: *~le* / E: ngr **βίγλα**] (Înv) 1 (Precedat de *pp* „în" și construit cu verbul „a sta") Veghe (1). 2 (Ccr; mpl) Gardă (2). 3-4 Vigilie (4-5).

viglă[2] *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~le* / E: ns cf săs *biegel*, rom *veclă*] (Mol; Mun) Pâine lungă Vz *jimblă*.

vignea *sf* vz ***jignea***

vignetare *sf* [At: DN[3] / Pl: *~tări* / E: ns cf ger *Vignettierung*] (Fot) Repartizare inegală a luminii pe suprafața negativului.

vignetă *sf* vz ***vinietă***

vigoare *sfs* [At: CALENDARIU (1794), 31/25 / E: fr **vigueur**, lat **vigor, -oris**] 1 Forță fizică (și psihică) dată de o stare de sănătate deplină, de integritate a funcțiilor vitale Si: *energie* (1), *tărie*, *vânjoșenie*, *vânjoșie*, *vârtoșie* (1), *voinicie* (7), (rar) *vigurozitate* (1), *vârtoșenie* (1), (înv) *valență* (1), *vârtoșime* (1), (îvp) *vârtute* (1). 2 Capacitate de a acționa cu fermitate și eficiență Si: (rar) *vigurozitate* (2). 3 Capacitate de a exprima cu precizie și claritate idei, sentimente etc. Si: *expresivitate*, (rar) *vigurozitate* (3). 4 (Înv) Valabilitate a unei legi, a unei dispoziții etc. 5 (D. legi, dispoziții etc.; mai ales în legătură cu verbele „a fi", „a rămâne"; îla) **În ~** Valabil într-un anumit timp. 6 (Îal) În curs de aplicare. 7 (D. legi, dispoziții etc.; îe) **A intra în ~** A deveni aplicabil. 8 (D. legi, dispoziții etc.; îe) **A pune în ~** A pune în aplicare.

vigoarnă *sf* [At: H XVI, 143 / Pl: *~ne* / E: nct] (Reg) Instrument muzical nedefinit mai îndeaproape.

vigolan, ~ă *a* [At: ALR II, 3 678/833 / Pl: *~i, ~e* / E: nct] (Reg; d. oameni) Vioi (4).

vigonă *sf* vz ***vigonie***[1]

vigonie[1] *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (îvr) ***~nă*** (Pl: *~ne*) / Pl: *~ii* / E: fr **vigogne**, it **vigogna**] 1 Animal rumegător din genul lamei, cu blana moale și fină, de culoare galben-roșcată, care trăiește în regiunile muntoase ale Americii de Sud Si: *vicuñia* (1) (*Lama vicugna*). 2 Păr[1] de vigonie[1] (1). 3 Fir textil mătăsos obținut din păr[1] de vigonie[1] (1). 4 (Îs) *Fir de ~* sau *fir ~* Fibră textilă obținută dintr-un amestec de fire scurte de bumbac și de lână sau din deșeuri de bumbac, lână, celofibră etc.

vigonie[2] *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ii* / E: ns cf *vedenie*] (Reg) 1 Stafie. 2 Monstru. 3 (Îe) **A băga în ~ii** (pe cineva) A speria (pe cineva). 4 (Îae) A uimi (pe cineva).

vigoros, ~oasă *a* vz ***viguros***

vigoroso *av* [At: DN[3] / E: it **vigoroso**] (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Cu intensitate puternică.

vigorozitate *sf* vz ***vigurozitate***

vigrăhăitău *sm* vz ***vigrehaitău***

vigre *av* [At: TAMÁS, ET. WB / E: mg **végre** (dal *vígre*)] (Reg) Larg deschis.

vigrehaitău *sm* [At: TAMÁS, ET. WB / V: ***vegrăh~, veg~*** (Pl: *vegrehaităi*), ***vegrihait*** (Pl: *vegrihaiți*), ***~răhăi~, ~rih~*** (Pl: *vigrihaitauă*), ***~roh~, virgoh~, zigreh~*** / Pl: *~ăi* / E: mg **végrehajtó**] (Trs) Portărel.

vigrihaitău *sm* vz ***vigrehaitău***

vigrohaitău *sm* vz ***vigrehaitău***

vigui *vt* [At: ALR II/812 / Pzi: *~esc* / E: **vig** + *-ui*] (Reg; c. i. țesături) A face val[1] (36).

viguros, ~oasă *a* [At: HELIADE, O. II, 71 / V: (înv) ***~gor~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr **vigoureux** cf it *vigoroso*] 1 Care este plin de forță, de energie datorită stării de sănătate deplină (fizică și psihică) Si: *energic* (1), *vajnic*[1] (6), *vânjos* (1), *vânos* (3), *voinic* (16), (liv) *valent* (1), (pop) *vârtos* (1), (înv) *vios*, *vârtucios* (1), (reg) *vâjlan*, *vârlogan*, *vârtoșat* (2), *vonicar* (2), *vonicoi* (2). 2 Care are capacitatea de a acționa cu fermitate și eficiență Si: *energic* (3). 3 Care are proprietatea de a exprima cu precizie și claritate idei, sentimente etc. Si: *expresiv* (1), (îvr) *vârtos* (12).

vigurozitate *sf* [At: PROT. – POP., N. D. / V: (îvr) ***~gor~*** / E: **viguros** + *-itate* cf it *vigorosità*] (Rar) 1-3 Vigoare (1-3).

viguț *sn* [At: IZV. XVII, 391 / Pl: ? / E: **vig** + *-uț*] 1-2 (Reg; șhp) Vig (1) (mic) Si: (reg) *virguș* (1-2).

vigziș *s* [At: TAMÁS, ET. WB / Pl: ? / E: mg **végzés** (dal *vígzís*)] (Trs; mgî) Decizie a unei instanțe judecătorești.

vihlean, ~ă *smf, a* vz ***viclean***

vihor *sn* vz ***vifor***

vihora *v* vz ***viforî***

vihorât, ~ă *a* vz ***viforât***

vihorit, ~ă *a* vz ***viforât***

vihorî *v* vz ***viforî***

vihorniță *sf* vz ***viforniță***

vihoros, ~oasă *a* vz ***viforos***

viiciune *sf* [At: DRĂGHICI, D. 32/14 / P: *vi-i~* / V: (înv) ***viec~*** (P: *vi-e~*) / E: **viu, vie** + *-iciune*] (Înv) Vitalitate (3).

viire *sf* vz ***venire***

viișoară *sf* [At: (a. 1696) IORGA, S. D. XVI, 162 / P: *vi-i~* / Pl: *~re* / E: **vie**[1] + *-ișoară*] 1-2 (Pop; șhp) Vie[1] (1) (care nu a ajuns la maturitate) Si: (reg) *viuță* (1-2). 3-6 (Șhp) Vie[1] (8-9) (mică) Si: (reg) *viuță* (3-6). 7 (Bot; reg) Gheață (*Begonia semper florens*). 8 (Bot; Olt) Canale (*Impatiens balsamina*).

viitor[1]***, ~oare*** [At: CORESI, EV. 95 / P: *vi-i~* / V: (înv) ***venit~, venitoriu, ~iu, viet~*** / Pl: *~i, ~oare* a, (înv) *~uri* sn / E: **veni** + *-itor*] 1 *a* (Înv) Care se deplasează apropiindu-se de cineva sau de ceva. 2 *a* (Înv) Care sosește undeva sau la cineva. 3 *a* (Înv) Care sosește pentru un timp limitat (în vizită) undeva sau la cineva. 4 *a* (Îoc *prezent*[2] sau *trecut*[2]) Care va exista sau care se va produce după timpul prezent sau după epoca la care se referă vorbitorul, în cursul unui interval de timp neprecizat. 5 *a* (În credința creștină; d. viață, lume, vreme etc.) Care urmează să se desfășoare, să existe în cadrul eternității divine, după judecata lui Dumnezeu. 6 *a* (Pgn) Care există după moarte. 7 *a* (Îs) *Judecata (cea) ~oare* sau *~oarea judecată* Judecata supremă la care Dumnezeu cheamă, la sfârșitul lumii, pe toți oamenii vii și morți pentru a le hotărî fericirea sau osânda veșnică. 8 *a* Care se va produce imediat după timpul prezent, conform unei anumite periodicități Si: *următor*. 9 *a* (D. persoane denumite prin poziția lor socială sau profesională; precedă de obicei cuvântul determinat) Care urmează să fie numit, recunoscut, consacrat ca atare. 10 *a* (D. persoane denumite prin poziția lor socială sau profesională; precedă de obicei cuvântul determinat) Care urmează să se găsească într-o anumită situație sau să îndeplinească un anumit rol. 11-12 *sn, a* (Grm; șîs *timp ~*) (Timp verbal) care exprimă o acțiune ulterioară momentului vorbirii. 13 *sf* (Înv) Venire (1-2). 14 *sn* (înv) *sf* (Îoc *prezent*[2] sau *trecut*[2]) Perioadă de timp variabilă, care urmează prezentului[2] Si: (înv) *viitorie* (1), *viitorime* (2). 15 *sn*, (înv) *sf* Evenimente care se vor petrece în viitor (14) Si: (înv) *viitorie* (2), *viitorime* (3). 16 *sn* (Îla) **De ~** Care se va realiza, se va produce etc. într-o perioadă de timp ulterioară momentului prezent. 17 *sn* (Îlav) **Pe** (sau **în**, **pentru**) **~** De acum înainte. 18 *sn* Viitorime (1). 19 *sn* Situație a unei persoane, a unei comunități etc., care urmează să existe de acum înainte sau care va apărea la un moment dat Si: *perspectivă*, (înv) *viitorime* (4). 20 *sn* Ceea ce poate ajunge cineva sau ceva în viitor[1] (14) Si: (înv) *viitorime* (5). 21 *sn* (Îla) **(Plin) de (mare) ~** sau **cu ~ (mare)** Care are toate condițiile pentru a ajunge pe treapta cea mai înaltă a unei ierarhii (sociale, politice, profesionale). 22 *sn* (Îal) Cu perspective mari de a se dezvolta. 23 *sn* (Îla) **Fără ~** Care nu are perspective de a se dezvolta. **24-25** *sn* (Îe) **A (nu) avea ~** A (nu) avea șanse de succes într-o acțiune. **26-27** *sn* (Îae) A (nu) avea perspective de a progresa, de a se dezvolta.

viitor[2]***, ~oare*** *sn, a* vz ***vietor***[1]

viitorie *sfs* [At: AR (1829), 207[1]/38 / P: *vi-i~* / E: ***viitor[1]*** + *-ie*] (Înv) **1-2** Viitor **(14-15)**.
viitorime *sf* [At: AR (1829), 135[2]/32 / P: *vi-i~* / V: (îvr) ***venit~*** / Pl: (rar) *~mi* / E: ***viitor[1]*** + *-ime*] **1** Succesiune de generații care urmează unei epoci date Si: *posteritate*. **2-5** (Înv) Viitor[1] **(14, 15, 19, 20)**.
viitorist, ~ă [At: IORDAN, L. R. A. 184 / P: *vi-i~* / Pl: *~iști, ~e* / E: ***viitor[1]*** + *-ist* după fr *futuriste*] **1-2** *a* (Rar) Care se referă la viitor[1] **(14-15)**. **3** *smf* Viitorolog.
viitoriu, ~oare *a, sfn* vz ***viitor[1]***
viitorolog, ~ă *smf* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 3, 30/1 / P: *vi-i~* / Pl: *~ogi, ~oge* / E: drr ***viitorologie***] Specialist în viitorologie Si: *futurolog*, (rar) *viitorist* **(3)**.
viitorologie *sf* [At: SCÂNTEIA, 1977, nr. 9256 / P: *vi-i~* / Pl: (rar) *~ii* / E: ***viitor[1]*** după fr *futurologie*] Știință a viitorului[1] Si: *futurologie*.
viitură *sf* [At: (a. 1826) DOC. EC. 366 / P: *vi-i~* / V: (înv) ***venit~*** / Pl: *~ri* / E: ***veni*** + *-tură*] **1** Cantitate mare de apă (formată din ploi, prin topirea zăpezii etc.) care curge cu repeziciune și forță (antrenând o masă mare de aluviuni). **2** Creștere bruscă a debitului și a vitezei de curgere a unei ape curgătoare ca urmare a unor ploi abundente, a înlăturării unui baraj etc. **3** Aluviuni (mâl, nisip, mocirlă etc.) rămase în urma trecerii unei viituri **(1)**. **4** (Rar) Ochi de apă lină rămas în urma retragerii unei viituri **(2)**. **5** (Dep; în imprecații; îf *venitură*) Persoană care provine din altă zonă decât aceea în care trăiește Vz *venetic* **(23)**. **6** (Pex) Haimana **(1)**. **7-8** (Îvp) Venire **(24-25)**. **9** (În industria extractivă; îs) *~ de nisip* Fenomen de deplasare a nisipului din stratul de adâncime în gaura de sondă pe unde curge o dată cu țițeiul, gazele etc. extrase.
viițuitor, ~oare *a* vz ***viețuitor***
vijălău *sn* vz ***vâjălău***
vijălos, ~oasă *a* vz ***vijelios***
vijeitor, ~oare *a, sf* vz ***vâjâitor***
vijeitură *sf* vz ***vâjâitură***
vijeli *vim* [At: I. GOLESCU, C. / V: (reg) ***~joli*** / Pzi: 3 *~lește* / E: drr ***vijelie[1]***] (Îrg) A bate vânt puternic (însoțit de averse de ploaie sau de ninsoare).
vijelie[1] *sf* [At: (a. 1691) ap. TDRG / V: (reg) ***vâjâl~, vâj~, vâjol~, ~vârjol, ~jol~, ~juleie, ~jul~*** / Pl: *~ii* / E: ns cf *vâjâi*] **1** Vânt puternic, în rafale (însoțit de ploaie, adesea cu descărcări electrice, sau de ninsoare) Si: (înv) *vijelire*, (îrg) *vâltoare* **(4)**, (reg) *vântoc*. **2** (Îlav) **Cu ~** Cu putere. **3** (Fig) Forță impetuoasă, nimicitoare. **4** (Fig) Furie **(1)**.
vijelie[2] *sf* vz ***vijulie[1]***
vijelios, ~oasă *a* [At: MARCOVICI, D. 268/11 / P: *~li-os* / V: (reg) ***vâj~***, (îvr) ***~jălos*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***vijelie[1]*** + *-os*] **1** Care are violența vijeliei[1] **(1)** Si: (nob) *vâjios* **(1)**. **2** Caracteristic vijeliei[1] **(1)**) Si: (nob) *vâjios* **(2)**. **3** (Ca) de vijelie **(1)**) Si: (nob) *vâjios* **(3)**. **4** (Fig) Tumultuos. **5** Răscolit de vijelie[1] **(1)**. **6** (Fig) Zbuciumat. **7** (Fig) Impetuos.
vijelire *sf* [At: ALECSANDRI, O. II, 202 / Pl: *~ri* / E: ***vijeli***] (Înv) Vijelie[1] **(1)**.
vijelit *sn* [At: GALACTION, O. 164 / Pl: ? / E: ***vijeli***] (Reg) Zgomot vijelios **(2)** produs de o apă curgătoare.
vijelniță *sf* [At: BĂCESCU, PĂS. 173 / Pl: ? / E: ***vijelie[1]*** + *-niță*] (Orn; reg) Furtunar (*Puffinus puffinus yelcouao*).
vijgălat *sn* [At: TAMÁS, ET. WB. 855 / Pl: ? / E: mg ***vizsgálat***] (Trs; mgî) Cercetare (penală).
vijgăli *v* vz ***vijgălui***
vijgălui *vt* [At: TAMÁS, ET. WB. 855 / V: (reg) ***~li*** / Pzi: *~esc* / E: mg ***vizsgálni***] (Trs) **1** (Înv) A cerceta (pe cineva). **2** A susține un examen.
vijgăluire *sf* [At: TEMPEA, ap. TAMÁS, ET. WB. 855 / Pl: *~ri* / E: ***vijgălui***] (Trs; înv) Cercetare (a cuiva).
vijii *v* vz ***vâjâi***
vijișcă *sf* [At: LEXIC REG. II, 106 / Pl: *~ște* / E: nct] (Trs) Bluză (din material fin).
vijlar *sm* [At: ALIL XXIX, 317 / Pl: *~i* / E: ***vijli*** + *-ar*] (Trs) **1-2** Cârnățar **(1-2)**.
vijlă[1] *sf* [At: (a. 1778) FURNICĂ, I. C. 76 / V: ***vișlă, vislă, vâj~, vâșlă*** / Pl: *~le* / E: ***vizsla***] **1-2** (Trs; Olt) (Femelă de) prepelicar. **3** (Trs; dep; îe) **A umbla ca o ~** A se comporta ca o femeie neserioasă. **4** (Reg; dep; îf *vâjlă*) Femeie care umblă de colo-colo, fără rost. **5** (Trs; dep) Femeie de moravuri ușoare.
vijlă[2] *sf* [At: CHEST. II, 239/8 / Pl: ? / E: pvb ***vijlui***] (Reg) Gealău.
vijli *sm* vz ***virșli***
vijlui *v* vz ***vișlui***
vijluit, ~ă *a* [At: LIUBA – IANA, M. 120 / V: ***vișcuit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***vijlui***] (Trs; Ban; d. obiecte de lemn) Prelucrat cu dalta **(1)**.
vijluitură *sf* vz ***vișluitură***
vijni *v* vz ***viști[1]***
vijniță *sf* vz ***desniță***
vijoaică *sf* [At: ENC. AGR. IV, 320 / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Orzoaică-de-baltă (*Vallisneria spiralis*).
vijoi[1] *sn* vz ***vâjoi[2]***
vijoi[2] *v* vz ***vâjâi***
vijoli *v* vz ***vijeli***
vijolie *sf* vz ***vijelie[1]***
vijuleie *sf* vz ***vijelie[1]***
vijulie[1] *sf* [At: H IX, 85 / V: ***~jel~*** / Pl: *~ii* / E: nct] (Olt) Jintiță.
vijulie[2] *sf* vz ***vijelie[1]***
vijunie *sf* vz ***vizuină***
vijuti *v* vz ***vâjâi***
viking *sm* [At: IORGA, P. A. II, 21 / S și: *wi~* / A și: *~king* / Pl: *~ngi* / E: fr ***vikings*** ger ***Wiking***] **1** (Lpl) Populații germanice de războinici, de navigatori și de negustori din țările scandinave, care au întreprins între sec. VIII și XI numeroase expediții (maritime) în Europa și în America de Nord. **2** Persoană care aparține populațiilor de vikingi **(1)**.
vil, ~ă *a* [At: CALENDARIU (1794), 38/4 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***vil***, lat ***vilis***] **1** (Îvr) De origine modestă. **2** (Îvr) De condiție umilă. **3** (Înv; liv; d. oameni sau d. manifestările lor) Josnic. **4** (Îvr) Lipsit de valoare. **5** (Îvr) Ieftin.
vilafranchian, ~ă [At: LTR[2] / P: *~chi-an* / S și: *villa~* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***villafranchien***] (Glg) **1** *sn* Primul etaj al cuaternarului, reprezentat prin depozite continentale, cu resturi de mamifere exotice. **2** *sn* Serie de straturi geologice din vilafranchian **(1)**. **3** *a* Care aparține vilafranchianului **(1)**. **4** *a* Care se referă la vilafranchian **(1)**. **5** *a* Care este caracteristic vilafranchianului **(1)**.
vilag *sn* vz ***vileag***
vilai *sm* [At: BORZA, D. 108 / Pl: ~ / E: nct] (Bot; Trs; șîc **~alb**, **~gol**, **~plin**, **~roșu**) Micsandră (*Matthiola incana*).
vilaiet *sn* [At: DUMITRACHE, 18 / Pl: *~e* / E: tc ***vilayet***] Diviziune administrativ-teritorială în Imperiul Otoman, guvernată de un valiu.
vilait *sn* [At: MÎNDRESCU, I. G. 100 / V: ***fi~*** / E: ger ***viele Leute***] (Ban) **1** Mulțime de oameni. **2** (Îe) **A face** (pe cineva) **de ~** A face (pe cineva) de rușine.
vilan, ~ă [At: PROT. – POP., N. D. / V: (îvr) ***~len*** / S și: *villan* / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***villanus***, it ***villano***, fr ***vilain***] **1** *sm* (În Evul Mediu în Franța, Germania și Italia) Țăran aservit unui stăpân feudal care, spre deosebire de șerb, avea libertate personală. **2** *a* (Frî; rar; îf *vilen*) Urât.
vilanelă *sf* [At: DN[2] / Pl: *~le* / E: it ***villanella***] **1** Cântec polifonic, în măsură binară și mișcare vie, cu caracter umoristic, originar din sudul Italiei, răspândit mai ales în sec. XV și XVI. **2** Poezie pastorală compusă dintr-un număr impar de terțete și terminată cu un catren.
vilar *sn* [At: (a. 1386) MIHĂESCU, GR. 160 / Pl: *~e* / E: ngr ***βηλάριον***] (Grî) Varietate de catifea.
vilaș *a* vz ***ilaci***
vilă[1] *sf* [At: AR (1838), 170[1]/3 / S și: (înv) *villa* / Pl: *~le* / E: fr ***villa***, lat ***villa***] **1** Casă spațioasă, construită într-un stil arhitectonic particular, de obicei înconjurată de grădină, folosită ca locuință sau destinată găzduirii de vilegiaturiști. **2** (În Imperiul Roman) Reședință somptuoasă, construită în apropierea unui oraș, care era folosită de aristocrație ca loc de

vilegiatură. **3** (În Imperiul Roman) Clădire sau ansamblu de clădiri care includea locuința proprietarului și anexele gospodăriei, situată pe un domeniu rural. **4** (În Renaștere, în Italia) Reședință somptuoasă constuită în stilul vilei romane. **5** (În Evul Mediu) Denumire generică pentru diferite forme de așezări (obștea țărănească, satul liber, satul dependent, domeniul stăpânului feudal și, uneori, centrul urban).

vilă² *sf* vz ***viră***

vilbrochen *sn* [At: ENC. TEHN. I, 297 / Pl: *~uri, ~e* / E: fr ***vilebrequin***] (Teh) Arbore al unui motor cu explozie, care permite transformarea mișcării rectilinii a pistoanelor în mișcare de rotație prin intermediul bielelor Si: *arbore cotit*.

vileag *sn* [At: R. POPESU, CM I, 552 / V: (înv) ***vel~***, (reg) ***~lag*** / Pl: (11) *~uri* / E: mg ***világ***] **1** (Îvp) Mulțime de oameni Si: *lume*. **2** (Îvp; îlav) **În ~** sau (îvr) **în ~ul obștii** În public. **3** (Îe) **A da în ~** (ori, nob. **~ului**) sau (rar) **a scoate în ~**, (îvr) **a da în ~ul obștii** A divulga în public. **4** (Îe) **A se da în ~** A-și trăda sentimentele, intențiile ascunse. **5** (Îvr; îe) **A se da în ~ul publicității** A face să devină cunoscut publicului. **6** (Îvr; îe) **A ieși la ~** A ajunge la cunoștința publică. **7** (Trs; îe) **A rămâne de râsul ~ului** A se face de râs. **8** (Reg) Univers. **9** (Reg; ilav) **Câtu-i** (sau **până-i**) **lume și ~** sau **câtu-i** (ori **până-i**) **lumea și ~ul** Totdeauna. **10** (Reg; îal; îcn) Niciodată. **11** (Mar; Trs) Lumină (de lumânare sau de opaiț). **12** (Mar; Trs; îe) **A ține ~** A sta treaz (în timpul nopții). **13** (Mun; Olt; îe) **În ~ul vântului** În bătaia vântului.

vilegiatura *vi* [At: ARGHEZI, S. X, 166 / P: *~gi-a~* / Pzi: *~rez* / E: fr ***villégiaturer***] (Rar) **1-2** A merge în vilegiatură **(1-2)**.

vilegiaturare *sf* [At: CARAGIALE, O. VII, 170 / P: *~gi-a~* / Pl: *~rări* / E: ***vilegiatura***] **1-2** Plecare în vilegiatură **(1-2)**.

vilegiatură *sf* [At: NEGRUZZI, S. I, 106 / P: *~gi-a~* / V: (rar) ***~lig~*** / S și: (îvr) *ville~* / Pl: (rar) *~ri* / E: fr ***villégiature***] **1** Petrecere a unei perioade de timp (în cursul vacanței sau al concediului) la țară, într-o stațiune balneoclimaterică, într-o localitate de interes turistic etc. **2** Călătorie de plăcere. **3** (Nob) Plimbare.

vilegiaturist, ~ă *smf* [At: PAPADAT-BENGESCU, O. II, 210 / P: *~gi-a~* / V: (rar) ***~lig~*** / Pl: *~iști, ~e* / E: ***vilegiatură*** + *-ist*] Persoană care se află în vilegiatură.

vilegiaturistic, ~ă *a* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 16/2 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***vilegiaturist*** + *-ic*] (Rar) Caracteristic vilegiaturiștilor.

vilen *sm, a* vz ***vilan***

vilenie *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~ii* / E: fr ***vilenie***] (Fîr) **1** Josnicie. **2** Avariție.

vilfeu *sm* vz ***vifel***

vilic *sm* [At: ALECSANDRI, O. VII, 25 / S și: *villic, villicus* / Pl: *~ici* / E: lat ***villicus***] **1** (În Imperiul Roman) Sclav sau libert care îndeplinea funcția de administrator al unui domeniu feudal. **2** (Jur; Trs; înv) Conducător al unei comunități săsești, mai ales rurale.

vilichinină *sfs* [At: DER / E: nct] Hormon secretat de mucoasa duodenală în timpul procesului de digestie, care activează mișcarea vilozităților intestinului subțire.

viligiatură *sf* vz ***vilegiatura***

viligiaturist, ~ă *smf* vz ***vilegiaturist***

vilipenda *vt* [At: LM / Pzi: *~dez* / E: lat ***vilipendere***, fr ***vilipender***] (Îvr; c. i. persoane) **1** A disprețui **(1)**. **2** (Îvr) A blama **(1)**.

vilișoară *sf* [At: BENIUC, M. C. I, 116 / Pl: *~re* / E: ***vilă*** + *-ișoară*] **1-2** (Șhp) Vilă **(1)** (mică).

viliște *sf* vz ***vieliște***

vilit *sns* [At: LTR² / E: nct] Material obținut prin aglomerarea carburii de siliciu cu șelac sau cu rășini sintetice și din care se confecționează rezistoarele neliniare pentru descărcătoarele electrice cu rezistență variabilă.

vilitură *sf* vz ***velitură***

villanovian, ~ă *a* [At: PÂRVAN, G. 2 / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***villanovien***] Care aparține civilizației primei vârste a fierului din Italia (între sec. IX-VI î. Hr., în regiunea Bologna și între sec. IX-VIII î. Hr., în Italia centrală).

vilniș *sm* vz ***velniș***

vilom *sn* vz ***vilon***

vilon *sn* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 215 / V: ***~iu*** (A: nct), ***~om*** (Pl: *viloame*) / Pl: (**1, 3**) *~uri* / E: mg ***villany***] **1** (Trs; Ban) Lampă (de iluminat). **2** (Trs) Lumină electrică. **3** (Trs) Bec (electric).

viloniu *sn* vz ***vilon***

vilos, ~oasă *a* [At: LM / Pl: *~oși, ~oase* / E: lat ***villosus, -a, -um***, fr ***villeux***] **1** (Bot) Acoperit cu peri moi, mai lungi sau mai scurți, asemănători cu lâna. **2** (Atm; îs) *Membrană ~oasă* Membrană acoperită cu vilozități **(1)**.

vilozitate *sf* [At: KRETZULESCU, A. 296/21 / S și: (înv) *~osi~* / Pl: *~tăți* / E: fr ***villosité***] **1** (Atm) Proeminență filiformă situată pe suprafața internă a anumitor organe ale corpului, mai ales a intenstinului gros sau subțire. **2** (Bot) Suprafață acoperită cu peri moi, mai lungi sau mai scurți. **3** (Bot) Totalitatea perilor care acoperă o suprafață.

viltă *sf* vz ***ghilț***

vilvat *sms* [At: PASCU, C. 218 / E: nct] (Reg; într-o ghicitoare) Moț¹ (pe capul unor păsări).

vim *sns* [At: DLR / E: nct] (Mol; îe) **A da** (cuiva) **~** A da curaj, putere.

vimein *sn* [At: COMAN, GL. / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Trs) Parte componentă a sucalei, nedefinită mai îndeaproape.

vin *sn* [At: PSALT. HUR. 58ʳ/10 / Pl: *~uri*, (îvr) *~ure* / E: ml ***vinum***] **1** Băutură alcoolică obținută prin fermentarea mustului de struguri Si: (îrg) *viniță¹* **(1)**, (arg) *mol⁶, molan², molete³, motorină*. **2** Cantitate determinată de vin **(1)** Si: (îrg) *viniță¹* **(2)**, (arg) *mol⁶, molan², molete³, motorină*. **3** (Trs; îs) *~ acru* Oțet preparat din vin. **4** (Ban; îs) *~ prăfript* Țuică făcută din vin. **5** (Olt; mai ales d. copiii mici; îe) **A vărsa ~ul mărtanului** A plânge. **6** (Reg; îe) **A-i ieși** (cuiva) **~ul în nas** A fi bețiv. **7** (Pfm; îe) **A** (**i**) **se sui** (sau **a i se urca** cuiva) **~ul la** (sau **în**) **cap** A se ameți de băutură. **8** (Trs; îe) **A lua drumul ~ului** A cădea în patima beției. **9** (Rar; îe) **A pune** (sau **a-și turna**) **apă în ~** A-și tempera pornirile. **10** (Reg; îe) **A bea ~ de unde cântă broasca** A bea apă. **11** (Mol; îls) **~ călcat de broaște** Apă **(1)**. **12** (Îvr; fig) Beție **(1)**. **13** (Lpl) Varietăți de vin **(1)**. **14** (Bis; spc) Element esențial, împreună cu pâinea, pentru săvârșirea tainei sfintei euharistii. **15** (Pex; udp „de", care indică felul) Băutură alcoolică obținută prin fermentarea mustului (îndulcit) de mere, de pere, de prune etc. sau a sucului² (îndulcit) extras din trestia-de-zahăr, din cocotier etc. **16** (Med; pex; urmat de determinări care indică felul) Preparat medicinal lichid rezultat prin dizolvarea în vin **(1)** a unor substanțe medicamentoase sau prin macerarea în vin a unor plante medicinale. **17** (Bot; înv) Viță² de vie¹ (*Vitis vinifera*). **18** (Înv) Plantație de vie¹ **(1)**. **19** (Trs) *~ sălbatic* Viță de Canada (*Parthenocissus quinquefolia*).

vinagiu *sm* [At: COSTINESCU / Pl: *~ii* / E: fr ***vinage***] (Fîr) **1-2** Vinărici¹ **(1-2)**.

vinar *sm* [At: FILIPESCU, D. II, 31/15 / Pl: *~i* / E: ***vin*** + *-ar*] **1** (Pop) Podgorean. **2** (Pop) Comerciant de vinuri. **3** (Îvr; irn) Paharnic. **4** (Olt) Persoană trimisă de familia miresei, în ajunul nunții, pentru a aduce de la familia mirelui vinul promis sau pentru a duce plocon mirelui.

vinare *sfs* [At: BREZOIANU, A. 609/20 / E: ***vin*** cf fr *vinage*] (Îvr) Operație de prelucrare a unui vin **(1)** slab sau de calitate medie prin adăugarea unei cantități dintr-un vin bun, în vederea îmbunătățirii calității acestuia.

vinarici *sn* vz ***vinărici¹***

vinarie *sf* [At: BORZA, D. 25 / Pl: ? / E: ***vin***] (Bot; reg) Vinariță (*Asperula odorata*).

vinariță *sf* [At: ENC. ROM. / Pl: *~țe* / E: ***vin*** + *-ariță*] **1** Plantă erbacee din familia rubiaceelor, cu frunze verticilate, cu flori mici, albe, plăcut mirositoare, folosită la parfumarea rufelor, la aromatizarea unor băuturi etc. Si: *sânziană, vineriță* **(5)**, (reg) *nebunoasă, sculătoare, tămâioasă, vinarie, vinăriță, mama-pădurii* (*Asperula odorata*). **2** (Olt; csc) Roiuri

de musculițe din jurul băuturilor alcoolice sau al altor lichide care fermentează.

vinars *sn* [At: DOSOFTEI, în L. ROM. 1985, 40 / V: ***~rț*** / S și: *vin ars* (Art. și: *vinul ars*), *vin-ars* / Pl: *~uri* / E: ***vin*** + ***ars*** după ger *Branntwein*)] (Reg) **1** Rachiu (din vin, de cereale, de prune etc.). **2** Cantitate determinată de vinars (1).

vinarț *sn* vz ***vinars***

vinasă *sfs* [At: DT / E: fr ***vinasse***] Lichid obținut ca reziduu după fermentarea și distilarea melasei de sfeclă (întrebuințat ca materie primă pentru obținerea carbonatului de potasiu).

vinaș *sn* [At: CIAUȘIANU, V. 73 / Pl: ? / E: ***vin*** + *-aș*] **1-2** (Olt; șhp) Vinișor (**1-2**).

vinaț *sn* [At: (a. 1756) URICARIUL II, 31/10 / V: (îrg) ***~ă*** (Pl: *~țe*) *sf* / Pl: *~uri*, *~e* / E: mlp ***vinaceus***] **1-2** (Mpl) (Varietate de) vin (**1**). **3** (Trs; îf *vinață*) Tescovină. **4** (Înv) Plantație de vie[1] (**1**). **5** (Înv) Podgorie.

vinață *sf* vz ***vinaț***

vină *sf* [At: COD. VOR.[2] 22r/14 / Pl: *~ni*, (îvp) *~ne* / E: slv **вина**] **1** (Asr) Motiv. **2** Faptă ale cărei consecințe pot fi imputate cuiva. **3** Abatere de la normele morale, juridice etc. care este susceptibilă de a fi sancționată Si: *delict* (**1**), *infracțiune*. **4** Răspundere morală implicată de săvârșirea unei infracțiuni. **5** (Îla) **Fără (de) (nici o) ~** Care nu poate fi făcut răspunzător pentru vreo faptă reprobabilă. **6** (Îal) Căruia nu i se poate imputa ceva (într-o împrejurare oarecare). **7** (Îal) Care are o conduită ireproșabilă. **8** (Îal) Impecabil. **9** (Înv; îal) Fără prihană. **10** (Îlav) **Fără (de) (nici o) ~** sau (înv) **pentru nici o ~** Fără vreun temei care să justifice o acuzație. **11** (Înv; îla) **Cu ~** Culpabil (**2**). **12** (Înv; îlav) **Cu ~** Cu fățărnicie. **13** (Îe; adesea îcn) **A avea o** (sau **vreo**) **~** sau (înv) **a avea ~** A purta o (anumită) răspundere pentru crearea unei situații nedorite, pentru un act condamnabil etc. **14** (Îe) **A fi ~na** (cuiva) sau **a purta ~na** A-i reveni (cuiva) (în mod exclusiv) responsabilitatea unei situații sau a unui fapt (care constituie obiect de imputare). **15** (Îe) **Din** (sau, îrg, **de**, **pentru**, reg, **pe**) **~na** (cuiva sau a ceva) Din cauza atitudinii, a comportării etc. (cuiva). **16** (Îe) **A găsi** (sau **a afla** cuiva) **~** A stabili culpabilitatea (cuiva). **17** (Îae) A atribui (cuiva) o faptă reprobabilă. **18** (Îe) **A cădea** (sau **a pica**) **în ~** A comite o faptă reprobabilă. **19** (Înv; îlav) **Pe ~na** (cuiva) sau **pe ~** În conformitate cu culpabilitatea (cuiva). **20** (Îe) **A face** (cuiva) **o ~ din ...** (sau **pentru ...**) A considera o manifestare a cuiva drept reprobabilă. **21** (Îae) A face (pe cineva) răspunzător (pentru ...). **22** (Pfm; îe) **Bată-l** (sau **bat-o**, **bată-i** etc.) **~na** Exprimă o dojană îngăduitoare, cu o nuanță de simpatie. **23** (Asr) Acuzare (**1**). **24** (Asr) Imputare. **25** (Înv; îe) **A da** (sau **a pune**, **a aduce**, îrg, **a băga**, **a-i băga** cuiva) **~** (sau **~na**) sau (înv) **a băga** (pe cineva) **în ~**, (reg) **a(-i) băga** (cuiva) **de ~** A formula o acuzație (împotriva cuiva). **26** (Înv; îe) **Băgare de ~** Învinovățire. **27** (Îe) **A da** (sau **a arunca**, îrg, **a pune**) **(toată) ~na pe ...** (sau **asupra**, reg, **la ...**) A indica (pe cineva sau ceva) drept (singurul) răspunzător, drept (singurul) făptaș (cu scopul de a se sustrage unei acuzații). **28** (Îe) **A cădea** (toată) **~na pe ...** (sau **asupra...**, **în capul** cuiva) A deveni victima unei acuzații. **29** (Îae) A fi făcut răspunzător pentru ceva. **30** (Îe) **A fi de ~** A fi susceptibil de acuzație. **31** (Îae) A constitui factorul determinat, cauza (unui rău).

vinar *sm* [At: (a. 1807) IORGA, S. D. XII, 162 / Pl: *~i* / E: ger ***wiener*** „vienez"] (Îvr) Florin austriac.

vinăricer *sm* [At: (a. 1698) IORGA, S. D. V, 346 / V: (înv) ***~ner~*** / Pl: *~i* / E: ***vinărici***[1] + *-ar*] Persoană care percepea vinăriciul[1].

vinărici[1] [At: (a. 1631) MAG. IST. I, 124/1 / V: (înv) ***~nar~***, ***~u***, ***~ner~***, ***~nericiu*** *sn* / Pl: *~uri* sn, *~* sm / E: ***vin*** + *-ărici(u)*] **1** *sn* Dijmă sau impozit care se percepea în trecut, în Țara Românească și în Moldova, de la proprietarii de vii, de la producătorii de vin și de la cârciumari Si: *vinărit* (**1**), (fîr) *vinagiu* (**1**). **2** *sn* Împuternicire de a percepe sau drept de a-și însuși vinăriciul (**1**) Si: *vinărit* (**1**), (fîr) *vinagiu* (**2**). **3** *sm* (Reg) Viticultor.

vinărici[2] *vt* [At: (a. 1742) IORGA, S. D. I, 300 / Pzi: *~icesc* / E: ***vinărici***[1]] (Îvr) A încasa vinăriciul[1] (**1**).

vinăriciu *sn* vz ***vinărici***[1]

vinărie *sf* [At: DOSOFTEI, ap. HEM 1841 / Pl: *~ii* / E: ***vin*** + *-ărie*] **1** (Pop) Pivniță în care se păstrează (și se vinde) vin. **2** (Pop) Depozit de vin. **3** (Îvr) Beție (**1**).

vinărit *sn* [At: R. POPESCU, CM I, 537 / Pl: (**1**) *~uri* / E: ***vin*** + *-ărit*] **1-2** Vinărici[1] (**1-2**). **3** (Reg) Viticultură.

vinăriță *sf* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~țe* / E: ***vin*** + *-ăriță*] (Bot; reg) Vinariță (*Asperula odorata*).

vinărsar *sm* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ri* / E: ***vinars*** + *-ar*] (Trs) Persoană care lucrează la o vinărsărie (**1**).

vinărsărie *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ii* / E: ***vinars*** + *-ărie*] **1** (Trs) Instalație pentru fabricarea vinarsului. **2** (Pex) Clădire (sau încăpere) în care se află o vinărsărie (**1**).

vinărsărit *sns* [At: PASCU, S. 107 / E: ***vinărsar*** + *-it*] (Trs) Meseria de vinărsar.

vinătui *vt* [At: ȘINCAI, HR. II, 92/23 / Pzi: ? / E: ***vină*** + *-ătui*] (Îvr; c. i. oameni) A învinui.

vinățea *sf* vz ***vinețel***

vinău *s* vz ***jinău***

vincăl *sn* vz ***vinclu***

vincălac *sn* vz ***vingalac***

vincător, ~oare *a, smf* vz ***vingător***

vince [At: PSALT. HUR. 6v/14 / V: ***ven~***, ***venge***, ***~nci*** (Par: *vincit*), ***~nge*** / Pzi: *vinc*, *vânc* / Ps: *vinsei*, *vincui*, *văncui* / Par: *vins* / E: ml ***vincere***] **1** *vt* (Înv; c. i. oameni) A învinge (în război[1], într-o luptă, într-o întrecere etc.). **2** *vt* (Înv; c. i. oameni) A supune. **3** *vta* (Înv) A ieși biruitor. **4** *vt* (Îvr; fig) A triumfa asupra ... **5** *vt* (Înv; fig) A stăpâni (o dorință, o pasiune etc.). **6** *vt* (Înv; fig) A pune stăpânire pe... **7** *vt* (Înv) A fi mai presus de ... **8** *vt(a)* (Îvr) A demonstra (**1**). **9** *vi* (Îvr) A se bizui pe ... **10** *vi* (Îvr) A guverna (**1**).

vinceală *sf* [At: ASACHI, O. II, 57 / Pl: *~ele* / E: ***vince*** + *-eală*] Victorie[1] (**1**).

vincere *sf* vz ***vingere***

vinchel *sn* vz ***vinclu***

vinchelac *sn* vz ***vingalac***

vincheleac *sn* vz ***vingalac***

vinchelhac *sn* vz ***vingalac***

vinchi *sn* vz ***vinclu***

vinci[1] *sn* [At: CADE / Pl: *~uri* / E: tc ***vinç*** cf ngr ***βιάντσι***] **1** Troliu folosit pe bordul unei nave pentru manevrarea ancorei, a parâmelor, a lanțului de ancoră sau pentru ridicarea greutăților. **2** Troliu. **3** Cabestan. **4** Cric[2]. **5** (Reg) Vârtej (de ridicat piatra morii).

vinci[2] *v* vz ***vince***

vincibil, ~ă *a* [At: FROLLO, V. 621 / Pl: *~i*, *~e* / E: it ***vincibile***, fr ***vincible***, lat ***vincibilis***] (Rar) Care poate fi învins.

vincier *sm* [At: DL / P: *~ci-er* / Pl: *~i* / E: ***vinci***[1] + *-ar*] Marinar specializat în manevrarea vinciului[1] (**1**).

vincire *sf* vz ***vingere***

vincitor, ~oare *sm, a* [At: ASACHI, O. II, 75 / Pl: *~i*, *~oare* / E: it ***vincitore***] (Înv) **1-2** Învingător.

vinclă *sf* vz ***vinclu***

vincli *s* vz ***vinclu***

vinclu *sn* [At: DDRF / V: (reg) ***venchel*** (Pl: *venchele*), ***~căl*** (Pl: *~căle*), ***~nchel***, ***~nchi***, ***~lă*** (Pl: *~le*) *sf*, ***~cli*** *s*, ***~col*** (Pl: *~cole*), ***~cul*** (Pl: *~cule*), ***~culă*** *sf*, ***~ngal***, ***~ngăr***, ***~nghel***, ***~nglă*** (Pl: *~ngle*, *~ngluri*) *sf*, ***~nglu*** (Pl și: *~ngle*) / S și: *win~* / Pl: *~ri*, *~le* / E: ger ***Winkel*** (eisen, -haken) cf mg *vinkli*] **1** Unealtă de lemn sau de metal formată din două laturi fixate în unghi drept, folosită în dulgherie, în tâmplărie, în zidărie etc. pentru trasarea sau pentru controlul unghiurilor drepte Si: *colțar* (**12**), *dreptar*[1] (**1**), *echer* (**1**), (reg) *cot*[2] (**28**), *ghiunie*. **2** (Reg) Colțar cu limbă. **3** (Tip; înv) Vingalac (**1**). **4** (Rar; îf *vinchel*) Echer (pentru desen). **5** Piesă de lemn sau de metal cu două aripi care formează între ele un unghi drept, folosită pentru consolidarea sau protejarea unui element de construcție. **6** Bară metalică profilată în formă de L, cu aripi egale sau inegale Si: *cornieră*.

7 Fiecare dintre cele două colțuri de sus ale unei porți de fotbal, de handbal etc. 8 (Reg; pex) Fiecare dintre cei patru stâlpi așezați la colțurile unei case țărănești.

vincol *sn* vz ***vinclu***

vincul¹ *sn* [At: LM / Pl: *~e* / E: lat ***vinculum***] 1 (Trs; Iťî) Ceea ce servește la legat Si: *legare*. 2 Mijloc de limitare a unui drept.

vincul² *sn* vz ***vinclu***

vincula *vt* [At: LM / Pzi: *~lez* / E: ***vincul¹***] 1 (Îvr) A lega. 2 (Îvr) A înnoda. 3 (Jur; Trs; înv) A supune unei obligații legale.

vinculare *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: *~lări* / E: ***vincula***] 1 (Trs; înv) Impunere a respectării unei obligații legale Si: *vinculație*. 2 Condiție restrictivă, stabilită prin acord, prin care se îngrădește dreptul cuiva de a dispune de unele valori (bani, mărfuri etc.).

vinculat, ~ă *a* [At: LM / Pl: *~ați, ~e* / E: ***vincula***] 1 (Îvr) Legat. 2 (Îvr) Înnodat. 3 (Jur; Trs; înv) Supus unei obligații legale.

vinculație *sf* [At: T. POP. D. J. / Pl: *~ii* / E: ***vincula*** + *-ație*] (Jur; Trs; înv) Vinculare (1).

vinculă *sf* vz ***vinclu***

vinde [At: PSALT. HUR. 37ʳ/21 / V: (înv) ***ven~*** / Pzi: *vând*, (îrg) *vânz*, (reg) *vind* / E: ml ***vendere***] 1 *vt(a)* (Îoc *a cumpăra*) A ceda cuiva dreptul de proprietate asupra unui bun în schimbul unei sume de bani. 2 *vt* (C. i. mărfuri) A oferi pe piață spre cumpărare Si: *a comercializa* (1), (îrg) *a neguța*. 3 *vt* (Îe) **A ~ castraveți (sau pepeni, flori, apă, gogoși) la grădinar (sau la sacagiu, la gogoșar)** A da cuiva un lucru din care are din belșug. 4 *vt* (Îae) A încerca să înșeli sau să dai lecții cuiva care este mai șiret sau mai învățat decât tine. 5 *vt* (Îe) **A ~ pielea ursului din pădure** (sau **peștele din baltă**) A promite un lucru pe care nu-l ai. 6 *vt* (Îae) A face planuri în legătură cu un lucru pe care nu-l posezi (încă), care este nesigur. 7 *vt(a)* (Îe) **Cum** (sau **așa, precum**, înv. **în cât) am cumpărat(-o), așa (o) vând** O spun așa cum am auzit-o (fără să-mi iau răspunderea veridicității). 8 *vt* (Îe) **A ~** (cuiva) **gogoși** (sau **brașoave**) A spune (cuiva) minciuni. 9 *vt* (Îe) **A ~ moși pe groși** A face o afacere necinstită sau neconvenabilă. 10 *vt* (Îe) **Te ~ fără bani** Se spune despre un om rău, șiret. 11 *vt* (Îe) **A-și ~ (și) pielea** (sau **cămașa**) **de pe el** (sau **de pe sine**) A da tot (pentru a scăpa de o anumită situație sau pentru a realiza un anumit lucru). 12 *vt* (Îae) A nu mai rămâne cu nimic. 13 *vt* (Îe) **A-și ~ scump viața** (sau **pielea**) A se apăra în luptă cu deosebită vitejie. 14 *vt* (Îae) A-l face pe adversar să plătească scump victoria. 15 *vt* (Îvr; îe) **A ~ vânt** A vorbi degeaba (pentru cineva care nu ascultă). 16 *vt* (C. i. sclavi, iobagi etc.) A trece în posesiunea altui stăpân (în schimbul unei sume de bani). 17 *vt* (C. i. un bun, o proprietate; de obicei întărit prin determinări modale) A scoate la licitație (pentru neplata datoriilor). 18 *vt* (Înv) A arenda (1). 19 *vrp* (D. mărfuri) A fi cerut pe piață. 20 *vrp* (Îvp; d. mărfuri) A valora (3). 21 *vr* (Fig) A se pune în serviciul cuiva (renunțând la convingeri, la libertate, la cinste) în schimbul unor avantaje (materiale). 22 *vt* (Fig) A face compromisuri morale în schimbul unor avantaje (materiale). 23 *vt* (Bis; îe) **A-și ~ sufletul (diavolului)** A pactiza cu diavolul, trădând credința creștină. 24 *vt* (Pex; îae) A face orice compromis pentru a obține ceva. 25 *vt* (Pex; îae) A fi total lipsit de scrupule. 26 *vt* (Fig) A trăda sau a denunța pe cineva (în schimbul unor avantaje). 27 *vt* (Fig) A divulga o informație secretă (pentru bani). 28 *vr* (Îvp) A se trăda prin vorbe, gesturi etc. 29-30 *vtr* A face să practice sau a practica prostituția.

vindec *sn* [At: CORESI, EV. 82 / Pl: *~uri* / E: pvb ***vindeca¹***] 1 (Îrg) Vindecare (1). 2 (Îrg; pex; ccr) Remediu (terapeutic). 3 (Îrg; îla) **Fără (de) ~** Incurabil. 4 (Reg; îe) **A nu-și vedea ~ul** A înceta să mai spere în vindecarea unei boli îndelungate. 5 (Reg; îae) A nu se mai vindeca¹ (1). 6 (Reg; îae) A nu se mai restabili moralmente.

vindeca¹ [At: PSALT. HUR. 4ʳ/12 / V: (îrg) *~ica*, (înv) ***ven~***, (îvr) ***vendica*** / Pzi: (și, înv, 6) *vindec* / E: ml ***vindicare*** „a răzbuna"] 1-2 *vtr* A scăpa sau a face (pe cineva) să scape de o boală, de o suferință fizică Si: *a (se) însănătoși, a (se) trata*, (pop) *a (se) lecui, a (se) tămădui*, (îvp) *a (se) mântui*, (înv) *a remedia*, (reg) *a se războli²*, *a (se) răzbuna, a (se) vrăciui* (3-4). 3 *vr* (Mol; îe) **A se ~ cu zamă de clopot** A fi muribund. 4 *vtf* (C. i. boli, suferințe) A face să dispară (în urma unui tratament medical). 5 *vr* (D. răni, tăieturi etc.) A se cicatriza (1). 6 *vr* (Mun) A muri. 7 *vt(a)* A face (pe cineva) să scape de o suferință morală, de o stare afectivă neplăcută, de un necaz. 8 *vt* (Pex; c. i. suferințe morale) A face să dispară. 9 *vt* (Pex; c. i. suferințe morale) A face să scadă în intensitate Si: *a alina¹* (6), *a calma* (1), *a liniști, a potoli*. 10-11 *vtr* (Bis) A (se) mântui. 12-13 *vtr* A (se) dezobișnui de o deprindere rea Si: *a (se) dezbăra* (1), *a (se) dezvăța* (1-2). 14-15 *vtr* (Înv; fig) A dispărea sau a face să dispară. 16-17 *vtr* (Înv; c. i. elemente ale naturii, forme de relief, construcții etc.) A (se) reface (după o calamitate). 18 *vt* (C. i. fapte, situații deficitare, lacunare) A compensa (1). 19 *vt* (Îvr) A ocroti. 20 *vr* (Într-o poezie populară) A se prinde, devenind una cu...

vindeca² *v* vz ***vindica¹***

vindecabil, ~ă *a* [At: CORNEA, E. I. 125/35 / Pl: *~i, ~e* / E: ***vindeca*** + *-bil*] (D. boli) Care poate fi vindecat Si: *curabil*, (înv) *vindecăcios*.

vindecare *sf* [At: PSALT. 71 / V: (înv) ***ven~*** / Pl: *~cări* / E: ***vindeca¹***] 1 Refacere a sănătății unei ființe suferinde, a unui organ bolnav etc. (prin îngrijire, prin tratament medical etc.) Si: *însănătoșire*, (pop) *lecuire, tămăduire, tămăduială*, (îrg) *vindec* (1), (înv) *vindecăciune, vindecătură* (1), *vrăciune* (1), (îvr) *vindecat¹* (1), *vindecământ, vrăciuință*. 2 (Îvp; pex; ccr) Remediu (terapeutic). 3 (Pex) Încetare a unei boli, a unei suferințe fizice. 4 (Îla) **Fără ~** Incurabil. 5 Cicatrizare a unei răni, a unei tăieturi etc. 6 Eliberare a cuiva de o suferință morală, de o stare afectivă, de un necaz. 7 (Ccr) Mijloc care permite combaterea unei suferințe morale. 8 (Pex) Încetare a unei suferințe morale, a unei stări afective neplăcute etc. 9 (Pex) Scădere în intensitate a unei suferințe morale, a unei stări afective neplăcute etc. Si: *alinare¹* (4), *calmare* (1), *liniștire, potolire*. 10 (Bis) Mântuire. 11 (Îvr) Acoperire a unei daune (bănești).

vindecat¹ *sns* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie, 183ʳ/22 / E: ***vindeca¹***] 1 (Îvr) Vindecare (1). 2 (Îlav) **Pe ~e** Pe cale de a se însănătoși.

vindecat², ~ă *a* [At: CORESI, EV. 143 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***vindeca¹***] 1 Care a scăpat de o boală, de o suferință fizică Si: *însănătoșit*, (pop) *lecuit, tămăduit*. 2 (D. boli, suferințe fizice) Care a încetat (în urma unei îngrijiri, a unui tratament medical etc.). 3 (D. răni, tăieturi) Care s-a cicatrizat. 4 Care a scăpat de o suferință morală, de o stare afectivă neplăcută, de un necaz. 5 (Pex; d. suferințe morale) Care a dispărut. 6 (Pex; d. suferințe morale) Care a scăzut în intensitate Si: *alinat³* (4), *calmat²*, *liniștit, potolit*.

vindecă *sf* [At: BORZA, D. 30 / Pl: *~eci* / E: pvb ***vindeca¹***] (Bot; Trs) Vindecea (1) (*Betonica officinalis*).

vindecăcios, ~oasă *a* [At: LB / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***vindeca¹*** + *-ăcios*] (Înv) Vindecabil.

vindecăciune *sf* [At: DOSOFTEI, PS. 22/21 / Pl: *~ni* / E: ***vindeca¹*** + *-ăciune*] (Înv) Vindecare (1).

vindecământ *sn* [At: GHEȚIE, R. M. 491 / Pl: ? / E: ***vindeca¹*** + *-ământ*] (Îvr) Vindecare (1).

vindecător, ~oare [At: CORESI, EV. 20 / V: (înv) ***~iu, ~dic~*** *sm* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***vindeca¹*** + *-ător* (8-10) cf lat *vindex*] 1-2 *sm* (Asr) Persoană care vindecă (1, 7). 3-4 *sm* (Asr) Persoană care pretinde că poate vindeca (1, 7). 5 *sm* (Bis) Mântuitor. 6-7 *a* (D. medicamente, metode) Care vindecă (1, 7). 8-9 *a* (D. medicamente, metode) Căruia i se atribuie însușirea de a vindeca (1, 7). 10 *sm* (Înv) Ocrotitor. 11 *sm* (Înv) Salvator. 12 *sm* (Înv) Răzbunător.

vindecătoriu *sm* vz ***vindecător***

vindecătură *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 210ʳ/31 / Pl: *~ri* / E: ***vindeca¹*** + *-tură*] 1 (Înv) Vindecare (1). 2 Cicatrice. 3 (Îvr; fig) Astupare (a unei crăpături, a unei găuri etc.).

vindecea *sf* [At: LB / V: (reg) ***~dic~*** / Pl: *~ele* / E: ***vindeca¹*** + *-ea*] 1 Plantă erbacee din familia labiatelor, cu tulpina și cu frunzele acoperite cu peri aspri, cu florile purpurii, dispuse în formă de spic, întrebuințată, datorită proprietăților sale aromatice și tonice, ca remediu pentru răni și pentru boli de piept Si: *crețișor, cuișoriță, vindecuță* (2), *iarbă-de-răni*,

iarba-tăieturii, (reg) *vindecă* (*Betonica officinalis*). **2** (Bot) Usturoiță (*Alliaria officinalis*).

vindecuță *sf* [At: CONV. LIT. XXIII, 1061 / Pl: *~țe* / E: ***vindeca¹*** + *-uță*] **1** (Bot) Usturoiță (*Alliaria officinalis*). **2** Vindecea (1) (*Betonica officinalis*). **3** (Reg) Atârnătoare (*Zebrina pendula*).

vindeg *sm* vz ***vindic***

vinderău *sm* vz ***vindereu***

vindere *sf* [At: DM / Pl: *~ri* / E: ***vinde***] **1-2** Vânzare (**1-2**).

vinderel *sm* vz ***vindereu***

vindereu *sm* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***~el***, (reg) ***ven~***, ***ventireu***, ***~rău***, ***~dirău***, ***~direl***, ***~dir~***, ***vipde~*** / Pl: *~ei* / E: ns cf mg ***vandoról***, ***vándor***] **1** (Șîc **~el-roșu**, **~el-de-turnuri**) Pasăre răpitoare, de zi, din familia falconidelor, cu capul și gâtul de culoare cenușie cu pete negre, cu spatele roșu-cărămiziu și cu partea ventrală de culoare deschisă, pătată cu negru, care are un zbor caracteristic ce-i permite să rămână nemișcată, lovind aerul cu bătăi scurte și repezi din aripi Si: *vânturel¹* (4), (reg) *marinică*, *veringhel* (*Falco tinnunculus tinnunculus*). **2** (Șîc **~el-cu-picioare-roșii**, **~el-de-seară**) Pasăre răpitoare, de zi, din familia falconidelor, cu capul și spatele cenușii și cu pântecele ruginiu Si: *vânturel¹* (5), *șoimuleț-de-seară* (*Falco vespertinus vespertinus*). **3** (Șîc **~el-mic**, **~el-cu-ghiare galbene**) Pasăre răpitoare, de zi, din familia falconidelor, cu spatele de culoare roșie-cărămizie și cu penajul ventral gălbui Si: *vânturel¹*(7)*-mic* (*Falco naumanni naumanni*). **4** Pasăre răpitoare, de zi, din familia falconidelor, cu capul, gâtul și spatele albastre-cenușii cu dungi negre și cu pântecele galben-roșcat cu pete brune Si: *șoim*, *erete-de-iarnă*, *șoimuleț-pitic*, *gaia-găinilor* (*Falco columbarius aesalon*). **5** Pasăre răpitoare, de zi, din familia falconidelor, cu capul și gâtul negre, cu spatele cenușiu-albăstrui și cu partea ventrală alburie cu numeroase dungi transversale Si: *șoim* (*Falco peregrinus peregrinus*).

vinderi *vr* [At: PAMFILE, A. R. 264 / Pzi: *~resc* / E: ***vindereu***] (Reg) A nu avea astâmpăr.

vindiac *sn* [At: CV 1952, nr. 5, 35 / P: *~di-ac* / A și: *vin~* / Pl: *~uri* / E: ger ***Windjacke***] Haină scurtă, special confecționată pentru a apăra de vânt Si: *canadiană*.

vindic [At: KLEIN, D. 41 / V: ***~deg*** *sm*, ***~ig*** *smn*, ***~iug*** *sn* / Pl: *~ici* / E: mg ***vendég*** (dal *vendég*)] (Mar; Trs) **1** *sm* Musafir. **2** *sm* Nuntaș. **3-6** *sn* (Îf *vindig*, *vindiug*) Vizită¹ (**1-4**). **7** *sn* (Îf *vindig*, *vindiug*) Petrecere. **8** *sn* (Îe; îf *vindig*) **A merge pe ~ig** A merge în calitate de oaspete (la o petrecere).

vindica¹ [At: C. CANTACUZINO, ap. IORGA, L. I, 163 / V: ***~deca*** / Pzi: *vindic* / E: lat ***vindicare***, it ***vendicare***] (Înv) **1-2** *vtr* A (se) răzbuna. **3** *vt* A revendica.

vindica² *v* vz ***vindeca¹***

vindicativ, ***~ă*** *a* [At: NEGULICI / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***vindicatif***] (Liv) **1** (D. oameni) Care este înclinat spre răzbunare Si: *răzbunător*. **2** (D. oameni) Animat de dorința de răzbunare Si: *răzbunător*. **3** (D. manifestări ale oamenilor) Care exprimă dorința de răzbunare. **4** (D. manifestări ale oamenilor) Care este făcut din dorința de răzbunare.

vindicător *sm* vz ***vindecător***

vindicea *sf* vz ***vindecea***

vindicie *sf* [At: MAIOR, IST. 64/18 / Pl: *~ii* / E: lat ***vindicia***] (Ltî; rar) Atribuire (4).

vindicșug *sm* vz ***vindișug***

vindictă *sf* [At: HELIADE, O. I, 383 / V: (înv) ***ven~*** / Pl: *~te* / E: lat ***vindicta***, fr ***vindicte***] (Liv) **1** Urmărire și pedepsire a unei greșeli, a unei fărădelegi, a unei crime Si: *răzbunare*. **2** (Îs) *~ publică* (sau, rar, *populară*) Dezaprobare prin care societatea condamnă fapte socotite nedemne sau oameni care săvârșesc astfel de fapte Si: *oprobriu*.

vindig *smn* vz ***vindic***

vindigălui *v* [At: KLEIN, D. 169 / Pzi: *~esc* / E: ***vindig*** + *-ălui* cf mg *vendégel*] (Mar; Trs) A lua parte la o petrecere.

vindiglău *sn* vz ***vendeglău***

vindirău *sm* vz ***vindereu***

vindirel *sm* vz ***vindereu***

vindireu *sm* vz ***vindereu***

vindișig *sn* vz ***vindișug***

vindișug *sn* [At: KLEIN, D. 169 / V: ***~șig***, ***~icș~*** / Pl: *~uri* / E: mg ***vendégség***] (Trs) Petrecere (cu mâncare și băutură).

vindiug *sn* vz ***vindic***

vindobonian, ***~ă*** [At: LTR² / P: *~ni-an* / Pl: *~ieni*, *~iene* / E: fr ***vindobonien***] (Glg) **1** *sn* Al doilea etaj al miocenului, care cuprinde subetajele helvețian și tortonian. **2** *sn* Serie de straturi geologice din vindobonian (1). **3** *a* Care aparține vindobonianului (1). **4** *a* Care se referă la vindobonian (1). **5** *a* Care este caracteristic vindobonianului (1).

vindrilică *sf* vz ***ventrilică***

vindriș *av* vz ***vintriș***

vindrover *sn* [At: LTR² / S și: *wi~* / Pl: *~e* / E: eg ***vindrover***] Mașină de secerat, compusă dintr-un cadru pe care se montează aparatul de tăiere, rabatorul, transportorul, mecanismele de comandă și de acționare, folosită la recoltarea cerealelor în două faze.

viție *sf* vz ***vie¹***

vinecior, ***~oară*** [At: TDRG / V: (reg) ***vânăc~***, ***~ețioară*** *sf*, ***~nic~*** / Pl: *~i* / E: ***vânăt*** + *-ior*] **1-2** *a* (Pop; șhp) (Cam) vânăt (1). **3** *a* (Pop) Care este vânăt-deschis. **4** *a* (Pop; d. păsări) Care are penele cenușii-albăstrii, cu reflexe violete. **5** *a* (Pop; d. animale) Care are părul sur, cu reflexe violete. **6** *sf* (Șîc **~sălbatică**) Plantă din familia compozitelor, cu tulpina ramificată, cu frunzele ovale, cu florile albastre, rar roșii sau albe, grupate în capitule solitare în vârful ramurilor, care se folosesc în farmacie și în medicina populară Si: *albăstrea*, *albăstrică*, *albăstriță*, *vinețea*, (reg) *ghioc*, *zlăvoc*, *floarea-grâului*, *floarea-paiului* (*Centaurea cyanus*). **7** *sf* (Reg) Ciupercă comestibilă, cu pălăria de culoare vânătă, aurie sau portocalie, care conține un suc lăptos și dulce (*Lactarius volemus*). **8** *sf* (Reg) Pasăre cu penele de culoare vânătă-cenușie (*Anthus rufogularis*).

vinegretă *sf* [At: S. MARIN, C. B. 24 / Pl: *~te* / E: fr ***vinaigrette***] **1** Sos rece preparat din oțet, ulei, sare, piper (și pătrunjel tocat) Si: *vinograd* (1). **2** Trăsurică cu două roți, acoperită, care era trasă de un om.

vinere *sf* vz ***vineri***

vinerele *sfp* [At: PAMFILE, A. R. 113 / E: ***vineri*** + *-ele*] (Buc; în credințele populare) Zilele de 14 și de 28 octombrie între care nu este bine să se semene secara, cei care încalcă această interdicție fiind în pericol de moarte.

vineri [At: COD. VOR.² 71ʳ/8 / V: (îrg) ***~re*** *sf*, (înv) ***ven~*** *sf*, *av* / Pl: (1) *~* / E: ml ***veneris*** (dies)] **1** *sf* Ziua a cincea a săptămânii, care urmează după joi. **2** *sf* (În religia creștină; îs) *~rea Mare*, *~rea Patimilor*, *~rea Seacă*, *~rea Paștilor*, reg, *~rea Paștelui*, *~rea de Paști*, *~rea Neagră*, *~rea Ouălor*, *~rea Scumpă*, *~rea lu Sfântu Cristos* Ziua de vineri din ajunul Paștelui, în care creștinii țin post sever, comemorând răstignirea lui Hristos. **3** *sf* (Pop; îe) **A îndruga de ~rea Mare** A vorbi foarte mult. **4** *sf* (Îs) *~rea Mare* (sau, reg, *~rea celor 12 vineri*, *~rea Oilor*) Sărbătoare ortodoxă (la 14 octombrie) în care se prăznuiește Sfânta Parascheva. **5** *sf* (Mun; îs) *~rea Tămăduirii* (sau *Izvorului*) Sărbătoare ortodoxă ținută în vinerea (1) dinainte de Duminica Tomii. **6** *sf* (Olt; îs) *~rea strâmbă* Prima vineri (1) de după Crăciun. **7** *av* În vinerea (1) imediat precedentă sau următoare. **8** *av* (Șîf *vinerea*) Într-o zi de vineri (1). **9** *av* (Șîf *vinerea*) În timpul zilei de vineri (1). **10** *av* (Mai ales îf *vinerea*) În fiecare vineri (1).

vinericer *sm* vz ***vinăricer***

vinerici *sn* vz ***vinărici¹***

vinericiu *sn* vz ***vinărici¹***

vinerie *sf* vz ***veneriu***

vineriță *sf* [At: CONV. LIT. XXIII, 1061 / Pl: *~țe* / E: ***vineri*** +*-iță*] **1** Plantă erbacee din familia labiatelor cu frunzele bazale dispuse în formă de rozetă, cu florile albastre, rar roșii sau albe, dispuse în spic la vârful tulpinii, utilizată ca plantă medicinală (împotriva hemoragiilor) Si: *lavrentină*, *tămâiță*, *vinețică* (7), *cearta-casei* (*Ajuga reptans*). **2** (Șîc **~galbenă**, **~de-arătură**) Plantă erbacee din familia labiatelor cu tulpina scurtă, ramificată și păroasă și cu florile galbene Si: *tămâiță*, (reg)

filimină-de-câmp, *rută-sălbatică* (*Ajuga chamaepitys*). **3** Plantă erbacee din familia labiatelor cu tulpina păroasă, cu frunzele ovale, cu florile albastre, rar roz sau albe Si: *lavrentină*, *suliman* (*Ajuga genevensis*). **4** Plantă vâscoasă cu flori verzi-gălbui, dispuse în raceme, cu miros pătrunzător Si: *tămâiță*, (reg) *izmă*, *studeniță*, *tămâioară*, *tămâioasă*, *peliniță-grecească*, *smirnă-de-grădină* (*Chenopodium botrys*). **5** Vinariță (1) (*Asperula odorata*).

vinet *sns* [At: PASCU, S., 6 / E: ***vin*** + *-et*] (Mun; csc) Cantitate mare de vin.

vinetă *sf* vz ***vinietă***

vinetic, ~ă *smf, a* vz ***venetic***

vineța *sf* vz ***vinețel***

vinețău *sn* [At: COMAN, GL. / E: ns cf *vânăt*] (Reg; csc) Lăstarii viței de vie uscate.

vinețeală *sf* [At: AETHIOPICA, 40r/12 / V: (reg) ***vânăța~***, ***vânăț~*** / Pl: *~eli*, (îrg) *~ele* / E: ***vineți*** + *-eală*] **1** Învinețire. **2** Starea de a fi vânăt (1) Si: (reg) *vânățauă* (8). **3** Suprafață a pielii pe care s-a produs o învinețire Si: (reg) *vânățauă* (9). **4** Vânătaie (1). **5** (Îrg) Culoare vânătă. **6** (Îrg) Vopsea albastră. **7** (Îrg; spc) Albăstreală (2) (pentru rufe și var). **8** Boală a viței de vie produsă de o ciupercă parazită, care se manifestă prin apariția unor pete brun-roșcate pe fața superioară a frunzelor.

vinețel, ~ea [At: POLIZU / V: (înv) ***vânețea***, ***~nățea***, (reg) ***vânățauă***, ***vânățea***, ***~ța***, ***~nițea*** / Pl: *~ei*, *~ele* / E: ***vânăt*** + *-el*, *-ea*] **1-2** *a* (Pop; șhp) (Cam) vânăt (1). **3** *a* (Pop) De o culoare care se apropie de vânăt (1). **4** *a* (Pop) Care bate în vânăt (1). **5** *sf* (Reg) Culoare vânătă. **6** *sf* (Reg) Albăstreală (2) pentru var. **7** *sf* (Reg; îf *vânățauă*) Învinețire. **8-9** *sf* (Reg; îf *vânățauă*) Vinețeală (2-3). **10** *sf* (Reg; îf *vânățauă*) Vânătaie (1). **11** *sf* (Reg; îf *vânățauă*) Bășicuță care se face în palmă sau în talpă în urma unei lovituri. **12** *sf* (Trs; îf *vânățauă*) Panarițiu. **13** *sf* (Ban; îs; îf *vânățauă*) *~ de la ochi* Pupilă. **14** *sf* (Mpl) Plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpina ramificată și cu frunzele ovate, cu florile albastre, rar roșii sau albe, grupate în capitule solitare în vârful ramurilor, folosită în farmacie și în medicina populară Si: *albăstrea*, *albăstrică*, *albăstriță*, *vinecioară*, *vinetică* (6)*-de-câmp*, (reg) *ghioc*[3], *zglăvoc*, *floarea-grâului*, *floarea-paiului* (*Centaurea cyanus*). **15** *sfp* Ghioc[3] (*Centaurea phrygia*). **16** *sfp* Plantă erbacee din familia compozitelor, cu frunzele lanceolate sau ovate și cu florile grupate în capitule terminale, albăstrii, rar roșii sau albe, pe margini și roșietice în centru, care crește în regiunea alpină și în cea subalpină Si: *albăstrele* (*Centaurea axillaris*). **17** *sfp* Plantă erbacee din familia compozitelor, cu frunzele mari, lanceolate sau eliptice, cu tulpina terminată cu un singur capitul și cu flori albăstrii pe margini și violete în centru (*Centaurea mollis*). **18** *sfp* (Bot; reg) Săpunele (*Aster novae-angliae*). **19** *sfp* (Reg) Scânteiuțe (*Aster novi-belgii*). **20** *sfp* (Bot) Dumitrițe (2) (*Aster salignus*). **21** *sfp* Plantă erbacee ornamentală cu tulpina ramificată, noduroasă și cu florile azurii (*Commelina coelestis*). **22** *sf* (Reg) Ciupercă cu pălăria albă, cărnoasă, tare, cu gust plăcut, puțin amar, care crește prin pădurile de brad (*Russula delica*). **23-24** *sf* Burete-de-spin (*Russula alutacea* și *Russula grisea*). **25** *sf* Ciupercă cu pălăria măslinie-roșcată, cărnoasă, care crește toamna, în pădurile de conifere (*Russula olivacea*). **26** *sf* Ciupercă cu pălăria cărnoasă, portocalie sau roz, cu gust dulce, care crește prin pădurile de fag și de brad (*Russula xeramplina*). **27** *sf* Ciupercă din familia agaricaceelor, cu pălăria cărnoasă, de culoare roșcată-aurie sau brună-portocalie, care conține un suc lăptos și dulce Si: *râșcov*, (reg) *râșcoviță*, *burete-dulce*, *vinețică-cu-lapte* (*Lactarius volemus*).

vinețele *sfp* [At: PELIMON, I. 74/29 / E: ***vine*** (pll *vână*) + *-ele*] **1-2** (Înv; șhp) Vine (57) (subțiri).

vineți [At: LEX. MARS. 225 / V: (îrg) ***vânăți***, (înv) ***ven~*** / Pzi: *~esc* / E: ***vânăt***] **1-2** *vir* (Îrg) A deveni livid. **3-4** *vir* (Îrg) A deveni palid. **5** *vi* (Îrg; d. ochi) A face cearcăne (9). **6** *vt* (Îrg) A face să devină vânăt (35). **7** *vt* (Îrg) A colora în vânăt (1). **8** *vt* (Îrg; spc; c. i. rufe) A albăstri (7). **9-10** *vri* (Reg; d. produse alimentare) A căpăta o culoare vânătă din cauza unui proces de alterare. **11-12** *vri* (Reg; d. obiecte metalice) A (se) oxida. **13-14** *vri* (Reg; d. obiecte de aramă) A (se) cocli (1-2).

vinețică [At: ALECSANDRI, P. P. 271 / V: (înv) ***vân~*** / Pl: *~țele* / E: ***vânăt*** + *-ică*] **1-2** *af* (Pop; șhp) (Cam) vânăt (1). **3** *af* (Pop) De o culoare care se apropie de vânăt (1). **4** *af* (Pop) Care bate în vânăt (1). **5** *sf* (Reg) Culoare vânătă. **6** *sf* (Mpl; îc) **~-de-câmp** Vinețea (14). **7** *sf* (Bot) Vinerită (1) (*Ajuga reptans*). **8** *sf* (Bot; reg) Suliman (*Ajuga genevensis*). **9** *sf* (Bot; reg) Hulubiță (3) (*Russula aurata*). **10** *sf* (Bot; reg) Pâinișoară (*Russula integra*). **11** *sf* (Bot; îc) **~-cu-lapte** Vinețea (27) (*Lactarius volemus*).

vinețioară *sf* vz ***vinecior***

vinețire *sf* [At: KLEIN, D. 456 / V: (îvr) ***vân~*** / Pl: *~ri* / E: ***vineți***] **1** (Îrg) Lividitate. **2** (Îrg) Paloare. **3** (Îrg; d. ochi) Încercănare. **4** (Îrg) Colorare în vânăt (1). **5** (Îrg; d. rufe) Abăstrire (3). **6** (Reg; d. alimente) Alterare (3). **7** (Reg; d. obiecte metalice) Oxidare. **8** (Reg; d. obiecte de aramă) Coclire (1).

vinețit, ~ă *a* [At: KLEIN, D. 456 / V: ***vân~***, ***ven~*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***vineți***] (Înv) **1** Care a devenit livid. **2** Care a deveni palid.

vinețiu, ~ie [At: KLEIN, D. 456 / V: (înv) ***ven~*** *a*, (reg) ***vânăție*** *sf* / Pl: *~ii* / E: ***vânăt*** + *-iu*] **1** *a* De o culoare care se apropie de vânăt (1). **2** *a* Care bate în vânăt. **3** *a* Care are reflexe vinete. **4** *a* Care este vânăt-deschis. **5-6** *sfa*, *a* (Mol; șîs *poama ~ie*) (Soi de struguri) cu boabele de culoare vânătă, bun producător de vin. **7** *a* (D. ochi) Care are irisul de culoare vineție (1). **8** *a* (D. ochi) Care are sclerotica mov. **9** *a* (D. ochi) Care are cearcăne (9). **10** *a* (D. lumină, cer, flăcări etc.) Care este de un albastru stins, cu reflexe violete sau roșietice. **11** *a* (D. elemente ale naturii, peisaje etc.) Care este întunecat, plumburiu (din cauza ceții, a depărtării etc.). **12** *a* (D. elemente ale naturii, peisaje etc.) Care provoacă tristețe prin aspectul posomorât, întunecat. **13** *a* (Pex; d. elemente ale naturii, peisaje etc.) Deprimant. **14** *a* (D. ființe sau părți ale corpului lor) Vânăt (24). **15** *a* (D. oameni) Vânăt (25). **16** *a* (D. pielea, părul, blana unor animale sau d. penele unor păsări) Cenușiu-deschis (bătând în albastru). **17** *a* (D. animale sau păsări) Care are pielea, părul, blana, respectiv penele de culoare cenușie-deschis (bătând în albastru). **18** *smf* Cal sau iapă cu părul de culoare cenușie (bătând în albastru). **19** *sf* (Pop) Albastrul cerului. **20** *sf* (Pop; pex) Atmosferă (1). **21** *sn* Culoare vineție (1).

vingalac *sn* [At: POENARU, ap. TDRG / V: ***~gal~***, (înv) ***~nghel~***, ***~ncăl~***, ***~nchel~***, ***~ncheleac***, ***~nchelhac*** / Pl: *~ace*, (rar) *~uri* / E: ger ***Winkelhaken***] **1** Instrument de metal de forma unei cutii alungite, cu trei pereți, dintre care unul mobil, care servește tipografului pentru așezarea literelor și a celorlalte semne tipografice în rânduri egale, formând textul de imprimat Si: *culegar*, (înv) *vinclu* (3), (reg) *culegău*. **2** (Pex) Spațiu tipografic corespunzător dimensiunilor vingalacului (1).

vingă *sf* [At: ALR II, 6431/2 / Pl: *~ngi* / E: ns cf ger *Winde*] (Reg) Joagăr.

vingăl *sn* vz ***vinclu***

vingălac *sn* vz ***vingalac***

vingăr *sn* vz ***vinclu***

vingător, ~oare *smf, a* [At: N. TEST. (1648), 286r/30 / V: ***vencă~***, ***~ncă~*** / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***vinge*** + *-ător*] (Înv) **1-2** Învingător.

vinge *v* vz ***vince***

vingere *sf* [At: CORESI, L. 202/5 / V: ***vencere***, ***ven~***, ***~ncere***, ***~ncire*** / Pl: *~ri*, (îvr) *~* / E: ***vinge***] (Înv) **1** Victorie[1] (1). **2** (Îf *vengere*) Triumf.

vinghel *sn* vz ***vinclu***

vinghelac *sn* vz ***vingalac***

vinghercă *sf* vz ***venghercă***

vinglă *sf* vz ***vinclu***

vinglu *sn* vz ***vinclu***

vini[1] *vt* [At: CANTACUZINO, A. 86r/12 / Pzi: *~nesc* / E: ***vină***] (Îvr; c. i. oameni) A învinui.

vini[2]*-* [At: DN[3] / V: ***~no-*** / E: fr ***vini-***, ***vino-*** cf lat *vinum*] Element prim de compunere cu semnificația „vin".

vinicer *sms* [At: I. IONESCU, C. 157/6 / V: (reg) ***~ițel*** / E: ns cf slv ***виничик*** „vie"] **1** (Pop) Luna septembrie. **2** (Reg) Luna noiembrie.

vinicior, ~oară *a* vz ***vinecior***

vinicios, *~oasă* *a* vz **vânăcios**

vinicol, ***~ă*** *a* [At: COLUMNA, VII, 23 / A și: (înv) *~col* / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***vinicole***, it ***vinicolo***] **1** Referitor la viticultură (**1**). **2** (Înv; d. regiuni, țări) Viticol (**2**).

vinicolor, ***~ă*** *a* [At: DN[4] / Pl: *~i*, *~e* / E: *vini*[2]- + ***-color***] De culoare vinului (**1**).

vinicultor, ***~oare*** *smf* [At: LM / Pl: *~i*, *~oare* / E: ns cf *viniculturǎ*] (Îvr) Viticultor (**2**).

vinicultură *sfs* [At: LM / E: fr ***viniculture***] **1** Ansamblul activităților legate de producerea, conservarea, condiționarea și comercializarea vinului. **2** (Rar) Viticultură (**2**).

vinietă *sf* [At: HELIADE, O. I, 485 / P: *~nie~* / V: (îvr) ***~netă*** / S și: *vignetă* / Pl: *~te* / E: fr ***vignette***] **1** Ilustrație de mici dimensiuni așezată ca ornament la începutul sau la sfârșitul unui text (manuscris sau tipărit), al unui capitol etc. **2** Ornament pe coperta sau pe pagina de titlu a unei cărți. **3** Clișeu folosit în tipografie pentru ornamentație. **4** (Flt) Adaos atașat unei mărci poștale, cu sau fără valoare nominală, emis cu ocazia unui eveniment. **5** (Flt) Etichetă adezivă emisă de administrația poștală, cu ocazia unei aniversări sau a unei comemorări.

vinietist, ***~ă*** *smf* [At: DEX / P: *~nie~* / Pl: *~iști*, *~e* / E: fr ***vignettiste***] Artist specializat în desenarea sau gravarea vignetelor (în special pentru cărți).

vinifer, ***~ă*** *a* [At: LM / Pl: *~i*, *~e* / E: it ***vinifero***, fr ***vinifère***] (D. terenuri) **1** Care produce cantități mari de vin (**1**). **2** Care este propice cultivării viței de vie.

vinifica *vt* [At: COSTINESCU / Pzi: *vinific* / E: fr ***vinifier***] **1** A supune mustul de struguri unui proces de prelucrare pentru a-l preface în vin. **2** A efectua operațiile necesare pentru obținerea, ameliorarea și conservarea vinului din struguri.

vinificabil, ***~ă*** *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i*, *~e* / E: ***vinifica***+*-abil*] (Rar) Care poate fi vinificat.

vinificare *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~cări* / E: ***vinifica***] **1** Supunere a mustului de struguri unui proces de prelucrare pentru a-l preface în vin Si: *vinificație* (**1**). **2** Ansamblu de operații prin care se obține, se ameliorează și se conservă vinul Si: *vinificație* (**2**).

vinificat, ***~ă*** *a* [At: DLR / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***vinifica***] **1-2** (D. o cantitate de must sau de vin) Supus procesului de vinificație (**1-2**).

vinificator, ***~oare*** *smf* [At: LM / Pl: *~i*, *~oare* / E: fr ***vinificateur***] Persoană specializată în operațiile de vinificare (**2**).

vinificație *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (asr) ***~iune*** / Pl: *~ii*, (îvr) *~cății* / E: fr ***vinification***] **1-2** Vinificare (**1-2**).

vinificațiune *sf* vz ***vinificație***

vinil *sn* [At: MACAROVICI, CH. 450 / Pl: (**2**) *~uri* / E: fr ***vinyle***] **1** (Chm) Radical organic, nesaturat, obținut din etilenă. **2** (Fam; imp) Disc muzical din vinil.

vinilacetilenă *sf* [At: DN[4] / Pl: *~ne* / E: fr ***vinylacétilène***] (Chm) Hidrocarbură nesaturată, obținută prin polimerizarea acetilenei.

vinilic, ***~ă*** *a* [At: MACAROVICI, CH. 498 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***vinylique***] (D. substanțe chimice) **1** Care se obține din vinil. **2** Pe bază de vinil.

vinilin *sns* [At: L. ROM., 1959, nr. 5, 6 / V: (rar) ***~ă*** *sf* / E: ***vinil***] Material plastic obținut din policlorură de vinil plastifiată.

vinilină *sf* vz ***vinilin***

vinilit *sns* [At: LTR / S și: *vinylite* / E: fr ***vinylite***] Material plastic obținut prin polimerizarea clorurii de vinil și a acetatului de vinil, utilizat mai ales la fabricarea discurilor muzicale.

vinimeriu *sns* [At: MARIAN, S. R. 96 / E: ml ***vindemiarius***] (Pop) Luna septembrie.

vininos, *~oasă* *a* vz ***veninos***

viniplast *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~e* / E: fr ***vinyplaste***, ger ***vinyplast***] Policlorură de vinil amestecată cu plastifianți și stabilizatori de temperatură.

vinișoară *sf* [At: MARDARIE, L. 141[2]/12 / V: (reg) ***vân~***, (îvr) ***ven~*** / Pl: *~re* / E: ***vine*** (pll *vână*) + *-ișoară*] **1-4** (Șhp) Vână (**1-2**) (subțire) Si: (înv) *vânuță* (**1-4**). **5-11** (Pop; șhp) Vână (**19-21**) (subțire) Si: (îrg) *vânuță* (**5-11**). **12-15** (Șhp) Vână (**47**, **57**) (subțire). **16-17** (Bot; șhp) Vână (**59**) (subțire). **18-19** (Ent; rar; șhp) Vână (**60**) (subțire). **20-23** (Pop; șhp) Vână (**61-62**) (subțire).

vinișor *sn* [At: LB / Pl: (rar) *~oare* / E: ***vin*** + *-ișor*] **1-2** (Pfm; șhp) Vin (bun) Si: (reg) *vinaș* (**1-2**), *vinuleț* (**1-2**), *vinuț* (**1-2**).

vinitic, *~ă* *smf* vz ***venetic***

viniță[1] *sf* [At: DIONISIE, C. 219 / A și: (reg) *vin~* / E: ***vin*** + *-iță*] **1** (Îrg) Vin (**1**). **2** (Mol) Vin de calitate inferioară.

viniță[2] *sf* [At: ÎNV. VIN. 108/11 / Pl: ? / E: srb ***vinica***] (Trs; înv) Pivniță.

vinițea *sf* vz ***vinețel***

vinițel *sm* vz ***vinicer***

viniu, ***~ie*** *a* [At: MARIAN, CH. 51 / Pl: *~ii* / E: ***vin*** + *-iu*] **1** (Înv) Vinuriu (**1**). **2** (Reg) Vinuriu (**2**).

vino- vz ***vini***[2]***-***

vinoaică *sf* [At: ALIL XXVI, 152 ap. DLR, 152 / E: ***vin*** + *-oaică*] (Mol) Vin de calitate inferioară Si: (reg) *vinoi*.

vinocolorimetru *sn* [At: DN[4] / Pl: *~re* / E: fr ***vinocolorimètre***] Colorimetru pentru determinarea intensității colorației vinurilor.

vinograd *sn* [At: DN[3] / V: ***~ă*** *sf* / Pl: (rar) *~uri* / E: rs ***виноград***] **1** Vinegretă (**1**). **2** Salată de legume (cu carne fiartă) la care se adaugă vinegretă (**1**). **3** (Fig) Învălmășeală mare.

vinogradă *sf* vz ***vinograd***

vinoi *sn* [At: ALIL XXVI, 152 / E: ***vin*** + *-oi*] (Reg) Vinoaică.

vinolent *a* vz ***vinulent***

vinolență *sf* vz ***vinulență***

vinometru *sn* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~re* / E: fr ***vinomètre***] (Înv) Instrument care măsoară cantitatea de alcool din vin Si: *enometru*.

vinos, ***~oasă*** [At: KLEIN, D. 456 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***vin*** + *-os*] **1** *a* (Pop; d. struguri) Din care se obține vin mult Si: *mustos*, *zemos*. **2-3** *sf*, *a* (Șîs *poamă ~oasă*) (Varietate de struguri pentru vin) cu boabe rotunde și dese, de culoare albă-gălbuie sau verde și cu miezul foarte zemos. **4** *a* (Înv; d. terenuri, regiuni etc.) Care produce vin mult. **5** *a* (Trs) Amețit de vin Si: *cherchelit*. **6** *a* (Trs) Bețiv (**2**). **7** *a* (Înv; d. vinuri) Care conține mult alcool. **8-9** *a* (Îrg) Care are miros sau gust asemănător cu al vinului. **10** *a* (Înv) De culoarea vinului (roșu).

vinotecă *sf* [At: SCÎNTEIA, 1962, nr. 5401 / Pl: *~eci* / E: fr ***vinothèque***] Colecție de vinuri de caliatate superioară, din recolte diferite.

vinovat, ***~ă*** [At: COD. VOR.[2] 59[v]/12 / Pl: *~ați*, *~e* / E: slv ***виноватъ***] **1** *smf* (Înv; urmat de determinări în dativ) Făptuitor al... **2** *smf* Persoană care a săvârșit o abatere de la normele morale. **3** *smf* Persoană care a comis o infracțiune, un delict, o crimă Si: *inculpat*. **4** *smf* (Înv) Persoană condamnată pentru o faptă reprobabilă. **5** *a* Care a săvârșit o faptă (considerată) reprobabilă. **6** *a* Care este răspunzător de o situație, de un fapt etc. ce constituie obiect de imputare. **7** *a* (Îe) **A se face ~ de...** A comite[2] (**1**) ... **8** *a* (Îae) A avea o atitudine reprobabilă, manifestată prin... **9** *a* (Îvr; îe) **A nu fi ~** A fi fără păcat. **10** *a* (Îvr; îae) A fi desăvârșit. **11** *a* (D. manifestări ale oamenilor) Care contravine legii Si: *ilegal*. **12** *a* (D. manifestări ale oamenilor) Care contravine bunelor moravuri Si: *imoral*. **13** *a* (Înv; construit cu verbul „a fi" și adesea însoțit de determinări în dativ) Pasibil (de...). **14** *a* (Înv; construit cu verbul „a fi" și adesea însoțit de determinări în dativ) Osândit (la...). **15** *a* (Îrg; îe) **A da ~ (morții)** (pe cineva) sau **a se da ~** A (se) denunța (**1**). **16** *a* (Îrg; îae) A (se) osândi.

vinovătesc, ***~ească*** *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ești* / E: ***vinovat*** + *-esc*] (Înv) **1** De om vinovat (**5**). **2** Care se referă la cel vinovat (**5**). **3** (D. cauze judiciare) Penal[2].

vinovătește *av* [At: DRLU / E: ***vinovat*** + *-ește*] (Îvr) Ca un om vinovat (**5**).

vinovăți [At: PSALT. HUR. 121[r]/10 / Pzi: *~țesc* / E: ***vinovat***] **1-2** *vtr* (Îvr) A (se) supune. **3** *vt* (Îrg; c. i. oameni) A acuza (**1**). **4** *vt* (Îrg; c. i. oameni) A condamna (**1**). **5** *vr* (Îvr) A se face vinovat față de cineva.

vinovățicios, ***~oasă*** *a* [At: KLEIN, D. 456 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***vinovăți*** + *-cios*] (Îvr) **1-2** Vinovat (**5-6**).

vinovăție *sf* [At: CANTEMIR. I. I. I.. 49 / Pl: *~ii* / E: ***vinovat*** + *-ie*] **1** Starea celui vinovat (**5**). **2** (Asr) Abatere de la normele morale, juridice etc. susceptibilă de a fi sancționată. **3** (Înv) Acuzație formulată (în justiție) împotriva cuiva.

vinovățire *sf* [At: KLEIN. D. 456 / Pl: *~ri* / E: ***vinovăți***] (Înv) **1** Acuzare (**1**). **2** Condamnare (**1**). **3** (Îe) **A fi în ~** A fi pasibil de pedeapsă.

vinozitate *sf* [At: MAN. SĂNĂT. 43/1 / E: fr ***vinosité***, lat ***vinositas***, ***-atis***] **1** (Îvr) Calitate a unui vin care conține mult alcool. **2-3** Gust sau miros de vin.

vint *sns* [At: DN^{3} / E: eg ***wint***] Joc de cărți asemănător cu vistul și cu bridgeul.

vintari *sn* vz ***inventar***

vintă *sf* [At: ALR II/I MN 151 / Pl: *~te* / E: ger ***Winde***] (Reg) **1** Troliu. **2** Cabestan. **3** Cric^{2}.

vintelator *sn* vz ***ventilator***

vintere *sf* vz ***vintre***

vinteș, ~ă *a* vz ***vânteș***

vinti *vi* [At: DLR / Pzi: 3 *~tește* / E: ns cf *vânt*, *zvânta*] (Reg; d. plante) A se coace înainte de vreme.

vintil *sn* vz ***vintir***

vintilă *sf* vz ***vintir***

vintir *sn* [At: DAMÉ. T. 124 / V: (reg) ***~il***, ***~ilă***, ***~ă*** *sf* / Pl: *~e* / E: rs ***вентерй*** cf rs *бентель*] Unealtă de pescuit, în formă de sac de plasă lung și ascuțit la un capăt, întins pe mai multe cercuri, cu gura strâmtă și răsfrântă înăuntru pentru a nu ieși peștele, folosită în apele dulci Si: (reg) *vârgă^{1}*.

vintiragiu *sm* [At: ANTIPA. P. 285 / V: (rar) ***~rig~*** / Pl: *~ii* / E: ***vintir*** + *-agiu*] Pescar care pescuiește cu vintirul.

vintiră^{1} *sf* vz ***vintir***

vintiră^{2} *sf* vz ***vintre***

vintire *sf* vz ***vintre***

vintirigiu *sm* vz ***vintiragiu***

vintișor *sn* vz ***vântișor***

vintit, ~ă [At: DLR / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***vinti***] (Reg) **1** *a* (D. plante) Care se coace înainte de vreme. **2** *smf* Persoană firavă, nedezvoltată.

vintră *sf* vz ***vintre***

vintre *sf* [At: PARACLIS (1639), 269 / V: (îrg) ***vântră***, ***~ră***, (înv) ***vân~***, ***ventră***, ***ven~***, (reg) ***~tere***, ***~tiră***, ***~tire*** / Pl: ~ / E: ml ***venter***, ***-is***] **1** (Îvp) Abdomen. **2** (Îvp; prc) Partea inferioară (și laterală) a abdomenului Si: (îrg) *vintricel^{1}* (**2**). **3** (Îvp) Pântecele femeii (considerat drept locul unde se concepe fătul). **4** (Îvp) Organele genitale ale femeii sau ale bărbatului. **5** (Îvp; lpl) Organele interne aflate în cavitatea abdominală. **6** (Îvp; lpl; prc) Intestine. **7** (Reg; pex; îf *vântră*) Partea din interior a unui lucru, a unui loc etc. **8** (Îvp) Diaree (**1**). **9** (Îvp) Dizenterie. **10** (Reg) Partea din spatele genunchiului.

vintrea *sf* vz ***vetrelă***

vintreală *sf* vz ***vetrelă***

vintrecel *smn* vz ***vintricel^{1}***

vintrelă *sf* vz ***vetrelă***

vintri *v* vz ***vetri***

vintrice *sf* vz ***vetrice***

vintricea *sf* vz ***ventricea***

vintricel^{1} *smn* [At: BUDAI-DELEANU. LEX. / V: (îrg) ***ven~***, ***vet~***, (reg) ***~trec~*** / Pl: *~ei* sm, *~e* sn / E: ***vintre*** + *-icel*] **1** (Îrg) Abdomen. **2** (Îrg) Vintre (**2**). **3** (Reg) Organele genitale ale bărbatului sau ale femeii. **4** (Reg) Regiunea inghinală. **5** (Îrg) Stomac. **6** (Reg; îf *vitricel*) Diaree (**1**). **7** (Reg; îf *vitricel*) Dizenterie. **8** (Reg) Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu florile galbene, folosită în medicina populară Si: (reg) *vintrișcă* (*Artemisia vulgaris*).

vintricel^{2} *sn* [At: AMFILOHIE. G. F. 265^{r}/2 / Pl: *~e* / E: it ***ventricello*** (ad *vintre*)] (Îvr) Ventricul (**1**).

vintrilă *sf* vz ***vetrelă***

vintrilică *sf* vz ***ventrilică***

vintriloc *sm* vz ***ventriloc***

vintriș [At: LB / V: ***~ndr~*** *av* / Pl: (**6**) *~i*, *~e*, (**7**) *~uri* / E: ***vintre*** + *-iș*] **1** *av* (Reg) (Stând sau târându-se) pe burtă. **2** *av* (Reg) Înclinat. **3** *av* (Reg) Pieziș. **4** *av* (Reg) Lateral. **5** *sn* (Mol; îlpp; îf *vindriș*) **De-a ~ul** De-a curmezișul. **6** *a* (Trs; d. animale) Șchiop. **7** *sn* (Reg) Fiecare dintre grinzile așezate de-a curmezișul pe temelia unei case.

vintrișcă *sf* [At: MARIAN. O. II. 6 / Pl: ? / E: ***vintre***] (Bot; Buc) Vintricel^{1} (**8**) (*Artemisia vulgaris*).

vintritor, ~oare *a* vz ***vetritor***

vintroaie *sf* [At: ANTIPA. P. 413 / Pl: ~ / E: ***vintir*** + *-oaie*] (Pop) Vintir mare.

vintuză *sf* vz ***ventuză***

vințalar *sm* vz ***vințeler***

vințălăr *sm* vz ***vințeler***

vințălăriță *sf* [At: ALR II. 6 117/64 / Pl: ? / E: ns cf *vințălăr*] (Ent; reg) Femela țigărarului.

vințăler *sm* vz ***vințeler***

vințâler *sm* vz ***vințeler***

vințeler *sm* [At: MOLNAR. D. 62/5 / V: (reg) ***~țalar***, ***~țălăr***, ***~țăl~***, ***~țâl~***, ***~til~*** / A și: *vin~* / Pl: *~i* / E: mg ***vincellér***] **1-2** (Trs; Ban) Vier^{1} (**1-3**). **3** (Reg; îf *vințăler*) Chiriaș (**1**).

vințiler *sm* vz ***vințeler***

vinui *vt* [At: CORESI. EV. 274 / Pzi: *~esc* / E: ***vină*** + *-ui*] **1** (Înv; c. i. oameni; fșa) A acuza (**1**). **2** (Îvr) A căuta (cuiva) pretext de ceartă.

vinuire *sf* [At: BIBLIA (1688), 142^{1}/49 / Pl: *~ri* / E: ***vinui***] (Înv) Acuzare (**1**).

vinuit^{1} *sn* [At: BIBLIA (1688), 142^{1}/41 / Pl: ? / E: ***vinui***] (Îvr) Acuzare (**1**).

vinuit^{2}, ~ă [At: LM / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***vinui***] *a* (Îvr) Acuzat^{2} (**2**).

vinuitor, ~oare [At: MARDARIE. L. 116^{2}/23 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***vinui*** + *-tor*] **1** *a* (Înv) Acuzator. **2** *sm* (Grm; îvr) Acuzativ. **3** *sf* (Grm; îvr) Conjuncție cauzală.

vinulent, ~ă [At: LM / V: ***~nol~*** / Pl: *~nți*, *~e* / E: lat ***vinulentus***, ***-a***, ***-um***, ***vinolentus***, ***-a***, ***-um***] **1-2** *smf*, *a* (Ltî) (Persoană) care are înclinație spre băutură Si: *bețiv* (**1-2**). **3** *a* (Ltî; rar; d. unele medicamente) Care conține și vin.

vinulență *sf* [At: LM / V: ***~nol~*** / E: lat ***vinulentia***, ***vinolentia***] (Ltî) Stare de ebrietate Si: *beție* (**2**).

vinuleț *sn* [At: TDRG / Pl: *~e* / E: ***vin*** + *-uleț*] **1-2** (Reg; șhp) Vinișor (**1-2**).

vinuriu, ~ie *a* [At: ENC. AGR. III, 376 / Pl: *~ii* / E: ***vin*** + *-uriu*] **1** (Asr) Care are gust asemănător cu al vinului Si: (înv) *viniu* (**1**). **2** (Reg) De culoarea vinului Si: (reg) *viniu* (**2**).

vinuț [At: LB / Pl: *~e*, *~uri* sn, *~i* sm / E: ***vin*** + *-uț*] **1-2** *sn* (Reg; șhp) Vinișor (**1-2**). **3** *sm* (Bot; Trs) Suliță (*Dorycnium herbaceum*).

vinzare *sf* vz ***vânzare***

vio *i* [At: ALECSANDRI. T. 21 / A: nct / E: fo] (Buc; Mol; de obicei repetat; adesea cu valoare predicativă) Strigăt cu care se îndeamnă la mers caii.

vioală^{1} *a* vz ***vioară^{1}***

vioală^{2} *sf* vz ***viola^{1}***

vioară^{1} [At: BUDAI-DELEANU. Ț. 185 / P: *vi-oa~* / V: (reg) ***~ală***, ***~re*** / Pl: *~re* / E: pbl ml ****vivula*** (<*vivus*)] **1** *a* (Pop; d. apă) Limpede. **2** *sf* (Pop; d. apă; îla) **Limpede ~** sau **limpede ca** (ori **cum e**) **~ra**, **ca ~ra**, **(limpede) ca (și) ~**, **curată ca ~ra** Foarte limpede.

vioară^{2} *sf* [At: LB / P: *vi-oa~* / Pl: *~ori* / E: ml ***viola***] (Reg) **1** (Șîc **~ neagră**) Toporaș (*Viola odorata*). **2** (Șîc **~galbenă**, **~roșie**) Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina simplă sau ramificată, cu frunzele mici, rotunde-ovale, crestate, de culoare verde-deschis, acoperite cu peri, cu flori plăcut mirositoare, galbene-aurii, bătând uneori în brun Si: *micsandră*, *micșunea*, *violă^{1}* (**2**), (reg) *foaltină*, *levcoaie-galbenă*, *viorea-galbenă* (*Cheiranthus cheiri*). **3** (Șîc **~roșie**) Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina simplă sau ramificată, cu frunzele acoperite

cu peri cenușii și cu florile plăcut mirositoare, roșii sau albe Si: *micsandră, micșunea, violă*[1] (3), *viorea-roșie, viorea-galbenă, viorea-de-ferești*, (reg) *foaltină, garoafă, șiboi* (*Matthiola incana*). 4 (Îc) **~de-noapte** Plantă erbacee din familia cruciferelor cu frunzele oval-lanceolate, ascuțite și dințate, cu florile purpurii sau violete, plăcut mirositoare, cultivată ca plantă meliferă sau pentru mirosul puternic pe care îl răspândește seara Si: *micșunea, mirodenie, nopticoasă, floarea-nopții, violă-de-noapte, violă-de-primăvară, viorea-de-noapte*, (reg) *șibiog* (*Hesperis matronalis*). 5 (Îac) Plantă erbacee din familia cruciferelor cu florile galbene-verzui, plăcut mirositoare, care crește la marginea pădurilor Si: *mirodenie, floarea-nopții* (*Hesperis tristis*).

vioară[3] *sf* [At: TELEMAH I, 71ᵛ/13 / P: *vi-oa~* / Pl: *~ori*, (înv) *~re* / G-D art.: *~orii*, (înv) *~rei, ~orei* / E: ns cf it *viola*] **1** Instrument muzical alcătuit dintr-o cutie de rezonanță, având întinse pe una dintre fețe patru coarde care vibrează când sunt atinse cu arcușul sau când sunt ciupite Si: *violină*[1] (1), (reg) *ceteră* (2), *diblă*[1] (1), *scripcă*[1], (îvr) *violiță*, (frî) *violon*[1] (1), (grî; rar) *violi*. **2** (Pex) (Parte de) melodie interpretată la vioară[3] (1). **3-4** (Pm) Violonist (1-2). **5** (Îs) *~ra* (sau ~) *întâi* (ori *primă*) Primul violonist al unei orchestre care îl poate înlocui pe dirijor Si: *concertmaistru* (1). **6** Arta de violonist. **7** (Pex) Meseria de violonist. **8** Studiul artei interpretative la vioară[3] (1). **9** (Mrn) Mufă (cu doi scripeți) a cărei carcasă are forma unei viori[3] (1).

vioare *a* vz ***vioară***[1]

viocele *sp* [At: RĂDULESCU-CODIN, 78 / P: *vi-o~* / E: ns cf *viorea, ghiocel*] (Mun) Mărgele (la urechile caprelor).

viociune *sf* vz ***vioiciune***

vioi, ~oaie [At: I. GOLESCU, C. / P: *vi-oi* / Pl: *~, ~oaie* / E: ***viu*** + *-oi*] **1** *a* (D. ființe) Care are o vitalitate deosebită. **2** *a* (D. ființe) Care este plin de viață. **3** *a* (D. ființe) Care se mișcă și reacționează repede și cu agerime Si: *iute, sprinten*. **4** *a* (D. oameni) Care înțelege cu ușurință, reacționând spontan Si: *ager* (2), *isteț*, (reg) *vigolan, văratic* (7). **5** *a* (Spc; d. copii; îoc *liniștit, cuminte*) Zburdalnic. **6** *a* (Spc; d. copii; îoc *liniștit, cuminte*) Obraznic. **7** *a* (D. ochi, privire, fizionomie) Care are o expresie luminoasă, radioasă. **8** *a* (D. ochi, privire, fizionomie) Care trădează un temperament dinamic. **9** *a* (D. ochi, privire, fizionomie) Care se caracterizează printr-o mobilitate deosebită. **10** *a* (D. ochi, privire, fizionomie) Care exprimă inteligență. **11** *a* (D. gesturi, mișcări ale ființelor) Care trădează forță vitală. **12** *a* (D. gesturi, mișcări ale ființelor) Care se face cu repeziciune. **13** *a* (D. manifestări ale ființelor) Care este plin de însuflețire. **14** *a* (D. stări sufletești, sentimente etc.) Care se manifestă cu spontaneitate și cu intensitate (dezvăluind un temperament dinamic). **15** *a* (D. minte) Care are capacitatea de a concepe cu ușurință și cu rapiditate Si: *ager* (2), *ascuțit*[2] (6). **16** *a* (D. scrieri, opere de artă) Care redă ceva în imagini vii, sugestive Si: *expresiv* (2). **17** *a* (D. scrieri, opere de artă) Care însuflețește. **18** *a* (Reg; d. oameni) Bine dispus. **19** *av* Cu sprinteneală. **20** *av* Cu însuflețire. **21** *av* Cu repeziciune. **22** *a* (D. lumină) Intens. **23** *a* (D. flăcări) Care are o mobilitate deosebită în timpul arderii. **24** *a* (D. foc) Care arde în vâlvătăi. **25** *a* (D. culori) Strălucitor. **26** *a* (D. muzică, dans, versuri) Cu ritm accelerat, dinamic și antrenant. **27** *a* (D. ritmul unei compoziții muzicale sau, pex, al unei poezii) Care are o desfășurare rapidă și antrenantă.

vioiciune *sf* [At: CĂPĂȚINEANU, M. R. 114/8 / P: *vi-o-i~* / V: (înv) ***~ociu~*** / Pl: *~ni* / E: ***vioi*** + *-iciune*] **1** Calitate a unei ființe de a avea o vitalitate deosebită Si: (înv) *vioșeală* (1), *vioșie* (1), *vioșime* (1), (îvr) *viotate* (1). **2** Stare de însuflețire în acțiuni, în vorbire Si: (înv) *vioșeală* (2), *vioșie* (2), *vioșime* (2), (îvr) *viotate* (2). **3** Rapiditate și ușurință în mișcări Si: (înv) *vioșeală* (3), *vioșie* (3), *vioșime* (3), (îvr) *viotate* (3). **4** Capacitatea de a înțelege ceva cu rapiditate și de a reacționa spontan Si: (înv) *vioșeală* (4), *vioșie* (4), *vioșime* (4), (îvr) *viotate* (4). **5** (Spc) Zburdălnicie a unui copil Si: (înv) *vioșeală* (5), *vioșie* (5), *vioșime* (5), (îvr) *viotate* (5). **6** (Pex) Obrăznicie a unui copil Si: (înv) *vioșeală* (6), *vioșie* (6), *vioșime* (6), (îvr) *viotate* (6). **7** (Îlav) **Cu ~** Cu sprinteneală. **8** (Îal) Cu însuflețire. **9** Expresie specifică, luminoasă, inteligentă, a ochilor, a privirii, a fizionomiei, care trădează un sentiment puternic, o senzație intensă. **10** Rapiditate și grație a gesturilor, a mișcărilor. **11** Calitate a minții de a concepe cu ușurință și rapiditate Si: *agerime* (2). **12** Spontaneitate. **13** Intensitate a unui sentiment, a unei stări sufletești. **14** Calitate a unei scrieri, a unei opere de artă de a însufleți, evocând ceva în imagini vii. **15** Ceea ce face ca o scriere, o operă de artă să anime, să însuflețească. **16** Calitate a unei culori de a fi strălucitoare Si: (înv) *vioitate* (1). **17** Efect viu de culori Si: (înv) *vioitate* (2). **18** (Înv) Intensitate. **19** (Înv) Ardoare (1). **20** Alertețe a ritmului unei melodii sau al unei poezii, care are un efect antrenant.

vioitate *sf* [At: I. IONESCU, D. 362 / P: *vi-o-i~* / E: ***vioi*** + *-itate*] (Înv) **1-2** Vioiciune (**16-17**).

viol[1] *sn* [At: BARCIANU / P: *vi-ol* / Pl: *~uri* / E: fr ***viol***] **1** Act sexual realizat prin violență și constrângere Si: *siluire, violare* (**8**), (înv) *silnicie*. **2** (Jur) Infracțiune care constă în realizarea unui act sexual prin violență și constrângere. **3** (Asr) Violare (1).

viol[2] *sn* vz ***violă***[1]

viola *vt* [At: LAURIAN, F. 201/26 / P: *vi-o~* / Pzi: *~lez*, (îvr) *viol*, 3 *vioală* / E: lat ***violare***, fr ***violer***] **1** A încălca o lege, un angajament, o convenție, un drept etc. **2** A acționa prin forță, încălcând legalitatea, pentru a pătrunde undeva. **3** A deschide ceva prin abuz sau cu intenții frauduloase. **4** A trata ceva considerat intangibil sau sacru fără respectul cuvenit Si: *a pângări*[1], *a profana*. **5** A comite un viol (1) Si: *a batjocori* (3), *a silui*, (rar) *a violenta* (4), (înv) *a ruguci*[2], (reg) *a căzni*[1] (3).

violabil, ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / P: *vi-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***violabilis, -e***, fr ***violable***] (Rar; d. legi, convenții, tratate, dispoziții, angajamente, drepturi etc.) Care poate fi încălcat cu ușurință.

violabilitate *sfs* [At: DN[2] / P: *vi-o~* / E: fr ***violabilité***] **1** (Rar) Însușirea de a fi violabil. **2** (Îvr) Situația de a fi expus (în mod legal) la orice urmărire, încălcare sau pedepsire.

violacee *sf* [At: COSTINESCU / P: *vi-o~* / Pl: *~* / E: lat ***violaceae***, fr ***violacées***] **1** (Lpl) Familie de plante dicotiledonate, erbaceee, rar lemnoase, cu frunzele simple, alterne, cu florile solitare, zigomorfe, de obicei bisexuate, al cărei tip principal este vioreaua. **2** Plantă din familia violaceelor (1).

violaceu, ~ee [At: LB / P: *vi-o~* / V: (îvr) ***~ciu, ~ațiu*** *a* / Pl: *~ei, ~ee* / E: lat ***violaceus, -a, um***, fr ***violacé***] **1** *a* Care se apropie de violet (4). **2** *a* Care are nuanțe de violet (4). **3-4** *sni* Culoare violacee (**1-2**). **5** *sn* (Lpl; rar) Nuanțe care bat în violet (4).

violaciu, ~ie *a* vz ***violaceu***

violare *sf* [At: HELIADE, O. I, 230 / P: *vi-o~* / Pl: *~lări* / E: ***viola***] **1** Nerespectare a unei legi, a unei convenții, a unui drept, a unui angajament etc. Si: (asr) *viol*[1] (3), (înv) *violație* (2). **2** (Asr) Ofensă adusă de cineva unui suveran, considerată de lege drept crimă. **3** Acționare prin violență, încălcând legalitatea, pentru a intra undeva Si: (înv) *violație* (3). **4** Deschidere a ceva prin abuz sau cu intenții frauduloase Si: (înv) *violație* (4). **5** Tratare a ceva considerat intangibil sau sacru fără respectul cuvenit Si: *pângărire, profanare, violație* (5). **6** (Jur) Infracțiune care constă în pătrundere forțată undeva, în deschiderea ilegală și abuzivă a unei corespondențe, a unor documente, în profanarea unui lucru sau a unui loc considerat intangibil etc. Si: (înv) *violație* (6). **7** Comitere a unui viol[1] (1) Si: *batjocorire* (3), *necinstire, siluire*, (rar) *violentare* (3), (înv) *silnicie, violație* (7). **8** Viol[1] (1).

violat, ~ă *a* [At: ARISTIA, PLUT. / P: *vi-o~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***viola***] **1** (D. legi, convenții, tratate, dispoziții, drepturi, angajamente etc.) Încălcat. **2** Care a fost deschis prin abuz sau cu intenții frauduloase. **3** (D. lucruri considerate sacre sau intangibile) Tratat fără respectul cuvenit Si: *pângărit, profanat*. **4** Care a suferit un viol[1] (1).

violator, ~oare *smf* [At: NEGULICI / P: *vi-o~* / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***violateur***, lat ***violator, -oris***] **1** Persoană care încalcă o lege, o convenție, un tratat, o dispoziție, un drept etc. **2** Infractor. **3** Profanator. **4** Persoană care comite un viol[1] (1) Si: (rar) *siluitor*, (înv) *silnic*.

violație *sf* [At: HELIADE, O. I, 219 / P: *vi-o~* / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***violation***, lat ***violatio, -onis***] (Înv) **1** Violență (**12**). **2-7** Violare (**1, 3-7**).

violațiu, ~ie *a* vz **violaceu**
violațiune *sf* vz **violație**
violă¹ *sf* [At: (a. 1801) IORGA, S. D. VIII, 86 / P: *vi-o~* / V: (îrg) **~oală**, (reg) *fi~*, (îvr) **viol** *sn* / Pl: *~le* / E: lat **viola**] **1** (Șîc, înv, **~-mirositoare**) Toporaș (*Viola odorata*). **2** (Șîc, reg, **~-galbenă**, **~oală-de-iarnă**) Vioară² (2) (*Cheiranthus cheiri*). **3** (Șîc, reg, **~oală-albă**, **~oală-bătucită**, **~oală-bătută**, **vioală-roșie**) Vioară² (3) (*Matthiola incana*). **4** (Îc) **~-de-noapte** (sau **-de-primăvară**) Vioară² (4) (*Hesperis matronalis*).
violă² *sf* [At: FILIMON, O. I, 197 / P: *vi-o~* / Pl: *~le* / E: it **viola**, fr **viole**] **1** Instrument muzical cu coarde și arcuș, mai mare decât vioara³ (1), acordat cu o cvintă mai jos decât aceasta și având sunetele mai grave Si: *alto* (6). **2** (Pm) Persoană care cântă cu măiestrie la violă² (1). **3** (Pm) Persoană care are profesiunea de a cânta la violă² (1). **4** Vechi instrument muzical cu coarde și arcuș, adecvat muzicii polifonice, din care provin instrumentele cu coarde modene. **5** (Lpl) Nume generic dat, în epoca modernă, instrumentelor cu coarde și arcuș.
violent, **~ă** [At: HELIADE, O. II, 77 / P: *vi-o~* / V: (înv) **~lint**, **~linte** *a* / Pl: *~nți*, *~e* / E: fr **violent**, lat **violentus**, **-a**, **-um**] **1** *a* (D. oameni) Care are un comportament impulsiv, brutal și agresiv. **2** *a* (D. oameni) Care are accese de furie Si: *coleric* (2). **3** *a* (D. manifestări ale oamenilor) Care trădează violență (1). **4** *a* (D. manifestări ale oamenilor) Care este determinat de violență (2). **5** *a* (D. cuvinte, expresii) Insultător. **6** *a* (D. diverse modalități de comunicare) Care este lipsit de moderație în planul conținutului și al expresiei Si: *virulent* (6). **7** *a* (D. diverse modalități de comunicare) Care se face în termeni duri, jignitori Si: *virulent* (7). **8** *a* (D. acțiunea, conținutul unor opere literare, cinematografice) Care prezintă fapte de o mare brutalitate. **9** *a* (Pex; d. opere literare, cinematografice) Care șochează prin violența faptelor și a limbajului personajelor. **10** *a* (D. satire, pamflete) Care se remarcă prin duritatea neobișnuită a limbajului artistic Si: *virulent* (8). **11** *a* (D. satire, pamflete) Care șochează prin caracterul radical al mesajului critic Si: *virulent* (9). **12** *a* Care recurge la forță, la constrângere brutală pentru a-și atinge scopurile. **13** *a* Care se face prin folosirea forței brutale. **14** *a* Care este bazat pe agresivitate și pe cruzime. **15** *a* (Pex) Care presupune consecințe grave, distructive asupra cuiva. **16** *a* (Îs) *Moarte* (sau, îvr, *ucidere*) *~ă* Moarte produsă de un accident, de un act de violență sau de o altă cauză nenaturală Si: (înv) *moarte silnică*. **17** *a* (D. anumite perioade din istoria unei comunități, din existența unui popor sau a unui individ) Care se caracterizează prin evenimente, fenomene sociale etc. violente (14). **18** *a* (D. unele sporturi) Care necesită un mare angajament fizic (putând pune în pericol viața sportivului). **19-20** *a*, *av* (Care este) extrem de intens. **21** *a* (D. stări sufletești, sentimente, senzații) Care se instalează brusc, cu o maximă intensitate, și nu poate fi controlat. **22** *a* (D. stări sufletești, sentimente, senzații) Excesiv (1). **23** *a* (D. sunete, zgomote) Asurzitor (5). **24** *a* Care produce o impresie foarte puternică asupra simțurilor Si: *frapant*, *izbitor*, *șocant*. **25** *a* (D. culori) Strident. **26** *a* (D. lumină sau surse de lumină) Care este foarte puternic (deranjând vederea). **27** *a* (D. mirosuri, parfumuri etc.) Care este foarte pătrunzător. **28** *a* (D. mirosuri, parfumuri etc.) Care displace prin concentrația mare.
violenta *vt* [At: SION, P. 423 / P: *vi-o~* / Pzi: *~tez* / E: fr **violenter**] (Liv) **1** A acționa cu violență asupra cuiva. **2** A comite un act de violență. **3** A determina pe cineva prin forță să acționeze într-un anumit fel Si: *a constrânge*, *a forța* (1). **4** (Spc; rar) A viola (5). **5** (Fig) A interveni intenționat în realitatea sau în aspectul unui lucru, al unui fapt, al unui fenomen etc. Si: *a silui*.
violentare *sf* [At: CONSTANTINESCU, S. III, 38 / P: *vi-o~* / Pl: *~tări* / E: **violenta**] **1** Determinare a cuiva prin forță să acționeze într-un anumit fel Si: *constrângere* (1), *forțare* (1), *silire*. **2** Manifestare violentă (13). **3** (Spc; rar) Violare (7). **4** (Fig) Intervenție intenționată în realitatea sau în aspectul unui lucru, al unui fapt, al unui fenomen etc.
violentat, **~ă** *a* [At: LM / P: *vi-o~* / Pl: *~ați*, *~e* / E: **violenta**] **1** Care a fost supus unor acte de violență Si: *agresat*. **2** Constrâns² (1).
violență *sf* [At: OBRADOVICI, D. 4/13 / P: *vi-o~* / V: (înv) **~ție**, **~lin~** / Pl: *~țe* / E: lat **violentia**, fr **violence**] **1** Lipsă de stăpânire a propriilor reacții, sentimente care se reflectă în vorbe sau în fapte Si: *impulsivitate*. **2** Izbucnire necontrolată, însoțită de obicei de manifestări de asprime, brutalitate (față de cineva). **3** Predispoziție de a-și manifesta sentimentele într-o manieră brutală, virulentă. **4** Expresie a violenței (3). **5** (Ccr) Manifestare brutală, de om violent (1). **6** (Îlav) **Cu ~** Extrem de furios. **7** (Îal) În mod grosolan. **8** Lipsă de moderație. **9** Sarcasm. **10** Atitudine sarcastică. **11** (Lpl; șîs *~țe verbale*, *~țe de limbaj*) Invective. **12** Forță sau constrângere brutală la care o persoană (sau un grup de oameni) recurge pentru a-și atinge scopurile Si: *presiune*, (îvp) *silă*, *silnicie*, (înv) *nevoie*, *potrivnicie*, *silință*, *strânsoare*, *violație* (1), (reg) *sălăbagie*, *sălăbarie*. **13** Încălcare a ordinii legale. **14** Faptă caracterizată prin brutalitate și prin nerespectarea drepturilor sau a voinței cuiva. **15** (Fig; îs) *Teoria ~ței* Teorie sociologică ce absolutizează rolul folosirii violenței (12) de către unii oameni împotriva altora, pe o anumită treaptă a dezvoltării sociale, în explicarea genezei inegalității sociale, a claselor și a statului. **16** (Liv; îe) **A face ~ unei fete** A viola (5). **17** Forță dezlănțuită cu care se manifestă un fenomen natural, un proces fizic etc. **18** Intensitate deosebit de mare a unui sentiment, a unei senzații.
violenție *sf* vz **violență**
violet, **~ă** [At: (a 1779) FURNICĂ, I. C. 92 / P: *vi-o~* / Pl: *~eți*, *~e* a, (rar) *~uri* sn / E: fr **violet**, ger **violett**] **1** *a* De culoarea florii de viorea Si: (reg) *meruc*. **2** *a* Care are culoarea intermediară între roșu și albastru-închis Si: (reg) *meruc*. **3** *sn* Culoare violetă (2) Si: (reg) *viorint¹* (4). **4** *sn* A șaptea culoare a spectrului solar, care urmează după indigo Si: (reg) *viorint¹* (5). **5** *sn* Materie colorantă de culoare violetă (2). **6** *sn* (Îs) ~ *de gențiană* Substanță sub formă de pulbere cristalină sau de cristale de culoare cenușie, ușor solubilă în apă și în alcool, folosită ca antiseptic, ca antimicotic etc.
violetă *sf* [At: COSTINESCU / P: *vi-o~* / Pl: *~te* / E: fr **violette**] **1** (Bot) Toporaș (*Viola odorata*). **2** (Prc) Floarea violetei (1). **3** (Îc) **~-africană** (sau **-de-Zanzibar**) Plantă din familia gesneriaceelor, originară din Africa Orientală, cu frunze cordate, cu flori violete asemănătoare celor ale violetei (1), neparfumate (*Saintpaulia ionantha*). **4** (Bot; reg; îc) **~-de-noapte** Stupiniță (*Platanthera bifolia*).
violi *s* [At: HALIMA (1783), 188ᵛ/4 / P: *vi-o~* / Pl: ? / E: ngr **βιολί**] (Grî; rar) Vioară³ (1).
violice *sf* [At: BÎRLEA, L. P. M. II, 500 / Pl: *~ici* / E: **violă¹** + *-ice*] (Bot; reg) Toporaș (*Viola odorata*).
violin *smn* vz **violină¹**
violină¹ *sf* [At: LB / P: *vi-o~* / V: (îvr) **violin** / Pl: *~ne* / E: it **violino**, ger **Violine**] **1** Vioară³ (1). **2-3** (Pm) Violonist (1-2). **4** Arta de violonist. **5** (Pex) Meseria de violonist.
violină² *sfs* [At: FLORA R. P. R. III, 609 / P: *vi-o~* / E: fr **violine**] Alcaloid care se extrage din florile de violă¹ (1).
violinist, **~ă** *smf* vz **violonist**
violint, **~ă** *a* vz **violent**
violinte *a* vz **violent**
violință *sf* vz **violență**
violist, **~ă** *smf* [At: DN³ / Pl: *~iști*, *~e* / E: fr **violiste**] **1** Persoană care cântă cu măiestrie la violă² (1). **2** Persoană care are meseria de a cânta la violă² (1).
violiță *sf* [At: GÁLDI, M. PHAN. 266 / P: *vi-o~* / Pl: *~țe* / E: **violă²** + *-iță*] (Îvr) Vioară³ (1).
violon¹ *sm* [At: CR (1829), 237¹/23 / P: *vi-o~* / Pl: *~i* / E: fr **violon**] (Frî) **1** Vioară³ (1). **2-3** Violonist (1-2).
violon² *sm* [At: LM / P: *vi-o~* / V: (înv) **~e** / Pl: *~i* / E: it **violone**] Contrabas (1).
violoncel *sn* [At: CR (1829), 258¹/3 / P: *vi-o~* / V: (îvr) **~ă** *sf* / Pl: *~e*, (rar) *~uri* / E: it **violoncello**, fr **violoncelle**] **1** Instrument muzical cu coarde și cu arcuș, asemănător cu vioara³ (1), dar de dimensiuni mult mai mari și cu un timbru mai grav decât aceasta. **2** (Pex) (Parte de) melodie interpretată de violoncel (1). **3-4** (Pm) Violoncelist (1-2).

violoncelă *sf* vz ***violoncel***

violoncelism *sn* [At: CĂLINESCU, O. XIII, 405 / P: *vi-o~* / E: ***violoncel*** + *-ism*] (Nob) Sonoritate proprie violoncelului (1).

violoncelist, ~ă *smf* [At: ROMÂNUL (1858), 149[1]/54 / P: *vi-o~* / Pl: *~iști, ~e* / E: it ***violoncellista***, fr ***violoncelliste***] **1** Persoană care cântă (cu măiestrie) la violoncel (1). **2** Persoană care are profesiunea de a cânta la violoncel (1).

violonist *smf* [At: AR (1832), 302[1]/44 / P: *vi-o~* / V: (înv) ***~lin~*** / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***violoniste*** cf it *violinista*, ger *Violinist*] **1** Persoană care cântă (cu măiestrie) la vioară[3] (1) Si: (îvp) *viorist* (1), (îrg) *viorar* (1), (frî) *violon*[1] (2), (pm) *vioară*[3] (3), *violină*[1] (2). **2** Persoană care are profesiunea de a cânta la vioară[3] (1) Si: (îvp) *viorist* (2), (îrg) *viorar* (2), (frî) *violon*[1] (3), (pm) *vioară*[3] (4), *violină*[1] (3).

violonistic, ~ă [At: DN[2] / P: *vi-o~* / Pl: *~ici, ~ice* a / E: it ***violonistico***] **1** *a* Care se referă la vioară[3] (1). **2-3** *a* Care este propriu viorii[3] (1) sau artei interpretative la vioară[3] (1). **4** *a* Pentru vioară[3] (1). **5** *a* Ca la vioară[3] (1). **6** *sf* (Rar) Arta interpretativă la vioară.

vionoaie *sf* vz ***ghionoaie***

vior *sn* vz ***vifor***

viora *v* vz ***viforî***

viorar *sm* [At: (prima jumătate a sec. XVII) cf D. BOGDAN, GL. / P: *vi-o~* / Pl: *~i* / E: ***vioară***[3] + *-ar*] (Îrg) **1-2** Violonist (1-2).

viorăreasă *sf* [At: SCRIBAN, D. 1408 / P: *vi-o~* / Pl: *~ese* / E: ***viorar*** + *-easă*] (Reg) **1-2** Violonistă (1-2).

viore *ss* vz ***vifor***

viorea *sf* [At: ANON. CAR. / P: *vi-o~* / Pl: *~ele* / E: ***vioară***[2] + *-ea*] **1** (Bot; șîc **~ele-mirositoare**, **~ele-de-grădină**, **~ele-bune**, înv. **~sălbatică**, reg. **~ele-de-casă**, **~ele-nerii**) Toporaș (*Viola odorata*). **2** (Șîc **~nemirositoare**) Plantă erbacee din familia violaceelor cu frunzele ovale, acoperite cu peri, cu florile albastre sau, rar, albe, neparfumate Si: *micșunea*, *tămâioară*, *toporaș* (*Viola hirta*). **3** (Șîc **~mirositoare**, **~ele-bune**, reg. **~de-grădină**, **~ele-nerii**) Plantă erbacee din familia violaceelor cu frunzele cordate și cu florile albăstrii sau roșietice, parfumate Si: *viorică-de-pădure* (*Viola mirabilis*). **4** Plantă erbacee din familia violaceelor cu florile mari, ale căror petale trandafirii sunt împestrițate cu pete purpurii Si: *tămâioară* (*Viola jooi*). **5** (Bot; șîc, înv. **~pădureață**) Colțunii-popii (*Viola silvestris*). **6** (Bot; șîc **~sălbatică**, reg. **~tărcată**) Trei-frați-pătați (*Viola tricolor*). **7** Plantă erbacee din familia violaceelor cu frunzele mici, rotunde-ovale, crestate, cu florile de culoare albastru-închis Si: *micșunea-de-munte* (*Viola alpina*). **8** (Îc) **~galbenă** Plantă erbacee din familia violaceelor, cu două flori mici, galbene, care crește prin locuri umede și umbroase, mai ales prin regiunea alpină Si: *micșunea-galbenă* (*Viola biflora*). **9** (Îac) Plantă erbacee din familia liliaceelor, cu florile galbene, care crește mai ales în păduri (*Gagea minima*). **10** (Bot; îac) Vioară[2] (2) (*Cheirantus cheiri*). **11** (Bot; îc) **~sălbatică** Colțunii-popii (*Viola canina*). **12** (Bot; îc) **~roșie** (sau **~galbenă**, **~de-ferești**) Violă[2] (3) (*Matthiola incana*). **13** (Bot; îc) **~de-noapte** Vioară[2] (4) (*Hesperis matronalis*). **14** (Îc) **~albă** Plantă erbacee din familia violaceelor, cu florile albe, plăcut mirositoare (*Viola alba*). **15** (Îc) **~de-munte** Plantă erbacee din familia violaceelor cu tulpina înaltă și cu florile mici, de culoare violetă (*Viola montana*). **16** (Îc) **~de-pârâu** Plantă erbacee din familia violaceelor care crește pe marginea apelor (*Viola palustris*). **17** (Șîc **~roșie**) Plantă erbacee din familia liliaceelor, din al cărei bulb cresc două sau trei frunze lunguiețe și o tulpină cu flori albastre, roz sau albe, dispuse într-un racem scurt Si: *vioriță* (1), (reg) *mereoară* (*Scilla bifolia*). **18** (Bot) Ghiocel (*Galanthus nivalis*). **19** (Bot; reg; îc **~de-toamnă**) Brândușă-de-toamnă (*Colchicum autumnale*). **20** (Bot; Mar) Rujă (*Sedum rosea*). **21** (Bot; reg) Zambilă (*Hyacinthus orientalis*). **22** (Bot; reg) Floarea-Paștilor (*Anemone nemorosa*). **23** (În poezia populară) Epitet pentru o femeie frumoasă și gingașă. **24** (Mol) Insectă nedefinită mai îndeaproape. **25** (Pop; d. apă; pcf *vioară*[1]; îla) **Limpede ca** (sau **cum** e) **~ua** Foarte limpede.

viorel, ~ea *a* [At: BOJINCĂ, A. I, 32/27 / P: *vi-o~* / Pl: *~ei, ~ele* / E: ***vioară***[2] + *-el, -ea*] (Rar) Vioriu (1).

viorică *sf* [At: HELIADE, O. II, 181 / Pl: *~ele* / E: ***vioară***[2] + *-ică*] **1** (Bot; îc) **~de-pădure** Viorea (3) (*Viola mirabilis*). **2** (În poezia populară) Epitet pentru o femeie gingașă și frumoasă. **3** (Mol) Numele unei insecte nedefinite mai îndeaproape. **4** (Mun; art.) Numele unui dans popular nedefinit mai îndeaproape. **5** (Mun; art.) Melodie după care se execută viorica (4).

viorint[1]***, ~ă*** [At: ANON. CAR. / P: *vi-o~* / V: ***~nț*** / Pl: *~nți, ~e* / E: ns cf *vioară*[2], *viori*u] **1** *a* (Ban; Trs) Viori*u* (1). **2** *a* (Ban; Trs) Vânăt (2). **3** *a* (Ban; Trs; d. păsări; îf *viorinț*) Cu penele de culoare viorie (1). **4-5** *sn* (Reg) Violet (3-4).

viorint[2]***, ~ă*** *a* [At: F (1890), 30 / P: *vi-o~* / Pl: *~nți, ~e* / E: ns cf *vifor*] (Ban; Trs) Impetuos.

viorintă *a* [At: ALR I, 797/77 / P: *vi-o~* / Pl: *~te* / E: ns cf *vioară*[1]] (Ban; Trs; d. apă) Limpede.

viorinț, ~ă *a* vz ***viorint***[1]

viorist, ~ă *smf* [At: GTN (1836), 29[1]/13 / P: *vi-o~* / Pl: *~iști, ~e* / E: ***vioară***[3] + *-ist*] (Îvp) **1-2** Violonist (1-2).

vioriță *sf* [At: BORZA, D. 157 / P: *vi-o~* / Pl: *~țe* / E: ***vioară***[2] + *-iță*] **1** (Bot) Viorea (17) (*Scilla bifolia*). **2** (Bot) Toporaș (*Viola odorata*).

vioriu, ~ie [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / P: *vi-o~* / Pl: *~ii*, (înv) *~ie* af / E: ***vioară***[2] + *-iu*] **1** *a* De culoare violetă, care variază între violet-deschis și violet-albăstrui Si: (rar) *viorel*. **2** *a* (Îvr) Livid. **3** *sn* Culoare viorie (1).

vioroaie *sf* vz ***viforoaie***

vioros, ~oasă *a* vz ***viforos***

vios, ~oasă *a* [At: CANTEMIR, I. I. II, 81 / P: *vi-os* / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***viu*** + *-os*] (Înv) **1** (D. oameni) Viguros (1). **2** (D. oameni) Care este plin de viață. **3** (D. privire, fizionomie) Care exprimă vitalitate (3).

vioșa *vt* [At: CANTACUZINO, N. P. 22[r]/13 / P: *vi-o~* / Pzi: *~șez* / E: ***vios***] (Îvr) A însufleți.

vioșeală *sf* [At: RUSSO, S. 17 / P: *vi-o~* / Pl: *~eli* / E: ***vios*** + *-eală*] (Înv) **1-6** Vioiciune (1-6). **7** Bună dispoziție. **8** Expresie vie a ochilor, a fizionomiei.

vioșie *sf* [At: AR (1829), 236[2]/21 / P: *vi-o~* / Pl: *~ii* / E: ***vios*** + *-ie* cf *voioșie*] (Înv) **1-6** Vioiciune (1-6). **7** Bună dispoziție. **8-13** Ceea ce denotă vioiciune (1-6). **14** Ceea ce denotă bună dispoziție. **15** Expresie vie a ochilor, a fizionomiei. **16** (Fig) Prospețime.

vioșime *sf* [At: CONV. LIT. XV, 47 / P: *vi-o~* / Pl: *~mi* / E: ***vios*** + *-ime*] (Înv) **1-6** Vioiciune (1-6). **7** Expresie radioasă a ochilor, a privirii, a fizionomiei.

viotate *sf* [At: TDRG / P: *vi-o~* / Pl: ? / E: ***viu*** + *-ătate*] (Îvr) **1-6** Vioiciune (1-6).

vipară *sf* vz ***viperă***

vipără *sf* vz ***viperă***

vipdereu *sm* vz ***vindereu***

vipenă *sf* [At: TDRG / Pl: *~ne* / E: ns cf ger *Wippe*] (Mol) Parte a războiului de țesut, nedefinită mai îndeaproape.

viperă *sf* [At: N. TEST. (1648), 172[r]/12 / V: (îrg) ***~re***, (reg) ***vepere***, ***vepire***, ***~pară***, ***~pără***, ***~piră***, ***~poră***, (îvr) ***vipire*** / Pl: *~re*, (pop) *~ri* / E: ml ***vipera***] **1** Șarpe mic, foarte veninos, având pe cap o pată de culoare închisă în formă de V și pe spate o dungă lată, neagră, în zigzag Si: (pop) *năpârcă*, (îrg) *aspidă*[1] (1), (reg) *șarpe-ciung*, *șarpe-pestriț*, *șarpe-veninat* (*Vipera berus berus*). **2** (Îc) **~cu-corn** (sau, rar, **~cu-nas**, înv. **~cornută**) Specie de viperă (1), deosebit de veninoasă, care are în partea anterioară a capului, deasupra botului, o proeminență acoperită cu solzi (*Vipera ammodytes ammodytes*). **3** (Îc) **~de-stepă** Specie de viperă (1), de dimensiuni mari, mai puțin veninoasă, care trăiește mai ales în stepă (*Vipera ursinii renardi*). **4** (Îe) **A tresări ca mușcat de ~** A tresări cu violență. **5** (Fig; șîs *pui de ~*) Persoană perfidă, primejdioasă.

vipere *sf* vz ***viperă***

viperesc, ~ească *a* [At: DRLU / Pl: *~ești* / E: ***viperă*** + *-esc*] (Îvr) **1-2** Viperin (1-2).

viperică *sf* [At: BORZA, D. 63 / Pl: ? / E: *viperină* css] (Bot; reg) Iarba-șarpelui (*Echium vulgare*).

viperide *sfp* [At: DN[3] / E: fr *vipéridés*] Familie de șerpi veninoși, cuprinzând diferite specii de vipere.

viperin, ~ă *a* [At: FROLLO, V. 621 / Pl: *~i, ~e* / E: fr *vipérin*, lat *viperinus, -a, -um*] (Liv) **1** De viperă **(1)**. **2** Referitor la viperă **(1)**.

viperină *sf, af* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ne* / E: lat *viperina*] **1-2** (Bot; șîc **iarbă-~**) Iarba-șarpelui (*Echium vulgare*).

vipie *sf* [At: BARONZI, L. 124 / Pl: *~ii* / E: nct] (Reg) **1-2** (Moment sau perioadă de) intensitate maximă a unei stări, a unui proces în curs de desfășurare etc. **3-4** (Reg) (Moment sau perioadă de) febrilitate **(3)**. **5** (Reg; îe) **A veni în ~ii** A veni în grabă. **6** Caniculă **(2)**. **7** Febră **(1)**. **8** Stare febrilă **(7)**.

vipir *sm* vz ***ienupăr***

vipiră *sf* vz ***viperă***

vipire *sf* vz ***viperă***

vipiscă *sf* vz ***vipușcă***

viplă *sf* [At: LTR / S și: *wi~* / Pl: *~le* / E: ger ***Wiepla***] Aliaj de oțel cu crom și cu nichel, inoxidabil și rezistent la acțiunea corozivă a unor acizi, folosit cu precădere în tehnica dentară.

viporă *sf* vz ***viperă***

vipsar *sf* vz ***viespar***

vipt *sn* [At: PSALT. HUR., 53[v]/1 / V: ***gipt, ji~*** / Pl: *~uri*, (îvr) *~ure* / E: ml ***victus***] **1** (Îrg; csc) Rod[1]. **2** (Îrg; csc) Recoltă de cereale. **3** (Îrg) Hrană (mai ales pentru oameni). **4** (Îrg; pex) Întreținere cu hrană Si: *pensiune*. **5** (Îrg; îlav; în legătură cu verbe ca „a fi", „a lua", „a ține") **În ~** În gazdă. **6** (Trs; Mar) Cantitate determinată de boabe de cereale care se duce la măcinat.

viptar *sm* [At: L. ROM. 1959, nr. 5, 88 / Pl: *~i* / E: nct] (Trs; csnp) **1** Om sărac. **2** Om murdar.

viptimă *sf* vz ***victimă***

viptualii *sfp* vz ***victualii***

viptuație *sf* [At: SĂULESCU, HR. I, 41/21 / V: (îvr) ***~uăciune*** / Pl: *~ii* / E: ***viptui*** + *-ație*] (Înv) **1-4** Hrănire **(1-4)**. **5** Hrană **(1)** (pentru oameni).

viptuăciune *sf* vz ***viptuație***

viptui *vtr* [At: SĂULESCU, HR. I, XIV/3 / Pzi: *~esc* / E: ***vipt*** + *-ui*] (Îvr) **1-2** A (se) hrăni **(1-2)**. **3-4** A (se) întreține **(1-2)**.

viptuire *sf* [At: GM (1854), 25[3]/47 / Pl: *~ri* / E: ***viptui***] (Îvr) **1-4** Hrănire **(1-4)**.

viptuitor, ~oare *a* [At: CORNEA, E. II, 188/12 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***viptui*** + *-tor*] (Îvr) Nutritiv.

vipușcă *sf* [At: BULETIN, F. (1839), 61[1]/16 / V: ***văp~, ~piscă*** (A și: *vip~*) / Pl: *~ști*, (iuz) *~ște* / E: rs ***выпушка***] **1** Fâșie îngustă de țesătură sau șiret, aplicată drept garnitură de altă culoare la unele uniforme, pentru a masca anumite cusături, mai ales cusătura exterioară a pantalonilor. **2** (Pex) Bentiță de piele sau de material plastic care se aplică la unele cusături ale încălțămintei. **3** (Nob) Bandă[2] subțire (de țesătură). **4** (Reg) Frânghie întinsă de la țărm către mijlocul apei, care servește la marcarea locurilor unde sunt plasate cârligele de pescuit.

vir[1] *sm* [At: HELIADE, O.[2] IV, 524 / Pl: *~i* / E: lat ***vir***] (Ltî) Bărbat (valoros).

vir[2] *sn* [At: JAHRESBER. III, 330 / Pl: *~uri* / E: srb ***vir***] **1** (Ban) Vârtej de apă. **2** (Reg) Loc prielnic pentru prins pește.

vir[3] *sn* [At: ARVINTE, TERM. 115 / Pl: ? / E: ucr ***вир*** „vârtej, bulboană"] (Buc; îs) *~ul apei* Firul apei.

vir[4] *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: nct] (Mrn) Corecție care se introduce în calculele tragerilor artileriei navale.

vira[1] [At: ABC MAR. 114 / E: it ***vira***] **1** *i* (Mrn) Termen prin care se dă comanda pentru tragerea, întinderea sau strângerea unei parâme. **2** *i* (Mrn) Termen prin care se dă comanda pentru a readuce la bord lanțul ancorei și ancora cu ajutorul cabestanului sau al vinciului[1]. **3** *av* (Mun; îe) **A da** (sau **a trage**) **~** A ridica năvodul din apă. **4** *si* (Înv; d. negustori; îe) **A se lua la ~** A-și face concurență.

vira[2] [At: GHICA, S. 382 / Pzi: *~rez* / E: fr ***virer***, it ***virare***] **1** *vi* (D. ambarcații, pan d. alte vehicule) A schimba direcția de mers, descriind o curbă Si: *a coti* **(1)**. **2** *vi* (D. oameni) A face o ambarcație sau un alt vehicul să își schimbe direcția de mers Si: *a cârmi* **(3)**. **3-4** *vti* (Nav; îe) **A ~ de bord** sau, înv, **a ~ bord** A schimba direcția de mers pentru a primi vântul din bordul opus. **5** *vi* (Fig; d. oameni) A-și schimba brusc atitudinea, opiniile. **6-7** *vti* (Fig; d. oameni) A schimba brusc subiectul de conversație. **8** *vt* (Mrn) A trage o parâmă. **9** *vt* (Mrn) A readuce la bord lanțul ancorei și ancora, cu ajutorul cabestanului sau al vinciului[1]. **10** *vt* (Fin) A trece o sumă de bani dintr-un cont bancar în altul. **11** *vt* (Fot) A schimba culoarea unei fotografii prin tratare chimică. **12** *vi* (Chm; d. substanțe) A-și schimba culoarea sub acțiunea unui reactiv.

viragine *sf* vz ***virago***

viragiu *sn* vz ***viraj***

virago *sf* [At: HELIADE, O. I, 370 / V: ***~agine*** (Pl: *~agini*) / Pl: (înv) *~guri* / E: lat ***virago, -inis***, it ***virago, viragine***, fr ***virago***] (Înv) **1** Fecioară (robustă) plină de grație. **2** Femeie robustă, de statură înaltă, cu comportament și caracteristici masculine.

viraj *sn* [At: RESMERIȚĂ, D. / V: (asr) ***~agiu*** / Pl: *~e*, (rar) *~uri* / E: fr ***virage***] **1** Schimbare a direcției de mers a unui vehicul Si: *virare* **(1)**, (rar) *virat[1]* **(1)**. **2** (Fig) Schimbare bruscă de atitudine a cuiva. **3** Porțiune curbă a unei piste sau a unei șosele cu raza de curbură mică. **4** (Fot) Schimbare a culorii unei copii fotografice prin tratare chimică Si: *virare* **(6)**. **5** (Chm) Schimbare a culorii unei substanțe sub acțiunea unui reactiv Si: *virare* **(7)**.

viral[1], ~ă *a* [At: SCL 1964, 414 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***viral***] (Med) **1-3** Virotic[2] **(1-3)**.

viral[2], ~ă *a* [At: LAURIAN, F. 100/9 / Pl: *~i, ~e* / E: ***vir[1]*** + *-al*] (Îvr) **1-3** Viril **(1-3)**.

virament *sn* [At: KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 492 / V: (înv) ***~rem~, ~rim~*** / Pl: *~e* / E: fr ***virement*** cf *vira[2]*] (Fin) **1** Operație contabilă prin care o sumă de bani trece dintr-un cont în altul, fără a fi vărsată în numerar Si: (rar) *virare* **(4)**. **2** Operație bancară de plată, fără numerar, care constă în trecerea unei sume de bani din contul celui care face plata în contul beneficiarului Si: (rar) *virare* **(5)**. **3** Document prin care se dispune efectuarea unui virament **(1, 2)**. **4** (Îs) *Cont de ~* Cont deschis la o instituție bancară, prin care se fac și se primesc plăți, fără a se întrebuința bani în numerar.

viran, ~ă *a* [At: (a. 1844) DOC. EC. 813 / V: (îvr) ***~t*** / Pl: *~i, ~e* / E: tc ***viran***] (D. terenuri) Care, deși se află într-un cartier construit și locuit, este fără clădiri și, de obicei, neîngrădit.

virane *sf* vz ***viranea***

viranea *sf* [At: (sf. sec. XVIII) LET. III, 248/21 / V: ***~ne*** / Pl: *~ele* / E: tc ***virane***] (Înv) **1** Ruine ale unei clădiri arse. **2** Teren viran.

virant, ~ă *a* vz ***viran***

virare *sf* [At: ENC. TEHN. I, 178 / Pl: *~rări* / E: ***vira[2]***] **1** Viraj **(1)**. **2** (Mrn) Operație de tragere, de întindere sau de strângere a unei parâme Si: *virat[1]* **(2)**. **3** (Mrn) Manevră de readucere la bord a lanțului unei ancore și a ancorei, cu ajutorul cabestanului și al vinciului[1] Si: *virat[1]* **(3)**. **4-5** (Fin; rar) Virament **(1-2)**. **6** (Fot) Viraj **(4)**. **7** (Chm) Viraj **(5)**.

virat[1] *sn* [At: TUDORAN, P. 559 / Pl: ? / E: ***vira[2]***] **1** (Rar) Viraj **(1)**. **2-3** (Mrn) Virare **(2-3)**.

virat[2], ~ă *a* [At: BO (1951), 760 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***vira[2]***] (D. sume de bani) Care este trecut dintr-un cont bancar în altul.

virauț *av* [At: L. ROM 1961, 22 / E: nct] (Trs; îe) **A striga ~** A țipa[1] **(1)**.

viră *sf* [At: RESMERIȚĂ, D. / V: (4) ***vilă*** / Pl: ? / E: ns cf *vira[1]*] **1** (Olt) Scripete **(1)**. **2** (Olt) Troliu. **3** (Reg) Sul pe care se înfășoară lanțul la o fântână. **4** (Buc; Mar) Dispozitiv cu ajutorul căruia se desfac barajele de plute.

vircolac *sm* vz ***vârcolac***

virdare *sf* vz ***vârdare***

virdră *sf* vz ***videre***

vireag, ~ă a [At: CHEST. V. 75/27 / Pl: *~egi, ~ege* / E: nct] (Reg; d. oi) Care are coarnele îndoite în afară.

vireaguș sm [At: ALR I, 1911/255 / A și: *~guș* / Pl: *~i* / E: ns cf mg *virágos*] (Bot; reg; îc) **Flori-de-~** Săpunariță (*Saponaria officinalis*).

virement sn vz *virament*

viremie sf [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr *viremie*] (Med) Prezența unui virus (1) în sânge.

virescent, ~ă a [At: FLORA R. P. R. IX, 190 / Pl: *~nți, ~e* / E: lat *virescens, -ntis*, it *virescente*] (Bot) **1** (D. frunze) Care are culoarea verde. **2** (D. petale) Care devine verde, din cauza infestării cu paraziți, căpătând un aspect foliaceu.

virescență sf [At: DN³ / Pl: *~țe* / E: fr *virescence*, it *virescenza*] (Bot) Înverzire anormală a petalelor unei flori din cauza infestării cu paraziți.

vireș sm [At: TAMÁS. ET. WB. 847 / V: *ver~* / Pl: *~i* / E: mg *véres (hurka)*] **1** (Trs) Cârnat preparat din carne grasă de porc, ficat, plămâni și alte organe amestecate cu sânge Si: (reg) *sângerete*. **2** (Reg) Caltaboș.

virg sn vz *vig*

virga¹ sfs [At: DN³ / E: it *virga*] (Muz) Semn întrebuințat în notația muzicală cu neume, în Evul Mediu și în cântecul gregorian.

virga² s [At: LTR / E: fr *virga*, lat *virga*] (Met) Precipitație atmosferică sub formă de picături de ploaie sau fulgi de zăpadă, care se evaporă înainte de a atinge solul, prin contactul cu straturile de aer de sub nori.

virgaci sn vz *virgaș*

virgană sf vz *vigan¹*

virgaș sn [At: MOLNAR 108¹/11 / V: *~aci* (A și: *vir~* / Pl: *~ace*) / A și: *vir~* / Pl: *~e, ~uri* / E: mg *virgás* cf mg *virgács*] (Trs) **1** Vargă (**1**). **2** Lovitură aplicată cuiva peste corp cu virgașul (**1**).

virgat, ~ă a [At: FLORA R. P. R. V, 57 / Pl: *~ați, ~e* / E: lat *virgatus, -a, -um*] (D. ramuri) Lung și subțire.

virgație sf [At: LTR² / Pl: *~ii* / E: fr *virgation*] (Ggf) Dispunere în formă de evantai a unor lanțuri muntoase sau râuri.

virgel sn vz *vergel¹*

virgela v vz *vergela*

virgelat sn vz *vergelat¹*

virgică sf vz *vergică*

virgilian,~ă a [At: RUSSO. S. 190 / P: *~li-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: *Virgiliu* + *-ean* cf fr *virgilien*] **1** Care aparține poetului latin Virgiliu. **2** Care evocă aspecte ale operei lui Virgiliu. **3** Care este în genul operei lui Virgiliu.

virgin, ~ă [At: HELIADE. O. I, 185 / V: (îrg) *ver~* / A și: (înv) *vir~* / Pl: *~i, ~e* / E: lat *virgo, -inis*, it *vergine*] **1** *sf* Fecioară (**1**). **2** *sf* (Înv; cu determinarea „Sfânta") Maica Domnului. **3** *sfa* (Ast) Constelația Fecioarei. **4** *a* (D. oameni, mai ales d. fete) Care nu a avut niciodată relații sexuale Si: (îrg) *vergur* (**4**). **5** *a* (Reg; îs) *Fată vergină* Fată bătrână. **6** *a* (D. albine) Care nu a fost fecundată. **7** *a* (Fig) Care este pur din punct de vedere moral Si: *inocent, candid, neprihănit, virginal* (**3**). **8** *a* (Fig) Care exprimă puritate morală Si: *virginal* (**4**). **9** *a* (D. pământ) Care nu a fost niciodată cultivat Si: (înv) *vergur* (**5**). **10** *a* (D. locuri) Pe care nu a mai umblat nimeni Si: (înv) *vergur* (**6**). **11** *a* (D. pădure) Ai cărei copaci nu au fost niciodată tăiați Si: (înv) *vergur* (**7**). **12** *a* (Rar; d. metale) Care este în stare pură, neamestecat cu alte substanțe. **13** *a* (D. obiecte) Intact. **14** *a* (D. obiecte) Neutilizat. **15** *a* (D. domenii de cercetare) Care nu a fost încă studiat.

virginal, ~ă a [At: HELIADE, O. I, 373 / V: (înv) *ver~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr *virginal* cf lat *virginalis, -e*] **1** *a* De virgină (**1**) Si: *fecioreInic* (**1**), (îvr) *vergural* (**1**). **2** *a* Care este propriu unei virgine (**1**) Si: *fecioreInic* (**2**), (îvr) *vergural* (**2**). **3-4** *a* (Fig) Virgin (**7-8**). **5** *a* (Rar; d. obiecte) Intact. **6** *a* (Rar; d. obiecte) Neutilizat. **7** *a* (Fig) Care are o culoare albă, strălucitoare, sugerând candoarea.

virgină sf vz *vârghină*

virginitate sf [At: HELIADE, O. I, 208 / V: (înv) *ver~* / Pl: *~tăți* / E: lat *virginitas, -atis*, fr *virginité*] **1** Stare a unei persoane virgine (**4**) Si: *feciorie¹* (**1**), (pop) *fetie* (**4**), (înv) *verghrie* (**1**), (îvr) *verguritate*. **2** (Fig) Integritate morală. **3** Puritate.

virglorian, ~ă [At: LTR / P: *~ri-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr *virglorien*] (Glg) **1** *sn* Al doilea etaj al triasicului, reprezentat prin depozite marine, mai ales prin calcare cefalopode Si: *anisian*. **2** *sn* Serie de straturi geologice din virglorian (**1**) Si: *anisian*. **3** *a* Care aparține virglorianului (**1**) Si: *anisian*. **4** *a* Care se referă la virglorian (**1**) Si: *anisian*. **5** *a* Caracteristic virglorianului (**1**) Si: *anisian*.

virgohaitău sm vz *vigrehaitău*

virgulat, ~ă a [At: BARIȚIU, P. A. III, 133 / Pl: *~ați, ~e* / E: *virgulă*] (Îvr) Virguliform.

virgulă sf [At: ȘCOLERIU, L. 7/5 / A și: (înv) *~gulă* / Pl: *~le* / E: fr *virgule*] **1** Semn de punctuație care delimitează grafic unele părți de propoziție în cadrul propoziției sau unele propoziții în cadrul frazei, marcând o pauză de scurtă durată Si: (înv) *opritoare*, (gms) *comă¹* (**1**). **2** (Îe) **A nu modifica** (sau **a nu schimba**) **o ~** sau **fără a modifica** (sau **a schimba**) **o ~** (A reproduce un text) cu cea mai mare exactitate. **3** (Mat; îs) *~ zecimală* Semn întrebuințat pentru a separa, într-un număr zecimal, partea întreagă de partea fracționară. **4** (Muz) Semn care marchează o pauză de respirație în timpul unei interpretări muzicale vocale. **5** (Blg; frr; îs) *Bacilul ~* Vibrionul holerei.

virguliform, ~ă sm [At: FLORA R. P. R. IV, 656 / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *virgulă*] (Rar) Care are formă de virgulă (**1**) Si: (îvr) *virgulat*.

virguș sn [At: VICIU, COL. 170 / Pl: ? / E: *virg* + *-uș*] **1-2** (Reg; șhp) Viguț (**1-2**).

virici s [At: ALR I, 968/578 / Pl: ? / E: mg *virics*] (Reg) Sevă (a unui arbore).

viridariu sm [At: LM / Pl: *~ii* / E: lat *viridarium*] (Ltr) **1** Grădină (cu arbori). **2** Parc (**1**).

viridin sns [At: LTR / E: fr *viridine*, ger *Viridin*] **1** (Mlg) Andaluzit de culoare verde. **2** (Tip) Colorant verde-gălbui folosit la prepararea cernelurilor pentru tipar înalt.

virigan am [At: DR. III, 666 / Pl: ? / E: nct] Voinic (**16**).

virigă sf vz *verigă*

virigucioară sf [At: GR. S. II, 298 / Pl: ? / E: *virigă* + *-cioară*] **1-2** (Într-o poezie populară; șhp) Verigă (**24**) (mică).

viril, ~ă a [At: BOJINCĂ, A. II, 37/15 / V: (îvr) *~e* / Pl: *~i, ~e* / E: lat *virilis*, fr *viril*] **1** Caracteristic bărbatului (**1**) Si: *bărbătesc* (**1**), (îvr) *viral²* (**1**). **2** Care se referă la vârsta de maturitate a bărbatului Si: (îvr) *viral²* (**2**). **3** Care prezintă trăsături (considerate în mod tradițional drept) masculine Si: (îvr) *viral²* (**3**). **4** Care exprimă bărbăție, forță Si: *energic* (**3**), *impetuos*. **5** (D. bărbați) Care este apt de procreare. **6** (Îs) *Togă* (sau, îvr, *haină*) *~ă* Togă purtată de adolescenții romani la împlinirea vârstei de optsprezece ani. **7** (În Imperiul Austro-Ungar; îs) *Vot ~* Vot dat de un virilist. **8** (Jur; îs) *Parte* (sau *porțiune*) *~ă* Parte care revine fiecărui moștenitor prin împărțirea legală a moștenirii.

virile a vz *viril*

virilion sns [At: BIBLIA (1688), 68¹/50/ E: mgr **βηρύλλιον**] (Grî; rar) Beil.

virilism sn [At: DER / Pl: *~e* / E: fr *virilisme*] (Med) Dezvoltare a caracterelor sexuale secundare masculine la o femeie, ca urmare a unor tulburări endocrine.

virilist sm [At: (a. 1876) EMINESCU, S. P. 163 / Pl: *~iști* / E: ger *Virilist*] (În Imperiul Austro-Ungar) Contribuabil care, plătind un impozit mare, beneficia de dreptul de a fi membru al consiliului comunal sau al celui municipal fără a fi ales, precum și de dreptul de a participa la alegerea deputaților în parlament.

virilitate sf [At: NEGULICI / Pl: *~tăți* / E: lat *virilitas, -atis*, fr *virilité*] **1** Vârsta de maturitate a bărbatului (**2**) Si: *bărbăție* (**2**). **2** Ansamblul caracterelor fizice ale bărbatului matur Si: *bărbăție* (**4**). **3** Vigoare masculină. **4** (Spc) Capacitate de procreare. **5** (Spc) Vigoare sexuală.

viriliza [At: LM / Pzi: *~zez* / E: fr *viriliser*] **1** *vt* A conferi un caracter viril (**3**). **2** *vr* A căpăta un caracter viril (**3**).

virilizare *sf* [At: LOVINESCU, S. I, 80 / Pl: *~zări* / E: ***viriliza***] **1** Conferire a unui caracter viril **(3)**. **2** Căpătare a unui caracter viril **(3)**.

virilizat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pzi: *~ați, ~e* / E: ***viriliza***] Care a căpătat un caracter viril **(3)**.

virilos *si* [At: N. TEST. (1648), 319^{v}/22 / E: ngr ***βήρυλλος***] (Grî) Beril.

viriment *sn* vz ***virament***

virlan *sn* vz ***vârlan***

virlă *sf* vz ***vârlă***

virnanț *sm* [At: CONV. LIT. XXIII, 1061 / V: (reg) ***vârnaț, vâr~, ~naț*** / Pl: *~i* / E: mg ***virnánc***] **1** Plantă erbacee cu miros pătrunzător, neplăcut, cu flori galbene, dispuse în corimb, întrebuințată în medicină. Si: *rută*[1], (gmî) *rauten*, (*Ruta graveolens*). **2** (Bot; reg) Tătăișă (*Chrysanthemum cinerariaefolium*).

virnaț *sm* vz ***virnanț***

viroagă *sf* [At: (a. 1751) IORGA, S. D. VII, 38 / V: (îrg) ***~rugă***, (reg) ***~rog*** *s*, ***iroagă, iroavă*** / Pl: *~oage* / E: ns cf *ierugă, vir*[2]] **1** Vale[2] mică, îngustă, mocirloasă, formată de apa ploilor, de inundații sau prin părăsirea albiei de către un pârâu. **2** Albia unui torent, cu malurile adânci și abrupte. **3** (Reg; pex) Peșteră **(1)**.

virog *s* vz ***viroagă***

virolă *sf* [At: PROT. – POP., N. D. / Pl: *~le* / E: fr ***virole***] (Teh) **1** Inel mic de metal fixat la extremitatea mânerului de lemn al unui cuțit, al unei unelte etc. pentru a-l împiedica să crape. **2** Piesă inelară de oțel, folosită la presele monetare, în care se introduce materialul de stampat și în care alunecă cele două ponsoane gravate ale matriței. **3** Cilindru format din foi de tablă nituite sau sudate, din care se confecționează rezervoare, cazane de abur etc.

virolog *sm* [At: DLR / Pl: *~ogi* / E: fr ***virolog***] (Med) Virusolog.

virologie *sf* [At: D. MED. / Pl: (rar) *~ii* / E: fr ***virologie***] (Med) Virusologie.

virostău *sn* [At: ALR II / I h 169/325 / Pl: ? / E: mg ***virrasztó***] (Reg) Priveghi.

virostoli *vt* [At: ALR II/I h 169/325 / Pzi: *~lesc* / E: mg ***virraszt***] (Reg) A priveghea.

viroș *sn* [At: CHEST. IV 33/918 / Pl: *~uri* / E: nct] (Reg) Matcă.

viroșă *sf* [At: ALR SN IV h 1 208/47 / Pl: ? / E: srb ***viroš***] (Reg) Dantelă croșetată.

virotic[1] *sm* vz ***vierotic***[1]

virotic[2]***, ~ă*** [At: FLORA R. P. R. VII, 392 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***viroză***] **1** Caracteristic unui virus **(1)** Si: *viral*[1] **(1)**, (rar) *virusal* **(1)**. **2** Care se referă la un virus **(1)** Si: *viral*[1] **(2)**, (rar) *virusal* **(2)**. **3** Care este provocat de un virus **(1)** Si: *viral*[1] **(3)**, (rar) *virusal* **(3)**.

viroză *sf* [At: ENC. VET. 678 / Pl: *~ze* / E: fr ***virose***] (Med) Nume generic pentru bolile infecțioase provocate de virusuri **(1)**.

virș *sn* vz ***verș***

virșân *sm* vz ***vișin***[1]

virșână *sf* vz ***vișină***

virșli *sm* [At: CHEST. VIII, 52/33 / V: ***vijli*** / Pl: ~ / E: mg ***virsli***] (Trs; mgm) Crenvurșt.

virtos[1] *sm* vz ***virtuoz***

virtos[2]***, ~oasă*** *a* vz ***virtuos***[1]

virtual, ~ă *a* [At: STAMATI, D. / P: *~tu-al* / V: (înv) ***~uel***, (îvr) ***~e*** *ain* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***virtuel***, it ***virtuale***] **1** Care există numai ca posibilitate, fără a se produce în fapt. **2** Al cărui efect este potențial, nu actual. **3** (Mec; îs) *Deplasare* (sau, înv, *mișcare*) *~ă* Ansamblul deplasărilor în spațiu, geometric posibile, ale elementelor unui sistem mecanic (puncte, rigide), chiar dacă acestea nu se produc în mod real. **4** (Mec; îs) *Viteză* (sau, înv, *iuțime*) *~ă* Viteza unui punct material determinată de o deplasare virtuală **(3)** a acestuia. **5** (Mec; îs) *Lucru mecanic ~* sau, înv, *moment ~, muncă ~ă* Lucru mecanic produs de forțele efectiv aplicate sistemului mecanic corespunzător unui ansamblu de deplasări virtuale **(3)**. **6** (Fiz; îs) *Focar* (sau *punct*) *~* Punct din spațiu în care se întâlnesc prelungirile razelor luminoase care au venit în contact cu un sistem optic. **7** (Fiz; îs) *Imagine ~ă* Imagine obținută într-un sistem optic, prin intersecția prelungirilor razelor de lumină, care nu poate fi captată pe un ecran. **8** (Fiz; îs) *Particulă ~ă* Particulă elementară cu o durată de existență prea scurtă pentru a putea fi detectată. **9** (Inf; îs) *Realitate ~ă* Simulare informatică a unui mediu imaginar sau real, restituită printr-un ansamblu de mijloace hardware sub formă de imagini în trei dimensiuni, de senzații tactile și de sunete care dau impresia de realitate.

virtuale *ain* vz ***virtual***

virtualitate *sf* [At: HELIADE, O. II, 385 / P: *~tu-a~* / Pl: *~tăți* / E: fr ***virtualité***, it ***virtualità***] **1** Posibilitate. **2** Potențialitate.

virtualiter *av* [At: EMINESCU, O. IX, 270 / P: *~tu-a~* / E: lm ***virtualiter***] (Ltî) **1-2** Virtualmente **(1-2)**

virtualiza *vt* [At: DN^{3} / P: *~tu-a~* / Pzi: *~zez* / E: ***virtual*** + ***-iza***] **1-2** A da un caracter virtual **(1-2)**.

virtualizare *sf* [At: DN^{3} / P: *~tu-a~* / Pl: *~zări* / E: ***virtualiza***] **1-2** Conferire a unui caracter virtual **(1-2)**.

virtualmente *av* [At: VIANU, M. 42 / P: *~tu-al* / E: fr ***virtuellement***] (Liv) **1-2** În mod virtual **(1-2)** Si: (ltî) *virtualiter* **(1-2)**.

virtuel, ~ă *a* vz ***virtual***

virtuos[1]***, ~oasă*** *a* [At: PETROVICI, P. XV/10 / P: *~tu-os* / V: (înv) ***~tos*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: lat ***virtuosus***, fr ***vertueux***, it ***virtuoso***] **1** (Înv; d. oameni) Curajos **(1)**. **2** (Înv; d. acțiuni) Care denotă curaj **(1)**. **3** Care respectă și realizează în mod consecvent deziderațele etice. **4** Care este înzestrat cu virtuți morale. **5** (D. manifestări ale oamenilor) Care este conform preceptelor etice. **6** (D. femei) Care practică abstinența sexuală, din considerente morale Si: *cast*. **7-8** (D. femei) Fidelă **(1-2)**.

virtuos[2]***, ~oasă*** *smf* vz ***virtuoz***

virtuoz, ~ă [At: AR (1837), 351/26 / P: *~tu-oz* / V: ***~os*** *smf*, (îvr) ***~tos*** *sm* / Pl: *~i, ~e* / E: it ***virtuoso***, fr ***virtuose***] **1** *sm* (rar *sf*) Muzician foarte talentat, având o tehnică interpretativă desăvârșită. **2** *a* (Muz; d. interpretarea unor partituri) Care demonstrează virtuozitate **(1)** Si: (rar) *virtuozic*. **3** *sm* (rar *sf*) Artist (scriitor, actor, pictor etc.) care stăpânește perfect tehnica artei sale.

virtuozic *a* [At: DN^{3} / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***virtuoz*** + ***-ic***] (Muz; rar) Virtuoz **(2)**.

virtuozitate *sf* [At: EMINESCU, O. XIII, 148 / P: *~tu-o-* / Pl: *~tăți* / E: it ***virtuosità***, fr ***virtuosité***] **1** Însușire a unui muzician de a stăpâni în mod desăvârșit tehnica vocală sau instrumentală. **2** Tehnică vocală sau instrumentală adusă la perfecțiune. **3** (Îs) *Piesă de ~* Lucrare muzicală care conține dificultăți tehnice și a cărei executare necesită o deosebită măiestrie. **4** (Pex) Abilitate artistică. **5** (Pex) Dexteritate **(1)**.

virtute *sf* [At: MAIOR, IST. 65/2 / Pl: *~uți* / E: lat ***virtus, -utis*** cf fr *vertu*, it *virtù*] *sf* **1** (Înv) Vitejie **(2)**. **2** (Înv) Faptă vitejească. **3** Forță morală care are drept scop respectarea principiilor și a normelor etice Si: (înv) *vârtute* **(25)**. **4** Integritate morală Si: (înv) *vârtute* **(26)**. **5** (Rar) Lege morală bazată pe virtute **(3)**. **6** Conduită caracteristică unei persoane virtuoase[1] **(3)**. **7** Abstinență sexuală dictată de considerente morale Si: *castitate* **(3)**. **8** Abstinență sexuală totală Si: *castitate*. **9** Fidelitate conjugală sau sentimentală. **10** Înclinație constantă către un anumit gen de îndatoriri morale, îndeplinite printr-un efort de voință Si: (înv) *vârtute* **(27)**. **11** Calitate morală determinantă Si: (înv) *vârtute* **(28)**. **12** (Flz; îs) *~uți cardinale* Cele patru virtuți **(11)** considerate fundamentale de filozofii antici: înțelepciunea, curajul, dreptatea, cumpătarea. **13** (Îs) *~uți teologale* (sau *teologice*) Cele trei virtuți **(11)** considerate supreme în morala creștină: credința (în Dumnezeu), nădejdea (în mântuirea sufletului) și iubirea (pentru Dumnezeu și pentru aproapele nostru). **14** Principiu activ care face ca un lucru să fie apt de a produce un anumit efect Si: *eficiență* **(1)**, *eficacitate* **(1)**, (înv) *vârtute* **(29)**. **15** Calitate proprie unui lucru, unui fenomen Si: *proprietate*, (înv) *vârtute* **(30)**. **16** (Rar) Abilitate artistică. **17** (Îlpp) **În ~a ...** În baza ... **18** (Îal) În conformitate cu ... **19** (Îal) Ca urmare a ...

viru *i* [At: A II, 12 / E: fo] (Reg) Cuvânt cu care se cheamă gâștele.

virugă *sf* vz ***viroagă***

virulent, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***virulent***, lat ***virulentus***] 1 (Med; d. microbi, virusuri) Care are o toxicitate mare. 2 (Med; d. microbi, virusuri) Care poate produce boli Si: *patogen*. 3 (Med; d. boli) Care este cauzat de un microb, de un virus. 4 (Fig) Distrugător (1). 5 (D. oameni) Care se exprimă fără nici o reținere, în mod dur, brutal. 6-7 (D. diverse modalități de comunicare) Violent (6-7). 8-9 (D. satire, pamflete) Violent (10-11).

virulență *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~țe* / E: lat ***virulentia***, fr ***virulence***] 1 (Med) Patogenitate. 2 (Med) Capacitate a agenților patogeni de a se înmulți în țesuturile vii ale organismului, rezistând la reacțiile de apărare ale acestuia. 3 (Med) Grad de intensitate infecțioasă a unei boli. 4 Lipsă de reținere și agresivitate a stilului, a expresiei. 5 Caracter radical al mesajului critic exprimat într-o satiră, într-un pamflet. 6 (Fig) Intensitate extremă.

virulicid, ~ă [At: D. MED. / Pl: *~izi, ~e* / E: fr ***virulicide***] 1-2 *sn, a* (Med) (Substanță) care poate distruge virusurile (1).

viruloză *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ze* / E: ns cf *virus*] (Med; rar) Sifilis.

virus [At: HELIADE, O. II, 85 / V: ***~uș*** *sm* / Pl: *~uri* sn, *~uși* sm / E: fr ***virus***, lat ***virus***] 1 *sn* (Med) Agent patogen, vizibil cu microscopul electronic, care are forme diferite și care se reproduce numai în interiorul celulelor vii, provocând diverse boli infecțioase Si: *inframicrob*. 2 *sn* Toxina virusului (1). 3 *sn* (Fig) Sursă de contagiune morală. 4 *sm* (Inf) Instrucțiune parazită introdusă într-un program care poate perturba grav funcționarea calculatorului.

virusa [At: MDA ms / Pl: *~sez* / E: ***virus***] (Inf) 1 *vt* A introduce un virus (3) în programul unui calculator. 2 *vr* (D. programe, pex, calculatoare) A căpăta un virus (3).

virusal, ~ă *sf* [At: SCL 1964, 414 / Pl: *~i, ~e* / E: ***virus*** + *-al*] 1-3 (Rar) Virotic² (1-3).

virusare *sf* [At: MDA ms / Pl: *~sări* / E: ***virusa***] (Inf) Introducere a un virus (3) în programul unui calculator.

virusat, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***virusa***] (Inf; d. programe, fișiere, pex, calculatoare) Care a căpătat un virus (3).

virusolog, ~ă *smf* [At: DN³ / Pl: *~ogi, ~oge* / E: fr ***virusologue***] (Med) Specialist în virusologie Si: *virolog*.

virusologie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***virusologie***] (Med) Ramură a microbiologiei care se ocupă cu studiul virusurilor (1) Si: *inframicrobiologie, virologie*.

virustat *sn* [At: D. MED. / Pl: *~e* / E: fr ***virustate***] (Med) Medicament cu proprietăți inhibante ale multiplicării anumitor virusuri, în special a virusului herpetic.

viruș *sm* vz ***virus***

virvăr¹ *sn* vz ***ivăr***

virvăr² *sn* vz ***verver***

virviriză *sf* vz ***veveriță***

vis¹- vz ***vice¹-***

vis² *sn* [At: PRAV. LUCACI, 164 / Pl: *~uri, ~e*, (îrg) *~ure* / E: ml ***visum***] 1 Succesiune de imagini, de scene, cu caracter asociativ și cu grade variabile de coerență, care apar, cu o puternică coloratură afectivă, în mintea omului, în fazele mai puțin profunde ale somnului Si: (rar) *visare* (1). 2 Activitate psihică care se manifestă în somn prin vis² (1) Si: (rar) *visare* (2). 3 Stare a celui care are un vis (1) Si: (rar) *visare* (3). 4 Interval de timp cât durează un vis² (1) Si: (rar) *visare* (4). 5 (Îs) *Carte de ~e* sau *cheia ~urilor* Carte care relevă semnificația profetică a visurilor² (1). 6 (Înv; îs) *Văzător de ~e* sau (îvr) *visuitor de ~* Persoană care are visuri premonitorii. 7 (Înv; îas) Persoană care dă anumite interpretări visurilor². 8 (Înv; îs) *Tălmăcitor* (sau *ghicitor*) *de ~uri* Persoană care prezice viitorul pe baza interpretării visurilor² (1). 9 (Îla) **De ~** Care este propriu visului² (1) Si: *ireal*. 10 (Fig; îal) Neverosimil de frumos Si: *minunat*. 11 (Îlav) **Ca prin** (sau **ca în, ca într-un**) **~** Neclar. 12 (Îe) **~uri** (sau **~e**) **plăcute!** Urare adresată unei persoane care urmează să se culce. 13 (D. situații, întâmplări; îe) **A nu-i trece** (cuiva ceva) **nici** (**măcar**) **prin ~** sau **a nu-și închipui** (cineva ceva) **nici prin ~** A provoca o mare uimire cuiva. 14 (Îae) A constitui o surpriză extrem de plăcută pentru cineva. 15 (Îe) **A-și vedea ~ul cu ochii** A-și (sau a i se) îndeplini o mare dorință. 16 (Îae) A (a i se) realiza tot ceea ce și-a propus. 17 (Reg; îe) (**A fi**) **de ~e rele** sau (**a fi**) **urât ca toate ~ele** (A fi) foarte urât. 18 (Reg; îe) **A nu fi de ~e rele** A merita să fie luat în seamă. 19 (Reg; îae) A avea preț. 20 (Pfm; îe) **A face ca toate ~ele** A se schimonosi. 21 (Pex; poetic) Somn¹ (1). 22 (Fig) Ansamblu de calități care atrag pe cineva Si: *farmec* (7). 23 Stare de încântare pe care o resimte cineva Si: *desfătare* (4), *farmec* (8). 24 Agent exterior care provoacă o stare de profundă încântare. 25 (Pm) Lucru ireal de frumos. 26 (Fig) Construct al imaginației, fără corespondent în realitate Si: *fantasmă* (3), *himeră* (4), *iluzie, închipuire*, (rar) *visare* (5). 27 (Fig) Aspirație irealizabilă. 28 (Fig) Dorință arzătoare. 29 (Fig) Ideal. 30-31 Visare (11-12).

visa [At: PO 127/25 / Pzi: *~sez*, 6 și (înv) *~sez*, (îvr) *visă* / E: *vis²*] 1 *vt(a)* A avea, în fazele mai puțin profunde ale somnului, o activitate psihică manifestată printr-o succesiune de reprezentări vizuale, cu caracter asociativ și diferite grade de coerență. 2 *vt* A avea în vis² (1) imaginea cuiva sau a ceva. 3 *vt* (Reg; îe) **A ~ codri verzi** A fi foarte flămând. 4 *vt* (Reg; îae; șîe **a ~ icre verzi**) A dori lucruri imposibil de realizat. 5 *vt* (Reg; îla) **Urât să-l visezi** Foarte urât. 6 *vt* (Îe) **Nici în vis n-ai ~t** Se spune despre ceva (care pare) neverosimil. 7 *vr* A se vedea în vis² (1) (drept...). 8 *vr* (Îe) **Unde te ~sezi?** Unde crezi că te afli? 9 *vi* (Asr) A delira (1). 10 *vt* (Pex) A-și imagina. 11 *vi* A se lăsa în voia gândurilor, a imaginației. 12 *vi* (Îe) **A ~ cu ochii deschiși** (sau, asr, **deștept**) A fi într-o stare de reverie. 13 *vi* (Pop; îe) **A ~ deștept** A avea halucinații. 14 *vt* (Fig) A dori ceva cu ardoare Si: *a nazui*, (pop) *a râvni*. 15 *vi* A face planuri de viitor. 16 *vi* A avea aspirații înalte. 17 *vt* (Îcn) A-i trece cuiva ceva prin minte. 18 *vt* (Îcn) A presupune. 19 *vi* (Îlav) **Când nici nu ~sezi** (sau **~sează** etc.) sau **când cu gândul nu ~sezi** (ori **~sează** etc.) Pe neașteptate. 20 *vr* A se considera (drept...). 21 *vi* (Udp „la", înv „de", „despre") A medita asupra unui lucru.

visare *sf* [At: HELIADE, O. II, 414 / Pl: *~sări* / E: ***visa***] 1-4 (Rar) Vis² (1-4). 5 (Fig; rar) Vis² (26). 6 (Fig; rar) Fantezie (1). 7 (Fig; rar) Irealitate. 8 (Înv; fig) Aspirație irealizabilă. 9 (Înv; fig) Dorință arzătoare. 10 (Înv; fig) Ideal. 11 Stare de pasivitate intelectuală în timpul căreia activitatea mentală nu mai este dirijată asupra unui obiect precis, lăsând să se deruleze imagini vagi, amintiri, reprezentări imaginare Si: *reverie, vis²* (30), (rar) *visărie* (1), *visătorie* (1), (îvr) *visătură* (1). 12 Obiect al visării (11) Si: *reverie, vis* (31), (rar) *visărie* (2), (îvr) *visătură* (2). 13 (Ccr) Reprezentare în vis² (1). 14 (Ccr; poetic) Vedenie (5).

visat, ~ă *a* [At: KLEIN, D. 456 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***visa***] 1 Care apare în timpul visului² (1). 2 Care este plăsmuit de imaginație Si: (îvr) *visaros*. 3 Care este dorit cu ardoare.

visăn *sm* vz ***vișin¹***

visănă *sf* vz ***vișină***

visărie *sf* [At: EMINESCU, P. L. 140 / Pl: *~ii* / E: ***vis²*** + *-ărie*] (Rar) 1-2 Visare (11-12).

visăros, ~oasă *a* [At: CANTEMIR, HR. 264 / V: ***~ser~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***visa*** + *-ăros*] (Îvr) Visat¹ (2).

visător, ~oare [At: ANON. CAR. / Pl: *~i, ~oare* / E: ***visa*** + *-ător*] 1-2 *smf, a* (Îdt) (Persoană) care visează (1). 3-4 *smf, a* (Persoană) care preconizează un ideal și îl trăiește ca pe o realitate vie Si: (îvr) *visuitor* (3). 5-6 *smf, a* (Persoană) care este cufundată în visare (11). 7-8 *smf, a* (Persoană) care este înclinată spre visare (11). 9-10 *smf, a* (Persoană) lipsită de simț practic. 11 *a* (D. fizionomia, temperamentul sau acțiunile oamenilor) Care exprimă visare (11).

visătorie *sf* [At: EMINESCU, P. L. 27 / Pl: *~ii* / E: ***visător*** + *-ie*] (Rar) 1 Visare (11). 2 Predispoziție către visare (11).

visătură *sf* [At: CIHAC, I. 309 / Pl: *~ri* / E: ***visa*** + *-ătură*] (Îvr) 1-2 Visare (11-12).

visân *sm* vz ***vișin¹***

visână *sf* vz ***vișină¹***

viscer *sn* vz ***viscere***

visceral, ~ă a [At: PROT. – POP., N. D. / Pl: *~i, ~e* / E: fr *visceral*] 1 Care aparține viscerelor (1). 2 Privitor la viscere (1). 3 (Med; îs) *Funcție ~ă* Funcție a centrilor nervoși vegetativi, care coordonează activitatea viscerelor (1). 4 (Îvr; d. medicamente) Care este folosit în bolile viscerelor (1). 5 (Fig) Care ține de interiorul ființei omenești, considerat ca sediu al gândirii, al sentimentelor.

visceralgie sf [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr *visceralgie*] (Med) Durere a viscerelor (1).

viscerație sfs [At: CĂLINESCU, S. 326 / E: lat *visceratio, -onis*] (Liv; csc) 1-3 Viscere (1-3).

visceră sf vz *viscere*

viscere snp [At: DRĂGHICI, D. 31/17 / V: (înv) *vic~ snp, viscer sn, ~ră sf* / A și: *~cere* / E: lat *viscera* (pll *viscus, -eris*), fr *viscère(s)*] 1 Organele care se află în cavitățile mari ale corpului, la om și la animale Si: *măruntaie*, (liv) *viscerație* (1), (pop) *măruntiș*, (reg) *mărunțel*. 2 (Prc) Organele interne aflate în cavitatea abdominală Si: *măruntaie*, (liv) *viscerație* (2), (pop) *măruntiș*, (reg) *mărunțel*. 3 (Fig) Interiorul ființei omenești, considerat ca sediu al sentimentelor, al conștiinței etc. Si: *măruntaie*, (liv) *viscerație* (3).

visceroceptor sm [At: D. MED. / Pl: *~i* / E: fr *viscérocepteur*] Interoreceptor care semnalează impresiile provenite de la viscere (1).

viscerograf sn [At: D. MED. / Pl: *~e* / E: fr *viscérographe*] Aparat, în formă de sondă, pentru înregistrarea activității mecanice a unor viscere (1).

viscerografic, ~ă a [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr *viscérographique*] Referitor la viscerografie.

viscerografie sf [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr *viscérographie*] (Med) Înregistrare a contracțiilor diferitelor părți ale tubului digestiv cu ajutorul viscerografului.

visceroptoză sf [At: D. MED. / Pl: *~ze* / E: fr *viscéroptose*] (Med) Ptoză a viscerelor (1).

viscerotrop, ~ă a [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: fr *viscérotrope*] (Med; d. substanțe, microbi, virusuri) Care se fixează mai ales pe viscere (1).

viscid, ~ă a [At: LM / Pl: *~izi, ~e* / E: lat *viscidus, -a, -um*] (Bot; d. plante sau d. părți ale lor) Care secretă un suc cleios Si: *viscidul*.

viscidul, ~ă a [At: GRECESCU, FL. 429 / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *viscid*] (Bot) Viscid.

viscoală sf [At: KLEIN, D. 456 / V: (reg) *~solă* / Pl: *~le* / E: drr *viscoli*] (Îrg) Viscol (1).

viscoelastic, ~ă a [At: LTR² XVIII, 502 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr *viscoélastique*] 1 Care se caracterizează prin viscoelasticitate. 2 Care ține de viscoelasticitate.

viscoelasticitate sf [At: LTR² / Pl: *~tăți* / E: fr *viscoélasticité*] Proprietate mecanică pe care o are un corp format dintr-o fază elastică și una vâscoasă, dispersate uniform în interiorul corpului, manifestată prin apariția efectelor de fluaj și de relaxare.

viscol sn [At: (a. 1425) D. BOGDAN, GL. 216 / V: (îrg) *vic~* (A și: înv. *vicol* / Pl și: înv. *vicoli* sm), (reg) *gicul* (A: nct), *gigul, jicol, vicul* (A: nct), *~or, vâsc~, vişc~* (A și: *vișcol*) / A și: (reg) *~col* / Pl: *~e* sn, (înv) *~i* sm / E: nct] 1 Vânt violent, în rafale, însoțit de de ninsoare sau de lapoviță Si: (îrg) *spărgău, viscoală, viscolie*, (reg) *natoagă, vicolniță*. 2 (Fig) Forță impetuoasă. 3 (Olt; Buc) Troian[1] de zăpadă.

viscoleală sf [At: PAS, L. I, 128 / Pl: *~eli* / E: *viscoli* + *-eală*] Viscolire.

viscoli [At: MOLNAR, D. 260/1 / V: (îrg) *vie~*, (reg) *jic~, jiculi, vicola, vişc~* / Pzi: 3 *~lește*, (reg) *viscolă* / E: *viscol*] 1 *viim* A sufla vânt puternic (însoțit de ninsoare sau de lapoviță), spulberând zăpada în vârtejuri Si: (reg) *a omeți*. 2 *viu* (D. vânt) A sufla violent spulberând și troienind zăpada. 3 *vtu* (D. vânt) A spulbera și a troieni zăpada. 4 *vtim* (C. i. oameni) A-l biciui viscolul.

viscolie sf [At: POLIZU / V: (iuz) *vic~*, (reg) *vişc~* / Pl: *~ii* / E: *viscol* + *-ie*] (Îrg) Viscol (1).

viscolire sf [At: MARDARIE, L. 282 ²/1 / Pl: *~ri* / E: *viscoli*] Suflare violentă a vântului însoțit de ninsoare sau de lapoviță Si: *viscoleală*, (pop) *viscolitură*.

viscolit, ~ă a [At: MINEIUL (1776), 203ᵛ¹/7 / V: (îrg) *vic~*, (reg) *~cul~* / Pl: *~iți, ~e* / E: *viscoli*] 1 Bătut de viscol (1). 2 Spulberat de viscol (1). 3 Acoperit cu troiene de zăpadă.

viscolitor, ~oare [At: MARIAN, O. II, 57 / Pl: *~i, ~oare* / E: *viscoli* + *-tor*] 1 *a* (D. vânt) Care viscolește (2). 2 *a* (Rar) În care este viscol (1). 3 *sf* (Nob) Troian[1] de zăpadă.

viscolitură sf [At: MARIAN, S. R. I, 116 / V: (reg) *vicolât~, vic~, vicul~* / Pl: *~ri* / E: *viscoli* + *-tură*] 1 (Pop) Viscolire. 2 (Ccr) Troian[1] de zăpadă viscolită.

viscolos, ~oasă a [At: ALEXANDRESCU, O. I, 83 / V: (reg) *vic~* / Pl: *~oși, ~oase* / E: *viscol* + *-os*] 1 Care are violența viscolului (1). 2 Însoțit de viscol (1). 3 Răscolit de viscol (1). 4 (Fig) Tumultuos.

viscomite sm vz *vicecomite*

viscor sn vz *viscol*

viscos, ~oasă a vz *vâscos*

viscoză sf [At: IONESCU-MUSCEL, FIL. 20 / Pl: *~ze* / E: fr *viscose*] 1 Substanță vâscoasă obținută prin tratarea celulozei cu o soluție de sulfură de carbon și de sodă caustică. 2 Fibră textilă obținută din celuloză elastică, rezistentă și cu un luciu mătăsos.

viscozimetrie sf [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr *viscosimétrie*] Parte a fizicii care se ocupă cu măsurarea viscozității fluidelor.

viscozimetru sn [At: ORBONAȘ, MEC. 93 / V: *vâs~* / Pl: *~re* / E: fr *viscosimètre*] (Teh) Aparat cu care se măsoară viscozitatea fluidelor.

viscozitate sf [At: COSTINESCU / V: *vâs~* / Pl: *~tăți* / E: fr *viscosité*] 1 Însușire a unui fluid de a opune o anumită rezistență la curgere. 2 (Ccr) Substanță vâscoasă. 3 (Fiz) Mărime care determină valoarea frecării interioare a unui fluid. 4 (Fiz; îs) *~ dinamică* Mărime egală cu raportul dintre rezistența la deplasare întâmpinată de un fluid pe o arie egală cu unitatea și gradientul vitezei într-o direcție normală pe cea a deplasării. 5 (Fiz; îs) *~ cinematică* Mărime egală cu raportul dintre viscozitatea dinamică a unui fluid și densitatea lui. 6 (Fiz; îs) *~ electrică* (sau *magnetică*) Fenomenul de rămânere în urmă a variației polarizației electrice a unui dielectric (sau a magnetizației unui material magnetizabil) față de variația intensității câmpului electric (sau magnetic) inductor.

visect a vz *bisect*

visectos a vz *bisect*

viseros, ~oasă a vz *visăros*

visilă sf [At: JAHRESBER. IX, 230 / V: *ves~, vişi~* / Pl: *~le* / E: nct] (Reg; pes) Hapcă[1].

vislă sf vz *vijlă*[1]

vismânt sn vz *veșmânt*

vismut sn vz *bismut*

vismuton sn vz *bismut*

viso i [At: CHEST. V, 77/25 / E: nct] (Reg) Cuvânt cu care se cheamă oile.

visolă sf vz *viscoală*

vison sn [At: PO 143/19 / A și: *vis~* / Pl: *~e, ~uri* / E: ngr *βύσσον*, (acuzativul lui *βύσσος*), slv **висонъ**] (Înv) 1 Țesătură fină de in. 2 (Pex) Obiect de îmbrăcăminte confecționat din vison (1).

vist sn vz *wist*

vista-vision sni [At: DN³ / E: eg *vista vision*] (Cig) Procedeu de realizare a filmelor pentru ecran panoramic, folosind o peliculă rulată orizontal, astfel încât pe negativ cadrele au lățimea dispusă în lungul acesteia.

vistavoi sm [At: VLAHUȚĂ, S. A. I, 104 / V: *ri~* / Pl: *~* / E: rs **вестовой**] 1 (Mil; iuz) Ordonanță. 2 (Mun; îe; îf *ristavoi*) **A sta ri~** A sta în permanență la dispoziția cuiva. 3 (Mol; îe) **A veni fără ~** A veni pe neașteptate. 4 (Dep) Subofițer de poliție (care lucrează la circulație) Si: *sticlete, tablagiu*. 5 (Mun; iuz) Vătășel la primărie. 6 (Mun; iuz; irn) Om de serviciu (la o curte boierească). 7 (Dep) Om lingușitor, slugalnic.

vistă sf [At: ARISTIA, PLUT. XXIII[2]/25 / Pl: *~te* / E: it ***vista***] (Itî) **1** Vedere (**1**). **2** Privire (**1**). **3** Înfățișare. **4** (Îlav) **A ~ta** La vedere. **5** (Îe) **La prima ~ta** La prima vedere. **6** (La jocul de cărți; îe) **A juca prima ~ta** A juca pe carte. **7** Intenție. **8** Scop[2].

vistear** sn* vz ***vistier[2]

vistea**riu sn* vz ***vistier[2]

vistea**rnec sm* vz ***vistiernic

vistea**rnic sm* vz ***vistiernic

vistei**ariu sm* vz ***vistier[1]

vistei**arnec sm* vz ***vistiernic

vister[1] *sm* vz ***vistier***[1]

vister[2] *sn* vz ***vistier***[2]

vistereasă** sf* vz ***vistiereasă

vistericesc, ~ească** a* vz ***vistiericesc

visterie** sf* vz ***vistierie

visteriu[1] *sm* vz ***vistier***[1]

visteriu[2] *sn* vz ***vistier***[2]

visternic** sm* vz ***vistiernic

visterniceasă** sf* vz ***vistierniceasă

visternicel** sm* vz ***vistiernicel

visternicie** sf* vz ***vistiernicie

visti** v* vz ***viști[1]

vistiar[1] *sm* vz ***vistier***[1]

vistiar[2] *sn* vz ***vistier***[2]

vistiariu[1] *sm* vz ***vistier***[1]

vistiariu[2] *sn* vz ***vistier***[2]

vistiarnec** sm* vz ***vistiernic

vistiarnic** sm* vz ***vistiernic

vistier[1] *sm* [At: (a. 1389-1400) DERS / P: *~ti-er* / V: (înv) ***~iar, ~iariu, ~iu***, (îvr) ***vest~, vestiariu, ~teiariu, ~ter, ~teriu*** / Pl: *~i* / E: slv ***вистиaрь***] **1** (În Evul Mediu în Țara Românească și în Moldova; șîs *mare ~* sau *marele ~*, înv. *~ mare, ~ul cel mare, vel-~*) Mare dregător din sfatul domnesc, care avea obligația repartizării dărilor asupra populației contribuabile, a încasării acestora de la slujbașii din ținuturi (sau din județe), a gestionării tezaurului țării (inițial și domnesc) și a judecării pricinilor de ordin fiscal Si: *vistiernic* (**1**), (înv) *protovistier*. **2** (Înv; Mol; Mun; șîs *~ al doilea* ori, înv. *vtori-~* sau *~ al treilea* ori, înv. *treti-~*) Subordonat al unui vistier (**1**). **3** (Mol; îas) Locțiitor al unui vistier (**1**). **4** (În perioada Regulamentului Organic) Ministru de finanțe. **5** (Îvr) Cleric care se ocupa cu administrarea veniturilor unei mănăstiri Si: (îvr) *vistearnic* Vz *vistiernic* (**5**). **6** (Înv; pex) Demnitar la diverse curți imperiale sau regale care se ocupa cu administrarea financiară și fiscală a statului Si: (înv) *vistiernic* (**9**). **7** (Asr; fam) Vidanjor.

vistier[2] *sn* [At: (a. 1431-1433) DERS / P: *~ti-er* / V: (îrg) ***~ter, ~teriu*** (Pl și: *visteriuri*), (înv) ***~tear, ~teariu, ~iar, ~iariu*** (Pl și: *vistiariuri*), ***~iu***, (îvr) ***vestieriu*** / Pl: *~e* / E: lm ***vestiarium***] **1-4** (În Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova) Vistierie (**1-4**). **5** (În perioada Regulamentului Organic și mai târziu) Ministerul de finanțe. **6** (Înv; îf *vistiariu*) Încăpere (ascunsă). **7** (Îvr; îf *vistiariu, visteariu*) Locuință. **8** (Îvr; îaf) Adăpost (**1**). **9** (Înv; îaf) Încăpere în care se păstrează cerealele Si: *hambar* (**1**). **10** (Înv; îaf) Încăpere în care se păstrează alimentele. **11** (Îvr; îf *vistiariu*) Vizuină (**1**). **12** (Îvr; îaf) Ascunzătoare (**5**). **13** (Îrg) Vistierie (**10**). **14** (Înv) Vistierie (**11**). **15** (Înv; pex) Avere (**4**). **16-19** (Înv; fig) Vistierie (**13-16**). **20** (Înv; îf *vistiariu, vistiar*) Vistierie (**19**). **21** (Îvr; îf *vistiariu*) Vistierie (**18**). **22** (Mol; csc; îf *vister*) Vistierie (**20**). **23** (Mol; lpl; csc; îf *vistere*) Moară de apă împreună cu o dârstă. **24** (Mol; lpl; csc; îaf) Dârstă împreună cu o piuă. **25** (Mol; îf *visteriu*) Moară de apă. **26** (Mol; îf *visteriu*) Dârstă (**1**).

vistiereasă** sf* [At: D. BOGDAN, GL. 118 / P: *~ti-e~* / V: ***~ter~ / Pl: *~ese* / E: ***vistier***[1] + *-easă*] (Înv) **1** Soție de vistier[1] (**1**) Si: (înv) *vistierniceasă* (**1**). **2** Fiică de vistier[1] (**1**) Si: (înv) *vistierniceasă* (**2**).

vistieri** vi* [At: DDRF / P: *~ti-e~* / Pzi: *~resc* / E: ***vistier[1]] (Îvr) A exercita funcția de vistier[1] (**1**).

vistiericesc, ~ească** a* [At: (a. 1836) DOC. EC. 632 / P: *~ti-e~* / V: ***~ter~ / Pl: *~ești* / E: ***vistierie*** + *-icesc*] (Îvr) **1** (Îs) *Monedă ~ească* Monedă în uzul vistieriei la un moment dat. **2** (Îs) *Curs ~* Uz al monedei la vistierie la un moment dat.

vistierie** sf* [At: (a. 1588) D. BOGDAN, GL. 118 / P: *~ti-e~* / V: ***~ter~, (îrg) ***~tir~***, (înv) ***ves~*** / Pl: *~ii* / E: ***vistier*** + *-ie*] **1** (În Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova) Instituție care, până în sec. XVII, administra veniturile țării și ale domnului Si: (înv) *vistier*[2] (**1**). **2** (În Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova) Tezaurul țării și cel domnesc (venituri bănești, obiecte prețioase și de protocol, blănuri etc.) Si: (înv) *vistier*[2] (**2**). **3** (În Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova) Clădire în care se păstra vistieria (**2**) Si: (înv) *vistier*[2] (**3**). **4** (În Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova) Încăpere în care se păstra vistieria (**2**) Si: (înv) *vistier*[2] (**4**). **5** (În perioada Regulamentului Organic și mai târziu) Ministerul de finanțe. **6-8** (Înv; șîs *~ia cea mare*) Vistiernicie (**1-3**). **9** (Îvr; pex) Vistier[1] (**6**). **10** (Îvp) Loc în care se păstrau obiecte de metal prețios, bijuterii, bani Si: (îrg) *vistier*[2] (**13**). **11** (Îvp) Cantitate mare de monede de aur sau de argint, de bijuterii, de pietre prețioase etc. păstrate sau ascunse într-un loc sigur Si: *comoară* (**4**), (înv) *vistier*[2] (**14**). **12** (Înv; pex) Avere (**4**). **13** (Îvp; fig) Ceea ce este socotit frumos, prețios (în plan spiritual) Si: (înv) *vistier*[2] (**16**). **14** (Îvp; fig) Sursă nelimitată de îmbogățire (spirituală) Si: (înv) *vistier*[2] (**17**). **15** (Îvp; fig) Ansamblul sentimentelor care înnobilează sufletul Si: (înv) *vistier*[2] (**18**). **16** (Îvp; fig) Sursă de fericire Si: (înv) *vistier*[2] (**19**). **17** (Înv) Încăpere a templului din Ierusalim în care se păstrau obiectele de cult și ofrandele. **18** (Asr) Încăpere (anexă) a unei mănăstiri în care se păstrează obiecte de cult prețioase, podoabe, relicve etc. Si: (îvr) *vistiariu* Vz *vistier*[2] (**21**). **19** (Înv) Cutie în care se depuneau danii, mai ales bani, pentru necesitățile templului din Ierusalim sau pentru opere de caritate Si: (înv) *vistiariu, vistiar* Vz *vistier*[2] (**20**). **20** (Mol; csc) Construcții auxiliare dintr-o gospodărie țărănească Si: (Mol) *vister* Vz *vistier*[2] (**22**). **21** (Reg; îs) *Visteria cenușii* Cenușar (**5**) (la sobă). **22** (Olt; Mun) Izvor (**1**). **23** (Olt; Mun) Șipot. **24** (Olt) Fiecare dintre scândurile groase, încheiate între ele, care se pun în pământ la fântânile învelite. **25** (Îvr) Hazna (**1**) (la o latrină).

vistieriu[1] *sm* vz ***vistier***[1]

vistieriu[2] *sn* vz ***vistier***[2]

vistiernic** sm* [At: (a. 1400) DERS / P: *~ti-er~* / V: ***~ter~, (înv) ***~tear~, ~tiar~***, (îvr) ***vester~, ~tearnec, ~teiarnec, ~tiarnec, ~tir~*** / Pl: *~ici* / E: slv ***вистиaрьникъ***] **1** (În Evul Mediu în Țara Românească și în Moldova; șîs *mare ~* sau *marele ~*, înv. *~ mare, ~ul cel mare, vel-~*) Vistier[1] (**1**). **2** (Înv; Mol; Mun; șîs *~ al doilea* ori, înv. *vtori-~* sau *~ al treilea* ori, înv. *treti-~*) Subordonat al unui vistiernic (**1**). **3** (Mol; îas) Locțiitor al unui vistiernic (**1**). **4** (În perioada Regulamentului Organic) Ministru de finanțe. **5** (Îvr; îf *vistearnic*) Vistier[1] (**5**). **6** (Îvr; îf *vistiarnic, vistearnic*) Persoană care avea în grijă arhiva și biblioteca unei mănăstiri și care administra veniturile realizate din tipărirea manuscriselor. **7** (Îvr; fig; îf *vistearnic*) Administrator (**1**). **8** (Îvr; fig) Depozitar (**1**). **9** (Pex) Vistier[1] (**6**). **10** (Îvr; îf *vistiarnic*) Demnitar.

vistierniceasă** sf* [At: (a. 1641) GHIBĂNESCU, I. Z. II[1], 232 / P: *~ti-er~* / V: ***~ter~ / Pl: *~ese* / E: ***vistiernic*** + *-easă*] (Înv) **1-2** Vistiereasă (**1-2**).

vistiernicel** sm* [At: (a. 1521) D. BOGDAN, GL. 118 / P: *~ti-er~* / V: ***~ter~, (înv) ***ves~*** / Pl: *~ei* / E: ***vistiernic*** + *-el*] (Înv) Slujbaș aflat în subordinea marelui vistier[1] (**1**), însărcinat cu strângerea dărilor de la populația contribuabilă, devenind, din sec. XVIII, și membru al unei bresle care era sub comanda unui căpitan, în Țara Românească, sau a unui vătaf, în Moldova.

vistiernicie** sf* [At: NECULCE, L. 92 / P: *~ti-er~* / V: ***~ter~, (îvr) ***vester~*** / Pl: *~ii* / E: ***vistiernic*** + *-ie*] (Înv) **1** Demnitatea de mare vistiernic (**1**). **2** Funcția de mare vistiernic (**1**). **3** Perioadă de timp în care cineva deținea demnitatea de vistiernic (**1**) sau exercita funcția de vistiernic (**1**). **4** (Îs) *~ia al doilea* sau *al treilea* Demnitatea de vistiernic al doilea sau al treilea. **5** (Îas) Funcția de vistiernic al doilea sau al treilea.

vistirie** sf* vz ***vistierie

vistirnic *sf* vz ***vistiernic***

vistra *sfi* [At: DN[3] / E: ger ***Vistra***] Celofibră care imită fibrele de bumbac.

vistruliță *sf* vz ***vrâstuliță***

visuc *sf* [At: T. PAPAHAGI, M. 13 / Pl: ? / E: ***vis***[2] + *-uc*] (Pop; rar; hip) Vis[2] (1).

visui *vt* [At: BIBLIA (1688), 136[1]/22 / Pzi: *~esc* / E: ***vis***[2] + *-ui*] (Îvr) A interpreta visurile[2] (1).

visuitor *sm* [At: BIBLIA (1688), 28[1]/30 / Pl: *~i* / E: ***visui*** + *-tor*] (Îvr) 1 (Îs) *~ de vis* Persoană care are visuri[2] (1) premonitorii. 2 (Îas) Persoană care interpretează visurile[2] (1). 3 Visător (3).

visuleț *sn* [At: MATEESCU, B. 120 / Pl: ? / E: ***vis***[2] + *-uleț*] (Pop; rar; hip) Vis[2] (1).

vișag *sn* vz ***fișag***

vișă *sf* [At: BL I, 167 / Pl: ? / E: nct] 1 (Trs) Ștergar răsucit, folosit la unele jocuri practicate la priveghi. 2 (Trs; șfcs *de-a ~șa*) Joc de flăcăi la priveghi, în care unul dintre participanți îl lovește cu vișa (1) pe cel care nu se supune poruncilor lui. 3 (Reg; pex) Priveghi[1].

vișăriță *sf* [At: FD III, 186 / Pl: *~țe* / E: srb ***vešarica***] (Reg) Spălătoreasă.

vișcol *sn* vz ***viscol***

vișcole *sp* [At: NOVACOVICIU, C. B. I, 23 / E: ns cf *vâșcoli*] (Reg) (Ban; îe) **A face ~** A da târcoale.

vișcoli *v* vz ***viscoli***

vișcolie *sf* vz ***viscolie***

vișcot *sn* [At: DLR / Pl: ? / E: nct] (Reg) Drojdie de rachiu de la velniță, cu care se ung boii bolnavi de rapăn.

vișculi *v* vz ***vișlui***

vișculit, ~ă *a* vz ***vijluit***

vișculitură *sf* vz ***vișluitură***

vișen *sm* vz ***vișin***[1]

vișenă *sf* vz ***vișină***

vișeu *sn* [At: ANON. CAR. / V: ***jișău, jișlău, ~șlău*** / Pl: *~eie, ~șauă* / E: mg ***véső*** (dal ***viső***] 1 (Trs; Ban) Daltă (1). 2 (Trs, Ban; șîs *~șău de șorubălit*) Șurubelniță. 3 (Reg; prc; îas) Lama șurubelniței. 4 (Trs) Sfredel. 5 (Reg) Coarbă[2] (1). 6 (Trs; Ban) Priboi[1]. 7 (Trs) Gealău[2]. 8 (Trs; Ban) Cuțitoaie (2). 9 (Reg) Ciumpei (1). 10 (Reg) Cuțit întrebuințat de dogari la confecționarea cercurilor. 11 (Reg) Țepușă. 12 (Reg; îf *vișlău*) Fiecare dintre cei patru stâlpi de lemn de la colțurile acoperișului unei case țărănești. 13 (Reg; îaf; csnp) Loc în formă de șanț.

vișgăi *v* vz ***vâșca***[1]

vișilă *sf* vz ***visilă***

vișiluitură *sf* vz ***vișluitură***

vișin[1] *sm* [At: (a. 1670) URICARIUL XXV, 277 / V: (înv) ***~șn***, (reg) ***jiș~, virșân, visăn, visân, ~șen, ~e*** / Pl: *~i*, (reg) *~șeni* / E: drr ***vișină***] 1 Pom fructifer din familia rozaceelor, cu frunze lucioase, dințate pe margine, cu flori albe, cultivat pentru fructele lui comestibile Si: (reg) *vișinar* (1) (*Cerasus vulgaris*). 2 (Îc) **~sălbatic** (sau **~pitic**) Arbust din familia rozaceelor, cu flori albe și fructe mici, sferice, roșii-purpurii, foarte acre Si: *cireș-de-Bărăgan, cireș-pitic, vișinel* (3) (*Cerasus fruticosa*). 3 (Îc) **~turcesc** Arbust din familia rozaceelor, cu lemnul tare (întrebuințat la confecționarea pipelor), cu frunze plăcut mirositoare (folosite drept condiment), cu flori albe și cu fructe mici, negre, amărui, necomestibile Si: *mahaleb*, (reg) *antep* (*Prunus mahaleb*).

vișin[2] *s* [At: DOSOFTEI, PS. 293/12 / V: (înv) ***~ă*** *sf* / Pl: ? / E: mgr ***βύσσινος*** „de in" pcf ***βύσσινον*** „vișină"] (Înv) Țesătură fină de in, de cânepă sau de mătase.

vișinab *sn* vz ***vișinap***

vișinap *sn* [At: AMIRAS, LET. III, 133/13 / V: ***~ab, ~șnap*** / Pl: *~uri* / E: tc ***viș(i)nab***] (Înv) 1-2 Vișinată (1-2).

vișinar *sm* [At: DOMBROWSKI, P. 95 / Pl: *~i* / E: ***vișin***[1] + *-ar*] (Reg) 1 (Bot) Vișin[1] (1) (*Cerasus vulgaris*). 2 (Orn) Botgros (*Coccothraustes coccothraustes*).

vișinat *sn* vz ***vișinată***

vișinată *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***vișinat*** (Pl: *~turi*) *sn* / Pl: *~te*, (asr) *~turi* / E: ***vișină***[1] + *-ată* cf tc *vișne*, ngr *βυσινάδα*] 1 Băutură preparată prin fermentare din vișine, zahăr și alcool Si: (înv) *vișinap* (1), (reg) *vișneac* (1). 2 Cantitate determinată de vișinată (1) Si: (înv) *vișinap* (2), (reg) *vișneac* (2). 3 (Lpl) Varietăți de vișinată (1).

vișinatică *a* [At: ȘEZ. V, 69 / Pl: *~ice* / E: ***vișină*** + *-atică*] (Mol; îs) *Cireșe ~ice* Varietate de cireșe galbene-roșii, cu gust acrișor de vișină.

vișină[1] [At: ST. LEX 174[v]/2 / V: (reg) ***ji~, virșână, visănă, visână, ~șenă, ~ne***, (îrg) ***~șnă*** / Pl: *~ne*, (pop) *~ni* / E: bg ***вишна***] 1 *sf* Fructul vișinului[1] (1), mic, rotund, cărnos, de culoare roșie întunecată, cu gust acrișor. 2 *sf* (Îs) *~ sălbatică* Fructul vișinului[1](2)-sălbatic. 3 *a* (Mol; îs) *Poamă ~* Varietate de struguri cu boabe mărunte, dese, acre, de culoare roșie. 4 *sf* (Reg; îe) **A căuta în richită ~ne** A căuta (ceva) în mod inutil.

vișină[2] *sf* vz ***vișin***[2]

vișine[1] *sf* vz ***vișină***[1]

vișine[2] *sm* vz ***vișin***[1]

vișinea *sf* [At: ALECSANDRI, O. I, 72 / Pl: *~ele* / E: ***vișină*** + *-ea*] 1-2 (Șhp) Vișină[1] (1) (mică) Si: *vișinică* (1-2). 3 Fructul vișinului[1] (2)-sălbatic, sferic, de culoare roșie-purpurie, cu gust acru Si: *vișinică* (3).

vișineac *sn* vz ***vișneac***

vișineasă *af* [At: POP., în JAHRESBER. IX, 185 / E: ns cf *vișiniu*] (Într-o poezie populară) Vișinie.

vișinel *sm* [At: RESMERIȚĂ, D. / V: (reg) ***vicsân~*** / Pl: *~ei* / E: ***vișin***[1] + *-el*] 1-2 (Șhp) Vișin[1] (1) (care nu a ajuns la maturitate) Si: (pop; rar) *vișinior* (1-2). 3 (Șîc **~sălbatic**) Vișin[1] (2)-sălbatic (*Cerasus fruticosa*).

vișinet *sm* [At: DDRF / Pl: *~uri* / E: ***vișin***[1] + *-et*] 1 Grup de vișini[1] (1). 2 Livadă de vișini[1] (1).

vișinică [At: CIHAC, II, 459 / Pl: *~nele* / E: ***vișină*** + *-ică*] 1-2 *sf* (Șhp) Vișinea (1-2). 3 *sf* Vișinea (3). 4 *a* (Mol; îs) *Poamă ~* Varietate de struguri cu boabe mărunte, dese, de culoare roșie și cu gust acru. 5 *sf* (Înv) Varietăți de fasole.

vișinior *sm* [At: VICIU, COL. 113 / Pl: *~i* / E: ***vișin***[1] + *-ior*] 1-2 (Pop; rar; șhp) Vișinel (1-2).

vișiniu, ~ie [At: (a. 1773) GCR II, 90/ 22 / Pl: *~ii* / E: ***vișină*** + *-iu*] 1 *a* De culoarea vișinei coapte. 2 *a* Roșu-închis cu nuanță violetă. 3 *sn* Culoarea vișinie (2). 4 *a* (Mol; îs) *Poamă ~ie* Varietate de struguri cu boabe rotunde, de culoare roșie-închisă.

vișlar *sm* [At: H XVII, 232 / Pl: *~i* / E: ***vișlă*** + *-ar*] (Reg) Prepelicar.

vișlă *sf* vz ***vijlă***[1]

vișlău *sn* vz ***vișeu***

vișlitură *sf* vz ***vișluitură***

vișlui *vt* [At: KLEIN, D. 60 / V: ***jisl~, vijl~, ~șculi, ~șul~, ~șui*** / Pzi: *~esc* / E: ***vișeu***] 1 (Trs; Ban; c. i. elemente de construcție; fșa) A dăltui (1). 2 (Reg; c. i. părți ale saniei) A fixa (1).

vișluitură *sf* [At: LIUBA – IANA, M. 119 / V: ***vijl~, vișculit~, ~lit~, ~șil~, ~șuit~, ~șulit~*** / Pl: *~ri* / E: ***vișlui*** + *-tură*] 1 (Ban; Trs) Dăltuitură (5). 2 (Trs) Capătul crestat al stâlpilor unei case țărănești. 3 (Trs; Ban; îf *vișlitură, vișiluitură, vișculitură*) Loc de îmbinare a căpriorilor în vârful unei case. 4 (Trs; Ban; îaf) Loc de îmbinare a bârnelor la unghiurile casei.

vișn *sm* vz ***vișin***[1]

vișnap *sn* vz ***vișinap***

vișnă *sf* vz ***vișină***[1]

vișneac *sn* [At: MANOLACHE DRĂGHICI, I. 67/27 / V: ***~șin~*** / Pl: *~uri* / E: ucr ***вишняк***] (Buc; Mol) 1 Vișinată (1). 2 Compot (de vișine).

vișni *v* vz ***viști***[1]

vișniță *sf* vz ***deșniță***

visplau *sn* [At: ALR SN IV h 1 227/76 / V: ***veș~*** / Pl: ? / E: srb ***vešplav*** cf ger *Waschblau*] (Ban; Olt) Albăstreală de rufe.

vista *i* [At: CV 1950, nr. 11-12, 41 / V: ***vicita*** / E: ucr ***вішта***] 1 (Buc; Mar) Strigăt cu care se mână caii (înhămați) pentru a merge la stânga. 2 (Trs; d. caii înhămați; îla) **Din ~** Din stânga.

visteală[1] *sn* [At: CIAUȘANU, V. 210 / V: ***veș~*** / Pl: *~eli* / E: ***viști***[2] + *-eală*] (Olt; Mun) Erupție la nivelul buzelor.

viștealǎ[2] *sf* [At: ALR II/2 / Pl: ? / E: ***viști***[1] + *-ealǎ*] (Reg) Femeie de moravuri ușoare.

viști[1] [At: (a. 1715) ARHIVA, R. II, 172/22 / V: (reg) ***fișni***, ***gestri***, ***gheș~***, ***ghista***, ***ghisti***, ***ghiș~***, ***giș~***, ***jiș~***, ***vâsti***, ***vâști***, ***vestri***, ***veș~***, ***vijni***, ***visti***, ***~șni*** / Pzi: 3 *~ește* / E: ml ***gestire***] **1** *vr* (Pop; d. animalele femele) A se împerechea (în vederea reproducerii). **2** *vt* (Pop; d. animalele mascule) A monta[2].

viști[2] *vr* [At: CADE / Pzi: 3 *~esc* / E: ml ***viescere***] (Olt; d. buze) **1** A se spuzi. **2** A se crăpa (**12**).

viștit, ~ă *a* [At: ARH. OLT. XXI, 278 / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***viști***[2]] (Olt) **1** (D. buze) Spuzit (**1**). **2** (D. oameni) Care are buzele spuzite.

vișui *v* vz ***vișlui***

vișuiturǎ *sf* vz ***vișluiturǎ***

vișuliturǎ *sf* vz ***vișluiturǎ***

vișului *v* vz ***vișlui***

vitacǎ *sf* [At: CV 1951, nr. 1, 37 / Pl: ? / E: ***vitǎ*** + *-acǎ*] (Mun) Pui[1] de bivol (**1**).

vitacee *sf* [At: ANTONESCU, D. / Pl: ~ / E: fr ***vitacées***] (Bot) **1** (Lpl) Familie de plante dicotiledonate lemnoase, agățătoare, cu frunze alterne, cu flori actinomorfe grupate în inflorescențe, cu fructe bace cărnoase, având drept prototip vița de vie. **2** Plantă din familia vitaceelor (**1**).

vital, ~ǎ *a* [At: EPISCUPESCU, A. 58/9 / V: (îvr) ***~e*** / Pl: *~i*, *~e* / E: lat ***vitalis, -e***, fr ***vital***, ger ***Vital*** cf it *vitale*] **1** Care aparține vieții (**1**) Si: *viu* (**137**), (îvr) *viețual* (**1**), *viețuielnic* (**3**), *viețuos* (**1**), *viezător* (**3**). **2** Care este esențial menținerii vieții (**1**) Si: *viu* (**138**), (îvr) *viețual* (**2**), *viețuielnic* (**4**), *viețuos* (**2**), *viezător* (**4**). **3** Care se raportează la viață (**1**) Si: *viu* (**139**), (îvr) *viețual* (**3**), *viețuielnic* (**5**), *viețuos* (**3**), *viezător* (**5**). **4** (Flz; Blg; îs) *Principiu ~* Realitate energetică, distinctă de materie, care stă, conform teoriei vitalismului, la baza tuturor fenomenelor vieții. **5** Care este indispensabil pentru existența unei persoane sau a unei colectivități. **6** Care este de importanță maximă Si: *crucial*, *fundamental* (**1**). **7** (Înv) Viabil[1] (**1**). **8** (Rar) Plin de vitalitate (**3**). **9** (Rar) Vitalist (**5**).

vitale *a* vz ***vital***

vitalism *sn* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~e* / E: fr ***vitalisme***] **1** (Flz; Blg) Doctrină potrivit căreia procesele vieții se explică prin acțiunea în organismul viu a unui principiu vital. **2** (Rar) Capacitatea de a se bucura intens de viață. **3** (Rar) Proprietatea de a exprima dinamismul vieții.

vitalist, ~ǎ [At: MARINESCU, P. A. 39 / Pl: *~iști*, *~e* / E: fr ***vitaliste***] **1** *sm* Adept al vitalismului (**1**). **2** *a* Care aparține vitalismului (**1**). **3** *a* Care se referă la vitalism (**1**). **4** *sm* (Rar) Persoană care are capacitatea de a se bucura intens de viață. **5** *a* Care are proprietatea de exprima dinamismul vieții Si: (rar) *vital* (**9**).

vitalit *s* ***vitalițiu***

vitalitate *sf* [At: DRĂGHICI, D. 32/14 / Pl: *~tăți* / E: fr ***vitalité***, lat ***vitalitas, -atis***] **1** Stare a ceea este viu (**1**) Si: (îvr) *viețuitate* (**1**). **2** Ansamblu de proprietăți caracteristice unui organism viu Si: (îvr) *viețuitate* (**2**). **3** Forță vitală (**1**) Si: *dinamism* (**1**). **4** Caracterul a ceea ce manifestă putere de viață, dinamism. **5** (Pex) Capacitate de a se perpetua în timp.

vitalițiu *s* [At: GHEȚIE, R. M. / V: (îvr) ***vitalit*** / Pl: ? / E: lm ***vitalitium***, ger ***Witalitium***] (Înv) Rentă viageră.

vitaliza *vt* [At: LM / Pzi: *~zez* / E: fr ***vitaliser***] (Rar) **1** A face să devină vital (**1**). **2** A face să capete vitalitate (**4**).

vitalizare *sf* [At: PÂRVAN, I. F. 109 / Pl: *~zări* / E: ***vitaliza***] **1-2** Conferire a unui caracter vital (**1, 4**).

vitalizat, ~ǎ *a* [At: LM / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***vitaliza***] (Rar) Care a devenit vital (**1**).

vitallium *sns* [At: LTR[2] / P: *~li-um* / E: eg. fr ***vitallium***] (Chm) Aliaj de crom, de cobalt și de molibden, utilizat mai ales în chirurgia ortopedică la fabricarea protezelor.

vitaminare *sf* [At: CONTEMP. 1948, 112, 8/3 / Pl: *~nări* / E: ns cf *vitamină*] Vitaminizare (**1**).

vitaminǎ *sf* [At: BIANU, D. S. / Pl: *~ne* / E: fr ***vitamine***, ger ***Vitamin***] Compus organic indispensabil vieții, care se găsește în alimente sau se prepară sintetic, cu rol esențial în menținerea proceselor celulare vitale.

vitaminic, ~ǎ *a* [At: D. MED. II, 724 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***vitaminique***] **1** Care se referă la vitamine. **2-3** Vitaminos (**1-2**).

vitaminiza [At: DN[2] / Pzi: *~zez* / E: ***vitamină*** + *-iza* cf ger *vitaminisieren*] **1** *vt* (C. i. alimente) A îmbogăți cu vitamine. **2** *vr* A urma un tratament cu vitamine.

vitaminizare *sf* [At: DN[3] / Pl: *~zări* / E: ***vitaminiza***] **1** Îmbogățire cu vitamine a alimentelor Si: (rar) *vitaminare* (**1**). **2** Administrare a unui tratament cu vitamine.

vitaminizat, ~ǎ *a* [At: S. MARIN, C. B. 12 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***vitaminiza***] **1** (D. alimente) Îmbogățit cu vitamine. **2** (D. oameni) Care a urmat un tratament cu vitamine.

vitaminologie *sfs* [At: DN[3] / E: fr ***vitaminologie***] Știință care se ocupă cu studiul vitaminelor.

vitaminos, ~oasǎ *a* [At: DN[2] / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***vitamină*** + *-os*] **1** Care conține vitamine Si: *vitaminic* (**2**). **2** Bogat în vitamine Si: *vitaminic* (**3**).

vitaminoterapie *sf* [At: DN[2] / Pl: *~ii* / E: fr ***vitaminothérapie***] (Med) Metodă de tratare a unor boli (sau a consecințelor acestora) cu ajutorul vitaminelor.

vitaminozǎ *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ze* / E: ger ***Vitaminose***] (Med) Afecțiune provocată de excesul de vitamine.

vitaș *sm* [At: ALR II/723 / Pl: *~i* / E: ***vită*** + *-aș*] (Reg) Persoană care are vite (**1**) multe.

vitat, ~ǎ *a* [At: GRECESCU, FL. 244 / Pl: *~ați*, *~e* / E: lat ***vittatus, -a, -um***] (Bot; Iti; rar) Cu dungi longitudinale.

vitǎ *sf* [At: PSALT. HUR. 30[r]/24 / Pl: *~te* / E: ml ***vita*** „viață"] **1** (Îrg) Animal (**1**). **2** (Prc) Animal domestic de talie mare, în special animal cornut Si: (îrg) *marhă* (Vz *marfă*), (înv) *surec*, (reg) *mărhaie*. **3** (Mpl; îs) *~ cornută* (sau *mare*, rar, *albă*, îvp, *cu coarne*, îrg, *cornorată*, înv, *cornată*, *bovină*) Bou sau vacă. **4** (Îs) *~te mici* (sau *mărunte*) Denumire generică pentru oi și capre. **5** (Îvr; îs) *~ lânoasă* Oaie. **6** (Fig; adesea determinat prin „încălțată") Epitet injurios pentru o persoană (considerată) grosolană, nesimțită sau proastă. **7** (Reg; csc) Totalitatea albinelor dintr-un stup. **8** (Reg) Plămadă. **9** (Reg) Fagure cu pui[1] de albine.

vitǎrie *sf* [At: ALR II, 6 ș/899 / Pl: *~ii* / E: ns cf *vită*] Răsadniță (**1**).

viteaz, ~ǎ [At: (a. 1428) DERS / V: (îrg) ***vet~*** / Pl: *~eji*, *~eze*, (îrg) *~ezi* sm, am / E: slv **витѧзь**, mg ***vitéz***] **1** *sm* (Asr) Războinic. **2** *sm* (Asr) Soldat[1] (**1**). **3** *sm* (Asr) Erou (**2**). **4** *sm* (În Evul Mediu românesc, în sec. XIV-XVI) Luptători călări, îmbrăcați în zale, care, distingându-se în bătălii, se bucurau de beneficii speciale din partea domnului (devenind proprietari de pământ sau dregători în sfatul domnesc) și care formau o categorie militară distinctă în oastea domnească. **5** *a* Care dă dovadă de eroism în luptă Si: *brav* (**1**), *eroic* (**6**), (îvp) *voinic* (**19**), (înv) *valoros* (**1**). **6** *a* (Pex) Care dă dovadă de mult curaj Si: *curajos* (**1**), *cutezător* (**1**), *dârz* (**4**), *îndrăzneț*, *neînfricat*, *semeț*, (pfm) *voinic* (**20**). **7** *a* (Asr; d. acțiuni ale oamenilor) Vitejesc (**3**). **8-9** *sm, a* (Înv; fig; în texte religioase) (Persoană) care depune eforturi deosebite pentru propovăduirea sau apărarea credinței creștine. **10** *sm* (Reg) Uriaș. **11** *sfp* (Mtp) Iele.

vitejaște *av* vz ***vitejește***

vitejel *a* [At: ODOBESCU, S. III, 204 / Pl: *~ei* / E: ***viteaz*** + *-el*] **1-4** (Pop; șhp) (Destul de) viteaz (**5-6**).

vitejesc, ~eascǎ *a* [At: URECHE, L. 89 / V: (înv) ***~eze~***, (reg) ***vet~*** / Pl: *~ești* / E: ***viteaz*** + *- esc*] **1** Caracteristic celor viteji (**5**). **2** Care se referă la cei viteji (**5**). **3** Care denotă vitejie (**2**) Si: *eroic* (**7**), (asr) *viteaz* (**7**).

vitejește *av* [At: URECHE, L. 87 / V: (înv) ***~jaș~***, ***~eze~*** / E: ***viteaz*** + *-ește*] **1** În felul celor viteji (**5**). **2** (Pex) Cu mare curaj (**1**).

viteji [At: MARDARIE, L. 132[2]/20 / Pzi: *~jesc* / E: ***viteaz***] **1-2** *vir* (Asr) A (se) lupta cu eroism. **3-4** *vir* (Asr) A da dovadă de curaj (**1**). **5** *vi* (Înv; fig; în texte religioase) A depune eforturi deosebite pentru apărarea sau propovăduirea credinței creștine. **6** *vi* (Fig; înv; în textele religioase) A

se strădui să ispitească. 7 *vi* (În poezia populară) A duce viață de haiduc (7). 8 *vr* (Fam) A face pe grozavul.

vitejie *sf* [At: (a. 1600) DOC. Î. (XVI), 128 / V: (îrg) ***~ezie, vet~***, (îvr) ***~tij~*** / Pl: *~ii* / E: ***viteaz*** + *-ie*] 1 (Îvr) Serviciu militar. 2 Curaj ieșit din comun demonstrat în domeniul militar Si: *bravură* (1), *eroism* (3), (pop) *voinicie* (3), (înv) *vârtoșie* (5), *vârtute* (21), *virtute* (1), *vrednicie* (10), (îrg) *viteșug* (1), *volnicie* (11), (îvr) *vitejime* (1). 3 Atitudine de om viteaz (5) Si: *bravură, eroism* (6), (pop) *voinicie* (4), (înv) *vrednicie* (11), (îrg) *viteșug* (2), (îvr) *vitejime* (2). 4 (Pex) Curaj (1). 5-6 (Îlav) **Cu ~** Vitejește (1-2). 7 Faptă care denotă vitejie (2) Si: *bravură* (2), (îrg) *viteșug* (3). 8 (Înv; fig; în textele religioase) Străduință pentru apărarea sau propovăduirea credinței creștine. 9 (Pop) Viață de haiduc (7).

vitejime *sf* [At: BOJINCĂ, A. II, 169/16 / V: (îvr) ***vet~*** / E: ***viteaz*** + *-ime*] 1-2 (Îvr; îf *vetejime*) Vitejie (2-3). 3 (Rar) Mulțime de viteji (1).

vitejiță *sf* [At: BELDIMAN, N. P. I, 124/13 / Pl: *~țe* / E: ***viteaz*** + *-iță*] (Îvr) Femeie vitează (5).

vitel *sn* vz ***vitellus***

vitelin, ~ă [At: ENC. ROM. III, 499 / S și: *~ellină* sf / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***vitellin***] 1 *a* Care aparține vitellusului. 2 *a* Referitor la vitellus. 3 *a* Care conține vitellus. 4-5 *sf, a* (Șîs *membrană ~ă*) (Membrană) care învelește ovulul fecundat. 6 *a* (Îvr) De culoarea gălbenușului de ou. 7 *sf* Proteină care conține fosfor, prezentă în gălbenușul de ou.

vitellus *sn* [At: ENC. ROM. II, 495 / V: (îvr) ***vitel*** / S și: *~elus* / E: lat, fr ***vitellus***] Citoplasma oului, constituită dintr-un ansamblu de substanțe proteice și lipidice, din care se dezvoltă embrionul.

vitelogen, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***vitellogène***] Care produce vitellus.

vitelogeneză *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ze* / E: fr ***vitellogenèse***] Proces de formare a vitellusului.

vitență *sf* [At: RĂDULESCU-CODIN, L. TR. 116 / E: nct] (Reg) Curaj (1).

viteran *sm* vz ***veteran***

viterenarie *sf* vz ***veterinarie***

viterinar, ~ă *a, sm* vz ***veterinar***

viterinarie *sf* vz ***veterinarie***

viterinariu *sm* vz ***veterinar***

vitesă *sf* vz ***viteză***

vitește *av* [At: COD. VOR. 36[v]/14 / E: ***vită*** + *-ește*] (Îvr) 1 Ca vitele (2). 2 În mod nechibzuit.

viteșug *sn* [At: ȘINCAI, O. I, 156 / V: ***~ezș~*** / Pl: *~uri* / E: mg ***vitézség***] (Trs; înv) 1-3 Vitejie (2, 3, 7).

viteză [At: PROT. – POP., N. D. / V: (asr) ***~esă*** / Pl: *~ze* / E: fr ***vitesse***] 1 *sf* Rapiditate în deplasare Si: *iuțeală, repeziciune*, (liv) *celeritate*, (rar) *velocitate*. 2 *sf* (Îs) *Beția* (sau *mania, boala*) *~zei* Preferință pentru viteză (1) excesivă. 3 *sf* (Îas) Deprindere de a circula cu viteză (1) foarte mare. 4 *sf* (Îlav) **În (plină) ~** sau **cu toată ~za** Foarte repede. 5 *sf* (Reg; îe) **A-și face (o) ~** A-și lua elan[2] (3). 6-7 *sf, a* (Spt; șîs *patinaj ~*) (Probă) care se desfășoară pe distanțe scurte și care vizează rapiditatea deplasării. 8 *sf* Rapiditate în executarea unei activități. 9 *sf* Ritm alert în desfășurarea unei acțiuni. 10 *sf* (Îs) *Epoca* (sau *secolul*) *~zei* Denumire dată secolului al XX-lea, mai ales ultimelor decenii, caracterizate printr-un ritm de viață foarte alert și printr-o dinamizare a activităților în toate domeniile. 11 *sf* (Fam; îe) **A băga pe cineva în ~** A determina pe cineva sa iasă din starea de comoditate și să acționeze mai repede decât era obișnuit. 12 *sf* (Fam; îe) **Dă-i ~ !** Pornește în grabă! 13 *sf* (Fam; îae) Mergi mai repede! 14 *sf* (Fam; îae) Acționează energic! 15 *a* (Spt; îs) *Pistol ~* Probă de tir care se execută prin trageri automate asupra unor ținte mișcătoare. 16 *sf* Mod de deplasare raportat la timpul în care are loc. 17 *sf* (Îs) *Pierdere de ~* Situație în care viteza (16) unei aeronave devine inferioară celei necesare sustentației. 18 *sf* (Fig; îas) Diminuare a performanțelor. 19-20 *sf* (Înv; îs) *Mică* (sau *mare*) *~* Serviciu de transport al mărfurilor cu trenuri obișnuite (sau rapide). 21 *sf* (Îs) *~ comercială* Raportul dintre distanța parcusă de un vehicul sau de un tren de vehicule și timpul total de parcurs, inclusiv opririle. 22 *sf* Raportul dintre variația unei mărimi și timpul în care se produce această variație. 23 *sf* Raportul dintre spațiul parcurs de un mobil și timpul folosit pentru parcurgere. 24 *sf* (Șîs *~ liniară*) Spațiul parcurs de un mobil în unitatea de timp. 25 *sf* (Îs) *~ cosmică* Viteză (23) cuprinsă între 7,912 - 16,6 km/secundă imprimată navelor cosmice de la înscrierea pe o orbită circulară a Pământului până la părăsirea sistemului solar. 26 *sf* (Îs) *~ de rotație* Turație. 27 *sf* (Îs) *~ unghiulară* Unghiul parcurs de o rază vectoare în unitatea de timp. 28 *sf* Ritmul în care se produce sau se repetă un proces fizic, chimic, electric etc. raportat la o unitate de timp. 29 *sf* (Chm; îs) *~ de reacție* Raportul dintre cantitatea unei substanțe, transformată în cursul unei reacții, și timpul cât a durat transformarea ei. 30 *sf* (Med; îs) *~ de sedimentare* Interval de timp în care se depun hematiile în sângele necoagulat, pe baza căruia se determină evoluția unui proces infecțios. 31 *sf* Fiecare dintre raporturile de demultiplicare dintre turația unui motor și turația arborelui mecanismului care îl pune în mișcare.

vitezesc, ~ească *a* vz ***vitejesc***

vitezește *av* vz ***vitejește***

vitezie *sf* vz ***vitejie***

vitezist *sm, a* [At: L. ROM. 1959, nr. 2, 85 / Pl: *~iști* / E: ***viteză*** + *-ist*] 1-2 (Sportiv) care participă la o probă de viteză (6).

vitezoman *sm* [At: SCÎNTEIA, 1971, nr. 8789 / Pl: *~i* / E: ***viteză*** după *recordman, sportsman* etc.] Șofer care are mania vitezei.

vitezomanie *sf* [At: SCL 1982, 503 / E: ***viteză*** după *grandomanie, piromanie* etc.] Manie pentru viteză excesivă.

vitezometru *sn* [At: NOM. MIN. 110 / S și: *~eso~* / Pl: *~re* / E: ***viteză*** + ***metru*** după *barometru, manometru* etc.] Instrument pentru măsurarea vitezei de deplasare a unui vehicul.

vitezșug *sn* vz ***viteșug***

vitflaiem *sn* vz ***vicleim***

viticol, ~ă *a* [At: BARCIANU / A și: (înv) *~col* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***viticole***] 1 Care se referă la cultura viței de vie și la producerea vinului. 2 (D. regiuni, țări etc.) Care posedă culturi întinse de vii Si: (înv) *vinicol* (2). 3 (Rar; d. oameni) Care este specialist în viticultură (2). 4 (Rar; d. oameni) Care lucrează în domeniul viticulturii (1).

viticultor, ~oare *smf* [At: LM / V: (reg) ***viți~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***viticulteur*** cf *viță*[2]] 1 Persoană care se ocupă de cultura viței de vie. 2 Specialist în cultura viței de vie și în producerea vinurilor Si: (îvr) *vinicultor*.

viticultură *sf* [At: LM / V: (reg) ***viți~*** / Pl: *~ri* / E: fr ***viticulture*** cf *vița* (*de vie*)] 1 Cultura viței de vie Si: (asr) *vierit*[1] (2), (înv) *vierie* (2). 2 Știință care se ocupă cu studiul metodelor de cultivare a viței de vie în vederea producerii strugurilor și a vinurilor de calitate superioară Si: (rar) *vinicultură* (2).

vitijie *sf* vz ***vitejie***

vitiligo *sn* [At: BIANU, D. S. / E: fr, lat ***vitiligo***] (Med) Afecțiune caracterizată prin apariția pe piele a unor zone depigmentate, de culoare albă.

vitime *sfs* [At: CIAUȘANU, V. 210 / E: ***vită*** + *-ime*] (Olt) Mulțime de vite (2).

vitioan, ~ă *a* vz ***hition***

vitioară *sf* [At: SANDU-ALDEA, D. N. 171 / P: *~ti-oa~* / Pl: *~re* / E: ns cf *vită*] (Reg) Tip de sanie cu tălpile confecționate din oase de vită (2).

vition, ~oană *a* vz ***hition***

vitioni *v* vz ***hitioni***

vitionime *sf* vz ***hitionime***

vitionire *sf* vz ***hitionire***

vitișoară *sf* [At: (a. 1717) BUL. COM. IST. II, 244 / Pl: *~re* / E: ***vită*** + *-ișoară*] 1-2 (Șhp) Vită (2) (de talie mică) Si: *vituță* (1-2). 3 (Hip) Vită (2) tânără și frumoasă Si: *vituță* (3).

vitlean, ~ă *smf, a* vz ***viclean***

vitleim *sn* vz ***vicleim***

vitlenșug *sn* vz ***vicleșug***

vitolie *sf* [At: ALRM SN II h 667/325 / Pl: *~ii* / E: ns cf mg *vitorla*] (Reg) **1** Velă (1). **2** Roată la moară.

vitos, ~oasă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***viță*** + *-os*] (Reg; d. oameni) Căruia îi plac vitele (2) și se ocupă în mod deosebit de îngrijirea lor.

vitrai *sn* vz ***vitraliu***

vitraj *sn* [At: ALECSANDRI, S. 18 / Pl: *~e, ~uri* / E: fr ***vitrage***] (Aht; Cns) **1** Suprafață vitrată montată într-un cadru, cu rol funcțional, în delimitarea spațiului interior sau exterior al unei clădiri, și ornamental. **2** Totalitatea suprafețelor vitrate ale unui edificiu, ale unei piese de mobilier etc. **3** (Pex) Marchiză închisă cu vitrajuri (1) Si: *geamlâc* (3). **4** (Rar) Perdea.

vitraliu *sn* [At: ȘĂINEANU / V: ***~rou, ~ai*** / Pl: *~ii*, (rar) *~ri*, (asr) *~rouri* / E: fr ***vitrail***] Compoziție decorativă translucidă, formată din piese de sticlă colorată montate într-o rețea de rame metalice.

vitrat, ~ă *a* [At: BARONZI, M. I, 47/15 / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***vitré***] (Aht; Cns) **1** Care este făcut din sticlă. **2** Care conține în alcătuirea sa sticlă. **3-6** Vitros (1-4).

vitreag, ~ă *a* vz ***vitreg***

vitrec, ~ă *a* vz ***vitreg***

vitreg, ~ă [At: (a. 1652) ap. TDRG / V: (pop) ***~ec, ~ric, ~rig***, (reg) ***vetrigă, ~reag*** *a* / A și: *~reg* / Pl: *~egi, ~ege*, (reg) *~egi* af / E: ml ***vitricus***] **1** *a* (D. copii sau părinți, determinând natura rudeniei lor reciproce) Care nu este rudă de sânge, devenind rudă printr-o nouă căsătorie a unuia dintre părinți. **2-3** *a* (Îs *tată ~*), (îrg) *sm* Soțul mamei considerat în raport cu copiii dintr-o căsătorie anterioară a acesteia Si: (îrg) *mașter*, (înv) *mașteh*, (reg) *bade, bădică, măștihoi, nene, tată (de-)al doilea, tată de salcie, tată de scoarță, tată fiastru*. **4-5** *a* (Îs *mamă ~ă*), (îrg) *sf* Soția tatălui considerată în raport cu copiii dintr-o căsătorie anterioară a acestuia Si: (îrg) *mașteha, mașteră*, (reg) *lele, măștihoaie, măștihucă, mătușă, maică de-a doua oară, mamă bătrână, mamă de-a doua, mamă de salcă, mamă de scoarță, mamă fiastră, mamă priminită, mamă strâmbă*. **6-7** *a* (Îs *fiu* sau *fecior ~*), (îrg) *sm* Fiu din altă căsătorie a unuia dintre soții recăsătoriți, considerat în raport cu părintele vitreg (1) Si: (înv) *fiastru*. **8** *a* (Îs) *Fiică* (sau *fată*) *~ă* Fiică din altă căsătorie a unuia dintre soții recăsătoriți, considerată în raport cu părintele vitreg (1) Si: (înv) *fiastră*. **9-10** *a* (Îs *frate ~*), (înv) *sm* Fiu din altă căsătorie a unuia dintre soții recăsătoriți, considerat în raport cu copiii celuilalt soț ori cu copiii rezultați dintr-o nouă căsătorie Si: (reg) *bade, bădiță, nene, frate de-al doilea, frate de măștihoi, frate de salcie, frate de scoarță, frate fiastru, frate mașter, frate priminit*. **11-12** *a* (Îs *frate ~*), (înv) *sm* Fiu nelegitim considerat în raport cu copiii legitimi ai aceluiași părinte Si: (reg) *bade, bădiță, nene, frate de-al doilea, frate de măștihoi, frate de salcie, frate de scoarță, frate fiastru, frate mașter, frate priminit*. **13** *a* (Îs) *Soră ~ă* Fiică din altă căsătorie a unuia dintre soții recăsătoriți, considerată în raport cu copiii celuilalt soț ori cu copiii rezultați dintr-o nouă căsătorie Si: (reg) *soră de-a doua, soră de scoarță, soră fiastră, soră mașteră*. **14** *a* (Îas) Fiică nelegitimă considerată în raport cu copiii legitimi ai aceluiași părinte Si: (reg) *soră de-a doua, soră de scoarță, soră fiastră, soră mașteră*. **15** *a* (Pex; d. oameni, guvernări, autorități etc.) Care are o atitudine ostilă și nedreaptă față de cineva Si: *asupritor* (2), *opresiv*. **16** *a* (D. destin) Implacabil. **17** *a* (Fig; d. împrejurări, condiții etc.) Defavorabil (1).

vitregește *av* [At: REV. CRIT. I, 349 / E: ***vitreg*** + *-ește*] (Rar) **1** În mod nefavorabil. **2** Cu ostilitate.

vitregi *vt* [At: REBREANU, I, 231 / Pzi: *~egesc* / E: ***vitreg***] **1** A avea față de cineva o atitudine ostilă și nedreaptă Si: *a asupri* (4), *a oprima, a oropsi, a persecuta, a prigoni*. **2** A priva pe cineva de ceva.

vitregie *sf* [At: TDRG / V: (reg) ***~rig~*** / Pl: *~ii* / E: ***vitreg*** + *-ie*] **1** Atitudine ostilă și nedreaptă față de cineva Si: *ostilitate*, (îvr) *vitregime* (1), *vitregitate* (1). **2** (Ccr) Faptă ostilă Si: (îvr) *vitregime* (2), *vitregitate* (2). **3** Circumstanță nefavorabilă Si: *adversitate* (1), (rar) *vitregitate* (3), (pop) *potrivnicie*.

vitregime *sf* [At: GHEȚIE, R. M. / Pl: ? / E: ***vitreg*** + *-ime*] (Îvr) **1-2** Vitregie (1-2).

vitregire *sf* [At: MDA ms / Pl: *~ri* / E: ***vitregi***] (Rar) **1** Manifestare a unei atitudini ostile și nedrepte față de cineva Si: *asuprire* (4), *oprimare, oropsire, persecutare, prigonire*. **2** Privare a cuiva de ceva.

vitregit, ~ă *a* [At: MAG. IST. 1974, nr. 1, 96 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***vitregi***] **1** Care este tratat cu ostilitate și nedreptate Si: *oprimat, oropsit persecutat, prigonit*. **2** Privat de...

vitregitate *sf* [At: EMINESCU, O. IX, 264 / V: (îvr) ***~rig~*** / E: ***vitreg*** + *-itate*] **1-2** (Îvr; îf *vitrigitate*) Vitregie (1-2). **3** (Rar) Vitregie (3).

vitren *sn* [At: DN[3] / Pl: *~uri, ~e* / E: ger ***Vitren***] Vitrit (1).

vitreol *sn* vz ***vitriol***

vitreotom *sn* [At: DN[3] / Pl: *~oame* / E: nct] (Med) Aparat special pentru chirurgia corpului vitros.

vitric, ~ă *a* vz ***vitreg***

vitricel *smn* vz ***vintricel***[1]

vitrifia *v* vz ***vitrifica***

vitrifiabil, ~ă *a* [At: PROT. – POP., N. D. / P: *~fi-a~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***vitrifiable***] **1** Care se poate vitrifica Si: *vitrificabil* (1). **2** Care poate fi vitrificat Si: *vitrificabil* (2).

vitrifiant [At: NOM. MIN. I, 261 / P: *~fi-ant* / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***vitrifiant***] (Cns) Material de bază folosit în industria silicaților pentru obținerea maselor sticloase, amorfe.

vitrifica [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~fia*** / Pzi: 3 *vitrifică* / E: it ***vitrificare***, fr ***vitrifier***] **1** *vt* A transforma un silicat sau un amestec de silicați într-o masă amorfă, sticloasă, prin topire urmată de solidificare. **2** *vr* (D. silicați) A se transforma într-o masă amorfă, sticloasă, prin topire urmată de solidificare.

vitrificabil, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i, ~e* / E: ***vitrifica*** + *-bil*] **1-2** Vitrifiabil (1-2).

vitrificare *sf* [At: ALEXI, W. / V: ***~iere*** / Pl: *~cări* / E: ***vitrifica***] Transformare a unui silicat sau a unui amestec de silicați într-o masă amorfă, sticloasă, prin topire urmată de solidificare Si: (asr) *vitrificație*.

vitrificat, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***vitrifica***] **1** Care s-a transformat într-o masă amorfă, sticloasă. **2-5** (Pex) Vitros (1-4).

vitrificație *sf* [At: PROT. – POP., N. D. / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***vitrification***] (Asr) Vitrificare.

vitrificațiune *sf* vz ***vitrificație***

vitrifiere *sf* vz ***vitrificare***

vitrig *a* vz ***vitreg***

vitrigie *sf* vz ***vitregie***

vitrigitate *sf* vz ***vitregitate***

vitrigon *sm* [At: BORZA, D. 65 / Pl: *~i* / E: nct] Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu flori albastre, specifică dunelor maritime din Dobrogea, folosită în medicina populară (*Eryngium maritimum*).

vitrilă *sf* vz ***vetrelă***

vitrinar *sm* vz ***veterinar***

vitrină *sf* [At: ODOBESCU, S. II, 301 / Pl: *~ne* / E: fr ***vitrine***] **1** Spațiu special amenajat pentru expunerea mărfurilor în spatele ferestrei dinspre stradă a unui magazin. **2** Fereastră care închide vitrina (1) spre stradă. **3** (Pex) Totalitatea mărfurilor expuse în vitrină (1). **4** Mobilă sau dispozitiv cu pereți de sticlă, pentru expunerea mărfurilor într-un magazin, a exponatelor într-un muzeu etc. **5** Piesă de mobilier cu rafturi și cu pereți de sticlă, în care se expun, într-o casă particulară, bibelouri, veselă etc.

vitrinic *sm* [At: POP., ap. HEM 2176 / Pl: *~ici* / E: ucr ***вітерник***] (Bot; reg) Iarba-ciutei (*Doronicum austriacum*).

vitrinier, ~ă *smf* [At: DN[2] / P: *~ni-er* / Pl: *~i, ~e* / E: ***vitrină*** + *-ier*] (Șîs *~ decorator*) Persoană specializată în aranjarea vitrinelor unui magazin.

vitriol *sn* [At: MEȘT. DOFT. II, 3[r]/16 / P: *~tri-ol* / V: (pop) ***~on***, (îrg) ***~or***, (îvr) ***vet~ ~reol, ~o*** / Pl: *~uri*, (îvr) *~oale* / E: lm ***vitriolum***, fr ***vitriol***, ger ***Vitriol***] **1** (Șîs, înv, *unt de ~, ulei de ~, acrime de ~, acrite de vitrior*) Acid sulfuric în soluție concentrată, foarte de coroziv. **2** (Înv; îs) *~ alb*

Sulfat de zinc. 3 (Înv; îs) ~ *albastru* (sau *vânăt, de aramă*) Sulfat de cupru. 4 (Înv; îs) ~ *verde* (sau *feros, de fier*) Sulfat feros. 5 (Ban; Trs) Petrol.

vitriola *vt* [At: CADE / P: *~tri-o~* / Pzi: *~lez* / E: fr ***vitrioler***] 1 (Rar) A arunca cu vitriol (1) asupra cuiva pentru a-l desfigura. 2 A arde cu vitriol (1). 3 (Fig) A critica cu severitate. 4 (Tex) A trata țesăturile cu vitriol (1).

vitriolaj *sn* [At: DN² / P: *~tri-o~* / Pl: *~e* / E: fr ***vitriolage***] 1 (Rar) Vitriolare. 2 (Tex) Tratare a țesăturilor cu vitriol (1), pentru îndepărtarea impurităților.

vitriolant, ~ă [At: BOGZA, în L. ROM. 1954, nr. 2, 19 / P: *~tri-o~* / Pl: *~nți, ~e* / E: ***vitriola*** + *-ant*] 1 *a* (Rar) Care provoacă arsuri. 2-3 *a, av* (Fig) (Care critică) cu severitate Si: *caustic, incisiv*.

vitriolare *sf* [At: DN³ / P: *~tri-o~* / Pl: *~lări* / E: ***vitriola***] Ardere cu vitriol Si: *vitriolaj* (1).

vitriolat, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~tri-o~* / Pl: *~ați, ~e* / E: fr ***vitriolé***] (Înv) 1 Care conține vitriol (1). 2 Care conține sulfați.

vitriolic, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~tri-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***vitriolique***] (Înv) 1 De vitriol (1) Si: (îvr) *vitriolicesc* (1). 2 Combinat cu vitriol (1) Si: (îvr) *vitriolicesc* (2). 3 Care conține sulfați Si: (îvr) *vitriolicesc* (3).

vitriolicesc, ~ească *a* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~tri-o~* / Pl: *~ești* / E: ***vitriol*** + *-icesc*] (Îvr) 1-3 Vitriolic (1-3).

vitrioliza *vt* [At: COSTINESCU / P: *~tri-o~* / Pzi: *~zez* / E: fr ***vitrioliser***] (Îvr) 1 A transforma în sulfat. 2 A obține vitriol (1).

vitriolizare *sf* [At: COSTINESCU / P: *~tri-o~* / Pl: *~zări* / E: ***vitrioliza***] (Îvr) 1 Transformare în sulfat Si: (îvr) *vitriolizație* (1). 2 Obținere de vitriol (1) Si: (îvr) *vitriolizație* (2).

vitriolizație *sf* [At: COSTINESCU / P: *~tri-o~* / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***vitriolisation***] (Îvr) 1-2 Vitriolizare (1-2).

vitriolizațiune *sf* vz ***vitriolizație***

vitriolo *sn* vz ***vitriol***

vitrion *sn* vz ***vitriol***

vitrior *sn* vz ***vitriol***

vitrit *sns* [At: LTR / E: ger ***Vitrit***, fr ***vitrite***] 1 Component principal al cărbunilor minerali, negru, lucios și compact Si: *vitren*. 2 Material sticlos folosit ca izolant între soclul becurilor electrice și capsă.

vitriță *sf* vz ***vetrice***

vitrofir *sn* [At: DN⁴ / Pl: *~e, ~uri* / E: ger ***Vitrophyr***] (Glg) Rocă magmatică efuzivă cu structură hialină.

vitron *sn, a* [At: LTR² / E: dc cf lat *vitrum*] 1-2 (Fibră de sticlă) obținută prin filare și folosită la confecționarea unor țesături, a unor curele de transmisie etc.

vitropresiune *sf* [At: DN⁴ / Pl: *~ni* / E: fr ***vitropression***] (Med) Metodă de examinare dermatologică constând în a privi printr-o lamă de sticlă sau o spatulă transparentă presată pe piele.

vitros, ~oasă *a* [At: BARASCH, I. N. 36/3 / V: (rar) ***vet~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***vitreux***] 1 Care are aspect de sticlă Si: *sticlos, vitrat* (3), *virificat* (2). 2 Cu structură caracteristică sticlei Si: *sticlos, vitrat* (4), *virificat* (3). 3 Care are luciul sticlei Si: *sticlos, vitrat* (5), *virificat* (4). 4 Care are transparența sticlei Si: *sticlos, virificat* (5), *vitrat* (6). 5 (Atm; îs) *Corp* ~ sau *umoare ~oasă* Masă gelatinoasă transparentă care se găsește între cristalin și retină Si: *umoare sticloasă*.

vitrou *sn* vz ***vitraliu***

vitrozitate *sf* [At: DN² / Pl: *~tăți* / E: fr ***vitrosité***] Structură geologică asemănătoare sticlei.

vitru¹ *sn* [At: ÎNVĂȚĂTURĂ, 54/12 / E: lat ***vitrum***] (Îvr) Sticlă.

vitru² *sn* [At: VINEA, L. II, 319 / Pl: *~re* / E: fr ***vitre***] (Frr) Fereastră.

vitrui *v* vz ***gitrui***

vitruit, ~ă *a* vz ***gitruit***

vitrului *v* vz ***gitrului***

vitulară *af* [At: ENC. VET. 472 / E: fr ***vitulaire***] (Mdv; îs) *Febră* ~ Febră puerperală la vaci.

vitupera *vt* [At: LM / Pzi: *~rez* / E: fr ***vitupérer***, lat ***vituperare***] 1 (Liv) A blama (1). 2 (Liv) A critica (1) violent. 3 (Buc; Iîî) A admonesta un elev pentru comiterea unor abateri de la regulamentul școlar.

vituperare *sf* [At: DN³ / Pl: *~rări* / E: ***vitupera***] 1 (Liv) Blamare (1). 2 (Liv) Critică (23) violentă. 3 (Buc; înv) Calificativ dat elevilor care au comis abateri de la regulamentul școlar.

vituperat, ~ă *a* [At: BUL. FIL. V, 205 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***vitupera***] 1 Blamat (1). 2 Criticat violent. 3 (Buc; înv; d. elevi) 4 Care a primit o mustrare în urma unei abateri de la regulamentul școlar. 5 (Buc; înv; d. elevi) Care are situație școlară de repetent.

vituperativ, ~ă *a* [At: LM / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***vituperativus, -a, -um***, fr ***vitupératif***] (Liv) 1-2 Care vituperează (1-2).

vituperator, ~oare *smf, a* [At: DN⁴ / Pl: *~i, ~oare* / E: fr ***vitupérateur***] 1-4 (Liv) (Persoană) care vituperează (1-2).

vituperație *sf* [At: LM / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: lat ***vituperatio, -onis***, fr ***vitupération***] (Liv) 1 Blamare (1). 2 Critică (23) violentă.

vituperațiune *sf* vz ***vituperație***

vituță *sf* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 187 / Pl: *~țe* / E: ***viță*** + *-uță*] (Reg) 1-2 (Șhp) Vitișoară (1-2). 3 (Hip) Vitișoară (3).

vit¹- vz ***vice-***

vit² *sn* [At: D. ZAMFIRESCU, Î. 134 / S și: *witz* / Pl: *~uri* / E: ger ***Witz***] (Gms) Glumă¹ (2).

vit³ *sn* vz ***viciu***

vit⁴ *sn* vz ***viță²***

vitaarhidiacon *sm* [At: (a. 1754) IORGA, S. D. XVII, 159 / P: *~di-a~* / Pl: *~i* / E: *vițe-* + ***arhidiacon***] (Îvr) Loctiitor al unui arhidiacon (1).

vitagă *sm* [At: ALECSANDRI, T. 1353 / Pl: ? / E: *vițe-* + ***agă***] (Îvr) 1 Loctiitor al unui agă (4). 2 Ajutor al unui agă (4).

vitaispan *sm* vz ***vicișpan***

vitat *an* [At: REV. CRIT. III, 173 / Pl: *~e* / E: ns cf *viță²*] (Reg; îs) *Măr* ~ Specie de mere verzi și tari, care se mențin până în vara anului viitor.

viță¹- vz ***vice***

viță² *sf* [At: COD. VOR.² 48ᵛ/2 / V: (reg) ***viț*** *sn* / Pl: *~țe* / E: ml ***vitea***] 1 (De obicei determinat prin „de vie") Arbust din familia vitaceelor, cu rădăcina puternică, cu tulpina scurtă, din care se dezvoltă mlădițe lungi și subțiri ce se agață prin cârcei, cu frunze mari, lobate, cu inflorescența în racem și cu fructe sub formă de boabe suculente, sferice sau ovale, de culoare verde-gălbuie, roșie etc., dispuse în ciorchini Si: *vie¹* (1) (*Vitis vinifera*). 2 (Îc) **~-de-vie-sălbatică, ~-sălbatică** (sau, reg, **păsărească** ori **-de-pădure**) Arbust târâtor sau agățător din familia vitaceelor, cu frunze lobate, cu fructe mici, albastre-violacee, foarte acre, care crește mai ales în păduri Si: (reg) *aguridar, lăuruscă, vie-sălbatică* (*Vitis silvestris*). 3 (Îc) **~-de-vie-sălbatică, ~-sălbatică** (sau **-Izabeia**) Arbust agățător din familia vitaceelor, originar din America, cu frunze mari, întregi sau lobate, cu fructe mici, negre-violacee, rar, roșii sau albe, cu gust caracteristic, asemănător cu al zmeurei sau al coacăzelor Si: (reg) *lăuruscă* (*Vitis labrusca*). 4 (Îc) **~-sălbatică** (sau **-Riparia**) Arbust agățător din familia vitaceelor, originar din America, cu frunze întregi sau lobate, cu fructe mici, negre, folosit mai ales ca portaltoi (*Vitis vulpina*). 5 (Îc) **~-Berlandier** (sau, Trs, **-albă**) Arbust agățător din familia vitaceelor, cu frunze late, lobate, cu fructe mici, negre, cu gust acrișor și astringent, folosit mai ales ca portaltoi Si: (reg) *crăiasă* (*Vitis berlandieri*). 6 (Îc) **~-de-munte** Arbust din familia vitaceelor, de talie mijlocie, cu frunze late, întregi, cu fructe negre-violacee, folosit și ca portaltoi (*Vitis rupestris*). 7 (Îc) **~-americană-de-vară** Arbust agățător din familia vitaceelor, cu frunze late, întregi sau lobate, cu fructe mici, negre, cu gust dulceag, neplăcut, folosit și ca portaltoi (*Vitis cordifolia*). 8 (Îc) **~-de-Canada** (sau **-sălbatică, -americană, -sălbatică, -americană**, pop. **-puturoasă**) Arbust agățător ornamental din familia vitaceelor, orginar din America, cu frunze mari, palmat-compuse, care toamna se colorează în roșu, cu cârcei ramificați, terminați cu câte un disc aderent, cu fructe mici, negre-albăstrui Si: *iederă-cu-cinci-foi*, (reg) *rug¹, vie-sălbatică* (*Parthenocissus quinquefolia*). 9 (Îas) Arbust agățător ornamental din familia vitaceelor, cu frunze mari,

palmat-compuse, cu cârcei ramificați, în general fără discuri aderente, cu fructe mici, negre-albăstrui (*Parthenocissus vitacea*). **10** (Îc) **~-japoneză** (sau **-sălbatică, -de-Canada**) Arbust agățător ornamental din familia vitaceelor, originar din China și Japonia, cu frunze trilobate cu marginea purpurie, cu cârcei scurți, ramificați, terminați cu discuri aderente prin care se fixează de ziduri, cu fructe mici, negre (*Parthenocissus tricuspidata*). **11** (Fam; îe) **A lucra** (pe cineva) **în foi de ~** A unelti cu abilitate (împotriva cuiva). **12** (Fam; îs) *Lucrătură în foi de ~* Intrigă abilă. **13** (Bot; reg; îc) **~-de-hamei** Hamei (*Humulus lupulus*). **14** (Bot; îc) **~-albă** Arbust agățător din familia ranunculaceelor, cu tulpina subțire, cu frunze penate și cu flori albe, odorante, dispuse în panicule, care crește mai ales prin păduri Si: *curpen* (**7**), (reg) *luminoasă*, *vițișoară* (**1**), *vie-pădureană* (*Clematis vitalba*). **15** (Bot; reg; îac) Luminoasă (*Clematis recta*). **16** (Bot; înv; îac) Împărătească (*Bryonia alba*). **17** (Bot; reg; îc) **~-neagră** Fluierătoare (**5**) (*Tamus communis*). **18** (Bot; reg; îc) **~ța-evreilor**, **~ța-evreului**, **~ța-corcilor** Lăsnicior (*Solanum dulcamara*). **19** (Bot; reg; îac) Zârnă (*Solanum nigrum*). **20** Fiecare dintre ramurile tinere, subțiri și flexibile ale viței de vie Si: *coardă* (**28**). **21** (Pex) Curpen (**1**). **22** (Pex) Lujer. **23** (Îrg; șîs ~ *oarbă* sau *moartă*) Mlădiță cu trei-cinci ochi tăiată dintr-o coardă de viță de vie care se sădește în pământ pentru a prinde rădăcini și a da naștere la o nouă plantă. **24** (Îrg; șîs ~ *de* ori *cu rădăcină*) Marcotă. **25** Reprezentare plastică a viței de vie, cu frunze și struguri. **26** (Pop) Fiecare dintre ramificațiile lungi și subțiri ale unei rădăcini. **27** (Pop) Rădăcină ramificată. **28** (Reg; pan) Vână (**2**). **29** (Mol) Boală a oilor, care se manifestă prin inflamarea vinelor (**2**). **30-31** (Înv; pan) Vână (**47-48**). **32** (Pan) Fiecare dintre firele de in, de cânepă etc. răsucite, din care se împletește o sfoară. **33** (Pex) Sfoară. **34** (Reg) Mânz. **35** (Trs; îf *viț*) Fir de ață pe care sunt înșirate mărgele. **36** (Îvr; îlav) **La ~** În șirag. **37** (Mar; spc) Mănunchi de fire de sârmă răsucite care se utilizează la împletirea parâmei metalice. **38** Șuviță de păr. **39** (Pop) Șuviță de fire de păr, mai lungi și mai dese, la unele animale. **40** (Pop) Fiecare dintre șuvițele de aluat din care se împletesc colacii. **41** (Îvr) Element decorativ în relief al brâului unei fațade. **42** (Rar) Fâșie îngustă, subțire și lungă. **43** (Fig) Descendență în linie directă dintr-un strămoș comun. **44** (Fig) Totalitatea descendenților care se succedă în timp. **45** (Fig) Descendent direct. **46** (Înv; fig) Generație (de oameni). **47** (Fig; îlav) **~ de ~ta lor** Din generație în generație. **48** (Fig) Origine nobilă. **49** (Fig; îla) **De ~ veche** De obârșie nobilă foarte veche. **50** (Fig) Origine etnică. **51** (Rar; fig) Origine confesională. **52** (Fig; adesea în legătură cu verbul „a se trage") Obârșie a unui popor. **53** (Fig) Popor. **54** (Înv; fig; îs) ~ *omenească* Omenire. **55** (Fig) Totalitatea persoanelor înrudite între ele prin sânge. **56** (Fig) Apartenență prin naștere la o familie de o anumită condiție socială. **57** (Fig; îe) **Pe ~, pe sămânță** Tuturor, fără excepție. **58** (Mun; fig; îe) **A căuta pe ~, pe sământă** A căuta cu multă atenție ceva pierdut. **59** (Înv) Rasă de oameni. **60** (Pop) Specie de animale sau de plante. **61** (Pop) Rasă de animale. **62** (Fig; d. oameni; îla) **De ~** Nobil prin naștere. **63** (Ban; fig; d. oameni; îal) Care se înrudește prin legături de sânge. **64** (Fig; d. animale; îal) De rasă. **65** (Fig; îal) De calitate superioară. **66** (Pop; fig; îal; și îla **din ~**) Care este de familie bună. **67** (Înv) Soi[1].

vițăi *v* vz ***viții***

vițăprezedent *sm* vz ***vicepreședint***

vițărigă *sm* vz ***vicerigă***

vițăroa *sm* [At: CĂLĂTORIE, IV, 152^{v}/10 / V: *~rua* / Pl: *~li* / E: fr ***vice-roi***] (Fîr) Viceregе.

vițărua *sm* vz ***vițăroa***

vițășpan *sm* vz ***vicișpan***

vițătură *sf* [At: CIHAC, I, 318 / Pl: *~ri* / E: ***viță*** + *-ătură*] (Îvr) Vână pe lemn.

vițăvoivod *sm* vz ***vicevoievod***

vițăvoivoda *sm* vz ***vicevoievod***

vițăchie *sf* vz ***vețichie***

vițâi *v* vz ***viții***

vițâșcrai *sm* vz ***vicecrai***

vițâșpan *sm* vz ***vicișpan***

vițe- vz ***vice***[1]***-***

vițea *sf* [At: (a. 1588) DOC. Î. (XVI), 165 / V: (reg) *~ua* / Pl: *~ele* / E: ml ****vitella***] **1** Puiul de sex feminin al vacii Si: *vițică* (**1**). **2** (Pex) Vacă tânără Si: *vițică* (**2**). **3** (Rar) Puiul de sex feminin al bivoliței Si: *vițică* (**3**). **4** (Fam; rar; dep) Vițică (**4**).

vițeadmiral *sm* vz ***viceamiral***

vițeandră *sf* [At: POLIZU / Pl: *~re* / E: ***vițea*** + *-andră*] **1-4** (Îvr; șdp) Vițea (**1-2**) (mare).

vițeauă *sf* vz ***vițea***

vițecancelar *sm* vz ***vicecancelar***

vițecanțelariu *sm* vz ***vicecancelar***

vițecanțeler *sm* vz ***vicecancelar***

vițeconsul *sm* vz ***viceconsul***

vițeconsulat *sn* vz ***viceconsulat***

vițecrai *sm* vz ***vicecrai***

vițedirector *sm* vz ***vicedirector***

viței *v* vz ***viții***

vițeișpan *sm* vz ***vicișpan***

vițel *sm* [At: (a. 1499) D. BOGDAN, GL. / Pl: *~ei* / E: ml ***vitellus***] **1** Puiul (de sex masculin al) vacii, de la naștere până la un an. **2** (Pex) Junc. **3** (Îe) **A trăi ca ~ul la oraș** A duce un trai plin de lipsuri și greutăți. **4** (Mun; îe) **A trăi ca ~ul la curtea boierească** A duce un trai îmbelșugat. **5** (Liv; îe) **A înjunghia** (sau **a tăia**) **~ul cel gras** A da o petrecere îmbelșugată în familie, mai ales în cinstea întoarcerii cuiva. **6** (În textele biblice; determinarea „de aur" fiind subînțeleasă) Idol de aur făcut de vechii evrei, pe vremea lui Moise, la poalele Muntelui Sinai, după asemănarea boului Apis din Egipt. **7** (Liv; îs) *~ul de aur* Cultul bogăției, al banului. **8** (În Vechiul Testament) Fiecare dintre cei doi idoli de aur, făcuți în timpul lui Ieroboam I, după asemănarea vițelului de aur din vremea lui Moise. **9** (Fam; rar; dep) Bărbat (tânăr) prost. **10** (Fam; gmț; îs) ~ *mânzat* Bărbat necăsătorit. **11** (Prc) Carne de vițel (**1**), folosită ca aliment. **12** (Prc) Pielea prelucrată a vițelului (**1**). **13** (Pex) Puiul (de sex masculin al) bivoliței. **14** (Pex) Puiul (de sex masculin al) ciutei. **15** (Zlg; pop; îc) **~-de-mare** Focă (**1**) (*Phoca vitulina*). **16** (Zlg; reg; îac) Morsă (*Odobaenus rosmarus*). **17** (Îvp; prc) Raniță militară din piele de vițel (**1**). **18** (Ast; îvr; lsg) Constelația Taurului.

vițelar *sm* [At: GHIBĂNESCU, I. Z., I_2, 114 / V: (reg) ***hital~***, ***vințăl~*** / Pl: *~i* / E: ***vițel*** + *-ar*] **1** Persoană care duce la păscut, păzește și îngrijește viteii (**1**). **2** Plantă erbacee perenă din familia gramineelor, cu tulpina înaltă de circa 50 cm, cu spicul verde sau verde-brun, lucios și cu miros de cumarină Si: (reg) *paianginǎ* (Vz *păianjen*), *pălciană*, *păleiană*, *părangină*, *iarba-fânului*, *iarbă-mirositoare* (*Anthoxanthum odoratum*). **3** (Zlg; pop) Mormoloc. **4** (Zlg; reg) Lătăuș (*Gammarus pulex*). **5** (Ent; Trs) Insectă carnivoră acvatică, de culoare verde-brună, cu o dungă galbenă pe marginea elitrelor (*Dytiscus marginalis*).

vițelaș *sm* [At: LB / Pl: *~i* / E: ***vițel***+*-aș*] **1-2** (Trs; șhp) Vițeluș (**1-2**).

vițelăresc, ~ească *a* [At: DRLU / Pl: *~ești* / E: ***vițel*** + *-ăresc*] (Îvr) De vițel (**1**).

vițelărie *sf* [At: (a. 1814) IORGA, S. D. VI, 176 / Pl: *~ii* / E: ***vițel*** + *-ărie*] (Reg) Construcție special amenajată pentru adăpostirea viteilor (**1**).

vițelăriță *sf* [At: ALR SN III h 731/316 / Pl: *~țe* / E: ***vițelar*** + *-iță*] (Zlg; reg) Mormoloc.

vițelucă *sf* [At: CADE / Pl: *~uci* / E: ***vițel*** + *-ucă*] **1-2** (Trs; șhp) Vițelușă (**1-2**).

vițeluș *sm* [At: CANTEMIR, I. I. I, 168 / Pl: *~i* / E: ***vițel*** + *-uș*] **1-2** (Șhp) Vițel (**1**) (mic) Si: (reg) *vițelaș* (**1-2**), *vițeluț* (**1-2**). **3-4** (Șhp) Vițel (**14**) (mic). **5** (Reg) Joc de copii nedefinit mai îndeaproape.

vițelușă *sf* [At: HELIADE, O. I, 188 / Pl: *~șe* / E: ***vițea*** + *-elușă*] **1-2** (Șhp) Vițea (**1**) (mică) Si: (Trs) *vițelucă* (**1-2**), (Mol) *vițelușcă* (**1-2**).

vițelușcă *sf* [At: ALIL XXIX, 75 / Pl: ? / E: ***vițeluș*** + *-că*] **1-2** (Mol; șhp) Vițelușă (**1-2**).

vițeluț, ~ă *smf* [At: LB 759 / Pl: *~i, ~e* / E: ***vițel*** + *-uț*] **1-2** (Reg; șhp) Vițeluș (**1-2**).
vițeprezedent *sm* vz ***viceprezident***
vițeprezident *sm* vz ***viceprezident***
vițeprezidenție *sf* vz ***viceprezidenție***
vițeprotopop *sm* vz ***viceprotopop***
vițerege *sm* vz ***vicerege***
vițeregent *sm* vz ***viceregent***
vițestăpânitoriu *sm* [At: L. ASACHI, J. 43/13 / Pl: *~ri* / E: ***vițe-*** + ***stăpânitoriu***] (Înv) Persoană care îndeplinește funcția de adjunct al unui comandant, al unui conducător.
vițespan *sm* vz ***vicișpan***
vițeuniformă *sf* [At: AR (1829), 247[2]/31 / Pl: *~me* / E: ***vițe-*** + ***uniformă***] (Înv) Uniformă pe care o purtau locțiitorii ambasadorilor otomani.
vițeversa *av* vz ***viceversa***
vițevoievod *sm* vz ***vicevoievod***
viți[1] [At: L. ROM. 1959, nr. 5, 74 / E: fo] *i* (Reg; de obicei repetat) Strigăt cu care se cheamă porumbeii la grăunțe.
viți[2] *sm* [At: BĂNUȚ, T. P. 163 / E: ***viținotariu***] (Rar) Vicenotar.
viți[3] *sm* vz ***vice***
vițía *v* vz ***vicia***
vițiabil, ~ă *a* vz ***viciabil***
vițiare *sf* vz ***viciare***
vițiat, ~ă *a* vz ***viciat***
vițică *sf* [At: DONICI, F. II, 8/2 / Pl: *~țele*, (reg) *~ici* / E: ***vițea*** css] **1-3** Vițea (**1-3**). **4** (Fam; rar; dep) Femeie tânără, naivă, proastă etc. Si: *vițea* (**4**).
vițichie *sf* vz ***vețichie***
vițiclie *sf* vz ***vețichie***
viticultor, ~oare *smf* vz ***viticultor***
viticultură *sf* vz ***viticultură***
viție *sf* vz ***viciu***
vițiere *sf* vz ***viciere***
vițigișpan *sm* vz ***vicișpan***
vițîi *vi* [At: DR. II, 114 / V: *~țâi, ~țâi, ~ței, ~ țui* / Pzi: 3 *viție, ~iește* / E: ns cf *covițăi*] (Mol; d. porci) A guița (**1**).
vițiit *sn* [At: SĂM. II, 98 / Pl: *~uri* / E: ***vițîi***] (Reg) Guițat.
vițînal, ~ă *a* vz ***vicinal***
vițînar, ~ă *a* vz ***vicinal***
vițînotariu *sm* vz ***vicenotar***
vițion *sn* [At: VALIAN, V. / V: *hi~* / Pl: *~oane* / E: ***viță***[2] + *-ion*] (Reg; mpl) Șuviță de păr.
vițios, ~oasă *a* vz ***vicios***
vițiprimpretor *sm* [At: ALR SN III h 894/172 / Pl: *~i* / E: ***vițe-*** + ***primpretor***] (Reg) Funcționar care făcea parte din administrația unei plase îndeplinind funcția de locțiitor al primpretorului.
vițiprotopop *sm* vz ***viceprotopop***
vițișoară *sf* [At: BIBLIA (1688), 464[2]/34 / Pl: *~re* / E: ***viță***[2] + *-ișoară*] **1** (Bot; reg) Viță[2](14)-albă (*Clematis vitalba*). **2** (Reg) Plantă erbacee din familia ranunculaceelor (*Clematis viticella*). **3-8** (Șhp) Viță (**20-22**) (mică) Si: (îvr) *vițiță* (**1-6**), *vițuță* (**1-6**). **9-11** (Pop; șhp) Viță (**26-27**) (subțire și fragilă). **12** (Șhp) Viță (**38**) (subțire).
vițișpan *sm* vz ***vicișpan***
vițiță *sf* [At: CIHAC, I, 318 / Pl: ? / E: ***viță***[2] + *-iță*] **1-6** (Îvr; șhp) Vițișoară (**3-8**).
vițiție *sf* vz ***vețichie***
vițiu *sn* vz ***viciu***
vițos, ~oasă *a* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***viță***[2] + *-os*] (Pop) **1** (D. rădăcinile plantelor) Cu ramificații numeroase și lungi. **2** (Reg; d. părți ale fructelor) Fibros (**2**). **3** (D. blană, lână, păr sau d. obiecte confecționate din acestea) Cu fire lungi și dese. **4** (D. animale) Care are blana, lâna, părul cu fire lungi și dese Si: *flocos* (**1**), *lățos, mițos*.
vițprezedent *sm* vz ***viceprezident***
vițprezident *sm* vz ***viceprezident***
vițui *v* vz ***vițîi***
vițuică *sf* [At: IZV. XIV, 398 / Pl: *~ici* / E: ***viță***[2] + *-uică*] **1** (Olt) Suviță din coajă de tei. **2** (Reg) Mănunchi de fire de cânepă.
vițuță *sf* [At: DRLU / Pl: *~țe* / E: ***viță***[2] + *-uță*] **1-6** (Îvr; șhp) Vițișoară (**3-8**).
viu, vie [At: PSALT. HUR. 71[r]/26 / Pl: *vii*, (înv) *vie* af, sf / E: ml ***vivus, -a, -um***] **1** *a* (D. ființe; îoc *mort*) Care este în viață Si: (înv) *vivant* (**1**), (îvr) *vietățit* (**1**). **2** *a* (D. ființe; îoc *mort*) Înzestrat cu viață Si: (înv) *vivant* (**2**), (îvr) *vietățit* (**2**). **3-4** *a* (Îljv) **De ~** Fiind încă în viață. **5** *a* (D. oameni; îla) **Mort de ~** Epuizat din punct de vedere fizic. **6** *a* (D. oameni; îal) Lipsit de fermitate morală. **7** *a* (Olt; d. țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.; îal) Care este putred (din cauza vechimii). **8** *a* (Olt; d. țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.; îal) Care este rărit din cauza uzurii. **9** *a* (Îe) **A (se) băga (sau a duce) (pe cineva) de ~ în mormânt (sau în pământ)** A (se) omorî. **10** *a* (Pex; îae) A necăji foarte tare pe cineva. **11** *a* (Îe) **A-i lua (cuiva) pielea (sau a jupui pe cineva) de ~** A pedepsi aspru pe cineva. **12** *a* (Îae) A fi fără milă față de cineva. **13** *a* (Îae) A pretinde de la cineva mai mult decât poate da. **14** *a* (Îae) A-i lua cuiva tot ce are Si: *a jecmăni, a jefui*. **15** *a* (Îe) **A (se) îngropa (sau înmormânta) de ~** A (se) retrage într-un loc anume, întrerupând legăturile obișnuite cu lumea. **16** *a* (Îae) A nimici. **17** *a* (Arg; îae) A băga în buzunar ceea ce s-a furat. **18** *a* (Îe) **A mânca (pe cineva) de ~** A omorî. **19** *a* (Îe) **A fi mort de ~** A fi foarte slab. **20** *a* (Îae) A fi foarte bolnav. **21** *a* (Rel; îlv) **A face ~** A învia. **22** *a* (Îe) **(A fi) mai mult mort decât ~** (A fi) într-o stare de epuizare maximă (din cauza bolii, a fricii etc.). **23** *a* (Îlav) **~ sau mort** sau **ori ~, ori mort** În orice stare s-ar afla, în viață sau mort. **24** *a* (Îal) Cu orice preț. **25** *a* (Pop; îla) **~-viuț (sau -viulet)** În viață. **26** *a* (Pop; îal) Nevătămat. **27** *a* (D. animale; îoc *oviparitate, sciziparitate*; îe) **A naște (sau a făta) pui vii** A se înmulți în modul caracteristic mamiferelor. **28** *a* (Îs) *Pământ ~* Pământ care nu a fost lucrat niciodată sau care a fost lăsat multă vreme nelucrat Si: *paragină*[1], *pârloagă, țelină*[2], (îrg) *ogor*, (reg) *cățea* (**23**), *rât*[2]. **29** *a* Care este constituit din una sau mai multe ființe vii. **30** *a* (D. locuri) Care este animat (prin ființe în viață). **31** *a* Foarte asemănător Si: *aidoma, leit*. **32** *a* (În religia creștină; d. Dumnezeu) Care este etern. **33** *sm* Dumnezeu (**1**). **34-35** *smf, a* (Persoană) care prin mila divină va dobândi viața veșnică. **36** *smf* Persoană care este în viață. **37** *smf* (D. acte juridice; îla) **Între vii** Care are valabilitate numai în timpul vieții părților contractante. **38-39** *sm* (Îljv) **Pe ~** (În mod) direct. **40-41** *sm* (Pct; îal) (Care este realizat) după natură. **42-43** *sm* (Îal) (Care este emis, transmis, rostit sau care are loc) în direct. **44-45** *sm* (Med; îal) (Care se face) fără anestezie. **46** *smp* (Îe) **Morții cu morții (și) viii cu viii** Îmbărbătare adresată celor care se consolează greu de moartea unei persoane dragi. **47** *smp* (Îae) Se spune în legătură cu atitudinea nepăsătoare a cuiva care nu regretă moartea unei rude sau a unei persoane cunoscute. **48** *smp* (Îe) **Nici cu viii, nici cu morții** Se spune despre un bolnav care nici nu moare, nici nu se însănătoșește. **49** *sm* (Îe) **A lua (și) de pe (sau de la) ~ (ori vii), și de pe (ori de la) mort (ori morți)** A fi lacom. **50** *smp* (Înv; îe) **A sterge (sau a rade) (pe cineva) dintre vii (ori din cartea viilor)** sau **a se cura de cărțile viilor** A omorî. **51** *smp* (Îvp; îe) **A ieși (sau a pieri, a se duce) dintre** (ori, pop, **de printre**) **vii** (sau, înv, **dintre numărul viilor**) A muri. **52** *smp* (Îe) **(A fi sau a rămâne) mort între vii** (A fi sau a rămâne) ca și mort. **53** *smf* (Înv; mpl) Ființă care este în viață. **54** *smf* (Înv; mpl) Totalitatea viețuitoarelor de pe pământ. **55** *smf* (Înv; spc) Totalitatea oamenilor de pe pământ Si: *omenire, umanitate*. **56** *a* (D. celule, organisme, materie etc.) Care are viață prin structura sau prin esența sa. **57** *a* (D. celule, organisme, materie etc.) A cărui funcționare face posibilă viața. **58** *a* (D. plante sau părți ale lor) Care este în plină vegetație. **59-60** *a* (D. plante sau părți ale lor) Verde (**18-19**). **61** *a* (D. semințe) Care își păstrează puterea germinativă. **62** *a* (D. părți ale corpului, organe, țesuturi etc.) Care aparține unei ființe în viață. **63** *a* (Îs) *Carne* (sau *rană, plagă*) *vie* Carne (**1**) a unui organism în viață, de pe care s-a jupuit pielea. **64** *a* (Îas) Plagă care sângerează. **65** *a* (Îas) Carne (**22**) crudă. **66** *a* (Îas) Animale

destinate sacrificării pentru consumul alimentar. **67** *a* (Îas) Grup de persoane care practică prostituția. **68** *a* (Fig; îas) Om în viață. **69** *a* (Îc) **A tăia** (sau **a trage** etc.) **în** (sau **din**) **carne vie** (ori, pop, **în cărnuri vii**) A tăia (sau a trage etc.) în plin, în ființe vii (1). **70** *a* (Fig; îae) A încerca să elimine răul prin măsuri radicale. **71** *a* (Îs) *Inventar* ~ Totalitatea vitelor și a păsărilor care aparțin unei gospodării sau unei crescătorii. **72** *a* Care dăinuie încă. **73** *a* Care (mai) este viabil[1] (3). **74** *a* (D. limbă, cuvinte etc.) Care este comunicat oral. **75** *a* (D. limbă, cuvinte etc.) Care este în circulație. **76** *a* (D. afixe) Productiv. **77** *a* (Îlav) **Prin** (sau, rar, **din, cu**) **~ grai** (sau, rar, **glas**) ori, rar, **prin grai ~, cu glas ~**, înv, **prin voce vie** Oral. **78** *a* (D. ființe) Care are o vitalitate deosebită. **79** *a* (D. ființe) Care este plin de viață Si: *exuberant* (3). **80** *a* (D. ochi, privire, fizionomie etc.) Care trădează un temperament dinamic. **81** *a* (D. ochi, privire, fizionomie etc.) Care exprimă inteligență. **82** *a* (D. ochi, privire, fizionomie etc.) Care are o expresie însuflețită. **83** *a* (D. gândire, imaginație) Care este creativ, productiv. **84** *a* (D. gândire, minte) Pătrunzător. **85** *a* (D. stări sufletești, sentimente, senzații etc.) Care se manifestă cu intensitate și persistență (dezvăluind un temperament pasionat, energic). **86-87** *a, av* (Care se desfășoară) cu energie, dinamism. **88-89** *a, av* (Care se produce) cu rapiditate. **90-91** *a, av* (Care se manifestă) cu intensitate. **92-93** *a, av* (Într-un mod) pronunțat. **94-95** *a, av* (Care se produce) cu simpatie și entuziasm. **96** *a* (D. discuții) Care se poartă cu însuflețire (și vehemență). **97** *a* (D. creații, realizări ale oamenilor) Expresiv (2). **98** *a* (D. creații, realizări ale oamenilor) Viabil[1] (3). **99** *a* (D. creații, realizări ale oamenilor) Care însuflețește. **100** *a* (D. moarte) Care se produce în mod violent. **101** *a* (D. viață) Tumultuos. **102** *a* (D. viață) Care se desfășoară în lumea pământeană. **103** *a* Care se raportează la fapte reale, autentice. **104** *a* Elocvent (5). **105** *a* (D. ape) Curgător (1). **106** *a* (D. izvoare) Care are un debit de apă constant. **107** *a* (Pex; d. ape) Curat (8). **108** *a* (Mtp; îs) *Apă* ~ Apă miraculoasă care poate învia sau însănătoși pe cineva. **109** *a* (Rel; îas) Apă sfințită care mântuiește. **110** *a* (D. apă) Care curge cu repeziciune. **111** *a* (D. mare) Care este agitată. **112** *sn* (Îvr) Izvor. **113** *a* (D. foc) Care arde cu vâlvătăi. **114** *a* (D. flăcări) Care se mișcă cu intensitate în timpul arderii. **115** *a* (D. cărbuni) Aprins[2] (1). **116** *a* (Ent; reg; îc) **Foc-~** sau **pământ-~** Licurici (*Lampyris noctiluca*). **117** *a* (Ent; reg; îac) Omidă cu peri. **118** *a* (D. corpuri luminoase) Care strălucește cu intensitate. **119** *a* (D. surse de lumină) Care răspândește o lumină puternică. **120** *a* (D. strălucirea corpurilor) Intensă. **121** *a* (D. culori) Strălucitor. **122** *a* (D. culori) Strident. **123** *a* (D. obiecte) Care are o culoare intensă. **124** *a* (D. voce, sunete, zgomote) Cu sonoritate puternică. **125** *a* (D. voce, sunete) Care impresionează. **126** *a* (D. voce) Care trădează emoție. **127** *a* (D. muzică, melodii etc.) Care are un ritm accelerat și antrenant. **128** *a* (D. ritmul unei compoziții muzicale) Care are o desfășurare rapidă. **129** *a* (D. aer) Curat (24). **130** *a* (D. mirosuri) Pătrunzător. **131** *a* (D. băuturi) Care are o concentrație mare de alcool Si: *tare*. **132** *a* (D. elemente din natură, corpuri etc.) Care se deplasează într-un ritm rapid. **133** *a* (D. elemente din natură, corpuri etc.) Care este mobil. **134** *a* (D. mișcare, deplasare) Rapid. **135** *a* (D. fenomene, procese fizice sau chimice) Care se produce și se propagă cu rapiditate. **136** *a* (Înv; îs) *Calce* ~ Var nestins. **137-139** *a* Vital (1-3). **140** *a* (Fig; îs) *Forță vie* (*de mișcare*) Energie cinetică. **141** *sn* (Rar) Forță vitală. **142** *sn* (Rar) Viață (1). **143** *sn* (D. carne; îla) **În ~** Care aparține unui animal încă nesacrificat pentru consumul alimentar. **144** *sn* (Îvr; d. păsări, insecte etc.; îlv) **A da în ~** A ieși din învelișul protector la capătul dezvoltării embrionare. **145** *sna* (Reg; îs) *~ul nopții* Miezul nopții. **146** *sna* (Reg; îs) *~ul codrului* (sau *pădurii*) Mijlocul unui codru (sau al unei păduri). **147** *sna* (Reg; îs) *~ul apei* (sau *de apă*) Albia unei ape curgătoare. **148** *sna* (Reg; îas) Loc în albia unui râu unde apa este adâncă și repede. **149** *sna* (Reg; îs) *~ul focului* Porțiune a focului unde acesta arde mai intens. **150** *sna* (Reg; îs) *~ul târgului* Parte a unei așezări unde este concentrată activitatea comercială.

viuleț, ~ează *a* [At: CADE / P: *vi-u-* / Pl: *~i, ~e* / E: ***viu*** + *-uleț*] (Pop) **1-2** (Hip) Viu (1-2). **3** (Îla) **Viu-~** În viață. **4** (Îal) Nevătămat.

viuliță *af* [At: ISPIRESCU, U. 37 / P: *vi-u-* / Pl: *~țe* / E: ***viu*** + *-uliță*] (Pop) **1-2** (Hip) Vie Vz *viu* (1-2). **3** (Îla) **Vie-~** În viață. **4** (Îal) Nevătămată.

viuț, ~ă *a* [At: TDRG / P: *vi-uț* / Pl: *~i, ~e* / E: ***viu*** + *-uț*] (Pop) **1-2** (Hip) Viu (1-2). **3** (Îla) **Viu-~** În viață. **4** (Îal) Nevătămat.

viuță *sf* [At: KLEIN, D. 456 / P: *vi-u-* / Pl: *~țe* / E: ***vie***[1] + *-uță*] **1-6** (Reg; șhp) Viișoară (1-6).

viv *i* [At: PANN, E. V, 103/19 / E: fr ***vive***] (Fîr) **1-2** Vivat (1-2).

viva[1] *i* vz ***vivat***

viva[2] *vi* [At: CALENDARIU (1794), 1/24 / Pzi: ? / E: lat ***vivere***] (Îvr) **1-2** A viețui (1-2).

vivace [At: HELIADE, O. II, 164 / V: (îvr) ***~aci*** *a* / Pl: (nob) *~aci* / E: it, fr ***vivace***, lat ***vivax, -acis***] **1** *ai* (Liv; d. oameni) Care are o vitalitate deosebită, manifestată prin rapiditate și ușurință în mișcări. **2** *ai* (Liv; d. manifestările, fizionomia oamenilor etc.) Care exprimă însuflețire. **3** *ai* (Liv; d. oameni) Care este înzestrat cu o minte ageră, pătrunzătoare Si: *perspicace, subtil*. **4** *ai* (Liv; d. mintea, inteligența oamenilor) Care dovedește subtilitate. **5** *ai* (D. tempoul unei bucăți muzicale sau d. ritmul versurilor) Rapid. **6** *av* (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) În tempo rapid, între allegro și presto Si: *vivo*. **7** *ai* (Asr; d. ființe) Care poate trăi mult timp Si: (înv) *viețuielnic* (2), (îvr) *viețuial* vz *viețual* (4). **8** *ai* (D. plante sau părți ale acestora) Care trăiește mai mulți ani, fără a fi nevoie de o nouă însămânțare Si: *peren*. **9** *ai* (D. plante sau părți ale acestora) Care rodește timp de mai mulți ani la rând Si: *peren*. **10** *ai* (Fig; asr) Persistent.

vivaci *a* vz ***vivace***

vivacissimo *av* [At: ENC. ROM. III, 1227 / E: it ***vivacissimo***] (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) În tempo mai rapid decât vivace (6).

vivacitate *sf* [At: HELIADE, D. J. 21/7 / E: fr ***vivacité***, lat ***vivacitas, -atis***] **1** Vitalitate care se manifestă prin rapiditate și ușurință în mișcări Si: (îvr) *viețuime*. **2** (Îvr; pan) Rapiditate. **3** (Fig; rar) Înflăcărare. **4** (Fig) Însuflețire a expresiei, a gesturilor etc. **5** (Fig) Expresie plină de vioiciune a stilului unei opere literare. **6** (Rar) (Rar) Vehemență (1). **7** (Liv) Perspicacitate. **8** (Rar) Intensitate a culorilor. **9** Vioiciune a tempoului unei bucăți muzicale. **10** (Pex) Rapiditate a ritmului versurilor. **11** (Teh) Caracteristică a unei pulberi exprimată prin cantitatea de gaze degajată, în unitatea de timp, de unitatea de volum de pulbere care arde la presiunea de o atmosferă.

vivandier *sm* [At: COSTINESCU / Pl: *~i* / E: fr ***vivandier***] (Îdt) Comerciant care însoțea trupele, în campanie, pentru a vinde soldaților alimente, băuturi și obiecte de primă necesitate.

vivandieră *sf* [At: CALENDAR (1858), 71/25 / P: *~di-e~* / Pl: *~re* / E: fr ***vivandière***, it ***vivandiera***] (În trecut) Femeie autorizată să însoțească trupele, în campanie, pentru a vinde soldaților alimente, băuturi și obiecte de primă necesitate.

vivant, ~ă *a* [At: ARISTIA, PLUT. LXXXXIII/30 / V: (înv) ***~vente*** / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***vivant***, it ***vivente***] **1-2** (Înv) Viu (1-2). **3** (Fig; rar) Care dă impresia de viață Si: *animat* (2), *însuflețit*. **4** (Îs) *Tablou* ~ Grup de persoane dispuse pe o scenă, care stau nemișcate în anumite poziții, pentru a evoca o pictură celebră, o temă istorică etc.

vivaristică *sfs* [At: DN[3] / E: ger ***Vivaristik***] Ocupație care constă în creșterea animalelor mici în vivarii.

vivariu *sn* [At: ENC. ROM. / Pl: *~ii* / E: fr, lat ***vivarium***] Loc închis, special amenajat pentru creșterea animalelor mici (insecte, reptile etc.), în care este reconstituit mediul lor natural.

vivart *i* vz ***vivat***

vivat [At: NECULCE, L. 328 / V: (rar) ***viva*** *i*, (fcr, 7) ***~art*** (A și: *vivart* / Pl: *vivarturi*) sn / Pl: *~e* sn, *~uri* sn / E: lat, fr ***vivat***] **1** *i* (Intensificat prin repetare) Exclamație prin care este aclamat cineva și prin care i se urează viață lungă, prosperitate etc. Si: (fîr) *viv* (1). **2** *i* (Pex) Exclamație care exprimă entuziasm, satisfacție, aprobare Si: (fîr) *viv* (2). **3** *i* (Olt; îf *viva*; îe) **A face viva** A toasta. **4** *sn* (Mpl) Aclamație. **5** (Mpl) *sn* Toast. **6** *sn* (Trs) Cină care are loc în ziua a cincea de la Crăciun, la care participă

o ceată de flăcăi, și care ține până în zori. 7 *sn* (Reg) Cântec cu ritm alert, asemănător marșului, executat cu prilejul unor petreceri, în ocazii festive etc. 8 *sna* (Reg) Dans popular asemănător horei. 9 *sna* (Reg) Melodie după care se execută vivatul (8).

vivente *a* vz ***vivant***

viveride *sfp* [At: DN³ / E: fr ***viverridés***] 1 Familie de mamifere carnivore, cuprinzând zibeta, mangusta etc. 2 (Lsg) Animal din familia viveridelor (1).

viveur *sm* [At: M. I. CARAGIALE, O. 150 / P: *~vör* / Pl: *~i* / E: fr ***viveur***] (Frm; șîs *bon ~*) Persoană care duce o viață plină de aventuri și de distracții.

vivianit *sn* [At: J. CIHAC, I. N. 427/7 / E: ger ***Vivianit***, fr ***vivianite***] Fosfat natural hidratat de fier, cristalizat în sistemul monoclinic, care se prezintă sub formă de cristale prismatice sau tabulare, de culoare albastru-intens sau verde, folosit ca vopsea.

vivican *sm* vz ***vidican***

vivieră *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~re* / E: fr ***vivier***] 1 Bazin a cărui apă este continuu împrospătată, amenajat pentru creșterea peștelui. 2 Compartiment etanș, pe unele nave de pescuit, destinat păstrării sau transportării peștelui viu. 3 Navă mică amenajată în scopul păstrării sau transportării peștelui viu.

vivifia *v* vz ***vivifica***

vivifiant, ~ă *a* [At: PROT. - POP., N. D. / P: *~fi-ant* / V: (rar) ***~ica~*** / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***vivifiant***, it ***vivificante***] (Liv) 1 Care dă viață Si: *însuflețitor*, (îvr) *vivific* (1). 2 Care menține viața Si: (îvr) *vivific* (2).

vivifiare *sf* vz ***vivificare***

vivific, ~ă *a* [At: PROT. - POP., N. D. / Pl: *~ici, ~ice* / E: lat ***vivificus, -a, -um***, fr ***vivifique***] (Îvr) 1-2 Vivifiant (1-2).

vivifica *vt* [At: HELIADE, O. I, 362 / V: (rar) ***~fia*** / Pzi: *vivific* / E: lat it ***vivificare***, fr ***vivifier***] (Liv) 1 A da viață Si: *a anima* (5), *a însufleți*. 2 A menține viața. 3 A da (cuiva) vigoare. 4 (Fig) A înviora. 5 (Fig) A face să devină mai activ Si: *a anima* (1). 6 (Fig) A impulsiona. 7 (Fig) A reînsufleți.

vivificant, ~ă *a* vz ***vivifiant***

vivificare *sf* [At: COSTINESCU / V: ***~iare, ~iere*** / E: ***vivifica***] 1 Însuflețire. 2 Învigorare. 3 (Fig) Înviorare. 4 (Fig) Reînsuflețire.

vivificat, ~ă *a* [At: ARH. OLT. X, 486 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***vivifica***] (Liv) 1 Însuflețit. 2 Înviorat.

vivificator, ~oare *a* [At: PROT. - POP., N. D. / V: (înv) ***~căt~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: lat ***vivificator***, fr ***vivificateur***] 1 (Înv) Care dă viață. 2 (Liv; fig) Care animă (1). 3 (Liv; fig) Care impulsionează.

vivificație *sf* [At: PROT. - POP., N. D. / V: ***~iune*** / E: lat ***vivificatio, -onis***, fr ***vivification***] (Îdt) 1 Însuflețire. 2 Învigorare.

vivificațiune *sf* vz ***vivificație***

vivificător, ~oare *a* vz ***vivificator***

vivifiere *sf* vz ***vivificare***

vivipar, ~ă [At: AMFILOHIE, G. F. 286r/8 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***vivipare***, lat ***viviparus, -a, -um***] 1-2 *smf, a* (Animal) care dă naștere la pui vii, complet dezvoltați în organismul matern. 3 *a* (D. plante) Care se reproduce pe cale vegetativă, prin bulbii care germinează în inflorescență sau prin mugurii foliari.

viviparitate *sf* [At: LM / E: fr ***viviparité***] Mod de reproducere al animalelor vivipare (1).

vivirită *sf* vz ***veveriță***

viviseca *vt* [At: ARHIVA, II, 103 / E: drr ***vivisecție*** după *diseca*] (Nob) A vivisecționa.

vivisecție *sf* [At: CONTA, O. F. 44 / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***vivisection***, ger ***Vivisektion***] 1 Disecare a unui animal viu, în scopuri științifice Si: *vivisecționare*. 2 (Fig) Analiză minuțioasă.

vivisecționa *vt* [At: BUL. FIL. III, 186 / P: *~ți-o~* / Pzi: *~nez* / E: ns cf ger *vivisektieren*] A face disecția unui animal viu, în scopuri științifice Si: (nob) *a viviseca*.

vivisecționare *sf* [At: DEX / P: *~ți-o~* / Pl: *~nări* / E: ***vivisecționa***] Vivisecție (1).

vivisecționat, ~ă *a* [At: DEX / P: *~ți-o~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***vivisecționa***] (D. animale) Disecat pe viu în scopuri științifice.

vivisecțiune *sf* vz ***vivisecție***

viviță *sf* [At: DR. V, 315 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Organul genital al iepei.

vivliotică *sf* vz ***bibliotecă***

vivo *av* [At: ENC. ROM. III, 1227 / E: it ***vivo***] (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Vivace (6).

vivor *sn* vz ***vifor***

vivora *v* vz ***viforî***

vivorat, ~ă *a* vz ***viforât***

viz *sn* [At: L. ROM. 1960, nr 2, 20 / Pl: *~uri* / E: srb ***vêz***, mg ***füzö***] (Ban) Șiret cu care se strânge sau leagă încălțămintea.

viza¹ *vt* [At: STAMATI, D. / Pzi: *~zez* / E: fr ***viser***] (C. i. acte oficiale, copii etc.) A aplica o viză¹ pentru a da valabilitate Si: (îvr) *a vizarisi¹*.

viza² [At: COSTINESCU / Pzi: *~zez* / E: fr ***viser***] 1 *vt* A avea drept scop Si: *a tinde, a ținti*. 2 *vt* A îndrepta o armă spre un anumit obiectiv Si: *a ochi, a ținti*. 3 *vt* A orienta un aparat optic pentru a prinde în obiectiv imaginea unui punct din teren Si: (înv) *a vizarisi²*. 4 *vrim* A privi spre un punct determinat astfel ca raza vizuală să treacă prin anumite repere. 5 *vt* A avea în vedere (pe cineva sau ceva) Si: *a se referi*. 6 *vt* A face aluzie la ceva.

vizandidă *sf* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 246 / Pl: *~de* / E: ***βυζάντις, ίδος***] (Grî; rar) 1 Cronică (1). 2 Istorie.

vizanș, ~ă *a* [At: AARON, în CONTRIBUȚII, III, 124 / A: nct / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***visans, -ntis***] (Ltî; rar) 1-2 Vizat² (3-4).

vizare¹ *sf* [At: POLIZU / Pl: *~zări* / E: ***viza¹***] Aplicare a unei vize¹ pentru a da valabilitate unor acte oficiale, unor copii etc.

vizare² *sf* [At: LTR² / Pl: *~zări* / E: ***viza²***] 1 Îndreptare a unei arme spre un anumit obiectiv Si: *ochire, țintire*. 2 Operație de orientare a unui aparat optic pentru a prinde în obiectiv imaginea unui punct din teren.

vizare³ *sf* [At: LB / Pl: *~zări* / E: ns cf mg *iróvesszö* „creion"] (Trs; înv) Condei (1).

vizaret *sn* vz ***vezaret***

vizaric *s* [At: PAMFILE - LUPESCU, CROM. 190 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *vizare³*] (Trs) Instrument alcătuit dintr-un bețișor de lemn cu un cioc de aramă cu care se încondeiază ouăle.

vizarisi¹ *vt* [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: *~sesc* / E: ***viză¹*** + *-arisi*] (Îvr) A viza¹.

vizarisi² *vt* [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: *~sesc* / E: ns cf *viza²*] (Înv) A viza² (3).

vizarit *sn* vz ***vezaret***

vizat¹, ~ă *a* [At: CĂLINESCU, B. I. 370 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***viza¹***] (D. acte oficiale, copii etc.) Căruia i s-a dat valabilitate prin aplicarea unei vize¹.

vizat², ~ă *a* [At: ATILA, P. 33 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***viza²***] 1 (Rar) Care constituie un scop. 2 (Rar) A cărui realizare este urmărită. 3 Care este avut în vedere Si: (ltî; rar) *vizanș* (1). 4 La care s-a făcut aluzie Si: (ltî; rar) *vizanș* (2).

vizavea *sf* vz ***vizavi***

vizavi [At: I. GOLESCU, C. / V: (rar) ***~vea, ~u*** / S și: *vis-à-vis* / E: fr ***vis- à-vis***] 1 *av* Peste drum. 2 *av* În punctul opus. 3 *av* (Față) în față. 4 *av* (Îla) **De ~** Care este situat în punctul opus. 5 *av* (Îlpp) **~ de ...** Înaintea cuiva sau a ceva. 6 *av* (Îal) În locul aflat în fața cuiva sau a ceva. 7 *av* (Îal) Opus cu... 8 *av* (Îal) În raport cu... 9 *av* (Îal) În ceea ce privește... 10 *sm* (Rar) Persoană care se află în fața alteia (la masă, la dans etc). 11 *sm* (Fam; îe) **A(-și) face ~** A sta în poziții opuse. 12 *sm* (Fam; îae) A forma o pereche la dans. 13 *sm* (Îvr) Pereche de obiecte așezate față în față.

vizaviu *sm* vz ***vizavi***

viză¹ *sf* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~ze* / E: fr ***visa***] Mențiune, ștampilă (însoțită de semnătură) aplicată de o autoritate pe un act pentru a-i conferi valabilitate.

viză² *sf* [At: ASACHI, S. L. II, 114 / Pl: *~ze* / E: rs, ucr **виз**, mg *viza*] **1** Pește din familia acipenseridelor, atingând o lungime medie de 1,5-2 m, cu capul alungit, cu botul lat, scurt și rotunjit la vârf, cu corpul aproape cilindric, cu pielea netedă, de culoare cenușiu-cafenie pe spate și albă pe pântece, apreciat pentru carnea și icrele lui (*Acipenser glaber*). **2** (Iht) Morun (*Huso huso*).

viză³ *sf* [At: LTR² / Pl: *~ze* / E: fr ***visée***] **1** Direcție care corespunde prelungirii razei vizuale prin luneta unui aparat topografic spre un anumit punct din teren. **2** (Pex) Linie care unește punctul în care se află aparatul de observare cu punctul vizat. **3** (Fig) Obiectiv de îndeplinit.

vizăr *sn* vz ***vizieră***

vizărăpert *sn* [At: LEXIC REG. II, 103 / V: ***vizireport*** / Pl: *~uri* / E: nct] **1** (Trs; Mar) Certificat medical de constatare a unor semne de lovire. **2** (Reg; îf *vizireport*) Rețetă medicală.

vizărie *sf* [At: A III, 2 / Pl: *~ii* / E: ns cf *lizieră*] (Reg) **1** Hotar (1). **2** Periferie.

vizățiu *sm* vz ***vizitiu***

vizător, ~oare *smf* [At: (a. 1836) ARH. OLT. V, 213 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***viza¹*** + *-ător*] (Înv) Persoană care aplică o viză¹.

vizâcă *sf* vz ***vizitcă***

vizdei *sm* vz ***ghizdei***

vizdoagă *sf* vz ***vâzdoagă***

vizdoavă *sf* vz ***vâzdoagă***

vizdui *v* vz ***zvidui***

vizdură *sf* vz ***ghizdură***

vizecătoare *sf* vz ***vezicator***

vizer *s* [At: ALR SN IV h 1173/310 / Pl: ? / E: ns cf mg *visszér* „vână"] (Reg) Cui la catarama curelei.

vizercan *sm* [At: POP., ap. ȘIO II₁, 379 / Pl: *~i* / E: ***vizir¹*** + ***han***] (Buc; rar) Vizir¹ (al hanului).

vizetă¹ *sf* [At: V. ROM. martie 1954, 55 / Pl: *~te* / E: it ***visetta***] **1** Deschizătură mică (circulară) făcută într-o ușă pentru a permite vederea din afară în interior sau dinăuntru în afară. **2** (Rar) Vizieră (3).

vizetă² *sf* vz ***vizită***

vizeteu *sm* vz ***vizitiu***

vizetiu *sm* vz ***vizitiu***

vizetlean, ~ă *a* [At: MOXA, 377/14 / Pl: *~eni, ~ene* / E: prcn ***viclean*** + ***izeclean***] (Îvr; d. oameni) Perfid.

vizibcă *sf* vz ***vizitcă***

vizibil, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / V: (îvr) ***vez~, ~e ai, ~blu*** / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***visibilis, -e***, fr ***visible***, it ***visibile***] **1** *a* Care se poate vedea cu ochiul sau cu ajutorul unui instrument optic. **2** *a* (Fiz; d. emanații, radiații) Care impresionează retina ochiului. **3** *a* (Fiz; îs) *Spectru ~* Domeniu de radiații electromagnetice care pot fi percepute de ochiul omenesc. **4** *a* (Fiz; îas) Spectru de lumină care se vede cu ochiul liber. **5** *a* (D. caracteristici fizionomice, părți ale corpului, îmbrăcăminte etc.) Care iese în evidență (într-un mod strident, neplăcut). **6** *a* (D. senzații, percepții, fenomene) Care este perceput cu ajutorul simțurilor Si: *sensibil*. **7** *a* (D. senzații, percepții, fenomene) Care poate fi (sau este) sesizat (mai mult) pe cale intuitivă. **8** *av* În mod perceptibil (prin simțuri). **9** *sn* Lumea sensibilă. **10-11** *av, a* (În mod) evident (1). **12-13** *av, a* (În mod) cert. **14-15** *a, av* (Care este exprimat, exteriorizat) într-un mod categoric (observându-se cu ușurință) Si: *fățiș* (3), *învederat, patent², manifest*, (înv) *văzut²* (4). **16** *a* (D. oameni; în legătură cu verbul „a fi") Care poate fi vizitat.

vizibile *ain* vz ***vizibil***

vizibilimetru *sn* [At: LTR² / Pl: *~re* / E: fr ***visibilimètre***] Aparat folosit pentru măsurarea vizibilității pe orizontală.

vizibilitate *sfs* [At: I. GOLESCU, C. / E: fr ***visibilité***, lat ***visibilitas, -atis***] **1** Însușirea de a fi vizibil (1). **2** (Fiz; șîs *zonă de ~*) Distanță maximă până la care un obiect luat ca reper rămâne vizibil, în condiții atmosferice date. **3** Claritate a atmosferei care permite să se vadă obiectele până la o anumită distanță. **4** Posibilitate de percepere cu ajutorul văzului.

viziblu, ~ă *a* vz ***vizibil***

vizicatăr *sn* vz ***vezicator***

vizicatoare *sf* vz ***vezicator***

vizicatorie *sf* vz ***vezicator***

vizicătoare *sf* vz ***vezicator***

viziclă *sf* vz ***vizitcă***

viziclu *sn* vz ***vizitcă***

vizie¹ *sf* [At: ȘEZ. I, 12 / Pl: *~ii* / E: nct] (Reg) Plantă nedefinite mai îndeaproape.

vizie² *sf* [At: H XVII, 19 / A: nct / Pl: *~ii* / E: nct] (Reg) Joc de cărți nedefinit mai îndeaproape.

vizie³ *sf* vz ***viziune***

vizieră *sf* [At: HELIADE, D. C. 9/6 / P: *~zi-e~* / V: (reg) ***bizără*** *sf*, ***vizăr***, ***vizir*** *sn* / Pl: *~re* / E: fr ***visière***, it ***visiera***] **1** Partea de dinainte, mobilă, a coifului care putea fi coborâtă pentru a proteja fața luptătorului Si: *vizor* (3). **2** Cozoroc (la șapcă, la chipiu etc.). **3** (Rar) Marginea răsfrântă a unei căști militare. **4** (Reg) Bor² (la pălărie). **5** (Teh; șîs *~ de protecție*) Ecran transparent fixat într-un cadru (de metal) care protejează ochii (și fața) de radiații termice și luminoase prea puternice, de scântei, de lichide etc. Si: (rar) *vizetă¹* (2).

vizigot, ~ă [At: CĂPĂȚÎNEANU, M. R. 193/7 / Pl: *~oți, ~e* / E: lat ***Visigothi***, fr ***Visigoths, Wisigoths***] **1** *smp* Populație migratoare aparținând triburilor germanice ale goților de vest, atestată în sec. IV în Moesia Inferior, de unde s-a îndreptat către apus, cucerind Roma și cea mai mare parte a Spaniei, fiind înfrântă de către arabi în sec. VIII. **2** *sm* Persoană care făcea parte din populația formată din vizigoți (1). **3** *a* Care aparține vizigoților (1) Si: (îvr) *vizigoticesc* (1). **4** *a* Care se referă la vizigoți (1) Si: (îvr) *vizigoticesc* (2).

vizigoticesc, ~ească *a* [At: ȘINCAI, HR. I, 75/8 / Pl: *~ești* / E: ***vizigot*** + *-icesc*] (Îvr) **1-2** Vizigot (3-4).

vizimetăr *sn* vz ***vizmertic***

vizinea *sf* [At: (a. 1790) ȘIO II₁, 378 / V: (îvr) ***vezn~, vizn~*** / Pl: *~ele* / E: tc ***vezné***] (Înv) Balanță fină (pentru aur).

vizion *s* [At: MAT. FOLK. 60 / Pl: ? / E: ns cf *vizor*] (Mun) Pușcă.

viziona *vt* [At: ALAS 11 VII, 1937, 12/4 / P: *~zi-o~* / Pzi: *~nez* / E: fr ***visionner***, it ***visionare***] **1** A vedea înainte de premieră filme, spectacole etc. **2** (Pex) A urmări un film, un spectacol de teatru etc Si: *a vedea³* (63). **3** A urmări un meci, o partidă sportivă. **4** A vedea o expoziție. **5** (Asr) A urmări (cu privirea). **6** (Asr) A cerceta (cu atenție).

vizionar, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / P: *~zi-o~* / V: (îvr) ***~ner*** / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***visionnaire***] **1** *a* (Înv; d. oameni) Care are revelații supranaturale. **2-3** *smf, a* (Asr) (Persoană) care are idei extravagante. **4-5** *smf, a* (Persoană) care are idealuri înalte. **6-7** *smf, a* (Persoană) care intuiește apariția sau desfășurarea unor evenimente viitoare (pornind de la date cunoscute). **8-9** *smf, a* (Persoană) care are imaginație creatoare. **10** *a* Halucinatoriu (1). **11** *a* Care are caracterul unei revelații divine. **12** *a* Extravagant (3). **13** *a* Profetic. **14** *a* Iluzoriu. **15** *a* Imaginar. **16** *a* Care denotă fantezie creatoare.

vizionare *sf* [At: CONTEMP. 1948, nr. 108, 11/4 / P: *~zi-o~* / Pl: *~nări* / E: ***viziona***] **1** Urmărire a unui film, spectacol etc. înainte de premieră. **2** (Pex) Urmărire a unui film, spectacol de teatru etc. **3** Urmărire a unei partide sportive. **4** Vizitare a unei expoziții. **5** (Asr) Urmărire (cu privirea). **6** (Asr) Cercetare (atentă).

vizionat, ~ă *a* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 50, 14/4 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***viziona***] **1** (D. filme, spectacole) Care este văzut înainte de premieră. **2** (D. filme, spectacole, partide sportive) Care este urmărit la televizor, la cinematograf, la teatru etc. **3** (D. expoziții) Care a fost văzută. **4** (Asr) Urmărit (cu privirea). **5** (Asr) Cercetat (atent).

vizionarism *sn* [At: IST. LIT. ROM. II, 415 / P: *~zi-o~* / Pl: ? / E: ***vizionar*** + *-ism*] **1** Idealism. **2** Atitudine, tendință, concepție etc. care, plecând de la analiza unor date cunoscute, vizează viitorul¹ (14). **3** Imaginație creatoare. **4** Caracter premonitoriu. **5** Caracter profetic.

vizione *sf* vz ***viziune***

vizioner *sm* vz ***vizionar***

vizioneză *sf* [At: DN[3] / P: *~zi-o~* / Pl: *~ze* / E: fr ***visionneuse***] Aparat optic pentru examinarea clișeelor fotografice de format mic, a diapozitivelor ori a filmelor pentru montaj.

vizipcă *sf* vz ***vizitcă***

vizipușcă *sf* [At: ALR SN III h 909 / Pl: *~ști* / E: mg ***vízipuska***] (Trs) Pompă de incendiu.

vizir[1] *sm* [At: (a. 1595-1622) ROSETTI, B. 71 / V: (înv) ***vez~, veziriu, ~iu,*** (reg) ***~zur*** / Pl: *~i* / E: tc ***vezir*** cf fr *vizir*] **1** Titlu dat înalților demnitari ai Imperiului Otoman care aveau însărcinări corespunzătoare acelora ale unui ministru de astăzi. **2** Persoană care avea titlul de vizir **(1)**. **3** (Înv; pex) Înalt dregător în țările musulmane cu funcții asemănătoare acelora ale unui ministru. **4** (Îs) *Mare ~* sau *~ul cel mare* Titlu dat dregătorului care îndeplinea funcția de prim-sfetnic al sultanului și care avea însărcinări corespunzătoare prim-ministrului de astăzi. **5** (Îas) Persoană care purta titlul de mare vizir **(4)**. **6** (Irn; iuz; îas) Supranume dat de contemporani lui I. C. Brătianu, prim-ministru al guvernului român. **7** (Înv; fig) Tiran. **8** (Mol) Nume dat unei poziții a arșicului în jocul de copii cu arșice Si: (reg) *armaș* **(11)**. **9** (Mol; pex) Copilul care aruncă arșicul în poziția numită „vizir" **(8)** Si: (reg) *armaș* **(10)**.

vizir[2] *sn* vz ***vizieră***

vizirat *sn* [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) ***veziriat*** (P: *~ri-at*), ***~riat*** (P: *~ri-at*) / Pl: *~e*, (îvr) *~uri* / E: fr ***vizirat***] **1** Funcția de vizir[1] **(2)** Si: (înv) *vezaret* **(1)**, *vizirie* **(1)**, *vizirlâc* **(1)**. **2** Rangul de vizir[1] **(2)** Si: (înv) *vezaret* **(2)**, *vizirie* **(2)**, *vizirlâc* **(2)**. **3** Perioadă de timp în care cineva îndeplinea funcția de vizir[1] **(2)** Si: (înv) *vezaret* **(3)**, *vizirie* **(3)**, *vizirlâc* **(3)**. **4** (Rar; îs) *~ul cel mare* sau *marele ~* Funcția de mare vizir[1] **(2)**. **5** (Rar; îas) Rangul de mare vizir[1] **(2)**. **6** (Irn; iuz) Guvernare ministerială dictatorială.

vizirățăpt *sn* [At: ALIL XXIX, 317 / Pl: *~e* / E: ger ***Visiterezept***] (Reg) Rețetă medicală.

vizireasă *sf* [At: ȘIO II$_1$, 379 / Pl: *~ese* / E: ***vizir[1]*** + *-easă*] Soția vizirului[1] **(2)**.

vizireport *sn* vz ***vizărăpert***

viziresc, ~ească *a* [At: R. GRECEANU, CM II, 171 / V: (îvr) ***vez~*** / Pl: *~ești* / E: ***vizir[1]*** + *-esc*] **1** Care aparține vizirului[1] **(2)** Si: (înv) *vizirial* **(1)**, (nob) *viziricesc* **(1)**. **2** Privitor la vizir[1] **(2)** Si: (înv) *vizirial* **(2)**, (nob) *viziricesc* **(2)**.

viziri [At: NECULCE, L. 168 / V: ***vez~*** / Pzi: *~resc* / E: ***vizir[1]***] **1** *vi* (Înv) A exercita funcția de vizir[1] **(2)**. **2-3** *vtfr* A (se) face vizir[1] **(2)**.

vizirial, ~ă *a* [At: GHICA, S. VII / P: *~ri-al* / V: (îvr) ***vez~*** / E: fr ***vizirial***] **1-2** (Înv) Viziresc **(1-2)**. **3** (Irn; iuz) Care este specific unei guvernări ministeriale dictatoriale.

viziriat[1] *sn* [At: ȘINCAI, HR. III, 81/13 / P: *~ri-at* / Pl: ? / E: ***vizir[1]*** + *-iat*] (Îvr) Provincie administrată de un vizir[1] **(2)**.

viziriat[2] *sn* vz ***vizirat***

viziricesc, ~ească *a* [At: CAMILAR, în SFC I, 115 / Pl: *~ești* / E: ***vizir[1]*** + *-icesc*] (Nob) **1-2** Viziresc **(1-2)**.

vizirie *sf* [At: M. COSTIN, O. 178 / V: ***vez~***, (îvr) ***vezer~*** / Pl: ? / E: ***vizir[1]*** + *-ie*] (Înv) **1-3** Vizirat **(1-3)**.

viziriu *sn* vz ***vizir[1]***

vizirlic *sn* vz ***vizirlâc***

vizirlâc *sn* [At: (a. 1693) ȘIO II$_1$, 379 / V: ***vez~***, (îvr) ***~lic*** / Pl: *~uri* / E: tc ***vezirlik***] (Înv) **1-3** Vizirat **(1-3)**.

vizit *sn* vz ***vizită[1]***

vizita [At: IORGOVICI, O. 40/20 / V: *~tez*, (îvr) *vizit* / Cj și: 3 (îvr) *să vizite* / E: lat ***visitare***, fr ***visiter***] **1-2** *vtrr* A merge (acasă) la cineva (din prietenie, din curtoazie, din obligație etc.) cu scopul unei întrevederi Si: *a (se) vedea* **(89-90)**, (frm) *a (se) frecventa* **(4)**, (înv) *a vizitarisi* **(1)**. **3** *vt* (C. i. bolnavi) A consulta, prin deplasare la domiciliul bolnavului sau în saloanele unui spital (pentru stabilirea diagnosticului, pentru indicarea tratamentului etc.) Si: (înv) *a vizitarisi* **(2)**. **4** *vt* A merge (în grup) într-o țară, într-o localitate, la un obiectiv cultural sau turistic etc. cu scopul de a cunoaște, de a se informa, de a se relaxa etc. Si: (înv) *a vizitarisi* **(3)**. **5** *vt* (Înv) A frecventa (cursurile unei școli). **6** *vt* (Fig; d. animale, păsări etc.) A veni (des) într-un anumit loc. **7** *vt* (Îvr; pex; d. vehicule) A trece printr-un anumit loc. **8** *vt* (C. i. imobile, instituții etc.) A efectua un control (prin deplasare la fața locului) Si: *a inspecta*, (înv) *a vizitarisi* **(4)**. **9** *vt* A controla (o navă străină). **10** *vt* (Înv) A examina (cu atenție și în detaliu).

vizitant *a* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr 21, 28/1 / Pl: *~nți* / E: ***vizita*** + *-ant*] (Îs) *Profesor ~* Profesor universitar care ține (periodic) cursuri la o universitate dintr-o țară (sau dintr-o localitate) diferită de cea în care își are reședința.

vizitare *sf* [At: GENILIE, G. 58/20 / Pl: *~tări* / E: ***vizita***] **1** Vizită **(1)**. **2** (Îvr) Consult medical (prin deplasare la domiciliul bolnavului). **3-4** Vizită[1] **(16-17)**. **5** (Înv) Frecventare **(1)**. **6** Deplasare a cuiva la fața locului pentru a constata un anumit lucru, pentru a se edifica asupra unei situații Si: (îvr) *vizitație* **(5)**. **7** Vizită[1] **(19)**. **8** (Teh; d. piese, dispozitive etc.; îla) **De ~** Care permite pătrunderea în interiorul unei instalații sau a unei construcții pentru a se efectua lucrări de reparație, de întreținere etc. **9** (Înv) Examinare (atentă și în detaliu).

vizitarisi *vt* [At: MUMULEANU, R. 38/8 / Pzi: *~sesc* / E: ***vizită[1]*** + *-arisi*] (Înv) **1-4** A vizita **(1, 3, 4, 8)**.

vizitarisire *sf* [At: AR (1837), 131[2]/9 / Pl: *~ri* / E: ***vizitarisi***] (Îvr) Vizită[1] **(19)**.

vizitat, ~ă *a* [At: STAMATI, D. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***vizita***] **1** (Înv; d. persoane) Care a primit vizita[1] **(1)** cuiva (acasă). **2** (Înv; d. persoane) Care a avut (acasă) o întrevedere cu cineva. **3** (D. țări, localități, obiective culturale sau turistice etc.) Care este cunoscut în urma unei vizite[1] **(16)**.

vizitator, ~oare *smf* [At: AR (1829), 132[2]/10 / V: (înv) ***~tat~*** *smf*, (îvr) ***~e*** *sm* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***vizita*** + *-tor* cf it *visitatore*] **1** Persoană care vizitează **(1)** pe cineva Si: *invitat, musafir, oaspete*. **2** Persoană căreia i se oferă ospitalitate Si: *invitat, musafir, oaspete*. **3** Persoană care vizitează **(3)** o țară, o localitate, un obiectiv cultural sau turistic etc. **4** (Înv) Inspector.

vizitatore *sm* vz ***vizitator***

vizitație *sf* [At: (a. 1776) IORGA, S. D. XIII, 132 / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: lat ***visitatio, -onis***, fr ***visitation***, ger ***Visitation***] **1** (Înv) Inspecție a unei unități administrative bisericești, a unei instituții de învățământ etc. **2** (Înv) Consult medical. **3-4** (Înv) Vizită[1] **(16-17)**. **5** (Îvr) Vizitare **(6)**. **6** (Îvr) Vizită[1] **(19)**. **7** (Mar; Ban) Recrutare **(1)**.

vizitațiune *sf* vz ***vizitație***

vizită[1] *sf* [At: IST. AM. 24[r]/15 / A și: *~zită* / V: (reg) ***vez~***, (îvr) ***~zetă***, (nob) ***vizit*** *sn* / E: fr ***visite***] **1** Deplasare (acasă) la cineva (din prietenie, din curtoazie, din obligație etc.) cu scopul unei întrevederi Si: *vizitare* **(1)**, *vindic* **(3)**. **2** Primire (acasă) a cuiva (oferindu-i ospitalitate, găzduire) Si: (reg) *vindic* **(4)**. **3** Întrevedere care are loc cu prilejul deplasării la cineva sau al primirii cuiva Si: (reg) *vindic* **(5)**. **4** Interval de timp în care are loc o vizită **(3)** Si: (reg) *vindic* **(6)**. **5** (Îs) *Carte* (sau, înv, *cartă*) *de ~* Bucată mică de carton, dreptunghiulară, pe care este scris numele unei persoane, profesiunea, titlurile, adresa etc. și care poate fi înmânată sau trimisă (cunoscuților). **6** (Îcs) *Carte de ~* Joc a cărui dezlegare constă în obținerea unui nume, a unui proverb, a unui titlu de carte etc. prin anagramarea literelor dintr-un nume dat. **7** (Îe) **A fi în ~** (cu cineva) A avea relații de prietenie cu cineva. **8** (Îae) A se vizita reciproc. **9-10** (Pm) Vizitator **(1-2)**. **11** Serviciu prestat de un medic care se deplasează la domiciliul bolnavului sau care primește un bolnav în cabinetul său pentru consultație. **12** Deplasare zilnică făcută de medici, însoțiți de personalul auxiliar, în saloanele unui spital, la patul bolnavilor. **13** (Pex) Examen medical. **14** (Îs) *~ medicală* Control medical periodic, obligatoriu, în anumite sectoare de activitate. **15** (Mun; îs) *~ de mână* Examen medical fără raze „X". **16** Deplasare (în grup) într-o țară, într-o localitate, la un obiectiv cultural sau turistic etc. cu scopul de a cunoaște, de a se informa, de a se relaxa etc. Si: *vizitare* **(3)**, (înv) *vizitație* **(3)**. **17** Interval de timp în care are loc o vizită[1] **(16)** Si: *vizitare* **(4)**, (înv) *vizitație* **(4)**. **18** (Îs) *~ oficială* Deplasare efectuată de o persoană sau de un grup de persoane (cu funcții de conducere), în scopul realizării unor acorduri politice, economice, culturale etc. **19** Inspecție efectuată prin deplasare la fața locului Si: *vizitare* **(7)**, (îvr) *vizitație* **(6)**, *vizitarisire*. **20** Operație de verificare, pe timp de război,

a documentației, a încărcăturii etc. unui vas străin, suspectat de încălcarea dreptului internațional.

vizită[2] *sf* vz *vizitcă*

vizităr *sn* vz *vizitcă*

vizitător, ~oare *smf* vz *vizitator*

vizitcă *sf* [At: MOLDOVAN, Ț. N. 60 / V: *~zâtcă*, *~ibcă*, *~iclă* (Pl: *~icle*), *~ipcă* (Pl și: *~ipce*), *~zită* *sf*, *~iclu* (Pl: *~icle*, *~icluri*), *~tar* (A: nct), *~tlu* (Pl: *~tle*) *sn* / Pl: *~tci* / E: mg dal *vizitka*, *vizitli*, *vizikli*] (Reg) **1** Bluză (pentru femei). **2** Mânecar de mătase (pentru femei). **3** (Îf *vizâtcă*) Rochie. **4** (Îf *viziclu*) Jachetă. **5** (Îaf) Veston de oraș (pentru femei). **6** (Îaf) Scurteică. **7** (Îaf) Haină (pentru femei).

viziteiesc, ~eiască *a* [At: GANE, N. II, 149 / Pl: *~ești* / E: *vizitiu* + *-esc*] (Înv) De vizitiu (**1**).

viziteu *sm* vz *vizitiu*

vizitic *sn* [At: CV 1952, nr 5, 40 / V: *vezet~* (Pl: *vezetice*) / Pl: *~ice*, *~uri* / E: mg *vezeték* (dal *vezetík*)] **1** (Mar; Trs) Robinet (la o instalație de apă). **2** (Trs) Fântână cu pompă. **3** (Trs) Cișmea (**1**).

vizitiu *sm* [At: (a. 1637) ARHIVA II, 380/4 / V: (îrg) *vezăteu*, *vezetău*, *vezeteu*, *vezet~*, *~teu*, (reg) *vezăt~*, *~zăt~*, *~zeteu*, *~zet~* / E: mg *vezető*] **1** Persoană (angajată) care mână (ca profesionist) caii la o trăsură, la o căruță etc. (având și obligația de a-i îngriji) Si: (reg) *cociș*, *nopsamoș* Vz *birjar*, *surugiu*. **2** (Pop; art.) Constelație din emisfera boreală, situată în apropiere de constelația gemenilor Si: (reg) *ocol*.

vizitlu *sn* vz *vizitcă*

vizitoaică *sf* [At: VALIAN, V. / Pl: *~ice* / E: *vizitiu* + *-oaică*] (Îdt) Soția vizitiului (**1**).

vizitor *sm* [At: BREZOIANU, Î. 41/13 / Pl: *~i* / E: fr *visiteur*] (Fîr) Inspector.

viziună *sf* vz *vizuină*

viziune[1] *sf* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 39 / P: *~zi-u~* / V: (îvr) *~ione* / Pl: *~ni* / E: fr *vision*, lat *visio, -onis* cf it *visione*] **1** Reprezentare mentală (a realității) creată pe baza impresiilor primite anterior prin simțuri, pe baza concepțiilor proprii etc. **2** (Ccr) Realitate desemnată printr-o viziune (**1**). **3** Posibilitate de imaginare a unei realități viitoare. **4** (Ccr) Imagine asupra viitorului[1] (**14**) proiectată mental. **5** Percepție vizuală. **6** (Ccr) Realitate percepută prin simțul văzului. **7** Reprezentare supranaturală. **8** Reprezentare halucinatorie. **9** (Spc) Reprezentare considerată ca rezultat al revelației divine. **10** (Ccr) Obiectul unei viziuni (**9**). **11** Manieră de a vedea, de a interpreta realitatea Si: *perspectivă*. **12** (Pex) Concepție asupra unei anumite realități.

viziune[2] *sf* vz *vizuină*

vizmertec *sn* vz *vizmertic*

vizmertic *sn* [At: H XVIII, 104 / A și: *viz~* / V: *vejmenticăl*, *veșment~* (Pl și: *veșmentice*), *~zimetăr*, *~tec*, *~mint~*, *~mir~* / Pl: *~uri* / E: mg *vízmérték* (dal *vízmértík*, *vízmírtík*)] (Trs) Nivelă cu apă.

vizmintic *sn* vz *vizmertic*

vizmirtic *sn* vz *vizmertic*

vizmut *sn* vz *bismut*

viznea *sf* vz *vizinea*

vizoc *sn* [At: LEXIC REG. II, 118 / Pl: *~uri* / E: ucr **візок**] (Buc) Vagonet (de cale ferată).

vizomat *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~e* / E: ger *Visiomat*] **1** Aparat cu celulă fotoelectrică, folosit în instalațiile de fotoreproducere la întreruperea automată a expunerii. **2** Aparat fotoelectric folosit pentru determinarea transparenței materialelor solide și lichide sau a intensității de culoare.

vizon *sm* [At: CADE / Pl: *~i* / E: fr *vison*] **1** Mamifer patruped carnivor, originar din America de Nord, din familia mustelidelor, asemănător cu nurca și cu vidra, dar de talie mai mare, cu blana prețioasă, de obicei de culoare brună-închis (*Lutreola vison*). **2** Blană de vizon (**1**). **3** (Pex) Haină de vizon (**2**).

vizonie *sf* vz *vizuină*

vizor *sn* [At: CADE / Pl: *~oare* / E: fr *viseur*] **1** Dispozitiv la un aparat sau la un instrument optic care permite delimitarea câmpului vizual, stabilirea direcției de vizare sau citirea indicațiilor de pe o scară gradată. **2** (Mpl) Ochelari la măștile de gaze. **3** Vizieră (**1**). **4** Dispozitiv optic alcătuit dintr-un sistem de lentile care realizează lărgirea câmpului vizual și care, montat într-o ușă, permite a se privi în exterior. **5** (Reg; lpl) Ochelari.

vizual, ~ă *a* [At: I. GOLESCU, C. / P: *~zu-al* / Pl: *~i*, *~e* / E: lat *visualis, -e*, fr *visuel*] **1** Care se referă la văz (**1**). **2** Care aparține vederii[1] (**60**). **3** Care se percepe cu ajutorul văzului (**1**). **4** Care este condiționat de vedere (**59**). **5** Care este obținut prin intermediul văzului (**1**). **6** (Îs) *Rază* (sau *linie*) *~ă* Linie dreaptă, imaginară, care unește ochiul observatorului cu obiectul observat. **7** (Îs) *Câmp* (sau, rar, *spațiu*, *orizont*) *~* Porțiune de spațiu pe care o poate cuprinde cineva, la un moment dat, cu privirea. **8** (Îas) Spațiu delimitat care se poate observa printr-un instrument optic. **9** (Îs) *Unghi* (sau, îvr, *angul*) *~* Unghi format de liniile imaginare care unesc ochiul observatorului cu extremitățile delimitând porțiunea din spațiu cuprinsă, la un moment dat, cu privirea. **10** (Îs) *Tip ~* Persoană care are o acuitate deosebită a percepțiilor vizuale (**5**). **11** (D. artiști) A cărui sensibilitate artistică se manifestă în special în transpunerea percepțiilor vizuale (**5**). **12** (Îs) *Memorie ~ă* Memorie care reține cu precădere imaginile văzute.

vizualitate *sf* [At: PAPADAT-BENGESCU, O. III, 96 / P: *~zu-a~* / Pl: *~tăți* / E: lat *visualitas, -atis*] **1** Vedere (**60**). **2** Simțul văzului (**1**). **3** (Pex) Imagine vizuală (**3**). **4** (Rar) Manieră de a vizualiza (**3**).

vizualiza *vt* [At: JUN. LIT. XXIV, 143 / P: *~zu-a~* / Pzi: *~zez* / E: fr *visualiser*, eg *visualise*] **1** A face vizibil (**1**) (un fenomen invizibil). **2** A-și reprezenta mental (o imagine din realitate). **3** A reprezenta (artistic) în imagini vizuale (**5**) o anumită realitate. **4** (Teh; d. aparate) A face posibilă observarea vizuală (**5**) a fenomenului cercetat. **5** (Inf) A afișa pe un ecran.

vizualizare *sf* [At: IORDAN, L. R. A. 484 / P: *~zu-a~* / Pl: *~zări* / E: *vizualiza*] **1** Transformare a unui fenomen din invizibil în vizibil. **2** Reprezentare mentală (a unei imagini din realitate). **3** Reprezentare (artistică) în imagini vizuale (**5**) a unei anumite realități. **4** (Teh) Convertire în imagini vizuale (**3**) a fenomenului cercetat. **5** (Inf) Afișare pe un ecran a unei informații.

vizualizat, ~ă *a* [At: V. ROM. februarie 1974, 60 / P: *~zu-a~* / Pl: *~ați*, *~e* / E: *vizualiza*] **1** Care este obținut prin intermediul văzului (**1**). **2** Care reprezintă o percepție vizuală (**5**). **3** Care a fost făcut vizibil (**3**). **4** Care este reprezentat mental. **5** (Teh; d. un fenomen cercetat) Convertit în imagini vizuale (**3**). **6** (Inf; d. o informație) Afișat pe un ecran.

vizuină *sf* [At: TETRAEV. (1574), 212 / V: (îrg) *vezunie*, *viez~*, *viezunie*, *vijunie*, *~zonie* (A: nct), *~zunie* (Pl și: *vizunie*), (reg) *bizunie* (A și: *bizunie*), *iezuină*, *iezunie*, *vez~*, *vezurină*, *viezuime*, *viezurină*, *viezuri~*, *~ziună*, *~ziune*, *~ne*, *~uri~* / Pl: *~ne* / E: *viezure*] **1** Loc de adăpost pe care și-l sapă în pământ unele animale sălbatice Si: *bârlog* (**2**), (rar) *năzuină*. **2** (Îrg; pex) Peșteră (care poate fi folosită drept adăpost). **3** (Fig) Ascunzătoare (**5**). **4** (Fig) Refugiu. **5** (Pan) Adăpost (**1**). **6** (Pan) Cocioabă (**1**). **7** (Pan) Locuință.

vizuine *sf* vz *vizuină*

vizuni *vi* [At: SBIERA, P. 123 / Pzi: 3 *~nește* / E: *vizunie*] (Buc; d. unele animale sălbatice) A trăi într-o vizuină (**1**).

vizunie *sf* vz *vizuină*

vizur *sm* vz *vizir*[1]

vizurină *sf* vz *vizuină*

vlabnic *sn* vz *vladnic*[1]

vladic *sm* vz *vlădică*

vladică *sm* vz *vlădică*

vladnic[1] [At: (a. 1668) URICARIUL XXV, 275 / V: (înv) *hlabn~*, *hl~*, *hlavn~*, *~abn~*, *~amnec*, *~amn~*, *~an~*, *~atn~*, *~avn~*, (reg) *hlamn~* / Pl: *~ice* / E: ns cf slv **владнъ**] **1** *sn* (Mol; înv) Teren umed (acoperit cu iarbă), de obicei pe malul unei ape curgătoare. **2** *sn* (Reg; îf *hlamnic*) Mocirlă. **3** *a* Care conține multă apă. **4** *sn* (Mol) Baltă (**1**). **5** *sn* (Mol) Lac (mare).

vladnic², *~ă a* [At: ODOBESCU, S. III, 183 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ns cf slv владни] (Înv) **1** Mare[1]. **2** Rezistent.

vlafă¹ sf vz *vâlfă*

vlafă² sf vz *vâlvă¹*

vlag sn [At: DLR ms / Pl: ? / E: nct] (Reg) Instrument folosit la îndoirea doagelor de lemn și a cercurilor de la butoaie.

vlagă¹ sfs [At: CORESI, EV. 350 / E: slv влага cf srb *vlaga*, bg влага] **1** Capacitate fizică sau morală de a depune un efort, de a realiza ceva Si: *energie* (**2**), *putere*, (îrg) *vlavie* (**1**), (reg) *mamor*, *vlastă* (**2**) Vz *vigoare* (**1**). **2-3** (Îljv) **Fără ~** (Care este) fără energie (**2**).

vlagă² sf vz *blagă*

vlah, *~ă sm*, *a* vz *valah*

vlahic, *~ă a* vz *valahic*

vlaican sm [At: I. CR. VI, 127 / Pl: *~i* / E: ns cf *vlăjgan*] (Mol) Om voinic și greoi.

vlaiog sn [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~oage* / E: ns cf *vlajoagă*] (Mun) **1** Ciomag (**1**). **2** (Pex) Lovitură de ciomag.

vlajniță sf vz *vlașiță*

vlajoagă sf [At: L. ROM. 1959, nr. 3, 67 / Pl: *~age* / E: ns cf *vlaiog*] (Reg) Nuia.

vlamnec sn vz *vladnic¹*

vlamnic sn vz *vladnic¹*

vlangăr sn vz *vangăr*

vlanic sn vz *vladnic¹*

vlasfemie sf vz *blasfemie*

vlastă sf [At: PSALT. SCH. 528/9 / V: (înv) *~ti* (A: nct), *~tie*, (reg) *~te* / Pl: *~te* / E: slv властъ, власти] **1** (Îrg) Autoritate (**1**). **2** (Reg) Vlagă[1] (**1**).

vlaste sf vz *vlastă*

vlastel sm [At: STOICESCU, S. D. 32 / Pl: *~i* / E: slv властель] (În Evul Mediu; în Țara Românească) Mic proprietar care avea obligația de a merge la oaste și de a da cai pentru război.

vlastelin sm [At: IST. ROM. II, 324 / Pl: *~i* / E: slv властелинъ] (În Evul Mediu; mai ales în Țara Românească) Mare proprietar.

vlasti sf vz *vlastă*

vlastie sf vz *vlastă*

vlașcă sf [At: DLR ms / Pl: *vlăști* / E: ns cf slv влага, *влажка] (Mol) **1** Loc mlăștinos. **2-3** (Pex) (Pădure în) lunca unui râu.

vlași smp [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 208 / V: *~ști* / E: nct] **1** (Ban) Microorganisme care se găsesc în apă. **2** (Trs; îf *vlaști*) Viermi mici și subțiri.

vlașiță sf [At: I. CR. II, 109 / V: *glașni~*, *~ajni~*, *~șni~*, *vra~*, *vrașni~* / Pl: *~țe* / E: srb *vlašica*] (Olt; Mun) **1** Varietate de ceapă cu bulbul compus, ca usturoiul, și cu foarte multe frunze cărnoase (*Allium ascalonicum*). **2** (Bot) Samurasla (de ceapă sau de usturoi).

vlașniță sf vz *vlașiță*

vlaști smp vz *vlași*

vlaștie av [At: LEXIC REG. II, 122 / E: ns cf *vraiște*] (Mol) Pretutindeni.

vlaștină sfs [At: SCL 1979, 97 / E: nct] (Reg; îe) **A-și face ~** A-și petrece timpul.

vlatnic sn vz *vladnic¹*

vlavă¹ sf vz *vâlvă¹*

vlavă² sf vz *vlavie*

vlavie sf [At: GORJAN, H. II, 62/3 / V: (reg) *~vă* / Pl: *~ii* / E: ns cf *vlagă¹*] **1** (Îrg) Vlagă[1] (**1**). **2** (Reg) Bucurie (**1**). **3** (Reg; lpl) Strigoi. **4** (Olt; lpl; îf *vlave*) Minciuni.

vlavnic sn vz *vladnic¹*

vlăcuit, *~ă a* vz *vlăguit*

vlădeanca sfa [At: SEVASTOS, N. 282 / E: *Vlădeni*] (Reg) **1** Dans popular care se joacă după masa de cununie. **2** Melodie după care se execută vlădeanca (**1**).

vlădi v vz *vlădui*

vlădic sm vz *vlădică*

vlădică sm [At: PSALT. 129 / V: (îvp) *vlădic*, (înv) *vladic*, *vlad~*, *vled~* / Pl: *~ici* / G-D: *~căi*, *~icii*, *~icei*, *~ichii* / E: slv владыка] **1** (Înv) Persoană aflată la conducerea unui stat Si: *cârmuitor* (**5**), *domnitor* (**1**), *stăpânitor*. **2** (Îe) **De la ~ până la opincă** Din toate clasele sociale. **3** (Îae) Toți, fără nici o deosebire. **4** (Îvp) Arhiereu (**1**). **5** (Îvp; spc) Episcop[1] (**3**). **6** (Îvp; spc) Mitropolit. **7** (Îvp; pgn) Preot.

vlădicesc, *~ească a* [At: PSALT. 99 / Pl: *~ești* / E: *vlădică* + *-esc*] **1** (Înv) Care aparține vlădicăi (**1**). **2** (Înv) Care este specific vlădicăi (**1**). **3** (Înv) Care vine de la vlădică (**1**). **4-5** (Îvp) Clerical (**1-2**). **6-8** (Îvp) Care se cuvine numai vlădicăi (**4-6**). **9-11** (Îvp) Care are rang de vlădică (**4-6**). **12** (Reg; d. cai) Gras (**2**).

vlădicește av [At: LB / E: *vlădică* + *-ește*] (Îdt) **1-5** În felul vlădicilor (**1**, **4-7**).

vlădici [At: EUSTRATIE, PRAV. 34/13 / Pzi: *~icesc* / E: *vlădică*] (Înv) **1-2** *vtf* A face să devină cleric (**1**). **3** *vtf* A face să devină arhiereu (**1**). **4-6** *vi* A avea rangul de vlădică (**4-6**). **7-9** *vi* A oficia serviciul religios în calitate de vlădică (**5-7**).

vlădicie sf [At: PSALT. 213 / Pl: *~ii* / E: *vlădică* + *-ie*] **1** (Înv) Guvernare (**1**). **2** (Înv) Autoritate (politică, administrativă etc.). **3** (Bis; înv) Putere (a divinității). **4** (Îvr; urmat de un *aps*) Termen de reverență pentru o persoană de rang înalt. **5** (Îvp) Demnitatea de cleric (**1**). **6** (Îvp) Demnitatea de arhiereu (**1**). **7** (Îvp; spc) Funcția de episcop[1] (**1**) Si: *episcopie* (**1**). **8** (Îvp; spc) Funcția de mitropolit Si: *mitropolie*. **9** (Îvp) Perioadă de timp cât păstorește un preot sau un arhiereu (**1**). **10** (Îvp) Organizație bisericească ortodoxă autocefală, condusă de un prelat. **11** (Îvp; spc) Episcopie (**3**). **12** (Îvp) Mitropolie. **13-15** (Îvp) Sediul vlădiciei (**10-12**).

vlădilă sm [At: PĂSCULESCU, L. P. 195 / Pl: *~li* / E: *vlădică*] (Reg) **1** Arhiereu (**1**). **2** (Spc) Episcop[1] (**3**). **3** (Spc) Mitropolit. **4** (Pgn) Preot.

vlădiță sf vz *mlădiță*

vlădui vt [At: PSALT. SCH. 221/5 / V: (îrg) *~di*, (îvr) *vlud~* / Pzi: *~esc* / E: slv владати] **1** (Înv) A guverna (**1**). **2** (Înv) A stăpâni. **3** (Trs; îf *vlădi*) A-și exercita autoritatea asupra cuiva.

vlăduitor sm [At: PSALT. 105 / Pl: *~i* / E: *vlădui* + *-tor*] (Înv) **1** Cârmuitor (**5**). **2** Stăpânitor.

vlăduț sm vz *vlăduță*

vlăduță sms [At: GORJAN, în SFC IV, 154 / V: *vlăduț sm* / E: *Vlad* + *-uț(ă)*] (Fam) Om prost Si: *neghiob*, *nerod*.

vlăgos, *~oasă a* [At: CANTEMIR, I. I. II, 81 / Pl: *~oși* / E: *vlagă¹* + *-os*] (Îvr) Plin de vlagă[1] (**1**).

vlăgui [At: I. GOLESCU, C. / Pzi: *~esc* / E: *vlagă¹* + *-ui*] **1-2** *vtr* A epuiza sau a fi epuizat de puteri Si: *a (se) extenua* (**1-2**), *a (se) istovi*. **3** *vr* (Mun; pex) A îmbătrâni. **4** *vr* (Mun; d. obiecte, unelte etc.) A se uza. **5** *vt* A prelucra pielea prin tăbăcire.

vlăguire sf [At: IONESCU-RION, S. 186 / Pl: *~ri* / E: *vlăgui*] Epuizare fizică sau morală.

vlăguit, *~ă a* [At: I. GOLESCU, C. / V: *~ăcu~* / Pl: *~iți*, *~e* / E: *vlăgui*] **1** (D. ființe) Epuizat de puteri (fizic sau moral) Si: *extenuat²* (**1**), *istovit*. **2** (Mun; d. obiecte, unelte etc.) Uzat.

vlăguitor, *~oare* [At: ARDELEANU, D. 198 / P: *~gu-i~* / Pl: *~i*, *~oare* / E: *vlăgui* + *-itor*] **1** *a* Care epuizează de puteri Si: *extenuant*, *istovitor*. **2** *sm* Muncitor care lucrează la prelucrarea pieilor într-o tăbăcărie.

vlăhovnic sm vz *vâlhovnic¹*

vlăhvă sf vz *vâlvă¹*

vlăioagă sf [At: DAMÉ, T. 22 / Pl: *~age* / E: ns cf *vlagă¹*] (Reg) Funie care leagă strâns proțapul de restul saniei Si: (reg) *apărătoare* (**4**), *ceatlău* (**4**), *coardă¹* (**59**), *gânj* (**8**), *lambă*, *lanțuș*, *legătură*.

vlăiug sm [At: LEXIC REG. 23 / Pl: *~ugi* / E: ns cf *vlagă¹*] (Trs) Om foarte bătrân și bolnăvicios.

vlăjan sm vz *vlăjgan*

vlăjar sm vz *vlăjgan*

vlăjdău sm [At: PAMFILE, J. II, 172 / Pl: *~ăi* / E: ns cf *vlăjgan*, *haidău*] (Reg) Om voinic și leneș.

vlăjea v vz *vlăji*

vlăjgan, ~ă *sm*, (rar) *sf* [At: PAMFILE, J. II, 172 / V: (reg) ***~jan, ~jar, vlej~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *vlagă*[1], srb *vlašan*] **1** (Şdp) Persoană tânără, înaltă, voinică Si: (reg) *melean* Vz *găligan, haidamac, haidău, haidumă, lungan, mazdrop, măgădău, mărigan, nandralău*. **2** (Reg) Om înalt şi prost. **3** (Reg) Om voinic şi leneş.

vlăjgănos, ~oasă *a* [At: ALAS 20 X, 1935, 3/6 / Pl: *~oşi, ~oase* / E: ***vlăjgan*** + *-os*] (Nob) **1** De vlăjgan. **2** Puternic.

vlăji [At: L. ROM. 1961, 238 / V: ***~jea*** / Pzi: ***~jesc*** / E: ns cf *vlagă*[1], *vlăgui*] (Reg) **1** *vt* (D. vânt, ploaie, grindină; c. i. plante) A culca la pământ. **2** *vr* (D. lemne; îf *vlăjea*) A se face elastic, bătându-l cu muchia toporului şi trecându-l prin foc.

vlămătoc *s* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. 216 / Pl: ? / E: ns cf *vălătuc, ghemotoc*] (Ban) Val[1] **(36)** de pânză.

vlăscean *sm* vz ***vlăşcean***

vlăsceancă *sf* vz ***vlăşceancă***

vlăsencuţă *sf* [At: H X, 365 / E: ***vlăsceancă*** + *-uţă*] (Reg) **1** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** Melodie după care se execută vlăsencuţa **(1)**.

vlăsie *sf* [At: RESMERIŢĂ, D. / Pl: *~ii* / E: ***Vlăsia***] (Mun) Pădure (de şes).

vlăsta *v* vz ***vlăsti***

vlăstar *sn* [At: BIBLIA (1688), 30[1]/47 / V: (înv) ***~e*** (Pl: *~tări*) *sf*, (reg) ***vră~*** / Pl: *~e, ~i* sm / E: ngr ***βλαστάρι***] **1** Ramură tânără, subţire şi flexibilă, care se dezvoltă din rădăcină sau din tulpina unei plante lemnoase Si: *lăstar, mladă, mlădiţă*. **2** (Fig) Descendent al unei familii.

vlăstare *sf* vz ***vlăstar***

vlăstăret *sn* [At: TDRG / Pl: *~uri* / E: ***vlăstar*** + *-et*] (Rar) **1-2** Vlăstăriş **(1-2)**.

vlăstări [At: PONTBRIANT, D. / Pzi: *~resc* / E: ***vlăstar***] (Rar) **1** *vi* A da vlăstare **(1)**. **2** *vi* (Fig) A germina **(4)**. **3** *vt* A îndepărta vlăstarele **(1)** de prisos.

vlăstăriş *sn* [At: TDRG / Pl: *~uri* / E: ***vlăstar*** + *-iş*] **1** Mulţime de vlăstare **(1)** (care alcătuiesc o pădurice, un crâng) Si: (rar) *vlăstăret* **(1)**, (înv) *vlăstărit*[1] **(1)**. **2** (Pex) Pădurice tânără şi deasă Si: (rar) *vlăstăret* **(2)**, (înv) *vlăstărit*[1] **(2)**.

vlăstărit[1] *sn* [At: DDRF / Pl: ? / E: ***vlăstări*** sau ***vlăstar***] (Înv) **1-2** Vlăstăriş **(1-2)**.

vlăstărit[2]***, ~ă*** *a* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~iţi, ~e* / E: ***vlăstări***] (Înv) **1** Care a dat vlăstare **(1)**. **2** (Fig) Care este sau a fost dezvoltat, extins.

vlăsti *vt* [At: GOLESCU, P. 298/4 / V: ***~ta*** / Pzi: 3 *~reşte* / E: ngr ***βλάστησα*** (aor *βλαστάνω*)] (Înv) **1** (D. plante) A germina **(1)**. **2** (D. plante) A da lăstari. **3** (D. pământ; c. i. plante; îf *vlăsta*) A face să germineze (fiind fertil, productiv).

vlăstos, ~oasă *a* [At: T. PAPAHAGI, M. / Pl: *~oşi, ~oase* / E: ***vlastă*** + *-os*] **1** (Mar; d. oi, vaci) Care dă lapte mult (şi bun). **2** (Reg; d. pământ) Favorabil pentru culturi. **3** (Pex; d. pământ) Fertil **(1)**.

vlăstoşea *a* [At: T. PAPAHAGI, M. 140 / Pl: *~ele* / E: ***vlăstos*** + *-ea*] (Mar; într-un descântec; d. stele) Care aduce belşug.

vlăşcean *sm* [At: BOLLIAC, O. 131 / V: ***~ăsc~*** / Pl: *~eni* / E: ***Vlaşca*** + *-ean*] **1** Locuitor din fostul judeţ Vlaşca. **2** (Mun; pex) Locuitor de la şes, în special din Câmpia Dunării.

vlăşceancă *sf* [At: VARONE, D. 156 / V: ***~ăsc~*** / Pl: *~ence* / E: ***vlăşcean*** + *-că*] **1** Locuitoare din fostul judeţ Vlaşca. **2** (Mun; pex) Locuitoare de la şes, în special din câmpia Dunării. **3** (Mun; art.) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **4** (Mun; art.) Melodie după care se execută vlăşceanca **(3)**.

vlăşebnicie *sf* vz ***vâlşebnicie***

vlânsă *sf* vz ***vâslă***[1]

vlâştoagă *sfs* [At: COMAN, GL. / E: nct] (Reg) Lână tunsă de pe oi Si: (reg) *vloagă*.

vleasc *sn* vz ***vreasc***

vledică *sm* vz ***vlădică***

vleg *sm* [At: BORZA, D. 54 / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Pepene galben (*Cucumis melo*).

vlej *sm* [At: LEXIC REG. 111 / Pl: *~i* / E: ns cf ucr *влежати*] (Buc) **1** Cal bătrân sau rău. **2** Om bătrân. **3** Bou care are coarnele întinse lateral.

vlejgan *sm* vz ***vlăjgan***

vlengăi *vt* [At: LEXIC REG. II, 106 / Pl: *~lesc* / E: nct] (Buc) A flutura **(8)**.

vleoj *sn* [At: LEXIC REG. 111 / Pl: *~uri* / E: nct] (Buc) Loc mlăştinos.

vleştie *sf* [At: RĂDULESCU-CODIN / Pl: *~ii* / E: nct] (Mun) **1** Nuia. **2** Prăjină. **3** (Pex) Bâtă. **4** (Dep) Persoană foarte înaltă şi slabă.

vleştioară *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~re* / E: ***vleştie*** + *-oară*] **1-6** (Reg; şhp) Vleştie **(1-3)** (mică).

vlizvu *s* [At: (a. 1773) GCR II, 93/13 / Pl: ? / E: nct] (Îvr) Zgomot slab, continuu şi monoton, produs de curgerea unei ape.

vloagă *sfs* [At: COMAN, GL. / E: nct] (Reg) Vlâştoagă.

vloc *sn* vz ***vlog***

vlog [At: BIBLIA (1688), IX, 185 / V: (reg) ***bl~, ml~, ~oc, ~oh*** / Pl: *~uri* / E: ns cf slv *влага* „umezeală"] **1** *sn* (Îvr) Cădere de apă. **2** *sn* (Reg; şîs ~ *mocănesc*) Ploaie măruntă şi de lungă durată, care cade pe o zonă întinsă. **3** *sn* (Reg) Cer întunecat, urmat de ploi lungi. **4** *av* (Reg) Neîncetat. **5** *sn* (Îrg) Număr mare de fiinţe sau de obiecte Si: *aglomeraţie, îmbulzeală*. **6** *sn* (Înv; spc; dep) Adunătură **(3)**.

vloh *sn* vz ***vlog***

vlohişă *a* [At: PAMFILE, VĂZD. 108 / Pl: *~şe* / E: ***vloh*** + *-işă*] (Reg; d. ploaie) Care este de lungă durată.

vlojoi *sn* vz ***vojoi***[1]

vlost *sn* [At: (a. 1667) BUL. COM. IST. IV, 23 / E: pn ***włość***, ucr ***волость*** cf slv ***власть***] (Înv) **1** Ţinut[1]. **2** Judeţ.

vloştină *sf* vz ***voştină***

vludui *v* vz ***vlădui***

vnoc *sm* vz ***vnuc***

vnuc *sm* [At: (a. 1640) GHIBĂNESCU, S. I. XXV, 6 / V: (îvr) ***vnoc*** / Pl: *~uci* / E: slv ***въноукъ***] (Înv; mai ales în formule de cancelarie) Nepot.

voace *sf* vz ***voce***

voagnăr *sm* [At: ALR I, 1833/1 / V: ***vuocn~, vuomn~*** / Pl: *~i* / E: nct] **1** (Ban) Rotar. **2** (Reg) Dogar **(1)**.

voaiant, ~ă *a* [At: CĂLINESCU, B. I. 400 / P: *voa-iant* / Pl: *~nţi, ~e* / E: fr ***voyant***] (Frm) Care atrage atenţia cuiva prin caracteristici izbitoare, şocante.

voaie *sf* vz ***voie***

voaior *sm* [At: MDA ms / P: *voa-ior* / Pl: *~i* / E: fr ***voyeur***] (Psh; Psa) Persoană care practică voaiorismul.

voaiorism *sns* [At: MDA ms / P: *voa-io~* / E: fr ***voyeurisme***] (Psh; Psa) Deviaţie sexuală în care plăcerea este obţinută din vizionarea pe ascuns a scenelor erotice.

voajăt *sn* [At: ALR 1367/98 / Pl: ? / E: ns cf *vaiet*] (Reg) Ecou[1] **(1)**.

voal *sn* [At: MUMULEANU, C. 164/13 / V: (îvr) ***~ă*** *sf*, ***vual***, (reg) ***vol*** / Pl: *~uri*, (reg) *~e* / E: fr ***voile***] **1** Ţesătură fină (şi transparentă) din mătase, bumbac sau fibre sintetice, folosită mai ales pentru confecţionarea unor obiecte de îmbrăcăminte femeieşti. **2** Bucată de voal **(1)** cu care femeile îşi acoperă capul sau faţa (conform unor obiceiuri sau ritualuri). **3** (Bot; Mol; îc) **~ul-miresei** Floarea-miresei (*Euphorbia marginata*). **4** (Bot; Olt; îac) Urzicuţă (*Verbena hybrida*). **5** (Bot; Mol; îac) Liliuţă (*Anthericum ramosum*). **6** Obiect de îmbrăcăminte pentru femei, confecţionat din voal **(1)**. **7** (Fig) Ceea ce acoperă ca un voal **(1)** (reducând vizibilitatea). **8** Înnegrire a unui material fotosensibil, din cauza unui defect de fabricaţie, a developării prelungite, a luminii difuze care îl impresionează accidental.

voala [At: ALEXI, W. / P: *vo-a~* / Pzi: *~lez* / E: fr ***voiler***] **1** *vt* A acoperi cu un voal **(1)** Si: *a ascunde* **(3)**, *a masca*. **2** (Fig) A înşela aparenţele. **3** *vr* (Rar) A-şi pune un voal **(2)**. **4** *vr* (D. voce, sunete) A-şi pierde sonoritatea şi limpezimea Si: *a se estompa*. **5** *vr* (D. materiale fotografice) A se deprecia din cauza voalului **(8)**.

voalare *sf* [At: ALEXI. W. / P: *vo-a~* / Pl: *~lări* / E: ***voala***] **1** Acoperire cu un voal (1) Si: *ascundere* (2), *mascare*. **2** (Fig) Înșelare a aparențelor. **3** (Rar) Acoperire a capului cu un voal (2). **4** Pierdere a sonorității și a limpezimii vocii sau a sunetelor Si: *estompare*. **5** Depreciere a unui material fotografic din cauza voalului (8).

voalat, ~ă *a* [At: ALEXI. W. / P: *vo-a~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***voala***] **1** Care este acoperit cu un voal (1) Si: *ascuns*[2] (3), *mascat*. **2** (Fig) Care înșală aparențele. **3** Care are aspectul unui voal (1). **4** Care poartă voal (2). **5** (Iuz; îs) *Damă ~ă* Doamnă (care purta din discreție voal și) care intervenea pentru afaceri (în ministere sau în alte instituții publice). **6** (D. voce, sunete) Care și-a pierdut sonoritatea și limpezimea Si: *estompat, stins*. **7** (D. negative fotografice) Degradat prin producerea unui voal (8).

voală *sf* vz ***voal***

voaletă *sf* [At: ALEXI. W. / P: *vo-a~* / Pl: *~te* / E: fr ***voilette***] Țesătură foarte fină cu aspect de rețea, care se fixează la pălăriile de damă ca garnitură sau pentru a acoperi fața.

voalțăr *sn* vz ***vals***[1]

voalțer *sn* vz ***vals***[1]

voalură *sf* [At: I. GOLESCU, C. / P: *vo-a~* / Pl: *~re* / E: fr ***voilure***] **1** Ansamblul velelor unei nave. **2** Curbura suprafeței unei parașute deschise. **3** (Pex) Pânza parașutei.

voame [At: ANON. CAR. / Pzi: 1 *vom*, 2 *vomi*, 3 *voame*, 4 *voamem*, 5 *voameți*, 6 *vom* / Par: *vomut* / E: ml ***vomere***] **1** *vt(a)* (Ban; Trs) A vomita. **2** (Pop; pan; c. i. inanimate) A da afară ceva Si: *a scoate*. **3** *vr* (Reg; d. construcții) A se nărui.

voarbă *sf* vz ***vorbă***

voarvă *sf* vz ***vorbă***

voască *sf* [At: DDRF / V: (îrg) ***vos~*** (Pl: *voște*), (reg) ***bo~*** (Pl: *boaște*), ***bosc*** *s*, ***bos~***, ***~sche***, ***vosc*** *s*, ***voșcă***, ***voște*** *sp* / Pl: *~aște* / E: slv ***воскъ***, srb ***voska*** cf *voaspă*] **1** (Reg; mai ales îf *vоscă*) Voștină (1). **2** (Ban; Olt; îf *boască*) Tescovină. **3** (Ban; Olt; șîf *boască*) Ceea ce rămâne din prunele fermentate după ce s-a făcut țuica. **4** (Ban; Trs; șîf *boască*) Drojdie de vin. **5** (Trs) Pleavă (de la boabele de cereale). **6** (Reg) Tărâță.

voaspă *sf* vz ***hoaspă***

voaș *sn* [At: ALR II, 6432/192 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Furcă de fier care împinge roata dințată a joagărului.

voașpăr *s* vz ***vașpor***

voașpor *sn* vz ***vașpor***

voaști *i* [At: VASILIU, P. L. 215 / E: fo] (Reg) Cuvânt care redă zgomotul produs de apă în căderea ei (pe ceva sau pe cineva).

voată *sf* vz ***vată***

voavă *sf* [At: COMAN, GL. / V: *vovă* / Pl: *~ve* / E: nct] **1** (Trs; mpl) Pănușă. **2** (Mar; Trs; mpl) Valvă (de fasole, de mazăre etc.). **3** (Mar; lpl) Coji rămase după stoarcerea mustului din struguri.

voază *sf* [At: ȘEZ III, 91 / Pl: *~ze* / E: mg ***váz*** „schelet"] (Reg) Om bătrân, neputincios (și leneș).

vobulator *sn* [At: DEX-S / Pl: *~oare* / E: eg ***wobbulator***, fr ***vobulateur***] Generator electric care produce oscilații de amplitudine constantă, dar cu frecvență liniar variabilă în timp, în scopul măsurării caracteristicilor de amplitudine și frecvență.

vocabul *sn* vz ***vocabulă***

vocabular *sn* [At: AMFILOHIE, G. F. 1[r]/18 / V: (înv) ***~iu***, ***~ler*** / Pl: *~e* / E: lat ***vocabularium***, fr ***vocabulaire***] **1** (Înv) Dicționar (de proporții mici) conceput ca lucrare anexă sau independentă Si: *glosar* (3). **2** Registru (cu literele alfabetului puse în evidență la margine) în care se scriu, în ordine alfabetică, nume, date etc. pentru a fi explicate, găsite ușor etc. **3** Totalitatea cuvintelor caracteristice limbii unei epoci, unei regiuni, unui anumit domeniu de activitate, unui anumit stil al limbii, unui scriitor sau unui vorbitor etc. **4** (Prc) Mod specific de exprimare a ideilor, a sentimentelor etc. **5** Totalitatea cuvintelor unei limbi Si: *lexic*. **6** Compartiment al limbii care cuprinde vocabularul (5) Si: *lexic*. **7** (Îs) *~ de bază* (sau *fundamental*) Fondul principal de cuvinte. **8** (Îs) *~ secundar* Masa vocabularului (5). **9** (Îs) *~ pasiv* Totalitatea cuvintelor unei limbi, pe care vorbitorii le înțeleg, dar nu le folosesc decât accidental. **10** (Îla) **De ~** Care aparține lexicului Si: *lexical*. **11** (Îal) Privitor la lexic Si: *lexical*.

vocabulariu *sn* vz ***vocabular***

vocabulă *sf* [At: MAN. ÎNV. 221/26 / V: (înv) ***vocabul*** *sn* / Pl: *~le* / E: lat ***vocabulum***, fr ***vocable***] (Liv) Cuvânt (1) (considerat din punctul de vedere al semnificației sau al utilizării sale).

vocabuler *sn* vz ***vocabular***

vocabulist *sm* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~iști* / E: ***vocabulă*** + *-ist*] (Înv) Lexicograf.

vocal[1]***, ~ă*** *a* [At: HELIADE, O. II, 59 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***vocal***, lat ***vocalis***] **1** (Muz) Care este executat cu vocea. **2** (Îs; îoc *muzică instrumentală*) *Muzică ~ă* Muzică compusă pentru a fi interpretată cu vocea. **3** (D. oameni; îs) *Solist ~* Solist care cântă cu vocea. **4** (Îs) *Ansamblu ~* Grup de cântăreți care interpretează împreună o piesă muzicală. **5** Care aparține vocii (1) Si: (nob) *vocifer* (1). **6** Care ține de voce, de tehnica emisiei sunetelor Si: (nob) *vocifer* (2). **7** Care servește la producerea vocii (2) Si: (nob) *vocifer* (3). **8** (Îs) *Coardă ~ă* Fiecare dintre formațiunile ligamentoase simetrice ale laringelui, prin vibrarea cărora se produc sunetele. **9** (Îs) *Scara ~ă* Registrul complet al sunetelor vocii umane.

vocal[2] *sn* vz ***vocală***

vocală [At: MAIOR, IST. 274/14 / V: (înv) ***vocal*** *sn*, ***~le*** / Pl: *~le* / E: lat ***vocalis***, ger ***Vokal***] (Fon) **1** *sf* Sunet al vorbirii la a cărui emitere curentul de aer sonor iese liber prin canalul fonator, fără să întâlnească nici un obstacol. **2** *sf* Semn grafic care reprezintă o vocală (1) Si: (îvr) *voce* (46). **3** *sf* (Îs) *~ anterioară* (sau *prepalatală, palatală*) Vocală (1) care se articulează în partea anterioară a cavității bucale. **4** *sf* (Îs) *~ medială* (sau *centrală*) Vocală (1) care se articulează în partea medială a cavității bucale. **5** *sf* (Îs) *~ posterioară* (sau *postpalatală, velară*) Vocală (1) care se articulează în partea posterioară a cavității bucale. **6** *sf* (Îs) *~ neutră* Structură vocalică ce se caracterizează prin formanți situați la 500 Hz, 1500 Hz, 2500 Hz. **7** *a* (Îvr) Care prezintă caracteristicile unei vocale (1).

vocale *sf* vz ***vocală***

vocalic, ~ă *a* [At: CUV. D. BĂTR. I, 35 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***vocalique***] (Fon) **1** Care aparține vocalelor (1). **2** Privitor la vocale (1). **3** (Îs) *Armonie ~ă* Fenomen fonetic care constă în potrivirea de timbru a vocalelor din elementele alcătuitoare ale unui cuvânt.

vocalism *sn* [At: HASDEU, I. C. II, 28 / Pl: *~e* / E: fr ***vocalisme***] **1** Sistem al vocalelor unei limbi, din punct de vedere fonetic și fonologic, într-un anumit moment al evoluției sale. **2** Ansamblul vocalelor unui cuvânt sau al unei părți din cuvânt. **3** Parte a foneticii istorice a unei limbi, care se ocupă cu studiul vocalelor.

vocaliza [At: FILIMON, O. II, 292 / Pzi: *~zez* / E: fr ***vocaliser***] **1** *vt(a)* (Muz) A executa vocalize (2). **2** *vr* (Fon; d. consoane) A trece de la valoarea de consoană la cea de vocală.

vocalizare *sf* [At: FILIMON, O. II, 293 / Pl: *~zări* / E: ***vocaliza***] **1** (Muz) Executare de vocalize (2) Si: (înv) *vocalizație* (1). **2** (Fon; d. consoane) Modificare prin care un sunet trece de la valoarea de consoană la cea de vocală Si: (înv) *vocalizație* (2).

vocalizat, ~ă *a* [At: HASDEU, I. C. II, 30 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***vocaliza***] (Fon; d. consoane) Care a căpătat valoarea de vocală.

vocalizație *sf* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***vocalisation***] (Înv) **1** (Muz) Vocalizare (1). **2** (Fon; îf *vocalizațiune*) Vocalizare (2).

vocalizațiune *sf* vz ***vocalizație***

vocaliză *sf* [At: TIM. POPOVICI, D. M. / Pl: *~ze* / E: fr ***vocalise***] **1** Executare a unui text muzical vocal prin înlocuirea denumirii notelor cu vocale, de preferință „a" sau „o". **2** (Lpl) Exerciții de canto constând în executarea unor serii de note pe anumite vocale. **3** Piesă muzicală vocală fără cuvinte, uneori cu caracter de virtuozitate.

vocativ, ~ă [At: MAIOR. IST. 247/4 / Pl: *~e* / E: lat ***vocativus***, fr ***vocatif***] **1-2** *sn*, *a* (Șîs *caz ~*, înv, *cădere ~ă*) (Caz al declinării) care exprimă o chemare sau o invocare adresată cuiva. **3** *sn* (Pex) Cuvânt în cazul vocativ (2). **4** *a* (Rar; d. propoziții, expuneri etc.) Care cuprinde forme de vocativ

(1). **5** *a* (Pex) Care exprimă o adresare, o chemare. **6** *a* (Rar) Care ar fi de dorit să se realizeze, să se întâmple etc.

vocație *sf* [At: HELIADE, O. II, 47 / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***vocation***, lat ***vocatio, -onis***] **1** Aptitudine deosebită pentru o anumită artă sau știință. **2** Înclinație pentru un anumit domeniu de activitate, pentru o anumită profesiune, pentru un anumit mod de viață etc. **3** (D. persoane; îla) **De ~** Care are o aptitudine deosebită pentru o anumită artă sau știință. **4** (Îal) Care este înclinat spre un anumit domeniu de activitate, pentru o anumită profesiune etc. **5** (Pex; îal) Talent. **6** Persoană înzestrată cu aptitudini deosebite pentru o anumită artă sau știință. **7** Persoană care are înclinație pentru un anumit domeniu de activitate, pentru o anumită profesiune etc. **8** Menire. **9** (Pex) Destinație (dinainte hotărâtă de ceva). **10** (Înv) Chemare divină. **11** (Jur; șîs ~ *succesorală*) Îndreptățire a unei persoane de a veni la o succesiune în temeiul calității sale de rudă.

vocațional, ~ă *a* [At: IORDAN, L. R. A. 160 / Pl: *~i, ~e* / E: ***vocație*** + *-al*] **1-2** (Rar) Referitor la vocație (1-2). **3-4** Propriu vocației (1-2).

vocațiune *sf* vz ***vocație***

voce *sf* [At: LAURIAN, F. 109/4 / V: (îrg) ***voace***, (reg) ***bo~, boa~***, (ltî, rar) ***vocs*** *sn* / Pl: *voci*, (îvr) ~ / E: ml ***vox, vocis***] **1** Facultate specifică omului de a emite sunete articulate Si: *glas* (2), *grai* (13), (îrg) *vorba* (227), (înv) *voroavă* (57). **2** Ansamblu de sunete individuale, specifice, produse de vibrarea coardelor vocale umane sub efectul unei excitații nervoase ritmice Si: *glas* (1), *grai* (7). **3** (Pex; în legătură cu verbe de declarație) Exprimare orală a gândurilor, a sentimentelor, a voinței. **4** (Îlav) **Cu jumătate** (de) **~** În șoaptă. **5** (Îal) În taină. **6** (Îal) Cu ton nesigur, ezitant. **7** (Înv; îlav) **Prin ~ vie** sau **prin via ~** Oral. **8** (Îlav) **Într-o ~** (Toți) deodată. **9** (Îal) În unanimitate. **10** (Îe) **A ridica ~a** A vorbi, a răspunde cu un ton ridicat, răstit. **11** (Îae) A protesta. **12** (Lpl) Larmă de voci. **13** (Pm) Persoana însăși care vorbește. **14** (Șîs ~ *artificială*) Sunet complex, obținut prin mijloace tehnice, ale cărui caracteristici corespund în mod sensibil celor ale vocii umane. **15** (Rel; îe) **A auzi voci** A percepe un mesaj mistic pe cale auditivă. **16** (Pat sau irn; îae) A avea halucinații auditive. **17** (Îvp) Cuvânt (1). **18** (Mun; îf *boace*) Gură (1). **19** Ton al unei voci (determinat de o anumită stare sufletească, emoțională). **20** Intonație. **21** Fel de a vorbi al cuiva. **22** Aptitudine pe care o are o persoană de a cânta frumos din gură. **23** Succesiune de sunete emise de om în timpul cântării. **24** (Pm) Persoana care cântă. **25** (Îla) **Din ~** Cântat din gură. **26** (Îe) **A fi în ~** A fi în bună dispoziție vocală. **27** Registru de sunete muzicale, mai înalte sau mai profunde, în care cineva poate cânta. **28** (Îs) ~ *caldă* Voce (27) în care predomină componentele de frecvență joasă, accentuate natural sau artificial. **29** (Îs) ~ *metalică* Voce (27) dură, aspră, în care predomină componentele de frecvență înaltă. **30** (Îs) ~ *profesională* Voce (20) care corespunde unor exigențe înalte, specifică actorilor, cântăreților, crainicilor. **31** (Îs) ~ *robot* Voce (14) lipsită de inflexiunile specifice vocii umane. **32** (Îs) ~ *sintetică* Voce (14) produsă prin intermediul unui sintetizator de vorbire. **33** Linie melodică încredințată fiecărui instrument dintr-o compoziție. **34** (Pan) Ciripit, cântec al păsărilor. **35** (Pan) Strigăt produs de unele animale. **36** (Pex; poetic) Ansamblu de sunete produse de un instrument muzical, de frunzișul mișcat de vânt, de ape, de anumite aparate etc. **37** (Fig) Manifestare lăuntrică a propriei conștiințe. **38** (Fig) Intuiție. **39** (Fig) Avertisment dictat de propria conștiință sau venit de la cineva. **40** (Fig; îs) *~a sângelui* Atașament obscur, independent de rațiune, între membrii aceleiași familii. **41** (Fig) Expresie a unei opinii personale. **42** (Pex) Opinie. **43** (Fig; pm) Persoană care își exprimă propria opinie. **44** (Fig) Expresie a unei capacități interioare creatoare, a unui talent înnăscut. **45** (Fig; pm) Persoană înzestrată cu un talent înnăscut. **46** (Îvr) Vocală (1). **47** (Grm; sst) Diateză^1.

vocea *vt(a)* [At: PR. DRAM. 262 / Pzi: *~ez* / E: it ***vociare***] (Ltî; rar) A cânta cu vocea.

voceratrice *sf* [At: SADOVEANU, O. XIII, 969 / Pl: ? / E: fr ***voceratrice***] (Rar) Bocitoare (6).

vocifer, ~ă *a* [At: CONTEMPORANUL, VI$_2$, 117 / Pl: *~i, ~e* / E: drr ***vocifera***] (Nob) **1-3** Vocal (5-7).

vocifera [At: SION, P. 233 / Pzi: *~rez* / E: fr ***vociférer***, lat ***vociferare***] **1** *vi* A vorbi cu glas ridicat (și enervat) Si: *a racni, a striga, a țipa*. **2** *vt* (Înv) A profera injurii, amenințări pe un ton răstit și mânios.

vociferant, ~ă *smf, a* [At: DEMETRESCU, O. 208 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***vociférant***] (Rar) **1-2** (Persoană) care vociferează (1) Si: (rar) *vociferator*.

vociferare *sf* [At: TEULESCU, C. 104/7 / Pl: *~rări* / E: ***vocifera***] **1** Vorbire cu glas ridicat (și enervat) Si: *vociferație* (1). **2** (Mpl) Larmă de voci nemulțumite, mânioase Si: *vociferație* (2). **3** (Mpl) Manifestare verbală a nemulțumirii, a mâniei prin cuvinte răstite și pe un ton ridicat Si: *vociferație* (3).

vociferație *sf* [At: ASACHI, E. D. 39 / V: (înv) ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***vocifération***] **1-3** Vociferare (1-3).

vociferațiune *sf* vz ***vociferație***

vociferator, ~oare *smf* [At: COSTINESCU / Pl: *~ratori, ~oare* / E: ***vociférateur***] (Rar) Vociferant (1).

voclui *v* vz ***văcălui***

vocobloc *sn* [At: ALR II/I h 273 / Pl: *~uri* / E: mg ***vakablak***] (Trs; mgm) Firidă (într-un zid).

vocoder *sn* [At: LTR^2 / A și: *~coder* / Pl: *~e* / E: fr ***vocodeur*** cf eg *voice coder*] **1** (Inf) Aparat care analizează sunetele, permițând sinteza răspunsurilor vocale într-un sistem informatic. **2** Sistem electronic de telefonie, în care vorbirea este codificată și apoi reconstituită, pentru a obține o inteligibilitate mărită. **3** (Muz) Instrument electronic de analiză-sinteză în timp real, folosit pentru generarea unor efecte sonore deosebite, cum ar fi imitarea vorbirii de instrumente muzicale clasice.

vocorău *sn* vz ***văcărău***

vocot *sn* [At: FRÎNCU-CANDREA, M. 107 / A: nct / Pl: *~e* / E: nct] (Trs) Furtună (4).

vocs *sn* vz ***voce***

vocsea *sf* vz ***vopsea***

vocși *vti* [At: COMAN, GL. / Pzi: *~șesc* / E: ns cf *voșcoti*] **1-2** A șopti.

vocumport *s* vz ***pocumpăr***

vodă *sm* [At: CUV. D. BĂTR. I, 23/3 / Pl: (îvr) *vozi* / E: slv (вок) **вода**] **1** Titlu dat domnilor țărilor românești, adăugat de obicei după numele lor (și scris cu majusculă). **2** (Pex) Principe. **3** (Pex) Rege. **4** Persoană care avea titlul de vodă (1) Si: *domn*^{2}, *domnitor*^{2}. **5** (Îe) **A nu-i păsa nici de ~** A nu se teme de nimeni. **6** (Irn; îe) **Parcă ești ~** Se spune unei persoane care se consideră importantă. **7** (Îe) (**A se plimba** sau **a umbla**) **ca ~ prin lobodă** (A umbla) fără grijă, dându-și importanță. **8** (Îe) **A mânca (din) pita lui ~** A fi slujbaș la stat. **9** (D. femei; îe) **A pune pe ~ în scaun** A vorbi mult despre lucruri lipsite de importanță Si: *a flecari, a bârfi* (3).

vodată *av* vz ***vreodată***

vodăzot *sn* [At: ALR SN III h 726/325 / Pl: ? / E: ns cf *vădăzlău, vădăzli*] (Reg) Goană (la vânătoare).

vodcă *sf* vz ***votcă***

vodeasă *sf* [At: BUDAI-DELEANU, T. V. 126 / Pl: *~ese* / E: ***vodă*** + *-easă*] (Pop) Soție de vodă (4) Si: *doamnă* (1), (pop) *vodileasă, voduleasa*.

voder *sn* [At: LTR^2 / Pl: *~e* / E: fr ***voder***] Aparat electronic de producere a vocii artificiale, care utilizează chei similare acelora ale instrumentelor muzicale.

vodevil *sn* [At: HELIADE, O. II, 62 / V: ***~dvil*** / Pl: *~uri*, (înv) *~e* / E: fr ***vaudeville***] **1** Comedie ușoară (într-un act), cu o intrigă bogată în quiproquo-uri și răsturnări de situație, în textul căreia sunt intercalate cuplete satirice, cântate pe melodii cunoscute și cu acompaniament orchestral. **2** (Înv) Cântec popular francez cu caracter satiric.

vodevilesc, ~ă *a* [At: VARLAAM – SADOVEANU, 225 / Pl: *~ești* / E: fr ***vaudevillesque***] **1** Care este propriu vodevilului (1) Si: (rar) *vodevilistic* (1). **2** În maniera vodevilului (1) Si: (rar) *vodevilistic* (2).

vodevilist *sm* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~iști* / E: fr ***vaudevilliste***] Autor de vodeviluri (1).

vodevilistic, ~ă *a* [At: LOVINESCU, S. I, 513 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***vodevilist*** + *-ic*] (Rar) **1-2** Vodevilesc (1-2).

vodi vt [At: ANON. CAR. / Pzi: *voadesc* / E: slv **водити**] (Înv) A îndruma.

vodileasă sf [At: BALADE, III, 87 / Pl: ~*ese* / E: **vodă** + -*ileasă*] (Pop) Vodeasă.

vodit, ~ă a [At: PAMFILIE, CR. 141 / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: **vodi**] (Îrg) Îndrumat.

vodiță sf [At: ALR II/I MN 103, 2773/36 / Pl: ~*țe* / E: srb **vodica**] (Ban) Sfeștanie.

voditor sm [At: (a. 1570) DHLR / Pl: ~*i* / E: **vodi** + -*tor*] (Îvr) Conducător (1).

voditură sf [At: PO 9/25 / Pl: ~*ri* / E: **vodi** + -*tură*] (Îvr) Îndrumare.

voduleasă sf [At: SANDU-ALDEA, A. M. 191 / Pl: ~*ese* / E: **vodă** + -*uleasă*] (Pop) Vodeasă.

vodvil sn vz **vodevil**

vog sn vz **vogă**

vogă sfs [At: COSTINESCU / V: (îvr) **vog** sn / E: fr **vogue**] (Frm) **1** Interes viu provocat, la un moment dat, de o manifestare artistică, de o creație, de o personalitate, de o modă etc. **2** Succes de care se bucură temporar cineva sau ceva (într-un anumit mediu social, artistic etc.). **3** (Îla) **În (mare** sau **plină) ~** Care corespunde gustului unui anumit mediu social, artistic etc., într-un anumit moment. **4** (Îal) Care se folosește frecvent la un moment dat Si: *actual* (2), *modern*. **5** (D. oameni; îal) Care se comportă conform gustului, preferințelor unui anumit mediu social, artistic etc., la un moment dat. **6** (D. oameni; îal) Care este foarte cunoscut sau apreciat la un moment dat.

voghiu sm vz **boghiu**

voghi v vz **vâjâi**

vogi v vz **vâjâi**

vognion sn [At: ALR II/I h 168/325 / Pl: ? / E: mg **vogyon**] (Reg) Zestre.

vohod sn [At: MINEIUL (1776), 66[r2]/16 / V: **văh~** (Pl și: *văhoade*), (rar) **vah~**, **vahodă** sf, **văhodă** sf, **vh~** / Pl: ~*uri*, (rar) ~*oade* / E: slv **въходъ**] (Bis) **1** Intrare a preotului în biserică prin ușile împărătești, în cadrul liturghiei, la ortodocși. **2** (Îs) ~*ul cel mic* Deplasare a preotului prin mijlocul bisericii cu evanghelia sau cu cădelnița de la proscomidie la pristol, în cadrul unei liturghii. **3** (Îs) ~*ul cel mare* Ducere de către preot, prin mijlocul bisericii, a sfintelor daruri de la proscomidie la pristol, ca ofrandă în cadrul liturghiei din duminica Floriilor.

voi¹ [At: (ante 1550) CUV. D. BĂTR. II, 424/14 / D: *vouă*, (înv) *vouă*, *voă*, *voî*, *voo*, *vooa* (S și: *voah*), *voao*, *voaă*, *voaî*, (reg) *vouo*, *vouî*, *voauă*, *voavă*), *vă* (-*v*, înv, *ve*), *vi* / Ac: (pe) *voi*, *vă* (-*v*, reg, *ve*) / E: ml **vos**] **1** *ppr* Înlocuiește numele persoanelor cărora li se adresează vorbitorul sau al grupului în care este inclusă persoana căreia i se adresează vorbitorul. **2** *ppr* (Pan; mai ales în literatura lirică) Înlocuiește numele unor ființe, obiecte, fenomene etc. personificate, pe care le invocă cineva. **3** *ppr* (La nominativ) Așezat înainte predicatului, îndeplinește funcția de subiect, marcând adesea insistența *Voi plecați, nu ei*. **4** *ppr* (La dativ; îf *vouă*, *vă*, *v-*, *vi*; așezat înainte sau, îvp, după predicat) Îndeplinește funcția de complement indirect *Vouă v-am scris. Vouă vi le-a dat cadou*. (Îvp) *Să ajute voao*. **5** *ppr* (Pop; la dativ; îf neaccentuată *vi*; urmat de un pronume personal, cu excepția femininului *o*) Are valoare de dativ etic *Acuși vi-l arunc de aici*. **6** *ppr* (La acuzativ; îf accentuată precedat de *pp* „pe", înv, „pre", însoțit de una dintre formele neaccentuate *vă*, *v-*, sau îf neaccentuată *vă*, *v-*) Îndeplinește funcția de complement direct *Pe voi v-a trimis. Vă așteaptă colegii*. (Îvp) *Voi da pre voi în mâna vrăjmașilor voștri*. **7** *ppr* (La acuzativ; îf accentuată; precedat de diverse prepoziții sau adverbe) Îndeplinește funcția de atribut, de complement indirect, de complement circumstanțial *Va fi prieten pentru voi. M-am gândit la voi. S-a îndreptat spre voi*. **8** *ppr* (Îlav) **(Pe) la ~** În casa voastră. **9** *ppr* (Îal) În familia voastră. **10** *ppr* (Îal) În localitatea voastră. **11** *ppr* (Îal) În părțile voastre. **12** *ppr* (Îal) În țara voastră. **13** *ppr* (La vocativ; adesea urmat de vocative sau de determinări atributive) Desemnează persoanele cărora locutorul li se adresează *Voi, cei din spate, apropiați-vă!* **14** *prf* (La dativ și la acuzativ; îf neaccentuate *vă*, *v-* sau *vi*) Îndeplinește funcția de subiect *Vă aduceți aminte de el. Nu cred că vi le puteți imagina*. **15** *aps* (La dativ; îf neaccentuată *vă*, *v-* sau *vi*) Indică posesiunea *V-ați luat cartea. Vi se aduce prânzul*. **16** *aps* (La dativ; îf neaccentuată *vă*, *v-* sau *vi*) Indică apartenența *Degeaba vă bateți capul. Nu vi se sparg urechile de atâta zgomot?* **17** *pps* (La dativ; îf neaccentuată *vă*, *v-* sau *vi*) Ține locul unui nume legat de persoanele cărora li se adresează vorbitorul, înlocuind, totodată, numele lor *Luați-vă ce vă trebuie*. **18** *aps* (La dativ; îf neaccentuată *vă*, *v-* sau *vi*) Indică dependența *Unde vă sunt prietenii? Chiar și copiii vi-i duceți acolo?* **19** *pps* (La dativ; îf neaccentuată *vă*, *v-* sau *vi*) Ține locul unui nume aflat într-o relație de dependență cu persoanele cărora li se adresează vorbitorul, înlocuind, totodată, numele lor. [*Ce copii frumoși*] *Să vă trăiască! Vi-i țin până mâine*. **20** *ppl* (Rar; la nominativ) Îndeplinește funcția de subiect *Majestate, voi sunteți îndreptățit să decideți*. **21** *ppl* (La dativ; îf *vă*, *v-*, *vi*) Îndeplinește funcția de complement indirect *Vă sunt profund recunoscător. Vi se va răspunde peste un timp*. **22** *ppl* (La acuzativ; îf *vă*, *v-*) Îndeplinește funcția de complement direct *Vă văd acum pentru prima oară, domnule*. **23** *ppl* (Înv; la acuzativ; în formă accentuată; precedat de diverse prepoziții sau adverbe) Îndeplinește funcția de atribut, de complement indirect, de complement circumstanțial *Cât despre voi, domnule, speram că nu te voi mai vedea vreodată*.

voi² [At: COD. VOR.² 1[r]/7 / Pzi: ~*esc*, *voi* / E: pbl drr **voie** cf slv **волити**] **1-3** *vt(a)* A vrea¹ (1-3). **4** *vi* A avea voință (2). **5** *vi* A-și manifesta voința (2). **6** *vt(a)* (Subiectul este instanța divină) A orândui. **7** *vt* (Înv) A alege (29). **8** *vt* (Înv) A prefera (1). **9** *vt* (Îcn) A îndrăzni. **10** *vt* (Îcn) A se îndemna. **11-12** *vt* A vrea¹ (17-18). **13** *vt* (Îe) **A ~** (cuiva) **binele** (sau, îvp, **bine**) A dori să i se întâmple cuiva lucruri plăcute. **14** *vt* (Îae) A ajuta pe cineva. **15** *vt* (Îae) A fi binevoitor cu cineva. **16** *vi* (Îvr; îe) **A ~ în fețe** A fi părtinitor. **17** *vt* (Îe) **A ~ cuiva răul** (sau, îvp, **rău** ori **rele**) A dori să i se întâmple cuiva lucruri neplăcute. **18** *vt* (Îae) A dușmăni pe cineva. **19** *vt* (Subiectul este Dumnezeu; adesea determinat prin „dulce" sau „bine") A vrea¹ (39). **20** *vt* (C. i. oameni) A vrea¹ (40). **21-22** *vtr* A (se) vrea (41-42). **23** *vr* (Îvr) A se consacra (2). **24** *vt* A pretinde. **25** *vt* A solicita. **26** *vt* A ordona. **27** *vt* A aștepta ceva de la cineva. **28** *vr* A se pretinde. **29** *vt* (Subiectul indică autori sau lucrări ale acestora) A susține. **30** *vt* (Mai ales îcn) A fi de acord. **31** *vt* (Mai ales îcn) A permite. **32** *vt* (Îe) **A nu ~ să audă (de ...)** A respinge categoric. **33** *vt* (Îe) **A nu (mai) ~ să audă** (sau **să știe**) **de cineva** A rupe relațiile cu cineva. **34** *vt* (Îvr; îe) **A-i ~** (cuiva) **dreptul** A acorda (cuiva) dreptul la ... **35** *vt* (Bis; înv) A primi (o dogmă, o credință, o misiune). **36** *vt* (C. i. oameni) A vrea¹ (57). **37** *vt* (Îe) **A nu ~ să știe** (sau, îvr, **să cunoască** pe cineva) **de ...** A refuza să recunoască autoritatea cuiva. **38** *vt* (Îcn; subiectul indică obiecte) A fi în stare.

voi³ sn [At: ANTIPA, P. 540 / V: **zboi** / Pl: ~*uri* / E: nct] (Reg) **1** Fiecare dintre rândurile de împletitură de papură sau de nuiele, într-o leasă sau într-un gard de prins pește. **2** Distanța dintre două voiuri (1), considerată ca unitate de măsură pentru gardul de prins pește. **3** Împletitură din nuiele mai groase, ca un brâu, în construcția pătulului, care servește la păstrarea porumbului. **4** Fâșie de pământ (arabil).

voiagă sf vz **văiagă**

voiagea v vz **voiaja**

voiagiu sn vz **voiaj**

voiaj sn [At: AR (1829), 228¹/29 / P: *vo-iaj* / V: (asr) **~agiu** (S și: *voyagiu*), (îvr) **viagiu** / Pl: ~*uri*, (rar) ~*e* / E: fr **voyage** cf it *viaggio*] **1** Călătorie (într-un loc îndepărtat). **2** (Îe) *Agenție* (sau *birou*) *de ~* Întreprindere sau sucursală a unei întreprinderi în care se vând cu anticipație bilete pentru călătorii. **3** (Îvr) Drum parcurs regulat de un vehicul pentru a transporta oameni și mărfuri.

voiaja vi [At: I. GOLESCU, C. / P: *vo-ia~* / V: (înv) **~gea** / Pzi: ~*jez* / E: fr **voyager**] A călători (într-un loc îndepărtat) Si: (înv) *a voiajarisi*.

voiajarisi vi [At: ALECSANDRI, T. 1004 / P: *vo-ia~* / Pzi: ~*sesc* / E: **voiaja** + -*arisi*] (Îvr) A voiaja.

voiajat¹ sn [At: HOGAȘ, DR. II, 74 / P: *vo-ia~* / Pl: ? / E: **voiaja**] Efectuare a unui voiaj (1).

voiajat**[2]*, **~ă** *a* [At: DL / P: *vo-ia~* / Pl: ~*ați*, ~*e* / E: ***voiaja] Care a călătorit mult Si: *umblat*.

voiajor [At: AR (1829), 195[2]/9 / P: *vo-ia~* / Pl: ~*i* / E: fr ***voyageur***] **1-2** *sm, a* Călător (**1-2**). **3** *sm* (Șîs ~ *comercial*, ~ *de comerț*) Reprezentant al unei firme particulare, care vizitează diferite localități în căutare de beneficiari sau de furnizori Si: *comis-voiajor*.

voială *sf* vz ***văială**[1]*

voiaștniță *sf* vz ***voieștniță***

voiculeasă *sfs* [At: JIPESCU, O. 53 / E: ***Voicu*** + *-uleasă*] (Mun) Varietate de struguri, cu boabe mari, rare și cu gust lăptos.

voie *sf* [At: PSALT. HUR. 15[v]/25 / P: *vo-ie* / V: (îvr) ***voaie*** / S și: (înv) *voe* / Pl: (rar) *voi* / E: slv **волꙗ**] **1** Voință (**4**). **2** Intenție. **3** (Pex) Decizie (**1**). **4** (Îvr; îls) **~ia-voilor** Dumnezeu (**1**). **5** (Îvr; îs) ~ *plecată* Smerenie. **6** (Îlav) **Peste ~ia** cuiva sau **peste** ~ Împotriva voinței (cuiva). **7** (Îlav) **Cu ~** sau **cu ~ia** (cuiva), (reg) **cu de-a ~ia** sau **de ~** Intenționat. **8** (Îal) Din proprie inițiativă. **9** (Îlav) **Fără (de) ~** sau **fără ~ia mea** (sau *ta, sa* etc.) Involuntar. **10** (Rar; îal) Inconștient. **11** (Îvr; îlv) **A-i fi cu ~** A vrea (**1**). **12** (Bis; îe) **Fie ~ia ta** sau **facă-se ~ia ta** Să se îndeplinească hotărârea ta. **13** (Reg; îe) **A fi pe o ~ cu cineva** A fi de acord cu cineva. **14** (Înv) Dispoziție a unei autorități Si: *decizie* (**4**), *hotărâre* (**19**). **15** (Înv) Ordin (al unei autorități). **16** (Îvr) Predispoziție pentru ceva. **17** (Înv; îs) ~ *vegheată*, (îvr) ~ *de om*, ~ *vicleană* Protecție acordată cuiva. **18** (Înv; îas) Favoare (**1**). **19** (Îvr; îs) *Carte de ~ vegheată* Bilet de liberă trecere. **20** (Înv; îlv) **A veghea ~ia** (cuiva) A favoriza (**1**) (pe cineva). **21** (Înv; îal) A proteja (pe cineva). **22** (Înv) Voință (**1**). **23** (Îvr) Voință (**2**). **24** (Mpp; Trs; îs) *~ia mărinii* Epilepsie (**1**). **25** Dispoziție de a acționa într-o anumită manieră Si: *chef* (**4**), *plac, poftă, voință* (**12**), *vrere* (**13**), (înv) *ogod, voire* (**6**), (îvr) *ogodință*. **26** (Îlav; în legătură cu verbe ca „a se lăsa", „a fi", „a umbla") **În** (sau **la**) **~ia cuiva** (ori **a ceva**) sau (rar) **la bunavoia cuiva**, (îvr) **în ~ile cuiva** (ori **a ceva**) La dispoziția cuiva (a ceva). **27** (Îal) Supus puterii abuzive, capriciilor cuiva (a ceva). **28** (Îlav) **La** (sau **în**) **~ia întâmplării** (sau **a soartei**) După cum este predestinat. **29** (Îal) În mod hazardat. **30** (Îlav) **În** (sau, rar, **la**) **~, în toată ~ia, în ~ bună, în bună ~**, (pop) **în ~ia cea (mai) bună**, (Trs) **în dragă ~** După bunul plac. **31** (Îal) Fără nici un impediment. **32** (Îlav) **De (bună) ~, de (bună) ~ia cuiva**, (înv) **cu (bună) ~, cu ~ bună**, (rar) **din bună ~ia cuiva**, (Trs) **de-a ~-și** Fără contrângere. **33** (Îal) Din proprie inițiativă. **34** (Mun; îlav) **De ~** Cu ușurință. **35** (Îal) Nesilit. **36** (Îal) Fără ajutorul cuiva. **37** (Îrg; îlav) **Cu toată ~ia** Insistent. **38** (Îal) Cu toată bunăvoința. **39** (Îvr; îlav) **Până la ~** După dorință. **40** (Îvr; îlav) **Din ~ia inimii** Cu mare și sinceră plăcere Si: *din toată inima*. **41-42** (Îljv) **De ~** Foarte mult. **43** (Îlv) **A-i fi** (cuiva) **~ia** (**să ...**) A-i plăcea (să ...). **44** (Reg; îlv) **A avea ~** A dori (**1**). **45** (Îlav) **De ~, de nevoie, cu ~, (ori) fără ~, cu sau fără (de) ~ia cuiva**, (îvr) **ori (sau, cam) de ~, ori (sau, cam) de nevoie, (ori) cu ~ (sau, ori) fără (de) ~, de ~, fără de ~, cu ~ia ori fără ~ia cuiva, de ~ ori de silă** Mai mult silit decât de bunăvoie Si: *vrând-nevrând*. **46** (Pex; îal) Neapărat. **47** (Îlav) **După ~, după ~ia cuiva, pe ~, pe ~ia cuiva, pe ~ia inimii**, (îvr) **după plac și ~, după pofta ~ii** Conform cu dorința cuiva. **48** (Îal) Fără nici o constrângere. **49** (Îlv) **A face (pe** sau **în) ~ia** (sau **~ile**) **cuiva** sau **a-i face cuiva ~ile** (sau **pe ~**) A satisface dorința, plăcerea cuiva. **50** (Înv; îal) A îndeplini hotărârea, porunca cuiva. **51** (Îe) **A-i fi cuiva pe ~** sau **a fi pe ~ia cuiva** A fi pe placul, pe gustul cuiva. **52** (Îal) A fi așa cum dorește cineva. **53** (Îe) **A împlini ~ia** (sau **~ile**) **cuiva** A îndeplini dorințele, poruncile cuiva. **54** (Îe) **~ia la mine (la dumneata etc.) ca la banul Ghica** Se spune când se acordă cuiva libertatea de a acționa conform voinței sale. **55** (Îe) **A(-i) intra cuiva în ~**, (rar) **a intra în ~ile cuiva**, (îvr) **a umbla cuiva în ~** A-i satisface cuiva (toate) gusturile. **56** (Îe) **A nu(-i) ieși cuiva din ~** A îndeplini dorința, gustul cuiva. **57** (Îae) A nu se abate de la cuvântul cuiva. **58** (Pop; îe) **A-i fi cu ~ia să ...** A dori să ... **59** (Pop; îlav) **În ~ia cea bună** Fără teama de a greși. **60** (Pop; îal) Cu certitudine. **61** (Pop; îe) **A-și face** (sau, înv, **a-și umple**) **~ia** A-și satisface dorințele, capriciile. **62** (Reg; îe) **A-și face ~ia** (pe cineva) A se răzbuna (pe cineva). **63** (Reg; îe) **A-i fi ~ia de cineva** A se îndura de cineva. **64** (Reg; îae) A fi binevoitor cu cineva. **65** (Reg; îe) **A-și alege** (sau **a-și afla**) **~ia ochilor** A-și alege ce preferă. **66** (Îvr; îe) **A nu-i fi cu ~** (sau **în ~**) A nu-i conveni. **67** (Îvr; îe) **A duce** (pe cineva) **la ~ile cuiva** A supune (pe cineva) dorinței, plăcerii cuiva. **68** (Îs) ~ *bună*, (rar) *bună* ~ sau *~ia cea bună* Bună dispoziție. **69** (Îas) Veselie (**19**). **70** (Îas) Satisfacție. **71** (Îs) **Nu-i știi** (sau **nu-i înțelegi**) **nici ~ia, nici nevoia** Se spune despre cel care nu are o conduită fermă. **72** (Îs) **A nu-i ști nici ~ia, nici nevoia cuiva** A nu cunoaște gândurile, sentimentele, intențiile etc. cuiva, pentru că acesta nu le comunică. **73** (Pop; îe) **~ bună!** Formulă de urare și de salut. **74** (Îvr; îs) *Dulce* ~ Mulțumire (sufletească). **75** (Îae) Bunăvoință (**1**). **76** (Îvr; îs) *Voi și nevoi* Bunăstare, belșug, acalmie alternând cu lipsuri, sărăcie și tulburare. **77** (Îla) **Cu ~ (bună)** Bine dispus. **78** (Îe) **A(-și) face ~ bună** A (se) înveseli. **79** (Îae) A (se) distra (**2-3**). **80** (Îe) **A face ~ de nevoie și haz de necaz** A manifesta bună dispoziție, deși este silit să facă (să suporte) ceva neplăcut. **81** (Îe) **A-i strica cuiva ~ia**, (îvr) **a i (se) strica (cuiva) ~ia, a-și strica ~ia** A (se) indispune. **82** (Îae) A (se) întrista. **83** (Rar; îe) **A sta în ~ bună** A fi bucuros. **84** (Ccr) Petrecere veselă (cu mâncare, băutură multă) Si: *chef* (**13**). **85** (Îvp; îs) ~ *rea* Indispoziție. **86** (Îas) Tristețe. **87** (Îas) Suferință morală. **88** (Îvr; îla) **Cu ~** (sau **cu ~ia**) **rea** Indispus. **89** (Îas) Trist. **90** (Îal) Îndurerat. **91** (Îvp; îe) **A(-și) face ~** (sau, înv, **~ia**) **rea** ori (îvr) **a face rea ~** A (se) întrista. **92** (Îae) A (se) enerva (**5-6**). **93** (Îvr; îe) **A-i fi ~ia rea** (sau **amară**) A fi trist. **94** (Îae) A fi îndurerat. **95** Permisiune de a face ceva. **96** (Pex; ccr) Împuternicire. **97** Libertate de a alege, de a opta sau de a acționa (într-un anumit fel). **98** (Înv; îs) *Bună* ~ Înțelegere (între părți). **99** (Îs) *Bilet* (sau, îvr, *răvaș*) *de* ~ Hârtie prin care se acordă soldaților, elevilor interni etc. permisiunea de a ieși din cazarmă, din școală etc. **100** (Îlav) **Cu ~ia cuiva** Cu permisiunea cuiva. **101** (Înv; îal) Cu ajutorul cuiva. **102** (Îlav) **Fără (de) ~** sau **fără (de) ~ia cuiva** Fără permisiunea cuiva. **103** (Îal) Împotriva voinței cuiva. **104** (Îal) Prin constrângere. **105** (Îe) **(A lăsa) în ~ia lui** (A lăsa) liber. **106** (Îal) (A lăsa) nesupravegheat. **107** (Îe) **Nu-i ~** sau **nu e ~** E interzis. **108** (Îvr; îe) **A-i sta cuiva în ~** A-i fi permis. **109** (Îvr; îe) **A încăpea în ~ia cuiva** A-i fi îngăduit cuiva ceva. **110** (Îvr; îe) **A avea ~ bună cu cineva** A fi în relații bune cu cineva. **111** (Înv; șîs *bună* ~ sau ~ *bună*) Bunăvoință (**1**). **112** (Îas) Îngăduință. **113** (Îvr; îe) **A intra în ~ia cuiva** sau **a afla ~ la cineva** A obține bunăvoința cuiva. **114** (Îvr; îae) A obține îngăduința, indulgența cuiva. **115** (Îvr) Recunoștere publică a meritelor cuiva sau a ceva Si: *considerație* (**1**), *respect*, (îvp) *cinste* (**17**).

voiegar *sm* vz ***văiegar***

voiejniță *sf* vz ***voieștniță***

voiera *v* vz ***văiera***

voierare *sf* vz ***văierare***

***voierat**[1]* *sn* vz ***văierat**[1]*

***voierat**[2]*, **~ă** *smf, a* vz ***văierat**[2]*

voieșiță *sf* vz ***voieștniță***

voieșniță *sf* vz ***voieștniță***

voieștniță *sf* [At: LB / V: ***boiejn~, bolejn~, boleșn~, veșn~, ~iaș~, ~ejn~, ~șiță, ~șn~, voioșn~, vojn~, voșn~, voș~*** / Pl: ~*ne* / E: bg **вощеница** „lumânare de ceară"] **1** (Ban, Trs: îf *voșniță*) Ceea ce rămâne din fagurele fiert, după ce stors mierea și s-a scos ceara. **2** (Bot; reg) Izmă (*Mentha longifolia*). **3** (Bot; reg) Izma-broaștei (*Mentha aquatica*). **4** (Bot; reg; îf *voieșniță*) Izma pădurilor (*Calaminthia officinalis*). **5** (Bot; reg; șîc **voioșniță-de-albini**) Roiniță[2] (*Melissa officinalis*).

voieta *v* vz ***văita***

voieviță *sf* [At: ALR II, 6710/29 / Pl: ~*ți* / E: srb ***vodevica***] **1** (Ban) Moară (care are roata cu lopeți). **2** (Reg) Piuă.

voievod *sm* [At: COD. VOR.[2] 50/6 / V: (îvp) ***voiv~***, (îrg) ***~ă*** (S și: *voevodă*), ***vaivodă*** (Pl și: îvr, *vaivode*), (înv) ***voivodă*** / S și: *voe~* / Pl: ~*ozi* / E: slv **воєводა**] **1** (Înv) Comandant de oști. **2** (Bis) Arhanghel (**1**). **3** (Înv) Mai-marele unei cetăți. **4** (Înv) Mai-marele unui ținut. **5** (Înv; pex; rar) Mai-marele unei seminții. **6** (Înv) Guvernator (**1**). **7** (Înv; pex) Nobil de rang mare. **8** (Înv) Înalt demnitar al bisericii. **9** (În Evul Mediu) Conducător (cu atribuții militare) al unei uniuni de obști, fără drept ereditar.

a cărui autoritate se exercita pe un teritoriu limitat, în care organizarea social-politică și economică continua instituția obștii sătești. **10** (În Evul Mediu) Conducător al unei formațiuni statale românești (cu drept ereditar). **11** (În Evul Mediu; șîs *mare ~*) Titlu dat domnilor țărilor române, adăugat de obicei după numele lor (și scris cu majusculă). **12** (În Evul Mediu) Persoană care avea titlul de voievod (**11**). **13** (În Evul Mediu; pex) Principe. **14** (În Evul Mediu; pex) Rege. **15** Titlu, netransmisibil prin moștenire, acordat de regele Ungariei guvernatorului Transilvaniei, care îi era vasal, până în 1571. **16** (Reg; îf *voivod*) Administrator al moșiei domnești. **17** Căpetenie a unei cete sau a unui sălaș de țigani. **18** (Îrg) Conducător al unui grup de organizare specială. **19** (Ban; spc) Căpetenie a unei cete de călărași. **20** (Reg; îf *voivod*) Cap de familie.

voievodă *sm* vz ***voievod***

voievodal, ~ă *a* [At: BACOVIA, O. 135 / V: (înv) ***voiv~*** / S și: *voevodal* / Pl: *~i, ~e* / E: ***voievod*** + *-al*] **1** Care aparține unui voievod (**12**) Si: (înv) *voievodesc* (**1**). **2** Care emană de la un voievod (**12**) Si: (înv) *voievodesc* (**2**). **3** Din vremea voievozilor (**12**) Si: (înv) *voievodesc* (**3**). **4** Creat de un voievod (**12**) Si: (înv) *voievodesc* (**4**). **5** Demn de un voievod (**12**). **6** Care evocă starea, condiția etc. voievodului (**12**). **7** (Pex) Care impresionează prin aspect, măreție, prestanță Si: *maiestos, măreț*.

voievodat *sn* [At: BĂLCESCU, M. V. 96 / S și: *voevodat* / V: (înv) ***voi~***, (îvr) ***vai~*** / Pl: *~e* / E: ***voievod*** + *-at*] **1-3** Demnitatea de voievod (**9, 10, 12**) Si: (înv) *voievozie* (**4-6**). **4** Demnitatea voievodatului Transilvaniei. **5** (În Evul Mediu) Formă de organizare social-politică, condusă de un voievod (**9**). **6** Ținut condus de un voievod (**9**). **7** Formațiune statală condusă de un voievod (**10**). **8** Teritoriu cuprins într-un voievodat (**6-7**). **9** Titlu dat Transilvaniei în timpul guvernării ei de către un voievod (**15**) aflat în relații de vasalitate față de regele maghiar. **10** (Înv) Teritoriu condus de un voievod (**3-7**). **11** (Îvr) Sălaș de țigani condus de un voievod (**17**). **12** (Îvr) Autoritate de voievod (**17**).

voievodeasă *sf* [At: (a. 1594) HURMUZAKI XI, 398 / V: (înv) ***voiv~*** / Pl: *~ese* / E: ***voievod*** + *-easă*] **1** Soție de voievod (**12**) Si: (rar) *voievodiță*.

voievodesc, ~ească *a* [At: ȘINCAI, HR. II, 53/23 / V: (îvr) ***voiv~*** / Pl: *~ești* / E: ***voievod*** + *-esc*] **1-4** (Înv) Voievodal (**1-4**). **5** (Mol; îs; îf *voivodesc*) *Mere voivodești* Mere de culoare roșiatică și cu gust dulce.

voievodiță *sf* [At: MIHĂESCU, D. A. 91 / Pl: *~țe* / E: ***voievod*** + *-iță*] (Rar) Voievodeasă.

voievozi *vi* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 117^r/19 / S și: *voe~* / Pzi: *~zesc* / E: ***voievod***] (Îvr) **1** A avea demnitatea de voievod (**1**). **2** A comanda o oaste în calitate de voievod (**1**). **3** A conduce un ținut, o cetate etc. în calitate de voievod (**3-7**).

voievozie *sf* [At: URECHE, L. 79 / V: ***voiv~*** / S și: *voe~* / Pl: *~ii* / E: ***voievod*** + *-ie*] (Înv) **1** Unitate militară condusă de un voievod (**1**). **2** Funcție de conducere a unei voievozii (**1**). **3** Exercitare a funcției de voievod (**1**). **4-6** Voievodat (**1-3**).

voină *sm* [At: DDRF / Pl: *~ni* / E: srb ***vojna***] (Trs) Bărbat tânăr de curând căsătorit Si: (reg) *voinea* (**1**), *voiniu* (**1**).

voincios, ~oasă *a* [At: DDRF / V: (îvr) ***~nicios*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***voință*** + *-cios*] (Înv; d. oameni) Voitor (**1**).

voinea *sm* [At: DR. V, 482 / Pl: *~ni* / E: ***voină*** + *-ea*] (Mun) **1** Voină. **2** Logodnic.

voinic [At: (a. 1495) BOGDAN, D. ȘT. II, 53 / V: (îvp) ***von~*** *sm, a* / Pl: *~ici, ~ice* / E: slv **воиникъ**] **1** *sm* (Înv) Războinic. **2** *sm* (În Evul Mediu, în țările române; spc) Oștean de curte. **3** *sm* (Bis; spc) Ostaș în ceata îngerilor. **4** *sm* Bărbat (tânăr) care dă dovadă de vitejie în luptă. **5** *sm* Bărbat (tânăr) care înfruntă cu dârzenie și curaj pericolele, situațiile dificile etc. **6** *sm* (Pop; îs) *~ de codru, ~ul codrului* Haiduc (**7**). **7** *sm* (Pop; pex; șîs *~ de drumul mare*) Tâlhar de drumul mare. **8** *sm* Bărbat tânăr, necăsătorit, bine făcut, robust. **9** *sm* (Prc) Flăcău (**1**). **10** *sm* (Fam; șhp) Băiat (**1**). **11** *sm* (Îrg; îoc „muiere", „femeie", „nevastă") Bărbat (**1**). **12** *sm* (Îvr; lpl) Copii (de ambele sexe). **13** *sna* (Lsg) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **14** *sn* (Lsg) Melodie după care se execută voinicul (**13**). **15** *a* (D. ființe; d. părți ale corpului lor) Care are o constituție robustă, solidă, bine proporționată Si: (pop; adi sau gmț) *voinicos* (**1**), (reg) *vonicar* (**1**), *vonicoi* (**1**). **16** *a* (D. ființe) Viguros (**1**). **17** *a* (Pan; d. plante) Rezistent. **18** *a* (Pop; d. acțiuni, manifestări ale ființelor) Care se produce cu intensitate. **19** *a* (Îvp) Viteaz (**5**). **20** *a* (Pfm; pex) Curajos (**1**). **21** *a* (Pfm; d. oameni) Care are toate însușirile pentru a reuși Si: (pop; adi sau gmț) *voinicos* (**2**).

voinicame *sfs* [At: CORESI, EV. 177 / E: ***voinic*** + *-ame*] (Înv; în textele religioase; csc) Oștire.

voinican, ~ă *a* [At: FOLC. MOLD. I, 319 / *~i, ~e* / E: ***voinic*** + *-an*] (Pop) Curajos (**1**).

voinicar *sm* vz ***vonicer***

voinicaș *sm* [At: MAIOR, P. 5 / Pl: *~i* / E: ***voinic*** + *-aș*] **1-2** (Îvp; hip) Voinic (**8-9**).

voinicel, ~ea [At: M. COSTIN, LET. I, 348/29 / V: (îrg) ***von~*** / Pl: *~ei, ~ele* / E: ***voinic*** + *-el, -ea*] **1-4** *sm* (Hip) Voinic (**4-5, 8-9**). **5-8** *a* (Șhp) (Destul de) voinic (**15-16**) Si: *voinicuț* (**3-6**). **9-14** *a* (Șhp) (Destul de) voinic (**19-21**). **15** *sm* (Bot) Varga-ciobanului (*Dispacus silvestris*). **16** *sm* (Bot) Crucea-voinicului (*Anemone angulosa*). **17** *sf* (Bot) Năsturel (*Nasturtium officinale*).

voinicer *sm* vz ***vonicer***

voiniceriu *sm* vz ***vonicer***

voinicesc, ~ească [At: DOSOFTEI, V. S. martie 27^r/10 / Pl: *~ești* / E: ***voinic*** + *-esc*] **1** *a* (Înv) Milităresc (**1**). **2** *a* Care aparține voinicilor (**4**). **3** *a* Caracteristic voinicilor (**4**). **4** *a* Privitor la voinici (**4**). **5** *a* (Pex) Eroic (**3**). **6** *a* (Pex) Legendar. **7** *a* (Îs) *Luptă ~ească* Luptă corp la corp, fără arme (numai cu ajutorul brațelor) Si: *trântă*. **8** *a* Privitor la haiduci (**7**), la viața, la faptele lor. **9** *a* (Îs) *Poveste ~ească* Baladă (**1**). **10** *a* De voinic (**8**). **11** *a* Caracteristic bărbaților. **12** *a* (De sex sau de tip) bărbătesc. **13** *a* (D. manifestări ale oamenilor) Care dovedește forță, vigoare. **14** *sfsa* (Reg) Fel de a înota care constă în întinderea alternativă a brațelor în lături, fără a da din picioare. **15** *sfsa* Dans popular cu mișcări vioaie și salturi, însoțit de strigături la comandă, care este jucat de patru sau opt flăcăi, așezați în linie dreaptă, cu mâinile pe umeri. **16** *sfsa* Melodie după care se execută voiniceasca (**15**).

voinicește *av* [At: MARDARIE, L. 295^2/12 / E: ***voinic*** + *-ește*] **1** Ca voinicii (**8**). **2** În felul bărbaților. **3** Cu vigoare (**1**). **4** (Reg; îe) **A înota ~** A înota prin întinderea alternativă a brațelor în lături, fără a da din picioare. **5** Cu vitejie (**2**). **6** Cu mult curaj (**1**).

voinici [At: CORESI, EV. 228 / Pzi: *~icesc* / E: ***voinic***] **1-2** *vir* (Înv) A sluji în oaste. **3-4** *vir* (Înv) A (se) lupta. **5** *vi* (Pop) A săvârși fapte vitejești. **6** *vi* (Pop) A haiduci (**1**). **7** *vr* (Fam) A face pe voinicul (**4**) Si: *a se grozăvi* (**2**), *a se lăuda*.

voinicic *sm* [At: BUD, P. P. 15 / Pl: *~ici* / E: ***voinic*** + *-ic*] **1-2** (Mar; hip) Voinic (**8-9**).

voinicică *sf* [At: GRECESCU, Fl. 60 / Pl: *~icele* / E: ***voinic*** + *-ică*] **1** Plantă erbacee din familia cruciferelor, înaltă de 40-80 cm, cu tulpina și frunzele inferioare păroase și cu florile galbene dispuse în raceme terminale, care crește în locuri necultivate (*Sisymbrium loesselii*). **2** (Bot) Iarba-boierului (*Sisymbrium strictissimum*). **3** (Bot) Buruiană-de-friguri (*Sisymbrium sophia*). **4** (Bot) Gălbenea (*Rorippa amphibia*). **5** (Bot) Usturoiță (*Alliaria officinalis*).

voinicie *sf* [At: PRAV. GOV., ap. TDRG / V: ***von~*** / Pl: *~ii* / E: ***voinic*** + *-ie*] **1** (Înv) Viață de ostaș. **2** (Înv) Serviciu militar. **3-4** (Pop) Vitejie (**2-3**). **5** (Pop) Condiția de voinic (**4**). **6** (Pop) Viață de haiduc (**7**). **7** Vigoare (**1**). **8** Robustețe. **9** Forță fizică. **10** (Înv) Tinerețe. **11** (Înv) Vârsta tinereții.

voinicime *sfs* [At: MARDARIE, L. 118^2/4 / V: (îvr) ***von~*** / E: ***voinic*** + *-ime*] (Înv; csc) Mulțime de voinici (**1**).

voinicios, ~oasă *a* vz ***voincios***

voinicit *sn* [At: DM / Pl: ? / E: ***voinici***] (Pop) Haiducie (**9**).

voinicos, ~oasă *a* [At: POLIZU / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***voinic*** + *-os*] (Pop; adi sau gmț) **1-2** Voinic (**15, 21**). **3** (Pex) Chipeș. **4** (Pex) Fudul (**2**). **5** Curajos (**1**).

voinicuț, ~ă [At: ISPIRESCU, I. 138 / V: (reg) ***von~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***voinic*** + *-uț*] **1-2** *sm* (Hip) Voinic (**4-5**). **3-6** *a* Voinicel (**5-8**).

voiniu *sm* [At: DL / Pl: *~ii* / E: ***voină*** + *-iu*] (Mun) **1** Voină. **2** Logodnic.

voință *sf* [At: BIBLIA (1688) [prefață] 6/31 / V: (îvp) ***vro~*** / Pl: *~țe*, (îvr) *~ți* / E: ***voi***[2] + *-ință*] **1** Funcție psihică caracterizată prin orientarea conștientă a omului spre realizarea unor scopuri și prin efortul depus pentru atingerea lor Si: (înv) *vrere* (**11**), *voire* (**1**), *voie* (**22**). **2** Trăsătură de caracter manifestată prin capacitate de decizie fermă și prin perseverență în învingerea dificultăților Si: (înv) *vrere* (**12**), *voire* (**2**), (îvr) *voie* (**23**). **3** (Îs) ~ *liberă* Libertate. **4** Hotărâre, determinare a cuiva, a unei colectivități de a realiza ceva Si: *voie* (**1**), *vrere* (**1**), (îvp) *vrut(ă)* (**7**), (înv) *voire* (**3**). **5** Decizie (**1**). **6** (Și, îvr, îls **într-adins ~**) Intenție. **7** (Îlav) **Fără ~** Involuntar. **8** (Îal) Inconștient. **9** (Rar; îlav) **Cu ~** sau **după ~ța ta, sa** etc. Din proprie inițiativă. **10** (Rar; îae) Nesilit de nimeni. **11** (Îvr) Bunăvoință (**1**). **12** Voie (**25**). **13** Predispoziție către ceva. **14** (Îs) *~ța cea (mai) de pe* (sau *din*) *urmă, cea de pe urmă ~, ultima ~ a cuiva* sau *ultimele ~țe ale cuiva* Ceea ce dorește cineva să se facă după moartea sa. **15** (Îlav) **După ~, după ~ța cuiva** sau (îvr) **de pre ~** Conform cu dorința cuiva. **16** (Îal) Pe placul cuiva. **17** (Îal) La libera alegere a cuiva. **18** (Înv; îae) **A fi** (sau **a lăsa, a rămâne**) **în** (sau, rar, **întru** ori **la**) **~ța cuiva** A fi (sau a lăsa, a rămâne) la dispoziția cuiva. **19** (Îae) A fi (sau a lăsa, a rămâne) la latitudinea cuiva. **20** (Îae) A fi (sau a lăsa, a rămâne) supus puterii abuzive a cuiva. **21** (Îvp; îlav) **Cu ~ța cuiva** Cu ajutorul cuiva. **22** (Îe) **A face ~ța cuiva** A satisface dorințele cuiva. **23** (Îvr; îlav) **Din bună ~ța cuiva, din buna ~ a cuiva, cu buna ~ a cuiva** ori **de bună ~** Fără constrângere. **24** (Îal) De bunăvoie. **25** (Mai ales precedat de *pp* ca „împotriva", „fără, „cu") Permisiune de a face ceva. **26** (Îvr; îs) *Împreună ~* Acord (între părți). **27** (Flz) Dispoziție de a vrea, concepută ca facultate autonomă de acționa liber. **28** (Flz; în concepția lui Nietzsche; îs) ~ *de putere* Mișcare de cucerire și de creație, definită drept act de autodepășire. **29** (Flz; în concepția lui Rousseau; îs) ~ *generală* Voință care rezultă din voințele individuale conștiente și legitime. **30** (Flz; în concepția lui Kant; îs) ~ *bună* Voință care este subordonată moralei.

voioagă *sf* vz ***văiugă***[2]

voiog *sn* vz ***văiugă***[2]

voiogar *sm* vz ***văiogar***

voios, ~oasă [At: N. COSTIN, L. 522 / P: *vo-ios* / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***voie*** + *-os*] **1** *a* (Înv; d. oameni) Binevoitor (**2**). **2** *a* (D. oameni) Care este plin de mulțumire, de optimism. **3** *a* (D. oameni) Bine dispus. **4** *a* (D. fizionomie) Care exprimă bună dispoziție. **5** *a* (D. acțiuni ale oamenilor) Care este determinat de bună dispoziție. **6** *a* (D. acțiuni ale oamenilor) Care produce voie bună. **7** *a* (D. stări sufletești) Care se manifestă cu înflăcărare (dezvăluind un temperament optimist). **8** *av* Cu bună dispoziție. **9** *av* Cu bucurie (**1**).

voioși *vr* [At: BOLINTINEANU, P. II, 296 / P: *vo-io~* / Pzi: *~șesc* / E: ***voios***] (Îvr) A deveni voios (**3**).

voioșie *sf* [At: IST. AM. 80[r]/18 / P: *vo-io~* / Pl: *~ii* / E: ***voios*** + ***ie***] **1** Bună dispoziție. **2** Optimism. **3** Expresie vie și radioasă a fizionomiei.

voiașniță *sf* vz ***voieștniță***

voire *sf* [At: BIBLIA (1688), 383[2]/8 / Pl: *~ri* / E: ***voi***[2]] **1-3** (Înv) Voință (**1, 2, 4**). **4** (Înv) Decizie (**1**). **5** (Înv) Intenție. **6** (Înv) Voie (**25**). **7** (Îvr) Dragoste manifestată prin dăruire față de cineva. **8** (Îvr; îs) *Bună ~, ~ de bine* sau, rar, *bine ~* Bunăvoință (**1**). **9** (Îvr; îas) Intenție de a face bine cuiva. **10** (Îvr; îs) *~ de rău* Rea-voință. **11** (Îvr; îs) *Bună ~* Satisfacție. **12** (Îvr) Acord (între părți). **13** (Îvr; îlav) **Prin bună ~** Cu acordul cuiva.

voit[1]***, ~ă*** *a* [At: (a. 1694) FN 23 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***voi***[2]] **1** Realizat în mod intenționat. **2** Făcut conform voinței (**4**). **3** Ales cu grijă. **4** (Rar) Pretins. **5** Dorit[2] (**1**).

voit[2] *sm* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~iți* / E: pn ***wojt***] (Mol; înv) Șoltuz.

voitău *sn* vz ***văitău***

voitor, ~oare [At: PARACLIS (1639), 248 / P: *vo-i~* / V: (înv) ***~iu***, (reg) ***vroi~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***voi***[2] + *-tor*] **1-10** *smf, a* (Îvp) (Persoană) care vrea (**1-3, 17-18**) ceva. **11** *a* (Îvr) Care are voință (**1**). **12** *a* (Îvr) Care se caracterizează prin voință (**1**). **13-14** *sm, a* (Persoană) care manifestă o atitudine favorabilă, de ajutorare sau de înțelegere față de cineva Si: *binevoitor* (**1-2**). **15-16** *sm, a* (Îvp; îls; îla) **~ de bine**, (înv) **~ bun**, (înv, mai ales în formule de adresare reverențioasă) **de bine ~, de tot binele ~, spre tot binele ~** Binevoitor (**1-2**). **17-18** *sm, a* (Îvp; îls; îla) **~ de rău** (Om) răuvoitor. **19-20** *sm, a* (Reg; îal) (Om) invidios. **21-22** *sm, a* (Înv; îls; îla) **~ de milă**, (îvr) **~ul milii** (sau **milostiei**) (Om) milostiv. **23** *a* (Lin; îvr; îs) *Mod ~* Modul conjunctiv.

voiță *sf* [At: T. PAPAHAGI, M. 69 / Pl: *~țe* / E: ***voie*** + *-iță*] (Mar; hip; csnp) Voie (**97**).

voitoriu *a* vz ***voitor***

voivod *sm* vz ***voievod***

voivodal, ~ă *a* vz ***voievodal***

voivodat *sn* vz ***voievodat***

voivodă *sm* vz ***voievod***

voivodeasă *sf* vz ***voievodeasă***

voivodesc, ~ească *a* vz ***voievodesc***

voivozie *sf* vz ***voievozie***

voj[1] *sm* vz ***vojoi***[1]

voj[2] *sn* vz ***voz***[1]

voj[3] *smn* vz ***vâj***[1]

vojăi *v* vz ***vâjâi***

vojăit *sn* vz ***vâjâit***[1]

vojăitură *sf* vz ***vâjâitură***

vojâit *sn* vz ***vâjâit***[1]

vojeire *sf* vz ***vâjâire***

vojeitură *sf* vz ***vâjâitură***

vojeti *v* vz ***vâjâi***

vojgoi *sn* vz ***vojoi***[1]

voji *v* vz ***vâjâi***

vojnicer *sm* vz ***văjnicer***

vojniță *sf* vz ***voieștniță***

vojoaie *sf* vz ***vojoi***[1]

vojoi[1] *sn* [At: LB / V: ***vlo~, voj, ~joaie, vojgoi, ~e*** / Pl: *~oaie* / E: nct] (Reg) Căpățână de varză ale cărei foi nu sunt bine strânse Si: *vojoieți*.

vojoi[2] *smn* vz ***vâjoi***[1]

vojoi[3] *v* vz ***vâjâi***

vojoie *sf* vz ***vojoi***[1]

vojoieți *sp* [At: VICIU, GL. / E: ***vojoi*** + *-eață*] (Reg) Vojoi[1].

vojoitură *sf* vz ***vâjâitură***

vojorine *sp* [At: PAȘCA, GL. / E: nct] (Csnp) **1** Drojdii. **2** Dreve.

vojoti *v* vz ***vâjâi***

vojui *v* vz ***vâjâ***

vol[1] *sn* [At: GRECU P. 75 / V: ***bol*** / E: ngr ***βώλος***] (Grî) Plumb.

vol[2] *sn* vz ***voal***

volan [At: NEGRUZZI, S. I, 327 / V: ***valon, ~t*** (Pl: *~nți*) sm, ***vul~*** / Pl: *~e*, (înv) *~uri* sn / E: fr ***volant***] **1** *sn* Fâșie de țesătură încrețită sau plisată, care se aplică ca garnitură pe diferite obiecte de îmbrăcăminte, perdele etc. Si: (înv) *falbala* (**1**). **2** *sn* Piesă de formă circulară din mecanismul unui autovehicul, cu ajutorul căreia se dă autovehiculului direcția dorită. **3** *sns* (Pm) Automobilism (**4**). **4** *sn* Piesă în formă circulară cu ajutorul căreia se acționează un anumit mecanism al unei mașini. **5** *snn* (Îf *volant*) Piesă mare, în formă de roată, de obicei foarte grea, montată pe arborele motor al unei mașini cu piston, care servește ca element de reglare a mișcării și de uniformizare a turației. **6** *snn* (Tex; șîf *volant*) Piesă complexă din mecanismul mașinilor bătătoare, constând într-un cilindru îmbrăcat într-o garnitură de ace de oțel care, printr-o învârtire rapidă interiorul unui înveliș, scarmănă fibrele textile.

volanic *sn* vz ***vâlnic***

volant[1]***, ~ă*** *a* [At: PROT. - POP., N. D. / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***volant***] **1** (Rar) Care poate zbura (**1**). **2** (Rar) Care se poate menține în aer. **3** Care poate fi deplasat cu ușurință și cu rapiditate Vz *mobil*. **4** (Îs) *Echipă ~ă* Echipă mobilă care se deplasează cu mare ușurință dintr-un loc de muncă

în altul, după nevoie. **5** Care se poate desprinde Si: *detașabil*. **6** (Îs) *Foaie ~ă* Tipăritură pe o singură foaie care se difuzează în public ca manifest, ca afiș etc. **7** (Îas) Filă detașabilă dintr-un caiet, dintr-o carte etc. **8** (Îs) *Bibliotecă ~ă* Fond de cărți aparținând unei biblioteci și împrumutat unei instituții, pentru folosință temporară.

volant² *sn* vz ***volan***

volapiuc *sn* vz ***volapuc***

volapuk *sns* [At: ENC. ROM. / V: ***~piuc*** / S și: *~puc* / E: ger ***Volapük***, fr ***volapük***] **1** Limbă artificială cu caracter internațional creată mai ales pe baza elementelor germanice. **2** (Fig) Amestec de elemente disparate Si: *amalgam* (**2**), *talmeș-balmeș*

volst *sn* vz ***valos***

volar, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: ger ***volar***] Al palmei.

volast *sn* vz ***valos***

volatic, ~ă *a* [At: LM / V: ***~us*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: lat ***volaticus***] (Liv; d. oameni) Frivol (**2**).

volaticus *a* vz ***volatic***

volatil, ~ă [At: NEGULICI / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***volatil***, it ***volatile***, lat ***volatilis***] **1** *a* (D. substanțe lichide) Care se evaporă cu ușurință la temperatura și presiunea obișnuite Si: *volatilizabil*. **2** *a* (Înv; îs) *Alcaliu ~* Amoniac (**1**). **3** *a* (Fig) Care dispare repede. **4** *a* Care poate zbura. **5** *sf* (Rar) Pasăre.

volatilitate *sfs* [At: MAN. SĂNĂT. 98/21 / E: fr ***volatilité***] Proprietate a unei substanțe lichide de a se volatiliza (**1**).

volatiliza *vtfr* [At: MARIN. PR. I, 22/2 / Pzi: *~zez* / E: fr ***volatiliser***] **1-2** (D. lichide) A (se) transforma în vapori¹ la temperatura și presiunea obișnuită. **3-4** A dispărea sau a face să dispară complet Si: *a pieri*.

volatilizabil, ~ă *a* [At: LM / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***volatilisable***] Volatil (**1**).

volatilizare *sf* [At: CONTA, O. F. 536 / Pl: *~zări* / E: ***volatiliza***] **1** Evaporare rapidă a lichidelor la temperatura și presiunea obișnuite Si: (înv) *volatilizație*. **2** (Fig) Dispariție (**1**). **3** (Fig) Evanescență (**1**).

volatilizat, ~ă *a* [At: COBÎLCESCU, G. 95/3 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***volatiliza***] **1** Evaporat la temperatura și presiunea obișnuite. **2** (Fig) Dispărut (**2**). **3** (Fig) Furat² (**1**).

volatilizație *sf* [At: MARIN. PR. I, XI/37 / V: ***~iune*** / E: fr ***volatilisation***] (Înv) Volatilizare (**1**).

volatilizațiune *sf* vz ***volatilizație***

volavai *sn* vz ***volovan***

volănaș *sn* [At: IOANOVICI, TEHN. 265 / Pl: *~e* / E: ***volan*** + *-aș*] **1-2** (Șhp) Volan (**1**) (mic). **3** (Teh) Piesă mică, în formă de roată, cu ajutorul căreia se acționează mecanismul unei mașini.

volba *vi* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pzi: *volb* / E: ns cf *învolba*] (Trs; d. ape) A crește și a se revărsa cu valuri mari Si: (reg) *a învolba*.

volbora *v* vz ***volbura***

volboră *sf* vz ***volbură***

volbore *sf* vz ***volbură***

volbura [At: CANTEMIR, HR. 170 / V: (înv) ***bolbori***, ***hol~***, ***holbori***, ***hulburi***, ***~bora***, ***~vora***, ***~vura***, (îrg) ***~ri*** / Pl: *volbur, ~rez* / E: ***volbură***] **1-3** *vtri* A (se) învolbura. **4** *vt* (Ban; d. vânt; c. i. zăpada) A spulbera și a troieni. **5** *vr* (Reg; îf *hulburi*) A amesteca depunerile de pe fundul unui vas cu lichidul de deasupra.

volburare *sf* [At: PONTBRIANT, D. / V: ***hol~***, ***~lvu~*** / Pl: *~rări* / E: ***volbura***] (Înv) Învolburare.

volburat, ~ă *a* [At: (a. 1714) IORGA, S. D. V, 100 / V: (înv) ***hol~***, ***~lvu~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***volbura***] (Îrg; d. valuri, vânt) Învolburat.

volburatic, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***volbura*** + *-atic*] (Reg) **1** Volburos (**1**). **2** (Fig; d. oameni) Impetuos. **3** (Fig; d. copii) Zburdalnic.

volbură *sf* [At: / V: ***~bore***, ***vorb~***, (reg) ***bolboră***, ***bo~***, ***borb~***, ***holboră***, ***ho~***, ***holbure***, ***horb~***, ***ol~***, ***vălvu~***, ***~boră***, ***~lvo~***, ***~lvu~***, (nob) ***val~***, ***valvară***, ***valvu~*** / Pl: *~i, ~oare* / Pl: *~ri*, (înv) *~re* / E: ml ****volvula*** (<*volvere*)] **1** Vârtej (**1**) de apă. **2** Vâltoare (**1**). **3** Agitație violentă și zgomotoasă a apei Si: (îrg) *vifor* (**3**). **4-5** Vârtej (**3-4**) de vânt. **6-7** (Pex) Furtună (**4-5**). **8** (Reg) Flacără mare. **9** (Șîc **~-de-câmp**, **~-mică**) Plantă erbacee agățătoare sau târâtoare, cu tulpina subțire, cu frunze ovale, cu florile albe sau roz, având corola în formă de pâlnie Si: *adormițele*, *poala-Maicii-Domnului*, *poala-rândunicii*, *rochița-rândunicii* (*Convolvulus arvensis*). **10** (Șîs **~-de-Cantabria**) Planta *Convolvulus cantabrica*. **11** (Bot) Zorele-pitice (*Convolvulus tricolor*). **12** Planta *Convolvulus persicus*. **13** (Bot; șîc **~-de-garduri**, **~-mare**, **~-urcătoare**) Cupa-vacii (*Calystegia sepium*). **14** (Bot; șîc **~-de-pădure**, **~-sălbatică**) Planta *Calystegia silvatica*. **15** (Bot) Zorele-bătute (*Calystegia pubiscens*). **16** (Bot; șîc **~-păroasă**) Zorele (*Ipomaea purpurea*). **17** Planta *Pharbitis hederacea*. **18** (Bot) Hrișcă-deasă (*Bildesdykia convolvulus*).

volburător, ~oare *a* [At: CIHAC, I, 115 / V: ***ho~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***volbura*** + *-ator*] (Înv) Învolburat.

volburi *v* vz ***volbura***

volburos, ~oasă *a* [At: (a. 1847) URICARIUL, X, 404 / V: (rar) ***ho~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***volbură*** + *-os*] **1** Învolburat. **2** (Rar; îf *holburos*) Furtunos.

volcamar *sn* vz ***volcamerie***

volcamelie *sf* vz ***volcalmerie***

volcamerie *sf* [At: NEGRUZZI, S. I., 323 / V: ***~mar***, ***~elie***, ***~lgameră***, ***~lga~*** / E: fr ***volkamérie***] Arbore mic din familia verbinaceelor, originar din Asia, cu tulpina erectă, ramurile pâslos-păroase, cu frunzele ovale, cultivată pentru florile sale albe-roșietice, plăcut mirositoare (*Volkameria fragrans*).

volcan *sm* vz ***vulcan¹***

volcanic, ~ă *a* vz ***vulcanic***

volcaniza *v* vz ***vulcaniza¹***

volciorog *sn* vz ***vârciolog***

vole *sn* vz ***voleu¹***

volei *sn* [At: CAMIL PETRESCU, T. III, 9 / S: *voley* / V: ***volei-bal*** / E: eg ***volley*** (ball)] Joc sportiv practicat pe un teren dreptunghiular de două echipe adverse compuse din câte șase jucători, care aruncă o minge specială peste un fileu ridicat la înălțime, la mijlocul terenului.

volei-bal *sn* vz ***volei***

voleibalist, ~ă *smf* [At: DL / Pl: *~iști, ~e* / E: ***volei-bal*** + *-ist*] **1** Persoană care practică voleiul. **2** Jucător de volei.

voleibalistic, ~ă *a* [At: L. ROM. 1972, 536 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***volei-bal*** + *-istic*] **1** De volei. **2** Care se referă la volei.

volens-nolens *av* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 78, 6/4 / E: lat ***volens nolens***] (Liv) Vrând-nevrând.

volentir *sm* vz ***volintir***

volentiriu *sm* vz ***volintir***

volet *sn* [At: LTR / V: (**1**) ***~eu*** / Pl: *~e, ~uri* / E: fr ***volet***] **1** (Șîf *voleu*) Oblon de lemn sau de metal format dintr-unul sau din mai multe panouri mobile așezate în golul unei ferestre, al unei uși etc., pentru a realiza o închidere mai sigură. **2** Element mecanic mobil plasat la fiecare aripă de avion și care servește la mărirea sustentației. **3** Fiecare dintre elementele mecanice ale radiatorului unui motor de avion care servește la reglarea circuitului aerodinamic de răcire al acestuia.

voleu¹ *sn* [At: GRAUR, E. 48 / V: *vole* / Pl: *~uri* / E: fr ***volée***] (Spt) **1** Lovitură prin care mingea este expediată înainte ca ea să atingă pământul. **2-3** (Îljv; îf *vole*) **Din vole** (Care este aplicată) când mingea este încă în aer.

voleu² *sn* vz ***volet***

volgameră *sf* vz ***volcamerie***

volgamerie *sf* vz ***volcamerie***

volgar, ~ă *a* vz ***vulgar***

volhini *smp* [At: XENOPOL, I. R. II, 221 / E: ***Volhinia***] Veche populație slavă care locuia în Volhinia, la frontiera Poloniei cu Austria.

volhinian¹, ~ă *a* [At: XENOPOL, I. R. II, 220 / Pl: *~ieni, ~iene* / E: ***volhin*** + *-ian*] Care aparține volhinilor.

volhinian[2], ~ă [At: LTR[2] / P: *~ni-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***volhinière***] (Glg) **1** *sn* Subetajul inferior al sarmațianului. **2** *a* Care se referă la formațiile volhinianului **(1)** și la timpul lor de formare.

volhităr *sm* [At: ALR I, 1213/355 / Pl: *~i* / E: nct] (Reg) Vânător **(1)**.

volic *sn* [At: (a. 1769) CONV. LIT. IX, 328 / Pl: *~ice* / E: tc ***volyk***, ngr ***βολίκι***] (Înv) Corabie lungă și îngustă, cu pânze și vâsle.

volie *sf* [At: ANTIPA, P. 684 / Pl: *~ii* / E: nct] (Reg) Unealtă de pescuit formată dintr-o plasă de forme și dimensiuni variate, întrebuințată mai ales pentru scrumbie și chefal.

volieră *sf* [At: M. D. ENC. / Pl: *~re* / E: fr ***volière***] Cușcă de dimensiuni mari, confecționată din plasă de sârmă, în care se țin păsările în grădinile zoologice.

volintir *sm* [At: N. COSTIN, LET. II, 71/24 / V: (înv) ***~len~***, ***~lonter***, ***~lon~***, (reg) ***bo~***, (îvr) ***~lentiriu***, ***volnătir*** / Pl: *~i* / E: rs ***волентир***, ***волонтёр***, bg ***волонтир***] **1** (Îrg) Voluntar **(11)**. **2** (Îrg; dep) Voluntar înrolat în armata lui Ipsilante, în timpul Revoluției de la 1821. **3** (Îrg; dep) Tâlhar. **4** (Fam; dep) Scandalagiu. **5** (Reg) Om fără căpătâi.

volintiraș *sm* [At: BALADE III, 111 / Pl: *~i* / E: ***volintir*** + *-aș*] **1-3** (În poezia populară; din necesități prozodice) Volintir **(1-3)**.

volintiresc, ~ească [At: (a. 1824) CONV. LIT. II, 10 / V: (reg) ***bolintirească*** *sf* / Pl: *~ești* / E: ***volintir*** + *-esc*] **1-2** *a* (Înv) Care aparține volintirilor **(1-2)**. **3-4** *a* (Înv) Care se referă la volintiri **(1-2)**. **5** *sf* (Reg; îf *bolintirească*) Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **6** *sf* (Reg; îaf) Melodie după care se execută bolintireasca **(5)**.

volintirește *av* [At: SCRIBAN / E: ***volintir*** + *-ește*] (Înv) **1-2** În felul volintirilor **(1-2)**.

volintirie *sf* [At: ALECSANDRI, T. 981 / Pl: *~ii* / E: ***volintir*** + *-ie*] **1** Armată formată din volintiri **(1)**. **2** Stagiu militar efectuat de un volintir **(1)**. **3** Viață de volintir **(1)**. **4** (Fam; dep) Comportare de volintir **(4)**.

volintirime *sf* [At: ZILOT, ap. ȘIO II$_1$, 25 / Pl: ? / E: ***volintir*** +*-ime*] (Csc) **1** Mulțime de volintiri **(1)**. **2** (Spc) Soldați din armata lui Ipsilante.

volintiroaie *sf* [At: ALECSANDRI, T. 444 / Pl: ~ / E: ***volintir*** + *-oaie*] (Înv; fam) Femeie sau fată șmecheră.

volintiroi *sm* [At: ALECSANDRI, T. 23 / V: (reg) ***lințiroi*** / Pl ~ / E: ***volintir*** + *-oi*] **1-6** (Îrg; șdp) Volintir **(1-3)** (rău).

volitiv, ~ă *a* [At: CONTA, O. F. 43 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***volitif***] **1-2** Voliţional **(1-2)**.

voliție *sf* vz ***volițiune***

volițional, ~ă *a* [At: LOVINESCU, S. I, 365 / P: *~ți-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***volitionnel***] **1** Care se referă la voință **(1)** Si: *volitiv* **(1)**. **2** Care este determinat de voință **(1)** Si: *volitiv* **(2)**.

volițiune *sf* [At: ZALOMIT, E. F. 29/23 / V: (rar) ***voliție*** / P: *~ni* / E: fr ***volition***] (Psh) Act de voință **(1)**.

volmetru *sn* vz ***volumetru***

volna *sfs* [At: CREANGĂ, O. 199 / E: falsă analiză din rs ***довольно***] (Mol; Mun; îlav) **De-a ~** Din abundență.

volnătir *sm* vz ***volintir***

volnec, ~ă *a* vz ***volnic***

volneci *v* vz ***volnici***

volnic[1], ~ă *a* [At: PSALT. 38 / V: ***~nec*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: **slv вольнъ**] **1** *a* (Îvp; d. oameni) Care poate acționa după propria voință Si: *liber* **(1)**, *slobod* **(1)**. **2** *a* (Înv) Care este autorizat să ... **3** *a* (Înv; d. oameni) Care are drepturi politice și cetățenești depline. **4** *a* (Înv; d. țări, popoare) Independent. **5** *sf* (Îvr) Libertate. **6** *a* (Înv; d. acțiuni, stări etc.) Care se face fără nici o restricție. **7** *a* (Înv; d. acțiuni, stări etc.) Conform voinței cuiva. **8** *av* (Îvp) De bună voie. **9** *a* (Rar; d. sentimentele oamenilor) Nestăpânit. **10** *a* (Îvp; îlav) **Din ~ă voie** Din proprie inițiativă. **11-12** *smf, a* (Îrg) (Persoană) care conduce. **13-14** *smf, a* (Îrg) (Persoană) de vază. **15** *a* (Bis; îrg) Atotputernic **(2)**. **16** *a* (Îrg) Binevoitor **(2)**. **17** *a* (Îrg) Autoritar **(2)**. **18** *a* (Îrg) Arbitrar **(1)**. **19** *a* (Îrg) Care se impune cu sila. **20** *a* (Îrg; udp „să" sau „de"; îoc *nevolnic*) Care este capabil (de... sau să...). **21** *smf* (Îrg) Persoană viguroasă, robustă.

volnic[1] *sn* vz ***vâlnic***

volnicește *av* [At: VARLAAM – IOASAF, 66^r / 23 / E: ***volnic*** + *-ește*] (Înv) De bunăvoie.

volnici [At: CORESI, L. 153/5 / V: ***~neci*** / Pzi: *~icesc* / E: ***volnic***] (Înv) **1-2** *vtr* A (se) elibera **(1-2)**. **3** *vt* A îndrăzni. **4** *vt* A permite. **5** *vt* A autoriza **(2)**. **6** *vr* A acționa după bunul plac. **7** *vr* A-și lua libertatea să ... **8** *vr* A se strădui.

volnicie *sf* [At: CORESI, EV. 99 / Pl: *~ii* / E: ***volnic*** + *-ie*] (Îrg) **1** Libertate de acțiune, de decizie, de gândire de care se bucură cineva. **2** Indulgență. **3** Privilegiu. **4** Independență economică și socială a unei persoane sau clase sociale. **5** Independență a unui stat. **6** (Lpl) Drepturi politice și cetățenești. **7** (Construit cu verbul „a da", „a avea") Permisiune de a face un lucru Si: *autorizație* **(1)**, *împuternicire*. **8** (Ccr; șîs *carte de ~* sau *de ~ii*, *ucaz de ~* sau *de ~ii*) Act scris prin care se acordă un drept, o împuternicire Si: *autorizație* **(2)**. **9** Abuz **(1)**. **10** Stăpânire. **11** Vitejie **(2)**.

volnicit, ~ă *a* [At: LET[2], II, 134 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***volnici***] (Înv) **1** Care este lăsat liber. **2** Permis[1] **(1)**. **3** Autorizat[2] **(1)**.

voloc *sn* [At: (a. 1665) IORGA, S. D. V, 39 / V: (reg) ***vâlog***, ***~og*** / Pl: *~oace*, (reg) *~uri* / E: rs, ucr ***волок***] **1** Plasă lungă de pescuit în apele mari, prevăzută la cele două capete cu câte un băț gros, care îi permite pescarului să o tragă prin apă și mai ales pe fundul apei. **2** (Prc) Împletitură din fire textile, cu ochiuri mari, din care se fac diferite obiecte Si: *fileu* **(1)**, *plasă*, *rețea*. **3** (Înv; fig) Șir compact de oameni care încercuiesc pe cineva ca îl prindă. **4** (Reg) Sac în care se dă nutreț cailor.

volocel *sn* [At: SADOVEANU, O. IX, 406 / Pl: *~e* / E: ***voloc*** + *-el*] **1-2** (Șhp) Voloc **(1)** (mic).

volog *sn* vz ***voloc***

vologi *smp* vz ***vâlog[1]***

volohi *smp* vz ***valah***

volojman *sm* vz ***voloșman***

volonet, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / V: ***~lun~*** / Pl: *~i, ~e* / E: nct] (Mol) Dolofan **(1)**.

volontar *a, sm* vz ***voluntar***

volontariu *a, sm* vz ***voluntar***

volonter *sm* vz ***voluntir***

volontir *sm* vz ***voluntir***

volos *s* vz ***valos***

voloșist, ~ă [At: CV 1951, nr. 3-4, 44 / Pl: *~iști, ~e* / E: ns cf *voloh, valah*] (Mar) Românesc.

volosman *sm* vz ***voloșman***

voloste *sf* [At: IZV. XI, 176 / Pl: *~ti* / E: rs ***волость***] (Mol; în vechea organizare administrativă a țării) **1** Plasă. **2** Reședință de plasă.

volostman *sm* vz ***voloșman***

voloșman, ~ă [At: L. ROM. 1965, 99 / V: ***vălăsm~***, ***vălăstm~***, ***~ojm~***, ***~osm~***, ***~ostm~***, ***~ozm~*** / Pl: *~i* / E: mg ***választmány***] **1** *sm* (Trs; Mar) Membru în comitetul comunal sau parohial. **2** *sm* (Trs; Mar; pex) Deputat[1] **(2)**. **3** *sm* (Reg) Alegător **(6)**. **4-5** *smf, a* (Reg) (Persoană) care are o atitudine ostilă față de cineva sau ceva.

volotic *sn* vz ***vorotic***

volotui *sn* vz ***vălătui***

volovaci *sn* vz ***volovatic***

volovan *sn* [At: ALEXI, W. / V: (înv) ***~lăvai*** / Pl: ? / E: fr ***vol-au-vent***] Preparat culinar din aluat franțuzesc umplut cu pește, carne sau ciuperci.

volovatic *sn* [At: ENC. ROM. / Pl: ? / V: ***~aci*** / E: nct] (Bot; reg) **1** Disc (*Centaurea phrygia*). **2** (Șîc **~-de-munte**) Plantă erbacee din familia compozitelor cu tulpina simplă, cu frunzele nedivizate, serate, de culoare verde-albăstru pe partea inferioară, cu flori liliachii sau roșii, care crește în regiunile montane, pe stânci calcaroase (*Cardamus glaucus*). **3** Plantă din familia gentianaceelor (*Swertia perennis*).

volovistină *sfs* [At: ȘEZ. IV, 141 / Pl: ? / E: nct] (Buc) Plantă nedefinită mai îndeaproape.

volozman *sm* vz ***voloșman***

volsc, ~ă [At: BARONZI, I. L. I. 181/10 / Pl: *volsci* / E: lat ***volscus***] **1** *smp* Populație care trăia în Italia în regiunea dintre Antium și Teracina până la Munții Apenini și care este cunoscută pentru războaiele purtate contra puterii romane. **2** *a* Care se referă la volsci (**1**). **3** *a* Care aparține volscilor (**1**).

volt[1] *sm* [At: PONI, F. 261 / Pl: *volți* / E: fr ***volt***] (Fiz) Unitate de măsură a tensiunii electromotoare și a diferenței de potențial electric egală cu tensiunea de la capetele unui conductor care, străbătut de un curent de un amper, dezvoltă o putere de un watt.

volt[2] *sn* vz ***voltă***

volta[1] [At: ABC MAR. / E: it ***volta***] **1** *i* (Plutărit) Termen prin care se dă semnalul către lucrătorii dintr-o echipă ca să rostogolească bușteanul cu ajutorul țapinelor. **2** *av* (Îe) **A da ~** A rostogoli sau a răsturna spre a fi rostogolit un buștean cu ajutorul țapinelor. **3** *s* (Îlav) **De-a ~** De-a rostogolul. **4** *i* (Mrn) Termen prin care se dă comanda de a se lega o parâmă care să împiedice virarea navei. **5** *i* (La jocurile de copii) (Auto)comandă pentru săritul de pe o înălțime. **6** *av* (Îe) **A face ~** A pleca repede (învârtindu-se) dintr-un loc. **7** *s* (Îe) **A-și face ~tă** A-și lua vânt înainte de a sări sau de a alerga. **8** *sf* (Muz) Voltă (**8**).

volta[2] *vt* [At: CONTEMP. 1953, nr. 376, 4/3 / V: ***~ti***, ***~tui*** / Pzi: *~tez* / E: ns cf *volta*[1]] (Plutărit) A rostogoli buștenii cu ajutorul țapinelor.

voltaic[1]***, ~ă*** *a* [At: NEGULICI / P: *~ta-ic* / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***voltaïque***] (Fiz) **1** Care se referă la pilele electrice sau la bateria electrică inventată de Volta. **2** (Fiz; îs) *Arc ~* Arc electric.

voltaic[2]***, ~ă*** *a* [At: MDA ms / P: *~ta-ic* / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***voltaïque***] (Lin; îs) *Limbi ~ice* Grup de limbi din Africa neagră occidentală.

voltairian, ~ă [At: MAIORESCU, CR. II, 338 / P: *~ter~* / S și: *~ter~* / Pl: *~ieni*, *~iene* / E: fr ***voltairien***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care adoptă ideile lui Voltaire, având o atitudine raționalistă, anticlericală și ironic sceptică Si: *voltairist* (**1-2**). **3** *a* (Pex) Raționalist. **4** *a* (Pex) Care se caracterizează printr-un scepticism ironic. **5** *a* Care aparține creației lui Voltaire. **6** *a* Care se referă la creația lui Voltaire. **7** *a* Propriu lui Voltaire, creației sale și stilului său.

voltairianism *sn* [At: SCRIBAN, D. / P: *~ter~* / S și: *~ter~* / E: fr ***voltairianisme***] Concepția filozofică a lui Voltaire, caracterizată prin raționalism, prin ireligiozitate și prin critica fanatismului, a intoleranței și a abuzurilor.

voltairist *smf, a* [At: (a. 1819) BV III, 288 / P: *~ter~* / S și: *~ter~* / Pl: *~iști*, *~e* / E: ***voltaire*** + *-ist*] **1-2** Voltairian (**1-2**).

voltaj *sn* [At: CADE / Pl: *~e* / E: fr ***voltage***] (Fiz) Tensiune electrică măsurată în volți[1].

voltametru *sn* [At: MARIN, F. 293/17 / Pl: *~re* / E: fr ***voltamètre***] Aparat pentru studiul electrolizei, care permite determinarea intensității unui curent electric sau a cantității de electricitate prin măsurarea cantității de substanță depusă pe cale electrolitică.

voltamper *sm* [At: LTR[2] / Pl: *~i* / E: fr ***voltampère***] (Fiz) Unitate de măsură a puterii electromagnetice aparente a unui circuit electric de curent alternativ la capetele căruia tensiunea este de un volt[1] și prin care trece un curent de un amper.

voltampermetru *sn* [At: NOM. MIN I. 172 / Pl: *~re* / E: fr ***voltampermètre***] (Fiz) Instrument electric de măsură indicator, care cuprinde un voltametru și un ampermetru într-o cutie comună, putând fi folosit alternativ ca ampermetru sau ca voltmetru.

voltat *sn* [At: CV 1952, nr. 3 40 / Pl: ? / E: ***volta***[2]] (Plutărit) Rostogolire a buștenilor cu ajutorul țapinelor.

voltă *sf* [At: HELIADE, O. II, 10 / V: (rar) ***volt*** (Pl: *volturi*) *sn* / Pl: *~te* / E: it ***volta***, fr ***volte***] **1** Mișcare circulară. **2** (Spc) Mișcare circulară a unui cal într-un manej. **3** (Fig) Schimbare bruscă de atitudine. **4** (Spt) Mișcare (de rotație) la scrimă făcută pentru a evita loviturile adversarului. **5** (Mrn) Manevră de rotație făcută de o ambarcație cu pânze pentru schimbarea bordului din care primește vântul. **6** (Mrn; îs) *~ în vânt* Manevră pentru schimbarea direcției vasului împotriva vântului. **7** (Mrn; îs) *~ sub vânt* Manevră pentru schimbarea direcției vasului în sensul vântului. **8** (Muz) Semn care indică repetarea unui fragment muzical, de fiecare dată cu un alt sfârșit Si: *volta* (**8**).

voltegire *sf* [At: ARISTIA, PLUT. 274/25 / Pl: *~ri* / E: it ***volteggiare***] (Iţî) **1** Vârtej (**1**) de apă. **2** Învârtire. **3** Ocolire.

volti *v* vz ***volta***[2]

voltigea *v* vz ***voltija***

voltigior *sm* vz ***voltijor***

voltigiu *sn* vz ***voltijă***

voltij *sn* vz ***voltijă***

voltija *vi* [At: AR (1829), 95[2]/16 / V: ***~igea***, ***~iza*** / Pzi: *~jez* / E: fr ***voltiger***, it ***volteggiare***] (Înv) **1** (D. acrobați) A executa voltije (**1**). **2** A pluti în vânt. **3** A flutura (**3**). **4** (D. insecte, păsări) A zbura de colo-colo. **5** (D. oameni) A se mișca repede dintr-o parte în alta. **6** (Mrn; d. nave) A-și schimba direcția provei.

voltijare *sf* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 21, 25/1 / Pl: *~jări* / E: ***voltija***] (Rar) Zbor acrobatic.

voltijă *sf* [At: COSTINESCU / V: (înv) ***~tigiu***, ***voltij*** sn / Pl: *~je* / E: fr ***voltige***] **1** Exercițiu de acrobație pe o coardă. **2** Coardă pe care se execută exerciții de acrobație. **3** Ansamblu de exerciții de gimnastică și acrobație executate pe cal, mai ales în circuri. **4** Ansamblu de figuri acrobatice aeriene executate de un avion.

voltijor *sm* [At: I. GOLESCU, C. / V: ***~igior*** / Pl: *~i* / E: fr ***voltigeur***] **1** Acrobat care face voltije (**1**). **2** Persoană care execută voltije (**3**). **3** Cal dresat pentru exerciții de voltijă (**3**). **4** Infanterist francez din companii de elită, în sec. XIX.

voltinel *sn* [At: PANȚU, PL. / Pl: ? / E: nct] (Buc) Rutișor (*Thalictrum aquilegifolium*).

voltiza *v* vz ***voltija***

voltizia *si* [At: LTR[2] / E: fr ***voltizia***] Gen fosil de conifere care au trăit din permian (**1**) până în triasic (**1**).

voltmetru *sn* [At: CADE / Pl: *~re* / E: fr ***voltmètre***] (Fiz) **1** Aparat folosit pentru măsurarea tensiunii electrice sau a tensiunii electromotoare, cu indicațiile scalei exprimate direct în volți sau în multipli ori submultiplii voltului[1]. **2** (Îs) *~ electronic* Aparat electronic pentru măsurarea tensiunii electrice.

voltoare *sf* vz ***vâltoare***

voltol *sn* [At: LTR[2] / Pl: ? / E: ger ***Voltol***] Ulei supus procedeului de voltolizare.

voltoliza *vt* [At: DEX-S / Pzi: *~zez* / E: eg ***voltolize***] A îmbunătăți calitatea uleiurilor lubrifiante prin supunerea la acțiunea unor descărcări electrice de frecvențe și tensiuni înalte.

voltolizare *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~zări* / E: ***voltoliza***] Procedeu de îmbunătățire a calității uleiurilor lubrifiante, prin supunerea la acțiunea unor descărcări electrice de frecvențe și tensiuni înalte.

voltolizat, ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***voltoliza***] (D. uleiuri) A cărui calitate a fost îmbunătățită prin supunerea la acțiunea unor descărcări electrice de frecvențe și de tensiuni înalte.

voltor *sm* vz ***vultur***

voltui *v* vz ***volta***[2]

voltara *sf* [At: NICULESCU-VARONE, D. 155, ap. DLR ms / A: ? / E: nct] **1** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** Melodia după care se execută voltara (**1**).

volubil, ~ă *a* [At: FILIMON, O. I. 103 / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***volubile***, lat ***volubilis***] **1** (Îdt) Care se deplasează cu ușurință. **2** (Îdt) Care se învârte cu ușurință. **3** (Îdt) Care este schimbător, nestatornic. **4** Care are ușurință și rapiditate în vorbire Si: *locvace*. **5** (Pex) Care este comunicativ (**1**). **6** (D. stil, vorbire) Care are cursivitate și rapiditate. **7** (D. manifestări ale oamenilor) Care se produce în chip firesc, fără efort Si: *spontan*, *prompt*. **8** (D. tulpina unor plante) Care se mlădiază, putându-se înfășura în spirală în jurul unui suport.

volubilitate *sf* [At: BARONZI, C. V. 197/4 / Pl: *~tăți* / E: fr ***volubilité***, lat ***volubilitas, -atis***] **1** (Îdt) Ușurință (și rapiditate) în mișcări Si: *agilitate* (**1**). **2** Capacitate a feței de a-și schimba ușor expresia, exteriorizând stări

sufletești Si: *expresivitate* (3). 3 Instabilitate. 4 Ușurință de a vorbi mult și repede Si: *locvacitate* (1). 5 (Bot) Proprietate a unor plante de a-și înfășura tulpina în jurul unui arac Si: *volubilism*.

volubilism *sns* [At: DN[3] / E: fr ***volubilisme***] (Bot) Volubilitate (5).

volum *sn* [At: AR (1832), 260 [2]/22 / V: *~e*, *~en* / Pl: *~e*, (înv) *~uri*, *~i* / E: fr ***volume***, lat ***volumen, -is***] 1 Spațiu pe care îl ocupă un corp, în funcție de cele trei dimensiuni ale acestuia și independent de masa[2] lui Si: (pop) *întinsoare*, *cuprindere*, (înv) *întregime*, *trup*, *voluminitate*, (îvr) *văluitură*. 2 Număr care exprimă măsura unei mărimi tridimensionale. 3 (Aht; Art) Element construit în funcție de cele trei dimensiuni. 4 (Pex) Contur (2). 5 (Pex) Formă[1] (1). 6 Masă[2] de apă debitată de o sursă. 7 (Fiz; Chm) Cantitatea de materie a unui corp (gazos) sau a unui corpuscul considerată (ca o mărime caracteristică) în raport cu masa[2]. 8 (Fiz; Chm; îs) ~ *specific* (sau *masic*) Volum (7) ocupat de unitatea de masă[2] dintr-o substanță. 9 (Fiz; Chm; îs) ~ *critic* Volum (7) ocupat de un gram dintr-o substanță la temperatura critică și sub presiunea critică. 10 (Fiz; Chm; îs) ~ *atomic* Raportul dintre greutatea atomică a unui element și densitatea acestuia, reprezentând volumul (7) ocupat de un atom-gram din elementul respectiv. 11 (Fiz; Chm; îs) ~ *molecular* Volum (7) ocupat de o moleculă gram a unei substanțe gazoase. 12 (Fiz; Chm; îs) ~ *redus* Raportul dintre volumul (7) și volumul critic al unei substanțe. 13 Capacitatea fizică și intelectuală a unei persoane. 14 Proporțiile unei activități umane. 15 (Pex) Numărul de unități dintr-un întreg măsurabil Si: *cantitate*. 16 (Ecn) Totalitatea bunurilor existente, consumate sau produse într-o perioadă de timp de către o unitate economică. 17 (Ecn; îs) *~ul circulației mărfurilor (bancnotelor* sau *investițiilor)* Cantitatea de mărfuri, bancnote sau investiții care circulă într-o perioadă de timp. 18 (Ecn; îs) *~ul comerțului* Totalitatea schimburilor comerciale interne sau externe ale unei țări, regiuni etc. 19 (Ecn; îs) *~ul fizic al producției* Volumul (16) unui produs în expresie naturală sau al unei producții eterogene văzută ca masă de valori de întrebuințare. 20 Amploare a sunetelor emise de o voce sau de un instrument muzical. 21 Nivel de intensitate sonoră a semnalelor auditive (în transmisiunile de radio, televiziune). 22 (Îs) ~ *acustic* Mărimea undei electrice într-un circuit electric, corespunzătoare sunetelor audibile măsurate cu un volumetru. 23 Număr mare de pagini tipărite sau manuscrise, legate sau broșate. 24 Fiecare dintre părțile legate sau broșate ale unei lucrări unitare ample Si: *tom*. 25 (Îe) **A fi tipărit** (ori **publicat) în ~** ori **a tipări** (sau **a publica) în ~** A aduna într-un volum (23) scrieri de dimensiuni reduse apărute în diverse publicații periodice. 26 (Rar) Grup de foi scrise, prinse la capăt cu un bețișor în jurul căruia se înfășurau și care alcătuiau, în antichitate, un manuscris. 27 Text amplu care reprezintă o scriere unitară Si: *carte* (16), (liv) *op*[2]. 28 Conținutul unui volum (27).

volumaș *sn* [At: CARAGIALE, O. VII, 145 / Pl: *~e* / E: ***volum*** + *-aș*] 1-8 (Șdp) Volum (23, 24, 27, 28) de proporții reduse (nesemnificativ valoric).

volume *sn* vz ***volum***

volumen *sn* vz ***volum***

volumetric, ***~ă*** *a* [At: MARINESCU, P. A. 56 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***volumétrique***] 1 Care se referă la determinarea volumului (1, 7) unui corp Si: *volumic* (1). 2 (Teh; îs) *Mașină ~ă* Mașină care realizează comprimarea lichidelor prin creșterea presiunii lor statice. 3 (Îs) *Analiză ~ă* Analiză chimică efectuată pentru determinarea volumului (7) substanțelor care iau parte la o reacție. 4 Care este caracteristic elementelor arhitectonice.

volumetrie *sf* [At: MACAROVICI, CH. 124 / Pl: *~ii* / E: fr ***volumétrie***] 1 (Chm) Capitol al chimiei analitice, care se ocupă cu determinarea cantității unei substanțe prin măsurarea volumului (7) de reactiv folosit într-o anumită reacție. 2 Măsurare a volumelor (1) unui corp. 3 (Aht) Dispunere a volumelor (3) în cadrul unui compoziții.

volumetru *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~re* / E: fr ***volumètre***] Instrument electric de măsură a volumului (21) în transmisiunile prin electrocomunicații.

volumic, ***~ă*** *a* [At: LTR[2] / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***volumique***] (Fiz; Chm) 1 Volumetric (1). 2 Care se referă la unitatea de volum (7). 3 (Îs) *Masă ~ă* Masă a unității de volum (7).

voluminitate *sf* [At: (a. 1850) DOC. EC. 971 / Pl: *~tăți* / E: ***volumen*** + *-itate*] (Înv) Volum (1).

voluminos, ***~oasă*** *a* [At: LAURIAN, F. 206/20 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: fr ***volumineux***, lat ***voluminosus***] 1 (D. cărți, reviste, studii etc.) Care conține file multe. 2 Care este alcătuit din mai multe volume (24). 3 (D. obiecte) Care are volum (1) mare Si: *mare*. 4 Care are capacitate (3) mare. 5 Care conține ceva în cantitate mare. 6 (D. oameni) Corpolent.

voluminozitate *sf* [At: NDN / Pl: *~tăți* / E: it ***voluminosità***, eg ***voluminosity***] Caracteristica a ceea ce este voluminos (3).

volunet, ***~eață*** *a* vz ***volonet***

volungă *sf* [At: ȘEZ. XIII, 206 / Pl: *~nge* / E: nct] (Olt) Cuvânt cu sens neprecizat.

voluntar, ***~ă*** [At: HELIADE, O. I, 23 / V: (înv) ***~lon~***, ***~lontariu***, ***~ntariu*** *a*, *sm*/ Pl: *~i*, *~e* / E: lat ***voluntarius, -a***, fr ***volontaire***, it ***volontario***] 1 *a* (D. acțiuni, stări) Care se face fără constrângere. 2 *a* Care rezultă dintr-o decizie liber aleasă. 3 *a* Care rezultă dintr-un act deliberat de voință (1) (nu din automatisme, reflexe, impulsuri). 4 *a* (Atm; îs) *Mușchi ~* sau *musculatură ~ă* Mușchi care se contractă sub influența voinței (1). 5 *a* (D. oameni) Care are voință (4) (fermă) Si: (rar) *voluntarist* (1). 6 *a* (D. oameni) Care își impune propria voință (4) Si: *autoritar* (2), *încăpățânat*, (rar) *voluntarist* (12). 7 *a* Care denotă voință (1). 8 *a* (D. oameni) Care acționează din proprie inițiativă. 9 *sm* Persoană care se înrolează din proprie inițiativă în armată pentru a face serviciul militar (înainte de a împlini vârsta cerută)). 10 *sm* Militar care se oferă de bunăvoie să execute o misiune de luptă. 11 *sm* (Pex) Persoană care ia parte la o campanie militară din proprie inițiativă Si: *volintir* (1). 12-13 *smf*, *a* (Persoană) care se oferă de bunăvoie să facă un serviciu.

voluntariamente *av* [At: FILIMON, O. II, 242 / P: *~ri-a~* / E: it ***volontariamente*** după *voluntar*] (Itî; rar) În mod voluntar (3).

voluntariat *sn* [At: D. ZAMFIRESCU, Î. 1 / P: *~ri-at* / Pl: *~e* / E: fr ***volontariat*** după *voluntar*] 1 Înrolare în armată ca voluntar (9). 2 Durată a serviciului militar pe care cineva îl face în calitate de voluntar (9). 3 Angajare de bunăvoie într-o acțiune.

voluntarism *sn* [At: D. GUSTI, P. A. 97 / E: fr ***volontarisme*** după *voluntar*, ger ***Voluntarismus***] 1 Atitudine de fermă determinare asociată dorinței de a modifica cursul evenimentelor. 2 (Soc) Concepție ce neagă existența legilor obiective ale naturii și necesitatea lor în societate, atribuind voinței (1) o importanță primordială. 3 (Flz) Doctrină sau teză care consideră că voința (1) prevalează asupra inteligenței, iar acțiunea asupra gândirii intelectuale. 4 (Flz) Concepție potrivit căreia existența se întemeiază pe anumite tendințe iraționale ale voinței umane sau pe o voință cosmică considerată ca o forță oarbă. 5 (Psh) Concepție ce atribuie proceselor voliționale rolul hotărâtor în viața psihică.

voluntarist, ***~ă*** *a* [At: PÂRVAN, I. F. 147 / Pl: *~iști*, *~e* / E: fr ***volontariste*** după *voluntar*] 1 Care ține de voință (1). 2 Care se referă la voință (1). 3-5 Care aparține voluntarismului (2, 3, 5). 6-8 Care se referă la voluntarism (2, 3, 5). 9-11 Care se bazează pe voluntarism (2, 3, 5). 12 (Rar; d. oameni) Voluntar (6). 13 Care exprimă voință (4). 14 Care este adept al voluntarismului (4).

voluntariu, ***~ie*** *a*, *sm* vz ***voluntar***

voluptar, ***~ă*** *a* vz ***voluptuar***

voluptate *sf* [At: LAZĂR, P. T. 107 / Pl: *~tăți* / E: fr ***volupté***, lat ***voluptas, -atis***] 1 Plăcere a simțurilor trăită cu intensitate deosebită Si: *senzualitate*, (rar) *voluptuozitate*. 2 Stare accentuată de satisfacție fiziologică. 3 (Prc) Satisfacție intensă provocată de actul sexual. 4 (Fig) Satisfacție intensă de ordin moral sau intelectual. 5 (Fig) Emoție estetică. 6 Caracter senzual. 7 Înclinație naturală pentru plăceri senzuale.

voluptos, ***~oasă*** *a* vz ***voluptuos***

voluptuar, ***~ă*** *a* [At: cf PROT. – POP., N. D. / V: ***~ptar*** / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***voluptuaire***, lat ***voluptuarius***] (Jur; înv; d. bani) Care este cheltuit

pentru satisfacerea unor plăceri sau pentru cumpărarea unor bunuri luxoase lipsite de utilitate practică.

voluptuos, ~oasă *a* [At: STAMATI, D. / V: ***~ptos*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***voluptueux***, lat ***voluptuosus***] **1-5** Care produce voluptate **(1-5)**. **6-10** Plin de voluptate **(1-5)**. **11-15** Care exprimă voluptate **(1-5)**.

voluptuozitate *sf* [At: DN³ / P: *~tu-o~* / Pl: *~tăți* / E: fr ***voluptuosité***] (Rar; sst) Voluptate **(1)**.

volută *sf* [At: PROT. - POP., N. D / Pl: *~te* / E: fr ***volute***, it ***voluta***] **1** (Aht) Ornament în formă de spirală, folosit la capitelurile coloanelor ionice, corintice și compozite. **2** (Arh; pex) Ornament în spirală. **3** (Fig) Ceea ce este în formă de spirală.

volvatăr *sm* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~i* / E: ger ***Verwalter***] (Reg) Administrator **(2)**.

volvora *v* vz ***volbura***

volvoră *sf* vz ***volbură***

volvox *si* [At: ENC. ROM. / E: fr, lat ***volvox***] (Bot) Algă verde de apă dulce, formată dintr-o colonie de celule cu cili, în formă sferică, cu diametru până la un metru.

volvulus *sns* [At: ENC. ROM. / E: fr ***volvulus***] (Med) Ocluzie intestinală provocată de o răsucire a intestinului sau a colonului pelvian în jurul unui ax format din vasele mezenterice, care produce tulburări grave ale circulației și necroza peretelui intestinal.

volvura *v* vz ***volbura***

volvurare *sf* vz ***volburare***

volvurat, ~ă *a* vz ***volburat***

volbură *sf* vz ***volbură***

voma [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (îrg) ***~mi***, (reg) ***fo~***, ***ho~*** / Pzi: *~mez*, (îrg) *vom*, 6 și (îvr) *vom* / E: fr ***vomir***, it ***vomire*** cf lat *vomere*] **1** *vt(a)* A vomita. **2** *vi* (Reg; d. ape; îf *vomi*) A se revărsa. **3** *vi* (Reg; d. mortar; îf *vomi*) A se umfla și a se împrăștia (din cauza unei zidiri incorecte).

vomare *sf* [At: BR (1829), II, 53²/4 / V: ***~mire*** / Pl: *~mări* / E: ***voma***] Vomă **(1)**.

vomat¹ *sn* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***~mit*** / Pl: ? / E: ***voma***] Vomă **(1)**.

vomat², ~ă *a* [At: DL / Pl: *~ați, ~e* / E: ***voma***] Vomitat².

vomă *sf* [At: DN² / Pl: *~me* / E: pvb ***voma***] **1** Expulzare prin esofag și pe gură a conținutului stomacului, provocată de contracțiile spastice ale diafragmei și ale mușchilor abdominali Si: *vărsare* **(22)**, *vomare, vomat¹, vomisment* **(1)**, *vomitare, vomitat¹*, (pop) *borâre, borât¹, vărsat¹* **(9)**, (reg) *vomut*, (îrg) *vomătură* **(1)**. **2** (Ccr) Materie vomitată Si: *vomisment* **(2)**, (îrg) *vomatura* **(2)**, (pop) *borâtură* **(1)**.

vomătoriu, ~oare *a* vz ***vomitor***

vomătură *sf* [At: BARCIANU / V: ***~mit~*** / Pl: *~ri* / E: ***voma*** + *-ătură*] (Îrg) **1-2** Vomă **(1-2)**.

vomega *vt* [At: GLOSAR REG. / Pzi: ? / E: ns cf *vomita, voma*] (Reg) A vomita **(1)**.

vomer *sn* [At: KRETZULESCU, A. 113/11 / Pl: *~e* / E: fr ***vomer***] (Atm) Os nepereche, lat și turtit, care alcătuiește scheletul nasului¹ și care desparte fosele nazale.

vomerian, ~ă *a* [At: DN³ / P: *~ri-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***vomérien***] (Atm) **1** Care aparține vomerului. **2** Referitor la vomer.

vometa *v* vz ***vomita***

vomi *v* vz ***voma***

vomic, ~ă *a* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***vomique***, lat ***vomicus, -a, -um***] **1** (Rar) Vomitiv **(3)**. **2** (Îs) *Nucă ~ă* Sămânța toscică a unui arbore (*Strychnos nux vomica*) răspândit în zona tropicală, din care se extrag substanțe folosite în industria farmaceutică și în cea chimică.

vomică *sf* [At: CORNEA, E. I, 123/24 / Pl: *~ice* / E: fr ***vomique***, lat ***vomica***] (Med) **1** Expulsie bruscă a unei cantități abundente de expectorație seroasă, purulentă sau hemoragică, care se formează în abcesele pulmonare. **2** (Ccr) Materie expulzată prin vomică **(1)**.

vomire *sf* vz ***vomare***

vomisment *sn* [At: DN² / Pl: *~e* / E: fr ***vomissement***] **1-2** Vomă **(1-2)**.

vomit *sn* vz ***vomat¹***

vomita *vt(a)* [At: ALEXI, W. / V: ***fometa, fomenta, fomida, fo~, fum~, ~meta*** / Pzi: *vomit*, (reg) *~tez* / E: lat ***vomitare***] A elimina prin esofag și pe gură conținutul stomacului Si: *a vărsa* **(34)**, *a voma* **(1)**, (pop) *a borî¹* **(2)**, *a deborda* **(4)**, (reg) *a răcni²*, *a turna¹*, *a vomega*.

vomitare *sf* [At: ENC. ROM. II, 289 / Pl: *~tări* / E: ***vomita***] Vomă **(1)**.

vomitat¹ *sns* [At: MDA ms / E: ***vomita***] Vomă **(1)**.

vomitiv², ~ă [At: CORNEA, E. II, 165/21 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***vomitif***] **1** *a* Care provoacă vomă **(1)** Si: *vomic* **(1)**, (înv) *vărsător* **(16)**, (îvr) *vomitor* **(3)**. **2** *sn* Substanță de origine chimică sau vegetală care provoacă vomă **(1)** Si: *emetic* **(2)**.

vomito negro *sni* [At: DN³ / E: fr, sp ***vomito negro***] (Med) Hematemeză neagră care se întâlnește în formele grave ale febrei galbene.

vomitor, ~oare [At: LEX. MARS. / V: (înv) ***~mătoriu*** *a*, (îvr) ***~iu*** *smf, a*, (ltî) ***~ium*** *a* / Pl: lat ***vomitorius***] **1-2** *smf, a* (Persoană) care vomită. **3** *a* (Îvr) Vomitiv **(1)**. **4** *a* (Pan; d. munți; îla) *~ de foc* Care erupe.

vomitoriu¹ *sn* [At: DN² / Pl: *~ii* / E: lat ***vomitorium***] (În Roma antică) Loc pe unde ieșea publicul de la circ, după terminarea spectacolului.

vomitoriu², ~oare *smf, a* vz ***vomitor***

vomitorium *a* vz ***vomitor***

vomitură *sf* vz ***vomătură***

vomut *sn* [At: ANON. CAR. / Pl: ? / E: ***voame***] (Ban) Vomă **(1)**.

vomvăi *vr* [At: DLR ms / Pzi: *~esc* / E: ns cf *covăi*] (Reg) A se strâmba.

von *anh, pnh* vz ***vreun***

vonaș *sm, a* [At: (a. 1690) IORGA, S. D. XII, 233 / Pl: *~i* / E: mg ***vonás*** (*forint*)] **1-2** (Mgî; șîs *forint ~*) Monedă care valora 170 de pfenigi.

vondraș *sm* vz ***vandraș***

vondroc *sm* vz ***vandroc***

vondrocaș *sm* vz ***vandrocaș***

vondrolaș *sm* [At: JAHRESBER. III, 330 / A: nct / V: ***fondrocaș, van~*** / Pl: *~i* / E: mg ***vándorlás***] (Ban) Calfă.

vonic, ~ă *sm, a* vz ***voinic***

vonicar, ~ă *a* [At: NALR - MB I MN 251, 216/501 / Pl: *~i, ~e* / E: ***vonic*** + *-ar*] (Reg) **1** Voinic **(15)**. **2** Viguros **(1)**.

vonicel *sm* vz ***voinicel***

vonicer *sm* [At: BRANDZA, Fl. 207 / V: ***~iu***, (reg) ***voinicar, voin~, voiniceriu*** / Pl: *~i* / E: nct] (Bot) **1** Arbust înalt până la 6 m, cu ramurile în patru muchii, cu frunzele opuse, lanceolate sau eliptice, cu florile verzi-gălbui, cu fructele capsule cu patru lobi de culoare roz, care crește prin păduri, crânguri sau tufișuri Si: *salbă-moale*, (reg) *caprifoi, clocută, grujarcă, sânger, lemn-câinesc, lemnul-câinelui, parastasul-popii, pomiță-de-sânger* (*Evonymus europaeus*). **2** (Bot; reg) Salbă-moale (*Evonymus latifolius*). **3** (Bot; reg) Salbă-râioasă (*Evonymus verrucosus*). **4** (Îc) **~-pitic** Arbust înalt până la 2 m, cu tulpina unghiulară, cu frunzele persistente, glabre, alterne sau uneori opuse, cu florile brune-purpurii, care crește mai ales prin zăvoaie și lunci sau prin păduri de foioase (*Evonymus nana*).

voniceriu *sm* vz ***vonicer***

vonicie *sf* vz ***voinicie***

vonicime *sf* vz ***voinicime***

vonicoi, ~oaie *a* [At: NALR - MB I MN 251, 216/501 / Pl: *~, ~oaie* / E: ***vonic*** + *-oi*] (Reg) **1** Voinic **(15)**. **2** Viguros **(1)**.

vonicuț, ~ă *a* vz ***voinicuț***

vonot *sn* [At: ARH. FOLK. VII, 122 / Pl: ? / E: mg ***vonat***] (Reg) Tren.

vonotău *sn* [At: DR. IV, 1081 / Pl: ? / E: ***vonot*** + *-ău*] (Reg) Tren.

vontatau *sn* vz ***vontatău***

vontatău [At: ALR II, 5275/250 / V: ***bântăt~*** *sm*, ***bun~*** *sm*, ***buntăt~*** *sm*, ***butant~*** *sm*, ***vântătauă*** *sf*, ***vântăt~*** *sm*, ***~tau*** *sn*, ***~tăt~*** *sm* / Pl: *~ăi* / E: mg ***vontató***] **1** *sm* (Trs) Grămadă mare de fân. **2** *sm* (Spc) Căpiță¹ **(1)**. **3** *sm* (Reg) Loc pe care se construiește o căpiță¹ de fân. **4** *sn* (Reg; îf *vontatau*) Prăjină pentru transportul nutrețului, când se clădesc căpițele¹ **(1)**.

vontătău *sm* vz ***vontatău***

vontoș *sn* [At: LEXIC REG. 23 / Pl: *~uri* / E: ns cf mg *vont*] (Mar; Trs) Bloc mare de minereu.

vop *sm* [At: LB / Pl: *~i* / E: ns, cf slv *вапа*] **1** (Trs; Ban) Val[1] (**2**). **2** (Îe) **A fi adus cu ~ii** A fi un om de nimic.

vopaie *sf* vz ***văpaie***

vopaiț *sn* vz ***văpaiță***

vopaiță *sf* vz ***văpaiță***

vopăială *sf* vz ***pohoială***

vopăit *sns* vz ***văpăit***

vopon *s* [At: DENSUSIANU, Ț. H. / V: ***ho~*** / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *vop*] (Trs) Ploaie mare.

vopoti *sf* vz ***vopta***

vopsa *sf* vz ***vopsea***

vopsă *sf* vz ***vopsea***

vopsea *sf* [At: VARLAAM, C. 24 / V: (îvp) ***văp~***, ***văpseală***, ***~lă***, (reg) ***vapsa***, ***vacsa***, ***văcsală***, ***văcsea***, ***văcseală***, ***văpsa***, ***văpsală***, ***văpsană***, ***văpsă***, ***văpseauă***, ***vep~***, ***~sa***, ***vocsea***, ***vopsă***, ***~lă*** / Pl: *~ele*, (pop) *~eli*, (reg) *~eluri* / E: ***vopsele*** (pll *vopseală* < ***vopsi*** + *-eală*)] **1** Substanță colorantă, naturală sau sintetică, obținută prin suspensia unui pigment într-un lichid, folosită la colorarea diferitelor obiecte Si: (înv) *șar[1]*, (reg) *boia* (**1**), *farbă* (**2**). **2-3** (Fam; îe) **A (nu) ieși (bine) la ~** A (nu) duce ceva la bun sfârșit. **4** (Îrg; îe) **A ieși altfel la ~** A obține un rezultat diferit față de cel așteptat. **5** (Reg; îe) **A scoate** (pe cineva) **la văp~** A scoate (pe cineva) dintr-o încurcătură. **6** (Spc) Culoare folosită în pictură. **7** (Înv; azi fam; dep) Fard. **8** (Îvr; lpl) Țesături vopsite. **9** (Fig) Aparență (**1**). **10** (Fig) Modalitate de a descrie pe cineva (sau ceva). **11** (Îrg) Culoare (**1**). **12** (Îrg) Nuanță. **13** (Înv) Cartier într-un oraș (mare) (denumit în funcție de culoarea tăblițelor de la case).

vopseală *sf* vz ***vopsea***

vopselar *sm* [At: SCRIBAN, D. / V: ***văp~*** / Pl: *~i* / E: ***vopseală*** + *-ar*] (Reg) **1-3** Vopsitor (**1-3**).

vopselărie[1] *sf* [At: SCRIBAN, D. / V: ***văp~*** / Pl: *~ii* / E: ***vopselar*** + *-ie*] **1-5** (Reg) Vopsitorie (**1-5**).

vopselărie[2] *sf* [At: SADOVEANU, O. IX, 227 / Pl: *~ii* / E: ***vopseală*** + *-ărie*] (Rar; csc) Vopsele (**1**).

vopsi [At: PRAV. 78 / V: (îvp) ***văcsi***, ***văp~*** / Pzi: *~sesc*, 3 (nob) *~sează* / E: slv **вапьсати**, ngr **ἔβαψα** (aor *βάπτω*)] **1** *vt* (C. i. obiecte, suprafețe etc.) A acoperi cu un strat de vopsea (**1**), cu ajutorul unei pensule sau prin stropire. **2** *vt* (C. i. materiale textile) A trata cu o substanță colorantă, prin înmuiere, îmbibare, fixare. **3** *vt* (C. i. lichide) A amesteca cu o substanță colorantă. **4** *vt(a)* (Rar) A picta. **5-6** *vtr* (Îvp; azi fam; dep) A (se) farda (**1-2**) exagerat. **7-8** *vtr* (Îvp) A (se) stropi. **9-10** *vtr* (Îvp) A (se) păta. **11** *vt* (Arg) A bea[3] (**3**). **12** *vt* (Arg) A plesni. **13** *vt* (Fig) A descrie într-un anumit fel pe cineva sau ceva.

vopsire *sf* [At: LB / V: (îvp) ***văp~*** / Pl: *~ri* / E: ***vopsi***] **1** Acoperire a unor suprafețe cu un strat de vopsea (**1**) Si: *vopsit[1]* (**1**), (reg) *boire*. **2** Tratare a unor materiale textile cu o substanță colorantă Si: *vopsit[1]* (**2**), (reg) *boire*. **3** Amestecare a unor lichide cu o substanță colorantă Si: *vopsit[1]* (**3**), (reg) *boire*. **4** (Rar) Pictare (**1**). **5** (Îvp; azi fam; dep) Fardare (**1**) exagerată.

vopsit[1] *sns* [At: (a. 1802) IORGA, S. D. XII, 144 / V: ***văp~*** / E: ***vopsi***] **1-3** Vopsire (**1-3**). **4** (Rar) Pictare (**1**). **5** (Îvp; azi fam; dep) Fardare (**1**) exagerată.

vopsit[2], ***~ă*** *a* [At: LEX. MARS. 209 / V: (îvp) ***văp~*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***vopsi***] **1-3** Colorat prin vopsire (**1-3**) Si: (reg) *boit[3]*. **4** (Îvp; azi fam; dep) Fardat[2] în mod exagerat.

vopsitor, ***~oare*** *smf* [At: DOSOFTEI, V. S. februarie 60ᵛ/20 / V: (îvp) ***văp~*** *sm*, (rar) *sf*, (înv) ***văpsitoriu***, (reg) ***văcsi~***, ***văcți~*** *sm* / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***vopsi*** + *-tor*] **1** Fabricant de vopsea (**1**) Si: (reg) *fărbar*, *vopselar* (**1**), (îvr) *văpsar* (**1**). **2** Negustor de vopsea (**1**) Si: (reg) *fărbar*, *vopselar* (**2**), (îvr) *văpsar* (**2**). **3** Persoană care se ocupă cu vopsitul[1] (textilelor sau al altor obiecte) Si: (reg) *boiangiu*, *fărbar*, *vopselar* (**3**), (îvr) *văpsar* (**3**). **4** (Reg) Zugrav.

vopsitorie *sf* [At: TDRG / V: (pop) ***văp~*** / Pl: *~ii* / E: ***vopsitor*** + *-ie*] **1** Meseria de vopsitor (**3**) Si: (reg) *vopselărie[1]* (**1**), *boiangerie* (**1**). **2-3** Tehnica de a vopsi (**1-2**) Si: (reg) *vopselărie[1]* (**2-3**). **4** Atelier în care se execută vopsirea produselor sau a materialelor Si: (reg) *vopselărie[1]* (**4**). **5** Magazin în care se vinde vopsea (**1**) Si: (reg) *vopselărie[1]* (**5**), *boiangerie* (**2**).

vopsitură *sf* [At: ANON. CAR. / V: ***văp~*** / Pl: *~uri* / E: ***vopsi*** + *-tură*] **1** (Pop) Strat de vopsea (**1**) aplicat pe un obiect. **2** (Fam) Obiect vopsit strident.

vopta *vi* [At: LB / V: ***~poti*** / Pzi: *~tez* / E: ns cf *vop*] (Îdt; d. ape, mări) A face valuri (mari).

vor *sn* [At: ARH. FOLK. VI, 300 / Pl: ? / E: mg ***udvar***] (Reg) Ogradă.

vorace *a* [At: NEGULICI / Pl: *~aci*, *~* / E: fr ***vorace***, lat ***vorax***, ***-acis***] Care mănâncă cu lăcomie.

voracitate *sf* [At: NEGULICI / Pl: *~tăți* / E: fr ***voracité***, lat ***voracitas***, ***-atis***] **1** Lăcomie mare la mâncare. **2** (Fig) Dorință nestăpânită de a acumula cât mai mulți bani Si: *aviditate* (**4**), *cupiditate*.

voravă *sf* vz ***voroavă***

vorăt *sn* vz ***voreț***

vorbagiu *sm* [At: IORDAN, L. R. A. 159 / Pl: *~ii* / E: ***vorbi*** + *-agiu*] (Rar; dep) Om vorbăreț (**1**) Si: *palavragiu*.

vorbar, ***~ă*** *a* [At: DL / Pl: *~i*, *~e* / E: ***vorbi*** + *-ar*] (Reg) Vorbăreț (**1**).

vorbareț, ***~ă*** *a* [At: NEGRUZZI, S. III, 59 / V: ***~riț*** / Pl: *~i*, *~e* / E: ***vorbi*** + *-areț*] (Îrg) **1-2** *smf*, *a* Vorbăreț (**1-2**). **3-4** *a* (Fig) Expresiv (**1**, **3**).

vorbariu *sn* [At: FM (1839), 37²/31 / Pl: *~ii* / E: ***vorbă*** + *-ariu*] (Trs; înv) Dicționar.

vorbariț *smf*, *a* vz ***vorbareț***

vorbă *sf* [At: (a. 1654), NEAGOE, ap. GCR I, 168/14 / V: ***ho~***, ***voar~***, ***voarvă***, ***vorvă*** / Pl: *~be* / E: ns cf slv **дворьба**] **1** (Lpl) Șir de cuvinte care exprimă o cugetare Si: (îrg) *voroavă* (**12**). **2** Idee exprimată în cuvinte Si: (îrg) *voroavă* (**13**). **3** (Prc) Cuvânt (**1**). **4** (Îs) *~ goală* (sau *seacă*) Vorbă (**2**) lipsită de sens, de temei (într-un context). **5** (Îas) Vorbă (**2**) lipsită de importanță. **6** (Îs) *~ de clacă* Vorbă (**1**) fără rost Si: *flecăreală*. **7** (Îs) *~ în doi peri* Vorbă (**2**) cu sens ambiguu. **8** (Îs) *~ bună* Vorbă (**1**) amabilă. **9** (Îas) Intervenție în favoarea cuiva Si: *recomandare*. **10** (Îs) *~ de duh* (sau *de spirit*, rar, *sărată*) Vorbă (**1**) inteligentă, spirituală. **11** (Și irn; îs) *~ adâncă* Vorbă (**2**) înțeleaptă. **12** (Îs) *~ dulce* Vorbă (**1**) care alină. **13** (Îas) Vorbă (**1**) care încântă. **14** (Îas) Vorbă (**1**) care ademenește. **15** (Irn; îas) Vorbă (**1**) aspră, jignitoare. **16** (Îs) *~ rea* Vorbă (**2**) neîntemeiată. **17** (Îas; șîs *~ de rău*) Vorbă (**2**) supărătoare. **18** (Îas) Calomnie (**1**). **19** (Îs) *~ piperată* Vorbă (**1**) sarcastică. **20** (Îas) Vorbă (**1**) indecentă. **21** (Îs) *~ nesărată* Vorbă (**1**) nepotrivită. **22** (Îas) Vorbă (**2**) anostă, fără haz. **23** (Îs) *~be grele* Mustrare. **24** (Îas) Injurie. **25** (Pop; îs) *~ proastă* Vorbă (**1**) jignitoare. **26** (Pex; îas) Vorbă (**2**) fără sens. **27** (Îs) *~ de taină* (sau, reg, *ferită*) Secret. **28** (Îs) *~ de pace* Propunere de pace. **29** (Reg; îs) *~ încornorată* Minciună. **30** (Îs) *~ subțire* Vorbă (**2**) greu de înțeles. **31** (Pex; îas) Șiretlic. **32** (Îas) Vorbă (**3**) rafinată. **33** (Îs) *~ groasă* Vorbă (**1**) grosolană Si: *mitocănie*. **34** (Îs) *~* (*spusă* sau *aruncată*) *în vânt* Vorbă (**2**) lipsită de importanță, care nu trebuie luată în seamă. **35** (Îlav) **Din** (sau, rar, **în**) **două ~be** sau **dintr-o ~** Repede. **36** (Îlav) **Fără nici o ~** sau **fără (multă) ~** Fără (multe) comentarii. **37** (Îal) Pe neașteptate. **38** (Îvr; îlav) **În scurte ~be** Pe scurt. **39** (Îlav) **~ cu ~** Fiecare cuvânt. **40** (Îlav) Fără nici o modificare. **41** (Îe) **~ba vine** (sau, rar, **merge**) Exprimă îndoiala în privința exactității unei afirmații. **42** (Îae) Avertizează că cele spuse nu trebuie luate ca atare. **43** (Îe) **~ să fie!** Nu cred așa ceva Si: *nici gând*! *nici pomeneală*! **44** (Îe) **(I)auzi ~!** Exprimă surprinderea față de afirmațiile cuiva. **45** (Îae) Exprimă indignarea față de afirmațiile cuiva. **46** (Îe) **Cum vine ~ba asta?** sau **ce ~ e asta?** Ce vrei să spui? **47** (Îae) Cum e posibil așa ceva? **48** (Îe) **A înțelege** (sau **a pricepe**) unde **bate ~ba cuiva** A înțelege la ce face aluzie sau pe cine vizează cineva. **49** (Rar; îe) **A bate cu ~ba pe departe** A face aluzii (vagi). **50** (Îvr; îe) **A-și deschide ~bele către cineva** A încredința (cuiva) un secret. **51** (Rar; îe) **A ieși cu ~ba înaintea cuiva** A contrazice pe cineva. **52** (Îe) **A-i scoate** (cuiva) **~ba**

cu cleștele (din gură) A determina cu greu pe cineva să vorbească. **53** (Îe) **A(-și) cântări** (sau **măsura**) **~ele** A(-și) alege cu grijă cuvintele. **54** (Îae) A vorbi adecvat. **55** (Îe) **Măsoară-ți ~ele!** Fii atent cum vorbești (cu mine)! **56** (Fam; îe) **Nici o ~!** Liniște! **57** (Îe) **A lua** (cuiva) **~ba din gură** A spune tocmai ceea ce voia să zică altul în momentul respectiv. **58** (Îae) A întrerupe pe cineva când vorbește. **59** (Îe) **Cu alte ~be**, (rar) **cu o ~** sau **în puține ~be** Exprimând același lucru altfel. **60** (Îae) În rezumat. **61** (Îae) Prin urmare. **62** (Îe) **A arunca** (cuiva) **(câte) o ~** (sau **două ~be**) A spune (cuiva) ceva în treacăt. **63** (Îe) **~ba e ~** Cele spuse sunt semnificative. **64** (Îae) Cele spuse rămân valabile. **65** (Îae) **A pune o ~ (bună) la ...** (sau **pentru ...**) A interveni în favoarea cuiva. **66** (Reg; îe) **A nu-i putea întâlni ~ba** Se spune despre un om nesincer. **67** (Dep; lpl) Vorbă (1) lipsită de temei Si: *palavră*. **68** (Îvr) Verb (1). **69** (Îvr; îs) *~ ajutătoare* Verb auxiliar. **70** Ceea ce comunică (oral) cineva Si: *istorisire, mărturie, povestire, relatare*, (îrg) *voroavă* (15). **71** Afirmație făcută de cineva într-o împrejurare Si: *spusă, voroavă* (16). **72** (Îe) **A-și lua ~ba înapoi** A retracta. **73** Discurs (1). **74** Subiect al unei expuneri (orale). **75** Predică. **76** (Îe) **A lua ~ba** (sau **~**) A lua cuvântul. **77** (Îe) **A cere ~ba** A cere cuvântul. **78** (Îe) **A avea ~ba** A avea cuvântul. **79** (Îvp; lpl) Text (rimat) al unui cântec. **80** (Trs; lpl) Snoavă. **81** Constatare exprimată printr-o formulare revelatoare și concisă Si: (îrg) *voroavă* (21). **82** (Pop; îe) **~ba ceea** (sau **aia**) Expresie stereotipă care introduce un proverb, o expresie consacrată. **83** (Îe) **~ba cântecului** Cum se spune din bătrâni (într-un cântec vechi, cunoscut). **84** (Construit cu verbul *a fi*) Problemă importantă. **85** (Construit cu verbul *a fi*) Situație. **86** (Îs) **(A fi) altă ~** (A fi) altă situație. **87** (Îe) **A înțelege** (sau **a pricepe, a vedea** etc.) **despre ce este ~ba** A înțelege care este realitatea. **88** (Îe) **Dacă** (sau **fiindcă**) **(ți-)e ~ba (de- sau pe-) așa** sau **dacă așa ți-i ~ba** Dacă situația se prezintă astfel. **89** (Îe) **Dacă e ~ba**, (reg) **când e ~ba** La drept vorbind. **90** (Îae) De fapt. **91** (Fam; îe) **Așa ți-i ~ba** Ăsta mi-ești? **92** Intenție. **93** Scop. **94** (Îe) **Cu ~** (sau **cu ~ba**) **că...** Zicând că... **95** Sfat. **96** Poruncă. **97** (Îe) **A veni** (sau **a ajunge**) **la ~ba cuiva** A recunoaște că cineva a avut dreptate. **98** (Îe) **A nu ieși din ~ba** (sau, rar, **din ~bele**) **cuiva** ori **a nu-i ieși** (cuiva) **din ~** A îndeplini întocmai ordinul, hotărârea cuiva. **99** (Îae) A se supune dorinței cuiva. **100** (Îe) **A călca ~ba cuiva** A nu respecta sfatul cuiva. **101** (Îe) **A înțelege** (sau **a pricepe, a asculta**) **de ~ (bună)** A se conforma îndemnului, ordinului cuiva, fără nici o constrângere. **102** Părere. **103** Convingere (2). **104** Hotărâre (4). **105** (Îe) **A nu asuda de ~ba cuiva** A nu ține seama de părerile cuiva. **106** (Îrg; îe) **A fi pe** (sau **la**) **o ~ (cu cineva)** A fi de aceeași părere cu cineva. **107** (Îae) A fi în înțelegere cu cineva. **108** (Reg; îe) **A-i vorbi în ~** (cuiva) sau **a-i da ajutor la ~** (cuiva) A aproba pe cineva. **109** (Reg; îae) A măguli pe cineva. **110** (Reg; îe) **A nu se potrivi la ~** A avea păreri diferite. **111** Promisiune. **112** Angajament (2). **113** (Reg; îe) **A se prinde cu ~ba** A promite. **114** (Îvr; îe) **A sta la ~ele lui (lor** etc.) A se ține de cuvânt. **115** (Îe) **A purta** (sau **a duce, a ține**, rar, **a aduce**) (pe cineva) **cu ~ba** (sau, îvr, **cu ~bele**) A înșela pe cineva, prin amânarea la nesfârșit a îndeplinirii unor promisiuni. **116** (Îe) **A-și lua** (sau, înv, **a-și trage**) **~ba înapoi** A-și retrage promisiunea Si: *a retracta*. **117** (Pop; mai ales îcn; îe) **A zice** (sau **a spune**) **~ mare** (ori, rar, **~be mari**) A-și lua un angajament. **118** (Îae) A vorbi demagogic. **119** (Îe) **~ba-i ~** Cuvântul dat trebuie respectat. **120** Înțelegere. **121** Negociere. **122** (Reg; îlav) **Pe ~** Conform înțelegerii. **123** (Îe) **Așa (ne-) a fost ~?** Formulă prin care se reproșează cuiva că nu a respectat o înțelegere. **124** (Îrg; îe) **A se ajunge** (sau **a se afla**) **în ~be cu cineva** A cădea de acord cu cineva. **125** (Îe) **A fi în ~** (cu cineva) A fi în tratative pentru încheierea unui acord (de căsătorie, de afaceri etc). **126** (Pop; îe) **A intra** (sau, reg, **a se da**) **în ~ cu cineva** A lega relații de prietenie, de dragoste cu o persoană de sex opus. **127** (Pop; îe) **A-i face** (cuiva) **~ba** (sau **~**) (cu cineva) A mijloci cuiva o întâlnire, o relație cu o persoană de sex opus. **128** (Îrg; îe) **A face ~ba** (sau **~** ori **~bele (cu cineva)** A se înțelege cu cineva în vederea căsătoriei. **129** (Îrg; pex; îae) A se logodi. **130** (Reg; îe) **A face ~bele** (sau **a pune ~**) ori **a băga ~bele la părinți** A peți. **131** (Reg) Logodnă. **132** Știre. **133** Zvon. **134** Presupunere. **135** (Îe) **Umblă ~ba** (sau, rar, **~be, ~bele**) ori **merge ~ba că ...** Se zvonește că ... **136** (Pop; îe) **A face** (ori **a da**) **~** sau (reg) **a lăți ~ba** A răspândi un zvon. **137** (Reg; îe) **A da cu ~ba de cineva** A înștiința pe cineva (de ceva). **138** Mesaj (1). **139** (Îe) **A trimite (cu) ~** (sau, rar, **~be**) A transmite un mesaj. **140** (Îe) **A lăsa ~** A lăsa un mesaj. **141** (Îae) A anunța ceva înainte de a pleca undeva. **142** Bârfă. **143** Calomnie. **144** (Îe) **A purta** (sau **a duce**) **~ba** (sau **~be** ori **~bele**) A colporta știri false, calomnioase. **145** (Îe) **A (se) face de ~** A (se) face de râs. **146** (Îe) **A(-i) ieși** (cuiva) **~** (sau **~ba** ori **~be**) A deveni subiect de bârfe. **147** (Îe) **A-și auzi ~be** A-i ajunge cuiva la cunoștință lucruri neplăcute, bârfe, pe care le spun alții despre el. **148** Conversație. **149** Taifas. **150** (Îvr; îs) *Împreunare* (sau *comunicare*) *de ~* Discuție (2). **151** (Îlav) **Din ~ în ~** Din discuție în discuție. **152** (Îe) **A fi ~ba** (sau **~**) **de ...** (sau **despre ...**, înv, **pentru**) A forma obiectul discuției. **153** (Îae) A se pune problema. **154** (Îe) **Nu poate fi ~ba** (ori **~**) **de ...** (sau, rar, **despre ...**) Nu este plauzibil (să se vorbească despre ...). **155** (Îrg; îe) **A avea ~ asupra** (sau **pentru, de**) **ceva** (sau **cineva**) A discuta despre cineva sau ceva. **156** (Îae) A aminti de cineva sau ceva. **157** (Îe) **A fi ~ba să ...** (sau **de a ...**) A urmări să ... **158** (Îae) A se impune să ... **159** (Îe) **Nu-i** (sau **nu e**) **~** (sau **~ba**) ori **nu (mai) încape** (sau **poate încăpea**) **~** E de la sine înțeles. **160** (Îae) Fără îndoială. **161** (Îae) E adevărat. **162** (Îe) **Ce ~!** Se înțelege de la sine. **163** (Îae) Bine spui. **164** (Îe) **Nici ~ (nu-i) (că ...)** Desigur. **165** (Îae) Cu siguranță. **166** (Îe) **Mai e** (sau **încape**) **~!** În mod sigur. **167** (Îe) **Nici ~ (despre ..., de ...** ori **să ...)** sau **nici ~ nu (mai) poate fi (ca...** ori **de ..., să ..., a ...)** Nici pomeneală (despre așa ceva). **168** (Îae) Nicidecum. **169** (Îae) În nici un caz. **170** (Îe) **(Să) fie ~ba între noi** (sau **între noi fie ~ba**) Formulă adresată interlocutorului, care însoțește o observație confidențială. **171** (Îe) **A deschide ~ (despre** sau **de ceva)** A aborda un subiect de discuție. **172** (Îe) **A sta** (sau **a ședea**) **de** (ori, îrg, **la**, înv, **în**) **~** (cu cineva) sau (îvr) **a se împreuna la ~** A discuta (cu cineva). **173** (Pex; îae) A petrece un timp discutând cu cineva Si: *a tăifăsui*. **174** (Îe) **A intra în ~** (cu cineva) sau (reg) **a se da în** (sau **la**) **~** ori **a se lua în** (ori **la**) **~** (cu cineva) A începe o conversație cu cineva. **175** (Îe) **A lungi ~ba** (sau, înv, **cu ~ba**) ori **a se lungi la ~**, **a se întinde la ~ (lungă)** (sau **cu ~ba**), **a întinde (multă, atâta) ~ (lungă), a întinde ~ba** (sau **~be**), **a o întinde la ~bă** A prelungi inutil o discuție. **176** (Îe) **A se pune la** (sau **pe**) **~** A se apuca de vorbit. **177** (Îae) A zăbovi cu cineva la discuție. **178** (Îe) **A avea o** (sau **de**) **~ (cu cineva)** A avea de comunicat cuiva ceva (secret). **179** (Îae) A fi necesar să se lămurească cu cineva într-o problemă. **180** (Îe) **A-și face de ~** (cu cineva) A căuta prilej de discuție (cu cineva). **181** (Pop; îe) **A da** (cuiva) **pricină de ~** A da cuiva prilej de discuție. **182** (Îe) **Ce mai atâta ~?** Să terminăm discuția! **183** (Îe) **A se amesteca** (sau **a intra**) **(nepoftit** sau **nechemat) în ~** (sau **în ~ba altora**) A interveni (în mod inoportun) într-o discuție. **184** (Îe) **A lua** (pe cineva) **cu ~ba (înainte)** A distrage atenția (cuiva). **185** (Îe) **A lua** (pe cineva) **cu ~ba pe departe** A aduce indirect un subiect în discuție. **186** (Îe) **A se lua cu ~ba** A se antrena într-o conversație, uitând de treburi. **187** (Îe) **A aduce ~ba despre ...** (ori **de ...**) sau (pop) **a lua** (cu cineva) **~ba** (despre ceva), **a se lua de ~** (cu cineva) (despre ceva) A îndrepta discuția asupra cuiva sau a ceva. **188** (Îae) A aborda un subiect anume. **189** (Îae) A face aluzie la... **190** (Îe) **A veni ~ba** (sau, înv, **~**) **(despre ...** sau **de ..., că...**, înv, **pentru ...**, rar, **la ...**) A ajunge cu discuția la un anumit subiect. **191** (Îae) A discuta (în continuare). **192** (Îe) **A schimba o ~ (-două)** sau **a schimba două (-trei** ori **câteva) ~be** A discuta (puțin) cu cineva. **193** (Îae) a discuta în grabă. **194** (Îs) *Schimb* (sau *schimburi*) *de ~be* Discuție sumară. **195** (Spc; îae) Schimb violent de replici. **196** Ceartă (1). **197** (Îe) **Să nu am ~be** Să nu apară discuții neplăcute, motiv de ceartă. **198** (Reg; îe) **A se mâna în ~be** sau **a se mânca din ~** A se ciorovăi (1). **199** (Îrg; îe) **A întoarce** (sau **a înturna**) (cuiva) **~ba** A riposta. **200** (Îrg; îae) A contazice. **201** Subiect de discuție. **202** (Îe) **A schimba** (sau **a-și întoarce**) **~ba** ori **a lua** (sau, rar, **a intra în**) **altă ~** A schimba subiectul discuției. **203** (Îe) **A se depărta cu ~ba** A se abate de la subiectul discuției. **204** (Îe) **Să venim** (sau **să ne întoarcem**) **la ~ba noastră** Să revenim la subiectul discuției. **205** (Fam; îe) **Să nu-ți uiți ~ba!** Formulă prin care cineva

intervine într-o discuție, întrerupându-și interlocutorul. **206** (Fam; îe) **Să nu-mi uit ~ba!** Mi-am amintit ce voiam să spun. **207** (Lsg) Vorbire (**10**). **208** (Îlav) **Cu** (sau, înv, **prin**, reg, **din**) **~** Prin viu grai Si: *oral*. **209** (Îlv) **A face ~** A vorbi (**2**). **210** (Îal) A discuta (**2**). **211** (Îe) **A tăia** (sau **a curma** cuiva) **~ba** A întrerupe discursul cuiva. **212-213** (Pop; îe) **A (nu) da cuiva pas la** (sau, îvr, **de**) **~** A (nu) permite cuiva să vorbească. **214** (Îe) **(Lasă) ~ba!** Tăcere! **215** (Îe) **A se întrece cu ~ba** sau **a se înnădi la ~** A vorbi prea mult și fără rost. **216** (Îe) **A(-i) da cu ~ba** A vorbi întruna. **217** (Îae) A certa (pe cineva). **218** (Reg; îe) **A-i ține calea cu ~ba** A îngâna (pe cineva). **219** (Îrg) Facultatea de a vorbi. **220** (Lsg) Mod de a se exprima. **221** (Reg; îe) **A aduce ~ba cu bățul** A vorbi răstit, nepoliticos. **222** (Reg; îae) A vorbi batjocoritor. **223** (Îe) **(A fi) scump** (sau **zgârcit**, **scurt**, reg, **strâns**, rar, **împuținat**) **la ~** A fi necomunicativ. **224** (Îe) **A fi lung la ~** sau (reg) **a fi cu ~ multă** A fi comunicativ. **225** (Îc) **~-lungă** Palavragiu. **226** Elocvență (**1**). **227** (Îrg) Voce (**1**). **228** (Îrg) Timbru al vocii. **229** Pronunțare. **230** Zgomot produs de voci. **231** (Lsg) Limbă (a unui popor).

vorbălui *vi* [At: AL LUPULUI, P. G. 20 / Pzi: *~esc* / E: ***vorbă*** + *-(ă)lui*] (Reg) A se adresa cuiva.

vorbăraie *sf* [At: SFC IV, 181 / Pl: ? / E: ***vorbă*** + *-ăraie*] (Rar) Vorbărie (**1**).

vorbăreț, ~eață [At: GANE, N. ap. CADE / Pl: *~i, ~e* / E: ***vorbi*** + *-ăreț*] **1-2** *smf, a* (Persoană) care vorbește mult Si: *flecar* (**1-2**), *guraliv* (**1-2**), *gureș* (**1**), *limbut*, *palavragiu*, (înv) *limbareț*, (îvr) *vorovaci* (**1-2**), (îrg) *vorbareț* (**1-2**), *vorovitor* (**1-2**), (reg) *lehău*, *leorbău*, *stroncănitor*, *trăncălău*, *varaticos*, *vorbar*. **2-3** *a* (Fig) Expresiv (**1, 3**).

vorbăreție *sf* [At: DDRF / Pl: ? / E: ***vorbăreț*** + *-ie*] (Îvr) Vorbărie (**1**).

vorbărie *sf* [At: SĂM III, 172 / E: ***vorbă*** + *- ărie*] **1** Vorbă (**148**) multă și fără rost Si: *flecăreală*, *limbuție*, *pălăvrăgeală*, *sporovăială*, *taifasuială*, *trăncăneală*, (liv) *locvacitate*, *logoree*, (rar) *vorbăraie*, (îvr) *vorbăreție*, *vorbitorie* (**2**), *vorbitură*, (reg) *leorbăială*. **2** Verbalism (**2**). **3** Exprimare prolixă Si: *polilogie*.

vorbeli *vi* [At: ALR I, 69/800 / Pzi: *~lesc* / E: ns cf *vorbă*] (Reg) A vorbi (**2**) mult și fără rost.

vorbelnit, ~ă *a* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *vorbi*] (Reg) Vorbăreț (**2**).

vorbeț, ~eață [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 166 / Pl: *~i, ~e* / E: ***vorbi*** + *-eț*] (Îvr) Care poate vorbi (**1**).

vorbi [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 36^v/16 / V: (reg) *vorvi* / Pzi: *~besc* / E: ***vorbă***] **1** *vi* (D. oameni) A avea facultatea de a utiliza limbajul articulat Si: (pop) *a grăi* (**3**), (îrg) *a vorovi* (**8**). **2** *vi* A exprima prin cuvinte gânduri, sentimente, intenții Si: *a rosti*, *a spune*, *a zice*, (pop) *a cuvânta* (**1**), *a glăsui* (**5**), *a grăi* (**1**), (înv) *a glăsi* (**5**), *a vorovi* (**9**). **3** *vi* (Pex) A comunica altfel decât prin limbajul articulat (prin gesturi, mimică). **4** *vi* (Rar) A formula un o idee mental, fără a o comunica cu glas tare. **5** *vi* (D. animale) A scoate sunete caracteristice speciei. **6** *vt* (C. i. cuvinte) A pronunța. **7** *vi* (Îe) **A ~ în barbă** A vorbi (**2**) încet, pentru sine Si: *a mormăi*. **8** *vi* (Îvp; îe) **A ~ lat** A vorbi (**6**) tărăgănat. **9** *vi* (Îae) A vorbi (**2**) afectat. **10** *vi* (Îe) **A ~ cu sufletul la gură** A vorbi cu vocea întretăiată (de emoție sau de oboseală). **11** *vi* (Rar; îe) **A ~ din burtă** A fi ventriloc. **12** *vi* (Reg; îe) **A ~ de-a bățul** (sau **în resteu**) A vorbi (**2**) cu ton răstit. **13** *vi* (Pan; mai ales d. papagali) A imita limbajul uman. **14** *vt* A se exprima într-o anumită limbă. **15** *vt* A se exprima într-un anumit stil. **16** *vi* (Îe) **A ~ chinezeste** (sau **turcește**, **grecește**, **nemțește**) A nu se exprima pe înțeles. **17** *vi* (Îae) A rosti cuvintele neclar (din cauza băuturii). **18** *vi* (Pex; îae) A fi beat. **19-20** *vti* A cunoaște și a se exprima fluent într-o limbă străină. **21** *vi* (Îe) **A ~ cu jumătate de gură** (sau **de glas**) sau **a ~ cu gura (pe) jumătate** (ori **cu gura altuia**) A vorbi (**2**) fără convingere. **22** *vi* (Îae) A vorbi (**2**) evaziv. **23** *vi* (Îe) **(A fi) un fel** (sau **un mod**) **de a ~** (A fi) un fel de a se exprima. **24** *vi* (Îae) A fi o chestiune interpretabilă. **25** *vi* (Pop; îe) **A ~ cu două guri** A lăuda și a defăima pe cineva în același timp. **26** *vi* (Îae) A fi duplicitar. **27** *vi* (Îae) A fi părtinitor. **28** *vi* (Reg; îe) **A ~ din prag** A se exprima ambiguu. **29** *vi* (Îe) **A ~ (într-un ceas) rău** (sau **a rău**, reg, **de rău**) A cobi (**4**). **30** *vi* (Îe) **A ~ ca papagalul** (sau **ca un papagal**) A reproduce mecanic spusele altuia. **31** *vi* (Reg; îe) **A ~ ca baba chioara** (sau **ca baba oarba**) A spune fără menajamente. **32** *vi* (Mol; îe) **A ~ răzămiș** A spune lucruri întemeiate. **33** *vi* (Fam; îe) **A ~ din burtă** A spune lucruri negândite. **34** *vi* (Îe) **A ~ din** (sau **de la**) **inimă** ori **a ~ din** (sau **cu**) **din suflet** A vorbi (**2**) cu convingere deplină. **35** *vi* (Pop; îe) **A ~ în dorul lelii** A vorbi (**2**) fără rost. **36** *vi* (Pop; îe) **A ~ de clacă** A flecări. **37** *vi* (Pop; îe) **A ~ de pe ceea lume** A spune lucruri neverosimile. **38** *vi* (Reg; îe) **A ~ încolo** (sau **în neștire**, **zăbunit**) A delira (**1**). **39** *vi* (Fam; îe) **Mai ~bești** (sau **~biți**)**?** Cu siguranță. **40** *vi* (Îe) **A ~ în numele cuiva** A spune ceva în locul sau din partea cuiva. **41** *vi* (Îae) A comunica ceva invocând autoritatea cuiva. **42** *vi* (Îe) **A ~ (câte) vrute și nevrute** (sau **câte-n lună și-n stele** ori **câte și mai câte**) sau **a ~ (la** sau **și) verzi și uscate** A flecări. **43** *vi* (Reg; îe) **Mare ai (mai) ~t-o!** Ai spus un lucru important, adevărat Si: *bine zici!* **44** *vi* (Îe) **Ce ~ești?** Formulă prin care exprimă surprinderea cuiva față de cele spuse de cineva. **45** *vi* (Îae) Formulă prin care exprimă neîncrederea cuiva față de cele spuse de cineva. **46** *vi* (Îae) Formulă prin care exprimă dezaprobarea cuiva față de cele spuse de cineva. **47** *vi* (Îe) **Ce tot ~besc (vorbești** etc.) sau **ce să mai ~besc** (sau **~bim**) **?** Ce să mai discutăm? **48** *vt* (Reg; îe) **A ~ vorbă de pildă** A exemplifica printr-o pildă. **49** *vi* A ține un discurs Si: *a cuvânta* (**15**). **50** *vi* A face o expunere în public Si: *a conferenția*. **51** *vi* (Îe) **A ~ liber** A vorbi (**48**) fără a avea un text scris în față. **52** *vi* (Rar) A rosti cu talent și convingător un discurs. **53** *vi* A lua cuvântul într-o adunare. **54** *vi* A interveni într-o discuție. **55** *vi* A-și exprima punctul de vedere. **56** *vi* A-și exprima decizia. **57** *vi* A lua atitudine. **58** *vi* (Pex) A hotărî (**6**). **59** *vi* (Fig) A se manifesta. **60** *vi* A se exprima (**2**). **61** *vi* A aduce un fapt la cunoștința publică Si: *a expune* (**1**), *a informa*, *a istorisi*, *a înștiința*, *a povesti*, *a prezenta*, *a relata*, *a spune*, *a vorovi* (**11**). **62** *vi* A aduce în discuție un anumit lucru Si: *a aminti* (**4**), *a invoca*, *a menționa*, *a pomeni*, *a se referi*, *a semnala*, *a vorovi* (**12**). **63** *vi* (Îe) **A ~ de funie în casa spânzuratului** A spune ceva care poate supăra pe cineva, fiind interpretat ca o aluzie răutăcioasă. **64** *vi* (Îe) **A ~ pe** (sau **de**) **cineva de rău** (sau, înv, **rău**) A denigra. **65** *vi* (Îae) a calomnia. **66** *vt* (Îe) **A ~ pe cineva (de) bine** A lăuda pe cineva. **67** *vi* (Îe) **La drept** (sau, înv, **la dreptul**) **vorbind** De fapt. **68** *vi* (Îe) Efectiv. **69** *vi* (Îcn) A aprecia ca fiind real (posibil, adecvat etc.). **70** *vi* (Îae) A lua drept ... **71** *vrim* (Fig) A fi prezent în amintirea cuiva. **72** *vi* (Pex; d. acte, documente, inscripții etc.) A înregistra. **73** *vi* (Pex; d. acte, documente, inscripții etc.) A menționa. **74** *vi* A adeveri (**1**). **75** *vi* A evoca (**1**). **76** *vi* (Fig) A pleda în favoarea cuiva sau a ceva. **77** *vi* (Pex; d. texte, scrieri) A trata un anume subiect. **78** *vi* (Pex; d. domenii de cunoaștere) A avea ca obiect de studiu. **79** *vt* (Îvr) A transmite. **80-81** *vti* A susține. **82-83** *vti* A mărturisi. **84** *vi* (Îe) **A ~ drept** (sau **adevărat**) A spune adevărul. **85** *vi* (Îae) A vorbi (**2**) deschis, sincer. **86** *vt* A promite (**2**). **87-88** *vti* A dezvălui. **89** *vi* **A ~ (cuiva) la ureche** A șopti. **90** *vrim* A se zvoni. **91** *vi* A anunța. **92** *vi* A prevesti. **93** *vi* A se adresa cuiva. **94** *vi* (Îe) **A ~ să priceapă nora** A face aluzie la o terță persoană prezentă, adresându-te interlocutorului. **95** *vi* (Îe) **A ~ la lampă** (sau **la bec**) A se adresa cuiva care nu ascultă, nu reacționează. **96** *vi* A discuta (**2**). **97** *vi* (Îe) **(Mai) ~bim noi!** Exprimă un avertisment. **98** *vi* (Îae) Exprimă o amenințare. **99** *vi* (Îe) **A(-și) ~ (de unul singur)** (sau **cu sine însuși**) A monologa. **100** *vi* (Îe) **A ~ cu dușii** (sau **dușilor**) A spune lucruri fără sens. **101** *vt* (C. i. o temă, un subiect) A dezbate[2] (**3**). **102** *vi* (Îcn) A fi supărat pe cineva. **103** *vi* (Îcn) A nu (mai) avea relații bune cu cineva. **104** *vrr* A comunica numai strictul necesar, neavând relații strânse. **105** *vrim* A se comenta (despre o persoană, un fapt ieșit din comun). **106** *vrim* A fi prezent în conștiința publică. **107** *vi* A avea o întrevedere cu cineva (pentru a interveni în favoarea altcuiva). **108** *vi* A apela la cineva. **109** *vi* (Spc) A cere consimțământul părinților în vederea căsătoriei. **110** *vrr* (Pop; d. tineri) A-și face declarații de dragoste. **111-112** *vtrr* A (se) sfătui. **113** *vrr* A ajunge la un acord. **114** *vi* (Reg; d. tineri) A avea relații de dragoste.

vorbință *sf* [At: PHILIPPIDE, P. 259 / Pl: *~țe* / E: ***vorbi*** + *-ință*] (Îvr) **1** Discuție (**1**). **2** Conversație.

vorbire *sf* [At: MARDARIE. L. 107/25 / Pl: *~ri* / E: ***vorbi***] **1** Facultate de utilizare a limbajului articulat Si: *vorbit[1]* (1), (înv) *grai* (2), (îrg) *vorovire* (1). **2** (Spc) Limbaj. **3** (Atm; îs) *Organele ~rii* Organele articulatorii. **4** (Pex) Comunicare non-verbală (prin gesturi, mimică etc.). **5** Utilizare a unei limbi (sau a unui dialect). **6** Limbă. **7** Dialect (**2**). **8** (Îvr) Gramatică (**1**). **9** (Înv) Parte de vorbire. **10** Exprimare prin cuvinte a gândurilor, sentimentelor, intențiilor etc. Si: *cuvântare* (**1**), *rostire*, *spunere*, *vorbă* (**207**), *vorbit[1]* (**2**), (îrg) *vorovire* (**2**), (înv) *voroavă* (**52**). **11** Mod de exprimare orală Si: *vorbit[1]* (**3**). **12** Discurs (**1**). **13** (reg) Predică. **14** (Înv; șîs *arta ~rii*) Oratorie[1]. **15** (Înv; și îas) Retorică. **16** (Îs) *Darul ~rii* Talent oratoric. **17** Relatare orală. **18** (Îvr) Mențiune. **19** (Înv) Discuție (**1**). **20** Schimb de replici pe un ton familiar Si: *conversație*, *vorbit[1]* (**5**), (îvr) *vorbința* (**2**), (îrg) *vorovire* (**9**). **21** (Îs) ~ *de rău* Bârfă (**1**). **22** (Reg) Discuție între familiile viitorilor miri în legătură cu cele cuvenite pentru logodnă sau nuntă.

vorbișoară *sf* [At: DDRF / Pl: *~re* / E: ***vorbă*** + *-ișoară*] **1-6** (Pop; șhp) Vorbuliță (**1-6**).

vorbit[1] *sn* [At: MURNU. O. 77 / Pl: ? / E: ***vorbi***] **1-3** Vorbire (**1, 10, 11**). **4** Discuție (**1**). **5** Conversație.

vorbit[2], ~ă *a* [At: GENILIE. G. 159/10 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***vorbi***] **1** Care este exprimat oral[1] Si: (înv) *vorovit[1]* (**1**). **2** Care se comunică verbal Si: (înv) *vorovit[1]* (**1**). **3** (D. filme cinematografice) Însoțit de vorbire (**10**) și de muzică Si: *sonor*, *vorbitor* (**5**). **4** (D. limbi) Care este în uz Si: (înv) *vorbitor* (**10**). **5** (Îoc *scris*) Care se caracterizează prin oralitate. **6** (Îs; îoc *limbă scrisă*) *Limbă ~ă* Aspect oral[1] al unei limbi. **7** (Pex; îas) Limbă populară. **8** (D. examene, concursuri etc.) Care se susține oral[1]. **9** Menționat. **10** Cunoscut[2] (**1**). **11** (Îvr) Convenit[2].

vorbitareț, ~ă *a* [At: A III. 18 / Pl: *~i, ~e* / E: ***vorbit[1]*** + *-areț*] (Reg) Vorbăreț (**2**).

vorbitor, ~oare [At: MARDARIE. L. 101/18 / V: ***~iu*** *a, sm* / Pl: *~i, ~oare* a, smf, *~oare* sn / E: ***vorbi*** + *-tor*, (**18**) după fr *parloir*] **1** *a* Care are facultatea de a utiliza un limbaj articulat. **2** *a* (Îs) *Subiect* (sau *individ*)~ Persoană a cărei vorbire (**5**) este supusă cercetării. **3** *a* Care imită limbajul articulat al oamenilor. **4** *a* (Reg) Vorbăreț (**2**). **5** *a* (Cig; rar; d. filme) Sonor. **6** *a* Care vorbește plăcut și mult Si: *comunicativ* (**1**), *volubil* (**5**). **7** *a* (Fig) Elocvent (**6**). **8** *a* (Fig) Semnificativ. **9** *a* Sugestiv. **10** *a* (Înv; d. limbi) Vorbit[2] (**4**). **11** *smf* (Persoană) care vorbește într-o anumită limbă, dialect. **12** *smf* (Și; îvr; îs *împreună ~*) Interlocutor. **13** *smf* (Îvp; îls) **~ de rău**, (înv) **~iu rău** (de cineva) Bârfitor (**1**). **14** *smf* (Trs) Pețitor. **15** *smf* Persoană care povestește frumos (unui auditor). **16** *smf* Persoană care ține un discurs Si: *conferențiar* (**1**), *orator*. **17** *sm* (Pop) Mesager. **18** *sn* Cameră specială destinată întrevederilor dintre persoane aflate în internat, cazarmă, închisoare etc. și vizitatori Si: (frm) *parloar*. **19** *sn* (Rar) Difuzor pentru amplificarea vocii.***vorbitorește*** *av* [At: POTECA. F. 168/19 / E: ***vorbitor*** + *-ește*] (Îvr) Prin discuții.

vorbitorie *sf* [At: GOLESCU. T. 341 / Pl: *~ii* / E: ***vorbitor*** + *- ie*] (Îvr) **1** Elocvență (**1**). **2** Vorbărie (**1**).

vorbitoriu *a, sm* vz ***vorbitor***

vorbitură *sf* [At: VALIAN. V. / Pl: ? / E: ***vorbi*** + *-itură*] (Îvr) Vorbărie (**1**).

vorbiță *sf* [At: CIAUȘANU. V. 26 / Pl: *~țe* / E: ***vorbă*** + *-iță*] **1-6** (Pop; șhp) Vorbuliță (**1-6**).

vorboncaș *sm* vz ***verbuncaș***

vorboteasă *sf* [At: GOROVEI. C. 73 / Pl: *~ese* / E: ***vorbotă*** (= horbotă) + *-easă*] (Mol; într-o ghicitoare) Femeie care lucrează dantele.

vorbuleană *sf* [At: CIAUȘANU. V. 26 / Pl: *~ene* / E: ***vorbă*** + *-uleană*] **1-6** (Reg; șhp) Vorbuliță (**1-6**).

vorbuliță *sf* [At: PANN. P.V. I. 9/24 / Pl: *~țe* / E: ***vorbă*** + *-uliță*] **1-6** (Șhp) Vorbă (**1-3**) (amabilă) Si: (rar) *vorbușoară* (**1-6**), (pop) *vorbiță* (**1-6**), *vorbișoară* (**1-6**), (reg) *vorbuleană* (**1-6**), *vorbuță* (**1-6**). **7** (Îe) **A pune o ~** A pune o vorbă bună. **8-10** (Irn) Vorbă (**1-3**) aspră, mustrătoare. **11-12** (Șhp) Vorbă (**220**) (elocventă).

vorbură *sf* vz ***volbură***

vorbușoară *sf* [At: CARAGIALE. O. VII. 75 / Pl: *~re* / E: ***vorbă*** + *-ușoară*] **1-6** (Rar; șhp) Vorbuliță (**1-6**).

vorbuță *sf* [At: DL / Pl: *~țe* / E: ***vorbă*** + *-uță*] **1-6** (Reg; șhp) Vorbuliță (**1-6**).

vorcolac *sm* vz ***vârcolac***

voreasă *sf* vz ***boreasă***

voreț *sn* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***dvo~, ~răț, vur~*** (Pl: *vurețe*) / Pl: *~e, ~uri* / E: bg **дворец**] **1** (Ban) Loc îngrădit în jurul unei gospodării țărănești Si: *curte* (**2**), *ogradă*. **2** (Ban; Trs) Loc îngrădit situat pe o pășune sau în apropierea casei, unde se adăpostesc oile sau caprele Vz *staul*. **3** (Ban) Strungă[1]. **4** (Reg) Îngrăditură la stână unde stau oile. **5** (Reg) Adăpost de iarnă pentru oi. **6** (Reg) Loc unde sunt hrănite oile iarna. **7** (Reg) Loc unde ciobanii închid oile (noaptea) cu scopul de a îngrășa pământul. **8** (Reg; sst) Loc unde fată oile. **9** (Reg) Staniște (pentru cai). **10** (Reg; îf *vorăț*) Construcție rudimentară la câmp sau la munte, servind ca locuință temporară lucrătorilor.

vori[1] *vt* [At: PSALT. HUR. 28[v]/12 / Pzi: *~resc* / E: nct] (Îvr; c. i. arme tăioase) **1** A scoate (din teacă). **2** A apuca pentru a începe lupta.

vori[2] [At: COMAN. GL. / Pzi: *~resc* / E: nct] **1** *vta* (Mun) A plăcea pe cineva. **2** *vta* (Mun) A dori pe cineva. **3** *vi* (Reg) A-i prii ceva.

voriște *sf* [At: (a. 1625) I. BIANU. D. R. 112 / Pl: ? / E: nct] (Înv) Curte a unei gospodării Si: *ogradă*.

vorjoi *viu* [At: O. BÂRLEA. A. P. I. 476 / Pzi: 3 *vorjoie* / E: ns cf *vojoi*] (Reg; d. ploaie, pex. d. streșini) A curge cu repeziciune (producând un zgomot caracteristic).

vorland *sn* [At: LTR[2] / P: *for~* / Pl: ? / E: ger ***Vorland***] (Glg) Platformă aflată în fața unui masiv muntos pe care îl înconjură.

vorlă *sf* vz ***vârlă***

vorman *sm* [At: DLR ms / Pl: *~i* / E: ger ***Wortmann***] (Trs; înv) Membru al consiliului comunal care se ocupa de pădurile satului.

vornec *sm* vz ***vornic***

vornecie *sf* vz ***vornicie***

vornic *sm* [At: (a. 1404) DERS / V: (înv) ***dv~, ~nec*** / Pl: *~ici* / E: slv **дворьникъ**] **1** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova; șîs *mare ~, marele ~, ~ul cel mare*, înv *vel-~*) Mare dregător în sfatul domnesc, însărcinat cu administrarea curților domnești din întreaga țară, având dreptul de jurisdicție asupra curtenilor și slujitorilor domnești care depindeau de acesta, precum și, în unele perioade, atribuții militare. **2** (În Moldova, în sec. XVI-XVIII și în Țara Românească, în sec. XVII-XVIII; șîs *~ de Țara de Jos, mare ~ de Țara de Jos, marele ~ de Țara de Jos, ~ de Țara de Sus, mare ~ de Țara de Sus, marele ~ de Țara de Sus*) Fiecare dintre cei doi mari dregători cu rang de vornic (**1**) care aveau aceleași atribuții și care își exercitau activitatea asupra unei jumătăți de țară. **3** (În sec. XVIII; în Țara Românească șîs *vel-~ al treilea, vel-~ al patrulea*) Fiecare dintre cele două mari dregătorii atribuite vornicilor (**2**). **4** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova; șîs *~ al doilea* sau, înv, *vtori-~*) Subordonat al un vornic (**1**). **5** (În sec. XVIII-XIX, până la Unirea Principatelor) Titlu onorific, fără funcție, recunoscut sau acordat de domnie unor mari boieri. **6** (În Moldova, în sec. XVI-XVIII; îs) *~ul doamnei* (ori *despre doamna*) sau *~ul haremului, ~ de harem* Dregător din suita doamnei, care se ocupa cu protocolul oficial al funcționării curții acesteia și cu administrarea veniturilor care îi reveneau din patrimoniul domnesc. **7** (Mol; din sec. XV până la Regulamentul Organic; îs) *~ de poartă* (sau *de gloată*) Dregător care funcționa la Poarta domnească și ale cărui atribuții constau în judecarea litigiilor, stabilindu-le pe cele care trebuiau înfățișate divanului domnesc, și în participarea la hotărniciile de moșii. **8** (Mol; la sf. sec. XVIII și în epoca regulamentară; îs) *(Vel-)~ de aprozi* Mare dregător, de la curtea domnească, care avea atribuții judecătorești, urmărind prezentarea litigiilor în sfatul domnesc și executarea hotărârilor acestuia, precum și sarcina administrării închisorii datornicilor. **9** (Sf. sec. XIII și începutul sec. XIX; în Țara Românească și în Moldova; îs) *(Marele* sau *vel-)~ de poliție* sau *al poliției* Dregător domnesc, care avea atribuții administrative, judecătorești și financiare în

capitalele celor două țări, București și Iași. **10** (În Țara Românească, la sf. sec. XVIII și în prima jumătate a sec. XIX; în Moldova, în prima jumătate a sec. XIX; îs) (Mun) *Vel-~ al obștirilor* sau (Mol) (*mare* ori *vel-*)~ *de obște* sau *al obștii* Mare dregător din sfatul domnesc care administra casa sau cutia milelor și care avea atribuții edilitare și judecătorești, mai ales succesorale. **11** (Înv; pex) Conducător **(1)**. **12** (În perioada regulamentară; șîs *marele* ~ sau *~ul cel mare*, înv, *marele* ~ *al trebilor dinlăuntru*, *marele* ~ *dinlauntru*, *~ul pricinilor dinlăuntru*, *~ul dinlăuntru*) Ministru de interne. **13** (În perioada regulamentară; îs) ~ *al temnițelor* (ori *de temniță*, *de închisori*) sau *~ul temnițelor* (sau *închisorilor*) Persoană care avea în sarcină conducerea și administrarea tuturor închisorilor. **14** (În Evul Mediu, mai ales în Moldova) Reprezentant al domniei în târguri, la curțile domnești și în ocoalele dependente de acestea, care avea atribuții judecătorești, administrative și fiscale. **15** (În Evul Mediu, mai ales în Moldova; îas) Locțiitor și subordonat al celor doi mari vornici **(2)** în orașele lor de reședință, având aceleași atribuții. **16** (Sf. sec. XVII și prima jumătate a sec. XVIII; îs) (*Marele*) ~ *de Târgoviște* Locțiitor al domnului, în cea de-a doua capitală a Țării Românești. **17** (În sec. XVI-XVIII; șîs ~ *de Câmpulung*) Dregător domnesc în ocolul autonom Câmpulung Moldovenesc, având atribuții judecătorești și administrative, pe care le exercita împreună cu sfatul bătrânilor din cele cincisprezece sate ale ocolului. **18** (În sec. XVII și până la Regulamentul Organic; îs) ~ *de Vrancea* Dregător domnesc al zonei autonome Vrancea, subordonat starostelui de Putna și marelui hatman, având atribuții judecătorești, administrative, fiscale și de supraveghere a hotarului, pe care le exercita împreună cu sfatul bătrânilor din cele douăsprezece sate ale Vrancei. **19** (Înv) Sol[1]. **20** (În Țara Românească, în sec. XVI și până la începutul sec. XIX) Subaltern, în județe, al marelui vornic **(1)**, care avea atribuții judecătorești și fiscale, iar din sec. XVII și îndatoriri militare în timp de război Si: *vornicel* **(1)**. **21** (Mol; în sec. XVI și până la începutul sec. XIX) Reprezentant al puterii centrale în satele domnești sau al stăpânului feudal în satele aservite, care avea atribuții judecătorești și fiscale Si: *vornicel* **(2)**. **22** (Mol; în ocoalele Vrancea și Câmpulung Moldovenesc; în sec. XVI și până la începutul sec. XIX) Reprezentant ales al obștilor sătești și subordonat al celor doi vornici **(2)**, care avea aceleași atribuții judecătorești și fiscale Si: *vornicel* **(3)**. **23** (Mol; în perioada Regulamentului Organic și până la începutul sec. XX) Primar[2] (al unui sat). **24** (Îrg) Funcționar în administrația comunelor rurale, însărcinat cu distribuirea corespondenței, convocarea sătenilor la adunări, anunțarea știrilor, a dispozițiilor etc. Si: (înv) *crainic*[2] **(3)**, *pristav*. **25** (Pop; adesea determinat prin „mirelui" sau „miresei") Vornicel **(5)** la nuntă. **26** (Trs) Membru al unui grup de flăcăi care pregătesc și merg cu jocul țurca la Crăciun, care are în grijă procurarea mâncării și a băuturii sau recită o colindă la terminarea jocului. **27** (Buc; îcs) *De-a ~ul* Joc de băieți în care cel ales conducător aruncă un băț în sus, iar ceilalți participanți încearcă să lovească bățul din zbor cu bețele lor, pentru a lua locul conducătorului.

vorniceasă *sf* [At: (a. 1584) D. BOGDAN, GL. 222 / V: (înv) ***dv~*** / Pl: *~ese* / E: ***vornic*** + *-easă*] **1-10** (Înv) Soție de vornic **(1-10)** Si: (înv) *vornicița* **(1-10)**. **11** (Îvp) Soție a primarului unui sat sau al unui târg Si: (reg) *vorniciță* **(11)**. **12** (Pop) Fată aleasă dintre rudele sau dintre prietenele miresei, având diferite atribuții în timpul ceremonialului nunții Si: (pop) *drușca* **(1)**, (reg) *deveriță*, *vătășiță* **(2)**, *vătașoaie* **(2)**, *vifeliță*, *vorniciță* **(13)**. **13** (Pop) Femeie tânără aleasă de mire dintre rudele sau dintre prietenele sale sau ale miresei, care are diferite atribuții legate de ceremonialul uncropului Si: (pop) *vorniciță* **(14)**.

vornicel *sm* [At: (a. 1428) MIHĂILĂ, D. 176 / V: (înv) ***dv~*** / Pl: *~ei* / E: ***vornic*** + *-el*] **1-3** (În Țara Românească, în sec. XVI și până la începutul sec. XIX) Vornic **(20-22)**. **4** (Mol; în perioada Regulamentului Organic; până la începutul sec. XX) Primar[2] (al unui sat). **5** (Pop; determinat prin „mirelui" sau „miresei") Flăcău, ales de mire sau de mireasă dintre rudele sau prietenii acestora, purtând ca semn distinctiv un băț împodobit cu panglici și cu o năframă, care are îndatorirea de a invita oaspeții la nuntă, de a-i primi și de a-i cinsti la mesele organizate cu acest prilej, de a conduce alaiul nupțial la biserică, de a închina darurile primite, de a rosti orațiile tradiționale etc. Si: (pop) *vornic* **(25)**, (reg) *ploscar*[1], *pocânzeu*[1], *vătaf* **(7)**, *vătășel* **(5)**, *vestitor* **(9)**, *vifel* Vz *brudaș*, *chemător* **(3)**, *colăcar*, *colăcer*, *corabier* **(3)**, *staroste*. **6** (Mol) Pețitor.

vornicesc, ~ească *a* [At: (a. 1741) URICARIUL IV, 404/9 / Pl: *~ești* / E: ***vornic*** + *-esc*] **1-10** (Înv) Care aparține vornicului **(1-10)**. **11-20** (Înv) Privitor la vornic **(1-10)**. **21** (Îrg) Care aparține primarului (unui sat). **22** (Îrg) Privitor la primarul[2] (unui sat).

vornici [At: HASDEU, I. V. 252 / Pzi: *~icesc* / E: ***vornic***] **1-15** *vi* (Înv) A îndeplini funcția de vornic **(1-2, 4, 6-10, 12-18)**. **16** *vi* (Buc) A exercita funcția de primar[2] (al unui sat). **17** *vt* (Pop) A anunța la nuntă darurile primite de miri și a rosti orația în care se menționează numele dăruitorilor. **18** *vi* (Trs; construit cu dativul pronumelui personal) A rosti orația de nuntă Si: (pop) *a colăcari* **(1)**. **19** *vi* (Trs) A cânta sau a recita colinde în ziua de Crăciun, în cinstea cuiva. **20** *vt* (Reg) A recita colindul colacului, în ziua de Crăciun.

vornicie *sf* [At: M. COSTIN, O. 180 / V: (înv) ***dv~***, ***~nec~*** / Pl: *~ii* / E: ***vornic*** + *-ie*] **1-2** (Înv) Demnitatea de (mare) vornic **(1, 14)**. **3-4** (Înv) Funcția de (mare) vornic **(1, 14)**. **5-6** (Înv) Perioadă de timp în care cineva deținea demnitatea de (mare) vornic și exercita funcția de (mare) vornic **(1, 14)**. **7-8** (Înv) Instituție care era condusă de (un mare) vornic **(1, 14)**. **9-10** Sediul vorniciei **(7-8)**. **11** (În epoca regulamentară și mai târziu) Ministerul de Interne (și serviciile subordonate lui). **12** (Mol; la sf. sec. XVIII și în epoca regulamentară; îs) *~ia de aprozi* Instituție cu caracter juridic condusă de vornicul de aprozi. **13** (Înv; îs) *~ia obștirilor* (sau *de obște*) Instituție cu caracter edilitar și judecătoresc condusă de vornicul de obște. **14** (Îvr; îs) *~ia bisericească* Ministerul cultelor. **15** (Îvr) Taxa care se plătea vorniciei **(7-8)**. **16** (Îrg) Funcția de primar[2] (al unui sat). **17** (Îrg) Localul primăriei. **18** (Pop) Calitatea de vornicel **(5)** la o nuntă. **19** (Pop) Orație de nuntă Si: (pop) *colăcărie* **(1)**.

vornicit *sn* [At: MARIAN, NU. 212 / Pl: ? / E: ***vornici***] (Pop) **1** Anunțare la nuntă a darurilor primite de miri și rostirea orației în care se menționează numele dăruitorilor. **2** Orație de nuntă.

vornicița *sf* [At: MARIAN, NU. 234 / Pl: *~țe* / E: ***vornic*** + *-iță*] **1-10** (Înv) Vorniceasă **(1-10)**. **11-12** (Reg) Vorniceasă **(11-12)**. **13** (Pop) Vorniceasă **(13)**.

voroabă *sf* vz ***voroavă***

voroavă *sf* [At: PSALT. HUR. 13v/23 / V: ***~abă***, ***~ravă***, ***~ovă*** / Pl: *~ve* / E: drr ***vorovi***, **(1-11)** cf slv говоръ „larmă, gălăgie"] **1** (Înv; în textele religioase) Murmur de nemulțumire. **2** (Înv; în textele religioase) Ceartă **(1)**. **3** (Înv; în textele religioase) Neliniște sufletească. **4** (Înv; în textele religioase; îls) **Fără ~** Liniște. **5** (Înv; în textele religioase) Teamă. **6** (Înv; în textele religioase) Suferință. **7** (Înv; în textele religioase) Nevoie. **8** (Înv; în textele religioase) Ură. **9** (Înv; în textele religioase) Vrajbă **(3)**. **10** (Înv; în textele religioase) Mânie. **11** (Înv; în textele religioase) Asuprire **(1)**. **12-13** (Îrg) Vorbă **(1-2)**. **14** (Îrg; prc) Cuvânt **(1)**. **15-16** (Îrg) Vorbă **(70-71)**. **17** (Îrg) Discurs **(1)**. **18** (Îrg) Subiect al unei expuneri (orale). **19** (Îrg) Predică. **20** (Îvr; îe) **A apuca ~va** A lua cuvântul. **21** (Îrg) Vorbă **(81)**. **22** (Îvr) Prefață. **23** (Îvr) Disertație **(1)**. **24** (Îvr) Meditație. **25** (Îvr) Tradiție. **26** (Îvr) Amintire[1] **(1)**. **27** (Îvr) Poveste. **28** (Îvr) Întâmplare. **29** (Îrg) Intenție. **30** (Îrg) Scop. **31** (Îrg) Sfat. **32** (Îrg) Poruncă. **33** (Îvr) Comuniune **(1)**. **34** (Îvr) Credință (religioasă). **35** (Îrg) Promisiune. **36** (Îrg) Angajament **(2)**. **37** (Îrg) Înțelegere. **38** (Îrg) Negociere. **39** (Îvr; îe) **A lega ~va** (cu cineva) A stabili o înțelegere cu cineva. **40** (Îrg) Știre. **41** (Îrg) Zvon. **42** (Îrg) Presupunere. **43** (Îrg) Bârfă. **44** (Îrg) Calomnie. **45** (Îrg) Conversație. **46** (Îrg) Taifas. **47** (Înv; îe) **A fi ~ pentru** A forma obiectul discuției. **48** (Înv; îae) A se pune problema. **49** (Înv; îe) **A sta** (sau **a ședea**) **la ~** (cu cineva) A discuta (cu cineva). **50** (Înv; pex; îae) A petrece un timp discutând cu cineva Si: *a tăifăsui*. **51** (Înv; îe) **A întinde ~va** A prelungi inutil o discuție, întrerupându-și interlocutorul. **52** (Înv; lsg) Vorbire **(10)**. **53** (Îvr; îs) *Părțile ~ei* Părțile de vorbire. **54** (Înv; lsg) Mod de a se exprima. **55** (Îvr; îla) **Bun de ~** Volubil **(1)**. **56** Elocvență

(1). **57** (Înv) Voce (1). **58** (Înv) Timbru al vocii. **59** (Înv) Pronunțare. **60** (Îvr; îs) *Organe de ~* Organe articulatorii. **61** (Înv; lsg) Limbă (a unui popor).

vorobi *v* vz ***vorovi***

vorodă *sf* [At: ALR II, 5764/325 / Pl: ? / E: ns cf mg *varrott* „cusut, brodat"] (Reg: mgm) Croitorie (1).

voronesc, ~ească *a* vz ***vărănesc***

voronic *sm* [At: CORNEA, E. I, 26/6 / V: ***~ă*** *sf* / Pl: *~ici* / E: nct] **1** Plantă erbacee meliferă, din familia labiatelor, cu tulpina erectă, ramificată, cu frunze ovale, aproape rotunde, puternic nervate, cu flori albe dispuse în verticile multiflore, cu miros neplăcut și gust foarte amar, întrebuințată în medicină Si: *unguraș*, (reg) *bălțătură* (7), *cătușnică* (3), *gutuiță, unsuroasă, vălătuc* (19), *zmeiță, iarbă-flocoasă* (*Marrubium vulgare*). **2** (Bot; reg; îf *voronică*) Plantă erbacee din familia labiatelor, cu tulpina erectă, ramificată, cu frunze lanceolate, puternic nervate, păroase, cu flori albe, care crește pe marginea drumurilor, pe coline uscate Si: *unguraș, cătușnică*(4)-*sălbatică* (*Marrubium peregrinum*).

voronică *sf* vz ***voronic***

vorotic *sn* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***holo~, horat~, horo~, ver~, volo~*** / E: nct] **1** (Reg; csnp) „Rost, rânduială la lucru". **2** (Mol; îe) **A-și veni în ~** A-și veni în fire. **3** (Mol; îae) A se restabili. **4** (Mol; îe; îf *verotic*) **A-și ieși din ver~** A se înfuria.

vorov *s* [At: H XVIII, 305 / A: nct / E: nct] (Trs) Strecurătoare (folosită de ciobani).

vorovaci, ~ace [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 72[v]/30 / Pl: ~, *~ace* / E: ***vorovi*** + *-aci*] (Îvr) **1-2** *sm, a* Vorbăreț (1-2). **3** *a* Elocvent (5).

vorovanie *sf* [At: (a. 1559-1560), în SCL 1974, 162 / Pl: ? / E: ***vorovi*** + *-anie*] (Îvr) Agitație (socială).

vorovă *sf* vz ***voroavă***

vorovăi *v* vz ***vorovi***

vorovi [At: PSALT. HUR. 49[v]/10 / V: ***~obi, ~ozi***, (îvr) ***~văi*** / Pzi: *~vesc* / E: ucr **говорити**, (1-7) cf slv *говорити*] **1** *vi* (Înv; în textele religioase) A face larmă (discutând cu aprindere). **2** *vi* (Înv; în textele religioase) A se nelinişti. **3** *vi* (Înv; în textele religioase) A cârti (1). **4** *vi* (Înv; în textele religioase) A fi foarte ocupat. **5** *vi* (Înv; în textele religioase) A fi copleșit. **6** *vi* (Înv; în textele religioase) A persevera. **7** *vi* (Înv; în textele religioase) A petrece. **8-9** *vi* (Îrg) A vorbi (1-2). **10** *vt* (Îrg; c. i. cuvinte) A pronunța. **11-12** *vi* (Îrg) A vorbi (61-62). **13** *vi* (Îrg; îe) **A ~ pe** (sau **de**) **cineva de rău** A denigra. **14** *vi* (Îrg; îae) A calomnia. **15** *vi* (Îrg; d. texte, scrieri) A trata un anumc subiect. **16-17** *vti* A susține. **18-19** *vti* A mărturisi. **20** *vi* A se adresa cuiva. **21** *vrim* (Reg) A se pomeni. **22** *vi* A discuta (2). **23** *vrr* A se sfătui. **24** *vrr* A ajunge la un acord. **25** *vr* (Îvr; îe) **A se ~ cu sine** A medita. **26** *vi* (Reg; d. tineri) A avea relații de dragoste. **27** *vi* (Îvr) A avea relații extraconjugale.

vorovire *sf* [At: MARDARIE, L. 129/1 / Pl: *~ri* / E: ***vorovi***] **1-2** (Îrg) Vorbire (1, 10). **3** (Îrg) Mod de exprimare orală. **4** (Înv) Discurs (1). **5** (Înv) Oratorie[1]. **6** (Înv) Retorică. **7** (Îrg) Relatare orală. **8** (Îrg) Discuție (1). **9** (Îrg) Conversație. **10** (Îvr; csnp) Ospăț.

vorovit, ~ă *a* [At: CANTEMIR, I. I. II, 40 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***vorbi***] **1-2** (Îrg) Vorbit[2] (1-2). **3** (Îrg) Menționat. **4** (Îrg) Cunoscut[2] (1). **5** (Îvr) Convenit[2].

vorovitor, ~oare *a* [At: CORESI, EV. 233[r] / Pl: *~i, ~oare* / E: ***vorovi*** + *-tor*] **1-2** *sm, a* (Îrg) Vorbăreț (1-2). **3-4** *sm, a* (Îrg) (Om) comunicativ. **5-6** *sm, a* (Îrg; pex) Binevoitor (1-2). **7** *sm* (Îvr) Bârfitor (1).

vorozi *v* vz ***vorovi***

vorspiel *sn* [At: MDN / P: *forșpil* / Pl: ? / E: ger ***Vorspiel***] (Muz) Uvertură.

vortă *sf* vz ***borta***[1]

vortex *sn* [At: D. MED. / Pl: *~uri* / E: fr ***vortex***, lat ***vortex***] **1** Structură anatomică (mușchi, peri) dispusă în spirală. **2** Vârtej (1) cu antrenare de aer care apare la aspirația apei dintr-un bazin deschis.

vortice *sm* [At: HELIADE, O. I, 342 / Pl: *~ici* / E: it ***vortice***] (Itî) **1-2** Vârtej (1, 3). **3** (Fig) Învălmășeală.

vorticelă *sf* [At: CADE / Pl: *~le* / E: fr ***vorticelle***] (Zlg) **1** (Lpl) Gen de infuzori ciliați vibratili care trăiesc în ape dulci sau sărate. **2** Animal care face parte din genul vorticelelor (1).

vorticism *sn* [At: M. D. ENC. / Pl: ? / E: eg ***vorticism***] Mișcare artistică de avangardă, apărută în Anglia în al doilea deceniu al sec. XX, care lega arta plastică, poezia, muzica și dansul de mecanicism și de civilizația industrială modernă, propunând organizarea formelor într-un sistem de unghiuri și de curbe în jurul unui punct determinat.

vorticist, ~ă [At: MDN / Pl: *~iști, ~e* / E: eg ***vorticist***] **1** *a* Care se referă la vorticism. **2** *a* Caracteristic vorticismului. **3** *smf* Adept al vorticismului.

vortolomeiu *s* vz ***vârtolomei***[1]

vorvă *sf* vz ***vorbă***

vosc *s* vz ***voască***

vorvi *v* vz ***vorbi***

voscăi *vt* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 209 / Pzi: *~esc* / E: nct] (Reg; c. i. fructele de pădure) A culege (desprinzând de pe tulpină).

voscoi *s* [At: ALIL XXVI, 148 / Pl: ? / E: ns cf *voscă*] (Reg) Tescovină.

voscolă *sf* [At: NALR – B II h 396/68 / Pl: ? / E: ns cf *voscă*] (Reg; sst) Tescovină.

voscot *s* [At: NALR – B II h 397/70 / Pl: ? / E: pbl ctm ***voască*** + ***borhot***] (Reg) **1** Tescovină. **2** Ceea ce rămâne din prunele fermentate, după ce s-a făcut țuica Si: *borhot* (2).

voscreasnă *sf* [At: (a. 1741) CAT. MAN. II, 237 / V: (îvr) ***văs~, ~aznă*** / Pl: *~esne* / E: slv **въскрѣсенник, въскрьсенъ**] (Bis) **1** (Înv) Învierea lui Iisus Hristos. **2** (Înv) Slujba religioasă a Învierii. **3** (Mpl) Versetele din Psalmi sau din alte cărți ale Vechiului sau ale Noului Testament, care se cântă la utrenia duminicilor, prin care este celebrată Învierea Domnului.

voscreaznă *sf* vz ***voscreasnă***

voscris *sn* vz ***vascris***

vosdineac *s* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 209 / Pl: ? / E: ns cf *voz*] (Reg) Căldare (de fiert).

vosgleșenie *sf* vz ***vozglașenie***

vosoiș *sn* vz ***văsăriș***

vosoriș *sn* vz ***văsăriș***

vospos, ~oasă *a* vz ***hospos***

vospoti *vi* [At: ALR I, 963/90 / Pzi: *~tesc* / E: fo cf *voșcoti*] (Reg; d. frunzele mișcate de vânt) A fâșâi.

vost, ~ă voastă *pps, aps* vz ***vostru***

vostină *sf* vz ***voștină***

vostră *pps, aps* vz ***vostru***

vostru, voastră [At: PSALT. HUR. 51[r]/21 / V: (îvp) ***vost, ~ă, voastă*** (Pl: *voști, voaste voaște, voste*), (reg) ***voz*** (Pl: *voji*), (îvr) ***vostră, vroastră, vostruș*** / Pl: *voștri, voastre*, (pop) *vostri, voaștre* / E: ml ***voster*** (= *vester*), ***vostra***] (Pronumele este precedat de *arp* „al", „a", „ai", „ale", adjectivul primește articolul posesiv genitival numai când este antepus substantivului, când determină un substantiv nearticulat sau când, între substantiv și adjectiv, au fost intercalate unul sau mai multe cuvinte) **1** *pps* Înlocuiește numele obiectului posedat de persoana căreia i se adresează cineva și de un grup din care persoana respectivă face parte, înlocuind totodată și numele acestora *Toate sunt ale voastre*. **2** *pps* (Pop; lpl; îf masculină; adesea în construcții cu sens partitiv) Indică o colectivitate, familia, rudele apropiate ale persoanei căreia i se adresează cineva și ale unui grup din care aceasta face parte, înlocuind, totodată, și numele acestora *Ai voștri pleacă mâine?* **3** *pps* (Lsg) Indică lucrurile personale, proprietatea, avutul persoanei căreia i se adresează cineva și ale unui grup din care aceasta face parte, înlocuind, totodată, și numele acestora *Mai bine vă bucurați de ce-i al vostru*. **4** *pps* (Lpl; îf feminină) Indică preocupările, părerile, obiceiurile etc. persoanei căreia i se adresează cineva și ale unui grup din care aceasta face parte, înlocuind, totodată, și numele acestora *Vedeți-vă de ale voastre!* **5** *aps* Care se află în posesiunea persoanei căreia i se adresează cineva și a unui grup din care persoana respectivă face parte, care este legat printr-o relație de proprietate cu persoana căreia i se adresează cineva și cu grupul din care aceasta face parte *Cărțile voastre*.

6 *aps* Care este legat printr-o relație de apartenență cu persoana căreia i se adresează cineva și cu grupul din care aceasta face parte *Mâinile voastre*. **7** *aps* Care este legat printr-o relație de dependență cu persoana căreia i se adresează cineva și cu grupul din care aceasta face parte *Părinții voștri*. **8** *aps* (Cu valoare subiectivă) Care este spus, săvârșit de persoana căreia i se adresează cineva și de grupul din care aceasta face parte *Vă cunosc după faptele voastre*. **9** *aps* (Cu valoare obiectivă) *Vine în ajutorul vostru*. **10** *aps* Însoțește un termen reverențios de adresare *Majestatea voastră*.

vostruș *pps, aps* vz ***vostru***

voșalău *sn* vz ***voșolău***

voșcă *sf* vz ***voască***

voșcot *sn* [At: PAȘCA, GL. / Pl: *~e* / E: pvb ***voșcoti***] (Trs; lpl; adesea construit cu verbele „a umbla, a face") **1** Fleac[1] (1). **2** Minciună. **3** Vorbe defăimătoare la adresa cuiva Si: *bârfă, bârfeală*. **4** Intrigă. **5** Zvon (tendențios).

voșcoti [At: REV. CRIT. III, 173 / Pzi: *~tesc*, 3 *voșcote* / E: pbl fo] (Trs) **1** *vta* A șopti. **2** *vi* A umbla de colo până colo.

voșlab *s* [At: ALR SN IV h 1033/325 / Pl: ? / E: mg ***vasláb***] (Reg; mgm) Pirostrie.

voșmânt *sn* vz ***veșmânt***

voșmântăi *sp* [At: LB / V: (îrg) ***~turi*** / E: nct] (Trs; înv) Cărnuri de porc.

voșmânturi *sp* vz ***voșmântăi***

voșmeie *sp* [At: KLEIN, D. 457 / E: ns cf *hoșmeie*] (Trs; înv) Cărnuri de porc.

voșniță *sf* vz ***voieștniță***

voșolan *sn* vz ***voșolău***

voșolău *sn* [At: KLEIN, D. 163 / V: (reg) ***joforl~, vașal~, vășal~, vășăl~, voșal~, ~olan, ~orlan, ~orl~*** (Pl: *~orlaie*), ***~șul~*** / Pl: *~laiă* / E: mg ***vasaló***] (Trs) **1** Fier de călcat. **2** (Îf *vașalău*) Ferecătură (de fier).

voșoli *vt* [At: CABA, SĂL. / V: (reg) ***vășăli, vășălui*** (Pzi: 3 *~luie*), ***~orli*** / Pzi: *~lesc* / E: mg ***vasal***] **1** (Trs; c. i. rufe, haine etc.) A călca (cu fierul de călcat). **2** (Pex; c. i. obiecte de îmbrăcăminte; îf *voșorli*) A scrobi. **3** (Trs; îf *vășăli*) A fereca (cu fier).

voșorlan *sn* vz ***voșolău***

voșorlău *sn* vz ***voșolău***

voșorli *v* vz ***voșoli***

vospor *sn* vz ***vaspor***

voște *sf* vz ***voască***

voștin *sn* vz ***voștină***

voștinar *sm* [At: (a. 1488) BOGDAN, D. ȘT. II, 606 / V: (pop) ***bo~***, (reg) ***boșten~, hoș~, ostinar*** / Pl: *~i* / E: ***voștină*** + *-ar*] **1** (Pop) Persoană care cumpără și vinde voștină (1) (ori resturi de lumânări). **2** (Pop) Persoană care lucrează la prepararea voștinei (1). **3** (Reg) Vânzător de tămâie. **3** (Reg; mai ales îf *boștinar*) Persoană care cumpără tescovină pentru prepararea rachiului de tescovină (și vinderea acestuia).

voștină *sf* [At: (a. 1785) FURNICĂ, I. C. 123 / V: (pop) ***bo~*** (A și: *boș~*), ***ho~*** (A și: *hoș~*), (reg) ***bost~, boștin*** (A: nct) *s*, ***oștină, vlo~*** (A: nct), ***vost~, voștin*** *s* / A și: *voș~* / Pl: *~ne*, (reg) *~ni* / E: slv **вощина**] **1** (Pop; șîf *boștină*) Ceea ce rămâne din fagurele fiert, după ce s-a stors mierea și s-a scos ceara Si: (reg) *comină, jintiță, voască* (1). **2** (Buc; îs; îf *boștină*) *Zeamă de bo~* Apa care rămâne la prepararea cerii, care se întrebuințează pentru tratarea anumitor boli. **3** (Reg) Fagure (1). **4** (Mar) Păstură[1]. **5** (Pop; mai ales îf *boștină*) Tescovină. **6** (Olt; îf *boștină*) Ceea ce rămâne din prunele fermentate, după ce s-a făcut țuica. **7** (Îrg; îf *boștină*) Ceea ce rămâne din boabele de cereale (mai ales de orz), după fabricarea berii. **8** (Înv; îf *boștină*) Partea moale și cărnoasă a unor fructe și legume. **9** (Reg; lpl) Cojile bobului de grâu. **10** (Bot; reg) Izmă (*Mentha longifolia*). **11** (Bot; Trs) Izma-broaștei (*Mentha aquatica*). **12** (Bot; reg) Iarbă-creață (*Mentha spicata*). **13** (Bot; reg) Roiniță[2] (*Melissa officinalis*).

voștniță *sn* vz ***voieștniță***

voștraf *s* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 27 / A: nct / Pl: ? / E: ger ***Vorstrafe***] (Ban; gms) Amendă.

voșulău *sn* vz ***voșolău***

vot *sn* [At: MOLNAR, I. 323/14 / Pl: *~uri* / E: fr ***vote***] **1** Opinie exprimată de fiecare dintre participanții la lucrările unei adunări (cu caracter oficial), de membrii unui tribunal etc. în legătură cu adoptarea unui proiect de lege, a unei candidaturi, a unei hotărâri. **2** (Fig) Aprobare (1). **3** Act prin care populația unei țări, participanții la lucrările unei adunări (deliberante) își exprimă voința sau opinia în legătură cu alegerea reprezentanților în diverse organe de conducere Si: *sufragiu*, (ltî) *vox* (1). **4** (Îs) *Drept de ~* Drept al alegătorilor de a-și exprima voința. **5** Acțiune prin care sunt aleși unul sau mai mulți dintre candidații propuși pentru o funcție electivă, prin care este adoptată o lege sau prin care se iau diferite măsuri de interes național, îndeplinită de un alegător printr-un buletin tipărit anume sau prin alte mijloace Si: *votare* (1), (rar) *votizare* (1), (înv) *votarisire* (1), *votație* (1), *votizație* (1). **6** Modalitate prin care se exprimă voința alegătorilor Si: *votare* (2), (rar) *votizare* (2), (înv) *votarisire* (2), *votație* (2), *votizație* (2). **7** (Urmat de determinări care arată caracterul, structura) Sistem electoral. **8** (Îs) *~ de încredere* Vot prin care un parlament aprobă politica guvernului ori un act al acestuia. **9** (Îs) *~ de neîncredere* Vot prin care un parlament se desolidarizează de politica guvernului ori de un act al acestuia. **10** (Îs) *~ de blam* Sancțiune prin care o colectivitate organizată își manifestă prin vot dezaprobarea față de o acțiune, de o atitudine etc. a unui membru al ei. **11** (Înv) Promisiune solemnă făcută divinității (zeu sau Dumnezeu) ca mulțumire pentru o dorință îndeplinită. **12** (Înv) Jurământ făcut divinității. **13** Angajament pe care îl ia un credincios la primirea în ordinul monahal. **14** (Înv; fig) Obligație. **15** (Înv; fig) Jurământ făcut propriei persoane. **16** (Înv; fig) Dorință (1).

vota [At: CR (1830), 10[2]/23 / Pzi: *~tez* / E: fr ***voter***] **1** *vi* A-și exprima prin vot (3, 5) opinia asupra unei candidaturi, a unei hotărâri, a unei propuneri Si: (rar) *a votiza*, (înv) *a votarisi*. **2** *vt* A adopta o lege, o hotărâre etc. prin vot (1) (majoritar). **3** *vt* A alege pe cineva prin vot (5).

votant *smf, a* [At: AR (1837), 370 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***votant***] **1-6** (Persoană) care votează (1-3) Si: (înv) *votător* (1-6). **7-8** (Persoană) care are drept de vot (4) Si: (înv) *votător* (7-8).

votare *sf* [At: CR (1830), 31[2]/31 / Pl: *~tări* / E: ***vota***] **1-2** Vot (5-6).

votarisi *vi* [At: REGUL. ORG. MOLD. II, 2/20 / Pzi: *~sesc* / E: ***vota*** + *-arisi*] (Înv) A vota (1).

votarisire *sf* [At: DLR ms / Pl: *~ri* / E: ***votarisi***] (Înv) **1-2** Vot (5-6).

votat, ~ă *a* [At: KOGĂLNICEANU, S. A. 206 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***vota***] **1** (D. legi, proiecte de legi etc.) Care a fost adoptat prin vot (3). **2** (D. candidații la o funcție electivă) Care este ales prin vot (5).

votație *sf* [At: SĂULESCU, HR. I, 53/22 / V: (îvr) ***~tațiune*** / Pl: *~ii* / E: fr ***votation***] (Înv) **1-2** Vot (5-6).

votă *sf* vz ***vată***

votător, ~oare *smf, a* [At: LM / Pl: *~i, ~oare* / E: ***vota*** + *-ător*] (Înv) **1-8** Votant (1-8).

votățiune *sf* vz ***votațiune***

votcă *sf* [At: CONTEMPORANUL, III, 572 / V: ***vod~, vut~*** / Pl: *~tci* / E: rs **водка**] Rachiu foarte tare, fabricat din alcool de cereale și din apă cu duritate scăzută.

votcol *sm* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 209 / Pl: *~oale* / E: nct] (Ban) Șaretă.

votiv, ~ă *a* [At: ASACHI, S. L. II, 245 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***votif***, lat ***votivus***, it ***votivo***] **1** (D. inscripții) Care exprimă o făgăduință solemnă (față de divinitate). **2** Închinat divinității. **3** (Îs) *Tablou ~* Fragment dintr-o pictură murală (bisericească) înfățișând pe ctitori, de obicei cu miniatura bisericii în mâini.

votiza *vi* [At: F (1869), 218 / Pzi: *~zez* / E: ***vot*** + *-iza*] (Rar) A vota (1).

votizare *sf* [At: F (1869), 218 / Pl: *~zări* / E: ***votiza***] (Rar) **1-2** Vot (5-6).

votizație *sf* [At: GT (1841), 3 / Pl: *~ii* / E: nct] (Înv) **1-2** Vot (5-6).

votri [At: PRAV. 169 / V: (îrg) ***ho~***, (reg) ***mo~*** / Pzi: *~resc* / E: ***votru***] **1** *vi* (Îrg) A practica proxenetismul. **2** *vt* (C. i. femei) A face să se prostitueze. **3** *vi* (Reg) A fi intermediar între doi îndrăgostiți. **4** *vt* (Reg;

îf *hotri*) A insulta pe cineva. **5** *vt* (Reg; îf *hotri*) A vorbi de rău pe cineva. **6** *vt* (Trs) A peți.

votrie *sf* [At: PRAV. 176 / V: (înv) ***ho~*** / Pl: *~ii* / E: ***votru*** + *-ie*] **1** (Înv) Proxenetism. **2** (Înv) Practicare a prostituției. **3** (Reg) Pețit.

votrire *sf* [At: CIHAC, I, 321 / Pl: *~ri* / E: ***votri***] **1** (Îrg) Proxenentism. **2** (Îrg) Prostituare a cuiva. **3** (Trs) Pețire.

votritor, ~oare *smf, a* [At: CIHAC, I, 321 / V: (înv) ***ho~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***votri*** + *-tor*] (Îvr) **1-2** (Persoană) care practică proxenetismul. **3-4** (Persoană) care practică prostituția.

votritorie *sf* [At: CIHAC, I, 321 / V: (înv) ***ho~*** / Pl: *~ii* / E: ***votritor*** + *-ie*] (Îvr) **1** Proxenetism. **2** Practicare a prostituției.

votru, voatră *smf* [At: PRAV. 171 / (îrg) ***ho~***, (reg) ***mo~*** / Pl: *~ri, voatre* / E: ns cf slv *вътрь, вотрь*] **1** (Îrg) Proxenet. **2** (Reg) Persoană care servește ca intermediar între doi îndrăgostiți. **3** (Trs) Persoană care mijlocește o căsătorie.

votui *sm* vz ***vătui***[1]

votum *sn* [At: DN[3] / E: lat ***votum***] (Liv) **1** Promisiune făcută zeilor. **2** Rugăciune. **3** Ofrandă. **4** Ceremonie (religioasă). **5** Dorință **(2)**.

vovă *sf* vz ***voavă***

vovedenie *sf* [At: VARLAAM, C. 382 / V: ***ovedenie, ovidenie, ~vid~***, (înv) ***văv~***, (reg) ***bovid~, obedenie, uvidenie, vedene, vedenie, videne*** / Pl: *~ii* / E: slv ***въведение*** cf *vedenie*] (Îvp; determinat prin „Maichii Domnului" sau, înv, prin „Precistei") Sărbătoare religioasă celebrată de creștini la 21 noiembrie, în amintirea zilei când Fecioara Maria a fost însoțită de părinții săi la templul din Ierusalim Si: *Intrarea în biserică*.

vovidenie *sf* vz ***vovedenie***

vox *sn* [At: ȘINCAI, HR. II, 10/33 / Pl: *~uri* / E: lat ***vox***] (Ltî) **1** Vot **(3)**. **2** Scrutin.

voz[1] *sn* [At: REV. CRIT. III, 173 / V: (reg) ***voj*** / Pl: *~uri* / E: nct] (Trs) Vas mare din lemn, cu gura mai largă decât fundul, în care se pun la fermentat fructele (în special strugurii și prunele).

voz[2] *pps, aps* vz ***vostru***

vozglas *sn* [At: IACOV, SYN. 23[r]/16 / P: (înv) ***văz~*** / Pl: *~uri* / E: slv ***възгласъ***] (În biserica ortodoxă) Pasaj final al unei ectenii, cântat de preot cu glas tare Si: (înv) *vozglașenie*.

vozglașenie *sf* [At: ODOBESCU, S. I, 416 / V: (înv) ***văz~,vosgleș~*** / Pl: *~ii* / E: slv ***възглашение***] (Bis; înv) Vozglas.

vozî *vt* [At: DL / Pzi: *~zăsc* / E: nct] (Buc) A îngrămădi.

voznesenie *sf* vz ***văznesenie***

vozulete *sn* [At: LEXIC REG. II, 103 / Pl: ? / E: ***voz*** + *-ulete*] **1-2** (Trs; șhp) Voz[1] **(1)** (mic).

vozuri *sp* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 209 / A: nct / E: nct] (Reg) Drugi mari de fier.

vrabie *sf* [At: (a. 1465) DRHB. I, 220, ap. TDRG / Pl: *vrăbii* / E: slv ***врабий***] **1** Pasăre mică cu penele de culoare brună împestrițate cu negru, cu pântecele cenușiu, cu ciocul scurt, conic și cu coada trunchiată Si: *vrăbete* **(1)** (*Passer domesticus*). **2** (Îc) **~-de-trestie**, (reg) **~-de-stuf** Pasăre migratoare cu capul și gușa de culoare neagră și cu aripile dungate în negru, ruginiu și alb (*Emberiza schoenidus*). **3** (Îe) **A avea minte de ~** A fi lipsit de judecată. **4** (Îe) **~ia-i tot pui (și ea moare de bătrână)** Se spune despre o persoană care pare mai tânără decât este. **5** (Reg; îcs) *De-a vrăbiile* Joc de copii în care jucătorii își schimbă între ei locurile.

vrac *sn* [At: DL / Pl: *~uri* / E: nct] **1** Mod de depozitare și transport în grămezi neordonate și fără ambalaj al unor materiale sub formă de pulbere, granule sau bucăți. **2-3** (Îljv) **În ~** (Care este transportat, depozitat sau vândut) fără a fi ambalat, în grămezi neordonate.

vraci [At: PSALT. 324 / Pl: ~ sm, *~uri* sn / E: slv ***врачь***] **1** *sm* (Îvp) Persoană care se ocupă cu tratarea și vindecarea bolilor prin mijloace empirice sau oculte. **2** *sm* (Îvp; pex) Medic. **3** *sm* (Îvp; fig) Tămăduitor (de suferințe sufletești). **4** *sm* (Îvp; fig) Salvator. **5** *sm* (Fig) Persoană care încântă. **6** *sn* (Reg; lpl) Vrajă **(1)**. **7** *sn* (Reg; ccr) Obiect vrăjit.

vraf *sn* [At: DOSOFTEI, PS. ap. TDRG / V: (reg) ***~av*** / Pl: *~uri* / E: slv ***врахъ***] **1** Teanc. **2** Grămadă **(1)**. **3** Maldăr.

vraiște [At: TDRG / Pl: ? / E: nct] **1** *sf* Dezordine **(1)**. **2** *a* Care se află în neorânduială. **3** *a* Care este lăsat la voia întâmplării. **4** *a* (D. uși, ferestre) Deschise larg.

vrajă *sf* [At: (a. 1563) CORESI, ap. TDRG / Pl: *vrăji* / E: slv ***вража***] **1** (În basme și superstiții) Transformare miraculoasă a lucrurilor Si: *farmec* **(1)**, *vrăjire* **(1)**, *vrăjitorie* **(1)**, (pop) *vrăjitură*, (reg) *vraci* **(6)**. **2** Mijloace magice pentru realizarea unei vrăji **(1)**. **3** (Pop; mpl) Farmec **(2)**. **4** (Pop) Descântec **(1)**. **5** (Fig) Farmec **(7)** irezistibil. **6** (Fig) Efect irațional produs de o pasiune, de o emoție estetică. **7** (Rar; îla) **În ~** Care încântă. **8-9** (Fam) Vrăjeală **(1-2)**.

vrajbă *sf* [At: COD. VOR[2], ap. TDRG / Pl: *~be*, (pop) *vrăjbi* / E: slv ***враждьа***] **1** Dușmănie **(1)**. **2** Divergență de opinii și de interese între membrii aceluiași grup Si: *dezbinare* **(3)**, (înv) *vrăjbie* **(3)**. **3** Stare conflictuală ireconciliabilă între două sau mai multe persoane Si: (înv) *vrăjbie* **(4)**, *vorovavă* **(9)**, (Mun) *varta*[2] **(4)**. **4** Ceartă **(1)**. **5** (Îe) **A face** (sau **a băga**, pop. **a vârî**) **~** A provoca discordie. **6** (Îae) A urzi intrigi.

vramiță *sf* vz ***vraniță***

vrană *sf* [At: (a. 1788) MOLNAR, ap. TDRG. / Pl: *~ne* / E: bg ***врана***] **1** Gaură rotundă sau dreptunghiulară făcută la butoaiele înfundate, pentru a putea introduce sau scoate vinul, murăturile etc. **2** Parte a morii prin care curge făina Si: *vălău* **(6)**. **3** (Apc; reg) Urdiniș.

vranean, ~ă *smf, a* vz ***vrâncean***

vrancină *sf* vz ***vancină***

vraniță *sf* [At: (a. 1519) ap. TDRG / V: ***~ami~*** / Pl: *~țe* / E: srb ***vratnica***] (Reg) Poartă de scânduri sau de nuiele împletite.

vrasc *sn* vz ***vreasc***

vrască *sf* vz ***vreasc***

vrascură *sf* vz ***vreasc***

vrașiță *sf* vz ***vlașiță***

vrașniță *sf* vz ***vlașiță***

vrav *sn* vz ***vraf***

vrăbete *sm* [At: DL / V: ***~beț*** / Pl: *~eți* / E: bg ***врабец***, srb ***vrabac***] **1** Vrabie **(1)** (*Passer domesticus*). **2** Bărbătușul vrabiei **(1)**.

vrăbeț *sm* vz ***vrăbete***

vrăbier *sm* [At: GANE, ap. TDRG / P: *~bi-er* / Pl: *~i* / E: ***vrabie*** + *-er*] **1** Persoană care prinde vrăbii **(1)**. **2** (Irn) Vânător prost (care vânează numai vrăbii).

vrăbioară *sf* [At: SCRIBAN, D. / P: *~bi-oa~* / Pl: *~re* / E: ***vrabie*** + *-ioară*] **1-2** (Șhp) Vrăbiuță **(1-2)**. **3** Bucată de carne de vită din regiunea șalelor. **4** Friptură preparată din vrăbioară **(3)**.

vrăbioi *sm* [At: SCRIBAN, D. / P: *~bi-oi* / Pl: ~ / E: ***vrabie*** + *-oi*] **1** Bărbătușul vrabiei **(1)**. **2** Vrabie mai mare.

vrăbiuță *sf* [At: ȘĂINEANU[2] / Pl: *~țe* / E: ***vrabie*** + *-uță*] **1-2** (Șhp) Vrabie **(1)** (mică) Si: *vrăbioară* **(1-2)**.

vrăcebnicesc, ~ească *a* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 91[v]/14 / Pl: *~ești* / E: ns cf slv ***врачебничь***] (Îvr) **1** Care aparține vraciului **(1)**. **2** De vraci **(1)**.

vrăcebnicie *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 91[v]/16 / Pl: *~ii* / E: slv ***врачебьница***] (Îvr) **1** Îngrijire medicală. **2** Tratament medical.

vrăcesc, ~ească *a* [At: (a. 1581) PO, ap. TDRG / V: ***vrec~*** / Pl: *~ești* / E: ***vraci*** + *-esc*] (Îvp) **1-3** Care ține de vraci **(1-3)**.

vrăciță *sf* [At: SADOVEANU, O. XV, 390 / Pl: *~țe* / E: ***vraci*** + *-iță*] (Înv) Femeie care se ocupă cu tratarea și vindecarea bolilor, prin mijloace empirice sau oculte.

vrăciui [At: VARLAAM, C. 181 / V: (îvr) ***vârcui*** / Pzi: *~esc* / E: ns cf *vraci*] **1** *vi* (Înv) A practica îndeletnicirea de vraci **(1)**. **2** *vi* (Înv; pex) A practica medicina. **3-4** *vtr* (Înv) A (se) vindeca[1] **(1-2)**. **5** *vt* (Înv; c. i. bolnavi) A trata. **6** *vt* (Înv; c. i. boli) A combate **(3)**. **7** *vt* (Trs) A face vrăji **(1)**.

vrăciuință *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 98[r]/22 / Pl: ? / E: ***vrăciui*** + *-ință*] (Îvr) Vindecare **(1)**.

vrăciuit, ~ă *a* [At: ARH. FOLK. VI, 176 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***vrăciui***] (Trs) Care a fost vrăjit **(1)**.

vrăciune *sf* [At: CORESI, EV. 23 / Pl: *~ni* / E: ***vrăciui***] (Înv) **1** Vindecare (**1**). **2** Ocupația de vraci (**1**). **3** Remediu terapeutic.

vrădânăoară *av* vz ***vreodinioară***

vrăfui *vt* [At: CANTEMIR, I. I., ap. TDRG / V: ***~ăvui*** / Pzi: *~esc* / E: ***vraf***] **1-3** A așeza în vrafuri (**1-3**). **4** A răvăși.

vrăjar *sm* [At: DL / Pl: *~i* / E: ***vrej*** + *-ar*] (Reg) Arac[1] (**1**).

vrăjbi *vtrr* [At: ȘĂINEANU[2] / Pzi: *~besc* / E: ***vrajbă***] (Pop) **1-2** A (se) învrăjbi.

vrăjbie *sf* [At: ȘĂINEANU[2] / Pl: *~ii* / E: ***vrăjbi*** + *-ie*] (Înv) **1** Dușmănie (**1**). **2-3** Vrajbă (**2-3**). **4** Ceartă (**1**).

vrăjbitor, ~oare *smf, a* [At: ȘĂINEANU[2] / Pl: *~i, ~oare* / E: ***vrăjbi*** + *-tor*] (Înv) **1-2** (Persoană) care învrăjbește.

vrăjeală *sf* [At: ȘĂINEANU[2] / Pl: ***~eli*** / E: ***vrăji*** + *-eală*] (Fam) **1** Mod de a vorbi cu cineva în scopul de a-i înșela buna-credință, prin lingușiri, exagerări, minciuni Si: (fam) *vrajă* (**8**). **2** (Spc) Atitudine galantă față de o persoană de sex opus Si: (fam) *vrajă* (**9**).

vrăji [At: (a. 1563) CORESI, ap. TDRG / Pzi: *~jesc* / E: slv ***вражити***] **1** *vi* (În basme și superstiții) A face vrăji (**1**). **2** *vt* (Înv) A prezice. **3** *vimp* (Îe) **A fi ~t** A fi predestinat. **4** *vt* A transforma în mod miraculos lucrurile înconjurătoare. **5** *vt* (Pop) A face farmece (**2**) cuiva. **6** *vt* (Pop) A descânta (**1**). **7** *vt* (Pop) A meni. **8** *vt* (Fig) A încânta. **9** *vt* (Fig) A invoca. **10** *vt* (Fam) A înșela, prin exagerări, lingușiri, minciuni etc. buna-credință a cuiva. **11** *vt* (Fam; spc; mai ales d. bărbați) A fi galant cu o persoană de sex opus. **12** *vi* (Fam; îe) **A ~ cu cineva** A discuta pe un ton galant cu o persoană de sex opus.

vrăjire *sf* [At: (a. 1649) MARD., ap. TDRG / Pl: *~ri* / E: ***vrăji***] **1** Vrajă (**1**). **2** Anihilare a voinței cuiva prin acțiunea unui ritual magic. **3** Descântare (**1**). **4** Menire. **5** (Fig) Încântare.

vrăjit, ~ă *a* [At: (a. 1800) BUDAI-DELEANU, ap. TDRG / Pl: *~iți, ~e* / E: ***vrăji***] **1** (În basme și superstiții) Care se află sub influența unei vrăji (**1**) Si: *fermecat*[2] (**1**). **2** (Fig) Care este plin de farmec (**7**) Si: *fermecător* (**4**), *încântător*.

vrăjitor, ~oare [At: (a. 1563) CORESI, ap. TDRG / Pl: *~i, ~oare* / E: ***vrăji*** + *-itor*] **1** *smf* (În basme și superstiții) Persoană care are puteri supranaturale și care poate transforma miraculos lucrurile înconjurătoare. **2** *sm* Persoană care practică științele oculte, magia Si: *mag*. **3** *smp* (Rel; înv) Magii de la Răsărit. **4** *sm* (Înv) Prezicător. **5** *sf* (Spc) Femeie care practică magia albă sau neagră Si: (rar) *vrăjitoreasă* (**2**). **6** *sf* (Fig) Femeie rea, cicălitoare (și bătrână). **7** *smf* (Atp) Persoană care practică vrăjitoria (**5**). **8** *sfp* (Ist; îs) *Vânătoare de ~oare* Campanie anticomunistă, inițiată în anii 1950 în S.U.A. de senatorul McCarthy. **9** *sfp* (Pex; îas) Urmărire și eliminare sistematică a opozanților politici. **10** *sfp* (Pgn; îas) Eliminare a membrilor indezirabili dintr-un grup.

vrăjitoreasă *sf* [At: (a. 1563) CORESI, ap. TDRG / Pl: *~ese* / E: ***vrăjitor*** + *-easă*] **1** Femeie care face vrăji (**1**). **2** (Rar) Vrăjitoare (**5**).

vrăjitoresc, ~ească *a* [At: (a. 1705) CANTEMIR, I. I., ap. TDRG / Pl: *~ești* / E: ***vrăjitor*** + *-esc*] **1-5** Propriu vrăjitorului (**1-5**). **6-7** Care vrăjește (**4-5**) Si: (înv) *vrăjmășesc* (**6-7**). **8** Magic. **9** Supranatural.

vrăjitorie *sf* [At: BIBLIA (1688), ap. TDRG / Pl: *~ii* / E: ***vrăjitor*** + *-ie*] **1** Vrajă (**1**). **2** Magie. **3** (Pop) Farmec (**2**). **4** (Pop) Descântec (**1**). **5** (Atp) Capacitate de a face rău sau de a vindeca prin intermediul procedeelor și al ritualurilor magice, proprie unui individ dintr-o comunitate.

vrăjitură *sf* [At: LB / Pl: *~ri* / E: ***vrăji*** + *-tură*] (Pop) Vrajă (**1**).

vrăjmaș, ~ă [At: (a. 1421) DERS / V: ***vrășm~*** / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *vrajbă*] **1** *smf* Dușman (**1**). **2** *smf* Inamic (în război). **3** *a* Care manifestă dușmănie, ostilitate Si: *dușmănos, ostil, vrăjmășesc* (**1**). **4** *a* Care este adversar cuiva în război. **5** *a* (D. oameni) Rău. **6** *a* (D. oameni) Nemilos. **7** *a* (Pan) În care condițiile sunt nefavorabile sau nocive omului Si: *periculos, primejdios*. **8** *a* (Pan; d. elemente, fenomene din natură) Care se manifestă cu violență, împiedicând acțiunea umană Si: *cumplit*[2] (**7**), *groaznic* (**2**), *grozav* (**3**).

vrăjmășesc, ~ească *a* [At: BIBLIA (1688), ap. TDRG / Pl: *~ești* / E: ***vrăjmaș*** + *-esc*] **1** Vrăjmaș (**3**). **2-3** Care aparține vrășmașului (**1-2**). **4-5** Caracteristic vrăjmașului (**1-2**). **6-7** (Înv) Vrăjitoresc (**6-7**).

vrăjmășește *av* [At: CANTEMIR, I. I., ap. TDRG / E: ***vrăjmaș*** + *-ește*] (Înv) **1** Cu dușmănie. **2** În felul vrăjmașilor (**2**).

vrăjmăși [At: CORESI, PS. 3 / Pzi: *~șesc* / E: ***vrăjmaș***] **1** *vt* (Înv) A avea intenții ostile față de cineva. **2** *vt* (Înv) A atenta la viața cuiva. **3-4** *vtrr* A (se) învrăjbi. **5-6** *vtrr* A (se) dușmăni (**1-2**).

vrăjmășie *sf* [At: (a. 1525) DERS / Pl: *~ii* / E: ***vrăjmaș*** + *-ie*] **1-2** Dușmănie (**1-2**). **3** (Înv) Comportare plină de asprime, de răutate, de cruzime.

vrăjmășos, ~oasă *a* [At: DL / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***vrăjmaș*** + *-os*] (Rar) **1** Dușmănos. **2** Pizmaș.

vrăjmășui *vt* [At: ȘĂINEANU[2] / Pzi: *~esc* / E: ***vrăjmaș*** + *-ui*] (Înv) A învrăjbi.

vrăncean, ~ă *smf, a* vz ***vrâncean***

vrăodânăoară *av* vz ***vreodinioară***

vrăstar *sn* vz ***vlăstar***

vrășmaș, ~ă *smf, a* vz ***vrăjmaș***

vraviță *sf* vz ***veveriță***

vrăvui vz ***vrăfui***

vrâncean, ~ă [At: ASACHI, S. L. 98 / V: ***vran~, vrăn~*** / Pl: *~eni, ~ene* / E: ***Vrancea*** + *-ean*] **1-2** *smf* Persoană care face parte din populația de bază a județului Vrancea sau care este originară de acolo. **3** *smp* Locuitori din județul Vrancea. **4-5** *a* Care aparține județului Vrancea sau vrâncenilor (**3**) Si: *vrâncenesc* (**1-2**). **6-7** *a* Referitor la județul Vrancea sau la vrânceni (**3**) Si: *vrâncenesc* (**3-4**). **8** *a* Originar din Vrancea Si: *vrâncenesc* (**5**). **9** *sfa* Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **10** *sfa* Melodie după care se execută vrânceana (**10**). **11** *sa* Vânt care bate dinspre nord-est.

vrânceancă *sf* [At: JIPESCU, O. 52 / Pl: *~ence* / E: ***vrâncean*** + *-că*] **1** Femeie născută și crescută în județul Vrancea. **2** Locuitoare din județul Vrancea. **3** (Reg; art.) Dans popular nedefinit îndeaproape. **4** (Reg; art.) Melodie după care se execută vrânceanca (**3**).

vrâncenesc, ~ească *a* [At: DIACONU, VR. 113 / Pl: *~ești* / E: ***vrâncean*** + *-esc*] **1-5** Vrâncean (**4-8**).

vrâsnic, ~ă *a* vz ***vârstnic***

vrâsnicie *sf* vz ***vârstnicie***

vrâsta *v* vz ***vârsta***

vrâstale *sfp* vz ***vârsteală***

vrâstare *sf* [At: SIMIONESCU, F. R. 277 / Pl: ? / E: ***vrâstă[1]***] (Ent; nob) Perioadă regulată de timp după care apare o creștere exagerată a numărului de indivizi dintr-o anumită specie de insecte.

vrâstat, ~ă *a* vz ***vârstat***

vrâstă[1] *sf* vz ***vârstă[1]***

vrâstă[2] *sf* vz ***vârstă[2]***

vrâstătură *sf* vz ***vârstătură***

vrâstățel, ~ea *a* [At: FOLC. TRANSILV. I, 89 / Pl: *~ei, ~ele* / E: ***vrâstat*** + *-el*] **1-2** (Reg; șhp; într-o poezie populară) (Cam) vârstat (**2**).

vrâste *sf* vz ***vârstă[1]***

vrâstele *sfp* vz ***vârsteală***

vrâstră[1] *sf* vz ***vârstă[1]***

vrâstră[2] *sf* vz ***vârstă[2]***

vrâstnic, ~ă *a* vz ***vârstnic***

vrâstnicie *sf* vz ***vârstnicie***

vrâstnicel *a* [At: BALADE, I, 364 / Pl: *~ei* / E: ***vrâstnic*** + *-el*] (Într-o poezie populară; șhp) **1-2** (Cam) vârstnic (**4**).

vrâstuliță *sf* [At: FOLC. TRANSILV. II, 12 / V: (reg) ***vistru~*** / Pl: *~te* / E: ***vrâstă[2]*** + *-uliță*] (Reg; șhp; într-o poezie populară) **1-2** Vârstă[2] (**11**) (mică).

vrâstuță *sf* [At: REBREANU, NUV. 40 / Pl: *~te* / E: ***vrâstă[2]*** + *-uță*] **1-2** (Șhp) Vârstă[2] (**1**) (subțire).

vrâznic, ~ă *a* vz ***vârstnic***

vrea[1] [At: PSALT. HUR. 65v/15 / V: *vroi* / Pzi: vp 1 *vreau*, 2 *vrei*, 3 *vrea*, 4 *vrem*, 5 *vreți*, 6 *vor*; va 1 *voi* (pop. *oi*), 2 *vei* (pop. *ăi*, *ei*, *îi*, *i*, *oi*), 3 *va* (pop. *o*, *a*), 4 *vom* (pop. *om*), 5 *veți* (pop. *ăți*, *eți*, *oți*), *vor* (pop. *or*) / E: ml **volere**] **1** *vt(a)* A avea voința (4) de a face ceva Si: *a decide* (1), *a hotărî* (6), *a ține*, *a voi²* (1). **2** *vt(a)* A urmări atingerea unui țel Si: *a năzui*, *a tinde*, *a ținti*, *a voi²* (2). **3** *vt(a)* A-și propune să realizeze ceva Si: *a intenționa*, *a plănui*, *a voi²* (3). **4** *vt* (Îlc) **(Care) va** (sau, înv. ~ ori **vra) să zică** (sau, îf aglutinată, **vasăzică, vazăzică, vrasăzică**, ori, fam, îf sincopată, **vaszică, vazică, vraszică**) Prin urmare. **5** *vt* (Îal) Adică. **6** *vt* (Îe) **Va** (sau ~, îvp, **vra**) **să zică** Are semnificația de... Si: *înseamnă*, *semnifică*. **7** *vt* (Îe) **~u să zic** (ori **să spun**) sau (îvr) **vrem a zice** Introduce o explicație, o precizare. **8** *vt* (Îlav) **Fără să ~u** Involuntar. **9** *vt* (Îal) Inconștient. **10** *vi* A avea voință (2). **11** *vi* A-și manifesta voința (2). **12** *vt(a)* (Subiectul este instanța divină) A orândui. **13** *vt* (Înv) A alege (29). **14** *vt* (Înv) A prefera (1). **15** *vt* (Îcn) A îndrăzni. **16** *vt* (Îcn) A se îndemna. **17** *vt* A dori să facă, să obțină, să se întâmple ceva Si: *a voi²* (11), (pop) *a pofti*. **18** *vt* A corespunde dorințelor, aspirațiilor cuiva Si: *a iubi*, *a îndrăgi*, *a(-i) plăcea*, *a voi²* (12). **19** *vt* (Îlav) **Pe vrute** Pe plac. **20** *vt* (Îal) Cu intenție. **21** *vt* (Îlav) **Pe vrute, pe nevrute** sau **vrând-nevrând, vrând și** (ori **sau**) **nevrând** Indiferent dacă dorești sau nu. **22** *vt* (Îal) Constrâns de împrejurări. **23** *vt* (Îlav) **Vrând-nevrând** sau **vrând și** (ori **sau**) **nevrând** Mai mult silit decât de bunăvoie. **24** *vt* (Pex; îal) Neapărat. **25** *vt* (Îlav) **Vrei, nu vrei**, (îvr) **vei, nu vei** sau **veri, neveri** Independent de voința cuiva. **26** *vt* (Îal) Împotriva voinței cuiva. **27** *vt* (Îal) În mod inevitabil. **28** *vt* (Îal) În mod obligatoriu. **29** *vt* (Îe) **A face (tot) ce vrea din** (sau **cu**) **cineva** A avea mare influență asupra cuiva. **30** *vt* (Îae) A dispune de cineva după bunul plac. **31** *vt* (Îae) A manevra pe cineva. **32** *vt* (Îe) **Dacă vrei** (sau **vreți**) Construcție incidentă prin care vorbitorul manifestă disponibilitatea de a ține seama de puncte de vedere, interpretări ale vorbitorului. **33** *vt* (Îe) **Cum vrei** (sau **vreți**) Formulă prin care se lasă la latitudinea interlocutorului aprecierea unui fapt, a unei situații. **34** *vt* (Îe) **A ~** (cuiva) **binele** (sau, îvp, **bine**) A dori să i se întâmple cuiva lucruri plăcute. **35** *vt* (Îae) A ajuta pe cineva. **36** *vt* (Îae) A fi binevoitor cu cineva. **37** *vt* (Îe) **A ~** (cuiva) **răul** (sau, îvp, **rău** ori **rele**) A dori să i se întâmple cuiva lucruri neplăcute. **38** *vt* (Îae) A dușmăni pe cineva. **39** *vt* (Subiectul este Dumnezeu; adesea determinat prin „dulce" sau „bine") A manifesta bunăvoință, iubire, îndurare față de cineva Si: *a ajuta*, *a binecuvânta* (1), *a binevoi*, *a ocroti*, *a păzi*, *a voi²* (19). **40** *vt* (C. i. oameni) A simți o atracție erotică față de cineva Si: *a dori* (5), *a iubi*, *a voi²* (20). **41-42** *vtr* A dori să fie sau să devină cineva ori ceva Si: *a (se) voi²* (21-22). **43** *vt* (Îe) **Așa te ~u** Exprimă satisfacția față de comportamentul cuiva. **44** *vt* (Îe) **Dacă vrei să știi** Formulă prin care i se atrage atenția interlocutorului asupra unei informații, stimulându-i-se interesul pentru aceasta. **45** *vt* A pretinde. **46** *vt* A solicita. **47** *vt* A ordona. **48** *vt* A aștepta ceva de la cineva. **49** *vr* A se pretinde. **50** *vt* (Subiectul indică autori sau lucrări ale acestora) A susține. **51** *vt* (Mai ales îcn) A fi de acord. **52** *vt* (Mai ales îcn) A permite. **53** *vt* (Îe) **A nu ~ să audă (de...)** A respinge categoric. **54** *vt* (Îe) **A nu (mai) ~ să audă** (sau **să știe**) **de cineva** A rupe relațiile cu cineva. **55** *vt* (Fam; la imperativ; îe) **Vreau!** Termen de aprobare. **56** *vt* (Bis; înv) A primi (o dogmă, o credință, o misiune). **57** *vt* (C. i. oameni) A accepta într-o anumită funcție, demnitate, calitate Si: *a voi²* (36). **58** *vt* (Îe) **A nu ~ să știe** (sau, îvr, **să cunoască** pe cineva) **de...** A refuza să recunoască autoritatea cuiva. **59** *vt* (Îcn; subiectul indică obiecte) A fi în stare. **60** *viu* (Îrg) A fi necesar. **61** *viu* A se impune. **62** *viu* A se cuveni (3). **63** *viu* (Reg; îe) **Mai ~** Mai trebuie să aștepți. **64** *viu* (Reg; îae) Mai este (mult) până acolo. **65** *viu* (Reg; îae) Mai trece vreme până atunci. **66** *vsa* (Îvp) A fi pe punctul să ... (sau de a ...). **67** *va* Servește la formarea timpului viitor I *Mâine vei pleca din țară*. **68** *va* (Înv; pfm; cu afereza lui *v*-) Exprimă posibilitatea. **69** *va* (Înv; pfm; cu afereza lui *v*-) Exprimă îndoiala. **70** *va* (La p 3, impersonal) Formează viitorul cu conjunctivul prezent al verbelor de conjugat *Vestitor al unei vremi ce va să vie*. **71** *va* (Îe) **Va să fiu** (sau **să fii** etc.) Trebuie să fiu (sau să fii etc.). **72** *va* (În propoziții temporale; îcs *va fi* + conjunctivul prezent al verbului de conjugat) Exprimă momentul împlinirii unei acțiuni predestinate sau previzibile *Când va fi să mor*... **73** *va* (În propoziții condiționale; îcs *va fi* + conjunctivul prezent al verbului de conjugat) Exprimă probabilitatea *Dacă va fi să fie ceva, anunța-mă*. **74** *va* (Și, înv, pfm, cu afereza lui *v*-; de obicei în propoziții condiționale sau temporale, în relație cu alt verb, mai ales la viitor I) Servește la formarea timpului viitor anterior *După ce veți fi plecat* ... **75** *va* (Și, înv, pfm, cu afereza lui *v*-) Servește la formarea timpului prezent al modului prezumtiv *Vor fi fiind mai mulți*. **76** *va* (Și, înv, pfm, cu afereza lui *v*-) Servește la formarea timpului perfect al modului prezumtiv *Ce se va fi întâmplat în acele zile* ...

vrea² *anh, pnh* vz ***vreun***

vreag *s* vz ***vrej***

vreajă *sf* vz ***vrej***

vreasc *sn* [At: MARDARIE, L. 276²/18 / V: (rar) ***vrescur***, (îrg) ***hre~***, ***rasc***, ***vrasc***, ***vrascură*** *sf*, (reg) ***hereascuri*** *snp*, ***hleșc*** (Pl: *hleșcuri*), ***hreast***, ***hreșc*** (Pl: *hreșcuri*), ***hreșt***, ***vle~***, ***vrască*** (Pl: *vraști*, *vrăști*), ***~ă*** *sf*, ***~așc*** / Pl: *~uri* / E: slv **хврастъ**] **1** (Mpl) Creangă subțire, uscată (desprinsă din copac, folosită la aprinderea focului) Si: *gătej*, *uscătură*, (reg) *osâc*. **2** (Trs) Îngrămădire de lemne, crengi, vreascuri (1) etc. aduse de apă (pe malul unui râu). **3** (Reg; îf *vrască*, *vreasca*) Nuia verde. **4** (Trs; îf *hreast*) Mărăciniș.

vrească *sf* vz ***vreasc***

vreascotă *sf* vz ***rascotă***

vreascuros, ~oasă *a* vz ***vrescuros***

vreașc *sn* vz ***vreasc***

vreavă *sf* [At: CORESI, PS. 36/8 / Pl: ? / E: bg **врава**] (Înv) **1** Strigăt. **2** Protest exprimat cu jumătate de glas Si: *cârtire* (1), *murmur*. **3** Gălăgie (1). **4** Agitație (a vântului, a mării). **5** Tulburare sufletească.

vreavătă *sf* [At: ALR II/284 / Pl: ? / E: ***vreavă*** + *-ată*] (Reg) Gălăgie (1).

vrece *sf* vz ***vrecie***

vrecesc, ~ească *a* vz ***vrăcesc***

vreci *s* vz ***vrecie***

vrecie *sf* [At: PAMFILE, I. C. 61 / P: *~ci-e* / V: ***reci*** *s*, ***vrece*** *sf*, ***vreci*** *s* / Pl: ? / E: nct] (Reg) Reziduuri rămase de fundul vasului în care s-a fiert săpunul.

vredinioară *av* vz ***vreodinioară***

vrediță *sf* vz ***vedriță***

vrednec, ~ă *a* vz ***vrednic***

vrednic, ~ă [At: CORESI, L. 332/11 / V: (înv) ***~nec***, (îvr) ***verd~***, ***verednig***, (reg) ***vrein~***, ***vren~***, (îrg) ***vern~*** / Pl: *~ici*, *~ice* / E: slv **врѣдьнъ**] **1** *a* (D. oameni; udp „de" sau, îvr, „pentru" sau, înv, de determinări în dativ ori urmat de un conjunctiv sau, înv, de un infinitiv) Care are calitățile necesare pentru a săvârși ceva. **2** *a* (În religia creștină ortodoxă) ~ *este!* Formulă rostită în timpul ceremoniei de hirotonisire sau de avansare pe o nouă treaptă a ierarhiei ecleziastice a unui preot. **3** *a* (D. fapte, realizări, creații etc. ale oamenilor; udp „de" sau, îvr, în dativ) Care este adecvat pentru ... **4** *a* (D. fapte, realizări, creații etc. ale oamenilor; udp „de" sau, îvr, în dativ) Care este conform cu ... **5** *a* (D. fapte, realizări, creații etc. ale oamenilor; udp „de" sau, îvr, în dativ) Care este la înălțimea dorințelor, așteptărilor, exigențelor etc. sau meritelor cuiva. **6** *a* (D. oameni; udp „de" sau de un conjunctiv ori, înv, de un infinitiv sau, îrg, de determinări în dativ) Căruia i se cuvine de drept ceva pentru ceea ce face, pentru ceea ce reprezintă. **7** *a* (D. oameni; udp „de" sau, înv, de determinări în dativ) Căruia i se recunoaște meritul de a fi în stare de ... **8** *a* (D. oameni; udp „de" sau, înv, de determinări în dativ) Care merită sau are justificarea să i se acorde încrederea în ceea ce privește ... **9** *a* (Înv; d. manifestări etc. ale oamenilor; udp „de" sau de un conjuntiv ori, înv, de un infinitiv) Care este (destul de) important, valoros, reușit etc. pentru a merita să ... **10** *a* (Îe) **A fi ~ de ...** sau **să** ... A merita să ... **11** *a* (Îae) A fi justificat să ... **12** *a* (Înv; d. oameni; udp „de") Care este îndreptățit să ... **13** *a* (Înv) Care revine cuiva în mod justificat. **14** *a* (Îrg; îe) **A fi ~** A valora (3). **15** *a* (D. oameni) Care are calități morale și intelectuale deosebite. **16** *a* Care este

capabil, merituos într-o activitate, într-o acțiune, într-o meserie etc. Si: *competent* (1), *destoinic* (3). 17 *a* (D. manifestări, creații ale oamenilor) Care denotă pricepere, competență în execuție, în realizare. 18 *a* (D. manifestări, creații ale oamenilor) Remarcabil (prin anumite calități). 19 *sfp* (Reg; art.) Ielele. 20 *a* (Udp „de" sau de un conjunctiv ori, îrg, de un infinitiv) Care este capabil să facă ceva. 21 *a* (Udp „de" sau de un conjunctiv ori, irg, de un infinitiv) Care este apt pentru ... 22 *a* (D. acțiuni, realizări etc. ale oamenilor) Care are capacitatea de a face sau de a termina ceva. 23 *a* Care muncește mult și cu râvnă Si: *harnic* (7), *muncitor*. 24 *a* Care lucrează repede și eficient Si: *harnic* (8), *muncitor*. 25 *a* Activ (1).

vrednicel, ~ea [At: CANDREA, F. 158 / V: ***~eni~*** / Pl: *~ei*, *~ele* / E: ***vrednic*** + *-el*] 1-4 *a* (Reg; șhp) (Destul de) vrednic (15-16). 5 *sfp* (Art.) Ielele.

vrednicesc, ~ească *a* [At: GOLESCU, P. 278/4 / Pl: *~ești* / E: ***vrednic*** + *-esc*] (Îvr) Care merită să fie lăudat.

vrednicește *av* [At: (a. 1689) IORGA, C. I. I, 26 / E: ***vrednic*** + *-ește*] (Înv) 1 Cu demnitate. 2 (Csnp) Cu toată puterea.

vrednici [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 162r/11 / Pzi: *~icesc* / E: ***vrednic***] 1 *vt* (Înv; subiectul este Dumnezeu) A-i acorda unui om vrednic (1) harul divin, favoarea de a avea parte de ceva. 2 *vtf* (Înv; construit cu complementul în dativ) A face pe cineva să fie vrednic (6) de ceva. 3 *vr* (Îvr) A se strădui (învingând greutăți, piedici etc.) pentru a fi vrednic (1). 4 *vt* (Îvr) A găsi de cuviință să ... 5 *vt* (Îvr) A acorda cuiva cinstea de a ... 6 *vt* (Înv) A merita ceva. 7 *vt* (D. acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor) A face ca ceva să fie meritat, justificat. 8 *vt* (D. acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor) A îndreptăți ceva care este (pe deplin) motivat. 9 *vi* (Reg) A valora (3). 10 *vr* (Îrg) A fi vrednic (16). 11 *vi* A da dovadă de hărnicie. 12 *vi* A munci cu râvnă.

vrednicică *af* [At: CANDREA, F. 158 / Pl: *~ele* / E: ***vrednic*** + *-ică*] 1-4 (Reg; șhp) (Destul de) vrednică (15-16).

vrednicie *sf* [At: BIBLIA (1688), [prefață] 7/37 / V: (îvr) ***verd~***, ***verni~***, (reg) ***vreni~*** / Pl: *~ii* / E: ***vrednic*** + *-ie*] 1 (Înv) Merit. 2 (Înv) Atitudine demnă. 3 (Înv) Respect. 4 (Înv) Pricepere. 5 (Înv) Îndreptățire de a primi ceva ca răsplată pentru ceea ce face, ceea ce reprezintă. 6 (Înv; lpl) Faptă care merită răsplată. 7 (Îvr; urmat de un *aps*) Termen de reverență pentru o persoană de rang înalt Si: *excelență*, *înălțime*. 8 (Înv) Faptă sau acțiune în temeiul căreia i se acordă cuiva încrederea (deplină). 9 Competență într-un domeniu de activitate Si: *destoinicie* (5). 10-11 Vitejie (2-3). 12 (Lpl) Faptă vitejească. 13 (Înv) Calitatea de a produce efectul așteptat Si: *eficacitate* (1). 14 (Înv) Ceea ce determină sau reprezintă esența, valoarea a ceva. 15 Rapiditate și eficiență în executarea unor activități Si: *hărnicie* (1), (reg) *vârlăvie* (3). 16 Îndemânare (la lucru). 17 (Înv) Treaptă într-o ierarhie. 18 (Înv) Funcție (înaltă). 19 (Înv) Rang (înalt).

vredniciță *sf* [At: CARDAȘ C. P. 116 / Pl: *~țe* / E: ***vrednic*** + *-iță*] (Mol; într-o poezie populară) 1-3 Femeie vrednică (23-25).

vreg *sn* vz ***vrej***

vreinic, ~ă *a* vz ***vrednic***

vrej *sn* [At: PISCUPESCU, O. 194/3 / V: (reg) ***vreag*** *s*, ***vreg***, (îvr) ***vreajă*** *sf* / Pl: *~uri* sn, *vreji* sm / E: bg **врεж**] 1 Tulpină a unor plante agățătoare sau târâtoare. 2 (Reg; îe) **A lua** (sau **a căta**) (pe cineva) **pe ~** A-i cerceta cuiva cu de-amănuntul originea, trecutul, viața. 3 (Trs; pex) Strujan. 4 (Ban; lpl) Pănușe de porumb. 5 (Pex) Lăstar.

vrejui *vr* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: 3 *vrejuie* / E: ***vrej*** + *-ui*] (Reg; d. plante agățătoare) A se înfășura.

vreme *sf* [At: PSALT. HUR. 60r/22 / Pl: *~muri*, (îvp) *~mi* / E: slv **врѣмѧ**] 1 Timp (1). 2 (Îe) **A nu-l prinde pe cineva ~a în loc** A fi mereu activ. 3 (Îe) **N-a intrat ~a în sac!** Este timp suficient. 4 (Reg; îe) **A fi ~a între rotile** A avea foarte puțin timp la dispoziție. 5 (Udp „de" sau de determinări în genitiv) Interval de timp (1) limitat de două evenimente Si: *timp*. 6 (Udp „de" sau de determinări în genitiv) Interval de timp definit în raport cu unitățile sale de măsură (secunde, minute, ore, zile, ani etc.) Si: *timp*. 7 Perioadă în care are loc un fenomen, un eveniment, o acțiune sau în care se desfășoară o fază dintr-un anumit proces Si: *durată* (1), *timp*. 8 Succesiune de momente care corespunde desfășurării unui eveniment, unui fenomen, unei acțiuni Si: *timp*. 9 (Îvr; în practicile creștine; îs) *Dulce* (sau *bună*) ~ Interval de timp în care este îngăduit orice aliment. 10 (Îlav) **În** (sau, înv, **pe**) **toată ~a** ori, îvr, **în toată ~**, **în toate ~mi** Tot timpul. 11 (Îlav) **Cu ~a** (sau, îvp **~**, îvr, **~mi**) Treptat. 12 (Îlav) După un timp oarecare. 13 (Îlav) La o dată neprecizată din viitor Si: *odată și odată*. 14 (Îlav) **Din ~** sau (îrg) **de** (ori **din**) **cu** (**bună**) **~** De timpuriu. 15 (Îla) Înainte de a fi prea târziu. 16 (Îlav) **Din ~ în ~** sau, înv, **din vremuri în vremuri** Din când în când Si: *uneori*. 17 (Ial) La anumite intervale (regulate). 18 (Îlav) **Într-o ~** Într-o perioadă neprecizată din trecut Si: *cândva*, *odată*. 19 (Îlav) **În** (sau, înv, **într-**) **aceeași ~** Concomitent (2). 20 (Îlav) **Pe ~a când** Atunci când. 21 (Îlav) **În ultima ~** sau **în ~a din urmă** În intervalul de timp care precedă momentul de față. 22 (Înv; îlav) **Curândă ~** sau (îvr) **într-o mică de ~** În scurt timp. 23 (Înv; îlav) **În** (sau **prin**) **multe ~mi** Adesea (1). 24 (Îlav) **Pe o ~** Pentru un timp limitat. 25 (Îvr; îlav) **În ~ de veac** Niciodată. 26 (Îlc) **În ~ ce** sau, înv, **în ~ când**, **în ~ că**, **în ~a ce**, **pe ~a ce** În timp ce. 27 (Îlc) **În ~ ce** sau, înv, **în ~ că** Deoarece. 28 (Îlc) **În ~ ce** sau, înv, **în ~ că**, **în ~ când** (Pe) când. 29 (Îlc) **În ~ ce** sau, înv, **în ~ când** Dacă (8). 30 (Îlc) **Câtă ~** Cât timp ... 31 (Ial) Dacă (5). 32 (Ial) Deoarece (2). 33 (Îlc) **Pe** (sau, înv, **în**) **câtă ~** Cât timp ... 34 (Îlc) **Pe câtă ~** În timp ce. 35 (Îlc) **Atâta ~ cât ...** Cât timp. 36 (Îs) **O ~** O perioadă (nedeterminată) de timp. 37 (Îe) **A(-și) pierde** (sau, fam, **a prăpădi**, înv, **a cheltui**) **~a** sau (înv) **a pierde ~** A(-și) irosi timpul. 38 (Îe) **A-și petrece** (sau **a-și trece**, **a-și omorî**, **a omorî**) **~a** (cu ceva) sau **a-și trece în ~** A-și ocupa timpul într-un anumit fel (pentru a avea senzația că trece mai repede). 39 (Îlav) **Fără a** (**mai**) **pierde ~** (sau **~a**) Imediat. 40 (Pop; îe) **A încurca ~a** A stânjeni pe cei din jur. 41 (Olt; îe) (**A muri**) **cu ~a înainte** (A muri) în floarea vârstei. 42 (Trs; îe) **Nu-i ~ de numărare** Nu este timp de pierdut. 43 (Îc) **Pierde-~a** Persoană care își irosește timpul. 44 (Îac) Om fără căpătâi. 45 (De obicei precedat de *pp* „în", „la"; udp „de") Interval de timp nedefinit, considerat în raport cu evenimentele, faptele, situațiile care îl caracterizează. 46 (Îe) **A avea ~** A avea timp liber. 47 (Îae) A avea un răgaz. 48 (Rel; îs) *~a* (sau *~mile*) *de apoi*, (îvp) *~a cea de apoi* (Perioadă de timp în care va avea loc) judecata de apoi. 49 (Înv) Viață (113). 50 (Înv) Vârstă (1). 51 (Mar; îla; d. oameni) **În ~** Tânăr. 52 (Mar; îal) Sprinten. 53 (Îlav) **În** (sau **la**, **pe**) **~a mea** (sau **ta**, **lui** etc.) În tinerețe. 54 (Ial) Într-o perioadă optimă din viața cuiva. 55 (Îe) **Acum mi-i** (sau **ți-i**) **~a** Aceasta este vârsta când trebuie să mă bucur (sau să te bucuri) de viață. 56 (Îe) **A-i trece cuiva ~a** A depăși vârsta potrivită pentru ceva. 57 (Îae) A îmbătrâni. 58 (Îrg) Anotimp. 59 (Îrg) An[1] (1). 60 Perioadă a anului caracterizată prin apariția anumitor fenomene determinate de specificul anotimpului. 61 (Udp „de") Timp anume din cursul zilei, al serii sau al nopții. 62 (Prc) Oră. 63 (Îlav) **Pe la o** (sau **cu bună**) **~** Pe la apusul soarelui. 64 (Olt; îlav) **La orice ~** La miezul nopții. 65 (Îvr) Veac (49). 66 (Grm; îvr) Durată a unei vocale. 67 (Grm; îvr) Durată a unei silabe. 68 (Udp „de" sau de determinări genitivale) Interval de timp determinat (stabilit în funcție de anumite obiceiuri, cerințe etc.), potrivit pentru desfășurarea unei acțiuni sau a unei activități. 69 (De obicei în legătură cu verbe ca „a veni", „a găsi", „a fi", înv, „a păzi", „a pândi") Moment favorabil pentru desfășurarea unor acțiuni Si: *ocazie*, *prilej*. 70-71 (Îlav și, rar, îla) **La** (sau, îrg, **în**) **~** (Care se face) la momentul potrivit. 72-73 (Ial) (Care se produce) în timp util. 74 (Trs; îlav) **La** (sau, îrg, **în**) **~** Se poate întâmpla să ... 75 (Trs; îal) Nu cumva ... 76 (Reg; îlav) **În ~** Devreme (1). 77 (Îlav) **Fără** (**de**) **~** sau **înainte de ~**, (înv) **înainte ~**, **ainte de ~** Înainte de termen. 78 (Ial) La timp nepotrivit. 79 (Îrg; îla) **Fără** (**de**) **~** Care este prematur. 80 (Îrg; îal) Care este inoportun. 81 (Trs; îla; d. ouă) Care nu are găoace. 82-83 (Înv; îljv) **Fără** (**de**) **~** (Care se produce) continuu. 84 (Îlav) **De** (**la**) **o ~ încoace** sau **dintr-o ~** De câtva timp. 85 (Îlav) **Până la o ~** Până la un moment dat. 86 (Îlav) **La ~a asta** Într-un moment nepotrivit al zilei, al nopții sau al anului. 87 (Îlav) **La o ~** La un moment dat. 88 (Ial) Într-un târziu. 89 (Îlc) **De ~ ce** (sau, înv, **că**) Dacă (10). 90 (Ial; și, îvr, îlc **dacă ~ ce**) Din moment ce. 91 (Îe) **La** (sau, înv, **în**) **~a sa** (sau **ei**, **lui**, **lor**) La

momentul potrivit. **92** (Îe) **A apuca** (sau **a prinde**) pe cineva **~a** A se găsi într-o situație oarecare la un moment dat. **93** (Îe) **Era și ~a** Se spune atunci când intervine, cu puțin timp înainte de a fi prea târziu, un eveniment favorabil, așteptat. **94** (Îrg; îs) *~ cu prilej* Ocazie favorabilă. **95** (Îe) **A fi în ~** A fi în situația corespunzătoare pentru ... **96** (Reg; îe) **La ~a ~mii** Când va fi momentul potrivit. **97** (Îe) **Vine ~a că ...** Poate că ... **98** (Înv; șîs *~ cu soroc*) Interval de timp în cuprinsul sau la sfârșitul căruia se săvârșește o acțiune (planificată). **99** (Înv; și îas) Termen fixat pentru săvârșirea unei acțiuni sau pentru îndeplinirea unei obligații. **100** Epocă (1). **101** Totalitatea evenimentelor care caracterizează o epocă (1). **102** (Îs) *~a trecută* (ori *veche*) sau *~murile* (ori *~mile*) *vechi* (sau *trecute*) Trecutul (îndepărtat). **103** (Îs) *~a* (sau *~murile*) *de acum* Epoca actuală, din punctul de vedere al vorbitorului. **104** (Îs) *~a* (sau *~murile*, *~mile*) *viitoare*, (înv) *~mile cele viitoare* Viitorul (14). **105** (Îlav) **Pe** (sau, rar, **în**) **~muri** (ori, îrg, **~mi**) Odinioară. **106-107** (Îljv) **(Mai) înainte** (sau **de înainte**, **dinainte**, îrg, **nainte**) **~** (sau, reg, **înainte ~muri**) (Care a fost) cândva. **108** (Îlav) **Pe ~a aceea** sau **pe acea ~**, **pe acele ~muri**, (înv) **pe ~mile acelea**, (reg) **pe ~a aia**, **pe ~murile alea** Într-o perioadă anterioară despre care este vorba Si: *pe atunci*. **109-110** (Îljv) **În** (sau **din**) **~murile** (ori **~mi**, reg, **~a**, **~mile**) **de demult** sau (îvr) **în ~mile de apoi** În (sau din) trecutul îndepărtat. **111** (Îlav) **După ~muri** (sau, îrg, **~**, **~mi**) În cursul timpului. **112-113** (Îljv) **De pe** (sau **din**) **~muri** (și, înv, îla, **de pe ~mi**) (Care a existat) în trecutul îndepărtat. **114** (Pex; lsg) Societatea dintr-o anumită perioadă istorică. **115** (Pex; lsg) Ceea ce este specific societății dintr-o anumită perioadă istorică. **116** (Lpl) Stare de lucruri caracteristice unei anumite perioade istorice Si: *împrejurări*. **117** (Urmat de un *aps* sau de determinări pronominale în cazul genitiv) Perioadă de timp raportată la o generație. **118** (Lpl) Stările de lucruri caracteristice vremii (117). **119** (Rar) Eră geologică. **120** (Fig) Proces obiectiv de dezvoltare a fenomenelor naturii și societății Si: *istorie*. **121** Stare a atmosferei la un moment dat și într-un anumit loc, caracterizată prin totalitatea elementelor meteorologice și determinată de radiația solară, de circulația maselor de aer, de presiune etc. **122** (Adesea lpl) Ansamblul fenomenelor sau al condițiilor meteorologice la un moment dat și într-un anumit loc. **123** (Trs; îs) *~ mare* Zloată. **124** (Trs; îas; șîs *~uri mari*) Furtună (4). **125** (Trs; îs) *~ seacă* Secetă. **126** (Îls) **Manta de ~** (sau **~a**) **rea** Persoană care este luată în seamă numai când este nevoie de ea. **127** (Pop; îe) **Bună ~** (sau **~a**)! Formulă de salut, folosită la întâlnire sau la despărțire. **128** (Reg; d. oamneni; îe) **A se face ~ rea** A se înfuria. **129** (Reg; d. oameni; îe) **(A fi) ~ grea** (sau **rea**) (A fi) voinic și viteaz. **130** (Reg; îe) **A trage a ~ (rea)** Se spune când sunt semne care prevestesc schimbarea stării atmosferice. **131** (Mun; îe) **A se așterne** (sau **a se pune**, **a se așeza**) **pe ~** A se face vreme (121) urâtă. **132** (Grm; înv) Timp. **133** (Grm; înv) Fiecare dintre formele flexionare ale verbului prin care se exprimă categoria gramaticală a timpului.

vremelnic, ~ă *a* [At: (a. 1648) NĂSTUREL, GCR I, 131, ap. TDRG / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***vreme*** + *-elnic*] **1** De scurtă durată Si: *efemer* (3), *temporar*, *trecător*, (înv) *vremelnicesc*. **2** Instabil. **3** (Spc) Care are o viață efemeră (1).

vremelnicesc, ~ească *a* [At: (a. 1814) TDRG / Pl: *~ești* / E: ***vremelnic*** + *-esc*] (Înv) Vremelnic (1).

vremelnicește *av* [At: (a. 1840) COD. COM., ap. TDRG / E: ***vremelnic*** + *-ește*] **1-2** În mod vremelnic (1-2).

vremelnicie *sf* [At: DL / Pl: *~ii* / E: ***vremelnic*** + *-ie*] **1** Însușire aceea ce este vremelnic (1). **2** Instabilitate. **3** Existență efemeră (1).

vremui [At: (a. 1551-1553) ES 57a, ap. TDRG / Pzi 3: *~ește* / E: ***vreme***] (Pop) **1** *viu* A se face vreme (121) urâtă (cu ploaie ninsoare sau viscol). **2-3** *vir* (D. vreme) A trece.

vremuială *sf* [At: DL / Pl: *~ieli* / E: ***vremui*** + *-eală*] (Pop) Vreme (121) rea.

vremuire *sf* [At: (a. 1845) ION CAL., ap. TDRG / Pl: *~ri* / E: ***vremui***] (Pop) **1** Vreme (121) rea. **2** Trecere a vremii (1).

vremuță *sf* [At: DL / Pl: *~țe* / E: ***vreme*** + *-uță*] **1-2** (Șhp) Vreme (121) (frumoasă).

vrenic, ~ă *a* vz ***vrednic***

vrenicel, ~ea *a* vz ***vrednicel***

vrenicie *sf* vz ***vrednicie***

vrenicos, ~oasă *smf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***vrenic*** + *-os*] (Reg; irn) Persoană vrednică (16).

vrenicuț, ~ă *a* [At: AL LUPULUI, P. G. 35 / Pl: *~i*, *~e* / E: ***vrenic*** + *-uț*] **1-6** (Olt; șhp) (Destul de) vrednic (23-25).

vreodată *av* [At: BIBLIA (1688), 673 1/33 / V: (reg) ***vod~*** / E: ***vreo*** + ***odată***] **1** Odinioară. **2** Cândva în viitor. **3** La un moment dat. **4** (Îcn) Niciodată.

vreodânăoară *av* vz ***vreodinioară***

vreodânăoară *av* vz ***vreodinioară***

vreodeneoară *av* vz ***vreodinioară***

vreodineoară *av* vz ***vreodinioară***

vreodinioară *av* [At: CORESI, EV. 104 / P: *~ni-oa~* / V: ***vrădânăo~***, ***vrăodânăo~***, ***vred~***, ***~dânăo~***, ***~dănăo~***, ***~deneo~***, ***~neo~***, ***vrodineo~***, ***vrod~*** / E: ***vreo*** + ***odinioară***] (Înv) **1** Odinioară. **2** (Îcn) Niciodată.

vrere *sf* [At: PSALT. HUR. $16^{r}/1$/ Pl: *~ri* / E: ***vrea***] **1** Voință (4). **2** Decizie (1). **3** Intenție. **4** (Îvr; îls) **~ întoarsă** Ostilitate. **5** (Îlav) **Fără (de) ~** Involuntar. **6** (Îlav) **Cu ~** Intenționat. **7** (Îal) Din proprie inițiativă. **8** (Îvr; îlav) **Cu ~ curată** Cu bună intenție. **9** (Îal) Cu dăruire. **10** (Îvr; îe) **A-i fi ~a vegheată** A se folosi de situații favorabile. **11-12** (Înv) Voință (1-2). **13** Voie (25). **14** Predispoziție către ceva. **15** (Înv; îlav) **De** (sau **din**, **cu**) **(bună) ~a cuiva** sau **cu (bună) ~** Din proprie dorință sau inițiativă. **16** (Înv; îal) Fără constrângere. **17** (Îe) **A face pe ~** A-și satisface dorința, plăcerea. **18** (Îvr; îs) *~a cea de pe urmă a cuiva* Ultima dorință a unui muribund. **19** (Îvr) Sentiment de afecțiune pentru cineva. **20** (Înv; îls) **Bună ~** Bunăvoință (1). **21** (Înv; îal) Intenție de a face bine. **22** (Înv; îls) **Dulce ~** Bunăvoință. **23** (Înv; pex; îal) Ajutor acordat cuiva. **24** (Înv) Aprobare (1). **25** (Înv; îlav) **Cu ~** sau **cu** (îvr, **prin**) **~a cuiva** Cu aprobarea cuiva. **26** (Înv; îal) Cu ajutorul sau cu ocrotirea cuiva. **27** (Înv; îal) Din inițiativa cuiva.

vrescos, ~oasă *a* [At: CIHAC, II, 142 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***vreasc*** + *-os*] (Rar) Vrescuros.

vrescur *sn* vz ***vreasc***

vrescurel *sn* [At: PASCU, C. 220 / Pl: *~e* / E: ***vreasc*** + *-urel*] **1-2** (Șhp) Vreasc (1) (mic).

vrescuros, ~oasă *a* [At: CIHAC, II, 142 / V: (înv) ***vreas~*** / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***vreascuri*** + *-os*] (Rar) Plin de vreascuri (1) Si: *vrescos*.

vresni *vr* [At: DLR ms / Pzi: *~nesc* / E: srb ***vreznuti***] (Ban) A se mânia.

vreță *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: ? / E: nct] (Îvr) Bere proaspătă.

vreun, vreo [At: COD. VOR^{2} $35^{r}/4$ / V: (îvp) ***vrun***, ***vro***, ***vun***, ***vo***, (îrg) ***vrea***, ***von***, (înv) ***vru***, (reg) ***fo***, ***uo***, ***o*** / Pl: *vreunii*, *vreunele* / E: ml ****vere*** + ***unus***] **1** *anh* Care nu poate fi identificat sau precizat mai îndeaproape Si: *un (o) oarecare*. **2** *anh* (Îcn sau precedat de „fără") Nici un (nici o). **3** *anh* (Înaintea unui nume propriu de persoană) Unul ca ... **4** *av* (Lsg; îf feminină) Indică o aproximație numerică sau o cantitate nedefinită Si: *cam* (1), *aproape*, *aproximativ*. **5** *av* (Lsg; îf feminină; îs) *Vreo doi ...* (sau *două*) Câțiva (sau câteva). **6** *av* (Lsg; îf feminină; îe) **A spune** (sau **a trânti) cuiva vreo două** A spune cuiva cuvinte neplăcute. **7** *pnh* (Îf *vreunul*, *vreuna*) Cineva (1). **8** *pnh* (Îf *vreunul*, *vreuna*; îcn) Nici unul, nici una.

vreundeva *av* [At: MAIORESCU, CR. I, 176 / V: ***vrundiva*** / E: ***vre*** + ***undeva***] (Îrg) Undeva.

vreveriță *sf* vz ***veveriță***

vrevi [At: PO 230/7 / V: (reg) ***vrivi*** / Pzi: *~vesc* / E: bg ***вревити***] **1** *vi* A protesta cu jumătate de glas Si: *a cârti* (1), *a murmura*. **2** *vt* (Ban) A mustra aspru.

vrevitor, ~oare [At: ANON. CAR. / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***vrevi*** + *-tor*] (Îvr) **1-2** *smf*, *a* (Persoană) care dejenește cu asprime.

vreviță *sf* vz ***veveriță***

vricolat *sm* vz *vârcolac*

vrie *sf* [At: IOANOVICI, TEHN. 28 / V: ~*ilă* / Pl: ~*ii* / E: fr *vrille*] 1 Mișcare de răsucire a unui avion în jurul unei axe longitudinale în timpul coborârii și în condițiile pierderii de viteză. 2 Mașină de burghiat portativă, manuală, folosită la găurirea lemnului și a anumitor materiale de mase plastice.

vrighini *vi* [At: COMAN, GL / Pzi: ? / E: ns cf *frichini*, *virghină*] (Reg; csnp) „A învârti cu un sfredel spre a răzbi o gază".

vrije *sp* [At: ALR I, 904/26 / E: nct] (Reg) Pănuși uscate de porumb.

vrilă *sf* vz *vrie*

vrișoară *sf* vz *verișor*

vrivi *v* vz *vrevi*

vrî *i* [At: O. BÎRLEA, A. P. II, 328 / E: fo] (Are) Zgomot produs de un obiect în cădere.

vroajbă *sf* vz *vrojbă*

vroastră *pps*, *aps* vz *vostru*

vrodată *av* vz *vreodată*

vrodineoară *av* vz *vreodinioară*

vrodinioară *av* vz *vreodinioară*

vroi *v* vz *vrea*

vrointă *sf* vz *vointă*

vroitor, ~*oare* *a* vz *voitor*

vrojbă *sf* [At: VICIU, GL. / V: ~*oaj*~ / Pl: ~*be* / E: nct] (Trs) Căpățână de varză care nu este bine formată.

vrojboi *sn* [At: ALR I, 847/243 / V: ~*jdoi* / Pl: ~*oaie* / E: *vrojbă* + -*oi*] (Reg) Varză fără căpățână.

vrojdoi *sn* vz *vrojboi*

vru *anh*, *pnh* vz *vreun*

vruh *sm* [At: BIBLIA (1688), 77[1]/47 / Pl: ~*i* / E: slv **врoухъ**] (Ent) Cărăbuș (1) (*Melolontha vulgaris*).

vrun, *vro* *anh*, *pnh* vz *vreun*

vrundiva *av* vz *vreundeva*

vrut, ~*ă* [At: MAIOR, IST. 29/33 / Pl: ~*uți*, ~*e* / E: *vrea*] 1 *a* Realizat în mod intenționat. 2 *a* Făcut conform voinței (4). 3 *a* Ales cu grijă. 4 *a* Dorit[2] (1). 5 *a* (Îvr) Iubit. 6 *sf* (Pop) Iubită. 7 *sfn* (Îvp) Voință (4). 8 *sfp* (Îls) **~e și nevrute** Vorbe lipsite de temei sau de seriozitate Si: *fleacuri*, *nimicuri*, *palavre*. 9 *sf* (Îal) Minciuni. 10 *sfp* (Îla) **~e și nevrute** La întâmplare.

vruță *sf* [At: BUL. FIL. II, 194 / Pl: ~*țe* / E: fo] (Olt) Persoană care se amestecă în treburile altora, fără să i se ceară intervenția.

vrutelnic, ~*ă* *a* [At: BUL. FIL. II, 194 / Pl: ~*ici*, ~*ice* / E: *vruță*] (Olt) Neastâmpărat.

vtori *ai* vz *ftori-*

vtorii *ai* vz *ftori-*

vtorozacon *s* [At: CORESI, EV. 155 / V: *ft*~ / S și: *ftoro zacon* / E: slv **второзаконик**] A doua carte din Vechiul Testament Si: *Deuteronom*.

vu *i* [At: O. BÎRLEA, A. P. I, 472 / E: fo] (Reg; de obicei pronunțat cu „u" prelungit sau repetat) Zgomot prelung, puternic (și înfundat) produs de lovirea de un obiect tare, de corpuri sau obiecte care se deplasează cu viteză etc.

vual *sn* vz *voal*

vucin *sn* [At: I. CR. II, 108 / Pl: ~*e*, ~*uri* / E: nct] (Reg) Vâlcea (1) (cu iarbă).

vugiț *s* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 210 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Portocaliu.

vui [At: NECULCE, L. 180 / Pzi: 3 ~*ește* / E: fo] 1 *viu* (D. ape, vânt, furtună etc.) A produce un zgomot puternic și prelung Si: *a vuieta* (1) Vz *a mugi*, *a șuiera*, *a vâjâi* (1). 2 *viu* (D. tunet) A bubui[1] (1). 3 *viu* (D. arme de foc) A produce prin tragere un zgomot puternic și prelung. 4 *viu* (D. foc sau d. cărbuni aprinși) A arde producând un zgomot puternic și prelung. 5 *viu* (D. vehicule aflate în mers sau d. instalații în timpul funcționării) A produce un zgomot caracteristic, intens și prelung. 6 *viu* (Rar; d. păsări) A produce un zgomot caracteristic în timpul zborului sau prin mișcarea aripilor. 7 *viu* (D. poduri, schele portuare sau d. alte construcții, mai ales, metalice) A produce un zgomot prelung (și intens) sub acțiunea unei forțe exterioare, mai ales la trecerea unui vehicul. 8 *viu* (D. unele instrumente muzicale, clopote, ceasornice etc.) A emite sunete prelungi, repetate. 9 *viu* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **capul** (sau **urechile**, rar, **tâmplele**) A avea o senzație de zgomot continuu și obsedant provocată de tulburări fiziologice, de oboseală, de emoții etc. 10 *viu* (Îe) **A-i ~** (cuiva) **în cap** (sau **în urechi**) A rămâne cu o senzație acustică obsedantă provocată de cuvinte (supărătoare), de cântece etc. 11 *viu* (D. o mulțime de oameni, d. vocile lor etc.) A face un zgomot intens, prelung și confuz Si: *a vuieta* (2). 12 *viu* (Pex) A face zgomot. 13 *viu* (Reg; d. roiuri de albine) A zumzăi (în timpul zborului). 14 *viu* (D. un spațiu, un loc) A fi străbătut de sunete, de zgomote puternice, prelungi și vibrante Si: *a răsuna*, *a vâjâi* (11). 15 *viu* (Fig) A se vorbi mult despre o persoană, despre un eveniment. 16 *viu* (Pex) A se comenta nefavorabil. 17 *vrim* A se zvoni.

vuială *sf* [At: COSTINESCU / V: *hu*~ / Pl: ~*ieli* / E: *vui* + -*eală*] (Îvr) 1 Vuiet (1). 2-3 (Îf *huială*) Vuiet (6, 9).

vuiet *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. / P: *vu-iet* / V: *hu*~, (reg) *huit*, *uiet*, *vuit* / Pl: ~*e* / E: *vui* + -*et*] 1 Zgomot prelung și puternic pe care-l fac apele, vântul, furtuna etc. Si: *vuire* (1), *vuit* (1), (rar) *vuială* (1), (reg) *vâjăt* (1), *vuietură*, *vuvuit* (3), *vuvuitură* (1). 2 Bubuit (de tunet, de trăsnet). 3 Zgomot puternic și înfundat produs de un cutremur de pământ. 4 Zgomot puternic (și prelung) produs de arme de foc prin tragere sau de substanțe inflamabile prin explozie. 5 Zgomot caracteristic (intens și prelung) produs de corpuri care se deplasează cu viteză sau de vehicule în mers ori de instalații în timpul funcționării Si: *vuire* (2), *vuit* (2). 6 Zgomot intens (scurt) produs de corpuri care se ciocnesc Si: (rar) *vuială* (2). 7 Sunet prelung, repetat, emis de unele instrumente muzicale, de clopote, ceasornice etc. 8 (Rar) Sunet caracteristic emis de unele păsări. 9 Senzație de zgomot continuu și obsedant, percepută în urechi sau în cap, provocată de tulburări fiziologice, de oboseală, de emoție etc. Si: (rar) *vuială* (3). 10 Zgomot confuz, intens, prelung, produs de o mulțime de oameni, de vocile lor etc. Si: *vuire* (3), *vuit* (3). 11 (Fig) Zarvă produsă de o știre (senzațională), de un protest etc. Si: (Mun) *vâlvăt* (3). 12 (Fig; pex) Comentariu nefavorabil despre ceva sau cineva. 13 (Înv) Știre neverificată, care circulă din gură în gură Si: *zvon*. 14 (Mun; îe; îf *huiet*) **A se duce huietul** A se duce vestea. 15 (Rar) Ecou[1] (1).

vuieta *viu* [At: COȘBUC, AE. 91 / P: *vu-ie*~ / Pzi: 3 *vuietă* / E: *vuiet*] 1 (Poetic; d. ape, vânt, furtună etc.) A vui (1). 2 (D. strigătele oamenilor) A vui (11). 3 (D. un spațiu, un loc) A răsuna.

vuietoare *sf* [At: DDRF / P: *vu-ie*~ / Pl: ~ / E: *vuiet* + -*oare*] (Bot) 1 Arbust montan, veșnic verde, cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunze alterne, având o dungă albă pe fața inferioară, cu flori mici, trandafirii și cu fructe comestibile, în formă de bobițe negre Si: (reg) *bobiță*, *poama-momiței* (*Empetrum nigrum*). 2 (Reg) Pasăre nedefinită mai îndeaproape.

vuietor, ~*oare* *a* vz *vuitor*

vuietos, ~*oasă* *a* [At: C. PETRESCU, ap. IORDAN, L. R. A. 192 / Pl: ~*oși*, ~*oase* / E: *vuiet* + -*os*] (Rar) Zgomotos.

vuietură *sf* [At: CĂTANĂ, P. B. II, 117 / Pl: ~*ri* / E: *vui* + -*ătură*] (Ban) Vuiet (1).

vuind, ~*ă* *a* [At: EMINESCU, O. I, 3 / Pl: ~*nzi*, ~*e* / E: *vui*] (Rar) Răsunător.

vuire *sf* [At: COSTINESCU / Pl: ~*ri* / E: *vui*] 1-3 Vuiet (1, 5, 10). 4 (Poetic) Răsunet.

vuit *sn* [At: DL / P: *vu-it* / Pl: ? / E: *vui*] 1-3 Vuiet (1, 5, 10). 4 (Spc) Suflare a vântului.

vuitor, ~*oare* [At: COȘBUC, AE. 115 / P: *vu-i*~ / V: *vuiet*~ *a*, (reg) *hui*~ *s* / Pl: ~*ori*, ~ / E: *vui* + -*tor*] 1 *a* (Rar; d. ape) Care produce un zgomot puternic și prelung Vz *mugitor*, *vâjâitor*. 2 *a* Zgomotos. 3 *a* (D. un spațiu, un loc etc.) În care se împrăștie sau se produc zgomote puternice și prelungi Si: *răsunător*. 4 *s* (Reg; îf *huitor*) Parte a cimpoiului nedefinită mai îndeaproape.

vujală *sf* [At: VAIDA / Pl: ? / E: ***vuji*** + *-eală*] (Trs) **1** Potrivire. **2** Asemănare (**2**). **3** Învoială.

vuji *v* vz ***vâji***

vujoi *v* vz ***vâjâi***

vulan *sn* vz ***volan***

vulcan^{1} *sm* [At: CĂLĂTORIE, I, 144^{v}/7 / V: (înv) ***vol~*** / Pl: *~i* sm, (înv) *~e*, *~uri* sn / E: fr ***volcan***, it ***vulcano***, ger ***Vulkan***] **1** (Glg) Ridicătură muntoasă de formă conică, formată prin erupția la suprafața solului a lavei și a unor produse magmatice, având în centru o deschizătură largă. **2** (Îs) ~ *activ* Vulcan (**1**) ale cărui procese eruptive sunt în plină desfășurare sau care a erupt într-o perioadă apropiată. **3** (Îs) ~ *stins* Vulcan (**1**) care și-a încetat activitatea cu milenii în urmă. **4** (Îs) ~ *adormit* Vulcan (**1**) activ care nu erupe o perioadă de timp. **5** (Îs) ~ *noroios* (sau, pop, *glodos*) Ridicătură de formă conică, formată prin erupția la suprafața pământului a gazelor degajate dintr-un zăcământ de hidrocarburi care au antrenat ape subterane și noroi Si: (pop) *păclă*, *pufnă*, *salță*. **6** (Fig) Locul de unde poate porni o acțiune primejdioasă. **7** (Fig) Stare de lucruri periculoasă sau amenințătoare. **8** (Fig) Pericol iminent. **9** (Îe) **A sta** (sau **a dansa**) (**ca**) **pe** (**un**) ~ A fi amenințat de un pericol gata oricând să se dezlănțuie. **10** (Fig) Izbucnire (iminentă) de violență. **11** (Fig) Persoană cu un temperament impetuos.

vulcan^{2} *sm* vz ***vâlcan***^{1}

vulcanic, ~ă *a* [At: CR (1829), 290^{2}/25 / V: (înv) ***vol~*** / Pl: *~ici*, *~ice* / E: it ***vulcanico***, fr ***volcanique***] **1-5** Referitor la vucani (**1-5**) Si: (îvr) *vulcănos* (**1-5**). **6** Care este format prin acțiunea vulcanilor (**1**) Si: (îvr) *vulcănos* (**6**). **7** (Îs) *Rocă ~ă* Rocă efuzivă Si: *vulcanit*. **8** (Fig) Impetuos.

vulcanism *sns* [At: VIANU, A. P. 183 / E: fr ***volcanisme***] **1** Totalitatea proceselor geologice legate de erupția magmei la suprafața pământului sub formă de lavă, bombe, cenușă și gaze vulcanice. **2** (Fig) Impetuozitate.

vulcanit *sn* [At: DL / Pl: *~e* / E: fr ***vulcanite***] (Glg) Rocă eruptivă de origine vulcanică.

vulcaniza^{1} *vt* [At: HASDEU, I. V. 64 / V: (îvr) ***vol~*** / Pzi: *~zez* / E: fr ***volcaniser***] (Îvr; fig) A înflăcăra.

vulcaniza^{2} *vt* [At: ȘĂINEANU / Pzi: *~zez* / E: fr ***vulcaniser***] **1** A modifica structura cauciucului brut prin încălzire cu sulf (obținându-se astfel un produs de o mare elasticitate, insolubil în solvenții obișnuiți). **2** A repara un obiect de cauciuc prin vulcanizare (**1**).

vulcanizare *sf* [At: ENC. ROM. / Pl: *~zări* / E: ***vulcaniza***] **1** Modificare a structurii cauciucului brut prin încălzire cu sulf (obținându-se astfel un produs de o mare elasticitate, insolubil în solvenții obișnuiți) Si: (asr) *vulcanizațiune* (**1**). **2** Repararea unui obiect de cauciuc prin vulcanizare (**1**) Si: (asr) *vulcanizațiune* (**2**). **3** Atelier (de reparații auto) în care se realizează operația de vulcanizare (**2**).

vulcanizat, ~ă [At: CADE / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***vulcaniza***] **1** *a* Care a fost supus vulcanizării (**1**). **2** *sn* Cauciuc obținut prin vulcanizare (**1**). **3** *a* (Îvr) Care conține resturi vulcanizate (**1**).

vulcanizator, ~oare [At: ENC. ROM. III, 1239 / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***vulcaniza*** + *-tor*] **1** *a* (Îvr) Care vulcanizează (**1**). **2** *smf* Muncitor care lucrează la vulcanizarea (**1**) cauciucului.

vulcanizațiune *sf* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~ni* / E: fr ***vulcanisation***] (Asr) **1-2** Vulcanizare (**1-2**).

vulcanocarst *sn* [At: DER / Pl: *~uri* / E: ger ***Vulkanokarst***, rs ***вулканокарст***] (Glg) Carst format în roci eruptive, rezultat prin dizolvarea feldspatului plagioclaz din aceste roci de către apele meteorice.

vulcanolog, ~ă *smf* [At: DN^{2} / Pl: *~ogi*, *~oge* / E: fr ***vulcanologue***] Specialist în vulcanologie.

vulcanologic, ~ă *a* [At: D. GUSTI, P. A. 201 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: fr ***volcanologique***] **1** Care ține de vulcanologie. **2** Caracteristic vulcanologiei. **3** De vulcanologie.

vulcanologie *sf* [At: LTR^{2} / Pl: (rar) *~ii* / E: fr ***vulcanologie***] Știință care se ocupă cu studiul cauzelor și al efectelor manifestărilor vulcanice.

vulcănos, ~oasă *a* [At: I. NAT. 30/29 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***vulcan*** + *-os*] (Îvr) **1-6** Vulcanic (**1-6**).

vulced *a* vz ***vâlced***^{1}

vulcezeală *sf* vz ***vâlcezeală***

vulcezi *v* vz ***vâlcezi***

vulg *sn* [At: HELIADE, O. I, 310 / Pl: (nob) *~uri* / E: lat ***vulgus***] (Csc; dep) Marea masă a populației (din clasa de jos) Si: *popor*, (îvp) *norod*, *prostime*.

vulgar, ~ă *a* [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 114 / V: ***vol~***, ***~gariu*** / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***vulgaire***, lat ***vulgaris***] **1** *a* (Înv; d. limbi) Care este vorbit de ansamblul unei populații. **2** *a* (D. limbi; spc; îoc *literar*, *savant*) Aspect al unei limbi cunoscut de toți vorbitorii ei. **3** *a* (D. cuvinte, expresii) Care aparține limbii populare. **4** *a* (D. texte) Care este scris în limba populară. **5** *sf* Denumire dată limbii italiene, mai ales în perioada medievală. **6** *a* Care este caracteristic majorității. **7** *a* Care este lipsit de originalitate Si: *banal*, *comun* (**29**), *obișnuit*, *prozaic*, (îvr) *vulgaricesc*. **8** *a* Care este propriu vulgului (**1**). **9** *a* Care este îndeobște cunoscut, admis Si: *banal*, *comun* (**25**), *obișnuit*. **10** *a* (Mat; îs) *Logaritm* ~ Logaritm a cărui bază este numărul zece Si: *logaritm zecimal*. **11** *a* (Dep) Care este lipsit de elevație, cultură, rafinament. **12** *a* (Dep) Care este lipsit de decență, bunăcuviință Si: *grosolan* (**1**), *necioplit*, *ordinar*, *trivial*. **13** *a* Care are gusturi grosiere. **14** *a* (D. manifestări ale oamenilor) Lipsit de distincție, de rafinament. **15** *a* (D. manifestări ale oamenilor) Lipsit de decență. **16** *a* (Îoc *științific*) Care nu are bază științifică.

vulgaricesc, ~ească *a* [At: MOLNAR, I. 421/10 / Pl: *~ești* / E: ***vulgar*** + *-icesc*] (Îvr) Vulgar (**7**).

vulgaricește *av* [At: VARNAV, L. 132^{v}/9 / E: ***vulgar*** + *-icește*] (Îvr) În mod obișnuit.

vulgarism *sn* [At: NEGULICI / Pl: *~e* / E: fr ***vulgarisme***] **1** Expresie vulgară (**11**). **2** Expresie care aparține limbii latine populare.

vulgaritate *sf* [At: HELIADE, O. I, 483 / Pl: *~tăți* / E: fr ***vulgarité***, lat ***vulgaritas, -atis***] **1** Lipsă de elevație, de cultură, de rafinament. **2** Lipsă de decență. **3** Lipsă de bun-gust. **4** (Ccr; lpl) Atitudine vulgară (**12**). **5** (Ccr; lpl) Expresie vulgară (**12**). **6** (Ccr; lpl) Faptă vulgară (**12**). **7** (Îvr) Caracterul a ceea ce este comun, obișnuit. **8** (Rar) Lipsă de suport științific.

vulgariu, ~ie *a* vz ***vulgar***

vulgariza [At: HASDEU, I. C. I, 53 / Pzi: *~zez* / E: fr ***vulgariser***] **1** *vt* (C. i. cunoștințe științifice, literare, descoperiri) A face cunoscut, într-o formă accesibilă, maselor populare Si: *a populariza*. **2** *vt* (C. i. concepții, idei, metode etc.) A trata în mod simplist Si: *a banaliza*. **3** *vr* (Rar) A coborî la nivelul mulțimii. **4** *vr* A deveni vulgar (**12**).

vulgarizant, ~ă *a* [At: M 1965, nr 3, 17/1 / Pl: *~nți*, *~e* / E: ***vulgariza***] (Rar) **1-2** Vulgarizator (**3-4**).

vulgarizare *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~zări* / E: ***vulgariza***] **1** Răspândire a cunoștințelor științifice, literare etc. într-o formă accesibilă maselor largi ale populației Si: *popularizare*. **2** (Îla) **De** ~ Care are drept scop răspândirea cunoștințelor, a culturii etc. pentru publicul larg. **3** Interpretare superficială a unor idei, concepții, metode Si: *banalizare*. **4** Pătrundere a cuvintelor populare în limba literară.

vulgarizat, ~ă *a* [At: LM / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***vulgariza***] (D. cunoștințe) **1** Cunoscut^{2}. **2** Banalizat^{2} (**1**).

vulgarizator, ~oare [At: LM / Pl: *~i*, *~oare* / E: fr ***vulgarisateur***] **1** *smf* Persoană care vulgarizează (**1**) Si: *popularizator*. **2** *smf* Persoană care banalizează o idee, o teorie, tratând-o unilateral. **3-4** *a* Care este propriu vulgarizatorului (**2**) sau vulgarizării (**3**) Si: *vulgarizant* (**1-2**).

vulgata *sfa* [At: STAMATI, D. / Pl: (nob) *~te* / E: lat [versio] ***Vulgata***, fr ***vulgate***] **1** Versiunea latină a Bibliei, adoptată de Conciliul de la Trento, folosită și astăzi de Biserica Catolică. **2** Carte care conține (versiunea) vulgatei (**1**).

vulgăresc, ~ească *a* vz ***bulgăresc***

vuln *sn* vz ***vulnă***

vulnă *sf* [At: NEGULICI / V: ***vuln*** (Pl: *~nere*, *~neri*) sn / Pl: *~ne* / E: lat ***vulnus, -eris***] (Ltî) Rană^{1}.

vulnărat, ~ă *a* vz ***vulnerat***

vulnera [At: NEGULICI / Pzi: *~rez* și (înv) *vulner* / E: lat ***vulnerare***] **1-2** *vtrr* A (se) răni. **3** *vt* (Fig) A vătăma (7). **4** *vr* (Fig) A se devaloriza. **5** *vr* (Fig) A se degrada.

vulnerabil, ~ă *a* [At: NEGULICI / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***vulnerable***, lat ***vulnerabilis***] **1** Care poate fi rănit cu ușurință fizic sau moral. **2** (Fig) Care are părți slabe, defectuoase, criticabile. **3** (Fig) Care poate fi atacat ușor. **4** (Îs) *Punct* ~ Punct sensibil.

vulnerabilitate *sf* [At: POLIZU, T. 35/14 / Pl: *~tăți* / E: fr ***vulnerabilité***] **1** (Îvr) Însușirea de a fi rănit, vătămat cu ușurință Si: *debilitate* (1). **2** Fragilitate psihică. **3** (Fig) Caracter defectuos al unei lucrări, care o expune cu ușurință criticii.

vulnerant, ~ă *a* [At: A. POP., CHIRURG. 3 / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***vulnerant***] (Rar) Care produce o rană[1].

vulnerar, ~ă [At: I. GOLESCU, C. / V: (înv) *~ariu* / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***vulnerarius***, fr ***vulnéraire***, it ***vulnerario***] **1-2** *s, a* (Remediu) care se folosește la vindecarea rănilor. **3** *a* (Pex) Care are proprietăți terapeutice.

vulnerare *sf* [At: CANELLA, V. 379 / Pl: *~rări* / E: ***vulnera***] (Înv) Rănire.

vulnerariu, ~ie *s, a* vz ***vulnerar***

vulnerat, ~ă *a* [At: BARCIANU, P. A. I. 249 / V: (reg) ***~năr~, ~nor~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***vulnera***] (Îvr; d. oameni) Rănit[2].

vulnerație *sf* [At: PROT. - POP., N. D. / V: ***~iune*** / Pl: *~ii* / E: lat ***vulneratio, -onis***] (Ltf; rar) Rănire[1].

vulnerațiune *sf* vz ***vulnerație***

vulnic *sn* vz ***vâlnic***

vulnorat, ~ă *a* vz ***vulnerat***

vulpan *sm* [At: DL / V: (reg) ***vâl~***, (înv) ***hu~*** / Pl: *~i* / E: ***vulpe*** + *-an*] (Pop) Vulpoi (1).

vulpăresc, ~ească *a* [At: DM / Pl: *~ești* / E: ***vulpe*** + *-ăresc*] (Rar) Vulpesc (1)

vulpărie *sf* [At: DL / V: (înv) ***hu~*** / Pl: *~ii* / E: ***vulpe*** + *-ărie*] **1** Mulțime de vulpi (1). **2** Loc cu multe vizuini de vulpi.

vulpe *sf* [At: (a. 1449) DERS / V: ***hu~*** / Pl: *~pi* / E: ml ***vulpes***] **1** Mamifer carnivor sălbatic, de mărimea unui câine, cu blana roșcată, cu coada lungă și stufoasă, cu urechile ascuțite și cu botul îngust Si: *vulpoaică* (1) (*Vulpes vulpes*). **2** (Îc) **~argintie** Specie de vulpe cu blana neagră cu luciu argintiu. **3** (Îe) **A avea ochi de ~** A avea o privire vicleană. **4** (Îe) **A tocmi ~a din pădure** A negocia un lucru pe care nu îl ai (la îndemână). **5** (Îe) **A umbla cu ~a în sac** A recurge la procedee incorecte. **6** (Îe) **A-i intra ~a în sac** A nu mai ști ce să facă pentru a scăpa dintr-o încurcătură. **7** (Îae) A-și pierde cumpătul. **8-9** (Prc) Blana prelucrată a vulpii (1-2). **10** (Fig) Persoană vicleană, ipocrită. **11** (Reg) Dar în bani sau în vin pe care, după datina de la nunți, mirele, dacă este din alt sat, trebuie să-l dea flăcăilor din satul miresei. **12** Soi de strugure cu ciorchinele lung, cu boabele rare, dulci, de culoare roșiatică. **13** Ferestruică în acoperișul caselor țărănești prin care iese fumul din pod. **14** (Iht; îc) **~de-mare** Vatos (*Raja clavata*). **15** (Zlg; îc) **~a-deșertului** Fenec[2] (*Fennecus zerda*). **16** (Reg) Vadră (12).

vulpenie *sf* [At: (a. 1867) HEL. II. 54, ap. TDRG / Pl: *~ii* / E: ***vulpe*** + *-enie*] **1** Șiretlic. **2** Perfidie. **3** Stratagemă.

vulpesc, ~ească *a* [At: CANTEMIR, I. I., ap. TDRG / Pl: *~ești* / E: ***vulpe*** + *-esc*] **1** Care ține de caracterele fizice ale vulpii (1) Si: *vulpăresc*. **2** (Fig) Perfid. **3** (Fig) Înșelător.

vulpește *av* [At: SCRIBAN, D. / E: ***vulpe*** + *-ește*] **1** Ca vulpea (1). **2** (Fig) În mod perfid.

vulpișoară *sf* [At: POLIZU / Pl: *~re* / E: ***vulpe*** + *-ișoară*] **1-2** (Șhp) Vulpe (1) (mică) Si: *vulpiță* (1-2).

vulpiță *sf* [At: LB / Pl: *~țe* / E: ***vulpe*** + *-iță*] **1-2** (Șhp) Vulpișoară (1-2).

vulpoaică *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ice* / E: ***vulpe*** + *-oaică*] **1** Vulpe (1) (*Vulpes vulpes*). **2** (Fig) Femeie vicleană.

vulpoi *sm* [At: LB / Pl: ~ / E: ***vulpe*** + *-oi*] **1** Masculul vulpii (1) Si: *vulpan*. **2** (Fig) Om viclean.

vultan *sm* [At: (a. 1680) ap. TDRG / V: (reg) ***hu~, vâl~, vâtlan*** / Pl: *~i* / E: ns cf *vultur*] **1** Vultur (1). **2** (Fig) Bărbat viteaz, măreț și voinic.

vultoare *sf* vz ***vâltoare***

vultor *sn* vz ***vâltoare***

vultuos, ~oasă *a* [At: DN[3] / P: *~tu-os* / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr ***vultueux***] (D. față) Congestionat.

vultur *sm* [At: PSALT. SCH., ap. TDRG / V: (reg) ***văl~*** (A: nct), ***vâltor, vâl~*** / A și: *~tur* / Pl: *~i* / E: ml ***vultur, -uris***] **1** Pasăre răpitoare de zi, mare, cu ciocul lung, ascuțit și coroiat, cu aripi lungi și cu picioarele puternice, cu gheare tari, care se hrănește cu animale vii și cadavre Si: *vultan* (1). **2** (Îs) *Ochi* (sau *privire*) *de* ~ Privire ageră și pătrunzătoare. **3** (Îc) **~bărbos** (sau **~cu-barbă, ~negru**) Vultur (1) impunător, cu spatele brun-cenușiu, aripile negre, pântecele și pieptul galben-ruginiu Si: *zăgan* (*Gypaëtus barbatus*). **4** (Îc) **~pleșuv-brun** Vultur (1) cu gâtul gros, cu penele de culoare brun-închis, cea mai mare pasăre răpitoare din Europa (*Aegypius monachus*). **5** (Îc) **~pleșuv-sur** Vultur (1) cu pene de culoare gri, cu un guler de pene albicioase (*Gyps fulvus*). **6** (Îc) **~pescar** Vultur (1) de culoare brun-închis pe partea dorsală și albă pe partea ventrală, care se hrănește cu pește (*Pandion heliaëtus*). **7** (Fig) Bărbat viteaz, semeț. **8** Stindard al legiunilor romane, înfățișând de obicei un vultur (1). **9** Figură simbolică reprezentând un vultur (1), pe stemele, pecețile, monedele sau steagurile unor țări. **10** (Ast) Constelație boreală situată la sud de constelația Lebedei și vizibilă vara.

vultura *v* vz ***vâltura***

vulturaș *sm* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~i* / E: ***vultur*** + *-aș*] **1-2** (Șhp) Vultur (1) (mic) Si: *vulturel* (1-2).

vulturel *sm* [At: DL / Pl: *~ei* / E: ***vultur*** + *-el*] **1-2** (Șhp) Vulturaș (1-2).

vulturesc, ~ească *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ești* / E: ***vultur*** + *-esc*] **1** De vultur (1). **2** Ca de vultur (1). **3** (Pex) Ager (3). **4** Puternic. **5** Cutezător (1).

vulturește *av* [At: (a. 1848), ap. TDRG / E: ***vultur*** + *-ește*] **1** Ca vulturul (1). **2** Cu agerime de vultur (1). **3** (Pex) Cu putere. **4** (Pex) În mod cutezător.

vulturică *sf* [At: (a. 1868), ap. TDRG / Pl: *~ici* / E: ***vultur*** + *-ică*] Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene-purpurii, cu tulpina fără frunze sau cu frunze mici, acoperite cu peri lungi (*Hieracium pilosella*).

vulturiță *sf* [At: DL / Pl: *~țe* / E: ***vultur*** + *-iță*] (Rar) Vulturoaică.

vulturoaică *sf* [At: ȘĂINEANU[2] / Pl: *~ice* / E: ***vultur*** + *-oaică*] Femela vulturului (1) Si: (rar) *vulturiță, vulturoaie*.

vulturoaie *sf* [At: DL / Pl: ~ / E: ***vultur*** + *-oaie*] (Rar) Vulturoaică.

vulvă *sf* [At: KRETZULESCU, A. 345/16 / V: (reg) ***vâl~*** / Pl: *~ve* / E: fr ***vulve***, lat ***vulva***] Partea externă a organului genital feminin.

vulvar, ~ă *a* [At: D. MED. II. 729 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***vulvaire***] **1** Care aparține vulvei. **2** Referitor la vulvă.

vulvectomie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***vulvectomie***] (Med) Rezecție chirurgicală a vulvei.

vulvită *sf* [At: DN[2] / Pl: *~te* / E: fr ***vulvite***] (Med) Inflamație a vulvei.

vulvoaie[1] *sf* vz ***vâlvaie***

vulvoaie[2] *snp* vz ***vâlvoi***

vulvoare *sf* vz ***vâlvoare***

vulvoi *sn* vz ***vâlvoi***

vulvoiat, ~ă *a* vz ***vâlvoiat***

vulvovaginită *sf* [At: DN[2] / Pl: *~te* / E: fr ***vulvo-vaginite***] (Med) Inflamație a vulvei și a vaginului.

vum *i* [At: EMINESCU, N. 70 / E: fo] (Are) Sunet grav produs la lovirea unui obiect.

vumetru *sn* [At: DP / Pl: *~re* / E: fr ***vumètre***] Aparat folosit pentru controlul modulației în sisteme de înregistrare, redare și transmitere a semnalelor audio.

vumvăi *vi* [At: SFC IV, 225 / V: ***vunv~*** / Pzi 3: *vumvăie* / E: ***vum-vum*** + *-ăi*] **1** (Ban; d. vânt) A vâjâi (1). **2** (Reg; d. foc) A dudui (6).

vumvăni *vi* [At: SFC IV, 228 / Pzi: ? / E: ***vum-vum*** + *-ăni*] (Reg) A hunducăni.

vun¹ *s* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 3ʳ/18 / Pl: ? / E: ***βουνόν***] (Îvr) Movilă de pământ care marchează granița.

vun², vo *anh, pnh* vz ***vreun***

vuntura *v* vz ***vâltura***

vunvăi *v* vz ***vumvăi***

vunvăitoare *sf* [At: ALR SN V h 1304/36, 76 / Pl: *~ori* / E: ***vunvăi*** + *-tor*] (Ban) Zbârnâitoare.

vuocnăr *sm* vz ***voagnăr***

vuomnăr *sm* vz ***voagnăr***

vup [At: H. XVIII, 317 / E: fo] **1** *i* (Reg) Zgomot produs de căderea unui obiect greu. **2** *av* (Îe) **A veni ~** A veni repede. **3** *s* (Trs) Snop de grâu îmblătit, rămas fără spice.

vur *i* [At: DL / E: fo] Exprimă: **1** Durere. **2** Regret.

vurdarie *sf* vz ***vârdare***

vurdum *sn* [At: CV 1951, nr 2, 34 / Pl: ? / E: nct] (Ban; Olt) Scrânciob.

vureț *sn* vz ***voreț***

vurghină *sf* vz ***vârghină***

vurlanic¹ *sn* vz ***vâlnic***

vurlanic² *s* [At: H V, 369 / A: ? / Pl: ? / E: nct] (Reg) Haină femeiască.

vurlinat, ~ă *a* [At: (a. 1805) GRECU, P. 133 / V: ***burloiat, ~luiat*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ngr ***βουρλογεύης***] (Grî; d. barbă) Stufos.

vurluiat, ~ă *a* vz ***vurlinat***

vurt *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~uri* / E: nct] (Mol) Rachiu de calitate inferioară, cu procent redus de alcool.

vurtă *sf* vz ***hurtă***

vurtelniță *sf* vz ***vârtelniță***

vurterniță *sf* vz ***vârtelniță***

vurță *sf* vz ***vârță***

vuscoi *sm* [At: COMAN, GL. / Pl: ~ / E: nct] (Reg) Drac (1).

vușca *v* vz ***vâșca***

vuștic *i* [At: ARH. FOLK. V, 154 / E: fo] (Reg) Sugerează mișcarea făcută de o ființă care se strecoară repede într-un loc.

vuștica *v* vz ***vâștica***

vută *sf* [At: LTR² / Pl: *~te* / E: fr ***voûte***] **1** Lucrare de zidărie în formă de boltă. **2** Porțiune a unei bolți sau a unei arcade cuprinsă între începutul curbei și un punct oarecare de pe aceasta. **3** Partea acuită a unei porți (sau a unei ferestre). **4** (Glg) Creasta unui anticlinal.

vutcar *sm* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~i* / E: ***vutcă*** + *-ar*] (Îvp) **1** Fabricant de votcă. **2** Negustor de votcă.

vutcă *sf* vz ***votcă***

vuutoare *sf* vz ***vâltoare***

vuvagiu *sm* [At: I. CR. IV, 59 / Pl: *~ii* / E: ***vuvă*** + *-giu*] (Olt) Vuvar.

vuvar *sm* [At: I. CR. IV, 59 / Pl: *~i* / E: ***vuvă*** + *-ar*] (Olt) Lăutar care cântă din vuvă (**1**) Si: *vuvagiu*.

vuvă *sf* [At: ȘEZ XIII, 89 / V: ***vâvă*** / Pl: *~ve* / E: nct] (Olt) **1** Dairea (**2**). **2** Jucărie făcută dintr-un nasture mare prin ale cărui găuri se introduc două sfori legate la capete, care, prin răsucirea nasturelui și apoi prin relaxarea lui, produce sunete asemănătoare celor scoase de vuvă (**1**). **3** Zbârnâitoare.

vuvăi *vi* [At: CHEST VI, 19/13 / Pzi 3: *vuvăie* / E: ***vu-vu*** + *-ăi*] (Olt) A vuvui (**2**).

vuvăit, ~ă *a* [At: CV 1951, nr 2, 34 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***vuvăi***] (Olt; d. oameni) Smintit.

vuvui *vi* [At: I. CR. IV, 59 / Pzi: *vuvui* / E: ***vuvă*** + *-ui*] **1** (Olt) A cânta cu vuva (**1**). **2** (Olt; d. vuvă) A produce un sunet caracteristic, cu rol de a ține ritmul într-un taraf de lăutari Si: (reg) *a vuvăi*. **3** (Reg) A veni în grabă. **4** A vâjâi (**1**). **5** A bâzâi (**1**). **6** A zumzăi.

vuvuială *sf* [At: UDRESCU, GL. / E: ***vuvui*** + *-eală*] (Reg) **1** Vuiet (**1**). **2** Zumzet.

vuvuit *sn* [At: ȘEZ. XIII, 89 / Pl: *~uri* / E: ***vuvui***] (Olt) **1** Cântare cu vuva (**1**). **2** Sunet carateristic al vuvei, cu rol de a ține ritmul într-un taraf de lăutari. **3** Vuiet (**1**). **4** Zumzet.

vuvuitoare *sf* [At: ȘEZ. XII, 158 / Pl: *~ori* / E: ***vuvui*** + *-itoare*] (Olt) Dairea (**2**).

vuvuitură *sf* [At: CV 1950, nr. 1, 30 / Pl: *~ri* / E: ***vuvui*** + *-itură*] (Reg) **1** Vuiet (**1**). **2** Zumzet.

vuzum, ~ă *a* [At: LEXIC REG. 111 / Pl: *~i, ~e* / E: nct] (Buc; d. oameni) Puternic.

W

w *smi* [P: *dublu ve*] **1** A douăzeci și opta literă a alfabetului limbii române, care apare în neologisme (mai ales de origine engleză sau germană), cu circulație internațională și în nume proprii străine. **2** Sunet corespunzător literei *w* (1), având de obicei valoarea lui *v* sau a lui *u* semivocalic.

wad *s* [At: CANTUNIARI, L. M. 120 / Pl: ? / E: ger ***Wad***] Oxid de mangan natural cu o compoziție chimică egală cu cea a psilometanului, având o structură mai puțin compactă decât a acestuia.

wagnerian, ~ă *a* [At: HOGAȘ, DR. I, 213 / P: *~ri~an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***wagnérien***] **1-2** Referitor la muzica lui Wagner sau la concepția estetică creată de acesta. **3-4** Care aparține lui Wagner sau concepției estetice create de acesta. **5-6** Care este caracteristic muzicii lui Wagner sau concepției estetice create de acesta.

wagnerism *sns* [At: MACEDONSKI, O. IV, 101 / P: *vag~* / E: fr ***wagnérisme***] Concepția muzicală, stilul și structura creației lui Wagner.

wagnerit *sn* [At: CANTUNIARI, L. M. 120 / P: *vag~* / Pl: *~e* / E: fr ***wagnérit***, ger ***Wagnerit***] (Glg) Fluorfosfat de magneziu natural prezent în formă de cristale lungi sau scurte, bogat fațetate, lucioase, de culoare galbenă și albă.

wagon-lit *sni* [At: DN / P: *vagon-li* / E: fr ***wagon-lit***] Vagon (cu cabine) în care sunt instalate paturi pentru dormit Si: *vagon de dormit*, (înv) *vagon-pat*.

wahhabiți *smp* [At: M. D. ENC. / E: fr ***Wahhabites***] Adepți ai unui curent religios și politic islamic fundamentalist la sfârșitul sec. XVIII.

walchia *sfs* [At: LTR² / E: fr ***Walch***] Gen fosil de conifere din familia pinacee, caracteristic pentru carboniferul superior și permian.

walhalla *sfs* [At: ȘĂINEANU, D. U. / P: *valhala* / E: ger ***Walhalla***] Locașul zeilor și al eroilor în mitologia germanică și scandinavă.

walkie-talkie *sni* [At: DN³ / P: *uoki~toki* / V: ***talkie-walkie*** / S și: *walky-talky* / E: eg ***walkie-talkie***] (Teh) Aparat portabil de emisie-recepție la mică distanță.

walkiră sf *vz* ***walkirie***

walkirie *sf* [At: FILIMON, O. II, 186 / P: *val~* / V: ***~ră*** (S și: *walkyră* / Pl: *~re*) / Pl: *~ii* / E: fr ***walkyrie***] **1** Fiecare dintre cele trei divinități mitologice scandinave, fiicele lui Wotan, fecioare războinice și foarte frumoase, care hotărau soarta bătăliilor și alegeau eroii care urmau să cadă în luptă. **2** (Pex) Femeie frumoasă, voluntară și cu statură maiestuoasă.

walk-over *sns* [At: L. ROM. 1973 / P: *uok-ouvăr* / E: eg ***walk-over***] **1** (Înv) Cursă la care participă un singur cal. **2** Calificare a unui sportiv, rămas singur în competiție, prin neprezentarea adversarului.

walkman *sn* [At: DEX / P: *uokmen* / Pl: *~uri* / E: eg ***walkman***] Minicasetofon (portabil), la care audiția se realizează cu ajutorul căștilor.

walpurgic, ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***Walpurgia***] **1** Privitor la legenda medievală a „nopții Walpurgiei" când se credea că vrăjitoarele și diavolii se întâlneau pentru a-l premări pe Satan. **2** (Pex) Care antrenează dezlănțuiri de tip satanic.

wampum *sn* [At: DN³ / P: *uam~* / Pl: ? / E: eg ***wampum***] Monedă a băștinașilor din America de Nord, alcătuită din scoici legate în formă de mătănii.

warant *sn* [At: RESMERIȚĂ, D. / P: *va~* / S și: *va~* / Pl: *~e* / E: fr, eg ***warrant***] **1** Act eliberat celui care înmagazinează o marfă în docuri sau antrepozite. **2** Act care poate fi negociat ca o poliță sau poate servi titularului ca garanție pentru obținerea unui împrumut.

warcops *sn* [At: LTR² / Pl: *~uri* / E: fr, eg ***warcops***] (Tex) Țeavă mare pe care se deapănă firul din care se face urzeala.

warfarin *sm* vz ***warfarină***

warfarină *sf* [At: LTR² / P: *var~* / V: ***warfarin*** *sm* / Pl: *~ne* / E: fr ***warfarine***, ger ***Warfarin***] Substanță folosită în medicină ca anticoagulant.

wash-bord *sn* [At: DN³ / P: *uoș-bod* / Pl: ? / E: eg ***wash-bord***] (Muz) Instrument de percuție folosit în primele forme de muzică de jazz.

wasserglass *s* [At: NICA, L. VAM., 270 / P: *va~* / Pl: ? / E: ger ***Wasserglass***] Soluție de silicat de sodiu care se folosea în stomatologie ca substanță de izolare a ipsosului de ipsos.

waterbalast *sn* [At: ABC. MAR. / P: *uo-tăr~* / Pl: *~uri* / E: fr, eg ***water-ballast***] Tanc de apă situat pe fundul dublu al unei nave, conținând lestul lichid al acesteia.

water-closet *sni* vz ***closet***

water-polo *sns* [At: CADE / P: *uo-tăr-~* / E: eg ***waterpolo***] Polo pe apă.

waterproof *sn* [At: CONTEMP. VI², 117 / P: *va-tăr-pruf* / S și: *water-pruf* / Pl: *~uri* / E: eg ***waterproof***] (Iuz) Manta impermeabilă.

water-ski *sns* [At: DN³ / P: *uo-tăr-schi* / E: eg ***water-ski***] Schi nautic.

watt *sm* [At: RESMERIȚĂ, D. / P: *vat* / Pl: *wați* / E: fr, eg ***watt***] (Fiz) Unitate de măsură a puterii electromagnetice, care corespunde schimbului de energie sau lucrului mecanic de un joule pe secundă.

wattoră *sf* [At: DT / P: *vat~* / Pl: *~re* / E: ***watt + oră*** după fr *watt-heure*] Unitate de măsură pentru energia electrică, egală cu 3 600 de jouli.

wattmetru *sn* [At: DT / P: *vat~* / Pl: *~re* / E: fr ***wattmètre***] Instrument electric de măsură a puterii electromagnetice dintr-un circuit electric.

wattsecundă *sf* [At: MARIAN – ȚIȚEICA, FIZ. I, 70 / P: *vat~* / Pl: *~de* / E: fr ***watt + secundă*** după fr *wattseconde*] (Fiz) Submultiplu al wattorei, egal cu un joule.

wavelit *sn* [At: COSTINESCU / P: *va~* / V: ***~ă*** *sf* / Pl: *~e* / E: fr ***wavelite***, ger ***Wavellit***] (Glg) Fosfat natural de aluminiu hidratat, întâlnit ca formațiune hidrotermală pe crăpături sau pe suprafețele de separație ale straturilor.

wavelită *sf* vz ***wavelit***

web *si* [At: MDA ms / P: *ueb* / S și: *www* / E: eg ***(world wide) web***] (Inf) Sistem hipermedia care permite accesul la internet.

weber *sm* [At: LTR² / P: *vebăr* / Pl: *~i* / E: fr ***weber***] Unitate de măsură pentru fluxul magnetic.

webermetru *sn* [At: DN³ / P: *ve~* / Pl: *~re* / E: ger ***Webermeter***] Instrument pentru măsurarea variației fluxului magnetic.

week-end *sn* [At: CINEMA 1970, nr. 6, 21 / P: *ŭichend* / S și: *weekend* / Pl: *~uri* / E: eg ***week-end***] **1** Sfârșit de săptămână. **2** Timp liber de la sfârșitul săptămânii, folosit pentru odihnă.

wehrmacht *si* [At: DN³ / P: *vermaht* / E: ger ***wehrmacht***] Denumire oficială dată în Germania nazistă forțelor armate.

weismannism *sns* [At: DN³ / P: *vais~* / E: eg ***weismannism***] (Blg) Teorie care postulează separarea organismului în două părți independente: soma, corpul, inert din punct de vedere genetic, și germenul, substanța ereditară, localizată în celulele sexuale.

weismannist,~ă [At: CONTEMP., S. II, 1948, nr. 105, 7/1 / P: *vais~* / S și: *weiss~* / Pl: *~iști, ~e* / E: eg ***weismannist*** cf *Weissman*] **1** *a* Care se referă la weismannism. **2** *a* Specific weismannismului. **3** *smf* Adept al weismannismului.

welter *sns* [At: DN³ / P: *ŭeltăr* / V: ***welter-weight*** / E: eg ***welter(-weight)***] Categorie semimijlocie la box.

welter-weight *sns* vz ***welter***

werfenian [At: LTR² / P: *~ni-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / Et: ger ***Werfenian***] (Glg) **1** *sn* Etaj al triasicului inferior. **2** *a* Care aparține werfenianului (1).

western *sn* [At: CONTEMP., S. II, 1967, nr. 1067, 5/5 / P: *ŭestern* / Pl: *~uri* / E: eg ***western***] (Cig) **1** Gen de filme de aventuri a căror acțiune se petrece de obicei în timpul colonizării vestului Statelor Unite ale Americii. **2** (Îs) *~ spaghetti* Film de aventuri creat de italieni după modelul westernului (1) american.

westfalian, ~ă [At: LTR² / P: *vest-fa-li-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***westphalien***] (Glg) **1** *sn* Etajul superior al carboniferului mediu de facies (4) continental, limitat la vestul Europei, care conține importante zăcăminte de cărbuni. **2** *a* Care aparține westfalianului (1).

whig [At: ȘĂINEANU, D. U. / P: *ŭig* / Pl: *~igi* / E: eg ***whig***] **1** *sm* Nume dat adversarilor ducelui de York, organizați într-un partid, care, după dezmembrarea acestuia, la începutul sec. XIX, au intrat în partidul liberal englez. **2** *a* Referitor la partidul whig (1).

whisky *sn* [At: RESMERIȚĂ, D. / P: *ŭischi* / S și: *wisky, ~key, ~ki* / Pl: *~uri* / E: eg ***whisky***] Băutură alcoolică (de origine irlandeză) obținută prin distilarea cerealelor, mai ales a orzului, ovăzului și a secarei în condiții speciale.

white-spirit *sns* [At: LTR² / P: *ŭait-~* / E: eg ***white-spirit***] Produs intermediar între benzină și petrolul lampant, obținut la distilarea țițeiului, întrebuințat ca solvent în vopsitorie și în industria lacurilor.

whist *sn* [At: CR (1830), 349² / 12 / P: *ŭise* / V: ***vi~***, (înv) ***ui~*** / S și: *wist* / P: *ŭist* / Pl: ? / E: eg ***whist***] Joc cu 52 de cărți, strămoș al bridge-ului, care se joacă în general între două persoane, trei sau patru contra două.

widia *si* [At: LTR² / P: *vidia* / E: ger ***widia*** cf *wie Diamant* „ca diamantul"] Metal dur, obținut din carburi metalice (de wolfram și titan), folosit la acoperirea pieselor supuse uzurii, mai ales a tăișurilor instrumentelor de așchiere a metalelor.

wietenberg *sns* [At: DER / P: *vităn~* / E: ger ***Wietenberg***] Cultură materială din epoca mijlocie a bronzului cu aria de răspândire în Podișul Transilvaniei.

wigwam *sn* [At: DN³ / P: *uig-uom* / Pl: *~uri* / E: eg ***wigwam***] **1** Cort din piele, colibă a indienilor din America de Nord. **2** Sat populat de indieni din America de Nord.

wild *sn* [At: DN³ / P: *uaild* / Pl: ? / E: eg ***wild***] (Ggf; glg) Regiune care se află la periferia zăpezilor veșnice, străbătută de cercul polar nordic.

willemit *sn* [At: ENC. TEHN. / P: *vi~* / V: ***~ă*** *sf* / Pl: *~e* / E: fr ***willémite***] Silicat natural de zinc, fosforescent, cristalizat, de culoare albă, verde sau cafenie, din care se extrage zincul și care este întrebuințat ca detector în radiotehnică.

willemită *sf* vz ***willemit***

williamsonia *si* [At: DER / P: *vi~* / E: fr ***williamsonia***] (Glg) Gen fosil de gimnosperme, cu trunchiul simplu sau ramificat și lung care a trăit din triasicul superior până în cretacicul inferior.

willy-willy *smi* [At: DEX / P: *uili-uili* / E: eg ***willy-willy***] (Met) Ciclon tropical care se manifestă în nordul Australiei.

wilow *sn* [At: LTR² / P: *ŭilou* / S și: *willow* / Pl: ? / E: eg ***wilow***] (Tex) Mașină de destrămat și de curățat de impurități deșeurile de bumbac.

wiluit *sn* [At: CANTUNIARI, L. M. 120 / Pl: ? / E: fr ***wiluit***, ger ***Wiluit***] (Mlg) Vezuvian.

windkanter *sn* [At: DN³ / P: *vi~* / Pl: ? / E: ger ***Windkanter***] (Glg) Bloc de piatră din regiunile aride modelat de vânt, care prezintă mai multe muchii și fețe.

wiring *sns* [At: D. MED. / P: *ŭi~* / E: fr ***wiring*** cf eg *wire* – „a fixa cu o sârmă"] (Med) Procedeu de tratare a unui anevrism al aortei, constând din introducerea în interiorul lui, în formă de ghem, a unui fir metalic lung și subțire.

wit *sn* [At: DN³ / P: *ŭit* / S și: *witt* / Pl: ? / E: eg ***wit***] (Agm) Glumă inteligentă, spirituală.

witherit *sn* [At: ENC. TEHN. / P: *vite~* / V: ***~ă*** *sf* / Pl: ? / E: fr ***withérite***] Carbonat natural de bariu, incolor sau alb, cu nuanțe cenușii sau galbene, folosit în industria chimică pentru prepararea sărurilor de bariu.

witherită *sf* vz ***witherit***

wofatit *sn* [At: LTR² / P: *vo~* / Pl: *~e* / E: fr ***wofatite***] (Chm; Fiz) Rășină sintetică.

wöhlerit *sn* [At: CANTUNIARI, L. M. 120 / P: *völe~* / V: ***~ă*** *sf* / Pl: *~e* / E: fr ***wöhlérite***, ger ***Wöhlerit***] (Mlg) Silicofluorură de sodiu și de calciu, naturală, de obicei de culoare galbenă, cu luciu rășinos.

wöhlerită *sf* vz ***wöhlerit***

wolffianism *sns* [At: DN³ / P: *vo~* / E: ***Wolff***] Concepție filozofică idealistă eclectică aparținând lui Christian Wolff.

wolffian, ~ă *a* [At: EMINESCU, O. XIV, 435 / P: *vo~* /S și: *wolfian* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: ***Wolff*** + *-ean*] Care aparține wolffianismului.

wolfram *sn* [At: RESMERIȚĂ, D. / P: *vol~* / Pl: *~uri* / E: ger ***Wolfram***, fr ***wolfram***] Element chimic, metal dur, cenușiu deschis (în stare compactă) sau cenușiu închis (sub formă de pulbere), lucios, folosit la fabricarea oțelurilor speciale și a filamentelor pentru becuri electrice Si: *tungsten*.

wolframat *sm* [At: CHIM. AN. CALIT. 210 / P: *vol~* / Pl: *~ați* / E: ger ***Wolframat***] (Chm) Sare a acidului wolframic.

wolframic, ~ă *a* [At: CANTUNIARI, L. M. 120 / P: *vol~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***wolfram*** + *-ic*] **1** De wolfram. **2** Al wolframului. **3** (Îs) *Acid ~* Acid derivat din wolfram, existent sub formă de pulbere galbenă insolubilă în apă, preparat din soluții de wolframați cu acizi.

wolframit *sn* [At: IOANOVICI, TEHN. 72 / P: *vol~* / Pl: *~e* / E: fr ***wolframite***, ger ***Wolframit***] Minereu de fier și mangan, de culoare brună sau neagră și cu luciu metalic, din care se extrage wolframul.

wollastonit *sn* [At: CANTUNIARI, L. M. 120 / P: *vol~* / Pl: *~e* / E: fr ***wollastonite***] Silicat natural de calciu, de culoare mai ales albă sau incolor.

won *sn* [At: M. D. ENC. / P: *von* / Pl: ? / E: ger ***Won***] Unitate monetară coreeană.

worthit *sn* [At: CANTUNIARI, L. M. 120 / P: *vo~* / V: ***~ă*** *sf* / Pl: ? / E: fr ***wörthite***, ger ***Wörthit***] Oțel foarte bogat aliat, inoxidabil și necorodabil.

worthită *sf* vz ***worthit***

woofer *sn* [At: DEX / P: *ufăr* / Pl: ? / E: eg ***woofer***] Difuzor special pentru redarea frecvențelor joase.

wulfenit *sn* [At: IOANOVICI, TEHN. 69 / P: *vul~* / Pl: *~e* / E: fr ***wulfénite***, ger ***Wulfenit***] Minereu de plumb și de molibden, de culoare galbenă, cenușie, brună sau roșie și cu luciu gras.

würm *sns* [At: LTR² / P: *vurm* / E: fr ***würm***, ger ***Würm***] (Glg) Ultima epocă glaciară (a patra) în schema glaciațiunilor cuaternare din Alpi.

würmian, ~ă *a* [At: LTR² / P: *vur-mi-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***würmien***] **1** Referitor la ultima mare glaciațiune cuaternară. **2** Care aparține ultimei mari glaciațiuni cuaternare.

wurtzit *sn* [At: CANTUNIARI, L. M. 120 / P: *vurțit* / V: ***~ă*** *sf* / Pl: *~e* / E: ger ***Wurtzit***, fr, eg ***wurtzite***] Sulfură naturală de zinc.

wurtzită *sf* vz ***wurtzit***

wyandot *sm* [At: ENC. AGR. / P: *uaen-dot* / S și: *wyandotte* / Pl: *~oți* / E: fr, eg ***wyandotte***] **1** Specie de pește care trăiește în America. **2** Rasă americană de găini, obținută prin diverse încrucișări.

X

x^1 *smi* [P: *ics*] **1** A douăzeci și noua literă a alfabetului limbii române. **2** Sunetele corespunzătoare literei x^1 **(1)**, care reprezintă un grup consonantic alcătuit dintr-o velară și o siflantă, redând pe *cs* (la început de cuvinte sau în cuvinte ca „explozie", „expoziție" etc.) sau pe *gz* (în cuvinte ca „exemplu", „examen" etc.)

x^2 [At: EUSTATIEVICI, GR. RUM. 125ᵛ/17 / P: *ics* / E: fr *x*] **1** *smi* (Mat) Simbol literal pentru necunoscuta unei ecuații sau a unui sistem de ecuații. **2** *smi* (Mat) Simbol literal pentru variabila independentă a unei funcții. **3** *smi* (Fig) Persoană, loc etc. necunoscut. **4** *smi* (Fig) Persoană, loc etc. al căror nume este lipsit de importanță. **5** *smi* (Fig) Desemnează o persoană căreia vorbitorul dorește să-i păstreze anonimatul. **6** *smi* Simbol matematic pentru numărul 10 în sistemul roman de scriere a numerelor. **7** *smi* (Chm) Simbol literal pentru elementul xenon. **8** *ai* (Fiz; îs) *Raze* (sau *radiație*) ~ Radiație de natură electromagnetică de mică lungime de undă, care impresionează placa fotografică, fiind întrebuințată mai ales în medicină. **9** *ai* (Blg; îs) *Cromozom* ~ Cromozom special care conține gene determinante pentru sex. **10** *ai* (Cig; îs) *Film* (*de clasa*) ~ Film pornografic.

xanamorisit, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~iți, ~e* / E: ngr **ξαναμωραίνω**] (Îvr) Ramolit.

xang *sn* [At: ENC. ROM. / Pl: ? / E: fr ***xang***] Unitate principală a sistemului monetar thailandez.

xant- vz ***xanto-***

xantal *s* [At: DLR ms / A: nct / E: fr, eg ***xanthal***] Bronz de turnare în industria metalurgică, având caracteristici mecanice bune și rezistență mare la coroziune.

xantelasmă *sf* [At: ENC. ROM. / S și: *~thelasma* / Pl: *~me* / E: fr ***xanthélasme***, eg ***xanthelasma***] (Med) Acumulare de pete galbene ceroase localizate pe pleoape către partea nazală.

xanthidrol *sn* [At: LTR² / Pl: ? / E: fr ***xanthydrol***] Substanță instabilă, solubilă în mediu acid și care reacționează caracteristic în prezența ureei.

xanthoria *si* [At: ENC. AGR. / E: fr ***xathorie***] Specie de licheni cu talul fixat de pietre sau de scoarța copacilor, formând mici rozete de culoare galbenă și (sau) portocalie.

xantină *sf* [At: ENC. ROM. / S și: *~thina* / Pl: *~ne* / E: fr ***xantine***] Produs organic rezultat prin oxidarea hipoxantinei, care se găsește în sânge, urină, creier, ceai, cafea etc.

xantinurie *sf* [At: D. MED. / E: fr ***xanthinurie***] **1** Eliminarea de xantină prin urină. **2** Cantitate de xantină prezentă în urină.

xantipă *sf* [At: ȘĂINEANU / Pl: *~pe* / E: ***Xantipa***] Femeie rea și cicălitoare.

xantism *sn* [At: DN³ / Pl: (rar) *~e* / E: fr ***xanthisme***] Colorație galbenă.

xanto- [At: DN⁴ / V: ***xant-*** / E: fr ***xanth-***, ***xantho-***] Element prim de compunere cu semnificația: **1** Galben **(1)**. **2** Gălbui **(1)**.

xantocit *sn* [At: D. MED. / Pl: *~e* / E: fr ***xanthocyte***] Celulă ce conține pigment galben.

xantoclor, ~ă *a* [At: DN⁴ / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***xanthochlorus***] Care are culoarea verde-gălbuie.

xantocromie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: ger ***Xanthocromie***, fr ***xanthochromie***] **1** Proces fiziologic prin care o leziune, un lichid organic sau serul sângelui se colorează în galben până la maro. **2** Xantodermie.

xantoderm, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***xanthoderme***] Care prezintă xantodermie.

xantodermie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***xanthodermie***] Colorare în galben a pielii datorată unei tulburări distrofice Si: *xantocromie* **(2)** .

xantoeritrodermie *sf* [At: DN⁴ / E: ***xanto-*** + ***eritrodermie***] Boală a pielii caracterizată prin erupții eritematoase roșii-gălbui, puțin scuamoase și uneori pruriginoase.

xantofil *sm* vz ***xantofilă***

xantofilă *sf* [At: LM / V: (înv) ***xantofil*** (S și: *~thophil*) *sm* / S și: *xantophylla* / Pl: *~le* / E: fr ***xanthophille***] Pigment galben asociat cu clorofila și carotenul în plante și în țesuturi animale, care colorează toamna frunzele în galben-roșcat.

xantofilit *sn* [At: CANTUNIARI, L. M. 121 / V: ***~ă*** *sf* / Pl: ? / E: fr ***xanthophyllite***, ger ***Xanthophyllit***] Mineral din grupul izomorf al clionitului, de culoare roșie, galbenă sau verde.

xantofilită *sf* vz ***xantofilit***

xantofor *sm* [At: DN⁴ / Pl: *~i* / E: fr ***xanthophore***] Cromatofor galben.

xantogenare *sf* [At: LTR² / Pl: *~nări* / E: ger ***xanthogenieren***] Transformare a alcalicelulozei în xantogenat de celuloză, în procesul de fabricare a viscozei Si: *sulfidare*.

xantogenat *sm* [At: IONESCU-MUSCEL, FIL. 502 / Pl: *~ați* / E: fr ***xanthogénate***] Compus rezultat prin acțiunea unui hidroxid de metal alcalin asupra sulfurii de carbon, utilizat la fabricarea fibrelor de viscoză sau a celofanului.

xantogenic *am* [At: DN⁴ / Pl: *~ici* / E: fr ***xanthogénique***] (Îs) *Acid* ~ Acid puțin stabil, obținut prin acțiunea unui hidroxid de metal alcalin asupra sulfurii de carbon în contact cu un alcool.

xantom *sn* [At: D. MED. / Pl: *~oame* / E: fr ***xanthome***, ger ***Xanthom***] (Med) Tumoare benignă pe piele, galbenă sau roșcată, conținând mai ales colesterol.

xantomatos, ~oasă *a* [At: DN³ / Pl: *~oși, ~oase* / E: it ***xantomatoso***] (Med) **1-2** Care se referă la xantom sau la xantomatoză.

xantomatoză *sf* [At: DER / Pl: *~ze* / E: fr ***xanthomatose***] (Med) Tulburare a metabolismului din cauza creșterii cantității de colesterol din sânge, caracterizată prin apariția de xantoame pe piele sau în diferite organe.

xantomizare *sf* [At: DN⁴ / Pl: *~zări* / E: ns cf fr *xathomisation*] (Med) Formare a unor depozite lipidice intracelulare la nivelul unor leziuni inflamatorii sau tumorale deja existente.

xantopsie *sf* [At: DER / Pl: *~ii* / E: fr ***xanthopsie***] (Med) Tulburare a vederii care face ca bolnavul să vadă totul colorat în galben.

xantopterină *sf* [At: LTR^2 / Pl: *~ne* / E: ***xanto-*** + ***pterină***] Compus biologic natural din clasa pterinelor, de culoare galbenă, care se găsește în urină.

xantospermă *sf, a* [At: DN^4 / Pl: *~me* / E: fr ***xanthosperme***] **1-2** (Plantă) cu semințe având tegumentul galben.

xantoză *sf* [At: DN^4 / Pl: *~ze* / E: fr ***xanthosis***] Pigmentație gălbuie-roșiatică provocată de creșterea carotinemiei Si: *carotenodermie, ocrodermie*.

xen- vz ***xeno-***

xenarthra *si* [At: LTR^2 / E: fr ***xénartrés***] Subordin al mamiferelor edentate, identificate ca fosile din paleocenul superior și reprezentate în fauna actuală prin tatu, leneș și furnicar.

xenelasie *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: fr ***xénélasie***] (În Grecia antică) Interzicere pentru străini de a locui, permanent sau temporar, într-un oraș.

xenie^1 *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: ger ***Xenie***] (Liv) Gen de epigramă satirică.

xenie^2 *sf* [At: DER / Pl: *~ii* / E: fr ***xénie***, eg ***xenia***] Fenomen de dublă fecundare specific plantelor angiosperme, urmat de apariția pe fructe, semințe etc. a unor caracteristici morfologice anormale.

xenism *sn* [At: CL 1986, nr 1, 11 / Pl: *~e* / E: fr ***xénisme***] Termen străin introdus într-o limbă, care corespunde realității specifice limbii din care s-a făcut împrumutul.

xeno- [At: IORDAN, L. R. A. 219 / V: ***xen-*** / E: fr ***xéno-***, gr ***ξενο-***, it ***xeno-***] Element prim de compunere având semnificația: **1** Străin. **2** Parazit. **3** Gazdă (**8**). **4** Ospitalitate.

xenoautogamie *sf* [At: DN^4 / Pl: *~ii* / E: fr ***xénoautogamie***] (Bot) Polenizare încrucișată care, în anumite condiții nefavorabile, se realizează prin autofertilizare.

xenobiotic, ~ă *a* [At: DN^4 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***xenobiotique***] **1** Referitor la xenobioză. **2** De xenobioză.

xenobioză *sf* [At: DN^4 / Pl: *~ze* / E: fr ***xénobiose***] (Blg) Viețuire în asociații străine sau în dauna unui alt organism.

xenoblast, ~ă *sn, a* [At: DN^4 / Pl: *~e* / E: fr ***xénoblaste***] (Glg) **1-2** (Cristal) format în șisturi cristaline, în altă formă cristalografică decât cea proprie.

xenocarpie *sf* [At: DN^4 / Pl: *~ii* / E: fr ***xénocarpie***] (Bot) Formare a fructului ca rezultat al xenogamiei.

xenocianină *sf* [At: LTR^2 / Pl: *~ne* / E: ***xeno-*** + ***cianină***] Substanță folosită în tehnica fotografierii ca sensibilizator în infraroșu.

xenocrat *sm* [At: DLR ms / Pl: *~ați* / E: drr ***xenocrație***] Adept al xenocrației (**1**).

xenocrație *sf* [At: EMINESCU, O. XII, 293 / S și: (înv) *~okratia* / Pl: *~ii* / E: gr ***ξενοκρατία***] **1** Formă de organizare și conducere politică a unei țări de către reprezentanții unei etnii străine acelei țări. **2** Dominație economică, politică sau culturală a unei țări exercitată de repezentanții unei etnii străine acelei țări.

xenodiagnostic *sn* [At: D. MED. / P: *~di-ag~* / Pl: *~uri, ~e* / E: fr ***xénodiagnostic***] Metodă de diagnostic în parazitologie bazată pe folosirea unei gazde intermediare în identificare unor paraziți greu de găsit la gazda definitivă.

xenodochie *sf* [At: GALDI, M. PHAN. 265 / Pl: *~ii* / E: ngr ***ξενοδοχεῖον***] (Înv) **1** Hotel (1). **2** Han^2 (1).

xenofil, ~ă *smf, a* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***xénophile***] **1-2** (Persoană) care nutrește simpatie față de străini. **3-4** (Persoană) care nutrește simpatie față de tot ceea ce este străin.

xenofilie *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: fr ***xénophilie***] **1-2** Simpatie față de străini sau față de tot ceea ce este străin.

xenofob, ~ă *smf, a* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***xénophobe***] **1-2** (Persoană) care manifestă ură față de persoane de altă naționalitate. **3-4** (Persoană) care manifestă ură față de alte popoare.

xenofobie *sf* [At: IBRĂILEANU, SP. CR. 1899 / Pl: *~ii* / E: ***xénophobie***] **1-2** Ură față de străini sau față de tot ceea ce este străin. **3** Fenomen de patologie socială care se manifestă prin teamă și ostilitate față de tot ceea ce este străin.

xenofonie *sf* [At: DN^4 / Pl: *~ii* / E: fr ***xénophonie***] Tulburare a fonației care dă vocii un accent străin.

xenogamie *sf* [At: DN^4 / Pl: *~ii* / E: fr ***xénogamie***] **1** (Blg) Încrucișare între indivizi genetic deosebiți. **2** (Bot) Polenizare încrucișată cu polen de la alte plante aparținând aceleiași specii Si: *alogamie*.

xenogenetic, ~ă *a* [At: DN^4 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***xénogénétique***] **1** Referitor la xenogeneză. **2** (D. organisme) Provenit din părinți diferiți genetic.

xenogeneză *sf* [At: DN^4 / Pl: *~ze* / E: fr ***xénogenèse***] (Blg) Apariție a unor descendenți deosebiți fenotipic de părinți.

xenoglosie *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: ger ***Xenoglossie***, fr ***xénoglossie***] Fenomen conform căruia un medium, în timpul somnului hipnotic, vorbește limbi necunoscute lui în stare conștientă.

xenograf *sm* [At: COSTINESCU / S și: *~aph* / Pl: *~i* / E: fr ***xénographe***] (Rar) **1-2** Specialist în xenografie (**1-2**).

xenografie *sf* [At: COSTINESCU / S și: *~aphie* / Pl: *~ii* / E: fr ***xénographie***] **1** Procedeu de imprimare a imaginii folosind fenomenul de fotoconductibilitate pentru a evita contactul direct dintre forma de tipar și obiectul tipărit. **2** (Rar) Știință care se ocupă de studiul graiilor unor limbi străine față de limba în care se face studiul.

xenolit *sn* [At: CANTUNIARI, L. M. 121 / Pl: *~e* / E: fr ***xénolite***, ger ***Xenolith***, eg ***xenolith***] Fragment de rocă străin ca proveniență și compoziție de roca eruptivă în care se află prins.

xenologie *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: ger ***Xenologie***] (Blg) Studiul relațiilor dintre gazdă și stadiile ontogenetice ale unui parazit specific.

xenoman, ~ă *smf* [At: COSTINESCU / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***xénomane***] Persoană care suferă de xenomanie.

xenomanie *sf* [At: NEGRUZZI, S. I, 344 / Pl: *~ii* / E: fr ***xénomanie***] Pasiune exagerată pentru tot ceea ce este străin.

xenomorf, ~ă *a* [At: DER / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***xénomorphe***] **1** (D. minerale) Care prezintă xenomorfie. **2** (Îs) *Structură ~ă* Structură a rocilor magnetice.

xenomorfie *sf* [At: DP / Pl: *~ii* / E: fr ***xénomorphie***] Proprietate a unui mineral de a se prezenta și sub altă formă cristalografică decât cea obișnuită Si: *alotriomorfism, xenomorfism*.

xenomorfism *sn* [At: LTR^2 / Pl: *~e* / E: fr ***xénomorphisme***] Xenomorfie.

xenomorfoză *sf* [At: DN^4 / Pl: *~ze* / E: fr ***xénomorphose***] Fenomen caracteristic unui organism vegetal de a se regenera sub altă formă.

xenon *sn* [At: CADE / Pl: ? / E: fr ***xénon***] Element chimic din grupul gazelor nobile, incolor și inodor, care se găsește în atmosferă în cantități foarte mici.

xenopatic, ~ă *a* [At: DN^4 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***xénopathique***] Care se referă la xenopatie.

xenopatie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***xénopathie***] (Med) Delir în care bolnavul e convins că se acționează asupra sa de la distanță prin sugestie, hipnoză etc.

xenoplastic, ~ă *a* [At: DN^4 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***xénoplastique***] (Îs) *Transplant* (sau *grefă*) *~(ă)* Grefă realizată cu un fragment de țesut sau organ de la o altă specie Si: *heterogrefă*.

xenoscopic, ~ă *a* [At: EMINESCU, O. XIII, 134 / Pl: *~ici, ~ice* / E: creație personală după modelul lui *microscopic*] **1-2** Care vizează xenocrația (**1-2**). **3-4** Care analizează xenocrația (**1-2**).

xenotim *s* [At: CANTUNIARI, L. M. 121 / Pl: ? / E: fr ***xénotime***] Fosfat de ytriu natural, de culoare galbenă-brună sau roșie-cenușie, cu luciu sticlos, întâlnit sub formă de mici cristale.

xenotropism *sn* [At: DN^4 / Pl: *~e* / E: fr ***xénotropisme***] Fenomen care atrage un parazit către o anumită ființă, un anumit organ sau o anumită celulă.

xeres *sns* [At: BARONZI, C. III, 208/3 / P: *he~* / E: fr ***xérès***, ger ***Xeres*** (wein)] Vin de calitate superioară, cu un grad înalt de tărie, cu aromă și buchet specific, originar din Spania.

xeric, ~ă *a* [At: DN^4 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***xérique***] (Blg; d. organisme sau organe) Adaptat pentru a suporta uscăciunea.

xero- [At: DN[4] / E: fr ***xero-***] Element prim de compunere cu semnificația **1** Uscat. **2** Arid (**2**).

xerobole *sfp* [At: DN[4] / E: fr ***xéroboles***] Plante ale căror semințe se răspândesc prin expulzare, după crăparea carpelor uscate.

xerocarp, ~ă *a* [At: DN[4] / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***xerocarpus***] Cu fructe uscate.

xerocazie *sf* [At: DN[4] / Pl: *~ii* / E: fr ***xérochasie***] Răspândire a semințelor prin uscarea și ruperea pericarpului fructelor.

xerocheilie *sf* [At: D. MED. / V: ***~ochil~*** / Pl: *~ii* / E: fr ***xérochéilie***] (Med) Formă de inflamație a buzelor manifestată mai ales prin uscarea excesivă a acestora.

xerochilie *sf* vz ***xerocheilie***

xerocleistogamie *sf* [At: DN[4] / Pl: *~ii* / E: fr ***xérocleistogamie***] Autopolenizare în condiții de secetă puternică.

xerocopia *vt* [At: DN[4] / Pzi: *~iez*, (nrc) *~copii* / E: ***xerocopie***] A xeroxa.

xerocopiat[1] *sn* [At: MDA ms / Pl: (nob) *~uri* / E: ***xerocopia***] Xeroxare.

xerocopiat[2], ~ă *a* [At: MDA ms / Pl: *~ați, ~e* / E: ***xerocopia***] Xeroxat[2].

xerocopie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***xérocopie***] Copie făcută la xerox.

xerocopiere *sf* [At: MDA ms / Pl: *~ri* / E: ***xerocopia***] Xeroxare.

xerodermie *sf* [At: ENC. ROM. / Pl: *~ii* / E: fr ***xérodermie***] Boală congenitală caracterizată prin uscarea și descuamarea continuă a pielii din cauza creșterii stratului cornos și a scăderii secrețiilor cutanate.

xerofag, ~ă *a* [At: COSTINESCU / Pl: *~agi, ~age* / E: fr ***xérophage***] Care se hrănește cu alimente uscate.

xerofagie *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~ii* / E: fr ***xérophagie***] Regim de alimentație vegetariană bazat pe alimente uscate.

xerofil, ~ă *a* [At: LTR[2] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***xérophile***] (D. plante și animale) Care trăiește în condiții climaterice de umiditate redusă.

xerofilie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: ger ***Xerophilie***] (Blg) Proprietate a organismelor xerofile.

xerofit, ~ă *smf, a* [At: LM / S și: (înv) *xerophyt* / Pl: *~iți, ~e* / E: fr ***xérophyte***] **1-2** (Organism vegetal) care este adaptat pentru a trăi într-un mediu cu umiditate scăzută.

xerofitic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***xérophytique***] Referitor la plantele xerofite.

xerofob, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***xérophobe***] (Blg) Care nu poate trăi în condiții climaterice de umiditate redusă.

xeroform *sn* [At: BIANU, D. / Pl: *~uri* / E: fr ***xéroforme***] Compus al bismutului care se prezintă sub formă de pulbere galbenă, utilizat ca antibiotic intestinal.

xeroftalmic, ~ă *smf, a* [At: DN[4] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***xéroftalmique***] **1-2** (Persoană) care suferă de xeroftalmie.

xeroftalmie *sf* [At: COSTINESCU / Pl: *~ii* / E: fr ***xérophtalmie***] Boală de ochi caracterizată prin uscarea și contractarea conjunctivei, prin dispariția secreției lacrimale și opacifierea corneei, care, în unele cazuri, poate deveni albă, determinată mai ales de lipsa vitaminei A Si: *xerom, xeroză* (**2**).

xerogel *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~uri* / E: fr ***xérogel***, ger ***Xerogel***, eg ***xerogel***] Material cu porozitate ridicată, obținut prin uscarea gelurilor și folosit ca absorbant.

xerogeofite *sfp* [At: DN[4] / E: fr ***xérogéophytes***] **1** Plante care, în perioada de uscăciune, persistă prin organele lor subterane. **2** Plante la care stadiul de repaus biologic corespunde cu perioada de uscăciune.

xerograf *sn* [At: DN[3] / Pl: *~uri* / E: it ***xerografo***] (Rar) Xerox.

xerografia *vt* [At: L. ROM., 1989, 471 / Pzi: *~iez* / E: ***xerograf***] A multiplica prin xerografie.

xerografiat[1] *sn* [At: MDA ms / Pl: (nob) *~uri* / E: ***xerografia***] (Rar) Xerografiere.

xerografiat[2], ~ă *a* [At: L. ROM., 1989, 471 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***xerografia***] Xeroxat[2].

xerografic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***xerograf*** + *-ic*] **1** Care se referă la xerografie. **2** Folosit în xerografie.

xerografie *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~ii* / E: ger ***Xerographie***, fr ***xérographie***] Procedeu de tipar folosit pentru reprezentarea unor imagini și documente, bazat pe impresionarea unei plăci electrizate acoperite cu un strat de material sensibil la lumină și încărcat cu electricitate statică.

xerografiere *sf* [At: LR. ROM., 1989, 471 / Pl: *~ri* / E: ***xerografia***] Redarea unor imagini sau documente prin impresionarea unei plăci electrizate acoperite cu un strat de material sensibil la lumină și încărcat cu electricitate statică Si: (rar) *xerografiat[1]*.

xerografist, ~ă *smf* [At: DN[4] / Pl: *~iști, ~e* / E: ***xerografie*** + *-ist*] Muncitor specializat în xerografie.

xerohimenic, ~ă *a* [At: DN[4] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***xérochiménique***] (D. climat) Caracterizat printr-un anotimp hibernal uscat.

xerom *sn* [At: D. MED. / V: ***~a*** / Pl: *~oame* / E: fr ***xérome***] (Med) Xeroftalmie.

xeroma *sn* vz ***xerom***

xeromenie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***xéroménie***, eg ***xeromenia***] (Med) Manifestare a simptomelor menstruale fără prezența organică a menstruației.

xeromorf, ~ă *a* [At: LTR[2] / Pl: *~i, ~e* / E: ger ***xeromorph***] Xerofit (**2**).

xeromorfie *sf* [At: DN[4] / Pl: *~ii* / E: fr ***xéromorphie***] Xeromorfism.

xeromorfism *sn* [At: DEX / Pl: (rar) *~e* / E: fr ***xéromorphisme***] Totalitatea particularităților legate de rezistența la secetă a xerofitelor (**1**) Si: *xeromorfie, xeromorfoză*.

xeromorfoză *sf* [At: DN[4] / Pl: *~ze* / E: fr ***xéromorphose***] Xeromorfism.

xerorinie *sf* [At: DN[4] / Pl: *~ii* / E: fr ***xérorhinie***] (Med) Uscare a mucoasei nazale.

xeroserie *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~ii* / E: eg ***xeroserie***] **1** Serie de schimbări în dezvoltarea unei plante aflate pe un sol uscat. **2** Succesiune ecologică a unui ecosistem pe un teren uscat.

xerostomie *sf* [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***xérostomie***] (Med) Senzație de uscare a gurii, datorată unei insuficiențe în funcționarea glandelor salivare.

xeroteric, ~ă *a* [At: DN[4] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***xérothérique***] (D. climat) Caracterizat printr-un anotimp estival uscat.

xeroterm, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***xérotherme***, ger ***xerotherm***] (D. plante) Adaptat la un climat uscat și cald Si: *xerotermic, xerotermofil*.

xerotermic, ~ă *a* [At: LTR[2] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***xérothermique***] Xeroterm.

xerotermofil, ~ă *a* [At: DN[4] / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***xerothermophillus***] Xeroterm.

xerotermofite *sfp* [At: DN[4] / E: fr ***xérothermophytes***] Plante xeroterme.

xerotomografie *sf* [At: DN[4] / Pl: *~ii* / E: ***xero-*** + ***tomografie***] Tomografie pulmonară realizată prin procedeul xerografic.

xerotribie *sf* [At: COSTINESCU / E: fr ***xérotribie***] (Rar) Frecție uscată aplicată direct pe piele.

xerotropism *sn* [At: DN[4] / Pl: *~e* / E: fr ***xérotropisme***] Mișcare de răsucire sau de curbare la plante pentru evitarea uscării.

xerox *sn* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 20/2 / Pl: *~uri* / E: eg ***xerox***] **1** Aparat de reprodus și de multiplicat documente, bazat pe xerografie. **2** (Îe) **A trage la ~** A xeroxa.

xeroxa *vt* [At: L. ROM., 1983, 161 / Pzi: *~xez* / E: ***xerox***] A multiplica prin folosirea xeroxului.

xeroxare *sf* [At: DEX-S / Pl: *~xări* / E: ***xeroxa***] Multiplicare cu ajutorul xeroxului Si: *xerocopiere, xerocopiat[1], xeroxat[1]*.

xeroxat[1] *sn* [At: MDA ms / Pl: (rar) *~uri* / E: ***xeroxa***] Xeroxare.

xeroxat[2], ~ă *a* [At: DEX-S / Pl: *~ați, ~e* / E: ***xeroxa***] Care a fost multiplicat cu ajutorul xeroxului Si: *xerocopiat[2], xerografiat[2]*.

xeroză *sf* [At: DER / Pl: *~ze* / E: fr ***xérose***] (Med) **1** Proces de uscare a pielii din cauza unei scăderi a secrețiilor glandelor sudoripare Si: *asteatoză*. **2** Xeroftalmie.

xifie *sf* [At: GOLESCU, Î. 81 / V: ***xiphias*** *si* / Pl: *~ii* / E: lat ***xiphias***] Pește mare răpitor, cu pielea fără solzi, cu capul mare și cu maxilarul superior alungit în formă de spadă, care trăiește în mările tropicale și temperate Si: *pește-cu-spadă* (*Xiphias galdius*).

xifo *smi* [At: DN[4] / E: fr ***xipho***] (Iht) Xifofor.

xifodinie sf [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***xiphoïdynie***] (Med) Durere provocată de îmbolnăvirea apendicelui xifoid Si: *xifoidalgie*.

xifofor sm [At: DN[4] / E: fr ***xiphophore***, lat ***xiphophorus***] Pește mic de apă dulce, din America Centrală, de culoare verde-metalizat, masculul având înotătoarea codală în formă de spadă, care este crescut în acvariu, unde capătă o colorație variată Si: *xifo*.

xifoid, ~ă [At: FORM. CUV. I, 188 / Pl: *~izi, ~e* / E: fr ***xiphoïde***] **1** *a* Asemănător unei spade. **2-3** *sn, a* (Șîs *apendice* sau *cartilaj* ~) (Cartilaj care alcătuiește extremitatea inferioară a sternului) în formă de spadă.

xifoidalgie sf [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***xiphoïdalgie***] Xifodinie.

xifoidian, ~ă a [At: DN[3] / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***xiphoïdien***] **1** Referitor la xifoid (**2**). **2** Care aparține xifoidului (**2**).

xifoidită sf [At: D. MED. / Pl: *~te* / E: fr ***xiphoïdite***] Inflamație xifoidului (**2**).

xifopag sm [At: DN[4] / Pl: *~agi* / E: fr ***xiphopage***] Monstru dublu la care cele două corpuri sunt unite de la ombilic până la apendicele xifoid.

xifos sm [At: DN[4] / E: fr ***xyoho***, gr ***ξίφος***] (Zlg) Scut.

xifosternopexie sf [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***xiphosternopexie***] Operație chirurgicală de corectare a toracelui, care constă în detașarea apendicelui xifoid și sutura acestuia pe fața anterioară a sternului.

xifosura sf [At: ENC. ROM. / S și: *xipho~* / Pl: *~re* / E: lat ***xiphosura***] Ordin de crustacee fosile din subclasa gigantostracee, cu cefalotoracele foarte dezvoltat și cu un ac lung, mobil, în partea posterioară a abdomenului, reprezentat astăzi numai prin limulus.

xil- vz ***xilo-***

xilan sn [At: LTR[2] / Pl: ? / E: fr ***xylane***, ger ***Xylan***, eg ***xylan***] Polizaharidă mixtă care se găsește în celulele lignificate ale lemnului, în paie, coceni etc.

xilem sn [At: LTR[2] / Pl: ? / E: fr ***xylème***, ger ***Xylem***, eg ***xylem***] (Bot) Țesut lemnos alcătuit din vase lemnoase, servind la susținerea plantei.

xilen sm [At: NICA, L. VAM. 271 / Pl: *~i* / E: fr ***xylène***] Hidrocarbură lichidă care se găsește în gudronul de huilă și care se întrebuințează ca solvent în industria lacurilor, a coloranților, a cauciucului etc. Si: *dimetilbenzen*.

xilenol sm [At: LTR[2] / Pl: *~i* / E: fr ***xylénol***] Derivat al xilenului utilizat în industria chimică la fabricarea unor coloranți, a unor medicamente etc.

xilidină sf [At: ENC. ROM. / S și: *xyl~* / Pl: *~ne* / E: fr ***xylidine***] Amină obținută din xilen, folosită la fabricarea unor coloranți, a medicamentelor, ca aditiv pentru benzine etc.

xilină sf [At: DSR[2] / Pl: *~ne* / E: dc] Medicament din categoria anestezicelor locale cu acțiune mai puternică decât cea a novocainei, utilizat în chirurgia dentară și generală, folosit și ca antiaritmic ventricular Si: *lidocaină, xilocaină*.

xilit sn [At: LTR[2] / Pl: ? / E: fr ***xylite***] Constituent al cărbunilor bruni inferiori, format din bucăți de lemn de mărimi diferite.

xilo- [At: DN[4] / V: ***xil-*** / E: fr ***xylo-***] Element prim de compunere cu semnificația: **1** Lemn. **2** Pădure. **3** Lemnos.

xilocaină sf [At: LTR[2] / Pl: *~ne* / E: eg ***xylocaine***] Xilină.

xilocarp sn [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***xylocarp***] Fruct de pădure uscat și tare.

xilocetoză sf [At: D. MED. / Pl: *~ze* / E: fr ***xylocéthose***] Derivat al xilozei, prezent rareori în urina umană, indicând o deviere a metabolismului unor aminoacizi.

xilocrom sm [At: DN[4] / Pl: *~i* / E: fr ***xylochrome***] Pigment tanin din lemn.

xilofag, ~ă a [At: COSTINESCU / S și: (înv) *xylophag* / Pl: *~agi, ~age* / E: fr ***xylophage***] (D. insecte) **1** Care se hrănește cu țesut lemnos Si: *lignivor*. **2** Care roade lemnul, formând galerii.

xilofagie sf [At: COSTINESCU / S și: (înv) *xylopha~* / Pl: *~ii* / E: fr ***xylophagie***] Mod de hrănire cu țesut lemnos.

xilofil, ~ă a [At: DN[4] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***xylophile***] (D. ciuperci) Care crește pe lemn.

xilofite sfp [At: DN[4] / E: lat ***xylophitae***] Plante lemnoase.

xilofon sn [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~oane* / E: eg, fr ***xylophone***] Instrument muzical de percuție, format dintr-un sistem de plăci de lemn acordate armonic, care vibrează și emit sunete atunci când sunt lovite cu niște ciocănele de lemn, de sticlă sau de metal.

xilofonist, ~ă smf [At: M. D. ENC. / Pl: *~iști, ~e* / E: ***xilofon*** + *-ist*] Persoană care cântă la xilofon.

xilogen, ~ă a [At: DN[4] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***xylogène***] Care generează țesut lemnos.

xilograf, ~ă smf [At: COSTINESCU / S și: (înv) *xylograph* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***xylographe***] **1** Specialist în xilografie (**2**). **2** Gravor în lemn.

xilografa vt [At: EMINESCU, O. XII, 287 / Pzi: *~fez* / E: ***xilograf***] (Rar) A executa clișee de tipar gravate în lemn.

xilografare sf [At: MDA ms / Pl: *~fări* / E: ***xilografa***] (Rar) Executare de clișee de tipar gravate în lemn.

xilografic, ~ă a [At: LM / S și: *xylographic* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***xylographique***] **1-2** Care aparține xilografiei (**1-2**). **3-4** Referitor la xilografie (**1-2**). **5** Obținut prin xilografie (**2**).

xilografie sf [At: LM / S și: (înv) *xylographie* / Pl: (**3**) *~ii* / E: fr ***xylographie***] **1** Arta de a grava în lemn. **2** Procedeu tipografic în care se folosesc clișee gravate în lemn Si: *xilogravură* (**1**). **3** Clișeu tipografic gravat în lemn.

xilogramă sf [At: DN[3] / Pl: *~me* / E: fr ***xylogramme***] Clișeu tipografic în lemn obținut prin gravare.

xilogravură sf [At: LTR[2] / Pl: *~ri* / E: fr ***xylogravure***] **1** Totalitatea procedeelor necesare producerii formei de tipar pentru xilografie Si: *xilografie* (**2**). **2** Formă de tipar obținută prin xilogravură (**1**). **3** Procedeu de gravură ce constă în săparea unui desen pe o placă de lemn și imprimarea lui pe hârtie. **4** Clișeu gravat în lemn. **5** Stampă realizată cu o xilogravură (**4**). **6** Arta de a grava în lemn.

xiloid, ~ă a [At: COSTINESCU / P: *xi-lo-id* / Pl: *~izi, ~e* / E: fr ***xyloïde***] (D. materiale) **1** Care este de natură lemnoasă. **2** Care are o structură asemănătoare cu cea a lemnului.

xilol sn [At: ENC. ROM. / Pl: ? / E: fr ***xylol***] Xilen brut, folosit ca antiparazitar și solvent.

xilolatrie sf [At: COSTINESCU / Pl: *~ii* / E: fr ***xylolâtrie***] Cult al idolilor de lemn.

xilolit sn [At: NICA, L. VAM. 271 / Pl: *~e, ~uri* / E: ger ***Xylolith***] Amestec de rumeguș de lemn și clorură de magneziu, colorat cu pigmenți minerali, folosit mai ales la fabricarea plăcilor pentru pardoseli și a cabinelor de nave.

xilolitografie sf [At: LTR[2] / Pl: *~ii* / E: fr ***xylolithographie***, ger ***Xylolithographie***] Procedeu de tipar litografic la care clișeul se execută pe o placă de lemn acoperită cu un strat de calcar preparat din cretă pulverizată.

xilolitogravură sf [At: LTR[2] / Pl: *~ri* / E: fr ***xylolithogravure***] Reproducere obținută prin xilolitografie.

xilologic, ~ă a [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***xylologique***] Referitor la xilologie.

xilologie sf [At: COSTINESCU / Pl: *~ii* / E: fr ***xylologie***] Ramură a botanicii care studiază speciile, structura și proprietățile lemnului.

xilomanție sf [At: DN[4] / Pl: *~ii* / E: ***xilo-*** + ***manție***] Ghicit în lemn.

xilometru sn [At: ENC. ROM. / Pl: *~re* / E: fr ***xylomètre***] Instrument pentru măsurarea cubajului lemnelor sau a unor piese de lemn.

xilon sn [At: DN[3] / Pl: *~oane* / E: fr ***xilon***] **1** Fibră sintetică din care se țes materiale textile ușor pufoase, din care se confecționează obiecte de îmbrăcăminte, huse etc. **2** Material țesut din xilon (**1**).

xiloriz, ~ă a [At: DN[4] / Pl: *~i, ~e* / E: lat ***xylorrhisus***] (D. plante) Cu rădăcini lignificate.

xilostromă sf [At: DN[4] / Pl: *~me* / E: fr ***xylostrome***] Miceliu pâslos la ciupercile xilofage, dezvoltat în interiorul țesutului lemnos.

xiloterapie sf [At: D. MED. / Pl: *~ii* / E: fr ***xylothérapie***] Tratament în care se utilizează anumite varietăți de lemn.

xilotil *sn* [At: ENC. ROM. / Pl: ? / E: fr ***xylotile***, ger ***Xylotil***] Mineral, varietate de chrisotil.

xilotipie *sf* [At: LTR² / Pl: *~ii* / E: ger ***Xylotypie***] **1** Procedeu de tipar folosit la reproducerea structurii lemnului din care se prepară clișeul. **2** Tipar cu litere de lemn.

xilotomie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***xylotomie***] Studiu microscopic și anatomic al țesuturilor lemnoase aparținând plantelor fosile sau actuale, prin secțiuni fine.

xiloză *sf* [At: MACAROVICI, CH. 552 / Pl: *~ze* / E: fr ***xylose***] Monozaharidă care se găsește în lemn, în paie, în coceni etc.

xinitie *sf* [At: PASCU, S. 43 / Pl: *~ii* / E: ngr ***ξενιτεία***] (Înv) Străinătate.

xiphias *si* vz ***xifie***

xirihie *sf* [At: (1792) GALDI, M. PHAN. 265 / Pl: *~ii* / E: ngr ***ξηρικός***] (Înv) Sturion afumat.

xismă *sf* [At: D. MED. / Pl: *~me* / E: fr ***xysme***] (Med) Prezență a unor bucăți de membrane în scaunul diareic.

xist *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr ***xyste***] **1** (În Grecia antică) Galerie acoperită a unui templu. **2** (La romani) Galerie acoperită a unei grădini.

xoanon *sn* [At: DER / Pl: ? / E: fr, it ***xoanon***] (În Grecia antică) Sculptură, din epoca arhaică, făcută în trunchiul unui copac, reprezentând o zeitate.

xografie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr ***xographie***] Procedeu poligrafic de imprimare a unei fotografii în relief.

xu *smi* [At: DN³ / E: fr ***xu***] Monedă divizionară în Vietnam, valorând a suta parte dintr-un dong.

xyridacee *sf* [At: ENC. ROM. / Pl: ~ / E: lat ***xyridaceae***] **1** (Lpl) Familie de plante erbacee, monocotiledonate, tropicale. **2** Plantă din familia xyridaceelor.

Y

y¹ *smi* [P: *i-grec*] 1 A treizecea literă a alfabetului limbii române. 2 Sunet notat cu litera y¹ (1), având în general diverse valori ale lui *i* (2), care apare în neologisme internaționale și în nume proprii străine.

y² [At: CARAGIALE, O. I, 251 / P: *i-grec* / E: fr *y*] 1 *smi* (Mat) Simbol literal pentru necunoscuta unei ecuații sau a unui sistem de ecuații. 2 *smi* (Mat) Simbol matematic pentru variabila independentă a unei funcții. 3 *smi* (Fig) Persoană, loc etc. necunoscut. 4 *smi* (Fig) Persoană, loc etc. al căror nume este lipsit de importanță. 5 *smi* (Fig) Desemnează o persoană căreia vorbitorul dorește să-i păstreze anonimatul. 6 *smi* (Chm) Simbol literal pentru elementul ytriu. 7 *ai* (Blg; îs) *Cromozom* ~ Cromozom special care conține gene determinante pentru dezvoltarea testiculului.

yacht *sn* vz ***iaht***

yachting *sn* vz ***iahting***

yachtman *sm* vz ***iahtman***

yak *sm* vz ***iac***

yakuza *si* [At: DCR / E: jap ***yakuza***] 1 Organizație japoneză de tip mafiot. 2 Gen de film de acțiune, creat în Japonia, asemănător filmului cu gangsteri.

yală *sf* [At: RL 1985, nr. 12790, 6/2 / Pl: *~le* / E: eg ***yale***] Broască (23) de siguranță.

yankeu *sm* [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr 12, 17/4 / Pl: *~ei* / E: eg ***yankee***] 1 Poreclă dată de englezi, începând cu sec. XVIII, locuitorilor din nord-estul Statelor Unite ale Americii. 2 (Pex; dep) American (1).

yard *sm* [At: ANTONESCU, D. / P: *ia~* / S și: *iard* / Pl: *~rzi* / E: eg ***yard***] Unitate englezească de măsură pentru lungime, egală cu 0,914398 m.

yardang *sn* [At: DN³ / A: nct / Pl: ? / E: eg, fr ***yardong***] (Glg) Microrelief de coroziune, caracteristic pentru pustiurile argiloase din Asia Centrală, format din creste separate de jgheaburi întortocheate și orientate pe direcția vântului dominant.

yașmac *s* vz ***iașmac***

yaurt *sn* vz ***iaurt***

yawl *sm* [At: LTR² / P: *iaul* / Pl: *~uri* / E: eg, fr ***yawl***] (Mrn) Ambarcațiune de diferite dimensiuni, cu pânze sau cu rame, folosită mai ales la pescuit și în sporturile nautice Si: *iolă*.

yearling *sm* [At: DN³ / P: *ia-ling* / E: eg ***yearling***] (Hpm) Mânz pur sânge în vârstă de un an.

yedecciu *sm* vz ***iedeciu***

yemenit, ~ă [At: DEX / P: *ie~* / Pl: *~iți, ~e* / E: fr ***yemenite***] 1-2 *smf* Persoană care face parte din populația de bază a Yemenului sau este originară de acolo. 3 *smp* Populația care locuiește în Yemen. 4-5 *a* Care aparține Yemenului sau yemeniților (3). 6-7 *a* Care se referă la Yemen sau la yemeniți (3).

yen *sm* [At: M. D. ENC. / P: *ien* / Pl: *~i* / E: eg, fr ***yen***] 1 Unitate principală a sistemului monetar din Japonia. 2 Monedă japoneză.

yeoman *sm* [At: DN³ / P: *io-măn* / Pl: *~meni* / E: eg ***yeoman***] (În Evul Mediu, în Anglia) 1 Titlu nobiliar de rang inferior, la curtea regală. 2 Servitor (1). 3 Om liber dintr-o comunitate. 4 Mic proprietar rural. 5 Membru al corpului de gardă al suveranului Angliei. 6 (Mrn) Ofițer însărcinat cu îndatoririle clericale.

yesman *sm* [At: DCR² / P: *iesmăn* / Pl: *~meni* / E: eg ***yesman***] 1 Persoană care aprobă fără discernământ părerile celor din jur Si: *oportunist*. 2 (Pex) Persoană slugarnică Si: (fam) *lingău*.

yeti *smi* [At: DCR² / P: *iie~* / E: fr ***yeti***] Ființă primitivă asemănătoare omului, despre care se crede că trăiește în zona zăpezilor permanente.

ye-ye *sni* [At: CINEMA, nr. 11, 35 / P: *ie-ie* / E: fr ***yé-yé***] 1 Dans de origine sud-americană caracterizat prin mișcări ritmice ale întregului corp. 2 Melodie după care se execută dansul ye-ye (1).

ylang-ylang *sn* [At: ENC. TEHN. I, 415 / Pl: ? / E: fr ***ylang-ylang***] 1 (Bot) Arbore originar din Filipine, din frunzele și florile căruia se obține un ulei folosit în industria parfumurilor. 2 Parfum extras din uleiul de ylang-ylang (1).

yoga *sni* [At: DER / P: *ioga* / E: eg, fr ***yoga***] 1 Școală filozofică indiană de tradiție veche, care recomandă cunoașterea profundă a eului, contemplarea, extazul mistic și practicile ascetice în scopul eliberării sufletului individual de viața materială și al contopirii lui cu sufletul universal. 2 (Prc) Disciplină de educare a spiritului și a corpului prin practicarea sistematică a unor exerciții riguroase prin care se ajunge la stăpânirea funcțiilor vitale ale organismului.

yoghin *sm* [At: STEINHARDT, J. 152 / P: *io~* / V: ***yogin*** / S și: *ioghin* / Pl: *~i* / E: eg ***yogin***] 1 Ascet indian care, prin practicarea exercițiilor yoga, a reușit să atingă starea specifică de extaz mistic. 2 Adept al filozofiei yoga (1) Si: *yoghist* (1). 3 (Pex) Persoană care practică exerciții yoga (2) Si: *yoghist* (2).

yoghinic, ~ă *a* [At: DN³ / V: ***yoginic*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***yoginique***] 1-3 Care se referă la yoghin (1-3). 4-5 Care se referă la yoga (1-2).

yoghist, ~ă *smf* [At: DEX / V: ***yogist*** / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***yoga*** + *-ist*] 1-2 Yoghin (2-3).

yogin *sm* vz ***yoghin.***

yoginic, ~ă *a* vz ***yoghinic***

yogist, ~ă *smf* vz ***yoghist***

yohimbină *sf* [At: DN³ / S și: *io~* / Pl: *~ne* / E: fr ***yohimbine***] Alcaloid extras dintr-un arbore din Africa de Vest, care acționează asupra sistemului nervos simpatic contrar adrenalinei.

yolă *sf* vz ***iolă***

yom kippur *sni* [At: DN³ / E: ebr ***Yom kippur***] Mare sărbătoare religioasă mozaică simbolizând reconcilierea dintre om și divinitate.

yonathan *sn* vz ***ionathan***

york *smi* [At: LTR² / P: *iorc* / E: eg ***york***] Specie de porci de culoare albă, cu pielea roșie și cu părul rar, creată în Anglia.

yorkian *sns* [At: LTR² / P: *io~* / E: ns cf eg *york*] (Glg) Etajul floristic al carboniferului productiv din Anglia, succedând lamarkianului și precedând staffordianului.

yperită *sf* [At: D. MED / Pl: *~te* / E: fr ***yperite***] (Chm) Compus al etilului, sub formă lichidă, uleios, galben sau incolor, inodor ori cu miros de hrean sau de muștar (întrebuințat și sub formă de gaz).

ypochimen *sm* vz ***ipochimen***

ypodiacon *sm* vz ***hipodiacon***

ypohondric vz ***ipohondric***

ypresian, ~ă [At: LTR² / P: *~si-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***ypresien***] **1** *sn* Ultimul etaj al paleocenului din centrul și sudul Europei. **2** *a* Caracteristic ypresianului (**1**). **3** *a* Privitor la ypresian (**1**).

yterbiu *sns* [At: SCRIBAN, D. / P: *i-ter-biu* / E: fr ***ytterbium***] (Chm) Element chimic, cu caracter metalic, din grupa lantanidelor.

ytriu *sns* [At: ANTONESCU, D. / P: *i-triu* / V: (rar) ***~m*** / E: fr ***yttrium***] (Chm) Element chimic cu caracter metalic, asemănător lantanidelor, de culoare albă-cenușie, relativ ușor, greu fuzibil, folosit la elaborarea unor aliaje.

ytrium *sn* vz ***ytriu***

yttrotantalit *sm* [At: LM / Pl: *~iți* / E: fr ***yttrotantalite***] (Chm) Compus natural al ytriului, conținând și procente de uraniu, de culoare neagră catifelată și cu luciu semimetalic, care se cristalizează în sistemul rombic.

yuan *sm* [At: M. D. ENC. / P: *iu-an* / Pl: *~i* / E: ger, fr ***yuan***] **1** Unitate principală a sistemului monetar din R. P. Chineză. **2** Monedă din R. P. Chineză.

yucca *sfi* [At: ANTONESCU, D. / S și: *yuca* / E: fr, eg ***yucca***] **1** Plantă lemnoasă monocotiledonată din familia liliaceelor, cu tulpina scurtă, ramificată, cu flori albe sau roz, care se cultivă în India și America, fiind folosită în industria textilă și casnică. **2** Fibră textilă obținută din yucca (**1**).

yuko *si* [At: DLR / E: jap ***yuko***] Termen din judo, prin care arbitrul acordă unui jucător un număr de puncte.

Z

z *smi* [P: *ze*, (îe) *zet*, (iuz) *zed*] **1** A treizeci și una (respectiv ultima) literă a alfabetului limbii române. **2** Sunetul corespunzător literei z (1) (consoană fricativă dentală sonoră).

za[1] *pp* [At: (a. 1521) HURMUZACHI, XI, 843 / E: slv за] (Înv) **1** Despre (1) *Dau știre Domniei tale za lucrul turcilor.* **2** La *S-au scris hrisovul ... de la Gheorghie Vrabie logofăt za taină.* **3-4** De[4] (**2. 8**) *Eu, Silvestru, logofăt za Divan, martor ... Facem știre ... pentru ... biv vel capitan za darabani.*

za[2] *sf* [At: N. TEST. (1648), 310r/14 / V: *~lă* (Pl: *zale, zele, zăluri*), (înv) *~le*, (îrg) *~ua* (Pl: *zele*), *zea* (Pl: *zeale* și *zele*) / Pl: *~le* și (îrg) *zăli* / E: ngr **ζαβά**] **1** Fiecare dintre ochiurile unui lanț Si: *inel*, (reg) *ochi*, (îrg) *rătez*[1], (reg) *verigă*, zălar (3). **2** (Pex; lpl) Lanț. **3** (Pop; îe) **A nu plăti nici o ~lă** (pe cineva sau ceva) A nu avea valoare. **4** (Pop; îe) **A fura** (sau **a lua**) **luleaua neamțului (cu ~le cu tot)** A se îmbăta (foarte tare). **5** (Pop) Lănțișor de metal întrebuințat uneori ca podoabă. **6** (Reg) Inel. **7** (Reg) Obiect în formă de lănțișor. **8** (Reg) Verigă la cioflânc în care se învârte cuiul de fier numit firgău. **9** (De obicei lsg) Împletitură făcută din inele mici de fier, legate între ele Si: (pop) *zălar* (4). **10** (De obicei lpl) Inele mici din care este făcută o za[2] (9) Si: (pop) *zălar* (5). **11** (Pex; de obicei lpl) Armură în formă de cămașă executată dintr-o za[2] (9), folosită de către războinici în antichitate și în evul mediu pentru a-i apăra de loviturile dușmanilor Si: (îvr) *zelău*. **12** (Reg; îe) **A fi în ~ua lui** A se simți în putere. **13** (Reg; pan) Piele a unor animale acoperite cu solzi, plăci osoase etc. **14** Cusătură în formă de lănțișor executată de obicei la broderii. **15** (Reg; șîs *~le cu chei*) Piesă decorativă din metal caracteristică costumului femeiesc din zona pădurenilor, compusă dintr-un lanț la care sunt prinse 35 de cheițe. **16** (Reg; lpl) Semințe de cucurbitacee care se întind pe o suprafață netedă și care, uscându-se, rămân în formă de felie. **17** (Reg; îe) **N-are ~le la dovlete** A nu fi în deplinătatea facultăților mintale. **18** (Reg; lpl) Pulpă de dovleac, pepene etc. în care sunt prinse semințele. **19** (Reg) Unealtă de ciobănie nedefinită mai de aproape. **20** (Reg; mai ales îcs) *De-a ~la* Joc de copii care constă în aruncarea unor nasturi într-o gaură mare și în alte cinci găuri mai mici Si: (reg) *în perete*, *în nasturi*.

zaana *sf* vz ***zalhana***

zaar *sn* vz ***zahăr***

zaara *sf* vz ***zaherea***

zaăr *sn* vz ***zahăr***

zabaidoc *sn* vz ***zavaidoc***

zabalan, ~ă *a* [At: DLR / Pl: *~i, ~e* / E: ***zăbală*** + *-an*] (Reg) **1-3** Bălos (**1-3**). **4** (Pex) Prost.

zabalău *sm* [At: DLR / Pl: *~ăi* / E: ***zăbală*** + *-ău*] (Reg) Prost.

zabardacă *sfs* [At: DLR / E: ns cf ucr забарка] (Reg) Lapte acru.

zabate *vt* [At: LEXIC REG. 111 / Pzi: *zabat* / E: ***bate*** după ucr забити] (Reg; c. i. spațiile goale dintr-o cusătură) A umple.

zabăr *sn* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) *~ă sf*, *zăb~*, *zobor* / Pl: ? / E: nct] (Reg) **1** Necaz. **2** Necesitate fiziologică. **3** (Îe) **A apucat-o ~ul nașterii** A-i veni durerile nașterii (în loc și la timp nepotrivit). **4** Agitație mare (cu învălmășeală). **5** (Îlav) *~ de lume* Foarte aglomerat. **6** Timp nefavorabil caracterizat prin vreme rea sau prin căldură excesivă.

zabără *sf* vz ***zabăr***

zabet[1] *av* [At: DLR / E: nct] (Reg) Înadins.

zabet[2] *sm* vz ***zabit***

zabetlâc *sn* vz ***zabitlâc***

zabiaua *sf* vz ***zăbală***

zabic *sn* vz ***zăbic***

zabig *sn* vz ***zăbic***

zabit *sm* [At: (a. 1790) IORGA, S. D. II, 239 / V: *~bet*[2], *zavit* / Pl: *~iți* / E: tc ***zabit***] (Tcî) **1-2** Guvernator (**1-2**). **3-4** (Pex) Autoritate (**4-5**). **5** (Reg) Comandant militar Si: (îvr) *zabitan*, (îvr) *zabitaș*. **6** (Reg) Șef al Poliției. **7** (Reg; îf *zavit*) Șef al unei lucrări de exploatare forestieră.

zabitan *sm* [At: VĂCĂRESCUL, IST. 276 / Pl: *~i* / E: tc ***zâbitân***] (Îvr) Zabit (**3**).

zabitaș *sm* [At: (a. 1793) ȘIO II₁, 129 / Pl: *~i* / E: ***zabit*** + *-aș*] (Îvr) Zabit (**3**).

zabitlâc *sn* [At: BELDIMAN, E. 61/19 / V: (îrg) *~bet~* / Pl: *~uri* / E: tc ***zabitlık***] (Înv) **1-3** Grad sau rang al zabitului (**1, 3, 4**). **4-6** Persoana care are gradul sau rangul de zabit (**1, 3, 4**). **7-9** Funcție a zabitului (**1, 3, 4**). **10-12** Titlul zabitului (**1, 3, 4**). **13-15** Perioadă în care zabitul (**1, 3, 4**) a exercitat acea funcție. **16-17** Guvern (**1-2**).

zablaic *sn* [At: I. CR. VIII, 90 / Pl: *~ice* și *~uri* / E: nct] (Olt) Cauc[1] (1) mare cu care se ia tescovina din cazan.

zablaua *sf* vz ***zăbală***

zablaud, ~ă *a* vz ***zăbăuc***

zablău[1] *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~äie* / E: mg ***zabló***] (Reg) **1** Sac în care se pune nutreț pentru cai, prins la oiștea căruței. **2** Instrument de prins pește.

zablău[2] *sn* vz ***zăblău***[1]

zablău[3] *sm* vz ***zăblău***[2]

zabludnic, ~ă *a* [At: DLR / Pl: *~ici, ~ice* / E: ucr ***заблуднник***] (Reg) Zăpăcit (**2**).

zabluzi *vtr* [At: GRAUR, E. 160 / Pzi: *~zesc* / E: ucr ***заблудитися***] (Reg) **1-2** A se zăpăci (**1-2**).

zabon *sn* vz ***zăbun***[1]

zabrac, ~ă [At: ISPIRESCU, L. 389 / V: (reg) *zavr~ sn*, *zăb~ a* / Pl: *~uri* și *~ace* sn, *~aci, ~ace* a / E: nct] (Înv) **1** *sn* Mustrare aspră Si: *ocară*, *perdaf*, (fam) *săpuneală*. **2** (Îe) **A trage** (sau **a da**) **un ~** (cuiva) A certa pe cineva. **3** *sn* Primejdie (**1**). **4** *sn* (Reg) Harababură (**5**). **5** *a* (Reg; d. oameni) Care este prost îmbrăcat.

zabran *sn* vz ***zăbran***

zabră *sf* [At: BORZA, D. 73 / V: (reg) ***zeabră, zeabre, zebre, zebrea*** / Pl: *~re* / E: ns cf *zebră*] **1** Plantă erbacee din familia labiatelor cu frunze ascuțite sau ovale, cu flori liliachii sau roz și cu pete purpurii, care crește prin locuri umede în păduri, în tufișuri sau prin grădini Si: (reg) *urzica*

moartă (*Galeopsis pubescens*). **2** (Bot; reg) Cânepiță (*Galeopsis speciosa*). **3** (Bot; reg) Tapoșnic (*Galeopsis laudanum*). **4** (Bot; reg; îf *zeabră, zebre, zebrea*) Lungurică (*Galeopsis tetrahit*). **5** (Bot; reg; îf *zebrea*) Gălbiniță (*Lamium galeobdolon*).

zabrea *sf* vz ***zăbrea***[1]

zabrelnic *sn* vz ***zăbrelnic***

zabroi *sn* vz ***zăbroaie***

zabru *sn* [At: SIMIONESCU, F. 286 / Pl: *~ri* / E: drr ***Zabrus*** (***gibbus***)] (Îs) ~ *cocoșat* (sau *ghebos*) Insectă mică, cu trupul bombat, de culoare neagră, care este dăunătoare plantelor păioase deoarece mănâncă boabele spicelor tinere (*Zabrus gibbus*).

zabun *sn* vz ***zăbun***[1]

zacar *sn* vz ***zahăr***

zacare *sn* vz ***zăcare***

zacarisit, ~ă *a* vz ***zaharisit***

zacaș, ~ă *a* vz ***zăcaș***

zacăr *sn* vz ***zahăr***

zacăș, ~ă *a* vz ***zăcaș***

zacătă *sf* [At: VICIU, GL. 90 / Pl: *~te* / E: ***zăcea***] (Reg) Ogradă.

zace *v* vz ***zăcea***

zaceală *sf* [At: (a. 1650-1657) GCR I. 192/12 / V: ***zăc~*** / Pl: *~le* / E: slv **зачало**, rs **зачало**] (Înv) **1** Capitol (**1**). **2** (Prc) Subdiviziune a capitolelor evanghelice (care se citește în biserică) Si: *pericopă*.

zaceatie *sf* vz ***zacetie***

zacere *sf* vz ***zăcere***

zacetie *sf* [At: (a. 1645) TDRG / V: ***~ceatie*** / Pl: *~ii* / E: slv **зачетик, зачатик**] (Înv) **1** Sarcină. **2** (Pex) Naștere.

zacherlină *sf* [At: ȘĂINEANU[2] / Pl: ? / E: ***Zackerl*** + *-ină*] (Cmr; iuz) Insecticid folosit în trecut.

zacheză *sf* vz ***zăvează***

zacingui *vt* [At: NECULCE, L. 189 / Pzi: *~esc* / E: pol ***zaciąyać***] (Îvr) A strânge.

zaciș, ~ă *a* vz ***zăcaș***

zaciu *sm* vz ***zapciu***

zaciuială *sf* vz ***zeciuială***

zaclinanie *sf* [At: DOSOFTEI, MOL. 88 / Pl: ? / E: slv **заклинание**] (Îvr) **1** Jurământ. **2-3** Blestem (**1-2**).

zacom *sm* [At: H XIV. 463 / Pl: *~i* / E: nct] (Bot; reg) Leandru (*Nerium oleander*).

zacon[1] *sn* [At: PRAV. 275 / V: ***zăc~, zeic~*** / Pl: *~oane* și (reg) *zăconuri* / E: slv **законъ**] **1-2** (Îrg) (Capitol de) lege. **3** (Îrg; pex) Poruncă. **4** (Reg) Oră fixă. **5** (Reg) Sfârșit[1] (**1**). **6** (Reg) Chin (**1**).

zacon[2] *sn* [At: N. COSTIN, L. 203 / V: ***zăc~, zec~, zoc~*** / Pl: *~oane* / E: srb ***zakon***] (Ban; Trs) Datină (**2**).

zacon[3] *sn* [At: N. COSTIN, L. I A. 11/10 / V: ***zăc~, zec~*** / Pl: *~oane* / E: pn ***zakon***] (Înv) **1** Ordin militar de călugări. **2** Organizație de cavaleri sau similară cavalerilor.

zaconi *vt* [At: PAMFILE, J. II, 173 / Pzi: *~nesc* / E: ***zacon***[1]] (Mol; Bas) **1** A chinui (**1**).

zaconic *sm* [At: DOSOFTEI, V. S. 34[r]/1 / Pl: *~ici* / E: slv **законьникъ**] (Îvr) Legiuitor.

zacuscă *sf* [At: BELDIMAN, E. 15/6 / Pl: (nob) *~uște* / E: rs **закуска**] **1** (Rar) Gustare (**3**). **2-3** (Rar) Aperitiv (**2-3**). **4** (Spc) Preparat culinar făcut din vinete, gogoșari, ceapă, roșii etc. prăjite în ulei, ori din pește cu garnitură de legume, care sunt fierte (steril) și ambalate etanș în recipiente de sticlă pentru a fi conservat.

zacuții *sfp* [At: NECULCE, L. 374 / E: rs **закута**] (Îvr) Posturi de pază.

zad *sm* vz ***zadă***

zadar[1] *sn* [At: ARVINTE, TERM. / Pl: *~e, ~uri* / E: ucr dal **загáр**] (Reg) **1** Ultima tablă a plutei. **2** (Îs) *~ul întâi* (sau *doi*) A patra (sau a cincea) tablă dintr-o plută.

zadar[2]***, ~ă*** [At: NEAGOE, ÎNV. 162/25 / V: ***zăd~***, (înv) ***zed~*** *sn* / Pl: *~uri* sn, *~i, ~e* a / E: slv **за дарь**] **1-2** *sn* (Îvr) Zădărnicie (**1-2**). **3** *sn* (Îlav) **În ~** Zadarnic[2] (**2**). **4** *a* (Înv) Zadarnic[2] (**1**).

zadarnic[1] *sm* [At: ARVINTE, TERM. 175 / Pl: *~ici* / E: ***zadar***[1] + *-nic*] (Reg) Plutaș care stă pe ultima tablă a plutei.

zadarnic[2]***, ~ă*** [At: CARTE TREB. II. 16/7 / V: ***zad~***, (înv) ***zădăr~***, ***zedar~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***zadar***[2] + *-nic*] **1** *a* Care este nefolositor Si: *deșert, gratuit, ineficace, ineficient, infructuos*, (liv) *inoperant, inutil, nefolositor*, (înv) *netrebnic netrebuincios, neutil, oțios*, (asr) *prisoselnic*, (asr) *prisositor, steril, sterp, superfluu, van, zadar*[2] (**4**). **2** *av* Fără folos Si: *degeaba, deșert*, (îvp) *geah, gratuit*, (reg) *heba, ineficace, ineficient, infructuos*, (liv) *inoperant, inutil*, (înv) *în daru, nefolositor, netrebuincios, neutil, oțios, steril, superfluu*, (îvp) *(de-a) surda, van, în zadar*[2] (**3**). **3** *a* (Înv) Vanitos. **4** *a* Efemer.

zadarnici *v* vz ***zădărnici***

zadă *sf* [At: ANON. CAR. / V: (îvp) ***zad*** *sm*, ***~die***[2]***, ~dră***, (reg) ***zădar***[2] *sm*, ***zeadă*** / E: mlp ***daeda*** (**=*taeda***)] **1** Arbore rășinos, cu tulpina dreaptă, cu frunze lungi în formă de ace (care cad toamna), cu lemn tare, durabil și foarte prețios, care crește în regiunea alpină inferioară Si: (reg) *brad-de-vară, brad-roșu, cadrin, cătrin, crin, crin-de-munte, dăcrin, larice, lariș, lariță, rariț, viadă, zădut* (*Larix decidua*). **2** (Bot; înv) Pin[2] (*Pinus silvestris*). **3** Așchie (**1**) subțire de zadă (**1**), de brad sau de alt conifer întrebuințată pentru luminat sau pentru aprins focul. **4** (Pop; d. tulpini de plante, diverse obiecte etc.; îe) **A fi (uscat) ~** A fi foarte uscat. **5** (Reg) Grămadă de crengi, coji, ogrinji etc. zdrobite, sfărâmate, tocate etc.

zadcă *sf* vz ***zatcă***

zade *sf* vz ***zadie***[1]

zadie[1] *sf* [At: F (1872), 338 / V: (reg) ***~de*** / Pl: *~ii* și (reg) *zădii* / E: ucr **зад** „înapoi, în spate"] **1** (Pop) Piesă caracteristică costumului popular femeiesc din anumite regiuni, alcătuită dintr-o bucată de țesătură în formă dreptunghiulară (de care atârnă fire groase de lână sau de ață), care este purtată peste poale în față și în spate (sau numai în față, numai în spate) Si: *catrință* (**1**), *fotă* (**3**), *opreg, șorț*[1], *vâlnic*, (reg) *zădeancă, zăvelcă* (**1**). **2** (Reg) Șorț[1]. **3** (Reg) Rochie. **4** (Reg) Șorț purtat de fierar. **5** (Trs) Năframă. **6** (Reg) Legătură în jurul gâtului la bărbați. **7** (Reg) Haină lungă, veche și ruptă.

zadie[2] *sf* vz ***zadă***

zadră *sf* vz ***zadă***

zaerea *sf* vz ***zaherea***

zafet *sn* vz ***zaiafet***

zafir *sn* vz ***safir***

zagaboi *sn* [At: BUGNARIU, N. 3/179 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Larmă.

zagaie *sf* [At: DN[3] / P: *~ga-ie* / Pl: ? / E: fr ***zagaie***] (Rar) Suliță la popoare primitive.

zagalaucă *sf* vz ***zagalovcă***

zagalovcă *sf* [At: (sec. XIX) CAT. MAN. I, 66 / V: ***~laucă*** / Pl: *~vce* / E: rs **заголовок**] **1** (Îvr) Titlu (al unui dosar, al unei cărți etc.). **2** (Reg; îf *zagalaucă*) Ureche de dosar. **3** (Reg; îf *zagalaucă*) Semn de carte.

zagan *sm* vz ***zăgan***

zagara *sf* [At: (a. 1693) ȘIO II$_1$, 380 / V: (înv) ***~rea***, (reg) ***zăgara***, (reg) ***zăgarea*** / A și: *zagara* / Pl: *~le* / E: tc ***zağra***] (Înv) **1** Blană de animal prelucrată. **2** Margine de blană (de altă culoare) aplicată la unele articole de îmbrăcăminte Si: (reg) *zăgăraie*. **3** (Pex) Paspoal. **4** (Reg) Bor[2].

zagarea *sf* vz ***zagara***

zagaz *sn* vz ***zăgaz***

zagă *sf* [At: I. CR. V, 95 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Titirez folosit în jocurile de copii.

zagârnă *sf* vz ***zăgârnă***

zagele *sfp* vz ***țaglă***

zagiaoane *sfp* [At: CIAUȘANU, V. 211 / E: nct] (Reg; prt; csup) „Nații, limboate, nadoli".

zagnată *sf* vz ***zăhată***

zagnă *sf* vz ***sagnă***

zagon *sn* [At: I. IONESCU, B. C. 346/4 / Pl: *~oane* / E: bg **загон**] (Înv) Șanț mic prin care se scurge apa de pe câmp.

zagrani *v* vz **zăgrăni**

zahana *sf* vz **zalhana**

zahar *sn* vz **zahăr**

zahara *sf* vz **zaherea**

zaharagiu *sm* vz **zaheregiu**

zaharat[1] *sm* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~ați* / E: fr **saccharate** după *zahăr*] (Urmat de determinări care arată felul) Sare a acidului zaharic.

zaharat[2], **~ă** [At: BREZOIANU, A. 552/9 / Pl: *~ați, ~e* / E: **zahăr** + *-at*] **1** *a* Care este îndulcit cu zahăr (1) Si: (înv) *zaharin* (1), *zaharos* (1), (reg) *zăhărit* (1). **2** *a* Care conține zahăr Si: *zaharifer* (1), (înv) *zaharin* (2), *zaharos* (2), (reg) *zăhărit* (2). **3** *a* Care este provocat de (excesul) de zahăr (1). **4** *a* Care are aspectul zahărului (1) Si: *zaharos* (3), (rar) *zăhărit* (4). **5** *sn* (Rar; pex) Dulciuri (40).

zaharază *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~ze* / E: fr **saccharase** după *zahăr*] (Blg) Enzimă din clasa hidrolazelor, care catalizează scindarea moleculei de zaharoză într-o moleculă de glucoză și una de fructoză Si: *invertază, invertină, sucrază*.

zaharărie *sf* vz **zahărărie**

zahare *sf* vz **zaherea**

zaharea *sf* vz **zaherea**

zaharerie *sf* vz **zahărărie**

zahari- [At: DN[3] / V: **zaharo-** / E: fr **sacchari-**] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** (Referitor la) zahăr (1). **2** De zahăr (1). **3** Zaharoză.

zaharic *a* [At: MARCOVICI, C. 556 / Pl: *~ici* / E: **zahăr** + *-ic*] (Îs) *Acid ~* Acid dicarboxilic rezultat prin oxidarea energică a unei aldoze cu acid azotic concentrat.

zaharica *sf* [At: (a. 1794) IORGA, S. D. VIII, 29 / V: (îvr) **~lă, zahr~** / S și: (înv) *sa~* / Pl: *~le* / E: ngr **ζαχαρικά**] (Îrg; mpl) **1** Bomboană[2] (1). **2** (Spc) Acadea. **3** (Pex) Dulciuri (40).

zaharicos, **~oasă** *a* [At: RALEA, S. T. I, 318 / Pl: *~oși, ~oase* / E: **zaharica** + *-cos*] (Nob) Care este dulceag.

zaharide *sfp* [At: DL / E: fr **saccharides** după *zahăr*] Hidrați de carbon.

zaharifer, **~ă** *a* [At: BREZOIANU, A. ~/11 / Pl: *~i, ~e* / E: fr **saccharifère**] (Îvr) **1** Zaharat[2] (2). **2** Din care se extrage zahăr (1).

zaharifiabil, **~ă** *a* [At: MAN. SĂNĂT. 31/7 / P: *~fi-a~* / V: **saca~** / Pl: *~i, ~e* / E: fr **saccharifiable** după *zahăr*] (Îvr) Care poate fi transformat în zahăr (1).

zaharifica *vt* [At: ENC. AGR. I, 432 / Pzi: *zaharific* / E: fr **saccharifier** după *zahăr*] (C. i. amidonul din diverse substanțe) A transforma în glucoză sub acțiunea acizilor minerali.

zaharificare *sf* [At: MARINESCU, P. A. 46 / Pl: *~cări* / E: **zaharifica**] Proces chimic sau biochimic de scindare a polizaharidelor în produși cu un grad de polimerizare mai mic sau în monozaharide, utilizat în prepararea glucozei din amidon și în industria spirtului.

zaharificator *sn* [At: LTR[2] / Pl: *~oare* / E: **zaharifica** + *-tor*] Instalație folosită pentru operația de zaharificare.

zaharigen, **~ă** *a* [At: DN[2] / Pl: *~i, ~e* / E: fr **saccharigène**] Care se poate transforma în zahăr (1) prin hidratare.

zaharimetrie *sf* [At: MDT / Pl: *~ii* / E: fr **saccharimétrie**] Metodă polarimetrică de determinare a concentrației unei soluții de zahăr (1) sau a proporției de zahăr (1) dintr-o substanță.

zaharimetru *sn* [At: ENC. AGR. V, 882 / Pl: *~re* / E: fr **saccharimètre**] Instrument folosit pentru determinarea concentrației soluțiilor de zaharoză, utilizat în special în industria zahărului (1).

zaharin, **~ă** *a* [At: CR (1829), 138[2]/30 / V: (înv) **saca~** / S și: (rar) *sa~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr **saccharin**] (Înv) **1-2** Zaharat[2] (**1-2**).

zaharină *sf* [At: BARCIANU / Pl: *~ne* / E: ger **Sacharin**, fr **saccharine**] Preparat chimic, obținut prin deshidratarea sulfamidei acidului benzoic, care se prezintă sub formă de praf cristalin, de culoare albă, puțin solubil în apă, cu o putere de îndulcire de 500 de ori mai mare decât a zahărului (1) și care, nefiind toxic și asimilabil, este întrebuințat la îndulcirea alimentelor destinate bolnavilor de diabet.

zaharisi [At: (a. 1842) ARH. OLT. VII, 139 / S și: (rar) *sa~* / Pzi: *~sesc* / E: ngr **ζαχαριάζω**] **1** *vt* A îndulci (prea mult) cu zahăr (1) Si: *a zăhăra* (1). **2** *vt* A acoperi cu un strat de zahăr Si: *a zăhăra* (**2**), *a zăhări* (**1**), *a zăhărui*. **3** *vt* (C. i. fructe) A fierbe în zahăr. **4** *vr* (D. dulcețuri, miere etc.) A se îngroșa din cauza cristalizării zahărului pe care îl conține Si: *a se cristaliza* (2), (pop) *a se zăhări* (2). **5** *vr* (Fam; fig; d. oameni) A-și pierde (din cauza bătrâneții) vigoarea, integritatea facultăților intelectuale etc. Si: (fam) *a se hodorogi, a se rablagi, a se ramoli, a se seniliza*, (înv și fam) *a se matofi* (1). **6** *vt* (Rar; fig; c. i. timbrul vocii) A face să devină mieros Si: *a îndulci*.

zaharisire *sf* [At: POLIZU / S și: (îvr) *sa~* / Pl: *~ri* / E: **zaharisi**] **1** Îngroșare a dulcețurilor, a mierii din cauza cristalizării zahărului pe care îl conține Si: *cristalizare* (**1**). **2** (Fam; fig) Pierdere (din cauza bătrâneții) a vigorii, a integrității facultăților intelectuale etc. Si: (fam) *hodorogire*, (înv și fam) *matofire, rablagire, ramolire, senilizare*.

zaharisit, **~ă** [At: MAN. SĂNĂT. 175 / V: (înv) **zaca~** / S și: (rar) *sa~* / Pl: *~iți, ~e* / E: **zaharisi**] **1** *a* (Îs) *Fructe* (sau *bomboane*) *~e* Fructe care sunt conservate prin fierbere în sirop de zahăr Si: *fructe glasate* (**1**), (reg) *zăhărit* (**4**). **2** *a* (D. dulcețuri, miere etc.) Care s-a îngroșat, din cauza cristalizării zahărului (1) Si: *cristalizat*[2] (**1**). **3-4** *smf, a* (Fam; fig; d. oameni) (Persoană) care și-a pierdut (din cauza bătrâneții) vigoarea, integritatea facultăților intelectuale etc. Si: (fam) *hodorogit*, (înv și fam) *matofit* (**1**), (fam) *rablagit*, (fam) *ramolit, senilizat*. **5** *a* (D. manifestări ale oamenilor) Care exprimă ramoleală. **6** *a* (Rar; irn) Beat. **7** *a* (D. timbrul vocii, cuvinte, expresii etc.) Care a devenit mieros Si: *dulceag, îndulcit, siropos*.

zaharit, **~ă** *a* vz **zăhărit**

zaharma *sf* [At: H XIV, 417 / Pl: *~le* / E: nct] (Reg) Mâncare nedefinită mai îndeaproape.

zaharniță *sf* [At: (a. 1821) IORGA, S. D. VII, 626 / V: (înv) **zăh~** / S și: (rar) *sa~* / Pl: *~țe* și (rar) *zaharnițī* / E: **zahăr** + *-niță*] Vas mic în care se păstrează zahărul (1).

zaharo- vz **zahari-**

zaharoid, **~ă** *a* [At: CONTEMPORANUL, III, 501 / P: *~ro-id* / Pl: *~izi, ~e* / E: fr **saccharoïde** după *zahăr*] Care are aspectul zahărului (1).

zaharometru *sn* [At: ANTONESCU, D. / S și: (rar) *sa~, sacch~* / Pl: *~re* / E: fr **saccharomètre** după *zahăr*] Instrument folosit pentru determinarea concentrației soluțiilor de zahăr prin măsurarea densității lor.

zaharomices *sn* [At: DN[3] / Pl: *~* / E: fr **saccharomyces**] Ciupercă de dimensiuni microscopice care produce fermentația alcoolică în materiile zaharoase Si: *drojdie* (**10**), *drojdioară* (**8**), (reg) *techi* (*Saccharomyces cerevisiae*).

zaharomicoză *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr **saccharomycose**] Boală produsă de zaharomices.

zaharos, **~oasă** *a* [At: I. IONESCU, C. 94 / V: **~har~, zăhăr~** / S și: (rar) *sa~* / Pl: *~oși, ~oase* / E: fr **sacchareux** cf *zahăr*] **1-3** Zaharat[2] (**1-2, 4**). **4** (Îs) *Produs ~* Produs alimentar dulce preparat din (sau cu) zahăr. **5** Care are aspectul zahărului (1).

zaharoză *sf* [At: CADE / Pl: *~ze* / S și: (rar) *sa~* / E: fr **saccharose** după *zahăr*] Substanță din clasa zaharurilor, formată din combinarea unei molecule de glucoză cu o moleculă de fructoză, cu gust dulce, solubilă în apă și cu mare valoare nutritivă Si: *sucroză*.

zaharozurie *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr **saccharosurie**] (Med) Prezența patologică a zahărului în urină Si: *glicozurie*.

zaharuri *snp* [At: DEX / E: **zahăr**] Nume generic dat substanțelor organice care formează (alături de albuminoide și de grăsimi) una dintre cele trei grupe de combinații specifice celulelor organismelor vii (din care fac parte glucoza, fructoza, zaharoza, lactoza, maltoza etc.) Si: *glucide*.

zahatră *sf* vz **zăhată**

zahăr *sn* [At: M. COSTIN, LET. I, 8/24 / V: (rar) ***sahar***, ***zar***[3], (reg) ***zaar*** (A și: *zaar*), (reg) ***zaăr***, (reg) ***zăar***, (înv) ***zacar*** (S și: *sachar*), ***zacăr***, ***zahar***, ***zahâr*** (A și: *zahâr*), ***zăhar***, ***zehar*** / Pl: *~haruri* / E: ngr **ζάχαρι(ς)**] **1** Zaharoză solidă de culoare albă cristalizată, ușor solubilă în apă, cu gust dulce și plăcut, obținută mai ales din trestia de zahăr sau din sfecla de zahăr și constituind unul dintre produsele alimentare de bază Si: (reg) *miere*. **2** (Îs) ~ *candel* (sau, îrg, *galben*, *de gheață*, reg, *de candilă*) Zahăr (**1**) cristalizat în prisme transparente mari, obținut prin cristalizarea lentă a zahărului din siropuri saturate, cu puritate mare Si: *candel*, (reg) *miere de tuse*, *miere galbenă*. **3** (Îs) ~ *invertit* Amestec de glucoză și fructoză rezultat din hidroliza zaharozei, care se prezintă sub formă de produs siropos, cu gust dulce, solubil în apă. **4** (Îs) ~ *de cartofi* (sau *de amidon*, *de piciouci*) Glucoză solidă obținută prin hidroliza amidonului de cartofi și aromatizată cu diferite esențe alimentare Si: *glucoză aromată*, (reg) *sirop de cartofi*, (reg) *miere de baraboi*. **5** (Îs) ~ *de struguri* Glucoză. **6** (Îs) ~ *de lapte* Lactoză. **7** (Îs) ~ *de malț* Maltoză. **8** (Îs) ~ *negru* (sau, reg *de urs*, *de-al negru*, *zar de tuse neagră*) Bomboane (medicinale) de culoare neagră Si: (reg) *miere-neagră*. **9** (Îs) ~ *de plumb* (sau *al lui Saturn*) Compus al plumbului cu acid, solubil în apă, foarte toxic, folosit ca mordant în vopsitorie și imprimerie și ca astringent și rezolutiv în medicină Si: *acetat de plumb*. **10** (Îs) ~ *ars* Zahăr (**1**) topit și descompus, parțial, prin încălzire până capătă o culoare maronie, folosit la prepararea unor produse de cofetărie, a unor mâncăruri, la colorarea unor băuturi etc. **11** (Fam; îla; d. oameni) **De ~** Generos (**2**). **12** (Fam; îal; d. oameni) Simpatic. **13** (Înv; îs) *Cântare de ~* Cântare bisericească melodioasă. **14** (Șîs *boală de ~*) Exces de glucoză în sânge și în urină. **15** Boală cauzată de excesul de glucoză din sânge Si: *diabet (zaharat)*. **16** (Îf *zahar*; lpl) Nume generic dat pentru substanțele organice care formează, alături de albuminoide și de grăsimi, una dintre cele trei grupe de combinații specifice celulelor organismelor vii, din care fac parte glucoza, fructoza, zaharoza, lactoza, maltoza etc. Si: *glucide*, *hidrați de carbon*.

zahărărie *sf* [At: (a. 1841) DOC. EC. 749 / V: ***zahar~*** (S și: *saharărie*), ***~harerie***, ***~her~*** / Pl: *~ii* / E: ***zahăr*** + *-ărie*] (Înv) Fabrică de zahăr (**1**).

zahări *v* vz ***zăhări***

zaharire *sf* vz ***zăhărire***

zaharos, ~oasă *a* vz ***zaharos***

zahâr *sn* vz ***zahăr***

zaherărie *sf* vz ***zahărărie***

zahere *sf* vz ***zaherea***

zaherea *sf* [At: SIMION DASC., LET. 71 / V: (îrg) ***zaara***, ***zae~***, ***~hara***, ***~hare***, ***~harea***, ***~here***, ***~hirea***, ***~hrea***, (reg) ***zăhăr~***, ***zeh~*** / Pl: *~ele* și *zăhărăli* / E: tc ***zahira***, ***zahre***] **1** (Îrg) Cantitate de alimente necesară pentru aprovizionarea armatei Si: (îrg) *proviant*. **2** (Îrg; pgn) Provizii alimentare Si: *alimente* (**1**). **3** (Îrg; pgn) Produse alimentare Si: (îrg) *proviant*. **4** (Îrg; spc) Dare, constând în alimente și mai ales în grâu, pe care țările române erau obligate să o dea oștilor otomane din cetățile raialelor sau celor aflate în expediții în regiunile apropiate. **5** (Îrg; îe) **A fi în ~** A avea nevoie de provizii. **6** (Îrg; îae) A căuta provizii. **7** (Îrg) Marfă. **8** (Reg) Tain pentru vite, preparat din tărâțe de porumb, orz, sfeclă de zahăr etc. amestecat cu apă și sare. **9** (Reg; pex) Furaj (**1**). **10** (Înv) Cereale încinse, nepanificabile, folosite pentru obținerea rachiului.

zaheregiu *sm* [At: (a. 1784) ȘIO II_1, 382 / Pl: *~ii* / V: (înv) ***~haragiu*** / E: tc ***zahireci***] (Înv) Persoană însărcinată cu strângerea zaherelei (**1**).

zaherire *sf* vz ***zăhărire***

zahirea *sf* vz ***zaherea***

zahnă *sf* vz ***sagnă***

zahon *sn* [At: I. CR. III, 187 / Pl: *~oane* / E: ucr **загін**, **загону**] (Reg; csnp) „Clin de câmp".

zahrea *sf* vz ***zaherea***

zahrica *sf* vz ***zaharica***

zai[1] *sn* [At: CIHAC, II, 539 / V: (reg) *zaie sf* / Pl: *~uri* / E: mg ***zaj***[1]] **1** (Îrg) Gălăgie (**1**). **2** (Ban) Zvon[1] (**5**). **3** (Reg) Loc expus vântului. **4** (Reg; îe) **A umbla în ~ul cuiva** A urmări pe cineva. **5** (Reg; prt; îe) **A umbla în ~ul unei femei** A curta o femeie. **6** (Reg; îe) **A sta de ~ul unui lucru** A fi foarte preocupat de un anumit lucru. **7** (Reg; îlav) **Nici ~ de** Nici urmă (de ...).

zai[2] [At: LB / Pl: *~uri* sn, ~ sm / E: mg ***zaj***[2]] **1** *smn* (Reg; șîs *~ de gheață*) Sloi[1] (**1**). **2** *smn* (Reg; îe) **A face apa ~** A boboti (**6**). **3** *smn* (Olt; Trs) Pojghiță subțire de gheață care se formează pe geamuri sau deasupra apei. **4** *smn* (Reg) Polei[1]. **5** *sn* (Reg) Puhoi de apă care produce inundații. **6** *sn* (Reg) Ploaie măruntă, de scurtă durată.

zaiafet *sn* [At: AMIRAS, LET[2], III, 172 / Pl: *~uri* / V: (reg) ***zaf~***, (înv; fam) ***~ifet***, (înv) ***zăefet***, ***zăfet***, ***zaıfet***, ***zeafet***, ***zeefet***, ***zeifet***, ***ziafet***, ***ziiafet*** / E: tc ***ziyafet***] **1** (Pfm) Chef mare (cu lăutari) Si: *chiolhan*, *ospăț*. **2** (Înv; irn) Bătaie (**1**). **3** (Îvr; pcf) Bufet (**2**).

zaibăr [At: L. ROM. 1960, nr. 2, 20 / Pl: ? / E: nct] (Reg) **1-2** *s*, *a* (Soi de viță de vie) nealtoită, cu struguri hibrizi, cu bobul rotund și de culoare vineție. **3** *s* (Pex) Struguri hibrizi, cu bobul rotund și de culoare vineție. **4** (Pex) Vin din zaibăr (**3**).

zaibată *sf* [At: DLR / Pl: ? / E: ns cf *zai*[1]] (Reg; îe) **~ de om** Țipenie.

zaică *sf* [At: MARIAN, O. II, 69 / V: (reg) ***~iță*** / Pl: *~ici* și *zăici* / E: ns cf *gaiță*] **1** (Orn; reg) Gaiță (**1**) (*Garrulus glandarius*). **2** (Reg; pex; dep) Copil murdar. **3** (Reg; pex) Haină de postav făcută în casă Si: (reg) *recăl*.

zaicin *sn* vz ***zăcin***

zaicoi *sm* vz ***zăicoi***

zaie *sf* vz ***zai***[1]

zaif, ~ă *a* [At: (a. 1789) IORGA, S. D. VIII, 35 / Pl: *~i*, *~e* / E: tc ***zayıf***, ***zeif***] (Înv; d. oameni) **1** Bolnav (**2**). **2** Indispus. **3** Convalescent (**2**).

zaıfet *sn* vz ***zaiafet***

zaiflâc *sn* vz ***zaiflic***

zaiflic *sn* [At: (a. 1837) IORGA, S. D. XII, 304 / P: *za-i~* / V: ***~lâc*** / Pl: *~uri* / E: tc ***zayıflık***, ***zaiflik***] (Înv) **1** Boală (**1**). **2** Indispoziție. **3** Suferință.

zaim *sm* [At: (începutul sec. XVIII) MAG. IST. IV, 144/21 / Pl: *~i* / E: tc ***zaim***] (Tcî) **1** Persoană care posedă un lot de pământ în proprietate temporară de la sultan, cu obligația de a presta servicii militare. **2** (Îc) **~-bumbașir** Persoană care posedă un lot de pământ în proprietate temporară de la sultan, cu obligația de a presta servicii polițienești. **3** Conac al zaimului (**1**) Si: *timar*[2] (**1**).

zaimf *sn* [At: ARGHEZI, C. J. 99 / Pl: *~uri* / E: fr ***zaïmph***] (Liv) Văl.

zair *sm* [At: DN[3] / P: *za-ir* / Pl: ? / E: fr ***zaïre***] Unitate monetară în Republica Zair.

zairez, ~ă [At: ARGHEZI, C. J. 99 / P: *za-i~* / Pl: *~i*, *~e* / E: ***Zair*** + *-ez*] **1** *smf* Persoană care face parte din populația Republicii Zair. **2** *smf* Om originar din Zair. **3** *smp* Populația care locuiește în Republica Zair. **4-5** *a* Care aparține Zairului sau zairezilor (**3**). **6-7** Privitor la Zair sau la zairezi (**5**). **8** Care provine din Zair.

zaiță *sf* vz ***zaică***

zaladud *sm* [At: LEXIC REG. II, 93 / Pl: *~uzi* / E: ns cf *zălud*] (Reg) Nebun.

zalam *sn* [At: (a. 1799) IORGA, S. D. V, 555 / E: tc ***zalâm***] (Înv; îe) **A sta de ~** A sâcâi.

zalamâzdră *sf* vz ***salamandră***

zalang *i* vz ***zalanga***

zalanga *i* [At: TEODORESCU, P. P. 486 / V: (reg) ***zalang*** / E: fo cf *balang(a)*] (Rep) Cuvânt care imită sunetul produs de un clopot.

zalar *sm* vz ***zălar***

zalatină *sf* [At: ALECSANDRI, T. 670 / Pl: *~ne* / E: nct] (Rar) Mâncare nedefinită mai îndeaproape.

zală *sf* vz ***za***[2]

zalbă[1] *sf* [At: TOMESCU, GL. / Pl: *~be* / E: nct] (Reg) **1** Odihnă (**1**). **2** (Îe) **A nu avea ~** A nu avea stare. **3** (Îae) A fi excesiv de harnic.

zalbă[2] *sf* [At: LEXIC REG. II, 127 / Pl: *~be* / E: ger ***Salbe***] (Reg) Alifie.

zale *sf* vz ***za***[2]

zalf *sn* vz ***zarf***

zalfă *sf* [At: I. PAȘCA, M. 118 / V: ***zarfă***[1] / Pl: *~fe* / E: nct] (Reg) Guturai.

zalhana *sf* [At: (a. 1713) IORGA. S. D. V, 352 / V: ***sah~, zaana, zah~,*** (reg) ***~nea, zana, sălhana*** / S și: (înv) *sa~* / Pl: *~le* / E: tc ***salhane***] (Tcm) 1 (Pop) Abator rudimentar special pentru ovine, amenajat în vederea preparării pastramei și a desfacerii produselor derivate. **2** (Reg; îe) **A face zah~** A măcelări. **3** (Reg) Turmă de oi. **4** (Reg; rar) Fabrică de seu. **5** (Reg; îf *zana*) Prăvălie (**1**). **6** (Reg; îf *zana*) Hală de mărfuri. **7** Restaurant specializat în preparate din carne și organe proaspete (de ovine).

zalhanagiu *sm* [At: (a. 1742) IORGA. S. D. VI, 405 / S și: *sa~* / Pl: *~ii* / E: ***zalhana*** + *-giu*] (Înv) **1-2** *sm, a* (Persoană) care se ocupă cu strângerea vitelor pentru zalhana (**1**).

zalhanea *sf* vz ***zalhana***

zalimă *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: *~me* / E: nct] (Reg) Aliment apătos.

zalincă *sf* [At: LEX. REG. II, 64 / Pl: ? / E: ***Zalinca***] (Reg; îe) **A umbla ca o ~** A umbla de ici-colo fără rost.

zalisi *vt* [At: (a. 1821) IORGA. S. D. VIII, 136 / Pzi: *~sesc* / E: ngr ***ζαλίζω***] A zăpăci (**1**).

zaloc *sn* vz ***zălog***

zalogi *sn* vz ***zălogi***

zalud, ~ă *smf, a* vz ***zălud***

zamalț *sn* vz ***smalț***

zamalțuit, ~ă *a* vz ***smălțuit***[2]

zaman *sn* [At: NECULCE. L. 162 / Pl: ? / E: tc ***zaman***] (Înv) Prilej (**1**).

zamă *sf* vz ***zeamă***

zamârdacă *sf* [At: DLR / Pl: *~ace* / E: ns cf *zămârcă*] (Reg; csnp) **1** Lapte searbăd. **2** Zăr cu brânză.

zamba *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~le* / E: tc ***zimba***] (Reg) Potricală[1].

zambac *smn* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***zâm~*** / Pl: *~aci* sm, *~ace* sn / E: tc ***zambak***, bg ***замбак***] (Reg) **1** Crin (**1**) (*Lilium candidum*). **2** Lalea (*Tulipa gesneriana*). **3** Floare nedefinită mai îndeaproape.

zambalic *sm* [At: SCRIBAN, D. / V: ***~bulică*** *sf* / Pl: *~ici* / E: nct] (Reg) **1** Haină scurtă, confecționată din postav. **2** Haină nemțească uzată.

zambian, ~ă [At: SCÎNTEIA, 1975, nr. 10, 319 / Pl: *~ieni, ~iene* / E: ***Zambia*** + *-an*] **1** *smf* Persoană care face parte din populația Zambiei. **2** *smf* Om originar din Zambia. **3** *smp* Populația care locuiește în Zambia. **4-5** *a* Care aparține Zambiei sau zambienilor (**3**). **6-7** *a* Privitor la Zambia sau la zambieni (**3**). **8** *a* Care provine din Zambia.

zambil *sm* vz ***zimbil***

zambilă *sf* [At: MOLNAR, RET. 49/6 / V: (reg) ***~ină, ~bul*** *sn*, ***~bulă, zanb~, zanvi~, zâm~***[1], ***zâmbil***[1] *sn* (Pl: *zâmbiluri*), ***zom~*** / S și: (înv) *sa~* / Pl: *~le* / E: ngr ***τζιμπίλι***, tc ***zümbül***] **1** (Șîs *~ de grădină*) Plantă erbacee din familia liliaceelor, cu frunzele crescute dintr-un bulb, cu flori albe, galbene, roz, violete sau albastre, parfumate, așezate în ciorchine la vârful lăstarilor, care se cultivă ca plantă decorativă Si: (reg) *acintus, floarea* (**96**) *viorelei, lalea, micsă* (**1**), *miliori, tăvuși, viorele* (*Hyacinthus orientalis*). **2** (Înv; îe) **Trei lulele în două ~le** Nimic (**1**). **3** (Bot; pop; șîc **~ moțată**) Porumbei (*Muscari botryoides*). **4-5** (Bot; pop) Ceapa-ciorii (**18-19**) (*Muscari comosum, Muscari tenuiflorum*). **6** (Bot; șîc **~ de câmp**) Viorea (*Scilla bifolia*). **7** (Îrg; fig) Femeie frumoasă și cochetă. **8** (Reg) Căluș care se pune în botul iedului ca să nu sugă.

zambilea *sf* [At: GRECESCU, FL. 570 / Pl: *~ele* / E: ***zambilă*** + *-ea*] **1-2** (Șhp) Zambilă (**1**) (mică) Si: *zambilică* (**1-2**). **3-4** (Îf *zambilea*) Ceapa ciorii (**18-19**) (*Muscari comosum, Muscari tenuiflorum*) (**4-5**).

zambilică *sf* [At: TOPÎRCEANU, P. O. 29 / Pl: *~ice* / E: ***zambilă*** + *-ică*] **1-2** Zambilea (**1-2**).

zambilie *sf* [At: POGOR, HENR. 228/15 / Pl: *~ii* / E: ***zambilă*** + *-ie*] (Îvr) Mijloc prin care cineva dorește să atragă atenția unei alte persoane (de sex opus) Si: *cochetărie* (**1**).

zambină *sf* vz ***zambilă***

zambo *smi, ai* [At: GENILIE, G. 174/22 / V: ***~bru*** / E: fr, sp ***zambo***] **1-2** (Individ) născut în America dintr-un părinte indian și celălalt negru.

zambol *sn* vz ***zimbil***

zambul *sn* vz ***zambilă***

zambulă *sf* vz ***zambilă***

zambulică *sf* vz ***zambalic***

zambru *sm* vz ***zambo***

zamcă *sf* [At: NECULCE, L. 106 / Pl: *zămci* / E: pn ***zamek***] **1** (Mol; înv) Fortificație. **2** (Reg) Noroi[1] (**1**).

zamfir *sn* vz ***safir***

zamfiră *sf* [At: MARIAN, O. II, 132 / Pl: *~re* / V: (reg) ***zanf~*** / E: ns cf *Zamfira*] (Orn; Olt) Grangur (*Oriolus oriolus*).

zamfirele *sfp* [At: CV 1951, nr. 6, 28 / E: nct] (Mol) Crupe.

zamfiroi *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 178 / Pl: *~* / E: ***Zamfiră*** + *-oi*] (Orn; Olt) Grangur (**1**) (*Oriolus oriolus*).

zamislui *v* [At: C. CANTACUZINO, C. M. I, 7 / Pzi: *~esc* / E: css ***zămisli***] (Îvr) (**1-17**) A crea[1] (**1-17**).

zamnată *sf* vz ***zăgneată***

zamolitău *sn* [At: CV 1951, nr. 3, 44 / Pl: ? / E: nct] (Mar) **1** Scandal. **2** Gălăgie (**1**). **3** Neplăcere.

zamolxic, ~ă *a* [At: CONTEMP. 1957, nr. 1499, 4/10 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***Zamolxe(s)*** + *-ic*] (Rar) Care aparține cultului zeului Zamolxe.

zamoz, ~ă *a* vz ***zemos***

zampara[1] *sf* [At: POLIZU / Pl: *~le* / E: tc ***zampara*** „desfrânat"] (Tcî) **1** Petrecere. **2** Desfrânare (**6**).

zampara[2] *sf* vz ***geampara***

zamparagiu *sm* [At: GORJAN, H. II, 205/1 / Pl: *~ii* / E: ***zampara*** + *-giu*] (Fam) **1** Petrecăreț. **2** Bețiv (**1**). **3** Desfrânat (**4**) . **4** Derbedeu (**1**).

zamparalâc *sn* [At: GORJAN, H. II, 5/11 / Pl: *~uri* / E: tc ***zamparalk***] (Tcî) **1** Petrecere. **2** Desfrânare (**6**).

zamurastru *sm* vz ***samuraslă***

zamuz, ~ă *a* vz ***zemos***

zan *sn* [At: DLR / Pl: *~uri* / E: ns cf mg *zaj*[2]] (Reg) Cădere de apă.

zana[1] *sf* [At: CV 1950, nr. 4, 39 / Pl: *~le* / E: nct] (Reg) Luncă joasă și umedă.

zana[2] *sf* vz ***zalhana***

zanana *sf* vz ***zenana***

zanat *sn* vz ***zânat***

zană *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: *~ne* / E: nct] (Reg) Pastramă.

zanbilă *sf* vz ***zambilă***

zanc *sn* vz ***zancă***

zancă *sf* [At: PRIBEAGUL, P. R. 57 / V: (reg) ***zanc*** / Pl: *~nci* și *zănci* / E: srb ***zamka***] **1** (Ban; Trs) Cursă de șoareci. **2** (Ban; Trs) Laț din păr de coadă de cal pentru prins păsări sau animale. **3** (Reg) Unealtă de pescuit formată dintr-un pripon simplu cu cinci până la opt cârlige.

zanchel *sn* [At: (a. 1803) IORGA, S. D. XII, 145 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Îvr; csnp) Material textil.

zancote *sfp* [At: H XVIII, 104 / A: nct / E: nct] (Reg) Podoabe femeiești.

zand *sn* [At: ALRM II/I h 361/228 / Pl: *~uri* / E: nct] (Reg) Leaț (la gard).

zandan *sn* [At: (a. 1849) DR. III, 739 / Pl: *~uri* / E: tc ***zyndan***] (Îvr) Loc situat sub turnurile mănăstirilor, în care erau îngropați de vii cei vinovați Si: *închisoare*.

zandră *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~re* / E: nct] Câmpie de acumulare fluvio-glacială, netedă, slab înclinată.

zandură *sf* vz ***țandără***

zanfir *sn* vz ***safir***

zanfiră *sf* vz ***zamfiră***

zang *i* [At: DDRF / V: (reg) ***~a, zâng, zing*** / E: fo] Cuvânt care redă zgomotul caracteristic produs de mișcarea, lovirea etc. unor obiecte de metal sau de sticlă.

zanga *i* vz ***zang***

zangalâc *sn* [At: DLR / Pl: *~uri* / E: nct] (Reg) **1** Nărav. **2** Moft. **3** Nervozitate.

zanganea *sf* [At: PAMFILE, J. II, 51 / Pl: *~eli* / E: nct] (Reg; îcs) *Zanga-~eli* (sau *de-a ~elile*) Joc de copii la care participă numai băieți.

zangara *sf* [At: SEVASTOS, N. 282 / Pl: *~le* / E: ns cf *zdrancana*] **1** (Reg; lpl) Zorzoană (**1**). **2** (Reg; lpl) Podoabe de nichel și de alamă aplicate

pe hamuri. **3** (Reg; Ipl) Mărunțișuri. **4** (Reg; îe) **A pica într-o ~ (a naibii)** A avea un necaz (mare). **5** (Pop) Dans popular românesc nedefinit mai îndeaproape. **6** (Pop) Melodie după care se dansează zangaraua **(5)**.

zangât *sn* vz ***zângât***

zangloavă *sf* vz ***zângloabă***

zanichelie *sf* [At: BRANDZA, FL. 462 / Pl: *~ii* / E: ***Zannichellia (palustris)***] (Bot; reg) Mătrită^1 **(1)** (*Zannichellia palustris*).

zantocsilă *sf* [At: BREZOIANU, A. 115/17 / Pl: ? / E: nct] (Rar) Plantă nedefinită mai îndeaproape.

zanvilă *sf* vz ***zambilă***

zaot *s* vz ***zăuăt***

zaote *sfp* [At: GL. OLT. / E: ns cf *za^2*] (Reg) Pripon^1.

zap^1 *i* [At: TDRG / V: ***zapa*** / E: fo] (Reg; are) Cuvânt care imită lătratul câinelui.

zap^2 *smn* [At: PRIBEAGUL, P. R. 86 / V: (reg) ***~t*** *sm*, ***zepi*** *smp*, ***zept*** / Pl: *~i* sm, *~uri* sn / E: mg ***záp***] (Reg) **1-3** Fuscel **(6-8)**. **4** (Reg; Ipl) Suport de susținere la scară.

zap^3 *sn* [At: PAMFILE, A. R. 264 / Pl: *~uri* / E: nct] **1** (Mol) Obrăznicie **(1)**. **2** (Reg) Tifos^1 **(1)**.

zapa *i* vz ***zap^1***

zapad *sn* vz ***zapat***

zapartă *sf* [At: CIHAC, II, 469 / V: ***zăpâr~, zăpârță^1*** / Pl: *~te* / E: bg ***запартa***] (Înv) Mustrare **(1)**.

zapat *sn* [At: ANTIPA, P. 369 / V: ***~ad*** / Pl: ? / E: rs ***запад***] (Mol) Vânt care bate din nord-vest.

zapateado *sn* [At: DER / P: *~te-a~* / Pl: ? / E: sp ***zapateado***] **1** Dans solistic de origine spaniolă, în măsură ternară, executat prin mișcări ritmice cu accente marcate de lovituri de călcâi. **2** Melodie după care se dansează zapateado **(1)**.

zapâște *sms* vz ***zapârste***

zapcă *sf* vz ***zatcă***

zapcea *sf* vz ***zapcială***

zapcială *sf* [At: ALECSANDRI, T. 1033 / P: *~ci-a~* / V: ***zapcea, zăpcea, zăp~*** / Pl: *~iele* și *~ieli* / E: ***zapcii + -eală***] (Mol; înv) Zapcilâc **(2)**.

zapcialâc *sn* vz ***zapcilâc***

zapciarlâc *sn* vz ***zapcilâc***

zapcie *sf* [At: PONTBRIANT, D. / V: ***zăpcia*** / Pl: *~ii* și *zăpcii* / E: ***zapciu + -ie***] **1-2** Local în care își avea sediul zapciul **(2, 16)** Si: (îvp) *zapcierie* **(2-3)**. **3** (Înv) Subprefectură **(1)**.

zapcierie *sf* [At: TDRG / P: *~ci-e~* / Pl: *~ii* / E: ***zapciu + -ărie***] (Îvp) **1** Zapciu **(3)**. **2-3** Zapcie **(1-2)**. **4** Subprefectură **(1)**.

zapciesc, ~ească *a* [At: SCRIBAN, D. / P: *~ci-esc* / Pl: *~ești* / E: ***zapciu + -esc***] (Înv) **1-2** Care este specific zapciului **(2, 16)**. **3-4** Care se referă la zapciu **(2, 16)**. **5-6** Care provine de la zapciu **(2, 16)**. **7-8** De zapciu **(2, 16)**. **9** (Fig) Sumar. **10** Aspru.

zapciește *av* [At: SCRIBAN, D. / P: *~ci-eș~* / E: ***zapciu + -ește***] (Înv) **1-2** Ca zapciii **(2, 16)**.

zapcii [At: NECULCE, L. 373 / V: ***zăpci, zăpcia^2***, (înv) ***zăp~*** / Pzi: *~esc* / E: ***zapciu***] **1** *vt* (Înv; c. i. persoane) A încasa cu forța dările sau datoriile Si: *a executa* **(16)**. **2-3** *vi* (Rar) A trăi ca un zapciu **(2, 16)**.

zapciitură *sf* [At: NECULCE, L. 71 / Pl: *~ri* / E: ***zapcii + -itură***] (Înv) Zapcilâc **(2)**.

zapcilâc *sn* [At: (a. 1741) URICARIUL, X, 59 / V: ***~cial~, ~ciarl~, ~lic, ~cirl~*** / Pl: *~uri* / E: ***zapciu + -lâc***] (Înv) **1** Zapciu **(3)**. **2** Încasare a dărilor sau a datoriilor făcând uz de forță Si: *executare* **(14)**, (înv) *zapcială*, (înv) *zapciitură*.

zapcilic *sm* vz ***zapcilâc***

zapciret *sn* [At: (a. 1795) ȘIO II$_1$, 385 / Pl: *~uri* / E: ***zapciu***] (Îvr) Zapciu **(3)**.

zapcirlâc *sn* vz ***zapcilâc***

zapciu *sm* [At: NECULCE, L. 179 / V: (înv) ***zaciu, zăp~*** / Pl: *~ii* / E: tc **zaptçi*, cf bg *заптия*] **1** (În evul mediu în Țara Românească) Rang de conducător al unei plase care strângea dările. **2** Persoană care are rangul de zapciu **(1)** Si: (reg) *zbir^1* **(3)**. **3** Funcția zapciului **(2)** Si: (îvp) *zapcierie* **(1)**, (înv) *zapcilâc* **(1)**, (îrg) *zapciret*. **4** Titlul zapciului **(2)**. **5** Perioadă în care se exercită funcția de zapciu **(3)**. **6** (Pex) Subprefect **(1)**. **7** (Îrg; îe) **A sta ~** A supraveghea și a grăbi pe cineva. **8** (Rar) Primar^2. **9** (Reg) Îngrijitor de drum. **10** (Înv) Grad în armată, echivalent cu cel de căpitan **(1)**. **11** (Înv) Persoană care are gradul de zapciu **(10)**. **12** (Înv) Funcția zapciului **(11)**. **13** (Înv) Titlul zapciului **(11)**. **14** (Înv) Perioadă în care se exercită funcția de zapciu **(12)**. **15** (Înv) Agent de poliție. **16** (Înv) Persoană care are gradul de zapciu **(15)**. **17** (Înv) Funcția zapciului **(16)**. **18** (Înv) Titlul zapciului **(16)**. **19** (Înv) Perioadă în care se exercită funcția de zapciu **(17)**. **20** (Înv; pex) Jandarm. **21** (Înv; fam; prt) Om rău Si: *câine* **(11)**.

zapes *sn* vz ***zapis***

zapis *sn* [At: (a. 1600) CUV. D. BĂTR. I, 100/30 / V: ***~pes***, (înv) ***~ă*** *sf*, (reg) ***~t*** / A și: *zapis* / Pl: *~e* și *~uri* / E: slv ***записъ***] **1** (Îvp) Dovadă scrisă Si: *act* **(4)**, *certificat* **(1)**, *document* **(1)**, (îrg) *Zapiscă* **(1)**. **2** (Înv; îs) ~ *de frăție* Contract. **3** (Îvr) Testament **(1)**.

zapisă *sf* vz ***zapis***

zapiscă *sf* [At: SADOVEANU, O. XVIII, 362 / V: (reg) ***țâpușcă***, (reg) ***țipișcă*** / Pl: *~iște* și (rar) *~iști* / E: rs ***записка***] **1** (Îrg) Zapis **(1)**. **2** (Înv) Certificat de deces. **3** (Înv) Bilet **(1)**. **4** (Înv) Raport. **5** (Îvr) Citație **(1)**. **6** (Reg) Recipisă pentru bani. **7** (Pex) Fițuică **(1)**. **8** (Reg) Act care nu are o importanță prea mare.

zapist *sn* vz ***zapis***

zaplagiu *sn* vz ***zăplaz***

zaplaj *smn* vz ***zăplaz***

zaplan *sm, a* vz ***zăplan***

zaplaț *sn* vz ***zăplaz***

zaplaz *sn* vz ***zăplaz***

zaplăt *sn* [At: DAMÉ, T. 89 / V: ***~let*** / Pl: *~uri* / E: nct] (Reg) **1** Scândură fasonată care alcătuiește fundul butoiului. **2** Gaură pătrată făcută în fundul butoiului, astupată cu tinichea prinsă cu șuruburi. **3** Capac cu care se închide etanș butoiul după ce a fermentat mustul. **4** Capac (cu care se acoperă deschizătura prin care se pătrunde în pod).

zaplet *sn* vz ***zaplăt***

zapon *s* [At: DC / Pl: ? / E: dc] Colorant organic solubil, utilizat pentru colorarea lacurilor de nitroceluloză, a baiturilor, a lacurilor de coloranți etc.

zaponlac *s* [At: MDT 469 / Pl: ? / E: ***zapon + lac***] Lac de nitroceluloză colorat cu zapon în diferite nuanțe, care este folosit la acoperirea metalelor.

zapor^1 *sn* vz ***zăpor^1***

zapor^2 *sn* vz ***zăpor^2***

zaporoj, ~ă [At: SADOVEANU, O. XIII, 234 / Pl: *~i, ~e* / E: drr ***Zaporojie***] (Rar) **1** *sf* Loc de baștină al zaporojenilor **(2)**. **2-3** *sm* Zaporojean **(4-5)**.

zaporojean, ~că [At: HELIADE, O. II, 365 / Pl: *~eni* / E: ***Zaporojie + -ean***] **1** *smf* Persoană care face parte din populația orașului Zaporojie. **2** *smf* Om originar din orașul Zaporojie. **3** *smp* Populația care locuiește în orașul Zaporojie. **4-5** *sm, a* (Cazac) care făcea parte dintr-o organizație autonomă ucraineană, cu caracter militar, care a funcționat între sec. XVI și sec. XVIII, așezată în aval de pragurile Niprului Si: (rar) *zaporoj* **(2-3)**. **6-7** *a* Care aparține zaporojenilor **(3, 4)**. **8-9** *a* Privitor la zaporojeni **(3, 4)**. **10** *a* Care provine din Zaporojie. **11** *sm* (Reg; fig) Vlăjgan. **12** *sfa* Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **13** *sf* Melodie după care se execută zaporojeanca **(12)**.

zapost *sns* vz ***zăpost***

zapostire *sf* vz ***zăpostire***

zapostit *sn* vz ***zăpostit***

zapoveadă *sf* [At: (a. 1626) I. BIANU, D. R. 131 / Pl: *~ezi* / E: slv ***заповѣдь***] (Înv) Poruncă **(1)**.

zaprașcă *sf* [At: LEXIC REG. 112 / Pl: ? / E: ucr ***запражка***] (Reg) Rântaș.

zapreștenie *sf* [At: PSALT. 151 / Pl: *~ii* / E: slv **запрѣщение**] (Îvr) Mustrare (1).

zapsî *v* vz *zăpsi*

zapt *sn* [At: (a. 1760) URICARIUL. XX. 95 / Pl: *~uri* / E: tc *zapt*] (Tcî) **1-2** Autoritate (**4-5**). **3** Posesie. **4** (Îe; d. averi, proprietăți etc.) **A face ~** A-și însuși cu forța Si: *a acapara, a confisca, a sechestra*. **5** (Îae; d. averi, proprietăți etc.) A opri (**1**). **6** (Îae; d. averi, proprietăți etc.) A disciplina (**1**). **7** (Îae; d. averi, proprietăți etc.) A jefui.

zapt-feriman *sn* vz *zapt-ferman*

zapt-ferman *sn* [At: CANTA. LET. III, 186/16 / V: *~riman* / Pl: ? / E: tc *zapt fermani*] (Tcî) Decret de numire Si: *ordin*.

zapt *sm* vz *zap*[2]

zaptui *vt* [At: LEXIC REG. 112 / Pzi: *~esc* / E: *zapt* + *-ui*] (Reg; c. i. persoane) A necăji.

zapur *sn* vz *zăpor*

zar[1] *sn* [At: BOLLIAC, O. 280 / Pl: *~uri* / E: tc *zar*] **1** Cub mic de os (sau de lemn, de material plastic etc.), pe fețele căruia sunt imprimate puncte de la unu la șase, care se folosește la anumite jocuri de noroc, prin aruncare Si: (arg) *babaroase* (**1**), (înv) *coțcă* (**1**), (rar) *prăval*, (reg) *prăvălie*, (îvr) *prăvălici*. **2** (Pex; lpl) Joc de noroc care se joacă cu zaruri (**1**). **3** (Îs) *~ de învârtit* Ruletă. **4** (Îe) **~urile au fost aruncate** Decizia a fost luată. **5** (Fam; îs) *A juca ~uri* A juca barbut. **6** Piesă cubică de metal care face parte din elementele războiului de țesut.

zar[2] *sn* [At: LB / V: (reg) *zară* / Pl: *~uri* / E: mg *zér*] **1** (Pop) Mecanism montat la ușă, la poartă etc. pentru a o închide Si: *broască* (**23**), *zăvor* (**1**). **2** Lanț cu lacăt. **3-4** (Reg) Clanță (**1-2**). **5** (Trs) Sistem de bârne dispuse într-un anumit fel, care se folosește la oprirea plutelor lungi.

zar[3] *sn* vz *zahăr*

zaraf *sm* [At: (a. 1727) IORGA, S. D. X, 415 / V: *zăr~* (S și: *săraf*) / S și: *sa~* / Pl: *~i* / E: tc *sarraf*] (Îvp) **1** Casier al vistieriei. **2** (Gmț) Membru al grupului de colindători, care strânge banii. **3** Persoană care se îndeletnicea cu schimbarea banilor. **4-5** Bancher (**1-2**). **6-7** (Reg) Bijutier (**1-2**).

zarafir *sn* [At: ȘIO II₁, 386 / Pl: *~uri* / E: tc *seraser* cf *fir*] (Pop) **1** Fir de aur. **2** (Pex) Brocart.

zarafiță *sf* [At: DM / Pl: *~țe* / E: *zaraf* + *-iță*] **1-2** (Pop) Soția zarafului (**4-5**).

zaraflâc *sn* vz *zaraflâc*

zaraflâc *sn* [At: (a. 1825) DOC. EC. 349 / V: *~lăc*, *~lic*, *zăraf~* / S și: *sa~* / Pl: *~uri* / E: tc *sarräflyk*] (Înv) **1-2** Zărăfie (**3-4**). **3-4** Câștig al zarafului (**1**, **3**). **5-6** Bagatelă (**1**, **4**).

zaraflic *sn* vz *zaraflâc*

zaraphanea *sf* vz *tarapana*

zarar *sn* [At: COMAN, GL. / Pl: *~uri* / E: tc *zarar – Zarar ioc* < *zararu yok*] (Îrg) **1** Pagubă (**1**). **2** (Îe) **~ ioc** (sau **n-are ~**) Nu e nici o pagubă.

zaratit *sn* [At: LTR² / Pl: *~uri* / E: nct] Carbonat bazic de nichel natural, de culoare verde.

zară[1] *sf* [At: ANON. CAR. / V: (reg) *d~*, *dzarî*, *zea~* / Pl: *~re* / E: ns cf *zer*] (Pop) **1-2** Zer (**1**. **5**). **3** Lapte bătut. **4** (Mol) Brânzeturi (**1**).

zară[2] *sf* vz *zar*[2]

zară[3] *sf* vz *zare*

zarba *sf* vz *zarpa*

zarbah *sm* vz *zarpa*

zarbă *sf* vz *zarvă*

zarcanadea *sfa* vz *zarnacadea*

zarcanadică *sf* [At: DLR / Pl: *~ici* / E: css *zarcanadică*] (Șhp) **1-4** Zarnacadea (**1-2**) (mică).

zardalea *sf* vz *zarzără*

zardava *sf* vz *zerdava*

zardiță *sf* vz *zgărdiță*

zare *sf* [At: CORESI, EV. 440 / V: (rar) *~ră*[3] / Pl: *zări* și (reg) *~* / E: vsl **зарꙗ**] **1** (Îvp; adesea urmat de determinări care arată felul) Rază (**1**). **2-3** (Rar; îlav) **Cale de o ~** Pe (sau la) o distanță mare. **4** (Îe) **A se uita** (sau **a privi**) **în ~** (la ceva) A privi un obiect (transparent) așezându-l în dreptul unei surse de lumină, pentru a-l vedea mai bine. **5** (Pop; îe) (**O**) **~ de...** O cantitate mică de... **6** (Îlav; îcn) **~ de ...** (sau **de ~**) Deloc. **7** (Pan) Privire (**1**). **8** (Pop; pex) Răsărit. **9** (Pop) Orizont (**1**). **10** (Îlav) **În ~** (sau, rar, lpl **zări**) La orizont (**1**). **11-12** (Pex; îal) Departe (**1-2**). **13**(Îlav) **În ~a zărilor** (sau **zărilor zării**, **zări de zări**) Foarte departe. **14** (Îlav) **Din ~a** (**depărtată**) (sau **zări**) Din depărtări. **15** (Pex; lpl) Văzduh. **16** (Îs) *Patru zări* Cele patru puncte cardinale. **17** (Înv) Margine. **18** (Îvp) Culme (**1**). **19** (Înv) Vedenie. **20** (Bot; înv; îc) **Zara-soarelui** Floarea-soarelui (*Helianthus annus*).

zarf *sn* [At: (a. 1765) IORGA, S. D. VII, 223 / V: *zalf* / Pl: *~uri* / E: tc *zarf*] (Înv) **1** Suport metalic lucrat în filigran, în care se punea felegeanul sau paharul de ceai. **2** (Îlav) **În ~uri** În relief. **3** Vas în formă de cupă.

zarfă[1] *sf* vz *zalfă*

zarfă[2] *sf* vz *zarvă*

zargan *sm* vz *zărgan*

zarif, ~ă *a* [At: (a. 1801) IORGA, S. D. VIII, 38 / Pl: *~i*, *~e* / E: tc *zarif*] (Înv) **1** Frumos (**1**). **2** Elegant (**1**). **3** Nostim. **4** Delicat (**1**).

zarifior, ~oară *a* vz *zărifior*

zariflâc *sn* [At: AR (1832), 68¹/40 / V: (înv) *~lic* / Pl: *~uri* / E: tc *zariflık*] (Înv) **1** Frumusețe (**1**). **2** Eleganță (**9**). **3** Cochetărie (**1**). **4** (Ccr) Podoabă (**1**).

zariflic *sn* vz *zariflâc*

zariște *sf* [At: POGOR, HENR. 228 / V: (rar) *zăr~*, (înv) *zer~* / Pl: *~ti* / E: *zare* + *-iște*] **1** (Pop) Orizont (**1**). **2** (Pop) Văzduh. **3** (Pop; fig) Margine (**1**). **4** (Reg) Poiană (**1**). **5** (Reg) Pădure rară. **6** (Înv; îf *zeriște*, rar *zăriște*) Ruină (**1**).

zarmacliu *sm* [At: FURNICĂ, I. C. XXIX / Pl: *~ii* / E: nct] (Înv) Monedă în valoare de cinci lei.

zarmacup *sm* [At: I. BRĂESCU, M. 80 / Pl: *~i* / E: tc *zeri mahbub*] (Înv) Monedă de aur Si: *galben* (**25**).

zarnacadea *sf* [At: ALECSANDRI, T. 511 / V: (reg) *sarca~*, *~dei* *smp*, *zarcanadele* *sfp* / Pl: *~ele* / E: tc *zerinkadeh*] (Bot) **1** Plantă erbacee din familia amaryllidaceae, cu bulb ovoidal, cu tulpină comprimată, cu frunze lineare, obtuze și cu flori mari, galbene, solitare la vârful tulpinei Si: (reg) *burț*, *coprină*, *ghiocel*, *ghiocel-de-grădină*, *narcisă*, *narcis-galben*, *zarcanadică* (**1**) (*Narcissus pseudonarcissus*). **2** Plantă erbacee din familia amaryllidaceae, cu bulb ovoidal, tunicat, cu tulpină comprimată, cu frunze lineare, obtuze, cu flori mari, solitare la vârful tulpinii, plăcut mirositoare Si: (reg) *coprină*, *ghiocel*, *ghiocel-de-grădină* (*Narcissus tazetta*). **3** (Reg) Coprină (*Narcissus poeticus*). **4** (Reg) Coprină (*Narcissus stellaris*). **5** (Reg) Lalea (*Tulipa biebersteiniana*).

zarnacadei *smp* vz *zarnacadea*

zarnă [At: CV 1949, nr. 9, 33 / Pl: *~ne* / E: nct] (Reg) **1** *sf* Persoană invidioasă și răutăcioasă. **2** *av* Haihui (**3**). **3** *sf* Sărac.

zarobi *v* vz *zorobi*

zarpa *sf* [At: (a. 1579) HEM, 65 / V: *~rba*, *~rbah*, *~h*, *zărba*, *zerban*, *zerbap* / Pl: *~le* / E: tc *zerbaf*] **1** (Îvp) Brocart. **2** (Pex) Haină confecționată din zarpa (**1**).

zarpah *sn* vz *zarpa*

zarpalatec, ~ă *smf*, *a* vz *zărpălatic*

zarțale *sfp* [At: CADE / V: (reg) *zăr~*, *~rzale*, *zărzale*, *zârte*, *zârți*, *zirți* / E: bg **зърцала**] (Reg) Ochelari (**1**).

zarvă *sf* [At: VARLAAM, C. 432 / V: (înv) *~rbă*, *~rfă*[2], *zearvă* / Pl: *~ve*, (rar) *zărvi* / E: ns cf ucr *зарва* „ruptură", *зарватися* „a se rupe; a începe gâlceava"] **1** (Îvp) Zgomot (**8**). **2** Mișcare intensă în toate direcțiile efectuată de oameni, de vehicule etc. Si: *agitație* (**1**), *frământare* (**9**), *vâlvă*, (reg) *zavăt* (**2**), *zarvură* (**2**). **3** Schimb de cuvinte (aspre) între două sau mai multe persoane Si: *ceartă* (**1**), *discuție* (**5**), (pop) *gâlceavă* (**2**), *scandal*, *sfadă*, *vorbă*.

zarvăt *sn* [At: LUC. VII, 475 / Pl: *~vete* / E: *zarvă* + *-et*] (Reg) **1** Zgomot (**8**). **2** Zarvă (**2**).

zarvură *sf* [At: GRAIUL, I, 224 / Pl: *~re* / E: *zarvă* + *-ură*] (Reg) **1** Zgomot (**8**). **2** Zarvă (**2**).

zarzachie *sf* [At: PĂSCULESCU, L. P. 160 / Pl: *~ii* / E: *zarzăr* + *-chie*] (Reg) **1-2** Loc plantat cu zarzări (**1-2**).

zarzală *sf* vz *zarzără*

zarzale *sfp* vz *zarțale*

zarzalină *sf* vz *zărzălină*

zarzam *sn* vz *sărsam*

zarzan *sm* vz *zarzăr*

zarzana *sf* vz *zorzoană*

zarzar[1] *sm* vz *zarzăr*

zarzar[2] *sm* vz *zarzără*

zarzară *sf* vz *zarzără*

zarzavagioaică *sf* [At RESMERIȚĂ D. / Pl: *~ice* / E: *zarzavagiu* + *-oaică*] (Fam) Negustoreasă de zarzavat.

zarzavagiu *sm* [At: PR. DRAM. 257 / Pl: *~ii* / E: tc *zarzavatçi* cf bg *зарзаватчия*] **1** Negustor de zarzavat Si: (tcî) *baccevan*, (reg) *sârvian*. **2** Grădinar care cultivă zarzavaturi.

zarzavat *sn* [At: (a. 1792) IORGA, S. D. XIV, 133 / V: (reg) *zarzăv~*, (înv) *zer~* / Pl: *~uri* și (reg) *~e* / E: tc *zarzavat, zerzevat*, bg **зарзават, зерзеват**] **1** (De obicei csc) Plante comestibile, cultivate în grădini, sere, loturi specializate etc. de la care se consumă mai ales frunzele sau rădăcinile Si: *verdețuri*. **2** (Pex; șîs *~ de supă*) Rădăcină de morcov, pătrunjel, păstârnac, țelină etc. (folosită la prepararea supei). **3** (Fig; irn) Garnitură de flori artificiale cu care se împodobesc uneori pălăriile de damă.

zarzavela *sm* [At: ȘĂINEANU[2] / Pl: ? / E: ngr **ζαρζαβούλης**] (Înv; fam) Diavol (**1**).

zarzăl *sm* vz *zarzăr*

zarzălă *sf* vz *zarzără*

zarzălie *sf* vz *zarzără*

zarzăn *sm* vz *zarzăr*

zarzănă *sf* vz *zarzără*

zarzăr *sm* [At: GENILIE, G. 186/19 / V: (reg) *~zan*, *~zar*[1], *~ăl*, *~ăn*, *~zun*, (înv) *~zer* / Pl: *~i* / E: drr *zarzără*] **1** Pom fructifer din familia rozaceelor, asemănător cu caisul, cu frunze lat-ovale, cu flori mici, albe, cu fructe sferice mici, de culoare galbenă-portocalie sau roșie pătată, cu gust dulce-acrișor și cu sâmburi amari Si: (reg) *cais* (**1**), *piersic*, *piersic de vară*, (reg) *tinghirel*, *zărzălui*, *zordolini* (*Armeniaca vulgaris*). **2** (Reg) Corcoduș (*Prunus cerasifera*).

zarzără *sf* [At: AR (1832), 2322/33 / V: *~rdalea* (Pl: *zardalei*) *~zală*, (rar) *~zar*[2] *sm*, *~zară*, (îrg) *~ălă*, *~ălie*, *~ănă* (Pl: *zarzăne* și *zarzone*), *~re* (Pl: *zarzăre*, *zarzări*), (înv) *~zeră*, *~zină*, *zărzălie* / Pl: *~re* și (reg) *~ri* / E: bg **зарзала**] **1** (Înv; îs) *~ timpurie* Fruct al zarzărului (**1**) Si: (reg) *caisă*, (reg) *caisină* (**1**), *jordolină*, *măgdălană*, *măndulă*, *tinghirea*, *zordolină*. **2** (Reg) Corcodușă (**1**).

zarzăre *sf* vz *zarzără*

zarzărel *sm* vz *zărzărel*

zarzer *sm* vz *zarzăr*

zarzeră *sf* vz *zarzără*

zarzină *sf* vz *zarzără*

zarzuelă *sf* [At: DER / Pl: *~le* / E: sp *zarzuela*] Gen al operetei spaniole, asemănător operei comice franceze, caracterizat prin introducerea unor interludii muzicale în cadrul unei piese de teatru.

zarzun *sm* vz *zarzăr*

zas *sn* vz *zaț*

zasc *sn* [At: LB / V: *zațc* / Pl: *~uri* / E: mg *ászok*] **1** (Înv) Stelaj. **2** (Reg) Fiecare dintre bucățile de lemn pe care se pun butoaiele în pivniță, ca să nu le putrezească fundul sau să nu se clatine Si: (pop) *căpătâi* (**18**), *podval*[2]. **3** (Reg) Bârnă pe care se sprijină podeaua unei case.

zaschiu *sm* vz *saschiu*

zasite *sfp* vz *zăsite*

zaslău[1] *sn* [At: ALR II/I h 209 / V: (reg) *lazl~*, (reg) *zazl~*, (reg) *zăs~* / Pl: *~laua* / E: mg *zászló*] (Reg) **1** Steag la nuntă. **2** (Pex) Steag la armată.

zaslău[2] *s* [At: DLR / Pl: ? / E: nct] (Reg) Lavină.

zastal *sn* vz *zăstal*

zastalniță *sf* vz *zăstalniță*

zastavă *sf* [At: AR (1831), 90[2]/13 / Pl: *~ve* / E: rs **застава**] (Rsî) **1-2** Barieră (**1-2**).

zastâmp *sn* vz *zăstimp*

zastup *sn* [At: ANTIPA, P. 551 / Pl: *~uri* / E: rs, ucr **заступ**] (Reg) Hârleț mare folosit la curățatul fundului bălților.

zat *sn* vz *zaț*

zatâng *sn* [At: AGÂRBICEANU, S. 371 / Pl: *~uri* / E: ns cf *otânc*, *otinc*] (Reg; csnp) Ciomag (**1**).

zatcă *sf* [At: HEM 1758/2 / V: *zadcă*, *zapcă*, *zât~*, *zet~* / Pl: *~tce* și (reg) *zătci* / E: bg **задка**] **1** (Pop; la războiul de țesut) Vergea de lemn care se introduce într-unul din capetele sulului dinapoi pentru a-l putea învârti, astfel ca urzeala să stea întinsă tot timpul Si: (pop) *slobozitor*. **2** (Reg) Unealtă de tors nedefinită mai îndeaproape. **3** (Reg) Bucată de lemn cu care poți azvârli. **4** (Fam; îf *zâtcă*) Nas.

zaticni *v* vz *zăticni*

zatocenie *sf* [At: M. COSTIN, O. 248 / Pl: *~ii* / E: rs **заточение**] (Rsî) (**1-7**) Exil (**1-7**).

zaton *sn* vz *zăton*

zatoni[1] *sn* vz *zăton*

zatoni[2] *v* vz *zătoni*[2]

zator *sn* vz *zător*

zatulă *sf* vz *zătulă*

zaț *sn* [At: DDRF / V: (reg) *zas*, *zat* / Pl: *~uri* / E: ger *Satz*] **1** Text cules cu litere de plumb și așezat în rânduri și în forme de dimensiunile paginilor, gata pentru tipărit. **2** (Pex) Tipar. **3** Strat gros, consistent (de obicei de cafea), care se depune pe fundul unui vas, prin limpezirea unui lichid Si: *drojdie* (**2**), (înv) *telvea*. **4** (Pex; nob) Depunere (**2**).

zațbret *s* [At: V. MOLIN, V. T. 86 / Pl: ? / E: ger *Satzbrett*] (Tip; rar) Fundament (**2**).

zațc *sn* vz *zasc*

zauă[1] *sf* vz *za*[2]

zauă[2] *sf* vz *zi*

zaucă *sf* [At: GL. OLT. / Pl: *~uci* / E: nct] (Reg) Pripon[1].

-zaur [At: DN[3] / S și: *-saur* / E: fr *-saure*] Element secund de compunere savantă cu semnificația „reptilă“.

zaușniță *sf* [At: ȘEZ. X, 115 / Pl: *~țe* / E: ucr **заушниця**] (Îrg) **1-2** Brâncă[1] (**1, 7**).

zavaidoc *sn* [At: SCRIBAN, D. / V: *zaba~* / Pl: *~oace* / E: nct] (Reg; mpl) **1** Năbădăi (**1**). **2** (Îe) **A băga în ~oace** A înfiora. **3** Pumni.

zavaidocea *sma* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: *zavaidoc* + *-ea*] (Reg) Scandalagiu.

zaval *sn* [At: ANTIPA, P. 193 / Pl: *~e* / E: rs **завал**] **1** Prăval (**1**). **2** Înlănțuire de mai multe bălți mici care comunică între ele.

zavalaș *am* [At: ȘIO II₁, 388 / V: *zăv~*, *zăvăl~* / Pl: *~i* / E: ns cf tc *zavallı*] (Reg) Sărman.

zavarcă *sf* [At: DLR / Pl: ? / E: nct] (Reg; dep) Femeie bețivă Si: *bețivă* (**1**), *bețivană* (**1**).

zavatră *sf* vz *zăvează*

zaveadă *sf* vz *zăvează*

zaveasă *sf* vz *zăvează*

zaveazdă *sf* vz *zveazdă*

zavelcă *sf* vz *zăvelcă*

zaveră *sf* [At: (a. 1830) IORGA, S. D. XV, 25 / V: *zea~* / Pl: *~re* / E: bg **завера**] **1** (Îvp) Mișcarea revoluționară de la 1821 organizată împotriva stăpânirii turcești (cu ramificație și în țările românești). **2** (Pgn) Revoltă (**1**). **3** (Îlav) **De când cu ~ra** De mult. **4** (Fam) Agitație (**1**). **5** Gălăgie (**1**).

zavergisi *vr* [At: ALECSANDRI, T. 92 / Pzi: *~sesc* / E: *zavergiu* + *-isi*] (Înv) A se răzvrăti.

zavergiu *sm* [At: HELIADE, O. II, 365 / Pl: *~ii* / E: **zaveră** + *-giu*] **1** (Pop) Eterist (1). **2** (Pgn) Răzvrătit (1). **3** (Îvp; pcf cu *zavragiu*) Scandalagiu.

zaverime *sf* [At: ZILOT, CRON. 344 / Pl: *~mi* / E: **zaveră** + *-ime*] (Înv) **1-3** Mulțime de zavergii (**1-3**). **4-6** Totalitate a zavergiilor (**1-3**).

zavescă *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: ? / E: nct] (Înv) Taxă specială plătită vistieriei în evul mediu, în Moldova, pentru redeschiderea unui proces.

zaveză *sf* vz **zăvează**

zavisliv, ~ă *a* vz **zavistliv**

zavisnic, ~ă *smf, a* vz **zavistnic**

zavist *sn* vz **zavistie**

zavisti *v* vz **zavistui**

zavistic, ~ă *smf, a* vz **zavistnic**

zavistie *sf* [At: COD. VOR[2] 72[v]/13 / P: *~ti-e* / V: (îvp) *zavist*, *~tru*, *~tu* *sn* (Pl: *zavisturi*) / Pl: *~ii* / E: slv **завнсть**] **1** (Îvp) Invidie. **2** (Îvp) Gelozie (1). **3** (Îvp) Ură. **4** (Îvp) Intrigă. **5** (Îvp; pex) Uneltire. **6** (Îvp) Ceartă (1). **7** (Îvp; pex) Discordie (1). **8** (Reg; mpl) Poznă.

zavistii *v* vz **zavistui**

zavistios, ~oasă [At: HELIADE, O. II, 347 / P: *~ti-os* / V: *zăv~* / Pl: *~oși*, *~oase* / E: **zavistie** + *-os*] **1-2** *smf, a* (Îrg) Invidios. **3-4** *smf, a* (Îrg) Gelos (**1-2**). **5-6** *smf, a* (Îrg) Dușmănos. **7-8** *smf, a* (Îrg) Intrigant. **9-10** *smf, a* (Îrg) Certăreț (**1-2**). **11-13** *a* (Îrg; d. acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Care exprimă invidie (sau gelozie, ură) Si: (îrg) *zavistnic* (**11-13**), *zavistuitor* (**11-13**). **14** *a* (Reg) Isteț. **15** *a* (Reg) Poznaș.

zavistliv, ~ă *a* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 93[v]/12 / V: *~isliv* / Pl: *~i*, *~e* / E: slv **завистьливъ**] (Înv; d. oameni) **1** Invidios. **2** Gelos (2). **3** Dușmănos. **4** Intrigant. **5** Certăreț (2).

zavistnic, ~ă [At: VARLAAM, C. 362 / V: (înv) *zavisnic*, *zavistic*, *~tru*[2], *~tuvnic*, *zăvisnic*, *zăv~* / Pl: *~ici*, *~ice* / E: vsl **завистьникъ**] **1-2** *smf, a* (Îrg) Invidios. **3-4** *smf, a* (Îrg) Gelos. **5-6** *smf, a* (Îrg) Dușmănos. **7-8** *smf, a* Intrigant. **9-10** *smf, a* (Îrg) Certăreț (**1-2**). **11-12** *a* (Îrg; d. acțiuni ale oamenilor) Zavistios (**11-13**). **14** *smf* (Înv) Rival. **15** *a* (Reg) Care face șotii (1) Si: (reg) *șotelnic*.

zavistnicie *sf* [At: FURTUNĂ, V. 55 / V: *~ișt~* / Pl: *~ii* / E: **zavistnic** + *-ie*] (Înv) **1** Invidie. **2** Gelozie (1). **3** Ură.

zavistru[1] *sn* vz **zavistie**

zavistru[2] *a* vz **zavistnic**

zavistu *sn* vz **zavistie**

zavistui [At: PO 99/25 / V: *~ti*, *~tii*, *zăv~* / Pzi: *~esc* / E: **zavistie** + *-ui*] **1** *vt* (Îrg; fșa) A invidia. **2** *vt* (Îrg; fșa) A urî. **3-4** *vti* (Înv) A unelti. **5-6** *vtr* (Pex) A (se) compromite (**1-2**).

zavistuire *sf* [At: HELIADE, O. II, 347 / P: *~tu-i~* / Pl: *~ri* / E: **zavistui**] (Înv) **1** Invidie. **2** Ură. **3** Uneltire. **4-5** Compromitere (**1-2**).

zavistuitor, ~oare *smf, a* [At: CANTEMIR, HR. 138 / P: *~tu-i~* / Pl: *~i*, *~oare* / E: **zavistui** + *-tor*] (Înv) **1-2** *smf, a* (Îrg) Invidios. **3-4** *smf, a* (Îrg) Gelos. **5-6** *smf, a* (Îrg) Dușmănos. **7-8** *smf, a* Intrigant. **9-10** *smf, a* (Îrg) Certăreț (**1-2**). **11-12** *a* (Îrg; d. acțiuni ale oamenilor) Zavistios (**11-13**).

zavistuvnic, ~ă *a* vz **zavistnic**

zaviștnicie *sf* vz **zavistnicie**

zaviț *sm* vz **zabit**

zavod[1] *sm* vz **zăvod[1]**

zavod[2] *sn* vz **zăvod[2]**

zavoi *sm* vz **zăvod[1]**

zavor *sn* vz **zăvor**

zavrac *sn* vz **zabrac**

zavragi *vr* [At: JAHRESBER. VII, 101 / Pzi: *~agesc* / E: drr **zavragiu**] (Îvr) A se răzvrăti.

zavragioaică *sf* [At: CONV. LIT. XLIV, I, 207 / Pl: *~ice* / E: **zavragiu** + *-oaică*] **1** Țigancă nomadă (din grupul țiganilor ursari sau căldărari). **2** Soție de zavragiu (1). **3** (Reg; de obicei articulat) Horă țigănească. **4** Melodie după care se execută zavragioaica (3). **5** Scandalagioaică.

zavragiu *sm* [At: FILIMON, O. II, 368 / Pl: *~ii* / E: ns cf *zarvă*] (Pop) **1** Țigan nomad (ursar sau căldărar). **2** (Îvp; pcf cu *zavergiu*) Eterist (1). **3** (Pgn) Răzvrătit. **4** Scandalagiu.

zazlău[1] *sm* [At: CV 1951, nr. 6, 29 / A: nct / Pl: *~ăi* / E: nct] (Reg) Om care vorbește mult și are buze groase.

zazlău[2] *sn* vz **zaslău[1]**

zăar *sn* vz **zahăr**

zăba *sf* vz **zăbală**

zăbabă *sf* vz **zăbavă**

zăbală *sf* [At: PSALT. HUR. 26[r]/20 / V: (reg) *zabiauă*, *zablauă*, *zăba*, *~bauă* (refăcut după forma articulată), *zăbea*, *~beală*, *~beauă* (refăcut după forma articulată), *~bilă*, *~brea*, *~brilă*, *zămbilă*, *zăvală*, *zâbeauă*, (înv) *zeb~*, *zoabe* *sfp*, *zobală*, *zobeală*, *zuba*, *zubală*, *zubă*, *zubeală* / Pl: *~le*, (îrg) *~bele*, (reg) *~băli*, *zabeli*, *zebele* / E: mg **zabola**] **1** (Pop) Parte a căpăstrului constând într-o bară subțire de metal cu două brațe, prevăzute cu câte un inel mare, care se introduce în gura calului, înapoia ultimilor incisivi, pentru a-l struni și pentru a-l conduce Si: (reg) *muștiuc*, *păstrugă[1]*. **2** (Pop) Bubiță albicioasă, molipsitoare, care apare la oameni (în special la copii) în colțul gurii și la vite pe buze Si: *ragadă* (1), *zobiță* (2). **3** (Reg) Zâmbre (1). **4** (Trs; lpl) Bale (1). **5** (Mpl) Colțurile cărnoase (uneori albicioase) ale ciocului unor pui de păsări.

zăbauă *sf* vz **zăbală**

zăbav *sn* vz **zăbavă**

zăbavă *sf* [At: ST. LEX. 173[v]/2 / V: (reg) *~abă*, (înv) *zăbav*, *zâb~*, *zâboa~* / Pl: *~ve*, (înv) *~băvi* / E: slv **забава**] **1** (Înv) Lipsă de rapiditate într-o acțiune Si: (rar) *mocăială*, *mocăire*, *mocoșeală* (1), *mocoșire*, *moșmondeală*, *moșmondire* (1), *moșmoneală*, *moșmonire*, (reg) *moșogăire*, *mușinare*, (înv) *pesteală*, (rar) *preget* (1), *pregetare*, *pregetătură*, *târșoneală*, (îvr) *zăbăvnicie*, (reg) *zăboveală* (1), (reg) *zătreală* (2), *zăbovire* (1). **2** (Înv) Efectuare a unei acțiuni într-o perioadă ulterioară celei stabilite inițial Si: *amânare* (1), *tărăgănare* (1), *tărăgăneală* (1), (Trs; înv) *tămândare*, *temporizare*, *tergiversare*, *trenare*, (reg) *zătreală* (3), *zăboveală* (2), *zăbovire* (2). **3** (Înv) Efectuare (intenționată) a unei acțiuni într-un ritm prea lent Si: *încetineală*, *încetinire*, *întârziere*, *lungire*, *tărăgănare* (1), *tărăgăneală*, *temporizare*, *tergiversare*, *trenare*, (reg) *zăboveală* (3), (reg) *zătreală* (4), *zăbovire* (3). **4** (Îlav) **Fără** (sau **de**, **nici** o) **~** Imediat. **5** (Îlav) **Cu** (**multă**) **~** Lent. **6** (Fam; îe) **Un bob** (**de**) **~** Puțină răbdare. **7** (Îrg; îlav) **Nu** (sau **fără**) **~** (**vreme**) Curând (1). **8** (Înv; îe) **A(-și) face ~** A întârzia. **9** (În superstiții) Așteptare (1). **10** (Reg; îf *zâbavă*) Leneș. **11** (Îvr) Gângăveală (1). **12** (Îvp) Odihnă. **13** (Îvp) Distracție (1).

zăbavnic, ~ă *a* [At: DOSOFTEI, V. S. II[v]/19 / V: (înv) *~băv~*, *~bov~*, (reg) *zâb~* / Pl: *~ici*, *~ice* / E: slv **забавьнъ**] (Înv) **1** (D. oameni) Care lucrează (prea) încet (și neîndemânatic) Si: *mocăit* (1), *mocoșit* (1), *moșmondit* (1), *moșmonit* (1), *pregetat* (1), (reg) *moșincit*, *moșogăit*, *moșoit*, *moșorogit*, *mușinat*, *zăbovitor* (2). **2** (D. oameni) Care trece la efectuarea unui lucru, la săvârșirea unei acțiuni într-un moment ulterior celui stabilit inițial Si: *zăbovitor* (4). **3** (Îe) **~ la limbă** Bâlbâit[2] (2). **4** Greoi (1).

zăbăci *v* vz **zăpăci**

zăbădaică *sf* [At: REV. CRIT. IV, 147 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Mâncare făcută din sâmburi de bostan.

zăbădi *v* vz **zăbovi**

zăbălos, ~oasă *a* [At: MARIAN, O. II, 76 / V: (reg) *~bel~*, *zobil~* / Pl: *~oși*, *~oase* / E: **zăbală** + *-os*] (Pop; d. gură, buze; pex d. oameni) **1** Cu zăbale (2) Si: *bălos* (1). **2** (Pex) Murdar.

zăbăluță *sf* [At: POLIZU / V: (reg) *~bel~* / Pl: *~țe*, (reg) *~ți* / E: **zăbală** + *-uță*] **1-4** (Șhp) Zăbală (**1-2**) (mică). **5** (Pop) Strună[1].

zăbăr *sn* vz **zabăr**

zăbăuc, ~ă [At: DDRF / V: (reg) *~ug*, *~blău*, *~blăud*, *~blăug*, *zablaud* / Pl: *~uci*, *~uce* / E: ctm **zăpăcit** și **hăbăuc**] **1-2** *smf, a* (Pop; d. oameni) Zăpăcit (1). **3-4** *smf, a* (Reg; csnp) (Om) care umblă fără rost. **5** *sn* (Reg) Basamac[1] (1).

zăbăuci vri [At: CIAUȘANU, GL. / Pzi: *~ucesc* / E: *zăbăuc*] (Reg; d. oameni) **1-2** A (se) zăpăci (**1-2**).
zăbăug, ~ă a vz ***zăbăuc***
zăbăvi v vz ***zăbovi***
zăbăvici sn [At: LEXIC REG. 88 / Pl: *~uri* / E: ns cf *zăbavă*] (Reg; gmț) Elastic sau șnur al chiloților.
zăbăvire sf vz ***zăbovire***
zăbăvit, ~ă a vz ***zăbovit***
zăbăvitor, ~oare a vz ***zăbovitor***
zăbăvnic, ~ă a vz ***zăbavnic***
zăbăvnicie sf [At: CARTE TREB. I, 132/16 / Pl: *~ii* / E: ***zăbavnic*** + *-ie*] (Îvr) Zăbavă (**1**).
zăbea sf vz ***zăbală***
zăbeală sf vz ***zăbală***
zăbeauă sf vz ***zăbală***
zăbelos, ~oasă vz ***zăbălos***
zăbeluță sf vz ***zăbăluță***
zăbereală sf vz ***zebereală***
zăberire sf [At: (cca 1635-1645) IORGA, D. B. 57 / Pl: *~ri* / E: *zeberi*] (Înv) Sechestrare.
zăbic sn [At: ȘĂINEANU² / V: (reg) ***zab~, zabig, ~ig, zăpig, zibic*** / Pl: *~uri* / E: nct] (Olt; Ban) **1-2** Turtă de mălai (sau mămăligă) ruptă în bucăți mici și prăjită în untură sau coaptă în țest.
zăbig sn vz ***zăbic***
zăbilă sf vz ***zăbală***
zăblaică sf [At: (a. 1817) IORGA, S. D. XII, 207 / Pl: *~ice* / E: ***zăblău²*** + *-aică*] (Îrg) Fată care are vârsta cuprinsă între doisprezece și cincisprezece ani.
zăblăicuță sf [At: RĂDULESCU-CODIN, Î. 366 / Pl: *~țe* / E: ***zăblaică*** + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Zăblaică (mică) Si: (reg) *zăbrăluică* (**1-2**).
zăblău¹ sn [At: NEAGOE, ÎNV. 54/20 / V: (reg) ***zab~²***, (înv) ***~lou***, (reg) ***zâb~*** / Pl: *~laie* și (îvr) *~baie* / E: bg **зъбло**] (Îvp) **1** Pânză (groasă) din câlți sau din păr de capră, din care se fac cergi, lăicere etc. **2** (Pgn) Pătură (**1**).
zăblău² sm [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 117 / V: ***zab~*** / Pl: *~ăi* / E: mg ***zabáló***] **1** (Mol; Trs) Vlăjgan. **2** (Mol; Trs; prc) Copilandru (**1**). **2** (Mol; Trs; înv) Vagabond. **3** (Buc) Zăvod¹.
zăblău³ am vz ***zăbăuc***
zăblăud, ~ă a vz ***zăbăuc***
zăblăug, ~ă a vz ***zăbăuc***
zăbleac sm [At: REV. CRIT. IV, 147 / Pl: *~aci* / E: css ***zăblău²***] (Reg; csnp) Copil mic și nevinovat.
zăbleală sf vz ***zăbrea¹***
zăblou sn vz ***zăblău¹***
zăboaică sf vz ***zăboică***
zăboică sf [At: H I, 479 / V: ***~oaică*** / Pl: *~oaice* / E: nct] (Reg) **1** Groapă rotundă în care se țin varza acră, zarzavaturi etc. în timpul iernii. **2** (Pex) Încăpere în care se țin proviziile pentru iarnă Si: *debara*.
zăbon sn vz ***zăbun¹***
zăbor sn vz ***zăpor¹***
zăborină sf [At: I. CR. II, 21 / Pl: *~ne* / E: nct] (Reg) **1** Zer (**1**). **2** Borhot (**2**) de prune.
zăboveală sf [At: POLIZU / V: (reg) ***zăb~*** / Pl: *~eli* / E: ***zăbovi*** + *-eală*] (Reg) **1-3** Zăbavă (**1-3**).
zăbovi [At: PO 61 / V: (reg) ***~bădi, ~băvi, zâb~, zeb~*** / S și: *să~* / Pzi: *~vesc* / E: slv **забавити**] **1** *vi* A lucra (prea) încet (și neîndemânatic) Si: *a se mocăi* (**1**), *a se mocoși* (**1**), *a se moșmondi* (**1**), *a se moșmoni* (**1**), *a pregeta* (**1**), (reg) *a se moșinci, a se moșogăi, a se moșoi³, a se moșorogi, a se moșteni², a se mușina*. **2** *vi* A trece la efectuarea unui lucru, la săvârșirea unei acțiuni într-un moment ulterior celui stabilit inițial Si: *a amâna, a tărăgăna* (**1**), *a temporiza, a tergiversa, a trena* (**1**), (Trs; înv) *a tămânda*. **3** *vi* A nu se grăbi (**1**). **4** *vi* (Reg) A sta pe loc, așteptând și dând răgaz cuiva să facă ceva. **5** *vi* (Îvr; spc) A întârzia. **6** *vta* (C. i. oameni) A împiedica să săvârșească la timp o acțiune. **7** *vi* A rămâne mai mult timp decât este necesar sau prevăzut Si: *a întârzia*, (îrg) *a pesti¹* (**1**), (reg) *a băciui* (**4**), *a îngădui*, (fam) *a se încurca*. **8** *vr* A-și petrece (plăcut) timpul (cu ceva sau cu cineva).
zăbovire sf [At: (a. 1694) FN 32 / V: (înv) ***~băv~*** / Pl: *~ri* / E: ***zăbovi***] **1-3** Zăbavă (**1-3**). **4** Rămânere într-un anumit loc mai mult timp decât este necesar sau prevăzut Si: *întârziere*, (înv) *pesteală, pestire*, (fam) *încurcare*. **5** Petrecere (plăcută) a timpului.
zăbovit, ~ă a [At: PONTBRIANT, D. / V: ***~băvit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zăbovi***] **1** (Îrg) Întârziat. **2** (Îrg) Amânat² (**1**). **3** (Reg; îs) *Roi* ~ Roi rămas în stup după prima roire.
zăbovitor, ~oare smf, a [At: LB / V: (înv) ***~băv~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***zăbovi*** + *-tor*] (Înv) **1-4** (Om) zăbavnic (**1-2**).
zăbovnic, ~ă a vz ***zăbavnic***
zăbrac, ~ă a vz ***zabrac***
zăbran sn [At: RESMERIȚĂ, D. / V: (reg) ***zab~*** / Pl: *~e* / E: srb ***zabran***] **1** (Ban) Pădurice rară Si: *dumbravă* (**1**). **2** (Ban) Gard (**1**). **3** (Reg) Insulă.
zăbranic sn [At: (a. 1760) IORGA, S. D. X, 224 / V: (rar) ***~avnic*** / Pl: *~ice* / E: bg **забрадник**] **1** (Înv) Țesătură subțire, ușor încrețită, din fire de mătase, de borangic sau de lână (de culoare închisă). **2** (Înv) Văl făcut din zăbranic (**1**). **3** (Reg; spc) Văl de doliu. **4** (Reg; spc) Pânză neagră care se pune la casa unui mort sau la ușa bisericii când mortul este depus acolo. **5** (Reg; spc) Văl de mireasă.
zăbravnic sn vz ***zăbranic***
zăbrăluică sf [At: VICIU, COL. 132 / Pl: *~ici* / E: ***zablaică***] **1-2** (Reg; șhp) Zăblăicuță (**1-2**).
zăbrăni vt [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 210 / Pzi: *~nesc* / E: ***zăbran***] (Reg; c. i. păduri) A rări (**1**).
zăbrănit, ~ă a [At: CONV. LIT. XLV, 608 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zăbranic***] (Rar) Care este acoperit, învăluit în zăbranic (**1**).
zăbrea¹ sf [At: URECHE, L. 148 / V: (înv) ***zab~, ~bleală***, (îvp) ***~lă***, (reg) ***~eauă, ~brială, zeb~*** / Pl: *~ele* / E: vsl **забрало**] **1** (Mpl) Fiecare dintre barele metalice care se așază (paralel) la o anumită distanță una de alta (orizontal, vertical sau oblic) în tocul (sau în fața) ferestrelor, vitrinelor, ușilor etc., reprezentând un ansamblu fix sau semimobil, care servește la protejarea (și securizarea) lor, sau un ornament arhitectonic Si: *gratie* (**1**), (reg) *roștei* (**1**). **2** (Reg; îe) **A ține** (pe cineva) **în ~** A asigura (cuiva) un trai bun. **3** (Îvp) Fereastră (cu gratii). **4** (Pex) Închisoare. **5** (Îe) **A închide** (sau **a azvârli, a se afla** etc.) **după ~ele** (sau **în dosul ~elelor**) (A sta) la închisoare. **6** (Rar) Colivie (**1**). **7** (Înv) Plasă¹ (**1**). **8** (Reg; csnp) „Ață de sucit". **9** Bară de fier, de lemn etc. (sau șipcă) dintr-un gard sau grilaj Si: *leat, ostreț* (**1**), *șipcă, stachetă, ulucă*. **10** Bară dintr-o grindă (**1**). **11** (Înv) Meterez. **12** (Reg) Deschidere în peretele șurii care comunică cu grajdul și prin care se dă mâncare vitelor. **13** (Reg) Grătar din piatră sau din fier care se pune pe vatră sub lemnele care ard.
zăbrea² sf vz ***zăbală***
zăbreală sf vz ***zăbrea¹***
zăbreauă sf vz ***zăbrea¹***
zăbrelar sm [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~i* / E: ***zăbreli*** + *-ar*] (Înv) **1-2** Persoană care făcea (sau vindea) zăbrele.
zăbrelat, ~ă a vz ***zăbrelit***
zăbrele sfp vz ***zâmbre***
zăbreli vt [At: IORDAN, L. R. A. 239 / Pzi: *~lesc* / E: ***zăbrele***] A pune zăbrele¹ (**1**).
zăbrelit, ~ă a [At: CARAGIALE, O. II, 233 / V: (reg) ***~lat***, (rar) ***zeb~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zăbreli***] (D. ferestre, uși etc.) **1** Care are zăbrele¹ (**1**). **2** Închis cu zăbrele¹ (**1**).
zăbrelnic sn [At: DDRF / V: ***zab~*** / Pl: *~ice* / E: ***zăbranic***] (Reg) Prosop din lână cu motive florale.
zăbreluică sf [At: DENSUȘIANU, Ț. H 97 / Pl: *~ici* / E: ***zăbrele*** + *-uică*] (Reg; șhp) **1-2** Zăbreluță (**1-2**).
zăbreluță sf [At: LM / V: (reg) ***zăvr~*** / Pl: *~țe* / E: ***zăbrele*** + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Zăbrea¹ (**1**) mică Si: (reg) *zăbreluică* (**1-2**), *zăbruică* (**1-2**). **3**

Bucată scurtă de lemn, de fier etc. care servește la solidarizarea pieselor principale longitudinale ale unei bare compuse.

zăbrială sf vz *zăbrea*[1]

zăbrilă sf vz *zăbală*

zăbroaie sf [At: CADE / V: *zabroi, ~oi* sn / Pl: ~ / E: *zăbrea*[1] + *-oaie*] (Reg) 1 Plasă de pescuit. 2 Plasă în care se prind prepelițe[1]. 3 Targă formată dintr-o rețea de sârmă fixată pe două bare de lemn, cu care este transportată pleava de la batoză la locul unde va fi adunată grămadă Si: (reg) *trailă*.

zăbroi sn vz *zăbroaie*

zăbruică sf [At: TDRG / V: *zâb~, jeb~* / Pl: *~ici* / E: *zăbrea*[1] + *-uică*] (Reg; șhp) Zăbreluță (1-2).

zăbulică sf [At: COMAN, GL. / Pl: *~ice* / E: ns cf *zăbun*[1]] (Reg) Haină scurtă și necălduroasă.

zăbun[1] sn [At: (a. 1679) IORGA, S. D. V, 528 / V: (îrg) *~bon, zab~, zeban, zobon, zabon,* (reg) *zăpun, zăvun, zebon, zob~, zuban, zubău* (Pl: *zubane*), *zubon* / Pl: *~e*, (reg) *~uri* / E: bg **забун**] 1 (Înv) Haină (lungă) fără mâneci, confecționată din stofă scumpă, pe care o purtau boierii. 2 (Înv) Anteriu (1). 3 (Înv) Haină groasă (lungă), cu (sau fără) mâneci, confecționată din lână sau din bumbac și împodobită cu cusături, purtată mai ales de țărani. 4 (Înv) Vestă. 5 (Reg; csnp; îf *zobon*) „Cârpă din stofă de proastă calitate".

zăbun[2], *~ă* smf, a [At: DLR / Pl: *~i, ~e* / E: drr *zăbuni*] (Reg) 1-2 Zăpăcit (1-2).

zăbunar sm [At: (a. 1785) ȘIO II_1, 380 / Pl: *~i* / E: *zăbun* + *-ar*] (Înv) 1-8 Persoană care confecționează (sau vinde) zăbune[1] (1-4).

zăbunaș sn [At: DDRF / V: (reg) *zobon~* / Pl: *~e* / E: *zăbun*[1] + *-aș*] 1-8 (Șhp) Zăbun[1] (1-4) (mic) Si: *zăbunel* (1-8).

zăbunărie[1] sf [At: (a. 1785) ȘIO II_1, 380 / Pl: *~ii* / E: *zăbunar* + *-ie*] Meserie a zăbunarului.

zăbunărie[2] sf [At: (a. 1785) ȘIO II_1, 380 / Pl: *~ii* / E: *zăbun*[1] + *-ărie*] 1-2 Atelierul (sau prăvălia) în care se fac sau se vând zăbune[1] (1-4). 3 (Pgn) Totalitate a obiectelor confecționate de zăbunar (1).

zăbuneală sf [At: FM (1844) 189^2/6 / Pl: *~eli* / E: *zăbuni* + *-eală*] (Îrg) Zăpăceală (1).

zăbunel sn [At: TDRG / Pl: *~e* / E: *zăbun*[1] + *-el*] 1-8 (Hip) Zăbunaș (1-8). 9 (Reg; csnp; lpl) Flanele în cârlige care se poartă pe sub cămașă.

zăbuni [At: FM (1844), 174^2/20 / V: *zub~* / Pzi: *~nesc* / E: srb *zabuniti (se)*] 1-2 vtr (Reg; șfe **a se ~ de cap**) A (se) zăpăci (1-2). 3-4 vt (C. i. oameni) A cicăli (1-2). 5-6 vtr (Îrg) A (se) ameți (1-2).

zăbunit, ~ă smf, a [At: PRIBEAGUL, P. R. 58 / V: *zub~* / Pl: *~iți, ~e* / E: *zăbuni*] (Reg) (1-2) Zăpăcit (1-2).

zăbușeală sf vz *zăpușeală*

zăbușit, ~ă a vz *zăpușit*

zăbzec, ~eacă a vz *zevzec*

zăcare sf [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 120v/11 V: (înv) *zac~* / Pl: *~cări* / E: *zac* (pzi lui *zăcea*) + *-are*] 1 (Îvp) Zăcere (7). 2 (Înv; îe) **A cădea** (sau **a pune**) **în** (sau **la**) ~ A se îmbolnăvi grav. 3 (Înv; d. apă) Stagnare (1).

zăcaș, ~ă [At: STAMATI, D. / V: (înv) *zac~*, (reg) *zăcâș, zacâș, zaciș* / Pl: *~i, ~e* / E: *zac* (pzi lui *zăcea*) + *-aș*] (Pop) 1-2 smf, a (D. oameni) Zăcător (1-2). 3-4 smf, a (Pex) Leneș. 5 a (Înv; d. copaci) Doborât[2] (1). 6-7 smf, a (Fig; d. oameni) Răutăcios. 8-9 smf, a (Fig; d. oameni) Invidios. 10-11 smf, a (Fig; d. oameni) Răzbunător. 12 smp (Mol; înv; lpl; îf *zăcași*) Nume dat soldaților străini care treceau prin țară și, fiind încartiruiți, nu aveau nici o activitate.

zăcăi vi [At: DLR / Pzi: *~esc* / E: *zac* (pzi lui *zăcea*) + *-ăi*] (Reg) 1-2 A zăcea (2, 7).

zăcălău sn [At: SFC VI, 119 / Pl: *~laie* / E: *zac* (pzi a lui *zăcea*) + *-ălău*] (Reg) 1-2 Zăcător (22-23).

zăcăli vi [At: COMAN, GL. / Pzi: *~lesc* / E: *zăcea* + *-ăli*] (Reg) A zăcea (7).

zăcământ sn [At: MURGOCI-LUDWIG, M. 295 / Pl: *~minte* / E: *zac* (pzi lui *zăcea*) + *-ământ*] (Adesea cu determinări care arată felul) Acumulare naturală de substanțe minerale utile, cu forme și dimensiuni variate.

zăcâni vt [At: COMAN, GL. / Pzi: *~nesc* / E: ns cf *bocăni*] (Reg) 1 A lovi. 2-4 A hurduca (1, 3, 5).

zăcăreală sf [At: CV 1950, nr. 2, 31 / Pl: *~eli* / E: *zăcări* + *-eală*] (Reg) 1-2 Zăcător (22-23).

zăcăreț, ~eață a [At: POLIZU / Pl: *~i, ~e* / E: *zac* (pzi lui *zăcea*) + *-ăreț*] (Înv; d. oameni) 1 Zăcător (2). 2 (Pex) Leneș. 3 (Fig) Răutăcios. 4 (Fig) Invidios. 5 (Fig) Răzbunător.

zăcări vi [At: AGÂRBICEANU, L. T. 78 / Pzi: *~resc* / E: *zac* (pzi lui *zăcea*) + *-ări*] (Reg) 1-3 A zăcea (2, 7, 24).

zăcăriște sf [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 236V/26 / Pl: *~ti* / E: *zăcări* + *-iște*] (Înv) Loc pe care zace cineva (mort).

zăcărit sns [At: ALRT II, 64 / E: *zăcări*] (Reg) Zăcător (23).

zăcâș, ~ă a vz *zăcaș*

zăcășeală sf [At: ISPIRESCU, L. 283 / Pl: *~eli* / E: *zăcaș* + *-eală*] (Pop) 1-2 Boală (1-2). 3 Inerție. 4 Răutate. 5 Invidie. 6 Răzbunare.

zăcășie sf [At: STAMATI, D. / Pl: *~ii* / E: *zăcaș* + *-ie*] (Pop) 1-2 Boală (1-2). 3 Inerție. 4 Răutate. 5 Invidie. 6 Răzbunare.

zăcător, ~oare [At: VARLAAM-IOASAF, 151v/5 / V: (reg) *zâcătoare* sf / Pl: *~i, ~oare* / E: *zac* (pzi lui *zăcea*) + *-ător*] (Nob) 1-2 smf, a (Om) care stă în poziție orizontală pentru că este bolnav, obosit etc Si: *zăcaș* (1-2), *zăcăreț* (1), *zăcăuș* (1-2). 3-4 smf, a (Pex) Leneș. 5 a Grav bolnav. 6 a (Înv) Mort (1). 7 a (Înv) Îngropat (în mormânt). 8 a (Îvr; d. semințe) Acoperit cu pământ. 9 a (Îvr) Aflat, de multă timp, într-o stare de relativă stagnare. 10 a (Îvr; îs) *Apă ~oare* Mlaștină. 11 a (Rar) Ascuns[2] (1). 12 sf Vas mare (din doage) în care este păstrat vinul sau rachiul, care se umple mereu din alte butoaie Si: *budană*[2], *cadă* (1). 13 sf Vas mare, cu gura largă (îngropat în pământ), în care se pun strugurii (zdrobiți) pentru a fi lăsați să fermenteze Si: *cadă* (1), *lin*, (ivp) *tocitoare* (1), (reg) *putină*. 14 sf (Reg; pex) Cramă (2). 15 sf Vas mare de lemn căptușit cu tinichea, în care se pun la dospit pieile pentru tăbăcit Si: (reg) *putină*. 16 sf Vas în care se depozitează, provizoriu, peștele la cherhana. 17 sf Cazan de fontă sau de tinichea groasă în care se înfierbântă catranul pentru asfalt. 18 sf (Reg) Putina (1) în care se ține zerul sau smântâna acră rămasă de la urdă ori de la cașul moale. 19-20 sf, a (Șîs *piatră ~oare*) Piatra de jos a morii, care stă pe loc și deasupra căreia se învârtește alergătoarea Si: (reg) *piatră șezătoare*. 21 sf Cantitate de lichid conținut într-o zăcătoare (12-13, 15-18) Si: (reg) *zăcătură* (4). 22 sf Loc (răcoros sau ferit) situat mai ales în pădure, înaintea strungii sau lângă o apă, unde se odihnesc vara, la amiază, sau noaptea, vitele, oile, caii etc. Si: (pop) *staniște* (1), *bătătură* (8), *meriză, merizătoare, meliziște, merizea, stavă, tarină, țariște*, (reg) *zăcălău* (1), *zăcăreală* (1), *zăcătură*[1] (2). 23 sf Timp în care se odihnesc vitele și oile Si: (reg) *zăcălău* (2), *zăcăreală* (2), *zăcărit, zăcătură*[1] (3). 24 sf (Reg) Loc unde a fost o stână. 25 sf (Reg) Odgon foarte gros, de sârmă. 26 sf (Reg; la jocul de oină; îf *zăcătoare*) Loc marcat spre care trebuie să fugă jucătorul care bate mingea.

zăcători vi [At: DLR / Pzi: 3 *~rește* / E: *zăcătoare*] (Reg; d. vite) A zăcea (24).

zăcătui vt [At: TOMICI, C. A. 155/3 / Pzi: *~esc* / E: ns cf srb *zakapučiti*] (Îvr) A închide ermetic (cu un capac).

zăcătură[1] sf [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: *zac* (pzi lui *zăcea*) + *-ătură*] 1 (Înv) Zăcere (7). 2-3 (Reg) Zăcător (22-23). 4 (Reg) Cantitate de rachiu sau vin (depozitat într-o zăcătoare (12) Si: *zăcător* (21).

zăcătură[2] sf vz *zicătură*

zăcăuș, ~ă a [At: PAMFILE, J. II, 172 / Pl: *~i, ~e* / E: *zac* (pzi lui *zăcea*) + *-uș(ă)*] (Reg) 1-2 Zăcător (1-2). 3-4 (Pex) Leneș.

zăcând, ~ă [At: CORESI, EV. 96 / Pl: *~nzi, ~e* / E: *zăcea*] (Îvr) 1 av Fără să se poată ridica din poziție orizontală. 2 a (D. ape stătătoare) Care stagnează (1).

zăcea vi [At: CORESI, EV. 214 / V: *zace, jă~* / Pzi: *zac* / E: ml *iacere*] 1 A sta în poziție orizontală din cauza bolii, slăbiciunii, oboselii etc. Si: *a boli* (2), *a lâncezi, a piroti, a tânji*, (reg) *a tărdui* (1). 2 A-și petrece

timpul stând pe pat și nefăcând nimic Si: *a lenevi*, *a se tolăni*, *a trândăvi*, (reg) *a zăcăi* (1), *a zăcări* (1), *a cloci* (2), *a ședea*. 3 (Înv) A întreține relații sexuale cu cineva. 4 (D. copaci) A fi doborât[1] (1). 5 (Îrg) A cloci (1). 6 (Îvr) A se culca (1). 7 (D. ființe, mai ales d. oameni sau d. organe, părți ale corpului lor; de obicei urmat de determinări care indică natura bolii sau organul bolnav) A suferi de o boală gravă (sau cronică) Si: *a boli* (1), *a lâncezi*, *a piroti* (2), *a tânji* (2), (pop) *a gogi*[2], (reg) *a târomi* (1), *a zăcăi* (2), *a zăcăli*, *a zăcări* (2). 8 (Reg; îe) **A ~ pe picioare** A fi bolnav însă nu într-atât încât să stea în pat. 9 (Fig) A suferi din dragoste. 10 (Pex) A-i fi dor de cineva sau de ceva. 11-12 (D. ființe) A fi întins la orizontală fără viață, sau îngropat (în mormânt). 13 (Îvr) A ține moaștele (1) într-o biserică, mănăstire etc., de obicei într-un sicriu de metal, în fața căruia se închină credincioșii creștini. 14 (Fig; d. sentimente, calități, defecte, deprinderi etc.) A sta ascuns[2] (5). 15 (Fig; d. sentimente, calități, defecte, deprinderi etc.) A fi în stare latentă. 16 (D. minereuri, mine etc.) A nu fi încă descoperit. 17 A sta într-o stare de nemișcare, de părăsire etc. de multă vreme. 18 (Îe) **A ~ la** (sau **în**) **temniță** (ori **închisoare**, **pușcărie**, **gros** etc.) A fi închis în închisoare. 19 (Rar; d. fructe, boabe) A fi ținute mai mult timp într-un lichid (alcoolizat) pentru a se îmbiba cu acesta. 20 (D. continente, țări, așezări etc.) A fi situat undeva Si: *a se afla* (20), *a exista* (2). 21 (Îvr) A se ascunde (2). 22 (Reg) A fi prins (în capcană.) 23 (Înv; d. popoare, națiuni etc.) A se afla. 24 (Îrg; d. vite și oi) A sta la zăcător (22) Si: *a zăcări* (3), *a zăcători*. 25 (Înv; d. ape curgătoare) A stagna (1).

zăceală *sf* vz ***zaceală***

zăceare *sf* vz ***zăcere***

zăcere *sf* [At: BIBLIA (1688), 379[1]/46 / V: zac~, (înv) *~ceare, zece~* / Pl: *~ri* / E: ***zăcea***] (Rar) 1 Rămânere în poziție orizontală din cauza bolii, slăbiciunii, oboselii etc. Si: *bolire* (2), *lâncezire*, *pirotire*, *tânjire*, (reg) *târduire* (1). 2 Petrecere a timpului stând pe pat și nefăcând nimic Si: *lenevire*, *tolănire*, *trândăvire*, (reg) *clocire* (2), *ședeare*. 3 (Îvr; șîs *zăceare de sămânță*) Întreținere de relații sexuale nepermise cu cineva. 4 Doborâre de copaci. 5 (Îrg) Clocire (1). 6 (Îvr) Culcare (1). 7 Boală grea și de lungă durată Si: *bolire* (1), *lâncezire*, *pirotire* (2), *tânjire* (2), (pop) *gogire*[2], (reg) *a târomire* (1), *zăcut*[1], (îvp) *zăcare* (1), (înv) *zăcătură*[1] (1). 8 (Îe) **A cădea** (sau **a se așeza**) **la ~** A se îmbolnăvi grav. 9 (Înv) Stagnare (1) a apelor curgătoare. 10 (Înv) Suprafață de ogor lăsată necultivată între două culturi pentru repaus. 11 (Îvr) Vizuină.

zăcin *sns* [At: PRIBEAGUL, P. R. 58 / V: (reg) ***zaicin*** / E: nct] (Reg) 1 Untdelemn. 2 (Reg; csnp; îf *zaicin*) Ulei din sământă de in.

zăcină *sf* vz ***zecime***

zăcios *am* [At: DLR / Pl: *~oși* / E: ns cf *zăcită*] (Reg; d. grâu) Care este cu neghină.

zăcită *sf* [At: DDRF / Pl: ? / E: nct] (Îvr) Impurități găsite în grâu Si: *tărâță* (1), *pleavă* (1).

zăclop *sn* [At: DLR / Pl: *~uri* / E: srb ***zaklop***] (Reg) Dop[1] (1).

zăclopot *sn* [At: SCL 1967, 569 / Pl: ? / E: srb ***zaklopak***] (Reg; csnp) Capac de lulea.

zăcnată *sf* vz ***zăgneată***

zăcneată *sf* vz ***zăgneată***

zăcon[1] *sn* vz ***zacon***[1]

zăcon[2] *sn* vz ***zacon***[2]

zăcon[3] *sn* vz ***zacon***[3]

zăcrest *sn* vz ***sechestru***

zăcreți *vt* [At: LEX. REG. II, 38 / Pzi: *~tesc* / E: srb ***zakretati***] (Reg; csnp) A înghesui.

zăcut[1] *sn* [At: DDRF / Pl: ? / E: ***zăcea***] (Pop) Zăcere (7).

zăcut[2], ***~ă*** *a* [At: (a. 1809) ȘTEFANELLI, D. C. 344 / Pl: *~uți, ~e* / E: ***zăcea***] (Pop) 1 (D. obiecte) Care a stat mult timp într-un loc (închis). 2 (D. ape curgătoare) Stătut[2]. 3 (D. lemne, vreascuri etc.) Putred (1). 4 (D. oameni) Care a fost (grav) bolnav. 5 Care are urme de varicelă.

zădar[1] *sn* vz ***zadar***[1]

zădar[2] *sm* vz ***zadă***

zădarnic, ~ă *a* vz ***zadarnic***[2]

zădarnici *v* vz ***zădărnici***

zădarnicire *sf* vz ***zădărnicire***

zădarnicit, ~ă *a* vz ***zădărnicit***

zădărâre *sf* [At: NEAGOE, ÎNV. 156/3 / V: *~rire* / Pl: *~ri* / E: ***zădărî***] (Înv) 1-2 Zgândărire (2-3).

zădărât, ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / V: *~rit, zeder~* / Pl: *~âți, ~e* / E: ***zădărî***] 1 (Îrg; d. ființe) Provocat (1). 2 Sâcâit (1). 3 (Reg; rar; d. răni) Zgândărit (3).

zădărâtor, ~oare *smf, a* [At: ȘINCAI, HR. III, 209/32 / V: *~ritor* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***zădărî*** + *-tor*] (Înv) 1-2 *smf, a* Provocator (1-2). 3-4 *smf, a* Sâcâitor (1-2). 5 *a* (D. substanțe) Tonic.

zădăreală *sf* [At: C. PETRESCU, O. P. I, 231 / Pl: *~eli* / E: ***zădărî*** + *-eală*] 1 (Pop; rar) Provocare (1). 2 (Pop; rar) Sâcâială (1). 3 (Reg) Zgândărire (3).

zădări *v* vz ***zădărî***

zădărire *sf* vz ***zădărâre***

zădărit, ~ă *a* vz ***zădărât***

zădăritor, ~oare *smf, a* vz ***zădărâtor***

zădăritură *sf* [At: LM / Pl: *~ri* / E: ***zădări*** + *-itură*] (Îvr) 1-3 Zădăreală (1-3).

zădărî *v* [At: PSALT. 315 / V: (îrg) *~ri, zăd~*, (înv) *zederî*, (reg) *zidări*, *zid~, jidări* (Pzi: *jidăr*) / Pzi: *~răsc* și (reg) *zădăr, jădăr* / E: vsl **задьрати**, **задєрж**] 1 (Îrg; c. i. ființe) A provoca (1). 2 A sâcâi (1). 3 (Fig) A neliniști. 4 (Rar; d. corpuri de armată) A hărțui. 5 (Pop; csnp) A nimici (1). 6 (Olt; c. i. răni, bube etc.) A zgândări (8). 7 (Rar; c. i. foc, flăcări etc.) A ațâța (1).

zădărnic, ~ă *a* vz ***zadarnic***[2]

zădărnici [At: PISCUPESCU, O. 134/3 / V: (îvr) ***zadar~*** (Pzi: *zadarnicez*), *~dar~, zed~* / Pzi: *~icesc* / E: ***zadarnic***] 1 *vt* (Înv) A nesocoti. 2 *vrp* A deveni zadarnic[2] (1). 3 *vt* (C. i. planuri, intenții etc.) A-i împiedica realizarea Si: *a amâna* (2), *a dejuca* (1), *a împiedica*. 4 (Îvr; c. i. timp, vreme) A pierde. 5 (Rar) A distruge (1).

zădărnicie *sf* [At: HELIADE, O. II, 347 / Pl: *~ii* / E: ***zadarnic*** + *-ie*] 1 Lucru nefolositor Si: *deșertăciune* (1), *inutilitate*, *nimic*, *nimicire*, (înv) *mișelie* (1), *nimicie* (2), *zadar*[2] (1). 2 (Îrg) Ambiție nemăsurată Si: *îngâmfare*, *trufie* (1), *vanitate*, *zadar*[2] (2).

zădărnicire *sf* [At: FILIMON, ap. TDRG / V: (îvr) *~dar~* / Pl: *~ri* / E: ***zădărnici***] Nerealizare a unui plan, a unei intenții etc. din cauza unor piedici puse Si: *curmare* (5), *dejucare*, *împiedicare*.

zădărnicit, ~ă *a* [At: MARCOVICI, D. 8/14 / V: (îvr) *~dar~* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zădărnici***] (D. planuri, intenții etc.) Care a fost împiedicat să se realizeze Si: *curmat*[2] (9), *dejucat*, *împiedicat*.

zădânat, ~ă *a* [At: NOVACOVICIU, C. B. I, 24 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***zădina***] (Reg) Oprit[2].

zădeancă *sf* [At: LEXIC REG. 43 / Pl: *~enci* / E: ***zade***] (Reg) Zadie[1] (1) (în dungi).

zădina *vr* [At: ARH. FOLK. III, 157 / Pzi: ? / E: nct] (Reg) A se opri.

zădiuță *sf* [At: BUD. P. P. 46 / Pl: *~țe* / E: ***zadie*** + *-uță*] 1-2 (Reg; șhp) Zadie[1] (1) (mică).

zăducător, ~oare *smf* [At: LEXIC REG. 116 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***zăduce*** + *-tor*] (Reg) 1 Persoană care se duce departe. 2 Persoană căreia îi place să umble mult.

zăduce *vr* [At: LEXIC REG. 116 / Pzi: *zăduc* / E: *ză-* + ***duce***] (Reg) A se duce departe.

zăduf *sn* [At: COD. VOR[2] 56[r]/9 / V: (îrg) *~ug, ~uh, ~uu, ~uv*, (îvr) *zeduv* / Pl: *~uri* / E: vsl ****задоуха***, cf bg *задух*] 1 Căldură mare, înăbușitoare Si: (înv) *ars* (8), (reg) *arsoare* (1), (pop) *arsură* (7), *arșiță* (1), *canicula* (2), *cocăt*, *crăpăt*, *cuptor* (25), *dogoare* (1), *dogoreală* (1), *fierbințeala* (2), *fripioare* (1), *jar*, *japsă*, *nabușeală*, *năduf*, *nădușeală*, *naplăială*, *pâcla*, *pârjol*, *pojar*, *prepăt*, *prigoare*, (îrg) *pripeală*[1], *pripec*, *puhăială*[1], *toropeală*, (îiv) *torpoare*, *vipie*, *zăpușeală*, *zăpuc*[2]. 2 (Pop; fig) Necaz (1). 3 (Reg) Sufocare (1). 4 (Fig; lpl) Dificultăți (3).

zădufos, ~oasă *a* [At: BIBLIA (1688), 596[2]/49 / V: (îvr) ***~uhos, ~uvos*** / Pl: *~oşi, ~oase* / E: ***zăduf*** + *-os*] (Îvr; d. căldură, anotimpuri, vânt etc.) Arzător (2).

zădug *sn* vz ***zăduf***

zăduh *sn* vz ***zăduf***

zăduhos, ~oasă *a* vz ***zădufos***

zăduţ *sm* [At: BORZA, D. 96 / Pl: *~i* / E: ***zadă*** + *-uţ*] (Bot; reg) Zadă (1) (*Latrix decidua*).

zăduu *sn* vz ***zăduf***

zăduv *sn* vz ***zăduf***

zăduvos, ~oasă *a* vz ***zădufos***

zăefet *sn* vz ***zaiafet***

zăf *sn* vz ***zefchi***

zăfchi *sn* vz ***zefchi***

zăfet *sn* vz ***zaiafet***

zăfir *sm* vz ***zefir***

zăfla *vt* [At: CADE / Pzi: *~lez* / E: *ză-* + ***afla***] (Reg; c. i. oameni) **1** A afla (1). **2** A întâlni.

zăgalnă *sf* vz ***zăgârnă***

zăgan, ~ă [At: MARIAN, O. I, 179 / V: (reg) ***zag~*** / Pl: *~i, ~e* / E: tc ***zagan***] **1** *sm* Vultur mare, cu penajul de culoare neagră-cenuşie pe spate, pe coadă şi pe aripi, albă-gălbuie pe cap, pe gât şi pe piept Si: *vultur bărbos* (*Gypaëtus barbatus*). **2** *sm* (Orn; reg) (Reg) Gaie (*Milvus milvus*). **3** *sm* (Reg) Vultur alb (*Neophoron percnopterus*). **4** *sm* (Reg) Câine mare. **5** *smf* (Reg; dep) Om gras.

zăgară *sf* [At: ALR SN IV, h 1207/219 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Catifea.

zăgas *sn* vz ***zăgaz***

zăgastru *sn* [At: VICIU, GL. / Pl: *~re* / E: ns cf *zăgaz*] (Reg) **1** Spaţiu liber între iesle şi peretele grajdului din spatele ei, pe unde se deplasează cei care hrănesc animalele. **2** Zăgaz (1).

zăgaş *sn* [At: PRAV. COND. (1780), 150 / Pl: *~e* şi *~uri* / E: ctm ***zăgaz*** şi ***făgaş***] **1** (Înv) Canal[1] (3). **2** (Reg) Făgaş (făcut de ploaie). **3** (Reg) Zăgaz (1).

zăgaştină *sf* [At: ATILA, P. 117 / Pl: *~ne* / E: ns cf *zăgaz*] (Trs) Plasă[1] (1) de pescuit.

zăgaz *sn* [At: CARAGEA, L. 9 / V: (înv) ***~as, zag~*** / Pl: *~uri* şi (înv) *~e* / E: vsl ****загазъ***, cf bg *загазя* „a se scufunda (în apă)", srb *gaz* „vad"] **1** Construcţie (rudimentară) din lemn, din beton etc., prevăzută cu stavile (1), aşezată transversal pe o apă (curgătoare), pentru reglarea nivelului din amonte al acesteia, pentru schimbarea făgaşului sau pentru acumularea unei cantităţi de apă necesare acţionării unei mori, a unei pive sau a unui joagăr Si: *baraj* (1), *stavilă, stăvilar*, (îvp) *iaz, opust[1]*, (înv) *scurgător*, (reg) *iezătură, năsadă, opritor, puritoare*, (reg) *zăgastru* (2), *zăgaş* (3), *zăhată* (5), *zătulă* (2), *zătar, zugău* (1). **2** (Îe) **A se rupe** (sau **a se deschide, a se descuia**) **~urile cerului** A ploua torenţial. **3** (Îrg) Dig (1). **4** (Fig) Acţiune, lucru etc. care împiedică realizarea unui ţel sau stă în calea unei acţiuni Si: *obstacol, oprelişte, piedică, stavilă*, (îvp) *opreală*, (îvr) *nevoie*. **5** Lac sau iaz format de apa pe care barajul o împiedică să curgă. **6** Braţ derivat dintr-o apă curgătoare.

zăgazdă *sf* [At: PAŞCA, GL. 61 / Pl: *~de* / E: nct] (Reg) Pană[1].

zăgăji *v* vz ***zăgăzi***

zăgălău *sns* [At: PĂCALĂ, M. R. 525 / E: ***zăgălui***] (Reg) **1** Noroi[1] (1). **2** (Csnp) Gunoi apos. **3** (Trs) Alimente terciuite.

zăgălui [At: ANON. CAR. / Pzi: *~esc* / E: nct] **1** *vt* (Ban) A enerva (6). **2** *vt* (Reg; c. i. alimente) A sparge (11). **3** *vr* (Reg) A se murdări.

zăgănuţă *sf* [At: I. CR. III, 346 / Pl: *~ţe* / E: pmz ***zănoagă*** + *-uţă*] (Reg; şhp) **1-4** Zănoagă (2-3) (mică).

zăgăra *sf* vz ***zagara***

zăgăraie *sf* [At: DLR / Pl: *~răi* / E: ***zagara*** + *-aie*] (Reg) Zagara (2).

zăgărău *sm* [At: PAMFILE, A. R. 31 / Pl: *~ăi* / E: ***zagara*** + *-ău*] (Îrg) Smoc de blană care ornamentează unele obiecte de îmbrăcăminte.

zăgărea *sf* vz ***zagara***

zăgărel *sn* [At: ŞIO II_1, 381 / Pl: *~e* / E: ***zagara*** + *-el*] **1-2** (Înv; şhp) Zăgărău (mic).

zăgăşi *vt* [At: RĂDULESCU-CODIN / Pzi: *~şesc* / E: ns cf *suguşa*] (Reg;) **1** (C. i. fiinţe) A prinde. **2** (C. i o boală) A doborî (4).

zăgău *sn* vz ***zgău***

zăgăzare *sf* [At: BREZOIANU, A. 31/24 / Pl: ? / E: ***zăgaz***] (Îvr) **1** Zăgăzuire (1). **2** (Fig) Oprire.

zăgăzdi *vt* [At: PAŞCA, GL. 61 / Pzi: *~desc* / E: ***zăgazdă***] (Reg; c. i. lemne) **1** A despica cu o pană[1]. **2** A înţepeni cu o pană[1].

zăgăzi *vt* [At: RESMERIŢĂ, D. / V: ***~ăji*** / Pzi: *~zesc* / E: ***zăgaz***] (Rar) **1-2** A zăgăzui (1-2).

zăgăzui *vt* [At: SADOVEANU, O. XV, 245 / Pzi: *~esc* / E: ***zăgaz*** + *-ui*] **1** (C. i. ape curgătoare, albii etc.) A construi un stăvilar (1) Si: *a bara* (1), *a îndigui, a stăvili* (1), (rar) *a zăgăzi* (1), (reg) *a hăti[2]* (4). **2** (Fig) A împiedica o acţiune Si: *a opri* (1), (rar) *a zăgăzi* (2).

zăgăzuire *sf* [At: ADAM, R. 266 / Pl: *~ri* / E: ***zăgăzui***] **1** Construire a unui stăvilar (1) pe cursul unei ape curgătoare Si: *îndiguire*, (îvr) *zăgăzare* (1). **2** (Fig) Oprire.

zăgăzuit, ~ă *a* [At: CL 1957, 232 / Pl: *~iţi, ~e* / E: ***zăgăzui***] **1** (D. ape curgătoare, albii etc.) Care este îndiguit (1) Si: *barat* (1), *stăvilit* (1). **2** (Fig; d. o acţiune) Care este împiedicat Si: *îngrădit, oprit* (1).

zăgâlnă *sf* vz ***zăgârnă***

zăgână *sf* vz ***zăgârnă***

zăgârnă *sf* [At: TDRG / V: ***zag~***, (reg) ***~âlnă, zăgână, ~galnă, zăghirlă*** / Pl: *~ne* / E: nct] (Reg) **1** Săculeţ de pânză folosit la stână pentru a strecura brânza Si: *sedilă[2]*. **2** Unealtă pentru muls oile. **3** Săculeţ (1). **4** Boccea (5).

zăgârneaţă *sf* [At: DLR / Pl: *~ţe* / E: ***zăgârnă*** + *-eaţă*] (Reg; csnp) Traistă rea.

zăghirlă *sf* vz ***zăgârnă***

zăgnadă *sf* vz ***zăgneată***

zăgnat *sn* vz ***zăgneată***

zăgnată *sf* vz ***zăgneată***

zăgneată *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ete* / V: (reg) ***zamna~, ~aţă, ~nată, ~gnat*** *sn* (Pl: *zăgnaturi*), ***~nadă, zăcnată, zăcn~, zămn~, zăina~, zămna~, zecnetă, jacnat*** *sn*, ***jăg~, jăgneală, jâgneaţă, jegn~, jegna~, săgna~, segnetă*** / E: ucr ***загніт***, rs ***загнета*** cf *jar, jer*] **1** (Îrg) Surcea sau vreasc pentru foc. **2-3** (Îrg; îe) **A da (o) ~ (focului** sau **la foc)** A aţâţa (sau a înteţi) focul. **4** (Îrg) Scânteie (1). **5-6** (Pop; lsg) (Foc de) surcele sau vreascuri puse să ardă la gura cuptorului, ca să se rumenească produsul pus la copt Si: *zatulă* (6). **7** (Reg; mai ales în Trs) Jar (la gura cuptorului). **8** (Reg; csnp) Gustare de dimineaţă.

zăgneaţă *sf* vz ***zăgneată***

zăgni *vt* [At: DLR / Pzi: *~nesc* / E: ***zăgneată***] (Reg) A aprinde (1) focul.

zăgniat *ss* [At: NOVACOVICIU, C. B. I, 23 / Pl: ? / E: nct] (Ban) Resturi menajere.

zăgoni *v* vz ***zogoni***

zăgonit, ~ă *a* [At: NOVACOVICIU, C. B. I, 23 / Pl: *~iţi, ~e* / E: ***zăgoni***] (Reg) Care este îndepărtat din serviciu Si: *concediat[2]* (3).

zăgrăi [At: DR. IV_2, 1557 / Pzi: *~esc* / E: *ză-* + ***grăi***] **1** *vi* (Reg) A vorbi mult Si: *a pălăvrăgi, a trăncăni*. **2** *vr* (Reg) A spune altceva decât trebuie. **3** *vr* (Reg; pex) A se zăpăci (4). **4** *vr* (Reg) A se înşela. **5** *vt* (Reg) A deranja (1).

zăgrăială *sf* [At: SFC IV, 33 / Pl: *~ieli* / E: ***zăgrăi*** + *-eală*] (Reg) **1** Pălăvrăgeală. **2** (Pex) Hărmălaie (2).

zăgrăni *vtr* [At: ŞEZ. VII, 185 / V: (reg) ***zagrani*** / Pzi: *~nesc* / E: nct] (Reg; uneori în imprecaţii şi în formule injurioase) **1-2** A îndesa (într-un spaţiu mic).

zăhai *sn* [At: DLR / Pl: ? / E: pvb ***zăhăi***] (Reg) Stinghereală.

zăhală *sf* [At: MARIAN, V. 30 / Pl: *~le* / E: ns cf *zăhată*] (Reg) Piedică.

zăhar[1] *sn* vz ***zărar[3]***

zăhar[2] *sn* vz ***zahăr***

zăharniţă *sf* vz ***zaharniţă***

zăhat *sn* vz ***zăhată***

zăhată *sf* [At: TDRG / V: (reg) ***zăhat*** *sn*, ***zahatră, zagnată*** / Pl: *~te* / E: ucr ***загата***] **1** (Mol și Buc) Îngrăditură de nuiele, de stuf, de ogrinji etc. folosită ca adăpost (de vreme rea) pentru animalele domestice. **2** (Reg) Cămăruță în prelungirea din spate a casei. **3** (Reg; îf *zahatră*) Ascunzătoare **(5)**. **4** (Reg; csnp; îf *zăhat*) Apărătoare de vreascuri și spini deasupra unui gard de nuiele. **5** (Reg) Zăgaz **(1)**. **6** (Reg) Dig **(1)**. **7** (Reg; îf *zahatră*) Loc unde se depozitează buștenii pentru a fi stivuiți. **8** (Reg; pex) Stivă de bușteni. **9** (Trs) Drum îngust Si: *ulicioară*. **10** (Reg) Fundătură **(1)**.

zăhăi [At: NECULCE, L. 342 / V: ***~ătui***^{3} / Pzi: *~esc*, (îvr) *zăhai* / E: ucr ***загайти***] **1** *vt* (Înv; c. i. dușmani) A hărțui **(2)**. **2** *vt* (Pex) A prăda **(1)**. **3** *vt* (Îrg; c. i. persoane) A stingheri **(1)**. **4** *vt* (Pex; c. i. persoane) A sâcâi **(1)**. **5** *vt* (Reg; c. i. locuințe) A deranja **(1)**. **6** *vt* (Înv; c. i. acțiuni) A opri. **7** *vt* (Îrg; c. i. obiecte) A arunca în dezordine. **8** *vt* (Pex) A rătăci. **9** *vt* (Rar; c. i. lucruri) A îngrămădi. **10** *vt* (Îvr; c. i. timpul, vremea) A irosi. **11** *vr* A se împrăștia. **12** *vr* A se pierde.

zăhăială *sf* [At: NECULCE, L. 235 / Pl: *~ieli* / E: ***zăhăi*** + *-eală*] **1** (Îvr) Hărțuială **(1)**. **2** (Îrg) Stingherealã. **3** (Îrg) Dezordine **(2)**. **4** (Reg) Adăpost pentru oi și capre.

zăhăit, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zăhăi***] **1** (Mol și Buc; d. persoane) Stingherit. **2** (Mol și Buc; d. obiecte, încăperi etc.) Dezordonat **(5)**. **3** (D. obiecte) Îngrămădit (în dezordine). **4** (Mol; csnp) Părăsit.

zăhăița *vt* [At: GL. OLT. 127 / Pzi: *zăhăiț* / E: ns cf *huița*] (Reg) A înclina.

zăhăni *vi* [At: GL. OLT. 127 / Pzi: 3 *~ne* / E: ns cf *hămăi*] (Reg) A lătra.

zăhănit *sn* [At: GL. OLT. 127 / Pl: *~uri* / E: ***zăhăni***] (Reg) Lătrat.

zăhăra *vt* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~rez* / E: ***zahăr***] (Rar) **1-2** A zaharisi **(1-2)**.

zăhărât, ~ă *a* vz ***zăhărit***

zăhărea *sf* vz ***zaherea***

zăhărel *sn* [At: CARAGIALE, O. II, 96 / V: (reg) ***zâh~*** / Pl: *~e* / E: ***zahăr*** + *-el*] **1-2** (Șhp) Zahăr **(1)** (puțin). **3-4** (Pfm; îe) **A duce** (sau **a purta**) (pe cineva) (sau **a se lăsa dus** ori **adus**) **cu zăhărelul** A înșela (pe cineva) (sau a se lăsa înșelat) cu promisiuni, cu vorbe amăgitoare. **5** (Reg; lpl) Dulciuri **(40)**. **6** (Bot; reg) Gheață **(11)** (*Begonia semperflorens*).

zăhăret *sn* [At: TDRG / Pl: *~uri* / E: ***zahăr*** + *-et*] (Reg; de obicei lpl) **1** Bomboană **(1)**. **2** (Spc) Acadea. **3** (Pex) Dulciuri **(40)**.

zăhări [At: POLIZU / V: ***zah~*** / Pzi: *~resc* / E: ***zahăr***] **1** *vt* (Îrg) A zaharisi **(2)**. **2** *vr* (Rar; d. dulcețuri, miere etc.) A se zaharisi **(4)**.

zăhărică *sf* [At: TDRG / Pl: ? / E: ***zahăr*** + *-ică*] (Bot; reg) Cătină de garduri (*Lycium halimifolium*).

zăhărire *sf* [At: POLIZU / V: ***zah~, zaher~*** / Pl: *~ri* / E: ***zăhări***] (Îvr) Presărare (cu zahăr).

zăhărit, ~ă *a* [At: BUZNEA, P. V. 47/10 / V: ***~rât, zahar~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zăhări***] (Mol) **1-3** Zaharat^{2} **(1, 2, 4)**. **4** Zaharisit **(1)**. **5** (D. fructe) Glasat **(1)**.

zăhăros, ~oasă *a* vz ***zaharos***

zăhărui *vt* [At: FOLC. MOLD. I, 428 / Pzi: *~esc* / E: ***zahăr***] (Reg) A zaharisi **(2)**.

zăhăti [At: REV. CRIT. I, 144 / Pzi: *~tesc* / E: ***zăhată***] (Reg) **1** *vr* (D. bușteni, vreascuri etc.) A se îngrămădi pe o apă curgătoare din cauza unui obstacol. **2** *vt* (C. i. opinci) A fixa pe picior (cu nojițele).

zăhătui^{1} [At: ARVINTE, TERM. 175 / Pzi: *~esc* / E: ***zăhată*** + *-ui*] **1** *vr* (Reg; d. ape curgătoare) A se înfunda cu crengi într-un anumit loc. **2** *vt* (Reg; c. i. bușteni) A ascunde **(3)**.

zăhătui^{2} [At: I. CR. II, 80 / Pzi: *~esc* / E: ***zahăi*** + *-ătui*] (Reg) **1** *vt* (C. i. oameni) A sâcâi **(1)**. **2** *vr* (Reg; csnp; d. oameni) A se prăpădi.

zăhătui^{3} *v* vz ***zăhăi***

zăhizi *vt* [At: N. REV. R. II, nr. 18, 227 / Pzi: *~zesc* / E: nct] (Reg) A zăpăci **(1)**.

zăhoi *sn* vz ***zăvod***^{1}

zăhurdeală *sf* vz ***zăurdeală***

zăi *vtr* [At: LEXIC REG. II, 43 / Pzi: *~esc* / E: ***zai***] (Reg; csnp) **1-2** A (se) vesti.

zăibeg *sm* vz ***zeibeg***

zăicănar *sm* [At: DOINE, 157 / Pl: *~i* / E: ***zaică*** + *-ănar*] (Reg) Vietate care prinde gaițe.

zăicoi *sm* [At: MARIAN, O. II, 69 / V: ***zai~*** / Pl: *~* / E: ***zaică*** + *-oi*] (Orn; reg) Bărbătușul zaicii **(1)**.

zăifet *sn* vz ***zaiafet***

zăinată *sf* vz ***zăgneată***

zăit, ~ă *a* [At: LEXIC REG. II, 43 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zăi***] (Reg; csnp) „Vestit, celebru".

zăitin *sn* [At: CADE / V: ***zei~*** / Pl: ? / E: srb ***zejtin***] **1** (Ban) Untdelemn. **2** (Înv; îe) **A fi ~ pe apă** A fi învingător. **3** (Înv; îae) A fi nevinovat. **4** (Reg) Ulei de ricin. **5** (Reg) Ulei de in.

zălamâzdră *sf* vz ***salamandră***

zălan *sn* [At: LEXIC REG. II, 33 / Pl: *~e* / E: nct] (Olt) Neînțelegere.

zălar [At: LIUBA–IANA, M. 124 / V: ***zal~***, (reg) ***zel~*** / Pl: *~i* / E: ***zale*** (pll lui *za*^{2}) + *-ar*] (Reg) **1** *sm* Lanț de care se atârnă ceaunul de mămăligă. **2** *sm* Cujbă de care se leagă sau se atârnă zălarul **(1)**. **3** *sm* (Reg) Za^{2} **(1)**. **4-5** *sm* (Pop) Za^{2} **(9-10)**. **6** *sm* (Reg) Meseriaș care face zale^{2} **(2)**. **7** *sn* (Reg) Cârlig de lemn de care se atârnă lanțul la vatră.

zălazit, ~ă *a* vz ***zălezit***^{2}

zălămăzdră *sf* vz ***salamandră***

zălămâzdră *sf* vz ***salamandră***

zălăuzi *v* vz ***zăluzi***

zălăvat *sn* [At: UDRESCU GL. / Pl: ? / E: nct] (Ban) **1** Stânjenire **(1)**. **2** (Pex) Neplăcere.

zălăzât, ~ă *a* vz ***zălezit***^{2}

zălăzit, ~ă *a* vz ***zălezit***^{2}

zălâng, ~ă [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ngi, ~nge* / E: ns cf *zoală*^{2}] (Reg) **1** *a* (D. oameni) Murdar **(1)**. **2** *sf* Murdărie. **3** *sf* Lucru făcut de mântuială și fără tragere de inimă Si: *zălângeală* **(1)**. **4** *smf* Om vorbăreț și leneș.

zălângeală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***zălingi*** + *-eală*] (Reg) **1** Zălângă **(3)**. **2** (Pex) Tărăgănare **(1)**.

zălângi *vi* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~ngesc* / E: ***zălâng***] (Reg) **1** A lucra de mântuială și fără tragere de inimă. **2** (Îe) **A o ~** A tărăgăna. **3** A pălăvrăgi.

zălângit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zălângi***] (Reg; d. oameni) Care lucrează fără seriozitate.

zălea *sn* vz ***zelea***

zăleji *v* vz ***zălezi***

zăleti [At: MARIAN, I. 490 / V: (reg) ***~eti, ~liti, zel~, zeliti*** / Pzi: *~tesc* / E: ns cf srb *zaletjeti*, *zalutati*, bg *залетя се*] **1** *vi* (Reg; d. ființe) A merge săltând. **2** *vi* (Reg; d. obiecte sau părți ale obiectelor) A sări^{2}. **3** *vi* (D. lichide) A țâșni. **4** *vi* (D. lichide) A curge din abundență. **5** *vr* (Reg) A se speria **(1)**. **6** *vi* (Reg; d. ființe) A rămâne în urmă, rătăcit de ceilalți Si: *a se rătăci*. **7** *vi* (Reg) A rămâne în același stadiu Si: *a stagna*. **8** *vi* (Pex) A întârzia. **9** *vi* (Olt) A nu reuși să se afirme, să se realizeze pe plan material, social etc. **10** *vi* (Olt; pex) A regresa. **11** *vt* (Olt; c. i. obiecte) A pierde. **12** *vi* (Reg; d. sânge) A țâșni **(1)**. **13** *vi* (Reg) A aluneca într-o direcție diferită decât cea normală de mers Si: *a derapa* **(1)**. **14** *vi* (Reg) A izbuti.

zăletit^{1}***, ~ă*** *a* [At: NOVACOVICIU, C. B. I, 24 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zăleti***] **1** (Ban) Sărit^{2}. **2** (D. lichide) Țâșnit. **3** (D. lichide) Care a curs din abundență. **4** (Olt) Care este atât de speriat încât este în pragul leșinului. **5** (Reg) Care a scăpat dintr-o situație dificilă, de un necaz etc.

zăletit^{2}***, ~ă*** *a* vz ***zălezit***^{2}

zăleți *v* vz ***zăleti***

zălezât, ~ă *a* vz ***zălezit***^{2}

zălezeală *sf* [At: PAMFILE, J. II, 173 / Pl: *~eli* / E: ***zălezi*** + *-eală*] (Reg) **1** Oboseală. **2** Plictiseală **(1)**.

zălezi vi [At: SCRIBAN, D. / V: *~eji, zilizi* / Pzi: ~zesc / E: nct] (Reg; mai ales în Mol) **1** A obosi. **2** A slăbi.

zălezit[1] *sn* [At: N. LEON, MED. 147 / V: *ziliz~* / Pl: *~uri* / E: *zălezi*] (Mol) Atrepsie.

zălezit[2], *~ă a* [At: DL / V: *~etit, ~laz~, ~lăzât, ~lăz~, ~lezât, zel~* / Pl: ~iți, ~e / E: *zălezi*] (Reg) **1** Obosit. **2** Slab. **3** Amărât (5). **4** (Pex) Bolnăvicios (1). **5** Somnoros (1). **6** Buimăcire.

zăleziitură sf [At: DL / V: (reg) *zâl~* / Pl: *~ri* / E: *zălezi + -itură*] (Reg) **1** Oboseală. **2** Moleșeală.

zălfos, ~oasă a [At: ALR II/I h 107 / Pl: ~oși, ~oase / E: *zalfă + -os*] (Reg; d. oameni) Răcit[2].

zălfui vi [At: ALR II/I h 107/95 / Pzi: ~esc / E: *zalfă + -os*] (Reg; d. oameni și animale) A avea guturai[1].

zălhana sf vz *zalhana*

zălimânt sms [At: VASILIU, C. 98 / E: nct] (Reg) Plantă nedefinită mai îndeaproape.

zălișoară sf [At: SĂM. II, 758 / Pl: *~re* / E: *zală + -ișoară*] **1-2** (Rar; șhp) Za[2] (1) (mică).

zăliște sf [At: MAT. FOLK. 1470 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Bătaic (a vântului).

zăliti v vz *zăleti*

zăloagă[1] *sf* [At: HOGAȘ, DR. II, 114 / Pl: ~age / E: rs **залога**] (Pop) **1** Semn de carte. **2** (Reg) Capitol dintr-o carte.

zăloagă[2] *sf* vz *zălog*[2]

zăloc sn vz *zălog*[1]

zălod, ~ă smf, a vz *zălud*

zălog[1] *sn* [At: CORESI, EV. 344 / V: (îrg) *zaloc* (Pl: *zaloage*), (reg) ~oc (Pl: *zaloage*), *zol~* (Pl: *zoloage*), *zoloc* (Pl: *zoloace*) / Pl: ~oage, (reg) ~uri, ~ogi sm / E: slv **залогъ**] **1** (Îvp; de obicei în legătură cu verbe ca „a pune", „a da", „a lua", „a lăsa", „a ține" etc.) Garanție (pentru plata unei datorii) Si: *zăloșag* (1). **2** (Îvp; pex) Obiect sau persoană lăsată drept garanție. **3** (Rar; îe) **A-și lăsa pielea (sau pieile) ~** A cădea în mâinile dușmanului. **4** (Rar; îae) A-și pierde viața. **5** Ostatic. **6** Sechestru.

zălog[2] *sm* [At: PANȚU, PL. / V: (reg) *~oagă sf* / Pl: ~ogi / E: nct] Arbust din familia salicaceelor, înalt până la cinci metri, cu frunze lanceolate și lujeri cenușii-verzui Si: (reg) *iovă, lază, nădriță, salcie*[1], *salcie cenușie, salcie sălbatică* (*Salix cinerea*).

zălogaș sm [At: CARAGEA, L. 33/4 / Pl: *~i* / E: *zălog + -aș*] (Înv) Persoană care deținea un zălog[1] (1) Si: (înv) *zălogitor*.

zălogi vt [At: URECHE, L. 114 / V: (pop) *zal~, zol~*, (înv) *~oji, ~oja, jeloji*, (reg) *zeloci, jăl~* / Pzi: *~ogesc* / E: *zălog*] **1-2** (Îvp; c. i. obiecte sau bunuri imobile) A amaneta (sau a ipoteca). **3** (C. i. persoane) A sechestra. **4** (Îvr; c. i. o locuință) A închiria.

zălogie sf [At: ALR I, 1450/798 / Pl: *~ii* / E: *zălog*[1] *+ -ie*] (Reg) **1** Amanet (1). **2** Ipotecă.

zălogire sf [At: BIBLIA (1688), 73[1]/6 / V: (înv) *~jire* / Pl: *~ri* / E: *zălogi*] **1** (Înv) Amanet. **2** (Înv) Ipotecă. **3** Luare de ostateci.

zălogit, ~ă a [At: PRAV. 81 / V: (înv) *~jit* / Pl: ~iți, ~e / E: *zălogi*] **1-2** (Înv; d. obiecte sau bunuri imobile) Amanetat (sau ipotecat). **3** (Pop; d. oameni) Sechestrat.

zălogitor sm [At: ȘINCAI, HR. I, 377/18 / Pl: *~i* / E: *zălogi + -tor*] (Înv) Zălogaș.

zălogitură sf [At: (a. 1621) ap. T. PAPAHAGI, C. L. 51 / V: *~oji~* / Pl: *~ri* / E: *zălogi + -itură*] (Înv) **1** Amanet. **2** Ipotecă.

zăloja v vz *zălogi*

zălojag sn vz *zăloșag*

zăloji v vz *zălogi*

zălojire sf vz *zălogire*

zălojit, ~ă a vz *zălogit*

zălojitură sf vz *zălogitură*

zăloșag sn [At: (cca 1700) IORGA, S. D. V, 384 / V: *~ojag* / Pl: *~uri* / E: *zălog + -șag*] (Înv) **1** Zălog[1] (1). **2** Amanet. **3** Ipotecă.

zălud, ~ă [At: MARDARIE, L. 95 / V: (înv) *~lod, zol~, sal~* / Pl: ~uzi, ~e / E: slv ***залоудъ*** cf bg *залудеи, залудо* „prost"] **1-2** *smf, a* (Îvp; adesea cu sens atenuat) Naiv. **3-4** *smf, a* (Îvp) Prost. **5** *a* (Îvp) Zănatic. **6-7** *smf, a* (Pop) Neserios. **8-9** *smf, a* (Pop) Ușuratic. **10-11** *smf, a* Nebun. **12** *a* Tulburat.

zăludenie sf [At: ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 89, 17/2 / Pl: *~ii* / E: *zălud*] (Rar) Nebunie.

zăluf sm vz *zuluf*

zălug sm [At: DL / Pl: ~ugi / E: *zale + -ug*] (Reg) Lanț împletit din metal.

zăluță sf [At: DDRF / Pl: *~țe* / E: *zală + -uță*] **1-2** (Șhp) Za[2] (1) (mică). **3** Cusătură de flori în formă de lănțișor, care se face pe ie sau pe catrință.

zăluzanie sf [At: PASCU, S. 225 / Pl: *~ii* / E: *zăluzi + -anie*] (Buc) Nebunie.

zăluzeală sf [At: CADE / Pl: ~eli / E: *zăluzi + -eală*] (Mol) Nebunie.

zăluzenie sf [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ii* / E: *zăluzi + -enie*] (Mol) **1** Nebunie. **2** (Pex) Zăpăceală (1).

zăluzi [At: DDRF / V: (rar) *~lău~* / Pzi: ~zesc / E: *zălud*] **1-2** *vtr* (Îrg) A (se) sminti (1). **3** *vt* (Rar; îf *zălăuzi*) A năuci (1).

zăluzie sf [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 148[r]/7 / Pl: *~ii* / E: *zălud + -ie*] **1** (Îrg) Prostie. **2** (Mol) Nebunie. **3** (Mol; pex) Zăpăceală (1).

zăluzit, ~ă a [At: BALADE, III, 231 / Pl: ~iți, ~e / E: *zăluzi*] (Reg) Înnebunit.

zămalț sn vz *smalț*

zămălțuit, ~ă a vz *smălțuit*[2]

zămărie sf vz *zemărie*

zămățișă sf vz *sămăchișă*

zămârcă sf vz *zemurcă*

zămârcea sm [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: *zămârcă + -ea*] (Reg; dep) **1** Om care trăiește din cerșit. **2** Bețiv (1).

zămârceală sf [At: UDRESCU, GL. / Pl: ~eli / E: *zămârci + -eală*] (Reg) **1-2** Zeamă (13-14). **3** Poșircă. **4** (Fig) Pălăvrăgeală.

zămârci [At: UDRESCU, GL. / Pzi: ~cesc / E: *zămârcă*] (Reg) **1** *vr* (D. fructe) A se muia. **2** *vr* (Pex; d. fructe) A se strivi. **3** *vt* (C. i. băuturi alcoolice) A dilua (1). **4** *vi* (Fig; d. oameni) A pălăvrăgi.

zămârcit, ~ă [At: UDRESCU, GL. / Pl: ~iți, ~e / E: *zămârci*] (Reg) **1** *a* (D. fructe) Strivit. **2** *a* (D. băuturi) Diluat (1). **3-4** *smf, a* (Fig; d. oameni) Palavragiu. **5-6** *smf, a* (Pex; d. oameni) Bețiv (1-2).

zămârși vr [At: GL. OLT. 127 / Pzi: 3 ~*sește* / E: bg **замърсч**] (Reg; d. unt) A se acri (2).

zămbălui vt [At: SCRIBAN, D. / Pzi: ~esc / E: *zamba*] (Reg) A găuri (cu potricala[1] Si: (îrg) *a potricăli* (1).

zămbil sn vz *zimbil*

zămbilă[1] *sf* vz *zambilă*

zămbilă[2] *sf* vz *zăbală*

zămculiță sf [At: NECULCE, L. 357 / Pl: *~țe* / E: *zamcă + -uliță*] **1-2** (Înv; șhp) Zamcă (1) (mică).

zămenti v vz *zăminti*

zămicică sf vz *zemicică*

zămig sn vz *zemig*

zăminteală sf [At: CANTEMIR, HR. 76 / Pl: ~eli / E: *zăminti + -eală*] (Înv) Învălmășeală.

zăminti [At: CORESI, ap. DHLR II, 537 / V: *~menti, zim~* / Pzi: ~tesc / E: vsl ***за-мѧтити*** cf vsl **мѧтити**] **1-2** *vtr* (Îvr; îf *ziminti*) A (se) neliniști. **3-4** *vtr* (Pex) A (se) agita (1-2). **5** *vt* (Înv) A învălmăși.

zămintitură sf [At: CANTEMIR, HR. 11 / Pl: *~ri* / E: *zăminti + -itură*] (Înv) Învălmășeală.

zămisleală sf [At: DDRF / Pl: ~eli / E: *zămisli + -eală*] (Îvr) **1** Procreare. **2** Naștere.

zămisli [At: BIBLIA (1688), 3[2]/2 / V: (înv) *zem~*, (reg) *~mușli* / Pzi: ~lesc / E: slv **замыслити**, vsl **замыслити** „a concepe"] **1** *vt* (Îrg; fșa) A procrea. **2-3** *vtr* (Înv) A (se) naște. **4-5** *vtr* (Înv; fig) A (se) crea (1). **6-7** *vtr* (Înv; fig) A (se) forma (1-2).

zămilsliciune *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 208ᵛ/20 / V: ***zim~*** / Pl: *~ni* / E: ***zămisli*** + *-ciune*] (Îvr) Procreare.

zămislire *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 25ʳ/17 / V: (înv) ***zem~, zimi~***, (reg) ***~mușl~, zemușl~*** / Pl: *~ri* / E: ***zămisli***] (Îrg) **1** Procreare. **2** Naștere. **3** (Fig) Creare (1). **4** (Fig) Formare (1). **5** (Fig) Înmulțire.

zămislit *sm* [At: POGOR, HENR. 138/5 / Pl: *~iți* / E: ***zămisli***] **1** (Îvr) Persoană care este destinată unui anumit scop. **2** (Reg) Persoană lacomă, pofticioasă.

zămislitor, ~oare [At: VOICULESCU, POEZII, I, 270 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***zămisli*** + *-tor*] **1** (Îrg; rar) *a* Care procreează. **2** *sm* (Bis) Dumnezeu.

zămisti *vt* [At: CV 1950, nr. 4, 45 / Pzi: *~tesc* / E: ucr ***замісити*** „a amesteca"] (Reg; c. i. mămăliga) A verifica în timpul fierberii dacă are suficient mălai.

zămnată *sf* vz ***zăgneată***

zămneată *sf* vz ***zăgneată***

zămnic *sn* vz ***zemnic***

zămnică *sf* vz ***zemoaică***

zămoaică *sf* vz ***zemoaică***

zămocuri *sfp* vz ***zemocuri***

zămoniță *sf* vz ***zomoniță***

zămori *v* vz ***zămorî***

zămorî[1] [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 70ᵛ/27 / V: (îrg) ***~ri*** / Pzi: *~răsc* / E: slv ***заморити*** „a omorî"] **1** *vt* (Îrg) A istovi. **2** *vt* (Pex) A mortifica. **3** *vr* (Reg) A-și astâmpăra foamea sau setea. **4** *vr* (Reg) A mânca sau a bea numai atât cât să supraviețuiască. **5** *vr* (Reg) A se scârbi de mâncare.

zămorî[2] *v* vz ***zomorî***

zămorât, ~ă *a* [At: CONTEMPORANUL, III, 508 / Pl: *~âți, ~e* / E: ***zămorî***] **1** (Îrg) Care și-a astâmpărat foamea sau setea. **2** Care mănâncă sau bea numai atât cât să supraviețuiască. **3** (Fig) Amăgitor (2). **4** (Reg) Istovit.

zămorâtură *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 40ʳ/28 / Pl: *~ri* / E: ***zămorî*** + *-itură*] (Îvr) Mortificare.

zămos, ~oasă *sm, a* vz ***zemos***

zămoșa *v* vz ***zemoși***

zămoșare *sf* vz ***zemoșire***

zămoșel *sm* vz ***zemoșel***

zămoși *v* vz ***zemoși***

zămoșire *sf* vz ***zemoșire***

zămoșit, ~ă *a* vz ***zemoșit***

zămoșiță *sf* [At: BORZA, D. 84 / V: (reg) ***zem~, zâm~*** / Pl: *~te* / E: ***zămos*** + *-iță*] **1** (Șîs ~ *beșicoasă*) Plantă erbacee din familia malvaceelor cu tulpina ramificată de la bază, acoperită cu peri aspri, cu flori mari de culoare gălbuie, cu mijlocul purpuriu și catifelat și cu fructul ca o capsulă Si: (reg) *cavan, ciulină* (**10**), *curcubețică* (**4**) *măruntă, floarea ursului, lubenicioară, macul cioarei, nalbă mare* (*Hibiscus trionum*). **2** (Reg) Bamă (*Hibiscus esculentus*).

zămoz *sm* vz ***zemos***

zămui *v* vz ***zemui***

zămuială *sf* vz ***zemuială***

zămuică *sf* vz ***zemuică***

zămuit, ~ă *a* vz ***zemuit***

zămurastru *sm* vz ***samurasla***

zămurcă *sf* vz ***zemurcă***

zămușli *v* vz ***zămisli***

zămușlire *sf* vz ***zămislire***

zămușoară *sf* vz ***zemușoară***

zămuță *sf* vz ***zemuță***

zămuz *sm* vz ***zemos***

zănag, ~ă *a* [At: DLR / Pl: *~agi, ~age* / E: ***zănatic***] (Reg) Zănatic.

zănat *sn* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***~ie*** *sf* (A: nct), ***~neat, zan~, zen~*** / Pl: *~uri* și (reg) *~e* / E: srb ***zanat***] **1** (Îrg) Meșteșug (1). **2** (Reg; pex) Măiestrie[1]. **3** (Reg) Datină (2). **4** (Reg) Obicei.

zănatec, ~ă *a* vz ***zănatic***

zănatic, ~ă *a* [At: I. VĂCĂRESCUL, P. 349/6 / V: ***~tec***, (înv) ***zân~, zânatec*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: ml * ***dianaticus*** (<***Diana***)] (D. oameni) Care se comportă ca și cum și-ar fi pierdut judecata normală Si: *aiurea* (**6**), *aiurit*[2] (**2**), *bezmetic* (**1**), *descreierat* (**2**), *nebun, smintit*[2], *zăpăcit* (**5**), *zurliu* (**4**), (rar) *dezmetic* (**3**), *turlubiu*, (pop) *deșucheat* (**1**), *pălăvatic, silhui*[1], (îrg) *prilestit*, (îvp) *zălud* (**5**), (reg) *paliu, păcănit*[2], *șucheat* (**1**), *tui*[6], *tuiac, tuieș, zănag, zărghit* (**5**), *zăpăuc* (**1**), *zoraliu* (**3**), (fam) *sanchiu, smucit*[2], *trăsnit*[3], *țăcănit*[2], *țicnit*[2].

zănatie *sf* vz ***zănat***

zănătar [At: CADE / Pl: *~i* / E: ***zănat*** + *-ar*] **1** *sm* (Ban) Meseriaș. **2** *a* (Reg; d. oameni) Măiestru (1).

zănăteci *v* vz ***zănătici***

zănătici *vtr* [At: MUMULEANU, R. 47/10 / V: (reg) ***~teci*** / Pzi: *~icesc* / E: ns cf *zănatic*] (Îrg) **1-2** A (se) zăpăci (**1-2**).

zăncălău *sn* vz ***zâncălău***

zăneadă *sf* [At: H VII, 406 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Locuință ciobănească pentru iarnă.

zăneat *sn* vz ***zănat***

zănet *sn* vz ***zenit***

zăngală *sf* vz ***zângală***

zăngăi *vi* [At: PONTBRIANT, D. / V: ***zân~, zângâi*** / Pzi: 3 *zăngăie* / E: ***zang*** + *-ăi*] (Înv; d. obiecte confecționate din metal, din sticlă etc. sau d. componente ale unor astfel de obiecte) **1-2** A zăngăni (**1-2**).

zăngăietură *sf* vz ***zăngăitură***

zăngăitură *sf* [At: ODOBESCU, S. I, 67 / V: (înv) ***~iet~, zân~*** / Pl: *~ri* / E: ***zăngăi*** + *-etură*] (Înv) **1-2** Zăngăneală (**1-2**).

zăngălău *sn* vz ***zângălău***

zăngăli[1] *v* vz ***zingăli***

zăngăli[2] *v* vz ***zângăli***[1]

zăngălit, ~ă *a* vz ***zângălit***

zăngălos, ~oasă *a* [At: CODRU-DRĂGUȘANU, C. 29 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zăngăli*** + *-os*] (Reg) Murdar (**1**).

zăngăneală *sf* [At: DDRF / V: (rar) ***zurg~, zin~*** / Pl: *~eli* / E: ***zăngăni*** + *-eală*] **1** Producere a unui sunet vibrator prin mișcarea (sau prin ciocnirea de ceva, prin lovirea cu ceva) unor obiecte confecționate din metal, din sticlă etc. sau a unor părți componente ale unor astfel de obiecte Si: *zăngăt* (**1**), *zângăleală* (**1**), (rar) *zornet* (**1**), (îrg) *zurai*[2] (**1**), (reg) *zurăt* (**1**), *zăngăitură* (**1**), *zăngănire* (**1**), *zăngănit* (**1**), *zăngănitură* (**1**), *zdrăngănire* (**1**), (reg) *zdrăncăitură, zdrăngănit* (**1**), *zdrăngănitură* (**1**), *zornăială* (**1**), *zornăire* (**1**), *zornăit* (**1**), *zornăitură* (**1**), (rar) *zornet* (**1**), *zuruit* (**1**), (înv) *zuruire* (**1**), *zuruitură* (**1**), (reg) *zuruială* (**1**). **2** (Pex) Zgomot (supărător) Si: *zăngăt* (**2**), *zângăleală* (**2**) (rar) *zornet* (**2**), (îrg) *zurai*[2] (**2**), (reg) *zurăt* (**2**), *zăngăitură* (**2**), *zăngănire* (**2**), *zăngănit* (**2**), *zăngănitură* (**2**), *zdrăngănire* (**2**), *zdrăncăitură* (**2**), *zdrăngănit* (**2**), *zdrăngănitură* (**2**), *zornăială* (**2**), *zornăire* (**2**), *zornăit* (**2**), *zornăitură* (**2**), (rar) *zornet* (**2**), *zuruit* (**2**), (rar) (înv) *zuruire* (**2**), *zuruitură* (**2**), (reg) *zuruială* (**2**).

zăngăni [At: POLIZU / V: ***zin~, zân~***, (rar) ***zărg~, zinghini***, (îrg) ***zingheni***, (îvr) ***zângăni*** / Pzi: *~nesc*, (rar) *zăngăn* / E: ***zang*** + *-ăni*] (D. obiecte confecționate din metal, din sticlă etc. sau despre părți componente ale unor astfel de obiecte) **1** *vi* A produce un sunet vibrator când se mișcă, se ciocnește de ceva sau când sunt lovite cu ceva Si: *a zdrăngăni* (**1**), *a zornăi* (**1**), *a zurui* (**1**), (înv) *a zăngăi* (**1**), (rar) *a zgudui* (**5**), *a zdruncina* (**5**), (îvp) *a zuzui* (**4**), (reg) *a zingări* (**1**), *a zorzoi* (**1**), *a zorzoni*[1] (**1**). **2** *vi* (Pex) A produce zgomote (supărătoare) Si: *a zdrăngăni* (**2**), *a zornăi* (**2**), *a zurui* (**2**), *a zuzui* (**4**), (înv) *a zăngăi* (**2**), (reg) *a zingări* (**2**), *a zorzoi* (**2**), *a zorzoni* (**2**). **3** *vt* (D. ființe; c. i. obiecte confecționate din metal, din sticlă etc.) A face să se producă un sunet metalic vibrator Si: *a zdrăngăni* (**3**), *a zângăli, a zdrăngăni* (**3**), *a zurui* (**3**), *a zurgăli* (**1**), *a zurgăni*.

zăngănire *sf* [At: ALECSANDRI, P. III, 33 / V: (rar) ***zărg~, zânghin~***, (înv) ***zinghen~, zin~, zân~*** / Pl: *~ri* / E: ***zăngăni***] **1-2** Zăngăneală (**1-2**).

zăngănit *sn* [At: NEGRUZZI, S. III, 366 / V: (rar) **zarg~, zin~,** (înv) **zân~** / Pl: *~uri* / E: **zăngăni**] **1-2** Zăngăneală (**1-2**).

zăngănitor, ~oare *a* [At: ADAM, R. 138 / V: (rar) **zân~,** (reg) **zinghen~** / Pl: *~i, ~oare* / E: **zăngăni** + *-tor*] (D. obiecte confecționate din metal, din sticlă etc. sau d. părți componente ale unor astfel de obiecte) **1** Care produce prin mișcare (sau prin ciocnire, prin lovire etc.) un sunet vibrator Si: *zdrăngănitor* (**1**), *zornăitor* (**1**), *zuruitor* (**1**), *zgomotos* (**1**). **2** (Pex) Care produce zgomote (supărătoare) Si: *zdrăngănitor* (**2**), *zornăitor* (**2**), *zuruitor* (**2**), (rar) *zgomotos* (**2**).

zăngănitură *sf* [At: DDRF / V: **zân~,** (reg) **zin~** / Pl: *~ri* / E: **zăngăni** + *-itură*] **1-2** Zăngăneală (**1-2**).

zăngăt *sn* [At: ALECSANDRI, O. P. 42 / V: **zinghet, zân~, zânghet,** (reg) **zan~,** (îvr) **zin~** / Pl: *~e* / E: **zâng** + *-ăt*] **1-2** Zăngăneală (**1-2**).

zăngloabă *sf* [At: I. CR. IX, 186 / V: **zân~, zangloavă, zângloavă** / Pl: *~be* / E: ns cf *gloabă*] (Reg) **1** Glumă[1] (**2**). **2** Prăpădit. **3** (Lpl; îf *zangloavă*) Mărunțiș.

zănoagă *sf* [At: URICARIUL, XXV, 67 / V: (reg) **zărn~** (Pl: *zărnoage*) / Pl: *~age*, (reg) *zănogi* / E: vsl ***заногa** cf bg, rs *занога*] **1** Poiană sau coastă de deal care poate fi transformată în teren agricol. **2** Depresiune glaciară circulară cu versante prăpăstioase, în zona munților înalți Si: *caldeiră* (**1**), *căldare* (**6**), *circ* (**3**), (reg) *scofaină[1]*. **3** Vale adâncă. **4** Ochi larg de apă format pe cursul unui râu, mai jos de un stăvilar Si: *vâltoare*. **5** (Reg) Loc unde se despart apele. **6** (Reg) Groapă mlăștinoasă. **7** (Reg) Albie de torent.

zănoguță *sf* [At: ALR II, 2492/130 / Pl: *~țe* / E: **zănoagă** + *-uță*] **1-2** (Reg; șhp) Zănoagă (**1**) (mică).

zănosât, ~ă *a* [At: NOVACOVICIU, C. B. I, 23 / Pl: *~âți, ~e* / E: ns cf srb *zanosit* „delirat"] (Reg; d. oameni) Somnoros (**1**).

zănoți *vi* [At: NALR-O I H 134/951 / Pzi: *~tește* / E: ns cf *zănosât*] (Reg) A delira (**1**).

zănt *a* vz **prezent**[2]

zăo *sm* vz **zăvod**[1]

zăori *v* vz **zori**[3]

zăoți *vi* [At: LEXIC REG. 43 / Pzi: 3 *~tește* / E: nct] (Olt; d. câini) A lătra.

zăoz *sm* vz **zăvod**[1]

zăp *s* [At: ȘEZ II, 77 / Pl: ? / E: nct] (Reg; d. bunuri materiale; îe) **A da de ~** A epuiza (**1**).

zăpadă *sf* [At: PSALT. 331 / Pl: *~pezi* / E: pvb **zăpădi**] **1** Precipitație atmosferică solidă, sub formă de fulgi albi, alcătuiți din cristale de apă înghețată. **2** Strat provenit din aglomerarea zăpezii (**1**), când temperatura solului este sub 0° C Si: *ninsoare*, (pop) *omăt[1]*, (reg) *nea[2]*. **3** (Îla) **De ~** Alb (**1**). **4** (Reg; îs) *Apă de ~* Apă de ploaie (**1**). **5** (Chm; îs) *~ carbonică* (sau *de bioxid de carbon, uscată*) Bioxid de carbon în stare solidă Si: *gheață uscată*. **6** (Rar) Plantă de apartament cu petale albe, nedefinită mai îndeaproape.

zăpăceală *sf* [At: (a. 1832) DOC. EC. 496 / Pl: *~eli* / E: **zăpăci** + *-eală*] **1** Stare a celui care și-a pierdut (temporar) judecata limpede, normală în fața unei situații neașteptate, dificile, confuze, din cauza unei emoții, a unei boli etc. Si: *buimăceală, buimăcire, confuzie* (**1**), *dezorientare* (**1**), *fâstâceală* (**1**), *năuceală, năucire, tulburare*, (îrg) *zăbuneală*, (reg) *zăluzenie* (**2**), *zăluzie* (**3**), *zărgheală* (**2**), (reg) *zăticneală* (**6**), *zăticnire* (**6**). **2** (Pex) Situație confuză Si: *babilonie* (**4**), (fam) *brambureală*, (reg) *calamandros* (**1**), *debandadă, dezordine* (**2**), *dezorganizare, haos* (**4**), *harababură* (**1**), *încurcătură, neorânduială*, (rar) *neordine*, (înv) *vavilonie*. **3** (Fam) Hărmălaie (**2**).

zăpăcenie *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ii* / E: **zăpăci** + *-enie*] (Fam) **1** Om zăpăcit (**1**). **2** (Pex) Lucru făcut de mântuială. **3** (Fig) Originalitate.

zăpăci [At: HELIADE, L. B. II, 143/11 / V: (îvr) **zăbă~** / Pzi: *~ăcesc* / E: vsl * **за-пачити** cf srb *pačiti* „a înnora", sv *pačiti* „a denatura, a desfigura", *zapačiti* „a face grimase"] **1-2** *vtr* A face să piardă (sau a-și pierde) (temporar) judecata limpede, normală, în fața unei situații neașteptate, dificile, confuze, din cauza unei emoții, a unei boli etc. Si: *a (se) buimăci* (**1-2**), *a (se) dezorienta* (**5-6**), *a (se) năuci, a (se) tulbura*, (îrg) *a (se) zănătici* (**1-2**), *a se zăticni* (**11**), (reg) *a (se) zabluzi* (**1-2**), *a (se) zăbăuci* (**1-2**), *a (se) zăbuni* (**1-2**), *a zăluzi, a se zărghi* (**2**), *a zalisi, a zăuși, a zulumi*. **3-4** *vtr* (Fam) A-și pierde (sau a face să-și piardă) cumpătul în fața unei situații neașteptate Si: *a (se) fâstâci* (**1**), *a (se) intimida, a (se) încurca*, (reg) *a (se) îngăimăci, a (se) rătuli* (**1**), *a (se) teșmani, a (se) ului, a se zăgrăi* (**3**), *a (se) zâghiri*. **5** *vt* (Fam; c. i. obiecte) A răvăși.

zăpăcilă *sms* [At: SFC IV, 188 / E: **zăpăci** + *-ilă*] (Fam) Om zăpăcit (**1**).

zăpăcire *sf* [At: HELIADE, L. B. I, 208/6 / Pl: *~ri* / E: **zăpăci**] **1** Pierdere (temporară) a judecății normale în fața unei situații neașteptate, dificile, confuze, din cauza unei emoții, a unei boli etc. Si: *buimăcire, dezorientare* (**2**), *năucire, tulburare*. **2** (Înv) Intimidare. **3** (Îvr) Extravaganță (**1**).

zăpăcit, ~ă [At: PONTBRIANT, D. / V: (reg) **~picit** / Pl: *~iți, ~e* / E: **zăpăci**] **1-2** *smf, a* (Om) care și-a pierdut (temporar) judecata limpede, normală, în fața unei situații neașteptate, dificile, confuze, din cauza unei emoții, a unei boli etc. Si: *buimăcit, bezmetic* (**1**), *confuz* (**1**), *dezorientat* (**2**), *împrăștiat, năuc, năucit, tulburat[2]*, (pop) *zăbăuc* (**1-2**), (reg) *buimatic, teluì[2], zabludnic, zăbun[2]* (**1-2**), *zăbunit* (**1-2**), *zuz* (**10**), *zărghit* (**3-4**), *zăticnit* (**1-2**). **3** *a* (D. acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Care exprimă sau denotă zăpăceală (**2**). **4** *a* Intimidat. **5** *smf* Zănatic. **6-7** *a* (Fam) Zvăpăiat (**1-2**). **8** *smf* (Pex) Persoană ușuratică.

zăpăcitor, ~oare *a* [At: GHEREA, ST. CR. II, 341 / Pl: *~i, ~oare* / E: **zăpăci** + *-tor*] (Rar) Care face să piardă (sau să-și piardă) (temporar) judecata limpede, normală, în fața unei situații neașteptate, dificile, confuze, din cauza unei emoții, a unei boli etc. Si: *amețitor* (**1**), *năucitor, uluitor*.

zăpădar *s* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: **zăpadă** + *-ar*] (Reg) Munte cu zăpezi permanente.

zăpădi *vtr* [At: PSALT. 127 / Pzi: *~desc* / E: vsl * **за-пасти**, ***за-падж** cf srb *zapsti*] (Îvr) **1-2** A (se) acoperi cu zăpadă (**1**) Si: *a (se) înzăpezi*.

zăpădoc *sn* [At: V. ROM. decembrie 1964, 38 / Pl: ? / E: **zăpadă** + *-oc*] (Rar) Cantitate mare de zăpadă (**1**).

zăpădos, ~oasă *a* [At: PONTBRIANT, D. / V: (îvr) **~ped~, ~pezos** / Pl: *~oși, ~oase* / E: **zăpadă** + *-os*] (Rar) Plin de zăpadă (**1**).

zăpăi *vi* [At: SĂM. III, 6 / Pzi: *zăpăi, ~esc* / E: **zap** + *-ăi*] (Reg) **1** (D. câini) A lătra. **2** A tropăi. **3** A foșni răscolind frunzele.

zăpăială *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ieli* / E: **zăpăi** + *-eală*] **1** (Mol) Lătrat. **2** (Reg) Tropăit. **3** (Reg) Foșnet (de frunze).

zăpăit *sn* [At: CADE / Pl: *~uri* / E: **zăpăit**] **1-3** Zăpăială (**1-3**).

zăpăitură *sf* [At: SADOVEANU, O. X, 619 / P: *~i-tu~* / Pl: *~ri* / E: **zăpăi** + *-itură*] (Reg) **1** Lătrat. **2** Tropăit. **3** Foșnet (de frunze).

zăpătăcit, ~ă *a* vz **zăpiticit**

zăpătit, ~ă *a* vz **zăpitit**

zăpătui *vt* [At: L. COSTIN, GR. BĂN. II, 211 / Pzi: *~esc* / E: srb **zaptiti**] (Reg; c. i. clădiri) A încuia.

zăpătuit *av* [At: ALR II/I h 282/47 / E: **zăpătui**] (Reg) Mocnit (**1**).

zăpăuc, ~ă *smf* [At: CONV. LIT. XLV, 376 / Pl: *~uci, ~uce* / E: ctm **zăpăcit** + **năuc**] (Reg) **1** *smf* Zănatic. **2** *a* Zvăpăiat (**2**).

zăpăzuică *sfs* [At: COMAN, GL. / E: **zăpadă** + *-uică*] (Reg) Zăpadă puțină Si: (reg) *zăpăzuie*.

zăpăzuie *sfs* [At: COMAN, GL. / E: **zăpadă** + *-uie*] (Reg) Zăpăzuică.

zăpârste *sms* [At: LM / V: **~rște, ~rtă[2]** *sfs*, **zapâște** / E: ns cf bg *запърпък*] **1** (Olt; Trs; mai ales art.) Ultimul născut dintr-o familie Si: *mezin*, (pop) *prâslea*. **2** (Reg) Ființă slab dezvoltată. **3** (Reg; art.) Om fără însemnătate. **4** (Reg; euf; art.) Diavol (**1**).

zăpârște *sms* vz **zăpârste**

zăpârtă *sf* vz **zapartă**

zăpârtă[1] *sf* vz **zapartă**

zăpârtă[2] *sfs* vz **zăpârste**

zăpâstră *sf* [At: NALR O IV h 705/998 / Pl: *~re* / E: nct] (Reg) Paroi[1].

zăpâşte sms vz **zăpârste**
zăpcea sf vz **zăpcială**
zăpci v vz **zapcii**
zăpcia[1] sf vz **zapcie**
zăpcia[2] v vz **zapcii**
zăpcială sf vz **zapcială**
zăpcii v vz **zapcii**
zăpciu sm vz **zapciu**
zăpecit, ~ă a vz **zăpitit**
zăpedos, ~oasă a vz **zăpădos**
zăpejioare sfp [At: BORZA, D. 86 / E: **zăpadă** + *-ioară*] (Bot; reg) Lilicele (*Iberis amara*).
zăpercă sf [At: LEXIC REG. 47 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Copil mic.
zăpetici vi [At: ALR II/I h 81/310 / V: (reg) **zep~** / Pzi: *~icesc* / E: *ză-* + **pitici**] (Reg) **1** (D. ființe) A slăbi (**1**). **2** (D. ființe, plante; îf *zepetici*) A se pipernici.
zăpezos, ~oasă a vz **zăpădos**
zăpici vi [At: ALR II/I h 81/29 / Pzi: *~icesc* / E: *ză-* + **pici**] (Reg; d. ființe, plante) A se zăpetici (**2**).
zăpicit, ~ă a vz **zăpăcit**
zăpig sn vz **zăbic**
zăpisui vt [At: IORGA, S. D. XXII, 208 / Pzi: *~esc* / E: **zapis** + *-ui*] (Mol; înv) A adeveri prin zapis.
zăpiticit, ~ă a [At: ECONOMIA, 98/19 / V: (reg) **~pătăcit, zepet~, zip~** / Pl: *~iți, ~e* / E: *ză-* + **piticit**] (Trs; d. ființe, plante etc.) Plăpând.
zăpitit, ~ă a [At: CIAUŞANU, GL. / V: (reg) **~pecit, ~pătit, zâpicit, zipicit** / Pl: *~iți, ~e*] (Reg; d. ființe, plante etc.) Zăpiticit.
zăplag sn vz **zăplaz**
zăplaj smn vz **zăplaz**
zăplan, ~ă smf, a [At: POLIZU / V: **zap~, jap~** / Pl: *~i* / E: nct] (Fam) **1-2** (Om) înalt și voinic Si: *lungan, vlăjgan*.
zăplaz sn [At: (a. 1677) IORGA, S. D. V, 91 / V: (rar) **~praz**, (pop) **zap~**, (reg) **zaplat**, (îvr) **~aj** (Pl: *~uri* și *~i* sm), **zaplagiu, zaplaj** smn / Pl: *~uri*, (rar) *~e*, (îvr) *~i* sm / E: vsl ***за-плазъ** cf *plaz*] **1** (Pop) Gard (de scânduri, de ulucă) Si: *ulucă*. **2** (Pex) Îngrăditură. **3** (Buc) Pârleaz (**1**). **4** (Trs) Perete la coliba ciobanului. **5** (Reg) Tavan al unei pivnițe.
zăplăic s [At: GR. S. V, 124 / Pl: ? / E: ns cf *pleu*] (Reg) Căuș pentru borhotul de prune.
zăplăjor sn [At: TDRG / Pl: *~oare* / E: **zăplaz** + *-ior*] **1-2** (Mol; șhp) Zăplaz (**1**) (mic).
zăpoadă sf vz **zăpodie**
zăpoară sf vz **zăpor[1]**
zăpod sn vz **zăpodie**
zăpode sf vz **zăpodie**
zăpodie sf [At: PSALT. HUR. 71ᵛ/13 / V: (îrg) **zăpod** sn, **~poadă, zăpode, zep~**, (reg) **zăpoz** sn / Pl: *~ii* / E: vsl ***заподнке**, bg **запоґе, запог, запокъ** „loc umbrit"] **1** (Îvp) Vale largă sau platou adăpostit de înălțimi. **2** (Pex) Șes puțin scufundat față de regiunea înconjurătoare. **3** (Reg) Poiană (**1**). **4** (Reg) Coastă abruptă de deal. **5** (Mun) Sloi[1] (**1**). **6** (Reg) Lapoviță.
zăpodină sf [At: PLOPŞOR, V. O. / Pl: *~ne* / E: ctm **zăpodie + podină**, cf srb *zapodina*] (Reg) **1** Padină (**1**), pe o coastă de deal. **2** Parte superioară a jilipului, unde se adună buștenii înainte de a fi coborâți la vale.
zăpoiat, ~ă smf, a [At: CHEST. V, 76/6 / Pl: *~ați, ~e* / E: net] (Reg; d. ființe) **1-2** Neastâmpărat (**1-2**).
zăpor[1] sn [At: (cca 1650) IORGA, D. B. I, 99 / V: **zapur**, (înv) **~oară** sf, **zăbor, zap~[1]** (A și: *zapor* / Pl: *zaporuri*), **zop~, jap~** / A și: (îvr) *zăpor* / Pl: *~oare* / E: vsl **запоръ**, cf bg ***запор**] **1** (Mol; înv) Poprire (**1**). **2** (Pex) Sechestru. **3** (Reg) Baraj a cărui manevrare permite pornirea plutelor sau funcționarea morilor de apă. **4** (Reg; pex) Apă oprită de un baraj. **5** (Reg) Îngrămădire de sloiuri de gheață care se formează primăvara într-un punct al unui râu, în special la coturi sau pe secțiuni de scurgere mai înguste, din cauza căreia se produc creșteri de nivel și inundații. **6** (Reg; pex) Revărsare (**1**). **7** (Reg; îe; d. cai) **A pune ~** A nu voi să tragă Si: *a se împotrivi*. **8** (Reg; îae; d. oameni) A refuza să facă ceva. **9** (Rar; îe; d. oameni) **A pune ~ gurii** A-și impune tăcere. **10** (Trs; îe) **A sta la ~** A rezista în fața dificultăților, înfruntându-le. **11** (Reg; d. cai) **A fi cu ~ la luătură** A porni greu. **12** (Reg) Ploaie torențială. **13** (Reg) Furtună (**4**).
zăpor[2] sn [At: LB / V: (îrg) **zap~** / Pl: *~oare* / E: ns cf *zăpuc*] **1** (Reg) Rujeolă. **2** (Trs) Scarlatină (**1**). **3** (Trs) Varioală. **4** (Reg) Pată sau pustulă pe piele caracteristică unor boli eruptive. **5** (Reg) Erupție pe piele datorată febrei. **6** (Trs) Boală (de piele) la animale, nedefinită mai îndeaproape. **7** (Trs; îf *zapor*) Jeg.
zăpora v vz **zăporî[1]**
zăporât[1], ~ă a [At: PONTBRIANT, D. / V: (înv) **~rit** / Pl: *~âți, ~e* / E: **zăporî[1]**] (Îvr; d. ape) Care s-a revărsat.
zăporât[2], ~ă a [At: LEXIC. REG. II, 64 / V: (reg) **~rit** / Pl: *~âți, ~e* / E: **zăporî[2]**] (Reg; d. ființe) **1** Murdar (**1**). **2** Bubos (**1**). **3** Pipernicit. **4** Slăbit (**1**). **5** Bolnăvicios (**1**). **6** Bătrân (**1**).
zăpori v vz **zăporî[1]**
zăporire sf [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: **zăpori**] (Înv) Revărsare a apelor în timpul dezghețului din cauza unor blocaje de sloiuri de gheață.
zăporit[1], ~ă a vz **zăporât[1]**
zăporit[2], ~ă a vz **zăporât[2]**
zăporî[1] vr [At: POLIZU / V: **~ra, ~ri** / Pzi: 3 *~răște* / E: **zăpor[1]**] (D. ape) A se revărsa în timpul dezghețului din cauza blocajelor de gheață care se formează pe cursul râurilor.
zăporî[2] vr [At: LEXIC REG. II, 64 / Pzi: *~răsc* / E: **zăpor[2]**] (Reg; d. ființe) **1** A se umple de murdărie și de bube. **2** A slăbi (**1**).
zăpost sns [At: ALR I, 606/4577 / V: (reg) **zap~** / E: srb **zapost**] (Reg; în practicile religiei creștine; adesea urmat de determinări care arată felul) Lăsatul-secului Si: *lăsat*, (reg) *zăpostire, zăpostit*.
zăpostire sf [At: F (1884), 378 / V: **zap~** / Pl: *~ri* / E: cf srb *zapostiti* „a începe postul"] (Reg; în practicile religiei creștine; adesea urmat de determinări care arată felul) Zăpost.
zăpostit sns [At: HEM 875 / V: **zâp~** / E: **zăposti**] (Ban; în practicile religiei creștine; adesea urmat de determinări care arată felul) Zăpost.
zăpoz sn vz **zăpodie**
zăpraz sm vz **zăplaz**
zăpreală sf [At: POLIZU / Pl: *~eli* / E: **zăpri** + *-eală*] **1** (îrg) Retenție de urină Si: *anurie, zăprire* (**2**). **2** Dificultate la urinare Si: (îrg) *zăprire* (**3**). **3** (Reg) Retenție a lichidului spermatic în actul sexual.
zăpreaștenie sf [At: CORESI, PS. 201/12 / Pl: *~ii* / E: slv **запрѣщеннѥ**] (Îvr) Teamă mare Si: (înv) *zăpretit*, (îvr) *zăpretire*.
zăpreti [At: PSALT. 223 / Pzi: *~tesc* / E: slv **запрѣтити**] **1** vi (Înv; ccd) A insipira teamă Si: *a porunci* (**1**). **2** vt (Îvr) A certa (**1**). **3** vt (Îvr) A dojeni (**9**).
zăpretire sf [At: PSALT. 322 / Pl: *~ri* / E: **zăpreti**] (Îvr) Zăpreaștenie.
zăpretit sn [At: PSALT. 167 / Pl: *~uri* / V: (înv) **zep~** / E: **zăpreti**] (Înv) Zăpreaștenie.
zăpri [At: ANON. CAR. / V: (reg) **zep~** / Pzi: *~resc* / E: vsl **запрѣти**] **1** vr (Îrg) A se constipa (**2**). **2-3** vr (Îrg) A avea zăpreală (**1-2**). **4** vr (Rar; pex; d. ugerul animalelor) A înceta să mai dea lapte Si: (pop) *a (se) stârpi*. **5** vr (Reg; d. bărbați) A avea tulburări de ejaculare. **6** vr (Reg) A se îmbolnăvi de blenoragie. **7** vt (Reg; într-un descântec; îf *zepreti*; csnp) A îmbolnăvi.
zăprire sf [At: DLR / Pl: *~ri* / E: **zăpri**] **1** (Reg) Constipație. **2-3** (Îrg) Zăpreală (**1-2**).
zăprit[1] sn [At: ANON. CAR. / Pl: *~uri, ~e* / E: **zăpri**] **1** (Înv) Constipație. **2** (Reg) Boală la vite nedefinită mai îndeaproape Si: (reg) *zăpsit*.
zăprit[2], ~ă [At: NOVACOVICIU, C. B. I, 24 / Pl: *~iți, ~e* / E: **zăpri**] **1** a (Reg) Constipat (**1**). **2-3** smf, a (Îrg) (Persoană) care are dificultăți la urinare.
zăpritură sf [At: ANON. CAR. / V: (reg) **zep~** / Pl: *~ri* / E: **zăpri** + *-itură*] **1** (Îvr) Constipație. **2-3** (Reg; într-un descântec; îf *zepritură*; csnp; pbl) Boală (**1-2**).

zăpsi *vt* [At: ANON. CAR. / V: (înv) *~pși*, (reg) *~sî*, *zapsî* / Pzi: *~sesc* / E: nct] **1** (Reg) A sili (**1**). **2** (Rar) A fura (**1**). **3** (Pop; c. i. persoane) A prinde asupra asupra unui fapt făcut în ascuns Si: *a surprinde* (**1**). **4-6** (Îrg) A afla (**1-3**). **7** (Reg) A descoperi (**14**). **8** (Trs; d. câini) A adulmeca (**1**). **9** (Reg) A întrezări. **10** (Reg; îf *zăpsî*) A ticsi. **11** A îmbâcsi.

zăpsit *sns* [At: H V, 396 / E: nct] (Reg) Boală de vite nedefinită mai îndeaproape Si: (reg) *zăprit*[1] (**2**).

zăpsite *sfp* vz **zăsite**

zăpsî *v* vz **zăpsi**

zăpsui *vt* [At: GLOSAR REG. / Pzi: *~esc* / E: **zăpsi** + *-ui*] (Reg) A sili.

zăpși *v* vz **zăpsi**

zăpșire *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ri* / E: **zăpși**] (Îvr) Surprindere (**1**).

zăpuc[1] *sm* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~uci* / E: nct] **1** (Buc) Ființă pipernicită. **2** (Reg) Purcelul cel mai mic al unei scroafe.

zăpuc[2] *sn* [At: ZILOT, CRON. 346 / V: (înv) *~uh*, (reg) *~ug* / Pl: *~uri* / E: ns cf srb *zapuhati* „a sufla"] (Pop) Zăduf (**1**).

zăpuceală *sf* vz **zăpușeală**

zăpug *sn* vz **zăpuc**[2]

zăpuh *sn* vz **zăbuc**[2]

zăpun *sn* vz **zăbun**[1]

zăpuros, ~oasă *a* [At: DR. V, 105 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: **zăpor** + *-os*] (Reg; d. cai) Care este bolnav de zăpor[2] (**6**).

zăpușală *sf* vz **zăpușeală**

zăpușeală *sf* [At: ANON. CAR. / V: (pop) *~șală*, (reg) *~uceală*, (îvr) *zăbu~* / Pl: *~eli* / E: **zăpuși** + *-eală*] Zăduf (**1**).

zăpuși *vtr* [At: ANON. CAR. / Pzi: *~șesc* / E: bg **запуша** „a afuma", srb **zapušiti**] (Îrg) **1-2** (D. soare) A (se) înfierbânta. **3-4** (Pex) A (se) sufoca (**1**).

zăpușire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: **zăpuși**] (Îrg) **1** Înfierbântare. **2** (Pex) Sufocare.

zăpușit, ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / V: (îvr) *zăbu~* / Pl: *~iți*, *~e* / E: **zăpuși**] **1** (Îrg; d. ființe, mai ales d. oameni) Înfierbântat. **2** (Îrg; d. ființe, mai ales d. oameni) (Pex) Sufocat (**1**). **3** (D. aerul din atmosferă, dintr-o încăpere etc.) Sufocant (**1**).

zăpușitor, ~oare *a* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~i*, *~oare* / E: **zăpuși** + *-tor*] (Îrg; d. aerul din atmosferă, dintr-o încăpere) Sufocant (**1**).

zăr[1] *sn* [At: (a. 1820) IORGA, S. D. XXII, 31 / Pl: *~i* / E: nct] Monedă care a circulat în Moldova în sec. XVIII-XIX.

zăr[2] *sn* vz **zer**

zăraf *sm* vz **zaraf**

zărand *s* [At: PAȘCA, GL. / Pl: ? / E: ns cf *zăranie*] (Reg; îcn; îlav) **De ~** Deloc.

zăranie *sfs* [At: F. (1885), 448 / E: **zare** + *-anie*] **1** (Îvr; îcn; îlav) **De ~** Deloc. **2** (Trs; mai ales îcn; îlav) **(Nici) ~ de ...** (Nici) țipenie de ...

zărar[1] *smn* [At: BARCIANU / Pl: *~i* sm, *~e* sn / E: **zăr**[2] + *-ar*] (Pop) **1** *sm* Cioban care mulge oile Si: *mulgător*. **2** Persoană care face sau vinde zer. **3** *sn* (Reg) Ciubăr (pentru zer). **4** *sn* (Reg) Cantitate de zer cuprinsă într-un zărar (**3**). **5** (Csnp) Lemn crestat la mijloc care se fixează între mânerele căldării când se pune să fiarbă ceva la stână.

zărar[2] *sm* [At: CHEST. V, 65 / Pl: *~i* / E: **zar**[1] + *-ar*] (Reg) Persoană care confecționează sau repară zaruri[2].

zărar[3] *sn* [At: LEXIC REG. II, 64 / V: **zăhar** / Pl: *~e* / E: **zar**[2] + *-ar*] (Reg) Broască (de la ușă).

zăratic *sn* [At: CHEST. V, 112/66 / V: *~răt~* / Pl: ? / E: **zăr** + *-atic*] (Reg) **1** Zăr care se scurge din cașul pus în strecurătoare. **2** Mâncare fără gust.

zărăciță *sf* [At: CIHAC, II, 630 / Pl: *~țe* / E: nct] (Bot; îvr) Ghimber (*Zingiber officinale*).

zărăfie *sf* [At: (a. 1799) CAT. MAN. I, 617 / S și: *săr~* / Pl: *~ii* / E: **zaraf** + *-ie*] (Îvp) **1** Casieria vistieriei. **2** Localul unde se afla casieria vistieriei. **3** Dare de bani cu camătă Si: *cămătărie* (**1**), (înv) *zaraflâc* (**1**). **4** (Pex) Ocupație a zarafului Si: *cămătărie* (**2**), (înv) *zaraflâc* (**2**).

zărăflâc *sn* vz **zaraflâc**

zărăncit, ~ă *a* vz **zărnicit**

zărăndan *sn* [At: CHEST. IV, 85/70 / Pl: ? / E: **Zarand** + *-an*] (Reg) Vânt care bate în vestul Transilvaniei.

zărăsti [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~tesc* / E: ns cf srb *zarasti* „a acoperi"] **1** *vr* (Trs) A se rătăci de cineva. **2-3** *vtr* (Reg) A (se) răspândi (**1**). **4** *vr* (Reg) A dispărea (**1**).

zărăstit, ~ă *a* [At: PRIBEAGUL, P. R. 58 / Pl: *~iți*, *~e* / E: **zărăsti**] (Reg) Pripășit.

zărătic *sn* vz **zăratic**

zărăzos, ~oasă *a* [At: GR. S. VI, 152 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: **zărează**[2] + *-os*] (Reg; într-un descântec; d. oameni; csnp) Plăcut (**1**).

zărâldă *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: *~de* / E: nct] (Reg; îe) **A lua în ~** A-și bate joc.

zărânci *v* vz **zărnici**

zărâncire *sf* [At: REV. CRIT. IV, 86 / Pl: *~ri* / E: **zărânci**] (Reg) Pipernicire.

zărâncit, ~ă *a* vz **zărnicit**

zărâtă *a* [At: PAPAHAGI, M. 219 / Pl: *~te* / E: **zară**[1]] (Reg; d. oi) Care dă lapte stricat.

zărba *sf* vz **zarpa**

zărcălău *sm* vz **zurgălău**

zărculă *sf* [At: (a. 1715) ap. ȘIO II_1, 386 / Pl: *~le* / E: tc **zercülâh**, ngr **ζερκούλα**] (Înv) Căciulă brodată cu fir de aur.

zărdicea *sf* vz **zerdiceaf**

zărdiceafă *sf* vz **zerdiceaf**

zărdit, ~ă *a* vz **zărghit**

zărduială *sf* [At: LEXIC REG. 64 / Pl: ? / E: nct] (Reg; csnp) Mâncare inconsistentă, de proastă calitate.

zărea *sf* [At: ȘEZ. VIII, 178 / Pl: *~ele* / E: **zare** + *-ea*] (Reg; șhp) **1-2** Zare (**1**) (mică) Si: *zărel* (**1-2**), *zărică* (**1-2**).

zăreadă *sf* [At: LEXIC REG. 88 / Pl: *~de* / E: nct] (Reg) Covor mare.

zăreață *sfs* [At: SCRIBAN, D. / V: *~ază* / E: **zare** + *-eață*] **1** (Olt; Mun) Înfățișare sănătoasă. **2** (Pex) Vigoare. **3** (Îrg) Prestigiu (**1**).

zărează[1] *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: ? / E: **zare** + *-ează*] (Înv) Rază (**1**).

zărează[2] *sf* vz **zăreață**

zărel *sn* [At: T. PAPAHAGI, C. L. 51 / Pl: ? / E: **zare** + *-el*] (Reg; șhp) **1-2** Zărea (**1-2**).

zărelnic *a* [At: C. PETRESCU / Pl: (rar) *~ici*, *~ice* / E: **zări** + *-elnic*] (Rar; csnp) Care este sau devine vizibil la un moment dat sau într-un anumit loc.

zăreț, ~eață *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~i*, *~e* / E: **zare** + *-eț*] (Reg; d. oameni) Care are înfățișare sănătoasă Si: *rumen*.

zărgan *sm* [At: ANTIPA, P. 273 / V: *zar~* / Pl: *~i* / E: ngr **ζαργάνα**, tc **zarghana**] Pește marin, răpitor, cu corpul de 50-80 cm lungime, alungit, subțire, aproape cilindric, acoperit cu solzi mici, cu maxilare prelungite într-un cioc cartilaginos lung, cu oasele colorate în verde Si: *știucă de mare*, *țipar-de-mare* (*Belone belone euxini*).

zărgănea *sf* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ele* / E: **zărgăni** + *-ea*] (Reg) Clopoțel (**3**).

zărgăni *v* vz **zăngăni**

zărgănire *sf* vz **zăngănire**

zărgănit *sn* vz **zăngănit**

zărgea *sf* vz [At: (a. 1726-1733) N. A. BOGDAN, C. M. 161 / Pl: *~ele* / E: nct] (Îvr; csnp) „Fote zărgele, părechea 20 bani".

zărgheală *sf* [At: C. PETRESCU, R. DR. 144 / Pl: *~eli* / E: **zărghi** + *-eală*] (Reg) **1** Sminteală (**1**). **2** (Cu sens atenuat) Zăpăceală (**1**).

zărghenie *sf* [At: C. PETRESCU, R. DR. 242 / Pl: *~ii* / E: **zărghi** + *-enie*] (Reg) Nebunie.

zărghi *vr* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pzi: *~rghesc* / E: drr **zărghit**] (Reg) **1** A se sminti (**2**). **2** (Cu sens atenuat) A se zăpăci (**2**).

zărghiet, ~ă *a* vz **zărghit**

zărghit, ~ă [At: ȘĂINEANU[2] / V: ***~iet, ~rdit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: nct] (Reg; mai ales în Mol) **1-2** *smf, a* Smintit[2] **(1-2)**. **3-4** *smf, a* (Cu sens atenuat) Zăpăcit **(1-2)**. **5** *a* Zănatic.

zări[1] [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 129[v]/28 / Pzi: *~resc* / E: vsl **зьрѣти**] **1** *vt* (Îrg; fșa) A privi[1] **(1)**. **2** *vt* (Pex) A vedea. **3** *vt* A vedea slab, vag, nedeslușit (din cauza depărtării, a întunericului etc.) Si: *a desluși* **(3)**, *a distinge* **(3)**, *a întrezări*. **4** *vt* (Îe) **A ~ ca prin sită** (sau **ca prin ciur, ca printr-o pânză**) A vedea neclar. **5** *vt* A vedea ceva numai în treacăt. **6** *vt* A descoperi în mod brusc. **7** *vrim* A se vedea. **8** *vt* A constata sau a descoperi (și a înțelege) existența a ceva ce era ascuns, necunoscut etc. până atunci Si: *a observa*, (înv) *a percepe* **(1)**, *a remarca*, *a surprinde*, (înv) *a privi*. **9** *vrp* A fi sau a deveni vizibil la un moment dat sau într-un anumit loc Si: *a apărea* **(2)**, *a se ivi*, *a se vedea*, (iti) *a spunta*. **10** *vrp* (Pop; îe) **A se ~ de ziuă** A se face ziuă. **11** *vrp* (Pop; rar; îe) **A se ~ de lună** A ieși luna. **12** *vi* (Îrg) A străluci[2] **(1)**.

zări[2] *v* vz ***zeri***

zărică *sf* [At: DLR / Pl: ? / E: ***zară[1]*** + *-ică*] **1-2** (Reg; șhp) Zărea **(1-2)**.

zărifior, ~oară *a* [At: VĂCĂRESCUL, ap. ODOBESCU, S. I, 289 / V: ***zar~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***zarif*** + *-ior*] **1-8** (Înv; șhp) Zarif **(1-4)** (mic).

zărime *sf* [At: CIAUȘANU, V. 117 / Pl: *~mi* / E: ***zări[2]*** + *-ime*] (Reg; gmț) Lapte.

zărincit, ~ă *a* vz ***zărnicit***

zărire *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ri* / E: ***zări***] **1** Întrezărire. **2** Observare. **3** Vizibilitate.

zăriște *sf* vz ***zariște***

zăritor *sm* [At: CORESI, ap. DHLR II, 340 / Pl: *~i* / E: ***zări*** + *-tor*] (Înv; în textele religioase) Ființă înzestrată cu puteri nelimitate, care vede și înțelege tot.

zărmădăluit, ~ă *a* [At: LEXIC. REG. II, 64 / Pl: *~iți, ~e* / E: css ***zărmădit***] (Reg) **1-2** Zărmădit **(1-2)**.

zărmădi *vr* [At: LEXIC REG. II, 64 / Pzi: *~desc* / E: nct] (Reg) **1** A se îngrețoșa de mâncare. **2** (D. mâncare sau d. fructe) A se zdrobi **(11)**.

zărmădit, ~ă *a* [At: LEXIC REG. II, 64 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zărmădi***] (Reg) **1** Îngrețoșat. **2** (D. alimente sau fructe) Zdrobit[2] **(3)**.

zărnă *sf* vz ***zârnă[1]***

zărnăi *v* vz ***zornăi***

zărnăit *sn* vz ***zornăit***

zărnătici *v* vz ***zărnici***

zărnăticit, ~ă *a* vz ***zărnicit***

zărnâi *v* vz ***zornăi***

zărni *v* vz ***zârni***

zărniceală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***zărnici*** + *-eală*] (Reg) Pipernicire.

zărnici *vr* [At: RĂDULESCU-CODIN / V: ***~năti~, ~rânci*** / Pzi: *~icesc* / E: ns cf *zărni*] (Reg; d. ființe) A se pipernici.

zărnicit, ~ă *smf, a* [At: CHEST. V, 6/76 / V: (reg) ***~râncit, ~rincit, ~râncit, ~năti~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zărnici***] (Mun; d. ființe) **1-2** Pipernicit.

zărnire *sf* vz ***zârnire***

zărnit, ~ă *a* vz ***zârnit***

zărnoagă *sf* vz ***zănoagă***

zăroaică *sf* [At: CHEST. V, 119/68 / Pl: ? / E: ***zăr*** + *-oaică*] (Reg) Zer **(1)**.

zărobi *v* vz ***zorobi***

zăros, ~oasă *a* vz ***zeros***

zăroș, ~oasă *a* vz ***zeros***

zărpălatic, ~ă *smf, a* [At: TDRG / V: ***zarpalatec*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: nct] (Reg) **1-2** (Om) neserios Si: *flușturatic* **(1-2)**, *ușuratic*.

zărțale *sfp* vz ***zarțale***

zărui [At: ALEXI, W. / Pzi: 3 *~ește* / E: ***zăr*** + *-ui*] **1-4** *vtr* (Mol; Trs; d. lapte) A deveni (sau a face să devină) zeros **(2-3)**. **5-6** *vtr* A (se) coagula **(1-2)**. **7** *vt* (C. i. laptele prins) A separa, prin încălzire, zerul pentru a prepara brânza de vaci. **8** *vrp* A se îndepărta zerul în procesul de preparare a cașului. **9** *vr* (Reg; d. faguri) A se umezi.

zăruț[1] *sn* [At: BÎRLEA, B. 105 / Pl: ? / E: ***zăr*** + *-uț*] (Reg; hip) Zer **(1)**.

zăruț[2] *sn* [At: MAT. DIALECT. I, 272 / Pl: *~e* / E: ***zar[2]*** + *-uț*] (Trs) **1-4** Zăvoraș **(1-4)**.

zărvăi *vi* [At: PONTBRIANT, D. / Pzi: *~esc* / E: ***zarvă*** + *-ăi*] (Fam) A face zarvă **(1)** Si: *a zărvui* **(1)**.

zărvăire *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ri* / E: ***zărvăi***] (Îvr) **1-2** (Producere de) zarvă **(1)**.

zărvăit, ~ă *smf, a* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zărvăi***] (Îvr) **1-2** (Persoană) care face zarvă **(1)** Si: *zărvăitor*, *zărvuitor*.

zărvăitor *sm* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~i* / E: ***zărvăi*** + *-tor*] (Îvr) Zărvăit **(1)**.

zărvui *vi* [At: LB / Pzi: *~esc* / E: ***zarvă*** + *-ui*] **1** (Îrg) A zărvăi. **2** (Îvr) A se certa **(2)**.

zărvuire *sf* [At: CORESI, EV. 343 / Pl: *~ri* / E: ***zărvui***] (Înv) **1** Zarvă **(1)**. **2** Învrăjbire.

zărvuitor, ~oare *smf, a* [At: DDRF / Pl: *~i, ~oare* / E: ***zărvui*** + *-tor*] (Îvr) **1** *smf* Zărvăit **(1)**. **2-3** *smf, a* Certăreț **(1-2)**. **4** *smf* Învrăjbitor.

zărzale *sf* vz ***zarțale***

zărzăiel *sm* vz ***zărzărel***

zărzălie *sf* vz ***zarzără***

zărzălin *sm* [At: ALR II, 6071/2 / Pl: *~i* / E: drr ***zărzălină***] (Reg) **1-2** (Șhp) Zărzărel **(1-2)**. **3** Cais **(1)**.

zărzălină *sf* [At: ALR II, 6022/2 / V: ***zarzal~*** / Pl: *~ne* / E: ***zarzăr***] (Reg) **1-4** (Șhp) Zărzărică **(1-4)**. **5** Caisă.

zărzălui *sm* [At: BOCEANU, GL. / Pl: *~lii* / E: ***zarzăr*** + *-ui*] (Reg) Zarzăr **(1)**.

zărzănea *sf* vz ***zărzărică***

zărzănel *sm* vz ***zărzărel***

zărzănică *sf* vz ***zărzărică***

zărzăraș *sm* [At: DEX / Pl: *~i* / E: ***zarzăr*** + *-aș*] **1-2** (Pop; șhp) Zărzărel **(1-2)**.

zărzărel *sm* [At: TDRG / V: (reg) ***~ăiel, ~ănel, zar~*** / Pl: *~ei* / E: ***zarzăr*** + *-el*] **1-2** (Pop; șhp) Zarzăr (mic) Si: (reg) *zărzălin* **(1-2)**, *zărzăraș* **(1-2)**.

zărzărică *sf* [At: DL / V: (reg) ***~ănea*** css, ***~ănică*** / Pl: *~rele* și *~ici* / E: ***zarzără*** + *-ică*] **1-4** (Pop; șhp) Zarzără **(1-2)** (mică) Si: *zărzălină* **(1-4)**.

zărzăriu, ~ie *a* [At: FOLC. OLT.-MUNT. III, 19 / Pl: *~ii* / E: ***zarzăr*** + *-iu*] (Reg) **1** De zarzăr **(1)**. **2** Al zarzărului **(1)**.

zărzățea *sf* [At: CIHAC, II, 630 / Pl: *~ele* / E: nct] (Bot; reg) Ghimber (*Zingiber officinale*).

zărzăvat *sn* vz ***zarzavat***

zărzoană *sf* [At: CHEST. VI, 110/30 / Pl: *~ne* / E: fo] (Reg) Stup[1] **(1)**.

zăsâte *sfp* vz ***zăsite***

zăsite *sfp* [At: (sf. sec. XVIII) GRECU, P. 390 / V: (înv) ***~tii, ~sâte, zăps~, zas~*** / E: ns cf *sită*] **1** (Îvr) Impurități care rămân după ce a fost trecută făina prin sită. **2** (Îrg) Făină amestecată cu tărâțe.

zăsitii *sfp* vz ***zăsite***

zăslău *sn* vz ***zaslău[1]***

zăslăuș *sm* [At: PAȘCA, GL. / V: (reg) ***lăzgl~*** / Pl: *~i* / E: mg ***zászlós***] (Reg) Stegar.

zăslon *sm* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~i* / E: ucr **заслона**] (Reg; csnp) „Lemn de grosime potrivită folosit ca dereg (la casă sau la scară)".

zăspad *sm* [At: PAȘCA, GL. / Pl: ? / E: nct] (Reg; csnp) **1** „Munte rotund". **2** Graniță **(1)**.

zăstal [At: UDRESCU, GL. / V: ***~ă*** *sf*, ***zas~*** *sn* / Pl: *~e, ~uri* / E: drr ***zăstalniță***] (Reg) **1** *sn* Pălimar[1]. **2** *sf* (Îf *zăstală*) Fiecare dintre părțile laterale ale patului[1] **(1)** Si: *zăstalniță* **(2)**.

zăstală *sf* vz ***zăstal***

zăstalniță *sf* [At: UDRESCU, GL. / V: ***zas~*** / Pl: *~tălnițî* / E: srb ***zastavnica***] (Reg) **1-2** Zăstal **(1-2)**.

zăstălit, ~ă *a* vz ***zăstănit***

zăstămp *sn* vz ***zăstimp***

zăstănit, ~ă *a* [At: PĂSCULESCU, L. P. / V: ***~ălit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ns cf *zăstăvi*] (Reg) **1** (D. cursul unei ape curgătoare) Care este îngustat din loc în loc. **2** (Îf *zăstălit*) Îngrămădit. **3** (Îf *zăstălit*, pex) Ticsit (1).

zăstăvi *vt* [At: PSALT. 156 / Pzi: *~vesc* / E: slv **заставити**] (Înv) A stăvili.

zăstâmp *sn* vz ***zăstimp***

zăstâmpăr *sn* vz ***zăstimp***

zăstâmpăros, ~oasă *a* [At: OBLĂDUIREA, 49/15 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zastâmpăr*** + *-os*] (Îvr) Periodic (1).

zăstâmpi *vt* [At: PSALT. 91 / Pzi: *~pesc* / E: slv **застѫпити**] (Înv) A proteja.

zăstânc *sn* vz ***zăstimp***

zăsti *vt* [At: HOGAȘ, M. N. 208 / Pzi: *~tesc* / E: ns cf *zăstăvi*] (Reg) A îngrămădi unul peste altul.

zăstimp *sn* [At: (a. 1699) FN. 69 / V: (înv) ***zăstip, ~tămp, ~tâmp, ~tâmpăr,*** (reg) ***~tânc, zastâmp*** / Pl: *~uri* / E: *ză-* + ***timp*** cf *estimp, răstimp,* rs *заступ*] **1** (Îrg) Răstimp (1). **2** (Îvr; îlav) **Cu ~tâmpăr** Din timp în timp.

zăstip *sn* vz ***zăstimp***

zăstraș *sm* vz ***zestraș***

zăstre *sf* vz ***zestre***

zăstrișoară *sf* vz ***zestrișoară***

zăstrugă *sf* [At: H XVIII, 284 / A: nct / Pl: ? / E: srb ***zastrug***] (Reg; csnp) Vas de bucate.

zăt[1] *i* vz ***zât***

zăt[2] *smi* vz ***zet***

zătar *sn* [At: DLR / Pl: ? / E: nct] (Reg) Zăgaz (1).

zătăni *v* vz ***zăticni***

zătări *v* vz ***zătri***

zătânc *sn* [At: BUGNARIU, N. 49/20 / Pl: *~uri* / E: ns cf *zăton*] (Reg) Loc cu gropi.

zăticneală *sf* [At: ANTIM, O. 62 / V: (înv) ***zetign~,*** (reg) ***~ign~*** / Pl: *~eli* / E: ***zăticni*** + *-eală*] **1** (Îrg) Piedică. **2** (Îrg; pex) Neajuns[1]. **3** (Îrg) Popas (1). **4** (Îrg) Greață (1). **5** (Îvr; pex) Deranjament stomacal. **6** (Reg) Zăpăceală (1). **7** (Îvr) Necaz. **8** (Îvr; pex) Ofensă.

zăticni [At: (a. 1658) MAG. IST. I, 321/32 / V: (îrg) ***~igni***, (înv) ***~ihni***, (reg) ***zat~, zătăni*** / Pzi: *~nesc* / E: vsl **затъкнѫти**] **1** *vt* (Înv; c. i. oameni sau acțiuni, gânduri, sentimente etc.) A împiedica. **2** *vt* (Înv; pex) A stingheri (1). **3** *vt* (Înv; pex) A provoca neajunsuri. **4-5** *vtr* (Îrg) A (se) întrerupe. **6-7** *vtr* (Îrg) A (se) opri. **8** *vr* (Îrg) A se poticni (1). **9-10** *vt* (Îrg; c. i. căi de acces, râuri etc.) A bara (1-2). **11** *vr* (Îrg) A se zăpăci (2). **12** *vi* (Reg) A se pipernici. **13** *vt* (Îvr) A necăji. **14** *vt* (Îvr; pex) A ofensa.

zăticnire *sf* [At: (începutul sec. XVIII) MAG. IST. II, 130/24 / V: (înv) ***~ign~*** / Pl: *~ri* / E: ***zăticni***] (Înv) **1** Piedică. **2** (Pex) Neajuns[1]. **3** Popas. **4** Greață (1). **5** (Pex) Zăticneală (5). **6** Zăpăceală (1). **7** (Rar) Necaz. **8** (Pex) Ofensă.

zăticnit, ~ă *smf, a* [At: UDRESCU, GL. / V: ***~ign~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zăticni***] (Reg) **1-2** Zăpăcit (**1-2**).

zăticnitor, ~oare *a* [At: (sf. sec. XVII) REV. CRIT. I, 385 / V: ***~ign~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***zăticni*** + *-tor*] **1** (Înv) Care împiedică. **2** (Pex) Care stingherește (1). **3** (Pex) Care provocă neajunsuri. **4-5** (Îrg) Care (se) întrerupe. **6-7** (Îrg) Care (se) oprește. **8-9** (Îrg) Care (se) poticnește (1). **10-11** (Îrg) Care (se) zăpăcește (2). **12-13** (Reg) Care (se) pipernicește. **14-15** (Îvr) Care (se) necăjește. **16** (Pex) Care ofensează.

zătie *sf* vz ***zitie***

zătigneală *sf* vz ***zăticneală***

zătigni *v* vz ***zăticni***

zătignire *sf* vz ***zăticnire***

zătignit, ~ă *a* vz ***zăticnit***

zătignitor, ~oare *a* vz ***zăticnitor***

zătihni *v* vz ***zăticni***

zătinoagă *sf* [At: RĂDULESCU-CODIN / Pl: *~age* / E: nct] (Reg) Femeie decăzută.

zătoacă *sf* [At: ANTIPA, P. 192 / Pl: *~ace* / E: ucr **затока**] (Reg) Braț de fluviu format între malul unei ape și al unui ostrov.

zătoane *sfp* vz ***zător***

zătoci *vt* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: 3 *~ocește* / E: ***zătoacă***] (Reg; c. i. un curs de apă) A transforma în zătoacă.

zăton *sn* [At: ANTIPA, P. 192 / V: (reg) ***zatoni, ~i***[1]***, ~iu, ~tun, zat~, zet~, zot~*** / Pl: *~oane*, (reg) *~uri* / E: vsl ****затонъ*** cf bg *затон*, mg *zátony*, rs *затон*, srb *zaton*] **1** Porțiune de braț de râu sau canal (între ostroave) înfundată de nisipuri la un capăt. **2** Scobitură în malul unui râu, unde apa este lină, în care se adună peștii iarna. **3** Porțiune dintr-o apă curgătoare în care apa este lină și adâncă (unde se pot adăposti iarna vasele plutitoare). **4** Lac lung și îngust pe litoralul mării, despărțit de aceasta printr-o limbă îngustă de pământ. **5** (Reg) Porțiune mai adâncă a unui râu în fața morii de apă (sau canal în care se acumulează apa în scopul alimentării uniforme a roții de moară). **6** (Reg; îf *zoton*) Torent format de ploaie. **7** (Reg; îf *zoton*) Puhoi[1]. **8** (Spc) Îngrăditură din stuf sau din nuiele care se așază pe ape curgătoare pentru îngrămădirea și prinderea peștelui. **9** (Pex) Loc îngrădit cu un zăton (**8**) pe cursul unei ape. **10** (Pgn) Totalitate a instalațiilor de garduri și cotețe precum și celelalte instrumente auxiliare folosite de pescari. **11** (Reg) Zăgaz făcut spre a abate sau a opri apa din cursul ei. **12** (Reg) Gard făcut pentru consolidarea țărmului unei ape. **13** (Reg) Îngrăditură solidă făcută pentru a apăra podul plutitor de curenți. **14** (Reg) Stăvilar natural format prin îngrădirea lemnelor, vreascurilor etc. la cotitura unui râu. **15** (Reg; csnp) Trecătoare. **16** (Reg) Puhoi[1].

zătonar *sm* [At: ANTIPA, P. 26 / Pl: *~i* / E: ***zăton*** + *-ar*] (Reg) Pescar specializat în pescuitul la zătoane (**8**).

zătoni[1] *sn* vz ***zăton***

zătoni[2] [At: (a. 1838) DOC. EC. 708 / V: (reg) ***zat~, zot~, ~tuni*** / Pzi: *~nesc* / E: ***zăton***] **1** *vt* (Reg) A stăvili (1). **2** *vt* (Reg) A înțepeni în mal. **3** *vt* (Reg) A transforma în zăton (1). **4** *vt* (Fig) A bloca (**11**). **5** *vr* (D. pești) A se aduna într-un zăton (**29**). **6** *vt* (Îrg) A îngrămădi (până la refuz). **7** *vt* (Fig) A prinde la strâmtoare. **8** *vt* (Buc) A ascunde (1). **9** *vt* (Reg; îf *zotoni*) A obosi. **10** *vt* (Reg; îf *zotoni*) A prăpădi (1).

zătonire *sf* [At: ANTIPA, P. 560 / Pl: *~ri* / E: ***zătoni***] (Reg) Ascundere a peștilor într-un zăton (2).

zătoniu *sn* vz ***zăton***

zător[1] *sn* [At: LB / Pl: *~oare* / V: (înv) ***zator, e***, (reg) ***zotoane*** *sfp*, ***zătorci*** *sfp*, ***zotoară*** *sf*, ***zotor*** / E: srb ***zator***] **1** (Îrg) Mamelă (la scroafă). **2** (Reg; prc; îf *zotor*) Mamelon (1).

zător[2] *sm* vz ***zetar***

zătorci *sfp* vz ***zător***

zătreală *sf* [At: NOVACOVICIU, C. B. II, 8 / Pl: *~eli* / E: ***zătri*** + *-eală*] **1** (Reg) Pierdere de vreme. **2-4** (Pex) Zăbavă (**1-3**).

zătreanca *sfa* [At: VARONE, D. 156 / E: ***Zătreana*** + *-ca*] (Reg) **1** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** Melodie după care se execută zătreanca (1).

zătri *vt* [At: POGOR, HENR. V/115 / V: (reg) ***~tări*** (Pzi și: *zatăr*), ***zătârî*** (Pzi și: *zâtăr*) / Pzi: *~resc* / E: bg **затрия**, srb ***zatreti***] **1** (Îrg) A nimici (1). **2** (Ban) A face să întârzie. **3** (Pex) A împiedica.

zătrire *sf* [At: POGOR, HENR. X/9 / V: ***zet~*** / Pl: *~ri* / E: ***zătri***] **1** (Îrg) Nimicire (1). **2** (Ban; pex) Împiedicare.

zătritor *sm* [At: POGOR, HENR. IX/3 / Pl: *~i* / E: ***zătri*** + *-tor*] (Înv) Persoană care nimicește.

zătulă *sf* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***zat~*** / Pl: *~le* / E: ns cf bg *затулка*] **1** (Reg) Capac de tablă folosit la gura cuptorului pentru a opri fumul sau căldura. **2** (Mol) Zăgaz (1). **3** Șanț făcut spre a abate direcția unui șuvoi de apă. **4** Scobitură făcută în pământ pentru a face focul sub o căldare. **5** Îngrăditură făcută pe locul unde se dă mâncare puilor pentru a putea despărți puii mici de cei mari. **6** (Reg) Zăgneată (**5**).

zătun *sn* vz ***zăton***

zătuni *v* vz ***zătoni***

zăt *sn* [At: MÎNDRESCU, I. G. 102 / Pl: *~uri* / E: ger ***Setzen***] (Tip) Lamă între rânduri care are rolul de a ușura culegerea literelelor.

zățariu *sm* vz ***zețar***
zățui *v* vz ***zețui***
zău[1] *i* [At: PALIA (1581), 126/4 / V: (îrg) ***zeu***, (reg) ***zo***, ***zoaia***, ***zoala***, ***zoio*** / E: ns cf *zeu*[1]] (Pop) **1** (Întărește o afirmație sau o negație, uneori însoțit de „așa") Jur (că ...) Si: *într-adevăr*, (reg) *zăuc*. **2** (Îe) **A zice ~** A (se) jura. **3** (Îe) **Ba (nu) ~** (sau **nu ~**) Dimpotrivă (**6**). **4** (Îae) Te asigur (că ...). **5** (Rar; îcr „ba") Da (**1**). **6** (Mai ales în formule fixe ca: „nu știu, ~", „da ~", „nu ~" exprimă o nedumerire) Mă mir (că ...). **7** (În aceleași formule) Mă întreb (dacă ...). **8** (În aceleași formule) Mă minunez (că ...). **9** (Însoțește și întărește o rugăminte, un îndemn) Te rog.
zău[2] *sm* vz ***zeu***
zăuaș *sm* vz ***ziuaș***
zăuă *sf* vz ***zi***
zăuat *s* [At: CIAUȘANU, V. 211 / V: ***zaot*** / Pl: ? / E: ns cf *zăpăi*] (Reg; d. câini; îe) **A pune ~** A lătra întruna.
zăuc *i* [At: SFC VI, 96 / E: ns cf *zău*[1]] (Reg; într-un bocet) Zău[1] (**1**).
zăui *vr* [At: MAT. DIALECT. I, 103 / Pzi: 3 *~ește* / E: ***zai***] (Reg; csnp; d. bucățile de gheață care plutesc pe apele curgătoare în timpul primăverii) „A se strânge grămadă, zăgăzuind, uneori, apa".
zăuita[1] *vt* [At: (a. 1600-1650) GCR I, 137/6 / V: (îrg) ***zeu~***, ***zuita***, (reg) ***zoita*** / Pzi: *zăuit* / E: *ză-* + ***uita***[1]] (Îrg) A uita.
zăuita[2] *vtr* [At: LUNGIANU, ap. CADE / Pzi: *zăuit* / E: *ză-* + ***uita***[2]] (Reg) **1-2** A (se) uita.
zăuitare *sf* [At: LB / Pl: *~tări* / E: ***zăuita***[1]] (Îrg) Uitare[1].
zăuitat *sn* [At: ANON. CAR. / Pl: ? / E: ***zăuita***[1]] (Îrg) Uitare[1].
zăuitător, ~oare *a* [At: ANON. CAR. / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***zăuita***[1] + *-tor*] (Înv) Care uită cu ușurință.
zăuitătură *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ri* / E: ***zăuita***[1] + *-ătură*] (Îvr) Uitare[1].
zăuitoc *a* [At: NOVACOVICIU, C. B. II, 8 / V: (reg) ***zoitoc***, ***zuitoc*** / Pl: *~oci* / E: ***zăuita***[1] + *-oc*] (Reg) Uituc.
zăuituc *a* [At: ALR I/I, h 64 / V: ***zuituc*** / Pl: *~uci* / E: ***zăuita***[1] + *-uc*] (Reg) Uituc.
zăura *vi* [At: T. PAPAHAGI, C. L. 51 / V: ***~ri*** / Pzi: *~resc* / E: *ză-* + ***ura***, css ***Zăuri***] (Reg) A merge cu colindul a doua zi de Crăciun sau de Anul Nou.
zăurdacă *sf* vz ***zăvârdacă***
zăurdeală *sf* [At: LEXIC REG. II, 72 / V: ***zăhu~*** / Pl: *~eli* / E: ***zăurdi*** + *-eală*] (Reg) **1** Lapte stricat Si: *zăvârdacă* (**1**). **2** Brânză dulce Si: *zăvârdacă* (**2**). **3** (Îf *zăhurdeală*) Zer amestecat cu urdă Si: *zăvârdacă* (**3**). **4** (Reg) Mâncare de proastă calitate sau prost gătită Si: *zăvârdacă* (**4**).
zăurdi [At: DRĂGANU, ROM. 46 / V: (reg) ***~rzi*** / E: *ză-* + ***urdi***] **1** *vr* (Pop; d. lapte; pex d. ciorbe) A se tăia (la fiert). **2** *vt* (Reg; csnp) A face urdă.
zăurdit, ~ă *a* [At: DDRF / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***zăurdi***] **1** (Pop; d. lapte; pex d. ciorbe) Care s-a tăiat. **2** (Reg; îs) *Brânză ~* Brânză nesărată, făcută din lapte acru.
zăuri *v* vz ***zăura***
zăurzi *v* vz ***zăurdi***
zăuș *av* [At: LEXIC REG. 51 / E: nct] (Reg; csnp) Târâș.
zăușală *sf* [At: (a. 1821) IORGA, S. D. XII, 179 / Pl: ? / E: ***zăuși*** + *-eală*] (Îvr) Hărmălaie (**2**).
zăușăt *av* [At: (a. 1801) IORGA, S. D. V, 556 / E: ns cf *zăuși*] (Îvr) Pe neașteptate.
zăuși *vt* [At: PAMFILE, J. II, 173 / Pzi: *~șesc* / E: nct] (Reg) A zăpăci (**1**).
zăvadă[1] *sf* [At: CHEST. V/17 / Pl: ? / E: ns cf *vedea*] (Reg) Lumină dată de foc.
zăvadă[2] *sf* vz ***zăvează***
zăvalaș *am* vz ***zavalaș***
zăvală *sf* vz ***zăbală***
zăvar *sn* [At: CHEST. V, 61/82 / Pl: *~e* / E: mg ***závár***] (Reg) **1** Lingură mare (de lemn). **2** Parte a războiului de țesut nedefinită mai îndeaproape.
zăvasă *sf* vz ***zăvează***
zăvastă *sf* vz ***zăvează***
zăvastră *sf* vz ***zăvează***
zăvat *sn* [At: LIUBA-IANA, M. 91 / Pl: ? / E: bg ***зават***] (Reg) Loc ferit de vânt.
zăvatră *sf* vz ***zăvează***
zăvăcust *sn* vz ***zăvăcustă***
zăvăcustă *sf* [At: BORZA, D. 26 / V: ***zăvăcust*** *sn* / Pl: *~te* / E: ucr ***жилокост***] (Reg) **1** Plantă erbacee cu flori galbene dispuse în spice, folosită în medicina populară (*Astragalus dasyanthus*). **2** (Bot) Luntricică (*Oxytropis pilsa*). **3** Tătănească (*Symphitum officinale*).
zăvădar *s* vz ***zăvodar***[1]
zăvălaș *am* vz ***zavalaș***
zăvăleanca *sfa* [At: VARONE, D. 156 / E: ***Zăval***] (Reg) **1** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** Melodie după care se execută zăvăleanca (**1**).
zăvârdoacă *sf* vz ***zăvârdacă***
zăvârdacă *sf* [At: I. CR. V, 346 / V: ***zăvârdoacă*** (S și: *săvârdoacă*), ***zăur~***, ***~doacă*** / Pl: ? / E: ns cf *zăurdeală*] (Reg) **1-4** Zăurdeală (**1-4**).
zăvârdoacă *sf* vz ***zăvârdacă***
zăvârf *sn* [At: PLOPȘOR, V. O. / Pl: *~uri* / E: *za-* + ***vârf***] (Reg; csnp) Dincolo de vârf.
zăvârghie *sf* [At: PLOPȘOR, V. O. / Pl: *~ii* / E: ns cf *povârghie*] (Reg) Povârniș.
zăvârneală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***zăvârni*** + *-eală*] (Reg) Înclinare (a unui obiect într-o parte).
zăvârni [At: UDRESCU, GL / V: ***~vor~*** / Pzi: *~nesc* / E: bg ***завърна***, srb ***zavrnuti***] (Reg) **1** *vi* (D. ființe) A trece de vârful unui deal. **2** *vi* (D. soare) A coborî de pe bolta cerească. **3** *vr* (D. obiecte) A se înclina (într-o parte). **4** *vr* (D. oameni) A se gârbovi (de bătrânețe). **5** *vi* (D. oameni) A se apropia (de un anumit număr de ani).
zăvârnire *sf* [At: H IX, 130 / Pl: *~ri* / E: ***zăvârni***] (Reg) Coborâre a soarelui de pe bolta cerească Si: *apus* (**1**), *asfințit* (**1**), *scăpătat*.
zăvârnit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***zăvârni***] (Reg; d. obiecte) Care este (foarte) înclinat (într-o parte).
zăvdru *s* [At: I. IONESCU, B. C. 480/28 / Pl: ? / E: nct] (Îvr) Parte a războiului de țesut nedefinită mai îndeaproape.
zăveadă *sf* vz ***zăvează***
zăvează *sf* [At: CORESI, EV. 36 / V: (rar) ***zavaz*** *sn*, (înv) ***~vasă***, ***zacheză***, ***zaveasă***, ***zaveză***, (reg) ***~adă***, ***~zdă***, ***zaveazdă***, ***~vadă***, ***~vastă***, ***~vastră***, ***~vatră***, ***zavatră***, ***~voadă***, ***zaveadă***, ***zaveză***, ***săvadă***, ***azăvadă*** / Pl: *~ezi*, *~eze* / E: vsl ***завѣса***] **1** (Înv) Draperie (la ușa bisericilor). **2** (Înv; pex) Perdea. **3** (Reg) Covor care se pune pe perete Si: *scoarță*. **4** (Reg; îf *zăvadă*) Fotă (**3**). **5** (Rar; csnp; îf *zavaz*) „Haină femeiască". **6** (Rar; csnp; îf *zavaz*) Fața de la haină. **7** (Îvp) Gard din trestie legată pe pari orizontali construit la stână sau pe câmp pentru a servi drept adăpost contra vântului. **8** (Reg) Adăpost (**1**) (pe câmp). **9** (Reg; îf *zavatră*) Loc unde se adună seara lucrătorii din pădure. **10** (Reg) Colibă a ciobanului la stână. **11** (Reg; îf *zăvoadă*) Agățătoare în care ciobanii pun hainele și rufele la uscat Si: (reg) *zăvodar*[1] (**2**), *zăvor* (**4**).
zăveazdă[1] *sf* vz ***zăvează***
zăveazdă[2] *sf* vz ***zveazdă***
zăvelcă *sf* [At: POLIZU / V: (reg) ***zav~***[1], ***zev~***, ***ziv~***, ***zâv~***, ***zov~***, ***zuv~*** / S și: *suv~* / Pl: *~lci* / E: ns cf bg *завивка*] (Reg) **1** Zodie[1] (**1**). **2** (Csnp) Țesătură țărănească. **3** Bucată de pânză de sac cu care bácițele își înfășoară picioarele atunci când mulg oile. **4** (Îf *zuvelcă*) Melodie populară nedefinită mai îndeaproape.
zăvelcuță *sf* [At: BOLLIAC, O. 98 / V: (reg) ***zev~*** / Pl: *~țe* / E: ***zăvelcă*** + *-uță*] (Șhp) **1-2** Zăvelcă (**1**) (mică).
zăvidi *vi* [At: DHLR II, 536 / Pzi: *~desc* / E: slv ***завидѣти***] (Îvr) A dușmăni (**1**).
zăvisnic, ~ă *a* vz ***zavistnic***
zăvistios, ~oasă *a* vz ***zavistios***

zăvistnic, ~ă *a* vz ***zavistnic***
zăvistui *v* vz ***zavistui***
zăvoadă *sf* vz ***zăvează***
zăvod[1] *sm* [At: (a. 1784) IORGA, S. D. VIII, 10 / V: (reg) ***zăo, zăhoi, zav~, zavoi, zăoz, ~oi, zev~, zovoi*** / Pl: *~ozi* / E: nct] Câine mare (ciobănesc, de vânătoare etc.) Si: *dulău*[1] (1), (reg) *zăblău*[2] (3).
zăvod[2] *sn* [At: CONTEMPORANUL, IV, 141 / V: (reg) ***zav~*** / Pl: *~uri, ~oade* / E: rs ***завод***] (Mun; Dob) **1** Așezare temporară de pescari, organizată în vederea pescuitului. **2** Totalitate a instalațiilor și a uneltelor dintr-un zăvod (1).
zăvodar[1] *sm* [At: DIACONU, P. 20 / V: (reg) ***~văd~, zeved~*** / Pl: ? / E: ***zăvoadă*** + *-ar*] **1-2** (Pop) Zăvor (**3-4**). **3** (Reg) Bucată de lemn crestat folosit de ciobani pentru a frământa cașul. **4** (Reg) Încuietoare de lemn la ușa stânii.
zăvodar[2] *sm* [At: DLR / Pl: *~i* / E: ***zăvod***[1] + *-ar*] (Reg) **1-2** Stăpânul (sau îngrijitorul) câinilor unei stâne. **3** (Csnp) Cioban care are în posesiune mai mult de 100 de cheaguri.
zăvodoaică *sf* [At: DDRF / Pl: *~ice* / E: ***zăvod***[1] + *-oaică*] Femela zăvodului[1].
zăvoi[1] *sn* [At: URECHE, L. 85 / Pl: *~oaie, ~uri* / E: vsl ***завой*** „întoarcere, cotitură"] **1** Pădure de mică întindere la marginea unei ape, formată din diverse specii de copaci (salcie, plop, arin, răchită etc.). **2** Loc (inundabil) pe care crește zăvoiul (1) Si: *luncă*. **3** (Reg) Pământ nisipos amestecat cu humă, adus de ape. **4** (Reg) Pietriș îngrămădit de ape într-o parte a albiei unui râu. **5** (Reg) Zăgaz (**1**) natural la cotitura unui râu, format din lemne, butuci, crengi etc. aduse de apă. **6** (Reg; mpl) Mici insule pline de vegetație de pe cursul unui râu.
zăvoi[2] *sn* [At: T. PAPAHAGI, C. L. / Pl: ? / E: nct] (Reg) Mâncare rece făcută din lapte (dulce sau acru) amestecat cu smântână și cu caș zdrobit (sau cu brânză de vaci).
zăvoi[3] *vr* [At: LEXIC REG. II, 64 / Pzi: *~esc* / E: nct] (Reg) A se murdări.
zăvoi[4] *vr* [At: COMAN, GL. / Pzi: *~esc* / E: ns cf *zăvoi*[1]] (Reg; csnp) A deschide loc nou.
zăvoi[5] *sm* vz ***zăvod***[1]
zăvoit, ~ă *a* [At: PAȘCA GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zăvoi***] (Reg) Murdar (**1**).
zăvolniță *sf* [At: DEX / Pl: *~ți* / E: nct] (Reg) Curelușă care ține suflecate mânecile cămășii.
zăvon *sn* vz ***sovon***
zăvonit, ~ă *a* vz ***sovonit***
zăvor *sn* [At: PSALT. 229 / V: (îrg) ***zav~***, (înv) ***zov~***, (reg) ***zev~*** / E: vsl ***заворъ***] **1** Încuietoare la uși sau la porți (rar, la ferestre), constând dintr-o bară mobilă care intră într-o ureche fixată în toc Si: *ivăr, încuietoare*, (pop) *rătez*[1] (**1**), (reg) *drug* (**32**), (reg) *reză, rigle*[2] (**1**), *zar*[2] (**1**). **2** (Reg; lpl) Poartă la strunga oilor, alcătuită din doi stâlpi găuriți, numiți amnare, în care se introduc mai mulți pari, pentru a închide sau deschide strunga. **3** (Reg) Lemn folosit de ciobani la stână pentru a susține ceaunul la fiert Si: *zăvodar*[1] (**1**). **4** (Reg) Lemn folosit de ciobani pentru a pune rufele la uscat Si: (reg) *zăvează* (**11**), *zăvodar*[1] (**2**). **5** (Îrg; lpl) Gard rudimentar. **6** (Reg; csnp) Trecătoare prin gard sau peste gard. **7** (Reg) Fiecare dintre lemnele care se așază transversal între două garduri, formând o poartă rudimentară. **8** Dispozitiv care servește la blocarea unui organ mobil dintr-un sistem tehnic, putându-l fixa într-o anumită poziție Si: *clichet, opritor, piedică, pinten*. **9** (Pop) Parte a războiului de țesut alcătuită dintr-un lemn în care intră lopățica, cu ajutorul căruia se fixează sulul pe care se află urzeala Si: (pop) *amnar* (**8**), *amnăruș, cârceie* (**7**), *întindeică, întinzător, întorcător*. **10** (Reg; îf *zevor*) Unealtă de tors nedefinită mai îndeaproape. **11** (Reg) Răzlog[1] (**1**). **12** (Reg) Fiecare dintre penele de lemn care se bat la capătul grindeiului la plug, pentru a face să se țină fierul în linie dreaptă și pentru a stabili adâncimea brazdei. **13** (Reg) Lemn în formă de triunghi, care se așază între acoperiș și căpriorii casei, pentru a înălța streașina. **14** (Reg) Parte a morii nedefinită mai îndeaproape. **15** (Pop; lpl) Cătușă (**6**). **16** (Spc) Cârlig din oțel călit așezat la țeava puștii. **17** (Reg) Despicătură lungă din trunchiul unui copac. **18** (Reg) Leaț întrebuințat la construirea gardurilor Si: *răzlog*.
zăvoraș *sn* [At: DL / Pl: *~e* / E: ***zăvor*** + *-aș*] (Reg; șhp) **1-4** Zăvor (**1-2**) (mic) Si: *zăruț*[2] (**1-4**).
zăvorâre *sf* [At: POLIZU / V: (înv) ***zovorire*** / Pl: *~ri* / E: ***zăvorî***] **1** Încuiere a unei uși, a unei porți sau a unei ferestre cu zăvorul (**1**). **2** (Pop) Fixare a sulului de la războiul de țesut cu ajutorul zăvorului (**8**).
zăvorât, ~ă *a* [At: MARIAN, NU. 494 / Pl: *~âți, ~e* / E: ***zăvorî***] **1** (D. uși, porți, spații etc.) Care este închis cu zăvorul (**1**). **2** (D. persoane) Care se află într-un spațiu zăvorât (**1**).
zăvori *v* vz ***zăvorî***
zăvorî [At: HOGAȘ, DR. II, 61 / V: ***~ri*** / Pzi: *~răsc* / E: ***zăvor***] **1-2** *vtr* (C. i. uși, porți sau rar, ferestre) A (se) încuia cu zăvorul (**1**). **3** *vt* A bloca intenționat, cu ajutorul unui zăvor (**8**), deplasarea unui organ mobil dintr-un sistem tehnic, fixându-l într-o anumită poziție. **4** *vt* A întemnița. **5** *vt* (Pop) A încătușa. **6** *vt* (Pop) A fixa sulul războiului de țesut cu ajutorul zăvorului (**9**).
zăvorni *v* vz ***zăvârni***
zăvreluță *sf* vz ***zăbreluță***
zăvri *vi* [At: ANON. CAR. / Pzi: *~resc* / E: ns cf *zărvăi, zărvui*] (Îrg) A vorbi mult și fără rost.
zăvt *sn* [At: GL. OLT. / Pl: ? / E: nct] (Reg) Smoală (**1**).
zăvun *sn* vz ***zăbun***[1]
zăzanie *sf* vz ***zâzanie***
zâbavă *sf* vz ***zăbavă***
zâbavnic, ~ă *a* vz ***zăbavnic***
zâbeauă *sf* vz ***zăbală***
zâblău *sn* vz ***zăblău***[1]
zâboavă *sf* vz ***zăbavă***
zâboveală *sf* vz ***zăboveală***
zâbovi *v* vz ***zăbovi***
zâbruică *sf* vz ***zăbruică***
zâbzac *sn* vz ***zigzag***
zâcătoare *sf* vz ***zăcătoare***
zâd *sn* vz ***zid***
zâdărî *v* vz ***zădărî***
zâdi *sn* vz ***zid***
zâdi *v* vz ***zidi***
zâdire *sf* vz ***zidire***
zâgău *sn* vz ***zugău***
zâgheri *vr* [At: LEXIC REG. II, 65 / Pzi: *~resc* / E: ger ***sichern***] **1** A se ascunde bine. **2** A intra într-un cotlon (și a nu mai putea ieși).
zâghiri *vr* [At: SCRIBAN, D. / V: ***zig~*** / Pzi: *~resc* / E: ns cf *zărghi, zgâi*] (Reg) A se zăpăci (**4**).
zâhărel *sn* vz ***zăhărel***
zâlatic, ~ă *a* vz ***ziuatic***
zâlar *smf, a* vz ***ziler***
zâlatic, ~ă *a* vz ***ziuatic***
zâler *smf, a* vz ***ziler***
zâlezitură *sf* vz ***zălezitură***
zâmba *v* vz ***jimba***
zâmbac *sm* vz ***zambac***
zâmbat, ~ă *a* vz ***jimbat***
zâmbăreț, ~eață *a* [At: IORDAN, L. R. A. 167 / Pl: *~i, ~e* / E: ***zâmbi*** + *-ăreț*] (Fam; d. oameni; prc; d. fața, fizionomia oamenilor) **1** Care zâmbește (**1**) (prea) des Si: *surâzător, surâzând, zâmbitor* (**1**), (rar) *zâmbind* (**1**), (înv) *zâmbit* (**1**). **2** (Pex) Vesel. **3** (Pex) Prietenos (**1**).
zâmbătură *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ri* / E: ***zâmba*** + *-ătură*] (Reg) Persoană care are dinții crescuți neregulat, ieșiți în afară.
zâmbâc *sn* [At: PUȘCARIU, L. R. I, 393 / Pl: *~uri* / E: ns cf *bâzdâc*] (Reg) **1** Capriciu (**1**). **2** (Îe) **A-i veni** (cuiva) **~ul** A se supăra.
zâmbeală *sf* [At: VÎRCOL, V. 102 / Pl: *~eli* / E: ***zâmbi*** + *-eală*] (Reg) **1-2** Zâmbet (**1-2**).

zâmberec *sn* vz ***zimberec***

zâmbet *sn* [At: MAIOR, D. 114/27 / V: (înv) ***~bit, zim~,*** (reg) ***zâmzât, zingi*** / Pl: *~e* și (înv) *~bituri* / E: ***zâmbi*** + *-et*] **1** (Adesea urmat de determinări care exprimă natura, felul etc.) Mișcare ușoară de alungire a buzelor, însoțită de o expresie specifică a feței, pentru a exprima, de obicei, bucurie, satisfacție, etc. Si: *zâmbeală* (**1**), *zâmbire* (**1**), *zâmbitură* (**1**). **2** Expresie a feței unei persoane care zâmbește (**1**) Si: *surâs*, (înv) *surâdere*, (reg) *zâmbeală* (**2**), *zâmbire* (**2**), *zâmbitură* (**2**).

zâmbi *vi* [At: ANON. CAR. / V: (înv) ***zim~,*** (reg) ***gim~, ~mțî, ~mzî, jim~, jâ~*** / Pzi: *~besc* / E: vsl ***зѫбити сѧ*** cf bg *зъбясе* „a se rânji"] **1** (D. oameni) A schița o mișcare ușoară de alungire a buzelor (de mică intensitate), însoțită de înseninarea feței, pentru a exprima, de obicei, bucurie, satisfacție etc. Si: *a surâde* (**1**). **2** (Îvp; îe) **A (se) ~ a râde** (sau **de râs**) A începe să surâdă (**1**). **3** (Îvp; îae) A surâde (**1**) reținut. **4** (D. ochi, privire) A exprima voioșie, veselie. **5** (Fig) A fi (cuiva) favorabil. **6** (Fig) A fi pe plac (cuiva) Si: *a conveni* (**3**). **7** (D. aștri sau surse de lumină) A lumina. **8** (D. aștri sau surse de lumină) A se ivi.

zâmbil^{1} *sm* vz ***zambilă^{1}***

zâmbil^{2} *sn* vz ***zimbil***

zâmbind, ~ă *a* [At: SĂM. II, 196 / Pl: *~nzi, ~e* / E: ***zâmbi***] **1-3** Zâmbăreț (**1-3**). **4-5** Zâmbitor (**4-5**).

zâmbire *sf* [At: HELIADE, O. I, 151 / V: (înv) ***zim~*** / Pl: *~ri* / E: ***zâmbi***] **1-2** Zâmbet (**1-2**). **3** (Îvr; îs; îf *zimbire*) *Zimbire a râde* Zâmbet (**1**).

zâmbit^{1} *sn* vz ***zâmbet***

zâmbit^{2}, ~ă *a* [At: DOSOFTEI, ap. TDRG / V: ***zim~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zâmbi***] (Înv) **1-3** Zâmbăreț (**1-3**). **4-5** Zâmbitor (**4-5**).

zâmbitor, ~oare *a* [At: SION, POEZII, 205/27 / V: (înv) ***zim~*** / Pl: *~i, ~oare* / E: ***zâmbi*** + *-tor*] **1-3** (D. oameni) Zâmbăreț (**1-3**). **4** (D. manifestările, fizionomia, privirea oamenilor; pex d. ochi) Care denotă sau exprimă veselie Si: *surâzător*, (rar) *zâmbind* (**4**), (înv) *zâmbit^{2}* (**4**). **5** (Pex) Care este favorabil Si: *surâzător*, (rar) *zâmbind* (**5**), (înv) *zâmbit^{2}* (**5**).

zâmbitură *sf* [At: DL / Pl: *~ri* / E: ***zâmbi*** + *-tură*] (Înv) **1-2** Zâmbet (**1-2**).

zâmblă *sf* [At: BORZA, D. 27 / Pl: ***~le*** / E: nct] (Bot; reg) Lobodă-de-drumuri (*Artiplex nitens*).

zâmble *sfp* vz ***zâmbre***

zâmboc *sn* [At: CADE / V: ***zim~*** / Pl: *~uri* și *~oace* / E: ns cf vsl *зубъ*] **1** (Olt; Mun) Cui mobil al cataramei care servește la fixarea curelei, cordonului etc. **2** Cârlig de copcă cu care se cuprinde o haină groasă, lungă. **3** (Pex) Butonieră (**1**). **4** (Spc) Parte metalică cu care este prevăzută undița primitivă. **5** (Reg) Laț de curea așezat în vârful opincii care servește la strângerea ei pe picior, cu ajutorul nojiței. **6** (Reg) Limba clopotului. **7** (Reg; csnp) Bulgăr. **8** (Reg) Mamelon (**1**).

zâmbră *sf* vz ***zimbră***

zâmbre *sfp* [At: LB / V: ***zim~,*** (îvp) ***~ri, zimbri,*** (reg) ***~ble, ~buri, zăbrele*** / E: ns cf *zâmba*] **1** (Pop) Boală întâlnită mai ales la cai (în special la cei tineri), care se manifestă prin apariția unor ulcerații dureroase în cerul gurii și prin inflamarea gingiilor Si: (reg) *zăbală* (**3**). **2** (Pop; prc) Ulcerațiile sau inflamațiile prin care se manifestă zâmbrea (**1**) Si: *zăldă* (**3**). **3** (Pfm; îe) **A face ~** A dori ceva foarte mult Si: *a jindui* (**1**), *a râvni* (**1**), *a pofti*. **4** (Reg; îe) **A-i tăia** (cuiva) **de ~** A nu satisface (cuiva) dorințele, poftele. **5** (Reg; îae; pex) A sancționa pe cineva (cu intenția de a-l corecta). **6** (Îvr) Inflamații sau ulcerații ale membranei nazale a cailor. **7** (Îvr) Inflamații sau ulcerații pe ugerul vitelor.

zâmbrea *sma* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***zâmbre*** + *-ea*] (Reg) Om pofticios.

zâmbri^{1} *sfp* vz ***zâmbre***

zâmbri^{2} [At: CADE / V: ***zim~*** / Pzi: *~resc* / E: ***zâmbre***] (Reg) **1** *vt* (C. i. cavitatea bucală a calului) A curăța de zâmbre Si: (reg) *a zâmbrui*. **2** *vi* A râde dizgrațios, arătând gingiile, asemenea cailor bolnavi de zâmbre. **3** *vt* A râvni.

zâmbrit, ~ă *a* [At: VICIU, GL. / V: ***zim~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zâmbri***] **1** (Reg; d. ființe) Pofticios. **2** (Pex) Lacom. **3** Uscățiv. **4** (Reg; d. cai) Cu zâmbre.

zâmbroaică *sf* [At: SADOVEANU, O. IX, 7 / Pl: *~ice* / E: ***zimbru^{1}*** + *-oaică*] (Rar) Femela zimbrului (**1**).

zâmbroaie *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. februarie 50^{r}/16 / Pl: ~ / E: ***zâmbru*** + *-oaie*)] (Îvr) Femela zimbrului (**1**).

zâmbru^{1} *sm* [At: DR. V, 799 / V: ***zim~*** / Pl: *~ri* / E: ns cf *zimbru*] **1** Arbore alpin din familia pinaceelor, înalt până la 25 m, cu scoarța de culoare cenușie și cu frunze în formă de ace, grupate câte cinci, cu semințe lungi și comestibile, cu lemnul foarte rezistent Si: (reg) *livan, pin^{2}, zimbrel, zimbrișor* (*Pinus cembra*). **2** (Prc) Lemn al zâmbrului (**1**), rezistent, de calitate superioară, folosit în sculptură.

zâmbru^{2} *sm* vz ***zimbru***

zâmbrui [At: ȘEZ. V, 175 / Pzi: *~esc* / E: ***zâmbre*** + *-ui*] (Reg; c. i. cavitatea bucală a calului) A zâmbri^{2} (**1**).

zâmbuc *sn* [At: LEXIC REG. 67 / Pl: ? / E: nct] (Reg; csnp) Capac (**1**).

zâmburi *sfp* vz ***zâmbre***

zâmidar, ~ă *a* vz ***smidar***

zâmnic *sn* vz ***zemnic***

zâmoșiță *sf* vz ***zămoșiță***

zâmțî *v* vz ***zâmbi***

zâmzât *sn* vz ***zâmbet***

zâmzî *v* vz ***zâmbi***

zân *sm* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 62^{r}/32 / V: ***zin*** / Pl: *~i* / E: drr ***zână***] (Înv) Zeu (**1**).

zânatec, ~ă *a* vz ***zănatec***

zânatic, ~ă *a* vz ***zănatec***

zână *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 18^{r}/1 / V: (îvp) ***zină***, (reg) ***zârnă*** / Pl: *~ne* și (pop) *zâni* / E: ml ***Diana***] **1-3** (Înv) Zeiță (**1-3**). **4** Personaj fantastic feminin din basme, imaginat ca o femeie foarte frumoasă și, de obicei, foarte bună, cu puteri supranaturale și cu darul nemuririi Si: (liv) *fee*, (pop) *măiastră, crăiasă* (**4**). **5** (Îc) **Zâna-zânelor** Cea mai mare peste zâne Si: *crăiasă* (**6**). **6** (Reg; lpl) Iele. **7** (Reg) Ursitoare.

zânăi *v* vz ***țînăi***

zâncălău *sn* [At: DDRF / V: (reg) ***zăn~, zin~, țin~*** / Pl: *~lace* / E: nct] (Reg) **1** Acoperământ din pânză de cânepă, susținut pe patru stâlpi înalți cam de un metru (și jumătate), uniți în partea de sus, de-a curmezișul, printr-o stinghie așezat peste patul din pridvorul casei țărănești. **2** Țingălău.

zânesc, ~ească *a* [At: FM (1846) 171^{1}/20 / V: ***zin~*** / Pl: *~ești* / E: ***zână*** + *-esc*] (Îvr) **1** Extraordinar de frumos. **2** Ca de zână (**4**).

zânește *a* [At: BUDAI-DELEANU, T. V. 70 / E: ***zână*** + *-ește*] (Înv) **1** În felul zânelor (**4**). **2** Ca zânele (**4**).

zâng *i* vz ***zang***

zângală *sf* [At: LEXIC REG. 95 / V: ***zăn~*** / Pl: *~le, ~găli* / E: pvb ***zângăli^{2}***] (Reg) **1-3** Femeie murdară, care trăiește în mizerie sau lucrează murdar. **4** (D. oameni; îla) *De ~* De nimic. **5-6** (Reg; îla; îf *zăngală*) Om guraliv (sau care lucrează superficial). **7** (Reg) Lucru făcut superficial. **8** (Reg; csc) Obiecte aruncate în dezordine.

zângăi *v* vz ***zăngăi***

zângăitură *sf* vz ***zăngăitură***

zângălău *sn* [At: CADE / V: ***zăn~*** / Pl: *~ăi* / E: ***zâng*** + *-ălău*] (Reg) Clopoțel (**3**).

zângăleală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***zângăli^{2}*** + *-eală*] (Reg) **1-2** Zăngăneală (**1-2**).

zângăli^{1} [At: ARH. FOLK. VII, 56 / Pzi: *~lesc* / V: ***zăn~*** / E: ***zâng*** + *-ăli*] **1** *vt* (Trs; d. persoane; c. i. obiecte din metal, din sticlă etc. sau părți ale lor) A zăngăni (**3**) **2** *vi* (Spc; d. clopoței) A suna.

zângăli^{2} *v* vz ***zingăli***

zângălire *sf* vz ***zingălire***

zângălit, ~ă *a* [At: PAȘCA, GL. 61 / V: ***zăn~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zângăli^{2}***] (Reg) Murdar (**1**).

zângălitură *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ri* / E: ***zângăli***[2] + *-tură*] (Reg) Zângală (3).

zângăni *v* vz ***zăngăni***

zângănire *sf* vz ***zăngănire***

zângănit *sn* vz ***zăngănit***

zângănitor, ~oare *a* vz ***zăngănitor***

zângănitură *sf* vz ***zăngănitură***

zângăt *sn* vz ***zăngăt***

zângău *sn* vz ***zugău***

zângâi *v* vz ***zăngăi***

zângâni *v* vz ***zăngăni***

zânghet *sn* vz ***zăngăt***

zânghinire *sf* vz ***zăngănire***

zângloabă *sf* vz ***zăngloabă***

zângloavă *sf* vz ***zăngloabă***

zângoare *sf* [At: LEXIC REG. II, 55 / Pl: *~ori* / E: nct] (Reg) **1-2** Zoaie (**1-2**).

zânișoară *sf* [At: ALECSANDRI, O. 113 / V: (reg) ***zin~*** / Pl: *~re* / E: ***zână*** + *-ișoară*] **1-2** (Șhp) Zână (**4**) (mică). **3** (Bot) Plantă erbacee din familia ranunculacee Si: (reg) *floarea-zânelor, floarea-zmeilor* (*Callianthemum coriandri folium*).

zânoi *sm* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 30r/11 / Pl: ~ / E: ***zână*** + *-oi*] (Îvr; aug) Zân (mare).

zânța *v* vz ***zimța***

zânuliță *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~țe* / E: ***zână*** + *-uliță*] (Reg; hip) Fată foarte frumoasă.

zânzanie[1] *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ii* / E: ns cf *gânganie*] (Reg) Copil nedezvoltat.

zânzanie[2] *sf* vz ***zâzanie***

zânzâiene *sfp* vz ***sânziană***

zâpicit, ~ă *a* vz ***zăpițit***

zâpostit *sn* vz ***zapostit***

zâraie *sp* [At: CV 1952, nr. 2, 37 / E: ns cf *zârâi*] (Reg) Bile de lut ars sau pietricele mici, care se pun în interiorul vaselor de lut acoperite care nu se pot spăla, pentru a împiedica formarea unor depuneri.

zârâi *vi* [At: L. ROM. 1959, nr. 3, 71 / Pzi: 3 *~ește* / E: fo] (Reg; îe) **A-i ~ urechea** A-i țiui (**1**) urechea.

zârboavă *sf* vz ***hârzob***

zârbov *sn* vz ***hârzob***

zârdicea *sf* vz ***zerdiceaf***

zârdiciafă *sf* vz ***zerdiceaf***

zârgali *vt* [At: TEAHA, C. N. 283 / Pzi: *~lesc* / E: ns cf *zăngăni*] (Reg; csnp; c. i. buzunarul) A scutura.

zârm *sm* vz ***zârnă***[1]

zârnă[1] *sf* [At: COTEANU, PL. 16 / V: (Îrg) ***zer~, zirm*** *sm*, ***zir~***, (înv) ***zârm*** *sm*, ***dăr~, dâr~***, (reg) ***zăr~, zdâ~, zernea, zirne, znirnă*** / Pl: *~ne* / E: traco-dacă, cf vsl зрънo] **1** (Reg) Plantă erbacee otrăvitoare din familia solanaceelor, cu frunze dințate, ovoidale, cu flori albe dispuse în mici raceme și cu fructe în formă de bobițe negre sau verzi, folosită în medicina populară sau ca și colorant Si: (reg) *buruiană-dulce, lăsnicior, moartea-porcilor, morea*[1]*, paslion, pătlăgea, poama-câinelui, turbare, umbra-nopții, vița-evreilor, zârnotă* (*Solanum nigrum*). **2** Lăsnicior (*Solanum dulcamara*). **3** (Bot; îf *zărnă*) Clocotici[2] (**4**) (*Rhinanthus minor*). **4** (Bot; îf *znirnă*) Mutătoare (*Bryonia dioica*). **5** (Bot) Volbură (*Convolvulus arvensis*). **6** Oaie care are lâna de culoare neagră.

zârnă[2] *sf* vz ***zână***

zârnăi *v* vz ***zornăi***

zârnăială *sf* vz ***zornăială***

zârni *vr* [At: BARCIANU / V: ***zăr~*** / Pzi: *~nesc* / E: ***zârnă***] **1** (Înv; d. plante) A se înnegri și a se micșora Si: *a se pipernici*. **2** (Înv; d. plante) A se veșteji. **3** (Nob; d. ochii oamenilor) A se încercăna.

zârnire *sf* [At: PONTBRIANT, D. / V: ***zăr~*** / Pl: *~ri* / E: ***zârni***] (Înv) **1** Înnegrire și micșorare prin uscare a plantelor Si: *piperniciге*. **2** Veștejire. **3** Încercănare.

zârnit, ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / V: (înv) ***zăr~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zârni***] (Înv; d. plante) **1** Pipernicit. **2** Veștejit. **3** (Pex) Scuturat.

zârnoaică *sf* [At: CIHAC, II, 473 / V: ***zer~*** / Pl: *~ice* / E: ***zârnă***[2] + *-oaică*] (Îrg) Vrăjitoare.

zârnotă *sf* [At: BIANU, D. S. / V: ***zdâ~*** / Pl: *~te* / E: ***zârnă***[1] + *-otă*] (Bot; reg) Zârnă (**1**) (*Solanum nigrum*).

zârnușcă *sf* [At: DLR / Pl: *~ște* / E: ***zârnă***[1] + *-ușcă*] (Reg; șhp) **1-2** Zârnă (**1**) (mică).

zârțe *sfp* vz ***zarțale***

zârți *sfp* vz ***zarțale***

zârzoane *sfp* vz ***zorzoană***

zâșt *i* [At: ALR SN III, h 672/192 / V: (reg) *~i* / E: fo] (Reg) Cuvânt cu care se alungă pisicile Si: *zât*.

zâști *i* vz ***zâșt***

zât *i* [At: BRĂESCU, O. A. I, 104 / V: (reg) ***zat*** / E: fo] (Mun) Zâșt.

zâtărî *v* vz ***zătri***

zâtcă *sf* vz ***zatcă***

zâtea *sf* vz ***zitie***

zâtie *sf* vz ***zitie***

zâțârui *vt* [At: I. CR. II, 40 / Pzi: *~esc* / E: ger ***exerzieren***] (Reg; c. i. oameni) A face cu cineva instrucție militară.

zâuar *sm, am* vz ***ziler***

zâvelcă *sf* vz ***zăvelcă***

zâzanie[1] *sf* [At: BARCIANU / V: ***ziz~***, (reg) ***zânz~, zăz~*** / Pl: *~ii* și (înv) *~zănii* / E: ngr **ζαζάνια**] **1** (Îf *zizanie*) Plantă din familia gramineelor, perenă, cu frunze liniare, alungite, cu spicul asemănător cu cel al pirului, cultivată ca plantă furajeră și ornamentală Si: *iarbă-de-țelină, iarbă-englezească, obsigă, raigras, raigras-englezesc*, (reg) *grâușor* (**8**), *neghină, odos, pir, sălbăție* (*Lolium perenne*). **2** (Bot; reg) Sălbăție (*Lolium temulentum*). **3** (Bot; reg; îf *zizanie*) Obsigă (*Bromus arvensis*). **4** (Bot; reg) Secărea (*Bromus secalinus*). **5** (Bot; reg) Neghină (**1**) (*Agrostemma githago*). **6** (Bot; reg; îf *zizanie*) Odos (**1**) (*Arvena fatua*). **7** (Bot; reg; lpl) Buruieni nedefinite mai îndeaproape. **8** (Pan; îf *zânzanii*) Grămadă de mărunțișuri nefolositoare, deșeuri, tocătură, gunoaie. **9** (Mai ales în legătură cu verbele „a aduce", „a ațâța", „a băga", „a face", „a intra", „a semăna", „a vârî" etc.) Neînțelegere, dezbinare, ceartă etc. provocată de nepotrivirea de interese, de păreri etc. Si: *animozitate* (**2**), *ceartă* (**1**), *conflict* (**1**), *dezacord* (**1**), *dezbinare* (**2**), *diferend, discordie* (**1**), *discuție* (**5**), *disensiune* (**1**), *dispută* (**1**), *divergență* (**6**), *gâlceavă* (**2**), *învrăjbire, litigiu, neînțelegere, ostilitate, pornire, vrajbă*, (pop) *harță, pică, sfadă*, (pfm) *cârcotă* (**1**), *dihonie* (**1**), (îrg) *porneală, price, pricină, toi*[3], (înv) *dezunire* (**4**), *gâlceavă* (**2**), *gâlcevire* (**2**), *râcă, împoncișare, județ, neașezare, neunire, pâră* (**1**), *pricinuire, prigoană, prigonire, zavistie, zurbavă*, (grî) *filonichie* (**1**), (reg) *bucluc* (**8**), *hâră* (**3**), *poancă, sfădălic, scort, zoală*[1] (**4**). **10** Acțiune în care se folosesc mijloace nepermise pentru realizarea unui scop.

zâzanie[2] *sf* vz ***zizanie***

zâzăi *v* vz ***zâzâi***

zâzâire *sf* [At: DDRF / Pl: ? / E: ***zâzâi***] (Rar) Zbârnâială (2).

zâzâit *sn* vz ***zâzâit***

zâzâi *vi* [At: ISPIRESCU, U. 100 / V: (reg) ***~zăi, zizăi*** / Pzi: *zâzâi* / E: fo cf *bâzâi*] (Fam) **1** (D. insecte, mai ales, d. albine și muște) A zbârnâi (**1**). **2** (Reg; d. trestie) A produce un anumit zgomot sub bătaia vântului. **3** (D. oameni) A pronunța defectuos anumite sunete, făcându-le să se audă ca „z" Si: (reg) *a șișcăvi*[1] (**1**).

zâzâit *sn* [At: RESMERIȚĂ, D. / V: ***~zăit*** / E: ***zâzâi***] (Fam) Zbârnâială (**2**).

zâzote *s* [At: CIAUȘANU, GL. / A: nct / Pl: ? / E: ***zâzâi***] (Reg; csnp) Gălăgie amestecată cu muzică de joc (instrumentală sau vocală).

zbacă *sf* [At: BORZA, D. 55 / Pl: ? / E: ns cf lat *baca*] (Bot; îvr) Dovleac (**3**) (*Cucurbita pepo*).

zbalț *sn* [At: DAMÉ, T. 175 / S și: ***sb~*** / Pl: *~uri* / E: ns cf *balț*] (Reg) **1** Verigă de metal la joagăr. **2** Verigă de metal la capătul unei frânghii, care servește la fixarea acesteia. **3** Despicătură la mijlocul desagilor, care

servește pentru a reuni sforile de legătură ale acestora, în vederea fixării lor.

zbancă[1] *sf* [At: LEXIC REG. 88 / Pl: *zbănci* / E: nct] (Reg) Bâtă.

zbancă[2] *sf* vz ***zbanț***[2]

zbancioc sn [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~oace* / E: ucr **збаночок**] (Reg) Urcior pentru vin.

zbanda vr [At: ABC MAR. / S și: *sb~* / E: it ***sbandarsi***] (D. ambarcațiuni, nave) A se apleca într-o parte, cu tendința de a rămâne înclinat Si: *a se canarisi* (1).

zbang i [At: MAT. DIALECT. I, 103 / V: ***zbâng*** / E: fo] Cuvânt care redă sunetul produs de o izbitură (metalică) Si: *bang* (1), *dang* (2), (reg) *zbranca*[1] (1).

zbanghios, ~oasă smf, a [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zbanghiu*** + *-os*] **1-2** (Reg) Flușturatic (**1-2**). **3** (Olt) Sperios.

zbanghiu, ~ie smf, a [At: DUNĂREANU, CH. 49 / V: (reg) ***spanchiu, șpanchi, șpanchiu*** / S și: *sb~* / Pl: *~ii* / E: ns cf rrm *bango* „răsucit, strâmbat"] (Mun; Mol) **1-2** (D. ochi, privire; pex; d. oameni) Sașiu (**1-2**). **3-4** (D. oameni) Zvăpăiat (**1-2**).

zbanț[1] *sn* [At: (a. 1802) DOC. EC. 69 / V: (reg) ***zbânț*** (S și: *sbânț*) / S și: *sb~* / Pl: *~uri* / E: ns cf *zbalț*] (Îrg) **1** Verigă sau bantă de fier cu care se leagă, se strâng sau se fixează două piese între ele (la trăsură, la joagăr, la car etc.). **2** Petic (de piele) folosit de cizmari pentru repararea ghetelor. **3** Cheotoare (**12**) (la cizme sau la ghete).

zbanț[2] *sn* [At: CIHAC, II, 5 / V: (îrg) ***~ncă*** *sf* (S și: *sbancă*), (reg) ***zbranț*** / S și: *sb~* / Pl: *~uri* / E: ucr **банька** cf *zbanț*[1]] **1** (Îrg) Ventuză. **2** (Reg; îe) **A pune ~ul** (cuiva) A reduce la tăcere pe cineva. **3** (Îae) A păcăli.

zbanț[3] *am* [At: PAȘCA, GL. / Pl: *~i* / E: ***zbânțui***] (Reg; d. copii) Neastâmpărat.

zbarca vt [At: GHICA, C. E. II, 559 / Pzi: *zbarc* / E: it ***sbarcare***] (Îvr) A debarca (**1-2**).

zbarcioagă sf vz ***zbârciog***

zbardă sf [At: DLR / Pl: *~de* / E: *z-* + ***bardă***] (Reg) Bardă (**1**).

zbartiță sf [At: A V, 6 / V: ***jb~*** / E: *z-* + ***bartiță***] (Buc) **1** Strat de mucegai care se formează pe smântână. **2** (Csnp) Un fel de coajă albicioasă care se prinde pe vasul golit de slatină. **3** Spumă care se formează la supă. **4** Mâncare pentru păsările de curte.

zbat sn [At: ABC MAR. / Pl: *~uri* / E: pvb ***zbate***] Paletă din metal sau din lemn montată la periferia unei roți, care constituie propulsorul unei nave cu aburi destinate navigației pe ape cu adâncime mică.

zbate [At: CANTEMIR, HR. 397 / V: (îrg) ***zbătea*** / S și: *sb~* / Pzi: *zbat* / E: ml ****exbattere*** cf lat *battuere*] **1** *vt* (Reg) A bate (**10**). **2** *vi* A scăpăra din cremene sau din amnar. **3** *vi* (Îe; lav) **Cât ai ~ din amnar** Imediat. **4** *vt* (Îrg; c. i. alimente) A lovi de repetate ori cu lingura sau alt instrument pentru a amesteca bine Si: *a bate* (**1**). **5** *vt* A cerne (**1**). **6** *vr* (C. i. elemente ale naturii) A se zbuciuma. **7** *vr* (Pex; d. ape curgătoare, torente) A curge repede, cu spume (izbindu-se de ceva) Si: *a se agita* (**1**), *a clocoti* (**2**), *a se învârteji, a se învolbura*, (rar) *a se învâltori*, (pop) *a se vârteji*, (îrg) *a se sălta*, (înv) *a se sălbătici*, (reg) *a se învoalta*. **8** *vr* (D. ființe) A face mișcări bruște, violente sau convulsive (din cauza durerii sau pentru a se elibera) Si: *a se perpeli*, (reg) *a se vânzoli, a se zbuciuma* (**5**), *a se zvârcoli* (**1**), *a se zburăi*. **9** *vr* (Îe) **A se ~ ca peștele pe uscat** (sau **ca musca în pânza păianjenului**) A face eforturi disperate pentru a ieși dintr-un impas. **10** *vr* (Îe) **A se ~ de moarte** A se zvârcoli (1) foarte tare. **11** *vr* (Îae; d. oameni grav bolnavi) A face eforturi pentru a rămâne în viață. **12** *vr* (Fig) A suferi enorm Si: *a se chinui* (**7**). **13** *vt* (Îrg; d. miei) A suge până la ultima picătură de lapte. **14** *vr* (D. părți ale corpului) A se mișca (ritmic). **15** *vr* (Pop; d. inimă) A pulsa Si: *a palpita, a zvâcni* (**1**). **16** *vr* (Reg; îe) **A se ~ ca apa de maluri** A depune eforturi zadarnice. **17** *vi* (Reg) A insista. **18-19** *vr* (Fig; d. oameni) A se zbuciuma (**2-3**). **20** *vt* (Îvr) A chibzui (**4**). **21** *vrr* (Îrg) A se târgui. **22** *vt* (Îrg) A reduce din preț prin târguială.

zbatere sf [At: POLIZU / S și: *sb~* / Pl: *~ri* / E: ***zbate***] **1-4** Zbucium (**1-4**). **5** (Pex) Curgere rapidă (cu spume) a unei ape Si: *agitare* (**1**), *clocotire* (**2**), *frământare* (**8**), *freamăt* (**1**), *fremătare* (**1**), *învârtejire, învolburare*, (rar) *învâltorire*, (pop) *vârtejire*, (reg) *vârtejuire*, (îvr) *zbătătură*. **6** (Pex) Zvâcnire puternică. **7** (Rar) Pulsație (**1**). **8** (Reg) Palpitație (**1**). **9** (Fig) Suferință. **10** (Înv) Dezbatere[2] (**3**).

zbatori vt [At: TEAHA, C. N. 282 / Pzi: 3 *~rește* / E: ns cf *zbate*] (Reg; d. vițel) A lovi sau a frământa ugerul vacii în timpul suptului.

zbăcnire sf vz ***zvâcnire***

zbăcnitură sf vz ***zvâcnitură***

zbăgni v vz ***zvâcni***

zbăgui vr [At: ARH. FOLC. III, 157 / Pzi: *~esc* / E: srb ***zbegavati se***] (Reg) A se adăposti (**3**).

zbănaie sf [At: T. PAPAHAGI, M. 76 / Pl: ? / E: fo cf *zbate*] (Reg) Freamăt (**1**).

zbăncăneală sf [At: CIAUȘANU, V. 212 / V: ***zblen~*** / Pl: *~eli* / E: ***zbăncăni*** + *-eală*] (Reg) Zbăncănitură.

zbăncăni vt [At: CIAUȘANU, V. 212 / V: (reg) ***zblen~*** / Pzi: *~nesc* / E: fo] (Reg; d. copii și d. puii de animale) A suge cu lăcomie, până la ultima picătură de lapte, lăsând ugerul moale.

zbăncănită af [At: CIAUȘANU, V. 212 / S și: *sb~* / Pl: *~te* / E: ***zbăncăni***] (Reg; d. vaci) Care are ugerul stors de lapte.

zbăncănitură sf [At: CIAUȘANU, V. 212 / V: ***zblen~*** / Pl: *~ri* / E: ***zbăncăni*** + *-itură*] (Reg) Sugere cu lăcomie, până la ultima picătură de lapte.

zbăngăi v vz ***zbângăi***

zbăngăni vi [At: DLR / V: ***zbân~*** / Pzi: *~nesc* / E: ***zbang*** + *-ăni*] (Reg) A zbârnâi (**1**).

zbănțui[1] *vt* [At: POLIZU / S și: *sb~* / Pzi: *~esc* / E: ***zbanț***[1] + *-ui*] A lega cu zbanțuri[1](1) Si: (îvr) *zbănțuit*[1].

zbănțui[2] *v* vz ***zbânțui***

zbănțuială sf vz ***zbânțuială***

zbănțuire[1] *sf* [At: POLIZU / S și: *sb~* / Pl: *~ri* / E: ***zbănțui***[1]] (Înv) Legare cu zbanțuri[1](**1**).

zbănțuire[2] *sf* vz ***zbânțuire***

zbănțuit[1] *sn* [At: RESMERIȚĂ, D. / S și: *sb~* / Pl: *~uri* / E: ***zbănțui***] (Îvr) Zbănțuire[1].

zbănțuit[2] *sn* vz ***zbânțuit***[1]

zbănțuit[3], *~ă a* vz ***zbânțuit***[2]

zbănțuitură[1] *sf* [At: DDRF / S și: *sb~* / Pl: *~ri* / E: ***zbănțui***[1] + *-itură*] (Înv) Garnitură de fier.

zbănțuitură[2] *sf* vz ***zbânțuitură***

zbărdină sf vz ***zvârdină***

zbărgău s vz ***spărgău***

zbărghină sf [At: DLR / S și: *sb~* / Pl: ? / E: ns cf *vârghină*] (Reg) Cumpăna de la fântână.

zbărlunța v vz ***zbărunța***

zbărnăi v vz ***zbârnâi***

zbărnâi v vz ***zbârnâi***

zbărunța vir [At: LEXIC REG. II, 87 / V: ***~rlu~*** / Pzi: *zbărunț* / E: ns cf *bîrlonț, zborlonț*] (Reg; csnp) (**1-2**) A (se) atârna de ceva legându-se.

zbătaie sf [At: BRĂTESCU-VOINEȘTI, ap. CADE / S și: *sb~* / Pl: *zbătăi* / E: ***zbate*** + ***bătaie***] **1-3** (Rar) Zbucium (**1, 2, 4**). **4** (Înv) Ciur[2] (**1**).

zbătăcos, ~oasă a [At: LEXIC REG. II, 18 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zbate*** + *-ăcos*] **1** (Reg; d. oameni) Care se zbate (**19**). **2** (Pex) Bătăios (**2**).

zbătălău sn [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: *z-* + ***bătălău***] (Reg) **1** Vas în care se alege untul. **2** Unealtă cu care se sfărâmă bulgării de pământ rămași în urma grapei.

zbătător, ~oare a [At: DRLU / Pl: *~i, ~oare* / E: ***zbate*** + *-ător*] (Îvr) Care zdruncină (**1**).

zbătătură sf [At: ANON. CAR. / Pl: *~ri* / E: ***zbate*** + *-ătură*] (Îvr) Zbucium (**4**).

zbătea v vz ***zbate***

zbătuci vtr [At: CADE / S și: *sb~* / Pzi: *~cesc* / E: *z-* + ***bătuci***] (Reg) **1-8** A bătuci (**1-8**).

zbătut, ~ă [At: PENESCU, M. 59 / S și: *sb~* / Pl: *~uți, ~e* / E: ***zbate***] (Reg) **1-25** *sf, a* Bătut (**1-25**). **26** *sfa* Dans popular executat numai de femei, care se prind într-o horă sărind înainte și bătând cu putere pământul. **27**

sfa Melodie după care se execută zbătuta (**26**). **28** *a* (Înv) Cernut (**1**). **29-30** *a* (D. elemente ale naturii; d. ape curgătoare) Zbuciumat (**3, 4**).

zbâc[1] *sn* vz ***zbici[2]***

zbâc[2] *sn* [At: V. ROM. septembrie 1940, 66 / Pl: ? / E: fo] (Reg) Enervare (**2**).

zbâcăi *v* vz ***zbâcâi***

zbâcâi *vt* [At: DLR / V: (reg) ***~căi*** (Pzi: *zbâcăiesc*) / S și: *sb~* / Pzi: *zbâcâi* / E: ns cf *zvâcâi*] (Reg) A smuci (**1**).

zbâclete *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 151 / S și: *sb~* / Pl: *~eți* / E: ns cf *ticlete, sticlete*] (Orn; reg) **1** Pițigoi (**1**) (*Parus major*). **2** Sticlete (**1**) (*Carduelis carduelis*).

zbâcni *v* vz ***zvâcni***

zbâcnire *sf* vz ***zvâcnire***

zbâlci *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~uri* / E: *z-* + ***bâlci***] (Reg) **1-5** Bâlci (**1-5**).

zbânăi *v* vz ***zbârnâi***

zbâncoti *vt* [At: PAȘCA, GL. / Pzi: *~tesc* / E: ns cf *zbângăi*] (Reg) **1** A scutura. **2** A zdrobi (**1**). **3** A snopi.

zbâng *i* vz ***zbang***

zbângă *sf* [At: ALR I. 1697/273 / Pl: *~ngi* / E: pvb ***zbângăi***] (Reg) **1** Praștie (**1**). **2** Zbârnâitoare (**4**).

zbângăi [At: SFC IV, 225 / V: (reg) ***zbăn~, zvâ~*** (Pzi: *zvângănește*) / Pzi: 3 *~e, ~ește* / E: ***zbang*** + *-ăi*] (Reg) **1** *vi* (D. pietre, obiecte etc.) A zbârnâi (**2**). **2** *vt* A arunca cu putere (făcând să zbârnâie (**2**). **3** *vi* (Reg; d. muște) A bâzâi (**1**).

zbângăit, ~ă *a* [At: RETEGANUL, TR. 66 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zbângăi***] (Reg; d. gloanțe) Zbârnâitor (**2**).

zbângăitoare *sf* [At: ALR I. 1697/138 / V: ***~gâi~, zvâ~*** / Pl: *~ori* / E: ***zbângăi*** + *-tor*] (Trs) **1-2** Zbângă (**1-2**).

zbângăni *v* vz ***zbăngăni***

zbângănitoare *sf* [At: ALR I. 1697/305 / V: ***~gâi~*** / Pl: *~ori* / E: ***zbângăni*** + *tor*] (Reg) Praștie.

zbângâitoare *sf* vz ***zbângăitoare***

zbânț[1] *sn* [At: CV 1957, nr. 1, 37 / V: (reg) ***șpanț*** / Pl: *~uri* / E: pvb ***zbânțui***] (Reg) **1** Zbenguială (**1**). **2** Petrecere.

zbânț[2] *sn* vz ***zbanț[1]***

zbânțui *vr* [At: HEM 2471 / V: ***zbăn~*** / Pzi: *zbânțui* și *~esc* / E: fo] **1-2** A zburda (**1-2**). **3** (Pop) A se hârjoni (**1**). **4** (Mol) A se agăța cu mâinile, brațele etc. de ceva legănând cu picioarele în aer. **5** (Reg) A merge la petrecere.

zbânțuială *sf* [At: V. ROM. iulie 1964, 207 / P: *~țu-ia~* / V: ***zbăn~*** / Pl: *~ieli* / E: ***zbânțui*** + *-eală*] (Pop) **1** Zbenguială (**1**). **2** (Nob) Agitație (**1**).

zbânțuire *sf* [At: HEM 2471 / V: (înv) ***zbăn~*** / S și: *sbânțuire* / Pl: *~ri* / E: ***zbânțui***] (Rar) Zbenguială (**1**).

zbânțuit[1] *sn* [At: HEM 2471 / V: ***zbăn~*** / S și: *sbânțuit* / Pl: *~uri* / E: ***zbânțui***] (Pop) Zbenguială (**1**).

zbânțuit[2], ~ă *a* [At: RESMERIȚĂ, D. / V: (reg) ***zbăn~*** (S și: *sbânțuit*) / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zbânțui***] (Îrg) **1-2** Zvăpăiat (**1-2**).

zbânțuitori *sfp* [At: BORZA, D. 127 / E: ***zbânțui*** + *-toare*] (Bot; reg) Zorea (**1**) (*Ipomae purpurea*).

zbânțuitură *sf* [At: ALECSANDRI, T. 938 / P: *~țu-i~* / V: ***zbăn~*** / S și: *sb~* / Pl: *~ri* / E: ***zbânțui*** + *-itură*] (Reg) **1** Zbenguială (**1**). **2** (Pex) Desfătare (**7**).

zbâr [At: CREANGĂ, A. 57 / V: (pop) ***zbârn***, (rar) ***zbr*** (S și: *sbr*), ***zbur, zvâr*** / S și: *sb~* / Pl: *~uri* sn / E: fo] **1** *i* (Adesea pronunțat cu „r" prelungit) Cuvânt care imită sunetul produs de un corp în mișcare (zborul păsărilor sau al insectelor, vibrația unei coarde, a unui motor, mișcarea fusului, a sfârlezei etc.) **2** *sn* (Reg; îf *zbârn*) Zbârnâială (**2**).

zbârăi *v* vz ***zbârnâi***

zbârăire *sf* vz ***zbârnăire***

zbârâi *vt* [At: DEX / Pzi: 3 *zbârâie, ~ește* / E: ***zbâr*** + *-âi*] **1-10** A zbârnâi (**1-6, 8-11**).

zbârâitură *sf* [At: DLR / P: *~râ-i~* / Pl: *~ri* / E: ***zbârâi*** + *-tură*] **1-3** Zbârnâială (**1-3**).

zbârcar *s* [At: H XVIII, 306 / Pl: ? / E: ns cf *bârc*] (Reg) Făcăleț cu care se mestecă mămăliga.

zbârcăi[1] *vt* [At: L. ROM. 1961, nr. 1, 24 / V: ***~câi*** / Pzi: *zbârcăi* / E: ns cf *berc*] (Reg) **1** A scotoci în grabă și pe furiș. **2** (Csnp; îf *zbârcâi*) „A lua pe deasupra din ceva". **3** (Reg) A cosi[2] (**1**).

zbârcăi[2] *v* vz ***zbârcâi[1]***

zbârcâi[1] *vt* [At: SCRIBAN, D. / V: ***~căi*** / Pzi: *zbârcâi* și *~esc* / E: *z-* + ***bârcâi***] (Reg) **1-2** (C. i. animale domestice) A mulge (sau a suge) (greu) până la ultima picătură de lapte Si: (reg) *zbăncăni, zbârcoti*. **3** A mâzgăli.

zbârcâi[2] *v* vz ***zbârcăi[1]***

zbârce *sm* vz ***zbârcea***

zbârcea *sm* [At: COMAN, GL. / V: ***zbârce*** / E: ***zbârci[2]*** + *-ea*] (Reg) Om bătrân, răutăcios, ursuz și avar.

zbârceală *sf* [At: ASACHI, P. 81/11 / S și: *sb~* / Pl: *~ele* / E: ***zbârci[3]*** + *-eală*] (Îrg; mpl) Zbârcitură (**1**).

zbârceață *sf* [At: LB / S și: *sb~* / Pl: *~ețe* / E: ***zbârci[1]*** + *-eață*] (Îvr) Zbârcitură (**1**).

zbârci[1] *sn* [At: LB / S ș: *sb~* / Pl: *~turi* / E: pvb ***zbârci[3]***] (Îrg) Zbârcitură (**1**).

zbârci[2] [At: GOLESCU, ap. CADE / V: (înv și fam) ***zgâ~*** / S și: *sb~* / Pl: *~turi* / E: pvb ***zbârci[4]***] **1** *sn* (Reg; în jocurile de copii) Greșeală (intenționată) Si: *înșelătorie*. **2** *i* (Înv și fam) Cuvânt prin care se exprimă dorința ca cineva să nu reușească ceva Si: (pop) *să nu aibă parte de ...*

zbârci[3] [At: (a. 1691) GCR I, 292/12 / S și: *sb~* / Pzi: *~rcesc* / E: bg ***сбърча***] **1** *vr* (D. piele; pex; d. părți ale corpului) A face cute (din cauza bolii, din cauza bătrâneții) Si: *a se cuta* (**3**), *a se încreți, a se rida*, (pop) *a se pomăi*, (reg) *a se pomi, a se pomisi, a se zbârciogi* (**1**), (îvr) *a se zguri* (**4**), (fam) *a se boți* (**9**), *a se brăzda* (**3**), *a se smochini*. **2** *vi* (Fam; îe) **A ~ din nas** A-și exprima nemulțumirea printr-o grimasă. **3** *vt* (Fam; îe) **A-și ~ sprâncenele** A se încrunta. **4-5** *vr* (Rar) A se crispa (**2, 6**)

zbârci[4] *vi* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~rcesc* / E: bg ***сбъркам***] (Mun) A greși (mai ales în jocurile de copii).

zbârcioc *sm* vz ***zbârciog***

zbârciog, ~oagă [At: F (1866), 187 / V: *~oc sm*, (reg) ***zbarcioagă*** *sf*, ***zbur~*** *sm*, ***zmârcioc*** / S și: *sb~* / Pl: *~ogi, ~oage* / E: ***zbârci[3]*** + *-og*] **1** *sm* Ciupercă comestibilă cu pălăria brună sau negricioasă, zbârcită, cărnoasă, cu aspect de ceară, cu piciorul alburiu sau roșietic, scurt, gros și gol înăuntru Si: (reg) *burete* (**1**), *burete* (**8**) *de bubă, ciuciulete* (**7**), *popi* (*Morchella esculenta*). **2** *sm* (Fam; îlav) **Cu nasul ~** Cu dispreț, neplăcere, superioritate etc. **3** *sm* (Îc) **~-gras** (sau **~ogi grași**) Ciupercă mare, comestibilă, cu pălăria ondulată, de culoare alb-gălbuie și cu picior gros Si: (reg) *burete* (**20**) *dulce, lăptucă, pâinișoară, pupi, râșcov* (*Gyromitra esculenta*). **4** *smf* (Reg) Persoană bătrână, zbârcită (răutăcioasă și zgârcită). **5** *sm* (Reg) Tendon.

zbârciogeală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***zbârciogi*** + *-eală*] (Reg) **1** Zbârcire. **2** (Ccr) Zbârcitură (**1**). **3** (Fig) Zgârcenie (**2**).

zbârciogi *vr* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~ogesc* / E: ***zbârciog***] (Reg) **1** (D. piele) A se zbârci[3] (**1**). **2** (Fig) A se răsti la cineva.

zbârciogit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zbârciogi***] **1** (Reg; d. oameni) Care este zbârcit (**2**). **2** (D. fructe) Stafidit.

zbârciogos, ~oasă *sm, a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zbârciog*** + *-os*] (Reg; d. oameni) **1-2** Zgârcit (**4-5**).

zbârcire *sf* [At: VALIAN, V. / S și: *sb~* / Pl: *~ri* / E: ***zbârci[3]***] Încrețire a pielii Si: *cutare[2]* (**3**), *încrețire, ridare, zbârciogeală* (**1**).

zbârcit, ~ă [At: LB / S și: *sb~* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zbârci[3]***] **1-2** *smf, a* (D. piele; pex; d. om sau d. părți ale corpului său) (Persoană) care prezintă riduri Si: *creț* (**11**), *cutat* (**3**), *încrețit, ridat*, (pop) *pomăit*, (reg) *pomisit, pomit*, (îvr) *zbârcios* (**1-2**), (fam) *boțit* (**2**), *brăzdat* (**3**), *smochinit* (reg), *zgurit* (**4**). **3** *sm* (Pop; dep; d. bătrâni; îe) **A fi un cheag ~** A fi fără importanță.

zbârcitură *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX / S și: *sb~* / Pl: *~ri* / E: ***zbârci[3]*** + *-itură*] **1** Încrețitură (a pielii) Si: *creț* (**17**), *cută* (**4**), *dungă* (**9**), *încrețitură, rid[1]*, (îrg) *zbârceală, zbârci[1]*, (reg) *ranț* (**1**), *zbârciogeală* (**2**), (îvr) *zbârceață*, (fam) *boțitură* (**4**), *brazdă* (**14**). **2** (Dep) Om bătrân.

zbârcos, ~oasă *smf, a* [At: CORNEA, E. I. 197/27 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zbârci***[3] + *-os*] (Îvr; d. piele; pex; d. om sau d. părți ale corpului său) **1-2** Zbârcit **(1-2)**.

zbârcoti *vt* [At: I. CR. VI, 218 / V: ***zbor~*** / S și *sb~* / Pzi: 3 *~tește* / E: ***zbârcâi*** + *-oti*] (Reg; c. i. animale domestice) A zbârcâi[1] **(1)**.

zbârdaică *sf* [At: BĂCESCU, PĂS. 178 / Pl: *~ice* / E: ns cf *zvârdare*] (Orn; reg) Verdoaică (*Picus viridis*).

zbârdigoala *sfa* [At: CV (1957), nr. 3-4, 46 / S și: *sb~* / E: ns cf *rostogol*] (Reg; îlav) **De-a ~** De-a rostogolul.

zbârgoi[1] *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~oaie* / E: pvb ***zbârgoi***[2]] (Reg) **1** Timp rău. **2** (Pex) Vânt puternic.

zbârgoi[2] *vr* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: 3 *~ește* / E: ns cf *zbârli*] (Reg; d. vreme) A se înrăutăți.

zbârâi *v* vz ***zbârnâi***

zbârâire *sf* vz ***zbârnâire***

zbârâitură *sf* vz ***zbârnâitură***

zbârl *am* [At: ALR I/I, h 66 / Pl: *~i* / E: pvb ***zbârli***] (Reg; d. ființe) Cu părul creț (și zbârlit).

zbârlea *sms* [At: UDRESCU, GL. / E: ***zbârli*** + *-ea*] (Reg; im; art) **1** Om fioros.

zbârli [At: HELIADE, O. I, 391 / V: ***zbur~***, (reg) ***zbori*** / S și: *sb~* / Pzi: *~lesc* / E: nct] **1** *vr* (D. păr, blană, pene etc.) A se ridica (sau a da impresia că se ridică) în dezordine (de spaimă, de mânie etc.) Si: *a ciufuli* (1), *a se înfoia, a se răsfira, a se încâlci, a se umfla*, (pop) *a se burzului*, (îrg) *a se zbori*[2], (reg) *a se arici* (2), *a se sperli*. **2** *vr* (D. ființe) A i se ridica părul, penele (de spaimă, de mânie etc.) Si: *a se zborși*[2] (1). **3** *vt* (Reg; c. i. o țesătură păroasă) A peria în răspăr pentru a face să se ridice firișoarele de la suprafață. **4** *vt* (Fam; c. i. suprafața unei ape) A agita (1). **5** *vr* (Fam; fig; d. ființe) A se înfuria. **6** *vr* (Fam; fig; d. ființe) A se răsti[1]. **7** *vr* (Fam; fig; d. vreme) A se înrăutăți.

zbârligat, ~ă *a* [At: VISSARION, B. 245 / S și: *sb~* / Pl: *~ați, ~e* / E: *z-* + ***bârligat***] (Rar) Îmbârligat.

zbârligonț *snm* vz ***zbârlionț***

zbârlionț *snm* [At: UDRESCU, GL. / V: ***~igonț*** / Pl: *~i* sm, *~oanțe* / E: ns cf *zbârlit, cârlionț*] (Reg) **1-2** Cârlionț **(1, 3)**.

zbârlionțat, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***zbârlionț***] (Reg) **1-2** Cârlionțat **(1-2)**. **3-4** (Pex) Zbârlit **(1-2)**.

zbârlire *sf* [At: POLIZU / V: ***zbur~*** / S și: *sb~* / Pl: *~ri* / E: ***zbârli***] **1** Ridicare a părului în dezordine (de spaimă, de mânie etc.) Si: *ciufulire* (1), *înfoiere, răsfirare* (1), *umflare*, (pop) *burzuluire* (1), (reg) *aricire* (2), (fam) *zbârlitură* (1), *zborșire* (2). **2** (Fam) Supărare.

zbârlit, ~ă *a* [At: FM (1845), 215[2]/35 / S și: *sb~* / V: ***zbur~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zbârli***] **1** (D. păr, pene, blană etc.) Care stă ridicat în dezordine Si: *ciufulit* (1), *deranjat* (1), *neîngrijit, răsfirat*[2] (1), *umflat, vâlvoi*, (pop) *burzuluit* (1), (îrg) *strâflocat*, (reg) *aricit* (2), *borz, borzoș, sperlă*[1], *sperlit, vâlvoiat, zbârlionțat* (3), *zbârloiat* (1), *zborșit*[2] (1), (nob) *zbârlog* (1), (fam; dep) *netesălat*. **2** (D. ființe sau părți ale corpului lor) Care are părul sau penele ridicate în dezordine Si: *ciufulit* (2), *neîngrijit, răsfirat*[2] (1), *umflat, vâlvoi*, (liv) *hirsut* (1), (îrg) *strâflocat, buhos, dupuros* (1), *sperlă*[1], *sperlat, vâlvorat, zbârloiat* (2), *zbârlionțat* (4), (nob) *zbârlog* (2), (fam; dep) *netesălat*. **3** (Fig; d. oameni) Supărat[2]. **4** (Fig; d. oameni) Morocănos. **5** (Fam; d. vreme) Care s-a înrăutățit.

zbârlitură *sf* [At: COȘBUC, F. 113 / V: ***zbur~*** / S și: *sb~* / Pl: *~ri* / E: ***zbârli*** + *-itură*] **1** (Fam) Zbârlire (1). **2** (Reg) Fior de spaimă.

zbârlog *ain* [At: MACEDONSKI, O. IV, 109 / E: ***zbârli*** + *-og*] (Nob) **1-2** Zbârlit **(1-2)**.

zbârloiat, ~ă *a* [At: ALR I/I, h 66/960 / Pl: *~ați, ~e* / E: ns cf *zbârlog*] (Reg) **1-2** Zbârlit **(1-2)**.

zbârlonț *s* vz ***sbirlonț***

zbârn *i* vz ***zbâr***

zbârnă *sf* [At: CV 1951, nr. 1, 37 / Pl: *~ne* / E: nct] (Reg; în jocurile de copii) Scor.

zbârnăcuț, ~ă *a* [At: GOROVEI, C. 311 / Pl: *~i, ~e* / E: ***zbârnâi***] (Reg; în ghicitori) **1-3** Zbârnâitor **(1-3)**.

zbârnăi *v* vz ***zbârnâi***

zbârnăietoare *sf* vz ***zbârnâitor***

zbârnăire *sf* vz ***zbârnâire***

zbârnăit[1] *sn* vz ***zbârnâit***[1]

zbârnăit[2], ***~ă*** *a* vz ***zbârnâit***[2]

zbârnăitor, ~oare *sf, a* vz ***zbârnâitor***

zbârnăitură *sf* vz ***zbârnâitură***

zbârnâi [At: CANTEMIR, I. I. I, 215 / V: (rar) ***zbârnăi***, (reg) ***~năi*** (S și: *sbârnăi*), ***~râi ~nii, ~răi, zbăr~, zdârnăi, zdârnâi***, (îvr) ***zbânăi*** / Pzi: *zbârnâi* și (reg) *~năiesc*; 3 *~noaie* / E: ***zbârn*** + *-îi*] **1** *vi* (D. insecte) A produce un zgomot vibrant și continuu, caracteristic zborului Si: *a bâzâi* (1), *a zâzâi, a zumzăi* (1), *a zbârâi* (1), (rar) *a zumbăi* (2), (pop) *a bombăni* (1), *zuzui* (1) (îrg) *a zuăi*, (reg) *a bornăi* (1), *a vâjâi, a zbângăi* (1), *a zbăngăni, a zumui, a zvoni* (2). **2** *vi* (D. obiecte, mai ales d. coarde, fus, motoare etc. aflate în mișcare) A produce, prin vibrare, un sunet caracteristic Si: *a zumzăi* (3), (reg) *a zbângăi* (1), *a zbăngăni* (rar) *a zvoni* (2). **3** *vi* (Fig) A răsuna. **4** *vi* (Fam; spc; d. sonerie, telefon) A suna. **5** *vi* (Fig; d. sunete, cuvinte, cântece, glas) A produce vibrații monotone (puternice, stridente, neplăcute) Si: *a zbârâi* (2). **6** *vt* (C. i. sunete, cântece) A emite (4) (în mod neplăcut) Si: *a zbârâi* (6). **7** *vi* (Reg; îe) **A-i zbârnâi** (cuiva) **a ceva** A-i fi (cuiva) gândul la ceva Si: *a zbârâi* (7). **8** *vi* (Fig; reg) A se răspândi producând neplăcere. **9** *vi* (D. vânt) A vâjâi. **10** *vi* (Reg; fig; d. oameni) A cârti (1). **11** *vi* (Pex) A blestema (1).

zbârnâială *sf* [At: TDRG / V: (reg) ***zdâr~*** / Pl: *~ieli* / E: ***zbârnâi*** + *-eală*] **1** Producere de zgomot vibrant și continuu, caracteristic zborului (insectelor) sau unor obiecte precum coarde, fusuri, motoare în mișcare (rapidă) Si: *zbârnâire* (1), *zbârnâit*[1] (1), *zbârâitură* (1), *zbârnâitură* (1), (rar) *zumzăială* (1), *zumzăit* (1), *zumzăire* (1), *zumzăitură* (1), *zumzet* (1), *zumbăire* (1), *zumbăit* (1), *zumz* (1), (pop) *zuzet* (1), *zuzuitură* (1), (pop) *zuzuit* (1), (îvr) *zuzur*[1] (1). **2** (Ccr) Zgomot vibrant și continuu, caracteristic zborului (insectelor) Si: *bâzâială* (1), *bâzâit*[1] (1), *zâzâială, zâzâire, zâzâit, zbâr* (2), *zbârnâitură* (2), *zumzăială* (2), *zumzărie* (2), *zumzăit* (2), *zumzăitură* (2), (pop) *zumzet* (2), (rar) *zumbăire* (2), (rar) *zumbăit* (2), *zumz* (2), *zuzuitură* (2), (rar) *zvonire* (2), (pop) *bombăneală* (1), *bombănire* (1), *bombănitură, zuzuit* (2), *zuzet* (2), (îrg) *zuzur*[1] (2), *vâjâire, vâjâit*. **3** (Ccr) Sunet vibrator produs de unele obiecte precum coarde, fusuri, motoare în mișcare (rapidă) Si: *zbârnâire* (3), *zbârâitură* (3), *zbârnâit* (3), (reg) *zbângăire* (3), *zbăngănire* (3), *zbârnâitură* (3), (rar) *zumzăială* (3), *zumzăt* (3), *zumzăire* (3), *zumzăit* (3), *zumzăitură* (3), *zumzet* (3), *zumbăire* (3), *zumbăit* (3), *zumz* (3), (pop) *zuzet* (3), *zuzuitură* (3), (pop) *zuzuit* (3), (îvr) *zuzur*[1] (3). **4** (Reg) Forfotă (1).

zbârnâiere *sf* vz ***zbârnâire***

zbârnâire *sf* [At: LB / V: (reg) ***~iere, ~năire, ~râire*** / S și: *sbârnâire* / Pl: *~ri* / E: ***zbârnâi***] **1-3** Zbârnâială **(1-3)**.

zbârnâit[1] *sn* [At: BREZOIANU, A. 551/26 / V: (reg) ***~năit*** / S și: *sbârnâit* / Pl: ? / E: ***zbârnâi***] **1-3** Zbârnâială **(1-3)**. **4** (Spc) Sunet produs de un telefon sau de o sonerie când se face apel Si: *zbârnâitură* (4). **5** (Îlav) **De-a ~elea** Cu mare viteză (făcându-l să vibreze).

zbârnâit[2], ***~ă*** *a* [At: C. PETRESCU, C. V. 341 / V: (reg) ***~năit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zbârnâi***] **1** (Rar; d. sonerie) Care sună continuu și supărător. **2** (Reg; csnp; îf *zbârnăit*) Nebun.

zbârnâitor, ~oare [At: DDRF / P: *~nâ-i~* / V: (reg) ***~năietoare*** *sf* (S și: *sbârnăietoare*), ***~năitor*** (S și: *sbârnăitor*) *a, sf,* ***zvânăitoare*** *sf,* ***zvârnăitoare*** *sf* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***zbârnâi*** + *-tor*] **1** *a* (D. insecte) Care produce un zgomot vibrant și continuu, caracteristic zborului Si: *bâzâitor* (1), (rar) *zumzuitor, zumzăitor*, (pop) *bombănitor, zuzuitor* (1). **2** *a* (D. obiecte, mai ales d. coarde, fus, motoare etc. în mișcare) Care produce prin vibrare un sunet caracteristic Si: (reg) *zbângăit*. **3** *a* (Fig) Sensibil (1). **4** *sf* Jucărie făcută dintr-o scândură mică legată cu o sfoară care, învârtită, produce un zgomot vibrant și continuu, caracteristic zborului (folosită pentru speriat păsările) Si: *bâzâitoare* (2), *scârțâitoare*, (pop) *pârâitoare*, (reg) *moară, morișcă, zbângă* (2), *zbârnoaie* (2), *zvârnaică* (1), *zvârdină* (6). **5** *sf* (Șîs *~oare de gândac*) Jucărie făcută dintr-un cărăbuș sau dintr-o altă insectă (care face zgomot când zboară), imobilizat cu ajutorul unui ac și lăsat să zbârnâie în aer prin bătaia aripilor Si: (reg) *moară, morișcă, sfârlează*. **6** *sf* Fâșie de hârtie fixată de partea de sus a

zmeului care produce un zgomot vibrant și continuu, caracteristic zborului, în bătaia vântului Si: *vâjâitoare*, (pop) *pârâitoare*, (reg) *zbârnel* (2), *zbârnoaie* (3), *zvârnaică* (2). 7 *sf* (Reg; pex) Zmeu (16). 8 *sf* (Reg) Praștie. 9 *sf* (Nob) Pieliță care se desprinde din jurul unghiei.

zbârnâitură *sf* [At: LB / P: *~nâ-i~* / V: (îrg) ***~râitură***, ***~năi~*** (S și: *sbârnăitură*), (îvr) ***~niit~*** / Pl: *~ri* (îvr) *~re* / E: ***zbârnâi*** + *-tură*] **1-3** Zbârnâială (1-3). **4** (Spc) Zbârnâit[1] (4). **5** (Îvr; îf *zbârniitură*) Țiuit al urechii.

zbârnel *sn* [At: ALR II, 4377/928 / Pl: *~e* / E: ***zbârnâi*** + *-el*] **1** (Reg) Jucărie confecționată din tablă, hârtie etc. înfățișând aripile unei mori de vânt care se învârtesc în bătaia vântului Si: *morișcă*. **2** (Reg) Zbârnâitoare (6).

zbârnii *v* vz ***zbârnâi***

zbârniitură *sf* vz ***zbârnâitură***

zbârnoi, ~oaie [At: ALR SN V, h 1304/95 / Pl: *~*, *~oaie* / E: ***zbârn(âi)*** + *-oi*] (Reg) **1** *sm* (Ent) Gărgăun (*Vespa crabro*). **2-3** *sf* Zbârnâitoare (4, 8).

zbea *vt* [At: LB / S și: *sb~* / Pzi: *zbeau*; par: *zbăut* și (reg) *zbeut* / E: ml ***exbibere***] (Îrg) **1-3** A absorbi (1-3).

zbeag *sn* vz ***zbeg[1]***

zbeg[1] *sn* [At: KLEIN, D. / V: (înv) ***sbec***, ***zbeag*** / S și: *sbeg* / Pl: *~uri* / E: srb ***zbeg***] **1** (Îrg) Învălmășeală. **2** (Îrg) Tufiș (1). **3** (Reg) Loc spinos. **4** (Reg) Ploaie torențială Si: *furtună* (4).

zbeg[2] *sn* vz ***zbeng[1]***

zbeghi *v* vz ***zbengui***

zbegnire *sf* vz ***zvâcnire***

zbegnitură *sf* vz ***zvâcnitură***

zbegos, ~oasă *a* vz ***zbenghios***

zbegui[1] *v* vz ***zbengui***

zbeguială *sf* vz ***zbenguială***

zbeguiat, ~ă *a* vz ***zbenguit[2]***

zbeguire *sf* vz ***zbenguire***

zbelică *sf* [At: F. AARON, I. II, 215/23 / A: nct / Pl: ? / E: ns cf *zibelină*] (Îvr; pbl) Zibelină (1) (*Martes zibelina*).

zbenchi *sn* vz ***zbenghi***

zbeng[1] *sn* [At: VALIAN, V. / V: ***zbeg*** (S și: *sbeg* / Pl: *zbeghe*) / S și: *sb~* / Pl: *~uri* / E: pvb ***zbengui***] (Îrg) **1** Zbenguială (1). **2-3** (Pex) Distracție (1-2). **4** (Fig) Cântec vesel. **5** (Înv) Mulțime în mișcare Si: *învălmășeală*.

zbeng[2] *sn* vz ***zbenhi***

zbenga *sma* [At: CV II, nr. 4, 44 / S și: *sb~* / Pl: ? / E: *z-* + ***benga***] (Reg; euf; lsg) Drac (1).

zbengheri *vr* [At: CIAUȘANU, GL. / S și: *sb~* / Pzi: *~resc* / E: ***zbeng***] (Reg) **1-2** A zburda (1-2). **3** A se hârjoni (1).

zbenghi *sn* [At: GHICA, S. I, 66 / V: (reg) ***zbeng***, ***zbenchi*** (S și: *sbenchi*) / S și: *sb~* / Pl: *~uri* / E: *z-* + ***benghi***] (Pop) **1** Semn (natural) pe piele (mai ales pe obraz) Si: (pop) *benghi* (1). **2** (Pgn) Pată. **3** (În superstiții) Semn făcut pe fruntea copiilor pentru a fi feriți de deochi Si: *benghi* (3). **4** (Pex; rar) Pată (1).

zbenghios, ~oasă [At: PLOPȘOR, V. O. / V: ***zbegos*** / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***zbeng*** + *-os*] (Reg) **1** *a* Rapid. **2** *smf* (Mpl; d. copii; îf *zbegoși*) Neastâmpărat.

zbengui [At: VALIAN, V. / V: (îvp) ***zbegui***, (înv) ***zbeghi***, (reg) ***zbigui*** / S și: *sb~* / Pzi: *~esc* și *zbengui* / E: nct] **1-2** *vr* (D. copii; pex; d. animale) A zburda (1-2). **3** *vr* (Rar) A se hârjoni (1). **4** *vi* (Reg) A ploua cu tunete și fulgere.

zbenguială *sf* [At: DELAVRANCEA, S. 265 / V: ***zbeguială*** (S și: *sbeguială*) / S și: *sb~* / Pl: *~ieli* / E: ***zbengui***] **1** Joacă (de copii sau sex. de pui de animale) care presupune sărituri și alergături într-o notă de voioșie Si: *zbenguire* (1), *zbenguit[1]* (1), (rar) *zburdare* (1), *zburdat[1]* (1), (pop) *zbânțuială* (1), *zbânțuire* (1), *zbânțuit[1]* (1), *zglobior* (1), (reg) *zbânț[1]* (1), *zbânțuitură* (1), *zbeng[1]* (1), *zberengh* (1), *zberenguială* (1), *zburdă* (1), *zburdălnicie* (1), *zburdăciune* (1), *zburătăcire* (1), *zglobenie* (1), *zglobie* (1), *zgloietate* (1), *zglobiciune* (1). **2** (Rar) Hârjonire.

zbenguire *sf* [At: POLIZU / V: ***zbeguire*** (S și: *sb~*) / S și: *sb~* / Pl: *~ri* / E: ***zbengui***] **1** Zbenguială (1). **2** Hârjonire.

zbenguit[1] *sn* [At: ALEXI, W. / S și: *sb~* / Pl: *~uri* / E: ***zbengui***] **1** Zbenguială (1). **2** Hârjonire.

zbenguit[2], ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / V: ***zbeguiat*** / S și: *sb~* / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***zbengui***] **1** (Pop; d. ființe, mai ales d. copii sau pui de animale) Zvăpăiat (1). **2** (Reg; pex) Vlăguit.

zbenguitor, ~oare *a* [At: VOICULESCU, P. II, 74 / P: *~gu-i~* / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***zbengui*** + *-itor*] **1-2** Zvăpăiat (1-2).

zberăt *sn* vz ***zbieret***

zberegos, ~oasă *a* vz ***speregos***

zbereng *sn* [At: CV 1951, nr. 6, 30 / V: ***~nghi*** / Pl: *~uri* / E: ns cf *zbeng*] (Reg) Zbenguială (1).

zberenghi *sn* vz ***zbereng***

zberengui *vr* [At: CV 1951, nr. 6, 30 / S și: *sb~* / Pzi: *~esc* / E: ***zbereng*** + *-ui*] (Reg) **1-2** A zburda (1-2). **3** (Rar) A se hârjoni (1).

zberenguială *sf* [At: PAMFILE, CR. 9 / S și: *sb~* / Pl: *~ieli* / E: ***zberengui*** + *-eală*] (Reg) Zbenguială (1).

zberetură *sf* vz ***zbierătură***

zbiarăt *sn* vz ***zbieret***

zbic *sn* vz ***zbici[1]***

zbiceală[1] *sf* [At: CADE / S și: *sb~* / Pl: *~eli* / E: ***zbici[3]*** + *-eală*] (Rar) Zvântare (1).

zbiceală[2] *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***zbici[4]*** + *-eală*] (Reg) Smucitură.

zbiceală[3] *sf* [At: ALR I, 1094/28 / Pl: *~ele* / E: ***zbici[1]*** + *-eală*] (Ban) Sfichi[2] (1).

zbicer *sm* [At: TDRG / S și: *sb~* / Pl: *~i* / E: ***zbici[1]*** + *-ar*] (Pop) Călușar care pocnește din bici în timpul jocului.

zbici[1] *sn* [At: MARIAN, S. R. I, 24 / V: ***zbic*** (Pl: *~ice*, (reg) *~iciuri*) / S și: *sb~* / Pl: *~ice*, (reg) *~* / E: *s-* + ***bici***] (Îrg) **1-2** Bici (1-2). **3** (Îcs) *De-a ~u* Joc de copii nedefinit mai îndeaproape.

zbici[2] *sn* [At: UDRESCU, GL. / V: ***zbâc*** / Pl: *~uri* / E: pvb ***zbici[4]***] (Reg) **1** Brâncă[1] (12). **2** Obicei (1).

zbici[3] [At: BIBLIA (1688), 233[2]/1 / S și: *sb~* / Pzi: *~icesc* / E: nct] **1-2** *vtr* (Îvp) A (se) zvânta (1-2). **3-4** *vtr* (Reg; c. i. conținutul unui recipient) A (se) goli până la ultima picătură. **5** *vt* (Reg; c. i. rufe) A limpezi. **6-7** *vtr* (Reg) A (se) smuci pentru a se elibera dintr-o strânsoare.

zbici[4] [At: N. TEST (1648) 31[r]/3 / S și: *sb~* / Pzi: *~icesc* / E: ***zbici[1]***] **1** *vt* (Înv) A biciui (1). **2** *vi* (Reg) A agita în aer. **3** *vt* (Reg) A smuci (1).

zbicire *sf* [At: I. IONESCU, B. C. 72/17 / Pl: *~ri* / E: ***zbici[3]***] (Îvp) Zvântare (1).

zbicit[1] *sn* [At: RESMERIȚĂ, D. / S și: *sb~* / Pl: *~uri* / E: ***zbici[3]***] (Îrg) Zvântare (1).

zbicit[2] *sn* [At: UDRESCU, GL. / S și: *sb~* / Pl: *~uri* / E: ***zbici[4]***] (Reg) **1-5** Capriciu (1-5).

zbicit[3], ~ă *a* [At: PETROVICI, P. 221/6 / S și: *sb~* / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***zbici[3]***] **1** (Îvp) Zvântat[2] (1). **2** (Pex) Uscat.

zbicit[4], ~ă *smf*, *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***zbici[4]***] (Reg; d. oameni sau d. modul lor de a gândi, d. caracterul lor etc.) **1-2** Repezit. **3-4** Aiurit (1-2).

zbicitor, ~oare *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***zbici[3]*** + *-tor*] (Îvr) Care face să-și piardă umezeala.

zbicitură *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / S și: *sb~* / Pl: *~ri* / E: ***zbici[3]*** + *-itură*] (Îvr) Zvântare (1).

zbiciui *vtr* [At: ALEXI, W. / Pzi: *~esc* / E: *z-* + ***biciui***] (Reg) **1-8** A biciui (1-8).

zbiciuitură *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ri* / E: ***zbiciui*** + *-itură*] (Îvr) **1-5** Biciuire (1-5).

zbiciula[1] [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie, 239[v]/22 / V: (înv) ***~li*** (S și: *sbiciuli*), ***zbițu~*** (S și: *sbițula*) / S și: *sb~* / Pzi: *~lez* și (reg) *zbiciul* / E: ***zbici[4]*** + *-ula*] **1-2** *vt* (Îrg) A biciui (1, 3). **3** *vt* (Îrg; c. i. părțile lemnoase ale tulpinii cânepei topite) A zdrobi (1) (cu melița) pentru a alege fuiorul prin înlăturarea puzderiilor. **4** *vi* (D. vânat) A bate cu putere. **5** *vr* (Reg) A se ascunde ghemuindu-se. **6** *vr* (Reg) A se apleca la pământ. **7** *vr* (Reg; în formă negativă) A nu se intimida (de ceva). **8** (Reg; în formă negativă) A nu se jena de ceva.

zbiciula² *vtr* [At: LB / S și: *sb~* / Pzi: *zbiciul* / E: ***zbici³*** + *-ula*] (Îrg) **1-2** A (se) zvânta **(1-2)**.

zbiciulare *sf* [At: DDRF / S și: *sb~* / Pl: *~lări* / E: ***zbiciula¹***] (Reg) Alegere a fuiorului prin zdrobirea **(1)** părților lemnoase ale tulpinei de cânepă (cu melița).

zbiciulat, ~ă *a* [At: DDRF / S și: *sb~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***zbiciula²***] (Îrg) Zvântat² **(1)**.

zbiciuli *v* vz ***zbiciula¹***

zbiciușcă *sf* [At: TDRG / S și: *sb~* / Pl: *~ști* / E: *z-* + ***biciușcă***] (Reg) **1-2** Biciușcă **(1-2)**.

zbicuț *sn* [At: MARIAN, S. R. I, 24 / S și: *sb* / Pl: *~e* / E: ***zbici¹*** + *-uț*] (Reg; shp) **1-4** Zbici¹ **(1-2)** (mic).

zbier *sn* [At: BARCIANU / S și: *sb~* / Pl: ? / E: pvb ***zbiera***] (Îrg) **1-2** Zbieret **(1-2)**.

zbiera *vi* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 83ᵛ/22 / S și: *sb~* / Pzi: *zbier* / E: pbl ml ****exbelare***, cf *belare*] **1** (D. animale și păsări) A scoate sunete puternice, caracteristice speciei Si: *a rage, a răcni¹* **(1)**, *a striga, a urla, a țipa¹*, (îrg) *a răgi*, (reg) *a țiuli* **(1)**, *a behăi* **(1)**, *a boncălui* **(1)**, *a cânta* **(11)**, *a mugi* **(1)**, *a râncăi, a râncălui¹*. **2** (D. oameni) A scoate sunete puternice (pentru a porni sau a opri o acțiune, sau din cauza durerii, spaimei, mâniei etc.) Si: *a rage, a răcni¹, a striga* **(1)**, *a țipa¹* **(1)**, *a urla*, (îvp) *a toi*, (înv) *a chema* **(2)**, (reg) *a puhăi²*, *a schițoi, a sparge, a stricni²*, *a țipoti¹* **(1)**, *a țipui* **(1)**, *a țipuri, a țivli*. **3** (Pop; adesea fig) A jeli (cu glas tare). **4** (Reg; d. oameni, mai ales d. copii) A plânge tare (și cu zgomot).

zbierare *sf* [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 274 / S și: *sb~* / Pl: *~rări* / E: ***zbiera***] (Înv) **1** Scoatere de sunete puternice de către animale sau păsări, caracteristice speciei Si: *răcnire¹* **(1)**, *strigare, urlare, țipare¹*, (îrg) *răgire*, (reg) *țiulire* **(1)**, *zbierat* **(1)**, *behăire, boncăluire* **(1)**, *cântare* **(3)**, *mugire* **(1)**, *râncăire, râncăluire¹*. **2** (Ccr) Zbieret **(1)**. **3** Scoatere de sunete puternice (pentru a porni sau a opri o acțiune, sau de durere, de spaimă, de mânie, de bucurie etc.) de către oameni Si: *răcnire¹, strigare* **(1)**, *țipare¹* **(1)**, *urlare*, (îvp) *toire*, (înv) *chemare* **(1)**, (reg) *puhăire²*, *schițoire, spargere, stricnire²*, *țipotire¹* **(1)**, *țipuire* **(1)**, *țipurire, țivlire, zbierat* **(3)**. **4** (Ccr) Zbieret **(2)**.

zbierat *sn* [At: ANON. CAR. / S și: *sb~* / Pl: *~uri*, (înv) *~e* / E: ***zbiera***] (Îvp) **1-4** Zbierare **(1-4)**.

zbierăt *sn* vz ***zbieret***

zbierător, ~oare [At: ANON. CAR. / Pl: *~i, ~oare* / E: ***zbiera*** + *-ător*] (Înv) **1-2** *a* (D. animale și păsări; d. oameni) Răcnitor **(1-2)**. **3** *sm* (Mpl) Contestatar **(3)**. **4** *a* (D. sunete) Care se aude ca un zbieret **(1)**.

zbierătură *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V. (reg) ***zberet~*** / S și: *sb~* / Pl: *~ri* / E: ***zbiera*** + *-ătură*] (Îvp) **1-4** Zbierare **(1-4)**.

zbieret *sn* [At: AR (1832) 220²/32 / V: (îrg) ***~răt*** (S și: *sbierăt*), (înv) ***zbiarăt*** (S și: *sbiarăt*) / S și: *sb~* / Pl: *~e* / E: ***zbiera*** + *-et*] **1** Sunet puternic, caracteristic speciei, scos de animale și păsări Si: *răcnet* **(1)**, *răget, strigăt, țipăt, urlet*, (rar) *strigătură*, (îvp) *zbierat* **(2)**, *zbierătură* **(2)**, (îrg) *răcnitură, zbier* **(1)**, (înv) *răcnire* **(1)**, *strigăt* **(1)**, *urlare, zbierare* **(2)**, (îvr) *strigare*, (îvr) *țipătură, urlat, urlătură, behăire, behăit, behăitură, muget, mugire, mugit, mugitură, râncăit*. **2** Sunet puternic scos de om (pentru a porni sau a opri o acțiune ori din cauza spaimei, mâniei, bucuriei etc.) Si: *răcnet, răget, strigăt* **(1)**, *țipăt* **(1)**, *urlet*, (rar) *strigătură* **(1)**, (înv) *zbierare* **(4)**, (îvp) *zbierat* **(4)**, *zbierătură* **(4)**, (îrg) *răcnitură, zbier* **(2)**, (înv) *chemare* **(1)**, *răcnire, strigăt* **(1)**, *țipare¹*, *urlare*, (îvr) *țipat¹*, *țipătură, urlat*.

zbigui *v* vz ***zbengui***

zbihui [At: CIHAC, II, 342 / S și: *sb~* / Pzi: *zbihui* și *~esc* / E: nct] **1** *vt* (Îrg) A zgudui **(1)**. **2** *vr* (Mol) A se zbengui **(1)**.

zbihuială *sf* [At: CADE / S și: *sb~* / Pl: *~ieli* / E: ***zbihui*** + *-eală*] **1** (Mol) Zgâlțâială **(3)**. **2** (Pex) Epilepsie **(1)**.

zbihuit, ~ă *a* [At: RESMERIȚĂ, D. / S și: *sbihuit* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zbihui***] (Mol) **1** Zgâlțâit **(1)**. **2** (D. copii) Zburdalnic **(1)**.

zbihuitoare *sf* [At: GR. S. VI, 153 / Pl: *~* / E: ***zbihui*** + *-tor*] (Mol; într-un descântec; csnp) Ființă care provoacă zgâlțâială **(3)**.

zbilci *sm* vz ***zbilț***

zbilț *sn* [At: JIPESCU, ap. TDRG / V: (reg) ***~lci*** (Pl: *zbilciuri*) / S și: *sb~* / Pl: *~uri* și (reg) *~e* / E: *z-* + ***bilț***] **1** Laț (de sârmă, de sfoară, de păr de cal etc.) cu care se prind animale și păsări (sălbatice) Si: (reg) *gânj* **(1)**, *lasou*. **2** Unealtă formată dintr-un cârlig special fixat de o coadă de lemn, cu care se apucă și se trag peștii mari după ce au fost prinși.

zbilțar *sm* [At: IORDAN, L. R. A. 163 / Pl: *~i* / E: ***zbilț*** + *-ar*] Persoană care prinde animale sau păsări cu zbilțul **(1)**.

zbilță *sf* [At: COMAN, GL. / V: ***zvi~*** / S și: *sb~* / Pl: *~țe* / E: nct] (Reg) **1** Smoc de păr sau de fibre textile. **2** (Lpl) Fire de lână scoase de piuă, la suprafața păturii. **3** (Lpl) Franjuri **(1)**.

zbilțion *sn* [At: VISSARION, B. 173 / S și: *sb~* / Pl: ? / E: ***zbilță***] (Rar) Șuviță de păr.

zbilțos, ~oasă *a* [At: VÎRCOL, V. 102 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zbilță*** + *-os*] **1** (Reg; d. lână, păr, blană sau obiecte confecționate din aceste materiale) Mițos. **2** (D. câini) Care are părul mițos.

zbir¹ *sm* [At: HELIADE, L. B. II, 62/10 / S și *sb~* / Pl: *~i* / E: fr ***sbire***, it ***sbirro***] **1** Membru al unei organizații represive oficiale. **2** (Pgn) Om aspru, crud, brutal. **3** (Reg) Agent fiscal Si: *zapciu* **(2)**.

zbir² [At: ABC MAR. / Pl: *~uri* sn, *~i* sm / E: ns cf *zbilț*] **1** *sn* (Teh) Inel de parâmă vegetală sau de sârmă folosit în navigație pentru prinderea unui palanc de o ancoră, de un scondru etc., sau la macarale. **2** *sm* (Teh) Bucată de lanț folosită ca zbir² **(1)** pentru parâmele de sârmă. **3** *sm* (Nav) Macara **(1)**.

zbirișor *sn* [At: LTR² / Pl: *~oare* / E: ***zbir²*** + *-ișor*] (Nav) Inel subțire de parâmă vegetală sau metalică care se așază sub zbirul unei macarale.

zbirlonț *s* [At: ALR I, 1694/295 / V: (reg) ***zbâr~, zbor~*** / E: nct] (Reg) Leagăn (cu funii sau lanțuri și cu un stâlp fix) care balansează sau învârtește Si: (reg) *scrânciob*.

zbirștină *sf* [At: BIBLIA (1688) / Pl: *~ne* / E: bg ***сбирщина***] (Îvr) Gloată **(1)**.

zbițaș, ~ă *a* [At: H IV, 176 / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *zbilțos*] (Reg; d. lâna oilor; csnp) Aspru² **(6)**.

zbițula *v* vz ***zbiciula¹***

zbleancă *af* [At: UDRESCU, GL. / E: *z-* + ***bleancă***] (Reg; d. femei sau d. femele; construit cu verbele „a lăsa", „a rămâne") Care are sânul sau ugerul moale pentru că a fost supt până la ultima picătură de lapte Si: (reg) *zblencăită*.

zblehud, ~ă *a* vz ***sprehui²***

zblehuiat, ~ă *a* vz ***sprehuiat***

zblencăi *vtr* [At: COMAN, GL. / S și: *sb~* / Pzi: *zblencăi, ~esc* / E: ns cf *zbleancă*] (Reg; c. i. femei, femele sau sânii, ugerul lor) **1-2** A deveni (sau a face să devină) moale, prin golire de lapte.

zblencăială *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ieli* / E: ***zblencăi*** + *-eală*] (Reg) Lăsare a sânului sau a ugerului după ce a fost golit de lapte Si: (reg) *zblencăit, zblencăitură*.

zblencăit *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: ***zblencăi***] (Reg) **1** Zblencăială. **2** (Pex) Supt² **(1)**.

zblencăită *af* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~te* / E: ***zblencăi***] (Reg; d. femei sau d. femele) Zbleancă.

zblencăitură *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ri* / E: ***zblencăi*** + *-itură*] (Reg) Zblencăială.

zblencăneală *sf* vz ***zbăncăneală***

zblencăni *v* vz ***zbăncăni***

zblencănit¹ *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: ***zblencăni***] (Reg) Supt² **(1)**.

zblencănit², ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zblencăni***] (Reg; d. sâni sau d. uger) Care este moale pentru că a fost supt până la ultima picătură de lapte.

zblencănitură *sf* vz ***zbăncănitură***

zblendui *vt* [At: DEX / Pzi: *~esc* / E: *s-* + ***bleandă²*** + *-ui* (după ***zgudui***)] (Reg) A zgudui **(1)**.

zbocatură *sf* [At: ȘINCAI, HR. II, 38/33 / V: ***~căt~, zbuc~*** / Pl: *~ri* / E: it ***sboccatura***] (Înv) Gură (de vărsare a unei ape curgătoare).

zbocătură *sf* vz ***zbocatură***

zbocoteală *sf* [At: BUJOREAN, B. L. 235 / Pl: *~eli* / E: ***zbocoti*** + *-eală*] (Reg) Zvâcnet **(3)**.

zbocoti [At: FM (1842) 34[1]/38 / V: (îvr) *zvo~* / Pzi: 3 *~tește* și (reg) *zbocote* / E: *z-* + **bocoti**] **1-2** *vri* (Îrg; d. inimă; reg d. părți ale corpului) A zvâcni (**1. 4**).

zbocotire *sf* [At: ISER / V: *zvo~* / Pl: *~ri* / E: **zbocoti**] (Îrg) **1-2** Zvâcneală (**1-2**). **3** Zvâcnet (**3**).

zbocotitor, ~oare *a* [At: FM (1841), 207[2]/32 / Pl: *~i, ~oare* / E: **zbocoti** + *-tor*] (Îvr) Zvâcnitor.

zbocotitură *sf* [At: ISER / V: *zvo~* / Pl: *~ri* / E: **zbocoti** + *-itură*] (Îvr) **1-2** Zvâcneală (**1-2**).

zboi[1] *sn* [At: ANTIPA, P. 176 / Pl: *~uri* / E: *z-* + **boi**] (Rar) Împletitură de papură, de sârmă etc. cu care se leagă ostrețele pescărești Si: (rar) *voi*.

zboi[2] *vi* [At: LEXIC REG. II, 127 / S și: *sb~* / Pzi: 3 *~ește* / E: *z-* + **bui**] **1** (Reg) A fermenta (**1**). **2** (Reg; d. lichide în fierbere) A se umfla și a curge afară din vas.

zboiște *sf* [At: I. CR. IX, 186 / Pl: *~ti* / E: *z-* + **boiște**] (Reg) Loc unde se adună boii, lupii (pentru împerechere).

zbon *sn* vz **zvon[1]**

zbor[1] *sn* [At: AR (1832), 152[1]/41 / S și: *sb~* / Pl: *~uri* / E: pvb **zbura**] **1** Mișcare sau planare în aer (a unei păsări, a unei insecte, a unui obiect etc.) (cu ajutorul aripilor) Si: (înv) *zburare* (**1**), (rar) zburat, *(reg) zburatic* (**4**), (îvr) *zburăciune*. **2** (Îlav) (**Ca**) **în** (sau **din**, rar, **într-un**) **~** În timpul zborului (**1**) Si: (înv) *din zburare, într-o zburită*. **3** (Pex; îal) Foarte repede. **4** (Pex; îal) Pe loc. **5** (Pex; îal) Dintr-o dată Si: (reg) *din zburate*. **6** (Pex; îal) În treacăt. **7** (Reg; îlv) **A da ~** (sau **~ul**) (cuiva) A da drumul Si: *a elibera* (**1**). **8** A azvârli cu putere. **9** (Reg; îlv) **A face un ~** A zbura (**1**). **10** Deplasare pe calea aerului (a unei aeronave, a unei rachete etc.). **11** (Pex) Deplasare (a oamenilor) în spațiul aerian sau extraterestru cu ajutorul aeronavelor sau al navelor spațiale. **12** (Îlv) **A-și lua ~ul** A se înălța în aer. **13** (Îal) A începe să alerge repede. **14** (Îal) A pleca. **15** (Prc; îal) A evada (**1**). **16** (Îal) A dispărea (**1**). **17** (Rar; îal) A se dezvolta (**1**). **18** (Îs) *Aparat de ~* Aeronavă. **19** (Îs) *Platformă de ~* Platformă pe un aerodrom sau pe puntea unui vapor portavion, de pe care decolează (sau pe care aterizează) avioanele. **20** Trecere rapidă prin aer a unui obiect azvârlit cu putere sau purtat de vânt. **21** Menținere în aer (a unui obiect purtat de vânt, de curenți etc.) Si: *planare[1], plutire*. **22** Mișcare rapidă, violentă (a vântului). **23** (Reg) Vânt puternic și foarte rece. **24** (Fig) Viteză mare cu care se deplasează un vehicul sau un animal etc. într-un spațiu Si: *zburare* (**8**), *goană* (**5**). **25** (Fig) Mers rapid. **26** (Îlav) **Din ~** În timpul zborului (**9**). **27** (Pex; îal) Foarte repede. **28** (Fig) Avânt (**13**). **29** (Rar; fig) Mărire.

zbor[2] *sn* [At: (a. 1652), ap. CADE / Pl: *~uri* / E: srb **zbor**, bg **сбор**] **1** (Îrg) Târg (**1**) anual (organizat cu ocazia hramului[1] (**2**) unei biserici). **2** (Pex) Hram[1] (**1**) (al unei biserici). **3** (Pex) Șezătoare. **4** (Pex) Horă (**6**). **5** (Îvr) Piață publică. **6** (Reg) Taifas (**1**).

zbor[3] *sn* [At: DDRF / Pl: ? / E: nct] (Îvr) Sare fină din salină.

zbor[4] *sn* vz **sobor[2]**

zbora *v* vz **zbura**

zboraș *sm* vz **zborș[2]**

zboratcă *sf* vz **zburatic**

zborătui *v* vz **zburătui**

zborâș *sm* vz **zborș[2]**

zborcoti *v* vz **zbârcoti**

zbord *sm* [At: CV 1950, nr. 3, 36 / Pl: *~rzi* / E: *z-* + **bord**] (Reg) **1** Bulgăr[1]. **2** Bolovan (**3**).

zboresc, ~ească *a* [At: COD. VOR.[2] 61[v]/ 6 / Pl: *~ești* / E: **zbor[4]** + *-esc*] (Înv) Sinodal.

zbori[1] *v* vz **zbârli**

zbori[2] *v* vz **zborî[1]**

zborinte *sm* [At: CONV. LIT. XXIII, 343 / Pl: *~nți* / E: nct] (Zlg; reg) Chițcan (**8**) (*Sorex araneus*).

zboriș *sm* vz **zborș[2]**

zboriște *sf* [At: COD. VOR[2] 5[v]/12 / Pl: *~ti* / E: slv **съборище, сборище**] (Înv) Adunare (**2**).

zborî[1] *vr* [At: DOSOFTEI, PS. 13/9 / V: **~ri** / Pzi: *~răsc* / E: **zbor[2]**] (Îrg; d. oameni) **1-2** A se aduna (**13, 15**).

zborî[2] *vtr* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 80[v]/28 / V: (reg) **zburî** / Pzi: *~răsc* / E: **zbor[1]**] (Îrg; c. i. păr, pene etc.) **1-2** A (se) zbârli (**1**).

zborî[3] *vi* [At: CADE / Pzi: *~răsc* / E: srb **zboriti**] (Reg) A tăifăsui.

zborî[4] *vtf* [At: MARIAN, V. 176 / Pzi: *~răsc* / E: *z-* + **borî**] (Reg; într-un descântec; csnp) A vomita.

zborjit, ~ă *a* vz **zborșit[2]**

zborlonț *s* vz **zbirlonț**

zborlonți *vr* [At: ALR I, 1705/295 / Pzi: ? / E: **zborlonț**] (Reg) A se da în leagăn.

zbornă *sf* [At: KLOPȘTOCK, F. 140 / Pl: ? / E: nct] (Rar) Zgomot (**8**).

zbornic[1] *sn* [At: BARCIANU / V: (înv) *zvo~* / S și: *sb~* / Pl: *~ice* / E: slv **съборникъ**] (Înv) **1** Culegere care cuprinde legende hagiografice, scrieri religioase etc. **2** Antologie (manuscrisă) care conține texte istorice vechi, scrieri religioase și apocrife, literatură populară etc.

zbornic[2] *sm* [At: ISER / Pl: *~ici* / E: **zbor[2]** + *-nic*] (Îvr) Orator (**1**).

zbornincă *sf* [At: VARONE, D. / Pl: ? / E: **zbor[2]**] (Reg) **1** Dans popular în care jucătorii se prind de brâu formând un semicerc. **2** Melodie după care se execută zbornința (**1**).

zboroș *sm* vz **zborș[2]**

zborș[1] *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: *z-* + **borș**] (Reg) Mâncare prost preparată.

zborș[2] *sm* [At: TDRG / V: **~raș, ~riș, ~râș, ~roș, ~ruș** / Pl: *~uri* sn *~i* sm / E: pvb **zborși[1]**] (Îht) **1** Plevușcă-de-baltă (*Gasteroteus platygaster*). **2** Pălămidă-de-baltă (*Pungitius platygaster*). **3** Ghiborț (**1**) (*Acerina cernua*). **4** (Îf *zborâș* și *zboroș*) Biban (**1**) (*Perca fluviatilis*).

zborși[1] *vr* [At: RESMERIȚĂ, D. / S și: *sb~* / Pzi: 3 *~șește* / E: *z-* + **borși**] (Reg; d. unele alimente, mai ales d. lapte) A se altera prin înăcrire (excesivă).

zborși[2] [At: CIHAC, II, 484 / S și: *sb~* / Pzi: *~șesc* / E: ns cf *zbârli*] **1** *vr* (Reg; d. animale sau păsări) A se zbârli (**2**). **2** *vt* (D. oameni; c. i. părul capului) A ciufuli (**1**). **3** *vr* (Fam; d. persoane) A se înfuria. **4** *vr* (Fam; d. persoane) A se răsti[1]. **5** *vr* (Fam; d. planuri, proiecte etc.) A se strica.

zborșire *sf* [At: DEX / Pl: *~ri* / E: **zborși**] (Fam) **1** Zborșit[1]. **2** Zbârlire (**1**). **3** Ciufulire (**1**). **3** Supărare. **4** Răstire. **5** Năruire a unui plan, a unui proiect etc.

zborșit[1], ~ă *a* [At: RESMERIȚĂ, D. / S și: *sborșit* / Pl: *~iți, ~e* / E: **zborși[1]**] (Reg; mai ales în Mol; d. alimente, mai ales d. lapte) Alterat prin înăcrire (excesivă) Si: *zborșire* (**1**).

zborșit[2], ~ă *a* [At: TDRG / V: (reg) **~rjit** / S și: *sborșit* / Pl: *~iți, ~e* / E: **zborși[2]**] **1** (Reg; d. păr, pene, blană etc.) Zbârlit[2] (**1**). **2** (Fig; d. persoane) Supărat. **3** (Reg; d. alimente) Stricat (**2**).

zboruș *sm* vz **zborș[2]**

zbr *i* vz **zbâr**

zbranca[1] [At: CIHAC, II, 153 / V: (înv) **~că** *sfs* / E: fo] **1** *i* (Reg) Zbang. **2** *sfsa* (Îrg) Risipă (**1**). **3** *sfs* (Îe) **A face ~** (sau **~că**) **prin** (ori **printre**) ... A năvăli distrugând totul în cale . **4** *sfsa* (Îe) **A(-i) da** (cuiva) **~** (**în**) A izgoni.

zbranca[2] *vr* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: ? / E: **zbranca[1]**] (Mol; îe) **A se ~ în ceva** A risipi (**1**).

zbrancă *sfs* vz **zbranca[1]**

zbranț[1] *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: *z-* + **branț**] (Reg) Branț (**1**).

zbranț[2] *sn* vz **zbanț[2]**

zbrânceală *sf* [At: VISSARION, FL. 182 / Pl: *~eli* / E: *z-* + **[îm]brânceală**] (Reg) Îmbrânceală.

zbrânțări *vr* [At: CONV. LIT. XLIII, 928 / Pzi: *~resc* / E: ns cf *zbânțui, îmbrânci*] (Reg) A se agita (**2**).

zbredui *vt* [At: (a.1795) IORGA, S. D. VIII, 31 / Pzi: *~esc* / E: ns cf *smread*] (Îvr) A molipsi.

zbregulit, ~ă *a* vz **zgribulit**

zbrehud, ~ă *a* vz **zbrehui**

zbrehui, ~e *a* [At: DLR / V: **~ud** / Pl: *~, ~e* / E: nct] (Reg; fam) **1-2** Zvăpăiat (**1-2**).

zbrihuiat, ~ă *a* vz **sprehuiat**

zbroatcă *sf* vz **zburatic**

zbroatec *s* vz ***zburatic***

zbrotăci *vi* [At: CHEST. V, 121/67 / Pzi: *~ăcesc* / E: nct] (Reg; csnp) **1-2** A cotrobăi (3-4).

zbrotec *s* vz ***zburatic***

zbrotoci *v* vz ***zburătăci***

zbruș *sm* [At: CHEST. II, 86/51 / Pl: *~i* / E: *z-* + ***bruș***] (Reg) Bulgăr[1].

zbucatură *sf* vz ***zbocatură***

zbuchi *i* vz ***zbughi***[1]

zbucima *v* vz ***zbuciuma***

zbucina *v* vz ***zbuciuma***

zbucium *sn* [At: EMINESCU, O. I, 225 / S și: *sb~* / Pl: *~uri* și (rar) *~e* / E: pvb ***zbuciuma***] **1** Stare de neliniște sufletească Si: *agitație* (2), *chin* (3), *frământare* (11), *îngrijorare*, *luptă*, *neastâmpăr*, *neliniște* (1), *tulburare*, *tulbureală*, (fig) *zbatere* (1), *zbuciumare* (1), (liv) *impaciență*, (rar) *tulbur*, *zbătaie* (1), (înv) *neodihnă*, *neodihnire*, *nepace*, (îvr) *tulburăciune*, (pop) *zdruncin* (3), (îrg) *marghiol*, (rar) *zdruncinare* (5), *zguduitură* (5), (reg) *zdrob* (6), *zdrodă* (1). **2** Activitate intensă și chinuitoare (realizată cu un anumit scop) Si: *chin* (1), *cazna*[1] (1), *efort* (1), *forțare* (5), *muncă*, *osteneală*, *silință*, *strădanie*, *străduință* (1), *trudă* (1), *zbatere* (2), *zbuciumare* (2), (rar) *strădănuială*, *străduială*, *străduire*, *zbătaie* (2), (pop) *canoneală*, (înv) *căznire*[1] (1), *nevoială*, *osteninţă* (1), *strădănuire*, (reg) *morănceală* (1), *strapont*, *zoală* (1) *zdruncin* (2), (reg) *zdroabă* (1). **3** Mișcare puternică și zgomotoasă (a elementelor naturii) Si: *clocot* (6), *frământare* (8), *freamăt* (1), *învolburare*, *tălăzuire* (1), *tumult*[1] (1), *vuiet*, *zbatere* (3), *zbuciumare* (2). **4** Mișcare bruscă, violentă sau convulsivă (provocată de durere sau pentru a se elibera) Si: *zbatere* (4), *zvârcolire* (1), (rar) *zbătaie* (2), (înv) *zvârcolit*[1], *zbuciumătură*, (reg) *vânzolire*, (îvr) *zbătătură* (1), *zvârcoală* (1), *zvârcol*, (fam) *zvârcoleală*, *zvârcolitură* (1), (reg) *zdroabă* (4). **5** Mișcare continuă (de oameni grăbiți), produsă în jurul cuiva sau a ceva Si: *agitație* (1), *animație* (1), *colcăială* (2), *colcăire* (2), *foială* (1), *foire* (4), *forfotă* (1), *forfoteală*, *frământare* (9), *freamăt* (2), *furnicare* (1), *mișcare*, *mișunare*, *roială*, *roire*, *viermuială*, *viermuire*, (rar) *mișuială*, *mișuire*, *mișunare*, *mișună*, *mișuneală*, (reg) *fojgăială* (3), *fojgăire* (3), *fojgăit* (3), *vânjoală*, (îvr) *zbuciumeală*, (fam) *fâțâială*, *fâțâire*, *fâțâit*[1], *vânzoleală*, *vânzolire*, *vânzolit*.

zbuciuma [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (înv) ***~cima***, ***~cina*** / S și: *sb~* / Pzi: *zbucium* / E: *z-* + ***buciuma***] **1-2** *vtr* (D. oameni) (A face să-și piardă sau) a-și pierde liniștea Si: *a (se) agita* (3-4), *a (se) chinui* (5, 10), *a (se) consuma*[2] (3-4), *a (se) frământa* (16-17), *a (se) neliniști*, *a (se) tulbura*, *a (se) zbate* (18), (fig) *a (se) zvârcoli* (4), (rar) *a (se) zdruncina* (3-4), *a se zgudui* (3-4), (pop) *a se bate* (147), (îrg) *a (se) ticăi*, (înv) *a se neodihni*, *a se nepăciui*, *a se volnici*, (reg) *a se cioșmoli* (4), *a se frăsui* (1), *a (se) marghioli*, *zoli* (8). **3** *vr* A depune eforturi (1) mari (pentru atingerea unui anumit scop) Si: *a se căzni*[1] (9), *a se chinui* (11), *a se frământa* (19), *a se munci*, *a se necăji*, *a-și da osteneală*, *a se osteni*, *a se sfărâma*, *a se sili*, *a-și da silința*, *a se strădui*, *a se trudi*, *a se zbate* (19), (îvp) *a se nevoi*, *a se osteni*, (pop) *a se canoni* (2-3), *a se forța* (2), *a se sârgui*, (înv) *a se învălui*, *a se năsli*, *a se osârdnici*, *a se osârdui*, *a se volnici*, (reg), *a se zburda* (3), *a se verzoli*. **4-5** *vtr* (Subiectul sau c. i. elemente ale naturii) A face (sau a produce) mișcări bruște, violente sau convulsive (de durere sau pentru a se elibera) Si: *a se agita*, (2), *a se frământa* (17), *a fremăta* (2), *a (se) perpeli*, *a (se) zvârcoli* (1), (reg) *a (se) vânzoli*, *a (se) zbate* (6). **6** *vt* A răscoli din temelie Si: *a conturba* (1), *a deranja* (4).

zbuciumare *sf* [At: BUDAI-DELENAU, LEX. / S și: *sbuciumare* / Pl: *~mări* / E: ***zbuciuma***] **1-4** Zbucium (1-4). **5** (Fig; rar) Luptă (violentă). **6** Zvârcolire (2).

zbuciumat, ~ă *a* [At: CANTEMIR, I. I., 121 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***zbuciuma***] **1** (D. oameni sau d. facultățile lor psihice și intelectuale) Care și-a pierdut liniștea Si: *agitat*[2] (2), *chinuit* (3), *consumat*[3] (2), *frământat* (5), *neliniștit*, *tulburat*[2], *tulbure*, (pop) *bătut* (19), (înv) *neodihnit*, (îvr) *nepăciuit*, *zbuciumelnic*, *zguduit* (6), *zdruncinat* (6). **2** (D. viața oamenilor sau d. momente ale existenței lor) Plin de evenimente, de încercări, de greutăți etc. Si: *agitat*[2] (4), *tumultos*. **3** (D. elemente ale naturii) Care se mișcă (sau este mișcat) cu putere într-o parte și într-alta Si: *agitat*[2] (3), *zbătut* (29). **4** (Pex; d. ape curgătoare, torente etc.) Care curge repede, cu spume (izbindu-se de ceva) Si: *învârtejit*, *învolburat*, *tumultuos* (1), *zbătut* (30), (înv) *zbuciumătură*. **5** (D. oameni sau colectivități umane) Care se mișcă continuu, grăbit și agitat în jurul cuiva sau a ceva Si: *agitat*[2] (1), *animat* (2), *frământat* (8), (înv) *zbuciumeală*.

zbuciumător, ~oare [At: CORNEA, E. I, 58/6 / S și: *sb~* / Pl: *~i*, *~oare* / E: ***zbuciuma*** + *-tor*] **1** *a* (Înv) Chinuitor (1). **2** *a* (Înv; d. boli, plâns etc.) Convulsiv (5). **3** *sf* (Reg; într-un descântec; csnp) Vâltoare.

zbuciumătură *sf* [At: BUZNEA, P. V. 176/19 / Pl: *~ri* / E: ***zbuciuma*** + *-ătură*] (Înv) Zbucium (4).

zbuciumeală *sf* [At: RUSSO, S. 103 / S și: *sbuciumeală* / Pl: *~eli* / E: ***zbuciuma*** + *-eală*] (Îvr) Zbucium (4).

zbuciumelnic, ~ă *a* [At: DRĂGHICI, R. 116/3 / Pl: *~ici*, *~ice* / E: ***zbucium*** + *-elnic*] (Îvr) Zbuciumat.

zbucni *v* vz ***izbucni***

zbughea *v* vz ***zbughi***[2]

zbugheală *sf* [At: ODOBESCU, ap. TDRG / Pl: *~eli* / E: ***zbughi***[2] + *-eală*] **1** (Rar) Săritură (1). **2** (Reg) Sminteală (1).

zbugheat, ~ă *smf*, *a* [At: CIAUȘANU, GL. / Pl: *~ați*, *~e* / E: ***zbughea***] (Reg; d. oameni) **1-2** Smintit[2] (1-2).

zbughi[1] *i* [At: ODOBESCU, ap. TDRG / V: ***~a***, ***zbuchi*** / E: fo] Cuvânt care sugerează o săritură peste un obstacol sau o plecare precipitată, o pornire în fugă.

zbughi[2] [At: PONTBRIANT, D. 652 / V: (reg) ***~ughea*** / Pzi: *~ughesc* / E: nct] (Fam) **1-2** *vti* (Șîs *a o ~*) A porni repede, pe neașteptate dintr-un loc. **3-4** *vti* (Îas) A zvâcni (9). **5** *vr* (Reg; îf *zbughea*) A se sminti (1). **6** *vt* (Reg; c. i. ființe) A snopi.

zbughia *i* vz ***zbughi***[1]

zbughilă *smi* [At: UDRESCU, GL. / E: ***zbughi***[2] + *-ilă*] Om repezit.

zbughire *sf* [At: DDRF / Pl: *~ri* / E: ***zbughi***[2]] (Rar) **1** Pornire rapidă și neașteptată dintr-un loc Si: *fugă* (2) **2** Săritură bruscă și neașteptată de undeva Si: *țâșnire* (1).

zbur *i* vz ***zbâr***

zbura [At: CORESI, EV. 240 / V: (reg) ***zbora*** / S și: *sb~* / Pzi: 1 *zbor*; 3, 6 *zboară*, (îrg) *zbor* / E: ml ****exvolare***] **1** *vi* (D. păsări sau insecte) A plana și a se mișca în aer cu ajutorul aripilor Si: *a trece*, *a plana*[1] (1), *a pluti* (1), (rar) *a zumzăi* (2). **2** *vi* (Reg: îcs) *De-a pasărea zboară* Joc de copii (sau de flăcăi și fete la șezători) în care participanții, adunați în cerc, ținând degetele pe pământ sau pe masă, răspund prin ridicarea mâinii la pronunțarea numelui unei viețăți sau al unui obiect care zboară și sunt pedepsiți când greșesc Si: (reg) *de-a cioara* (16), *de-a zburatu* (16). **3** *vi* (D. păsări sau insecte) A părăsi locul unde se află, plecând în zbor[1] (1) Si: *a se zburătăci* (5). **4** *vi* (Fig) A pieri. **5** *vr* (Reg; fig; d. boli) A trece. **6** *vr* (Reg; fig; d. bolnavi) A se vindeca. **7** *vr* (Reg; fig; d. copii) A crește (1). **8** *vi* (Reg; fig; d. lapte) A ieși afară din vas în timpul fierberii. **9** *vi* (D. aparate de zbor) A se deplasa în aer. **10** *vi* (Pex; d. oameni) A călători cu o aeronavă. **11** *vt* (Rar) A transporta cu avionul. **12** *vi* (D. lucruri) A pluti în aer (purtat de vânt, de curenți) Si: (reg) *a zburături* (6). **13** *vi* (D. lucruri) A străbate aerul cu mare viteză (fiind azvârlit sau lansat cu putere) Si: (reg) *a zburături* (7). **14** *vi* (D. veșminte, plete etc.) A se legăna în vânt Si: *a se agita* (2), *a se clătina* (1), (pop) *a pălălăi*[1], (îrg) *a pălăi*, *a fâlfâi* (2), *a flutura* (3), (reg) *a zburături* (8). **15** *vi* (D. fum, praf, mirosuri etc.) A se înălța în aer, împrăștiindu-se (în vânt) Si: *a pluti*, (reg) *a zburături* (9). **16** *vi* (Fig; d. sunete, cuvinte, glas etc.) A se transmite din aproape în aproape, în spațiu (și în timp), cu viteză finită Si: *a se propaga*, (reg) *a zburături* (10). **17** *vi* (Fig; d. știri, idei etc.) A se recomanda și a se face cunoscut tuturor cu insistență (și pretutindeni) Si: *a populariza*, *a predica*, *a se propaga*, *a răspândi*. **18** *vi* (Fig; d. oameni, animale, vehicule) A străbate un spațiu cu o viteză foarte mare. **19** *vi* (Fig; d. oameni) A merge foarte repede Si: *a alerga* (15), *a goni* (13) **20** *vi* (Rar; fig) A se repezi. **21** *vi* (Îrg) A face un salt, trecând repede, cu mare ușurință peste ceva. **22** *vi* (Fig; d. timp sau d. unități de timp) A trece repede. **23** *vi* (Fig; d. gânduri, idei etc.) A evolua în libertate. **24** *vi* (Fig; d. gânduri, idei etc.) A se succeda cu repeziciune (În mintea cuiva). **25** *vi* (Îvr; îlv) **A ~ cu nădejdea** A nădăjdui. **26** *vi* (Îe) **A ~ cu gândul** (sau **cu mintea**) ori **a-i**

zbura (cuiva) **gândul** (sau **gândurile**, **mintea**, **inima**) **la** (ori **către** etc.) (cineva sau ceva) A se gândi la cineva (sau la ceva). **27** *vi* (Îae) A avea în vedere pe cineva (sau ceva). **28** *vt* (Reg; c. i. mămăligă) A pregăti în mare grabă. **29** *vt* (Fig; d. agenți fizici, mai ales d. vânt) A desprinde sau a smulge de la locul său prăvălind sau antrenând cu sine. **30** *vt* (Reg; îe) **A ~ vântul** (pe cineva) A prinde frigul pe cineva din cauza vântului. **31-32** *vti* (Fam; fig) A părăsi (sau a face pe cineva să părăsească) forțat un loc, o slujbă, o funcție, o situație etc. **33** *vt* (Îvp; fig; c. i. o parte a unui obiect sau a corpului unei ființe) A reteza brusc. **34** *vt* (Îe) **A(-i) ~** (cuiva) **capul** A decapita (1). **35** *vt* (Îe) **A-și ~ creierii** A se sinucide prin împușcare în cap. **36** *vt* (Fam; îe) **A ~** (sau **a face să zboare**) (pe cineva) **de undeva** A da pe cineva afară dintr-un post etc. Si: *a concedia* (3). **37** *vi* (Fam; îe) **A ~ de undeva** A fi forțat să părăsească un loc, un post etc. **38** *vi* (Rar; fam) A se prăbuși. **39** *vi* (Reg; d. membrele corpului) A se scrânti (1). **40** *vt* (Îrg) A provoca cuiva o durere foarte mare. **41** *vt* (Reg) A transpira (1). **42** *vt* (Pop; îe) **A ~ laptele** A pune puțin lapte acru în lapte dulce fierbinte pentru a se brânzi.

zburandă *sf* [At: H X, 534 / Pl: *~de* / E: nct] (Reg) Plantă erbacee nedefinită mai îndeaproape.

zburare *sf* [At: CANTEMIR, I. I. I, 59 / Pl: *~rări* / E: **zbura**] (Înv) **1** Zbor[1] (1). **2-6** (Înv; îlav) **Din ~** Zbor[1] (2-6). **7** (Înv; îlv) **A face o ~** A zbura (1). **8** (Fig) Zbor[1] (24).

zburat[1] *sn* [At: CANTEMIR, I. I. I, 62 / S și: *sb~* / Pl: *~uri*, (reg) *~e* / E: **zbura**] **1** (Rar) Zbor[1] (1). **2-6** (Înv; îlav) **Din ~** (sau reg **~e**) Zbor[1] (2-6). **7** (Reg; d. însămânțarea manuală a unui teren agricol; îlav) **De-a ~ele(a)** Cu o mișcare amplă a brațului, zvârlind în zbor[1]. **8** (Reg; îcs) *De-a ~u* Zbura (2). **9** Părăsire a locului unde se află plecând în zbor[1] (1).

zburat[2], ***~ă*** [At: KLEIN, D. / S și: *sb~* / Pl: *~ați, ~e* / E: **zbura**] **1** *a* (D. lucruri) Care este purtat de vânt, de curenți. **2** *a* Care este împrăștiat de vânt Si: *risipit, spulberat*. **3** *a* (Pex) Care străbate aerul cu mare viteză (fiind azvârlit sau lansat cu putere). **4-8** *sf* (Îlav) **Într-o ~ă** Zbor[1] (2-6). **9** *a* (Fig; d. timp sau unități de timp) Care s-a scurs cu mare viteză Si: *trecut*[2] (1). **10** *a* (Îrg; d. oameni) Nebun. **11** *a* (Rar) Absorbit (3). **12** *a* (Reg; d. miei, mânji etc.) Care se apropie de maturitate. **13** *a* (Reg; d. oi) Care s-a îmbolnăvit de zburatic (5). **14** *a* (Reg; d. lapte) Prins[2]. **15** *a* (Pop; îs) *Brânză ~ă* Brânză făcută din lapte dulce înfierbântat amestecat cu lapte acru.

zburatec *s, a* vz **zburatic**

zburatic, ~ă [At: CIAUȘANU, V. 212 / V: ***~tec, zboratcă, zbroatcă, zbroatec, zbrotec*** / Pl: *~ici, ~ice* a / E: **zbura** + *-tic*] **1** *a* (Reg; d. puii păsărilor) Care poate să zboare (1). **2** *a* (Reg; d. animale) Sprinten. **3** *a* (Reg; fig; d. oameni și calitățile lor intelectuale) Ușuratic. **4** *s* (Reg) Zbor[1] (1) **5** *a* (Reg; d. oi) Care a fătat de curând. **6** *s* (Reg) Boală contagioasă (sau provocată de o plantă otrăvitoare) a ovinelor și a bovinelor, care se manifestă prin febră mare a ugerului și secarea laptelui în perioada alăptării Si: *zburătură* (7).

zburăciune *sf* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~ni* / E: **zbura** + *-ăciune*] (Îvr) Zbor (1).

zburăi *vri* [At: ALR SN V, h 1459/349 / V: ***~rcăi*** / Pzi: 3 *~ește* / E: **zbura** + *-ăi*] (Reg; d. păsări) A se zbate (8).

zburătăci [At: ALEXI, W. / V: ***~toci, ~tuci, zbrotoci*** / S și: *sb~* / Pzi: *~ăcesc* / E: **zbura**] (Pop) **1-2** *vri* (D. păsări și insecte) A face zboruri[1] (1) scurte, aproape de pământ Si: (reg) *a se zburătui* (1). **3-4** *vri* (D. stoluri, roiuri etc.) A se risipi în jur cu bătăi din aripi și înălțându-se de la pământ. **5** *vr* (D. viețuitoare cu aripi) A zbura (3). **6-7** *vri* (Reg; mai ales în Mol; d. puii păsărilor) A deveni apt pentru zbor[1] (1). **8-9** *vri* (Pex; d. copii) A se maturiza și a deveni independent. **10-12** *vt* (C. i. puii păsărilor, sau, pex, copii) A crește (**35, 38-39**). **13** *vt* (Fig) A ajuta pe cineva să se realizeze material. **14** *vt* (C. i. păsări sau, pex, animale, oameni) A alunga dintr-un loc, aruncând cu pietre, cu bulgări etc. Si: (pop) *a zburătui* (**5**), *a zburături* (4). **15** *vt* (Pop; c. i. pomi) A lovi cu bățul, cu pietre etc. (pentru a scutura fructele) Si: (reg) *a zburătăi* (1), (pop) *a zburătui* (6), *a zburături* (**5**). **16-19** *vtir* (Pop) A (se) împrăștia. **20-21** *vri* (Reg) A se zbengui (1). **22** *vi* (Reg; d. păsări) A se zbate (**8**). **23** *vr* (Reg; d. ovine și bovine) A se îmbolnăvi de zburatic (**5**).

zburătăcire *sf* [At: LĂNCRĂNJAN, C. II, 407 / Pl: *~ri* / E: **zburătăci**] (Rar) Zbenguială (1).

zburătăcit[1] *sn* [At: PREDA, M. S. 50 / Pl: ? / E: **zburătăci**] (Reg) Zbor[1] (1) scurt, aproape de pământ.

zburătăcit[2], ***~ă*** *a* [At: PAMFILE, CR. 2 / Pl: *~iți, ~e* / E: **zburătăci**] (Reg) **1** (D. copii) Mărișor. **2-3** (D. copii) Zvăpăiat (**1-2**). **4** (D. ovine și bovine) Care s-a îmbolnăvit de zburatic (**5**).

zburătăi [At: ALECSANDRI, P. P. 250 / V: (pop) ***~rutăi*** / Pzi: *~esc* / E: **zbura** + *-ătăi*] **1** *vt* (Pop; c. i. pomi; îf *zburutăi*) A zburătăci (**15**). **2** *vi* (Reg) A arunca cu pietre în ceva.

zburătăire *sf* [At: ALECSANDRI, ap. GHICA, S. 70 / Pl: *~ri* / E: **zburătăi**] (Reg) Azvârlire cu pietre, cu bulgări etc. Si: (pop) *zburăturit, zburătuire*.

zburătăit, ~ă *a* [At: GANE, ap. CADE / Pl: *~iți, ~e* / E: **zburătăi**] (Reg; d. oameni și d. facultățile lor intelectuale) Superficial.

zburătări *v* vz **zburături**

zburătăție *sf* [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 65 / Pl: ? / E: **zburătăci**] (Îvr) Superficialitate.

zburătiv, ~ă *a* vz **zburățiu**

zburătoci *v* vz **zburătăci**

zburător, ~oare [At: PO 14/5 / S și: *sb~* / Pl: *~i, ~oare* / E: **zbura** + *-tor*] **1** *a* Care planează sau se deplasează în aer cu ajutorul aripilor. **2** *a* Care este pentru zbor[1] (1). **3** *a* Care ține de zbor[1] (1). **4** *sf* (Înv) Pasăre. **5** *a* (Îs) *Pești ~i* Grup de pești prevăzuți cu înotătoare foarte dezvoltate și cu formă aerodinamică, datorită cărora pot plana deasupra apei. **6** *sm* (În mitologia populară) Personaj fabulos malefic, imaginat ca un tânăr frumos care se furișează noaptea în casă și tulbură somnul fetelor și al femeilor, trezindu-le fiori de dragoste și chinuindu-le. **7** *sm* Întruchipare idealizată a iubitului. **8** *sm* (Pop) Boală (mai ales la fetele și la femeile care au o dragoste neîmpărtășită) despre care se crede că este provocată de zburător (**6**), care se manifestă prin frisoane, somnolență, halucinații Si: (îvp) *zmeu* (**11**), (pop) *lipitură*. **9** *sm* (Liv) Pilot[1] (1). **10** *a* (D. lucruri) Care plutește prin aer (purtat de vânt, de curenți). **11** *a* (D. lucruri) Care străbate aerul cu mare viteză (fiind azvârlit sau lansat cu putere). **12** *a* (D. lucruri) Care se deplasează prin aer asemenea unei nave. **13** *a* (D. nisipuri; rar, d. alte soluri) Care este lipsit de stabilitate și care poate fi ușor dislocat de vânt. **14** *a* (Înv; d. substanțe chimice) Volatil. **15** *a* (Îvr; fig; d. vești) Răspândit. **16** *sm* (Rar) Sportiv care execută exerciții la trapez. **17** *a* (Înv; fig; d. oameni și facultățile lor intelectuale) Nestatornic. **18** *a* (Înv; fig) Trecător. **19** *sm* și (rar) *sn* (Nav) Penultima velă pătrată a unui catarg, situată înaintea rândunicii. **20** *sm* și (rar) *sn* (Nav; pex) Vergă care susține această velă. **21** *sf* (Reg) Praștie (1). **22** *sf* (Reg) Zmeu (**16**). **23** *a* (Îvr; îs) *Plug ~* Plug prevăzut cu cormană mobilă. **24** *sf* (Șîs *~oare de pădure*) Plantă erbacee meliferă cu frunze moi, lanceolate și cu flori mari, roșii-purpurii sau albe Si: (reg) *prisecări, pufuliță, răchițică, ceaiul-lui-Ioan, iarba-Sfântului-Ion, răscoage, răscogea* (*Chamaenerion angustifolium*). **25** *sf* (Bot; șîs *~oare de apă*) Pufuliță (1) (*Epilobium hirsutum*). **26** *sf* (Bot; șîs *~oare bărboasă, ~oare bărbătească*) Răchitan (*Lythrum salicaria*). **27** *sm* Planta *Veronica austriaca*. **28** *sf* (Bot; reg) Sunătoare (1) (*Hypericum perforatum*).

zburătoreasă *sf* [At: GR. S. VI, 115 / Pl: *~ese* / E: **zburător** + *-easă*] (Într-un descântec) Zburăturoaică.

zburători *v* vz **zburături**

zburătorie *sf* [At: CARTE TREB. I, 158/16 / Pl: ? / E: **zburător** + *-ie*] (Îvr) Lipsă de atenție și de concentrare.

zburătoroaică *sf* vz **zburăturoaică**

zburătuci *v* vz **zburătăci**

zburătui [At: AR (1829), 20 / V: ***zbor~*** / S și: *sb~* / Pzi: *~esc* / E: **zbura** + *-ui*] **1** *vr* (Reg; d. păsări și d. insecte sau d. stoluri, roiuri etc.) A se zburătăci (1). **2-4** *vt* (Reg; c. i. puii păsărilor; pex; c. i. copii) A crește (**35, 38-39**). **5** *vt* (Pop; c. i. păsări sau, p. ext., animale, oameni) A zburătăci (**14**). **6** (Reg; c. i. pari) A zburătăci (**15**). **7** *vr* (Înv) A se dărâma (3). **8** *vt* (Înv; c. i. gloanțe, proiectile, pietre) A azvârli (1). **9** *vt* (Fig) A reteza (1).

zburătuire *sf* [At: PAMFILE, J. I, 59 / S și: *sb~* / Pl: *~ri* / E: **zburătui**] (Pop) Zburătăire.

zburătuit, ~ă *a* [At: ADAM. R. 59 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zburătui***] (Rar) Care a fost alungat cu pietre, cu bulgări etc.

zburăturatic, ~ă *smf, a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***zburături*** + *-atic*] **1-2** (Reg; mai ales d. copii) Neastâmpărat.

zburătură *sf* [At: ANON. CAR. / S și: *sb~* / Pl: *~ri* și (îvr) *~re* / E: ***zbura*** + *-ătură*] **1-2** (Pop) Azvârlitură (**2-3**). **3** (Pop) Scurtătură (**1**). **4** (Îrg) Țandără (**1**). **5** (Înv) Bucată de plumb, de fier etc. cu care se încărcau armele de foc. **6** Parte terminală a țevii unei guri de foc. **7** (Reg; lpl) Caiă. **8** (Înv) Cicatrice. **9-15** (Reg) Hădărag (**1-7**). **16** (Reg) Lapte prins. **17** (Reg) Zburatic (**5**). **18** (Reg) Plantă ierboasă nedefinită mai îndeaproape. **19** Mișcare de aruncare. **20** Distanță până la care ajunge un lucru aruncat.

zburătureală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***zburături*** + *-eală*] (Reg) Alungare cu pietre, cu bulgări etc.

zburăturelnic, ~ă *a* [At: GR. BĂN. / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***zburături*** + *-elnic*] (Reg; d. copii) Neastâmpărat.

zburături [At: LB / V: ***~tări, ~tori, ~rut~*** / Pzi: *~resc* / E: ***zbura***] **1-3** *vt* A crește (**35, 38-39**). **4-8** *vi* (Reg) A zbura (**12-16**). **9** *vt* (Reg) A reteza (**1**).

zburăturit *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***zburături***] (Reg) Zburătăire.

zburăturoaică *sf* [At: PAMFILE, S. V. 41 / V: ***~tor~*** (S și: *sburătoroaică*) / Pl: *~ice* / E: ***zburător*** + *-oaică*] (În descântece) Personaj fabulos, malefic, imaginat ca o femeie bătrână și urâtă Si: *zburătoreasă*.

zburăturoi *sm* [At: MAT. FOLK. 648 / Pl: *~* / E: ***zburător*** + *-oi*] (În descântece) Personaj fabulos, malefic, masculin.

zburăturos, ~oasă *a* [At: ALR I, 1517/896 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zburător*** + *-os*] (Reg; d. copii) Neastâmpărat.

zburățel, ~ea *smf, a* [At: CADE / Pl: *~ei, ~e* / E: ***zbura²*** + *-el*] (Reg; d. copii) **1-2** (Copil) mărișor Si: *zburățică* (**1-2**).

zburățică *sf, a* [At: DLR / Pl: *~ici* / E: ***zburățel*** + *-ică*] (Reg) **1-2** Zburățea (**1-2**).

zburățiu, ~ie [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***~ativ, ~iv*** / Pl: *~ii* / E: ***zburat*** + *-iu*] (Îvr) **1** *a* Superficial. **2** *sf* Fire ușuratică Si: *nechibzuință*.

zburățiv, ~ă *a* vz ***zburățiu***

zburât, ~ă *a* [At: CIAUȘANU, V. 196 / Pl: *~âți, ~e* / E: ***zburî¹***] (Reg; d. vreme) Nefavorabil.

zburcăi *v* vz ***zburăi***

zburciog *sm* vz ***zbârciog***

zburd *sn* vz ***zburdă***

zburda [At: ANON. CAR. / Pzi: 1 *zburd*, (înv) 3 *~dează* / E: pbl ml **exburdare* (cf lat *burdus* „catâr")] **1** *vi* (D. copii; pex d. animale) A se juca sărind și alergând cu voioșie (excesivă) Si: *a se zbengui* (**1**), (rar) *a zburdălnici* (**1**), (pop) *a se zbânțui* (**1**), (reg) *a se zbengheri* (**1**), *a se zbilui* (**1**). **2** *vi* (Pex) A fi neastâmpărat Si: *a se zbengui* (**2**), (rar) *a zburdălnici* (**2**), (pop) *a se zbânțui* (**2**), (reg) *a se zbengheri* (**2**), *a se zbilui* (**2**). **3** *vr* (Reg) A se zbuciuma (**3**). **4** *vi* (Înv; fig) A duce o viață de petreceri, de dezmăț. **5** *vim* (Ccd) A avea poftă de petrecere, veselie etc. **6** *vt* (Rar; c. i. oameni) A înveseli. **7** *vt* (Pop; îe) **A-i ~ (cuiva) inima** A fi foarte vesel. **8** *vt* (Pop; îae) A avea chef de petreceri.

zburdalnic, ~ă *a* [At: VALIAN, V. / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***zburda*** + *-alnic*] **1-2** Zvăpăiat (**1-2**).

zburdare *sf* [At: GENILIE, G. 106/6/ S și: *sb~* / Pl: *~dări* / E: ***zburda***] **1** (Rar) Zbenguială (**1**). **2** (Înv; fig) Pornire. **3** (Înv; fig) Petrecere. **4** (Pex) Plăcere ușoară. **5** (Pex) Poftă.

zburdat¹ *sn* [At: C. PETRESCU, O. P. II, 145 / Pl: ? / E: ***zburda***] (Rar) **1** Zbenguială (**1**). **2** (Înv; fig) Pornire. **3** (Înv; fig) Petrecere. **4** (Pex) Plăcere ușoară. **5** (Pex) Poftă.

zburdat², ~ă *a* [At: M. COSTIN, O. 309 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***zburda***] **1-2** Zvăpăiat (**1-2**).

zburdatec, ~ă *a* vz ***zburdatic***

zburdatic, ~ă *a* [At: POGOR, HENR. 147/8 / V: ***~tec*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***zburda*** + *-atic*] (Îvr) **1-2** Zvăpăiat (**1-2**).

zburdă *sf* [At: AGÂRBICEANU, S. 341 / V: ***zburd*** *sn* / Pl: *~de* / E: pvb ***zburda***] (Reg) Zbenguială (**1**).

zburdăciune *sf* [At: PRAV. 252 / S și: *sb~* / Pl: *~ni* / E: ***zburda*** + *-ăciune*] **1** Zbenguială (**1**). **2** (Pex) Distracție (**1**). **3** (Fig) Desfrâu (**1**).

zburdălnici *vi* [At: BARBU, PRINC. 294 / Pzi: *~icesc* / E: drr ***zburdălnicie***] (Rar; d. copii; pex; d. animale) **1-2** A zburda (**1-2**).

zburdălnicie *sf* [At: HELIADE, L. B., 181/10 / S și: *sb~* / Pl: *~ii* / E: ***zburdalnic*** + *-ie*] **1** Zbenguială (**1**). **2** (Rar; pex) Distracție (**1**) **3** (Înv; fig) Desfrâu (**7**).

zburdător, ~oare *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / S și: *sb~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***zburda*** + *-ător*] (Înv) **1-2** Zvăpăiat (**1-2**).

zburdătură *sf* [At: DL / Pl: *~ri* / E: ***zburda*** + *-ătură*] (Reg) Salt² (**1**).

zburduclă *sf* [At: GOLESCU, Î. 81 / Pl: *~le* / E: nct] (Îvr) Pește nedefinit mai îndeaproape.

zburdun *sn* vz ***zvârdină***

zburduna *v* [At: DLR / Pzi: *zburdun* / E: ***zburdun***] (Reg) A se da în scrânciob.

zburiș *av* [At: SLAVICI, O. II, 60 / E: ***zbura*** + *-iș*] (Nob) Repede.

zburî¹ *v* [At: CIAUȘANU, V. 196 / Pzi: *~răsc* / E: ns cf *zbârli*] (Reg; d. vreme) A se strica.

zburî² *v* vz ***zborî²***

zburli *v* vz ***zbârli***

zburlire *sf* vz ***zbârlire***

zburlit, ~ă *a* vz ***zbârlit***

zburlitură *sf* vz ***zbârlitură***

zburutăi *v* vz ***zburătăi***

zburuturi *v* vz ***zburături***

zbusi *vr* [At: N. REV. R. VIII, nr. 6, 88 / Pzi 3: *~sește* / E: nct] (Reg; d. oi) A se aduna la un loc.

zbusit, ~ă *a* [At: N. REV. R. VIII, nr. 6, 88 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zbusi***] (Reg; d. oi) Care stau grămadă într-un loc.

zdăncăni *v* vz ***zdrăngăni***

zdărâetură *sf* vz ***zgârietură***

zdărâia *v* vz ***zgâria***

zdăria *v* vz ***zgâria***

zdărietură *sf* vz ***zgârietură***

zdărla *v* vz ***zgâria***

zdărnotă *sf* vz ***zdârnotă¹***

zdăcăni *v* vz ***zdrăngăni***

zdâcni *v* vz ***zducni***

zdărăia *v* vz ***zgâria***

zdărăitor *sn* vz ***zgândărător***

zdârâia *v* vz ***zgâria***

zdârcăi *vt* [At: REV. CRIT. III, 168 / S și: *sd~* / Pzi: *zdârcăi* și *~esc* / E: nct] (Reg) **1-2** A suge (sau a mulge) alene când nu mai este lapte în uger.

zdârla *v* vz ***zgâria***

zdârlătură *sf* vz ***zgârietură***

zdârlog *sm* [At: LEXIC. REG. 39 / Pl: *~ogi* / E: ns cf *zdârnomete*] (Bot; reg) Ciulin (**1**) (*Carduus nutans*).

zdârnă *sf* vz ***zârnă¹***

zdârnăi *v* vz ***zbârnâi***

zdârnăiuș *sn* [At: L. ROM. 1959, nr. 1, 65 / Pl: *~e* / E: ns cf *dăinuș*] (Reg) Leagăn (care se balansează).

zdârnâi *v* vz ***zbârnâi***

zdârnâială *sf* vz ***zbârnâială***

zdârneci *sm* [At: LEXIC REG. 39 / Pl: *~* / E: ns cf *zdârnomete*] (Bot; reg) Ciulin (**1**) (*Carduus nutans*).

zdârnomete *sm* [At: LEXIC REG. 39 / Pl: *~eți* / E: *z-* + ***dârnomete***] (Bot; reg) Ciulin (**1**) (*Carduus nutans*).

zdârnotă¹ *sf* [At: BORZA, D. 34 / V: ***zdăr~*** / Pl: *~te* / E: ***zdârnă*** + *-otă*] (Bot; reg) **1** Mutătoare (*Bryonia alba*). **2** Zârnă¹ (**1**) (*Solanum nigrum*).

zdârnotă² *sf* vz ***zârnotă***

zdelcă *sf* [At: (a. 1845) URICARIUL, III, 249/24 / S și: *sd~* / Pl: *~lci, ~lce* / E: rs ***сделка***] (Înv) **1** Contract (**1**). **2** (Pgn) Chitanță (**1**) sau act (**4**) oficial. **3** (Îs) *~ întărită* Act (de vânzare) autentificat.

zdemn *sn* [At: HELIADE, O. I, 316 / S și: *sd~* / Pl: ? / E: it ***sdegno***] (Itr) **1-2** Dispreț **(1-2)**.

zderia *v* vz *zgâria*

zdoancă *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~nce* / E: ns cf *pizdoancă*] (Reg; fam; dep sau irn) Fată leneșă, neserioasă, nepricepută etc.

zdocni *v* vz *zducni*

zdohni *v* vz *zducni*

zdomb *sn* vz *zdrob*[2]

zdopăi *v* vz *zdupăi*

zdopăni *v* vz *zdupăni*

zdopi *vr* [At: DLR / Pzi: *~pesc* / E: nct] (Reg) A se usca.

zdrabiță *sf* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~țe* / E: nct] (Reg) **1** Așchie **(1)**. **2** Pieptene **(1)**.

zdragon[1] *sm* vz ***dragon***[1]

zdragon[2] *sm* vz *zdrahon*

zdrahoană *sf* vz *zdrahon*

zdrahoancă *sf, a* [At: RESMERIȚĂ, D. / S și: *sd~* / Pl: *~nce* / E: ***zdrahon*** + *-că*] (Pop) **1-2** (Femeie) înaltă, bine dezvoltată, cu multă putere fizică.

zdrahon [At: ALECSANDRI, ap. ȘĂINEANU[2] / V: (rar) *~oană* *sf*, (îvr) *~agon* / S și: *sdrahon* / Pl: *~i* / E: *z-* + ***dragon***] **1** *sm* (Îvr; îf *zdragon*) Dragon[1] **(4)**. **2** *sm* (Îvr; îf *zdragon*) Zmeu **(3)**. **3** *sm* (Îvr; îf *zdragon*) Balaur **(1)**. **4-5** *sm, a* (Pfm; pex) (Bărbat) înalt, bine dezvoltat, cu multă putere fizică.

zdrahun *sm* [At: BORZA, D. 24 / V: *~anon* (S și: *sdranon*) / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Pelinița (*Artemisia annua*).

zdrai *s* [At: VICIU, GL. / S și: *sdrai* / E: ns cf *stroh*] (Reg) Paie zdrobite mărunt (și nefolosibile).

zdramă *sf* [At: ALR SN III, h 724/310 / Pl: *~me* și *zdrămi* / E: nct] (Reg) Alică pentru încărcat cartușe.

zdrambă *sf* [At: TDRG / Pl: *~be* și *~bițe* / E: ns cf *zdrâmbă*] **1** (Reg; de obicei lpl; în legătură cu verbul „a apuca") Năbădaie **(1)**. **2** Capriciu **(1)**. **3** (Îe) **A lua ~bele** (pe cineva) A o păți rău. **4** (Îe) **A lua în ~be** (pe cineva) A certa **(1)** (cu asprime) Si: *zdravițe* **(1)**.

zdramniță *sf* vz *zdraniță*

zdramță *sf* vz *zdreanță*

zdranc *i* vz *zdrang*

zdranca[1] *sf* [At: GORJAN, H. IV, 30/3 / S și: *sd~* / Pl: *~le* / E: ***zdranca***[2]] (Îvr) Castanietă.

zdranca[2] *i* vz *zdrang*

zdrancana *sf* [At: DDRF / V: ***~cană, zdrăncană, zdrâncană, zdrâncănă*** / S și: *sd~* / Pl: *~le* / E: ***zdranca***[2]] **1-4** (Pop; mpl) Clopoțel **(1-4)**. **5** (Pex) Sunet produs de o zdrancana **(1-4)**. **6** (Reg) Jucărie de metal care, datorită pietricelelor din interiorul ei, produce sunete asemănătoare clinchetelor de clopoței, atunci când este mișcată. **7** (Înv) Castanietă. **8** (Reg; lpl) Obiecte casnice mărunte, vase de bucătărie etc. (care zăngănesc **(1)**). **9** (Reg) Fiare care produc un zgomot caracteristic (când căruța se află în mișcare). **10** (Reg; lpl) Obiecte ornamentale (mici) care se atârnă de îmbrăcămintea cuiva. **11** (Reg; lpl) Vatale.

zdrancană *sf* vz *zdrancana*

zdrang *i* [At: GORJAN, H. IV, 30/35 / V: ***~nc*** (S și: *sdranc*), (rar) ***~a, ~nca***, (pop) ***zdrănc, zdrăng, zdrâng*** / S și: *sd~* / E: fo] (Are) Cuvânt care redă zgomotul produs de ciocnirea sau de căderea obiectelor de metal, de spargerea obiectelor de sticlă, de trântirea unei uși etc. Si: *foflenchi* **(1)**, *tronc*.

zdranga *i* vz *zdrang*

zdraniță *sf* [At: ȘĂINEANU[2] / V: ***~amniță*** / S și: *sd~* / Pl: *~țe* / E: *z-* + ***draniță***] (Reg) Șiță pentru acoperișul caselor.

zdranon *sn* vz *zdrahun*

zdrantelă *sf* vz *zdranțelă*

zdranță *sf* vz *zdreanță*

zdranțelă *sf* [At: DR. IV, 1558 / V: ***~ntelă*** / Pl: *~le* / E: ctm ***zdreanță*** și ***dantelă***] (Rar; prt sau gmț) Dantelă ruptă.

zdravan, *~ă* *a* vz *zdravăn*

zdravăn, *~ă* [At: NEAGOE, ÎNV. 194/2 / V: (înv) ***zr~***, (reg) ***~van, ~ven, ~vân, zdrea~, str~, stravân***, (îvr) ***zdravin*** / S și: *sdravăn* / Pl: *~veni*, *~vene* / E: vsl **здравенъ** (< **съдравьнъ**)] **1** *a* (D. oameni sau, rar, d. alte ființe; pex: d. corpul lor sau d. părți ale corpului lor) Care nu este atins de nici o boală sau infirmitate Si: *intact, întreg, neatins, nevătămat* **(1)**, *sănătos* **(1)**, *teafăr*, (liv) *valid*, (pop) *nestricat*, (îrg) *nebântuit*, (reg) *neted* **(1)**. **2** *a* (D. oameni; de obicei, cu determinările „la cap", „la minte"; pex d. minte, rațiune etc.) Care reacționează normal Si: *intact, întreg, sănătos, teafăr*, (pop) *nestricat*. **3** *a* (D. ființe, mai ales d. oameni; pex d. părți ale corpului lor) Care are o constituție fizică solidă și (o mare) putere fizică Si: *legat, masiv, puternic, robust, solid*[2], *tare, vânjos, viguros, voinic*, (pfm) *verde*, (pop) *țeapăn, vânos, vârtos*, (îrg) *puteros* **(1)**, (înv) *potent, putincios, spatoș*, (reg) *pogan, putut*. **4** *a* (Rar; d. oameni) Extraordinar **(7)**. **5** *a* (D. lucruri) Cu structură solidă, care rezistă la acțiunea unor forțe din afară Si: *durabil* **(4)**, *puternic, rezistent, solid*[2] **(1)**, *tare* **(1)**, *trainic*[2] **(1)**. **6** *a* (Pex) Care depășește dimensiunile obișnuite Si: *mare*[1] **(1)**. **7** *a* Care este în cantitate însemnată Si: *abundent, consistent* **(1)**, *îmbelșugat, mare*[1], *mult* **(1)**. **7** *av* Din plin Si: *mult, vârtos*. **8** *a* Care depășește intensitatea obișnuită Si: *bun* **(4)**, *cumplit* **(10)**, *grozav* **(5)**, *mare*[1], *puternic, sănătos, strașnic* **(1)**, *tare*, (pop) *țeapăn*, (fam) *teribil*. **9** *av* Cu putere Si: *bine* **(32)**, *foarte* **(4)**, *iute, puternic, tare, voinicește*. **10** (Îlav) **Pe zdreavăn** Mult și bine.

zdravân, *~ă* *a* vz *zdravăn*

zdraven, *~ă* *a* vz *zdravăn*

zdraveni *v* vz *zdrăveni*

zdravete *sm* vz ***stravete***

zdravin, *~ă* *a* vz *zdravăn*

zdraviță *sf* [At: L. ROM. 1974, 154 / Pl: *~țe* / E: srb ***zdravica***] (Reg) Dar care se duce nașului înainte de botez.

zdravițe *sfp* [At: UDRESCU, GL. / E: bg **здравица** „Noroc!"] (Reg) **1** (Îe) **A lua la ~** (pe cineva) A certa (pe cineva) cu asprime Si: *zdrambă* **(4)**. **2** (Îe) **A băga în ~** (pe cineva) A grăbi (pe cineva).

zdrăb *sn* vz *zdrob*[2]

zdrăbălat, *~ă* *a* [At: ALR II, 3668/704 / Pl: *~ați*, *~e* / E: ns cf *destrăbălat*] (Reg; d. oameni) Grosolan **(1)**.

zdrăbița *vt* [At: A V, 8 / Pzi: *~țez* / E: ***zdrabiță***] (Reg; c. i. lemne) A preface în așchii.

zdrăbont *sn* vz *zgrăbunță*

zdrăbunță *sf* vz *zgrăbunță*

zdrăcăni *v* vz *zdrăngăni*

zdrăgni *v* vz *zdrăvăna*

zdrăhui *v* vz *zdrăvăna*

zdrămătură *sf* [At: ALR SN III, h 811/386 / Pl: *~ri* / E: ctm ***zdrobi*** și ***sfărâmătură***] (Reg) Grohotiș **(1)**.

zdrămiti *sfp* [At: LEXIC REG. 32 / E: ns cf *fărâmița*] (Reg) **1-2** Fărâmături **(1-2)**.

zdrămni *v* vz *zdrăvăna*

zdrămnii *v* vz *zdrăvăna*

zdrămțar *sm* vz *zdrențar*

zdrămțer *sm* vz *zdrențar*

zdrămțos, *~oasă* *a* vz *zdrențos*

zdrănc *i* vz *zdrang*

zdrăncană *sf* vz *zdrancana*

zdrăncăitură *sf* [At: I. CR. II, 239 / Pl: *~ri* / E: ***zdranc*** + *-ăitură*] (Reg) **1-2** Zăngăneală **(1-2)**. **3-5** Zăngăneală **(3-5)**.

zdrăncănel *sm* vz *zdrăngănel*

zdrăncăni *v* vz *zdrăngăni*

zdrăncănit *sn* vz *zdrăngănit*

zdrăncănitură *sf* vz *zdrăngănitură*

zdrăng *i* vz *zdrang*

zdrănganie *sf* vz *zdrânganie*

zdrăngănea *sf* [At: RESMERIȚĂ, D. / S și: *sd~* / Pl: *~ele* / E: ***zdrăngăni***] (Reg) Jucărie (pentru copii mici) care face zgomot.

zdrăngăneală *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~eli* / E: ***zdrăngăni*** + *-eală*] (Rar) **1-2** Zăngăneală **(1-2)**. **3-5** Zăngănire **(3-5)**.

zdrăngănel [At: DDRF / V: (pop) ***~ncă~, zdrân~*** / S și: *sd~* / Pl: *~i* și *~e* / E: ctm ***zdrăngăni*** și ***clopoțel***] **1** *sm* și (rar) *sn* (Pop; mpl) Zurgălău **(1)**. **2** *sn* (Fam; lpl) Podoabe **(1)**.

zdrăngăni [At: LB / V: (îrg) *~ncăni, zdrencăni*. (reg) *~ăcăni, zdrâncăni, zdrân~, zdăncăni, zdăcăni, străncăni, strâncăni*. (îvr) *sdrăncănî, zdropcăni* / S și: *sdrăngăni* / Pzi: *~nesc* și (reg) *zdrăngăn* / E : **zdrang** + *-ăni*] **1-3** *vti* A zăngăni (**1-3**). **4** *vi* (Reg; d. dinți) A clănțăni (**1**). **5** *vi* (Spc; d. clopote, clopoței) A suna. **6** *vi* (D oameni sau d. instrumente muzicale; c. i. coardele unor instrumente muzicale, coardele vocale) A face să vibreze (nearmonios) Si: *a zgândări* (**1-3**). **7** *vi* (Pex; dep) A cânta (prost) la un instrument cu coarde Si: *a zgândări* (**12**), (reg) *a drângăni*[1] (**2**). **8-9** *vtr* (Reg) A (se) zgudui (**1-2**).

zdrăngănire *sf* [At: PONTBRIANT, D. / V: (îvr) *zdrâncă~* (S și: *sdrâncănire*) / S și: *sd~* / Pl: *~ri* / E: **zdrăngăni**] **1-2** Zăngăneală (**1-2**). **3** Vibrare nearmonioasă a coardelor unui instrument muzical Si: (rar) *zdrăngăneală* (**3**), *zdrăngănit* (**3**), *zdrăngănitură* (**3**). **4** (Pex) Interpretare a unei bucăți muzicale la un instrument cu coarde Si: (rar) *zdrăngăneală* (**4**), *zdrăngănit* (**4**), *zdrăngănitură* (**4**). **5** (Pex; ccr; dep) Cântec executat (cu stângăcie) la un instrument muzical cu coarde Si: *zdrăngănit* (**5**), *zdrăngănitură* (**5**), (rar) *zdrăngăneală* (**5**).

zdrăngănit [At: DDRF / V: (reg) *~ncă~, zdrân~, zdrâncă~, strâncă~* / S și: *sd~* / Pl: *~ele* sfa / E: **zdrăngăni**] **1-2** Zăngăneală (**1-2**). **3-5** Zăngănire (**3-5**). **6** *sf* (Reg; mpl; de obicei art.) Dans popular care se execută în perechi de către participanți, în care fata se învârtește pe sub mâna băiatului și apoi, față-n față, fata ținând mâinile pe umerii băiatului, iar el ținând mâinile pe șoldurile fetei, fac doi pași la dreapta și doi pași la stânga. **7** Melodie după care se execută zdrăngănita (**6**).

zdrăngănitor, ~oare *a* [At: ADAM . R. 67 / Pl: *~i, ~oare* / E: **zdrăngăni** + *-tor*] **1-2** Zăngănitor (**1-2**). **3** (D. instrumente muzicale cu coarde; pex d. sunetele acestor instrumente) Care vibrează (nearmonios).

zdrăngănitură *sf* [At: LB / S și: *sd~* / Pl: *~ri* / V: (înv) *~ncă~, zdrâncă~* (S și: *sdrâncănitură*) / E: **zdrăngăni** + *-itură*] **1-2** Zăngăneală (**1-2**). **3-5** Zăngănire (**3-5**).

zdrănțar *sm* vz **zdrențar**

zdrănțer *sm* vz **zdrențar**

zdrănțos, ~oasă *a* vz **zdrențos**

zdrănțui *v* vz **zdrențui**

zdrănțuit, ~ă *a* vz **zdrențuit**

zdrănțunos, ~oasă *a* vz **zdrențăros**

zdrănțuros, ~oasă *smf, a* vz **zdrențăros**

zdrănuta *v* vz **strănuta**

zdrăvălană *sf* vz **zdrăvălău**

zdrăvălău *sn* [At: COMAN. GL. / Pl: *~lauă sf* / Pl: ? / E: **zdrăb** + *-ălău*, cf *zdreve*[2]] (Reg) Meliță (**1**).

zdrăvăli *vt* [At: MAT. DIALECT. I, 218 / Pzi: *~lesc* / E: **zdrăvălău**] (Reg) A melița (**1**).

zdrăvălit, ~ă *a* [At: DLR / S și: *sd* / Pl: *~iți, ~e* / E: **zdrăvăli**] (Reg; d. făină, mălai etc.) Cernut (**1**).

zdrăvăna [At: CORESI EV. 190 / V: (îrg) ***~vui*** (Pzi: *zdrăvuiesc zdrăvui*), (reg) ***zdrăvia*** (Pzi: 1 *zdrăviez* și *zdrăvii*; 3 *zdrăvie*), ***zdrăvii*** (Pzi: 1 *zdrăviesc* și *zdrăvii*; 3 *zdrăvie*), ***zdrăvina*** (Pzi: 1 *zdrăvân* și *zdrăven*, *zdrăvin*; 3 *zdravână*), ***zdrăvni*** (Pzi: *zdravui*), ***zdrăvuia*** (Pzi: 3 *zdrăvuie*), ***zdrăgni*** (Pzi: *zdrăgnesc*), ***zdrăhui*** (Pzi: *zdrăhuiesc* și *zdrăhui*), ***zdrămni*** (Pzi: *zdrămnesc*), ***zdrămnii*** (Pzi: *zdrămnii*), ***zdrehuna*** (Pzi: 1 *zdrehun* și *zdrehun*; 3 *zdrehună*), ***zrăvi*** (Pzi: *zrăvie*), ***drămni*** (Pzi: *drămnesc*), ***drăzni*** (Pzi: 1 *drăznesc*; 3 *drăznește*), ***străhuna*** (Pzi: *străhună*), ***străvui*** (Pzi: *străvuiesc*) / S și: *sd~* / Pzi: 1 *zdravăn* și *~vnesc*; 3 *zdravănă* / E: **zdravăn** cf bg *здравея*, srb *zdraviti*] **1** *vrr* (Înv; d. oameni) A-și dori sănătate. **2** *vrr* (Înv; d. oameni) A-și dori binele. **3** *vi* (Ban și Trs; d. oameni) A strănuta (**1**). **4** *vi* (Ban și Trs; d. cai) A sforăi.

zdrăvănat *sn* [At: ANTROP. 116/16 / Pl: *~uri* / E: **zdrăvăna**] (Îvr) Strănut[1].

zdrăveni [At: TDRG / V: (îvp) *zdra~*, (înv) *zdrev~* / S și: *sd~* / Pzi: *~nesc* / E: **zdravăn**] **1-2** *vtr* (Pop; d. oameni) A (se) însănătoși. **3** *vr* (Rar) A se dezmetici (**3**). **4** *vr* A lua o poziție rigidă, dârză, țeapănă.

zdrăvenie *sf* [At: FM (1838), 9/1 / V: *zdrev~* / E: **zdravăn** + *-ie*] (Înv) **1** Sănătate. **2** *a* (D. oameni; de obicei, cu determinările „la cap", „la minte"; pex d. minte, rațiune etc.) În deplinătatea facultăților mintale.

zdrăvia *v* vz **zdrăvăna**

zdrăvii *v* vz **zdrăvăna**

zdrăvina *v* vz **zdrăvăna**

zdrăvni *v* vz **zdrăvăna**

zdrăvui *v* vz **zdrăvăna**

zdrăvuia *v* vz **zdrăvăna**

zdrâgăla *v* vz **zgâria**

zdrâghia *v* vz **zgâria**

zdrâjila *v* vz **zgâria**

zdrâmbă *sf* [At: CADE / S și: *sd~* / Pl: *~be* / E: *z-* + **drâmbă**] (Reg) **1** Fluier pe care și-l fac copiii din frunze de ceapă, din coajă de salcie etc. Si: (reg) *zdrâmboaie* (**1**), *zdrâmboi* (**1**), *zgâmboi*[1] (**5**). **2** (Reg) Instrument muzical (de calitate inferioară, învechit etc.)

zdrâmboaie *sf* [At: ALR I, 1469/118 / Pl: *~, zdrâmboi* / E: **zdrâmbă** + *-oaie*] (Reg) Zdrâmbă (**1**).

zdrâmboi *sn* [At: CADE / Pl: *~oaie* / E: **zdrâmbă** + *-oi*] (Reg) **1** Zdrâmbă (**1**). **2** Cimpoi (**3**). **3** Penis.

zdrâmboiat, ~ă *a* [At: T. PAPAHAGI, M. 236 / Pl: *~ați, ~iete* / E: *z-* + **drâmboiat**] (Într-o ghicitoare; csnp) **1-2** Bosumflat[2] (**2, 4**).

zdrâmbui *vt* [At: LEXIC REG. II, 33 / Pzi: *~esc* / E: **drâmbă**] (Reg) **1-2** A fredona (**1-2**).

zdrânc *sm* vz **zdrâng**[2]

zdrânca *vr* [At: ALR I, 1703/65 / Pzi: *zdrânc* / E: ns cf *zdrincăl*] (Reg) A zdrămcăla.

zdrâncană *sf* vz **zdrancana**

zdrâncă *sf* [At: TDRG / V: **zdrincăl, zdrincul** / S și: *sd~* / Pl: *~nci* / E: ns cf *zdrâng*[1]] (Reg) Scrânciob (**1**).

zdrâncănă *sf* vz **zdrancana**

zdrâncăni *v* vz **zdrăngăni**

zdrâncănire *sf* vz **zdrăngănire**

zdrâncănit *sn* vz **zdrăngănit**

zdrâncănitură *sf* vz **zdrăngănitură**

zdrâncărit, ~ă *a* [At: LUC. IV, 114 / Pl: *~iți, ~e* / E: ns cf *zdrâncă*] (Reg; d. cântece) Cu ritm vioi, săltăreț.

zdrâncin *sn* vz **zdruncin**

zdrâncina *v* vz **zdruncina**

zdrâng[1] *i* [At: CADE / V: **zdrânga, zdrinc, zdring** / E: fo] (Rep) Cuvânt care imită sunetul cobei, al clopoțelului etc.

zdrâng[2] *sm* [At: UDRESCU, GL. / V: ***~nc*** / Pl: *~ngi* / E: nct] (Reg; gmț) Copil sau om mic de statură.

zdrâng[3] *i* vz **zdrang**

zdrânga *i* vz **zdrâng**

zdrânganie *sf* [At: CV 1950, nr. 4, 38 / V: ***zdrăn~*** / Pl: *~ii* / E: *z-* + **drânganie**] (Reg) Acces de furie.

zdrângănel *sm* vz **zdrăngănel**

zdrângăni *v* vz **zdrăngăni**

zdrângănit *sn* vz **zdrăngănit**

zdreamte *sfp* vz **zdreanță**

zdreanță *sf* [At: ANON. CAR. / V: (pop) ***tr~*** (Pl: *trențe, trenți, treanțe*), (îrg) ***zdramtă*** (Pl: *zdreamțe, zdremțe*), ***zdrantă*** (Pl: *zdranțe, zdranțuri, zdrențe, zdrănți, zdrențe, zdrănți, zdrănțe*), ***~emțe*** *sfp*, ***~amțe*** *sfp*, ***~ențe*** *sfp*, ***dreanță***, ***stramtă*** (Pl: *stramți* și *stramțe*), ***streamtă*** (Pl: *stremțe*), ***streanță*** (Pl: *streanțe*), (reg) ***zdreață*** (S și: *sdreanță*), ***zdroanță***, ***drețe*** *sfp*, ***strantă*** (Pl: *stranțe*), ***tramtă***, ***trantă***, ***trănțe*** *sfp* / S și: *sd~* / Pl: *~erțe* / E: vsl ***съдраньца*** (cf vsl **съдранъ**, *-о*, *-а* „rupt")] **1** Bucată ruptă dintr-un material (vechi), de obicei textil, sau dintr-un obiect confecționat din material textil, papură etc. Si: *cârpă* (**1**), *petic* (**1**), *otreapă* (**1**), (înv) *felegă* (**5**), *cotreanță* (**2**), *folt* (**2**), *paceaură* (**1**), *râză*[1], *șuleandră*[1] (**1**). **2** (Mpl) Obiect de îmbrăcăminte uzat, rupt, sărăcăcios, distrus de prea multă întrebuințare Si: *buleandră* (**1**), *fleandură* (**1**), *jerpelitură*, (îrg) *rantie*, (reg) *rufă*. **3** (Pex) Obiect (țesut, tricotat, croșetat etc.) vechi, rupt, degradat Si: *ruptură*, *vechitură*. **4-5** (D. oameni; sla) **În ~ențe** Îmbrăcat în zdrențe (**2**) sau sărăcăcios, modest. **6** (Fig) Ființă decăzută, fizic sau moral Si: *lepădătură*, *secătură*. **7** (Îal; rar; d. obiecte de îmbrăcăminte sau, rar, d. orice obiect de pânză, stofă etc.) Zdrențuit (**1**). **8** (Fig) Lucru fără nici o

valoare. **9** (Reg; lpl) Franjuri (**1**). **10** (Lpl) Aluat subțire făcut din făină și ouă, care, turnat în supa care fierbe, ia forme neregulate Si: (pop) *frecăței*. **11** (Lpl; îf *drențe*) Plantă erbacee acvatică de dimensiuni mici ale cărei frunze superioare, dispuse într-o rozetă, plutesc la suprafața apei Si: (pop) *steluță, steaua-bălții, linte-de-apă, sterie-de-bălți* (*Callitriche palustris*). **12** (Bot; reg) Lintiță (*Lemna gibba*). **13** (Bot; reg; îf *zdreanță*) Lintiță (*Lemna minor*). **14** (Bot; reg; îf *zdreață*) Lintiță (*Lemna tribulea*). **15** (Bot; reg) Lintiță (*Spirodela polyrrhiza*).

zdreanțăros, ~oasă *a* vz **zdrențăros**

zdreanțos, ~oasă *a* vz **zdrențos**

zdreață *sf* vz **zdreanță**

zdreavăn, ~ă *a* vz **zdravăn**

zdrehuna^1 *v* vz **strănuta**

zdrehuna^2 *v* vz **zdrăvăna**

zdrele *sfp* [At: MARIAN, S. R. II, 95 / E: *z-* + ***drele***] (Reg) Bucăți (**1**).

zdrelea *sms* [At: UDRESCU, GL. / E: nct] (Reg) **1** Om mare, puternic și fioros. **2** (Îe) **A vedea pe** (sau **a da de**) **~** A trece printr-o situație limită Si: *a o păți*.

zdreli *vtr* [At: I. GOLESCU, C. / V: (îvr) ***șd~*** / S și: *sd~* / Pzi: *~lesc* / E: ns cf *mezdri*] (C. i. ființe sau părți ale corpului lor, de obicei pielea, carnea) **1-2** A produce răni (ușoare) prin lovire, frecare, strângere, sfâșiere Si: *a (se) juli, a (se) jupui*, (pop) *a beli* (**1**), *a stropși* (**1**), (Îrg) *a rujdi* (**1**), (reg) *a mezdri*. **3-4** (Rar) A (se) zdrobi (**16**).

zdrelire *sf* [At: POLIZU / V: (îvr) ***șd~*** / S și: *sd~* / Pl: *~ri* / E: ***zdreli***] Rănire (ușoară) cu sfâșierea pielii, rezultată dintr-o lovire, frecare, strângere etc. Si: *julire, julit, jupuire*, (pop) *belire* (**1**), (pop) *belit^1* (**1**), *jupuit, stropșire, zdrelit^1*.

zdrelit^1 *sn* [At: DSR / Pl: ? / E: ***zdreli***] (Rar) Zdrelire.

zdrelit^2, ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / S și: *sd~* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zdreli***] (D. ființe sau părți ale corpului lor, de obicei, d. piele, carne) **1** Cu răni (ușoare) rămase în urma unei lovituri, frecări, strângeri etc. Si: *julit, jupuit*, (rar) *stropșit* (**1**), (pop) *belit* (**1**). **2** (Rar) Zdrobit^2 (**6**).

zdrelitură *sf* [At: MAN. SĂNĂT. 145/15 / S și: *sdrelitură* / Pl: *~ri*, (înv) *~re* / E: ***zdreli*** + *-itură*] (Pop) Rană (ușoară) prezentată în urma unei lovituri, frecări, strângeri etc. Si: *julitură, jupuitură*, (pop) *belitură* (**1**).

zdremțar *sn* vz **zdrențar**

zdremțăros, ~oasă *a* vz **zdrențăros**

zdremțău *sm* [At: DLR / Pl: *~ăi* / E: ***zdreamță*** + *-ău*] (Reg) Om neglijent care poartă haine zdrențuite (**1**).

zdremțe *sfp* vz **zdreanță**

zdremțos, ~oasă *a* vz **zdrențos**

zdremțui *v* vz **zdrențui**

zdrencăni *v* vz **zdrăngăni**

zdrenci *sns* [At: L. ROM. 1959, nr. 1, 64 / E: nct] (Reg; de obicei art.) **1** Dans popular executat cu ciomege de patru bărbați. **2** Melodie după care se execută zdrenciul (**1**).

zdrențar *a* [At: TDRG / V: (reg) ***~emțar, ~rămțar, ~rămțer, ~răn~, zdrănțer, strămțar, strănțar, strențar, strențer, strânțar, trențar*** / S și: *sd~* / Pl: *~i* și (**3**) *~e* / E: ***zdreanță*** + *-ar*] **1-2** *smf, a* (Reg; d. oameni) Zdrențăros (**2-3**). **3** *sm* (Trs) Persoană care adună zdrențe (**1-2**). **4** *sm* (Pex) Telal. **5** *sn* (Reg) Covor țesut în casă din zdrențe (**1**).

zdrențăraie *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~răi* / E: ***zdreanță*** + *-ăraie*] (Reg) **1-2** Mulțime de zdrențe (**1-2**) Si: *zdrențărie* (**1-2**).

zdrențărie *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ii* / E: ***zdreanță*** + *-ărie*] (Reg) **1-2** Zdrențăraie (**1-2**).

zdrențărit, ~ă *a* [At: SĂM. II, 84 / Pl: *~iți, ~e* / E: ns cf *zdrențăros*] (Rar) Zdrențăros (**1**).

zdrențăros, ~oasă [At: VALIAN, V. / V: (pop) ***~țer~*** (S și: *sdrențeros*), ***~țur~, ~emț~, zdrănțur~, stremțer~, stremțur~, strențăr~, strențer~, strențur~, tremț~, tremțer~, tremțur~, tr~, trențer~, trențur~***, (înv) ***zdrean~***, (reg) ***stremț~, zdrănțur~*** / S și: *sd~* / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zdreanță*** + *-ăros*] **1** *a* (D. obiecte de îmbrăcăminte sau, rar, d. orice obiect din pânză, stofă etc.) Prefăcut în zdrențe (**1**) Si: *găurit^2* (**4**), *hărtănit^2* (**3**), *peticit^2* (**1**), *rupt^2, sfâșiat, uzat, zdrențuit* (**1**), (rar) *zdrențărit* (**1**), (Îvp) *zdrențos* (**1**), (pop) *ferfenițit^2, ferfenițos* (**1**), *jerpelit, pirpiriu*. **2-3** *smf, a* (Om) îmbrăcat cu zdrențe (**2**) Si: *rupt^2, zdrențuit* (**2-3**), (îvp) *neavut, zdrențos* (**2-3**), (pop) *flenduros* (**2**), (reg) *cotrențos* (**1-2**), *feleșos* (**1**), *rânticos, zdrențar* (**1-2**). **4-5** *smf, a* (Rar; fig; dep) Sărac.

zdrențe *sfp* vz **zdreanță**

zdrențeros, ~oasă *a* vz **zdrențăros**

zdrențos, ~oasă *a* [At: AETHIOPICA, 17^v/9 / V: (pop) ***stremț~, str~, tr~***, (înv) ***zdrăn~***, (reg) ***~emț~, zdrămț~, drenț~***, (îvr) ***~ean~, strămț~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zdreanță*** + *-os*] (Îvp) **1-3** Zdrențăros (**1, 3, 5**).

zdrențui *vtr* [At: LB / V: (pop) ***~emțui, zdrăn~, stremțui, str~, trăn~, tremț~, tren~*** / S și: *sd~* / Pzi: *~esc*, (rar) *zdrențui* / E: ***zdreanță*** + *-ui*] **1-2** (D. obiecte de îmbrăcăminte sau, rar, d. orice obiect din pânză, stofă, hârtie etc.) A (se) preface în zdrențe (**1-2**) Si: *a (se) găuri* (**3**), *a (se) rupe, a (se) sfâșia, a (se) uza*, (rar) *a (se) petici, a (se) ferfeniți* (**1-2**), *a (se) hărtăni* (**4**), *a (se) jerpeli*, (reg) *a (se) șofili*, (fam) *a (se) vărzui*. **3-4** (D. oameni) A-și rupe hainele, prefăcându-le în zdrențe (**1-2**).

zdrențuire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***zdrențui***] (Rar) Prefacere în zdrențe (**1-2**).

zdrențuit, ~ă *smf, a* [At: BARIȚIU, P. A. II, 424 / V: (pop) ***zdrăn~, trențuit*** / S și: *sd~* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zdrențui***] **1-5** Zdrențăros (**1-5**).

zdrențuros, ~oasă *a* vz **zdrențăros**

zdreve^1 *sf* [At: ALR SN I, h 237/95 / Pl: ? / E: *z-* + ***dreve***] (Reg) Tescovină.

zdreve^2 *s* [At: A I, 12 / Pl: ? / E: *z-* + ***dreve*** (pll *dreavă*)] (Reg) Darac (**1**).

zdreveni^1 *vi* [At: I. CR. IV, 73 / Pzi: *~nesc* / E: nct] (Reg; d. oameni) A rebegi (**1**).

zdreveni^2 *v* vz **zdrăveni**

zdrevenie *sf* vz **zdrăvenie**

zdrevenire *sf* [At: POLIZU / S și: *sd~* / Pl: ? / E: ***zdrăveni***] (Îvr) Înzdrăvenire.

zdrevenit, ~ă *a* [At: DLR / S și: *sd~* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zdreveni^1***] (Reg; d. oameni) Înzdrăvenit.

zdreveț *sm* [At: BORZA, D. 113 / V: ***~ezi*** *smp*, ***~viț*** *sms*, ***~vițe*** *sfp* / Pl: *~i* / E: nct] (Bot; reg) Cătină mică (*Myricaria germanica*).

zdrevezi *smp* vz **zdreveț**

zdreviț *sms* vz **zdreveț**

zdrevițe *sfp* vz **zdreveț**

zdrig *sm* [At: LEXIC REG. 32 / Pl: *~uri* / E: *z-* + ***dric***] (Reg) Dric (**1**) la car.

zdrighia *v* vz **zgâria**

zdrigoli *vr* [At: L. ROM. 1959, nr. 6, 46 / Pzi: 3 *~lește* / E: nct] (Reg; d. porci) A se tăvăli în noroi.

zdrigolitură *sf* [At: TEAHA, C. N. 282 / Pl: *~ri* / E: ***zdrigoli*** + *-itură*] (Reg) Tăvălitură în noroi.

zdril *sn* [At: LEXIC REG. II, 94 / Pl: *~uri* / E: *z-* + ***dril***] (Reg) Țesătură deasă Si: *dril*.

zdrinc *i* vz **zdrâng^1**

zdrincăl *sn* vz **zdrâncă**

zdrincăla *vr* [At: ALR I, 1703/80 / Pzi: *zdrâncăl* / E: ***zdrâncă***] (Reg) A se da în leagăn Si: (reg) *a se zdânca, a se zdrânca, a se zburdura*.

zdrincul *sn* vz **zdrâncă**

zdring *i* vz **zdrâng^1**

zdroabă *sf* [At: DEX / Pl: *~be* / E: drr ***zdrobi***] (Reg) **1-4** Zbucium (**1-4**).

zdroaie *sf* [At: ISER / Pl: ? / E: *z-* + ***droaie***] (Îvr) **1-4** Droaie (**1-3, 5**).

zdroanță *sf* vz **zdreanță**

zdrob^1 *sm* [At: MARIAN, O. II, 278 / S și: *sd~* / Pl: *~i* / E: *z-* + ***drob***] (Orn; reg) Dropioi (*Otis tarda*).

zdrob^2, ~oabă *snf* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 24^r/5 / V: (reg) ***zdrăb, zdrub, zdomb, zrob*** / S și: *sd~* / Pl: *~uri* sn, (îrg) *~i* sm, *~oabe* sf / E: pvb ***zdrobi***] **1** (Îvp) Bucată dintr-un întreg. **2-3** (Pop; îlv) **A (se) face** (sau **a cădea**) **~** A se zdrobi (**22-23**). **4** (Reg) Strop. **5** (Buc) Parchet forestier tăiat, exploatat în întregime. **6** (Reg) Oboseală. **7** (Reg) Zbucium (**1**). **8** (Reg) Răceală.

zdrobalău *sn* [At: COMAN GL. / Pl: ? / E: ***zdrob^2*** + *-alău*] (Reg) Meliță (**1**).

zdrobeală *sf* [At: DL / S și: *sd~* / Pl: *~eli* / E: **zdrobi + *-eală***] **1** (Pop) Zdrobire **(1)**. **2** (Reg) Rană (gravă). **3** (Reg) Oboseală (mare).

zdrobi [At: PSALT. HUR. 39ᵛ/10 / V: (înv) ***zdrubi, zrobi*** / S și: *sd~* / Pzi: *~besc* / E: vsl **здробити (<съдробити)**] **1-2** *vtr* (C. i. mai ales obiecte) A (se) preface (cu violență) în bucăți (foarte) mici (prin lovire, ciocnire, presare puternică) distrugând(u-se), dărâmând(u-se), împrăștiind(u-se) etc. Si: *a (se) fărâmița* **(1-2)**, *a (se) sfărâma* **(1)**, (rar) *a (se) sparge, a (se) strivi* **(1)**, (pop) *a (se) fărâma* **(1-2)**, *a zdruci* **(1)**, *a (se) zdrumica* **(1)**, *a zobi* **(3)**, (îrg) *a (se) risipi*, (reg) *a (se) mleci³, a (se) sfărâmiți, a (se) sfărmuri, a (se) sfărmica, a zdrobica* **(1-2)**, *a se zdroboli* **(2)**, *a se zdruhăi* **(6)**, a se *zbâncoti* **(2)**, *a (se) distruge* **(1-2)**, *a (se) dărâma* **(2-3)**, *a (se) împrăștia, a mărunți, a mărunțeli, a mărunțișa, a pisa* **(1)**, *a pisălogi* **(1)**, *a pisăza, a pisăgi* **(1)**, *a smicura*. **3** *vt* (Îvp; c. i. lacăte, încuietori etc.) A sparge. **4** *vt* (Înv; îe) **A ~ lanțurile** A elibera (din robie, din starea de aservire etc.). **5** *vt* (Reg; spc; c. i. lemne tăiate) A sparge. **6** *vt* (Reg; c. i. știuleți de porumb) A curăța de boabe Si: (reg) *a zdrumica* **(2)**, *a zobi* **(4)**. **7** *vt* (Reg; spc; c. i. semințe, fructe, alimente etc. cu înveliș tare) A sparge. **8** *vr* (D. ploaie sau, mai ales, d. picăturile de ploaie) A se împrăștia și a se desface în cantități mici prin cădere, prin scurgere etc. pe un corp sau pe o suprafață tare, producând un zgomot specific. **9** *vr* (D. valuri de apă) A se desface și a se împrăștia în stropi prin izbire de țărm, de stânci etc., producând un zgomot specific Si: *a se sfărâma, a se sparge*. **10** *vt* (C. i. legume, fructe, frunze, semințe etc.) A desface în bucăți prin apăsare sau prin lovire (puternică), modificând forma și consistența și transformând într-o pastă (moale), într-un lichid Si: *a bate* **(1)**, *a lovi, a sparge, a strivi* **(1)**, *a terciui*, (pop) *a stropși* **(1)**, *a zdruci* **(2)**, (reg) *a fleciui, a meci⁴, a pistosi, a storcoși, a toropi², a toroști, a zdroboli* **(3)**, *a zemoși* **(2)**, *a zdrumica* **(3)**. **11** *vt* (C. i. unele alimente) A face să devină o pastă omogenă, un lichid sau un amestec omogen Si: (reg) *a se zăgălui* **(2)**, *a zărmădi* **(2)**. **12** *vt* (Reg; fig; c. i. limbi vorbite) A stâlci. **13** *vt* (Înv; c. i. abcese, furuncule, bășici etc.) A stoarce. **14** *vt* (C. i. obiecte, construcții sau părți ale acestora, așezări umane etc.) A face să dispară prin violență de pe suprafața pământului Si: *a distruge* **(1)**, *a nimici* **(1)**, *a prăpădi* **(1)**, *a rade, a sfărâma* **(1)**, *a zvânta* **(5)**, (rar) *a sparge*, (pop) *a potopi, a zdrumica* **(4)**. **15** *vt* (Fig; c. i. stări, sentimente etc.) A face să nu mai existe (sau să nu se mai producă, să nu se mai manifeste etc.) Si: *a desființa* **(1)**, *a destrăma* **(5)**, *a împrăștia, a pierde, a pieri, a prăpădi* **(1)**, *a risipi, a sfărâma, a spulbera*, (îvp) *a răpune*, (pop) *a fărâma* **(3)**, *a isprăvi*, (grî) *a afanisi* **(1)**, *a zdrumica* **(5)**. **16** *vt* (C. i. ființe, mai ales oameni sau părți ale corpului lor) A lovi (foarte) puternic, provocând distrugerea țesuturilor, traumatisme etc. Si: (reg) *a zdrumica* **(6)**, *a zdreli* **(2)**, *a zobi* **(5)** *a zdrumica* **(6)**, (rar) *a zgudui* **(15)**, *a zdruncina* **(15)**. **17** *vt* (C. i. ființe, mai ales oameni sau părți ale corpului lor) A deforma prin apăsare, prin strângere etc. (foarte) puternică, transformând într-o masă informă sau provocând modificarea ori încetarea funcțiilor (vitale) Si: *a sfărâma, a strivi, a turti* **(1)**, (rar) *a stâlci* **(1)**, *a zdreli* **(1)**, (îvp) *a zdruncina* **(4)**, (pop) *a stropși* **(1)**, *a zdruci* **(4)**, *a zdrumica* **(7)**, *a zobi* **(6)**, (îrg) *a răzbi* **(1)**, *a zdruci* **(4)**, *a struji* **(1)**, (reg) *a pistosi*, (rar) *a zgudui* **(16)**, *a zdruncina* **(16)**. **18** *vt* (Fig; c. i. persoane sau inima, sufletul lor) A produce o durere sufletească copleșitoare. **19** *vt* (C. i. ființe, mai ales oameni) A omorî prin mijloace violente, strivind, mutilând etc. Si: (pop) *a zdrumica* **(8)**. **20** *vr* (D. oameni) A muri¹ din cauza unor traumatisme grave. **21** *vr* (Îvp; d. oameni) A se sfărâma. **22-23** *vtr* (Fig; d. ființe, mai ales d. oameni) A (se) obosi peste măsură (din cauza eforturilor fizice, a consumului nervos etc.) Si: *a (se) epuiza* **(8-9)**, *a (se) extenua* **(1-2)**, *a istovi, a seca²* **(1)**, *a secătui* **(1)**, *a se sfârși, a slei², a stoarce, a suge, a vlăgui*, (îrg) *a trudi* **(1)**, (înv) *a zămorî* **(1)**, (reg) *a dehobi* **(1-2)**, *a stoci, a tâhobi* **(1)**. **24** *vt* (C. i. armate, grupări de oameni înarmați, comandanți de armate, state etc. în conflict armat) A suferi o înfrângere categorică în urma unei acțiuni energice a adversarului, soldate cu mari pierderi Si: *a bate* **(141)**, *a birui* **(1)**, *a învinge, a înfrânge, a nimici* **(1)**, *a potopi, a prăpădi* **(1)**, (pop) *a zdrumica* **(9)**, (îrg) *a stropși*. **25** *vt* (Fig; c. i. oameni) A face să nu mai acționeze din inițiativă proprie, în urma unor represalii, a unor constrângeri etc. **26** *vt* (Fig; c. i. oameni) A distruge din punct de vedere social, profesional etc. (aducându-l în stare de totală supunere).

zdrobica *vtr* [At: STERESCU, N. 1165 / S și: *sd~* / Pzi: ? / E: ctm **zdrobi** și ***dumica***] (Reg) **1-3** A zdrobi **(1-3)**.

zdrobiciune *sf* [At: PSALT. 225 / Pl: *~ni* / E: **zdrobi + *-iciune***] (Înv) Remușcare.

zdrobință *sf* vz **zgrăbunță**

zdrobire *sf* [At: HELIADE, O. II, 358 / Pl: *~ri* / E: ***zdrobi***] **1** Prefacere (violentă) a unui obiect în bucăți, în părți (foarte) mici, distrugându-se, dărâmându-se, împrăștiindu-se etc. Si: *fărâmițare* **(1)**, *sfărâmare* **(1)**, *sfărâmat¹* **(1)**, (rar) *strivire* **(1)**, (pop) *fărâmare* **(1)**, *spargere, zdrobeală* **(1)**, *zdrumicare* **(1)**, (îrg) *zdrobitură* **(1)**, (Olt) *zobire* **(2)**, *zdrobit¹* **(1)**, *împrăștiere, mărunțire, mărunțișare, pisare, pisat¹*. **2** (Înv) Stâlcire. **3** Dispariție violentă de pe suprafața pământului Si: *distrugere* **(4)**, (fig) *dărâmare* **(2)**, *nimicire* **(1)**, *prăpădire* **(1)**, *radere, sfărâmare* **(1)**, (rar) *spargere*, (rar) *zvântare* **(3)**, (pop) *zdrumicare* **(3)**, (înv) *potopire*. **4** Lovire puternică a unui om, a unei ființe sau a unei părți a corpului acestora, care provoacă distrugerea țesuturilor, traumatisme etc. Si: (îvr) *zdrucire* **(1)**. **5** Deformare a unui om, a unei ființe sau a unei părți a corpului acestora făcând-o să capete o formă plată și provocându-i modificarea sau încetarea funcțiilor (vitale) Si: *sfărâmare, stâlcire* **(1)**, *strivire*, (înv) *stropșire* **(1)**, (reg) *strujire* **(1)**, (îvr) *zdrucire* **(2)**, *zdrobit¹* **(2)**. **6** (Fig) Durere sufletească. **7** (Înv) Pocăință **(1)**. **8** (Înv) Remușcare. **9** (Îvr) Omorâre a unor ființe prin mijloace violente. **10** (Rar; fig) Extenuare **(1)**. **11** (Îvr; fig) Sfărâmare. **12** Învingere categorică, prin acțiuni energice ale unei armate, a unei grupări de oameni înarmați, a unor comandanți de armate sau a unor state aflate în conflict armat Si: *biruire* **(2)**, *distrugere* **(1)**, *învingere, înfrângere, nimicire* **(1)**, *prăpădire* **(1)**, (pop) *zdrumicare, zdruncinare* **(7)**. **13** (Fig) Împiedicare a realizării unei acțiuni prin represalii, constrângeri etc. **14** Distrugere din punct de vedere social, profesional (și aducere într-o stare de totală supunere, ascultare).

zdrobit¹ *sn* [At: ECONOMIA, 167/10 / Pl: *~uri* / E: ***zdrobi***] **1-2** (Rar) Zdrobire **(1, 5)**. **3** (Reg) Guturai¹.

zdrobit², ~ă *a* [At: CORESI, TETR. 25 / S și: *sd~* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zdrobi***] **1** (Mai ales d. obiecte) Care a fost prefăcut sau distrus (cu violență) în bucăți, (foarte) mici, (prin lovire, ciocnire, presare puternică) fiind distrus, dărâmat, împrăștiat etc. Si: *frânt* **(5)**, *distrus* **(4)**, *dărâmat²* **(2)**, *împrăștiat, fărâmițat², risipit², sfărâmat²* **(1)**, *spart², strivit* **(1)**, (pop) *fărâmat²* **(1)**, *zdrumicat* **(1)**, (reg) *mlecit, zdrobolit²* **(1)**, *zdrucit* **(1)**, *zobit* **(2)**. **2** (Rar; d. ploaie, mai ales despre picăturile ei, sau d. valuri) Spart². **3** (D. legume, fructe, frunze, semințe, alimente etc.) Care este desfăcut în bucăți prin apăsare sau prin lovire (puternică), modificându-și forma și consistența și transformându-se într-o pastă (moale), într-un lichid Si: *bătut²* **(1)**, *lovit, spart², strivit* **(1)**, *terciuit, zemuit* **(2)**, (înv) *stropșit* **(1)**, (reg) *fleciuit, mecit, pistosit², storcoșit, toropit², zărmădit* **(2)**, *zărmădăluit* **(2)**, *zdrobolit²* **(2)**, *zemoșit* **(1)**. **4** (D. obiecte, construcții sau părți ale acestora, așezări umane etc.) Care a dispărut violent de pe suprafața pământului Si: *distrus* **(1)**, *nimicit* **(1)**, *prăpădit* **(1)**, *sfărâmat²* **(1)**, *spart², stricat* **(1)**, (rar) *zdrumicat* **(2)**, (pop) *potopit*. **5** (Rar; d. obiecte de îmbrăcăminte) Sfâșiat. **6** (D. ființe, mai ales d. oameni sau părți ale corpului lor) Care este lovit puternic, având țesuturi distruse sau traumatisme. **7** (D. ființe, mai ales d. oameni sau părți ale corpului lor) Care este deformat prin apăsare, prin strângere etc. (foarte) puternică și transformat într-o masă informă, cu modificarea sau încetarea funcțiilor (vitale) Si: *sfărâmat², strivit, turtit* **(1)**, (rar) *stâlcit* **(1)**, *zdrelit²***(1)**, (înv) *stropșit* **(1)**, *zdrumicat* **(2)**, (reg) *pistosit², stocit* **(1)**. **8** (Fig; d. oameni și facultățile lor psihice) Care este copleșit de (o mare) durere Si: *zdruncinat²* **(4)**, *zguduit²* **(5)**. **9** (D. ființe) Care a obosit peste măsură (din cauza eforturilor fizice, a consumului nervos etc.) Si: *epuizat* **(4)**, *extenuat* **(1)**, *frânt* **(20)**, *istovit, prăpădit, rupt², secat²* **(1)**, *secătuit²* **(1)**, *sfârșit², sleit², stors², trudit* **(1)**, *vlăguit*, (înv) *stătut, zămorât* **(4)**, (reg) *batojit* **(1)**, *dehobit²* **(2)**, *stocit, tâhobit, zdrobolit²* **(3)**. **10** (Înv) Pocăit **(1)**. **11** (D. armate, grupări de oameni înarmați, comandanți de armate, state etc. în conflict armat) Care suferă o înfrângere categorică, soldată cu mari pierderi în urma unei acțiuni energice din partea adversarului Si: *biruit* **(2)**, *distrus* **(4)**, *învins, înfrânt, nimicit* **(1)**, *potopit*, (înv) *stropșit*. **12** (Rar; fig) Dezarmat² **(3)**.

zdrobitor, ~oare [At: PONTBRIANT, D. / S și: *sd~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***zdrobi*** + *-tor*] **1** *a* Care preface (sau distruge, dărâmă, împrăștie etc.) în bucăți, în părți (foarte) mici (prin lovire, ciocnire, presare puternică) Si: *sfărâmător* **(1)**, *spărgător* **(1)**, *strivitor* **(1)**. (pop) *fărâmător* **(1)**. **2** *sm* (Reg) Persoană care zdrobește **(1)** piatra de pavat. **3** *sf* Mașină (manuală) folosită pentru mărunțirea sau separarea (prin strivire, rupere, smulgere etc.) unor produse, folosită în industria textilă, în industria alimentară și în agricultură Si: *ferânător* **(3-4)** (Olt) *zobitoare*. **4** (Reg) Loc în care se bate porumbul pentru a separa boabele de știuleți. **5** *sn* (Reg) Piuliță **(1)**. **6** *sf* (Reg) Mașină manuală utilizată la zdrobirea strugurilor Si: *zdrobșer*, (reg) *zdutătoare, droms, mustuitor*. **7** *sn* (Trs) Meliță **(1)**. **8** *sn* (Reg) Instrument din lemn sau clește metalic pentru spart alune. **9** *a* Care face să dispară prin violență de pe suprafața pământului Si: *distrugător* **(1)**, *nimicitor*, (rar) *sfărâmător* **(1)**. **10** *a* Care lovește (foarte) puternic, provocând distrugerea țesuturilor, traumatisme etc. **11** *a* Care deformează prin apăsare, prin strângere etc. (foarte) puternică, transformând într-o masă informă sau provocând modificarea ori încetarea funcțiilor (vitale) Si: *strivitor*. **12** *a* (Fig) Care produce o durere sufletească copleșitoare. **13** *a* (Fig) Care obosește peste măsură (din cauza eforturilor fizice, a consumului nervos etc.) Si: *epuizant, extenuant, istovitor, storcător*, (înv) *secător*, (rar) *stocit*. **14** *a* (Fig) Care depășește (cu mult) în măsură, în număr, în forță, în profunzime Si: *copleșitor* **(1)**, *covârșitor* **(1)**. **15** *a* (Fig) Care înlătură orice îndoială Si: *indiscutabil, incontestabil, indubitabil*. **16** *a* (Fig) Care face să nu mai acționeze din inițiativă proprie, în urma unor represalii, a unor constrângeri etc. **17** *a* (Fig) Care aduce în stare de totală supunere.

zdrobitură *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 21r/29 / V: (înv) ***zdrub~*** / S și: *sd~* / Pl: *~ri*, (înv) *~re* / E: ***zdrobi*** + *-itură*] **1** (Îvp) Zdrobire **(1)**. **2** (Ccr) Sfărâmătură **(1)**. **3** (Reg; lpl) Caș sfărâmicios care se scoate din zer. **4** (Reg) Mâncare pregătită din caș sfărâmat amestecat în jintuit. **5** (Îvr) Zdrobire **(3)**. **6** (Îvr) Rană produsă prin zdrobire **(16)**. **7** (Înv) Pocăință **(1)**.

zdroboleală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***zdroboli*** + *-eală*] (Reg) **1** (Îe) **A lua la** (sau **a-i trage o**) **~** A întoarce cu furca paiele treierate de cai, pentru a le scutura de boabe. **2** (Îae) A întoarce cu lopata stratul de grâu rămas după treierat (pentru a scutura și spicele rămase netreierate). **3** (Îae) A grăbi **(1)**. **4** (Îae) A certa **(1)**. **5** (Îae) A cicăli **(1)**.

zdroboli *vtr* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *zdrobol* și *~lesc* / E: ***zdrob²*** + *-oli*] (Reg) **1-3** A (se) zdrobi **(1-2, 10)**.

zdrobolit¹ *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***zdroboli***] (Reg; îe) **1-5** **A lua la ~** Zdroboleală **(1-5)**.

zdrobolit², ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zdroboli***] (Reg; mai ales d. obiecte) **1-3** Zdrobit² **(1, 3, 9)**

zdroboneață *sf* vz ***zdrobonete***

zdrobonet *sn* vz ***zdrobonete***

zdrobonete *sm* [At: SCRIBAN, D. / V: ***zdrobonet*** (Pl: *zdroboneci*), ***~eață*** *sf*, ***zdrobonet*** / Pl: *~eți* / E: ***zdrob²***] (Reg) **1** Cocoloș **(2)**. **2** Firimitură **(2)** (de pâine, de mămăligă etc.). **3** Smoc de lână rămas de la dărăcit. **4** Puzderie. **5** Picătură **(1)**.

zdrobonet *sm* vz ***zdrobonete***

zdrobonțos, ~oasă *a* vz ***zdrobunțos***

zdrobșer *sn* [At: MAT. DIALECT. I, 272 / Pl: *~e* / E: ***zdrobși*** + *-ar*] (Reg) Zdrobitoare **(6)**.

zdrobși *v* vz ***stropși***

zdrobui *vt* [At: LEXIC REG. 112 / Pzi: *~esc* / E: ***zdrob²*** + *-ui*] (Reg; c. i. copaci) A tăia complet de pe un parchet forestier.

zdrobulete *s* [At: GL. OLT. / Pl: ? / E: ***zdrob²*** + *-ulete*] (Reg) Cocoloș **(2)**.

zdrobunțos, ~oasă *a* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***~bon~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ctm ***zdrobit*** și ***grăunțos***] (Reg) **1-3** Zgrunțuros **(1-3)**.

zdrobură *sf* [At: GR. BĂN. / Pl: *~ri* / E: ***zdroburi***] (Reg) **1-2** Firimitură **(1-2)**.

zdroburos, ~oasă *a* [At: NOVACOVICIU, C. B. II, 8 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zdrobură*** + *-os*] (Reg) Sfărâmicios.

zdrocși *v* vz ***stropși***

zdroh *sn* vz ***stroh***

zdromș *sn* [At: LEXIC REG. II, 104 / Pl: ? / E: pvb ***zdromși***] (Reg) Zdrobitoare **(6)**.

zdromși *v* vz ***stropși***

zdron *sn* vz ***stroh***

zdronc *i* [At: CARAGIALE, O. I, 133 / V: ***~a, ~ng*** / E: fo] (Are) Cuvânt care imită zgomotul produs de izbirea, ciocnirea sau căderea unor obiecte de lemn, de metal etc.

zdronca *i* vz ***zdronc***

zdroncăi *v* vz ***zdroncăni***

zdroncăială *sf* vz ***zdroncăneală***

zdroncăit *sn* vz ***zdroncănit***

zdroncăitură *sf* vz ***zdroncănitură***

zdroncăneală *sf* [At: UDRESCU, GL. / V: ***~ăială*** / Pl: *~eli* / E: ***zdroncăni*** + *-eală*] (Mun) Zdroncănitură.

zdroncăni [At: LB / V: (reg) ***zdroncăi, ~coni, zdrucăi*** / S și: *sd~* / Pzi: 3 *zdroncăne* / E: ***zdronc*** + *-ăni*] **1** *vi* (D. vehicule) A face un zgomot asemănător unor obiecte de metal care se izbesc, se ciocnesc (din cauza zdruncinăturilor). **2** *vt* (Reg) A zgudui **(1)**.

zdroncănit *sn* [At: T. POPOVICI, SE. 19 / V: (reg) ***zdroncăit*** / S și: *sd~* / Pl: ? / E: ***zdroncăni***] **1** (Ccr) Zdroncănitură. **2** (Trs) Zdruncinare **(1)**.

zdroncănitură *sf* [At: T. POPOVICI, S. 359 / V: (reg) ***zdroncăitură*** / Pl: *~ri* / E: ***zdroncăni*** + *-itură*] Zgomot produs prin lovirea sau ciocnirea unor obiecte, mai ales de metal (la zdruncinături) Si: *zdroncănit* **(1)**, (reg) *zdroncăneală*.

zdroncin *sn* vz ***zdruncin***

zdronconi *v* vz ***zdroncăni***

zdrong *i* vz ***zdronc***

zdronț *sn* [At: ALR I, 1813/138 / Pl: *~uri* / E: ns cf *grunz*] (Reg) **1** Bulgăre (de sare). **2** Cartilaj.

zdropcăni *v* vz ***zdrăngăni***

zdropși *v* vz ***stropși***

zdropșitoare *sf* vz ***stropșitoare***

zdropul *sa* [At: GL. OLT. / Pl: ? / E: nct] (Reg) Joc de copii nedefinit mai îndeaproape.

zdroși *v* vz ***zdruci***

zdroșitoare *sf* vz ***stropșitoare***

zdroșni *vi* [At: H X, 357 / Pzi: 3 *~nește* / E: nct] (Reg; d. cai) A necheza **(1)**.

zdrub *sn* vz ***zdrob²***

zdrubi *v* vz ***zdrobi***

zdrubitură *sf* vz ***zdrobitură***

zdrucăi¹ *v* vz ***zdroncăni***

zdrucăi² *v* vz ***zdruhăi***

zdruci *vt* [At: TDRG / V: ***zdruși, zdroși*** / S și: *sd~* / Pzi: *~ucesc* / E: ns cf *zdrobși*] (Pop) **1-4** A zdrobi **(1, 10, 16-17)**

zdrucina *v* vz ***zdruncina***

zdrucire *sf* [At: FM (1844) 333²/33 / Pl: *~ri* / E: ***zdruci***] (Îvr) **1-2** Zdrobire **(4-5)**.

zdrucit, ~ă *a* [At: NOVACOVICIU, C. B. I, 23 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zdruci***] (Reg) Zdrobit² **(1)**.

zdrugăli *vt* [At: COMAN, GL. / S și: *sd~* / Pzi: *~lesc* / E: nct] (Reg) A freca între degete.

zdruhăi [At: LB / V: ***~ucăi*** / S și: *sd~* / Pzi: *~esc* / E: nct] (Reg) **1-2** *vtr* A (se) zgudui **(1-2)**. **3** *vi* A sălta. **4** *vi* A țopăi. **5** *vt* (C. i. cereale) A vântura. **6** *vt* (C. i. mai ales obiecte) A zdrobi **(1)**.

zdruhăios, ~oasă *a* [At: LEXIC REG. II, 65 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zdruhăi*** + *-os*] (Reg; d. oameni) **1** Năvalnic **(1)**. **2** Repezit.

zdruhăire *sf* [At: LB / S și: *sd~* / Pl: *~ri* / E: ***zdruhăi***] (Trs) Zguduitură **(1)**.

zdruhăit, ~ă [At: DRAGOMIR, O. M. 22 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zdruhăi***] (Reg) **1** *a* (D. pas, mers) Săltat² **(1)**. **2** *a* (D. dans, muzică) Cu ritm vioi. **3** *sf* (Mai ales art.) Dans popular românesc cu mișcare vioaie. **4** *sf* Melodie după care se execută zdruhăita **(3)**.

zdruhăitură *sf* [At: LB / S și: *sd~* / Pl: *~ri* / E: ***zdruhăi*** + *-ătură*] (Înv) Zguduitură (**1**).

zdruholț *sn* [At: A II, 12 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Sucitor (**1**).

zdruină *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ne* / E: ns cf *zdrahoană*] (Reg) Femeie voinică.

zdruița *vr* [At: ALR I, 1704/80 / Pzi: *zdruiț, zdruiț* / E: nct] (Reg) A se balansa (**4**) cu leagănul.

zdrumeca *v* vz ***zdrumica***

zdrumecătură *sf* vz ***zdrumicătură***

zdrumica *vt* [At: BIBLIA (1688), 260[1]/8 / V: (reg) ***~meca*** / S și: *sd~* / Pzi: *zdrumic* / E: ctm ***zdrobi*** și ***dumica***] **1-9** (Pop; c. i. mai ales obiecte) A zdrobi (**1, 6, 10, 14, 15-17, 19, 24**).

zdrumicar *sn* [At: LB / Pl: *~e* / E: ***zdrumica***] (Îrg) Zdrumicătură.

zdrumicare *sf* [At: DDRF / S și: *sd~* / Pl: *~cări* / E: ***zdrumicări***] (Pop) **1-4** Zdrobire (**1-3, 12**).

zdrumicat, ~ă *a* [At: ECONOMIA, 76/10 / S și: *sd~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***zdrumica***] (Pop) **1** Zdrobit[2] (**1, 7**).

zdrumicătură *sf* [At: ECONOMIA, 196/18 / V: (reg) ***~mec~*** / Pl: *~uri*, (reg) *~re* / E: ***zdrumica*** + *-ătură*] (Pop) Bucată mică (de pâine) Si: (îrg) *zdrumicar*.

zdrumicos *a* [At: ALR SN IV, 1103/36 / Pl: *~oși* / E: ***zdrumica*** + *-os*] (Reg; d. cartofi) **1-2** Făinos (**4-5**).

zdruncen *sn* vz ***zdruncin***

zdruncenător, ~oare *a* vz ***zdruncinător***

zdrunci *v* vz ***zdruncina***

zdruncin *sn* [At: CIHAC, II, 375 / V: ***~ncen*** (Pl: *zdruncenuri* și *zdruncene*), (îrg) ***str~***, (reg) ***zdrân~, zdron~***, (îvr) ***strâncen, strânciun, strunciur*** / S și: *sdruncin* / Pl: *~uri* / E: drr ***zdruncina***] **1** (Pop) Zguduitură (**1**). **2** (Pop; fig) Zdruncinare (**2**). **3-4** (Pex) Durere (**1, 5**). **5** (Reg; îf *zdroncin*) Băț subțire, la un capăt, cu o rotiță de lemn cu găurele, cu care se bate laptele prins sau smântâna din putinei, ca să se aleagă untul.

zdruncina [At: CANTEMIR, I. I. II, 232 / V: (înv) ***strân~, strânciuna, strâncena, strânciuna, strunci, st~*** (Pzi: *struncin, struncinez*), ***struciuna, strunciura***, (reg) ***zdruncini*** (Pzi: *zdruncinesc*), ***zdrunci, zdrunciuna, zdruc~, zdrânc~, strânc~, struncena*** / S și: *sd~* / Pzi: *zdruncin* și (îrg) *~nez* / E: nct] **1-2** *vtr* A (se) zgudui (**1-2**). **3-4** *vtr* (Rar; fig) A (se) zbuciuma (**1-2**). **5** *vi* (Îvr) A zăngăni (**1**). **6** *vt* (Înv; c. i. oameni, armate) A risipi. **7-8** *vtr* (C. i. construcții, obiecte) A (se) zgudui (**7-8**). **9-10** *vtr* (Rar) A (se) cutremura (**1-2**). **11-12** *vtr* (Fig) A (se) zgudui (**11-12**). **13** *vt* (Pex) A zgudui (**13**). **14** *vt* (Fig) A zgudui (**14**). **15-16** *vt* (Rar; c. i. ființe; mai ales oameni sau părți ale corpului lor) A zdrobi (**16-17**).

zdruncinare *sf* [At: BIBLIA (1688), 4[1]/7 / V: ***str~***, (îvr) ***strânciun~*** / S și: *sd~* / Pl: *~nări* / E: ***zdruncina***] **1** Zguduitură (**1**). **2** (Fig) Pierdere a trăiniciei, a forței etc. Si: *slăbire, șubrezire* (**1**), *zguduitură* (**2**), (pop) *zdruncin* (**2**). **3** (Rar; pex) Prejudiciere. **4** (Rar; pex) Pagubă. **5** (Rar) Zbucium (**1**). **6** (Pex) Durere (**1**). **7** (Îvr; îf *struncinare*) Zdrobire (**12**).

zdruncinat[1] *sn* [At: DDRF / Pl: ? / E: ***zdruncina***] (Rar) Zguduitură (**1**).

zdruncinat[2]***, ~ă*** *a* [At: CORESI, EV. 468 / V: ***zdruncit***, (îvr) ***str~, struncit***, (reg) ***strânciunat***, (îvr) ***strâncenat*** / S și: *sd~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***zdruncina***] **1** (D. obiecte, construcții, ființe, arbori etc. sau d. părți ale lor) Zguduit[2] (**1**). **2** (D. obiecte) Care s-a deteriorat în urma unor zguduituri, a unor lovituri puternice etc. Si: *zguduit*[2] (**2**) **3** (D. oameni) Care nu mai este hotărât Si: *zguduit*[2] (**3**), *clătinat*[2] (**3**), *șovăitor*. **4** (Îrg; d. ființe, mai ales d. oameni și facultățile lor psihice) Zdrobit[2] (**8**). **5** (D. oameni) Care și-a pierdut trăinicia, forța etc. Si: *clătinat*[2] (**6**), *slăbit, șubrezit, zguduit*[2] (**4**). **6** (Rar; d. oameni) Zbuciumat (**1**). **7** (Rar; d. oameni) Îndurerat.

zdruncinător, ~oare *a* [At: URICARIUL, IV, 189/24 / V: (înv) ***~ncen~, str~*** / S și: *sd~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***zdruncina*** + *-ător*] **1** Zguduitor (**1**). **2** (Pex) Care aduce prejudicii, pagube. **3** (Îvr) Obositor.

zdruncinătură *sf* [At: BIBLIA (1688), 81 1/55 / V: (înv) ***struncen~, str~*** / S: *sd~* / Pl: *~ri* / E: ***zdruncina*** + *-ătură*] **1** Zguduitură (**1**) **2** (Înv; fig) Tulburare a odihnei, a echilibrului. **3** (Îvr) Cicatrice. **4** (Îvr) Rană[1]. **5** (Reg) Boală la om sau la animale nedefinită mai îndeaproape.

zdruncineală *sf* [At: ASACHI, I. 104/20 / V: (înv) ***str~*** / Pl: *~eli* / E: ***zdruncina*** + *-eală*] (Reg) **1** Zguduitură (**1**). **2** (Îrg) Zor[1] (**1**). **3** Amestecare prin frecare (și prin zdrobire) a unor legume, alimente, fructe etc. **4** Treierat[1] (**1**). **5** (Îe) **A lua la ~** A treiera[1] (**1**). **6** (Fig; îae) A cere (cuiva) socoteală. **7** (Fig; pex; îae) A dojeni (**4**). **8-10** (Înv; fig) Zdruncinare (**2-4**). **11** Tulburare.

zdruncini *v* vz ***zdruncina***

zdruncit, ~ă *a* vz ***zdruncinat***[2]

zdrunciuna *v* vz ***zdruncina***

zdruși *v* vz ***zdruci***

zdruț[1] *sm* [At: LEXIC REG. II, 18 / Pl: *~i* / E: ***struț***[1]] (Reg) Copil mare și gras.

zdruț[2] *sn* [At: ALR I, 1428/792 / Pl: ? / E: ***struț***[2]] (Reg) Arc (cu săgeată).

zdubuli *vt* [At: MAT. DIALECT. I, 218 / Pzi: *~lesc* / E: ns cf *dubi, jumuli*] (Reg; c. i. păsări) A jumuli.

zdubuș *sn* vz ***astupuș***

zducni [At: CADE / V: (reg) ***~ugni, ~uhni, zdâgni, zdocni, zdohni*** / Pzi: *~nesc* / E: nct] (Reg) **1** *vt* A zgudui (**1**). **2** *vt* (Pex) A izbi cu putere. **3** *vt* (C. i. oameni) A brusca (**1**). **4** *vt* (C. i. oameni) A certa (**1**). **5** *vi* A cădea (**1**). **6** *vi* A ieși din locul unde se află. **7** *vi* A muri[1] (**1**).

zdufos, ~oasă *a* vz ***stufos***[1]

zdugni *v* vz ***zducni***

zduhni *v* vz ***zducni***

zduiț *sn* [At: ALR. 1703/98 / V: (reg) ***zguiț*** (Pl: *zguițuri*) / Pl: ? / E: *z-* + ***duiț***] (Reg) Scrânciob.

zdumpăi *v* vz ***zdupăi***

zdup [At: BARCIANU / S și: *sd~* / Pl: ? / E: fo] **1** *i* (Adesea cu valoare verbală, uneori repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de o cădere precipitată, de o săritură, de o aruncătură cu forța, de pași grei. **2** *sns* (Fam; în legătură cu verbele „a băga", „a intra" etc.) Închisoare. **3** *sn* (Reg) Joc de cărți în care cel care pierde primește pumni în spate.

zdupac *sm* [At: TDRG / Pl: *~aci* / E: *z-* + ***dupac***] (Mol) Pumn.

zdupă *sf* [At: LEXIC REG. 39 / Pl: *~pe* / E: pvb ***zdupăi***] (Reg) **1** (Îlv) **A-i da (o) ~** A zori[2] (**2**). **2** Dans popular executat în ritm foarte vioi. **3** Raită (**1**). **4** Femeie (mai ales fată) voinică și plină de viață.

zdupăi *vi* [At: RESMERIȚĂ, D. / V: ***~pui, zdumpăi, zdopăi*** / S și: *sd~* / Pzi: *~esc* / E: ***zdup*** + *-ăi*] (Pop) **1** (D. oameni sau d. picioarele lor în mers) A tropăi. **2** (D. oameni) A dansa bătând pământul cu picioarele și producând un zgomot caracteristic. **3** (D. oameni sau d. pumnii lor) A lovi cu putere, repetat (și repede), producând un zgomot caracteristic. **4** (D. oameni, obiecte etc.) A produce un sunet caracteristic prin cădere, lovire etc.

zdupăială *sf* [At: DL / P: *~pă-ia~* / Pl: *~ieli* / E: ***zdupăi*** + *-eală*] (Reg) **1** Tropăitură. **2** Bătaie cu pumnii Si: *zdupăit*[1] (**2**), *zdupitură* (**2**).

zdupăit[1] *sn* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~uri* / E: ***zdupăi***] (Pop) **1-2** Zdupăială (**1-2**).

zdupăit[2]***, ~ă*** *a* [At: SĂM. II, 567 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zdupăi***] (D. dansuri populare) Care se execută bătând pământul cu picioarele și producând un zgomot caracteristic.

zdupăitură *sf* [At: CĂLINESCU, O. I, 59 / Pl: *~ri* / E: ***zdupăi*** + *-itură*] (Pop) **1-2** Zdupăială (**1-2**). **3** (Ccr) Zgomot produs de mersul greoi, apăsat și într-un ritm alert (sau de o săritură, de o lovitură etc.).

zdupăni *vi* [At: GL. OLT. / V: ***zdop~*** / Pzi: *~nesc* / E: ***zdup*** + *-ăni*] (Reg) A tropăi.

zdupănitură *sf* [At: DLR / Pl: *~ri* / E: ***zdupăni*** + *-itură*] (Reg) Tropăitură.

zdupeș, ~ă *a* [At: DLR / Pl: *~i, ~e* / E: ***zdupă*** + *-eș*] (Reg; d. persoane) **1-2** Burlac[1] (**1, 3**).

zdupiță *sf* [At: LEXIC REG. 39 / Pl: *~țe* / E: ***zdupă*** + *-iță*] (Reg; hip) **1-2** Zdupă (**4**) (mică).

zdupui *v* vz ***zdupăi***

zdupuș *sn* vz ***astupuș***

zdurluș *sn* [At: TEAHA, C. N. 282 / Pl: *~uri* / E: ns cf *derdeluș*] (Reg) Loc unde se dau copiii pe gheață Si: *derdeluș*[1].

zdvori *vi* [At: CANTEMIR, I. I. I. 136 / Pzi: *~resc* / E: *z-* + ***dvori***] (Înv) A sluji la curtea unui domnitor sau a unui boier Si: (înv) *dvori, dvorbi* (**1**).

zea *sf* vz ***za***[2]

zeabră sf vz *zabră*
zeabre sf vz *zabră*
zeadă sf vz *zadă*
zeafet sn vz *zaiafet*

zeamă *sf* [At: NEAGOE, ÎNV. 113/22 / V: (îvp) ***zamă*** / Pl: *zemuri* și *zemi* / E: ml ***zema***] **1** Parte lichidă a unor preparate culinare. **2** Apă în care s-au fiert zarzavaturile, carnea, pastele făinoase etc. **3** (Îvp; pex; adesea urmat de deteminări care indică felul) Mâncare cu zeamă (**2**) (precum supa, ciorba) sau cu sos mult și subțire Si: (reg) *zemărie* (**1**), *zemoaică*. **4** (Pfm; îs) ~ *lungă* (sau *de vorbe*) Flecăreală. **5** (Pex; îas) Flecar (**1**). **6** (Reg; îas) Poșircă. **7** (Îla) **Tot de-o ~** La fel. **8** (Îs) ~ *de vorbe* Vorbe goale. **9** (Pfm; îs) ~ *de prune* Țuică[1] (**1**) (de calitate inferioară). **10** (Reg; îas) Fleac[1] (**1**). **11** (Reg; îas) Prostănac. **12** (Reg; îs) ~ *de amnar* (sau *de știr, chioară, lungă*) Poșircă. **13** (Pop; îs) ~ *chioară* (sau *lungă*) Supă, ciorbă etc. cu prea multă apă Si: (reg) *zămârceală* (**1**). **14** (Pex) Mâncare de proastă calitate Si: (îrg) *zemurcă* (**1**), (reg) *zămârceală* (**2**). **15** (Pfm; îs) ~ *de struguri* Must (**1**). **16** (Pfm; îas) Vin. **17** (Pop; îe) **A nu fi de nici o ~** (sau **a nu fi nici de ~ma oului** ori **a ouălor, a prunelor**) A nu fi bun de nimic. **18** (Pop; îe) **(A fi) tot de-o zeamă cu ...** (A fi) la fel cu ... **19** (Adesea urmat de determinări care arată felul) Lichid conținut de celulele și țesuturile vegetale (în special de fructe), care poate fi extras prin presare sau stoarcere Si: *suc*[2] (**1**), (reg) *zemărie* (**2**). **20** Infuzie sau băutură preparată din plante, semințe sau din zeamă (**18** de fructe (cu adaos de zahăr). **21** (Șîs ~ *de varză*, ~ *de curechi*, ~ *acră*) Lichid fermentat, cu gust acrișor, în care s-a murat varza Si: (reg) *moare* (**1**). **22** (Reg; d. oameni; îe) **A fi botezat cu ~ de varză** A fi rău din fire. **23** (Înv) Lichid care intră în compoziția celulelor sau a țesuturilor animale. **24** (Înv) Secreție produsă de unele celule, glande sau organe. **25** (Chm; îs) ~ *bordeleză* Suspensie de culoare albastră de sulfat bazic de cupru în apă, întrebuințat ca fungicid. **26** (Reg; îe) **A lăsa** (pe cineva) **în zama lui** A lăsa (pe cineva) în pace. **27** (Reg; îae) A nu-l mai necăji, plictisi etc. **28** (Pop; îe) **A fierbe în zama lui** A se necăji. **29** (Rar; șîs ~ *roșie*) Sânge (**1**). **30** (Rar) Puroi[1] (**1**). **31** (Pop) Lacrimi. **32** (Rar) Tinctură (**1**). **33** (Pex) Lichid. **34** (Îs) *Ou cu ~* Ou fiert puțin, care are albușul încă necoagulat. **35** (Pop; gmț; îs) ~ *de clopot* (sau *de hârleț*) Moarte (**1**). **36** (Pop; îe) **A bea ~ma clopotului** A muri[1] (**1**). **37** (Pop; îe) **~ de franci** Bănet (**1**). **38** (Urmat de determinări care precizează felul) Nume dat unor soluții chimice. **39** (Reg; îf *zamă*; îc) **~-de-holeră** Plantă nedefinită mai îndeaproape, care este folosită, în medicina populară, ca leac împotriva holerei. **40-41** (Reg) (Bucată de) carne.

zeamil *sn* [At: LTR[2] / P: *ze-a~* / Pl: ? / E: dc ***Zea****[mais]* **+ *Mil****(upa)*] Produs alimentar dietetic, ușor asimilabil de organism, obținut prin tratarea chimică a amidonului din porumb cu hidroxid de sodiu.

zeară sf vz *zară[1]*
zearvă sf vz *zarvă*
zeastră sf vz *zestre*
zeat smi vz *zet*
zeaveră sf vz *zaveră*
zebală sf vz *zăbală*
zeban sf vz *zăbun[1]*
zebec sm vz *zeibeg*
zeberală sf vz *zebereală*

zebereală *sf* [At: (a. 1643) IORGA, D. B. I, 102 / V: ***~rală***, ***zăb~*** / Pl: *~eli* / E: ***zeberi*** + *-eală*] (Înv; în legătură cu verbul „a face") Sechestru (**1**).

zeberi *vt* [At: (a. 1658) IORGA, S. D. XXI, 103 / Pzi: *~resc* / E: ***zăbor***] (Jur; înv) **1-2** A sechestra (**1-2**).

zebon sn vz *zăbun[1]*
zebovi v vz *zăbovi*

zebrare *sf* [At: TEODOREANU, M. U. 191 / Pl: *~rări* / E: ***zebră***] (Rar) Dungă (**1**).

zebrat, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~ați, ~e* / E: ***zebră*** + *-at*, cf fr *zébré*] **1** Cu dungi ca ale zebrei (**1**). **2** (Pex) Dungat (**1**). **3** (Pan) Care are marcaj cu benzi albe paralele, specific pasajului.

zebră *sf* [At: IST. NAT. 15 / V: (înv) ***~ru*** *sm*, (îvr) ***țebră*** / Pl: *~re* / E: fr ***zèbre***] **1** Mamifer sălbatic din Africa, foarte rapid, care are corpul acoperit cu păr alb sau cafeniu și vărgat cu dungi negre sau brune înrudit cu calul (*Equus zebra*). **2** Animal care face parte dintre zebre (**1**). **3** (Fig) Loc marcat cu benzi albe paralele pentru traversarea străzii de către pietoni Si: *pasaj*.

zebre sf vz *zabră*
zebrea[1] sf vz *zăbrea[1]*
zebrea[2] sf vz *zabră*
zebrelit, ~ă a vz *zăbrelit*
zebrială sf vz *zăbrea*

zebroid *sm* [At: DN[3] / P: *~bro-id* / Pl: ? / E: ger ***Zebroid***] Animal rezultat din hibridarea dintre cal și zebră.

zebru[1] sm vz *zebră*
zebru[2] sm vz *zebu*

zebu *sms* [At: PONTBRIANT, D. / V: (rar) ***zebru***, (înv) ***țebu*** (Pl: *țebi*) / E: fr ***zébu***] Mamifer rumegător domesticit din familia bovideelor, asemănător cu boul, caracterizat printr-o cocoașă de grăsime în regiunea greabănului, care trăiește în zonele tropicale și subtropicale (*Bos indicus*).

zebzec, ~eacă a vz *zevzec*

zece [At: COD. VOR[2]. 33r/14 / V: (îvr) ***diace***, ***die~*** / Pl: *zeci* și (Îrg) *zeciuri* / E: ml ***decem***] **1** *nc* Numărul care, în numărătoare, are locul între nouă și unsprezece și care se indică prin cifra 10 sau X Si: (înv) *zecime* (**7**). **2** *a* (Înv; pe lângă verbul „a asculta"; îlav) **Cu ~ urechi** Foarte atent. **3** *a* (Îe) **A avea ~ vieți** A scăpa cu viață din situații primejdioase. **4** *nd* (Îlav) **În ~** În zece părți. **5** *nd* (Îal) În multe părți. **6** *nd* (Pop; îe) **A face pe dracul în ~** A depune toate eforturile pentru a izbândi într-o acțiune. **7** *nc* (Reg; îe) **A(-i) da cuiva (cu) ~ înainte** (sau **a-i da cuiva înainte cu ~**) A considera un om inteligent, superior. **8** *nc* (Îae) A întrece cu mult (pe cineva). **9** *nc* (Îs) *Vreo ~* Indică un număr aproximativ. **10** *nc* (Lpl ; adesea prin repetare) Indică un număr (sau o cantitate) mare, nedeterminat(ă). **11-12** *nc* (Îljv) **Cu zecile** (Care este) în cantitate sau în număr (foarte) mare. **13** *snp* (Îvr) Zeciuială (**1**). **14** *nc* (Înv) Zecime (**2**). **15** *na* (Îs) *De ~ ori* De multe ori. **16** *nd* (Îs) *Câte ~* Împărțiți în mulțimi (sau în formații, în grupe etc.) de câte zece (**1**). **17** *no* (Reg) Zecelea. **18** *sm* sau (rar) *sn* Semn grafic care reprezintă numărul zece (**1**) Si: (reg) *zecer* (**1**). **19** *sm* sau (rar) *sn* (Pex) Desen, figură în forma lui zece (**18**) Si: (reg) *zecer* (**2**). **20** *sm* Notă maximă Si: (reg) *zecer* (**3**). **21** *sm* sau (rar) *sn* (Iuz) Bancnotă (sau monedă) a cărei valoare este de zece (**1**) lei Si: *zecer* (**4**). **22** *sm* sau (rar) *sn* (Iuz) Monedă care valora a zecea parte dintr-un leu Si: *zecer* (**17**). **23** *sm* sau (rar) *sn* Carte de joc marcată cu zece (**1**) puncte Si: *decar*[2], *zecer* (**6**), (fam) *zecică*.

zeceametru sn vz *zecemetru*

zecelea, zecea *no, a, sn* [At: CORESI, EV. 11 / V: (îrg) ***zecilea*** / E: ***zece*** + *-lea*] **1-3** (Precedat de art. „al", „a") (Număr) care indică poziția dintre al nouălea și al unsprezecelea element, lucru, piesă etc. dintr-un șir de elemente, lucruri, piese etc. (de același fel) Si: *zece* (**17**).

zecemală sf vz *zecimal*

zecemetru *sn* [At: ASACHI, E. III. 18/15 / V: ***~am~*** / Pl: *~re* / E: ***zece*** + ***metru***] (Înv) Decimetru (**1**).

zecer *sm* [At: PO 240/5 / Pl: *~i* / E: ***zece*** + *-ar*] **1-3** (Reg) Zece (**18-19**, **20**). **4-6** (Înv; mai ales în Trs) Zece (**21-23**). **7** (Îvr) Comandant al unui grup de zece oameni. **8** (Îvr) Zecime (**3**).

zecere sf vz *zăcere*
zeche sf vz *zeghe*
zechelă sf vz *jechilă*
zechi s vz *zeghe*
zechie sf vz *zeghe*
zechilă sf vz *jechilă*
zechioi sn vz *zeghioi*
zechiuță sf vz *zeghiuță*

zecică *sf* vz [At: DL / Pl: ? / E: ***zece*** + *-ică*] (Fam) Zece (**23**).

zecilea no vz *zecelea*

zecimal, ~ă [At: DESEN ARH. 8/8 / V: (îvr) ***zecem~*** / Pl: *~i*, *~e* / E: ***decimal*** (refăcut după zece)] (Mat) **1** *a* Care se bazează pe raporturi ale

numărului zece și ale puterilor lui Si: (rar) *decimal* (1). 2 *a* (Îs) *Număr ~* Număr a cărui parte fracționară este exprimată printr-o fracție zecimală (1). 3 *a* (Îs) *Fracție* (sau, înv, *frângere*) *~ă* Fracție al cărei numitor este egal cu o putere întreagă și pozitivă a numărului zece (1). 4 *a* (Îs) *Logaritm ~* Logaritm al unui număr în sistemul cu baza zece. 5 *a* (Îs) *Sistem ~* Sistem de numerație cu baza zece. 6 *a* (Îas) Sistem de unități de măsură în care multiplii și submultiplii unităților principale au valori egale cu puteri întregi, pozitive sau negative, ale numărului zece. 7 *a* (Îs) *Balanță ~ă* (sau *cântar ~*) Balanță cu brațe inegale care permite echilibrarea greutăților de măsură cu greutăți etalonate de zece ori mai mici. 8 *a* (Îs) *Clasificare ~ă* Sistem de clasificare a cărților în biblioteci după conținut, folosind pentru notare cifre de la 0 la 9 și având la bază împărțirea cunoștințelor umane în zece clase principale, fiecare dintre acestea fiind divizată în alte zece clase etc. 9 *sf* Fiecare dintre cifrele scrise la dreapta virgulei unui număr zecimal. 10 *sf* (Rar) Cantitate infimă, neînsemnată.

zecime *sf* [At: AMFILOHIE, E. 7/15 / V: (înv) ***~ină, zăcină*** / Pl: *~mi* / E: ***zece*** + *-ime*] 1 Număr egal cu a zecea parte dintr-un întreg împărțit în zece (1) părți egale Si: (îvr) *zecer* (1). 2 Fiecare dintre părțile unui întreg împărțit în zece (1) părți egale Si: (înv) *zece* (14). 3 (Spc) Prima cifră din dreapta virgulei la un număr zecimal Si: (îvr) *zecer* (8). 4 (Înv; spc) Zeciuială (1). 5 (Înv, de obicei, urmat de „de ani"; spc) Decadă (5). 6 (Înv) Grup format din zece (1) obiecte, specii etc. de același fel. 7 (Înv) Zece (1). 8 (Precedat de prep „de" și urmat de „ori", intră în componența *na* corespunzător) Zece (15).

zecină *sf* vz ***zecime***

zeciplica *vt(a)* [At: BĂLĂȘESCU, GR. 154/16 / Pzi: *zeciplic* / E: ***zece*** cf *multiplica*] (Îvr) A multiplica de zece (15) ori.

zecișoară *sf* [At: ARITM. (1805) 14/5 / Pl: *~re* / E: ***zece*** + *-ișoară*] (Înv) Zecime (2).

zeciui *vt* [At: CORESI, TETR. 53 / Pzi: *~iesc* / E: ***zece*** + *-ui*] 1 A lua a zecea parte din produsele cuiva Si: *a dijmui* (1). 2 (Rar; pex) A fura (1). 3 (Înv) A împărți din zeciuiala (1) primită. 4 (Înv; d. boli, calamități naturale etc.) A decima făcând multe victime.

zeciuială *sf* [At: BIBLIA (1688), 9²/45 / P: *~ciu-ia~* / V: (reg) ***zăc~*** / Pl: *~ieli* / E: ***zeciui*** + *-eală*] 1 Dare (în natură sau bani) care consta din a zecea (14) (sau, rar, a noua, a opta) parte din produsele principale, percepută de proprietarii feudali (de domn sau de biserică) de la producătorii direcți Si: (înv) *azeace, azeaciuire, madea, zecime* (4), (îvr) *zece* (13). 2 (Reg; determinat prin „morii") Uium care se dădea proprietarului unei mori și care consta din a zecea (sau, rar, a douăsprezecea) parte din cerealele care se măcinau. 3 (Reg) A zecea parte din lapte, brânză, lână, miei etc. pe care o ia un cioban ca plată a muncii lui la stână. 4 (Reg) A zecea parte din produsele unei stâne pe care o ia proprietarul oilor. 5 (Reg) Brânză care se plătește pentru sare, ceaun, cântar etc. 6 (Reg) Bir pentru loc, casă etc. care consta în a zecea parte din fiecare produs al gospodăriei. 7 (Pgn) A zecea parte din produsele obținute (prin muncă), care se predă cuiva (sau pe care o revendică sau o ia cu forța cineva) ca răsplată, salariu etc. 8-9 (Reg) Bacșiș (3-4). 10 (Înv) Dobândă (7).

zeciuire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***zeciui***] 1 Luare de zeciuială (1) Si: *dijmuială, dijmuire* (1), *dijmuit¹* (1), (rar) *zeciuit¹* (1). 2 (Rar; pex) Furt¹ (1). 3 (Înv) Împărțire din zeciuiala (1) primită. 4 (Îvr) Decimare (2).

zeciuit¹ *sn* [At: DDRF / Pl: *~uri* / E: ***zeciui***] (Rar) 1-4 Zeciuire (1-4).

zeciuit², ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zeciui***] (Rar) Din care s-a luat zeciuiala (1) Si: *dijmuit¹* (1).

zeciuitor *sm* [At: POLIZU / Pl: *~i* / E: ***zeciui*** + *-tor*] (Îvr) Persoană care adună zeciuiala (1) Si: *dijmar*.

zeciuri *snp* [At: DEX / E: nct] (Pop) 1 Figuri desenate. 2 Motive (geometrice) decorative.

zecnetă *sf* vz ***zăgneată***

zecon¹ *sn* vz ***zacon²***

zecon² *sn* vz ***zacon³***

zedar *sn* vz ***zadar²***

zedarnic, ~ă *a* vz ***zadarnic²***

zedărnici *v* vz ***zădărnici***

zederât, ~ă *a* vz ***zădărât***

zederî *v* vz ***zădărî***

zedică *sf* [At: BĂCESCU, PĂS. 178 / Pl: ? / E: nct] (Orn; reg) Florinte (2) (*Chloris chloris Muhei*).

zeduv *sn* vz ***zăduf***

zee *sf* [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 73 / V: (îvr) ***zie*** / Pl: ~ / E: ml ***dea*** (pad *zeu¹*)] (Înv; liv) 1-3 Zeiță (1-3).

zeefet *sn* vz ***zaiafet***

zeelandez, ~ă [At: SADOVEANU, O. IX, 225 / Pl: *~i, ~e* / E: ***Zeeland*** + *-ez*] 1-2 *smf, a* (Persoană) care face parte din populația de bază a provinciei olandeze Zeeland. 3-4 *smf, a* (Persoană) originară din provincia olandeză Zeeland. 5 *smp* Populația care locuiește în Zeeland. 6-7 *a* Care aparține provinciei olandeze Zeeland sau zeelandezilor (5). 8-9 *a* Privitor la provincia olandeză Zeeland sau la zeelandezi (5). 10 *a* Care provine din Zeeland.

zefc *sn* vz ***zefchi***

zefchi *sn* [At: N. COSTIN, LET. II, 60/35 / V: ***zefc, zevechi, zăf, zăf~*** / Pl: *~uri* / E: tc ***zevk***] (Tcî) Petrecere.

zefer *sm* vz ***zefir***

zefir [At: DOSOFTEI, V. S. decembrie 193ʳ/3 / V: (îvr) ***~fer, zăf~*** (Pl: *zăfiri*), (reg) ***zemf~*** *sm* / S și: *zepf~* / Pl: *~i* sm, (înv) *~e, ~uri* sn / E: ngr **ζέφυρος**, lat *zephyrus*, fr *zéphyr*] 1 *sm* sau *sn* Vânt lin, călduț, care bate primăvara dinspre apus sau dinspre sud. 2 *sm* sau *sn* (Poetic; pgn; mpl) Orice vânt lin, răcoros, plăcut Si: *adiere* (1), *boare* (2), (rar) *aură* (1). 3 *sn* Țesătură subțire de bumbac (mercerizat), utilizată, mai ales, la confecționarea de cămăși bărbătești. 4 *sn* (Lpl) Sortimente din zefir (3).

zefiraș *s* [At: I. VĂCĂRESCUL, P. 20/2 / Pl: ? / E: ***zefir*** + *-aș*] (Îvr; hip) Zefir (1).

zefiric, ~ă *a* [At: BARCIANU / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***zefir*** + *-ic*] (Înv) 1 Răcoritor și înviorător, ca suflarea zefirului (1). 2 Specific zefirului (1). 3 De zefir (3).

zeflemea *sf* [At: GORJAN, H. II. 113/3 / Pl: *~ele*, (rar) *~eli* / E: tc ***zevklenme***] 1 Atitudine ironică față de cineva sau de ceva Si: *batjocură* (4), *derâdere* (1), *râs²*, (liv) *batjocuritură, deriziune* (4), (fam) *bășcălie* (2). 2 (De obicei lpl) Cuvinte, fraze, expresii cu semnificații opuse sensului lor obișnuit, care conțin o ironie la adresa cuiva sau a ceva Si: *ironie, persiflare*, (rar) *persiflaj*, (fig) *împunsătură, înțepătură, pișcătură, sfichi, sfichiuitură*. 3 (Îvr; îla) **De ~** Batjocoritor (1). 4 (Îlav) **În ~** În glumă. 5 (Îlv) **A lua** (pe cineva sau ceva) **în ~** A zeflemisi.

zeflemire *sf* [At: C. PETRESCU, A. R. 40 / Pl: *~ri* / E: ***zeflemea***] (Rar) Zeflemisire (2).

zeflemisi *vt(a)* [At: ȘIO II₁, 388 / Pzi: *~sesc* / E: ***zeflemea*** + *-isi*] A avea o atitudine ironică față de cineva sau de ceva Si: *a batjocori* (1), *a ridiculiza*, (îvp) *a spurca*, (îrg) *a măscări¹* (1), (reg) *a ciufuli* (4), (reg) *a ciufului, a ironiza, a împunge, a înțepa, a sfichiui*, (liv) *a persifla*, (pfm) *a urzica*, (rar) *a zeflemiza*.

zeflemisire *sf* [At: C. PETRESCU, Î. II, 5 / Pl: *~ri* / E: ***zeflemisi***] 1 Atitudine ironică față de cineva sau de ceva Si: *batjocorire* (1), *derâdere* (1), *ridiculizare*, (îvp) *măscărire*, (pop) *spurcare*, (rar) *zeflemire* (1). 2 Exprimare de ironii la adresa cuiva Si: *ironizare, împungere, înțepare, sfichiuire*, (liv) *persiflare*, (rar) *zeflemire*.

zeflemisitor, ~oare *smf, a* [At: CAMIL PETRESCU, O. II, 335 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***zeflemisi*** + *-tor*] (Rar; d. oameni sau d. manifestări, creații ale lor) 1-2 Zeflemit (1-2).

zeflemism *sn* [At: IBRĂILEANU, SP. CR. 104 / Pl: ? / E: ***zeflemea*** + *-ism*] (Rar) Tendință de a ironiza orice și oricând.

zeflemist, ~ă [At: DDRF / Pl: *~iști, ~e* / E: ***zeflemea*** + *-ist*] 1-2 *smf, a* (Persoană) care ironizează Si: *batjocoritor* (1-2), *împungător, înțepător, sfichiuitor, urzicător, zeflemitor* (1-2), (rar) *ironist, zeflemisitor* (1-2), (liv) *persiflant, persiflator*, (înv) *batjocoros* (1-2). 3 *a* (D. creații sau manifestări ale omului) Care reflectă o atitudine plină de ironie Si: *zeflemitor* (3). 4 *a* (D. creații sau manifestări ale oamenilor) Care conține ironie Si: *împungător, înțepător, sfichiuitor, urzicător*, (liv) *persiflant, persiflator, zeflemitor* (4).

zeflemitor, ~oare smf, a [At: CAMIL PETRESCU, O. I, 102 / Pl: *~i, ~oare* / E: *zeflemea* + *-itor*] 1-4 Zeflemist (1-4).

zeflemiza vt [At: LUC. II, 85 / Pzi: *~zez* / E: *zeflemea* + *-iza*] (Rar) A zeflemisi.

zefliu, ~ie a [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ii* / E: tc *zevkli*] (Tcî) 1 Vesel. 2 Glumeț (1).

zeft s [At: DM / Pl: ? / E: tc *zift*] (Tcr) Smoală (1).

zeghe sf [At: LB / V: *zeghie*, (îrg) *zeche, zechie, zechi, zechie, zeiche, zeichi, zeichie, zeighie, seche sf* / Pl: *zeghi* / E: nct] (Pop) 1 Haină țărănească, de obicei, lungă și largă, făcută dintr-o țesătură (de lână) groasă (și ornamentată cu găitane), care se poartă, mai ales, în regiunile de munte Si: *bundă* (1), *dulamă* (3), *suman*, (reg) *contăș* (3), *ghebă, laibăr, laibărasc, recăl, țundră* (1). 2 Haină (lungă) (fără mâneci) făcută din piele de oaie și purtată de ciobani Si: *cojoc* (1), *șubă*. 3 Țesătură (groasă) de casă, făcută din fire de lână, care se întrebuințează, mai ales, la confecționarea hainelor țărănești Si: *aba*[2] (1), *pănură* (1), (reg) *dimie*. 4 (Reg) Basma (1). 5 (Pex) Îmbrăcăminte specială pentru deținuți, confecționată dintr-un postav subțire, cu dungi albe și gri (sau maro), late și dispuse vertical, astfel încât cele două culori să alterneze.

zeghie sf vz *zeghe*

zeghioi sn [At: JIPESCU, O. 80 / V: *zechioi, zeichioi* / Pl: *~oaie* / E: *zeghe* + *-oi*] (Reg; aug) 1-5 Zeghe (1-5) mare.

zeghism sn vz *zegism*

zegism sn [At: DN[3] / V: *zeghism* / Pl: ? / E: eg *z(ero) e(conomic) g(rowth)* + *-ism*] Teorie filozofico-economică de esență neomalthusianistă limitativă, potrivit căreia populația globului, cererea de produse alimentare și poluarea ar înregistra creșteri într-un mod progresiv amenințător, în timp ce resursele globului s-ar afla în cantități limitate, lumea îndreptându-se astfel rapid spre autodistrugere.

zeghiuță sf [At: HEM. 1188 / V: *zechiuță, zeighi~* / Pl: *~țe* / E: *zeghe* + *-uță*] (Reg; șhp) 1-4 Zeghe (1-2) (mică).

zegras s [At: VINEA, L. II, 316 / S și: *seegras(s)* / E: ger *Seegrass*] Frunze lungi și uscate ale plantei iarba-de-mare (*Zostera marina*), folosite la tapisatul mobilelor, la umplerea saltelelor, ca ambalaj etc. Si: *iarba-de-mare*.

zehar sn vz *zahăr*

zeherea sf vz *zaherea*

zeibeg sm [At: GHICA, ap. TDRG / V: (înv) *zăi~, zebec* / Pl: *~egi* / E: tc *zeybek*] Persoană care făcea parte dintr-o organizație militară turcă din Asia.

zeiche sf vz *zeghe*

zeichi sf vz *zeghe*

zeichie sf vz *zeghe*

zeichioi sn vz *zeghioi*

zeicon sn vz *zacon*[1]

zeie sf [At: DEX / P: *ze-ie* / Pl: ~ / E: *zeu*] 1-3 (Rar) Zeiță (1-3).

zeiesc, ~ească a [At: PLEȘOIANU, T. IV, 9/20 / P: *ze-iesc* / Pl: *~ești* / E: *zeu* + *-esc*] 1 Care aparține unei zeități (1) Si: *zeit* (1). 2 Care provine de la o zeitate (1) Si: *zeit* (2). 3-4 Care ține de natura zeilor[1] (1) sau a lui Dumnezeu Si: *zeit* (3-4). 5 (Ca) de zeu[1] (1) sau (ca) de Dumnezeu Si: *ceresc* (37), *divin* (6), *dumnezeiesc* (4), *sfânt*, (îvr) *zeit* (5).

zeiește av [At: PONTBRIANT, D. / E: *zeu* + *-ește*] (Îvr) Ca un zeu[1] (1).

zeifacere sf [At: STAMATI, D. / P: *ze-i~* / Pl: ? / E: *zeu* + *facere*] (Îvr) 1-3 Zeificare (1-3).

zeifet sn vz *zaiafet*

zeifica vt [At: PONTBRIANT, D. / P: *ze-i~* / Pzi: *zeific* / E: *zeu* + *-ifica* cf fr *déifier*] 1 A trece pe cineva în rândul zeilor (1). 2 A atribui unei ființe sau unui lucru putere de zeu (1) Si: (liv) *a deifica* (2), (îvr) *a deiface* (2), *a diviniza* (4). 3 A considera pe cineva ca divinitate Si: (liv) *a deiface* (1), *a deifica* (1) *a diviniza* (3), *a idolatriza*, (înv) *a îndumnezei*. 4 (Rar; fig) A adora (1).

zeificare sf [At: PONTBRIANT, D. / P: *ze-i~* / Pl: *~cări* / E: *zeifica*] 1 Trecere a cuiva în rândul zeilor[1] (1) Si: *zeifacere* (1), *zeificație* (1). 2 Atribuire unei ființe sau unui lucru a unei puteri de zeu[1] Si: *deificare*(3), (îvr) *deifacere* (3) *divinizare*(3), *idolatrizare*, (înv) *îndumnezeire*, *zeificație* (2), (Îvr) *zeifacere* (2). 3 (Fig) Adorare (1).

zeificat, ~ă a [At: GHICA, S. 143 / P: *ze-i~* / Pl: *~ați, ~e* / E: *zeifica*] 1 Trecut în rândul zeilor[1] (1). 2 Considerat ca zeu[1] (1) Si: *deificat*[2] (1), *divinizat* (4), *idolatrizat*. 3 (Rar; fig) Adorat (1).

zeificație sf [At: SEVERIN, S. 24 / P: *ze-i~* / V: *~iune* / Pl: *~ii* / E: *zeifica* + *-ție* cf fr *déification*, it *deificazione*] (Înv) 1-3 Zeificare (1-3).

zeificațiune sf vz *zeificație*

zeighie sf vz *zeghe*

zeighiuță sf vz *zeghiuță*

zeime sf [At: AR (1829), 199[2]/26 / Pl: *~mi* / E: *zeu* + *-ime*] (Înv) Zeitate (1).

zeină sf [At: MACAROVICI, CH. 631 / P: *ze-i~* / Pl: *~ne* / E: fr *zéine*] Proteină care se găsește în boabele de porumb.

zeire sf [At: PSALT. 336 / Pl: *~ri* / E: *zeu*[1]] (Înv) 1 Dumnezeire (2). 2 Zeitate (1). 3 Faptă divină.

zeism sn [At: I. GOLESCU / Pl: ? / E: fr *déisme* (pad *zeu*[1])] (Înv) Deism (1).

zeist, ~ă smf, a [At: VALIAN, V. / Pl: *~iști, ~e* / E: fr *déiste* (pad *zeu*[1])] (Înv) 1-2 (Persoană) care susține deismul (1).

zeișor sm [At: GORUN, F. 14 / P: *ze-i~* / Pl: *~i* / E: *zeu* + *-ișor*] (Rar; șhp) 1-2 Zeu[1] (1) (mic).

zeit, ~ă a [At: I. VĂCĂRESCUL, P. 504/4 / Pl: *~iți, ~e* / E: *zeu* + *-it*] (Îvr) 1-6 Zeiesc (1-6).

zeitate sf [At: PLEȘOIANU, T. I, 21/25 / P: *ze-i~* / Pl: *~tăți* / E: *zeu* + *-itate*] 1 Ființă imaginară, înzestrată cu atribute și puteri supranaturale, reprezentată printr-un om sau printr-un animal, pe care o adorau popoarele păgâne, socotind-o capabilă să intervină în destinele oamenilor Si: *divinitate* (1), *zeiță* (1), *zeu*[1] (1), *dumnezeu* (3), *idol*, (rar) *simulacru*, (înv) *bolovan*, (iuz) *boz*[1], *chip*, *dumnezoaică*, (înv) *făptură* (5), (îvr) *zoaie*, (înv) *dumnezee* (2), *zân* (1), *zână* (1), (liv) *zee* (1), *zeime* (1), *zeire* (1), (rar) *zeie* (1). 2 (Rar) Dumnezeu (1). 3 (Fig) Ființă sau lucru care reprezintă obiectul unei adorații, al unei stime deosebite, al unei mari iubiri etc. Si: (fig) *idol*. 4 Calitatea de zeu[1] (1). 5 Natură divină Si: *divinitate* (3), *dumnezeire* (3), (înv) *zeire* (2).

zeitin sn vz *zăitin*

zeiță sf [At: PLEȘOIANU, T. I, 21/19 / Pl: *~țe* / E: *zeu* + *-iță*] 1 Zeitate (1) de sex feminin Si: (rar) *zee* (1), (înv) *zână* (1), (îvr) *zeoaie*, (rar) *zeie* (1), (îvr) *zecie*. 2 (Fig) Femeie foarte frumoasă Si: (fam) *zână* (2), (liv) *zee* (2), (rar) *zeie* (2), (îvr) *zoaie*. 3 (Fig) Femeie care reprezintă obiectul unei adorații, al unei mari iubiri, al unei stime deosebite etc. Si: (fig) *idol*, (fam) *zână* (3), (liv) *zee* (3), (rar) *zeie* (3), (îvr) *zoaie* (3).

zel sn [At: ANTIM. O. 408 / Pl: *~uri* / E: lat *zelus*, fr *zèle*] 1 Devotament înflăcărat față de o idee, o cauză sau o persoană Si: *dragoste* (1), (înv) *zelozitate*, (grî) *zilos* (1). 2 Simțământ care denotă un imbold lăuntric puternic, o dorință arzătoare Si: *asiduitate* (1), *forțare* (2), *insistență*, *perseverență*, *râvnă* (1), *sârguință*, *sforțare*, *silință*, *stăruință*, *strădanie*, *strădaniță*, (rar) *perseverație*, (înv) *osârdie*, (grî) *zilos* (2). 3 Însuflețire puternică într-o acțiune Si: *ardoare* (1), *avânt* (2), *hărnicie* (4), *râvnă*, *sârguință*, *silință*, *strădanie*, *strădaniță*, *tenacitate*, *vrednicie*, (rar) *nepreget*, (pop) *sârg*, (înv) *activitate* (2), *nepregetare*, *osârdie*, *osârduință*, *osârduire*, *protimie*[1], (grî) *zilos* (3), (îvr) *osârdnicie*. 4 (Îe) **A face exces de ~** A exagera (inutil) în îndeplinirea unei acțiuni.

zela vtr [At: H XVIII, 314 / Pzi: *~lez* / E: *zale* (pll *za*[2])] (Reg) 1-2 A (se) înșira.

zelan s [At: LTR[2] / E: dc] Agent activ de suprafață, cationic, care se folosește la apretare și la impermeabilizare în industria textilă.

zelar sm vz *zălar*

zelator, ~oare [At: PROT.-POP. / Pl: *~i, ~oare* / E: fr *zélateur*] 1 *smf* (Iuz) Persoană care acționează cu mult zel (1) Si: (îvr) *zelot* (1). 2 *smf* (Rar) Admirator al unei persoane ilustre, adept al ideilor, teoriilor răspândite de această persoană. 3 *sm* (Rar) Zelot (2).

zelău sn [At: ALEXI, W. / Pl: *~laie* / E: *za(lă)* + *-ău*] (Îvr) Za[2] (11).

zeldă af [At: RĂDULESCU-CODIN / Pl: *~de* / E: nct] (Reg; d. femei) Lălâie.

zele *sfp* vz *zi*

zelemet *s* vz *selamet*

zeler *sm* vz *țeler*

zeleti *v* vz *zăleti*

zeletin *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~e* / E: *zăleti*] (Reg) Baltă care are un loc de scurgere.

zelezit, ~ă *a* vz *zălezit*[2]

zeliti *v* vz *zăleti*

zeloci *vt* vz *zălogi*

zeloj *s* [At: H XIV, 463 / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Răchită (*Salix*).

zelos, ~oasă *a* [At: AR (1829), 52²/4 / V: (îvr) *~oz* / Pl: *~oși, ~oase* / E: *zel* + *-os*] **1** (D. oameni) Care e devotat promovării unei cauze, credincios unui ideal sau unei persoane Si: (gri) *zilotis* (**2**). **2** (D. acțiunile omului sau d. rezultatul lor) Care denotă devotament. **3** (D. acțiunile omului sau d. rezultatul lor) Făcut cu mult devotament. **4** (D. oameni) Care are multă însuflețire într-o acțiune Si: *activ* (**1**), *harnic* (**6**), *muncitor, neobosit, neostenit, sârguincios, sârguitor, silitor, tenace, vrednic*, (liv) *diligent* (**1**), *laborios*, (rar) *lucrător*, (rar) *strădalnic, străduitor*, (înv) *neadormit* (**1**), *nepregetător* (**1**), *nevoitor* (**1**), *râvnaci, râvnitor*, (înv) *spornic*, (reg) *abătător, baur, roboci, sârnic*³. **5** (D. acțiunile omului sau d. rezultatul lor) Făcut cu multă însuflețire și devotament Si: *asiduu* (**2**), *insistent, perseverent, sârguincios, sârguitor, silitor, stăruitor, susținut, tenace*.

zelot *sm* [At: FM (1842), 151¹/18 / Pl: *~oți* / E: fr *zélote*] **1** (Îvr) Zelator (**1**). **2** (Mpl) Membru al unei grupări politice din Palestina, care reprezenta interesele păturilor mijlocii și care lupta împotriva marii preoțimi iudaice și a dominației romane Si: (îvr) *zelator* (**3**). **3** (Rar) Conducător spiritual al unui grup de credincioși în anumite confrerii sau asociații religioase. **4** (Mpl) Membru al unei grupări politice radicale din Tesalonic, care s-a aflat în fruntea puternicei răscoale populare din Imperiul Bizantin între anii 1342 și 1349.

zelotipie *sf* [At: CANTEMIR, I. I. II, 80 / V: *zil~* / Pl: *~ii* / E: lat *zelotypia*] (Înv) **1-3** Gelozie (**1-3**). **4-5** (Pex) Dușmănie (**1-2**). **6** (Îvr) Rivalitate pe teme religioase.

zeloz, ~oază *a* vz *zelos*

zelozitate *sf* [At: FM (1844), 258²/11 / S și: *~osi~* / Pl: ? / E: *zelos* + *-itate*] (Înv) Zel (**1**).

zemalci *sn* vz *smalț*

zemălciui *v* vz *smălțui*

zemărie *sf* [At: DL / V: (reg) *zăm~* / Pl: ? / E: *zeamă* + *-ărie*] (Reg) **1-3** Zeamă (**3, 17, 18**). **4** Cantitate mare de zeamă (**1**).

zemberec *sn* vz *zimberec*

zemberichi *sn* vz *zimberec*

zembil *sn* vz *zimbil*

zementi *v* vz *sminti*

zemet *sn* [At: DLR / Pl: ? / E: nct] (Reg) Prundiș (**1**) adus de ape.

zemeurică *sf* vz *zmeurică*

zemezdrit, ~ă *a* [At: COMAN, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: ns cf *mezdrit*] (Reg; d. oameni) Mic și subțire Si: *slăbănog, zepruchit* (**2**).

zemfir *sm* vz *zefir*

zemicică *sf* [At: H XVIII, 144 / V: (reg) *zăm~, jămișcă, jemișcă, jemlișcă* (Pl: *jemliște*), *jemnișcă, jimișcă, jumișcă* (Pl: *jumiști*), *dimi~* (Pl: *dimiciche, dimiști*), *dimișcă* (Pl: *dimiști*) / Pl: *~iche* / E: srb *zemička*] (Reg) Chiflă (**4**).

zemig *sn* [At: COMAN, GL. / V: (reg) *zăm~* / Pl: ? / E : ns cf *zeamă*] (Reg) Pâine muiată în zeamă (**1**).

zemisli *v* vz *zămisli*

zemislire *sf* vz *zămislire*

zemișoară *sf* vz *zemușoară*

zemle *si* [At: NEGRUZZI, S. I, 8 / V: *~lia* / Pl: ? / E: slv **земли**] **1** Litera a noua din alfabetul chirilic. **2** Sunetul corespunzător literei zemle (**1**).

zemlia *s* vz *zemle*

zemnic *sn* [At: (a. 1718) URICARIUL, XX, 231/10 / V: (reg) *zăm~, zâm~, zim~, ~ă* *sf* / Pl: *~ice* și (reg) *~ici, ~uri* / E: bg **землик**] (Îrg) **1** Pivniță (**1**). **2** Adăpost făcut în pământ în care se țin stupii Si: (îrg) *temnic* (**1**). **3** (Rar) Ascunzătoare sub pământ. **4** Bordei (**1**). **5** Odăiță construită în spatele casei Si: (reg) *temnic*.

zemnică *sf* vz *zemnic*

zemoaică *sf* [At: ȘEZ. IX, 116 / V: (reg) *zămni~, zăm~* / Pl: ? / E: *zeamă* + *-oaică*] (Reg) Zeamă (**3**).

zemocuri *sfp* [At: VICIU, GL. / V: (reg) *zămoc~* / E: ns cf *zeamă*] (Reg) Zoaie (**1**).

zemorî *vt* [At: RESMERIȚĂ, D. / V: (reg) *zăm~* / Pzi: *~răsc* / E: ns cf *zeamă*] (Mol; c. i. zeama unor fructe, legume, zarzavaturi etc.) A stoarce (**1**).

zemos, ~oasă [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 3ᵛ/9 / V: (îrg) *zăm~*, (reg) *zamoz, zamuz, zămoz, zămuz* *sm* / Pl: *~oși, ~oase* / E: *zeamă* + *-os*] **1** *a* (D. mâncăruri) Care este făcută cu mult sos, cu multă apă. **2** *a* (Prc; d. fripturi) Care nu și-a pierdut complet sucurile și sângele în procesul pregătirii. **3-4** *smf, a* (Reg) (Om) care iubește supele. **5** *a* (D. legume, fructe etc.) Care conține mult suc Si: *mustos* (**1**), *suculent* (**1**), (reg) *zemoșel* (**1**). **6** *a* (Rar; d. țesuturile animale) Care conține mult lichid. **7** *a* (Îvr; d. oameni) Limfatic. **8** *a* (Îvr; d. unele substanțe) Lichid. **9** *sm* (Îrg) Pepene galben (*Cucumis melo*). **10** *sm* (Îrg) Pepene verde (*Citrullus lanatus*). **11** *sm* (Îrg) Bostan alb (*Cucurbita melopepo*).

zemoșel *sm* [At: DRĂGHICI, R. 67/2 / V: (reg) *zăm~* / Pl: *~ei* / E: *zemos* + *-el*] (Îvr; hip) **1-4** Zemos (**3, 9-11**).

zemoși [At: PONTBRIANT, D. / V: *zămoșa, zăm~* / Pzi: 3 *~șește* / E: *zemos*] **1** *vr* (Reg) A se zemui (**1**). **2** *vr* (Reg; d. fructe) A se zdrobi (**10**). **3** *vi* (Reg; d. răni, furuncule etc.) A supura.

zemoșire *sf* [At: PONTBRIANT, D. / V: (reg) *zămoșare, zăm~* / Pl: *~ri* / E: *zemoși*] (Reg) **1** Umplere cu zeamă (**17, 21, 30**) Si: *zemuială* (**1**), (rar) *zemuire* (**1**). **2** Golire progresivă a unui vas, corp etc. care conține lichide Si: *zemuială* (**2**), (rar) *zemuire* (**2**). **3** Zdrobire a fructelor Si: *zemuială* (**3**), (rar) *zemuire* (**3**). **4** (Îf *zămoșire*) Supurație.

zemoșit, ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / V: (reg) *zăm~* / Pl: *~iți, ~e* / E: *zemoși*] (Reg) **1** (D. fructe) Muiat. **2** (D. fructe) Zdrobit (**3**). **4** (D. răni, furuncule) Supuros.

zemoșiță *sf* vz *zămoșiță*

zemț *sm* vz *zimț*

zemui [At: CAMIL PETRESCU, U. N. 361 / V: (reg) *zăm~* / Pzi: *~esc* / E: *zeamă*] **1-3** *vr* A se umple de zeamă (**17, 21, 30**) Si: (reg) *a se zemoși* (**1**). **4** *vi* (D. corpuri care conțin sau care absorb lichide) A se goli progresiv de lichidul din interior Si: *a musti*. **5** *vt* (Reg; c. i. răni, furuncule etc.) A stoarce. **6** *vi* (Reg; c. i. răni, furuncule etc.) A supura. **7** *vi* (Reg; fig) A lenevi. **8** *vi* (Reg; fig) A pălăvrăgi. **9** *vt* (Îe) **A zămui** (pe cineva) **la cap** A pisa.

zemuială *sf* [At: UDRESCU, GL. / V: *zăm~* / Pl: *~ieli* / E: *zemui* + *-eală*] (Reg) **1-4** Zemoșire (**1-4**). **5** (Fig) Pălăvrăgeală. **6** (Fig) Pisălogeală.

zemuică *sn* [At: NOVACOVICIU C. B. I, 24 / V: *zăm~* / Pl: ? / E: *zeamă* + *-uică*] (Ban) Borș (**1**) (pentru acrit ciorba).

zemuire *sf* [At: BELEA, P. A. 568 / Pl: *~ri* / E: *zemui*] (Rar) **1-4** Zemoșire (**1-4**).

zemuit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / V: (reg) *zăm~* / Pl: *~iți, ~e* / E : *zemui*] **1** (Reg; d. fructe, alimente etc.) Muiat¹ (**1**). **2** (Reg; d. fructe, alimente etc.) Zdrobit² (**3**). **3** Acoperit de zeamă. **4** (Reg; d. răni, furuncule etc.) Supurant. **5** (Reg; fig; d. oameni) Palavragiu. **6** (D. vorbire) Lipsită de seriozitate.

zemuitor, ~oare *a* [At: VOICULESCU, L. 326 / Pl: *~i, ~oare* / E: *zemui* + *-tor*] (Rar; d. răni, furuncule etc.) Supurant.

zemurcă *sf* [At: LB / V: *zămâr~, zămur~* / Pl: *~rci* / E: *zeamă* + *-urcă*] **1**(Îrg) Zeamă (**12**). **2** (Reg; fig) Leneș. **3** (Reg) Poșircă.

zemușlire *sf* vz *zămislire*

zemușoară *sf* [At: TDRG / V: (reg) *zemiș~, zăm~* / Pl: *~oare* / E: *zeamă* + *-ușoară*] **1-2** (Reg; hip) Zeamă (**1**) (puțină) Si: *zemuță* (**1-2**).

zemuță *sf* [At: VAIDA / V: (reg) *zăm~* / Pl: *~țe* / E: *zeamă* + *-uță*] (Reg; șhp) **1-2** Zemușoară (**1-2**).

zenana *sf* [At: LTR² / V: (pop) *zan~* / Pl: *~le* / E: fr *zénana*] Țesătură cu urzeala de mătase și băteala de bumbac sau de vigonie, lucioasă pe o

parte, mată și pufoasă pe cealaltă parte, folosită la confecționarea unor obiecte de îmbrăcăminte pentru femei.

zenat *sn* vz ***zănat***

zencăl *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: *~nchele* / E: ger ***Senkel***] (Reg) Fir cu plumb.

zencuire *sf* [At: LTR² / Pl: *~ri* / E: ger ***Senkung***, rs **зенкование**] **1** Operație de executare a unei fațete oblice la muchiile unei piese sau la extremitatea unui aliaj, în scopul ușurării montajului și al înlăturării marginilor ascuțite ale piesei. **2** Operație în procesul de tăbăcire vegetală, care constă în menținerea pieilor așezate în straturi orizontale în bazine de beton umplute cu zemuri tanante (mai concentrate decât cele folosite la pretăbăcire).

zend, ~ă [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~nzi, ~e* / E: fr ***zend***] **1-2** *sf, a* (Șîs *limba ~ă*) Limba vechilor perși, în care sunt scrise textele sacre mazdeene din „Avesta", atribuite lui Zoroastru Si: (rar) *zendică* (**3**). **3** *a* (Îs) *Alfabet ~* Alfabet folosit în textele scrise în zendă. **4** *smp* (Nob) Popor persan din grupul iranian al indo-europenilor din care au făcut parte filozofii și preoții care au scris textele din „Avesta".

zendic, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***zend*** + *-ic*, cf eg, ger *zendisch*] (Rar) **1** Care ține de zendă (**1**). **2** Privitor la zendă (**1**). **3** (Îs) *Limba ~ă* Zendă (**1**).

zener *sm* [At: DIONISIE, C. 166 / Pl: *~i* / E: ger ***Zehner***] (Grî) Monedă care valora o jumătate de sfanț.

zenet *sn* vz ***zenit***

zengherliu *sm* vz ***zinghirliu***

zenit *sn* [At: AMFILOHIE, G. 175/3 / V: (îvr) ***~net, zănet, ten~*** / Pl: (îvr) *~uri* / E: fr ***zénith***, ger ***Zenit***] **1** (Ast; îoc „nadir") Punct de pe sfera cerească situat la intersecția verticalei locului de referință cu emisfera cerească superioară, vizibilă observatorului din acel punct Si: *amiază* (**1**), (pop) *namiază* (**1**). **2** (Pgn) Punct aparent de pe sfera cerească pe care un observator de pe Pământ îl consideră ca fiind cel mai înalt. **3** (Pex) Parte a cerului care se întinde deasupra capului. **4** (Pex) Regiune superioară a cerului. **5** (Pan) Punct culminant în dezvoltarea unui fenomen, unei acțiuni, unei stări etc. Si: *apogeu* (**3**), *culme* (**8**).

zenital, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***zénithal***] **1** Care aparține zenitului (**1**). **2** Privitor la zenit (**1**). **3** Specific zenitului (**1**). **4** (Îs) *Distanță ~ă* Coordonată orizontală egală cu unghiul complementar înălțimii unui astru deasupra orizontului.

zent *a* vz ***prezent²***

zenze *sm, a* [At: DLR / Pl: ? / E: ns cf mg *gyenge*] (Reg) **1-2** (Copil) slab.

zeoaie *sf* [At: ȘINCAI, HR. I, 12/8 / Pl: ~ / E: ***zeu¹*** + *-oaie*] (Îvr) **1-3** Zeiță (**1-3**).

zeolit *sm* [At: J. CIHAC, I. N. 371/10 / P: *ze-o~* / V: (înv) ***te~*** / Pl: *~iți* / E: fr ***zéolithe***, ger ***Zeolith***] (Mlg; mpl) Alumosilicat de calciu și alcalii, hidratat, caracterizat printr-o structură reticulară particulară, care permite deshidratarea reversibilă și treptată în funcție de temperatură, însoțită de o variație continuă a proprietăților fizice.

zeolitic, ~ă *a* [At: DN³ / P: *ze-o~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***zéolitique***] Care conține proprietățile zeoliților.

zeolitizare *sf* [At: LTR / P: *ze-o~* / Pl: *~zări* / E: fr ***zéolitisation***] (Mlg) Proces de substituție, prin metasomatoză, a unui mineral din compoziția unei roci prin zeoliți.

zeonifer *sn* [At: DS / P: *ze-o~* / Pl: *~e* / E: nct] Funicular cu cablu folosit la transportul persoanelor și al mărfurilor.

zepelin *sn* [At: RESMERIȚĂ, D. / V: (rar) ***te~*** / Pl: *~e* / E: fr ***zeppelin***, ger ***Zeppelin***] Navă aeriană din metal, de formă cilindrică, cu secțiunea circulară sau ovală și cu extremitățile alungite, prevăzută cu o nacelă pentru călători și echipată cu mijloace proprii de propulsie și de deplasare în orice direcție Si: *dirijabil* (**2**).

zepeși *vi* [At: ALR SN I, h 113/47 / Pzi: 3 *~șește* / E: ns cf *zăpiti*] (Reg; d. plante) A se pipernici.

zepetici *v* vz ***zăpetici***

zepeticit, ~ă *a* vz ***zăpiticit***

zepi *smp* vz ***zap²***

zeplin *sm* [At: A I, 12 / Pl: *~i* / E: mg ***zeplin***] (Reg) Oplean (**1**).

zepodie *sf* vz ***zăpodie***

zeppă *sf* [At: DN³ / Pl: ? / E: it ***zeppa***] Joc distractiv asemănător monoverbului cu incastru, cu deosebire că problema nu este prezentată grafic, ci literar, în versuri.

zepretit *sn* vz ***zăpretit***

zepri *v* vz ***zăpri***

zepritură *sf* vz ***zăpritură***

zepruchit, ~ă *a* [At: COMAN, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: nct] (Reg; d. oameni) **1** Debil (**1**). **2** Zemezdrit.

zept *smp* vz ***zep²***

zer *sn* [At: N. COSTIN, LET. I A, 119/11 / V: (îrg) ***zăr*** / Pl: *~uri* / E: ml ***serum*** (pad *zară*)] **1** Lichid galben-verzui care se separă din lapte, după coagulare, la prepararea brânzeturilor și care este folosit pentru fabricarea lactozei, urdei etc. Si: (reg) *strătgheață, zară¹* (**1**), *zăborină* (**1**), (reg) *zăroaică*, (reg; hip) *zăruț*. **2** (Pop; îe) **A se alege brânza** (sau **urda**) **din ~** (sau **zăr**) A se separa binele de rău. **3** (Rar; îe) **A stoarce din piatră ~** (sau **zăr**) A realiza ceva care inițial părea imposibil. **4** Lichid verzui care se scurge din iaurt sau din laptele de vacă prins. **5** Lichid alb, gras și acrișor care rămâne după prepararea untului Si: *zară¹* (**2**). **6** (Înv; șîs *~ul sângelui*) Ser.

zeran *sn* [At: BREZOIANU, A. 584/28 / Pl: ? / E: ***zer*** + *-an*] (Îvr) Putinei despărțit în interior prin patru scânduri înguste, perpendiculare pe doage, care, prin învârtire, separă untul.

zerban *sn* vz ***zarpa***

zerbap *sn* vz ***zarpa***

zerbezi *v* vz ***sărbezi²***

zerdava *sf* [At: (a. 1794) ȘIO II₂, 130 / V: ***~avă, zar~*** / Pl: *~le* / E: tc ***zerdvá***, ngr ***ζερδαβά***] **1** (Zlg; înv) Jder (*Martes martes*). **2** Blană de jder. **3** Căciulă confecționată din blană de jder.

zerdavă *sf* vz ***zerdava***

zerde *s* [At: MAT. DIALECT. I, 28 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Loc mlăștinos unde crește mai ales pipirig.

zerdicea *sf* vz ***zerdiceaf***

zerdiceaf *s* [At: (a. 1761) ȘIO II₁, 389 / V: (îrg) ***~ea, zărdicea, zărdiceafă, zârdicea, zârdiciafă*** *sf*. (înv) ***~iciab, zirdiciab, zirdiceav*** / Pl: ? / E: tc ***zerdečav***] **1** Plantă tropicală a cărei rădăcină se folosește la prepararea culorii galben Si: *curcumă, șofran* (*Curcuma longa*). **2** Substanță colorantă galbenă extrasă din rădăcina zerdiceafului (**1**) Si: *șofran*.

zerdiciab *s* vz ***zerdiceaf***

zergălău *sm* vz ***zurgălău***

zeri [At: DL / V: ***zări*** / Pzi: *~rește* / E: ***zer***] **1** *vr* (Reg; d. lapte) A se altera prin acrire Si: *a se acri* (**2**), *a se înăcri*. **2** *vr* (Reg; d. oi) A da lapte stricat. **3** *vt* (Reg; c. i. oameni; îf *zări*) A hrăni numai cu lapte bătut.

zeriște *sf* vz ***zariște***

zeriști *sfp* vz ***jariște***

zermacub *sm* vz ***zermacup***

zermacup *sm* [At: DER / V: ***~ub*** / Pl: *~i* / E: tc ***zer mahbub***] Monedă turcească de aur, care a circulat și în țările române în sec. XVIII-XIX.

zernă *sf* vz ***zârnă¹***

zernea *sf* vz ***zârnă¹***

zernoaică *sf* vz ***zârnoaică***

zero [At: I. GOLESCU, C. / V: (fam) ***~ru*** / A și: *zero* / Pl: *~uri* și (rar) *~ruri* / E: fr ***zéro***] **1-3** *nc* Număr care, singur, începe șirul numerelor naturale reprezentând o cantitate vidă (sau după alt număr, mărește de zece ori valoarea acestuia, sau într-o fracție zecimală, micșorează de zece ori valoarea numărului care urmează după el) Si: (înv) *nulă* (**1**). **4** *a* (Lin; îs) *Desinență* (sau *sufix*) *~* Absență a unui afix gramatical la o formă flexionară care este marcată, față de alte forme cu afixe exprimate, tocmai prin lipsa unei mărci formale propriu-zise. **5-6** *av, a* (Îs) *Tuns* (*numărul*) *~* Tuns cât mai scurt posibil. **7** *nc* (Fam; îlav) **~ lei** (sau **bani**) Nimic. **8-9** *sn, a* (Spc; fig) (Punct, linie, semn) care servește ca punct de origine a unei scări indicând (la un instrument) valorile unei anumite mărimi. **10** *sn* (Spc) Grad de temperatură fixat (în sistemul Réaumur și Celsius) la punctul de înghețare a apei distilate la presiunea normală. **11** *sn* (Îs) ~

absolut Temperatură de minus 273,18 grade Celsius, considerată ca cea mai joasă temperatură posibilă, la care mișcarea moleculară care produce căldura încetează. **12** *sn* (Îs) ~ *fiziologic* Temperatura la care un corp încetează orice reacție de răspuns la un stimul termic. **13-14** *nc* (Îe) **A (se) reduce la ~** A (se) reduce total importanța unui lucru, unei acțiuni etc. **15-16** *nc* (Îae) A (se) transforma în nimic. **17** *sn* (Fig; mai ales în legătură cu verbul „a fi") Ființă, lucru, vorbă, faptă etc. fără nici o valoare, fără nici un merit. **18** *sn* Semn grafic care reprezintă numărul zero (1). **19** *sn* (Pex) Figură în forma acestui semn. **20** *sm* (Fig) Om de nimic Si: *nulitate*.

zeros, ~oasă *a* [At: LB / V: (îvr) ***zăr~***, ***zăroș*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zer*** + *-os*] **1** (D. lapte, unt, brânză) Care conține (mult) zer (1). **2-3** (D. lapte, unt, brânză) De culoarea (sau de consistența) zerului (1) Si: *apos* (1). **4** (Înv; d. lichide) Seros.

zerotaj *sn* [At: DN³ / Pl: ? / E: fr ***zérotage***] Ansamblu al operațiilor necesare pentru determinarea punctului zero.

zerovalent, ~ă *a* [At: DN² / Pl: *~nți, ~e* / E: fr ***zérovalent***] (D. elemente chimice) Care nu se poate combina cu nici un element.

zerphana *sf* vz ***tarapana***

zeru *nc, sn* vz ***zero***

zerzavat *sn* vz ***zarzavat***

zerzec, ~eacă *a* vz ***zevzec***

zestral, ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~i, ~e* / E: ***zestre*** + *-al*] (Îvr; d. obiecte, ființe) **1** Primit ca zestre (1). **2** De zestre (1).

zestraș *sm* [At: IORGA, S. D. V, 319 / V: (înv) ***zăs~*** / Pl: *~i* / E: ***zestre*** + *-aș*] (Îrg) Zestroi.

zestrător *sm* [At: GOLESCU, Î. 3 / Pl: *~i* / E: **[în]zestra** + *-ător*] (Îvr) Persoană care înzestrează o instituție Si: *binefăcător* (1).

zestre *sf* [At: PALIA (1581), 138/3 / V: (îrg) ***zăs~*** (Pl: *zăstri*, înv, *zăstruri*), (înv) ***zeastră***, (reg) ***ies~***, ***vies~*** / Pl: ~, (înv) *~ruri*, *~ri* / E: ml ***dextrae*** „făgăduință solemnă"] **1** Totalitate a bunurilor materiale care se dau unei fete (sau unui băiat) când se căsătorește și care se consideră, pe durata căsătoriei, ca averea celui care a adus-o Si: (îvr) *dotație* (2), (înv) *dotă*, (îvp) *parte*, (îvr) *profecticie*. **2** (Prc) Hainele, rufele, covoarele, pernele etc. pe care le aduce o fată în noua casă când se căsătorește Si: *trusou*. **3** (Îs; șîf *zăstrea, zestri, zăstruri*) *Foaie* (sau *foi*, înv, *foiță*) *de ~* Act care consemnează zestrea miresei sau a unei femei căsătorite. **4** (Îs) *Ladă de ~* Ladă care se folosește la păstrarea zestrei (2). **5-6** (Îljv) **De ~** (sau, reg, **zestrea**) (Care este) primit ca zestre (1). **7** (Rar; pan) Totalitate a bunurilor pe care le aduce o călugăriță la intrarea ei în mănăstire. **8** (Fam) Totalitate a bunurilor care constituie averea cuiva. **9** Totalitate a bunurilor materiale care formează averea unei comunități, a unei instituții etc. Si: *inventar*. **10** (Fig) Ansamblu al valorilor și însușirilor spirituale, morale, intelectuale etc. ale unui individ sau ale unei colectivități Cf: *moștenire* (1), *patrimoniu*.

zestricea *sf* [At: DLR / Pl: ? / E: ***zestre*** + *-icea*] (Rar; șhp) **1-2** Zestrișoară **(1-2)**.

zestricică *sf* [At: ISPIRESCU, L. 231 / Pl: *~icele* / E: ***zestre*** + *-icică*, css ***zestricea***] (Pfm; șhp) **1-2** Zestrișoară **(1-2)**.

zestrișoară *sf* [At: (a. 1808) IORGA, S. D. VIII, 45 / V: (rar) ***zăs~*** / Pl: *~re* / E: ***zestre*** + *-ișoară*] (Pfm; șhp) **1-2** Zestre (1) (mică) Si: *zestricea* **(1-2)**, *zestricică* **(1-2)**, (reg) *zestrucă* **(1-2)**.

zestroi *sm* [At: L. ROM. 1962, nr. 3, 263 / Pl: ~ / E: ***zestre*** + *-oi*] (Reg) Bărbat care, după căsătorie, se mută în gospodăria soției Si: (îrg) *zestraș*.

zestrucă *sf* [At: T. PAPAHAGI, M. 94 / Pl: *~uci* / E: ***zestre*** + *-ucă*] (Reg) **1-2** Zestrișoară **(1-2)**.

zest *s* [At: A III, 19 / Pl: ? / E: nct] (Reg; csnp) Lapte prins.

zet *smi* [At: (a. 1611) ȘTEFANELLI, D. C. 2 / V: (înv) ***zeat, zăt*** / E: slv **зать**] (Îrg) Ginere (3).

zetacism *sn* [At: CONV. LIT. XX, 208 / Pl: ? / E: fr ***zétacisme***] (Rar) Fenomen fonetic care constă în transformarea unei consoane în „z".

zetcă *sf* vz ***zatcă***

zetigneală *sf* vz ***zăticneală***

zetin *sms* [At: PANȚU, PL. / E: nct] (Bot; reg) Pin² (1) (*Pinus silvestris*).

zeton *sn* vz ***zăton***

zetrire *sf* vz ***zătrire***

zețaj *sn* [At: NOM. MIN. I, 51 / Pl: *~e* / E: fr ***zetzage***] Metodă de separare sau de concentrare a minereurilor ori a cărbunilor, care se realizează prin sortarea elementelor componente pe baza diferenței de greutate specifică acestora, folosind un curent de apă vertical și alternativ.

zețar *sm* [At: IORGA, S. D. XIII, 9 / V: (înv) ***zător, zățariu*** / Pl: *~i* / E: ger ***Setzer***] Muncitor tipograf care culege manual literele pentru tipărirea unui text Si: *culegător* (3).

zețărie *sf* [At: V. MOLIN, V. T. / Pl: *~ii* / E: ***zețar*** + *-ie*] **1** Meseria de zețar. **2** Atelier într-o tipografie în care se efectuează operațiile de culegere a textelor Si: *culegătorie*.

zețăriță *sf* [At: IORDAN, L. R. A. 186 / Pl: *~țe* / E: ***zețar*** + *-iță*] (Rar) Muncitoare în tipografie care culege manual literele pentru tipărirea unui text.

zețlinie *sf* [At: V. MOLIN, V. T. / S și: *zeț-linie* / Pl: *~ii* / E: ns cf ger *Sätze*, rom *linie*] (Tip) Linie ajutătoare, așezată în culegar, pe care se înșiră în rânduri drepte literele culese.

zețui *vt* [At: PILDE, 112/13 / V: (înv) ***zăț~***, (rar) ***jeț~*** / Pzi: *~esc* / E: ger ***setzen***] **1** A aduna literele necesare (din casete) pentru tipărirea unui text și a le așeza în culegar Si: *a culege* (10). **2** (Îs) *Mașină de ~t* (sau *de cules*) Mașină cu ajutorul căreia se execută operațiile de cules și de turnat litere (monotip) sau rânduri (linotip).

zețuire *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ri* / E: ***zețui***] Adunare a literelor necesare (din casete) pentru tipărirea unui text și așezarea lor în culegar Si: *culegere* (4), *zețuit*.

zețuit *sn* [At: DDRF / Pl: *~uri* / E: ***zețui***] Zețuire.

zeu¹ *i* vz ***zău¹***

zeu² [At: PSALT. HUR. 65ᵛ/6 / V: ***zău²***, (reg) ***zo i*** / Pl: *zei* sm / E: ml ***deus***] **1** *sm* (În religiile politeiste) Zeitate de sex masculin Si: *divinitate* (1), *dumnezeu* (3), *idol*, (rar) *simulacru*, (înv) *bolovan* (1), (iuz) *boz¹*, *chip¹* (1), (înv) *dumnezeire* (1), *dumnezeoaică* (1), *făptură* (5), *zeime* (1), *zeire* (1), (reg) *zinar*. **2** *sm* (Înv; în religiile monoteiste) Dumnezeu (1). **3** *sm* Reprezentare plastică a unui zeu (1). **4** *sm* (Fig) Persoană admirată, prețuită și iubită (până la adorație) pentru calitățile ei excepționale. **5** *sm* (Fam; fig; irn) Om cu putere, cu influență (politică) Si: *șef*, *conducător* (1). **6** *sm* (Îe) **A fi (inițiat) în secretele zeilor** A afla lucruri importante cunoscute numai de câteva persoane, de conducători (1). **7** *i* (Pop; întărește o afirmație sau o negație; mai ales în forma *zău*) Jur (că)... **8** *i* (Îe) **A zice zău** A jura **9** *i* (Îe) **Ba (nu) zău** Dimpotrivă, te asigur că ... vorbesc serios. **10** *i* (Rar; în corelație cu „ba") Da¹ (1). **11** *i* (Mai ales în formule fixe ca: „nu știu, zău", „zău", „da zău" „nu zău") Mă întreb (dacă)... **12** *i* (Însoțește și întărește o rugăminte, un îndemn) Te rog *Hai, zău, cu mine la oraș*.

zeugmă *sf* [At: DEX / Pl: *~me* / E : fr ***zeugma***] Figură de stil prin care se unesc gramatical două sau mai multe substantive cu un verb sau cu un adjectiv care, logic, nu se referă decât la unul dintre cele două substantive.

zeuita *v* vz ***zăuita¹***

zeușor *sm* [At: CIHAC, I, 323 / Pl: *~i* / E: ***zeu*** + *-ușor*] (Rar; hip) Zeu (1).

zevechi *sn* vz ***zefchi***

zevedar *sm* vz ***zăvodar***

zevedi *vt* [At: COMAN, GL. / Pzi: *~desc* / E: ns cf *zăvează*] (Reg; c. i. obiecte făcute din lemn) A întări.

zevedic *sn* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: nct] (Reg) Instrument cu care vânătorii își cheamă câinii.

zevelcă *sf* vz ***zăvelcă***

zevelcuță *sf* vz ***zăvelcuță***

zevios *sms* [At: BORZA, D. 129 / E: nct] (Bot; reg) Lămâiță (*Philadelphus coronarius*).

zevod *sm* vz ***zăvod¹***

zevor *sn* vz ***zăvor***

zevzec, ~eacă *smf, a* [At: PONTBRIANT, D. / V: (reg) ***zebz~, zerz~, zăbz~*** / E: tc ***zevzek***] **1-2** (Persoană) care acționează fără judecată Si: *bleg* (6), *nătăfleț* (1), *nătărău* (1), *nătâng* (1), *neghiob* (1), *nerod* (1), *netot*, *prost*, *prostănac*, *găgăuță*, *stupid* (1), *tont* (1), *tontălău*.

zevzecie *sf* [At: C. PETRESCU, O. P. I, 219 / Pl: *~ii* / E: ***zevzec*** + *-ie*] (Rar) Neghiobie.

zevzeclâc *sn* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~uri* / E: tc ***zevzeklik***] (Tcî) Neghiobie.

zexe *i* [At: CĂLINESCU, C. N. 76 / E: ger ***sechs***] (Arg) **1** Cuvânt prin care se atrage atenția cuiva asupra unei primejdii iminente Si: *atenție* (**5**). **2** Cuvânt prin care cineva își exprimă disprețul față de o afirmație pe care o socotește lipsită de temei Si: (fam) *aiurea* (**5**), *fleac* (**7**), *nimic, prostie, vacs*.

zezeran *sm* [At: CIHAC, II, 564 / Pl: *~i* / E: ns cf *guzgan*] (Zlg; rar) Șobolan (**1**) (*Rattus norvegicus*).

zfanțâci *sm* vz ***sfanț***

zgabură *sf* vz ***zgarbură***

zgaibarac *sn* [At: STĂNOIU, C. I. 76 / S și: *sg~* / Pl: *~ace* / E: *z-* + ***gaibarac***] (Reg; mpl) Picior (**1**) (prea lung).

zgaibă^1 *sf* [At: PO 206/4 / S și: *sg~* / Pl: *~be* și (reg) *zgăibi* / E: ml ***scabia***] **1** (Reg) Râie (**1**). **2** (Reg) Rapăn^1 (**1**). **3** (Înv) Lepră. **4** (Îrg) Dalac (**2**). **5** (Îrg; șîs *zgaibe dulci*) Bubă (**13**). **6** (Reg) Erizipel. **7** (Reg) Umflătură la copita viteIor. **8** (Reg) Boală de ochi foarte periculoasă. **9** (Pgn) Zgârietură (**1**). **10** (Îe) (Reg) **A se ține ~** (sau **ca ~ba**) (de cineva) A se ține scai Si: *zgaie*^{1} (**2**). **11** (Reg; îe) **A umbla cu ~ba** A căuta ceartă. **12** Crustă care se formează pe o rană, pe o bubă Si: *zgancă* (**1**). **13** (Arg) Organ genital femeiesc. **14** (Reg; fig) Persoană urâtă, slabă, rea sau neastâmpărată. **15** (Reg) Drac (**1**). **16** (Bot; reg; îc) ***~-drăcească*** Rotunjoară (*Homogyne alpina*).

zgaibă^2 *sf* vz ***zgaidă***

zgaică *sf* vz ***zgancă***

zgaidă *sf* [At: POLIZU / V: ***~ibă*** (S și: *sgaibă*) / Pl: *~de* / E: *z-* + ***gaidă***] (Reg; mpl) **1** Picior (**1**) (prea lung). **2** Labă de animal cu ghearele scoase. **3** (Prc) Gheară (**1**).

zgaie^1 *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *zgăi* / E: *z-* + ***gaie***] (Reg) **1** Copil. **2** (Îe) **A se ține ~** (de cineva) Si: *zgaibă*^{1} (**10**).

zgaie^2 *sf* vz ***scai***

zgaiță *sf* [At: BĂCESCU, PAS. 178 / Pl: *~țe* / E: *z-* + ***gaiță***] (Orn; Trs) Gaiță (*Garrulus glandarius*).

zgalț *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~uri* / E: ns cf rs *галстук*] **1** (Rar) Cravată soldățească. **2** (Reg) Nojiță la opinci.

zgamă *sf* [At: COMAN, GL. / V: ***zgâmă*** / S și: *sg~* / Pl: *~me* / E: *z-* + ***gamă***] (Reg) **1** Animal slab. **2** Persoană slabă și urâtă. **3** Om fără caracter.

zgambă *sf* [At: VICIU, GL. / S și: *sg~* / Pl: *~be* / E: nct] (Reg) Persoană lacomă și zgârcită.

zgambură *sf* vz ***zgarbură***

zgancă *sf* [At: DOSOFTEI, ap. TDRG / V: (înv) ***zgân~*** (S și: *sgâncă*), (reg) ***~aică*** / S și: *sg~* / Pl: *zgănci* / E: nct] (Îrg) **1** Zgaibă^1 (**12**). **2** (Pex) Bubă^1 (**1**). **3** (Pex) Rană^1 (**1**).

zganță *sf* [At: LEXIC REG. / Pl: *~țe* / E: *z-* + ***ganță***] (Reg) **1** Bucată de tablă. **2** Obiect de tablă, deteriorat.

zganțoi *ai* [At: L. ROM. 1960, nr. 2, 20 / E: nct] (Reg) Arțăgos (**2**).

zgarandiv, ~ă *a* vz ***scarandiv***

zgarbură *sf* [At: PSALT. 3 / V: ***zgamb~*** (S și: *sgambură*), ***zgab~*** / S și: *sgarbură* / Pl: *~uri* și *~re* / E: nct] (Îrg) Încălțăminte.

zgardă *sf* [At: (cca1684) IORGA, S. D. V, 383 / S și: *sg~* / Pl: *zgărzi*, (îrg) *~de* și (reg) *~duri* / E: ns cf alb *shkardhë*] **1** Obiect (care constă într-o curea, lanț, cerc de metal etc.) care se pune în jurul gâtului unui animal (mai ales în jurul gâtului unui câine) (de care se prinde un lanț, o curea etc.) Si: (înv) *prohaz*. **2** (Rar; îs) *~ de forță* Zgardă (**1**) care are pe partea interioară cuie mici și ascuțite și care se folosește la dresarea câinilor de vânătoare. **3** (Îla) **Cu** (sau **fără**) **~** Cu (sau fără) dependență (politică). **4** (Îvr; îe) **A fi cu ~** (sau **a-și pune gâtul în ~**) A fi (sau a se pune) la dispoziția cuiva. **5** (Rar; îe) **A pune** (sau **a lega cu**) **~** (cuiva sau pe cineva) A răpi (cuiva) libertatea. **6** (Arg; csnp) Guler (**1**). **7** (Îvp; adesea urmat de determinări introduse prin *pp* „de", rar „cu", care arată din ce se compune) Salbă^1. **8** (Reg; îc) ***~-împiedecată*** Podoabă femeiască confecționată din galbeni și mărgele, care se poartă în jurul gâtului. **9** (Reg) Fir de mărțișor pe care fetele îl leagă la gât sau la mână. **10** (Reg) Bucată de strună sau de sârmă, de aproximativ o jumătate de metru lungime, care unește firul undiței de cârligul ei. **11** (Reg) Cureaua clopotului. **12** (Reg) Butonieră în relief, făcută din ață, care se trece în jurul nasturelui. **13** (Reg) Botniță la vițel. **14** (Reg) Muchie dințată din șindrilă care se pune în vârful acoperișului unei case.

zgargor *sm* vz ***zgârgore***

zgaroaică *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ice* / E: ***zgaroi*** + *-oaică*] (Reg; dep) **1-2** Femeie negricioasă (sau slabă). **3** Femeie zgârcită. **4** Fetiță neastâmpărată.

zgaroi [At: SCRIBAN, D. / S și: *sg~* / Pl: *~* / E: *z-* + ***garoi***] (Reg) **1** *sm* (Orn) Cioară (**1**) (*Corvus*). **2** *sm* (Dep) Țigan. **3** *sm* (Pgn; dep) Om brunet. **4** *sm* (Dep) Om slab Si: (reg) *zgăbârcea* (**2**), *zgăbârdea* (**2**). **5** *sm* (Dep) Om zgârcit Si: (reg) *zgăbârcea* (**3**), *zgăbârdea* (**3**). **6** *sm* (Dep) Copil neastâmpărat. **7** *sm* (Iht; șîs *~ cu trei schinări*, *~ de cel mic*, *~ul lui Moș Antoci*) Pălămidă-de-baltă (*Pungitius platygaster*). **8** *sm* (Șîs *~ mare*) Ghiborț (**1**) (*Acerina cernua*). **9** *sm* Aliment uscat. **10** *a* (D. alimente) Care este prea uscat. **11** *av* Foarte mult.

zgaroieș *sm* [At: BĂCESCU, P. 140 / S și: *sg~* / A și: *zgaroieș* / Pl: ? / E: ***zgaroi*** + *-aș*] (Iht; reg) Pălămidă-de-baltă (*Pungitius platygoster*).

zgatie *sf* vz ***zgâtie***

zgăbăuță *sf* [At: GL. OLT. / Pl: *~țe* / E: nct] (Reg) Surcea (**1**).

zgăbârcea *sma* [At: UDRESCU, GL. / E: ns cf *zgăbârdea*] (Reg; dep) **1** Om cu ochii holbați (**3**) Si: (reg) *zgăbârdea* (**1**). **2-3** Zgaroi (**4-5**).

zgăbârda *vr* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: 3 *~dează* / E: ***zgăbârdă***] (Reg) **1** (D. ochi sau d. pleoape) A se inflama. **2** (D. pleoape sau d. marginile lor) A se răsfrânge în afară. **3** (D. obiecte făcute din lemn) A se desface din încheieturi (prin strâmbare, deformare).

zgăbârdat, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ați, ~e* / E: ***zgăbârda***] (Reg) **1** (D. ochi sau d. pleoape) Inflamat. **2** (D. pleoape) Întors pe dos. **3** (D. obiecte făcute din lemn) Desfăcut din încheieturi (prin strâmbare, deformare etc.) Si: (pex) *scorojit* (**1**).

zgăbârdă *sf* [At: PONTBRIANT, D. / V: ***zgăvâ~*** / S și: *sg~* / Pl: *~de* / E: nct] (Îrg) Urdoare.

zgăbârdătură *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ri* / E: ***zgăbârda*** + *-ătură*] (Reg) **1** Inflamare și înroșire (respingătoare) a pleoapelor. **2** Răsfrângere în afară a pleoapelor sau a marginilor lor. **3** Desfacerea din încheieturi a unui obiect de lemn (prin strâmbare, deformare).

zgăbârdea *sma* [At: UDRESCU, GL. / E: ***zgăbârdă*** + *-ea*] (Reg) **1** Zgăbârcea (**1**). **2-3** Zgaroi (**4-5**).

zgăbârdos, ~oasă *a* [At: ISER / V: ***zgăvâ~*** / S și: *sg~* / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zgăbârdă*** + *-os*] **1** (Înv) Urduros. **2** (Reg; d. lucruri) Zgrunțuros (**1**).

zgăbârdoșie *sf* [At: PONTBRIANT, D. / S și: *sg~* / Pl: *~ii* / E: ***zgăbârdos*** + *-ie*] (Înv) Urduroșie.

zgăbunță *sf* vz ***zgrăbunță***

zgăcina *v* vz ***zgâcina***

zgăciri *v* vz ***zgâcina***

zgăciritor *sn* [At: CHEST. II, 316/387 / Pl: ? / E : ***zgăciri*** + *-tor*] **1** Scociorâtor. **2** (Reg) Vătrai.

zgăcni *v* vz ***zvâcni***

zgădări *v* vz ***zgândări***

zgădărici *s* [At: CHEST. IV, 105/113 / S și: *sg~* / Pl: ? / E: ***zgâdar*** + *-ici*] (Reg) Tufiș des care crește într-o pădure.

zgăi *v* vz ***zgâi***

zgăibat, ~ă *a* [At: STANCU, D. 390 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***zgaibă*** + *-at*] (Rar) **1-6** Zgăibos (**1-6**).

zgăibăra *vr* [At: RESMERIȚĂ, D. / V: (rar) ***~bera*** (S și: *sgăibera*) / Pzi: *zgaibăr* / E: *z-* + ***găibăra***] (Fam) A se cățăra pe ceva (cu picioarele).

zgăibărat, ~ă *a* [At: RESMERIȚĂ, D. / S și: *sg~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***zgăibăra***] (Fam; d. oameni) Care este cățărat pe ceva (cu picioarele).

zgăibera *v* vz ***zgăibăra***

zgăibi *vtr* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~besc* / E: ***zgaibă***] (Reg; d. răni, bube etc.) **1-2** A (se) zgândări (**8**).

zgăibiș *s* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***zgaibă***^{1} + *-iș*] (Reg) **1** Rană, bubă care a fost zgândărită (**2**).

zgăibit, ~ă *a* [At: UDRESCU. GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: *zgăibi*] (Reg) **1** (D. răni, bube etc.) Care a fost zgândărită (3). **2** (D. oameni; csnp) Pătat.

zgăibos, ~oasă *a* [At: PO 189/11 / S și: *sg~* / Pl: *~oși, ~oase* / E: *zgaibă* + *-os*] (Îrg) **1-6** Care este bolnav de zgaibă (1-6) Si: (rar) *zgăibat* (1-6).

zgăibuliță *sf* [At: MAN. SĂNĂT. 113/24 / Pl: *~țe* / E: *zgaibă* + *-uliță*] (Reg; șhp) **1-12** Zgaibă (1-6) (mică) Si: (reg) *zgăibuță* (1-12).

zgăiburoasă *af* [At: DLR / Pl: ? / E: ctm *zgăiboasă* și *buburoasă*] (Bot; reg; îs) *Pată* ~ Pecingine (1).

zgăibuță *sf* [At: BORZA. D. 180 / S și: *sg~* / Pl: *~țe* / E: *zgaibă* + *-uță*] (Reg; șhp; în descântece) **1-12** Zgăibuliță (1-12). **13** (Bot; Trs) Viorele sălbatice (*Viola canina*).

zgăiera *v* vz *zgâria*

zgăinușă *sf* [At: BĂCESCU, PĂS. 178 / P: *zgă-i~* / Pl: *~șe* / E: *z-* + *găinușă*] (Orn; reg) Ieruncă (*Tetrastes bonasia*).

zgăițele *sp* [At: PASCU, C. 75 / P: *zgă-i~* / E: *zgâit*] Ochi[1] (1).

zgălăci *vt* [At: CV 1949, nr. 8, 34 / Pzi: *~ăcesc* / E: nct] (Reg) A luat totul (la un joc de noroc sau de îndemânare) cu miză.

zgălțâi *v* vz *zgâlțâi*

zgălțâna *v* vz *zgâlțâna*

zgălvoasă *sf* vz *zglăvoc*

zgămâi *v* vz *zgâmâi*

zgămâia *v* vz *zgâmâi*

zgămșit, ~ă *a* vz *zgâmușit*

zgămuială *sf* vz *zgâmuială*

zgănciuli *v* vz *zgânceli*

zgăncușoară *sf* [At: CADE / S și: *sg~* / Pl: *~oare* / E: *zgancă* + *-ușoară*] (Reg; hip; în descântece) **1-3** Zgancă (1-3) mică Si: (reg) *zgăncuță* (1-3).

zgăncuță *sf* [At: MAT. FOLK. 1515 / S și: *sg~* / Pl: *~țe* / E: *zgancă* + *-uță*] (Reg; hip; în descântece) **1-3** Zgăncușoară (1-3).

zgăniboci, ~oace *a* [At: CV 1951, nr. 6, 30 / Pl: *~, ~oace* / E: nct] (Reg; d. oameni sau d. ochi, d. privire) Iscoditor.

zgăori *v* vz *zgăura*

zgăpăra *vt* [At: ALR I, 1138/125 / Pzi: *zgăpără* / E: cf mg *kapar*] (Reg; d. pisică) A zgâria (1).

zgărăetură *sf* vz *zgârietură*

zgărăia *v* vz *zgâria*

zgărăiare *sf* vz *zgâriere*

zgărăiat, ~ă *a* vz *zgâriat*

zgărăietoare *sf* vz *zgârietor*

zgărămșat, ~ă *a* [At: GL. OLT. / Pl: *~ați, ~e* / E: nct] (Reg; d. suprafața unor obiecte) Zgrunțuros (1).

zgărăndiv, ~ă *a* vz *scarandiv*

zgărăitură *sf* vz *zgârietură*

zgărâia *v* vz *zgâria*

zgărbunță *sf* vz *zgrăbunță*

zgărcina *v* vz *zgârcina*

zgărcit, ~ă *smf, a* vz *zgârcit*

zgărda *vt* [At: IORDAN, L. R. A. 239 / Pzi: *~dez* / E: *zgardă*] (Reg) **1** A pune zgardă (1). **2** (C. i. bărbați tineri) A-i lega pentru a-i duce cu forța la armată.

zgărdan *sn* [At: T. PAPAHAGI, M. 236 / V: *zgâr~* / Pl: *~e, ~uri* / E: *zgardă* + *-an*] (Mar) Zgărdiță (2).

zgărdar *sm* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ari* / E: *zgardă* + *-ar*] (Nob) Om care este dependent de cineva.

zgărdat, ~ă *a* [At: ANON. CAR. / S și: *sg~* / Pl: *~ați, ~e* / E: *zgardă* + *-at*] (Îrg) **1** Care are zgardă (1). **2** Cu zgardă (1).

zgărdiță *sf* [At: CREANGĂ, A. 92 / V: *zgrard~, zard~* / S și: *sg~* / Pl: *~țe, ~ți* / E: *zgardă* + *-iță*] (Hip) **1** Zgardă (1) mică. **2** (Buc; Mol) Zgardă (8) făcută din împletituri de mărgele sau dintr-o panglică pe care s-au cusut mărgele, purtată de fete la gât sau la brâu, iar de flăcăi la pălărie Si: (Mar) *zgărdan*, (reg) *zghiordan*. **3** (Mol) Șnur împletit din fire de lână (neagră) cu care se împodobesc sumanele bărbătești Cf: *găitan* (1).

zgărduță *sf* [At: PAMFILE, GR. 176 / Pl: *~țe* / E: *zgardă* + *-uță*] (Reg) Zgărdiță (2) cu care se împodobește masca flăcăilor care joacă capra de Anul Nou.

zgăretură *sf* vz *zgârietură*

zgăria *v* vz *zgâria*

zgăriac *sn* vz *zgâriac*

zgăriat, ~ă *a* vz *zgâriat*

zgărieci *sn* vz *zgârieci*

zgărietor, ~oare *a* vz *zgârietor*

zgărietură *sf* vz *zgârietură*

zgărios, ~oasă *a* vz *zgârios*

zgărmăi *v* vz *zgârmăi*

zgătie *sf* vz *zgâtie*

zgătina *v* vz *zgâltâna*

zgățăitură *sf* vz *zgâlțâitură*

zgâțiitură *sf* vz *zgâlțâitură*

zgău *sn* [At: PSALT. HUR. 17ʳ/9 / V: (îvr) *zăg~* / S și: *sg~* / Pl: *~ri* / E: nct] **1** (Înv) Uter. **2** (Înv; pex) Pântece Si: (îvp) *maț, măruntaie*, (înv) *matrice* (1). **3** (Pop; îlav) **Din ~** (sau **~l mamei, maicii, mumei** etc.) Dinainte de a se naște. **4** (Pop; îal) Din momentul în care s-a născut. **5** (Pop; îal) Din naștere. **6** (Pop; îe) **A prinde** (sau **a lua**) **în ~** A rămâne însărcinată. **7** (Reg; prc) Stomac (1). **8** (Înv; pex; îoc „suflet") Parte materială a ființei umane Si: *trup, corp* (3). **9** (Reg; pan; îs) *~l urechii* Urechea internă. **10** (Reg; pex) Vagin (la pisică). **11** (Reg; pex) Anus (la câine și la pisică). **12** (Înv; fig) Neam. **13** (Înv; fig) Profunzime a ființei omenești, considerată ca sediu al gândirii, al sentimentelor, al conștiinței etc. Si: (fig) *inimă*, (pop) *mai*[3], *maț, măruntaie, pântece, rărunchi*. **14** (Pex) Scobitură într-un organ al corpului omenesc. **15** (Olt; pan) Coș[3] (18) al carului sau al căruței. **16** (Reg; pan) Cantitate de cereale, de produse (agricole) etc. care este cuprinsă într-un zgău (15). **17** (Reg) Ansamblu al elementelor care alcătuiesc un car, în afară de proțap, de roți și de osii. **18** (Reg) Adâncitură (în munți). **19** (Reg) Râpă într-un pârâu adânc, unde cresc tufișuri dese. **20** (Reg) Scobitură în care se fixează una dintre cele două părți care alcătuiesc botul caprei confecționate pentru dansul popular „capra". **21** (Reg; csnp) Sosul care rămâne în cratiță după ce s-a fript carnea.

zgăura [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: *~ri, zgăori* / S și: *sg~* / Pzi: *zgăur* și *zgaur* / E: ns cf *gaură*] **1** *vi* (Trs) A se holba (1). **2** *vi* (Trs) A fixa cu privirea fără un scop anume. **3** *vi* A se uita cu poftă la cineva care mănâncă. **4** *vi* A sta degeaba. **5** *vr* (Îf *zgăuri*) A se amesteca în probleme mărunte. **6** *vr* (Rar; fig; d. ochi; îf *zgăuri*) A se adânci (3).

zgăurare *sf* [At: ISER / S și: *sg~* / Pl: *~rări* / E: *zgăura*] (Înv) **1** Holbare (1). **2-3** Privire insistentă (sau pe ascuns) cu ochii măriți de spaimă, de uimire, de curiozitate. **4** Privire în gol.

zgăurat, ~ă *a* [At: ISER / S și: *sg~* / Pl: *~ați, ~e* / E: *zgăura*] (Înv; d. ochi) **1** Holbat[2] (1). **2** (Reg; d. oameni) Care are cearcăne.

zgăuri *v* vz *zgăura*

zgăurici *sms* [At: MAT. DIALECT. I, 103 / E: *zgăura* + *-ici*] (Reg) Copil care se uită cu poftă la cineva care mănâncă.

zgăvaș *sn* [At: GL. OLT. / Pl: ? / E: nct] (Reg) Șănțuleț.

zgăvărdă *sf* vz *zgăbârdă*

zgăvârdos, ~oasă *a* vz *zgăbârdos*

zgăvleajă *sf* vz *scofleajă*

zgăvloacă *sf* vz *zglăvoc*

zgâbă *sf* [At: REV. CRIT. IV, 339 / S și: *sg~* / Pl: *~be* / E: *z-* + *gâbă*] (Reg) Femeie gârbovită de bătrânețe.

zgâbui *vt* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *~esc* și *zgâbui* / E: ns cf *găbui*] (Reg; d. ființe; c. i. răni, bube etc.) A zgândări (8).

zgâbuit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: *zgâbui*] (Reg; d. răni, bube etc.) **1** Zgândărit (3). **2** (D. cuiburi) Scotocit[1].

zgâcina [At: CADE / V: *zgârc~* (S și: *sgârcina*), *zgăc~* (S și: *sgăcina*; Pzi: *sgăcin*), *zgăciri, zgârc~, zghic~* (S și: *sghicina*), *zglăcina, zglecina, sclătina* / S și: *sg~* / Pzi: *~nez* și *zgâcin* / E: ns cf *zgâlțâna*] **1-2** *vtr* (Reg) A zgudui (1-2). **3** *vt* (C. i. pomi) A scutura.

zgâdar *sm* [At: DLR / Pl: ? / E: nct] (Reg) **1** Copaci pipernicíți. **2** (Fig) Om răutăcios.

zgâdăra *v* vz *zgândări*

zgâdări *v* vz *zgândări*

zgâdâri v vz ***zgândări***

zgâi [At: ANON. CAR. / V: (înv) ***zghii*** (S și: *sghii*), (reg) ***zgăi*** / S și: *sg~* / Pzi: *~esc* și (rar) *zgâi* / E: ns cf *zgâu*] **1** *vt* (Pfm; c. i. ochii) A holba (**1**). **2** *vt* (Reg: c. i. răni, bube etc.) A zgândări (**8**). **3** *vt* (Reg) A scormoni (**1**). **4** *vr* (Pfm; d. oameni) A se holba (**4**). **5** *vr* (Reg; d. ochi) A miji[1] (**1**). **6** *vr* (Reg) A se uita la cineva cu dispreț. **7** *vr* (Reg) A se strâmba (deschizând ochii în mod exagerat). **8** *vt* (Reg; c. i. părți ale corpului) A strâmba (**1**). **9** *vr* (Reg) A se răsti[1].

zgâiat, ~ă *a* vz ***zgâit***

zgâie *sf* [At: POLIZU / S și: *sg~* / Pl: ? / E: ***zgâi***] **1** (Înv) Persoană cu ochii zgâiți (**1**). **2** Persoană căreia i se deschid larg ochii de poftă. **3** (Reg: art.; șîcs *de-a ~ia*) Joc în care copiii stau în cerc, iar cel din mijloc îi lovește pe toți cu un bețișor în palme. **4** (Reg) Copil neastâmpărat, vioi etc.

zgâima v vz ***zgâmăi***

zgâire *sf* [At: FM (1846), 133[2]/16 / S și: *sg~* / Pl: *~ri* / E: ***zgâi***] (Reg) **1** Zgândărire (**3**). **2-3** (Înv) Holbare (**1**, **4**).

zgâit, ~ă [At: ANON. CAR. / V: (pop) ***~iat*** (S și: *sgâiat*) / S și: *sg~* / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***zgâi***] **1** *a* (Pfm; d. ochi) Holbat[1] (**1**). **2** *a* (Reg; d. ochi) Care nu se închide complet, rămânând întredeschis (în timpul somnului) din cauza unei boli sau a bătrâneții. **3** *sm* (Pop) Ochi[1] (**1**). **4** *a* (Pex; d. față) Slut (**1**). **5** *smf* Persoană urâtă, cu ochii ieșiți din orbite. **6** (D. bube, răni etc.) Zgâit (**3**). **7** *a* (Reg; d. bube, răni) Deschis (**22**). **8** *a* (Rar; d. pământ) Uscat. **9** *a* (Rar; d. țesături) Rupt[2].

zgâitură *sf* [At: LEXIC REG. 112 / Pl: *~ri* / E: ***zgâi*** + *-itură*] (Reg; dep) Fată proastă.

zgâlciuros[1], ~oasă *a* [At: VÎRCOL. V. 102 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: *z-* + ***gâlciuri*** (pll *gâlcă*) + *-os*] (Reg; d. teren) Deluros (**5**).

zgâlciuros, ***~oasă*** *a* vz ***zgârciuros***

zgâlț *i* [At: SCL. 1960, 784 / V: ***zgâța*** (S și: *sgâța*) / E: fo] (De obicei rep) Cuvânt care imită zgomotul produs de mișcarea bruscă, repetată și haotică a unui obiect.

zgâlțăi v vz ***zgâlțâi***

zgâlțăitură *sf* vz ***zgâlțâitură***

zgâlțana v vz ***zgâlțâna***

zgâlțăni v vz ***zgâlțâna***

zgâlțâi [At: LB / V: (îrg) ***~ia***, ***~țăi*** (S și: *sgâlțăi*), (înv) ***~ția***, ***~ții***, ***~ârțui***, ***~âțăia***, ***~âțui***, ***~țini***, ***zgâltăi***, (reg) ***~tui***, ***~âțâi***, ***~âțâia***, ***zguțăi***, ***zguțâi***, ***zguțui***, ***~âțăi***] **1-2** *vtr* A (se) zgudui (**1-2**). **3-4** *vtr* (Îvr; d. pământ) A (se) cutremura (**7-8**). **5** *vt* (Îvr; c. i. un recipient) A clătina (**2**). **6-7** *vt* (C. i. oameni sau părți ale corpului lor) A zgudui (**18-19**). **8-9** *vtrr* (Reg) A (se) trage de păr. **10** *vi* (Reg; d. dinți) A clănțăni (**1**). **11** *vt* (D. frig, boli, emoții etc.) A zgudui (**20**). **12** *vt* (Fam; fig) A înfiora. **13** *vt* (Fam; fig) A critica sever.

zgâlțâia v vz ***zgâlțâi***

zgâlțâială *sf* [At: DL / P: *~țâ-ia~* / V: (reg) ***~țială***, ***zghihui~*** / S și: *sg~* / Pl: *~ieli* / E: ***zgâlțâi*** + *-eală*] **1** Zdruncinare (**1**). **2** Mișcare bruscă și repetată, într-o parte și într-alta (pentru a atrage atenția) Si: *clătinare* (**1**), *clătinat[1]* (**1**), *clătinătură* (**1**). **3** (Pex) Scuturare violentă pentru a provoca durere fizică Si: *batere*, *bătut[1]* (**1**), (rar) *zgâlțâitură* (**3**), (îrg) *zbihuire* (**1**), *zghihuială* (**1**). **4** (Reg) Păruială[1] (**1**).

zgâlțâire *sf* [At: PONTBRIANT. D. / V: ***~âțăi~***, ***~âț~*** (S și: *sgâțâire*) / Pl: *~ri* / E: ***zgâlțâi***] (Înv) Zguduitură (**1**).

zgâlțâit[1] *sn* [At: POPA, V. 316 / S și: *sg~* / Pl: *~uri* / E: ***zgâlțâi***] Zguduitură (**1**).

zgâlțâit[2], ~ă *a* [At: SĂULESCU, HR. I, 197/17 / V: (îvr) ***~țiit***, ***~ât~*** (S și: *sgâțâit*), ***~âțăit*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***zgâlțâi***] **1** Zguduit[2] (**1**). **2** (Rar) Bătut de vânt. **3** (Rar; d. râs, plâns etc.) Sacadat. **4** (Îvr; fig) Agitat (**2**).

zgâlțâitură *sf* [At: AR (1829), 197[1]/6 / P: *~țâ-i* / V: (îrg) ***~țiitură***, (înv) ***~țăitură*** (S și: *sgâlțăitură*), ***zgâțiitură*** (S și: *sgâțiitură*), ***zgâțăitură*** (S și: *sgâțăitură*) / S: *sg~* / Pl: *~ri* / E: ***zgâlțâi*** + *-itură*] **1** Zguduitură (**1**). **2** (Înv) Undă seismică. **3** (Rar) Zgâlțâială (**3**). **4** Mișcare involuntară, rapidă și repetată produsă de frig, de boală, de emoție etc.

zgâlțâna [At: SĂM. IV, 2 / V: ***~ni***, ***~țăna***, ***~țăni***, ***~țina***, ***~țini***, ***zgâtina***, ***zgâltăna***, ***zgâtina***, ***zgâțâna***, (reg) ***zgâțăna*** / S și: *sg~* / Pzi: *zgâlțân* / E: ctm ***zgâlțâi*** și ***hâțâna***] **1** *vt* (Pop) A zgudui (**1**). **2** *vt* (Reg; c. i. pomi) A scutura pentru a cădea fructele, frunzele etc. **3** *vt* (Reg; c. i. oameni) A risipi. **4** *vr* (Reg; îf *zgâțâna*) A tremura de bătrânețe. **5** *vr* (Reg; d. dinți) A clănțăni (**1**).

zgâlțâni v vz ***zgâlțâna***

zgâlția v vz ***zgâlțâi***

zgâlțială *sf* vz ***zgâlțâială***

zgâlții v vz ***zgâlțâi***

zgâlțiit, ~ă *a* vz ***zgâlțâit[2]***

zgâlțiitură *sf* vz ***zgâlțâitură***

zgâlțina v vz ***zgâlțâna***

zgâlțini[1] v vz ***zgâlțâna***

zgâlțini[2] v vz ***zgâlțâi***

zgâlțui v vz ***zgâlțâi***

zgâmă[1] *sf* [At: LEXIC REG. 88 / Pl: *~me* / E: nct] (Reg) Măceașă (**1**).

zgâmă[2] *sf* vz ***zgamă***

zgâmăi [At: CADE / V: ***~mâi***, ***~mui***, ***~âima***, ***~âima***, ***zgămâi*** (S și: *sgămâi*), ***zgămâia*** / S și: *sg~* / Pzi: *zgâmăi* și *~esc* / E: nct] **1** *vt* (Reg; c. i. răni, bube etc.) A zgândări (**8**). **2** *vt* (Reg; c. i. lână; îf *zgâmui*) A scărmăna (**1**). **3** *vt* (Reg; c. i. pământul; îf *zgâmui*) A ara superficial. **4** *vt* (Reg; c. i. știuleți de porumb; îf *zgâmui*) A desface de pănuși pentru a vedea dacă e bun de fiert sau de copt Si: (reg) *zgâmboi[2]* (**2**), *zgămuși* (**1**). **5** *vi* (Reg) A căuta (sau a cerceta) meticulos pentru a găsi (sau a scoate la iveală) ceva. **6** *vr* (Reg; îf *zgâima*) A se mișca încontinuu. **7** *vrr* (Reg; d. copii; îf *zgâmui*) A se hârjoni (**1**). **8** *vr* (Reg; îf *zgâmâi*) A se uita insistent.

zgâmăit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / V: ***~muit*** / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***zgâmăi***] (Reg) **1** Zgândărit (**3**). **2** (D. știuleți de porumb) Desfăcut de pănuși. **3** (D. copii) Neastâmpărat.

zgâmăitură *sf* [At: UDRESCU, GL. / V: ***~mâi~***, ***~mui~*** / Pl: *~ri* / E: ***zgâmăi*** + *-itură*] (Reg) **1** Zgândărire (**3**). **2** Hârjonire.

zgâmâi v vz ***zgâmăi***

zgâmâială *sf* vz ***zgâmuială***

zgâmâitură *sf* vz ***zgâmăitură***

zgâmb, ~ă [At: DR. I, 307 / Pl: *~i*, *~e* / E: drr ***zgâmboi[1]***] **1** *sn* (Reg) Gland. **2-3** *smf*, *a* (Reg) (Persoană) care se uită crucîș. **4-5** *smf*, *a* (Reg; pex) (Om) urât. **6-7** *smf*, *a* (Reg; pex) (Om) care se schimonosește. **8** *sm* (Reg; csnp) Dinte (în sens rău).

zgâmba *vu* [At: MAT. DIALECT. I, 199 / Pzi: 3 *zgâmbă* / E: ***zgâmb***] (Reg) A nelinişti.

zgâmbăi *vt* [At: LEXIC REG. 88 / Pzi: *~esc* / E: ***zgâmb*** + *-ăi*] (Reg) A scobi dinții.

zgâmbău *s* [At: DR. I, 307 / Pl: ? / E: ***zgâmb*** + *-ău*] (Reg) **1-2** Zgâmb (**1**, **8**).

zgâmbea *smsa* [At: DR. IV_2, 876 / S și: *sg~* / E: ***zgâmb*** + *-ea*] (Reg) Diavol (**1**).

zgâmboi[1] [At: PONTBRIANT, D. / S și: *sg~* / Pl: *~oaie* sn, ~ sm / E: ***zgâmb*** + *-oi*] **1** *sn* (Îrg) Gland. **2** *sn* (Reg) Lucru de mică importanță. **3** *sm* (Reg; dep) Copil neastâmpărat. **4** *sm* (Reg) Persoană care are ochii holbați. **5** *sn* (Reg) Fluier pe care și-l fac copiii din frunze de ceapă, din coajă de salcie etc. Si: (reg) *zdrâmbă* (**1**), *zdrâmboaie* (**1**), *zdrâmboi* (**1**).

zgâmboi[2] [At: CADE / V: ***~a***, ***zglinibo***i, ***zglâ~***, ***zglâ~a*** (S și: *sglâmboia*), ***zgrâm~***, ***zgrâ~***, ***zgrâ~a*** (S și: *sgrâmboia*) / S și: *sg~* / Pzi: *zgâmboi* și *~esc* / E: ***zgâmboi[1]***] (Reg) **1** *vr* A se masturba. **2** *vt* A zgâmăi (**4**). **3** *vrp* (D. nuci) A se desface de coaja verde care le acoperă. **4** *vr* (D. soare, zori etc.) A se ivi. **5** *vr* A se uita cu insistență, cu mirare Si: *a se holba* (**4**). **6** *vt* (C. i. ochii) A holba (**1**). **7** *vr* A se strâmba (**1**).

zgâmboia v vz ***zgâmboi[2]***

zgâmboială *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ieli* / E: ***zgâmboi[2]*** + *-eală*] (Reg) **1-7** Zgâmboire (**1-7**).

zgâmboiare *sf* vz ***zgâmboire***

zgâmboiat, ~ă *a* vz ***zgâmboit***

zgâmboire *sf* [At: DHLR I, 269 / V: (reg) ***~iare*** / S și: *sg~* / Pl: *~ri* / E: ***zgâmboi[2]***] (Îrg) **1** Masturbare. **2** Zgâmăit (**2**). **3** Desfacere de coaja verde a nucilor Si: *zgâmboială* (**3**). **4** Ivire a soarelui, a zorilor Si: *zgâmboiala* (**4**). **5-6** Holbare (**1**, **4**). **7** Strâmbare.

zgâmboit, ~ă *a* [At: DM / V: ***~iat*** / S și: *sg~* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zgâmboi***²] **1** (Reg; d. obiecte de îmbrăcăminte; îf *zgâmboiat*) Descheiat (**7**). **2** (Reg) Holbat² (**2**). **3** (Reg) Strâmbat².

zgâmfi *v* vz ***zgâmuși***

zgâmoșeală *sf* vz ***zgâmșeală***

zgâmoși *v* vz ***zgâmuși***

zgâmoșit, ~ă *a* vz ***zgâmușit***

zgâmșeală *sf* [At: CIAUȘANU, V. 212 / V: ***~moș~*** / Pl: *~șeli* / E: ***zgâmuși*** + *-eală*] (Reg) zgâmușire (**1**).

zgâmși *v* vz ***zgâmuși***

zgâmușire *sf* [At: CIAUȘANU, V. 212 / Pl: *~ri* / E: ***zgâmuși***] (Reg) **1** Desfacere de pănuși a știuleților Si: *zgâmâire* (**1**), *zgâmșeală*. **2** Căutare cu de-amănuntul. **3** (Reg; îf *zgâmșire*) Zgândărire a bubelor. **4** (Reg; îf *zgâmșire*) Vătămare.

zgâmui *v* vz ***zgâmâi***

zgâmuială *sf* [At: UDRESCU, GL. / V: ***~mâi~, zgâm~*** / Pl: *~ieli* / E: ***zgâmui*** + *-eală*] (Reg) **1** Zgândărire (**3**) a rănilor, a bubelor etc. **2** Scărmănare a lânei. **3** Mișcare continuă. **4** Hârjonire. **5** Privire insistentă.

zgâmuit, ~ă *a* vz ***zgâmâit***

zgâmuitură *sf* vz ***zgâmâitură***

zgâmuși [At: PAMFILE, A. R. 89 / V: ***~mfi, ~moși, zgâmși*** / S și: *sg~* / Pzi: *~șesc* / E: ***zgâmb*** + *-uși*, cf *zgâmui*] (Reg) **1** *vt* A zgândări (**8**). **2-3** *vti* A căuta cu de-amănuntul, răscolind. **4** *vt* (Îf *zgâmși*) A vătăma, aducând stricăciuni.

zgâmușit, ~ă *a* [At: CIAUȘANU, V. 212 / V: ***~moșit, zgâmșit*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zgâmuși***] (Reg) **1-3** (D. știuleți de porumb) Zgâmâit (**1-3**). **4** (D. pănuși) Care sunt înlăturate de pe știulete.

zgâmușitură *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ri* / E: ***zgâmuși*** + *-itură*] (Reg) **1-2** Zgâmâitură (**1-2**).

zgâncă *sf* vz ***zgancă***

zgânceli [At: BARCIANU / V: (reg) ***zgânciuli*** / Pzi: *~lesc* / E: ***zgancă***] **1** *vr* (Înv; d. bube, răni etc.) A se vindeca. **2** *vt* (Mol; c. i. răni, bube etc.) A zgândări (**8**). **3** *vt* (Buc) A face ceva superficial.

zgâncelire *sf* [At: CORNEA, E. I, 112/9 / Pl: *~ri* / E: ***zgânceli***] (Îvr) Zgândărire (**2**).

zgânciori *vt* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~resc* / E: ns cf *zgânceli*] (Reg; c. i. bube, răni etc.) A zgândări (**8**).

zgâncos, ~oasă *a* [At: DDRF / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zgancă*** + *-os*] (Înv; d. bube, răni etc.) Cicatrizat² (**1**).

zgândăra *v* vz ***zgândări***

zgândărare *sf* vz ***zgândărire***

zgândărat, ~ă *a* vz ***zgândărit***

zgândărător *sn* [At: ALR II/I, h 285/2 / V: (reg) ***zdârăitor*** / Pl: *~oare* / E: ***zgândăra*** + *-tor*] (Reg) Vătrai.

zgândăreală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***zgândări*** + *-eală*] (Reg) **1** Zgândărire (**3**). **2** (Rar; fig) Hârjonire.

zgândări [At: SĂULESCU, HR. I, 14/18 / V: (pop) ***~ra***, (reg) ***~rî*** (Pzi: 3 *zgândărăște*), ***zgâdări, zgâdăra, zgâdărî, zgădări*** / S și: *sg~* / Pzi: *~resc* și *zgândăr* / E: net] **1** *vt* (C. i. foc, cărbuni, jar etc.) A mișca (cu un instrument) pentru a face să ardă mai bine Si: *a răscoli, a răvăși, a scormoni* (**1**), (pfm) *a scociorî* (**1**), (îrg) *a scărmăna*, (înv) *a socoti*, (reg) *a răcâi*¹ (**1**), *a scorni*. **2** *vt* (Fig) A aduce într-o stare de enervare Si: *a agasa* (**1**), *a ațâța* (**11**), *a enerva* (**6**), *a indispune, a irita, a întărâta, a plictisi, a scormoni, a sâcâi* (**1**), *a stârni, a supăra, a surescita*, (liv) *a tracasa*, (îrg) *a scociorî*, (înv) *a scârbi*, (reg) *a chihăi*² (**2**), *a zăhăi* (**4**), *a zăhătui*² (**1**), (arg) *a șucări*. **3** *vt* (Reg) A rade puțin deasupra. **4** *vt* (Pex) A zgâria (**4**). **5** *vt* (Pfm; d. păsări, animale și oameni) A răcâi¹ (**1**). **6** *vt* (Pfm; d. păsări, animale și oameni) A scormoni (**1**). **7** *vt* (Îvr; fig) A cerceta în profunzime Si: (pfm) *a scociorî*. **8** *vt* (C. i. răni, bube etc.) A freca (repetat) cu unghiile, cu degetele sau cu un obiect tare, producând iritare, inflamare etc. Si: *a scărpina* (**1**), *a zădărî* (**6**), (reg) *a zgâibi, a (se) zgâbui, a zgâi* (**2**), *a zgâmâi* (**1**), *a zgâmuși* (**1**), *a zgânceli* (**2**), *a zgânciori*. **9** *vt* (Fig) A readuce în memorie lucruri neplăcute provocând întristare, durere, necaz etc. **10** *vt* A lovi (repetat). **11-12** *vt* (C. i. coardele vocale ale omului sau ale unor instrumente muzicale) A zdrăngăni (**6-7**). **13-14** *vtr* A se zgudui (**1-2**). **15** *vrr* (Reg; îe) **A se ~ de păr** A se bate (**126**).

zgândărici [At: LEXIC REG. 88 / Pl: *~uri* sn, ~ sm / E: ***zgândări*** + *-ici*] (Reg) **1** *sn* Vătrai. **2** *sm* (Pfm) Copil neastâmpărat, sâcâitor. **3** *sm* (Îe) **A avea** (cineva) **~** A fi (foarte) agitat. **4** *sn* Dans nedefinit mai îndeaproape. **5** *sn* (Reg) Melodie după care se execută zgândăriciul (**4**).

zgândărire *sf* [At: PONTBRIANT, D. / V: (rar) ***~rare*** / Pl: *~ri* / E: ***zgândări***] **1** Mișcare (cu un instrument) a focului, a cărbunilor, a jarului etc. pentru a face să ardă mai bine Si: (rar) *scormonire* (**1**), (înv; pfm) *scociorâre*, (îvr) *zădăritură* (**1**). **2** (Fig) Stare de nervozitate crescută Si: *agasare* (**1**), *agitare* (**6**), *ațâțare* (**10**), *enervare* (**2**), *indispunere, iritare, întărâtare, sâcâială, sâcâire, surescitare, surescitație*, (rar) *stârneală*, (îvp) *stârnire, ciudire* (**4**), *zădărâre* (**1**), *zădăritură* (**2**), (arg) *șucăreală* (**1**). **3** Frecare (repetată) a unei răni, a unei bube etc. cu unghiile sau cu un obiect tare, producând iritare, inflamare etc. Si: *scărpinare* (**1**), (înv) *zădărâre* (**2**), (reg) *zădăreală* (**3**), *zgâire* (**1**), (îvr) *zgâncelire, zgâmâitură* (**1**), *zgâmuială* (**1**), (îvr) *zădăritura* (**3**).

zgândărit, ~ă *a* [At: PONTBRIANT, D. / V: (îrg) ***~rat*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zgândări***] (Rar; d. foc) **1** Scormonit² (**1**). **2** (Îrg; fig; d. oameni) Sâcâit (**1**). **3** (Rar; d. răni, bube) Frecat cu unghiile sau cu un obiect tare până la iritare, inflamare etc. Si: *scărpinat* (**1**), (înv) *zădărât* (**3**), *zemuit, zgâibit, zgâbuit, zgâit* (**7**), *zgâmâit* (**1**), *zgâmușit, zgânciorit, zgâncelit*.

zgândărî *v* vz ***zgândări***

zgâneci *sm* vz ***zgârieci***

zgâră *s* vz ***zgârci***²

zgâraia *v* vz ***zgâria***

zgârâia *v* vz ***zgâria***

zgârâietură *sf* vz ***zgârietură***

zgârbaci *sn* [At: MARIAN, S. R. I. 24 / V: (reg) ***zgor~, scor~*** (Pl: *scorbaciuri*), ***scorbanci, școrbaci*** / Pl: *~ace* / E: *z-* + ***gârbaci***] (Pop) **1** Gârbaci (**1**). **2** (Pgn) Bici (**1**). **3** Lovitură dată cu gârbaciul.

zgârbăcel *sn* [At: ȘEZ. III, 65 / Pl: *~e* / E: ***zgârbaci*** + *-el*] (Reg; șhp) **1-4** Zgârbaci (**1-2**) (mic).

zgârbăros, ~oasă *a* [At: ALR II, 6783/833 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zgârbor*** + *-os*] (Reg) Zgunțuros (**2**).

zgârboare *sf* vz ***zgârgore***

zgârbor *sm* vz ***zgârgore***

zgârbovit, ~ă *a* [At: DLR / Pl: *~iți, ~e* / E: *z-* + ***gârbovit***] (Reg) **1-2** Gârbovit (**1-2**).

zgârbulit, ~ă *a* vz ***zgribulit***

zgârc *s* vz ***zgârci***²

zgârcă *smf, a* [At: COMAN, GL. / Pl: *~rciuri* sf / E: ns cf *zgârci*²] (Pfm) **1-2** Zgârcit (**4-5**).

zgârcea *sma* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***zgârci***² + *-ea*] (Reg) Zgârcit (**4**).

zgârceală *sf* [At: (a. 1652) TDRG / Pl: *~celi* / E: ***zgârci***² + *-eală*] **1** (Reg) Cârcel (**1**). **2** (Îrg) Zgârcenie (**2**).

zgârcel [At: ALR SN V, h 1487/2 / Pl: ? / E: ***zgârci***¹ + *-el*] (Reg) **1** *sn* Crampă³ (**1**). **2** *am* Zgârcit (**1**)

zgârcenie *sf* [At: HELIADE, L. B. I, 139/9 / Pl: *~ii* / E: ***zgârci***³ + *-enie*] **1** Trăsătură de caracter specifică omului zgârcit (**5**) Si: *zgârcitură* (**1**). **2** Pasiune de a aduna bani, bogății prin diferite privațiuni, prin economii exagerate etc. Si: *avariție, calicenie* (**3**), *calicie* (**3**), (liv) *parcimonie*, (rar) *meschinărie* (**1**), (pfm) *cărpănoșie* (**1**), (îrg) *zgârcitură* (**4**), *zgârceală* (**2**), (înv) *scumpătate* (**1**), *scumpenie* (**1**), *scumpete* (**1**), *scumpie*¹ (**1**), (înv) *zgârcire* (**3**), (reg) *zgârciogeală* (**3**), *zgârnaială, zgârța* (**5**). **3** (Îlav) **Cu ~** (Exagerat de) economic (**4**) Si: *cumpătat*² (**12**), *echilibrat* (**3**), *înfrânat, măsurat* (**3**), *moderat* (**1**), (liv) *parcimonios*. **4** (Îal) În cantitate mică. **5** (Îal) Fără a exagera (în minus sau în plus) Si: *cumpătat*² (**13**).

zgârci¹ *i* vz ***zbârci***²

zgârci², ***~rce*** [At: PARACLIS (1639), 260 / V: (înv) ***zgârc, zgâră***, (înv) ***gârci*** / Pl: *~uri* sn; *~, ~rce* smf / E: drr ***zgârci***⁴] **1** *sn* (Îvp) Cartilaj. **2** *sn* (Îvp) Tendon. **3** *sn* (Pex; mpl) Carne de proastă calitate, vânoasă, cu pielițe, cu cartilaje. **4** *sn* (Reg) Castană (**5**). **5** *sn* (Reg) Elastic (**14**). **6** *sn* (Reg)

Praștie. **7** *sn* (Reg) Vreasc. **8** *smf* (Reg; pan) Zgârcit (4). **9** *sn* (Pex) Crampă[3] (1).

zgârci[3] *sn* [At: ȘĂINEANU[2] / Pl: *~uri* / E: ***zgârci***[2]] Daltă cu tăiș semicircular, folosită în dogărie, pentru curățarea muchiilor vaselor mici de lemn Si: (reg) *ghin* (1), *scoabă*[1], *zgârietor* (6).

zgârci[4] [At: CORESI, EV. 411 / Pzi: *~rcesc* / E slv **съгръчити сѧ**] **1-2** *vtr* (D. ființe) A (se) strânge din cauza frigului, fricii, durerii etc. Si: *a se chirci* (3), *a se contracta* (9), *a se ghemui* (1), *a se închirci*, *a se strânge*, (pop) *a se ciuciuli*[1] (3), *a se zguli* (1-2), (înv) *a se stârci* (1), (reg) *a se tâmbuși* (1). **3** *vr* (Prc; d. părți ale corpului) A se atrofia (1). **4** *vr* (Rar) A se schimonosi (1). **5** *vr* A se pipernici. **6** *vr* (Pex; d. plante) A degenera (1). **7-8** *vtr* (Înv; fig) A (se) smeri (1-2). **9-10** *vtr* (Reg) A (se) șifona (1-2). **11** *vr* A da dovadă de zgârcenie (2) Si: *a se calici* (7), *a se lăcomi*, *a se scumpi* (1), (reg) *a se zgârnăi*.

zgârcilă *sms, a* [At: UDRESCU, GL. / E: ***zgârci***[4] + *-ilă*] (Reg) **1-2** Zgârcit (4).

zgârcimuș *s* vz ***scârcimuș***

zgârcina *v* vz ***zgâcina***

zgârcioavă *sf* vz ***zgârciob***

zgârciob, ~oabă *smf, a* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***~oavă*** *sf* / Pl: *~i, ~oabe* / E: ***zgârci***[2] + *-ob*] (Fam) **1-2** Zgârcit (4-5).

zgârcios, ~oasă *a* [At: PISCUPESCU, O. 279/14 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zgârci***[2] + *-os*] (Înv) **1-3** Cartilaginos (1-3).

zgârcire *sf* [At: LB / S și: *sg~* / Pl: *~ri* / E: ***zgârci***[4]] **1** Încovoiere a propriului corp (sau a unei părți a corpului) de frică, de frig etc. apropiindu-și (foarte) mult extremitățile sau părțile mobile unele de altele, făcându-l să devină (aparent) mai mic Si: *chircire* (1), *contractare* (5), *contracție* (1), *ghemuire* (1), *ghemuit*[1] (1), *închircire*, *închircit*[1], *strângere*, (rar) *strâns*[1], *stârcire* (1), *stârcit*[1] (1), (îvp) *zgârcitură* (1). **2** (Prc) Atrofiere (1). **3** (Înv) Zgârcenie (2).

zgârcit, ~ă [At: CORESI, EV. 402 / V: (reg) ***zgâr~*** / S și: *sg~* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zgârci***[4]] **1** *a* (D. ființe) Care are corpul încovoiat de frică, de frig etc. apropiindu-și (foarte) mult extremitățile unele de altele, făcându-l să devină (aparent) mai mic Si: *chircit* (2), *atrofiat* (4) *contractat*[2] (4), *ghemuit*[2] (1), *strâns*[2], *stârcit*[2], (reg) *tâmbușit*, *zgârcel* (2). **2** *a* (Prc) Atrofiat (1). **3** *sn* (Reg) Cartilaj. **4-5** *smf, a* (Fig) (Om) care adună cu pasiune bani (sau alte bunuri materiale) printr-o economisire exagerată și meschină Si: *avar* (1-2), *calic* (8-9), (liv) *harpagon*, *parcimonios*, (rar) *meschin*, *strângător*, (pop) *ciufut* (1-2), (pfm) *cărpănos* (2-3), (îrg) *scump* (1), (înv) *cumplit*[2] (15), *pungit*, *punguit*[2], *samalâș*, *sichiș*, *tamachiar*, (reg) *zbârciogos* (1-2), *zgârcilă*, *zgârciob* (1-2), *zgârcos* (1-2), *zgârietor* (9-10), (îvr) *zgârcitor* (1-2), *zgârcitură* (5), *zgârcuros* (1-2), *zgârdău*, *zgârgorit* (1-2), *zgâriat* (5), *zgârn*, *zgârnăit*, *zgârțos*, *zgârliuță* (1), (reg) *zgârcă* (1-2), *zgârcea*, *zgripțuros*[2] (1-2). **6** *a* (Pan) Care este lipsit de generozitate. **7** *a* (Pan) Care denotă zgârcenie (2). **8** *a* (Pex) Pal[2]. **9** *a* (Îe) **(A fi) ~ la vorbă** (A relata) fără multe detalii. **10** *a* (Îae) (A fi) moderat.

zgârcitor, ~oare *a* [At: I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 221 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***zgârci***[4] + *-tor*] (Îvr) **1-2** Zgârcit (5, 6).

zgârcitură *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 126ᵛ/22 / Pl: *~ri* / E: ***zgârci***[4] + *-itură*] **1-2** (Îvp) Zgârcire (1-2). **3** (Ccr) Parte a corpului atrofiată. **4** (Îrg) Zgârcenie (2). **5** (Reg) Zgârcit (4).

zgârciuleț *sn* [At: PĂSCULESCU, L. P. 115 / Pl: *~e* / E: ***zgârci***[2] + *-uleț*] (Pop; șhp) **1-8** Zgârci[2] (**1, 2, 8, 9**) (mic).

zgârcium *sn* vz ***scrânciob***

zgârciuros, ~oasă *a* [At: BL VI, 1959 / V: (reg) ***zgâlci~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zgârciuri*** + *-os*] (Reg) **1-3** Cartilaginos (1-3).

zgârcoli *v* vz ***zgârgori***

zgârcos, ~oasă *smf, a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zgârcă*** + *-os*] (Reg) **1-2** Zgârcit (4-5).

zgârcui [At: (a. 1847) URICARIUL, X, 407 / S și: (înv) *sg~* / Pzi: *~esc* / E: ***zgârc*** + *-ui*] **1** *vt* (Înv; c. i. iarba) A tăia prost. **2** *vt* (Reg; c. i. bani) A lua bani de la cineva (sistematic) păcălindu-l sau profitând de o slăbiciune, de o anumită conjunctură etc. **3** *vi* (Reg) A încerca cu perseverență (dar pe furiș) să stabilești unele relații, să îndeplinești unele lucruri etc. **4** *vi* (Reg) A pândi (1).

zgârcuros, ~oasă *smf, a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zgârciuri*** (pll *zgârcă*) + *-os*] (Reg) **1-2** Zgârcit (4-5).

zgârdan *sn* vz ***zgărdan***

zgârdău *am* [At: CV 1951, nr. 6, 27 / Pl: *~ăi* / E: ns cf *zgârcit*] (Reg) Zgârcit (5).

zgâreci *sm* vz ***zgârieci***

zgârfaci *sn* [At: CADE / Pl: *~ace* / E: ns cf *scăfău*] (Reg) Căuș mare de lemn.

zgârgoli *v* vz ***zgârgori***

zgârgomat, ~ă *a* [At: GL. OLT. / Pl: *~ați, ~e* / E: nct] (Reg) **1-3** Zgrunțuros (1-3).

zgârgor *sm* vz ***zgârgore***

zgârgore *sm* [At: MARIAN, O. II, 136 / V: ***zgârgor, zgargor, zgârgur, ~rboare*** *sf*, ***zgârbor*** / E: ns cf *zgârci*[2]] **1** (Olt; Ban) Fir (răsucit foarte tare care, dacă este lăsat liber, face noduri). **2** (Olt; Ban; pex) Nod format pe zgârgore (1). **3** (Olt; Ban; fig; îf *zgârboare*) Urdoare. **4** (Reg; îf *zgârgor*) Porțiune rărită în pânza țesută la război.

zgârgori [At: REV. CRIT. III, 168 / V: ***~rcoli***, ***~oli*** / Pzi: *~resc* / E: ***zgârgore***] **1** *vr* (Reg; d. un fir răsucit lăsat liber) A face noduri din cauza răsucirii exagerate. **2** *vr* (D. ființe) A se chirci (1) (din cauza frigului). **3** *vr* (Reg) A tremura (1) (de frig). **4-5** *vtr* (Trs) A (se) mototoli.

zgârgorit, ~ă *smf, a* [At: N. REV. R. VIII, nr. 6, 88 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zgârgori***] (Reg) **1-2** Zgârcit (4-5).

zgârgur *sm* vz ***zgârgore***

zgâria [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 143ʳ/26 / P: *~ri-a* / V: (îvp) ***~râia***, ***zgăr~***, (îrg) ***zdăr~***, (Pzi: 3 *zdarie*), ***zdărâia***, ***zder~***, ***zgărâia***, (înv) ***zgărăia***, ***zdărăia***, (reg) ***~răia***, ***zgăiera***, ***zgărâia***, ***zglier~***, ***zdărla***, ***zdârla***, ***zdrighia***, ***zdrăgăla***, ***zdrâghia***, ***zdrâjila***, ***jgherăia***, ***zdărăia***, ***zgrăia*** / S și: *sg~* / Pzi: 1 *zgârii*; 3 *zgârie*, (înv) *zgarie*, *zgarie*) / E: ml ****scaberare*** (<*scaber*)] **1-2** *vtr* A(-și) produce o rană superficială pe piele cu unghiile, cu ghearele sau cu un obiect ascuțit Si: (reg) *a căpăra* (1), *a zgăpăra*, *a zgrăbăla* (1-2), *a zgrepța* (1-2), *a zgrepțăna* (1-2). **3** *vt* (Fig) A produce o senzație (auditivă) neplăcută. **4** *vt* A impresiona în mod neplăcut gustul, mirosul Si: *a ustura*. **5** *vt* (C. i. suprafețe) A lăsa o urmă (liniară), de mică adâncime, cu ajutorul unui corp dur și ascuțit Si: *a cresta* (4), *a scrijeli* (1), (rar) *a scobi*[1] (1), *zgândări* (4), (reg) *a sfredeli*. **6** *smf* (Pfm; îc) **~ie-brânză** Zgârcit (4). **7** *smf* (Reg; îac) Negustoraș. **8** *smi* (Îc) **~ie-nori** Construcție cu foarte multe etaje. **9** *vt* (C. i. pământul) A ara superficial. **10-11** *vti* (D. păsări sau animale; c. i. pământ) A săpa (superficial) cu ciocul, cu râtul, cu ghearele, cu ajutorul unui instrument (ascuțit) etc. pentru a scoate ceva la iveală sau pentru a face o gaură (mică) Si: *a scormoni* (1), (pop) *a săpa*, (îrg) *a zgârmăi* (1), (reg) *a scurmuzui*. **12-13** *vti* (D. oameni; c. i. pământ, roci etc.) A face crestături, tăieturi (superficiale) cu unghiile, cu ajutorul unui instrument (ascuțit) etc. Si: *a râcâi*[1] (1), *a scrijeli* (1), *a scurma*. **14-15** *vti* (Pex) A scrie apăsat. **16-17** *vti* (Pex; c. i. hârtie) A scrie o literatură de proastă calitate. **18** *vi* A ciocăni ușor cu unghiile.

zgâriac *sn* [At: CADE / P: *~ri-ac* / V: ***zgăr~*** / Pl: ? / E: ***zgâria*** + *-ac*] (Mol) Instrument de dulgherie, alcătuit, de obicei, dintr-o bucată în formă de prismă prin care alunecă două tije cu vârf metalic ascuțit, pentru trasarea unor linii paralele pe suprafața unor piese de lemn Si: (rar) *însemnător*, *zgârietor* (8), (pop) *zgârieci*, (reg) *ștraihmas*, *ștraimodlu*.

zgâriat, ~ă *a* [At: BUDAI-DELEANU, T. V. 147 / P: *~ri-at* / V: (înv) ***zgăr~, zgărăi~*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***zgâria***] **1** (D. ființe) Care are zgârieturi (1) pe piele. **2** (D. ochi) Cu vinișoare de sânge Si: *iritat*. **3** (D. sunete, voce) Care produce o impresie auditivă neplăcută. **4** (D. obiecte) Cu zgârieturi (2) Si: *scrilejit*. **5** (Reg) Zgârcit (5).

zgârieci *sm* [At: DAMÉ, T. 115 / P: *~ri-eci* / V: (reg) ***zgâreci, zgâneci***, ***zgârieci*** *sn* / S și: *sg~* / Pl: *~* / E: ***zgâria*** + *-eci*] (Pop) Zgâriac.

zgâriere *sf* [At: ST. LEX. 150ʳ/9 / P: *~ri-e~* / V: (înv) ***zgărăiare*** / S și: *sg~* / Pl: *~ri* / E: ***zgâria***] **1-2** Zgârietură (1-2). **3-4** Săpare (superficială) a pământului cu ciocul, cu râtul, cu ghearele, cu unghiile, cu ajutorul unui instrument etc., pentru a scoate ceva la iveală sau pentru a face o gaură (mică) Si: *scormonire* (1), *săpare*, *crestare* (8).

zgârietor, ~oare [At: VALIAN, V. / P: *~ri-e~* / V: (înv) ***zgăr~, zgărăietoare*** *sf*, ***~răietoare*** *sf* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***zgâria*** + *-tor*] (Rar) **1** *a*

Care produce o rană superficială pe piele (de obicei sub formă de dungă) cu unghiile, cu ghearele sau cu un obiect ascuțit. **2** *a* (D. sunete, voci) Care are o rezonanță neplăcută Si: *strident, supărător*. **3** *a* Care produce o senzație de iritare. **4** *a* (D. păsări sau animale) Care sapă (superficial) cu ciocul, cu râtul, cu ghearele, cu ajutorul unui instrument (ascuțit) etc., pentru a scoate ceva la iveală sau pentru a face o gaură (mică). **5** *a* (D. un obiect) Care agață. **6** *sf* (Reg; îf *zgărâietoare*) Zgârci[3]. **7** *smf* (Irn) Scriitor fără talent. **8** *sm* (Spc) Zgâriac. **9-10** Zgârcit **(4-5)**.

zgârietură *sf* [At: CORESI, TETR. 7 / P: *~ri-e~* / V: (îrg) ***zgâr~***, (înv) ***~iit~, zgăre~, ~râe~***, (reg) ***~râi~, zgărăit~, zgăraet~, zgherelt~, zdârlăt~, zdărâe~, zdăr~*** / S și: *sg~* / Pl: *~ri* / E: ***zgâria*** + *-ătură*] **1** Rană (superficială) făcută pe piele cu unghiile, cu ghearele sau cu un obiect ascuțit sau tăios Si: *zgaibă* **(9)**, *zgâriere* **(1)**, *crestătură* **(16)**, *scrijelitură*, *tăietură* **(1)**, *zgreblătura*, (reg) *zrepănătură* **(1)**. **2** Tăietură (liniară) superficială lăsată de un corp ascuțit și dur pe o suprafață Si: *scrijeleală*, *scrijelire* **(1)**, *scrijelitură*, (reg) *sferditură*, *zgâriere* **(2)**. **3** Arătură superficială. **4** (Înv) Semn (grafic) trasat, imprimat pe ceva.

zgâriitură *sf* vz ***zgârietură***

zgârios, ~oasă *a* [At: PANN, P. V. III. 39/26 / P: *~ri-os* / V: (reg) ***zgăr~*** / S și: *sg~* / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zgâria*** + *-os*] (Îrg) Zgârietor **(5)**.

zgârlaonțat, ~ă *a* vz ***scârlionțat***

zgârlăunte *sm* vz ***scârlionț***

zgârlici *sn* [At: MARIAN, D. 60 / Pl: *~uri* / E: ns cf *zgârci*[1]] (Reg; csnp; în descântece) Parte superioară a nasului, de la vârf până la rădăcină.

zgârlionț *sm* vz ***scârlionț***

zgârlionțat, ~ă *a* vz ***scârlionțat***

zgârliuță *sms* [At: UDRESCU, GL. / E: ns cf *zgâria*] (Reg) **1** Zgârcit **(4)**. **2** (Pfm) Tânăr ușuratic.

zgârma *v* vz ***scurma***

zgârmăi *vt* [At: LB / V: (înv) ***zgăr~*** / S și: *sg~* / Pzi: *zgârmăi* și (reg) *~esc* / E: ***zgârma*** + *-ăi*] (Îrg; d. păsări, animale) **1** A zgâria **(9)**. **2** (Fig; d. idei, gânduri etc.) A obseda.

zgârn *sm* [At: ALR I. 1570/24 / Pl: *~i* / E: pvb ***zgârnăi***] (Reg) Zgârcit **(4)**.

zgârnăi *vr* [At: REV. CRIT. III, 168 / Pzi: *~esc* / E: ns cf *zgârci*[2]] (Reg) A se zgârci[4] **(10)**.

zgârnăială *sf* [At: REV. CRIT. III, 168 / Pl: *~ieli* / E: ***zgârnăi*** + *-eală*] (Reg) Zgârcenie **(2)**.

zgârnăit *am* [At: NOVACOVICIU, C. B. / Pl: *~iți* / E: ***zgârnăi***] (Reg) Zgârcit **(5)**.

zgârni *v* vz ***stârni***

zgârță *sf* [At: DDRF / S și: *sg~* / Pl: *~țe* / E: ns cf *zgârci*[4]] (Reg) **1** (Irn) Babă sfrijită. **2** (Irn) Femeie mai în vârstă, de moravuri ușoare. **3** (Irn) Persoană care se ține scai de cineva. **4** Pește din ape de munte, nedefinit mai îndeaproape. **5** Zgârcenie **(2)**. **6** (Îlav) **Cu (mare) ~** Anevoie **(1)**. **7** Ceartă **(1)**. **8** Sentiment de neplăcere de a cere sau de a da ceva.

zgârțos, ~oasă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zgârță*** + *-os*] (Reg) Zgârcit **(5)**.

zgârțui *v* vz ***zgâlțâi***

zgârvă *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: nct] (Reg) Coajă de dovleac folosită pentru a lua cenușa din vatră Si: (reg) *zgârvoace*, *zgârvoaie*.

zgârvoace *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: ns cf *zgârvă*] (Reg) Zgârvă.

zgârvoaie *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: ? / E: ***zgârvă*** + *-oaie*] (Reg) Zgârvă.

zgâtâcan *sm* [At: BUGNARIU, N. 48/313 / Pl: *~i* / E: ns cf *gât*] (Reg) Persoană care are gușă și respiră greu.

zgâte *sf* vz ***zgâtie***

zgâtie *sf* [At: CIHAC, II, 112 / V: ***~te, zgat~, zgăt~*** / S și: *sg~* / Pl: *~ii* / E: ns cf lat *schidiae*] (Reg) **1** (Mpl) Crenguță **(1)**. **2** Șarpe mic. **3** Copil slab, dar vioi. **4** Fată vioaie și zglobie. **5** Femeie tânără isteață și vioaie. **6** (Irn) Babă sfrijită și rea.

zgâtina *v* vz ***zgâlțâna***

zgâța *i* vz ***zgâlț***

zgâțâi *v* vz ***zgâlțâi***

zgâțâia *v* vz ***zgâlțâi***

zgâțâire *sf* vz ***zgâlțâire***

zgâțâit, ~ă *a* vz ***zgâlțâit***

zgâțâna *v* vz ***zgâlțâna***

zgâțâi *v* vz ***zgâlțâi***

zgâțâia *v* vz ***zgâlțâi***

zgâțâire *sf* vz ***zgâlțâire***

zgâțâit, ~ă *a* vz ***zgâlțâit***[2]

zgâțâna *v* vz ***zgâlțâna***

zgâțui *v* vz ***zgâlțâi***

zghereitură *sf* vz ***zgârietură***

zgheria *v* vz ***zgâria***

zghevolărie *sf* [At: COMAN, GL. / S și: *sg~* / Pl: *~ii* / E: *z-* + ***ghiavol*** + *-ărie*] (Reg) Năzbâtie făcută de un copil.

zghiborț *sm* [At: ANTIPA, P. 794 / Pl: *~i* / E: *z-* + ***ghiborț***] (Iht; reg) Ghiborț **(1)** (*Acerina cernua*).

zghicina *v* vz ***zgâcina***

zghihară *sfs* [At: JIPESCU, O. 54 / V: ***~hoară, ghihară*** / S și: *sg~* / E: ns cf *zbihui*] **1** (De obicei urmat de determinări care arată locul unde se cultivă) Soi autohton de viță de vie, cu ciorchini neuniformi, cu boabe albe-gălbui, cultivat pentru producerea vinurilor de larg consum. **2** (Pex) Strugurii zghiharei **(1)**. **3** (Pex) Vin obținut din zghihară **(2)**.

zghihardă *sf* [At: COMAN, GL. / S și: *sg~* / Pl: *~de* / E: ns cf *zbihui*] (Reg) **1** Fată care dansează și sare mult. **2** Fată dezvoltată din punct de vedere fizic, dar neîndemânatică la muncă. **3** Femeie ușuratică.

zghihăt *s* [At: ȘEZ. I, 207 / Pl: ? / E: ns cf *zbihui*] (Reg) Hârjonire.

zghihoară *sf* vz ***zghihară***

zghihui [At: CIHAC, II, 342 / V: ***sbih~*** / Pzi: *zbihui*, *~esc* / E: nct] **1** *vt* (Îrg) A zgâlțâi **(2)**. **2** *vr* (Mol) A se zbengui **(1)**.

zghihuială *sf* [At: HEM 1426 / S și: *sg~* / Pl: *~ieli* / E: ***zghihui*** + *-eală*] (Mol) **1** Zgâlțâială **(3)**. **2** Epilepsie **(1)**.

zghihuit, ~ă *a* [At: RESMERIȚĂ, D. / V: ***sbih~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zghihui***] (Mol) **1** Zgâlțâit **(4)**. **2** (D. copii) Neastâmpărat.

zghihuitoare *sf* [At: GR. S. VI, 153 / Pl: *~* / E: ***zghihui*** + *-tor*] (Mol; într-un descântec; csnp) Ființă care zdruncină **(1)**.

zghii *v* vz ***zgâi***

zghilbenți *smp* [At: VICIU, GL. / S și: *sg~* / E: ns cf *zgreben*] (Reg) Ciucuri la opreg.

zghiltag *sm* [At: SCL 1955, nr. 1-2, 129 / S și: *sg~* / Pl: *~agi* / E: ns cf *ghilț*] (Reg) **1** Parte a scării de care sunt prinși fusceii, formată din două lemne lungi așezate paralel. **2** (Pex) Fuscel **(8)**.

zghiordan *sn* [At: CĂTANĂ, în SCLF 1958, nr. 1-2, 86 / Pl: *~e* / E: *z-* + ***ghiordan***] (Reg) Zgărdiță **(2)**.

zghiorghin *sm* vz ***zgorghin***

zghiorghină *sf* vz ***zgorghină***

zglavac *sm* vz ***zglăvoc***

zglavoc, ~oacă *smf* vz ***zglăvoc***

zglavoci *sm* vz ***zglăvoc***

zglăboacă *sf* vz ***zglăvoc***

zglăbog *sm* vz ***zglăvoc***

zglăcina *v* vz ***zgâcina***

zglămenie *sf* vz ***zglemenie***

zglăvoace *sf* vz ***zglăvoc***

zglăvoc, ~oacă [At: ANON. CAR. / V: (îrg) ***~og*** *sm*, ***zlăvoc, zlăvac*** *sm*, ***slăvoc***, (reg) ***~oace*** *sf*, ***~ăboacă*** *sf*, ***~ăbog, zglav~*** *sm*, ***zglavac*** *sm*, ***~vic, ~lavoci*** *sm*, ***~lovac, ~lovoci, zgăvloacă, zgălvoasă*** *sf*, ***zlăvac, slavoacă, slavocă, slăvac, slăvocă, glăvoc*** / Pl: *~oci, ~oace* și (reg) *~oci* sf / E: bg **главок, главоч**, srb ***glavoč***] **1** *smf* Pește mic, de culoare cenușie-cafenie, cu corpul cilindric, fără solzi, cu capul mare și turtit, răspândit în apele de munte Si: *moacă*, (reg) *babă* **(22)**, *babete*, *moață*[2], *popă*, *zglivă* (*Cottus gobio*). **2** *smf* (Reg; șîs *~ pestriț*) Pește mic, puțin răspândit, care trăiește în apele repezi și puțin adânci cu aceleași caracteristici cu zglăvoaca **(1)** (*Cottus poecilopus*). **3** *smf* (Iht; reg; șîs *~oace mică*) Guvid **(1)** (*Gobius*). **4** *sm* Plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpina simplă, cu un singur capitul și cu flori purpurii Si: (reg) *ghioc*, *smoc* (*Centaurea nervosa*). **5** *sm* (Bot; pop) Albăstriță (*Centaurea cyanus*). **6** *sm* (Bot; reg) Ghioc (*Centaurea phrygia*). **7** *sm* (Bot; reg) Ghioc (*Centaurea pseudophrygia*). **8** *sm* (Bot; reg) Albăstriță (*Centaurea jacea*). **9** *sm* (Bot; reg) Ciolobot

(*Centaurea spinulosa*). **10** *sm* (Bot; reg; îc) **~galben** Scai-galben (*Centaurea solstitialis*). **11** *sm* (Bot; reg) Inflorescență a cânepii. **12** *sm* (Bot; pex) Parte superioară la unele plante. **13** *sf* (Reg) Capse cu toartă, din aramă, care se aplică pe curele.

zglăvog, ~oagă *smf* vz ***zglăvoc***

zglâmbă *sf* vz ***zglivă***

zglâmboi *v* vz ***zgâmboi***[2]

zglâmboia *v* vz ***zgâmboi***[2]

zglâvă *sf* vz ***zglivă***

zglecina *v* vz ***zgâcina***

zglei *v* vz ***slei***

zglemeni *vi* [At: PAȘCA, GL. / V: **~moni** / Pzi: *~nesc* / E: ns cf *înlemni*] (Reg) A înmărmuri.

zglemenie *sf* [At: SĂM. III, 215 / V: ***zglăm~, zglim~*** / Pl: *~ii* / E: ns cf *znamenie*] (Reg) Persoană slabă și palidă.

zglemoni *v* vz ***zglemeni***

zglibete *sm* [At: BĂCESCU, PĂS. 178 / Pl: *~eți* / E: nct] (Orn; reg) Țiclean (1) (*Sitta europaea*).

zgligorită *a* [At: TEAHA, C. N. 283 / V: ***zgri~*** / Pl: *~te* / E: ns cf *zgârgori*] (Reg; d. seceră) **1** Cu gura stricată. **2** Cu zimți prea mari.

zglimenie *sf* vz ***zglemenie***

zgliminci *sm* [At: DR. VII, 396 / V: ***~ininci*** / Pl: *~* / E: ns cf *zgâmb*] (Reg) Copil (mic).

zglimp *sm* [At: TEAHA, C. N. 283 / Pl: *~i* / E: ns cf *ghimpe*] (Reg) Ghimpe (1).

zgliniboi *v* vz ***zgâmboi***[2]

zglininci *sm* vz ***zgliminci***

zglivă *sf* [At: ANON. CAR. / V: ***zglâmbă, zglâvă*** / Pl: *~ve* / E: ns cf *zglăvoc*] (Reg) Zglăvoc (1) (*Cottus gobio*).

zgliviți *smp* [At: LEXIC REG. 88 / E: ns cf *zglăvoc*] (Reg) Bureți de pădure comestibili nedefiniți mai îndeaproape.

zglobenie *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ii* / E: ***zglobi*** *+ -enie*] (Îvr) Zbenguială (1).

zglobi *vr* [At: HELIADE, L. B. I, 190/13 / Pzi: *~besc* / E: drr ***zglobiu***] (Înv) **1** A fi zvăpăiat (1). **2** (Pex) A zburda (1).

zglobiciune *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ni* / E: ***zglobi*** *+ -iciune*] (Îvr) Zbenguială (1).

zglobie *sf* [At: ȘINCAI, HR. II, 43/13 / Pl: *~ii* / E: ***zglobiu*** *+ -ie*] (Înv) Zbenguială (1).

zglobietate *sf* [At: ADAM, R. 89 / Pl: ? / E: ***zglobiu*** *+ -etate*] (Rar) Zbenguială (1).

zglobior, ~oară *a* [At: DL / P: *~bi-or* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***zglobiu*** *+ -ior*] **1** (Pop; hip) *a* Zvăpăiat (1). **2** *sf* (Pex) Zbenguială (1).

zglobire *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: ? / E: ***zglobi***] (Îvr) Zbenguială (1).

zglobiu, ~ie *a* [At: PRAV. 71 / V: (îrg) ***zlobiu***, (înv) ***~iv, zlobiv***, (reg) ***~ogiv, globiu*** / A și: (reg) *zglobiu* / Pl: *~ii* / E: slv **ЗЪЛОБИВЪ**] **1** (Înv) Impulsiv. **2** (Înv) Irascibil. **3** (Înv) Răutăcios. **4** (Îrg) Prostănac. **5** (Pex) Nebun. **6-7** (D. oameni sau d. sufletul, firea lor) Zvăpăiat (1-2). **8** (Pex) Ușuratic. **9** Care exprimă, care denotă entuziasm, vioiciune. **10** (D. ființe; pex d. corpul sau părți ale corpului lor) Care se mișcă repede și cu ușurință Si: *ager* (1), *agil* (1), *grăbit* (3), *iute, pripit, repede*, (liv) *veloce*, (îrg) *pripelnic*, (reg) *schitaci*[1], *sculăreț* (1). **11** (Pex) Care saltă (1). **12** (Pex) Care se deplasează în salturi Si: *săltăreț* (1), *sprinten* (1), *vioi*, (rar) *săltător* (1). **13** (D. mișcări, acțiuni etc.) Care se caracterizează prin repeziciune și ușurință Si: *iute, sprinten* (2), *vioi, săltat*[2] (1), *săltăreț* (2). **14** (D. dansuri) Cu un ritm vioi.

zglobiv, ~ă *a* vz ***zglobiu***

zglomodi *v* vz ***zgomota***

zgloti *viim* [At: CIAUȘANU, GL. / V: (reg) ***slota***[1] / S și: *sg~* / Pzi: 3 *~tește* / E: ***zloată***] (Reg) A ploua mărunt.

zglovac *sm* vz ***zglăvoc***

zglovoci *sm* vz ***zglăvoc***

zgoadă *sf* [At: CADE / Pl: *~de* / E: srb ***zgoda***] (Reg) **1** Întâmplare. **2** Prilej (1). **3** Șansă. **4** (Îlav) **Pe ~** După cum se nimerește.

zgoambă *sf* vz ***zgoangă***

zgoandă *sf* vz ***zgoangă***

zgoangă *sf* [At: CADE / V: (reg) ***~ndă, ~ambă*** / Pl: *~nge* / E: *z-* + ***goangă***] (Reg) **1** Glumă[1] (1). **2** (Îe) **A face** (sau **a se ține de**) **~nge** A face pozne. **3-5** (Îae) A se alinta[1] (**5, 7, 8**).

zgobei *sn* [At: CIAUȘANU, V. 212 / Pl: *~e* / E: nct] (Reg) Pâine sau turtă fărâmicioasă.

zgobeios, ~oasă *a* [At: CIAUȘANU, V. 212 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zgobei*** + *-os*] (Reg) Fărâmicios.

zgod *sn* [At: GĂMULESCU, E. S. / Pl: ? / E: pvb ***zgodi***] (Ban) Născocire.

zgodi [At: CADE / Pzi: *~desc* / E: srb ***zgoditi***] (Reg) **1-2** *vtr* A (se) nimeri. **3** *vt* A ținti.

zgom *sn* vz ***zgomot***

zgomot *sn* [At: NEAGOE, ÎNV. 24/19 / V: (reg) ***zgom*** / S și: (înv) *sg~* / Pl: *~e* / E: *z-* + ***gomot***] **1** Perturbație de natură acustică caracterizată prin vibrații care variază, în frecvență și în intensitate, în mod aleatoriu Si: *răsunet* (1), (îrg) *sunet* (1), (reg) *zopot* (1), *zopoteală* (1). **2** (Îs) *~ de fond* Perturbație sonoră (de mică intensitate) care apare în orice mediu de transmisie a semnalelor. **3** (Îas) Ansamblu de zgomote (1) care se suprapun unui dialog. **4** (Îs) *~ alb* Zgomot de bandă largă folosit în măsurători electroacustice, caracterizat prin energie egală pe lățime de bandă constantă. **5** (Îs) *~ colorat* Zgomot de bandă largă folosit în măsurători electroacustice, caracterizat printr-un spectru continuu și uniform într-un domeniu de frecvențe specificat. **6** (Îs) *~ roz* Zgomot de bandă largă folosit în măsurători electroacustice, caracterizat prin energie constantă pe octavă. **7** (Med) Sunet emis de anumite organe interne, a cărui modificare denotă o stare patologică. **8** Amestec confuz de glasuri, de sunete (puternice) Si: *balamuc* (**5**), *gălăgie* (1), *hărmălaie* (1), *larmă, tărăboi, tevatură, tumult*[1] (1), *vacarm, vuiet, zarvă* (1), (liv) *turbulență* (1), (rar) *larmăt, strigare* (1), (îvp) *toi*[3] (1), (pfm) *chiloman, zuzet* (**5**), (îvp) *zurba* (**5**), (înv) *calabalâc* (2), *dandana* (1), *dănănaie* (4), *dăndănaie* (2), *gâlceavă* (2), (reg) *haraiman* (2), *hărhălaie* (1), *holcă* (1), *lolotă, toiet, toloboată* (1), *tololoi*[1] (1), *zarvăt* (1), *zarvură* (1), (rar) *zbornă*, (îvr) *zgomotire* (2), *zuculeală*, (fam) *tămbălău*, (arg) *năsulie*. **9** (Pex) Scandal. **10** (Fig) Impresie puternică pe care o produce un lucru, un fapt, un eveniment etc. asupra oamenilor Si: *răsunet, vâlvă*. **11** (Îlav) **Fără** (**mult**) **~** Fără să se facă remarcat Si: *discret* (2). **12** (Îs) *A face ~* A produce senzație. **13** (Reg; îf *zgom*) Strigăt. **14** (Pex) Faimă (4). **15** (Cdp fr *bruit*) Veste recentă (și interesantă) Si: *noutate, știre*. **16** (Rar) Nuvelă (1).

zgomota *vi* [At: PONTBRIANT, D. / V: (reg) ***~ti, zglomodi*** / Pzi: *~tez* / E: ***zgomot***] (Îrg) **1** A produce perturbații de natură acustică, caracterizate prin vibrații care variază în frecvență și în intensitate în mod aleatoriu. **2** A trosni[1] (1). **3** (D. ape, d. vânt sau d. alte elemente ale naturii) A vui. **4** A face gălăgie.

zgomotat, ~ă *a* [At: HELIADE, O. I, 102 / V: ***~tit*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***zgomota***] (Îvr) **1** Plin de zgomote (1). **2** Zgomotos (4).

zgomoti *v* vz ***zgomota***

zgomotire *sf* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~ri* / E: ***zgomoti***] (Îvr) **1** Producere de perturbații de natură acustică, caracterizate prin vibrații care variază în frecvență și în intensitate în mod aleatoriu. **2** Zgomot (8).

zgomotit, ~ă *a* vz ***zgomotat***

zgomotos, ~oasă *a* [At: HELIADE, L. B. I, 71/26 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zgomot*** + *-os*] **1-2** Zăngănitor (1-2). **3** (Pex) Răsunător (1). **4** (Exagerat de) tare (și nearmonios) Si: *puternic, sonor, strident* (1), (îvr) *zgomotat* (2). **5** (Pex) Lipsit de discreție, de sobrietate Si: *strident*. **6** (D. aparate, mașini etc.) Care produce un amestec confuz de glasuri, de sunete (puternice) Si: *gălăgios, tumultuos* (1), (liv) *turbulent* (1). **7** La care se face (mult) amestec confuz de glasuri, de sunete (puternice). **8** Cu mult amestec confuz de glasuri, de sunete (puternice). **9** (Fig; d. timp, viață) Agitat[2] (4). **10** (D. evenimente, fapte etc.) Care are mare răsunet.

zgondi *vi* [At: CADE / Pzi: *~desc* / E: ***zgoandă***] (Olt) **1-2** A glumi (1-2).

zgondos, ~oasă *a* [At: CADE / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zgoandă*** + *-os*] (Olt) **1-7** Glumeț (1-7).

zgorbaci *sn* vz ***zgârbaci***

zgorghin *sm* [At: I. CR. III, 297 / V: ***zghio~*** / Pl: *~i* / E: ns cf *ghiorghin*] (Bot; reg) Măceș **(1)** (*Rosa canina*).
zgorghină *sf* [At: PAMFILE, J. II, 88 / V: ***zghio~*** / Pl: *~ne* / E: ***zgorghin***] (Bot; reg) Măceașă **(1)**.
zgormoni *v* vz ***scormoni***
zgorni *v* vz ***scorni***
zgornire *sf* vz ***scornire***
zgorunul *sn* [At: VARONE, D. 156 / Pl: ? / E: nct] (Reg) **1** Dans nedefinit mai îndeaproape. **2** Melodie după care se execută zgorunul **(1)**.
zgranț *sn* [At: ARVINTE, TERM. / Pl: *~uri* / E: ns cf *cranț, creanț*] (Reg) Bolovan colțuros, sub apă, care periclitează plutăritul.
zgrăbăla *vtr* [At: CADE / V: ***zgreb~*** / S și: *sc~* / Pzi: *zgrabăl* / E: ns cf *zgreben*] (Reg) **1-2** A (se) zgâria **(1-2)**.
zgrăboanță *sf* vz ***zgărbunță***
zgrăbonț *s* vz ***zgrăbunță***
zgrăbunț *smn* vz ***zgrăbunță***
zgrăbunțaș *sm* [At: DR. XI, 163 / Pl: *~i* / E: ***zgrăbunță*** + *-aș*] (Reg; în credința populară) Magician care are puterea de a provoca sau stăpâni fenomenele naturii Si: (pgn) *vrăjitor*, (pop) *solomonar* **(1)**.
zgrăbunță *sf* [At: CANTEMIR, I. I. II, 237 / V: ***~bunț*** (Pl: *zgrăbunți* sm, *zgrăbunțe* sn) *smn*, (reg) ***~bonț*** *s*, ***~boanță*** (Pl: *zgrăbonți*), ***zgrebunț*** (Pl: *zgrebunți* sm, *zgrebunțuri* sn) *smn*, ***zgreb~*** (Pl: *zgrebunți*), ***zgreboan~*** (Pl: *zgrebonți*), ***zgrobunț*** *sn*, ***zgă~***, ***zgărb~***, ***zdrăbonț*** *sn*, ***zdrăb~***, ***zdrobin~***, ***brobin~***, ***brubin~***, ***gr~*** / S și: (înv) *sc~* / Pl: *~țe*, (reg) *~ți*, *~țuri* / E: ns cf *grăunță*] **1** (Îvp) Bucată mică de unt, de brânză, de gheață etc. (care plutește într-un lichid) Si: *zgrunț* **(1)**. **2** (Reg) Asperitate mică pe o suprafață netedă. **3** Erupție pe piele, de obicei, sub formă de bube mici Si: *bubiță* **(1)**, *bubuliță* **(1)**, (reg) *zgrăunță*. **4** (Prc) Pustulă **(1)**. **5** (Reg; spc) Coș[4] **(3)** (pe față).
zgrăbunțică *sf* [At: DDRF / Pl: *~ici* / E: ***zgrăbunță*** + *-ică*] Plantă erbacee anuală din familia compozitelor, înaltă până la 125 cm, cu frunze ovale sau eliptice și cu flori galbene Si: (reg) *buruiană-de-brâncă*, *buruiană-de-orbalț*, *iarba-zgaibei*, *iarbă-de-zgaibă*, *salata-câinelui*, *salată-câinească*, *scai*[1], *scaiete* (*Lapsana communis*).
zgrăbunțos, ~oasă *a* [At: DRLU / V: (reg) ***zgrobin~***, ***zgrobon~***, ***zgrob~***, ***zgromb~***, ***zgrub~*** / S și: (înv) *sg~* / Pl: *~oși*, *~oase* / E: ***zgrăbunță*** + *-os*] **1** (Reg) Zgrunțuros **(1)**. **2** (Îrg) Bubos **(1)**. **3-4** (Reg) De forma (sau cu aspectul) unei zgrăbunțe **(3)**.
zgrăciuna [At: TEAHA, C. N. 283 / Pzi: *zgraciun* / E: nct] (Reg) **1** *vt* (D. oameni) A ascunde **(5)**. **2** *vt* A urzi. **3** *vi* (D. vite) A sta lângă ușa grajdului, având intenția de a intra.
zgrădiță *sf* vz ***zgărdiță***
zgrămboi *v* vz ***zgâmboi***[2]
zgrămțuros, ~oasă *a* vz ***zgrunțuros***
zgrăpta *v* vz ***zgrepta***
zgrăpțăna *v* vz ***zgrepțăna***
zgrăunța *vr* [At: A V, 15 / Pzi: 3 *~țează* / E: *z-* + ***grăunța***] (Reg) A deveni zgrunțuros **(1)**.
zgrăunță *sf* [At: ALR I/I h 129/308 / Pl: *~țe* / E: *z-* + ***grăunță***] (Reg) Zgrăbunță **(3)**.
zgrăunțos, ~oasă *a* [At: ALR II/I MN 30, 2180/723 / Pl: *~oși*, *~oase* / E: *z-* + ***grăunțos***] (Reg) Zgrunțuros **(1)**.
zgrâmboi *v* vz ***zgâmboi***[2]
zgrâmboia *v* vz ***zgâmboi***[2]
zgreabăn *sm* vz ***zgreben***[1]
zgreapțăna *v* vz ***zgrepțăna***
zgrebăla *v* vz ***zgrăbăla***
zgrebănoșetură *sf* [At: BREZOIANU, A. 550/13 / Pl: *~ri* / E: ns cf *zgreben*[1]] (Îvr) Asperitate **(2)**.
zgreben[1] *sm* [At: TDRG / V: (reg) ***~e***, ***~eț***, ***~ț***, ***~bine***, ***~eabăn***, ***~ecen*** / Pl: *~i* / E: ns cf srb *greben*] **1** (Reg; îf *zgreabăn*) Pieptene. **2** (Pop; mpl) Rest de lână, de in sau de cânepă de calitate inferioară, rămas la dărăcit sau la pieptănat[1] Si: (prc) *câlți*. **3** (Reg; lpl) Puzderii **(1)**.
zgreben[2] *sm* [At: GALACTION, O. A. II, 36 / Pl: *~i* / E: *z-* + ***greabăn***] (Rar) **1-2** Greabăn **(1, 4)**.
zgrebene *sm* vz ***zgreben***[1]
zgrebeneală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***zgrebeni*** + *-eală*] (Reg) **1** Dărăcire **(1)**. **2** (Pan) Bătaie **(21)**.
zgrebeneț *sm* vz ***zgreben***[1]
zgrebeni [At: COMAN, GL. / Pzi: *zgreben* și *~nesc* / E: ***zgreben***] (Reg) **1-2** *vt* A dărăci **(1-2)**. **3-4** *vtr* (Pan) A (se) bate **(118)**. **5-6** *vtr* (D. copii și tineri) A (se) hârjoni **(1)**. **7-8** *vtr* (Pex) A (se) ciufuli **(2)**.
zgrebeniș *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: ***zgrebeni*** + *-iș*] (Mun) Hârjoană.
zgrebenț *sm* vz ***zgreben***[1]
zgrebine *sm* vz ***zgreben***[1]
zgreblătură *sf* [At: FM (1844), 331 1/24 / Pl: *~ri* / E: ***zgrăbăla*** + *-ătură*] (Îvr) Zgârietură **(1)**.
zgreboanță *sf* vz ***zgrăbunță***
zgrebuli *v* vz ***zgribuli***
zgrebulit, ~ă *a* vz ***zgribulit***
zgrebunț *sn* vz ***zgrăbunță***
zgrebunță *sf* vz ***zgrăbunță***
zgreburi *v* vz ***zgribuli***
zgreburit, ~ă *a* vz ***zgribulit***
zgrecen *sm* vz ***zgreben***[1]
zgremțăna *v* vz ***zgrepțăna***
zgremțâna *v* vz ***zgrepțăna***
zgremțuros, ~oasă *a* vz ***zgrunțuros***
zgrepăna *v* vz ***zgrepțăna***
zgrepănătură *sf* [At: LEXIC REG. 63 / V: ***~pță~*** / Pl: *~ri* / E: ***zgrepțăna*** + *-ătură*] (Reg) **1** Zgârietură **(1)**. **2** (Pex) Zgomot produs de un câine sau o pisică atunci când face o zgrepănătură **(1)**.
zgrepta *vtr* [At: TDRG / V: ***zgrăp~***, ***zgrip~*** / Pzi: *zgrept* / E: drr ***zgrepțăna***] (Reg) **1-2** A zgâria **(1-2)**.
zgrepțăna [At: MARIAN, O. I, 152 / V: (reg) ***~țena*** (Pzi: *zgrepțenez*) ***~țâna***, ***~țora***, ***~țura***, ***~păna***, ***~eap~***, ***zgremț~***, ***~emțâna***, ***~euț~***, ***zgrăp~***, ***zgrip~***, ***zgriptena***, ***zgriptora*** (S și: *sgriptora*) / Pzi: *zgreapțăn* / E: *z-* + ***grepțăna*** cf *zgripțor*] (Reg) **1-2** *vi* A zgâria **(1-2)**. **3** *vr* A se scărpina **(1)**. **4** *vr* (Reg; îf *zgremțâna*) A-și smulge părul. **5** *vr* A se cățăra **(1)**.
zgrepțănare *sf* [At: SADOVEANU, P. M. 150 / Pl: *~nări* / E: ***zgrepțăna***] (Mol) **1** Scărpinare **(1)**. **2** Smulgere a părului. **3** Cățărare **(1)**.
zgrepțănat *sn* [At: SADOVEANU, O. X, 128 / Pl: ? / E: ***zgrepțăna***] (Mol) Râcâire **(1)**.
zgrepțănătură *sf* vz ***zgrepănătură***
zgrepțâna *v* vz ***zgrepțăna***
zgrepțena *v* vz ***zgrepțăna***
zgrepțora *v* vz ***zgrepțăna***
zgrepțoșel *sm* [At: PASCU, C. 114 / Pl: *~ei* / E: ***zgrepta*** + *-oșel*] (Reg; csnp; într-o ghicitoare) Ființă care râcâie **(1)** (producând un zgomot caracteristic).
zgrepțura *v* vz ***zgrepțăna***
zgreuțăna *v* vz ***zgrepțăna***
zgrib *sn* [At: ȘEZ. V, 174 / Pl: *~uri* / E: drr ***zgribuli***] (Reg) Senzație de frig.
zgribce *smf, a* [At: COMAN, GL. / Pl: *~bci*, *~* / E: nct] (Reg) **1-2** Sărac.
zgriboi *sm* vz ***zgribonț***
zgribonț *sm* [At: SCRIBAN, D. / V: (reg) ***zgriboi*** / Pl: *~i* / E: ns cf *ghiborț*] (Iht; reg) **1** Ghiborț (*Acerina cernua*). **2** Pălămidă-de-baltă (*Pungitius platygaster*).
zgribori *v* vz ***zgribuli***
zgribuli *v* [At: LB / V: (îrg) ***~uri***, (reg) ***~bori***, ***~ura*** (Pzi: *zgribur*), ***~imbora***, ***zgreb~***, ***zgreburi*** / Pzi: *~lesc*, (reg) *zgrebur* / E: nct] **1** *vi* (Pop) A dârdâi **(1)**. **2** *vr* A se ghemui **(1)**. **3** *vr* A i se încreți pielea de frig, de frică etc.
zgribulici [At: MARIAN, INS. 310 / V: ***~urici*** *smn*, (reg) ***~urice*** *smf* / Pl: *~* sm, *~uri* sn / E: ***zgribuli*** + *-ici*] (Reg) **1** *sm* (Îf *zgriburici*) Persoană care suportă greu frigul. **2** *sm* Diavol **(1)**. **3** *sn* (Îf *zgriburici*) Tremur puternic. **4** *sm* (Îf *zgriburici*) Țânțar care tremură și când stă (*Chironomus leucopogon*).

zgribulit, ~ă *a* [At: ALECSANDRI, ap. GHICA, S. 338 / V: (îrg) ***zgreb~***, (reg) ***~urit, ~imburat, ~reburit, zgârb~, zbregu~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: **zgribuli**] **1** Ghemuit (**1**). **2** Care are pielea încrețită din cauza frigului, a emoției etc. **3** Care tremură de frig. **4** (D. blana animalelor) Zbârlit (**1**) de frig, de spaimă.
zgribura *v* vz ***zgribuli***
zgriburi *v* vz ***zgribuli***
zgriburice *smf* vz ***zgribulici***
zgriburici *smn* vz ***zgribulici***
zgriburit, ~ă *a* vz ***zgribulit***
zgrigoriță *af* vz ***zgligoriță***
zgrimbora *v* vz ***zgribuli***
zgrimburat, ~ă *a* vz ***zgribulit***
zgrimț *sm* vz ***zimț***
zgripcă *sf* [At: DLR / Pl: *~pce* / E: **zgripță** css] (Reg) Zgripțuroi (**2**).
zgripcea *sma* [At: UDRESCU, GL. / E: ns cf *zgripcă*] (Reg) Zgripțuroi (**2**).
zgripcior *sm* vz ***zgripțor***
zgripcioroaică *sf* vz ***zgripțuroaică***
zgripsor *sm* vz ***zgripțor***
zgripsoraș *sm* vz ***zgripțoraș***
zgripsoroaică *sf* vz ***zgripțuroaică***
zgripsur *sm* vz ***zgripțor***
zgripsură *sf* vz ***zgripțură***
zgripț[1], ~ă [At: MARIAN, O. I, 150 / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf *zgripțor*] **1** *sm* (În mitologia populară) Pajură. **2** *sf* (Reg) Zgripțuroi (**2**). **3** *sm* (Ent; reg) Libarcă (*Blatta orientalis*).
zgripț[2] *sm* vz ***scripete***
zgripța *v* vz ***zgrepța***
zgripțăna *v* vz ***zgrepțăna***
zgripțena *v* vz ***zgrepțăna***
zgripțor *sm* [At: NEAGOE, ÎNV. 122/17 / V: (îvp) ***~psor*** (A și: *zgripțor*), (reg) ***~țur, ~pcior, ~psur*** / S și: *sg~* / Pl: *~i* / E: *z-* + **griptor**] **1** (Orn; îvp) Pajură (**1**) (*Aquila heliaca*). **2** Zgripțuroi (**2**). **3** (Trs) Diavol (**1**). **4** (Înv) Stemă care reprezintă un vultur cu două capete. **5** Motiv ornamental reprezentând un animal fantastic, înaripat, folosit în ceramica medievală românească. **6** Monedă austriacă de argint (cu circulație și în țările române în sec. XVII-XVIII), care avea imprimată pe una din fețe stema cu acvila bicefală și a cărei valoare a variat de la 5 la 12 lei Si: (pop) *zgripțoraș* (**3**). **7** (Pgn) Monedă. **8** (Fig) Om rău. **9-12** (Fig) Avar[1] (**1, 3, 5, 7**).
zgripțora *v* vz ***zgrepțăna***
zgripțoraș *sm* [At: DL / V: ***~pso~*** / S și: *sg~* / Pl: *~i* / E: **zgripțor** + *-aș*] **1-2** (Pop; șhp) Zgripțor (**1**) (mic). **2** Monedă austriacă de argint (cu circulație și în țările române) care avea imprimată pe una din fețe stema cu acvila bicefală, cu valoare mai mică decât zgripțorul (**6**). **3** (Reg; îf *zgripsoraș*) Zgripțor (**6**).
zgripțoroaică *sf* vz ***zgripțuroaică***
zgripțoroi, ~oaie *smf* vz ***zgripțuroi***
zgripțoros, ~oasă *smf, a* vz ***zgripțuros[2]***
zgripțur *sm* vz ***zgripțor***
zgripțură *sf* [At: (a. 1774) BV III, 207 / V: ***~psu~*** / Pl: *~re* / E: ns cf *zgripțor*] (Înv) Pajură.
zgripțuri *sfp* [At: COMAN, GL. / E: ns cf *zgripța*] (Reg) Așchii rămase pe marginea unei scânduri tăiate la ferăstrău.
zgripțuroaică *sf* [At: POLIZU / V: (înv) ***~țor~*** (S și: *sgripțoroaică*), (reg) ***~pcio~, ~pso~*** / S și: (înv) *sg~* / Pl: ***~ice*** / E: **zgripțor** + *-oaică*] **1** (Rar) Femela zgripțuroiului (**1**). **2** Personaj din basme, imaginat cu înfățișări diferite, mai ales ca un vultur de mari dimensiuni sau ca o femeie bătrână, urâtă și rea, având puteri supranaturale Si: (pex) *diavoliță* (**2**). **3** (Pan) Femeie (bătrână) ursuză și rea Si: *baborniță, cotoroanță* (**2**), *hoașcă*, (reg) *bahorniță, cotoarbă, hoancă, hoanghină*.
zgripțuroi, ~oaie [At: BOLLIAC, O. 203 / V: ***~țoroi*** / S și: *sg~* / Pl: *~, ~oaie* / E: **zgripțor** + *-oi*] **1** *sm* (Reg) Pajură (**1**). **2** *smf* Persoană rea și nemiloasă Si: *zgripțor* (**2**), (reg) *zgripcea, zgripcă, zgripț[1]* (**2**).
zgripțuros[1], ~oasă *a* [At: COMAN, GL. / Pl: *~oși, ~oase* / E: **zgripțuri** + *-os*] (Reg) Cu zgripțuri.
zgripțuros[2], ~oasă *smf, a* [At: UDRESCU, GL. / V: ***~țoros*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: **zgripțor** + *-os*] (Reg) **1-2** Zgârcit (**4-5**).
zgrobințos, ~oasă *a* vz ***zgrăbunțos***
zgrobonțos, ~oasă *a* vz ***zgrăbunțos***
zgrobunț *sn* vz ***zgrăbunță***
zgrobunțos, ~oasă *a* vz ***zgrăbunțos***
zgrombunțos, ~oasă *a* vz ***zgrăbunțos***
zgrond *sn* vz ***zgrunț***
zgronț *sn* vz ***zgrunț***
zgronțăi *vi* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *zgronțăi* și *~esc* / E: **zgronț** + *-ăi*] (Reg) **1** A ronțăi. **2** A scrâșni. **3** A scârțâi.
zgronțăială *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ***~ieli*** / E: **zgronțăi** + *-eală*] (Reg) **1** Ronțăială. **2** Scrâșnire. **3** Scârțâire.
zgronțăit *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: **zgronțăi**] (Reg) **1** Ronțăială. **2** Scrâșnire. **3** Scârțâire.
zgronțăitură *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ri* / E: **zgronțăi** + *-itură*] (Reg) **1** A ronțăi. **2** A scrâșni. **3** A scârțâi.
zgronțăni *vi* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *zgronțăn, ~nesc* / E: **zgronț** + *-ăni*] (Reg) **1** A ronțăi. **2** A scrâșni. **3** A scârțâi.
zgronțănit *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~uri* / E: **zgronțăni**] (Reg) **1** Ronțăială. **2** Scrâșnire. **3** Scârțâire.
zgronțănitură *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ri* / E: **zgronțăni** + *-itură*] (Reg) **1** Ronțăială. **2** Scrâșnire. **1** Scârțâire.
zgronțuros, ~oasă *a* vz ***zgrunțuros***
zgrooneală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: **zgrooni** + *-eală*] (Reg) Treierare a grâului împreună cu pleava, după ce a fost scos din paie Si: (reg) *grohăială*.
zgrooni *vt* [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *zgroon* și *~nesc* / E: *z-* + **grooni**] (Reg) A treiera grâul împreună cu pleava, după ce a fost scos din paie Si: (reg) *a grohăi* (**4**).
zgrubunțos, ~oasă *a* vz ***zgrăbunțos***
zgruma *v* vz ***sugruma***
zgrumă *sf* vz ***zgurumă***
zgrumțos, ~oasă *a* vz ***zgrunțos***
zgrumzuros, ~oasă *a* vz ***zgrunțuros***
zgrunde *sf* vz ***zgrunț***
zgruntar *sm* vz ***zgrunț***
zgruntăros, ~oasă *a* vz ***zgrunțuros***
zgrunț [At: DDRF / V: ***~ur*** *sn*, ***~nde*** *sf*, ***~ntar*** *sm*, ***~nz, ~rond, ~ront, zgunz*** *sn* / S și: *sg~* / Pl: *~uri* sn / E: *z-* + **grunț**] (Reg) **1** *sn* Zgrăbunță (**1**). **2** *sn* (Trs) Bucată de pâine uscată. **3** *i* Cuvânt care imită zgomotul produs de un obiect care se sparge.
zgrunțiș *sn* [At: SĂM. II, 54 / Pl: ? / E: **zgrunț** + *-iș*] (Reg; csc) Grunz (**1**).
zgrunțișor *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~oare* / E: **zgrunț** + *-ișor*] (Reg; șhp) **1-2** Grunz (**1**) (mic).
zgrunțos, ~oasă *a* [At: LUNGIANU, C. 39 / V: ***~umțos*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: **zgrunț** + *-os*] (Reg) Zgrunțuros (**3**).
zgrunțui [At: UDRESCU, GL. / Pzi: *zgrunțui* și *~esc* / E: **zgrunț** + *-ui*] (Reg) **1** *vi* A ronțăi. **2-3** *vtr* A (se) sparge, producând un sunet caracteristic.
zgrunțuială *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ieli* / E: **zgrunțui** + *-eală*] (Reg) **1** Ronțăială. **2** Spargere a unui obiect Si: (reg) *zgrunțuit[1]* (**2**), (ccr) *spărtură*.
zgrunțuit[1] *sn* [At: T. POPOVICI, SE. 182 / Pl: *~uri* / E: **zgrunțui**] (Reg) **1** Ronțăială. **2** Zgrunțuială (**2**). **3** (Ccr) Zgomot produs de obiecte care se fărâmițează, se rup sau se sparg. **4** (Ccr; mpl) Părți dintr-un obiect (mic) spart sau fărâmițat Si: *ciob* (**1**).
zgrunțuit[2], ~ă *a* [At: VLAHUȚĂ, O. A. 410 / Pl: *~iți, ~e* / E: **zgrunțui**] (Reg) **1** Ronțăit. **2** Spart. **3** Zgrunțuros (**3**)
zgrunțuleț *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~e* / E: **zgrunț** + *-uleț*] (Reg) Grunz (**1**).
zgrunțur *sn* vz ***zgrunț***
zgrunțura *v* vz ***zgrunțuri***

zgrunturat, ~ă *a* vz ***zgrunturit***

zgruntureală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: ***zgrunturi*** + *-eală*] (Reg; csc) **1** Mulțime de zgrăbunțe **(1)**. **2** (Ccr) Spărtură.

zgrunțuri [At: UDRESCU, GL. / V: **~ra** / Pzi: *zgrunțur* și *~resc* / E: ***zgrunțuri*** (pll *zgrunț*)] (Reg) **1** *vr* A se face zgrăbunțe **(1)** Si: *a zgrăunța*. **2** *vr* A se întări sub formă de bulgări. **3-4** *vtr* A (se) fărâmița **(1-2)**.

zgrunțurit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / V: **~rat** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zgrunțuri***] (Reg) **1** Zgrunțuros **(2)**. **2** Fărâmițat.

zgrunțuros, ~oasă *a* [At: IONESCU, D. 322 / V: (reg) **~ntăr~, ~nzu~, ~unzu~, ~rămț~, ~remț~, ~ron~** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zgrunțuri*** (pll *zgrunț*) + *-os*] **1** Care are o structură granuloasă Si: (reg) *zdrobunțos* **(1)**, *zgărămșat, zgăbârdos* **(2)**, *zgârgomat* **(1)**, *zgrăbunțos* **(1)**, *zgrăunțos*. **2** Care prezintă asperități (la pipăit) Si: *aspru* **(1)**, *scorțos*, (rar) *rugos*, (reg) *zdrobunțos* **(2)**, *zgârgomat* **(2)**, *zgrunțurit* **(1)**. **3** (Pex) Cu bulgări sau cu bolovani Si: (pop) *gloduros* **(1)**, *grunjos* **(1)**, *grunzuros* **(1)**, (reg) *zgrunțos, zdrobunțos* **(3)**, *zgârgomat* **(3)**.

zgrunțurozitate *sf* [At: DEX-S / Pl: *~tăți* / E: ***zgrunțuros*** + *-itate*] **1** Structură granuloasă. **2** Asperitate **(1)**.

zgrunz *sn* vz ***zgrunț***

zgrunzuros, ~oasă *a* vz ***zgrunțuros***

zgudui [At: HELIADE, L. B. 220/22 / Pzi: *zguduі* și (reg) *~esc* / E: nct] **1-2** *vtr* (D. mișcări tectonice, d. pământ sau d. corpuri, ființe, aer, ape etc. în mișcare rapidă ori d. fenomene naturale violente; c. i. clădiri, construcții sau părți ale acestora, forme de relief, localități, ființe etc.) A (se) mișca (cu putere), brusc, repetat și dezordonat în toate direcțiile producând un zgomot caracteristic Si: *a (se) clătina* **(2-3)**, *a (se) cutremura* **(1-2)**, *a (se) hâțâi* **(9-10)**, *a (se) hâțâna* **(9-10)**, *a (se) hurduca* **(3-4)**, *a se hurducăi* **(3-4)**, *a (se) scutura, a se zgâlțâi* **(1-2)**, *a se zdruncina* **(1-2)**, (pop) *a zgâlțâna* **(1)**, (reg) *a bălăbăni* **(1-2)**, *a (se) zdrăngăni* **(8-9)**, *a se zgândări* **(13-14)**, *a zdroncăni* **(2)**, *a (se) zdruhăi* **(1-2)**, *a zduсni* **(1)**, *a (se) zgâcina* **(1-2)**, (îrg) *a zbihui* **(1)**, (reg) *a zblendui*. **3-4** *vtr* (Rar; fig) A (se) zbuciuma **(1-2)**. **5** *vi* (Învr) A zăngăni **(1)**. **6** *vt* (Înv; c. i. oameni, armate) A risipi. **7-8** *vtr* (C. i. construcții, obiecte) A (se) deteriora în urma unor zguduituri, lovituri puternice etc. Si: *a (se) zdruncina* **(7-8)**. **9-10** *vtr* (Rar) A (se) cutremura **(1-2)**. **11-12** *vtr* (Fig) A face să-și piardă (sau a-și pierde) trăinicia, forța etc. Si: *a (se) clătina* **(2-3)**, *a (se) slăbi, a (se) șubrezi, a (se) zdruncina* **(11-12)**. **13** *vt* (Pex) A aduce prejudicii, pagube Si: *a zdruncina* **(13)**. **14** *vt* (Fig) A tulbura conștiința, convingerile etc. cuiva Si: *a șubrezi, a zdruncina* **(14)**, *a slăbi*. **15-16** *vt* (Rar; c. i. ființe, mai ales oameni sau părți ale corpului lor) A zdrobi **(16-17)**. **17** *vt* (C. i. sănătatea, sistemul nervos al oamenilor etc.) A face să-și piardă rezistența și să devină fragil în urma unor modificări (patologice) Si: *a ataca* **(6)**, *a distruge* **(3)**, *a ruina* **(1)**, *a strica, a vătăma*. **18** *vt* (C. i. oameni sau părți ale corpului lor) A mișca brusc și repetat, în toate direcțiile (pentru a atrage atenția) Si: *a clătina* **(2)**, *a zgâlțâi* **(6)**. **19** *vt* (Pex) A scutura violent pentru a provoca durere **(2)** Si: *a bate* **(113)**, *a zgâlțâi* **(7)**. **20-21** *vtr* (D. ființe sau manifestările lor) A (se) mișca puternic (scurt și repetat) ca reacție la senzația de frig, de durere fizică, de greață, ca rezultat al unei stări emotive puternice etc. Si: *a (se) cutremura* **(1-2)**, *a (se) înfiora, a (se) scutura, a tremura, a zgâlțâi* **(11)**, (reg) *a turtura*. **22** *vrr* (Reg; d. oameni) A se bate **(118)**. **23** *vt* (C. i. oameni) A emoționa puternic, trezind o mare spaimă Si: *a cutremura* **(3)**, *a încrâncena, a înfiora, a înfricoșa, a îngrozi, a înspăimânta, a speria* **(1)**, (îrg) *a spăima*, (înv) *a înfrica*.

zguduială *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ieli* / E: ***zgudui*** + *-eală*] Zguduitură **(1)**.

zguduire *sf* [At: CR (1838), 9³/44 / Pl: *~ri* / E: ***zgudui***] **1** Zguduitură **(1)**. **2** (Fig) Schimbare a convingerilor, a părerilor cuiva.

zguduit[1] *sn* [At: DS / Pl: ? / E: ***zgudui***] Zguduitură **(1)**.

zguduit[2]***, ~ă*** *a* [At: DDRF / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zgudui***] **1** (D. obiecte, construcții, ființe, arbori etc. sau părți ale lor) Care este scos din poziția inițială și mișcat (cu putere) brusc, repetat și dezordonat în toate direcțiile, producând un zgomot caracteristic Si: *zdruncinat*[2] **(1)**, *clătinat*[2] **(1)**, *hâțâit*[2] **(1)**, *hurducat*[2] **(3)**, *hurducăit*[2] **(3)**, *scuturat*[2], *zgâlțâit*[2] **(1)**, (reg) *bălăbănit*[2] **(4)**. **2** (D. obiecte) Zdruncinat[2] **(2)**. **3-4** (D. oameni) Zdruncinat[2] **(3, 5)**. **5** (Îrg; d. ființe; mai des d. oameni și facultățile lor psihice) Zdrobit[2] **(8)**. **6** (Rar; d. oameni) Zbuciumat **(1)**. **7** (Rar; d. oameni) Îndurerat.

zguduitor, ~oare *a* [At: LM / P: *~du-i~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***zgudui*** + *-tor*] **1** Care mișcă puternic Si: *zdruncinător* **(1)**. **2** (D. mișcări tectonice, d. activități vulcanice sau d. fenomene naturale) Care transmite o mișcare puternică Si: *clătinător* **(1)**, *cutremurător* **(1)**. **3** (D. obiecte în mișcare, d. sunete, zgomote puternice etc.) Care scoate din poziția inițială, mișcând în toate direcțiile și producând un zgomot caracteristic Si: *clătinător* **(1)**, *hâșâitor, hurducător*. **4** Care emoționează puternic Si: *cutremurător* **(3)**, *înfiorător*. **5** Foarte puternic.

zguduitură *sf* [At: CR (1836), 172¹/45 / P: *~du-i~* / Pl: *~ri* / E: ***zgudui*** + *-itură*] **1** Mișcare (puternică) bruscă, repetată și dezordonată în toate direcțiile, care produce un zgomot caracteristic Si: *zdruncinătură* **(1)**, *zdruncinare* **(1)**, *zdruncinat*[1], *zguduială, zguduire* **(1)**, *zguduit*[1], (pop) *zdruncin* **(1)**, (reg) *zdruncineală* **(1)**. **2** (Fig) Zdruncinare **(2)**. **3** (Rar; pex) Prejudiciere. **4** (Rar; pex) Pagubă. **5** (Rar) Zbucium **(1)**. **6** (Pex) Durere **(1)**.

zguguli *v* vz ***zguli***

zgugulit, ~ă *a* vz ***zgulit***

zguit[1] *sn* vz ***zduit***

zguit[2] *sn* [At: ALR I, 1703/98 / Pl: *~uri* / E: ns cf *huiț*] (Reg) Leagăn.

zguli *vtr* [At: LB / V: ***zguguli*** / Pzi: *~lesc* / E: ns cf srb ***zguriti se***] (Pop; d. ființe) **1-2** A (se) zgârci[3] **(1-2)**.

zgulit, ~ă [At: KLEIN, D. / V: ***zgugu~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zguli***] **1** *a* (Pop; d. ființe) Strâns. **2** *av* (Reg) Pe ascuns. **3** *a* (Pop; d. ființe) Descurajat[2] **(2)**. **4** *a* (Pop; d. ființe) Umilit. **5** *a* (Pex; pop; d. ființe) Retras.

zgunz *sn* vz ***zgrunț***

zguoică *sf* vz ***scoică***

zgurar, ~ă *a* [At: CV 1951, nr. 6, 27 / Pl: *~i, ~e* / E: ***zgură*** + *-ar*] (Olt: d. legume) Sec.

zgurav, ~ă *a* [At: ANON. CAR. / V: (reg) ***~răv*** (A: nct) / A și: (reg) *zgurav* / Pl: *~i, ~e* / E: ***zgură*** + *-av*] **1** (Pop; d. pământ, corpuri, alimente etc.) Sec. **2** (Pop; pex) Sfărâmicios. **3** (Reg; d. fructe) Înecăcios. **4** (Reg; d. coaja fructelor) Crăpat **(1)**. **5** (Reg; d. coaja fructelor) Încrețit **(1)**. **6** (Mun; d. oameni) Cu fața zbârcită **(1)**. **7** (Mun; d. animale) Nedezvoltat. **8** (Mun; d. animale) Plăpând. **9** (Înv; d. obiecte, substanțe arse) Care face multă zgură **(7)**.

zgură *sf* [At: DOSOFTEI, PS. 20/16 / V: (reg) ***jg~*** / Pl: *~ri*, (rar) *~re* / E: ns cf alb *zgjyrë*] **1** Reziduuri solide provenite din topirea minereurilor metalice, din rafinarea anumitor metale sau aliaje Si: *scorie*[1] **(1)**. **2** Reziduul din combustia cărbunilor (de obicei a huilei) Si: (reg) *stur*[1] **(3)**, *sleacnă*. **3** (Trs) Fontă. **4** (Trs) Rugină. **5** Funingine (sticloasă și zgunțuroasă) care se formează pe pereții coșurilor. **6** (Reg; îs) *~ de zăpadă* Chiciură[1]. **7** Cenușă întărită, rezultată din anumite lucruri arse. **8** (Pgn) Cenușă **(1)**. **9** Strat de oxizi metalici format deasupra unei suduri executate cu arc metalic. **10** Lavă întărită. **11** (Pan; Olt; Ban) Firimituri de pâine sau de mămăligă. **12** (Reg) Mămăligă vârtoasă. **13** (Reg) Depunere pe fundul unui vas cu apă. **14** (Reg; îs) *~ de piatră* Piatră sfărâmată mărunt. **15** (Reg) Cerumen. **16** (Trs) Jeg.

zguräv *a* vz ***zgurav***

zguravi *vtr* [At: LB / Pzi: *~vesc* / E: ***zgurav***] (Îdt) **1-2** A (se) usca.

zguri *vr* [At: CIHAC, II, 343 / Pzi: *~resc* / E: ***zgură***] **1** (Mun; d. sobe) A prinde zgură **(5)**. **2** (Îrg) A se usca. **3** (Pex) A se sfărâma . **4** (Reg) A se zbârci[3] **(1)**.

zgurifica *vr* [At: DM / Pzi: 3 *zgurifică* / E: ***zgură*** + *-ifica*] **1-2** A se transforma în zgură **(1-2)**. **3-7** A acoperi cu zgură **(5, 8, 9, 10, 13)**

zgurificare *sf* [At: LTR² / Pl: *~cări* / E: ***zgurifica***] **1-5** Transformare în zgură **(5, 8, 9, 10, 13)**.

zgurit, ~ă *a* [At: C. PETRESCU, R. DR. 354 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zguri***] **1-2** (Rar) Zguros **(1-2)**. **3** Făcut scrum Si: *ars* **(1)**. **4** (Reg; fig; d. ființe) Zbârcit **(2)**.

zgurma *v* vz ***scurma***

zguros, ~oasă *a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zgură*** + *-os*] **1** Cu zgură **(1)** Si: (rar) *zgurit* **(1)**, *zguruit* **(1)**. **2** Care are

aspectul zgurei (1) Si: (rar) *zgurit* (2), *zguruit* (2). 3 (Pan) Ars (1). 4 (Pex) Negru. 5 (Reg) Ruginit[2]. 6 (Reg) Sfărâmicios. 7 (Trs) Murdar.

zgurui *vt* [At: SCRIBAN, D. / Pzi: ~*esc* / E: **zgură** + -*ui*] (Rar) **1-5** A preface în zgură (**5, 8, 9, 10, 13**).

zguruit, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: **zgurui**] (Reg) **1-2** Zguros (**1-2**).

zgurumă *sf* [At: CV 1949, nr. 5, 25 / V: (reg) *zgru*~ / Pl: ~*mi* / E: ctm **zgură** și **fărâmă**] (Olt) Firimitură (de pâine).

zgurupa *vr* [At: CIAUȘANU, V. / Pzi: *zgurup* / E: ns cf *zgura*] **1** (Olt) A se sfărâma. **2** (Reg; d. tăișul cuțitelor) A se toci[3].

zgurupacios, ~oasă *a* [At: LEXIC REG. 47 / Pl: ~*oși*, ~*oase* / E: **zgurupa** + -*acios*] (Reg) Sfărâmicios.

zgurupos, ~oasă *a* [At: CIAUȘANU, V. 198 / Pl: ~*oși*, ~*oase* / E: **zgurupa** + -*os*] (Olt) Sfărâmicios.

zguțâi *v* vz ***zgâlțâi***

zguțâi *v* vz ***zgâlțâi***

zguțui[1] *sn* [At: MAT. DIALECT. I, 199 / Pl: ~*e* / E: pvb **zguțui**[2]] (Reg) Leagăn făcut din frânghii.

zguțui[2] *v* vz ***zgâlțâi***

zi [At: COD. VOR.[2] 25/11 / V: ~*uă*, (înv) *zuao*, (îrg) *zâ, zâua, zauă*[2] (înv) *zele sfp*, *zio, dzuo, zouă sf*, (reg), *zăua* / Pl: ~*le*, (nob) ~ / E: ml *dies*] **1** *sf* Lumină pe care o răspândește Soarele pe Pământ datorită căreia obiectele și ființele devin vizibile, clare, distincte. **2** *sf* (Pex) Lumină solară. **3** *sf* (Îlav) **(Până) la** (sau **înspre, spre, către**; pop **despre**; îrg **îm**; reg **de cu**) **~uă** Puțin înainte de a se lumina. **4** *sf* (Îal) Spre dimineață. **5** *av* (Reg; îlav) **Până în** (sau **la**) **~uă** (sau **de cu ~uă**) Până a nu se lumina Si: *dis-de-dimineață*. **6** *sf* (Reg; îlav) **Cu ~ua-n cap** Foarte devreme. **7** *av* (Reg; îlav) **La ~uă** În zori. **8** *sf* (Pop; îe) **(A se face) ~ua albă** A se lumina complet. **9** *sf* (Îoc *noapte*; șîc **~lumină**) Timp care se scurge de la răsăritul până la apusul Soarelui. **10** *sf* Timp cât Soarele rămâne deasupra orizontului. **11** *sf* (Iuz; îc) **~muncă** Unitate de măsură convențională care servește drept etalon pentru stabilirea salariului. **12** *sf* (Iuz; îac) Sumă de bani plătită pentru o zi (**8**). **13** *sf* (Îs) ~ *de muncă* Durata timpului în care lucrătorul prestează zilnic muncă. **14** *sf* (Iuz; îs) ~ *pereche animale* Unitate de măsură convențională care era folosită în agricultură și care exprima volumul de lucru efectuat timp de zece ore de către un atelaj cu două animale. **15** *sf* (Înv; îs) ~ *de arătură* Unitate de măsură a unui teren arabil, în cadrul obștilor (în cazul înstrăinării acestui teren). **16** *sf* (Îs) ~ *de lucru* (sau *lucrătoare*) Perioadă de timp în care se efectuează un program de lucru obișnuit. **17** *sf* (Pex; îas) Perioadă de timp în care se muncește în decurs de 24 de ore. **18** *sf* (Înv; îas) Perioadă de timp în care se efectua corvoada obligatorie în folosul boierului sau al statului. **19** *sf* (Îc) **~lumină** Perioadă a zilei cuprinsă între răsăritul și apusul Soarelui. **20** *sf* (Îs) ~ *scurtă* Zi lucrătoare cu program redus. **21** *sf* (Îs) ~*ua jumătate* Parte a zilei cuprinsă între răsăritul Soarelui și amiază. **22** *sf* (Prc) Amiază. **23** *sf* (Îvp; îs) ~ *de cale* (sau *de drum, de marș* etc.) Distanță care se poate străbate într-o zi de mers pe jos. **24-25** *sf* (Îljv) **Cu ~ua** (sau, îvp, **pe ~**) (Care lucrează) fără angajament permanent. **26-27** *sf* (Îal) Temporar (pe durata unei zile). **28-29** (Îal) (Plătit) după un tarif socotit pe munca prestată în timpul unei zile. **30** *sf* (Îe; pop) **A face ~le de muncă** A lucra temporar, ca zilier. **31** *sf* (Gastronomie; îs) ~ *și noapte* Prăjitură cu cacao (în care alternează culoarea galbenă cu cea maro închis). **32** *sf* (Îla) **De ~** Care acționează, lucrează, se efectuează în timpul unei zile (**41**). **33** *sf* (Îal) Din decursul unei zile (**41**). **34** *sf* (Îlav) **Nici ~, nici noapte** (sau **nici ~ua, nici noaptea**) Niciodată. **35** *sf* (Îal) Deloc. **36-37** *sf* (Îlav) **~ și noapte** (sau **nopți**) ori **(și) ~ua și noapte(a), ~, noapte** (sau **~noapte**), **~le (și) nopți, toată ~ua (și) toată noaptea, noaptea și ~ua, nopți și ~le**, (înv) **din (de) ~ (și) până-n noapte** (sau **seară**), **din (de, în) ~ din (de, în, și în) noapte**, (reg) **(cu) ~, (cu) noapte** (Aproape) continuu (**1**). **38** *sf* (Îlav)**Toată ~ua (bună ziua)** sau **~ua toată** Mereu. **39** *sf* (Îe) **A face ~ua (sau din ~) noapte și noaptea (sau din noapte) ~** A lucra sau a petrece noaptea și a dormi ziua. **40** *sf* (Pex; îae) A duce o viață dezordonată. **41** *sf* (Reg) **A lua ~ua de căpătâi** A-și începe activitatea la o oră matinală. **42** *av* (Îf *ziua* sau *zilele*) În timpul zilei (**43**). **43** *sf* (Adesea însoțit de un adjectiv numeral cardinal, numeral nehotărât sau de articolul nehotărât) Interval de timp care corespunde unei rotații a Pământului în jurul axei sale Si: (înv) *ziuoptime*. **44** *sf* (Asl) Interval de timp între două culminații succesive ale unui astru. **45** *sf* (Adesea însoțit de un adjectiv numeral cardinal, numeral nehotărât sau de articolul nehotărât) Durată de 24 de ore luată ca unitate de timp sau timpul care separă momentul prezent de un alt moment evaluat după această unitate Si: (reg; hip) *zilișoară, ziluța, ziulică* (**1**), *zioară* (**1**), *ziucă, ziuliță* (**1**), *ziuță, ziușoară* (**1**). **46** *sf* (Pex) Durată imprecisă de timp care corespunde cu aproximație unei perioade de 24 de ore. **47** *sf* (Pgn) Timp. **48** *sf* (Îla) **De** (sau înv, **din**) **toate ~le** sau **de toată ~ua** Care are loc în fiecare zi (**43**) Si: *cotidian, diurn, zilnic* (**1**), (îvr) *zilial* (**1**), *zios* (**1**). **49** *sf* (Pex) Care se întâmplă în mod regulat Si: *curent, obișnuit, permanent* (**1**), *zilnic* (**3**), *zilial* (**2**), *zios* (**2**). **50-51** *sf* (Îljv) **De ~ cu ~** (Care are loc) în fiecare zi (**43**) Si: *cotidian, diurn, zilnic* (**1**), (îvr) *zilial* (**1**), *zios* (**1**). **52-53** *sf* (Pex; îal) (Care se face, se întâmplă) în mod regulat Si: *curent, obișnuit, permanent*. **54** *sf* (Îlav) **Din ~ în ~** La o dată apropiată (care se schimbă mereu). **55** *sf* (Pex; îal) La infinit. **56** *sf* (Îal) Pe măsură ce trece timpul. **57** *sf* (Îal) Încetul cu încetul (și continuu) Si: *progresiv* (**1**). **58** *sf* (Îlav) **~ de** (sau **cu**, înv, **pe, din, dintru**) **~** sau (reg) **cu ~ de ~** În fiecare zi (**44**) Si: *cotidian, diurn, zilnic* (**1**), (îvr) *zilial* (**1**), *zios* (**1**). **59** *sf* (Îal) În mod regulat Si: *curent, obișnuit, permanent, zilnic* (**3**), (îvr) *zilial* (**2**), *zios* (**2**). **60** *sf* (Îlav) **~ de** (sau **cu**, înv, **pe, din, dintru**) **~** sau (reg) **cu ~ de ~** Din ce în ce Si: *treptat*. **61** *sf* (Îlav) **De la o ~ la alta** Zilnic (**2**). **62** *sf* (Pex; îal) Repede. **63** *sf* (Pex; îal) Progresiv. **64** *sf* (Îlav) **~** (sau, înv, **prin**) **toate ~le** sau (îrg) **în toată ~** (sau **~ua**), ori **în toate ~le** Foarte des Si: *mereu*. **65** *sf* (Îlav) **Într-o (bună) ~** (rar, **~uă**) sau **într-una din** (ori, înv, **de**) **~le** La un moment dat Si: *odată*[2]. **66** *sf* (Îlav) **Pe** (sau **cu**) **fiecare** (sau **fiece**) **~** Din ce în ce mai mult Si: *progresiv*. **67** *sf* (Îe) **A trăi (sau a o duce) de pe o ~ pe alta** A duce un trai nesigur, precar. **68** *sf* Perioadă de timp (de 12 sau 24 de ore, sau de mai lungă durată) considerată după caracterul sau evenimentele care au loc în acest interval. **69-70** *sf* (Îs) *Bună ~ua* sau (îrg ~*ua bună*) Formulă de salut la întâlnire sau la despărțire, în timpul zilei (**43**). **71** *sf* (Îe) **A da** (sau **a dori**, reg, **a pofti** etc.) **cuiva buna ~ua** (sau, îvp, **~ua bună**) A saluta pe cineva. **72** *sf* **A-și** (ori, înv, **a se**) **lua bună ~ua** (sau **~ua bună**) (de la cineva sau de la ceva) A-și lua rămas-bun. **73** *sf* (Fam; îae) A renunța (la ceva) definitiv. **74** *sf* (Fam; îae) A socoti (ceva) drept pierdut. **75** *sf* (Fam) **A se lăsa loc de bună ~ua** A păstra relații bune cu cineva. **76** *sf* (Îs) ~*întâi* Prima zi a fiecărei luni sau a unui an. **77** (Pop; îlav) **Cât toate ~le de mare** Foarte mare. **78** (Pop; îlav) **Într-o (bună) ~** sau **într-una din ~le** Cândva. **79** (Pop; pe lângă adjective ca „limpede", „clar"; îla) **Ca lumina ~lei** Foarte clar. **80** *sf* (Rel; art.; îas) Sfințire cu agheasmă pe care o face preotul la locuințele credincioșilor, în prima zi (**42**) a lunii. **81** *sf* (Îe) **În** (sau **la**) **~le lui** În perioada de maximă eficiență. **82** *sf* (Șîs ~ *aniversară*, ~*ua nașterii* sau ~ *de naștere*) Aniversare a unui eveniment. **83** *sf* (Șîs ~*ua numelui*, ~ *de nume*) Onomastică. **84** *sf* Timp precis în care un eveniment a avut sau urmează să aibă loc Si: *dată*. **85-86** *sf* (Îljv) **La ~** La termenul stabilit (fără întârziere). **87** *sf* (Îlav) **La ~** Pus la punct cu ultimele noutăți. **88** *sf* (Îal) Zilnic (**2**). **89** *sf* (Îla) **La ~** Care trebuie să fie pregătit pentru ziua (**16**) respectivă. **90** *sf* (Pop; îe) **A da ~ după ~** A amâna de la o zi la alta. **91** *sf* (Pop; îlav) **La ~le mari** La ocazii deosebite. **92** *sf* (Pop; pex; îal) Foarte rar. **93** *sf* Perioadă nedeterminată de timp. **94** *sf* (Lpl) Timp viitor apropiat de momentul prezent. **95** *sf* (Prc) Prezent[2]. **96** *sf* (Îs) ~*ua de mâine* Viitorul (apropiat). **97** *sf* (Îs) ~*ua de astăzi* (sau *de azi*, înv, *de acuma*) ~*lele noastre* Prezentul[2]. **98** *sf* (Îe) **~ua de ieri** Trecutul. **99** *sf* (Pex) Perioadă modernă. **100** *sf* (Îlav) **De ~le** De mult timp. **101** *sf* (Îal) De puțină vreme. **102** *sf* (Mpl; cu determinări ca „vechimi", „tinereți" etc.) Perioadă de timp situată în trecut. **103** *sf* (Lpl) Spațiu de timp cuprins între nașterea și moartea cuiva. **104** *sf* (Pex) Ansamblu al evenimentelor care au avut loc în existența unei persoane. **105** *sf* (Lpl) Existență (**1**). **106** *sf* (Lpl) Trai. **107** *sf* (Lpl) Viață. **108** *sf* (Reg; îs) ~ *de apoi* Momentul în care viii și morții vor fi chemați la judecata lui Dumnezeu. **109** *sf* (Îla) (Reg; îs) *Fără ~le* Mort. **110** *sf* (Îljv) **Cu ~le** Cu viață, sănătos. **111** *sf* (Îe) **În** (sau reg, **de**) **~lele mele (tale, sale** etc.) În toată viața mea (ta, sa etc.). **112** *sf* (Pex; îae) Niciodată. **113** *sf* **A i se isprăvi** (cuiva) **~lele** A muri[1]. **114** *sf* (Îe) **A-și urî ~lele** sau **a i se urî**

(cuiva) **cu ~lele** A se sătura de viață. **115** *sf* (Îe) **A-și pune capăt ~lelor** sau **a-și curma ~lele** A se sinucide. **116** *sf* (Îe) **A (nu mai) avea ~le (multe)** sau **a avea ~le cu carul** A (nu) mai avea mult de trăit. **117** *sf* (Pop; îla) **Cu ~lele în mână** La un pas de moarte. **118** *sf* (Pop; îal) Înfricoșat. **119** *sf* (Pop; îe) **A fi învechit în ~le rele** A fi înrăit. **120** *sf* (Îe) **A avea** (sau, înv, **a vedea**) **~ bună** ori **~le multe și bune, ~ albă** (cu cineva) A avea trai tihnit, liniște (din partea cuiva). **121** *sf* (Îe) **(A fi) vechi de** (sau **în**) **~le** (ori **înaintat în ~le**) (A fi) bătrân sau foarte bătrân. **122** *sf* (Îe) **A fi învechit în ~le rele** A fi înrăit. **123** (Îe) **(A fi) veșnic de ~le** (A fi) nemuritor. **124** *sf* (Îe) **(A fi) mic de ~le** (A fi) tânăr. **125** *sf* (Îae) (A fi) lipsit de valoare. **126** *sf* **A (-și) număra ~lele** A nu mai avea mult de trăit. **127** *sf* (Îae) A nu mai avea multă răbdare. **128** *sf* (Îae) A fi pe punctul de a scăpa de ceva neplăcut. **129** *sf* (Îe) **A trăi cu ~le** A trăi în mizerie. **130** *sf* (Îs) *Omor de ~le* Muncă grea. **131** *sf* (Pex) Viață mizerabilă. **132** *sf* (Bot; reg; îc) **~ua crucii** Flori-de-toamnă (*Aster salignus*). **133** *sf* (Bot; reg; îc) **~ua cu noaptea** Miază-noapte (*Melampyrum bibihariense*).

ziafet *sn* vz ***zaiafet***

zial *sn* vz ***ziar***

zian *sn* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~uri* / E: tc ***zijan***] (Mol) Risipă.

ziar *sn* [At: BARIȚIU, P. A. II, 34 / P: *zi-ar* / V: (îrg) ***zioariu***, (înv) ***~al*** / Pl: *~e* / E: ***zi*** + *-ar*, cdp it ***giornale***, fr ***journal***] **1** Publicație periodică, de obicei cotidiană, în care se tipăresc știri, informații politice, sociale, culturale etc. de actualitate Si: *cotidian* **(4)**, *gazetă* **(1)**, *jurnal*, (îrg) *foaie* **(22)**, (îvr) *zilnic* **(9)**, (îvr) *ziurnal*[1]. **2** (Spc) Ziar **(1)** cu caracter limitat la informațiile dintr-o anumită instituție. **3** Redacția și administrația unui ziar **(1)**. **4** (Pex) Clădire în care își are sediul această instituție. **5** (Îrg) Jurnal (de însemnări).

ziarism *sn* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *zi-a-~* / E: ***ziar*** + *-ism* cdp fr ***journalisme***] (Rar) **1-4** Ziaristică **(7-10)**.

ziarist, ~ă *smf* [At: GHICA, C. E. III, 14 / P: *zi-a-~* / Pl: *~iști, ~e* / E: ***ziar*** + *-ist* cdp fr ***journaliste***] **1** Persoană care lucrează în mass-media ca profesionist Si: *gazetar, jurnalist, publicist*. **2** (Fam) Persoană care vinde sau distribuie ziare.

ziaristic, ~ă [At: PETROVICI, P. 144/23 / P: *zi-a-~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***ziarist*** + *-ic* cf fr *journalistique*] **1-2** *a* Care ține de ziar **(1)** sau de ziarist **(1)**. **3-4** *a* Privitor la ziar **(1)** sau la ziarist **(1)**. **5-6** *a* Propriu ziarului **(1)** sau ziaristului **(1)** Si: *gazetar, jurnalistic*. **7** *sf* Profesiunea de ziarist **(1)** Si: (rar) *ziarism* **(1)**. **8** *sf* Domeniu în care își desfășoară activitatea un ziarist **(1)** Si: (rar) *ziarism* **(2)**. **9** *sf* Totalitate a publicațiilor apărute în ziare **(1)** Si: *gazetărie, jurnalism*, (rar) *ziarism* **(3)**. **10** *sf* Știință care se ocupă cu metodele de elaborare, de redactare etc. a articolelor de ziar **(1)** sau publicistice Si: (rar) *ziarism* **(4)**.

zibelin *sm* vz ***zibelină***

zibelină *sf* [At: IST. NAT. 15 / V: (înv) ***zibelin*** *sm*, ***ti~*** / Pl: *~ne*, (înv) *~ni* / E: fr ***zibeline***] **1** (Zlg) Animal mamifer carnivor din familia mustelidelor asemănător jderului, originar din pădurea siberiană și din Asia centrală, cu blană prețioasă, sură, cu o pată albă pe piept Si: *samur* **(1)**, (îvr) *zbelică* (*Martes zibelina*). **2** Blană de zibelină **(1)**. **3** Obiect de îmbrăcăminte confecționat din zibelină **(2)**. **4** Țesătură făcută din fire de lână de calitate superioară, foarte puțin răsucite, dezlânate și scămoșate pentru a căpăta aspectul de zibelină **(1)**.

ziberi *vt* [At: IORGA, S. D. V, 71 / Pzi: *~resc* / E: nct] (Csnp) **1-4** A exila **(1-4)**.

zibetă *sf* [At: AR (1829), 20²/26 / V: (înv) ***tibet*** *sm*, ***tive~*** / Pl: *~te* / E: fr ***zibeth, civette***, ger ***Zibet***] **1** Mamifer carnivor cu părul cenușiu și cu pete negre, care trăiește în Africa (*Viverra zibetha*). **2** Lichid vâscos cu miros de musc, produs de zibetă **(1)**, folosit în parfumerie.

zibic *sn* vz ***zaleic***

zicală *sf* [At: ȘINCAI, HR. I, 260/4 / Pl: *~le* și (reg) *~căli* / E: ***zice*** + *-ală*] **1** (Îrg) Zisă **(1)**. **2** (Pex) Poveste. **3** Zicătoare **(5)**. **4** (Pop) Melodie (pentru dans) executată la un instrument muzical. **5** (Pex) Cântec. **6** (Reg) Horă. **7** (Reg; îs) *~ bătrânească* Horă de flăcăi. **8** (Reg) Formulă de descântec, de vrajă.

zicar *sm* [At: MARIAN, NU. 228 / Pl: *~i* / E: ***zice*** + *-ar*] (Buc) Zicător **(6)**.

zicaș *sm* [At: DDRF / Pl: *~i* / E: ***zice*** + *-aș*] (Reg) Zicător **(6)**.

zicălaș *sm* [At: MARIAN, NU. 228 / Pl: *~i* / E: ***zice*** + *-ălaș*] (Reg) Zicător **(6)**.

zicălău *sm* [At: MARIAN, NU. 228 / Pl: *~ăi* / E: ***zice*** + *-ălău*] (Reg; Trs) Zicător **(6)**.

zicământ *sn* [At: SFC V, 49 / Pl: *~uri* / E: ***zice*** + *-ământ*] (Îvr) Verb.

zicăr *av* [At: LEXIC REG. 112 / E: ger ***sicher***] (Buc; gms) Sigur.

zicător, ~oare [At: CORESI, L. 87/6 / Pl: *~i*, (reg) *~oare* / E: ***zice*** + *-tor*] **1-2** *smf, a* (Îrg) (Persoană) care spune ceva la un moment dat. **3** *a* (Îrg; pex) Elocvent **(3)**. **4** *a* (Îrg; pex) Vorbăreț. **5** *sf* (Îrg) Frază scurtă, uneori rimată, asemănătoare cu maxima, prin care se exprimă în mod metaforic o constatare de ordin general, filozofic, un principiu etic, o normă de conduită etc. Si: *pildă, proverb, vorbă bătrână*, (rar) *parimie*, (îvp) *zicere* **(12)**, *zicală* **(3)**, *zis* **(12)**, (îrg) *poveste, zicătură* **(2)**. **6** *sm* (Îrg) Persoană care cântă vocal, dar și cu acompaniament instrumental Si: *lăutar*, (reg) *zicar, zicaș, zicălaș, zicălău*. **7** *sf* (Reg) Bucată muzicală Si: *zicătură* **(3)**. **8** (Reg; pex) Instrument muzical Si: *zicătură* **(4)**.

zicătură *sf* [At: M. COSTIN, O. 173 / Pl: *~ri* / V: (înv; nob) ***zăc~*** / E: ***zice*** + *-ătură*] **1** (Îrg) Zisă **(1)**. **2-4** (Îrg) Zicătoare **(5, 7-8)**. **5** (Îrg) Executare a unui cântec la un instrument muzical (de către lăutari) însoțită de versuri hazlii Si: *cântare*.

zice [At: COD. VOR². 24ʳ/15 / V: (îrg) ***gice, ice*** / Pzi: *zic* / E: ml ***dicere***] **1** *vt* (D. oameni sau d. glasul lor; c. i. silabe, cuvinte, grupuri de cuvinte etc.) A exprima ceva în cuvinte Si: *a rosti*[1], *a scoate, a spune, a vorbi*, (pop) *a cuvânta, a grăi*, (înv) *a glăsi, a slobozi*, (îrg) *a vorovi*. **2** *vt* (Pfm; îe) **A-i ~** (cuiva) **una** A se exprima dezagreabil față de cineva. **3** *vi* A cere cu insistență. **4** *vt* (Pex) A ruga **(1)**. **5** *vt* (Pop) A promite **(2)**. **6** *vt* (C. i. sunete, silabe, cuvinte) A emite cu ajutorul organelor vorbirii Si: *a articula, a pronunța, a scoate, a spune, a vorbi*, (reg) *a blești* **(3)**. **7** *vt* (Pop; îe) **A ~ zău** A se jura. **8** *vt* (Pop; îe) **Cât ai ~ peste** Îndată. **9** *vt* (Pop; îe) **A ~ da** A consimți **(2)**. **10** *vt* (Pop; îe) **A ~ nu** (sau **ba**) A refuza. **11** *vt* (Pop; îae) A se opune. **12** *vt* (Îe) **Mai bine zis** (sau **a ~**, ori **zicând**) Mai precis. **13** *vt* (Adesea, în construcții incidente, fără valoare semantică) **Ca să zic așa** Dacă îmi este permis să mă exprim astfel. **14** *vt* (Îe) **În treacăt fie zis** Fără a insista. **15** *vt* (Îae) Atins în treacăt Si: *tangențial*. **16** *vt* (Îe) **Să nu ~ci** (sau **nu zi**) **vorbă mare** Să nu te miri. **17** *vt* (Îe) **A nu ~ vorbă mare** A nu exagera **(2)**. **18** *vt* A emite cu ton ridicat și prelungit, ca urmare a unei stări afective puternice. **19** *vt* A exclama. **20** *vt* (C. i. gânduri, idei, judecăți sau opinii, știri etc.) A aduce la cunoștință cuiva sau a face cunoscut prin cuvinte Si: *a arăta, a comunica, a enunța, a exprima, a expune, a formula, a indica, a împărtăși, a prezenta, a relata, a servi, a spune, a transmite*, (îrg) *a porunci*, (înv) *a parastisi*. **21** *vt* (Pex) A arăta dinainte ce se va întâmpla Si: *a prezice, a profetiza, a profeți, a proroci*, (înv) *a prorocestui, a vesti*. **22** *vt* (Îvf; d. autori) A scrie. **23** *vt* (Pex) A compune **(2)**. **24** *vt* (Îvp) A atenționa **(1)**. **25** *vt* (C. i. fapte, întâmplări reale ori prezentate ca atare sau ca basme, anecdote etc.) A comunica prin cuvinte (detaliat), de obicei, într-o desfășurare gradată și unitară Si: *a expune, a istorisi, a povesti, a relata, a spune*, (liv) *a nara*, (înv) *a parastisi*, (frm) *a raconta*. **26** *vt* A face cunoscută dorința, voința cuiva. **27** *vt* A cere (autoritar) cuiva prin cuvinte să execute ceva Si: *a cere, a comanda, a dispune, a ordona* **(2)**, *a porunci, a spune*, (înv) *a hotărî, a orândui* **(3)**, *a opri*. **28** *vt* (Pfm) A recomanda. **29** *vt* (C. i. păreri, aserțiuni etc.) A face cunoscut (public) Si: *a adeveri, a afirma, a aprecia, a arăta, a atesta, a certifica, a confirma, a declara, a exprima, a expune, a formula, a înfățișa, a manifesta, a pretinde, a prezenta, a pronunța, a relata, a spune, a susține*, (liv) *a corobora*, (înv) *a povesti, a pretindarisi*, (îvr) *a pretinderi*. **30** *vt* (De obicei cu pronumele în D) A face reflecții (în gând) Si: *a gândi* **(2)**. **31** *vt* (Pop; la im, urmat de „că") Presupuneam că ... **32** *vt* (Îvp) A dovedi **(1)**. **33** *vt* (C. i. gânduri, sentimente, intenții etc. ascunse sau fapte, întâmplări, situații etc. la care a luat parte sau pe care le-a văzut, le știe cineva) A face cunoscut prin cuvinte, deschis, direct (și fără să omită, să ascundă sau să modifice ceva) Si: *a declara, a destăinui, a dezvălui, a divulga, a împărtăși, a mărturisi, a releva, a spune*, (îvp) *a dezveli*, (pop) *a cuvânta*, (înv) *a mărturisi, a propovădui*, (reg) *a deveghea*. **34** *vt* (Îlav) **Între noi fie zis** În mod

confidențial. **35** *vt* (Îvp) A întreba. **36** *vt* (Înv; pfm) A răspunde. **37** *vt* (Îvp) A recita. **38** *vt* (Pex) A citi (**2**). **39** *vt* (Înv) A însemna. **40** *vt* (Pop; îe) **Asta vrea să ~că** A însemna. **41** *vr* (Înv; pfm; îlav) **Cum s-ar ~** (sau **ce se ~**) Adică (**3**). **42** *vr* (Îal) De exemplu. **43** *vr* (Înv) A se traduce (cu ...). **44** *vt* A da (cuiva) un nume, o denumire sau un titlu, un calificativ ori a i se adresa cuiva cu un nume, un titlu, un calificativ Si: *a boteza, a chema, a denumi, a intitula, a numi, a spune*, (îrg) *a numära*, (înv) *a grăi, a nomina, a numeri, a pomeni, a titlui*, (spc) *a porecli, a supranumi*, (rar) *a supraintitula*, (reg) *a nunăși, a policrări*, (rar) *a supraintitula*, (înv) *a surnumi*. **45** *vt* (Pex) A porecli. **46** *vt* A se adresa cuiva cu termenul de ... **47** *vi* (Îe) **A ~** (cuiva) **pe nume** A tutui[1]. **48** *vri* (Îvr) A se folosi în vorbire curentă. **49** *vt* A enunța o obiecție, un reproș. **50** *vt* (Pex) A acuza (**1**). **51** *vt* (Neg) A contesta valabilitatea unui lucru. **52** *vt* (Neg) A tăgădui. **53** *vt* A avea sau a-și exprima o anumită opinie, o anumită convingere despre cineva sau despre ceva Si: *a aprecia, a chibzui, a considera, a crede, a găsi, a gândi, a judeca, a părea, a vedea*, (pop) *a chiti, a cugeta*, (înv) *a cunoaște, a număra*, (reg) *a probălui*. **54** *vt* (La cj) **Să ~m ...** Să presupunem. **55** *vt* (La cj) **Să ~m ...** De exemplu.. **56** *vt* A comenta (**4**). **57** *vt* A critica (**2**). **58-59** *vt* (Pop) A cânta (**1-2**). **60** *vr* (Îe) **A se ~ cu** (cineva) A nu mai avea nici o scăpare. **61** *vr* (Îe) **Cum (precum) s-ar (mai) ~** Cum s-ar exprima (cu alte cuvinte). **62** *vt* (Pop; îe) **(Că) bine ~ci!** Bună idee! **63** *vt* (Pop; îae) Așa este ... **64** *vt* (Pop; îe) **Ce-am zis eu?** Vezi că am avut dreptate.

zicere sf [At: PSALT. SCH. 16/16 / V: (înv) *gice~* / Pl: *~ri* / E: *zice*] **1** Exprimare verbală Si: *comunicare, enunț, exprimare, formulare*. **2** (Pex) Cuvântare (**6**). **3** (Îvp) Cuvânt (**1**). **4** (Îvp; îlav) **~ de ~** Cuvânt cu cuvânt. **5** (Înv; îal) Exact (**1**). **6** (Înv) Terminologie. **7** (Înv) Prorocire. **8** (Înv) Povață. **9** (Înv) Poruncă. **10** (Înv; lpl) Afirmație (**10**). **11** Mărturie. **12** (Îvp; șîs *cuvânt de ~*) Zicătoare (**5**).

zid sn [At: PSALT. 276 / V: (îvr) *zâd, zidi*, (reg) *zâdi* / Pl: *~uri* / E: slv **зидъ**, bg **зид**] **1** Element de construcție vertical sau puțin înclinat, cu grosime (relativ) mică în raport cu celelalte dimensiuni, executat din cărămizi, din blocuri de piatră etc. așezate ordonat unele peste altele (și legate printr-un liant), care delimitează sau izolează un spațiu sau care susține alte elemente de construcție, intrând în componența unui perete, a unei fortificații etc. Si: *zidire* (**5**), *ziduire* (**5**), *zidit[1]* (**5**), *ziditurä* (**4**). **2** (Prc) Perete. **3** (Îs) *~ul morții* Spațiu special amenajat în formă cilindrică, cu deschidere mai largă în partea superioară, pe care evoluează motocicliști acrobați (în reprezentațiile de circ). **4** (Îs) *~ (sau ~ul) chinezesc* Zid (**1**) uriaș de apărare, ridicat la granițele Chinei începând din antichitate. **5** (Fig; îas) Stavilă (pusă în calea influențelor inovatoare din afară). **6** (Îcs) *De-a ~ul* Joc de copii în care partenerii se țin de mână, formând un lanț care trece apoi pe sub brațele fiecărui jucător. **7** (Pop; îla) **De ~** Care este executat asemenea unui zid (**1**). **8** (Îlav) **În** (sau **între**) **(cele patru) ~uri** În interiorul unei clădiri. **9** (Îe) **A face ~ împrejurul cuiva** A înconjura pe cineva din toate părțile pentru a-l apăra Si: *a proteja*. **10** (Pex; îae) A se solidariza cu cineva. **11** (Spt) Obstacol pe care îl formează jucătorii de fotbal pentru apărarea porții, la executarea unei lovituri de pedeapsă. **12** (Reg; îf *zâdi*) Șanț în holdă pentru scurgerea apei. **13** (Îs) *~ sonic* Bariera imaginară situată dincolo de viteza sunetului.

zidar sm [At: LB / V: (înv) *zâd~* / Pl: *~i* / E: *zid + -ar*] Muncitor calificat în executarea lucrărilor de construcție din zidărie[1] sau din mortar, precum și a lucrărilor de finisare a betonului după turnare Si: (îrg) *pietrar* (**2**), (îvp) *ziditor* (**1**), (reg) *mauär*.

zidăraș sm [At: PASCU, S. 346 / Pl: *~i* / E: *zidar + -aș*] **1-2** (Șhp) Zidar (tânăr).

zidăreasă sf [At: LM / Pl: *~ese* / E: *zidar + -easă*] **1** Soția zidarului Si: *zidăriță* (**1**). **2** Muncitoare calificată în executarea lucrărilor de construcție din zidărie[1] sau din mortar, precum și a lucrărilor de finisare a betonului după turnare Si: *zidăriță* (**2**).

zidăresc, ~ească a [At: DOC. EC. / Pl: *~ești* / E: *zidări + -esc*] (Îvr) **1** De zidărie[1] (**1**). **2** Specific zidăriei[1] (**1**).

zidări[1] vt [At: KLEIN, D. 449 / Pzi: *~resc* / E: *zidar*] (Îdt) A zidi[2] (**1**).

zidări[2] v vz *zădărî*

zidărică sf [At: BĂCESCU, PĂS. 178 / Pl: ? / E: *zidar + -ică*] (Orn; rar) Fluture-de-piatră (*Tichodorma muraria*).

zidărie[1] sf [At: HELIADE, O. II, 347 / Pl: *~ii* / E: *zid + -ărie*] **1** Operație de construcție în care se utilizează anumite materiale (piatră, cărămidă etc.) unite printr-un liant Si: *ziditurä* (**5**). **2** (Ccr) Construcție rezultată prin zidărie (**1**). **3** (Spc) Parte a unei construcții făcută din zid (**1**).

zidărie[2] sf [At: FM (1846), 71[1]/23 / Pl: ? / E: *zidar + -ie*] Meserie a zidarului Si: *zidărit*.

zidărime sfs [At: RUS. I. I. 78/9 / E: *zidar + -ime*] (Mil; îvr) Trupe de geniu.

zidărire sf [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: *zidări[1]*] (Rar) Zidire (**1**).

zidărit sn [At: PONTBRIANT, D. / Pl: ? / E: *zidări[1]*] Zidărie[2].

zidăriță sf [At: LB / Pl: *~țe* / E: *zidar + -iță*] **1-2** Zidăreasă (**1-2**).

zidărî v vz *zădărî*

zideac sn [At: PASCU, S. 205 / Pl: *~uri* / E: *zid + -eac*] **1-2** (Mun; șhp) Zid (**1-2**).

zidi[1] sn vz *zid*

zidi[2] [At: PSALT. 274 / V: (înv) *zâdi* / Pzi: *~desc* / E: slv **зидати, зиждѫ**] (Fșa) **1** *vt* A asambla diverse materiale pentru a realiza o construcție sau un element de construcție Si: (îvr) *a zidui* (**1**), (înv) *a zidări[1]*. **2** *vt* (C. i. clădiri, construcții etc.) A realiza prin asamblarea unor materiale Si: *a clădi, a construi, a dura, a edifica, a înălța, a ridica*, (îvr) *a zidui* (**2**). **3** *vt* (Pex) A ctitori. **4** *vr* (Fig; d. nori) A se îngrămădi. **5** *vt* (Înv; fam) A întemeia. **6** *vt* A închide în zid (**1**) sau între ziduri Si: *a zidui* (**3**). **7** *vt* A astupa cu zid (**1**) Si: *a zidui* (**4**). **8** *vt* (Fig; mai ales în concepția creștină, d. Dumnezeu) A crea lucruri și ființe Si: *a face, a făuri, a plăsmui[1]*, (rar) *a plăsni*. **9** *vt* (Fig; pex) A întrupa. **10** *vr* (Fig) A se forma. **11** *vr* (Fig) A se înălța.

zidire sf [At: CORESI, EV. 92 / Pl: *~i* / V: (înv) *zâd~* / E: *zidi[2]*] **1** Asamblare a unor materiale pentru realizarea unei construcții sau a unui element de construcție Si: (îrg) *ziduire* (**1**), *zidit[1]* (**1**), *ziditurä* (**1**), (rar) *zidărire*. **2** Realizare a unor construcții cu ajutorul unor materiale asamblate Si: *clădire, construire, durare, edificare, înălțare, ridicare*, (înv) *ziduire* (**2**), (rar) *zidit[1]* (**2**), *ziditurä* (**2**). **3** (Pex) Ctitorie (**1**). **4** (Îvp; ccr) Clădire (**2**). **5** (Prc) Zid (**1**). **6** (Înv) Întemeiere. **7** (Înv) Formare (**1**). **8** (Înv; cdp slv **съзиданиѥ**) Structură socială Si: *ziduire* (**8**), (rar) *zidit[1]* (**8**). **9** (Pex) Rang. **10** (Rel) Creare din neant, de către Dumnezeu, a lucrurilor și a ființelor Si: *facere*, (înv) *tocmeală* Si: *ziduire* (**10**), *zidit[1]* (**10**). **11** Ansamblul lucrurilor și al ființelor create Si: *lume, univers* Si: (înv) *ziduire* (**11**), (rar) *zidit[1]* (**11**). **12** (Prc) Operă creată de Dumnezeu Si: *ziduire* (**12**), *zidit* (**12**). **13** (Înv) Ziditurä (**2**). **14** (Înv) Creare a lumii luată ca punct de referință în numărătoarea anilor (considerată și ca începutul erei bizantine) Si: (înv) *ziduire* (**14**), (rar) *zidit[1]* (**14**). **15** (Înv) Făptură (**4**). **16** (Pex; csc) Omenire. **17** Fire (**2**).

zidișor sn [At: DLR / Pl: *~oare* / E: *zid + -ișor*] **1-4** (Șhp) Zid (**1-2**) (mic) Si: *zidurel* (**1-4**).

zidit[1] sn [At: IORGA, S. D. VII, 7 / Pl: *~uri* / E: *zidi[2]*] (Rar) **1-2** Zidire (**1-2**). **3** (Pex) Ctitorie (**1**). **4** (Ccr) Clădire (**2**). **5** (Prc) Zid (**1**). **6** Întemeiere. **7** Formare (**1**). **8** Zidire (**8**). **9** (Pex) Rang. **10-12** (Rel) Zidiri (**10-12**). **13** Ziditurä (**2**). **14** Zidire (**14**). **15** Făptură (**4**). **16** (Pex; csc) Omenire. **17** Fire (**2**).

zidit[2], ~ă [At: CORESI, EV. 485 / Pl: *~iți, ~e* / E: *zidi[2]*] **1** *a* Care este construit din zidărie[1] Si: (reg) *ziduit* (**1**). **2** *sn* (Îvr) Zid (**1**). **3** *a* (D. uși, ferestre) Care este astupat cu un zid (**1**) Si: (reg) *ziduit* (**2**). **4-5** *sn, a* (Rel; îvp) (Lucru, ființă) creat(ă) din neant de către Dumnezeu Si: *făcut, plăsmuit, ziduit* (**3**). **6** *a* (Fig; d. oameni; îla) **Bine ~** Voinic.

ziditor, ~oare [At: COD. VOR.[2] 73/5 / V: (înv) *zăd~* / Pl: *~i, ~oare* / E: *zidi[2] + -tor*] **1** *sm*, (rar) *sf* (Îvp) Zidar. **2** *sm*, (rar) *sf* (Îvp; pex) Fondator (**1**). **3** *sma* (Rel) Dumnezeu.

ziditurä sf [At: M. COSTIN, LET. I, 132/34 / Pl: *~ri* / E: *zidi[2] + -itură*] (Înv) **1-2** Zidire (**1-2**). **3** Construcție (**1**). **4** (Prc) Zid (**1**). **5** Zidărie[1] (**1**).

zidui [At: CORESI, EV. 93 / Pzi: *~esc* / E: *zid + -ui* cf slv **съзидовати**] **1-4** *vt* (Trs; îvr) A zidi[2] (**1-2, 6, 7**). **5** *vt* (Pex) A ctitori. **6** *vr* (Înv; fig) A se întări (prin credință).

ziduire *sf* [At: MAIOR. IST. 203/13 / Pl: *~ri* / E: ***zidui***] (Trs; înv) **1-2** Zidire **(1-2)**. **3** (Pex) Ctitorie **(1)**. **4** (Ccr) Clădire **(2)**. **5** (Prc) Zid **(1)**. **6** Întemeiere. **7** Formare **(1)**. **8** Zidire **(8)**. **9** (Pex) Rang. **10-12** (Rel) Zidiri **(10-12)**. **13** Zidătură **(2)**. **14** Zidire **(14)**. **15** Făptură **(4)**. **16** (Pex; csc) Omenire. **17** Fire **(2)**.

ziduit, ~ă *a* [At: POMPILIU, B. 30 / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zidui***] (Trs) **1-3** Zidit[2] **(1, 3, 5)**.

ziduel *sn* [At: BIBICESCU, P. P. 14 / Pl: *~e* / E: ***zid*** + *-urel*] **1-4** (Trs; șhp) Zidișor **(1-4)**.

zie *sf vz* ***zee***

zifnă *sf* [At: ALR I, 1906/558 / Pl: ? / E: nct] (Bot; reg) Siminoc (*Gnaphalium religiosum*).

zighiri *v* vz ***zâghiri***

zigmaistru *sm* [At: LEXIC REG. 112 / Pl: *~iștri* / E: ger ***Sägemeister***] (Buc; csnp) „Șeful halei gaterelor".

zigmuri *sp* [At: BUD. P. P. 67 / E: nct] (Mar; csnp) Locuri unde se fierbe rachiul.

zigo- [At: DN[3] / E: gr ***zygon***] Element prim de compunere savantă cu semnificația: „(în formă de) jug".

zigomatic, ~ă *a* [At: KRETZULESCU. A. 182/15 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***zygomatique***] **1** *a* Care se referă la zigomă **(1)**. **2** *a* Care aparține zigomei **(1)**. **3** *a* (Îs) *Apofiză ~ă* Apofiză inferioară a osului temporal. **4-5** *sn, a* (Șîs *os ~*) Zigomă. **6** *a* (Îs) *Arcadă ~* Arcadă osoasă formată prin unirea apofizei zigomatice cu osul molar.

zigomă *sf* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~me* / E: fr ***zygoma***] Prelungire a osului temporal prin care acesta se leagă de osul molar Si: *zigomatic* **(4-5)**.

zigomorf, ~ă *a* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***zygomorphe***] (D. flori) Care are un singur plan de simetrie (transversal, medial sau oblic).

zigomorfie *sf* [At: DN[3] / Pl: (nob) *~ii* / E: fr ***zygomorphie***] (Bot) Tip de simetrie a florilor zigomorfe.

zigospor *sm* [At: ENC. AGR. IV, 68 / Pl: *~i* / E: fr ***zygospore***] (Rar) Zigot.

zigot *sm* [At: BOTANICA, 61 / Pl: *~oți* / E: fr ***zygote***] Celulă rezultată din unirea a doi gameți Si: (rar) *zigospor*.

zigrav *sm* vz ***zugrav***

zigurat *sn* [At: DER / Pl: *~e* / E: fr ***ziggourat***] (Aht; la sumero-babilonieni) Edificiu în formă de piramidă în trepte, pe a cărei ultimă platformă se află un templu.

zigzac *sn* vz ***zigzag***

zigzacat, ~ă *a* vz ***zigzagat***

zigzag *sn* [At: (a. 1778) FURNICĂ, I. C. 87 / V: (înv) ***zâbzac, țicsac***, (reg) ***țâbz~, țicțac, țânțâc*** / Pl: *~uri* / E: fr ***zigzag***, ger ***Zickzack***] **1** Linie frântă care pare formată dintr-un șir de litere Z puse cap la cap. **2** (Pex) Obiect, formă de relief etc. care are aspectul unui zigzag **(1)**. **3** (Îlav) **În ~** În formă de linie frântă Si: *șerpuit*, (reg) *cotiș*. **4** Motiv ornamental popular sub formă de zigzag **(1)**.

zigzaga *vi* [At: BRĂESCU, O. A. I, 312 / Pzi: *~aghez* / E: fr ***zigzaguer***] (Liv) A merge dintr-o parte în alta descriind un zigzag **(1)**.

zigzagat, ~ă *a* [At: C. PETRESCU, C. V. 306 / V: ***~acat*** / Pl: *~ați, ~e* / E: ***zigzaga***] Care este în formă de zigzag.

ziiafet *sn* vz ***zaiafet***

zilar *sm, a* vz ***ziler***

zilaș *sm* vz ***ziuaș***

zilatec, ~ă *a* vz ***ziuatic***

ziler, ~ă *smf, a* [At: BARIȚIU, P. A. I, 384 / V: ***~lier***, (reg) ***~lar, zâl~, ziuar, zâuar, zuuar*** / Pl: *~i, ~e* / E: ***zile*** (pll *zi*) + *-ar*] **1-2** (Muncitor) angajat (temporar) și retribuit cu ziua **(11)** Si: *diurnist*, (pop) *ziuaș* **(1)**.

zilezitoare *sf* [At: COTEANU, PL. 27 / Pl: *~ori* / E: nct] (Bot; reg) Osul-iepurelui (*Ononis spinosa*).

zili [At: (a. 1600-1630) CUV. D. BĂTR. I, 312 / Pzi: *~esc* / E: ***zile*** (pll *zi*)] **1** *vi* (Îvp) A trăi. **2** *vi* (Reg) A (se) lumina de ziuă. **3** *vt* (D. Dumnezeu) A da viață. **4** *vi* (Olt) A duce o existență precară.

zilial, ~ă *a* [At: GENILIE, G. 84/7 / Pl: *~i, ~e* / E: ***zile*** (pll *zi*) + *-al*] (Îvr) **1-3** Zilnic **(1, 3, 8)**. **4** (Pex) Banal **(1)**.

zilier, ~ă *smf, a* vz ***ziler***

zilișoară *sf* [At: CIHAC, II, 323 / Pl: *~re* / V: (reg) ***zâl~, ziuș~*** / E: ***zile*** (pll *zi*) + *-ișoară*] (Pfm; hip) Zi **(45)**.

zilizi *v* vz ***zălezi***

zilizit *sn* vz ***zălezit[1]***

zilnic, ~ă [At: ASACHI, P. 89/5 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***zile*** (pll *zi*) + *-nic*] **1-2** *a, av* (Care are loc) în fiecare zi **(45)** Si: *cotidian, diurn*, (îvr) *zilial* **(1)**, *zios* **(1)**. **3-4** *a, av* (Pex) (Care se întâmplă) în mod regulat Si: *curent, obișnuit, permanent, zilial* **(2)**, *zios* **(2)**. **5-6** *a, av* (Pex) Banal **(1-2)**. **7** *a* (Îc) **Pâine ~ă** Hrană **(2)**. **8** *a* (Pex; îae) Existență de toate zilele Si: *zilial* **(3)**, *zios* **(3)**. **9** *sm* (Îvr) Ziar **(1)**.

zilos *sn* [At: AR (1829), 126[2]/47 / Pl: ? / E: ngr **ζῆλος**] (Grî) **1-3** Zel **(1-3)**.

zilot *a* vz ***zilotis***

zilotipie *sf* vz ***zelotipie***

zilotis *sm, a* [At: ANTIM, O. 11 / Pl: ? / V: (îvr) ***zilot*** / E: ngr **ζηλωτής**, cf slv **ЗИЛОТЪ**] (Grî) **1-2** (Om) zelos **(1)**.

zilușă *sf* [At: CADE / Pl: *~țe* / E: ***zile*** (pll *zi*) + *-uță*] (Reg; hip) Zi **(45)**.

zim- vz ***zimo-***

zimalț *sn* vz ***smalț***

zimază *sf* [At: MACAROVICI, CH. 491 / Pl: *~ze* / E: fr ***zymase***] (Chm) Enzimă care se găsește în drojdia de bere și care transformă zahărul în alcool și în bioxid de carbon.

zimberec *sn* [At: (a. 1810) FURNICĂ, I. C. 275 / V: (înv) ***~echi, ~ric, zem~, zemberichi, zâm~, zimpirig*** / Pl: *~uri* / E: tc ***zemberek***] (Tcî) **1** Arc de ceasornic. **2** (Pex) Mașinărie. **3** (Îrg) Clanță **(1)**.

zimberechi *sn* vz ***zimberec***

zimberic *sn* vz ***zimberec***

zimbet *sn* vz ***zâmbet***

zimbi *v* vz ***zâmbi***

zimbil *sn* [At: (a. 1805) GRECU, P. 414 / Pl: *~uri, ~e* / V: (îrg) ***zâm~, zambol***, (înv) ***~mpil, zam~, zăm~***, (reg) ***zem~*** / E: tc ***zembili***] (Îrg) Coș împletit din papură sau din rogoz.

zimbire *sf* vz ***zâmbire***

zimbit, ~ă *a* vz ***zâmbit***

zimbitor, ~oare *a* vz ***zâmbitor***

zimboc *sn* vz ***zâmboc***

zimbraș *sm* [At: BĂCESCU, P. 113 / Pl: *~i* / E: ***zimbru[1]*** + *-aș*] (Iht; reg) **1** Guvid **(1)** (*Gobius marmoratus*). **2** Guvid (*Gobius lacteus*).

zimbră *sf* [At: LB / Pl: *~e* / V: ***zâm~*** / E: ns cf *zimbru[1]*] (Înv) Căprioară (*Capreolus capreolus*).

zimbre *sfp* vz ***zâmbre***

zimbrel *sm* [At: BORZA, D. 131 / Pl: ? / E: ***zimbru[2]*** + *-el*] (Bot; reg) Zâmbru[1] (*Pinus cembra*).

zimbri[1] *sfp* vz ***zâmbre***

zimbri[2] *v* vz ***zâmbri***

zimbrios *am* [At: IORDAN, L. R. A. 192 / Pl: *~oși* / E: ***zâmbre*** + *-os*] (Nob) Pofticios.

zimbrișor *sm* [At: BORZA, D. 131 / Pl: *~i* / E: ***zimbru[2]*** + *-ișor*] (Bot; reg) Zâmbru[1] (*Rinus cembra*).

zimbrit, ~ă *a* vz ***zâmbrit***

zimbru[1] *sm* [At: URECHE, LET. I, 97/22 / Pl: *~ri* / V: (îrg) ***zâm~*** / E: slv **ЗѪБРЪ** cf rs *зубр*] **1** Animal sălbatic masiv din familia bovinelor, cu capul scurt și lat, cu coarne scurte, întoarse în sus, cu greabănul înalt și cu gâtul și bărbia acoperite cu păr lung, iar restul corpului cu o blană deasă, pâsloasă, care astăzi este ocrotit în rezervații naturale fiind pe cale de dispariție Si: *bizon* (*Bison bonasus*). **2** (Pex) Bour **(1)**. **3** (Înv; Mol) Figură simbolică reprezentând un cap de zimbru **(1)**, care a servit ca semn convențional distinctiv pe steme, steaguri sau monede. **4** (Înv; pex) Emblemă având un zimbru **(3)** Si: *bour* **(6)**.

zimbru[2] *sm* vz ***zâmbru[1]***

ziminis *s* [At: SADOVEANU, O. XVIII, 252 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Mol) Joc de copii care constă în aruncarea unui bețișor scurt, teșit la capete, cu ajutorul unui alt bețișor, mai lung, după anumite reguli nedefinite mai îndeaproape.

ziminti[1] *v* vz ***sminti***
ziminti[2] *v* vz ***zăminti***
zimir *sn* vz ***ţimir***
zimisliciune *sf* vz ***zămisliciune***
zimislire *sf* vz ***zămislire***
zimişcă *sf* vz ***zumişcă***
zimitic *sn* [At: GL. OLT. / Pl: ? / E: nct] (Reg; csnp) „Terci de mălai, nefiert, care se dă puilor de găină".
zimiticar *s* [At: TEAHA, C. N. 283 / Pl: ? / E: nct] (Trs) Rămăşiţe de vreascuri, de fructe etc. de proastă calitate.
zimnic *sn* vz ***zemnic***
zimniceanca *sfa* [At: VARONE, D. / E: ***Zimnicea***] **1** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** Melodie după care se execută zimniceanca (**1**).
zimo- [At: DN[3] / V: ***zim-*** / E: fr ***zymo-***] Element prim de compunere savantă cu semnificaţia „ferment", „fermentaţie".
zimogen, ~ă [At: CADE / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***zymogène***] (Blg) **1** *a* (D. bacterii) Care produce fermentaţie Si: *enzimatic*. **2** *sn* Formă inactivă a unei enzime.
zimologic, ~ă [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***zymologique***] Referitor la enzime, la fermenţi, la fermentaţie.
zimologie *sfs* [At: ANTONESCU, D. / E: fr ***zymologie***] (Îvr) Ştiinţă care se ocupă cu studiul fermenţilor, enzimelor Si: *enzimologie*.
zimotehnic, ~ă [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***zymotechnique***] Referitor la zimotehnie.
zimotehnie *sfs* [At: I. GOLESCU, C. / E: fr ***zymotechnie***] (Chm; rar) Tehnica producerii şi conducerii procesului de fermentaţie.
zimoterapie *sf* [At: DN[3] / Pl: *~ii* / E: fr ***zymothérapie***] (Med) Folosire a fermenţilor în scop terapeutic.
zimotic, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***zymotique***] Referitor la fermenţi solubili.
zimpil *sn* vz ***zimbil***
zimpirig *sn* vz ***zimberec***
zimte *sm* vz ***zimţ***
zimţ *sm* [At: CANTEMIR, I. I. I, 164 / V: (îrg) ***zâmt, ~mte,*** (reg) ***zemt, zgrimt, zvinţ*** / Pl: *~i*, (reg) *~uri* / E: slv ****зѫбьци*** (pll ****зѫбьць***) cf bg *зъбец*] (Mpl) **1** Fiecare dintre proeminenţele ascuţite, regulate, pe care le prezintă marginea unor obiecte Si: *colţ* (**30**), *crestătură, dinte* (**14**), *zimţea*[1] (**1**). **2** (Pgn) Proeminenţă (ascuţită) pe suprafaţa unor obiecte Si: (reg) *zimţea*[1](**2**). **3** (Înv) Element decorativ la unele obiecte din lemn, la zidărie etc. asemănătoare cu un zimţ (**1**). **4** (Pex; înv) Crenel (**1**). **5** (Pan; reg) Cusătură ornamentală în formă de zimţ (**1**). **6** (Pex; reg) Fiecare dintre grinzile de care se bat scândurile crestate din balustrada de lemn a unei case. **7** (Reg) Parte de construcţie pescărească, care constituie podeaua lătocului la gura dinspre iaz. **8** Fiecare dintre crestăturile de pe muchia unor monede Si: *crestătură, dinte*. **9** (Înv; fam; pex) Monedă (de aur). **10** (Mol; csnp) „Unealtă de tors". **11** (Reg) Unealtă de zidărie nedefinită mai îndeaproape. **12** (Înv) Fiecare dintre crestăturile situate în partea de sus a unui zid, a unui turn de cetate etc. **13** (Reg; îf *zimte*; îs) *Piatră ~mte* Piatră zgrunţuroasă de pe fundul apelor cu adâncime mică, care periclitează plutăritul. **14** (Trs) Umflătură la gingiile cailor.
zimţa *vt* [At: PAMFILE, A. R. 116 / V: (reg) ***~ţi, ~mzi, zânta*** / Pzi: *~ţez*] **1** (C. i. piese, unelte etc.) A face zimţi (**1**) Si: *a cresta, a dinţa, a randalina, a zimţui* (**1**). **2** (Pex; c. i. zimţi) A îndrepta. **3** (Pex; c. i. zimţi) A ascuţi (**1**).
zimţar *sn* [At: DAMÉ / Pl: *~e* / E: ***zimţ*** + *-ar*] **1** (Pop) Ceapraz (**8**). **2** (Mol) Tindeche[1]. **3** (Reg) Unealtă de zidărit nedefinită mai îndeaproape.
zimţare *sf* [At: LTR[2] / Pl: ? / E: ***zimţa***] **1-2** Operaţie prin care se fac (sau se ascut) zimţi (**1**) Si: *dinţare, dinţat, moletare, randalinare, striere, zimţat*[1] (**1-2**), *zimţuire* (**1-2**), *zimţuit*[1] (**1-2**).
zimţat[1] *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / V: (reg) ***~ţit*** / E: ***zimţa***] (Rar) **1-2** Zimţare (**1-2**).
zimţat[2]***, ~ă*** *a* [At: I. IONESCU, B. C. 279/5 / V: (îvp) ***~ţit***, (reg) ***zvinţit*** / Pl: *~aţi, ~e* / E: ***zimţea***] **1** (D. obiecte) Cu zimţi (**1**) Si: *crestat, dinţat* (**1**), *zimţos* (**1**), *zimţuit*[1] (**1**). **2** (D. ziduri, clădiri) Care este prevăzut cu creneluri Si: *crenelat, dinţat, zimţuit*[2] (**2**).
zimţea[1] *sf* [At: DL / Pl: *~ele* / E: ***zimţ*** + *-ea*] (Mun; mpl) **1-2** Zimţ (**1-2**).
zimţea[2] *sf* vz ***smicea***
zimţială *sf* [At: ALR I / P: *~ţi-a~* / Pl: ? / E: ***zimţi*** (pll *zimţ*) + *-eală*] (Mun; Dob) Partea zimţată[2](**1**) a secerii.
zimţi *v* vz ***zimţa***
zimţişor *sm* [At: IST. AM. (1795), 12[r]/19 / Pl: *~i* / E: ***zimţi*** (pll *zimţ*) + *-işor*] (Şhp) **1-4** Zimţ (**1-4**) (mic).
zimţit[1] *sn* vz ***zimţat***[1]
zimţit[2]***, ~ă*** *a* vz ***zimţat***
zimţos, ~oasă *a* [At: DL / Pl: *~oşi, ~oase* / E: ***zimţi*** (pll *zimţ*) + *-os*] **1** (D. obiecte) Zimţat[2] (**1**). **2** (Reg; d. suprafeţe) Aspru (**1**). **3** (D. bani) Care are zimţi (**2**).
zimţui *vt* [At: PAMFILE, A. R. 116 / Pzi: *~esc* / E: ***zimţi*** (pll *zimţ*) + *-ui*] **1** A zimţa (**1**). **2** (Pex; c. i. zimţi) A îndrepta. **3** (Pex; c. i. zimţi) A ascuţi (**1**).
zimţuire *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~ri* / E: ***zimţui***] **1-2** Zimţare (**1-2**).
zimţuit[1] *sn* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: ***zimţui***] **1-2** Zimţare (**1-2**).
zimţuit[2]***, ~ă*** *a* [At: SĂM. II, 18 / Pl: *~iţi, ~e* / E: ***zimţui***] **1-2** Zimţat[2] (**1-2**).
zimzi *v* vz ***zimţa***
zin *sm* vz ***zân***
zinar *sm* [At: ŞEZ. I, 236 / Pl: *~i* / E: ***zin*** + *-ar*] (Reg) Zeu (**1**).
zinatec, ~ă *a* vz ***ziuatic***
zinatic, ~ă *a* vz ***ziuatic***
zină *sf* vz ***zână***
zinăi *v* vz ***ţinăi***
zinc *sn* [At: IST. NAT. 15 / V: (îrg) ***ţi~***, (reg) ***ţin, ţim, ţinclu*** / E: fr ***zinc***] **1** Element chimic, metal de culoare albă-albăstruie, care se găseşte în natură sub formă de sulfură şi carbonat, întrebuinţat în industrie mai ales în aliaje. **2** (Îs) *Clorură de ~* Sare incoloră, solubilă în apă, obţinută prin dizolvarea deşeurilor de zinc (**1**) sau a oxidului de zinc cu acid clorhidric, folosită în industrie. **3** (Îs) *Bromură de ~* Pulbere de culoare albă, solubilă în apă şi alcool, folosită în medicină ca sedativ şi ca antispasmodic. **4** (Îs) *Oxid* (sau *alb*) *de ~* Praf alb amorf, folosit în industria coloranţilor şi a cauciucului. **5** (Îs) *Sulfat de ~* Sare incoloră obţinută prin dizolvarea zincului (**1**), a oxidului de zinc sau a deşeurilor acestuia în acid sulfuric, folosită în industria coloranţilor sau la obţinerea zincului electrolitic. **6** (Îs) *Sulfură de ~* Sare albă obţinută prin tratarea soluţiei unei sări de zinc (**1**) cu hidrogen sulfurat sau cu o sulfură alcalină, folosită în vopsitorie. **7** (Îs) *Strat de ~* Pulbere uşoară, onctuoasă, insolubilă în apă, folosită în cosmetică şi în industria cauciucului. **8** (Îc) **~dur** Aliaj de zinc (**1**), fier şi plumb care se formează la suprafaţa pieselor de oţel introduse în zinc topit.
zinca *vt* [At: TUDORAN, O. 28 / Pzi: *~nchez* / E: ***zinc***] (C. i. obiecte de fontă, de oţel sau nemetalice) A acoperi cu un strat subţire de zinc, prin cufundare într-o baie de zinc topit, pentru a feri de coroziune sau în scop decorativ Si: *a galvaniza, a zincui*.
zincalău *sn* vz ***zânc***
zincanal *sn* [At: CV 1951, nr. 5, 24 / Pl: *~e* / E: ***zinc + canal***] (Reg) Canal între şine care, prin spaţiul care îl creează, oferă posibilitatea reparaţiilor şi a curăţirii în partea inferioară a locomotivei.
zincare *sf* [At: IOANOVICI, TEHN. 74 / Pl: *~cări* / E: ***zinca***] Operaţie de acoperire cu un strat subţire de zinc a obiectelor de fontă, de oţel sau nemetalice pentru a le proteja împotriva coroziunii sau pentru a le da un aspect decorativ Si: *galvanizare* (**3**), *zincat*[1], *zincuire, zincuit*[1].
zincat[1] *sn* [At: MDA ms / Pl: ? / E: ***zinca***] Zincare.
zincat[2] *sm* [At: MACAROVICI, CH. 114 / Pl: *~aţi* / E: fr ***zincate***] (Mpl) Sare obţinută la tratarea hidroxidului de zinc cu exces de hidroxizi alcalini.
zincat[3]***, ~ă*** *a* [At: CAMIL PETRESCU, O. II, 591 / Pl: *~aţi, ~e* / E: ***zinca***] (D. obiecte) Care este acoperit cu un strat (subţire) de zinc, pentru a fi protejat împotriva coroziunii sau în scop decorativ Si: *galvanizat, zincuit*[2].

zincă *sf* [At: ALR II h 576/597 / Pl: ? / E: ***zinc***] (Reg; îs) *Tablă* ~ Tablă galvanizată.

zincălău *sn* vz ***zâncălău***

zincifer, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***zincifère***] Care conține zinc.

zincit *sm* [At: SCRIBAN, D. / V: ***~ă*** *sf* / E: fr ***zincit***] Oxid natural de zinc, de culoare galbenă-portocalie sau roșu-închis, dizolvabil în acizi, care are proprietăți detectoare.

zincită *sf* vz ***zincit***

zincograf, ~ă *smf* [At: G. IONESCU, C. T. 412 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***zincographe***] Lucrător tipograf calificat care execută clișee în zinc (**1**).

zincografia *vt* [At: CADE / P: *~fi-a* / Pzi: *~iez* / E: fr ***zincographier***] (C. i. imagini, desene etc.) A reproduce prin procedee zincografice.

zincografic, ~ă *a* [At: CADE / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***zincographique***] **1** Care se referă la zincografie (**1**). **2** Care ține de zincografie (**1**). **3** Care este executat prin zincografie (**1**). **4** Care se întrebuințează în zincografie (**2**).

zincografie *sf* [At: ANTONESCU, D. / Pl: *~ii* / E: fr ***zincographie***] **1** Procedeu de tipar folosit la obținerea clișeelor prin fotografiere și gravare pe plăci de zinc (sau alamă, oțel, cupru etc.). **2** Atelier în care se execută clișee prin zincografie (**1**). **3** (Ccr) Ilustrație executată prin zincografie (**1**).

zincografiere *sf* [At: DN[2] / P: *~fi-e~* / Pl: *~ri* / E: ***zincografia***] Reproducere a unor imagini prin procedee zincografice.

zincogravură *sf* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~ri* / E: fr ***zincogravure***] **1** Tehnică a realizării clișeelor de zinc impermeabile prin gravare manuală sau mecanizată. **2** Clișeu executat prin zincogravură (**1**). **3** Copie imprimată după un clișeu executat prin zincografie (**1**).

zincos, ~oasă *a* [At: CĂLINESCU, O. I, 248 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zinc*** + *-os*] (Nob) Care are aspectul zincului.

zincui *vt* [At: SOARE, MAȘ. 123 / Pzi: *~esc* / E: ***zinc*** + *-ui*] A zinca.

zincuire *sf* [At: IOANOVICI, TEHN. 73 / Pl: *~ri* / E: ***zincui***] Zincare.

zincuit[1] *sn* [At: MDA ms / Pl: ? / E: ***zincui***] Zincare.

zincuit[2]***, ~ă*** *a* [At: DSR / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zincui***] Zincat[3].

zincuitor *sm* [At: NOM. PROF. 26 / Pl: *~i* / E: ***zincui*** + *-tor*] Persoană calificată care efectuează operația de zincuire.

zinesc, ~ească *a* vz ***zânesc***

zing *i* vz ***zang***

zingăli *vt* [At: LB / Pzi: *~lesc* / V: ***zăn~, zân~*** / Pzi: *~lesc* și *zingăl* / E: ns cf mg *cimbel*] **1** (Trs) A micșora volumul unui corp Si: *a comprima* (**1**), *a strânge*. **2** (Trs) A murdări. **3** (Reg) A lucra murdar. **4** (Reg; îf *zângăli*) A lucra superficial.

zingălire *sf* [At: LB / V: ***zân~*** / Pl: *~ri* / E: ***zingăli***] (Trs) **1** Comprimare (**1**). **2** Murdărire.

zingăneală *sf* vz ***zăngăneală***

zingăni *v* vz ***zăngăni***

zingănire *sf* vz ***zăngănire***

zingănit *sn* vz ***zăngănit***

zingănitură *sf* vz ***zăngănitură***

zingări *vi* [At: CĂTANĂ, P. B. I, 99 / Pzi: *~resc* / E: ***zing*** + *-ări*] (Ban) **1-2** A zăngăni (**1-2**).

zingăt *sn* vz ***zăngăt***

zingheni *v* vz ***zăngăni***

zinghenire *sf* vz ***zăngănire***

zinghenitor, ~oare *a* vz ***zăngănitor***

zinghet *sn* vz ***zăngăt***

zinghini *v* vz ***zăngăni***

zinghirlic *sm* vz ***zingirliu***

zinghirliu *sm* vz ***zingirliu***

zingi *v* vz ***zâmbi***

zingiantrop *sm* [At: DN[3] / P: *~gi-an~* / Pl: *~i* / E: fr ***zingianthrope***] Maimuță antropoidă fosilă din Tanzania.

zingir *sn* vz ***singir***

zingirliu *sm* [At: (a. 1715) ap. ȘIO II_2, 130 / Pl: *~ii* / V: ***~nghir~, ~nghirlic, zengher~, gin~*** / E: tc ***zincirli, zencirli***] Monedă turcească de aur, care a circulat și la noi în sec. XVIII–XIX.

zinie *sf* [At: CONV. LIT. XXIV, 1063 / S și: *zinnie* / Pl: *~ii* / E: fr, it ***zinnia***, ger ***Zinnie***] (Bot; înv) Plantă erbacee originară din Mexic, cu flori frumoase și cu un colorit variat Si: (pop) *cârciumăreasă* (*Zinnia elegans*).

zinișoară *sf* vz ***zânișoară***

zinoptime *sf* [At: SĂULESCU, HR. I, X/22 / Pl: *~mi* / E: ***zi*** + ***noapte*** + *-ime*] (Înv) Zi (**43**).

zințefil *sm* vz ***zinzifil***

zinwaldit *sn* [At: M. D. ENC. / P: *ținvaldit* / S și: *zinnw~* / E: fr ***zinnwaldite***, ger ***Zinnvaldit***] Minereu de litiu.

zinzifil *sm* [At: DDRF / V: ***~ir, ~nțef~*** / E: tc ***zencefil*** cf bg *зинджифил*] (Bot; înv) Ghimber (*Zingiber officinale*).

zinzifir *sm* vz ***zinzifil***

zio *sf* vz ***zi***

zioară *sf* [At: ȘINCAI, ÎNV. 122 / Pl: *~re* / E: ***zi*** + *-oară*] (Trs) **1** (Hip) Zi (**45**). **2** (Îs) ~ *de miazănoapte* Aurora boreală.

zioariu *sn* vz ***ziar***

ziorel *sms* vz ***ziurel***

ziori[1] *sp* vz ***zori***[1]

ziori[2] *v* vz ***zori***[3]

zios *a* [At: FM (1843), 287[1]/30 / P: *zi-os* / E: ***zi*** + *-os*] (Îvr) **1-3** Zilnic (**1, 3, 8**). **4** (Pex) Banal (**1**).

zipicit, ~ă *a* vz ***zăpitit***

zipiticit, ~ă *a* vz ***zăpiticit***

zircon *sn* [At: DT / Pl: ? / E: fr ***zircon***] Silicat natural de zirconiu, foarte dur, de obicei incolor sau galben-portocaliu, roșu sau verde, folosit pentru obținerea bioxidului de zirconiu, iar cristalele limpezi ca pietre semiprețioase.

zirconită *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***zirconite***] Varietate de zirconiu.

zirconiu *sn* [At: PONI, CH. 30/25 / Pl: ? / E: fr ***zirconium***] Metal de culoare cenușie, intermediar între siliciu și aluminiu, întrebuințat la fabricarea recipientelor rezistente la temperaturi înalte, a unor oțeluri speciale etc.

zirdiceav *s* vz ***zerdiceaf***

zirdiciab *s* vz ***zerdiceaf***

zirm *sm* vz ***zârnă***[1]

zirnă *sf* vz ***zârnă***[1]

zirne *sf* vz ***zârnă***[1]

zirți *sfp* vz ***zarțare***

zis, ~ă [At: PSALT. HUR. H 6[v]/15 / V: (înv) ***dzăsă*** *sf* / Pl: *ziși, ~e* / E: ***zice***] (Csc) **1** *snf* Expresie verbală a gândirii Si: *zicătură* (**1**). **2-3** *snf* Comunicare (**1-2**) orală sau scrisă Si: *enunț, exprimare, formulare*. **4** *snf* (Pex) Rostire. **5** *snf* (Fam; îe) **A se alege cu ~ul** A vorbi în zadar, fără a fi ascultat. **6** *snf* (Înv; prc) Cuvânt (**1**). **7** *snf* (Jur; rar) Obiecție. **8** *snf* (Îvp) Sfat. **9** *snf* (Îvp) Poruncă. **10** *snf* (Îvp) Enunțare a unui adevăr Si: *afirmație, declarație, mărturie*. **11** *snf* (Înv) Citire (**2**). **12** *sf* (Îvp) Zicătoare (**5**). **13** *a* (Îvp; de obicei precedă substantivul determinat) Numit. **14** *a* (Pex) Poreclit. **15** *a* (Îla) **Așa-~** (sau **~ă, ziși, zise**) Pe nedrept numit astfel. **16** *a* (Îal) În mod convențional numit astfel. **17** *a* (Îal) Aparent (**4**). **18** *snf* (Înv) Cântec (**1**).

zistra *vt* [At: LEXIC REG. 23 / Pzi: *~rez* / E: ***zestre***] (Mar) A înzestra la căsătorie.

zitie [At: CIHAC, II, 345 / V: ***zăt~, zâtea, zât~*** / Pl: *~ii* / E: ucr, rs ***жито***] **1** (Mol) Tărâță măruntă de grâu folosită în diferite preparate culinare. **2** (Mol) Turtă sau prescură făcută din zitie (**1**). **3** (Reg; îf *zăt~*) Făină fină, obținută după ce a fost cernută de două ori.

zitum *sn* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***zythum***] (Rar) Bere fabricată de egipteni din orz fermentat.

zit *sn* vz ***jet***

zițircă *sf* [At: GLOSAR REG. / V: ***ghiț~*** / Pl: ? / E: ns cf ger *exerzieren*] (Buc) Exercițiu militar.

ziua *vi* [At: MARIAN, SA. 100 / V: (reg) ***zuua*** / Pzi: ? / E: ***ziuă***] (Mar) A-și petrece ziua (**45**).

ziuar *smf, a* vz ***ziler***

ziuaș sm [At: LIUBA-IANA, M. 6 / V: (reg) *zilaș, zăuaș, zuaș* / Pl: ~*i* / E: *ziuă* + -*aș*] (Pop) **1** Ziler (1). **2** (Reg; îf *zilaș*) Condamnat care are de executat o pedeapsă între una și trei zile.

ziuatec, ~ă a vz *ziuatic*

ziuatic, ~ă a [At: PAMFILE, DUȘM. 140 / P: *zi-ua*~ / V: *~tec, zilatec, zâla~, zânatic, zinatec* / Pl: ~*ici*, ~*ice* / E: *ziuă* + -*atic*] (Reg; d. frați, surori) Care este născut în aceeași zi, dar în ani diferiți.

ziuă sf vz *zi*

ziucă sf [At: DL / Pl: ? / E: *zi* + -*ucă*] (Reg; hip) Zi (45).

ziui vi [At: ALR SN V MN 1388/310 / Pzi: ~*esc* / E: *zi* (imt al lui *zice*)] **1** A cânta cu strigături. **2** A răcni[1] (2).

ziulică sf [At: BARCIANU / P: *zi-u*~ / Pl: ~*ici* / E: *zi* + -*ulică*] (Pop) **1** (Hip) Zi (45). **2** (Îlav) **Toată ~ca** (sau **~ca toată**, **~ca întreagă**) De dimineața până seara. **3** (Îal) Fără oprire. **4** (Îlav) **Cât e ~ca de mare** Cât ține ziua.

ziuliță sf [At: HELIADE, O. I, 479 / P: *zi-u*~ / Pl: ~*țe* / E: *zi* + -*uliță*] (Îvp) **1** (Hip) Zi (45). **2** (Îlav) **Cât e ~ța** (sau **toată ~ța**) În mod continuu.

ziurel sms [At: DL / P: *zi-u*~ / V: (reg) *zior~, zor~ s* / E: *zi* + *urel*] (Pop; șîs ~ *de ziuă*) Luceafărul de ziuă.

ziurn, ~ă a [At: VALIAN, V. / Pl: ~*i*, ~*e* / E: *zi* după *diurn*] (Îvr) Diurn (1).

ziurnal[1] sn [At: PONTBRIANT, D. / Pl: ~*e* / E: lat *diurnum*] (Îvr) Ziar (1).

ziurnal[2], ~ă a [At: PONTBRIANT, D. / Pl: ~*i*, ~*e* / E: lat *diurnus*] (Îvr) Diurn (1).

ziușoară sf [At: DLR / P: *zi-u*~ / Pl: ~*re* / E: *zi* + -*ușoară*] **1** (Rar; hip) Zi (45). **2** (Îlav) **La** ~ Când răsare soarele.

ziuță sf [At: DLR / Pl: (rar) ~*țe* / E: *zi* + *uță*] (Hip) Zi (45).

zivelcă sf vz *zăvelcă*

zizanie[1] sf vz *zâzanie*

zizanie sf [At: DEX[2] / V: *zâz~* / Pl: ~*ii* / E: ngr **ζιζάνια**] Plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunze liniare alungite, cu spicul asemănător cu cel al pirului, cultivată ca plantă furajeră și ornamentală (*Lolium perenne*).

zizâi[1] v vz *zâzâi*

zizâi[2] v vz *zuzui*

zizdeu sm vz *ghizdei*

zlab, ~ă a vz *slab*

zlac sms [At: PSALT. HUR. 123v/16 / V: (reg) *~ace, sl~* / E: slv **злакъ**] **1** (Înv) Iarbă. **2** (Înv) Otavă (1). **3** Planta *Carex stellulata*. **4** (Bot; îvr) Floarea-Paștilor (*Anemone nemorosa*). **5** (Bot; reg) Tătănească (*Symphytum officinale*). **6** (Bot; reg; îf *zlace*) Dedițel (*Pulsatilla vulgaris*). **7** (Bot; reg) Ghiocel (*Galanthus nivalis*).

zlace sms vz *zlac*

zlai sn vz *slai*

zlamac sn [At: ARHIVA, XXIV, 73 / V: *~mog, zlăm~, sl~* / Pl: ~*ace* / E: ns cf bg *слама*] (Mol) **1** Gunoi format dintr-un amestec de paie, strujeni, frunze de porumb etc. **2** (Îlv) **A face** (pe cineva) **zlăm~** A bate foarte tare (pe cineva). **3** (Îlv) **A cădea zlăm~** A cădea frânt de oboseală. **4** (Reg; îf *zlămac*) Carnea din mâncare, făcută terci. **5** (Reg; îf *zlamog*) Noroi[1].

zlamog sn vz *zlamac*

zlapăt sn [At: LEXIC REG. 51 / Pl: ~*e* / E: nct] (Reg) **1** Capac (1). **2** Acoperământ.

zlat[1] sm [At: PONTBRIANT, D. / Pl: ~*ați* / E: slv **злато**] (Îvr) Aur (1).

zlat[2] sn [At: BARCIANU / Pl: ~*uri* / E: ns cf *zoaie, lături*] (Îvr) **1** Zoaie (1). **2** Lături.

zlata sfa [At: VARONE, JOC. ROM. N. 55 / Pl: ? / E: ns cf *zlătărească*] (Mun) **1** Dans popular alcătuit dintr-o horă urmată de o chindie. **2** Melodie după care se execută zlata (1).

zlatină sf vz *slatină*

zlăbănog, ~oagă a vz *slăbănog*

zlăbiciune sf vz *slăbiciune*

zlăbuț, ~ă a vz *slăbuț*

zlăi v vz *slei*

zlămac sn vz *zlamac*

zlămăcui [At: RESMERIȚĂ, D. / Pzi: ~*esc* / E: *zlămoc*] (Mol) **1** vt A terciui. **2** vr (Fig) A se extenua (2).

zlămăcuit, ~ă a [At: RESMERIȚĂ, D. / V ~*ătu~* / Pl: ~*iți*, ~*e* / E: *zlămăcui*] (Mol) **1** Terciuit. **2** (Fig) Extenuat[2] (1).

zlămătuit, ~ă a vz *zlămăcuit*

zlănină sf vz *slănină*

zlătar sm [At: PRAV. 77 / V: (pop) *sglot~*, (îvr) *zlot~* / S și: *sl~* / Pl: ~*i* / E: slv **златарь**] **1** Meșter (țigan) care se ocupă cu prelucrarea și comercializarea aurului. **2** Țigan (nomad).

zlătăreasă sf [At: LM / Pl: ~*ese* / E: *zlătar* + -*easă*] **1-4** Soție (sau fiică) a zlătarului (1-2) Si: (reg) *zlătăriță* (1-4).

zlătăreasca sfa [At: H IV, 259 / Pl: ? / E: *zlătar* + -*easca*] (Reg) **1** Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **2** Melodie după care se execută zlătăreasca (1).

zlătărel sm [At: IORGA, S. D. XIV, 47 / Pl: ~*ei* / E: *zlătar* + -*el*] **1-4** (Înv; șhp) Zlătar (1-2) (mic).

zlătărie sf [At: DDRF / Pl: ~*ii* / E: *zlătar* + -*ie*] **1** Meseria zlătarului (1). **2** (Nob) Loc unde stăteau zlătarii (1).

zlătăriță sf [At: SCRIBAN, D. / A și: *zlătăriță* / Pl: ~*țe* / E: *zlătar* + -*iță*] (Reg) **1-4** Zlătăreasă (1-4).

zlătăuș sm [At: I. CR. VI, 315 / Pl: ~*i* / E: nct] (Reg) Bărbat leneș.

zlăvac sm vz *zglăvoc*

zlăvoc, ~oacă smf *zglăvoc*

zleamăn sn vz *znamăn*

zleamen sn vz *znamăn*

zlei v vz *slei[2]*

zleit, ~ă a vz *sleit[2]*

zlelină sf vz *slănină*

zleme sfp vz *sleme*

zlemeni [At: CV 1950, nr. 4, 37 / Pzi: ~*nesc* / E: ns cf *zlămătuit*] **1** vt (Reg; c. i. ființe) A bate foarte tare. **2** vr (Olt) A se extenua (2).

zlenină sf vz *slănină*

zlibov sm [At: CHIRIȚESCU, GR. 256 / A: nct / Pl: ~*i* / E: nct] (Rar) Hoț (1).

zloabă sf [At: CORESI, EV. 501 / V: ~*obă* / Pl: ~*be* / E: slv **злоба**] (Înv) **1** Răutate. **2** Nedreptate.

zloată sf [At: PSALT. 312 / S și: *sl~* / Pl: ~*te*, (reg) ~*oți* / E: slv **слота**] **1** (Îvp) Lapoviță. **2** (Pex) Zăpadă dezghețată amestecată cu noroi. **3** (Îvp) Ploaie torențială. **4** (Îvr) Cascadă (mare). **5** (Mol; Buc) Grindină (1). **6** (Mun) Teren apătos, umed, noroios. **7** (Mol) Umiditate a solului asigurată de zloată (1). **8** (Pex) Fertilitate (1). **9** (Pex) Belșug (1). **10** (Îe) **A da din ~ în ~** A deveni tot mai prosper.

zlobă sf vz *zloabă*

zlobiu, ~ie a vz *zglobiu*

zlobiv, ~ă a vz *zglobiu*

zlobozi v vz *slobozi*

zlocestiv sm [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie, 60v/6 / Pl: ~*i* / E: slv **злочестивъ**] (Îvr) **1** Om care-l hulește pe Dumnezeu. **2** Defăimător (13).

zloi sn vz *sloi*

zlombie a [At: RĂDULESCU-CODIN / Pl: ~*ii* / E: ns cf *zglobiu*] (Mun; d. femei) Îndemânatică.

zloslabie sf vz *zloslavie*

zloslavie sf [At: DOSOFTEI, V. S. ianuarie 10/8 / V: *~abie, zos~* / Pl: ~*ii* / E: slv **злославие**] (Îvr) **1-7** Erezie[1] (1-7).

zlot sm [At: ROSETTI, B. 90 / V: *sl~* / Pl: ~*oți* / E: pn *zloty*] **1** (Înv) Monedă de aur care a circulat în Europa Centrală și Răsăriteană. **2** Monedă de argint care la începutul sec. XIX valora 30 de parale. **3** (Înv) Monedă austriacă, care a circulat în Transilvania. **4** (Înv) Monedă de argint de două coroane. **5** (Îe) **A nu plăti nici un ~ (rău) în ochii cuiva** A nu avea nici o valoare pentru cineva. **6** (Îae) A nu da nici o considerație cuiva. **7** (Spc) Unitate monetară de bază a Poloniei.

zlotar sm vz *zlătar*

zlotaș sm [At: N. COSTIN / Pl: ~*i* / E: *zlot* + -*aș*] (Înv) Persoană însărcinată cu strângerea impozitelor.

zlotărie *sf* [At: NECULCE, L. 336 / Pl: *~ii* / E: ***zlot*** + *-ărie*] (Îvr) Încasare a dărilor (în zloți).

zlotos, ~oasă *a* [At: LITINSCHI, M. 66 / V: ***sl~*** / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zloată*** + *-os*] (Îrg) **1** (D. timp, anotimp etc.) Umed. **2** (D. timp, anotimp etc.) Ploios. **3** (Pex; d. timp, anotimp etc.) Mănos datorită umezelii. **4** (D. pământ) Noroios. **5** (D. pământ) Umed.

zlujbă *sf* vz ***slujbă***

zlujnică *sf* vz ***slujnică***

zmadicută *sf* [At: TEAHA, C. N. 283 / Pl: *~țe* / E: ns cf *zmadiță*] (Reg) Nuieluță.

zmadiță *sf* [At: TEAHA, C. N. 283 / Pl: *~țe* / E: ns cf *madiță*] (Reg) Nuieluță.

zmalt *sn* vz ***smalț***

zmaltat, ~ă *a* vz ***smălțat***

zmalț *sn* vz ***smalț***

zmangură *sf* vz ***smangură***

zmanț *sn* vz ***smalț***

zmaragd *sn* vz ***smarald***

zmaragdiu, ~ie *a* vz ***smaraldiu***

zmarald *sn* vz ***smarald***

zmarand *sn* vz ***smarald***

zmaridie *sf* vz ***smarid***

zmaț *sn* vz ***smalț***

zmăci *v* vz ***smuci***

zmăcina *v* vz ***smăcina***

zmăcinare *sf* vz ***smăcinare***

zmăcinat, ~ă *a* vz ***smăcinat***

zmăcitură *sf* vz ***smucitură***

zmăhoaie *sf* vz ***zmeoaie***

zmăltui *v* vz ***smălțui***

zmăltuit[1] *sn* vz ***smălțuit[1]***

zmăltuit[2], ~ă *a* vz ***smălțuit[2]***

zmălțui *v* vz ***smălțui***

zmălțuit, ~ă *a* vz ***smălțuit[2]***

zmălțuitor *sm* vz ***smălțuitor***

zmănțui *v* vz ***smălțui***

zmănțuit, ~ă *a* vz ***smălțuit[2]***

zmăoaică *sf* vz ***zmeoaică***

zmăragd *sn* vz ***smarald***

zmărand *sn* vz ***smarald***

zmău *smn* vz ***zmeu***

zmâceală *sf* vz ***smuceală***

zmâci *v* vz ***smuci***

zmâcioagă *sf* vz ***smicioagă***

zmâcit, ~ă *a* vz ***smucit[2]***

zmâcitură *sf* vz ***smucitură***

zmâgă *sf* vz ***mâzgă***

zmâncea *sf* vz ***smicea***

zmânceală *sf* vz ***smuceală***

zmânci *v* vz ***smuci***

zmâncitură *sf* vz ***smucitură***

zmângăleală *sf* vz ***mâzgăleală***

zmângăli *v* vz ***mâzgăli***

zmângălire *sf* vz ***mâzgălire***

zmângălit, ~ă *a* vz ***mâzgălit***

zmângălitură *sf* vz ***mâzgălitură***

zmântână *sf* vz ***smântână***

zmântâni *v* vz ***smântâna***

zmântânică *sf* vz ***smântânică***

zmârc[1] *sn* vz ***sfârc***

zmârc[2] *sn* vz ***smârc[1]***

zmârc[3] *sn* vz ***smârc[2]***

zmârcav, ~ă *a* vz ***smârceav***

zmârci *v* vz ***smârci***

zmârcioc *sm* vz ***zbârciog***

zmârcurel *sn* [At: DIACONU, VR. 273 / Pl: *~e* / E: ***zmârcuri*** + *-el*] (Reg) Smârculeț.

zmârd, ~ă *a, smf* vz ***smârd***

zmârdoare *sf* vz ***smârdoare***

zmârti *vi* [At: GL. OLT. / Pzi: *~tesc* / E: bg ***свъртя***] (Reg) A învârti.

zmead, ~ă *a* vz ***smead[2]***

zmei [At: BACALBAȘA, S. A. I, 277 / V: ***sm~*** / Pzi: *~esc* / E: ***zmeu***] (Fam) **1** *vt* (C. i. oameni) A maltrata. **2** *vr* A se răsti[1].

zmeiesc, ~ească *a* [At: CADE / P: *zme-iesc* / V: ***sm~*** / Pl: *~ești* / E: ***zmeu*** + *-esc*] **1** Care aparține zmeului (**3**). **2** Privitor la zmeu (**3**). **3** De zmeu (**3**).

zmeiește *av* [At: SCRIBAN, D. / P: *zme-ieș~* / E: ***zmeu*** + *-ește*] **1** În felul zmeului (**3**). **2** Ca zmeul (**3**).

zmeioaie *sf* vz ***zmeoaie***

zmeios, ~oasă *a* [At: ALECSANDRI, O. 211 / P: *zme-ios* / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zmeu*** + *-os*] (Rar) **1** Ca un zmeu (**3**). **2** (Pex) Aprig (**3**).

zmelc *sm* vz ***melc***

zmelci *sn* vz ***smalț***

zmelciuit, ~ă *a* vz ***smălțuit[2]***

zmentână *sf* vz ***smântână***

zmeoaică *sf* [At: FL. D. (1680), 89r/3 / P: *zme-oai~* / V: (pop) ***zmăo~, sm~,*** (reg) ***smao~, smăo~*** / Pl: *~ice* / E: ***zmeu*** + *-oaică*] **1** Personaj fantastic din basme, imaginat ca o femeie uriașă, rea și dotată cu puteri supranaturale Si: (îvp) *zmeoaie* (**1**). **2-3** Mamă (sau soție) a zmeului (**3**). **4** (Pan; pfm) Iapă care aleargă repede. **5** Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu tulpina cilindrică, robustă, cu flori albe sau purpurii dispuse în umbele, care crește în zona montană, folosită în medicina populară Si: (pop) *somnoroasă*, (reg) *aerel, pidosnic, somnorel, chimionul-capului* (*Laserpitium latifolium*). **6** (Bot; reg) Cânepioară (*Eupaterium cannabinum*).

zmeoaie *sf* [At: BUDAI-DELEANU, T. U. 91 / P: *zme-oa-ie* / V: (înv) ***~eio~,*** (reg) ***zmăho~, sm~, smăo~, smălio~*** / Pl: ~ / E: ***zmeu*** + *-oaie*] **1** (Îvp) Zmeoaică (**1**). **2** Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu tulpina ramificată în partea superioară, cu flori albe sau roșiatice dispuse în umbele și fructe păroase, care crește prin ținuturile muntoase, prin locuri aride și umbroase Si: (reg) *tămâioară, toporaș* (*Libanetis montana*). **3** Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu tulpină robustă, ramificată, cu frunze foarte mari, triunghiulare și cu flori numeroase dispuse în umbele, care crește la marginea pădurilor și în zone muntoase (*Laserpitium archangelica*). **4** (Bot; reg; îf *smăhoaie*) Briolă (*Ligusticum muntellina*).

zmeoi *sm* [At: DL / P: *zme-oi* / V: (reg) ***~eroi*** / S și: *sm~* / Pl: ~ / E: ***zmeu*** + *-oi*] (În descântece, basme; aug) Zmeu (**3**).

zmeorar *sn* vz ***zmeurar***

zmeoră *sf* vz ***zmeură***

zmercăneală *sf* vz ***smiorcăneală***

zmerdios, ~oasă *a* vz ***smerdios***

zmerdui *v* vz ***smredui***

zmerduit, ~ă *a* vz ***smerduit***

zmerenie *sf* vz ***smerenie***

zmeri *v* vz ***smeri***

zmerit, ~ă *a* vz ***smerit***

zmernă *sf* vz ***smirnă[2]***

zmeroi *sm* vz ***zmeoi***

zmetie *sf* vz ***smetie***

zmeu *smn* [At: PSALT. HUR. 64v/5 / V: (îvp) ***zmău,*** (îvr) ***zmieu, zmiu,*** (reg) ***zmău, smer*** / S și: ***sm~*** / Pl: *~ei* sm, *~eie* (rar) *~ri* sn / E: slv ***змей, змий***] **1** *sm* (Înv) Șarpe (**1**). **2** *sm* (Pex) Balaur (**1**). **3** *sm* Personaj fantastic din basme imaginat ca un uriaș cu puteri supranaturale, întruchipând răutatea și fiind întotdeauna învins de forțele binelui Si: *zdrahon* (**2**), *zmeoi*. **4** *sm* (Îs) *~l zmeilor* Căpetenia zmeilor (**3**). **5** *sm* (Fam; îe) **A se lupta ca un ~** A se lupta vitejește. **6** *sm* (Reg; îe) **A fi de-al ~lui** (sau **~eilor**) A fi neobișnuit de puternic. **7** *sm* (Fig) Bărbat tânăr și voinic Si: *viteaz*. **8** *sm* (Pex) Erou (**2**). **9** *sm* Cal aprig și nărăvaș, care aleargă repede. **10** *sm* (Pop) Diavol (**1**). **11** *sms* (Îvp) Zburător (**8**). **12** *sms* (Pop; îlv) **A prinde ~** A se îmbolnăvi de zburător (**8**). **13** *sm* (Îvp) Stea căzătoare. **14** *sm* (Pex)

Cometă (**1**). **15** *sm(a)* Denumirea populară a constelației Dragonului. **16** *sn* Jucărie făcută dintr-un dreptunghi de hârtie sau de pânză fixat pe un schelet ușor de lemn, care, mânuită (de pe pământ) cu ajutorul unei sfori lungi, se ridică în aer la bătaia vântului Si: (reg) *balaur, balon, pasăre, șercan, zburătoare* (**22**), *zbârnâitoare* (**7**), *uli*. **17** *sn* (Reg; îs) ~ *turcaleț* Jucărie rudimentară confecționată din hârtie și sfoară. **18** *sn* (Spc) (Șîs ~ *meteorologic*) Dispozitiv din sârmă, hârtie (sau scândurele, pânză, material plastic etc.) legat și manevrat de o sfoară, folosit în observațiile atmosferice.

zmeuaș *sm* [At: BUDAI-DELEANU, T. V. 92 / P: *zme-uaș* / Pl: *~i* / E: ***zmeu*** + *-aș*] (Îvr; șhp) **1-4** Zmeuleț (**1-4**).

zmeuleț *sm* [At: DDRF / P: *zme-u-* / V: (reg) ***sm~*** / Pl: *~i* / E: ***zmeu*** + *-uleț*] (Șhp) **1-4** Zmeu (**3, 16**) (mic) Si: *zmeuaș* (**1-4**), *zmeuraș* (**1-4**).

zmeunar *sn* vz ***zmeurar***

zmeune *sf* vz ***zmeură[1]***

zmeur *sm* [At: COTEANU, PL. 22, 23 / P: *zme-ur* / V: (îrg) ***smiu***, (reg) ***smeure*** *smf* / S și: *sm~* / Pl: *~i* / E: drr ***zmeură***] **1** Arbust din familia rozaceelor, cu tulpina dreaptă sau târâtoare, cu ramuri flexibile, acoperite cu ghimpi, cu flori albe și cu fructe roșii, aromate, comestibile, care crește (spontan sau cultivat) în regiunile de dealuri înalte și de munte Si: (îrg) *zmeurar* (**1**), *mălin, zmeuriș* (**2**), *mama-jidovului, poame-de-runc, zmeură de munte, zmeura albă* (*Rubus idaeus*). **2** (Îc) **~negru** Arbust fructifer din familia rozaceelor, cu ramuri ghimpoase și cu fructe comestibile, de culoare roșie-închisă (*Rubus occidentalis*). **3** (Îc) **~purpuriu** Arbust fructifer din familia rozaceelor, cu ramuri ghimpoase și cu fructe comestibile, de culoare roșie-purpurie (*Rubus neglectus*).

zmeuradă *sf* vz ***zmeurată***

zmeurar [At: LB / P: *zme-u-~* / V: (reg) ***~eor~, ~unar, zmiorar*** (S și: *smiorar* / S și: (îrg) *sm~* / Pl: *~i* sm, *~uri* sn / E: ***zmeur*** + *-ar*] **1** *sm* (Îrg) Zmeur (**1**) (*Rubus idaeus*). **2** *sn* (Reg) Zmeuret.

zmeuraș *sn* [At: BRĂESCU, A. 50 / P: *zme-u-~* / Pl: *~e* / E: ***zmeuri*** (pll zmeu) + *-aș*] (Rar) **1-4** (Șhp) Zmeuleț (**1-4**).

zmeurată *sf* [At: SCL 1960, 670 / P: *zme-u-~* / V: ***~adă*** / Pl: *~te* / E: ***zmeură[1]*** + *-ată*] **1** Băutură preparată din zmeură (**1**) fermentată cu zahăr și cu alcool. **2** Băutură răcoritoare preparată din sirop de zmeură (**1**) și apă (gazoasă).

zmeură [At: ANON. CAR. / P: *zme-u-~*, (reg) *zmeu-ră* / V: (rar) ***smeur*** *sn*, (îvr) ***zmiu~*** (S și: *smiură* / Pl: *zmiuri*), (înv) ***zmie~***, (reg) ***~eoră, ~une*** (P: *zmeu-ne*), ***smeură, jm~, șm~*** / S și: *sm~* (P: (reg) *smeu-ră* / Pl: *~re*, (reg) *~ri* / E: nct] **1** *sf* Fruct comestibil al zmeurului (**1**), de culoare roșie (sau, prin cultură, albă sau gălbuie), aromat și dulce, folosit în alimentație. **2** *a* (Reg; îs) *Mere ~re* Mere văratice cu gust dulce și cu coaja roșie. **3** *sf* (Reg; îf *zmiură*) Agrișă. **4** (Bot; îc) **~ de munte** (sau **~albă**) Zmeur (**1**) (*Rubus idaeus*).

zmeuret *sn* [At: GHEȚIE, R. M. / P: *zme-u-~* / V: (înv) ***sm~***, (reg) ***~e*** / Pl: *~uri* / E: ***zmeur*** + *-et*] Loc pe care cresc, spontan sau cultivat, (mulți) zmeuri (**1-3**) Si: (reg) *zmeurar* (**2**), *zmeuriș* (**1**), *zmeuriște, zmeuruș*.

zmeurete *sn* vz ***zmeuret***

zmeurică *sf* [At: PANȚU, PL. / P: *zme-u-~* / V: (reg) ***zem~*** / S și: *sm~* / Pl: *~ici* / E: ***zmeur*** + *-ică*] **1-2** (Șhp) Zmeură (**1**) (mică) Si: *zmeuriță* (**1-2**). **3** (Bot; pop) Rozetă (**1**) (*Reseda odorata*). **4** (Reg) Rachiu roșu îndulcit cu zahăr sau cu miere Si: (îvr) *rozol*.

zmeuriș [At: CREANGĂ, P. 31 / P: *zme-u-~* / V: ***sm~, jm~*** / Pl: *~uri, ~e* sn și *~i* sm / E: ***zmeur*** + *-iș*] **1** *sn* Zmeuret. **2** *sm* (Bot; reg) Zmeur (**1**) (*Rubus idaeus*).

zmeuriște *sf* [At: ALR II, 6257/250, 279 / P: *zme-u-~* / S și: *sm~* / Pl: *~ti* / E: ***zmeur*** + *-iște*] (Trs) Zmeuret.

zmeuriță *sf* [At: PANȚU, PL. / P: *zme-u-~* / S și: *sm~* / Pl: *~țe* / E: ***zmeură*** + *-iță*] **1-2** (Șhp) Zmeurică (**1-2**). **3** (Bot; reg) Rozetă (**1**) (*Reseda odorata*).

zmeuriu, ~ie [At: POLIZU / P: *zme-u-~* / Pl: *~ii* / E: ***zmeură*** + *-iu*] **1** *a* De culoare roșiatică. **2** *sn* Culoare roșiatică.

zmeuruș *sn* [At: PASCU, S. 362 / P: *zme-u-~* / V: ***smeor~*** / S și: *sm~* / Pl: *~uri, ~e* / E: ***zmeur*** + *-uș*] (Trs: Mol) Zmeuret.

zmialț *sm* vz ***smialț***

zmiartă[1] *sf* [At: BĂCESCU, P. 90 / V: ***~ioantă*** / Pl: ? / E: ns cf *smialț*] (Iht; Mun) Chișcar (*Lampetra*).

zmiartă[2] *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ierțe* / E: *z-* + ***miarță***] (Mun) Mioarță.

zmic *sn* vz ***smic[1]***

zmicăraie *sf* vz ***smicăraie***

zmicăruie *sf* vz ***smicăraie***

zmici *v* vz ***smuci***

zmicioagă *sf* vz ***smicioacă***

zmicioc *sm* [At: ALR I, 971/85 / Pl: *~oci* / E: ***zmicea*** + *-oc*] (Reg) Smicea.

zmiciug *sn* [At: LEXIC REG. II, 103 / Pl: *~uri* / E: ns cf *zmicea*] (Trs) Smoc de păr care se află în vârful cozii vitelor.

zmiciula *vt* [At: DOSOFTEI, V. S. noiembrie 161[r]/12 / Pzi: *~lez* / E: ***zmicea***] (Îvr) A biciui (**1**).

zmicui *vt* [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 36[r]/33 / P: *~cu-i* / Pzi: *~iesc* / E: ***zmicea***] (Îvr) A biciui (**1**).

zmicura *v* vz ***smicura***

zmicurătură *sf* vz ***smicurătură***

zmidai *sn* vz ***smidă[2]***

zmidar, ~ă *a* vz ***smidar***

zmidă *sf* vz ***smidă[2]***

zmidărie *sf* vz ***smidărie***

zmidos, ~oasă *a* vz ***smidos***

zmiercăni *v* vz ***smiorcăni***

zmierlă *sf* vz ***mierlă***

zmierloi *sm* vz ***mierloi***

zmieu *sn* vz ***zmeu***

zmieură *sf* vz ***zmeură***

zmieuna *v* vz ***mieuna***

zmiminti *v* vz ***sminti***

zmincea *sf* vz ***smicea***

zminceluță *sf* vz ***smiceluță***

zminchișă *sf* vz ***sămăchișă***

zminteală *sf* vz ***sminteală***

zmintenie *sf* vz ***smintenie***

zminti *v* vz ***sminti***

zmintit[1] *sn* [At: PĂCALĂ, M. R. 263 / S și: *sm~* / Pl: ? / E: ***zăminti***] (Trs) Amestec de mălai cu apă (folosit ca hrană pentru pui).

zmintit[2], ~ă *a* vz ***smintit[2]***

zmintitor, ~oare *a* vz ***smintitor***

zmioantă *sf* vz ***zmiorțiă***

zmiorar *sm* vz ***zmeurar***

zmirc *sn* vz ***smârc***

zmirdar *sm* vz ***smirdar***

zmirdă *sf* vz ***smirdă***

zmirnă *sf* vz ***smirnă[2]***

zmiu *sm* vz ***zmeu***

zmiură *sf* vz ***zmeură***

zmoace *sp* [At: L. ROM. 1959, nr. 2, 55 / E: nct] (Reg) Sâmburii și miezul moale, zemos din mijlocul dovleacului.

zmoacec *sn* vz ***smoatic***

zmoală *sf* vz ***smoală***

zmoatăc *sn* vz ***smoatic***

zmoatic *sn* vz ***smoatic***

zmoc *sn* vz ***smoc***

zmochin *sm* vz ***smochin***

zmochină *sf* vz ***smochină***

zmocoi *s* vz ***smocoi***

zmocoti *v* vz ***smocoti***

zmolenci *s* vz ***smolenci***

zmoli *v* vz ***smoli***

zmolit, ~ă *a* vz ***smolit***

zmolniță *sf* vz ***smolniță[2]***

zmomui *v* vz ***smomi***

zmorc *sn* vz ***smârc[2]***

zmorcăi *v* vz ***smiorcăi***

zmorlă *sf* [At: BĂCESCU, P. 176 / S și: (reg) *sm~* / Pl: *~le* / E: ns cf *zmiarță*] (Iht; reg) **1** Zvârlugă (1) (*Cobitis taenia*). **2** Câră (*Cobitis aurato balcanica*).
zmredui *v* vz **smredui**
zmreduitor, ~oare *a* vz **smreduitor**
zmuc *sn* vz **smoc**
zmuci *v* vz **smuci**
zmucitură *sf* vz **smucitură**
zmug *sm* vz **smuge**
zmuj *sm* vz **smuge**
zmulge *v* vz **smulge**
zmuls, ~ă *a* vz **smuls**[2]
zmult[1] *sn* vz **smuls**[1]
zmult[2], **~ă** *a* vz **smuls**[2]
zmultară *sf* vz **smultură**
zmultură *sf* vz **smultură**
zmulțuit, ~ă *a* vz **smălțuit**[2]
zmuncea *sf* vz **smicea**
zmunci *v* vz **smuci**
zmuncit, ~ă *a* vz **smucit**[2]
zmuncitură *sf* vz **smucitură**
zmunși *v* vz **smuci**
zmuntură *sf* vz **smultură**
znac *sn* [At: LEXIC REG. II, 118 / Pl: *~uri* / E: ucr **знак** „semn"] (Reg) Îndemn.
znagă *sf* vz **snagă**
znahă *sf* vz **snagă**
znamă *sf* vz **znamăn**
znamăn *sn* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 76r/20 / V: **~men** (S și: **snamen**) **snamină** *sf*, (îvr) **zlea~, zleamen, sniamen, sniamet,** (înv) **znamă** *sf*, **znea~, jneamăt** *sm*, (reg) **~mie** *sf*, **snamă** *sf*, **șniamet** / S și: *sn~* / Pl: *~e* / E: sgp **znemenii** (pll *znamenie*)] **1** (Îvr) Piatră de mormânt. **2** (Mol; Buc) Loc în afara cimitirului unde se înmormântează sinucigașii. **3** (Prc) Mormânt al unui sinucigaș. **4** (Îvr) Monument comemorativ. **5** (Îvr; îf *znamen*) Placă de metal purtată la gât de militari, ca semn de identificare. **6** (Reg) Ființă (mai ales om) slabă și urâtă Si: *pocitanie*. **7** (Reg) Arătare (**24**). **8** (Îvr) Ființă imaginară potrivnică omului Si: (îvr) *monstru*.
znamen *sn* vz **znamăn**
znamenă *sf* vz **znamenie**
znamenie *sf* [At: CORESI, EV. 168 / V: (reg) **~nă, snamenă, snamină** / S și: *sn~* / Pl: *~ii* / E: slv **знамение**] **1** (Înv) Faptă ieșită din comun Si: *minune*. **2** (Mun; Dob) Om (copil) slab, pipernicit (și foarte urât). **3** (Reg) Om ieșit din minți. **4** (Olt; Mun) Arătare (**24**). **5** (Olt; Mun) Monstru (**1**).
znamie *sf* vz **znamăn**
zneamăn *sn* vz **znamăn**
znicea *sf* vz **smicea**
zniorlă *sf* [At: BĂCESCU, P. 167 / Pl: *~le* / E: ns cf *smioarță*] (Iht; reg) Țipar[1] (*Misgurnus fossilis*).
znirnă *sf* vz **zârnă**[1]
znoabă *sf* vz **snoavă**
znoavă *sf* vz **snoavă**
znop *sm* vz **snop**
znopeală *sf* vz **snopeală**
znopește *av* vz **snopește**
znopi *v* vz **snopi**
znopitură *sf* vz **snopitură**
znov[1] *sn* vz **zvon**[1]
znov[2] *s* vz **snoavă**
znovos, ~oasă *a* vz **snovos**
zo[1] *i* vz **zău**
zo[2] *i* vz **zeu**
zo[3]**-** vz **zoo-**
zoabă *sf* vz **zoavă**
zoabe *sfp* vz **zăbală**
zoagrafie *sf* vz **zugrăvie**
zoaia *i* vz **zău**[1]
zoaie *sf* [At: LB / P: *zoa-ie* / V: (reg) **~ală** (Pl: *zoale, zoali*), **zoi** *sn* (Pl: *zoaie, zoiuri*), **zoia** (Pl: *zoiele*), **zoie** / S și: *so~* / Pl: *zoi*, ~ / E: slv * **zola** cf bg *зола*] (Mpl) **1** (Pop) Apă (cu săpun și leșie) care a rămas de la spălatul rufelor, al vaselor etc. Si: (reg) *hâlbe*, (rar) *scursoare, spălătură*, (reg) *zângoare* (**1**). **2** (Pgn) Apă murdară Si: (reg) *zângoare* (**2**), *zlat*[2] (**1**). **3** (Ban; Trs) Spumă de săpun. **4** (Buc) Puhoi de apă tulbure. **5** (Buc; îf *zoală*) Ploaie măruntă (de lungă durată). **6** (Buc) Vin sau rachiu de calitate inferioară. **7** (Reg; îf *zoală*) Spumă de pe laptele muls proaspăt. **8** (Trs; Mun) Salivă care curge din gura animalelor Si: *bale* (**1**). **9** (Trs) Sudoare spumoasă. **10** (Lpl; Olt) Șiroaie. **11** (Reg; îf *zoi*) Apă spumoasă și cu vreascuri adunată la stăvilarul morii. **12** (Buc; Trs; îf *zoi*) Bloc de gheață plutitoare. **13** (Înv; îf *zoi*) Pleavă.
zoala *i* vz **zău**
zoală[1] *sf* [At: LB / Pl: *~le* / E: nct] **1** (Îrg) Trudă (**1**). **2** (Reg; îe) **A da o ~** A lucra superficial. **3** (Reg) Ceartă (**1**). **4** (Reg) Zâzanie[1] (**9**).
zoală[2] *sf* vz **zoaie**
zoampă *sf* vz **joampă**
zoană[1] *sf* [At: PONTBRIANT, D. / V: (înv) **zonă** / Pl: *~ne*, (reg) *zonuri* / E: ns cf srb *zona*] (Reg) Rămășiță de la vânturatul grânelor Si: *pleavă*.
zoană[2] *sf* vz **zonă**
zoantrop, ~ă *smf, a* [At: DEX / P: *zo-an~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr **zoanthrope**] (Persoană) care suferă de zoantropie.
zoantropie *sf* [At: DEX / P: *zo-an~* / Pl: *~ii* / E: fr **zoanthropie**] Formă de delir în care bolnavul se crede animal.
zoapă *sf* [At: CV 1950, nr. 1, 33 / Pl: *~pe* / E: fo] (Olt) Nuia mare sau baston cu care se amenință copiii.
-zoar [At: DN[3] / P: *-zoar* / E: fr **-zoaire**, it **-zoa**] Element secund de compunere savantă cu semnificația: „animal", „vietate".
zoarcă *sf* [At: SCRIBAN, D. / Pl: ? / E: ns cf *zoaie, zoală*] (Mol; Mun) Mâncare proastă cu zeamă multă.
zoare *sp* vz **zori**[1]
zoarh *sm* [At: DN[3] / P: *zo-arh* / E: ns cf it *zoarco*] (Ist) Conducător de elefanți în formațiile militare antice grecești.
zoari *sp* vz **zori**[1]
zoavă *sf* [At: RESMERIȚĂ, D. / V: **~abă** / Pl: *~ve* / E: ns cf *zmeu*] (Olt; Mun) Scurteică.
zoavoaroș *ai* [At: ALR SN I h 238/334 / E: mg **závaros**] (Reg; d. vin) **1-2** Amestecat (**1-2**). **3** Falsificat (**2**).
zob *sn* [At: ANON. CAR. / V: (înv) **zop** / Pl: *~uri* / E: slv **зобь** cf mg *zab*] **1** (Bot; îrg) Ovăz (*Avena sativa*). **2** (Îrg) Grăunțe de ovăz (amestecate cu alte grăunțe) folosite ca hrană pentru cai. **3-4** (Pop; de obicei csc) Așchii rezultate în urma tăierii lemnelor cu toporul (sau cioburi mărunte rezultate în urma spargerii unui vas de sticlă, de ceramică etc.) Si: *sfărâmătură, fărâmă* (**1**). **5** (Pex) Fărâmă (**2**). **6** (Pop; îlv) **A (se) face ~** A (se) sparge în bucăți mici. **7** Fărâmituri de foi și praf de tutun care trec printr-o sită cu ochiurile de 1 mm^2.
zobală *sf* vz **zăbală**
zoban *sn* [At: PAȘCA, GL. / Pl: ? / E: ns cf *zob*] (Reg; csnp) Trunchi mare și gros.
zobărie *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: **zob** + *-ărie*] (Reg) Cantitate (mare) de zoburi (**3**).
zobeală[1] *sf* [At: GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 89 / Pl: *~eli* / E: **zobi** + *-eală*] (Olt; Mun) **1** Sfărâmare (**1**). **2** (Mun; mai ales în descântece) Stare generală proastă, însoțită adesea de dureri musculare. **3** (Mun; mai ales în descântece) Senzație de sfârșeală. **4** (Reg) Bătaie (**1**).
zobeală[2] *sf* vz **zăbală**
zobelniță *sf* [At: ALR I, 1127/5 / Pl: *~țe* / E: **zob** + *-elniță*] (Reg) Sac în care se dă cailor zobul (**2**).
zobet *s* [At: ȘEZ. XVIII, 167 / Pl: ? / E: nct] (Reg; îe) **A se duce în ~** A se duce în petrecere.
zobi [At: ALEXI, W. / Pzi: *~besc* / E: **zob**] **1** *vt* (Reg) A hrăni cu zob (**2**). **2** *vt(a)* (Trs; d. cai; c. i. zobul) A mânca (**1**). **3-6** *vt* A zdrobi (**1, 6, 16-17**). **7-8** *vtr* (Pop) A (se) sfărâma. **9** *vt* (C. i. oameni) A bate rău de tot. **10** *vt* A nimici. **11** *vt* A omorî. **12** *vt* (Rar) A slei[1].

zobilos, ~oasă a vz **zăbălos**

zobire sf [At: DENSUȘIANU, Ț. M. 296 / Pl: *~ri* / E: **zobi**] **1** (Trs) Hrănire a cailor cu zob **(2)**. **2** (Olt) Zdrobire **(1)**.

zobit, ~ă a [At: MARIAN, S.R. II, 51 / Pl: *~iți, ~e* / E: **zobi**] **1** (Ban; d. cai) Hrănit cu zob **(2)**. **2** (Reg) Zdrobit[2] **(1)**. **3** (D. oameni) Care are o stare generală proastă, însoțită de dureri musculare. **4** (Pex; d. oameni) Sleit de puteri **(7)**.

zobitoare sf [At: GL. OLT. / Pl: *~ori* / E: **zobi** + *-toare*] (Olt) Zdrobitoare **(3)**.

zobitură sf [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ri* / E: **zobi** + *-tură*] (Reg; mai ales csc) Sfărâmătură **(1)**.

zobiță sf [At: VICIU, GL. / V: **zoboni~, zub~** / Pl: *~țe* / E: **zub** + *-iță*] (Ban) **1** Umflătură provocată de depozitarea zobului **(2)** sub buza sau gingiile calului. **2** (Reg) Zăbală **(2)**.

zoboloc sn [At: COMAN, GL. / Pl: *~uri* / E: **zob**] (Reg; mai ales lsg; csc) **1** Fărâmă **(1)**. **2** Resturi.

zobon sn vz **zăbun[1]**

zobonaș sn vz **zăbunaș**

zoboniță sf vz **zobiță**

zobor sn vz **zăbăr**

zoborână sf vz **zoborină**

zoborină sfs [At: CADE / V: **~rână** / E: **zob**] (Reg; csc) Rămășițe de grâu amestecate cu pământ.

zobuleț sn [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~e* / E: **zob** + *-(u)leț*] (Reg) **1-4** (Șhp) Zob **(3-4)** (mic). **5** (Pex) Scamă. **6** Gunoi **(6)**.

zobun sn vz **zăbun[1]**

zobură sf [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ri* / E: sgp **zoburi** (pll *zob*)] (Mun) **1** Fărâmă **(2)** (de pâine). **2** (Reg; mai ales csc) Sfărâmătură **(1)**.

zoci vtr [At: LEXIC REG. II, 87 / Pzi: *zocesc* / E: nct] (Reg) **1-2** A (se) frământa **(19)**. **3-4** (D. plante) A (se) culca la pământ.

zocni v vz **zogni**

zocon sn vz **zacon[2]**

zodă sf vz **sodă**

zodi v [At: ALR II/I MN, 74, 2653/2 / Pzi: *~desc* / E: drr **zodie**] (Reg; c. i. un nou-născut) A ursi.

zodiac sn [At: AMFILOHIE, G. F. 108 / 12 / P: *~di-ac* / Pl: *~ace* / E: ngr ζωδιαχός, fr **zodiaque**] **1** Zonă circulară a sferei cerești în care se află cele douăsprezece constelații corespunzătoare lunilor anului și prin fața cărora trece drumul aparent al Soarelui în cursul unui an Si: *zodier[2]* **(1)**. **2** Fiecare dintre cele douăsprezece sectoare egale ale zodiacului **(1)**, în care Soarele se află timp de aproximativ o lună și care poartă numele uneia dintre constelațiile zodiacale Si: *crai* **(12)**, *semn, zodie* **(1)**, *zodier[2]* **(2)**. **3** (Lpl; art.; șîs *semnele ~ului*) Figuri simbolice ale zodiacului **(2)** reprezentând cele douăsprezece constelații Si: *zodier[2]* **(3)**. **4** Carte de astrologie cuprinzând preziceri asupra destinului oamenilor, potrivit zodiei în care s-au născut Si: *horoscop, rojdanic*, (înv) *zodiar, zodie* **(13)**. **5** (Rar) Prezicere conținută într-un zodiac **(4)**.

zodiacal, ~ă a [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~di-a~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr **zodiacal**] **1** Care ține de zodiac **(1)** Si: (îvr) *zodiacesc* **(1)**. **2** Privitor la zodiac **(1)** Si: (îvr) *zodiacesc* **(2)**. **3** (Îs) *Semn ~* Fiecare dintre cele douăsprezece simboluri grafice ale zodiilor **(2)**. **4** (Îs) *Lumină ~ă* Fâșie de lumină difuză, slabă, orientată după direcția aurorei și după sfârșitul crepusculului. **5** (Îs) *Lumină ~ă* Fâșie de lumină difuză, slabă, orientată după direcția zodiacului **(1)**, de forma unui triunghi cu baza la orizont, vizibilă înaintea aurorei sau după sfârșitul crepusculului. **6** Care aparține zodiacului **(4)**. **7** Care îndeplinește prezicerile zodiacului **(4)**.

zodiacesc a [At: GRECEANU, I. 116/30 / Pl: *~ești* / E: **zodiac** + *-esc*] (Îvr) **1-2** Zodiacal **(1-2)**.

zodiar sn [At: GCR II, 66/17 / P: *~di-ar* / Pl: *~e* / E: **zodie** + *-ar*] (Înv) Zodiac **(4)**.

zodiaș sm [At: FILIMON, O. II, 40 / P: *~di-aș* / Pl: *~i* / E: **zodie** + *-aș*] (Înv) Zodier[1].

zodie sf [At: BIBLIA (1688), 380[1]/17 / Pl: *~ii* / E: ngr **ζώδιον**, slv **зодий**] **1** Zodiac **(2)**. **2** Fiecare dintre cele douăsprezece simboluri grafice corespunzătoare zodiacului **(2)**. **3-4** (Pgn) Constelație **(1-2)**. **5** (Înv; pgn) Planetă. **6** Interval de timp determinat, când Soarele se află într-un zodiac **(2)**, care corespunde aproximativ unei anumite luni a anului și care, potrivit unor credințe, influențează destinul celor care se nasc în acel interval. **7-8** (Pex) (Îvp) Destin **(1-2)**. **9** (Reg; îe) **A se naște** (sau **a se afla**) **în ~ia porcului** (ori **a scroafei**) A fi foarte norocos. **10** (Îae) A fi foarte mâncăcios. **11** (Îe) **A se naște în ~ia raților** A fi mereu însetat. **12** (Îe) **A citi** (ori **a da**) **în ~ii** (sau **a căuta la ~ii**) A prezice (cuiva) soarta, viitorul după poziția stelelor. **13** (Îvp; șîs *carte de ~ii*) Zodiac **(4)**. **14** (Rar) Ursitoare.

zodier[1] sm [At: CREANGĂ, A. 12 / Pl: *~i* / E: **zodie** + *-ar*] (Pop) Persoană care prezice soarta cuiva, interpretând zodia **(6)** în care acesta s-a născut Si: *astrolog*, (înv) *zodiaș*.

zodier[2] sn [At: VOICULESCU, POEZII, I, 228 / Pl: ? / E: **zodie** + *-er*] (Rar) **1-3** Zodiac **(1-3)**.

zodieriță sf [At: TDRG / V: (reg) **~iriță** / Pl: *~țe* / E: **zodier[1]** + *-iță*] **1** (Rar) Femeie care prezice soarta cuiva, interpretând zodia **(6)** în care acesta s-a născut. **2** (Buc; îf *zodiriță*) Vrăjitoare.

zodios, ~oasă a [At: CONV. LIT. XLIV, 956 / Pl: *~oși, ~oase* / E: **zodie** + *-os*] (Mun; Olt; d. oameni) **1** Rău. **2** Capricios **(1)**.

zodiriță sf vz **zodieriță**

zof sn [At: IORGA, S. D. II, 402 / V: **zuf** / S și: (înv) *sof* / Pl: *~uri* / E: tc **sof**] **1** Sortiment de stofă de lână fină și ușoară, care se fabrica în sec. XVIII–XIX. **2** (Înv) Țesătură de păr de capră sau de lână în amestec cu mătase. **3** (Îdt) Barhet. **4** (Înv) Serj.

-zofic [At: DN[3] / E: fr **-sophique**, it **-sofico**] Element secund de compunere savantă cu semnificația: **1** (Relativ la) știință. **2** Înțelepciune.

-zofie [At: DN[3] / E: fr **-sophie**, it **-sofia**] Element secund de compunere savantă cu semnificația: **1** Știință. **2** Înțelepciune. **3** Doctrină. **4** Studiu.

zogni vi [At: PAȘCA, GL. / V: *zocni*, **zug~** / Pzi: *~nesc* / E: mg **zúgni**] (Trs; d. vehicule) **1** A se zdruncina **(1)** din cauza unor denivelări de teren. **2** (Reg; d. oameni) A se poticni. **3** (Reg: d. oameni) A se împiedica. **4** (Reg; îf *zugni;* d. saci plini care cad) A bufni **(1)**.

zogoni vt [At: ANON. CAR. / V: **zăg~** / Pzi: *~nesc, zogon* / E: srb **zogoniti**] (Îrg; c. i. ființe) **1** A înghionti. **2** A izgoni.

zograficesc, ~ească a vz **zugrăvicesc**

zografie[1] sf vz **zoografie**

zografie[2] sf vz **zugrăvie**

zografisi vt [At: IORGA, S. D. XV, 102 / Pzi: *~sesc* / E: ngr **ζωγραφίζω**] (Înv; c. i. icoane) **1-2** A zugrăvi **(21-22)**.

zogrăfi v vz **zugrăvi**

zogrăfie sf vz **zugrăvie**

zogrăfit, ~ă a vz **zugrăvit[2]**

zogrăvi v vz **zugrăvi**

zohade sp [At: CORNEA, E. I, 11/11 / E: nct] (Îvr) Hemoroizi.

zoi[1] sn vz **zoaie**

zoi[2] v vz **zoli**

zoia sf vz **zoaie**

-zoic [At: DN[3] / E: fr **-zoïque**, it **-zoico**] Element secund de compunere savantă cu semnificația: **1** (Relativ la) animale. **2** Animal. **3** (Relativ la) viață.

zoică sf [At: BĂCESCU, PĂS. 156 / V: **soiță, ~iță** / Pl: *~ice* / E: nct] **1** (Reg) Pasăre nedefinită mai îndeaproape. **2** (Dep) Femeie haimana. **3** (Îe) **A umbla ~ca** (sau **~ca-beată**) A umbla fără rost, pierzând vremea.

zoie sf vz **zoaie**

zoier sn [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~e* / E: **zoi** + *-ar*] (Mol) Ciubăr pentru zoaie **(1)**.

zoil sm [At: TOPÎRCEANU, B. 100 / P: *zo-il* / Pl: ? / E: fr **zoïle**] (Liv) Critic invidios, nedrept și negativist.

zoilă sm vz **zorilă[2]**

zoio i vz **zău[1]**

zoios, ~oasă a, av [At: MARIAN, NA. 274 / P: *zo-ios* / Pl: *~oși, ~oase* / E: **zoaie** + *-os* după *soios*] (Pop) **1-2** Soios.

zoipan, ~ă smf [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~i, ~e* / E: **zoipă** + *-an*] (Reg) Persoană înaltă, corpolentă.

zoipă *sf* [At: UDRESCU. GL. / Pl: *~pe* / E: nct] (Reg) Femeie înaltă, corpolentă.

zoit, ~ă *a* vz **zolit²**

zoita *v* vz **zăuita**

zoitoc *a* vz **zăuitoc**

zoiță *sf* vz **zoică**

zoizit *sns* [At: LTR² / E: fr *zoisite*] Mineral în formă de cristale alungite de culoare cenușie, gălbuie sau verzuie, cu luciu sticlos, folosit ca piatră semiprețioasă.

zol *sn* [At: AGROTEHNICA. I. 334 / Pl: *~uri* / E: pvb **zoli**] **1** Amestec de pământ cu apă (folosit ca material de construcție). **2** (Olt) Cantitate de aluat pentru pâine (cât se cuprinde într-o albie). **3** (Olt) Teanc de rufe. **4** (Reg) Strat (de paie, de snopi etc.) rămas pe câmp. **5** (Reg) Strat de fructe căzute sau scuturate.

zolbane *sn* vz **solbane**

zolcă *ai, av* [At: SCRIBAN. D. / E: nct] (Mol) **1-2** Doldora (**1-2**).

zolga *v* vz **soage**

zoli [At: ANON. CAR. / V: (reg) *zoi* / Pzi: *~lesc*, (reg) *zol* / E: **zoale**] **1-2** *vt* (Pop; c. i. rufe) A spăla (prost). **3** *vt* (Prc) A săpuni. **4** *vt* (Reg; îf *zoi*) A murdări. **5** *vt* (Fig) A mustra¹. **6** *vt* (Pop; c. i. aluatul, pâinea etc.) A frământa (**1**). **7** *vt* (Trs; c. i. mămăligă) A amesteca (**9**). **8** *vr* (Reg; d. ființe) A se zbuciuma (**2**). **9** *vr* (Fig; Trs) A se strădui. **10** *vt* (Reg; c. i. oameni) A obosi. **11** *vi* (Reg; d. sugari) A suge cu putere. **12** *vi* (Buc) A ploua mărunt.

zolire *sf* [At: AGÂRBICEANU. A. 206 / Pl: *~ri* / E: **zoli**] **1** (Reg) Curățire a rufelor cu săpun sau cu leșie Si: (reg) *zolit¹*, *zolitură* (**1**). **2** (Trs; fig) Străduință.

zolism *sns* [At: DN³ / E: fr **zolisme**] Școala naturalistă a lui Emile Zola, care aplica faptelor umane și sociale rigoarea științifică.

zolit¹ *sn* [At: PAMFILE. I. C. 371 / Pl: ? / E: **zoli**] (Reg) Zolire (**1**).

zolit², ~ă *a* [At: MURNU. O. 310 / V: *zoit* / Pzi: *~iți, ~e* / E: **zoli**] (Reg; d. rufe) **1** Spălat cu săpun sau cu leșie. **2** (Buc; dep) Spălat prost. **3** (Rar) Murdar.

zolitor *sn* [At: GLOSAR REG. / Pl: ? / E: **zoli** + *-tor*] (Buc; Mol) Bucată de lemn crestată sau tablă de zinc ondulată pe care se freacă rufele săpunite.

zolitură *sf* [At: ANON. CAR. / Pl: *~ri* / E: **zoli** + *-tură*] **1** (Reg) Zolire (**1**). **2** (Mol; Mun) Spălare pe fugă, proastă a rufelor.

zollverein *sn* [At: DN³ / P: *țol-fe-rain* / Pl: ? / E: ger **Zollverein**] Denumire germană a „uniunii vamale" care a precedat unitatea politică.

zolniță *sf* [At: TDRG / Pl: *~țe* / E: ucr **зольниця**] **1** (Mol; Buc) Vas în care se spală rufele cu leșie Si: *zolurită*. **2** Ciubăr (**1**). **3** (Mar) Apă cu leșie în care se pun rufele la muiat.

zoloc *sn* vz **zălog¹**

zolog *sn* vz **zălog¹**

zologi *v* vz **zălogi**

zolomândră *sf* vz **salamandră**

zolomâzdră *sf* vz **salamandră**

zolomâzlă *sf* vz **salamandră**

zolot *sm* [At: AR (1832), 941/10 / Pl: *~oți* / E: **zolotnic**] (Îvr) Unitate rusească de măsurare a greutății egală cu 426 gr Si: *zolotnic* (**1**).

zolotnic *sm* [At: AR (1829), 1942/45 / Pl: *~ici* / E: rs **золотник**] (Îvr) **1** Zolot. **2** (Bot; reg) Coada racului (*Potentilla anserina*).

zolovoț *s* vz **șolovăț**

zolud, ~ă *a* vz **zălud**

zoluf *sm* vz **zuluf**

zolum *sn* vz **zulum**

zolurită *sf* [At: BUD. P. P. 76 / Pl: *~țe* / E: **zoli** + *-(u)riță*] (Mar) **1** Zolniță (**1**). **2** Ciubăr (**1**).

zolză *sf* [At: MANOLACHE DRĂGHICI. I. 41/24 / Pl: *~zi* / E: ucr **золза**] (Îvr) **1** Inflamare a ganglionilor la cai. **2** Umflătură.

zombil *sn* [At: (a. 1823) DOC. EC. 282 / Pl: *~uri* / E: nct] (Îvr) Acoperământ pentru cap.

zombilă *sf* vz **zambilă**

zomboni *v* [At: ALR I, 352/315 / Pzi: *~nesc* / E: nct] (Reg) A ciocăni la ușă.

zomoniță *sf* [At: ANON. CAR. / V: **zăm~** / A și: *zomoniță* / Pl: *~țe* / E: srb **zemunica**] (Ban; Trs) **1** Bordei (**1**). **2** (Reg) Locuință ciobănească de iarnă. **3** (Ban) Femeie tăcută.

zomorî *vt* [At: GLOSAR REG. / Pzi: *~răsc* / E: nct] (Reg) **1** A vopsi prost. **2** A mâzgăli. **3** A îmbulzi. **4** A tăinui.

zona *sf* [At: BIANU, D. S. / Pl: ? / E: fr **zona**] (Med) **1** Sindrom caracterizat prin erupții de vezicule herpetice, localizate pe o singură parte a corpului și dispuse pe traiectul unui nerv. **2** (Îs) ~ *zoster* Boală infecțioasă virotică, localizată în ganglionii spinali și caracterizată prin dureri și prin erupții veziculare dispuse pe traiectul nervilor senzoriali Si: *herpes zoster*, (reg) *foc viu*.

zonal, ~ă *a* [At: AGROTEHNICA. I, 311 / Pl: *~i, ~e* / E: fr **zonal**] **1** Care este situat într-o anumită zonă¹ (**3**). **2** Corespunzător unei zone (**3**). **3** De zonă (**3**).

zonalitate *sf* [At: AGROTEHNICA. I, 50 / Pl: *~tăți* / E: **zonal** + *-itate*] Mod de repartiție a fenomenelor naturale geografice pe suprafața Pământului.

zonare *sf* [At: AGROTEHNICA. I, 58 / Pl: *~nări* / E: **zonă**] **1** Împărțire administrativă și economico-financiară în zone¹ (**7**) Si: *zonificare*. **2** Lucrare cu caracter tehnico-economic prin care se delimitează zonele¹ (**3**) favorabile de cultură a plantelor agricole în funcție de cerințele acestora față de factorii de climă și de fertilitate a solurilor.

zonă¹ *sf* [At: GHEOGRAFIE. 11 / V: (reg) *zoană* / Pl: *~ne*, (înv) *~ni* / E: fr **zone**] **1** (Șîs ~ *climatică*) Fiecare dintre cele cinci mari diviziuni ale globului terestru, delimitate în funcție de cercurile polare și de tropice și caracterizate printr-o climă specifică. **2** (Ast) Fiecare dintre părțile cerului corespunzătoare celor cinci zone (**1**) ale Pământului. **3** Porțiune dintr-o întindere, dintr-un tot, delimitată pe baza unor caracteristici distinctive, a unor împrejurări speciale, a unei destinații determinate etc. **4** (Îs) ~ *de influență* Spațiu sau domeniu în cadrul căruia se exercită influența cuiva sau a ceva. **5** (Îs) ~ *liberă* Parte din teritoriul unui stat, de obicei situată în porturi, care nu este supusă aplicării legilor vamale. **6** (Sil) Suprafață denumită convențional după o plantă-tip. **7** (Pex) Porțiune de teritoriu supusă unui regim special. **8** (Pex) Întindere delimitată din punct de vedere administrativ și economico-financiar Si: *sector*. **9** (Pex) Spațiu de operații militare. **10** Porțiune a spațiului aerian din jurul unui aerodrom, care se fixează piloților pentru un exercițiu aerian. **11** Întindere delimitată din punct de vedere administrativ și economico-financiar. **12** (Teh) Segment al furnalului. **13** (Olt; Mun; îf *zoană*) Fâșie de teren (acoperită cu iarbă) care însoțește șoseaua. **14** (Gmt; și înv; îs ~ *sferică*) Parte din suprafața unei sfere cuprinsă între două planuri paralele. **15** (Fiz) Bandă de frecvență în care oscilațiile au anumite caractere comune.

zonă² *sf* vz **zoană**

zonăt *sn* [At: CABA. SĂL. 94 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Trs) Gălăgie (**1**).

zongloave *sp* [At: DLR / E: **zoană¹**] (Reg) Gozuri (**1**).

zongoi *vi* [At: TEAHA. C. N. 284 / Pzi: 3 *~oaie* / E: ns cf mg *zeng*, dal *zöng*] (Reg; d. ureche) A țiui.

zongoraș *sm* [At: LEXIC REG. 13 / Pl: *~i* / E: **zongoră** + *-aș*] (Mar) **1-2** Cobzar (**1-2**).

zongoră *sf* [At: ALEXANDRU, I. M. 119 / Pl: *~re* / E: mg **zongora**] **1** (Mar) Cobză (**1**). **2** (Reg) Contrabas (**1**).

zoni *vi* [At: CV 1952, nr. 2, 38 / Pzi: *~nesc* / E: nct] **1** (Olt) A vorbi necugetat Si: *a pălăvrăgi*. **2** (Reg) A delira (din cauza bolii).

zonifica *vt* [At: BL III, 271 / Pzi: *zonific* / E: **zonă** + *-ifica*] (Rar) A împărți în zone (**3**).

zonificare *sf* [At: LEG. EC. Pl. 491 / Pl: *~cări* / E: **zonifica**] Zonare (**1**).

zonită *sf* [At: DER / Pl: ? / E: fr **zonite**] (Med) **1** Afecțiune, de obicei de natură tuberculoasă, a unei zone pulmonare. **2** Imagine radiologică indicând zonita (**1**).

zonulă *sf* [At: DN³ / Pl: *~le* / E: fr **zonule**] (Atm) Zonă (**3**) mică.

zoo¹ *s* [At: DEX / P: *zo-o* / E: fr **zoo**] Grădină zoologică.

zoo²- [At: DN³ / P: *zo-o* / V: *zo-* / E: fr, it **zoo-**] Element prim de compunere savantă cu semnificația: **1** (Referitor) la animal. **2** Animalier.

zoobiologie *sfs* [At: DN^2 / P: *zo-o-bi-o~* / E: fr ***zoobiologie***] Disciplină care se ocupă de biologia animală.

zooblast *sn* [At: DN^3 / Pl: ? / E: fr ***zooblaste***] (Blg) Celulă vegetală.

zoocenologie *sfs* [At: DN^3 / E: fr ***zoocénologie***] Ramură a biologiei care studiază zoocenozele.

zoocenoză *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ze* / E: fr ***zoocénose***] Grupare naturală a tuturor animalelor care trăiesc într-un anumit mediu.

zoochimie *sfs* [At: LTR^2 / E: fr ***zoochimie***] Disciplină care studiază compoziția chimică a corpului animalelor și procesele chimice care au loc în el Si: *chimie animală*.

zoocor, ~ă *sf, a* [At: DER / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***zoochore***] **1-2** (Plantă) cu fructe sau cu semințe adaptate pentru răspândirea prin intermediul animalelor, prezentând formații corespunzătoare (cârlige, țepi, înveliș cleios etc.) care, prinzându-se de corpul acestora, sunt duse la distanțe mari.

zoocorie *sf* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: ns cf it *zoocoria*] Răspândire a semințelor unor plante prin intermediul animalelor.

zoocultură *sfs* [At: DN^3 / E: ns cf it *zoocultura*] Ramură a agriculturii care se ocupă cu creșterea animalelor.

zooeconomie *sfs* [At: ENC. AGR. / P: *zo-o-e~* / E: fr ***zooéconomie***] Disciplină care studiază aplicarea principiilor de economie rurală la creșterea animalelor.

zoofag, ~ă *smf, a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~agi, ~age* / E: fr ***zoophage***] (Rar) **1-2** (Ființă) care se hrănește cu carne de animale.

zoofagie *sfs* [At: SCRIBAN, D. / E: fr ***zoophagie***] Hrănire cu carne de animale.

zoofid *sn* vz ***zoofit***

zoofil, ~ă *a* [At: DN^3 / Pl: *~i, ~e* / E: ns cf it *zoofilo*] **1** Care este atins de zoofilie (**1**). **2** (D. unele plante) La care polenizarea se face de către diferite specii de animale.

zoofilie *sf* [At: DN^3 / Pl: (rar) *~ii* / E: fr ***zoophilie***] **1** Dragoste morbidă (cu nuanță erotică) pentru animale. **2** Preferință a unor specii de țânțari pentru sângele animalelor.

zoofit *sn* [At: AMFILOHIE, G. F. 316^v/15 / V: (îvr) ***~ă*** *sf*, ***~id*** / Pl: *~e*, (îvr) *~iți* sm / E: lat ***zoophyta***, gr **ζῳοφύτον**, fr ***zoophyte***] **1** (Lpl) Încrengătură care cuprinde animale inferioare a căror formă amintește de aceea a plantelor. **2** Animal care face parte din încrengătura zoofitelor (**1**) Si: *fitozoar*.

zoofită *sf* vz ***zoofit***

zoofitic, ~ă *a* [At: DN^2 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***zoophytique***] **1** Care aparține zoofitelor (**1**). **2** Privitor la zoofite (**1**). **3** (Rar) Care conține zoofite (**1**).

zoofob, ~ă *a* [At: DN^3 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***zoophobe***] **1** Care este atins de zoofobie. **2** Care prezintă unele adaptări (ghimpi, spini etc.) de apărare împotriva animalelor erbivore.

zoofobie *sfs* [At: DN^2 / E: fr ***zoophobie***] Stare patologică manifestată prin frică față de animale.

zoofor *sn* [At: DN^3 / Pl: ? / E: fr ***zoophore***] **1** Friză ionică sau corintică, ornată cu figuri de animale. **2** Platformă cu elemente zoomorfice (**2**).

zooforic, ~ă *a* [At: DN^3 / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***zoophorique***] (D. coloane, elemente de construcție) Care servește ca suport unei figuri de animal.

zoogen, ~ă *a* [At: DN^3 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***zoogène***] (Glg) De natură animală.

zoogenie *sfs* [At: DN^2 / E: fr ***zoogénie***] Studiul dezvoltării animalelor.

zoogeograf, ~ă *smf* [At: DEX / P: *zo-o-ge-o~* / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***zoogéographe***] Specialist în zoogeografie.

zoogeografie *sfs* [At: LTR^2 / P: *~ge-o~* / E: fr ***zoogéographie***] Ramură a geografiei care studiază repartiția speciilor animale pe suprafața Pământului.

zooglee *sf* [At: BABEȘ, O. A. I. 367 / P: *zo-o-gle-e* / Pl: *~* / E: fr ***zooglée***] Aglomerare de microorganisme într-o masă vâscoasă.

zoograf *sm* [At: I. GOLESCU, C. / P: *zo-o~* / V: (îvr) ***zuo~*** / Pl: *~i* / E: fr ***zoographe***] **1** Specialist în zoografie (**1**). **2** Pictor de animale.

zoografic, ~ă *a* [At: VALIAN, V. / V: (îvr) ***zuo~*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***zoographique***] (Înv) **1** Care aparține zoografiei (**1**). **2** Privitor la zoografie (**1**).

zoografie *sfs* [At: AMFILOHIE, G. F. 249^v/4 / V: (îvr) ***zog~, zuo~*** / E: ngr **ζωογραφία**, fr ***zoographie***] **1** Parte a zoologiei care se ocupă cu descrierea diverselor specii de animale. **2** (Ant) Arta picturii animaliere.

zooiatrie *sfs* [At: DN^3 / P: *zo-o-ia~* / E: it ***zooiatria***] (Liv) Medicină veterinară.

zooiatru *sm* [At: DN^3 / Pl: *~ri* / E: ns cf it *zooiatra*] (Liv) Medic veterinar.

zooid, ~ă *a* [At: DN^3 / P: *zo-o-id* / Pl: *~izi, ~e* / E: fr ***zooïde***] (D. minerale) Care are forma unei figuri de animal sau a unei părți a acestuia.

zooigienă *sf* [At: DN^3 / P: *zo-o-i~* / Pl: ? / E: ***zoo^2 + igienă***] Igienă animală.

zoolatric, ~ă *a* [At: POLIZU / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***zoolatrique***, ger ***zoolatrisch***] **1** Care aparține zoolatriei. **2** Privitor la zoolatrie.

zoolatrie *sf* [At: NEGULICI / Pl: *~ii* / E: fr ***zoolâtrie***] **1** Religie primitivă bazată pe divinizarea animalelor. **2** Cult al animalelor în diverse religii antice.

zoolatru, ~ă *smf, a* [At: POLIZU / Pl: *~ri, ~re* / E: fr ***zoolâtre***] **1-2** (Persoană) care practică zoolatria.

zoolit *sm* [At: I. GOLESCU, C. / Pl: *~iți* și *~e* sn / E: fr ***zoolithe***] Animal sau parte a unui animal fosil.

zoolitic, ~ă *a* [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***zoolithique***] **1-2** Care conține zooliți (**1-2**). **3-4** Referitor la zooliți (**1-2**).

zoolog, ~ă *smf* [At: VALIAN, V. / V: (îvr) ***zuo~*** / Pl: *~ogi, ~oge* / E: fr ***zoologue***] Specialist în zoologie (**1**) Si: (înv) *zoologist*.

zoologhic, ~ă *a* vz ***zoologic***

zoologhie *sf* vz ***zoologie***

zoologic, ~ă *a* [At: AR (1829), 191^1/42 / V: (îvr) ***~oghic*** / Pl: *~ici, ~ice* / E: gr **ζῳολογχός**, fr ***zoologique***] **1** Care aparține zoologiei (**1**). **2** Privitor la zoologie (**1**). **3** (Îs) *Parc ~* (sau *grădină ~ă*) Parc unde sunt animale sălbatice (rare sau exotice). **4** (Îs) *Muzeu ~* Muzeu în care sunt expuse animale reconstituite sau împăiate, organe, părți ale corpului animal reproduse în planșe etc.

zoologie *sfs* [At: GRECEANU, Î. 53/14 / V: (îvr) ***~oghie*** / E: gr **ζωολογία**, lat ***zoologia***, fr ***zoologie***] **1** Știință care se ocupă cu studiul animalelor, cercetând structura, dezvoltarea, modul de viață și relațiile lor cu mediul, răspândirea, filogenia și clasificarea lor teoretică și practică. **2** (Csc) Mulțime de animale.

zoologist, ~ă *smf* [At: I. IONESCU, V. 37 / Pl: *~iști, ~e* / E: fr ***zoologiste***] (Înv) Zoolog.

zoom *sn* [At: DN^3 / P: *zum* / Pl: *~uri* / E: eg, fr, it ***zoom***] Obiectiv fotografic cu distanță focală variabilă.

zoomagnetism *sn* [At: DN^3 / Pl: ? / E: fr ***zoomagnétisme***] Magnetism animal.

zoomanie *sf* [At: DN^2 / Pl: *~ii* / E: fr ***zoomanie***] Afecțiune exagerată și morbidă pentru animale.

zoometric, ~ă *a* [At: DN^3 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ns cf it *zoometrico*] Referitor la zoometrie.

zoometrie *sfs* [At: DN^3 / Pl: *~ii* / E: ns cf it *zoometria*] Studiul dimensiunilor animale.

zoometru *sn* [At: LTR^2 / Pl: *~re* / E: fr ***zoomètre***] Instrument folosit pentru măsurarea dimensiunilor corporale ale animalelor.

zoomorf, ~ă *a* [At: PÎRVAN, G. 345 / Pl: *~i, ~e* / E: fr ***zoomorphe***] (În artele plastice) Care reprezintă animale Si: *zoomorfic* (**2**).

zoomorfic, ~ă *a* [At: ALEXI, W. / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr ***zoomorphique***] **1** Referitor la zoomorfie. **2** Zoomorf.

zoomorfie *sfs* [At: CADE / E: fr ***zoomorphie***] Ramură a zoologiei care studiază conformația animalelor.

zoomorfism *sn* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~e* / E: fr ***zoomorphisme***] **1** Credință religioasă care admite posibilitatea metamorfozării după moarte a oamenilor în animale. **2** Cult primitiv care constă în adorarea unor animale ca divinități. **3** (Ccr) Reprezentare a zeităților prin animale sau prin atribute ale acestora.

zoonim *sn* [At: DN^3 / Pl: *~e* / E: fr ***zoonyme***] Nume de animal.

zoonomie *sf* [At: ANTONESCU, D. / Pl: ? / E: fr ***zoonomie***] **1** Ansamblu al legilor după care se desfășoară viața animală. **2** Ramură a zoologiei care studiază zoonomia (**1**).

zoonoză *sf* [At: LTR² / Pl: *~ze* / E: fr **zoonose**] Infecție contagioasă provocată de bacterii, virusuri, ciuperci, viermi etc. comună animalelor și omului, transmisibilă direct sau prin intermediul unor insecte.
zoopaleontologie *sfs* [At: DN² / P: *~le-on~* / E: fr **zoopaléontologie**] Știință care studiază animalele fosile.
zooparazit *sm* [At: DN³ / Pl: *~iți* / E: fr **zooparasite**] Parazit care trăiește pe sau în animale.
zooparc *sn* [At: DN² / Pl: *~uri* / E: ger **Zoopark**] Grădină zoologică.
zoopatie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr **zoopathie**] (Med) Delir în care bolnavul este convins că are animale (șerpi, broaște etc.) pe sau în corp.
zoopatologie *sfs* [At: DN² / E: fr **zoopathologie**] Știință care studiază bolile animalelor.
zooplancton *sn* [At: DER / Pl: ? / E: fr **zooplancton**] Totalitate a organismelor animale care alcătuiesc planctonul.
zooprofilaxie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr **zooprophylaxie**] Măsură de protecție împotriva maladiilor animalelor.
zoopsie *sf* [At: DN² / Pl: *~ii* / E: fr **zoopsie**] Halucinație vizuală în care se percep diverse animale (hidoase sau periculoase), manifestată în intoxicații cu alcool, stupefiante etc.
zoopsihologie *sfs* [At: DN² / E: fr **zoopsychologie**] Ramură a psihologiei care studiază fenomenele psihice la animale (instinctele, deprinderile, senzațiile, emoțiile, memoria etc.) Si: *psihologie animală*.
zoospermie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr **zoospermie**] Existența a spermatozoizilor în spermă.
zoospor *sm* [At: CADE / Pl: *~i* / E: fr **zoospore**] (Bot) Spor al unor alge și ciuperci prevăzut cu cili vibratili sau cu flageli, cu ajutorul cărora se mișcă în mediul fluid.
zoosporange *sm* [At: DN² / Pl: *~ngi* / E: fr **zoosporange**] (Bot) Sporange cu zoospori.
zoosterol *sn* [At: DN³ / Pl: *~i* / E: fr **zoostérol**] Sterol de origine animală.
zootaxie *sf* [At: DN³ / Pl: *~ii* / E: fr **zootaxie**] Clasificare metodică a regnului animal.
zootehminim *sns* [At: CONTEMP., S. II, 1952, nr. 25, 2/2 / E: **zootehnie** + *minim* după modelul lui *agrominim*] (Iuz) Totalitate a lucrărilor zootehnice minime, necesare creșterii producției zootehnice.
zootehnic, ~ă [At: CADE / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr **zootechnique**] **1** *a* Care aparține zootehniei. **2** *a* Privitor la zootehnie. **3** *sf* (Rar) Zootehnie.
zootehnician, ~ă *smf* [At: SCÎNTEIA, 1953, nr. 2835 / P: *~ci-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr **zootechnicien**] Zootehnist.
zootehnie *sfs* [At: ALEXI, W. / E: fr **zootechnie**] Știință care are drept obiect cunoașterea, reproducerea, creșterea, alimentația, ameliorarea și exploatarea animalelor domestice Si: (rar) *zootehnică* (3).
zootehnist, ~ă *smf* [At: IORDAN, L. R. A. 184 / Pl: *~iști, ~e* / E: **zootehnie** + *-ist*] Specialist în zootehnie Si: *zootehnician*.
zooterapeutic, ~ă [At: DN² / P: *~pe-u~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr **zoothérapeutique**] **1** *a* Referitor la zooterapie. **2** *sf* Zooterapie.
zooterapie *sfs* [At: CADE / E: fr **zoothérapie**] Terapie aplicată animalelor Si: *zooterapeutică* (2).
zootoca *ain* [At: GRECEANU, P. 122/18 / E: ngr **ζωοτόκος**] (Îvr; d. animale) Vivipar.
zootomic, ~ă *a* [At: DN³ / Pl: *~ici, ~ice* / E: fr **zootomique**] **1** Referitor la zootomie (1). **2** De zootomie (1).
zootomie *sfs* [At: I. GOLESCU, C. / E: fr **zootomie**] **1** Știință care studiază structura corpului animalelor. **2** Disecție asupra animalelor.
zootoxină *sf* [At: DN² / Pl: *~ne* / E: ger **Zootoxine**] Venin secretat de unele animale, cu efect nociv asupra organismului uman.
zop¹ *av* [At: DDRF / E: nct] (Înv) În dezordine.
zop² *sn* vz **zob**
zop³ *ss* [At: A I, 12 / E: ns cf mg *záp*] (Reg) Fuscel de scară.
zopăi *v* vz **zupăi**
zopăitură *sf* vz **zupăitură**
zopină *sf* [At: CHEST. II, 73/402 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Loc apătos sau mocirlos, impropriu pentru construcții.
zopor sn vz **zăpor**
zopot *s* [At: UDRESCU, GL. / Pl: ? / E: pvb **zopoti**] (Reg) **1** Zgomot (1) puternic. **2** Distrugere (1).
zopoteală *sf* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~eli* / E: **zopoti** + *-eală*] (Reg) **1** Zgomot (1) puternic. **2** Distrugere (1).
zopoti [At: PĂSCULESCU, L. P. 388 / Pzi: 1 *~tesc*; 3 *zopote* / E: **zop²** + *-oti*] **1** *vi* (Mun) A trebălui (2). **2** *vi* A face zgomot (1). **3** *vi* (Reg) A umbla fără încetare. **4** *vi* (Mun) A năvăli. **5** *vt* A răscoli. **6** *vt* (Trs) A lovi (mereu). **7** *vt* A îmblăti. **8** *vt* (Mun; c. i. plante sau pex. grădini, holde etc.) A culca la pământ. **9** *vt* (Pex) A distruge (1). **10** *vi* (Reg; d. fructe) A cădea la pământ.
zor¹ *sn* [At: ZILOT, CRON. 7 / Pl: (rar) *~uri* / E: tc **zor**] **1** (Îvr) Silnicie. **2** (Îe) **Dor de ~** Dragoste cu sila. **3** (Îlav) **Cu ~ul** (sau **de ~**) Forțat (2). **4** (Reg; îe) **A lua la ~** (pe cineva) A cere socoteală. **5** (Reg; îae) A mustra¹. **6** (Înv) **A face** (cuiva) **(mare) ~ de bani** A cere (insistent) o datorie. **7** (Înv; îe) **A lua cu ~ul** (pe cineva) A constrânge (1). **8** Activitate intensă Si: *febrilitate* (3), *însuflețire*. **9** Urgență. **10** (Îlav) **Cu ~** (sau **cu tot ~ul**) ori **~~** În grabă Si: *repede*. **11** (Îlav) **De ~** Din toate puterile. **12** (Îal) Cu elan. **13** (Pop; îlv) **A avea** (sau, reg, **a-i fi**) **~** A se grăbi. **14-15** (Îlv) **A(-i** sau **a-și) da ~** (Pop) A (se) zori² (**5-6**). **16** (Reg; îal) A năvăli. **17** (Îlv) (Îvr) **A da ~** A acționa cu mare grabă. **18** (Îlv) (Îvr) **A(-i) da ~ (înainte) cu ...**, (sau **că ...**, **să ...**) A nu mai înceta cu ceva Si: *a insista*. **19** (Rar; îe) **A-și face mâniei ~** A se enerva (**5**). **20** Necesitate. **21** (Pex) Necaz. **22** (Reg; îs) *Cal de ~* Cal foarte bun. **23** (Îvr; îe) **A vedea ~ul** A nu (mai) avea nici o posibilitate. **24** (Îe) **A nu avea ~ să** ... (sau, îvr, **de a ...**) A nu avea interes să ... **25** (Îvr; îe) **A avea ~ de** ... A avea (mare) nevoie de ... **26** (Rar; îae) **A avea ~ de ...** A-i păsa de ... **27** (Înv) Atac militar Si: *asalt* (1).
zor² *ss* [At: POGOR, HENR. / E: sgp **zori¹**] (Îvr) Zori¹ (1).
zor³ *i* vz **zur¹**
zoraliu, ~ie *sf, a* [At: I. GOLESCU, ap. PR. DRAM. 12 / V: (reg) **zuraiha zur~, zuralie** / Pl: *~ii* / E: ns cf *zor¹*, *zurliu*] **1** *a* (Îvr) Care se grăbește. **2** *a* (Rar; îf *zuraliu*, d. dansuri) Cu mișcări iuți, vioaie. **3** *sf* (Reg) Zănatic. **4** *a* (Îf *zuraliu*; îe) **A făcut-o zuralie** A făcut ceva foarte nepotrivit, prostesc. **5** *sfa* (Îvr) Dans popular (caracterizat prin sărituri neregulate). **6** *sfa* (Îvr) Melodie după care se execută zoralia (**5**). **7** *sfa* (Reg; îs) *~ pe căluș* Dans popular nedefinit mai îndeaproape. **8** *sfa* Melodie după care se execută zoralia (**7**).
zorăi *v* vz **zurui**
zorăire *sf* vz **zuruire**
zorăit *sn* vz **zuruit**
zorba *sf* vz **zurba**
zorbagiu, ~ie *smf, a* vz **zurbagiu**
zorbalâc *sn* vz **zurbalâc**
zorbalâu *sm* vz **zurbalâu**
zorbă *sf* vz **zurba**
zorbălui *v* vz **zurbălui**
zorcadă *sf* [At: CONV. LIT. XXIII, 347 / Pl: ? / E: gr **ζορκάδα** (ac al lui ζορκάς)] (Zlg; înv) Antilopă (1).
zorcan *sm* [At: DEX / Pl: *~i* / E: nct] (Iht; reg) Plătică.
zorcăi [At: SCRIBAN, D. / Pzi: *~esc, zorcăi* / E: **zoarcă** + *-ăi*] **1-2** *vtr* (Reg) A (se) spăla prost. **3** *vr* (Olt) A se murdări.
zorcăit, ~ă *a* [At: CREANGĂ, GL. / Pl: *~iți, ~e* / E: **zorcăi**] (Mol; Mun) Care este spălat prost.
zorconeală *sf* [At: LEXIC REG. 88 / Pl: *~eli* / E: nct] (Olt) Grămadă de fân.
zorcoti *vt* [At: DLR / Pzi: *~tesc* / E: **zorcăi** css] (Reg) A spăla prost.
zordâu, ~âie *a* [At: CONV. LIT. XLIV$_2$. 268 / V: **zur~, zurdun, zudriu** / Pl: *~âi, ~âie* / E: nct] (Reg; d. lână sau d. obiecte confecționate din lână) **1** De culoare alb-cenușiu Si: *brumărel* (1) . **2** (Pex) Pestriț. **3** (Reg; îf *zudrin*; d. ovine) Care are lâna albă cu șuvițe negre. **4** (Buc; d. lână) Murdar. **5** (Reg; d. apă) Tulbure.
zordolină *sf* [At: DLR / Pl: *~ne* / E: sgp **zorzolin**] (Reg) Zarzără (1).
zordolini *smp* [At: ZORZA, D. 23 / A: nct / E: ns cf pn *zardela*] (Ban) Zarzăr (1) (*Armeniaca vulgaris*).

zorea *sf* [At: DDRF / V: (reg) **~rnele** *sfp* / Pl: *~ele* / E: ***zori^1*** + *-ea*] **1** (Mpl; șîs *~ele urcătoare*) Plantă ornamentală, cu tulpină volubilă, cu flori în formă de pâlnie, de culoare mov-roșcată, albastră etc. Si: (reg) *adormițele, barba-împăratului, bună-dimineața, cățărătoare, clopoței, dimineață, garoafă, gramofon, gura paharului, hărăgele, holbură, norele, nouraș, pansele-boierești, patefon, porosică, răcorele, rochița rândunelei, rozetă, schimbăcioase, surlaipasi, tolcere, volbură, zbânțuitori, zori^1* (**16**) (*Ipomaea purpurea*). **2** (Prc) Floarea zorelei (**1**). **3** (Lpl; șîs *~ele albe*) Plantă ornamentală, cu tulpina volubilă, cu flori albastre, răsfrânte și păroase Si: (reg) *dimineață* (**19**), *hărăgele, răcorele, volbură* (*Pharbitis hederacea*). **4** (Lpl) Plantă ornamentală, cu tulpina volubilă, cu frunzele alterne, cu flori roșii, de formă tubulară Si: (reg) *răcorele* (*Quamoclit pennata*). **5** (Bot; reg; lpl) Volbură (*Convulvulus arvensis*). **6** (Reg; îc) **~ele-pitice** Plantă nevolubilă, cu frunze înguste și lungi, cu flori mari în formă de pâlnie, colorate în albastru și alb, cu interiorul galben (*Convolvulus tricolor*). **7** (Îac și îc) **~ele de noapte** Barba împăratului (*Mirabilis jalapa*). **8** (Îc) **~ele-bătute** Planta *Calystegia pubescens*.

zorel *sms* vz ***ziurel***

zorele *sfp* vz ***zorea***

zori^1 *smp* [At: PSALT. HUR. 64^v/12 / V: (înv) ***ziori***, (reg) ***zurori*** *sfp* (îvr) ***zoare, zoari, zuori*** *sp* / E: slv **зорꙗ**] **1** Lumină care se arată pe cer înainte de a răsări soarele Si: *auroră* (**1**). **2** (Pex) Parte a zilei când începe să se lumineze Si: *auroră* (**2**), *crepuscul* (**6**), (reg) *zorilă* (**1**). **3** (Îlav) **În ~ de zi** (sau **de ziuă**), sau **până în ~** (sau **în ~i zilei**, **în ~i zorilor**), sau **în** (sau **la**) **revărsatul ~lor**, sau **o dată cu ~le** Dis-de-dimineață. **4** (Pex) Rază. **5** (Pfm; îlav) **Din ~ în ~**, sau **din ~ (și până) în seară** (ori **noapte**), sau **din seară până-n ~** (Aproape) continuu Si: *mereu, totdeauna*. **6** (Îe) **A se (re)vărsa** (sau **a se crăpa**, **a se ivi**, **a se zări**, **a miji**) **~le** (sau **~i**, **~ de zi**, **~ de ziuă**), sau **a da în fapt** (sau **a se crăpa**, **a se anunța**) **de ~** A începe să se lumineze. **7** (Iuz; îe) **A suna** (sau **a bate**) **~le** A da semnalul de deșteptare dimineața, în cazărmi. **8** (Îvr) **A cânta de ~** A face o serenadă tinerilor căsătoriți. **9** (Îvr) **A cânta ca de ~** A cânta plăcut, agrabil. **10** (Îrg; îs) *~ de seară* Amurg. **11** (Art.; pop) Dans popular care se joacă la nuntă. **12** (Art; pop) Melodie după care se execută zorile (**9**). **13** (Pex) Melodie care se cântă miresei la uncrop. **14** (Reg; art.; șîs *cântecul ~lor*, *strigătul* sau *strigarea ~lor*, *~le mortului*, *~le de groapă*) Bocet care se cânta mai ales la moartea unei persoane tinere. **15** (Olt) Colinde care se cântă în zori (**2**). **16** (Bot; reg) Zorea (**1**) (*Ipomaea purpurea*).

zori^2 [At: MEȘT. MOȘ. 34/17 / Pzi: *~resc* / E: ***zor^1***] **1** *vt* (C. i. ființe, mai ales oameni) A îndemna. **2** *vt* (Pex; c. i. oameni) A constrânge să acționeze în grabă Si: *a grăbi, a presa*. **3-4** *vtrf* (Rar; c. i. acțiuni) A grăbi (**6**). **5-6** *vir* A lucra febril Si: *a se grăbi* (**7**), *a (se) iuți*, (liv) *a (se) alerta*, (pop) *a(-i)* (sau *a-și*) *da zor*, *a (se) sili*, (îvp) *a (se) pripi*, (îrg) *a (se) păzi*, *a spori*, *a (se) steji*, (înv) *a (se) cuprinde*, *a (se) sârgui*, (reg) *a (se) purta*, *a (se) sprinteni*. **7-8** *vir* (Pex) A fi nerăbdător. **9** *vi* A merge iute Si: *a se grăbi* (**3**), *a se precipita*. **10** *vtf* (Rar; c. i. vehicule) A face să se deplaseze mai repede. **11** *vi* A insista pentru grăbirea unei acțiuni. **12** *vi* (Rar) A susține ceva în mod stăruitor.

zori^3 [At: LB / V: (înv) ***ziori, zăori*** / Pzi: *~resc* / E: ***zori^1***] **1-2** *vtrm* (Îvr; adesea determinat prin „de ziuă") A se lumina de ziuă. **3** *vi* (Reg; d. zori^1) A se ivi. **4** *vt* (Reg; c. i. oameni) A cânta mirelui în dimineața nunții. **5** *vr* (Reg) A umbla cu colindul în seara de Crăciun. **6** *vi* (Trs) A cânta o serenadă cuiva (în zori de zi) de ziua onomastică sau de Anul Nou.

zorian, ~ă [At: DLR / Pl: *~ieni, ~iene* / E: ***zori^1*** + *-ean*] (Reg) **1** *sm* Zorilă^1 (**2**). **2** *sf* Vacă născută în zori^1 (**2**).

zoril *sm* [At: DN^3 / Pl: *~i* / E: fr ***zorille***] Animal carnivor din Africa, cu blană vărgată.

zorilă^1 *sm* [At: ARH. FOLK I, 221 Pl: (rar) *~li* / E: ***zori^1*** + *ilă*] **1** (Mun; Mol; lsg) Zori^1 (**2**). **2** (Adesea ca nume propriu; în basme și în superstiții) Ființă fantastică, de obicei animal, care întruchipează zorile^1 (**2**) Si: (reg) *zorian* (**1**). **3-4** (Pop; adesea ca nume propriu) Bou (sau bovină) născut în zori^1 (**2**) (sau cu părul roșcat). **5** Bou iute în mișcări, harnic. **6** (Pop) Luceafărul de dimineață.

zorilă^2 *sm* [At: POLIZU / V: *zoilă* / Pl: (rar) *~li* / E: ngr **ζουρλός**] (Înv) **1** Om ciudat. **2** (Pex) Om posac. **3** Om ironic.

zorire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***zori^2***] **1** (Înv) Îndemn. **2** (Pex) Constrângere (**1**). **3** Grabă (**2**). **4** (Pex) Nerăbdare.

zorit^1 *sn* [At: COȘBUC, P. I, 55 / Pl: *~uri* / E: ***zori^1***] (Reg) **1** Ivire a zorilor^1 (**2**). **2** (Pex) Momentul în care începe să se lumineze de ziuă. **3** (Pex) Locul unde se ivesc zorile Si: *răsărit*. **4** (Îlav) **La ~ul zorilor** La revărsatul zorilor. **5** (Trs) Obiceiul de a colinda (cu steaua) practicat de adulți mai ales a doua zi de Crăciun.

zorit^2, ~ă *a* [At: PONTBRINT, D. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zori^2***] **1** (Înv) Îndemnat. **2** (Pex) Constrâns^2 (**1**). **3** (D. oameni) Care se grăbește foarte mult Si: (îvr) *zoritor* (**2**), *zoriu*. **4** (D. oameni) Care se mișcă foarte repede. **5** (D. manifestări ale oamenilor) Care se produc cu mare grabă. **6** (D. manifestări la oamenilor) Care trădează o mare grabă Si: *iute, întins, repezit, grăbit, precipitat^2, repede*, (rar) *zoritor* (**3**), *zornic*, (înv) *pripitor, rapid*.

zoritor, ~oare *a* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~i, ~oare* / E: ***zori*** + *-tor*] **1** (Îvr) Încurajator. **2** (Rar; d. oameni) Zorit^2 (**3**). **3** (Rar; d. manifestările oamenilor) Zorit^2 (**6**).

zoriu, ~ie *a* [At: CONV. LIT. VII, 246 / Pl: *~ii, ~ie* / E: ***zor*** + *-iu*] (Îvr; d. oameni) Zorit^2 (**3**).

zorla *av* vz ***zurla***

zornai *i* vz ***zurnai***

zornăi *vi* [At: HELIADE, O. I, 317 / V: (rar) **~nâi**, (îrg) **~noi**, **zăr~, zur~**, (reg) **zâr~, zărnâi** / Pzi: *zornăi*, (îvr) *~esc* / E: ***zor^2***] **1-2** A zăngăni (**1-2**). **3** (Mar; îf *zurnăi*; d. urechi) A țiui.

zornăială *sf* [At: POLIZU / P: *~nă-ia~* / V: (reg) ***zâr~, zur~*** / Pl: *~ieli* / E: ***zornăi*** + *-eală*] **1-2** Zăngăneală (**1-2**).

zornăire *sf* [At: POLIZU / P: *~nă-i~* / Pl: *~ri* / E: ***zornăi***] **1-2** Zăngăneală (**1-2**).

zornăit *sn* [At: GORJAN, H. IV, 153/22 / P: *~nă-it* / V: (înv) ***zăr~***, (îvr) ***zur~*** / Pl: *~uri* / E: ***zornăi***] **1-2** Zăngăneală (**1-2**).

zornăitor, ~oare *a* [At: BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 98 / P: *~nă-i~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***zornăi*** + *-tor*] **1-2** Zăngănitor (**1-2**).

zornăitură *sf* [At: POLIZU / P: *~nă-i~* / V: (îvr) ***zur~*** / E: ***zornăi*** + *-itură*] **1-2** Zăngăneală (**1-2**).

zornâi *v* vz ***zornăi***

zornet *sn* [At: HELIADE, O. I, 219 / V: ***zur~*** / Pl: *~e* / E: ***zornăi*** + *-et*] (Rar) **1-2** Zăngăneală (**1-2**).

zornic, ~ă *a* [At: COȘBUC, AE. 129 / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***zor^1*** + *-nic*] (Rar; d. oameni) Zorit^2 (**6**).

zornoi *v* vz ***zornăi***

zoroastrian, ~ă [At: DLR / P: *~tri-an* / Pl: *~ieni, ~iene* / E: fr ***zoroastrien***] **1-2** *smf, a* (Adept) al zoroastrismului. **3** *a* Referitor la zoroastrism.

zoroastrism *sns* [At: HEM 1651 / P: *~ro-as~* / E: fr ***zoroastrisme***, it ***zoroastrismo***] Religie veche a popoarelor din Asia Centrală, Iran și Azerbaidjan, întemeiată de Zoroastru, care are la bază concepția dualistă a luptei dintre bine și rău.

zorobi *vi* [At: BÎRLEA, L. P. M. I, 179 / V: ***zar~, zăr~*** / Pzi: *~besc* / E: ucr **заробити**] (Mar; Trs) **1** A câștiga (**14**). **2** (Pex) A agonisi (**2**).

zoroboc *sn* [At: ȘEZ. XIX, 36 / Pl: ? / E: ucr **заробок**] (Mar; Trs) **1** Câștig (**6**). **2** (Pex) Agoniseală (**1**).

zoroclie *sf* [At: T. PAPAHAGI / Pl: *~ii* / E: ?] (Olt; Mun) Cămașă (bărbătească) făcută de obicei din pânză groasă.

zorza *sf* [At: GL. OLT. 130 / Pl: ? / E: ***zorzi*** + *-ea*] (Reg) Gurgui la opincă.

zorzi *vt* [At: GL. OLT. 56 / Pzi: *~zesc* / E: ns cf *îngurzi*] (Reg; c. i. opinci) A încreți marginile cu o curelușă trecută prin mai multe găuri.

zorzoale *sfp* vz ***zorzoană***

zorzoană *sf* [At: HELIADE, II, 330 / V: (rar) **~zoale** *sfp*, (îvr) ***torțol*** *sn*, ***zarzana, zorzon*** *sn*, (reg) **~onale, zârzoane** *sfp*, (îvr) ***torton*** *sn* / Pl: *~ne* / E: nct] (Mpl) **1** Podoabă pretențioasă, lipsită de valoare și fără gust Si: (reg) *fesfesele, sovoane, zangara* (**1**), *zurzur*, (fam) *farafastâcuri, sărsam*. **2** (Mar; Trs) Stup primitiv Si: *știubei*.

zorzoi *vi* [At: TDRG / Pzi: *~esc* / E: ***zor^1***] (Olt) **1-2** A zăngăni (**1-2**).

zorzoli *v* vz ***zorzona***

zorzolit, ~ă *a* [At: DLR / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zorzoli***] (Reg) Înzorzonat.

zorzon *sn* vz ***zorzoană***

zorzona *vtr* [At: TDRG / V: *~ni*, *~oli* / E: *zorzon*] (Fam) **1-2** A (se) înzorzona.

zorzonale *sfp* vz ***zorzon***

zorzonat, ~ă *a* [At: VLAHUȚĂ, D. 72 / Pl: *~ați*, *~e* / E: *zorzona*] (Fam) Înzorzonat.

zorzoni[1] *vi* [At: TDRG / Pzi: *~nesc* / E: *zor*] (Reg; d. obiecte din metal, din sticlă etc.) **1-2** A zăngăni (**1-2**).

zorzoni[2] *v* vz ***zorzona***

zos *sn* vz ***sos***[1]

zoslavie *sf* vz ***zloslavie***

zosmen *s* vz ***iasmin***

zostă *sf* [At: ȘINCAI, HR. I, 188/13 / Pl: *~te* / E: gr **ζωστή**] (Îvr) **1** Titlu care se acorda soțiilor de demnitari în Imperiul Bizantin. **2** Persoană care avea titlul de zostă (**1**).

zostera *sf* [At: DN[3] / Pl: ? / E: fr ***zostère***] Plantă monocotiledonată care formează adevărate prerii submarine Si : *iarbă-de-mare*.

zosterian, ~ă *a* [At: DN[3] / P: *~ri-an* / P : *~ieni*, *~iene* / E: fr ***zostérien***] **1** Referitor la zona zoster. **2** Care este cauzat de zona zoster.

zosteriform, ~ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i*, *~e* / E: fr ***zostériforme***] (D. erupții) Asemănător cu zona zoster.

zot[1] *s* [At: IORDAN, L. R. A. 497 / Pl: ? / E: nct] (Rar) **1** (Îe) **A face ~** A distruge. **2** (Îae) A da gata.

zot[2] *sn* vz ***zotor***

zotă *sf* vz ***sodă***

zotcă *sfs* [At: BUL. FIL. IV, 137 / E: bg **зотка**] (Reg) **1** Rât. **2** (Arg; mai ales în legătură cu verbe ca „a plesni", „a lovi", „a bate" etc.) Gură (**1**) (considerată ca organ al vorbirii).

zotecuste *i* [At: DR. X, 3 / E: ml ***Deus te constet***] (Trs) Formulă de salut (la întâlnire sau la despărțire).

zotoane *sfp* vz ***zător***

zotoară *sf* vz ***zător***

zotocoală *sf* [At: FRÎNCU-CANDREA, M. 107 / Pl: *~le* / E: ns cf mg *zahatol*] (Trs) **1** Învălmășeală. **2** Necaz.

zotoli *vt* [At: LEXIC REG. II, 33 / Pzi: *~lesc* / E: ns cf *mozoli*] (Mun) A murdări.

zotolină *sf* [At: COMAN, GL. / Pl: *~ne* / E: ns cf *zătoni*] (Reg) Femeie palidă, anemică.

zoton *sn* vz ***zăton***

zotoni *v* vz ***zătoni***

zotonit, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~iți*, *~e* / E: ***zotoni***] (Reg) **1** (D. lucruri) Distrus (**1**). **2** (D. mamele sau uger) Din care s-a stors sau s-a supt tot laptele. **3** Istovit.

zotor *sn* vz ***zător***

zotroni *vt* [At: DLR / Pzi: *~nesc* / E: ns cf *urni*] (Reg) A urni.

zoț *sn* vz ***sos***

zouă *sf* vz ***zi***

zovelcă *sf* vz ***zăvelcă***

zoveni *v* vz ***sovoni***

zovercat, ~ă *a* vz ***suflecat***[2]

zovoi *sm* vz ***zăvod***[1]

zovon *sn* vz ***sovon***

zovoni *v* vz ***sovoni***

zovonit, ~ă *a* vz ***sovonit***

zovor[1] *sn* vz ***zăvor***

zovor[2] *sn* vz ***zuvor***

zovorire *sf* vz ***zăvorâre***

zovorlit, ~ă *a* [At: ALR / 426/335 / Pl: *~iți*, *~e* / E: mg **zovorli*] (Reg; d. vin) **1** Amestecat (**1**). **2** Falsificat[2] (**1**). **3** (D. apă) Tulbure.

zravăn, ~ă *a* vz ***zdravăn***

zrăvi *v* vz ***zdrăvăna***

zrob *sn* vz ***zdrob***[2]

zrobi *v* vz ***zdrobi***

zuao *sf* vz ***zi***

zuaș *sm* vz ***ziuaș***

zuav *sm* [At: PROT. – POP, N. D. / P: *zu-av* / Pl: *~i* / E: fr ***zouave***] **1** Soldat francez dintr-un corp special de infanterie care a existat în Algeria (cu uniformă asemănătoare portului arab). **2** Soldat algerian dintr-un corp indigen de infanterie ușoară.

zuă *sf* vz ***zi***

zuăi *vi* [At: ȚICHINDEAL, F. 381/10 / P: *zu-ă-i* / V: (reg) ***zuhăi*** / Pzi: 3 *~ește* / E: ***zu[m]*** + *-ăi*] (Îvr; d. insecte) A zbârnâi (**1**).

zuba *sf* vz ***zăbală***

zubală *sf* vz ***zăbală***

zuban *sn* vz ***zăbun***[1]

zubă *sf* vz ***zăbală***

zubău *sn* vz ***zăbun***[1]

zubăr *sn* [At: L. ROM. 1959, nr. 6, 53 / Pl: *~uri* / E: nct] (Înv; Mol) Petrecere țărănească (de nuntă).

zubeală *sf* vz ***zăbală***

zubiță *sf* vz ***zobiță***

zublăi *vi* [At: BENIUC, V. CUC. 32 / Pzi: *~esc* / E: fo] (Rar) A mânca înghițind repede (și cu zgomot) Si: *a hăpăi* (**1-2**).

zubon *sn* vz ***zăbun***[1]

zubuni *v* vz ***zăbuni***

zubunit, ~ă *a* vz ***zăbunit***

zucă *sfs* [At: CONTEMPORANUL, V_1, 100 / E: nct] **1** (Îvr; îlv) **A sta** (cuiva) **de-a ~ca** A sâcâi. **2** (Reg) Îngrijire acordată cuiva.

zucălui [At: BUGNARIU, N. / 53/470 / Pzi: *~esc* / E: ns cf *zucă*] **1** *vt* (Reg; c. i. obiecte) A frământa (**7**). **2** *vt* A trânti[1]. **3** *vi* (Trs) A face zgomot.

zuculeală *sf* [At: PAȘCA, GL. / Pl: *~eli* / E: ***zucălui*** + *-eală*] (Trs) Zgomot (**8**).

zudie *sfs* [At: GLOSAR REG. / E: nct] (Reg) Mulțime.

zudriu, ~ie *a* vz ***zordâu***

zuf[1] *s* [At: I. CR. VII, 312 / Pl: ? / E: tc *sof*] **1** (Înv) Sortiment de stofă de lână fină și ușoară. **2** (Olt) Încrețitură la mâneca iei.

zuf[2] *sn* vz ***zof***

zugău *sn* [At: DR. IV, 1553 / V: ***zâg~***, ***zâng~*** / Pl: *~gauă*, (rar) *~ăie* / E: mg ***zúgó***] **1** (Reg) Zăgaz (**1**). **2** (Trs) Stavilă la moară. **3** (Trs) Cădere de apă Si: *cascadă*. **4** (Reg) Scoc. **5** (Trs) Scoc care se află în dreptul stavilei și prin care curge apa când stă moara. **6** (Reg; csnp) Locul de unde se dau lemnele la vale dintr-o pădure. **7** (Reg) Loc prăpăstios. **8** (Reg) Potecă de munte foarte abruptă. **9** (Trs) Făgaș format de roțile cărucelor sau de șuvoaiele apelor de ploaie.

zugni *v* vz ***zogni***

zugraf *sm* vz ***zugrav***

zugrafie *sf* vz ***zugrăvire***

zugrav *sm* [At: ST. LEX. 75[r2]/4 / V: (înv) ***zigr~***, ***zogr~***, (reg) ***ju~***, (îvr) ***~rău*** / A și: (îvr) *zugrav* / Pl: *~i* / E: slv **зографъ**, ngr **ζωγράφος**] **1** (Înv) Pictor (de biserici). **2** (Dep) Pictor neînsemnat. **3** Lucrător calificat specializat în zugrăveală Si: (rar) *spoitor*, (pop) *vopsitor*.

zugravă *sf* [At: ISPIRESCU, L. 295 / Pl: *~ve* / E: pvb ***zugrăvi***] (Îrg) Pictură.

zugrăi *v* vz ***zugrăvi***

zugrău *sm* vz ***zugrav***

zugrăvală *sf* vz ***zugrăveală***

zugrăvăstru *s* [At: ȘEZ. XVIII, 47 / Pl: ? / E: nct] (Reg) Plantă medicinală folosită la tratarea unor boli pulmonare.

zugrăveală *sf* [At: NECULCE, L. 8 / V: (îvr) ***~vală***, ***ju~*** / S și: *su~* / Pl: *~eli*, (înv) *~ele* / E: ***zugrăvi*** + *-eală*] **1** (Liv) Reproducere, reprezentare pe pânză, pe hârtie, pe sticlă etc., a imaginilor, a modelelor folosite, cu ajutorul pensulei și al culorilor Si: (rar) *pictare*, *zugrăvire* (**1**), *zugrăvit*[1] (**1**). **2** Împodobire cu picturi Si: *zugrăvire* (**2**), *zugrăvit*[1] (**2**). **3** (Dep) Pictură de proastă calitate Si: *zugrăvire* (**3**), *zugrăvit*[1] (**3**). **4** (Înv) Vopsea. **5** (Fam; dep) Fard. **6** Pictură sau desen pe pânză, pe carton, pe sticlă etc., înrămată și așezată pe perete într-o încăpere. **7** (Pex) Tablou. **8** (Pex) Gravură (**5**). **9** (Înv) Pictură (bisericească). **10** (Îvr) Tabel. **11** Operație de finisare cu un strat ornamental și de protecție a suprafeței unui element de construcție Si: *zugrăvire* (**4**), *zugrăvit*[1] (**4**). **12** (Ccr) Strat de protecție și ornamental aplicat pe zidurile unor elemente de

construcție, format, de obicei, dintr-o soluție apoasă de var sau de humă cu pigmenți minerali și cu var Si: *zugrăvire* (5), *zugrăvit*[1] (5). **13** (Lit; pan) Descriere sugestivă a fizicului și a caracterului personajelor, a unor scene din viața reală și din natură etc. Si: *zugrăvire* (6), *zugrăvit*[1] (6). **14-15** (Îvr; fig) Fățărnicie (1-2).

zugrăvesc, ~ească *a* [At: MINEIUL (1776), 109ᵛ/12 / Pl: ? / E: ***zugrav*** + *-esc*] (Înv; rar) Care aparține artei zugrăvitului[1].

zugrăvetură *sf* vz ***zugrăvitură***

zugrăvi [At: PRAV. 250 / V: (înv) ***zogrăfi***, (reg) ***~ăi***, (îvr) ***zog~*** / S și: *sugrăvi* / Pzi: *~vesc* / E: ***zugrav***] **1** *vt* (Liv; c. i. imagini, modele) A reprezenta pe pânză, pe hârtie, pe sticlă etc., cu ajutorul pensulei și al culorilor. **2-3** *vta* (Înv) A picta (prost). **4** *vt* (Înv) A desena (1). **5** *vt* (Înv) A schița. **6** *vt* (Îvr) A tatua. **7** *vi* (Îvr; pex) A grava. **8** *vt* (Îvr) A scrie (caligrafic). **9** *vt* (Îvr; fig) A contura (1). **10** *vt* (Îvr; fig) A întipări. **11** *vt* (Înv; fig; c.i. idei, noțiuni etc.) A desemna prin semne grafice. **12** *vt* (Rar; fig) A ilustra prin gesturi. **13** *vt* (C. i. obiectele, materialul pe care se execută pictura) A împodobi cu picturi Si: *a picta*. **14** *vt* (Pex; fig) A împodobi. **15** *vt* (Fig) A înfrumuseța. **16** *vt* (Îrg) A colora (cu vopsea) Si: *a vopsi*. **17-18** *vtr* (Fam; dep; d. femei) A (se) farda (2). **19** *vt* (Îvr; c. i. unghii) A lăcui. **20** *vt* (Îvr) A murdări. **21** *vt* (C. i. opera de artă executată) A realiza cu mijloacele specifice picturii (2) Si: *a picta*, (îvp) *a scrie*, (înv) *a picturа, a zografisi* (1), (reg) *a păngăli*. **22** *vt* A acoperi pereții unei clădiri sau ai unei încăperi cu un strat de var sau humă (amestecat cu o culoare), uneori cu desene care imită tapetul Si: *a spoi, a vărui*, (pop) *a vopsi*, (înv) *a zografisi* (2). **23-24** *vtr* A (se) evidenția (1, 3). **25-26** *vtr* A (se) contura (1). **27-28** *vtr* A (se) reflecta. **29** *vr* (D. stări psihice) A se imprima pe figura cuiva. **30** *vt* (Lit; pan; c. i. ființe, situații, întâmplări, stări sufletești etc.) A înfățișa (sugestiv) prin cuvinte Si: *a caracteriza, a descrie, a prezenta, a reda*. **31** *vt* (Înv) A prezenta în mod fals.

zugrăvicesc, ~ească *a* [At: GOLESCU, Î. 122 / V: (îvr) ***zografi~*** / Pl: *~ești* / E: ***zugrav*** + *-icesc*] (Înv) Care aparține zugrăviei.

zugrăvie *sf* [At: DOSOFTEI, V. S. octombrie 132ʳ/2 / V: (reg) ***zoagrafie***, (îvr) ***~rafie, ~grefie, zografie, zogrăfie*** / Pl: *~ii* / E: ***zugrav*** + *-ie*] (Înv) Pictură.

zugrăvire *sf* [At: LB / Pl: *~ri* / E: ***zugrăvi***] **1-6** Zugrăveală (**1-3, 11-13**).

zugrăvit[1] *sn* [At: GOLESCU, Î. 138 / Pl: ? / E: ***zugrăvi***] **1-6** Zugrăveală (**1-3, 11-13**).

zugrăvit[2], ***~ă*** *a* [At: CANTEMIR, I. I. I., 109 / V: (înv) ***zogrăfit***, (reg) ***ju~*** / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zugrăvi***] **1** (Liv) Pictat. **2** Desenat (1). **3** (Pex) Împodobit. **4** (Pex) Decorat cu picturi, desene etc. **5** (Îvr) Vopsit. **6** (Îvr) Colorat (2). **7** (D. ziduri, pereți) Care este dat cu un strat de var sau humă (amestecat cu o culoare) uneori cu desene care imită tapetul Si: *spoit, văruit*, (pop) *vopsit*. **8** (Lit; pan; d. ființe, situații, întâmplări, stări sufletești etc.) Care este înfățișat prin cuvinte Si: *caracterizat, descris, prezentat, redat*. **9** (Înv; fig) Prefăcut[2].

zugrăvitor, ~oare *sm, a* [At: CANTEMIR, I. I. II, 81 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***zugrăvi*** + *-itor*] **1** *sm* (Rar) Pictor. **2** *sm* (Rar) Scriitor. **3** *a* (Îvr) Prefăcut[2].

zugrăvitură *sf* [At: ANON. CAR. / V: (îvr) ***~vet~*** / Pl: *~ri* / E: ***zugrăvi*** + *-itură*] **1** (Liv; rar) Pictură. **2** (Îvr; pex) Desen (1). **3** (Îvr; pex) Ornamentație.

zugrăviță *sf* [At: IORGA, S. D. XIII, 190 / Pl: *~țe* / E: ***zugrav*** + *-iță*] (Reg) Femeie specializată în ornamentarea crucilor (cu picturi).

zugrefie *sf* vz ***zugrăvie***

zugruma *v* vz ***sugruma***

zugrumare *sf* vz ***sugrumare***

zugrumat, ~ă *a* vz ***sugrumat***[2]

zugrumător, ~oare *a, sm, sf* vz ***sugrumător***

zugrumi *v* vz ***sugruma***

zui *vi* [At: ALR I, 1473/285 / V: ***zuui*** / Pzi: 3 *~ește* / E: fo] **1** (Trs; d. urechi) A țiui. **2** (Reg; îf *zuui*: d. oameni) A chiui (1).

zuin *sn* [At: ALR I, 1703/129 / P: *zuin* și *zu-in* / Pl: *~e* sau *~uri* / E: nct] (Trs) Scrânciob.

zuina *v* vz ***zuini***

zuini *v* [At: ALR I, 1703/129 / P: *zu-i~* / V: (reg) ***~na*** / Pzi: ? / E: ***zuin***] (Trs) A se da în scrânciob.

zuita *v* vz ***zăuita***[1]

zuitoc *a* vz ***zăuitoc***

zuituc *a* vz ***zăuitoc***

zular, ~ă *a* vz ***zuliar***

zulă *sf* [At: BUL. FIL. 204 / Pl: ? / E: tc ***zula***] (Arg) **1** Înșelăciune la împărțeala prăzii între doi hoți. **2** (Îe) **A face ~** A-și înșela tovarășul de hoție la împărțirea prăzii. **3** (Îe) **A face ~** A fura (1).

zule *sf* vz ***zulie***

zuleală *sf* [At: BUL. FIL. IV, 130 / Pl: *~eli* / E: ***zuli*** + *-eală*] (Arg) **1** Furt[1] (1). **2** (Îe) **A face ~** A fura (1).

zuli *vi* [At: BUL. FIL. II, 207 / Pzi: *~lesc* / E: ***zulă***] (Arg) A fura (1).

zuliar, ~ă [At: CĂPĂȚINEANU, S. 35/2 / P: *~li-ar* / V: ***~lar*** / Pl: *~i, ~e* / E: ngr ***ζουλιάρης***] **1-2** *sm, a* (Înv) (Om) gelos. **3** *a* (Pex) Invidios.

zulie *sf* [At: CĂPĂȚINEANU, S. 3/30 / V: (înv) ***zule*** / A și: *zulie* / Pl: ? / E: ngr ***ζούλια***] (Înv) **1** Gelozie (2). **2** (Reg) Necaz.

zulierie *sf* [At: DDRF / Pl: ? / E: ***zuliar*** + *-ie*] (Îvr) Gelozie (2).

zulipseală *sf* [At: POLIZU / Pl: *~eli* / E: ***zulipsi*** + *-eală*] (Îvr) Gelozie (2).

zulipsi *vt* [At: POLIZU / Pzi: *~sesc* / E: ngr ***ζούλεψα*** (aor al lui ***ζουλεύω***)] (Înv) A fi gelos.

zulipsire *sf* [At: POLIZU / Pl: *~ri* / E: ***zulipsi***] (Îvr) Gelozie (2).

zulipsitor, ~oare *a* [At: DDRF / Pl: *~i, ~oare* / E: ***zulipsi*** + *-itor*] (Înv) **1** Gelos (2). **2** (Îvr; fig) Invidios.

zulitor, ~oare *smf* [At: BARBU, G. 290 / Pl: *~i, ~oare* / E: ***zuli*** + *-tor*] (Arg) Hoț (1).

zulu *s, ai* [At: DLR / E: eg ***zulu*** (language)] **1-2** (Șîs *limba ~*) Limbă din familia nigero-congoleză, vorbită de zuluși în Africa de Sud.

zuluf *sm* [At: HELIADE, LB III, 63/8 / V: (reg) ***~uh, zurl~, zăl~, zol~, ghiu~, giul~, jăl~, ju~*** / Pl: *~i* / E: tc ***zülüf***, ngr ***ζουλούφι***] **1** Șuviță de păr răsucită în spirală Si: *buclă, cârlionț, creț*, (rar) *perciune, sfredel, sfredelitură*, (pop) *scârlionț*, (reg) *cocor, scâr*. **2** (Reg; mpl) Favoriți (6).

zulufa *vt* [At: PAS. L., I, 105 / Pzi: *~fez* / E: ***zuluf***] (Rar; c. i. părul) A bucla (1).

zulufat, ~ă *a* [At: CONTEMP., S. II, 1949, nr. 126, 10/5 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***zuluf*** + *-at*] (Rar) Buclat.

zulufel *sm* [At: ȘIO II_1, 392 / Pl: *~ei* / E: ***zuluf*** + *-el*] (Asr; șhp) **1-2** Buclă (1) (mică).

zulufie *sf* [At: NEAGOE, ÎNV. 138/26 / Pl: *~ii* / E: ***zuluf*** + *-ie*] (Îvr; csnp) Ulei cosmetic (pentru păr).

zulufior *sm* [At: CORCEA, B. 32 / Pl: *~i* / E: ***zuluf*** + *-ior*] (Ban) **1-2** (Șhp) Buclă (1) (mică).

zuluh *sm* vz ***zuluf***

zului *v* vz ***zurui***

zulum *sn* [At: IORGA, S. D. XVI, 203 / V: (reg) ***zol~*** / Pl: *~uri* / E: tc ***zulüm***] (Trî) **1** Nedreptate. **2** Persecuție. **3** (Olt) Învălmășeală. **4** (Pex) Răscoală[1]. **5** (Reg; îf *zolum*) Gălăgie (1).

zulumgiu *sm* [At: IORGA, S. D. IV, 212 / Pl: *~ii* / E: ***zulum*** + *-giu*] (Îvr) Persecutor.

zulumi *vr* [At: GL. OLT. / Pzi: *~mesc* / E: ***zulum***] (Olt) A se zăpăci (2).

zulus, ~ă [At: CONTEMPORANUL, I, 314 / Pl: *~uși* / E: fr ***Zoulous***] **1** *smf* Persoană care face parte din populația negroidă aparținând grupului bantu din Africa de Sud. **2** *smf* (Om) originar din Africa de Sud, din grupul bantu. **3** *smp* Populație de rasă negroidă din grupul bantu care trăiește în Africa de Sud. **4** *a* Care aparține populației de rasă negroidă din grupul bantu. **5** *a* Privitor la zuluși (3).

zum *i* [At: DEX / E: fo] (Are) Cuvânt care imită sunetele produse de unele insecte în zbor.

zumalț *sn* vz ***smalț***

zumaricale *sfp* [At: ALEXANDRI, T. 186 / E: ngr ***ζυμαρικά*** (pll ζυμαριχου)] **1** (Înv) Dulciuri (40). **2** (Îvr; fig) Istericale.

zumărnă *sf* [At: ALR I, 394/357 / Pl: *~merni* / E: nct] (Reg) Prăpastie.

zumba *i* vz ***zumbai***

zumbai *i* [At: SCRIBAN / V: *~ra*, *zumba*, *~alai* / E: fo] (Are) Cuvânt care imită sunetul produs de un instrument cu coarde la care se cântă prin ciupire.

zumbaira *i* vz *zumbai*

zumbalai *i* vz *zumbai*

zumbăi *vi* [At: TDRG / Pzi: 3 *zumbăie* / E: *zumbai*] (Rar) **1** (D. unele instrumente muzicale cu coarde) A produce sunete caracteristice prin ciupirea coardelor. **2** (D. insecte) A zbârnâi (**1**).

zumbăire *sf* [At: TDRG / Pl: *~ri* / E: *zumbăi*] (Rar) **1-3** (Mai ales d. coardele unor instrumente muzicale) Zbârnâială (**1-3**).

zumbăit *sn* [At: SĂM. IV, 237 / Pl: ? / E: *zumbăi*] (Rar) **1-3** Zbârnâială (**1-3**).

zumișcă *sf* [At: RESMERIȚĂ, D. / V: *zim~* / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Reg) Pâinișoară albă.

zumit *sn* [At: SLAVICI, N. II, 287 / A: nct / E: fo] (Nob) Zgomot caracteristic produs de roțile unei trăsuri.

zumni *vt* [At: SCL 1962 / Pzi: 3 *~nește* / E: nct] (Reg; c. i. ugerul vacii; d. viței) A mozoli.

zumz *s* [At: IORDAN, L. R. A. 247 / Pl: ? / E: pvb *zumzăi*] (Rar) **1-3** Zbârnâială (**1-3**).

zumzăi *vi* [At: MIRONESCU, S. 21 / Pzi: 3 *zumzăie* / E: *zum*] **1** (D. insecte, mai ales d. albine) A zbârnâi (**1**). **2** (Rar; pex) A zbura (**1**). **3** (D. mașini, aparate, instrumente muzicale, obiecte din metal, din sticlă etc.) A zbârnâi (**2**).

zumzăială *sf* [At: DLR / Pl: *~ieli* / E: *zumzăi* + *-ială*] (Rar) **1-3** Zbârnâială (**1-3**).

zumzăire *sf* [At: DLR / Pl: *~ri* / E: *zumzăi*] (Rar) **1-3** Zbârnâială (**1-3**).

zumzăit *sn* [At: T. POPOVICI, S. 21 / Pl: ? / E: *zumzăi*] **1-3** Zbârnâială (**1-3**).

zumzăitor, ~oare *a* [At: T. POPOVICI, S. 85 / P: *~ză-i~* / Pl: *~i, ~oare* / E: *zumzăi* + *-tor*] (D. insecte) Zbârnâitor (**1**).

zumzăitură *sf* [At: DLR / Pl: *~ri* / E: *zumzăi* + *-itură*] (Rar) **1-3** Zbârnâială (**1-3**).

zumzet *sn* [At: COȘBUC, P. I, 221 / Pl: *~e* / E: *zumzăi* + *-et*] **1-3** Zbârnâială (**1-3**) **4** (Pan) Zgomot slab, continuu și monoton, produs de curgerea liniștită a unei ape, de bătaia lină a vântului sau de alte elemente ale naturii Si: *murmur* (**1**), *freamăt*, *susur*, *șopot*, *zvon*[1] (**2**), (rar) *murmuială*[1], *murmureală*, *zumzur*, (pop) *zuzet* (**7**), (îvr) *murmuit*. **5** Succesiune de sunete monotone, de joasă intensitate, uneori indescifrabile Si: *freamăt*, *zvon*[1] (**3**). **6** Zgomot surd și nelămurit de glasuri Si: *murmur*, *rumoare*, *susur*, *zvon*[1] (**4**). **7** Zgomot produs de vibrația puternică și continuă a unor obiecte sau mașini.

zumzeta *vi* [At: LESNEA, VERS. 323 / Pzi: 3 *zumzetă* / E: *zumzet*] (Rar) A murmura.

zumzi *vi* [At: REBREANU, I. 51 / Pzi: 3 *~zește* / E: *zum*] (Rar) A murmura.

zumzui *vi* [At: VLASIU, D. 220 / Pzi: 3 *zumzuie* / E: *zumzăi* css] (Rar, d. frunze) A murmura.

zumzuitor, ~oare *a* [At: T. POPOVICI, SE. 593 / Pl: *~i, ~oare* / E: *zumzui* + *-tor*] (Rar; d. insecte) Zbârnâitor (**1**).

zumzur *sn* [At: V. ROM. iunie 1954, 77 / Pl: ? / E: ctm *zumzet* + *murmur*] (Rar) Zumzet (**4**).

zunai *vi* [At: L. ROM. 1959, nr. 3, 71 / Pzi: 3 *~ește* / E: fo] (Trs; d. urechi) A țiui.

zunui *vi* [At: L. ROM. 1959, nr. 3, 71 / Pzi: 3 *zunuie* / E: fo] (Reg; mai ales d. muște) A zbârnâi (**1**).

zuograf *sm* vz *zoograf*

zuografic, ~ă *a* vz *zoografic*

zuografie *sf* vz *zoografie*

zuolog, ~ă *sf* vz *zoolog*

zuori *sp* vz *zori*

zup *i* [At: CREANGĂ, A. 49 / E: fo] (Are) **1** Cuvânt care imită zgomotul unei mișcări precipitate, al unei sărituri sau al unei căderi subite. **2** (Reg; îe) **A bate ~ - ~** A bate foarte tare cu pumnii.

zupaș *sm* [At: MAT. DIALECT. I, 199 / Pl: *~i* / E: mg *zupás*] (Reg) Militar angajat în armată după terminarea stagiului.

zupă *sf* vz *supă*

zupăi [At: BARCIANU / V: (înv) *zop~*, (reg) *~pui* / Pzi: *zupăi* / E: *zup* + *-ăi*] **1** *vi* (Îrg) A tropăi. **2** *vi* A mișca aruncând picioarele. **3** *vi* (Îdt; îf *zopăi*) A călca în picioare Si: *a strivi*. **4** *vi* (Pex) A sfărâma. **5** *vt* (Reg) A bate (**92**).

zupăială *sf* [At: ADAM, R. 259 / Pl: *~ieli* / E: *zupăi* + *-eală*] (Rar) Tropăitură.

zupăiat, ~ă *a* vz *zupăit*[2]

zupăit[1] *sn* [At: RESMERIȚĂ, D. / Pl: *~uri* / E: *zupăi*] (Reg) Tropăitură.

zupăit[2]*, ~ă* *a* [At: GOROVEI, C. 372 / V: *~iat* / Pl: *~iți, ~e* / E: *zupăi*] (Reg) **1** Care se mișcă mult. **2** Care nu stă locului Si: *neliniștit*.

zupăitură *sf* [At: STĂNOIU, C. I. 100 / P: *~pă-i~* / V: (rar) *zop~* / Pl: *~ri* / E: *zupăi* + *-itură*] (Reg) Tropăitură.

zupăneală *sf* [At: LEXIC REG. II, 55 / Pl: *~eli* / E: *zupăni* + *-eală*] (Reg) **1** Salt ușor în timpul dansului. **2** (Pex) Țopăială.

zupăni *vi* [At: LEXIC REG. II, 55 / Pzi: *~nesc* / E: *zup* + *-ăni*] (Reg) **1** A sălta ușor în timpul dansului. **2** (Pex) A țopăi.

zupișel *sn* [At: IORGA, S. D. XII, 170 / Pl: *~e* / E: *zupă* + *-ișel*] (Îvr) Supieră.

zupui *v* vz *zupăi*

zur[1] *i* [At: ALECSANDRI, T. 1245 / V: *zor*, *~ai* / E: fo] (Are sau pronunțat cu „r" prelungit) Cuvânt care redă zornăitul metalelor sau zgomotul produs de ciocnirea sau rostogolirea unor obiecte mici etc.

zur[2] *s* [At: PAȘCA, GL. / Pl: ? / E: nct] (Trs) Fel de mâncare pregătit din diverse legume.

zurai[1] *i* vz *zur*

zurai[2] *s* [At: TDRG / Pl: ? / E: pvb *zurăi*] **1-2** (Îvr) Zăngăneală (**1-2**). **3** (Trs) Sfărâmătură de stâncă Si: *grohotiș* (**2**). **4** (Pex) Loc pe coastă, acoperit cu grohotiș.

zurailia *sfa* vz *zoraliu*

zuralie *sf* vz *zoralie*

zuraliu, ~ie *sf, a* vz *zoraliu*

zurăi *v* vz *zurui*

zurăială *sf* vz *zuruială*

zurăiet *sn* vz *zuruit*

zurăire *sf* vz *zuruire*

zurăit *sn* vz *zuruit*

zurăitură *sf* vz *zuruitură*

zurăli *v* vz *zvârli*

zurăt *sn* [At: CARDAȘ, C. P. 96 / Pl: *~uri* / E: *zur* + *-ăt*] (Reg) **1-2** Zăngăneală (**1-2**).

zurba *sf, a* [At: NECULCE, L. 309 / V: (rar) *~lă*, (îvr) *~bă*, (înv) *zor~*, *zorbă* / Pl: *~le*, (rar) *~be*, *~li* / E: tc *zorba*, sgp *zurbală*] **1** (Înv) Răzvrătit. **2** (Înv) Răzvrătire. **3** (Îe) (Reg) **A lua cu ~ua** A lua cu forța și pe nedrept. **4** (Îe) (Reg) **A lua cu ~ua** A trata pe cineva fără înțelegere, fără bunăvoință. **5** (Îvr) Zgomot (**8**). **6** (Rar) Petrecere. **7** (Fam) Scandal. **8** (Pex) Încăierare. **9** (Rar) Neînțelegere. **10** (Rar; îf *zurbală*) Necaz.

zurbagiu, ~ie *sm*, (rar) *sf*, *a* [At: IST. AM. 35[r]/16 / V: (îvr) *zor~* / Pl: *~ii* / E: *zurba* + *-giu*] **1-2** (Îvr) Răzvrătit. **3-4** (Fam) Scandalagiu.

zurbală *sf* vz *zurba*

zurbalău *sm* [At: ȘIO II, 392 / V: *zorbalău* / Pl: *~ăi* / E: tc *zorbal*] (Îvr) Răzvrătit.

zurbalâc *sn* [At: NECULCE, L. 158 / V: (îvr) *zor~*, (reg) *~lic* / Pl: *~uri* / E: tc *zorbalik*] **1** (Înv) Răzvrătire. **2** (Îvr; îf *zorbalâc*; îe) **A ridica ~** A se răzvrăti. **3** (Îvp) Ceartă (zgomotoasă). **4** (Pex) Luptă.

zurbalâu *sm* [At: ȘIO II 1, 392 / *zor~* / Pl: *~âi* / E: tc *zorbal*] (Îvr) Răzvrătit.

zurbalic *sn* vz *zurbalâc*

zurbalnic, ~ă *a* [At: IORGA, S. D. XXI, 372 / Pl: *~ici, ~ice* / E: *zurba* + *-alnic*] (Îvr) Răzvrătit.

zurbav, ~ă [At: DL / Pl: *~i, ~e* / E: drr *zurbavă*] **1** *a* (Înv) Răzvrătit. **2** *a* (Înv) Gălăgios. **3** *sm* (Buc) Scandalagiu.

zurbavă *sf* [At: TDRG / Pl: *~ve*, (reg) *~băvi* / E: ctm ***zurba + gâlceavă***] **1** (Buc) Răzvrătire. **2** (Îvr) Scandal.

zurbă *sf* vz ***zurba***

zurbălatic, ~ă *a* [At: UDRESCU, GL. / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***zurbală*** + *-atic*] (Reg) **1** (D. oameni) Nebun. **2** (D. copii) Neastâmpărat.

zurbălui [At: IST. AM. 68r/20 / V: (înv) ***~bul~, zor~*** / Pzi: *~esc* / E: ***zurba*** + *-ălui*] (Îvr) **1-2** *vtr* A (se) răzvrăti. **3** *vt* (Îvr) A cotropi (**3**).

zurbăluit, ~ă *a* [At: IST. AM. 38r/12 / Pl: *~iţi, ~e* / E: ***zurbălui***] (Îvr) Răzvrătit.

zurbului *v* vz ***zurbălui***

zurdâu, ~âie *a* vz ***zordâu***

zurdiu, ~ie *a* vz ***zordâu***

zurdun, ~ă *a* vz ***zordâu***

zurgalău *sm* vz ***zurgălău***

zurgăi *vi* [At: TDRG / Pzi: *~esc* / E: ***zurgălău***] (Rar; d. clopote) A suna.

zurgăit *sn* [At: DDRF / Pl: *~uri* / E: ***zurgăi***] (Rar) Clinchet (**1**).

zurgălau *sm* vz ***zurgălău***

zurgălău *sm* [At: LB / V: (îvr) ***~gal~***, (înv) ***zarcă~***, (reg) ***~lau, zergălâu, ţurgal~, ţu~*** / Pl: *~ăi*, (rar) *~laie* sn, (rar) *~laua* sn, *~leie* sn / E: mg ***zörgő***] **1** (Mpl) Glob metalic mic cu una sau mai multe găurele și cu o bilă în interior, care sună la cea mai ușoară mișcare sau atingere Si: *clopoţel* (**1-2**), (pop) *zdrăngănel* (**1**). **2** (Rar; îs) *Șarpe cu ~ăi* Șarpe cu clopoţei. **3** Sunet produs de zurgălăi (**1**). **4** (Buc; îf *zurgălau*; csnp) Portărel. **5** (Reg; îf *zurgalău*) Sârmă pentru curăţat ţeava pipei.

zurgăli *vi* [At: GHEŢIE, R. M. / V: (reg) ***ţurgălui*** / Pzi: *~lesc* / E: drr ***zurgălău***] **1** (Trs; Mar; d. obiecte de metal) A zăngăni (**3**). **2** (D. oameni) A produce un zgomot caracteristic prin lovirea, mișcarea sau rostogolirea unor obiecte de metal.

zurgăneală *sf* vz ***zăngăneală***

zurgăni *vi* [At: A V, 14 / Pzi: 3 *~nește* / E: ***zurgăli*** css] (Reg; d. bani) A zăngăni (**3**).

zurla *av* [At: FURTUNĂ, C. 127 / V: ***zor~*** / A: nct / E: nct] (Reg) În mod neașteptat.

zurlă[1] *sf* [At: CV 1950, nr. I, 32 / Pl: *~le* / E: nct] (Mun) Casă șubredă sau neterminată.

zurlă[2] *sf* vz ***surlă***

zurliu, ~ie *a* [At: LESNEA, VERS. 56 / Pl: *~ii* / E: ns cf *zuraliu*, ngr ζουρλός] (Fam; d. oameni) **1** Dezechilibrat mintal Si: *nebun*. **2-3** (Pex) Zvăpăiat (**1-2**). **4** Zănatic.

zurluf *sm* vz ***zuluf***

zurna[1] *sf* [At: CANTEMIR, ap. ALEXANDRU, I. M. 15 / Pl: *~le* / E: tc ***zurna***] (Îvr) Fluier (**1**).

zurna[2] *i* vz ***zurnai***

zurnai *i* [At: TDRG / V: ***zurna, zor~*** / E: fo] (Rep; într-o poezie populară) Cuvânt care imită sunetul clopoţeilor.

zurnală *sf* vz ***surlă***

zurnazen *sm* [At: CANTEMIR, ap. ALEXANDRU, I. M. 15 / Pl: *~i* / E: tc ***zurnazen***] (Îvr) Persoană care cântă din fluier.

zurnăi *v* vz ***zornăi***

zurnăială *sf* vz ***zornăială***

zurnăit *sn* vz ***zornăit***

zurnăitură *sf* vz ***zornăitură***

zurnea *sf* [At: H VI, 104 / Pl: *~ele* / E: ns cf tc *zerinkadeh*] (Mol) Floare nedefinită mai îndeaproape.

zurnet *sn* vz ***zornet***

zurnui [At: PAMFILE, J. II, 173 / Pzi: 3 *~ește* / E: ***zurnăi*** css] **1** *vi* (Rar; d. zurgălăi) A suna. **2** *vtf* A face să sune. **3** (Reg; d. urechi) *vi* A ţiui.

zuroi *v* vz ***zurui***

zurori *sfp* vz ***zori***[1]

zurui [At: DOSOFTEI, V. S. septembrie 29v/3 / V: (îvr) ***~răi***, (înv) ***zorăi***, (reg) ***~roi, zului, ţu~*** / Pzi: *~esc* și *zurui* / E: ***zur*** + *-ui*] **1-3** *vti* A zăngăni (**1-3**). **7** *vi* (Trs; pex d. ceasuri) A suna. **8** *vi* (Pfm; d. ape curgătoare, ploaie, frunze sau alte elemente ale naturii) A murmura. **9** *vi* (Reg; d. fus) A sfârâi. **10** *vi* (Rar) A trosni[1].

zuruială *sf* [At: TDRG / V: ***~răi~*** / Pl: *~ieli* / E: ***zurăi*** + *-eală*] (Reg) **1-2** Zăngăneală (**1-2**).

zuruire *sf* [At: PONTBRIANT, D. / V: ***~răire***, (îvr) ***zorăi~*** / E: ***zurui***] (Înv) **1-2** Zăngăneală (**1-2**).

zuruit *sn* [At: PONTBRIANT, D. / V: ***~răit***, (îvr) ***~răiet, zorăit*** / E: ***zurui***] **1-2** Zăngăneală (**1-2**).

zuruitor, ~oare *a* [At: EMINESCU, G. P. 178 / P: *~ru-i~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***zurui*** + *-itor*] **1-2** Zăngănitor (**1-2**). **3** (Rar; d. ploaie) Care zăngăne (**3**).

zuruitură *sf* [At: LB / V: ***~răi~*** / Pl: *~ri* / E: ***zurăi*** + *-tură*] **1-2** (Înv) Zăngăneală (**1-2**). **3** (Rar) Murmur. **4** (Înv) Trosnitură.

zurumbat *s* [At: TDRG / Pl: ? / E: tc ***zurunbad***] (Bot; înv) Ghimber (*Zingiber officinale*).

zurzuluc *sm* vz ***ţurţuluc***

zurzur *sm* [At: TDRG / Pl: *~i* / E: ns cf *zorzon*] (Mol; Buc; mpl) Zorzoană (**1**).

zutină *sf* [At: CV 1951, nr. 12, 37 / Pl: *~ne* / E: nct] **1** (Olt; Mun) Grup mare de animale sau de păsări. **2** (Mun) Mulţime de copii.

zuua *v* vz ***ziua***

zuuar *sm, a* vz ***ziler***

zuui *v* vz ***zui***

zuuitură *sf* [At: ALR I, 1474/285 / P: *zu-u-i~* / Pl: *~ri* / E: ***zuui*** + *-itură*] (Reg) Strigătură.

zuvelca *v* vz ***sufleca***

zuvelcat, ~ă *a* vz ***suflecat***[2]

zuvelcă *sf* vz ***zăvelcă***

zuvor *sn* [At: ALR I, 951/150, 229 / V: ***zov~*** / Pl: *~oare* / E: nct] (Trs) Pană[1].

zuz, ~ă [At: SCRIBAN, D. / Pl: *~i, ~e* / E: nct] **1** *sf* (Mol) Gălăgie (**1**). **2** *sf* (Mol) Atmosferă încordată produsă de un eveniment neplăcut. **3** *sf* (Îe) **A fi în ~ă cu ...** A se afla într-o stare încordată cu cineva dintr-o anumită cauză. **4** *sf* (Reg) Neînţelegere. **5** *sf* (Reg) Ceartă (**1**). **6** *sf* (Reg; îe) **A trage o ~ă** A-i fi frică. **7** *sf* (Reg; îae) A fi frământat de o grijă. **8** *sfp* (Ban; îe) **A fi luat de ~e** A fi fermecat, înnebunit de iele. **9** *sf* (Reg) Femeie nebună. **10** *a* (Mun; Mol) Zăpăcit (**1**). **11** *sf* (Reg) Femeie care se exprimă greu.

zuzăi *v* vz ***zuzui***

zuzăni *v* vz ***zuzui***

zuzăt *sn* vz ***zuzet***

zuzâie *sf* [At: ARH. FOLK. III, 89 / Pl: *zuzâi* / E: fo] (Reg) Muzică.

zuzet *sn* [At: LB / V: ***~zăt*** / Pl: *~e* / E: ***zuzui*** + *-et*] **1-3** (Pop) Zbârnâială (**1-3**). **4** (Reg) Zgomot specific pe care îl fac unele păsări. **5** (Pop) Zgomot (**8**). **6** (Rar) Zgomot specific pe care îl face un obiect care străbate aerul cu viteză. **7** (Pop) Zumzet (**4**).

zuzini *v* vz ***zuzui***

zuzui *vi* [At: NEGRUZZI, S. I, 195 / V: ***~zăi***, (îvr) ***~zăni, ~zini, zizăi*** / Pzi: *~esc*, 3 *zuzuie, zuzuiește* / E: fo] **1** (Pop) (D. insecte, mai ales d. albine) A zbârnâi (**1**). **2** (Rar, d. unele păsări) A scoate sunete caracteristice speciei. **3** (Rar; d. ape curgătoare, ploaie, frunze sau alte elemente ale naturii) A murmura. **4** (Îvp; d. obiecte din metal, de sticlă etc.) A zăngăni (**1**).

zuzuială *sf* [At: SĂM. II, 26 / P: *~zu-ia~* / Pl: *~ieli* / E: ***zuzui*** + *-eală*] (Reg) Zgomot specific, surd și persistent, produs de un obiect în mișcare (circulară).

zuzuiat, ~ă *a* [At: DIACONU, VR. 94 / Pl: *~aţi, ~e* / E: ***zuz*** + *-iat*] (Reg) Ramolit.

zuzuit *sn* [At: LM / Pl: *~uri* / E: ***zuzui***] (Pop) **1-3** Zbârnâială (**1-3**). **4** Murmur.

zuzuitor, ~oare *a* [At: ADAM, R. 79 / P: *~zu-i~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***zuzui*** + *-itor*] (Rar) **1** (D. insecte) Zbârnâitor (**1**). **2** Răsunător.

zuzuitură *sf* [At: CONTEMPORANUL, VII_2, 158 / P: *~zu-i~* / Pl: *~ri* / E: ***zuzui*** + *-itură*] (Rar) **1-3** Zbârnâială (**1-3**).

zuzur[1] *sn* [At: MUREȘANU, P. 117 / Pl: *~e* / E: fo cf *susur*] **1-3** (Îvr) Zbârnâială (**1-3**). **4** (Rar) Murmur.

zuzur[2] *sn* vz ***susur***

zvanț *sm* vz ***sfanț***

zvarniță *sf* vz ***izvarniță***

zvastică *sf* vz ***svastică***

zvăgni *v* vz ***zvâcni***

zvăleală *sf* [At: LĂNCRĂNJAN, C. I, 130 / Pl: *~eli* / E: nct] (Reg) **1** Ceartă (1). **2** Neînțelegere.

zvănăni *vi* [At: CANTEMIR, I. I. I, 98 / V: (înv) ***zvân~*** / Pzi: *~esc* / E: bg **звъня**] (Înv) A răsuna.

zvăpăia *vr* [At: PONTBRIANT, D. / P: *~pă-ia* / V: ***svăpăi*** / Pzi: *zvăpăi* / E: drr ***zvăpăiat***] (Rar) **1** A fi de o vioiciune excesivă, neputând fi astâmpărat. **2** (Pex) A se zbate furios. **3** (Fig) A se înflăcăra.

zvăpăială [At: PONTBRIANT, D. / S și: *svăpăială* / Pl: *~ieli* / E: ***zvăpăia*** + *-eală*] (Rar) Neastâmpăr.

zvăpăiare [At: PONTBRIANT, D. / P: *~pă-ia~* / V: ***svăpăire*** / Pl: *~ieri* / E: ***zvăpăia***] (Rar) **1** Manifestare a unei vioiciuni excesive Si: *neastâmpăr*. **2** Zbatere furioasă. **3** (Fig) Înflăcărare.

zvăpăiat, ~ă *a* [At: NEAGOE, ÎNV. 147/26 / P: *~pă-iat* / V: (rar) ***svăpăit*** / S și: *sv~* / Pl: *~ați, ~e* / E: *s-* + ***văpaie*** + *-at*] **1** (D. ființe, mai ales d. copii sau puii de animale) Care este de o vioiciune excesivă și nu poate fi astâmpărat Si: *zburătăcit*[2] (2), *zglobiu* (6), (fam) *zurliu* (2), *zăpăcit* (6), *zburdalnic* (1), *zbenguitor* (1), (reg) *zbanghiu* (3), *zbânțuit*[2] (1), *zburdat*[2] (1), *zburdatic* (1), *zburdător* (1), *zbenguit*[2] (1), *zvârcolici* (2), *zvânturat* (1), *zvânturatic* (1). **2** (D. oameni sau d. sufletul, firea lor) Care este (excesiv de) plin de viață, de veselie Si: *neastâmpărat, nebun, nebunatic, sprințar, vioi*, (fam) *zăpăcit* (7), *drăcos* (6), *zburdalnic* (2), *zglobiu* (7), (rar) *zbenguitor* (2), (pop) *zbanghiu* (4), (îvr) *zbânțuit*[2] (2), *zburdat*[2] (4), (înv) *năsărâmb, năsărântos, sprânțaric, zburdatic* (2), *zburdător* (2), (reg) *saitoc, sprințaric, șturlubatic, struluibat, șulbretic, zăpăuc* (2), *zburătăcit*[2] (3), *zvârcolici* (3), (fam) *zurliu* (3), *zvânturat* (2), *zvânturatic* (2). **3** (Pex; d. oameni) Ușuratic. **4** (D. stări sufletești sau manifestări ale oamenilor) Plin de veselie, vioiciune etc. **5** (Înv) Feroce.

zvăpăios, ~oasă [At: TDRG / V: ***~pios*** / P: *~pă-ios* / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zvăpăia*** + *-os*] **1** *av* (Rar) În mod agitat. **2** *a* (Îf *zvăpios*) Supărăcios.

zvăpios, ~oasă *a* vz ***zvăpăios***

zvâc, ~ă [At: POLIZU / Pl: ? / E: fo] **1-2** *i, sn* (Cuvânt care sugerează o) mișcare bruscă, precipitată, o săritură Si: *țâști, țuști*. **3** *sna* (Reg) Dans popular asemănător cu brâul nedefinit mai îndeaproape. **4** *sna* (Reg) Melodie după care se execută zvâcul (2). **5** *sf* (Reg) Femeie vioaie și harnică.

zvâcâi *vi* [At: VLAHUȚĂ, N. 71 / Pzi: *zvâcâi* / E: ***zvâc*** + *-âi*] (Rar; d. inimă, tâmple etc.) A zvâcni (1).

zvâcneală *sf* [At: CARAGIALE, O. I, 51 / S și: *sv~* / Pl: *~neli* / E: ***zvâcni*** + *-eală*] **1** Accelerare sau intensificare a ritmului normal al inimii ori producerea de bătăi neregulate din cauza unei emoții, a unui efort, a unei boli etc. Si: *bătaie, palpitare, palpitație, ticăit*[1], *tresărire, zvâcnet* (1), *zvâcnitură* (1) *zvâcnire* (1), *zvâcnit*[1] (1), (rar) *tâcâit, tăcăitură, tresăritură*, (pop) *tâcâială*, (înv) *palpit, răsăritură, săltare*, (îvr) *tâcâire, zbocotire* (1), *zbocotitură* (1). **2** (Rar) Zbatere a vaselor sangvine, mai ales la tâmple, din cauza circulației mai intense a sângelui Si: *bătaie, palpitare, palpitație, ticăit*[1], *tresărire, zvâcnet* (2), *zvâcnitură* (2) *zvâcnire* (2), *zvâcnit*[1] (2), (rar) *tâcâit, tăcăitură, tresăritură*, (pop) *tâcâială*, (înv) *palpit, răsăritură, săltare*, (îvr) *tâcâire, zbocotire* (2), *zbocotitură* (2). **3** (Rar) Izbitură. **4** (Mun) Ieșire (nervoasă).

zvâcnet *sn* [At: SLAVICI, N. I, 340 / S și: *sv~* / Pl: *~e* / E: ***zvâcni*** + *-et*] **1-2** (Rar) Zvâcneală (1-2). **3** Mișcare precipitată, bruscă, ușoară, repetată și involuntară a corpului sau a unei părți a lui, provocată de un stimul fizic sau emoțional Si: *smuceală, smucire, smucit, smucitură, tremur, tresărire, zvâcnire* (4), (rar) *zvâcnit*[1] (3), *zvâcnitură* (4), (reg) *zbocoteală*, (îrg) *zbocotire* (3).

zvâcni *vi* [At: LB / V: (rar) ***zvugni***, (îvr) ***~ăgni***, (înv) ***zbăgni, zvăgni, zbâ~, zgăc~, sv~*** / Pzi: *~nesc* / E: ***zvâc*** + *-ni*] **1** (D. inimă, tâmple etc.) A-și accelera ritmul normal din cauza unei emoții, a unui efort, a unei boli etc. Si: *a bate, a palpita, a ticăi*[1], *a tresari, a se zbate* (15), (rar) *a zvâcâi* (1), (îvr) *a zbocoti* (1), (reg) *a băcăi*[1] (2), *a tăcăti*. **2** (D. vase sangvine) A se zbate din cauza circulației mai intense a sângelui. **3** (D. sânge) A circula mai repede decât este normal. **4** (D. ființe sau d. părți ale corpului lor) A se mișca brusc și involuntar. Si: (reg) *a zbocoti* (2). **5** (Rar) A colecta (4). **6** (Reg; d. măsele) A da dureri puternice. **7** (D. ființe) A porni repede, pe neașteptate dintr-un loc. **8** (D. ființe) A o lua la fugă Si: *a o șterge*. **9** A sări brusc, pe neașteptate de undeva Si: *a țâșni* , *a o zbughi* (4). **10** A sări brusc în picioare. **11** (Fig) A produce o impresie deosebită, o emoție artistică. **12** (D. vehicule) A porni brusc. **13** (D. motoare) A intra în funcțiune. **14** (Rar; d. arme de foc) A recula. **15** (Pop) A se smuci. **16** (Reg; îe) **A ~ o scânteie la cineva** A primi o veste.

zvâcnios, ~oasă *a* [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zvâcni*** + *-os*] (Îvr) Care zvâcnește (1).

zvâcnire *sf* [At: CALENDARIU (1814), 163/17 / V: (înv) ***zbăc~, zbâ~, zbâgn~, sbăc~, sbegn~, sv~, svugn~*** / Pl: *~ri* / E: ***zvâcni***] **1-2** Zvâcneală (1-2). **3** Circulație a sângelui în ritm mai rapid decât ritmul normal. **4** Zvâcnet (3). **5** (Fig) Pornire bruscă. **6** (Fig) Deplasare rapidă și neașteptată (într-o direcție).

zvâcnit[1] *sn* [At: AGÂRBICEANU, S. P. 17 / Pl: ? / E: ***zvâcni***] (Rar) **1-2** Zvâcneală (1-2). **3** Zvâcnet (3).

zvâcnit[2]***, ~ă*** *a* [At: PONTBRIANT, D. / S și: *sv~* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zvâcni***] **1** (Rar; d. puls) Accelerat (1). **2** (D. mișcări) Precipitat, repetat și involuntar. **3** (D. mișcări) Repezit. **4** (Mun; d. cai) Care are melic. **5** (D. cai) Care dă cu picioarele pe neașteptate. **6** (Mun) Nebun.

zvâcnitor, ~oare *a* [At: NEGRUZZI, S. II, 82 / S și: (înv) *sv~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***zvâcni*** + *-itor*] (D. inimă) Care își accelerează ritmul normal, din cauza unei emoții, a unui efort, a unei boli etc. (1) Si: (îvr) *zbocotitor*.

zvâcnitură *sf* [At: ISER / V: (Înv) ***zbăc~, zbec~, zbegn~, svâc~*** (Pl și: *svâcniture*) / Pl: *~ri* / E: ***zvâcni*** + *-itură*] **1-2** Zvâcneală (1-2). **3** (Pop) Tâcâială. **4** (Rar) Zvâcnet (3). **5** (Rar) Junghi.

zvâgni *v* vz ***zvâcni***

zvâlc *sn* vz ***sfârc***

zvâli *v* vz ***zvârli***

zvânăitoare *sf* vz ***zbârnâitor***

zvângăi *v* vz ***zbângăi***

zvângăitoare *sf* vz ***zbângăitoare***

zvânta [At: BIBLIA (1688), 102[1]/35 / V: (îvr) ***zvin~***, (reg) ***zvinți***, / S și: *sv~* / Pzi: *zvânt*, (îvr) *~tez* / E: ml ***exventare***] **1-2** *vtr* A (-și) pierde din umezeală (la aer sau la soare) Si: *a (se) usca*, (îvp) *a se zbici*[3] (1-2), *a se zbiciula*[2] (1-2). **3** *vr* (Rar; d. rouă) A se evapora (4). **4** *vt* (C. i. lacrimi, sudoare; p. ext fața) A șterge. **5** *vt* (*a*) (Fig) A zdrobi (14). **6** *vt* (Pop; c. i. resurse, bunuri materiale, bani etc.) A secătui. **7** *vt* (Îvr) A aerisi (2). **8** *vt* (Îvr; c. i. obiecte) A agita în bătaia vântului. **9** *vt* (Nob) A azvârli în sus. **10** *vt* (Îe) **A ~** (pe cineva) **în bătaie** A bate zdravăn.

zvântare *sf* [At: BREZOIANU, A. 104/2 / S și: *sv~* / Pl: *~tări* / E: ***zvânta***] **1** Uscare incompletă (de obicei la vânt sau la soare) Si: *zvântat*[1], (rar) *zbiceală*[1], (îvp) *zbicire*, (îvr) *zbicit*[1], (îvr) *zbicitură*. **2** Ștergere a lacrimilor. **3** (Rar) Zdrobire (3). **4** (Pop) Secătuire (a unor resurse materiale). **5-6** Aerisire (2-3). **7** (Îvr) Agitare a unor obiecte în bătaia vântului. **8** (Nob) Azvârlire în sus.

zvântat[1] *sn* [At: PAMFILE, I. C. 441 / Pl: ? / E: ***zvânta***] Zvântare (1).

zvântat[2]***, ~ă*** *a* [At: ECONOMIA, 43/9 / Pl: *~ați, ~e* / E: ***zvânta***] **1** Care și-a pierdut aproape toată umezeala Si: (îvp) *zbicit*[3] (1), (îvr) *zbiciulat*. **2** (D. alimente) Care este parțial uscat (pentru a fi conservat). **3** (Înv; d. băuturi alcoolice) Care este ușor acru (sub influența aerului). **4** (D. timp; pex; d. mediu) Care este lipsit de precipitații abundente. **5** (Îvr; d. oameni) Slăbănog. **6** (Reg; d. coama calului) Agitat în vânt.

zvântăcios, ~oasă *a* [At: ALR II. 5061/172 / Pl: *~oși, ~oase* / E: ***zvânta*** + *-ăcios*] (Reg; d. terenuri) Care este potrivit de uscat pentru a putea fi cultivat.

zvântătorie *sf* [At: LTR[2] / Pl: *~ii* / E: ***zvântător*** + *-ie*] Instalație simplă de lemn, folosită în piscicultură pentru îndepărtarea excesului de apă din peștele sărat.

zvântura *v* [At: VALIAN, V. / S și: *sv~* / Pzi: 3 *zvântură* / E: *z* + ***vântura***] **1** vt (Înv; fam) A vântura. **2** *vt* (Trs; Mar; c.i. cereale) A vântura. **3** *vt* (Trs; Mar; c.i. cereale) A treiera[1] (1). **4-5** *vtr* (Fam) A cutreiera (1-2).

zvânturare sf [At: PONTBRIANT. D. / S și: *sv~* / Pl: *~rări* / E: ***zvântura***] (Înv) Vânturare.

zvânturat, ~ă a [At: HELIADE, O. I, 387 / S și: *sv~* / Pl: *~ați, ~e* / E: ***zvântura***] (Fam) **1-2** *a* (D. oameni) Zvăpăiat (**1-2**). **3** *a* (Îvr) Nefericit. **4** *a* (D. manifestări ale oamenilor) Care exprimă vioiciune. **5** *a* (D. manifestări ale oamenilor) Neastâmpărat. **6** *a* (Pex) Aventuros (**16**). **7** *sm* (Înv) Aventurier (**1**).

zvânturatec, ~ă a vz ***zvânturatic***

zvânturatic, ~ă a [At: POLIZU / V: ***~tec*** / S și: *sv~* / Pl: *~ici, ~ice* / E: ***zvântura*** + *-atic*] **1-2** *a* Zvăpăiat (**1-2**). **3** Aventuros (**16**).

zvâr[1] i [At: DONICI, F. II, 11/11 / V: *zvr* / S și: *sv~* / E: fo] (De obicei pronunțat cu „r" prelungit; adesea cu valoare verbală) Cuvânt care redă zgomotul produs de un lucru aruncat cu putere în aer, cu o mișcare rapidă sau care zboară repede prin aer.

zvâr[2] i vz ***zbâr***

zvârâi vi [At: COD. TOD. 205 / S și: *sv~* / Pzi: 3 *zvârâie* / E: ***zvâr*** + *-îi*] **1** (Îvr) A vui. **2** (D. obiecte aruncate în spațiu, păsări în zbor etc.) A produce zgomote caracteristice deplasării prin aer.

zvârbină sf vz ***zvârdină***

zvârc sn vz ***sfârc***

zvârcoală sf [At. PONTBRIANT. D. / Pl: *~le* / E: pvb ***zvârcoli***] **1** (Îvr) Zbucium (**4**). **2** (Rar) Învălmășeală. **3** (Rar) Dezordine (**1**).

zvârcoială sf vz ***zvârcoleală***

zvârcol sn [At: POPA, V. 346 / Pl: ? / E: pvb ***zvârcoli***] (Rar) Zbucium (**4**).

zvârcolac sm [At: PAMFILE, CER. 98 / V: (reg) ***~rgo~*** / S și: *sv~* / A: (reg) *zvârcolac* / Pl: *~aci* / E: *z* + ***vârcolac***] (Îvp; în superstiții) Vârcolac.

zvârcolea a [At: PĂSCULESCU, L. P. 84 / V: ***sv~*** / E: ***zvârcoli***] (Reg; într-o ghicitoare) Care se răsucește foarte repede.

zvârcoleală sf [At: TDRG / V: (reg) ***~oia~, sv~*** / Pl: *~eli* / E: ***zvârcoli*** + *-eală*] (Fam) Zbucium (**4**).

zvârcoli vr [At: BUDAI-DELEANU, Ț. 291 / V: (îvr) ***~rgoli***, (înv) ***svăcoli, svâlc~*** / S și: *sv~* / Pzi: *~lesc, zvârcol* / E: bg ***връгоня***] **1** A se zbuciuma (**5**). **2** A se răsuci continuu în timpul somnului (din cauza unei stări fizice sau psihice chinuitoare) Si: *a se frământa, a se neliniști, a se pârpăli*, (reg) *a se cioșmoli*. **3** (Pex) A se învârti încolo și încoace Si: *a se agita*. **4** (Fig) A se zbuciuma (**2**).

zvârcolici, ~ce [At: FILIMON, O. I, 359 / Pl: ~ / E: ***zvârcoli*** + *-ici*] **1** *sm* (Îvr) Strigoi[2]. **2-3** *a* (Reg) Zvăpăiat (**1-2**). **4** *smf* (Reg) Om răzbătător.

zvârcolire sf [At: VALIAN, V. / V: (îvr) ***vârcolire*** / S și: *sv~* / Pl: *~ri* / E: ***zvârcoli***] **1** Zbucium (**4**). **2** Agitație din timpul somnului (din cauza unei stări fizice sau psihice chinuitoare) Si: *agitare, frământare, neliniște, zbuciumare* (**6**). **3** (Pex) Învârtire încolo și încoace. **4** (Fig) Frământare lăuntrică.

zvârcolit[1] sn [At: LM / Pl: ? / E: ***zvârcoli***] (Îvr) Zbucium (**4**).

zvârcolit[2], ~ă a [At: PONTBRIANT, D. / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zvârcoli***] (Îvr; d. mișcări) Spasmodic.

zvârcolitor, ~oare a [At: BREZOIANU, A. 573/9 / S și: *sv~* / Pl: *~i, ~oare* / E: ***zvârcoli*** + *-itor*] (Îvr; d. mișcări) Spasmodic.

zvârcolitură sf [At: TDRG / S și: *sv~* / Pl: *~ri* / E: ***zvârcoli*** + *-itură*] (Reg) **1** Zbucium (**4**). **2** Zvârcolire (**2**).

zvârdaică sf [At: BĂCESCU, PĂS. 178 / V: ***sfâ~*** / S și: *sv~* / Pl: *~deișe, ~ice* / E: *z-* + ***verdaică***] (Orn; reg) **1** Râpar (*Riparia riparia*). **2** (Îf *sfârdaică*) Verdoaică (*Picus viridis*). **3** (Îf *svârdaică*) Țăcăitoare (*Dryobates major*). **4** (Îf *svârdaică*; îs) *Sv~ roșă* Ciocănitoare (*Dentrocopus major*).

zvârdan sn vz ***zvârdină***

zvârdare sf vz ***zvârdarie***

zvârdarie sf [At: BĂCESCU, PĂS. 178 / V: ***~re*** / S și: *sv~* / Pl: *~dări* / E: *z-* + ***vârdare***] (Orn; Olt) **1** Râpar (*Riparia riparia*). **2** Verdoaică (*Picus viridis*).

zvârdaș sm [At: BĂCESCU, PĂS. 178 / Pl: ~ / E: ns cf *zvârdarie*] (Orn; reg) Râpar (*Riparia riparia*).

zvârdină sf [At: PAMFILE, J. C. III, 41 / V: (reg) ***~dan*** *sn*, ***~don*** *sn* (A și: *zvârdon* / Pl: *~oane*), ***~donă***, ***~dol*** *sn*, ***~rbi~, zbâr~, zburdun*** *sn*, ***svârdon*** *sn*, ***svârdol*** *sn*, ***sver~*** / A și: (reg) *zvârdină* / S și: *sv~* / Pl: *~ne, ~ni* / E: *z-* + ***vârdină***] **1** (Mar; Trs) Grindă care leagă furcile colibei păstorești. **2** (Mar; Trs) Cumpăna fântânii. **3** (Trs; Mar) Prăjină fixată în partea de sus în cumpăna fântânii, iar în partea de jos i se prinde ciutura sau găleata. **4** (Reg) Furca fântânii. **5** (Trs) Scrânciob. **6** (Reg) Zbârnâitoare (**4**).

zvârdoaică sf [At: BĂCESCU, PĂS. 178 / Pl: *~ice* / E: *z-* + ***verdoaică***] (Orn; reg) Verdoaică (*Picus viridis*).

zvârdol sn vz ***zvârdină***

zvârdon sn vz ***zvârdină***

zvârdonă sf vz ***zvârdină***

zvârgolac sm vz ***zvârcolac***

zvârgoli v vz ***zvârcoli***

zvâri v vz ***zvârli***

zvârlan sm [At: BĂCESCU, P. 58 / Pl: *~i* / E: *z-* + ***vârlan***] (Iht; reg) Țipar (*Misguenus fossilis*).

zvârlav, ~ă a [At: VISSARION, B. 85 / S și: *sv~* / Pl: *~i* / A: nct / E: ns cf *zvârli*] (Nob; pbl) Iute (în mișcări).

zvârlet sn [At: MURNU, I. 206 / Pl: *~e* / E: ***zvârli*** + *-et*] (Rar) **1** Zvârlire (**1**). **2** Zvârlitură (**2**).

zvârli [At: CANTEMIR, HR. 298 / V: (îvr) ***~ri***, ***zvrăli*** (înv) ***zurăli***. ***~âli*** / S și: (îvp) *sv~* / Pzi: *zvârl*, (reg) *zvârlu, zvârlui, zvârli, zvârliu, ~lesc*, 3 *zvârle, ~lește, zvârlă*, 6 *zvârle*, (reg) *zvârl, zvârlă* / E: ***zvâr***] (În concurență cu „*a azvârli*") **1** *vt* A arunca ceva (printr-o mișcare bruscă) Si: *a arunca, a azvârli, a proiecta, a propulsa, a repezi*. **2** *vt* (Îlav) **De-a ~telea** Prin zvârlire (**1**). **3** *vt* (Reg; îe) **A da de-a ~ta** (sau **~tea**) A arunca (**15**). **4** *vt* A face să se deplaseze afară, printr-o mișcare bruscă și rapidă. **5** *vt* A da afară (din sine) Si: *a elimina*. **6** *vt* (Fam; c. i. un lichid) A deșerta cu o mișcare rapidă. **7** *vt* (Fig; c. i. ochii, privirea) A privi în treacăt, în fugă. **8** *vt* (Fig; c. i. privirea) A examina sumar. **9** *vt* (Fig; c. i. cuvinte, fraze etc.) A spune în treacăt, ca din întâmplare. **10** *vt* (C. i. obiecte) A da la o parte (printr-o mișcare bruscă) considerând nefolositor, inutil sau vătămător, ori sub influența unei stări sufletești Si: *a arunca, a azvârli, a lepăda*, (înv) *a scutura*, (reg) *a țipa[2]*. **11** *vt* (Îe) **A ~ (pe cineva) pe drumuri** (sau **pe drum**) A lăsa (pe cineva) fără adăpost. **12** *vt* (Pex) A lăsa (pe cineva) fără mijloace de trai. **13** *vt* (Pop) A presăra. **14** *vt* (Pex) A împrăștia. **15** *vt* (C. i. bani) A cheltui fără nici o socoteală Si: *a irosi, a împrăștia, a prăpădi, a risipi*, (îvr) *a prăda*, (înv) *a răschira*, (reg) *a mătrăși, a părădui[1], a spesa*. **16** *vt* (Îe) **A ~ banii pe fereastră** A risipi. **17** *vi* (D. animale, mai ales d. cai și măgari) A lovi brusc și puternic cu piciorul Si: (pop) *a arunca*. **18** *vi* (Pex) A fi nărăvaș. **19** *vi* (D. oameni sau părți ale corpului) A face o mișcare bruscă. **20** *vi* A arunca asupra cuiva (pentru a lovi, a alunga etc.). **21** *vt* (Îe) **A ~ (și) cu barda în Dumnezeu** A fi recalcitrant sau nebun. **22** *vt* (Îe) **A ~ praf în ochii lumii** A căuta să epateze, să înșele prin aparențe. **23** *vr* A porni cu avânt. **24** *vr* (Pex) A se arunca (asupra cuiva).

zvârligă sf vz ***zvârlugă***

zvârlire sf [At: LB / S și: *sv~* / Pl: *~ri* / E: ***zvârli***] (În concurență cu „azvârlire") **1** Deplasare a unui obiect la o distanță oarecare în spațiu, printr-o mișcare bruscă și rapidă care i-o imprimă un stimul extern Si: *aruncare, azvârlire, proiectare, propulsare, repezire, zvârlitură* (**1**), (rar) *zvârlet* (**1**), *zvârlit* (**1**). **2** Deplasare în afară, printr-o mișcare bruscă și rapidă Si: *eliminare, zvârlit* (**2**). **3** Deșertare a unui lichid cu o mișcare rapidă. **4** Privire fugară aruncată cuiva. **5** Rostire în treacăt a unor cuvinte sau fraze. **6** Îndepărtare printr-o mișcare bruscă a unor obiecte considerate nefolositoare, inutile sau dăunătoare Si: *aruncare, azvârlire, lepădare*, (înv) *scuturare*. **7** Presărare. **8** (Pex) Împrăștiere. **9** Cheltuire a banilor fără discernământ Si: *irosire, împrăștiere, prăpădire, risipire*, (îvr) *prădare*. **10** Mișcare bruscă a corpului. **11** (Înv) Zvârlitură (**4**). **12** Aruncare asupra cuiva cu ceva (pentru a-l lovi sau a-l alunga). **13** Pornire cu avânt.

zvârlit[1] sn [At: MDA ms / Pl: ? / E: ***zvârli***] **1-2** Zvârlire (**1-2**).

zvârlit[2], ~ă [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: ***svârlită*** *sf* / Pl: *~iți, ~e* / E: ***zvârli***] **1** *a* (Înv; d. obiecte) Deplasat în spațiu printr-o mișcare bruscă și rapidă Si: *aruncat, azvârlit, proiectat, propulsat, repezit*. **2** *sf* (Îvp) Zvârlitură (**2**).

zvârlitor, ~oare *smf, a* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: *sv~* / Pl: *~i, ~oare* / E: **zvârli** + *-itor*] (Înv) **1-2** Aruncător **(1)**.

zvârlitură *sf* [At: ISER / V: *sv~* / Pl: *~ri* / E: **zvârli** + *-itură*] **1** Zvârlire (1). **2** Distanță străbătută de un obiect care a fost zvârlit **(1)** Si: *zvârlită* **(2)** (rar) *zvârlet* **(2)**. **3** (Fam; îe) **La** (sau **ca de**) **o** (ori **două, trei** etc.) **~** (sau **~turi**) **de băț** (sau **de piatră**) Distanță relativ mică (până la care se poate arunca cu bățul sau cu piatra). **4** (Îvp) Lovitură bruscă și puternică dată mai ales de cai și măgari Si: *zvârlire* **(11)**.

zvârloagă *sf* vz **zvârlugă**

zvârlugă *sf* [At: LB / V: (înv) **~ligă**, (reg) **~loagă, sfârloacă, sfâ~** / Pl: *~ugi* / E: *z-* + **vârlugă**] **1** Pește mic comestibil din familia cobitidelor, cu corpul alungit, comprimat lateral, de culoare gălbuie-lucioasă, cu gura prevăzută cu mustăți și cu o țeapă pe osul suborbital, cu mișcări extrem de rapide, care trăiește în ape line sau stătătoare Si: (reg) *mușcătoare, nisiparniță, sfaret, sfârlar, țipar[1], unghiță, vârâtoare, vârlugă, zmorlă* **(1)** (*Cobitis taenia*). **2** (Fig; fam) Persoană vioaie. **3** (Iht; reg) Câră (*Cobitis aurata*). **4** (Iht; înv; îf *zvârligă*) Porcușor (*Gobio gobio*). **5** (Iht; îvr) Plevușcă[1] (*Leucaspius delineatus*). **6** (Reg) Închizătoare rudimentară alcătuită dintr-un lemn care se bate în stâlpul porții sau ușorul ușii, astfel încât să se blocheze ușa. **7** (Îe) **(O) ~ de băț** Distanță până la care se poate arunca un băț, o piatră etc. **8** (Iae) Distanță mică.

zvârnaică *sf* [At: MARIAN, INS. 25 / S și: *sv~* / Pl: *~ice* / E: **zvâr**[2]] (Ban) **1-2** Zbârnâitoare **(4, 6)**.

zvârnăitoare *sf* vz **zbârnâitor**

zvârnoagă *sf* [At: PAȘCA, GL. / Pl: ? / E: nct] (Reg) Mănunchi.

zveazdă *sf* [At: ARHIVA R. II, 73 / V: **~ezdă, zav~, zăv~** / S și: *sv~* / Pl: *~ezde* / E: slv **звѣзда**] (Bis; înv) Stea de metal cu care sunt ornate, de obicei, obiectele de cult.

zvecui [At: DL / Pzi: *~esc* / E: nct] (C. i. fețele de încălțăminte) A întinde pe calapod (fixând în cuie) pentru a putea lucra.

zvecuire *sf* [At: DL / Pl: *~ri* / E: **zvecui**] Întindere pe calapod a fețelor de încălțăminte.

zved *s* [At: VICIU, GL. / E: nct] (Reg) **1-2** Dorință **(1-2)**. **3** Poftă.

zveere *sf* [At: ALR II/I MN, 92, 2726/272 / Pl: ? / E: ns cf *dvere*] (Reg) Iconostas.

zvelt, ~ă *a* [At: CR (1839), 163[2]/3 / S și: (rar) *sv~* / Pl: *~lți, ~e* / E: it **svelto**, fr **svelte**] **1** (D. ființe, pex. d. corpul lor sau d. părți ale corpului lor) Care are talia subțire Si: *grațios, suplu*. **2** (D. ființe, pex. d. corpul lor sau părți ale corpului lor) Care este bine proporționat Si: *grațios, subțiratic, subțire, suplu*, (îvr) *suleget*, (reg) *sulednic, șugar, șui*[8], *șuiet*. **3** (D. zborul păsărilor) Care se derulează cu repeziciune Si: *iute, sprinten*. **4** (Pan; d. obiecte, plante sau d. părți ale lor) Care se înalță grațios. **5** (Pan; d. obiecte, plante sau d. părți ale lor) Care are o formă armonioasă, cu linii suple, subțiri.

zveltețe [At: ALEXI, W. / S și: *sv~* / Pl: ? / E: **zvelt** + *-ețe* cf it *sveltezza*] **1** Corp bine proporționat Si: *suplețe* **(1)**, *grație*, (nob) *zvelție*. **2** (D. cânepă) Indice de calitate al tulpinii de cânepă, egal cu raportul dintre lungimea și grosimea măsurată de la rădăcină până la prima ramificație.

zvelție *sf* [At: MON. IST. II, 70 / V: **sv~** / Pl: ? / E: **zvelt** + *-ie*] (Nob) Zveltețe **(1)**.

zvezdă *sf* vz **zveazdă**

zvidui *vr* [At: CANDREA, F. 129 / V: **zvind~** / S și: *sv~* / Pzi: *~esc* / E: srb **izvidati**] (Reg) A se vindeca.

zviduială *sf* [At: CIAUȘANU, V. 212 / Pl: *~ieli* / E: **zvidui** + *-eală*] (Olt) Vindecare.

zviduire *sf* [At: CIAUȘANU, V. 212 / Pl: *~ri* / E: **zvidui**] (Olt) Vindecare.

zviduit, ~ă *a* [At: CR. I, 122 / V: **zvitlu~** / S și: *sv~* / Pl: *~iți, ~e* / E: **zvidui**] (Reg) Vindecat.

zviduitor, ~oare *smf, a* [At: H IV, 186 / Pl: *~i, ~oare* / E: **zvidui** + *-itor*] (Ban) **1-2** (Persoană) care vindecă.

zvinduitură *sf* [At: GL. OLT. / Pl: *~ri* / E: **zvidui** + *-itură*] (Olt) Vindecare.

zviltă *sf* vz **zbiltă**

zvindui *v* vz **zvidui**

zvinta *v* vz **zvânta**

zvinț *sm* vz **zimț**

zvinți *v* vz **zvânta**

zvințit, ~ă *a* vz **zimțat**

zvitluit, ~ă *a* vz **zviduit**

zvoacă *sf* [At: CADE / V: **svoace, svocă** / S și: *sv~* / Pl: *~ace* / E: ns cf mg *suhogó*] (Trs; Mar) Nuia.

zvoană *sf* [At: BELDIMAN, E. 4/21 / Pl: *~ne* / E: pvb **zvoni**] **1** (Înv) Zvon[1] **(5)**. **2** (Reg; îe) **A se face ~** A se zvoni **(7)**. **3** (Pop) **A da ~ în țară** A înștiința.

zvocoti *v* vz **zbocoti**

zvocotire *sf* vz **zbocotire**

zvocotitură *sf* vz **zbocotitură**

zvodi *vr* [At: CIHAC, II, 383 / S și: *sv~* / Pzi: *~desc* / E: slv **съводити**] (Înv) A se zvoni **(7)**.

zvon[1] *sn* [At: BUDAI-DELEANU, LEX. / V: (reg) **~orn, zbon, znov, snov** / S și: *sv~* / Pl: *~uri, ~oane* / E: slv **звонъ**] **1** Sunet (depărtat) produs de clopote, de instrumente muzicale etc. **2-4** Zumzet **(4-6)**. **5** Știre care circulă de la om la om Si: (Ban) *zai*[1] **(2)**, *zvoană* **(1)**, *zvonire* **(8)**. **6** (Pex) Informație neîntemeiată (și neverificată), uneori tendențioasă sau neadevărată. **7** Vorbă. **8** (Îvr; îe) **A (se) face ~** A (se) zvoni **(7)**. **9** (Pop) **A da ~** A înștiința. **10** (Îvr) Faimă **(4)**.

zvon[2] *sn* [At: LM / Pl: *~uri* / E: srb **zvono**] (Ban) **1** Clopot **(1)**. **2** Clopoțel **(3)** (care se agață la gâtul animalelor).

zvon[3] *sn* vz **sovon**

zvona *v* vz **zvoni**

zvonar, ~ă [At: CAMILAR, N. I, 85 / Pl: *~i, ~e* / E: **zvon** + *-ar*] **1** *smf* (Rar) Zvonist. **2** *sm* (Reg) Clopotar **(3)**.

zvoncic *sn* [At: NECULCE, L. 288 / A: nct / Pl: ? / E: nct] (Înv) Răscoală[1].

zvoni [At: MARIAN, NA. 336 / V: (reg) **~na** / S și: *sv~* / Pzi: *~nesc* / E: **zvon**[1]] **1** *vi* (Reg; d. clopote) A bate **(170)**. **2** *vi* (Rar; d. insecte) A zbârnâi **(1)**. **3** *vi* (Spc; rar; d. păsări) A scoate sunete caracteristice speciei. **4** *vi* (Rar; d. vânt) A șuiera. **5** *vi* (Rar; d. ape) A susura. **6** *vi* (D. glasul omenesc) A se auzi sau a răsuna de departe, confuz. **7** *vrim* (D. știri, vești) A circula (din om în om) Si: (înv) *a se zvodi*. **8** *vrim* (Pex) A se scorni.

zvonire *sf* [At: COȘBUC, AE. 62 / S și: *sv~* / Pl: *~ri* / E: **zvoni**] (Rar) **1** (Reg) Bătaie (de clopot). **2** (Rar) Zbârnâială **(2)**. **3** (Rar) Șuierat[1]. **4** Susur. **5** (Rar) Răsunet. **6** (Rar) Circulare a știrilor, veștilor etc. (din om în om). **7** (Pex) Scornire. **8** (Înv; îf *svonire*) Zvon[1] **(5)**.

zvonist, ~ă *smf* [At: L. ROM. 1050, nr. 6, 86 / Pl: *~iști, ~e* / E: **zvon** + *-ist*] Persoană care lansează sau colportează zvonuri[1] **(9)** Si: (rar) *zvonar* **(1)**.

zvonișor *sn* [At: MARIAN, NA. 336 / S și: *sv~* / Pl: *~oare* / E: **zvon** + *-ișor*] **1-2** (Ban; șhp) Clopoțel **(1-2)**.

zvoneț *sn* [At: NOVACOVICIU, ap. CADE / S și: *sv~* / Pl: *~e* / E: **zvon** + *-eț*] **1-2** (Ban; șhp) Clopoțel **(1-2)**.

zvorac *sn* [At: T. PAPAHAGI, M. / Pl: ? / E: **izvor** + *-ac*] (Mar) Izvoraș.

zvori *vi* [At: PAȘCA, GL. / Pzi: 3 *~rește* / E: nct] (Reg; d. animale în grup) A se împrăștia.

zvorn *sn* vz **zvon**[1]

zvornic *sn* vz **zbornic**

zvr *i* vz **zvâr**

zvrăli *v* vz **zvârli**

zvroni *vt* [At: LEXIC REG. 112 / Pzi: *~nesc* / E: nct] (Buc; c. i. bunuri materiale) A irosi.

zvugni *v* vz **zvâcni**

zwinglian, ~ ă *a* [At: DN[3] / Pl: *~i, ~e* / E: fr **zwinglien**] Referitor la swinglianism.

zwinglianism *sns* [At: DN[3] / E: fr **swinglianisme**] Doctrină teologică a lui Zwingli și a discipolilor săi, care consideră Biblia ca autoritate supremă, opunându-o dogmelor și formelor de cult catolice și care tinde a confunda biserica cu statul.